

BR
60
M61
v. 21

11
10

11
10

11
10

11

11

11
10

11

11
10

11

11
10

11

11
10

11

11
10

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEG

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
IN SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRECORUM,

QUI AB AVE APOSTOLICO AD ETATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIA QUE EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUSTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUNQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARISQVE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLIASSIMAS EDITIONES QUA TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS

DETECTIS AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITIBUS INTRA IPSUM TEXTUM RITI DISPOSITIS, NECON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBVS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBVS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUN APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLVENTIBUS, AMPLIFICATA;

BREVITER ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRESENTIM DOUBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDLIBET NON SOLUM TALIS TALIS PATER, VERUM ETIAM UNUSQVISQUE
PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUILIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATOR;
ALTERO SCRIPTURE SACRAE, EX QVO LECTORI COMPRENDERE SIT OBVIUM QUINAM PATES ET
IN QIBUS OPERIBUS SCORM LOCIS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURE VERSUS,

A PRIMO GENESIO USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CETERISQVE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLVIMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSO CONSTANTEB
SIMILIS, PRETHI EXIGUITAS, PRESERTIM ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXTCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSGOLORVMQUE HACTENUS MIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ETATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PATES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCA
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliotheca Cleri universæ,

SIVE

CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRECO-LATINA; LATINA,
IAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET PILLE FRANCIS VENIT. GRECA
Duplici EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRECUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSA CENTU VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONE LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQVE
INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBUNT, UNUMQUODQUE VOLUMEUM GRECO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE
HENCE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLVMmodo EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETHI HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPOR.
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRECAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM, CUIUSQUE VOLUMINIS AM-
PLITUDINEM NEGNO ET DIFFICULTATES VARIA PRETHI AQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCAE TOMUS XXI.

EUSEBIUS PAMPHILI CÆSARIENSIS EPISCOPUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULG D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

SÆCULUM IV.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ,

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΛΛΑΙΣΤΙΝΗ· ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

EUSEBII PAMPHILI,

CÆSAREÆ PALESTINÆ EPISCOPI,

OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT,

CURIS VARIORUM, NEMPE :

HENRICI VALESII, FRANCISCI TIGERI, BERNARDI MONTFAUCONII, CARD. ANGELO MASI

EDITA;

COLLEGIT ET DENUO RECOGNOVIT J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSALIS,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITOR.

TOMUS TERTIUS.

VENERUNT SEX VOLUMINA 60 FRANCIS GALICIS.

EXCUDEBATUS ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
EN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1857

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO XXI CONTINENTUR.

EUSRBIUS PAMPHILI.

Præparatio evangelica.

vol. 21

Notæ et emendationes*.

1457

* Hunc notarum apparatum editioni sive *Præparationis evangelicæ* attexerat dominus Seguerus a Sancto Brissonne, Academiam Inscriptionum socius, nuper, magno litterarum danno, e vivis ereptus. Plura vide in Monito notis præfixo.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΛΟΥ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ

EUSEBII PAMPHILI

CÆSAREÆ PALÆSTINÆ EPISCOPI

PRÆPARATIO EVANGELICA

Franciscus VIGERUS, Rothomagensis, Societatis Jesu presbyter, ex mss. cod. et laudatis ab ipsomet Eusebio scriptoribus recensuit, Latine vertit, notis illustravit.

EDITIO NOVA

Juxta Parisinam anni 1628, Oxoniensem et Lipsiensem denuo recensita.

VIGERI EPISTOLA NUNCUPATORIA.

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO
JOANNI FRANCISCO DE GONDY,
PRIMO LUTETIE PARISIORUM ARCHIEPISCOPO.

Optandum imprimis erat, Archipræsul illustrissime, ut quantum in convellendis profane superstitionis erroribus, eruditio[n]is ac diligentia[n]e Noster hic Eusebius afferebat, tantum idem Christiana pietatis in causa, vel integritatis, vel constantiae retineret. Sed fuit ille sumirum in eligendo tam infelix et iniquus, ut cuius per sese jactura mediocris erat ac tolerabilis futura, ejus sibi possessionem omni contentione defenderit; qua[ntum] omni prelio major est, cum ejus luce atque dignitate, nudi et vacui nominis umbram ac speciem compensarit. Quem igitur alioquin Ecclesia sanctissimorum et doctissimorum virorum in numero censere

PATROL. Gr. XXI.

1

voluisset, eum, quod ipsem maluisse visus est, inter *Origenes*, *Tertullianos*, *Bardesanes*, *Tatianos*, et si qui præterea miserabilis dissidio, ingenii doctrinæque laudem a religionis et fidei gloria se junxerunt, numeravit. In quo quidem id providit suo more sapienter, ut quorum ex morbi contagione pericula cavere posset, eorum industrie fructu non careret. Et tero, sive timiditatis hoc fuit, sive fraudis, tectius hic aliquanto quam cæteri, ac verecundius insanire conatus est, ut suis ipse libris Arianæ perfidie maculam aspergere potius quam inurere videatur. Atque ut de aliis hoc loco taceamus, equidem hunc sese mihi potissimum obtulisse gaudeo, in quo labis ac veneni parcissimus fuerit, exquisitas eruditionis opes liberali plenaque manu congesserit. Sane vero quidquid hoc in genere laevum ac flagitosum Eusebii manus alleverat, id omne *Trapezuntii* pietas, molliore vel stylo induxerat, vel spongia deleverat; sed in interprete fides magis commendari solet, quam pietas. Quanquam nec tanti certe dissimulatio ista fuit, cum præsentim non doceat, ut cæteri, non probet, non urgeat, sed mentem modo furtim iudicet innuatque suam: quasi non sine pudore aliquo catholicæ frontis pudorem exueret. At quantum hic ex locuplete penu rerum atque locorum, et quanta eum varietate protulerit, suavius, ut opinor, legendo sentiri potest, quam dicendo uberior explicari. Qui quidem sensus, litteratorum omnium communis adhuc idemque fuit, qui et hujus in operis cognitionis non mediocri diligentia studioque versati sunt, et in eo non minus Eusebium de antiquitate ipsa, quam de universa posteritate meruisse judicarunt. Atque hoc iudicium veritatis est, non gratiae. Nam ut eos scriptores omittam, quorum monumenta nobis superiorum ætatum nec incuria eripuit, nec intidit injuria, quibus tamen hic novo quodam et illustri usu, auctoritatis plurimum et splendoris accessit. Quis non hunc ejus laborem, et præsco illi œvo salutarem, et nostro huic jucundissimum ac fructuosissimum esse intelligat, per quem superstites nec paucas, nec exiguae vetustorum, hoc est vel tempore ipso pretiosorum ingeniorum reliquias, sic tanquam servatas ex fædissimo naufragio tabulas habeamus? Atque ut obiter beneficij partem aliquam degustemus, ejus in primis opera *Sanchoniathonem* illum, hominem Phœnicium, et *Trojanis*, si plerisque fides, temporibus supparem audimus, *Philonis Bybliensis* ore, de antiquissima Phœnicum theologia disputantem; quæ *Hebræorum* ex fontibus, sed obliquo ac devio flexu derivata, in Ægyptios postea Græcosque redundavit. Audimus et *OEnomaum*, acrem, Superi! pugnacemque philosophum, qui ab Apolline in fraudem impulsus, quam ingeniore totam illam oraculorum vanitatem illudit? quanta vi dictio- nis bilem ac stomachum in profani numinis caput erumpit? Quid graves et eruditas commemo- rem *Origenis*, *Diogeniani*, *Bardesanis* concertationes, adversus impiam siderum fatique necessitatem, pro humanæ libertatis defensione susceptas? Quid *Dionysios Alexandrinos*, quid *Maximos*, inveteratam illam multorum philosophorum de materia æternitate ac prope divinitate sententiam, pulcherrimis ac firmissimis rationibus evertentes? Dat ille nobis *Porphyrium*, ex intimo veterum oraculorum sinu, novum reconditæ philosophiae genus eru- entem. Producit *Numenium*, *Platonica* academia sectas atque divortia, non minus diligenter et enucleate, quam jucunde ac suaviter explicantem. Ejusdem ex Academiæ spatiis Atticum Aristoclem sistit ex Lyceo, quorum ille sic Aristotelem a Platone divellit, ut omnem inter eos philosophiae societatem commerciumque tollat; hic autem Aristotelis sui defensionem, cum longa et accurata eorum maxime philosophorum, qui sensibus aut nihil aut omnia crederent, reprehensione conjungit. Debet huic *Africanus Chronologæ* sue fragmentum sane luculentum. Debet *Plotinus* egregiæ disputationis auctarium, qua immortalium animorum purissimam

ditinamque naturam, ab omni corporeæ et molis concretione sejungit. Debet Philo Judeorum eloquentissimus, pulcherrimam, si unum aut alterum inde nærum sustuleris, Providentia divinae prædicationem. Cui tamen si quid deerat, id totum amplissima ex Dionysii Alexandrinî opere, tam pietatis, quam eruditionis omnis accessione cumulavit. Debet postremo, quæ pars est Præparationis hujus per insignis, Hebræorum illa natio, memoriam generis rerumque suarum retutissimam: cuius ad celebritatem, qui non ejus voce ductuque contrenere? Graci, barbari oratores, poetae, historici, Berosi, Megasthenes, Abydeni, Eu-polemi, Hecataei, Demetrii, Chærili, Ezechieles, Artapani. Cujus in laudis ac diligentia partem, ut Josephus etiam veniat, longe tamen est Eusebii gratia liberalior: et eo quidem estimando pluris, quod ex illis profanorum hominum testimoniis, ad sacrae historie notitiam plurimum saepe lucis hauriamus.

Hoc igitur Eusebius tam frequenti ac tam nobili comitatu septus, ad te venit, Archipræsul illustrissime, ut quod per sese non posset, tot eruditorum clientium, quos, ne toti nobis sibi morerentur, singulari studio prohibuit, conjunctis vocibus graviorem ab humanitate tuæ temeritatis suæ pœnam deprecetur. Non es, ut spero, in eum durior et inclemens futurus, quam summos pontifices eadem in causa jam senserit. Mihi forte verior metuendi causa restat, ne gravioribus tuis sanctioribusque curis molestus interpellator adveniam, ignotus præsertim ac novus homo, tam mihi tenuitatis et inopia mee conscius, quam tua conscius dignitatis. Quanquam, ubi te penitus moresque tuos recognovi, ne hunc quidem metum, sine aliqua offensione injuriaque tua retineri posse intelligo. Rara sane laus et eximia voluntatis indolisque tuae, in tanta divini munera amplitudine cavere diligenter, ne quisquam aditu se congressuque tuo, ac ne benevolentia quidem tua beneficio indignum arbitretur. Utar igitur hoc nature tuae bono, si tuum illud tamen est, quod acceptum a majoribus, et novis per te incrementis auctum, tam commune cum omnibus esse voluisti. Nec vero solam hanc facilitatis aliarumque virtutum gloriam, in clarissimæ GONDIORUM familia stirpem fontemque refudisti. Novus ad eam per te splendor accessit, ita tibi proprius, ita singularis, ut socium in eo quemquam nec habeas, nec habere possis. Illustria sunt, nec laudis ullius egentia nominis ac generis tui decora, fateor: ac ne tanta in luce quereretur vicum etiam ac spirans Christiana demissionis exemplum, frater ille tuus, se ipso nunc, quæ summa prædicatio est, fortior atque nobilior, Gallia tota mirante perfecit. Sed ejusmodi tamen omnia sunt, que tecum et cum aliis communicari potuerint. Nam, ut cætera modo non attingam, summus ille prosector est dignitatis honorisque gradus, ad quem Illustrissimus cardinalis HENRICUS, frater item tuus, non minus virtutum suarum, quam Ludovici Justi suffragio electus ascenderat. Sed illum ipsum tamen, quantuscunque est, qui certe maximus est, quamplurimi et antea consecuti sunt, et postea consequentur: atque ut de te ipso non nisi modeste loquar, tu quidem ex illis unus esse potes. At primus Parisiorum, hoc est urbis urbium omnium principis archiepiscopus, nec alias abs te quisquam tot retro sæculis fuerat, et omnibus deinceps æstatibus, præter unum te, alias esse non poterit. Cujus tibi cogitationis eo suavior gustus esse debet, quo jam et communis sensu populorum, et longo sæculorum usu, hac prærogativa dignitatis et ordinis, latissimum quoddam sanctitatis eximiae vel auspicium, vel præjudicium continetur. Itaque abs tuo nomine, Archipræsul reverendissime, novus imposterum, ac priori longe nobilior, majorum antistitum ordo seriesque ducetur, et quoties non tantum amplissima GONDIORUM tuorum familia, sed etiam Lutetia regni caput, de maximis honoribus

titulisque suis recordabitur, tolies utraque Francisci sui memoriam, a quo novum hunc auspicetur sanctissimi sacerdotii principatum, suavissima et ornatissima gratulatione celebrabit. Verum ut ad me revertar, nec tamen abs te discedam, mihi quidem, si aliud nihil fiduciam aleret foveretque meam, vel eo tamen egregie sperandum putarem, quod ea me Societas in suis numeret, cui ex animo bene velle, tam prope hæreditarium familie tue est ac solemne, quam nomen. Qui sensus, quam alte animo insideat hæreatque tuo, jam ultra sapientia non tantum amantissime, sed etiam amicissime declarasti. Cujus voluntatis ne te unquam paeniteat, Societas vicissim nostra omnibus observantiae gratique animi officiis, cum amoris tui beneficio studioque certabit. Ego vero, ut omnium novissimus, animo tamen omnibus obsequioque simillimus, cum aliud mihi nunc ad manum esset nihil, hunc cuicuimodi sit, laboris nostri fatum, Amplitudini tuae offerendum et consecrandum putavi: ut quem in medio Lutetiae tuae sinu, quotidianas inter docendi curas natum atque susceptum hactenus educavi, is tuo in complexu deinceps non modo feliciter adolescat, sed omnes etiam vel temporis injurias, vel petitiones invidiae, tuo patrocinio tectus ac defensus eludat. Vale. Lutetiae Parisiorum, anno Domini millesimo sexcentesimo vicesimo septimo, quarto Kalendas Octobris.

Illustriss. ac Reverendiss. Amplitudini Tuae

Deditissimus

FRANCISCUS VIGERUS,

SOCIET. JESU PRESBYPER.

AD CHRISTIANUM ET CANDIDUM LECTOREM.

*Cum in eo esset Eusebius, ut sanctissimum Christianæ religionis Auctorem, perspicuis et evidenter argumentis Christum illum esse ostenderet, quem divina Hebræorum oracula tanto ante cecinissent; ne quam gentilibus interea lacescendi, atque interpellandi sui occasionem relinqueret, eorum sibi os frenandum prius atque obturandum putavit. Itaque alterum illud opus, quod præcipue ac proprie animo designabat, *Evangelicam Demonstrationem* appellavit; huic autem, quo ad facilem suscepit disputationis cursum, planam sibi expeditamque viam muniebat, *Preparationis Evangelicæ* nomen imposuit. Est quidem hoc argumenti genus, tam Græce quam Latine, sanctissimorum et sapientissimorum hominum opera studioque tractatum. Sed illi tamen, vel altera duntaxat in parte laborarunt, vel utramque strictim et obiter attigerunt. Ita Noster hic, ut ceteris laudibus inferior sit, alias tamen utriusque complexione, alios scribendi ubertate superavit. Verum hoc loco *Demonstrationem* prætero, cuius pro integro justoque corpore, informis ad nos truncus, sine capite cruribusque pervenit. Hac quidem in *Preparatione* ita versatus est, ut in Græcorum vel erroribus illustrandis, vel refutanda superbia, non tam suo vel suorum, quam popularium ac domesticorum testium ere loqueretur: quorum nec suspectam*

ipsi fidem habere possent, nec prudentiam desiderare, nec alienam existimare voluntatem. Tametsi nostrorum etiam interdum, hoc est Christianorum hominum pugnavit armis. Prorsus, ut hujus in operis molitione, sedulitatis potius ac diligentiae, quam facultatis et ingenii quasiisse landem, nec tam suis ipse viribus cum adversario congregari, quam ex peregrino et conductitio militie aciem instruere, imo cum hoste hostem committere videatur. Ceterum, quem ille ordinem hac in pugna modumve tenuerit, ipso libri decimi quinti exordio tam enucleate diserteque complexus est, ut ejus verbis addi nihil possit, præter auctoris injuriam.

Sequitur ergo potius, Christiane Lector, ut quam de illo bene mereri studuerimus, hoc est, quid in nova *Præparationis* hujus editione conati simus, breviter accipias.

Exstitit ante hos centum annos Trapezuntius, homo et natione Græcus, et Latinis insuper litteris non mediocriter informatus: qui, si horum ad librorum interpretationem, quantum eruditionis ac solertiae afferebat, tantum a curis gravioribus temporis et otii conferre potuisset; nobis utique legendi voluptatem, non alterius operæ necessitatem reliquisset. At dum (quod ipsem vel excipit, vel excusat) cum eorum a quibus urgebatur desiderio, vertendi celeritatem æquare gestiret, Eusebium Eusebio suffratus est; itaque suo ex sensu vultum ei speciemque finxit, ut ab eo Trapezuntium verius quam Eusebium haberemus. Ita capitum ordinem numerumque multū; ita sententias, periodos, paginas nonnunquam integras modo interpolat, modo, quod longe gravius est, expungit ac resecat. Librum certe decimum quintum ne attigit quidem. Id quod viris etiam doctissimis fraudi fuit, qui cum Eusebii Græca non legissent, postremum hunc librum perisse crederunt. Ostenderat Gynæus quidam, homo, ut aiunt, hereticus, velle se tam inveterato morbo medicinæ aliquid facere; sed ostendit re ipsa tantum, quippe qui labes hiatusque nonnullos sparsim duntaxat ac sœpe novis erroribus impleverit.

Quocirca justum ambo nobis integrumque pensum reliquerit; de quo nihil admodum ab Hoppero, qui extreamum librum Trapezuntii Latinis attexuit, detrahi potuisse, invitus nemo fatebitur, qui hanc in lectionem horas ex otio suo aliquot derivare voluerit. Novam ergo a capite interpretationem aggressi, duos ex Bibliotheca Regia (quod D. Rigaltii doctissimi atque honestissimi viri beneficium est) manuscriptos codices accepimus, quorum altero Stephanus in Græca editione usus videtur, alterum ei sœpe dissimillimum reperi. Accesserunt variae lectiones ex Richardi Montacutii libro descriptæ, quarum mihi copiam aliquanto serius fecit D. Morellus *in paxpirac*, bibliopola regius; usu cum in aliis non contemnendo, tum in lacunis quibusdam explendis fere præcipuo. Verum præter communem illam interpretandi molestiam, quæ sapientissimis hominibus tam gravis semper ac spissa visa est, quam sœpe necessaria; laborem insuper, et huic scriptio[n]is generi proprium, et altero illu vix minorem exhausimus. Cum enim, ut ante diximus, alienas toto hoc opere linguas Eusebium mutuetur, quorum adhuc rivorum fontes haberemus, adeundos imprimis omnes ac studiose lustrando putavimus; quorum autem exaruerant, horum tamen, ubi cuncte subodorari licuit, vel tenuissima vestigia persecuti sumus. Et quamvis alienæ manus ope ac subsidio, quod sese tum ultro præsens obviumque dabat, uti licuerit, studio tamen utcunque nostro diligenterque niti, quam precariam hinc inde stipem corrogare maluimus. Partim, quod et delicati nimis, et parum liberalis ingenii videretur, ubi parte ipsum tentare aliquid et experiri possis, alieni laboris fructu otiose pasci, ac fæcum illam mendicorum imitari, qui levius egestatem ferunt quam sudorem, quosque aliena crumena vivere, non tam necessitatis est, quam voluptatis; adeo publica benignitate non ad sublevandam inopiam, sed ad fovendam inertiam abutuntur. Partim, ne si tantam scriptorum varietatem, nihilo minor interpretum diversitas exciperet, non fetus aliquis voltu coloreque uno, sed deforme monstrum exsisteret, dissimillimus ex partibus formisque conflatum. Utrum enim, ex hoc nostro cultu, membris quoque singulis ad speciem aliquid ac nitorem accesserit, æquitatis est prædictiæ tuæ, Lector optime, statuere, non modestiæ pudorisque nostri.

Porro, in librorum et capitum lemmatis atque indicibus præfigendis, membranarum faciem ductamque secuti sumus, nisi quod fidenter, quæ in alterum vitia nonnunquam irrepserant, alterius integratæ beneficioque sustulimus. Et quoniam indices illi, nec tituli præse, nec ca-

pitis, nec aliud ejusmodi nomen ferebant, solas iis numerales, ut vocant, notas addidimus (1). Superest ut de notis unum aut alterum moneamus. Eæ triplici potissimum genere continentur. Aut enim, sicubi necesse est, Græcæ dictionis vim ac proprietatem expendunt, aut varias locorum illorum quæ ab Eusebio passim afferuntur, modo lectiones, modo interpretationes excutiunt, in quo dici vix potest, quantum ex mutua Nostri hujus aliorumque opera, lucis in omnes fructusque redundarit. Aut denique, si quid ad loci alicujus intelligentiam perstringi potius, quam explicari potuit, breviter expedient. Quæ vel sanctorum Patrum iHustratione, vel uberiori tractatione digna videbantur, ea certis Observationum capitibus comprehensa dare statueram; sed quoniam alio me interim suscepta vita rationes vocant, affectumque opus ducere nonnihil ac proferre cogunt, uti jam non semel gravibus justisque de causis, et interpretationis, et ipsius editionis cursum inhibuerunt, hanc mihi dare veniam humanitatis est tuæ, ut bibliopolarum nostrorum fides, exteris jam provinci obligata, sine hoc justi, ni fallor, operis auctorario, ad tempus liberari possit. Ne tamen ipso statim in limine dubitare te patiar, cuinam Theodoto *Præparationem* hanc suam Eusebius inscripsit, hunc ego non alium arbitror, quam Laodicenum episcopum, qui, Marcello summo pontifice, sub anno Constantini Magni tertium, Stephano in episcopatu successit, Arianæ impietatis fauorem acerrimum, quode legendus Noster *Eccles. Histor.* vii, cap. ult., et Theodoretus ejusd. *Histor.* lib. i, cap. 5.

Ad extremum, quoniam homines sumus, nec humani quidquam a nobis alienum existimare debemus, qui nobis errores exciderint, eos abs te non alia quam hominis et Christiani hominis censura castigari velim, nec ante saltem gravius duriusque configi, quam act erratorum in classem rejectos, aut in notis ipsis indicatos non esse cognoveris.

(1) Nos in capitulo distinximus. EDIT. PATR.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΑ ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

EUSEBII PAMPHILI

CÆSAREÆ PALÆSTINÆ EPISCOPI

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBRI QUINDECIM

Interprete Francisco Vigerio, Rothomagensi, Societatis Jesu presbytero.

LIBER PRIMUS.

ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ. A

- α. Τίς ή τῆς εναγγελικῆς ὑποθέσεως ἔκαττελλα.
- β. Τίτα πρὸς ἡμᾶς σύνηθές εστι λέγειν τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς διαβάλλειν ἐπιχειροῦσιν.
- γ. Ότι μὴ διεξετάστως τὰ τοῦ σωτηρίου ἀδρου ἐπορεύεται εἰλόμενα.
- δ. Ότι μὴ ἀρίστως ἡμίτιν ἡ περὶ τῶν ὁὐρανωτάτων πλοτὶς κατὰ καυρὸν παραλαμβάνεται.
- ε. Ότι μὴ ἀνευ σώφρονος λογισμούν, τῆς πετρίου δευτιδαμονος πλάνης ἀνεχωρήσαμεν.
- ζ. Περὶ Φοινίκων καὶ Αἴγυπτων θεολογίας πρώτης.
- η. Πολὺ τις εἶραι λέγεται ἡ καθ' Ελληνας κοσμοτορία.
- ι. Άδειαν Φιλοσόφων περὶ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως.
- θ. Ότι οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων, τοῖς κατ' οὐρανῷ φωστῆρας μόνον ἐκεῖνοι, μηδὲ περὶ τῶν τοῦ διώλου θεού, ἀλλ' οὐδὲ περὶ ξοάνων ἱερύσεως, οὐδὲ περὶ θαυμάτων ἐκπατέμενοι.
- ι. Φοινίκων θεολογία.

LIBRI PRIMI ĆAPITA.

1. Quid illud sit, quod evangelicas materias ratio pollicetur.
2. Quoniam vulgo nobis, qui res nostras criminantur, obijicere soleant.
3. Non temere susceptam a nobis esse salutaris doctrinae veritatem.
4. Non inconsiderate nos ad rerum utilissimarum fidem suo tempore adhaerescere.
5. Non sine prudenti maturaque judicio, nos a superstitione majorum nostrorum errore discessisse.
6. De principe Phœnicum Ägyptiorumque theologia.
7. Cujusmodi ex mente Gracorum mundi ortus fuisse dicatur.
8. Opiniones philosophorum de hujus universi coagimentatione.
9. Priscos homines cali tantum astra coluisse, cum nihil neque de hujus universi Deo, neque de similitatibus erigendis, neque de diemoniis cognovissent.
10. Phœnicum theologia.

I. CAPUT I.

Quid illud sit, quod evangelica materia ratio pollicetur.

Cogitanti mihi Christianæ religionis institutum, hoc opere, quod veritatis evangelica demonstracionem pollicetur, illius ignoraros edocere; idem tibi, qui sacrum episcoporum decus et ornamen-tum es, Theodote sautissime Deoque charissime, adjunctus etiam precibus consecrare visum est. Quia quidem iu re hoc secutus sum, ut opis abs te aliquid impetrarem, quippe qui sacrificiis tuis di-vino amore successis hoc abs me susceptum evan-gelicae doctrinae argumentum summopere promovebis. Sed enim, quid **2** illud sibi velit, quod Evan-gelium appellamus, diligenter imprimis enucleare juvat. Est igitur Evangelium, quod faustum cole-stium maximorumque honorum praesentiam hu-mani generis universitatibus annuntiat; quae cum prædicta jam olim fuisseint, tum vero novissime omnibus illuxerunt. Illud porro nec cæcarum opum, nec vitæ hujus brevissimæ ac miserrimæ copiam facit, nec ullius omnino rei quæ cum corpore sit et corruptione conjuncta; sed earum duntaxat quæ cum animis intelligente natura præditis necessitu-dinem ac societatem iniere; a quibus ea, quæ corporis propria sunt, ita pendent, ut eas etiam instar umbræ consequantur. Caput autem horum omnium pietas est, nou jam ista, quæ nomen-mentita suum infinitis erroribus implicatur, sed ejusmodi, quæ hanc sibi appellationem suffragante veritate defendit. Hæc illa est quæ cum sensu nos-tros ad eum, quem unum ac solum, uti vere est, omnia Deum confidunt, erigit; tum vitæ nostræ rationes ex ipsius quoque voluntate mo-deratur. Ex hoc autem vita genere nascitur ho-minis cum Deo amicitia, cui ter ille felix, et sin-gulari Dei benevolentia constitutus finis comitatur, qui cum colitus ex rerum immortalium conne-xione aptus est, tum ad earum exemplum ac similitudinem regitur, atque in iis prostremo acquie-scit. Quid vero felici bac et divitiis omnibus cir-cumfluente Dei amicitia beatius cogitari possit? Non ille vitæ, lucis, veritatis, honorumque omnium questor veluti ac dispensator est? Non quamobrem omnia sint atque vivant, causam in se ipse complectitur? Qui ergo semel divinae hujus amicitiae munere ornatus sit, quid tandem est ultra desideret? Quid, inquam, ei desit, qui bonorum auctorem omnium sibi devinctum habuerit? Cujus denique rei laboret inopia, qui magnum illum Praesidem, ac præpotentem hujus universitatenu moderatorem in patria ac tutoris locum obtinuerit? Nihil profe-

(1°) Θεῖον ἐπισκόπον. Ut est in altero ms. Biblioth. Regie. Id autem malui quam θεῖον, ut habeat prior editio, quod Ἑλληνικότερον χρῆμα, potuit et ἑπισκόπων. Sic Aristophan. *Negrel.* act. 1; *"Ο Ζεύς βασιλεὺς, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν, δυον διέβατον!"*

... quid istuc noctis est, quamque infinitum?
Idem *Burgaz.* act. v:

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τίς ή τῆς εὐαγγελικῆς ὑπόθεσεως ἐπαγγελλα.

Τὸν Χριστιανισμὸν, δ τι ποτὲ ἔστιν, ἥγουμενος τοῖς οὐκ εἰδόσι παραστήσασι διὰ τῆς προκειμένης πραγματείας τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόδεξιν περιέχειν ἐπαγγελλομένης, τὴνδε σοι, θεον ἐπισκόπων (1°) χρῆμα, θεόδοτε, φιληθεοῦ καὶ ιερᾶ κεφαλὴ, οὐν εὐ-χαῖς ἐπεφώνησα· ει πως ἄρα τῆς παρὰ σοῦ τύχοιμι βοηθείας, ταῖς φιλοθεοῖς ὑπὲρ ἡμῶν λερουργίαις τὰ μεγάλα μοι συμπράττοντος, εἰς τὴν προβενθίμηντην τῆς εὐαγγελικῆς δεδακαλίας ὑπόθεσιν. Ἀλλὰ γάρ τι βούλεται τοῦτο δηλοῦν, δ φαμε Εὐαγγέλιον, πρώτον ἀπάντων διερθρόσται καλόν. Τούτο δὴ πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν παρουσιαν τῶν ἀνωτάτων καὶ μεγίστων ἀγαθῶν, πάλι μὲν προηρευμένων, νεωτὶ δὲ τοῖς πᾶσιν ἐπιλαμψάντων εὐαγγελίζεται· οὐ τὸν οὐ βλέποντα πλούτον, οὐδὲ τὴν σμικρὰν καὶ πολυκαθῆ ταῦτην ἡγεμονίην προξενοῦν, οὐδὲ διὰ σώματος καὶ φθορᾶς οἰκεῖα· τὰ δὲ φυχαῖς νεράδισσαν κεκτημένας φύλα ταὶ καὶ προστήγορα, ὃν καὶ τὰ σώματα ἐξηγεῖται, σκιᾶς ἐφερόμενα δίκην. Εἴη δὲ ἐν τούτων τὸ κεράλιον, εὐεξεῖα, οὐχ ἡ φυεδώνυμος καὶ πολυτλανής. ἀλλὰ δὲ ἀγαθὴ τὴν προσηγόριαν ἐπιγραφομένη· Στις δὲ αὐτῇ τῇ πρὸς τὸν ἄνα καὶ μόνον ὡς ἀληθῆς δικαιογούμενον τε καὶ δυτικὰ θεωρίας ἀνάνεωσις, καὶ ἡ κατὰ τούτους ζωὴ. Ἔξ οὖς καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐγίνεται φύλα, η παρέπεται τὸ θεοφύλακες δυτικούς καὶ τριπομακάριον τέλος, δικαιον ἐκ τῶν κρειττίνων ἀπρωμάτων, καὶ πρὸς αὐτὰ διακυβερώμενον, καὶ αὐτὸν εἰς αὐτὰ καταληγοῦν. Τι οὖν ἐν γένοιστης ἀγαθῆς ταῦτη τὸ καὶ πανούσιον θεοφύλακας μακαριστέρον; Οὐχὶ καὶ ζωῆς αὐτὸς, καὶ φυσὶς, καὶ ἀληθείας, καὶ πάντων ἀγαθῶν ταμίας καὶ χορηγὸς τοῖς πᾶσιν καθέστη-κεν; Οὐχὶ καὶ τοῦ εἶναι τὰ πάντα, καὶ τοῦ ζῆν αὐτὸς τὴν αἰτίαν περιείληφε; Τῷ δὲ οὐν τὴν πρὸς αὐτὸν στελαμένη φύλαν τί δὲν ἔτι λείποιτο; τίνος δὲν θερετοροῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν τὸν δημοιουργὸν ἔξι-κεισιούμενος; η τίνος δὲν ἀλεττοροῦ δὲ καὶ πατρὸς δὲν χώρας καὶ κηδεμόνος τὸν μέγαν προστάτην καὶ παμβασιλέα τῶν ἀλιών ἐπιγραφόμενος; Ἀλλὰ οὐκ ξεῖνον εἰπεῖν, δ τι μή οὐχ δ τῇ διαθέσει τῷ παμβα-σιλεῖ θεῷ πλησιάζων, καὶ τῆς παμμακαρίστου φύ-λακας διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς εὐεβελεῖς τξιωμένος, δικαιο καὶ φυσῆς καὶ σώματος, καὶ τῶν ἄκτων ἀπάντων εῦ δὲν ίχοι. Ταύτην δὲ τοίνουν τὴν ἀγαθήν καὶ συντήριον πρὸς θεον ἀνθρώπων φύλαν, δικαιον ἐκ τοῦ παναγάθου θεού καταπεμψεῖς δ θεὸς Λόγος, δικαιοπερ τὶς ἀπειρομεγάθους φωτεῖς αὐγὴ. πᾶσιν ἀνθρώποις εὐαγγελίζεται· οὐχὶ ἐνθένεις ποθὲν, οὐδὲ δέρριθεν, ἀλλὰ πανταχόθεν δὲ ἀπάντων ἐθνῶν πρὸς τὸν διάλογον θεού παρορμῶν ἤκειν· (2), στείνειν τε,

Ὤ Ζεύς βασιλεῦ, τὸ χρῆμα τῶν καθητῶν δοσι!
... quanta laborum mole!

Quod si reiuniteret θεῖον, sensus videretur, hoc opri-
mī operēque genus ad episcopos maxime pertinere.
At infer. Plato: Οὐτως ἔμαυτοι ἴδομα πρὸς ταῦτη
τὴν σκέψην ἀφήνειν εἰναι, ὡς οὐδὲν χρῆμα. Id est, ταῦτη
ἴπετο, quām qui maxime.

(2) Post ἤκειν, Mont. leg. σπουδῇ τε πάσῃ καὶ προθημῇ.

καὶ πάσῃ προθυμιᾳ φυγῆς τὸ δῶρον ὑποδέχεται, οὐδὲν δικαιοῦσιν τὸν θεῖον δόμον καὶ βαρβάρους, ἀνδρας ἄμα γυναικὶ καὶ νηπίοις, πάντας τε καὶ πλουσίους, στοφών καὶ θύσας, οὐδὲ τὸ οἰκετικὸν γένος ὑπερφρονῶν τῆς εἰδήσεως. Ὅτι δὴ μίαν τὴν πάντων οὐσίαν τε καὶ φύσιν διατήρει αὐτῶν συστητάμενος, μιᾶς εἰκόνας καὶ τῆς ίσης πάντας τάλιν μεγαλοδερῆς ἡγείως, τὴν πρὸς αὐτὸν γνῶσιν τε καὶ φύλαν ἀποτελεῖς ὑπερκούσιες θεοῦσιν, καὶ τὴν λόριν εὑμάρων ἀσπαζομένος δωρούμενος. Ταῦτην δὲ Χριστοῦ Λόγος (5) ἡχεῖ τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν Πατέρα φύλαν τῷ σύμπαντι κόσμῳ εναγγελιούμενος: « Θεὸς γάρ ἡ κύριος καταλέξουν ξανθούς, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπλάνητα, » ἢ τὰ θεῖα διάδοται λόγοι. « Εἴδων τε, τρισὶ, εὐηγγελισθεῖστοι εἰρήνην τοὺς μακράν, καὶ εἰρήνην τοὺς ἔγγυς. » Ταῦτα πρότασις παῖδες Ἐβραιούς θεορούμενοι, τῷ σύμπαντι κόσμῳ προειδόποιον. Οἱ μὲν τις βοῶν· « Μνησθονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάσας αἱ πατριὰς τῶν θεῶν. » Καὶ τάλιν· « Εἰπατε ἐν τοῖς θίνεσιν, ὅτι Κύριος ἔδαστες καὶ γάρ κατώρθωσας τὴν οἰκουμένην, ἣς οὐ καλευθῆσται. » Οἱ δὲ ϕάσκον· « Επαγγελής ἔσται Κύριος ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔξοδοιρεστεί πάντας τοὺς θεοὺς τῶν θεῶν τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἵστασθε ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ. » Ταῦτα πρότασις θεοῖς χρηματοῖς ἀνακείμενα, νῦν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας πέφτεν (6), ὡς τὴν πάλαι κηρυκτούμενην τε, καὶ τοῖς μὴ τούτων ἀπέιροις προσδοκῶμενην τῶν θεῶν ἀπάντων θεογνωσίαν, εἰκότας ἡμῖν τὸν Ἰησαγορον ἐξ αὐτῶν παρόντας Λόγον εὐαγγελίζεσθαι, ταῖς τῶν παλαιῶν φυναῖς τὰ διὰ τῶν ἥρων ἀποτελέσματα συντρέψειν διεκδύειν μενον.

« Reminiscentur, et convertentur ad Dominum gentium ». Et rursus: « Dicite in gentibus, quoniam dominus regnavit: etenim correxit orbem terræ, qui non commovebilius ». Alius vero sic loquitur: « Conspicuus erit dominus in ipsis, et funditus exterminabit omnes deos nationum terræ, ipsiusque adorabunt singuli ex loco suo ». Haec nimis illa sunt, quae jam usque ab ultima seculorum memoria divinis oraculis mandata cum essent, Iesu-Christi Servatoris nostri doctrinæ beneficio nostris aliquando temporibus existere. Ac merito sane verbum illud, quod unper ad nos e cœlo delapsum est, hanc tot pridem vocibus prædicatam, et ab iis saltem qui in huiusmodi rebus non hospites penitus ac peregrini erant, expectatam, per omnes populos Dei nuntiata annuntiavit, ut prisconis illorum voces consentiente operum ipsorum exitu comprobaret.

« Άλλὰ τί χρή σπεύειν, ζθάνοντα τῇ προθυμίᾳ τὴν διὰ τοῦ μέσου λόγων ἀκλούσθιαν, ἀναλαβεῖν ἐξ ὑπερχῆς δέοντα, καὶ τὰ ἐμποδεῖν ἀπαντάσθαι λόγον ἀποικίαν, ἀλλόγῳ δὲ πίστει καὶ ἀνεξετάστηρ συγκατατέσσας τοὺς προστηρούσας ἀφιεμένους τὸ δόξαν κυροῦν ὑπειλήφασιν μηδὲν ϕάσκοντες δύνασθαι ἀποδείξεως ἀναρτές παρέχειν τεκμήριον τῆς ἐν τοῖς ἑπαγγελμάτοις ἀλτηφίας, πίστει δὲ μόνῃ προτέχειν ἀξιοῦν τοὺς τροποδέστας· παρ' δὲ πιστοὺς χρηματίζειν, τῆς ἀκρίτου λόγουν καὶ ἀδιανίστου πίστεων εἰκότας ἐπι τῆς καθεῖται τὴν πραγματείαν τῆς εὐαγγελικῆς διδοτέξεις, εἰς προκατασκευὴν τῆς διῆς ὑποθέσεως,

¹ II Cor. v. 19. ² Isa. LVI. 19. ³ Ps. xxi. 28. ⁴ Ps. xcvi. 10. ⁵ Soph. ii. 11.

(5) Pro ὁ Χριστοῦ Λόγος, Mont. leg. Χοιτσὸς δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, melius, ut videtur.

(4) Pro πέργαν, Mont. leg. περότεκνεν.

A eto dici potest, quo ad summam cumulatamque tum animi, tum corporis, externorumque honorum felicitatem indigeat, qui proprius ad regem universorum Deum vi charitatis accesserit, quique ab eo fuerit beatissimi amoris gratiam, pietatis hujus, scientie ac sapientiae conciliatrixis, merito consecutus. Hanc igitur adeo lætam ac salutarem hominum cum Deo necessitudinem, missus ad nos celitus ex Deo summe bono Deus Verbum, si tanquam splendor aliquis immensi luminis, cunctis hominibus feliciter annuntiat. Is non ³ ex uno altero loco, sed ex omnibus orbis universi nationibus homines ad rerum omnium Deum vehementer invitat, Graecosque pariter ac barbaros, viros simul, feminas ac puerulos; inopes æque ac divites, sapientes et idiotas, ut properare, oblatumque munus omni cum animorum alacritate ac studio suspicere velint, extimulat: ac ne ipsum quidem servile genus ab ejusmodi societate vocationis excludit. Quippe qui enim una eademque omnes substantia naturaque procreavit, omnium parens, is jure omnes pariter in unius æqualisque munificencie communionem ascivit, notitiam amoremque sui cum iis omnibus prolixè communicans, qui morem vocanti gerere, gratiaque sua beneficium, libenter accipere complectique voluerint. Hanc itaque Christus erga Patrem suum charitatem oratione sua toti passim orbi predicatum venit. « Deus enim erat in Christo seipsum mundo concilians, nec imputans ei peccata sua ⁴, » quemadmodum litteræ divinae docent. « Cum venisset, inquit, evangelizavit pacem iis qui procul erant, et pacem iis qui prope ⁵. » Atque haec ipsa mundo pridem universo Hebreworum aliqui divino afflati Spiritu oracula cecinere. Et eorum quidem unus magna voce pronuntiavit.

omnes fines terræ, et adorabunt eum omnes patriæ gentium ⁶. » Et rursus: « Dicite in gentibus, quoniam dominus regnavit: etenim correxit orbem terræ, qui non commovebilius ». Alius vero sic loquitur: « Conspicuus erit dominus in ipsis, et funditus exterminabit omnes deos nationum terræ, ipsiusque adorabunt singuli ex loco suo ». Haec nimis illa sunt, quae jam usque ab ultima seculorum memoria divinis oraculis mandata cum essent, Iesu-Christi Servatoris nostri doctrinæ beneficio nostris aliquando temporibus existere. Ac merito sane verbum illud, quod unper ad nos e cœlo delapsum est, hanc tot pridem vocibus prædicatam, et ab iis saltem qui in huiusmodi rebus non hospites penitus ac peregrini erant, expectatam, per omnes populos Dei nuntiata annuntiavit, ut prisconis illorum voces consentiente operum ipsorum exitu comprobaret.

Vetum enim vero, quorsum nimis incitato animi gestientis impetu congruentem intermissione disputatiois ordinem, et consequentiam occupamus, cum rem a capite arcessere, queque nobis incommodare possunt omnia summoveri prius ac refelli oporteat? Nam cum hoc nonnulli persuasum habeant, disciplina Christiana professionem nulla posse ratione defendi, sed qui nomen illud amplectantur, eos quod semel visum fuerit, inconsiderata fide, negligentię ⁷ ac temeraria quadam assensione comprobare; adeoque asseverent, qui sese ad hoc institutum aggregarint, evidens certumque argumentum habere nullum, quo rerum quae promittunt-

tur veritatem demonstrent, verum ad unam tan- A ἡγοῦμαι δεὶν βραχέα προδιαλαβεῖν τερὶ τῶν ζητηθέντων ἀν πρὸς ἡμᾶς εὐλόγως ὅπο τε Ἑλλήνων, καὶ τῶν ἐν περιτομῇ, παντὸς τε τοῦ μετὰ ἀκριβοῦς ἔξτάσεως τὰ καθ' ἡμᾶς διερευνωμένου. Ταύτη γάρ μοι δοκῶ τὸν λόγον ἐν τάξει χωρίσειν εἰς τὴν ἀντελεστέραν τῆς ἑναγγελικῆς διαδείξεως διδασκαλίαν, εἰς τε τὸν τῶν βαρύτερων δογμάτων κατανόησιν, εἰς τὴν προπαρασκευῆς ἡμῖν πρὸ δόου γένοιστο, στοιχεώσας καὶ εἰσαγῆτης ἐπέχοντος τόπου, καὶ τοὺς ἐξ θνῶν ἀρτὶ προστίνητος ἐφαρμότοντα· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, τοῖς ἐνθένδε διαβεβήκοισι, καὶ τὴν ἐξ ήδη παρεκενταμένοις εἰς τὴν τονίου παραδοχὴν, τὴν ἀρχαρθή γνῶντων παραδόσειν τῆς συνεκτικοτάτης κατὰ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν μυστικῆς οἰκονομίας (5). Ἀρξόμενα δὲ τῆς Προπαρασκευῆς, τὰ πρὸς ἡμᾶς εὐλόγως ὅπο τε Ἑλλήνων, καὶ τῶν ἐν περιτομῇ, παντὸς τε τοῦ μετὰ ἀκριβοῦς ἔξτάσεως τὰ καθ' ἡμᾶς διερευνωμένου λεγθῆσμενα προσάγοντες.

CAPUT II.

Quænam vulgo nobis, qui res nostras criminantur, obijice soleant.

Ac primum quidem non sine causa quæsierit ex nobis quispiam, quidnam hominum simus qui ad hoc scribendi genus acceleramus: Græcine an barbari? aut quid inter utrosque medium esse queat? quales porro nos esse proficcamur, non utique nomine, quod jam apud omnes vulgatum est, sed morum vitæque rationibus? Quippe se neque Græcorum apud nos ritus, neque 5 Barbarorum sectam ullam intueri. Quid ergo novi professio nostra sit? aut quænam haec nupera vivendi norma? Deinde vero, quis nos et summe impios esse, et Divinitatem funditus sestulisse neget, qui mores patrios deseruerimus, quorum observantia nullus non populus, non civitas ante nulla continebat? Præterea, quid hominibus illis ad spem ullius boni ostendatur, qui tutelaribus diis bellum denuntiarint, quosque tot beneficiorum autores habent, repudiarint? Nam quid ab iis aliud fieri, quam cum diis ipsis pugnari dicas? Quia porro venia dignos fore, qui cum ab eorum cultu deficerint, quos ab omniæ ævi memoria tam Græci quam barbari passim universi, tam in nribus quam in agris, omni sacrorum, religionum ac mysteriorum genere, communique regum omnium, legumlatorum ac philosophorum approbatione Deos celebrarunt; tum vero quidquid inter homines impium ac diis invisum erat, ultra delegerint? Quibus antem ii jure non subjiciantur poenis, qui patriarchum sacrorum desertores, peregrinas et

Tίτα πρὸς ἡμᾶς σύνηθές ἐστι. Λέγειν τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς διαβάλλειν ἐπιχειροῦσιν.

Πρῶτον μὲν γάρ εἰκότως ἀν τις διαπορθεῖε, τίνες ἔντες ἐπὶ τὴν γραψίην παρελλήλουμεν· πότερον Ἑλλήνες ἢ βάρβαροι; ή τι ἀν γένοιστο τούτων μέσον; καὶ τίνας ἄντοις εἶναι φαμεν, ὡς τὴν προστορίαν, ὅτι καὶ τοῖς πάσιν ἴσχολος αὐτῇ, ἀλλὰ τὸν ἑρότον καὶ τὴν προχειρίαν τοῦ βίου; οὗτος γάρ τὰ Ἑλλήνων φρονοῦντας ὅρφην, οὗτος τὰ βαρβάρων ἐπιτελεύτας. Τί οὖν ἀν γένοιστο τὸ καθ' ἡμᾶς ἔνον, καὶ τίς ὁ νικηφόριμος τοῦ βίου; Πῶς δὲ οὐ πανταχθὲν δισσεῖν ἀν εἰεν καὶ δίσοι, οἱ τῶν πατρίων ἔθνων ἀποστάτες, δι' ὃν πάντοις καὶ πάσαις πόλεσι συνέστηκαν; Ή τι καλόδει πάσαις εἰδέ τοὺς τῶν σωτηρίων ἔχθρούς καὶ πόλεμούς καταστάτας, καὶ τῶν εὐεργέτας παρωρμένους; Καὶ τί γάρ ἀλλο, ή θεομάχουντας; ποίας δὲ καὶ ἀξιωθεῖσαι συγγάνωμς τούς ἐξ αἰώνος μὲν πάρτι πάσιν Ἑλλησι καὶ βαρβάροις, κατὰ τε πόλεις καὶ ἄγροις παντοῖοι ιεροῖς καὶ τελεταῖς καὶ μυστηρίοις πρὸς ἀπάντων ὅμοι βασιλέων τε καὶ νομοθετῶν καὶ φιλοσοφῶν θεολογογνωμένους ἀποστρέψαντας, ἀλομένους δὲ τὰ δισεῖ καὶ ἀθέα τῶν ἐν ἀνθρώποις; Ποίας δὲ οὐκ ἀν ἐνδίκως ὑποβιθεζεν τιμωρίαις, οἱ τῶν μὲν πατρίων φυγάδες, τῶν δὲ θνετῶν καὶ πάρτι διαβεβηλέμενον Ιουδαϊκῶν μυθολογημάτων γενόμενοι. ζητωταῖ; πῶς δὲ οὐ μοχθηρίας εἶναι καὶ εὐχερεῖας ἐσχάτης, τὸ μεταθέσαι μὲν εὐχάλως τὰ τῶν οἰκείων, ἀλλόγη δὲ καὶ ἀνεξέστατη πίστος τὰ τῶν δισσεῖν καὶ πάσιν ἔθνεσι πολεμίων ἐλέσθαι; Καὶ μηδ' αὐτῷ τῷ πάρτι Ιουδαῖοι τιμωμένη θεῖ, κατὰ

(5) Οἰκονομίας. Τίτα τοῦ apud SS. Patres, ἀντὶ τῆς ἑναγγελικῆς, καὶ σαρκώσεως τοῦ Λόγου, καὶ τῶν πρὸς αὐτήν.

τὰς πάρ' αὐτοῖς προσανέγειν νόμιμα· κακήν δὲ τινὰ A omnium traductas vocibus Iudeorum fabulas æmu-
σαι ἐφήμην ἀνδρῶν ἀστοῖς συντείειν, μῆτε τὰ Ἐλ-
λήνων, μῆτε τὰ Ἰουδαίων φυλάττουσαν;
lentur? Quis item hoc summæ cujusdam improbi-
tatis ac temeritatis esse non videat, anicorum ne-
cessariorūque mores atque ritus inconsiderate ac leviter abiecere, ac sese futili quadam nulloque
examine probata fide ad hominum impiorum, populosque omnes hostili prosequentium odio sectam
aujungere? Imo, ne Deum quidem ipsum à Iudeis cultum more institutoque Iudeorum venerari: sed
novam ac desertam quamdam, ubi nullum aut Græcorum aut barbarorum vestigium appareat, semi-
tan insisteret?

Ταῦτα μὲν οὖν εἰκότας ἀν τις Ἐλλήνων, μηδὲν ἄλλθες μῆτε τῶν οἰκείων, μῆτε τῶν καθ' ἡμέρας ἔπαινον, πρὸς ἥμας ἀπορρήσειν. Ἐπιμέλαιστο δὲ ἐν ἡμίν καὶ Ἑβραίων πάτερες, εἰ δὴ ἀλλόρυοι ὑπερεις τοις ἀλλογενεῖς, ταῖς αὐτῶν βίδιοις ἀποχρύσαντες μηδὲν ἡμῖν προστηκούσαις· ὅτι τε ἀναιδῶς, ὡς ἀντόφει τοῖς, καὶ ἀναισχύνως ἁυτοῖς μὲν εἰσαθοῦμεν, τοῖς δὲ οἰκείους καὶ ἔγγενες τῶν αὐτοῖς πατέρων ἔκμενοι παρεισιάζομενα. Εἴτε γάρ τις εἴη Χριστὸς θεοπόμενος, ἀλλὰ Ἰουδαίους ἤταν προφῆτας οἱ τούτους τὴν ἀρξιν προκηρύξαντες, οἱ κατευθυντή καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων ἦσαν αὐτοῖς, οὐχ δὲ τῶν ἀλλοφύλων ἔθνων κατήγγειλαν· εἴτε τινὰ δῆλα φαιρέτρα περιέχουσιν αἱ Γραφαὶ, καὶ ταῦτα Ἰουδαίος ἀναρωτισθεῖσαι, ὃν οὐκ εὖ πράττοντας παρακούσειν ἥμας. Καὶ σφόδρα ἀπότις τοὺς μὲν κατὰ τοῦ ἔθνους ἐφ' οἷς ἡμάρτανον ἐλέγχους, εὖ μάλιστα ἀρπαλίσων ἀποδεκανταί τέ τις τῶν ἀγαθῶν πάλιν αὐτοῖς θετοῖσομένας ἐπαγγέλλεις ἀποσιωπή, μᾶλλον δὲ ἐκδιάσθειαι καὶ εἰς ἁυτοὺς μεταφέρειν, διπλικώς πλεονεκτοῦντας, καὶ οὐδὲν πλίον, ἢ ἁυτοὺς ἔκσπαστωντας. Τὸ δὲ οὖν ἀπάντων παραλογώτατον, ὅτι μηδὲ τὰ νόμιμα παραπλησίων αὐτοῖς περιέποντες, διὰ προ-
γνων παρανομοῦντες, τὰς ἐπιγγελμάντας τοῖς τῶν νόμων φύλαξι χρηστοτέρας ἀμοιδάς εἰς ἁυτοὺς ἐπισπεύσασθε.

quod cum ne illa quidem, quae Iudeorum legibus omnium oculis adversum ea delinquamus; promi-

a vindicemus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

εργοταν ειλιμενία.
Τούτων εὐλόγων ήταν οι ίμαν και σε πρώτος άπορηθέντων, φέρε, τὸν τών θηλών θεόν, δεκά τοῦ Σωτῆρος ήμαν, τοῦ αὐτοῦ Λόγου, ὡς δὲ ἀρχιερέως, ἐπικαλεσάμενος, τὸ πρώτον τῶν προτεβόντων ἀποκαθάρωμεν, συκοφάντας προσαποδειξαντες τοὺς μηδὲν ἔχειν ήμας δὲ ἀποδειξεις παριστάνει, ἀλλήγω δὲ πίστεις προστίχειν ἀποφαγμένους. Αὐτόν τοις (6) δὴ οὖν τούτῳ καὶ οὐκ εἰς μακρῷ διελέγομεν. Εἰ τὰ δῶν χρώματα πρὸς τοὺς ἐπὶ διδασκαλίᾳ τῶν καθ' ήμας ἄγριων πορευόμενας ἀποδειξεων, καὶ τῶν πορειῶν

^a *IgG, fully-*

(6) *Atrōtev.** Budao τῷ πάντῳ, observatajam hujus adverb. significatio, in promptu, e re nata. Sed infra, αὐτότεν πρὸς εὐκαλπα, etc., per *sese*, suspic-
tui, suis, non alienis opibus; et : *cōd* αὐτότεν ὑπο-
τύχοι, etc., *sod.* sensu. Apud B. Chrysost. *serm. de S. Babyle*: Τότε δὲ αὐτότεν ἐξέχυτο, ὅτι βαυμώντην
ιργα τὰ τελούματα, etc., *omissum interpreti.* Id est,
res per sese loquebatur, *opera esse* damonum. Plu-

Atque haec Graecorum forte quispiam, qui nihil usquam veri de suis nostris rebus ac rationibus intellexerit, nobis verisimiliter objiciat. Hebrei vero contra succenseant, quod externi et alienigenae cum simus, eorum tamen libris nihil ad nos utique pertinentibus abutamur, quodque nos ipsos invercande, ut ipsi loquentur, et impudenter intrudentes, domesticos et indigenas patriis religionibus per vim exturbare conemur. Enimvero, sive Christus aliquis divinitus olim praeannuntiatus habeatur, ex Iudeis certe prophetas illos fuisse, qui adventum ejus praedixerent, qui simul ipsum Iudeis, non autem populus alienigenis Redemptorem esse Regemque venturum cecinerent: sive alia quadam letiora sacra littere contineant, ea quoque Iudeis pronuntiata esse, adeoque minus juste nos facere, qui perperam eadem et alieno plane sensu capiamus. **G** Illud etiam perabsurdum esse, quod eas quidem reprehensiones, quibus nationis hujus delicta coarguuntur, cupide admodum avideque arripiamus; quæ vero promissa divinitus ei bona sunt, omnino reticeamus, vel potius extorta per vim in nos ipsos transferamus: quod sane palam et cum aliorum injuria suæ cupiditat seruire, ac se ipsum in errorem et fraudem inducere est. Deinde hoc ab omni ratione maxime alienum esse, us constituta sunt, eodem rite servemus, sed in se tamen illa qualitate obtemperare cogimus.

CAPITOL III

CAFUT III.
*Non temere suscep tam a nobis esse salutaris do-
ctrinae veritatem.*

et rite veritatem.

Adductis in medium iis, de quibus dubitari cum aliqua probabilitate possit, age jam, implorato hujus universitatis Dei per Servatorem nostrum ipsius Verbum, tanquam per summum pontificem, auxilio; quod primum nobis objectum est ita purgemos, ut eos ante omnia calumniari demonstremus, qui nihil a nobis certo posse argumento confirmari, sed fidei eidam ab omnibus rationibus inparatus addictos nos esse afflitosque pronuntiant. Neque vero commentum istuc longius repetitis

tarch. Comparat. Solonis et Publicola, p. 111, b : 'Οὐ αὐτόνεα ἀναρρέψας τὸν ἐπί μεγίστων κίνδυνον, ἐπ-
ανέστη Ταρκινίῳ, *confessum in apertum sese rerum
maximorum discrimen conjiciens*. Opponit enim ille
Iulius αὐτόνεα, Solonis τῷ προστοπήσατε, et ταῦτα
τε τρόπῳ εἰ μὲν Publicola siue larva et simulatione
Tarquinium petere.

probationibus, sed e re nata ductis redarguemus; **A** partim videlicet eo demonstrationum genere, quo apud illos utimur, qui percipiendæ sermonum eorum quos de rebus nostris institutius doctrinæ gratia convenientiunt: partim ex responsis, quibus in quæstionibus ex subtiliori logicorum arte discussis adversariorū argumenta refellimus; partim denique ex disputationibꝫ illis, quas tanquam nobis honorificas, tam scripto quam sine scripto, sive privatum cum singulis qui nos interrogant, sive publice ad populum ultra habere consuevimus. Quibus merito sane libri, quos præ manibus habemus, addi possunt, utpote qui universum *evangelicæ Demonstrationis* opus comprehendant. Sic enim manantem ex Deo gratiam, ac colestis munificentiae vim, tanquam felix nuntius, universo hominum generi susceptus a nobis sermo declarat, ut illam quoque Iesu Christi Dei Filii Servatoris Dominique nostri oeconomicam subtiliore plurimorum et illustrissimorum argumentorum demonstratione confirmet. Ac permulti quidem ante **B** 7 nos in alio sæpe disputandi genera studiosius elaborarunt; seu scriptis voluminibus adversariorum nostrorum objections confutarent, seu commentariis quibusdam et tractatibus sigillati in certa membra digestis, inspiratas divinius sacrasque litteras diligenter explanarent, seu denique fidei nostræ dogmata vehementiori contentione defenderent. Hujusmodi tamen quasi proprium ac singulare argumentum a nobis cum animi voluptate tractatur. Quanquam omnium saue principis Paulus ille sacer apostolus, repudiatis fallacibus ac fucatam probabilitatis speciem ostendentibus conclusculis, certas et ab omni ambiguitate vacuas demonstrationes adhibens, sic alicubi loquitur: « Et sermo meus et predicatione mea non in persubtilibus humanae sapientie verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis ». Quibus haec subjicit: « Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus saceruli, neque principum hujus saceruli, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est ». **C** Ac rursum: « Sufficietia nostra, inquit, ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti ». Enimvero iure nobis inter omnes preceptum hoc est, ut quicunque demum illius spei, quæ religione nostra continetur, rationem ex nobis requirat, ad suscipiendam ejus defensionem parati continuo et expediti simus. Quamobrem explorare cuivis ac discutere licet, cum innumerabiles, ut ante dicebam, quas recentiores plerique acutissimas et evidentissimas ad doctrinæ nostræ confirmationem argumentorum probationes edidere;

* 1 Cor. ii, 4. * ibid. 6, 7. * 1 Cor. iii, 5, 6.

(6*) *Πάντας ἀνθρώπους*. Est qui legere malit, et cæt pánntas ἀνθρώπους. Mili nibil mutandum videatur; frequens enim usus est verbi εὐαγγελίζεσθαι cum accusat, tam rei quam persone. Ita mox poster: Πάντας ἀνθρώπους τὴν ἐνθεον καὶ οὐράνιον ζωὴν εὐαγγελίζειν· et infra: Τὰ μέγιστα, καὶ ἀληθεῖς

σταὶ ἀντιφέρονται· δι' ὧν τε φιλοτιμούμεθα ποιεῖσθαι ἀγράφων τε καὶ ἔγγράφων, ίδε τα καὶ πρὸς ἔκπτον τῶν ἑρωτώντων, καὶ κοινῇ πρὸς τὰ πλήθη διαλέξεων. Ναὶ μήν καὶ διὰ τῶν ἐν χερσὶ συγγραμμάτων, τὴν καθόλου πραγματειὰν περιεχόντων τῆς Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως ἐν ἣ πάσαις τὴν θεοῦ χάρων, καὶ τὴν οὐράνιον εὐεργέτειον, δι παρὸν λόγος πάντας ἀνθρώπους (6*) εὐαγγελίζεται, τὴν κατὰ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύρων ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν γένος οἰκουμένας λογικώτερον διὰ πλειστῶν καὶ ἐναργῶν ἀποδείξεων πιστόμενος. Εποιεῖσται μὲν οὖν πλειστοὺς τῶν πρὸς ἡμῖν πολλὴ τις διλῆ πραγματεῖα, τοτὲ μὲν ἀλέγουσα καὶ ἀντιφέρονται ἐναντίον τῶν ἡμῖν λόγων συνταξαμένων, τοτὲ δὲ τὰς ἐνθέους καὶ **D** ιερᾶς Γραφές ἔγγραφοις ὑπομνήμασι, καὶ τὰς κατὰ μέρος δημιουρησίαις διερμηνεύσασι, τοτὲ δὲ τὰς καθ' ἡμᾶς δηγματινὰ ἀγνωστικώτερων πρατεύεσσαντος ἡμῖν γε μὴν ίδειν ἡ μετὰ χαρᾶς (7) ἐκπονεῖται πρόθεσις. Πρώτος γέ τοι πάντων ὁ ἵερος ἀπόστολος Παῦλος, τὰς μὲν ἀπατηλὰς καὶ σωρτικὰς πιθανολογίας παραπομνούσος, ἀναμφιλόγους δὲ χρόμενος ταῖς ἀποδείξεις, φησι τους: « Καὶ ὁ λόγος ἡμῶν, καὶ τὸ κήρυγμα οὐκ ἐν πεντοῦ ἀνθρώπων τορφαῖς λόγων, διλῆ ἐν ἀποδείξεις πνεύματος καὶ δυνάμεως ». Οὐς ἐπιλέγει: « Σφιλαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις τορφαῖς δὲ, οὐ τοῦ αἰώνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τῶν κτερηρουμένων διλλὰ λαλοῦμεν θεού τορφαῖς ἐν μυστηρῷ τὴν ἀποκεκρυμμένην ». Καὶ αὐτὸς: « Η ἴκανότης ἡμῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, δικαὶος τοις ἀνθρώποις ημᾶς διακήκτης ». Εἰκότας δῆτας ἡμῖν ἐν ἀπασι πορηγγεῖται, ἐτοίμους εἶναι εἰς ἀπολογίαν παντὶ τῷ ἐπερωτώντα τῷ μετὰ λόγου περὶ τῆς ἡμῖν ἐλπίδος. Οθεν καὶ τῶν νέων συγγραφέων μυρίας δοσας, ὡς εἰρηται, πανόρμους καὶ ἐναργεῖς μετὰ συλλογισμῶν ἀποδείξεις, ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς τραφείσας λόγου, διαγνώνται πάρεστιν, ὑπομνήματα τε οὐκ ἀλγά εἰς τὰς ιερὰς καὶ ἐνθέους Γραφές πεπονημένα, τὸ δικενδιός τε καὶ ἀδικιστόν τῶν ἀρχήντων καταγεγέλαντος ἡμῖν τὴν θεοτείνας λόγου, γραμμικάς ἀποδείξεις παριστῶντα. Πλὴν διλλὰ περιτοιοι λόγοι πάντες, ὡν ἐναργῆ καὶ συγέστερα τὰ ἥργα, διπερ ἡ θεία καὶ οὐράνιος τοῦ Σωτῆρος τῷ μετὰ δυνάμεις, πάντας ἀνθρώπους τὴν ἐνθεον καὶ οὐράνιον ζωὴν εὐαγγελίζομεν, διαρρέθηνται εἰσότι καὶ νῦν ἐπιδεκνυται. Αὐτίκα γοῦν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ κηρυχθῆσθαι καθόλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης, εἰς μαρτύριον πέπλοι τοῖς ἐθνεσι θεοπίσαντος, τὴν τε ὑπερόπλη ποτε συστάσαν τῇ αὐτοῦ δυνάμει: ἐξ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησιαν, οἵπου τότε καθ' οὓς ἐνηνθρωπήκειοι χρόνους δραμένην, οὐδὲ συνεπώσαν τοι, ἐνθέου προγνώσει δημιητον καὶ ἀκαταμάγητον ξεσθαι, καὶ μηδεπότε οὐδὲ βαντούς νικηθῆσθαι, ἐστάνται δὲ καὶ μένειν δισσιστον, ὡσάν ἐπ' ἀπείστηρ

ἀγαθὰ πάντας ἀνθρώπους εὐαγγελίζεσθαι τὸν ἡμέτερον λόγον, et alibi sive. Quid in aliis quibusdam verbis receptum est. ut in ποτε, ἥργα, εσθαι, et μιλίbus.

(7) Χειρᾶς. Forte legendum χειρας. Edidit.

παλ ἀρχαγεῖ πάτερ τῇ αὐτοῦ δυνάμεις βεβηκύλαν⁽⁷⁾ αι καὶ ἐρβίζωμένην ἀποφηναμένου, ὃπερ πάντα λέγον τὸ τῆς προδόξεως ἀποτέλεσμα εἰκότως πᾶν δύναμον ἀπορᾶτο: ἀν στόμα τῶν ἀναισχυντεῖν ἀναιδῆς παρεκτασμένων τείς γὰρ οὐκ ἀλήθειαν δημολογήσας ἀν τῇ προφήταις, τῶν πραγμάτων ἑναργῶς οὐτως μωνογλῶντες τωνήν ἀριστερών, δις δὴ θεοῦ δύναμες, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπεία φύσις ἡ ταῦτα τούτον ἐσμάντα τὸν τρόπον πρὸ τοῦ γενέθλιον θεασαμένη, προφησασά τε, καὶ ἔργος ἐπιπλέσασα; πεπλήρωκε γάρ την σύμπτωσαν, δην δὲ διοικοῦσα, τὸ τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου τῆμα, καὶ πάντα δὲ τὰ ἔνθη διέδραμε, καὶ εἰσέτι νῦν εἶχε καὶ ἀπιδίωσι τὸ περὶ αὐτοῦ κήρυγμα, ταῖς αὐτοῦ ρωναῖς ἀκολούθως· ἢ τε δύναματο προθεσμίεσσα Τακτικήσια αὐτοῦ ἔστηκε κατὰ βάθους ἐρβίζωμένη, καὶ μάρκες οὐρανίων ἀψίφων εὐάλως δύον καὶ θεοφύλαν ἀνθρῶπον μετεωρίσμενη, δεξιαζομένη τε δεξιάρα, καὶ εἰς ἄπαντας τὸ νοερὸν καὶ ἔνθεον φῶς τῆς ὑπὸ αὐτῷ καταγγελθείσης εὐσεβείας ἀπαστράτουσα, οὐδαμῶς τε τοῖς ἔχθροις ἥττωμένη καὶ ὑποίκουσα, ἀλλ' οὐδὲ ταῖς τοῦ θανάτου πύλαις ὑπονταροῦσσα, διὰ μταν ἔστενην, ἣν αὐτὸς ἀπεψήνατο λέγειν, εἰπὼν· «Ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μοι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαις ἔσονται οὐ κατοικύσσουσαν αὐτῆς.» Καὶ δίλλα δὲ μυρία πρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λεγθέντα τε καὶ προφήτηντα, ἐνοίκεια συναγαγόντες ὑπόδεστει, ταῖς τε ἔνθεοις αὐτοῦ προγρώσσει τὰς τῶν πραγμάτων ἀποδεστές συμφέρουσαν παραστήσαντες, ἀναμφίλεκτον τῶν περὶ αὐτοῦ δεξιαζομένων τὴν ἀλήθειαν ἐπιδεικνύμενον. Πρὸς τούτοις δὲ πάσιν, οὐ μικρὰ τυγχάνει τῆς καθ' ἡμᾶς ἀληθείας ἀποδείξεις καὶ ἡ ἀπὸ τῶν Ἑβραϊκῶν Γραφῶν μαρτυρία, ἐν αἷς πρὸ μηρίου δύον ἑταῖρον οἱ παρ' Ἐβραίοις προφῆται τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγείλαν παντὶ τῷ θυητῷ βίῳ κηρύσσουσες, δύναματο τῆς τε τοῦ Χριστοῦ προστηγορίας ἐμνήσκουσες, καὶ τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ περιουσίαν προβλέποσσαν, τὸν τε νέον τῆς εἰς πάντα τὰ ἔνθη διαδραμούσην διδασκαλίας αὐτοῦ τρόπον κατηγγείλαν, προειδοποεῖσθαι τὴν ἐσομένην αὐτῶν ἀποστολαν, καὶ ἀντιλογίαν τοῦ Ἰουδαίων θεοῦ· τὰ τεκατ' αὐτοῦ δραστήρετα εἴνοις, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις αὐτέκα, καὶ οὐκ εἰς μαχράν μετελθόντα αὐτοῖς σκυρωπά· λέγω δὲ τῆς βεσιλίκης μητροπόλεως αὐτῶν τὴν ἐσχάτην πολιορκίαν, καὶ τῆς βασιλείας τὴν πολυτελῆ καθαίρεσιν, αὐτῶν τε τὴν εἰς πάντα τὰ ἔνθη διασποράν, καὶ τὴν ὑπὸ τε

B A tūm etiam commentarios non paucos, quibus sacras ac divinitus conceptas litteras illustrando, veritatem illorum et nusquam vacillantem orationis constantiam, qui hunc nobis ab initio religionis divinae ritum prædicarunt, sic tanquam adhibitis mathematicorum demonstrationibus, in omnium oculis ac luce posuerunt. Sed enim supervacaneum, opinor, fuerit, verborum fidem quæquerere, ubi res ipsas iisdem longe clariores et illustriores intueri licet, quas coelestis ac divina Servatoris nostri vis ac potestas, universis hominibus diviuam ac celestem vitam feliciter annuntiauit, palam etiamnum et evidenter ostendit. Nam cum ipse non tantum fore prædixerit, ut (quod suæ apud omnes populos monumentum voluntatis exstaret) tradita ab eo doctrina, ubi degeret hominum genus, longe lateque prædicaretur: verum etiam divina præsensione, illam ipsam quæ aliquanto post ejusdem numine ex omnium gentium societate conflata est, quæque nec dum eo tempore, quo vitam inter homines homo ipse degebat, coaluisse videbatur, Ecclesiam, nullis unquam morte superandam: at penitus inconcussum **Gilius** robur mansurum esse prænuntiarit, ut pote, quæ vi ejus ac potestate, sic tanquam immoto ac nullis omnino machinis perrumpendo scopulo, altis defixa radicibus niteretur: hujus sane prædicationis veritas exitu comprobata, hiantem ac pro eacem hominum istorum lucum omni oratione justius, obstruxerit, qui vulgo nihil non intemperanter et impudenter efficiunt. Quis enim verax illud Christi oraculum esse non fateatur, cum res ipsæ tantum non iugna palam et aperta voce prouinent, non humanae id nature, sed numini divino tribuendum, quod res illæ, priusquam fierent, eo futuras modo prospiciens ita prædixerit, ut easdem operis ipsius fine completer? Etenim jam universum, qui solis quidem radiis illustretur; orbem terrarum illius Evangelii facia pervasisit jam omnes undeque populos nationesque percurrit, ipsiusque prædicatio, via plane cum ejusdem verbis coherente, longius in dies etiamnum latiusque procedit. Præterea quam nominatim ipse divinitus prænuntiavit Ecclesia, jam profundis nixa radicibus, hominumque sancrorum ac Deo dilectorum precibus votisque sublata, ad cœlestium usque orbium; for-

(7) **Βεβηκύλαν.** Nihil est, meo judicio, cur præstet ἐπεμβοληρούσιαν, quod tamē προφεύεται non nemo. Est enim hoc propria, et quasi ἐμφυτος significatio τοῦ βεβηκύλαν, cum ἐμβολεύεται et ἐμβαλλεται sint polius ingredi, vel conciendere, vel insulfare, quam firmiter et constanter inniti. Plutarchi locus est observatione dignus, in Comparat. Fabii Max. et Periclis, p. 190, c. 4, ubi de Fabio: «Ἐν τῷ καθ' ἐκατὸν ὅρμωμάνῳ, καὶ βεβηρότι, τὴν πόλιν ἀντιλαμβάνεινος, καὶ ἀπεριδόν, οὐδὲ ὅρμωμάνων περιειλατεῖσμα quādam et propriam agendi rationem; τὸ βεβηρός δὲ, arrepti semel instituti atque consiliī firmitatem constaniāque significat. Aristides in Panathen. τὸ ἀμεριζόντα, κομψῶς τοι καὶ γλαυρῶς suo more usurpavil, ubi de situ Athenarum et Acropoleos longe pulcherrimo: «Οὐπερ γάρ, inquit, ἐπ' ἀπίστοις κύκλωσι εἰς διλῆσιον ἐμβεβηκό-

των, πέμπτος εἰς ὅμηραδν πληροὶ, διὰ πάντων δὲ κάλιστος, εἴπερ ἡ μὲν Ἐλλὰς τὸ μέσον τῆς πάντας γῆς· ἡ δὲ Ἀττικὴ, τῆς Ἐλλάδος· τῆς δὲ κυρίας, ἡ πόλις τῆς δὲ αὐτοὺς ἡμῶν μας. Hic κυκλών εἰς διλῆσιον ἐμβεβηκόντα, est alios alii impositos esse, ταῖσι δοctissimum interpres veriter, circulus in se invicem incurrentibus. Quod sequitur, εἰς ὅμηραδν πληροὶ, id est injustum et persecutum αἰθίδιcum desinī, aut illum perfecte implē. Sicut Herodot. I. iii, p. 103 a: «Ἡ δὲ (δόξα) ἐξ Ἕλιοῦ πολινάποδον θαλάσσης, πληροὶ ἐξ τὸν ἀριθμὸν τούτον, juste et perfecte hunc stadiorum numerum implēt, ἀπόροις ἀποτληροῖς. Εἴπερ autem, hic apud Arist. novò more pro οὐτως, reprobet enim τῷ ὕποπερ γάρ. Postremo inter πόλεις et διμῶνας, inservendū videtur ἡ, Acropolim enim ipsam intelligit, quæ, ut ipsemet paulo ante dicebat, πλάται μὲν πόλεις, νῦν δὲ ἀπρόπολις.

nicem caput attollit, ac novis quotidie dignitatis incrementis aucta, spirituali ac divino prædicata ab illo pietatis fulgore passim ita coruscat, ut non suis tantum hostibus, sed ne ipsis quidem mortis foribus vel tautilium debilitata concedat. Quæ quidem omnia huic omni ab eo quondam prolatæ voci accepta ferenda sunt¹: « Super hanc petram ædificabo Ecclesiæ meam, et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. » Cæterum infinita sunt id genus alia, a Servatore nostro prænuntiata, quibus in proprium ac singulare argumentum locumque congestis, dum congruentes et consentaneos divinis ejus præsensionibus rerum ipsarum exitus ante oculos ponimus, eorum quæ nobis de ipso persuadimus, certiore omni dubitatione veritatem esse demonstramus. Neque vero levis et contemnenda est, si ad superiores adjungatur, eidem veritati asserendæ fides, quam ex Hebraicarum litterarum testimoniio arcessimus, cum iis ante tot annos præsentium honorum promissionem Hebrei prophetæ generi mortalium universo prædicarint, ipsiusque adeo Christi nominis ita meminerint, ut futurum simul ad homines ejusdem adventum prædixerint. Adde quod novum etiam et insolens, que per omnes populos funderetur, doctrinæ genus indicarunt, futuram quoque Judaicæ nationis incredulitatem et obfirmatam in repugnando contumaciam prædentes, nec non quidquid adversus eum impie molita est, ac quæcumque illam propterea non dilate longius, **9** sed quasi e vestigio secutæ calamitatis oppressere: supremam intelligo regiæ ipsorum metropolis obsidiōnem, ipsamque adeo regni funditus excisi eversionem, cum eorum per omnes gentes dispersione, quamque sub inimicorum et hostium dominatu patiuntur servitii conjunctam. Quæ certe predictionibus illis consentanea, post ejusdem nostri Servatoris adventum, in omnio oculis pertulere. Jam vero quis non illustres illas atque perspicuas eorumdem prophetarum voces, quibus futuram, Christo jam ex rebus humanis subducto, cum Judeorum prolapsione ac repudiationem, tum gentium vocacionem feliciter prænuntiarent, admiratione defixus olitupescat, cum hac similiter Servatoris nostri doctrinæ beneficio, palam exitum nacta fuerit cum illorum prophetis omnino congruentem? Per ipsum enim effectum est, ut innumerabilis ex omni hominum genere multitudo rejectis idolorum erroribus, veram præpotentis rerum omnium moderatoris Dei notitiam religionemque suscipiat, cumque cæteroru[m] quæ prisci homines fuderunt oraculorum, tum hujus imprimis Jeremiæ prophetæ fidem quodammodo facere videatur: « Domine Deus meus, ad te gentes venient ab extremo terra, et dicent, quod falsa patres nostri idola possederunt, nec erat in ipsis utilitas. Si facies sibi homo deos, et ipsi non sunt dii²? »

CAPUT IV.

Non inconsiderate nos ad rerum utilissimarum fidem suo tempore adhaerescere.

Hæc igitur illa sunt, quibus instituti nostri ratio ita confirmatur, ut quivis intelligat eam non humano quodam impetu excoxitatam, sed prævisam divinitus, scriptisque oraculis divinitus prænuntiatam, longeque adeo magis universis hominibus a Servatore nostro divinitus oblatam fuisse. Præterea numine plane divino robur ejus ac firmitatem constitisse, cum vexata tot annos, partimque dæmonum qui videri non possunt, partim eorum qui pro varietate temporum diversi imperabant, oculisque cernebant principum acerbitate jactata, majoribus in dies ornamenti et illustriori splendore coniunctis, hominumque frequentiori multitudine augeatur. Ut

C

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Δ'.

« Οτι μὴ δρίτως ἡμῖν ἡ περὶ τῶν ὀφελιμωτέων πλοτὶς κατὰ καιμὸν παραληφάνται.

Πάντα δὲ ταῦτα τὸν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων πιστούται λόγον, ὃς οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης ὅρμῆς ἐπιτηδευθέντα, θεόν δὲ προγνωσθέντα, καὶ θεόν δὲ τῶν ἑγγράφων χρηστῶν προαναφορθέντα, καὶ πολὺ πλέον ἐτιθένδεν διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πάσιν ἀνθρώποις προβελτιμένον, αὐλύτες τε ἐν Θεοῦ δυναμόμενον καὶ συνεστάτα, ὃς ἐν τοσούτοις ἑτῶν χρήσιος ἐλαυνόμενον πρός τε τῶν ἀστράτων δαιμόνων, καὶ πρός τῶν κατὰ χρόνους ὀρατῶν ἀρχόντων, πολὺ πλέον διαλάμπεται, διηγέραι τε διαπρέπειν καὶ αἱξεῖν, καὶ πολὺ μᾶλλον πληγένειν· διτείρως τῆς διωθεντοῦ εἰς τοῦ τῶν διων Θεοῦ συνεργατας, τὸ ἀμαχον καὶ ἀττητον, τὸ τε κατὰ τῶν ἔχθρῶν νικητικὸν τῇ τοῦ

* Ior. τε.

• Matth. xvi, 18. ¹⁰Jerem. xvi, 19.

(8) Εὐαγγελιζομένην. Verbi perinde ac si haberetur, εὐαγγελιζομένων, ut referatur ad πρώτην τῶν. Atque ita leg. etiam Mout.

Ιωντος ήμων διδασκαλίᾳ τε καὶ προσηγοριᾳ παρεγένεται. Καὶ τὸ αὐτόθιν δὲ πρὸς εἰζωταν πάσιν ἀνθρώποις, οὐ μόνον ἐκ τῶν προφανῶν αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπορρήτου δυνάμεως προβεβλημένον, πᾶς οὐκ ἀν γένοιτο τῆς ἑνίκειον δυνάμεως αὐτοῦ παρατακτὸν; Θεῖας μὲν γάρ καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως ἡ, τὸ ἄμα τῷ αὐτοῦ λόγῳ, καὶ σὺν τῇ περὶ μοναρχίας ἑνὶς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ προβεβλημένῃ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, ὅμοι καὶ τῆς πολυτάλανος καὶ δαιρωνής ἀνεργίας, ὅμοι καὶ τῆς τῶν ἑθνῶν πολυτρηγίας ἐλεύθερον καταστῆναι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· μαρίων γοῦν τὸ παλαιὸν καθ' ἔκαστον ἕθνος βασιλέων καὶ τοπαρχῶν ἐπικρατοῦντων, κατὰ πόλεις καὶ χώρας, καὶ τῶν μὲν δημοκρατουμένων, τῶν δὲ τυραννουμένων, πολέμων τε κατὰ τὸ εἰδὸς ἐκ τούτων παντοῖων ανεστῶν, ἑθνῶν ἕθνεστι προτρηγυμένων, καὶ συνεγεῦς τοῦς τετραγωνώρων ἐπανεσταμένων, διρρύντων τε καὶ δρουμένων, ταῖς κατ' ἀλλήλων πολιορκίαις ἐπιστρατευμένων, ὥστε δὲ ταῦτα πανθῆμει πάντας τοὺς ταῖς τελείαις οἰκοῦντας, καὶ ἐν ἀγροῖς γενηπούντας, ἐξ ἐτῶν τὰς πολεμίας διδάσκασθεν, ἐψηφορεῖν τε διαπόνδις κατὰ τὰς λεωφόρους, καὶ κατὰ κώμας, καὶ ἀγρούς· Ἐπειδὴ παρῆρε δοκιμασίας (περὶ οὐ πάλαι δὲ τῶν προφήτων ἀνείρητο· «Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλήθος εἰρήνης· καὶ συγχέουσιν τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς δρόπτα· καὶ τὰς ζεῦντας αὐτῶν εἰς δρέπανα· καὶ οὐ λήστεις ἕθνος ἐπ' ἕθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μή μάθωσιν οὐ πολεμεῖν·), ἀκδιουθαῖς ταῖς προδήσεσιν ἐπικολούθει τὰ Ἑργά, πάσας μὲν αὐτοῖς περιτρέπτῳ πολυαρχίᾳ· Φωμάλων, Αὔγοντος κατὰ τὸ αὐτὸν τῇ τοῦ Σωτῆρος ἥμιν τετρανείᾳ μοναρχήσαντος. Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ εἰς διέρο οὐκ ἀν ἱρούς, ὡς τὸ πρήν, πόλεις πόλεισι πολεμούσας, οὐδὲ ἕθνος ἔθνει μαχεύμενος, οὐδὲ γε τὸν βίον ἐν πάσῃ συγχύσει κατατρόβημενον. Καίτοι τοῦς οὐχ ἄξοντας θαυμάζειν ἐπιστήσαντας, τι δῆ πότε τὸ μὲν παλαιὸν, διτὸν ἑθνῶν ἀπάντων κατετυρόντας οἱ δαίμονες, καὶ πολλὴ τις ἡ ἀνθρώπων τῇ περὶ αὐτῶν θεραπείᾳ, πρὸς αὐτῶν τῶν θεῶν ἔξιστρούμενοι ἐπὶ τοὺς κατ' ἀλλήλων ἐξεμάννοντο πολέμους· οὐς τοῦ μὲν Ἑλληνας αὐτοῖς «Ἐλησοι, τοῖς δὲ Ἀιγυπτίοντος Αἴγυπτοις, καὶ Σύρους Σύροις, Φωμάλων ταῖς Φωμάλων πολεμεῖν, ἀνδραποδίζεσθαι ταῖς ἀλλήλους καὶ κατατρύχειν ταῖς πολιορκίαις, ὁστερούνται περὶ αὐτῶν πολαιῶν κακῶν ἀπελάμβανον; δὲ καὶ μάλιστα μεγίστων ἥγουματα τεκμήριον τυγχάνειν τῇ, ἑνίκειον καὶ ἀποφήτησον δυνάμεως τοῦ Σωτῆρος ἥμιν. Γῆς δὲ τῶν αὐτοῦ λόγων προφανούμενης ἀνέρειας διέγρα τηναργήτες θεοί δέν, ἐπιστήσας, οὐς οὐδὲ διλοτέ πω ἐξ αἰώνος, οὐδὲ ὑπὸ τοῖς τῶν πάντας διαφανῶν, ἐκ μόνων δὲ τῶν αὐτοῦ φωνῶν, καὶ τῆς ἀντίτισαν τῆν οἰκουμένην δειδοθείσης διδασκαλίας αὐτοῦ, τὸ

A plane dubitare nemo possit quin Deus ille rerum moderator omnium, Servatoris nostri doctrinæ **10** ac nomini vim quamdam omni conatu et oppugnatione superiorum, cunctorumque victricem hostium celesti auxilio largiatur. Jam vero illud ipsum, quod omnibus per sece hominibus ad bene beateque vivendum, partim clarissimi ipsius verbis, partim vi occultiore proponebatur, cuius non oculis dinam ejus potestatem virtutemque subjiciat? Etenim divina profecto arcaneque potestatis id fuit, ut simul atque verbum illius, deque summi unius tantum Dei, qui rebus præcesset omnibus, principatu, doctrina proponeretur, continuo genus hominum in integrum libertatem cum a fraudulenta daemonum efficacitate, tum a multiplici gentium dominatu vindicaretur. Presertim, cum sexcenti olim reges singulis in nationibus, in urbibus autem ac regionibus imperium infiniti reguli obtinerent; aliqui populi, tyrannorum alii, alii denique plurium dominatu premerentur; cumque inde omnis generis bella, ut par erat, exsistenter, commissis inter sece gentibus, vicinoque populos infestis semper armis petentibus, mutuasque vicissim clades stragesque subuentibus, quod mutuis alias alii obsidionibus incursionibusque vexarent. Ex quo proinde fiebat, ut non ii modo qui civitates incolebant, sed etiam ii qui in agrorum ac terra cultura versabantur, rem militarem jam inde a pueris addiscerent, gladiosque continentier, ac vulgo per vias publicas, pagos, agrosque et rura gestarent. At vero cum sese primum Christus ostendisset (de quo prophete olim ista cecinerant: «Orietur in diebus ipsius justitia et multitudo pacis: et conflabunt gladios suos in vomeres, et lancaes suas in falces, non sumet gens adversus gentem gladium, nec discent amplius bellum gerere»), oraculorum veritatem continuo rerum exitus comprobavit. Etenim multiplex ille Romanorum principatus illico sublatus est, cum Augustus sub ipsum nostri Servatoris adventum summam rerum unus accepisset. Ex eo vero tempore ad seatem usque nostram, civitates ut antea cum civitatibus dimicantes, populosque cum populis commissos, hominum denique vitam rerum omnium perturbatione contritam nemo vidit. Quis ergo non iure miretur, si diligenter secum ipse cogitet, quid cause fuerit, quamobrem homines olim, quo tempore gentes universas dæmones tyrannde oppressas tenebant, et summo cunctis a mortalibus cultu celebrabantur, deorum ipsorum cestro pereit, ta mutua bella furioso quadam impetu ruerent: sic ut modo Graeci cum Graecis, modo cum Aegyptiis Aegyptii **11**, Syri cum Syris, cum Romanis denique Romani ipsi bella susciperent, aliqui vicissim alios vel in servitutem abducerent, vel obsidionibus couiscerent, quemadmodum veteres illorum temporum historiis consignatum ac testatum reliquerunt ut primum autem religiosissima pacisque aman-

tissima Servatoris nostri doctrina increbuit, non illa tantum error, qui deorum multitudinem invehebat, funditus tolleretur; verum etiam importatæ dudum per ista populorum dissidia calamitates subito conquiscerent? Evidem id vel maximum arbitror divinæ arcanaeque Servatoris nostri potestatis argumentum. Illius autem utilitatis, quæ palam doctrinæ hujus prædicationem consecuta est, cuivis rem secum attente reputanti ciarum hoc in primis et illustre specimen intueri licet: quod nec alias unquam ex oīni hominum memoria, nec ab eorum ullo, qui fama quondam nominis et extimatione floruerunt: sed tantum ex quo ipsius doctrinæ per universum orbem diffuse verbis et concionibus hominum aures afflari ceperunt, continuo factum sit, ut qui ferini prius ac barbari nationum omnium mores fuerant, iudeum lenioribus et humanioribus institutis mansuescerent. Itaque nec Persæ, qui semel ejus disciplina nomen dederunt, nuptias amplius cum matribus ineunt: nec Scythe, quod in eorum quoque regionem Christi sermo penetrarit, humana jam carne pascuntur; nec alia barbarorum genera incesto filiarum ac sororum concubitu polluantur: nec ad mares furioso libidinis testu mares ipsi rapiuntur, nec cæteras, quæ naturæ leges violent, corporis voluptates persequuntur, nec canibus atque volucribus necessariorum ac propinquorum suorum cadavera, quibus id quondam in more fuerat, obiciunt: nec senio jam confectis, ut antea, laqueos iuicunt, nec sibi anicissimorum carne post obitum antiquo ritu saginantur: nec majorum instituto dæmonibus tanquam diis homines immolant, nec sihi carissimos jugulant falsa pietatis opinione delusi. Hæc nimis illa sunt, aliaque id genus propemodum infinita, quibus infesta quondam hominum vita habebatur. Ac Massagetae quidem atque Derbices, ut historiarum fide proditum est, propinquorum suorum longe miserrimos eos patabant, qui naturali fato supremum vitæ diem obiissent, cujus ante propterea necessitatem occupantes, quos vehementius diligenter, eos atque jam effectorum non immolabant modo, sed illi etiam quasi lautissimis epulis utebantur. At vero Tibareni, senes maxima secum affinitate conjunctos præcipites agere: Hyrcani vivos eosdem ac spirantes, Caspii jam morte funetos avibus canibusque quæ mortui summopere adamassent, ipsorum **12** ad roges jugulare, Bactrii denique seniores adhuc superstites canibus itidem laniandos projicere consueverant. Hæc, inquam, omnia superioribus illis temporibus grassabantur, nunc autem fieri omnino desiere, immani ac belluina tot malorum peste salutaris unius evangelicæ legis viribus profligata. Jam vero, quod neque experita vitæ surdaque simulacula, neque conselerati dæmones suarum in illis præstigiariū vim exerentes, neque partes mundi hujus asceptabilis, neque ho-

Α τὰ πάντα τῶν θυνῶν νόμιμα κεῖται, αὐτὰ ἔκεινα τὰ πρὶν θηριώδη καὶ βάρβαρα. Ής μηκέτι Πέρσας μητρογαμεῖν, τοὺς αὐτὸν μαθητεύεντας· μηδὲ ἀνθρωποberοεῖν Σκύθας δὲ τὸν καὶ μέχρις αὐτῶν ἀλιθόντα τὸν Χριστοῦ λόγον, μηδὲ ἄλλα γένη βαρβάρων ἐκθεύομας θυγατρεῖς καὶ ἀδελφαῖς μίγνυσθαι. Μῆδος δρέφενας δράφεταις ἐπιμαίνεσθαι, καὶ τὰς πατέρας φύσιν ἥδονάς μετιέναι· μηδὲ κυνικοὶ οἰνονοὶ τοὺς οἰκείους νεκροὺς προτιθέναι τοὺς πάλαι τοῦτο πράττοντας, μηδὲ ἀγγήνη τοὺς γεγηρακότας, διπερ πρότερον, ἐπιθάλλειν· μηδὲ σάρκας νεκρῶν τῶν φιλάτων κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος θοιναῖται· μηδὲ ἀνθρωποθυσίεντας ὡς θεοῖς τοῖς δαίμονις κατὰ τοὺς πιλαύοντις, μηδὲ τὰ φιλάτωτα κατασφάτειν εὐεσθαῖς ὑπολήψει. Τάπια γάρ ἡ καὶ συγγενῆ τούτοις μυρία τὰ πάλαι τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον λυμαίνομενα. Ιστοροῦνται Μασσαγέται καὶ Δέρβικες ἀδέλιωτάτους ἥγεισθαι τῶν οἰκείων τοὺς αὐτοτάματας τελευτήσαντας. Διὸ καὶ φάσαντες κατέθυνον, καὶ εἰσιτοντα τὸν φιλάτων τοὺς παρακμάσαντας. Τιμαροὶ (9) δὲ ζῶντας κατεκρήμινον τοὺς ἔγγυτάτου γέροντας. Τργανοὶ δὲ καὶ Κάσποι, οἱ μὲν οἰωνοὶ καὶ κυνοὶ παρέβαλλον ζῶντας, οἱ δὲ τεθνεῶτας. Σκύθαι δὲ συγκατάρωτον ζῶντας, καὶ ἐπέσφατον ταῖς πυραὶ οὐδὲ ἥγαπον οἱ τεθνεῶτες μάλιστα. Καὶ Βάκτροι (10) δὲ τοῖς κυνοῖς παρέβαλλον ζῶντας τοὺς γέροντας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάλαι ἦν πρότερον, νυν δὲ οὐκέτι δημοίων ἐστίν, ἵνας τοῦ σωτηρίου νόμου τῆς εὐαγγελικῆς δυνάμεως τῇ θηριώδῃ καὶ ἀτάνθρωπον τούτων ὅλων καταλύσαντος νόσον. Τὸ δὲ μηκέτι θεοῖς ἥγεισθαι ήστι τὰ νεκρὰ καὶ κυνά δύνανται, ή τοις ἐν τούτοις ἐνεργοῦντας πονηροὺς δαιμόνας, ή τὰ μέρη τοῦ φαινομένου κόσμου, ή τὰς τῶν πάλαι κατοικομένην θηριῶν ψυχές, ή τῶν ἀλόγων ζώων τὰ βιαττικότερα· ἀντὶ δὲ τούτων ἀπάντων δύνα μιᾶς τοῖς τοῦ Σωτῆρος τῆμῶν εὐαγγελήκης διδασκαλία, «Ἐλλήνας δημοῦ καὶ βαρβάρους, τοὺς γηγείως, ἀλλ' οὐκ ἐπιπλάστως αὐτοῦ τῷ λόγῳ προσανέχοντας, εἰς τοσοῦτον ἕκαστα φυλοσοφίας ἀλίθεν, ὡς μόνον ὅντα ἀνωτάτα θεούν. αὐτὸν ἔκεινον τὸν ἔπεικον τῶν ὀλων, τὸν παρβαστέλλει καὶ κύρων οὐρανοῦ καὶ ἥτη, ἥλιος τε καὶ ἄστρων, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργὸν σέβειν, καὶ ὑμεῖν, καὶ θεολογεῖν· βιουν τε ἀκριβῶς οὗτοι μαρθάνειν, ὡς μέχρις καὶ τοῦ ἐμβλέπειν τοῖς ὄφεις μοῖροι; παιδαγωγεῖσθαι, καὶ μηδὲν ἀκάλαστον ἐκ τοῦ μετ' ἀποθυμίας δράν, ἐννοεῖν, πρόβριζον δὲ αὐτῆς διανοίας πᾶν αἰσχύρον πάστον τυμβάλλοιτο πρὸς εἰκένταν; καὶ τὸ μηδὲν εὐορκίας δεῖσθαι, πολλοῦ γε δεῖ επιποκεῖν, διὸ τὸ πρός αὐτοῦ μανθάνεν μηδὲ δημύναι ὀλως, ἐν πάσοι δὲ ἀκύνθετον καὶ ἀλήθευεν, ὡς ἀρκεῖσθαι τῷ νυι, καὶ τῷ οὐ, παντὸς δρκου τὴν προσάρτειν βεβαιούέραν παρασκευάζοντας; Τὸ δὲ μηδὲν φιλοῖς θηματίοις καὶ ταῖς κονταῖς δημιαῖς ἀδειαροεῖν, ἀκριβολογεῖσθαι δὲ καὶ μέχρις τούτων, ὡς μῆτρα Φεῦδος, μήτε λοιδερίαν, μήτε τα αἰσχύρων καὶ ἀσχημον προτιθέσθαι τῇ φωνῇ, διὸ τὴν αὐτοῦ πάλιν παρακλευειν, δὲ ἡς Ἐρηνη, «Περὶ παντὸς ἀργοῦ ὁμιλ

(9) *Tibopol.* Existimavi leg. *Tibapryvol*, quam lectionem in Mont. postea comprehendit.

(10) *Báxpro. Legebatur Báxpro, sed prætull*
alterius ms. lectionem.

τος δύοτε λόγον ἐν ἡμέρᾳ ερίσεως » ὅποιας ὑπερ-
βολῆς φιλοσόφου ζωῆς ἔχεται ; Τὸ δὲ καὶ συλλήθην
ἄδρον μυριάδας διὰς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παι-
δῶν, οἰκετῶν τε καὶ ἀλευθέρων, ἀδέσποτων τε καὶ ἐπεδέ-
σποτῶν, καὶ προστέτη βαρβάρων ἄροιν καὶ Ἑλλήνων, κατὰ
πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν, καὶ πᾶσι τοῖς ὅρ-
γίοις θύνεσσι ἐπὶ δειπναλίζ τῶν τοιούτων μαθημά-
των, οἷον ἀρτίως μεμαθήκαμεν, φορτεῖν καὶ τὰς ἀκούς
λόγους παρέχεντ, ἀναπειθουσιν οὐ μόνον ἀκολάστουν
ἐπαγγειλμάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν κατά δάνανταν αἰσχρῶν
ἰνθυμημάτων, γαστρός τε καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα
κρατεῖν· τὸ τε πᾶν γένος παιδεῖαν παιδεύεσσι θύ-
νεον καὶ εὐσεβεῖ, φέρειν τε παιδεύειν γενναῖας καὶ
βασιζεῖ φρονήματα τός τῶν ἀπανταχμάνων ὑπερεις, καὶ
μὴ τοὺς ξαῖς τοὺς φαύλους ἀμύνεσσι· θυμῷ δὲ
καὶ δργῇ, καὶ πάσῃς ἐμμανοῦς ὁρέξεως κρείτους
γίνεσθαι· νοῦ μηδὲ καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀπόρους καὶ
κνέεσται κοινωνεῖν, πάντα τε τὰς θυντηρῶν δρμογένης
δεῖντας, καὶ τὸν νεονικημένον ἔξον, ὠδῶν ὥστε
φίλων οἰκειότατον καὶ ἀδελφὸν γνωρίζειν. Πάντα
θὲ ἀδρῶς ταῦτα τις συναγαγὼν, πῶν οὐκ ἀν δρο-
νηγήσεις τὰ μέριστα καὶ ἀληθῶς διαθάτ πάντας ἀν-
θρώπους εὐαγγελίσασθαι τὸν ἡμέτερον λόγον, τὸ τε
εὐθύνων ὑπέρθυον πρὸς εὐζώνων τῷ τῶν ἀνθρώπων
παρεγγέλαιον φίλῳ; Οὐποτὸς δὲ οὐτε εἶναι δοκεῖ, τὸ πᾶν
γένος ἀνθρώπων, οὐ μόνον Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἀπομεροτάτων βαρβάρων, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκσα-
τικαῖς τῆς τῆς οἰκουμένης, τῆς μὲν ἀλόγου θηρωδείας
ἀνατρεῖν, δόξας δὲ φιλοσόφους ἀναλαβεῖν παρασκευά-
σαι; οἷον, φέρει εἰπεῖν, τὰς περὶ ἀθανασίας ψυχῆς,
καὶ ζωῆς τῆς παρὰ Θεῷ μετὰ τῆς ἀνθέντης ἀπαλλα-
γῆς τοῦ θεοφίλεσσον ἀποκειμένην, δέ τινα τοῦ προσκαί-
ρου τούτου ζῆν καταρτεῖν ἐμπλέσαντα· ὕστε ἀπο-
δεῖται παῖδες τούς πάποτε ἐπὶ φιλοσοφίᾳ διαδικτούς,
καὶ παίγνιον τὸν θρυλούμενον ἔκεινον θάνατον, ἀνὰ
σόμα φέλοσθων πάντων φόδρον· θηλεῖαν παρ'
ἡμῖν καὶ κομητὴ παῖδες, βαρβάρων τε ἀνδρῶν καὶ
εὐελκῶν τῷ δοκεῖν, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν δυνάμει τε
καὶ συνεργεῖσα, τὸν περὶ ψυχῆς ἀθανασίας λόγον ἐρ-
γασίας πρότερον ἢ φήμασιν ἀπαληθεύοντα δειξάντων;
Οἷον δέρε καὶ τὸ καθόλου πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἐν
ταῖς τοῖς θύνεσιν, ἐκ τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μαθη-
μάτων περὶ Θεοῦ λόγον, καὶ τὸ πεφροντισμένως ζῆν,
καὶ φυλακτικῶς ἔχειν τῶν τῆς κακίας ἐπιτίθεμάτων;
que sermonibus aures præbeat, quibus ad coercendam non actionum modo petulantiam, verum etiam
earum, que in sola mente versantur, cogitationum turpititudinem, omnesque tuta ventris, tum quæ sub
ventre sedem habent voluptates domaudas exciteatur: quodque nullum non genus hominum divisa doctrinæ
præceptionibus imbuatur, ut lacescentium inimicorum injurias excelso exaggeratoque animo
ferre, non mutuis ac similibus improbus boni nes uicisci velit: ut iracundiae vim, ut impotentem ac
furiosum cupiditatis omnis impetum regere ac frenare conetur, adeoque ut opes fortunasque suas
cum inopibus egentibusque communicet: ut quemlibet hominem communis humanitatis nomine complectatur,
quemque vulgo tanquam peregrinum habent, eum quasi naturæ lege conjunctissimum
ac vehit fratrem agnoscat. Hæc qui simul universa congerat, fierine poterit, quin idem prædicatam a
nobis doctrinam eam esse fateatur, quæ summa veraque bona cunctis hominibus feliciter stūtiariet,
quodque præcipuum et quasi caput ad bene beateque vivendum per sese erat, hominum vitæ contulerit.
Hūd perro quod sequitur, cujusmodi tandem esse putas, quod nimisvnu eadem genus hominum ui-

¹¹ Mauth. XII. 36.

A minum pridem extictorum manes, neque animantium ratione carentium terribilis ac nocentissimæ deorum amplius in numero habeantur: sed istorum omnium loco, per unam hanc evangelicam Servatoris nostri doctrinam effectum sit, ut ex Graecis pariter ac barbaris quotquot ejus verbum sincere animo, non simulatione quadam et inani ostentatione suscipiant, eum supremam philosophia gradum attingant, ut unum eundemque summum Deum, nullis bujus aut universitatis aut ævi finibus comprehensum, præpotenter ecclii terrarumque Regem ac Dominum, solis, astrorum totiusque mundi Procreatorem venerentur, celebrant, Deumque festeantur; ita porro vitam quasi ad anussim exigere conformare studeant, ut ipsum etiam oculorum sensum disciplinæ legibus continant, nihilque non temperatum ex aspectu cum cupiditate conjunctio in animum subire patientur, ac vel ipsa ex cogitatione radicibus genus omne fœde perturbationis exscindant: hæc omnia quis plurimum cunctis hominibus ad bene beateque vivendum momenti afferre non videat? Præterea, quod nullo plane jurejurando opus habeant (tantum abest ut perjurio locus esse possit), eo quod nunquam omnino jurandum esse, at rejecto mendacio verum constanter et ubique retinendum ex illo didicerunt, adeo ut ita vel non in omnem partem satis esset putent, quippe qui vel ipsam animi inductionem omni sacramento firmiore atque certiore exhibeant. Similiter, quod ne in levissimis quidem voculis, ac mutuis quotidianisque congressionibus esse negligentius habere velint, sed in illis etiam accurate, quidquid loquuntur, expendant, ne quod ipsis verbū aut vanum, aut contumeliosum, aut tarpe, minusve compositum excidat; idque proper unum hoc ejusdem monitum: « De omni verbo otioso redditis rationem in die iudicii »; totum, inquam, illud cuius obsecro vitæ est, quamque sublimè philosophiae genus proficitur? Ad hæc, quod infinita virorum, mulierum ac puerorum, servorum pariter atque liberorum, ignobilium et nobilium, necnen barbarorum simul atque Graecorum, omnibus in locis, oppidis, regionibus ei quotquot soli subjectæ ¹² sunt nationibus, ad subeundam eorum præceptorum, quibus nuper informati sumus, disciplinam, denso agmine multitudine cogfluat, ejusmodi

versum non Graecorum modo, sed ferociissimorum etiam barbarorum, et eorum qui in extremis terras finibus degebant, a recordi ferinoque ritu abduxerit, atque ad sententias philosophis plane dignas traduxerit? Cujusmodi sunt ea quas de animi immortalitate vitaque illa, qua postquam migratum hinc fuerit Deo charos homines apud ipsum quasi recondita manet, imbibuntur: cuius amore capti tantum in brevis hujus fluxuque vite contemptu meditationis ac studii posuere, ut vere pueros quotquot olim maximam ex philosophia laudem sibi famamque pepererant, illanoque jactatam perdiu mortem ac philosophorum omniore ore decantata, nihil nisi puerilem quamdam lusionem fuisse ostenderant; cum ipsa quoque apud nos puellæ tenerique pusiones, adeoque barbari homines, sidemque si oculis aestimarentur, viles et abjecti, Servatoris nostri viribus auxilioque freti, hujus de animorum immortalitate doctrina veritatem re ipsa potius quam oratione comprobarent? Cujusmodi etiam illud est, quod universi passim homines, ubi ubi gentium ipsi degant, ex ejusdem Servatoris nostræ disciplina præceptis sanum et constantem diviuæ providentiaæ hanc rerum universitatem moderantis sensum hauriant, **14** quodque nemo non ea, quæ de tribunalij judicioque divino prædicantur, mente percipiat, eoque plurimum institutæ vite cautious adhibeat, et ab omni sceleris improbitatisque genere singuli studio ac provisione declinet?

CAPUT V.

Non sine prudenti maturoque iudicio nos a superstitione majorum nostrorum errore discessisse.

At vero præcipui maximique beneficii, quod a salutari prædicatione profectum est, ita facile summam intelligas, si superstitionis illum errorem veteris idolatriæ tecum ipse reputes, qua genus humaanum universum propter vim ac violentiam diæmonum antea pessimum daturabat: ex qua tamen illa sic tanquam ex teterima caligine Gracos siuul ac barbaros divino numine liberatos, ad spiritalem eamdemque clarissimam veræ erga Deum præpotentem rerum omnium Regem pietatis lucem vindicavit. Sed enim, quid attinet hoc loco pluribus id conari, ni non inconsiderate eidam ac temerarie filii, sed consiliis utilitatisque plenis rationibus, quæque veræ pietatis formam et institutum complectantur, nos ipsos addixisse ostendamus? Equidem cum universo hoc opere id agatur unum, qui vim ac momenta rationum capere et assequi possunt, eos ut in pervidem argumentorum sanitatem incumbant, ut quas accipiunt dogmatum nostrorum demonstrationes attentius ac subtilius examinent, uti denique ad suscipiendum, quicunque rationem ex nobis querat, illius, quæ religione nostra continetur, spei defensionem, promptos esse ac paratos exhibeant, etiam atque etiam adhortamur. Nunc vero, quoniam omnium ea facultas et solertia non est, cum ejusmodi sit tamque amans hominum Verbi divini suavitas, ut neminem omnino repudiet, sed potius cuiilibet sanando congruam ei convenientem medicinam adhibeat: adeoque imprimis et idiotas ad leviorum curationis rationem invitell; jure sane ac merito qui ex rudioribus initiantur, mulieres videlicet ac pueros, vulgariumque ac plebeiorum hominum multitudinem ad Christianæ vitae pietatem quasi manu adduceutes, integrum sa- namque fidem principio sic tauquam medicamentum aliquod adhibemus, eorunque mentibus de divina providentia, de animorum immortalitate, deque vita ad virtutis normam exigenda, **15** rectas cogitationes inserimus. Quid autem? annon eos etiam videamus, qui curaudis corporum ægrotationibus operam scienter navant, quæcumque ad exquisitam medicinæ

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

"Οτι μη δεν εώσθορος Ιογιανού τῆς πατριωύ δεισιδαιμονος πλάνης ἀνέχωμεν.

Κεφάλαιον δὲ τῆς πρώτης καὶ μαγίστρης εὐεργείας τοῦ σωτηρίου λόγου γνωσθὲν, εἰ ἐν νῷ λόγοις τὴν δεισιδαιμόνιαν πλάνην τῆς παλαιᾶς εἰδωλολατρείας, ἢ τὸ σύμπαν ἀνθρώπων γένος δαιμόνων ἀνάγκας πάλιν πρότερον κατετρύχετο. Ήδη δέ περ ἀπὸ σκοτειας ζοφερωτάτης Ἐλλήνας δρῦν καὶ βαρβάρος δυνάμει δέρκε ματαστήσαμεν, ἐπει νοεράν καὶ φωτεινοτάτην ἤμεραν τῆς ἀληθους εὐειδείας τοῦ πειθασιλέως θεού τούς πάντας μετηγάγετο. Καὶ τι χρή μηκύνειν, ἀποδεικνύνται πειρωμένους δι τη μη ἀληφγ πίστεις έκατονς ἀνεψηκαμένους, σώφροσι δὲ καὶ ὑφελίμοις λόγοις; τὸν τῆς ἀληφούς εὐειδείας τρόπον πειράζουσι; τῆς παρούσης ὑπόθεσεως αὐτὸν δὴ τοῦτο καθόλου πραγματεύμενης, τούς μὲν ἐπιτελείων ἔχοντας ἐπισθετοὺς λόγους ἀποδεῖξαν, προτρέπουσι καὶ παρακαλούμενοι λόγους φρονήσας ἐπιμείλεσθαι, καὶ λογικώτερον τοιούτους δογμάτων τὰς ἀποδεῖξεις παραλαμβάνειν, ἐτοίμους τε εἶναι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ ἐπειρωτῶντι ἡμᾶς τὸν λόγον τῆς καθ' ἡμᾶς ἐλπίδος· ἐπει δὲ μη πάντες τοιούτους, φιλανθρώπους τυγχάνοντος τοῦ Δόγου, καὶ μηδένα μηδαμῶν ἀποτρεπομένους, πάντα δὲ ἀνθρώπους τοῖς καταλλήλοις λογικοῖς φαρμάκοις, καὶ τὸν δημαρχὸν καὶ ιδιώτην ἐπει τὴν πραστέραν θεραπειαν παρακαλούντος εἰκότας ἐν εἰσαγωγῇ τούς ἀρχορέμενους τῶν ιδιωτικωτέρων, γυναῖκας καὶ παιδέας, καὶ τὸ τῶν ἀγέλαιων πλῆθος ἐπει τὸν εὐειδῆ βίου χειραγωγούντες, ὃς ἐν φαρμάκον μοιρᾷ, τὴν ὑγιῆ πίστεις παραλαμβάνομεν, ὅρθις δόξας περὶ θεού προνοεῖς, καὶ περὶ ψυχῆς θάνατον, καὶ περὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου ἐντιθέντος αὐτοῦ. Ήδη οὖν ταὶς τὰ σωμάτων τῶν καρννῶντων λογικοῖς ἐπιστήμην δρῦμεν, αὐτοὺς μὲν διὰ πλείστης ἀσκήσεως καὶ παιδείας τοὺς κατὰ λατρικὴν λόγους ἀνεληφόντας, καὶ πάντα λογικῶς χειρουργοῦντας τοὺς γε μηδὲ θεραπειᾳ προσιντάς αὐτοῖς, πίστεις έκατονς καὶ τῇ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδι, παρέχοντες καὶ τῶν μὲν κατὰ τὴν ἐπιστήμην δεωρημάτων μηδὲν ἀκριβῶς ἐπαντούσας, μόνης δὲ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος τε καὶ πίστεως ἔξηρητημένους; Καὶ δὲ μὲν τῶν λατρῶν ἀριστος εἰς μέσον παρελθὼν, ἀπε χρή προφυλάττεσθαι καὶ ἀ προσήκει δρῦν, διπερ τις δργων καὶ κύριος μετ' ἐπιστήμης προστάττει· δὲ δέ ὁ

B

C παρακαλούντος εἰκότας ἐν εἰσαγωγῇ τούς ἀρχορέμενους τῶν ιδιωτικωτέρων, γυναῖκας καὶ παιδέας, καὶ τὸ τῶν ἀγέλαιων πλῆθος ἐπει τὸν εὐειδῆ βίου χειραγωγούντες, ὃς ἐν φαρμάκον μοιρᾷ, τὴν ὑγιῆ πίστεις παραλαμβάνομεν, ὅρθις δόξας περὶ θεού προνοεῖς, καὶ περὶ ψυχῆς θάνατον, καὶ περὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου ἐντιθέντος αὐτοῦ. Ήδη οὖν ταὶς τὰ σωμάτων τῶν καρννῶντων λογικοῖς ἐπιστήμην δρῦμεν, αὐτούς μὲν διὰ πλείστης ἀσκήσεως καὶ παιδείας τοὺς κατὰ λατρικὴν λόγους ἀνεληφόντας, καὶ πάντα λογικῶς χειρουργοῦντας τοὺς γε μηδὲ θεραπειᾳ προσιντάς αὐτοῖς, πίστεις έκατονς καὶ τῇ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδι, παρέχοντες καὶ τῶν μὲν κατὰ τὴν ἐπιστήμην δεωρημάτων μηδὲν ἀκριβῶς ἐπαντούσας, μόνης δὲ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος τε καὶ πίστεως ἔξηρητημένους; Καὶ δὲ μὲν τῶν λατρῶν ἀριστος εἰς μέσον παρελθὼν, ἀπε χρή προφυλάττεσθαι καὶ ἀ προσήκει δρῦν, διπερ τις δργων καὶ κύριος μετ' ἐπιστήμης προστάττει· δὲ δέ ὁ

βαπτεῖ καὶ νομισθεῖ πιθεται, πιστεύων συνοίστεν αὐτῷ τὸ προσταταγμένον. Οὗτος καὶ μαθηταὶ παρὰ διδάσκαλον λόγους παιδεῖσας ἀπόδεχονται, πιστεύοντες ἀγάπειν αὐτοὺς ἔσοθας τὸ μάθημα. Ναὶ μὴν καὶ φιλοσοφίας οὐ πρότερον τις ἐφάπαιτε ἄν, ή πιστεύοντες συνοίστεν αὐτῷ τὸ ἐπόγγελμα. Καὶ δέ μὲν τις αὐτόθεν εἴλετο τὸ Ἑπικούρου· δέ δὲ τὸν Κυνικὸν ζῆλοι βίον, δίλλος κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφεῖ, κατ' Ἀριστοτέλην ἔπειρος, καὶ πάλιν δίλλος πάντων τὸ Στοικικὸν προστείρειν, ἐκάστου χρηστοτέρην ἐπίδει τοις πιστοῖς τὸ δέξιν ὡς συνοίστον ἀγαπάσαντος. Οὗτος καὶ τέχνας διδάσκων τοὺς μέτας μετῆπον, καὶ δίλλος τὸν στρατιωτικὸν, δίλλος δὲ τὸν ἐμπορικὸν βίον, πιστοῖς πάλαι προσειληφθεῖς βιοποριστικὸν αὐτοὺς ἔσοθας τὸ ἐπιτίθεμα. Καὶ γάρ μαν δὲ αἱ πρώται σύνοδοι, καὶ κακονοίας τῆς κατὰ παιδοποιίαν ἐπίπονος, ἐξ ἀγαπῆς ἐνήρχαντα πίστεων. Καὶ πλέι τις αὐτοῖς εἰς δέξιον, οὐδὲ δίλλον προβεβημένος τῆς αὐτηρᾶς ἀγαπῆς, ή μάρτυρις τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγαθὴν ἐπέλαστα. Καὶ γεωργεῖς πάλιν δίλλος, καὶ τὸν στόρον εἰς γῆν ἀποφέριψας κάθηται, τῆς ὥρας τὴν τροπὴν ἐκδεχόμενος, πιστεύων τὸ φθαρὲν ἐπὶ γῆς καὶ πλημμυρίαν ἵετον καλυψθεῖν, αὐτοῖς ἀστερὶ ἐκ νεκρῶν ἀναβιώσεσθαι. Πορείαν δὲ τις μαρκάριον ἐπὶ ἀλλοδαπήν ἐκ τῆς οἰκείας στελλόμενος, πάλιν τὴν ἐπίπτια καὶ τὴν πιστήν ἀγαθὰς δόδηγοντος ἑστῶτα πινεπάγεται. Καὶ εἰ γάρ δίλλος τὸν πάντας τῶν ἀνθρώπων βίον δυοῖς τούτων ἀντρητιμένον, ἀπίδος τε καὶ πίστεως, καταλαμβάνομεν; Τί δὴ θαυμάζεις, εἰ καὶ τὰ κρείττονα κατὰ τὴν φυσὴν, τοῖς μὲν διὰ πίστεως παρθένοις, οἷς οὐ σχολὴ λογικώντων τὰ κατὰ μέρος παιδεύεσθαι, τοῖς δὲ καὶ τοῖς λόγους αὐτοῖς πάρεστι μεταίναι, καὶ τὰς ἀποδείξεις τῶν πρασενομένων μανθάνειν; Ἀλλὰ γάρ ἐν δίλληροι τούτων ἡμῖν οὐκ εἰς ἀρχηροτον προτεγμνωσμένων, ἀνίστημεν ἐπὶ τὴν πρώτην κατηγορίαν καὶ τίνες δυτεῖς καὶ τόθεν ὅρμωμενοι, τοῖς διερωτήσασιν ἀποκρινόμενοι. Ότι μὲν δὲν τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων δυτεῖς, καὶ τὰ Ἑλλήνων φρονούστε, ἐκ παντοῖον τοις ἑθῶν, ὡσδεν νεόλατου στρατιῶτης λογάδες συνελεγμένος, τῆς πτερύρου δειπνωμανίας ἀποστάται καθεστήκαμεν, οὐδὲν ἀντοτοπεῖ ἀρνηθείμενον δίλλος καὶ διτὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς βίοις προσανήγοντες, κάκτων περ' αὐτοῖς προρρητεῖων τὰ πλείστα τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου συμάγοντες, οὐκ εἴθι ἐμοίως ἔχειν τοῖς ἀπό τηρητοῦς προσφύλιος τὴν γνώμενα, καὶ τούτην δὲν αὐτόθεν ὁμολογήσαιμεν. Ήπειροι τοις τούτοις τὸν αἰτιολογισμὸν ὑποσχεῖν. Πώς δὲν ἀνδλωτοὶ δέσποινεν εὖ πεποιηκάντες τὰ πάτρα καταλέψαντες, ή πρώτον εἰς μέσον αὐτὰ παραβέμνονται, καὶ ἀγαπόντες ὑπὲρ δύειν τῶν ἀντευομένων; Οὕτω γάρ ἀν γένοντο φανερά καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως ἡ θεία δύναμις, εἰ τοῖς πάσι τρόπῳ δροβαλμῶν τεθεῖται, τίνων καὶ διωλων κακῶν τὴν ἴστον εὐαγγελίζεται. Πώς δὲν τὸ εὐαγγοριον τῆς τῶν Ἰουδαϊκῶν γραμμάτων μεταδιάξεως φανεῖ, μηδὲν καὶ τῆς τούτων ἀρέτης ἀποδειχθεῖσεν; Τί τε λόγον τὰς παρ' αὐτοῖς γραφάς ἀστοῦμόμενον, τὸν δροκον τοῦ βίου τρόπου ἀποκλίνομεν, καλῶς δὲν ἦται διελθεῖν καὶ ἐπὶ πᾶσι, τίς δὲ καθ' ἡμᾶς τῆς εὐαγγελικῆς ὑποβούσεως λόγος, καὶ τίς δὲν καρίτως λεγεῖ δὲ Χριστιανομέδος, οὐδὲ Ἐλληνιστός ἄν, οὔτε

A artis cognitionem pertinent longo usu multaque doctrina perdiscreto, omniaque ratione tractare: qui vero ad eosdem curande gratia valetudinis accesserint, illos fidei cuidam exitusque latioris expectationi sese ita permittere, ut cum ex iustis scientias preceptis intelligere nihil accurate perfecteque possint, non nisi ex utraque suspensas habeant incolumentis sue rationes? Ac peritissimum quidem medicus in medium prodiens, quid aut cavere aut facere oporteat, sic tanquam princeps ac dominus aliquis scienter præcipit: ægrotus autem ipsi perinde ac regi et legislatori obsequitur, quod sibi quidquid præceptum ab eo fuerit, utile quoque futurum putet. Ita discipuli cuiusvis doctrinæ præcepta a magistris excipiunt, quod ab illis didicent, id sibi B expedire rati. Imo vero ne ipsius quidem philosophie partem ullam quisquam attingeret, nisi ejus professionem usui ante sibi fore crederet. Atque ita factum videmus, ut alias Epicuri sectam eligeret, alias cynicum vivendi genus æmularetur, ad Platonis, ad Aristotelis alius sese disciplinam adjungeret, alias denique Stoicorum dogmata cateris omnibus anteficeret: sic ut singuli quidquid probarent, id sive quadam spece meliori tanquam sibi profuturum amarent atque retinerent. Sic artes eas, qua media nomiuitur, homines persecuti sunt: et alii quidem rei militari se dedere; mercaturam alii facilitate maluerunt, ea nimirum sive ac persuasione multo ante adducti, quod ejusmodi vita ratio plurimum sibi ad eam tuendam opis esset ac commoditatis allatura. Nupliarum etiam primæ illæ congesiones, ejusque spei quæ sobolis propagationem intuetur conjunctiones mutuæ, ex sincera quadam egregiaque sive initium habuerunt. Præterea navigationem quis adoratancipiexit, qui non alia prius salutem suam quam òdei latetque speci anchora fundaverit? Alius item agriculturam exercet, jactioine in terram semine domi sedet, tempestatis conversionem expectans, futurumque sibi persuadens, ut semen illud jam iu terræ gremio corruptum, ac pluviarum inundationibus obrutum, deuenio tanquam ex ipsa morte reviviscat. Alius porro longum ex patria in exteram aliquam regionem iter instituens, spem similiiter atque sibi sibi adjungit, faustas utique sibi viæ duces futuras. Quid aliud denique manibus oculisque tenemus, quam vitam hominum uniuersam ex dnabus hisce rebus, spe nimirum siveque, suspensam teneri? 16 Quid ergo causæ est quamobrem adeo mireris, quibus non vacat omnis sigillatum ac subtilius addiscere, illis divina hæc, quibusque tantum animus informatur, præcepta fidei manu tradi; aliis vero licere præterea ipsas quoque vestigare rationes, et eorum quæ asseruntur docenturque demonstrationes indagare? Sed enim pauca hæc quasi prolationis causa nec sine utilitate prefati, ad primum accusationis caput aliquando redeamus, et quinam siuus, quasve secuti anteā vita rationes, iis qui utrumque ex nobis querere solent, respondeamus.

Nos igitur et genere Græcos esse, et Græcorum olim **A** sententias moresque complexos fuisse, nunc autem ex universis nationibus, tanquam novissime conscripti exercitus selectos eximiosque milites congregatos a patria superstitione defecisse, ne ipsi quidem negaverimus. Præterea nobis, cum Judæorum litteras approbemus, maximamque doctrinæ nostræ partem ex eorum prophetiis colligamus, non idem tamen amplius, quo circumcisio defensores utuntur, vita genus placere, id vero sponte quoque ultroque fateamur. Nunc ergo tempus est isorum omnium reddendi rationem. Quoniam autem alio consequi modo poterimus, ut ritus patrios jure ac merito deseruisse videamur, quam si illos ipsos in medium producamus, et eorum, qui hos in libros incident, ob oculos pouamus? Sic enim evangelicæ quoque demonstrationis vis illa divina clarus elucescat, si oculis omnes usurpare potuerint, quorum tandem et cuiusmodi malorum ea medicinam feliciter annuntiet. Quo pacto præterea nos magna cum ratione Judaorum litteras persecutos esse constabit, nisi earum etiam vim atque auctoritatem ostendamus? Jam vero præclarum simul fuerit, quam ob causam qui ipsum monimenta complectamur, similem tamen vita consuetudinem præcipuum ostendere; ad extreum quæ nostra sit evangelicæ doctrinæ ratio, quis item proprie Christianismus nominetur, quippe qui neque Græcorum sit, neque Judaorum institutum, sed recens quædam veraque Dei sapientia, que vel ipso nomine professionis sua novitatem præ se ferat. Age itaque, vetustissimas adeoque illas ipsas, quas a majoribus accepimus de deorum natura sententias, quæque in omnibus passim urbibus etiamnum jactari solent; unaque pergraves illas egregiorum philosphorum, de mundi ac deorum ipsorum origine, disputationes ante omnia contempnemur: sic enim intelligemus, jurene an secus ab iisdem recesserimus.

17 Verbis autem, in lis quæ abs me prodent atque vulgabuntur, non meis utar, sed illorum, qui quos ipsi deos vocant, eorum cultum singulari ac præcipua contentione studioque defenderunt, ut ab omni flagredi calumniandiique suspicione nostra hæc disputatio viudicetur.

CAPUT VI.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

De principe Phœnicum & Egyptiorumque theologia.

Phœnices quidem et Egyptios omnium principes soli, luna ac stellis divinitatem tribuisse, vulgatum est; iisque solis rerum omnium ortus interitusque causam assignasse; deinde vero quæ passim et ubique jactantur deorum tam molitiones quam procreationes in huminum genus invexisse: saltēm ante illos, supra res eas quæ in celo videri solent, intelligentia vel tantillum progressum esse neminem; si tamen paucos aliquot excipiatis, quorum apud Hebrewæs memoria celebratur, qui totum id quod visu percipitur, longe purissimo mentis oculo superantes, ipsum mundi Effectorem, ac rerum omnium molitorem sancte pieque coluerunt; cum tantam illius sapientiam atque potestatem, quam utcunque sibi ex operibus ipsis animo et cogitatione singulant, singulari quadam admiratione prosequerentur: eumque unum illum Deum semel esse credidissent, eumdem quoque Deum unum, ut par erat, ita prædicarunt, ut veram illam ac principem eamdemque solam pietatem, quam a parentibus accepterant, studiōse liberi retinerent. At reliqua hominum multitudo cum ab ejus unius veritate pietatis excidisset, ad cœli astrorum, quæ corporeis oculis intuebatur, splendorem puerili mente obstupescens, illa deos esse pronuntiavit, iisdemque sacrificiorum et adorationis cultum adhibuit; sic tamen, ut nec ipsis templo construeret, nec eorum status atque simulacra mortalem ullam in speciem effingeret, sed

B περὶ Φοινίκων καὶ Αἰγυπτίων θεολογίας πρώτης

Φοινίκας τοιχαρῶν καὶ Αἰγυπτίων πρότους ἀπάντων κατέχει λόγος, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας θεοὺς ἀποφῆναι, μόνους τε εἶναι τῆς τῶν δλῶν γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς αἴτιους· είτα δὲ τὰς παρὰ τοῖς πάσι βουμένας θεοτοιας τε καὶ θεογονίας εἰσηγήσασθαι τῷ βίῳ πρὸ δὲ γε τούτων μηδέν πάλιν τῶν καὶ σύρανθων φαινομένων εἰδίναι, διλέγοντες ἐκτὸς ἀνδρῶν τῶν παρὸτε Εβραίοις μηνημονεύμαντον, οἱ δανοῖς καθαριστάτους δημιστοι πάν τὸ δρώμενον ὑπερκύψαντες, τὸν κοσμοποιὸν καὶ τὸν διώνην ὅπερθυμασταντες τῆς τοσαύτης αὐτῶν σοφίας τε καὶ δυνάμεως, ἢν ἐκ τῶν ἔργων ἐφαντάσθησαν, καὶ μόνον εἶναι θεὸν πεισθέντες, μόνον εἰκότως ἀθεολόγουσαν, καὶ ἀληθῆ καὶ πρώτην, καὶ μόνην εὐσέβειαν παῖς παρὰ πατέρος διαδέξαμενοι καὶ ψυλάζαντες. Οἱ γε μήν λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων τῆσδε τῆς μόνης καὶ ἀληθῶς ἀποτελόντες εὐσέβειας, τὰ φωσφόρα τῶν σύραντων, σαρκὸς ὄφθαλμοις, οἷα νήπιοι τὰς φυγὰς καταπλαγέντες, θεούς τε δινέποντο, καὶ θυσίας καὶ προσκυνήσεων ἔγραφον· οὐ νέοις δειμάσμενοι, οὐδὲ ἀφρόδυμοις καὶ ἔρωντος θυντανασ πλαστανοι· πρὸς αἰλέρα δὲ καὶ αὐτῶν σύρανθων ἀποθλέσαντες, καὶ μέχρι τῶν τῆρων δρώμενων ταῖς ψυχαῖς ἐφικνούμενοι. 'Αλλ' οὐ τῆδε ἄρα καὶ τοῖς μετέπειτα ἀνθρώπους τὰ τῆς πολυθέου πλάνης περιστατο, ἐλαύνοντα δὲ εἰς βυθὸν κακῶν, μείζονα τῆς ἀθεότητος τὴν δυσσέβειαν ἀπειργάζετο, Φοινίκων, τίτα Αἰγυπτίων ἀπαρξαμένων τῆς πλάνης· παρ' ὧν ταῖς

πρώτου ὄρρεα τὸν Τάγρου (11) μεταστησάμενον τὰ
εἰς^τ Ἀιγυπτίους, "Ἐλλήσης μετοδούναι μυστῆρα,
ἐπιστορῶν καὶ Κάδμον τὸ Φοινικαῖον τοῖς αὐτοῖς ἀγα-
γῆται μετὰ καὶ τῆς τῶν γραμμάτων μαθήσεως· σύνω
τῷρ εἰσέπι τοὺς Ἐλλήνας τότε τὴν τῶν γραμμάτων
χρήσιν εἰδέναν. Πρότερον τοίνυν σκεψόμεθα τὰ τῆς χε-
ρογονίας τῆς πρώτης, διόπει οἱ δηλούμενοι διειλή-
φασι· ἐπειτα τὰ περὶ τῆς πρώτης καὶ παλαιοτάτης
τοῦ τῶν ἀνθρώπων βίου δεισιδαιμονίας· καὶ τρίτον,
τὰ Φοινίκων τέταρτον, τὰ Ἀιγυπτίων. Μεθ' ἡπέ-
ττον, τὰ Ἐλλήνων διελόντες, πρότερον μὲν τὴν καὶ
τούτων παλαιάν καὶ μυσικότεράν πλάνην ἐποπτεύ-
ομεν· είτε δὲ τὴν σεμνότεραν καὶ φυσικότεράν δὴ
περὶ θεῶν φιλοσοφίαν· καὶ μετὰ ταῦτα τὸν περὶ τῶν
θευματῶν χρηστηρίων λόγον ἐφοδεύσομεν ἐφ' οἷς,
καὶ τὰ σεμνὰ τῆς γενεαῖς Ἐλλήνων φιλοσοφίας ἐπι-
εικόμενα. Τούτων δὲ τῆς διευκρινθέντων, ἐπὶ τὰ
Ἐβραίων μεταβοσμένα, τῶν δὴ πρώτων καὶ ἀληθῶν
Ἐβραίων, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν Ιουδαίων λαχύστων
προστηρίων. Επὶ πάσι δὲ τούτοις, διόπει ἐποπτάρι-
τε τῶν διων, ἐποδεύσομεν τὰ ἡμέτερα. Ἄναγκατοις δὲ
τῆς τούτων ἀπάντων μνημονεύσομεν ιστορίας, ὡς δὲ
διὰ τῶν ἔκασταχοῦ τεθναμαρτυρῶν παραβέ-
σταις δὲ τῆς ἀληθείας Εἰεγχος ἀποδεύσθει, διοῖν
τε ἡμεῖς ἀποστάντες, τὴν ὅποιαν εἰλόμενα φανερὸν
τοὺς ἐντυχόντας γένοιτο. Ἀλλὰ γάρ ἐπιλόμενα ἐπὶ
τὸ πρώτον. Πλέθεν δητα ποτωδόμεθα τὰς ἀποδεξίες;
οὐ μάλιστα ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν γραμμάτων, ὡς ἐν μῇ
δοκίμων κεχαρασμένα πράττειν τῷ λόγῳ μάρτυρες
δὲ παρέσταντες ἡμῖν Ἐλλήνων αὐτῶν ὁ τε τῆς φιλο-
σοφίας αὐχοῦντες, καὶ τὴν ἀλλήλην τῶν ἔθνων ιστορίαν
διηρευνηθέτες. Γράψει τούτων διων τὴν πα-
λαιάν ὑφηγούμενος θεολογίαν Ἀιγυπτίους δὲ Σακελλί-
ας Διόδωρος, γνωριμάτωτος ἀνὴρ τοῖς Ἐλλήνων
λογιστάτοις, ὡσάν οὐδὲ μίαν συναγηγοχὸν πραγμα-
τείαν ἀπασαν τὴν ιστορικὴν Βιβλιοθήκην. ἘΕ οὐ
καὶ πρώτος παραθήσομαι, δὲ περὶ τῆς τοῦ παντὸς
χωρογονίας ἀρχόμενος τοῦ λόγου διειλήφε, ταῦς τῶν
παλαιῶν ιστορῶν δόξας, τούτον τὸν τρόπον.

in omnium luce positis, ipsius veritatis ratio clarissima
intelligat, qui modo libros hosce legerit, cuiusmodi
secuti sumus. Sed enim ad primum caput aliquando veniamus. Unde autem demonstrationum nostrarum
firmamenta repetemus? non utique nostris ex litteris, ne doctrinæ huic nostræ servire nimium, ac
prolixius indulgere videamur. Eos ergo potius ex Græcis ipsis testes producamus, qui non modo phi-
losophia nomine gloriatur, sed etiam qui ceterarum gentium historias diligentius indagarunt. Ac
Diodorus quidem Siculus, vir apud Græcas eruditiois principes longe notissimus, quippe qui unum
in corpus *Bibliothecam* historiarum universam compegerit, antiquam *Ægyptiorum* theologiam ab ipso
met arcesse capite prosequitur. Ex quo prima tantum illa subjiciam, quæ ipso statim operis initio
veterum sententias commemoratas de mundi ortu hanc in modum ipse disputavit.

(11) Τάγρον. Certum videtur legend. Oláyrou,
uti habeat Mont. Oláyros enim non Τάγρος, Orphel
poter. Stat. Theb. v :

Acclivis malo mediis intersonat Orpheus
Remigia.

Virg. IV Georgic., v. 523:

A aspectum in æthera celumque ipsum omnino defl-
geret, viisque mentis omnem rerum earum, quæ in
ilio cernuuntur, finibus terminaret. Verum enim vero,
nequaquam hic stetit eorum, qui postea secuti sunt.
hominum de multitudine deorum error, sed in al-
tam improbitatis voraginem actus, inopiatatem po-
perit ipso quoque negatæ Divinitatis scelere gravio-
rem; atque hujus erroris Phœnices ac paulo post
Ægypti, auctores fuere. Primum enim ex iis Or-
pheum memorant Hyagrī 18 filium translata secum
Ægyptiorum mysteria cum Græcis hominibus com-
municasse; Phœnicum autem religiones apud eos-
dem una cum ipsarum litterarum disciplina Ca-
dnum intulisse: nec litterarum eo adhuc tempore
notum Græcis usum fuisse. Nos igitur in primis,
quæ ad primam illam mundi procreationem attinent,
et plane modo spectabimus, quo vulgati laudatique
a nobis scriptores de illa disputarunt: tum quæ de
principe ac vetusissima generis humani superstitione
prodiderunt: tertium vero locum iis, quæ
Phœnices, quartum iis, quæ Ægyptii docuere, tri-
buimus; quinto autem, quæ Græcorum propria sunt,
ita dividemus, ut primum quidem priscum etiam il-
lorum pluribusque fabulis implicatum errorum,
deinde paulo graviorem magisque adeo cum ipsa-
met natura conjunctam philosophandi rationem
cointemplemur; tum vero de egregiis ipsorum ora-
culis disputationem persequamur: ad extremum
gravissima quæque præclaræ Græcorum philoso-
phiæ momenta ponderemus. Jam ubi bæc omnia di-
ligenter et enucleate discusserimus, ad Hebraeorum
nos dogmata conferemus, eorum inquam Hebraeo-
rum, qui primi ac vere hoc nomine censebantur,
quicque Judæorum appellationem postea nacti sunt.
Quibus omnibus nostrorum denique rituum explicatio-
nem, sic tanquam sigillum aliquod imponemus.
Ceterum ad pertoxendam istorum omnium histori-
am necessitate quadam adducimus; ut iis quæ in
qualibet religione primaria eximiaque videri solent,
deprehendi certiusque possit, adeoque nemo nos
sint cum ea, quæ deseruimus, tum illa veritas, quam
Gurgite cum medio portans Otagrius Hebreus
Volseret....

Apollon. IV Argon. :
Et μὴ δρ' Oláyrosio καὶ Θρηκιος Όρρεν.
Etc.

19 CAPUT VII.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Cujusmodi ex mente Græcorum mundi ortus fuisset dicatur.

¶ De diis igitur, quas et cuiusmodi notiones illi animis informarint, qui primi divini numinis cultum exemplo suo docuere, ac de singulis eorum quibus immortalitatem fabula tribuerunt, dabimus operam, ut quoniam hoc argumentum ejusmodi est, quod longam orationem desideret, suo quaque loco seorsim plurima complectamer. Nunc vero, quas cum iis quas præ manibus habemus, historiis contentanea nobis et congruentia videbuntur, summatis hic ea subjiciemus, ne quid omnino, quod scitu dignum sit, requiratur. Ac de universo quidem hominum genere, omnibusque rebus quæ in cognitione orbis terrarum partibus gesta sunt, quam in tanta velutate fieri accuratissime poterit, narrationem instituemus, camque ab ultima saeculorum memoria repetemus. Igitur de primo hominum ortu, apud æquissimos ac prohætissimos rerum naturallium historiarumque scriptores, sententia fuerunt omnino duæ. Qui enim ex iis nec mundi ortum ullum fuisse, nec interitum futurum esse posuerunt, ii sempern quoque genus hominum esse, nec ullo unquam tempore illorum procreationem possesse voluerunt. Qui vero generatum eudem atque occasurum putaverunt, ii perinde atque ipsius hominum etiam generationem certo quadam tempore principium habuisse defenderunt. Quippe cum hujus primum universi coagmentatio ficeret, unam aliquam ecclæ et terræ ex permista confusaque amborum natura formam extitisse; deinde vero simul atque corporum distinctio successisset, continuo mundum quidem, totum bunc, quem videmus, partium ordinem accepisse, aereum vero continentem motu agitari cœpisse; ita tamen ut pars ejus ignea supremam in regionem evolare, quod ipsius natura sursum ingenita levitate ferretur (atque hanc esse causam, quamobrem sol ipse ac reliqua siderum multitudine incitatissime circumvectionis impetu rapiantur); quod autem conosum ac turbidum erat, id ex humidi conjugione concretum, unum in locum ob insitam gravitatem subsideret. Illud porro cum in se ipsum perpetua conversione volveretur, ex humidu sui partibus mare, **20** ex solidioribus vero terram lutosam admodumque teneram mollemque procreasse: quæ principio quidem igneo solis irradiantis afflata compacta sensim ac stipata constiterit; deinde, cum extima superficies vi caloris effervesceret, partes ejus quardam humidiore variis subinde locis intumuerint, quibus inclusa materies putrida, membranisque tenuissimis involuta foveatur: id quod in stagnis etiamnum, locisque palustribus fieri videmus, si quando posteaquam so-

(12) Locus existat apud Diodor. I. 1, p. 6 novæ editionis.

(13) Ἀπορθτεις. Diod., ἀποράσεις.

(14) Αὐθαύρτον. Diod. φαρτόν, recte.

(15) Legendum videtur λέγειν, nempe τῷ κό-

Hola τις εἶναι λέγεται ή καθ' Ἑλληνας κοσμοτούτα.

(12) ¶ Περὶ μὲν οὖν θεῶν τίνας ἔννοιας έχον οἱ πρώτοι καταδεξαντες τιμὴν τὸ θεῖον, καὶ περὶ τῶν μυθολογουμένων ἐκάστοι τῶν ἀθανάτων, τὰ μὲν πολλὰ συντάξαντες πειρασμένα κατ' ίδιαν, διὰ τὸ τὴν ὑπόθεσιν ταῦτην πολλοῦ ἄλγου προσδεσθεῖ· δοσ δ' ἂν ταῖς προκειμέναις ἴστορίαις ἐσκέπτα δόξυμεν υπάρχειν, παραθήσομεν ἐν κεφαλαῖσι, ἵνα μηδὲν τῶν ἀκοῆς ἀξίων ἐπικτήτηται. Περὶ δὲ τοῦ γένους τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων, καὶ τῶν πραχθέντων ἐν τοῖς γνωριζόμενοις μέρεσι τῆς οἰκουμένης, ὡς ἂν διέλθησαν περὶ τὸν οὔτην παλαιῶν, ἀκριβῶν ἀναγράψομεν, ἀπὸ τῶν ἀρχαίστων χρόνων ἀρχάμενοι. Περὶ τῆς πρώτης τοινύν γενέσεως τῶν ἀνθρώπων διέταλ τεγόνασιν ἀποφάνασις (13) παρὰ τοῖς νομιμοτάτοις τῶν τε φυσιολόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν. Οἱ μὲν γάρ αὐτῶν, ἀγέντον καὶ ἀφθαρτον ὑποστηράμμενοι τὸν κόσμον, ἀπεκριναντο καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐξ αὐτῶν ὑπάρχειν, μηδέποτε τῆς αὐτῶν τεκνῶσεως ἀρχὴν ἐσχηκύλας. Οἱ δὲ, γενητὸν καὶ ἀφθαρτον (14) εἶναι νομίσαντες, ἔργον δόμων: ἔκεινοις (15) τοὺς ἀνθρώπους τυχεῖν τῆς πρώτης γενέσεως ὥρισμένας χρόνοις. Κατὰ γάρ την ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων αὐτοσαν, μὲν ἔχειν ἰδεῖν οὐρανὸν τε καὶ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως: μετὰ δὲ ταῦτα διαστάντων τῶν ουμάτων ἀτ' ἀλλήλων, τὸν μὲν κόρον περιλαβεῖν διπαστῶν τὴν δρωμένην ἐν αὐτῷ σύντικην, τὸν δ' ἀρχα κήκησες τυχεῖν συνεχοῦς. Κατὰ τὸ μὲν πυρώδες αὐτοῦ πρὸς τοὺς μετεωρότατους τόπους συνανθράμψιν, ἀνωφεροῦς ούσης τῆς τοιαύτης φύσεως διὰ τὴν κουφότητα· ἀτ' ἡς αἰτίας τὸν μὲν ἥλιον, καὶ τὸ λοιπὸν πλήθος τῶν ἀστρῶν ἐναποληρθίσαντες τῇ πάσῃ δίνη· τὸ δὲ θαύμας καὶ θολερὸν μετὰ τῆς τῶν ὑγρῶν συγχρίσεως ἐπὶ ταῦτα καταστῆναι διὰ τὸ βάρος· εἰλόθυμον δ' ἐν ἀντρῷ καὶ συστρεφόμενον συνεχῶς, ἐκ μὲν τῶν ὑγρῶν, τὴν θάλασσαν· ἐκ δὲ τῶν στερεμνωτέρων ποιῆσαι τὴν γῆν, πηλῶδην, καὶ πανιελῶς ἀπαλήν. Ταῦτην δὲ, τὸ μὲν πρώτον τοῦ περὶ τὸν ἥλιον πυρὸς καταλάμψαντος, τῆξεν λαβεῖν Ἐπειτα διὰ τὴν θερμασίαν ἀναζευμένης (16) τῆς ἀποφάνασις, συνοδῆσαι τινὰ τῶν ὑγρῶν κατὰ πολλοὺς τόπους καὶ γεννᾶσαι περὶ αὐτῶν σηπεδάνια: ὑμέσι λεπτοῖς περιχομένας. Οὐπέρ ἔπειτα ἐλεῖσαι καὶ τοῖς λιμνάζουσι τῶν τόπων ἔτι καὶ νῦν ὄρδοῖσι γεννήμαντι, ἐπειδὸν τῆς χώρας κατεψυγμένης ἀρκια διάπυρος ἀτέρ γένηται, μὴ λαβὼν τὴν μετασολὴν ἐκ τοῦ κατ' ἀλίγον. Ζωγονούμεναν δὲ τῶν ὑγρῶν διὰ τῆς θερμασίας τὸν εἰρημένον τρόπον, τὰς μὲν νόκτας λεμβάνειν αὐτίκα τὴν τροφὴν ἐκ τῆς πιπτούσης ἀπὸ τοῦ περιχοντος διμήλης· τὰς δὲ ἡμέρας ὑπὸ τοῦ καύματος στερεούσθαι. Τὸ δὲ ἔχετον, τῶν κυνοφουρουμένων τὴν τελείαν αἴγησιν λαμβανόντων, καὶ τῶν ὑμένων διακαθέντων

επιμ.

(16) Αραζευμένης. Diod. et Mont., ἀναζυμουμένης, quod est fermentatam quasi massam iuliūscere.

α καὶ περιφραγέντων, ἀναρρήσας πανοδοποίς τούτων ἡών. Τούτων δὲ τὰ μὲν πλείστης θερμασίας πεκάνωνταράτα, πρὸς τοὺς μετεώρους τόπους ἀπλεῖν, γενόμενα πτηνά· τὰ δὲ γεώδους ἀντεγέμενα συγκρίσισι, ἐν τῇ τοῦ ἑρπετῶν καὶ τῇ τοῦ διλλῶν τῶν ἔπιγειών τάξει καταριθμῆσθαι· τὰ δὲ φύσεως ὅργας μάλιστα μετειληχτά, πρὸς τὸν διμορφὴν τόπον επερμέναι, δινομασθέντα πλοτά. Τὴν δὲ γῆν δὲ πλλίσιον στερεούμενην ὑπὸ τε τοῦ περὶ τὸν ἥλιον πυρὸς, καὶ τὸν πνευμάτων, τὸν τελευταῖον μηχανῆς δύνασθαι μηδὲν τῶν μειζόνων ζωαγονεύειν, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἄλληλα μίκρων ἔκστασις γεννᾶσθαι τῶν ἐμβύχων. Ἔπικε δὲ περὶ τῆς τῶν διλων φύσεως οὐδὲ Ἐύριπόδης διερράνεν τοὺς προειρημένους, μαθῆτης ὁν Ἀναξαρτόρος τοῦ φυσικοῦ. Ἐν γὰρ τῇ Μεραλίπῃ τίθησιν οὐτας·

sibi affinemque locum omnes conflinxisse, piscium nomine appellatas. Ad extremum vero terram, cum majorē in dies solidioremque duritiem partim ex solis ardentiō calore, partim ex ventorū flatu cōspiat, nullam per sese amplius ex grandioribus animantib⁹ procreare posse, sed earum quilibet et mutua marium ac seminarum commissione generari. Neque discrepantem ab iis, quae adhuc commemoravimus, Euripidis, qui Anaxagoram physicum audierat, de hujus nūversi ortu mentem fuisse putavimus. Is enim sic in *Menalippe* scribit:

‘Ος οὐραρὸς τε ταῦτα δὲ μορφὴ μια,
Ἐκεὶ δὲ ἔχειρισθαις αἰλίτην οὐχί,
Τίκτουσι πάρτα, κανέδωκαν εἰς φόδος,
Δένδρα, πτηνά δέ, θῆρας, οὐδὲ δὲ λύμη τρέψει,
Γένος τε τητηράντας·’ (17).

Καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης τῶν διων γενέσεως ταῦτα παρελήφθαμον. Τοὺς δὲ ἄλλης γεννήσεις τῶν ἀνθρώπων φασὶν ἐν ἀστέρω καὶ θηριώδεις βίῳ καθεστῶτας, σποράδην ἐπὶ τὰς νομάς ἔχειν, καὶ προσφέρεσθαι τῆς τε βοτάνης τὴν προστατέταντα, καὶ τοὺς αὐτομάτους ἀπὸ τῶν δένδρων υπερπούς. Καὶ πολεμουμένους μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων, ἀλλοίος ποθεῖται, ὑπὸ τοῦ συμφέροντος διδασκομένους, ἀθροιζόμενους δὲ διὰ τὸν φόδον, ἐπιγινώσκειν ἐπὶ τοῦ κατὸς μικρὸν τοὺς ἀλλήλων τύπους. Τῆς φυγῆς δὲ ἀσήμιου καὶ συγχειμένης ὑπαρχούσης, ἐκ τοῦ κατ’ ὅλην διαρροῦν τὰς λέξεις, καὶ πρὸς ἀλλήλους εἰδέντας σύμβολα περὶ ἕκαστου τῶν ὑποκαμένων, γάρωρμος σφίσεις αὐτοῖς ποτῆσαι τὴν περὶ ἀπάντων ἀρμένεσαν. Τούτων δὲ συστάτμάτων γινομένων καθ’ ἀποσαν τὴν οἰκουμένην, οὐκ διμόρων πάντας ἔχειν τὴν διάλεκτον, ἔκστατον, ὡς ἔτιγεν, συνταξάντων τὰς λέξεις· διὸ καὶ παντούς τε ὑπάρχειν χαρακήματα διαλέκτων, καὶ τὰ πρώτα γενόμενα συστήματα τῶν ἀπάντων ἔθνων ἀρχέγονα γενέσθαι. Τοὺς οὖν πρώτους τῶν ἀνθρώπων, μηδενὸς πά τῶν πρὸς τὸν βίον χρησίμων εὑρημένων (17), ἐπιπόνως διάγειν, τυπωνός μὲν ἐσθῆτος ἄντας, ὑψηλῶς (18) δὲ καὶ πυρὸς ἀθετεῖς, τροφῆς δὲ ἡμέρου παντελῶς ἀνενοήσους. Καὶ γὰρ τὴν συγχοριθῆν τῆς ἀγρίας τροφῆς ἀγνοοῦντας, μηδεμίαν τῶν καρπῶν εἰς τὰς ἐνδειάς ποιεῖσθαι παράθεσιν· διὸ καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπόλλυσθαι κατὰ τοὺς κειμῶνας, διὰ τε τὸ φύγος, καὶ τὴν σπάντης τῆς τροφῆς. Έν δὲ ιούστου κατ’ ὅλην ὑπὸ τῆς πειρᾶς δι-

^a Ιο. τὰ δένδρα. Diod. Δένδρη, πετεινά.

(17) Post θητῶν, πουριαναδαμ Euseb. præterit.
(18) Εὔρημένων. Lege εὐρυμένου. Edīt.

A lumen refrixerit, restu repente aer incalescat, neque paulatim mutationem ejusmodi patiatur. Itaque cum humidiores illæ partes hunc in modum vitalē pariendo vim ex calore prolempone conciperent, eas noctu quidem ex decidente ab aere circumfusa nebula nutrimentum, interdiu vero robur ex calore ac firmitate accepisse: donec ipsi fetus justum incrementum suamque maturitatem obtinerent, rupisque noctu restu membranis, animantium omnis generis forma nascerentur. Ex his autem qua majorem nascit calorem, eas pennis instructas altiores in mundi plagas subvolasse: in quibus vero terrena concretio dominaretur, illas reptiliū ac ceterarū, qua in terra versantur, animantium ordine ac numero comprehensas fuisse: quotquot denique humida maxime natura constarent, eas in cognatum sibi affinemque locum omnes conflinxisse, piscium nomine appellatas. Ad extremum vero terram, cum majorē in dies solidioremque duritiem partim ex solis ardentiō calore, partim ex ventorū flatu cōspiat, nullam per sese amplius ex grandioribus animantib⁹ procreare posse, sed earum quilibet et mutua marium ac seminarum commissione generari. Neque discrepantem ab iis, quae adhuc commemoravimus, Euripidis, qui Anaxagoram physicum audierat, de hujus nūversi ortu mentem fuisse putavimus. Is enim sic in *Menalippe* scribit:

B Caeli unus ante vultus ac terræ fuit,
Ac proprius ex quo utrumque disclusit locus,
Cuncta ambo generant, inque lucem effuerunt
Silvas, volvres, ac feras; tum quos salutem
Nutrit, hominumque genus.

Atque haec de prima mundi procreatione a majoribus accepimus. Porro, qui principes omnium natū homines erant, eos sine ordine ac ferino plane ritu vicitantes, hucque dissipatos atque illuc ad pascua exiisse, ac si quid teneriorum et minoriorum herbarum esset, cum sponte nascentibus arborum fructibus comedisse ferunt. 21 Cum autem eos ferre persequerentur, utilitate magistris mutuam sibi opem tulisse, metuque simul congregatos, alterius alterum paulatim formam agnoscisse: cumque vocem illi confusam primum et ab omni significacione vacuam effunderent, singulis paulatim vocib⁹ articulate proferebūs, sanguisque rerum qua occurribant, inter se constituīt, notam eorum sibi omnium explicacionem interpretationemque fecisse. Jam vero quod celus ejusmodi toto passim orbe confilarentur, singulique voces, prout cinq̄e temere ac fortuito visum erat, componebāt, non eamdem idcirco loquendi rationem cum universis communem fuisse. Atque hinc formas linguarum multiplices, primæque illæ hominum societates omnium parentes et capita gentium extiterunt. Ceterum quod nihil adhuc eorum quæ conservandas ac tuendas vitæ serviant, excogitatum esset, illam ægre admodum primi isti homines tolerabānt, quippe qui et a vestibus imparati, nec domiciliorum aut ignis usum edociti, et virtus alimentoque mitioris prorsus ignari essent. Etenim. cum ipsi nondum comportandæ ex agris annone rati-

(18) Υῆστως. Reddidi perinde ac si legeretur Υῆστως, quam vocem apud Diodor. postea reperi

nem tenerent, nihil omnino fructuum levandas quondam inopis gratia recondebat. Itaque plurimi per biemem cum asperitate frigoris, tum ciborum penuria passi interibant. Verum ubi paulatim usu ipso cautiores evasisset, in speluncas hiemis tempore confugere, quique asservari diutius poterant fructus reponere coepérunt. Iguis autem aliarumque commoditatum utilitate perspecta, ipsas quoque paulatim artes ac cetera, quorum ex opportunitate plurimum ad communem vitam emolumenit redditare, invenerunt. Enimvero ipsa primum iuopia sessa omnium omnino rerum magistrum hominibus præbuit; cum uniuscuiusque notitiam animali optime a natura comparato, quodque non tantum ratione valebat animique solertia, familiariter suggereret. Atque haec, nobis præsertim qui mediocritati studeamus, de prime hominum ortu, deque vivendi ritu vetustissimo, satis erunt.

Hactenus laudatus a nobis auctor, qui in ista sua mundi procreatione commemoranda, ne Dei quidem vel uomini tenus meminit, sed fortuitam quamdam ac sponte oblatam hujus universi dispositionem invexit. Eadem vero Græcos philosophos partem sane maximam videas prodidisse. Quorum equidem in praesentia de rerum principiis **22** opiniones ac dissensio[n]es mutuas, ex iis quos Stromata Plutarchus inscripsit, tibi ante oculos ponam, easque non ex certa quadam et comprehensa animo cognitione, sed ex conjecturarum nescio qua probabilitate profectas. Tu autem non dicis causa, sed otiose rancor, dissidia tecum ipse contemplare.

CAPUT VIII.

Opiniones philosophorum de hujus universi coagmentatione.

¶ Thaletem ferunt ante ceteros omnes hujus universitatis principium aquam posuisse, quod ex ea cuncta prodiisse, ac rursus iu eamdem dissolvi arbitraretur.

¶ Hunc secutus Anaximander, qui ejosdem Thalem consuevitine ac familiaritate usus erat, causam omnium omnino rerum uni duntaxat infinito assignandam esse docuit; ex eo quippe cum caelestes orbes, tum infinitos plane mundos eductos ac secretos esse dicebat. Corruptionem autem, multoq[ue] ante generationem ipsam ex eo fieri asserebat, quod muudi isti omnes ab immenso quodam anno perpetua conversione volverentur. Terram vero figura cylindri imitari, ejusque altitudinis esse, quæ si cum latitudine conseratur, tertiam illius partem constitutat. Ceterum secundas atque genuitales calidi frigidique partes, circa mundi hujus procreationem ab omni aeternitate sepositas fuisse pronuntiabant, ex quibus conflata sphæra quedam

A δασκομένους, εἰς τε τὰ σπήλαια καταρεύνειν τὸν τερψητῶν, καὶ τῶν καρπῶν τοὺς φυλάττεσθαι δυναμένους, ἀποτίθεντος δὲ τοῦ πυρός, καὶ τῶν ὅλων χρησίμων, κατὰ μακρὸν καὶ τὰς τέχνας ἔμερεθῆναι, καὶ τὰ διλλὰ τὰ δυνάμενα τὸν κοινὸν Βίον ὑφελῆσαι. Καθόλου γάρ πάντων τὴν χρεῖαν αὐτῆς διδάσκαλον γενέσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ὑφηγούμενην οἰκείων τὴν ἐκάστην μάθησιν εὐφειτέοντας, καὶ συνεργούντος ἔργος ἀπαντά χεῖρας, καὶ λόγον, καὶ ψυχήν ἀγγίνοντας. Καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης γενέσεως τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ παταστάτου βίου τοῖς ἀρθροῖσιν ἀρχεσθόμεθα, στοχαζόμενοι τῆς συμμετρίας.

administris ad omnia manibus πεπεφύσανται, sed etiam ratione valebat animique solertia, familiariter suggereret. Atque haec, nobis præsertim qui mediocritati studeamus, de prime hominum ortu, deque vivendi ritu vetustissimo, satis erunt.

Tοσαῦτα μὲν δὴ λαθεῖς συγγραφεῖς, οὐδὲ μέχρις δύσματος τοῦ θεοῦ μνημονεύσας ἐν τῇ κοσμογονίᾳ, συντυχικῇ δὲ τινα καὶ αὐτόματον εἰσγηγράμμενος τὴν τοῦ παντὸς διαδόσματος. Τούτῳ δὲ ἀντιστρέψαντος τὸν πατέρα τῶν πατέρων Ἐλλησι φιλοσόφων· ὃν ἐγὼ τοις περὶ ἀρχῶν δέδει, καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους διαστάσεις καὶ διαφωνίας, ἐκ στοχασμῶν, ἄλλον ὅπου κατατίθενται ὅρμητεσσι, ἀπὸ τῶν Πλοντάρχου Στρωμάτων (19), ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκθησμοῖ. Σὺ δὲ μὴ παρέργως, σχολῆ δὲ καὶ μετὰ λογισμοῦ, θέα τὴν πρὸς ἀλλήλους διάστασιν τῶν δηλουμένων.

adhibitoque judicio, corum qui alii me commemorantur, dissidia tecum ipse contemplare.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Δέξαι γειοσδρωταν περὶ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως.

¶ Θάληρα πρώτον πάντων φασιν ἀρχὴν τῶν ὅλων ὑποστήσασθαι τὸν θεόν. Ἐξ αὐτοῦ γάρ εἰναι τὰ πάντα, καὶ εἰς αὐτὸν χωρέν.

¶ Μεθ' δὲ Ἀναξίμανδρον, Θάλητος ἐπαίρον γενέμενον, τὸ ἀπειρον φάναι τὴν πάσσαν αἴτιαν ἔχειν τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως τε καὶ φθορᾶς. Ἐξ οὗ δὴ φησι τοὺς τε οὐρανοὺς ἀποκερίσθαι, καὶ καθόλου τοὺς ἀπαντάς ἀπειρούς διτας κόσμους. Ἀπεφήνατο δὲ τὴν φθορὰν γίνεσθαι, καὶ πολὺ πρότερον τὴν γένεσιν, ἐξ ἀπειρούς αἰλούν ἀνακυλουμένων πάντων αἴτιων. Τοπάρχειν δὲ φησι τῷ μὲν σχήματι τὴν γῆν κυλεούσης δροσερήν, ἔχειν δὲ τοσούτον βάθος, διόν ἀντὶ τρίτον πρὸς τὸ πλάτος. Φησι δὲ τὸ τοῦ ἀιδίου γόνιμον θερμό τε καὶ ψυχρό, κατὰ τὴν γένεσιν τούτη τοῦ κόσμου ἀποκριθῆναι, καὶ τινα ἐκ τούτου φλογὸς σφαλαραν περιφύνει τῷ περὶ τὴν γῆν ἀπέρι, ὡς τῷ δένδρῳ φλοιόν· ἡστίνος ἀποφράγματος, καὶ τινας ἀποκλεισθείσας κύκλους, ὑποστῆναι τὸν φλοιὸν καὶ τὴν

(19) Πλοντάρχου Στρωμάτων. Duhum est, utrum id opus Stromata Plutarchus inseriperit, an hoc ipso nomen Eusebius noster indiderit. Aliud quidem est ab eo quod exstat *De placit. philosophorum*, uti τῷ ἀντιταραβάλλοντι perspicuum fiet. Ex quo seorsim etiam idem Euseb. infra lib. xiv non paucā depremet. Quid si totum illud *Moralium operum*, ut vulgo nominantur, corpus, hoc titulo complexus est? Quid enim tam στρωματειδές quam illa

Plutarchi, τὰ καθόλου, καὶ τὰ μετὰ μέρος συντάγματα; Cuiusmodi sua illa Clemens Alexandrinus esse profiterit lib. iv: Ποιεῖται, ὡς αὐτὸν τούτον φησι, διεστρωμένα, ἀπ' ὅλου εἰς ἄλλο συνεγές μετίστατα· licet quod sequitur, ξερόν μὲν τι κατὰ τὸν εἰρμὸν τῶν λόγων μηνύοντα, ἔκδεικνύμενα δὲ ἄλλο τι, minus, ut videtur, in ista Plutarchi episcula conveniat.

σώμην, καὶ τοὺς διστέρας· Εἳ φασί, διὸ καὶ ἀρχὴν δίλλοειδῶν ζώων δινθρωπος ἐγενήθη· ἐκ τοῦ τοῦ μὲν δίλλου δεῖ ξενιτῶν ταχὺ νέμεσθαι, μόνον δὲ τὸν θερπον πολυχρονίου διεῖσθαι τιθηνῆσθαι· διὸ καὶ καὶ ἀρχὴς οὐκ τὸ τοιοῦτον ὄντα διασωθῆναι.

Τοῦτο μὲν οὖν δι' Ἀναξιμανδρός.

peasant, tum certo hominem, qui perdiu lacte operaquæ nutrictis indigeat, nunquam alias, si ejusmodi foret, eo tempore salvum esse potuisse. Hæc Anaximander.

« Ἀναξιμένην δέ φασι τὴν τῶν θλων ἀρχὴν τὸν ἀρά εἰσεῖν, καὶ τοῦτον εἶναι τῷ μὲν γένει ἀπειρον, ταῖς δὲ περὶ αὐτὸν ποιήσαντον ὡραῖμόν. Γεννᾶσθαι δέ τίνα κατὰ τινὰ πάκωναν τούτου, καὶ πάλιν ἀράων. Τὴν γε μὴν στηναὶ δὲν αἰώνιον ὑπάρχεν· πιλουρένων δὲ τοῦ ἀρά, πρότην γεννηθεῖσα λέγεται τὴν τὴν, πλατείαν μάλα· διὸ καὶ κατὰ λόγον αὐτῆς ἐπεχιλοῦσι ἀρά, καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὰ λοιπὰ διστέρα, τὴν ἀρχὴν τῆς γεννέσεως ἐκ τῆς ἔχειν. Ἀποφαντεῖται γοῦν τὸν ἥλιον, γῆν· διὸ δὲ τὴν δέσιαν στήνειν, καὶ μᾶλλον ἵκανῶς θερμοπατήν κίνησιν λα-
βεῖν.

pabat, eumdem tamen arbitrabatur incitatissimo cursu consecutum.

« Ξενοφάνης δὲ δι Κολοφώνος, ιδίων τινὰ δόδην πε-
πορευμένος, καὶ παρηλλαγαὶ πάντας τοὺς προε-
ργάμμους, οὗτος γένεσιν, οὗτος φύσιον ἀπολεῖται·
ἄλλος εἴναι λέγει τὸ πᾶν δὲν δύοντον. Εἰ γάρ γνοτο
τῶντο, φασίν, ἀναγκαῖον πρὸ τούτου μὴ εἶναι. Τὸ μὴ
δὲ, οὐδὲ δὲν γένοιτο, οὐδὲ δὲν τὸ μὴ δὲν ποιήσει τι.
οὗτος ὑπὸ τοῦ μὴ δύον τοῦ γένοντο· διὸ τι « Ἀποφαντεῖται
δέ καὶ τὰς αἰσθήσεις ψευδεῖς, καὶ καθόλου σὺν αὐ-
ταῖς καὶ αὐτὸν τὸν λόγον διαβάλλει. Ἀποφαντεῖται
δέ καὶ τὸ χρόνῳ καταφερομένον συνεγένεις, καὶ κατ-
είλητον τὴν γῆν εἰς τὴν θάλασσαν χωρεῖν φησι δέ
καὶ τὸν ἥλιον ἐκ μικρῶν καὶ πλειστῶν πυρίων ἀθρο-
ζεῖσθαι. Ἀποφαντεῖται δέ καὶ περὶ θεῶν, ὡς οὐδεμίας
ἡγεμονίας ἐν αὐτοῖς οὐσης· οὐ γάρ δύον δεσπόζε-
σθαι τινὰ τῶν θεῶν· ἐποιεῖσθαι τε μηδενὸς αὐτῶν
μηδένα μηδὲ ὅλως· ἀκούειν δὲ καὶ ὅρψην καθόλου, καὶ
μὴ κατὰ μέρος. Ἀποφαντεῖται δέ καὶ τὴν γῆν διπειρον
εἶναι, καὶ κατὰ πᾶν μέρος μὴ περιέχεσθαι ὑπὸ
ἀράρως· γνεσθαι δὲ διατάσσεται ἐκ τῆς ἔχειν· τὸν δὲ ἥλιον
φασι καὶ τὰ δίλλα διπέρα ἐκ τῶν νεφῶν γνεσθαι.

ac per partes nihil. Postremo terram infinitam esse,
ea procreari, solum tamen ac reliqua sidera suam

A ignes circumfusum terræ aerem veluti cortex ar-
borem involveret. Ea disrupta cum esset, ac cir-
culis quibusdam interclusa, solem inde lunam ac
stellas exstissem. Præterea hominem ex diversa
forme animantibus initio genitum esse defendebat:
nam eum cæteræ per se ipsas continuo pastum ca-

« Anaximenes autem aiunt, rerum omnium
principium aerem statuisse, qui genere quidem
ipso infinitus esset, at certis qualitatibus suis de-
finitus, atque circumscriptus. Hujus partim ex
constipatione, partim raritate succedente cuncta
generari: itemque, semipaternum esse motum; ex
B eodem aere in seco coacto atque compresso terram
omnium principem eamque latam admodum natam
esse, aerique properea jure ipsam ac merito insi-
dere. Solem porro, lunam, ac reliquam siderum
multitudinem ex terra sui principium 23 ortus ba-
buisse. Quare solem quidem ipsum terram nuncu-
tione rehementissimum illum calorem, idque oppor-
tuue admodum, esse consecutum.

« Jam vero Xenophanes Colophonius singularem
quamdam inexistens viam, et ab eorum, quos adhuc
produximus, omnium opinionis deflectentem, nullum
penitus vel ortum vel interitum reliquit, sui sem-
per simile hoc universum esse ratus. Si enim de-
tut procreatum illud esse, continuo secuturum uti
prius non fuerit; id autem, quod non est, neque
fieri, neque aliud efficere, neque rursus ex eo fieri
quidquam posse. Præterea sensus fallaces esse
contendit, unaque cum illis ipsam quoque rationem
in omnibus criminatur. Terram progressu temporis
continenter deorsum ferri, ac paulatim in mare la-
bi: solem autem ex pusillis iisdemque pluribus
igaiculis conflatum esse tradit. Quin etiam de diis
ita disputat, nullum ut inter eos esse principatum
existimet, quod nefas utique videatur deorum
quemquam alterius ferre dominatum: rem essa
nullam, ad quam ullius ipsorum auxilio alias om-
nino quisquam indigat: eosdem porro cuncta in
universum audire pariter ac cernere, sigillatum vero
nec omnes illius partes aere contineri, nihil non ex
nubibus originem debere pronuntiat.

« Parmenides autem Eleates, Xenophanis ejus-
dem familiaris, partim ad illius sese opiniones ad-
junxit, partim contraria quamdam instituit factio-
nem. Etenim semipaternum esse orbem hunc uni-
versum, omniaque motu carere: ipsiusque naturæ
veritatem omnino constare defendit; singularem
enim illum et unigenitam, stabilem ac quietum, nec
certo aliquo tempore generatum esse; generationem
porro ad ea rejicit, que falsa quadam opinione pu-
tentur esse, adeoque sensus omnes communione
veritatis excludit. Affirmat præterea, si quid præter
id, quod vere est, uspiam existat, illud ipsum ali-
quid non esse: quod autem aliquid non sit, id universo minime contineri: quod igitur vere est, id
nequam esse genitum ea ratione concludit. Cum denique vis magna densioris aeris deflueret, inde
terram exstissem opinatur.

« Zeno quidem Eleates nihil hoc in genere singulariter vulgavit, sed a nicipiti fere dubitationis aestu fluctuavit

«Ζήνων δὲ ὁ Ἐλεάτης, οἷον μὲν οὐδὲν ἐξέθετο, δι-
γνόρχεις δὲ περὶ τούτων ἐπὶ τελείων.

« At vero Democritus Abderites universum, quod effectorem sui ac molitorem habeat neminem, infinitum esse vult omnisque mutationis expers. Idem quoque disertus conceptisque verbis asserit, hoc mundi statu, rerum earum quae nunc edificantur, causas nullum penitus habere principium; sed quae vel fuerunt antea, vel nunc sunt, vel posthac futura **24** sunt omnia, jam olim infiniti plane spatio temporis vi quadam necessitatis colligata esse. Soli porro ac luna generationem attribuit, ac tum seorsim utrumque docet proprios habuisse motus, cum nondum usque adeo calidam ambo fulgentemque naturam obtinerent, sed terrenæ potius naturæ persimilem: ad eum euim prius modum utrumque procreatum esse, quem singularis quadam ac propria subjecti mundi conditio postulabat : deinceps ignem ipso tum inclusum et comprehensum fuisse.

«Δημόσιος δὲ Ἀθέτης ὑπεσήσατο τὸ πᾶν ἀπειρον, διὰ τὸ μηδαμῶς ὑπὸ τοις αὐτὸν δεδημουργῆσαις· οὐδὲ καὶ ἀμετάβλητον αὐτὸν λέγει· καὶ καθόλου, οἷον πᾶν ἔστι, φήσας ἐκτίθεται μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχειν τὰς αἰτίας τῶν νῦν γιγνομένων· ἕνων δὲ διὰ τὸ πειρόν χρόνον προκατέχεσθαι τῇ ἀνάγκῃ πάνθ' ἀπλῶς τὰ γεγονότα καὶ δυτὰ καὶ ἰσόμενα. Ἐλίου δὲ καὶ σελήνης γένεσιν φησι· κατ' ἴδιαν δὴ (19*) φέρεσθαι ταῦτα μηδέπου τοπαράπαν ἔχοντα θερμήν φύσιν, μηδὲ μήν καθόλου λαμπροτάτην, τόνυντον δὲ ἐξωμοιωμένην τῇ περὶ τὴν γῆν φύσιν· γεγονέας γάρ ἐκάτερον τούτων πρότερον· οὐδὲ κατ' ἴδιαν ὑποβούτια κόσμους· υπότερον δὲ μεγεθοποιουμένου τοῦ περὶ τὸν ἥλιον κύκλου, ἐναπολιθώθησαν ἐν αὐτῷ τὸ πῦρ.

• Epicurus Neoclis filius, Atheniensis, inanem earum, quæ de diis suscipiuntur, disputationum fastum dejicere conatur; simulque contendit, ex eo quod nou sit, oriri nihil: hoc universum tale semper fuisse, taleque perpetuo futurum, quale nunc est: si tempus infinitum jamque ante produc-
etum excipias, novi nihil toto orbe perfici: uni-
versum, corpus esse non solum immutabile, sed
luptate contineri.

« Ἐπίκουρος Νεοχλέους, Ἀθηναῖος, τὸν περὶ θεῶν τύφον πειρᾶται καταστέλλειν· ἀλλὰ καὶ οὐδὲν, φησι, γίνεται ἐκ τοῦ μὴ δυνος, ὅτι τὸ πᾶν δεῖ τοιούτον ἦν, καὶ ξεστά τοιούτον· ὅτι οὐδὲν ἔχοντας ἀποτελεῖται ἐν τῷ πάντῃ πάρκῃ τὸν ἡδὺ γεγεννήμενον χρόνον ἀπειρον· ὅτι πάντας πάρτι τὸν ἥπιον σώμα, καὶ οὐ μόνον ἀμετάβλητον, διὰλα
νοῦ ἀπειρον· δεῖ τολμεῖ τῶν ἀνθρώπων, τὸν οὐ.

• Aristippus Cyrenæus bonorum quoque finem in C
voluptate, malorum autem in dolore constituit; re-
liquam physiologiam ita circumscribit, hujus ut
unius rei considerationem utilem esse dicat:

« Αριστείπος δ Κυρηναῖος τέλος ἀγαθῶν τὴν ἡδονὴν, κακῶν δὲ τὴν ἀλγηδόνα. Τὴν δὲ ἀλλην φυσιολογίαν περιγράφει, μόνον ὑψηλεμον εἶναι λέγων τὸ ζῆτειν·

Quid triatis lætive domi sors improba verset.

¶ Empedocles Agricentinus quatuor elementa ponit, ignem, aquam, aerem et terram, quorum causas amicitiam ac discordiam esse vult. Idem ex prima elementorum confusione secretum aerem ac circum in orbem fusum esse ait: ignem vero postmodum exsilientem, cum locum sibi alium non reperiret, sursum tandem concreti aeris frigore compulsum evolasse. Duos præterea dimidiis orbes circa terram circulari motu ferri, alterum ex igne totum, alterum ex aere igneque modico temperatum, quam ipse noctem esse arbitratur: motus autem initium ex eo contigisse, quod in ista elementorum conjunctione veberentur ignis impetus extitisset. Jam vero solem natura sua non ignem, sed ignis reflexionem esse, illi quam ex aqua fieri videretur persimilis: at lunam ex aere, quem ignis reliquerat, sua sponte coaluisse (quippe enim gran-dinis instar concrevisse aeren); lumen porro suum eandem a sole mutuari. Denique animi principiatum nec in capite, nec in pectore, sed in sanguine con-stituit; ideoque qua parte corporis diffusus magis sanguis ille fuerit, eadem homines prestare arbit-

· Έμπεδοκλῆς δ Ἀρχαγαντίνος, στοιχεία τέσσαρα, πῦρ, θερό, αἰθέρα, γαῖαν· αἰτίαν δὲ τούτων, φύλαν καὶ νέκος. Έχ πρώτης φησι τῆς τῶν στοιχείων χράστους ἀποκριθέντα τὸν ἄρεα, περιχυθῆναι κύκλον· μετὰ δὲ τὸν ἄρεα, τὸ πῦρ ἐκδραμόν, καὶ οὐκ ἔγους ἔτεραν χώρων, ἀνα ἑκτέρεψιν οὐδὲ τοῦ περὶ τὸν ἄρεα πάγου. Εἶναν δὲ κύκλου περὶ τὴν γῆν φερόμενα δύο θημασφαίρια, τὸ μὲν καθόλου πυρὸς, τὸ δὲ μικτὸν ἐξ ἀρέος καὶ ἀλίγου πυρὸς, διπερ οἰεται τὴν νύκτα εἰναι· τὴν δὲ ἀρχήν τῆς κινήσεως συμβηνοὶ ἀπὸ τοῦ τετυγχάνειν κατὰ τὸν θύρωσιμον, ἐπιτριπτόντος τοῦ πυρὸς. Οὐ δέ ήλιος τὴν φύσιν οὐκ ἔστι πύρ, ἀλλὰ τοῦ πυρὸς ἀνανάλασις, δημια τῇ διφ' ὑπάτοις· γενομένη. Σελήνην δὲ φησι συστῆναι καθ' ἀυτὴν ἐκ τοῦ ἀπολειφθέντος ἀρέος ὑπὸ τοῦ πυρὸς· τούτον γὰρ παγῆναι, καθάπερ καὶ τὴν χάλιζαν· τὸ δὲ φῶς αὐτῆς σγεῖν ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Τὸ δὲ ἡγεμονικόν (20), οὖν τὴν κεφαλήν, οὗτος ἐν θύραι, ἀλλ' ἐν αἰματί· ὅθεν καθί· δι τι μέρος τοῦ σώματος πλειον ἢ παρεπαρμένον τὸ ἡγεμονικόν, οἰεται κατ' ἐκεῖνον προτερεύειν τοὺς ἀνθρώπους.

(19°) Att. Forte &c. Epit.

(20) Pro ἡγεμονικόν, legendum videtur, αἴτια.
Nam animi principatum Empedocles in sanguine

collocabat, indeq[ue] opinioni sua fidem conciliabat,
quod ea parte homines præs'arent quæ sanguine
abundaret.

Μητρόδωρος δ Χίος, ἀδειον εἶνα φησι τὸ πᾶν, δὲ εἰ A ἡ γενήν, ἐκ τοῦ μὴ δυνος ἀν δῆν ἀπειρον δὲ, δὲτι εἴναι, οὐ γάρ ἔχειν ἀρχήν, θεον ἡράτο, οὐδὲ πέρας, αὐτὲς τιλευτήν· ἀλλ' οὐδὲ κινήσεως μετάχειρ τὸ πᾶν, κινήσεις γάρ ἀδύνατον, μὴ μεβιστάμενον· μεβιστάθαι δὲ τηνακαλον ἥτοι εἰς πλήρες, η εἰς κενόν. Πυκνούμενον δὲ τὸν αἰθέρα ποιεῖν νεφελας, εἴται ὑδωρ, δὲ καὶ κατιδύν εἰπε τὸν ἥλιον, σθεννυναι αὐτὸν· καὶ πάλιν ἀραιούμενον ἔξαπτεσθαι· χρόνῳ δὲ, πήγγυσθαι τῷ ἔργῳ τὸν ἥλιον, καὶ ποιεῖν ἐκ τοῦ λαμπροῦ ὑδατος ἀπότριας, νίκτα τε καὶ ἡμέραν ἐπ τῆς σθέσεως καὶ ἔξιζεως, καὶ καθόλου τὰς ἐκλεψίες ἀποτελεῖν. πόρο solem, progressus temporis siccitate concrescere, aqua generare, noctem vero simul atque diem ex mutua illa cum extinctione tum inflammations, omnesque omnino defectiones eadem ratione complere.

• Διογένης δ Ἀπολλωνιάτης, ἄδειρα ὑφίσταται στο-
χεῖον· κινεῖσθαι δὲ τὰ πάντα, ἀπέτρους τε εἶναι τοὺς
κύριους· κοσμοποιεῖ δὲ οὐτος· δὲτι τοῦ παντὸς κι-
νημάτου, καὶ ἡ μὲν ἀραιον, η δὲ πυκνοῦ γινομένου,
ὅπου συνεκύρησε τὸ πυκνόν, συστροφήν ποιήσας, καὶ
οὐτος τὰ λοιπά, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὰ κουφότατα
τὴν δικινά τάξιν λαβόντα, τὸν ἥλιον ἀποτελεῖσαι. •

Τοιαύτη καὶ τῶν πανδόφων Ἑλλήνων, τῶν δὴ φυ-
σικῶν φιλοσοφῶν ἐπικληθέντων, η περὶ τῆς συστά-
σεως τοῦ παντὸς, καὶ τῆς πρώτης κοσμογονίας διά-
λογούς, οὐ δημοσιηρόν, η ποιητῇ τινα τῶν δικινών
οὐδημαστόν, ἀλλ' οὐδὲ διούσον μνήμην ποιησαμέ-
νων· μόνη δὲ τῇ ἀλόγῳ φορᾷ καὶ τῇ αὐτομάτῳ κι-
νήσει τὴν αἰτίαν τοῦ παντὸς ἀνατεθειμένων. Τοού-
την δὲ αὐτῶν καὶ η πόρος ἀλλήλους ἐναντίτητε, ἐν
μὲν οὐδενὶ ἀλλήλοις συμπεριφερότων, μάχης δὲ καὶ
ἀντιτρωνίας τὰ πάντα ἀναπτηληρωκότων· οὗτον καὶ
ὁ Θευμάτιος Σωκράτης, τοιαυτοὶ πάντας μωρανο-
τας ἀπέτηγε, καὶ μανομένων κατ' οὐδὲν θερε δια-
φέρειν, εἰ δὴ οἱ μάρτυς ἀξιόχρεως Ξενοφῶν τὸν Ἀρ-
ιστοτηλεύμασι, λέγων οὐτως· «Οὐδέτες δὲ πάντοτε
Σωκράτους οὐδὲν ἀτερές, οὐδὲν, ἀνδριστον, οὐδὲν πρά-
τωντος εἰσαν, οὔτε λέγοντος ἡκουσεν· οὐδὲν γάρ περ
τῆς ἀπάντων φύσεως, η περὶ τῶν ἀλλων, οἵσι οἱ πλεί-
στοι (21), διελέγονται, σκοτώντων δικινόν τοις δικαίομενος
ὑπὸ τῶν σοριστῶν κόσμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις
ἴκαστα γίγνεσται τῶν οὐρανῶν· ἀλλὰ καὶ τοὺς φρον-
τίζοντας τὰ τοιαύτα, μωρανοντας ἀπεδείχνεις. » Καὶ
ἐπιλέγει ἔξης· «Ἐθεάμαζε δὲ, εἰ μὴ φανέρων αὐ-
τοῖς ἔστιν, διταῖτα ἀδύνατον ἔσταιν ἀνθρώπους εδ-
ρεῖν· ἐπει τοις τὰ μέγιστα φρονοῦντας τὰ τῷ
περὶ τοιστῶν λέγοντας, οὐ τὰ αὐτὰ δοξάζειν ἀλλήλους·
ἀλλὰ τοὺς μανομένους διούσον δικαίεσθαι πρὸς ἀλλή-
λους. Τόντε γάρ μανομένων, τοὺς μὲν οὐδὲν τὰ δεινά
δοξίναι· τοὺς δὲ, τὰ μὴ φοβερά φοβεῖσθαι· τῶν τε
περὶ τῆς πάντων φήσεως μεριμνῶντων, τοὺς μὲν δο-
κεῖν δὲ μόνον τὸ δὲ εἶναι, τοὺς δὲ ἀπειρά τὸ πλήθος·
καὶ τοὺς μὲν δεῖ πάντα κινεῖσθαι, τοὺς δὲ οὐδὲ δι-
τοὺς κινηθῆναι· καὶ τοὺς μὲν δικαία γίνεσθαι τε καὶ

(21) Η περὶ τῶν ἀλλων, ὡς οἱ πλείστοι. Αρι-
θεοφόρον. lib. i Memorabil., pag. 710, legitur, η
περὶ τῶν ἀλλων οἱ πλείστοι, quam lectionem secu-

• Metrodorus Chius sempiternum esse hoc uni-
versum affirmit, propterea quod si genitum illud
esset, 25 ex eo, quod nusquam est, genitum fuisset:
quoniam autem sempiternum sit, infinitum pariter
esse, utpote quod neque principium, unde coperit,
nec terminum aut finem habeat: imo, ne moveri
quidem universum; nec enim illud moveri posse.
nisi alio migret; necesse autem esse vel in plenum
migrare, vel in vacuum. Præterea ex aere constipato
nubes primum, deinde aquam procreari, quæ in
solem defluens, ipsius ignem extinguit, qui tamen
denou succedente raritate accendatur. Eudem
porro solem, progressus temporis siccitate concrescere,
aqua generare, noctem vero simul atque diem ex
mutua illa cum extinctione tum inflammations,
omnesque omnino defectiones eadem ratione complere.

• Diogenes Apolloniata aerem clementum ponit,
moveri autem universa, et infinitos esse mundos af-
firmat. Ceterum ejusmodi somniat eorum molito-
num, scilicet cum universum ita moveretur, ut rati-
o rius hic, alihi densius fieret, ubincunque major deu-
sitas contingenter, ibi convolutionem quamdam effe-
cisse, tum similem in modum entera: que autem
omnium levissimæ partes essent, eas regione su-
periori occupata solem produxisse. •

Talis ergo fuit sapientissimorum etiam Græcis
philosophorū, eorum saltēt qui physici vocahantur
de universi constitutione, deque prima mundi
procreatione disputatio, iu qua nullum architectum,
nullum rerum omnium effectorem posuerunt, imo ne
Dei quidem mentionem ullam fecerunt; sed teme-
rariæ eidem agitationi, ac fortuito plane motui
hujus universitatis causam assignarunt. Ac tanta
quidem eorum est inter sece dissensio, ut eadem
nulla prorsus in re pronuntiarunt, sed contentione
ac sententiā diversitate omnia compleverint.
Itaque Socrates, vir ille singularis et eximius, istos
omnes vaticinari ostendebat, nihilque omnino ab
insanis ac furiosis discrepare, si Xenophontem ut
dignum side testem audiamus. Sic enim in Memori-
abilibus ipse loquitur: «Socratem vero nullus un-
quam impii quidquam atque nefari aut vidit agentem,
aut loquentem auditiv. Neque enim de uni-
versi natura, quemadmodum plerique vulgo, dispu-
tabat, sic nimirum, ut quo pacto sese hic habeat,
qui a sophistarum natione nūndus vocatur, aut
qua fati ac necessitatis vi cuiuslibet rei celestis
ratio teneatur, investigaret; sed eos potius, qui
genus hoc rerum curiosius agitarent, insaniare de-
monstrabat. Quibus 26 hæc subjungit: «Per-
mirum autem ipsi videbatur, ne perspectum quidem
illis hoc fuisse, quod ex cognitionis hominum inge-
nia pervenire nullo modo possint, cum ii, præser-
tim qui sese hoc disputationis genere plurimum ef-
ferant, non in eadem opinione sententiaque versen-
tur, sed alii cum aliis furiosorum utique more se
gerant. Quippe enim ex furiosis alios esse, qui no-
tus sum et hic et cap. ultimo libri xv, ubi eundem
locum Eusebius protulit, sed pluribus.

gravia quidem et atrocia metuant, alios vero, qui à ipsa quoque uon metuenda extimescant: sic eorum, qui natum universi diligentius explorare conentur, alios quidquid est unum esse velle, alios infinitam rerum multitudinem invehere; aliis item placere continent motu res omnes agitari, aliis contra, nullo unquam tempore moveri posse, aliis denique generari omnia ac deinceps iuterire, aliis vero nihil unquam vel genitum esse, vel interitu periturum. » Atque hæc Socrates, ut Xenophon auctor est. Quibus similia prorsus ea sunt que Plato eudem Socratem iu eo, quem *De anima* scripsit, dialogo ita commemorantem inducit: « Etenim mirum, inquit, o Cebes, quanta me juvenis cum essem illius cupiditas sapientie tenuerit, quam vulgo naturæ contemplationem appellant; quippe magnificum oppido mibi videbatur causas nosse rerum singularum, ac cur unaquaque vel oritur, vel intereat, vel existat, intelligere; sepiusque adeo me sursum deorsumque versabam, cum in ejusmodi primum quaestiones incumberem: utrum scilicet, quod nonnullis placebat, ubi frigidum et calidum loci aliquid corruptioni dederint, tum denum animantia uirginatum ac firmitatem accipiunt? utrum sanguine, an aere, an potius igne sapiamus? an vero his omnibus exclusis, uni cerebro audiendi, videndi, atque odorandi sensuum origo debeatur: sic ut ex iis memoria simul et opinio, ex utraque autem, ubi placide quieteque constiterint, cum iisdem coherentes scientia generetur? Catoque vicissim rerum earundem interitus, quaque tam in celo quam in terra vulgo contingent mecum ipse reputarem, demum ita me ad hoc contemplationis genus ineptum, ut qui maxime, esse judicavi. Cujus rei hoc tibi argumentum instar omnium proferam; quod qua mihi prius ac ceteris optime videbar intelligere, eadem postmodum omnia dedicerem; tantum illa ipsa contemplatio mihi cœcitatibus offuderat. Quare cum ea tanti philosophi de illorum omnium, quos ante commemoravimus, physiologia mens et sententia fuerit, jure quoque sentio nos præsertim cum ipsorum de multiudine deorum error ab iis, quæ de universi ortu somniarunt, nequam alienus esse videatur. Ceterum id suo loco manifeste deprehendetur, ubi principem Graecorum Anaxagoram, qui mentem hujus universitatis vero transfer animum sis ad Diodorum, quaque considera.

CAPUT IX.

Priscos homines cœli tantum nostra coluisse, cum nichil neque de hujus universi Deo, neque de simulacris erigendis, neque de daemonibus cognovissent.

« Priscos Ægyptios ferunt, cum oculos hujus in mundi contemplatione delixissent, cumque rerum omnium naturam vebementiori admiratione obstupescerent, solem ac lunam sempiternos esse deos omniumque principes censuisse; quorum alterum

(22) Platonis locus est ex *Phædone*, p. 392 edit. Fic.

(23) Tōte ἡδη Plato leg. tōte δῆ, quod ἀττικῶν εἶρον videtur.

απόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὐτ' ἀν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν, οὐτ' ἀπολλυσθαι. » Ταῦθ' δὲ Σωκράτης, ὃς Ξενοφῶν μαρτυρεῖ. Συνθέτε δὲ καὶ δὲ Πλάτων τούτους ἐν ταῖς Περὶ ψυχῆς, τοιάδε λέγοντα αὐτὸν ἀναγράψων (22) — « Ἐγώ γάρ, φησί, ὁ Κέφης, νέος ὁν, θαυμαστῶς ὃς ἐπειδύμησε ταῦτα τῆς οὐρανοῦ, ἢν δὴ καλοῦσται περὶ γύναις Ιστοριῶν ὑπερήφανον γάρ μοι ἐδόκει εἶναι εἰδέναι τὰς αἰτίας ἔκαστους, διὰ τὶ γίνεται ἔκαστον, καὶ διὰ τὶ ἀπολλύται, καὶ διὰ τὶ ἀστεῖ· καὶ πολλάκις ἔμαυτον δινοι καὶ κάτοι μετέβαλλον, σκοτωτὸν πρῶτον τὰ τοιάδε· ἀρ' ἐπειδὲν τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ θερμὸν σημεῖδαν τινὰ λάθη, ὃς τινες Ελεγον, τότε ἡδη (23) τὰ ζῶντα γίνεσθαι εἰποτῆμεν· Καὶ αὐτὸν τὰς φυσικὰς σκοτῶν, καὶ τὰ περὶ τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν γῆν πάθη, τελετῶν, σύντοις ἔμαυτῷ ἔδοικα τρόπῳ ταύτην τὴν σκέψιν ἀφῆσαι εἶναι, ὃς οὐδὲν χρῆμα. Τεκμήριον δέ σοι ἐρῶ Ικανόν. Ἐγώ γάρ καὶ πρότερον σκοτῶν τηποτάμην, ὃς γε ἔμαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκουν, τότε ὅπ' αὐτῆς τῆς σκέψεως οὐτον τρόπῳ ἐπιφθῆναι, ὥστε ἀπέμαθον καὶ ταῦθ' ἀ προτούς φυμην εἰδέναι. » Ταῦτα Σωκράτης αὐτὸς ἔκενος δὲ πάσιν δοξίδιμος Ἐλληνος. «Οτε τούτον καὶ τῷ τηλικούτῳ φιλοσόφῳ τοιάδε ἐδόκει εἶναι τὰ τῆς τούτου ὅπλεθνῶν φυσιολογίας, εἰκότες μοι δοκοῦ καὶ ἡμᾶς τὴν τούτων ὄπλωντας ἀλεντητα παρηγόσθαι· ἐπει ταῦτα τὰ τῆς πολιθέου πλάνης αὐτῶν, οὐκ ξοκεν εἶναι ἀλλέρων τῶν εἰρημένων. Τοῦτο μὲν ὅπ' εἴτε καιροῦ τοῦ προστικοντος ἀλεγχθῆσται, καθ' δὲ ἀποδείξομεν, διτε πρώτος Ἐλληνος Ἀναξαγόρας νοῦν ἐπιστῆσαι τῇ τούτῳ παντὶς αἰτίᾳ μηνμονεύεται. Νῦν δέ μοι ἐπὶ τὸν Διδύμων μετάβα, καὶ σκέψεισα περὶ τῆς πρώτης τῶν ἀνθρώπων θεολογίας Ιστορεῖ.

C *Hæc Socrates ille Graecorum omnium ore famaque celebratus. Quare cum ea tanti philosophi de illorum omnium, quos ante commemoravimus, physiologia mens et sententia fuerit, jure quoque sentio nos 27 ab istorum negate Divinitatis scelere declinasse: præsertim cum ipsorum de multiudine deorum error ab iis, quæ de universi ortu somniarunt, nequam alienus esse videatur. Ceterum id suo loco manifeste deprehendetur, ubi principem Graecorum Anaxagoram, qui mentem hujus universitatis vero transfer animum sis ad Diodorum, quaque de prima hominum theologia memoriaz prodidit,*

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Οτι εἰ παλαιοὶ τῶν ἀρχαίων, τοῖς κατ' οὐρανὸν σωτηρίας μένον διεσεβον, μηδὲν περὶ τοῦ τῶν ἀλογῶν θεού, ἀλλ' οὐδὲ περὶ ξοδῶν ιερούσεως, οὐδὲ περὶ δαιμόνων Εἰπουτεροι.

(24) « Τοὺς δὲ οὐκ κατ' Ἀγύπτιον ἀνθρώπους τὸ παλαιὸν γενομένους, ἀναβιβλήσαντας εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὴν τῶν ἀλων φύσιν καταπλαγέντας τε καὶ θαυμάσαντας, ὑπολαβεῖν εἶναι θεούς (25) ἀΐδιους τε καὶ πρώτους τὸν τε ἡλιον καὶ τὴν σελήνην. Ζῶν τὸν μὲν,

(24) Diodorus lib. 1, p. 10 C novæ editionis.

(25) Εἰραι θεούς. Diod., εἶναι δύο θεούς. Itemque infra, Σειρίου pro Σύριον, est enim iuxta "Οὐρανὸν αἱ Σειρίου παρωνυμία.

Οὐπριν, τὴν δὲ Ἰστν δνομάσαι, ἀπὸ τίνος ἀτύρου εἰσίστες ἐκατέρας τῆς προστηγορίας. Μεθερμηνεύνων τὰρ ταύτων εἰς τὸν Ἐλληνικὸν τῆς διαιλέκτου τρόπον, εἶναι μὲν τὸν "Οσιριν πολυσθθαλμὸν" εἰκόνας· παντὶ = γὰρ ἐπιδάλλοντα τὰς ἀκτίνας, ὃστε πέριθαλμοῖς πολλοῖς βλέπειν ἄπασαν γῆν καὶ θάλασσαν καὶ τὸν ποτετὴν (26) δὲ λέγειν σύμφωνα τούτοις·

"Ηέλιος θ', δε πάρ' ἔχοροῦ, καὶ πάντα ἐπανοίει.
Τὸν δὲ πάρ' Ἑλλησ πάλαι μυθολόγων τινὲς τὸν
Οὐπριν, Διένυσον προσαγορεύουσι, καὶ Σύριον πα-
ρανύμωμος. Ἐνι Εμολποῖς μὲν ἐν τοῖς Βακχικοῖς ἔκει-
χεσσιν."

"Ἀστροροζὴ Διόνυσος ἐτρεινεσσι πυρωάστρ.
Ὦρφεις δέ·"

Τούτην μὲν καλέσουσι Φάρητας καὶ Διόνυσος. Φασὶ δέ τινες καὶ τὸ ἑναυμα αὐτῷ τὸ τῆς νεφρίδος, ἀπὸ τῆς τῶν διστρων ποκιλίας περιήθεται. Τὴν δὲ Ἰστν μεθερμηνεύμηνην εἶναι Παλαιάτην, τεθειμένης τῆς προστηγορίας τῇ σελήνῃ ἀπὸ τῆς δίδιου καὶ πα-
λαιᾶς γενέσεως. Κέρατα δ' αὐτῇ περιτίθεσσιν, ἀπὸ τῆς διεψίας, ἢν ξυνούσανται, καθ' ὃν ἀν χρόνον ὑπάρχει μηνοειδής, καὶ ἀπὸ τῆς καθιερωμένης αὐτῆς παρ' Αἴγυπτοις. Τούτους δὲ τοὺς θεοὺς ὑφ-
ίστανται τὸν σύμπαντα κόσμονδοικεν (26). Τοιαῦτα μὲν οὖν καὶ ταῦτα. "Εγεις δὲ κατέν τῇ Φοινικικῇ θεο-
λογίᾳ, ὡς δρα Φοινίκων οἱ πρώτοι γυνικοί, ἥλιοι καὶ
σελήνη, καὶ τοὺς λοιποὺς πλανήτας ἀστέρας, καὶ τὰ
στοχεῖα, καὶ τὰ τούτοις συναρφή, θεοὺς μόνον ἐγίνω-
σσουν· καὶ διτὶ τούτοις οι παλαίτανοι τῇ τῆς γῆς ἀπέ-
ρωνταν βλαστήματα, καὶ θεοὺς ἀνύμισσαν, καὶ προ-
εξίνουν ταῦτα, ἀφ' ὃν αὐτοὶ τε διεγίνοντο, καὶ οἱ
ἐπόμενοι, καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν πάντες, καὶ χοδὲς καὶ
ἐπικύρωτες ἐτέλουν. Εἰλον δὲ καὶ οἰκτον καὶ κλαυθμὸν
βλαστήματα τῆς ἀπόνται καθίσσουν, καὶ γενέσεις ζῶνων
ἐπὶ τῆς πρώτης, καὶ τῇ ἐξ ἀλλήλων, καὶ τελευτῇ, καθ'
ἡν τοῦ ζῆν ἀπέρχοντο· αὗται δ' ὅσαν αἱ ἐπίνοιαι τῆς
προσκυνήσεως, ὅμως τῇ αὐτῶν ἀστενελᾷ, καὶ φυγῆς
ἐπὶ ἀπόλυτᾳ. Ταῦτα καὶ ἡ Φοινίκων γραφή, ὡς ἔχεις
ἀποδειγμένεσται. Ἀλλὰ καὶ τῶν καθ' ἡμές γεγονός
εὐτὸς ἐξείνος, δι ταῖς καθ' ἡμῖν λαμπρυνθέντος δισ-
τηρίαις, ἐν οἷς ἐπέγραψε περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων
ἀπόγητης, καὶ τῶν παλαιῶν ἀρχαῖστητος, τὴν μνήμην
δέ των αὐτολεγέντων θεοφράστου μάρτυρος γραμμένος,
παρατίθεται· ἡ Ἀνάρθμος (27) μὲν τις εἶναι Εοχὴ
χρόνος, ἀφ' οὗ τὸ γε πάντων λογιώτατον γένος, ὡς
ἔποι θεοφραστος, καὶ τὴν ἱερωτάτην ὑπὸ τοῦ Νείλου
κτισθέσαν χώραν κατοικοῦν, ἡράντο οἱ πρώτοι ἐφ'
τειλας (28) τοῖς οὐρανοῖς θεοῖς θύειν, οὐ σμύρνης
οὐδὲ καστιας καὶ λιθανωτοῦ κρόκῳ μυχθέντων ἀπερ-

• Ισ. πάντα.

(26) Vide Homer. *Odyss.* xii, 323.

(26) Διοκεντ. Hæcenus Diodorus; quæ sequuntur Eusebii sunt.

(27) Ἀνάρθμος. Vide Porphyrium lib. ii Περὶ
ἀρχῶν, non longe ab initio, pag. 22 ed. Florent.,
at ἡεισιον Græco-Lat. p. 124, sub fluem.

A Osirin, alteram Isin, ex certa quadam notatione, utriusque nominis ratione ducta nuncuparint. Etenim, si vocum istarum significationem Græca lingua verbis exprimamus, Osirin quidem aliud esse nihil quam multis oculis præditum; nec immerito sane, cum ipse radiis omnem in partem longe lateque diffusis, sic tanquam pluribus oculis terram simul ac mare lustret uiiversum. Quibuscum illud etiam poetæ consentiat :

Sol qui cuncta procul cernitque audique per orbem.
Quanquam prisci quidam apud Græcos fabularum inventores eumdem Osirin, et Bacchum, et vero similitudine quadam atque affinitate nominis Sirium appellarent. Ex quibus Eumolpus in *Bacchicis carminibus* ita cecinit :

More astri Bacchum tulit flagrante micantem.
Orpheus autem sic :

Ergo Phœnem ipsum vel Bacchum nomine dicunt.

Quin etiam addunt nonnulli, ex siderum varietate ortum hunc esse morem, ut idem astrictam node hinuuli pellem circumferret. Isin vero, *Antiquam*, significare aiunt, quo nomine luna propter antiquissimum ac semipaternum ortum appellata fuerit. Cornua porro eidem afflunt, parim ea figura permoti, quam sub accretionem diminutionem lumines cornuum instar curvata ostendit, 28 partim quod ei vacca sit apud Ægyptios coasectata. Ceterum geminos hosce deos mundum universum moderari docent. • Ac de Ægyptiis quidem haec a nobis dicta sunt. Jam in Phœnicum etiam theologia reperias, qui principes apud illos naturalis esse philosophie studio desiderant, eos solem pariter atque lunam, ceteraque stellas iuarrantes, elementa præterea, quæque cum iis conjuncta sunt, deorum in loco tautum habuisse. Iisdem porro mortales vetustissimos terræ germina dedicasse, quibus divinitatem ipsi quoque cum adorationis cultu tribuebant, quibus cum vitam ipsimet adhuc tolerabant, tum eorum non posteri modo, sed etiam majores in inferis ac libationibus solemnī ritu perficiendis uti consueverent. Misericordiam autem, commiserationem et luctum senescenti terra germini, primæ animantium ex terra procreationi, ac simul eorum ex mutua congreessione generationi, mortique adeo ipsi, per quam hac vita defungerentur, consecrabant. Ejusmodi erant divini cultus notiones hominum istorum imbecillitati, et angustis adhuc pusilliisque animis congruentes. Atque haec Phœnicum etiam libris, ut deinceps ostenderemus, continentur. Quin etiam ille ipse, qui nostra memoria vixit, quique evomendis in nos contumelias atque maledictis famam sibi nomenque conficit, in iis

(28) Ἡράκλειον πρῶτον ἐφ' ἑστίας. Porphyry, Ἡράκλειον πρῶτον ἀφ' ἑστίας. Sed nostrum ἐφ' ἑστίας magis placet, ut focus significetur, ubi genus hoc graminis adularent. Nam παροιμίας illud ἀφ' ἑστίας, quemadmodum hic conveniat, non satis video.

quos de vitando rerum animatarum usu conscripsit, Α χάς· πολλαὶ γὰρ γενεαῖς νοστερον παρελήφθη ταῦτα, πριαὶ illius veterum consuetudinis, laudato Theophrasti testimonio, meminit his omnino verbis: « Infinatum plane videtur fluxisse tempus, ex quo genus hominum longe sapientissimum, ut loquitur Theophrastus, sanctissimam illam et a Nilo conditam regionem incoleret, ad fucum domesticum sacra diis coelestibus facere cœpit, non myrra, non casiae thurisque cum croco mistorum primitiis (neque enim istorum usus nisi post multas ætates fuit, cum homo curiosus erroris indagator effectus, post multorum laborum atque lacrymarum guttas, necessariae vite primitias diis obtulit); non illarum, inquam, rerum, sed virintis herbæ, cuius sic tanquam naturæ genitalis primævam quandam lanuginem manibus sublatam offerebat. Quippe enim priores animantibus arbores, multoque ante ipsas gramen annuum terra procreavit, cnjus folia radicesque carpentes cum integris earum naturæ germinibus veteres illi comburebant, eoque sacrificii genere, qui celestes dii videbantur, sibi conciliabant, atque sempiternos ignis honores ipsorum divinitati consecrabant. Nam illis etiam ignem conservabant suis in templis immortalem, quod h̄isdem simillimus esse videtur. 29 Ceterum ex illa rerum, quas terra produxerat, ἀνθυμάσαι, has subinde voces θυμάσια, θύειν, θυσάσαι effligerent, quibus nos perinde ac si novum hoc improbitus genus significant, alieno plane sensu abutimur, dum fallacem bunc cultum, qui animantium immolatione perficitur, θυσίαν appellamus. Ac prisci quidem illi homines, ne quid adversus hunc ritum peccaretur, tanto studio tantaque diligentia providebant, ut quod in eis, qui, rejecto vetero instituto novum aliquod invehement, ὑράσαντο, hoc est diras effunderent, ἀρώματα τὰ θυμάρια, id est suffusiones ipsas, imprecations dirasque nominarent. Quibus, post alia quædam, hæc subiect: « Ubi autem illæ sacrificiorum primitiæ in majorem impietatem hominum vitio prorupissent, tandem usus teterrimarum victimarum crudelitate plenus invaluit, ut quas ante conceptas nostrum in caput imprecations diximus, ex hoc demum tempore, quo homines ipsi vivas ac spirantes animantes jugulant, eorumque sanguine altaria cruentant

(29) *Kai κλάσης ἐρευνητῆς, etc.* Porphy. leg. καὶ ταῦτα, πλάνης κλίμακτη, ὃν ἀνθρωπος γ. τ. δ. ζ. μ. π. π. x. δακρύων, σταγόνος τούτων ἀπῆρε. Consule si placet Porphy. interpretem. Eusebiana certe cum lectio, tum distinctio, correctior videtur et clarior: tantum vocem ἐρευνητῆς, tanquam glossema libenter expunxerim; πατέρι enim id ipsum est quod ἐρευνητής, sed rarius. Hesychius agnoscit πατέραν et ματέραν, πατέρα et ματήρ, unde et ματηρεῖσιν, τὸ ζῆται. Notandum vero, quod de hujus vocis notatione tradit Clem. Alexand. Pedag. 4. i., e. 7. Cum enim dixisset, infantibus nobis, ἀμβλυστοῖς τὸν λόγον των σόφρων, alimentum Christum esse, subiungit: « Εὐτελέν τὸ ζῆται, πατέρας καλέσαι, εἰ τοῖς ζητοῦσιν νηγδοῖς τὸν λόγον, αἱ πατρικαὶ τῆς φιλοσοφίας θηλαὶ χορηγοῦσι τὸ γάλα. Vox est Xenophonti familiaris. Inde Māstēres illi quos Harpocratio coniicit ἀρχὺν τινα suissi ἀπόδειγμάν ἔπι τὸ ζῆται τὰ κανά τοῦ δήμου, qui apud Pellenios Μάστρου dicentur, ex Aristotele in Pelleniorum rep. Ζητητᾶς, idem Harpocratio ante

dixerat, Athenis magistratum extraordinarium suis-
se, εἴποι τοὺς ἀδικοῦντάς τι δημοσὶ δέοι ζη-
τεῖν. Cum Roman. quæsitorib. conterri possint.

(29') *Kai τοῦ πυρὸς.* Porphy. lib. i, καὶ διὰ τοῦ πυρὸς utrumque probari potest, sed posterius intellectu facilius videtur: potius enim per ignem ilium διεστον, quam ipsiusmet ignis, sempiternos diis honores tribuerant. Sed ἐψύλαττον retinendum est, licet Porphy. legat φιλάττωμα, nam paulo ante Ezzion, non καίσαντα.

(30) *Σημαντόρα.* Vera, ut opinor, lectio: non ut apud Porphy. ἀκβανόντα, quem locum vereor etiam ut interpres ἀλές ἀν ἐξακούσασιν. Hac ipsa de re idem Porphy. sub lib. ii fin., p. 230 et 251 nova editionis.

(31) *Tοῦ θεῶν.* Herodot. lib. ii Pelasgos ait θεοὺς προσδοκάματα, οἵτι θόμησθε τὰ πάντα πρόδηματα, καὶ πάτερ νομῆς εἶνον. Theophilus, l. i. ad Autoly-
cum, nōn abuidit, dum ita dictos ait, παρὰ τὸ θεῖον πάντα ἐπὶ δοφαλεῖ.

exitum sortitæ videantur. » Hæc ipse quoque Porphyrius, nec suo magis quam Theophrasti ore com-memorat. Plato denique sermonem hunc nobis auctoritatis sue veluti sigillo concludat. Is enim in Cratyle ane ea quæ de Græcis ipsis disputat, sic ad verbum loquitur : « Mihi quidem illi homines vi-dentur, qui Græciā primi tenuerunt, eos tantum deos censuisse, quos nunc barbarorum plerique co-lunt, solem nimirum, lunam, terram, astra, colunt : quæ cum ipsis videre omnia continentī cursu ferri, eadem ab illa, tūθēv, hoc est cursus ejusmodi natura, θεούς deos nominarint. »

Ac primos illos quidem et vetustissimos homines A

nihil vel in templis exterrudis, vel in erigendis si-mulacris operæ ac studii posuisse, cum nequum iste pingendi, flingendi, cælandi, status efficiendi, ac ne domos quidem teataque edificandi artes invente ac constitutæ essent, cuivis, opinor, rem apud se reputant facile constabit. Quod autem nec ipsorum, qui dii postea vel heroes appellati sunt, ulla apud eosdem mentio fuerit; quodque nec Jovem, aut Saturnum, aut Neptunum, aut Apollinem, aut Junonem, aut Palladem, aut Bacchum, aut alium omnia deum, seu mas foret, seu semina, quales ini-
nit postea cum apud barbaros, tum apud Græcos passim exstiterunt, agnoscerent : imo, quod nullus tam inter homines seu bonus seu malus deum celebrarentur, sed illa tantum quæ in celo apparebant B
astra, parò τὸ θέαν, id est a currendo, θεῶν, hoc est 20 deorum nomen, ut ipsaenit aiunt, obtinerent : deinde, quod ne illa quidem animantium immola-tionibus, aut iis, qui postea sunt excogitati, super-stitiosis honoribus colerentur; non jam oratione nostra, sed domestico gentilium ipsorum testimo-nio, quod certam ex disertis eorum verbis, quæque citavimus antea, queque suis postea locis subjicie-mus, probacionem suppediat, plane confidimus. Quanquam divinas etiam Christianas religiosi litteræ hoc ipsum docent, quibus continetur, gentibus qui-dem universi eorum, quæ sub aspectum cadunt, si-derum attributum initio cultum fuisse, uni autem Hebreo populo singularem quamdam et eximiam cum hujs universi effectoris ac molitoris Dei, tum etiam vere adversus eum pietatis notitiam præcipuo munere beneficio concessam. Quare nulla plane apud antiquissimos homines sive Græcorum, sive barbarorum theogonie mentio, nullus statuendorum simulariorum usus, nulla, quæ multa nunc est in ista deorum partim marium, partim seminarum appellatio-ne, nugarum vanitas. Nec enim illius ætatis honini-bus nota erant, quæ postea ex mortaliū ipsorum turba petita confictaque nomina; imo ne dæmonum quidem spirituum sensus fugientium invocationes, nec absurdè ineptaque de diis et heroiis fabulae, nec arcana et infandaria initiationum mysteria, nec ullum omnino multiplicis ac stolidæ eorum, qui secuti sunt, hominum superstitionis vesti-gium cernebatur. Sunt hæc nimirum ab homini-bus excogitata commenta, sunt mortalis naturæ actiones, vel potius turpis ac flagitiis perditæ vita artes, id quod illius etiam divini oraculi sive dolorum ». Maneat igitur nunc omnium gentium de multisitudine deorum errore non nisi post longam etiam seriem exstitisse, qui cum a Phoenicibus et Egyptiis initium habuisset, ab iis in reliqnas post-

' ἄλλ' οὐ μὲν οἱ πρώτοι καὶ παλαιότατοι τῶν ἀνθρώπων, οὔτε νάνοι οἰκοδομίσις προσῆχον, οὔτε διάνυνται, οὔτε τότε γραφικής, οὐδὲ πλαστικῆς, η γλυπτικῆς, η ἀνθραντοποιητικῆς τέχνης ἐφευρμένης, οὐδὲ μή την οἰκοδομικής, οὐδὲ ἀρχετεκ-tonikῆς συνεπώστας, παντὶ τῷ οἴμαι συλλογικούμένῳ δῆλον εἶνα. « Οὐδὲ οὐδὲ τῶν μετὰ ταῦτα κατονομασμένων θεῶν τε καὶ ήρωών μηδέ τις τοῖς τότε παρ-γήν, οὐδὲ οὖν τις ἡν αὐτοῖς Ζεὺς, οὐ Κρόνος, οὐ Ποσει-δῶν, οὐχ Ἀπόλλων, οὐχ Ἡρα, οὐχ Ἀθηνᾶ, οὐ Διό-νυσος, οὐδὲ τις ἑτερος θῆλεά τε καὶ δρόψη θεός, οὐδεὶς μετὰ ταῦτα μυρτὶς πάρα τοις βαρβάροις καὶ Ἐλλήνις, ἀλλὰ οὐδὲ δαίμων τις ἀγαθὸς η φαῦλος τὸν ἀνθρόποις θεαμάτετο, μόνον δὲ τὰ φαινόμενα τῶν οὐρανῶν διτρόν, παρὰ τὸ θέατης, διπερ ἐστὶ τρέχειν, θεῶν τε προσηγορίας, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἐντύγχανε, καὶ οὐδὲ ταῦτα ταῖς διὰ ζώων θυσίαις, καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα περινοθεῖσις τιμαῖς ἔδρησκετο, οὐχ ἡμέτερος ἁ-λόγου, οἰκονομοῦ δὲ καὶ εἰς αὐτῶν Ἑλλήνων τὴν μαρτυ-ρία, διὰ τῶν προτεινόμενων φωνῶν, καὶ αὐτὶς ἐξηγεῖ παρατεθησόμενων τὴν ἀπόδειξιν παρασχομένην. Τούτο δὲ καὶ οἱ λεόντες καὶ ἡμέδις διδάσκουσα λόγοι, πάσοι μὲν τοῖς θεοῖς τὸ καταρχάς την τῶν ὄρωμά-νων φωτήρων τιμὴν ἀπονενεμῆσαι πειράγοντες, μόνῳ δὲ τῷ Ἔδραιον γένει τὴν ἐποπτειαν ἀνατε-θεοῦσαι τῆς θεωρίας τοῦ τῶν δλων ποιητοῦ καὶ δη-μοιρηγοῦ θεοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπήνους εἰσεβασίας. Οὐδὲ ἄρα τις ἡν θεογονίας Ἑλληνικῆς, η βαρβαρικῆς τοῖς παλαιότατοις τῶν ἀνθρώπων λόγοις, οὐδὲ διάνυνται, οὐδὲ τὴν πολλὴ φύλαρία τῆς τῶν θεῶν ἀρ-βένων τε καὶ θηλειῶν κατονομασίας. Λι γοῦν προ-σηγορία καὶ τὸ δώματα, ἐξ ἀνθρώπων θετέρων ἐφευ-ρημένα, οἴκων τότε ἐν ἀνθρώποις ἐγνωρίζετο· ἀλλ' οὐδὲ δαιμόνων καὶ πνευμάτων ἀφανῶν ἀνακλήσασις, οὐκ ἔκπτωτο περὶ θεῶν καὶ ήρωών μυθολογίας, οὐχ ἀποκρήτων τελετῶν μυστηρία· οὐδὲ δλως τι τῆς πολ-λῆς καὶ ἀδόλεσχοις τῶν μετέπειτα ἀνθρώπων δειπναι-μονίας. Ἀνθρώπων ἄρα ἡν ταῦτα εὐρήματα, καὶ θητῆς φύσεως ἀνακλάσματα· μᾶλλον δὲ τρόπων αἰσχρῶν καὶ ἀσκότων ἐπιτεχνήματα, κατὰ τὸ παρ'- ήμιν θεοὺς λόγουν, τὸ φάσχον· « Ἀρχῇ πορνεῖα, ἐπι-νοια εἰδέλων. » Ή γοῦν τῶν θεῶν ἀπάντων πολ-λῶν μαρτρῶν θετέρων αἰώνισ πάρανται, ἀρξα-μένη μὲν ἀπὸ Φοινίκων καὶ Αἰγαίων, διαδέσσε δὲ τὰ τούτων ἐπὶ τὰ λοιπὰ θεηνη, καὶ μέχρις αὐτῶν Ἑλ-λήνων. Ώς καὶ τοῦτο πάλιν, η τῶν παλαιότατων ιστο-ρία κατέχει, ην καὶ αὐτὴν ἐπισκέψασθαι καρδες, ἀπὸ τῶν Φοινικικῶν ἀρχαμένους.

D B Initium fornicationis, exquisitio do-lorum ». Maneat igitur nunc omnium gentium de multisitudine deorum errore non nisi post longam etiam seriem exstitisse, qui cum a Phoenicibus et Egyptiis initium habuisset, ab iis in reliqnas post-

modum nationes ad ipsos usque Græcos se propagari. Atque id ipsum præterea vetustissimæ históriæ monumenta declarant, quam utique jam tempus est ducto ab Phœniciis initio, proprius intueri.

Res autem istas Sanchuniatho quidam memoriæ prodidit, vir antiquissimus, quemque ante Trojana tempora floruisse, summaque cum diligentia, tum veritatis faude Phœnicum historiam scripsisse testantur. Hujus opera omnia Philo, non Hebreus ille, sed Byblius ex Phœnicum idiomatica Græcam in lingua conversa vulgavit. Eiusdem quoque **31** meminit, is qui nostra memoria opus illud adversum nos mendaciis fraudibusque texitum consarcinavit, dum libro quarto ipsum hujus testimoniū sui prædicatione commendat. **¶** Rerum, inquit, ad Judæos pertinentium historiam Sanchuniatho Berytius summa fide conscripsit; quippe quæ cum eorum locis atque nominibus apprime consentiat, cum precipia rerum illarum capita ab Hieronimbo quadam levi Dei sacerdote accepisset. Hoc illius **B** opus Abibalo regi Berytiorum dedicatum, non modo rex, sed etiam ii quorum apud ipsum erat de scriptorum veritate cognoscere, omnes comprobaverunt. Atque istorum quidem zetas, Trojanis temporibus antiquior, proxime ad Moysem ipsum accedit, ut ex Phœnicia regum serie quisvis auferre potest. Hic igitur Sanchuniatho, qui Phœnicia lingua veterem historiam partim ex singularium urbium actis, pertim ex temporum monumentis coagmentataam singulari veritatis studio perscrivit, Semiramide, quam Iliacis temporibus vel antiquiore vel æqualem fuisse memorat, apud Assyrios regnante, vixit. Eiusdem porro Sanchuniathonis opera Philo Byblius Græco sermone donavit. **¶** Haec ille, quibus istius theologi cum in scribendo veritatem, tum etiam vestitatem nobis testatam reliquit. Verum in operis suscepti progressu non jam Deum universi moderatorem, imo ne coeli quidem incolas, sed viros quodam ac mulierculas morti obnoxios, eosque non ea morum honestate, ut propter virtutem suscipi ac probari mereantur, aut ea prædictis sapientia, quæ nos ad ipsorum æmulationem invitet, sed omnibus flagitis ac sceleribus cooperatos nobis pro diis obtrudit, ac simul eos ipsos esse confirmat, qui passim etiamnum omnibus in oppidis atque regionibus deorum loco celebrantur. Quarum tu rerum certas etiam et ex illorum scriptis depromptas accipe probationes. Philo igitur, qui Sanchuniathonis opus universum novem in libros distribuit, ipso statim primi libri proemio haec ad verbum de eodem auctore præfatur: **¶** Haec cum ita se haberent, Sanchuniatho vir in primis eruditus, cum operam in rerum plurimaram studio posuisse, cumque gentium omnium historiam jam nisque a prima universi mitione nosse vehementer optaret, præcipuum quodam in pervestigandis Taauti rebus diligentiam adhibuit, quod satis intelligeret, omnium qui lucem hanc aspexerant, cum litteras principem invenisse, ac scribendorum commentariorum auctorem fuisse:

A Ἰστορεῖ δὲ ταῦτα Σαγχουνιάθων, ὃντη παλαιότας, καὶ τῶν Τρωικῶν χρόνων, ὃς φασι, πρεσβύτερος, δὸν καὶ ἐπ' ἀκριβεῖται καὶ ἀληθεῖται τῆς Φοινικῆς Ἰστορίας ἀποδεχθῆναι μαρτυροῦσι. Φίλων δὲ τούτου πᾶσαν τὴν συγγραφήν, δὸς Βύδιος, οὐχ δὲ Ἐβραῖος, μεταβαλὼν ἀπὸ τῆς Φοινίκων γλώσσης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν, ἔξειδε. Μέμνηται τούτων δὲ καθ' ἡμέρας τὴν καθ' ἡμέραν πεποιημένος συσκευήν, ἐν τετάρτῳ τῆς πρὸς ἡμέραν ὑπόθεσεως, ὡδε τῷ ἀνδρὶ μαρτυρῶν πρὸς λέξιν. **¶** Ἰστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ίουδαίων ἀληθέστατα, δοτι καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς ὄντας σταύρους τὰ συμφυνότατα, Σαγχουνιάθων δὲ Βηρύτους, εἰληφὼς τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομάνδου τοῦ λεπέως Θεοῦ τοῦ Ιενώ. **¶** Οὓς Ἀβίσιλην πρὸς βασιλεῖ Βηρυτίους τὴν Ἰστορίαν ἀναθεῖ, οὐτὶ ἔκεινον καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἔξεισταν τῆς ἀληθείας, παρεδέχθη. Οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωικῶν πίπτουσι χρόνοι, καὶ σχεδὸν τοῖς Μωάβις πλησιάζουσι, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλέων μηδίνων διαδοχαί. Σαγχουνιάθων δὲ κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον, φιλαλήθως τὴν παλαιὰν Ἰστορίαν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων, καὶ τῶν ἐν τοῖς λεπότας ἀναγράφων συναγαγόντων καὶ συγγράψας, ἐπὶ Σεμιράμιδος τέλον τῆς Ἀσσυρίων βασιλίδος, ή πρὸ τῶν Ἰδιακῶν, ή κατ'¶ Ταῦτα μὲν δὲ δηλοῦσθε, ἀληθεῖαν δομοῦ καὶ παλαιότητα τῷ δὴ θεολόγῳ μαρτυρήσας. Οἱ δὲ προτόν, οὐ τὸν ἀντί τοντον Θεόν, οὐδὲ μήν τοὺς κατ' οὐρανὸν, θητῶν δὲ δυνάμεις καὶ γυναῖκας, οὐδὲ τὸν τρόπον ἀστείους, οἵσους δὲ ἀρετὴν δίξιον εἶναι ἀποδέξασθαι, ή ηγιώσαι τῆς φιλοσοφίας, φιλότερος δὲ καὶ μοχθηρίας ἀπόστος κακίαν πριβειδημένους θεολογοῦται καὶ μαρτυρεῖ τὸ τούτου αὐτὸν ἔχεινος εἶναι, τοὺς εἰστει καὶ νῦν θεοὺς παρὰ τοὺς πάσι νεομημένους κατὰ τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας. Δέχου δὲ καὶ τούτους ἐκ τῶν ἔγγραφων τὰς ἀποδείξεις. **¶** Οἱ δὲ Φίλων εἰς ἑνέα βίβλους τὴν πᾶσαν τοῦ Σαγχουνιάθων πραγματειῶν διελῶν, κατὰ τὸ προσομίον τοῦ πρώτου συγγράμματος αὐτοῖς ῥήματος πρόλεγει περὶ τοῦ Σαγχουνιάθων ταῦτα: **¶** Τούτωνούτις ἔχοντας, ή Σαγχουνιάθων ἀνὴρ πολυμαθής καὶ πολυπράγμων γενόμενος, καὶ τὰ δὲ ἀρχῆς, ἀφ' οὐ τὰ πάντα συνέστη, παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν, πολὺ φροντιστικῶς ἔξεισται τὰ Ταύτων, εἰδῶν, δτι τῶν ὅφ' ἡμίου γενοντάς, πρώτος ἀστι Τάυτος δὲ τῶν γραμμάτων τὴν εὔρεται ἐπινοήσας, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων γραφῆς κατέρχεται καὶ ἀπὸ τοῦδε ὑστερεῖ χρητίδα βιλόμενος τοῦ λόγου, δὸν Αἰγύπτιον μὲν ἔκαλεσεν Θωάδη, Ἀλεξανδρεῖ δὲ Θαῦ, Ἐρμῆν δὲ Ἐλληνας μετέφραστον. **¶** Ταῦτα εἰπὼν ἐπιμέμφεται τοῖς νεωτέροις τοῖς μετὰ ταῦτα, ὡς ἂν βεβιασμένων καὶ οὐκ ἀληθῶς τοὺς περὶ θεῶν μύδους ἐπ' ἀλληγορίας καὶ φυσικὰς διηγήσεις τε καὶ θεωρίας ἀνάγωσιν λέγει δὲ οὖν προϊόν: **¶** Άλλοι οἱ μὲν νεωτάτοις τῶν λεπότων, τὰ μὲν γεγονότα

πρόματις ἐξ ἀρχῆς ἀπεπίμφαντο, ἀλληγορίας (32) καὶ μύθους ἐπινοήσαντες, καὶ τοὺς κοσμικοὺς παθήματα συγένεταν πλασμάνειοι, μυστήρια κατέτησαν, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀπῆγον τύφον, ὃς μὴ βρδίως τινὰ επορέψει τὰ κατ' ἄλληνα τενύμενα. Ὅτι δὲ συρβάλλουν τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρέθεσιν ἀποκρύψοις Ἀμμούνων γράμματα συγχειμένης, διὸ οὐκ ἦν πᾶσι γνώσιμα, τὴν μάθησιν ἀπάντων αὐτὸς ἡσκήσει· καὶ τέλος ἵστεις τῇ πραγματείᾳ, τὸν κατ' ἄρχας μύθον, καὶ τὰς ἀλληγορίας ἔκποδῶν ποιηόμαντο, ἤγνωστο τὴν πρόδεσιν, ένων πάντα οἱ ἀπειγένομενοι ἵερες, χρόνος ὑπερποντικὸν ἥμερον αὐτὴν ἀποκρύψαι, καὶ εἰς τὸ μυθῶδες ἀσκεταστῆσαι. Ἐξ οὗ τὸ μυστικὸν ἀνέκυπτεν εὐέρτην γέδαντας εἰς Ἑλλήνας. » Τοῦτος ἐξῆς φησιν· « Ταῦτο ἡμένιον εὑρῆται, ἐπιμελῶς εἰλέντα τὸ Φοινίκιον πεδίοντα, καὶ πολλὴν ἐξερευνησαμένοις ὑλῇ, οὐχὶ τὴν περὶ Ἑλλήσιν δέσμων τῷραν αὐτὴν, καὶ φιλονεκτότερον ὅτι ἐνώνυμον μαδλόν, η τρόπος ἀλλήθεαν συντείσατο. » Καὶ μαζὸς ἔπειτα· « Οὕτως τε ξεῖνος πεπεισθεὶς ἡμῖν παρέστητι, ὃς ἐκεῖνος γέγραψε, τὴν διαφωνίαν ὅρως τὴν παρ' Ἑλλήσιν, περὶ τῆς μοι τρία πεφιλοτίμως βιβλία τὴν ιππηραρχὴν ἔχοντα Παραδόξουν Ἰστορίας. » Καὶ αὖθις μετ' ἔπειτα ἐπιλέγει· « Προδιαρθρώσαι δὲ ἀνάγκαιον πρὸς τὴν αὐθίς σφῆσιν, καὶ τὴν τῶν κατὰ μίρος διάτυνων, διὰ οἱ παλαιότεροι τῶν βαρβάρων, ἐξαρτώς δὲ Φοινίκες τε καὶ Αιγύπτιοι παρ' ὅντας καὶ λοιποὶ παρέλαβον ἀνθρώπους, θεοὺς ἐνόμιζον μεγάλους τοῖς τὰ πρὸς τὴν βιωτικὴν χρέαν εὐρόντας, η καὶ κατὰ τι εἰ ποιήσαντας τὰ θνητὰ εὐεργέτας τε τούτους καὶ πολλῶν αἰτίους ἀγαθῶν ἡγούμενοι, ὃς θεοὺς προσεκύνουν καὶ εἰς τὸ χρεῶν καταστάντας νεώς μετασκευασμένοι, στήλας τε καὶ βάθειον ἀριθμοῦν ἐνόμιστοι αὐτῶν, καὶ ταῦτα μεγάλους σεβόμενοι, καὶ ἕορτάς ἐνόμιστοι τὰς μεγίστας τοῦ Φοινίκεω. ἐξαρτώς δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σφετέρων βασιλέων, τοῖς τομηκοῖς στοιχεῖσι, καὶ τοῖς τῶν νομιζομένων θεῶν τὰς δυναμαῖς ἐπιθέσαν φυσικὸς δὲ, ἡμῖν, καὶ σκλήτην, καὶ τοὺς λοιποὺς πλανῆτας ἀστέρας, καὶ τὰ στοιχεῖα, καὶ τὰ τούτους συναρπῆ, θεοὺς μόνους ἑγιεινούς, ὡςτ' αὐτοὺς τοὺς μὲν θνητούς, τοὺς δὲ ἀθανάτους θεοὺς εἶναι. » Ταῦτα κατὰ προσοίμουν ὁ Φίλων ἀποτελέμαντος, ἐξῆς ἀπάρχεται τῆς τοῦ Σταχυωνάθους ἀρμηναῖς, ὡς τοις τὴν Φοινίκικὴν ἔκτιθεμενος (33) θεολογίαν.

ante omnia ponere nos oportet, barbarorum antiquissimos, Phoenices in primis et Ægyptios, a quibus ceteri deinceps populi morem illum accepere, in quibus ad vitam agendam necessarias iuvenissent, qui que beneficium aliquod in genus hominum contulissent. Eos nimis quod sibi plurimorum auctores honorum hoc ad munus officiumque traducto, 33 columnas insuper virgasque ligneas ipsorum cultu prosecuti Phoenices, festos illis quoque dies longe celeberrimos dedicarunt. In quo quidem exiniū illud fuit, quod regum suorum nomina universi hujus elementis, ac quibusdam eorum, quibus divinitatem ipsi tribuabant, imponerent. Naturales porro deos, solem, lunam, reliquasque stellas inerrantes, cum elementis ac ceteris cum ejusdem affinitate conjunctis, solo ex omnibus agnoscebant; ut mortales quidem alios, alios autem immortales deos haberent. Quibus Philo breviter

(32) Post ἀλληγορίας inserenda conjunctio δι, ex Montac. codice. In aliis solicitandum videtur nūbil.

(33) Ἐκτιθέμενος. Μοντ., ξτιθεμένου, quod fortasse rectius, ut ad Σταχυωνάθους referatur.

A ab illo autem auspiciatum esse, quem ab Ægyptis 32 Thoyth, ab Alexandrinis Thotib, nominatum, Græci Ἐρμῆν, hoc est Mercurium, reddidere. Bis commemoratis, recentiores illos, qui postea emerserant, eo nomine reprehendit, quod quae de diis vulgo ferebant, ad allegoriās nescio quas et physicas explications vi facta veritatē traducerent. Is ergo sic in progressu loquitur: « Sed enim qui novissime rerum sacrarum disputationem attigere, cum eorum quae facta erant ipso statim iunctio veritatem rejecissent, allegoriis quibusdam ac fabulis excogitatis, cumque rebus iis quae hujus universi naturam consequuntur affinitate conficta, mysteria densis obducta tenebris instituerat, ne quis eorum, quae respse gesta erat, veritatem intueri facile posset. Ille autem cum iu arcanū quedam Ammoniorum volumina incidisset, quae ex interioribus templorum penetralibus, ubi ante jacuerant, educata cum obvia passim non essent, omnium sententiam diligenti meditatione quiescivit, letumque suscepit laboris exitum consecutus, que in ipso aditu occurrebat fabulis cum allegoriis omnibus de medio sublati, institutum opus suam ad perfectionem maturitatemque perduxit: donec qui post illum existire sacerdotes, idem ipsum oculare denou atque ad priscarum fabularum commenta revocare postea voluerint, unde mysticus ille sensus emersit, qui nunquam antea Græcorum animos occuparat. » Quibus deinceps ista subjicit: « Hactandem a nobis reperta sunt, cum vobementi cognoscendæ Phœnicum historiæ desiderio teneremur, ac posteaquam ingentem librorum monumentorumque silvam cupide scrutati essemus, non eam lamen, quæ penes Græcos erat, quod ipsam magna cum dissensione animorum, et contentionis potius quam veritatis studio conflatam a nonnullis esse perviderem. » Tum quibusdam interjectis: « Ad fidem, inquit, illius scriptis adhibendam, eo maxime quod oculus intuemur Græcorum hominum dissidio adducti sumus; de qua tria quoque volumina, quorum inscriptio est, De incredibili historia, studiose ac diligenter elaboravimus. » Ac rursum post alia nonnulla, subdit: « Jam vero, quo illustrior habeatur magisque distincta rei totius intelligentia hoc etiam

In proemio constitutis, ad Sanchuniathonis interpretationem aggreditur, bis verbis Phœnicum theologiæ edisserent.

CAPUT X.

Phœnicum theologia.

« Principium hujus universitatis ponit aerem tenebrosum ac spiritu somnium, seu mavis tenebrosi aeris flatum ac spiritum, chaosque turbidum altum caligine circumfusum. Hæc porro infinita esse, nullumque nisi longo saeculorum intervallo terminum habere. Verum, ubi spiritus, inquit, amore principiorum suorum flagrare coepisset, eumque simul esset mixtio consecuta, nemus hunc mutuum Cupidinem appellarunt. Is quidem rerum omium procreationis principium fuit. Spiritus vero suam ipsius procreationem minime agnoscebat. Ex hac illius conjunctione prodiit Mot; id quod limum nonnulli, alii aquosæ mixtionis corruptionem esse voluit, ex qua secutæ productionis semina, ipsaque adeo rerum universarum generatio exsisterit. Cæterum animantia quædam erant omni sensu carientia, quæ postmodum intelligentia prædictis animalibus procrearent. Eos illi Zophasem, hoc est cœli contemplatores nominarunt, in ovi figuram conformatos. Illico autem Mot, cum sole, luna, stellis, ac reliqua majorum astrorum multitudine emicuit. » Hujusmodi a Phœnicibus mundi ortus ponitur, qui omnem plane Divinitatem exterminet. Jam, qualis ab iisdem inventatur animalium generatio, videamus. Sic ergo philosophatur: « Cum igneum splendorem aer emisisset, ex ardenti mari ac terrarum inflammatione, venti, nubes, magnoque ruentium impetu cœlestium imbrum ac nimborum effusiones exstiterunt: cum autem haec omnia, quæ distincta paulo ante, ac propter vehementiorem solis æstum a propria sede disjuncta fuerant, in eodem rursus aere concurrent, atque alia cum aliis committerentur, tonitrua simili ac fulgura 34 peperere; quorun ad tonitruum fragorem, descripti antea intellectu prædicti animantes velut a sonoru excitati horrendoque sonitu exterriti, mares pariter ac feminæ tam in terra quam in mari moveri copere. » Ejusmodi est, quæ ab istis somniatur, animalium generatio: quam haec ejusdem auctoris verba excipiunt: « Hæc in Taauti de mundi ortu commentariis scripta reperta sunt, quæ quidem ipse, cum argumentis et conjecturis, quas mentis acie pveriderat, excogitavit; tum eorum quoque facem nobis lumenque præstabilit. » Mox Austri ac Borææ, ceterorumque ventorum nomibus explicatis, ita prosequitur: « At illi omnia principes terræ germiuæ consecrarunt, iisque deorum in loco habitis adorationis cultum tribuerunt,

(34) Mōr. Fortean, conveniat cum Hebreo οὐαὶ, *declinare, labi, etc., vel πτῶ, mori*: siquidem Phœnicibus *corruptio est*; quod tamen in illum Rheæ filium melius quadrabit, quem infra col. 84, Mōr nominatum ait, ac pro morte, vel Plutonem sumptum. Porro notandum est, eadem vocem Mōr, si Plutarcho credimus, matrem apud Ægyptios significasse. Sit enim illi in *Iside et Osiride*, p. 574

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Φοινίκων θεολογία.

« Τὴν τὸν διὸν ἀρχὴν ὑποτίθεται δέρα ζορώδη καὶ πνευματῶν, ἢ πνοὴν ἀρός ζορώδους, καὶ χάος θελρὸν, ἀρεβάδες. Ταῦτα δὲ εἰναι ἀπειρά, καὶ διὰ πολὺν αἰώνα μὴ ἔχειν πέρα. « Οτε δὲ, ὡςδήν, τράσθη τὸ πνεύμα τῶν ίδιων ἀρχῶν, καὶ ἐγένετο σύγκρασις, ἢ πλοκὴ ἐκείνη ἐκλήθη Πλόδος. Λῦτη δὲ ἀρχὴ κτίσεως ἀπάντων· αὐτὸν δὲ οὐκ ἐγίνωσκε τὴν αὐτοῦ κτίσιν, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ συμπλοκῆς τοῦ πνεύματος, ἐγένετο Μώτ (34). Τούτο τινὲς φασιν ίδεν, οἱ δὲ, οὐδετέρους μέμνεσι σήμιν. Καὶ ἐπ ταῦτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτίσεως, καὶ γένεσις τῶν διὸν. « Ήν δέ τινα ζῶα οὐκ ἔχοντα αἰσθησιν, ἐπὶ ὧν ἐγένετο ζῶα νοερά, καὶ ἐκλήθη Ζωφασημ (35), τούτῳ ἔστιν οὐρανοῦ κατέβαται. Καὶ ἀνεπλάσθη ὅμοιος σχῆματι· καὶ ἔξελαμψε. Μίντη δῆλος τε καὶ σολήνη, ἀστέρες τε καὶ διστρα μεγάλα. » Τοιάτη μὲν αὐτῶν ἡ κοσμογονία, ἀντικρὺς ἀθετητα εἰσάγουσα, ίδωμεν δὲ ἔξι, ὡς καὶ τὴν ζωγονίαν ὑποστήναι λέγει. Φήσοι οὖν: « Καὶ τοῦ ἀρέος διαγένεστον, διὰ πύρων καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς γῆς ἐγένετο πνεύματα, καὶ νέφη, καὶ οὐρανοὺς ὑδάτων μέγιστα καταφρούται καὶ χύσεις. Καὶ ἐπειδὴ διερίθη, καὶ τοῦ ίδιου τόπου διεγράφηση διὰ τοῦ ἡγεμονοῦ πύρων, καὶ πάντα συνήντησε τάλαι ἐν δέρᾳ ταῦτα τοῖς, καὶ συνέβακαν· βρονταὶ τε ἀπετέλεσθαις καὶ ἀστραπαῖ, καὶ πρὸς τὸν πάταγον τῶν βροντῶν τὰ προγεγραμμένα νοερά ζῶα ἐγρήγορσεν καὶ πρὸς τὸν ἥχον ἐπιτύρη, καὶ ἀκινθῆ ἐν τῇ γῇ καὶ θαλάσσῃ δρῦνεν καὶ θῆλα. Τοιάτη αἴτοις καὶ ἡ ζωγονία. Τούτοις ἔχει δὲ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐπιφέρει, λέγων· « Ταῦτη ἐύρεται ἐν τῇ κοσμογονίᾳ γεγραμμένα Ταῦτα, καὶ τοῖς ἐκείνοις ὑπομήσαντις, ἐπ τοιούτοις ταῦτα, ἀφ' ὧν τοῖς τε διεγίνονται, καὶ οἱ ἐπώνυμοι, καὶ οἱ πρὸς αὐτῶν πάντες, καὶ χάρις καὶ ἐπιθυμίας ἐποίουν. » Καὶ ἐπιλέγει· « Λῦται δὲ ἡ θανάτοις αἱ ἐπινοιαὶ τῆς προσκυνήσιος, δημοιαὶ τῇ αὐτῶν ἀσθενείᾳ, καὶ ψυχῆς ἀπολιμφα. Εἰτά φασι γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Κολποῦ ἀνέμου, καὶ γυναικεῖον αὐτὸν Βάσιν, τοῦτο δὲ νύκτα ἐρμηνεύεται, Αἰλόνα καὶ Ηπειρόγονον θυτοῖς ἀνδράσι, οὕτω καλουμένους. Εὑρεῖν δὲ τὸν Αἰλόνα τὴν ἀπὸ τῶν δενδρῶν τροφὴν. Έτοι τούτων τούς γενομένους κληρήγαται Γένος, καὶ Γενεάν, καὶ οἰκήσαι τὴν Φοινίκην. Λόχημαν δὲ γενομένων, τὰς χειρας ὁρέγενται εἰς οὐρανούς πρὸς

B. 3. Η δ' Ἱστος, ἔστιν δέται καὶ Μούθ, καὶ πάλιν "Αθυρί, καὶ Μεσέρη προσαγορεύεται, (f. προσαγορεύεται;) σημαίνουσι δὲ τῷ πρωτῳ τῶν ονομάτων, μητέρα, τῷ δὲ δευτέρῳ, οὐκον "Πτων κόδιμον· τὸ δὲ τρίτον, συνθετόν ἔστιν ἐκ τοῦ πλήρους, καὶ τοῦ αἰτίου.

(35) Ζωφασημ. Claram est, τὸ Σημήνιον εἶναι οὐαὶ Ηεβρ., carus, Ζωφά vero, ΠΕΧ, contemplari.

τὸν Ἡλιον. Τούτον γάρ, φησι, θεὸν ἐνόμαξον μόνον οὐρανοῦ κύριον, Βεβλάρμην καλοῦντες, δὲ εστὶ παρὰ Φίνεῖς: Κύριος οὐρανοῦ, Ζεὺς δὲ παρ' Ἑλλησι.» Μετὰ ταῦτα πλάνην Ἐλλησιν αἰτιᾶται λέγων· «Οὐ γάρ μεταίως αὐτὰς πολλαχῶς διεστειλάμεθα, ἀλλὰ πρὸς τὰς αὐθίς παρεκδοχάς τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν δυοράτων (36), διπέρ οἱ Ἐλληνες ἀγνοήσαντες, δῆλος ἐξέδιαντο, πλανήθεντες τῇ ἀμφιβολίᾳ τῆς μεταφράσεως. Ἐέχει φράσιν ἀπὸ Γένους Αἴλιον καὶ Πρωτογένειον γεννηθῆναι αὐθίς παιδίας θυητούς, οἷς εἶναι ὄντα πάθος καὶ πύρ καὶ φλόξ. Οὗτοι, φησίν, ἐκ παρατριβῆς ἔντονος εὑρονται πύρ, καὶ τὴν χρήσιν τέλειαζαν. Τοὺς δὲ ἐγέννησαν οὗτοι μεγάλες τε καὶ ὑπεροχῆς πρεσβύτεροις· ὃν τὰ δύναματα τοῖς δρεσιν ἱετεῖται, ὃν ἀκράτεσσαν ἡς ἐξ αὐτῶν ἀληθῆναι τὸ Κάστον, καὶ τὸ Αἴλιον, καὶ τὸν Ἀντιλίβανον, καὶ τὸ Βραδί. Ἐκ τούτων, φησίν, ἐγεννήθησαν Μητροῦμας καὶ δὲ Ὑψουράνιος. Ἀπὸ μητέρων δὲ, φησίν, ἐκρημάτιζον τὸν τόπο γυναικῶν ἀνατίνη, μισγούμενον οἷς δὲ ἐντύχουσεν. Εἰπε φησι τὸν Ὑψουράνιον οἰκήσας Τύρον, καλύπτει τε ἀπινοῦσι ἀπὸ καλάμων, καὶ θρύων, καὶ παπύρων στασιάσας δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Οὔσουν, δὲ σπάζει τῷ σώματι πρῶτος τὰ δερμάτων ὃν ἰσχυσε συλλαβεῖν θηρίων εὑρε. Ῥαγίσαντος δὲ γενούμενον δρμών καὶ πνευμάτων, παρατριβέντα τὰ ἐν τῇ Τύρῳ δύναρα πύρ ἀνάψαι, καὶ τὴν αὐτόθι ὑλὴν καταπλέξαι. Δύναρος δὲ λαβόμενον τὸν Οὔσουν καὶ ἀποκλαδεύσαντα, πρῶτον τολμῆσαι εἰς θάλασσαν ἐμβῆναι· ἀντερώντα δὲ δύο στήλας πυρὶ τε καὶ πνεύματι, καὶ προσκυνῆσαι, δῆμα τε σπάνειν αὐτοῖς ἐξ ὅν ἥγεινος θηρίων. Τούτων δὲ τελευτάσσαντον, τοὺς ἀποτελεθέντας φησι βάθδους αὐτοῖς ἀρρένωσι, καὶ τὰς στήλας προσκυνεῖν, καὶ τούτοις ἔρπτες ἔγειν κατ' ἕτος. Χρόνοις δὲ διπέρων πολλοὶς ἀπὸ τῆς Ὑψουράνιον γενεᾶς, γενέσθαι Ἀγρέα καὶ Ἀλίεα, τοὺς διείσας καὶ δργας εὑρετάς, ἐξ ὧν ἀληθῆναι ἀγρευτὰς καὶ διείσας. Ἐξ ὧν γενέσθαι δύο διδεῖσον σιδήρους εὑρετάς, καὶ τῆς τούτου ἀργαστας· ὃν θάτερον τὸν Χρυσόρο λόγους ἀσκήσαι, καὶ ἐπειδὴ καὶ μαντείας· εἶναι δὲ τούτον τὸν Ἡφαιστον, εύρειν δὲ καὶ ἀγκιστρον, καὶ δέλαιρ, καὶ δρμάν, καὶ σχεδίαν, πρῶτον τε πάντων ἀνθρώπων πλεύσαι. Διὸ καὶ ἡς θεὸν αὐτὸν μετὰ θάνατον ἐπειδόθησαν. Καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν καὶ Διαμύχιον (37). Οἱ δὲ τοὺς ἀδελ-

A quibus vitam non ipsi modo, sed ipsorum etiam posteri majoresque omnes tolerarunt, inferiasque ac libamina perfecerunt. Atque haec divini cultus cogitationes, inquit, cum eorum imbecillitate animique angustis congruebant. Tum scribit, ex Colpia vento, atque ejus uxore Baan, quam Greci Nuxta, hoc est noctem, interpretantur, Aevum ac Primogenitum, mortales ambo, procreatos; Aevumque cili ex arboribus petendi auctorem suisse. Qui ab illis geniti sint, eos Genus ac Progeniem appellatos, Phoenicen incoluisse: cumque vehementior astus urgeret, iu coelum manus ad Solem sus tulisse. Quippe, Deum enim hunc, inquit, unum coeli moderatorem esse credebat, cumque propere Beelisamen, id est Phoenicum lingua, celi Dominum, Graca vero Aia, hoc est Jovem, nominabant. » Deinceps Graecorum his verbis traducit errorem: « Neque euim sine ratione pluribus ista modis explicare distinguenda putavimus, sed variis hac etiam in parte nomina quae rebus attribuuntur notiones ac significations seculi sumus, quae Graeci homines cum ignorarent, alieno sensu accepere, in errore ambiguitate significations induci. Porro ex Genere, Aevi ac Primogeniti filio, natus ait esse liberos morti similiter obuoxios, eosque Lucis et Iouis, Flammæ nominibus appellatos; qui cum ignem ex mutua lignorum collisione reperissent, ejusdem usum homines docerint. Idem filios genuere, qui mole ac proceritate corporia vulgus hominum longe superarent, quorum nomina montibus iis attributa sunt, quos ipsi prius occuparant. Quare montes Cassius, Libanus, Antilibanus et Brathyus, ab illis nomen accepere. Ceterum ab iis Memrumus et Hypsuranius procreati sunt; qui a matribus ejusmodi appellations invenere, mulierculis, inquit, 35 illis quae sui copiam eo tempore obvio cuilibet impudentissime faciebant. Jam vero Hypsuranium in insula Tyro domicilium suum collocasse, ac inguatorum ex calamis cum junco papyro contextis efficiendorum artem excogitasse, gravesque cum Usso fratre inimicities exercuisse tradit. Ac princeps quidem pellibus quas feris ad se capitis detraxerat, corpus tegere Usou instituit: cumque turbulentia

D

ἐκδέσθαι τι τῶν ἵκενοις πεπραγμάνων, quae postea verba sic reddit Wolphius, et proprie acta quedam sua impedita. Malum sic, quodque nonnulla Jam ab illis ante gesta succedendo excipere rideamus; ut Suidas intelligit, nisi aut legamus ἐνδέξεσθαι, hoc est probare, aut ipsum ἐκδέχεσθαι, pro ἐκδέχεσθαι accipiatur. Nam quod ib. ἐκδέξθαι Suidas exponit, ἀπεργεῖται, et καλύπτει; Wolphius, opinor, juvat nihil. Est enim interdum καλύπτει, sed excipiendō tantum, atque sustinendo. ut patet hoc ejus exemplo, γέρρος παρατετγμένα ἦν, εἰς τὸ ἐκδέχεσθαι τὰ τῶν περιβάρων τοξεύματα. Id quod in illum Demosthenis locum nullo modo convenire potest.

(37) Διαμύχιος. Mont. leg. Δια μελγόν, quod rectius videatur, nisi forte malis Διο μέλγον. Si enim Chyson iste Phoenicius, idem et Vulcanos erat, et Jupiter; quidni etiam Ζεὺς τις μύχος, antris enim illis bonus laber ἀμφιλοχωρεῖ.

Iabrum ventorumque tempestate coorta, ex Tyri ariorum collisione ignis exarsisset, queque ibidem erat sylvam incendisset, arbore cuius ante ramos amputarat, navigii loco usus nequaquam sese mari nullo licet exemplo committere dubitavit. Geminos quoque cippos eum igni ventoque dedicasset, mox utrique adorationis cultum exhibuit, quasque venando ceperat ferarum sanguinem labavit. Posteaquam autem supremum isti omnes diem obivissem, qui superstites, inquit, remansere, virgas ac cippis iu corum honorem consecratos adorarunt, festosque dies solemní ritu quotannis peregerunt. At vero multis post saeculis, ex illius Hypsuranii sole Venator ac Piscator nati sunt, qui piscationis ac venationis artem intenerent, ac toti piscatorum venatorumque nationi suum postea nomen indiderent. Ab hiisdem fratres procreati duo, qui ferrum ac multiplicem ferri usum reperere. Quorum alter Chrysor nomine, quem Vulcanum esse ait, plurimum opera ac studii partim in eloquentia, partim in cautionibus ac divinandi artibus collocavit. Is etiam hamum atque escam, piscatorum lineam, ac tumultus rias rates inventiv, primusque mortalium omnium navigavit. Quonamobrem eum quoque post obitum instar Dei coluerunt; ipsumque præterea Diamichii nonnne appellarent; nec desunt etiam qui ab ejusdem fratribus struendorum ex lateribus murorum ac parietum rationem excoigitata esse velint. Ab ejusdem posteris geniti adolescentes duo, quorum natus Artifex, alter vero terrestris Indigenus nuncupatus. Hi quisquiliarum cum laterito luto miscendarum, utriusque vero solis calore exsiccaudi, ac tectorum ædibus imponendorum auctores fuere. Alios item duos procerarunt, quorum unus Agri, alter Rustici sive agricultor nomen accepit. Et huic quidem sinuacrum eximio cultu dedicatum est, aditio quoque in Phenice templo, quod ab aliquo jugatorium boum paribus gestabatur: quin etiam in veterum libris deorum maximus elogio plane singulari nominatur. Ambo præterea construendis ædibus non solum atria, verum etiam ducta in orbem septa cum speluncis addidere. Ab his tam agricultorum, quam venatorum, qui caubus uterentur, genus propagatum. Iisdem Errouum ac Titanum attributum nomen. Filios reliquerunt Amynum et Magum, quibus villarum gregumque alendorum rationes feruntur acceptæ. **36** Ex istis nati Misor et Sydyc, hoc est Solutu facilis, ac Justus, qui salis usum reperere. Misor ñlum Tasatum habuit primorum in scribendo elementorum inventorem, quem Ægyptii Thoor, Alexandrinii Thoyth, Graeci Mercu-

ρος autem. Οὗτος τοιχους φασιν ἐπινόσαι ἔκ πλίνθων, μετά ταῦτα ἔκ τοι γένους τούτου γενέσθαι νεανίδας δύο, καλεσθαι δὲ αὐτὸν τὸ μὲν Τεχνίτην, τὸν δὲ γῆνον Αἰτόχθονα. Οὗτος ἐπενόσαν τῷ πηλῷ τῆς πλίνθου συμμιγνύειν φορυτὸν, καὶ τῷ ἡλιῷ αὐτὰς τε περασίνειν, ἀλλὰ καὶ στέγας ἔξεύρον. Ἀπὸ τούτων ἄγνοντο οἱ τετράρχαι, ὃν δὲ μὲν Ἀγρός ἐκαλεῖτο, δὲ δὲ Ἐργάρης; ή Ἀγρότης, οὐ καὶ ἔναντι εἶναι μάλα σεβάστων, καὶ ναὸν ζυγοφορούμενον ἐν Φονίκῃ παρὰ δὲ βίβλοις (38) ἔκπειτας θεῶν διάμιστος ὄνομά ἔται. Ἐπενόσαν δὲ οὗτος αὐλάς προστίθειν τοὺς οἰκους, καὶ περιβάλαια, καὶ στήλαια. Ἐκ τούτων ἀγρόται καὶ κυνηγοι. Οὗτοι δὲ καὶ Ἀλῆται καὶ Τιτάνες καλοῦνται. Ἀπὸ τούτων γενέσθαι Ἀμύον καὶ Μάγον, οὐ κατέδειξαν κώμας καὶ πόλιμας. Ἀπὸ τούτων γενέσθαι Μισώρ καὶ Συδύκ (39), τοιχότειν εἴλυτον καὶ δίκαιον. Οὗτοι τὴν τοῦ ἀλός χρήσιν εἶρον. Ἀπὸ Μισώρ Τάστος, δε τέρε τὴν τῶν πρώτων στοιχείων γραφήν· δν Αἰγύπτιοι μὲν Θωάρ (40), Αἰλεανδρεῖς δὲ Θωάρ, Ἐλτηνες δὲ Ἐρμῆι, ἐκάλεσθαι ἔκ τοι Συδύκ, Δεσκουροι, ή Καζεροι, ή Κορίβαντος, ή Σαμοθρῆκες. Οὗτοι, φησι, πρώτοι πολοὶ εἴρον. Ἐκ τούτων γεγονότων ίτερο, καὶ ἐπερδάς, κατὰ τούτους γίνεται τις Ἐλιοῦν καλούμενος Ὑψίστος, καὶ θήλαια λεγομένη Βηρούθ, οὐ καὶ κατέκουν περὶ Βύζλον, ἐξ ὧν γενίται Ἐπίρεος ή Αἰτόχθων, δην θύτερον ἐκάλεσαν Ούρανον· δι' αὐτὸν καὶ τὸ ὑπέρ τηματογείον, δι' ὑπερόβρον τοῦ κάλλος ἐνομάζειν οὐρανόν. Γεννήτας δὲ τούτῳ ἀδελφὴ ἔκ τῶν προτερημένων, ή καὶ ἐλάθη Γῆ, καὶ δεῖ τὸ κάλλος, ἀπ' αὐτῆς, φησιν, ἐκάλεσται τὴν ὅμιλυμον γῆν. Οὐ δὲ τούτων πατήρ δὲ Ὑψίστος ἔκ συμβολῆς θηρίου τελευτήσας ἀφίσιθη, η καὶ χορὶς καὶ θυσίας οἱ παιδεῖς ἐκάλεσαν. Παραλαβον δὲ ὁ Ούρανος τὴν πατέρης ἀρχήν, ἔγειται πρὸς γάμον τὴν ἀδελφὴν Γῆν, καὶ ποιεῖται ἐξ αὐτῆς παιδές δ', Ήλον, δὲ καὶ Κρόνον, καὶ Βέτυλον, καὶ Δαγύον (41), δε ἄστοι Σίφων, καὶ Αἰλαντα. Καὶ ἐξ ἀλίμων δὲ γαμετῶν διά Ούρανος πολλῆς ἕσχε γενέαν. Διδοὶ καὶ γαλεπαίνουσα η Γῆ, τὸν Ούρανον ζηλοτυπούσον ἐκάκιζεν, οὐδὲ καὶ διαστῆναι ἀλήθηλαν. Οὐ δὲ Ούρανος ἀποχωρήσας αὐτῇ, μετὰ βίας, διτε καὶ θεύστερο οἴκων, καὶ πληστάνων αὐτῇ, πάλιν ἀπηλάττετο. Ἐπεχείρει δὲ καὶ τούς ἐξ αὐτῆς παῖδες διαφεύγειν, τὴν δὲ Γῆν ἀμύνασθαι πολλάκις, συμμαχοῦν αὐτῇ συλλεγιμένην. Εἰς δὲνδρας δὲ προειδὼν διά Κρόνος, Ἐρμῆ τῷ Τριεμγίστῳ συμβούλῳ καὶ φοιτῷ χρώμενος, οὗτος γάρ δην αὐτοῦ γραμματεὺς, τὸν πατέρα Ούρανον ἀμύνεται, τιμωρῶν τῇ μητρὶ. Κρόνος δὲ γίνεται παῖδες, Περσέφονη καὶ Αθηνᾶ. Η μὲν οὖν πρώτη παρθένος ἐκελεύτα: τῆς δὲ Ἀθη-

* Ισ αύτα.

(38) Βαβύλοις. Forte reponend. Βαβύλοις, ut Byzantinos populos, non libros intelligat.

(39) Μισώρ καὶ Συδύκ. Ηβραια sunt, ρωμαϊκος rectitudine; et τριτος justus.

(40) Θωάρ. Mont. leg. Θωάρ, melius, ut arbitror; tametsi permixta hic Αἴγυπτiorum et Alexandrinorum nomina videri possint. Supra enim cap. 9,

sub finem, Thoyth Αἴγυπτis, Thoth vero Alexandrinis tribuerat; hic contra.

(41) Δαγύον. Ηβραιum est γρη, frumentum; nam et hic oīton explicatur; et γρη ille Philistæorum deus, frumenti præses. Moi noster Sanctuaniathous deus. Οὐ δὲ Δαγύον, έπιστή οἴκων καὶ ἀρρεφός, ἐκάκιζη Ζεὺς Ἀρρεφός.

νές γνώμη καὶ Ἐρμοῦ, κατεπικάσας Κρόνος ἐκ σιδῆρου
ἀφτην καὶ δύρον. Είτα δὲ Ἐρμῆς τοῖς τοῦ Κρόνου συμμά-
γος λόγους μαγείας διαλεχθεὶς, πέδην ἐνεπόησε τοὺς
καὶ θύρανδν, τολέμων συμμελῶν, τῆς ἀρχῆς ἡδασ, καὶ
τὴν βασιλείαν διεδέξατο. Ἐάλω δὲ ἐν τῇ μάχῃ καὶ ἡ
ἐπιτραπεῖς τοῦ Θύρανδος σύγχοτος ἀγάνων, τίκτες δὲ
παρὰ τούτην δικαῖαν γαστρὸς ἑξ Θύρανδον ἔφερεν, δ
καὶ ἐκάλεσε Δημαρούν. Ἐπὶ τούτους δὲ Κρόνος τεγγος
περιβάλλει τῇ δαντοῦ οἰκήσιν, καὶ πρώτην πόλιν
κτίζει τὴν ἐπὶ Φαινίκης Βόλου. Μετὰ ταῦτα τὸν
διάλφων τὸν Ἰησούν "Ἄσταντα ὑπονοήσας ὁ Κρόνος, με-
τὰ γνώμης τοῦ Ἐρμοῦ εἰς βάθος γῆς ἐμβαλὼν κατέ-
ρυσε. Κατὰ τούτον χρόνον οἱ ἀπὸ τῶν Διοσκούρων σχε-
δίας καὶ πειραὶ συνθέντες, ἐπιλευσαν, καὶ ἐκριφέντες
καὶ τὸ Κάστρον δροῦ, ναὸν αὐτῷ διηρέωσαν. Οἱ
οὐρανοὶ δὲ σύμμαχοι "Ποι., τοῦ Κρόνου, Ἐλαϊκὴ ἐπικλήθη-
σαν, ὃς δὲν Κρόνος οὐσαὶ ήσαν οἱ λεγόμενοι ἐπὶ Κρό-
νου. Κρόνος δὲ ιδὼν ἔχων Σάδεδον, ίδιῳ αὐτὸν οὐδη-
ρῷ διεχρήσαστο, δι' ὑπονοας αὐτὸν ἐσχηκών, καὶ τῆς
λογῆς, αὐτόχειρ τοῦ παιδὸς γεννήμανος, ἐστέργοσεν.
Θαύματας καὶ θυγατρὶς ίδεας τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμεν
εἰς πάντας ἐκπειλήγαντας θεούς την Κρόνου γνώμην.
Χρόνος δὲ προέλθοντος Θύρανδος ἐν φυτῇ τυγχάνων, θυ-
γατέρα αὐτοῦ παρθένον "Ἀστάρτης μεθ' ἔτερον αὐ-
τῆς διδελφῶν δύο, "Ρέας καὶ Διώνης, δόλῳ τὸν Κρό-
νον ἀκαλεῖν ὑποπέμψας· δές καὶ ίδον δὲ Κρόνος κουρι-
έος γαμετᾶς ἀδελφῆς οὖσας οἱ τοποστοι. Γνοὺς δὲ δὲ
Θύρανδος, ἐπιστρατεύεις κατὰ τοῦ Κρόνου Ειμαρμένην
καὶ "Θραν μεθ' ἔτερον συμμάχων, καὶ ταύτας ἑξο-
κκανούμενος δὲ Κρόνος, παρ' ἑαυτῷ κατέτηγεν. Ἐπὶ δὲ,
φτσίν, ἐπενόησε θεὸς Θύρανδος Βασιλία. Λίθους ἐμ-
ψύχους μηχανησάμενος. Κρόνῳ δὲ ἐγένοντο ἀπὸ^C
Ἀστάρτης θυγατέρες ἑπτὰ Τετανίδες ἢ Ἀρτέμιδες.
Καὶ πάλιν τῷ αὐτῷ γνωντας ἀπὸ "Ρέας παιδίς ἐπέτα,
ἐν δὲ νεντάσις ἄμα τῇ γενεσὶ ἀφειρώθη· καὶ ἀπὸ
Διώνης θετλειαί, καὶ ἀπὸ Ἀστάρτης πάλιν ἄφεντες
δύο, Πέλλος καὶ Ἐρεύ. Ὁ δὲ Διάγων, ἐπειδὴ εὔρει
τον καὶ δροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς Ἀρτέριος. Συδίκη δὲ,
τῷ λεγομένῳ Δεκαίῳ, μία τῶν Τετανίδων συγεδεύ-
σα, γεννᾷ τὸν Ἀσταληπόν ἀγεννήθησαν δὲ καὶ ἐν
Παραίᾳ (42) Κρόνῳ, τρεῖς παιδίσ. Κρόνος διώνυμος
τῷ πατέρι, καὶ Ζεὺς Βήλος, καὶ Ἀπόλλων. Κατὰ τού-
τους γίνονται: Πόντος καὶ Τυφών, καὶ Νήρες, πα-
τέρη Πάντων. "Ἄσε δὲ τοῦ Πόντου γίνεται Σεϊδών
ἢ καθ' ὑπερβολὴν ἐφωνίας πρώτη ὑμνον ὅδης εὑρε-
καὶ Ποσειδῶν· τῷ δὲ ἀηδηροῦντι γίνεται Μελίκαρ-
θης, δὲ καὶ Ἡρακλῆς. Είτα πάλιν Θύρανδος πολεμεῖ
Πόντον, καὶ ἀποστάς, ἀηδηροῦντι προστίθεται Ἑρειοίς
τε Πόντῳ δ' ἀηδηροῦντις, τροποῦται τε αὐτὸν δὲ Πόντος,
δὲ ἀηδηροῦντις φυτῆς θυσίαν ηὗκατο. "Ετεὶ δὲ τρι-
κοτῷ δευτέρη φῆτης ἑαυτοῦ κρατήσεως καὶ βασιλείας,
δὲ "Ποι., τοῦτο δέστιν δὲ Κρόνος. Θύρανδον τὸν πατέρα
λογίας ἐν τόπῳ τινὶ μεσογείῳ, καὶ λαβὼν ὑποχει-

* Ιο. οὐρανοῦ.

(42) Παραίᾳ. Forte leg. Παραίᾳ, quo nomine aliquot vel regiones vel urbes extiterunt, etiam in
Syria, cuius Phœnicia pars.

rium nominarunt. Ex Sydyc vero Dioscuri, seu Ca-
biri, seu Corybantes, seu denique Samothraces ori-
ginem accepere. Ambos quoque navigium primos
excogitasse ferunt. Ab utroque procreati alii, qui
non herbas modo, sed etiam venenatorum mortuum
curationem et cautiones inveant. Eorumdem
aetate natus est Eliun quidam nomine Altissimus,
itemque femina Beruth appellata. Hi loca Bybla
vicina tenuero ac Terrestrem quendam sive indi-
genam Cœlum postea nuncupatum genuere, a quo
etiam illud sublime elementum, quod supra nos
volvitur, propter eximiam pulchritudinis ac forme
speciem Cœlum vocarunt. Is sororem habuit iisclera
parentibus natam, cui nomen Terra, quod propter
singularē ejus corporis dignitatem, cum ea, quam
terra vocamus, postea communicarunt. Parenis
autem illorum Altissimus, cum ferarum congres-
sione periret, deorum in numerum est relatus,
quem libationibꝫ ac sacrificiis liberi coluere. At
Cœlins ubi paternum in imperium successisset, Ter-
ram sororem matrimonio secūp juxxit, ex caue
liberos quatuor suscepit, illum, qui Saturnus dicitur
est, Betylum, Dagonem, qui Sito, hoc est frumenti
præses, nominatur, et Atlantem. Ex aliis autem
uxoribus ingentem liberorum multitudinem genuit:
id quod adeo grave et acerbum Terræ accidit, ut
zelotypia vehementiore succensa, abs Cœlo multis
ante probris onerato divortium fecerit. Cœlus autem
etsi ab ea discesserat, vi tamen quoties libitum
erat, eadem oppressa, domum sese denuo recipiebat.
Verum quod susceptos ex ipsa filios interficeret
conaret, Terra, convocatis auxiliariis copiis,
eius impetu sape propulsahat. Interea Saturnus,
ubi virilem aetatem attigisset, Mercurii Trismegisti,
qui ipsi a tabulis et codicillis erat, consilio atque
opibus, maternas ulturus injurias, Cœlo patri sese
acrifer obiecit. Idem liberos procreavit, Proscripi-
nam et Minervam; ac prior quidem virgo diem
obit: Minerva autem Mercurioaqueatoribus, falce
et ferro hastamque conflavit; tum Mercurius Saturni
sociis vebemens contra Cœlum pro Terra dimicauit
studium magicis cautionibus injectit. Saturnus igi-
tur, his instructus copiis, bellum cum Patre commit-
tit, eoque imperii finibus ejecto, regnum capessit.
D 37 Hoc in certamine capta Cœli concubina gestans
uterum, cuius ille singulari amore flagrabat. Eam
Saturnus Dagoni in uxorem dedit, apud quem
susceptum ex Cœlo fetum enixa Demaruntem no-
minavit. Tum vero Saturnus ædes suas muro cingit,
Byblumque condit urbem Phœnicie principem.
Mox Atlantem fratrem, quod eum suspectum habe-
ret, suadente Mercurio alta terra defossum obruit.
Per id ferme tempus Diocurorum nepotes cum
tumultuarii ratibus naviisque conflatis navigarent,
ad Cassium montem ejecti templum ei loco dedica-

runt. Jam vero socios illi, qui Saturnus idem erat, A Elolum quasi Saturnios appellantur, qui ejusdem Saturni aequales etiam dicebantur. Porro Sadidum silium Saturnus, quod secus aliquid de illo suspicatur, gladio suo jugulavit, manusque paternas extincti sanguine cruentavit, ac paulo post filiam quoque suam capite truncavit, ut reliqui omnes dii hanc Saturni mentem peuitus obstupescerent. At Cœlus cum interim exsularet, post aliquod temporis intervallum, Astarte filiam virginem cum duabus aliis sororibus Rhea nimirum ac Dione summisit, quae Saturnum fraude insidiisque tollerent. Verum Saturnus puellas amore blanditiisque captas, sorores ambas secum matrimonio copulavit. Quod ubi Cœlus audiisset, Fatum ac Pulchritudinem cum aliis sociis adversus eum expeditionem suscipe frassit, quam pariter utramque Saturnus illecebris delimitam apud se reiunxit. Præterea Cœlus, inquit, Deus Betylia reperit, animatos lapides insoleuti crie molitus, Cœterum, Astarte filias septem Titanidas, sive Dianas Saturuo peperit, simulque Rhea totidem filios, quorum postremus ut primum lucem aspexit consecratus est. Quin etiam ex Dione quidem puellas, ex Astarte vero mares præterea duos, Cupidinem Amoremque suscepit. Dagon autem, quod frumentum et aratum inveniisset, Aratrius Jupiter nuncupatus est. Sydycus, quem *justum* interpretamus, una ex Titanidis Aesculapium genuit. Saturno præterea liberi tres in Peræa nati, Saturnus ejusdem cum Patre nomius. **38** Jupiter Belus, et Apollo. His propromodum aequales Pontus, Typho et Nereus Ponti pater. Ex Ponto Neptunus ac Sido nascuntur. Sidonis autem ea suavitas et elegantiæ vocis erat, ut hymni modulante canendi artem princeps inveniret. A Demarunte Melicarthus et Hercules procreantur, moxque Cœlus ad Demaruntis sese partes adjungens; Pontio, a quo defecarat, denuo bellum movebat. At Pontius Demaruntum, qui magno impetu suos in flues incuberat, in fugam vertit; ille autem felicis fugæ gratia sacrificium vovit. Porro Saturnus anno occupati regni altero supra tricennium, ubi Cœlum patrem mediterraneo quadam in loco struisca insidiis captum in potestatem hahuisset, vereunda ipsi juxta fontes fluviosque circumfusos amputavit; quo loco Cœlus idem postea consecratus est. Tum vero disperitus ejus ac dissipatus spiritus est, et sanguis et vulnere desfluens in vicinorum fontium ac fluviorum aquas distillavit. Locus etiamnum ostenditur. » Hæ sunt cum Saturni, tum eorum qui Saturni æstate vixerunt, decantati a Græcis ævi laudes egregiæ; quos etiam princeps atque aureum hominum linguis discrepantium genus, ob jactatam illam veterum felicitatem, nuncupare solent. Verum noster hic scriptor, interjectus quibusdam, ita prosequitur: « Astarte vero, quæ Maxima nominatur, Jupiter Demaroon, et rex deorum Adodus, in ea regione Saturno consentiente regnarunt. Astarte capitii suo, tanquam insigne regni, tauri caput imposuit; cumque terrarum orbem peragraret, larpam

A prius, exetérneis autem tâ aibolis, sùnevgrys tñrgyns te xal potamón. «Enth' ápriewòtòt Óúraños, xal ántprctis-
thòt aútou tâ nevénua, xal ántstáxen aútou tâ alma-
tâv albolov elz tâs tñrgz, xal tñv potamón tâ
ñvata, xal méxri tótuòt ñdeñvntas tâ xwðron.» To-
soúto mèn ðt tâ tñv Krónou, xal tovautâ tñv tñv par»
«Ellètòt bøowménou bñou tñv èpì Krónou tâ sevna. Oñs xal fasoi geyonénu piwton xryzéon te génos
mepóton anþròton, tñs makarizoménhs ènénhs tñv
tñlæton èndávmonias. Pálén ðt ótgygraféus tñvtois
àtphrétes meb' èstera lègwn: «Astárté ðt tñ Megistóti,
xal Zeüs Ámmparos xal «Abdós basileus ñeðan, ènba-
síleous tñj xwðras, Krónou gñwym.» H ðt 'Astárté
èkpléñka tñl ñlða xefalj basileas piwstom xefal-
lhn tñwrou' piwstotouss ðt tñv oikouménntn, èvren
B àxeropeté ástéra, ðn xal ánlolomén, èn Tópou tñj
dtgíz vñsòt èférwot. Tñv ðt 'Astárté Følinikés tñv
Àtphréltiñtñt elvan lègwnos. Kal ðt Krónos ðt pérpón
tñv oikouménntn, «Athngf tñj ñautou ñuñatpèt ñdewos
tñs. Attkiñtñt tñv basileas. Loupou ðt geyonénu
xal qñborðs, tñv ñautou ñuñatpèt uñl Krónou Óúra-
ñv pætèt ñlòkarpoi, xal tâ aibola pérpémvetas,
tañtòt piwstas xal tñv ðm' aútþi sumpmáxhos xata-
nugkássas' xal meb' òt pôl, èteron aútou pæla ñpò
Péas ñuñazdémou Moùt ñpobannta ñpieroth, Ñá-
vñtaton ðt tñvtois xal Piwotána Følinikés ñuñam-
zouss. Kal èpì tñvtois ðt Krónos Béðion mñ tñv
pôlou ñeða Baaléti, tñj xal ñuñatpèt ñdewos,
B ñpervntu ðt ñosetéñu xal Kabñtros 'Agr-
tacis te xal 'Alieñsion, ð xal ñuñtou ñeñvana elz tñv
ñpervntu ñférwos. Ïpò ðt tñvtois ñeðas Táautos
piwstoménos ton Óúrañon, tñv ñeñn ñkñs, Krónou
te xal ñaçyños, xal tñv ñoipón ñietéñuas tñv
tñròs tñv stoykélos xapaktñras. «Epénhòtis ðt xal
tñ Krónou piwstoma basileas, ñmptata téssara èk
tñv ñmptosthñwos xal tñv ñmptosthñwos ñpérwos.» H ðt
ñmptosthñwos xal èpì tñv ñmptosthñwos ñpérwos.
Tñz ðt ñoipón ñeñs, ðn ñkñstas piwstoménta èpì
tñv ñmptosthñwos, ñs ðt ñeñt ñmptosthñwos tñ Krónou. Kal
aútþi ðt pálén èpì tñs xefalj pæpèt ñdòt èn èpì
D tñ ñyemontikastou voù, xal èn èpì tñs aítosthñwos.
«Ellòn ðt Krónos elz Ñotou xwðras, ñpatoas tñv
Ákypiton ñuñm ñeñ Taañtø, ñpawas basileos aútþi
gnýntas. Tañta ðt, ñpñl, piwstou ñpánou ñpewmñm-
tisantou ol èpìtâ ñuñek païdes Kábeiroi, xal ñydoos
aútou ñdælphòt 'Astártépòt, ñs aútou ñveteñlatou
ñeñs Táautos. Tañta pánta ð Thaibínos païs, piw-
stou tñv ñp' alionos geyonénu Følinikés leporafántes
ðllñgoyhòt, tñs te qñsikos xal kosmikos pa-
ñsion ñuñmízax, ñpædñke tñs ñygoas, xal teletou
xapaktyos proftas. Ol ðt tñv tñpou aiboum èn
pñntou ènpiowñntas, tñs aiboum ñdælphòt ñpædñkou
xal tñs ènpiowñntas, ñn elz ñt 'Istari tñv tñpou
tñròs tñv ñmptosthñwos. : Eñt' èñt; cùñt' ètñlègæs»

· Μή δὲ Ἑλληνες, εὐρυτέρας πάντας ὑπερβαλλόμενοι, τὰ μὲν πρώτα πλεύσαται ἐξιδιωταντο, καὶ τοῖς προκοσμήμασι (43) ποικίλας ἔξεργα γόνδουν, τοῖς τῶν μύθων ἴκανας, θεληταὶ ἀπικούντες, παντοῖος ἀποκίλον. Ἐνδεν Ἡειδός, οἱ τε κυκλικοὶ περιηχημένοι θεοτυίας καὶ Γιγαντομαχίας, καὶ Τεανομαχίας ἐπλάσαν ιδίας καὶ ἀκτομάς (44), οἵτις συμπειρεφρόμενος, ἔξεντασσαν τὴν ἀληθειαν. Σύντροφοι δὲ τοῖς ἔκεινοις πλέσμασιν αἱ ἀκοῦα ἡμῶν γενόμεναι, καὶ προληθεῖσταις πολλοῖς αἰώνοις, ὡς παρακαταθήησαν φύλασσονται, ἦν παρεδέκατο μυθοποιοί, καθάπερ καὶ ἀρχόμενοι εἰσιν. Ήπιτις συνεργηθεῖσα χρόνῳ. διεστέλλον τὴν κατοχὴν αὐτῆς εἰργασται. Νότε τὴν μὲν ἀλήθειαν δοκεῖν λήρον· τὸ δὲ τῆς ἀργήσεως νόθον, ἀλήθειαν. · — Ταῦτα ἀπὸ τῆς Σαργούνιάθων προκεισθεὶς τραφῆς, δρμηνευθεῖστος μὲν ἀπὸ Φύλωνος τοῦ Βεδαίου, δοκιμασθεῖσος δὲ ὡς ἀληθῶν (45) ὅτα τῆς Περρυρίου τοῦ φιλοσόφου μαρτυρίας. 'Ο δὲ αὐτὸς ἐν τῷ περὶ Ιουδαίων συγγράμματι έτι καὶ ταῦτα περὶ τοῦ Κρόνου γράψει· « Τάσσοτος, ὃν Αἰγύπτιον θεόν προστατεύοντος, σοφίᾳ διενεγκών παρὰ τοῖς Φοίνιξι, τρώτος τὰ κατὰ τὴν θεοσέβειαν ἐκ τῆς τῶν κυδαίων ἀπειρίας, εἰς ἀποτημονικὴν ἀπειρίαν διέταξεν. 'Ο μετὰ ταῦτας πλεύσατο, θεὸς Σαυρομυθόλος, θουρώ τε ἡ μετονομασθεῖσα Χούσαρθις, ἀκολουθήσαντες, πακρυμένην τοῦ Τασσού, καὶ ἀλλογορίας ἐπεκπομπήν τὴν θεολογίαν ἐφύσισαν. » Καὶ μετὰ βραχέα οησάν· « Ἐθος ἦν τοῖς παλαιοῖς ἐν ταῖς μεγάλαις ομηροπαῖς τῶν κινδύνων, ἀντὶ τῆς πάντων φθορᾶς, τὸ γῆγαπτόμενον τῶν τέκνων, τοὺς κρατοῦντας τὴν πόλεων ἡ ἔθνους, εἰς σφράγην ἐπιβιδόντα λύτρον τοῖς τιμωροῖς δαίμονις. Κατεσφάττοντο δὲ οἱ διδόμενοι μυστικά. Κρόνος τούν, δοι οἱ Φοίνικες Ιαράθη προστατεύοντος, βασιλεύειν τῆς χώρας, καὶ ὑπέρτερον μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν εἰς τὸν τοῦ Κρόνου Ἀστέρα καθιερώθεις, ἐξ ἐπιχωρίας νύμφης, Ἀνωθέτη λεγομένης, υἱὸν ἔχον μονογενῆ, ἐν διά τούτῳ Ιειδὸς ἔκαλον, τοῦ μαντεγονοῦ οὐτῶν ἔτι καὶ νῦν παλιμένου παρὰ τοῖς Φοίνικης, κινδύνων ἐν πολέμῳ μετίστοντας κατειληφότων τὴν χώραν, βασιλικῷ χορδήσις σχήματι τὸν υἱὸν, βαῦμάν τε κατασκευασθείνοντος κατέθυσεν. » Ο δ' αὐτὸς πάλιν περὶ τῶν Φοίνικων στοιχείων ἐν τῶν Σαργούνιάθων μεταβαλὼν, θέα ὄποια φῆσι περὶ τῶν ἀρπαστικῶν καὶ λοιδῶν θηράσιων, οἱ δὴ χρῆσται μὲν ἀγαθῆν τὸν οὐδέποτε οὐδέμιαν συντελεῖ, φθορὰν δὲ καὶ λύματα οἵτις ἀν τὸν δυσανθήτη καὶ γαλενόν ἦν ἐγχριμψειν, ἀπεργάτεσσι. Γράψει δὲ καὶ ταῦτα πρὸς λέξιν ὡδὲ ποιῶν λέτων· « Τὴν μὲν οὖν τοῦ δράκοντος φύσιν καὶ τῶν θρεων αὐτὸς ἔξενθασεν δὲ Τάσσοτος, καὶ μετ' αὐτῶν αὐτὶς Φοίνικες τε καὶ Αἴγυπτοι. Πλευματιώτατον γάρ τὸ ζῶον πάντων τῶν ἐρπετῶν, καὶ πυρόδες δὲτ αὐτὸν παρεδόθη παρ' ὁ καὶ τάχος ἀντιπέριττον διὰ τοῦ πνεύματος παριστησι, χωρὶς ποιῶν

· Ιο. δ.

(43) Καὶ τοῖς προκοσμήμασι. Μοντ., εἶτα τοῖς πρ., forte melius, εἶτα καὶ τοῖς προκοσμήμασι, ταῦτα προκοσμήματα esse possint, præviis quidam πατέσιον sucus, et qnabi sequentibus fabulis προ-

A de cœlo stellam reperit, eamque in Tyro sancta insula consecravit. Cæterum hanc ipsam Astarte Phœnicie Venerem esse memorant. At vero Saturnus, dum orbem iustrat universum, Minerva filia totius Atticæ regnum tradit, ac diræ pestilentiae inclemens exilioque commotus, flammam, quem unum ex legitima uxore suscepere, Coelo patri totum flammis consumptum immolat, tum sibi ipse verenda præscindit, scioisque omnes ad simile factum per vim adigit; nec multo post, Muth filium, quem ex Rhea generat, vita functum consecrat, quem Phœnices modo Mortem, modo Plutonem appellant. Deinde Satrnus Byblum urbem deas Baaltidi, quæ etiam Dione vocahatur, Neptuno autem et Caberis, Agricolis item et Piscatoribus B 39 Berytum dono dedit, ubi Ponti reliquias idem consecrarent. Taautus vero Deus cum iam ante Cœli imaginem effinxisset, mox Satnri etiam atque Dagonis ceterorumque deorum vultus, unaque sacros elementorum characteres expressit. Quin etiam insigne regni Saturno ejusmodi excogitavit; oculos in vultu binos ac totidem in occipite, quorum duo placide connivere ac nictare videbentur: alas item singulis in humeris geminas, e quibus explicatae duæ, duæ vero contractæ ac demissæ forent. Atque oculorum symbolo significatum volebat, Saturnum et dormiendo cernere, et dormire vigilando; alarmum autem eundem et volare quiescendo, et volando quiescere; ceteris vero diis alas in humeris duas tantum attribuit, quippe qui Saturnum ipsum volando sequerentur. Ad ejusdem Saturni caput alas propterea geminas efflixunt, quarum altera mentis principatum, altera sentiendi vim indicaret. Saturnus autem cum in Meridiem venisset, Taautum deum Ægypti universa regem creavit. Atque bæc principes omnium, inquit, Cabiri septem liberi Sydec, cum Æsculapij fratre octavo, ipsiusmet Taauti jussu, in commentarios tabulæsqne reuelarentur. Thabionis autem filius, primus apud Phœnices ex omni memoria sacrorum interpres, eadem allegoriis quibnsdam ementitus, cum rerum naturalium et eorum quæ passim hoc in mundo contingunt affectionibus conjuncta, prophetis orgia celebrantibus, et sacrificiorum mysteriorumque principiis tradidit. Qui deinceps inanem hanc ostentationem, quam omni opere omniisque studio augere couati erant, suis quoque successoribus et initatis reliquerent. Horum unus Isiria quidam fuit, trium litterarum inventor, frater illius Chnæ, qui primus postea Phœnix vocatus est. Quibus hac deinde subiicit: « At vero Græci, homines præ ceteris gentibus politi admodum et elegantis ingenii, primum quidem istorum pieraque sibi tanquam propria vindicarunt: sed cum aures atque animos fabularum volupitate

(44) Υδίας καὶ ἔκτ. Malim καὶ ιδίας ἔκτ., ut per ἔκτοράς partes quasdam ac veluti frusta intelligat, ex toto illo rerum Phœniciarum corpore decepta,

(45) Ήτε ἀ.ηθός. Forte, ὡς ἀ.ηθός.

pernulcere vellent, novis eadem ac multiplicibus postea commentorum quasi ornamentorum accessionibus supra modum exaggerarunt. Atque hinc Hesiodos, ac reliqui circulares poetæ, quorum fabellis omnia circumsonant, propria sibi quædam Gigantum ac Titanum certamina, sectionesque alias confinxerunt. Quæ cum illi passim et ubique jactarent, veritatem ipsam tandem oppresserunt. Aures vero **40** nostra jam inde ab infanthia illorum fitigibus aseueret, et opinionibus per multa saecula propagatis occupatae, quam semel accepere fabularum vanitatem perinde ac depositum aliquod, ut statim ab initio dixi, custodiunt. Itaque quod ab ipso tempore vires ac robur acceperit, possessiōnem ita confirmavit suam ut eam excutere longe difficultimum sit, jamque veritas ipsa nugarum, adulterinæ vero ac spuriæ narrationes loco veritatis habeatur. » — Verum satis ista sunt, quæ ex Sanchuniathonis operibus hic usque retulimus, quæ cum a Philone Byblio conversa Graeceque reddita sunt, tum Porphyrii philosophi testimonio tanquam vera comprobantur. Ceterum idem in eo, quem de Iudeis scriptum reliquit, hæc præterea de Saturno commemorat: « Taautus ille, quem Thoth *Egyptii* vocant, cum ingenti apud Phœnices sapientia laude floreret, quæ ad religionem cultumque deorum pertinebant, primus ex humiliū ac plebeiorū capitum inscītia vindicata, eleganti et accommodato ad scientia leges ordine dispositus. Cui cum Surmubelus deus, et Thuro, quæ deinceps mutato nomine Chusarthis appellata est, longo statutum intervallo snecessissent, occultam ipsius et allegoriārum involutam umbris theologiām illustrarunt. » Ac paulo post: « Iloc, inquit, apud veteres in morte positum erat, ut in summis reipublice calamitatibus, penes quos aut civitatis aut gentis imperium esset, ii liberorum carissimi nitoribus demonibus jugulati sanguine quasi pretio, publicum exitium pestemque redimeant. Qui vero tum ad sacrificium devobantur, eos mysticis quibusdam cæremoniis adhibitiis jugulabant. Saturnus igitur, quem Phœnices Israelem nominavit, quemque post obitum in astrum ejusdem nominis consecravunt, cum iis in locis regnaret, ac filium unigenitum ex nymphā quadam indigena, quam Anobretum vocabant, suscepisset, eumque propterea nomine Jeūdem appellatum, quod ea vox apud Phœnices unigenitam etiamnum significet: cumque gravissimum bellū periculum universam in regionem incubuisse, illum ipsam regio culti ornatum ad aram ab sece prius erectam et instructam immolarevit. » Jam vero considera, cujusmodi ea sint, quæ idem ipse Philo ex Sanchuniathonis opere de Phœnicum elementis conscripto, Græcis expressa verbis, de reptilibus commemorat; quæ cum nullam hominibus utilitatem

τε καὶ χειρῶν, ή δὲλλος τινὸς τῶν ἑκατεν, ἐξ ὧν τὰς λοιπὰς τὰς κινήσεις ποιεῖται: καὶ ποικίλων σχημάτων τύπους ἀποτελεῖ, καὶ κατὰ τὴν πορειὰν ἐλαχιστεῖς ἔχει τὰς ὄρμας, ἐφ' ὅ βούλεται τάχος· καὶ πολυχρονώτατον δέ εστιν, οὐ μόνον τῷ ἐκδύμενον τῷ γῆρας νεάνειν, διλλ καὶ αἰθησιν ἐπιδέχεσθαι μείζονα πέρικε. Καὶ ἐπειδὸν τὸ ὡρισμένον μέτρον πληρώσῃ, εἰς ἕκατον διαλισκεται, ὡς ἐν ταῖς ἱεραῖς ὁρίοις αὐτὸς ὁ Τάνατος κατέταξε γραψαῖς. Διὸ καὶ τὸ ιερός τοῦτο τὸ ζῶντον καὶ τὸ μυστηρίον συμπαρεληπταί. Εἰργαται δὲ ἡμῖν περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις Ἐθνῶσι⁽⁴⁶⁾ ὑπομνήμασιν ἐπιπλεόν: Εν οἷς κατασκευάζεται, ὅτι ἀδάνατον εἴη, καὶ εἰς ἕκατον ἀναλύεται, ὥσπερ πρόκειται· οὐ γάρ θνήσκεις θύμῳ θεάντῳ, εἰ μὴ βίᾳ τινὶ πληρὴν τούτο τὸ ζῶντον. Φοινίκες δὲ αὐτὸν ἀγαθὸν δαίμονα καλοῦσιν ὅμοιος καὶ Αἰγύπτιος Κνῆρ ἐπονομάζουσι· προστιθέσται δὲ αὐτῷ ἱεράρχος κεφαλήν, καὶ διὰ τὸ πρακτικὸν τοῦ ἱεράρχος. Καὶ φησὶν δὲ Ἐπήεις ἀλληγορῶν, δὲ δύνασθεὶς περὶ αὐτοῦ μέγιστον ἱεροφάντης, καὶ ἱερογραμματίον· δὲν μετέφρασεν εἰς Ὀλλάδα φωνὴν "Ἄρειος Ἡρακλεωτής κατὰ λέξιν οὐτως·" Τὸ πρώτον δὲ θειάτατον, θρήσκευτον ἱεράρχον ἔχων μορφὴν, δίγαν ἐπίγαρις· δὲ εἰ αναβλέψεις, φωτεῖς· τὸ πᾶν ἐπίληρον ἐν τῇ πρωτογένηρ χώρᾳ αὐτοῦ· εἰ δὲ καμπύλοις, σκότῳ ἐγίνετο. « Ἐμφασις διδοῖς δὲ Ἐπήεις⁽⁴⁷⁾, ὅτι καὶ διάπτωρν ἔστι, διὰ τοῦ φάνατος, διηγάσεται· φωτεῖς γάρ τιστον ἔστε διανυάσται. Παρὰ Φοινίκων δὲ καὶ Φερεύηδης λαοῖς τὰς ἀφορμάς, ἐθεολόγησε περὶ τοῦ πατρὸς αὐτῷ λεγομένου Ὄυριστων θεοῦ, καὶ τῶν Ὄυφιανδῶν, περὶ δὲν αὐθίς λέζημεν. « Εἴτε μήν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοιας τὸν κόσμον γράφοντες, περιφερῆ κύκλον ἀσφεδῆ καὶ πυρωτὸν χαράσσουσι, καὶ μέσον τεταμένον διφερὲν ἱερακόμορφον· καὶ ἔστι τὸ πᾶν σχῆμα, ὡς τὸ παρ' ἡμῖν Θῆτα· τὸν μὲν κύκλον, κόσμον μηρύνοντες, τὸν δὲ μέσον διφερὲν συνεκτικὸν τούτον, ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες. Καὶ Ζωρόστρης δὲ διάγος ἐν τῇ ἵερῃ συναγωγῇ τῶν Πειραιῶν φησι κατὰ λέξιν· « Ο δέ θεός ἔστι κεφαλὴν ἔχων ἱεράρχος. Οὐδέτερον διπέτος ἱεράρχος, δίδιος, ἀγέννητος, ἀμήρης, ἀνομοστάτος, ἡνίοχος παντὸς καλοῦ, ἀδυροδέκτης, ἀτριθὸν ἀγαθότατος, φροντίσων φροντίστατος. « Εἴτε δὲ καὶ πατὴρ εὐνοίας καὶ δικαιοσύνης, αὐτοδιδάχτος, φωτιός, καὶ τέλεος, καὶ σφόδρα, καὶ ἱερού φωτικοῦ μόνον εὐρετής. » Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ Οὐστάνης φησι περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ Ὄυταρεύχῳ. Πάντας δὲ τὰς ἀφορμὰς παρ' αὐτοῦ λαζόντες, ἐφισιαλγησαν, ὥσπερ πρόκειται· καὶ τὰ μὲν πρώτα στοχεῖα τὰ διὰ τῶν ὄφων, ναοὺς κατασκευάσμενοι, ἐν αὐτοῖς ἀφέρωσαν, καὶ τούτοις θυσίας καὶ ἀρτάς ἀπετέλουσιν καὶ δρυγάς, θεοῖς τούς μεγίστους νομίζοντες καὶ ἀρχηγοῖς τῶν ὄφων. Τοσαῦτα καὶ τὰ περὶ τῶν ὄφων.

quibusdam ac venenum jaculantibus animalibus afferant, tum pestem iis atque interitum creant,

ingenio scriptum opus illud fuerit, enīs hic specimen aliquod in serpente.

(47) Ἐπήεις. Mont., Ἐπηεις.

in quos tētrum illud suum et exitiale venenum excusserint. Sic igitur ad verbum ille : « Taatus quidem draconis serpentiumque naturę divinitatem aliquam tribuebat, quam ejus opinionem **¶¶** Phoenices et Aegyptii postea comprobarunt. Enimvero genus hoc animantis praecanctis reptiliis, vi et copia spiritus abudare docet, eisque naturam igneam esse, quod etiam propterea celeritatem, inquit, prae se fert omni exceptione majorem, cum neque pedum, neque manuum, neque alterius coquusquam exterioris membra adminiculum habeat, cuiusmodi sunt, quibus ad motum relique animantis uti solent. Præterea varias ac multiplices corporis formas ostendit, ac sinuosus intortum spiris sena quam libuerit incitato vibrat impetu. Dinturua admodum vita est, oec solum exuto senio juvenescit, verum etiam majora corporis simul et virum accipit incrementa, donec tandem consoeo certo quodcum annorum curriculo in seipsum iterum dissolvatur, quemadmodum in sacris etiam tabulis idem Taatus scriptum reliquit. Id quod in causa fuit, cur hoc animantium genus in sacris pariter atque mysteriis adhiberi soleret. De hoc autem in commentariis, quos Ethothia inscripsimus, pluribus a nobis disputatum est, ubi ipsum immortale esse, et in sese denuo, quemadmodum ante dicebam, resoli demonstravimus. Nec enim hujusmodi animal, nisi vi quadam percussum ante fuerit, morte naturali extinguitur. Atque illud quidem Phoenices boum dæmonem, Aegyptii vero Cnephom similliter noncuparunt, eidemque caput accipitris ob præcipuum quandam bujus volucris agendi vim addiderunt. Quin etiam Epeis ille, qui summus ab iis sacrorum interpres et scriba nominatur, quemque Arius Heracleopolites Graeca lingua donavit, sic ad verbum allegorice rem istam exposuit : Unus omnium maxime divinus erat serpens ille, qui accipitris formam præ se ferebat, idemque aspectu jucundissimus : quippe enim, ubi oculos aperuisset, continuo primigenie suæ regionis loca omnia luce complebat : sin autem conniveret, illico tenebræ succedebant. » Ac natura quidem igneum illum esse vi ipsa verbi & ἡράστεν, id est illustrabat, Epeis manifeste declaravit : lucis enim, τὸ διαυγόσα, hoc est illustrare, proprium est. Pheracydes autem, occasione ex Phoenicibus arrepta, theologicam de illo numine quod Ophionem ipse nuncupat, deque Ophionidis instituit disputationem ; nos autem de illis aliquid etiam postea subjiciemus. Cæterum Aegyptii mundum eodem consilio depingentes, rotundum circum aero colore flammisque sparsum exprimunt, cuius in medio serpens extensus accipitris forma collocatur. Ac tota quidem figura Greco Theta persimilis est, ita nimirum, ut circulo mundum exhibeant, serpente autem medio illum utrinque **¶¶** conjungente, bonum dæmonem significant. At vero Zoroastres Magus in sacro Persicorum rituum commentarii, haec totidem verbis babet : « Deus autem est accipitris capite, princeps omnium, expers interitus, sempiternus, sine ortu, sine partibus, maxime dissimilis, omnis boni moderator, integerrimus, bourorum optimus, prudentium prudentissimus, legum aequitatis ac justitiae pons, se tantum præceptore doctus, naturalis, perfectus, sapiens, et sacra vis physica unus inventor. » Eadem insuper Ostanes de illo tradit in eo quod Octateuchum inscripsit, volumine. Reliqui autem omnes, principem illum secuti, de rerum natura, quemadmodum aucte dictum est, philosophati sunt ; ac primis elementis ac serpentum forma, in templis quæ construxerant solemni ritu dedicatis, cum sacrificia, tum festos quoque dies, et orgia celebrarunt, quod illos deorum maximos esse, rerumque omnium principes ac moderatores putarent. Verum hæc de serpentibus modo satis.

Αλλὰ γάρ τὰ μὲν τῆς Φοινίκων θεολογίας τούτου περίχει τὸν τρόπον. Ήν ἀμέταστρηπτε φύσειν, καὶ τῆς τῶν παλαιῶν φρενοθλαβεῖας τὴν λαὸν μετεπίδιεν, ὁ σωτῆρος εὐαγγελίζεται λόγος. Οὐτὶ δὲ μὴ μήδοι ταῦτα, καὶ ποιητῶν αναπλάσματα λανθάνουσαν τινὰ ἐν ὑπονοίαις ἔχοντα θεωρίαν τυχόντες. Σφρόνις δὲ καὶ παλαιῶν, ὃς ἀπὸ φαίνεται θεολόγων ἀληθεῖς μαρτυρίᾳ, τὰ καὶ ποιητῶν ἀπάντων καὶ λοτογράφων πρεσβύτερα περιέχουσι, τὸ τε πιστὸν τῶν λόγων ἐπαγόμεναι ἀπὸ τῆς εἰσαῆτος δεύρῳ ἐν ταῖς κατὰ Φοινίκην πόλεσι τε καὶ κώμαις κρατούσῃς τῶν θεῶν προστηγορίας τε καὶ ιστορίας, τῶν τε παρ' ἔκαστος ἐπιτελουμένων μωστηρίων, δῆλον ἀν εἴη· ἐντὸς μηδέτι τούτων χρῆναι βιασούς ἀνηγνεύειν φωτολογίας, σαστῇ τὸν ἐξ ἑκατῶν Εἰεγχον ἐπιφερομένων τὸν πραγμάτων. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ Φοινίκων θεολογία. Ήρα δὲ μεταβάντας καὶ τὴν Αἰγαίωπτων ἐπιθεαρτσασ.

Hujusmodi ergo est Phœnicum theologica, quam ut irretoris oculis fugiamus, ac priscorum vesaniæ medicinam perseguamur, salutaris Evangelii doctrina præcipit. Nam quod ista omnia nec fabulæ sint, nec commenta poetarum, quæ latenter nescio quani in iutimis sensibus contemplationem involvant : sed potius vera sapientium ac veterum, ut ipsi quidem appellant, theologorum testimonia, quæ res omnibus et poetis et fabularum scriptoribus antiquiores complecantur, fidemque arcessant cum ex illa ipsa, quæ in Phœnicum urbibus ac pagis etiamnum celebratur, deorum appellatione atque historia, tum ex iis quæ apud singulos peraguntur, mysteriis quivis opinor, intelligit : nihil ut jam necesse sit coactas rerum istarum physicas explicaciones perscrutari, cum certissimis quæ sponte ac per se ipsas illæ suppeditantur, argumentis indicisque teneantur. Hæc ergo de Phœnicum theologia dicta sunt. Jam enim tempus est ut ad Aegyptiorum saera doctrinamque transcamus.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER SECUNDUS.

43 SECUNDI LIBRI CAPITA.

- 1 *Theologiae Ægyptiorum epitome, et quemadmodum ad Græcos inde transierit.*
- 2 *Eorum epitome quæ de Græcorum diis et heroibus fabulosæ conficta sunt.*
- 3 *Arcanorum initiorum, et occulorum mysteriorum epitome, quæ multipliciter deorum superstitione continentur.*
- 4 *Quibus rationibus a suspicendi ejusmodi de diis opinionibus abducti sumus.*
- 5 *Eorum, quæ superioris dicta sunt, complexio.*
- 6 *Sepulcre mortuorum esse, quæ deorum tempa nominantur.*
- 7 *Quid Plato de veterum theologia senserit.*
- 8 *De Romanorum theologia.*

Α ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΤ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α'. *Ἐπιτομὴ τῆς Ἀλυπτιῶν θεολογίας, καὶ ἵνε εἰς Ἑλληνας μετεχομόσθη.*
- β'. *Ἐπιτομὴ τῶν παρ Ἑλλησι τε θῶν καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἥρων μυθουμένων.*
- γ'. *Ἐπιτομὴ τῶν ἀποφήτων τελετῶν, καὶ κευσίων μυστηρίων τῆς πολυθέουν κλάνης.*
- δ'. *Πίστος λογισμοῖς τοῦ τα δμοια τοῖς Ἑλλησι περιθεῶν φρονεῖν ἀνεγράψαμεν.*
- ε'. *Ἀνακεραταλασσις τῶν πρόσθιων εἰρημάτων.*
- ζ'. *Περι τοῦ νεκρῶν εἰραι τὰ καλούμενα αὐτῶν λεπτὰ τῶν θεῶν.*
- η'. *Όπως ὁ Πιλάτων περι τῆς τῶν παλαιῶν θεολογίας ἐδόξαλε.*
- η'. *Περι τῆς κατὰ Ρωμαλονος θεολογίας.*

PROCÉDÉ.

Hujusmodi ergo sunt quæ Phoenicum theologia continentur, quæ quidem sic ut nusquam omnino respiciamus, fugienda nobis esse, priscorum autem vesania curationem studiose persequendam, salutaris Evangelii doctrina præcipit (47'). Enimvero quod ista nec fabulae sint, nec commixtae poetarum, que latenter nescio quam reconditis in sensibus contemplationem involvunt; sed potius vera sapientium ac veterum, ut ipsi ἔργον quidem loquuntur, theologorum testimonia, quæ res omnibus et poëtis, et fabellarum scriptoribus antiquiora complectantur, sibiique fidem arcessant cum ab illa ipsa, quæ in Phoenicum uribus ac pagis etiamnum retinetur, deorum appellatione atque historia, tum ex iis, quæ apud singulos antiquo ritu celebratur mysterii, quivis, opinor, ex communī tam reliquo-rum auctōrum, quam eorum etiam, qui pro theolo-gis habentur, consensu intelligat. Siquidem ex eo constat, veteres illos, qui res ad deorum naturam

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Tὰ μὲν δὴ τῆς Φοινίκων θεολογίας τὸν προειρημάτων περιέχει τρόπον, ἢ ἀμεταστρεπτὴ φύγεντας καὶ τῆς τῶν παλαιῶν φρενοβλαβείας τὴν λασιν μεταδίκειν διστήριος λόγος εὐαγγελίζεται. “Οὐ δὲ μή μύθοι ταῦτα καὶ ποιητῶν διατάλαματα, λανθάνουσάν τινες ἐν ὑπονοίᾳς ἔχοντα θεωρίαν, τυγχανεῖ· σοφῶν δὲ καὶ παλαιῶν, ὃς ἀν αὐτοῖς φαῖεν, θεολόγων διῆγες μαρτυρίας, τὰ καὶ ποιητῶν διάταντας καὶ λογογράφων πρεσβύτερα περιέχουσαι, τό τε πιστὸν τῶν λόγων ἐπαγόμεναι ἀπὸ τῆς εἰσίτης δεῦρο ἐν ταῖς κατὰ Φοινίκην πόλεσι τε καὶ κώμαις κρατούσης τῶν θεῶν προστηγορίας τε καὶ ἱστορίας, τῶν τε παρ ἔκάστοις ἐπιτελουμένων μυστηρίων δῆλον διν εἴη, ἀπό τε τῆς τοιπονίας συγγραφέων, καὶ δὴ καὶ τῶν νομιζομένων θεολόγων θεολογίας δὲ τῆς ἀμαρτύρησαν τοὺς παλαιοὺς καὶ πρώτους τὰ περι θεῶν συτησαμένους, μηδὲν εἰς φυσικὰς ἀναφέρειν τροπολογίας, μηδὲ διληγορεῖν τοὺς περι θεῶν μύθους, ἐπὶ μόνης δὲ τῆς λέξεως φυλάττειν τὰς ιστορίας. Ταῦτα γάρ

(47') Hæc jam fere ad verbum in epilogi libri 1 dicta.

εις παραποθεσας τῶν εἰρημένων δόξουν φαντα, ὡς πρότι γῆραις τούτων βασιους ἀνιγνεύειν φυσιολογίας, οὐδὴ τὸν ἐξ ἑαυτῶν Ελεγχον ἐπιφερομένων τῶν πραγμάτων. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ τῶν Φοινίκων βοληγία. Όπα δὲ μεταβάντας, καὶ τὰ Αἴγυπτιαν ἐπιθεωρήσαι, εἰς τὸ κατανοῆσαι καὶ συνιδεῖν ἔγιναταις, εἰ μὴ μεκριμένη καὶ εὐλογος συνέστηκεν ἡμῖν ἡ τὸν ἀντῶν ἀναγύρησις, οὐδὲ δλλως, ἡ διὰ μόνης τῆς Κύπρης λαζαρίνης ἀποδεῖσσον, πρότιστα πάντων αὐτοῖς Αἴγυπτοις, εἴτα δὲ καὶ τοὺς τὰ ίσα φυρούσιν αὐτοὺς καταρρωμένην. Πλάσαν μὲν οὖν τὴν Αἴγυπτιαν ἱστορίαν εἰς πλάτος τῆς Ἐλλήνων μετειληφε φωνής. Μίαν τε τὰ περὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεολογίας Μανῶν δι Αἴγυπτος ἐν τε ἥγραφεν· εἰργ βίβλῳ, καὶ τὸν ἀπόροις αὐτοῦ συγγράμμασι. Πλάσην δὲλ καὶ ἀσθέων δι πρότιστων ἡμῖν μηνημονεύσεις, ἐκ πλειστῶν τὰς ιστορίας ἀναλεξάμενος, καὶ ὡς ἐνι μάλιστα τὰ παρ' ἐκάστοις έθνεσιν ἀπτριβωμάκος, ἀπερανής ἀνήρ, καὶ δέσπιν οὐ μικρὸν παιδείας παρὰ πάσι τοῖς φύλαργος πετράμενος· καὶ δῆ καὶ πάσαι τὴν παλαιῶν συναγράψιν ιστορίαν, συνάγει τα τὰ πρώτα τοῦ ἔχεις πράγματα, τὴν καταρχῆν τῆς διης ἐπιστέσατο πράγματας διὸ τῆς κατ' Αἴγυπτοις θεολογίας· ἀντὶ δὲ τῆς τετραπλευρας εἰναι ποιήσασθαι τὴν τὸν προκειμένων παρθένων, ὡς δὲ μᾶλλον οὗτος γνωριμωτάτος τοὺς Ἐλληνος τῆς τούτου γραφῆς. Ιστορεῖ δὲ οὖν ταῦτα πρὸς λέξιν.

sime fieri potuit, complexus est, vir sane clarissimus, opinionemque doctrinæ non exiguum apud omnes politioris literaturæ studiosos consecutus, sic totam in unum veluti corpus veterum historiam coegit, sequentia cum prioribus apte connectens, ut ab illa Ἀgyptiorum theologia operis universi principium duxerit: opera prelum me facturam arbitror, si ex eadem, quæ a proposito nobis disputationem faciunt, deprompta in omnium oculis ac luce constituant, quod Græci homines sacerius in hujs auctoris lectione versentur. Hæc igitur ad verbum ille commemorat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

C

45 CAPUT I.

Ἐκπομὴ τῆς Αἴγυπτων θεολογίας, καὶ ὡς εἰς Ἐλληνας μετεκομέσθη.

ε Φασὶ (48) τούτους Αἴγυπτοι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν γένεσιν, πρώτους τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι κατὰ τὴν ἀγύπτον, διὰ τὴν εὑρασίαν τὴν χώρας, καὶ διὰ τὴν φύσιν τοῦ Νείλου. Τούτον γάρ πολύγονον δντα, καὶ τὰς τροφὰς αὐτοφυεὶς παρεχόμενον, δρόβιον ἐκτέρσειν τὸ ζωογονθέντα. Τοὺς δὲ θεούς, ἀνθρώπους μὲν ὑπάρχαντας θνητούς, διὰ δὲ σύνετον καὶ κακήν ἀνθρώπων εὑρετείαν, τυχεῖν τῆς θνηταστῆς ἐν δικούς καὶ βασιλεὺς γενέσθαι. Μεθερμημευμένους δὲ αὐτούς, τινάς μὲν δρμώνυμους ὀπάργεντο τοῖς οὐρανοῖς, τινάς δὲ ίδιαν ἐσχηκέντα προστηρόταν, "Ηλιον τι, καὶ Κρόνον, καὶ Ήραν, ΕἼτι δὲ καὶ Δία τὸν ὅπε τίνεν" Ἀρματα προστηρόμενον, πρὸς δὲ τούτους, "Ἡραν καὶ Ήραστον, ΕἼτι δὲ Έστιαν, καὶ τελευταῖον Έρμῆν. Καὶ πρώτον μὲν "Ηλιον βασιλεύσαι τὸν κατ' Αἴγυπτον, δρμώνυμον δντα τῷ κατ' οὐρανὸν διπρ. Σύντο δὲ τῶν λεπίδων φασὶ πρώτον Ήραστον βασιλεύσαι, πυρὸς εὑρετὴν γενόμενον. Μετὰ δὲ ταῦτα

A se religionem pertinentes omnium primi collegere, nihil penitus vel ad morum informationem, vel allegoricos fabularum sensus referre, sed in nuda ac simplici narrationis ipsius historia constanter lædere voluisse. Hoc ipsissima eorum, quos laudavimus, omnium verba declarant, nihil ut jam necesse sit, coactas rerum istarum physicas explicaciones indagare, cum certissimis, que sponte ac per se ipsas illæ suppedant, arguementis indicisque teneantur. Hæc igitur de Phoenicum theologia dicta sunt. Jam vero tempus est, ut ad Ἀgyptiorum sacra doctrinamque transeamus, ut perspectum omnes et exploratum habeant, num absque diligentia ac matura deliberatione ab illis quoque discedendum nobis esse statuerimus, nostrumque hoc consilium non aliunde quam ex ipsam Evangelica demonstratione petitis rationibus, priusquam quidem Ἀgyptiis, tum reliquis deinceps omnibus, qui cum illis opinionibus erant sententiisque conjuncti, probatum fauste ac feliciter evenerit. Ac Mausthus quidem Ἀgyptius historiam illorum universam Græcis litteris fuse admodum explicavit, præsentim vero quæ ad ipsorum theogiam pertinebant, cum in Sacro volume, tum aliis quibusdam operibus comprehendit. Sed quoniam Diodorus, is quem autem commemoravimus, qui diversas ex pluribus colligit historias, singularumque ritus, quam accuratis-

B sime fieri potuit, complexus est, vir sane clarissimus, opinionemque doctrinæ non exiguum apud omnes politioris literaturæ studiosos consecutus, sic totam in unum veluti corpus veterum historiam coegit, sequentia cum prioribus apte connectens, ut ab illa Ἀgyptiorum theologia operis universi principium duxerit: opera prelum me facturam arbitror, si ex eadem, quæ a proposito nobis disputationem faciunt, deprompta in omnium oculis ac luce constituant, quod Græci homines sacerius in hujs auctoris lectione versentur. Hæc igitur ad verbum ille commemorat.

Theologie Ἀgyptiorum epitome, et quemadmodum ad Græcos inde transierit.

ε Aiant, inquit, Ἀgyptii sub primum hujus universitatis ortum, primos etiam homines in Ἀgyptio procreatos fuisse, partim ob singularem quamdam totius regionis temperationem, partim ob ipsius Nili naturam: illum enim, quod secundus admodum sicut ac cibis ultra sponteque nascentes præbeat, facile genitas animantes aere. Jam vero deos ipsos, cum homines quoque mortales fuissent, tamen propter sapientiam, et communia quadam in hominum genus merita, immortalitatem cosecutos esse, quorum etiam aliqui in Ἀgypto regaverint. Eorum alios, si interpretari lubeat, ejusdem cum cœlitibus nominis fuisse, alios propriam quamdam appellationem sibi vindicasse: atque inter eos Solem, Saturnum, Ope, ipsumque præterea Jovem, qui Ammon a quibusdam nuncupatur: Junonem item atque Vulcanum, Vestam, postremumque Mercurium. Ac Solem quidem, coeleste sidus no-

(48) *Facet.* Diodori locus est, sed plane συντίμως ex lib. i descriptus, p. 9, l. 6, ante fin.

mine referentem, *Ægypti regnum principem* tenuisse, quanquam e sacerdotibus nonnulli volunt, Vulcanum illum ignis inventorem primum regem numerandum esse, cui Saturnus in imperio successerit, exque Ope sorore, quam in uxorem ipse duxerat, vel Osirin et Isin, ut scribunt aliqui, vel, ut plures asserunt, Jovem Junonemque suscepserit, qui orbi postmodum universo propter eximiam virtutem imperarint: deos autem quinque generant, Osirin, Isin, Typhonem, Apollinem ac Venerem. Et Osirin quidem Bacchum esse, Isin vero Cererem; quam cum ille secum matrimonio conjunxit, regnumque capessisset, cum plurima ab eodem beneficia in rem publicam essent collata, tum urbem in Thebaide centum instructam portis, aedificatis, que ab aliis civitas Jovis, ab aliis Thebae nominetur. Jovi præterea Junonique parentibus sacram ædem, itemque diis cæteris aures tempa excitata, quibus singulis cum certos quosdam honores, tum etiam in quos eorum cura incumberet, sacerdotes attribuerit. Porro eudem Osirin vitem invenisse tradunt, primumque vino usum esse, ac reliquos omnes populos agriculturam docuisse. **46** Apud eum autem summo in honore Mercurium fuisse, quod in excogitandis iis qua vitam hominum juvare possent, ingenii solertia ostenderet plane singularem: quippe qui litteras invenerit, deorum sacrificia rite instituerit, lyra cantum repererit, Græcosque homines tibi Ἐρμῆνα, hoc est elocutionem, docuerit; quam ob causam Ἐρμῆς, id est Mercurius, ab iisdem fuerit appellatus; denique olivæ plantam invenerit. Jam vero, cum orbem terrarum Osiris peragraret, Phœnicie quidem Busirim, *Æthiopiam* autem ac Libyam Antæum ab eo præfectum esse; at illum expeditionem Apolline fratre socio suscepisse, a quo repartam laurum esse ferunt. Osirin præterea duos liberos expeditionis sua comites habuisse, Apubin, et Macedonem; iisque Panem adjunxisse, quem præcipua quadam *Ægyptii* veneratione prosequantur, cuius etiam nomine Panos urbem aedificariint. Dum autem circa Taphosirin versaretur, adductos ad eum Satyros fuisse: quodque suavitate cantus in primis delectatur, musicorum ab eo multitudinem circumductam, quorum e numero novem quoque virgines canendi peritissimæ nec minus aliarum rerum doctrina peritæ fuerint, quas Græci Musas appellant, quibus Apollo præcesset. Porro cum nullus populus Osirin, propter accepta ab eo beneficia non quasi deum exciperet, plurima sui passim eudem monimenta reliquise, urbesque non pauca in India condidisse: alias item circa Phrygiam obiisse nationes, ac per Hellespontum in Europam trajecisse; quin etiam ex filiis Macedonem Macedonia regem creasse, Triptolemo vero coledorum Atticæ regionis agrorum curam provinciamque man-

τον διπλον ἅρξαι, καὶ γῆματα τὴν ἀδελφὴν Ρέαν, γενῆσαι κατὰ μὲν τίνας, τὸν "Οσιρίν" καὶ τὴν "Ισιν", κατὰ δὲ τοὺς πλεῖους, Διά τε καὶ Ἡραν, οὓς δὲ ἀρετὴν βασιλεῖσαι τοῦ σύμπαντος κόσμου. Έκ δὲ τούτων γενέσθαι πάντες θεοὺς. "Οσιρίν", καὶ "Ισιν", καὶ Τυφόνα, "Ἀπόλλωνά τε", καὶ Ἀφροδίτην. Καὶ τὸν μὲν "Οσιρίν" εἶναι τὸν Διόνυσον τὴν "Ισιν", τὴν Δήμητραν. Ταύτην δὲ γῆματα τὸν "Οσιρίν", καὶ τὴν βασιλεῖσαν διπλεῖμενον, πολλὰ πρᾶξαι πρὸς εἰργεσταῖν τὸν κοινὸν, κτίσαι τε πόλιν ἐν τῇ Θηβαΐδι ἐκαδύμητελον, ἢν τίνας μὲν Διὸς πόλιν, ἐνίους δὲ Θῆβας προσεπειν. Ἰδρύσασθαι δὲ καὶ λεπρῶν τῶν γονέων, Διός τε καὶ Ἡρας καὶ τῶν διλλῶν δὲ θεών ναούς τε χρυσοῦς, ὃν ἔκαπτο τιμᾶς ἀπονείμαι, καὶ καταστῆσαι τοὺς ἐπιμελομένους ἵερες. Εὐρετὴν δὲ γενέσθαι τὸν "Οσιρεῖν" Β τῆς ἀμπελου, πρώτον τε φιλῷ γέρχοσθαι, καὶ δεδάξαι τοὺς δίλλους ἀνθρώπους τὴν γεωργίαν. Τε μᾶλιστα δὲ ὑπ' αὐτοῦ μάλιστα πάντων τὸν Ἐρμῆν, διαφόρῳ φύσει χειρογρυμένον, πρὸς ἐπίνοιαν τῶν δυναμένων ὑφελῆσαι τὸν κοινὸν βίον. Εὐρετὴν τε γάρ αὐτὸν γενέσθαι τῶν γραμμάτων, καὶ θυσίας θεῶν διατάξασθαι, λύραν τε εύρειν, καὶ τοὺς Ἐλλήσας διδάξαι τὴν περὶ τούτων ἐρμηνείαν διὸς ὑπέρ αὐτῶν Ἐρμῆν, διομασθῆναι, τούτον δὲ καὶ τῆς διλλας τὸ φυτὸν εὑρεῖν. Τὸν δὲ "Οσιρίν" ἐπελθόντα πέσαι τὴν οἰκουμένην, ἐπὶ μὲν Φοινίκης καταστῆσαι Βούσιριν, κατὰ δὲ τὴν Αἴγιοπιαν καὶ Λιβύην, Ἀνταλόν. Άντον δὲ ἐπειταρεῖσαι μετὰ τοῦ διπλοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, διν φασιν εὐρετὴν τοῦ φυτοῦ τῆς δάφνης γενέσθαι. Συστρατεύσαι δὲ τῷ "Οσιρεῖ" τοὺς δύο ιδίους, Ἀνούσιν, ζε καὶ Μακεδόνα, παραλαβεῖν (49) τε καὶ τὸν Πάνα διαφερόντως ὑπ' Αἴγιπτίων τιμώμενον, οὐ καὶ ἐπώγυμον εἶναι τὴν Πανὸς πόλιν. Όντες δὲ τῷ Πανὶ περὶ τὴν Ταφόσιριν, ἀχθῆναι τὸ τῶν Σατύρων γένος. Φιλόμουσον δὲ διάντα, περιάγειν πλήνος μουσούρων ἐν οἷς καὶ παρθένους ἐννέας ἐνυπάνεμας ἀφεῖναι, καὶ ταῦτα παπιδεύματα τὰς παρὰ τοὺς Ἑλλήσην διομαζομένα Μούσας, ὃν ἥγετοισι τὸν Ἀπόλλωνα. Πανὸς δὲ θηνούς ὡς θεὸν ἀποδεχμένους τὸν "Οσιρίν", διὰ τὰς εὐρεσίας, πανταχοῦ μηνυμέτα έναυτοῦ καταλιπεῖν, κτίσαι δὲ καὶ πόλις οὐκ ὄλλας ἐν Ἰνδοῖς. Ἐπαλθεῖν δὲ καὶ τὰ διλλὰ τὰ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἔνην, καὶ περιστρέψαις κατὰ τὸν Ἐλλησικὸν εἰς Εύρωπαν καὶ Μακεδόνα μὲν τὸν οὐδὲν ἀπολιπεῖν Μακεδόνας βασίλεα, Τριπτολέμῳ δὲ ἐπιτέρέψαι τὰς κατὰ τὴν Ἀστικὴν γεωργίας καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ἀνθρώπων εἰς θεούς μεταστάντα, τυχεῖν ὑπὸ Ἰνδοῖς καὶ Ἐρμοῦ λεπρῶν καὶ τῶν διλλῶν τῶν ἐπιφανεστάτων ἐν θεῖς τιμῶν. Τούτου δὲ καὶ τελετὰς καταδεῖξαι, καὶ πολλὰ περὶ αὐτοῦ μυστικῶς εἰστηγησασθαι. Ἀνατρεθῆναι δὲ αὐτὸν ὑπὸ Τυφόνος τοῦ διπλοῦ, πονηρῷ καὶ ὁσεῦν· διτος· δὲ διελόντα τὸ σώμα τοῦ φυευθέντος εἰς ἓξ καὶ εἰκοσι μέρη, δούναι τῶν συνεπιτιθεμένων ἔκστρη μερίδα, βιολόμενον ἀπαντα μετασχεῖν τοῦ μόσους. Τὴν δὲ Ισιν διπλοφὴν οὖσαν Οσιρεδός, καὶ γυναικα μετειθεῖν τὸν φόνον, συντριψθεῖν τοῦ παιδὸς αὐτῆς

* Ic. ofte.

(49) Παραλαβεῖν. Sic enim Diodor., quod longe rectius quam καταλαβεῖν, quod in alia editione.

όμων. Ανέλουσσαν δὲ τὸν Τυφῶνα καὶ τοὺς συμπράξαντας, παρὰ τὴν νῦν Ἀνταῖον καίουμενην κώμην βασιλεύσας τῆς Αἰγύπτου. Εύροισσαν δὲ πάντα τὰ μέρη τῶν οἰκουμένων, πλήρη τῶν αἰθολον τοῦ Ὑσίριδος, ἐκτίστη μέρει περιπλάκας λέγουσαν αὐτὴν τύπον ἀνθρωπειῆς, παραπλήσιον Ὅσιριδι τῷ μέγεθος, ἐξ ἀνθρώπων καὶ κηροῦ, καὶ παραδίνων τοὺς ιερεῦσι καθ' ἄλλες τῆς Αἰγύπτου τιμῶν, καθιερώσαι δὲ καὶ τὸν καρ' αὐτοῖς γινομένων ζώων ἐν ὅποιον δια βουλεῦσσαν. Τοὺς δὲ ταύρους τοὺς λερούς, καὶ τὸν τε ὄντα μέρον τοῦ Ὅσιριδος Ἀπίν, καὶ τὸν Μνεῦν Ὅσιριδι καθιερώσαντας, καὶ τούτους σύβεσσαν καθάπερ θεούς, κατεγγέλλοντας τοὺς Αἰγυπτίους. Τάντο γάρ τοι; εὑρούσαν τὸν τοῦ αἵτου καρπὸν συνεργῆσαι πρὸς τὸν ἀπόδορον, καὶ τὰς κοινὰς γεωργίας. Ὁμοίως δὲ τὴν Ἰαν., μηδενὸς ἀνθρόδης ἔτι συνουσσαν δέδουσσαν, μεταστέψαν δὲ καὶ αὐτὴν ἐξ ἀνθράκων, τυγχεν ἀνθράκων τιμῶν, καὶ ταφῆσαι κατὰ τὴν Μέμφιν. Τὰ μὲν τὸν ἀνευρεθέντα τοῦ Ὅσιριδος μέρη, ταφῆς ἀξιωθῆναι φασὶ τὸν εἰρημένον τρόπον, τὸ δὲ αἰθοῖον ὃταν μὲν Τυφῶνος εἰς τὸν ποταμὸν μιηῆναι λέγουσιν, ὃταν δὲ τῆς Ἰαίδος οὐδέν δητὸν τῶν δλῶν ἀξιωθῆναι τιμῶν ισοθάλαν. "Ἐν τε γάρ τοις λεροῖς εἰδῶλον αἴτου κατατεκνεύσασαν, τιμᾶς καταβεῖσαι καὶ τελετὰς, καὶ τὰς θυσίας τὰς; τῷ δεῖ τούτῳ γινομένας ἐντίμους ποιῶσι. Διὸ καὶ τοῖς Ἐλλήνας δὲ Αἰγύπτου παρατηρήσας τὰ περὶ τῶν ὄργασμούς, καὶ τὰς διονυσιακὰς δορπάς, τιμὴν τοῦτο δὲ μόριον ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ταῖς τοῦ θεοῦ τούτου τελεταῖς τε καὶ θυσίαις, ὀνομάζοντας αὐτὸν φαλλόν. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐν Θήραις ταῖς Βουωτικαῖς γεγονέναι τὸν θεὸν ἐκ Σεμέλης καὶ Διὸς, συνδιάζειν. Ὁρφεα γάρ εἰς Αἰγυπτον μεταβαλόντα καὶ μετασχόντα τῆς τελετῆς, καὶ τῶν διενοσιακῶν μυστηρίων μετατίθεντα, τοὺς τοῦ Κάδμους φίλον δὲ ξεῖν τὸν Ὅρφεα πρὸς τὴν μετάθεσιν τῆς τοῦ θεοῦ γενέσεως καὶ τελετῆς, τοιάντας. Κάδμον δὲ θηβαῖον ήταν Αἰγυπτίων, γνωσσαὶ σὸν ἄλλοις τάκους καὶ Σεμέλην, ταύτην δὲ ὑπὸ τοῦ Διός ποτε (50) φιλαρεῖσαν, ἔγκυον γενέσθαι, καὶ τακεῦ ἐπὶ τὰ μηνῶν διελθόντων βρέφος, οἶνον περ οἱ κατ' Αἰγυπτον τὸν Ὅσιριν γεγονέναι νομίζουσι. Τὸν δὲ Κάδμον, τελευτήσαν τὸ βρέφος χρυσώσας, καὶ τὰς καθηκούσας αὐτῷ ποιήσασαν θυσίας, ἀνάθαι δὲ καὶ τὴν γένεσιν εἰς Δία, σερνύνοντα τὸν Ὅσιριν, καὶ τῆς φιλαρείσης τὴν διαβολὴν ἀφαιρούμενον. Διὸ καὶ παρὰ τοὺς Ἐλλήνας ἀκοῦθιναι λόγον, ὃς ἡ Κάδμου θυάτηρ Σεμέλη τέτοκεν ἐκ Διὸς; Ὅσιριν. "Ἐπειτα παρειθόντων τῶν μυθογράφων, ἐμπλῆσαι τὸ θέατρον, καὶ τὰς ἐπιγνομένως ίσχυρὰν ποστὰν καὶ ἀμετάθετον ἐγγενέσθαι. Καθόλου δὲ φασι τοὺς Ἐλλήνας ἀξιούσοτας τοὺς ἐπιφανεστάτους Αἰγυπτίους ἦρας τα καὶ θεούς. Καὶ γάρ Ἡρακλέα τὸ γένος Αἰγυπτίου

A dasse; tandemque rebus subductum humanis, templis, ac ceteros qui diis tribui solent honoris eximios ab Iside ac Mercurio consecutum esse; qui ejus non modo sacrificia religionesque docuerint, sed etiam plerique mysteriis involuti ipsius in gratiam excogitarint. Ceterum a Typhone fratre, homine conselerato et impiō intersectum illum fuisse tradunt; qui cum ejus cadaver in sex et viginti partes concidisset, eas in sicarios totidem cædisque fratrem socios divisorit, quod omnes inumanum piaculo obstrictos esse vellet. Isin autem, quod Osiridis et soror et uxor esset, operam ei suam navante Oro filio, parricidium ultam esse, cumque Typhonem ac reliquos sceleris administratos, 47 circa eum, qui nunc Antæ pagus nominatur, B sustulisset, toti Ægyptio imperasse. Præterea, cum omnia corporis illius menbra preter verenda reperisset, partes singulas, in singulas item hominis effigies, quæ Osirin magnitudine referabant, ex aromatibus ceraque confitas inclusissæ, easque sacerdotibus tota passim Ægypto colendas tradiisse, sic ut ex iis, quæ apud illos nascerentur, animantibus, quodénque visum esset, consecrarent; tauros autem, qui sacri dicuntur, quosque Apin ac Mnevin ipsi vocant, dedicatos ab iisdem fuisse. Itaque, ut ejusmodi animantes divinis honoriis oves Ægyptii venerarentur, ubique constitutum, quippe quos primi frumenti inventoriis, tam ad semet terra commitendum, quam ob ceteros agricultura labores, ante omnes nisi fuisse constaret. Porro eamdem Isin jurejurando confirmasse aiuit, nullius sese viri conuentudinera in posterum admissuram; vitaque funcia cum esset, immortales etiam honores consecutam, sc circa Memphi septulam fuisse. Jam vero cum reperta Osiridis membra, eum in modum quem paulo ante commemoravimus, sepulturæ mandata essent; tam ipsius verenda, quæ a Typhone projecta in fluvium erant, Isidem nihilominus quam cetera divino cultu prosecutam esse forunt. Nam et illorum in templis simulacrum erexitse, ritusque ac ceremonias, cum legitimis ac solemnidis huius dei sacrificiis summa cum religione celebranda curasse. Quamobrem ipsos quoque Græcos, qui ab Ægyptiis orgiaca sacra cum Bacchi festia accepereint, membrum illud tam in mysteriis quam in istius numinis initiationibus atque sacrificiis phallus nomine venerari solitos esse. Euimvero, qui Thebis Bœotiae deum illum et Jove ac Semeli natum esse dicant, id temere ac leviter effutire. Quippe, Orpheum enim, cura in Ægyptum commigrasset, illaque sacris initiatuſ in ipsorum quoque Bacchi mysteriorum partem ac societatem venisset, propter eam, quæ sibi cum Cadmeis intercedebat, amicitiam, quosque ab illis honores acceperat, numinis illius ortum in ipsorum gratiam transtulisse; multitudinem autem, partim ignoratione veritatis, partin illa veri patris ignoratione, a Cadmo Bacchi partem celebraturi esse.

(50) Υπὸ τοῦ Διός ποτε. Diodor., ὑπὸ τοῦ διὸς ποτε, longe melius, quia paulo post signiſcat Jovem,

tim quod hunc deum genere Grecum haberi vehementer optaret, ejusdem cum initiandi ritus, tum etiam mysteria studiose ac libenter admodum esse complexam. Ceterum Orpheo, transferendi ortus numinis, ejusmodi ansas et occasiones fuisse. Cadmum videlicet Thebis Ægyptiis oriundum, cum **48** aliis aliquot liberis Semelē quoque genuisse, hanc vero a nescio quo forte constuprata, post septem a conceptu menses infans peperisse, ei, quem apud se natum Ægypti prædicant, Osiridi persimilem; Cadmum vero infans mortui cadaver auro conuestiisse, eique solemnes sacrificiorum ritus instituisse, ac demum ipsius procreationem Jovi assignasse, hoc utique consilio, ut cum Osiridi majestatem conciliaret, tum ipsam quoque matrem a stupri oblati infamia liberaret. Hunc igitur in modum sparsam illam apud Græcos de Osiride famam esse, quod eum ex Jove Semelē Cadmi filia suscepisset; qua fabularum scriptores omnia postmodum theatra compleverint, eoque tandem factum esse, ut constans ejus et inconcussa fides posterorum mentibus insideret. Quin etiam Græcos, ut verbo dicam, celeberrimos quoque aiunt Ægyptiorum beroas atque deos sibi tanquam proprios vindicasse. Nam Herculem etiam, Ægyptius genere cum esset, ac singulari fortitudine præditus, magnam orbis terrarum partem obiisse; eundem tamen quasi Græcum a Græciis prædicari, tametsi longe ab altero quadam Hercule diversum, quem in Græcia multis post seculis Alcmena pepererit. Addunt Perseum quoque lucem in Ægyptio primiu[m] aspexisse, et ipsiusmet Isidis originem a Græcis hominibus translatam Argos fuisse, qui hanc ipsam, lo bovis in figuram aliquando mutatam esse fabulerint; cum eamdem tamen Isin alii, alli Cererem, Thesinopboron, hoc est *legiferam*, alii, nonnulli Luuan, alii denique Junonem esse opinentur. Osirin autem a quibusdam Sarapin, Bacchum ab aliis, a nonnullis Plutonem, ab aliis Ammonem, vel Jovem, vel Pana existimari. Jam ab Iside remedia pleraque ipsamque adeo medicinæ artem inventam esse tradunt, ac simul immortalitatis pbarinacum; cuius illa vi Orum filium quem Titauum insidiis exceptum, ac mortuum in aquis repertum, non tantum in lucem redditio animo revocarit, sed etiam immortalitate donavit. Porro hunc Orum, qui deorum novissimus est, in Ægypto regnasse, ejusque nomini, interpretari si velis, Apollinem significare; qui quod ab Iside parente medendi ac vaticinandi artem didicisset, edendis oraculis morbisque sanandis optime de dominum genere meretur. Est autem hæc communis plurimorum existimatio, Gigantas quosdam inmani vastaque mole corporis, ac prodigioso quadam instructio[n]is apparatu, Jovem Osirimque deos, Isidis temporibus bello lassiviasse. Ex eo denique legem illam Ægyptiorum de matrimonio cum sororibus ineundo fluxisse volunt,

(51) Ἀριεραμένων ζῶσσ. Sequentia de animantium apud Ægyptios consecratio[n]e, Diodorus fuit i. p. 74 et seq.

Aυτα, δι' ἀνδρίαν ἐπελθεν πολλὴν τῆς οἰκουμένης, καὶ ἔξοικειούσιαν δὲ αὐτὸν τοὺς Ἑλλήνας, καὶ μὴν ἐπερούν διὰ τοῦ ἐξ Ἀλκμήνης παρ' Ἑλλήσιν ὑπέροχον. Φασὶ δὲ καὶ τὸν Περσικὸν γενέσθαι κατὰ τὴν Ἀιγυπτίον, καὶ τῆς Ἰσιδός τὴν γένεσιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς Ἀργος μεταφέρεσθαι, μιθολογούντων αὐτὴν εἶναι Ἰώ, τὴν εἰς βόος τύπον μεταμορφωθεῖσαν, τὴν αὐτὴν δὲ, τοὺς μὲν Ἰσιν, τοὺς δὲ Δῆμητραν, τοὺς δὲ Θεομόρφον, ἀλλούς δὲ Σελήνην, καὶ ἄλλους Ἡραν νομίζειν. Τὸν δὲ Οὐαριν, τοὺς μὲν Σάραπιν, τοὺς δὲ Διόνυσον, τοὺς δὲ Ηλιόστων, τοὺς δὲ Ἀμμωνα, τοὺς δὲ Δία, ἐπέρως δὲ Πλάνα νομίζειν. Εὑρετὴν δὲ γενέσθαι τὴν Ἰσιν φασὶ φαρμάκων πολλῶν, καὶ Ιστρικῆς ἐπιστήμης εὑρεῖν δὲ καὶ τὸ τῆς ἀθανασίας φάρμακον, δι' οὐ τὸν ίὐν "Ὕπον ὑπὸ τῶν Τιτάνων ἐπιβούλευθεντα, καὶ νεκρὸν εὑρετεῖν καθ'" Τιτάνων, μὴ μόνον ἀναστῆσαι δοῦσαν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθανασίας ποιῆσαι μεταλαβεῖν. Τὸν δὲ Ἀιγυπτίον διὰ τὸν θεῶν, βασιλεύειν τῆς Ἀιγυπτίου. Μεθερμηνεύμανον δὲ φασιν αὐτὸν εἶναι τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν τε Ιατρικὴν καὶ μαντικὴν ὑπὸ τῆς μητρὸς Ἰσιδός διαδεχόντα, διὰ τῶν χρησμῶν, καὶ θεραπεῶν εὑρετεῖν. Συμφωνεῖσι δὲ περὶ τοὺς πλεῖστοις, διὰ τοὺς περὶ τὸν Δία καὶ τὸν Οὐαριν θεοὺς, κατὰ τὴν Ἰσιδός ἡλικίαν μεγαλωσμοὺς τινες Γίγαντες ἔπει τὸ τερατῶδες κοσμούμενοι, πόλεμον ἤγειραν. Νομοθετήσας δὲ τοὺς Αιγυπτίους γαμεῖν ἀδελφάς, διὰ τὸ τὴν Ἰσιν τῷ Οὐαριδὶ ἀδελφῷ διὰ αὐτῆς γαμιθῆναι. **C** Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἴστορούσι. Περὶ δὲ τῶν ἀφειρωμάτων ζῶν (51) κατ' Ἀιγυπτίον, τοιούτων τοὺς παρ' αὐτοῖς κατέχει λόγος. Τινὲς μὲν φασι τοὺς δὲ ἀρχῆς γενομένους θεούς, διάγονος διάτας καὶ κατισχυρούμαντος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τῆς ἀσθετῆς τῶν γηγενῶν ἀνθρώπων, διοιωθῆναι τινος ἀδερφοῦς, καὶ σύντοις διαφυγεῖν ἐπειτα χάριν ἀποδιδόντων τῆς αυτηρίας, ἀφειρῶσαι τάς φύσεις σύντοις τῶν ζῶν, οἷς ἀφωνούμενον. Οἱ δὲ φασιν, ἐν ταῖς περὸς τοὺς πολεμίους συμβολεῖς, κατασκευαστὰς εἰκόνας τῶν ζῶν, & νῦν τιμῶσι, φορεῖν ταῦτα τοὺς ἔγειρμας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦτο γνώρισμα τῆς ἀρχῆς ἔχειν ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὸν ἔγχρων νίκαις, ὡς ἂν αὐταὶ τὰ ζῶν γεννέμενα, ὧν τὰς εἰκόνας ἔφερον, ἀποδεῖσθαι. Ἐπειροὶ δὲ τρίτην αἰτιαν φέρουσι, τῆς χρεᾶς ἐνεκα τῶν ζῶν φάσκοντες αὐτὴ επιτηδεῖσθαι. Τὴν μὲν γάρ θήλειαν βοῦν, τίκτειν καὶ ἀρρών. Τὰ δὲ πρόσθετα τίκτειν καὶ σπάχειν παρέχειν, καὶ τὴν διὰ τοῦ γέλαστος καὶ τοῦ τυροῦ προφῆτην. Τὸν δὲ κύνα συνθηρέυειν ἀνθρώπους, καὶ φυλακτικὸν εἶναι. Διόπερ τὸν θεῶν τὸν παρ' αὐτοῖς καλούμενον Ἀνουσιν, κυνὸς ἔχειν κεφαλήν ἐμράνοντες, διὰ σωματοφύλαξ ἢ τὸν περὶ τὸν Οὐαριν καὶ τὴν Ἰσιν. Ἐνοι δὲ φασι, τῆς Ἰσιδός προτρημῆνος τοὺς κύνας, καθ' ὃν καιρὸν ἔχεται τὸν Οὐαριν, τὰ τε θηρία καὶ τοὺς ἀπαντώντας ἀπειργεῖν. Καὶ τὸν μὲν αἰλουρὸν περὸς τὰς δοκίδας εἴθετον ὑπάρχειν καὶ τὰ ἄλλα δακτεῖται τῶν ἔρπετῶν, τὸν δὲ ἵριμνα, τὰ τῶν χροκοδειλῶν ὡς συντρίβειν, ἀκεφαλί-

ει καὶ τοὺς χροκόδειλους πρᾶγμα κυλίμενον, καὶ ἐπι-
τρέψαντα κεχίπισαν τοῖς στόμασι, διαφαγόντα τὰ αἴ-
ταν τὰ ἑντὸς τῆς κολίας, νεκρούς ἀπέργαζεσθαι.
Τῶν δὲ δρόνων, τὴν μὲν ἔσιν χρησίμην ὑπάρχειν
πρός ταῖς δρεις καὶ ταῖς ἀκρίδας καὶ ταῖς κάμπταις;
τὸν δὲ λέρακα, πρὸς τοὺς σκορπίους καὶ κεράστας,
καὶ τὰ μικρά τῶν δακτῶν θηρίων, καὶ διὰ τὸ συμ-
βάλλεσθαι ταῖς μαντείαις τὸν δὲ ἀετὸν, διὰ τὸ βασι-
λικὸν εἶναι· τὸν δὲ τράγου φασὶν ἀποτελεῖσθαι, κα-
θάπτερ καὶ τοῖς Ἐλλησι τὸν Πρίαπον, διὰ τὸ γεννη-
τεῦντα μήρους τὸ μὲν γάρ ζῶν εἶναι τοῦτο καταρρέ-
πτατον πρὸς τὰς συνουσίας, τὸ δὲ μέρον τοῦ σύ-
ματος, τὸ τῆς γενέσεως αἰτιον, τιμάσθαι προστηρόν-
τας, ὃς διὰ ἀρχὴν δὲ τῆς τῶν ζῶν φύσεως. Κα-
θὼν δὲ τὸ αἰσοίον, οὐ κατ' Ἀγυπτίους μόνον, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἄλλων οὐκέτιον, καθιερώκειν κατὰ τὰς
τελετὰς, ὡς αἴτιον τῆς τῶν ζῶν γενέσεως. Τούς τε
ἱερεῖς τοὺς παραπλέντας τὰς πατρικὰς ἱερωνύμας
καὶ Ἀγυπτίους, τούτην τῷ θεῷ μετεῖναι καὶ τοὺς Πλά-
νας δὲ, καὶ τοὺς Σατύρους φασὶν ἔνεκα τῆς αὐτῆς
αἴτιας τιμάσθαι παρὰ ἀνθρώποις. Διὰ καὶ τὰς εἰκό-
νας αὐτῶν ἀνατιθέντας τοὺς πλείστους ἐν τοῖς ιεροῖς
ἴνεται μάνειας, καὶ τῇ τοῦ τράγου φύσει παραπλη-
τεῖσθαι τὸ γάρ ζῶν τούτο παραδίδοσθαι πρὸς τὰς συν-
εισιάς οὐταρχίαν ἀνεργάταν. Τούς δὲ ταύρους τοὺς
ἱεροὺς, τὸν "Απὸν καὶ τὸν Μνεῦν τιμάσθαι παραπλη-
τεῖσας τοῖς θεοῖς, ἥμα μὲν διὰ τὴν γεωργίαν, ἥμα δὲ
καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τῶν καρπῶν αὐτοῖς ἀνατι-
θέντα. Τοὺς δὲ λύκους τιμάσθαι, διὰ τὴν πρὸς τοὺς
κύνας τῆς φύσεως δριστήτην, καὶ ἐπειδὴ τὸ παλαιὸν
φασι, τῆς "Ιαΐδος μετὰ τοῦ πατέρος "Οὐροῦ μελλούσης
εἰληφότες πρὸς Τυρίνα, παραγενέσθαι βούθην
καὶ ἁδὸν τὸν "Οὐρίν τῷ τάκινῳ καὶ τῇ γυναικὶ λύκῳ
τὴν δύνην δριστεύεντα. "Επειδὴ λέγουσιν Αἴθιονας
επρατεύσαντας ἐπὶ τὴν Ἀγύπτιον, ὅποι πλήθους λύ-
κῶν διωχθῆναι διὰ καὶ Λυκοπόλιτην κλητῆρας τὴν
χώραν. Τὸν δὲ χροκόδειλον σίβεσθαι φασι, διὰ τὸ μῆ-
τι τούμην διενήκεσθαι τὸν Νεῖλον τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀρα-
βίας καὶ Λιβύης λριστὰς, τῶν χροκόδειλων χάρων.
Φασι δὲ τινα τῶν παρ' αὐτοῖς βασιλέων διωκόμενον
ὑπὸ τῶν ἑλών κυνῶν, καταφυγεῖν εἰς τὴν λίμνην,
ἴπεια ἡδὸν χροκόδειλον διαληφέσθαι παραδέδως, εἰς
τὸ πέραν ἀπενεγύθηναι. Αἰτίας δὲ καὶ δλλας φασὶ τι-
νες πῆς τῶν ἀλόγων ζῶν τιμῆς. Τοῦ γάρ πλήθους
τὸ παλαιὸν ἀφισταμένου τῶν βασιλέων, καὶ συμφρο-
νῶντος εἰς τὸ μηκέτι βασιλέεσθαι, ἐπινοήσαι τινὰ
διάφορα σεβάσματα αὐτοῖς τῶν ζῶν παρασχεῖν,
διὰ τὴν ἐκστάσιν τὸ μὲν παρ' αὐτοῖς τιμώμενον σε-
βομένων, τοῦ δὲ παρὰ τοῖς δλλοῖς ἀφερεμονῶν κα-
ταρρονύστων, μηδέποτε δομονῆται δύνωνται πάντες
οἱ κατ' Ἀγυπτίουν. "Οταν δὲ ἀποθάνῃ τι τῶν εἰρημέ-
νων ζῶν, σινδόνι καλύψαντες, καὶ μετ' οἰκιστῆς τὰ
εἰδή καταπληξάμενοι, ἐν ιεράς θήκαις θάπουσσιν.
"Οὐ δὲ εἰ τούτων τῶν ζῶν ἐκῶν διαφθείρῃ, θά-
νατον περιπίπτει, πλήτην ἐπὶ αἰλουρον ἢ τὴν ίσιν
διατείνῃ. Ταῦτα γάρ ἔτοντα τε ἔκινον, ἔτοντα τε δικῶν
διατείνει τις, πάντως θανάτῳ περιπίπτει. Ἀλλὰ
μή, καὶ καθ' ἣν οἰκεῖαν εὑρεθῇ κύνων τετελευτῆκως,
δρόνται πάντες δόλον τὸ σῶμα, καὶ ποιοῦνται πίν-

A 49 quod Osiris primus Isidem sororem in uxorem
aceperisset. » Atque hujusmodi sunt, que de homi-
nibus in deos consecratis *Ægyptiorum* historiæ
prodiderunt. Jam vero de animalium consecratione
haec ab iisdem fere tradi solent. Quibusdam sane
placeat, qui ab initio dii fuerint, cum ob paucitatem,
hominum terrenorum partim multiudine partim
impiaet opprimerentur, eos animalium ratione
carentium forma tectos periculum declinasse, eo-
rumque naturas, quorum mutua similitudinem
fuerant, ut aliquam ob accepta salutis beneficium
gratiam referent, consecrasse. Alii vero sic exi-
stunt, quod in certaminibus adversum hostes
initis, earum animantium, quas ipsi nunc vene-
rantur, arte elaboratas imagines, summis in capi-
tibus exercitus dñces ac principes, sic tanquam
imperii monumentum aliiquid et insigne, gestassent,
partis postmodum victoriis, illas ab iisdem, quasi
victoriam peperissent, deorum in numerum relatas
fuisse. Postremo sunt, qui tertiam cultus ejusmodi
causam proferant, utilitatem eam, quam ex hoc
animantium genere pereiperent. Quippe, boves
enī feminam non parere modo, sed etiam arare;
ab oībus autem fetus, vestes, lactis, caseique ali-
mentum suppeditari; canem usui cum ad venatio-
nem, tum ad custodiā hominibus esse; quam ob
causam, deum illum, quem *Anubim* nominant, ca-
nino esse capite, ut eum *Osiridis* et *Isidis* præ-
rianiū fuisse militem significant, quanquam non
desunt, qui velint, Isidem quo tempore Osirin que-
reret, p̄reuenles secum duxisse canes, qui feras et
obvium quemque summoverent. Porro selem qui-
dem adversum aspidas reliquosque serpentes, qui
morsu venenam infundunt, perutilem esse: ichneu-
monem autem uon modo crocodilorum ova conte-
rere, sed etiam crocodilos ipsos extingueare, quod in
caeno ante volutatus, inhianta ipsorum ora in-
siliat, quaque ventre continentur intestina corro-
dat. Ex avibus etiam, plurimum ibi contra ser-
pentes, locustas et erueas opis auxiliique conserre;
ne minus accipitrem contra scorpiones ac cerastas
minorumque bestiarum vulgus, quas morsi pestem
et interitum afferrant, cum eidem præterea multum
in auguriis divinationibusque tribuatur; aquilam
denique, quod regium aliiquid præ se ferat, veneratiō-
ni esse. Jam, hircum ipsum quoque tanquam
deum ab illis babitum fuisse, nibilominus quam
Priapum a *Græcis*, ob membrum corporis ad gene-
rationem comparatum; quippe hoc animantis genus
in Venerem pronum admodum esse atque propen-
sum: 50 illam vero partem corporis, cui debetur
generatio, quod potissimum animalium nature
principium sit, non sine ratione colli. Et sane par-
tem istam, si in universum loqui placet, non ab
Ægyptiis modo, sed ab aliis etiam plerisque geno-
bus in sacrorum initiis, utpote causam generatio-
nis animantium esse consecratam, ipsoque adeo
sacerdotes, qui patrium in *Ægyptio* sacerdotium
hereditario quasi jure accipient, numius hujus

mysteris initiari. Quin etiam et Panas et Satyros aiunt eisdem ob causam venerationem ab hominibus consequentis esse, quorum simulacra plerique, magna cum hircorum natura similitudine, in templis arri-gentia dedicantur, quod nimirum hoc animal salaci-simum habeatur. Sacros tauros Apis ac Mnevin quod attinet, divinos ipsis bonores concedi, partim quod arundæ terra serviant, partim quod iis ipsarum quoque frugum inventio tributatur. Lupos vero similiiter coli, non modo propter eam, quam habent cum canibus naturæ affinitatem, sed etiam quod olim, inquit, Iside cum Oro filio adversus Typhnum dimicatura, filio simul et uxori suppetias ab inferis excitatus et lupi forma tectus Osiris tulisset. Quangnam ali tradunt Æthiopes, cum in Ægyptum incubuisse, a lupo multitudine pessime vexatos et in fugam actos fuisse, id quod etiam in causa fieri, cur ea regio Lycopolitanæ diceretur. Crocodilorum venerationem institutam esse, quod eorum metu Arabiæ Libyæque latrones Nilum transmittere non audeant: et unum quidem suis e regibus; ut canum suorum imperium ac rabiem effugeret, cum in palude confusisset, a crocodilo quodam præter expectationem leniter exceptum, atque in ulteriore ripam transvectum fuisse. His alias quoque brutorum animalium cultus rationes adjiciunt. Enimvero, cum a regibus olim multitudo defecisset, jamque de tollendo funditus regio dominata conspiratione facta cogitaret, id ab aliquo solerter inventum, uti variis illis ac discrepantes coledorum animantium ritus traderet, ut cum singulis nos quique animantes et religiose colerent, et consecratos ab aliis repudiarent, nunquam universæ totius Ægypti præfectura in mutuum consiliorum voluntatumque societatem et conjunctionem venire possent. Jam; ubi animalium istorum aliquid extinctum est, ipsum linteo opertum sacris in theci cum ingenti luctu planctuque sepielunt: **51** Quod si quis eorum quodipm sponte dataque opera occiderit, morte damnatur. Felem antem vel Ibin quisquis sive prudens, sive imprudens pemerit, circa veniam omnem capitis supplicium luit. Præterea, quacumque in domo extinctis canis repertus fuerit, corpus totum ad cunum usque radentes in luctu versant universi, ac licet vinum aut frumentum, aut aliquid aliud necessarium victimam annone repositum in ædibus illis fuerit, eo tamen sibi nemo prorsus uti fas in posterum esse arbitrat-
tur. Cæterum Memphi quidem Apis, Mnevin anteju in Solis civitate alunt; Mendæ bircum, crocodilum in Myridis palude, cæteras bestias in sacrorum quorundam sepulcrum ambitu, quibus similam, aut elixum lacte chondrum ac placenta omnis generis cum ansérinis carnibus partim elixis, partim assis objicunt. Iis antem, quae cruda vescuntur, aves obrudant quam plurimas feminasque pulcherrimas cum singulis mariibus entriunt, quas pellices nominare solent. At vero Api magnifice post mortem consepulito, alterum ei persimilem quærunt; evque reperio, metu populus universus luctuque liberatur. Vitulus autem primum in Nili civitatem duci-

A θος, καὶ οῖνος, ἡ σίτος, ἡ τι τῶν πρὸς τὸν βέσον ἀναγκαῖων τούχη κείμενον ἐν τῷ οἰκῳ, οὐκ εἴ τι χρῆσθαι αὐτός ὑπομένειν. Τρέφουσι δὲ τὸν Ἀπεινὸν Μέμφει, καὶ τὸν Μνεῦνὸν ἐν Ἡλίου πόλει· καὶ τὸν τράγον τὸν Μένδην, καὶ τὸν κροκόδειλον ἐν τῇ Μύριδος λίμνῃ, καὶ τὰ λοιπὰ θηρία τὰν λερίσεις περιβόλοις, σεμβάλιν προσφέροντες, ἡ γόνδρον ἔφοντες ἐν γάλακτι, καὶ πέμπατα παντοκάπα μέλιτι φύροντες, καὶ κρέα χήνεια, τὰ μὲν ἔφοντες, τὰ δὲ ὅπωντες. Τοῖς δὲ ὄμφατοις πολλὰ τὸν ὄρεων παραβάλουσι, καὶ θηλεῖς ἔκάτιψ τῶν ζώων τὰς εὐειδεστάτας συντρέψουσιν, δις παλλακίδας προσαγορεύουσιν. Όταν δὲ διατελευτής ταφῇ μεγαλοπρεπῶς, ζητοῦσιν ἕπερνον δμοιον· οὖταν δὲ εὐρεῖη, τὰ μὲν πλήθη τοῦ δέους ἀπολύνονται καὶ τοῦ πένθους δύγεται δὲ ὁ μόρος πρῶτον εἰς Νεῖλον πόλιν. Καὶ τότε, μόνον αἱ γυναικεῖς αὐτὸν ὄρωσι κατὰ πρόσωπον ἰστάμεναι, καὶ δεικνύουσσιν ἀνασυρόμεναι τὰ ἐπιτοντά γεννητακά μόρια. Τὸν δὲ ἔπειρον χρόνον ἀπαντα, κεκαλυμένον ἔστιν εἰς δύνια Ἐργεσθαι τούτῳ τῷ θεῷ. Φασὶ δὲ τὴν τοῦ Σοιτίδος ψυχὴν εἰς τούτον μετὰ τὴν τελευτὴν μετρισθῆναι. Τοιαύτη καὶ ἡ Ἀγυπτίων ἀσχήματος ἀδεότης μᾶλλον ἡ θεολογία, πρὸς ἣν καὶ τὸ ἐντασθαναι αἰχρόν. Ή καὶ εἰκότις κατεπιτύσαντες ἀνεγκρήσαμεν, λύτρωσιν καὶ ἐλευθερίαν τῶν τοσούτων κακῶν οὐδέτερων εὑρόμενοι, ηδὲ μόνης τῆς σωτηρίου καὶ εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, τῆς τὰς διανοίας τυφλοῖς τὴν ἀνάδειξιν εὐαγγελισαμένης. Τούτων δὲ αὐτῶν τὰς σεμνότερας δὴ δειπνάσσεις καὶ φυσιολγίας, μικρὸν ὑπερον πτυχεύμενα, ἐπάν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ διαλαλαμένων. Οὕτω δῆτα ἀναμικτὸς Ἀγυπτιακῆς δμοῦ καὶ Φανικυκῆς συνδραμόσυνης μυθολογίας, κεχράτην εἰκότας παρὰ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων ἡ τῆς παλαιᾶς πλάνης δειπνάμοντα. Καὶ λλὰ γάρ λεκτέον καὶ τὰ Ἑλλήνων. Τὰ μὲν δὴ σεμνὰ τῆς Ἀγυπτίων μυθολογίας, τὸν προτεθέντα περιειληφτὸ τρόπον, τὰ δὲ Ἑλληνικὰ, διτὶ τούτων αὐτῶν ἀποσπάστα καὶ παρακούσματα τιγχάνει, προσίρηται μὲν πολλάκις, καὶ διὰ τῆς τῶν προτεθέντων συγγραφέων διαγνώστεις. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς θεολογίας γένοται ἐν Ἐκδηλοῖς, ἐπαγορεύοντας ἐν ταῖς οἰκείαις περὶ θεῶν ἀναγραφαῖς οἰκοθεν μὲν οὐδὲν, ταῖς δὲ τῶν ἔμωδεν περιπτόντων μυθολογίαις. Σολάνος τε γάρ τοις παραπλεύσας, καὶ μυστηρίοις τοῖς αὐτοῖς ἀποδείκνυνται συγχρόμενοι, ὡς ἔνεστι μαθεῖν. ἐκ τῆς περὶ τούτων ιστορίας, ἢν δὲ βιβλιοθήκας ἐπὶ ταῦτα δμοῦ συναγαγών, οὐ καὶ πρόσθεν ἐμνημόνευσα κατὰ τὸ τρίτον καὶ τέταρτον τῆς δηλωθεσίος αὐτοῦ πραγματείας ιστορεῖ, τὴν τῆς ιστορίας ἀρχὴν ἀπὸ τῶν τοῦ Κάδμου χρόνων πεποιημένος. Τὸν δὲ Κάδμον, μετὰ Μωύσεα γενέσθαι αἱ ἀρχιεῖς τῶν χρονογραφῶν παριστάσι διαδοχαῖ, ὡς κατὰ πλειστούς διεπιδίζομεν, ὥστε καὶ τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν ἀποδείκνυσθαι τὸν Μωύσεα προτερεῖν· εἰ δὴ πρὸ Κάδμου μὲν οὔτε, οἱ δὲ θεοὶ νεώτεροι τῆς Κάδμου γεγονότες ἡλικίας ἀναφαίνονται. Ακούει δὲ οὖν τῶν τοῦ συγγραφέων φωνῶν.

ur, ac tam quidem solis mulieribus eum videre licet, que coram sistentes sese reductis vestibus honestas ipsi partes ostendunt, ac deinceps ab omni prorsus ejusdem numinis aspectu excluduntur. Hujus autem in corpus Osiridis vita functi animum transmigrasse aient. Haec illa est Ægyptiorum divinitatis omnis ejectio potius, quam theologia, eo usque infamis certe quidem, ut vel eam argumentis oppugnare turpe videatur. Hanc nos jure sane ac merito respondeam nobis repudiandamque putavimus, qui tamen non alia tantorum malorum scelerumque tyramniem, quam salutaris unius et evangelicæ doctrinæ vi excessimus, que mente animoque cœcis videndi facultatem feliciter annuntiat. Quod superest, illas quoque rerum naturalium rationes, quarum honestiorem paulo speciem in fandis religionibus obtundunt, postmodum expendemus, si tamen prius de Græcorum etiam rituum superstitione disputaverimus. Enimvero, cum unum aliquod veluti corpus bunc in modum existisset, ex permista Phœniciarum Ægyptiarumque fabellarum varietate conflatum, mirum sane videri non debet, si erroris antiqui superstitione perdiu fuerit apud gentes plerasque dominata. Sic igitur, quomodo ante narravi, egregia sese Ægyptiorum commenta fabulæque habuerunt. **52** Nunc ut de Græcis aliiquid dicamus, ordo postulat. Et quanquam istas aliud esse nihil quam fragmenta quædam, inventasque perperane et alieno sensu veterum illarum interpretationes, ipsamet iam saepius hadatorum scriptorum auctoritate judicioque ostendimus; id ipsum tamen produeta in lucem Græcorum hominum theologia clarius apparebit: quippe qui iu suis illis de universo deorum genere commentariis, proprium domesticumque proferant nihil, sed in exterorum signa populorum incident partimque simulacris omnino similibus, parim iisdem quoque mysteriis uti convincantur; quemadmodum ex eorumdem historia quis auferre potest, quam ipsem Diodorus cuius nou semel ante memini tertio quartoque volumine citati operis, quo varias unum in corpus Bibliothecas collegit, hoc prosequitur, eam a Cadmi ætate auspiciatus. Huc vero Cadnum post Moysen natura esse, accurata temporum serie ac successione manifeste comprobatur, ut suo loco ostendemus. Ex que proinde, Græcorum numiis antiquiorem fuisse Moysen, certa ratione conficitur, cum is ætate Cadnum antecesserit, post quem Græcorum deos in lucem editos fuisse constat. Sed ipsissima ejusdem auctoris verba iam audi.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐπιτομὴ τῶν παρ' Ἑλλησι περὶ τὸ θεῖον, καὶ τῶν καθ' αὐτοὺς πρώτων μυθουργέων.

(52) Κάδμον, τὸν Ἀγήνορος, φασὶν ἐκ Φοινίκης ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀποσταλῆναι πρὸς ἀνάζησιν τῆς Σφρόπτει, ἣν ὑπὸ Διὸς ἀρπαγῆναι. Μή εὑρόντα δὲ, εἰς Βοιωτίαν ἀθέλην κινούσαι τε τὰς αὐτὸς Θῆβας, γῆμαντας δὲ Ἀρρονίαν τὴν Ἀφροδίτης, γεννῆσαι δὲ εἰς τοῖς Σεμέλην καὶ τὰς ταύτης ἀδελφάς. Τῇ δὲ Σεμέλῃ τὸν διὰ μεγάτην παραληπθῆναι τὰς ἐπιπλακάς ὄμοιας αὐτῇ ποιήσασθαι ταῖς πρὸς τὴν Ἡραν. Ἐπειδόντος δὲ αὐτῷ θεοπερτῶς μετὰ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν, οὐκ ἴντεχεν τὴν Σεμέλην ἐγκύμονα (53) οὖσαν ἔκτρωσας τὸ βρέφος, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς αὐτὴν τελευτῆσαι. Τὸ δὲ λίαν λαζαντά τὸ παιδίον, παραδόντας τῷ Ἐρμῆι τελέμαφις τε εἰς τὸ ἐν τῇ Νύσῃ δντρον, κείμενον μαζεῦσι Φοινίκης τε καὶ Νίλου. Οὕτω δὲ τραφέντα τὸν Διόνυσον ὑπὸ τῶν Νυμφῶν, εύρεσθη τοῦ οἴνου γενέσθαι, καὶ τὴν φυτείαν δεδάξαι τῆς ἀμπελοῦ τοὺς ἀνθρώπους. Εὔρειν δὲ καὶ τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευαζόμενον πόρμα, τὸ καλούμενον ζύθον· περιφέρει δὲ στρατόπεδον, οὐ μόνον ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν, καὶ τοὺς ἀδίκους καὶ ἀσέβεις τῶν ἀνθρώπων κολαζεῖν, στρατεύσας δὲ εἰς τὴν Ἰνδίκην τριετεῖ χρόνον. Ἐντείθεν τοὺς Ἑλλαγας καταδεῖξας τριετεῖρας θυσίας Διονύσῳ, καὶ τὸν νομίσματον κατὰ τὸν χρόνον τούτον ποιεῖσθαι τὰς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιφανεῖς· σέβειν ταῦτα πάντας ἀνθρώπους, διὰ

(52) Locus alius est Diodori, ex lib. iv, p. 210 B, at subinde decurtatus.

(53) Σεμέλην ἐγκύμονα. Leg. videtur, Σεμέλην καὶ ἐγκύμονα. Αρπ. Diodor., plenius, τὴν δὲ Σεμέλην ἐγκύον ούσαν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς περιπάτωσεως

Eorum epitoma, quæ de Græcorum diis et heroib[us] fabulose conficta sunt.

Cadnum Agenoris filium memorant, ex Phœnicia jussu regis. Europæ quam Jupiter rapuerat quareundæ gratia profectum esse: banc vero quod reperiire non potuisset, in Boeotiam venisse, quæque ibi sitæ sunt Thebas condidisse, ac Semelē cum ejusdem sororibus ex Harmonia Veneris filia, quam uxorem duxerat, suscepisse. At cum a Jove, qui secum rem habuerat, vehementer Semeli petiisset, uti ejus in posterum consuetudine, qua Junonem coueniebat, frui sibi licet, eum majestate plane divina cum tonitu ac fulguribus accessisse, quorum illa vim cum sustinere non posset, quem utero fetum gestabat abortivum effusisse, flammæque coelestis conflagrasse. **53** Jupiter autem, inquit, exceptum infantem Mercurio tradidit, a quo iu quoddam Nysæ antrum Phœniciam inter Nilumque delatus est. Hic ergo Bacchus nympharum studio et opera educatus, vini usq[ue] reperto, vineæ simul plantande rationem boamines docuit, potusque genus, quod ex hordeo conficitur, zythumque, hoc est cerevisia, nomiavatur, invenit. Idem exercitum ex viris mulieribusque conflatum circumducens, penas a facinorosis et iuriis expeditivit. Quod autem is triennium in Indica expeditione posuisset, Græci trieterica sacra ejus in honorem instituere,

οὐκ ἴντεχασσαν, τὸ μὲν βρέφος ἔκτρωσαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς αὐτὴν τελευτῆσαι. Eadem, scilicet cum aliqua tamen varietate, lib. ii, p. 198 A, ubi Junonis fraudum id factum esse scribit.

cum per illud tempus Bacchum sese hominibus spectandum præbere solitus putarent. Ceterum divinos honores propter vini munus, quemadmodum Ceres ob inventi frumenti beneficium, ab universo hominum genere impetravit. Jam alium præterea Bacchum fuisse tradunt, qui hunc longo ætatum intervallo præcesserit, quemque Sabazium nonnulli vocant, Jovis ex Proserpina filium. Hujus non ortus modo, sed etiam sacrificia, ritusque nocturni ac latentes, quod perpetuus veluti comes ad concubitus fœditatem pudor adhærescat, ab illis invehuntur. Eum quoque jugandorum boum rationem primum excogitasse aiunt, ideoque cornua ejusdem simulacris afflunt. At vero juniores alterum ex Semele natum, corporis molitic luxuque diffiluentem, specie formaque præstissime, atque in res veneres pronum admodum ac proclivem fuisse commemorant. In bellicis autem expeditionibus mulierum turbam circumducebat, a quibus hastæ frondibus totæ ferebantur. Quintiam addunt, Musas virgines, eximia rerum plurimarum scientia præditas, itinerum ejus comites fuisse, quæ Bacchi animalium partim suavitate cantus, partim saltationis elegantiæ et cœcinnitate recrearent. Eidem Silenus prædagogum attribuunt, cuius ex præceptis maxima caperet ad virtutem adjumenta. Porro, mitra quidem revinctum illum caput habuisse ferunt, adversus acutos capitis dolores, quos ex immoderate vini haustu pateretur: Bimatri vero cognementum accepisse, quod ex uno quidem patre, sed ex matre gemina Bacche duo nati essent. Ferulam quoque in manu ipsi dare solent, quod cum prisci homines assiduo meri usu in rabiem ac furem acti, sese baculis ita mutuo caderent, ut ex plagiis interitus aliquippe sequeretur, lignorum loco Bacchus eos ferulis uti docerit. Eum præterea volunt Bacchum quidem a Bacchis mulieribus nominatum esse, Lenænum autem quasi torcularium, quod in torcularibus usq[ue] calcentur, **54** Bromium denique quasi sonorum ob ingentem illum fragorem, qui cœlitus in ipsis ortu contigerat. Ad extremum Satyros etiam passim ab illo circumductos, qui eum saltationum et tragediarum oblatione ac voluptate mulcerent, adeoque theatram ipsum, cum iis quæ ad plenam ac numerosam variorum concentrum integratatem pertinent, excogitatum fuisse. Atque hec de Baccho Græci prodiderunt. Jam vero Priapum ejusdem Bacchi Venerisque filium esse tradunt, quod homines vino madidi naturali quodam in obscenam voluptatem impetu arrigere consueverint. Quanquam alii placet, honestum corporis humasi membrum a veteribus Priapum in fabulis appellatum esse; alii vero malunt, idem ipsum quod humanae generationis causa sit, immortales honores ex omni sacrorum memoria consecutum fuisse: quemadmodum etiam Ægyptii ferunt Isidem cum investigandis Osiris membris occupatis, verestrum unum ex omnibus reperire non posset, divinum ei cultum instituisse, et arrectum ejus si-

A τὴν τοῦ οἴνου δόσιν· ὥσπερ καὶ τὴν Δῆμητραν Εἰλική τῆς τοῦ σίτου τροφῆς εὐέσσιν. Εἶναι δέ φασι καὶ ἄλλοι Διόνυσον πολὺ τοῖς χρόνοις προτεροῦντα τούτου, τὸν ὑπὸ τινῶν Σαβάδιον δομαζόμενον, ἐκ Διὸς καὶ Περσεφόνης γενόμενον, οὐ τὴν γένεσιν, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τὰς τιμὰς νυκτερινὰς καὶ κρυψίους εἰσάγουστον, διὰ τὴν αἰσχύνην τὴν ἐκ τῆς συνουσίας ἐπικαλούσθεαν, ἐν καὶ πρώτων βοῦς ἐπιχειρήσαις ζυγινέσσιν· ἀρ' οὐ δῆτα καὶ κερατίαν αὐτὸν εἰσάγουσι. Τὸν δὲ ἐκ Σεμέλης νεώτερον, τρυγέρων τῷ σώματι, καὶ εὐπρεπεῖα διενεγκεῖν, καὶ πρὸς τὰς ἀφροδιτικὰς ἡδονὰς εὐχετάρφορον γενέσθαι φασί. Κατὰ δὲ τὰς στρατείας, γυναικῶν πλῆθος περιάγειν καθεύδομέν τοις λόγχαις τεθυρωμένας. Φασὶ δὲ καὶ τὰς Μούσας αὐτῷ συναπόδει μεν παρθένους οὖσας. Β καὶ πεπαιδευμένας διαφερόντας, ἀς καὶ διὰ μελῳδίας καὶ ὀρχήσεως φυγατωγεῖν τὸν θεόν· παιδαγωγὸν τέ αὐτὸν Σειτάνην μηγάλα συμβάλλεσθαι αὐτῷ πρὸς ἀρέτην. Πρὸς δὲ τὰς ἐκ τοῦ πλονόντος οἴνου κεφαλαιγίας, ἀναδεβέσθαι τὴν κεφαλήν μίτρᾳ. Διεμήτορες δὲ αὐτὸν προσαγορεύουσι, διὰ τὸ πατρὸς ἐνδού πάρκειαν τοὺς δύο Διονύσους, μητέρων δὲ δυοῖς. Νάρθηκα δὲ προσδιόπουσιν αὐτῷ, διὰ τὸ πλονόντας δικράτον τοὺς παλαιοὺς τὸν οἶνον, μανιόδεις γίνεσθαι, καὶ ταῖς βακτηρίαις ἀλλήλους τύπτειν, ὡς καὶ ἀναρισθεῖσας τινας. "Οθεν καὶ ἀντὶ ξύλων, νάρθηκι χρῆσθαι κατέδειξε. Καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν Βάκχον, ἀπὸ τῶν Βακχῶν, Ληγανὸν δὲ, ἀπὸ τοῦ πατεῖσθαι τὰς σταψιάδες ἐν ληγοῖς. Βρόμον δὲ, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ βρόμου. Καὶ Σατύρους δὲ φασὶν αὐτὸν περιάγειν τὰς ὁρχήσεις καὶ τὰς τραγῳδίας, τέρψιν αὐτῷ καὶ ἡδονὴν παρέχοντας, καταδεῖξαι δὲ θεάτρον, καὶ μουσικῶν ἀκροαμάτων ουστήματα. Τοιαῦτα μὲν τοὶ περὶ Διονύσου. Τὸ δὲ Ηράπον, οὐν εἶναι φασὶ Διονύσου καὶ Ἀρφοδίτης, διὰ τὸ τοὺς οἰνωθεντας φυσικῶς ἐντετάσθαι πρὸς τὰς ἀφροδιτικὰς ἡδονάς. Τοις δέ φασι τὸ αἰδοῖον τῶν ἀνθρώπων τοὺς παλαιοὺς μυθικοὺς Ηράποντον δονομάζειν. "Ενοι δὲ λέγουσι, τὸ γεννητικὸν μόριον αἵτιον ὑπάρχειν τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἀπάντα τὸν αἰώνα τυχεῖν τῆς ἀθανάτου τιμῆς. "Νοστρὸν οὖν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι τὴν Ἰστιν Ἐρησον τὰ μελά τοῦ Όντριδος ἀναζητοῦσαν, τὸ αἰδοῖον αὐτὸν μὴ δυναμένην εὑρεῖν, καταδεῖξαι τιμὴν ὡς θεὸν, καὶ ἀνιστεῖν κατὰ τὸ Ιερὸν ἐντεταμένον. 'Αλλὰ καὶ παρ' Ἑλλήσιν οὐ μόνον ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς τελεταῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀλλαγαῖς οὐσίοις ὁ θεὸς τυγχάνει τινὸς τιμῆς, μετὰ γέλωτος καὶ παιδικῆς παραστατικῆς ἐν ταῖς θυσίαις· ὡς καὶ τὸν Ἐρμαρρόδειτον, ὃν ἐξ Ἐρμοῦ καὶ Ἀρφοδίτης γεννηθέντα, τυχεῖν τῆς προστηροίας. Τούτον δέ φασι τὸν θεόν κατὰ τινῶς χρόνου φαίνεσθαι παρ' ἀνθρώπους, καὶ γεννᾶσθαι τὴν τοῦ σώματος φύσιν ἔχοντα ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. "Ενοι δὲ τὰ τοιαῦτα τέρπατα ὑπάρχειν φαστοί, σπανίως τε γεννέμενα, σημαντικά ποτὲ μὲν κακῶν, ποτὲ δὲ ἀγαθῶν γίνεσθαι. Τὰς δὲ Μούσας, θυγατέρας εἶναι αἱδεῖς καὶ Μηνησοῦντες δὲ, Οὐρανού καὶ Γῆς. Παρθένους τε αὐτὰς εἰ τελεῖσθαι μυθολογῶσι, τυχεῖν τε τῆς προστηροίας ἀπὸ τοῦ μεντεντοῦ τῶν ἀνθρώπων, τούτο δέ ζει διδ-

ταν τὰ καλά. Περὶ δὲ τοῦ Ἡρακλέους Ἐλλήνες πολλὰ φασί. Δανάὸς τῆς Ἀκριόν καὶ Διὸς, γενέσαι Παροῖς· Περόπως δὲ καὶ Ἀνδρομέδας, Ἡλεκτρόνων· οὐδὲ τῶν γενέσαις τὴν Ἀλκμήνη, η̄ μηγέντα τὸν Διὸν γεννῆσαι τὸν Ἡρακλέα. Μισγόμενον δὲ αὐτῇ, τρι-
τελεῖσσα τὴν νύκτα ποιῆσαι μόνην ταύτην τοῦ Διὸς τὴν διάλιαν, οὐκ ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας ἔνεκα γενέσθαι, καθάπέτελντε τῶν δλῶν γυναικῶν, ἀλλὰ τὸ πλείστον τῆς παιδοτοικίας χάριν. Τὴν δὲ Ἡραν ἡλιοτοπούσαν παρακατασχεῖν μὲν Ἀλκμήνης τὰς ὁδόνας, τὸν δὲ Ἐδρυοῦθα πρὸ τοῦ καθήκοντος χρόνου πρὸς ὃν ἥπατεν, τῷν διὼ πραγμούντος τὸν τεχθόσμενον μετ' ἀκείνην τὴν ἡμέραν βασιλεύειν τοῦ Περσιδῶν γίνονται. Τεκούσα δὲ Ἀλκμήνη, ἔξθητεν, ὡς φασι, τὸ βρέφος, ὅδον τῆς Ἡρας. Τὴν δὲ Ἀθηνῶν ἀγα-
τεῖσσαν τὸ βρέφος, πεισαι τὴν Ἡραν ὑποσχεῖν αὐτῷ τὴν θηλήν. Τοῦ δὲ παιδὸς ὑπέρ τὴν ἡλικίαν βασιλε-
ρεοῦ πατοσασμένου τὴν θηλήν, ἡ μὲν Ἡρα ὀιδαγή-
νεσσα τὸ βρέφος ἔβριψεν Ἀθηνᾶ δὲ κομιτημένη αὐτῷ, τὴν μητέρα τρέψειν παρεκελεύσατο. Μετὰ δὲ ταῦτα
ἡ μὲν Ἡρα δύο δράκοντας ἀπέστειλε, τοὺς ἀναλι-
σοντας τὸ βρέφος, δὲ παῖς οὐ καταπλαγεῖ, ἐκά-
τερος τῶν κειρῶν τὸν αὐχένα οὐλέας ἀπέτινε τοὺς
δράκοντας. Ἀνέρ δὲ γενομένῳ τῷ Ἡρακλεῖ, Ἐύρω-
θεος δὲ τὴν βασιλείαν ἔγον τῆς Ἀργείας, προστά-
ται διῶλους τελέσας δώδεκα. Εἰς πολλὴν δὲ ἀμπυχαίνων
ἱρκεύοντας αὐτοῦ, Ἡρα μὲν ἐπερμένει αὐτῷ λύσαν-
δε δὲ τῇ φυχῇ δυσφορῶν, εἰς μανίαν ἀνέπεισε τοῦ πά-
θους δὲ αὐξανομένου, τῶν φρενῶν ἀπὸ τοῦ γεννομένου,
τὸν ἔταρον καὶ ἀδελφούσιν Ἰόλαον ἐπεβάλλοτε κτεί-
νειν, τοῦ δὲ φεύγοντος, τοὺς ίδιους παῖδας ἐκ Μεγά-
ρας, τῆς Κρέοντος τοῦ βασιλέως θυγατρός, γενομένους
εὐτῷ κατετόξευσεν ὁ πολεμίους. Καὶ μετὰ ταῦτα
ἥρμα καταστεῖς ὑποργεῖ τῷ Ἐύρωθεοῖ τοὺς δώδεκα
διῶλους. Ἀναιρεῖ δὲ καὶ τοὺς Κενταύρους, μεθ' ὧν
κίριων τὸν ἐπὶ τῇ λατρείᾳ βοώμενον. Φασὶ δὲ διῶλοι
τι συρῆναι κατὰ τὴν γένεσιν τοῦδε τοῦ θεοῦ. Στοὺς
τὸν πτώτην μὲν ἐμίγη γυναικὶ θητῇ Νιόβῃ τῇ Φορω-
νώᾳ, ἐσχάρῃ δὲ, Ἀλκμήνῃ τῇ τοῦ Ἡρακλέους μητρὶ.
Ταύτην δὲ ἀπὸ Νιόβης ἔκκαιδεκάτην γενεalogούσαν.
Ἐν ταύτῃ δὲ τὴν πρὸς τὰς θυνταῖς διώλιαν κατέλι-
σαν. Ἀλλὰ γάρ τελέσας τοὺς διῶλους δὲ Ἡρακλῆς, τὴν
μὲν ἔπιστον γυναικας Μεγάραν συνώχθησεν Ἰόλη τῷ
ἀδελφῷ, διὰ τὴν περὶ τὰς τέκνα συμφοράν. Αὐτὸς δὲ
Ἰόλην τὸν Ἐύρωτον πρὸς γέρον αἰτήσας, χρηματὸν λαμπάδεις ἀπολιθή-
σεσθαι τῆς νόσου, εἰ πρότερον πράσεις δουλεύσειν.
Πλέυσας οὖν εἰς τὴν Φρυγίαν ὅπο τον τῶν φύλων
πεπράσκεται, καὶ διῶλος γίνεται Ομφάλης βασιλευό-
σης τῶν τότε Μαιῶνων, νυν δὲ Λιδῶν ὄνομαζομέ-
νων. Γίνεται δὲ αὐτῷ κατὰ τὸν τῆς δουλείας καιρὸν ἐκ
βούτης οὐδὲ Κλεόδοτος. Γῆμας δὲ τὴν Ομφάλην,
ποιεῖται καὶ ἐξ αὐτῆς παῖδας. Ἐπανῶν δὲ εἰς τὴν
Ἀρκαδίαν, καὶ καταλύσας παρὰ Λεῷ (56) τῷ βασι-
λεῖ, τῇ θυγατρὶ τούτου λάθρᾳ μηγεῖς, καὶ ποιήσας
αὐτὴν ἔγκυον, ἐπανῆλθε. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν
ἔγειρε Δηλίανεργα τὴν Οινόης, τεττακούστος ἡδη

A mulierum in templo consecrasse. At enim apud Græcos non tantum in Bacchi sacris et initiis, verum et in ceteris quoque omnibus hoc nnninis genus, in sacrificia cum risu ac jocis inductum, certo quodam honore prosequuntur. Persimilis hunc Hermaphroditus, cui quod Herme et Aphrodite, hoc est Mercurio ac Venere satus esset, hoc nominis tribuere. Ac nonnulli quidem statim quibusdam temporibus deum istum inter homines apparere, virilique simul ac muliebri sexu procreari scribunt : alii contra, quod ejusmodi hominum ortus perraro contingent, eos in prodigiorum loco habitos, res nonnunquam adversas, aliquando secundas prænuntiare defendant. Præterea Musas alii Jovis ac Mnemosynes, alii Coeli Terraque filias esse volunt: easdem virginis fuisse plerique fabulantur, Musarumque nomine appellatas, quod homines ipsos μεν, id est honesta docere putarentur. De Hercule autem in hunc fere modum Græci loquuntur. Perseum quidem ex Jove et Danae Acrisia filia procreat, Electryonem ex Audromeda suscepisse, qui Alcmenam postea generuit : Alcmenam vero Jovis, qui noctem in suo completo cum tribus noctibus sequaverat, Hereulem peperisse. Et quidem solum hunc ex omnibus Jovis congressum, non ex amatoria cupidine ut ceteros, quibus rem cum aliis mulieribus habuerat, sed ex singulari quadam ac præcipua suscipiente sobolis cupiditate profectum esse. At Juno zelotypia flagrans, cum Jovem diserte 55 prædicantem audiisset, futurum ut qui eō die nasceretur, in Persidum generi imperaret, Alcmena partu qui maturus jam erat inhibito, Eurystheum in lucem autē legitimū nascendi tempus eduxit. Quin etiam Alcmena Juonis metu sublatum infantem exposuit ; Pallas autem ejusdem admiratione capta, Junonem ipsam ut mammam illi præberet, adduxit, quam ubi vehementius quam aspas ferre videbatur infans attraxisset, Juno doloris impatiens eum projectit, Pallas vero susceptum ut mater aleret sua abortione perfecit. Nec multo post geminos dracones qui puerulum deglutirent Juno summittit : at ille nihil territus alterum dextera, sinistra alterum eliso gutture suffocavit. Cum autem virilem Hercules statutum attigisset, Eurystheus qui tum Argis imperabat, certamina duodecim ei confiencia præscribit, eumque, dum ingenti rerum difficultate anxius ac perturbatus haberet, immisso furore Juno de mentis potestate dejet. Ergo vi morbi animum in dies altius pervadente, cum iam nullum amplius rationis sensum haberet, socium ac nepotem Iolaum interfere conatus, cumque is sese fuga subduxisset, liberos ipse suos ex Megara Creonis regis filia susceptos sic tanquam hostes sagitis conferit. Postea sibi paulatim meutique redditus suæ, ex imperatis ab Eurystheo certaminibus duodecim vitor evasit, ac centauros ipsumque ajeo Chironem medicina arte

(56) Αερ. Diodor., pag. 239 D. Αλεψ, rectio. Vide Pausaniam in Arcadicis, p. 239, ubi de hoc Herculeo plurius. Aleps illi uomen, Αλύη.

florentem occidit. Cæterum, peculiare ac singulare quidpiam hujus in numinis procreatione contigisse narrant: quippe, Jovem enim, ut cum Niobe Phœrouei filia mortalium omnium mulierum principe, ita cum Alcmena Herculis parente omnium postremarente habuisse, et in ea, quam post Nioben decimam sextam generatione ordine numerauit, sicut cum mortalibus congreendi fecisse. Porro, cum e suis illis expeditionibus victor Hercules rediisset, Megarae uxorem, ob acerham liberorum, quos illa sibi pepererat calamitatem, matrimonio cum Iolo nepote conjunxit: ipse vero cum expeditam ad nuptias Iolen ab Eurylo patre non impetraret, in morbum incidit, quo ita demum se liberatum iri ex oraculo intelligit, si prius sese venundatum voluntariae servituti manciparet. Igitur in Phrygiam navigatione suscepta, ab uno quodam ex amicis venditus, Omphalen eorum, qui tum quidem Maones vocabantur, nunc vero Lydorum nomen habent, reginam dominam sortitus est: ac primum servitutis suæ tempore filium ex ancilla quadam genuit, nomine Cleolam; mox ubi Omphalen ipsam in 56 conjugem duxisset, liberos ex ea quoque suscepit. Inde repetita Arcadia, poste aquam Lei regis filiam, a quo exceptus hospitio fuerat, clandestino concubitu gravidam effecisset, continuo rediit. Tum extincto jam Meleagro Dejaniram Oenei filiam uxorem ducit, idemque postmodum cum Phyle cuiusdam filia, quam bello ceperat, congrederitur, ex eaque Telegoleum generat. Cum autem apud Oeneum aliquando cœnaret, eum, qui mensæ ministrabat, quod nescio quid ministerio obeundo peccasset, pugno percussum iuteremil. Præterea, cum itinere suscepto ad Evenum fluvium accessisset, Nessus ibi centaurum offendit, qui viatores mercede traiiceret. Hic transvecta primum Dejanira, mulieris amore captus ob elegantiam formæ singulararem, ipsam vi opprimere conabatur; sed cum illa virum magnæ voce appellasset, Hercules centaurum quidem sagitta confixit; Nessus autem in flagranti concubitu ob vulnera acerbitatem morti jam proximus, philtrum Dejanira sese daturum pollicetur, quo si uti velit, omnino perficiat ut ne alterius unquam Hercules mulieris amoribus capiatur. Jubet itaque, seminis sui defluentis aliquid colligere, quod cum oleo et sanguine, qui ex teli cuspidè distillabat, commisceret, eoque tunicam Herculis ungeret. Paruit Dejanira, atque apud se pharmacum servavit. At Hercules rursus cum aliis duabus, quas bello ceperat, consuevit, quarum altera Phyllantis cuiusdam filia Antiochum, altera vero Astyanira nomine, rege Armenio parente sata, Ctesippum ei peperit. Deinde Thespis Atheniensis Erecthei filius, qui ex diversis mulieribus filias quinquaginta generat, cum eas omnes ex Herculis complexu prolem suscipere vehementer optaret, eum al magnilice admodum lauteque accpto singulas

(55) Παροεστ. Verti apud Oeneum, Diodor. enim leg. παρ' Olvei, quem tribus ante lineis nominauit.

A τοῦ Μελέαργου. Λαβὼν δὲ αιχμάλωτον τὴν Θυλέως θυγατέρα, ἐπειρήτη αὐτῇ, καὶ ἐτέκνωσε Τάηπόλεμον. Δειπνὸν δὲ παροίει (53), τὸν διακονοῦντα περὶ τι διαμαρτήσαντα κονδύλῳ πατάξας ἀπέκτεινεν. Ἐπειτὴ δὲ πορευόμενος ἥλθε πρὸς τὸν Εἴρηνον ποταμὸν, καταλαμβάνει Νέσσον τὸν Κένταυρον, μισθῶν διαβιβάζοντα τὸν ποταμὸν. Οὗτος δὲ πρότερον διαβιβάζασας τὴν Δημάνειρα, καὶ διὰ τὸ κάλλος ἔρασθεις αὐτῆς, ἐπεχείρησεν αὐτὴν βάσασθαι. Ἐπιβοωμάνης δὲ αὐτῆς τὸν ἄνδρα, δὲ μὲν Ἡρακλῆς ἐπέζευσε τὸν Κένταυρον δὲ δὲ Νέσσος μεταξὺ μισθόμενος, καὶ διὰ τὴν δύνητα τῆς πληγῆς εἰδίς ἀποθνήσκων, ἐφῆσε τῇ Δημάνειρᾳ δύσων φύλτερον, διποιεῖ μηδὲμι τῶν ἄλλων γυναικῶν Ἡρακλῆς θελήση πλησάσας. Παρεκλεύσατο οὖν, λαβούσας (55) τὸν ἐξ αὐτοῦ πεσόντα γόνον, καὶ τούτῳ προσμίξασαν ἔλαιον καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀκίδος ἀποταξάμενον αἷμα, χρειαὶ τῶν χιτῶνα τοῦ Ἡρακλέους. Τοῦτο δὲ ποιήσας Δημάνειρα, κατέληπτο παρ' ἀντητῇ τῷ φάρμακον. Πάλιν δὲ ὁ Ἡρακλῆς τὴν Θυλέων τοῦ θυγατέρα λαβὼν αιχμάλωτον, καὶ μιγεῖς αὐτῇ, οὐδὲν Ἀντιοχον ἔγνωντο. Καὶ πάλιν Ἀστυάνειραν τὴν Ἀρμενίου τοῦ βασιλέως θυγατέρα λαβὼν αιχμάλωτον, καὶ μιγεῖς αὐτῇ, Κτησιππον οὐδὲν ἔγνωντο. Θέσπιος δὲ δὲ Ἀθηναῖος παῖς Ἐρεχθίως, ἐκ διαφόρων γυναικῶν θυγατέρας ἀριθμῷ πεντήκοντα πεποικιλλών, φιλοτιμησάμενος τε αὐτᾶς ἐξ Ἡρακλέους παῖδας κτησασθαι, καλέσας ἐπὶ τινὰ θυσίαιν τὸν Ἡρακλέα, καὶ λαμπτῆρις αὐτὸν ἐπιτίάσας, κατὰ μίαν αὐτῷ τὸν θυγατέρων ἀπέστειλεν. Οὐ δὲ μιχτὸν νυκτερινὸν διέψειε τὰς πάσας, καὶ γίνεται πατήρ τῶν καλουμένων θεσπιαδῶν. Λαβὼν δὲ καὶ τὴν Ἰάλην αιχμάλωτον, καὶ θυσίαν ἐπιτίλην, ἀποτελεῖς ἐπὶ τὴν γυναικὰ Δημάνειραν, ἢτις χιτῶνας καὶ ἱμάτια, οἷς εἰώθεις χρῆσθαι πρὸ ταῦθιστα. Ἡ δὲ τὸν χιτῶνα χρέασα τὸ περὶ τοῦ Κένταυρος διδομένην (56) φύλτερον ἀποτέλει. Οὐ δὲ Ἡρακλῆς τὸν χιτῶνα περιβέμενος, περιέπεσε τῇ μεγίστῃ συμφορῇ. Τῆς γὰρ ἀκίδος τὸν ἐξ τῆς Ἐγίνης ίδνε πατείησιας, καὶ διὰ τοῦτο τὸν χιτῶνα διὰ τὴν θερμασίαν τὸν σάρκα τοῦ σώματος λυμανιούμενον, πειραλγής γενέμενος τὸν διακονοῦντα ἀπέκτεινεν, αὐτὸς τε κατὰ χρησμὸν πυρὶ ἐπιτύπων παραδοὺς. οὕτως κατέλυσε τὸν θιόν. Καὶ τὰ μὲν καθ' Ἡρακλέα τοιάστα. Περὶ δὲ τοῦ Ἀστληποῦ, φασὶν εἶναι οὐδὲν Ἀπόλλωνος καὶ Φορωνίδος. ζητῶσαι δὲ τὴν Ιατρικὴν ἐπιστήμην, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προσῆναι τῇ έδρᾳ, ὡς πολλοὺς τῶν ἀπετεγωτωμένων ἀρβάτων παραδέους θεραπεύειν. "Μετὰ τὸν Δία παροξυνθέντα, κεραυνῷ βλαβέντα αὐτὸν διαφεύγει· τὸν δὲ Ἀπόλλωνα διὰ τὴν διανέστησιν τοῦ πανδές παροξυνθέντα, φοεύσαι τοὺς τὸν κεραυνὸν τῷ Διὶ κατασκευάσαντας Κύκλωπας. Ἐπὶ δὲ τῇ τούτων τελευτῇ παροξυνθέντα τὸν Δία, προστάξαι τῷ Ἀπόλλωνι θητεύσαι παρ' Ἀδμήτῳ, καὶ ταῦτη τὴν τιμωρίαν λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὸν ἔγκληματος. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν Βιβλιοθήκων διάδοσις παρατέταιται.

solemne quoddam sacrificium invitat, eidemque scorsim summittit. Ille autem cum omnibus uia

(55) Λαβούσα. Forte λαβούσαν. Εθιτ.

(56) Διδομένη. Leg. διδομένη. Εθιτ.

etdemque nocte congressus, eorum, qui Thespiada: **A** satis. Jam vero quod *Æsculapium* attinet, hunc Apollinis ex Phoronide solum esse tradunt, qui cum medicinae artem præcipuo quadam studio coleret, tantum est in ea laudis et glorie consecutus, ut plurimos cliam, quorum deplorata jam salus erat, præter omnium expectationem incolumenti redderet: quod Jupiter cum moleste ferret, eum fulmine ictum vita spoliavit. Apollo vero interitu filii graviter commotus, Cyclops fulminis illius artifices interemis: quorum cæde Jupiter vehementius exasperatus Apollinem jussit humilem ac soridam Admeto regi operam navare, haucque ab eo commissi facinoris penam expedit. Atque hac Diodorus libro *Bibliotheca* quarto commemorat.

Kai tēn λοιπήν δὲ θεολογίαν πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τὸν B οἶνον ἔθιστον μετειληφέναι φράσι τούς Ἑλλήνας, γρά-
φαν ἐν τῷ τρίτῳ τῆς αὐτῆς Ἱστορίᾳ τάδε· « Φυσι-
τῶν (56) Ἀτλάντων πρώτον παρ' αὐτοῖς βασιλεὺ-
ους Οὐρανὸν, τούτου δὲ γενέσθαι πτίδας ἐν πλεισμού-
νων πέντε πρόδε τοῖς τεσσαράκοντα, ὃν ὀκτωκαι-
λεῖα λέγουσιν ὑπάρχειν ἐκ Τεταλας (57) γυναικές, ή
σύρφονα τενομένην καὶ πολλῶν ἀγθῶν αἰτιαν,
ἀποδιδῆναι μετὰ τὴν τελευτὴν, Ἡγειρομαστεῖ-
σαν. Γενέσθαι δὲ Οὐρανῷ θυγατέρας Βασιλείαν καὶ
Τίαν, καὶ Πανδώραν. Τὴν δὲ Βασιλείαν ἐκθρέ-
ζαν τοὺς ἀδελφούς, μητρὸς εἴνοις παρεχομένην,
μητρὰ (58) προσταγορευθῆνα. » Τοτερον δὲ μετὰ τὴν
οὐρανοῦ τελευτὴν συνοικήσασαν Ὑπερίον τῷ
Ἄλιρῷ, γεννῆσαι δύο παιδες, οὓς καὶ ὄντας μαστεύ-
σαν καὶ Σελήνην. Τοὺς δὲ ἀδελφοὺς τῆς Ρέας φο-
νητάς, τὸν μὲν Ὑπερίονα καταστάξας, τὸν δὲ
Ἔιον εἰς τὸν Ἡραδανὸν ποταμὸν ἀπονίξας· τὴν δὲ
Σελήνην ταῦτα μασθοῦσαν, ἀπὸ στέγους ἐκυρώσας βίβατ. Τὴν δὲ φυλέρα έμμενην γενομένην πλανδούσα κατὰ
τὴν χώραν, λελυμένην, μάντας τρίχας, διὰ τυρπάνων
δὲ καὶ κυρδάλων ἐνθεάζουσαν, καὶ δῶς ἀφανῆ καὶ
εὐθὺ γενέσθαι. Τοὺς δὲ δήλους θαυμάσαντας τὴν πε-
ριπτώσαν, τὸν μὲν Ἄδιον καὶ τὴν Σελήνην μεταγα-
γίην τῇ τὰ κατ' Οὐρανὸν ἀστέρᾳ τὴν τε μητέρα τού-
των, θεόν τε νομίσασι, καὶ βωμῶν ἰδρύσασθαι, καὶ
ταῖς διὰ τυρπάνων καὶ κυρδάλων ἐνεργείαις τιμῆ-
σαι.

« Φρύγες δέ φασι Μήδαν βασιλεύσαντα τῆς Φρυ-
γίας, παῖδας Κυβελῆνης κτήσασθαι, ἣν καὶ σύργα τρό-
πην εὑρεῖν, κληθῆναι τε Ὀρεαν μητέρα· Μαρσύαν δὲ
τὸν Φρύγα πρόδε ταῦτη φύλαν ἔγοντα, πρώτον αὐ-
τοῖς συστήσασθαι· διατελέσαι δὲ μάχῃ τελευτῆς
ἀποίρων ἀφροδιτίων. Τὴν δὲ Κυβελῆνην συνελθοῦσαν
εἰς δρυλαν Ἀττιδα, γενέσθαι ἔγκυμονα. Οὗ γνωστέ-
τος, διατήσει πατέρος τὸν Ἀττιν ἀντεῖλε, καὶ τὰς
τροφούς· τὴν δὲ Κυβελήνην ἐμμανή γενομένην, ἐπὶ τὴν
χώραν ἐκπηδῆσαι, ἐκτίσει τε διώλιζουσαν καὶ τυπα-
νίζουσαν διατελέσιν. Συνεῖναι δὲ αὐτῆς Μαρσύαν, διὸ εἰς

(56) Φασι τοινούς. Diodor. lib. iii. p. 180 B, ex quo nonnulla strictius Eusebius.

(57) Τεταλας. Lege Titanae cum Diodoro, p. 190 B, ubi etiam ait, octodecim illos Titanae liberos ἄπ-

A satis. Jam vero quod *Æsculapium* attinet, hunc Apollinis ex Phoronide solum esse tradunt, qui cum medicinae artem præcipuo quadam studio coleret, tantum est in ea laudis et glorie consecutus, ut plurimos cliam, quorum deplorata jam salus erat, præter omnium expectationem incolumenti redderet: quod Jupiter cum moleste ferret, eum fulmine ictum vita spoliavit. Apollo vero interitu filii graviter commotus, Cyclops fulminis illius artifices interemis: quorum cæde Jupiter vehementius exasperatus Apollinem jussit humilem ac soridam Admeto regi operam navare, haucque ab eo commissi facinoris penam expedit. Atque hac Diodorus libro *Bibliotheca* quarto commemorat.

Idem autem, Graecos reliquam pariter sua: theologiae silvam ab exterris nationibus mutuatos esse docens, operis sui tertio ita fere scribit: « Cœlum Atlantii primum apud se regnasse dicitant, qui liberos quinque supra quadrangula ex pluribus mulieribus procrearunt, quorum octodecim Titæ matre natos esse volunt. Hanc vero, quod singulari temperantia laude floruisse, ac de suis optime merita esset, divinitatem post obitum consecutam, novoque nomine Terram appellatam fuisse. Præterea Cœli filias Basileam, Rheamque laudent, que Pandora quoque nominatur. Ac Basileam quidem aiunt, quod materna plane benevolentia fratres educasset, matrem esse uincipiatam: cumque Cœlo jam vita functo cum Hyperione fratre matrimonium inuisset, liberos genuisse duos, quorum alterum Solem, alterum Lunam vocari: Rhei vero fratres, quod ab iis sibi metuerent, Hyperionem primum jugulasse, deinde Solem Eridani fluminis aquis præfocasse; Lunam autem, accepto diræ calamitatis nuntio, sese de summo tecto præcipitem dedisse: matrem denique furore actam, sparsis crinibus, tympanisque ac cymbalis allatum numinis et impetu ostendente, totam passim regionem oberrasse, donec ipsa quoque omnium ex oculis evanuisse. Itaque multitudinem huius novitate casus attonitam, Solem atque Lunam in gemina cœli sidera traostulisse, utriusque vero matrem deæ loco habitam erectis altaribus, et usurpatu simili tympanorum cymbalorumque crepitu coluisse.

D 58 « At vero Phryges Meonem quendam aiunt Phrygia regem siliam habuisse nomine Cybelem, quae prima fistulam invenerit, et Montana Mater appellata fuerit: Marsyam autem patria Phrygem, cum ipsi familiaris esset, tibias cunflavisse; ei corporis integratam a rebus venereis immunem ac liberam ad obitum usque servasse. Addunt præterea Cybeles Patrem, cum eam ex Attidis consuetudine uterum gestare compumperet, de medio non Attini modo, sed ipsas quoque nutrices sustulisse: qui adolescentis interitus eo Cybeles animum furore

τῆς μητρὸς ὀνομάζεσθαι Titanaς. Quæ notatio quam recta sit, mythologi viderint. Vide p. 192 A, pen.

(58) Μητέρα. Diodor., μεγάλην μητέρα.

concitavit, ut per universam regionem cum ulula-
tibus, ac tympanorum sonitu perpetuo discursaret. Porro Marsyam tum quidem ut plurimum cum ea
versatum esse, postea vero ab Apolline, qui victo-
riam ex musico certamine cum eodem commisso
retulerat, cutem ipsi vivo ac spiranti detractam
fuisse. Deinde Apollinem Cybeles amore flagrantem,
errorum ei se se ad Hyperboreos usque comitem ac
socium præbuisse, Attidisque cadaver sepeliri, Cy-
beleisque ipsam pro dea coli jussisse: quæ causa
sit, quamobrem Phryges etiamnum hunc morem ita
relincant, ut adolescentis interitum lacrymis lucu-
que prosequantur, eumque cum Cybele tum ex-
structis aris, tuu solemnibus sacrificiis venerantur.
Quin etiam ab iisdem postmodum in Pessinunte
Phrygiae oppido superbum ac magnificum illi tem-
plum excitatum, in eoque sacrificia houoresque
divinos maximo splendidissimoque apparatu insti-
tutus fuisse. Jam vero Coeli filios Hyperione sublati
reguum inter sese divisisse, quorum longe claris-
simi Atlas et Saturnus evaserint. Atque Atlantem
quidem vicina Oceano loca tenuisse, rara quadam
astrologia cognitione prestantem. Hunc septem filiis
habuisse nomine Atlantidas, quæ ex primario-
rum eximiisque indolis deorum concebitu amplissimi
generis capita ducesque fuerint, suscepisti ejus-
modi liberis, quos propter virtutem in deorum
heroumque numero postea censuerunt. Earum vero
nata maximam, quæ Maia vocabatur, Mercurium
Jovi peperisse. At Saturnum non minus avaritia
quam libidine intemperantiaque famosum, Rbeam
sororem secum matrimonio conjunxit, ex eaque
Jovem suscepisse. Et alium quidem jam ante Jovem
exstitisse, qui Coeli frater cum esset in Creta regu-
verat, quem tamen posterior hic longo dignitatis
et glorie superarit intervallo. Quippe hunc enim
orbi terrarum universo imperasse, cum prior ille
soli Creta dominatus esset, ubi decem filios Cure-
tas nomine procrearit; cuius etiam adhuc sepul-
chrum in Creta ostendi fama est. **59** Porro Saturnum
Siciliam, Lilyanum et Italianum imperio tenuisse,
cujus filius Jupiter vite rationum inierit paternam
enim conteriam. Hunc alii regum cedente
ultra patre capessisse volunt, alii consensu popu-
lorum, qui patrem odio prosequerentur, electum
fuisse: cumque Saturnus, Titanum auxilio fretus,
in filium novisset, commisso prælio Jovi cessisse
victoriæ, qui universum postea mundum peragra-
rit. Eudem non robore modo corporis, sed alia-
rum quoque virtutum laude præstissime, in eoque
curam omnem ac studium posuisse, ut sceleratos
quidem meritis penitus afficeret, bonos autem bene-
ficiis cumularet: id quod in causa fuerit, cur eum
rebus humanais subductum Zῆνa, hoc est vite pa-
rentem, nominarint, quod hominibus ipse bene
vivendi auctor fuisse videretur. Atque hæc sunt

(59) Συμπλακηθῆναι. Ita enim Diodor., quod
rectius visum est quam συμπλαχῆναι, ut ante lege-

A διμιλλαν περὶ μουσικῆς ἀλλόντα τῷ Ἀπόλλωνι. καὶ
ἡτηθέντα, ζῶτα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκδιηγήνεται.
Τὸν δὲ Ἀπόλλωνα, ἀρασθέντα τῆς Κυβέλης, συμπλα-
κηθῆναι (59) αὐτῇ μέχρι τῶν Ὑπερβορέων, κιλεύσας
τε θάψαι τὸ Ἀττίδος σύμμα, καὶ τιμὴν ὡς θύδι τὴν
Κυβέλην. Διόπερ εἰσάτι καὶ σῆμερον τοὺς Φρυγας
τούτῳ ποιεῖν, θρηνοῦντας τοῦ μειρακίου τὸν θάνατον,
βωμούς τε ἱερουσαμένους, θυσίας "Ἄττιν τε καὶ τὴν
Κυβέλην τιμὴν. "Οὔτερον δὲ ἐν Πεσινοῦντι τῆς Φρυ-
γίας κατασκευάσαι ναὸν πολυτελῆ, καὶ τιμὰς καὶ
θυσίας καταβεῖσαι μεγαλοπρεπεστάτας. Μετὰ δὲ τὴν
Ὑπερβόλου τελεύτην τοῦ Οὐρανοῦ πάθες διελέσθαι
τὴν βασιλείαν, ὃν ὑπάρχειν ἐπιφανεστάτους "Ἀτλαντας
καὶ Κρόνον. Τούτον δὲ τὸν Ἀτλαντα λαβεῖν τοὺς πατέρας
τὸν Υκεανὸν τόπους, γενόμενον ἀστρολόγον δριστὸν."
Β ὑπάρξαν δὲ αὐτῷ καὶ θυγατέρας ἑπτά, τὰς καλούμε-
νας Ἀτλαντίδας. Ταύτας δὲ μιγεῖσας τοῖς εὐφυεστά-
τοις θεοῖς, ἀρχηγούς καταστῆναι τοῦ πλείστου γένους,
τεκούσας δὲ ἀρτηθῆ θεοὺς καὶ ἥρωας. "Ἅν την πρε-
σβυτάριστην Μαιαν διὰ μιγεῖσαν, τεκνογονίας τοῦ Ἐρ-
μῆν. Τὸν δὲ Κρόνον, διαφέροντα πλεονεκτέας καὶ ἀσελ-
γείτε, γῆμαι τὴν ἀδελφὴν Ἐρέαν, ἐξ οὗ γεννήσας τὸν
Δία. Γεγονέναι δὲ καὶ ἔτερον Δία τὸν ἀδελφὸν μὲν
Οὐρανοῦ, τῆς δὲ Κρήτης βασιλεύσαντα, τῇ δέῃ πολὺ^C
λειπόμενον τοῦ μεταγενεστέρου. Τούτον μὲν οὖν βασι-
λεύει τοῦ σύμπαντος κόσμου : τὸν δὲ τῆς Κρήτης, καὶ
δέκα παῖδας γεννήσας, τοὺς δομομασθῆναις Κουρήτας,
δεκάνουσαν δὲ αὐτῷ φασιν εἰσεῖν τὸν τάρον τὸν Κρήτην.
Διαναστεύει δὲ τὸν Κρόνον κατὰ Σικελίαν καὶ Λι-
βύην καὶ Ιταλίαν. Τούτον δὲ γενόμενον τὸν Δία, τὸν
ἐπαντίον τῷ πατέρι βίον ζῆται. Διαδέξασθαι δὲ αὐ-
τὸν τὴν βασιλείαν οἱ μὲν φασιν ἐκόντος τοῦ πατέρος
περαχωρίσαντος· οἱ δὲ, ὑπὸ τῶν δχιών αἰρεθέντα
διὰ τὸ μίσος τὸ πρὸ τὸν πατέρα. Ἐπιστρατεύαν-
τος δὲ ἀπὸν τοῦ Κρόνου μετὰ τῶν Τιτάνων, κρα-
τήσαις μάχῃ τὸν Δία, καὶ ἀπλεθεν πᾶσαν τὴν οἰκου-
μένην, διενεγκεῖν δὲ αὐτὸν σύμπτως ρώμη, καὶ ταῖς
ἄλλαις ἀρταῖς, σπουδήν τε ποιεῖσθαι πάσαν εἰς καλα-
σιν μὲν τῶν ἀστεων, εὐεργεσίας δὲ τῶν ἀγαθῶν, ἀνδ^D
ῶν μετὰ τὴν έξ ἀνθρώπων μετάσπασιν δομομασθῆναι
Ζῆνα. Ήδα τὸ δοκεῖ τοῦ καλῶς ζῆν αἰστον γενέσθαι
τοῖς ἀνθρώποις. Τὸν μὲν οὖν πατέρα τοῦ Ἀτλαντείου
θεολογουμένων, τὰ χεράλια ταῦτα ἔστι. Τούτος δὲ
φασι καὶ τοὺς "Ἐλλήνας συγχρήσθαι. " Ταῦτα δὲ Διό-
δωρος ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰστοριῶν. "Ο δὲ αὐτὸς καὶ
ἐν τῇ ἑκτῃ ἀπὸ τῆς Εὐνημέρου τοῦ Μεσσηνίου γρα-
φῆς, ἐπικυρῷ τὴν αὐτὴν θεολογίαν, ἀδειασταὶ λέγεν-
ται· "Περὶ θεῶν τοῖν τοῦτας δεῖται οἱ παλαιοὶ τῶν
ἀνθρώπων τοῖς μεταγενεστέροις δεδώκασται ἐννοίας.
Τοὺς μὲν γάρ ἀδίστους καὶ ἀφέραστους εἶναι φασιν,
οἷον ἡμίους καὶ σελήνης, καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατ' οὐρανὸν
διστρα, περὸς δὲ τούτους, ἀνέμους καὶ τοὺς ἄλλους
τοὺς οὓς ὅμιλας φύσεως τούτοις τετευχότας. Τούτων
γάρ ξαστον ἀδίστον ἔχειν τὴν γένεσιν καὶ τὴν διαμο-
νήν· ἔπειτας δὲ λέγουσιν ἐπιγένεσος γενέσθαι θεοὺς,
διὰ δὲ τὰς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας (60) τετευχ-

hatur, licet hæc etiam lectio ferri possit.

(60) Post εὐεργεσίας Μοντ. add. διανάτου.

τέτοιας τιμῆς καὶ δόξης, οἷον Ἡρακλέα, Διόνυσου, Ἀρετάδον, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς τιμώτους δρόσων. Ήπει δὲ τῶν ἐπιγείων θεῶν, πολλοὶ καὶ ποικίλοι παράδοσαι ἀγροὶ παρὰ τοῖς ιστορικοῖς τε καὶ μυθογέροις. Καὶ τῶν μὲν ἴστορικῶν, Εὐήμερος δὲ τὴν ἵεραν ἀναγράψῃ ποιητισμένος, ἔδως ἀνέγραψε· τῶν δὲ πυθαρίων, Ὅμηρος, καὶ Ησίοδος, καὶ Ὀρφεύς, καὶ ἔπειροι τοιοῦτοι περατωδεστέρους μύθους περὶ θεῶν πεπλάκασιν. Ήμεις δὲ τὰ παρ᾽ ἀμφοτέροις ἀναγεγραμμένα πειρασμέμενα συντόμως ἀπόδημαν, συχνάδεμνοι τῆς συμμετρίας. Εὐήμερος μὲν οὖν φίλος γεγονός Κατανόδου βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτον ἡγετεύμενός τελέντι βασιλικὸς τινὰς χρείας καὶ μεγάλας ἀποδημίας, φτονὶ ἐκποιηθῆναι κατὰ τὴν μεταμηρίαν εἰς τὸν Ὀκεανόν. Ἐκπλέυσαντα δὲ αὐτὸν ἐκ τῆς εὐδαίμονος Ἀρεβίας, ποιήσασθαι τὸν πλῶν δὲ θεατῶν πλεῖστον ἡμέρας, καὶ προσενεγκόμενος νῆσοις ἐλαγγίαις ὃν μιαν ὑπέργειαν, τὴν ὀνομαζομένην Παγκάναν, ἐν δὲ τιθεσθαι τοὺς ἁνοικοῦντας Παγκάνους εὐασθέηδες διατέρροντας, καὶ τοὺς θεοὺς τιμῶντας μεταλορρεπτεῖτας θυσίας, καὶ διαθήμασιν ἀξιολόγους, ἀργυροῖς τε καὶ χρυσοῖς· εἶναι δὲ τὴν ὑγεῖαν ἱερὸν θεῶν. Καὶ ἔπειροι πλεῖστοι βασιλέμνους κατά τε τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὴν τῆς κατασκευῆς πολυτεχνίαν, περὶ δὲν τὰ κατὰ μέρος, ἐν ταῖς πρὸ ταύτης βίδοις ἀναγεγράφαμεν· εἶναι δὲ ἐν αὐτῇ κατά τινα λόφον ἀγρίου καθ' ὑπερβολὴν, ἵερον διὸς Τριφυλίου, καθεύρυμένον ὑπὸ αὐτοῦ, καθ' δὲ κατόπιν ἰεωταῖς τῆς εἰσενίης διάπασις. Ήτοι δὲ τὰς ἀνθρώπους διν. Ἐν τούτῳ τῷ ἵερῳ στήλην εἶναι χρυσήν, ἐν δὲ τοῖς Πατριάρκοις γράμμασιν ὑπάρχειν γεγραμμένας τὰς τε Οὐρανούς καὶ Κρήνου καὶ διὸς πράξεις κεφαλαιώδες. Μετὰ ταῦτα φησι πρώτοις Οὐρανῶν βασιλέα γεγονόντων, ἐπεισῆται τινὰ δινδρά καὶ ἐνεργήτην, καὶ τῆς τῶν διπτρῶν κινήσεως ἀποτίμαν. Ὁν καὶ πρώτον θυσίας τιμῆσαι τοὺς οὐρανίους θεούς, διὸ καὶ Οὐρανὸν προσαρτεῖνται. Υἱοῖς δὲ αὐτῷ γενέσθαι ἀπὸ γυναικὸς Ἑστίας, Πέδαιον καὶ Κρόνον· θυγατέρας δὲ, Ρέιαν καὶ Δημητράν. Κρόνον δὲ βασιλεύειν μετὰ θύραντον, καὶ τήματα Ρέιαν γεννήσας δία καὶ Ἡραν, καὶ Ποσειδῶνα. Τὸν δὲ δία διαδεξάμενον τὴν βασιλείαν τοῦ Κρόνου, γῆμαι Ἡραν, καὶ Δημητράν, καὶ Θέμιν· ἐξ δὲ παῖδας ποιησθεῖσαι, Κουρήτες μὲν ἀπὸ τῆς πρώτες, Ηρεσερένην δὲ ἐκ τῆς δευτέρας, Ἀθηνᾶν δὲ ἀπὸ τῆς τρίτης. Ἐλέόντα δὲ εἰς Βαβυλῶνα, ἐπεξενωθῆναι Βῆλον· καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Πάτρας τῶν νῆστον πρὸς Ὀκεανῷ κειμένην παραγενόμενον, Οὐρανοῦ τοῦ ίδιου προπάτορος βωμὸν ἴερόντασθαι. Κάκιζθεν δὲι Συρίας ἀλλεῖν πρὸς τὸν τότε θυάττην Κάσσιον, ἐξ οὐ καὶ τὸ Κάσσιον δρός. Εἰδόντα δὲ εἰς Κιλικίαν, πολύμωνις κινήσαις Κίλικα τοπάρχην. Καὶ δῆλα δὲ πλεῖστα Ἐνηνή ἐπελθόντα παρ' ἀποταῖς τιμῆθην, καὶ θεῶν ἀναγορευθῆναι· Τάξις καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ὡς περὶ θυτῶν ἀνδρῶν, περὶ τῶν θεῶν διελθέν, ἐπιφέρει λέγοντα· Καὶ περὶ μὲν Εὐήμερού τοῦ συνταξμένου τὴν ἵερὸν ἀναγραφην, ἀρκεσθήτομεθα τοῖς ἡρεῖσι. Τὰ δὲ παρὰ τοὺς Ελλήσις μυθολογούμενα περὶ θεῶν, ἀκολούθως Ησίοδον καὶ Ὅμηρον καὶ Ὀρφέα, πειρασθεῖσα συν-

A Atlantiorum theologie summa veluti capita, quibus ipsos quoque Gracos uti solitos esse tradunt. » Placitus Diodorus Historiarum volumine tertio, qui ejusdem operis sexto hanc ipsum de numinum ratione sententiam Evemeri cujusdam Messenii verbis testimonioque confirmat, ita scribens: « Deorum, inquit, notiones posteris suis veteres traliderunt omnino duas: alios enim sempiternos et omnis expertes interitus esse dicunt, cujusmodi solem, lunam, ac reliqua celi astra commemorant, itemque ventos, atque id genus ceteros, qui similem iis naturam sortiti sint: nullum enī istorum nec ortus sui principium habuisse, nec desitum unquam esse: alios vero, terreni cum nati essent, tamen proprie ea beneficia, quibus, hominum sibi genus obstrinxerant, cultum et gloriā consecutos fuisse, quorū in numero Herculem, Bacchum, Aristaeum, cum aliis, quorum similis causa erat, posuerunt. Ceterum multa sane admodumque varia de terrenis hisce numinibus cum historici, tum fabularum quoque scriptores memoriz proddiderunt. Evemerus quidem inter historicos, iu sacra illa, quam scripsit, historia proprium hoc sibi delegit argumentum: ex poetis autem Homeris, Hesiodus, Orpheus ac ceteri, quibus fabulae placuerunt, prodigiosa quædam monstrisque similia de diis commenta somniarunt. Nos vero quæ ab utroque scriptorum genere accepimus, ut modum aliquem teneamus, breviter ea summarimque percurtere canubimus. C Evemerus igitur quod regis Cassandri amicus eset, cum ejus causa regia quædam obire munia, et longiusqas instituere 60 peregrinationes cogeretur, sese in Oceanum aliquando meridiem versus delatum esse commemorat: cum autem ex felice Arabia solvisset, multis in Oceano dies navigationis cursum tenuisse, donec ad transversas quasdam et obliquas Insulas appelleret, ex quibus ea, quæ ceteris eminebat, Panchæas dicebatur. Hic vero se Panchæas insulare vidiisse, qui pietate ac religione præstarent, deosque magnifico admodum sacrificiorum apparatu, donisque pretiosissimis auro argentoque fulgentibus venerarentur. Hauc igitur insulam diis sacram esse, in qua eum alii pleraque viserentur, quæ admirationem partim vetustate rerum, partim singulari artis excellētia commoverent, quæsuperioribus libris persecuti sumus; tuu in quodam mirum in modum edito colle Jovis Triphyli templum ab eodem olim dum adibuc inter homines ageret, orbique terrarum imperaret, excitatum. In hoc aureum cippum fuisse, qui res à coelo, Saturno, ac Iove praeclare gestas Panchæicas litteris summatis exaratas contineret. Quibus subjungit celum omnium principem regnasse, virum ut. summa æquitatis, sic benignitatis in omnes eximiæ, quicque siderum motus et conversiones apprime calceret, ipsaumquod quod primus sacrificiis ecclœstia munina coluisse, cali cognomentum invenisse. Eudem filios ex Vesta conjugé duos habuisse Fauni et Satur-

num, aliasque totidem, Rheam ac Cererem. Ipsi vero Saturnum in regnum successisse, qui Rhea secum toro juneta Jovem, Junonem, ac Neptunum procreavit. Jovem autem, cum Saturni regnum hereditario jure accepisset, uxores duxisse tres, Junonem, Cererem, ac Themidem, quarum ex prima Curetas, Proserpinam ex secunda, ex tertia denique Palladem suscepit. In Babylonem cum venisset, hospitio Beli usum esse, indeque simul ac insulam Paucæam Oceano proximam delatus fuisse, aram Cœlo, cuius nepos erat, sacram erexit: atque hinc per Syriam ad Cassium quemdam, a quo mons Cassius nomen accepit, ejusdem ævi principem sese contulisse: mox in Ciliciam ventum cum esset, bello Cilicem toparcham superasse; denique ab omnibus gentibus, quas ille plurimas obliisset, honores consecutum deumque renuntiatum bus sic tanquam de hominibus morti obnoxii ubi disputavit, ita prosequitur: **61** « Ad Eumenorum quidem quod attinet, qui sacram conscripsit historiam, haec ab illo mutatos nos esse sufficiat: deinceps, quas de natura deorum Græci fabulas vulgaverunt, Hesiodi. Homeri Orpheique vestigis insistentes, carpit summatimque perstringere conabimur. » Tum superioribus illis Græcorum poetarum fictiones attexit. Sed enim ista nobis Græcorum theologiae quasi fragmenta satis crunt, quibus opportunum utique fuerit sollemnes eorumdem numinum in templorum adyis subiungere, ac diligenter simul videre, num vere divinas illi numinum rationes, Deoque dignum aliquid complexas religiones inferant, an contra ab inferis excitatos errores ac demonum fraudibus dolisque confitatos obtrudant, quos risus, imo pudor ex rerum indignitate contractus, aut eorum potius, qui tanta etiamnam in cæcitate versantur, commiseratio jure ac merito excipiat. Atque horum turpitudinem admirabilis ille Clemens, ea quam ad Græcos dirigit Cohortatione, nudam omniumque spectandam oculis proponit, quippe qui cum omnes illorum cæremonias sua ipsius experientia cognoverit, tum celerrime ab infami errore caput extulerit, verbi salutaris et evangelice doctrina vi ex tot tantorumque malorum contagione liberatus. Haec tu igitur paue etiam accipe.

CAPUT III.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Arcanorum initiorum et occulorum mysteriorum epitome, que multipliciter deorum superstitione continentur.

« Nolite, inquit, scelerata impiaque adtya curiosus explorare, nec profundorum autrorum hiatus, præstigiis monstricose plenos, aut Thesproteum lebetem, aut tripodem Cirrhaeum, aut zœum Dodona tintinnabulum: Gerandryon autem illud decessit olim in arenis cultum, quodque ibidem celebatur oraculum, jam vero cum ipsa queru prorsus emarcuit, rancidis ac vetustate contritis fabulis relinquit. Enimvero, siluit utique fons ille Castalius, siluit Colophonius alter, ac reliqua simili omnes fatidica unda aruerunt, quas ventoso

πεπισμη τῶν ἀπεργίτων τελετῶν, καὶ κρυφῶν μυστηρίων τῆς πολυθέου πλάνης.

« Αδυτα (61) τοινυνθεα μὴ πόλιν πραγμονεῖται, μῆδε βαρδόθρον στόματα τερατίσας ἐμπλει, ἢ λέπτα Θεσπρώτεον (62), ἢ τρέποια Κιρέατον (63), ἢ Δωδωναῖον χαλκίον. Γεράνδρου (64) δὲ ψάμμων ἔρημας τετιμημένον, καὶ τὸ αὐτόθι μαντεῖον αὐτῇ δρῦι μεμαρασμένον μύσιοις γεγηραχόσι καταλείψατε. Σεσιγγαῖς γοῦν καὶ ἡ Κασταλαῖς πηγή, καὶ Καλοφῶνος διλη πηγή, καὶ τὰ διλα όμοιας τέθνηκα τὰ μαντικά νάματα, καὶ δὴ τοῦ τύχος κινδὴ δὲ μὲν, δῆμος δὲ οὖν διελκεγχται: τοῖς διότις συνεκρύσαντα μύσιον. Διῆγαστα δὲ μα-

(61) *Άδυτα*. Clementis locus exstat in *Protreptico*, p. 7 edition. Graeco-Lat.

(62) *Θεσπρώτεον*. Clem., Θεσπρωταῖον· Mont., Θεσπρώτιον, que omnia probari possunt.

(63) *Κιρέατον*. Modo a Gracie Kúρβας scriptum reperias, modo Κιρέαν. Cirrham sepius Latinis dixere. Plinius l. iv, c. 3: « Ultra, inquit, Cirrhæi Phocidis Campi, oppidum Cirrha. »

(64) *Γεράνδρου*. Ita reposuius ex Clemente, cum perperam ante legeretur γεράνδρεον. Nec dulium videtur, quia Libicum illud, ac Dodona prope geminum Ammonis oraculum intelligat. Sed mirum est apud scriptores omnes de queru illa, vel alia quavis arbore-pervetus, quod γεράνδρου hic nominat, silentium. Arrianus quidem, et Curtius lib. iv, qui omnium uberrime oraculi situm solum-

que describunt, opacissimum ei nemus circumfundunt, nullam tamen alias inter arborem signant, aut vetustate aut cultu eximiam. Plinius autem lib. xi, c. 23, ubi de Hammoniaci, sive Ammoniaci lacryma loquitur, ita scribit: « Αἴθιοπες subjecta Africa, inquit, Hammoniaci lacrymam stillat, in arenis suis (inde et nomine etiam ab Hammonis oraculo, juxta quod gigantus arbor quam Metopion vocant), resina modo, aut gummi. » Verum, opinor, genus arboris innuit, non singularem aliquam judicat, nec ullam aut vetustatis aut cultus notam adiungit. Theodorus lib. x *De Græc. affect.*, qui totus de oraculis est, inter cetera, καὶ τὴν ιερὸν δρῦν commemorat, continuo subdit, καὶ τὸ Δωδωναῖον γαλεξεῖον. An ιερὰ δρῦς nostrum hoc γεράνδρου est?

ταχὶς τὸ διχροτάτα χρηστήρια, τὸν Κλάριον, τὸν Ιππίων, τὸν Διδύμεα, τὸν Ἀμφιάραον, τὸν Ἀπόλλω (65), τὸν Ἀργείνοχον, εἰ δὲ βούλει καὶ τεραποσκόπους, καὶ σιανοσκόπους, καὶ τοὺς ὑνέρων χρητάς τοὺς ἀνθρώπους (66) σὺν αὐτοῖς· στήσου ἐδόμη πάρα τὸν Πύθιον ἔμων τοὺς ἀλευρομάντεις, καὶ χριθομάντεις, καὶ τοὺς εἰσάτη παρὰ τοὺς πολλοὺς τετυμημένους ἐγγεστριμένους· ναὶ μὴν ἀδύτοις Αἰγυπτίους καὶ Τυρφῆνῶν νεκυομαντεῖς σκότει παραβεδόσιν· μαντειά ταῦτα ὡς ἀπλῆμάς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια, καὶ πλάνης ἀκράτους κυβεντήρια (67). Συνέμποροι τῆςτοι τῆς γονιτσᾶς αἵγεις ἐπὶ μαντικῆς ἡσημέναι, καὶ κόρακες ἀνθρώπων χρῆν ὑπὸ ἀνθρώπων διδασκάμενοι. Τί δέ, εἰ σοι καταλόγουται τὰ μωσῆτρα; πόλεστροι μὲν ὁπερὶ Ἀλκινάδην λέγουσιν· ἀπότυμώσιοι δὲ εἴ μάλι ἀνά τὸν τῆς ἀληθείας λόγον τὴν τοτεῖαν τὴν ἐγκερυμμένην αὐτοῖς, καὶ αὐτοῖς γε τοὺς καλουμένους ὑμῶν θεούς, ὃν αἱ τελεταὶ μωσῆται, οἷον ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τῆς ἀληθείας ἐγκεκλήθειον (68) θεαταῖς. Διδύνουσι Μαντινῶν ὄργαζονται Βάκχοι, ὀμοφατιζὲ τὴν λερομυκλῶν ἔγοντες· καὶ τελεστοις τὰς κρεανομίας τῶν φύρων (69), ἀνεστεμμένα τοῖς δρεσιν ἐπαλολύζοντες Εὔκτονον, ἥδε γνήσιην τὴν πλάνην παρηκολούθεσται, καὶ ὁ διάνατος ἐπηκολούθησε. Καὶ στημένοις ὄργησιν Βακχικῶν δρεις ἔστι τετελεσμένος. Αὐτίκα γοῦν κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῶν Ἐβραϊκῶν φωνῆν, τὸ δνομον τὸ Εὖδος δαυτῶνων ἀρμηνεύεται δρεῖς θήλεις. Άγω δὲ καὶ Κόρη δράμα δῆδος τενέσθην μωσικῶν, καὶ τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἀρπαγὴν, καὶ τὸ πάνθος αὐταῖς Ἐλευσίς δρουσούσει. Καὶ μοι δοκεῖ τὰ δρετα, καὶ τὰ μωσῆτρα δεῖν ἐτυμολογεῖν, τὰ μὲν, ἀπὸ τῆς ὄργης τῆς ἀρσοῦς πρὸς Δία γεγενημένης· τὰ δὲ, ἀπὸ τοῦ μύτους τοῦ συμβέβηκότος περὶ τὸν Διδύνουσον. Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ Μυστούντος τοῖς Ἀττικοῖς, ἐν τῷ κυνηγίᾳ διαψηθαῖς· Ἀπολλάδωρος λέγει, οὐ φθόνος ὑμῶν διδούσας τὰ μωσῆτρια ἀπιτυμοῦ φωνῆς καὶ τιμῆς. Πάρεστι δὲ καὶ δίλλιος μωθήριος (70) οὐ καὶν, ἀντιστοιχούντων τῶν γραμμάτων, τὰ μωσῆτρα. Θρεύσουστι γάρ εἰ καὶ δίλλοι τινὲς, ἀτάρ καὶ οἱ μῆδοι οἱ τοιοῦται, Θρακῶν τοὺς βαρβαρικωτάτους, Φρυγῶν τοὺς ἀντοντοτάτους, Ἐλλήνων τοὺς δεισιδαιμόνιους. Όλετοι οὖν δὲ τῆςδε δρέπας τῆς ἀποτοιας ἀνήρ ἀνθρώπων· εἴτε δὲ Δάρδανος δὲ Μῆτρος θεῶν καταδάξας τὰ μωσῆτρια, εἴτε Ηλείων δὲ τὰ Σαμοθρακῶν ὄργης καὶ τελετὰς ὑποστησάμενος, εἴτε δὲ Φρίξος ἔκεινος δὲ Μίδας, δὲ παρὰ τοὺς Οὐδρύδουν μαθὼν, Ἐπειτα διαδῶς τοῖς ὑποτεταγμένοις ἐντεχνον ἀπάτην. Οὐ γάρ με δέ Κύπριος δὲ νησιώτης Κινύρας παραπίσαι ποτ'

A fasto sero licet, palam tamen aliquando spoliatas viderunt, posteaquam illas suis cum fabellis omnino diffluxissent. Decanta tu nobis, per me licet, reliqua valicinationis aut furiose potius vanitatis oracula, Clarium, Pythium, Didymae, Amphiarauum, Apollinem, Amphilochum: **62** adde si lubet prodigiorum interpretes, adde augures, profausoque somniorum conjectores. Quin agesis, ac simul eos coram Pythio statue, qui divinationes suas farina hordeove perficiunt, quique a pluribus etiamnum observantur ventriloquos. Jam vero et *Egyptiorum penetralia*, et manium apud Etruscos valicationes in tenebris jaceant: vesante profecto illæ sunt infidelium hominum fallendi artes, et comparatae ad puram putamque fraudem quasi aleæ ac **B** sortis officinae. Ejusdem quoque fascinationis veluti negotiationis sociæ habeantur caprae ad divinandum informate, nec non corvi illi, quos ad responsa reddenda homines erudiere. Quid si ipsa quoque mysteria tibi enucleem? Non ea quidem temere vulgabo, ut Alcibiadē fecisse tradunt; sed tamen belle admodum quidquid sub iis præstigiarum latet, ipsa veritatis oratione nodabo, quoisque deos nuncupatis ac mysticis ritibus colitis, illos sic tanquam in aliqua bujus vitæ scena inclusos veritatis ejusdem spectatorum oculis obijiciam. Ac primum, ecce tibi homines furoris ostro perciti Bacchum *Manōlen* solemnibus Orgiis celebrant, crudarum carnium hæculatione sacram insomian per agentes, cæsarumque victimarum partes dividunt, serpentibus coronati: *E*vamusque illam vastis ululatibus inclamantes, per quam janua est non errori modo, sed ipsi quoque morti patefacta. Et sane, cum orgiorum Bacchicorum sit quasi quoddam insigne serpens arcano ritu consecratus, tum vero si accurate vocem Hebraicam interpretari velis, *Ileva* cum aspiratione graviori serpente feminam significat. Deinde Ceres et Proserpina in mysticum etiam fabulae genus transiere, quarum errores et raptum et luctum nocturnis facibus Eleusis illustrat. Ac mihi quidem tanti est, propriam orgiorum et mysteriorum notationem excutere. Orgia sane ἀπὸ τῆς ὄργης, hoc est ab iracundia nomen accepere, quia Ceres adversus Jovem exarserat; mysteria vero ἀπὸ τοῦ μύσους, hoc est ab execrando scelere, quod cirea Bacchum ipsum contigerat. Quod si vocem istam a Mysunte quodam Attico derivare placet, quem Apollodorus in venatione periisse te-

(65) Τὸν Ἀπόλλωνα. Forte glossema est. Quorsum eam, post Clarium, Pythium, Didymae, quæ omnia sunt Apollinis cognomenta, ejusdem nominatio meminiisse?

(66) Τοὺς ἀντέρους. Clem. expunet articulo, leg. dñ̄v̄t̄w̄, significantis, ut videtur et gravius.

(67) Καὶ πλάνης ἀκράτους κυβεντήρια. Hæc in Clemente non legimus, nec in Montac. codice; quæcum, ni fallor, plane Clementis ex genio.

(68) Ἐγγειλάσθω. Facilis erat conjectura leg. ἰχυκάρων, ut est in Clemente.

(69) Τὸν φρῶτα. Clem., τῶν φύρων, ut et Mont.,

meo quidem judicio, rectius. Arnobius tamen lib. v leguisse visus est τὸν ἔριψον, *hædos* enim redditum: quod etiam magis placet; nam et illud, χρωμοφάσων, admodum insolens; et hædis optime cum illis Bacchi sacris convenit.

(70) Μυθίρνα. Ficta vox est. Άπο τοῦ μεντοντος, quasi etiam initianda vementur. Nihil ergo est quamobrem μωσῆτριa reponatur, præsentim cum subjungat, θρεύσουστι γάρ dicendum enim potius suisset, μωσεουσι γάρ. Nunc τῷ μωθήρια, cum τῷ θηρεύσουστι, optime convenient.

statur, equidem nihil hoc vobis invideam, ut mysteria vestra sepulchrali cum nomine, tum etiam honore decorentur. Quinimo liceat tibi mysteria quasi matribus, hoc est venatica, mutus duorum elementorum permutatione, accipere : venantur enim si quæ aliae, iujusmodi fahnæ, quotquot sive apud Thracos immunitate, sive apud Phryges insania, sive apud Grecos superstitione principes memorantur. **63** At male pereat, quisquis tanta ve- cordiz hominum generi auctor fuit, seu Dardanus, qui Matri Deum mysteria docuit, seu Eetion, qui Samothracum orgia cum eorum initia protulit, seu Phryx ille Midas, qui cum ab Orydo callidam et artifici plena fraudem accepisset, eam postmodum in subditos sua dictio sparsit universos. Nec enim mihi Cinyras ille Cyprus insularis unquam imposuerit, qui cum famosam insulæ suæ meretrem deam efficere vehementer optaret, flagitiosa Veneris orgia ex tenebris in lucem ausus est diemque producere. Jam alii Metampodem Amythaonis filium, Cereris festa, luctum, inquam, illum carminibus hymnisque decuatorum solitum, in Graciem ex Ægyptio traduxisse volunt. Isto equidem impiorum fabularum, ac pestiferæ superstitionis parentes, malorum principes omnium fuisse merito dixerim, cum illa mysteria seculerum ac mortis semina in hominum vitam intulerunt. At enim jam tempus est, ut orgia vestra fraudis ac prestigidiorum plena esse demonstremus : vos, si modo initiati estis, risu ac sibilis vestras illas fabulas, quibus tantum venerationis tribuitur, præ ceteris excipiatis. Ego vero abdita penitusque recondita palau in omnium luce collocabo, nec me pudor ab illis proferendas revocabit, quæ vos divinis honoribus colere non pudeat. Vestra igitur illa, sumpæ marinæ proles, Cyprique fetus, ac Cinyra delicum, Venerem intelligo, quam çaloromphæ, hoc est veretri amantem, nominatis, quippe membris ex genitalibus ortam; fetus nique abscissis illis Cœli genitalibus, usque adeo salacibus, ut secta quoque undam ipsam constuprarent, nec non effusis in libidinem corporis vestri partibus longe dignissimum, Venus ista procuratur. Itaque, in arcanis voluptatis bujus marianæ sacræ, grumus salis, effigiesque veretri, tanquam futura symbolum illis tradi solet, qui flagitosi concubitus artibus initiantur : hi vero nummum ipsi tanquam amicæ amatores offerunt. Jam mysteria Cereris aliud nihil sunt, quam incestuosi Jovis cum Cerere matre congressus ejusdemque, matrisne ultra dicam, an uxoris? iracundia, quæ vocaretur; itemque Jovis supplications, felis haustus, infandæ ceremonia. Ac Phryges quidem ejusmodi sacra in Attidis, Cybeles, et Corybantium honorem memoriamque faciunt : passim autem fama vulgatum est, Jovem avulsos geminos arietis testiculos in medium Cereris sinum conjecisse, cum a se ipso exactum abscissionis quasi voluntarie peccatum

A δν, τὰ περὶ τὴν Ἀφροδίτην μαχλῶντα δργια, ἐκ νυκτὸς ἡμέρῃ παραδύναι τολμήσας, φιλοτιμούμενος θεάσαι τόπον πολεῖται. Μελάμποδις δὲ τὸν Ἄμυθωνος ἀλλοι φασὶ έξι Αἰγύπτου μετακούσσει τῇ Ἐλλάδι τὰς ἀγρίους ἔστρατε, πάνθος ὑμνούμενον. Τούτους Ἕκας ἦκαν ἀρχεκάκους φῆσαι μιώθεν ἀθέων, καὶ διειδεύμαντος ὀλεθρίου πατέρας, σπέρμα κακίας καὶ φθορᾶς ἐγκαταπυτεύσαντας τῷ βίῳ τὰ μυστήρια. **B** Ήδη δὲ (καὶ γάρ καιρὸς) αὐτὰ ὑμῶν τὰ δργια ἐξελέγξαν ἀπάτης καὶ τερατείας ἐμπλεα, καὶ εἰ μεμόνθη, μᾶλλον ἐπιγελάστεος τοῖς μύθοις ὑμῶν τούτους τιμωμένους. Ἀγρούστος δὲ ἀναταῦδη τὰ κεχρυμμάνα, οὐκτὸν αἰδούμενος λέγειν, ἢ προτικυνθέντος αὐτὸν αἰσχύνεσθε. **C** Ή μὲν οὖν ἄρρενες, καὶ κυρρογένης, καὶ Κενύρα φίλη, τὴν Ἀφροδίτην λέγω τὴν φιλομέδα, διτι μηδένας ἔξεσανθη, μηδένας ἔκειναν τῶν ἀποκεκομμάνων οὐρανοῦ, τῶν λάγων, τῶν μετὰ τὴν τομῆν τὸ κύμα βεβιασμάνων, καὶ ἀσελγῶν ὑμέν μορφῶν ἄνεος Ἀφροδίτη γίνεται, καρπὸς ἐν ταῖς τελεταῖς ταύτης τῆς πελαγίας ἥδονής, τεκμήριον τῆς γονῆς, ἀλών χύνθρος, καὶ φαλλὸς τοῖς μυουμένοις τὴν τέχνην τὴν μοκχικήν ἐπιδίδοσαν. Νόμιμοι δὲ εἰσέφρουσαν αὐτῆς οἱ μυουμένοι, ὡς ἔταιροι ἔρασται· ἀδηῦ δὲ μυστήρια καὶ διες πρὸς μητέρα Δῆμητραν ἀφροδίσιοι συμπλοκαὶ, καὶ μῆνις, οὐκ οὖθ' δι τοῦ λοιποῦ, μητρὸς ἡ γυναικεῖς, τῆς ἀγρίους· ἡς δὲ γάριν. Βριών προσαγορευθῆναι λέγεται· ἰκετηρία διεῖ, καὶ πόμα γολής, καὶ καρπούλια, καὶ ἀρήτηοργίαι. Ταῦτα οἱ Φρύγες τελείωσαν Ἀττικὴν καὶ Κυβελὴν, καὶ Κορύδας. Τεθρυλάκτοις δὲ ὡς ἄρα ἀποτάσσας δὲ Ζεὺς τὸν κριοῦ τοὺς διδύμους, φέρων ἐν μέσωι ἔρημοις τοῖς κόλποις τῆς ἀγρίου, τιμωρίαν φευδῆ τῆς βιαζας; συμπλοκῆς ἔκτινώνων, ὡς ἔπιτον ὅδησεν ἔκτεμνων. Τὰ σύμβολα τῆς μυστησάντων ταύτης ἐκ περιουσίας παρατεταμένα, οὖθ' οἵ τινες γέλωται, καὶ μη γελασθεῖσαντας ὑμέν (71) διὰ τοὺς ἀλέγχους. **D** Έκ τυμάτουν ἔραγον· καὶ κυμβάλου ἔπιον. Ἐκεροφύρωτα (72)· ὑπὸ τῶν πατερῶν ὑπέδων. Ταῦτα οὐκ ὕδρις τὰ σύμβολα; οὐ χλεύει τὰ μυστήρια; Τί δή καὶ τὰ ἐπίκοιπτα προσθίνειν; καὶ μὲν ἡ Δημήτηρ, ἀνατρέψεται δὲ τὴν κόρην, μάγυας τοῦ ἀνθεῖ δι γεννήτας οὐτωσι Ζεὺς τῇ Φερεράττῃ, τῇ διότι θυγατρὶ μετὰ τὴν μητέρα διπά, δικλαδόμενος τοῦ προτέρου μύσους, καὶ μήγαντα δράκων γεννόμενος, δε δηλαγχθείς. Σαβαῖον γοῦν μυστηρίου σύμβολον τοῖς μυουμένοις, δε διὰ κόλπου θεός - δράκων δὲ οὗτος διολκούμενος (73) τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων, θεγγος ἀκρασίας διεῖ· καὶ τὴν Φερεράττα πτίδα ταυρόδρομον. Ἀμέλει φησὶ τις ποιητὴς εἰδωλοκός· Ταῦρος

(71) Καὶ μὴ γελασθεῖσαντας ὑμέν. Clem. legend. καὶ μὴ γελάσας· ἐπεισαν ὑμέν, pleniore et illustriore sensu.

(72) Ἐκεροφύρωσα. Ita Clem., non ἱκιργοφ-

ρωσα: recte, χέρνων enim, μυστικῶν δηγαλον, ή κρατῆρα nominabant. Hesychius, Pollux, Alphonseus

(73) Clem., δράκων δὲ τοιν οὐτες διελθόμενος

et nūtrum vi oblatum, hac fraude simularet. **64** Cujus initiationis egregia symbola soluto otio-
nique animo producta risum vobis utique moveant, tametsi opinor vobis ridere non libet, quod
sic religionum vestrarum indignitas omnium in oculis defigatur, Ex tympano comedi: bibi ex cym-
bala: cernum gestavi: me in thalamum clam insimusi. Non haec symbola probrum et infamiam sa-
piunt? non sanza ludibriisque digua mysteria sunt? Quid porro si alteram reliqua? Ceres quidem se-
cum enititur, puella vero educatur: rursum ecce tibi castus Jupiter cum Pherephatta, quam ipse
genuerat, post Cererem matrem, congrreditur, exsecrandi flagitiis prioris oblitus; et congreditur
draconis forma tectus: sic tamen ut qui sub ea latet, manifesto postmodum teneatur. Enimvero,
Sabaziorum utique mysteriorum, iis qui sacris initiantur, symbolum est, Deus sinum pervadens:
Deus autem iste draco est, qui per medium eorum, quos solemni ritu initiant, sinum trahit,
certum plane impotens Jovis libidinis argumentum. Parit etiam Pherephatta, sed filium taurina
specie; nimirum, ut idolorum cultor poetæ ceciliit:

*Πατήσθη δράκοντος, καὶ κατέρι ταύρου δράκων,
Ἐγείρει τὸν κρύπτον βουκέλος τὸν κέρεγον.*

βουκέλον, οἷμαι, κάντρον τὸν νάρθηκα ἐπικαλῶν(74),
θν δὴ κάλων ἀνατρέψοντα(75) οἱ Βάχοι. Βοῦλει
καὶ τὰ Φερεφάττης ἀνθόλυτα δηγήσωμα σοι, καὶ
τὸν κάλαθον, καὶ τὴν ὑπὸ Ἀλέωνων δραγῆτην, καὶ
τὸ χρόμα τῆς γῆς, καὶ τὰς τοῦ Εὐθουλέως τὰς συ-
κατακοθείσας ταῦν θεᾶν; δὴν αἰτῶν τὸν τοῖς Θε-
τημοροῖς Μεγαρίζοντες χορούς ἐκβάλλουσι. Ταῦ-
την τὴν μυθολογίαν ποιεῖσθαι κατὰ πόλεις δοριδέου-
σιν αἱ γυναικεῖς, Θεαμόσπορα, Σκύριφορία, Ἀρέπ-
τορεῖα(76), πολυτρόπως τὴν Φερεφάττης ἔκτρα-
γούσιν(77) δραγῆτην. Τὰ γάρ Διονύσου μυστηρία
πίλοις ἀπάνθρωπα, διν εἰσέτι πάλιν δύτα, ἐνόπλη
κνήσεις περιγορεύσαντων Κουρήτων, δόλῳ ὑποδύν-
των Ττάνων(78). ἀπατήσαντες παιδαρώδεσιν ἀθύρ-
ρωπαν, εὗτοι δὴ οἱ Ττάνες διέσπασαν έτι νηπίαν
δύτα, ὡς δὲ τῆς τελετῆς ποιητῆς Ὄρφεύς φησιν δ
θράξιος·

*Κώνος, καὶ βόμβος, καὶ παῖτηνα καμπεστήνια(79),
Μῆλά τε χρύσεα, καλά, παρ' Ἐσπερίων λαγ-
γάρων.*

Καὶ τῆσδε ἡμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα αύρ-
ματα, οὐκ ἀρέποντα εἰς κατόχυσιν παραθέσθαι.
Ἀστράγαλος, Σφαιρά, Στρόβιλος, Μῆλα, Ρόμβος,
Ἐσπερίων, Πάλος. Ἀθηνᾶ μὲν οὖν τὴν καρδίαν τοῦ
Διονύσου ὑφελομένη, Παλλάς δὲ τοῦ πάλλειν τὴν
καρδίαν προστηρεύθη. Οἱ δὲ Ττάνες, οἱ καὶ διεπά-
σαντες αὐτῶν, λέθητα τὰ τρίποδι ἐπιθέντες, καὶ τοῦ
Διονύσου ἐμβαλόντες τὰ μέλη, καθτύψων πρότερον
ἴσταις ὀβελίσκος περιπέραντες, ὑκελέρχον Ήγα-
στοῖο. Ζεὺς δὲ θερόν ἴτιφανες (εἰ θεὸς ἦν, τάχε-

(74) *Επικαλῶν.* Male apud Clem., ἐπικαλῶν.

(75) *Ὤρ δὴ κάλων δραστρέψῃ.* Clem., θν δὴ κά-
λων, vel, ut Herbel., καλόν, utrumque mendose.
Montac. conjicit καλόν, ut conveniat cum Βάχοι.
Forte legendum διὰ κάλων, nisi ea vox a praecede-
denti ἐπικαλῶν proseminate est.

(76) *Ἀρέπτορεῖα.* Hanc vocem non habet Cle-
mens, qua iamē rejiicienda non est, licet grammati-
ci *Ἀρέπτορεῖα* potius quam *Ἀρέπτορεῖα* vel *Ἀρ-*
πτορεῖα scripserint. Et festum hoc Minervæ alii,
aliū vero Cereris in Proserpinæ sacrum faciunt.

(77) *Ἐκτραγούσιν.* Clemens, *ἐκτραγούσισι*,
melius.

(78) *Τροπούτων Ττάνων,* etc. Brètius et clari-
tius legatur, ὑποδύντες Ττάνες, καὶ ἀπατήσαντες

*Taurus draconem genuit, et taurum draco,
In monte occultum dubitulus stimulatum,*

buluci, opinor, stimulum scuticam nominans,
quam lignis quibusdam homines Bacchico furore
correpti circummagunt. Visne tu hic etiam lectios a
Proserpina flores tibi commemorem, ejusdemque
calathum, et raptum a Plutone patratum, et terræ
labem, et Euhulei sues, quæ cum utraque dea si-
mul haustæ dicuntur? quod quidem in causa est,
car in Thesmophoriis Megarica lingua porcos ejiciant.
Totam hanc fabellam varie mulieres singu-
lis in urbibus solemni festo celebrant, Thesmophoria,
Scirrhophoria, Arrheophoria: atque ita diver-
sis plane tragicisque modis raptum Proserpinæ
recolunt. Jam Bacchi mysteria omni diritate teter-
rima sunt, quippe quem, dum adhuc puerulus es-
set, ac circum ipsum Curetes armata saltatione
agerentur, subeunte dolo Titanes puerilibus cre-
pundisi ludicrisque deceptum membratum discer-
perant, quemadmodum Thracius Orpheus hujus
sacer vates cecinat,

*Turbo, trochus, tum queis in flexus membra centur
Ludicra, et auricomis blandarum ex arbore folius
Hesperidum.*

Neque vero inutile fuerit, arcani sacri symbola,
inutilia licet, hoc loco subjecere, ut omnium
iudicio sensibusque damuentur. **65** Sunt haec.
Talus, Pila, Trochus, Poma, Turbo, Speculum,
Vellus. Ac Minerva quidem, quod ejusdem Bac-
chi cor furtum sustulisset, Pallas δὲ τοῦ πάλλειν
τὴν καρδίαν, hoc est a cordis vibratione, seu
palpitatione nuncupata fuit. Titanes vero, quorum
manibus Ianius erat, ipsius membra in lebe-
tem supposito tripedi insolidentem conjecerunt, ea-

D παιδαρώδεσιν ὁδύμασι, διλαπασαν, ὡς δ, etc. Nam
si prius εἰστι παιδί δύτα, quorsum deinde ἔτι νη-
πίαν δύτα; Quid quod sententia post ὑποδύντων
Ττάνων, ομήνιον pendet? Et illa, οὗτοι δὴ οἱ Ττά-
νες, superflui sunt. Sed eruditio potius hic au-
tor servit quam nitor.

(79) *Παῖτηνα καμπεστήνια.* Haec Apuleius in
*Apolog. sacrorum crepundia nominat; plane τὰ κα-
λύν.* Scaliger in *Catull.* Varonis (lib. viii *De ling.
Lat.*) serperastræ esse vult τὰ καμπεστήνια· vereor
ut persualeat. Hic enim Orpheus crepundia eu-
numerat, quibus infantes oblectari solent; serperastræ
puerorum geniculis illigabantur, quibus curru-
pravitasem corrigerent. Lusus ergo fuere τὰ καμ-
πεστήνια, serperastræ medicinae.

que prius elixa veribus postmodum infigentes, *Vulcano imposta tenebant*. At Jupiter, eo repente delapsus, (quippe enim, cum deus esset, eum, opinor, assarum carnium, nidor afflaverat, quem dii vestri sic tanquam honorarium quoddam munus accipere sese constituerunt), fulmine Titanas conficit, et Bocchi membra Apollini filio sepelienda commendat: ille autem, nec enim parere Jovi renuit, discriptum lacerumque cadaver in Parnasso monte deponit. Placetne Corybantium quoque Orgia contempletur? Nimirum, ex illis duo tertium fratrem cum occidissent, caput demortui purpura contextum et corona cinctum ad Olympi montis radices, que illud æro scuto impositum detulerant, sepeliere. Hac illa sunt præclara mysteria, verbo, cades ac sepulera, quorum sacerdotes, Ævætotelescas, quasi reges sacerorum, ab iis, quorum ejusmodi appellatio interest, nuncupati, novis insuper monistris cedem istam exaggerant, Appium cum tota radice ñd mensam apponi omnino prohibentes, quod ex Corybantico illo sanguine, qui in terram effluxerat, Appium germinasse arbitrentur: nempe, quemadmodum ille Thesmophoriorum antistites a comedendis mali punici granis diligenter abstinent, quod ex iis crux Bacchici guttis, quæ solum asperserant, mala punica exstissem opinentur. Cæterum cum illi Corybantes istos Cabiros nominent, tum vero Cabiricūm hujusmodi sacram memorant. Quippe duo enim isti fratricide, cistam illam secum auferentes, in qua Bacchi pudendum inclusum erat, in Tusciā detulere, mercis egregie mercatores, ubi cum excusiles agerent, luculenta admodum pietatis doctrina Etruscorum animos informarunt, dum cistam iis ac verecum nova religione colenda tradiderunt. Atque hanc nonnulli causam esse volunt, quæ sane verisimilitudine non caret, quamobrem Bacchum ipsum, Attin quasi executum noncupant. Quanquam quid mirum Etruscos, homines barbaros, his flagitorum probris initiari, cum ipsi quoque Athenienses ac reliqui Gracie populi, quod me vel referre pudet, illam de Cerere fabulam usque adeo turpem indignamque retinuant?

(80) *'Αραχτοτελέται.* Clemens, Ævætotelescas, quod usitatus est. Hesychius, Ævætotelescas, inquit, οἱ τὰς τελέτας ἐπιτελοῦντες τὸν ιερὸν. Itaque, reges sacerorum verti. Huc referri potest locus illie Pausanias, τῶν Φωκίων, extitens: Ἀγουστὶ τελέτὴν Ἀμφιστεῖς Ἀνάκτων καιούμενην παῖδαν· οἵτινες δὲ θεῶν εἰσὶν οἱ Ἀνάκτες παῖδες, οἱ κατὰ ταῦτα τοις εἰργμένον. Οἱ μὲν εἰναι Διοσκούρους, οἱ δὲ Κούρηται, οἱ δὲ πλέον τι ἐπιτελεῖσθαι νομίζοντες, Καβεῖροις λέγονται.

(81) *Οἰς μέλιτοι.* Ita Clemens, non, εἰ μέλιτοι.

(82) *Φρέατα.* Potuere hinc Pausanias indicat in Attic., pag. 36, dum scribit: Ἐλευσίνος ἐστὶ μὲν Τριπόλεμον ναός, εἰτα, φρέατα τε καλούμενον Καλλίχορον, ἵνα πρῶτον Ἐλευσίνων αἱ γυναικεῖς γορδὺ ἔστησαν, καὶ ἵνα τὸν θεόν. Non ipse quod Ceres eo in puto concessisset. Unde Callimachus Hymno

A που τῆς κνίστης τῶν ὀπαεμένων κρεῶν μεταλαβόν, ἡς δὴ τὸ γέρας ὅμοιογοῦσιν ὑπὸν οἱ θεοὶ λαχεῖν) κεραυνῷ τὼς Τετᾶνας αἰκίζεται, καὶ τὰ μέλη τοῦ Διονύσου Ἀπόλλωνος τῷ παιδὶ τοι κατατίθεται θύματα. Ό δὲ (οὐδὲ γάρ ἡ πείθησε Διὶ), εἰς τὸν Παρνασσὸν φέρουν κατατίθεται διεσπασμένον τοῦτον τὸν νεκρόν. Θέλεις ἀποπτεύεται καὶ τὰ Κορυθίων ὅργα; Τὸν τρίτον ἀδελφὸν ἀποκτείνατες οὖτε, ἐγένετο κεφαλήν τοῦ νεκροῦ φοινικίδιον πεπαλαυράτην, καὶ καταστέψαντες ἐψάφατε, φέροντες ἐπὶ χαλκῆς ἀσπέδος ὑπὸ τὰς ὄπωρεις τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ ταῦτ' ἔστι τὰ μυστήρια, συνελόντες φάντα, φόνον καὶ τάχος. Ή δὲ λεπτές οἱ τῶν, οὓς ἀνακτοτελεῖται (80) οἱς μέλον (81) καλοῦνται, προσπειτεραύνονται τῇ συμφορῇ, διόρθιζον ἀπαγορεύοντες σέλινον ἐπὶ τραπέζῃ τίθενται· οἴονται δὲ γάρ δὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀποφθύνοντος τοῦ Κορυθαϊκοῦ τὸ αἷλον ἐκπεψικάναι. Οὐπέρ ἀμέλει καὶ αἱ θευμοφορίαι συντείουσι τοὺς τῆς βοΐς κόκκους παραγόλιτους ἐθελεῖν· τοὺς γάρ ἀποπειπωτὰς γυμναὶ ἐκ τῶν τοῦ Διονύσου αἵματος σταγόνων βεβλαστήκενται νομίζουσι τὰς βοΐας. Καβείρους δὲ τοὺς Κορυθαϊκας καλοῦντες, καὶ τελετὴ Καβειρικὴ καταλέγουσιν. Αὗτῷ γάρ δὴ τούτῳ τῷ ἀδελφοκότῳ, τὴν κίστην ἀνέλομένων, ἐν δὲ τοῦ Διονύσου τῷ αἵλον ἀπέκειτο, εἰς Τυρφήναν κατήγαγον, εὐάλεος ἐμποροφρότερον, κάνταῦθα διετρέψαντας ἔντε, τὴν παλύτιμον εὐεσθέας διδασκαλίαν, αἰδοῖς καὶ κίστην, παραβεβέμενον θρησκεύειν Τυρφήνας· δέ δὲ αἰτίαν οὐδὲπικτῶν τινες· τὸν διενιστὸν "Ἄττιν προταγορεύεσθαι θέλουσιν, αἰδοῖσιν ἐστερημένον. Καὶ τι θαυματόν, εἰ Τυρφήνοι εἰ βάρβαροι αἰτχορίς οὐτῷ τελοκοντανοὶ παθήμασιν, δοτοῦ γε Ἀθηναῖος; καὶ τῇ διλλῃ Ἐλλάδοι, αἰδοῖσι καὶ λέγειν, αἰτχονής Εμπλεώς ή περὶ τὴν ἀγῶνα μυθολογίας; Ἀλλωμένη γάρ τη δικῶν κατὰ ζήτησιν τῆς θυταρέδος τῆς Κόρεως περὶ τὴν Ἐλευσίνα (τῆς Ἀττικῆς ἴστος τοῦτο χωρίον), ἀποχάμνει, καὶ φρέσι (82) ἐπικαθίζει λυπουμάνη. Τοῦτο τοῖς μυστικοῖς ἀπαγορεύεται εἰσέτι νῦν, ὡς μὴ δοκεῖν οἱ τετελεσμένοι μυμίσθια τὴν ὁδονομένην. Φύσον δὲ τριγιάδες τὴν Ἐλευσίνος οἱ γηγενεῖται. Οὐόματα αὐτοῖς Βαυνοῖς (83), καὶ Δυσαύλιοις, καὶ Τριπόλεμοι, ήτι δὲ Εύμολπος τε καὶ Εύδουλεύς. Βουλιαῖς δὲ Τριπόλεμος ην, ποιήτης δὲ Εύμολπος, συνόντης δὲ, δὲ Εύδουλεύς. Ἀρ' ὧν δὴ τὸ Εύμολπον, καὶ τὸ Κηρύκων (84), τὸ ιεροφαντικὸν τοῦτο γένος ξυνθησε.

de Cerere (qui versus in Henrici Stephan. editione omisssus est):

Τρὶς δὲ ἔτι Καλλίχορο χαριδός ἐκαθίσσασα φρετεῖ. Cererem ipsam alloquitur. Et Nicomed. in Theriac.: . . . Τοι μόντε ἔρεσι φάτοις, οὐρέας Ἀγαθὴ Δημητῆρος θελατεῖρος δοθεῖσα στρατο παιδές, Καλλίχορος περὶ φρεταρ.

Bauνός eti. Horum etiam omnium; si Baubonem unam excipias, meminit idem Pausanias, partim in Attic., pag. 43 et 56, partim in Corinth., p. 57.

(84) Κηρύκων. Recite: fuerit enim Eumolpidarum et Praeconum Atheniæ familiæ conjunctissima. Pausanias in Attic., p. 36, diserte: Τελετὴστον, δὲ Εύμολπου, Κηρυκὲ νεώτερος λεπταῖς τῶν παιδῶν, δὲ αὐτὸς Κηρυκὲ, θυγατρὸς Κέρχρος Ἀγαθροῦ καὶ Ερμοῦ πτιώ εἶναι λέγουσιν, ἀλλ' οὐκ Εύμολπου.

καὶ ἦν (οὐδὲ τὰρ ἀνήσυ μή οὐχὶ εἰπεῖν) ἔνιοτε ή Βαῦδης τὴν Δηῶν, δρέγει κυκεώνα αὐτῇ. Τίς δὲ ἀνταναμένης λαζεῖν, καὶ πιεῖν οὐκ ἐθελούσης (πενθῆτος τὸν ἥρον), περιαλγής ή Βαῦδη γενομένη, ὡς ὑπερορθεῖσα δῆθεν, ἀναστάλεται τὰ αἰδοῖα, καὶ ὑποδεικνύει τῇ θεῷ· ἡ δὲ τέρπεται τῇ θεῷ τῇ Δηῶν, καὶ μᾶς ποτὲ δέχεται τὸ ποτόν, ησεῖσα τῷ θεάματι. Ταῦτα δοτοῦ τὰ κρύψια τῶν Ἀθηναίων μυστηγρατῶντα τοι καὶ Ὁρφεῖς ἀναγράψει. Παραβούμενος δὲ εις αὐτὰ τοῦ Ὄρφεως τὰ ἔπη, ίν δίχοις μάρτυρα ἀνασχυνταί τὸν μυσταγώγον·

igitur, (nec enim ab hujus etiam rei commemoratione revocari me patiar), cum hospitio Cererem excopisset, hauriendum ei cinnum propinat, quapropter vim doloris poculum potumque respondeat, illa repulsam moleste ferens, quod se despiciat ac spretam fuisse putaret scilicet, reductis vestibus occultas corporis partes divit oculis objicit; que spectaculo delectata, oblatam sibi potionem, ægre licet, aliquando tamen ehibit. Hac Atheniensium recondita mysteria sunt, que scriptis Orpheus etiam ipse mandavit. Hujus ego tibi versus quoque subjiciam, ut quem tu mystagogum habes, eumdem habebas flagitosos ac turpis infamiae testem.

Ὕπερ εἰλούσα (85), πέλλους ἀνεσύρατο, δεῖξε δὲ **B Dixerat, obscenam Cereri tum teste reducta**
λάρνατα
Σάρπος οὐδὲ πρέποτα τύπον· παις δὲ ήγειρ
[Ταχχος·
Χειρὶ τέ μιν φίτεσκε γελῶν Βαυδοῦς ὑπὸ καλλί-
[ποιε·
Η δὲ ξεῖλ οὖν μείδησε, θεὰ μείδησε ἐν θυμῷ,
Δέκαρο δὲ αἰλούρος ἄγγος ἐν ϕ κυκεών ἐρέκειτο.

Κάπιτον τὸ σύνθημα (86) Ἐλευσίνων μυστηρίων· Ἐντητεύεσσα. Ξειρὸν τὸν κυκεόνα, ἔλαστον ἐκ κι-
 στης· ἀργασμένος ἀπεθέμηντο εἰς καλλιδοῖς, καὶ τὸν καλλίδοινον εἰς κιστην. Καλά γε τὰ θεάματα καὶ θεά-
 τρα ποτόν. Λέξια μὲν οὖν νυκτὸς τὰ τελεσμάτων, καὶ πυρὸς, καὶ τοῦ μεγαλήτορος, μᾶλλον δὲ ματα-
 φρονος Ἐρεχθείδων δῆμου· πρὸς δὲ καὶ τὸν δὲλλων Τελλήμων, οὐδιτινές μάνει τελευτήσαντας, δασα
 οὐδὲ Εἰκόνας. Τίσι δὲ μαντεύεται Ηράκλειος (87)
 δὲ Τέξτηος· Νυκτιδοίοις. Μάγοις, Βάγοις, Λη-
 ναῖς, Μύσταις. Τούτοις ἀπειλεῖ τὰ μετά θάνατον,
 τούτοις μαντεύεται τὸ πόρ. Τὰ γάρ νομιζόμενα
 κατ' ἀνθρώπους μυστήρια ἀντιρωτὸι μεινάται (88). Νόμος οὖν καὶ ὑπόληψις κοινὴ (89), καὶ τοῦ δρά-
 κοντος τὰ μυστήρια, ἀπάτη τῆς ζοτοῦ θρησκευμένη
 τῆς ἀμυνῆσος θντως μυστοῖς, καὶ τὰς ἀνοργάνωτους
 τελεῖς εὔσεβεις νόμῳ προτρεπτωμάνων (90). Οὗτοι δὲ
 καὶ αἱ κισταὶ αἱ μυστικαὶ δὲ γάρ ἀπογνωμόνων τὰ
 δημητρῶν, καὶ τὰ δρῆπτα ἔξεπεντον. Οὐδὲ σημάτια
 ταῦτα, καὶ πωραμίδες, καὶ τολύπαι, καὶ πόπανα πο-
 λυμφαλα, χόνδροι τε ἀλῶν; καὶ δράκων, δρυγοι
 δεκούσσου Βασάρου; οὐδὲ δὲ ροτα, πρὸς τούτοις καὶ

Principia utriusque familie mysteriorum cura. Plu-
 tarach. in *Alcibiade*, accusatum eum scribit, quod
 ea mysteria domi singulariter, ὑπομάζοντα αὐτὸν μὲν
 ἱεροφάντην, Πολυτίνα δὲ δρδούχον, κήρυκα δὲ θεό-
 ðων, τοὺς δὲ δίλλους ἑταίρους μυσταῖς καὶ ἐπόπτας,
 idque παρὰ τὰ νόμιμα καὶ τὰ καθεστηκότα ὑπὸ τε
 Εὐμόλεπτῶν καὶ Κηρύκων, καὶ τῶν έξ Ελευσίνων.

(85) **Ὕπερ εἰλούσα.** Totum hunc locum Daniel Heinicus, in suis ad Clementem annotationibus, cum Arnobii versione componens, et emendat probabiliter, et copiose pertractat. Ego tamen vulga-
 tam lectionem retinere posse crederim, si γελῶν
 mutetur in γέλω, et post prius μείδησε virgula in-
 seratur, ut prior ille risus Bauboni, posterior Ce-

ac poterit cvidam insedit ingenti mærore confecta, sed enim, iis qui initiantur, graviter ne quid simile agant, in hodiernum usque diem prohibetur; nique, ne sacrīs initiā lugentem Cererem imitari videantur. Ceterum Eleusinem per id tempus indigenae quidam incoleant, quorum haec fuerū nomina, Bauho, Dysaules, Triptolemus, Eumolpus et Eubuleus. Ac Triptolemus quidem bubulus erat, Eumolpus pastor, Eubuleus vero subulcus ex quibus Eu-
 molpidarum, nec non illud praecolum genus sacrum ac religionum interpres, Athenis efforuit. Baubo

B Dixerat, obscenam Cereri tum teste reducta
Corporis orientat speciem : puer astat Iacchus ;
Quem latata manu medias Baubonis in ulnas
Conjicit : hinc olli arridens luctuque soluta,
Multiplicita commissa haurit dea pocula cinni.

Jam, Eleusiniorum mysteriorum communis quædama quasi tessera, haec est, Jejunari: cinnum ebibi:
 accepit et cista: operatus in calathum reposui, ac rursum in cistam ex calatho. Egregia vero spectacula,
 quæque deam in primis deceant: itmo, digna sane
 tenebris iisque mysteria, digna iugentibus aut potius
 vanitate plenis Erechthidarum, ceterorumque
 Graecorum animis, quos quidem eis post olitum
 poena manent, a quibus spe et cogitatione longissime
 absunt. Et vero, quibus tandem Heraclius ille
 Ephesius vaticinatur? Tenebrionibus profecto, Ma-
 gis, Bacchis, Lenis, Mystis. Hi sunt, quibus poena
 mortem secuturas comminatur, ignemque denun-
 tiat. Nam quæ hominum ex 67 sensu mysteria
 statuantur, ea profanos habent initiandi ritus. Itaque,
 et statue illæ sacrorum leges et communis ho-
 minum opinio, et universa ista draconis mysteria,
 aliud nihil sunt quam error quidaam, initia quæ uili-
 plane initiorum habeant, superstitione coles, impioque ritus adulterina pietatis specie venerans.
 Quæ porro et cuiusmodi sunt mysticæ ille cista?

nudandum enim quidquid apud eos sancti est, quid-
 D peri tribuator.
 (86) **Κάπιτον τὸ σύνθημα.** Ila sive dubio legen-
 dum, non κιστή, ut est apud Clement.
 (87) **Ηράκλειος.** Legē Ηράκλειος cum Clemente
 et Diogene Laertio.
 (88) **Ἀνιερωτὶ μεινάται.** Clem., ἀνιερψ μει-

νάται.
 (89) Idem Clemens, νόμος γάρ καὶ ὑπόληψις κοινή.
 (90) **Προτρεπούων.** Prostrepomeni, quod re-
 cens videtur. Sed hic meo iudicio, colendi ac rever-
 rendi significatio commodior sit quam adhortandi,
 que potius τῷ προτρέπτῳ convenit quam τῷ προ-
 trέπτῳ. Quid quod prepositione quadam opus es-
 set, ut ἐπί, πρός, aut simili?

quid arcani evulgandum. Nonne haec omnia, Sessæ, pyramides, glomi; placenta varii signata umbilicis, grana salis, et draco Dionysii Basari sacramentum? non mala punica? non medulla arborum? non ferula cum hederis? non pastilli ex siliagine caseoque confecti? non denique papavera? Haec sunt, quæ sancta vocant. Quid? Themidis nonne recondita symbola ista sunt? organum, lycinus, gladius, pecten muliebris quod honestum ac mysticum est muliebris pudendi nomen. O gnamam perficiatamque impudentiam! hominum enim temperantiorum voluptas noctis silentio tegebat; nunc vero nox est, quæ initiandis sacra libidinis enuntiat; adcoque ignis flagitia successus facibus illustrata pandit. Existingue sic hunc ignem, hierophanta; tuque, o qui lumen præfers, tuas ipse faces reverere: lumen istud lacchum traducit tuum: patere noctem mysteria tenebris occultare, orgiorum honori consultatur: ignis simulare non potest: arguere, punireque jubet. Haec igitur illa sunt hominum atheorum mysteria. Jure enim atheos dixerim, qui a veri Numini cognitione prorsus alieni, pusio-nem a Titanibus disceptum, ejulantem mulierculam, partesque corporis, quas pudor nominare non sinit, impudentissime venerantur; ut duplii nomine impicitati ac negatae divinitatis rei teneantur, qui vere Deus est agnoscunt; altero, quod eos superesse, qui nou sunt, arbitrentur, ipsosque deos nuncupent, qui tantum a vera divinitate absunt, ut ne supersint quidem, namque sunt nomine solo tenus aliquando consecuti. » Huc usque Clemens.

CAPUT IV.

Quibus rationibus a suscipiendo ejusmodi de diis opinionibus abducti simus.

Jure sane ac merito nos ab istis omnibus libertatos esse proflitemur, quippe qui **68** tam diurni tamque inveterati erroris sic tanquam acerbissimi gravissimum muri calamitatem depulimus: pri-mum quidem singulari præpotentis Dei gratia et beneficio, deinde Servatoris nostri evangelicæ doctrinae vi quadam et potestate, quæ verbis explicari nequeant, sano denique maturoque consilio in eam adducti sentientiam, ut augustum omnique dignum veneratione Dei nomen obnoxii morti hominibus imperiri, nefas et impium crederemus, qui cum pridem inter mortuos jacent, tum vero temperantiae documentum reliquerint nullum, sed omnis potius intemperantiae, libidinis, crudelitatis ad animalium perniciem monumenta posteris conservanda crediderint. Enimvero, quis non extreme stultitiae futurum id videat, si homines sanetimonie ac morum integratissimæ amantes, primas libidinosis flagitiisque concederent? si maturi atque sapientes, perdita projectaque mentis homines; si æquitatis humanitatisque studiosi, eos qui tantum diritate ceteros et immanitatem superarunt, ut sceleratas manus execrandis liberorum parentumque cedibus eruerant, augustissimo cultu celebrarent? Cujus vero non cogitationem impiate vicerant, qui vel ad obscenas, quasque ne honeste quidem nomi-nare liceat, virorum mulierumque partes, vel ad

A xarplias, νάρθηκες τε καὶ κιττοί, περδὲ δὲ καὶ φθῖτες, καὶ μήκουνες; Ταῦτ' εστιν αὐτῶν τὰ δημια. Καὶ προσέπι τῆς Θύμιδος τὰ ἀρρητα σύμβολα, ὑργανον, λύχος, ἔιρος, κτεῖς γυναικεῖος, δὲ εστιν εἰρήμωνς καὶ μωσικὸν μόριον γυναικεῖον. Ή τῆς ἐμφανοῦς ἀναισχυτίας! Πάλαι μὲν ἀνθρώποις αὐθρονῖσιν ἐπικάλυμμα ἡσοῦς, νικὲ αὐτωμένην· νυνὶ δὲ τοῖς μυστιμόνιοι ἡ ἱερὰ τῆς ἀκρασίας νῦν ἔστι λαλουμένη· καὶ τὸ πῦρ ἐλέγχει τὰ πάθη δεδουχούμενα. Ἀπόσθεσον, ωἱ ιεροφάντα, τὸ πῦρ· αἰδεσθητα, διδύνη, τὰς λαμπάδας. Ἐλέγχει σου τὸν Ἰαχον τὸ φῶς· ἐπίτρεψον ἀποκρῦψαι τῇ νυκτὶ τὰ μωστήρια σκοτεῖς τετιμόθων τὰ δρυγά. Τὸ πῦρ οὐχ ὑποκρίνεται· ἐλέγχει καὶ κολάζει κελεύεται. Ταῦτα τὸν ἀθέων τὰ μωστήρια. Ἀθέων δὲ εἰκότως ἀποκαλῶ τούτους, οἱ τὸν μὲν δυτικὸν θεὸν ἥρωνται, παιδίον δὲ ὑπὸ Τιτάνεων διασπώμενον, καὶ γάναιον πενθοῦν, καὶ μόρια ἄρρητα, ὡς ἀλλούς, ὑπὸ αἰολύνης, ἀναισχυτίας σέβουσι. Δεῖται ἡνισχυμένοι τῇ ἀθετεῖ· προτέρα μὲν, καθ' ἣν ἀγνοοῦσι τὸν θεὸν, τὸν δυτικὸν μὴ γνωρίζοντες θεόν· τετρά δὲ καὶ δευτέρᾳ, ταύτῃ δὴ τῇ πλάνῃ τοὺς οὐκ δυτικὰς ὡς δυτικὰς νομίζοντες, τοὺς οὖν δυτικὰς, μόνου δὲ τοῦ δυνάματος τετυχηκότας. Τοσαῦτα καὶ οὕτως.

B altero, quod Deum ignorant, dum nequaquam eum qui nou sunt, arbitrentur, ipsosque deos nuncupent, qui tantum a vera divinitate absunt, ut ne supersint quidem, namque sunt nomine solo tenus aliquando consecuti. » Huc usque Clemens.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Tiοι λογισμοῖς τοῦ μὴ τὰ δμοια καρπίθεων φρονεῖν ἀνεχωρήσαμεν.

Eἰδότως δῆτας τοις τῶνταν ἀλευθέρους ἡμᾶς γενέσας δρολογοῦμεν, τῆς πακρές καὶ πεπλαυμένης πλάνης, δισπερ τινὸς δεινῆς καὶ κατεπιτάτης νόσου λειτουργάμενοι· καὶ πράτοι μὲν τῇ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ χάριτι καὶ εὐεργεσίᾳ, δεύτερον δὲ, ἀπορρήτῳ δυνάμει: τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· καὶ τρίτον, σώφρον λογισμῷ κρίναντες ἀνδρῶν εἶναι καὶ δοκεῖν, τῇ τοῦ θεοῦ σεβασμῷ προσηγορίζει τιμῆν τοὺς πάλαι δὲ νεκροῖς κειμένους θυτοὺς ὅνδρας, καὶ οὐδὲ αὐτρόνων ἀνδρῶν μνήμην ἀπολελοπότας, ἐσχάτης δὲ ἀκρασίας καὶ ἀκολασίας, ὁμβριτός τε καὶ φρενοβλαβεῖς δειγματα τοῖς μετ' αὐτοὺς φυλάττειν παραδεδωκότας. Πώς γάρ οὐ πάντων ήλισθατον, τοὺς σωφρούντης ἀρστὰς τοῖς αἰσχροῖς καὶ ἀκόλαστοις τῶν πρωτείων παραγόντες, καὶ τοὺς συνετοὺς καὶ ἐμφρόνας τοῖς τοῖς φρέναις ἀπολαβόντες τὴν σεβασμὸν παρέχειν τιμήν· τοὺς τε δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας ἀστητάς, τοῖς δὲ ὑπερβολὴν ὁμβριτοῖς καὶ ἀπανθρωπίας, τεκνοκτονίας καὶ πατροκτονίας μάσσασιν ἐνοιχημένοις; πολλὰ δὲ οὐχ ὑπερηκότισσαν ὑπερβολὴν ἀστελλας, τὸ καταβάλλειν εἰς ἀρρητα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μόρια, καὶ εἰς τὴν ἀλογον, καὶ θηριώδη φύσιν, τὴν σεμνὴν καὶ πνιγαλέαν τοῦ θεοῦ πρόβρησσον; ποιατά τε αἰσχρά καὶ ἀπάνθρωπα θεολογίαν, εἰς ἄπι τῶν ἐν ἀνθρώποις κακουργῶν, εἰ κατελεγχῇ, ταῖς ἀπὸ τῶν νόμων ἀπαραιτήτοις ὑπεπίσσουν δι-

πρωφρίας; Καὶ τὸ χρῆ μηκύνειν εὐαγγελιζόμενος τάντας, βίβρισταρον διοῦ καὶ Ἑλληνα, τὴς τὸν αἴρειμένων κακῶν ἐλευθερίαν, τῆς τε ἀπὸ τῶν φευδαρίων θεῶν ἀποστολας τὸ, εἰλογον εἰς φῶν ἄγαράντας, ὅποτε καὶ αὐτῶν ἡδη τῶν σφρόδα δεισιδαιμόνων οἱ πλεῖστοι, ὃντερ ἐκ βαθέος κάρου διανήψαντες, καὶ τῆς παλαιᾶς ἀγάλονος τὸ τῆς ψυχῆς δρμα διενολάντας, τὸν βαθὺν λήπον συνελόν τῆς πατρικῆς πλάνης¹ καὶ στάντες ἐπὶ λογισμοῦ, τὴν ἔτεραν ὁδὸν εἴσιντο, τῆς πελαγίδης ἀναγκήσαντες; ὃν οἱ μὲν δύος χωρίσαντες, τῆς δῆλης κατέπιπον μυθολογίας τῶν ἑρεύερων προγόνων πλατὺν καταγέλαντες· οἱ δὲ ἀθεστῆτος δόξαν ἐκκλίναντες, οὗτοι ἐπὶ τοῖς πρότερον ἐστηρίσαν, οὔτε δὲ ἀπάντοις αὐτῶν ἀνεγέρταν, καλλιεύσαντες δὲ καὶ θεραπεύσαν τὴν οἰκείαν πρόβεμνοι δόξαν, τὰς περὶ τῶν τεθριπλάκημάνων παρ' αὐτοῖς θεῶν Ιστορίας ἀληθεῖς, μύθους εἶναι πεπλασμένους ὑπὸ ποιητῶν ἐπεγήμισαν, φυσικάς ἐν αὐτοῖς ἀπακρύπτοντες θεωρίας, ὃν εἰ καὶ διτὶ μάλιστα μηδὲν τέρπουσιν ἀληθεῖς δείγματ, δύμας δὲ οὖν ἀναγκαῖα γένεται· ἀν τὴν ἡ ἔκθεσις, εἰς θεωρίαν τῶν καὶ παρὰ τούτων ασμάνων· ὡς ἀν καὶ τῆς τούτων ἀναγκήσας, οὐδὲ δῆλως τὴν προξενηθεῖσαν, ἢ εἰ δεῖ τῆς τοῦ Σωτῆρος τὴν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τὸ εὐλογον παρασταῆι. Φέρε οὖν καὶ τούτων τὸν λόγον δικαίην ἀναλαβόντες ἐπισκέψιμα.

libet procurare statuisse, veras numinum suorum historias, fragmenta quedam et commenta poetarum omnis causa meliores esse dixerint, quibus rationes causeque rerum naturam incluse latissent. Quarum licet nullum omnino veritatis indicium proferre possint, nos tamen pretrum opera facturos arbitramur, si quaeconque apud eos honestiorem quamdam præ se ferant speciem, in apertum lucemque producamus, ut sumnam hujus præterea, quam ab illis (non alia sane quam evangelica Servatoris nostri doctrina informati adductique) faciendam nobis putavimus, discussionis æquitatem oculis omnes teuere possint. Age itaque, rem totam altius repentes, proprius contemplemur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

'Ανακερατωτος τῶν πρόσθιων εἰρημέτων.

Τῆς μὲν οὖν Ἑλληνικῆς θεολογίας, λέγω δὴ τῆς πανθήμονος καὶ μετώπιστέρας, καὶ πολὺ προτέρας τῆς παρὰ Φοίνικες καὶ Αιγαίωποις, τοῖς τε ἀλλοις, ὃν καὶ τὴν μνήμην οἱ πρὸ τούτων περιέσχον λόγοι, τοιδε τοις δὲ τρόπος ἀποδέεικται, οἷος διὰ τῶν προεκθετικῶν φανῶν, αὐτῶν δὴ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων, προδεδήλωται· δὲ καὶ εἰκὼναν ἐν ἀρχαῖς τῆς προκειμένης εὐαγγελικῆς Προπαρασκευῆς εἰς διάτυπον τοις καὶ ἐπικριτοῖς τοῖς ἐντυπομένοις προτεθεκαρτεροῖς, ὡς ἀν αὐτοῦ μάθομεν, ἡμεῖς δὲ αὐτοῖς, καὶ οἱ τῶνδε εἰσέται καὶ νῦν ἀπειροι, τίνες δύτες πάλαι πρότερον, καὶ οῶν τὰ πατέρων φύντες, πηλίκοις τε τοποῖς κακοῖς πεπεδημένοι, διστασεῖται τε ὁ πόπος καὶ ἄγνωστας θεοῦ μέθη τὰς φυχάς κατορωρυγμένοι, τῆς τούτων ἀπάντων ὀντανύσσεως καὶ ἐλευθερίας ἀνθύημον, διὰ μάς μόνης τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας οὐδὲ διλλοις τὴν προτανεύσιον, ἢ δὲ ἐπιφανεῖται τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἱησοῦν Χριστοῦ τῷ Θεῷ· δὲ οὐ μέρι τῆς, οὐδὲ ἐν γνωτῇ χώρᾳ ἔθνους ἄνδος, καθ' δῆλης δὲ τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης, καθ' ἡς μάλιστα τὰ τῆς διεισιδέμενος πλάνης ὑπεριόγνοντες, οἵα τις νοερῶν καὶ λογικῶν φυχῶν ἥμιος, τὰς τοῦ οἰκείου φωτὸς ἐφαντῶνται ἀκτίνας, διοῦ πάν τὸν γένος ἀνθρώπων βαρ-

C

Brevis eorum qua superiora dicta sunt complexio.

Græcorum igitur vulgatam illam pluribusque contextam fabulis theogiam, quoque præcrea vel Phœnicum, vel Ægyptiorum, ac ceterorum, quorum ante mentionem fecimus, propria fuit, Græca ista longe vetustiorem, ad eum sese modum habuisse constat, quem productis superioris ipsissimis Græcorum auctorum verbis representavimus. Atque id mihi quidem evangelicæ Præparationis, qua hoc opere institutur, initio commode posuisse videor, ilis qui in ipsius lectione vorsabuntur, excutiendum judicioque suo ponderandum, ut ceteri nobiscum omnes, quos adhuc rerum istarum cognitio latuit, intelligent, quales tandem a multis retro saeculis, quibusque nati parentibus, quantis impli- cati malis, quanta demum impietatis ac divini Numinis ignoratione, tanquam alta quadam crupula obruti, tollere oculos aliquandiu, tamque funesta servitutis liberari unius evangelicæ doctrinæ vi beneficiisque potuerimus, quam profecto non alia ratione sumus, quam Jesu Christi Servatoris Deinde nostri adventu consecuti. Hic enim ille est, qui non parte aliqua terrarum, aut gentis unius angulo regionis includens, sed toto passim orbe, ubi de-

gerent homines, quæque potissimum grassabatur A δάρω τε καὶ Ἐλλήνων, ὡσπερ ἐξ ὀχλούς δεινῆς, καὶ ζοφερωτάτης τε καὶ διειδούς νυκτὸς τῆς δεισιδαιμονος πλάνης, ἐπὶ λαμπρῷ καὶ διαυγεστάτην ἡμέραν τῆς διηθοῦς εὐσεβείας τοῦ παυμασιδέω Θεοῦ, πάντας τὴν μετεστηστο. Διερήθρη γοῦν αἱ πτοναρατεῖσαι φωνα, νεκρῶν εἰώλω, καὶ ἀνδρῶν πάλαι κατοιχυμένων εἰκόνας, πάντας πανδημεὶ τοὺς ἀμφὶ τὴν πολύθεον πλάνην, κατὰ τε πόλεις καὶ κώμας ἐπιτομένους, θεραπεύει τε καὶ περιέπειν ἐδίδαξαν· τῶν πάλαι ἀνδρῶν δὲ ὑπερβάλλουσαν τοῦ τότε βίου θηριωδίαν, θεοῦ μὲν τοῦ πάντων δημιουργοῦ μηδένα λόγον ποιουμένων, μηδὲ τῆς θείας καὶ ἐπὶ τῆς πλημυρούμηντος τιμώρου δίκης ἐμπαζομένων, εἰς πάσας δὲ ἀνοισαργύρας καταβαλλόντων. Οὕτω γάρ εἰσεστι νόμοι τότε, καθ' οὓς χρή βιοῦν, συνεστώτων, οὐδέ γε

B τῆς ἡμέρου ποιείας ἐν ἀνθρώποις κατατεταγμένης· ἀνειμένου δὲ καὶ νομαδικοῦ τοῦ βίου, θρώνους τε καθεστώτος· τοῖς μὲν θρημάτων ἀλλοις δικην τῶν τοις γατρὸς ἀποτληρίσωσαν πλέον οὐδὲν ἔμελλεν, οἷς καὶ πρῶτος ἀθετήτος οὐποιουρέτ τρόποι· οἱ δὲ εἰς βραχὺ τι φυσικάς ἔννοιας ἀνακινούμενοι, θεὸν καὶ θεοῦ δόναμαν, αὐτήριν τε καὶ ἀγαθὸν εἶναι χρῆμα διενοθήσαν, εύρειν δὲ τούτον ἰθελήσατες, δινα μὲν ταῖς ψυχὰς εἰς οὐρανὸν ἔτειναν, αὐτοῖς δὲ τῇ διανοὶ στάντες, καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν φανόντων τε καὶ φανημένων φωτήρων καταπλαγέντες τὰ κάλπῃ, ταῦτα εἶναι θεούς ἀπεργναντο. Τρίτοι δὲ ἄλλοι, σφέδες αὐτοὺς τοῖς γῆράβιντος, τοῖς ἐπὶ συντετελεῖ τῶν κατ' αὐτοὺς προφέρεντες νενομισμένους, ή καὶ φύμη σώματος καὶ δυναστείας ἰσχύος τῶν πλειόνων ἐπικρατήσαντας, γίγαντάς τινας, ή τυράννους, ή καὶ γόντας, καὶ φαρμακέας δυνδρας. Εκ τινος τῶν θειοτέρων ἀποπτώσεως, ταῖς κακοτέχνωνς γονείας συνεσκευασμένους· ή καὶ τοὺς ἄλλους κοινῆς τε τινος καὶ βιωρεῶνς εὐεργεταῖς προάρχεντας, ζūντας τε ἔτι καὶ μετὰ τίλευτὴν θεούς ἀπεργναντο. Ἔνθεν αὐτοῖς καὶ οἱ τῶν θεῶν οἴκοι, νεκρῶν εἶναι τάφοι μνημονεύονται, ὡς δὲ Κλήμης ἐν τῷ πρὸς Ἑλλήνας Ηγετερπτικῷ, ἴστορε, τοῦ λόγου μάρτυρας αὐτοὺς Ἑλληνας ἐπαγόμενος. Εἰ δέ σοι φίλον, αὐτὸς καὶ τούτου τόνδε γράφοντος ἀκούει τὸν τρόπον.

71 CAPUT VI.

Sepultra mortuorum esse, quæ deorum templo, nomi-
nantur.

¶ Mirum, inquit, profecto videri non debet, si nefandæ superstitionis error, postequam aliquod semel initium accepisset, flagitiosæ vesania fons extiterit. Enimvero cum intercessus ille postea non fuisset, sed potius novis in dies incrementis auctus, magna vi tandem ac vehementi cursu ferri cospit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Περὶ τοῦ τεκροῦ εἰναι τάρον τὰ παλιόμενα
αὐτῶν λεπτά τῶν θεῶν.

¶ (91) Εἰκὼν ἄρα ἀρχὴν τοινεν ἡ δεισιδαιμονία λα-

(91) Locus est Clement. Alexandr. ex Protreptico, p. 22, Græco-Latini, Herveti autem 47.
(92) Montac. legend. πολλὴ δῆ, rectius.

(οὐδὲ γέρε τούτοις αιωνίοις, πρὸς δὲ καὶ αὐτὸς ἀλέγειν) A Mox itaque multiplicem dæmonum architectus efficitur, hecatombas sacrificat, solennes conventus instituit, erigit simulacra, templa adificat; sed quæ, (nec enim id quoque dissimulabo, sed potius manifeste coargam), honesto quidem templorum nomine celebrantur, ceterum aliud nihil fuere quam sepulcra, quibus deinceps hanc templorum appellationem indidere. Vos ergo, nunc saltē impian superstitionem dedicite, vel hac tumulorum cultus indignitate revocati. Larissæ, in Minervæ templo, quod summa in arce visitur, Acrisii sepulcrum est; Athenis autem in ipsa pariter Acropoli, Cecropis, u Antiochus *Historiarum* nono scriptum reliquit. Quid porro Erichthonius? Nonne in Poliadis templo sepultus est? Nonne Ismarus Eumolpi Dairæque filius, in Eleusinii septis, quod suh arcem constructum cst? nonne Celei filiae, Eleusine sepulcrata mandata sunt? Nam quid Hyperboræis tibi mulieres commemorem? Duæ sene, quarum altera Hyperoche, Laodice altera vocabatur, in Diana scellio, quod in insula Delo Apollinis Delii templo continetur, sepulta sunt. Leander autem Cleomachum Mileti, in Apollinis Didymæi templo conditum esse testatur. Neque vero aquum fuerit hoc loco præterire, aut Leucophrynes illius monimentum, quæ, si Zenonem Myndium sequamur, Magнесia in Diana templo sepulta est; aut Telmissi erectam Apollinis aram, quod Telmissis vatis monumentum esse historiæ prodiderunt. Quin etiam Ptolemaeus, Agesarchi filius, volumine cx ii primo, quæ de *Philopatra* scripsit, auctor est, in insula Papho Cinyram ac Cinyra posteros, in Venetia templo conditos fuisse. **72** At enim tempus me deficit, si tumulos omnes, quibus divinos honoris tributis, recensere velim: vos autem, ni scelerum istorum pudor vos aliquis ceperit, ite porro, vereque mortui, cum vestram in hominibus mortuis fiduciam collocatis, passim hue illucque vagamini. O miseri! quid tautum mali sustinere juvat! Hec illæ: paucisq[ue] interjectis: « Novum item alium, inquit, Romanus Imperator in Ægypto, atque adeo in ipsa pene Græcia, ad Numinum turbam cum eximia religione Deum aggregavit Antinoum, qui pulcherrimos inter numerandus erat, delicias amoresque suos, quem ipse, quomodo Ganymedem ante Jupiter, consecravit. Nec enim cupiditas ea modum facile tenere potest, quæ nullo metu cohibetur. Itaque sacra Antinoi noctes ab hominibus hodie cultu divino celebrantur, quarum turpitudinis sibi amator ipse conscius erat, qui eas cum puero vigilaret. » Tum subdit: « Nunc vero catamiti hujus sepulcrum, Antinoi templum et oppidum est. Enim vero, simili, opiaor, templo sepulcraque admiratione prosequuntur: pyramides quippe, mausolea,

(93) Ισμαρος. Clem. habet Ιμμαρος.

(94) Έξαράνη. Clem., ξπούτους. Longe melius. Itaque verendum erit, si Zenonem Myndium saeculum sequamur. Fuit is grammaticus ex Myndo, urbe Carie pervertusta. Stephanus Mutilatus iu voce Myn-

labyrinthi, alia quædam sunt templo mortuorum, A θειδίου Ζεύς. Ταῦτα μὲν οὖτος. Σὺ δὲ τὸν λόγον ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβὼν τῆς δειπνάμονος πάνης, ἐπίσκεψαί την διάπτωσιν. Φύσει μὲν οὖν καὶ αὐτοδιάκτοις ἔννοιαις, μᾶλλον δὲ θεοδιάκτοις, καλὸν τι καὶ ὄφελμαν τυγχάνειν, τὸ σημαίνον τὴν τοῦ Θεοῦ προσηγορίαν τε καὶ οὐσίαν. Πάντες γάρ διθρωποι κοινοῖς λογισμοῖς προειλέφεσαν, τοῦ τῶν ὅλων Δημιουργοῦ τοῦτο πάσῃ λογικῇ καὶ νοερῷ φυχῇ φυσικαῖς ἔννοιαις ὑποστείραντο· οὐ μήν καὶ τῇ προσάρδεσι τῇ κατὰ λόγον ἐκέργητο. Εἰς μὲν γάρ που, τάχα τις καὶ δεύτερος, ή καὶ τινες ἄλλοι κοινῇ βραχεῖς, ὃν τὴν μήμην τὰ Ἑβραϊών περιέχει λόγια, εἰς οὐδὲν τῶν ὀρωμένων ἐπαρμόσαντες τὴν περὶ θεοῦ ἔννοιαν· διαίστροφοις δὲ τοῖς λογισμοῖς ἐπὶ τὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργῶν, καὶ τὸν μέγαν τῶν ὅλων ποιητὴν, ἐκ τῶν ὀρωμένων ἀναγαγόντες, διανοίας δημάσιας κεκαθαριμένος μόνον αὐτὸν εἶναι θεόν, τὸν πάντων Σωτῆρα, καὶ μόνον ἀγαθὸν δοῦλον συνενόρεσαν· οἱ δὲ λοιποί, παντοὶ φυχῆς ἀμαυρώσει περιτραπέντες, κατὰ βιβλὸν ἀστενεῖς ἡγένθησαν, ὥστε θηρῶν ἄγριων τρόπον, τὸ καλὸν καὶ συμφέρον καὶ ἀγαθὸν μέχρις δημάτων καὶ εἰρκεδὸς ἡδονῆς στήσαι. Ταύτη δὲ κατὰ τὰ προειρημένα, τοὺς τῶν νεονομαζένων τοῦ σώματος καλῶν καὶ χρήσιμων ὑπέρτας, ή καὶ δυνάστας τινὲς καὶ τυράννους, ή καὶ γόντας καὶ φαραμέκες ἄνδρας, τὴν φύσιν θητοῖς καὶ ἀνθρωπίνας κεχρημένους συμφοραῖς, ὡς ἀγαθῶν χορηγοὺς, σωτῆρας καὶ θεοὺς ἀναγορεύειν, τὴν σεβάσμιον ἔννοιαν φυσικῶς αὐτοῖς ἐνυπάρχουσαν, ἐφ' οὓς ἐνόμιζον εὐεργέτας μετατεθεσκότες. Τοσαύτη δ' ἔρα συνελέγει αὐτοῖς φρενῶν ἀποτληζα, ὡς μηδὲν τῶν πλημμελουμένων τοῖς θεολογικάντοις ὑποτοιχεῖσαν, μηδὲ ἐρυθρῆν ἐπὶ τοῖς αἰσχρῶν περὶ αὐτῶν φημιζομένοις· τὰ πάντα δὲ τοὺς δύναται διὰ τὰς παρ' αὐτῶν παρεχομένας ὀφελεῖας, ή καὶ διὰ τὰς τότε πρώτων συνισταμένας δυναστείας τε καὶ τυραννίας ἀποθαυμάζειν. Νόμου γοῦν, ὡπερ ἐφη ἡδὸν πρότερον, μηδέπου τότε ἐν ἀνθρώπων πολεμούμενον, μηδὲ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανομένοις ἀμαρτιαῖς ἀπεργωρήμενης· (96), μοιχείας καὶ ἀρρένων φύδρας, ἀκέδουσις τε καὶ παρανόμους γάμους, μαιωνίας τε καὶ πατροκτονίας, τέκνων τε καὶ ἀδελφῶν σφαγῶν, καὶ μήν καὶ πολέμους καὶ στάσεις πεπραγμένας δυτῶς τοῖς οἰκείοις προστάταις, οὓς θεοὺς ἡγούντο τε καὶ ἀπεκάλουν, διόπερ δὲ μέρες κατορθωμάτων καὶ ἀνδραγαθίας ἀπενημένους, τὴν τούτων μήμην δὲ σεμνῶν καὶ ἀνδρείων τοῖς ὅργηντος ἀπόλοντες. Τοσαῦτα δην τὰς τῆς παλαιᾶς θεολογίας, ἢν μεταβαλόντες νέοι τινὲς, χθὲς καὶ πρώτην ἐπιφύνετες λογοχώτερόν τε φιλοσοφεῖν αὐγχύνετες, τὴν δὴ φυσικωτέραν τῆς περὶ θεῶν λοτορίας δέξαντες εἰσηγήσαντο, σεμνοτέρας εὐρεσιολογίας τοῖς μήδοις προσετενοήσαντες, καὶ μήτε πάντη τῶν προπτέρων τὸ πλήμμαλες τῆς δυσσεβείας ἐκφύγοντες, μήτ' αὖ πάλιν τὴν αἰσθήσεν προφανούμενην τῶν θεολογουμένων μοχθητέας δημοείναντες. Θεραπεύεισαν (97) δὲ οὖν δῆμος οἰδεῖ τὸ

(96) Ἀμαρτιαὶ ἀπηρωμένης. Verti periude ac si habereatur, τιμωρίας ἀπρο.

(97) Θεραπεύει. Hoc est, opinor, quod Plutar-

απερισσὸν διμάρτυρα προθυμηθέντες, ἵνα φυσικὴ Αδηγῆσεις καὶ θεωρίας τοὺς μύθους μετασκευάσαντο, τὰ θρησπικὰ καὶ αὐξήτικὰ τῆς τών σωμάτων φύσεως τῶν εἶναι τὰ διὰ τῶν μύθων δηλούμενα, ὡς δὴ μετικηλεύοντον κορμάσαντες. Ἐντὸν δινόντες καὶ οὕτω τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου θεούς επεψήμανον οὐκ εὐτὸν μόνον ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ Διόστρα, προσέτι δὲ γῆν καὶ θάλασσαν, δέρα τε καὶ πῦρ, τὰ τε ἐκ τούτων συγκριμάτα τε καὶ ἀποτελέσματα· ναὶ μήν καὶ τοὺς ἄρετούς ἀπὸ γῆς καρπούς, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἑρας καὶ ὑγρῆς τροφῆς βλαστήματα· δικαὶον δέ τοις τῆς τών σωμάτων ζῶντος αἰτία, Δημητρα, καὶ Κόρην, καὶ Διώνυσον, καὶ δοῖα τούτων ἐμφέρη προσεπίποντες, τεθεάκατον, βεβιασμένον, καὶ οὐκ ἀλλοὶ τῶν μύθων τὸν καλλιτοποιὸν εἰστηγμένον. Ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν δῆλοι ποτε, ὡσδύντες επαισχυνόμενοι τὰς τῶν προγόνων θεολογίας, οἰκοθεν δὲ ἔκαστος ἐφεύρεται σεμνολογίας τοῖς τερψιθεοῖς μύθοις προσεπιπόνσασθαι, κινεῖν τὰ πάτρια τούμπωντος οὐδενός, περὶ πολλοῦ δὲ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι, καὶ τὴν συνήθη καὶ σύντεροφον ἐκ πάλιν ἀγωγῆν τιμώμενοι. Οἱ γε μὴν τούτων πρεσβύτεροι ἐν Ισραὴλ τῶν ἀνδρῶν θεοποιῶν καὶ τὰς τῶν ἀλέρων ζῶντος εἰσθέσεις διετάκαντο, διὰ τὸ καὶ ἐξ αὐτῶν χρήσιμον κατὰ τὰς προθέσεις ἀπόδειξας αἵτις· καὶ τοῖς ἀλέργοις Ήρωῖσι τὰς Ισαὶας ἀρέσπιταν θρησκείας, σπουδαῖς, καὶ θυσίαις, καὶ μυστικαῖς τελεσταῖς, ὑμνοῖς τε καὶ φύσαις, ὅμοιοις τοῖς τεθεοποιημένοις ἀνδράσι, καὶ τὰς τούτων τιμᾶς ἐπάραντες· εἰς τοσούτον δὲ ἀριθμὸν ἥλιαν, ὡς δὲ ὑπερβολὴν ἡ δυπαθελεῖς ἀκρατοῦς, τὰ δύλκατα τῶν ἀνθρώπων πάθη, ταῖς Ισοθέσεις ἐκθεάσαται τιμᾶς, μηδὲν τὸ παράπονον τούτοις χρήναις σεμνολογεῖν τῶν δὲ θεολόγων αὐτῶν ἀποχρημάτων. Τηρεῖσθων δὲν διαλύσιον οἱ παλαιότατοι οὐδέν τε πάλιν τῆς ἱεροπλατείας, μόνον δὲ τοὺς μύθους προσανέχοντες ἐμαρτυρήθησαν. Ἀλλ᾽ ἐπειπερ διπαῖς ὥριμοτέμεν, καὶ τὰ σεμνά καὶ ἀπόρθητά τῶν γενναῖων φιλοσόφων καταποκῆσαι, φέρε καὶ ταῦτα ἐπινευρώμενοι, ὡς δὲ μὴ δοκεῖτε ἀγνοεῖτε καὶ τὰς θεωρίαςτὰς φιλοσοφίας. Πρὶν δὲ τὴν τούτων Ἰνδεσίν ποιήσασθαι, ἐμόι δοκεῖ προσεπιπτημένοισι καὶ τὴν αἰτίην τῶν θευματῶν φιλοσόφων, καὶ τούτοις πρὸς ἕκαστον ἐναντιολογίαν. Οἱ μὲν τῷ τηνάλλῳ δηγοῦνται, καὶ κατὰ τὸ παραστὰν ἔκαστος ίδιως ἀποφανονται· οὐδὲ γάρ ἀλλίλοις σύμφωνα φιλοσοφοῦσιν· οὐ δὲ εἴγυντι μονάστεροι τὸ σύμπαν ἀναρρώσαν, καὶ τῆς οἰκείας τοκεταῖς οὐ μόνον τὰς ἀπρεπεῖς περὶ θεῶν δηγήσεις, διὰλλα καὶ τὰς τούτων ἀρμηναῖς ἀπέλανονται· Εστι δὲ φόδων τῆς ἀπὸ τῶν νόμων τιμωρίας τοὺς μύθους ὑποκορίζονται· Ἀκούει δὲ οὖν αὐτὸν Ἐλλήνων δὲ ἐνδεικνύει τοὺς πάλιν εἰσοδούμενούς τοὺς μύθους· Οὐ δέ οὖν θεαμάσιος αὐτῶν Πλάτων, οὐδὲ μὲν τὴν οἰκείαν ἀπογυμνοῦ προαρέσσιν, τολμητέρων ἀπαγορεύεις καθάλου περὶ θεῶν τοιςάντα φρονεῖν τε καὶ λέγειν, οἷα τοῖς παλαιοῖς εἰρηται, εἰτε περιτίχειαν τι λεληθός εν

abs sese numinum scelera facile paterentur, nec ad quidquam eorum, quae de ipsis scđissime jactabantur, erubescerent; sed potius quidquid ad eos pertineret, sive propter ipsum in hominum genus merita, sive propter imperia vel tyrannides eo primum tempore constitutas, singulari cum approbatione suscepserint. Cum igitur neendum, ut ante dixi, legibus ullis hominum vita regereretur, poenaque flagitiis nulla immineret; adulteria, mariumque concubitus, nefandas item flagitiosasque nuptias, cædes, parricidia, liberorum, fratrumpque jugulaciones, bella denique et animorum intestina dissidia, quibus eorum principes, quos illi deo opinabantur et vocabant, se ipsis vere obstriuerant, si tanquam rerum ab iis præclare gestarum, eximiaque virtutis monumenta celebrabant, eorumque, quasi egregiorum quorundam facinorum ac præcipua cum fortitudinis laude conjunctorum, memoriam ad posteros ipsi suos propagabant. Atque hujusmodi fuit priscorum hominum theologia, quam nuperi quidam ac nudiusertius exclusi sic immutarunt, ut, suhtiliorem nescio quam philosophandi rationem jactantes, **74** rerum scilicet naturæ propiorem de deorum historia opinionem inverherent, et honestiorem aliquam novorum commentorum speciem fabulis attexerent: hoc nimurum secuti, ut nec omnino a scelerata majorum suorum impietate disciderent, nec omnino tamen ex illorum religionibus existentem consecratorum numinum improbatem patarentur. Ili ergo, cum semel patrium errorem quo modo procurare statuissent, ad naturalium causarum atque rationum explicacionem fabulas traduxerent. Ac primam, quibus atendi corporis augendice vis inesset, ea fabulis significari novo et insolenti fastu jactabant, perinde ac si quid arcum magis magisque reconditum attulissent: mex vero progressi ulterios, mundi etiam elementa deorum in numero ita collocarunt, ut ne in sole quidem ac luna ceteraque astrorum multitudine sistarent, sed ipsam quoque terram, cum aqua, aere, igne, adeoque cum iis, que horum ex temperatione ac permissione constlantur, adjungerent. Quin etiam tempestivos terræ fructus, aliaque tum siccioris, tum humidioris alimenti germina: quæ, quod ipsa quoque nostrorum corporum vitam conservarent, Cereris, Proserpinæ, Bacchi, ac ceteris ejusmodi nominibus consecrarent, coactum nescio quem minimeque verum fabulis vultum et colorem afflentes. Verum, licet isti serius, quod eos majorum suorum theologie suppuderet, honestiorem quandam, prout suum cuique cerchrum eudiceret, ac veteres illas deorum fabulas explicatum adjungerent, nemio tamen ritus patrios mutare ausus est, sed omnes potius cum priscorum instituta, tum usitatam illam quæque secum a pueris adolescenter sacrorum religionisque rationem, præcipuo studio retinendam sibi

ταν σαβίτο πλασταν conceperisse. Ελκότως ούν, ίν-
δησι, ένοι τὸν μύθον ἀνεργάζοντες πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν, τοῦτο φασὶν εἶναι τὸ τέλος Μηδαίας φάρμακον.

Itaque nonnulli commode fabulam ad veritatem revocantes, aut vero ipso descendentes, saurant la fable par la vérité.

coledamque putaverunt. At qui eosdem etate pra-
cesserant, brutorum animalium consecrationem
æquali plane cum hominum ipsorum apotheosi di-
gnitatis jure esse voluerunt, partim ea, quam ex
ipsis capiebant, utilitate, partim ceterarum causa-
rum, quas ante protulimus, conjunctione permoti.
Itaque, parcs omnino pecudibus ratione parentibus
superstitiosas veneracionis honores sacris legibus
ita statuere, ut libationibus, sacrificiis, et arcannis
initiandi ritibus, hymnis denique et carminibus,
perinde atque hominum ipsorum, quibus divinitatem

decederunt, earum cultui majestatem conciliarent. Tandem eo flagitorum devenere, ut impotenti sedissime
libidinis æstu concitati, partes etiam corporis turpititudinem ac venerem cientes, dirasque ac protervas
hominum cupiditates divinis plane honoribus prosequerentur, cum in ejusmodi rebus nullum quæsito
affectatoque verborum pudori esse locum oportere præclaris theologi decrevissent. Maneat igitur ve-
res, ut nihil præter nudam rerum historiam noverant, sic ad ipsas tantum fabulas semper adhaesisse,
multis hactenus testimonias esse comprobatum. **75** Sed quoniam speciosa quoque ac recondita
egregiorum philosophorum dogmata jam semel explorare coepimus, age, propius etiam illa contem-
plemur, ne saltem eximias eorum philosophandi rationes ignorare videamus. Prius tamen quam eas
in medium afferamus, juverit, opinor, quam graviter magni isti philosophi non modo cum aliis hoc
in genere, sed etiam secum ipsi pugnant, observare. Nam cum hac in physiologia nulla sit inter
eos sententiarum opinionumque conjunctio, alii temere ac prout sua enique mens suggesserit,
rem totam definiunt; alii melioris utique fidei, simul universa tollunt, nec ea solum omnia, que
de diis tanta cum indignitate jactantur, sed eorum quoque explications reipublica sua finibus ejici-
unt; tametsi poenarum legibus constitutum metu fabulis interdum ipsis lenocinentur. Graecos
ergo philosophos audi, unius tamen ore omnium præstantissimi, easdemque fabulas modo procul
amandalisti, modo contra studiose retinensis. Plato ille est, quem tantopere suspiciunt, qui si quando
suam ipse mentem ac sensum aperiat, tum vero majori cum libertate prorsus interdicit, quo minus
ea que a veteribus decantata olim fuerant, de diis in posterum sentiantur; sive reconditionis aliquid
iis inclusum lateat, quod verborum ac sententiarum allegoriis indicetur, sive eadem extra omnem
allegoriam figuramque dicantur. Ubi autem ad leges sese orationemque suam homo meticulosus ac-
commodat, siroù jactatis de natura deorum fabulis habendam esse idem pronuntiat, quippe quia nihil
per seos aliud figurarum integrum significatum representent. Idem præterea postequam suam ipse
theologiam ab antiquarum fabularum societate commercioque sejunxit, deque caelo, sole, luna,
sideribus, imo de tota hac universitate, ac singulis ejus partibus seorsim physiologi more disputavit,
suam iterum de diis, quorum genealogiam veteres illi texuerant, opinionem his verbis plane explicate-
que conceptam in *Timœo* prosequitur.

CAPUT VII.

Quid de veterum theologia Plato senserit.

(98) « Jam vero de ceteris, inquit, demonibus
disserere, aut eorum nosse procreationem, non est
facultatis viriunque nostrarum. Itaque filium iis, D
qui natrnam illorum jam olim explicarunt, habere
nos oportet. **76** Quippe qui deorum nepotes cum
fuerint, ut ipsi confirmant, suos quoque maiores
optime noverint. Et sane fieri nullo modo potest,
ut deorum liberis fides negetur, in iis etiam, que
sine ulla verisimilium aut necessariarum probatio-
num vi atque auctoritate dicunt; sed iis potius tan-
quam domestica referentibus, quemadmodum lex
ipsa jubet, omnino credendum est. Maneat igitur;
eoque plane modo commemoretur a nobis deorum
istorum generatio, quo illam ab iisdem accepimus. Ex Terra quidem ac Cœlo Oceanus Tethysque
nati sunt; ex his vero Phorcys, Saturnus, Rhea,
ac ceteri, qui ad tres illos aggregari solent. Jam

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.
“Οπως δηλωται περι της των παλαιων θεολογιας
εδεξαται.

« Περι δε των διλων διαιρέσιν εἰπεῖν, καὶ γνῶναι
τὴν γένεσιν, μείζων ἡ καθ' ἡμᾶς· πιστεύετον δὲ τοῖς
εἰρηκόνισι βιβλιοφίσιν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν, ὡς
Ἑρασταν, σφρώς δὲ τοὺς ἑαυτῶν προγόνους εἰδόνταν.
Ἄδυνατον οὖν θεῶν παισιν ἀποτείνειν, καίτερον δινε
εἰκότων καὶ ἀναγκαῖον ἀποδεῖξεν ἀλγονταν, ἀλλ' ὡς
οὐκέτι φασκόντων ἀπαγγέλλειν, ἐπομένους τῷ νόμῳ
πιστεύετον. Οὐτοις οὖν κατ' ἔκεινους ἡμῖν τῇ γένεσι;
περὶ τούτων τῶν θεῶν ἔχεται καὶ λεγέσθω, Γῆς τε καὶ
Οὐρανοῦ παῖδες Ήπειρος καὶ Τρήνης ἐγενέσθησαν· τού-
τον δὲ Φόρχυς, Κρόνος τε καὶ Ήρα, καὶ δους μετὰ
τούτων· ἐπὶ δὲ Κρήνου τε καὶ Πέτρα Ζεύς· Ήρα, καὶ
πάντες δους· λαμπάς πάντας ἀδελφοὺς λεγομένους αὐ-
τῶν, ἔτι τε τούτων ἐκγόνους δίλοντες. » Ταῦτα φησιν
δηλωται ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστεύεται εἶναι, καίτερον δινε
εἰκότων καὶ ἀναγκαῖον ἀποδεῖξεν εἰρῆ-
σθαι αὐτὰ δημολογήσας. Προσεκτέον δὲ, ὡς οὐλέν

(98) Hic idem locus infra citabitur, ubi Platonis errores pluribus exponentur.

ἴαν ἀπόφρητον τὰς τῶν θεῶν δὴ προσηγορίας τε καὶ τηναλογίας ἐν φυσιολογίαις δηλούμενον ἔμφαντεν. Λίθις δὲ τὸν ἀπέροις διάτοις, τὴν οἰκεῖαν ἀπογυμνῶν τραβεστίν, πάλιν τούτοις κέχρηται τοῖς βήμασι· (99) Πρώτων μὲν, ἦν δὲ ἑγώ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν μεγίστων φεύδος ὁ εἰτῶν οὐ καλῶς ἐψεύσατο· ὡς Οὐρανὸς τε εἰργάσασθαι, διφτιᾶς δράστας αὐτὸν· Ἡσίοδος, δὲ τοῦ Κρόνος, ὡς ἐπιμωρήσαστο αὐτὸν. Τί δαλ δῆ (1) τὰ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ νέος; εἰδὲ δὲ εἰ ἦν ἀλλοθῆ, δημητριαὶ δεῖν φύσιος λέγεσθαι οὐταπέδεις· εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δεῖ ἀπόφρητῶν ἀποκεντρών ὡς ἀλαγίστους, θυσαμένους οὐ χορὸν, ἀλλὰ τομέα καὶ ἀπόφρητον (1*) θύμα, ὅπως μὲν ἀλαγίστους (2) συνέδει, ἀποκεντρών. Καὶ γάρ, δῆ δὲ (3), οὖτοι οἱ λόγοι δὴ γαλιτοί. Καὶ οὐ λεκτέον (4) γε, ὡς Ἀδελμάρτε, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει· οὐδὲ δοτέον (5) νέφι ἀκρούσονται, ὡς ἀδεκῶν τὰ ἔσχατα γε, οὐδὲ (5*) ἐν θυσμαστὸν ποιοῖ (6), οὐδὲ αὖ διδίκιοντα πατέρα καλέων παντὶ τρόπῳ· ἀλλὰ δρύη δὲν, ὅπερ θεῶν τοῖς πρώτοις τε καὶ μέγιστοις (7). Οὐδὲ αὐτῷ μοι δοκεῖ ἀπίκηδειν εἶναι λέγεν. Οὐδὲ τε, ἦν δὲ ἑγώ, τὸ παράπαν, ὡς θεοὶ θεοῖς πολεμοῦσι, καὶ ἐπιβούλευονται, καὶ μάχονται· οὐτοὶ γάρ ἀλλοθῆ, εἰ γε δεῖ τοὺς μελλοντας τὴν πόλιν φυλάξειν, αἰσχιστον νομίζειν τὸ φύδων ἀλλήλοις ἀπεγκάνθισθαι· πολεῖς δεῖ γιγαντομάχος μυθολογητῶν αὐτοῖς, καὶ ποικιλός ἔχθρας καὶ παντοδαπὸς θεῶν τε καὶ ἥρων πρὸς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν. Ἄλλη εἰ πως μελλοντας παῖσσαν, ὡς οὐδεῖς πώποτε ταῦτας ἔτερος ἀτέρφατο, οὐδὲ τοῦτο δοτον, τικάτα μελλοντας λεκτέα πρὸς τὰ παιδία εὗθυν, καὶ γίρουσι καὶ γραυσι καὶ πρεσβυτέροις γενομένους, καὶ τοις ποιηταῖς ἄγγεις τούτων ἀναγκαστέον λογοτευεν. Ἡραὶ δὲ δεσμοῖς ὑπὸ Διὸς (8), καὶ Ἡφαιστος φύεις ὑπὸ πατέρος μέλλοντος τῇ μητρὶ τυπομένη ἀμύνειν, καὶ θεομαχίας, δοτος ὑμπρος πεποίκην, οὐ παραδεκτέον εἰς τὴν πόλιν, οὐδὲ ἐν ὑπονομαῖς πεποιημένας, εἰς δεῦτος ὑπονομῶν (9). Ἐσφῶς δὴ διὰ τούτων διφέροντος καὶ τοὺς τῶν πελαμῶν μύθους τοὺς περὶ θεῶν, καὶ τὰς τῶν μύθων ἐν ὑπονομαῖς εἰργόθαι νομίζουσιν φυσιολογίας παραπτέτας εἶναι διδάσκεται· εἰς μητράς ἀλόγων ἥμιν καὶ τὴν τούτων ἀναγύρσιν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἥμιν εὐαγγελίζεσθαι διδάσκαλιν, ὄντος καὶ πρὸς τῶν οἰκείους ἀποδέλητα. Οὐεντιστοι μοι καὶ τοὺς παλαιοὺς τῶν Τυρματῶν θαυμά-

(99) Locus est ex *H. de republ.* p. 429.

(1) Τί δαλ δῆ. Plato, Τὰ δὲ δῆ, melius.

(1*) Ἀπόφρητος. Pl. et ms., ἀπόρον, recte, nisi fallor, id est, raram victimam paratuque difficultatem; ex quo etiam optime sequitur, paucos admodum hoc sermonis genus auditorios.

(2) Οὐαὶ δὲ ἄλα. Melius, quam nt Pl., δὲ τι ὅμοις ἄλα. Forte scripserat, δηνος ἀν διτε ἀλαγίστος τυμβοῦ.

(3) Ἡδὲ δέ. Ita reposuimus ex Plat. pro δέ τοι, quod perspicue mendosum erat.

(4) Καὶ οὐ λεξ. Ia recte distinguunt Pl. Loquitur enim Socrates. Ille ejusdem apud Plat. interponit Εἴηντε δέ τοι Ἀδείμ.

(5) Δοτέον. Pl., λεκτέον, quod facilius est, tametsi δοτέον optimo sensu dici potuerit.

(3) Οὐδέ. Forte οὐχ. Edit.

Ψιθὺς apud Plat. sic leguntur, ὡς ἀδεκῶν τὰ

A Saturnus ex Rhea Jovem Junonemque suscepit, cum reliquis omnibus, quos amborum fratres vulgo recenseri novimus; itaque deinceps reliqui eorum posteri numerantur. » Hæc sunt, quibus Plato et placitis decretisque legum fidem habere jubet, tametsi ea nullis aut necessariorū aut probabilium argumentorum momentis niti fateatur. In quo notandum illud in primis, quod nihil omnino reconditi in ista egregiorum numinum vel appellatione, vel generis serie contineri, quod physiologis rationibus explicetur, diserte pronuntiat. Idem vero alibi suam ipse mentem ingenue candideque aperiens, ita loquitur: « Tum ego, in primis, inquam, maximum illud ac de maximis rebus membracium qui protulit Besiodus, non satis prudenter mentitus est, sive dum ea, quæ comminiscitur, facinora Coelo tribuit, sive dum quas Saturnus de illo pœnas expetiverit, commemorat. Nam quæ Saturnus idem vel perpetrasse dicitur, vel a filio pertulisse, ea ne si vera quidem essent, tamen apud homines nullius consilii eosque adolescentes, ut facile adeo temere jactarentur, non probarem, sed potius, aut ut omnino silerentur maxime velle; aut si quando illa proferri necesse esset, saltēt ut secreto atque a paucis audirentur, qui non jam porcum, sed eximiam aliquam raramque victimam sacrificarent, ut hoc pacto non nisi paucissimos ejusmodi sermonibus intercesseret contingere. Sane, inquit ille, graves enim ac perniciosæ fabula istæ sunt. Imo, nec ullatenus (inquam, o Adimante) nostra in republica audiendæ. Nec enim ferendum, ut juvēne aliquo præsente dicatur, vel qui teterrimis quibusque sceleribus seipsum obstringat, vel qui acceptas a patre injurias modis omnibus ulciscatur, eum nihil admodum insolentis ac novi perpetrare, cum ea tantum faciat, quæ a principibus maximisque deorum facta esse constet. Tum ille: Equidem ista quoque prorsus indigna censeo, quæ hominum auribus occinuntur. 77 Ego vero, Nec illud, inquam, nullo modo ferre possum, ut mutua deorum bella, insidia, præliaque narrēntur, cum id verum esse nequeat, si modo quiservandam custodiendamque rem publicam suspecturi sunt, eos mutuas facilesque nimium dissensiones tanquam sedissimas habere oportebit. Tantum

ἔσχατα, οὐδὲν δὲ θυσμαστὸν ποιοῖ, quæ lectio prior videtur.

(7) Post μέγιστον Plato ita scribit: Οὐ μά τὸν Δια, δῆ δὲ, οὐδὲ αὐτῷ μοι, etc.

(8) Υπὸ Διὸς. Pl., ὑπὸ οὐδέος. Jupiter quidem, Iliad. Ο, sui tantum meminuit:

... Περὶ χερσὸς θεού Ιητα χρύσεος δῆμητρος.
Forte an Vulcani quoque Junonis filii opera usus fuerit.

(9) Αὔτονοι. Rationem subjungit Plato, summi philosophi cogitatione dignissimam: «Ο γὰρ νέος, inquit, οὐδὲ οὐδὲ τε χρήτεν δέ τι τοινοντα, καὶ δη μά δὲν την τηλεκούστος ἀλλοδεν τοις δέδεις, διαδεκτά τε καὶ διμετάστατα φύει γίγνεσθαι. Οὐ δη καὶ τῶν ένεκα, περὶ παντὸς ποιητῶν, δι πρώτα ἀκόντων, διτε καλλιστα μεμιθολγημένα πρὸς δρεπτὴν ἀκούσειν.

abest, ut iis aut gigantum pugnas multiplici fabularum varietate perspersas, aut alias omnis generis inimicitias, ab ipsis diis atque heroibus cum afflinibus necessariisque gestas inculcare deceat. Quius imo, si mentem hanc nostris hominibus injicere cupiamus, nemo ut unquam civis popularum suum odio prosequatur, hocque nefas sibi ut esse persuadent: danda opera fuerit, ut quæ hauc in rem opportuna videbuntur, ea non modo senes atque annos, quique adeo iam aetate matuiores erunt, poeris crebro commemorem; verum etiam ut Nam injecta quidem Junoni a filio vincula, aut Vulcanum præcipitem a patre actum, quod iudicetas matri plagas propulsare conaretur, aut ejusmodi numinum pugnas, quales nobis Homerius fabulatur, seu latentes quosdam allegoriae sensus continant, seu nullos, aditum nostram ad republibac habere nequam debere pronuntio. Vides utique diserte philosophus quamque explicate doceat, cum vulgaritas illas a veteribus de diis fabulas, tum etiam omnes cuiusvis allegoriae sensus, quos ad physiologiam accommodatos esse putant, excludi penitus atque arceri oportere. Quamobrem nibil profecto causæ est, quam cur perperam aut immerito nobis istorum omnium fugam evangelica Servatoris nostri doctrina præcepisse videatur; cum eadem a suis quoque rejecta fuerint. Ac mihi quidem priscorum Romanorum hoc in genere consilium, fieri non potest, quia eo nomine vehementer probetur; qui cum satis intelligenter universam illam in fabulis deorum explicandis Graecorum physiologiam cum absurdam atque inutilem, tum vero coactam minimeque solidam et coherentem esse, eam simul cum ipsis etiam fabulis theologie sue finibus arcendam esse statuerunt. Id quod vel ex unius Dionysii Halicarnassensis *De antiqua rerum Romanarum historia libris auferre potes. Ille enim volumine operis secundo, ubi quæ a Romulo principe Urbis conditore gesta siunt, commemorat, cum alia pleraque laudat ab eo sapienter instituta, tum quæ ad susceptam hoc loco disputationem pertinent, ita prosequitur.*

78 CAPUT VIII.

De Romanorum theologia.

Romulus igitur, cum probe intellegiteret, honestis legibus, rectorumque studiorum simulatione, piam, temperamat, amantem equitatis, belloque strenuum civitatem effici; præcipuum his in rebus operam curamque posuit, a religione cultuque deorum ac dæmonum auspiciatus. Ac tempora quidem et delubra, aras item, et simulacrorum suis in sedibus collocationes, eorumdenique configurationes, et insignia, simulque vim numenque singulorum, atque adeo beneficia, quibus hominum genus assecere, dies quoque festos, quales deorum ac demonum cuiilibet convenient, tum sacrificia, quibus ab hominibus coli sese volunt, ferias denique solemnesque couentus, et statas a laboribus vacationes, ac cetera id genus ex optimis quibusque Graecorum hominum ritibus institut. At vero sparsas de iisdem vulgaritasque fabulas, quibus aliquip ipsorum vel probra, vel crimina continentur, improbas, inutiles ac fœdas esse ratus, nec diis modo, sed etiam viris bonis prorsus indignas, rejectis omnibus, homines ad optime de diis loquendum ac sentiendum informavit, nullum iis studium beata natura minus dignum affluggens. Nec enim a Romanis aut excusus liberorum suorum manu Coriolus fuisse, aut Saturnus, quod sili ab eorum impetu male metueret, suos

(10) Locus hic existat lib. II, pag. 9 edit. Graeco-Latinæ.

(11) Vion., κατεσθέσατο, quam lectiōnēm prætulit. Id legit., τοῖς κρατιστοῖς τῶν παρ' Ἑλλησι νομίμων· itaque lectio probari potest.

Α ζεν, τίνα τρόπον ἀπάσας τὰς Ἑλληνικὰς περὶ θεῶν φυσιολογίας ἀπότους οὐτας καὶ ἀνωφελεῖς, μᾶλλον δὲ βεβισμένας καὶ ἀστέτας κατανοήσαντες, αὐτοῖς μύθοις τῆς οἰκείας περιέγραψαν θεολογίας. Καὶ τοῦτα δέ σοι γνῶναι πάρεστιν ἀπὸ τῆς Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρεῖος Ῥωματικῆς ἀρχαιολογίας. Οὗτος γάρ ἐν τῷ δευτέρῳ, τὸ κατά Τρωμάλων τὸν πρώτον κτίστην τῆς Ῥώμης ἱστορῶν, τὰ τε ἀλλα δέξιαν αὐτὸν κατορθώματα, δὲ ταῦτα τὸ περὶ τῶνδε φύτον γράψαν τὸν τρόπον.

poetae similes quoque fabulas scribere cogantur. Nam injecta quidem Junoni a filio vincula, aut Vulcanum præcipitem a patre actum, quod iudicetas matri plagas propulsare conaretur, aut ejusmodi numinum pugnas, quales nobis Homerius fabulatur, seu latentes quosdam allegoriae sensus continant, seu nullos, aditum nostram ad republibac habere nequam debere pronuntio. Vides utique diserte philosophus quamque explicate doceat, cum vulgaritas illas a veteribus de diis fabulas, tum etiam omnes cuiusvis allegoriae sensus, quos ad physiologiam accommodatos esse putant, excludi penitus atque arceri oportere. Quamobrem nibil profecto causæ est, quam cur perperam aut immerito nobis istorum omnium fugam evangelica Servatoris nostri doctrina præcepisse videatur; cum eadem a suis quoque rejecta fuerint. Ac mihi quidem priscorum Romanorum hoc in genere consilium, fieri non potest, quia eo nomine vehementer probetur; qui cum satis intelligenter universam illam in fabulis deorum explicandis Graecorum physiologiam cum absurdam atque inutilem, tum vero coactam minimeque solidam et coherentem esse, eam simul cum ipsis etiam fabulis theologie sue finibus arcendam esse statuerunt. Id quod vel ex unius Dionysii Halicarnassensis *De antiqua rerum Romanarum historia libris auferre potes. Ille enim volumine operis secundo, ubi quæ a Romulo principe Urbis conditore gesta siunt, commemorat, cum alia pleraque laudat ab eo sapienter instituta, tum quæ ad susceptam hoc loco disputationem pertinent, ita prosequitur.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η^η.

Περὶ τῆς κατὰ Ῥωματος θεολογίας.

(10) εἰ ἄλλ' ἔγων, διτόνος σπουδαῖον, καὶ καλῶν ζῆλος ἐπιτίθεμενάτων, εὐσεβῆ καὶ σωφρόνα, καὶ τὰ δίκαια δάσκοῦσσαν, καὶ τὸ πόλεμα ἀγαθὴν ἔξεργάζονται πόλεις ὅπλην ἕνοχη πρόνοιαν, τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμῶν. Ἱερά μὲν οὖν, καὶ τεμένη, καὶ βωμοίς, καὶ ξάνθων ἰδρύσεις, μορφάς τε αὐτῶν, καὶ συμβόλα, καὶ δυνάμεις, καὶ διωρέας, αἷς τὸ γένος ἡμῶν εὐηργέτησαν, ἑράτες τε, δησιαὶ τινὲς ἔκαστην ὥεν ἢ δαιμόνων ἀγεσθαν: προσταῖς, καὶ θυσίας, αἷς χαίρουσα γεραιρέμενος πρὸς ἀνθρώπους ἐκεχειρίας ταῦτα καὶ παντούρεις, καὶ πόνων ἀναπαύσας, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα δημόσια κατεσθίσαντο (11) τῶν κρατιστῶν παρὰ τοὺς Ἑλλησι νομίμους· τοὺς δὲ παραδεδομένους περὶ αὐτῶν (12) μόδους, ἐν οἷς βλασφημιαὶ τινὲς εἰσὶ περὶ αὐτῶν ἢ ταῦτα γοργοὶ, πονηροὶς καὶ ἀνωφελεῖς, καὶ δαχνοῦσσαν ὑπολειπόντας εἶναι, καὶ οὐκ ὅτι τῶν ὧν, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀέρους, ἀπαντας ἔξεβαλε, καὶ παρεσκεύας τοὺς ἀνθρώπους τὰ κάλλιστα (13) περὶ ὧντων λέγειν τε καὶ φρονεῖν, μηδὲν αὐτοῖς προσανάλησας (14) ἀνάρχους ἐπιτίθεμενα τῆς μακαρίας φύσεως· οὕτω γάρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἔκυτοῦ πατέων παρὰ Ῥωματοῖς λέγεται, οὗτε δὲ Κρόνος ἀφανίζων τὰς ἔκαυτου γονάς φόδιψ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπιθέσσων, οὗτος Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν,

(12) Περὶ αὐτῶν. Dionysius, κατὰ μάνην, quod apertius videtur.

(13) Τὰ κάλλιστα. Dionysius, κράτιστα.

(14) Προσανάλησας. Dion., προσάπτεστας, utrumque rectum.

καὶ πατεριδίων ἐν τῷ δεσμωτηρῷ τοῦ πατέρου τὸν ιαντὸν πατέρα· οὐδὲ γε πόλεις, καὶ τραύματα, καὶ λεπρὰ, καὶ θητεῖαι (15) θεῶν παρὰ ἀνθρώπους. Εορτὴ δὲ οἰδεμία παρ’ αὐτοῖς μελανεύματα ἢ πάνθεμος τελεταῖς, καπετοῖς ἔχουσας καὶ θρήνους γυναικῶν ἐπὶ θεοῖς ἀφανιζόμενοις· ἀπέρ τοις Ἐλλησιν ἐπιτελούντας περὶ τῆς Πειραιώντος ἀπραγήν, καὶ περὶ Διονύσου πάθη, καὶ δοιαὶ τοιαῦτα. Οὐδὲ ἀντὶ τοις παρ’ αὐτοῖς, κατὰ διερθριμένων τῶν ἑθῶν (16) ἥδη, οὐ θεοροφίσεις, οὐ κορυβαντιασμοὺς (17), οὐ Βαχylας (18) καὶ τελετὰς ἀποφήτους, οὐ διαπαννυχιασμοὺς ἐν Ιεροῖς θεῶν, ἀνδρῶν δινῶν γυναιξιν, οὐκ ἀλλα τῶν παραπλησιῶν τούτοις περιτεμάτων οὐδέν ἀλλ’ εὐλαβῶς πάπαν πραττόμενα καὶ λεγόμενα τὰ περὶ θεῶν, οὓς οὔτε παρ’ Ἐλλησιν οὔτε παρὰ βαρβάροις. Καὶ δύοταν μάλιστα ἔγνω τεθαύματα, καίπερ μυριῶν δυον εἰς τὴν πόλιν ἐπελθεύσθων ἑθῶν, οἵτις πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατέρους θεοὺς τοῖς οἰκοθεν νομίμοις, οὐδενὸς εἰς ἡρῶν ἐλήσυθε τῶν ἔγνωτων ἐπιτηδευμάτων ἢ πόλεων δημοσίας, δι πολλοῖς ήδη συνέδη πατέρεν· διάλλοι καὶ τινα κατὰ χρησμοὺς ἐπεισῆκται (19) Ιερά, τοῖς αὐτοῖς αὐτὰς νομίμως μεθήμεσσον, διπλασιαὶ ἐκβαλοῦσσα τερθρελαν μυθικήν· ὥσπερ τὰ τῆς Ἱερᾶς θεᾶς (20) Ιερά. Θυσίας μὲν γάρ αὐτῇ καὶ ἀγνῶνας ἀγνοῦσιν ἀνά πάντας οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς Ρωμαίων νόμους· Ιεράται δὲ αὐτῆς ἀνὴρ Φρύξ καὶ γυνὴ Φρυγία, καὶ περιάργουσιν ἀνά τὴν πόλιν οὗτοι μηγερυροῦντες (20), ὥσπερ αὐτοῖς έθος, τύπους τε περιεκίμενοι τοῖς στήθεσι (21), καὶ καταυλούμενοι πρὸς τῶν ἀπομένων τὰ Μητρώα μέλλοι, καὶ τύμπανα κροτοῦντες. Ρωμαίων δὲ τῶν ἀθηγενῶν, οὔτε μηγαγροῦντις, ποιεῖσθαι καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποιεῖσθαι ἀνδεδύμενος στολὴν, οὔτε ὅργιάδων τὴν θεὸν, οὐδὲ τοῖς Φρυγίοις ὀργασμοῖς, κατὰ νόμους. Ἡ φήσισμα βουλῆς. Οὐτας εὐλαβῶς ἡ πόλις έχει πρὸς εἰς ὅλην ἀποτελεῖσθαι περὶ θεῶν, καὶ πάντας ὀπεύεται μύθον, ὃ μηδὲν ἔστιν εὑρέπεται. Καὶ μηδὲς ὑπολίθοι με ἀγνοεῖν, δι τῶν Ἐλληνικῶν μύθων εἰς τινες χρήσιμος ἀνθρώποις· οἱ μὲν, ἐπιδειχνύμενοι τὰ τῆς πύστων ἔργα διὰ λύτρων (22)· οἱ δὲ, παραμύθιας έντικα συγχειμένοις τῶν ἀνθρώπων συμπτώσιν· οἱ δὲ, παραγές ἔξαιρούμενοι φυγῆς καὶ δείγματος (23), καὶ δέξας καθαιρούντες οὐχ ὄγκεις· οἱ δὲ, διλῆς τεῦθεινοι συμπλασθέντες ὄψεις. Ἀλλὰ καίπερ ἐπιστάμενος ταῦτα οὐδενὸς κείρον, δύως εὐλαβῶς διάκει-

(15) Θητεῖαι. Alii, τελεῖαι· Dionysius, ἀγεται.

(16) Τοῦ θέων Ια reponendum ex Dionysio pro τῶν θεῶν.

(17) Post κορυβαντιασμούς· Dion. add. οὐκ ἀγρυπνός, stipem diis hinc inde corrogatam. Forte haec vocem omisit Euseb., quod paulo post sequatur, Romæ, non a Romanis quidem, sed tamen Deum Matri hoc obsequii genus exhibuitum.

(18) Βαχylas. Dionysius, βαχχεῖας, quod usitatum est.

(19) Ἐκεῖσθκαι, etc. Dionysius hoc modo: Τεταπηγέτεο Ιερά, τοῖς ξαντῖς αὐτὰ τιμῇ νόμος, ἀπαντά ἐκβαλλοῦσα τερθρελαν μυθικήν. Sane apud Eusebium pro νομίμως, legendum fuerit νομίμος, εἰ τερθρελαν πρό τερθρελας.

(20) Ιεράς θεᾶς. Dionysius tantum Ιειλας, quae propria vox est.

A confecisse; aut Jupiter apoliatum imperio patrem in Tartareum carcere inclusisse dicitur: nec ulla numinum bella, vulnera, vincula, nec locata hominius operam ex illis audias. Imo, nullum quoque apud eos atratum ac lugubre festum agitur, in quo sublatos et medio deos planctibus et lamentis mulierculæ prosequantur, cuiusmodi a Graecis vel ob Proserpinæ raptum, vel ob exitiale Bacchi sortem, similesque casus, solemnri ritu celebrari solent. Non denique, vel collapsis hoc tempore moribus patriis, homines videoes a nomine agitatos, non insanias Coryphantum jactantes, non Bacchanalia, et arcana mysteriorum initia, non virorum cum mulieribus in deorum templis nocturnas peregrinations, nec hujusmodi reliqua monstrorum similia: sed quidquid ad religiones et sacra deorum pertinet, sanctitate ac modestia longa, omnibus tam Graecorum 79 quam barbarorum ceremoniis antecellit. Quodque omnium maximo sole mirari, licet infinitæ nationes in urbem confluxerint, quæ ad colenda ritu domestico patria numina vi quadam et necessitate compellatur. Nunquam illa tamen ad suscipiendum publice ullum peregrinæ religionis genus adduci potuit, id quod jam aliis plerisque configuisse novimus. Quod si aliqua forte istiusmodi sacra ex oraculorum responsia apud se invebi passa est, ea tamen ad legum suarum instituta accommodavit, rejectis omnibus fabularum præstigiis, quemadmodum in Matris Idaæ sacris videmus. Enimvero sacrificia quidem ludos que publico Romano ritu praetores quotannis in ejus honorem instituerunt; ejus tamen sacerdotio, vir ac mulier Phryges ambo funguntur, qui totam civitatem circumcurrent, singulis mensibus stipem, more suo hinc inde corrogantes, inagracantes peccatori alligatas gestantes, tympanaque pulsantes, quos sequens multitudo *Materna carmina* ad tibiam modulata circumsonat. At e Romanis indigenis nemus vel Matri stipem emendicans, vel intentione tibiariam afflatus ac versicolore stola induitus oberrat urbem, nullaque populi lege, nullo senatusconsulto celebranda Phrygio ritu Matris orgia suscepit. Tantam urbs in peregrino deorum cultu cautionem adhibet, adeoque fabulam omnem dignitate et honestate vacuam mali ominis instar aversatur. Ne-

(20) Μηγαγρυροῦντες. Dionysius, μηγαγρυροῦντες, et paulo post μηγαγρυροῦντα pro μηγαγρυροῦνται. Ultraque lectio proba est. Sed τὸ μηγαγρυροῦνται, deam exprimit, cui stipem enigerent; τὸ μηγαγρυροῦνται vero, tempus: credo, quod singulis mensibus id facerent. Besychius: Μηγαγρυροῦς, δὲ πρὸ μηδὲ συνάγοντα παντηγρύρεις. Quo loco mallem abesse postrema vox; quam etiam tollit Suidas, addens: Μηγαγρυροῦς, δὲ τῆς Ρέας Ιερέως, δὲ κατὰ μῆτρα ἀγεταις καὶ συναδροῖσιν.

(21) Τύπους τε περιελμενοι τοῖς στήθεσιν. Interpres Dionysii veritatem pectora plangentis. Nusquam certe, τύπους στήθεσι περιελμεναι, τὴν στρατωνταν significal.

(22) L. δι' ἀληγροπλα. at Dionys.

(23) Δείγματα. Legi δείματα, ut apud Dionysium. Quid si δηγματα legamus, quæ morsus illos calanum perturbationumque significent?

que vero me nescire quisquam existimet, nonnullas Graecorum fabulas aliquid hominibus utilitatis afferre, sive naturæ opera latente verborum sensu repræsentent, sive ad mitigandas humanorum casuum molestias conficeret fuerint, sive ad tollendas animorum perturbationes, metusque levandas. sive ad minus sanas opiniones revellendas, sive alterius cujuscunq; commoditatis gratia compositæ. Verum, licet ista æque norim, ac quivis alias, in ejusmodi tamen fabulis magna semper cautione opus esse arbitror, eoque libentius Romanorum theologian approbo, mecum ipse reputans, exigua admodum illa esse bona quæ Græcis fabulis continentur, quaque nou ad plures, sed tantum ad eos pertinere possint, qui quem in scopum ipsa collinecent, diligenter accurateque perspexerint. Enimvero, cum pauci admodum illi sunt, quibus hauc ad philosophiam aditus pateat, tum sane rudit et deteriorem in partem interpretari solet, atque in tota ea tautis misericiarum fluctibus jactatos, vel nullum flagitiū scelerisque genus cavendum sibi ac declinandum putet, **80** cum ex diis ipsis usque adeo familiaria fuisse videat. Verum ista hominibus iis, qui ad solam philosophiae partem, quæ est in contemplatione posita, adhæsere, diligenter expendenda reliquimus: ego vero, hæc etiam, quæ reipublice a Romulo institutæ propria sunt, digna, quæ memoria proderentur, putavi. » Hæc tenet Dionysius.

Ejusmodi non modo summorum philosophorum, sed ipsorum quoque Romani imperii fundatorum ac principum, de Græcorum hominum theologia judicium fuit: ex quo intelligimus, nusquam eos novam istam in fabulis deorum evolvendis physiologiam probare voluisse: tantum abest, ut sophisticis quibusdam præstigiis, et dignitatibus ad speciem compositis januam aperirent. Sed quoniam semel istorum quoque vanitatem sponte redarguendam suscepimus, age quid præclari tandem autemibusque digni eorum interpretationes et commen-tationes afferant, videamus: sic tamen nihil ut ore loquamur nostro, sed omnia ipsissimis eorum verbis concepta producamus, suaque rursus ab iis mysteria deceamur.

A μη πρὸς αὐτοὺς, καὶ τὴν Ψωμάλων μᾶλλον ἀποδέχομαι θεολογίαν· ἐνθυμούμενος, ὅτι τὰ μὲν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀγαθό, μικρά τέ ἔστι καὶ οὐ πολλοὶ δυνάμενα ἀφελέν, ἀλλὰ μόνον τοῖς ἀξιηταῖς, τὸν ἐνεκεν γίνεται· σπάνιον δὲ εἰσὶ οἱ μετεληφθότες ταύτης τῆς φιλοσοφίας· ὃ δὲ πολὺς καὶ ἀφιλοσόφητος ὄχλος ἐπὶ τὰ χειρῶν λαμβάνειν φιλεῖ τοὺς περὶ αὐτῶν ἀργοὺς· καὶ πάσχει θάτερον (24), ἢ καταφρονεῖν τὸν θεόν, ὡς ἐν πολλῇ κακοδαιμονίᾳ κυλινδουμένων, ἢ τὸν αἰσχιστῶν τε καὶ παρανομωτῶν οὐδεὶς ἀπέχεται, θεοὶ δρῶν αὐτὰ προσκείμενα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, τοῖς αὐτῷ μόνον τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας μέρος δικούσιν (25), ἀφεισθω σκοτεῖν· τῆς δὲ ὑπὸ Ψωμάλων κατασταθεῖσῆς πολιτείας καὶ τὰς ἡγοδόντων ιστορίας ὅξα.»

Tὰ μὲν δὴ παραστάντα τοῖς χρειστοῖς τῶν φιλοσόφων, καὶ τοῖς παλαιοῖς καὶ πρώτοις τῆς Ψωμάλων ήγειμοίλας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς θεολογίας, τοιῦτα ἦν, οὐδαμῶς φιλοσοφίας ἐν τοῖς περὶ θεῶν μύθοις παραδεχόμενα, οὐδὲ γε τὰς σεμνωφανεῖς καὶ σοφιστικὰς τερμέτας. Ήμεις γε μήπεπερ ἀπαξ ὥρμηθημεν ἐπὶ καὶ τὸν τοιῶν Λεγχόν, φέρε τὰς ἐρμηνείας αὐτῶν καὶ θεωρίας, τι ποτε ἄρα σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς ἐπικομίζονται, κατέδωμεν· μηδὲν μὲν δὲ τοῦτο, πάντα δὲ ταῖς αὐτῶν φωναῖς συγχρόμενοι, ὡς ἂν παρ’ αὐτῶν αὐθις τὰ αὐτῶν οἰκεῖα καταγάθωμεν.

—
—
—
—
—

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ

BIBLION TRITON.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER TERTIUS.

81 TERTII LIBRI CAPITA.

1. *De naturali Græcorum theologia.*
2. *Carmen miptiale.*
3. *De allegorica Ægyptiorum theologia.*
4. *De eadem Ægyptiorum physiologia: quodque universalis moralis interpretationis accommodationem*

(24) Πάσχει θάτερον. Dionysius, πάσχειν διῃν θάτερον.

C ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α. Περὶ τῆς Ἑλλήνων φυσικῆς θεολογίας.
- β. Γαμήλιος φόρη.
- γ. Περὶ τῆς Αἴγυπτων διληπτούμένης θεολογίας.
- δ. Ετι περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ δι τὴν πᾶσαν δραστήρα τῆς τροπικῆς αὐτῶν θεωρίας ἐπι μόρα

(25) Ασκοῦσιν. Dion., ἀποτετρημένοις, utrumque rectum.

τὰ πανόρμενα κατ' οὐδεὶς ἀστέρα, ἐπὶ τε ὁδῷ Α
καὶ κῦρον, καὶ τὰ λοιπά μέρη τοῦ κόσμου μετ-
ήπορον.

ε'. Ὄτι καὶ ταῦτα σάσης ὑπῆρχε μεστὰ κατα-
γράψων.

ζ'. Ότι καὶ τῆς γνωστοτέρας αὐτῶν περὶ θεῶν
θεωρίας εὐδόξους δραγωρήσατε, τὴν μόνην
καὶ ἀληθῆ θεολογίαν προετιμήσατε.

η'. Οὐδεὶς οἱ τεωτέροι τῶν φιλοσόφων τοῖς περὶ
θεῶν μύθοις συνέλεξεν αἰτιολογίας.

ι'. Περὶ τῆς ταλαιπών τῶν θεούντων κατασκευῆς
καὶ λερόσεως, ἐκ τοῦ Πλούταρχου.

κ'. Εἴ περ τῇ ἀλητηρομάζῃς Ἑλλήνων καὶ
Αἰγαίων θεολογίας.

λ'. Ἐλεγχός καὶ διατροπὴ τῆς καὶ τούτων βε-
νιακής απόδοσεως.

μ'. Ἐλεγχός ιγυρὸς τῆς τῶν Ἑλληνικῶν δο-
γμάτων ἔτεντος.

ν'. Περὶ τοῦ κατὰ τὴν Ἐλεγαρτίνην ἀγάλμα-
τος.

π'. Περὶ τοῦ ἐν Ἡλίου πλείου θυμέτρου τῷ ἡλίῳ
βοές.

ϟ'. Ότι τὰς μνησικὰ περὶ θεῶν διηγήσεις ἀ-
λεγχορ ἐντάσια πράττοτες.

ϡ'. Ότι καὶ τὰς τῶν φιλοσόφων θεωρίας ἑσθαλούν
διὰ τῶν χρησμῶν, ἐντάσιας τοῖς περὶ αὐτῶν
μύθοις ἀλητηρούντας.

ϰ'. Ότι τῶν ἀδύτων πλέυρα εἶναι τὰ μέρη
τοῦ κόσμου ἢ τὰς θειας ὄντας μετακατα-
δράγματι μεθέλκεσσαν, καὶ διὰ χρησμῶν τοῖς
κριτικοῖς θεοτάταις.

Ϙ'. Ότι δαιμονικές ἐρεπταὶς πάντα τὰ τούτοις
τυγχάνει.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὰ μὲν παραστάντα τοῖς χριστίστοις τῶν φιλοσό-
φων, καὶ τοὺς παλαιοὺς καὶ πρώτους τῆς Ῥωμαϊκῶν
γῆγμονας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς θεολογίας, τοιαῦτα C
ἲη, οὐδαμῶν φυσιολογίας ἐν τοῖς περὶ θεῶν μύθοις
παραδεχόμενα, οὐδὲ γε τὰς σεμνοφανεῖς καὶ σοφιστι-
κὰς τερθρέας. Ήμις γε μήν ἐπειπέρ οὐρανῆθημεν
ἐπὶ τὸν τούτων Ελεγχον, φέρε τὰς ἐρμηνείας αὐτῶν
καὶ θεωρίας, τι ποτε δρα σεμνὸν καὶ θεωρητικόν
μετίσταται, συνίδωμεν, μηδὲν μὲν τές τιμών, πάντα
δὲ ταῖς αὐτῶν φυναῖς συγχρώμενοι, ώς ἀν παρ' αὐ-
τῶν αὐτές τὰ αὐτῶν σεμνά καὶ ἀπόφρατά καταμάθω-
μεν. Μυρίος μὲν οὖν ἀλλοι τῶν φιλοσοφεὸν ἐπαγ-
γέλλομένων πολὺς περὶ τούτων εἰσήκαται πόνος, δια-
ρόρους τὰς αὐτῶν εὑρεσιολογίας παποτιμένοις, καὶ
τὸ παρατάντα καὶ δόξαν ἐκάτερον, τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθὲς
ἐπιστηριζόμενοις· ἐμοὶ δὲ ἐξαρτεῖ τὰς ἀποδεξίες
ἐπὸν τὸν μάλιστα διεφανῶν, καὶ πάντα τοὺς φιλοσόφους
γνωρίμων, κλέος τοιούτων πολὺ μικρὸν φιλοσοφίας περὶ Ἑλ-
ληστιν ἀπεννεγμένων παρασχεῖν. Ὅτι πρῶτον λα-
βῶν, ἀνάγνωθι τοῦ Χαιρωνέως Πλουτάρχου τὰς περὶ
τῶν προκειμένων φυνάς, ἐν αἷς σεμνολογῶν παρα-
τέται τοὺς μύθους, ὡφ' οὖς φησιν εἶναι μυστηρώ-
τεις θεολογίας. Ἀς δὴ ἐκκαλύπτων, τὸν μὲν διόνυσον
τὴν μέθην εἶναι φρεστήν, οὐδέτε τὸν ὄντα τῆς ιστορίας,
τὸ τρόπον τούτου συγγράμματα δεδηλωμένον ὄντη-
τον ἄνθρακα τὴν δὲ Ἡραν, τὴν γαμήλιον ἀνδρός καὶ
γυναικὸς συμβίωσιν (26). Εἰθ', δισπερ πειλαθημένος
τῆς ἀπόδοσεως, ἐτέραν ἔχης ἐπισυνέδεις ιστοριῶν,
τὴν Ἡραν οὐκέτι ὡς τὸ πρότερον, διλλὰ τὴν γῆν
θεωράει. Λήθην δὲ καὶ Νύκτα, τὴν Αγρών καὶ πάλιν

D ad ea tantum, quae in caelo astra cernuntur, aquam,
ignem, ac cæteras mundi partes traduxerint.

5. Nullum ista damnandi sui causam per se esse nor-
probuissse.

6. Jure nos ab ea quoque de diis istorum philo-
sophandi ratione, quæ proprius ad naturam accedet
videatur, recessisse, eidemque solam veramque thec-
logiam anteposuisse.

7. Quasnam recentiores philosophi causas atque ra-
tiones ad veteres de diis fabulas attexuerint.

8. De præca simulacra conficiendi statuendique ra-
tione, ex Plutarcho.

9. Continuatio theologiae Græcorum et Ægyptiorum
allegoriæ explicata.

10. Coactæ ac violentæ intorum accommodationis re-
futatio.

11. Validissima Græcorum hoc in genere dogmatum
confutatio.

12. De simulacro, quod Elephantinopoli visitur.

13. De bove, qui opud Heliopolim Soli immolatur.

14. Fabulosas de diis narrationes ab illis ipso coargui,
qui contraria faciant.

15. Deos ipsos philosophorum commentationes ora-
culis suis confirmanse, pugnantes cum sparsis de se
fabula allegoriis statuendo.

16. Fieri non posse, ut mundi partes, aut divina
virtutes illecebribus necessitate deducantur, et
consultentibus per oracula respondeant.

17. Hæc omnia dæmonum arti ac præstigiis assi-
gnanda esse.

PROOEMIUM.

Ejusmodi quidem non modo summorum philosophorum, sed ipsorum quoque Romani imperii fundatorum ac principum, de Græcorum hominum theologia judicium fuit, ex quo intelligimus, nunquam eos novam istam in fabulis deorum evolvendis physiologiam probare voluisse, tautum abest, ut sophistis quibusdam præstigiis, et dignitatis ad speciem compositis januam aperirent. Sed quoniam semel istorum quoque vanitatem sponte redarguendum suscipimus, age quid præclarí tandem nūniūhes-
quedigui, eorum interpretationes et commentationes afferant, videamus; sic tamen nihil ut ore loquamus nostro, sed omnia ipsissimis eorum verbis concepta producamus, suaque ab illi etiam recondita speciose gravitatis mysteria doceamus. Ac sexcenti qui-
dem aliī, qui sese philosophari prostinent, multum hoc in genere laboris et operæ consumperunt, dum sua quisque a ceteris dissidentia commenta proferat, quodque ingenio sue placuerit, id purum putumque verum esse confirmat: mihi tamen sa-
tis fuerit, certas perspicuasque probationes ex clari-
ssimis quibusque ac philosophorum vulgo notis-
simis, et extima quadam apud Græcos philosophie laude florentibus arcessere. Tu ergo Plutarchum illum Chærouensem primum in manus sume, ipsiusque locum eum ad rem nostram secundummodatum perlege, ubi quæsito dictionis apparatus fabu'as alium iu sensum flectit ac torquet, quas utique ar-
canæ theologiae plena esse dicitur. Hanc vero enu-
cleans, Bacchum quidem ebrietatem esse tradit, non
γυανακές συμβίωσιν. Utique ms. ita distinguunt.

(26) Τηρ δὲ Ἡραν, τὴν γαμήλιον ἀνδρός καὶ
Quam distinctionem in versione secutus sum.

jam hominem illum **83** morti obnoxium, et in historia decantatum, cuius superiore libro meminimus: Junonem autem, mutuam viri uxorisque consuetudinem matrimonii vinculo sociatam. Deinde, quasi sua hujus accommodationis oblitus, aliam continuo subtexens historiam, Junonem istam non jam uii prius, sed Terram nominat; Latonam vero Oblivionem et Noctem; moxque Junonem eamdem quem aetheris vni allegorice interpretatur. Verum cum ipsummet audire licet in iis quæ de Plateensibus Ædalis memorie prodidit, de abdita illa vulgo hominum ignota deorum physiologia disertis verbis ita disserentem.

CAPUT I.

De naturali Græcorum theologia.

¶ Antiquam, inquit, non Græcorum modo, sed etiam barbarorum physiologiam aliud nihil fuisse, quam rationem quamdam naturalem fabulis involutam, adeoque latenter et obscuram theogiam, cuius signatis et allegoris arcana fere mysteria ita tegebantur, ut cum ea qua dicebantur facilius quam qua silebantur, imperita multitudine caperet, tum vero de iis qua silebantur majus aliquid quam qua dicebantur, suspicione conjiceret, quivis tam ex Orphei carminibus, quam ex Ægyptiorum et Phrygum monumentis auferre potest. Maxime vero cum solemnies initiandi ritus, tum qua dum sacris operabentur adhiberi symbola conserverant, qua mens veterum quique sensus fuerit, ostendunt. Cujusmodi, ne longius ab instituta disputatione abeamus, illud est, quod nullam prorsus Junoni cum Baccho societatem et communionem esse pronuncient, coque caveat diligenter, ne amborum sacra misceantur: ipsaque adeo sacerdotes, ut aiunt, Athenis aliae alii occurrentes denuntient, ut nequidquam hedera Junonis in delubrum inferatur: non jam ab fabulosam illam ac nugatoriam, quam ipsi affligunt, zelotypiam; sed quod cum nuptiarum preses ac pronuba dea illa sit, tum vero ebrietatis vitium et sponsis indignum et a nuptiis penitus alienum videatur, ut tradit Plato. Immoderatus enim, inquit, meri potus perturbationes in animis pariter et corporibus excitat, quibus efficitur, ut **84** prosemnati conceptique fetus cum ob errantes disjunctasque partes, minus fungi conformarique possint, vix ullam quoque virium firmitatem assequantur. Præterea qui Junoni sacrificant, ei se nequa Juanu offerunt, sed illud juxta altare defodiunt, quod ab omni bile et iracundie acerbitate vacuum esse mutuam conjugum vita consuetudinem oportet. Atque hoc symboli genus magis etiam in iis, quæ narrari ac circumferri vulgo solent, fabulis lo-

(27) Crediderim legendum, δ Ζεύς εἰς τὴν αἱ. δῖν. ἀλληγορούμενος.

(28) Οὐτὶ μέρ. Hor Plutarchi opus non exstat.

(29) Ἐγκεκαλυμμένος. Alii ἐκκεκαλυμμένος, præve. Εἴσιν.

(30) Olor, μῆ. Mont., oīον, Ινα μῆ.

(31) Mont. post ἀλλὰς inserit μῆ, unde commolus sensus elici possit, quod sihi sacerdotum illæ Lipsian mutuus consulatilis officium negarent.

(32) Juvat exscribere similem ejusd. Plutarchi

Α τὴν αὐτὴν τῇ Ἀητῷ φησιν εἶναι τὴν "Ηραν. Εἰς" ἐπὶ τούτους εἰσάγεται αὐτῷ δὲ Ζεὺς τὴν αἰθέριον δύναμεν ἀλληγορούμενος (27). Καὶ τί με δεῖ ταῦτα προλαμβάνειν, αὐτοῦ παρὸν ἀκούσαι τοῦ ἄνδρος ὃδε πως τὸν οἰς ἐπέγραψε περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς Δαδάλων, τὰ λανθάνοντα τοὺς πολοὺς τῆς ἀποφῆτου περὶ θεῶν φυσιολογίας ἔκφαντοντος;

cum ipsa Latona facit. Ad hæc Jovem nobis inducit quid opus hæc summatis strictimque prælibare.

¶ Β τὸν οὐρανὸν συμμετέχειν θεολογίας.

(28) « Οὐτὶ μὲν οὖν ἡ παλαιὰ φυσιολογία καὶ περὶ Ἐλλησι καὶ βαρβάροις λόγος ἦν φυσικὸς ἐγκεκαλυμμένος (28) μύθοις, τὰ πολλάδει αἰνιγμάτων καὶ ὑπονομῶν ἐπίχρυφος καὶ μωσηριώδης θεολογία, τὰ τε λαλούμενα τῶν σιγαμένων συφέτερα τοῖς πολλοῖς ἔχοντα, καὶ τὰ σιγάμενα τῶν λαλουμένων ὑπόπτερα, δηλὸν ἔστι τοῖς Ὁροφεοῖς Ἔποι, καὶ τοῖς Αἰγυπτιανοῖς καὶ Φρυγίοις λόγοις· μάλιστα δὲ οἱ περὶ τὰς τελεάς ὅργασμοι καὶ τὰ δρόμεια συμβολικῶν ἐν ταῖς λεπρουργίαις τὴν τῶν παλαιῶν ἐμφανῖται διάνοιαν. Οἶον, μὴ (29) μαρκάρων τῶν ἐνεστηκάτων λόγων βαδίζωμεν, οὐ νομίζουσιν, οὐδὲ ἀξίουσι κοινωνίαν εἶναι πρὸς Δίονυσον "Ηρας" φυλάσσονται δὲ συμμιγνύναι τὰ ἵερα, καὶ τὰς Ἀθήνηντας ἱερεῖς ἀπαντώντας, φασιν, ἀλλήλαις (30) προσαγορεύειν, μηδὲ διῶς κατὰν εἰς τὸ τῆς "Ηρας" κομίζεσθαι τέμενος, οὐ διὰ τὰς μυσικὰς καὶ φυλαρόδεις ηγιοτυπίας, ἀλλ' ὅτι γαμπτίος μὲν ἡ θεός, καὶ νυμφαγάρδος ἀπρεπὲς δὲ νυμφίος τὸ μεβύνειν, καὶ τάροις ἀνερμοστετανος, ὡς φησιν ὁ Πλάτων. Ἀκρατοσοῦς γάρ, φησι, ταραχῆς ἐποιεῖται φυγαὶ καὶ σώμασιν, ὃρος ἡς ἀπλαστα καὶ πεπλανημένα φύσισται κακῶς τὰ σπειρμένα καὶ κυτσόκενα. Πάλιν οἱ θύνοντες "Ηρα" (31) τὴν καλὴν οὐ καθαγιάζουσιν, ἀλλὰ κατορύτουσι παρὰ τὸν βωμὸν, ὡς δέον διθυμον καὶ διχολον καὶ καθαρεύουσαν ὅργης καὶ πικρας ἀπάστησ τὴν γυναικῶν καὶ ἄνδρων εἶναι συμβιωσιν. Τούτῳ δὴ τὸ συμβολικόν εἶδος ἐν τοῖς λόγοις καὶ τοῖς μύθοις μᾶλλον ἔστων. Οἶον, ιστορούσι (32) τὴν "Ηραν" ἐν τῇ Εὐθύζῃ τρεφομένην ἐπὶ παρθένον ὑπὸ τοῦ Διός κλαπτῆναι, καὶ διακομισθεῖσαν ἐνταῦθα κρύπτεσθαι, Κιθαιρώνος αὐτοῖς ἐπίσκοπιν τινα μυχὸν καὶ θάλαμον αὐτοφυῆ παρασχόντος. Ελεύθουρης δὲ τῆς Μαχρίδος κατὰ ζήτησον (ἥν δὲ "Ηρας" τείχη), καὶ βιολομένης ἐτρενᾶν, οὐκ ἐξ τῶν Κιθαιρώνα πολυτραγμονεύν, οὐδὲ τῷ χωρίῳ προσάγεν, ὡς τοῦ Διός ἐκεὶ τῇ Ἀητῷ συνανταπομένον καὶ συνιατιρίζοντος. "Ἀπελθούσης δὲ τῆς Μαχρίδος, οὕτω τότε μὲν διαλα-

locum, ex ipsius opusculi. *De coniuncta precepti.*, p. 441 C. Sic habet: Οὐ τῇ γαμπτίᾳ θύνοντες "Ηρα", τὴν καλὴν οὐ συγκαθαρίζουσι τοῖς ἀλλοῖς ἱεροῖς, ἀλλ' ἐξελόντες ἔργησαν περὶ τὸν βωμὸν, αἰνιγμάτου τοῦ νομοθέτου, τὸ μηδέτερον δεῖν γοῦν μηδὲ δρῆν τὸν γάμον παρεῖναι δεῖ γάρ εἶναι τῆς οἰκοδεσποτίνης, ὥσπερ οὗν τὸ ἀντετρόν, ὄφελιμον, καὶ ἡδὺ, μῆ πικρὸν, ὥσπερ δλότης, μηδὲ φαρμακώδες.

(32) Ιστορούσι. Ἐγρε alium reperias qui fabule hujus meminerit.

ταῖς τῇ Ήραν, οὐτε ποτὲ δὲ τῇ Λητοῖ χάριν ἀπομνη-
μένουσαν, διοδώμιον θέσθαι καὶ σύνναυσαν ὕστε
τῷ Λητῷ μυχῇ προθύεσθαι· τινὲς δὲ νυχίαν λέγου-
σι. Σημαίνεται δὲ ἐν ἑκατέρῳ τῶν ὄνομάτων τὸ κρύ-
πτον καὶ διαλέκτης. "Ενοι δὲ τὴν Ἡραν αἰτήν ἔκει
ἡ διάλεκτρα συνοῦσαν καὶ λανθάνουσαν, αὐτὸς Λητός
φαντα νυχίαν προστηγορεύσθας· φανερών δὲ τῶν γά-
ρ τονομάνων, καὶ περὶ τῶν Κιβωτίων πρότον
ινταῖς καὶ τὰς Πλαταιάς τῆς δημιλίας ἀνακαλυψθε-
σθαι, Ἡραν τελείαν (33) καὶ γαμήλιον αἰτήν προ-
στηγορεύσθαι. Οἱ δὲ φωτικῶς μὲλλον καὶ πρεπόντως
ἴωσιςδιάλεκτων τὸν μύθον, οὗτος εἰς τὸ αὐτὸν τῇ
Λητῷ συνάγουσιν τὴν Ἡραν. Γῇ μέν έστιν ἡ "Ἡρα,
καθάπερ εἴρηται· νῦν δὲ ἡ Λητώ, ἡρθί τις οὐσία
τῶν εἰς δικον τρεπομένων. Νῦν δὲ οὐδέποτε έστιν
εἴδος τάχις γῆς· διαν γάρ πλησίασσα ταῖς
θερμαῖς· ὑποκρύψῃ τὸν ἥλιον, ἀναπλατυνομένη
μάζαις τὸν ἀέρα· καὶ τοῦτο έστι τὸ ἐκλεπτικὸν
εἴδησθαι τῶν πανελήνων, διτον, τῆς σελήνης περι-
φερομένης, ἡ σκιὰ τῆς γῆς ἐπικάυση καὶ διστολώση
τὸ φέγγος. "Οτι δὲ οὐκ διλητή τις έστι τῆς Ἡρας ἡ
Λητώ, μάζαις" διν ἐνθύμε. Τὴν "Ἄρτεμιν (34) ἡδη
ταῦ θυγατέρα Λητοῦς καλοῦμεν· ἀλλὰ καὶ Εἰλίθιαν
τὴν αὐτήν ὄνομάζομεν οὐκοῦν ἡ τε "Ἡρα καὶ ἡ Λητώ
δια εἰς μέτις θεού προστηγορεῖ. Πάλιν ἐκ μὲν Λη-
τοῦς ὁ Ἀπόλλων, ἐκ δὲ Ἡρας ὁ Ἄρτης γένοντο· μία
δὲ έστι τὸ μάζαιτέρων δύναμις· καὶ κλέπταιται "Ἄρτης
μέν, ὡς ἀργύρων (35) τοῖς κατὰ βίαιον καὶ μάχην συμ-
πλέμαστον, Ἀπόλλων δὲ, ὡς ἀπελάτταν (36) καὶ
ἀπολέλυν τῶν περὶ σῶμα νοσηματικῶν παθῶν τὸν
διηρωπων. Αὐτὸν καὶ τῶν ἐμπυρωτάτων διτρῶν καὶ
παριθεγεστάτων ὁ μὲν ἥλιος Ἀπόλλων κέλειται,
ὁ δὲ πυροεῖδής "Ἄρτης ἐκπονᾶσται. Καὶ οὐκ ἀπό-
τροπον έστι τὴν αὐτήν θεού γαμήλια λέγεσθαι, καὶ
μάζαις Εἰλίθιας καὶ Ἡλίου νομίζεσθαι. Γάμου
μὲν γάρ τελος, γένεσις δέ τι· γένεσις δὲ ἡ εἰς ἥλιον
καὶ φῶς ἐκ σκότου πορεία. Καὶ καλῶς ἔφη ὁ
πατητής·

*intelligat. Enimvero Dianam vulgo Latona filiam
Juno igitur et Latona duæ sunt unius deæ appellations. Deinde Apollo quidem ex Latona, Mars vero
et Junone natus est : ambo autem vim eamdem ac potestatem habent. Mars Ἄρτης, quasi ἀργύρων, hoc*

(33) *Ἑρα τελεῖαν.* Omiti non potest locus ille
Pausan. in Arcadicis, p. 243, ubi de triplici Juno-
nis cognomine, puellæ, perfectæ seu mature, et
vidus: Ἐν τῇ Στυμφαλῷ, inquit, Τήμενον φασιν οἰ-
κῆσαι τὸν Πελαγόν, καὶ Ἡραν ὑπὸ τοῦ Τήμενον
τοπερνῶν τούτου, καὶ αὐτὸν ἵερά τῇ θεοῖ τρίᾳ ἴδρυ-
σσοντα, καὶ ἐπικλήσας τρεῖς ἐπ' αὐτῇ θεοῖσι· παρ-
όντην μὲν ἔτι οὐσα πατέει γεγαμένην δὲ ἐπι· τῷ δὲ
τελεόντος τελεῖαν· διενέγκεσσαν δὲ ἐπὶ διό την
τὸν Δία, καὶ ἐπαντικούσσαν ἐξ τὴν Στυμφαλὸν, ὄνο-
μασσον δὲ Τήμενος Ήραν. Ηδη εἰσαλεμ Junonis τε-
λεῖας fano et simulacra apud Plateenses, idem
Pansan. in Baotic., pag. 283, ita breviter: Πλα-
τεῖαν δὲ ναός έστιν Ἡρας, θέας δέος μεγέθει τε,
καὶ τῶν ἀγαλμάτων τὸν κόσμον· τὴν δὲ Ἡραν τε-
λεῖαν καλοῦσι· πεπόνται δὲ δρόμοι μεγέθει ἀγαλμά-
μά, ετε., ubi forte delendum illud μεγέθει.

(34) *Τὴν Ἄρτεμιν.* An recte illa consequentia
est? Diana est Latona filia, Diana Lucina cognomi-
natur, ergo Juno et Latona, duo sunt ejusdem
deæ nomina. Hoc credo vult, Diana Lucinae co-
gnomentum a matre accepisse; Junonem proinde,
que Lucina vocatur, Diana matrem esse; quod si

A cum habet. Sic enim legimus, Junonem adhuc vir-
ginem cum in Eubœa educaretur, furtim a Jove sub-
latam ibi latuisse, cum utrique Citheron umbrosum
quemdam specum, et thalamum a natura ipsa fa-
ctum præbuisset. Quo cum Macris queritando per-
venisset (nutrix ea Junonis erat) locumque omnem
scrutari vellet, ab eodem Citheronem prohibitat illam
fuisse, quo minus vel latebras curiosius explora-
ret, vel ad eas propius accederet, quasi Jupiter
ibidem cum Latona quiesceret, ejusque congressus
frueretur. Posteaquam ergo Macris abiisset, Juno-
nen tum quidem eo in loco latuisse, deinceps vero,
ut extare accepti Latona nomine beneficij memori-
a, commune cum ea templum communemque aram
habere voluisse; atque hinc Latona μυχία, hoc est
latebrosa sacra faciendi morem fluxisse: quanquam
alii νυχία, id est nocturnam eam vocant; sic ta-
men ut occulti ac latentes aliquid nomen utrumque
representet. Nec desunt, qui Junonem ipsam, quod
rem ibi cum Jove clam omnibus habuisset, noctur-
nam Latonam postea nūscupatain esse velint; do-
nec vulga passim fama nuptiarum, initaque pri-
mum circa Citharonem ad Plateas cum Jove con-
suetudinis, eamdem in posterum Perfectam et Pro-
nubam appellantur. At qui hujus in fabula vesti-
gaude sensu majorem natura rerum ac decori rationem habuere, ut Junonem unam eamdemque cum
Latona facerent, ita philosophati sunt. Juno quidem,
ut paulo ante diximus, Terra est, Latona vero Nox,
quippe quem eorum, qui somno sese dant, ληθῶ
quedam sit, id est obliuio. Jam nox aliud nibil est
quam umbra terræ; ubi enim ad occasum vergens
solem occultavit, sese latius porrigena atram cali-
ginem toto diffundit aere. Atque is demum est pleni-
luniorum quasi lapsus cui defectio comitatur, quo
nimur tempore, dum luna convertitur, umbra
terræ lucem ejus attingit obscuratique. Cæterum
85 Latonam a Junoue aliam non esse vel ex eo quivis
vocabus; eamdem preterea Lucinam nominamus.
Deinde Apollo quidem ex Latona, Mars vero
et Junone natus est: ambo autem vim eamdem ac potestatem habent. Mars Ἄρτης, quasi ἀργύρων, hoc

verum est, Juno Latona est, cum Diana mater La-
tona sit.

(35) *Ἄρτης μέν, ὡς ἀργύρων.* Nova etymologicæ ratio,
D qua nec Macrobius suboluit, cum Saturnal. lib. I.,
c. 19, de unico Solis Mariisque noniue disputa-
ret. Plato in Cratyle, κατὰ τὸ ἄρρεν τε καὶ τὸ ἀν-
δρεῖον, dictum esse mavult. Clemens Alexandr. in
Protrept., pag. 32, ἀπὸ τῆς ἄρτως καὶ ἀναράστως,
ubi τὴν δραῖν, vel pro seroia quadam et elatione
militari; vel, quod milii probabilitus videatur, pro
ipsamē ἀναράσται, usurparavit.

(36) *Ἀπέλλων,* ὡς ἀπαλλάττων. Vidi Macrobi.
Saturnal. lib. I., c. 17, ubi alias inter etymologias,
hanc quoque probat, ut ἀπόλλων dictus sit, quasi
ἀπαλλάνων τὰς θύσιας. Plato in Cratyle, quasi ἀπο-
λλάνων, ὡς λαρέδς ὃν τῶν κακῶν. Cle-
mens Deum unum hoc nomine indicari mavult.
Strom. I. Ubi, ἀπόλλων, inquit, μαστιχος κατὰ στέ-
ρης τῶν πολλῶν νοῦμενος, δε εἰς θεός. Quam
notionem probat etiam Chrysipp. apud Macrobi.
ut Latine sol quasi solus vocetur. Porphyrius infra.
ἀπὸ τῆς ἀπόλλων τάλασσας Apollinius nouen arcassit.

est, in aceris ac præliorum socii casibus opem ferens, nominatus est; Apollo autem quasi ἀπαλλάξτων et ἀπολύων, id est, morbis illis hominem liberans, quibus corpus laborare solet. Itaque ex ardentissimis astris et coruscante flamma successus solem Apollinem, alterum vero, cuius ignea plane species est, Martem nuncuparunt. Neque sane alienum cūquā videri debet, unam eamdemque deam et nuptiarum præsidem vocari, et Lucina Solisque matrem haberi. Nuptiarum quippe finis generatio est, generatio autem ex tenebris ad solem atque lucem quedam quasi progressio. Præclare igitur poeta cecinuit,

*Postquam ipsum in lucem partus Lucina levandi
Sollicta extulerat, solisque aspicerat auram.*

Recte utique poeta ipsa quidem præpositione coniunctionem elicit, ut partus difficultatem oculis subjiceret; finem vero generationis statuit, solem intueri. Itaque uia eademque dea incundi quoqne matrimonii auctor fuit, ut generationi viam aperiret. Sed enim operæ pretium, opinor, fuerit, simpliciorē quamdam fabulam hoc etiam loco narrare. Jovem quippe ferunt, quod minus Junoni cum ipso conveniret, eaque congressus declinandi causa latebras captaret, animi dubium, haec illaque vagantem in Alalcomenem indigenam aliquando incidisse, ex quo ita demum se Junonem in fraudem impulsurum esse didicerit, si novas nuptias simularet. Ergo Alalcomene suam Jovi operam commendante, clam ab iis excisa ingentem et extinuam querum fuisse, quam arte configuratae ac sponsæ cultu ornatae nūquidem hinc in modum cecinisse. »

86 CAPUT II.

Carmen nuptiale.

¶ Tritonidas vero nymphas pelves attulisse, Bœotios denique tibias lautaque ac lasciva convivia præbuisse. Ista dum peragerentur, Junonem, quod rem diutius ferre non posset, ex Citharone monte descendisse, magna Plateensi muliercularum turba stipatam, ad Jovem iracundia ac zelotypia stimulis agitatam accurrisse, continuoque simulatione patela et reconciliata cum Jove gratia, cum letitia et hilaritate nove nupta quamdam quasi conciliatricem fuisse, illudque honoris simulacro tribuisse, ut ejusmodi festum Dædala nominaret, tametsi urgente zelotypia ipsorum postea lice inanime concremarit. Ac fabula quidem ita se habet; ejusdem vero sensus et ratio talis est. Junonis Jovisque dissidium aliud nihil quam elementorum in-temperiem perturbationemque significat, dum convenienti ac mutua qualitatum proportione sublata, atque bujus in locum iuxequibilitate ac discordia succedente, pristinam coniunctionem acerbore pugna dissolvunt, ac presentem buic universo pestem afferunt. Enimvero si Jupiter, id est calor, et ignea-

Αὐτάρ(37) ἐκειδή τὸν τε μογοσθόκος Ελλήνια τε ξάργης πρὸς φύσει καὶ ἡλίου ίδειν αὐγάς.

Εν δὲ ποιῆσι τῇ μὲν προθέσι τὴν σύνθεσιν θύλιψεν, ἐμφανῶν τὸ βεβαιαμένον τῆς ώθησος, τέλος δὲ τῆς γενέσεως ἴποιησεν ἡλίου ίδεν. Οὐκοῦν ἡ αὐτή θεὸς ἐποίησε καὶ γάμον συνελθεῖν, ἵνα γένεσιν παρασκευάσῃ δεῖ δὲ ίσως καὶ τὸν εὐηρέστερον μύθον επειν. Λέγεται γάρ ὁ Ζεὺς, τῆς Ἱρας αὐτῷ διατερομένης μηκέτι φοιτῶν εἰς τὸ αὐτὸν βουλομένης, ἀλλὰ κρυπτούσης ἑστηκεν, ἀμφιχανούσης καὶ πλανώμενος Ἀλαλκομένει τῷ αὐτόχθονι συντυχεῖν, καὶ διεγήγειν ὑπὸ τούτου, ὡς ἔξαπαττερόν την Ἱραν, σκεψάμενον γαμεῖν ἐπέραν. Συνεργοῦντος δὲ τοῦ Ἀλαλκομένους, κρύψα τεμόντας αὐτοὺς εὐκτέαν καὶ παγκάλην δρῦν, μορφῶσαι τε αὐτὴν καὶ καταστεῖλαι νυμφῶν, διειδῆται προσαγορεύσαντας. Εἴτα οὕτως ἀναμελεῖσθαι μὲν τὸν Υμέναν. »

instructamque Dædalam nominarint. Deinde Hymenaeum quidem hunc in modum cecinisse. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Gamētios φύδι.

¶ Λουτράδὲ κομίζειν τὰς Τριτωνίδας νύμφας, αὐλούς δὲ καὶ κώδωνας τὴν Βοιωτίαν παρασχεῖν. Περιστονέμονά δὲ τούτων, σύκετη τὴν Ἱραν καρτερεῖν, ἀλλὰ καταβάσιν ἐκ τοῦ Κιθαιρώνος, τῶν Πλαταΐδων αὐτῇ γυναικῶν ἐπομένων, ὅπ' ὄργης καὶ ζηλοτυπίας θέουσαν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Δία, καὶ τοῦ πλάσματος φανεροῦ γενομένου, διαλλαγεῖσαν μετὰ χαρᾶς καὶ γέλωτος αὐτὴν νυμφαγωτεῖν τιμῆν δὲ τῷ ξάνθῳ προσθεῖναι, καὶ διάδαιλα τὴν ἑστήν προσαγορεύειν: κατακαῦσαι δὲ ὅμως αὐτὸν, καίπερ ἀμύχον δὲν, ὑπὸ ζηλοτυπίας. Οἱ μὲν οὖν μύθος τοιούτος δὲ λόγος αὐτοῖς τούτοις. Ἱρας καὶ Διὸς διαφορὰ καὶ στάσης οὐδὲν διλλού πλὴν στοιχείων δυσκρασία καὶ τάραχή έστιν, ὅταν ἀλλήλοις μηκέτι (37) συμμετρῆται κατὰ κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἀνωμαλίας καὶ τραχύτητος ἐγγενημένης, δυσμαχήσαντα λόγον τὴν κοινωνίαν καὶ φύρον τῶν δλων ἀπεργάσασται. Ἐν μὲν οὖν δὲ Ζεύς, τοιεστίν τῇ θερμῇ καὶ πυρώδες δύναμις, αἰτίαν παράστη τῆς διαφορᾶς, ἀγύμδος τὴν γῆν καταλαμβάνει: ἐάν δέ περ τὴν Ἱραν, τοιεστί τὴν ὑγρὰν καὶ πνευματικὴν φύσιν, οὔρις τις ἡ πλεονασμὸς γένηται, φέύμα

quæ septimo mense Eurystheum in lucem excusserat, cum dixisset Homerus :

Ἐκ δέ ξάργη προσδωσθε, καὶ ἡλιτρόμητρος ἔστρατος Eustath. : Ἐν τῷ προσδωσθε, inquit, ἡ πρὸ προθέσις, τὸ πρὸ καὶ πυρώδες δύναμις, αἰτίαν παράστη τῆς διαφορᾶς, ἀγύμδος τὴν γῆν καταλαμβάνει. ἐάν δέ περ τὴν Ἱραν, τοιεστί τὴν ὑγρὰν καὶ πνευματικὴν φύσιν, οὔρις τις ἡ πλεονασμὸς γένηται, φέύμα

(37) Αὐτάρ ἐκειδή. Homer. Il. II, v. 187. Sed in versu 2 legend. προθέσις. Quomodo autem τῇ προθέσι τὴν σύνθεσιν θύλιψε; Credo, quod particula δέ, que vel sola, vel cum altera πρό, vulgariter propositionis vice fungitur, eo loco posita, suaviores orationis collocationem et nexus impedit. Ceterum de vocis hujus compositione, ita Kustath.

Il. II. Ἔν τῷ προσδωσθε, inquit, οὐ κατὰ τὸ περίλκον ἡ προθέσις κεῖται, ἀλλὰ τὴν τοῦ βρέφους προθέσιν εἰς φύσις ὅπλον· ἐνīα καὶ ἐφερευνετικὸν τῆς προθέσεως, τὸ προφύσθε. At Il. T, ubi de Junone,

(37) Μηρέτι. Mont., καὶ μηκέτι, recte. Ceterum tota hæc fabula pertinet etiam a Pausania in Beotie, p. 284.

γέλε τοιλ, καὶ συνώμερος καὶ κατεκάλυπτος (38) τὸ πάντα. Τοιούτου δέ τινος γενομένου καὶ περὶ τοὺς τόπους χρήσοντος, καὶ μάλιστα τῆς Βοιωτίας βιβλιθεστοντος, ὃς τρόπον ἀνέδει τὸ πεδίον, καὶ ἡ πλημμύρα ἐλώφυτην, διὰ μὲν ἔξι εἰδῶν κόσμος τοῦ περιέχοντος ὄμοιοντός (39) καὶ διαλλαγῇ τῶν θεῶν ἐλέγεται. Πρῶτον δὲ πάνταν ἐκ τῶν χωρῶν τῆς γῆς ἡ δρῦς, καὶ ταῦτην ἡγάπησαν οἱ Ἀνθρώποι, τροφῆς βίου καὶ σωτηρίας ἐπιχρονήν παρασχόνταν οὐ γάρ μόν τοις εὐεσθέσιν, ὁς Ἡσίοδος φησιν, διὰλα καὶ τοῖς ὑπολειψθεσι τῆς ἐθορός,

tamen vero princeps caput extulit quercus, eamque ipsam tueretur, adamarunt : quippe quae non iis loquitur, sed iis etiam, qui communem calamitatem effugerint,

Ἄκρη μέρες τελετειβαλάνους, μέσην δὲ μελίσσους.» Ταῦτα μὲν ὁ Ποσειτάρχος. Ἡμεῖς δὲ Ἑγνωμένοι ἐκ τῶν τετραπεθεσίων αὐτῷ φωνῶν, ὡς δῆρα καὶ ἡ θεματικὴ καὶ ἀπόδητης φυσιολογία τῆς Ἑλληνικῆς θεολογίας θεοῖς μὲν οὐδέν, οὐδὲ τι μέγα καὶ θεωτερέστερον, καὶ τῆς ἀναστάσεως (40) δέσιον ἐπήγειτο. Ἄκρης γάρ την Ἡραν τοτὲ μὲν Γαμβλιον ἀναγορευομένην, καὶ τὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συμβίωσιν δηλούσαν, τοτὲ δὲ τὴν γῆν πάλιν Ἡραν ὄνομαζομένην, τοτὲ δὲ τὴν ὑγράνθωσιν τὸν δὲ Διδύνων τοῖς τὴν μεθῶν ἀπερτείᾳ, καὶ ἡ δοκοῦσα σεμνότερα διήγητος καὶ φυσιολογία οὐκ ἐπὶ τινας οὐρανίους νοεράς καὶ θεοῖς δυνάμεις, οὐδὲ ἐπὶ λογικὰς καὶ ἀστράπιας ἀνήγειν οὐσίας· κάτω δὲ πάλιν καὶ αὐτὸν γε τὸν Δία εἰς τὴν θερμήν καὶ πυρώδη δύναμιν. Οὐκοῦν πρὸς τὴν τοῦ μεθῶν ἀπερτείᾳ, καὶ ἡ δοκοῦσα σεμνότερα διήγητος καὶ φυσιολογία οὐκ ἐπὶ τινας οὐρανίους νοεράς καὶ θεοῖς δυνάμεις, οὐδὲ ἐπὶ λογικὰς καὶ ἀστράπιας ἀνήγειν οὐσίας· κάτω δὲ πάλιν καὶ αὐτὸν εἰς τὸν Δία μέσον καὶ ἀνθρώπινα πάθη, εἰς τὸ πῦρ, γῆν, καὶ οὐρανόν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ὅλης οὐρανού κατέστρεψε τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ πάλιον θεοποιούσα οὐδέν. Τοῦτο δὲ καὶ διπλάτων οἶνον. Ὁμολογεῖ γοῦν διαρρήγητὸν τὸ Κράτος· μηδὲν πλέον τῶν δρωμάνων τοῦ κόσμου μερῶν τοὺς πρότοις τοὺς περὶ τὴν Ἐλλάδα ἀνθρώπων ἐγνωκέντας· μόνον δὲ θεοῖς εἴναι τοὺς ἐν οὐρανῷ φωτεῖρας, καὶ τὰ λοιπά τῶν φαντομάνων νομίσαι. Λέγει δὲ οὖν πρὸς λέξιν· « Φαινονται μοι οἱ χρώματα τῶν ἀνθρώπων περὶ τὴν Ἐλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἥγεισθαι, οὐσπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων, Ἡλιον καὶ Σελήνην, καὶ Γῆν, καὶ Ἀστρα, καὶ Οὐρανόν. » Ἀλλὰ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ τοιάντα· θεομεν δὲ καὶ τὰ τούτων παλαιάτα· ἥν δὲ τὰ Αἰγύπτια. Τὴν Ἱερον γαστι καὶ τὸν Οὔρων, τὸν δικιον εἶναι καὶ τὴν αειθήνην καὶ Δία μὲν τὸ δικαίοντας χωροῦν πνεύμα· Ἡραστον δὲ τὸ πῦρ· τὴν δὲ γῆν, Δήμητραν ἐπονομάται· οὐκεν τε τὸν ὑγρὸν νομίζεσθαι παρ' Αἴγυ·

(38) Κατεκάλυπτος. Legendum videtur κατέκαλυπτος, νοι κατέκαλυψε.

(39) Ομονοία, εἰς. Malum ὄμονοι καὶ διαλλαγή τῶν θεῶν ἐλέγεται.

(40) Ἀναστάσεως. Omnino legendum videtur ἀναστάσεως, ut infra, ubi de præstigiatorum carminib[us] ad speciem et ostentationem compositis, ait:

Πάλιρ δὲ τῷ τῆς ἀναστάσεως οὐμπρ, τῷ τε παταγένεω τύπῳ τῆς θεοφορίας ἐσχηματοπέντα. Vulgo quidem ἀνατάσιος διεῖ τῆς ἀπειλῆς sumiter, ut ἀπειλεοθαι διεῖ τοῦ πατειλεῖ. Sed tamen, ut επιτιθεσθαι, sic et ἀναστάσιος, ὑπερήφανον τι καὶ

A vis corruptioni causam præbuerit, terram zestus invadit; sin autem ex parte Junonis, hoc est humidæ flabiliisque naturæ, aliquid injurie et exsuperantie contigerit, immensa vis imbrium universa proluere atque obruere consuevit. Itaque cum aliquid ejusmodi temporibus illis accidisset; ipsaque maxime Boeotia aquarum vorticibus hausta esset, ut primum exstitit emersitque solum, et inundationis zestus remisit, ornatus ille ac species, quæ circumfusi aeris sudicie coeli serenitatem est consecuta, consensio deorum ac reconciliatio nuncupata est. Planhomines, quod victimum suppeditaret, salutemque modo, qui pietatem ac religionem colant, ut Hesiodus loquitur,

Truncu fundat apes, summoque cacumine glandem. :
B Illecentus Plutarchus; ex cuius profecto **87** verbis intelligimus nihil omnino magni, quodque vel divinitatem sapiat, vel ostentari magnopere debeat, præclara ista reconditaque Græca theologia naturali explicacione contineri. Quippe, Junonem enim audiisti modo Pronubam appellari, quasi mutua viri et uxoris vita communionem significet; modoterra, modo humidam naturam eamdem vocari: Bacchum vero ad ebrietatis, Latonam ad noctis, solem; ad Apollinis, ipsumque adeo Joveum ad calidæ et ignea vis significationem rationemque traduci. Ergo præter fabularum indignitatem, ipsa quoque gravior, ut videbatur, earum interpretatio ac physiologia, non jam vel ad celestes ulias, intelligentes divinasque facultates, vel ad naturas aliquas ratione prædictas, et ab omni corporum concretione sejunctas evenebat; sed deorsum vergens, aut in crapulam, nuplias, et humanas cupiditat. s, aut in igne u., terram, solem ac reliqua elementa in materia immersa, mundique partes extremo quasi actu desinebat, nullique præterea rei divinitatem tribuebat. Atque hoc ipse quoque Plato intellexit. Eiusmvero diserte factetur in *Cratyle*, præter istas que sub aspectum cadunt mundi partes, nihil eos omnino, qui Græciam principes tenerant, cognovisse, ac sola coeli astra, et cetera, quæ phænomena vocantur, deos putasse. Sic enim ad verbum loquitur: « Qui Græciam primi habuere, il videntur mili deos tantum illos existimasse, quos etiamnum barbarorum plerique arbitrantur, Solem, Lunam, Terram, Astra, Coelum. » Huiusmodi ergo sunt, quæ a Græcis de numinum suorum natura commemorantur. Nunc autem Ἀgyptiorum etiam fabulas longe Græcis antiquiores videamus. Ajunt itaque, Osirideū solem

σοδαρὸν, καὶ ἀγέρων non minus eleganter significat. Porro, ubi ἀνάτασις pro comminatione usupatur, vulgo etiam hic error est, ut ἀνάτασις legatur. Athanæus lib. iv, p. 157 C: Διὸ, πάντας εὐλαβουμένους τὴν τῶν χυρῶν ἀνάτασιν, φεύγεισι τοῦ ζῆν εἰκόνας (non ξύντες) ἐκβῆνται. Ideoque omnes, uti dominorum (s. deorum) communionem effugiant, voluntaria morte vitam abiciere formundare. Ubi optime Casaubonus (vir magnus, si Catholicus fuisset) legit ἀνάτασις, cap. 14 *Animadevers.* in eum lib. Quo loco aliquot alia similis erroris exempla suppeditant.

esse, Isidem vero lunam; Jovem spiritum cuncta A πτίσις, καὶ τὸν παρ' αὐτοῖς ποταμὸν Νεῖλον, ὃ καὶ τὸν θεὸν ἀναβάντα γενέσεις τὸν δὲ ἄλλα φασὶν αὐτοῖς προσαγορεύειν Ἀθηνᾶν. Τούτους δὲ τοὺς πάντες θεοὺς τὸν Ἄρεα λέγω, καὶ τὸ Γῆδωρ, τὸ τε Πῦρ καὶ τὴ Γῆν, καὶ τὸ Ηλεύχη, πάσαν τὴν οἰκουμένην ἐπιτομέσθαι, διότι δὲ πάλλω εἰς μορφὰς καὶ ιδέας ἀντίστοιτε καὶ παντοῖοι ζῶντες συγματιζόμενοι· καὶ τοις των θεωμάνων παρ' αὐτοῖς Αἰγυπτίοις γεγονέναι θυτοὶ τοὺς ἀνθρώπους, Ἡλίον, καὶ Κρόνον, καὶ Ρέαν, ἔτι δὲ καὶ Δία, καὶ Ἡραν, καὶ Ἡφαστον, καὶ Εστίαν ἐποματάντας. Γράφει δὲ καὶ τὰ περὶ τούτων πλατύτεροι μὲν δέ Μάνειος ἐπιτετμημένος δὲ διδιδωρος ἐντῇ προλογίᾳ τοῦτον γραψαί, ὃνδε πως Ιεστόρων κατὰ λέξιν. Quæ Manethus quidem omnia fusius uberiorisque perseguitur, summatim vero Diodorus in verbum ita comprehendit.

CAPUT III.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

De allegorica Ægyptiorum theologia.

Utrumque deum, Solem, inquit, ac Lunam, quos Ægyptii Osiridis Isidisque nomine significant, orbem universum regere ac moderari, resque omnes tribus distinctis anni tempestatis aere atque auge re statuant, vere, æstate, et hieme, que suas singulis conversiones aspectum fugiente motu confiant, ac plurimum inter se natura dissidentes, summa tamen et opportunitissima consensione integrum annum absolvent. Atque horum deorum ejusmodi esse naturam, qua multum ad tribuendam rebus omnibus vim generandi secundum per se conferat; Solis quidem, igneo calori, ac spiritui; Lunæ vero, humori et siccitudi; utriusque demum communi virtute, Aeri. Horum præterea beneficio procreari ac vegetari cuncta: ideoque totum hujus universi naturæ corpus Solis ac Luna coniunctione consistere, cujus partes quinque illæ sint, quas ante nominavimus, spiritus, ignis, siccum, humidum, postremoque aerium: ut quemadmodum in homine, caput, manus, pedes ac cætera membra numeramus, ita plane integrum hujus mundi corpus ex illis partibus coagmentetur. Jam vero, qui homines in Ægypto plano et articulato sermone principes usi fuerint, eos partium illarum quamlibet deum arbitratos esse, propriaque ac singularum naturæ convenienti appellatione donasse; ac spiritum quidem, ipsa vocis interpretatione Jovem nominasse, qui quod animalis facultatis, quæ animantis uesti, auctor esset, cumdem idcirco rerum omnium quædam quasi parentem esse putaverunt; cui sententia suffragari aiunt, cum de hoc numine ita loquitor:

Parens hominumque deumque.

Ignem autem simili nominis explicazione Vulcanum appellasse, quod **89** ipsum magnum aliquem esse deum, rerumque omnium generationem ac justum perfectumque incrementum plurimum juvare existimarent. Præterea terram, quod eam rerum nascientium quoddam quasi vas et conceptaculum esse censerent, Matrem vocasse, quam ipsi quoque Græci Δῆμητρα (hoc est Cererem) nuncupare soleant, idque levι tantum aliqua prioris appellationis mu-

(41) Τούτους. Diodorus Siculus lib. i, pag. 41, nova edit., antiqua vero 7.

περὶ τῆς Αἰγυπτίων διηγεομένης θεολογίας. Τούτους (41) δὲ τοὺς θεοὺς, τὸν Ἡλίον, φησι, καὶ τὴν Σελήνην, "Οὐσιριν ὄντας καὶ Αἰγυπτίους καὶ Ἰσην, τὸν σύμπαντα κόσμον διοικεῖν, τρίτοντας τε καὶ αἴσχοντας πάντα τριμερίσιν δωρις, ἀράτῳ κινηστε τῷ περίδον ἀπαρτίζονταις, τῇ τε ἑαρινῇ, καὶ θερινῇ, καὶ χειμερινῇ, ταύτας δὲ ἐναντιωτάτην ἀλλήλαις τὴν φύσιν ἔχουσας ἀπαρτίζειν τὸν ἐνιαυτὸν ἀρίστη συμφωνῆται φύσιν δὲ συμβάλλεσθαι πλειστην (42) εἰς τὴν τὸν ἀπάντων ζωαγονιν τῶν θεῶν τούτων τὸν μὲν, πυρόδους, καὶ πνεύματος· τὴν δὲ, ὑγροῦ καὶ ἥηροῦ κονῖτος δέ ἀμφοτέρους, Ἀλέρος καὶ διὰ τούτων πάντα γεννᾶσθαι καὶ τρέφεσθαι. Διὸ καὶ τὸ μὲν διπλαν σῶμα τῆς τὸν δῶλον φύσεως ἐξ Ἡλίου καὶ Σελήνης ἀπαρτίζεσθαι, τὰ δὲ τούτων μέρη, πέντε τὰ προστηρίμενα, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ πῦρ, τὸ ἥηρον, ἔτι δὲ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ τελευταῖον τὸ δερῦδες ὁστερὲ ἐπ' ἀνθρώπους καραλήν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ τὰ δίλα μέρη κατατιμούμενα, τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ σῶμα τοῦ κόσμου συγχείσθει πάντα ἐκ τῶν προστηρίμενων. Τούτων δὲ ἔκστοτο θεὸν νομίσατε, καὶ προστηρίμενα ἰδίαν ἔκστοτο θεῖναι κατὰ τὸ οἰκον, τοὺς πρώτους διαλέκτῳ χρησαμένους διηρθρωμένη τῶν καὶ Αἴγυπτον ἀνθρώπων. Τὸ μὲν οὖν πνεῦμα δια προσαγορεύεσθαι, μεθερμηνευμένη τῆς λέξεως δὲν, αἴτιον τοῦ φυσικοῦ τοῖς ζῶσι, ἐνδιμαστὸν πάντων οἰον τινα πατέρα. Συμφωνεῖ δὲ τούτους φασι καὶ τὸν ἐπιφανέστατον παρ' Ἐλλησ ποιητῶν ἐπὶ τῷ θεῷ τούτῳ λέγοντα:

Πατέρη ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Τὸ δὲ μεθερμηνευόμενον, "Ἡφαστον διομάσας, νομίσαντας μέγαν εἶναι θεὸν καὶ πολλὰ συμβάλλεσθαι πάσιν εἰς γένεσιν καὶ τελείαν αἴσχοντας. Τὴν δὲ γῆν, ὑστερὲ ἄγγελὸν τι τῶν φυμένων ὑπαλιμάνοντας, Μητέρα προσαγορεύει: καὶ τοὺς Ἐλληνας δὲ ταῦτην παραπλησίως Δῆμητραν καλεῖν, βραχὺν μετεπειπόντας διὰ τὸν χρόνον τῆς λέξεως τὸ γῆρας παλαιὸν ὄνομάσειν τὴν γῆν μητέρα, καθὼπλα καὶ τὸν Ὁράδα προσμαρτυρεῖν λέγοντα.

(42) Πλειστην. Alter ex mss. πλειστα, recte, meo iudicio.

Iatione, cum eamdem olim Ἡγῆ Μητέρα Terram Matrem nominarent, ut ipsomet Orpheus hoc versu testatum reliquit:

Γῆ μήτηρ πάντων, Δημήτηρ πλούτοδότειρα.

Τὸ δὲ οὐράνιον ὄνομάσαι λέγουσι τοὺς πατατούς Ήκεανὸν δὲ μεθερμηνεύμενον μὲν εἶναι τροφῆς (43) μητέρα παρ' ἑνίοις δὲ τῶν Ἐλλήνων Ήκεανὸν ὑπάρχειν ὀπειλῆσθαι: περὶ οὗ καὶ τὸν ποιητὴν λέγειν

Ὀκεανόρ τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύον
εἰ γὰρ Αἴγυπτοι νομίζουσιν Ήκεανὸν εἶναι τὸν
παρ' αὐτοῖς ποταμὸν Νείλον, πρὸς δὲ (44) καὶ τὰς τῶν
Θεῶν γενέσεις ὑπάρχει. Τῆς γὰρ πάσης οἰκουμένης
κατὰ μόνην τὴν Αἴγυπτον εἶναι πόλεις πολλά διπό
τῶν ἀρχαλίων θεῶν ἔκτισμένας· οἷον Διός, Ἡλίου,
Ἐρροῦ, Ἀπόλλωνος, Πανὸς, Εὐλητίας, δλλων πλει-
νων. Τὸν δὲ δέρμα προσαγορεύειν φασιν Ἀθηνᾶν,
μεθερμηνεύμενή τῆς λέξεως, καὶ Διὸς θυγατέρα γε
νομέσαι ταῦτη, καὶ παρέθνην ὑποτίτασσαν, διότε
τὸ δημόρον σίναι φύσει τὸν ἀέρα, καὶ τὸν ἀκρότατον
ἔπιγεντα τοῦ σύμπαντος κόσμου τόπον διόπερ ἐκ τῆς
κοροφῆς τοῦ Διὸς μυθολογηθῆναι γενέσθαι ταῦτα.
Θνομάσθαι δὲ αὐτὴν καὶ Τριτογένειαν (45), ἀπὸ τοῦ
τριῶν μεταβάλλειν τὴν φύσιν αὐτῆς κατ' ἁναυτὸν, ξα-
ρούς, καὶ χειρῶνος. Λέγεσθαι δὲ αὐτὴν καὶ
Πλακωπῶν, οὐχ ὡστε ἑνίοις τῶν Ἑλλήνων ὑπέλαθον
ἀπὸ τοῦ τούς ὀνθαλμούς καὶ γλυκούς ἔχειν· τούτῳ
μὲν γὰρ εὐθεῖς ὑπάρχειν· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ τὸν ἀέρα
τὴν πρόσοψην ἔχειν Ἕγαλυκόν. Φασὶ δὲ τοὺς πάντας
Θεοὺς τοὺς προειρήμενους τὴν πάσαν οἰκουμένην
ἔπιπρεσσαθεῖν, φανταζομένους τοῖς ἀνθρώποις ἐν Ιε-
ρῶν ζώνων μορφαῖς. Εστι δὲ ὅτε καὶ εἰς ἀνθρώπων
ἴδει, ἡ τεκνὸν ἀλλων μεταβάλλεταις· καὶ πάντα μὴ
μυθῶν διπάρχειν, ἀλλὰ δινατεῖν, εἰπερ οὖτοι πρὸς
ἀλλοθίαν εἰστιν εἰ πάντα γεννῶνται. Καὶ τὸν ποιητὴν
δὲ εἰς Αἴγυπτον παραβαλόντα, καὶ μετασχόντα παρά
τῶν ἱερέων τῶν τοιούτων λόγων, θεῖναι που κατά^τ
ποιήσιν τὸ προειρήμενον, ὡς γινόμενον·

cum eo sacerdotes communicassent, quasi rem fieri solitam quodam suae poesies loco ita celebrasse,

Καὶ τε (46) θεοὶ ξενίουσιν ἐκεῖθεν ἀλλοδαποῖς,
Πατροῖσιν τελέσθοτες ἐπιστρωγῷσι πόλημας
Ἀνθρώπων, οὔρει τε καὶ εὐρούμητρι εργοροτες.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν, καὶ γένεσιν διδιον
ἐπηγέκτων τοσαῦτα λέγουσιν Αἴγυπτοι. "Ἄλλους δὲ
ἐκ τούτων ἐπηγέλους γενέσθαι φασιν, ὑπάρχαντας μὲν
θυητοῖς, διὰ δὲ σύνεσται καὶ κοινῇ ἀνθρώπων εὐρ-
γειαῖς τετευχάσαι τῆς δόμαστας, ὃν ἑνίας καὶ βα-
σιλεῖς γεγονέναι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Μεθερμηνεύ-
μενον δὲ αὐτῶν τινάς μὲν ὀμώνυμάν τοις ὑπάρχειν τοῖς
οὐρανίοις, τινάς δὲ ίδιαν ἐπογένεναι προστηροταν,
Ἴλιον τε καὶ Κρόνον, καὶ Ρέαν. Εἴ δὲ Δία τὸν ὑπὸ^D
τον "Αμμωνα προσαγορεύμενον" πρὸς δὲ τούτοις
"Πρεν καὶ Ήφαιστον, έτι δὲ Ἐστίαν, καὶ τελευταῖον

(43) *Trophiēs*. Diiodorus, *trophiēn*, quomodo Gallice
dicimus, *mère nourrice*.

(44) Πρὸς δὲ Forte legendum πρὸς οὖ. Κέρτο
τος δὲ ὑπάρχει idem erit quod δὲ ἀντεθῆναι.

(45) *Tritotrétear*. Plutarchus *De Iside et Osi-
ride*, pag. 381, longe aliter hoc cognomen ἐπυμολ-

A Rerum Terra parentis, Mater Ceres alma bonorum.

Illumidum autem Oceanum a veteribus nuncupatum esse tradunt, eamque vocem, si interpretari velis, alimenti matrem significare, Graecusque nonnullos illud ipsum Oceanii nomen cumdem in seum usurpare arbitrantur; de quo etiam ita vates cecinerit,

Oceanusunque deorum ortum, Telhyneque parentem.
Quippe enim Aegypti Oceanum Nilum fluvium suum
esse putant, cui deorum quoque generationes assi-
gnant. Nam ex omnibus terrarum partibus op-
pida in una Aegypto ab antiquis diis condita esse
plurima, cuiusmodi sunt, Jovis, Solis, Mercurii,
Apollinis, Panis, Lucinæ, aiorumque complu-
rium. Quod aere spectat, illum ab iisdem, vi
nominis interpretatione declarata, Minervam appellatū,
hanc vero Jovis filiam, similique virginem
habitat suis dicunt; quod aer nec ullam suapte
natura corruptionem subest, et supremam toties
moudi sedem ac regionem obtineat: atque hanc
fuisse causam, cur Minerva Jovis ex vertice nata
fingeretur. Eamdem porro Tritogénitas quasi ter
genitam vulgo nominari, quod ter singulis annis,
vere, aestate, et hyeme seris natura mutetur;
χαλκουν vero, non quod cassis oculis praedita
esset, ut Graecorum aliqui putavere; id enim eras-
se nimum simplicitatis esse; sed quod aer casuum
plane ac cœruleum colorem spectantibus præ se
ferre videatur. Hos igitur quinque deos Terram

C aiunt lustrare universa, hominibusque modo sa-
cerarum animantium figura, modo hominum vultu,
modo aliis quadam specie tectosesse videntes inter-
dum prebere. Atque id nequaquam fabulosum esse,
sed omnino fieri posse confirmant, cum illi sint, a qui-
bus omnia recipere procreentur; adeoque poetam cum
in Aegyptum appulisset, 90 ac sermones ejusmodi

Quin etiam interdum peregrino numina cultu,
Mille noris lustrare solent nostra oppida formis,
Fasque nefasque sinuū propiori lumine cernunt.

Hæc sunt, quæ de diis celestibus ortuque semi-
piterno præditis Aegyptii conmemorant; a quibus
aliros quoadam procreatoe fuisse perhibent, terres-
tres illos quidem ac morti obnoxios, sed tamē
immortalitatem partim ob singularem prudentiam,
partim ob communem in genus hominum benefi-
centiam consecutos, quorum etiam aliqui in
Aegyptio regnaverint. Horum item, si nomina inter-
preteris, alios ejusdem ac celestes ipsos nominis
fuisse, alios propriam quamdam appellationem esse
sortitos, Solem, Saturnum, Opem, adeoque Jovem

γεῖται, ex Pythagoræorum symbolis, dum ait:
Τὸ μὲν γὰρ ισόπλευρον τρίγωνον, ἑκάστουν Ἀθηνῶν
χοροφαγῆναι καὶ τριτογένειαν, διτὶ τριάντασσοις ἀπὸ^D
τῶν τριῶν τοιούτων ἀπομέναις διαιρεῖται.

(46) Καὶ τε Homerus, Οδύσ. P, v. 488.

illum, cui nonnulli Ammonis cognomentum fecere; Junonem præterea, Vulcanum, Vestam, postremo que Mercurium, ex iisque Solem Ægypti regnum principem tenuisse, astro celesti cognominem. » Hactenus a nobis laudatus auctor. Jam vero Plutarchus in eo, quod *de Iside* scripsit, opusculo, quæ sequuntur ad verbum habet: « Rem, inquit, novo a capite totam arcessentes, ex omnibus, qui subtilius aliquid et accuratius disputarunt, eorum in primis, quibus simplicitas magis tamet placuit, sententiam videamus. Tales vero illi sunt, qui quomodo Graeci, Saturnum tempus, Junonem aetrem, Vulcani generationem aeris in ignem mutationem allegorice interpretantur, sic apud Ægyptios Nilum Osirin esse dicunt, qui cum Iside, hoc est terra congregatur; Typhonem vero mare, in quod Nilus incidentes evanescat. » Quibus ille similibusque commemoratis, rursus ad dæmones ficticias deorum istorum fabellas revocat, novasque deinceps novarum allegoriarum accommodations excogitat. Ego vero quæsierim ex iis, et quidem jure, quorum tandem sese numinum expressas imagines conservare dicant; dæmonum ne? an ignis, aeris, terre, aqua, an virorum, mulierumque simulacra? an denique hrutorum animalium, ac ferarum ipsarum figuræ? Nam cum ipsimet, homines quosdam mortales eodem, quo solem ac cætera mundi elementa, nomine procreatos, eosdemque deos posteri consecratos fuisse concedant; **¶** quorum, obsecro, æquum fuerit imagines illas figuratas nominare, quas in simulariis inanimis crelatas videamus? an elementorum hujus universi? an, quod aristotelia ipsa vultus conformatio palam ostendit, mortalium inter mortuos jacentium? Enim vero, taceant isti licet; veritas per se ipsa loquitur, ac prope magna voce clamans, eos, de quibus agimus, viros quosdam mortales fuisse testatur. Quinetiam Plutarchus in opere illo quod *De Iside Ægyptiisque numinibus* scriptum reliquit, ultra dataque opera singulorum propriam corporis figuram coloremque declarat, his verbis: « Narrant, inquit, Ægyptiū Mercurium brachio breviorem, Typhonem rufum, Martem candidiorem, Osirin denique nigriorem fuisse: quippe qui natura homines existissent. » Haec Plutarchus. Mortuorum ergo fuit tota illa numinum apud istos consecratio; quidquid autem physiologæ est, hoc lidem postea confinxere. Nam quid attinebat in virorum ac mulierum effi-

A Ἐρῆν. Καὶ πρῶτον μὲν Ἰλιον βασιλεύσαι τῶν καὶ Αἴγυπτον, δύμανον διντα τῷ κατ' οὐράνον διπτερόν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ δηλωθεὶς συγγραφεῖς. Καὶ δὲ Πλούταρχος δὲ τῷ περὶ τῶν Κατὰ τὴν Ἰστερίαν αὐτοῦ συγγράμματι τάδε γράψει κατὰ λέξιν: « Ἀπ' ἀλλής (47) δὲ ἀρχῆς τῶν φιλοσοφώπερον τι λέγειν δεκούντων (48) τοὺς ἀπλουστάτους σκεψώμενα πρῶτον. Οὗτοι δὲ εἰσὶ οἱ λέγοντες, ὃντερ *Ἐλλήνες* Κρόνον ἀλληγοροῦσι τὸν χρόνον, « Ήραν δὲ τὸν ἄρεα, γνέοντις δὲ Ηφαίστου τὴν εἰς τὸ πόδι πέρασθαι, οὕτω παρ' Αἴγυπτος Νεῖλον εἶναι τὸν *Οὐατρίν*, *Ιστερία* συνόντα τῇ γῇ. Τυφῶνα δὲ τὴν θάλασσαν, εἰς δὲν ὁ Νεῖλος ἐμπίπτων ἀφανίζεται. » Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἰπὼν, πάλιν εἰς δαμνονας ἀναφέρει τοὺς περὶ τῶν δηλουμένων θεῶν μύθους. Καὶ πάλιν διλλούμενος, καὶ αὐτὸς ἔτερος ἀλληγοροῦν. « Ήν δὲ κατὰ λόγον πυθεύσαι διπτερῶν θεῶν τὰ ἔσσανα τὰς ἐντεπιπομένας μορφὰς σώζειν φέρουσαν πότερα δαιμόνων; ἀλλὰ πυρὸς, καὶ ἀέρος, καὶ γῆς, καὶ θάλασσας, η ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰκόνας, καὶ ζώνων ἀλόγων, καὶ θηρίων σχήματα; Επειδὴ γάρ καὶ πρὸς αὐτῶν συγκεχώρηται διμονιόμας ἡλίου καὶ τοὺς καθέλους στοιχείους θυντούς τινας ἄνδρας γεγονέναι, καὶ τούτους θεοὺς ἀνηγορεύεσθαι, τίνων εἰκὼν ἐν εἴᾳ μορφῇ εἶναι καὶ εἰκόνας λέγειν τὰς δὲν τοῖς ἀψύχοις ξάνθοις γλυφάς; πότερον τῶν καθέλου στοιχείουν, ή, διπέρα καὶ τὸ ἐναργὲς τῆς δύναμεως ἐπιδείκνυσι, τὸν ἐν νεκροῖς κειμένων θυντῶν; « Άλλ᾽ εἰ καὶ αὐτὸς μοι (49) λέγοντες, δὲ γέ τι διηθής λόγος βοᾷ καὶ κέχραγε μονονούχη φυσὴν ἀφίεις, θυντούς ἄνδρας μαρτυρῶν γεγονέναι τοῖς δηλουμένους. « Ο δὲ Πλούταρχος καὶ τῶν σωμάτων (50) αὐτῶν ἐκ περιουσίας τῶν ποιῶν πονηράφει τοῦ σώματος χαρακτήρα ἐν τοῖς Περὶ τῆς Ἰστερίας καὶ τῶν Αἴγυπτων θεοῖς, ὅλε τοις λέγων: « Ιστοροῦσι (51) γάρ Αἴγυπτοι τὸν μὲν Ἐρῆν τῷ σώματι γενέσθαι γαλιάγκωνα, τὸν δὲ Τυφῶνα τῇ χροιᾳ πυρῆν, λευκὸν τε τὸν *Αρην*, καὶ μελάγχρουν τὸν *Οὐατρίν*, ὡς τῇ φύσει γεγονότας ἀνθρώπους. » Ταῦτα δὲ Πλούταρχος. Νεκρῶν δέ τι πάσαις αὐτῶν θεοποια καθέστηκε πέπλασται δὲ αὐτοῖς τὰ τῆς φυσιολογίας. Τί γάρ ἔχρην ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σχήματα ζωπολαστεῖν, περὸν καὶ διῆρα τούτων *Ιλιον* σέβεται καὶ Σελήνην, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα; Ποτέροις δὲ τούτων, καὶ ἐκ τίνων ἀρέβαντον τὰς τοιάδε προσηγορίας ἐπεφήμισαν; οἷον, λέγω τὸν *Ηφαίστον* καὶ τὴν *Ἄθηναν*, Δια τε καὶ Ποσειδῶνα καὶ *Ηραν*. « Αρά γάρ ταῦτα τῶν καθέλου στοιχείων πρότερον θυτά θύματα, δεύτερον αὐτὰ τοῖς θυντοῖς διμονιόμας τοῖς οὐράνοις ἐπιτεθεῖσαν· ή τοιμπαλιν ἐκ

(47) Απ' ἀλλής. Plutarchus *De Iside et Osiride*, p. 363 D. 2.

(48) Δοκούντων. Plutarchus, *Δυναμένων*.

(49) Αὐτοὶ μοι. Vertere non dubitavimus, quasi scriptum esset, αὐτὸς μη, quod sensus omnino postulat.

(50) Aut hoc σωμάτων, aut quod sequitur σώματος, defendendum videtur.

(51) Ιστοροῦσε. Hic-mibi Plutarchi locus non occurrit, sed alii duo non absimiles, eodem in lib. *De Iside et Osiride*. Cæterum γαλιάγκωνa reposui, pro γαλιάγκωνa; sic enim ubique scribitur, et vel

brachio tantum, vel etiam toto corpore breviorem significat. Qui tamen hanc vocem ἀπὸ τῆς γάλης arcessunt, his magis τὸ η πλειστ, quam τ. Non absimiles, qui Latinis olim Anci dicebantur. Sic enim Festus: « Ancus, qui aduncum brachium habet, ut exponrigi non possit. » Et *Glossario veteri*, Ancus, manus est, κυλλός, λορδός. Recte κυλλός. Is enim, χωλός ει καρπιόλος *Hesychio* dicitur; ut λορδός certum potius significat, ejusmodi lere quem Gallice vocamus *lourdaud*. Varro tamen *Ancum Sabiniām* esse vocem putavit.

τῷ; παρ' ἀνθρώποις ἐπικλήσας τὴν ματαρόφων τὸν
τὰς οὐσίας πεποίηνται; Καὶ τί χρή θνηταῖς προστυγο-
ρίαις τὰς καθόλου φύσεις ἐπιχρημάτειν, τὰ δὲ καθ'
θεάτρον θεῶν μυστήρια, οἱ τε ὑμνοι καὶ αἱ ψάλμοι, καὶ
τῶν τελετῶν τὰ ἀπόρρητα, πότερα τῶν καθόλου στο-
χείων ἢ τῶν πάλαι θνητῶν ἀνδρῶν τῶν τοῖς θεοῖς
ὅμαντυμναν ἐπάγοντας τὰ σύμβολα; Ἀλλὰ γάρ τιλάνας
καὶ μέθας, καὶ ἔρωτας, χθοράς τε γυναικῶν, καὶ ἀν-
δρῶν ἀπειθούλας, καὶ μυριά Δῆτα θνητᾶς ὡς ἀληθῶν
καὶ αἰσχρῶν καὶ διατριπα, ταῦς ἐν ταῖς θανατεῖς τοῖς κα-
θάλου στοχείοις, αὐτότερον τὸ θνητὸν καὶ ἀνθρωποτα-
θῆς ἐπενεγμένα; Πότε ἐκ τούτων ἀπάντων ἀλ-
ηθεῖοι τὴν θεαματηρή ταύτην καὶ γενναῖαν φυσιο-
λογίαν κατ' οὐδὲν ἀληθείας ἡμερένην, οὐδὲ τε δεῖν
ἀληθῶν ἐπαγομένην, βεβιασμένην δὲ καὶ διεψευσμέ-
νην ἔχουσαν τὴν ἔβαθεν σεμνιλογίαν. Ἀκούει δὲ οὐν
οὐα καὶ δι Πορφύρος ἐν τῇ πρὸς Ἀνεῳδὸν τοῦ Αἰγύ-
πτου ἐπιστολῇ περὶ τῶν αὐτῶν ἴστορελ.

Ne iusmodi sexentia in mortem utique vergentia, et
quis communibus mundi elementis attribuat, cum præsertim ipsa per se mortalibus naturæ mores,
ipsaque hominum cupiditates exhibeat? Ut profecto his omnibus argumentis, egrigiam istam mi-
rabilemque physiologiam, nihil usquam vel leviter attigisse veritatis, nihil quod Divinitatem sapiat,
intexisse, sed coactitam potius et ementitam sibi honestioris explicationis speciem aliunde mendica-
tam obtendisse, manifesto teneamus. **92** Nunc autem agesis, audi præterea, quid ipse quoque Pur-
phyrus in ea, quam ad Anebonem *Ægyptium* scribit, epistola, hisce de rebus commoremot.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἐτι κερπὶ τῶν αὐτῶν, καὶ δι τὴν κάσταν δρα-
γόρδαν τὴν τροπήσῃς αὐτῶν δεωραὶ ἐξ μύρα
ταὶ καρδίμενα κατ' οἰσταρὸν δέρεται, ἐπὶ τε ὅντων
καὶ πύρ, καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ κόσμου μετ-
ῆγον.

(52) Χαρήμων μὲν γάρ καὶ οἱ διλοις οὐδὲ δίλοι τι
τρόπῳ τῶν ὄρωμάνων (53) κόσμουν ἥγονται, ἐν ἀρχῇ λό-
γων τελέμενοι τοῖς Αἰγυπτίοις, οὐδὲ δίλους θεοὺς
τάτῃ τῶν πλανητῶν λεγομένους, καὶ τῶν συμπληρών-
των τὸν ζωδιακὸν, καὶ διοι τούτοις παρανατέλλουσ-
τάς τε εἰς τοὺς δεκανούς τιμάς (54), καὶ τοὺς ὄρωρο-
τοις, καὶ τοὺς λεγμένους χρονιούς ἡμερόνας, ὃν καὶ
θέντα ἔν τοῖς Ἀλμενιχαῖοις φέρεται, καὶ θεραπεῖται
ποθῶν, καὶ ἀνατολαῖ, καὶ ὀνέισι, καὶ μελλόντων ση-
μειώσεις. Ἐώρα γάρ τοὺς τὸν ἡλίου δημιουργὸν φα-
μένους, καὶ τὰ περὶ τὸν "Οστριν καὶ τὴν Ἱστον, καὶ
πάντας τοὺς λεπτικοὺς μύθους, ἢ εἰς τοὺς ἀστέρας
καὶ τὰς τούτων φάνεις καὶ κρύψεις καὶ ἀπειλόλας
ἐλεπτομένους, ἢ εἰς τὰς τῆς σελήνης αὐθίσεις καὶ
μετάστιες, ἢ εἰς τὴν τοῦ ἡλίου πορείαν, ἢ τὸ γε νυ-
κτερινὸν ἡμισεπτατρίον, ἢ τὸ ἡμερινὸν, ἢ τὸν γε ποτα-
μὸν· καὶ δίλοις πάντα εἰς τὰ φυσικά, καὶ οὐδὲν εἰς
ἀπομέτρους καὶ ζώας οὐσίας ἐρμηνεύοντας. Ὅν οἱ
τελεῖσις καὶ τὸ ἕρ τοῦ ἡμίν ἐκ τῆς τῶν δοτέρων ἀνθρώ-
πων τεσσαρες, οὐκ οἶδον ποτε, δεσμοῖς διλύτοις, ἀνάγκη, ἦν

(52) Hic Porphyrii locus non existat.

(53) Πρὸ τῶν ὄρωμάνων, etc. impressi codicis
lectionem secutus sum, quam etiam miss. representatione-
rit, nisi quod pro ἐν ἀρχῇ λόγων, habent ἐν ἀρχῇς λόγων.
hoc est in principio loco ἀς numero. Moni-
menta præterea τῶν ὄρωμάνων κόσμουν ἐρωμένους.
Σεριπτικόν πλures inveniebant mundos.
Ceterum Eusebius noster infra, presentem locum
indicans, ita scribit: Ἀκτίονας γάρ ἐν τοῖς πρόσθετοι,
ὅπεις τοῖς Χαρήμωνι, καὶ τὰλεσις δίλους θωσάλοντες,

PATROL GR. XXI.

Agiem simulacra configurare, cum sine illis Solem
ipsum, Lunam, ac reliqua hujus universi elementa
coleare ac venerari liceret. Jam utris porro ex istis,
et a quibus auspiciati, ejusmodi cognomenta tri-
buere? Vulcani, inquam, et Minervæ, Jovis, Neptu-
ni, atque Junonis? Utrum ista primum fuere hujus
mundi elementorum nomina, quæ deinde mortali-
bus, ad aliquam inter eos celestesque deos appellatio-
nis communionem imposuerint? an potius, ad
communes illas naturas hominum ipsorum nomina
traduxere? quorū vero mortalibus hisce appella-
tionibus universi naturas nuncupare? Quid autem
singulorum deorum mysteria? quid hymni et car-
mina? quid initiorum arcani ritus? Mundine ele-
mentorum, an priscorum mortalium codem cum
diis nomine præditorum invecta fovere symbola? Nam
errores quidem, ebriosas perpotationes, amores,
mulierum oppressiones, virorum insidias, et
summa cum turpitudine et indignitate conjuncta,
B De eadem *Ægyptiorum physiologia*, quodque univer-
sam moralis interpretationis accommodationem, ad
ea tantum quae in celo astra certinuntur, aquam, ignem, ig-
nam, ac cælestes mundi partes, traduxerint.

CAPUT IV.

•Enimvero Cœræmon, inquit, ac cæteri nec aliud
quidquam ante mundos illos, qui sub aspectum ca-
duunt, fuisse arbitrantur, cum eos, qui ab *Ægyptiis*
inducuntur, ipso disputationum suarum initio po-
nant; nec alios agnoscent deos, quam quæ vulgo
errantia sidera nominantur, quæque zodiacum im-
plent, adeoque quotquot in eorum vicinia oriuntur.
Quibus adjicunt suas illas in decanos sectiones,
horoscopos, quicke fortes ac robusti duces nuncu-
pantur, quorum non modo nomina, sed etiam mor-
borum et calamitatum curationes, ortusque simul
et occasus, futurorumque significaciones eorum Al-
menichiacis continentur. Quipe videbat enim, qui
solem universi architectum esse dicent, ab illis
non ea tantum quae ad Osiridem Isidemque perti-
nent, sed etiam quidquid sacrarum fabularum erat,
partim in stellas et earum aspectus, occultationes
ortusque devolvi, partim in lunæ, modo crescentis,
modo senescentis, varietatem, partim in solis cur-
sum, ac vel in diurnum, vel in nocturnum bemi-

μηδὲ διλοι τι πρὸ τῶν ὄρωμάνων κόσμουν ἥγεσθαι, ἐν
ἀρχῇς τε λόγῳ τίθεσθαι τοὺς Αἰγυπτίον. Quibus ex
verbis, loci hujus emendatio peti possit hoc modo:
Πρὸ τῶν ὄρωμάνων κόσμουν ἥγονται, ἐν ἀρχῇς τε λό-
γῳ τίθεσθαι τοὺς Αἰγυπτίον. Clarus tamē locutus
esset, si pronomen αὐτούς (nempe κόσμους) ante τί-
θεσθαι addidisset.

(54) *Tiudic.* Reponere visum est τομάς, quæ con-
jectura facilis erat; eamque lectionem postea in
tubus mss. Regis et Mont. codice reperi.

sphaerium, vel in Nilum ipsum fluvium, cuncta de- A εἰμαρμένην λέγουσι, πάντα καταδίσαντες, καὶ πάντα τούτοις ἀνάθαντες τοῖς θεοῖς. Οὕτω λυτῆρας τῆς εἰ- μαρμένης μόνον ἐν τε ἑρόι καὶ ἱδαῖς, καὶ τοῖς δῆλοις θεραπεύουσι. Τάντα μὲν οὖν ἀπὸ τῆς δη- λιθείσης ἐπιστολῆς κείσων, σαφῶν διαγορεύοντα, διτὶ καὶ ἡ τῶν Ἀλγυπτίων ἀπόδρητος (55) θεολο- γία, οὐδὲ ἄλλους πλὴν τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέ- ρων, τῶν τε ἀπλανῶν καλουμένων, καὶ τῶν ὀνομα- ζομένων πλανητῶν ἔνειδέρη, δημιουργῶν τε τῶν Διὸν εἰσῆγεν, οὐτίνασον δάσματον, οὐδὲ λόγον δη- μιουργικῶν, οὐδὲ μήτε θεού, οὐδὲ θεοῖς, οὐδὲ τινὰς νοερᾶς καὶ ἀφανεῖς δύναμεις· μόνον δὲ τὸν δρώμενον ἥλιον διὸ καὶ μόνος τοῖς ἀστροῖς τὴν τῶν διλον ἀνε- τίθεσσαν αἰτίαν, τὰ πάντα εἰμαρμένης ἐξάπειτοντες, καὶ τῆς τῶν ἀστρων κινήσεώς τε καὶ φορᾶς· ὅπερ εἴρηται εἰσὶν καὶ νῦν ἦδε παρ' αὐτοῖς κεκράτηκεν ἡ δόξα. Εἰ τοινάντα εἰς μόνον τὰ δρώμενα τοῦ κόσμου στοιχεῖα, καὶ οὐδὲν εἰς ἀσωμάτους καὶ ζωσας οὐσίας ἥμερνεται τοῖς Ἀλγυπτίοις· τὰ δὲ στοιχεῖα καὶ πάντα τὰ δρατὰ σώματα, τῷ ίδιῳ λόγῳ μίλυχα καὶ δίογα, δυνατά τε τὴν φύσιν καὶ φθαρτὴ καθέστηκε· θέα εἰς εἰς πάλιν αὐτῶν καταπίπακεν ἡ θεολογία, τὴν ἀψύχον οὐσίαν, καὶ τὰ νεκρὰ καὶ δίλυχα σώματα θειάζουσα, μάλιστα δὲ εἰς ἀσωμάτους καὶ νοερᾶς οὐσίας οὐδὲν αὐτοῖς ἀνεξέρετο, οὐδὲ ἐπὶ νοῦν καὶ λόγον δημιουργικῶν τῶν διλον. Ἐπει τὸ πρωμολο- γήτη διὸ τῶν πρόσθεν εἰς Ἑλλήνας παρ' Ἀλγυπτίων τὰ τῆς θεολογίας μετατεκμίσθαι, δύρα τούτοις στοιχεῖν καὶ Ἑλλήνας, καὶ τὰ αὐτὰ Ἀλγυπτίοις φυτιολο- γεῖν, ἀπελέγχοσθαι τε αὐτοὺς οὐδὲν πλέον τῆς ἀψύχου θύλακος οὐσιούντας. Ταῦτα γάρ την τὰ σεμνὰ Ἀλγυ- πτίων κατὰ τὴν τοῦ διδημάτουν συγγραφέων γρα- φῆσθαις πάλιν ἐν οἷς ἐπέγραψε Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων διαχοής, τοιαῦτα περὶ τῶν αὐτῶν διέξει- σιν· Ἐπει δὲ ταῦτα δρώμενοι τῆς ἀστήσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸ θεοῦ οἰκείωσεως, ἐγνωσαν ὡς οὐ διὸ ἀν- θρώπου μόνον τὸ θεοῦ δῆλοθεν· οὕτω φυῆ ἐν μόνῳ ἀνθρώπῳ ἐπὶ γῆς κατετεκμίσθαι, διλλὰ σχεδὸν ἡ αὐτῇ δὲ πάντων ἥλος τῶν ζώων, καὶ δρόμος του ἀνέμι- ξαν θηρία καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάλιν δρόμους σώματα καὶ ἀνθρώπους. Εἰκασται γάρ τις παρ' αὐτοῖς μέχρι τραχῆλου ἀνθρωποειδῆς, τὸ δὲ πρόσωπον δρόμου, ή λέοντος, ή ἄλλου τινὸς ζώου κακτημένους· καὶ πάλιν αὐτοῖς τὴν θεο- πλειαν περιβαλλον πάν τινων, καὶ διλον τινῶν ζώων μέρη, πηδὲ μὲν ὑποκείμενα, πηδὲ ἐπικείμενα. Διὸ δηλοῖσται, διτὶ κατὰ γηνῆ την θεῶν καὶ τάντα ἀλλήλοις κα- νονεῖ, καὶ σύντροφος τιμῶν καὶ τιθεσσας ἐστι τῶν θη- ρίων τὰ δύγρα, οὐκ δινευ τινῶν θεας βουλήσεως· Οὕτω καὶ δ λέων ὡς θεὸς θρησκεύεται, καὶ μέρος τι- τῆς Ἀλγυπτίου, δικαλούσαι νομὸν, ἀπόνυμον ἔχει λεω- τοπολίτην, διλλὸ δὲ Βουσιρίτην, καὶ διλλὸ Κυνοπολί- την (57). Την γάρ ἐπὶ πάντα δύναμιν διτὶ τῶν συ-

(55) Ἀπόδρητος. Ita mss. ambo, non ἀπόδρη- τος, ut ante legebatur.

(56) Locus est Porphyrii lib. iv: Περὶ διαχ., duobus fol. post initium; recent. autem editionis pag. 572. Magua quidem ibi lectionum varietas est, eaque sepe non improbanda, sapientia mendosa. In- terpretarem, si lubet, consule.

A εἰμαρμένην λέγουσι, πάντα καταδίσαντες, καὶ πάντα τούτοις ἀνάθαντες τοῖς θεοῖς. Οὕτω λυτῆρας τῆς εἰ- μαρμένης μόνον ἐν τε ἑρόι καὶ ἱδαῖς, καὶ τοῖς δῆλοις θεραπεύουσι. Τάντα μὲν οὖν ἀπὸ τῆς δη- λιθείσης ἐπιστολῆς κείσων, σαφῶν διαγορεύοντα, διτὶ καὶ ἡ τῶν Ἀλγυπτίων ἀπόδρητος (55) θεολο- γία, οὐδὲ ἄλλους πλὴν τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέ- ρων, τῶν τε ἀπλανῶν καλουμένων, καὶ τῶν ὀνομα- ζομένων πλανητῶν ἔνειδέρη, δημιουργῶν τε τῶν Διὸν εἰσῆγεν, οὐτίνασον δάσματον, οὐδὲ λόγον δη- μιουργικῶν, οὐδὲ μήτε θεού, οὐδὲ θεοῖς, οὐδὲ τινὰς νοερᾶς καὶ ἀφανεῖς δύναμεις· μόνον δὲ τὸν δρώμενον ἥλιον διὸ καὶ μόνος τοῖς ἀστροῖς τὴν τῶν διλον ἀνε- τίθεσσαν αἰτίαν, τὰ πάντα εἰμαρμένης ἐξάπειτοντες, καὶ τῆς τῶν ἀστρων κινήσεώς τε καὶ φορᾶς· ὅπερ εἴρηται εἰσὶν καὶ νῦν ἦδε παρ' αὐτοῖς κεκράτηκεν ἡ δόξα. Εἰ τοινάντα εἰς μόνον τὰ δρώμενα τοῦ κόσμου στοιχεῖα, καὶ οὐδὲν εἰς ἀσωμάτους καὶ ζωσας οὐσίας ἥμερνεται τοῖς Ἀλγυπτίοις· τὰ δὲ στοιχεῖα καὶ πάντα τὰ δρατὰ σώματα, τῷ ίδιῳ λόγῳ μίλυχα καὶ δίογα, δυνατά τε τὴν φύσιν καὶ φθαρτὴ καθέστηκε· θέα εἰς εἰς πάλιν αὐτῶν καταπίπακεν ἡ θεολογία, τὴν ἀψύχον οὐσίαν, καὶ τὰ νεκρὰ καὶ δίλυχα σώματα θειάζουσα, μάλιστα δὲ εἰς ἀσωμάτους καὶ νοερᾶς οὐσίας οὐδὲν αὐτοῖς ἀνεξέρετο, οὐδὲ ἐπὶ νοῦν καὶ λόγον δημιουργικῶν τῶν διλον. Ἐπει τὸ πρωμολο- γήτη διὸ τῶν πρόσθεν εἰς Ἑλλήνας παρ' Ἀλγυπτίων τὰ τῆς θεολογίας μετατεκμίσθαι, δύρα τούτοις στοιχεῖν καὶ Ἑλλήνας, καὶ τὰ αὐτὰ Ἀλγυπτίοις φυτιολο- γεῖν, ἀπελέγχοσθαι τε αὐτοὺς οὐδὲν πλέον τῆς ἀψύχου θύλακος οὐσιούντας. Ταῦτα γάρ την τὰ σεμνὰ Ἀλγυ- πτίων κατὰ τὴν τοῦ διδημάτουν συγγραφέων γρα- φῆσθαις πάλιν ἐν οἷς ἐπέγραψε Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων διαχοής, τοιαῦτα περὶ τῶν αὐτῶν διέξει- σιν· Ἐπει δὲ ταῦτα δρώμενοι τῆς ἀστήσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸ θεοῦ οἰκείωσεως, ἐγνωσαν ὡς οὐ διὸ ἀν- θρώπου μόνον τὸ θεοῦ δῆλοθεν· οὕτω φυῆ ἐν μόνῳ ἀνθρώπῳ ἐπὶ γῆς κατετεκμίσθαι, διλλὰ σχεδὸν ἡ αὐτῇ δὲ πάντων ἥλος τῶν ζώων, καὶ δρόμος του ἀνέμι- ξαν θηρία καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάλιν δρόμους σώματα καὶ ἀνθρώπους. Εἰκασται γάρ τις πρὸς τὸ πρόσωπον δρόμου, ή λέοντος, ή ἄλλου τινὸς ζώου κακτημένους· καὶ πάλιν αὐτοῖς τὴν θεο- πλειαν περιβαλλον πάν τινων, καὶ διλον τινῶν ζώων μέρη, πηδὲ μὲν ὑποκείμενα, πηδὲ ἐπικείμενα. Διὸ δηλοῖσται, διτὶ κατὰ γηνῆ την θεῶν καὶ τάντα ἀλλήλοις κα- νονεῖ, καὶ σύντροφος τιμῶν καὶ τιθεσσας ἐστι τῶν θη- ρίων τὰ δύγρα, οὐκ δινευ τινῶν θεας βουλήσεως· Οὕτω καὶ δ λέων ὡς θεὸς θρησκεύεται, καὶ μέρος τι- τῆς Ἀλγυπτίου, δικαλούσαι νομὸν, ἀπόνυμον ἔχει λεω- τοπολίτην, διλλὸ δὲ Βουσιρίτην, καὶ διλλὸ Κυνοπολί- την (57). Την γάρ ἐπὶ πάντα δύναμιν διτὶ τῶν συ-

(57) Κυροκατηγρ. Excusus alter habet Luxo- πλατίτην. Eligit. Utrique nomine preflecturas Ἀγγε- πολιν habuit; de quibus ac ceteris consule Ptole- myum, Strabonem lib. xvii.; Plinius lib. v. c. 9. Non deest, in quo illi discrepant. Busirites quidem, Ptolemyum Βουσιρίτην, ut hic; Straboni, et excuso Porphyrio, Βουσιρίτης per diphthongum. Notat

ώρων ζώων, ἡν̄ ἔκαστος (58) τῶν θεῶν παρέσχεν, Α ἐλίθιοις επεινεαν. Τὸνδρός δὲ καὶ πύρ οἰσθαι, τὰ κάλλιστα (59) τῶν στοιχείων, καὶ ταῦτα αἰτιώτατα τῆς οὐσίας τῆς ήμων. Καὶ ταῦτα δεικνύντας ἐν τοῖς λεροῖς, ὃς τους ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἀγίου Σεράπιδος, ἡ τε θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ θύεσσι γίνεται, λειχοτός τοῦ ὅμηρού τοῦ θύερ, καὶ τὸ πύρ φαινοντος, ὀπηρίκα θετός ἐπὶ τοῦ αἰδοῦ (60) τῇ πατρῷ τῶν Ἀλυπτιών φωνῇ ἐγέρει τὸν Θεόν. Ταῦτ' οὖν εἰσενοῦται (61) τὰ μέτοχα, καὶ μᾶλιστα πλέον τούτων ἐπειθεταν τὰ ὡς ἐπὶ πλέον τῶν λερῶν μετέχοντα· τοιοῦτα δὲ πάντα τὰ ζῶα· ἐπειὶ καὶ θνητῶν οὐδενὶ κατὰ Ἀνάβιν (62) κώμηται, ἢ οὐ καὶ τούτων (63) θύεται, καὶ ἐπὶ τῶν βωμῶν τὰ λεπτά δικαίαται. 'Ο δὲ μετ' ὄλιγον φάγοις διὰ τὰ θιάσα μάτῳ, ὡς ἀνθρώπῳ, παρεπεινεσσεμένα. Ως οὖν ἀνθρώπου δέρκετεν, οὐτα καὶ τῶν διλλων. Ἔτι δὲ ἐκ περιττῆς σοφίας (64) καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον συντροφίας κατελόντων τις τῶν θεῶν προσευχὴ τῶν ζώων τινὰ μᾶλλον ἀνθρώπων, ὡς ἥλιος λεπτός (65), καὶ σύμπτωσαν μίνη τὴν φύσιν ἐξ αἰματος ἔχοντα καὶ τενέύματος· οἰκτείροντα δὲ καὶ θνητῶν, καὶ χωκύοντα ἐπὶ νεκρῷ κειμένη, γῆγε τε πανωμένη (66). » Καὶ μετὰ βραχέα φροντί· Κανθάρος δὲ (67) ἀπαύθη μὲν βούλησθει, διὸ ἀγρύνων ὑπάρχων τῶν θεῶν· Αἰγύπτιοι δὲ ἐπειθεταν. ὡς εἰσίνα τὸν Ἑλίου Ἑρακλεόν. Κάνθαρος γάρ τοι δέρκην, καὶ ἀψεις τὸν θύρον ἐν τείματοι, καὶ ποιήσεις σφραγίδοι, τοῖς ὀπισθίοις ἀντεπερέρει ποσού, ὡς Ἡλίος οὐρανὸν, καὶ περιόδον τηλερων ἐκδέχεται (68) στλήνασκήν. Οὕτω δὲ καὶ περὶ κρούοις τι φύλασσοφούσι, καὶ ἀπὸ τοι περὶ κροκοδειλού, περὶ τοὺς γυνόδης καὶ θεων, καὶ διώς καθ' ἔκαστος τῶν ζώων ὡς ἐκ φρονήσεως καὶ τῆς διγνῶν θεοσοφίας ἐπὶ τοῖς οἰκοῖς ἐλθεῖν καὶ τὸν ζώων. »

preferente, dum ad templi vestibulum patria Ἑgyptiorum lingua demū exsuscitat. Hac igitur ipsi collunt, quod aliquam habeant cum rebus sacris communionem; sed ea potissimum, quorum fere perpetuus iladem in sacris usus esse solet, majore quam cetera cultu venerantur; cuiusmodi sunt cuncta animantium genera. Nam et homini quoque, circa pagum quem Anabii vocant, divinos honores tribuant, eique sacrificium offerunt, et impositas altaribus victimas adolent. Ille vero paulo post ea tantum comedit, quæ sibi ex privato penu tanquam

etiam Strabo, ex animantibus nonnulla esse, quæ Ἑgyptii colant universi, boven, canem, felēm, accipitrem, ibim, lepidotum pisem, et oxyrhynchum: alia quæ singulorum nemorum propria sint, ut lupum Lycopolitanum, etc.

(58) Hic verborum facta videtur nonnulla trajeccio. Itaque verti, periude ac si legeretur, δύναμιν, τὸ δὲ τῶν συννόμων ζῶων ἔκαστος, etc. Excusus recentior legit, δύναμιν τοῦ Θεοῦ. διὰ τῶν συννόμων ζῶων, ὡς ἔκαστος τ. δ. π. ἐ., quæ mihi lectiu non minus probatur.

(59) Τὰ κάλλιστα. Excusus recentior, μᾶλιστα, nec istud male; ac fortasse Porphyrius scripsit τὰ μᾶλιστα, quod Ἀττικώπερον τι φαίνεται.

(60) Επειώς ἐστι τοῦ οἰδοῦ. Longe, opinor, melius, quia ut in excuso utroque, ἀνεστῶς ἐπὶ τῆς δόσης.

(61) Ταῦτ' οὐρ σέβονται, etc. Ita hic locus in excuso legitur: Ταῦτ' οὖν οἴσοντες, τὰ μέτοχα καὶ μᾶλιστα πλειστῶν τούτων ἐλειθύων, ὡς ἐπὶ πλέον τ. i. μετ. Τοῦν, μετὰ ταῦτα δὲ πάντα τὰ ζῶα. Neutra lectio castigata satis videtur; nostra tamen vetero proprior est, in qua fortassis, τὸ μᾶλιστα, vel τὸ πλέον expungit quæst.

(62) Ἀραβίοις. Excusus Ανούσιον, quæ vox sane

apud Ἑgyptios notior. Sed infra 117 Anamis vocatur.

(63) Τούτων. Exensus, τούτῳ, recte. Sequitur, x. ἐ. τ. β. τ. λεπτὰ κατέισαν. 'Ο δὲ μετ' ὄλιγον φάγοις· τὰ δὲ καὶ αὐτῷ ὡς ἀνθρώπῳ παρεπεινεται. Quæ postrema rectius, opinor, et clarius leguntur in nostro.

(64) Περιττῆς σοφίας. Interpr. Porphyrii. ex sapientia impari discriminare, et ex conversatione certorum animalium circa res divinas, quædam quibusdam diis magis grata quam homines delegerunt. Tu judica.

(65) Λεπτός. Excusus, λέραχα, quam lecturem sequitū sumus. Sane ex voce λέραχα, duacbie perperam nate sunt, lepto καὶ nam istud καὶ prorsus expungi debet, ut in excuso. Quod minus observatum efficit, ut vir doctus hac de scarabaeis acciperet, atque hunc locum perperam explicaret.

(66) Ἑλαιόμενα. Excusus veust, ἐπομόρενον εἰς τοὺς φρελλούς, quæ vera lectio est; sequitur enim, quod Eusebius præterit, τὸ οἰς τὸ ἡλιαχνον κατοικειν πεπιστεύκει φωτ.

(67) Κανθάρος δὲ Excusus, Κάνθαρον, melius.

(68) ἐκδέχεται. Excusi inserunt εἰκοσιστόφ.

homine, sic a rebus insuper animantibus abstinentum est. Præterea, cum singulari quadam et eximia sapientiae vi, tum diurna cum divino numine consuetudine, hoc etiam intellexere, quosdam esse deos, qui certis animantibus magis, quam hominibus ipsis, delectentur, ut solem accipitre, qui, cum natram habeat totam ex sanguine spirituque constantem, tum ea est erga hominem commiseratione, ut jacenti ejus cadaveri ingemiscat, oculisque terram ingerat. » Et pauculis interjectis: « Jam vero scarabæum, inquit, stultus forte quispiam detestetur, utpote divinis in rebus hospes ac peregrinus: at hunc *Ægyptii* quasi vivam ac spiralem solis imaginem venerari solent. Nam et scarabæus omnis mas est, et semen in paludem immisum, ac sphæricam in figuram conformatum postremis pedibus in aversam partem convolvit, solis in cœlo motum æmulatus, integrumque luna dierum conversionem exspectat. Sicque singulare aliquid de ariete, aliud item de crocodilo, ac similiter de vulture, ibi, uno verbo, de quolibet animantium genere philosophantur, ut summæ cujusdam prudenter, aut potius diuinæ sapientiae consilio ad cultum ipsis etiam animalibus tribuendum adducti esse videantur. »

95 CAPUT V.

Ista omnia nullam dannandi nisi causam per se. A "Οτι καὶ ταῦτα πάστης ὑπῆρχε μεστὰ καταγράσσων πρώτου.

Hæc igitur laudat nobis scriptor de egregia politorum et elegantium *Ægyptiorum* physiologia commemorat, quibus eorum nobis arcana patefecit; nimirum, quam ipsos ignemque venerari, unamque omnino esse tam ratione præditorum, quam eadem parentium, nec corporum modo, sed etiam animi substantiam naturamque statuere; ut eam ob causam feras etiam jure ab illis ac merito deorum in numero palam habitas ac recensitas fuisse arbitretur. Id autem quis non ab omni ratione alienissimum esse videat, rationis expertus belluamque naturam, ut numen in ea consecratur, adhiberi, quod ejusdem, ut aiunt, cum hominibus animi communione jungatur? quippe, oporteret enim, si ita est, easdem feras homines appellare, humanamque cum iis dignitatem honoremque communicare. Quod illi cum minime fecerint, quæ tamen ab ipsa uatura brutæ ac rationis expertes fera procreantur, quæ hoc cognomenti genus sibi proprium sortitæ sunt, quæ ne ipsa quidem hominum appellatione digna judicantur; eas non jam eodem apud se, quo homines, jure esse voluerunt, sed altissimum illud orbis universi regis, ac rerum omnium molitoris Dei nomen in belluarum naturam ultra dejecerunt, easque deos pronuntiarunt, quas Deus ne hominum quidem appellatione dignatus est. Audiisti præterea divinæ sapientiae mysteria, quæ mirabilem *Ægyptiorum* nationem ad lupos, canes iconesque venerando excitarit. Cognovisti etiam scarabæi miraculum, virtutem accipitris. Desine tamen, quod superest, deos irrideri: subeat te potius tantæ infelicissimi hominum generis cætitatis et amentiae commiseratio: simulque omnibus diligenter exploratis tecum ipse reputa, quibus nos quantisque bonis Christus ille Deus cumularit, qui nostros et *Ægyptiorum* ipsorum animos, evangelice doctrinæ sue vi tanq[ue] inveterata tamq[ue] diuturia cecitate vindicavit: nam et *Ægyptios* quoque maximam sane partem videmus ab istius morbi contagione liberatos.

96 CAPUT VI.

Jure nos ab ea quoque de diis istorum philosophandi ratione, quæ propius ad naturam accedere videatur, recessisse, eidemque solam veramque theologiam anteposuisse.

Eiusmodi fuerunt *Ægyptiorum* commenta, quæ

(69) Ηγ. εγγένεως. Alter e. mss., cum Montac., προσβάτως, melius.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Κεφαλαιον ε. Οτι καὶ ταῦτα πάστης ὑπῆρχε μεστὰ καταγράσσων πρώτου.

Totaūta καὶ τὰ περὶ τῆς γενναίας τῶν σορῶν Αἰγυπτίων φυσιολογίας τέθειται δεδολωμένος, Αἰγυπτίων διαταρθέσας τοῖν τὰ ἀπόρρητα: δι τοις διδωρού καὶ μία λογικῶν καὶ ἀλόγων, οὐ μόνον σωμάτων, ἀλλα καὶ φυγῆς οὐσίας κέριται εἶναι παρ' αὐτοῖς, ὡς εὐλόγως αὐτῷ δοκεῖν θεοὺς ἀνηγγεῖσθαι τὴν θηρίαν. Κατόντας πᾶνς οὐ παραλογώτατον εἰς θυσιαὶν παραλαμβάνειν τὴν ἀλογον καὶ θηριώδη φύσιν, διὰ τὸ τῆς Ισης, ὡς φασιν, ἀνθρώπους μετέχειν φυγῆς; χρὴ γάρ, εἰπερ δρα, ἀνθρώπους καὶ αὐτὰ τὴν τηριώδειαν, καὶ τῆς ἀνθρωπειας αὐτοῖς δόξῃς τα καὶ τημένης μεταβολόν. Οἱ δὲ τοῦτο μή πράξαντες τὰ πρὸς αὐτῆς τῆς φύσεως διογα θηρία γεννέμενα, καὶ ταῦτην εἰληπτά την ἐπωυπνίαν, καὶ οὐδὲ τῆς ἀνθρώπων προβήσασες (69) τέμνειν, οὐδὲ ὄμοιος ἀνθρώπων τέμνειν ἀπόδεξασθαι· τὴν ἀντάτα τὸ δὲ τοῦ παμβασιλέως προσηγορίαν, καὶ τοῦ τῶν ἀπάντων δημιουργοῦ θεοῦ φέροντες εἰς τὴν τῶν θηρίων φύσιν, καταβεβήκασται, καὶ θεοὺς ἐπεφήμισαν, ἀ μῆδε τῆς ἀνθρώπων πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ κατέβινται προσηγορίας. Ἐπὶ τούτοις ἀκήκοας καὶ τῆς θεοσύνας τῆς μωσικῆς, διὸ διὸ οἱ θαυμάσιοι τῶν Αἰγυπτίων λύκοις καὶ κύναις καὶ λεονταῖς ἐσβάσθησαν. Ἔγνως καὶ τοῦ κανθάρου τὸ θαῦμα, καὶ λέρας τὴν ἀρετὴν. Μήδα γέλα τοῦ λοιποῦ τοὺς θεοὺς· ἔλεις δὲ καὶ πολλῆς εὐθείας καὶ ἀδελφίας τὸ τρισάλιον ἀνθρώπων γένος. Καὶ δὴ σκέψει τὰ πάντα περισθρῶν, οἴων τοιν ἀγαθῶν πάρεστι δοτήρ δοκιμαστὸς δοθεῖς, τοσαύτης νόσους, μακράς τε καὶ πολυχρονίους περίσσεις, καὶ τὰς Αἰγυπτίων φυγᾶς, διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας λελυτρωμένος, ὡς τοὺς πλείους ἤδη τοὺς κατ' Αἰγυπτον καὶ ταῦτης ἀπεγλάχθαι τῆς νόσου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Οτι καὶ τῆς ευτικωτέρας αὐτῶν περὶ θεῶν θεωρίας εὐλόγως διαχωρίσαντες, τὴν μόνην καὶ διηθῆ θεολογίαν περιτιμήσαμεν.

'Αλλὰ γάρ τοιαῦτα καὶ τὰ παρ' Αἰγυπτίοις, & καὶ

πλείστερα τῶν Ἑλληνικῶν ἀπάντων μημονεύεται. Τῆς τοι γεράσουν περὸς τὴν μυθικὴν καὶ τὴν φυσικὴν θεολογίας ἡ Ἑλλήνων δόμοι καὶ Ἀγγυτέλων, τὸν τέλος τὴν πολύθεον δεισιδαιμονίαν συστησαμένων ταῦροῖς οἷς ὅτι μηδὲν τι τῶν ἀληθῶν θεῶν, ἀσωμάτων τε καὶ νεφρῶν οὐσιῶν ἐγνωμόνεστο, μεμάθηκε. Πλὴν ἀλλὰ δεδόσθω καὶ συγχειρήσθω τοιούτοις τοῖς μετεωρολόγοις λέγενοι ἀληθῆ, καὶ ἐπιτυγχάνεντι ἐν τῇ τοῦ διάληγορουμένων φυσιολογίᾳ· γενέσθω τε εἰπεῖς δὲ ἥτιος ποτὲ μὲν Ἀπόδιλον, καὶ πάλιν Ὀρος, καὶ Ὄστρες πάλιν δὲ αὐτές, καὶ μυριά ἄλλα, δύο καὶ θελούσιν ὄντερ οὖν καὶ ἡ σελήνη, ἡ Ἰαΐς, ἡ Ἀρτεμις, καὶ οὗτοις τις ἔξαιριμενοι βούλοιστο. Μήγαροστατάτα τοι τοῦτον ἀνδρόν, ἀλλὰ μίνιον τὸν ἐπορευόντων φωτιστήρων συμμανικαὶ προστρέψονται. Τὸν ἥλιον δέρα, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν ποταπὸν τοῦ κόσμου μέρη, ὡς θεούς προσκυνητέον. Καὶ ταῦτη τοι γαρούνη ἡ γεννατά τῶν Ἑλλήνων φύλοσοφοί ὡς δὲ μηχανῆς πέφρηνεν, εἰς δέρος μὲν ἀνάγνωστα τὴν ἐπαγγελλαν τοῦ λόγου, κάτω δὲ πειριστρέψουσαν ἀμφὶ τὴν αἰσθητὴν καὶ φαινομένην τοῦ θεοῦ δημιουργὸν τὴν τῶν σοφῶν διάκνων, καὶ πλέον οὐδὲν, ἀλλὰ ἡ πύρ καὶ τὴν θερμήν εἰσιστεν, τά τε μέρη τοῦ κόσμου, διὰ τῶν ὀρμάνων φωτιστήρων. Ἐστω δὲ καὶ τὴν ὑγρὰν καὶ τὴν ἡράν, καὶ τὴν σύγχρονταν τῶν σωμάτων θεάσανος· τούς δὲν οὐδὲ μέγα καὶ θυμάσιον τὸ τοῦ Σωτῆρος ἴμιον Ιησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ Εἰσαγγέλιον, πᾶν γίνος ἀνθρώπων παιδεύοντον, τὸν ἥλιον καὶ σελήνης θεὸν καὶ δεσπότην, καὶ δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου, αὐτὸν τὸν ἀνάτολαν καὶ ἐπέκτινα τῶν διῶν ταῖς προστρούσαις ἄνωντος εἰσεβεντον; καὶ οὐδὲ τῶν σωμάτων στοιχεία, ἀλλὰ τὸν ζῆτης αὐτῆς, καὶ τροφῶν, καὶ πάντων ἀγαθῶν ταμίαν ὑμενεῖν, μέρη τε τοῦ κόσμου τὰ δρώμενα, καὶ πᾶν τὸ καταληπτὸν σαρκὸς αἰσθητού, ὡς δὲν τῆς φωτῆρης δύοτε φύσεως οὐδαμῶς καταπλήσθεσαν τὸν δὲν τούτοις ἀπάντων ἀρετῶν, καὶ τούτους καὶ κατὰ μέρος δημιουργήκυντον μόνον ἀποθανατάζειν, καὶ θεολογεῖν μίαν μόνην ἔκεινων δεήκουσαν καὶ διακοσμούσαν τὰ πάντα δύναμιν θεάτρων, ἀσώματον οὖσαν καὶ νεφρὸν τὴν φύσιν, μᾶλιστον δὲ καὶ δρήγητον εἰπεῖν καὶ ἀκατάληπτον, διὰ πάντων, δὲν ὡς καὶ ἐνεργεῖ, παραφαινομένην, δημιουργῶν τὰ ἀσωμάτων, καὶ ἀστυπλόκων τὰ πάντα ἐπιπορευμένην, καὶ δὲν ἀπάντων οὐκέτινων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς, τῶν τε τοῦ καθόλου στοιχείων καὶ τῶν ἐπὶ μέρους, τῆς τῆς θεότητος διαρκῆ μεγαλουργίαν ἐπιδεικνύειν τούτοις ταῖς ἀφάνως καὶ ἡμῖν ἀνεπιστήνωσις ἡ πειστατούσαν, καὶ λόγοις ἀνεκρράστοις σοφίας τῶν σύμπαντα κόσμον διακυβερνῶσαν. Τασύτων ἡμῖν ἀποδειγμάτων εἰς Ἐλεγχον τῆς ἀνυπάτετου σοφίας ἡ θεολογίας, τῆς τε λεγομένης μυστικότερας, καὶ τῆς ὑψηλότερας, καὶ φυσικώτερας, ἦν οἱ παλαιοὶ Ἑλλήνες τε καὶ Ἀγύπτιοι αερινόντες ἀπειδείχθησαν ὡρα καὶ τῶν νεών τῶν δὴ καθ' ἡμᾶς αὐτοῖς φύλοσοφοῖς ἐπαγγελμάτων ἐπιστρῆσαι τὰ καλλωπισμάτα. Οὖτις γάρ τὰ περὶ τῶν δημιουργικῶν τῶν διῶν, καὶ τὰ περὶ ἀσωμάτων θεῶν, νεφρῶν τε καὶ λογικῶν δυνάμεων, τοῖς ἀμφὶ τὸν Ιησοῦν παροῖς; ποθεὶς διατερον χρόνος ἐφευρητήμενα, καὶ

* Ιο. τῇ μαθικῇ. ▶ Ιο. θεολογίαν.

A longe omnibus Græcorum fragmentis antiquiora suisse memorantur. Habes tu prater fabulosam illam theologiam, aliam quoque cum rebus natura libus conjunctiore, eamque cum Græcis pariter Ægyptisque communem, qui jam olim superstitionis istum tot nūmīnum cultum conflavere, quos utique nihil omnino de ulla vere divina, corporis experte, atque intelligente natura cognovisse, facile animadvertis. Sed enim demus hoc tamen, atque istis altiorum coelestiumque nūgarum architectis concedamus, verum eos dicere, et in hac sua allegorica interpretationis physiologia scopum ipsum attigisse. Sit apud illos sol nunc quidem Apollo, nunc Orus, nunc etiam, si lubet, Osiris, immo esto sane, quidqñid ipsi voluerint: itemque luna, vel B Isis, vel Artemis, vel quæcunque recensere placuerit. Sint enimvero haec non mortalium hominum, sed luminis coelestium propria nomina. Erit videlicet propterea soli, lunæ, sideribus, ac reliquis bujus mundi partibus adorationis cultus tanquam diis exhibendus. Sic ergo præclara Græcorum philosophia in omnium conspectu, verborum quidem ostentatione quasi machina quadam sublimē tollit, at sapientium mentem deorsum et circa Dei creaturas, quæ sensibus oculisque patent, ita versat, nihil ut omnino præter ignem calidamque naturam, mundique partes, luminaque coelestia, addē vero humidam atque siccām per me liet, ipsamque corporum temperationem divinitate donet. Quis igitur non videat, magnum plane atque admirabile quiddam esse Jesu Christi Servatoris Deique nostri Evangelium, quod universum hominum genus edoceat, solis ipsius lumenque Deum ac dominum orbisque totius conditorem, supremum, inquam, illum, rerumque fines ac terminos omnium superantem, convenienti tantæ majestati cogitatione sensuque venerari? adeoque non corporum elementa, sed ipsinsmet vitæ, alimentorum, cunctorumque bonorum questorem ac dispensatorem celebrare? 97 nec jam ullo modo aspectabilis issius mundi partes, aut eorum quidquam, quæ sensu corporis attingi comprehendique possunt, quippe quæ caducia pereuntisque naturæ sint, cum stupore mentis intueri: sed potius mentem illam, D non modo communium universi naturarum, sed rerum quoque singularium effectricem, quæque cum insit in omnibus, nūquam tamen videri potest, nūnam admirari, unam suis de numine sermonibus ac disputationibus prædicare; solam, inquam, illam potestatem divinam, quæ cuncta permeat, cunctaque moderatur, corpore vacuum intelligentemque naturam, vel ejusmodi potius, quam sec dicendi nec cogitandi via illa capere possit, quæ subinde rebus in omnibus, quæ per eam efficiuntur, apparet, quæ sine corpore cuncta penetret, ac sine ulla commissione pervadat, quæ omnibus in creaturis non colestib⁹ modo, sed etiam terrenis constanter ac perpetuum operandi virtutem ac magnific-

illum, cui nonnulli Ammonis cognomentum fecerunt; Junonem preterea, Vulcanum, Vestam, postremo que Mercurium, ex iisque Solem Ægypti regnum principem tenuisse, astro celesti cognominem. » Hactenus a nobis laudatus auctor. Jam vero Plutarchus in eo, quod de *Iside* scripsit, opusculo, quæ sequuntur ad verbum habet: « Rem, inquit, novo a capite tetam arcessentes, ex omnibus, qui subtilius aliquid et accuratius disputatione, eorum in primis, quibus simplicitas magis tamen placuit, sentientiam videamus. Tales vero illi sunt, qui quomodo Graeci, Saturnum tempus, Junonem aetatem, Vulcaui generationem aeris in ignem mutationem allegorice interpretantur, sic apud Ægyptios Nilum Osirin esse dicunt, qui cum Iside, hoc est terra congregatur; Typhonem vero mare, in quo Nilus incidentes evanescat. » Quibus ille similibusque commemoratis, rursus ad daemones fictitious deorum istorum fabellas revocat, novasque deinceps novarum allegoriarum accommodations excogitat. Ego vero quæsi erim ex iis, et quidem jure, quorum taudem sese numinum expressas imagines conservare dicunt; daemonum ne? an ignis, aeris, terre, aquæ, an virorum, mulierumque simulacra? an denique brutorum animantium, ac ferarum ipsarum figuræ? Nam cum ipsimet, homines quosdam mortales eodem, quo solem ac cætera mundi elementa, nomine procreatos, eosdemque deos postea consecratos fuisse concedant; 91 quorum, obsecro, sequum fuerit imagines illas figuræ nomine, quas in simulacris inanimes celatas videamus? an elementorum hujus universi? an, quod artificiosa ipsa vultus conformatio palam ostendit, mortalius inter mortuos jacentium? Enim vero, taceant isti licet; veritas per se ipsa loquitur, ac prope magna voce clamaus, eos, de quibus agimus, viros quosdam mortales fuisse testatur. Quinetianus Plutarchus in opere illo quo de *Iside* Ægyptis que numinibus scriptum reliquit, ultra dataque opera singulorum propriam corporis figuram colorema declarat, his verbis: « Narrant, inquit, Ægyptii Mercurium brachio breviorem, Typhonem rufum, Martem candiorem, Osirin denique nigriorum fuisse: quippe qui natura homines existissent. » Haec Plutarchus. Mortuorum ergo fuit tota illa numinum apud istos consecratio; quidquid autem physiologia est, hoc lidem postea confundere. Nam quid attinebat in virorum ac mulierum effi-

(47) 'Αξ' ἀληγ. Plutarchus *De Iside et Osiride*, p. 363 B, 2.

(48) Δοκούντων. Plutarchus, δυναμένων.

(49) *Autol. moi.* Vertere non dubitavi, quasi scriptum esset, autol. *μή*, quod sensus omnino postulat.

(40) Aut hoc σωμάτων, aut quod sequitur σώμα-
τος, delendum videtur.

(51) Ιστοροῦστε. Hic mihi Plutarchi locus non occurrit, sed aliis duo non absimiles, eodem in lib. *De Iside et Osiride*. Ceterum γαλάγκωνa reposui, pro γαλάγχωνa; sic enim ubique scribitur, et vel

Ἐρμῆν. Καὶ πρῶτον μὲν Ἡλίου βασιλεύεσαι τῶν καὶ Ἀγυπτον, ὁμώνυμον ἔντα τῷ κατ' οὐρανὸν διστριφ. Ἐταῦτα μὲν ὃν δὲ δηλωθεῖσα συγγραφεύεις. Καὶ δὲ Πλούταρχος δὲ ἐν τῷ περὶ τῶν Κατεῖ τὴν Ἰστον αὐτοῦ συγγράμματι τάδε γράφει κατὰ λέξιν « Ἀπ' ἀλλικαὶ (87) δὲ ἀρχῆς τῶν φιλοσοφότερον τι λέγειν δεκαενταῦς (88) τοὺς ἀπλουστάτους σκεψώμεθα πρῶτον. Οὗτος δὲ εἰσὶ οἱ λέγοντες, ὡς περ 'Ελληνες Κρόνον ἀλληγοροῦσι τὸν χρόνον, 'Ηραν δὲ τὸν δέρα, γένεσιν δὲ 'Ηφαιστον τὴν εἰς τὸ πῦρ δέρος μεταβολήν, οὕτω ταρπ' Ἀγυπτίος Νέλιον εἶναι τὸν 'Ουσιρίν, 'Ισιδην συνόντα τῇ γῇ, Τυφῶνα δὲ τὴν θάλασσαν, εἰς ἣν ὁ Νέλιος ἐμπλέκεται ἀφανίζεται. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἰπὼν, πάλιν εἰς διάμονας ἀναφέρει τοὺς περὶ τῶν δηλουμένων θεῶν μύθους. Καὶ πάλιν ἀλλικαὶ ἀποδίδωσι, καὶ αὐτὶς ἑτέρως ἀλληγοροῦν. 'Ην δὲ ἀντὶ κατὰ λέγοντος πιθεῖσθαι ὑπότοπων θεῶν τὸ ξένα τὰς ἐντεπιταμένας μορφὰς σώζειν φέρουσιν πότερα δαιμόνων; ἀλλὰ πυρὸς, καὶ δέρος, καὶ λέγη, καὶ ὕδατος, ἢ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰκόνας, καὶ ζώων ἀλόγων, καὶ θηρίων σχήματα; Επει τὸν γάρ καὶ πρὸ τοῦτον συγχεχώρηται ὁμώνυμως ἡγλύκιλος καὶ τοῖς καθόδου στοιχείοις θυητούς τινας δινδρας γεγονέναι, καὶ τούτους θεούς ἀνηγγορεῦσθαι, τίνιν εἰκὸς ἂν εἴη μορφὰς εἶναι καὶ εἰκόνας λέγεται τὸν εἰς τοὺς ἀμύγχους ξένους γυμφάς; πυτερῶν τῶν καθόδου στοιχείων, ἢ, ὥσπερ καὶ τὸν ἐναργῆς τῆς θύεως ἐπιδεκτύναι, τὸν ἐν νεκροῖς κειμένων θυητούς; 'Αλλ' εἰ καὶ αὐτοὶ ποιοὶ (49) λέγοντες, δὲ γέ τι ἀλληθῆς λέγος βορᾶς καὶ κέραργα μανούνοιχι φυσῆν ἀφεις, θυητούς δινδρας μαρτυρῶν γεγονέναι τοὺς δηλουμένους. Ό δὲ Πλούταρχος καὶ τῶν σωμάτων (50) αὐτῶν ἐκ περιουσίας τῶν ποιῶν ὑπογράψει τοῦ σώματος χαρακτῆρα ἐν τοῖς Περὶ τῆς Ισιδόρου καὶ τῶν Αἰγυπτιών θεῶν, ἀλλὰ ποιοὶ λέγοντες 'Ιστοροῦς (51) γάρ Ἀγυπτίοις τὸν μὲν Ἐρμῆν τῷ σώματι γενέθειν γαλάζικων, τὸν δὲ Τυφῶνα τῇ χροιᾳ πυρθόν, λευκῶν τε τὸν 'Αρην, καὶ μελάγχυρον τὸν 'Ουσιρίν, ὡς τῇ φύσει γεγονότας ἀνθρώπους. Ταῦτα δὲ Πλούταρχος. Νεκρῶν δέρα τῇ πᾶσα αὐτῶν θεοτοκία καθεστέηται πέπλασται δὲ αὐτοῖς τὰ τῆς φυσιολογίας. Τί γάρ ἔχοντις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σχήματα ζωπολαστεῖν, παρὸν καὶ δίχα τούτων 'Ηλιον αὐτεῖν καὶ Σελήνην, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα; Ποτέροις δὲ τούτων, καὶ ἐν τίνιν ἀρέβαμεν τὰς τοιάστις προστηροφρίας ἐπεφήμισαν; οἷον, λέγω τὸν 'Ηφαιστον καὶ τὴν 'Αθηνᾶν. Διὰ τε καὶ Ποσειδώνα καὶ 'Ηραν. 'Αρα γάρ ταῦτα τῶν καθόδου στοιχείων πρότερον δύντα ὄνταστα, δεύτερον αὐτὰ τοῖς θυητοῖς ὁμοίωμασιν εἰπούσας ἀντιτελεῖσθαι: διὸ επιστρέψαν ἐν

brachio tantum, vel etiam toto corpore breviorum significat. Qui tamen hanc vocem ἀπὸ τῆς γάλης arcessunt, iis magis τὸ η placeat, quam τὸ Non absimiles, qui Latinis olim Anci dicebantur. Sic enim Festus: «*Ancus*, qui adhuc brachium habet, ut exponiri non possit.» Et Glossario veteri, *Ancus*, mancus est, κυλλός, λορδός. Recte κυλλός. Is enim, χολός et καρπίλος Hesychio dicitur; at λορδός certum potius significat, ejusmodi fere quem Galice vocamus *fourdant*. Varro tamen *Ancum* Sobianum esse vocem putavit.

τῆς παρ' ἀνθρώπους ἐπικλήσεως τὴν μεταφορὰν ἔχειν τὰς οὐσίας πεποίηνται; Καὶ τί χρή θυταῖς προστυγο-
ριάς τὰς καθόλου φύσεις ἐπιτημένειν, τὰ δὲ καθ' ἵκανον θεοὺς μυστήρια, οἷς τε ὑπεροιχεῖν καὶ αἰ ψόδαι, καὶ τῶν τελετῶν τὰ ἀπόρρητα, πότερα τῶν καθόλου στοιχείων ή τῶν πάλαι θυτῶν ἀνδρῶν τῶν τοῖς θεοῖς διαμονιῶν ἀπάγοντα τὰ σύμβολα; Ἄλλα γάρ τιλάνας καὶ μέθας, καὶ ἔρωτας, φύσεις τα γυναικῶν, καὶ ἀνδρῶν ἐπιθυμίας, καὶ μυριά δέττα θυτᾶτά εἶναι τοῖς ἄλλοις καὶ αἰσχροῖς καὶ ἀσεμναῖς, πάς δὲ τις ταῦθεν ἀληθῶν ἐπαγομένην, βεβαιομένην δὲ καὶ διεψευσμένην ἔχουσαν τὴν ἔξωθεν σεμνολογίαν. Ἐκανε δὲ οὐνος οὐα καὶ δι Πορφύρος ἐν τῇ πρὸς Ἀνεῳδὸν Τιτάνων ἐπιστολῇ περὶ τῶν αὐτῶν ἴστορει.

Heusmodi sexenta in mortem utique vergentia, et quis communibus mundi elementis attribuat, cum præsertim ipsa per se esse mortali naturæ mores, ipsaque hominum cupiditates exhibeant? Ut profecto his omnibus argumentis, egregiam Istan mirabilemque physiologiam, nihil usquam vel leviter attigitur veritatis, nihil quod Divinitatem sapiat, invexisse, sed coactitum potius et ementitum sibi honestioris explicacionis speciem aliunde mendicatum obtendisse, manifesto teneamus. **92** Nunc autem agesis, audi præterea, quid ipse quoque Purphyrius in ea, quam ad Anebonem *Ægyptium* scribit, epistola, hisce de rebus commoremot.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

*"Ἐτι κερὶ τῶν αὐτῶν, καὶ δι τὴν κάσταν δρα-
γούρια τῆς τροπικῆς αὐτῶν δεωραὶ τὰ μέρα
τὰ γανέρμενα καὶ σύραγεις, ἐξι τε ὅμω
καὶ κύρι, καὶ τὰ λοικά μέρη τοῦ κόσμου μετ-
ηγοροῦνται."*

(52) « Χατρήμων μὲν γάρ καὶ οἱ διλοις οὐδὲ δόλοι τις οὐδὲ τῶν ὄρωμάνων (53) κόσμων ἡγούνται, ἐν ἀρχῇ λόγων τιθέμενοι τοὺς Αἴγυπτους, οὐδὲ διλοις θεοὺς τάχις τῶν πλανητῶν λεγούμενους, καὶ τῶν συμπληρώματων τὸν ζωδιακὸν, καὶ διοις τούτοις παρανατθέλουστας τε εἰς τοὺς δεκανοὺς τιμάς (54), καὶ τοὺς δρακόπους, καὶ τοὺς λεγομένους κρατικοὺς ἥγεμονας, ὃν καὶ θύεματα ἔν τοῖς Ἀλμενηγαῖος φέρεται, καὶ θεραπειαὶ παθῶν, καὶ ἀνατολαὶ, καὶ δύσεις, καὶ μελλόντων σηματών. Ἔώρα γάρ τοὺς τὸν ἡλιον ἀνημορφωγὸν φαμένους, καὶ τὰ περὶ τὸν Ὁσιρα καὶ τὴν Ἱστον, καὶ πάντας τοὺς λεπτικοὺς μύθους, ἢ εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ τὰς τούτων φάνεις καὶ κρύψεις, καὶ ἐπιτολὰς θεοτυμάνους. ἢ εἰς τὰς τῆς σελήνης αὐξήσεις καὶ μειώσεις, ἢ εἰς τὴν τοῦ ἡλίου πορείαν, ἢ τὸ γε νυκτερῶν ἡμισφαῖρον, ἢ τὸ ἡμερινόν, ἢ τὸν τοπαρθόν· καὶ διλοις πάντα εἰς τὸ φυσικόν, καὶ οὐδὲν εἰς ἀναμάτους καὶ ζώας οὐσίας ἔρμηνεύοντας. Ὅν οἱ ἀλεῖσον καὶ τὸ ἔρι τῆς τῶν δοτέρων ἀνήγανται, σύντονες, οὐκ οἶδεν ποτε, δεσμοὶς ἀλύτοις, ἀνάγκῃ, ἢν-

(52) Hic Porphyrii locus non exsistat.

(53) Πρὸ τῶν ὄρωμάνων, etc. Impressi codicis lectionem secutus sum, quam etiam mss. representant, nisi quod pro ἐν ἀρχῇ λόγων, habent ἐν ἀρχῇς λόγῳ, hoc est in principio loco ac numero. Mont. mutat præterea τὸν ὄρωμάνων κόσμον ἐν ὄρωμάνων κόσμον. Sed *Ægypti* plures invehebant mundos. Ceterum Eusebius noster infra, presentem locum indicans, ita scribit: Ἀχέρος γάρ ἐν τοῖς πρόσθιον, ἣν τὸν Χατρήμονα, καὶ πλεονεὶς διλοις θυμάδοις,

PATROL GR. XXL

Agiem simulacra configurare, cum sine illis Solem ipsum, Lunam, ac reliqua hujus universi elementa colere ac venerari licet. Jam utris porro ex istis, et a quibus auspiciati, ejusmodi cognomenta tribuere? Vulcani, inquam, et Minerva, Jovis, Neptuni, atque Junonis? Utrum ista primum fuere hujus mundi clementorum nomina, quæ deinde mortalibus, ad aliquam inter eos celestesque deos appellationis communionem imposuerint? an potius, ad communes illas naturas hominum ipsorum nomina traduxere? quorsum vero mortalibus hisce appellationibus universi naturas nuncupare? Quid autem singulorum deorum mysteria? quid hymni et carmina? quid initiorum arcani ritus? Mundine clementorum, an priscorum mortalium codem cum diis nomine præditorum inventa fuere symbola? Nam errores quidem, ebriosas perpotationes, amores, mulierum oppressiones, virorum insidias, et summa cum turpitudine et indignitate conjuncta, De eadem *Ægyptiorum physiologia*, quodque universam moralis interpretationis accommodacionem, ad ea tantum quae in celo astra cernuntur, aquam, ignem, ac cæleras mundi partes, traducerint.

CAPUT IV.

«Enimvero Chæremon, inquit, ac ceteri nec aliud quidquam ante mundos illos, qui sub aspectum cadunt, fuisse arbitrantur, cum eos, qui ab *Ægyptiis* inducuntur, ipso disputationum suarum initio ponant; nec alias agnoscunt deos, quam quæ vulgo errantia sidera nominantur, quæque zodiacum implent, adeoque quoquāt in eorum vicinia oriuntur. Quibus adjiciunt suas illas in decanos sectiones, horoscopos, quique fortes ac robusti duces nuncupantur, quorum non modo nomina, sed etiam morborum et calamitatum curationes, ortusque simul et occasus, futurorumque significaciones eorum Almenichiacis continentur. Quippe videbat enim, qui solem universi architectum esse dicent, ab illis non ea tantum quae ad Osiridem Isidemque pertinent, sed etiam quidquid sacrarum fabularum erat, partim in stellas et earum aspectus, occultationes ortusque devolvi, partim in lunæ, modo crescentis, modo senescens, varietatem, partim in solis cursum, ac vel in diurnum, vel in nocturnum hemi-

μηδὲ δόλο τι ποθὲ τῶν ὄρωμάνων κόσμων ἡγετεῖσθαι, ἐν ἀρχῇς τε λόγῳ τιθεσθαι τοὺς Αἴγυπτος. Quibus ex verbis, loci huius emendatio peti possit hoc modo: Πρὸ τῶν ὄρωμάνων κόσμων ἡγούνται, ἐν ἀρχῇς τε λόγῳ τιθεσθαι τοὺς Αἴγυπτους. Clarus iamnen locutus esest, si pronomen αὐτούς (nempe κόσμους) ante τιθεσθαι addidissēt.

(54) *Tiμᾶς.* Reponere visum est τιμᾶς, quæ conjectura facilis erat; eamque lectionem postea in iuobus mss. Retsis et Mont. codice reperi.

sphaerium, vel in Nilum ipsum fluvium, cuncta de- Α ειμαρμένη λέγουσι, πάντα καταδίσαντες, καὶ πάντα τούτους ἀνάβαντες τοὺς θεοὺς. Οὗτοι λυτήρως τῆς εἰ- μαρμένης μόνον ἐν τε ἵεροις καὶ θράνοις, καὶ τοῖς δὲ δόλοις θεραπεύουσι. · Ταῦτα μὲν οὖν ἀπὸ τῆς δη- λυσίσης ἐπιταλής κείσθω, σαφῶς διαγρεύοντα, οἵτινες καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων ἀπόρρητος (55) θεολο- γία, οὐδὲ δόλους πλὴν τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέ- ρων, τῶν τε ἀπλανῶν καλουμένων, καὶ τῶν ὄνομα- ζουμένων πλανῶν ἔθεοληται, δημιουργῶν τε τῶν ὅλων εἰσήγενε, οὐτειναῦν διώματον, οὐδὲ λόγου δη- μουργικῶν, οὐδὲ μῆτρα θεῶν, οὐδὲ θεός τινας νεορές καὶ ἀφανεῖς δυνάμεις· μόνον δὲ τὸν δρώμενον ἥλιον δὲ καὶ μόνον τοῦ δότρος τῆς τῶν ὅλων ἀνε- τίθεσαν αἰτίαν, τὰ πάντα ειμαρμένης ἔξαπτοντες, καὶ τῆς τῶν ἀστρῶν κινήσεως τε καὶ φορᾶς. · Ωσπερ δὲ μέλει εἰσέτι καὶ νῦν ἦδε παρ' αὐτοῖς κεκράτηκεν ἡ δῆμα. Εἰ τοινυν εἰς μόνον τὰ δρώμενα τοῦ κόσμου στοιχεῖα, καὶ οὐδὲν εἰς διώματος καὶ ζώστας οὐσίας ἡμήνυεται τοῖς Αἰγυπτίοις· τὰ δὲ στοιχεῖα καὶ πάντα τὰ δράτα σώματα, τῷ ίδει λόγῳ δύναχαι καὶ διογα, βεντάτε τέ τὴν φύσιν καὶ φύστρα καθεύδητε- θάει εἰς οἷα πάλιν αὐτῶν καταπέπικαν ἡ θεολογία, τὴν διψυχὸν οὐδαμαν, καὶ τὰ νικρὰ καὶ δύναχαι σώματα θειάζουσα, μάλιστα δὲ εἰς διώματος καὶ νοερᾶς εὐεξίας οὐδὲν αὐτοῖς ἀνέσφετο, οὐδὲ ἐπὶ νῦν καὶ λόγον δημουργικῶν τῶν ἑλων. Επειδὴ δὲ πρωμολε- γήθη δὲ τῶν πρόσθεν εἰς Ἐλληνας παρ' Αἰγυπτίων τὰ τῆς θεολογίας μετακεχωμέναι, ὥρᾳ τούτοις στοι- χεῖν καὶ Ἐλληνας, καὶ τὰ αὐτὰ Αἰγυπτίοις φυσιολο- γεῖν, ἀπελέγχοσθαι τε αὐτοὺς οὐδὲν πλέον τῆς ἀφύσιου θάλης θεοποιούντας. Ταῦτα γάρ ἦν τὰ σεμνὰ Αἰγυ- πτίων κατὰ τὴν τοῦ δευτερωτοῦ συγγράφειν γρα- φῆσθαι διτοις πάλιν ἐν οἷς ἐπέγραψε Περὶ τῆς τῶν δύναμέων ἀποχῆς, τοιάστα περὶ τῶν αὐτῶν διέξει- σιν· «Ἄπο δὲ ταῦτας δρμάωμενοι τῆς ἀστήσεως, καὶ τῆς πρὸς τὸ θεόν οἰκειώσεως, ἔγκωταν ὡς οἱ δὲ ἀν- θρώπου μόνον τὸ θεόν διῆλθεν οὐτε ψυχὴ ἐν μόνῳ ἀνθρώπῳ ἐπὶ τῆς κατεξήκωσεν, ἀλλὰ σχεδὸν ἡ αὐτὴ δὲ πάντων ἥλων τῶν ζώων. Διὸ εἰς τὴν θεο- ποιεῖν περιθλανον τὰς ζώους, καὶ δμοίσος που ἀνέμε- λαν θηρεῖαν καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάλιν ὀρνέων σώματα καὶ ἀνθρώπων. Εἴκασται γάρ τις παρ' αὐτοῖς μέχρι τραγικοῦ ἀνθρωποειδῆς, τὸ δὲ πρόσωπον ὀρένου, ἢ λόντους, ἢ ἀλλού τινὸς ζώου κακτήμονος· καὶ πάλιν αἱ κεφαλὴ ἀνθρώπους, καὶ ἄλλων τινῶν ζώων μέρη, τοῦ μὲν ὑποκείμενα, πῆδες ἐπικείμενα. Δι' ὧν δηλο- ούσιν, διὰ ταῦτα γνώμην θεῶν καὶ ταῦτα διλήπισι κοι- νωνεῖ, καὶ σύνερροφή ἥλιος καὶ τιθεσατά ἐστι τῶν θε- ρίων τὰ δύρια, οὓς δινει τινὸς θεας βαύλησεως. · Οὐθὲν καὶ δὲ μάλιν ὡς θεός θρησκεύεται, καὶ μέρος τι τῆς Αἰγύπτου, δικαλοῦσι νομὸν, ἐπόνυμον ἔχει Λεον- τοπολίτην, ἀλλο δὲ Βουσιρίτην, καὶ ἄλλο Κυνοπολί- την (57). Τὴν γάρ ἐπὶ πάντα δύναμιν δὲ τῶν συ-

(55) Ἀπόρρητος. Ita mss. ambo, non ἐπίρρη- τος, ut ante legebatur.

(56) Locus est Porphyrii lib. iv : Παρὶ διοχ., duobus fol. post initium; recent. autem editionis pag. 572. Magna quidem ibi lectionum varietas est, eaque saepè non improbanda, sapientia mendosa. In- terpretem, si lubet, consulte.

(57) Κυνοπολίτην. Excusus alter habet Λυκο- πολίτην. Eligit. Utroque nomine prefecturas Αἴγυ- πτus habuit; de quibus ac ceteris consule Ptole- maicum, Strabonem lib. xvii; Pliniū lib. v. c. 9. Non deest, in quo illi discrepant. Busirites quidem, Ptolemaeo Βουσιρίτης, ut hic; Straboni, et excuso Porphyrio, Βουσιρίτης per diphthongum. Notat

νόμων ζώων, ἡ ἔκστος; (58) τῶν θεῶν παρέσχεν, ἐθρήσκευσαν. Ὅδωρ ἐν καὶ πῦρ σέβονται, τὰ κάλλιστα· πίσα τῶν στοιχίων, ὡς τάντα αἰτωλῶν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Καὶ ταῦτα δεικνύντες ἐν τοῖς λεπτοῖς, ἂς που ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀναξίᾳ τοῦ ἀγίου Σαρπιδίου. Ἡ τε δειπνεῖται δὲν πυρὸς καὶ θεοτος γίνεται, λειβοντος τοῦ ὑμάρθρου εἰς θυμός, καὶ τὸ πῦρ φανόντος, ὁπηνίκα θετώς ἐπὶ τοῦ οὐδόν (60) τῇ πατρί των Αἰγαίουποιων φωνῇ ἐγέρει τὸν Θεόν. Ταῦτ' οὖν σύνθεται; (61) τὰ μέτοχα, καὶ μάλιστα πλέον τούτων ἐξέθησαν τὰ ἡπέα περὶ πλέον τῶν ιερῶν μετέχοντα· τοινάτα εἰς τὰ τέλη· ἐπειδὴ καὶ ἀνθρώπους σέβονται κατὰ Ἀναδίνην (62) κιώμην, ἐν ᾧ καὶ τούτων (63) θεότητα, καὶ ἐπὶ τῶν βωμῶν τὰ ιερὰ ἐκκαλεται. 'Ο δὲ μετ' ἀλίγον φάγοι ἀν τὰ θεῖα αὐτῷ, ὡς ἀνθρώπῳ, παρεπεναστέμενα. Ής οὖν ἀνθρώπου ἀφεκτέον, οὐτα καὶ τῶν θηλών. Εἳ τοι ἐκ περιτῆς σοφίας (64) καὶ τῆς περὶ τὸ Θεον συντροφίας κατελαβόντας τοι τῶν θεωρητικῶν τῶν ζώων τοι μᾶλλον ἀνθρώπους, ὡς ἡλίου ιερᾶ (65), καὶ σύμπασσαν μίαν τὴν φύσιν ἐξ αἱμάτου ἔγνοντα καὶ πνεύματος· οἰκτείροντα δὲ καὶ ἀνθρώπους, καὶ κωκύοντα ἐπὶ νεκρῷ κειμένη, γῆγε ἐπικαύματος (66). Καὶ μετὰ θραγεῖα φρεσὶ· «Κανθάρος δὲ (67) ἀμάλις· μὲν βολεύοντα δὲ ἀγριώματα υπάρχουν τῶν θεῶν». Αἴγυπτοι δὲ ἐξειθῆσαν, ὡς εἰκόνα ἡλίου ἐμψυχογον. Κανθάρος γάρ τες δῆρην, καὶ ἀγριεῖς τῶν θεῶν ἐνελμέται, καὶ ποιήσας σφραγιστοῦ, τοῖς ὅπισθιοις ἀνταναφέρει τοσιν, ὡς «Ηλίος οὐρανού», καὶ περιόδους ἡμερῶν ἐκδέχεται (68) πλήνειαν. Οὕτω δὲ καὶ περὶ ξηροῦ τε φιλοσοφοῦσι, καὶ ἄλλο τι περὶ χρονοβεβίου, περὶ τε γυνῶν καὶ θεων, καὶ διως καθ' ἔκστοντων τῶν ζώων ὡς ἐκ φρονήσεων καὶ τῆς διγαν θεοφορίας ἐπὶ τῷ αἰετοῖς ἀλλοῖς καὶ τῶν ζώων. »

præferente, dum ad templi vestibulum patria *Egypti* sunt, quod aliquam habent cum rebus sacris competrunt iisdem in sacris usus esse solet, majora cuncta animalium genera. Nam et homini quoque, tribuunt, eique sacrificium offerunt, et impositas tantum comedit, qua sibi ex privato penu tamquam

etiam Strabo, ex animantibus nonnulla esse, quae Aegyptii colant universi, bovem, canem, felem, accipitrem, ibim, lepidotum pisces, et oxyrhynchum: alia quo singulorum nemorum propria sint, ut lupum Lycopolitani, etc.

(58) Hic verborum facta videtur nonnulla traje-
ctio. Itaque verti, periade ac si legeretur, δύναμις,
γνώση των συννόμων ζῶντος ἔκστασος, etc. Excusus
receptoris legit, δύναμιν τοῦ θεοῦ. Διὰ τῶν συννόμων
ζῶντος, ὃν ἔκστασος τ. θ. π. ε., quæ mihi lectio non
minus probatur.

(59) Τὰ κάλιστα. Excusus recentior, μάλιστα, nec istud male; ac fortasse Porphyrius scripseral τὰ μάλιστα, quod Ἀππικώτερόν τι φαίνεται.

(60) Ἐστώς ἐπὶ τοῦ οἴδου. Longe, opinor. melius, quam ut in excuso utroque, ἀεστώς ἐπὶ τῆς οἴδου.

(61) **Taut' oὐρ σέβοται**, etc. Ita hic locus in excuso legitur: **Taut' οὐρ σέβοται**, τὰ μέτοχα καὶ μάλιστα πλευνόντων τούτων ἀλεξίσχον, ως ἐπί ταῦτα τ. 1. μετ. Tum, μετὰ ταῦτα δὲ πάντα τὰ ζῶα. Neutra lectio castigata satius videatur; nostra tamen verso propior est, in qua fortassis, τὸ μάλιστα, vel τὸ τάδε expungi queat.

(62) *'Arubēr.* Excusus *'Avouētiv*, quæ vox sane

A neque divinitatem solum hominem permeare, neque in terris animum solo in homine domicilium suum posuisse, sed unum eundemque omnia prope animalia pervasisse agnoverunt. Itaque in ctingendis consecrandisque numinum simulacris, omni genere animalium usi, feras aliquando cum hominibus una miscueru, aliquando avium pariter hominumque corpora conjunxere. Videas enim apud ipsos imagines quasdam cervice tenus humana specie, vultu autem modo volucrem, modo leonem, aut aliud quodvis animal referentes: aliasque rursum capite quidem hominum similes, reliqui vero partibus corporis modo inferioribus, modo superioribus, aliarum animalium formam ostendentes. Quibus illi significatum volunt, et deorum ipsorum voluntate consilioque fieri, ut illa inter se mutuo degant, nec sine eorumdem nomine eveire, ut feret immanesque **94** bellus non cicentur modo, sed nobiscum etiam aliqua vita societate conjungantur. Itaque ab iis leo tanquam deus colitur, **Egypti**que pars aliqua (praesecuram ipsi vocant) ejus cognomento Leontopolites; alia Busirites, a bove; alia Cunopolites a cane nuncupatur. Enimvero sic illi summam in res omnes Dei potestatem, quam per animantes natura secum pastuque conjunctetas, quas deorum singuli declararunt, venerari solent. Aquam autem et ignem, elementorum optima, divinis honoribus, tanquam precipuas, salutis nostræ causas, prosequuntur. Atque haec in ipsis quoque templis ostendunt: cum in sacra Serapidis aede reseranda, solemnis expiationis ritus igne simul et aqua in hodiernum usque diem peragi conseruerit, ipso nimurum praecitore aquam libante, igneque pitorum lingua deum exsuscitat. Haec igitur ipsi communionem; sed ea potissimum, quorum fera per quam cætera cultu venerantur; cuiusmodi sunt circa pagum quem **Anabin** vocant, divinos honores altaribus victimas adolescent. Ille vero paulo post ea homini parata et apposita fuerint. Sic ut igitur ab apud **Egyptios** notior. Sed infra **117** *Anamis* voca-

(63) Τούτων. Excusus, τούτῳ, recte. Sequitur, x. i. t. β. τ. ἵερα κείται. "Ο δέ μετ' ὅλην φασὶον τὰ δὴ καὶ αὐτῷ ὡς ἀνθρώπῳ παρεσκεύασται. Quæ postrema rectius, opinor, et clarissimi leguntur in nostro.

(64) Περιττῆς σογλας. Interpr. Porphyrii. ex sapientie impari discriminē, et ex conversatione certorum animalium circa res divinas, quædam quibusdam diis magis grata quam homines delegerunt. Tu judica.

(65) *Tep̄d. Excusus, īp̄oxa, quam lectionem sequuti sunimus. Sane ex voce īp̄oxa, dux hic perpetram natae sunt, *tep̄d xai* nam istud *xai* prouersus expungi debet, ut in excuso. Quod minus observationi efficit, ut vir doctor haec de scarabaeis acciperet, atque hunc locum perperam explicaret.*

(66) Ἐλαύωμεντα. Excusus veusti, ἐπομέμπον
εἰς τοὺς διφθαλμούς, quae vera lectio est; sequitur
enim, quod Eusebius præterit, tamen oīc τὸ ἡλαικὸν
χατοικεῖν πεπιστεύσατο φῶς.

(68) Έκδέχεται. Excusi inserunt εκδοιστή.

homine, sic a rebus insuper animantibus abstinendum est. Præterea, cum singulari quadam et eximia sapientie vi, tum diurna cum divino numine consuetudine, hoc etiam intellexere, quosdam esse deos, qui certis animantibus magis, quam hominibus ipsis, delectentur, ut solem accipitre, qui, cum naturam habeat totam ex sanguine spirituque constantem, tum ea est erga hominem commiseratione, ut jacenti ejus cadaveri ingemiscat, oculisque terram ingerat. » Et pauculis interjectis: « Jam vero scarabæum, inquit, stultus forte quispiam detestetur, utpote divinis in rebus hospe ac peregrinus: at hunc Ægyptii quasi vivam ac spirantem solis imaginem venerari solent. Nam et scarabæus omnis mas est, et semen in paludem immissum, ac sphæricam in figuram conformatum postremis pedibus in aversam partem convolvit, solis in celo motum æmulatus, integrumque lunæ dierum conversionem expectat. Sieque singulare aliquid de ariete, aliud item de crocodilio, ac similiter de vulture, ibi, uno verho, de quolibet animantium genere philosophantur, ut summæ cujusdam prudenter, aut potius divinae sapientiae consilio ad cultum ipsis etiam animalibus tribuendum adducti esse videantur. »

95 CAPUT V.

Ista omnia nullam damnandi sui causam per sese A Ὅτι καὶ ταῦτα πάσης ὑπῆρχε μεστὰ καταγράνοντα πραύσσει.

Hæc igitur laudatus a nobis scriptor de egregia popularum et elegantium Ægyptiorum physiologia commemorat, quibus eorum nobis arcana patefecit; nimirum, aquam ipsos ignemque venerari, unamque omnino esse iam ratione præditorum, quam eadem carentium, nec corporum modo, sed etiam animi substantiam naturamque statuere; ut eam ob causam feras etiam jure ab illis ac merito deorum iu numero palam' habitas ac recensitas fuisse arbitretur. Id autem quis non ab omni ratione alienissimum esse videat, rationis expertum bellunamque naturam, ut numeru in ea consecratur, adhiberi, quod ejusdem, ut aiunt, cum hominibus animi communione jungatur? quippe, oportet enim, si ita est, easdem feras homines appellare, humanamque cum iis dignitatem honoremque communicare. Quod illi cum minime fecerint, quem tamen ab ipsa natura bruta ac rationis expertes fera procreantur, quem hoc cognomenti genus sibi proprium sortiæ sunt, quem ne ipsa quidem hominum appellatione dignæ judicantur; eas non jam eodem apud se, quo homines, jure esse voluerunt, sed altissimum illud orbis universi regis, ac rerum omnium molitoris Dei nomen in belluarum naturam ultra dejecerunt, easque deos pronuntiarunt, quas Deus ne hominum quidem appellatione dignatus est. Audiisti præterea divinae sapientiae mysteria, quem mirabilem Ægyptiorum nationem ad lupos, canes iconesque venerandos excitari. Cognovisti etiam scarabei miraculum, virtutem accipitis. Desine tamen, quod superest, deos irridere: subeat te potius tanta infelicissimi hominum generis cœcitat et amentia commiseratione: simulque omnibus diligenter exploratis tecum ipse reputa, quibus nos quantisque bonis Christus ille Deus cunularit, qui nostros et Ægyptiorum ipsorum animos, evangelice doctrinae sue vi tam inveterata tamque diurna cœcitate vindicet: nam et Ægyptios quoque maximam sane partem videmus ab istius morbi contagione liberatos.

96 CAPUT VI.

Jure nos ab ea quoque de diis istorum philosophandi ratione, quem propius ad naturam accedere videatur, recessisse, eidemque solam veramque theologiam anteposuisse.

Ejusmodi fuerunt Ægyptiorum commenta, quem

(69) Ηγεγένεισαν. Alter et mss., cum Montac., προστέθεισαν, melius.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Τοιαῦτα καὶ τὰ περὶ τῆς γενναῖας τῶν ασφόντων Αἰγυπτίων φυσιολογίας τέθειται δὲ δεδηλωμένος, Αἴγυπτιν διασαρφήσας ἡμῖν τὰ ἀπόρρητα· διὰ τούτων σύντομον εἶδος εἰσαγόντων καὶ μία λογικῶν καὶ διάγονων, οὐδὲ μόνον σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς οὐσία κέκριται εἶναι πάρ' αὐτοῖς, ὡς εὐλόγως αὐτῶν δοκεῖν θεοὺς ἀνηγρεούσθαι τὰ θυριά. Καίτοι πᾶς οὐ παραδογώτατον εἰς θεοτάτους παραλαμβάνειν τὴν διογον καὶ θηριώδη φύσιν, διὰ τὸ τῆς Ισης, ὡς φασιν, ἀνθρώποις μετέχειν ψυχῆς· χρὴ γάρ, εἰπερ δρά, ἀνθρώπους καὶ αὐτὰ ἡγείσθαι, καὶ τῆς ἀνθρωπειας αὐτῶν δόξης τε καὶ τιμῆς μεταδοῖναι. Οἱ δὲ τοῦτο μὴ πράγματες τὰ πρὸς αὐτῆς τῆς φύσεως διογα θυριά γεννέμενα, καὶ ταῦτα εἰληφότα τὴν ἐπωνυμίαν, καὶ οὐδὲ τῆς ἀνθρώπων προφήτειας; (69) τξιμένα, οὐδὲ ὅμοιως ἀνθρώπων τὴν τιμὴν αποδέξασθαι· τὴν ἀνωτάτην δὲ τοῦ παμβασιάνου προστηρούνταν, καὶ τοῦ τῶν ἀπάντων δημητριοῦ θεού φέροντες εἰς τὴν τῶν θηρίων φύσιν, καταβεβήκαστο, καὶ θεοὺς ἐπεφήμισαν, ἀ μῆτρας τῆς ἀνθρωπειας πρὸς αὐτῶν τοῦ θεού καὶ κατηξίωτα προστηρούσας. Ἐπει τούτοις ἀπέκριστο, καὶ τῆς θεοοφορίας τῆς μωσικῆς, διὸ οἱ θεωμάτων τῶν Αἴγυπτίων λύκους καὶ κύνας καὶ λεοντας ἐσεβάσθησαν. Ἔγνως καὶ τοῦ κανθάρου τὸ θεῖμα, καὶ λέρας τὴν ἀράτην. Μή δὲ γέλοι τοῦ λαοῦ τοὺς θεούς· ἔλει δὲ καὶ πολλῆς εὐθύνειας καὶ ἀδικείας τὸ τρισδιάστον ἀνθρώπων γένος. Καὶ οὐκέπει τὰ πάντα πειρασθῶν, οὐλητὸν ἀγαθῶν πάρεστι δοτήρ δὲ Χριστὸς δὲ θεός, τοσαύτης νόσους, πακρές τε καὶ πολυχρονίας πηρώσεως, καὶ τὰς Αἴγυπτιν ψυχῆς, διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας λειτυργώμενος, ὡς τοὺς πλεῖστους ἥδη τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ ταῦτης ἀπολλάχθαι τῆς νόσου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὅτι καὶ τῆς γενικωτέρας αὐτῶν περὶ θεῶν θεωρίας οὐλητῶν ἀναγνωρίσαστε, τὴν μάγην καὶ ἀληθῆ θεολογίαν προετιμήσαμεν.

«Αλλὰ γάρ τοιαῦτα καὶ τὰ παρ' Αἴγυπτοις, ἀ καὶ

πελείτερα τῶν Ἑλληνικῶν ἀπάντων μημονεύεται. Έχεις τοις γαρούν πρὸς τὴν μυθικὴν καὶ τὴν φυσικέραν θεολογίας καὶ Ἐλλήνων δόμου καὶ Αιγυπτίων, τῶν πάλαι τὴν πολύθεον δειπειδόμοναν εὐστησμένων παρ' οἷς δεῖ μηδέν τις τῶν ἀληθῆς θεῶν, ἀσύμπτωτον τοις καὶ νοερῶν οὐσίων ἐγνωρίζετο, μεράβηκε. Πλὴν ἀλλὰ δεδύσθω καὶ συγχεγρήσθων τοιούτοις μετεπωρόλέσχαις λέγεναι ἀληθῆ, καὶ ἐπιτυχάνειν ἐν τῇ τῶν ἀληγορούμενων φυσιολογίᾳ· γενέσθω τε αὐτὸς δὲ δῆλος ποτὲ μὲν Ἀπόλλων, καὶ πάλιν Ὅρος, καὶ Οὐραῖς πάλιν δὲ αὐτὸς, καὶ μυριά διλλα, δεῖ καὶ θελούσθων οὖν καὶ τὴν σελήνην, ἥ τις, ἡ Ἄρτεμις, καὶ ζεῖσθαι διὰ τοὺς ἔξαριθμους βούλοιτο. Μή γε ἐρωτώτατα θνητῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ αὐτῶντων ἐπουρανίων φωτῶντων σημεντικαὶ προστηγορίαι. Τὸν δῆλον δρόν, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη, ὡς θεοὺς προσκυνητέον. Καὶ ταύτῃ τοις γαρούν ἡ γενναῖα τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφία ὡς διὰ μηχανῆς πέφενεν, εἰς δύος μὲν ἀνάγουσα τὴν ἐπαγγελτὰν τοῦ λόγου, καίτοι δὲ περιπέρετουσαν ἀμφὶ τὴν αἰσθήτην καὶ φαινομένην τοῦ θεοῦ δημιουργῶν τὴν τῶν σοφῶν διάκοναν, καὶ πλέον οὐδὲν, ἀλλὰ ἡ πῦρ καὶ τὴν θερμήν εὐσίαν, τὰ τε μέρη τοῦ κόσμου, διὰ τῶν οὐρανῶν φωτῶν. Ἔστω δὲ καὶ τὴν ὑγρὰν καὶ τὴν ἡράν, καὶ τὴν σύγχρασιν τῶν οιμάτων θεάσουσα· τούς οὖν ὡς μέρα καὶ θεαμάτων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἱησοῦν Χριστοῦ καὶ θεοῦ Εὐαγγελίου, πάνταν τὸν ἀνθρώπων παιδεύον, τὸν δῆλον καὶ σελήνης θεὸν καὶ δεσπότην, καὶ δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου, αὐτὸν τὸν ἀνωτάτον καὶ ἐπέκτεινα τῶν θεῶν ταῖς προστρούσαις ἐννοίαις εὑσθενεῖν; καὶ οὐ τὰ τῶν οιμάτων στοιχεῖα, ὅλλα τὸν ζωῆς αὐτῆς, καὶ τροφῶν, καὶ πάντων ἀγαθῶν ταξίδιαν ὑμεῖν, μέρη τε τοῦ κόσμου τὰ ὄρωμένα, καὶ πάντας καταπληκτὸν σαρκὸς αἰσθήσεις, ὡς ἀντὶς φωτειῶν δια τὰ φύσιας οὐδαμός καταπληττεούσας· οὐδὲν ἐν τούτοις ἀπασιν ἀ-έρατον, καὶ οὐδύκαθιλον τε καὶ κατὰ μέρος δημιουργικῶν μόνον ἀποθανατιμάζειν, καὶ θεολογεῖν μίαν μόνην ἐκείνων διήκουσαν καὶ διακοσμούσαν τὰ πάντα δύναμιν θεῶν, ἀσύμπτωτον εὖσαν καὶ νοεράν τὴν φύσιν, μᾶλλον δὲ καὶ δέρητον εἰπεῖν καὶ δικατάληπτον, διὰ κύνων, δὲ νῦν καὶ ἐνεργεῖ, παραραινομένην, δικηγόρων τε ἀσύμπτωτας, καὶ ἀσυμπλόκως τὰ πάντα ἐπιπορευμένην, καὶ δὲ ἀπόκτινον οὐκ οὐρανῶν μόνον, ὅλλα καὶ τῶν ἐπὶ γῆς, τῶν τε καθύλου στοιχείων καὶ τῶν ἐπὶ μέρους, τὴν τῆς θεότητος· διαρκῇ μεγαλουργίαις ἐπεικενυμένην· πᾶσι τε ἀσφανῶς καὶ ἡμῖν ἀνεπαισθίων ἀποτατοῦσαν, καὶ δηλούσας ἀντικράστοις σοργαῖς τὸν σύμπαντα κόσμον δικαυθερώντα. Τοσούτων τούτων ἀποδειγμάτων εἰς Ἑλεγχον τῆς ἀσυστάτου σοφίας δὲ θεολογίας, τῆς τε λεγομένης μυθικοτέρας, καὶ τῆς ὑψηλοτέρας, καὶ φωτικότερας, ἢν οἱ παλαιοὶ Ἑλληνές τε καὶ Αιγύπτιοι σεμνύνοντες ἀπαδειγνύσαντο ὡρα καὶ τῶν νεῶν τῶν δῆλων καθ' ἡμᾶς αὐτούς φιλοσοφεῖν ἐπαγγελμάτων ἀσθῆτροις τὰ καλλιτελίστατα. Οὗτοι γάρ τὰ περὶ τοῦ δημιουργικοῦ τῶν δηλῶν, καὶ τὰ περὶ ἀσυμπτωτῶν θεῶν, νοερῶν τε καὶ λογικῶν δυνάμεων, τοῖς ἀμφὶ τὸν Πλάτωνα μακροῖς ποθετερον γρονθὸς ἐνευημένοις, καὶ

A longe omnibus Graecorum fragmentis antiquiora
fuisse memorantur. Habes tu præter fabulosam il-
lam theogiam, aliam quoque cum rebus natura-
libus conjunctiorem, eamque cum Graecis pariter
Ægyptiisque communem, qui jam olim supersticio-
sum istum tot numinum cultum conflavere, quos
utique nihil omnino de ulla vere divina, corporis
experte, atque intelligente natura cognovisse, facile
animadvertis. Sed enim demus hoc tamen, atque
istis altiorum celestiumque nugarum architectis
concedamus, verum eos dicere, et in hac sua alle-
goricæ interpretationis physiologia scopum ipsum
attigisse. Sit apud illos sol nunc quidem Apollo,
nunc Orus, nunc etiam, si libet, Osiris, immo esto
sane, quidquid ipsi voluerint: itemque luna, vel
B Isis, vel Artemis, vel quæcunque recensere placue-
rit. Sint enimvero hæc non mortalium hominum,
sed luminum coelestium propria nomina. Erit vi-
delicet propterea soli, lune, sideribus, ac reliquis
bus mundi partibus adorationis cultus tanquam
diis exhibendus. Sic ergo præclara Graecorum phi-
losophia in omnium conspectu, verborum quidem
ostentationem quasi machia quadam sublime tol-
lit, at sapientium mentem deorsum et circa Dei
creaturas, quæ sensibus oculisque patent, ita ver-
sat, nihil ut omnino præter ignem calidamque na-
turam, mundique partes, luminaque celestia, addo
vero humidam atque sicciam per me liet, ipsamque
corporum temperatioiem divinitate donet.
C Quis igitur non videat, magnum plane atque ad-
mirabile quiddam esse Iesu Christi Servatoris Dei-
que nostri Evangelium, quod universum hominuu
genus edoceat, solis ipsius lunæque Deum ac domi-
num orbisque totius conditorem, supremum, in-
quam, illum, rerumque fines ac terminos omnium
superantem, convenienti tanta majestati cogita-
tione sensuque venerari? adeoque non corporum
elementa, sed ipsiusmet vitæ, alimentorum, cun-
ctorumque bonorum quæsiorem ac dispensatorem
celebrare? 97 nec jam ullo modo aspectabilis
istius mundi partes, aut eorum quidquam, quæ
sensu corporis attingi comprehendere possunt,
quippe quæ caduce perentisque naturæ sint, cum
stupore mentis intueri: sed potius meulem illam,
D non modo communium universi naturarum, sed
rerum quoque singularum effectricem, queque cum
insit in omnibus, nusquam tamen videri potest,
unam admirari, unam suis de nomine sermonibus
ac disputationibus prædicare; solam, inquam, illam
potestatem divinam, quæ cuncta permeat, cuncta
que moderatur, corpore vacuan intelligentemque
naturam, vel ejusmodi potius, quam nec dicendi
nec cogitandi vis ulla capere possit, quæ subinde
rebus in omnibus, quæ per eam efficiuntur, appa-
reat, quæ sine corpore cuncta penetret, ac sine ulla
comissione pervadat, quæ omnibus in creaturis
non celestibus modo, sed etiam terrenis constantem
ac perpetuam operandi virtutem ac magnifi-

* Ισ. τῇ μηθῇ, † Ισ. Θεολογίαν.

centiam ostendat, quæ cunctis circa aspectum nobisque adeo circa sensum omnem moderetur, ac sapientia, quas verbis assequi nemo queat, rationibus orbem gubernet universum. Sed quoniam tota hactenus argumentis istius vel sapientiae, vel theo-

logie, sive quæ fabularum comes et socia nominatur, sive quam veteres cum Graeci tum Egyptii ad aliquam dignitatem speciem cum rerum naturis propriis conjunxit, vanitatem et inconstantiam illustravimus; sequitur, uti inventa a recentioribus his, qui nostris temporibus sese philosophari profitentur, fuci plena ornamenta videamus. Iсти quippe, quo longo post æstatum intervallo, de mente rerum omnium procreatrixe, deque corpore parentibus ideis, ac de naturis intelligentia rationeque prædictis, inventa primum a Platone, summoque judicio excogitata fuerant, ea cum priscorum theologia colligare moliti, majore quam antea fastu hanc texendarum fabellarum professionem extulere. Audi ergo, quanta cum ostentatione aique jactantia hominum etiam istorum physiologian Porphyrius evulgarit.

CAPUT VII.

Quasnam recentiores philosophi causas atque rationes ad veteres de diis fabulas attexuerint.

« *Fas quibus est, narrabo: fores claudunt profani;*

divinæque sapientiae seus et consilia proferant, quibus ii Deum et multiplicem Dei vim atque potestatem, imaginibus quibusdam naturali cum sensu cognitione conjunctis indicarunt, quibus res aspectum omnem fugientes perspicuis 98 simulacris in eorum gratiam expressere, qui prima de diis elementa, eorumque doctrinam ex statuis sic tanquam e libellis recitare dicerant. Enimvero mirum videri non debet, si ligna, si lapides simulacula deorum esse homines imperitisim arbitrentur, perinde sane ut ii, qui rudes ignarique literarum, cippos quidem non aliter ac lapides, tabulas vero non secus atque ligna, libros denique quasi contextam papyrus intentuant. » His ubi verbis ille prolusus ad fastum ostentationemque compositis, acceperit porro, quemadmodum institutam orationem prosequatur. « Jam vero, quod numen, inquit, lucis formam aliquam speciemque per se ferat, et in medio circumfusi purissimi cuiusdam ignis orbe versetur, nec ab ullo sensu, qui circa mortalem hanc vitam occupetur, attingi possit: illustri quidem splendidaque materia, eujusmodi crystallum est, Pariumve marmor, aut ebor, in aliquam sui luminis cogitationem adduxit: auri vero aspectu, partim ignis, partim decoris sui nullam omiuino maculam ferentis notio- nem impressit; aurum enim sordibus foedari non potest. Quinetiam plerique nigro lapide naturam illius nusquam sub oculos eadētum adumbrarunt. Nam quod ratione præditum Numea sit, humanam in figuram deos conformarunt; quod vero pulchritudinem habeat omni fato superiore, formæ dignitate præstantes effinserunt; varia denique cum specie, tum ætate spectabiles, itemque diverso vel sedendi vel standi more, cultaque dissimili, adeoque mares alios, alias feminas, virginaes, adolescentes, matrimonioque conjunctos, ut eorum inter se discrimen a differentiam exhiberent. Itaque alba omnia celestibus diis assignarunt, itemque sphæ-

B Οὐκολας οἱ ρεάτεροι τῶν φιλοσόφων τοῖς περὶ θεῶν μύθοις συνέπειχαν αἰτιολογίας.

« (70) Φθέγξουαι οἰς θέμις ἐστι: θύεις ὁ ἔπιθεσθε, [βέβηλοι·]

οφέλας θεολόγου νοήματα δεικνύειν, οἰς καὶ τὸν θεόν τες δινόμενοι διὰ εἰδόντων ουμψύλων αἰσθήσες ξῆμασσαν διῆρες τὰ ἀφάνη φανεροὺς ἀποτυπώσαντες (71) πλάσματι, τοῖς καθάπτεις τὰς βίβλους τῶν ἄγαλμάτων ἀνάλεγουσι τὰ περὶ θεῶν μεμάθητοις γράμματα. Θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν ξύλοι καὶ λίθους ἡγείσθαι τὰ ξύνα τοὺς ἀμαθεστάτους, καθάδη καὶ τῶν γραμμάτων οἱ ἀνθροί λίθους μὲν ὅρων τὰς στήλας, ξύλα δὲ τὰς δηλτούς, ἐνυπαραγένεντα δὲ πάπυρον τὰς βίβλους. » Ταῦτα ὡς ἐν προοιμίῳ κατακομπήσας, δικούει οἰς προών τῆς γράμμας πρὸς λέξιν. « Φωτεινῶν δὲ δυνος τοῦ θεοῦν, καὶ τῷ πυρὸς αἰθέρων περιχύσει διάγοντος, ἀφενούς τε τυγχάνοντος αἰσθήσες περὶ θυητὸν τὸν βίον ἀσφόλῳ διὰ μὲν τῆς διαιρούς θλης, οἷον κρυστάλλου, ή Παρθενοῦ λίθου, ή καὶ ἐλέφαντος, εἰς τὴν τοῦ φωτὸς αὐτῶν (72) ἔνοιαν ἐνῆγε: διὰ δὲ τῆς τοῦ χρυσοῦ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς διαιρόσιν, καὶ τὸ ἀμλαντον αὐτοῦ, διὰ χρυσοῦ οὐ μιλεῖται. Πολλοὶ δὲ ἀντὶ μέλανος ἀλλικαὶ ἀμφάκες αὐτοῦ εῆς οἰστας δέδηλονται: καὶ δινηρωτοειδές μὲν ἀπετύπου τοὺς θεοὺς, διὰ λογικῶν τὸ θεῖον καλούσι δὲ, διὰ κάλλος ἐν ἑκείνοις ἀκήρατον διαφόροις δὲ σχήμασι καὶ ἡλικίαις, καθέδραις τε καὶ στάσεσι, καὶ ἀμφάσεσι καὶ τοῖς μὲν δρέπενταις, τὰς δὲ θηλεῖας, καὶ παρθένους, καὶ ἔφηδους, η γάμου πεῖραν εἰληφότας, εἰς παράστασιν αὐτῶν τῆς διαφορᾶς. » Ήθεν πάντοδε λευκὸν τοῖς οὐρανίοις θεοῖς ἀπενειλαν, σφαιράρν τε καὶ τὰ σφαιρικὰ πάντα, ίδια τε κόσμοι καὶ ἡλίους καὶ σελήνης, ίσαθ' δους δὲ καὶ τύχῃ καὶ ἐλπίδες κύκλων δὲ καὶ τὰ κυκλικὰ αἰώνια καὶ τῇ κατ' οὐρανὸν κενῆσαι, ταῖς τε ἐν αὐτῷ ζῶνταις καὶ τοῖς κύκλοις κύκλων δὲ τριμέτραι τοῖς σχηματισμοῖς τῆς σελήνης πυραμίδας δὲ καὶ θελίσκους τῇ πυρὸς οὐσίας, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς θληματίοις θεοῖς ὕστερον αὖ κύκλον μὲν ἥλιῳ, γῇ δὲ κύκλον δρόν, σπορῷ δὲ καὶ γενέσει φάλητα καὶ τὸ τρίγλυφον σχῆμα, διὰ τὸ μέριον τῆς θηλείας. » Ταῦτα δὲ θαυμαστὸς φιλόσοφος ὃν τε ἀντί γένοντο ἀσχημονεστέρον τὰ αἰσχρὰ σεμιωτούντων; τι δὲ βιαστέρον τὰς ἀμύχους θλας, χρυσὸν καὶ τυπώσαντες.

(72) Αἴτων. Alter e mss., αὐτοῦ, recte.

(71) Ακοτυκώσαντες. Mont. et alter ms., ὑπο-

λέων, καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰκόνας φέρειν τοῦ φωτὸς τῶν λέων, καὶ τῆς οὐράνου καὶ αἰθέρος φύσεως ὅπλώματα φάσκειν; Οὐτὶ δὲ τῶν νέων ἐστὶ ταῦτα σοφίατα, μηδὲ διαφέρει τῶν παλαιῶν εἰς ἐνδύμησιν ἐλένοντα, γνῶσης δὲν μαθίνων, διεὶς καὶ ἀπόδημητα ἡνὶ παρὰ τοῖς προτίρους τὰ διὰ χρυσοῦ καὶ τῆς νομιζομένης πολυτελεστέρας ὑπέρ της ἔδανα. Λέγει δὲ οὖν Πλούταρχος ὃτι πατέται λέξιν.

soli, terræ cylindrum, semini ac generationi effigiem veretri, figuramque triangularem propter recundum femininæ membrum tribuerunt. » Ilæc egregius singularisque philosophus, quibus quid fœdus ac turpius dici possit, cum per ea res etiam turpissimæ verbis graviter ac magnifice prædicentur? quid porro coactum magis, quam inanimas quadam materias, aurum, lapides, ceteraque id genus, lucis ac deorum imagines, aut celestis æthereaque naturæ simulacra præ se ferre? Cæterum hæc sophismata a nuperis quibusdam inventa esse, de quibus 99 ne per somnium quidem veteres cogitarint, vel ex eo intelligas, quod prisci illi homines confecta ex auro aut alia quadam materia, quæ pluris æstimari solet, simulacra rejicerent. Atque id Plutarchus sic ad verbum aliebi testatum reliquit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η^η.

Περὶ τῆς παλαιᾶς τῶν ἑδάνων κατασκευῆς καὶ ἴδεύσεως.

« Ή δὲ (73) τῶν ἑδάνων ποιήσις ἀργαῖον ἦσκεν εἶναι τι καὶ παλαιὸν, εἰ γε ἕδανον μὲν ἡνὶ τὸ πρώτον εἰς ἀργὸν ὑπὸ Ἐρεσίχθονος Ἀπειλῶν ἐπὶ τῶν θεωριῶν ἀγαπάμενον ἔδυτον δὲ τὸ τῆς Πολιάδος ὑπὸ τῶν αὐτοχθόνων ἰδρυθεὶν, δέ μέχρι νῦν Ἀθηναῖον διαφαίττουσιν. Ἡραὶ δὲ καὶ Σάμιοι ἕδανον εἰχον εἰδός, ὡς φησι Καλλίμαχος· Οὐπω (74) σκέλιμον ἔργον εἰς ἑδάνον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τεθμῷ δὴ νεόγλυκον, ὄντες, θεᾶς ἥδα τανίς· ὡδὲ γάρ καθιδύρωντο θεοὺς τότε. Καὶ γάρ Ἀθῆναις ἐν Αἰγαῖῳ Δαναῶν λειον ἔθηκεν ἔδος. Λέγεται δὲ Πειράτες (75) δὲ πρώτος Ἀργολίδος Ἡραὶ ἔργον εἰσάμενος, τὴν ἁπαύτην θυγατέρα Καλλιθέαν λέρεταιν καταπτήσας, ἐκ τῶν περὶ Τίρυνθα δένθρων δγχνην τεμάνων εὐκτέλεον, Ἡραὶ δηγαλία μορφῶσαι. Πέτραν μὲν γάρ εἰς θεούς κόπτεται εἰκόνα, στήληράν καὶ δύσεργον καὶ δέγνυχον, οὐκ ἰδούσκοντο· χρυσὸν δὲ καὶ ἀργυρὸν ἥρουντο γῆς ἀκάρπου καὶ διεψημένης χρώματος νοσύδη (76), καὶ κοιλάδας ἐκανθίθειν, ὕπερ περιμάλιας ὑπὸ πυρὸς φωτισθεῖσας ἐλέφαντι δὲ παίζοντες μὲν ἐσθ' ὅπου προσερχόμενοι ποιεῖλματι τρόπον (77). » Ταῦτα δὲ Πλούταρχος· καὶ τούτου δὲ πολὺ πρότερον δὲ Πλάτων οὐδὲν εἶναι σεμνὸν, οὐδὲ προσωπικὸν θεῖον φύεται ἐν χρυσῷ, καὶ λίθοις, καὶ ἐλέφαντι, τοῖς τε ἐξ ὑπέρ της ἀμύχου κατασκευάσμασιν εἴ μάλι εἰδῶν, ἐπάνουσον ἐν τοῖς Νέμοις ὅποια διατετάσσεται· « Γῆ μὲν οὖν ἡτοι τε οἰκήσεως, ἵερά τοις πάντων θεῶν· μηδὲν οὖν δευτέρως ἵερά καθιερεύοντα θεῖς. Χρυσὸς δὲ καὶ δρυγορος τὸ δόλαιον πόλεστον ἔσθι-

A ram et cuneta sphærica mundi quidem, solis ac lunæ propria, sed tamen iis aliquando cum fortuna et spe communia esse voluerunt : circulum vero quaque circularis erant figuræ, partim aternitati, partim celi motui, ejusdemque zonis ac circulis ; circolorum autem sectiones variis lunæ figuris : pyramides et obeliscos ignis naturæ, eademque de causa Olympiis quoque diis, ut conum præterea

soli, terræ cylindrum, semini ac generationi effigiem veretri, figuramque triangularem propter recundum femininæ membrum tribuerunt. » Ilæc egregius singularisque philosophus, quibus quid fœdus ac turpius dici possit, cum per ea res etiam turpissimæ verbis graviter ac magnifice prædicentur? quid porro coactum magis, quam inanimas quadam materias, aurum, lapides, ceteraque id genus, lucis ac deorum imagines, aut celestis æthereaque naturæ simulacra præ se ferre? Cæterum hæc sophismata a nuperis quibusdam inventa esse, de quibus 99 ne per somnium quidem veteres cogitarint, vel ex eo intelligas, quod prisci illi homines confecta ex auro aut alia quadam materia, quæ pluris æstimari solet, simulacra rejicerent. Atque id Plutarchus sic ad verbum aliebi testatum reliquit.

B

CAPUT VIII.

De prisca simulacra conficiendi statuendique ratione.

« Prisca vero ac pervetusta habeatur fingendorum simulacrorum consuetudo. Illud certe quidem, quod in Delo primum ab Eresichthoue solennioribus Atticæ pompa diebus consecratum Apollini signum est, lignum erat : itemque lignum aliud ab indigenis ipsis Minervæ Urbicæ positum, quod Athenienses hodieque servant. Quin et Samii quoque ligneam Junonis effigiem habuere, ut scribit Callimachus.

Piras vero princeps Junonis Argolicæ templum posuisse fertur, et Callithyam filiam ejus sacerdotem fecisse, atque ex Tirynthiis arboribus sectam pyrum silvestrem in elegantem ac politam Junonis imaginem configurasse. Nam lapidem quidem ipsi, quippe rem diuironem minusque arti obsequenter animaque carentem, in numinis effigiem scalpendo conformare solebant : aurum autem atque argentum sterilis ac viatati soli morbosos colores esse, ac sordes quasdam et maculas ex terra ignis ardore percussa, vibicim instar existere arbitrabantur :

C ebore vero interdonum sane utebantur, sed joco solum, et quasi ad aliquam deliciarum ac laetiarum varietatem. » Ilæc Plutarchus, eoque longe antiquior Plato nihil nec in auro, nec in lapidibus, nec in ebore, nec in ullo prorsus opere, quod ex animi materia confundatur, esse pronuntiat, quod vel paulo augustinus, vel naturæ divinæ aptum, ac simile haberit possit. Tu ergo, qui hominem, homi-

(73) Ή δέ. Locus hic Plutarchi non reperiitur, nec sequentes Callimachi versus.

(74) Οὕτω. Prius hoc Callimachi distichum mihi quidem dylato. Ex eo tantum utcumque discimus, rudem tabulam aut asserem, hoc simulacrum fuisse. Posterior distichum faecili est ; tantum loco Ανταρόν, reponendum ex altero ms., Ανταρός. Lindus autem urbs fuit in Rhodo insula. Sensus igitur est, τυπον, id est olim, ex modo erectos fuisse positosque deos, hoc est ligneos : Danaumque Lindi, teve Palladis simulacrum, hoc est, ut quidem existimo, levigatum pro simulacro lignum po-

suissæ. Nisi dicamus, cum rudes prius informesque stipites erigerentur, primum a Danao Minervæ simulacrum, ex ligno illud quidem, sed tertiū ac polito, constitutum suisse.

(75-76) Χρόματα γονιώδη. Hoc etiam asperius est, quam quod Bernard habet serm. 4 de Adventu : *Aurum et argentum, inquit, nonne terra est rubra et alba, quam solus hominum error facit, aut magis reputat, pretiosam?*

(77) Τροπῆς. Error manifestus, pro τροπῆς, ut habent manuscr., licet Mont. adnotet al. scriptum esse μετρῆς.

nisque sensum apprime nosti, accipe, quid in *Legibus* hac de re præcipiat: « Terra, iuquit, sive domestici cunctis hominibus deorum omnium templi sunt: nemo igitur secunda diis templo consecrato. Nam aurum quidem et argentum apud alias civitates, tam privatum quam in templis ipsis, invidiosa possessio est; ebor autem corporis ferrum denique et as bellorum instrumenta. » Tauta ðe cuncta manifesto argui ac refelli puto. Age tamen, quæque ex eadem supersunt, contemplerunt. Audi ergo, quemadmodum Porphyrius iste prosequatur.

100 CAPUT IX.

Continuatio theologiae Gracorum et Ægyptiorum allegoriarum explicatae.

« Attende milii porro, iuquit, Gracorum sapientiam, itaque tecum ipse cogita. Quippe, cum illi Jovem hujus mundi mentem esse credenter, quæ mundum ipsum in se complexa, quidquid eo continetur procrearit; quæ sequuntur, ex Or-

phæi petita carminibus, in theologie suæ libris de illo tradididerunt.

Princeps postremusque Jovis, qui fulmine candet.

Ille caput, mediumque simul, cui cuncta creantur.

Mas natus Jovis est, natus Jovis integra virgo.

Ille solum, ac soli stellatos sustinet axes.

Rex idem, rerumque parens, et originis auctor.

Unica vis, dæmonique unus, qui cuncta gubernat,

Omniaque hæc unus regali in corpore claudit,

Ignem, undam, terras, æthram, noctemque, diemque,

Consilium, ac primum genitorem, et numen amoris,

Hæc Jovis immenso sub corpore cuncta coeret.

Atque hujus caput eximium, rutilusque decoros,

Irradians cælum videas, cui pendula circum

Aureaque astrorum multo se lumine fundit

Cæsares; geminumque alto stat vertice cornu

In tauri speciem, rutiloque accendit auro:

Ortus et occasus, superis nota orbita Divis.

Sunt oculi Phœbus, Phœboque adversa recurrentes

Cynthia. Mens verax, multique obnoxius æther

Regius interiit, qui cuncta moveatque regitque

Consilio. Vox nulla potest, sonitusque, nec nullus

Hancce Jovis sobolem strepitus, nec fons latere.

101 Sic animi sensum, et caput immortale beatus

Obtinet: illustre, immensum, immutabile pandens,

Atque lacertorum valido stans robore corpus.

Olli humeri, pectus, nec non inmania terga,

Aeris late tractus: velocibus idem.

Nativisque ruens circumvolat omnia pennis.

Omniparens tellus, quique alta cacumina tollunt

Montes, sacrum altum efficiunt: medianique sonantis

Unda tumens pelagi zonam. Basis ultima numen

Sustentans, terre penitus radicibus imis,

Et vastis Eredi spatii: quoque aria tellus

Porrigit extremos, immota in finibus hæret.

Cuncta autem medio primum sub pectora condens,

Inde almanu in lucem diu molimine proserit.

(78) Ιδεῖν. Forte legendum ibidem, hoc est, ἴδεται εἶναι. Porro Serapis apud Macrob. Saturn. lib. 1, cap. 20, non absimilia sibi tribuebat, his versibus: Εἴμι θεός τοιςδέ μαθεῖν, οὐδὲ κάποιο εἶπα. Οὐδέποτε κύριος, κεχαλήτης τυσθεὶς δὲ, θάλασσα. Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσοί τὰ δὲ οὐατά ἐν αἰλίοις κείται.

Ομματα τηλαγνῆ, λαμπτέρης γάρδος ἡλίου.

Α τε καὶ ἔις ιεροὺς ἐπίτιθον ἔστι κτῆμα· Ἐλέφας δὲ ἀπολειπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εἴης ἀνάθημα· οἰνὸς δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων δραγανα. » Ταῦτα δὲ οὐαὶ περιέχεν ἡγουμα τῆς προτετέσσες ἀνατροπῆς φυσιολογίας· ἡς φέρε καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθεωρήσωμεν. Επάκουον οὖν, οὐαὶ φησιν.

animæ spoliati minus sanctum purumque donum: Atque his equidem Porphyriane physiologie vanitatem manifesto argui ac refelli puto. Age tamen, quæque ex eadem supersunt, contemplerunt. Audi ergo, quemadmodum Porphyrius iste prosequatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Ἐτι περὶ τῆς ἀληγορούμενῆς Ἐλλήνων καὶ Ἀιγαίων θεολογίας.

« Οὐρα δὲ τὴν τῶν Ἑλλήνων σοφίαν, οὐτωσι διασκοτούμενος. Τὸν γάρ διά τὸν νοῦν τοῦ κόσμου ὑπολαμβάνοντες, δεὶς τὰ ἀντὶ ἐδημούρησσεν ἔχων τὸν κόσμον, ἵνα μὲν ταῖς θεολογίαις ταῦτη περὶ αὐτοῦ παραδείκνασιν οἱ τὰ ὄφρες εἰπόντες.

Ζεὺς πρώτος τέτετο, Ζεὺς νοστατος, ἀρχικέραυνος. Ζεὺς κεφαλή, Ζεὺς μέσος, Διὸς ὁ ἐπάνω τέ-

[τυπα]. Ζεὺς ἀρρωγή τέτετο, Ζεὺς δευτερος ἐπάνω τέμνη. Ζεὺς κυθήρη γάνης τε καὶ σφραγὸν ἀστερόποτος. Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς αὐτὸς ἀπάντων ἀρχιτέ-

[ριθος]. Ζεὺς ἀράτος, εἰς δαλμῶν τέτετο, μέγας ἀρχὸς [ἀπάντων], Ζεὺς δέ δέρμας βασιλεὺς, ἐν φάσι τέ πάντα κυ-

[κείται], Ήπηρ καὶ ὄδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθὴρ, νῦν τε καὶ [ὑμαρ], Καὶ μῆτρις, πρώτος τετέτωρ, καὶ ἦρας πολυ-

[τερπής]. Πάντα τὰ δὲ μεγάλοι Ζηνὸς τάδε σώματα κείται. Τοῦ δῆ τοι κεχαλήτη μέριδείν (78), κακαλὰ πρόσ-

[ωμα]. Ζεύρας αἰτητεῖ, διὰ χρύσεων ἀμφὶς θεορεῖς. Αστρων μαρμαρέων περικαλλές ημέρηστος·

Ταύρης δὲ ἀδυοτέρῳ δένος χρύσεων κέρατα· Ανταλλή τε δύσις τε, θεῶν δὲν οὐρανώνων.

Ομματα δὲ Ήλίους τε καὶ ἀγριώδωσα Σελήνη. Νοῦς δὲ τὸ ἀγενόντος, βασιλίους, ἀσθόντος αἰθήρος.

Οὐ δὲ πάντα κυκλεῖται καὶ φραγτεῖται: οὐδὲ τὰς αἰδήνι, Οὐτὴ ἐρωτή, οὐτὲ κτύπος, οὐδὲ μὲν ἔσσα,

Η λίθος διὸς τὰ (79) ὑπεριώδες Κροκίωρος. Όδε μὲν ἀστάριν κεχαλήτης ἔχει, οὐδὲ τρόπια.

Σῶμα δέ οἱ περιφερεῖται, ἀπελπιτος, ἀστερεύεται,

Οὐραίος, ὀφρυμάτιος, ὑπερμετές, ὥδε τέτυκτο.

Ομοι μὲν καὶ στέργα, καὶ εὐρέα γάντα θεοῖο,

Ἄκρη ενθύμης πτερύγες δὲ οἱ ἔξερνοτο, Τὰς δέ πάντα ποτάται· ἢν δέ οἱ ἐπέλει τη-

[δίνεις]. Γαῖα τε παμμετέρα, ὅπερ τε αἰπεῖν κάρηνα· Μέστον δὲ λώρη βαρυπέδες οὐδία θαλάσσης.

Καὶ πότον πυγμήτη δέ δέσις, χθορὸς ἐγδοθεὶς πέλλαι,

Τάρτυρος τε σύρωντα καὶ ξυχατα πελάτη γαληνῆς.

Πάρτη δὲ ἀσφαλέστερα, αἴδης γάρδος ἐν πολυτηρᾶς Μέλλειτελ πάπιο κραδίης προξέπειται παλινθέτελα (80) πέλλαι.

(79) Αἰδης τὰ. Κομη? an ipsummet æthera? Si lectio integra est, vix occurrat aliis. Quid si legatur Διὸς ἄντα;

(80) Παλινθέτελα. Quid sit nescio. Conjectibam primum πολυθέτελα, quasi Deo simillima, vel maxime consentanea. Occurrunt jam πολιθέτελα, quasi denuo luci redditia, Deo quoque deuenio similia, vel

Ζεύς εὖν δὲ πᾶς κόσμος, ξῶν τὸν ξῶν, καὶ θεὸς ἐκ θεῶν· Ζεὺς δὲ, καθὼν νοῦς, ἀφ' οὗ προφέρει πάντα καὶ δημιουργεῖ τοὺς νοήματα. Τῶν δὴ θεολόγων τὰ δὴ πάρ τοῦ θεοῦ τούτον ἔγγρησαμένων τὸν τρόπον, εἰκόνα μὲν τοιαύτην δημιουργεῖν, οἷαν δὲ λόγος ἔμφυτον, οὐδὲ οἶδε τὸν, οὐδὲ εἰ τις ἐπενόησε, τὸ ζωτικὸν καὶ νοερὸν καὶ προνοητικὸν διὰ τῆς σφίρας ἔδεικνεν· ἀνθρώποις φέρειν δὲ τοῦ Διὸς τὸ δεῖκτον τεταύχασιν, οὐδὲ νοῦς ἡνὶ καθ' δὲ δημιουργός, καὶ λόγος σπερματικὸς ἀπετέλει τὰ πάντα. Κάθηται δὲ, τὸ ἔδραρον τῆς δινάρματος αἰνιττόμενος γυμνὸς δὲ ἔχει τὰ δάια, θεῖς φανερὸς ἐν τοῖς νοεροῖς καὶ τοῖς οὐρανοῖς τοῦ κόσμου μέρεσι τοῖς· σκέπτεται δὲ αὐτῷ τὰ πρόσθια, δὲι ἀφανῆς τοῖς κάτω κεχρυψμένος. Ἐγειρεται δὲ τῇ μὲν λαιῷ τὸ σκῆπτρον, καθ' δὲ μάλιστα τῶν τοῦ σώματος μερῶν τὸ ἡγεμονικώτατόν τε καὶ νοερότατον ὑποκαυσμένην σπλάγχνον ἡ καρδία· βασιλέως γάρ τοῦ κόσμου δὲ δημιουργὸς νοῦς· προτελεῖ δὲ τῇ δεξιᾷ ἡ ἀετὸς, οὐδὲ κρατεῖ τῶν ἀστροπόρων θεῶν, ὡς τῶν μεταριέων ὄροντος ἡ ἀετός· ἡ νίκην, οὐδὲ νευκήκην αὐτὸς πάντα. » Ταῦτα σοι δὲ Πορφύρος, ὃν τὸν εἰρημένον τρόπον ἀποδεδομένων, τήρεια καὶ ἐπὶ σχάλῃς ἐπιβιωρήσας καλὸν, τίνα ποτὲ ἄρα τὸν Δία σχάλην είναι τὰ ἔπη. Ἐγὼ μὲν γάρ οὐδὲ ἀλλο (81) ἥγομαι ἐγένετο τὸν ὄρθρον κόσμον, ἐκ παντοῖον συνε τελεῖται τῶν μερῶν τῶν τε κατ' οὐρανὸν καὶ αἰθέρα, καὶ τῶν ἐν τούτοις φανομένων ἀπέριων, ὕσπερ ἐν μεγάλῳ σύμμαχος καταβαλλεῖ προτεταγμένων· τῶν τε ἐν ἀρι, καὶ τῇ, καὶ θαλάσσῃ, καὶ τοῖς παραπληθοῖς. Μέρη γοῦν κόσμου, καὶ γῆ, καὶ δρῦ, καὶ βουνοῦ· εἰπεῖται τε αὐτῶν ἐν μέσῳ ζῶντος τρόπου τὸ θάλασσα· καὶ πῦρ δὲ καὶ θέρμη, νῦν τε καὶ ήμέρα, τῆς αὐτῆς εἰλεῖ ἀν τοῦ κόσμου φύσεως μέρη. Ταῦτα δὲ ἀντικρυῖσι τῶν δρύμων ὑποράλινεν ἥγονται κόσμον, εἰ μή τι καὶ σχάλημα, καὶ τὸ ὄλον ἐκ μερῶν συνεστὸς διδάσκει. Λέγει δὲ οὐν·

αἱρεῖτε cum sideribus in utraque regione colluentibus, ac principe loco, sic tanquam in magni corporis capite collocaitis; aliae vero aeriae, terrestres, marinæ, ac cæteræ id genus. Enimvero terra, montes, colles, partes utique mundi sunt, quarum in medio, cinguli cuiusdam instar, mare volvitur: ignis autem, aqua, nox pariter atque dies in ejusdem quoque mundi natura partibus censeri ac numerari debent. His ergo palam aspectahilem hunc orbem repræsentari, suisque aptum ex partibus et constitutum universum exhiberi, nisi tamen erro, facile mihi persuaserim. Sanè enim Orpheus ita eanebat :

Πάρτα γὰρ ἐν μεγάλῳ Ζηρὸς τάδε σῶματα κεῖται.
[ταῖς]

καὶ τίνα τὰ πάντα, διασαρτεῖ·

Πῦρ, καὶ θέρμη, καὶ γῆ, καὶ αἰθέρ, τούς τε, καὶ
[γῆμαρ].

Τοῦ δὴ τοι κεφαλὴ μὲν ιδεῖν, καὶ κατὰ πρόσωπον,
[ωπα],

Οὐρανὸς αἰγαλίεις, δὲ χρύσεας μηροὶς ἔδειραι,
Ἄστρων μηρυαρέων περικαλλέσσεις ηερέστοι,

καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα· ἐν οἷς ἐπιφέρει τὸν νῦν τὸν Διὸς λέγων είναι τὸν αἰθέρα, καὶ οὐδὲν διός κατὰ τοὺς Στωικοὺς, τὴν πυράδην καὶ θερμήν οὐσίαν τὸ ἡγεμονικὸν φάσκοντας είναι τοῦ κόσμου· καὶ τὸν θεὸν είναι σῶμα, καὶ τὸν δημιουργὸν αὐτὸν οὐδέτερον

convenientia existerent. Quam lectionem alter etiam e ms. exhibet.

A Jupiter ergo muudus universus est, animans quidem ex animalibus, ac deus ex diis : Jupiter vero, quatenus mens est, cuius ad notiones in lucem cuncta profert, cunctaque molitur. Jam vero cum hunc in modum theologi de numinis hujus natura partibusque disputarent, nec imago ejusmodi aliqua fingi ac configurari posset, qualem ista nobis carmina repræsentant, nec, si forte quispiam ejus elaboranda ratione invenisset, figura tamen sphærica satis vim illam cum vitalē, tum vero intelligentem ac providentem exprimere potuisse : Jovis simulacrum humanam in speciem conformarunt, quod mens esset, cuius in procreazione rerum exemplar intueretur, cujus seminalibus quasi rationibus cuncta perficeret. Idem vero sedet, ut immotam potestatis sue constantiam utcunque significet; partes corporis superiores nudas habet, quod in spiritualibus ac coelestibus mundi partibus sese illustrius spectandum exhibeat; inferiores contra tectas, quod in insimis rebus penitusque reconditis absconditus ipse delitescat. Ac lava quidem sceparum tenet, quod ex omnibus corporis humani partibus eo præsertim in latere cor illud ceterorum facile princeps, vixque intelligendi maximam complexum intestinum, tanquam in proprio domicilio conquiescat : quippe mens enim illa procreatrix hoc in orbe regnat ; dextra vero aut aquilam protendit, quod aeris ipse dii, perinde ut aquila sublimi volutabilis avibus, dominetur; aut victoriā, quod idem omnia supererat. » **102** Hæc tibi Porphyrius; quibus hunc in modum expositis, opera pretium fuerit attente otiose contemplari, quem ista nobis carmina qualemque Jovem loquantur. Evidem non aliud arbitror, quam asperatibilem huncce mundum, ex multipli partium varietate conflatum, quarum aliae coelestes atque aetherie cum sideribus in utraque regione colluentibus, ac principe loco, sic tanquam in magni corporis capite collocaitis; aliae vero aeriae, terrestres, marinæ, ac cæteræ id genus. Enimvero terra, montes, colles, partes utique mundi sunt, quarum in medio, cinguli cuiusdam instar, mare volvitur: ignis autem, aqua, nox pariter atque dies in ejusdem quoque mundi natura partibus censeri ac numerari debent. His ergo palam aspectahilem hunc orbem repræsentari, suisque aptum ex partibus et constitutum universum exhiberi, nisi tamen erro, facile mihi persuaserim. Sanè enim Orpheus ita eanebat :

D Omniaque hæc unus regali in corpore claudit;

cujusmodi vero ista sint omnia, sic explicat : Ignem, undam, terras, æthram, noctemque diemque.

Atque hujus caput eximium, vultusque decoros Irradians cælum videoas, cui pendula circum Aureaque astrorum multo se lumine fundit Cœsaries,

et quæ sequuntur : interque cætera subiecti, aetheria Jovis mentem esse, nihilque aliud, quo modo Stoici philosophantur, dum calidam quidem igneaque naturam partem hujus mundi principem, Deum vero corpus, ipsumque adeo summum ar-

(81) Οὐδὲ δὲ ἀλλο. Unus ex manusc., οὐδὲ δὲ ἀλλο. Forte εἰδὲν ἀλλο, ut pag. 105.

enotium nihil nisi vim ac potestatem ignis esse A τῆς τοῦ πυρὸς δυνάμεως. Κατὰ τὰ αὐτὰ γάρ οἵμας dicitant. Nam ejusmodi certe versum istorum καὶ ἐν τοῖς Ἑπεισοί εἰρήθησαν.

sententiam esse arbitror :

*Mens verax, nullique obnoxius æther
Regius interitu, qui cuncta moveatque regilque
Consilio.*

Quibus quidem Orpheus, ubi mundum ingens quod-dam animal sine uliis verhorum involucris esse posuit, illudque Jovem appellavit, tum mentem ipsius ærem, corpus reliquas mundi partes esse pronuntiat. Ac talis quidem nobis carminibus Jupiter describitur : carminum autem interpres ipso statim initio sententiam eorum secutus ita subdit: Jupiter ergo mundus universus est, animans ex animantibus, ac deus ex diis. **103** Sicque manifeste Jovem illum, quem theologi loquuntur, ipse quoque non alium praeter mundum istum oculis ac significatum esse declarat.

Ea porro Ægyptiorum doctrina fuit, ex quibus ut suam Orpheus theologiam hauserat, ita mundum utique Deum esse voluit, ex pluribus diis tanquam sui partibus (nam ipsas quoque mundi partes deorum in numero ab iis repositas fuisse ante demonstravimus) constitutum; quod unum profecto, nihilque præterea laudati a nobis Orphei versus expressere. At idem ipsius enarrator, priori huic interpretationi alteram ex suo sensu depromptam subiiciens, procreatorem hujus universitatis Deum, effectricem mentem illum esse contendit, qua de theologus iste disputarit. Verum, quomodo tandem ejusmodi mentem, suis versibus poeta, seu Thracius ille Orpheus, seu quisvis alias fuerit, Deum cecinisset, de qua nihil unquam ipse ne levissime quidem tenuissimeque cognoverat? præsertim si quidquid habui theology, totum id in ipsum erat vel ab Ægyptiis, vel ab antiquioribus Graeciis derivatum, quos quidem ostendimus antea, nihil omnino spiritualis, nihil quod aspectum fugiente et corporis experie natura constaret agnoscisse; si cui tamen hoc in genere sive dignus Plato videatur, qui homines illos, qui Græciam primi tenuere, eos tantum, quos barbarorum etiamcum plerique celebrant, solem, lunam, terram, sidera, celum, dees censuisse, in Cratyle constitut. Quin etiam paulo ante Chæremo testabatur, ne ipsis billi mundo prius et antiquius habuisse, aut alios visse; adeoque ipsos omnia prorsus ad hunc, quem cernimus, mundum, nihil ad incorporeas viuentesque naturas interpretationibus suis revocasse.

CAPUT X.

Coactæ ac violentæ istorum omnium accommodatio-nis refutatio.

Ille igitur poeta, qui totus ex fontibus hisce profluxit, unde tandem, aut quomodo, quove doctore atque auspice, Deum illum mundi fines ac terminos omnes supererant, eundemque solis, luna, siderum, ipsiusque celi et orbis universi conditorem suis in versibus posuissest? **104** Unde autem incorporeas nature cognitionem haussisset? Enimvero nihil prorsus istorum omnium ipsi unquam

Νέος δὲ ἀγένευθης, βασιλήτης, δρεπιτος αἰθήρ,
Ὥ δὲ πάντα κυκλοὶ και δραζεται.

Δι' ὧν ἀνεπικαλύπτως ζῶν μέγα τὸν κόσμον ὑποθέμαν, καὶ τούτον Δία προσειπόν, νοῦν μὲν αὐτοῦ τὴν αἴθέρα, σῶμα δὲ τὰ λοιπά τοῦ κόσμου μέρη ἀπεγνώτο εἶναν. Τοιοῦτος μὲν τις δὲ τῶν ἐπῶν ὑπογραφόμενος τυγχάνει Ζεὺς· δὲ τῶν ἐπῶν ἔγγιγτης, ἀρξάμενος μὲν, τοῖς Ἑπεισοί δικολούθως λέγει· Ζεὺς οὖν δὲ πᾶς κόσμος, ζῶν ἐκ ζῶν, θεός ἐκ θεῶν· στρῶς τὸν θεολογίμενον Δία θεόν, οὐδὲν δλλο ἢ τὸν δρόμενον καὶ αἰσθητὸν κόσμον δηλοῦσθαι, δεῖ καὶ

B ἐπῶν ἐρμηνεύεται.

Αἰγυπτίων δὲ διάλογος, παρ' ὧν καὶ Ὁρφεὺς τὴν θεολογίαν ἐνδιάλεκτον, τὸν κόσμον εἶναι τὸν θεὸν ἔνετο, ἐκ πλειόνων θεῶν τῶν αὐτοῖς μερῶν (διτὶ καὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου θεολογούστων ἐν τοῖς πρόσθιν ἀπεδειγμάτων) συνεπάστα καὶ τούτοις πλέον οὐδὲν τὰ παρατεθέντα τῶν ἐπῶν δέσματα διεσάφησεν. Οὐ δέ μετὰ τὴν πρώτην ἐρμηνείαν δευτέραν ἐξ αὐτῶν προστίθηται, τὸν τῶν διων παιτήθη θεὸν, τὸν δημιουργὸν νοῦν τούτον φάσκων εἶναι τὸν τεθεολογημένον. Πῶς δὲ μὲν αὐτὸν τούτον θεολόγει, διν μηδὲ τὴν ἀρχὴν Ἔγων δὲ τῶν ἐπῶν παιτήθης; εἴτε δ Θράξ εἴη Ὁρφεὺς, εἴ τε διλός· εἴ δη παρ' Αἰγυπτίων, ή καὶ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἥρκωτα ἦν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς θεολογίας· οὐδὲ γε ἀπεδειγμάτων οὐδὲν νοητὸν ἐπιστάμενοι, οὐδὲ τὸν ἀφανεῖ καὶ ἀσωμάτῳ οὐσίᾳ περιεχόμενον, εἴ τῷ Ιανᾶς πιστώσασθαι δι Πλάτωνι, διμολογῶν ἐν Κριτῷ λειποῦσα πρώτους τῶν ἀνθρώπων περὶ τὴν Ἐλλάδα τούτους μόνους θεούς ἡγείσθαι, οὔσκερ νῦν τολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἡσίους καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν. Καὶ δὲ Χαρήμων δὲ μικρῷ ἐμπροσθεν ἐμπαρτύει, οὐδὲ δλλο τι πρὸ τοῦ δρομένου κόσμου τοὺς Αἰγυπτίους ἡγείσθαι, οὐδὲ διλοὺς θεούς, πλὴν τῶν πλανητῶν καὶ τῶν λοιπῶν διστέρων πάντα τε εἰς τὰ δρόμενα τοῦ κόσμου μέρη, καὶ οὐδὲν εἰς ἀσωμάτους καὶ ζώσας οὐσίας ἐρμηνεύοντας.

quidem Ægyptios aut aliud quidquam hoc aspectasse præter planetas ac reliqua sidera deos putasse; etiam paulo ante Chæremo testabatur, ne ipsis

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ I.
Ἐλεγχος καὶ διαρροή τῆς καὶ τούτων βεβια-σμένης ἀποδοσεως.

Οὐ δή οὖν ἐν τούτων δρμάμενος παιτήθης, πόθεν, ή πῶς, ή παρὰ τίνος λαβὼν ἐν τοῖς Ἑπεισοί καὶ τοῦ κόσμου θεόν, καὶ τῶν ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ ἀστρῶν, αὐτῶν τε οὐρανοῦ καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργὸν [γη, κατελάβετο.] κατελάβετο; 'Ασωμάτου δὲ ἡ γνῶσις αὐτῷ πόθεν; 'Αλλ' οὐ τούτοις γε οὐδὲν εἰδὼς τυγχάνει· δὲ γάρ τοι τῶν διων δημιουργικὸς νοῦς οὗτος ἐκ πλειόνων μερῶν συνέστη-

καν, οὐτ' ἀν τὸν γένος αὐτοῦ κεφαλὴ οὐράνιος, οὐδὲ πάμπα
τύρη, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆς· ἀλλ' οὐδὲ δηματα αὐτοῦ
γίας καὶ σελήνης. Πῶς δ' ἀν εἰεν ὄμοι καὶ στέρνα,
καὶ νόστα, καὶ νητᾶς τοῦ τόνων δημιουργῶν θεοῦ
ἀλλ' εὐρεῖτε, καὶ γῆ, καὶ ὄρων αἰτεῖνα κάρηνα; Ηγε
τος δ' αἰτήθειρ νοῦς ποτ' ἀν ἐπινοθείη τοῦ τόνων δημιουργῶν θεοῦ
ποιητοῦ, ηγετος τοῦ νοῦ τοῦ δημιουργικοῦ; Οὐτὶ μὲν οὖν
ταῦτα οστοφύται τῷ τόνων ἐπών θρημηνεῖ, οὐδὲν ἐπι-
λεγόντι χρή. «Ἐγώτε μήν τὰ ἔχατα δασκαλεῖ φρυμὶ τὸν
φάσκοντα μάρτη εἶναι θεοῦ τὰ μέρη τοῦ κόσμου· καὶ
ἴση μελλον τὸν διπορθνάμενον τὸν αὐτὸν εἶναι τῷ
κόσμῳ τὸν θεόν· καὶ ἐπὶ τούτος τὸν ἡγούμενον τοῦ
κόσμου νοῦν εἰναι τῶν δημιουργῶν. Ποιητὴν μὲν
γάρ αὐτὸν καὶ σωτῆρα τοῦ κόσμου, ἔτερον δύτι τοῦ
πατομένου, εὐθεός ἀποφαίνειν· νοῦν δὲ τοῦ κόσ-
μου, ὡσπερ τὸν δινῆς ζώου φυχῆν, θυμάνον διέλει, καὶ
τὸ πᾶν ἡμίφεισμόν, οὐκέτι 100' διστον δὲ εἴη λέγεν.
Καί τοι παρένται αὐτὸν τῷ· παντὶ, καὶ προνοεῖν τοῦ
κόσμου, παιδεύει τὰ καθ' ἡμέρας λέγα, θεολο-
γοῦντα ἐπικίνεια καὶ θεοπρεπῶς. Δι' ὧν φησιν· «Οὐχὶ
τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος·»
Καὶ πάλιν· «Οὐτὶ διθέος ἐν τῷ οὐρανῷ δυνος, καὶ ἐπὶ
τοῖς γῆς κάτω· καὶ πάλιν· «Ἐν αὐτῷ γάρ καὶ κι-
νόμενα, καὶ ζόμεν, καὶ ζεμέναι· ἀλλ' οὐχ ᾧς ἐν μέ-
ραι τοῦ κόσμου, οὐδὲ ἦν φυχῇ αὐτοῦ καὶ νοῦ. Ἀλλ'
εὶ χρῆ παραδείγματος χρήσασθαι θεοπρεπεστερον καὶ
ἀληθέστερον, οἰκείως δὲ λέρος ποιός λόγος ἔξεργάνσαν·
«Οὐρανός μοι θρόνος·» εἰπών, «ἡ δὲ γῆ ὑποκό-
δον τῶν ποδῶν μου.» Εἰ γάρ χρῆν διως προσωπο-
τοποιεῖν ἀνθρωπωτέρων λόγων, θέα τὸ δάσφορον τῆς
θεωρίας· Οὐ μὲν γάρ τὸν οὐρανὸν εἰπών θρόνον,
ἰδέειν τὸ θρόνον καὶ ἀνωτάτων τῶν δημῶν τὸν πα-
θητικὸν θεὸν ἀφαρέσσατο, οὐδὲ τὴν γῆν τῆς προνοίας
εἰτού χωρίσας συγχατένεια γάρ καὶ ἐπὶ τὰ τῆθες τῆς
θεότητος τὰς προνοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις διδάσκει-
δο φησιν· Ή δὲ γῆ ὑποκόδιον τῶν ποδῶν μοῦ.
Ἀλλ' οὐτε τὸ ὑποκόδιον, οὐτε μήν διθέος σῶμα τοῦ
καθηρυμένου, οὐδὲ γέ μάρτη ποτ' ἀν αὐτὸν λεχθεῖτ.
Οὐ δέ, κεφαλὴν τοῦ θεοῦ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τούτῳ
φήσαις, καὶ νοῦν αὐτοῦ τὸν αἰθέρα, μέλη τε αὐτοῦ
καὶ σῶμα τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μάρτη, οὐτε δημιουρ-
γὸν, οὐτε θεὸν ἀλλοεῖται εἰλόως. Οὐ γάρ ἀν αὐτὸς
ἐκνυτὴ δημιουργοῦ, οὐδὲ ἀν ἑτοῦ λέγεσθαι δύνατο,
οὐ νοῦς ἦν δι αἰθέρ. Πόλος δὲ καὶ δι θεός, οὐ μάρτη,
γῆ καὶ τὰ ἐπὶ γῆς δρῦ, ἔγκοι σωμάτων δλογοι, πῶς
δὲ καὶ εἴλογος θεὸν διαγορεύειν τὸν ἀδελφὸν καὶ
συγγενῆ πυρὸς, καὶ δέρος (82), καὶ θάλατας, διλόγον
καὶ φθερτῆς θάλης ἀχύρων; Εἰ δὲ καὶ δι νοῦς τοῦ
διός, οὐδὲν διλό πολὺ τοῦ δηλωθέντος αἰθέρος ἦν,
αἰθέρ δι ἀλλ' ἐστι δι ὑψηλότερος καὶ πυρώδης, ἀπὸ
τοῦ αἰθεούσαν, διπερ ἐστι καλέσσαται, ταύτην, ὡς φασιν,
εἴλογος τῆς ἐπουνυμάν· σωμάτα δὲ διμέρος, δι τὸ ἀλλό
δι αἰθέρ· δρῦ ποιοι τοῦ διός δ νοῦς ἀποκέπτωσα.
Καὶ τίς δι τοῦ προσείποι θεὸν τῶν ἐφερούσωντων
τοῦτον, φροντίζειν διούσι καὶ δλογος; εἰ δη

A in mentem venit. Neque enim effectrix illa mens
pluribus ex partibus coagimentata est, nec ejus aut
caput cœlum esse potest, aut corpus ex igne, aqua,
terraque constare, aut oculi sol ac luna censerit.
Nam ejus quidem nomiūis, a quo universa pro-
creantur, humeros, pectus, dorsum atque uterum,
quomodo tandem aer longe latèque diffusus, et ter-
ra, et montium summa eacumina efficiat? aut
quis intelligat ætherea vel rerum omnium condito-
ris, vel mentis effectricis mentem esse? Atque haec
argutij versuum istorum interpretis commenta
esse, pluribus ostendere nihil attinet. Jam vero qui
mundi partes Dei membra esse dicat, eum projecte
ac profligatae impietatis reum esse pronuntio, mul-
toque magis, qui Deum atque mundum rem unam et
eadem asseveret, quique ad extremitatem ipsius mundi
mentem illum esse, qui cuncta procreavit, arbitre-
tur. Nam ut molitorem servatoremque mundi alium
ab eo quod productum est diversorumque statuere,
pietatis est: sic eam mundi mentem, perinde at-
que animantis alicujus animam, toti passim orbi
conjunctionem intime ac sociatam esse, adeoque
universum ipsum induisse, nemo pie dixerit. Illum
quidem toti universo præsentem adesse, ac sua
mundum providentia gubernare sacrosancta no-
strorum docent oracula, quibus præclara sane
Deoquo-cum primis digua theologicæ ratio contine-
tur. Sic enim per ea Deus ipse loquitur: *Nunquid
non cœlum et terram ego implo? dicit Dominus*¹⁰.
Ac rursus: *Quod Deus in cœlo sursum, et in terra
deorsum*¹¹; et alibi: *In ipso enim vivimus, et move-
mur et sumus*¹²; non tamen ut in parte aliqua
mundi, nec ut in ipsis anima vel mente. At si lo-
cus similitudini esse debet, longe sane ut Deo con-
venientius illud est, ita cum veritate conjunctius,
quod apposite sacræ litteræ alicubi prodiderunt:
*Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pe-
dum meorum*¹³. Nam si omnino res postulat, uti hu-
manum loquendi morem personis flingendis paulo
propius imitemur, utriusque theologicæ discrimen
considera. Qui cœlum Dei sedem vocavit, is certe
non tantum ultra sedem, verum etiam supra res
omnes summum illum universitatis regem longis-
simæ semotum collocavit, sic tamen ut ne terram
D quidem ipsam ab ejusdem providentia secluderet;
quippe ad res enim quoque nostras hanc ejus pro-
videudi vim adjungere sese et accommodare docet,
eoque subdit: *Terra autem scabellum pedum meo-
rum*. **105** At nec scabellum, nec vero sedes vel se-
dantis corpus, vel ipsius partes ab ullo unquam nomin-
entur. Iste vero, qui cœlum, quæque cœlo conti-
nentur, Dei caput, æthera vero mentem ejus,
membra deique reliquumque corpus cæsteras mundi
partes esse dixit, neque mundi opificem, neque
Deum nosse convincitur. Neque enim aut se om-

¹⁰ Jer. xxxiii, 24. ¹¹ Deut. iv, 9. ¹² Act. xvii,

(82) *Kai ἀλλός* Additum est ex alt. ms. Minus
recie, ut videtur, elementa illa Eusebius materie

28. ¹³ Isa. lxvi, 1.

scutum vocavit, quæ nulla ex materia creata fue-
rint.

quam ipso procrearit, aut cuius mens æther sit, A idem jure mentis nomen obtinere possit. Cujusmodi porro Deus iste fuerit, cuius partes et terra et terra montes, inanimæ videlicet, ac rationis expertes corporum moles efficiant? Quis autem verum censeat, ignis, aeris et aquæ, hoc est ratione carentis fluxaque materia fetus germanum ac fratrem, Deum praedicari? Jam, si Jovis mens aliud nihil erat, quam æther ille sæpe nominatus, æther autem suprema est aeris regio ignique persimilis, qui àπὸ τοῦ αἰθεροῦ, quod est ardore, hujusmodi nactus appellationem fuerit; adeoque si ambo, aer, inquam, aliae æther corpora sunt; vide, obsecro, quo tibi mens illa Jovis evanuerit. Præterea quis tandem, si modo sapit, Deum vocarit eum qui mentem amentem atque ab ratione vacuum habeat? omnis enim corporis natura ejusmodi est. Quare nobis sane, cum de Deo disputatione instituitur, assumenda superioribus contraria omnia sunt: eum neque cœlum esse, neque æthera, neque solem, neque lunam, neque cunctum astrorum chorum, neque orbem simul universum. Ilac enim manuum illius opera sunt, eaque pusilla admodum et exigua, si cum incorporeis illis intelligentibusque virtutibus conseruantur; quandoquidem omne corpus et interitum patitur, et ratione caret, cuiusmodi est eorum, quæ videntur, natura. At quæ sopra mundum hunc aspectabilem erectæ naturæ sunt, ex non ratione tantum, sed etiam immortalitate potiuntur: atque ut ævi perennitatem obtinant cum beata supremi rerum omnium regis aeternitate conjunctare, sic longe omnibus iis, quæ cernuntur, antecellant prætentique necesse est. Quamobrem quid de corporeis mundi partibus sentire nos oporteat, divina oracula jure ita docent: *Videbo caros opera digitorum tuorum, lunam et stellas, quæ tu fundasti*¹⁸. Et rursum: *Tu, Domine, initio terram fundasti; et: Opera manuum tuarum sunt cœli*¹⁹; ac rursum: *Tollite in altum oculos vestros, et videte, quis ostendit hæc omnia*²⁰. Atque hæc adversum priorem carminum istorum explicationis partem dicta sunt. Age vero, quæque deinceps consequuntur, expendamus. **106** «Cum, inquit, imago ejusmodi fungi ac configurari nulla posset, qualem ea nobis carmina repræsentant, Jovis simulcrum humanum in speciem propriae conformarunt, quod mens esset, cuius in procreatione rerum exemplar intueretur, cuius seminalibus quasi rationibus cuneta perficeret.» Si ergo talis imago fungi nulla potest, qualis Orhei carminibus exhibetur, exhibentur autem aspectibus bujus mundi partes, cœlum, quæque cœlum ipsum ambit, aer, terra, quæque amborum sinu complexuque continentur: si, inquam, partium

τοιάστη παντὶς σώματος φύσις. Διόπερ ἡμῖν ἐν ταῖς θεολογίαις, πάντα τοῖς εἰρημένοις τὰ διαντία παραληπέδον· οὗτοι τε μὴ οὐδὲνδος ὑπὸ τυχήνει, μῆτε αἴθηρ, μῆτε ἥλιος, μῆτε σελήνη, μῆτε ὁ σύμπας τῶν διστρων χορδες, μῆτε ἀντὸς ἀνθρώπου ὁ πᾶς κόσμος· Ἐργα δὲ χειρῶν ταῦτα μικρὰ ἔτι καὶ βραχέα, ταῖς δισμάτοις καὶ νεορεαῖς δυνάμεσι παραβαλλόμενα· διὸ δὴ τῶν σώματος φύσεων καὶ διλογον, παντάτη δὲ τῶν δρωμένων ἡ φύσις. Τὰ δὲ ἀπέκεινα ἐν ἀράτοις λογικὰ καὶ ὀθόνατα, συνδιαιωνίζοντα τῇ τοῦ παμβασιλέως Θεῷ μακριά ζωῇ, μακρῷ γένοντι ἀν τῶν δρωμένων ἀπάντω βελτίω. Εἰκότας οὖν τὰ θεῖα λόγια περὶ τῶν δρωμένων τοῦ κόσμου μερῶν ἔνδε πανδείνει· «Οὐφατ τοὺς οὐρανούς, Ἐργα τῶν δικτύων σου, σελήνην καὶ ἀστέρας, οὐδὲντες τὴν ἑθεμέλιωτας·» καὶ αὐτὸς· «Αναβλέψας εἰς ὅψις τοὺς δροβαλμοὺς ὄμῶν, καὶ θέτα, τις κατέδεξε²¹ (83) ταῦτα πάντα·» Ταῦτα μὲν οὖν εἰς τὴν πρώτην τῶν ἑπτῶν ἐρμηνεαν εἰργέων· φέρε δὲ καὶ τὰ ἐξῆς διασκοτησμούς. Ἐπειδὲ οἶλον τὴν, φρεσὶν, εἰσόντα τικτύτην δημιουργεῖν, οἷον δὲ λόγος ἐμρύγεσται, διὸ τοῦτο ἀνθρωπόμορφον τοῦ Διὸς τὸ δεκτηρίον πετοῖκασιν, οὗτοι νοῦς ἦν καὶ δὲν ἐδημιουργεῖται, καὶ λόγος σπερματικὸς ἀπετέλει τὰ πάντα· Καὶ πῶς εἰ μὴ οἶλον τὴν εἰκόνα τοιάστην ποιεῖν, οἷον δὲ λόγος ἐμτίνυσται. Εὐήγυστε δὲ δρῦς τοῦ φαινομένου καὶ δρωμένου κόσμου τὰ μέρη, οὐρανού, καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀέρα τε, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς· εἰ δὴ οὖν τῶν δρωμένων τοῦ κόσμου μερῶν οὐχ οἶλον τε ἡ εἰκόνα συστήσεσθαι, καθὸ νοῦς ἦν θεός, πῶς δὲ τις αἴστος τὴν εἰκόναν δημιουργήσειε; Τις δὲ ἐγὼ σώμα ἀνθρώπων ἐμπέρες πρᾶξ τὸν τοῦ Θεοῦ νοῦν; «Ἐγὼ μὲν γάρ οὐδὲ πρᾶξ τὸν ἀνθρώπων ἥγοντας·» ἐπειδὲ μὲν διώματος καὶ διάνθετος καὶ ἀμερτος, τὸ δὲ βαναύσων ἀνδρῶν ἔργον, καὶ θνητοῦ σώματος φύσιν ἀπομεμπτος, καὶ ζώσῃς σαρκὸς ἐν ἀψύχῳ καὶ νεκρῷ ὅλῃ φωκήν καὶ ἀνανθόν εἰκόνα καταγέγραπται. Ψυχὴ μὲν οὖν λογικὴ καὶ ἀδιάντοτος, καὶ νοῦς ἀπάθετος ἐν ἀνθρώπων φύσει, εἴ μοι δοκεῖ λέγεσθαι εἰκόνα καὶ δρωμένων ἀποσύγεντος Θεοῦ, καθόστον ἄνθος καὶ διώματος, νοερά τε καὶ λογικὴ τὴν οὐσίαν συνέστηκεν, ἀρετῆρος καὶ σοφίας δεκτικὴ. Εἰ δὴ τις εἴ τις διανοεῖται: φύσης ἅγαλμα καὶ μορφὴν ἐν εἰκόνι τεκτήνασθαι δύναται ἀνθρώπος καὶ τὰ την κρεπτῶνα. Εἰ δὲ δημορφος καὶ ἀειδής καὶ ἀσχημάτιστος, οὗτος λόγω καὶ ἀποκριὴ τὴν οὐσίαν καταλαμπεῖς ὁ ἀνθρώπων νοῦς, τις δὲ μανεῖ τοσοῦτον, ὃς τὸ ἀνθρώπειον ἔναντιν Θεοῦ τοῦ ἀντατόου μορφὴν καὶ εἰκόνα φέρειν ἀποφῆνασθαι; Θεός μὲν οὖν φύσις ἔντοπης θυτῆς ὄλης φαντάσται, νοῦ διατυγχεῖ καὶ συγῆ φυγαῖς κεχαθαρμέναις ἐπινοούμενη. Τὸ δὲ γε τοῦ δρωμένου Διὸς ἐν τῷ δεικνυτῷ σχῆμα εἶη ἀν θυτοῦ τὴν φύσιν ἀνθρόπου εἰκὼν, οὐδὲ τὸν διον διθρωπον,

¹⁸ Psal. viii, 4. ¹⁹ Psal. ci, 26. ²⁰ Isa. xl, 26.

(83) Τις κατέδεξε. Ita Septuaginta quos habemus. Vulgata. *Quis creavit haec?* ut in Hebreo. Videntur Septuaginta, quod proprium creationis est. ut ejus vi, quod ante nullum erat, repente cer-

natur, innuere voluisse. Adde quod καταδειχνύετι etiam edere est in lucemque proferre, immo et fortassis, efficere, quemadmodum ἀποδειχνύεται et ἀποφαινεται, sed cum propriis casibus.

μέρος δὲ τὸ χείρον αὐτῶν μαρμαριμένον, ὅτι μηδὲν λγῆς ζωῆς καὶ φυγῆς ἐπάγεται. Πῶς οὖν δὲ εἰπεῖ πάντων Θεός, καὶ νοῦς δὲ τῶν ὀλίγων δημιουργικής, εἴτε ἀνὴρ δὲ ἐν τῷ χαλκῷ ή τῷ νεφρῷ ἐλέφαντι Ζεύς; Οὐ δέ δη τῶν ὀλίγων δημιουργικῆς νοῦς, πῶς ποτε δρά αὐτὸς ἡνὸς ἐκεῖνος δὲ Ζεὺς, δὲ τοῦ ἔξι Ἀλκμήνης Ἡρκλέους πατήρ, καὶ τῶν λοιπῶν ἐκ Διὸς μυθεομένων ἄνδρων, οὐ, τῶν θητῶν βίου κοινοῖς ἀπαστούν ἀνθρώποις καταστρέψαντες, οἰκείας φύσεως ἀνεξάλεπτα τοῖς μετ' αὐτοῖς μνημεῖα καταλείπονται; Φοινίκων μὲν οὖν οἱ πρῶτοι θεολόγοι, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ευτερόπραμπτοι παρεστησαμένι, τὸν Διὸν πατέρα Κρόνου θητὸν ἀπὸ θυτοῦ γεννέμενον, δικῆρα Φοίνικα τὸ γένος, ἀπερνημένουν. Ἀλγυπτος δὲ, ἔργους οὐδὲν τούτοις γε Φοίνιξ ὅμοιωνούντες. Ἀλλὰ καὶ Κρήτες, τάχον τοῦ Διὸς παρ' ἑκατόντας δεικνύντες, τρίτοι ἀντί εἰν τοῦ αὐτοῦ μάρτυρες. Καὶ Ἀστάντιος δὲ, καὶ τάντας οἱ πρὸ τούτου θεολογιμένοι, καὶ τοῖς διελατορίαις ἔξοικεν οὐδενόντες, τὸν δια τοῦ θυτοῦ θητὸν ἀπεγνάντο, πράξεις αὐτοῦ θητᾶς καὶ ἀνθρωπίσους, ἀλλ' οὐ σεμνάς τινας, οὐδὲ φιλοσόφους, αἰσχρουργίας δὲ ἀπάτης καὶ ἀκολασίας ἐμπλέκεις ἀναγράψαντες. Τοῖς δὲ εἰπεῖ τὸ σεμνωτέρον τοῖς μύθοις τρέπεται ἐπιγγειλμένος τοτὲ μὲν δὲ Ζεὺς θερμῇ τις ἡνὸς καὶ πυρῷ δέ τοι τοινάς, τοτὲ δὲ τὸ πνεῦμα· νῦν δὲ οὐδὲ δυνατὸς αὐτὸς δὲ τῶν ὀλίγων δημιουργικῶν· νοῦς ἀναπέφανται. Πεντετοντα τοιχαροῦν, τίνα δὲ εἶπον τοῦ τούτου πατέρα, καὶ τοῦ πατέρα τὸν προπάτορα; Ἐπεὶ κατά τάντας τοὺς θεολόγους Ζεὺς Κρόνου ταῖς ὁμοιογείαις, καὶ τάδε προκείμενα τοῦ Ὁρέως ἐπη ὑπερμνήσος Κρονίωνος ἐμνημόνευσε· Κρόνος δὲ Οὐρανὸς. Δεδούλω τοῖν τούτοις εἶναι Ζεὺς δὲ ἐπὶ πάντων Θεός, καὶ δὲ νοῦς δὲ τῶν ὀλίγων δημιουργικῶν. Τίς δὲ οὐ τούτου πατήρ; Κρόνος. Τίς δὲ δὲ προπάτορα; Οὐρανὸς. Εἰ δὲ (84) πρῶτος δὲ Ζεὺς ὃς δὲ δημιουργὸς ἀπάντων, γρήγορος δὲ πεντετοντας καταλέγεσθαι, καὶ μετ' αὐτὸν τοὺς ὑπὸ αὐτοῦ πεποιημένους. Εἴτε γάρ χρόνος τις εἴτε Κρόνος Οὐρανῶν περικύκλων γέννημα, ὅτι δὴ δῆμα οὐρανῷ συνυπέστη χρόνος· εἴτε τε αὐτὸς δὲ Κρόνου πατήρ Οὐρανὸς, καὶ χρόνος μετὰ τούτουν· ἀλλὰ πρὸ της ποίησις τῶν ὀλίγων αἰτίων, καὶ οὐρανὸν καὶ χρόνον δημιουργὸς Θεός. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἂν γένοτο δὲ Ζεὺς τρίτος ἐξ Οὐρανοῦ. Πῶς οὖν παρὰ τάξιν Αλγυπτοῖς καὶ Φοίνιξιν, Ἐλλησὶ τε καὶ φιλοσόφοις τρίτος ἔξι Οὐρανοῦ γενεalogογείται δὲ τῶν ὀλίγων δημιουργικῶν νοῦς; Πεφύραται δὲ τοῦ φιλοσόφου τὰ πλάσματα, καὶ τοῦ μαθηλοῦ ψωραθῆσεται ἐξ ὧν ἐπιφέρεται λέγοντας δέ. Dpore monimenta reliquerunt? Enimvero principes stravimus, Saturni filium, proindeque mortalem ex mortali satum, ac genere Phoenicem esse perhibebant. Eundem Aegyptii cum suum esse vellet, mortalem similiiter fatebantur, et cum Phoenicibus

A istarum mundi, quæ sub aspectum cadunt, imago conflari nulla potuit; quomodo tandem ipsiusmet Dei, qua mens est, effigiem architectari quisquam possit? Quid porro cum divina mente similitudinis corpus etiam humanum habet? Ego, ne cum humana quidem habere quidquam existimo; cum hæc incorporea sit ac simplex, nullasque partes habeat, illud contra, vilium ac sordidorum artificium opus, mortalis corporis naturam imitetur, viventisque carnis surdam ac mutam in mortua inanique materia speciem figuramque representet. Ac mihi quidem merito dici videatur, animum illum rationis immortalitatisque participem, ac mentem eam, quæ hominis in natura pati nihil possit, divinam imaginem similitudinemque retinere; quatenus uterque ab omni corporis et materiae concretione sejunctus, naturam essentiamque sortitus est plane spiritalem, ac ratione constantem, quæque virutem possit sapientiamque suscipere. Quare, si quis animi simulacrum ac speciem fingendo architectari posset, idem quoque posset superiorum cœlestiumque mentium imaginem aliquam fabricari. At vero europa humana mens ejusmodi sit, quæ nullam formam, speciem, figuramque nullam habest, adeoque nec visa percipi ejus essentia, nec oratione vel auditione comprehendendi queat, quis usque eo insanis cordiaque laborabit, humanum ut simulacrum praepotens supremè Numinis figuram et imaginem representare contendat? Natura enim divina ab omni materia semota cogitari debet, atque ejusmodi, quam cum silentio defæcate mentis, et animorum ab omni labore purgatorum intelligentia contempletur. At Jovis illius, quem cernimus, figuratum arte simulacrum, aliud certe nihil quam hominis natura ipsa mortalis effigiem continet, imone totum quidem atque integrum hominem, sed tantum partem ejus alteram eamque deteriorem imitatur, cum nullum omnino vite animaque vestigium exhibeat. Quomodo igitur deus ille rerum omnium moderator, ac mens illa hujus universitatis effectrix, Jupiter iste, qui vel ex ære, vel ex ebore mortuo fingitur, esse poterit? 107 Deinde mens eadem rerum molitrix universarum qui tandem Jupiter ille fuerit, Herculis ex Alcmena pater, ac ceterorum omnium, quos a Jove procreatos esse fabulantur, quique mortalem hanc vitam cum eodem, quo vulgus hominum exitu terminassent, propria naturæ posteris nullo unquam delenda tem Phoenicum theologi, Jovem, ut primo libro demonstravimus, Satum filium, proindeque mortalem ex mortali satum, ac genere Phoenicem esse perhibebant. Eundem Cretenses præterea, qui Jovis apud se tumulum ostendebant, tertios ejusdem rei testes citare possimus. Quin etiam Atlantii, omnesque demum, quos Jovem ætate processisse constat, quique suis eum historiis sibi vindicarunt, mortalem ipsum fuisse uno simul ore prodiderunt, resque ab eo gestas mortalium sane hominumque proprias, easque nihil vel augusti, vel philosopho digni continent, sed omnis potius turpitudinis libidinique plenas conscriperunt. Jam vero qui graviorem et honestiorem in speciem sese fabulas mutare profitentur, iis Jupiter modo calida quedam

(84) El δῆ. Uterque ms., et 84, rectius.

et ignea vis est, modo spiritus; nunc autem quemadmodum ipsi mentem rerum effectricem omnia et eumdem esse velint, haud equidem intelligo. Quærendum enim ex illis fuerit, quem istius patrem, quem avum fuisse dicant? Nam Jovem quidem Saturni filium esse communis consensu theologi omnes confitentur; queque nunc in manibus habemus Orphei carmina, præpotentis Saturni meminere; Saturnum autem Coeli. Demus igitur istis Jovem et deum rerum universarum moderatorem esse, et vero mentem eam qua cuncta condiderit. Quis ergo illius pater? Saturnus. Avus autem, quis? Cœlus. Atqui si primus Jupiter est, utpote rerum omnium architectus, alios profecto secundum ipsum recensere oportuit, utpote ab eo fabricatos. Etenim sive Tempus Saturnus fuerit, et quidam suapte natura Cœli fetus, quippe quod una cum celo tempus esse cœperit: sive Cœlum ipsum vere Saturni patrem, ac secundum eum Tempus fuisse malint: sane tamen his etiam prior Jupiter ille esse debuit, quem ipsi deum rerum auctorem omnium, adeoque Cœli Saturnique seu Temporis procreatorem esse volunt. Quod si ita est, non jam tertius a Cœlo Jupiter fuerit. Quomodo igitur ab omnibus non Ægyptiis tantum ac **108** Phœnicibus, verum etiam Græcis atque philosophis mens ista, rerum omnium architecta, in numinum suorum genealogia non nisi a Cœlo tercia recensetur? Atque his rationibus philosophi nostri commentum manifeste licet teneatur, idem tamen iis ipsis, quæ postea subjicit, clarius arguetur.

CAPUT XI.

Validissima Græcorum dogmatum confutatio.

« Porro, Junonem, inquit, Jovis uxorem esse finixerunt, quod ætheriam scilicet aeriamque vim Junonem appellant; æther enim subtilissimum ac tenuissimum aer est. » Enimvero, æthera Jovis esse mentem Orphei carmina pauce ante declarabant: nunc autem, quid æther ille sit interpretis nostri definit oratio, dum tenuissimum aerem illum esse pronuntiat. Atqui corpos sane aer est, multoque magis æther, ex quo manifeste Jovis mentem, licet tenuissimum, corpus tamen esse convincitur. Ecquis vero capere unquam ac persuadere sibi possit, corpus atque mentem rem unam et candem esse, quorum naturæ ex diametro, quod aiunt, terminum istorum oblitus ille fuerit, quorum expressa

... Mens verax, nullique obnoxius æther
Regius interita, qui cuncta moveat regitque
Consilio. Vox nulla potest, sonitus, nec ullus
Hancce Jovis sobolem strepitus, nec fama latere.

Quibus æthera Jovis esse mentem perspicue declaratur. Iste autem rursus ætheriam aeriamque vim Junonem esse tradit, moxque distinctione uiens ita subiungit: « Ac vis quidem, inquit, aeris universi, "Hæ, hoc est Juno, appellatione ab aere ducta, nominatur; ejus enim aeris, quem infra lunam modo illuminari, modo tenebris obsecurari videmus, Latona symbolum est, quippe qua lœbū quædam, id est oblivio, sit, partim quod animis illis, quos infra lunam procreari contingit, divini muninio oblio comitemur. Itaque mater Apollinis ac Diana, a quibus noctis illuminatio derivatur, eadem Latona nuncupari solet, » quibus aliud nihil significari tradit quam aerem luna inferiorem solis ac lunæ parentem esse, quippe, qui Latona sit. At enim, quomodo tandem aer parens eorum esse possit, qua illuminationis causæ sunt, presertim cum efficiatur ipse potius, quam efficiat? **109** Sol enim atque luna variam ac multiplicem in aere mutationem ac vicissitudinem efficiunt. Jam vero

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

“Ελεγχος ἴσχυρος τῷ Ἐλληνικῷ δογμάτῳ ἐπταῦδα.

Τὴν δὲ Ἡραν σύνοντα τῷ Δίῳ πεπαικίσαι, τὴν αἰθέριον καὶ ἀέριον δύναμιν Ἡραν προσειπόντες· Εἳτε γάρ καὶ διάθηρ ἀέρος λεπτομερέστατος, ἡ Ἀνωτέρω μὲν ἐδήλω τὰ ἔπη τὸν τοῦ Διὸς εἶναι τὸν αἰθέρα· νῦν δὲ διάλογος τί ποτέ εἴσι διάθηρ διορίζεται, ἀλλὰ λέγων εἴναι αὐτὸν λεπτομερέστατον· σώμα δὲ διάθηρ, καὶ πολὺ πρότερον διάθηρ. Οὐ δῆ νοῦς ἄρα τοῦ Διὸς ἐλλειγόντα σώμα τυγχάνων, εἰ καὶ πάντων λεπτομερέστατον. Καὶ πῶς ἂν ταῦτα ἐπινοθεῖν σώμα καὶ νοῦς κατὰ διάμετρον τοῖς φύσεσι διεστῶτα; Εἰτ' οὖς οὐδὲ δηνά τῶν ἐπώντων ἐπιλεγμένος διαρρήθη φροντῶν·

inter se se oppontantur? Deinde nescio quin pacto haec est apertaque sententia:

C Νοῦς δ' (85) ἀγνοεῖται, βασιλεῖος, δρόσιος αἰθήρ. Όμηδὲ τὰ κακά καὶ φράξεις οὐδέ τις αὐδή, Οὔτ' ἔρωτι, οὔτε κτύποι, οὐδὲ μή δοσα. Ή λιθεῖ Διὺς υἱα ὑπερμετέρα Κρονίωρα (86).

Δι' ὧν σαφῶς διάθηρ νοῦς ἀνείρεται ὥν τὸν Διός. Οὐ δὲ τὴν Ἡραν πάλιν τὴν αἰθέριον καὶ ἀέριον δύναμιν εἴναι φροντιστοῦ· ἐπειτα δαιπῶν ἐπιλέγεται· Καὶ τοῦ μὲν παντὸς ἀέρος ἡ δύναμις Ἡρα τονοντας ἀπὸ τοῦ ἀέρος κεκλημένη· τοῦ δὲ ὑπὸ σελήνην φωτιζομένου καὶ σκοτιζομένου ἀέρος ἡ Αἰτεών σύμβολον· λιθός γάρ αὐτῆν είναι διὰ τὴν κατὰ τὸν ὄντων ἀνασθησίαν· καὶ οὗ φυγαῖς ὑπὸ σελήνην γνομέναις λιθή ξυνομαρτεῖ τὸν Θεούς· καὶ διὰ τοῦτο καὶ μῆτρη Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος τῶν αἰτείων φωτισμοῦ τῇ νυκτὶ· Καὶ εἰ τούτοις ἡλίου καὶ σελήνης μητέρα διφοίν είναι τὸν ὑπὸ σελήνην ἀέρα· τοῦτο γάρ είναι τὴν Ἡραν. Καὶ πῶς ἂν διὰ τοῦτο μῆτρη τῶν αἰτείων φωτισμοῦ, μᾶλλον αὐτὸς γνύμνεος ἢ ποιῶν; Ἡλίος γάρ καὶ σελήνη ἀλλοτε δίλλων τὸν ἀέρα μεταβολουσι. Πάλιν δὲ προτῶν ἔχεις λέγει· Καὶ τὸ μὲν ἡγεμονικὸν τῆς χθονίας δυνάμεως, Ἱερία κέχληται, ἡ διγαλα παρθενικὸν ἐφ' ἐστίας πυρὸς· ἕδραντων καθὼς δὲ γόνιμος ἡ δύναμις, στραμμένους αὐτὴν γυναῖκας· εἰδει πρὸ ματῶν. Τὴν δὲ Τάξιν προ-

(85) Νοῦς δ'. Versus integritas postulat, ut supra, νοῦς δὲ γε, vel δὲ τε.

(86) Υπερμετέρα Κρονίωρα. Melius, ὑπερμετέρας Κρονίων, ut supra.

εἰπον τὴν τῆς πετρώδους καὶ ὁρέου γῆς δύναμιν Α τὴν δὲ ἀμήτηραν τὴν τῆς πεδινῆς καὶ γονίμου. Δημήτηρ δὲ τὰ μὲν δόλα κατὰ τὰ αὐτά ἔχει τῇ Τέξ-θενήνος δὲ, διὸ ή αὐτῇ κυεῖ τὴν Κόρην ἐκ Διὸς, τούτῃ τὸν κόρον ἐκ τῶν φρυγανῶν σπερμάτων. Διὸς καὶ κατέστηται ἂδειας αὐτῆς τοῖς στάχυσι, μήκανες τὸ περὶ αὐτὴν τῆς πολυγνοίας σύμβολον. » Κάνταῦθα πάλιν σκέψαι, τίνα τρόπον τὴν Πέλαγον μητέρα θεῶν λεγομένην, καὶ αὐτοῦ τοῦ Διὸς, κάτω που τερπὶ πέτρας καὶ γῆν καταβολήκε, καὶ πάντα ψύρων τὴν αὐτήν εἶναί φασι τῇ Δημήτῃ· πλὴν « διενήνοχε, καθόδη, φτελν., ἡ Δημήτηρ ἐκ Διὸς κυεῖ τὴν Κόρην ὥσπερ οὖν ἡ πατέρας γῆ τὸν κόρον ἐκ τῶν φρυγανῶν σπερμάτων. » Ίδοι σοι πάλιν δὲ Ζεὺς εἰς τὰ φρυγανῶδη σπέρματα μεταβολήται. Τούτοις ἔχεις ἐπιτυνάπτει λέγον· « Έπει δὲ καὶ τῶν εἰς τὴν βαλ-λοκαρνάν σπερμάτων ἦν τις δύναμις, ἣν ήτοι περὶ τοῦ κάτω τῆς πετράρειον λόν Ελέκτης κατὰ τὰς χειμερίνας τροπάς, Κόρη μὲν ἡ δύναμις ἡ σπερματοῦσση, Πλούτων δὲ ὁ ὑπὸ γῆν λόν θεός, καὶ τὸν ἀφανῆ περινο-στῶν κόσμον, καὶ τὰς χειμερίνας τροπάς· δεὶς ἀρτά-ζειν λέγεται τὴν Κόρην, ἢν ποθεὶς ἡ Δημήτηρ κρυ-πτομένην ὑπὸ γῆν. Τῶν δὲ ἀκροδύων, καὶ διλαῖς τῶν φυτευτικῶν ἡ δύναμις, Διόνυσος ἐνομάσθαι. » Όρα δὲ καὶ τούτων τὰς εἰκόνας. Σύμβολα γάρ ἡ Κόρη τέρψει τῆς προσβολῆς τῶν κατὰ τοὺς καρποὺς ὑπὲρ τὴν τὴν ἐκμύσεων δὲ διόνυσος κονῖτος μὲν πρὸς τὴν Κόρην ἔχει τὰ κέρατα, έστι δὲ θηλύμορφος, μηνύων τὴν περὶ τὴν γένεσιν τῶν ἄκροδύων ἀφρενθηλῶν δύναμιν. Πλούτων δὲ ὁ Κόρης ἄρπαξ κύων (87) μὲν ἔχει τοῦ ἀφανοῦς πόδου σύμβολον· τὸ δὲ αἰκῆπτον τὸ κοιλοῦν σημεῖον τῆς τῶν κάτω βασιλείας· δὲ κύων αὐτῷ δηλοῖ τὴν κύτιν τῶν καρπῶν, εἰς τρία δημητρίνην, εἰς τὴν καταβολήν, καὶ τὴν ὑποδοχήν, καὶ τὴν ἀνάστασην. Οὐ γάρ παρὰ τὸ τὰς κήρας ἔχειν πρὸς θυρῆν, δηλοῖς τὰς ψυχάς, κέληται κύων, διλλά παρὰ τὸ κεῖται, ἡ χορηγὸς (88) δὲ Πλούτων, δεῖν ἀρπάσω τὴν Κόρην. « Αττίς δὲ καὶ Ἀδωνίς τῇ τῶν καρπῶν εἰναι φύλαγχος προστάκοντες. » Άλλ. δὲ μὲν « Αττίς τῶν κατὰ τὸ ξερὸν προφανούμενας ἀνθόν, καὶ πρὶν τελεστογονῆ-ται (89) διαχέδονταν. » Οὖθε καὶ τὴν τῶν αἰδοῖον ἀποκεπτὴν αὐτῷ προσανθέσαν, μὴ φειδάντων ἀλλεῖν τῶν καρπῶν εἰς τὴν σπερματικὴν τελείωσιν· δὲ δὲ « Αδωνίς τῆς τῶν τελείων καρπῶν ἄκτομῆς σύμβολον. » Οἱ δὲ Σελήνης σύμβολοι τῆς πενυματικῆς κινήσεως, εὐκάλιπτα συμβαλλομένης τῷ παντὶ. Σύμβολα δὲ ἔστι τὰ μὲν φυλακῶν κοιταπόντων κατὰ τὴν κεφαλὴν τῆς οὐρανίου περιφορῆς, ἡ δὲ περικειμένη κόμη τοῦ κάτω μέρεων αὐτοῦ ὑπόδειγμα τῆς προσγένετος περὶ τὴν ἀριά παχύτητος. Έπει δὲ τῆς καὶ μαντικῆς δυ-νάμεως τις μέτοχος ἡ δύναμις, θέμις μὲν κέληται τῇ δύναμις, τῷ τὰ τεθίμενα καὶ ἀκάστηρ κείμενα λέ-

(87) Κύων. Mont., κύνα. E manuscr. alter, κύνη, κύνα μὲν. Alter κυνῆν, quae vera mihi lectio visa est. Orci enim galeam intelligit. Sane paulo post addit, canem aliud quoddam Plutonis symbolem fuisse.

(88) Η χορηγός. Si nihil omnino deest, legen-dum videtur η χορηγός, id est, qua, vel potius autem ita suppe intat. Plenius forte legi possit, παρὰ

ita deinceps iste prosequitur: « Id quod est, inquit, in terrena vi princeps atque primarium, Vesta no-minatur, cuius simulacrum virginæ specie juxta focum excitari colloقارique solet: quatenus autem secunda vis illa est, camdem uberumtenus muliebri forma expressam voluerunt. Et Opem quidem lapidosi ac montani, Cererem vero plani ejusdemque feracis soli vim appellarunt. Nam Ceres cum cetera plane omnia cum Ope communia habeat, tum hoc ab illa differt, quod ipsa Kóρη, Proserpi-na ex Jove, hoc est κόρον, recentem et tenellum ex creminorum ac ceterorum hujusmodi virgultorum seminibus ramum educat: quae causa etiam est, quamobrem ipsius effigies spicis coronetur, ac papaveribus, quae magnæ secunditatis symbola sunt, ambiatur. » Illic rursum vides, amabo, quemadmodum iste Opem illam, quae, cum ceterorum numismatibus, tum ipsius Jovis mater appellatur, deorsum in saxa terramque abjecerit, omniaque miscens atque confundens, eamdem illam fecerit quam Cererem, hoc tantum discrimine, quod Ceres, inquit, Proserpinam ex Jove pariat, quomodo scilicet planum terræ solum ex creminrum virgulorumque seminibus recens ac novellum germinet educit. Ecce tibi Jupiter in creminorum etiam ac virgulorum semina commutatus. Verum, quae sub-jungat, audiamus: « Et quoniam, inquit, eorum seminum, quae terræ committuntur, vis quædam et efficacitas est, quam sol ad inferius hemisphaerium progredivit, circa hiemale solstitium secum una deferat, Proserpina quidem vis illa est seminum conservatrix, Pluto vero sol, qui circa bruma sol-stitium, sub terram conuaneans, latenter et igno-tum orbe circumēundo peragrāt. Atque his Pro-serpinam rapuisse propterea dicitur, quan Ceres sub terra absconditam summio desiderio prosequatur. At vero fructuum vim, non eorum modo qui-hus ligni simile putamen est, sed etiam omnium omnino qui ex plantis oriuntur, Bacchum appella-ant. Ac mihi tu eorum imagines contemplore. Nam Proserpina quidem symbola fert existentium supra terram a semente germinū: Bacchus au-tem, cui communia sunt cum eadem Proserpina cornua, muliebri specie singitur, ut vim illam, quae plantarum fructibus inest, ex mascula feminineque conflatam significet. Pluto ille præterea, qui Proser-pinam rapuit, galcam gestat, quæ latenter igno-tumque polum repræsentet: truncum item muti-lumque sceptrum, quo ejusdem in manes 110 umbrasque imperium denotetur: canem denique habet, qui frugum designet procreationem, quæ tribus veluti partibus, semente facienda, eadem-

τὸ κεῖται τὴν γῆν, η χορηγός, vel potius οὖν χορηγός, ne mē τοι κυεῖν.

(89) Τελεστογονῆται. Haud temere verbum τε-λεστογονῶν repertas; sapere τελεστογονῶν. Forte τα-men οὐ istud iusseri aliquando possit, ut in εὐρειο-λογίᾳ pro εὐρειολογίᾳ, supra. Sane infra, pag. 119 eodem iterum modo scriptum reperitur.

que cum excipienda, tum ad extremum in herbam et culmum educenda continetur. Neque enim ex eo quod ipse κῆρας, hoc est animas, quas devoret, habeat κύνι, id est canis, appellatur, sed πάρ τὸ κυνί, hoc est a feto gravidoque terræ utero, cui progignendi vim Pluto suppeditat, cum Proserpinam rapit. Quin etiam Attis et Adonis aliquam habent cum iisdem frugibus proportionem. Et Attis quidem cum iis floribus comparatur, qui primo vere cum excludantur, nequid integrō maturoque fructū decidunt. Id quod in causa fuit, cur exēctum illum dicent, quo fructus eos designarent qui nondum vis seminalis essent maturitatem assecuti. Adonis autem maturarum frugum messem repræsentat. Jam Silenus spiritualis motus symbolum est, qui et ipse non parum universo conductit; et quidem ornatus capitis floribus ac splendore conspicuus, celestem conversionem; cæsaries vero ad partes ejusdem inferiores usque promissa, terrestri similem aeris crassitudinem utcunq; adumbrat. Et quoniam vis præterea divinandi quedam inerat, Themis ipsa nominarunt, quasi singulis tā tebœum, hoc est res fato constitutas eventurasque prænuntiet. Atque hunc in modum vim illam terræ tot symbolorum varietate explicatam venerantur; ac virginis quidem Vestæque nomine, quatevus ea centrum universi complectiatur; parentis, quatenus animalibus alimenta suppeditat; Opis, quatenus lapides generat, montibusque prominet; Cereris, quatenus virentia germina procreat; ad extremum Themidis, quatenus fundens oracula usui est. Vim autem semenis, quod ipsius in gremium effunditur, in Priapi speciem effinxere, sic tamen ut quod siccis frugibus producendis aptum esset, Proserpinam, quod vero ad humidiiores arboranque fetus pertineret, Bacchum appellarent. Sic igitur Proserpina quidem sementis tempore a Plutone, hoc est a sole sub terras comeante rapitur; Bacchus autem cum germinare incipit, idque pro qualitatibus iis, quibus illa vis afficitur, quæ tenebris adhuc, tametsi ad fructus excellentes productionem klonea, sub terra delitescit: tum vero suam ei virtutem commodat operam, quæ ut floribus excludendis prætest, Attis symbolo; ut autem maturatum frugum messi, Adonis nomine adumbratur. Præterea vis illa spiritualis, quæ universa permeat, Sileni; quæ vero cunctis paulatim educendis ac magis magisque præferendis continetur, Bacchantis **III** in speciem conformatur: quemadmodum etiam impetus, qui ad Venerem extimulat, Satyrorum effigie solet exhiberi. Atque hæc symbola sunt, quibus terræ vis insita declaratur. **I** Hæc nus ergo Porphyrius, quæ mihi brevius quidem, at necessario tamen commemoranda duxi, ne quid speciosæ philosophorum istorum doctrinæ nos latet. Habemus enim vero, ex nostri hujus interpretationis explicatione, Proserpinam quidem fructuum eorum vim nativam esse, qui jacto semine, Bacchum autem eorum, quæ ex plantis oriuntur: ver-

A γεν. Διὰ δὴ πάντων τούτων ἡ περὶ γῆν δύναμις, ἐξηγήσως τυχοῦσα. Θρησκεύεται· ως μὲν παρθένος καὶ Εστία, ἡ κεντρόφρος· ως δὲ τοκάς, ἡ τροφές· ως δὲ Ρέα, ἡ πετροποίης, καὶ δρειος· ως δὲ Δημήτηρ, ἡ χλωρόφρος· ως δὲ Θεμις, ἡ κρηπιδωθεῖς, τοῦ εἰς αὐτῆς κατιόντος στερεματικοῦ λόγου εἰς τὸν Πρίαπον ἔκτεταπομένους οὐ τὸ μὲν περὶ τοὺς ἥρωes καρποὺς Κόρη, τὸ δὲ κατὰ τοὺς ὑγροὺς καὶ τὰ ἀκρόβρυτα διδυνοῦς καλεῖται· τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλουτώνος τοῦ ὑπὸ Γῆν ἴσοντος Ἡλίου ἀρπαζομένης κατὰ τὸν σπόρον τοῦ δὲ Διονύσου κατὰ τὰ πάθη τῆς δυνάμεως ὑπὸ γῆν μὲν νεωτέρας καὶ καλλιγήνης βιλαστάντας ἀρχομένου, ἐπιμάχου δὲ τῆς κατὰ τὴν δινθήν δυνάμεως σύμβολον τὸν "Ἄττιν ἔχουσίς" τῆς δὲ κατὰ τὴν τελεσιουργίαν ἐκτομήν τὸν "Ἀδωνιν" καὶ τῆς μὲν πνευματικῆς διὰ πάντων δυνάμεως ως εἰς Σειληνὸν ἀναπλαττομένης, τῆς δὲ εἰς ἔκτασιν ἀπ' αὐτῶν παραγωγῆς, εἰς Βάκχην διπέρ δὲ τῆς εἰς τὰ ἀρροβίστας ἐρεβιζούστης δρῆτης, διὰ τὸν Σατύρον. Διὰ δὴ τούτων τῶν συμβόλων ἡ περγίσιος ἐκκαλύπτεται δύναμις. **II** Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ τόδε, δὲ καὶ ἀναγκαῖος ἐπιτεμένος παρατίθεται, εἰς τὸ μὴ ἀγνοεῖν ὅμας τὰ σεμνὰ τῶν φιλοσόφων. Οὕτω τοιγαροῦν κατὰ τὰ ἀποδεδομένα, Κόρη μὲν ἡ τῶν στορίμων, Διόνυσος δὲ ἡ τῶν ἀρρόδριων δύναμις καὶ τὸν μὲν ἀερινὸν ἀνθύνον δὲ Αἴτιες, Τὸν δὲ τελείων καρπὸν δὲ Ἀδωνίς σύμβολον. Τι δὴ οὖν χρή ταῦτα θεοποιεῖν, εἰς τροφὰς σωμάτων τῶν ἐπὶ γῆς ζῶντων πρὸ τοῦ τῶν διων θεού πεποιημένα; Τι δὲ θρησκεύεται τὴν περγίσιον δύναμιν προστήκην ἔτιν τὴν, οἵς φύσις· ἐστὶ φυγῆς οὐρανία, λογικῆ τε καὶ ἀθάνατος παρὰ τοῦ παμβασιάλεως τῶν διων. Θεοῦ, διανοίας δύμασι κεκαθημένος; θεωρητικῆ; Τὸν δὲ Σειληνὸν ἀκούον τὴν πνευματικὴν εἶναι κίνησιν, καὶ τὴν διήκονσαν διὰ πάντων δύναμιν, τοὐδὲ μὲν τὴν οὐρανίαν περιφορὰν διὰ τῆς κεφαλῆς ἐπιδιεκνύμενον, τοτὲ δὲ τὴν περὶ τὸν ἀρέα παγῆτηα διὰ τῆς λασίας κόμης τοῦ γενελοῦ· πῶς ἂν τις ἀνάσχοιτο τούτον μὲν δρόνον οὐδεμᾶς τξιώμενον σεβαστὸν τιμῆς, δὲ ἔχρην πρὸ τῶν πάντων θεοποιεῖν, "Ἀδωνιν" δὲ καὶ Διόνυσον, τοὺς καρποὺς δηλαδὴ καὶ τὰ ἀκρόβρυτα, θεοποιουμένους; Τίς δὲ ἀν υπομένειν σεμνολογουμένους ἀκούοντας Σατύρος καὶ Βάκχας, τὰ ἐν ἀνθρώποις αἰολρά καὶ ὀκλαστα πάθη; εἰ δὴ οἱ μὲν ἔδηλοι τὰς εἰς τὰ ἀρροβίστα ἐρεβιζούστας ὅμρας οἱ Σατύροι, αἱ δὲ Βάκχαι τὰς εἰς ἔκτασιν τῶν περὶ ταῦτα συμβαντούσας παραγωγάς. Καὶ τι δεῖ κατὰ μέρος ἔχοστον ἀπελάγχειν, ἐπιδραμεῖν δέον ως ἀν μηδὲν τιμῆς τῶν ἀπόρρητων λανθάνην, καὶ τὴν τῶν ἔχεταις ἐπιτεμέσθαι φυσιολογίαν; ἢν ἔκτείθεται δὲ δηλωθεῖς συγγραφεῖς, τόνδε ἐπεξιῶν τὸν τρόπον· **III** Τὴν δὲ ὄροποιούν διηγη δύναμιν Ἡκελανὸν προσείπον, τὸ σύμβολον αὐτῆς Τρίθην ὀνομάσαντες· τῆς δὲ ὀλης, ἡ μὲν τῶν ποτίμων πεποιημένη Ἀχελῷος αὐτοῖς κέχωσται, ἡ δὲ τῶν θαλασσῶν Ποσειδῶν πάλιν τῆς θαλασσοποιεῖ, καθὼς γεννητική, Ἀμφιτρίτης οὖστες. Καὶ αἱ μὲν τῶν γλυκῶν ὄδατα μερικαὶ δυνάμεις Νύμφαι, αἱ δὲ τῶν θαλασσῶν Νηρεῖδες κέχωνται. Τοῦ δὲ πυρὸς τὴν δύναμιν προσείποντες Ἡφαιστον, ἀνθρωποειδὲς μὲν αὐτοῦ τὸ ἀγαλμα πεποιήκασι

τελον δὲ περιθέσαν κυάνεον, τῆς οὐρανού σύμβολον περιτρόπος, ἐνθα τοῦ πυρὸς ἔστι τὸ ἀργοεῖδές τε καὶ ἄκρωνέστατον. Τὸ δὲ εἰς γῆν κατενεχθὲν ἐξ οὐρανοῦ πέρι ἀπονώτερον, δεδμενὸν τε στηργήματος καὶ βάσεως τῆς ἑφ' ὄλης¹ δεινῶν καλύπτου, θλῆς δεδμενὸν εἰς ὑπέρεισμα. Καὶ ἡλον δὲ τὴν τοιάνθη δύναμιν ὑπολαβόντες, Ἀπόλλωνα προσέπιπον, ἀπὸ τῆς τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ πάλσων. Ἐνιέναι δὲ ἐπάδουσαν (90) αὐτῷ Μέσου, ἢ τε ὑποσελήνος σφράγα, καὶ αἱ ἐπτὰ τῶν πλευντῶν μίλα (90), καὶ ἡ μίλα τῆς ἀπλανοῦς. Περιθέσαν δὲ αὐτῷ τὴν δάφνην, τοῦτο μὲν διὰ πυρὸς πλῆρες τὸ φυτόν, καὶ δὲ τοῦτο ἀπεκθέτη δέδμοις, τοῦτο δὲ διὰ λίλων καυμάτων, εἰς παράστασιν τοῦ προφρεύεντος θεοῦ. Καθὼς δὲ ἀπαλεξίκανδρος, ἀστοὶ τῶν ἐπιγείων ὁ ἥρως, Ἡρακλέα (91) αὐτὸν προσέπιπον, ἐκ τοῦ κλεῖσθαι αὐτὸν πρὸς τὸν δέρα, ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν κόντα. Δώδεκα δὲ δόλους ἔκμορφειν ἐμβοτοίσισαν, τοῖς κατὰ τὸν οὐρανὸν διαιρέσωσας τῶν ζωῶν τὸ σύμβολον ἢ τὸ μὲν βάτκτρον δεδώκασται, τῆς τῶν καμψῶντων ὑπερείσων καὶ ἀναστάσεων· ὁ δὲ δρις περιστέρεται τῆς περὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν φυχὴν οὐστρίας φέρων σημεῖον (καὶ μήν γύριστάντες τὴν τὸν κόστον οἱ φυσικοί, τὰ περὶ τὴν γῆν θυστώμενα τῶν ζώων, τῆς παγύτητος καὶ γεύσους γιτάσταντο οὐσίας²) πνευματικῶν τοῖν τὸ ζῶνταν ἔστι, καὶ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἀποδένεται· δοκεῖ δὲ καὶ λεπτικῶν τοῖν εἶναι· τῆς γὰρ δύσυδορκας εὑρετὸς φάρμακον, καὶ μυθεύεται τῆς ἀναβίωσεως εἰδέναι τινὰ βοτάνην. Τῆς δὲ ἀξόνης καρπούς πεπάντες ἡ πυρὸς δύναμις, διήνεσε· (93) κάλπες τοῦ ἕπερώς, ἡ τῶν ὑγροποιῶν καρπῶν δύναμις, ἡ πάρτος περιδίνειν, ἡ διανείνειν τὸν ἥμιλον τὴν κατὰ τὸν οὐρανὸν περιφοράν³ ἢ δὲ περὶ τὰς ἔρας τοῦ κόστου περιπολεῖ, καὶ χρόνον ἔστι τοιητικῆς, καὶ καρφῶν δὲ ἥρως, Ὅρος κατὰ τοῦτο κέκληται· τῆς δὲ ἀξόνης τοῦ πλανητῶν διπτῶν πρὸς τὰ ἀπλανῆ, καὶ πρὸς διπλά τὰ συνέχων ἀρμόνιαν. Νοεῖ αὐτενὶ illi, ut hominibus, quantumcū capere possint, χαρτούς, καὶ θυμούς, καὶ ἀρμονίας ἐνδεσμούς, διὰ λόγου καὶ δόκης⁴ τεινόντων πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς συνεργούντων κατάγουσα, παραμορθουμένην καὶ κριούσαν ἡμῶν τὸ ταραχῶδες, καὶ τὸ πλανημένον ὄχλον τὸ ἐνδελατικάνακαλούμενόν ἐπεικῶς, καὶ καθιστάσαν· male enim καθιστάσαν.

(90) Ἐρρέα δὲ ἐπάδουσαν, etc. Plutarch. Sympos. lib. viii, quest. 14, multa de novenario Musarum numero, ubi etiam haec, Porphyrianus minus aliena: Μόσσας δὲ εἰσιν (f. Ἑνετοῦ) ὅπιτον σφράγεις δὲ τὸν περὶ γῆν εἴλαγε τόπον. Tum celestibus id muneric attribuit, ut πλανημένων διπτῶν πρὸς τὰ ἀπλανῆ, καὶ πρὸς διπλά τὰ συνέχων ἀρμόνιαν. Nonne autem illi, ut hominibus, quantumcū capere possint, χαρτούς, καὶ θυμούς, καὶ ἀρμονίας ἐνδεσμούς, διὰ λόγου καὶ δόκης⁴ τεινόντων πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς συνεργούντων κατάγουσα, παραμορθουμένην καὶ κριούσαν ἡμῶν τὸ ταραχῶδες, καὶ τὸ πλανημένον ὄχλον τὸ ἐνδελατικάνακαλούμενόν ἐπεικῶς, καὶ καθιστάσαν· male enim καθιστάσαν.

(90) Forte delendum μίλα. Enit.

(91) Ἡρακλέα. Macrob. Saturnal. lib. i, cap. 20, hæc de re pluribus, aliunde tamen Herculis etymologiam accessens. *Heraclēs enim, inquit ille, quid si adit est, nisi Heras, id est Aries, decus, id est gloria? quæ porro alia gloria est, nisi solis illuminatio? etc.* Hanc notationem, vulgarem licet atque

A norum item flosculorum Attin, non secus ac matu-
raru[m] frugum Adonim symbolum existere. Quorū
sum ergo rebus iis divinitas affligatur, quas uni-
versi conditor moderatorque Deus alendis iis, quæ
in terra versantur, aninantis procreavit? Aut
quomodo vim terrestrem venerari non deceat, qui
animus sortiti sumus natura celestem, ratione
preditum, immortale, atque ejusmodi, qui Deum
ipsum universorum regem purgat intelligentie
oculis contemplari possit? Deinde, qui Silenus
audiat spiritalem esse motum, vimque omnia per-
vadentem, eumque modo capite celestium orbium
conversionem, modo hispidiore ac densiore barba
erassitudinem aeris ostendere; fieri ne possit, ut
a quo animo ferat eum absque omni religioso cultu
indigne præteriri, quem relictis omnibus Deum ha-
bere oportebat, Adonim autem atque Bacchum, fru-
ges scilicet arborumque fetus divinis honoribus
consecrari? Præterea quisquam ne audire sine au-
rium offensione possit, satyros et bacchas, fa-
cundrum effrenatarumque hominis libidinum nominibus
ad aliquam honestatis et gravitatis speciem expli-
cari? Satyri enim, inquit, impetus illos, qui ad
venerem stimulant, bacchæ vero fieri solitam partiu-
lum earum, quib[us] veneri indulgetur, extensionem
referebant. Sed enim, quid attinet singulis istis
seorsum resellendi immorari, cum satius utique
fuerit, ne quid nos ex arcani reconditisque myste-
riis fugiat, naturalem eorum, quæ postea sequun-
tur, a citato scriptore allatum expositionem per-
currere breviter, et in compendium summaque
colligere? Sic ergo proseguitur: «Vim autem aquas
efficiendi universam, Oceanum, ejusdemque sym-
bolum Thetyn nominarunt; ita quidem, ut quæ
ad bibendum faciles et opportunas elaborat, Achelous; quæ marinas, Neptunus: eademque vis, qua-
tenus ad generationem 112 apta est, Amphitrite
habeatur. Ac singulares quidem aquarum dulcium
virtutes nymphæ, marinaram autem, Nereides ap-
pellantur. Porro vim ignis Vulcani nomine expres-
serunt, ejusque simulacra hominis in speciem con-
figurato caruleum pileum indiderunt, que cele-
stem illam conversionem denotarent, ubi primige-
contritam, Etymologicum magnum repudiat; sed mi-
nus recte, ni fallor. Alias tamen complices assert
non minus exquisitas, in quibus præcipue dñe:
altera, ut dictus sit παρὰ τὴν δρα, καὶ τὸ κέλεος
quasi ἐν τῇ γῇ ἐνδόθεος: altera παρὰ τὸ ἥρα, καὶ τὸ
κάλεος, juxta illud Phœbī oraculum,
Ἡρακλεῖαν (f. Ἡρακλῆ) δὲ σε Φοῖδρος ἐπώνυμον
[ἐξορυδίσει].
*Ηρα τὰρ ἀνθρώπους σφράγα, καὶ δέος δεσμὸν ἔτενε.
*Ηρα πέρειν, ἀντὶ τοῦ, καρπέσσαι, notum ex Homo-
ro ejusque interpretē Eustathio.

(92) Τῆς δὲ σωτικῆς. Macrob. lib. i Saturn., cap. 20, multa in hanc sententiam.

(93) Διάνυσος. Vide eundem Macrob. eodem
lib. i, 18, ubi hanc in rem Orphei loca Iuo pro-
fert admodum insignia. Prior est:

... Διάνυσος δὲ ἐπεικῆθη,
Οὐρεῖα διετίσαι κατ' ἀστέρα παρόρον Οὐρυπότον.
Posterior, multa ex Bacchii ornamentis et insig-
nibus, eidem Soli κατ' ἀλληγορίαν attribuit.

nus et ab omni facie purissimus ignis domicilium A γίνης φωτεῖς τὸν πορφυροῦν χιτῶνα ποιούμενοι σύμβολον, τὸ δὲ ἔχρωτηριασμένον σκῆπτρον τῆς κάτω δύναμεως, τὸ τε σχῆμα τῆς χειρὸς τοῦ μεταχωρεύειν εἰς τὸ ἀφανές. Οὐ δὲ Κέρβερος τρικέφαλος μὲν, οὐ τρεῖς αἱ δινα χώραι ἥλιον, διπολοῦ, μετημέριζα, δύσις. Τὴν δὲ σελήνην, παρὰ τὸ σέβας ὑπολαδόντες, Ἀρτεμίν προστηγόρευσαν, οἰον ἀερότομον. Λοχία τε ἡ Ἀρτεμίς, καίπερ οὖσα παρθένος, διτὶ τῆς νουμηνίας δύναμις προσβετικὴ εἰς τὸ τίκτειν. Οὐτέ δὲ Ἀπόλλων ἐν ἥλιῳ, τούτῳ Ἀθηνᾶ ἐσλήνῃ· Εστὶ γάρ της φρονήσεως σύμβολον, Ἀθηνᾶ τις δὲ ἡ σελήνη πάλιν, τῆς περὶ αὐτὴν μετασχατίσεως, καὶ κατὰ τοὺς σχηματισμοὺς δύναμεως. Διὸ τρίμορφος ἡ δύναμις, τῆς μὲν νουμηνίας φέρουσα τὴν λευχέμονα καὶ χρυσοσάνδαλον, καὶ τὰς λαμπάδας ἡμέας· δὲ καὶ Β λαθος, δὲν ἐπὶ τοῖς μετεώροις φέρει, τῆς τῶν καρπῶν κατεργασίας, οὓς ἀντερέρει· κατὰ τὴν τοῦ φωτεῖς παραύσην· τῆς δὲ ἀν πανσελήνου ἡ χαλκοσάνδαλος σύμβολον. Ή καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ κλάδου τῆς δύνης λάθον διὰ τις αὐτοῖς· τὸ δέ μετυπον, ἐπὶ δὲ τοῦ μήκωνος τὸ γόνιμον, καὶ τὸ πλήθος τῶν εἰστικόμενων εἰς αὐτὴν φυγῶν, ὕστερεις πάλιν, διτὶ πόλεως δικήρων σύμβολον. Τέλον δὲ φέρει καθάπερ ἡ Ἀρτεμίς διὰ τὴν τῶν ὁδίων δύντηται. Πάλιν δὲ αἱ Μοῖραι ἐπὶ τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἀναφέρονται· ἡ μὲν Κλωθὼ ἐπὶ τὴν γεννητικὴν, Λάχεσις δὲ κατὰ τὴν θρηπτικὴν, Ἀτροπος δὲ ἡ κατὰ τὸ ἀπαρατητὸν τοῦ θεοῦ. Συνοικίζουσι δὲ αὐτῇ καὶ τὴν τῶν καρπῶν γεννητικὴν δύναμιν, ἡπερ ἐστὶ Δημητῆρ, δύναμιν διμοπούσαν αὐτῇ. Καὶ ἐστὶ συνεκτικὴ τῆς Κόρης ἡ σελήνη. Προσοικίζουσι δὲ καὶ τὸν Διόνυσον διὰ τε τῶν ςερπάτων ἔκφυσιν καὶ διὰ τῶν νεφῶν τόπον τὸν ὑποκείμενον τοῖς κάτω μέρεσι. Τὴν δὲ τοῦ Κρόνου δύναμιν νωκλῆτη καὶ βραδεῖαν καὶ φυγῶν κατέλεν, διὸ τὴν χρόνου δύναμιν αὐτῷ προσανέστουσαν· διποτιστοῦσαν τε αὐτὸν ἐστῶτα, πολιθρὸς ἐμφασιν τοῦ γηράσκειν τὸν χρόνον· τὸν δὲ καιρὸν σύμβολον οἱ Κούρητες, τὸν Κρόνον βουκαλοῦντες, διτὶ διὰ τῶν καιρῶν διχρόνων παροδεῖνται. Τόν δὲ Ὅρων, αἱ μὲν διλυμπάδες εἰσὶ τοῦ ἥλιου, αἱ καὶ ἀνοίγουσι τὰς κατὰ τὸν δέρα πώλιαν, αἱ δὲ ἐπιχθόνιοτες Διμήτρος· καὶ κάλαβον ἔχουσι, τὸν μὲν τῶν ἀνθῶν σύμβολον τοῦ έαρος, τὸν δὲ τῶν σταχύων τὸν θέρους. Τοῦ δὲ Ἀρεος, τὴν δύναμιν καταλαβόντες διάπυρον, πολέμων ποιητικὴν καὶ αἰματουργὸν, βλάπτειν τε καὶ ὑψελεῖν δύναμένην ἐποιησαν. Τὸν δὲ τῆς Ἀφροδίτης διάτρεψαν ὕερσαντες γενεσιουργὸν, ἐπιυμίλας τε καὶ γονῆς αἰτιον, γυνάκη μὲν ἀνέπλασαν διὰ τὴν γένεσιν, ὄφαλον δὲ, διτι καὶ Ἐσπερος,

• Ιο αὐτῆς.

Quod autem in sole Apollo, hoc ipsum Mierva in luna est, quod illa prudentia symbolum iustar cuiusdam Minervæ sit. Eamdem rursum Hecate nominant, ob formæ, quam in ea cernimus, varietatem, cui vis etiam diversa respondeat. Itaque sic ea vis triplici forma figuraque distinguitur, ut novilium quidem alba veste, aureis sandaliis, facibusque successis repræsentet; calathus autem is, quem ipsa gestat, ubi altiore in locum subiecta jam est, frugum maturitatis, quam iis circa luminis incrementum alendis efficit; æreus denique sandaliorum color plenilunii symbolum habeatur. Nam lauri quidem ramum, speciem ejus igneum, papaver autem, cum ejusdem fecunditatem, tum vero animorum, qui eam velut urbem aliquam incolunt, multitudinem interpretari commode possit: urbis enim symbolum papaver est. Eadem arcum ut Diana ferre solet, quo acutissimi partus dolores adumbrantur. Quinetiam Parca ad vim illius multiplicem referuntur. Nam Clotho ad generandi, Lachesis ad alendi vim pertinet, Atropos denique inexorabile hujus deæ numen significat. Præterea frugum educendarum vim ad lunam adjungunt, nempe Cererem, quæ novis ipsam viribus augeat; simulque Proserpinam a luna contineri volunt. **114** Bacchum etiam cum ea sede domicilioque conjungunt, partim ob cornuum eruptionem, partim ob nubium regionem inferioribus partibus subiacentem, ad id faciendum adducti. At vero Saturnum lentiore ac segniore vi eademque frigidiore prædictum esse cum viderent, temporis vim assignandam ipsi et consecrandam putarunt, eoque imaginem illius stantem canamque fixerunt, ut proprium temporis scium indicarent. Et *xapōv* quidem, hoc est occasionum varietatem Curetes Saturni nutritiis repræsentant, quod per illam quasi occasionum vicissitudinem tempus incedere progedicte videatur. Horarum autem aliæ celestes, et quedam solis administra sunt, quippe quæ celi portas resercent; terrestres aliae, quæ Cereris tribuuntur, dupliceis generis calathos ferunt, alium floribus plenum, qui veris, alium spicis, qui zodiaci symbolum sit. Quod vero Martis igneum esse vim intelligenter, eamdem ipsi concitandis bellis et cruori effundendo præsesse, adeoque, plurimum vel detrimenti vel utilitatis afferre, dixerunt. Stellam autem Veneris cum efficienda generationi aptam, et cupiditatis seminisque causam esse amadaverterent, eam mulieris quidem specie generationis exprimente gratia fixere, forma vero per elegantia, quod eadem Vesper quoque sit,

"Ος καλλιστος ἐν οὐρανῷ ἱστάται δεσπότης.

Kai τὸν Ἐρωτα μὲν παρίστασαν διὰ τὴν ἐπιθυμίαν· σχίπτεν δὲ παστούς καὶ τὸ μήριον, διὰ γονῆς αἰτία καὶ ἀκθρέψεως ἡ δύναμις. Ἔτι δὲ ἀπὸ θαλάττης, σπογεῖον δύλγρου καὶ θερμοῦ, καὶ πολλὰ κινουμένου, καὶ διὰ τὴν συγκίνησιν ἀφρῶντος, τὸ σπερματικὸν αἰντέρμενον. Τοῦ δὲ λόγου, τοῦ πάντων ποιητικοῦ τε καὶ ἔρμηντακού, δὲ Ἐρμῆς παραστατικός. Οὐ δὲ ἴντεταμένος Ἐρμῆς δηλοὶ τὴν εὐτὸνίαν· δεῖκνυστε δὲ καὶ τὸν σπερματικὸν λόγον τὸν διήκοντα διὰ πάντων. Αἰτίαν δὲ σύνθετος λόγος, δὲ μὲν τὸν ἡλικὸν Ἐρμῆς· Ἐκάπι δὲ ὁ σελήνης· Ἐρμόπαν δὲ δὲν τῷ παντεκτάκτῳ πάντων γάρ δὲ σπερματικὸς καὶ ποιητικός. Εὐθετος δὲ καὶ οὖν μεξέλην, καὶ παρ' Αἰγυπτίοις δὲ Ἐρμάνουδις. Ἐπειδὴ καὶ τῆς ἀρώσης ἡ δυνάμις δὲ λόγος, ταύτης δὲ Ἐρωτὸς παραστατικός. Διὸ παλὲ μὲν τὸν Ἐρμόδην Ἐρωτα, νήπιος δὲ διὰ τὰς αἰγαῖονς περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἐμπτυκόντων αὐτῶν. Τοῦ δὲ παντὸς τὸν Πλάνην σύμβολον θέντος· τὰ μὲν κέρατα δύοτες σύμβολα τὴλοι καὶ σελήνης, τὴν δὲ νερῆδα τῶν κατ' οὐρανὸν δεσπέρων, ἡ τῆς τοῦ παντὸς ποιητικῆς.

Kai τὰ μὲν Ελληνικὰ τοιάντα φησιν ξεῖν inest, ei repræsentanda Cupidinem adhibuerunt. Itaque Mercurii quidem filius Cupido est, idemque posito, propter repentinum illos impetus, qui varias in cupiditates præcipitem cum rapiunt. At extremum totius symbolum universi **115** Pana statuere, cui attributa cornua solem atque lunam, hianuli vero pellis ant coelestium siderum, aut universitatis hujus varietatem repræsentent. » Ac de Graecarum fabularum explicatione hactenus Porphyrius.

Tὰ δὲ τῶν Αἰγυπτίων πάλιν τοιάντα φησιν ξεῖν Jam vero Ἑgyptiorum theologiam sequentibus σύμβολα. Τὸν δημιουργὸν, δὲν Κνήφ (94) οἱ Αἰγυπτίοι notis adumbratam esse tradit. Effectricem illam

* Ιο. ἄκαδ. 8d.

(94) Κνήφ. Non Enēp., ut ut est apud Pierium. Affinis Hebreæ vox τῆν, id est εἰα; quæ præsumit a Porphyrio numeris hujus insigne ponitur.

rationem, quæ ab ipsis Cneph appellari solet, humana specie configurant, colore cœruleo, eoque nigricante, cingulum ac sceptrum manus tenentem. Huic in capite regina ex penna galericulæ est, quod ejusmodi ratio abdita fere obscuraque lateat, summoque inveniri labore vix possit, eademque viæ fons ac regina cum sit, tam vero intelligente quadam ac spirituali motu cœatur, quem maxime penna illa in capite sita referat. Hunc porro deum ex ore ovum effusisse narrant, ex enone satnam alium esse Deum, qui ab iis Phtha, Vulcanus a Graecis nominetur. Ovum autem illud mundum interpretantur, eique numini ovem consecrarunt, quod veteres ad potum lacte uterentur. Ipsius vero mundi ejusmodi finxere simulacrum. Humanam similiiter in speciem conformatum est, conjunctos inter se commissisque pedes habet, vestem multiplici colore textam, et ab humeris deorsum ad pedes usque promissam gestat, summoque capite sphæram auream sustinet: partim quod mundus sedem nunquam mutet, partim quod rotundam formam præ se ferat, partim etiam ut variam astrorum naturam adumbrarent. Idem aliquando solem hominis cuiusdam navigium crocodilo impositum consendentis symbolo representant: ut navigium quidem, institutum in humida mollique regione motum significat; crocodilus vero, aquam illam ad bibendum facilem, per quam sol feratur: itaque per humidum ac suavem aeren solis conversionem fieri declarare voluerint. Telluris autem cum cœlestis, tum etiam terrene vim, Isin nuncuparunt, idque propter Iostyra, hoc est æquitatem æquitatis omnis ac justitiae fontem. Ac cœlestem quidem ipsi lunam, terrestrem vero, terram hanc, in qua degimus, frangimque parentem esse volunt. Ceterum Ægyptiorum Isis ex ipsis est, quam Cererem Graeci vocant, quemadmodum qui a Gracis Proserpina Bacchusque nominantur. Iudem apud Ægyptios Isis et Osiris appellari solent. Porro ut eadem Isis non modo fructibus iis, quos sua terra sinu complectitur, alimentum suppeditat, sed etiam novis eos incrementis auget, sic Osiris apud Ægyptios, vim ad fructus educendos potentem representat, quam ipsi fletu leuise quodammodo et placare conantur, cum ea, partim 116 semente tñm alendis corporibus nostris consumuntur. Quanquam in quoque Nili efficiacitatem virtutemque significat; hoc tamen discrimine, quod ubi terrenam ipsi tellurem denotare volunt, tum Osiridis nomine fructuum parens Terra intelligi debeat: ubi vero cœlestem, Nilum idem Osiris exhibeat, quem originem e coelo ducere commemorant, eoque luctu similiiter prosecuantur, quasi vim ejus certis deficientem et exhaustam intervallis conciliare sibi ac placare velint. Isis autem illa, cuius cum Osiride congressiōnem fabule celebrant, Ægyptia terra est, ac propterea cum æquari ipsa uterunque gestare, ac demum fructus procreare dicuntur, tum etiam Isidis conjux, similque frater ac filius Osiris esse pertibetur.

* Ior. alporsa.

(95) Φᾶ. Ergo, qui Phœnicibus lib. 1. tit. 40, pag. 55, Chrysor dicebatur, Ægyptiis Phtha, dictus est Vulcanus. Hebreæ vox πενθε, hoc est aperire, aut solvere, satis, opinor, et cum Ægyptiaca, et cum ignis vi atque natura plane ñalutusq[ue] convenit.

(96) Φύσις. Mon.:, ðένω, melius ut videtur.

(97) Ήλιος ε. Genusus est ille Clement. Alex.

A προσαγορεύουσιν, ἀνθρωποειδή, τὴν δὲ χροῖν ἐκ κυανοῦ μελανοῦ ἔχοντα, κρατοῦντα ζῶντα καὶ σῆπτρον· ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πτερύν βασιλείου περιζέλεν, διτὶ λόγῳ δυσεύρετος καὶ κερυμμένος, καὶ εὖ φαντεῖ, καὶ διτὶ ζωποῖς, καὶ διτὶ βασιλεῖς, καὶ διτὶ νοερῶς κινεῖται· διὸ τὸ πτερύν φύσις ἐν τῇ κεφαλῇ κεῖται. Τὸν δὲ δεῦτον ἐκ τοῦ στόματος προσεβάλει πατεῖν ἄνδρα, ἐξ οὗ γεννᾶσθαι θεῖν, διὰ τὸ προσαγορεύουσα Φθᾶ (95), οἱ δὲ Ἑλλήνες Ἡφαιστον· ἀρμηνεύειν δὲ τὸ ἄνδρα τὸν κόσμον. Ἀφέρεται δὲ τῷ θεῷ τούτῳ πρόσβατον, διὰ τὸ τοὺς παλαιοὺς γαλακτοποτεῖν. Αὐτοῦ δὲ τοῦ κόσμου τὸ δεῖκτελον τοιύδε ἀνέπλασαν. Ἀνθρωποειδές έστιν δηλαμα, τοὺς μὲν πόδας συμβεβηκότες ἔχον, διπλῶν δὲ μέρει ποδῶν πτεριζόντων περιβελμάντων· ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς σφαιραν ἔχει χρυσῆν, διὰ τὸ μὴ μεταβανεῖν, καὶ διὰ τὴν διπλῶν ποικίλη φύσιν (96), καὶ διτὶ σφαιροειδῆς δὲ κόσμος. "Πλιον δὲ (97) σημαίνουσι ποτὲ μὲν διτὶ ἀνθρώπους ἐπιβεηκότος πλοίου, ἐπὶ χροκοδεῖλου κειμένου. Δηλοὶ δὲ τὸ μὲν πλοῖον τὴν ἐν ὅγρῳ κίνησιν· δὲ δὲ χροκοδεῖλος πότιμον ὕδωρ, ἐν φύσεις δὲ ἡλίος. Ἐστιμαντεῖ τοινῦν δὲ ἡλίος δὲ ἀρέος ὑγροῦ καὶ γλυκός τὸν περιπλόκον ποιεῖσθαι. Τῆς δὲ οὐρανίας γῆς καὶ τῆς χθονίας τὴν δύναμιν Ἱστιν προσέπιον διὰ τὴν Ιστητικήν, ἀφ' ἣς τὸ δεῖκτελον οὐρανίαν δὲ τὴν σελήνην, χθονίαν δὲ καὶ γῆν καρποφόρον, ἐν δὲ κατοικοῦμεν, λέγουσαν. Τὸ δὲ αὐτὸν δύναται Δημήτηρ πατὴρ Ἑλλήσι, καὶ Ἰσις πατὴρ Αἰγυπτίοις. Καὶ πάλιν Κόρη, πατὴρ Ἀλιστοῖς καὶ ἴδωνσις, καὶ Ἰσις καὶ Οστις πατὴρ Αἰγυπτίοις. Αὕτη δὲ τρέψουσα καὶ αἴρουσα· τὰ δὲ γῆς· δὲ δὲ Οστήρις πατὴρ Αἰγυπτίοις τὴν κάρπιον παρίστησα δύναμιν, ἥν θριψίς ἀπομείλεσσαντα εἰς τὴν ἀφανεσμένην ἐν τῷ σπέρμῳ, καὶ οὐφ' ἡμῶν καταναλισκομένην εἰς τὰς τροφάς. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἀντὶ τῆς ποταμίας τοῦ Νείλου δύναμες· διὰ δὲν μὲν τὴν χθονίαν γῆν σημαίνων, "Οστήρις η κάρπιον λαμβάνεται δύναμις· διὰν δὲ τὴν οὐρανίαν, "Οστήρις έστιν δὲ Νείλος, διὸ οὐρανού καταφέρεσσι οἰονται πενθοῦσι δὲ καὶ τοῦτον, ἀπομείλεσσόν την δύναμιν λήγουσαν καὶ ἀναλισκομένην. · Η δὲ ἐν τοῖς μόνοις μαργομένη τῷ Οστήριδι Ἰσις ἡ Αἰγυπτία ἔστι γῆ· διόπερ ισούται, καὶ κυεῖ, καὶ ποιεῖ τοὺς καρπούς, διὸ ἀντὶ τῆς Ἰσιδος· Οστήρις, δὲ δεῖλρες, καὶ υἱὸς παραδέσσεται.

D facienda, terræ septula visceribus evanescit, partim aliendis corporibus nostris consumuntur. Quanquam in quoque Nili efficiacitatem virtutemque significat; hoc tamen discrimine, quod ubi terrenam ipsi tellurem denotare volunt, tum Osiridis nomine fructuum parens Terra intelligi debeat: ubi vero cœlestem, Nilum idem Osiris exhibeat, quem originem e coelo ducere commemorant, eoque luctu similiiter prosecuantur, quasi vim ejus certis deficientem et exhaustam intervallis conciliare sibi ac placare velint. Isis autem illa, cuius cum Osiride congressiōnem fabule celebrant, Ægyptia terra est, ac propterea cum æquari ipsa uterunque gestare, ac demum fructus procreare dicuntur, tum etiam Isidis conjux, similque frater ac filius Osiris esse pertibetur.

locus. Strom. v, aliqua tamea ex parte dissimilis. Al-

γυπτων, inquit, οἱ μὲν ἐπὶ πλοίου, οἱ δὲ ἐπὶ χροκ-

οδίου τὸν ἡλίον δεῖκτελον. Εμπανουσοὶ δὲ, διὰ δὲ

ἡλίος δὲ ἀρέος γλυκεροὶ καὶ τύρων τὴν πορείαν

ποιούμενοι, γενεῖ τὸν χρόνον, διὰ αἰνίσσεται δὲ χροκ-

οδίους διὰ τινὰ ἀλλιαντικαταστήσεται. Ceterum

τὸ ποτὲ μὲν, ἵνα sequent, προτις δικτύοντος εσ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

Περὶ τοῦ κατὰ τὴν Ἐλεφαντίνην ἀγάλματος.³

Κατὰ δὲ τὴν Ἐλεφαντίνην πόλιν (98) τετίμηται ἀγάλμα, πεπλασμένον μὲν, δὲλλα • ἀνδρεῖσκον καὶ καθῆμενον, κινοῦντα τὰς χρούνας, κιναλήν δὲ κριοῦ κακτημένον, καὶ βασικτον, κέρατα τράχεια ἔχον, εἰς ἴπποτας κύκλος δισκοειδῆς. Κάθηται δὲ, παρακειμένους κεραμέους ἄγγειον, ἐφ' οὐδὲνθρωπον ἀνατάλασσεν. Αὗτοι δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ κριοῦ πρόσωπον ἔχειν καὶ αἰγῆς κέρατα, τὴν δὲ Κριῷ σύνδονον ἥλιον καὶ σελήνην⁴ τὸ δὲ ἐκ κυανοῦ χρῶμα, τοῦ δὲ ὑδραγώδης ἐν ἀνθεψῃ τῇ σπλήνῃ. Τὸ δὲ πέραν φῶς τῆς σελήνης ἐν Ἀπόλλωνος πόλει καθίερωται. Εἳσι δὲ τούτοις σύμβολον ἵερακοπρόσωπος ἀνθρωπος, ζεῦνη γειρούμενος Τυράννα, ἱπποπόταμῷ (99) εἰκασμένον. Λευκὸν δὲ τῇ γρόξι τὸ ἀγάλμα, τῆς μὲν λευκότητος τὸ φωτίζεσθαι τὴν σελήνην παραπόσατης, τοῦ δὲ ἵερακοιον προσώπου, τὸ ἀρέτηλον φωτίζεσθαι, καὶ τενύμα λαμβάνειν· τὸν γάρ ἵερακα τὴλῷ ἀφρούσιον· φωτὸς δὲ καὶ πνεύματος ἵερακ αὐτοῖς σύμβολον διὰ τὰς ἔξυπνοις, καὶ τὸ πρός θύφος ἀνατρέχειν. Ένθα τὸ ζῶς. Οὐ δὲ ἱπποπόταμος τὸν δυτικὸν δηλοὶ πόλον, ταρά τὸ καταπλινεῖται λαυτὸν τοὺς περιπολοῦντας (1). Θεὸς δὲ τιμᾶται ἐν τῇ πόλει ταῦτη δὲ Ὄρος. Η δὲ τῆς Ἐληντάς πόλει τὸ τρίτον φῶς θεραπεύει. Τὸ δὲ δέκατον τεττάρων εἰς γύπα πετόμενον, ήσε τὸ πτέρυγμα ἐν σπουδαίων συνέστηκε λίθων. Σημανεῖ δὲ τὸ μὲν γυπεδές αὐτῆς τὴν γεννητικήν πνεύματον σελήνην· τὸ γάρ τοῦ πνεύματος οἰνοτας συλλαμβάνειν τὸν γύπα, θηλεῖας πάσας ἀποφαινόμενον. Έν δὲ τοῖς κατ' Ἐλευσίνα μυστηρίοις δὲ μὲν ἵεροφάντης εἰς εἰκὼν τοῦ Δημιουροῦ ἐνοκευμέναται, ἀρδόνυος δὲ εἰς τὴν ἡλίου· καὶ δὲ μὲν ἐπὶ βωμῷ εἰς τὴν σελήνην, δὲ ἵεροκήρυξ Ἐρμοῦ. Καὶ ἀνθρωπος δὲ παρ' Αἴγυπτος ἐν τοῖς ἵεροις παρείληπται. Ἀναμές (2) γάρ εἰσι κύριοι Αἴγυπτος, ἐν δὲ θεραπεύεται δινθρωπος, καὶ θύεται τούτῳ, καὶ ἐπὶ τῶν βωμῶν τὰ ἵερα καλέσται· δὲ δὲ μετ' ὅλγον φάγοι ἀν τὰ ὡς δὲ ἀνθρώπῳ αἰτῶν παρεκενασμένα. Ότι δὲ οὐδὲ τὰ ζῶα θεούς ἡγούνται, εἰκόνας δὲ ἐποιούντο καὶ σύμβολα ταῦτα θεῶν, δηλοὶ τὸ πλλαχοῦ βοῦς ἀναγέντας θεοῖς Ελεφαντίνης.

a del. διλλ.

(98) Ἐλεφαντίνην πόλιν. Urbem Aegyptiacam agnoscit Herodot. in Euterpe, ubi crocodilos urbis hujus incilis sacros non esse docet, eamque Thebis, xx supra pccc stadiorum intervallo disiungit. Agnoscit et in Thalia, indeque Ichthyophagos ad Cambyses venisse commemorat. Multi videlicet populi hoc nomine, licet præcipios Strabo, lib. xv, in Ariana collocti, quia ad Carmaniam usque pertinet. Agnoscit Arrianus lib. iii De exped. Alexand.; Heriodorus Ethiopic. histor. lib. viii; Ptolemaeus insulam Nili esse tradit, quæ Plinio lib. v, cap. 9, Elephantis dicitur.

(99) Ἱπποπόταμος. Equum hunc fluvialitem Herodot. in Euterpe, p. 131 edit. Graeco-Lat. Papremissa tantum praefecturae sacrum esse ait, eum que describit quadrupedem, bisidis pedibus, bovi ali ungulis, simum, equina juha, cauda, voce; yellussova, id est laxis et exsertis dentibus, maximilari magnitudine, cuius ex aresfacto corio missilia sunt. Daodus Siculus lib. i propemodum edem.

A

CAPUT XII.

De simulacro, quod Elephantinopoli visitatur.

Apud Elephantinopolim quoddam ejusmodi simulacrum venerantur, quod sedens, ac cœruleo colore imbutum, ipso quidem corporis truico virilem præ se fert speciem, arietis vero caput habet, in eoque proprium ac primarium insigne, hirci cornua, quibus circulus disci figura sustinetur. Eius autem sedentis ad pedes scilicet vas jacet, in quo scilicet homo singatur. Et arietina quidem facies, caprinaque cornua, soleuven in Arietis signo solis se lunæ congressionem; caruoles vero color, lunæ vim ad cogendas et eliciendas aquas in ea eongressione præcipuum repræsentat. Jam secundum lunæ lumene in Apollinis urbe consecrarent, cuius symbolum homo est accipitris vultum præferens, ac Typhonem hippopotami specie conformatum jaculo subigeus. Cæterum alii coloris simulacrum est, quo lunæ suum aliunde lumen emendare significant, quemadmodum accipitris vultu, lumen ipsum una cum spiritu in eam ab sole derivari. Soli enim accipitrem consecrant, quo tanquam luminis pariter ac spiritus symbolo uti solent, partim quod incitatissimo volatu feruntur, partim quod altiore in regionem, ubi lucis plurimum, volando subeant. Hippopotamus autem polum alterum, ad quem sol occidens progrederitur, eo denotat, quod ad sese proprius accedentes hianti ore absorbeat. Porro in illa ipsa civitate Horum pro deo colunt. Tertium deuique lumen religioso cultu Lucinas in oppido prosequuntur, 117 cuius effigies vulturi feminæ ac volanti similis est, rui ale ex lectis eximissisque lapidibus contextæ aptantur. Atque hac vulturis specie, lunam vim giguendi ciendique ventos habere significant, vultures autem, quas omnes feminas esse volunt, ex vento concipere arbitrautur. At vero in Eleusiis mysteriis ipsemēt sacrorum antistes Creatorem; qui faciem præfert, solem; qui ad aram consistit, lunam; sacrorum denique præco, Mercurium habitu ac specie repræsentat. Præterea Ε-

Cubitorum ei quinque magnitudinem tribuit, tres utraque ex parte χαλιδοντας, apri dentibus majores, equinas aures; additique ἀμφίδον esse, qui sub aquis interdiu delitescat, noctu segetem ac fenum depascatur. Adi et Pausaniam. Ἐλατ. a. p. 159, et in Arcadic., p. 275, ubi ait, Cyzicenos, Μητρὸς Διδυμῆνης ἀγάλμα, ex Proconneso habuisse, cuius vultus, ἀντὶ ἐλέφαντος ἐπενον τὸν ποταμὸν ὁδόντες ἥσαν εἰργαζόμενον. Nummi veteres, et oculati testes dissimilem ejus speciem exhibent, eamque bovi porcoque similiorem quam equo. Porro, quod Typhonem hippopotami specie figurarent, id, opinor, ad incestam animantis hujus impietatem retulerunt, qui patrem potius matris cupidius interficiant, ut ait Plutarch. De Soli. animal; immo et de mortuis caribus vescatur, ut Εἰλιαν. lib. vii. c. 19.

(1) Περιπλέοντας. Quid si περιπλέοντας?

(2) Αναμές. Supra, p. 94, legitur Αναμές. Facilis mutatio τῷ β in μ, aut μ in β, euomodo a librariis pingebantur.

gyptii hominem, cui sacra faciant, deligere con- Α ἐν ταῖς ιερομηνίαις, καὶ ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς θρη-
sueverunt. Anamis enim *Egypti pagus* est, ubi σκέψις βουθεῖται.
homo religionibus et sacrificiis colitur, eique victimæ in altaribus cremantur; ipse tamen paulo post,
quæ sibi tanquam homini apponenterunt, libenter ommiuo comederet. Nam quod illi brutas animantes
deos esse nequaquam arbitrentur, vel ex eo liquet, quod in plerisque locis boves diis consecratos,
solemnibus feriis deorumque religionibus immolare consueverint.

CAPUT XIII.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ^η.

De bove, qui apud Heliopolim Soli immolatur.

« Soli quidem atque Lunæ boves consecrarunt. Qui porro soli apud Heliopolim sacer est, Mnevis nomine, cæteros magnitudine superat, idemque colore nigerrimo, quod vehementioris assidueque solis ardor nigrorem humanis corporibus affere soleat. Præterea caude totiusque corporis pilos sursumversus rejectos, præter aliorum boum naturam habet, quemadmodum sol contrarium polo cursum instituit. Testibus est maximis, quod rei venereæ cupiditas vi caloris excitetur, ipseque adeo sol naturam secundare dicatur. Lunæ vero taurum dicarunt, quem Apim nominant, nigrum ipsum quoque præ cæteris, quodque luna suum a sole lum accipiat, solis præterea lunæque insignia præferentem. At solis quidem insigne est, cum ipsius corporis nigror, tum etiam is, qui sub lingua hæret, scarabæus: Lunam vero partim orbiculi dimidiati,

Atque hæc a nobis ex Porphyrii scriptis in epistola redacta sufficiant, nibil ut corum **118** nos lateat, qua recordita vel Græcorum vel *Egyptiorum* *theologia* continentur. Cuius profectio desatores nos ac transfugas sponte confitemur, quippe qui castigato plane maturoque consilio una cum cæteris ista quoque rejecerimus. Neque vero me arrogans ista terribil oratio,

Fas quibus est narrabo, fores claudunto profani.

Profani utique non nos, sed qui turpes adeo ac putidas de scarabeis, ac cæteris id genus animalibus ab omni ratione vacuis fabulas pro sapientia divinæ sensis venditarunt; qui, ut divinus Apostolus loquitur, *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt;* utpote qui mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volvrum, et quadrupedum, et serpantium¹¹. At enim, quoniam fabellarum istarum sensus arcanos scilicet ac mysteriis pleniores, in naturas corporis expertes tralatione quadam contulerunt, utique ne ad eas in posterum, quæ certannunt, mundi partes, sed potius ad naturas aliquas nec subjectas oculis, nec in corpus immersas deorum suorum molitionem referre viderentur; specteramus illud etiam, num longe præstet unam potius divinam colere ac venerari naturam, quam plures esse arbitrari. Nam si multæ in uno eodemque corpore figure, partes variae, diversaque

¹¹ Rom. 1, 22.

^a *Ic.* δέ τι.

(3) *'Ἐν Ηλίου πάλαι.* Vide supra pag. 47 et 51. Herodot. lib. II, a mari sursum ad Heliopolim usque, intervallum esse ait etiabon πεντακοσίων καὶ χι-

περι τοῦ ἐν Ηλίῳ πάλαι θυμέντον τῷ ἡλίῳ βοὸς.

« Ἡλίῳ μὲν γὰρ καὶ σελήνῃ βοῦς ἀνέρεσαν ἀλλ᾽ δι γῆ τῇλιψ ἀνακείμενος ἐν Ηλίῳ πάλαι (3) καλούμενος Μνεῖς βοῶν ἔστι μέγιστος, σφρόδρα μέλας, μάλιστα δι τοῦ καὶ δι τοῦ πολὺς μελανεῖς τὰ ἀνθρώπεια σώματα. Εγειρὶ δὲ τὴν οὐρὰν παρὰ τοῖς ἄλλοις βοῦς, καὶ τὸ πᾶν σώμα ἀνάτριχον, καθάπερ δι τοῦ πολὺν ἐναντίον τῷ πολὺ ποιεῖται δρόμον· τούς τις ὁρχεῖς μεγίστους, ἐπειδὴ περ δι πάλαι ἀφροδίσια λιμενὸς γίνεται ὑπὸ θερμότητος, διτε δι τοῦ ἡλίου ἀπερμανεῖν λέγεται τὴν φύσιν. Σελήνη δὲ ταῦρον ἀνέβεσαν, διν “Απει οἴνοπαλάσους, μέλισσαν μὲν καὶ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς ἀλλούς, φέροντες δὲ σημεῖα ἡλίου καὶ σελήνης, διτε καὶ τὴν σελήνης τὸ φῶς εἰς ἡλίου· ἡλίου δὲ σημεῖον, τὸ μέλαν τοῦ σώματος, καὶ δι τοῦ τῇ γλώττῃ κάνθαρος· σελήνης δὲ σύμβολον τὸ τε διχότομον καὶ ἀμφικυρτόν. »

partim dimidiata majoris figura representata.»

Ταῦτα μοι τῆς τοῦ προετρέμενον ἀνδρὸς γραφῆς ἐπιτεμήσων, ὡς διν μηδές λάθος τῶν ἀπορήτων τῆς Ἑλληνικῆς ὑμῶν καὶ Αἰγαίωντας θεολογίας· δις ἀποστάτας ἐαυτοὺς καὶ φυγάδας ὅμολογούμεν, κρίσις καὶ λογισμῷ σώφρονι καὶ τάδε παρατητάμενος. Οὐ γάρ με τὴν ἀλαζών ἐκπλήξει φωνῇ,

Φθέρξομαι οἵ θέμις ἔστι, θύρας δὲ ἐπιθεσθε,
[βέβηλοι],

φήσασα. Βέβηλος γοῦν οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ᾽ οἱ γε τὰς τοιάδε αἰσχρὰς καὶ ἀπρεπεῖς μυθολογίας κανθάρων πέρι καὶ θηρίων ἀλλογίων σοφίας θεολόγου νοήματα εἶναι ἀποφηνάμενοι· οἱ, κατὰ τὸν θαυμάσιον Ἀπόστολον, γάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμμαράνθησαν· διτε δι ηλιαχαρ τὴν δόξαν τοῦ ἀρθρότον θεοῦ ἐν ὀμώματι εἰλέντος γυμνοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεῖν, καὶ τεχραπέδων, καὶ ἐρπετῶν. Ἄλλη ἐπει πάντα τὸν περὶ τοιάν ἀπόρθητον δῆμον καὶ μυστικώτερον λόγον εἰς ἀσωμάτους δυνάμεις μεταφορικῶς ἀνήγον, ὃστε δοκεῖν μηκέτι· ἐπὶ τὰ δρώμενα μέρη τοῦ κόσμου τὴν θεοποιεῖν αὐτῶν συντελεῖν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τινας ἀσφάτους καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις· σκεψώμεθα εἰ μή καὶ οὐτις μίλιον χρή την θεαν δύναμαν ἀποθαυμάζειν, ἀλλ᾽ οὐ πολλὰς ἡγείσθαι. Οὐδέτο γάρ ἐπει πολλὰ σχήματα καὶ μέρη καὶ μέλη ὧν· ἐν τῶν σώματα δεδημούργηται, τοσάντας χρῆν (4) ήμας τὰς φυχὰς ἔχειν ἡγείσθαι, οὐδὲ τοσούτους ποιητὰς καὶ δημιουργοὺς τοῦ σώματος νομίζειν· ἀλλὰ καὶ φυχὴν μίλιον τὸ πᾶν σώμα κινεῖν,

καὶ μίαν δημιουργὸν δύναμιν τὸ πᾶν ζῶν τεκτήνα-
σθαι. Οὖτα δὴ τὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου,
ἔνθε μὲν δυτοῖς, καὶ ἐκ μιᾶς τῆς σωματικῆς ὅλης
συνεστῶτος, εἰς μέρη δὲ πλείστα διηγημάτου, καὶ
μίαν τῶν ὀλίων φυσικῆς συμπάλεαν ὑποραντοντος
κράδεν τε καὶ μήτεν τῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων, ἀλλούσιες
ταὶ καὶ μεταβολὰς αὐτῶν εἰς ἕαντα· δύο δὲ καὶ τὸ
τέλον, ἵνα κόσμον καὶ μίαν ἀρμονίαν ἐπιδεικνύμενον·
οὐ πολλὰς χρῆν ὑποτίθεσθαι δημιουργοὺς δυνάμεις,
μόνην δὲ μίαν θεολογεῖν, τὴν ὡς ἀληθῆς Θεοῦ δύναμιν
καὶ Θεοῦ σοφίαν. Οὐ δὲ καὶ τὰς Ἀλγυπτιακὰς μυθολο-
γίας πάλιν ἐπὶ ἀσωμάτους μεταπέρει δυνάμεις, λαθὼν
δὲ σορότατος αὐτὸς ἔαντον. Ἀκίνας γάρ ἐν τοῖς
πρότεροις, δῆπος τὸν Χαιρόμονα καὶ πλεῖστον ἄλλους
ἄμελάργους μηδὲ δύλο τι πρὸ τῶν ὀρωμάτων κόσμου
ἡγεσθαι, ἐν ἀρχῇ τε λόγῳ τίθεσθαι τοὺς Ἀλγυπτιούς-
τύντος γάρ πάντα εἰς τὰ φυσικά, καὶ οὐδὲν εἰς ἀσω-
μάτων καὶ ζώσας οὐσίας ἐρμηνεύεται. Εἰ δὴ οὖν,
ταῦτα τὴν αὐτῶν ὄμβολογίαν, Ἀλγυπτίους ἦν τὸ μῆδεν
ἐνικάντων εἰς ἀσωμάτους καὶ ζώσας οὐσίας, πάντα δὲ
τὰ περὶ θεων αὐτοῖς μυθολογούμενα εἰπὲ τὰ φυσικὰ
τοῦ κόσμου μέρη μεταφέρειν, τι δὴ ἐξ ὑπάρχης εὐ-
ρετιλογούντες. Ἀλγυπτίους τὰ μιθράμφους αὐτῶν οἰκεῖα
προστρέψατε, ἐπὶ δυνάμεις ἀσωμάτους φάσκοντες
αὐτοῖς τὴν ἀναφορὰν τῆς θεολογίας αὐτῶν ποιεῖσθαι; Καθὼς
μὲν εὖν ταῦτα αἰτιατόν, Καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ
μέρος δὲ ἥγουμεν τὸν Ελεγχὸν τῆς κατηγοριασμένης
ἀπόδειξες αὐτῶν ὁ μαρκῆς ἀναστοκεῖν δεῖσθαι. Ιτα-
C γάρ τὸν Ἀλγυπτιακὸν παρελθόντα τοῖς λήρον, καὶ τὴν
πολλὴν αὐτῶν καὶ ἀδύλειον φιλαράπλανη, ἐπὶ τὰς τῶν
σφράγων Ἑλλήνων μετεῖδος φωτολογίας· τίς οὖν ἀν
τῶν εὑρονύμων αὐτόθιν καταμέμψαιτο τοῖς τὰ
ταῦτα παρειηγεῖσθαι πειρωμένοις; Ἔστω γάρ δὲ
Ζεὺς μηχεῖ· τὴν πυρώδης καὶ αἰθέρωρος οὐσίαν, δύσπερ
οὖν τοῖς παλινοῖς ἐνομίζετο κατὰ τὸν Πλούταρχον,
διὸν αὐτὸς δὲ ἀνατάτωτα νοῦς, ὃ τῶν ὀλίων δημιουργός,
δὲ τὰ πάντα ζωγονῶν πῶς οὖν ἔσται τούτου πατήρ
μὲν δὲ Κρόνος, δην φαστιν εἶναι τὸν χρόνον, Τέλα δὲ μή-
τηρ, ἣν δὲ ἐρμηνεύεις ἐφησον εἶναι τὴν πετρώδην καὶ
δρειον δύναμιν; Τὴν γάρ Ἦραν οὐκ οἴδε δῆπος τὸν
άδρα, τὸν καὶ αἰθέρα προσειπόν, διέλειπτη δύσιν καὶ
ζωνικά φροντιν εἶναι τοῦ κοσμοποιοῦ καὶ ζωτοτοῦ
πάντων νοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγαπὴ πάλιν τὰς τακ-
λισθιν διὰ τὴν κατὰ τὸν θνητὸν, ὡς φαστον, ἀναστοκεῖ-
σιαν, καὶ διὰ τὴν λήρην ἔνομαρπτει ταῖς ὑπὸ τελήνην τε-
νομέναις ψυχαῖς· πῶς οὖν ἡ λήρη γένοται ἀν τὴλου
καὶ τελήνης μήτηρ, Ἀπόδηλωνος καὶ Ἀρτέμιδος· τῶν
Ἀτρούς παλῶν εἰς ἥλιον καὶ τελήνην μετενηγεγμέ-
νων; Τί δὲ χρὴ σέβειν ὡς θεὸν τὴν Τέλαν ἢ τὴν Δή-
μητραν, εἰ ἡ μὲν τῆς πετρώδους καὶ ὀρείου γῆς, ἡ
δὲ τῆς πεδιάδος τὰ σύμβολα φέρουν ἔλεγοτε; Τὴν τε
Κόρην τὸν κόρον ἀλληγορούντες, τὸν λόγον καὶ ταῦ-
την οἰσται δεῖν τῇ σεβασμῷ προστηροί τιμέν· Τί
δὲ πᾶλλον τὴν σπερματούχον δύναμιν, καὶ τὴν τῶν
ἀρχοδρίων γένεσιν ἢ τὸν κατὰ τὸ Λαρπόν προσανομέ-
νον ἀνδρῶν καὶ πρὸ τελεστογήντας διαρρέοντος. ἢ
τῆς τῶν τελεστῶν καρπῶν ἐκτομῆς τὰ σύμβολα, διό-
των καὶ Ἀττιν καὶ Ἀδωναν ἐπονομάζοντες, ὡς
θεοὺς γῆραις σέβειν· οὐδὲ δὲ τούτων ἀπάντων τὸ θυ-

A membra elaborata sunt, non tamen continuo verum
sit, aut nos totidem animabus præditos, aut tot
unius corporis auctores atque architectos esse op-
nari: sed cum unicam esse animam, quæ totum
corpus moveat, tnm unam quoque vim electricem,
quæ totum animantem molita sit. Eodem plane
molo de hac rerum universitate sentiendum. Cum
unus sit mundus, ex una similiter eademque cor-
porea materia confitatus, quique cum plurimas in
partes dividatur, tum vero unam quamdam atque
naturaliē universarum consensionem pre se fer-
at, ac præter eorum elementorum, quæ ambitu suo continentur, partim temperationem atque mix-
tionem, partim varias aliorum in alia mutationes,
universum ipsum præterea, mundum unum atque
una rerum omnium concinnitate aptissimum ex-
hibeat; non jam plures facultates illius effecti-
ces ponere, sed unam tantum eamque vere Dei
vīm, Deicū asperniam divino quoque nomine cele-
brare oportuit. At noster ille philosphus Ἑgy-
ptiacas etiam fabulas ad easdem naturas corpore
vacuas traducere conatur. In quo suimetipius ho-
mo consultissimus oblitus est. Quippe audiisti enim
superius, cum et Chæremonem et alios plerosque
119 fateretur, nihil omnino præter mundos illos,
quos sensus perciperet, agnivisse, adeoque tanquam
omnium principes Ἑgyptios posuisse, quod ad re-
rum naturalium rationes omnia, nihil ad expertes
corporis viventesque naturas explicando revocarent;
si ergo, vel istorum confessione, proprium id Ἑgy-
ptiorum fuit, nihil ut ad expertes corporis viven-
tesque naturas traducerent, sed quæcunque de diis
fabulabantur, ea ad partes mundi naturales omnia
revocarent; quorsum tandem nova ex integro com-
menta somniantes, Ἑgyptiis aliena quæque assi-
gnatis, eosque theologiaν suam in naturas ab omni
sejunctias materia contulisse dictiātis? Atque hoc
modo quidquid ab istis excogitatum est, confutari
universum potest. Iam vero ut singularum partium
coactam adeo atque violentam accommodationem
refellamus, non longa nobis oratione opus esse ar-
bitror. Enim vero, ut Ἑgyptiorum deliramentis, ac
stolidā nugaram anilium congerie prætermissa, ad
politorum Græcorum physiologiam transeamus:
B quis, obsecro, sanæ mentis eos, qui tam alienum
in sensu ejusmodi fabulas detorquere conantur,
non suop̄t ingenio confutare, atque ex fragmentorum
ipsorum ratione possit? Nam esto sane Jupiter.
non jam ignea æthereaque natura, ut veteres au-
ctore Plutarcheo statuebant, sed potius mens illa su-
premis rerum molitoris universarum, quas vi etiam
vitali foveat: quomodo igitur Saturnus, quem tem-
pus esse aiunt, pater ejus erit, Ops vero mater, quanu-
interpres noster lapidosam ac montanam vim esse
confirmat? Nam Junonem sane, quam sive aerem,
sive æthera quoque nominavit, quomodo mentis illi-
lius mundi electricis, rebusque omnibus vitam lar-
gientis sororem simul et uxorem esse velit, equi-
dem non intelligo. Præterea Latona per me ληθεό-

quædam, id est obliuio, nuncupetur, partim quod A θρώπειον τένος προτιμᾶν, φα ταῦτα πρὸς χρῆσιν καὶ προφῆτὴν δὲ τῶν δόλων δημιουργὸς θεὸς ὑπεστήσατο; Μεταβάτε δὲ ἐπ τούτων, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὸν δημοκρίτον τῆς γενναῖας ἀπελέγεις φυσιολογίας, εὐλόγιας τῆς ἀναισχυνείας ἐπιμεμφάμενος τοῖς, φέρε (5), τὸν ἡλιον αὐτὸν εἶναι τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ πάλιν τὸν Ἡρακλέα, καὶ αὐτίς τὸν Διόνυσον, καὶ τὸν Ἀσκληπίον δόμοις ἀποτραπανέντος. Πώς γάρ δὲ αὐτὸς πατήρ δὲ γένεστο καὶ νῦν, Ἄσκληπιος δόμοι καὶ Ἀπόλλων; Πώς δὲ πάλιν εἰς Ἡρακλέα μετενεγένεται, εἰ δὴ ἐκ Θητῆς γυναικὸς τῆς Ἀλκμήνης δὲ Ἡρακλῆς αὐτοὶς δημολογεῖται; Πώς δὲ ἐκ μαμάς γένετο, καὶ αράξεις τοὺς δαυτοὺς πατέδας δὲ Ἡλίος; διὰ δὴ καὶ ταῦτα προσαναγγέργεται τῷ Ἡρακλεῖ. Ἀλλὰ τοῖς δῆλοις ἀπιπελοῦντα τοὺς δύσεικα τὸν Ἡρακλέα τῆς κατ' οὐρανὸν διαιρέσεως τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, δὲ φασι τὸν ἡλιον περιπολεῖν, τὸ σύμβολον φέρειν. Τίς οὖν ἔτε γένεστον ἀν Δύρουσθεν, δὲ τῷ Ἡλίῳ ὑπερ πούν τῷ Ἡρακλεῖ, τοὺς δῆλοις ἀκτελεῖν ἐπιτάπτων; Πώς δὲ ἐπὶ τὸν Ἡλίον ἀναγένεται πεντήκοντα θεοτοκοὶ θυταρέσσεις, καὶ τὸ τοινόταν αἰγαλητῶν πλῆθος, αἵς τὸν Ἡρακλέα λόγος ἔχει μαγῆναι; ἐξ ὧν καὶ θυντοὶ πατέδαις αὐτὸν γενόμενοι ἐπιμέκιστον τὴν τοῦ γεννῶν παρέτεναν διαδοχήν. Τίς δὲ τὸν εἴη δικτυαρος, οὐ τῷ αἰματὶ τὸν κιτῶνα μολύνασα ἡ Δηλιάνειρα, τὸν Ἡλίον, ὑπερ πούν τὸν Ἡρακλέα, τῇ δεδηλωμένῃ περιβάλλοις ἀλλὰ συμφορῇ; Ἀλλὰ γάρ μηκεῖτον τὸν Ἡλίον αὐτοῖς Ἡρακλῆς ἔστω δὲ Διόνυσος· καὶ ταῦτα πρὸς τὸν Διόνυσον φαῖη τις δὲν εἰχόντας τίς γάρ δὲ τούτον γεννήσασα; εἴτε Σελήνη τὶς λόγοτο, εἴτε Περσεφόνη. Πώς δὲ τὸν διόνυσος δόμοι καὶ Ἡλίος, καὶ ἡ κατὰ τοὺς ὄγροντος καρπούς, καὶ τὰ ἀκρόβρατα βλαστῶντα δύναμις; Τί δὲ γένοστο τῶν συστρατευμάτων αὐτῷ γυναικῶν τὸ πλῆθος; Τίς δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἡλίου ὑπερ πούν ἡ τοῦ Διόνυσου, Ἀριάδνη; Τί δὲ μᾶλλον οἴνον, οὐδὲ δὲ σίτου καὶ διστρίου, καὶ τῶν ἀπὸ γῆς ἀπάντων καρπῶν γένοτο; ἀν χορηγὸς δὲ Διόνυσος ἐπὶ τὸν Ἡλίον μεταγένεντος; Εἰ δὲ καὶ Ἀσκληπιὸς αὐτοῖς πάλιν εἴη δὲ Ἡλίος, πώς οὖν τὸν τοῦ ἀθέος κεραυνοῦται ῥυταράς ἔνεκεν αἰσχροκερδεῖας, κατὰ τὸν Βουλίτον μελοτοὺς Πίλινδρον ὕδε τοὺς λέγοντας.

* τρ. περιβάλλοις.

(5) Φέρε. Hanc vocem duobus inclusi virgulis, ac reddidi, ut hoc præcipue seligam. Sic enim haud dubie sumitur, pro φέρε εἰπτίν, hoc est, verbi grātia, quemadmodum μικρὸν εἰ δίλγον, pro μιχρῷ δέν, δίλγον δέν, passim usurpantur, ut alios omittam ἀλλεπιτεκούς λόγους. Rarum tamen iste est hujus vocis usus, et subobscurae tautum a Suidā indicatur, dum ita scribit: Φέρε οἶον ὑπόθου, δημ. οὐν. Distinguendum, opinor, oīo ab ὑπόθου distinctæ enim, licet affines, due illæ acceptiones: oīo est exempli gratia: ὑπόθου, pone, finge hoc esse vel dici. Nec minus distinguendum videtur ἄγε ab οὐν, quia

D etiamsi τὸ φέρε pro utroque conjunctio sumi possit, potest tamen et pro utroque seorsim. Obiter etiam notandum est usus ille τοῦ φέρε εἰπτίν, quem habet interdum initio periodi, pro at enim, at forte, at vero, an vero? sc̄ fere cum ἀλλά. Dionys. Halicarn. lib. iv, sic usurpat, ubi Servius Tullius, refutatis criminibus aliis quas sibi a Tarquinio oljici potuissent, ita pergit: Φέρε εἰπεῖν, ἀλλά ὑπερτερούς εἰμι, καὶ διὰ βαρύτητα ἐπαγθήσ. At fortassis arrogans sum, et propter morum acerbitudinem gravis ac molestus; vel, cum interrogatione: An vero? an forte?

quomodo Bacchus idem et Sol, et via simul illa fuerit, quæ sese partim in humidioribus fructibus, partim in nucibus exerit? Deinde, quorsum illa mulierum ejus militia comitum multitudo pertineat? Quemam Solis, quemadmodum illa Bacchi, Ariadne commemorari queat? Cur vini potius, quam aut frumenti, aut leguminum, ac ceterorum omnium, quos terra procreat, fructuum auctor si semel idem, qui Sol fuerit, Bacchus habeatur? **121** Quod si Esculapium Solem esse velint, quomodo is ob turpem et infamem quæstum Jovis fulmine conflagravit, sicut his versibus Bæotius ille ac lyricus vates Pindarus cecinit,

*Ἐργατε⁽⁶⁾ κάκεινος δῆδροι μι-
σθῶ χρυσός δὲ χειρὶς γανεῖ.*

χειρ.

*εἰ δέ ἄρα Κροίλων
Πίθαις δι' ἀμφοῖς, ἀμπυρά
Στρηγών καθέλει
Δικέως· αἴθων δὲ κερα-
νὸς ἐρέτειγεν μόρον.*

Tunc δέ καὶ εἰ ἔξ Ηλίου Ἀσκληπιάδας, εἰς παράρην τῷ βίῳ διατυλαχθέντες, καὶ θυτῶν ἀνδρῶν γένεσιν τὰν ἀνθρώπους παρατήσαντας ὑποτησάμενοι; Πλὴν δὲ πάλιν αὐτοῖς, δωτερὲ διὰ μηχανῆς, τὰς αἰσχράς καὶ μιθικὰς περὶ θεῶν διηγήσεις ἀπορεύγουσιν, εἰς ἡμένον καὶ σελήνην, καὶ τὰ λοιπά τοῦ κόσμου μέρη ἵσταρχοι: διὸ δὲ λόγος· εἰ γε πῦρ μὲν ἡ αὐτὸς ὁ Ήλίας τοσούτος, καὶ τῇ θερμῇ δύναμες, Ποσειδῶν δὲ τῇ ὥρᾳ οὐδείς, Ἡρα δὲ δὴ ἄλλη, καὶ γῆ πάλιν ἡ μὲν ἥριος καὶ πετρώδης Ρέα, ή δὲ πεδίνη καὶ γόνιμος ἀμμῆτη, Κόρη τε ἡ σπερματούχος, καὶ Διόνυσος ἡ ρυτευτικὴ τῶν ἀκροδρύων δύναμες· καὶ τῇος Ἀπόλλην σὺν τοῖς κατειλεγμένοις· σελήνη δὲ τοτὲ μὲν Ἀρτεμίς, τοτὲ δὲ Ἀθηνᾶ, καὶ πάλιν Ἐκάτη, καὶ Σελήνης αὐλούν πάλιν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίστην, καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ παντὸς, ἀλλ' οὐ τὸν δημιουργὸν θεολογούντες ἀπελέγοντας λίαν ἐπιφανεῖς καὶ ἐπικινδύνως, καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς Ιδίας αὐτῶν απαλῆς. Εἰ δὲ μὴ τὰ δρόμενα σώματα ἥλιου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων, μηδὲ γε τὰ αἰσθητὰ μέρη τοῦ κόσμου φέρουσα θεοτοκεῖν, ἀλλὰ τὰς ἐν τούτοις διόρθωτος δύναμεις, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπὶ πάσιν· (Ἐναὶ γάρ δια-
τὸς θεῶν, παντοῖς δύναμεσι τὰ πάντα πληρῶν, καὶ δὲ πάντων διέκειν, καὶ τοῖς πάσιν ἀπιστεῖται· ἀσυμμάτως δὲ καὶ ἀφανῶς ἐν πάσιν δυτα, καὶ διὰ πάντων διέκοντα, καὶ τούτον εἰκότας διὰ τῶν δεδηλωμάτων σέβειν φασι¹) τί δῆτα τογαροῦν οὐχὶ τὰς αἰσχράς καὶ ἀπρεπεῖς περὶ θεῶν μυθολογίας, ὡς ἀνθρώπους καὶ ἀσεβεῖς παραιτάμενος, καὶ αὐτὸς γε τὰς περὶ τούτων βίθισθαι, καὶ διατετένη καὶ ἀκόλαστα περιχωύσας, ἀφανεῖς ποιήσαντες, τὸν Ἑνα καὶ μόνον ἀρχέτον θεὸν γυμνῶς καὶ καθαρῶς, καὶ ἀνευ τινὸς αἰσχρᾶς περιπλοκῆς δύναμονος; Τούτο γάρ δέσσον ἡ ποιεῖν τοῖς τ' ἀλλήλες ἐπεγνωκότι, μηδὲ κατάγειν καὶ καταβάλλειν εἰς αἰσχράς καὶ ἐμπαθεῖς ἀρρέπολογίας τὴν σεβάσμον τοῦ θεοῦ πρόστρησιν· ἀλλὰ μηδὲ ἐν εἰδίσκοις καὶ σκότῳ μυροῖς, ἀνδρῶν τε οἰκοδομαῖς οἳς· αὐτοὺς ἀναποδείξον, ὡς ἐνδον εὐρίσοντας τὸν θεόν, μηδὲ ἐν ἕρανοις ἔξ ἀλύγου πεποιημένοις ὅλῃς τὰς σιελὰς τιμῆς οἰσθαι δύναμεις, μηδὲ μήν γεώδε-

(6) *Ἐργατε. Sumptius hic locus est ex Pyth., od. 3, anistri. 3, quem nunc emendatum habes, ei suis versibus numerisque distinctum. Quos etiam in eo veriendo unicunque servavimus. Eundem laudat Cyril. Alexandrin. in Julianum Apostolam, lib. II, tom. V, pag. 118, Græci codicis manuscripti,*

A.

*Perpulit ipsum grandi pretio
Ardens patenti aurum in manu.*

*Tum Saturno satus
Fulmen per ambos dextera
Torquent, animam
Illiaco tollit, feraque
Dat eos flamma neci.*

Quinam a Sole orti Asclepiadæ, qui cum ad plura secula genus suum propagarint, tum vero mortalium virorum seriem cunctis hominibus nascendi conditionesimilem affinèmque procreant? Quanquam, hominum istorum sane dum flagitosas ac turpe numinum suorum fabulas quasi machina quadam effugiant, ad Solem Lunamque scilicet, ac cæteras mundi partes recurrat oratio. Tamen, si Vulcanum ignem calidamque vim esse volunt, si Neptuum humidam naturam, Junonem aërem, Opem montanum lapidosumque solum, Cererem vero planum ac fertile: si Proserpinam vim seminalem, Bacchum vero nucum simillimumque plantarum virtutem: si solem Apollinem, ac reliquos superius nominatos, Lunam autem modo Dianam, modo Palladem, modo vel Hecaten, vel Lucinam: profecto agorū cant necesse est, sese rejecto Creatore creaturas, ipsamque universi molitionem, non ejus molitionem Dei loco venerari: qui quidem gravis nimium periculosusque lapsus est, atque ejusmodi, qui salutem propriam certum in exitium conjiciat. Sin autem responderint, se nequaquam aut ea, quæ videntur, Solis ac Lune siderumque corpora , aut alias, quæ in sensu incurrint, mundi partes, sed tantum iis inclusas aspectumque fugientes veri Numinis cunctaque moderantis vires consecrare (Deum enim, cum nus ipse sit, omnis generis virtutibus universa complere, ac per omnia diffusum, rebus quoque omnibus præsidere; adeoque ipsum, qui sine corpore sensibus obnoxio rebus insit omnibus omnesque pervadat ac permicet, sese per ea, quæ diximus, jure ac merito colere venerarique defendunt): quidni ergo, torpibus et indignis deorum fabulis, tanquam infandis et implis valere jussis, ac simul libris omnibus, quibus tantum impietas ac flagitorum continetur, funditus exterminatis, unum solumque Deum, **122** quem sensus non attingit, nude ac sincere, et absque fædo quoconque involucro prædicant? Hoe enim eos facere oportuit, qui verum cognovissent, non autem venerandum quem acceperit a R. P. Jacobo Sirmondo. Habetur lib. vi codic. Latini, pag. 621. Sed cum ibi quoque Græci versus male distincti sunt; tum vers. 1 et 2 pereram legitur θυμῷ pro μιθῷ vers. autem 5 vox διπλων male præteritur; vers. postremo ἐπισχύει legitur pro ἐνέστητῃ.

Hilud Dei nomen ad turpes, flagitiosas, dictuque A horrendas fabulas abjicere : imo, nec in tuguriis abditisque tenebrarum latibus, aut excitatis hominum arte domunculis semetipos includere, quasi Deum intus repertui essent ; nec in simulacris ex inanima consatis materia, divinas virtutes colendas esse, nedum terrenis quibusdam feedi sanguinis vaporibus, ac cæsorum animantium eruore, veluti jucundo quadam officio conciliandum sibi Deum arbitrari. Verum erat utique sapientes istos, nihilque nisi arduum ac coeleste loquentes, hisce omnibus quasi errorum vinculis expeditos. humanum genus absque invidia hujus in naturalis speculacionis partem ac societatem vocare; nudoque prope dixerim capite omnibus prædicare, non iam ista se, quæ cernuntur oculis, sed eum solum, quem nemo videat, istorum omnium architectum suspicere, ac simul facultates ejus incorporreas aspectumque fugientes, cultu pariter neque corporeo, neque sensibus obvio venerari : neque jam igne succenso, neque arictibus taurise mactatis, imo neque coronis, neque signis, neque templorum subtractionibus divinum Numen colendum putare, sed purgata mente sana veraque doctrina, vacuo perturbationibus animo, vita denique sua, quantum homini fas est, ad divinam illius imaginem virtutis ope conformanda, suum ei cultum exhibere. At nemo sae, sive barbarus, sive Graecus, humano unquam generi signum ad veritatis hujus notitiam sustulit :

uni haec Servatori nostro gratia debetur, qui cum erroris antiqui fugam universis gentibus prædicavit, tum etiani absque invidia rectam omnibus ad verum omnium, solumque Deum viam atque pietatem indicavit. Contra vero sapientes isti, qui tanto fastu coelestem quamdam in moderanda vita prudentiam jactabant, cum Deum cognovissent (ut divinus loquitur Apostolus) non sicut Deum gloriaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscurarium est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt ; et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula ²².

123 CAPUT XIV.

Fabulosas de diis narrationes ab aliis ipsis coargui, qui contrarie faciant.

Enimvero post longam illam et spissam philosophiae commentationem, post speciosas de rebus sive celestibus, sive naturalibus disputationes, ex illo culmine, sic tanquam ex altissimo quadam montis vertice prolapsi, humi deinceps cum ipsa plebecula voluntari, promise ad veterum de pluribus diis errore sese aggregare, denique eadem se quæ vulgas ipsum opinari, partim sacrificiis, partim simulacrorum cultu simulare ; quo quidem exemplo vulgarem hominum de fabulosis deorum narrationibus sensum et existimationem augebant simul, ac magis magisque roborabant. Equis igitur non plane videat, speciem eos aliquam gravitatis sua ista physiologia quasiisse, verbisque tenus flagitorum turpitudinem, detorquenda rerum veritate colorasse, qui opere ipso fabulosum errorem, communemque omnium superstitionem confirmarent ? Quanquam mirum id sane videri

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Ότι τὰς μυθικὰς περὶ θεῶν δημησεῖς ἀπελέγχουσιν ἐκατὸν πράττοτες.

Mετὰ γούν τῆς μαρκρὸν καὶ πολλὴν φιλοσοφίαν, καὶ μετὰ τὰς σεμνὰς μετεωρολογίας καὶ φυσιολογίας, δινθενὶ ποθεν, ὡς ἀγ' ὑψηλότατης ἀκρωτηρίας, καταπίπτοντας, σὺν τοῖς πλήθεσι κατευρόντο, καὶ τῇ τῶν παλαιῶν πολιθεῷ πλάνῃ συνεπύρωντο, τὰ τοῖς πολλοῖς δημοια, διὰ τοῦ θύειν καὶ τοῖς ξανάοντις προσπίπτειν, δοξάζειν ὑποκρινόμενοι, αἰδοντές τε καὶ ἔτι μᾶλλον χρατύνοντες τὴν θημώδη τῶν μυθικῶν δημημάτων περὶ θεῶν ὑπελήψεν. Πώς οὖν οὐδὲ μὲν τοῖς πάσι πρόδηλοι, σεμνολογούμενοι μὲν ταῖς φυσιολογίαις, καὶ μέχρι λόγων τὰ αἰσχρὰ καλλωπιζούστες τῇ παρατροπῇ τῆς ἀληθείας. Ἐργος δὲ αὐτοῖς τὴν μυθικὴν συνιστῶντες πλάνην καὶ τὴν πάνθημον δεισιδαιμονίαν ; Καὶ οὐδέπω τοῦτο θαυμαστὸν, ὅτι καὶ αὐτοὺς ἀναγράφουσι τοὺς έαυτῶν θεοὺς ταῖς περὶ αὐτῶν συμφερομένους μυθολογίατς. "Ἄκουε γοῦν, θνάτος δ. Ἀπόλλων αὐτῆς περὶ έαυτοῦ διδάσκει οὗμον, θν εἰς έαυτὸν δξεῖδωκεν, δμολογῶν ἐν Δήλῳ τῇ νῆσφι ὑπὸ Δητοῦς γε-

²² Rom. 1, 12, 22, 25.

γεννήσθαις καὶ πάλιν δὲ Ἀσκληπίδες ἐν Τρίκκῃ⁽⁷⁾: ὡς τὸν Ἐρμῆς τετέχθαι δομολογῶν ἀπὸ τῆς Μαιᾶς. Γράψαι δὲ δὲ τὸ Πορφύριος καὶ ταῦτα, ἐν οἷς ἐπέγραψε περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας, Ἰνθα καὶ τῶν χρησμῶν ἐμνημόνευσεν ὡδέ ποιεῖ ἔχονταν'
conficitur, cui Ἀσκολαπίου ac Mercurium adjungemus, quorum alter Triccas, alter ex Maia procreatum να εσε pronuntiat. Habet etiam ista Porphyrius, in iis, quae de hausta ex deorum responsatis philosophia scrispsit, ubi sequentium oraculorum meminiuit,

*"Ο μέγα χάσι χάριμα βροτοῖσιν,
Ἄκο σῶν λεπτῶν ματέρος ἀτράς
Προθόρων τοκετών."*

Οὕς ἐπιλέγει·

*"Ἄλλ' ὅτε Λατάν ὁδὶς Ιερὰ^a
Ἄδειπτο πάντα, φρονιομένων
Διδύμων τοκετῶν ἔβδος (8) σηκῶν,
Τοτατὸ μὲν γαῖα (9), λοτατὸ δὲ ἄηρ,
Πάργυρτο γάσος, πάγυρτο χύμα·
Ἄρτο δὲ ἔξερσες, μάρτι Αἰγαῖην,
Τερέτα Φοῖον, κατὰ χρησμολάλων
Βασιλεὺν τριπόδων."*

Καὶ δὲ Ἀσκληπίδες πάλιν ποιεῖ ταῦτα·

*Τρίκκης ἐξ Ιερῆς ἡκα θεός, ὃν ποτε μῆτηρ,
Φοίβῳ ὑπεντυσθείσα, κνεῖ σορίας βασιλῆα,
Ἴθρα Ιητορίης Ἀσκληπιόν. Άλλα τι πεύθη;*

Οὐ δέ Ἐρμῆς φτιάνει·

*"Ος δέ ἔτι, διν καλέσεις, Σηρδὸς καὶ Μαΐδος υἱός,
Ἐρμῆς (10) προσέβηρα λιπῶν ἀστράπων ἀνάκτα.*

Καὶ τὸ εἶδος δὲ ταῦτων ὑπογράφουσι τοῦ σχήματος, ὃν περὶ δὲ Πλάνην καὶ αὐτὸν ἐν χρησμοῖς περὶ ταῦτων τάδε λέγεται διδάσκων· Ἐνδομαιρὶαν βροτὸς τεγνώ Πατὴρ συμφύτῳ θεῷ, δισσοκέρατος, δισσόποδος, τραγοσκελετοῦ, τρυφώντος. Ταῦτα ἐπιτέρητοις τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας δὲ δηλωθεῖς ἀνήρ τέλεσται. Οὐκέτ' ἀρά δὲ Πλάνη σύμβολον ἦν τοῦ παντὸς, δαιμόνιον δὲ ἀντὶ εἴη τις τοιούτος, οἵος καὶ ὑπογέραπται, δὲ καὶ τὸν χρησμὸν ἔκδοντος. Οὐ γάρ δέ τοι πάντα, καὶ δὲ σύμπατα κόσμους ἔχοντος τὸ προκίσματα. Τούτους τογαράδον τοῦ δαιμονίου, ἀλλ᾽ οὐ τοῦ παντὸς τὴν εἰκόνα ἐκτυπώσαντες ἔδρες, τὸ προτεγματέμονόν ἐμμέμαστο σχῆμα. Καὶ δέ Ἐρμῆς δὲ πώς ἀν νοοῦτο δὲ τῶν ἀπόντων ποιητικός τι καὶ ἐρμηνευτικὸς λόγος, μητέρα Μαιᾶν τὴν Ἀτλαντὸς δομολογὸν ἐσχηκέναι, τὴν γε περὶ αὐτοῦ λεγομένην μαθητογένην, ἀλλ᾽ οὐ φυσιογόνην ἔχριντας; Οὔτε καὶ Ἀσκληπίδες πῶς ἀν μετάγονον εἰς Ἡλιον, πατέρια τὴν Τρίκκην ἐπιγράφουσιν, καὶ ἀπὸ θυητῆς δομολογὸν γεγονόντας μητρός; Πῶς δέ Ἡλιος ἐν, αὐτὸς τοῦ Ἡλίου υἱός πάλιν ἀποτανθεῖται; ἐπειὶ καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν Φοίβον οὖς δόλλον είναι τοῦ Ἡλίου ἀφυσιολόγησαν. Εἴ τοι δέ καὶ θυητῆς γυναικὸς φάναι αὐτὸν πῶς οὐ πάντων καταγελαστότατον; Ἐπειὶ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα Ἡλιον, οὐ δέ Ἀπόλλωνά φασιν εἶναι, πῶς εἰκὸς ἐν Δήλῳ γεγενηθῆσαι τῇ νῆσῳ ὑπὸ θυητῆς πάλιν μητρός τῆς Αἰγαῖος; Ἐνταῦθεν μοι τῆρει ὀπόσους Ἐλλήνες θεόδων γεννητοὺς γυναικῶν ἐθεολόγησαν, εἰς παράβεσιν, εἰ ποτε πειρῶνται σκώπευεν τὴν τοῦ ἡμετέρου Σωτῆρος γένεσιν,

(7) Τρίκκη. Thessalie oppidum est, quoa alii Triccam, simplici c.

(8) Ἐνδούσε. Γρ. Ενδοθι.

A non debet, cum ex eorum scriptis habeamus, sparsas de diis fabulas deorum ipsorum vocibus comprobari. Audi ergo, quemadmodum ipsem Apollo, quem de se ipso hymnum edidit, ceteros doceat, ubi se in Delo insula natum ex Latona confitetur, cui Ἀσκολαπίου ac Mercurium adjungemus, quorum alter Triccas, alter ex Maia procreatum να εσε pronuntiat. Habet etiam ista Porphyrius, in iis, quae de hausta ex deorum responsatis philosophia scrispsit, ubi sequentium oraculorum meminiuit,

*"Omnī o populo magna voluptas,
Sacra puræ matris ab alto
Prosilens.*

Quibus ita subdit,

*Partus serpi tota doloris
Dum Latonam vis dia premīt,
Sanctæque simul clausa parentis
Gemini quotiunt viscera fetus :
Tellus sistit, sistit et aer,
Insula siddit, sidditque mare,
Tu continuo Vates Lycie,
Is, arcitemen Phœbe, sub auras,
Fata loquentum praxes tripodum.*

Similiter Ἀσκολαπίου ita de se ipso, 124

*En Tricca et sacra renio tibi Numen amicum,
Ille Ἀσκολαπίου, quem Phœbo patre creatum,
Et Sophia regem, cui vis est nota medendi,
Sustulit alma parentis. Sed quid mea numina posci?*

Mercurius autem hunc in modum,

*Mercurius quem voce vocas, Maiaque Jovisque
Filius hic veni, cælesti rege relicto.*

Quinetiam suorum ipsi corporum speciem figuramque describunt, velut ille Pan, qui cujusmodi fuerit, ex ejus oraculisi ita docemur: *Mortalis ego cum sim, nuncupo vota Pani, nativo deo, cornu gemino, gemino pede, hircinique cruribus insigni, voluptuario.* Ejusmodi sunt, quæ laudatus auctor in abditis philosophiæ deorum ex responsis haustæ mysteriis recensuit. Pan ergo non iam universi symbolum est, sed demon potius, qualiter se ipse descripsit, qui oraculum istuc effudit. Neque enim universum, totusve mundus ista respondit. Quare ipsi quoque artifices, quoquot nou universi, sed hujus dæmonis imaginem expressere, descriptam paulo ante figuram imitati sunt. Jam Mercurius, quomodo rerum effectrix omnium interpresque ratio haberi possit, cum ipse Maiam Atlantis filiam sese matrem habuisse fateatur, quippe qui jactatam de ortu suo fabulam, non istorum physiologiam testimonio judicioque suo comprobarit? *Ἀσκολαπίου denique, quomodo ad Solem traducatur, qui et Triccam sibi patriam vindicet, et mortali se matre natum esse pronuntiet?* Imo, si sol ipse est, quomodo solis filius esse dicatur? Nam Phœbū quidem ipsius patrem, non aliud a sole esse physiologi volunt. Solem porro Ἀσκολαπίου ex mortali feminâ suscepisse, cui non omnium maxime ridiculum videatur? Nam ipsum quoque Solem Ἀσκολαπίου patrem, quem scilicet Apollinem esse defendant, cui tandem in insula Delo, atque a Latona mortali si-

(9) Μέρ γαῖα. Γρ. γῆ, recte. Al., γῆ.

(10) Ἐρμῆς. Versus postulat inseri 6.

militer matre procreatrum esse persuadeant? Cæsari terum animadverte mihi, quam multos Græci ex mulieribus genitos deorum in loco numeroque posuerint, ut si quando Seruatoris nostri generationem ridere conabuntur, hanc iis continuo turbam opponamus; illudque præterea, non poetarum voces a nobis, sed ipsorum deorum testimonia recitari.

125 CAPUT XV.

Deos ipsos philosophorum commentationes oraculis confirmasse, pugnantes cum sparsis de se fabulis allegorias statuendo.

Ac poetæ quidem, cum fabulas, ut aiunt, de diis confingant, philosophi vero rerum naturalium rationes cum ad ipsos accommodent; æquum sane esset illos aspernari, hos tanquam philosophos suspicere, similemque vero excellentium hominum orationem potius quam poeticas amplecti nugas. Nunc autem cum ipsi quoque dii in contentionem cum philosophis certamente descendant, cumque res illi suas, quibus utique notiores ex sunt, oraculis accurate planeque doceant, hi vero quasdam tantum iis de rebus suspiciones, quas minime perspectas habent, in absurdas ac futilles disputationes ineptias conferant: utris obsecro fidem habendam esse ratio suadeat? Imo, indignum certe fuerit vel hoc quædere. Sed tamen; si dii verum dicunt, qui sibi ipsis attributos humanæ conditionis affectus perturbationesque confirmant; vanos continuo ac inendaces esse, qui eas respunti, necesse est: sibi deorum esse testimonia sequitur. Atqui, dicat etiam aliquis, Apollo ipse consultus aliquando quis esset, hoc responsi dedit.

Sol, idemque Horus, Rex, Bacchus, Osiris, Apollo, Cæsarius, Æros, Ostericus, Araæ, Diœnusios, Apollonius,
Idem horas, annique vices, ventos pluviasque, Auroræque rego, et stellæ noctis habenas, Rex simul astrorum, simul immortalis et Ignis.

Ergo dii cum iidem et poetarum fabulis, et philosophorum suspicionibus testimonianum adjungant suum, simul profecto dissentientibus pugnantibusque consentiunt. Enimvero si mortales sibi matres vindicant, seseque terrena ex patria natos fatentur, quomodo ejusmodi esse poterunt, quales physiologorum ore celebrantur? Demus Apollinem Solem esse, (rursus enim istorum oratio sursum deorsumque jactata eumdem in circulum redire cogetur,) quomodo igitur Delos insula, quam in medio mari extantem hodieque cernimus. **126** Solispatria, quomodo Latona mater ejusdem erit? Ipse enim utrumque verum esse, suis paolo ante oraculis confirmat. Quomodo denique Æsculapium idem mortali natura prædictum ex mortali quoque femina suscepit? Verum ista prætermittamus.

CAPUT XVI.

Fieri non posse, ut mundi partes, aut divinæ virtutes, illeceberratum necessitate deducantur, et consenserentibus per oracula respondeant.

Enimvero hujus oraculi vanitas alia quoque ra-

(11) *Ore: δέ. Alter e manusc., καὶ δτι. Quod sane melius duos hosce versus, usque ad σημεῖον, cum superioris capituli fine contexti. Nec mihi dubium est quin sequens ab illis tantum vocibus*

δι τοις δὲ (11) οὐ ποιητῶν εἰσιν αἱ φωναὶ, ἀλλὰ αἱ τῶν θεῶν αἱ προκείμεναι σημεῖώσις.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ότι καὶ τὰς τῶν φιλοσόφων θεωρίας ἐβεβαίουν διὰ τῶν χρημάτων, ἔτυτις τοῖς περὶ αὐτῶν μόδοις ἀλληγορούντες.

Ποιητῶν μὲν οὖν, ὡς φαστ, μύθους περὶ θεῶν πλατοτομένων, φιλοσόφων δὲ, φιλοσογόνωντων χρῆν δὴ που εἰδότας τῶν μὲν καταφρονεῖν, τοὺς δὲ θευμάζειν ὡς φιλοσόφους, καὶ μᾶλλον τῶν ποιητικῶν λόγων τὰς τῶν κριτιτῶν ἐκδέχεσθαι πιθανολογίας. Θεῶν δὲ αὐτῶν καὶ φιλοσόφων εἰς ἄμπελον κατιόντων, καὶ τῶν μὲν ἐπὶ χρηματοῦς τὰ καθ' ἑαυτοὺς, ὡς ἂν μᾶλλον εἰδότων, ἀκριδῶν διδασκόντων, τῶν δὲ εἰς ἀσυμφώνους καὶ ἀναποδείκτους εὑρεσιολογίας τὰς περὶ ὧν μὴ θεασιν ὑπονοίας περιτρέπονταν· τίσιν ἐρεῖ λόγος πειθεοῖς; Ή τούτο οὐδὲ ἐρωτῶν δίξιον; Εἰ δὴ οὖν

B Δῆλοθεούσιν οἱ θεοὶ κυροῦνται τὰς περὶ αὐτῶν ἀνθρωπωποίας, φευδεῖς ἀν εἰς οἱ ἀλετοῦντες αὐτάς εἰ διὰ τῶν φιλοσόφων ἀλλητεῖς αἱ φιλοσογοίαι, φευδεῖς ἀν γένονται αἱ τῶν θεῶν μαρτυρίαι. Ἀλλὰ καὶ αὐτός, εἴποι τις, δὲ Ἀπόλλων ἔφη που ἐν χρηματοῖς ἐρωτηθεῖς περὶ αὐτῶν δύστις εἴη.

autem vera philosophorum physiologia est, falsa deorum esse testimonia sequitur. Atqui, dicat etiam aliquis, Apollo ipse consultus aliquando quis esset,

C *Ἔλιος, Ὄρος, Οστρική, Araæ, Διένυσος, Απόλλων,*

Ὄρος καὶ καρφὸς ταμίης, ἀρέων τε καὶ διέρων, Ήοῖς καὶ γυνέδες πολυκατέρος ηρία τοιούτων, Ζαφειρῶν διτρων βασιλεὺς, ήδὲ ἀδάρατος κύρος.

Οὐκοῦν οἱ αὐτοὶ καὶ τοῖς τῶν ποιητῶν μύθοις καὶ τοῖς τῶν φιλοσόφων ὑπονοίαις συμφέρονται, μαχομένος συνιστάμενοι. Εἰ γάρ μητέρας ἐπιγράφονται θυητάς, καὶ πατρίδας τὰς ἐπὶ γῆς ὅμοιογούςτι, πόκην εἰς τοὺς φιλοσογοῦσιν; Εστο γάρ δὲ Ἀπόλλωνος Ἔλιος (πάλιν γάρ δικαὶον καὶ κάτω εἰς τὰ αὐτὰ περιτρέχουν αὐτοὶς δὲ λόγοις ἀλώσεται·) πῶς οὖν ἡ Δῆλος η κατὰ θάλασσαν εἰσέται νῦν προφανομένη νῆσος γένονται ἀν τοῦ Ἔλιος πατήρις, μήτηρ δὲ ἡ Λητώ; Ταῦτη γάρ ἀρτίων ἐκύρων ὡς ἀληθῆ γένονται αἱ τοῦ χρηματοῖς. Πώς δὲ καὶ τοῦ Ἀστληπιοῦ ἀνδρὸς θυητῆς τὴν φύσιν γένονται ἀν δὲ Ἔλιος πατήρ, ἐκ θυητῆς αὐτοῦ γυναικὸς πεποιημένος; Ἀλλὰ παρείσθε ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Οτι τοις ἀδηνάτωρ πέγυκε, τὰ μέρη τοις κέρσομον, η τὰς θειας διράμεις τοπεικαις ἀράγκαις καθελκεσθαι, καὶ διὰ χρημάτων τοῖς ἐρωτώσι θεσπίζειν.

Τοῦ δὲ χρηματοῦ τὴν φεῦδος καὶ ἀλλως ἀπειλεγκτέον.

Ποιητῶν μὲν οὖν inchoari debeat, nam et nullo sensu præcedentes lineas excipiunt; et φωναὶ illæ προκαλεύσανται, deorum responsa superiori capite allata significant.

Οὐ τὰς δὴ δὲ Ἡλίος οὐδενόθεν αὐτοῖς καταβάται, οὐπειταὶ τὸν δοχέα⁽¹²⁾ πληρώσας, τὸν χρησμὸν ἀπεργοῖσιν⁽¹³⁾ : ἐπειταὶ οὔτε δύνατον, οὔτε θέμις ἀνάγκαιας ἀνθρώπων τὸν τηλικούτον ὑποτάσσεσθαι φωστῆρα. Άλλα οὐδὲ δὴ⁽¹⁴⁾ ταῦτα τὴν ἐν αὐτῷ θελαν καὶ νεαρὸν δύναμιν, διτὶ μηδὲ ταῦτας γένοται⁽¹⁵⁾ ὃν ποτε δεκτικὴ ἀνθρωπεια φυσῇ. Οὐ δὲ αὐτὸς ἀντὶ λόγου καὶ εἰπεῖ Σελήνης. Εἰ γὰρ τὴν Ἐκάτην αὐτὴν εἶναι φέτος, καὶ τοις ἀνάγκαιας ἀνθρώπων καθέλκεσθαι, καὶ δὲ τοῦ δηγούλιος χρῆν, εἰς ταὶς αἰολέρχες καὶ ἔρωτικὲς διακονίας παραλαμβάνεσθαι αὐτὴν⁽¹⁶⁾, ἀρχὴ τὴρ οὐσας τῶν πονηρῶν δυνάμεων, ἤτοι δαμφύων, εἰδὲς δὲ εἰπεῖ τὴν Ἐκάτην ταῦτα πράττειν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μολογεῖ συγγραφεῖς, ὡς κατὰ καιρὸν⁽¹⁶⁾ ἐπελέγξομεν. Πῶς δὲ ὁ Πλούτων καὶ ὁ Σάραπες εἰς τὸν Ἡλίον δυνατοῖς ἀντὶ εἰπεῖν φυσιολογεῖσθαι; δὲ τὸν δρυγὸν τὸν πονηρῶν δυνάμεων δὲ αὐτὸς πάλιν ἀποφαίνεται τὸν Σάραπεν εἶναι, τὸν αὐτὸν δύνατον τῷ Πλούτωνι. Καὶ χρησμοῖς δὲ τοῦ Σαράπιδος ἐγγράφειν, τῶς δὲ δύνατον τοῦ Ἡλίου αὐτοὺς λέγεν εἶναι; Άλλα γὰρ⁽¹⁷⁾ ἐξ ἀπάντων τούτων λείπεται μηδὲν μὲν διηθῆς φέρειν ὁμολογεῖν τὰς δηλωθεῖσας φυσιολογίας, σοφίσματα δὲ εἶναι σοφιστῶν ἀνδρῶν καὶ εὑρετιογλας.

οὐδενόθεν has esse argutias, et commenta verborum inania.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

"Οτι δαιμονικης ἀνεργειας παττα τὰ τοιδε τυγχάνει.

Τοὺς γέ τοι τῶν χρησμῶν ὑπηρέτας, ἀληθεῖ λόγῳ φάσκεν, δαιμόνιας εἶναι φύλους, ἐπὶ ἀνθρώπων ἀπάτη τὰ ἀμφότερα παῖσαντας, καὶ τοτὲ μὲν συντεθεὶσας ταῖς μυθικάτερις περὶ αὐτῶν ὑπολήψειν ἐπὶ τῇ πανδῆμῳ πλάνῃ, τοτὲ δὲ τὰς φελοθέρους γονητείας ἀπικυρώιντας ἐπὶ τῇ καὶ τοιτῶν ἐπιτρεψῆ καὶ φυσιστεῖ, ὥστε καὶ πανταχθὲν ἀλισκεῖσαι μηδὲν αὐτοὺς ἀληθεύειν· τοσούτων δὲν εἰργμένων, καρδεὶς ἡδονή μετεβάντας τὸ τρίτον εἴδος ἐπελέγειν τῆς Ἐλήνην θεολογίας, δὴ φασιν εἶναι πλειτεκούν τε καὶ νόμιμον. Μάλιστα γράπειν τούτο τρόπος ἐπιληξιν τῶν πολλῶν εἶναι νενομίσαιτε, διὸ τὰ δημόσια μαντεία καὶ τὰς δὲ χρησμῶν ἀκέσεις τε καὶ θεραπείας τῶν πεπονθέτων σωμάτων, τὰς τε κατὰ τινῶν ἀποκρίψεις⁽¹⁸⁾. Όν δὴ τὸ καὶ δὲ πειράς μὲνθειν φάσκοντες, εὖ μάλα πεπεικάντων δὲν τούτος μὲν εὐεσθενταῖς εἰς τοὺς θεοὺς δίκαια πράττειν· ἡμᾶς δὲ τὰ μέγιστα δασεῖν, τὰς οὐτοῦς ἄμφιας τε καὶ εὐεργετικὰς δυνάμεις μὴ ταῖς προστρούσαις θεραπείας τιμῶντας. Καὶ πρὸς ταῦτ' οὖν, ιτέρων λόγου ἀρχὴν ἀναλαβόντες, ὑπαντήσωμεν.

(12) *Ἀσχέα.* Vox, ni fallor, parum usitata; his tamen nominum ὄντος γατάρις apissima: quam paulo post c. 7 repetit, itemque pag. 194 et 195.

(13) *Ἄκερποιτερ.* Non minus rara vox, quam tam omni manuscrit. retinet. Tὸ γοιτείειν, longe communius.

(14) Οὐ δὴ. Γρ. οὐδὲ εἰ, non male.

(15) Post αὐτὴν deest aliquid; puta, οὐδὲ ἐν δημόσοις, aut aliquid simile. Tum legendum videat, ἀρχὴν γάρ οὐσαν, nam alter e manuscrit. habet

A tione coargui facile possit. Neque enim Sol ad istos, credo, ecclitus descendebat, ac deinceps per eum, qui numen excepisset, Phœbeum oraculum effundebat: cum neque fieri posset, neque vero fas esset, ut tantum sidus humanae vis necessitati cedere ac parere cogeretur: id quod ne de illa quidem, quam ipsi tribuant, divina spiritualique virtute dixerint, cum eam nihil magis humanus animus capere ac sustinere possit. Atque eodem prorsus modo licet de Luna statuere. Quod si Hecaten illam esse dicent, quae cum humanae cantionis aut similis illecebra necessitate educatur, tum vero et per eum a quo fuerit suscepta, respondeat, et obscenis amoribus ac lenociniis operam suam navet; esto sane. Cum enim improbarum virtutum, aut daemonum potius princeps Hecate illa sit, bac cum fecerit omnia, nihil ab sese alienum fecerit. Neque id etiam landatus scriptor non fatetur. ut suo loco demonstrabimus. Pluto autem et Serapis, qua tandem physiologia ad solem revocari queant? Præsertim cum iste Serapide eundem cum Plutone faciens, malorum etiam dæmonum principem esse velit? Dum vero Serapidos oracula scriptis suis inserit, quo sensu eadem Solis esse defendant? Enim vero, his omnibus plane conficitur, ut eos fateri oporteat veri nihil tota ista physiologia cōstatiner, sophistarum

Πατεινα δæmonum arti ac præstigiis assignanda esse

At oraculorum administros, si vere loqui voluerint, improbos esse dæmones, qui ad hominem in fraudem inducendos in utroque ludenter; ac modo se ad fabulosas de se ipsis opiniones aggregarent, ut communis ac publicus error foveretur, modo philosophorum etiam præstigias comprobarent, ut factu et arrogautia inflatis exitium afferreut; sicque nihil unquam dixisse veri modis omnibus convincuntur. Jam vero his a nobis hactenus disputatis, tempus est, ut ad tertium Græcorum theologie speciem, quam civilem ipsi ac legitimam nominant, gradum faciamus. Nam id denum ad stultas multitudinis admirationem ac stuporem longe opportunitissimum esse statuerunt; si partim jaetatis vaticiniis, partim morbidorum corporum curatione deorum quiesita responsis, partim repentinis et gravibus nonnullorum pœnis teneretur. Quæ dum se ipsis etiam expertos esse dicunt, tum vero iure nimis persuadent, se quidem pie justo erga deos obsequio cultuque defungi, nos vero summas impietas reos esse, qui manifestis adeo beneficis-

οῦσαν, licet ἀρχὴ, non ἀρχὴ legit.

(16) Ής κατὰ καιρόν. Vide infra p. 173 et 174 initio.

(17) Άλλα γάρ. Malim, si illa distinctione opus est, ab his vocibus novum ordiri caput: quod alioqui pendens hiansque sententia inchoabit.

(18) *Ἐπιτροπήεις.* Credo, θεράπειας πληγάς intelligit, quemadmodum et p. 158, ἐπιτροπήεις κατάστασιν. Sequitur ὅν δὴ τὸ κατ. Delendum videtur illud τὸ, nec habetur, p. 159, ubi cadem repetit.

que virtutibus debitum obsequium honoremque negemus. Nos vero ut istis occurramus, novum deinceps disputationis initium faciamus.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER QUARTUS.

128 QUARTI LIBRI CAPITA.

1. Proœmium de diversarum urbium oraculis, itaque maxinis, quorum præ ceteris responsa celebrantur, dæmonibus inexpectata sese forma ostendentibus; quique ratione permoti ea quoque spreverunt.
2. Promptum esse cuius ostendere, quidquid oracula pollicentur, et beneficorum hominum præstigias, n. eram imposturam esse.
3. Ex Diogenianis scriptis, divinandi artem minime sibi constare, in plerisque mentiri; inutiliisque vatum ac perniciosam esse predictionem.
4. Nos maximis hisce malis evangelica Servatoris nostri doctrinae beneficio liberatos esse.
5. Quatis sit Græcorum theologiae partitio.
6. Argumentorum consultatione nostrarum testimonia, non nostris, sed Græcorum scriptis confirmari.
7. De abditis oraculorum arcans ex ipuis Græcorum monumentis, cum jurejurando in eorum fidem nunquam caputo: ex Porphyrio scriptis.
8. Quæ hac de re dictiuns est, apud omnes enuntianda non esse.
9. Quemadmodum Apollo sacrificiis deos colere jubeat.
10. Deos non esse, quotquot animalium sacrificiis delectentur.
11. Nihil eorum, quæ terra profert, summo rerum omnium Deo neque adoleendum, neque sacrificandum esse.
12. Ne dicinis quidem virtutibus terreni quidquam vel adoleendum, vel sacrificandum esse.
13. Iterum nihil eorum, quæ terra gignit, summo Numinis offerendum esse.
14. Iniquum, exsiccium, et impium esse, adeoque diris obnoxium, animantia diis sacrificare.
15. Dæmonibus istorum sacrificia fieri, non diis.
16. De antiqua hominum immolandorum consuetudine, ex Porphyrio et aliis.
17. Post evangelicas doctrinæ prædicationem, prius immolandorum hominum consuetudinem esse sublatam.
18. Nullum improbis dæmonibus sacrificium faciendum esse.
19. Præpotenti uni Deo addictum esse oportere.
20. Quenammodo improbo dæmoni litare Apollo jubeat.
21. Neminem ab omnijævo finisse, præter unicum Servatorem Dominumque nostrum, qui totum genus humanum a dæmonum impostura liberari.
22. Quenan præstigiari dæmonis ratio sit.
23. De improbis dæmonibus, et quinam sint eorum principes: quodque omnium animalium specie homines aggrediantur.

Α ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΧΕΙΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α'. Προσόμοιο περὶ τῶν κατὰ πόλεις χρηστηρῶν, καὶ ὁ μάλιστα διατεθρύληται τὰ μαντεῖα ἐν παραδόξοις δαιμόνων ἐπιχαρεῖται, τίνι τε λόγῳ καὶ τούτων πατερογονοῖσαν.
- β'. Οτι τοῖς θέλοντις εὐχέρεις ἀποφῆναι πλάνην εἶναι τὴν περὶ τῶν χρηστηρῶν ἐπαγγεῖλαν, καὶ τοῖς ἄλλοις φάδουντις.
- γ'. Έν τῶν Διογεναῖον, δι τοῦ σύνστατος αὐτῶν ἡ μαρτυρίη, καὶ πολλὰ γεννοδοκήη, καὶ διε ἀρχότος αὐτῶν καὶ ἐπιβλαβῆς ἡ πρόδρομος.
- δ'. Οτι μεριστῶν ἡμᾶς κακῶν τούτων αὐτῶν ἡλεύθεροις ἢ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰναγγειλεῖ διασκαλία.
- ε'. Τις ἡ διαλεσίς τῆς καθ' Ἑλληνας θεολογίας.
- ζ'. Οτι μὴ δῆ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ Ἑλληνικῷ παραδόσεων, τὰς τῶν ἑλέτχων μαρτυρίας κινούμενα.
- η'. Περὶ τῶν κατὰ χρηστοὺς ἀποφήτων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ ὄρκος περὶ τῶν χρηστῶν, ἐκ τῶν Πορφυρίου.
- θ'. Οτι οὐδὲ τὰ λεχθῆσμενα εἰς πάντας ἐκφέρειν.
- ι'. Όπως θεραπεύειν διὰ θυσιῶν δ' Ἀπόλλων προστάττει τοὺς θεούς.
- κ'. Οτι οὐκ ἀλλ' θεοὶ οὐτοὶ ταῖς ζώων θυσιαῖς καλορροεῖσθαι.
- λ'. Οτι οὐδὲν τῷ πάντῃ τῆς χρή τῷ ἐξ πάντων θεῶν οὐτε θυμῷ, οὐτε θεοῖς.
- μ'. Οτι οὐδὲ ταῖς θεαῖς δυνάμεσι τῷ πάντῃ τῇ θύει οὐ θυμῷ οὐ ποτέστησι.
- ν'. Ετι περὶ τῆς παλαιᾶς ἀδρωποθυσίας, ἐκ τοῦ Πορφυρίου καὶ τῶν ἀλλων.
- ο'. Οτι μετὰ τὴν εὐαγγελικὴν διασκαλίαν ἡ παλαιὰ ἀδρωποθυσία κατελύθη.
- π'. Οτι μὴ δεῖ τοῖς πονηροῖς διψασθεῖν θεοῖς.
- ρ'. Όπως ἀπακεῖσθαι δεῖ τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ.
- σ'. Ή δέ ὁ Ἀπόλλων τῷ πονηρῷ δαιμονιῷ προστάττει θεοῖς.
- τα'. Ής οὐδεὶς ἀλλος τῶν εἰς αἴτων, η μόρος ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν, τὸ πᾶν τῶν ἀδρωπῶν τὸν τῆς δαιμονικῆς ἡλεύθερων πλάνην.
- τβ'. Τις ὁ ὄρθος τῆς δαιμονικῆς ἐνεργείας.
- τγ'. Περὶ τῶν πονηρῶν δαιμόνων, καὶ τίνες ποτε εἰστε αὐτῶν εἰς ἀρχοτες, καὶ δι τοῖς πάντοις δαιμονιόμενοι εἰς πονηροῖς δαιμονες προστασία τοῖς ἀδρωποῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τὸν κατὰ πόλεις χρηστηρίων, καὶ ὡς μάλιστα διατεθέρ. Ήμεῖς τὰ μαρτυρεῖτε τὸν παραδόξον δαιμόνων ἐπιχειρεῖτε· τίνει τε λόγῳ καὶ τούτων κατεψήφισμα.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ τρίτον εἶδος τῆς πολυθέου πλάνης, ἀφ' ἣς δυνάμει καὶ εὐεργεσίᾳ τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡλευθερώθημεν, ἐν τῷ τετάρτῳ τούτῳ πεγγράμματι τῆς Ἐναργελικῆς προπαγασκευῆς καρδίας ἀπολέγει καλεῖ. Ἐπιδὴ γάρ το πᾶν τῆς θεολογίας αἰτῶν εἶδος εἰς τρία γενικότερον διαιροῦνται· εἰς τὸ μυθικόν, ὃν τῶν ποιτῶν πετραγμένην, καὶ εἰς τὸ φυσικόν, τὸ δὲ πρὸς τῶν φιλοσόφων ἀπευρημένον, εἰς τε τὸ πρὸς τῶν νόμων διεκδικούμενον, ἐν ἔκστατῃ πόλει καὶ χώρᾳ περιλαγμένων· τούτων δὲ μέρη δύο ἡδη πρότερον διὰ τῶν πρὸς τούτου πεγγράμμάτων ἡμῖν ἐξηπλωταί, τό τε Ιστορικὸν, δὲ δύο μυθικὸν (19) ἀποκαλοῦσι, καὶ τὸ ἐπαναβεβηδὸν τοῦ μύθους, δὲ δὴ φυσικὸν, ἡ θεωρητικὸν, ἢ ἐπὶ ἄλλῃ χαρούσιν προσαγορεύοντες· καρδίας δὲ ἐν τῷ τρίτον ἐπὶ τοῦ παρόντος διελθεῖν, τούτο δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ πόλεις καὶ χώρας συνεστός· πολεικόν αὗτοῖς προσαγορεύθμενον· δὲ καὶ μάλιστα πρὸς τῶν νόμων διεκδικεῖται, ὡς ἂν παλαιὸν ὅμοι καὶ πάτεριν, καὶ τῆς τῶν θεολογουμένων δυνάμεως αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ποταφίνον. Διατεθέρληται διελθεῖν, τούτο δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ πόλεις καὶ χώρας συνεστός· πολεικόν αὗτοῖς κριτηριούμενον· δὲ καὶ μάλιστα πρὸς τῶν νόμων διεκδικεῖται, ὡς ἂν παλαιὸν ὅμοι καὶ πάτεριν, καὶ τῆς τῶν θεολογουμένων δυνάμεως αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ποταφίνον. Διατεθέρληται διελθεῖν, τούτο δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ πόλεις καὶ χώρας συνεστός· πολεικόν αὗτοῖς κριτηριούμενον· δὲ καὶ μάλιστα πρὸς τῶν νόμων διεκδικεῖται, ὡς ἂν παλαιὸν ὅμοι καὶ πάτεριν, καὶ τῆς τῶν θεολογουμένων δυνάμεως αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ποταφίνον. Ταῦτη γοῦν φασιν ἐπεξίσταις καὶ θίνατον ὑπὸ τῶν νόμων ὥρισθαι τοὺς πλημμελοῦσι τὴν ζημίαν. Τὸ μὲν οὖν πρώτον Ιστορικὸν τε δύο καὶ μετά τῆς θεολογίας εἶδος, ὅπῃ τις βούλεται ποιητῶν τιθέσθω· ὡπερ ὅν καὶ φιλοσόφων τὸ δεύτερον, διὰ τῆς τῶν μίθων φυσικούτεράς ἀλληγορίας ἀπτγίλμένων τὸ δὲ τρίτον, δὲ καὶ πρὸς τῶν ἀρχήντων ὡς ἂν παλαιὸν ὅμοι καὶ πολεικόν, τιμῆτῶν τε καὶ φυλακέων εἶναι νενομοθέτηται, μήτε τις ποιητῶν, φασι, μήτε φιλοσόφων κινεῖται· τοῖς δὲ ἐκ παλαιοῦ κριτήσαις θεομοίς ἐν τε ἀγροῖς καὶ πόλεις μεντέω πάξ στοχεύων, νόμοις πατρίοις πειθόμενος. Πρὸς δὴ οὖν ταῦτα καρδίας ἀποδούντων ταρ̄ ἡμῖν λόγον, ἀπολογητικόν τε ὑποσχεῖται τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελίους πραγματείας ἀντικρυστούσης τοῖς εἰρημένοις, καὶ τοῖς τῶν ἔθνων ἀπάντων νόμοις ἀντινομοθετούτης.

poetarum, inquiunt, nec philosophorum ullus attingat: sed qui jam olim tam in agris, quam in urbibus ritus obtinuit, ad eum constanter omnes, patriis addicti legibus, adhaerescant. Haec sunt, quibus in praesentia sic 131 nobis respondendum est, ut evangelici instituti, quod a Servatore nostro alla-

(19) Ο δὴ μυθικόν, etc. Paucula verba, sed valde necessaria, supplevimus ex altero manuscr., quæ etiam agnoscit Mout.

De diversarum urbium oraculis, hisque maxime, quorum præ ceteris responsa celebrantur, dæmonibus inexpectata esse formæ ostendentibus: quaque ratione permoti, ea quoque spreverimus.

PROOEMIUM.

Suscepimus disputationis ordo postulat, ut tertiam illius erroris partem qui deorum multitudinem invexit, 130 quoque liberati Redemptoris Servatoris que nostri Jesu Christi virtute beneficioque sumus, quarto hoc *Præparationis Evangelicæ* libro confutemus. Cum enim universam theologie suæ rationem in tria veluti communiora genera partiantur, fabulosum, quod poetarum versibus usque adeo jactatum est; naturale, quod a philosophis excogitatum fuit; et illud, quod legum auctoritate sanctum atque munimum, in singulis urbibus ac regionibus servari consuevit: ex iis autem duo jam superioribus libris in omnium oculis posuerimus, cum historiæ, quod fabulosum nominant, tum etiam alterum, quod fabulas omnes exsuperat, sive id naturale, sive contemplationi addictum, sive quocunque alio nomine appellare malini: sequitur omnino, ut tertium hoc deinceps volumine persequamur. Illud autem est, quod quia per singulas civitates ac regiones constitutum fuit, civile ab iis nuccupatur; eoque præsertim legum vi præsidioque defenditur, quod non antiquum modo patrumque sit, verum etiam eorum, quos ipsi deorum in loco numeroque ponunt, virtus aique potentia, hoc tanquam rei per se ipsam loquentis testimonio declaretur. Enimvero, pridem apud istos oracula quædam aique responsa, morborum omnis generis curationes, illatasque celestis in impios gravissimas calamites celebrantur; quæ dum se ipsos etiam experientia nosse profiterunt, tum vero jure sibi nimirum persuadent, se quidem, quod deos colant, juste omnino facere: nos autem admodum impie, qui tam perspectas beneficasque virtutes nihil faciamus; adeoque leges palam a nobis aperenteque violari, cum patrios quemque ritus religiose colere oportea, nequa intacta dudum instituta convellere, sed pressis quasi vestigiis majorum pietatem ita consecrari, nihil ut preterea rerum novarum studio curiosius moliantur. D Quare poemam etiam capit in hujus maleficii reos juste legibus constitutam esse pronuntiant. Nam primum sane theologiae historicum fabulosumve genus, suo poeta quilibet flugat arbitrio: alterum item illud, propius ad naturam allegoricæ fabularum explicazione traductum, philosophorum disputationibus permittatur. At vero tertium hoc, quod utpote antiquissimum ac civile ipsorum etiam principum legibus retinere et observare jubemur, nec

tum est, rationem cum aliqua defensione reddamus, in quo leges istis omnibus ac gentium universarum legibus contrariae feruntur atque promulgantur.

Primum itaque, simulacula inanima deos non A esse, ipsi quoque facile agnoverint; deinde, nihil prorsus, quod speciem aliquam Deo dignam habeat, fabulosa eorum theologia contineri, primo libro satis ostendimus; postremo, ne ipsam quidem naturæ propiore ac philosophicam fabularum interpretationem, non coactas habere explicandi rationes, in secundo tertioque probavimus. Nunc igitur, id, quod tertium est, videamus, quid de virtutibus in simulacris delitescentibus existimare oporteat; easne moribus liberales, probas, vereque divinas esse, an omnino contra. Quanquam alias forte, qui hanc disputationem insisteret, quidquid isti narrant, fraudem et errorem esse, ac veueflicorum artes, prestigiasque contendenter, itaque vulgarem funditus opinionem eveleret, ut non solum Deo, sed ne malo quidem dæmoni, quæ passim de illo jaciantur, assignanda esse statueret. Quippe responsa enim deorum artificiosis versibus illigata, hominum utique non bardorum atque stultorum, sed ad fallacias dolosque moliendos apprime factorum commenta esse; quæ anticipi et ambiguo sermone contexta, iu stramque expectati rerum eventus partem non incepit cadere et quadrare possint. Ea vero, quibus rudi plebecula imponitur, circulatorum prodigia, cum naturalibus causis esse conjuncta. Plurima enim universa in natura existere, radicum, herbarum, plantarum, fructuum, lapidum, itemque aliarum ex omni materia, sive siccarum, sive humidarum virtutum genera, quarum aliae propellendi et ejiciendi vim habent, aliae secernendi ac dissipandi, aliae contra vel constipandi vel sistendi, itemque laxandi, humectandi, rarefaciendi: rursusque servandi aliae, aliae perirendi, ac praesentem corporis statum modo in hunc modo contrarium penitus immutandi: atque aliarum efficacitatem longiori, aliarum breviori tempore circumscribi; similiterque aliarum ad plures, ad pauciores aliarum sese diffundere; præterea alias præire, sequi alias, alias denique concurrere cum aliis, et cum iis augeri pariter, pariterque corrumpi. Et quidem quod sanandi vis nonnullis insit, aliis autem 132 morbos atque exitium creandi, nihil habere a medendi arte alienum. Jam vero pleraque naturali quadam necessitate contingere, cumque ipsa luna crescere animul simulque decrescere: oppositas animantium, plantarum, atque radicum affectiones infinitas esse: vaporum multa esse genera, cum eorum, quibus graveolo, ac sopor inducitur, tum etiam eoruin, quibus cogitatio perturbatur: loca item atque regiones, in quibus singula perficiantur, conferre plurimum: homines istos præterea instrumentorum suam ad artem affabre elaboratorum copiam habere longe ante provisam; multos etiam diversis ex partibus sibi comparare præstigiari suarum adjuto-

B "Oti μὲν οὖν ὁ θεοὶ τὰ δύναχα ἔδωσα, προφανὲς καὶ αὐτοῖς· οἱ δὲ οὐδὲ τὰ τῆς μυθικῆς αὐτῶν θεολογίας φέροι τινὰ σεμνὸν καὶ θεοπρεπή λόγον, ἐν τῷ πρώτῳ δέδεικται συγγράμματι· ὕστερον οὖν καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ, καὶ τρίτῳ, ὅτι μηδὲ τὰ τῆς φυσικῶντεράς καὶ φύλοσφου τῶν μύθων ἐρμηνεᾶς ἀδιαστον αὐτοῖς περιέχει τὴν ἑξῆγησιν. Τὸ δὴ τρίτον φέρε σκεψώμεθα, τι ποτε χρῆ νομίζειν τὰς ἐν τοῖς ἔδωσαν ἐμφανεσσούσας δυνάμεις· πότερα τὸν τρόπον ἀστέας καὶ ἀγαθάς, καὶ ὡς ἀληθῆς θεας, η τούτων ἀπάντων τὰ ἐναντία. "Αλλος μὲν οὖν τάχα ἀν τοις, τὸν περι τούτων ἐρδοῦντων λόγον, πλάνη εἶναι τὸ πᾶν, καὶ γοյῶν ἀνδρῶν τεχνάματά τε καὶ φύσιοντας ὑπεστησατο, καθόλου περιγράφων τὴν δέσποιν, ὡς μὴ δι τοις θεοῖς, ἀλλὰ μηδὲ πονηροῦ δαιμονος εἶναι νομίζειν τὰ περι αὐτοῦ θυρρούμενα. Τὰ μὲν γάρ ποιήματα καὶ τὰς τῶν χρησιμῶν συνθέσεις, οὖν ἀριστῶν ἀνδρῶν, εἰν μάλα δὲ πρὸς ἀπάτην ἐσκευαρημένων πλάσματα τυγχάνειν, μέσῳ καὶ ἀμφισβητῳ συγκειμένα τρόπῳ, πρὸς ἄκτερά τε τῶν ἀπὸ τῆς ἑκάστους προσδοκωμένων οὐδὲ ἀριστῶν ἐχαρμόζειν· τὰ δὲ τὸν ἀπαντῶντα δια τῶν τερατειῶν θεύματα φυσικαὶ αἰτίαις ἀνήρθει. Πολλὰ γάρ εἶναι εἴδη φύῶν, καὶ βοτανῶν, καὶ φυτῶν, καὶ καρπῶν, καὶ λίθων, ἔργων τε ἀλλων καὶ ὑγρῶν παντοῖας ὅλης δυνάμεων ἐν τῇ τῶν ὅλων φύσει· τὰ μὲν ἀποκρουστικά, καὶ τονιν ἀπελαστικά, τὰ δὲ συνάγεντα περικότα καὶ ἐφέλκεσθατ, τὰ δὲ διαχρίνειν καὶ σκεδαζούντα, πυκνούν τε καὶ στέλλειν δυνάμενα· ἔτερα δὲ γαλῆν καὶ ὑγρανεῖν καὶ ἀραιούν, οὐχιν τε αὐτὸν δίλλα, καὶ ἔτερα κτενεῖν, τρέπειν τε διδύλου, καὶ τὸ παρόν ἀναλάττειν, καὶ τοῦτο μὲν τῆς μεταποιεῖν, τοτὲ δὲ τῆς· καὶ τὰ μὲν πρὸς πλειόν χρόνον, τὰ δὲ πρὸς βραχὺν τούτο ποιεῖν· καὶ τόλμαν τὰ μὲν εἰς πλήρεας, τὰ δὲ μέχρις ἀλίγους μόνον ισχύειν· καὶ τῶν μὲν τόδε τρεῖσιν, τοι δὲ ἔτερα ἀπεκκλούσθεν, συντρέχειν τε ἀλλὰ δίλλοις, καὶ συναντεῖν καὶ συμβεβεσθεῖν. Ναὶ μή καὶ ὄγκεις εἶναι τια ποιητικά, λατρικής οὐκ διπλωθεὶς ἐπιστήμης· τὰ δὲ νοσοποιά τυγχάνειν καὶ θηλητήρια. "Ηδη δὲ καὶ φυσικαὶ ἀνάγκαις συμβαίνειν τινὰ, καὶ τῇ οὐλήν συναντεῖν καὶ συμβιβίνειν· ζῶντα τε εἶναι, καὶ φυτῶν, καὶ φύῶν ἀντιπαθειῶν μηρίας, καὶ πολλὰ θυματάτων καρκωτικῶν τε καὶ ὑπωτικῶν, ἔτερων δὲ φαντασιῶν ποιητικῶν. Συναλρεσθα δὲ οὐδὲ ἥκιστα καὶ τὰ χωρία, καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς τελίσκεται τὰ γινόμενα· δργανά τε εἶναι καὶ σκεύη, πόρφυρεν αὐτοῖς ἐπιτηδείως τῇ τέχνῃ προτυρεπισμένα. Πολλοὺς δὲ καὶ συνεργών τῆς μαγγανίας παραλαμβάνεσθαι ἔξωθεν, πολυτραγμονούντας τοὺς ἀφίκοντα μηχοὺς τῶν λεπρῶν ἐντὸς ἀποκρύπτειν. Καὶ τὸ σκότος δὲ οὐ μικρὰ συνεργεῖν τῇ καθ' εἴσιτος ὑποθέσει. Καὶ αὐτὴν δὲ οὐδὲ ἥκιστα τὴν πρόλαβούσαν ὑπόληψιν, καὶ τὴν τοῦ ὁθοῖς προσιόντων αὐτοῖς δεισιδαιμονίαν, τὴν τε ἐκ

* Γρ. ὀλέγων.

προγόνων προκαταχούσαν ἐν αὐτοῖς; δίξαν. Προσκλήσθω καὶ τὸ τῶν ποιλῶν ἡμέριον τῆς διανοίας, τὸ τε ἀδρανὲς τοῦ λογισμοῦ καὶ ἀβασάνιστος τοῦ πλήθους· καὶ ἐμπλέκειν τὸ διεύνην καὶ κακεντρεγκὲς τῶν περὶ τὴν κακεντρεγκὸν ταύτην διατριβὴν τευταζόντων· τὸ τε τῶν τοῖς ταῖς ἀπατηλόδων καὶ πανούργον τοῦ τρόπου· τοὺς μὲν τὰ πρὸς ἡδονὴν ἔκστατο προϊκισμούμενα, καὶ τὸ καρὸν ἐπὶ χρησταῖς ἀλπίαις θεραπεύσθωντα, τοὺς δὲ τοῦ μελίσσων καταστοχοῦμένων, καὶ εἰς δᾶλον καταπανευούμενα, τῇ τε δένδρον τῶν χρησμῶν ἀρχιδολίας ἥρμάτων καὶ ἀσφελεῖς ἐπισκοπούντων, ὡς μή τινα συνιέναι τὸ χρησθὲν, τῇ δὲ τοῦ λεχθέντος ἀστέλλει τὸν Θεογόνον ἐκφύγειν. Πολλὰ δὲ συμβαίνειν καὶ δίλας τισθεῖσας καὶ τερατεῖσας, συμπαραιερμανόμενα τοῖς γνωμένοις ἀπηδῶν δῆ τινας, μετά τίνος ἀσῆμος καὶ βαρβαρῆς ἀπίφθεσες, ἵνα δὴ ὑπὸ τούτων σπουδάζεσθαι δοκεῖ τὸ μῆδ' ὄντων πρὸς αὐτῶν γνιθέμα· μάλιστα δὲ τοὺς ποιλούς, καὶ τοὺς ἀπὸ παιδείας ὀρμάσθαι νομίζομένων ἐκπλήττειν (20) αὐτῶν δῆ τῶν χρησμῶν τὰ ποιήματα, εὖ μὲν τῇ συνθέσει τῶν ὅμημάτων κεκαλλωπισμένα, εὖ δὲ τῷ τῆς μεγαλοφορίας διγυμ τετυφωμένα, πολλῷ δὲ τῷ τῆς ἀνατάσσους κόμπῳ, τῷ τε πεπλασμένῳ τῷ τῆς θεοφορίας ἐσχηματισμένα, καὶ δῆ τῆς ἀμφιβολού φωνῆς τὸν πάντα σχέδιον ἀπατῶντα λεών. *Nōtice conjunctas, ut præcipuo studio in ea, quæ omnium multitudinis animos percillere, atque coacinnata oraculorum, quæ cum liberali eruditione suudi putantur carmina; utpote quæ cum structura verborum ornata, tum vero tu more et granditate orationis inflata sint, multoque vocis ac reliquo ostentationis fuso, ipsaque specie præsentis afflatum numinis mentiantur, atque universum fere populum dubia vocum significatione decipiunt.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

C

133 CAPUT II.

Ὅτι τοῖς θελούσιν σύνχρονοι ἀποφῆγμα πλάνην εἶναι τὴν κατὰ τῶν χρηστηρῶν ἐπαγγελίαν καὶ τοίτερα ἀνθρώπων φρεσιοργίαν.

Ὄτα γοῦν αὐτοῖς τὴν ἀμφιβολίαν ἐκπέψευτε τῶν χρησμῶν, οὐ κατὰ πρόγνωσιν τοῦ μελίσσων, κατὰ δὲ τινα στοχαστὴν ἐξεγέμινα· τούτων μηρά, μάλιστα δὲ τὰ πάντα σχέδιον ἡμῶν ποιλάκις τῆς προφῆταις ἀποπεπτωκάτιν, ἀντίτινος ἡ κατὰ τὸ χρησθὲν τοῦ τοῦ πραγμάτων τέλους τῆς Ἑκδιαιτητικότος, εἰ μή ποτ' ἀρά σπανίως ἐν ποτε ἐκ μηρῶν συμβόνει ταῦτα τοῖς φορέσι συντυγικήν, η κατὰ τὴν στοχασθεῖσαν τοῦ μελίσσων προσδοκίαν, τὸν χρησμὸν ἐπαληθεύειν ἐνομίσθη τοιεῖν. Ὁ δῆ καὶ μάλιστα θριλλήντας ἀν θεοῖς, καὶ στήλαις ἐγχειρίσαντας, καὶ ταντορέος τῆς θεῶντας· εἰ μὲν, εἰ τύχος, τοτοῦδε τὴν ἀρμόθιμον ἀπεσφάλλοσαν, μηδαμῆ μηδενὸς ἐθέλοντος; (21) μνημονεύειν δὲ τὸ τῷδε ἀπὸ μηρῶν συντετρυγεῖ τὸ τῶν χρησθέντων, δῶν καὶ κάτω περιφέρονται· ὡς εἰ τις καὶ ἐπὶ δύο λαγχάνουσιν ἀπὸ μηρῶν, εἰ ἀρά ποτὲ εἰσάπαξ αὐτοῖς κατὰ τὸν αὐτὸν τυμπανὸν ἐτυχε, θαυμάσιοι, ὡς κατὰ μαντείαν καὶ πρόγνωσιν ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέροις συνένει-

Promptum esse cuius ostendere, quidquid oracula pollicentur, et veneficorum hominum præstigias merari imposturam esse.

Enimvero quaecunque ab istis sine ulla responsi ambiguitate praedita sint, non ex præsensione quadam ac scientia futurorum, sed ex aliqua tantum conjiciendi vi pronuntiata; ex iis infinita plane deprehensum esse, immo prope dixerim omnia, prædictiones sacerdotum veritate caruisse, cum res contrarium oraculo finem et exitum habuissent: nisi vero, quod raro admodum, atque unum ex infinitis aliiquid, aut casu fortuito, aut spe aliqua futurum augurata contigerit, id veritatis opinionem oraculo conciliet. Nam illud denum esse, quod ab istis jactari maxime, terrarum ubique magna voce prædicari, in cippis et columnis incidi videbas; qui cum, si quando res ita tulerit, quod tam multi exspectatione sua decepti fuerint, verbum plane nullum fieri velint; tum vero, quod uni ex infinitis alicui prout ab oraculo responsum fuerat, acciderit, id nullo non loco circumferant. Quia in re perinde se gerant, ac si quis, cum ex infinita hominum micantibus,

Sed profectio, saltem ἐθέλοντας reponendum videatur, ut cum præcedentibus accusata, et sequente, πτυχιέρωνται, conveniat. Vig. in marg. Ic. Μηδεῖων τεθέλοντας. Alli, Μηδεῖωνς ἐθέλοντος. Εστι.

(20) *Ἐκκλήσιαν. Illustrior fortassis oratio videtur, si τὸ ἐκκλήσιαν, præcedente versu post τοὺς ποιλούς scriberemus. Levis tamen ista trajectio fuit, si cum Atticis conseratur.*

(21) *Μηδομῇ μηδενὸς ἐθέλοντες. Ita omnes.*

aliove sortis genere ntentium multiudine, duo ali-
qui vel semel tantum iu eadem casu incurrerent,
factum miraretur, quasi ex divinatione quadam sor-
tisque futura scientia, unus atque idem utrique
nummerus obtigisset. Eamdem enim ejus esse ratio-
nem, quod unum ex infinitis vatum responsis, ac
circa res numero infinitas editis, forte fortuna se-
mel evenerit: id quod ubi quis intellexerit, cuius
animus nihil intus solidi, nihil constantis habeat,
tum vero hominem oraculi certitudinem obstupe-
scere; quem sane longe prestareret, recordia posita,
secum diligenter reputare, quam multis aliis vel
interitum, vel dissensiones et bella genus id homi-
num conciverit, ac veterum historiorum memoriam
cogitatione repetendo, animadvertere, ne tum qui-
dem ullum ab iis divinæ virtutis opus editum fuisse,
cum et res Gracie maxime florerent, et jactata
quondam oracula, quæ hoc tempore nulla sunt,
integre auctoritatis essent, et ab indigenis omni
studio curaque habita, patriis ritibus atque mysteriis
religiōse admodum colerentur. Et sane vim eo-
rum nullam esse tum præcipue constituit ex bello-
rum calamitatibus: **134** in quibus, quod nihil
opis et auxiliū conferre possent egregii fatorum in-
terpretes, responsorum ambiguitate clientes suos
feſellisſe convicti sunt, quemadmodum suo loco de-
monstrabimus, cum omnium subjiciemus oculis,
qua pacio eos, qui oraculum consulēbant, mutuum
in bellum acuerint; nec de seriis quoque rebus ne-
gotiisque consulti responderint, sed potius oraculis
suis consulentibus illuserint, sic tamen, ut dubiæ
significationis obscuritate suam ipsorum ignoran-
tiā occularent. Cogita vero ipse tecum exempla
vetera repetendo, quam isti ſæpe, cum affectæ va-
tetudinis hominibus robur, vitam, salutemque pro-
misissent, iisque postea non secus ac diis fides ha-
beretur, paulo post ingenti pecunie vi ex hoc
allate divinitus mercatura genere corrogata, qua-
les tandem essent, manifeſte reprehensum fuerit,
impostores scilicet ac circulatores, non autem dii,
cum decepti ab iis homines infaustum exitum ba-
buissent. Quid porro attinet dicere, ne popularibus
quidem suis, et ejusdem secum civitatis indigenis
vates egregios quidquam præsidii vel opis afferre,
cum infinitis ibidem videoſ morbis laborantes,
claudos, cæcos ac toto ſepte corpore mutilatos?
Quid vero in causa fuerit, cur peregrinis quidem
hominibus, et ex longinquā regione venientibus
rerum meliorum ſpes quasdam umbratiles ac fu-
catas ostenderent, civibus autem popularibusque
suis noui item, quibuscum tamen eos utpote dome-
sticis amici, ac civibus derivatum ex numinum
præſentia bonum comunicare oportet; niſi quod
extremoſe homines veteratoris calliditati ignaros

(22) Δωδωραῖος. Ita omnes, nec mutare sum ausus. An Dodonæum Jovem pluribus Apollinis cognominibus inserere voluit? An Apollo quispiam fuit, cognomento Dodonæus? Legere me non menini. Sane Διὸς γε ποτius legeretur, idem qui et Milet

περιελθείν ἀριθμόν. Οὗτοι γάρ ἔχειν τὸ ἀπὸ μυρίων ἐπὶ μυρίους χρησθέντες, ἀπὰς ποτὲ αὐτέδεν κατὰ τύχην δὲ καὶ συνδόντα τὸ μηδὲν στερθὸν ἐν βάθει φυγῆς κεκτήμαντο ὑπερεκπλήκτεσθαι τὸ χρηστήριον. ὃ ποὺς κρεπτὸν ἦν τὸ μὴ ἀφραίνειν, συλλογισταμένῳ θοις ἀλλοις θανάτου γεγνάσιν αἴτιο, στάσεώς τε καὶ πολέμους οἱ δεδηλωμένοι· σκέψασθαι τε τοὺς παλαιῶν τὰς ἴστορας, καὶ συνιέναι ὡς οὐδὲ τὸ τρινάκις ἀρτῆς τε θείας ἱρογόν ἀπεδείχαντο, ὅπερικινοί ήνει μὲν τὸν Ἑλληνικά, συνειστέκη δὲ τὰ πρὸν βωμένα, νῦν δὲ μητρὶ ένωντα χρηστήρια, πάστος προνοίας καὶ σπουδῆς ἡμιμένα πρὸς τὸν ἐπιτελεόν, τῶν δὴ πατρῷος νόμοις τε καὶ μωσητηρίας σεβόντων τε αὐτὰ καὶ θεραπευόντων, καὶ τότε γοῦν μάλιστα τὸ μηδὲν δύνασθαι ἀπηλέγχθεσαν ἐν ταῖς τῶν πολέμων συμφοραῖς· ἐν αἷς βοηθεῖν δύναντο· οὗτες οἱ γενναῖοι θευτικοὶ, δὲ μητριόλας τῶν χρηστῶν ἥκιστον σοριστάμενοι τούς πρόσθυγας· ὧσπερ οὖν κατὰ τὸν δέσμοντα καιρὸν ἀποδείξουν, παριστῶντες θοις καὶ εἰς τὸν κατὰ διλλήμων πόλεμον τοὺς χρηστῶν παρώντων, καὶ ὡς οὐδὲ περὶ σπουδαίων πραγμάτων τὰς ἀποκρίσεις ἐποιούντο, καὶ ὡς ἐπιλάντυναν δεῖ τῶν χρηστῶν παλίσοντες τοὺς ἐρωτώντας, καὶ ὡς τῷ τῆς ἀσπαράστας σκότῳ τὴν σφῆν ἀγνοοῦντες ἀπεκρύπτοντο. Σκέψατο δὲ καὶ αὐτὸς τυθόμενος, ὡς καὶ ἄρρενοτοις πολλάκις ρώσοις καὶ Κινῆσι καὶ σωτηρίαις ὑποσχόμενοι, καρπεῖται πιστευθέντες ὡς δὴ θεοί, καὶ τῆς ικνήου ταύτης ἔμπορας μεγάλους τοὺς μισθίους εἰσπράξαμενοι, οἱ μετὰ πλεόντον οἰντες ἡσαν ἐμφράσθησαν, γάτοις δινθρες, ἀλλ' οὐ θεοὶ διαλεγχθέντες, σὺν αἰσχύλος καταστροφῆς τούς ἡπατημένους διαλαβούσθησε. Τι δὴ λέγειν, ὡς οὐδὲ τοῖς ἁντιόν συνάκουει, τοῖς δὴ κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν διατρίβουσιν, οἱ θαυμάσιοι μάντεις τὰς ἐξ αὐτῶν παρέδοχον ἐπικυρίας, ἀλλὰ καὶ θοοῦσσας ἢν ίσοις αὐτόσιοις καὶ αναπήρους, καὶ πολὺ τὸ σῶμα λειλωθημένους μυρίους; Τι δὴ πότε οὖν τοῖς μὲν ἔξω καὶ πόρφυρων ἐξ ἀλλοδαπῆς ἀριθμουμένοις τὰς χρηστὰς ὑπέρτασιν ἐλπίδας, οὐκ ἔτι δὲ καὶ τοῖς κατὰ τὸ αὐτὸν συνοίκους, οἵτις δὴ κατὰ πρὸ πάντων ἔχρην, ὡς ἂν οἰκεῖοις φίλοις καὶ συμπολίταις, τὸ ἐκ τῆς τῶν θεῶν παρουσίας ἀγαθὸν παρέχειν ἀλλ' οὐτὶς τούς μὲν ἔνοντας, ἀγνῶτας δυτας τῆς ἔρδουςιργίας, ἕδον μὲν καὶ διαταχαιεῖν, οὐκέτι δὲ τοὺς συνθείεις, ὡς ἀν τῆς τάχης οὐκ ἀπέτερους. Συνειστορας δὲ θνετας τῆς ἐπειλουμηνῆς παιδιᾶς; Οὗτοι δὲ τὸ πάντα οὐ θεῖον, οὐδὲ ὀνθρωπίνης ἀπινοίας κρεπτον ἦν· ὥστε καν ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς, ταῖς δὴ δινωθεν ἐκ τοῦ παμβασιλέως θεού κατὰ τῶν ἀστερῶν ἀπεισώρυμέντος, αἰτεῖται ἀψιρώματα καὶ ἔσοντας φθορὰν ἐσχάτην καὶ πτώσιας ἀθρόας τοὺς νειός αὐτῶν ὑπομείναι. Ποι γάρ σοι τὸν ἐν Δειπορίς ἵερον παρὰ πλάτων "Ἑλληστας ἐξ αἰλούνος βεσομένον; ποι δὲ Πύθος; δὲ Κλάριος; ποῦ καὶ διαδωναῖς (22); τὸ μέν γε Δειπορίδων χρηστήριον, τρίτον ὑπὸ

sius, et Branchides, ut notissimum est. Et cognomenta ista vulgo conjunguntur. Clem. Alexandr. in Protrept., p. 7: Αἱγάγοσαι ἡμῖν κατ τὴς ἀλλες μαντικης, μᾶλλον ὅτι μαντικης, τὰ δέχρωτα χρηστήρια τὸν Κλέαρον, τὸν Πύθιον, τὸν Αἰδηνόν. Quem locum su-

μερικῶν ἐμπρησθῆναι κατέχει λόγος . οὐδὲν τοῦ μελλοντὸς γνῶσιν, ἀλλ’ οὐδὲ τῷ πλούτῳ τὰ εἰκασία προφυλάξθει δεσμηνάμονον . Ταῦτα παῖδες καὶ τὸ Ἐνόμη Καπιτώλιον ιστορεῖται κατὰ τοὺς τῶν Ηπειρωτῶν χρόνους, καθ’ οὓς λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἐστίας ιερόν ἐπὶ Ρόμης ἐμπρησμὸν υπερέμναι . Ἀμφὶ δὲ Ιούλιον τὸν Καίσαρα τὸ μέγα τὸν Ἐλλήνων καὶ Ὀλυμπιακὸν δηγαλμα, τὸ ἐν αὐταῖς Ὀλυμπιάδοις, κεραυνῷ πρὸς τὸν θεοῦ βλήθεν ἀναγράφουσι . Καὶ ἀλλοι • τοῦ φασι τὸν νεύον τὸν Καπιτώλιον Διόν ἐμπρησθῆναι· καὶ τὸ γε Πάλεον (25) ὃποι Σεραπῖνον διατριβήναι· τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Σαραπῖδον ὄμοιας καταφελεθῆναι . Καὶ τούτουν παρ’ αὐτοῖς Ἑλλησιν ἀνάγραπτοι φέρονται μαρτυρίαι . Μαρχρὸς δὲ ἐν εἴτῃ λόγῳ, εἰ μέλλοι τοις τὰ καθ’ ἔκστατα ἔξερηθεῖσιν, παριστάνει πειρώμενος, ὅτι μηδὲ τοῖς εἰκεσίοις ιεροῖς ἐπανίνει τὸ θυμαστόν χρηστοδόται ἀντοῖτο πειρώμαντο· οἱ δὲ μῆτρες (24) σφίσιν αὐτοῖς ἐν συμφοραῖς γεννέμενοι χρήσιμοι σοχοῦ γ’ ἀν ποτε καὶ μᾶλλοις ἑπταρκέσσιν . Ἐν δὲ τοις προσθετοῖς τοῖς εἰρημένοις, μάγιστον ἀν εἴτη καθεωρακῶν κεχράλιον, ὡς ἕδη καὶ τῶν ἀγανθοφόρων, αὐτοῦν δὴ τῶν μάλιστα ἵεροφαντῶν, θεολόγων ταῦτοις καὶ προφήτων πλείους οὐ μόνον πάλαι, ἀλλὰ καὶ ἐναγγος καθ’ ἥμας αἰτούς, ἐπὶ τῇ θεοσφίᾳ ταύτῃ βοηθέντες, διὰ βασιών αἰκίας ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν δικαιοτρόπων τὴν πλειστὴν ἔξεργάντων εἰπεῖσαν· πλάνην ἀνδρῶν ἀπάταις γίνεσθαι, καὶ ^a γοητειῶν τετεχνασμένην τὸ πᾶν εἶναι ἐμπολογησαντες· οἱ γε καὶ τὸν πάντα τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὰς μεθόδους τῆς κακοτεχνίας, τὰς πρὸς αὐτῶν ἀν υπομήμασιν ἀρεθεσίαις φωναῖς ἐντρέψανται . Διὸ δὴ καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ὀλεθρίου πλάνης ἔπειται ἀκτίσαντες, πάντα λόγον ἀνεκάλυψαν, αὐτοῖς ἔργος τὴν τῶν δηλουμένων ἀπόδεξιν πιστωσάμενον . Όποιοι δὲ ἡσάν οὖτοι; μή δὴ νῦντες τῶν ἀπεργράμμένων καὶ ἀφανῶν τινας . Οἱ μὲν γε αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θεματιστῆς ταύτης καὶ γενναῖς φιλοσορίας ὡρμούντο, τῶν ἀμφὶ τὸν τρίβωνα, καὶ τὴν μὲλλον ὁρμήν ἀνεσπάχοντες· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐν τέλει τῆς Ἀντιοχείας ἥλισκοντο πλεισταί, οἱ δὲ μάλιστα καὶ ταῖς καθ’ ἥμαν δέρεστον ἐν τῷ καθ’ ἥμας διωγμῷ λαμπρυνόμενοι . Τίσμεν δὲ καὶ τὸν φιλόσοφον δόμου καὶ προσῆγην τὰ δημοια τοῖς εἰρημένοις κατὰ τὴν Μίλετον ὑπομενάντα . Ταῦτα δὴ τις καὶ πλει τούτων ἦτι συνάγων, εἴποι ἀν μὴ θεούς εἶναι, μηδὲ μήδε δαιμόνας, τοῖς τῶν πεπάτησιν χρηστηρίων αἰτίους· πλάνην δὲ καὶ ἀπάτην ἀνδρῶν γοητειῶν . Καὶ ἡσάν γε παρ’ αὐτοῖς Ἑλλησιν ὀλαι διὰ φιλοσορίας διατρεπτές αἰρέσταις, ταῦτης προστάμεναι τῆς δόξης· ὡς οἱ ἀπὸ τῶν Ἀριστοτέλους καὶ πάντες οἱ καθεῖται τοῦ Παρεπάτου, Κυκλοὶ τε καὶ Ἐπικούρειοι, οὓς καὶ μάλιστα ἔγνογε

A facilius in errorem, quam alios sibi familiares ac notos impellerent, quippe qui artis hujus imperiti non essent, sed usitate iudificationis optime con seii? Quare totum istud profecto nec divini quidquam, nec humana industria maius habuit: adeoque videoas gravissimis etiam calamitatibus, quales utique celitus a summo rerum omnium principe Deo impiorum cervicibus imminent, supremum existit, ruinasque frequentes ac repentinae, simul cum ipsis donariis atque simulacris, eorum tempa subiisse. Ubi enim Delphicum illud templum est, apud Graecos omnes omnique memoria celestatur? ubi Pythius? ubi Clarius? uli Dodoneus? Nam Delphicum sane oraculum jam tertium Thracibus incensum suis constans fama est,

B 135 cum neque divinationis domicilium ad futuri præsevisionem, neque Pythius ipse ad rerum suarum conservationem quidquam omnino posset. Id ipsum Romano item Capitolio circa Ptolemaeorum tempora contigisse prodit historia, quibus etiam temporibus Vestae delubrum ibidem conflagrassere ferunt. Praeterea Julii Cæsaris reitate grande illud et Olympiacum Graecia simulacrum, quod Olympia visebatur, fulmine divinitus ictum esse, aliudque simul Jovis Capitolini templum incendio, Pantheon igne fulminis, Serapium Alexandriæ non absimili conflagratione haustum periisse tradunt. Quorum quidem omnium prescripta extant apud Graecos ipsos testimonia. Ac longum profecto sermonem ordiretur, qui singula recensere numerando vellet, ut omnium subjiceret oculis, luce palam deprehensum esse, ne a propriis quidem templi pestem avertere fatiloquos egregios unquam potuisse: qui si ne sibi quidem tantis in cladiis usui fuere, alios opinor ægre admodum juvare potuerint. Idem tamen totius rei summam caputque facile persperire, si ad superiora hoc unum addiderit, iam homines id genus quamplurimos, qui singularem numinis affatum præ se ferrent, quos isti præcipios et sacrorum interpres, et theologos et prophetas haberent, non solum antehac, sed nuper etiam nostra que memoria divinæ hujus sapientiae nomine clarissimos, cum ad Romana tribunalia rapti essent, quæstionum vi adactos, universum hoc fraudis genus ad homines decipiendos comparatum declarasse, totumque negotium prestigias esse arte compositas fassos suis. Atque hi omnem molitionis occultæ rationem, totumque maleficiæ artis iudificationem verbis ipsissimis, quibus rem ante pateterant, in acta publica retulerunt: sicque justas exitialis fraudis penas luentes, quidquid latet.

^a Ιο. Ἑλλον. ^b Ιο. δέ. ^c γρ. ἔξεργαντων. ^d δελ. καὶ.

pra laudavit Euseb., p. 61; Ἀγρ. lib. 1: *Delius Apollo*, ref. *Clariss.*, *Didymus Philestius*, *Pythius*, etc. Imo et *Didymus Jupiter* potius dici potuit, quam *Apollo Dodoneus*. Ita enim *Callimach.*: *Φοβί τε, καὶ Ζεύς Διδύμων γνάρχα.* Et uteque *Didymus* præses oraculi. Stephan.: *Διδύμα, τόπος καὶ μνηστον Μιλέτου, ἀφειρωμένον διὶ καὶ Απόλλουν.*

(25) *Πάλεον.* Communior ac melior scriptura est, Πάλετον, peneult. diptinthong.

(24) *Oι δέ μηδέ, etc.* Leve satis argumentum, cum et Iudaicorum et Christianorum tempa non semel etiam conflagrarent: nisi addideris, quod lib. vi pluribus, dæmones fati necessitate victos, incendium ab iis depellere non potuisse.

evulgarunt, quæque nostra oratione produntur, ea rebus ipsis in omnium luce comprobantur. Sed, quales enim isti erant? Cave tu mihi abjectos nescio quos et obscuros cogites. Alii quippe ex præclarâ illâ nobilique philosophia prodierant, hominum eorum ex grege, qui pallium assidue terunt, ac sublato supercilio ceteroque cum fastu inambulant: alii ex ipsis Antiochenæ civitatis magistrisibus ac primoribus erant, qui sevientis in nos persecutionis tempore nostris ex injuria auctoritatis plurimum ac splendoris quæsierant. **136** Philosophum præterea quendam novimus, simulque prophetam, iis, quæ diximus, similia Miletii subiisse. Iiis igitur collectis aliisque pluribus, merito neget quispiam tam dæmones quam deos sparsorum per urbes oraculorum auctores fuisse, remque totam in errorem vulgi ac circulatorum fallaciam prestatigiasque conferat. Et vero integræ quoque, ac præcipui nominis philosophorum sectæ hujus opinionis duces ac vindices extitere, puta qui ex Aristotelis Peripatetici nominati sunt, nec noui Cynici et Epicurei, quod cum Græcorum in moribus ab ipsis incunabulis educati fuissent, ac deos esse, quos ante diximus, pueri a suis quique parentibus accepissent, nunquam tamen erroribus istis irretiri ullo modo potuerint, sed potius, quæ passim jactabantur, oracula, quæque omnium concursus populorum vaticinias celebrabantur, ca non modo vanitatis ac mendacij coarguerint, sed etiam exitii potius quam uitilitatis ullius cassas esse demonstrarint. Ceterum cum sexenti vaticiniorum istorum vanitatem pluribus confutarint, nihil tamen ad aliquod eorum, quæ dixi, testimonium satis fore impræsentiarum putavi, si unius tantum ex iis disputationem, adversus ea, quæ pro fato Chrysippus ex oraculorum prædictione confecrat, argumenta susceptam, hoc loco subjicerem. Sic enim alversus illum auctor iste scribit, ut eum ex oraculis perperam fatum observare ac probare coarguat, adeoque Græcorum oracula in plerisque omnibus falsa respondisse, raroque admodum, idque non nisi casu, eventum iis respondisse, postrem non solum inutiles, sed etiam perniciose eorum prædictiones esse contendat. Audi ergo, quemadmodum ipse ad verbū loquatur.

CAPUT III.

Ex Diogeniani scriptis, divinandi artem minime sibi constare, in plerisque mentiri; inutilenque ratum ac perniciosa esse prædictionem.

Aliud, inquit, præterea citato libro ejusmodi argumentum Chrysippus afferit. Negat enim veras divinorum **137** ratum prædictiones futuras, nisi omnia fata necessitate tenerentur. Id quod non minoris profecto stultitia est, quam extera. Hoc enim perinde sumit, ac si vel istorum, quos vates nominant, prædicta omnia evenire constaret, vel potius fato cuncta fieri concessum a quopiam fuisse: ac non id similiter falso diceretur, cum tameu contrarium, hoc est non omnia, quæ ab iis præ-

(25) Οὗτος ἔτερα. Legendum videatur, οὐδετέρα. Quæ vox, tametsi, neutra, sonet potius, quam, nulla: per sese tamen reddi commode potest, nullo modo. Themist. orat. 10, p. 236, καίτοι πρόγορον εἴκονος οὐδετέρα ληπτόν, quasi omni ex parte tecum patronum illum fuisse dicat. Verum alt. ex manuari legit οὐ διτερά. Quomodo noster Demonstr. lib. iv. cap. 9, pag. 101, de damone loquens, δεινὰ δὲ κατὰ τῶν θύμων ἀπειλήσας, διτερά λεπτοὺς τοῖς προσωποῖς ἀνθρώπους εὔρατο, ubi legendum videatur προβολέας. Id est: *Αἱ γενιτοῖς οmnib[us] gravia minatus cum esset, alia ratione suis iuse renabulīs capti faciles homines reperiit.* Intelligit

A θεάμασα, ὅπως ἐν τοῖς Ἐλλήνων ήσσοι τραφέντες ἔχει τῶν σπαργάνων, ταῖς παρὰ πατρὸς θεοῖς εἶναι τοὺς δηλουμένους παρειληφτές, οὐδὲ ἔτερα (25) ληπτοὶ γεγνασιν· ἀλλὰ κατὰ κράτος καὶ τὰ βούμενα χρηστήρια, καὶ τὰ παρὰ πᾶσι μεταδιωχθεντα μαντεῖα οὐδὲν φέρειν ἀληθὲς ἀπῆλεγχαν, ἀνωρελῆ τι εἶναι ἀπεργναστο, καὶ μᾶλλον ἐπιβασθε τυγχάνειν. Μυρίων δὲ θυντῶν, καὶ διὰ πλειστῶν τὴν τῶν μαντεῶν ἀντροῦν πεποιημένων, ἔσαρξεν ἔμοις μαρτυρίας; χάριν τῶν εἰρημένων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἥγουμαι καὶ μίαν ἄνδρα τούτων παράθεσιν ἀπαντῶσαν πρὸς τὰ Χρυσίππῳ περὶ εἰμαρμένης ἀπὸ τῆς τῶν μαντεῶν προφήσεως κατασκευασθέντα. Γράψει δὲ οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ συγγραφεῖς, ἀπειλέγων, ὅτι κακῶς ἐκ τῶν μαντεῶν σημειεύται τὴν εἰμαρμένην, καὶ διὰ ἐν τοῖς πλειστοῖς τὰ τῶν Ἐλλήνων μαντεῖα διεβύθονται, καὶ διὰ σπανίως αὐτοῖς ἐκ συντυχίας ποτὲ τινα συμβαίνει, διὰ τὸ δυρχοτος αὐτῶν καὶ ἐπιβιασθή τὸ πρόφροτος. "Axeo δὲ οὖν, ἡ φησι κατὰ λέξιν.

disciplina prodierant, et quotquot deinceps Peripatetici nominati sunt, nec noui Cynici et Epicurei, quos equidem mirari eo nomine plurimum soleo, quod cum Græcorum in moribus ab ipsis incunabulis educati fuissent, ac deos esse, quos ante diximus, pueri a suis quique parentibus accepissent, nunquam tamen erroribus istis irretiri ullo modo potuerint, sed potius, quæ passim jactabantur, oracula, quæque omnium concursus populorum vaticinias celebrabantur, ca non modo vanitatis ac mendacij coarguerint, sed etiam exitii potius quam uitilitatis ullius cassas esse demonstrarint. Ceterum cum sexenti vaticiniorum istorum vanitatem pluribus confutarint, nihil tamen ad aliquod eorum, quæ dixi, testimonium satis fore impræsentiarum putavi, si unius tantum ex iis disputationem, adversus ea, quæ pro fato Chrysippus ex oraculorum prædictione confecrat, argumenta susceptam, hoc loco subjicerem. Sic enim alversus illum auctor iste scribit, ut eum ex oraculis perperam fatum observare ac probare coarguat, adeoque Græcorum oracula in plerisque omnibus falsa respondisse, raroque admodum, idque non nisi casu, eventum iis respondisse, postrem non solum inutiles, sed etiam perniciose eorum prædictiones esse contendat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ex τῶν Διογενεῖον (26), διειστάσας αὐτῷ η μαρτυρίη καὶ τὰ πολλὰ γεννούμενη, καὶ διε ἀγροτος καὶ ἐπιβιασθή η κατ' αὐτοὺς πρόφροτος.

Φέρει δὲ καὶ διληγὴ ἀπόδειξιν ἐν τῷ προειρημένῳ βιβλίῳ τοιωτέρην τινά. Μή γάρ ἂν τὰς τῶν μαντεῶν προφήσεις διληθεῖς εἴναι φησιν, εἰ μὴ πάντα ὃπλα τῆς εἰμαρμένης περιείχοντο δὲ καὶ αὐτὸν πολλῆς εὐηθείας μετονότιν. Ός γάρ ἀναργοῦς δινος τοῦ πάσας ἀποβαντος τὰς τῶν καλουμένων μαντεῶν προφήσεις, η ὡς μᾶλλον ἀν ὅπλο τινος τούτου συγχωρέντος, τοῦ πάντα γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην, καὶ οὐδὲ δημοις ἀν φεύδοις ἀρθέντος καὶ αὐτοῦ, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἀναντόν, λέγω δὲ τὸ μῆτ πάντα ἀποβαντεν τὰ

autem voluptatis illeccram, de qua ibid.

(26) Διογενεῖον. An Diogenianus ille, quem Suidas per ei scribit, et Heracleotem fuisse tradit, insignemque grammaticum? Hujus existant Græce Parœmiae. Medicum ejusdem nominis clarissimum item Suidas habet, itidem Heracleotem, sed ex Heraclea Caria, cum plerique grammaticum illum Heracleotum natum crederent. Plutarchus in opuse. De Pythia oracul. et lib. De conviv. alterum, sed Pergamenum, in colloquium adhibet. Theodoretus lib. x De Græcorum affect., pag. 158, nostri bujus meminit.

προσαγορευθέντα, μᾶλλον δὲ τὸ πλεῖστα αὐτῶν ἡ ἑνέρ-
 για⁽²⁷⁾ δεῖξονταν. Οὗτοι τὴν ἀπόδεξιν ἡμῖν Χρύσιπ-
 πος τεκτόμενος, δὲ ἀλλήλουν κατατεκνάων ἔκαπερ.
 Τὸ μὲν γὰρ πάντα γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην ἐκ τοῦ
 μαντικῆν εἶναι δεκτεύειναί βούλεται· τὸ δὲ εἶναι μαν-
 τικήν οὐχ ἂν διλῶς ἀποδεῖξαι δύνατο, εἰ μὴ προλά-
 δοι τὸ πάντα συμβαίνεν καθ' εἰμαρμένην. Πολὺς δὲ
 ἐν μοχθῷτερος τρόπος ἀποδεῖξεν τούτον γένοτο;
 Τὸ γὰρ ἀποδεῖν τινὰ κατὰ τὴν ἑνέργειαν ὃν προ-
 λέγουσιν οἱ μάλισται, οὐ τοῦ μαντικῆν ἐπιστήμην εἶναι
 στηρίξονταν ἀτῇ, ἀλλὰ τοῦ τυχικῶν συμπτετεν ταῖς
 προσαγορεύεσσι συμφώνους ταῖς ἐκάπεται· διπερ οὐδέ-
 μένην ἡμῖν ἐπιστήμην ὄποδεκύνονταν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτον
 διν ἐποιεύμενον ἐπιστήμονα τὸν ἀπακούειν τοῦ τυχόντα
 τοῦ σκοποῦ, πολλάκις δὲ ἀποτυχάνοντα· οὐδὲ τα-
 τρον τὸν ἀναρρώντα τοὺς πλείους τῶν θεραπευομέ-
 νων πτ̄ αὐτοῦ, οὐδὲ δὲ ποτε διασώσας δυνηθέντα· οὐδὲ
 θαυματικῆν λέγομεν τὴν μὴ πάντα, ή τὰ γε
 τελεῖστα τῶν οἰκείων δργῶν κατορθοῦσαν. Ότι δὲ
 ἀποτυχάνεται τὰ πολλὰ τοῖς καλούμενοις μάντεσιν,
 δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων βίος μάρτυρες ἀν εἴη, καὶ οὔτοι
 τε αὐτοί, οἱ τὴν μαντικῆν ἐπαγγελλόμενοι τέχνην,
 οὐχ διὰ ταύτης εἵστοις βοηθοῦντες ἐν ταῖς κατὰ τὸν
 διὸν χρείαις, ἀλλὰ γνώμη τε ίδει ποτε χρώμενοι, καὶ
 συμβουλὴ καὶ συνεργεία τῶν ἐκάποτες τῶν προ-
 γένετων ἐμπειρίας κεκτήσθαι νενομεύσαντον. Ἀλλὰ
 περὶ μὲν τοῦ μὴ συνετάνατο τούτο, δὲ προειλήφαμεν
 μαντικήν καλεῖν, ἵνα ἄλλοις ἀποδῶμεν πλήρεστερον,
 περιτιθέμενοι τὰ Ἐπικούρῳ καὶ περὶ τούτους δο-
 κοῦντα· νυν δὲ τοσούτον τοῖς εἰρημένοις προσθήσο-
 ρεν, οὐδὲ μάλιστα⁽²⁸⁾ μὲν τὸ ἀληθεύειν ποτὲ τοὺς
 καλούμενους μάντεις ἐν ταῖς προσαγορεύεσσιν, οὐχ
 ἐπιστήμην, ἀλλὰ τυχικῆς αἰτίας δργῶν ἀν εἴη. Οὐ
 γὰρ τὸ μηδὲ πώποτε τοῦ προκειμένου τυγχάνειν,
 ἀλλὰ τὸ μὴ πάντοτε μηδὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον,
 μηδὲ ἐξ ἐπιστήμης, διατὰς τις καὶ ποτε τυγχάνῃ,
 τόχις δργῶν καλεῖν προειλήφαμεν, οἱ διειληφότες τὰς
 δη̄ ἐκάποτε δύομά τε τεταγμένας ἐναργεῖς ἐναντοῦν.
 Ἐπειτα εἰ καὶ καθ' ὑπόθεσιν ἡν διηλέκτε, τὸ δῆ
 την μαντικήν τῶν μελλόντων ἀπάντων εἶναι θεωρη-
 τικήν τε καὶ προσαγορευτικήν τὸ μὲν πάντα καθ'
 εἰμαρμένην εἶναι συνήgetο ἀν ὑπῶν· τὸ μέντος
 χρειῶδες αὐτῆς καὶ βιωφέλες οὐκ ἀν ποτε ἐδείχνυτο,
 δὲ καὶ μάλιστα Χρύσιππος δοκεῖ ὑμνεῖν τὴν μαντι-
 κήν. Τι γάρ διέλος ἡμῖν ἡν προμαθέντες τὰ πάντα
 ἴστημα δυσχερή, οὐδὲ προσβλάσθαι δυνατὸν ἀν
 εἴη; τὰ γὰρ καθ' εἰμαρμένην^{*} γενέσθαι, πῶς δὲ τις
 φιλέσθωται δύνατο; Ήστιν οὐδὲν δρελος ἡμῖν τῆς
 μαντικῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς κακοῦ τινος ἐγίνετο
 ἐν κάτι, τὸ προλυπτεῖσθαι μάτην παρέχουσα τοῖς
 ἀνθρώποις ἐπὶ ταῖς προλαβόνταις δυσχερείαις κατ'
 ἀνάγκην ἐσομέναις. Οὐ γάρ την Ιονίην εἰδφορού-
 νην παρέχειν τις φήσει τὴν τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν
 προσαγρέειν[†] ἐπειδήπερ οὐχ οὐτῶς πέφυκεν δινθρω-

* οὖδε μᾶλλοντα.

(27) Αὐτῶν ἡ ἑνέργεια. Pendet sententia. Quare
 nisi sūtōν adī possit μὴ ἀποδῆναι, vel ἀποδί-
 ᾔν. — Legē ἑνέργεια.

(28) Ότι μάλιστα μέν. Forte melius, μάλιστα

A nuntiata sunt, evenire, imo secus evenire quam-
 plurima oculis ipsis quotidie videamus. Sic ergo
 nobis suum illud Chrysippus argumentum obtrudit,
 ut alterum viciissim ex altero colligat. Nam et fato
 cuncta fieri ex eo, quod divinatio sit, probare con-
 natur, nec tamen divinationem esse aliter unquam
 probare possit, nisi prius illud, omnia fato evenire,
 sumat. Quae autem argumentandi ratio vel iniqior
 vel ineptior esse queat? Nam quod ex iis, quae di-
 vini præsumunt, nonnulla quandoque re ipsa con-
 tingit, id non jam divinationis artem aliquam esse
 argumentum est, sed potius casu fieri, si quis non-
 nunquam eventus cum eorum prædictione consen-
 tit. Id quod nullam sane scientiam esse declarat.
 Nec enim, opinor, scientem illum peritumque sa-
 gittarium dixerimus, qui cum semel aliquando col-
 linearit in secum, ab eodem saepius aberrat; aut
 medicum eum, qui quos ipse curat, partem maxi-
 manum cum interimat, unum fortasse quicquam
 servare potuerit: nec omnino scientiam nominam-
 us ulla, nisi quae, si non omnia, quae sui sunt
 munera, at pleraque scite feliciterque perficiat.
 Jam vero sua vates istos in plurimis divinatione
 falli, non modo vita mortalium universa, sed illi
 etiam ipsi, qui divinandi artem profitentur, testes
 esse possint, quippe qui ab ea nihil opis ad nus-
 vias quotidianas accipiunt, sed utantur partim ju-
 dicio suo, partim aliorum consilio pariter atque
 auxilio, qui rerum singularum experientes com-
 muni opinione habeantur. Verum nihil plane firmi-
 tatis habere, quam vulgo divinationem appellare
 consuevimus, alibi fusius ostendemus, ubi etiam
 Epicuri bac de re sententiam proferemus. Nunc
 autem unum solum aut alterum ad ea, quae dicta
 sunt, adjungeamus; atque hoc in primis, quod il-
 lorum nonnunquam vera præsumunt, qui vates nominan-
 tur, id non scientiae, sed casui assignandum esse.
 Nec enim ejus rei, quan propositam habueris, com-
 potem fieri nunquam, 138 sed neque semper, ne-
 que ut plurimum, neque, si quando compos fas,
 scientia fieri; hoc denum est, quod fortuna tribu-
 endum merito censem, qui apertas significationes
 suis quasque vocibus attributas distinguere rite no-
 runt. Deinde etiam illud, tametsi daremus verum
 esse, quod a Chrysippo sumitur, divinationi futura
 omnia præsentendi ac prædicendi vim inesse; ex
 eo quidem jure conculsi posse, fato cuncta fieri;
 non tamen hujus artis commoditatem ad vitæ usus
 aliquam ullo modo demonstrari, cuius maxime causa
 divinationem prædicare Chrysippus videtur. Nam
 quid nobis tandem ex eo compendii, quod eas
 omnino calamitates futuras presentiremus, quas ne
 cavere quidem ulla ratione possemus? quae enim
 fato eveniant, quis mortalium cavere possit? Quare

μὲν δε. Estque illud μάλιστα, quod Latini vulgo
 dicunt, principio, ut pridem Budicus observavit.
 Sequitur enim sub pag. sequent. initium, Ἐπειτα.

tantum abest ut nobis divinatio utilitatis afferret. **A** Tantum abest ut nobis divinatio utilitatis afferret. Aliquid, ut potius hoc ipso nobis cederet in permis-
ciem, quod animi ægritudinem ac molestiam ex ip-
sam calamitatibus necessario futurorum præsensi-
one, etiam antequam acciderent, hominibus crearet.
Nec enim æqualem contra letitiam futurorum prædi-
ctione honorum excitatum iri quis dixerit; cum homo
non tantum honorum expectatione gaudere, quan-
tum metu malorum dolere conveverit. Deinde nemo
fere est, qui ab sese mala propria abesse, antequam
audierit, admodum speret; bona vero, quod in ea
sponte sua natura propendeat, omnes, ut verbo di-
cam, potius expectantius. Nam et plerique majores
sese, quam fieri possint, futuros sperare solent. Ex
quo illud accidit, ut honorum quidem prædictio
letitiam vel admodum non augeat, quod etiam circa
prædictum quilibet meliora quaque per se ipsum
expectet; vel raro saltem ea, qua quis forte putet,
cum firmitate augeat; inno sepe quoque minuat,
dum spe minus aliquid responderetur: malorum au-
tem prædictio, partim quod ab iis naturæ sensus
abhorreat, partim quod ea præter spem aliquando
prædicantur, gravem animi perturbationem afferat.
Quoniam, si ejusmodi nihil accideret, inanem ta-
men prædictionem fore, cuivis, opinor, constare
certo possit. Nam si quis utilitatem divinationi ali-
quam hoc ipso assereret atque defendere, quod ea
calamitates prædicantur, quæ omnino, nisi caveris,
eventura sint; is profecto non omnia fato evenire
demonstraret, cum in nostra potestate esset aut ca-
vere, **139** aut non cavere. Si autem hoc ipsum
cadem necessitate contineri dixerit, ut ad res omnes
vis fati pertineat, rursum divinationis utilitas omnis
tollitur; certio enim, si fatum nobis cavere sit, ca-
vebimus; si autem fatum non fuerit, nullomodo
cavebimus, tametsi vates omnes, quid eventurum
nobis sit, prænuntiarint. Eiusmvero, cum OEdipi,
tuu Alexandri Priami filii cadem omni arte molitus
utriusque parentes fuisse, ut quod prædictum erat
ab iis sibi exitium inminere, declinarent, nec tan-
tum eos vidi compotes esse unquam potuisse, vel
Chrysippus ipse confiteretur: adeoque agnoscit nihil
etiam ipsis malorum suorum prædictionem propter
fati vim ac necessitatrem profuisse. Atque hæc a no-
bis contra divinationis partim incertitudinem, par-
tim inutilitatem, liberalius quidem, quam res po-
stulabat, dicta sunt. » Hactenus ille philosophus.
Tu vero tecum ipse engita, quemadmodum Graci
bonines, qui non modo Graecorum disciplinam et
instituta ab inveniente auctore cum ipso prope lacte in-
tricis imbiberant, sed etiam patrias deorum reli-
giones omnium accuratissime pveriderant, Aristoteli-
ci omnes, omnes cum Cynici, tum Epicurei, et
quotquot ad corum sese opinionem aggregarant, ja-
ctata apud Gracos ipsos vatum responsa deriserunt.
Quos tamen, si quæ de oraculorum istorum prodi-
glis omnium ore celebrantur, vera putavissent, oportebat sane non minus quam ceteros eorum vim
obstupescere, quippe qui et Graeci essent, ritusque patris omuino callerent, ac nihil eorum, quæ sciun-
digna forent, ullo unquam modo neglexissent. Ista quidem aliaque similia, qui hoc in argumenti ge-

τοις χαίρειν ἐπὶ τοῖς προσδοκιμένοις ἀγαθοῖς, διὸ ἐπὶ
τοῖς κακοῖς ἀνδασίαι. «Ἄλλως τε καὶ τάῦτα μὲν οὐ
πάντα τι περὶ ἑαυτῶν ἔσοσθαι πρὶν ἀκούσους κατε-
πίσσομεν· τὰ δὲ ἀγαθά μᾶλλον ἀπαντεῖν, ὡς εἰπεῖν,
προσδοκώμεν διὰ τὴν φυσικὴν σίκελωστον πρὸς αὐτά·
οι μὲν γάρ πολλοὶ καὶ μείζονες τῶν δυνατῶν γνένθη·
κατηπλίκαστον· ἐξ οὐ συμβαντος τῷ μὲν τὴν ἄγα-
θῶν προαγέρουσιν μὴ ἐπιτελεῖν πάντα τι τὴν χαρὰν,
διὰ τοῦ τὰ κρείτινα προσδοκεῖν, ἢ ἐπὶ διάγονον ἐπιτελεῖν
τὴν δοκούσην βεβαιώστηται· πολλάκις δὲ καὶ μειοῦν τὴν
χαρὰν, διὰν ἀλάττων τῶν ἀποθέντων ἀκούσουσι· τὴν
δὲ τῶν κακῶν προαγέρουσιν, καὶ διὰ τὸ ἀπόστρεψτον
αὐτῶν φύεται, καὶ διὰ τὸ περὶ ἐλπίδας ἔνιοτε πρόλι-
γεσθαι μεγάλως ταράττειν. 'Αλλ' δῆμος, εἰ καὶ μὴ
τοῦτο συνέβαινε, τὸ γε ἀχρεῖον ἔστεσθαι τὴν προαγέ-
ρουσιν πάντι που δῆλον ἂν εἴη. Εἰ γάρ φήσαι τις
οὐσίησθαι τὸ χρήσιμον τῆς μαντικῆς, διὰ τὸ προ-
λέγοντα τὸ πάντων ἁδύματον δισχερές, εἰ μὴ
φυλάξαμεν, οὐκ ἔτι πάντα δεῖξαι συμβολήμενα
καθ' εἰμαρμένην, ἐφ' ἥμιν δηνος τοῦ φυλάξασθαι
τε καὶ μὴ φυλάξασθαι. Εἰ γάρ καὶ τοῦτο κατηγράχ-
θαι φήσει τις, ὡς εἰς πάντα τὰ δυτικά διατείνειν τὴν
εἰμαρμένην, πάλιν τὸ τῆς μαντικῆς χρήσιμον δια-
ρεῖται· φυλάξαμεν γάρ εἰ καθείμαρται, καὶ οὐ φυ-
λαζόμενος δῆλον ὡς, εἰ μὴ καθείμαρται φυλάξασθαι,
καὶ πάντες οἱ μάντεις τὸ διόδιμον προαγόρευσιν
ἥμεν. Τὸν γοῦν Οἰδίποδα, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν
τοῦ Πριάμου, καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος φήσι πολλὰ μη-
χανησμένων τῶν γονέων, ὅπειται πάποκταιναι, ἵνα τὸ
B ἀπὸ αὐτῶν προφέτηται αὐτοῖς κακῶν φυλάξωνται, μή
δυνηθήναι. Οὕτως οὐδὲν δηλοῦσι οὐδὲ αὐτοῖς τῆς τῶν
κακῶν προαγέρουσιν φήσιν εἶναι διὰ τὴν εἰ-
μαρμένης αἵτιαν. Τούτῳ μὲν οὖν ἐκ περιουσίας εἰ-
ρήθων πρὸς τὸ μὴ μόνον δινοῦσταν, ἀλλὰ καὶ
ἀχρεῖον τῆς μαντικῆς. » Ταῦτα μὲν διφύλασσος· σύ
γι μὴ παρὰ σαυτῷ σκέψα, πῶ; 'Ἐλλήνες δηνες,
καὶ τὴν 'Ἐλλήνων σύνεργοφον ἐκ νέας ἡλικίας κτησά-
μενος πατέσθων, τά τε πάτρα περὶ τούν πάντων μᾶλ-
λον διεγνωκότες, 'Αριστοτελεῖ πάντες, Κυνικοὶ τε
καὶ Ἐπικούρεοι, καὶ δοὺς τούτοις ἐφρόντων τὰ κα-
ραπατήσια, τῶν παρ' αὐτοῖς 'Ἐλλησ ποιημένων μαν-
τειῶν κατεγέλασαν. Καὶ μήν εἰπερ ἡν διληθῇ τὰ
C θρυλλούμενα περὶ τῆς τῶν χρηστηρίων παραδοξο-
τούσας, εἰδὼς ἡν καὶ τούτῳ καταπλαγῆσαι 'Ἐλλήνας
δηνες, καὶ τὰ πάτρα ἀχριδῶν ἐξεπισταμένους, μηδὲν
τοὺς γνωσθῆναι ἀξίουν ἐν δευτέρῳ τεθειμένους.
Ταῦτα μὲν οὖν καὶ δοὺς τοιαῦτα συνάγεται εἰς ἀνα-
σκευὴν τῆς περὶ τῶν χρηστηρίων ὑπόθεσεων πλειστη-
τις ἡν περιουσία· ἀλλ' οὐ ταῦτη μοι δοκεῖ τὸν πα-
ρόντα μεθοδεύσαι λόγον, ἀλλ' ἡν περὶ ὥρμηθμην ἀρέσ-
μενον, διληθῇ λέγειν δόντες τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν προιστα-
μένονσι, ὃν ἐν τὸν παρ' αὐτοῖς δομογουμένων,
μαντεία τε εἶναι διληθῇ καὶ πιθύχηστα θεοπρόπια
τὰ δηλούμενα φασκόντων, τὴν ἀχριδὴν τῶν δηλουμέ-
νων ἔκφαντιν καταμάθουμεν.

D Ταῦτα μὲν οὖν καὶ δοὺς τοιαῦτα συνάγεται εἰς ἀνα-
σκευὴν τῆς περὶ τῶν χρηστηρίων ὑπόθεσεων πλειστη-
τις ἡν περιουσία· ἀλλ' οὐ ταῦτη μοι δοκεῖ τὸν πα-
ρόντα μεθοδεύσαι λόγον, ἀλλ' ἡν περὶ ὥρμηθμην ἀρέσ-
μενον, διληθῇ λέγειν δόντες τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν προιστα-
μένονσι, ὃν ἐν τὸν παρ' αὐτοῖς δομογουμένων,
μαντεία τε εἶναι διληθῇ καὶ πιθύχηστα θεοπρόπια
τὰ δηλούμενα φασκόντων, τὴν ἀχριδὴν τῶν δηλουμέ-
νων ἔκφαντιν καταμάθουμεν.

nere ad refellendam oraculorum famam colligere vellet, ne magnam is copiam habituras esset. Vrum susceptam a nobis disputationem hac via moliri non placet, sed ea potius, qua in eam ab ipso statim initio ingressi sumus. Dabimus enim, eos, qui vaticiniorum fidem asserunt, vera dicere, ut ex illorum ipsorum confessione, qui et responsorum istorum veritatem defendunt, queque memoratur oracula numinum suorum vocibus edita esse contendunt, integrum et accuratam eorum, quæ profertur, explicationem atque notitiam hauriamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὅτι μετίστων ἡμᾶς κακῶν τούτων αἴτων ἡλεύθεροις ἡ του Σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῇ διδασκαλίᾳ.

Οἵρι τὸ πάντι τῷ εἶναι σαφὲς, ὃς δὲ τῶν προκειμένων Εἰεγχος οὐ μικρόν, ἀλλὰ καὶ μέγιστον δῦμον καὶ ἀναγκαῖστον περιέχει μέρος τῆς εὐαγγελικῆς ὑπόθεσεως. Εἰ γέρ οἱ πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρονοήσανταί πάντες Ἐλληνες καὶ βάρβαροι δειγνύειν μὴ τὸν ἀληθῆ Θεον ἐπεγνωκέτες, ἀλλὰ ἡτοι τὰ μὴ δυταίς δυταίς δοξάζοντες, ἢ ὑπὸ τινῶν μοχθηρῶν καὶ θεομάγων πνευμάτων, δαιμόνων τε πονηρῶν καὶ ἀκαθάρτων, τυφλῷ δίκαιῳ ὅδε κάκιον τε περιγράμμονι, καὶ βιωθῷ κακοῖς πρὸς αἰτῶν καθειλυκυμένοι· (καὶ τοὶ γάρ δὲλλοὶ ἡ δαιμονῶντες;) τοὺς οὐ μεζονώντας ἀνθεῖται τὸ μέγα τῆς εὐαγγελικῆς οἰκουμένας μυστήριον, πάντας παντοχεῖον ἐν τῆς πατροπαράδοτοι πλάνῃ τῆς τῶν δαιμόνων καταδυνατεῖς διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν φωνῆς ἀνακελτήμενος, καὶ τοὺς μέχρις ἐσχατῶν γῆς οἰκουντας ἀνθρώπους τῆς ἐξ αἰώνων κατασχούσας τὸν πάντα φίον ἀπάτης δελτυρωμένους; δισταί ἔξεινον καὶ εἰς δύορο λειτουρθαί μὲν τὰ καθηγῆσθαισαν αὐτοῖς νοοῖς καὶ ἔκπλακτα τὰ πεπαλαιωμένα τῆς τῶν ἔνθην ἀπάντων τάξιν ιδρύματα, λερδὸν δὲ δυτικῶν σεμνά καὶ εὐσεβειας διδασκαλεῖα τῷ παρεμβασίει καὶ δημιουργῷ τῶν διων ἐν μέσωις πόλεοι τε καὶ κύμαις δυνάμει καὶ ἀρετῇ τῷ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνὰ τὸν σύμπαντα κόσμον ἀνεγγίρθει, θυσίας τε τὰς θεοπρεπειῶν εὐχαῖς δύσιν διακαθάρθεις κακίας ἀπάσσις, ἐν τε ἀπαθεῖᾳ ψυχῆς καὶ τάξης ἀρετῆς ἀναλήψις, κατὰ τὰ θεῖα καὶ αὐτηρώδη παιδεύματα, ἐξ ἀπάντων δογμάτων δηγενεῖς τῶν θυνῶν ἀποτελεῖσθαι· τὰς δη καὶ μήνας ἀρετᾶς = οὐσίας, καὶ προσηνεὶς θυσίας τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ. Τούτων δὲ οὕτως ἔχοντων, ποὺς οὐκ ἀν εἴημεν ἐν ταυτῷ δειπειχότες, καὶ διτὸς οὐφρόνος λογισμῷ, οὐχὶ δὲ ἀλογίᾳ ἔστουν ἐπιδόντες, ἀποτάτα τῆς πατροπαράδοτοι γέγονας δεισιδαιμονίας· χρέει δὲ δικαίων, καὶ διληθεῖται ἐκ πρεσβύτερον ἀγαπησάντες, καὶ τῆς ἔνθεου καὶ ἀλτοῦς εὐσεβειας ἀρσατα γεγενημένα; Ἀλλὰ τούτων μὲν διλογία, ἀπέτον δὲ λοιπὸν προκειμένων.

patria superstitione descivisse, ac recto veroque iudicio 141 meliora complexos esse, divinamque simul ac veram pietatem adamasse. Sed de his hactenus; quod superest, ad rem ipsam veniamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τις ἡ διαιρεσίς τῆς καθ' Ἑλληνας θεολογίας.

Οἱ μὲν δὴ τὴν Ἑλληνικὴν θεολογίαν διηκριδουμένες τοῖς ἔπειρον παρὰ τοὺς προσιρημένους ἡμῶν τρόπους, τις γένιν τέτταρα πάντα τὸν λόγον διαιρέσαντες, πρώτα πάντων τὸν πρώτον ἀφορίσαντες θεὸν, εἰδέναι τοῖς τούτοις εἶναι τὸν ἐπὶ πάντα πρώτων τε δυταί καὶ πάντων Θεὸν, πατέρα τοις δὲ βασιλέα μεθ' ὅν γένος

* Ιερ. ἀρετᾶς.

A

140 CAPUT IV.

Nos maximis hisce malis evangelicæ Servatoris nostri doctrinae beneficio liberatos esse.

Equidem sic existimo neminem esse, qui non intelligat, partem evangelici hujus argumenti non exiguum, sed vero maximam maximeque necessarium eorum, quæ proposita mihi sunt, probatione contineri. Nam si ostendere semel poterimus, quotquot seu Græci seu barbari ante Servatoris nostri Iesu Christi adventum toto passim orbe vixerunt, verum omnis Deum ignorasse, adeoque vel iis, quæ nulla erant, perinde ac si essent, honorem tribuisse, vel a pessiminis, quicque cum Deo ipso pugnant spiritibus, ac sceleratis impurisque dæmonibus in eorum instar hue illucque raptatos, atque in improbatis barathrum precipitos actos (quid enim aliud eos, quam diemeniaco furore correptos fuisse dixeris?) : cui tandem magnum hoc dispensationis evangelie mysterium non clarius et illustrius appareat, quod omnes undique ab avito errore, damnumque tyrannie Servatoris nostri voce revoearit, quicque in extremis terrarum finibus degener homines, ab ea, quæ omni ex memoria vitam mortaliū universam tenerat, fraude liberari? atque ita liberari, ut tanto intervallo et vetustissima gentium omnium erroris domicilia cum templis atque simulacris dissipata funditusque sublata fuerint, et delubra vere augusta, vereque piatissimæ scholas in summi regis ac rerum universarum molitoris honorē, mediis in urbibus atque pagis, ejusdem Servatoris nostri virtute totum per orbem excitata sint; et sacrificia Deo dignissima hominum sanctorum precibus, sensu ab omni imprestitate pure, mente ab omni perturbatione vacua, et omnium virtutum exercilio, quomodo divinæ salutaresque litteras præcipiunt, ab omnibus quotidie gentibus assidueque flant : cujusmodi utique sacrificia sunt, quæ sola præpotenti Deo placere, atque accepta esse possint. Hoc porro cum ita sese habeant, noue simul eademque via ostenderimus, nos pridenti maturoque consilio adductos, non inconsulta levitate abreptos, a

D

CAPUT V.

Qualis Graecorum theologiae partitio.

Ergo qui Graecorum theogiam adamussim exegerunt, aliam quandam ab iis, quas ante recensuimus, rationem inuenentes, rem totam in quatuor genera partiti sunt. Quippe, in primis enim principem Deum a vulgo segregantes, omnibus euni rebus præsidere, ante omnes esse, omniumque Deum,

parentem, ac regem sese agnoscere profitentur: A τὸ θεῶν ὑπάρχειν δεύτερον, ἐπόμενον δὲ τὸ θαυματον, τὸ δὲ ἡρών τέταρτον ἀπέντα, τῆς τοῦ χρείστονος ιδεας μετασχόντα. πή μὲν διειν, πή δὲ ἄγεσθαι, καὶ φῶς διπλων προσαγορεύεσθαι τὸ τιμόνδε φωτός μετοχῇ. Ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ χείρονος οὐνίας τὸ κακόν ἡγείσθαι φασι. Τούτο δὲ εἶναι μοχθηρῶν δαιμόνων γένος, φύλῳ μὲν οὐδαμῶς χρώμενον τάγαθῷ, δύναμιν γη μὴν ἐν τῇ τούν ἔναντινων φύσει κεκτημένον πρότην, καθάπερ ἐν τοῖς χρείστοις δὲ θεός· πᾶν δὲ τὸ τιμόνδε σκότος προσαγορεύεσθαι. Ταῦτα τούτον διατειλάμενον τὸν τρόπον, θεῖς μὲν οὐρανὸν καὶ τὸν ὅχρι σελήνης αἰθέρα φασιν ὑποτετάχαις· δαιμοὶ δὲ τὰ περὶ σελήνην καὶ ἀέρα φυχαῖς δὲ τὰ περὶ γῆν καὶ ὑπόγειαν. Τοιούτῳ δὲ ἀρροτόμῳ κεχρημένοι, πρῶτον ἀπάντων φασι τοὺς οὐρανούς δεῖν καὶ αἰθέριούς θεοὺς θεραπεύειν, δεύτερον, τοὺς ἄγαθοὺς δαιμόνας, τρίτον, τὰς τοὺς ἡρών φυχάς, τέταρτον τοὺς φαύλους καὶ πονηροὺς ἀποτελίσθαι δαιμόνας. Ταῦτα δὲ λόγῳ διαιροῦντες, ἥρητι συγχέονται τὰ πάντα, μόνας δὲ τὸν εἰρημένον πάντων τὰς πονηρὰς δυνάμεις θεραπεύοντες, καὶ διὰ ταύτας καταδουλούμενοι, ὡς δὲ λόγος προϊόντων ἀπελέγεται. Πάρεστι γοῦν σοι τὰς διὰ τῶν ξοάνων ἐνεργούσας δυνάμεις, ὅποιας κρήπην ἀποφαίνεσθαι, σκοτεῖν, πόνερα θεοὺς δὲ δαιμόνας, καὶ εἴτε φαύλους, εἴτε ἀγαθῶν, ἐν τῶν παταραθησομένων, ὡς δὲ λόγος προϊόντων ἀπελέγεται. Τὰ μὲν γάρ παρ' ἡμῖν δεῖται Λέγει δὲδὲ δῶλας ἀγαθῶν οἰδεν δυνάμεις δαιμόνα, πάντας δὲ πονηροὺς εἶναι τοὺς τῆς λέξεως ταῦτα, καὶ δῆτα καὶ τῆς προστηγορίας μετατίχθαται, ὡς οὐδὲ ἔτερον θεὸν ἀληθῶς καὶ κυρίων, πλὴν ἕνα τῶν πάντων αἰτιῶν· τὰς δὲ ἀστείας καὶ ἀγαθᾶς δυνάμεις, τε τὴν φύσιν γεννητὰς οὖσας, καὶ πολλῷ τὸν ἀγένητον καὶ σφράγιον αὐτῶν ποιητὴν θεόν ἀφιερεύονται, οὐ μή ἀλλὰ καὶ τὸν διῶν δαιμόνων μοχθηρὸν γένους ἀφωρισμένας, οὐτε θεοὺς, οὐτε δαιμόνας ἀποκαλεῖν ἀξιούμενας δὲ οὐσίας θεού καὶ δαιμόνων, εὐθυδότητας καὶ μέση προστηγορία, ἀγγέλους θεοῦ καὶ πνεύματα λειτουργικά, δυνάμεις τε θείας καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ τοῖς διλατα ἐπωνυμίαις φρεσωνύμως τοῖς ἀπιτηδεύμασιν αὐτῶν δυνάμεις εἰσιθεῖ· τούς δὲ δαιμόνας (εἰ δῆτα καὶ τούτων ἡμάς προστεχεῖ τὴν ἐπυμολογίαν ἔχειν) οὐδὲ παρ' Ἐλλησι δοκεῖ, παρὰ τὸ δαιμόνιον εἶναι καὶ ἀποτήμονας, ἀλλὰ δὲ παρὰ τὸ δαιμόνιον, διπέρ οὐτε τοῖς τρόποις, οὐτωσι δὲ καὶ τῆς προστηγορίας τῆς δαιμονικῆς ἀλλοτρίας τυγχάνειν· ἐπειδὴ καὶ πάντων δὲ εἰτε παραλογώσατον, τὰς μήτε τὴν προστηγορίαν, μήτε τὴν ἐκ τοῦ τρόπου φύσιν δρομάς, μήτε καὶ τῆς αὐτῆς ἐπωνυμίας ἀξιούν.

B Καὶ τοῦτο δέ τοι τοῦ ἡρών φύσις τοῖς δαιμόνοις εἶναι, quod scientes illi sint, sed παρὰ τὸ δαιμόνιον, hoc est, quod timeant simul ac terreat, dæmonum ipsi nomen, quod suam in naturam belle conveniret, habuerunt. Nam divinas utique bonasque virtutes, ut moribus, sic etiam nomine sejunctas a dæmoniis esse decuit; absurdum enim supra modum id fuisse, quae nulla cum iis neque instituti, neque morum similitudine conjuncta essent, illas tamen unius ejusdemque cum ipsis nominis sociitate coniungi.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Τ'.

Ὅτι μὴ ἀρ' ἔαντάρ ἀλλ' ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραθέσεων τὰς τῶν ἑλέγχων μαρτυρίας πιστεύεται.

Τέρα δύν, ἐποκεντώμεθα, τίς δὲ καθ' αὐτοὺς τῶν χρηστηρίων τρόπος, ὃς δὲ μάθοιμεν πολὺς χρή δυνάμεως αὐτούς ἀποφῆσσει, καὶ εἴτε ὅρῶς αὐτοὺς ἀνεχωρήσαμεν, εἴτε καὶ μή. Εἰ δὲ μέλλοιμι παρ' ἔμαυτοῦ τοὺς ἑλέγχους τῶν δηλουμένων προφέρειν, εἴ τοι δὲτι μηδὲ ἀνεπιληπτὸν παρέξω τοῖς φιλεγκήμοις τὸν λόγον. Διόπερ αὐτὸς οὐδὲν οἰκοθεν εἰπών, αὐθεὶς ταῖς τῶν ἔξωθεν ἀποχρήσιμα μαρτυρίᾳς. Μυρίων δὲ δυνάτων παρ' Ἐλλησι λογογράφους τε καὶ φιλοσόφων, πρὸ πάντων ἐπιτεθέσονται τὰ προκείμενα ἑγκριναντὸν διαμόνων φίλοιν αὐτῶν ἔκεινον, δε δὴ καθ' ἡμᾶς γεγονός, ταῖς ταῖς καθ' ἡμῶν ἀλλαμπρύνεται φευδογορίας. Μάλιστα γάρ φιλοσόφων οὗτος τῶν καθ' ἡμᾶς δοκεῖ καὶ δύσμοι, καὶ οἵς φτισι θεοῖς ἀμιλητέονται, ἐπειδὴ τὰ τούτων προσεβούσαν, καὶ πολλή μάλιστα τὰ παρ' ἔαντων * ἀκριβέστερον διηρευκέναι. Οὗτος τοιχαρίουν ἐν οἷς ἑταῖραφε περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας, συναγαγήνει ἐποιήσατο χρηστῶν τοῦ τε Ἀκαδίλλων καὶ τῶν λοιπῶν θεῶν τε καὶ ἀγαθῶν δαιμόνων οὓς καὶ μάλιστα ἐκλεξάμενος αὐτῷ γῆγετο ικανούς εἶναι εἰς τε ἀπόδεξιν τῆς τῶν θεολογουμένων ἀρετῆς, εἰς τε προτροπὴν τῆς, ὡς αὐτῷ φίλον δινομάζειν, θεοσοφίας. Ἐκ δὴ τούτων τοιχαρίων τῶν ἑκκριθέντων καὶ μνῆμης ἀξιωμέντων λογίων διεκρίνει καλὸν τοὺς χρηματοδόγους, καὶ σκέψασθαι ποιεῖ δυντες τοιχάνουσι δινάμεως. Πρότον δὲ θεατρέμεθα, διπλῶς τῆς γραφῆς δηλωθεὶς ἀνήρ ἀρχόντως η̄ μήτη διληθεύειν ἐπόμνυται, λόγων οὕτως.

* *iiis, quae tanquam memoria dignissima selegit, oraculis de eorum auctoribus prudenter judicare, et, cuiusmodi potestate sint prædicti, diligentius inquirere. Sed animadvertiscas in primis, quemadmodum ipso statu operis initio vera se dicturum laudatus scriptor jurejurando confirmet, his concepto verbis.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τῶν κατὰ χρησμὸν ἀπερήμτων ἐν τῆς Ἑλληνικῆς παραθέσεων, καὶ δροκος περὶ τῶν χρησμῶν, ἐκ τῶν Πορφύριον.

* *Βέβαιος (20) δὲ καὶ μόνιμος δὲ ἐντεῦθεν, ὃς δὲν ἐκ μόνου βιβεῖται τὰς ἀπλότερas τοῦ σωθῆναι ἀρτόμενος, οἵς δὴ καὶ μεταδοῦσις μηδὲν ὑπαριστέμενος. Ἐπει τάχα τι θεοῖς μαρτύροματ, ὡς οὐδὲν οὔτε προτέθεικα, οὔτε ἀφέιλον τῶν χρησθέντων νομάτων εἰ μή που λέξιν ἡμαρτημένην διώρθωσα, η̄ πρὸς τὸ επερόπτερον μεταδέηση, η̄ τὸ μέτρον ἐλεῖπον ἀνετάτωρα, η̄ τι τῶν μή πρὸς τὴν πρήθεσιν συντεινόντων διέγραψα. Ής τὸν τε νοῦν ἀκριψῆνή τῶν ἥτηθεν-*

* *Iο. αὐτῶν.*

(20) *Βέβαιος. Montaen. Argyropylum quendam iudat, qui capit is hujus initium legerat, βέβαιος δι, καὶ πονιμος, ὃς δὲν ἐκ τῆς τῶν θεῶν ἀγάθων τοῦ προτερούτηρος τ. ἡ. τ. σ. ἀρτομένος, μηδὲν ὑφαιρούμενος, μήτε μεταδέησης, ταῦτα παραθησοματ. Quia in lectione, ταῦτα, μεταδοῦσις μεταδινδυν videtur in προτερούτηρος, ut proponat πραecedentiū ὑφαιρούμενος. Alioqui pugnabunt ista, μηδὲν μεταδίδωνται ει ταῦτα παραθησατ. Vulgam lectionem retinere malim,*

A

CAPUT VI.

Argumentorum confutationumque nostrarum testimonia non nostris, sed Graecorum scriptis confirmari.

Age itaque, videamus aliquando, quemam apud istos oraculorum ratio fuerit, ut simul intelligamus cuiusmodi vim iis attribuere nos oporteat, quamque iure vel secus ab iisdem recesserimus. Et quidem si argumentis ipse meis id, quod nunc agitur, confidere vellem, non satis immunem tutamque, sat scio, disputationem meam ab omni litigiosorum hominum reprehensione calomniaque prestarem. Quare nihil domo promptum aferam, sed testimoniis, quod adhuc feci, alienis utar. Ex omnibus tamen Graecis cum historicis, tum etiam philosophis, qui sane infiniti sunt, unum præ ceteris idoneum hanc in rem futurum illum putavi, qui et dæmonum amicus fuī, et nostra aetate vixit, et præcipuum sibi decus instituto nostro 143 mendacissime traducendo quæsivit. Enī vero philosophos inter, qui nostra memoria floruerunt, videtur iste maximus cum dæmonibus, quos ipse deos nominat, consuetudinem iniisse, causam eorum studiosissime defendisse, et quidquid ad ipsorum naturam ac religiones pertinebat, longe omnium accuratissime rinatus esse. Hic igitur in iis, quæ de philosophia ex oraculis hausta conscripsit, pleraque tum Apollinis, tum ceterorum quoque deorum ac bourum dæmonum responsa collegit, quorum fide noa eorum sese modo, quibus divinitatem attribuunt, vim ac potestatem ostendere, sed etiam homines ad divine, uti vocare amat, sapientiae studium exercitare posse consideret. *Æquum* itaque fuerit, ex iis, quæ tanquam memoria dignissima selegit, oraculis de eorum auctoribus prudenter judicare, et, cuiusmodi potestate sint prædicti, diligentius inquirere. Sed animadvertiscas in primis, quemadmodum ipso statu operis initio vera se dicturum laudatus scriptor jurejurando confirmet, his concepto verbis.

C

CAPUT VII.

De abditis oraculorum arcans ex ipsis Graecorum monumentis, cum jurejurando in eorum fidem nuncupato : ex Porphyrii scriptis.

* *Constantius itaque est solidissime firmatus, quisquis inde tanquam ex eo, quod solidum uuum est, spem sua salutis haurit : cuiusmodi cum hominibus oraculorum istorum sapientiam communica nulla sui parte decurtatam. Etenim deos ipse testur, nihil abs me vel responsorum ad mentem ac sententiam additum, vel ex ea detractum fuisse ; nisi forte sicubi aut voculam errore vitiatam emendavi, aut unioris perspicuitatis gratia illustriore commu-*

cujs sententia sic a superioribus, hoc loco prætermissem, pendet, ut tamē alterum quoque membra ex hoc uno intelligi perfacie possit : tanetsi reddiderim, perinde ut si βέβαιος δή, non βέβαιος δέ, λεγετο. Quod sequitur, οἵς δή, nihil obstat quoniamius βέβαιος legatur. Eleganter enim et graviter hic singularis, quosconque id genus hominæ complectitur.

tavi, aut, versum quod deerat mensura numero que, supplevi, aut, quod nihil ad rem omnino facret, expuxi. In quo tamen sensum ego verborum integrum ubique sincerumque servavi, et quidem impietatis aliquo future metu potius, quam poena sacrilegum facinus excepturae. Eiusmodi autem erit haec nostra collectio, quæ cum amplam continabit dogmatum philosophia copiam, prout ipsa cum veritate conjuncta esse diu pronuntiarint; tuni aliquid citiam divinandi artis attinet, quatenus partim ad contemplationem, partim ad integrum vitæ procurationem. **144.** conducere videbitur. Quantum vero utilitatis habeat, intelligent ii maxime, qui cum veritate ægre parturirent, vota fecerunt aliquando, ut numinum ipsorum visione concessa, ab omni auctoritate omni lide dignissima confirmati. » Hæc illæ præfatus, obtestatur atque ante denuntiat, ut ne quis ea, quæ dicturus est, in vulgo enuetiet.

CAPUT VIII.

Quæ hac de re dicturus est, apud omnes evanescenda non esse.

« Tu vero, inquit, cave, si quidquam aliud, nec res istas palam extuleris, et gloriae lucrive cupiditate, vel cujuscunque minus religiosæ assentationis studio ante profanorum hominum oculos projeceris: secus enim, non tibi solum, hæc si precepta tempseris, verum etiam mihi prieulum imminent, qui tanta deorum beneficia retinere apud me non potuerim, sed ea nimis facile tibi crediderim. Hoc igitur in communionem ii tantum vocandi erunt, qui ad salutem animi vita sua rationes instituerint. » Ac nonnullis interjectis: « Hæc to, inquit, vides, ut a carnis ipsis arcana magis et occulta habeas, propterea quod nihil de se dii planum atque perspicuum, sed obscura omnia suis oraculis effati sunt. » Age vero, quandoquidem speciosis adeo verbis hæc nobis auctor iste denuntiat, videamus porro, quid de virtutibus illis, quæ sub aspectu non cadunt, quæque ab iis deorum in numero reponuntur, ex responsis istis divinitus editis censere nos ac judicare oporteat. Sic enim intelligemus, suis ipsis cum verbis, tum studiis ac vita rationibus hominem redargui. Nam qui libris iis, quos De philosophia ex oraculis haurienda scripsit, Apollinis responsa commemorat, quibus sacrificia cæsis animalibus fieri jubet, idque non dæmonibus soluni aut viciniioribus terra virtutibus, sed etiam æthereis celestibusque diis; idem alio quodam in opere non deos, sed dæmones eos omnes agnoscent, quibus Græci cæsis pecudibus faciebant, nec oportere nec vero fas esse diis animantes immolare pronuntiat.

145 CAPUT IX.

Quemadmodum Apollo sacrificiis deos colere jubeat

« Jam vero postea, quæ de pietate dicta sunt, ordine factorus milii videor, si quæ de sui ipsorum cultu oraculis effati dii sunt, teneat prescripsero, tametsi jam ex iis aliquid superiore de pietate dis-

πολλον, ἢ τὴν ἐκ τῆς λεπούσιλας τιμωρὸν ἐπομένην δίχαιη. « Εἶτε δὲ ἡ παροῦσα συναγωγὴ πολλῶν μὲν τῶν κατὰ φυλοσοφίαν δογμάτων ἀναγραψήν, ὡς οἱ θεοὶ τάληθες ἔχειν ἑβέσπισαν· ἐπ' ὅλογν δὲ καὶ τῆς χρηστικῆς ἀψόμενα πραγματείας, ηὗται πρὸς τε τὴν θεωρίαν ὄντες, καὶ τὴν ἀληθινότητα τοι βίου. « Ήν δὲ ἔχειν ὥφελην ἡ συναγωγὴ, μάλιστα εἰσοντα δουταπρ τὴν ἀληθειαν ἀδέναντες, ἀνάποντα ποτε, τῆς τε θεοῦ ἐπιφανείας τυχόντες, ἀνάποντας λαβεῖν τῆς ἀπόρατας διὰ τὴν τῶν λεγόντων ἀξιότιστον διδασκαλίν. » Τοιούτοις χριστάμενος προκιμοίοις, μαρτύρεται καὶ προκαταγγέλλει, μή εἰς πολλοὺς ἐκφῆναι τὰ λεχθότισμα, λέγων οὕτως.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Οτι οὐ χρὴ τὰ λεχθότισμα εἰς πάντα ἐκφένειν.

« Σὺ δ', εἴπερ τι, καὶ ταῦτα πειρῶ μὴ δημοσιεύειν, μηδὲ διχρόνια καὶ τῶν βαθτήλων βίπτεται αὐτὰ δῆμος Ἑνεκα ἢ κέρδους, ἢ τινος ἀλλοιού οὐκ εὐαγγοῦς κολακειας· κίνηνος γάρ οὐκ οὐ μόνον τὰς ἱντολὰς παραβαλοντος: ταῦτα, ἀλλὰ κάριον ῥεύμων πιστεύουσι, τῷ στέγετο παρ' ἐκεῖνῳ μὴ δυναμένῳ τὰς εὔποιας. Δοτέον δὴ τοῖς τὸν ἐνατερασμένοις πρὸς τὴν τῆς φυσικῆς σωτηρίαν. Καὶ μεθ' ἔτερα ἀπολέγει: « Ταῦτα μοι, ὡς ἀρρένων τὰ ἀρρέντερα, κευπτεῖν. Οὐδὲ γάρ οἱ θεοὶ φανερῶς περὶ αὐτῶν ἑβέσπισαν, ἀλλὰ δὲ ἀνιγμάτων. » Ἔπειδὴ τοινούς τοιαῦτα δὲ λόγος ἀντείνατο, φέρε, λοιπὸν, διὰ τῶν ἐνθέλων καὶ πυθοχρήστων λογίων σκεψόμενα, ποταπάς εἶναι τὰς θεοιογυμνας· ἀγνενεὶς δυνάμεις προσήκει λογίζεσθαι. Γένοιτο γάρ καὶ ἀνδρὸς Ελεγχος ἐκ τῶν οἰκείων λόγων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων. « Ο δὴ οὖν προδηλωθεὶς ἀνήρ ἐν αὐτοῖς οἵς ἐπέγραψε **Φ**εί της ἐκ Λαγίων γιλοχεράτας, χρησμοὺς τίθησι τοῦ Ἀπόλλωνος, τὰς δὲ ζώνων θυσίας ἐργάζεσθαι παρακελευομένου, καὶ μή μόνοις δαιμοῖσι, μηδὲ μόνοις ταῖς περιγειοῖς δυνάμεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς αἰθερίοις καὶ οὐρανίοις ζωκετεῖν. Ἐν τέτοροις δὲ αὐτὸς δαιμόνιος, ἀλλ' οὐ θεούς εἶναι ὅμοιογνῶν διπλανας, οἵς « Ελληνες τὰς δὲ αἰμάτων καὶ ζώνων ἀλόγων σφαγῆς ἀπετέλουν θυσίας, μὴ χρῆνα, μηδὲ θεοῖς εἶναι θεοῖς ζωιστεῖν φηστεν. » Ακούειν τῶν πρώτων αὐτοῦ φωνῶν, δι' ὧν τὰ περὶ τῆς ἐκ λιγῶν φιλοσοφίας συνάγων, πώς δὲ Ἀπόλλων χρῆναι θερπετεῖν τοὺς θεούς διδάσκει: δὲ καὶ παρατίθεται γράψαν δῶς.

C Accipe igitur, quibus primus ipse verbis, promptam ex oraculis philosophiam ediscens, referat, quo riu Apollo deos colendos case docuerit. Rem totam ita persegitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Οτας διὰ θυσιῶν θερπετεῖν δὲ Ἀπόλλων προστέττει τοὺς θεούς.

« Ακολούθως μετὰ τὰ βρέβητα περὶ εὐσεβειας, δὲ περὶ τῆς θερπετας αὐτῶν ἔχοντας ἀναγράψομεν διν. ὃν ἐκ μέρους καὶ τοῖς περὶ εὐσεβειας φίλοσοντες περιτεθείσαμεν. « Εἳτε δὲ ὁ χρησμὸς τοῦ Ἀπόλλων-

Aeria autem nominibus immortales volucres, totasque flammis concremandas, earumque sanguinem circum altare fundendum esse monet; at marinis, volucres quidem, sed quia atro colore sint, ac medios in fluctus vivi: adhuc spirantesque porrificantur; sic enim ait:

Omnibus hisce deis volucris, sed nigra marinis.

Duis quidem omibus, si terrestres excipias, volucres assignans, solisque marinis 147 atras; ceteris igitur candidas. Jam vero celestibus ætheriisque numinibus summas duntaxat candidarum victimarum partes consecrandas, quod superest, comedendum esse docet: hoc enim ex solo victimarium genere vesci fas tibi esse, non ex aliis. Ceterum, quos in ipsa divisione codiles nouinarat, cosdem hic astræos vocat. Equid porro necesse fuerit sacrificiorum istorum symbola explicare, prudenti homini satia per se nota? Enimvero quadrupedes quidem eæque terrestres diis terrestribus immolantur; simili enim simile delectatur: reccs autem sane terrestre est, eoque Cereri placet, atque in celo frugum ipsarum ex terra visceribus eductionem una cum sole parturit. Eadem nigri coloris esse debent, quod terra natura sua obscura sit; numero tres, quod teruarus corporæam terrenamque naturam repræsentet. Jam terrestribus quidem sursum, hoc est, altarius impensis hostiae maectaur, quod ii supra terram degere consueverint; subterraneis autem, in foveis ac sepulcris, ubi voluntur. At vero numinibus reliquis, quod omnia perpetuo ferantur cursu, volucres immolantur: nam marina quidem aqua nec motum unquam intermitit, et nigrum ad colorem accedit, quo sit, ut ejus numina similes victimæ deceant: aeria vero, candidæ, quod aer pellucidae.

CAPUT X.

Deos non esse, quotquot animalium sacrificiis delectantur.

Nunc autem, quæ idem habet in suo *De abstinentia a rebus animaliæ opere*, cum superiori oratione committit. Ibi enim recto plane sanquo adducit consilio, nec Deum prepotenter, nec secundas ab eo celestes divinasque virtutes, ullo prorsus aut sufflito aut sacrilicij genere colendas esse, universe ante omnia proficitur. Deinde progressus ulterius, vulgi opinione ita refelit eventu, ut eos pro diis habendos esse neget, quotquot animalium sacrificiis delectantur: cum enim mactare 148 animalia, res sit omnium iniquis-

A Tois δὲ δερίους πτηνά θύειν παραχειλεῖται όλοι κυττῶντας, καὶ τὸ αἷμα ἐπὶ τῶν βωμῶν πιράγοντας· τοῖς δὲ θαλασσίοις πτηνά μὲν, ζῶντα δὲ ἀφύπνα τε κύματα, μέλανα τὴν χρόαν θύειν. Φησὶ γὰρ·

Toῖς δὲ (34) θεοῖς τὰ πετεινά, θαλασσαῖοις ἐκ κελαινᾶ.

Πλειστοὶ μὲν λέγων τοὺς θεοὺς πλὴν τῶν θυσιῶν τὰ πετεινά, μόνοις δὲ τοῖς θαλασσίοις τὰ κελαινά· οὐκοῦν τοῖς ἄλλοις λευκά. Τοῖς οὐρανίοις δὲ καὶ αἰθερίοις τὰ δέρα τῶν ιερέων λευκῶν θύειν, ἀφεροῦν, τὰ δὲ λοιπά μέρη ἑσθίειν ἐκ μόνων γάρ τούτων βρωτῶν σοι, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων μῆ. Ήδὲ δὲ εἴρεται ἐν τῇ διαρρέῃ οὐρανίοις, τούτους ἔνταῦθα διστραῖσον. "Ἄρ" οὖν δεῖσι εἶναι γῆρασκοις τῶν θυσιῶν τὰ σύμβολα τῷ εὔσυνετῳ δῆλο; Τετράποδα μὲν γάρ τοῖς χθονίοις καὶ χερσαῖς· τῷ γάρ δύοις χαίρει τὸ δαιμονιον· χθονίον δὲ τὸ πρόσθιον, καὶ διὰ τούτο Δῆμητρι φίλον, καὶ ἐν οὐρανῷ τὴν ἔκρηνον ἐκ τῆς γῆς τῶν καρπῶν μεθ' ἡλίου λοχεῖσι· μέλανα (35) δὲ τοιαῦτα γάρ ἡ γῆ φύει σκοτεινή· τριά δέ τοι γάρ αιματικοῦ καὶ γεώδους τὰ τρία σύμβολα (36). Τοῖς μὲν οὖν ἐπτυθονίοις δῶν ἐπὶ βωμὸν δεῖ θύειν· ἐπὶ γάρ τῆς γῆς γῆναστερέρονται οὗτοι· τοῖς δὲ ὑπογενίοις ἐν βόθρῳ καὶ ἐν ταφῇ, ἵνα διατρέψουσι· τὰ πτηνά δὲ τοῖς ἄλλοις, διὰ πάντα θεῖ· καὶ γάρ τὸ δέρον δεικνύεται τῆς θαλάσσης, μέλαν δὲ δεῖ καὶ τοιεῖται ιερέα πρόσφορα· τοῖς δὲ δέροις λευκῶν περάστεται γάρ καὶ δὴ ἀηρ φύσεως ὁ δειπνῶνος· οὐρανίοις δὲ καὶ αἰθερίοις τὰ ἐπὶ τῶν ζώων κοινωνεῖται, ἀπερ ἐστιν δέρα, οἵς κοινωνεῖ τῆς θυσίας δεῖ δοτῆρες γάρ οὗτοι ἀγαθῶν· οἱ δὲ ἄλλοι τῶν ακανθῶν κακωτῆρες· τοιαῦτα μάλι τὰ ἀπὸ τῆς ἐκ λιτῶν Φιλοσοφίας τούθιματον θεούρφου.

C *natura cum sit, lumine facile perfundatur. Præterea celestibus ætheriisque diis summæ animantium partes, utpote omnium levissimæ offeruntur; et cum iis in sacrificiū societatem homines vocantur, quod ipsi bonorum auctores sint, reliqui de pulsores malorum. » Hactenus egregius divinæ sapientie mystes in iis quæ De oraculorum philosophia scripsit.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

"Οτι οὐκ ἀ εἰει θεοι, ταῖς διὰ ζῶντας θυσίαις χαίροντες.

Θέρε δὲ, αὐτοῦ τὰς ἐναντίας τούτου φωνάς σύγκρινον, ἃς τέθειται ἐν οἷς ἐπέγραψε Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων διατομῆς. "Ἐνθα δὴ δρῦψι λογισμῷ κινούμενος, πρῶτον ἀπάντων ὀμολογεῖ μή δεῖν τὸ καθέλων μιδὲν μήτι θυμαῖν, μήτε θύειν τῷ ἐπὶ πάσι θεῷ· μέλλει μηδὲ ταῖς μετ' αὐτῶν θεαῖς καὶ οὐρανίοις δυνάμεσιν. Εἴται δὲ ἐπειδὸν τὰς τῶν πολλῶν ὑπόληψίες, ἀνασχεύασει, μή χρῆσαι φάσκων θεοὺς ὑπόλαμψάνειν τοὺς ταῖς διὰ ζώων θυσίας χαίροντας· εἶναι γάρ φησι πάντων ἀδικώτατον τὸ ζωθυταῖν, καὶ ἀνόσιον καὶ μυστρόν, καὶ βλαβερόν, καὶ διὰ τούτο μηδὲ

(34) Τοῖς δέ. Μαλινούς πετεινούς.

(35) Λεύκας· Μέλανα δέ. Ιανα recte distinguit alter e mandat; sed idem χρέως: pro λοχεῖσι περιεργα legit. Arietem porro, signorum in zodiaco

principem, innuit.

(36) Τὰ τρία σύμβολα. An quod ternarius numerus solidum aliquid, communique vinculo nexum videatur?

καὶ προσφύλες. Ταῦτα λέγων, δῆλος ἀν εἰη τὸν ξενιτὸν Θεὸν ἀπελέγχων· προστάττειν γάρ ἀρτίως ἔτος τὸν χρησμὸν μὴ μόνον τοῖς ὑποχθονίοις θεοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀερίοις, οὐρανίοις τε καὶ αἰθερίοις ἔνα τύνειν. Καὶ οὐ μὲν Ἀπόδιλων τοιεῦται· ὃ δὲ τὸν Θεόφραστον μαρτυρόμενος, θεοῖς μὲν οὐ φησιν ἀρμβύειν τὴν διὰ ζώων θυσίαν, δαίμονας δὲ μήνοις· ὡστε κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ Θεόφραστον λέγοντα δάιμονας εἶναι, ἀλλ' οὐ θεοὺς τὸν Ἀπόδιλων· οὐ μήν ἀλλὰ καὶ κάπτας τοὺς παρὰ πᾶσαν τοῖς ἔθνεσι νεκρομισμένους θεούς, οἷς τὰς διὰ ζώων θυσίας πανδημεῖ πάντες ἄρχοντες τε καὶ ἀρχόμενοι κατέτας τε πόλεις καὶ ἔκτελονται· τούτους γάρ οὐδὲ διλλοὶ τε τυγχάνειν ἔχονται χρή κατὰ τοὺς ἐπίρημους ή δαίμονας. Εἰ δὲ ἀγάθοις εἶναι φασιν αὐτούς, καὶ πῶς, εἰπερ ἀνόσιος ἦν καὶ μαστὸς καὶ ἀπιλαθῆς ἡ δὲ αἰμάτων θυσία, ἀγάθον δὲ εἰναὶ οἱ τοῖς τοιεῦταις γαρούντες; Εἰ δὲ καὶ μή μναντις ταῖς τοιεῦταις δὴ θυσίας, καθ' ὑπερβολὴν δὲ ἀμύτητος καὶ ἀπανθρωπίας φανεῖν ἀνδροκατίας· καὶ ἀνθρωποθυσίας τόδιόνετον, πῶς οὐκ ἀντικρεῖ εἰναὶ μιαζόνοι, καὶ πάσης ἀμύτητος καὶ ἀπανθρωπίας οἰκεῖοι, καὶ οὐδὲν διλλή η πονηροὶ δαίμονες; Τούτους δὲ ἡμῖν τὴν ἀπόδεξιν εἰλέγοντας, οὐραὶ τῆς ἡμέτερας ἐκ τῶν δηλουμένων ἀνακαρθῆσας τὸ εἴλοντον ἀποδέδοσθαι. Μή γάρ εἶναι δοιον, μηδὲ εἰσεῖσθε, μή διτὶ τὴν τοῦ Θεοῦ σεβάσμουν προσγορίσαν, καὶ τὴν ἀνωτάτην τιμὴν ἐπὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα κτεναβόλειν, ἀλλὰ μηδὲ τοῦ παρ' ἀνθρώπους τὴν βασιλείαν ἀπειρέμενον ἀξίαν λησταῖς καὶ τυραννώρχοις πετρίσθενταν. “Οὐδὲν ήμεις μόνον τὸν ἐπὶ πάντων σόβην δεδιάγαμον θεούν, τιμὴν τε κατὰ τὸ προσήκονταν τὰς ἀμφὶ αὐτὸν θεοφύλετες τε καὶ μαραχάρες δυνάμεις, οὐδὲν μὲν τεῦδες καὶ νεκρὸν, οὐδὲ λύθρος καὶ σῆματα, οὐδέ τι τῆς φωνῆτος καὶ ὀλικῆς οὐσίας ἀπαγόμενα· νῦν δὲ πάσῃς κεκαθαρμένη κακίας καὶ σύμπτωτος τοῦ ἐπί ἀγνείας καὶ σωροφορίας κέντρον, πάστος ἴμπικρτορῶν δύναται στολῆς περιβεβλημένην, δύγματα τοῖροις καὶ θεοπτεύτησι καὶ ἐπὶ πάσι τοῖς τοιούτοις διαβέσαι γηνοῖς τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παραδοθεῖσαν εὐσέβειαν μέχρι καὶ θανάτου φυλάττειν εὐχρηστόν. Ἀλλὰ γάρ τούτων τὴν μηδὲν προδιηρθρωμένων, ὥστα πρὸς τὰς ἀπόδεξιν τῶν εἰρημένων χωρεῖν. Ήποντα δὲ πάντων διελεῦν εἴλογον, δὲ ὃν δὲ προεργάλμον συγγραψεῖς, έν οἷς ἐπέγραψε Περὶ τῆς τῶν ἐμύγχων ἀπόκοτῆς, μῆχριν ποιεῖ μήτε τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, μήτε ταῖς μετ' αὐτῷ θεαῖς δυνάμεσι τεῦδες μηδὲν, μήτε θυμαῖν, μήτε θύειν· ἀλλότρα γάρ τα τοιαῦτα η κατὰ τὴν πρέπουσαν εὐσέβειαν.

rum est, puro integroque animi seisu, traditam iucumur. Sed enim his ita breviter indicatis, tempore primum quidem ea persequi oportet premium animatarum abstinentia scriptis, neque summo terrestris quidquam aut adolescentium, aut immola-
ti a sanctitate religionis alienos.

A sima, quamque ut impietatis et exitii plenam de-
testari omnes execrare debeant; longe pro-
fecto abesse, diis ut placere queat. Quae dum ille
pronuntiat, suum ab ipso Deum reprehendit ac re-
dargui nemo non videt; cum oraculo Iuber paulo
ante dixerit, ut non subterraneis modo terrestri-
busque diis, sed etiam aeris, colestibus, æthe-
riisque numinibus animantes immolentur. Et Apollo
quidem ista præcipit: contra vero philosophus lau-
dato etiam Theophrasti testimonio, "diis anima-
lium sacrificia convenire negat, sed tantum dæmo-
nibus; ex quo utique sequitur Apollinem utriusque
sententia non deum esse, sed demonem; nec
Apollinem modo, sed etiam quotquot apud gentes
universas putantur dii, quibus passim omnes tam
principes quam populi per urbes perque pagos ex
animalibus sacrificia faciunt. Nam istos quoque,
si utrumque philosophum audiamus, aliud esse
nihil existimare nos oportet, quam demones. Eni-
vero si bonos eosdem esse dixerint, quandoquidem
infesta sanguine sacrificia, impietatis, horroris, et
exitii plena sunt, quibus ista placeant, boni esse
qui possint? Quod si non ejusmodi tantum sacri-
ficiis, verum etiam ad crudelitatis omnis et imma-
nitatis cumulum, virorum pariter ac mulierum
cædibus delectant eos esse ostendamus; quid sui-
perest, nisi ut iidem et parricidiis infames, et omni
diritate teterrimi, denique nihil aliud nisi pessimi
demones luce palam habentur? Jam vero cum ita
se rem habere probatum a nobis ac demonstratum
fuerit, simul etiam omnibus coustante debere arbit-
rator nostræ ab isto cultu discussionis aquitatem.
Nefas enim impiumque foret non dicam veneran-
dum illud Dei nomen, bonoremque summum ad im-
probos spiritus abjicere: sed vel eum ipsum, qui
homini regia dignitate præstanti debeat, latro-
nibus ac sepulcrorum effoscoribus tribuere. Nos
igitur, qui unum illum hujus universi præsidem ac
moderatorem Deum colere, et convenienti ritu,
adeoque ipsi charissimarum beatarumque virtutum
exemplo venerari didicimus, nec terreni quidquam
aut mortui, nec saniem aut cruentem, nec id genus
alia corruptioui obnoxia, et in materiam immersa
ohtrudimus; sed potius hoc in votis habemus
D unum, ut mente ab omni improbitate sincera, cor-
pore castitatis ac temperantie cultu, qui longe
omnem vestium ornatum superat, decorato, sana
Deoque digna doctrina, quodque omuium præci-
a Servatore nostro pietatem **149** ad mortem usque
pus est, ut ad eorum confirmationem accedamus.
Fuerit, quibus idem Porphyrius, in iis qua de re-
Numini, neque secundis ab eo divinisque virtutibus
mundum esse defendit, quod ejusmodi cultus omnino

CAPUT XI.

Nihil eorum, quæ terra profert, summo rerum omnium Deo neque adolendum, neque sacrificandum esse.

« Ac Deo quidem, inquit ille, rerum omnium principi, nihil eorum quæ sensus attingit (quemadmodum sapiens quidam precipit), neque adolentes, neque consecrantes : nihil enim ex materia conflatum est, quod idem non ei, qui ab omni materia sejunctus est, impurum continuo fuerit. Quare ne ipsa quidem eum deceat oratio, sive quæ cum voce conjungitur, sive quæ latet interius, si perturbatione aliqua mentis inquietetur; sed potius casto silentio, sanctisque cogitationibus de illo susceptis, cum religiose veneremur. Eequum enim vero est, ut vita cum Deo similitudine conjuncti, sublimem ipsi ac cœlestem instituti nostri rationem, simul etiam et hymni loco sit, et salutem nostram continet. Sic ergo summi Numinis contemplatione, animo ab omni perturbatione vacuo suscepimus, hujusmodi sacrificium peragimus. »

CAPUT XII.

Ne divinis quidem virtutibus terreni quidquam vel adolendum, vel sacrificandum esse.

« Ejusdem vero soboli, diis inquam illis, qui sola quoque mente cognoscuntur, ipsos etiam rationis et orationis hymnos representemus : rerum enim earum primitus, quas nobis singuli largiuntur, et quibus nostram alunt conservantque naturam, sacrificium cuique acceptissimum fuerit. Quemadmodum igitur manipulorum ac pomorum agricultura, sic etiam nos rectarum **150** de ipsis cogitationum primicias iis offeramus, simulque gratias cum pro rebus illis, quas eorum beneficio contemplamur, tum vero pro eo, quod versando nobiscum, seseque nobis videndos objicendo, ac salutis nostra causa faciem nobis quasi preferendo, suo nos asperci vero suaque contemplatione pascant. » Hac Porphyrius, quibus plane gemina atque affinia

(37) Θεῶ. Ille Porphyrii locus habet in *De animal. abstin.*, pag. 485 nova editionis ; quem etiam laudat Cyril. tom. II, lib. i contra Julianum, fol. 36 cod. Graeci, et Herveti 577, et Eu- sebius, noster repetit *De demonstrat.*, c. 4.

(38) Οὐδέτε τὸν ἐνικόν, etc. Vide quam bene interpres Porphyrii : quippe, inconcreta, et sine materia natura, nihil inventari potest quod non sit impurum et ejus maiestate indignum.

(39) Θεοτοκίσμωμεν. Porphyri., θεοτοκεύμεν.

(40) Αὐτῶν ἀράγωντον. Cyrilus, ξανθῶν ἀναγωγή.

(41) Υμος οὐσιας. Cyril., ὅμοιοσαν, male.

(42) Τοῖς δὲ, etc. Continuanda haec cum praecedentibus ; sunt enim Porphyrii verba.

(43) Ἀπαρχη. Melius quam Porphyri., ἀπαρχη.

(44) Τηρούσια. Recie, quod perperam apud Porphyri., εἰς τὴν θυσίαν.

(45) Ἀκροδρόμοι. Ego pomorum verti, quo nomine, ή ὄπωρα, genus omne arboreorum fructuum, maximeque autummaliuum, intelligitur. Itaque δρυγαλia simul et ἀκροδρόμου conjunxit, quae sub idem tempore colligantur. Ita Cantici cantorum iv, 13 : *Emissiones iux, paradisu malorum punicorum, cum pomorum fructibus. Septuag.*, μετὰ καρποῦ ἀκροδρόμου. Expendens Plutarchi locus, in *Alexander*, p. 678 : Αὐτῆς μὲν οὖν καὶ ὅφου ἐγχρατῆς ἡνῶστε καὶ τὰ σταυνωτὰ πολλάχις τουτὸν θαλάττης

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IA.

Α “Οτι οὐδέτε τῷτο διὸ τῆς χρή τῷ ἐπὶ κάτω θεῷ οὐτε θυμῷτε οὐτε θύειν.

« Θεῷ (57) μὲν τῷ ἐπὶ πᾶσιν, δις τις ἀνὴρ σορῆς ἔη, μηδὲν τὸν αἰσθητὸν μήτε θυμωδέτες, μήτε ἐπωμάζοντες. Οὐδὲν γάρ ἐνύλον (38), δι μὴ τῷ δόλῳ εἰδός έστιν ἀκάθαρτον. Διδ οὐδὲ λόγος τούτων δικαῖος φωνῆς οὐδὲ δικαίου εἰδόντος, οὗτον πάθει ψυχῆς ἡ μεμολυσμένος διὰ δι τηγῆς καθαρός, καὶ τοὺν περὶ αὐτοῦ καθαρὸν ἐνύλον θρησκεύμων (39) αὐτὸν. Λειδ ἀρά συναψέντας καὶ ὁμοιώσαντας αὐτῷ, τὴν αὐτῶν ἀναγωγὴν (40) θυσιαν λεπάν προσάγειν τῷ θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὅμονον οὔσαν (41), καὶ τῆμαν σωτηρίαν. Ἐν ἀπαλείᾳ ἀρά τῆς ψυχῆς, τοῦ θεοῦ δὲ θεωρῆς ἡ θυσία αὐτὴ τελεῖται. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IB.

Β “Οτι οὐδὲ ταῖς θεαῖς δινάμεσι τῷτο διὸ τῆς θυμῷτε, η θύειν προσκήνει.

« Τοῖς δὲ (42) αὐτοῦ ἐκχόνοις, νοητοῖς δὴ θεοῖς, ἕδη καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ λόγου ὑμηδίλων προσθετέοντα παρεχῇ (43) τῷτο ἐκάστων ὃν δέδοκεν τὴν θυσίαν, καὶ δὲ ὃν τὴν ἡμέραν τρέψει, καὶ εἰς τὸ εἶναι συνέχει τὴν οὐσίαν (44). Ός σύν τεωργής δραγμάτων ἀπάρχεται καὶ τῶν ἀκροδρόμων (45), οὐτων δημιεῖς ἀπαρέμβεια αὐτοῖς ἐννοῶν, τῶν περὶ αὐτῶν καλῶν, εὐχαριστοῦντες (46) ὃν τὴν δεδάκαστη τὴν θεωρίαν καὶ δι της δημιεῖς εἰσιν τελεόμενοι, καὶ τῇ ημέτέρᾳ σωτηρίᾳ ἐπιλάμποντες. Ταῦτα μὲν σὺν οὗτος δέλεατά δὲ αὐτῷ καὶ συγγενὴ περὶ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου θεοῦ ἐν τῷ Περὶ θυσιῶν, δι παρὰ τοῖς πολλοῖς δόκιμον αὐτὸς ἐκεῖνος δι Τιανεὺς Ἀπολλώνιος τοιάδε τράπει λέγεται.

αὐτῷ κομιζομένων ἀκροδρόμων καὶ τυθίων, ἐκάστη διατεπμόμενος τῶν ἑταίρων, ἐκτυπῷ μηδὲν κατατίτετ. Suni qui testaceos pisces intellexerint, quod putamine quadam, nisi nubes, ac extera id genus ἀκροδρόμων, tecti videantur. Liceat igitur, opinor, nubes aliquo siimiles fructus δοτρεα nomina-re. Certe Plutarchus verba non deerant, quibus pisces illos, si pisces erant, appellaret, δοτρεα, δοτροχόδεμα, λεπτωρίη sive λεπτωρίδη, et si quae alia Quid quod si ἀκροδρόμων pisces essent, nonquam prauissa illa singulari piscium forma, genus ipsum, hoc est τυθίων, nude subjungere? Ergo hic etiam retinacutus propriis vocis huius acceptio : tantum, si cui nova haec navis et ἀκροδρόμου conjunctio videbitur, levi mutatione legal, κομιζομένων τυθίων καὶ ἀκροδρόμων. Tamenets Amiotus quidem redidicit ἀπὸ θεαλάττης, des pays voisins de la mer, crediderim tamen, significari tantum fructus illos mari advenctos esse, undeconque tandem advehentur. Quoniam expressius p. 693 his verbis conceptum est, ἡδὸν τις ὄπωραν Ἐλαγνικὴν ἀπὸ θαλάσσης τὸ βασιλεῖ κομιζοντες δὲ δι θαυμάσας τὴν ἀκρην καὶ τὸ κάλλος, etc. En ὄπωρα, διτι τὸν ἀκροδρόμων ἐπὶ ἀκρην quam eleganter, quod vulgo dicimus, la fraîcheur!

β Καλῶν εὐχαριστοῦντες. Distingue sic, καλῶν εὐχαριστοῦντες ὃν, etc., qui locus ita clarius et significantius reddi possit, simulque gratius, cum pro rebus illis, quas eorum beneficio contemplamur.

sunt quæ de principe summoque Deo Apollonium illum Tyaneum, multofum ore decantatum, in suo *De sacrificiis* opere scripsisse ferunt, hunc in modum.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

'Eti κερὶ τοῦ μὴ χρῆται τῷ ἐξι πάντων θεῷ τῷ
ἀπὸ τῆς τι προσέχειν.

Οὐτως (47) τοινόν μάλιστα διν τις, οἵμα, τὴν προστήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιότητον τοῦ Θεοῦ, τυγχάνον τε αὐτέθεν θεοὺς τούς καὶ εὐμενούς αὐτοῦ παρ' ὄντειν τὸν μόνον ἀνθρώπων εἰ θεῷ μὲν, διὸ πρῶτον ἐραμέν, εἴνι τε έντονος κεχωρισμένην πάντων, μεθ' δὲ γνωρίζεται τούς λοιποὺς ἀναγκαῖον, μὴ θύει τι τὴν ἀρχήν, μήτε ἀνάπτω πᾶρ, μήτε καθόλου τι τῶν αἰσθητῶν ἐπονοράζειν [δεῖται γὰρ οἰδεῖν, οὐδὲ παρὰ τῶν κρειττόνων ἡπερ (48) ἡμεῖς· οὐδὲ ἔστιν δὴ τὴν ἀρχὴν ἀνίστη γῆ φυσὴν, ή τρέψει ζῶν, ή ἀπρ., δημήτης (49) πρὸς αὐτὸν τέ τι μίλασμα] μόνῳ δὲ χρυσῷ πρὸς αὐτὸν αἰτεῖ τὸν κρειττόνον λόγων [λέγω δὲ τῷ μὲν διὰ στέρατος λόγῳ (50) καὶ παρὰ τοῦ καλλίστου (51) τῶν θυτῶν, διὰ τοῦ καλλίστου τῶν ἐν ἡμῖν αἰτούτων τάγαθος τούς δὲ ἔστιν οὔτος; δργάνους μὴ δεόμενος.] Οὐκοῦν κατὰ ταῦτα οὐδαμῶς τῷ μεγάλῳ καὶ ἐπὶ τάντον θεῷ θυτέον. Τούτων ὅδε ἔχοντων, δέσποιντον διπλὰ περὶ τοῦ ζωθεταίνοντος πρότερος ἵστορετ συγγραφεῖν, μάρτυρα τοῦ λόγου τῶν Θεόφραστον ἀνακαλεῖμενος.

bona postularit. Illud autem mens est, quæ nullius illius ac rerum omnium moderatori, vide porro, cuiusmodi sint, quæ de animantium sacrificiis prior ille scriptor commemorat, et Theophrasti testimonio atque auctoritate confirmat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

"Οτι καρδιούσι διτι, καὶ βλαβερότ, καὶ ἀρσον,
τὸ θειερὲ θά δεοῖ, καὶ δι τατάραις ὑποθετεῖται
μέντο.

Πόρφρος (52) δὲ τον περὶ τὰς θυταὶς ἀπαρχῶν τοῖς ἀνθρώποις προτίστων (53) παρανομαῖς ἡ τῶν δεινοτάτων θυμάτων περάληγης ἐπαιτήθη ὥμοτης πλήρης· ὡς δοκεῖ ταῖς πρόσθεταις ἡμῖν ἐλεγχθεῖσας (54) ἀράξνυν τίλοι εἰληφέναι, σφαξάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ζωμοὺς αἰμαζάντων, ἀφ' ὧν λιμῶν τε καὶ πολέμων πειράθεντες, αἰμάτων ἡμέντον. Τοιχαροῦν τὸ δαιμόνιον (55), ὃς φησιν δὲ Θεόφραστος τούτων ἔκτατάρων νεματῆσαν, ἐπιθεῖναι τὴν πρέπουσαν ξοκε τιμωρίαν· καθόδιοι μὲν ἀθεοί γεγόναται τῶν ἀνθρώπων· οἱ δὲ κακόφρονες μάλλον, ή κακόθεοι λεγθέντες διν ἐν δέκτῃ, διὰ τὸ φαύλους καὶ μηδὲν ἡμῶν βελτίους ἡγεῖσθαι τὴν φύσιν εἶναι τοὺς θεούς. Οὕτως οἱ μὲν ἀνθρώποι φανοῦνται γενέσθαι τινὲς, οἱ δὲ κακόθεοι, καὶ περινόμων ἀφάμενοι θυμάτων (56). Πάλιν δὲ διὰ

(47) Οὐτως. Hunc locum repetit lib. iii *De demonstr.*, c. 5.

(48) Ήτερ. Melius quam in *Demonstr.*, c. 5.

(49) Ο μὴ. In *Demonstr.*, sic φ' οὐ πρόστεστι τι μίλασμα.

(50) Ίστη. *Demonstr.* lēvēt.

(51) Καὶ καρὰ τοῦ καλλίστου. Hinc emendandum in *Demonstr.*, ubi vitiōse legitur, παρὰ δὲ τοῦ καλλίστου τῶν θυτῶν, διὰ τοῦ καλλίστου τοῦ ἐν ἡμῖν δόντα τὰ σταθά.

(52) Πόρφρος. Verba sunt Porphyrii, ex eodem ut Perī ἀποχ., p. 450 novā edit., aniq. 22.

(53) Προτίστων. Melius, quam ut Porphyrii, προ-

A

CAPUT XIII.

Iterum, nihil eorum, quæ terra gignit, summo Νο-
mini offerendum esse.

Equidem, inquit, sic existimo, justis cum verisque religionis officiis Numen colere, sibiique per se proprium illud ac secundum præ ceteris hominibus habere posse, si Deo quidem illi, quem principem diximus, quique et unus est, et longo a reliquis intervallo sejunctus, secundum quem utique ceteros cognosci necesse est, nihil unquam sacrificari, ignem non accenderit, nec eorum, quæ sensibus usurpantur, quidquam plane coösecrari (utpote qui rei nullius indigeat, non modo nostræ, sed nec eorum etiam, a quibus plurimum naturæ dignitate supererunt: cumque adeo nihil sit eorum quæ a terra vel aere quoquo modo procreantur, animalque nullum, ab utroque nutritum, quod, si tanti naturam Numinis attendamus, non labis genus aliquod videatur), sed tantum excellentem illam ac præstantem orationem ei semper obtulerit (eam autem intelligo, quæ nequaquam ore proferitur), atque ab eo, qui rerum omnium est optimus, eo quod similiter in nobis optimum est interprete, operam instrumenti desiderat. Hæc igitur si audiatur, postulare instrumenti desiderat.

CAPUT XIV.

Iniquum, exitiosum, et impium esse, adeoque diris
obnoxium, animalia diis sacrificare.

151. Cliscente paulatim, inquit, in sacrificiorum suorum primitiis hominum scelere, invecta tandem est indignissimarum victimarum plena crudelitatis usurpatio, sic ut denuntiata nobis antea dixæ, nunc deum exūtim sortita videantur, postea quam homines et jugulare et aras cruentare cœperunt, ex quo semel famis ac bellorum necessitate compulsi, cædibus ac sanguine manus infecissent. Itaque Numen, ut ait Theophrastus, utriusque rei indignitate commotum, justas ab hominibus poenas expectat; quod alii quidem athei exsisterint, alii male sentientes verius quam in deos impli, quippe qui vulgarem, nihiloque nostra meliorē deorum esso naturam arbitrati sint; quo factum etiam fuerit, ut illi nullum omnino sacrificium fecerint, bi vero

exouσῶν.

(54) Πρόσθετη ημῖν ἐλεγχθεῖσας. Porphyrii, πρόσθετη λεγθεῖσας καθ' ήμων. Alter e manuscrit., προσεγκθεῖσας καθ' ήμων. Quæ lectiones nostra omniōne præstant.

(55) Τοιχαροῦν τὸ δαιμόνιον. Quid secutus sit Porphyrii, interpres, non satis intelligo, dum ita vertit: Proinde, ait Theophrastus, quia horum et illorum πικροὶ quidam succenserunt, ridetur conueniens pœna illis imposta, etc.

(56) Αγάμεροι θυμάτων. His subdit Porphyrius, Thous, populus ἐν Θράκης μεθορίοις οἰχοσυτας, quod nullis omnino sacrificiis utebentur, ἀνα-

improla fecerint, victimis usū nefariis. • Quibus ista subjungit : « Quae cum ita se habeant, jure Theophrastus interdicit, ne a quoquam, si modo veram pietatem ac religionem colere velit, res animatae diis immolentur ; id quod aliis plerisque rationibus ipse confirmat. » Itemque paulo post : « Et sane, inquit, ea tantum sacrificare par est, quorum sacrificium nulli perniciem afflatur : nihil enim est, quod æque ac sacrificium ab omni aliorum detrimento vacare debat. Nam si quis nihilominus animantes quam fructus ipsos nobis a Deo nostros in usus concessas ac donatas esse dixerit, cogitet enimvero exitium illis ab sese afferri, quippe quibus animum eripiat. Abstinendum igitur ab carum sacrificio est, præsertim enim θυσίᾳ, hoc est sacrificium vel ipso nomine, δοῖα, id est sancti aliquid purique sonet ; sanctus autem nemo sit, qui alienis ex rebus, seu fructus illarum, seu plantæ sint, invito domino usurpati, gratias habeat. Nam sanctum id esse qui possit, quod enim eorum, qui rebus suis spoliavit, injuria fiat ? Quod si ne fructibus quidem alienis sacrificium a quoquam fieri sancte potest : qui rem aliqui lenge præstantiore eripuerit, ita profecto non nisi impie sacrificare poterit, cum indignitas et injuria hoc ipso gravior sit futura. Terræ autem fructibus anima certe quidem plurimum antecellit, qua proinde animantes ab eo, qui sacrificium facere velit, spoliari, nefas utique fuerit. » Ac rursus : « Animantibus igitur in sacrificiis parcendum est. » Iterumque : « Quod ergo neque sanctum, neque facile parabile fuerit, sacrificandum id non crit. » Ac deinceps : « Itaque si animantium quoque primicias consecrare diis oportebit, propter aliquam ex tribus hisce causis ejusmodi sacrificium fieri oportebit, cum nullum omnino nisi harum ex aliqua fieri soleat. An vero sese honore **152** Numen, ac non potius dedecore affici a nobis interpretetur, si vel ipse primitiarum generi injuriā alii inferamus ? Atqui eas sane animantes, a quibus lesi nunquam simus, immolari a nobis sine ipsarum injuria non posse agnoscamus : nullam igitur ex iis, quæ supersunt, per honoris divini speciem immolari deinceps oportebit. Sed ne habendæ quidem Numini gratiae causa. Nam qui acceptis

πάστους ἔξι ἀνθρώπων γεγονέναι, quorum ne tenuissimum quidem vestigium superesset. Atque illi sunt quos ἀնέους vocabat. Contra, Bassaros (*Bassara Lydias oppidum fuit, unde Baccho Bassarei cognovimus*), æstu quodam ac furore superstitionis abreptos, taurorum immolationi, καὶ τὴν τῶν ἀνθρωποθυσῶν βοράν addidisse; quos propterea κακόροφα appellabat, quod pravam de diis deorumque sensu opinionem imbibissent. Hos mutuis inde vulneribus periisse tradit.

(57) Πρὸ δῆ. Eod. loco p. 158 novæ edit.

(58) Καὶ μήν. Porphy. p. 140.

(59) Ἀλλ' οὐν γε. Porphy. p. 142.

(60) Οὖν ταῦτα. Porphy. delet οὖν, quia prius δει γε, non οὖν γε.

(61) Μη ἐθέλοτας. Porphy., μή ἔχ θέλοντος, quod rectius videtur. Quod sequitur, πῶς γάρ διοιν, αἰδούμενοι.. emendatum a nobis est, cum in excuso Euseb. legeretur, πῶς γάρ διοιν, οὐκ δέκι, quæ negatio sensum tollebat, nec in Porphyrio, nec in

A τὸς προστίθησα καὶ ταῦτα : « Πρὸ δῆ. (57) τοῦτον ἐκδι-
τῶν τὸν τρίπον, εἰκότας δὲ Θεόφραστος ἀπαγορεύει
μήθειν τὰ ἐμψύχα τοὺς τῷ θνήτοις στενεῖν ἐθέλοντας.
χρόμενος καὶ τοιάταις ἀλλας αἰτίαις. » Καὶ ἐπιλέ-
γει : « Καὶ μήν (58) θύειν δεῖ ἐκεῖνα, διὰ θύοντες οὐ-
δένα πημανοῦμεν· οὐδὲν γάρ ὡς τὸ θῦμα ἀδιαλεῖς
εἶναι γρή πᾶσι. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι οὐχ ἄττον τῶν
χαρπῶν καὶ τὰ ἔνα τημῖν εἰς χρήσαν δὲθες διδοκονταν·
διλλ' οὖν γε (59) ἐπιθυμέμενα τῶν ζώων φέρει τινὰ
βλάβην ἀττίς, διτις τῆς φυχῆς νοσοφύσουμενον. Οὐ
θύεσσον οὖν ταῦτα (60)· ή γάρ θυτὰ διτια τὰς ἔσται
καὶ κατὰ τονομα· διτιος δὲ οὐδεὶς διτις ἐκ τῶν ἀλλο-
τρίων ἀποδίδωσι γάριτας, καὶν χαρπῶν λάδη, καὶν
φυτὰ, μή ἐθέλοντος (61). Πῶς γάρ διοιν, αἰδούμενον
τῶν τὸν ἀφαιρεθέντων; Εἰ δὲ οὐδὲν χαρπῶν διάβα-
μενος ἀλλοτρίων (62) διτιος οὐθεὶς, τὰ γε τοιών
τιμιώτατα (63) παντεῖλας οὐχ διτιον ἀφαιρεθέμενον
τινῶν θύειν· τὸ γάρ δεινὸν αὐτὸν γίνεται (64) μετ' ον.
Η φυχὴ δι πολλῷ τιμιώτερον τῶν ἐκ τῆς φυσικῶν,
ἡ ἀφαιρεθένθι θύεντα ζῶα οὐ προσῆκε. Καὶ ἐπιλέ-
γει : « Ἀρεκτέον (65) δρά τῶν ζώων ἐν ταῖς θυτίαις·
καὶ πάλιν φράσῃ : « Τὸ τούτον μήδον, μήτε εὐδάκα-
νον οὐ θύεσσον. » Καὶ ἐξῆς· διτια τῶν ζώων (66) εἰ
ἀπερχετον αὐτὶς θεῖς, τινὸς ἔνεκα θυτῶν· καὶ γάρ
δι θύομεν, τούτων τινὸς ἔνεκα (67) θύομεν. « Αρ' οὐν
τιμῆς φύσεως» δι της τυγχάνειν ήμῶν, ή θεᾶς (68),
διτια ἀλικούντες εὐδὺς διτις τῆς ἀπαρχῆς φαινόμενα, ή
μᾶλλον ἀττίμιαν οἰκήσαι· ἀν τὸ ταυτόν δρῦν· Εν τῷ
δὲ γε θύεντας ἀναιρούντες τὰ μηδὲν ἀδικοῦντας τῶν
ζώων ἀποκεῖν διαιλογούμενον. Νοτια τιμῆς μὲν ἔνεκα
οὐ θυτῶν τῶν λεπτῶν ζῶων οὐδὲν οὐ μήδε τῶν
ἀνεργεσίων αὐτοῖς χάριν ἀποδίδωται. Οὐ γάρ τὴν
δικαίων ἀμοιβὴν τῆς εἰεργεσίας καὶ τῆς εύποτείας τὸ
ἀντίκαιον ἀποδίδων οὐκ ἐκ τῶν κακῶν τινα δρῦν
φρέσκεις ταῦτα παρέγειν· οὐδὲν γάρ μᾶλλον ἀμειβεῖται
δέξει, ή καν δι τὸ πέλας ἀρπάσεις τις στεφνοιη
τινὸς ἀς χάριν αὐτοῖς καὶ πατέται. Ἀλλ' οὐδὲ γάριν
τινὸς ἔνεκα τὸν ἀγαθῶν· δι γάρ διάκριτο πράξεις (69) τὸ
παθεῖν εἰδ θηρεύων οὐποτές ἔστι μηδὲ εἰ ποιῶν χά-
ριν ξενιεν. Νοτια οὐδὲ εἰπούμενης εὐεργεσίας θυτῶν
ἔστι τοις θεοῖς· τὰ ζῶα· καὶ γάρ δι τῶν μὲν ἀνθρώ-
πων λάθοι τις ἐν ταῖς τινά τούτῳ πράττων· τὸ δὲ
θεὸν ἀμήχανον καὶ λαθεῖν. Εἰ τοιν τούτων μὲν

D utroque manusc. legebatur.

(62) Ib. χαρπῶν διάβαμενος ἀλλοτρίων. Porphy.,
χαρπῶν δι άπειλέμενος ἀλλων.

(63) Τιμιώτατα. Porphy., τιμιώτερα.

(64) Αὐτὸν τίμεται. Porphy., οὐτω γίνεται.

(65) Ἀρεκτέον. Porphy., p. 142.

(66) Ποτε καὶ τῶν ζῶων. Porphy., pag. 162.
(67) Τίνος ἔνεκα. Legend., ex Porphy., τούτων τι-
νὸς ένεκα. Illud vero τούτων ad tris illa refertur,
quæ tauquam solas immolandorum animalium cau-
sus, paulo ante protulerat, quas ordine ac sigillatim
hic refelli.

(68) Αὐτὶς τυγχάνειν ήμων η θεᾶς. Porphy.
delet τις et η, recte.

(69) Ο τρα διλλορ φρέσει, etc. Interpr. Porphy.
sic : Qui enim injuste agendo, caret supplicium,
formidolosus est, neque bene meritus a quoquam
gratiā habiturus est, sensu, ni fallor, plane con-
trario.

τούτων τινὸς (70) οὐεκα, οὐδὲν δὲ τούτων χάριν αὐτὸν πρακτέον, δῆλον ὡς οὐ θυσίον ἔστι τὰ τάξια τὸ παρόπαν τοῖς θεοῖς. Καὶ πάλιν εἰπέλεγε: « Τοὺς μὲν τῷρ (71) ἢ φύσις καὶ πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ τῆς φυγῆς αἰσθήσις δραμένοις συνηράσκοντο (72). causa donaret. Postremo, nec animo quoque boni ab ipso quidquam impetrandi. Quisquis enim maleficio beneficium accipitur, eum ne accepto quidem beneficio gratiam habitur merito suspicere. Quare nec spe beneficiorum animantia diis sacrificanda erunt. Nam ut hominum forte quempiam mactando animalē latere possis, Deum certe quidem latere nunquam poteris. Si ergo sacrificium omne causarum istarum ex aliqua fieri debet, nec tamen ex iis ulla cadi animalium suffragatur, sequitur profecto nullum inquam animal diis immolare fas esse. Ac rursus aliquot interjectis: « Isto enim, inquit, sacrificiorum genere cum natura universa, tum communis ipse hominum omnium animi sensus determinabatur.

Taiwōr (73) δὲ ἀχράτουσι φύρουσι οὐ δενέτο βαμψίς, Ἀλλά μόσος τοῦτον ἐσκει τὴν ἀνθράσκουσι μέτριστον, Θεύρος ἀποφήσαστας (74) ἑδμημενοις ήται γύναι. »

Καὶ μεθ' Ἱεραρχίας: « Όταν δὲ νέος (75) θεοὺς χαρεῖν πολυτελεῖσις γνῶ, καὶ, ὡς φασι, ταῖς τῶν βωῶν καὶ ἄλλον λόγιον θοντις, πότι ἀνέκον (76) συμφρονήσεις; πῶς δὲ, κεχαριτωμένα θύειν ἥγουμενος τοῖς θεοῖς επύτα, οὐκ ἐξεῖναι ἀδικεῖν οἰησταῖς αἴτων (77), μέλλοντι διὰ τῶν θυσιῶν ἐξωνεῖσθαι τὴν ἀμαρτίαν; Πετεσθεὶς δὲ διὰ τούτων χρείαν οὐκ ἔχουσιν οἱ θεοί, εἰς δὲ τοὺς ἀποβλητούσι τῶν προσιόντων, μεγίστην θυσιανὴν λαμβάνοντες τὴν ὅρθην περὶ αἴτων τοις καὶ τῶν πραγμάτων διάληψιν, πότισ οὐ σφραγωνταί δικαιοῖσι, καὶ διοῖσις ξενιαται; θεοῖς δὲ ἀπότητο μὲν ἀπάρτητη, νοῦς καθαρός, καὶ φυγὴ ἀποθῆσθαι· οἰκεῖον δὲ καὶ τὸ μετρίων μὲν ἀπάργεσθαι τῶν ἄλλων, μὴ παρέργως δὲ, ἀλλὰ σὺν πάσῃ προθυμίᾳ· ξεικενεῖς γάρ δὴ τὰς τιμὰς ταῖς ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν προσδρίασι, ὑπαναστάσεις (78) τοις καὶ κατακλίσεις, οὐ συντάξεων δόσεις. Σαράπες δὲ διὰ τούτων κατὰ τοὺς Ἑλλήνας καὶ τοὺς τούτων φιλοσόφων ὡμολογήθη, διὰ οὐδὲν ἔμβυχον τυθεὶν ἀν εὐλόγων τοῖς θεοῖς· ἀντότον γάρ καὶ δίκιον καὶ ἐπιθυμητός είναι τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀλλότριον τούτους. Οὐκ ἡν δρα θεός, οὐδὲ τις ἀψεύδης καὶ ἀγαθὸς δάσμων δ ταῖς δὲ αἰράτων λοιδίαις τοις καὶ κνήσασι μικρῷ πρόσθεν εἰσπρατήσαντος χρητηριώδες οὐδὲ ἐκεῖνον πάντες, οἵς δὲ χρητηρίδες θύειν λόγια παρεκελεύσαστο πλάνον δρα καὶ ἀπάτηνα, καὶ πονηρὸν διπτυχούς δασμονός κρήναντα τὸν κατατύπουμένον, καὶ θεοὺς τοὺς μή δηναταί ἀνεπόντα, καὶ προστάξαντα μή μόνον τοῖς θυντοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἀστραποῖς ζωοθυτεῖν. Τίνας οὖν εἰ μή θεοὺς τοὺς εἰρημένους; ἀπαντας προσήκει ἀν ὑπο-

(70) Τούτων τινάς. Porphy. τούτων non habet. Quæ tamen vox necessaria est, quia Theophrastus aliquæ duxit at illis tribus causis sacrificandum esse docuerat.

(71) Τοῖς μὲν τῷρ. Porphy. p. 472, lin. 1. Fructuum autem sacrificia intelligit, quæ sola primis illis temporibus in usu fuerant.

(72) Purphyr., συνηράσκετο.

(73) Ταιώρων. Empedoclis versus isti sunt, ut dicitur Porphyrius. Sed pro ἀχράτοις legit ἀχράτοις, hoc est, vel promiscuis, vel injustis: quasi miserae animantes, indicis causa damnato jugularentur. Ἀχράτος quoque rigidum nimis austernumque significat. Plutarch., Pomp., 67a, B, ἡ τε σεμνήση, εὐκάρπετος, ἀλλ' ἔχαρτος ἔγουσα τὴν δύναμιν.

(74) ἀποφήσαστας, etc. Porphy. ἀποφέσαντες εἰλμεναι, utique vitiosius. Conspiciebam ἀπόφ-

A beneficis referenda gratia par esse velit, is profecto per alienam injuriam hoc facere non debet: secus enim, perinde gratiam reponere videatur, ut si quis rebos iit, quibus et vicinis aliquem per vim spoliasset, alterum deinde vel beneficii vel honoris causa donaret. Postremo, nec animo quoque boni ab ipso quidquam impetrandi. Quisquis enim maleficio beneficium accipitur, eum ne accepto quidem beneficio gratiam habitur merito suspicere. Quare nec spe beneficiorum animantia diis sacrificanda erunt. Nam ut hominum forte quempiam mactando animalē latere possis, Deum certe quidem latere nunquam poteris. Si ergo sacrificium omne causarum istarum ex aliqua fieri debet, nec tamen ex iis ulla cadi animalium suffragatur, sequitur profecto nullum inquam animal diis immolare fas esse. Ac rursus aliquot interjectis: « Isto enim, inquit, sacrificiorum genere cum natura universa, tum communis ipse hominum omnium animi sensus determinabatur.

Taurorumque crux non ullum altare rigabat, Insanctique omnes tum criminis instar habebant, Ante avulsa anima deū pinguis membra torare. »

Iterumque post alia quedam: « Ubi autem intellexerit adolescens, magnis sumptibus, adeoque boum, ut loquuntur isti, ac caterorum animantium epulis deos ipsos detectari, qui fieri queat, ut frugi ac temperans esse velit? Idemque si acceptas esso diis hujusmodi victimas putaverit, quomodo in animum inducat, scelerate facere sibi non licere, qui sacrificiis maleficia redimere se posse videat? Contra vero, si deos nihil istis omnibus indigere sibi persuaserit, sed in eorum potius, a quibus audeantur, mores intueri, magnique sacrificii habere loco rectam de se ipsis deque rerum veritate sententiam, fierine poterit, quin et temperans, et justus, et sanctus evadat? Enimvero cum sincerus mens, et animus ab omni cupiditate vacuus optimæ deorum primitiæ sint, non alienum tamen ab illicem fuerit, alia quedam ipsis modice ac facilis impensa libare, si tamen id non dicis causa, sed omni studio et prolixa voluntate fiat: siquidem isti deorum honores, solemnibus apud viros 153 bonos presidendi, assurgendi, ac discumbendi rationibus similis putandi sunt, non vestigialium pensionibus. » Ex his profecto manifeste liquet, vel ipse Graecorum hominum, quicque apud ipsos existente philosophorum sensu, nihil animati diis sacrificari jure posse: rem quippe nefariam, inquam, ac perniciem esse, atque execrationi proximam. Deus igitur satidicus iste non erat, imo nec verax bonusque daemona, qui cruentas paulo ante libationes

δακταντας, quod postea in altero e manusc. et Mont. reperi. Posset etiam ἀποφήσαστας. Sequitur fīt γύναι, quonodo leg. omnes. Vix tamen, credo, reperias ἡτα, quod adjectivi loco sumatur; autem enim τὰ ἡτα proprie, τὰ ἡτα δόδη δρώσατε. Crediderint legi posse τέτα, ab ἦται, hoc est bona, quæ tamen pinguis dicere malui.

(75) Ib. C. 10. Οταν δὲ νέος. Porphy. p. 232, sub libri ii finem.

(76) Ηλεῖ ἀνέκον. Melius, quam Porphy. πάντας ἀνέκον. Legi possit, πῶς ἀν. Vereor ut interpres satis ad Porphyri mentem, quis madus animatum volenti ad omnia sapienter adhibere?

(77) Legi αἴτη, ut Porphy.

(78) ὑπαναστάσει, etc. Male enim excus. Porphy. ἑπαναστάσει, καὶ κατακλίσει, et v. 2. δεσσει pro δέσσει. Quæ sequuntur Eusebii aut.

carniumque nidorem exigebat; adeoque nec illi A λαμβάνειν, αὐτὸς πάλιν ὁ συγγραφεὺς διηγήσσεται δὲ καὶ omnes, quibus animantes immolare jubebat. Fraudulentum illum ergo atque impostorem, malumque omnino dæmonem appellare decet, qui mentiri palam, ac deos, qui dii non essent, pronuntiare ausus sit, animaliumque sacrificia uti non terrestribus modo, sed etiam coelitibus sidereisque imperare. Sed enim, quales tandem, si minus deos, existimare omnes istos oporteat, ex eodem rursus auctore disceamus, hunc in modum scribente.

CAPUT XV.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Demonibus istorum sacrificia fieri, non diis.

¶ Noverat autem, utpote cui religio cura esset, diis quidem animati prorsus immolari nihil, sed tantum dæmonibus, seu boni illi sicut, seu mali; simulque noverat, quorum interesset sacrificium illi facere, quibusque tantum rebus eos uti oporteret, qui iprorum opem atque auxilium implorarent. ¶ Ac deinceps: « Porro non diis, inquit, sed dæmonibus cruenta sacrificia ab illi oblatæ esse, qui virtutes hoc in universo degentes agnoverant, id vero theologorum ipsorum fide ac testimonio comprobatur: illudque praeterea, ex hisdem noxios alios esse, aliosque bonos, qui nihil incommodi allatui nobis essent. » Hæc ille. At cum ex dæmonibus alios quidem bonos, alios vero malos esse dicat, videamus porro, quibus tandem argumentis deos ab istis celebratos, non bonos, sed malos fuisse dæmones constare certo possit. Evidem vel bac ipsa ratione confici rem existimo. Quidquid bonum est, prodlesse solet, nocere vero, contrarium: atqui, si quotquot sev dii, seu dæmones passim et ubique predicanter, illi ipsi, inquam, istorum omnium ore jactati, atque a gentibus culti universis, Saturnus, Jupiter, Juno, **154** Minerva, idque genus cæstori, adeoque virtutes illæ quæ sub aspectum non cadunt, quique per simulacra vim suam exseruit dæmones, eos, inquam, omnes si non modo brutarum animalium, verum etiam hominum cædibus ac sacrificiis delectari, sieque miserorum hominum animis exitium afferre ostendetur; quam tu diriorem ista perniciem cogitare possis? Nam si animalium ratione carentium sacrificia execratione digna malique ooninis philosophi esse dixerunt, si detestanda, si injusta, atque nefaria, ipsisque adeo facientibus exitiosa, proindeque diis prorsus indigua: quid de jugulaudorum hominum consuetudine sentendum erit? profecto impietatem ac scelus omne ab ea longe multumque superari. Quod si ita est, quis illam jure bonis dæmonibus, ac non potius teterrimis spiritibus, omniumque perniciem et interum molientibus placere dicat? Age itaque omnium ponamus ante oculos, quam longe lateque, priusquam ipsi evangelica Servatoris nostri doctrina obsisteret, tota dominum vita grassa-

¶ Ic. ή.

(79) Olde. Theologus ille videlicet, quem laudat eo loco Porphy. l. ii. p. 189, ubi babetur δι, pro δ τῆς, quæ lecio probari etiam potest pro ἀτε δῇ. (80) Αλλ' ήσοι. Porphyr., Kai ἀλλοι ήσοι, mendose, ut videtur.

(81) Kai των ἀρι τωδεις αιτων δεομ. Porphyr., αὐτοις, nempe θεοις. Forte legend. sit, κατ ἔχεις τίνος, τῶν αἰτῶν δεομένων. Norat enim Theologus, non modo quorum esset illis sacrificare, sed etiam

“Οτι τὰ θυμέστα παρ’ αιτοῖς, δαίμονις, άλλ’ οὐ θεοῖς θύεται.

¶ Οἰδε (79) δὲ δὴ τῆς εἰσεβαίς φροντίζων, ὃς θεοῖς μὲν οὐ θύεται ἐμψυχον οὐδὲν, δαίμονις δὲ, ἀλλ’ ἡ τοις (80) ἀγαθοῖς, ή κατ φαύλοις; κατ τίνας ἄτοις τὸ θύεν τούτος, κατ τῶν δηρι τωδεις αἰτῶν δεομένων (81). » Καὶ αὐτοὶ ἔξις φροντίς: « Οτι δὲ (82) οὐ θεοῖς, ἀλλὰ δαίμονις τὰς θυσίας τές διὰ τῶν αιμάτων προστήγων οἱ τάς ἐν τῷ πάντι δυνάμεις καταμαθόντες, τοῦτο πεπλησταῖς παρ’ αἰτῶν τὸν θεολόγων. Καὶ μήν δὲ τούτων οἱ μὲν κακοποιοι, οἱ δὲ ἀγαθοι, κατ ένοχήσουσιν (83) ἥμιν. Ταῦτα μὲν δὲ δεδηλωμένος. Ἐπειδὲ δὲ τῶν δαιμόνων ἔφησ τοὺς μὲν ἀγαθοῖς, τοὺς δὲ φαύλους εἶναι, φέρε, πᾶς λόγων, διτοι οὐδὲν ἀγαθοι δαιμόνες, φαύλοι δὲ οἱ νενομισμένοι αἰτῶν θεοι πάντες ἀλάσκονται; Λάδιοι δὲ καὶ τούτοις τὴν ἀπόδειξιν ἔδει. Τὸ ἀγέλλον ἀφετει, βλάπτει δὲ τὸ ἐναντίον. Εἰ δὲ φανεῖν οἱ κατ τάπαντα τόπον ἀνήγορευμένοι εἴτε θεοι εἴτε δαιμόνες, αὐτοὶ δὲ οἱ παρά πάσιν αἵτοις βεβοημένοι, κατ πρὸς τῶν θυνῶν ἀπάντων προσκυνούμενοι, δὲ τε Κρόνος, κατ δὲ Ζεύς, « Ήρα τε καὶ Ἀθηνᾶ καὶ οἱ παραπλήσιοι, αἱ τε ἀφανεῖς δυνάμεις, καὶ οἱ δαίμονες: οἱ διὰ τῶν ξανάνων ἐνεργοῦντες, οἱ μόνον ζώων ἀλόγων σφραγῖδες καὶ θυσίας, ἀλλὰ καὶ ἀνδροκτασίας καὶ ἀνθρωποθυσίας χαίροντες, κατ ταύτης τὰς ψυχὰς τῶν θελίων ἀνθερπίων λυμανόμενοι: τίνα χειρόνα ταύτης βλάπτην ἐπινοήσατε; Εἰ γάρ δὲ τῶν ζώων ἀλόγων θυσία ἐπάρατος καὶ κακόθυστος πρὸς τῶν φιλοσόφων ἀλέγην, μυστρά τε καὶ δαίκος καὶ ἀνδρος, καὶ οὐκ ἀδιλῆτος τοῖς θύσιοι, καὶ διὰ γε ταύτης πάντας θεῶν διαζίξι, τι χρή νομίζειν τὴν τῶν ἀνθρώπων φραγῆ; ή παντὸς δὲτη γένος δαίμονας, οὐχὶ δὲ τοῖς παμμάρτιοις καὶ παναλέθροις πνεύμασι εἰκότες δὲν λεγεῖν προσφιλῆς; Φέρε οὖν ἀλέγημεν καὶ ἀποδεῖξαμεν, ὅπστον δὴ τῆς πολυθεοῦ πλάνης λύμη τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ήμῶν εὐαγγελικῆς διατακαλαὶς ἔχρατε. Λελύσθαι γάρ αἰτήται καὶ καθηρῆσθαι οὐκ ἀλλοι δὲ κατὰ τοὺς Ἀδριανούς χρόνους, φωτὸς δικτυη δῆμη διαλαμπούσης ἐπὶ πάντας τὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ διατακαλαὶς. Οἱ οὐκής δὲτην αὐτῶν πάλιν τῶν μη τὰ ήμετερα φρονούντων μαρτυρήσουσιν αἱ φωναὶ διαφέρησην, τῶν πρὸ τούτου χρόνων τοσαύτη κατηγοροῦσαι μοχθηρίαν, ὥστε δῆμη τοὺς

ἔχει τίνος, supple, τὸ θύεν ἄστρον. Id est: quatenus progreedi sacrificando debeant: solos videlicet fructus offerent, ab animatis abstinentendo.

(82) Οτι δέ. Porph., ib. p. 229.

(83) Καὶ οὐκ ἔχοντι. Porphyr., οἱ οὐκ ἔχοντι, recte. Subdit autem, quod ad sensus integratatem pertinet, ἥμιν ἀπαρχομένοις ἐκ μόνων, ὃν ἐσθίομεν, καὶ τρέφομεν ἡ τὰ σώμα, η τὴν ψυχήν.

ταῖς εἰδίμενας πέρα καὶ τὸν τῆς φύσεως ὄρουν χωρεῖν, ὃν τῶν διεθέρων πνευμάτων ἔκστρομμένους καὶ διπλωνόντας ἀντικρὺς ὡς καὶ τοῖς τῶν φιλάτων αἵματι, καὶ ἀλλαῖς μυρίαις ἀνθρωποθυσίαις θεοῦσθαι τοξίνεις τὰς μιαρόνους ὅμηροις. Καὶ τις πατὴρ τὸν μυνογενῆ παιδῖα, καὶ μήτηρ τὴν ἀγαπητὴν θυγατέρα προστίθουν τῷ δαίμονι: καὶ κατασφρατον οἱ φίλαται, ὡς τι τῶν ἀλόγων καὶ ἀλλοτρίων θρεμμάτων, τοὺς προστρέφονται, ἕθουν τε τοῖς ἐῇ θεοῖς κατὰ πόλεις καὶ χώρας τοὺς συνοίκους καὶ πολίτας, τὴν φιλάνθρωπον καὶ συμπαθῆ φύσιν ἐπὶ τὸ ἀνηλίκον καὶ ἀκάνθρωπον ἀκοντίσαντες, καὶ τὸν μανιώδη καὶ δαιμονιακὸν ὡς ἀληθῆς ἐπιδεικνύμενον τρόπον. Εὐρος δὲ πάσταν ἑπτάναυα. Ἐλληνικὴν τε καὶ βάρβαρον λεσπόλα, ὅπως εἰ μὲν οὐτεῖς, οἱ δὲ θυγατέρες, οἱ καὶ σφές αὐτοῖς τῶν δαιμόνων καθύειν θυσίας. Ἔγω δὲ καὶ τούτων τὸν πρότερον παρίστημι μάρτυρα ἐν τοῖς αὐτοῖς, ἐν οἷς τὴν τῶν ἀλόγων θρεμμάτων θυσίαν, ὡς ἀνοσολαγκούτατην, ἀπτηγόρευσε, ταῦτα φάσκοντα πρὸς ἥπατα.

naturam, ad trucem inmanemque crudelitatem more saevientes. Enimvero, seu Graciam, seu Barbaram historiam excutias, occurret tibi continuo, quemadmodum alii filios, filias alii, alii denique semetipos demonum sacrificiis devoverent. Quorum ego testem in 155 primis eundem ipsum produco Porphyrium, qui eodem opere, quo experimentum rationis animalium sacrificia tanquam nefaria et iniurissima prohibet, sic ad verbum loquitur.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΙΓ^η.

Μερι τῆς παταλαῖς ἀνθρωποθυσίας, ἐκ τοῦ Πορφύρου καὶ τῶν ἀλλα.

« Καὶ ζτὶ ταῦτα (84) οὐδὲ ἀπόλετος, ἀλλὰ πλήρους οὕτης τῆς λεπτοίας λέγομεν, αὐτάρκη καὶ ταῦτα παραστῆσαι. Ἐθύετο γάρ καὶ ἐν Ἀΐδην μητρὶ Μεταγνητῶν. Ἐκτῇ λεπταμένου ἀνθρωπος τῷ Κρόνῳ· δὴ ἐπιπολὸς κρατήσαν θύος ματεθῆθη· Ἐναὶ γάρ τὸν ἐπὶ θυντάτῳ ἀγρυπνίᾳ κατακρύθεντων, μέχρι τῶν Κρονίων συνειχόν· ἐντάσσεις δὲ τῆς δορτῆς, προσαγόνεις· τὸν δινήντων θύον πολύων, ἀντικρὺ τοῦ Ἀριστοβούλης ἔδους, οὗνοι ποιίσαντες ἐσφατον. Ἐν δὲ τῇ νῦν Σελεύκινη, πρότερον δὲ Κορυνεᾶς (85) διωμαζομένη, μητρὶ κατὰ Κυπρίους Ἀφροδιτῶν ἐθύετο ἀνθρωπος τῇ Ἀγραύλῳ τῇ Κέκροπος καὶ νύμφῃς Ἀγραύλιδος. Καὶ δέμαντες τὸ θύος ἄγρι τὸν Διομήδων χρόνον· εἶτα μετέβαλν, ὅπει τῷ Διομήδῃ τὸ δινήντων θύεσθαι. 'Υφ' ἔνα δὲ περίβολον δὲ τῆς Ἀθρέως νεώς, καὶ δὲ τῆς Ἀγραύλου καὶ Διομήδους. Οὐ δὲ στρατιώδημος, ὑπὸ τῶν ἐρήμων ἀγόμενος, τρὶς περιθέει τὸν βωμὸν· ἐπειτα δὲ λεπτές αὐτὸν λέπτη ἐπιτει κατὰ τοῦ στομάχου, καὶ οὐτως αὐτὸν ἐπὶ τὴν νηθεῖται πυρὸν ἀλοκαυτίζειν. Τούτου δὲ τὸν βωμὸν Διτίφολος (86) δὲ τῆς Κύπρου βασιλεὺς κατέκειται, κατὰ τοὺς Σελεύκους χρόνους τοῦ θεολόγου (87)

(84) Καὶ στὶ ταῦτα. Ex eod. I. II., Περὶ ἀλοχ., p. 221 novæ edit. Eundem laudat Cyrilus Alexandrin. tom. III. lib. II. cont. Julian. p. 75 cod. Graec.; Latin. a. l. 4. p. 598, column. 2, sed quædam subinde resecat.

(85) Κορυνεᾶς, Cyril. et Porphyri. Κορυνεᾶς. Stephanī Epitom. Κορυντίου Salaminis partem esse alii, Κορυνεᾶς vero nomen alii urbis tribuit; et quibus tamē unam in Cypro collocat, ubi et Salamis.

(86) Διτίφολος. Alter ex manuscr., Διάφολος.

A return idolatriæ pestis. Nec enim ante Adriani tempora dissipari purgarique potuit, cum iam lucis instar locis in omnibus Christi doctrina splendesceret. Atque id, quemadmodum et superiora, non nostris, sed illorum ipsorum, qui a nobis tantopere dissentiant, testimoniis ostendemus, quæ palam ac discrete eo progressam esse coarguant priorum temporum impietatem, ut jam superstitionis homines extitulum spirituum cestro percidi, planeque diabolicam in rabie acti, ipsos etiam naturæ fines ac limites transilirent, cruxisque avidas protestates necessariorū suorum sanguine, aliisque hominum cadibus infinitis conciliari placuisse ceuserent. Itaque pater unigenitum filium, materque filiolam charisimam dæmonibus immolabant; et B familiares propinquosque suos, perinde ac brutas alienasque pecudes, homines amicissimi jugulabant: adeoque per urbes passim atque pagos, diis videlicet egregiis domesticos quicunque suos popularesque mactabant, humanam sensuque cognatam acutes, ac furioso vereque a dæmonibus invecio more saevientes. Enimvero, seu Graciam, seu Barbaram historiam excutias, occurret tibi continuo, quemadmodum alii filios, filias alii, alii denique semetipos demonum sacrificiis devoverent. Quorum ego testem in 155 primis eundem ipsum produco Porphyrium, qui eodem opere, quo experientum rationis animalium sacrificia tanquam nefaria et iniurissima prohibet, sic ad verbum loquitur.

CAPUT XVI.

De antiqua hominum immolandorum consuetudine, ex Porphyrio et aliis.

C Atque id a nobis, inquit, non temere, sed plena exemplorum suffragante historia memorari, satis, quæ subjicio, comprobabunt. Nam apud Rhodiis primo quidem ad diem Julii sextum, hominem Saturno immolabant; deinde vero morem antiquissimum ita mutarunt, ut ex iis unum, qui morte damnati publice forent, vincutum usque ad Saturnalia custodirent, eumque ad solemnis festi diem extra portas eductum, vinoque madidum, e regione aedis Optimi Consilii jugularent. Salamine, ut quidem hodie vocant, quæ prius Coronæ dicebatur, mense Martio, quem Aphrodismum Cypril nominant, Agraulo Cecropis nymphæque Agraulidis filiae hominem quoque mactabant. Qui mos cum ad Diomedis usque tempora propagatus esset, ita deinceps mutatus est, ut Diomedii hominem illum immolarent, cum Palladis, Agrauli, ac Diomedis templum uno eodemque ambitu teneretur. Atque is, quem ad sacrificium destinarent, primum quidem adolescentium manibus ter circum altare cursim agebant; deinde a sacerdote ad stomachum

Porphyri. Διφολος. Cyrillus ista præterit. Non dubito, quin legendum sit Διφολος, quod usitatissimum nomen est: Διφολος rarus, Διφολος vix auditum.

(87) Σελεύκον τοῦ θεολόγου. Ille ipse, credo, est quem Suidas Alexandrinum grammaticum vocat, ad distinctionem alterius Emiseni. Eundem Homeric cognomentum babuisse tradit, atque in omnes fere poetas commentarios edidisse, ac præter alios plerosque, centum de diis scripsisse libros. Unde verisimile est, cum Theologi nomen accipisse.

kasta percussus extructo rogo cremabatur. Hanc A γενέμανος, τὸ έδος εἰς βουθησιαν μετασήτας. Ηροσ-
ήτα ποὺ δὲ ὁ δάιμων αὐτὸν ἀνθρώπου τὸν βούν. Οὕτω
Ισάχιον ἐστὶ τὸ δρόμενον. Κατέλυσε δὲ καὶ ἐν Ἰλίῳ
πάλαι τῆς Αἰγύπτου τὸν τῆς ἀνθρωποκοντας νόμον
Ἄμωσις (88), ὃς μαρτυρεῖ Μάνειος ἐν τῷ περὶ ἀρ-
γατσιοῦ καὶ εὐσεβείᾳ: Ἐθύνοτα δὲ τῇ Ἱπρῃ, καὶ
ἀδοκιμάζοντο καθάπερ οἱ ζητούμενοι κακαροὶ μάχοις
καὶ συστραγγίζομενοι. Ἐθύνοτα δὲ τῆς ἡμέρας τρεῖς.
αὐτὸν ὁν κηρύκων ἔκθελουσ ὃς Ἀμωσις τοὺς Ισαους
ἔπειταθεσαν (89). Ἐθύνον δὲ καὶ ἐν Χίῳ τῷ Ὄμαδιο
Διονύσῳ ἀνθρωπον δασκάνωντες, καὶ ἐν Τενέῳ, ὡς
φραστὸς Εὐελπίς (90) ὁ Καρύστιος: ἐπεὶ καὶ Λακαδαιμο-
νίους (91) φρασὶ ὁ Ἀπολλόδωρος τῷ "Αρεὶ θύειν ἀν-
θρωπον. Φοίνικες δὲ ἐν ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς ή
πολέμων, ή λοιμῶν, ή αὐλιῶν, ἐθύνον τῶν φιλέπατων
B τινὰς ἐπειρθίζοντες Κρόνῳ· καὶ πλήρης τε ἡ Φοινε-
κικὴ ιστορία τὸν θυσάνων, ἢν Σαχγουνιάδων μὲν
τῇ Φοινίκων γλώττῃ συνέγραψε, Φίλων δὲ διά Βόστιος
εἰς τὴν Ἐλλάδα γλώσσαν δὲ ὅπταν βιβλίων ἤρμηνε-
σσεν. Ἰστρος (92) δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Κρητε-
κῶν θυσῶν φησι, τοὺς Κουρῆτας τὸ παλαιὸν τῷ
Κρόνῳ θύειν παῖδας. Καταλυθῆναι δὲ τὰς ἀνθρωπο-
θυσίας σχέδον τὰς παρὰ πλᾶν φησι. Πάλλας, δὲ
επεὶ περὶ τῶν τοῦ Μίδρα συναγαγέναι μωσητηρίων,
ἐπὶ Ἀδριανοῦ (93) τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐθύνοτο γάρ
καὶ ἐν Λασιθείῃ τῇ κατὰ Σύριαν τῇ Ἀθηνῇ κατ'
ἔτος παρθένος, νῦν δὲ Ελαρος. Καὶ μήν καὶ οἱ ἐν
Λευκῇ Καρχηδόνιοι ἐποίουν τὴν θυσίαν, ἢν Ιφικρά-
της (94) ἐπαυτος. Καὶ Δουμάτιος δὲ (95) τῆς Ἀρα-
βίας κατ' ἔτος Ἐκαστον ἐθύον παῖδα, διὸ ὑπὸ βαρύν
θεάτων, ψ χρῆσταις ἀς ξόανοι. Φιλάρχος δὲ κοινῶς
πάντων τοὺς Ἐλληνας, πρὶν ἐπὶ πολεμίους ἔξιεται,
ἀνθρωποκονταν ιστορεῖ. Καὶ παρθημὶ θράκας καὶ
Σκύθας, καὶ ὡς Ἀθηναῖοι τὴν Ἐρεγχέων καὶ Πραξι-
θέας θυγατέρα διελον. Ἀλλ ἔτι γε νῦν τις ἀγνοεῖ,
κατὰ τὴν Μιγάλην πάλιν τῇ τοῦ Λασαρίου Διὸς θρό-
νῃ, σαζδόμνων ἀνθρωπον; Καὶ πάλιν φησιν «Ἄφ»
ος μέχρι νῦν οὐκ ἐν Ἀρκαδίᾳ μόνον τοῖς Λυκαοῖς,
οὐδὲ Καρχηδόνιοι τῷ Κρόνῳ κοινῇ πάντες ἀνθρωπο-
θυσίαν, ἀλλὰ κατὰ περίοδον, τῆς τοῦ νομίμου κα-

(88) Ἀμωσις. Ήντει Ἀμωσιν πλειρε, Ἀμωσιν
πονηροὺς vocant. Georgius Syucellus, Eusebiomastix,
addit. Ἀμωσις Africano dici. Verum apud Eu-
seb. nostrum infra l. x. tit. 10, p. 49, Ἀμω-
σιον Africani aliquoties nominat, ex Apione. Item-
que Tatianus tit. xi. pag. 493, ex Ptolemaeo sacer-
dote Ἀργυρίῳ. Ex iure que Clemens Alexandrin.
tit. xii. pag. 497. At Josephus ibid. tit. xii. p.
501, Θεομορφον appellavit ex Manethone, qui tamen
hic Ἀμωσιν vocal.

(89) Ἐπειτίσθατ. Forte, θυτίσθατ, id est,
suffici ac subtilissimi virorum loco.

(90) Εδελπις. Qui sit, nondum liquet; Porphy-
rius Carystium lacit. Est autem Κάρυστος oppi-
dum in Euboia.

(91) Λακαδαιμονιος. Locus hic Apollodori non
occurrit, sed opera ejus plurima perierunt.

(92) Ιστρος. Istri hujus infra quoque meminit
l. x. Suidas, Macedo fuerit αν Cyreneus, dubitat :
Callimachi servum ac discipulum facit, interpre-
tent Athenaeus. Multa versu et soluta oratione scri-
psit, ut refert idem Suidas. Clemens Alexandrin.
Strom. 1, p. 236, opus ei tribuit. Περὶ τῆς Αἰγυ-
πτιων πλοιαρια. Et l. ii. p. 326, alterum Περὶ ιδι-

τητος ἀδέλων. Plutarch. opuse. De Pythia oracul.,
pag. 403. Αἴλιρον, Ηρόδοτον, Φιλόροφον, et Ιστρον
nomina, qui τὰς ἡμέτερους μαντειας συναγαγεῖν μά-
λιστα φιλοτιμότερον, ταμει ἀνε μέτρου χρησμούς
γεγραφότες ησαν.

(93) Επὶ Αδριανοῦ. Idem infra p. 164, et orat.
De laudibus Constantini.

(94) Υψηλότης. Illeue Atheniensis imperator,
Pharnabazi Persæ, et Agesilai Lacedemonii æqualis,
reique militari usu gloriaque clarissimus? Quo de
multa inter ceteros Plutarchus, et Diiodor. Sicul. lib.
xv. Verum, quid ipsi cum Carthaginensis, negoti su-
erit, non reperio. Sane hanc apud illos ἀνθρωποθυσίας
κατάλουσιν, Geloni Syracusanu principi tribuunt.

(95) καὶ Δουμάτιος δέ. In priori edit. legebatur,
ἡν Ιφικράτης ἐπαυτος καὶ Δουμάτης. Οι δὲ τῆς
Ἀρεα. Quibus nihil depravatus. Veriorem ex Por-
phyrio lectionem representavimus, quam etiam ha-
bei Montae. Nisi tamen Δουμάτιος, cum aspiratione
legendum potius est, vel Δουμάντιος. Quae enim
Stephani Epitomar. Δουμάτιος est, eadem a Ptole-
maio Δουμάνθον vocatur, et in Arabia Deserta coile-
catur. Glauco tamen, apud eund. Stephan., urbis
hujus πολίτες Δουμάθηνος appellare uanuit.

ρι· μνήμης, ἐμφύλιον δει αἷμα βάλνουσι πρὸς τοὺς φυλαρίους. » Ταῦτα μὲν οὖν ἀπὸ τῆς προδηλωθεστέρης κείσθω γραπτῆς ἐπὶ δὲ τοῦ πρώτου συγγράμματος τῆς Φίλωνος Φοινικικῆς Ἰστορίας παραθήσομαι ταῦτα. *Magna in Urbe, hominem circa Jovis Latiaris ferias hodieque mactari?* » Et rursus : « Ex quo, inquit, ad statuē usque nostram, nou tantum vel in Arcadia solcmni Lupercalium festo, vel Carthaginē Saturno populus universus homines immolat, sed etiam certo statoque redeuntis anni circulo, ad usurpationem veteris fixaque legibus memorie, aras civili semper ac domestico cruento perfundunt. » Hacinetus ex Porphyrio. Jam ex primo Philonis de Phœnicis historia volumine hæc paucā subjiciam.

« Εἴδος ἡν τοῖς παλαιοῖς ἐν ταῖς μεγάλαις συμφράξ τῶν κινδύνων ἀντὶ τῆς πάντων φθόρων τὸ ἡγαπτέμενον τῶν τέκνων τοὺς μρατοῦντας ἢ πόλεις ἢ θέσιοι εἰς σφραγῖν ἐπιδέδοντα λύτρων τοὺς τιμωρούς δάίμονος. Κατεσφράγιστο δὲ οἱ διδόμενοι μυστικῶν. Κρόνος τοινυν, οὐ οἱ Φοινίκες Ἰστρή προσαγορεύεισθαι. Μαστιλέων τῆς χώρας, καὶ ὑπερεργον μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν εἰς τὸν τοῦ Κρόνου ἀστέρα καθιερώθεις, ήτις ἐπιχωρίζει νόμῳ φρεστῆς Ἀνωβρέτη λεγομένης υἱὸν ἔχουν μονογένην, διὸ διὰ τούτης Ἱεοῦ δικαιόνων, τοῦ μονογενοῦς οὐτως; Εἰς καὶ νῦν καλούμενον παρὰ τοῖς Φοινίκης, κινέσιν ἐπὶ πολέμου μεγίστων κατειληφθέντων τὴν χώραν, θαυματικὸν κορυμμήσας σχήματι τὸν υἱὸν, βωμὸν τε κατασκευαστάμενος κατέβινε. » Ταῦτα μὲν οὖν τούτον εἶχε τὸν τρόπον. Εἰκάστως δῆρα διαυμάσιος Κλήμης ἐν τῷ πρὸς Ἑλλήνας Προτρεπτικῷ, αἵτινα δὴ ταῦτα ἐμμαρτύρημενος, τοιάδε καὶ αὐτὸς τὴν πλάνην τῶν ἀνθρώπων ἀπολογούμενος λέγων· « Φέρ' οὖν δὴ, καὶ τοῦτο προσθῶμεν, ὃς ἀπάνθρωποι καὶ μαστιθρωποι δάίμονες εἰεν ὑμᾶς οἱ θεοὶ, καὶ οὐχὶ μόνον ἐπιχωρίζει τῇ φρενοθιλασίᾳ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς δὲ καὶ ἀνθρώποις τοντοῖς ἀπολαύσοντες· νυνὶ μὲν τάς ἐν σταδίοις ἐπέπλους φιλονεικίας, νυνὶ δὲ τάς ἐν πολέμοις ἀναρίθμητων φιλοτιμίας, διφοράς σφίσιν ἱδούντων πορεύομεν· διποτὲ δὲ μάλιστα ἔχουν ἀνθρωπίνους ἀνάθημαν ἐχρησίσθαι φύσιν. Ήδη δὲ κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη ἀνοικοι μὲν ἐπιστήθησαν, σπονδὲς ἀπῆγησαν ἀντίρρητος. Ἀριστομένης γοῦν δὲ Μεσσηνὸς τῷ Ἰθωμίτῃ (96) διτὶ τριακοσίους ἀπέσφαξε· τοσαύτας δροῦ καὶ τουτάς καλλιερεῖν οἰδέμενος ἐκτόμβας· ἐν οἷς καὶ Θεόποτος ἡν δὲ Λακεδαιμονίους βασιλεὺς, ἵερον εὔγενες. Ταῦροι δὲ τὸ θένος, οἱ περὶ τὴν Ταυρικὴν Χερρίνησον κατοικοῦντες, οὖς δὲ τῶν ἔντων παρ' αὐτοῖς Ελάων, τούτων δὴ τὸν κατὰ θάλατταν ἐπαπατεῖν, αἵτινα μάλιστα τῇ Ταυρικῇ καταθύωνται. Ἀριστομένης ταῦτας σὺν ταῖς θυσίας ἐπὶ σκηνῆς τραγῳδῶν δὲ Εὐριπίδης. Μόνιμος (97) δὲ Ιστορίη τῇ Τῶν Θαυματορῶν συνταγμῷ ἐπέλλη τῆς Θεταλίας Ἀχαΐων ἀνθρώπων Πηγεῖ καὶ Κείρων καταβινεσθαι. Λυκτίους (98) γάρ, Κρητῶν δὲ θένος εἰσὶ οὗτοι, Ἀντικλείδης ἐν Νόστοις (99) ἀποραίνεται ἀνθρώπους ἀποφέττειν τῷ διτὶ. Καὶ Λεσβίους διενόσημη τὴν δροῖαν προσάγειν

* Ισ. σοτ.

(96) Ἀριστομένης τῷ Ἰθωμίτῃ. Melius, vel θωματηρ, vel Ἰθωμίτης, ut Stephan., et alii, vel εἰαν., ut Pausanias, Ἰθωμάτης, aut Ἰθωμάτης, quod Doreum, planeque Messenianum est : ab Ithome, Messeniae monte, ubi oppidum ejusdem nominis, sita operaque munitissimum.

(97) Μόνιμος. De hoc scriptore, ejusque Ἀνθρω-

A humano sanguine litavisse, Philarcho referenta acceptimus. Thracas, Scythasque prætereo, quemadmodum Athenienses Erechthei, Praxitheæque filiam ceciderint, nihil dico. Illud autem quis nescit,

ad statuē usque nostram, nou tantum vel in Arcadia solcmni Lupercalium festo, vel Carthagine Saturno populus universus homines immolat, sed etiam certo statoque redeuntis anni circulo, ad usurpationem veteris fixaque legibus memorie, aras civili semper ac domestico cruento perfundunt. » Hacinetus ex Porphyrio. Jam ex primo Philonis de Phœnicis historia volumine hæc paucā subjiciam.

« Apud veteres, inquit, in more positum erat, ut in summis recipublice calamitatibus, penes quos aut civitatis aut gentis imperium esset, ii libero-rum suorum charissimi, ultoribus daemonibus jugulati, sanguine quasi pretio, publicum extitum interitumque redimerent. Qui vere tunc ad sacrificium devovebantur, eos mysticis quibusdam ceremoniis jugulabant. Enimvero Saturnus, quem Phœnices Israelem nominant, quemque post obitum in astrum ejusdem nomini consecrarent, cum illis in locis regnaret, ac filiu·n unicum ex nymphā quadam indigena, quam Anobretten vocabat, suscepisset, eumque propterea leudem appellatum, quod ea vox apud Phœnices unigenam 157 etiamnum significet ; cumque tetricima bellī clades universa in regionem incubuisse, illum ipsum regio cultu ornatum ad aram abs sece prius erectam et instructam immolavit. » Quæcum ita se haberent, jure sane ac merito Clemens, vir plane singularis, in ea, quam gentilibus inscripsit, Cohortatione, eadem ista carpens, hominum illorum exercitatem his verbis lamentatur : « Nunc autem, inquit, superioribus illud etiam adjungamus, quam immanes dii vostri daemones fuerint, quamque capitali hominum odio flagraverint, qui eorum non recordia modo insaniaque delectarentur, sed etiam carnilicilia cadibusque fruerentur. Quippe modo enim armatas in stadio et ambitiosas commissiones, modo infinitas bellī contentiones honoris causa gloriæque susceptas, voluptatis sibi materiam ac segetem accersebant, ut sic indignum in modum humano cruento satari possent. Jam vero per urbes passim ac populos tanquam teterimæ pestes grassasti, crudeles dirasque libationes expetebant. Sane Aristomenes ille Messenius libomita Jovi trecentos jugulavit, ratus egregie sese tot tamque lectis hecatombis litasse, quorum e numero Theopompus erat, Lacedæmoniorum rex, illustris utique nobilissime victimæ. Tauri vero populi, qui circa Tauricam Chersonesum habitant, quoquot apud se peregrinos eo tum errore, tum vi tempestatis appulsios interciperent, e vestigio Taurice Diana immo-

σθοντος nihil legi. Forte in Achillis immaturo fato rapiti memoria, Peleo ejus parenti, et Chironi nutritio scelus hoc institutum fuerit.

(98) Αυκτίλον. Reete; perperam enim apud Clementem, habetur Αυκτίλος.

(99) Ἀντικλείδης ἐν Νόστοις. Suidas, Ἀντικλείδης, inquit, οὗτος ἔγραψε περὶ νόστων.

labant, quibus sacrificiis tragica sepius Euripidis **A** theatra personarunt. Scribit etiam Monimus in suo *De rebus admirabilibus* commentario, Pella oppido Thessalæ, hominem Achivum Peleo et Chironi mactari consuevit. A Lyctis vero Crete insulae populis Jovi homines jugulari solitos, auctor est Anticlides, in eo, quem *Reditus* inscrisit, opere. Itemque Baccho similem a Lesbi oblatam esse victimam ex Dosida cognoscimus. Phocænes quoque, ne præteriti a nobis videantur, hominem integrum Taurice Diana cremabant, ut testis est Pythocles libro *De concordia tertio*. Additum his et Erechtheum Atticum, et Romanum Marium, qui suas ambo filias immolarunt, Persephone quidem Erechtheus, ut apud Demaratum primo *Rerum tragicarum* libro legimus; Averuncis autem Marius, ut ex quarto Dorothei *Rerum Italicarum* libro constat. Perhumanos scilicet ac misericordes exemplis istis habemus dæmones. Quidni vero similem in modu religiosa sanctaque habeantur dæmonum mancipia, seu quæ boni omnis causa servatores illos appellant, **158** seu quæ salutem a salutis insidiatoribus deprecantur. Enimvero dum istis litare cogitant. Atqui non locus profecto hostiam ex parricidio facit: nec si Diana quis aut Jovi potius in loco sacro, quam si aliis id genus dæmonibus, vel ad aram, vel in triviis hominem, seu iracundiz, seu pecunie cupiditate commotus jugularit, sacram victimam appetet licet. Parricidium omnino est tunc sacrificium. Quid igitur causa est, vos, o homines animantium omnium sapientissimi, quamobrem cum irmanes feras adeo fugere, ac sicubi vel in ursum vel in leonem inciderimus, illico declinare soleamus,

Ut quis caruleum si forte asperxit anguem,

Continuo resilit, membrisque pavore solutis,

Aerii sese montis valle abdit in alta :

vos, qui exitiales ac pestiferos dæmones insidiari hominibus, eorumque successos odio, nihil nisi

(1) *Δωσίδας.* Ignotus mihi est hic auctor. Tantum apud Suid. reperio Δωσίδην, νομα κύριον. Ignotus et Pythocles, qui sequitur.

(2) *Φωκαῖς.* Herbel. *Phocenses*, credo operum errore. *Φωκαῖς*, urbs in Ionia, cuius cives *Φωκαῖς*; interdum etiam *Φωκαῖς*, ut Plautaei, *Phocenses*, aut *Phocæi*. Horatius *Epd.*, od. 16:

Phocorum

Velut profugii execrata civitas.

Φωκῖς, *Phocis*, Achaea regio; incoleat *Φωκεῖς*, *Phocenses*. Thucydil. scholiastes, l. 1. p. 11, *Φωκεῖς*, inquit, οἱ τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ *Φωκίδος* πόλεως *Φωκαῖς*, οἱ τῆς Ιωνίας, ἀπὸ *Φωκαῖς* πόλεως. Haud scio num recte Phocidem urbem dixerit, quam certi omnes regionem agnoscunt: tametsi Ponpon. Mela Phocidem Ioniæ urbem nominet, librariorū, opinor, vitiō, cum *Phocæam*, ut Graci omnes, scribere debuisse.

(3) *Ἀπελεύθηροι.* Clemens, παραπέμψομαι, quod malum.

(4) *Ἐρεχθεῖς* καὶ Μάριος. Vido Vales. ad Eu- seb. *De laud. Constantini*, c. 43.

(5) *Οἱ Μάριοι.* Fallor, ni glossemo est illud οἱ Μάριοι. Nec vero ante dixit, οἱ μὲν τῇ Φερετάτῃ οἱ Ἐρεχθεῖς. Quid quod barbaro est haec loquendi ratio? Quid quod face opus non erat, ut posteriorem hunc Marium esse videturum, qui Dorotheum, in *tierum Italicarum* libris citari audiremus?

(6) Πῶς δὲ οὐκ ἀνίστοι, etc. Alter ex manus- tōs δὲ οὐκ ἀνίστοι αἰλογος. Clemens, πῶς δὲ οὐκ

θυσταν Δωσίδας (1) λέγετ. *Φωκαῖς* (2) δὲ, οὐδὲ γάρ αὐτοὺς ἀπομέμφομαι (5), τούτους Ηὐθυλῆς ἐν τρίτῳ Περὶ ἔμενος τῇ Ταυροπόλῳ Ἀρτέμιδι ἀνθρωπον διοκαντεῖν ιστορεῖ. Ἐρεχθεῖς δὲ δὲ Ἀττικῆς, καὶ Μάριος (4) δὲ Βαρμαῖος τὰς αὐτῶν έθναστην γυναῖκας· ὃν δὲ μὲν τῇ Φερετάτῃ, ὡς Διμάρατος ἐν πάρεστι Τραγῳδούμενων, δὲ τοῖς Ἀποτροπαῖς δὲ Μάριος (5), ὡς Διωρόθεος ἐν τῇ τετάρτῃ Ιταλικῶν ιστορεῖ. Φιλάνθρωποι γέ εἰ τούτων καταπανονται οἱ δάιμονες· πῶς δὲ οὐκ ἀνίστοι ἀναλόγως (6) οἱ δεισιδάιμονες, οἱ μὲν σωτῆρες ἐπιφημούμενοι, οἱ δὲ σωτῆριαν αἰτούμενοι πάρα τῶν ἀποδούλων σωτῆριας; Καλλιεργεῖν γοῦν τοπάζοντες αὐτοῖς, σφῆς αὐτοῖς λειθίσιν ἀποστάντοντες ἀνθρώπους. Οὐ γάρ οὖν πάρκ τὸν τόπον λεπελον γίνεται δὲ φόνος: οὐδὲ εἰ Ἀρτέμιδης

B τις καὶ διὰ τὸν λεπό δῆθεν χωρὶς μάλλον ή δρυγή καὶ φιλαργυρίᾳ (7), διλοις δύμοις δαίμονοι ἐπὶ βωμοῖς ή τοιαύτη θυσία. Τι δὴ οὖν, ὁ σοφίστας τῶν μᾶλλον ζῶντων θυστοί, τὰ μὲν θυσία πεφεύγαμεν (8) τὰ δυνατά, καὶ που περιτύχωμεν ή δρυγή ή λέοντες, ἀπτρεπόμενα, καὶ λεπελον γίνεται δὲ φόνος: οὐδὲ εἰ Ἀρτέμιδης

C Ή δὲ δέ τε τις (9) τε, δράκοντα θύων, παλλιόρ-

[σος διάτετη,

Ομρεος ἐν βίσσης, ωδό τε τρόπος Ελιάδες

[τρια,

"Ἄγ' τ' ἀπελεύθηρος,

δαίμονας δὲ διάθρωτος καὶ διλεπτούς, ἐπιβούλους τε καὶ μεταθρώπους καὶ λυμενίας θντας πραισθέμενοι ἀναλόγως. Forte, πῶς δὲ εἰ καὶ θντοι δαίμονες. Utraque interrogatio ironica est. Et bene διαλέγω, videtur enim quidam ἀναλόγω dæmones inter ac disdæmones intercedere; cui ut quoquo modo seruirem, δασιδάιμονας hoc loco *dæmonum mancipia* quam superstitionis vertere malui.

(7) Η δρυγή καὶ φιλαργυρίᾳ. Herbel. *Herbelus*, quam in et acaritis, et aliis similibus *dæmonibus*, etc. Pessimi sane dæmones ira et pecunia sitiis, sed aliam Clementis hoc loco mentem esse arbitror; aliquo scribendum fuit, καὶ διλοις δύμοις. Corruptus locutus est, qui, ut sanctur, primum ex Clemente δύμοις pro δύμοις reponendum videtur: nam similibus quidem, non tamē similiiter, in loco sacro pietatis causa, et in triviis, impellente vel iracundia vel avaritia, homines jugulantur. Deinde post δινθρῶπον, distinguendum. Postremo legi possit, ἀποστάντα ἀν τὸν δινθρῶπον, λεπό λεπελον γίνεται δὲ φόνος.

(8) *Περιεργατες.* Herbel, opinor, Clemens, περιφεύγοντες, tamenetsi præteritum illud aristorū more pro presenti usurpari possit, vel per verbum *solo* explicari.

(9) Ή δὲ δέ τε τις. Homer. *Iliad. F.*, v. 53. *Νομον* et illud *Διειδ.* II. *Improvisum aspis.* Sed mali Graecam sententiam feličius reddere.

καὶ καλούνεταις, οὐχ ἀντρόπεοις (10), οὐδὲ ἄποστροφή. Λ ipsorum pestem interitumque moliri sentitis atque agnoscitis, non moveamini tamen, nec vestros ipsi

Τοσάντα καὶ δὲ Κλήμης. Ἐχει δὲ σοι καὶ δύον παρεπῆσαι μάρτυρα τῆς τῶν ἀδίνων καὶ ἀπανθρώπων δαιμονίων μαρφονίας, Διονύσιον τὸν Ἀλκαρναναῖον, ὃνδρα τῆς Ρωμαϊκῆς Ιστορίας ἀκρίβῃ τὴν τραπέζην ἐπιτίθεντον. Γράψει δὲ ὅντι καὶ εὗτος τὸν λίστα καὶ τὸν Ἀπόλλωνα αἰτήσας ποτε ἀνθρωποθυσίας· τοὺς δὲ αἰτηθέντας καρπούς μὲν ἀπάντων καὶ βοσκημάτων τὸ λάχος ἀποθύει τοῖς θεοῖς, διτὶ δὲ μῆ καὶ ἀνθρώπους· παντοῖας περιστήναι συμφοραῖς. Οὐδέτε δὲ εἶναι (11) καὶ τοῦ συγγραφέων ἀνοίκαι ὥδε τῇ δεξιόντων· « Ὀλίγον δὲ (12) κατέμεινον ἡ Ιταλίᾳ τῶν Ἀνδριγένων προνοίᾳ. Πρότον μὲν οὖν τῆς οἰκουμενίας ταῖς πολεσιν ἔδεικεν αἰχμὴν ἡ γῆ κακωθεῖσα δρῆσαι, ηγίακα οὖτις ἐπὶ τοῖς δένδροις καρποὺς οἰδεῖς ὄφεις δέμασιν, ἀλλὰ ὁμοία κατέρρεον· οὔτε ὑπέστη σπερμάτους ἀνέντα θλαστούς θυθεσίους, οὐτε στραγούς ἀχμῆς τούς κατὰ νόμουν ἔξεπτήρου χρόνους· οὔτε ταῖς κτηνεσιν ἐψύστο διαρκῆς· τῶν τε νεαρῶν τὰ γὰρ οὐντανταί πινεσθαι σπασίαι (13) ἦν, τὰ δὲ ὄπειρηταναί θέρους, τὰ δὲ εἰς τέλος ἀπειδέντων. Ἀδελφὸς δὲ τούτως ἔγινετο περὶ προβάτων καὶ γυναικῶν γνάν· ή γάρ οὐδὲ μελούστο τὸ ἔμβρυον, ή κατὰ τοὺς τόκους δεσφεύετο· ἔστι δὲ καὶ τὰς φερούσας συνδικαλημμάτων. Εἰ δέ τι διεργάτης τὸν ἐκ τῶν ἀδίνων κίνδυνον, Ἐμπητρον, ή ἀτελές, ή δὲ ἀλλὰν τινὰ τύχην βλαψθέν, τρέφεσθαι χρήστον οὐκέτι. Ἔπειτα καὶ τὸ δῆλο πλήθος τὸ ἐν ἀκρῇ μάλιστα ἐκαύκοτο νόσος· καὶ θανάτους περὶ τὰ εἰκότα συγνόης. Μανιαυμένος δὲ αὐτοῖς τίνα θεῶν ἡ δαιμονίων παρεβάντες τάδε πάσχουσι, καὶ τοι ποιεῖσαν αὐτοῖς λαζήσαι τὰ δεινά ἐπλεῖ, δὲ θεῖς ἀνελεῖν, διτὶ τυχόντες ἐν ἀδελφούτῳ οὐκέπισσον δὲ ήγενται, ἀλλὰ προσφέντων τὰ πλεῖστου δέξαι. Οἱ γάρ Πελαστοί, ἀφροδίτιοι αὐτοῖς γενομένις ἔν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, τῷ πάντοι τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ τοῖς Καβελλίνοις, καταβύσσειν δεκάτας (14) τῶν προστρημοσμάτων ἀπάντων. Τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχῆς, ἐξελόμενος καρποῦς τε καὶ βοσκημάτων ἀπάντων τὸ λάχος, ἀπέθενται τοῖς θεοῖς, ὡς δέ κατέστη τούτων μόνων εὑζάμενοι. Τάντα δὲ Μυροφός δὲ ἀδείνος Ιστόρημα, ἀλγον δεῖν τοῖς αὐτοῖς ἥνδημας γράψαν, οἷς ἐγὼ νῦν, πλὴν δυον

(10) *Oὐκ ἀπέρχεσθε.* Clemens, οὐκ ἀπέρχεσθε, melius; nam et præcessit τὸ ἀπέρχομενα, et sequitur οὐδὲ ἀποτρέψεται. Quid quod minus erga demones convenit illa pudoris verecundiaeque significatio?

(11) *Ovōdēr èt olor.* Vulgo, *nihil restat*, malui
tamē, *præstat*; nam præterquam sūmō cōlēb̄ oīo
sepe ὑποχοριστōn est, ut *oīo* ἡκιστa, pro pā-
lēta, videtur etiam idem significare quod Gallice
dicimus, *Il n'y a rien de tel que*, etc. Demosth. in
Midiam, *oīōn ypr̄ oīo* ἀποστ̄ *avtōn tōū vñōmō*.
Quod reddere malum, *Nihil enim tanti fuerit, quanti*
legem ipsam andire, quam, ut vulgo, *nihil enim*
restat Galli. Carr il n'y a rien de tel que d'entendre la
loi même.

(12) *Olliōr dē*. Locus existat lib. i, p. 48 edition Greco-Lat.

(15) Πίνεσθαι σπειρδαῖα Ad potum idonea, quo-

ipsorum pestem interitumque moliri sentitis atque agnoscitis, non moveamini tamen, nec vestros ipsi hostes aversenimi? »

Hec Clemens. Ego vero, quem tibi producam, alium præterea impiorum atque immanium dæmonum carnificina testem habeo, Dionysium Halicarnassensem, virum, qui accurate in prīnis historiam Romuorum perscripsit universam. Refert igitur ipse quoque, Jovem et Apollinem aliquando humanas hostias exegisse, eos vero, a quibus exegerant, tametsi frugum pariter ac pecorum omnium iis decimas ohtulissent, quod tamen hominibus percipiebant, nihil non calamitatis subuisse. Verum auctorem ipsum rem his verbis narrantem audire præstat: « Exiguæ tamen, inquit, Pelasgorum in Italia reliquiae, Aborigine cura studioque resederunt. Ac per civitates quidem in familiarium exitium vis mali tum primi grassari coepit, cum, terra immedio æstu laborante, nec pomi genus ullum ad iustum usque maturitatem arbori hæceret sue, sed acerba passim omnia decidenter; nec sata prorsus ulla, tanetsi jam educto geruine florem ostendissent, tempus roborandæ maturandaque spicre necessarium attingerent: nec jumentis satis herba proveniret: adeoque fontes aut ejusmodi aqua fluerent, quæ libi securè non posset, aut deficerent per æstatem, aut penitus hausti arescerent. Affinis gemina erat pecudum æque ac mulierum futura pestis. Nam vel abortivi fetus ejiciabantur, vel in ipso partu interibant, idque cum certo nonnunquam matrum ipsarum exitio. Quod si qui forte nascendi periculum evitarent, trunci tamen, aut inchoati, aut alio **159** quocunque viuo affecti, eoque minus ad alendum idonei nasciebantur. Reliquæ vero justæ aut florētis ætatis multitudo morbos necessegravissimas ferebat, ac longe, quam antea, crebriores. Qui cum oraculum consuluisserunt, cuius ob dei vel demonis offensionem ista paterentur, quibusque religionis officiis urgentis calamitatis leniende ac mitigande spes esset, hoc ab deo responsi tulere; cum votorum ipsi compotes evasissent, sua tamen diis vota minime reddidisse, quæ enim pretio reliquis anteirent, eorum adhuc esse debitores. Cum enim Pelasgi etiam an-

modo σπουδαῖος εἶναι, σπουδαῖον μὲν, σπουδαῖα
σπουδαῖα. Quod vulgarius, infra l. x, p. 677, πί-
νεσθαι χρηστὸν διξι, πίνεσθαι τὰ οὐκέτι χρηστὸν
ἥν τὸ ἐκ ποιαμοῦ κομισθὲν θέωρ. Et hic, p. 159,
τρέφεσθαι χρηστὸν, cuius loco, τρέφεσθαι σπου-
δαῖον διειδεῖσθαι possit.

(14) Καταύπερ δεῖται. Non absimile decimatum genus iis Dodonaeus Jupiter imperarat, supra p. 16, eos ad petendum Latium cohortatus. Oraculi verba : Στεγεῖτε μαθεμένοι Στεκόνια Στερόνον άλαγ (its legend., non Στερόνταν. Eam vero Latii partem intelligit, quam Siculi iam inse-
derant).

Ηδ Ἀβοριγνῶν κοτομηρ, οὐ γῆσος δεῖται.
Οἰς δημιουρέτες, δεκτήρι ἐκάπεργατε Φοίβῳ.
Καὶ κεζαλὰς Κρονίδῃ, καὶ τῷ Πατρὶ πέριπτε
[φῶτα.

tea rerum omnium sterilitate premerentur. Jovi, A Apollini, et Cabiris eorum, quæ sibi nascerentur, omnium decimas voverant; ideoque rei votorum effecti, eximias fructuum ac pecorum universorum decimas diis consecrarent, quasi suis eas tantum, nibilque præterea votis inclusissent. Atque hæc totidem pene verbis a Myrsilo Lesbio commemo- rantur, nisi quod Tyrhenus ipse populos istos, non Pelasgos appellat, cujus rei causa postmodum a nobis afferetur. Cæterum cum de relati oraculi mente nullo modo conjicere possent, dubiis ani- mique pendebitibus, e senioribus unus aliquis eam solerter assecutus, eos gravissime falli denuntia- vit, si immergo sibi succensere deos putarent: nam rerum quidem ac fortunarum primicias rite atque uti æquum erat persolutas omnes diis fuisse; at natorum per id tempus hominum sortem, qua maximis omnium ab iis fieret, etiam tum deheri. Quare si eorum præterea justam dii quoque par- tem acciperent, tum demum oraculum felicem exti- tum habiturum. Hanc senis orationem probare alii, alii contra suspectam habere, quasi fraude doloque compositam. Mox tamen auctorem e turba quem- piam secutis, placuit denuo, hominumne decimas expeteret, numen consulere: quod ubi sic facien- dum missis consultoribus respondisset, continuo seditione exoritur, quod inter eos de decimandi ra- tione convenire non posset. Ac primo quidem in- ter ipsos civitatum principes turbari coepit, mox cetera quoque multitudine de principiis male sus- spicatur. Ergo nullo ordine tumultuari, sedesque mutare, sed ni par erat homines deorum stimulus ac penitus agitatos. Quo factum, ut ades integra funditus delerentur, parte eorum alio commigrante, cum propinqui discedentium nefas putarent, et divelli a necessariis, et cum inimicissimis residere. Primum igitur isti omnes, relicta Italia, partim in Graciā, partim in **160** barbaras plerasque re- giones dissipati sunt: secundum quos alii deinceps eandem subiere fortunam, cum id ipsum quotannis eveniret. Nec enim desinebant civitatum moderatores lectas subinde adolescentium primicias exi- mere, partim ut sese numinum religione solverent, partim quod ab iis, qui effugissent, novas seditiones metuerent. Multi quoque odio ac similitate per

* D., δεκατεύσεως. **Dion.** ἀπελαυνόμενον.

(15) *Thr. δ' αἰτίαν.* De causa illa pluribus disponit Dionys., pag. 20, 21, 22, 23. Concludit, meo iudicio, verissime, gentes suisse duas, Pelasgos atque Tyrrenos, sic tamē ut cum Pelasgi, alii Helenib⁹ patria pulsi, Tyrrenorum in solo conse- dissent, non tantum generis utriusque facta per- missio sit, verum etiam nominis ejusdem secura communio, ut Tyrreni omnes ab aliis, ab aliis Pelasgi promiscue dicentur. Sic ante, Phrygum, Teucrorum, atque Trojanorum fuerat; sic etiam- num viget Francorum Gallorumque commune no- men.

(16-17) *Ἐπαναστάσεις.* Conjuriebam metanastá- sis. At uteque manuscr. ἀπναστάσις habet, non modo hic, sed etiam pag. sequente. Quæ vox et

A οὐ Πελασγοὺς καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ὅλλα Τυρρη- νούς· τὴν δὲ αἰτίαν (15) διλγὸν διστερὸν ἔρων. Ής δὲ ἀπενεχθέντα τὸν χρησμὸν ἐμάθον, οὐκ εἶχον τὰ λε- γόμενα συμβαλέν. Ἀμηχανοῦν δὲ αὐτοὺς τῶν γεραιτέρων τὶς λέγει, συμβαλὸν τὸ λόγιον, δι τοῦ παντὸς ἡμαρτήσαν, εἰ σονται τοὺς θεοὺς ἀδέκαιος ἀντοῖς ἐγκαλεῖν χρημάτων μὲν γάρ ἀποδεδόθαι τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἀπάντας ὅρθις τε καὶ σὺν ὅρῃ· ἀν- θρώπων δὲ γονῆς τὸ λόγιος, χρῆμα παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμώτατον, δρεψεσθαι· εἰ δὲ δὴ καὶ τούτων λάθοιεν τὴν δικαίαν μοίραν, τέλος ἔξιν σφίστι τὸ λόγιον. Τοῖς μὲν δὴ ὅρθις ἔδικτοι λέγονται ταῦτα· τοῖς δὲ ἐπιστολῆς συγχειθοῦσι τὸ λόγιον. Εἰσηγησαμένου δὲ τον̄ τὴν γνώμην τὸν θεὸν ἐπέρεσθαι, εἰ αὐτῷ φέ- λον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνεν, πέμπουσι τὸ δεύτερον θεοπρόπους· καὶ δὲ θεὸν ἀνείλουν οὐταν̄ ποιεῖν. Ἐκ δὲ τούτου στάσις αὐτοῖς καταλαμβάνει περὶ τοῦ τρόπου τῆς δεκάτως*. Καὶ ἐν ἀλλήλοις οἱ προ- εστηράτες τῶν πολεων̄ τότε πρώτον ἑταράθυρον· ξεπίται καὶ τὸν πλῆθος δὲ ὑποψίας τοὺς ἐν τέλοις ἐλάμβανεν. Λεγόντονος δὲ οὐδὲν κόδιμοι εἰ παγα- στάτεις (16-17) ἀλλὰ ὑσπερειός, οἰστροῦ καὶ θεολα- βεῖται ἀπελαυνούμενον (18), καὶ πολὺ ἔρεστια ὥλα- λειψθη, μέρους αὐτῶν μεθισταμένον· οὐ γάρ ἔδε- καλον οἱ προσήκοντες τοῖς ἔξιοις ἀπολεῖταισθαι τῶν φιλάτων, καὶ ἐν τοῖς ἔχοντος ὑπομενεῖν. Πρώ- τον μὲν δὴ οὗτον πάντες, μεταπάντες ἐξ Ἰταλίας, εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Βάρβαρον πολλὴ ἐπι- λα- νθίσθαι· μετὰ δὲ τοὺς πρώτους ἑτερον τὸ αὐτὸν ἐπα- θον, καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον ἐπὶ Ἑτῇ. Οὐ γάρ ἀνέσεαν δι ναυαστεύοντες ἐν ταῖς πόλεσι, τῆς ἀνδρου- μάνης αἰεὶ νεύτητος ἔξαιρούμενοι τὰς ἀπαρχὰς, τοῖς τε θεοῖς τὰ δικαια τῶν πουργέων δικούντες καὶ στασι- αμούς ἐπὶ τῶν διαλαβόντων δεδίστες. Ἡν δὲ πολὺ καὶ τὸ πρὸς ἔχθραν, σὺν προφάσει εὐπρεπεῖ ἀπελαυνόμε- νεις ἢ ὑπὸ τῶν διαφύρων. Νετε πολλὰ ἀπιναστά- σεις εἰ γίνονται, καὶ ἐπὶ πλεῖστον γῆς τὸ Παλαιστικὸν γένος διεφορήθη. * Καὶ μετὰ βραχέα φοῖς· * Λέγουσι δὲ (19) καὶ τοῖς θυσίας ἐπιτελεῖ τῷ Κρόνῳ καὶ τοὺς παλαιοὺς, ὁσπερ ἐν Καρχιδῶν τέως (20) ἡ πόλις δέμετε, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνον γίνεται, καὶ ἐν Διλοῖς τοῖς τῶν πρὸς Ἑσπερίων θέντιν ἀνδρο- φονούσιν. Ἡράκλεις τε πάμποι τῶν νόμων τῆς θυσίας, βουληθέντα τὸν τε βωμὸν ἰδρύσασθαι τὸν ἐπὶ τῷ Σα- τορνάῳ (21), καὶ κατέρρεσθαι θυμάτων ἀγῶνων ἐπὶ

* Ισ. μεταναστάσεις.

idem significat, et leviori mutatione sufficitur.

(18) Θεολαβεῖται ἀπελαυνούμενων. Dion., ἀπε- λαυνόμεναι, quod diuriuscum videtur. Genus hoc bovinum idem Graeci πονήτας significanter vo- care solent.

(19) Λέγουσι δέ. Idem Dionys. eod. lib., p. 30.

(20) Τέως. Melius quadraret Τέως.

(21) Εἰπε τῷ Σατορνίῳ. Collēt. Capitolinum intelli- git, quem Saturnum antiquitus vocabant. Idem pag. 27 diserte: Λόρον ἐπιτίθετον εὐρόντες, τριστά- δην δὲ μάλιστα μῆκε του Παλαιοτοῦ διειργόμενον, δε νῦν μὲν Καπιτωλίνος διονυμάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν τότε ἀνθρώπων Σατόρνος ἐλέγετο, ὥπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδος φωνῇ. Κρέσιος.

καθερῷ πυρὶ ἀγιαζομένων. Τὸν δὲ μηδὲν ἥ τοις δυ-
θρίσσοις δύους ἐνθύμων, ὡς πατρίων ἡλογχεῖ (22)
θυσίαν δεδάξαι τοὺς ἐπιχωρίους ἀπομειλισσομένους
τὴν τοῦ θεοῦ μῆντν, ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων, οὓς συμπο-
λέγοντες, καὶ τῶν χειρῶν ἀχρατεῖς ποιοῦντες. Ἑρμή-
πον εἰς τὸ τοῦ Τιθέρεως βεῖθρον, εἰώνα ποιοῦντες
ἀνδρείκελα, κεκοσμημένα τὸν αὐτὸν ἑκατόντα τρόπον, ἀμβλάλιαι εἰς τὸν πατρόνον, ἵνα τὸ τῆς ὄπειας δὲ τι
δὴ ποτὲ ἦν ἐτοις ἀπάντων φυγαῖς παραμένοντο ἔκα-
ρτοῦ, τῶν εἰκόνων τοῦ παταίου πάθους ἔτι σωζομέ-
νων. Τούτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ ἔτι διετέλουν Τρω-
μαῖοι δρῦντες, ἕτοι· μικροὶ δυτέροι ἑαυτῆς ἰσημε-
ρίαις, ἐν μηνὶ Μαΐῳ ταῖς καλούμεναις εἰδοῖς, διχομή-
ναια βούλωνται ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν· ἐν δὲ προ-
θίσταντες ἱερεῖς τὰ κατά τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι
Ποντίχες, Ἱεράνοι οἱ διαφανέστατοι, καὶ σύν αὐτοῖς
εἰς ἀδάναντον πῦρ διεψυλάττουσαι παρθένοι, στρα-
τιγοὶ τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οὓς παρένται ταῖς
ἱερουργίαις θέμις, εἰδούλα εἰς μορφὴν ἀνθρώπων εἰ-
κατέμενα τριάκοντα ὅπει τῆς ἱερᾶς γεφύ-
ρας βάλλουσιν εἰς τὸ βέμα τοῦ Τιθέρεως, Ἀργείνος
εἰςται καλούντες. C Τοσάντα μὲν δῆταντα. Καὶ ὁ Διά-
δορος δὲ τὰ δύοια τούτων ἐν εἰκοστῇ βίβλῳ τῆς Ἰστο-
ρίας Βιβλιοθήκης Ιστορεῖ, μετὰ τὴν Ἀλεξανδροῦ τοῦ
Μακεδόνος τελευτὴν, ἐπὶ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου,
ταριχὴ Καρχηδόνων ὑπὸ Ἀγαθοκλέους (23) τοῦ Σικελίας
τυράννου πολιορκουμένων, ταύτα πρὸς λέξιν γράφων·
· Ήτάντον (24) δὲ τὸν Κρόνον αὐτοῖς ἐναντιοῦ-
σαι, καθόσον ἐν τοῖς Ἐμπροσθεν χρόνοις θύοντες
τούτη τῷ θεῷ τῶν μίνων τοὺς κρατίστους, δυτέροις
ώνομάσιοις λάθρῳ παῖδας, καὶ θρέψαντες ἐπειποντοὶ ἐπὶ^{της}
τὴν θυσίαν, καὶ ζητήσωνται γενομένης, εὐρέθρησαν τινες
τῶν καθιερουργημάνων ὑποβολιμάδοι γεγονότες. Τού-
του δὲ λαδόντες ἔνοισαν, καὶ τοὺς πολεμίους πρὸς
τοὺς τείχεις τὸν δρόντας στρατοπεδεύοντας, ἐδειπέρα-
μένους ὡς καταλευκάς τὰς πατρίους τὸν θεῶν
πρᾶς. Διορθώσασθαι δὲ τὰς ἄγνωτας σπειδόντες,
δακνούσους μὲν τῶν ἀπεισαντάτων παιδίων προκρή-
ντας, ἔθυσαν δημοσίᾳ· ἀλλοι δ', ἐν διαβολαῖς ὄντες,
ἔκουσιν διατούσις ἔδουσιν, οὓς ἔλάτους ὄντες τρια-
κούσιων. Ήν δὲ παρ' αὐτοῖς ἀνδρίας Κρόνου χαλκοῦ,
ἐπειποντας τὰς χειρῶν ὑπτίας ἔκτεναμένας ἐπὶ τῆς
γῆς, ὥστε τὸν συντείνατα τῶν παιδῶν ἀποκωλύ-
θαι (25), καὶ πίπτειν εἰς τὰ χάσμα πλήρες πυ-
ρής. D

castra inveniuntibus suis imminentem cernerent, magna
res sustulissent. Atque hunc errorem ut mature procurarent, primus
busque lectos suffragiis adolescentes omnino ducentos publice immolarunt: deinde vero alii pre-
terea, qui violata religionis suspecti vulgo essent, ultra sese ac sponte obtulerunt, trecentis haud
pauciores. Erat autem apud eos simulacrum Saturni aereum, supinis ac pendebat in terram
manibus, ut impositus ipsi adolescentes subiectam in

Τοιαῦτα δὴ καὶ οὗτοι διὰ τῆς οἰκείας Ἰστορίας
καρδίωνται. Εἰκότως δρᾶ καὶ ἡ παρ' Ἐβραίος Γρα-
φὴ κατατέμφεται τοῖς τὰ τοιαῦτα ζηλώσασι τῶν ἐκ
· ἐσον τι D.

(22) Ηλογχεῖ. Dion., qui paulo ante om. δύους.
(23) Ἀγαθοκλέους. Fuse Diidor. Sicul. I. xix ab
initio, et lib. xx.

(24) Ήτάντον, etc. Diidor. I. xx, p. 756 D. edit.
Graco L., post luculentam illam Agathoclis de Car-

A honestam causam ac speciem ab adversa factione
pulsi, multæque propreterea migrationes, quæ Pe-
lasgam gentem varias in terras longe lateque de-
portarunt. B Ac pánctis interjectis, « Ferunt etiam,
inquit, Saturno veteres (quemadmodum et Cartha-
gine dum superest esset, et apud Gallos etiamnum,
alias nonnullos Occidentis populos fieri solet)
homines immolasse: qui mos sublatus ab Hercule
fuerit, cum ipse princeps et aram in colle Saturnio
erigere, et purarum hostiarum primitias puro igni
consecrare voluisse. Atque is, ut ipsos omni metu
ac religione solvere, si qua forte sese, tanquam
patriis sacris neglectis, obligatos putarent, hanc
eos placandi numinis rationem docuit; ut in locum
homium, quos manibus ante pedibusque revin-
cūtis in Tiberim projiciebat, hominum simulacra
eodem ornata cultu, eodemque ritu in fluvium mit-
tenda sufficerent; ut si quid adhuc religionis in
cujusquam animo resideret, totum id funditus, re-
tentis vel specie tenus sacrifici veteris usurpatione,
tolleretur. Atque hunc morem etiamnum Romani
servant, paulo post vernum æquinoctium, Maiis,
quas appellant, Idibus, sic nimirum ut eo die di-
midiatius lumen orbis appareat. Tum vero solemnibus
hostiis rite inactatis, pontifices (quod sum-
mum apud eos sacerdotium est) simulque vestales
virgines, quibus immortalis ignis credita custodia
est una cum pretoribus ceterisque civibus, quos
quidem sacrī interesse fas est, triginta id genus
hominum in speciem conformatas imagines (Ar-
geos ipsi vocant) in Tiberim fluvium de Sacre
ponte dejiciunt. C Hactenus Dionysius. Nec absi-
milia sunt, quæ a Diódoro Siculo narrantur, libro
Historicæ Bibliothecæ vicesimo, ubi post Alexandri
Macedonii obitum, circa Ptolemaei primi tempora,
de Carthaginensis ab Agathocle Sicilia 161
tyranno obsessis ad verbum ita scribit: Irratum,
inquit, sibi preterea Saturnum esse hac de causa
dictiabant, quod cum ipsi antea liberorum suorum
florem immolarent, deinceps non nisi pueros quos-
dam furtim coemptos atque abs sese educatos ad
sacrificium submittenter. Itaque hac de re que-
stione habita, nonnullos ex iis, qui sacro ac so-
lemnī ritu cæsi erant, suppositios fuisse repre-
sentant. Que cum secum ipsi reputarent, hostiumque
illis injecta religio est, quasi patrios deorum hono-
ritates.

illius injecta religio est, quasi patrios deorum hono-
ritates.

Hæc suis in *Historiis* Diódorus. Quamobrem jure
sane ac merito Hebraeorum litteris carpunt illi
atque reprehenduntur, qui ex circumvisorum numero

thaginensis vietorianum.

(25) Συντείνατα τ. π. πλοκαλύνεσθαι. Facili-
erat conjectura, legendum esse, ἔπειτα, et ἀπο-
κλεῖσθαι, quod utrumque postea in Diódoro reperi-

cum essent, iisdem tamen sese flagitiis inquinarent, Et immolabant filios suos et filias suas dæmoniis. Et infecta est terra in sanguinibus, et contaminata est in operibus eorum¹¹. Ac mihi quidem persuadeo, manifeste quenvis ex superioribus intelligere, primum illum eundemque vetustissimum simulacra erigendi morem, omnibusque communem genitibus nomen seu verius idolorum fictionem, a daemonibus, nec ab iis sane, qui boni vocantur, sed omni scelere flagitiisque terribilis profectam esse atque institutam. Ut propheticus hiujus oraculi veritas liquido constet, Omnes dii gentium dæmonia¹², nec non illius apostolici. Quæ immolant, dæmonis immolant, et non Deo¹³. Enimvero, si boni vestigium in iis ullum esset, quamobrem bonorum appellationem jure sortirentur, eos utique natura sua cum benignos, ac salutis omnium cupidos, tam vero amantes justitiae, hominumque studiosos ac defensores esse oporteret. Cujusmodi si essent, qui fieri posset, ut hominum cædibus ad delectationem voluptatemque fruerentur? fruerentur autem? Imo, ut non hominum genus a nefario scelere suis ipsi oraculis deterrent? Sed illi profecto hominibus ipsis longe peiores ac deteriores sint, necesse est, quippe cum bonimes pœnæ legibus constitutis parvicias istos sanorem ad mentem revocari. **162** Neque enim unus aliquis deorum is fuit, sed hominum, per quem effectum est, ut pestifera hominum immolandorum eaque tam diurna consuetudo tolleretur. Verumtamen improborum dæmonum totum id fuisse, clarius etiam intelliges, si de infanda illa effusaque scortandi libidine, cuius etiamnum apud Heliopolim Phœnicie, atque alios plerosque populos usus est, tecum ipse cogitaveris. Adulteria siquidem, corruptelas, aliqua id genus incesta flagitia, sic tanquam nomen aliquod in deorum suorum cultu representanda esse defendant, adeoque turpitudinis indignissima suas quoque primicias ipsis offerendas, fodi videlicet infamisque commercii fructum iis, perinde ut eximium quoddam grati animi monumentum conserendo. Sunt enim humanarum hostiarum isthac affinia. Quod si ab homine temperante ac moderato alienum est, non modo cædibus, verum etiam dictu fœdis libidinibus, nefariisque muliercularum speciem venalem habentium stupris delectari: longe profecto dicendum est, seu deos, seu bonos etiam dæmones ab iis expetendis ac probandis abesse. Sin autem quispam forte erit, qui ista quidem ad improbos diemones pertinet.

¹¹ Psal. xxxv, 57. ¹² Psal. xciv, 5. ¹³ I Cor. x, 20.

• Ior. autosc. ^b Ior. ὡς τούς.

(26) Εξάρτεις κατέστησαν. Id est, ὑγιαντοντας ἀπίσχων, εἰ τὴν ὑγίειαν ἀποκατέστησαν. Hesych., Εξάρτης, δὲ τῆς νόσου ἔξω ὁν. Corruptione sunt quæ apud illum sequuntur: 'Εξατω', ἀντίδιων τῆς κόρδης καὶ τὸ ὑπόγονον, οἷον ὑπογενεῖῶν, ἢ ὅλως ἐξατῶν κατὰ τὴς ὑγίειας αὐτῶν, ἔφορων, τὸν ὑγιαίνοντα γὰρ ἐξάρτηται οἰκείον. Forte legi possit, 'Εξατω', ἀντίδιων τῆς κόρδης καὶ τοῦ γενείου, vel τοῦ ὑπὸ γένειου, οἷον ὑπογενεῖῶν, ἢ σιγας: 'Εξα-

τῶν, κατὰ τὴς ὑγίειας ἐξορκῶν· hoc est, per salutem aut sanitatem adjurans; nam istud κατὰ terrensis est, διὰ obiectantis esse, etc. Zenobius centur. 3, parvum. 95, proverbialiter usurpari ait, Εξάρτης λέγετο τούμβον κακῶν διλον ἔνοντας, additio: Εξάρτης τὸν ὑγιὴν ὄηλοι, καὶ τὸν ἔξω ἀτῆς. Eadem Suidas. (27) Άλλ' ἀνθρώπως. Supra pag. 156 et infra 164, id sub Adriano potissimum contigisse referit.

τῶν, κατὰ τὴς ὑγίειας ἐξορκῶν· hoc est, per salutem aut sanitatem adjurans; nam istud κατὰ terrensis est, διὰ obiectantis esse, etc. Zenobius centur. 3, parvum. 95, proverbialiter usurpari ait, Εξάρτης λέγετο τούμβον κακῶν διλον ἔνοντας, additio: Εξάρτης τὸν ὑγιὴν ὄηλοι, καὶ τὸν ἔξω ἀτῆς. Eadem Suidas. (27) Άλλ' ἀνθρώπως. Supra pag. 156 et infra 164, id sub Adriano potissimum contigisse referit.

δάιμονα, φ τὰ ὡμά, καὶ ἀπάνθρωπα, καὶ παράνομα, καὶ αἰσχρὰ φίλα τυγχάνει; Καὶ εἴτε τις ἡν πάλαι πρότερον ἐν 'Ρόδῳ νεομασμένος θεὸς, χαίρων ἀνθρωποθυσίας, τούτον δ ἀληθῆς θεὸς, εἴτε ἡν δρα, τὴν πρᾶξιν ἐπισχέν, οὐ θεὸν, ἀλλὰ φαῦλον ἥττονται δαίμονα τοῖς τέσσι προσκήρυξεν; Εἴτε ἐν Σαλαμῖνι τῇ πρότερον Κορωνεῖ ὄντως λοιμῷ, ἐν δὲ τῷ μηνὶ κατὰ Κυπρίους Ἀφροδίσιῳ ἔβιεται ἀνθρώπος· καὶ τούτον δια ὁ ἀληθῆς θεὸς ἀπέφερεν ἀλιτήριον εἶναι δαίμονα, πάντας ὡς ἀστεῖς καὶ ἀνόντων τὸ γινόμενον; Εἰ δὲ καὶ τὸν Ἄλιον ποτὲ τῆς Αἰγύπτου τὸν τῆς ἀνθρωποτονίας νόμον "Αμωτὶς ἐλιστε, πολὺν κρέπτων τῷ θεῷ τὸν ἀνθρώπον δ ἀληθῆς θεὸς ἀδίδασκεν ἀντεγονέαν· οὐ γάρ θεὸς, δαίμων δὲ πάλιν κάκεῖνος ἦν ἀπτάρχων τῆς ἀνθρωποτονίας. Οὐκ ἀν δὲ ὁ ἀληθῆς θεὸς καὶ τὸν τῆς "Ηρας δαίμονα οὐχὶ μαρψὸν ἥττονται δεῖν ἐνομοθέτησον, ὃ τῆς τμέρας ἔκαστης τρεῖς ἀνθρώπους θεούσας παριστησάντες ἡ Ιστορία. Τί δὲ ἀν γένοτο δαιμονικῶτερον ἀληθῆς τοῦ καλούμενοῦ Λιμαδίου Διονύσου, ὃ φαστον ἐν Χίῳ ἀνθρώπον μειοῦσαν διασπάντας θεούς· ἢ τοῦ ἐν Τενέδῳ θεούτας, ὃν καὶ αὐτὸν διὰ τῆς ἀνθρωποθυσίας θάσκοντο; Ἀπηγόρευε δὲ ὁ ἀληθῆς θεὸς καὶ τῷ "Ἄρει τῷ βροτολογῷ καὶ φιλοτολέμῳ δαίμονι θύειν ἀνθρώπον ἐνομοθέτησον δὲν, μήτε τῶν οἰκείων, μήτε ἀλοτρίων τὰ φιλάτα καταπάτειν αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ τῇ Ἀθηνᾶς κατ' ἓπος παρέβοντος, ὡς φασιν, ἔθετο ἐν Αἰανθεῖ τῇ κατὰ Σύριαν, καὶ ταῦτην εἰπεῖ πονηρὸν δαίμονα οὐκ ἀν ἐφυλάξατο δ ἀληθῆς θεὸς· ὡς καὶ τὸν ἐν Λιδίῃ τοῖς ὅρμοις χαίροντα, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς Ἀραβίας· ὃ καὶ αὐτῷ κατ' ἓπος ἔκαστον ἔθισαν πάλαι, δὲ καὶ ὑπὸ βαύδην ἔβαπτον.

Deus iste quoque, sed dæmon profecto fuit, quisquis hujus hominum cedis auctor fuit. Nec verus item Deus, illum Junonis dæmonem, cui tres olim singulis diebus homines mactari solitos ex historia cognoscimus, flagitiis unquam atque scleratum haberi vetusset. Quod porro magis dæmonem sapient, quam illa vel Omadii Bacchi crudelitas, cui membratim homines a Chiis discerpitos esse ferunt; vel alterius apud Tenedios, quem similiter hominum cæde placahant? Edixisset præterea verus iste Deus, uti ne quis, Marti illi bellorum humanique eroris sicutissimo hominem immolare, adeoque nec sibi aliisque charissima quæque jugularet. Palladi quoque, si quod vulgo jactatur, virgo quotauis Laodicææ Syriæ immolari solebat, ea ne malus dæmon haberetur, verus profecto Deus non cavisset: itemque ne alter, qui hoc sacrorum generi delectabatur in Libya, alterque præterea, cui maiestatum quotannis in Aralia puerum sub aram sepelire mos erat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ^η.

Ὅτι μετὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, ἡ παλαιὰ ἀνθρωποθυσία κατελύθη.

Τούτους διαπαντας, καὶ τοὺς γαλαῖς αἰσχροφρήμανον· διετος, καὶ γνωντας παράνομας διαφθοράς, τῇ τε διῃ τῇ προκατειλεγμένην μναῖα χαίροντας, προεγνώσκεν δὲν δ ἀληθῆς καὶ ἀγαθῆς εἴτε θεὸς εἴτε δαίμων μηδαμῶς ἥττονται θεούς. Τούτο δὲ οὐδέτερον τῶν πόποτε, ἢ μόνος δ παρ' Ἐβραιοῖς τιμώμενος, ὡς ἀν μόνος καὶ ἀληθῆς θεὸς πεποιηκὼς μνημονεύεται. Μόνος γάρ ὅμοιος διὰ τοῦ προσφήτου καὶ θεολόγου Νοούσους προσκήρυξε τοῖς πᾶσι μή σέβειν ὡς ἀγαθῶς δαίμονας τοὺς φαῦλους· ἐμπατῶν δὲ ἀπορέτους καὶ ἀπελαύνεντος, ὡς δὲν πονηρὰ τυγχάνοντας ταῦτα· καὶ μήν καὶ καθαίρειν (28) αὐτῶν τοὺς

* τρ. ἄν.

(28) Καθαίρειν. Malum omnino καθαίρειν, eructare, dirigere. Jussit enim Moyses tempia illa non

Post evangelicæ doctrinæ predicationem, hominum immolandorum consuetudinem easse sublatam.

Istos, inquam, omnes eosque similiter, qui tam obsecna loquuntur, quique flagitiis ac nefaris mulierum corruptiis ac stupris, totoque hoc commemorata superius libidinis furore tenebantur, verus certe quidem bonusque sive Deus, sive dæmon, a quoquā deorum in numero censeri omnī ratione vetusset. Atqui, praeter eum, qui ab Hebrewis celebatur, utpote qui unus esset verusque Deus, a nullo pro rursus alio factum id unquam fuisse legitimus. Solus ille solus prophete ac theologi Moses ore denuniativit universis, non modo ne improbus dæmones tanquam bonos colerent, sed potius

purgari, sed everti. Atque ita leg. alt. ex manuscr.

tanquam sceleratos spiritus abominati ejercent : A
Jussitque preterea eorum tempia expiari, execrandas profanasque religiones, memoriam quasi deorum universam, **164** bouresque solennes ex hominum funditus societate deleri. Merito sane, nec enim improbos ab iis, qui bonorum cura providentiaque regebantur, conciliari placarique fas erat. Tibi vero, seu Philarchus ille est, seu quicunque alius, qui Graecos passim universos, priusquam in hostem moverent, homines immolare solites esse scribit, qua dæmonis tyrannide oppressi ille tene- rentur, hujus etiam fide testimonioque constabit. Quin etiam Afros illos, et Thraces, et Scythes, quotquot similibus ritibus uterentur, simili demonum furore actos pronuntiare ac probare licet. Quibus Athenienses, ipsosque adeo cives Magnæ Urbis adjunge, cum circa Magui Jovis ferias homines ipsi quoque jugarent. Imo vero, si universam eorum, quæ paulo ante commemoravimus, scriem sub aspectum unum subjeceris, invenies totam prope factorum a gentibus numinum molitionem illis ipsis spiritibus hominum carnificibus, sceleratique dæmonibus esse tribuendam. Etenim si eviden- tibus certisque testimoniis, apud Rhodios, Salami- nos, ac ceteros insulares, itemque apud Heliopolitanos Ægypti, Chios, Tenedos, Lacedæmonios, Arcadas, Phœnices, Libyah, Syriæ et Arabiæ populi, adeoque apud Athenienses ipsos, qui Graecorum omnium principes ac veluti capita etiamnum haberi solent, nec non apud Carthaginenses, Afros, C Thraces atque Scythes, hominum olim sacrificia diabolico furore usurpata esse ostendimus, impio- que ritus ad Servatoris usque nostri tempora pro- pagatos : quidni tandem jure meritoque concludas, illos tum populos improbis omnes dæmonibus man- cipatos fuisse, nec autem genus humanum tantorum acerbitate malorum vexari desiisse, quam Servatori- ris nostri doctrina passim illuxisset ? Nam illa qui- dem ad imperium Adriaui viguisse, ac sublata deinceps fuisse constat ex historia, quo nimurum tem- pore salutaris hujus doctrinæ vis apud omnes jam late populos gentesque regnaret. Neque vero hoc istis effugium superest, ut non nisi malis dæ- monibus litatum humanis victimis ese dicant, cum maximis præsertim quibusque diis nactatos ho- mines fuisse ex illorum historiis habeamus. Testes enim ex sunt, Junoni ac Minervæ, Saturno, Marti atque Baccho, Jovique adeo ceterorum omnium principi, nec non ipsi Phœbo, Apollini, inquam, Illi, qui tantum gravitate reliquis ac sapientia ante- ibat, genus id hostiarum placuisse, quo utique.

* Ios. te.

(29) *Πανέλληστος Ἀθηναῖος*. Ita mss. ambo, nisi quod habent ἐτι pro ἐτι, recte. Alter vero, πάρι "Εἵλητον, προ Πανελλήστων. Montac., πάρι "Εἵλητον, καὶ ἐτι τοῖς τούτων κυριψαστέσσος Ἀθηναῖος. Recte : malum tamen, καὶ πάρι τε τοῖς Πανελλήσταις καὶ ἐτι τούτων τ. χ. Ἀθηναῖος. Isithus enim Πανελλήσταις ad Philarchum pertinet, qui paulo ante πάντας τοὺς

Α τε νέως, καὶ τὰς ἀνιέρους καὶ ἀτελέστους θρησκείας, καὶ πάμπαν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζειν τὴν ὡς περὶ θεῶν αὐτῶν μημῆν, καὶ τὴν ἀπονομένην αὐτὸς τιμὴν ἔνομαθεσσαν. Οὐδὲ γὰρ τοὺς φαύλους ἀπομείλεσθαι δυνοτί τὴν τούς τοῖς ἀγαθοῖς μεμελημένους. Εἴτε δὲ καὶ Φλαρηγός, εἴτε δοτισῶν ἴστορεπ πάντας τοὺς Ἑλλήνας, πρὸς ἐπὶ τοὺς πολέμους ἔξεινα, ἀνθρωποτονεν, καὶ τούτον μάρτυρα τῆς Ἐλλήνων δαιμονικῆς ἐπιτηδίας μὴ ἔχειν παραλαμβάνειν· μὴ παρέδης μηδὲ τοὺς κατὰ τὴν Ἀρρικήν, τοὺς τε Θράκας καὶ τοὺς Σκύθας τὰ δμοια πράττοντας, ταῖς αὐταῖς τῶν δαιμόνων ὑπῆγεις μανίας ἀποράθεντας· ὡς καὶ Ἀθηναῖς, καὶ τοῖς κατά τὴν Μεγάλην πόλειν, εἰ δὴ καὶ οὗτοι κατά τοῦ Μεγάλου Διὸς ἕρτας ἀνθρώπους ἔστραζον. Ἀλλὰ γὰρ συναγαγόν διμοῦ τὸν πάντων τῶν προειρημένων κατάλογον, εἴρους ἀν., σχεδὸν εἰπεῖν, πάσσων τὴν τῶν ἔνθων θεοποιαν τούτους αὐτοῖς τοῖς ἀνθρωποτονεις πνευματισαν: καὶ τοῖς πονηροῖς δαιμονίοις ἀνακειμένην. Εἰ γὰρ εἰν 'Ρόδῳ, καὶ ἐν Σαλαμίνι, καὶ ταῖς διλασίν νήσος, ἐν τε Ηἴλῳ πόλει τῇ κατ' Αἴγυπτον, ἐν τε Χίῳ, καὶ Τενέδῳ, καὶ Λακεδαιμονί, καὶ Ἀρκαδίᾳ, Φοινίκῃ τε καὶ Αιδηνῇ, καὶ πρὸς τούτους ἄκαστον ἐν Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ, καὶ πάρα γε τοῖς Πανελλήστοις Ἀθηναῖς (29), καὶ ἐπὶ τούτων τοῖς χωροφαιτάστοις, κατά γε = Καρχηδόνα, καὶ τὴν Ἀριρήκην, καὶ πάρα Θρᾳψι καὶ Σκύθας ἀποδεῖξεται τὰ τῆς δαιμονικῆς ἀνθρωποτονεις κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἐπιτελούμενα, καὶ μέχρι τοῦ Σωτῆρος ἥμων παρατείναντα· πῶς οὐκ εὐλόγιος τοὺς πάντας εἰποι ἀν τότε τοῖς πονηροῖς δαίμονος δεδουλωσθαι, οὐ πρότερον τε πάντων τῶν τοσύτων γενέσθαι τῷ βίῳ κακῶν, ἢ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἥμῶν καταλάμψιν διδασκαλίαν; Ότι δὴ μάλχρι τῶν Ἀδρενοῦ χρόνων διαιμενεῖ ταῦτα λελύσθαι δὲ ἐξελνον παρέστησεν δ τῆς Ιστορίας λόγος. Οὔτος δὴ μάλιστας ἦ δ χρόνος, καθ' ἣν ἡ σωτήριος εἰς πάντας ἀνθρώπους ἔκματι διδασκαλία. Καὶ μήν σύδε δυνατῶν αὐτοῖς εἰπεῖν, ὡς τοῖς πονηροῖς δαίμονος ίθεν· αὐτοῖς γὰρ μάλιστα τοῖς μαγιστοῖς θεοῖς τὴ Ιστορία τὰς ἀνθρωποτονειας ἀδηλωσον ἐπιτελεῖσθαι. Θεοειδεις γὰρ ἐψήσει τῇ Ἡρῃ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ, Κρόνῳ τε καὶ Ἀρει, καὶ Διονύσῳ, καὶ αὐτῷ γε τῷ ἐπὶ πάντων Διὶ, καὶ τῷ Φοίδρῳ, τῷ δὴ σεμνοτάτῳ πάντων καὶ σοφωτάτῳ Ἀπόλλωνι· τούτους δὲ (30) καὶ οὐδὲ διλασί τοὺς μεγίστους τε καὶ ἀγαθοῖς σωτήρας θεούς αναγορεύουσαν. Αὐτὸς δὲ δρά εἰεν ἀν οἱ πονηροὶ δαίμονες. Εἰ γὰρ οὖτε τοιτέρας ἀνθρωποτονειας καὶ ἀνθρωποτονειας

Εχαρον, πῶς οὐκ ὁν αὐτὸν εἰδότως τῇ τῶν πονηρῶν πνευμάτων μιαιφονίᾳ καταρίθμησεις; εἴτε αὐτοὶ χαρεῖν λέγοντες τοὺς τουούτους, εἴτε συγχωρεῖν, κατ περιορὰν ἑτέροις γινόμενα. Τι γάρ χρῆν ὅλως

*"Ellēngas haec impietate laborasse narrabat. Itaque
vestendum erit, Imo et apud Gracos universos, ip-
soque adeo Athenienses, qui eorum principes, etc.*

πειτέρων ἀνθρώπος θάλασσας τὰ πονηρὰ πνεύματα; Τί δὲ τοσοῦτον πλανᾶσθαι, ὃς θεραπεύεται καὶ κοιλιεύειν τοὺς φαύλους; Τί δὲ τοῖς πονηροῖς καταδυλοῦσθαι; δέον ἀγάθους θνάταις καὶ θεοῖς, πορφύραῖς τῆς ἀνθρώπου διατριβῆς, πᾶν δὲ τὸ φαῦλον καὶ πονηρὸν δυνάμει κρέπτον καὶ θεοτέραν πλειάσεν. Ἡ πατήρ μὲν ἀγάθος οὐκ ἀντὶ φαύλους ἀνδράσι φεύγει μενον περιβολοῦ ἀν τὸν αὐτοῦ παῖδας οὐδὲ τὸν οἰκέτην σύφρων δεσπότης ὑπὸ τοὺς ἔχθρος ἀγάθουν περιδέσται οὐδὲ γε στρατηγὸς (31), πολέμου παρόντος τοὺς οἰκέτους διασώσασθαι, τοὺς πολεμοὺς αἰχμαλώτους ἀνήσται οὐδὲ ποιήσῃ τὸ θρέμματα τοὺς λικούς; Θεοὶ δὲ δρά καὶ ἀγάθοι δαιμόνες ὑπὸ τοὺς πονηροῖς καὶ φαύλους ἀνήσουσι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος;

quid pravi maleique esset, potentiori ac diviniori Numine propulsare? Quid enim? Pater, si modo bonus fnerit, nunquam a perditis hominibus male filiom haberi patiatur: æquus prudeusque dominus servum ab inimicis vexari abducere nunquam ferat: imperator suorum in bello salutem defendere ac ineris si poterit, in hostium eos potestatem veire non sinat: pastor ne oves quidem suas lupis objiciat: et dii tamen bonique dæmones humanum genus gravissimo terribiliorum dæmonum jugo oppressos jacere patientur? Et sexcenti

Kai oi τρισμύριοι φύλακες (32) μεράκων δρόψατο,

οἱ δὴ ποικίλες καὶ σωτῆρες, βασιλεῖς τε καὶ πατέρες, καὶ κύριοι, τοῖς ἔχθροις καὶ πολεμοῖς, καὶ ἄγριοις θηροῖς ἀνυλεῖς οὐτας καὶ ὡμῶς ἀγενὶς καὶ φέρειν τὰ φύλατα παραδόσουσι; Ήγή δὲ προπολεμήσουσιν ὑπερσπάζοντες τῶν προσφύμων, καὶ τοὺς μὲν ἔχθρούς καὶ πονηρούς δαιμόνους τῆς ἀνθρώπου ἀγέλης, μακρὸν ὅπερ τινὰς ὡμοδόρους καὶ ἄγριούς τοῖς ἀποδώσουσι, διδάξουσι δὲ πάντας ἀνθρώπου πυρίους θεῶν καὶ δαιμόνων ἀγάθων πλήθει προσγκιασμένον, ἐπιβαρούσσαντα τοῖς οὐ μόνον κρέπτοντο, ἀλλὶ καὶ πλειστον καὶ μεγίστοις θεοῖς καθωπιαμένον, σμικρὸν, μελλον δὲ τὸ μηδὲν ἐπιπρέψεοθαι τῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων δασενείας; Ότε δὲ τοῦτο μή ἐπράτην, συνήργουν δὲ ἐπιπλέοντας τοὺς πονηροὺς αὐτοῦ, δὲ τῶν χρησμῶν τὰς δηλωθείσας ἀνθρώπου θυσίας, καρίστας ταῖσχοροφθημασάντας ἀπάτας καὶ ταῖς τούτων ἀκολούθοις πράξεσιν, Ἑργῷ, φασι, δῆλον, ὡς οὐδέν τι καὶ αὐτὸν φαῦλων δαιμόνων τὴν φύσιν διελαθον: μελλον δὲ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπῆρχον προστέσσως καὶ γνώμης καὶ ἔτι μελλον εἰπεῖν, ὡς οὐδὲ διλόν θεός τις ἡν, οὐδὲ τις ἀγάθος δαιμόνων, δὲ τοῖς πρὸς τῶν ἔθνων ἀπάντων κατὰ πόλεις τε καὶ δημόσιοι, προσκυνούμενος. Πώς γάρ ἀν γένοτο ποτε τῷ ἀγάθῳ τὸ φαῦλον φίλον; εἰ μή καὶ φωτίς, καὶ σάτους κρατῶν δύνασθαι μίαν φαῖται τις ἀν γενέσθαι. Ήσσω δὲ κρείτων δὲ παρ' ἀνθρώπους λογισμοὺς τῶν νεομισμάνων θεῶν, μηδὲ φαῦλος δαιμοσιος χρῆναι

* τρ. δεῖλλατον.

(31) Στρατηγός, etc. Manuscr. alter, πολέμου στρατηγὸς τοὺς οἰκεῖους παρὸν διασώσασθαι. Vera lectio, si παρὸν μιτεῖται in παρόν.

(32) Τρισμύριοι φύλακες. Mon. τρισμάχοι. Utrumvis legatur, crediderim illos Hesiodi versus respici, quos vulgo Christiani etiam doctores, ut Lactantius Institut. ii, 15, ad persuadendum angelorum tutelam, affere solent. Exstant in Ἔργ. A., vers. 131.

Tοι μέν δαιμονές εἰσι, Διός μεγάλου διά βουλᾶς,

A non alios, ipsi cum maximos bonosque deos, tum servatores etiam ac vindices appellare solent. **165** Sed nimurum improbi dæmones erant isti quoque. Nam si humano etiam cruce tantopere delectabantur, quidni similiter verum sit eos in eamdem cum sceleratis ac tinctis sanguine dæmonibus classem concicere? Nec sane interest, gauderentne ipsi hoc sacrificiorum genere, an aliis isto ritu fieri patarentur. Enimvero, decuitne mortalibus, ut nefarios piritus placarent, ullo modo permittere? Decuitne tantum in iis errorem dissimulare, ut cultu et obsequio improbos delinirent? Decuitne, cum impiorum sese tyrannidi subjicerent, ferre leviter? cum illos potius, si quidem et boni et dii forent,

B longissime oportet ab humana societate, quidquid pravi maleique esset, potentiori ac diviniori Numine propulsare? Quid enim? Pater, si modo bonus fnerit, nunquam a perditis hominibus male filiom haberi patiatur: æquus prudeusque dominus servum ab inimicis vexari abducere nunquam ferat: imperator suorum in bello salutem defendere ac ineris si poterit, in hostium eos potestatem veire non sinat: pastor ne oves quidem suas lupis objiciat: et dii tamen bonique dæmones humanum genus gravissimo terribiliorum dæmonum jugo oppressos jacere patientur?

Custodes hominum, quos lingua diremit,

pastores, inquam, illi, vindices, reges, parentes, ac domini, quos longe charissimos habeant, eos infernissimis hostibus, ac truculentis belluis omni crudelitate ac diritate vexandos crucianosque tradent? Imo, non pugnabant ipsi pro clientibus! non suis eos armis ac defensione tegent! non infestos ac sceleratos dæmones procul ab hominum grege, tanquam immanes et crudivorus archentur feras! Deinde non cunctos homines edocebunt, qui cum sexcentis diis bonisque dæmonibus amore benevolentiaque conjuncti sint, iis parvi admodum, imo nibili plane improborum daemonum imbecillitatem faciendam esse, quippe qnos non modo potentioribus, verum etiam pluribus iisque maximis numinibus consecratos, eorum ope ac præsidio confidere nitique oportet! Jam vero cum ab eo tantum absuerint, ut suam ipsi quoque sceleratis operam narent, partim responsis hominum sacrificia permittingo, partim obscuritate verborum, quaque ipsi comitantur libidinibus ac stupris ad voluptam fruendo; res plave ipsa loquitur, nihil prorsus ab improborum dæmonon deflexisse natura, sed unam potius, et eamdem atque ipsos voluntatem ac mentem babuisse: **166** proindeque nullum omnino sive deum, sive bonum dæmonem fuisse, quisquis olim ab universis gentibus per urbes passim atque pagos hoc nomine coleretur. Nam ei, qui bonus sit,

Ἐσθλοι, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θηρῶν δρόψατο, Οἱ φύλασσοντο τε οίκας, καὶ σχέτλια ἔργα.

Synesius I. De Profident., p. 99 D: "Εστι μὲν γάρ τιδες καὶ τρώων φύλον λεόν, ἐπιμελες ἀνθρώπων, καὶ τοις σμικράς ὑψηλεῖς δυνάμενον, καὶ τὸ πρασσόντερον δραῦθ. Consulte P. Petavii notam, qui ex Platonis et Plutarchi verbis merito coniicit, aliter olim versus istos lectos esse quam vulgo concepti habentur."

malum quomodo placeat? nisi forte lucem cum te-
nebris conjungi ac miseri posse quis dixerit. Quan-
tum vero fictilie numinibus humana ratio præsti-
tit, quæ ne improbis quidem dæmonibus sacrifi-
cium ullum fieri voluit? Nam id sane vetat idem ipse Porphyrius eo libro, in quo ab animalium sa-
criciis abstinentium esse docet, ubi hunc in modum loquitur.

CAPUT XVIII.

*Nullum improbis dæmonibus sacrificium faciendum
esse.*

¶ Quamobrem, inquit, vir equus ac prudens sibi ab isto sacrificiorum genere cavendum putabit, quo pravorum dæmonum gratiam auctupetur. Animum ipse potius omni ratione ac studio purgare conabi-
tur, certus eos nunquam puræ ac sincere mentis hominem aggredi, propter morum ac naturæ dissimilitudinem. Quid si forte a civitatibus istos etiam deliniri placarique necesse sit, nihil ad nos. Nam illis quidem opes, quæque foris sunt, quæque ad corpus omnino pertinent, bona videri solent, ut mala, quæ contraria: qui vero animi curam ac rationem habeant, oppido pauci.

CAPUT XIX.

Præpotenti uni Deo addictum esse oportere.

¶ Nobis autem, inquit, omnibus hoc viribus laborandum erit, nihil ut rebus istis, quas illi suppeditant, egeamus: sed potius ut animo simul ac ceteris, ad Dei quidem, et eorum, qui Deo propinquiores sunt, imitationem ac similitudinem, quantum in nobis erit, aspiremus (id quod partim cupiditatem vacui-
tate, partim sinceras et caueleatas de iis, que vere sunt, existimatione, partim vita ipsius ad eorum exemplar conformacione assequemur); improborum autem sive hominum, sive dæmonum, atque omuni-
no quisquis mortale quidquam et cum materia conjunctum amet, ejus dissimiles esse studeamus.

167 At vero qui a nobis hoc loco philosophus delineatur, a rerum exteriorum commercio et societate sejunctus, ab eo nec dæmones sollicitatum, nec vates aut animalium exta consultum iri, jure ac merito pronuntiamus. Quorum enim causa instituta divinatio est, illi ultra sibi carendum statuerit. Nec enim in matrimonii sese vincula conjicit, ut de ejus successu divinum interpellat; nec mercatu-
ram facit; nec de servitio, nec de opum ampli-
ficatione, nec de reliquo humanae vita fastu consu-
let. Quibus autem de rebus ipse quæsiturus est, nec vates ullus, nec animantium exta certi quidquam aperient. Unus ille per seipsum, ut diximus, ad Deum, qui sedem veris in visceribus suis fixit, ul-
tro accedit, coque totus confluens, indidem aeternæ vita præceptiones hauriet.

Hac igitur ex Porphyrii disputatione liquido constat, quibus tandem et vaticinationes, et aruspiciain, et illas omnes, quas vulgus admiratur rerum obscurarum prædictiones assignare oporteat. Hec ille omnia fastum inanemque pompam nominans, tanquam improborum dæmonum arte ac vi-

* Iο. ποιησόμενα. † Por. προκωπής. ‡ γρ. διορίσας. § Iο. ἐξέφηνε.

(33) Αὐτὸς ποιεῖται. Porphyrii locus est, in *De abstinentiis*, p. 204.

(35) Καὶ σῆρες αὐτὰ, καὶ κατ' αὐτὰ ζωῆς. Porph., καὶ τῆς πρᾶς αὐτὰ ταῦτα ζωῆς.

Α θύειν παρακελυόμενος; Λέγει δὲ οὖν δὲ πρόσθεν εἰ-
ρημένος συγγράψεις, ὃν οἵς Εψυσ μὴ δεῖν ζωθύ-
τεῖν, διτι μηδὲ φαύλοις δαίμονοι θυτέον, τούτον τὸν
τρόπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

"Οτι μὴ δεῖ τοῖς χονηροῖς δαίμονι θύειν.

¶ Διὸ συντεῖς (33) ἀνήρ καὶ σώφρων εὐλαβηθῆσε-
ται τοιαύτας χρῆσθαι θυσίας, δι' ὃν ἐπισπάσεται
πρᾶς ἔσαντον τοὺς τοιούτους: σπουδάσει δὲ καθαίρειν
τὴν ψυχὴν παντούς: καθαρὸς γάρ ψυχὴ οὐντεῖται
ταὶ διτὶ τὸ αὐτὸς ἀνόμοιον. Εἰ δὲ ταῖς πόλεσιν ἀναγ-
καῖον καὶ τούτους ἀπομείλεταισθαι, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς.
Ταῦτας γάρ καὶ πλοῦτος, καὶ τὰ ἔκτος, καὶ τὰ ου-
ματικά, ἀγαθὰ εἶναι νενόμισται, καὶ τὰ ἔναντια,
χακά: διλύειν δὲ ἐν αὐτάς τὸ τῆς ψυχῆς ἀπικελούμε-
νον. Τούτοις ἔχεις ἀπῆγει λέγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

"Οπως ἀρακεῖσθαι δεῖ τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ.

¶ Ἡμεῖς δὲ κατὰ δύναμιν οὐ δεσμόμενα ὃν οὔτοι
παρέχουσιν ἀλλ᾽ ἐκ τε ψυχῆς ἐκ τε τῶν ἄλλων πάσσων
σπουδὴν ποιούμενα *, θεῷ μὲν καὶ τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν
δμοιούσθαις (δὴ γίνεται: δὲ ἀπαθετὰς καὶ τῆς
περὶ τῶν δηνών δηνών διηρύωμέντος διαλήγεισαν,
καὶ πρᾶς αὐτὰ καὶ κατ' αὐτὰ ζωῆς (33)*) πονηροῖς δὲ
ἀνθρώποις, καὶ δαιμόσια, καὶ διώς πάντι τῷ
χαίροντι τῷ θυητῷ καὶ ὑλεκῷ ἀνομοιούσθαι. "Ον
δὲ ἡμεῖς (34) ὑπογράψομεν φιλόσοφον ἀφιστάμε-
νον τῶν ἔκτος, εἰκότως φαμέν μὴ ἐνοχλήσειν δαι-
μόσιον, μηδὲ μάντειν δέσθεσθαι, μηδὲ σπλάγχνων
ζώνων. Ὡν γάρ ένεκα αἱ μαντεῖαι, τούτων οὐτοῖς με-
μέληκεν ἀφιστάσθαι. Οὗτοι γάρ εἰς γάμου καθίσαινεν,
τὸν περὶ γάμου τῷ μάντει ἐνοχλήσῃση—οὐκ εἰς ἐμπο-
ρίαν, οὐ περὶ οἰκέτου, οὐ περὶ κλεπτῆς †, καὶ τῆς ἀλ-
λῆς περὶ ἀνθρώπους δαξοκοπαῖς. Περὶ ὧν δὲ ζητεῖ,
μάντεις μὲν οὐδέποτε, οὐδὲ σπλάγχνων ζώνων μηνύσει τὸ
σαζές: αὐτὸς δὲ δι' ἔστιον, ὡς ἐλέγομεν, προσιών
τῷ Θεῷ, δεὶς τοῖς ἀλτηνοῖς αὐτοῦ σπλάγχνων θερα-
πεύει, περὶ τοῦ αἰλυντοῦ βίου λήψεται τὰς ὑποθήκας,

Δ ὀλς (35) ἔκει συββένοται.

Σαζέστατο δῆ διὰ τοίτων δὲ λόγος ἐξέφηνε, τίνων
τὴν γένεσιν κρήτιδα μάντεια, καὶ τὰς διὰ τῆς θυτικῆς
ἐρωτήσεις, τάς τε παρὰ τοῖς πολλοῖς θαυμαζομένας
περὶ τῶν ἀδίλων προγνώστες. Ταῦτα γάρ πάντα δα-
ξοκοπαῖς δινόματα *, ως ἀν ὅπδ δαιμόνων πονηρῶν
ἐνεργουμένας δὲ παπούλλεται. Τὸν γοῦν περὶ φαύλων

(34) Οτ δὲ ημεῖς. Μυτα πρετεριττοί Eusebius;

(35) Οἰων. Μαίαν δός: cum Porphy. et manu-

δαιμόνων διεξάντων λόγουν, καὶ φάσκων τὸν συνετὸν δύνατον δέ τοι καὶ σώφρονα μή ποτε τούτους ἔσαντὸν ἐπιδύναται, μηδὲ ἀποπατάσθαι εἰς ἔσαντὸν δύνατον τῶν θυσιῶν τοὺς τελείους· ἐξῆς ἀπογνάπεται, λέγων, τὸν φιλόσοφον μηδὲ μαντείον δεῖται σθεῖναι, μηδὲ σπλάγχνων ζώων, καὶ τῶν παρατλησίων, ὡς ἀν τῆς δαιμονικῆς δύνατον κακοτεχνίας. Εἰ δή οὖν κατὰ ταῦτα εὐλαβέσθαιν τῷ συνετῷ καὶ σώφρον τοιαύταις χρήσαιται θυσίαις, διὸν ἀποτίσσεται πρᾶξ ἔσαντὸν τοὺς δαίμονας· (ἀνταί δέ ήσαν αἱ δέ αἰμάτων ἔκχύσεων καὶ δεῖ ἀλλάγον ζώων στρατῆς) οὐδεὶς μὴ ἀνδικῶς θητεῖται σώφρων καὶ συνετῶν πάλαι ζωσθεούσιν τοὺς δαίμονας, καὶ ταῦτα μᾶλλον τῶν ἀνθρωποθυσιῶν. "Ἄλλω δὲ τὰ τενταχοῦ πάντα, σχεδὸν εἰπεῖν, Ἐθνῶν πρόσθεν ἡ τὸν τετάρτον Χριστὸν εἰς ἀνθρώπους δαίμονες θυσίας ἔπειταν εἰς ἀνθρώπους δαίμονας εἶπεν μεταξύ τῶν παντὸν τούτων τούτους εἰπεῖν διατελεύματας ἀνθρωποθυσιῶν. Οὐδεὶς δέ πάρα τούτων τυντὸς ἦν καὶ σώφρων. 'Ο μὲν οὖν καιδὲ καὶ ἀνθρώπων λογισμὸς, ἐπόμενος ὑψηλὸς λόγῳ, παντὸν τῷ συνετῷ καὶ σώφρον διαρρήγην κηρύττει μή χρήσθαι θυσίαις ἐπειδὴ θεραπεῖ τὸν πονηρὸν δαιμονιόν· σπουδάζειν δὲ καθαίρειν τὴν φύσιν παντούς. Καθαρός γέρ τοι φύσις μὴ ἀποτίθεσθαι, διὸ τὸ αὐτὸς ἀνδρός οὐδὲ θεοῦ αὐτοῖς δὲ Ἀπόλλων (πάλιν γέρ ἀνθρώπους τούτον παραβλήτεον, καὶ δεικτέον δύον τοῦ ὑψηλοῦ λογισμοῦ), προστάττει τῷ πονηρῷ δαίμονι θύειν, εὐκαὶ μᾶλλως, η δημόσῃ φύλος ὣν αὐτῷ· κακῷ δὲ τὸ δμοτον φύλον. Τούτου δὲ μάρτυς δὲ καὶ πρόσθεν, ἡ οἵ τε περιγραφὴ τῆς ἐκ Λογίων Φιλοσοφίας, ὃς διετέλεσται κατὰ λέξιν.

verò contra deus Apollo (rurus enim cum hominibus ratione iudicio distet, ostendamus,) quam ejus amicitiam secutus: mali autem, non nisi simile, amicum est. Atque hujus etiam rei testem habemus eundem Porphyrium, qui in suis *De oraculorum philosophia libris* ad verbum ita scribit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Ὥς δὲ Ἀπόλλων τῷ πονηρῷ δαίμονι προστάττει θύειν.

Ἐπειδύοντος γοῦν τοῦ πορφύρου αὐτοπτῆσαι τὸ θύον, καὶ ἐπειγομένου, δὲ Ἀπόλλων ἀδύνατον ἔφη τὸ τελεῖον, πρὶν λότρα τῷ πονηρῷ δαίμονι δουναί. Λέγει δὲ ὁ ὥστε·

Ἄντρα δίδου ταῖς πατέροις· οἰκήτορει σεμνῷ,
Πέμπτα χοῖς, μετέπειτα πυρῷ ηδὸν αἷμα κελαύνειν,
Οἴνου παρμέλανος, ἀτταὶ δέ τοι ἄμα λευκά φέσθεια.

Καὶ σαρπέστερον εἶπε περὶ τῶν αὐτῶν·
Οὔτορ καὶ γάλα βάλλε, καὶ ὕδατος ἀρλαύτην εἰ-

[δος],
Καὶ ξύλα παρπότες ἔχοντα διαγρήνων δχυταί.
Σχιδύγην δὲ καρθύμενος λιπαροῖς ἄμα γάμασι

[τελέσθει].

Μετὰ τοιας δὲ εὐχῆς ἐρωτηθεὶς, ἤρετο μὲν, οὐδὲ

μηδὲ ἐπιλέγεσθαι, οὐτας εἰπών·

Δαιμόνος ἀλτερούσαν φυσικῶν διάδημα λελογχός,

Πίλατος υπέρεργε μυχῶν, χθονίων τοιούτων·

[οὐτοις.]

CAPUT XX.

Quemadmodum improbo dæmoni litare Apollo jubeat.

c. Vate, inquit, suis numen ipsum oculis intueri studiosius ac vehementius cupiente, Apollo respondit fieri hoc nūl modo posse, donec sacrificii justo quasi pretio factum improbo dæmoni satis esset. Responsus autem sic habet :

Tu patriæ indigeti pretium, sacra ferre memento Libamenta, deinde pyram, nigrumque cruentum Purpureumque merum, atque ovium spumantia lacte Pocula.

Atque iterum hac ipsa de re clarius, Vinum, lacque simul fundens, lymphamque nitente:,

Ilignaque nuces Jove nata ex arbore mittens, Ritu solo posita, et pingui perfusa liquore Viscera libato.

Ideam vero consultus præterea, quemadmodum preces nuncupandæ forent, eas duntaxat inchoavit his verbis :

Dæmon, aberrantes animas qui sorte perenni Obscuraque regis supraque recessus. ▶

* ic. πατρός..

(β) Ακαλαίων. Me tantum legere memini ἄκυλος vel ἄκυλον

Hæc deus egregius, vel potius dæmon, fraudis ac **A** Tauta μὲν ὁ θευμάσιος θεός, μᾶλλον δὲ τὸ πολυτλανὲς δαιμόνιον· τὰ δὲ τοῦ κατὰ φύσην λογισμοῦ τάναρτία, καθαίρετν τὴν ψυχήν, ἀλλὰ μὴ θυσίας ἐπιπλέοντας τοὺς πονηροὺς δαιμόνας, παρακλευσμένα· καθαρῷ γάρ ψυχῇ μῆτετείθεσθαι διὰ τὸ αὐτοῖς ἀνδρόνοις. Εἰ δὲ δὴ συνέδει εἶναι καὶ σώρων ἀνήρ ὄρθες· ἔκριθη τὸ εὐλαβής, καὶ μὴ θύειν δαιμονιον· ὅτας πονηροὶ θύειν διὰ τοῦ χρησμοῦ παρανῦντες ἂν εὐλόγους καὶ ποδαπέδης (57) νομισθήν, αὐτὸς κατατείπει σκοτεῖν. Έντεῦθεν δὲ ἀναδραμόντι προφανὲς ἔσται, ποιοὶ τινες ὑπῆρχον τὴν τοῦ τρόπου φύσιν οἱ ταῖς ἀνθρωποθυσίαις χαρούντες, ή οἱ τούτοις πάντας ἀνθρώπων γένος πάλαι πρότερον καταδεδουλωμένοι. Εἰ δὲ λέγοις τις μὴ φαῦλον εἴναι τὸν τῆς ἀνθρωποθυσίας τρόπον, ὥρθεται δὲ ὑπὸ τῶν παλαιῶν τελεοῖς, ὥρᾳ τοῖς νῦν καταμέμφεσθαι τάσσον. Ήτι μηδὲν ὄμοις τοῖς πατράνοις εὔστεβ.

B Nam si erit fortasse quispiam, qui hanc iumolanderum hominum consuetudinem omni scelere purgabit, atque a veteribus sanctissime observatam esse defendet: erit sane, quamobrem continuo posteros eorum universos reprehendat, quorum nullus hoc tempore ad priscam majorum suorum pietatem adhærescit.

CAPUT XXI.

Neminem ab omni avo fuisse, praeter unicum Servatorem Dominum nostrum, qui totum genus humanum a dæmonum impostura liberari.

Sin autem sano maturoque judicio, ab immanni ac ferina crudelitate abhorreundum sibi zevi nostri homines putarunt; nullius prefecto mentis fuit, quisquis et veteribus improbos dæmones hominum cæde placuit. Sed enim vel cæcus, ut aiunt, manifeste videat, nec deos, nec vero bonus dæmones eos fuisse, quotquot a cunctis olim gentibus deorum loco et nomine censembarunt: sed potius ab eo, quod bonum est, longissimo intervallo disjunctos, atque ejusmodi, quos jure et Dei hostes, et impios propriea dixeris, qui genus vitamque hominum universam pessundederint. Atque istorum fugam odiumque neino prorsus ex omni memoria, praeter unum assertorē Dominumque nostrum Iesum Christum, Dei Filium, cunctis hominibus denuntiavit, quippe qui salutari Evangelio patrii morbi medicinam Græcis pariter ac barbaris omnibus attulit, simulque ab acerbissima vetustissimaque servitute libertatem, ad quam contento cursu pruperare omnes Evangelicæ demonstrationis urget oratio, magna palam vocē, quæque a nemine non exaudiiri possit, inclamans: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et prædicare captivis indulgentiam, et clausis apertio-nem*¹⁰. Iterumque: **170** *Educere ex vinculis compeditos, et de domo carceris sedentes in tenebris.* Hæc enim divina sane Hebraeorum oracula superioribus retro sæculis cecinerunt, quibus futurum aliquando

¹⁰ Isa. lxi, 4 seqq.

(57) Ποδαπέδης. Scribe ποταπέδη. Sed perinde est. Hesych., ποδαπέδη, ποταπέδη, ὄποιον.

(58) Πτενύμα Kyplos. Septuaginta, quo habemus, nouissim variant; et post ἀπόστολον με, legunt, λάσσοσθαι τοὺς συντετριψμένους τῇ καρδίᾳ, κη-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

'Ος οὐδεὶς ἀλλος τῶν ἔξι αἰώνων ἡ μήρος δὲ Σωτῆρ καὶ Κύριος ἡγεμὼν τὸ πάντα ἀνθρώπων τέρος τῆς δαιμονικῆς ηλεύθερως πλάνης.

Εἰ δὲ ἐμφρόνως οἱ καθ' ἡμέρας τῆς ἀπόγενος καὶ ἀγρίας ὡμβήτητος τὴν ἀποστροφὴν ἱποκαντο, τῶν παλαιῶν οὐδεὶς ἦν δρα σορός, τοὺς πονηροὺς δαιμονας ταῖς ἀνθρωποτονίαις μελισσόμενος. Ἄλλα γάρ καὶ τυφλός, φαστ, δῆλον, οἷς οὔτε δοῦλον ἐν εἰναις διάμονες ἀγαθοὶ οἱ πάλαι πάροις τὸν ἔθνον ἀπάντων θεολογύμαντον πορφύτατος δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔξιψισμένοι. Διὸ καὶ ἐνδίκων θεομάρχης τινὲς καὶ ἀστεῖς λεχθεῖσιν, τὸν πάντα λυμηνάμενοι βίον, ὃν τοις αἰώνος οὐδεὶς ή μόνος δὲ Σωτῆρ καὶ Κύριος τὴν Ιησοῦς Χριστὸς δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πάτην ἀνθρώπων τὴν φυγὴν προσκήνειν, εὐαγγελίζομενος ὅμοι πάντας Εὐλόγης τε καὶ βαρδάρους θεραπειῶν τῆς πατρικῆς νόσου, καὶ τῆς πικρᾶς καὶ παλαιότερῆς δουλειᾶς ἀλευθερίαν ἐκ' ἣν σπεύσαν δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως παρορμῷ λόγῳ, μεγάλῃ τῇ φωνῇ πάσιν εἰς ἔχακουστον βωῶν Πτενύμα Kyplos (58) ἐπ' ἐμέ, οὐ ἐτρεκεν ἔχοισε με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέστωλκε με, κηρύξαι αἰγαλάτοις ἀρσοῖν, καὶ τυφλοῖς ἀναβαίτεντος λάσσοσθαι τοὺς συντετριψμένους τὴν καρδίαν καὶ πάλιν Εξαγαγεῖν (38) ἐκ δεσμῶν πλεπδημένους, καὶ ἔξι οἰκους ψυλακῆς καθημένους ἐτ σκότει. Ταῦτα γάρ δικαὶα ἔν παλαιοῦ τὰ θεῖα ὡς ἀλτῆνος παρ' Ἐβραιούς θύεσταις λόγια, τὴν ήμων τῶν πάλαι τυφλῶν τὰς φυχάς, καὶ δαιμονιον πονηρῶν πολυπλόκον δεσμούς πεποδημένων ἀπολύτωρας εὐαγγελίζομενα. Οὐθὲν εἰκότας τοὺς τῆς διανοίας δρθαλμούς πρὸς τοῦ πατηρίου λόγου καταγγείλεντες, σώρωντες τε καὶ εὐλαβεῖς καὶ συνετοὶ γε-

ρύσαι αἰγαλάτοις ἀφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.

(58) Εξαγαγεῖν, etc. Σεριαγ. Εξαγαγεῖν τε δεσμῶν δεδεμένους, ἔξι οἰκους ψυλακ., etc. Vulgata, Educere de conclusione vincitum, de domo, etc.

νόμου, καὶ πάντων ἀλεύθεροι κακῶν, οὗτος δύστης, οὐτέ δουλεύσομεν τοῖς τῶν ἀδίκων νεονομισμάνοις θεοῖς, οὐδὲ δῆ καὶ ἡμῶν τὸ πρὶν κατεπυράννουν ἀχθέντας δὲ καὶ προσαχθέντες, ὃπος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας, τῷ μόνῳ καὶ δίκαιῳ Θεῷ, τῷ δὲ καὶ δεσπότῃ καὶ τροφῇ, σωτῆρὶ τε καὶ εὐεργέτῃ, καὶ ἐτί ποιητῇ καὶ δημιουργῷ, καὶ παμβασιλεῖ τῶν δλῶν, μόνον τούτου ἀληθῆ Θεὸν ἡγησόμεθα, καὶ μόνῳ τῷ προστήκοντι ἀπονεμούμενοι σέβας, μόνον γεράρσοντες, καὶ μόνον αὐτὸν εὐεσθωντες, οὐχ ἢ (40) τοῖς δαίμονις φίλοις, ἀλλὰ ἢ τῷ πρὸς αὐτοὺς καταπεμφθέντι πάντων ἀνθρώπων Σωτῆρι διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας παραδόσθαι. Ταῦτη δὲ θεοσεβίαντες διώξομεν καὶ διπλάσιον ἔκτινα, πολλοὶ δὲι φοβηθόμεθα, τοὺς πονηροὺς δαίμονας, δὲ ἀγνείας (41) καὶ πενθαροῦ τρόπου, βίου τε σώφρονος καὶ παναρέτου, τοῦ δὴ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διωρισμένου. Καθαρῷ γάρ μη δύνασθαι φυσῆ πλησιάζειν διὰ τὸ ἀνόμιαν, ὑπολιγθεῖται· Ἀλλὰ οὐδὲ μαντείας καὶ χρησμῶν δεήσθεται, οὐδὲ σπλάγχνα ζώνων διερευνήσομεν, οὐδὲ τι τῶν δὲ δαιμονικῶν κινήσεως ἀνεργούμενών παλυκραγμούμενοι. Ὄντας γάρ ἔντα τοῖς πολλοῖς σπουδάζεται, τούτων ἡμέντοις δρίτασθαι μελετῶν δὲ τοῦ Χριστοῦ λόγου διεστελατοῦ μόνων δὲ ἄκενών ἐπίεισι προβοτεψεῖ, περὶ δὲν ἀληθῶς μάντις μὲν οὐδεὶς οὐδὲ σπλάγχνα ζώνων μηνίσει τὸ σαρές· αὐτὸς δὲ μάντις δὲ τοῦ Θεοῦ λόγος, δὲ ἐν τοῖς ἀληθινοῖς ἀνακτῶν σπλάγχνοις, τῶν οἰωνῶν τε αὐτὸν, δὲ ἀκραν φυσῆς καθαρότα, ἔνδον ἐν ἄκτινοις χωρεῖν. Περὶ δὲν φτιοὶ τοῦ τοῖς τεροῖς γράμματος Ἔροτήσων (42) ἐν αὐτοῖς, C καὶ ἀπερικατήσω, καὶ δισμαὶ αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ διστοταὶ μοι λαὸς. Ταῦτα μενοντά δὲπ τοῦ περὶ θυσιῶν τόπου ἀπελεγχτικὰ τῆς τῶν δαιμόνων μορθηρίας. Ἀκούει δὲν περὶ τῶν αὐτῶν αὐτὸς δὲ τῆς περὶ τῶν ἐμύζχων ἀποχοῦς τυγχανεῖς ιστορεῖ, διαρρήγη δὲ μολύνοντο πρόσωπα, καὶ προστειρίζομενοι τὰ πλήθη, διὰ τοῦ τάς ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων ἀκαλεῖν, τοὺς διωτάτας θεοῖς ἔκτινα, ἀπονομίζεσθαι βούλονται. Τοσοῦτον τέ φησιν αὐτοὺς Ισχυρούς, ὡς ἀπατῆσαι καὶ τοὺς σφωτάτους τῶν Ἐλλήνων ποιητὰς καὶ φιλοσόφους, οὓς καὶ διμολογεῖ τῆς τοῦ πλήθους γεγονέα: διαστροφῆς αἰτίους· διτὶ γε (43) δὲ αὐτῶν πᾶσα γοττεῖα συνέστη, καὶ τὰ πρὸς ἕδονήν ἀνθρώποις δὲι αὐ-

(40) Οὐχ ἢ. Ita reposauimus ex altero manuse., cui consentitii Montac., cum ante perperam legeretur olyp.

(41) Ἀγνείας. Facilis erat emendatio, pro ἀγνοίᾳ, quod habet vetus editio.

(42) Ἔροτήσων. Locum hunc sumit Apostolus, partim ex Levitico, parvum ex Ezechiele propheta. Nam Levit. xxvi. 11: *Ponam, inquit, tabernaculum meum in medio vestri.* Septuag., Θῶσα τὴν σχημήν που ἐν ὅρῳ, πρὸ quo brevius et Ἐλληνώτερον Apostol., Ἔροτήσων ἐν αὐτοῖς. Ambulabo inter nos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus. Quia cum litteratenus de tabernaculo festeris eo loco dicerentur, Ezechiel. xxxvii. 27, ad Christi Ecclesiastis allegorice referens, ubi de uno rege Christo

A felicitet annuntiabant, ut cœca quondam mentes nostras, atque intricatis sceleratorum dæmonum vinclis impeditæ constrictæque solverentur. Quare nos, utpote qui et mentis oculos jam salutaris doctrinae radis collustratos habeamus, et ad veram aliquando temperantiam, religionem, sapientiamque traducti, omniisque malorum acerbitate liberati simus, istis nunquam, quibus divinitatem gentes affinxere, quique nos etiam antea tyrannie sua oppressos tenebant, neque sacrificium faciemus in posterum, neque serviemus: sed proprius tandem ad solum verumque Deum, Servatoris nostri preceptis, sic tanquam manu deducti, Deum, inquam, illum, bojus universitatis Dominum simul atque nutritum, cuius providentia ac benignitate rerum salus omnium continetur, quique eas ut molitus unus atque architectatus est, sic easdem summo deinceps regit imperio, unum eum quoque verumque Deum esse credemus, uni justos honores tribuemus, unum sacro cultu omniisque religionis officio prosequemur, idque non iam dæmonium ritu, sed eo tantum, quem nos evangelica voce missus ab eo ideo humani generis assertor edocuit. Atque hoc genere pietatis exculti, tantum aberit, ut improborum dæmonum metu terrcamur, ut eos potius integritate mentis, morum innocentia, vita denique castiore, atque ad omnem virtutem Servatoris nostri preceptis instituta procul abigainis atque expellamus. Illis enim ad puros sincerosque animos, propter dissimilitudinem aditum patere nullum, profani etiam hominis confessione liquet. Nihil etiam divinatione, deorumne responsis indigebimus, nec animalium extra rimabimur, nec ad eorum omnino quidquam, quae sensibus dæmonum arte solent ac præstigiis illudere, curiosius attendemus. Nam quorum causa genus hoc rerum vulgus hominum tanto studio consecutatur, ab iis omni cura et animi provisione abstinentem nobis ac fugiendum Christi doctrina precipit; sic ad ea tantum expetenda cohortatur, quorum certi plane verique nihil nec divinorum natio, nec animalium extra indicare possint: sed unum illud Dei Verbum, quod in veris eorum, qui propter summam animi puritatem ipsum capere interies complectique possunt, visceribus ac præcordiis habitat. De quibus in sacris litteris sic alicubi loquitur, *Inhabitabo in illis, et in ambulabo inter eos: et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi*

multa præmisit: Et erit, inquit, tabernaculum meum in eis; et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus. Ubi notandum obiter, quod in Levit. dictum erat, Ουτοῦ, in medio vestri; apud Ezechiel. dici Επτά, quod proprie est, *super illos:* quasi novum quoddam et singulare tegendi simul et habitandi genus significare vellet. Ita Paulus hunc locum ab historia simul et allegoria transluit sed mores.

(43) Χαρακτηρίσοντας. Videatur addend. Λαυτός. Nam infra dicuntur a Porphyrio, χαρακτηρίσοντα τὸ πνεῦμα αἰτίων αἱ μορφαὶ. Forte etiam pro ἀντιτομόντων legi debeat extupouμένους, quia infra habetur ἀκτυνούμενους.

(44) Οὐτὶ γε. Scribe διτὶ melius, ut paulo post, έτως τε.

populus". » Sed hactenus istum Porphyrii de sacrificiis **171** locum, ad improbitatem dæmonum coarguendam persequi simus. Nunc vero audi sis, quemadmodum ab iisdem preterea plerosque mortaliū varia et multiplice formarum larvarumque specie clam in errorem ac fraudem impelli, citate sepius opere *De rerum animatarum abstinentia*, idem ipse palam et aperte fateatur. « Bonorum enim, inquit, vultum amantibus, multitudinem inflammans hominum cupiditatibus illientes, summorū ipsi deorum loco haberi censerique volunt. Et quidem eos tantum sit versutia potuisse, ut sapientissimos quoque Graecorum et poetas et philosophos decepterint, quos etiam vulgo errandi causam præbuisse constitetur. Quin etiam asserit, illorum ex præceptis universam prestigiarum artem esse confitam, ab illis omnes voluptatis illecebras in hominum vitam profluxisse, eodem, improbi dæmones cum sint, divinitatem affectare, adeoque principem eorum virtutem maximum Nam men videri. » Quæ omnia Porphyrius hunc in modum exsequitur.

CAPUT XXII.

Quæcumque præstigiari dæmonis ratio sit.

« Quæcumque, inquit, animæ conjunctum sibi adhærentemque perpetuo spiritum usque adeo non superant, ut ab eo potius in plerosis omnibus superentur, ea proinde si quando sese spiritus iracundia, et cupiditatum æstus atque impetus effuderit, miserandum in modum jactari solent. Et ejusmodi animæ, dæmones quidem ipsæ quoque, sed improbi ac malefici jure nominentur : qui omnes, perinde ut ii, qui contraria sub virtute censentur, nec oculis, nec alio quovis humano sensu attingi omnino possunt. Neque enim aut solidum corpus, aut eamdem omnes formam, sed plures inter seque distinctas figuræ præ se ferunt. Porro suo singulæ spiritu certis propriisque notis expresso imagines modo apparent, modo evanescunt, modo **C** vultum speciemque mutant, it saltem, qui deteriores sunt. Jam vero spiritus ille, quatenus quidem corporeus est, mutationi quoque et corruptioni est obnoxius : quod autem ad animas idem sic alligatus constrictusque sit, ut suam ea propreterea speciem paulo diutius retineant, non est quidem ille sempiternus (ejus enim continuo defluere aliquid ac mutari verisimile est) ; **172** ceterum ut bonarum spiritus modice ejusdami ac justæ temperationis et magnitudinis est, quemadmodum et earum corpus, si quando nobis appareant; sic maleficorum nulla spiritus est corporis proprtio. Atque genus hoc dæmonum, ut in locis terra, viciniis

[¶] *Il Cor. vi, 16.*

(45) *Ocæ δὲ φυχαλ.* Porphyri. l. 11 *De abstin.* p. 31 edition. Florent., at novæ p. 195.

(46) *Ἐραρτὰς δινάμεως.* Meliores illos intelligit, de quibus proxime ante disputavit.

(47) *Ἄλλοι σχίγμασι πλεονοῦσι.* Ita ex Porphyri., melius quam, ut ante legebat, ἀλλ' ήτις σχίγμα. Porro distinctionem secuti sumus quam alter ex manus habeat, quod perspicuum sensum efficiat. Nam si post extutum patet cum excuso Porphyri. distinguamus, necessario reponendum fuerit extutum patet, vel potius ἀκτηνουμέγας, vel vel referatur ad πάντας, vel subaudiatur πορφύρας. Ea distinctio in causa est, quamobrem in eod. excuso consequenter legitur, οὐ δὲ χρεῖται.

(48) *Τὸ δὲ όχος.* Malum τῷ δὲ cum Porphyri.

(49) *Τρέπεσθαι.* Hinc evanescandus excus. in quo perperam legitur τρέπεσθαι.

(50) *Τὰ τῶν δημοθ.* Porphyri., τῷ τῶν ἄγ. Quam lectionem secutus sum ; recte, opinor : subintelligi-

A τῶν προβενταίται. δημος τε θεός είναι βούλανται, δαμανος δητες φαύλοι, καὶ οὓς ἡ προσενώσα αὐτῶν δύναμες δοκεῖ θεός είναι δέ μέγιστος. » Taῦta δὲ οἱ Πορφύριος πάντα τούτον ἴστορει τὸν τρόπον.

populus ». Sed hactenus istum Porphyrii de sacrifi- ciis **171** locum, ad improbitatem dæmonum coarguendam persequi simus. Nunc vero audi sis, quemadmodum ab iisdem preterea plerosque mortaliū varia et multiplice formarum larvarumque specie clam in errorem ac fraudem impelli, citate sepius opere *De rerum animatarum abstinentia*, idem ipse palam et aperte fateatur. « Bonorum enim, inquit, vultum amantibus, multitudinem inflammans hominum cupiditatibus illientes, summorū ipsi deorum loco haberi censerique volunt. Et quidem eos tantum sit versutia potuisse, ut sapientissimos quoque Graecorum et poetas et philosophos decepterint, quos etiam vulgo errandi causam præbuisse constitetur. Quin etiam asserit, illorum ex præceptis universam prestigiarum artem esse confitam, ab illis omnes voluptatis illecebras in hominum vitam profluxisse, eodem, improbi dæmones cum sint, divinitatem affectare, adeoque principem eorum virtutem maximum Nam men videri. » Quæ omnia Porphyrius hunc in modum exsequitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Tίς δὲ τρόπος τῆς δαιμονικῆς διεργατας.

« Οοαι δὲ φυχαλ (45) τοῦ συνεχοῦς πνεύματος τὸν κρετούσιν, ἀλλ' οὓς τὸ πολὺ κεκράτηνται, διὰ τούτο δύονται τε καὶ φέρονται λιαν, ὅταν αἱ τοῦ πνεύματος ὄργαι τε καὶ ἐπιθυμιαι τὴν δρμήῃ λέωνται. Αὗται δὲ οἱ φυχαλ δαιμones μὲν καὶ αὐται, κακοεργοὶ δὲ ἀνεκτότως λέγονται, καὶ εἰσὶ οἱ σύμπαντες οὗτοι τε, καὶ οἱ τῆς ἱερατείας δυνάμεως (46) ἀδράτοι τε, καὶ τελείων διατάσθησοι αἰσθήσεσιν ἀνθρωπίναις. Οὐ γάρ στερεὸν σῶμα περιβέλλεται, οὐδὲ μορφὴν πάντας μίαν, ἀλλ' ἐν σχήμασι πλείσιον (47). ἔκτυπτομεναι δὲ καὶ χαρακτηρίζουσι τὸ πνεύματα αὐτῶν αἱ μορφαὶ, τοτὲ μὲν ἀπορίανονται, τοτὲ δὲ ἀφενεῖ εἰσὶν ἁντοτε δὲ καὶ μεταβολουσι τὰς μορφὰς, οἵ γε κέρους. Τὸ δὲ πνεύμα, ἢ μὲν ἐστι σωματικὸν, παθητικὸν ἐστι καὶ φεβρότον τὸ δὲ ὄντο (48) τῶν φυχῶν αὐτῶν δεδάσθαι, ὅτε τὸ εἶδος αὐτῶν διαμενεῖ πλειν χρόνον, οὐ μήν ἐστιν αἰώνιον· (καὶ γάρ ἀποφέρειν αὐτοῦ τι συνεχῶς εἰσὶ καὶ τρέπεσθαι [49]). Ἐν συμμετρίᾳ μὲν οὖν τὰ τοῦ ἀγάθων (50) ὡς καὶ τὰ σώματα τῶν φυτιμένων τῶν δὲ κακοποιῶν ἀσύμμετρα. Οἱ πλέον (51) τῷ παθητικῷ νέμονται τὸν περγίσιον τόπον, οὐδὲν δὲ τι (52) τῶν κακῶν οὐκ ἀπεγκρίνοις δρμόν. Βίσιον γάρ δῆλος καὶ ὑπουλον ἔχοντες ἥδος, ἐστερημένον τε (53) τῆς ἀπὸ τοῦ κρετίτονος φυσικῆς εὐδαιμονίας, σφροδεῖς καὶ αἰφνιδίους, οἷον ἀνέρας, ὃς τὸ πολὺ ποιοῦσαι τὰς ἐμπτώσεις· τῇ μὲν λαθάνειν περόμενος, πή δὲ φιαζόμενος. » Καὶ τέτης ἐπιλέγεται Taῦta δὲ (54) καὶ τὰ δρόμοια ποιοῦσι, μεταστῆσαι

D tur enim πνεῦμα, cuius ex temperatione ac symmetria corporum etiam temperatio et symmetria consuetatur.

(51) *Οἱ κλέοντες,* recte ; non ut excus. οὐ, quod miras offundit huius loco tenebras.

(52) *Οὐδέτερος δὲ τι.* Hinc etiam excusum corrigere, qui legi οὐδὲν οὖν, tanquam initium aliquod esset novæ periodi.

(53) *Ἐστερημένοι τε,* etc. Excusus opportune mutuant hic rependet vicem ; legit enim, ut videtur, optime, ἐστερημένον ταῦς φυλακῆς, τῆς ἀπὸ τοῦ κρετίτονος δαιμονίου. Manuscriptus uterque lectio nem eamdem tuerit, nisi quod δαιμονίας pro δαιμονίον sufficit. Utramvis sequare, gemina sententia est. Consulte hic, si placet, Porphyrianum interpretationem.

(54) *Taῦta δὲ.* Porphyri., p. 199 nov. edit. ista pertexit. Dæmonum autem artes intelligit, qnibua si agerent, ut ab hominibus iudicem omniuno et malo-

ἥρας θείοντες ἀπὸ τῆς ὁρῆς ἑνοίας τῶν θεῶν, καὶ ἔπειτα διπλάσιοι. Πᾶσι γάρ τοις οὐτως ἀνομόλογος καὶ ἀκαταλλήλως γνωμένος εἴτε χαίρουσι, καὶ ὅπερ ὑποδύντες τὰ τῶν ἀλλων θεῶν πρόσωπα, τῆς ἡμετέρας ἀδικίας ἀπολαύουσι, προστατιζόμενοι (55) τὰ πλήθη. Διὰ τοι τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀθρώπων ἕκκαλειν ἔρωτας καὶ πόθους πλούτους, καὶ δυνατεῶν καὶ ἡδονῶν, κενοδόξεις τε αὕτη ἐξ ὧν στάσις καὶ πόλεμοι φύονται, καὶ τὰ συγγενῆ τούτων. Τὸ δὲ πάντων δεινότατον, ἐπανοδαίνουσιν ἄπο τῶνδες, καὶ τὰ δμοις ἀναπτεῖνται καὶ περὶ τῶν μεγίστων θεῶν, μέχρι τοῦ καὶ τὸν ἀριστὸν θεὸν τούτοις τοῖς ἰγλήμασιν ὑπάγειν ὡς δὴ καὶ τεταράρχαι (56) φασὶ τοὺς· δύο καὶ κάτω. Πεπόνθαι δὲ τοῦτο οὐδὲ ιδώται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν τὸν φιλοσοφικὸν διατριβῶντων οὐδὲ λίγον. Η δὲ αἰτία δὲ ἀλλήλων γέγονε. Καὶ γάρ τῶν, φιλοσοφῶντων οἱ μὴ ἀποστάντες τῆς κοινῆς φορᾶς εἰς τὰ αὐτὰ τοῖς πλήθεσι συνέβησαν. Καὶ πάλιν αὖτε τὴν τάχηθη, σύμφωνα ταῖς αὐτῶν δόξαις παρὰ τῶν δικούσιων σοφῶν ἀκούοντας, ἐπερβοῶντι φρονεῖν έτι μᾶλλον περὶ τῶν θεῶν τὰ τοιάτια. Τὸ μὲν γάρ ποιητικὸν καὶ προσεξίκαντον τὰς ὑπόθεσίες τῶν ἀνθρώπων, τῷ χρῆσθαι φράσαι πρὸς ἔκπληκτον καὶ γοντεῖν τοποτεμένην, καὶ λίγοις περὶ τὸν ἀσύντατόν τοντον πεποιημένην (57). Δέοντες δὲ τὸν θερμότητος, ὡς φησι Πλάτων, τὸ φύγεν, ἀλλὰ τοῦ ἀναντίου· οὐδὲ φυλαρχήτος τὸ θερμάνειν, ἀλλὰ τοῦ ἀναντίου· οὐδὲς οὐδὲ τοῦ μακάρου τὸ βλάπτειν. Δικαιάσαντον δὲ ποὺς φύει πάντων τὸ θεῖον ἀπὸ αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ θεοῦ. Οὐδούντων ἀποτελῆσθαι δὲ ταύτην τὴν δύναμιν καὶ μοίραν τῶν ἀγαθῶντερῶν δαιμόνων. Η γάρ βλάπτειν περικυλά τε καὶ βουλομένην ἐναντία τῇ ἀγαθοεργῷ· τὰ δὲ ἐναντία περὶ τὸ αὐτὸν δὲν ποτε γένονται. Καὶ αὐτίς· Αἰδί μέντοι (58) τῶν ἐναντίων καὶ ἡ πάσης γονείας ἀπετελεῖται· τούτους γάρ μάλιστα, καὶ τὸν προστοτάτων ἀπότολμον τοπιστὸν οἱ τὰς κακὰς διὰ τῶν γονείων διαπραττόμενοι. Στήριξ γάρ εἰσι πάστοις φαντασίαις, καὶ ἀπάτησαι λειποῦ διὰ τῆς τερατομοργίας. Αἰδί τούτων (59) φύεται καὶ ἔρωτικὰ κατασκευάζουσιν οἱ χακοδαμοίς· πάστα γάρ ἀκολοτεῖ, καὶ πλούσια ἀλπίς καὶ δόξης, δὲ τούτων, καὶ μάλιστα ἡ ἀπάτη. Τὸ γάρ φεύδος τούτος οἰκεῖτον· βούλονται γάρ εἶναι θεοί, καὶ ἡ προστοτάτηα δύναμις δοκεῖν θεός εἶναι διάμεστος. Οὐτοὶ οἱ γείροντες λοιπόν τε κνίσσοντες, δὲ ἐν αὐτοῖς τὸ πνευματικὸν πανεύτερον καὶ σωματικὸν πανεύτερον. Ζῆται γάρ τοῦτο ἀπόρος καὶ ἀναθυμίασσες, ποικίλως διὰ τῶν ποικίλων, καὶ

rum et honorum auctores haberentur, itaque facilius divinitatis opinionem impetrarent. Ceterum quidquid eo loco philosophetur Porphyrius, vere ac pie creditur, hujus vita calamitatem divinæ provisio[n]es non permittent modo, sed etiam ut plurimum inferenti, atque has scelerum nositorum p[ro]nes experti esse tribuendas.

(55) *Προστατιζόμενοι*, etc. Adi. Euseb. nostrum l. iv *De Demonis.*, c. 9. ubi de Luciferō gemina philosophatur, quem gravia licet omnia gentilium interminatum, potentiorē deinde ad eas subigenitatis voluntatis illecebrare excogitasse demonstrat.

(56) Φ δὴ καὶ τεταράρχαι, etc. Porphyri., δὴ

A cupiditatis explendæ causa libertius frequentius que versatur, nihil plane sceleris est, quod moliri non soleat. Nam quod impotenti admodum ac subdolo ingenio sit, quodque melioris ac divinioris dæmonis providentia caret, vehementes ac repentinus ut plurimum impetus habet insidiisque persimiles, partim ut facilius lateat, partim ut vi, quod sibi propositum est, extorqueat. » Et paucis interjectis: Atque his, inquit, aliisque similibus machinandis hoc sequuntur, ut nos a recta sanaque de diis opinione dimotos ad sese traducant. Nam cum istis omnibus, in quibus nihil cohærentis et consentanei sit, præcipue delectentur, tum vero quasi aliorum deorum induit personam, vecordia fruuntur nostra, hocque veluti lenocinio multitudinem illiciunt, dum hominum cupiditates inflammati, partim amoribus, partim deditiarum, imperiorum, voluptatum appetentia, partim denique æstu inanis glorie: unde seditiones, bella, atque id genus catena nasci solent. Quodque omnium longe indignissimum est, gradum ex his porro faciunt, ac similia facile de summis quoque diis persuadent, usque eo, ut Deum etiam optimum isdem criminibus probisque subiungant: quo uno præsertim omnia sursum ac deorsum acta confusaque esse aiunt. Enimvero non idiotas modo, sed etiam philosophorum non paucos hic morbus invasit; atque ita quidem, ut sibi mutuo errandi occasionem preberent. Nam ut qui ex philosophia sese minus communi ab æstu subducerent, in eamdem cum imperita multitudine sentientiam opinionemque descendente: sie multitudine rursus, cum ex iis, qui sapientes habeantur, cogitationibus suis consentaneas disputationes audiret, haustum semel de diis errorem magis in dies magisque confirmabat. Siquidem poesis ipsa quoque novis hominum opiniones facibus accedebat, cum dictione ad admirationem prestigiasque comparata, nec ad titillando modo permulcendosque sensus, verum etiam ad fidem rerum, qua verisimilitudinem prorsus omnem excluderent, faciendam potentissima uteretur. Sed verum profecto erat, hoc sibi constanter in animum inducere, nec a bono detrimenti, nec a malo adjumenti quidquam proficiens posse. Ut enim, quod ait Plato, nec frigescere caloris est, sed contrarii; nec frigoris calcare, 173 sed contrarii; sic neque nocere, justi esse potest. Deus autem certa natura sua res omnes æquitate ac justitia superat, aliqui ne Deus

B καὶ τετάραχται, φαστ, πάντες δύο κάτω. Vitiosissimum quidem est δὲ δὴ, at sequentia magis placent hoc sensu; quo quidem, omnia, quod siunt, sursum ac deorsum acta sunt, atque confusa.

(57) *Πεποιημένην*. Non dubito quin legendum sit, quomodo Porphyrius, δυναμένη.

(58) Διὰ μέρτοι. Porphyri., p. 203.

(59) Διὰ τούτων. Maleficorum, an dæmonum? Si maleficorum, οἱ χακοδαμοίς sunt mali dæmones; siin dæmonum, οἱ χακοδαμοίς miseri erunt. Sane his in rebus mutuam sibi δæmones et malefici operam navant.

quidem easet. Quare vim istam, atque has nocendi partes a benignis ac beneficis dæmonibus removere omnino decet. Quod enim ad nocendum tam a natura, quam a voluntate comparatum sit, id enim benefico pugnare necesse est: contraria autem pugnantibus rebus nulla esse potest circa unum idemque consensio. » Et rursus. « Infestorum, inquit, dæmonum artibus genus omne præstigiarium efficitur: illosque propterea, illorumque principem malefici homines maxime venerantur. Quippe abundant enim isti vanis fletisque rerum imaginibus, eoque ad concinnandas insolentibus machinis fallacias aptissimi sunt. Horum igitur opera, amatiorias illecebras nefarii dæmones moluntur: a quibus scilicet cum impotenti voluptatum, spesque divitiarum et gloriæ profiscitur, tum in primis dolii fraudisque omnis artificium. Horum enim proprium mendacium est, cum et omnes dii esse velint, et princeps eorum virtus summi Numinis existimationem affectet. Illi enimvero sunt, qui et libationibus et nido carnium delectantur, quo utroque spirituum corporumque genus saginatur. Vitam enim ut vaporibus exhalationibusque sustentat, idque modo pro eorum diversitate diverso, ita vires sanguinis carniumque nido confirmat. Sic igitur istos ingenue constientes audivimus, præceptis hominum de improbis dæmonibus, perinde ac si dii bonique forent, opiniones vehementius non a Græcis modo poetis accessas fuisse, verum etiam ab iis qui philosophia studia professi, sequiore ac propensiore erga deos anima viderentur, utpote qui non diis ipsis quoque, sed improbis dæmonibus colendis, præcipitent in errorem suum multitudinem egerint. Enim vero disertis verbis Porphyrius fatetur, illam cum ex iis, qui sapientes habebantur, cogitationibus suis consentaneas disputationes audiret, in sua de nefariis dæmonibus sic tanquam de diis opinione magis in dies magisque confirmatam esse. Atque hæc non auctoritate sane testimonioque nostrorum arguantur, sed ipsorum qui res suas penitus, ac longe quam nos certius enucleatusque pviderant. Siquidem ille ipse scriptor, qui non perfunctorie ac leviter fuerat in ea, qua vulgo latebat, superstitione versatus, improbos dæmones asserit deos esse velle, bonorumque apud homines existimationem expetere; ac virtutem eorum principem summi Numinis famam et nomen ambire.

174 Quænam porro sit virtus illa princeps, idem ipse declarat, improborum dæmonum principes Serapin atque Hecaten esse dicens, cum Beelzebub iis omnibus præesse Scriptura divina testetur. Audi vero præterea, quemadmodum hac de re in suis de hausta ex oraculis philosophia libris disserat.

CAPUT XXXIII.

De improbis dæmonibus, et quinam sint eorum principes: quodque omnium animalium specie homines agrediantur.

« Improbos dæmones, inquit, Sarapi subditos esse haud temere suspicamur: quippe banc ad opinionem non ejus tantum symbolis et insignibus adducti, sed etiam quod quæcumque vim eos vel conciliandi babent vel averruncandi, ad Plutonem omnia referuntur, quemadmodum libro primo ostendimus. Atqui idem prorsus qui Pluto deus iste est, eoque maxime dæmonibus imperat, certaque sym-

δηναμοῦται ταῖς ἐκ τῶν αἰμάτων καὶ σαρκὸν θυσίαις (60). Διὰ δὴ τούτων ἀκηδόμεν ὄμοιογούντων, διὰ μὴ μόνον οἱ παρ' Ἑλλαῖς ποιεῖται προσεξέκαυσαν τὰς ὑπὸλιθεῖς τῶν ἀνθρώπων, τὰς περὶ τῶν φαύλων δαιμόνων ὡς περὶ θεῶν καὶ ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ διετριβόντων οἱ περὶ θεῶν δοκοῦντες σπουδαῖος ἔχειν, οἱ καὶ αὐτοὶ οὐ θεοὺς, ἀλλὰ πονηροὶς δαιμόνις περιέποντες, τὰ πλήθη καὶ τοὺς δῆμος εἰς τὴν οἰκείαν πλάνη ἐξερχομένασ. Θρησκεῖται γοῦν σαρῆς δ λόγος, ὡς ἔπειτα παρὰ τὸν δοκοῦνταν σφῶν ἀκούοντα περὶ θεῶν τὰ πλήθη σύμφωνα ταῖς αὐτῶν δέξαις, ἐπεφρόνηθε φρονεῖν εἶται μᾶλλον, ὡς περὶ θεῶν, περὶ τῶν μοχθηρῶν δαιμόνων. Καὶ ταῦτα όπου δὲ ἡμῶν κατηγορεῖται, ἀλλ' ὑπὸ αὐτῶν τῶν ἀριθμέστατα τὰ οἰκεία μᾶλλον ἢ ἡμεῖς εἰδότων. «Ο γέ τοι αὐτὸς συγγραφεῖς, οὐ παρέργως μαλισχας τῇ τούς πολλοὺς λανθανόντας δειπναίμοντες, ἡστὸς τούς πονηροὺς δαιμόνις βούλεσθαι εἶναι θεοὺς, καὶ ἀγαθῶν δέξαις ἔχειν παρὰ ἀνθρώπους, ἢ τε προεστῶτα (61) αὐτῶν δύναμις δοκεῖ Θεὸς εἶναι δέ μέγιστος.

Idque modo pro eorum diversitate diverso, ita vires sanguinis carniumque nido confirmat. Sic igitur istos ingenue constientes audivimus, præceptis hominum de improbis dæmonibus, perinde ac si dii bonique forent, opiniones vehementius non a Græcis modo poetis accessas fuisse, verum etiam ab iis qui philosophia studia professi, sequiore ac propensiore erga deos anima viderentur, utpote qui non diis ipsis quoque, sed improbis dæmonibus colendis, præcipitent in errorem suum multitudinem egerint. Enim vero disertis verbis Porphyrius fatetur, illam cum ex iis, qui sapientes habebantur, cogitationibus suis consentaneas disputationes audiret, in sua de nefariis dæmonibus sic tanquam de diis opinione magis in dies magisque confirmatam esse. Atque hæc non auctoritate sane testimonioque nostrorum arguantur, sed ipsorum qui res suas penitus, ac longe quam nos certius enucleatusque pviderant. Siquidem ille ipse scriptor, qui non perfunctorie ac leviter fuerat in ea, qua vulgo latebat, superstitione versatus, improbos dæmones asserit deos esse velle, bonorumque apud homines existimationem expetere; ac virtutem eorum principem summi Numinis famam et nomen ambire.

Tίς οὖν ἔπειτα ἡ προεστῶσα αὐτῶν τυγχάνει δύναμις, ὁ αὐτὸς πάλιν διασφῆσι, τοὺς δρχοντας τῶν πονηρῶν δαιμόνων λέγων εἶναι τὸν Σάραπαν καὶ τὴν Ἐκάρην (62). «Η δὲ δεῖλα Γραφὴ, τὸν Βελζεβοῦ. Ἀκούει δ', δπως καὶ περὶ τούτου γράψει ἐν τοῖς περὶ τῆς ἁγίας φιλοσοφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤ.

Περὶ τῶν πονηρῶν δαιμόνων, καὶ τίνες εἰσὶν αὐτῶν οἱ δρχοντες· καὶ διὰ πάσι ζώοις δρμούμενοι οἱ πονηροὶ δαιμονοὶ προσίσται τοῖς δρώσιοις.

«Τοῖς δὲ πονηροῖς δαιμονοῖσιν εἰλήπται ὅδε ἐκ τῶν συμβόλων μόνον ἀπαιτεῖσθεντες, ἀλλ' διὰ τὰ μειλιγματα καὶ τὰ τούτων ἀποτρέπαντα πρὸς τὸν Πλούτωνα γίνεται, ὡς ἐν τῷ πρέτῳ ἐδεικνύμενον. Οἱ αὐτὸς δὲ τῷ Πλούτωνι δέδεινται, καὶ διὰ τούτου μάλιστα δαιμόνων δρχῶν, καὶ σύμβολα διδοὺς πρὸς τὴν τούτων Εἰλιν. Οὗτος γοῦν καὶ τοῖς ιεραῖς ἐδήλωσεν, ὡς πάσι ζώοις δρμούμενοι προσίσται τοῖς

(60) Θυσίαις. Porphy., xviii. 1, quod malui.

(61) Η τε προεστῶσα. Dehinc, opinor, τὴν τε πρεστατῶν αὐτῶν δύναμιν δοκεῖ Θεὸς εἶναι τὸν μέγιστον· πρεστοῖς enim, φησὶ τοὺς πονηρούς, etc.

(62) Σάραπαν καὶ τὴν Ἐκάρην. Supra p. 426, c. 11, solus Hecates meminit. De Serapide Porphyrius initio tituli sequentis. De Hecate vero pagina sequenti.

ἀνθρώπους· διεν καὶ παρ' Ἀιγυπτίοις, καὶ παρὰ Φο-
νῖξ, καὶ διῶς παρὰ τοῖς τὰ θεῖα σφροῖς ἢ μάντεσσιν ἐν
τοῖς λερός ἐπιφέρονται, καὶ ζῶα προσουδίζεται·
πρὸ τῆς θρησκείας τῶν θεῶν· ἔξελανθρωπα τῶν λε-
ρῶν τούτους διὰ τοῦ δούναι πνεῦμα ἢ αἷμα ζῶντα,
καὶ διὰ τῆς τοῦ δέρος πληγῆς, ήνα, τούτων ἀπειδόν-
των, παρουσία τοῦ θεοῦ γένηται. Καὶ οἶος δὲ πᾶς
μετόποιος, καὶ διὰ τοῦτο προκαθαρίσονται καὶ ἐκβάλλονται
τούτους· διαν θεῖν κατακαλῶν. Καὶ τὰ σώματα
τούτων μετὰ ἀπὸ τούτων καὶ γάρ μάλιστα ταῖς πονη-
τροφαῖς χαίρουσι. Σιτουμένων γάρ ἡμῖν προσιστο-
καὶ προσιζάνουσι τῷ σώματι, καὶ διὰ τοῦτο αἱ
ἄγνεναι, οὐ διὰ τοὺς θεοὺς προηγουμένων, ἀλλὰ τὸν
οὐτοῦ μόνον προστοτοῦσσαν. Μάλιστα δὲ αἴματι χαίρουσι καὶ
ταῖς ἀκαθαρσίαις, καὶ ἀπολαύουσι τούτων εἰσθί-
νοτες τοῖς χρωμένοις. «Οῶς γάρ ἡ ἐπίτασις
τῆς πρός τι ἐπιθυμίας καὶ ἡ τοῦ πνεύματος
τῆς ὄρεξεως ἀρμῇ ἀλλαχθέν οὐ σφρόνεται ἢ ἐκ
τῆς τούτων παρουσίας, οὐ καὶ εἰς ἀσθματος φθόγγους
καὶ φύσας ἀναγκάζονται τοὺς ἀνθρώπους ἐμπίπτειν
διὰ τὴν συναπολαύσασι τῆς μετ' αὐτῶν γινομένης.
Όπου γάρ πνεύματος πλείονος ὑπήκη, ἡ τῆς γαστρὸς
ἢ ἥδυπαθείας πεπληρωμένης, ἢ τῆς προσθυμίας δι-
τὸν ἕδοντος ἐπιφυσώσθη, καὶ ποιὸν τὸ ἔξενθεν
σπάντως, ἐκεὶ παρουσία τῶν τοιούτων πνευμάτων τοι
δηλούσθω. Ἄχρι τούτων τολμεῖ φύσις ἀνθρώπου εύ-
ρεται τὰς περὶ αὐτῆς συνεπόσας παγίδας· καὶ
τῷρ δὲ θεῖον εἰσκριθεῖ, πολυταλαΐζεται τὸ
πνεῦμα· Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν πονητῶν διαμά-
νων, ὃν φησιν ἄρχοντα εἶναι τὸν Σάραπιν· καὶ τὴν
Ἐκάτην δὲ τούτων ἀργετὸν διὰ τὸν δεδάσκει, λέγων
οὕτως· «Μή ποτε οὗτοι εἰσιν, ὃν ἀρχεῖ δὲ Σάραπις,
καὶ διὰ τούτων ἡ σύμβολον δὲ τρικάρηνος κύων,
τοιάστας· διὰ τοὺς τροιούς, οὐδατι, τῇ· τῇ·
διάρι τονῆρος δαίμονας; οὐδὲ καταπάνει δὲ θεῖος, δὲ
ἴκυον ἵππον κέρα. Ἀρχεῖ δὲ αὐτῶν καὶ ἡ Ἐκάτη (63),
ἣ συνέχουσα τὸ τρίτονον. » Καὶ πάλιν φησιν·
«Ἐν χρονήριον ἔτι παραβεῖ, διπερ αὐτὴ ἡ Ἐκάτη
τεποιηται, καταπάνω τὸν περὶ ταῦτης λόγον.

sic tamen ut iisdem Hecaten etiam imperare deceat
sunt, in quos Sarapis obtinet principatum, quorum
improbos dæmoni, qui tribus in elementis, aqua, terra et aere versatur? quos utique Deus ille, cuius
in potestate sunt, sisit et cohibet. Ceterum iisdem etiam imperat Hecate, cuius videlicet numine tri-
plex istud elementum continetur. » Ac rursus: «Instituta, inquit, de Hecate disputationi. finem im-
ponam, si modo uium hoc præterea ejusdem responsum addidero.

*Hō̄ ἔτι εἰμι κύριον πολυθρόνατος, οὐρανόφορος, D Illa ego celestis varia sub imagine virgo.
Ταινῶπις, τριάρηρος, ἀσητής, χρυσοβέλευτος, Taurina, atque triceps, immixta, et aura vibrans
Φοῖβος δὲ αἰεροτεχνής (64), φωεισμένος οὐρανό-*

[θύμα]

*Τριστοῖχον ρύσεων συνθήματα τριπάνα φέροντα·
Αἰθέρι μὲν πυροδεσσούς έκεισθέντοι εἰδώλοις,
Πύρα δὲ δρυστοῖσι τροχόδαστοι ἀμφικάθημα.*

* Ιτ. αὐτήν. b γρ. τοῦτο αὐτῶν.

(63) Καὶ ἡ Ἐκάτη. Huc pertinuerit illa Herodiū,
quibus præcipuum Hecatae honorem ab Iove habi-
tum ostendit, a vers. 441 Theogon.:

Οὐ δὲ υποκυσσαμένη Ἐκάτη τέκε τὴν περὶ

[πάντων]

Ζεὺς Κρονίδης τίμησε, πόρει δὲ οἱ ἀγαλατάδαι δύο·
Νομίσας ἔχειν γαῖας τε καὶ ἀτρυπτόνιον θαλάσσην.
Οὐ δέ καὶ ἀστερόδετος οὐδὲ οὐρανοῦ ἔμφορε τίμης,

A bona tribuit, quibus averti depellique possint. Ac suis quidem supplicibus aperuit, quo pacto animantium illi formant ac speciem mentiti homines conveirent: quo factum ut ab Ægyptiis ac Phœniciebus, et universo ab omnibus religionum peritis, et locis in templis disrupti, et animantes ad pavimentum, antequam deorum sacris operentur, allidi soleant: itaque dæmones a sacerdotibus partim spiriti, partim animalium sanguine, partim aeris ipsius percussione abiguntur, ut iis electis praesens Deus interesse velit. Plenæ siquidem eorum sunt aedes universæ, quas ante propterca ipsi ciciendi expiant, quoties dii supplicati sunt. Quinetiam eorumdem plena sunt corpora, quod certo quadam ciborum genere præcipue delectentur. Itaque accum-
bentibus nobis non accedunt ipsis modo, sed etiam nostrum ad corpus adhærescent; qua causa est, quomodo rem iustificationes adhiberi consueverint, non utique propter deos potissimum, sed potius ut dæ-
mones recedere atque alio migrare cogantur. Cæterum sanguine præsertim sordibusque capiuntur, quibus ut frui liceat, in eorum, qui rebus istis utentur, sese corpus inserviant. Nullus cuius omnino motus existit cupiditatis vehementior, nullus in Spiritu

175 appetitionis impetus, qui aliunde quam ex eorum praesentia incitetur. Itaque homines ab iis in obscuris aliquando sones flauisque coguntur incidere, quod eadem ipsis quoque delectatione perfruantur. Ubi enim abundat spiritus, sive quod eo venter ob acriorem delectationis sensum impletatur, sive quod ardor ipse atque æstus propter volupたis vehementiam efficit simul interiore, simulque exteriorem densius copiosiusque ducat; ibi continuo spiritus illos praescutus esse judicare certo possit. Atque haec humanae naturae laqueos in se uecti solitos investigare fas est: tum enim vel maxime augeri spiritus ipse consuevit, cum in Deum curiosus ac propius inquiritur. » Hæc ille de improbis dæmonibus, quorum principem Sarapin esse ait; hunc in modum: « Num forte, inquit, dæmones illi propterea symbolum sit triceps ille cauis, hoc est istud elementum continentur. » Ac rursus: « Instituta, inquit, de Hecate disputationi. finem im-
ponam, si modo uium hoc præterea ejusdem responsum addidero.

Taurina, atque triceps, immixta, et aura vibrans

Spicula, naturamque expers Diana, simulque

Fax Lucina horumque; cuius tria symbola, mundi

Tertia elementa notant: ardenter aethera formis

Exibeo: passim candentibus aero bigis.

'Ἄθαράτους τε θεοῖς τετραπλένη δοτε μάλιστα...
quibus eam omni dominiu generi et conditioni
præesse demonstrat.

(64) Ἀιεροτεχνής. Veri, naturamque expers,
quasi legerem atque rotexnή, vel ἀτερότεχνος, quod
tamen utriusque rarium est: ἀπαρωδὸν et ἀπερ-
λεχτὸν longe frequentiora. Ac fortassis ἀπειροτεχνή;
pro ἀπειροτεχνή legi possit.

*Insideo : terraque regis tenebrosa meorum
Turba canum.*

Hos autem canes improbos illos esse dæmones idem nuctor manifeste declarat, « de quibus, inquit, dicens paulo ante desimius. » Nos autem hic etiam gradu fixo, pluribus age deinceps, quotquot a plerisque omnibus deorum loco et nomine colebantur, nefarios vere dæmones, ac nullius plane boni auctores esse confirmemus.

Α Γαῖα δὲ ἐμῶν * σκυλίδων θυσιερῶν (β4*) τέρος ἡγιούχειν. »

Οἵς ἐπιλέγεις δὲ συγγραφεῖς αὐτῷ, τίνες οἱ σκύλαικες δέις οἱ πονηροὶ δαίμονες, « περὶ ὧν δρῦς πεπάνθηται λέγοντες. » Τοσάντα μὲν δή καὶ ταῦτα. Περὶ δὲ τοὺς δαίμονας εἶναι πονηροὺς ἀληθῶς, ἀλλ' οὐδὲν ἀγαθὸν ἐπαγομένους, τοὺς παρὰ τοῖς πολλοῖς θεολογιμένους, φέρε δέις μᾶλλον διὰ πλειώνων κρατοῦμεν.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER QUINTUS.

176 QUINTI LIBRI CAPITA.

1. Iterum probatur, multorum populorum vaticinia et oracula improborum dæmonum propria fuisse: quæ omnia post evangelicam Servatoris nostri doctrinam sublata defecerint.
2. Quenam dæmonum imposturæ ratio fuerit.
3. Varias ac multiplices Graecorum adversus deos superstitionis sectas fuisse.
4. Quidquid vaticinorum atque oraculorum apud gentes fuit, improborum dæmonum opus fuisse.
5. Latentes dæmonum historias fabulosas non secus ac de diis narrationibus contineri.
6. Mortem illos ipsos conciscere, qui boni ad illas dæmones appellantur.
7. Quam amatoris voluptatibus dæmones obnoxii sint, et quibus quisque delectetur.
8. Maleficis et cantionibus quibusdam cum deduci deos, tnm etiam ad hominum voluntati obsequendum inicitos fieri ac repugnantes adiungi.
9. Eosdem ne redire quidem per se se posse.
10. Quibus artibus egregia numina præstigiatoribus subjiciantur.
11. Dæmones ipsos, qui deorum loco habeantur, quo superstitionis ritu secum 177 agi vellet, homines docuisse.
12. Eosdem magicarum artium, quibus simulacra confarentur, doctores fuisse.
13. Ipsas quoque simulacrorum figuræ ab illis delineatas fuisse.
14. Eosdem ad magicam artem impellere.
15. Eosdem inanima quoque materia defectori.
16. De oraculorum defectione Apollinem ipsum cecidisse.
17. De interitu dæmonum, quos deorum loco venerantur.
18. De oraculis priscorum Graecorum prædicatione celebratis.
19. Adversus Apollinem, quod septem adolescentes puellasque totidem in Cretam jugulando militi juserit.
20. Pluribus Apollinem responsorum ambiguitate mortis causam fuisse.
21. Eumdem Apollinem responsi ambiguitate causam fuisse, cur imperio suo Cræsus exciderit.

* Ιτ. γαῖαν ἔμ.

(β4*) Στροφερῶν. Malim θυσιερῶν.

B ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΧΕΙ ΤΟ ΠΕΜΠΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α. Εἳς περὶ τοῦ πονηρῶν δαίμονῶν εἴται τὰ περὶ τοῖς πολλοῖς έθεσι μαρτεῖαι καὶ χρηστήριαι καὶ ὡς καθηρηγται πάρται, καὶ ἐκλέκτοις μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰσαγελακήρ διδασκαλίαις.
- β. Τις δὲ τρόπος τῆς δαίμονικῆς ἐνεργειας.
- γ. Οἱ πολιτικῆδεις καὶ πελντρωματικῆδεις η περὶ θεῶν τοῖς Ἑλλησι συνέστησε δευτεραρία.
- δ. Περὶ τοῦ πονηρῶν δαίμονῶν εἴται τὰ παρὰ τοῖς έθεσι μαρτεῖαι καὶ χρηστήριαι.
- ε. Περὶ τοῦ λανθανοντας δαίμονος περιέγενει λεπτολαβας τὰς μυδικὰς ὡς περὶ θεῶν δημητῆσεις.
- ζ. Ως θαύματος ποιητικοὶ είναι οἱ λεγμοίροι αὐτῶν ἀγαθοὶ δαίμονες.
- η. Οἱ καὶ θρωνικαὶ ήδυσθεῖαις ἑκυπερούσται, καὶ ποιοὶ ἔκαστος αὐτῶν χαλεψ.
- η'. Οἱ μαργαρεῖαις καθέλκονται, καὶ παρὰ γνωμηροὶ αἴραγκδορται ταῖς ἀνθρώπιναις βουλαῖς δούλευσι.
- θ. Οἱ εἰδὲ ἀργὲ θαυμῶν αἴραχωρεῖ δύνανται.
- ι. Οὐσιαὶ μεθόδοι οἱ θαυμάσιοι αὐτῶν θεοὶ τοῖς γόνοις ἀναρτάται.
- ια. Οἱ οἱ δαίμονες, οὓς δή θεοὺς ὑπελιγασιεῖ, ἀνθρώπους ἀδιδακταί τοις οἰκείες περιεργαζαν.
- ιβ. Οἱ καὶ τὰ ινδάλματα μαρκῶν αὐτοὶ κατασκευάζειν ἀδιδακτα.
- ιγ. Οἱ καὶ τὰς μορφὰς αὐτῶν τὰς ξόδων αὐτοὶ κατέδεικται.
- ιδ. Οἱ καὶ μαργαρεῖαι προτρέπονται.
- ιε. Οἱ καὶ τὸς ἀρίστους ὑλας φιλούσιν.
- ιε'. Περὶ τῶν ἐκλεκτόποτων χρηστηρῶν ἔχονται αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων.
- ιζ. Περὶ τοῦ καὶ θυσιεροῦ τοὺς δαίμονας, οὓς δὲ οὐδὲ τιμῶσι.
- ιη. Περὶ τῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἑλλησι μητηρούμενων χρηστηρῶν.
- ιθ. Πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα κελεύοντα διὰ ἐπιτάπεδος τε καὶ κύρας σφραγισμούντος ἐκπέμπεσθαι Κορητὸν ὑπὸ Ἀδηραλοῦ.
- ιη'. Ως πολλοὶ θαύματος γέγονεις αἰτίας δὲ Ἀπόλλωνος καὶ τῷ Κροοτῷ τῆς οἰκείας ἀρχῆς ἐκπεσεῖν δι' ἀμφιβόλου χρησμοῦ κατέστη αἰτίας.

* Ιτ. γαῖαν ἔμ.

(β4*) Στροφερῶν. Malim θυσιερῶν.

- καὶ οὐκέτινες διὰ τὸν χρησμὸν παλλότες τοὺς ἀδράτωνταις.
 καὶ Οὐ τῷ τῆς ἀσφαλείας σκότῳ τὴν σφῶν ἄγροις
 αὐτὸν ἐπέλυσαν.
 καὶ Οὐτις μηδὲν ὑπάρχειν ἔρει ταῖς τὸν
 πολέμων σύμμεροις, διὸ ἀμφιβολῶν χρησμῶν
 ἐνοχοῦτο καὶ ἡδεῖν τοὺς πρόσφυγας.
 καὶ Τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους.
 καὶ Τὸν αὐτὸν Κριθίους.
 καὶ Οὐς τοὺς χρυσένες αὐτοῖς ἐξέκαιοι εἰς τὸν
 κατὰ πλάτην πόλεμον.
 καὶ Τὰ περὶ Λυκούρους τοῦ Λακεδαιμονίου ρο-
 μόθετον, ὅτι μὴ θεοῦ δέκι.
 καὶ Οὐτις σπουδαῖων πραγμάτων τοὺς
 χρησμούς ἐχούντες.
 καὶ Οὐτις κοινοῖς καὶ ἀδράτωντοις λογισμοῖς τὰ
 πράκτες συνεργάζειν.
 καὶ Οὐτις καὶ ἀγύρων τὰ πολλὰ παρήνοντι.
 καὶ Οὐτις καὶ τοὺς ποιητὰς, οὐδὲν γιλοσόφου πλον
 δέξιον ἐπιδειπτύρους, κατὰ τὰς τὸν πολλῶν
 δόξας ἀρτών τὸν ἀνθρώπον.
 καὶ Οὐτις καὶ πάνες ἀνδρας καὶ ἀδηπάδες τυμᾶς
 λεωθεῖς τεραπεύειν παρεκτείνοντο.
 καὶ Οὐτις καὶ τοὺς τυράννους ἐκολάκευνον.
 καὶ Οὐτις καὶ τὴν ἀγύνην ὑλῆρη σύβειρα προστά-
 τον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἐτι κερὶ τοῦ κοπτῶν δαιμόνων εἶναι τὰ παρὰ
 τοῖς ἑστοῖς μαρτυρίᾳ καὶ χρηστήρᾳ· καὶ ὃς κα-
 θηρητὰ πάντα καὶ ἐκείνοις μετὰ τὴν τοῦ
 Σωτῆρος ἡμῶν εὐτελεῖται.

Ἔκανα μὲν καὶ τὰ προπατατεῖντα συστῆσαι. Ἡν,
 ὅτι μὴ θεοί, μηδὲ ἄγαθοι δαιμόνοι, πᾶν δὲ τούναντίον
 ὑπῆρχον οἱ παρὰ τοῖς θεοῖς, κατὰ τε πάλιες καὶ χώ-
 ρας ὡς θεοὶ τετιμημένοι· οὐ λυτεῖ δὲ οἱ περιουσίας
 τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν έτι μαζίν βεβάντασθαι, πλεοντοί^B
 καὶ διψιστέρους ἀλέγχους τῆς τούτων ἀποβελέως,
 τὴν δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας
 προκενθεῖσαν διπάσιν ἀνθρώποις ἐλευθερίαν
 τὸν πάλιν κακῶν ἐκφεινούσης. "Ἄκουε τοιγαροῦν εὐ-
 τῶν Ἑλλήνων ὄμολογούντων ἐκλεκτεῖναν αὐτῶν τὰ
 χρηστήρια, οὐδὲ δλλοτές (65) ποτε εἰς αἰώνος ή κατὰ
 τοὺς χρόνους τῆς αντηρίου καὶ εὐαγγελικῆς διδασκαλίας,
 τὴν ἑνὸς (66) θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ πλα-
 τυνθεῖσης ἐν γῇ, φωτὶς δίκην πάσιν ἀνθρώποις ἀνα-
 τείλαστε. Αὐτίκα γοῦν μάλιστα δύον, οὐδέπω παραστη-
 σμεν, ὡς ἀρά μετὰ τὴν ἐπιφύνειν αὐτοῦ καὶ θάνα-
 τον τῶν δαιμόνων ἴστορήθηται διαλείπασιν. "Ηδη δὲ καὶ
 πρότερον ἀποδέειται, ὅτι δὴ παῦλαν κακῶν οὐδὲ
 διλοτί παντόπερον ἡ μετὰ τὴν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας
 ἐλήφασιν αἱ παρὰ πάσι τοῖς θεοῖς νένεσταις ὡρῶς καὶ
 ἀνηλεῖς ἀπειλούμενα τοποῖν ἀνθρωποθεσιαῖς. Οἵτινες
 τοῦ παρόντος προσθεῖνται καὶ λόγοι, ὅτι μὴ μόνον εἰς τελευ-
 τὴν τῶν δαιμονικῆς ἀπόσθη διειδαιμονίας, ἀλλὰ καὶ τὰ
 τῆς τῶν θεῶν πολυσφράγας. Σχεδὸν γάρ κατὰ πάσαν
 πόλιν καὶ κώμην βασιλεῖς καὶ τυράννους, τοπάρχες

(65) Οὐδέ δλλοτε. Rectius videtur, οὐκ δλλοτε, οὐδὲ μικρούστερο.

(66) Τὴν ἑνὸς. Idem, τοῦ ἑνὸς. Alter vero locum integrum ita legit: Τοῦ ἑνὸς θεοῦ. Τοῦ παμβασιλέως καὶ δημοσιογράφων τῶν διων θεῶν γνωστῶν, φωτὸς δίκην, εἰτ. Licet ad marginem reposita sint post ἑνὸς θεοῦ, illa ipsa verba, quae in excuso leguntur, καὶ

- A 22. Quemadmodum eos, a quibus consulebantur, il-
 ludentes, responsis suis in fraudem impellerent.
 23. Eosdem oratione obscuræ tenebris ignoravitiam
 suam occultare solitos.
 24. Cum nihil bellorum temporibus opus ferre pos-
 sent, suos ab iis clientes fuisse responsorum ambi-
 gitate delusos.
 25. Reponsum Lacedæmoniis editum.
 26. Hisponum Cnidis editum.
 27. Eos, a quibus consulebantur, in mutua bella in-
 flammatos fuisse.
 28. Quæ de Lycuri Lacedæmoniorum legislatore
 memorant, Deo indigna esse.
 29. Seriis honestisque de rebus minime ab iis re-
 sponderi.
 30. Communis prorsus humanaque sensu rerum agen-
 darum auctores illos fuisse.
 31. Multa quoque ab iis imperite cunderi.
 32. Eosdem se ad injuriosorum partes adjunxisse.
 33. Poetas etiam eos, qui nihil ad honestioris vite
 studia contulerint, temere ab iis ex vulgi opinione
 laudari.
 34. Auctores illos fuisse, ut pugiles et athletæ di-
 vini honoribus coleantur.
178 35. Deos ipsis etiam tyrannis adulari solitos.
 36. Illos etiam jussisse, ut materia inanima cole-
 reatur.

CAPUT I.

Iterum probatur, multorum populorum raticinia et
 oracula improborum Demonum propria fuisse :
 quæ omnia post evangelicam Servatoris nostri do-
 citrinam sublata defecerint.

Quanquam ea, quæ adhuc a nobis disputata sunt,
 non jam aut deorum aut honorum in dæmonio loco
 habendos illos esse omnes satis superque consciunt,
 C qui a gentilibus per urbes passim atque pagos tan-
 quam dii colebantur : juvat tamen ultro plurium
 insuper argumentorum vim ac pondus adjungere ,
 quibus suscepit questionis ea magis magisque de-
 monstratio confirmetur , quæ Servatoris nostri
 evangelicæ doctrinæ beneficia allatam hominum ge-
 neri a superioribus malis liberationem in omnium
 oculis constitutæ. Audi ergo deinceps, quemadmo-
 dum scriptores ipsi Græci, oracula sua ex omni me-
 moria tum denique primum defecisse fateantur ,
 cum salutaris hæc et evangelica unius Dei ac Ser-
 voris nostri doctrina, ac summi Numinis ejusdem-
 que rerum universarum Domini pariter ac molitoris
 cognitione, hominum animis, cœpit solis iuster illu-
 scere. Et quidem , statim post ejus adventum et
 dæmonum interitus celebratos esse, et egregia illa
 totique pridem jactata seculis oracula conticuisse ,
 jamjam ostendemus. Sed quoniam demonstratum
 jam a nobis est, post evangelicæ doctrinæ propa-
 gationem, tum dæmon nefarium illam et omni credulitate teterrimam, quæ apud omnes olim populos
 geniesque regnabat, immo landorum hominum con-
 sequendinem penitus abrogatam esse; abs re non
 D

Σωτῆρος, etc., forte ex illis. omoibis integra lectio
 confari possit, hoc modo : τῆς ἑνὸς θεοῦ καὶ Σωτῆ-
 ρος Χριστοῦ, πλαστιθεσται ἐν γῇ, καὶ τῆς τοῦ πα-
 μβασιλέως καὶ δημοσιογράφων τῶν διων θεῶν γνωστῶν , φωτὸς
 δίκην, εἰτ. nisi brevius malis, τῆς ἑνὸς Θ. Χ. Σ. Χ.
 τ. ἐν γῇ, καὶ φωτὸς δίκην, εἰτ. Nos in vertendo
 priorem, ut pleniorem, secuti sumus.

fuerit, quemadmodum ab illo tempore, non diabolice modo superstitionis ritus, sed etiam distracti quondam ac multiplices gentium principatus existenti sublatique sint, hoc loco subiungere. Nam in opidis antea pagisque fere singulis reges, tyranni, toparchæ **179** ac dynastæ, adeoque, gentium variis ac distincti dominatus vulgo cerebantur, quorum ambitione cum hominibus mutuis sese bellis perpetuisque vexarent, tum regiones etiam nrbesque dispergerent, atque assidue vicinos circum populos in servitatem abducerent, familiarium utique et intesinorum dæmonum stimulis in ejusmodi pugnas et dimications concitat. Quæ eum ita se haberent, ejusmodi tandem malorum et confertarum calamitatum perturbatione hominum vita jactaretur, astimandum tibi ac statuendum reliquo. Eadem vero, enī post nostri denum Servatoris adventum cum illo multipliciter deorum errore uno velut agmine profligata fnerint, quis non iuro magnum hoc vere salutaris et evangelicæ demonstralionis mysterium summa cum admiratione suspiciat, per quam et tantam orbe passim universo per urbes atque pagos, imo harbarorum etiam ac gentium soliditudines oratoriorum ac templorum præponenti rerum omnium Regi, architecto, solique Deo dicatorum multitudinem videamus, et librorum, lectionum, doctrinarum, qnibus perfecta cumulateque virtus, morunque ad veram pietatem ac religionem conformandorum accommodata non modo viris, sed etiam mulieribus ac pueris præcepta tradantur, infinitam omnis generis copiam habeamus? Adde emortua penitus dæmonum oracula et vaticinia conticuisse: addi, ex quo divina hæc et evangelica Assertoris nostri virtus radiis suis hominum genus omne lucis instar illustravit, eo juu nsque amplius fare neminem, ut charissimi cujusque sanguine, hominumque jugulatorum sacrificii, illos cadiet et crux avidos, et infestissimos humano generi dæmones placare conetur: qui tamen ritus omnium oīu sapientium atque regum, quos dæmonis utique furor agebat, animos occuparat. Et vero pessimorum dæmonum, ex quo hominum societatem Servator noster inierit, vim ac potestatem amplius nullam esse, vel ipse net Porphyrius, magnus aetas nostræ dæmonum patronus, in eo, quod adversus nos conscripsit, volumine his verbis testatum reliquit: « Et nunc mirum, inquit, nli videatur, civitatem hoc morbo tot jam annos conflectari, cum Aesculapius cæterique dii hominum sese consuetudini consortio subduxerint? Ex quo enim Jesus coli cœptus est, communem ac publicam deorum opem nemo sensit. » Hac ille verbis totidem. Si ergo vel istins confessione, nihil, ex quo Jesum collere cœperunt, communis ac publicæ deorum opis quisquam expertus est, Aesculapio simul ac reliqua **180** numinum turba ex hominum societate submersa: unde tandem vana de illis tanquam de diis aut heroïis subrepit opinio? Quidni enim potius Aesculapii cæterorumque vis deorum, Jesu potesta-

A te καὶ δυνάστας τὸ παλαιὸν ἦν ὅρψη, ἐθναργεῖας τε καὶ πολιαρχίας, δὲ ἀπὸ τούς καὶ ἀλλήλων πολέμους συνεχῶς ὄρμωντες. Βρώσεις χωρῶν καὶ πόλεων πολιορκίας, ἀνδραποδισμοὺς τε καὶ αἰχμαλωσίας τῶν πλησιωρῶν δὲν καὶ διεπαντὸς ἐνήργουν, πρὸς τῶν οἰκείων δαιμόνων ἐπὶ τὸν καὶ ἀλλήλων πολεμον ἔξιστρωμενοι. Όντως ἀχντων, ἐν ὅποιᾳ τότε συγχύσει κακῶν συμφορῶν τε ἐπαλλήλων ὁ πᾶς ἐνίσχυτος θίος, καὶ αὐτῷ σοι παραλείπω σκοτεῖν. Τούτων δῆ οὖν ἀδρῶς ἀπάντων ὅμοι σὸν τῇ πολυθέῳ πλάνῃ ἑπτοδῶν μεταστάντων, οὐκ ἀλλος ἢ μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐξ ἀνθρώπους ἐπιθηματιν· πῶς οὐ χρὴ δέ μάγια μωσητικοῖς τῆς ἀληθῶς οὐτηροῖς καὶ εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως ὑπερβαμάζειν; δέ ἡς ἀδρῶς κατὰ πάσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων οἰκουμένην, προσευχῆται καὶ ναοὶ τῷ παμβασιτεὶ καὶ δημιουργῷ καὶ μόνῳ τῶν ἀπάντων Θεῷ, ἐν τε πόλεσι καὶ κώμαις, βαρβάρων τε ἐθνῶν ἐν ἐρημίαις διειρωμένα συνέστη, βίοις τε καὶ διαγνώσματα, μαζήματα τε παντοῖα καὶ διδασκαλίαι περὶ τῆς εἰς ἀκρον ἀρτῆς καὶ τρόπου τοῦ κατὰ τὴν ἀληθῆ θεοδέσιαν παραγγέλματα περιέχουσαι, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ, καὶ παισι εἰς ἐπήκοον παραδίδονται. Νερά δὲ τὰ ἀπὸ δαιμόνων πάντα χρηστήριά τε καὶ μαντεύματα· οὐδὲ τις εἰς τοσοῦτον ἀνθρώπων μέμητε νῦν, ἐκ οὐ περ εἰς πάντας φωτὸς δίκαιη ἔξαλμαψεν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησος καὶ εὐαγγελικὴ δύναμις, ὡς τολμῆτη τῷ τοῦ φιλάτου φύρῳ καὶ ταῦτα δὲν ἀνθρωποθυσῶν σφαγαῖς, οὐ φυταὶ καὶ φύλαιμα καὶ μαστόνδρωτα δαιμόνια ἀξιοεύσθαι· οἱ πράττειν τοὺς πάλαι σοφοῖς τε καὶ βασιλεῦσι δαιμονῶν ὡς ἀληθῶς φύλον ἥν. Περὶ δὲ τοῦ μητρὸς δύνασθαι τι καὶ ισχύειν τοὺς φύλους δαιμονιας μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀνθρώπους πάροδον, καὶ αὐτὸς δὲ καθ' ἡμᾶς τῶν δαιμόνων προήγορος, ἐν τῇ καθ' ἡμῶν συσκεψή τούτον ποι λέγων μαρτυρεῖ τὸν δρόπον· « Νυνὶ δὲ θαυμάζουσιν, εἰ τοσούτον ἔτοντα κατελήρησε τὴν ποιεῖν ἡ νόσος, Ἀσκληπιοῦ μὲν ἐπηδημίας καὶ τῶν διλλῶν θεῶν μηκέτ' οὔσης. Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου, οὐδεμίδε τις θεῶν δημοσίας ὡρελειας γένετο. » Ταῦτα φήμασιν αὐτοῖς δὲ Πορφύριος. Εἰ δὴ κατὰ τὴν ἡγεμονίην τῆς ὁμολογίαν, Ιησοῦ τιμωμένου, οὐδεμίδε τις θεῶν δημοσίας ὡρελειας γένετο μηκέτ' οὔσης μητρὸς Ἀσκληπιοῦ ἐπηδημίας τε, μήτε τῶν διλλῶν θεῶν· πόθεν δὴ λατοῦν δέ τις περὶ θεῶν καὶ τριών περὶ αὐτῶν δόγμα; Τι γάρ οὐδὲ μᾶλλον τὴν Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν θεῶν κρατεῖ τῆς Ἰησοῦ δυνάμεως; εἰ δὴ δὲ μὲν θνητός, ὡς δὲ φαίεν, ἀνθρωπος, (τάχα δὲ εἰποτε, διτι καὶ πλάνος) οἱ δὲ σωτῆρες καὶ θεοί· πῶς οὖν πάντες ἀδρῶν αὐτῶν Ἀσκληπιοῦ περιεύσαστο, τὰ νῦν τῷ θνητῷ, καὶ πάσαν ἔτης θυσιάσιον τὴν ἀνθρωποθυσίαν τῷ μηκέτ' θνητοῖς, ὡς δὲ εἴπουν αὐτοί, παραδεδωκέτες; Οἱ δὲ καὶ μετὰ θάνατον παρὰ πάσι τοῖς ἔθνεσιν δοτημένα δαιμονίζει τιμώμενος, διντικρυς τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς τὸ ἐναργῆς καὶ ἐνθεον τοῖς οἰοῖς τε συνορεῖν ἐπιδεικνύμενος. « Άλλα καὶ εἰς ὃν, καὶ ὡς δὲ τις ὑπολάθος, μόνος, τὸ πλήθος τῶν ἀντὶ πάσαν τὴν οἰκουμένην θεῶν ἐλαύνει· καὶ τάς γε τιμές αὐτῶν ἀθετῶν κρατεῖ, ὡς τοὺς μὲν θεοὺς μηκέτ' εἶναι, μηδὲ ἐνεργεῖν, μηδὲ τοι πα-

ραγίσεσθαι μηδὲ συνήθως ταῖς πόλεσιν ἐποδημεῖν, θτὶ μὴ θεοί, δαίμονες δὲ ἡσαν πονηροί· μόνον δὲ αὐτῷ, καὶ τοῦ καταπέμφαντος αὐτὸν Θεού τὸν δὲν εἶχεν δοτημένα τὰς τιμάς, καὶ εἰς μεῖζον ἀρετᾶς καὶ δῆλης τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιδιδόναι· δένον ἔμπαλιν τοῖς μὲν θεούς, εἰ δῆ τινες δυντας ἤσαν τῶν ἐπὶ τῆς κηρυξμάνες, τοῦ μὲν ἄρδην μεταστήσασθαι τὴν πλάνην, εἰ δῆ τις ἡγεμὼν δὲ τὰς εἰκόνας θεατῶν ταῖς καὶ ὠφελεῖς ἀφθόνων τοῖς πάσιν ἐμπαρέγειν. Νῦν δὲ τοιςδε καὶ τοῦτο ἐπικεχειρέσται μὲν πολλάκις διὰ τῶν κατὰ χρόνους ὀργάνων, τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κρατιστᾶτα πολεμόσασθαι διδασκαλίην ἀπράκτον δὲ δύνας εὑραντο τῆς ἔγχειρήσεως τὸ τέλος. ὑπερνικώσης τοῖς πάντας δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνθέου δυνάμεως, καὶ πάσις τὰς κατὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἐπαντατέεις καθαιρούσης, αὐτούς τε ἐλαυνούσης δαίμονες μὲν ἀληθῶν φαίλουσιν δυτας, Φευδός δὲ νενομισμένους εἶναι θεούς, ή καὶ ὁγδούς δαίμονας.

habeant, nec uspiam vel leviter apparent, nec in civitatum conventus, ut olim, sese amplius infestant, utpote qui non dī, sed mali dæmones essent: contra vero Christi unius duntaxat, ejusque, a quo missus est, Dei rerum omnium præpotentis veneratio magis in dies ac magis augeatur, novaque cum accessione dignitatis, radices in populorum omnium mentibus agat altiores. Oportebat utique deos illos potius, si qui rerum humanarum vere curam haberent, nascentem illius errorem, si quis existet. funditus extirpare, opis vero auxiliique sui liberalē ac prolixam omnibus copiam facere. Atqui id conati quidem sepiissime illi sunt, cum variis variis temporibns imperatores ad Servatoris nostri doctrinam viribus omnibus oppugnandam inflammarent. Sed inani plane irritoque couatu, quod divitum illud Assessoris nostri numen illustrem semper ex omnibus victoriā reportari, cunctosque pestis morum dæmonum adversus doctrinam suam impetus dissipari, [i]no dæmones etiam ipsos, qui vera improbi dæmones cum essent, falso tamen pro diis bouisque dæmonibus habebantur, expulerit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τις δὲ τρόπος τῆς δαιμονικῆς ἐπεργείας.

Οὐδὲ γοῦν περίγειοι τινες δυτες καὶ καταχθόνιοι, τὸν τε ἐπὶ τῆς γῆς βαρύν καὶ ζερῷδεν ἀέρα περιπολοῦτες, καὶ τὸ σπότιον, καὶ γεώδες οἰκητήριον ἔχειν κατακερκμένοι, δὲ δὲ θυτερον ἀποδύσασθαι αἰτιάτεροι νεκρῶν καὶ μνήματος, καὶ πάσης τῇ μυσταρῇ καὶ ἀκαθάρτῳ διῃ φιλοχωροῦντες (67), αἴμασι τε καὶ λίθοις, καὶ παντούλων ζώων σώμασι, τῇ τε ἐκ τῶν ἀνθυμαμένων, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἔξταμιζομένων διάδοτες χαίροντες οἱ τε τούτων δροντες ἀέριοι τινες ὑπάρχοντες, ή καὶ καταχθόνιοι δυνάμεις, ἐπειτα κατέμαθον τὸν ἀνθρώπων γένος ποιον περὶ νεκρῶν ἀνδρῶν θεοτοκιαν ὑποτάπεινον, θυτούσι ταῖς κατ κνίσσαις, ταῖς δὴ μάλιστα αὐτοῖς κεχαρισμέναις δὲ κατέσης σπουδῆς ἐκπονούμενον, ἐγγύθεν ἐφερον, καὶ συνεργοι τῆς πλάνης παρῆσαν, τοῖς τῶν ἀνθρώπων κακοῖς ἐπεντρέσσοντες (68), καὶ τοὺς ίηλίους, καὶ τὰς φυγὰς εὐγερεῖς ἀποτάντες κνίσσαις τις τῶν δάκρυν, & δὴ ἐπὶ τιμῇ τῶν κατοιχομένων ἀνδρῶν τρόπον παλαιῶν ἀφέρονται, καὶ ταῖς διὰ χρησμῶν φαντασίαις, θεραπείας τε σωμάτων, & διὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν δαιμονικῆς ἐνεργείας ὀφανῶς αὐτοὶ λυμανθέμενοι, πάλιν οἱ αὐτοὶ διὰ τῆς ἐκ αὐτῶν ἀνέστως θευθέρων τῶν πεθῶν ἡγεσαν. Δι' ὧν ἔτι μάλιστα κατὰ κρητινῶν ἐφερον τοὺς δεισιδαιμονας, ὡς αὐτοὺς εἶναι νομίζουσι ποτὲ μὲν οὐράνιους δυνάμεις,

(67) Φιλοχωροῦντες. Μον., ἐμφιλοχωροῦντες.

(68) Εκεντρίζοντες. Μον., ἐπεντρυφωντες, insultantes.

A tem ac numen evertit? Euanvero, si homo ille tantum est, ut ipsi garriunt, morti obnoxius (impostorem forte ac circulatorē etiam addiderint), hi contra servatores ac dī, qui fieri potuit, uti fugam simul omnes cum Esculpio capesserent, mortaliq; homini, quique nullus, ut blateraut, omnino jam sit, non terga darent ipsi modo, sed etiam humānum genus quasi vincut deinceps constrictomque traderent universum? At vero Jesus ille noster, hoc ipso sane, quod etiam post obitum inter omnes populos nominis sui cultum quotidie propagare pergit, clarissimum vereque divinum iis, qui modo intueri possunt, vita post mortem suę obicit argumentum. Ille igitur, unus ipse cum sit, atque ut suspicari quis forte queat, plane solus, immensam in illam tot deorum toto quondam orbe dominantium multitudinem exterminat, eaque potestate ipsorum honorem et cultum contemptui ludibrioque subjici, ut nec ulli amplius dī sint, nec virium quidquam

B illam tot deorum toto quondam orbe dominantium multitudinem exterminat, eaque potestate ipsorum honorem et cultum contemptui ludibriooke subjici, ut nec ulli amplius dī sint, nec virium quidquam

C

181 CAPUT II.

Quenam dæmonum impostura ratio fuerit.

Enimvero cum circa graviorem hunc, qui a terra proxime abest, et caliginosum aērem, utpote omnino terreni voluntarentur, atque ad tenebris oscum hoc et terrestre domicilium, ob eas, quae paulo post a nobis afferuntur, causas damnali essent; adeoque ad tumulos, busta, ac reliquias id genus funestam impuramque materiam adhaerescerent, et sanguine ac sanie, omnisque generis animantium corporibus, nec non rerum odorataram sufflere ac vapore delectarentur; simulque eorum principes, sive serias quasdam, aīe terrenas potestates vocare malis, cum genus humanum indignissima bovinum mortuorum consecratione occupatum, sacrificiis ac nidore carnium, quibus isti rebus tantopere delectantur, omni studio vacare animadvertebant: illico presto adesse, foveando errori operari navare suam, hominum malis incumbendo, ac stolidos facilesque animos nescio quibus simulacrum, quo veteres in defunctorum honorem consecrarent, motibus in fraudem inducendo. Quibus et oraculorum speciem, et eurationum inanem lucum addebat, cum illa ipsa corpora, quae occulta vi male torquebant, iidem remotis maleficiis omni postmodum vexatione liberarent. Atque haec sunt, quibus homines adeo præcipites agebant, ut eis

modo coelestes quasdam esse virtutes , modo vera numina, interdum etiam herorum illorum animos putarent, quos deorum in loco numeroque posuisse- sent. Nam ita deum plerisque sane paulo honore- sior et illustrior erroris bujus , deorum multitudine invehentibus, species fore videbatur, cum a re- bus istis, quae sub aspectum cadunt, ad ignotam et obscuram eorum qui in simulacris delitescebant, na- turam cogitatio traduceretur, sive novum super- stitionis robur adjungeret. Hac via terreni dæmones, quique hunc aerem insidebant mundi principes, ac spiritalia nequitiae, quique ceteris ad improbatorem ac malitiam omnem praehiant, summorum sibi nu- minum opinionem apud omnes compararunt. Quo factum , ut hominum sensu pridem vitaque carentium memoria prolixioribus officiis coleretur, cum eorum et corporis **182** speciem imaginum per ur- bes consecratorum figuræ repræsentare viderentur, et animos ac divinas incorporeasque virtutes multa præstigiarum vi pessimi dæmones mentirentur. Adde porro, qui eorum sece religionibus sacrisque devoverant, novam in dies atque ampliorem vanæ superstitionis pompa speciem addidisse, ac veterato- riis maleficisque artibus fucum passim hominibus fraudemque fecisse. Quas etiam ad res cultioribz rebeant, quos utique fascinationis illius, quæ ma- pervasit universum , artifices extitisse superiori-

CAPUT III.

*Varias ac multiplices Græcorum adver-
persitionis sectas suisse.*

Ergo tam sclerati isti ac terrarum accolae demones, quam vel aerii vel terreni spiritus, quos mundi rectores, ac spiritales nequitiae principatus atque potestates divine littere nuncupant, cum modo bonorum genitorum personam vultumque similarent, modo celestium etiam deorum, aut herorum speciem ac formam induerent, adeoque rebus ipsis nequitiae sua specimen palam ipsis non nunquam atque aperte ostenderent: nihil profecto mirum, si multiplex hominum sese animis altius in dies error inserret: cum eos alii deos, heros seu demoniss alii, deos vero nequaquam esse faterentur, ac daemonum ipsorum alias bonos speciosos nomine, alias contra pessime appellarent, sic tamen ut nefarios etiam illos, ad amoliendam eorum vexationem, conciliari placarique vellent. Itaque fidem illam numinum molitionem plures in classes divisam ac sectam habuere. Prima siderum ilorum est, que cernuntur in celo, quos etiam principes omnium ḡeoū, deos, partim a verbo ḡeoēv, hoc est currere, partim ab altero ḡeoēpēv, quod est ea, quæ sub aspectum cadunt, contemplari, cuius con-

* del. γέ. b Ισ., τοῦς.

(69) Εξάρχως θεῶν. Omnia legend. videtur,
τὴν ρχον, quod idem est atque ὁ πτηρχον, itemque dis-
tinguendum post eamdem vocem. Porro Theodo-
retus lib. x De Græcor. affectionibus, ipso statim
initio, simillima disputat.

70) Τῶν δὲ φανταστῶν. Montac., τοὺς διὰ φαν-

Α καὶ τινας ἀληθῶν θεοὺς ποτὲ δὲ τὰς τῶν τεθεοποετ-
μένων ἡρώων ψυχάς· Ἐντεύθεν γοῦν ἡδη μείζων τε ^{τε}
καὶ σεμνότερα τοῖς πολλοῖς εἶναι ἐνοψίζετο ἡ τῆς πολ-
ισθενὸς πλάνης ὑπελήφις, μεταβανούσης τῆς διανοούσε-
στης τῶν ὄρωμάν τοι τὸ πανάξ τον ἔγχρυπτοιε-
νων τοῖς ἕσσοίν, καὶ τὴν πλάνην κραταῖσθαι ἐπε-
κυρώσῃς. Οὕτω δῆτα λοιπὸν οἱ περίγοις δαιμονες =
οἱ τε ἀμφὶ τὸν ἀέρα κοσμοκράτορες, καὶ τὰ πνευμα-
τικὰ τῆς πονηρίας, οἱ τε ἐπὶ πᾶσιν αὐτοῖς τῆς κα-
κίας ἐξόργων θεῶν (69) οἱ μέγιστοι παρὰ τοῖς πάσσεν
ἐνοψίζοντο· ἡ τε τῶν πάλαι νεκρῶν μνῆμη τῆς μελ-
ζονος ἡ τείσιον θεραπείας· ὥν τὰς μὲν τὰς οὐαμάτων
ἴδεας οἱ τῶν κατὰ πόλεις ἀφειρουμένων εἰκόνων φέ-
ρειν ἔδικτον τύπον· τὰς δὲ ψυχὰς καὶ τὰς ἐνθέους καὶ
ἀσωμάτους δυνάμεις οἱ φαύλοι δαιμονες καθιυπεκρή-
βοντο διὰ πολλῆς τῆς τεραπονίας· καὶ αὐτῶν ἡδη
τῶν θεραπευόντων καὶ ιερωμένων αὐτοῖς, ἐπὶ το-
μεῖσθον ἀστὸν ἐκ τῆς φαντασίας τύφον ἀπαγόντων,
καὶ δῆ καὶ γοργακαὶς κακοτεχνίαις τὰ πολλὰ συσκευα-
ζουμένων, τῆς καὶ τούτων διδασκαλίας αὐτῶν πάλιν
τῶν φαύλων διεμόνων τοῖς θεραπεύοντις προκαταρ-
έαντων· οἱ γε = γοῦν καὶ τῆς ἀρχεκάου γοητείας
παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ κατέστησαν αετοί, ὁσ-
περού δὲ πρὸ τούτου διήλεγεν λόγος.
s clientibusque suis faciem improbi dæmones praese-
ntem omnium caput sicut, quæque humanum genit
disputatione ostendimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Σ. "Οι πολυσχίδης καὶ πολυγράμων ἡ περὶ θεῶν
τοῖς. Εἰπει τικέστη δευτερανωρία.

Τούτων τοιγχρούν τῶν μοχθηρῶν καὶ περιγέλων δαιμόνων, τῶν τε ἀερίων καὶ καταγθονῶν πνευμάτων, οὓς κοσμοκράτορες, καὶ πνευματικάς πονηρίας ἀρχάς τε καὶ ἔκουσιας οἱ θεοὶ λόγοι προσαγορεύουσι, τοτὲ μὲν εἰς ἀγαθοὺς δαιμόνας ὑποκρινομένων, τοτὲ δὲ εἰς οὐρανῶν θεοὺς σχηματιζόμενων, καὶ πάλιν ἄλλοτε εἰς ἡρωὰς μεταμορφουμένων, ἔστι δὲ ὅπῃ διτίκων: δεῦ τῶν δρωμένων τῆς μοχθηρᾶς τὸ δέδημα περαραινόντων εἰκότως πολὺν δὲ πλάνος ἀνθρώποις ἔτι μᾶλλον ἐπηγέρνει τῶν μὲν θεοὺς εἶναι, τῶν δὲ ἡρωὰς καὶ δαιμόνων, ἀλλ' οὐ θεοὺς ὑπάρχειν διμολογούντων· καὶ τῶν δαιμόνων τούς μὲν ἀγαθοὺς ἐπιτρημένους, τῶν δὲ φαύλωτας (70) ἐπικαλούντους, πλὴν ἀλλὰ δεῦ φασκόντων καὶ τοὺς φαύλους ἔξεισθαι, διὸ τὰς ἀετῶν βλάβας· ὥστε τὴν πάσαν αὐτοῖς θεατούσαν εἰς εἰδὴ πλέοντας καταπίπτειν πρῶτον μὲν τὸ ἐκ τῶν φαινομένων κατ' οὐρανὸν φωστήρων, οὓς καὶ φασὶ διὰ τὸ θέειν, ὅπερ ἔστι τρέχειν, διὰ τε τὸ αἰτίους εἰναι τοὺς θεωρεῖν τὰ ὄρμενα, πρώτους θεοὺς ἀντηρεσθαι: δεύτερον τὸ διὰ (71) τὰς εἰς τὸν μονεύθιον, ὃς φασιν, ἐνέργειας ἐκτετιμένων, διὸ ἐξ ἀνθρώπων γεννηθεῖσαι καὶ αὐτοὶ διμολογούσαι. τούς καλούν-

λεπτόποιος

(71) *Tō διδ. Legend. credo vel tō ἐκ τῶν διά, ut paulo ante πρότον μὲν tō ἐκ τῶν, vel saltem tō τῶν διά. Quod si ne τῶν quidem addere placuerit, τετμημένων quod sequitur, in τετμημένων mutandum erit.*

ρήνους ήρωας παραφέροντες, Ἡρακλέα καὶ Διοσκόρους, Διόνυσον τε καὶ τοὺς παρά τοῖς βαρδάροις ὄμοιούς· ἐξ ὧν ἀφορίσαντες καὶ διαστελλάμενον τὰ περὶ τῶν αὐτῶν εἰπτρότερα μημνεύομενα, τρίτον εἶδος θεοτοκίας ὑπέστητο, μιθικὸν αὐτὸν ἐπικαλέσαντες· ὃ δὴ ἐπαιχγούνθεντες, καίπερ ἀληθὲς καὶ παλαιστὸν τυγχάνον, ἐπὶ τῷ φωτικώτερον, ὡς φασι, μεταβολῆς καὶ τροπικούτεραις ἀλληγορίαις, θεωρίας δὴ τινὰς εὑρεσιολογήσαντες. Ἀλλ' οὐδὲ εἰς τοῦτο πλάνης αὐτοὶς ἀπῆκει μετιέναι. Ἡδὴ δὲ καὶ μᾶχρι τῶν οἰκείων πεθανὸν τὸ σεβάσματον καὶ προσκυνήσθην δύομα τοῦ Θεοῦ καταβαλόντες, τέταρτον θεοτοκίας προσεπονήσαν τρόπον, οὐδὲ ἀντιφήσεως ἀξίον, τῷ καὶ αὐτὸν προφανὲς ἐπάγουσαν τὸ αἰσχύος· εἰ δὴ τινὰς Ἐρυτα καὶ Ἀρρόδητην καὶ Πόδον, τὰς αἰγαράς καὶ ἀκολάστους αὐτῶν ἐπιτυμίας θεοὺς διεπόντες· καὶ τὸν μὲν λόγον Ἐρυτήν, τὸν δὲ λογισμὸν Ἀθηνᾶν ἐπονομάσαντες· καὶ ταῦτα τῇ οἰκείᾳ παρειλήφασι θεολογίας, ὡς καὶ τὸ πέμπτον ἐν τοῖς ἐν ἀνθρώποις γενομένον πραγμάτων ἀνταπλάσμανον. Τάξ γράπενεργειας τάς τι πολεμικάς, καὶ τὰς τεχνικάς ἀνειδωλοποιήσαντας, θεοὺς ἀπένειμαν· Ἄρει μὲν καὶ Ἀθηνᾶς τὰς πολεμικάς, Ἡφαίστῳ δὲ καὶ τισιν ἔτεροις τὰς τεχνικάς. Ἔπει πᾶσι τούτοις ἕκτον καὶ ἱδομόνιον εἶδος αὐτῶν τὸ δαιμονικὸν παρεισθήθη, πολύτροπον ἀληθῶς τυγχάνον καὶ πολύμορφον, τοτὲ μὲν θεούς ὑποκρήνεμον, τοτὲ δὲ φυχῆς τεθνήκοντα, καὶ μηδὲν μὲν εἰς δρεπῆν φυγῆς συμβαλλόμενον, ἀπιτιώζον δὲ τοι, καὶ κατὰ κρημνῶν φέρον διὰ τῆς ἀπατηλοῦ πλάνης πάντα τὸν δαιμονίαμόν· δὲ, καὶ αὐτὸν διδύλου φαύλον ἔν, εἰς δύο διελόντες, εἰς τε τὸ βλαπτικὸν, καὶ εἰς τὸ ἀγαλοῦν, ἀγαθῶν καὶ φιλιῶν αὐτοῖς τεθείκασι προστηγορίας. Ἄλλοι οὖν οὐδὲνταν, ἀναγκαῖον εἶναι μοσχεῖ, τὰ μηδὲ ἀντιφήσεως δέδειν παρεκθεμένους, τὸν περὶ τῆς δαιμονικῆς ἐνέργειας ἀκόλουθον συνιδεῖν λόγον· δὲ τὸ μέρος προθεωρήσαντες ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι, τὰ λείποντα νῦν ἀποκτηρώσαμεν. Φέρ' οὖν, ἡδὴ λατεῖν ἐπὶ αὐτὰς χωρίσαμεν τὰς ἀποδείξεις. Θήσον δὲ πρώτας τὰς ἐπὸν τῆς Πλουτάρχου τραφῆσες, ἣν πεπόνται περὶ τῶν ἐκλεοποτῶν χρηστηρίων· ἔνθα περὶ τοῦ πονηρῶν δαιμόνων εἶναι τὰ παρὰ τοῖς θεοῖς μαντεῖα τε καὶ χρηστήρια, τόντε τρόποις τὸν τρόπον.

benigniorum divisere; ac prioribus malorum, honorum vero posterioribus nomen indidere. Quæ cum eiusmodi sint, id mihi nunc agendum video, ut prætermisissem illas, quæ sua sponte concidunt, institutam de vi artibusque dæmonum disputatiouem persequar, quamque libro superiore jam affeci, hoc denique peritexam. Age itaque atque ad certas (quod unum superest) vauitatis hujus coarguendas rationes veniamus. Mihi vero, Plutarchi ante ceteros auctoritatem urgere visum est, ex eo, quem de exhausta oraculorum vi scripsit, libello repetitam. Ubi quidquid usquam vaticiniorum apud gentes atque oraculorum fuit, improbris dæmonibus assignata, in eum, qui sequitur, modum.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τοῦ περιγράψοντος δαιμόνων εἴρει τὰ παρὰ τοῖς ἔθνεσι μαρτεῖα τε καὶ χρηστήρια.

·Εῦ μὲν οὖν (71^ο) λέγουσι καὶ οἱ λέγοντες, διὰ Πλάτωνος, τὰ τελες γεννωμένας ποιήσαις διοκείμενον σπουδῶν ἔξειρόν, ἥν ὅλην (72) καλοῦσι, πολλῶν ἀπῆλαξε καὶ μεγάλων ἀπορῶν τῶν φιλοσόφων·

(71^ο) Εὗ μὲν οὖρ. Plutarch. De oraculorum defensione, pag. 414 F. 2.

A temptationis auctores li sint, nominatos esse dictant. Ad secundam pertinent, qui suis, ut quidem aiunt, in humauum genus meritis id sunt honoris consecuti, quos humano sanguine satos fatentur ipsi quoque, dum suos illos heros, uti vocant, Herculem, Tyndaridas, Bacchum, et reliquos id genus producent, barbarorum ore cultuque celebratos. 183 Quorum ex grece sepositis ac seclusis iis, quæ majore de illis cum infamia probroque ferebantur, tertium nobis divinitatis genus invehere, quod fabulosum ipsi nuncuparunt. Idem tamen, quod nimis sibi pudoris afferret, verum licet ac vetustissimum, ad rerum naturalium rationes, ut loquuntur, allegoris morum doctrina conjunctioribus, et artibus philosophandi novis traducere sunt ac detorquere conati. Quanquam ne hoc quidem erroris in gradu sistere potuerunt. Jam enim ad proprias etiam cupiditates venerandum illud omnique dignum bonore Dei nomen abjecerunt: quarta insuper divinitatis conficta specie, quam ne confutatiōne quidem dignam existimo, quod suam ipsam turpitudinem præ se ferre, atque omnium in oculis desigere videatur. Quippe, flagitosis illi suis profligatisque libidinibus, Amoris uestio ejus, Veneris, et Cupidinis quasi deorum quorundam nomen indidere. Ac vim dicendi quidem, Mercurium, disserendi vero, Minervam appellarent, simulque suam ejusmodi quoque rebus theologia rationem assignantes, quintum ex iis, quæ hominum in vitam incurrere solent, genus confaverunt. Res enim non modo bellicas, sed etiam commuuium ac vulgarium artium proprias diis quibusdam attribuunt, Marti quidem illas ac Minervæ, Vulcano autem sicut aliis quibusdam ceteras. Quibus omnibus scutum illi septimumque genus addiderunt, quod totum dæmonum est, varium profecto ac multiplex, atque ejusmodi, quod cum modo numinum, modo manium speciem induat, tum vero nihil ad virtutem animi conferat, sed potius homini superstitione semel obligato nunquam non illudat, et contiuis eum dolis ac fraudibus in præceps agat. Idem porro, licet omni ex parte scleratum, duas in species, perniciosorum alteram, alteram

D 184 CAPUT IV.

Quidquid vaticiniorum atque oraculorum apud gentes fuit, improborum dæmonum opus fuisse.

·Evidenter eorum quoque probandam, inquit, orationem existimo, qui philosophorum nationem a Platone, quod elementum illud, quam materiam ipsi vocant, qualitatum earum, quæ subinde gen-

(72) Ήν διηγ. Plutarch., δὲ νῦν ὅλην καὶ φύσιν γα.

rantur receptaculum invenisset, plurimis iisque manibus difficultatibus liberatam esse dixerunt. Ceterum plures adhuc easdemque graviores ab illis mihi solutas esse persuadeo, qui dæmonum genus deos inter atque homines medium posuerunt, eorumque vi societatem communionemque nostram uno quasi vinculo contineri et colligari voluerunt; sive Zorostris Magi haec primum sententia fuerit, sive ex Thracia Orpho duce, sive ex Egyptio aut ex Phrygia ad nos usque permanarit. Quam ipsius originem verisimilem efficit, ea quam regiouis utriusque sacris admistam videmus, solemnum rituum ac ceremoniarum, funera luctusque simulantes multitudine. Jam apud Græcos Homerus utroque nomine promiscueabus videtur, deosque nouunquam ipsos dæmones appellavit. At Hesiodus, omnium sane princeps, enucleat ac distincte quatuor eorum, qua ratione praedita sunt, genera posuit, deos, tum dæmones, heros deinde, ad extremum homines: ex quibus suam illam postea mutationem exigitavit, ut aureum quidem genus plures in dæmones eosque bonos, semidei vero in heroes distracti ac veluti secreti fuerint. Quibus ita subiungit, «Quoniam nihil est, inquit, quoniam brem hac in parte cum Demetrio contendamus. Nam sive aliquanto longius, sive brevius sit temporis intervallum, sive constitutum idem ac certum, sive etiam incertum habeatur, quo dæmonis animus heroisque vita mutationem istam subeant; nihilo secius, quod unum ipse vult, gravium atque antiquorum testium auctoritate conflictet, naturas quasdam esse deos inter hominesque medias, quas mortales interdum affectiones, ac necessarias mutationes patientur, quos profecto dæmones more institutoque majorum existinari a nobis, eoque nomine coli æsumus omnino fuerit. » Tum quibusdam interjectis: « Ego

A ἡμοὶ δὲ δακοῦσι πλεόνας λῦσαι καὶ μείζονας ἀπορεῖσι τὸν δαμάσκων γένος ἐν μέσῳ θεῶν καὶ ἀνθρώπων θέντες, καὶ τρόπον τινὰ στὴν κοινωνίαν τημένους συνάγοντες εἰς ταῦτα καὶ συνάπτοντες ἑξερόντες· εἴτε μάγων τῶν περὶ Σωράστρην δὲ λόγος οὗτος ἔστιν, εἴτε Θράκιος ἀπὸ Όρφεως, ή Αιγύπτιος, ή Φρύγιος· τεκμαρδόμενα, ταῖς ἑκατέρωθι τελεταῖς ἀναμεμημένα (73) πολλὰ θυντὰ καὶ πάνθιμα τῶν ὄργια-ζωμένων καὶ δραμέτων ιερῶν ὅρμεται. Ἐλλήνων δὲ «Οὐμῆρος μὲν ἐπιφαίνεται κοενῶν ἀμφιτέρων χρώματος τοῖς θύνταις, καὶ τοὺς θεοὺς έστιν ὅτε δαίμονας προσταγορεύων». Ήσιόδος δὲ (74) καθαρῶς καὶ διωρισμένων πράσινος ἐξεβίηκε τῶν λογικῶν τεσσαρα γένη· θεοὺς, εἴτε δαίμονας, εἴτε ἥρωας, τὸ δὲ πάσιν ἀνθρώπους· ἐξ ὧν οὐκοὶ ποιεῖ τὴν μεταβολὴν τοῦ μὲν χρυσοῦ γένους εἰς δαίμονας πολλοὺς καταβάνθεις, τὸν δὲ θυμέων εἰς ἥρωας ἀποκρύθενταν. » Εἰθ' ἐκῆς φησιν· « Ἀλλὰ περὶ μὲν (75) τούτων οὐκ ἀναγκαῖον τῆς τιμῆς εἰστιν ὕπερ τὴν μενορίην καὶ τὸν ἀπάντητον, ἐξ ὧν οὐκοὶ ποιεῖ τὴν μεταβολὴν τοῦ μέν χρυσοῦ καὶ τὸν διατάκτων, ἐν τῷ παρακράτει τοῦ διατάκτου, τὸν δὲ θυμέων εἰς ἥρωας ἀποκρύθενταν, δεχόμεναι πάθη θυντὰ καὶ μεταβολὰς ἀναγκαῖας, οὐκ δαίμονας ὅρμονται. Εγειρε κατὰ νόμον πατέρων τῆς οὐρανούς καὶ νομούμενας εἶσθενται· τούτοις μεθ' ἔτιπα ἐπιλέγετε· « Τὸν οὖν ἐρεστανταί (76) τοῖς χρηστήροις μὴ θεούς, οἵτις ἀπελθάσθαι τὸν περὶ γῆν προσχόντες εἰστιν, ἀλλὰ δαίμονας ὑπέρτατος θεῶν, οὐ δοκεῖ μοι κακῶς ἀξιοῦσθαι· τὸ δὲ τοῖς δαίμοσι τούτοις, μονονογήτην (80) λαμβάνοντας ἐκ τῶν ἐπών τοῦ Ἐμπεδοχέλους, ἀμπτιας, καὶ δατας, καὶ πλάνας θελάτους ἐπιφέρειν, τελευτῶντας δὲ καὶ θανάτους ὕπερ ἀνθρώπων ὑποτίθεσθαι, θρασύτερον ἥγουμεναι καὶ βαρ-

(73) Ἀναμεμημένα πολλά, εtc. M. Jans, opinor, quoniam ap. d. Plutarch. ἀναμεμημένα πρὸς τὰ θυντὰ καὶ πλήθει τὰν τῶν ὄρων.

(74) Ήσιόδος δέ. Non existat accurata illa et subdivisa apud Hesiódum τῶν λογικῶν in quatuor genera partitione. Tantum in *Operibus*, a vers. 111. diversa illa mundi atque hominum sacerdicia describit, sic tamen ut primum illud deorum potius videatur esse quam hominum; secundum et tertium, ad subterraneos dæmones referri possit; quartum, heroes et semideos complicitur, de quibus ait:

... δικαιότερος καὶ ἄρειος

Ἄνδρον τρώων θειών τέρος, οἱ καλέσονται
Ἡμίθεοι.

(75) Άλλὰ περὶ μέρη. Plutarch. ib. p. 416 C. 4.

(76) Ψυχὴ, καὶ θρώνος βίος. Plutarch. Ψυχὴν, καὶ ἥρως βίον. Utrumque rectum est. Plutarchus tamen eo loco Hesiódum innuere videtur, de quo nihil referre ait, πάτερον δὲ μεταλλάττῃ δαίμονος ψυχῆς, καὶ ἥρως βίον ἐν τακτῷ την χρώμα, ή καὶ ἀτάκτῳ, id est, utrum certi cuiusdam temporis finibus, an plane incerto, dæmonis animum, heroicum vitam circumserbat. Atque ita intellexi Amictius.

(77) Ἐψ' ϕ. Γρ. ἐψ' δ. Veri perinde ac si haberetur, εἴτε δὲ, tantum, ita ut δούλεται et δοξάζεται ad Hesiódum ipsum referantur. Video tamen in illis vocibus ἐψ' ϕ. subaudiiri posse χρῆνται διατριβή, ut Gallice, *derant qui il voudra*; sic ut τὸ

βούλεται pro δια βούλοται (*supple Δημήτριος*) usurpetur; δεξάζεται autem sit διαγένθαται, ostendit posterit. Atque ita Xylander. Amictius vero, sic, *Toujours sera-il proué par lequel des deux il voudra. Quod vereor ut nisi defendi possit.*

(78) Σοφῶν. Plut., σαφῶν. Elije.

(79) Τὸ μὲν οὖν ἐρεστανταί. Plutarch., p. 418 E. 1, ubi de Heracleo loquitur. Hunc locum, quod magna esset eo in codice, quo tunc utebar, cum ista verterem, paginarum ac numerorum perturbatio, reperire non licuerat. Nunc emendatione natus, primum verba illa sic reddo, *Ego vero id ponit non sicut ratione posse existimo.*

(80) Μορονογήτης Ἐράστης. Lugo ut Plut., μορονογήτης Ἐράστην, εtc. Sumpia quasi ex Empedoclis carminibus, abrupta quadam effrenique licetia; vel, occasione propemodum ex Empedoclis versibus impetu quodam arreptia. Uterque manus. legebat δραγμήν, cum Theodoreto lib. x De Graec. effect., p. 136, ubi interpres, collecta ex Empedoclis versibus sententia. Minus improbarem δραγμήν, ut alter manus. habet. Id enim de collecta quadam criminum sequentium, quasi quisquilarum coluvie, posset intelligi. Versus autem Empedoclis, de quibus hic, forte illi sint, qui lib. De Iside et Osir., p. 361 C, a Plutarcho laudantur, et ab Eusebio p. 187 D referuntur. Sed v. infra p. 205 D, ubi locus hic sanior pleniorque producitur.

βαρικώτερον. » Καὶ πάλιν προστίθησι; (81) τοῖς εἰρητοῖς ταῦτα· « Εἰσὶ γάρ ὡς ἐν ἀνθρώποις, καὶ διάμυσιν ἀρετῆς διαφοραῖς καὶ τοῦ παθητικοῦ καὶ αλόγου. Τοῖς μὲν ἀσθενεῖς καὶ ἀμαρύροντος εἰσιντος θυσίαι τε καὶ τελεταὶ καὶ μυθολογίαι σύνεισται καὶ διαφωλάττουσι διασπαρμέναι (82). Καὶ περὶ μὲν τῶν μυστηχῶν, ἐν οἷς τὰς μεγίστας ἔμφασις καὶ διαράσσεις λαβεῖν εστί τῆς περὶ δαιμόνων ἀληθείας, εἰσορούμενοι καὶ κείσθων (83) καθ' Ἡρόδοτον· ἕρετάς δὲ καὶ θυσίας, ὑπέρ τε μήρας ἀποφράδας καὶ συνθρωπάς, ἐν αἷς ὄμορφαγίαι καὶ διασπασμοί, νηστεῖαι ταῖς καὶ κοπετοῖς, πολλαχοῦ δὲ πάλιν αἰσχρολογίαι πρὸς ἵρος, μανίαι ταὶς δὲ διλλαὶ δρινόμεναι ριψαύχενοι (84) σὺν κλόνῳ, θεῶν μὲν οὐδένειν, δαιμόνων δὲ φάνυλον ἀπετροῦταις ἔνεκα φῆσαι· ἀν τελείσθων (85), παραμύθια τῆς πάλαι ποιουμένης ἀνθρωποθυσίας· δις οὖτε θεοὺς ἀπειτεῖν, ἢ προσδέχεσθαι, πιθανόν εστιν, οὐτε μάτην δια δέδοχτον (86) βασιλεῖς καὶ στρατηγοῖς, παΐδες αὐτῶν ἐπιδιδόντες, καὶ καταρρύμενοι καὶ σφάτοντες· ἀλλὰ καλεπούν καὶ διστρόποντος ὄργας, καὶ βαρισυμίας ἀρρωστούμενοι (87) καὶ ἀποπιμπλάντες ἀλαστόρων τὸ τοιόδε μανικούς ἔρωτας, οὐ δυναμένων εἰδὲ βουλομένων σώμασι καὶ διὰ σωμάτων ὅμοιεν· ἀλλὰ ὑπέρ Ἡρακλῆς Οἰχαλίαν ἐπολορκεῖ διὰ παρθένον, σύν τοιλάκιος ισχυροὶ καὶ βίσιοι διάμονες, ἔμαιούμενοι φυσῆν ἀνθρωπίνην περιεχομένην σώματι, λοιρούς τε πολεῖσι, καὶ τῆς ἀφορίας ἐπάγονται, καὶ πολέμους καὶ στάσιος ταράττουσιν, δρῖψις οὐ τύχωσιν, οὐ τρώσι· Σαρφὸς δὲ τούτων ὁ προδηλωθεὶς φιλόσοφος, διτε διάμοισι πονηροῖς τὰ προειρημένα κατέπάτει τὰς πόλεις ἐπετελέστο, πάρεστησεν. Εἰ δὲ καὶ τινὲς ἡσαν ἐν τούτοις, ὃς φατιν, ἀγαθοὶ τὴν φύσιν καὶ θεού, τί χρῆν θεραπεύειν τοὺς φαύλους, πρὸς τῶν ἀγαθῶν ἀπελαύνειν δέονταί τους; Εἰ γάρ δῆ τις, ἡσαν αὐτοῖς ἀγαθοὶ προστάται, τούτοις ἐπιθεραπύντας τὸ μῆδον τῶν χειρόνων χρῆν δῆπου φροντίζειν, καὶ διὰ σωφρόνων λόγων τε καὶ εὐχών, ἀλλὰ μὴ δι' αἰσχροφθῆμασιν τὰς ἐναντίας ἀποτέλεσθαι δυνάμεις. «Οτε δὲ τούτων μὲν οὐδὲν ἔπειτα, φίλοι δὲ αἰσχρῷ καὶ ἀκόλατῳ, καὶ φίμασιν ἀσέμνοις, ἐμφράγμαται τε καὶ διασπασμοῖς καὶ ἀνθρωποθυσίαις ταῖς πονηροῖς διάμοισι ἐκαθεκτείοντες· πῶς καὶ δυνατὸν ἦν αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα δρῶντας, καὶ τοῖς φαύλοις πειραρχούμενα διεπραττομένους, τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, ἢ ταῖς ὅπ' αὐτῶν θείαις δυνάμεσιν, ἢ διλαὶς ἀγαθοῖς ποι προσφειωθοῖς; Ἀλλὰ γάρ τοῖς πόλεις πρόδηλοι, ὡς δὲ τὰ φίλα τοῖς φαύλοις ἐπεισλῶν, οὐκ διν ποτε τῶν ἀγαθῶν γένοιτο προσφιλής. Οὐκ δρα θεοῖς, οὐδὲ ἀγα-

(81) Καὶ πάλιν προστίθησι. Ιmo apud Plut. hoc praeceundūt, p. 417 B. 4.

(82) Διεσπαρμένα. Plutarch., ἀνδιεσπαρμένα, hoc est notas sacrilegias, ritibus et fabulis passim aspersas. Quod rectius videtur.

(83) Εἴσοδοι μοι κείσθω. Suidas, Εἴσοδοι, τὸ εὐημένην, καὶ οἱ Ιωνες, Εἴσοδομα κείσθω φαστ. Herodot. non semel.

(84) Ριψαύχενοι. Repone φίβαύχενοι σὺν κλόνῳ ex Plotarcho, cum turbulenta cervicis jactatione.

(85) Φῆσαι μὲν ἀτ τελεῖσθαι, etc. Plutarch. longe

A vero sentire mihi non sine ratione videor, responsis ei oraculis non jam deos praesesse, quos ab 185 omni terrena communione secretos esse oporteat, sed daemones tantum deorum administros. Huic autem daemonum generi, sumpta quasi ex Empedoclio carminibus. scelerata, calamitatis erroresque divinitus immisso attribuere, postrem eorum citam quasi hominum interitus describere, id vero nimis temeritatis ac barbarie futurum putem. » Quibus præterea, quæ sequuntur, attexit. « Sunt enim vero ut homines inter, sic ipsos inter daemones virtutis cupiditatisque discrimina. In aliis enim tenues solim obscuraque reliqua tanquam superfluum quiddam resident, in aliis autem vis longe major superest eademque vegetior. Cujus utriusque vestigia notasque nonnullas passim in sacrificiis, ritibus fabulisque sparsis inustas etiamnum atque expressas videmus. Ac mystica quidem quod attinet, ex quibus illustres admodum ac veritati proximas naturæ daemorum significations et argumenta sumere liceat, linguis favendum, ut Herodotus loquitur. At vero ferias et sacrificia, non secus ac nefastos atroscue dies, qui crudarum carnium esu, membrorum convulsionibus, jejuniis et planetu, adeoque turpibus plenisque in locis carminibus, ac ceteris id genus intemperii cum cervicis jactatione ac tumuli conjunctis celebrari solent, nulli plane Deo, sed daemoni alicui, averruncanda caiuauitatis, et vetustissimam homines immolandi consuetudinis mitiganda ac mollienda gratia, postmodum instituta esse dixerim. Nam ista quidem nec a diis expeti nec probari simillimum veri est: nec eadem ipsi quoque reges imperatoresque facile adeo suscepissent, uti liberos ipsi suos vel mactandos alii iraderent, vel suis interdum manibus aris admotos jugarentur: sed nimur deprecande amoliendaque improborum ac dirorum exactorum iracundia causa, furiosis exitialium daemorum, qui corporum amplexu, vel intermediis etiam corporibus, frui neque velint, neque possent, amoribus hoc modo lenocinabantur. Et quemadmodum Oechaliam Heredes virginis amore commotus obsedit, ita saevi plerumque ac truculentī daemones, humanae animæ corporeis adhuc vinculis impeditæ consortium expertentes, pestilentiam, annonæque penuriam civitatibus immittunt, easque bellis ac seditionibus infestas habent, donec optatis amoribus potiantur. » His plane versibus laudatus philosophus commemoratos sacrificiorum ritus, per omnes ubique civitatis alteri, φῆσαι μὲν τελεῖν μειδίχαια καὶ παραμύθαι, καὶ τὰς πάλαι ποιουμένας ἀνθρωποθυσίας οὗτε θεοὺς ἀπειτεῖν. In quibus saltem τὸ τελεῖν in τελεῖσθαι mutandum videtur.

(86) Ατ δέδοχτο. Plut., ἀνέγονται. F., ἀνέλθονται.

(87) Βαρισυμίας ἀρρωστούμενοι, etc. Plutarch. ita legi se distinguunt: Βαρισυμίας ἀποστομένοι, καὶ ἀποπιμπλάντες ἀλαστόρων. «Ενίον δὲ μανικούς καὶ τυραννικούς ἔρωτας. In nostro melius videtur, ἀφοιούμενοι, cetera susque deque.

tas dæmonibus attributos addictosque fuisse comp̄probavit. Si qui vero inter istos dii censebantur, ut aiant, natura boni **186** scelerosus colere quid attinebat, cum utique a bonis arceri eos expelli- que oportet? Nam si quos præsidies ipsi bonos ac tutelares habuissent, causæ profecto nihil bonos erat, quamobrem eorum numine præsidioque freti dete- riores alios vel nauci facerent, aut vero castis pre- cibus atque votis infestas noxiæque virtutes, non iam obscenis flagitiosisque carminibus avertereunt. Jam vero cum istorum nihil prorsus agerent, sed vita turpitudine ac petulantia, verborum obscenitate, crudarum carnium esu, disperpendis mactan- disque hominibus, sceleratos dæmones placarent, qui fieri poterat, ut qui ejusmodi rebus scelerato- rum gratiam aucepari conarentur, iudicem cum ipso quoque rerum omnium præpotente Deo, aut quæ usquam ab ejus nutu discendunt, virtutibus, aut omnino cum bonis nullis societatem inirent? Quippe, constat enim apud omnes, qui in eo rerum genere, quæ improbis placeant, operam studiumque ponat, ne- neat igitur, non diis olim bonis dæmonibus, sed improbis tribuisse. Atque id ipsum Plutarchus certius etiam graviusque confirmat, dum fictas illas non secus ac de diis narrationes, aliud nihil quam puros putos de ipsissimis dæmonibus sermones esse testatur, adeoque hujus plane generis esse, quidquid de gigantibus, sive titanibus Græcorum ore scriptisque jactatur: quibus in omnibus secuti nihil isti fuerint, præter aliquam sensuum cogitationisque novitatem. Quid si autem ad ea pertinent, quæ de gigantibus eorumque parentibus ante dilu- vium sacra litteræ hunc in modum commemorant? Videentes autem filii Dei filias hominum, quod essent vulchre, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant: ex quibus nati sunt gigantes viri famosi a seculo ^{**}. Facile enim quis dixerit, illos ipsos profanorum hominum gigantas esse quorum animos posteri deorum in numerum classemque retulerint; adeoque mutuas istorum pugnas, dimicatio- nes et bella fabulis iis adumbrata esse, quas tanquam de diis circumferunt. At Plutarchum, in eo, quem *De Iside*, ac ceteris Ægyptiorum diis scripsit, libello, ipsissimis verbis loquentem audiamus.

187 CAPUT V.

*I*stentes dæmonum historias fabulosas non secus ac de diis narrationibus contineri.

Rectius, inquit, existimant, qui que vulgariter de Typhonie, Osiride et Iside historias celebrantur, ea non deum aut dominum, sed magnorum dæmo- num affectiones et casus fuisse volunt, quos ipsi quoque Plato, Pythagoras, Xenocrates et Chrysippus veteres secuti theologos, hominibus longe va- lentiore fuisse, multisque partibus naturæ nostræ vires superasse testantur. Cæterum genus quod- jam iis divinitutis attribuunt, non sincerum illud et ab omni mistione secretum, sed ex animæ na- tura corporisque sensu voluptatem pariter labore- que subeunte temperatum: ex quo fiat, ut quidquid alterna utriusque vicissitudine perturbationis exci- taatur, id alios quidem vehementius, levius autem alios afflere consueverit. Siquidem ut in homini- bus, sic etiam in dæmonibus sua sunt virtutis im- probitatisque discrimina. Nihil enim admodum, quæ a Græcis de gigantibus ac titanibus jam olim decantata sunt, nec non pleræque res nefarie ge-

^{**} Gen. vi, 2.

a. I. γῆγναται.

(88) *Bélieror ovr.* Plutarch. *De Iside et Osir.*, n. 360 D, 4.

A θος δαίμονι, μήνοις δὲ τοῖς φαύλοις ἐλάτερουν οἱ δεδηλωμένοι. Ἐτὶ δὲ μᾶλλον τοῦτο πιστοῦται ὅπλοιτα ρ- χος, ἐν οἷς φησὶ τὰς μετικὰς ὡς περὶ θεῶν δημητῆσες λόγους εἶναι τινας περὶ δαιμόνων, τὰ τε παρ' Ἔλ- λησιν φόρμενα γιγαντικά τινα καὶ τιτανικὰ δαιμονικὰ εἰναι δημητᾶτα, ὡς καινοτέραν ὑποθάλλειν διάνοιαν. Μήποτε δρα τοιάντα ἥν τὰ περὶ τῶν πρὸ τοῦ κατα- κλυσμοῦ γιγάντων τὸν τῇ θεῖῃ Γραφῇ λεγόμενα; τὰ τε περὶ τῶν τούτους γεγεννήστουν, περὶ ὧν εἰργαται ^β Ἰδόντες δὲ οἱ ὀλγεῖοι τοῦ θεῶν τὰς θυγατρές τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καταί εἰσιν, Εἴδων οὖτοις γυναικας ἐκ πασῶν ὧν ἔξελέαντο ^α ἀφ' ὧν ἐγεννήσαν εἰ γίγαντες οἱ οὐρανοῖς ἐξ αἰώνος. Εἴπον γάρ δι τις, τούτους ἔκεινους εἶναι, καὶ τὰ ἔκεινους πνεύματα παρὰ τοῖς μετὰ ταῦτα ἀνθρώποις τεθεοποιημένα καὶ τὰς ἔκεινους μάχας, τὰς τε πρὸς ἀλλήλους διαστά- σεις, καὶ τοὺς πολέμους, ταῦτα εἶναι τὰ ὡς περὶ θεῶν μυθεύμενα. Λέγει δ' οὖν ὁ Πλούταρχος τὸν Ἑρυ- στήρα λόγῳ περὶ τῶν Κατὰ τὴν Ἰσταντινοῦν τοὺς Ἀλγυντίους θεούς, αὐτοῖς φήματι ταῦτα.

eundem bonis amicum esse nullo modo posse. Ma- improbis dunataxat populos istos cultum honoreni- que tribuisse. Atque id ipsum Plutarchus certius etiam graviusque confirmat, dum fictas illas non secus ac de diis narrationes, aliud nihil quam puros putos de ipsissimis dæmonibus sermones esse testatur, adeoque hujus plane generis esse, quidquid de gigantibus eorumque parentibus ante dilu- vium sacra litteræ hunc in modum commemorant? Videentes autem filii Dei filias hominum, quod essent vulchre, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant: ex quibus nati sunt gigantes viri famosi a seculo ^{**}. Facile enim quis dixerit, illos ipsos profanorum hominum gigantas esse quorum animos posteri deorum in numerum classemque retulerint; adeoque mutuas istorum pugnas, dimicatio- nes et bella fabulis iis adumbrata esse, quas tanquam de diis circumferunt. At Plutarchum, in eo, quem *De Iside*, ac ceteris Ægyptiorum diis scripsit, libello, ipsissimis verbis loquentem audiamus.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Περὶ τοῦ Ιαρθαρούσας δαιμόνων περιέχεντον Ιετο- ράς τὰς μετικὰς ὡς περὶ θεῶν δημητῆσις.

ε Βέλτουν οὖν (88) οἱ περὶ Τυρφανα, καὶ Ὁυστρι- καὶ Ιαντορούμενα μήτε θεῶν πάντη μήτε ἀνθρώ- πων, ἀλλὰ δαιμόνους μεγάλων εἶναι νομίζοντες, οὓς καὶ Πλάτων καὶ Πυθαγόρας, καὶ Σωκράτης, καὶ Χρύσεππος, ἐπόμενοι τοῖς πάλαι θεολόγοις, ἔργοιμε- νεστέρους ἀνθρώπων λέγουσι γεγονέναι, καὶ πολλῇ τῇ δυνάμει τὴν φύσιν ὑπερφέροντας ἥμων· τὸ δὲ θεὸν οὐκέτι οὐδὲ δικρατοῦσιν ξυντάξεις, ἀλλὰ καὶ φυγῆς φύσει, καὶ σώματος αἰσθήσει συνειλησθεῖς, τὸντὴν δε- γομένην καὶ στο ταύταις γνιμέναι ^α τὰς μεταβολαῖς πάντη, τοὺς μὲν μᾶλλον, τοὺς δὲ ἡτοῖς ἐπιταράττειν. Γίνονται γάρ ὡς ἐν ἀνθρώποις καὶ δαιμόνοις ἀρετῆς διαφοραῖς καὶ κακαῖς. Τὰ γάρ γιγαντικὰ καὶ τιτανικὰ παρ' Ἐλλασιν φόρμενα, καὶ πολλὰ τινες (89) ἀκ- τινοι πράξεις, καὶ Πιθανός ἀντιτάξεις πρὸς Ἀπόλ- λωνα, φυγαὶ τε Διονύσου, καὶ πλάναι Δημητρος οὐ- δὲν ἀποτείπουσι τῶν Ὀυσιασῶν καὶ Τυφωνικῶν, ὃν παρὰ πάσιν (90) ἀναλόγη ἔξεστο μυθολογουμένων ἀκούειν, δισ τε, μωτικοῖς Ἱεροῖς παρακαλυπτό-

(89) Καὶ χολλαὶ τινες. Plut., καὶ Κρόνου τινες.

(90) Παρὰ κάστιν. Plut., πάσιν ταῦτα.

μεν (91), τελεταῖς ἀρρήτησι διασώζεται καὶ θάνατος, τέρπει τοὺς θεός δύμοις ἔχει λόγον. » Καὶ ἐπιφέρει, λέγων ἕτερος· « Ἐμπεδοκλῆς δὲ καὶ δίκαιος φησι διδύνει τοὺς δαίμονας, ὃν ἀν ἐξαμαρτήσωσι καὶ πλημμελήσουσι·

gionibus involuta, ritibusque, quos nec fari licet ad deos retuleris, habent explicatus. » Quibus ita dæmones scelerum flagitiorumque suorum pœnas dare pronuntiat his versibus,

Αἰδέρος μὲν γάρ στε μένος πλότονδε διώκει·

Πότερος δὲ χθονός (92) οὐδέας ἀπέπτεις, γαῖα δὲ

[εἰς αὐτὸς (93)]

« Ήλιον ἀκάμαρτος· δὲ δὲ αἰδέρος ἐμβαλεῖ δίνας. Ήλιος δὲ ἐξ ἀλλοῦ δέχεται, συγένους δὲ πάρ-

[τες·]

« Ἀγροῦ, καλασθνετες, αὐθίς την κατὰ φύσιν κύρων καὶ τάξιν ἀπολάβωσι. Τούτων δὴ καὶ τῶν τοιωτῶν ἀλλοὶ λέγονται φασι περὶ Τυφῶνος· ὡς δενά μὲν ὅντα φύσιν καὶ διαμετέντες εἰργάσαστο, πάντα πράγματα ταράξαν· ἐνέπλησε δὲ κακῶν γῆν δύος τε τάξιν καὶ θάλασσαν, εἴται δίκην ἔδωκε. »

Ταῦτα δὲ Πλούταρχος ἐν τῷ δημοσθέντι συγγράμματι παραδέμενος, καὶ διὰ πλειόνων ἑρεγασάμενος τὸν λόγον, τὰ παραπλήσια καὶ ἐν τῷ περὶ τῶν ἐκλεκτῶν χρηστηρίων τούτον ἴστορει τὸν τρόπον· « Έκεῖνος μὲν οὖν (94) τὴν μαντικὴν ἀνήγειν εἰς δαιμόνας, πλειστον δὲ δελφῶν λόγον εἶχε· καὶ τῶν λεγομένων περὶ τὸν Δίνουσον ἐνταῦθα καὶ δρωμένων ιερῶν οὐδὲντος· ἀνήκοες δὲν, ἀλλὰ κακένα δαιμόνων ἱρατεῖν εἶναι πάθη μεγάλα, καὶ ταῦτα δὴ τὰ περὶ τὴν Πυθίαν (95). Τῷ δὲ ἀποκτείναντι μήτε ἐνέά εἶτα, μήτε εἰς τὰ Τέμπη (96) γενέσθαι τὴν φυγὴν (97), ἀλλ᾽ ἐκπεσόντα ἐλθεῖν εἰς ἕτερον κόσμον· Λεπτέρον δὲ ἐκεῖθεν ἐναυστῶν μεγάλων ἐνέά περιθός ἀγάλην γενόμενον, καὶ Φοῖβον ὃς ἀληθῶς (98) κατείδόντα, τὰ χρηστήρια παραλαβεῖν, τέως ὑπὸ Θεύδος φυλασσόμενον. Οὕτω δὲ ἔγειν καὶ τὰ Τυφ-

(91) *Παρακαλευτικόντα.* Plut. ita leg., περικαλυπτόμενα, καὶ τελεταῖς ἀρρήτησι διασώζεται, καὶ θάνατος πρὸς τοὺς πολλοὺς, δύμοις ἔχ. λόγ., quae sensum hunc efficiunt, ab Eusebiano longe diversum: *sacris et ritibus involuta, vulgique auribus et osculis ignota conservantur, similes etiam habent ex-plicatas.*

(92) Δὲ χθονός. Plut., δὲ ἐξ χθονός, et sic legendum.

(93) *Γαῖα δὲ ἐξ αὐτῆς.* Plut., γαῖα δὲ τοιωτις. Porro versus isti sunt, ex quibus p. 185 nonnullios occasiouem avidius arripuisse dicebat dæmones gravissimis criminandi. Quod tamen aliter accepit Theodorei, lib. x *De Graecor. affect.*, p. 156 extrema, dum ait ex Plutarcho intelligi, dæmonum sacrilegios, τὰ ἐπη, οὐδὲ ἐπινοούσιν καταχρήστης λέγετον, ἀλλ᾽ ἐξ τῆς Ἐμπεδοκλέους συλλογας ποιήσως. Qui sensus, S. Patris pace dictum sit, vereor ut satia cum Plutarchi mente conveniat.

(94) *Ἐκεῖνος μὲν οὖν.* Plutarch. *De oracul. defact.*, p. 421 B.

(95) *Τὴν Πυθίαν.* Plut., Πύθωνα.

(96) *Εἰς τὰ Τέμπη.* Ubi, opinor, Admeto Thesalico regi operari navavit. Hac ipsa de re Plut. eod. tractatu plurib. pag. 418 A, B, C. Ubi et sacri nomenalis quod a Gracis, qui extra Pylas degenerat, omnibus pergebat, ritum et causam exposuit, et de piaculis ad Tempe fieri solitis hunc in

A sit, Pythonis item cum Apolline dimicaciones, Bacchi exsilia, erroresque Cereris, ab illis rebus differunt quæ de Osiride ac Typhone passim apud omnes flungi impudenter ja-tarique audiuntur: quæcunque præterea mysticis quibusdam sacris ac reli-nec aspicere, inclusa retinentur, non absimiles, si tecum subdit: « Quin etiam Empedocles ipse quoque

dare pronuntiat his versibus,

*Namque ipsos aether pelagi detrudit in undas,
Exspuit in terram pelagus, terra objicit igni*

*Solis inexhausti, rapidis sol aetheris infert
Turbinibus; quosque accipiunt elementa vicissim,
Cuncta sinu pariterque horrent.*

Donec videlicet justis affecti exercitique suppliciis, convenientem nature locum ordinemque 188 recipiant. Quibus affinia plane ac gemina de Tephene commemorant; quippe, hominem invidia malevolentia que succensimi infanda perpetrasse, magna-que rerum omnium excitata perturbatione, terram ipsam mareque passim universum exitiis implevisse, ad extremum vero pœnas luisse. »

Hæc Plutarchus laudato a nobis opere fusius executus, similia porro, in altero, quod de exhausta oraculorum vi edidit, in hac verba disputat. « Atque is, cum divinationis artem, inquit, dæmonibus trahuebat, tum Delphicum in primis oraculum celebrabat: adeoque nihil non vel eorum quæ apud nos de Bacco circumferuntur, vel quæ fieri solent sacrifisiorum inaudierat. Idem ista quoque, magnas dæmonum fuisse calamitates asserebat, imo nec illa tantum, sed etiam quæcumque de Pythonis traduntur. Itaque nec illum, a quo imperfectus is fuerit, aut totos novem annos, aut apud Tempe unquam exsulasse: verum quod ex nostro ejectus esset, alterum in orebe commigrasse, unde post novem magni anni conversiones expiatius, vereque ac re ipsa Phœbus, hoc est purus sincerusque redie-

C modum loquitur: Οἱ τε γινόμενοι περὶ τὰ Τέμπη καθαριστοῦ, μεγάλου τινὸς διγούς καὶ τολμήματος υποψίαν ἔχουσι. Παγγελούν γάρ ἔστιν, ὡς ἐπάρει, τὸν Αἰτόλιον κτείναντα θύρον, φεύγειν ἐπὶ πάρτα τῆς Ἐλλάδος, ἀγνοῶν δέδμενον, etc. Atque ut hoc in fabularum genere certum nihil, Pausanias *Corinth.* p. 51 narrat Apollinem et Dianaum : imperfectus Pythone, παραγένεσθαι εἰς τὴν Αιγαίαν, καθαρούντες. Inde fugam incolis, inde morbos; inde loco nomen, φύσιν: tandem a septēn pueris, totidemque virginibus adductos in Acropoliū deos; id quod certo ritu quatiannis ibid. recolatur.

D (97) *Γερέσθαι τὴν πυγῆν.* Ex his Plutarchum emendes licet, apud quem corrupte admundum γενέσθαι μετὰ τοῦ φυγεῖν αὐτὸν ἐκπεόντα κόσμον. « Υπέρον δέ. Interpretes vero Eusebianam lectio-neum secuti sunt.

(98) *Φοῖβος ὡς ἀληθῶς.* Ηεσυχ.: Φοῖβος, καθαρός, λαμπρός, ἀγνός, διμίαντος. Εἰ, φοῖβάνται λαμπρύνεται, καθάρεται, ἀγνόεσται (legend. putem καθαρεύσθαι) εἰ τὰ φοῖβης, καθάρτρι. *Etymolog.* auctor, eas...admitte φοῖβος, esse quasi φάόδος, παρὰ τὸ φάος καὶ τὸ φίος, ὁ καθαρὸς φίων. Εἰ φοῖβαι, inquit, αἱ καθαραὶ καὶ λαμπραὶ τρίχες.

rit, atque oraculum, quod eatenus custoditum abs Themide fuerat, denuo repperit. Neque absimilem eorum, quae de Typhou Titanibusque jactantur, esse rationem: quippe, has daemonum inter sece pugnas et contentiones existisse, quas partim eorum qui victi fuerant, exsilia, partim iis, qui sese aliquo scelere obstrinxissent, irrogatae a Deo poena consecutæ esseut: cuiusmodi utique vel Typhonis aduersus Osiridem, vel Saturni erga Cœlum maleficia fuerint, quorum ideo non nisi obscurissima, vel nulla potius apud nos religionum cultusque vestigia supersint, quod ipsi alium in orbem aufugissent. Etenim Solymos audio Lyciorum vicinos, Saturno, si qui alii, honores olim tribuisse maximos, qui tamen postquam Arsalo, Arylo, ac Tosibe illorum ducibus interfectis, quoconque tandem gentium (neque enim exploratum ipsi locum habent) fugam arripiisset, neglectus ab iisdem fuerit: Arsalus autem aliisque duo Scirorum deorum nomen accepserint, quorun etiam per nomina tam privatum Lycii quam publice solemnes ac statas imprecatio-nes concipient. Atque alia poetarum ex fabulis id genus auferre pleraque licet. Jam vero quod solemanibus ac propriis deorum nominibus quidam a nobis daemones appellentur, non est, inquietabat pergrinus ille, quamobrem mirum id videri debeat. Nam quo quisque deo, vel ordinis atque loci, vel potestatis societate conjunctus est, ejus etiam nomen sortiri amat; quemadmodum ex 189 nobis alium Jovium, alium Minervium, alium vero Apollinium aut Bacchium, aut Mercuriale appellari videmus. Ac nonnulli quidem vero ac merito id non-minus casu quodam babuere, plerisque tamen alienum prorsus, minimeque aptum et coharen-Dei cognomentum adhucit. » Hec Plutarchus, in iis ipsis, quae de exhausta oraculorum vi, magno studio diligentiaque conscripsit, ipsos etiam daemones, praeter alia, morti subiecti, id quod a nobis suo quoque tempore proscrutare. Interca vero, quidquid praeterea de bonorum (ut ipse vocat) daemonum viribus ac facultate tradit Porphyrius, concinnati ad-versus nostros operis artifex, in iis, quae de prompta ex oraculis philosophia memoria prodiit, con-geramus. Illud enim potissimum, ut iam saepius, ita nunc quoque testem producere, ejusque verbis vulgatum de his quos isti pro diis habent, errorem

(99) Διλας. Plutarch., Σκαπτούσεις.

(1) Σολύμους. Stephan.: Οἱ Πισθῖαι, inquit, πρότερον Σόλυμοι· εστὶ δὲ Ἰένος βάρβαρον, κατοχοῦ πάρα τὴν Ἀσπένδον, καὶ τὴν Κλικιλαν. Plinius lib. v. c. 27, idem scribit. Strabo tamen eos modo in Pisidia, modo Lyciam inter ac Pisidianum medios, atque in summis Tauri jugis constituit. Sed tanta vicinitas facit, ut modo Lyciorum, modo Pisidianum nomine appellentur. Sane paulo post Plutarchus Solymorum nunina cum Lyciis omnibus communical. Apud Homer Ili. 2' Bellerophon in Lyciam profectus, Δεύτερον αὖ Σολύμοις μαχέσσατο κυνδαλμοῖς. At Ύδρον. E', novos quosdam Solymos ultra Oceanum flingit:

A νικᾷ, καὶ τὰ Τιτανικά, δαιμόνων μάχας γεγονέ· αἱ πρὸς δαιμόνας· εἴτα φυγὴ τῶν κρατήθεντων, ἡ δί-καιος (99) ὑπὸ θεοῦ τῶν ἔξαμπτοντων, οὐα Τυφών τε λέγεται περὶ Οσιρίν ἐξαμπτεῖν, καὶ Κρόνος περὶ Οὐρανὸν· ὃν ἀμαρτίερα γεγνησατο αἱ τιμᾶ παρ-ήμιν, ἡ παντάπατον ἐκλείσασι, μεταστάντων εἰς ἄτερον κόσμον. Ἐπει καὶ Σολύμους (!) πυνθάνομες τοὺς Λυκίων προσόντους ἐν τοῖς μάλιστα τιμῷ τῶν Κρόνον· ἐπει δὲ ἀποκτείνας τοὺς ἀρχηγέτας αὐτῶν Ἀρσαλον (2), καὶ Ἀρύτον, καὶ Τόσιεν, Ἑρυτόν, καὶ μετεχόντησον δομηποτε· (τούτῳ γάρ οὐκ ἔχουσιν εἰ-πεῖν) ἐκείνον μὲν ἀμεληθῆναι, τοὺς δὲ περὶ τὸν Ἀρ-σαλον Συριος θεοὺς προσαγορεύεσθαι, καὶ τὰς κα-τάρας ἐπὶ τούτων ποιεῖσθαι δημοσίῃ καὶ ίδει Λυκίους. Τούτοις μὲν οντόδημοια πολλὰ λαβεῖν ἔστιν ἐκ τῶν μυθο-Β λογούμενών· εἰ δὲ τοῖς νεομασμένοις τῶν θεῶν δύναμι-αι δαιμονών τινας καλοῦμεν, οὐθὲν παρατάσσονται, εἰπεῖν δὲ ξένος. Οὐ γάρ ἔχαστος θεῷ συντετόπτας, καὶ οὐ τοῖς δυνάμεσιν μετειλήγειν, ἀπὸ τούτου φιλεῖ καλεῖσθαι· καὶ γάρ ἡμῶν δὲ μέτις τοῖς Δίος, δὲ δὲ Ἀθηναῖος, δὲ δὲ Ἀπολλώνιος, δὲ Διονύσιος, δὲ Ἐρμαῖος. Ἀλλ' ἔνοι μὲν καὶ ὅρθως κατὰ τούχην ἐκλήθησαν· οἱ δὲ πολλοὶ μηδὲν προστηκούσας, δὲ δὲ ἐνηλλαγμένας ἐκτε-σάντο θεῶν παρουσιματες. · Τοσαῦθ' ὁ Πλούταρχος· ἐν οἷς ἐποιήσας περὶ τῶν ἐκλειστούντων χρηστηρίων, πρὸς τοὺς δῆλους καὶ θυνθίσκους παριστάται· τοις δαιμο-ναῖς, δὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν δέοντα καρδὸν παραβήσομαι· Τέλος δὲ φέρει συλλεξώμεθα δος δῆλος περὶ τῆς τούν-θυγάτων, ὡς γησι, δαιμόνων δυνάμεως τε καὶ θυγ-ατεῖας αὐτῆς δὲ τὴν καθ' ἡμῶν συσκευὴν πεποιημένος. Καὶ οἱ ἐπέγραψε περὶ τῆς ἐν λογίων φιλοσοφίας, ικτίθεται. Μάλιστα γάρ αὐτὸν καὶ νῦν ὡς πολλάκις μάρτυρι χρήσομαι καὶ ἐλέγχυ τῆς περὶ οὐδὲ θυλαζόντων θεῶν πλάνης, ὡς ἀνὴρ ἐκ τῶν οἰκειῶν βελῶν καὶ τοξευμάτων βαλλόμενοι κατασχύνοντο. Οὔτως γάρ καὶ γένοτ' ἀντὶ τῆς δημητρίου δια-θεοῖς προσφιλῶν, καὶ δῆ καὶ εὐεσθῶν νεομασμένων, ἀκριβῶς τε τὸν περὶ τῶν οἰκειῶν λόγον διηρευνή-των, ἀνελιπτῆς καὶ ἀπαραιτητος τὸν προκειμένων ἀπόδειξις. Γράφει δὲ ταῦτα δὲ δεδηλωμένον, τὸν εἰς ἐπέγραψε περὶ τῆς ἐν λογίων φιλοσοφίας, ἵνθι μαρ-τύρεται μή τὰ ἀπόρθητα τῶν θεῶν ἐκράνενται, ἐπο-μύνεντος τε αὐτὸς καὶ παραγγέλλων χρύπτειν, καὶ μή εἰς πολλοὺς· ἐκφέρειν τὰ λεχθόσιμα. Τίνα δὲ ἦν τὰ τοεύτα; Τὸν Πλάνο Διονύσου φησι θεράποντα εἶναι· τούτον δὲ τῶν ἀγαθῶν δυτα δαιμόνων, ἐπι-

Τὸν δὲ ἐξ Αιθιόπων ἀνώρ χρεωτειν Εροσίχθωρ, Τηλόθερ εξ Σολύμων όρεων Ίσερ.

Quem in locum Strabo lib. i.: "Ισον τῷ, ἀπὸ με-σημεριῶν τόπῳ· Σολύμους λέγονται, οὐ τοὺς ἐν τῇ Πισιδίᾳ, ἀλλὰ πλάτας τινὰς διμιούρους, τοὺς ἀναλόγως θεούς πρός τε τὸν πλέοντα, καὶ τοὺς ἐκεὶ κεστημένους, οὓς δὲ Αιθίοπας· οὓς οἱ Πισιδιοι πρός τε τὸν πόντον, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς Αιγύπτου Αι-θίοπας·

(2) Άρσαλον, etc. Ita enim Plutarch. At ejus socius, Αρύτον καὶ Τόσιεν, mutat in Δρύον et Τροιανόν. Suidas Tosibis unius meminit, his ver- bis, Τόσιος, θεὸς τῶν, deest, opinor, Σολύμων, aut Λυκίους.

χρνέντα ποτὲ τοῖς κατ' ἄγρὸν γεωπονοῦσι. Τὶ χρῆν ἀγαθῶν δικαιῶντα παρατηγεῖν ή πάντως ἀγαθῶν τίνος παρευσίαν τοῖς τῆς θεοφανείας τοῦ ἀγαθοῦ κατηξιωμένος; "Ἄρ' οὐν ὑπῆρχεν ἀγαθόν τι τοῖς θεαταῖς τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος, η̄ κακὸν εἰλήχαστο δαίμονα, Ἐργα τῆς πειρας ἡσθημένοι; Φησὶ γοὺν δὲ θαυμάσιος μάρτυς τούς τῆς ἀγαθῆς ταύτης θέας ἡκουμένους δύρουν θάνατον ἔσπειραν, λέγων ὅδε.

ομnes obtestatur, ne deorum arcana prodere, quæque velint, sed potius, ut ea diligenter occultent, interposito etiam jurejurando adigit. Cujusmodi ergo illa sunt? Pana videlicet Bacchi servum fuisse narrat, qui cum ex bovis dæmonibus unus esset, vindicandum aliquando sese agricolis quibusdam præbuerit. Quid exspectandum aliud a bono fuit, nisi ut quos bonus ille Deus conspectu suo dignaretur, in eos continuo boni aliquid redundaret? Utrum igitur boni dæmonis spectatoribus boni quidpam evenit; an potius in malum se dæmonem incilisse periculū ipsi sue didicerunt? Tradit nimurum testis egregius, quoquot ille felici laetique spectaculo dignos habuisset, eos ad unum omnes repentina interitu periisse.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4⁷.

B

190 CAPUT VI.

Mortem illos ipsos consciousness, qui boni ab iis dæmones appellentur

« Ἡδὲ καὶ ἐν διλοις οἱ μὲν ἀνεβεῖθησαν θεράποντές τινων, ὁς δὲ Πᾶν τοῦ Διονύσου δεδήλωσε δὲ τοῦτο δὲ Βραγγίδαις Ἀπόλλων (3) διὰ τούτων. Ἔντας γὰρ εὐρέθησαν ἀποθανόντες· πυνθανομένων τούς τῶν τὸν ἄγρὸν οἰκούντων τὴν αἰτίαν, Ἐργατεῖν δὲς·

Χρυσόκεφαλος βλοστυροῖς διορύσουν θεράπων Πᾶν, Βαύρος ὑλήκετα κατ' οὔρεα, χειρὶ χραταὶ Ράδδον ἔχει, ἐπέρι δὲ λιτὸν πτελεούσαν ἥμαρατε Σέργητα τλαυρυθή, νύμφησον δὲ θυμῷ διδέλγεται· Οὖν δὲ συρίξας μέλος, ἀνέρας ἐπολέσθησεν· Ὑλοτεμός πάντας, ὀάμβος δὲ καὶ εἰσορώτωτας λιμονος ὀργυμένους προεργούν δέμας οἰτερήτας. Καὶ τοῦ κε πάντας διμαρψύ τέλος κρυπτοῦ διατίθεται, Ει μη δι κότορον αἰνὴν ἐτί στιθεσσος ἔχουσα· Ἀφετεμις ἀπτρετην πάντες μέρες κρατεροῖς·

« Ἡρ καὶ χρὴ λισσεοῦθ', ίτα σοι τίγνοντες ἐπαφωρός. »

Ἀκήκοας οἴα τοῦ δαίμονος, οὐ φροντὶ ἀγαθοῦ, τὸ τε σχῆμα καὶ τὰς πράξεις δὲ τὸν Βραγγίδαις ἐδίδαξεν Ἀπόλλων; Θία δὲ καὶ τῶν λοιπῶν τὰ γενναῖα καταφθάντα, ὃν δὴ ἴνεκα τὴν οὐράνιον ἀπολελοιπότες δεκτηρίην, τὴν σὺν ἀνθρώποις ἀντικατηλάβαντο. Πάντας δῆπου χρῆν αὐτῶν σωροσύνης κατέτραγεν, καὶ τὰ λυστετέλη καὶ ὑψηλά ποτὲ τοῖς ἀνθρώποις ὑποτεθεῖσι. Οἱ δὲ τούτων μὲν οὐδένις ἀκούει δ' οὐλακεῖται δὲ ἀρρήτεστρα τῶν ἀρρήτων διπρευνήκως καὶ τῶν ἀπορήτων ἀξιωθεῖς τῆς γνώσεως· Τοτὲ μὲν οὖν τινας τῶν ἀγαθῶν τούτων διαιμόνων φησιν ἐρωτικαὶ τὴν πατέταις ὑπηρετεῖσθαι τοτὲ δὲ τέρους τυμπάνων αὐλές;

(3) Οἱ δὲ Βραγγίδαις Ἀπόλλων. De Branchide, seu Branchiade Apolline, multi multa, recentes, antiqui. Verbo sic habe. Quadruplex ejus nomen, Milesius, Branchides, seu Branchiades, Philesius, et Didymæus. Primum vetustissimum fuit, sequentia duo media quasi vetustatis, quartum idemque postremum, recentius. Milesius, quod in Milesiorum agro, abs Miletō stadiis ferme cc oracula fuideret, ut Plinius auctor est v. 23. Branchides, a Brancho, Apollinis vel filio, vel amoris, quocum divinandi artem Apollo prælia communicaverat. Ab eo quoque, loci ejus populus, Branchidarum appellatio. Philesius, ἀπότολον φύλακά των, quibus suis illis

A coarguere statui, ut suis ipsi telis sagittisque confixi erubescant. Ex quo sane id assequemur, ut suscepisti argumenti demonstratio ex eorum deprompta sensu, qui diis chari ac religiosi putabantur, qui que solerter et accurate doctrinæ sue rationes explorarunt, omni ex parte perfecta sit, atque ejusmodi quam nec refellere ipsi, nec defugere aut deprecari possint. Et eo quidem loco Porphyrius dicturus est, passim atque in vulgus efferre velint, sed potius, ut ea diligenter occultent, interposito etiam jurejurando adigit. Cujusmodi ergo illa sunt? Pana videlicet Bacchi servum fuisse narrat, qui cum ex bovis dæmonibus unus esset, vindicandum aliquando sese agricolis quibusdam præbuerit. Quid exspectandum aliud a bono fuit, nisi ut quos bonus ille Deus conspectu suo dignaretur, in eos continuo boni aliquid redundaret? Utrum igitur boni dæmonis spectatoribus boni quidpam evenit; an potius in malum se dæmonem incilisse periculū ipsi sue didicerunt? Tradit nimurum testis egregius, quoquot ille felici laetique spectaculo dignos habuisset, eos ad unum omnes repentina interitu periisse.

*Pan torrei Bacchi famulus, cui cornua fronte
Aurea concurrunt, densis dum montibus errat,
Et virgam dixtra quatrens, blandosque sinistra
Et molles inflata calamus, nympheasque, virosque
Cædenda sylva intentos modulamine mulcet:
Attonis stetit ecce animis improvida passim
Præcipitis fera membris Dei dum turbis videret.
Continuoque omnes simul aspera Parco tulisset,
Ni savam irato bitem sub pectore versans
Jamdudum agrestis rapidum Diana furorem
Sisteret. Hanc roitis igitur placare memento,
Ut rebus tibi præsidium sponte addat in artis. »*

Andiisti cuiusmodi corporis habitum, quas actiones bono, uti vocat, dæmoni Apollo in Branchide attributū? Videsis porro res a ceteris præclare ac magnifice gestas, quas illi dum sequerentur, cœlestem ultra cum humana societatem conmutarunt. Eos profecto modestia ac temperantiae priuipes ac magistros, utiliumque rerum auctores humano generi esse oportebat, quarum tamen ne vestigium quidem illum ostenderunt. Ac mihi quidem curiosum illum exploratorem audi, qui abditissima quæque arcana rimatus, eorum etiam intelligentia donatum se esse gloriatur. Nimurum ex

amoribus Apollo blandiebatur. Didymæus, vel quod Jovis ibi socius, geminumque adeo numen praæcesset oraculo: nam ei Jupiter Didymæus vocabatur: vel quod deinde communibus templi et sacrorum honoribus Apollo Pater, Branchusque filius colerentur, inquit et magna tum esse oraculorum utriusque communio. Inde fortassis, et loco nomen, Didyma. Sane Plinius l. v. c. 29, et Pompon. Meia l. i. c. 47, Didymæum aiunt vocatum pesta, qui Branchides ulim dicebatur. Et recentioribus plura dabunt Bulengerus noster lib. i. De oracul. c. 9, et Boissardus De dissimulatione, cap. de Brancho.

191 optimis dæmonibus alios in libidinem proclives et effusos inducit, alios tympanorum ac tibiarum sonitu, et incondito muliercularum strepitu, pugnis alios bellisque gaudentes, uti Dianam venationi, ac Cererem terræ frugibus addictam, Istin autem Osiridis casum et interitum hucusque deplorantem, Apollinemque vaticinantem. En tibi opportunitates in hominum vitam a bonis istorum exploratamque fidem accipe.

CAPUT VII

Quam amatorii voluptatibus dæmones obnoxii sint, et quibus quieque delectetur.

*Nil dios inter vacua terroribus esse,
Nil non divinis perfectum votibus usquam
Sacra Hecate cecini: sed magna ex mente supremi
Lapsa Patris, vero semper circumdata fulget.
Hanc circum meliore manet sapientia vestra,
Cui fixos immota tenent oracula gressus.
Necte ergo me vincitis: tanto tibi nomine Diva
Duciur, ut valeat superos animare penates.*

Ac videtis, num id forte in causa fuerit, quamobrem tres animæ veluti forme partesque statuerunt. Et quidem ea cum usum habeat, qua irascitur, tum alteram sortita præterea est, qua concupiscat, cuius etiam illecebris ad res amatoria excitetur. Atque haec mea profectio uou est, ne tu id suspicere, sed ejus, quem laudavi, scriptoria oratio, cuius item ea suut, quæ sequuntur.

*Me quidem tum vehementer, inquit, angit sentio, ubi mecum ipse reputo, qui fieri possit, ut quorum veluti augustinorum ac diviniorum opem imploremus, ii tamen quasi humiliores ac deteriores obdiant; quique clientes ipsi suos aquitatem colere velint, eosdem injustis imperiis obsequi non pudat: adeoque cum eorum vota precesque repudient, qui ad sese minus abs re venera puri recesserint, illos ipsos tamen, seu verius obvios quoque, nefandam **192** in venerem agere non vereantur.* » Eadem ille in quadam ad Aenebonem

Ægyptium epistola persequitur: iterumque citato pergit: « Et vero, quænam singulis, inquit, et cuiusmodi nonnullis vulgatum est, ut ab Apolline esse in iurandum exigenti daudum):

Rhea beatorum mater reginaque dñrum

** Ior. καὶ τινὲς.*

(4) Θεοῖς ποτ' ἀδελφατον. Reddidi, quasi esset dæmoni, sine metu, quod ipsi quoque dñi, ut ex sequentibus patet, hominum se voces ac vincula metuere fateruntur. Quo illud Pselli, πάντα τὰ δαιμόνια φύλα, δράσους, καὶ δειλίας ἐμπέπλεται. Hoc tamen in sensu non acquiesco; maxime quod sequens versus cum eo minus congruere videatur. Addo nec satis constare prosodiam. Manus leg. vel δαιμάτων, vel διά μέτων, licet in uno reposatum sit, ἀδελφατον. Sane pànta valde placet, quod τοι ἀρχάτων affine ac prope geminum sit. Et vero id unum agit Hecate, ut omnem ab sese oraculisque suis dubiæ fidei suspicionem removeat. Tantum versu tibicens opus esset: nam τὸ δαιμάτων, reveror ut satis tironis habeatur. Ceterum, ut verum fatar, hoc in oraculo nihil video, cui cum sequentibus Porphyrii verbis magnopere conveniat; nisi forte τὸ δειπνὸν κατήγει, ut vinculi hujus nomine, illecebram intelligat, qua sic tanquam vinculo constricta tencretur. De quibus vinculis infra

A καὶ θηλεῶν πατάγοις γαρέπιν· διλους δὲ αὐτοῖς μάχαις καὶ ποιέμεναι ἀγάλλεσθαι, καὶ κυνηγεστοῖς τὴν Ἀρτεμίν, καὶ τοὺς ἀπὸ γῆς καρποὺς τὴν Δημόνην δηρηνεῖν δὲ τὸν "Οὐρίου εἰσεῖν νῦν τὴν Ταῖν, καὶ τὸν Ἀπόδωλο μαντεύεσθαι. Τειταῖται ὡν φασιν ἀγαθῶν δαιμόνων εἰ εἰς ἀνθρώπους ὥφελειαι. Δέχου δὲ καὶ τούτων τὰς ἀποδεξίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

"Οτι ἑρωτικᾶς ἡδυπαθείας ἔξυπνοτεούται, καὶ πολας ἔκαστος αὐτῶν γαρέπι.

• Οὐδέτερον ἔτερον ἀδελφατον ποτεούται· Εκάτην θεορίταις· Άλλον διαρράκτων ρύνον πατρόθεν κατιούσα· Άλλην ἀληθεῖς σελαγίζεται, ἀμφὶ δὲ μῆτρις Ἐμπλεδος δῆμφικτοι μένει λογίοις βελανία.

Δεσμῷ δὲ οὐν κατήγει· θεῖν γάρ δημειε με τοσιηθες, Οστην γύναιον πανυπέρατορ δράκενα κόδεμον.

C Καὶ μήποτε διὰ τοῦτο τρίμορφος τριμερές τε καὶ ἡ φύσις. Ταῦτης δὲ τὸ μὲν υμοεστός, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν, δθεν καὶ πρὸς τὰ ἑρωτικὰ καλεῖται. Ταῦτα οὐκ ἔμα, μήτοι νομίσῃς, τοῦ δὲ προειρημένου συγγραφέως ἀκήκοας, οὐ πάλιν καὶ ταῦτα ζητοῦ. • Πάντα δὲ με θράττει, πῶς, ὡς κρείτους παρακαλούμενοι, ἐπιτάπτονται ὡς χειρούς· καὶ δίκαιον εἶναι δικιοῦντες τὸν θεράποντα, τάδικα αὐτὸν κελευσθέντες δρῦμον μένοντον· καὶ καθαρῷ μὲν μὴ διὰ δηροδάσιον οὐκέτι καλοῦνται ὑπακούειν, αὐτοὶ δὲ διέγειν εἰς παράνομα δέρροδια τοὺς τοιούτους, οὐδὲ μᾶλλον εἰπεῖν τοὺς τυχόντας, οὐκέτι δικούσιν. » Εἴροις δὲ καὶ ταῦτα ἐν τῇ πρὸς Ἀνεβόν τὸν Αιγύπτιον τοῦ εὐτοῦ ἐπιστολῇ. « Καὶ δὴ τῇ προλεγέσθαι πράγματει τῆς ἐξ Λογίων Φιλοσοφίας προστίθησι τοῖς εἰρημένοις, λέγων ὅδε: « Καὶ μήδε τι ἔκαστηρ ἐπιτέλεται, καὶ τι, καὶ τίνι αὐτῶν δεδηλώσαντον, ὥσπερ διδύμαλος δὲ τούτων· (ἥν δὲ τι πάντας, εἰ δεὶ δύμασαι τῷ ἐπαγόντι τὸν δρόκον·)

De oraculorum philosophia volumine, deinceps ita Didymo, his versibus (quærebatur autem ex eo, esse in iurandum exigenti daudum):

Μητέρει μὲν μακάρων μέλεται τιτηρίδι (5) Πείρη

D pluribus.

(5) Τιτηρίδι. An quod Rhea Tellus eset, Titanes autem Codii Terraque filii putarentur? contra quam Diana Τιτηνίς dicta Nicandro in *Theriaicis*, non quod Titanum mater eset, sed quod Titanus cuiusdam et Latona filia, ut vult ihi scholastes. Imo supra p. 57. *Phœnicum ex theologia*, Titanidas septem, hoc est Dianas, Saturi et Astartes filias habebamus. Hoc si probas, ita versum concipe,

Rhea beatorum mater Titania dñum.

Mibi sane durum videbatur, Τιτηνίδα, Titanum promiscue matrem significare, vel filiam. Quid quod Orpheo Rhea Terra parens, non Terra ipsa est?

Μήτηρ, inquit, ήδε θεῦρ, ήδε θητηρὸν ἀνθράκων, Ξεκούν τῷρε ταῖα, καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὑπερ-

[θερ], etc.

At in fabulis οὐδὲν θυτές, ac præter impietatem aut

Ἄλιον καὶ τυμπάνων⁽⁵⁾ πάταγον, καὶ θῆλας δηλος·^a Καλλίδεις δὲ εὐκήληρι μόθοι καὶ δύρης Ἐρέβους·
Καὶ βασιλεῖς σκυλάκεσσι, βασινοπολεῖς ἀνὰ
[πρώτας,

θύεσις δρεισθέμους λάδειν Αηταίδης καύρη·
Ἐπηρ δὲ σκαλάδων μαλακὴ χύσις θέρος ὄχρης·
Ἀητία δὲ σταλαδῆ κομέσιν σταχνοτρόπα δηροί·
Ἴσιδης δὲ αὖθις Φαρῃ γονιμοῖς παρὰ γεύμασι Νελλούν
Μαστεύειν στρεγοῖσιν ἐν πόσαις δέρον "Οσιφίρ."

Εἰ δὴ οὖν αὐλόι καὶ τυμπάνων πάταγοι, καὶ θῆλος
ἔριλος μέλεσι τῇ Μητρῇ τῶν δεινῶν, δοκιτῶν δὴ
κατὰ τύπον ἀρετῆς ἀφεμάνους, οὐ μηδὲν οὐφροσύνης
μηδὲ τίνος μάλης πράξεως μέλεσαι τῇ προειρημένῃ· ὡς καὶ τῇ Ἀθηνᾶς μόθοι, καὶ μάχαι, καὶ πόλεμοι, ἀλλὰ οὐκ εἰρήνη, καὶ τὰ ἐν εἰρήνῃ πράγματα.
Καὶ τῇ Ἀγετοῦ δὲ κούρῃ, τῇ Ἀρτέμιδι, μελέσθων αἱ
βασιλεῖς σκύλακες, διὰ τὸ κατ' ἀγροὺς κυνηγεῖν οὐσαν
τοὺς θηροὺς πολεμεῖν, ὡς καὶ ταῖς διαλλαγαῖς τὰ κατειλετράνα. Τέ οὖν δὴ ταῦτα πρὸς τὸν δεοστήλην καὶ μοκάρον συντείνονται διὸ πίστον; Επίσκεψαί δὲ, πότερά σοι
τίς εἶναι δοκεῖ φύσεως, η̄ φαύλης καὶ μοχθηροτάτης, τὰ ίδες ἐπιλεγόμενα.

Δίνων εἰς αὐτὸν τοις αἴτιοις τοῖς θεοῖς, καὶ
ταῦτα τρύγωντας πράξεως δινθρωπίνας
ευναὶς δικηρεύεισθαι διολογοῦσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

*"Οτι μετρηταίσις καθέλκεσθαι τοῖς θεοῖς, καὶ
ταῦτα τρύγωντας πράξεως δινθρωπίνας
ευναὶς δικηρεύεισθαι διολογοῦσι.*

Ἄλγες δὲ οὐδὲν δὲ αὐτός·^c Ὁρθὼς καὶ τοῦτο δὲ Πόλεως Πυθαγόρας ἀπεψήνατο, διό οὐκ ἔδονται οἱ κληρίκοις ἐπὶ ταῖς θυσίαις θεοί, διάγκη δὲ τοῖς ἀκολουθίαις συρόμενοι παραγίνονται· καὶ οἱ μὲν μάλλον, οἱ δὲ ἔτεντον. Τινὲς δὲ, ὡς έθος ὑπέπειτα (6) ποιησάμενοι τῆς δακτύλου παρουσίας, εὐμάρεστορες φορεῖσθαι, καὶ μάλιστα ἐάν καὶ φύσει ἀγαθοῖς τυγχανούσιν οἱ δὲ, καὶ έθος ἔχωσι τοῦ παραγνεούσθαι, βλάδην τινὰ προθυμούνται ποιεῖν, καὶ μάλιστα ἐάν ἀμελάστεροί τις θεοὶ διαστέρεσθαι ἐν τοῖς πράγμασι. Τοῦ γάρ Πυθαγόρου ταῦτα εἰρήκοτος, παρετήρησε ἐν τῶν λογίαις, ὡς ἀληθές ἔστι τὸ εἰρημένον. Πάντες γάρ δὲ ἀνάγκην φασὶν ἀφίγματα· οὐκάντων δὲ, ἀλλὰ οἷον, εἰ γρήθισθαι φάναι, πειθανάκην. Εἴρηται δὲ ἐν τοῖς ἱεροστοῖς ἑκεῖνα τὰ τῆς Ἐκάτης, δέ· ὃν ψηστὸν ἐπι-
φανεῖν·

*Βέριοι μετὰ (7) εὐέγρος ἀπελπιτορ ἀστεροπληθεῖς,
Ἄρχαρτος καὶ δώμα θεοῦ λίκον· δὲ ἐξιδιάτροφοι
Γαῖης θεοτρόποιο τείχες ὑποθημούντος,
Πειθὼς τε ἀφίγματα ἔχειν, οἰς δὲ γένεα τέρπει (8)*

τεροστον constans nihil, ut superiori. I. Eusebius
soror pluribus. An Τίτην, Τιτεά filia, Titanumque
soror? Qua de re supra Noster, p. 57. Si conjectura
placeat, Atlantiōrum theologia transierit ad Milesios.
An Τίτην, pro ττήνη positum, id est Regina, ut
Besychius explicat? Ei tibi Orpheus, Παπαβελτεία
Πάτη, πολεμάλκον, ὀδράριδον. An sum cum so-
rore uoxen soror optima communicavit? supra
eum p. 51 legebamus, Κοιλα natae esse illas. Bas-
tūσην καὶ Πέλαν. Quid si Τίτην, rariore licet vo-
tivo, aut usitatiori, τιθήνη, scriptum erat, ut ea
dame et mater, et nutritrix diceretur?
(7) Γεγενάρων. Prima brevi, ut Homer. hymno

A Feminos cætus, buximque et vocalia tractat
Tympana : bellorum frenitus pugnaque labores
Pallas amat : rapidis canibus Latonia virgo

Præcipes sequitur per summa cacumina cervos.
At resonans Juno molles e nudibus imbre
Effundit : latana segetem et flavenia curat
Arca Ceres : pingue evoluti qua Nilus arenam,
Acta astro conjuncta formosum querit Osirim.

Si ergo tibiariac ac tympanorum sonitus, si mu-
lierculari turbæ deorum Matri curæ est, his ult-
ique rebus abjecta virtutis omnis cogitatione vacan-
dum erit, quod eadem nec temperantia, nec alterius
eiusquam honestioris studii euram ullam solli-
cititudinemque suscipiat. Minerva similiter in pu-
gnis, contentionibus, belisque tota est, pacem pa-
cisque artes latona omnes repudiat. Curet etiam, per me
licet, Diana Latona filia, veloces catulos, quod in
agendis per agros canibus, belloque cum seris ge-
rendo assidua sit. Suos denique singuli, prout eos
iste persequitur, amores ac delicias habeant. Quid
ista porro ad eam vita rationem conferant, quæ
autem præterea, utrum qua deinceps ille subjungit,
enīne naturæ debeat, an potius vitiosissimæ ac flagitosissimæ argumenta censerit.

193 CAPUT VIII.

Eos confiteri, maleficiis et cantionibus quibusdam,
ad hominum voluntati obsequendum incitos licet
ac repugnantes deos adigi.

¶ Recte hoc quidem, inquit, uti cætera, Pythagoras ille Rhodius statuebat, deos, quibus evocan-
tur, sacrificiis, haud libenter, sed quadam sequendi
necessitate pertractos, adeoque sæpius alios, alios
rarius interesse. Ac nonnullos quidem, quod usu
quodam et consuetudine id faciant, clarissi sese
atque illustrissi exhibere, præsertim si natura boni
fuerint: alios contra, tameisi frequenter interesse
soleant, ad perniciem inferendam proniiores esse,
ubi quis polissimum negligentius in rem incumbere
videatur. Hanc enim Pythagoræ sententiam, ex
ipsismet oraculis, veram esse postes compéri. Dil-
siquidem omnes sese necessitate compulsos adve-
nisse profilentur, non quidem necessitate simpli-
citer, sed quæ quodammodo suade vim ac facultatem
meminimus, quibus sese Hecate evocari solitam
esse testatur.

D Aeriam lucem, et magni stellantia cali
Culmina, divinos linquo, sanctosque penates,
Telluremque peto, quo me tua dicta vocarunt,
Visque arcanæ vreque traxit, quis Numina lingue

in matrem deorum:
Ἡ κροτάλων, τυμπάνων λαχὴ, σύρε τε τρόμος αὐ-
[λον.

Orpheus sic illam appellat,
Τυμπανόδουτε, γιλιστρομανές, χαλκόροτε κον-
λη.

(6) Δοξερ δelendum putat Vigerus.

(7) Μετά. Malim κατά, quod inuci paulo lon-
giore, ad Alton seq. vers. referatur.

(8) Τάρπει. Omnia legend. ut γρ., τάρπει, et
seq. vers., έδε pro ἀδέν. Honer. n. i:

Ὡς γάρ τοισι δέ πάσταις οὐδετέρα θείστερα.

Mortali mulcere placet.

Atque iterum,

*En adsum tua vota gradu, vocesque secula,
Quas hominum ingenium divino nomine promptit.*

Ac rursum illustrius,

*Cujus inops rerum, voluci me ex aethere ductam
Huc Hecaten versus diuos cogente vocasti?*

Et deinceps,

Ignotis alios summa compellis ab aethra

194 *Carminibus licet invitos succedere terris,
Ac medios mediae vectos sub nubila venitis,*

Divino igne procul, veluti fatalia turbæ

*Somnia mortali pandens, indigna reponis
Demonibus.*

Iterumque,

*Verum siderea sublimia numina sedis,
Cum rapidis simul Harpiis impulsa feruntur:
Atque adeo volucris, sub prima exordia lucis,
Acta gradu, clausisque oculis, viciticia divum
Carmina quo rapiunt, mortali e pectore duxta,
In terras delatae ruunt.*

*Itemque aliis eadem necessitate adactus exclamat,
Me nolentem audi, quem vis illata coegit. »*

Quibus omnibus idem auctor ita subjungit. « Imo seipso etiam, inquit, nomenque suum necessitate victi prodidere : quemadmodum vel hoc Apollinis responsum ab eo de seipso per vim extortum manifeste declarabit. Sic enim habet.

Vix isthac gravis est, atque imperiosa potestas.

Additique,

*Has ad voces rues præcipitans,
Quas mente ex alta sacra depromo signis.
Dum castum ignem mea dextera premi,
Atque his ortus sine morte tuos
Dicere, Pœan, ausum ingenium est.*

* γρ. θύεοντος. * Ισ. ἐπεμβεβαῶτας. * add. τοῦ. * Ισ. σῆς.

(9) *Θεοδόμοις.* Theodoret. lib. 1 *De Grec. affect.*, p. 139. *Σιδό δόμας, vel δόμου, ubi Sylburgius adnotat alibi quoque legi θεοδόμην, qua voce sanguine aliquam intelligit, eamque lectionem funditus repudiat. Optima tamen videtur, si subscriptur, sic, θεοδόμην, Suidas, θεοδόμην, ή θεούς δαμάζουσα. Quid si θεοδόμην ut παιδοδάμην?*

(10) *Ἀπειρήσοις.* Ita etiam Nicæphorus, qui locum hunc laudat, ad Synesium *De insomn.* p. 561, ubi ἀπειρήσοις, *immensis*, reddit interpres. Malum, notis et ignotis, non diu aut variibus, sed hominum vulgo. Quid si ἀπειρήσοις? Hesychius enim, ἀπειρήσοις, inquit, δρῆτον, ἀνεκλάτον. Quid si, quod facilius est, ἀπορήσοις?

(11) *Πανομφέας ὄντερους.* Ergo πανομφέας (rara utique vox) idem quod πανομφαῖος, cui, ut Hesychius loquitur, πᾶσα φῆμη καὶ μαντεῖα ἀναφανεῖται. Idem paulo ante, πανομφίων, περιμοσμένον, diuerso nominib[us] significavit, quasi fame celebratum. Sed addit, ή δ κακὰ ἀποστρέψων. Quid haec ad πανομφαῖον? Crediderint huc ex superiori vocabulo, πανδόξιος irreppisse : ut legi debeat πανδόξος, πανμακάριος, ή δ κακὰ ἀποστρέψων. Hoc obiter. Sic Orpheus ad Somnium,

A Ἀθαράτωρ ἀδαῖ θηγῆς βροτός.

Kai πάλιν.

*Ἡλυσθορ εἰσαΐσθα τεῆς πολυεράδημορος εὐχῆς
Ὕπη θηγῆς γένεις εὑρὲ θεῶν ὑπεθημοσύνητος.*

Kai Ετί σαφέστερον.

*Τίττε μὲν δεῖ θελοτος *, δέκ' αιθέρος ὥδε χατίλων
Θεοδόμοις (9) Ἐκάτηρ μεθεησασ αὐτόν
[καὶ] ταῖς;*

Kai Εἶτης.

Τούτο μέν, ἀπειρίτοις (10) ἔρωτε θηγεῖρ δέκ' αι [θρης]

*Ἐρηθίλωας, δέκοντας ἐπὶ χθόνα διαν ἀρεσθαί·
Τούτος δέ μέσους μεσάτοιστε ἐπερεβεβαῶν τὸ δη-* [ρατος]

Νόστρη πυρὸς θεοῖο, πανομφέας ὁσκερ διενει- [ρον] (11)

B *Εἰσκρίνεις μεράπεσσιν, δεικέα (12) δαιμονας* [ἔρδων]

Kai πάλιν.

*Ἄλλοι οἱ μὲν καθύπερθε μετήροις οἰρατώνες
Σπερχόμοντος καύφτη μεθ' Ἀρπαλαιοῖς φέρονται·
Πλησαδὲ θεούμοντος επιμόνσατες (13) ἀράχαις,
Εἰς χθόν' ἐπειρομένων δ' ἡμιοις διεσσονται,
Θηγητοῖς ἐστομέων ὑπορήταις (14).*

Kai πάλιν ἄλλος δαναγκάδμονος έρημ-

*Κλύθι μεν οὖν ἀθέλοτος, ἐπει μ' ἐπέδησας αὐτόν
[τηρη]*

*Ἐπὶ τούτοις πάλιν διαγγαρεύεις φησιν· Ἐπει καὶ ἐπ'
ἀνάγκαις ἔντοντος ἐκδόσασιν, ὡς θηλώσι διπλὸν τοῦ
Ἀπόλλωνος ἐκδοθεὶς περὶ ἔντονος ἐπ' ἀνάγκαις. Λέ-
γεται δὲ οὕτως·*

C

Οὐρορ δραγκαῖης τόδε καρπερότ, ήδ' έτι βροιθύ.

Kai ἐπήγαγε.

*Μόλις δ' ἀσυνημένως τοῖσθε μύθοις,
Οὓς δέ ἐμης κραδῆς ἀράχης λεποῖς τύπωσι,
Συνδιέμοντος ε πυρὸς ἀρην.
Ταῦτα δὲ σύντοις (15) τούτα προπατεῖν
Τῆς στοι ἀγενέλης, διμορφες Παλάρ.*

Tarassóptere, εὐλε θειερ,

Ἄγγελε μελιάτων θηγητοῖς, χρησμῷ δὲ μέτιστε.
Hinc είαν διμή, ἀντὶ τοῦ κατ' θνετον, seu κατ'-
νερ φαντάσματος, Hesycio et Sandre. Vere id
quidem. Nam Horærus Iiad. B. vers 41, de Aga-
memnonis sonnio,

Ἐγέρτο δὲ ἔπει τοῖστον· θελα δέ μης μάρσχειτο δρυσῆ.
Ubi Eustath. τὸν δηρον, Inquit, καὶ θηλῶν λέγε,
παρὰ τὸν φανεν. Similia tradit p. 711. Et Synes.
Tract. de insomn., ipso statim initio, προφέταις
θνετον appellat.

(12) *Αἰεκέα.* Ita reposimus ex manuscr. cui
etiam Mont. consentit, pro ἀτ κατ.

(13) *Ἐπιμόνσατες.* Non displicet : quasi eaco
quodam impieti boni obedientie magistri reperiuntur.
Alter ex manuscr. videatur habuisse, ἐπιμόνσα-
τες, quod etiam probari posset. Hesych. enim, τὸ
ἐπιμόνει explicat, non modo καταλέξ, sed etiam ἐπί-
στενάξ, quasi geminitum quendam ac stridorem
advolantia coactaque numina emitterent.

(14) *Θηγητοῖς ὑπορήταις.* Ισ. πρὸς θηγητοὺς ἵσ-
τηται, vel καθὸ κλεψοντων ὑπορήται.

(15) *Φύστες.* Ita manuscr. omnes, et recte, cum
ante legeretur φησι.

Καὶ πάλιν δὲ Ἀπόλλων

· Πρύμα τὸ Φοίσελης ἀπογένυμενος ὑψόθερος αἰγῆς,
Πηγὴ δὲ λεπυρῆ κεκαλυμμένης ἡρός ἀτροῦ,
Θεῖτόμενος μολπαῖς καὶ ἀφθήτοις ἐπέσεσται,
Κάκκεσσεν διηγεὶς κάροντος ἀμαυτοῖς δοχῆς

Δεσταλίστην ὑμέτων μαλακὸν δὲ ἔτελλες χιτῶνα,
Ἀμβολάδηρος διὰ ταστρὸς ἀπεσυγέμενος καλλι-

γόρον·
Αδελοῦ δὲ ἐκ βροτού φιληρῆ ἐπεκρύσσαστο φωνήν. ·

Τούτους δὲ συγγραφεῖς ἐπιλέγει· « Τούτων, οὗτε σα-
ρίστερα, οὗτε θεικάτερα καὶ φυετώτερα γένοται δι-
καιοῦμα γάρ τὸ κατινόν, καὶ ἀπόρροια ἐκ τῆς ἐπου-
ρανίου δυνάμεως, εἰς ὁργανικὸν σώμα καὶ ἱμένην
ιπελθάνει, βάσις χρωμένη τῇ Φυχῇ, διὰ τοῦ αὐμά-
τος, ὡς ὄργανον, φωνὴν ἀποδίδων. » Άλλοι δὲ μὲν
ἀναγκάζονται, ἵκανα καὶ ταῦτα παραστῆσαι. « Οὐτὶ δὲ
καὶ ἀξιούσιν ἀπολιθθῆναι, ὡς οὐκ ἐπ’ αὐτοὺς τῆς ἀνα-
γορῆτος καμένης, μάδις δὲ ἐκ τούτων.

εἰ διὰ τὴν αστρινὴν σαρκανίαν παραπομμένην, μάδις δὲ ἐκ τούτων.
εἰ διὰ τὴν αστρινὴν σαρκανίαν παραπομμένην, μάδις δὲ ἐκ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

· Οὐτὶ οὐδὲ ἀρχὴν ἔτινῶν ἀραχωφεῖν δύναται.
· Οὐτὶ δὲ σπειρόδους ἀναχωρεῖν οἱ κληρέντες θεοί,
θεάσις τὰ τοιάτια, λεγόντων·

Ἄντει δοκεῖτε ἀράκτα, βροτὸς θεού οὐκέτι χω-
[ρεῖ].

Καὶ πάλιν
Πίτταν ἀκιθενόμενος δηρὸν βροτὸν αἰχλέσθε;

Καὶ τάλιν·
Ἐρχετε, καὶ στρατέως ἀπιέρχοτε, τόντε σπάσατε. ·

Καὶ τῶν ἀπολύτειν αὐτοὺς χρή, αὐτές διδάσκεται, λέγων·

· Πανέος δὴ περίρρων ὁδῶν, ἀράκτανε δὲ φῶτα
Ἔρων (16) ἀκιθῶν πολιού τόπον (17), ἥδη ἀρχὸν
[τριῶν]

Πηλείην δόδοντην (18) χερούλη στιβαρῶς ἀπαλίσας.
Καὶ τὴν ἀπολύτην εἶπεν·

Τῆλες πάροπος αἵρετας στροφή,
Τούχε βάσιεν ἐκ μυχῶν. ·

Καὶ τὰ τούτοις ἀπιεγόμενα· οἰς ἀπιφέρεται, · Καὶ
βραδύνωντας ἀπολύταις, · φησι·

· Επεύρας ἀμπέταστος, νερέληντος τούτον τούτον
[χῆρα] (19).

(16) Τάριμων. Corrigendum videtur θάμνῳ. Η-
γεῖχ, θάγμος, ποθητὸς δένδρου, ή βίσα τολλοῦς
χλόῶν ἐκπέμποντα. Addit, καὶ οἱ σομπτοὶ ή δεν-
δρίδες· forte legendum ac supplementum κατὸ τὸ σύμ-
πτυχον, ή δενδρώδεις τόποι. Concludit, ή βάτος, ή ξε-
λον δεκτανῶδες. Quid mirum, si tam gravibus et ac-
lentates vineis expediri bona numina vehementer
oparent?

(17) Πολιού τόπον. Credo veluti cuiusdam nu-
minis, Saturni pnta, canam hanc imaginem fuisse.

(18) Πηλείην δόδοντην. En alterum vinculi genos,
lineum. Sed pro νηλεῖτη, quæ vitiōsa vox est, le-
prosum uta νηλεῖτη, acerbūm et immīte, aut Ne-
tītīty, Nītītī, ex Ēgyptiaco lino contextum,
τροῦ ab Herodoto lib. II, et Plinio lib. xix, cap. 4,
commendat. Consule et Apuleium in *Apolog.*, ubi
lorgans illud, quod linea quodam involucro nescio
quid legere, hæc habet inter cetera: Mundissima,
leuit, lini seges, inter optimas frugis terra exorta,

A Rursumque Apollo,

Phœbus summo fulgor delapsus ab axe,
Atque aura tenui, puroque sub aere vectus,
Vocibus arcans deductus, et illice cantu,
Quia tenuis caput in medium membrana capaces
Intactosque sinus aperit, sese altius ultro
Implicat, ac tunica porro exundante receptus,
195 Αἴστια, aduersaque ciens per viscera motus,

Juncundam expirat mortali e gutture vocem. ·

Tum Porphyrius hunc in modum proseguitur:
« His, inquit, nihil evidentius, nihil aut cum divi-
nitate, aut cum ipsam natura conjunctius dici
queat, spiritus enim e loco superiore delapsus,
illaque adeo particula, quæ colesti ex virtute in
corpus suis instructum facultatibus animatumque
B defluxit, animal veluti basim aliquam sortita,
vocem per corpus veluti per quoddam instrumen-
tum edit. » Verum quæ adhuc commemoravimus,
Jam eosdem, quod suum in potestate redditum non

CAPUT IX.

Eosdem ne redire quidem per se posse.

· Quanto studio quantaque festinatione redditum
urgeant evocati, ex ipsamē illorum verbis auferre
potes; ut cum aiunt,

Solvite jam regem, mortalia pectora numen.
Haud ultra capiunt.

Atque iterum,

Quid male mortalem juvat ultra multare precando?
Itemque,
Hunc ubi servaris, volucri licet impele cursum
Expadias. ·

C Hos præterea quemadmodum solvere, ac dimittere
oporteat, docebit his versibus

· Arcanas jam mitte preces, hominemque relaza:
Virgultis canam effigiem, tum nexa valenti

Membra manus solvens, immittibus exue pannis.
Imo et ipsam quoque missionem aperuit,

Hinc citus pedum anfer altum
Siste verba de specu. »

Et quæ sequuntur. Subditque postea: « Qui si tardio-
res, inquit, in dimittendo fuerint, tum is ita pergit,
· Solve mihi pannos, quæ me tenet, excute nubem.

D non modo induitui et amictui sanctissimis Ēgyptiorum
sacerdotibus, sed opertui quoque inde rebus sacris usurpatur. Lege et Plutarch. De Iside et Ostride,
non procul ab initio, et Philostr. viii De vita Apo-
lonii, pag. 388, cui magis reo linea vestis criminis
cum daretur: Ἐπισθή, inquit, μη δὲ ἐμφύγου ἔρθρον
(linum), καθαρὸν μὲν Ινδοῖς δοκεῖ, καθαρὸν δὲ
Ἄλγυστοις· έρω δὲ καὶ Πενθερός, διὰ τοῦτο, σχῆμα
γένοντο, διαλεγομένοις, εύχομένοις, θύουσιν.

(19) Νερέλητη... δοχῆ. An nubem intelligit,
qua lectus inclususque demon sese mago sistet?
quo deorum involucro nihil apud poetas frequen-
tius. An potius ipsamē δόδοντην, quæ vinctus tem-
batur, quamque Petronius nebulari linea et rem-
tum textile appellabat, usque adeo tenuis erat, ac
delicata carbasus. Sane Vopiscus extreto lib. Ro-
manorum principum hoc in genere luxum carpit,
quod ludis publicis Ēgyptiacas etiam lineas largi-
tionis suæ partem esse veulent.

196 Idem alibi missionis hanc edit rationem,

*Naiades o Phæbūnū cum Musis solvite Nymphas,
Arcītēnēs rōbis cāstu cēlebrētūr Apolīo.*

Rursumque alibi,

Tollite jam sertā, ac nīveo vestigia rōre

Spargite : mox inducta leves mihi linea gressus

*Expediat. Dextræ interiam subducite lātūrum;
Cum geminis geminas oculis abstergite uares,*

Atque hominēm, o socii, niue tandem emittite terrā.

Quibus allatis idem auctor, « Lineæ nimirum, inquit, quo abire possit, ut inducantur, flagitat, quod iis constrictus teneretur : nec iis modo, sed etiam reliqua vestitus configuratione, quod evocatorum numinum speciem atque imaginem præ se ferret. » Evidem his omnibus plane confectum existimo, nihil prorsus aut Deo dignum, aut excellens, aut vere divinum in spiritibus illis residere, quos tantum ad humilitatem abjectos videoas, ut a plebeis etiam ac sordidis hominibus detrahantur et exilio, idque ab illis fiat, non quod aliquo virtutis aut sapientiae studio præstent, sed supervacaneis diuatax inanibus præstigii et cantionibus abatantur. Quare neque Pythagoras ille Rhodius, neque is etiam, qui tali eum testimonio cōbonestat, neque aliis omnino quisquam nomen iis deorum jure ineritoque tribuerit, imo nec bonorum dæmonum certe quidem, qui ab hominibus et morti obnoxiosis, et præstigioribus ac maleficiis, non sna ipsi voluntate, sed vi quadam et necessitate pertrahantur, ac ne redeudi quidem jus ex se ipsi aut facultatem habeant. Enimvero, si ejusmodi numen esse debet, cui nec vi afferri, nec imponi necessitas ullia possit, quodque rebus universis altius et augustius, naturam et ab omni patiendi solutam pericula, et libertate præditam habeat : tu deos appelles istos, qui vel ejusmodi figurarum, linearum, imaginumque machinis deduci, vel coronarum, et florū ex terra visceribus existentium illecebris, vel barbaris quibnsdam omnique significatione carentibus sonis ac vocibus inescari, adeoque abjectissimorum etiam hominum arbitrium sequi nutumque soleant, ut quibusdam quasi vinculis servorum instar mancipiorumque constricti, ne integrum quidem ac liberam solvendi expediendi sui potestatem retineant ?

197 Tu bonos etiam dæmones arbitris eos, qui vi tantum ac necessitate ducantur ? Quid enim causa est, quamohrem inviti ac repugnantes, non sus ipsi sponte hominibus auxilio suo indigentibus opem ferant ? Nam si beneficii conferendi gratia tanquam boni advenirent, aut si ab iis in animum utilitatis aliquid proficiuceretur eos utique bonum

A Kal πάλιν δὲ πλούσιαν Εώκας τουατηνήν *
Πατέδες νύμφαι, Μούσων μέτρα ἀνέτε Φοῖβον,

Ἄδουντα, θεια, ἐκτητηδολον Ἀπόλλωνα.

Kal πάλιν δὲ πλούσιε φρεσι

Λύσατε μοι στεφάνους, καὶ μεν πόλας Θεσσαλίας
Πάντας, καὶ γραμμὰς ἀπαλείγατε, καὶ τα μό-

λοιμοι. Χειρὸς δεξιετῆρης δάρηγης πλάδον ὅρατε χερσόν.
Τήχεται ἀρβαλμούς διδύμους, βίρδος τε προσ-

ώντων. Τάραπάτα γαληθερη δραστήσατες, ἔταιροι. »

Οἱ ἐπιλέγει δι συγγραφεύς. « Τάς γραμμὰς τούντων παρακελεύεται ἀπαλείρειν, ἵνα ἀπελθῃ ταύτας γάρ προτείνει, καὶ μέντοι καὶ τὸ δέλλο σχῆμα τῆς ἑνῶντας, δεῖ τὸ φέρειν εἰκόνισματα τῶν κεκλημένων θεῶν. » B Δεξεράγηνα σαφῶς ἡγοῦμαι διὰ τούτων, διτι μηδὲν τὸ καθόλιον θεοπρεπές, μήτε μέγα, μήτε ἀληθῶς θεόν ἐνεστι τοῖς εἰς τοσούτον ταπεινήτος καταπεπτω- κότοι πινέμασιν, ὃς τοῖς τυχούσιν ἀνθρώποις ὑποσύ- ρεσθαι, καθελκεσθαι τε οὐ δὲ ἀρτεῖς καὶ σορὸς ἀνά- ληψιν, διλλεῖ εἰ μόνον τὰ τῆς περιέργου γοντεάς μετελθούειν τε καὶ διαπράξοντο. Ήτούσι οὖν ὄρθως δέ Ρόδος; Πιθαγόρας, οὐδὲ δι τούτῳ ταῦτη παραυχών ηγή μαρτυρίαν, οὐδὲ διτισσῶν ἀνθρώπων θεῶν προσ- είποι ἀν ἀγάλως· διλλεῖ ἀγαθῶς δαίμονας, τοὺς ὅποι θητῶν ἀνθρώπων, καὶ ταῦτα γοῆτων, οὐ κατέ γνωμην οἰκεῖαν, βίρος δὲ καὶ ἀνάγκη συρομένους, καὶ μηδὲ τῆς τῶν δεσμῶν ἀπολύσεως τὴν ἔκουσιαν ἐφ' ἀντοῖς ἔχοντας. Εἰ γάρ δι, ἀδιαστον καὶ ἀκατανάγ- καστον, καὶ πάντων κρείτον, τὴν φύσιν ἀπαθές δην καὶ ἐλεύθερον τὸ θεόν· πῶς δὲ εἰεν θεοί, μαγγανε- αῖς ταῖς διὰ τοιῶνδε σχημάτων καὶ γραμμῶν καὶ τύπων, στεράνοις τε καὶ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀνθεσι, καὶ τισιν δέλλοις ἀστήμοις καὶ βαρδόροις ἥχοις τε καὶ συνταῖς κη- λούμενοι, καὶ τοῖς τυχούσιν ἀνθρώποις χειρούμενοι (30), καὶ ὑπερει δεσμοίς καταδουλούμενοι, ὡστε μηδὲ τὴν αὐτούσιον καὶ προαιρετικὴν οὐσίαν ἐφ' ἀν- τοῖς δύνανται; Πῶς δὲ ἀν ἀγαθοῖς διάριστοις λεγόντες, βίρος καὶ ἀνάγκη καταστώμενοι; Τί γάρ δι αἴτιον τούς δὲ ἀντοῖς ταῖς τυχούσι γόνησι τὸν πρόπον, διδ μηδὲ κατέ γνωμην αὐτοῖς γίνεσθαι· καὶ πῶς δὲν ἀγαθοῖ εἰεν, τὸ μή καλὸν μηδὲ συμφέρον πράττοντες; πῶς δὲ θαυμάζεσθαι δέσιοι, καὶ θεραπείας θεῶν ει- μάσθαι, εἰ δὲ καὶ τοῖς τυχούσι γόνησι τὸν πρόπον πανωλεστάτοις καταδουλούμενοι, καὶ τὸ μή καλὸν μηδὲ συμφέρον παρὰ γνώμην πράττειν ἀνεγκαζμένοι, ἀγόμενοι τε καὶ καθελκόμενοι, οὐ δὲ ἀποχήν * σωφροσύνης ἀνθρώπων, οὐδὲ ἀρτεῖς χάριν, ή τινος

* Ιερ. μῆτρα. δι Ιερ. τοῦ. ει Ιερ. γίνεται. δι Ιερ. οι.

(20) Τυχούσιν ἀνθρώποις χειρούμενοι. Clemens Alexandr. in Protrept.: Μάγοι δὲ ήσαν, ἀσεβεῖς τῆς φύσιν αὔτοῖς προτρέπται δειλίμονες αὐγχούσιν, οἰκεῖα

* Ιερ. ἀποδοχήν.

αὐτοῖς ἁμαρτίας καταγράμματες, τοὺς κατηγαγκασμέ- νους δούλους ταῖς ἐπανδιᾶς πεποικήτες.

μέρους φιλοσοφίας, μεθόδους δὲ γοητειῶν ἀπετρημένας; Αἱ δὲ αὐτὸς αὐθίς συγγραφεῖς ἐν τῇ πρὸς τὸν εἰρημόνῳ· Αἰγύπτιον ἐπιστολὴν, ὡς ἂν προφῆτη τάλιθῃ καὶ ἀσφρήτῳ κινούμενος, τέθειται· τούς λόγους, καὶ οὐς ταῦτα συντελοῦσι, οὓς δίκιον· παρ' αὐτοῦ δεδεχθήσαι. Πυνθάνεται γοῦν ὅδε πως ἀπορῶν καὶ λέγων.

sequendos, qui et vilibus et profligatissimis vita maleficis servilem in modum obedire, quodque nec deceat, nec quemquam juvet contra mentem ipsi suam præstare cogantur: postremo, non ob modestiam vel temperantiam hominum aliquam, non virtutis aut partiis nilius philosophiæ gratia, sed infandis præstigiatorum artibus et machinis deducantur? Atque illas etiam Porphyrius, in ea quam ad laudatum Ægyptium scribit, epistola, veras scilicet atque arcanas apud vatem movens quæstiōnes, proponit, hominem ostestatus, uti sese, quibus ista perficiant, rationes doccat. Ilum igitur hunc in modum auctor snimique dubius consulti.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Οὐκοίς μεθόδους οἱ θαυμάσιοι αὐτῶν θεοὶ τοῖς γόργοντος ψυτατορταῖ.

ε Πάντα δέ με θράττει, πῶς, ὡς κρείττους παρακαλούμενον, ἐπιτάππονται ως χείρους· καὶ δέκανοι εἶναι ἀξιούντες τὸν θεράποντα, τὰ δόκιμα αὐτοῦ καλεσθέντες, δρψιν ὑπομένονται· καὶ καθαρό μὲν μῆντι ἔξι ἀπροσίσιον οὖν ἀν καλούντες ὑπακούσασιν, εἴποντες δὲ μηδενὶ εἰς πράντον διφρόδισι τοὺς τυγχντας οὖν ὄντοισι. Καὶ ἀπὸ ἐμφύγων μὲν ἀποχῆς καλεσθέντες δεῖν εἶναι τοὺς ὑποφῆτας, ταῦτα μὴ τοῖς ἀπὸ τῶν θαυμάτων ἀτμοῖς χρανωνται· αὐτοὶ δὲ ἀτμοὶ θυσιῶν τοῖς ἀπὸ ζώνων μάλιστα δελεᾶσθαι, καὶ νεκροῦ μὲν ἀδίνη δεῖν εἶναι τὸν ἀπότητην, διὰ νεκρῶν δὲ τὰ πολλὰ ζώαντα θεαγαγραὶς ἀπελθεῦσιν. Πολλῷ δὲ τούτον ἀλογίστορον τὸ μῆδοιμον, εἰ τόχοι, ή **ψυχὴ τεθνήσκοτος**, αὐτῷ δὲ τῷ βασιλεῖ Ἡλίῳ ή Σελήνῃ, ή τινὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν ἀνθρώπων τῷ τυχόντι οὐποχείριον, ἀπειλὰς προσφέροντα ἐκροβεῖν, θενδρεμον τὸν ἔκεινον ἀληθεύσασι. Τοῦτο γάρ λέγεται (21), ὅτι τὸν οὐρανὸν προσεράξει, καὶ τὰ κρυπτά τῆς Ιεροῦ ἐκφανεῖ, καὶ τὸ ἁ' Ἀσύδη (22) ἀπερθῆται δεξεῖ, καὶ τὴν βάριν στήσει (23), καὶ τὰ μέλη τοῦ Θείρεως διασκεδάσῃ τῷ Τυφώνι, τίνα οὐχ (24) ὑπερβολὴν ἐκπληξίας μὲν τῷ ἀπειλούντει, ἀ μήτε εἴλε, μήτε δύναται, καταλεῖται, τεπεινότητος δι τοῖς δεσμοῖσιν οὗτοι κανθάροις καὶ πλάσματα, ὃς κομιῇ παῖδες ἀνήροις; Κατοι καὶ Χαρήμιαν διεργαμμένες ἀναγράφει ταῦτα, ὡς καὶ παρ' Αἰγυπτίος θρυλλούμενα· καὶ ταῦτα φασιν εἶναι καὶ τὰ τουτά τιαστικάτα. Αὕτα δὲ αἰ σύχα, τίνα δέντος λόγον, τὸν ἔξι ίδιος ἀναφεντά λέγουσαι, καὶ ἐπὶ τῷ λωτῷ καθήμενον, καὶ ἐπὶ πλοϊον ναυτιλλόμενον, καὶ καθ' ὥραν τὰς μορφὰς ἀμείβοντα, καὶ κατὰ ζωδίου μετασχηματιζόμενον; Οὕτω γάρ φασιν αὐτο-

* τῷ. δέκινων, εἰς οὓς. * τῷ. δινθρωπον.

(21) Τὸ τῷ Λέγεται. Ηὕτη ipsa laudat Iamblich. lib. De mysteriis. Audi hoc furiose furentem, apud Statuum Thebaid. iv. Tiresiam: Testor, at, dios, quibus hunc sacrorimus ignem, Lævagine convulse dedimus carcheis terræ: Jam nequo tolerare moram. Cassius sacerdos Andior? An, rabido jubeat si Thessola cantu, Ibitu, et Scythicis quoque medicata pruinis Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu? Spernile ne, mones: ei nobis survire facultas.

A illud ultro complecti, beneficiisque suis indigenitum occupare vota, non vero duci cogerentur exspectare oportet. Si autem nihil omnino boni aut utilis totum istuc habeat, eoque præter illorum voluntatem sensumque costringit; quis deos appellat eos, qui quod nec honestum nec utile sit efficiant? aut quis eodem tanti putet, deorumve cultu præsumtus.

CAPUT X.

Quibus artibus egregia numina præstigiatoribus subjiciantur.

ε Me quidem tum vehementer, inquit, angī sentio, ubi necum ipse reputo, qui fieri possit, ut quorum veluti augustiorum ac divinorum ume imploremus, ii tamen perinde ut humiliores ac deteriores obdiant: qui que clientes ipsi suos aquitatem colere velint, eosdem in justis imperiis obsecqui non pndat: adeoque cum eorum vota preceque repudient, qui ad sece minus abs re venerea puri accesserint, obvins quosque tamē nefandam in venerem agere non erubescant. Porro vates illi quidem interpresque suos rebus animatis abstineri jubent, ne corporeis exhalationibus insiniantur: sacrifcliorum tamē, quæ ex animantibus fieri solent, vaporibus maxime capiuntur, ac mortuum 198 quidem ab sacrorum suorum inspectribus tangi nefas esse statuant; cæsis tamen victimis deorum evocatione partem maximam peraguntur. Quodque omniū absurdissimum est, non iam vulgari cuipiam demoni, aut defuncti animæ, sed ipsam soli siderum principi, lunæ, reliquaque diis celestibus, homo cuivis e populi face obnoxius minas intentat, atque ut eos ad verā dicenda compellat, falsum vanumque terrorē ostendit. Nam futurum denuntiare, uti vel eosculum ipsum quatiat, vel Isidis arcana patefaciat, vel quod Abydi occultum latet, dictiisque nefas est, iu luem profert, vel Ægyptiacæ navis cursum inhibeat, vel in Typhonis gratiā Osiridis membra disiiciat: quidnam obserco, vel sumsum ad stuporem atque veordiam ista, quæ neque novit, neque efficere potest, comminanti, vel numinibus quæ fictitiis et inanis iste terror leviculorum ouisiorum more per-

Scimus enim, et quidquid dici noscique timetis, Et turbare Necaten, etc.

(22) Τὸ ἡ' Ἀσύδη. Abydenum hoc secretum adhuc me latet.

(23) Τὴρ Βάρισ στήσει. Baris Ægyptiacæ navis genus est, quod tametsi latius patet, præcipue tamē, et κατ' Λεοντίην, eam significabat, quæ quattuorannis Isidi publice dicibatur.

(24) Οὐκ δειλendum monet Vigerus.

cellat, summam ad humilitatem reliquum fecit? Et tamen hæc omnia Chæmon sacer ille scriba, tanquam Ægyptiorum pridem omnia ore jactata, conscripsit, que quidem ut ejusdem quoque generis cetera, ad vim diis afferendam potentissima esse dictant. Jam vero preces atque vota, quid tandem rationis habent, quibus eundem solem aut limosa ex palude emergere, aut loto insidere, aut navigio provehi, aut siugulis horis formam commutare, ac varios per singula zodiaci signa vultus induere commemorant? Quippe talem a nobis eum videri pronuntiavit, neque intelligent proprium sese illi cogitatione sane vitium et errorem affingere. Qui si ad symbolicam orationem configurant, quasi ejusmodi notis varie solis facultates adumbrante habeantur; notarum ergo suarum vim illi nobis et B significationem aperiant. Enimvero, si quemadmodum in defectionibus contingit, aliquam sol ipse qui oculos in eum intenderent, omnino videretur. Jam, quorsum tota significatione carentia nomina? quorsum ex iisdem barbara pleraque congruentibus ac singulorum propriis anteponunt? Nam si numen dum vocem exaudit, ejus ad significationem responso, profecto cuicunmodi nomen fuerit, si modo eadem sententia manscrit, satis p-r se rem illa totam aperiet. Nec enim is, opiuor, quem evocant, Ægyptius erat genere; nec, si erat, lingua tamen Ægyptiaca, vel omnino humana voce utebatur. Quippe, aut enim præstigiatorum artes istæ sunt, et quædam earum, quas ipsi patimur, quæquetamen ab illis Deo tribuuntur, mutationum involuera; aut aliter plane, quam re ipsa habeat, de Divinitate sentimus. »

199 Hæc ille, quibus iterum, quæ sequuntur, ad Ægyptium eadem cum animi fluctuatione prescrifti.

« Sin autem, inquit, ex diis ali nihil omnino patiuntur, alli pati aliquid aliquando possunt; quibus etiam veretra se per istos erigere, obscenaque carmina solemnri ritu canere dictant: inane utique deorum evocationes fuerint, quibus se aut eorum opem implorare, aut iracundiam placare, aut expiations instituere profitentur, multoque pruinde magis ea, quibus ipsis necessitatem imponi volunt. Quod enim pati non potest, idem nec demulceri quoque, nec cogi potest. » Idemque deinceps: « Perperam, inquit, ab iis sapientia colitur, qui aut inventi fugitiui servi, aut emendi agri, aut nuptiarum interdum, aut mercantur gratia, divinam mentem sollicitare ac fatigare solent. Sin autem, cum eidem sapientia non remissa negligenterne studeatur, qui tamen ipsi dant opera, ii ceteris quidem in rebus verissima omnia, de felicitate vero securi nibil, sdeque digni respondeant: sequitur omnino neque deos illos, neque bonos etiam dæmones, sed eum potius fuisse, quem impostorem vocamus. » Atque hæc ex citata Porphyrii epistola producta sufficient. Jam vero non alios ab initio maleficiæ artis magistros, quam ipsam egregia numina fuisse constat. Qui enim isthac hominem alter nosse potuissent, nisi dæmones iis res ipsi suas aperuissent, et quibus quique vinculis constringantur, indicassent? Neque vero nostram hanc orationem esse putas; quippe qui nihil istorum a nobis aut intelligi aut expeti fateamur. Tantum ergo partim ac coarguoam istorum verodiam, partim ad nostram, qui nos eorum communioni ac societati subduximus, defensionem, idem a nobis testis producatur, qui et sapiens a suis habet, et omnes religionis patriæ rationes accurate non modo novit, sed etiam exposuit. Ille igitur in laudata oraculorum collectione, ad verbum habet,

A πτεῖσθαι ἀγνοοῦντες διὰ τὸ ίδεον πάθος τῆς αὐτῶν φυτείσας ἔκεινην προσάπτουσιν. Εἰ δὲ ουμβολικῶν λέγεται ταῦτα, τῶν ἔκεινου δυνάμεων δύναται σύμβολα, τὴν ἐρμηνείαν τῶν συμβόλων εἰπάτωσαν· δηλον γάρ, ὡς, εἰ τοῦ ἡλίου ἦν τὸ πάθος, καθάπτει ἐπὶ ταῖς ἐκλεψίσας, πέπιστιν ἀνφρή ταυτὸν τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσι. Τί δὲ καὶ τὸ δημόσια βούλεται δύναματα, καὶ τῶν ἀστηρῶν τὸ βάρερα πρὸ τῶν ἑκάστων εἰκείων; Εἰ γάρ πρὸς τὸ σημαντικόν ἀφορεῖ τὸ ἀκούον, αὐτάρκης ἡ αὐτὴ μένουσα ἔννοια δηλώσαται, καὶ ὅποιονον ὑπάρχη, τούτον. Οὐ γάρ που καὶ δικαίωμας Αἰγύπτιος ἦν τῷ γένει· εἰ δὲ καὶ Αἰγύπτιος, δὲλλ' οὐτε γε Αἰγυπτίᾳ χρώμενος φωνῇ, οὐδὲ ἀνθρωπεῖ διῶς χρώμενος. » Η γέρα γοῦνται διὰ πάντα τεχνάσματα ταῦτα, καὶ περιαλύματα διὰ τῶν ἐπιφημιζομένων τῷ θεῷ τῶν περὶ τῆς γῆς γνωμένων παθῶν, ἢ λελήθασμεν ἐναντίος ἔννοιας ἔχοντες περὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ αὐτὸν τῷ δύνται διάκειται. » mutationum istarum subiret, idem ab omnibus.

Taῦτην εἰπόντων, πάλιν ἀπορεῖ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον λόγον· « Εἰ δὲ οἱ μὲν ἀπαύεται, οἱ δὲ ἐκμαθεῖται, οἵτινες διὰ τούτων φασὶ φαλλοὺς ἴστανται, καὶ πατεῖσθαι αἰχμηρήμοσαντα, μάταιοι οἱ οὖθεν κλήσεις ἰστονται, προσκήσθαις αὐτῶν ἐπαγγελλόμεναι, καὶ μήνεδος ἔξιάσταις, καὶ ἐκβύσταις, καὶ οἵτινες μὲν αἰγύρματα ἀνάγκαια θεῶν. Ἀκήλετον γάρ καὶ ἀδιάστον, τὰ ἀκατανάγκαταν τὸ ἀπάνθισ. » Καὶ πάλιν ἔξης ἐπιλέγει· « Μάτην αὐτοῖς ἡ σορτα ἔξιστανται, περὶ δραπέτου εὑρέσθαις οὐκέτι φωνὴν, ἢ χρωμὸν ὥντης, ἢ γάμου, εἰ τύχοι, ἢ ἐμπορίας, τὴν θεῖον νοῦν ἐνοχλήσασιν. Εἰ δὲ οὐ παρέται μὲν, οἱ δὲ συνθέταις περὶ μὲν τῶν διλων τάλανθεστάτα λέγουσι, περὶ δὲ εὐδαιμονίας οὐδὲν ἀργάλες, οὐδὲ ἔχεγγυον· οὐδὲν δῆμα οὔτε θεοί, οὐδὲ ἄγαθοι δαιμones, δὲλλ' ἢ ἐκεῖνος δι λεγόμενος πλάνος. » Ταῦτα μὲν οὖτε τοσούτον καὶ ἀπὸ ταῦτης προκειθεῖσαν τῆς Πορφύριος γραφῆς. Καὶ μήν καὶ δεῖδακαλοὶ τῆς κατεκόντου γοτθεῖσας αὐτοῖς γε πρώτοι οἱ γενναῖοι θεοὶ κατέστησαν. Πέθεν γάρ ἀνθρώποις ταῦτα παρῆν εἰδέναι, ἢ τῶν δαιμόνων αἴτων τὰ περὶ ἑαυτῶν ἔξιπντων, καὶ τοὺς καταδέσμους κατ' ἀλλήλων ἔξιγραυσκότων; Μηδὲ τούτον δὲ ἡμετέρον εἶναι τὸν λόγον ἔγους οὐδὲν γάρ τούτων γῆμες δημολογούμεναι οὔτε ἐπιστασθεῖσαι, οὔτε θελεῖσαι. πλὴν εἰς Ἐλεγχον τῆς αὐτῶν ἀποτίσαις, καὶ ἡμετέραν δύοις τῆς τούτων ἀναγκορθείσας ἀπολογίας, δι τούτων ἡμῖν παρήκων μάρτυς, σφῆς δὲν ἐν τοῖς γνωρίμοις, καὶ πάντα ἀρχεῖς τὰ οἰκεῖα εἰδῶς τε καὶ ὅποιοιδέμενος. Αὐτὸς δὲν ἐν τῇ δηλωθεῖσῃ τῶν λογίων συναγωγῇ ταῦτα λέγει πρὸς λέξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

**Οτι οι δαιμονες, οθη δη θεος υπεικηφασιν, ανθρωπον εδιδαχαν τας οικειας περιεργιας.*

« Ού μόνον δὲ τὴν πολιτειαν αὐτῶν αὐτοὶ μεμνύ-
καται καὶ τὰ δῆλα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ τίσι χαρούσι,
καὶ κραυγοῦνται, ὑπηρέουσαν, καὶ μήν καὶ τὸν
ἀναγκάζονται. Τίνα δὲ δεῖ θύειν, καὶ ἐκ ποιας ἡμέρας
ἰκτεράπεσθαι τὸ τε σχῆμα τῶν ἀγαλμάτων ποδαπὸν
δὲ ποιεῖν αὐτοὺς τε ποιοις σχῆμασι φανονται, ἵνα τε
ποιεῖς διατερέσσους τόπους· καὶ δῆλως ἐν οὐδὲν ἔστιν, δ
ητὶ παρ' αὐτῶν μαθήσεται οἱ δινθρωποι, οὕτως αὐτοὺς
ἐπιτρέψειν. Πολλῶν δὲ θυτῶν ἢ τούτων εἰσὶ παραστα-
τικα, ἀλλὰ ἐκ τῶν ποιῶν παραβήσομεν, ἵνα μὴ
διάρπτων τὸν λόγον καταλίπωμεν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

**Οτι καὶ τὰ ἀγάλματα μαργαρῶν αὐτοὶ κατασκευά-
ζειν εδίδαχαν.*

« Οτι δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτοὶ ὑπέβεντο πῶς χρῆ-
πονται, καὶ ἐκ ποιας ὄης, δηλώσει τὰ τῆς Ἐκάτης,
ἴχοντα τούτον τὸν τρόπον. »

**Ἄλλὰ τέλει ἔδαρον κεκαθαρμένον, ὃς σε διδάξω.
Πηγάρων δὲ ἀρρεῖος πολει, ηδὲ ἐπικινδυ-
ζόσιν λεπτοῖσι καποιοιδίοις σκαλαβόταις·
Στρύμονος καὶ στύρακος, ἀδενούτε μίγματα τρέψας
Γένειοις ζώναις, καὶ ἀδρούσας ὑπὸ μήτηρ
Ἀλκοσταρ τέλει, αὐτὸς ἐπενχύμαντος τηνδὲ εὐχήν.
Εἰτὲ ἐξέδωκεν εὐχήν, ἐθέλαξε τε πόνους ληπτέον σκα-
λαβότα·*

**Όσσου μορφαὶ μοι, τόσσους λώσις σε κελεύω,
καὶ σφρόδρα ταυτα τέλει δάργης δὲ μοι αἴτορε-*

[τρόποι]

*Οίχον ἐμοῦ χώρημα πολει· καὶ ἀγάλματι πολλοῖ
Κείνων ἐπενχύμενος, δὲ ὑπὸν ἐμέ τοι ἀναθρήσεις.
Καὶ πάλιν δῆλοτε δηγαλμα αὐτοῖς ἐξέδωκε τοιούτον. »*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

**Οτι καὶ τὰς μορφὰς τῶν ἔδαρων αὐτοὶ κατέ-
δειξαν.*

« Καὶ περὶ τῶν σχημάτων, δῶσας φαντάζονται,
αὐτοὶ μεμνύσασιν δέ φ' ὧν καὶ τὰ ἀγάλματα σύντο-
καθιδρύθη. Λέγει γοῦν δὲ Σάραπις, ίδων τὸν Πάνα,
επὶ έκαντοι· »

**Φαῦρη μὲν κατὰ δῶμα θεοῦ καταλάμπεται αἰγῇ.
Ἄλλες τέρας, ἥτισθληται μέρας θεοῦ εἶται ἐμείο
Κέρτος ἀμαυρίσκεται, λαμπτήδονα φλαμμοτύραννον,
Βόστηχον ἐκ κεφαλῆς ρεάτης, χαροποῖσι μετ-*

*[ώστεις]
Ἀρχές λατρόμερον, πλοχωμᾶς θ' ἱεροῖς γενετοῖ.
Καὶ δὲ Πάν τε περὶ έκαντοι ὑμνον ἐθέλακεν ίχοντα
ώτας·*

*Εἴθομαι βροτός τεγένος Πάνι συμφέτω θεῷ,
Αντονεράτη, δισσόδασθη, τραγοσκαλεῖ, τρυφώνται.
Καὶ τὰ ἀδύλωσθα. Καὶ τῇ Ἐκάτῃ δὲ περὶ έκαντος
ώτας φράστην·*

Ἐθη μοι σύ τη πάντα ποιεῖς ἔδαρος· δὲ ἐγ αὐτῷ

** Ισ. ξούνη.*

A.

CAPUT XI.

*Dæmones ipsos, qui deorum loco habeantur, quo su-
perationum ritu secum agi vellent, homines
docuisse.*

« Neque tantum, inquit, proprias instituti sui
rationes, aut cetera, quae superioris a nobis comme-
morata sunt, verum quibus ipsi rebus aut delecten-
tur aut vinciantur, imo quibus etiam cogantur,
indicarunt. Quibus item hostiis rem sacram fieri,
200 quos dies caveri, quam in formam ac spe-
ciam simulacula configurari oporteat; quonam ipsi
ore habituque appareant, quibus in locis assidui
sint. Denique nihil omnino est, quod non ab iis
homines ita didicerint, ut ex eorum præceptis
doctrinaque duxat solemnes postea in iis co-
lendis ritus adhiberent. Quæ cum argumentis pluribus iisdemque certissimis illustrari possint, nos
tamen e multis pauca modo proferimus, ne omni orationem hanc testimoniou et auctoritate spoliata
relinquise videamus. »

B.

CAPUT XII.

*Eosdem magiarum artium, quibus simulacra con-
flarentur, doctores stitue.*

« Et quidem ipsa quoque simulacula, quemadmo-
dum quæve ex materia conformari deberent, ab
iisdem traditum fuisse vel ex sequenti Hecates
responso intelligetur.

*Purum absolu mihi simulacrum, quale docebo
Sylvestri et ruta sacrum mihi perfice corpus:
Accedat tenuis mediisque penatibus errans
Stellio, quem styrax, myrræ, thurisque Sabæi
Pulvere, crescentis commixte ad lumina Phœbes:
Dumque instas operi, simul hæc mihi concipe vota.
Tum ipsam quoque voti formulam præscribit simul-
que docet, quot ejusmodi animalcula admisere
oporteat.*

C *Quot mihi sunt formæ, tot misce animalcula dextra
Sedulus, atque ultra nascentis brachia lauri*

*In nostram contexi domum: sic multa precatus
Effigiem, somni tandem me tempore cernes.
Eademque alibi simile quoddam simulacri genus
indicavit. »*

201 CAPUT XIII.

*Ipsas quoque simulacrorum figuræ ab iis delineatas
fuisse.*

« Imo vero, quænam præterea simulacri configu-
randi ratio esse debeat, ita tradiderunt, ut eam in
statuendis imaginibus factores postea diligenter
expresserint. Et Sarapis quidem ita, cum Pana
vidisset, de seipso loquitur.

*Læta meos lux irradiat complexa penates,
Orni quippe ingens, subitique ad limina numen,
In iunctive robur nostrum, flammique potentem
Splendorem asperit: crinem a cervicibus altis,
Qui circuus flagrantī errante lascivias in ore
Sacratique pilis menti se adolvore gestit.*

Imo Pan ejusmodi quoque de seipso hymnum
edocuit,

*Oro mortalis satus Pana cognatum deum,
Bicornem, bipedem, hircino crure, lascivientem.*

Et que sequuntur. Hecate præterea de se ipsa hunc
in modum cecinit,

Cuncta mihi molire manu, frugumque potenteris

Mortali mulcere placet.

Atque iterum,

*En adsum tua vota gradu, vocesque secuta,
Quas hominum ingenium divino nomine promptit.*

Ac rursum illustrius,

*Cujus inops rerum, volucrī me ex aethere ductam
Huc Hecaten versu divos cogente vocasti?*

Et deinceps,

Ignotis alios summa compellis ab æthra

194 *Carmenibus licet invitòs succedere terris,
Ac medios mediis vectos sub nubila ventis,*

Divino igne procūl, veluti fatalia turbe

*Somnia mortali pandens, indigna reponit
Dæmonibus.*

Iterumque,

*Verum sideres sublimia numina sedis,
Cum rapidis simul Harpyiis impulsa feruntur:
Atque adeo volucrī, sub prima exordia lucis,
Acta gradī, clausisque oculis, vicitria divum
Carmina quo rapiunt, mortali e pectore ducta,
In terras delata ruunt.*

*Itemque aliis eadem necessitate adactus exclamat,
Ne nolentem audi, quem vis illata coegit. »*

Quibus omnibus idem auctor ita subjungit. « Imo seipso etiam, inquit, nomenque suum necessitate vici prodidere : quemadmodum vel hoc Apollinis responsum ab eo de seipso per vim extortum manifeste declarabit. Sic enim habet.

Vix isthac gravis est, atque imperiosa potestas.

Additum,

*Has ad voces rues præcipitans,
Quas mentis ex alia sacris depromo figuris.
Dum castum ignem mea dextera premuit,
Atque his ortus sine morte tuos
Dicere, Pax, ausum ingenium est.*

• γρ. θύοντος. • Ισ. ἐπεμβαῶντας. • add. τοῦ. • Ισ. σῆς.

(9) *Θεοδορετ.* lib. x *De Græc. affect.*, p. 139. *Σέτο δόμοις, vel δόρους, ubi Sylburgius ulnata alibi quoque legi θεοδάμης, qui voce sagittam aliquam intelligit, eamque locutionem funditus repudiat. Optima tamen videtur, si subscribatur, aic, θεοδάμης, Suidas, θεοδάμη, ή θεος δαμάζουσα. Quid si θεοδάμην ut παιδάριον?*

(10) *Ἀκερῆστος* Ita etiam Nicephorus, qui locum hunc laudat, ad Synesium *De insom.*, p. 561, ubi αἰκερῆστος, ἴμμενις, reddidit interpres. Malim, novis et ignotis, non diis aut vatibus, sed hominum vulgo. Quid si ἀκερῆστος? Hesychius enim, ἀκερῆστον, inquit, ἀδρήτον, ἀνεκλάντον. Quid si, quod Iacilius est, ἀποδέητο;

(11) *Πανομφάς ὄντερος.* Ergo πανομφής (rara utique vox) idem quod πανομφαῖς, cui, ut Hesych. loquitur, πᾶσα φήμη καὶ μαντεῖα ἀναρρινεῖται. Idem paulo ante, πανομφαῖς, πεφημόνευμ, diverso nonnihil significavit, quasi fama celebratum. Sed addit, ή δὲ κακὰ ἀποστρέψων. Quid haec ad πανομφαῖς? Crediderim huc ex superiori vocabulo, πανόδιος irreppissem : ut legi debeat πανόδιος, πανακάριος, ή δὲ κακὰ ἀποστρέψων. Hoc obiter. Sic Orpheus ad Somnum,

Α' θανάτων ἀδαή θητῆς βροτός.

Kαὶ πάλιν

*Ἐλυθορ εἰσανούσα τετῆς πολυχράδμορος εὐχῆς,
Ὕπ' θητῶν γάτις εὑρε θεών υποθημοσύνητος.*

Kαὶ οὐσίαστορ

*Τίττε μ' δει θεοτοκος ^α, ἀλ' αιθέρος ὁδες χατίων,
Θεοδάμης (9) Έκάτηρ με θεηρ ἐκάλεσας ἀράτης;
[χαῖς;*

Kαὶ έξης

Τοὺς μὲν, ἀπειρήτοις (10) ἔρων θετέριν ἀλ-
[θρης]

*·Ρητίλως, δέκορτας ἐπι χθόνα διαρ μετεβαῖνεις
Τοὺς δὲ μέσους μεσάτοιστι ἐπεμβελαῖνεις ἀλ-*

*[τραῖς,
Νόστρι πυρὸς θεοτοκο, πανομφέας ωστερ στρε-*

*B Εἰσκρήνεις μερόπεσσιν, δεικτά (11) δαμορας
[ἔρων.*

Kαὶ πάλιν

*'Αλλ' οι μὲν καθύπερθε μετηροι οιπατίωνες
Σπεργαμενοι κονύγησι μεθ' Ἀρκιαίους φέρονται
·Πήγαδε διοιδάμοισιν ἐπιμάστατες (15) ἀράγκαις,
Εἰς χθόν' ἐπειρομένως δ' ἡμῶν διεργονοι,
Θητοῖς ἐσσυμένως υπορηγεις (16).*

Kαὶ πάλιν ἀλλος ἀναγκαζόμενος ἔηρ.

Κλιθή μεν οὐκ θέλετος, ἐκει μ' ἐπέδησας ἀράτη-
[τρητ.]

*·Ἐπι τούτος πάλιν διαγγραφεύς φασιν : ·Ἐπει καὶ έπει
ἀνάγκαις ξανθούς ἐκβιδόσιν, ὡς θηλώσι οἱ ἀπό τοῦ
·Ἀπόλλωνος ἐκδοθεις; περὶ ξανθούς ἐπ' ἀνάγκαις. Λέ-
γεται δὲ οὐτως.*

C

Οὐροῦ διαγκαίης τόδε καρπερόν, ηδ' έτι βριθύ.

Kαὶ ἐπήγαγε.

*Μόλις δ' ἐσσυμένως τοῖσθε μάδοις,
Οὖς δέ της κραδίης ἀνάγω λεποῖσι τύποισι,
Σινθλισμονον ^ε πυρὸς ἀγνοῦ.
Τολμᾶ δὲ φύσις (15) ταῦτα προσφάγειν
Τῆς σειο δι τετέλης, διμέρεις Μαιάν.*

Tασσούπτερε, οὐλίς ὄντερε,

*·Ἄγγελε μετειότων θητοῖς, χρησμῷ δὲ μέτιστε.
Ηίνη ειαν δηρή, ἀντὶ τοῦ κατ' θνετον, σου κατ'*
*·Θανάτωματος, Ηεσυχίο et Συΐδε. Vere id
quidem. Nam Homerus *Iliad.* B. vers 41, de Aga-
menonis sonno,*

·Ἐγρυπτό δέ οἶνον· θελα δέ μιν δημηχέντις φυση. Ubi Eustath. τὸν δηνρον, Inquit, καὶ δηρήν λέγει, παρὰ τὸ δην φανεν. Similia tradit p. 711. Et Synes. Tract. de insom., ipso statim initio, προφήταις θνετούς appellat.

(12) Αειέδα. Ita reposuimus ex manuscr. cui etiam Mont. consentit, pro δει κατ.

(13) Ἐκμύσατες. Non displicet : quasi eæcum quadam impetu boni obedientiae reperirentur. Alter ex manuscr. videtur habuisse, ἐπιμύσατες, quod etiam probari posset. Hesych. enīm, τὸ ἐπιμύσαται explicat, non modo καταλήξῃ, sed etiam ἐπιστενάται, quasi gemutum quicundam ac stridorem advolantia coactaque numina emitterent.

(14) Θητοῖς υπορηγεῖς. Ιτ. πρὸς θηταῖς οὐπο-
ρηγεῖς, vel κακὸν καλεύσαντος υπορηγεῖς.

(15) Φύσις. Ita manuscr. omnes, et recte, cum ante legeretur φησι.

Καὶ πάλιν δὲ Ἀπόλλων.

Πρύμα τὸ Φοισείης ἀποτελεύμενον ὑψόθερον αἰγαῖς,
Πηγὴ ωδὴ λιτυρῆ κεκαλυμμένον ἥρος ἀγροῦ,
Θετέμενον μολλάσαι καὶ ἀφίσαις ἐξέσσοι,
Κάκκεσσον ἀμφὶ κάρηνον ἀμυρῆσαι δοχῆνος
Δεσταλέων ὄμέτων· μαλακὸν δὲ ἔρεπλαστης κιτῶνα,
Ἄμβοιάδηρον διὰ ταυτὸς ἀρεσσούμενον καλλι-
[ροτον·]

Αὐτὸν δὲ Ἐρυθρόν φέλητε επεκρόσατο γυνήτρον.

Τούτοις δὲ συγγραφεῖς ἐπιλέγει· «Τούτων, οὗτε σα-
φέστερα, οὗτε θεικότερα καὶ φιεστώτερα γένοται» ἀν-
τικεῦμα γάρ τοι κατέναι, καὶ ἀπόρθουν ἐκ τῆς ἐπου-
ρανίου διάνυμενοι, εἰς ὁργανικὴν σύνην καὶ ἐμψύχον
εἰσελθοῦσι, βάσις χρωμάτη τῇ ψυχῇ, διὰ τοῦ σώμα-
τος, ὡς ὁργάνου, φωνὴν ἀποδίδωσιν. » Ἀλλ᾽ οὐδὲ μὲν
ἀναγράζονται, ξενάκια καὶ ταῦτα παραστῆσαι. «Οὐδὲ
καὶ ἀξιούσιν ἀπολυθῆναι, ὡς οὐκ εἴπερ αὐτοῖς τῆς ἀνα-
γράψεως κειμένης, μάθοις δὲν ἔχονταν.

εα δια vim afferti satis superque demonstrant. habeant, missionem precibus flagitare solitos, ex iis, quae sequuntur, intelliges.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

«Οὐδὲ οὐδὲ ἀπὸ ταῦτων ἀρχαγείρεται δύναται.

«Οὐδὲ δὲ σπειρόνουν ἀναγκωρεῖνοι κλήθεντες θεούς,
ἐγένονται τα τοιαύτα, λεγόντων·

Αὔτε λοιπὸν ἀρκτία, βροτὸς Θεὺν οὐκέτι χω-
[ρεῖται].

Καὶ πάλιν
Πλεῖ ἀπιδενόμενοι δηρὸν βροτὸν αἰχίζοσθε;

Καὶ πάλιν·

Ἐρχε, καὶ στρατέως ἐπιέρχο, τόνδε σαύσας. »

Καὶ τοὺς ἀπολύτους αὐτοὺς χρή, αὐτὸς διδέξει, λέγων·

« Πάθος δὴ περίφρων ὅδων, δράσαντες δὲ φῶτας
Τάγματος (16) ἐκλίνων πολὺν τόπον (17), ἥδη ἀπὸ

Μηδίσηρος δύστηρος (18) γεροτελεῖς στιβαρῶς διπλεῖσαν.
Καὶ τὴν ἀπολύτους εἰπεν·

γῆγειρωρος αἵρε ταρούρ,
Τούρης βαῖτον ἐκ μυχῶν. »

Καὶ τὰ τούτοις ἐπιλεγόματα· οἷς ἐπιφέρει, « Καὶ
μεράνωντας ἀπολύτους, » φραστόν·

« Στρέποντας ἀμπλέτασον, νερέλητην λύσον τε δο-
[χῆ] (19). »

(16) Τάγματος. Corrigendum videtur διάνυνον. Η-
γεῖς, θύμος, πυθμήν διάνυρον, η βίσα πολλῶν
εἰλέποντα. Addit, καὶ οἱ σύμματοι η δεν-
δρόεις· forie legendum ac supplementum καὶ οἱ σύ-
γυροι, η διενδρόεις τόποι. Concludit, η βάτος, η ξύ-
λον διενδρόεις. Quid inīrum, si tam gravibus et ac-
celeratius vinculis expediri bona numina vebementer
optarent?

(17) Πολὺν τόπον. Credo vetuli cuiusdam nu-
minis, Saturni puta, canam hanc imaginem fuisse.

(18) Νητεληρος δύστηρος. En alterum vinculi genus,
lineum. Sed pro νητεληρος, que vitiōsa vox est, le-
gendum aut νητεληρος, aeternum et immite, aut Ne-
tēlētēr. Netaicam, ex Ἀgyptiaco lino contextum,
quod ab Herodoto lib. II, et Plinio lib. xix, cap. I,
conveniendatur. Consule et Apuleium in *Apolog.*, ubi
pergans illud, quod lineo quodam involucro nescio
qui tegere, hæc habet inter cetera: *Mundissima,*
inquit, lini seges, inter optimas frugas terrarū exorta,

A Rursumque Apollo,

Phœbus summo fulgor delapsus ab axe,
Atque aura tenui, puroque sub aere vectus,
Vocibus arcana deductus, et illice cantu,
Qua tenuis caput in medium membrana capaces
Intactosque sinus aperit, sese altius ultra
Implicat, ac tunica porro exundante receptus,

195 Etiam aduersaque ciens per viscera molles,

Jucundam expirat mortali e gutture vocem. »

Tum Porphyrius hunc in modum prosequitur:

« His, iuquit, nihil evidentius, nihil aut cum divi-
nitate, aut cum ipsamet natura conjunctius dici
queat, spiritus enim e loco superiori delapsus,
illaque adeo particula, que colesti ex virtute in
corpus suis instructum facultatibus animatumque
defluit, animum veluti basim aliquam sortita,
vocem per corpus veluti per quoddam instrumen-
tum edit. » Verum quæ adhuc commemoravimus,
Jam eosdem, quod suum in potestate redditum non

habeant, missionem precibus flagitare solitos, ex iis, quae sequuntur, intelliges.

CAPUT IX.

Eosdem ne redire quidem per se esse posse.

Quanto studio quantoque festinatione redditum
urgeant evocati, ex ipsamet illorum verbis auferre
potes; ut cum siunt,

Solvite jam regem, mortalia pectora numen.
Haud ultra capiunt.

Atque iterum,

Quid male mortalem jurat ultra multatæ precondæ?

Itemque,

Hunc ubi serratis, volucris licet impete cursum
Expedias. »

Hos præterea quemadmodum solvere, ac dimittere
oporeat, docebit his versibus

« Arcanas jam mitte preces, hominemque relata:
Virgultis canam effigiem, tnm nixa valenti

Membra manu solvens, inmitibus exue pannis.

Imo et ipsam quoque missionem aperuit,
Hinc citus pedum aufer altum
Siste verba de specu. »

Et quæ sequuntur. Subditque postea: « Qui si tardio-
res, inquit, in dimittendo fuerint, tum is ita pergit,

et Sote mihi pannos, quæ me tenet, excute nubem.

D

non modo induitui et amictui sanctissimis Ἀgyptiorum
sacerdotibus, sed opertui quoque inde rebus sac-
ris usupatur. Lege et Plutarch. De Iside et Osiride,
non procub ac initio, et Philostr. viii De vita Apo-
lonii, pag. 388, cui magis reo linea vestis criminis
cum daretur: Ταῦθι, inquit, μη ἀπὸ τελύνον δέρε-
θη (linum), καθαρὸν μὲν Ἰνδοῖς δοκεῖ, καθαρὸν δὲ
Αἴγυπτοις· Εἶπο δὲ καὶ Πυθαγόρας, διὰ τοῦτο, σχῆμα
γένονται, διαλεγομένοις, εὐχομένοις, δύνονται.

(19) Νητεληρος δύστηρος. An nubem intelligi,
qua tectus inclususque demon sese mago sistere? quo
deorū invulco nibil apud poetas frequenter.
An potius ipsamet δύστηρον, qua vincut tenet
batur, quamque Petronius nebulae lineam et ren-
tum textum appellabat, usque adeo tenuis erat, ac
delicata carbasus. Sane Vopiscus extremo lib. Re-
manorum principum hoc in genere luxum carpit,
quod ludis publicis Ἀgyptiacas etiam lineas largi-
tonis sue partem esse vellent.

198 Idem alibi missionis hanc edit rationem,

*Naiades o Phæbum cum Mnis solvite Nymphae,
Arcitenens vobis canti celebretur Apollo.*

Rursumque alibi,

Tollite jom serti, ac nivo vestigia rore

Spargite : mox inducta leve mihi linea gressus

*Expediat. Dextræ insertam subducite laurum ;
Cum geminis geminas oculis abstergit uares,*

Atque hominem, osocii, nunc tandem emittite terris.

Quibus allatis idem auctor, « Linea nimirum, inquit, quo abire possit, ut iudicantur, flagitat, quod iis constrictus teneretur : nec iis modo, sed etiam reliqua vestitus configuratione, quod evocatorum numinum speciem atque imaginem præ se ferret. » Equidem his omnibus plane confectum existimo, nihil prorsus aut Deo dignum, aut excelleus, aut vere divinum in spiritibus illis residere, quos tantum ad humilitatem abjectos videoas, ut a plebeis etiam ac sordidis hominibus detrahantur e casu, idque ab illis fiat, non quod aliquo virtutis aut sapientiae studio præstant, sed supervacaneis duntaxat inanibusque præstigiis et cantionibus abutantur. Quare neque Pythagoras ille Rhodiensis, neque is etiam, qui tali eum testimonio cohonestat, neque alias omuino quisquam nomeu iis deorum jure meritoque tribuerit, imo nec bonorum demonum certe quidem, qui ab hominibus et morti obnoxia, et præstigiatoribus ac maleficiis, non sua ipsi voluntate, sed vi quadam et necessitate pertrahantur, ac ne redeundū quidem jus ex se ipsis aut facultatem habeant. Enimvero, si ejusmodi numerus esse debet, cui nec via affteri, nec imponi necessitas ultra possit, quodque rebus universis altius et augustinus, naturam et ab omni patienti solutam periculū, et libertate prædictam habeat : tu deos appelles istos, qui vel ejusmodi figurarum, linearum, imaginumque machinis deduci, vel coronarum, et florum ex terra visceribus existentium illecebris, vel barbaris quibusdam omnique significacione carentibus sonis ac vocibus inescari, adeoque abjectissimorum etiam hominum arbitrium sequi nutumque soleant, ut quibusdam quasi vinculis servorum instar maucipiorumque constricti, ue integrum quidem ac liberam solvendi expedieadique sui potestatem retineant ?

197 Tu bonos eliam demones arbitris eos, qui vi tantum ac necessitate ducantur? Quid enim causa est, quamobrem iuvit ac repugnantes, non sua ipsi sponte hominibus auxilio suo indigenibus opem ferant? Nam si beneficii conferendi gratia tanquam boni advenirent, aut si ab iis in animum utilitatis aliiquid proficisceretur eos utique bonum

A Kal πάλιν ἀλλοτε ἀπόδισαν Εὐωκε τοιαύτην·

*Naiades τύμφαι, Μούσαις μέρα τίκτε Φοῖον,
Ἄδουσαι, θεια, ἐκαπηρόλοι Ἀπόλλωνα.*

Καὶ πάλιν ἀλλοτε φροτι

Λίστακε μοι στεφάνους, καὶ μεν αὐτας θάστι
Πάρατο, καὶ γραμμὰς ἀπαλεῖγατε, καὶ το μέτρον

Χειρὸς δεξιεπορῆς δάχρης κλίδον δράτο χεροί,
Τήχετε δράταιλμον διδύμους, βίρδε τε προσώπους

Ταρσοτάρατα γαίηθεν διαστήσατες, ἔταιροι. »

Οἵ επιλέγει δι συγγραφεὺς. « Τάς γραμμὰς τοίνυν παρακελεύεται ἀπαλεῖγειν, ίνα ἀπάλληλοι ταύτας γάρ κρατεῖν, καὶ μάντοι καὶ τὸ ἔβλο τοῦ σχῆμα τῆς ἑνδύσεως, διὰ τὸ φέρειν εἰκόνισματα τῶν κελημένων θεῶν. »

B Δεδεῦχειν ταρψὶς ἡγούμενοι διὰ τούτων, δι τοῦ μηδὲν τὸ καθόλου θεοπρεπέοντο. Ήτούσι οὖν ὄρδες δι Ρόδιος Πυθαγόρας, οὐδὲ δι τούτην ταύτην παραγόντες πεντάστασιν, ὡς τοῖς τυχοῦσιν ἀνθρώπους ὑποστηρεῖσι, καθέλκεσθαι τε οὐ δι' ἀρετῆς καὶ σοφίας ἀνάληψιν, ἀλλ' εἰ μόνον τὰ τῆς πειρέργου γοντεάς μετελθέοντα τε καὶ διατράξοντα. Ήτούσι οὖν ὄρδες δι

Τηναρίτηρα, οὐδὲ δι τούτην ταύτην παραγόντες τὴν μαρτυρίαν, οὐδὲ δι τούτην ταύτην πεντάστασιν, ὡς τοῖς τυχοῦσιν ἀνθρώπους προστίσται, καὶ εὐλόγως ἀλλ' οὐδὲ ἀγαθοῖς δαίμονας, τοῖς οὐ ποτὲ θυητοῖς ἀνθρώποις, καὶ ταύτας γοντεάς, οὐ κατά γνώμην οἰκεῖτον, φίλος δὲ καὶ ἀνάγκη συρρομένους, καὶ μηδὲ τῆς τῶν δεσμῶν ἀπολύσεως τὴν ἔχουσαν ἐπ' ἐαυτοῖς ἔχοντας. Εἰ γάρ δι' ἀδιάστατον καὶ ἀκατανήκαστον, καὶ πάντων κρείτονος, τὴν φύσιν ἀπάθειαν καὶ ἐλεύθερον τὸ θεόν, πῶς δι εἰλεῖν θεού, μαγγανεῖαι ταῖς διὰ τούτων σχημάτων καὶ γραμμῶν καὶ τύπων, στεφάνως τε καὶ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀνθεῖσι, καὶ τοῖς

C καὶ ἐλεύθερον τὸ θεόν, πῶς δι εἰλεῖν θεού, μαγγανεῖαι ταῖς διὰ τούτων σχημάτων καὶ γραμμῶν καὶ τύπων, στεφάνως τε καὶ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀνθεῖσι, καὶ τοῖς

D ἀλλοτε δεσμοῖς καταδουλούμενος, ὡς τοῦ μηδὲ τὴν αὐτεξόσιον καὶ προαιρετικὴν αὔτεν ἐφ' ἐαυτοῖς θύναντας; Πῶς δι καλὸν ἀγαθὸν δαίμονες λεγούσιν, φίλος καὶ ἀνάγκη καταστομένοις; Τι γάρ τὸ αἴσιον τοὺς δι μνοτάτων, οὐχὶ δι αὐτεξόσιον σφᾶς αὔτούς τοις βοηθείας δεομένοις ἐπιδέδονται; Εἰ γάρ ἐπ' ἀγαθῷ ποιούνται τὴν πάροδον ἀγαθὸν διτεῖς, καὶ εἰπερ τις ἡν ἐπι τὸν φυχῆς ὥφελεια, χρῆν δηπον προσιθεῖσι τὸ ἀγαθὸν ἀπάλλεσθαι, φθάνοντας ταῖς εὐποιίαις τοὺς δεομένους, ἀλλὰ μὴ πειριμένους ἀνάγκην. Εἰ δούσι καλὸν γνώμην αὐτοῖς γίνεσθαι, καὶ πῶς δι ἀγαθὸν εἰεῖν, τὸ μὴ καλὸν μηδὲ συμφέρον πράττονται ἀναγκαζόμενοι, οὐδὲ ποτε γνώμην πράττεται ἀναγκαζόμενοι, ἀγρόμενοι τε καὶ καθελκόμενοι, οὐ δι' ἀποτῆται σωφροσύνης ἀνθρώπων, οὐδὲ ἀρετῆς χάριν, ἢ τινος

* Ιρ. μῆτρα. δι τοῦ. εἰ τοῦ γίνεται. δι τοῦ οἰ.

(20) Τυχοῦσιν ἀνθρώπους χειρούμενοι. Clemens Alexandr. in Protrept. Μάρτιον δὲ ἡδονή, ἀπεβεβαίας τῆς οὐρανού αὐτῶν ὑπερέπειται δαίμονας αὐχοῦσιν, σικάτας

τοιαύτην.

αὐτοῖς ἁυτοῖς καταγράμναντες, τοὺς κατηγορικαρέτες νοῦς δούλους ταῖς ἐπανιδαίς πεποικότες.

μέρους φιλοτεφίας, μεθόδους δὲ γοητείαν ἀπειρημένας; Αἱ δὲ οὐδὲς αὐθίς συγγραφεῖν ἐν τῇ πρὸς τὸν εἰρημένον Ἀιγύπτιον ἐπιστολῇ, ὡς ἂν προφῆτῃ τάληθῇ καὶ ἀπόφρητοι κινούμενος, τέθειται· τούς λόγους, καθ' οὓς ταῦτα συντελοῦσται, οὓς δίξιον εἴ παρ' αὐτοῦ ὀδευθήσανται. Πινθάνεται γοῦν ὡδέ πως ἀπορῶν κατέληπτον.

sequendos, qui et vilibus et profligallissimis vita maleficis servilem in modum obedire, quodque nec deceat, nec quemquam juvet contra mentem ipsi suam præstare cogantur: postremo, non ob modestiam vel temperatiam hominum aliquam, non virtutia aut partis ullius philosophiz gracia, sed infandis præstigiatorum artibus et machinis deducantur? Atque illas etiam Porphyrius, in ea quam ad laudatum Ἀgyptium scribit, epistola, veras scilicet atque arcanas apud vatem movens quæstiones, propositus, hominem obtestans, uti sese, quibus ista perficiant, rationes doccat. Illum igitur hunc in modum anceps animique dubius consulit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι^η.

Όχοιας μεθόδους οἱ θαυμάσιοι αὐτῶν θεοὶ τοῖς γόνοις ὑποτάσσονται.

Ἐπάνω δέ με θράττει, πῶς, ὡς κρίτους παρακαλούμενον, ἐπιτάπτονται ὡς γέρους· καὶ δικαιον εἶναι ἀξιούντες τὸν θεράποντα, τὸν δῆμον αὐτοῦ καλεσθέντες, δρψαν ὑπομένοντες· καὶ καθαρῷ μὲν μὴ δηντὶ ἔξι ἀρρεδίσιον οὐκ ἀν καλοῦνται ὑπακούσαστεν, αἴτοι δὲ ἀγενεῖς εἰς ταράνδονα ἀπρόδιτα τοὺς τυχόντας οὖν ὄχνονται. Καὶ ἀπὸ ἐμφύρων μὲν ἀπογῆς καλεσθέντες δεῖν εἶναι τοὺς ὑποφῆτας, ἵνα μὴ τοὺς ἀπὸ τῶν θωμάτων ἀτμοῖς χραίνωνται· αὐτοὶ δὲ ἀτμοῖς θυσιῶν τοὺς ἀπὸ ζώων μάλιστα δελέαζονται, καὶ νεκρῷ μὲν ἀθηγῇ δεῖν εἶναι τὸν ἐπόπτην, διὰ νεκρῶν δὲ τὰ πολλὰ ζώων αἱ θεαγωγαὶ εἰστελοῦνται. Πολλῷ δὲ τούτον ἀλογίστερον τὸ μὴ δαιμόνιον, εἰ τύχοι, ἢ ὥντι τεθνηκότας, αὐτῷ δὲ τῷ βασιλεῖ Ἡλίῳ ἢ Σελήνῃ, ἢ τινι τῶν κατ' οὐρανὸν ἀνθρώπων τῷ τυχόντι οὐσοκείριον, ἀπειλὰς προσφέροντα ἐκφοβεῖν, φυεῖμενον δὲ ἐκεῖνον ἀληθεύσασα. Τὸ γάρ λέγειν (21), ὅτι τὸν οὐρανὸν προσαράξει, καὶ τὰ κριτά τῆς Τάινος ἐκφανεῖ, καὶ τὸν Ἀσύδωφ (22) ἀπόρρητον δεῖξει, καὶ τὴν βάριν στήσει (23), καὶ τὰ μέλη τοῦ Φοίνικος διαστεβάσται τῷ Τυφώνι, τίνε οὐχ (24) ὑπερβολὴν ἐκπληξίας μὲν τῷ ἀπαλούντι, & μῆτρε εἰδε, μῆτρε δύναται, καταλαῖπει, ταπεινότητος δὲ τοῖς δεδοκισσοῖς οὐσίαις κενὸν καὶ πλάσματα, ἃς κομῆσθαι πάσσονται· Κατοι καὶ Χαρίζων ὁ ἱερογραμματεὺς ἀναγράφει ταῦτα, ὡς καὶ πάρ' Αιγυπτίον τοις θρυλλούμενος· καὶ ταῦτα φασι εἶναι καὶ τὰ τακτάτα βιωστικάτα. Αὗται δὲ αἱ εὐχαὶ, τίνα δέρνουσι λόγον, τὸν δὲ ίδιον ἀναφεντά λέγουσαι, καὶ ἐπὶ τῷ λωτῷ καθήμενον, καὶ ἐπὶ πλοίον ναυτιλλόμενον, καὶ καθ' ὅραν τὰς μορφὰς ἀμειβοντα, καὶ κατὰ ζωδίου μετασχηματιζόμενον; Οὕτω γάρ φασιν αὐτοὺς.

* Τρ. δξιῶν, εἰσε οὖς. * Τρ. διθρωπῶν.

(21) Τὸ γάρ λέγειν. Ήττοις ipaa laudat Jamblich. lib. De mysteriis. Audi hoc furos seureutēn, apud Statium Thebaid. iv, Tiresiam: Testor, eii, diuos, quibus hunc sacravimus ignem, Læague consultæ dedimus carceris terræ: Jam nequo tolerare moram. Cassiane sacerdos Andior! An, rabido jubeat si Thessala cantu, Ibiti, et Scylicis quoque medicata pruinis Colchis aget, trepidi pallebunt Tartara motu? Spernit ne, monec: ei nobis sacra facilius.

A illud ultra complecti, beneficiisque suis indigenitum occupare vota, non vero dum cogerentur exspectare oportere. Sin autem nihil omniuno boni aut utilii totum istuc habet, eoque præter illorum voluntatem sensumque contingit; quis deos appellat eos, qui quod nec honestum nec utile sit efficiant? aut quis eosdem tanti putet, deorumve cultu pro-

sequendos, qui et vilibus et profligallissimis vita maleficis servilem in modum obedire, quodque nec deceat, nec quemquam juvet contra mentem ipsi suam præstare cogantur: postremo, non ob modestiam vel temperatiam hominum aliquam, non virtutia aut partis ullius philosophiz gracia, sed infandis præstigiatorum artibus et machinis deducantur? Atque illas etiam Porphyrius, in ea quam ad laudatum Ἀgyptium scribit, epistola, veras scilicet atque arcanas apud vatem movens quæstiones, propositus, hominem obtestans, uti sese, quibus ista perficiant, rationes doccat. Illum igitur hunc in modum anceps animique dubius consulit.

CAPUT X.

B Quibus artibus egregia numina præstigiatoribus subjiciantur.

* Me quidem tum veblementer, inquit, angī sentio, ubi mecum ipse reputo, qui fieri possit, ut quorum veluti augustiorum ac diviniorum opem imploremus, ii tamen perinde ut humiliores ac deteriores obedient: quiunque clientes ipsi suos aquitatem colere veliut, eodem injustis imperiis obsecqui non pudeat: adeoque cum eorum vota precesque repudient, qui ad sese minus abs re venerea puri accesserint, obvios quosque tamen nefandam in venerem agere non erubescant. Porro vates illi quidem interpretesque suos rebus animalis abstinere jubent, ne corporeis exhalationibus insiniantur: sacrificiorum tamen, quæ ex animantibus fieri solent, vaporibus maxime capiuntur, se mortuum 198 quidem ab sacrorum soorum inspectoribus tangi nefas esse statuunt; cæsis tamen victimis deorum evocationes partem maximam peraguntur. Quodque omiuim absurdissimum est, non jam vulgaris cuiपाम देमोनि, aut defuncti animæ, sed ipsam soli sidorum principi, lumen, reliquiasque diis celestibus, horo cuivis e populi face obnoxius minas intentat, atque ut eos ad vera dicenda compellat, falsum vanumque terrorem ostendit. Nam futurum denuntiare, uti vel colsum ipsum quatias, vel Isidis arcana patefaciat, vel quod Abydi occultum latet, dictiisque nefas est, in lucem proferas, vel Ἀgyptiacæ navis cursum inhibeat, vel in Typhonis gratiam Oiridis membra disiciat: quidnam obsecro, vel sumnum ad stuporem atque vercordiam ista, quæ neque novit, neque efficere potest, comminanti, vel uuminibus quæ fictilius et inanis iste terror leviculorum ouisiorum more per-

Scimus enim, et quidquid dici noscique tametis, Et turbare Hecaten, etc.

(22) Τὸ ἐτ Ασύδωφ. Abydenum hoc secretum adhuc me latet.

(23) Τὴν βάρον στήσει. Baris Ἀgyptiacæ navis genus est, quod tametis latius patet, præcipue tamen, et κατ' ἔργον, eam significabat, quæ quattuorannis Isidi publice dicabatur.

(24) Οὐκ delendum monet Vigerus.

cellat, summam ad humilitatem reliquum fecit? Et A πτεῖσθαι ἀγονοῦντες διτὶ τὸ ίδιον πάθος τῆς αὐτῶν φυκτείας ἔχειν ψηφάπτουσιν. Εἰ δι συμβολικῶς λέγεται ταῦτα, τῶν ἔχεινον δυνάμεων δυτὰ σύμβολα, τὴν ἐρμηνείαν τῶν συμβόλων εἰμάστασαν δῆλον γάρ, ὡς, εἰ τοῦ ἡλίου ἡ τὸ πάθος, καθόπερ ἐν ταῖς ἐκλεψίαις, πλειν ἀν δρόθι ταυτὸν τοῦς εἰς αὐτὸν ἀπενίσουσι. Τι δὲ καὶ τὰ δοῦμα βούλεται δυνατά, καὶ τῶν ἀστημάτων τὰ βάρβαρα πρὸ τῶν ἐκάστητον οἰκεῖον; Εἰ γάρ πρὸς τὸ σημανόμενον ἀφρότι τὸ ἀκούον, αὐτάρκης ἡ αὐτῇ μένουσα ἐννοια δηλῶσαι, καὶ ὅπουσον ὑπάρχῃ, τοῦνομα. Οὐ τάρ που καὶ ὁ καλούμενος Αἰγύπτιος ἡν τῷ γένει: εἰ δὲ καὶ Αἰγύπτιος, ἀλλ' οὐτε γε Αἰγύπτιος χρόμενος φωνῇ, οὐδὲ ἀνθρωπείᾳ διώς γράμμανος. Ή γάρ γονίσιν ἦν πάντα τεχνάστα ταῦτα, καὶ πρακταλύματα διὰ τῶν ἐπιφημιζομένων τῷ Θεῷ τῶν περὶ ἡμές γνωμένων ταῦθα, ἢ λεήθαιμεν ἐναντίας ἐννοιας ἔχοντες περὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ αὐτὸν τῷ δυτὶ διάκεται. » mutationum istarum subiri, idem ab omnibus qui oculos in eum intenderent, omnino videretur. Juu, quorsum tot significatione carentia nomina? quorsum ex iisdem barbara pleraque congruentibus ac singulorum propriis anteponunt? Nam si numen dum vocem exaudit, ejus ad significationem respici, profecto cuiuscummodi nomen fuerit, si modo eadem sententia manserit, satis p-r se re rem illa totam aperiet. Nec enim is, opinor, quem evocant, *Egyptius* erat genere; nec, si erat, lingua tamen *Egyptiaca*, vel omnino humana voce utebatur. Quippe, aut enim prestigiorum artes istae sunt, et quædam earum, quas ipsi patimur, quæquetamen ab iis Deo tribunntur, mutationum involucra; aut aliter plane, quam re ipsa babeat, de Divinitate sentimus. »

199 Hæc ille, quibus iterum, quæ sequuntur, ad *Egyptium* eadem cum animi fluctuatione perscribit.

« Sin autem, inquit, ex diis aliis nihil omnino patiuntur, aliī pati aliquid aliquando possunt; quibus etiam veretra se per istos erigere, obscenaque carmina solemnī ritu canere dicitant: inanes utique deorum evocationes fuerint, quibus se aut eorum opem implorare, aut iracundiam placare, aut expiationes instituere profitentur, multoque proinde magis ea, quibus ipsis necessitatē imponi volunt. Quod enim pati non potest, idem nec demulceri quoque, nec cogi potest. » Idemque deinceps: « Perperam, inquit, ab iis sapientia colitur, qui aut inveniendi fugitiū servi, aut emendi agri, aut nupiarum interdum, aut mercatorū gratia, divinam mentem sollicitare ac fatigare solent. Sin autem, cum eidem sapientia non remisse negligenterque studeatur, qui tamē ipsi dant operaln, ii carteris quidēn in rebus verissima omnia, de felicitate vero securi nihil, fideque digni respondeant: sequitur omnino neque deos illos, neque bonos etiam dæmones, sed eum potius fuisse, quem importorem vocamus. » Atque hæc ex citata Porphyrii epistola producta sufficient. Jam vero non alios ab initio malefæcæ artis magistros, quam ipsam egregia numina fuisse constat. Qui enim isilicet homines alteri nosse potuissent, nisi dæmones iis res ipsi suas aperuissent, et quibus quique vinculis constringantur, indicassent? Neque vero nostram hanc orationem esse putes; quippe qui nihil istorum a nobis aut intelligi aut expeti fateanur. Tantum ergo partim ad coarguendam istorum vecordiam, partim ad nostram, qui nos eorum communioni ac societati subduximus, defensionem, idem a nobis testis producatur, qui et sapiens a suis habetur, et omnes religionis patriæ rationes accurate non modo novit, sed etiam exposuit. Ille igitur in laudata oraculorum collectione, ad verbum habet,

C quæ sequuntur, πάλιν ἀπορεῖ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον λέγον: « Εἰ δὲ οἱ μὲν ἀπαθεῖς, οἱ δὲ ἐμπαθεῖς, οἱ δὲ τούτων φασὶ φαλλοὺς ἴστονται, καὶ ποιεῖσθαι εἰσφρόφημασθαι, μάταιοι αἱ θεῶν κλήσεις ἔσονται, προσκλήσεις αὐτῶν ἐπαγγελλόμεναι, καὶ μῆνος ἔξιλάσεις, καὶ ἐκθύσεις, καὶ έτι μᾶλλον αἱ λεγόμαται ἀνάγκαι θεῶν. Ἀκήλητον γάρ καὶ ἀδιάστον, καὶ ἀκατανάγκαστον τὸ ἀπαθές. » Καὶ πάλιν ἔτης ἐπιλέγει: « Μάτησις αὐτοῖς ή σοφία ἔξηστηρα, περὶ δραπτῶν εὔρεσεως, ή χωρίου ὄντος, ή γάμου, ή τύχου, ή ἐμπορίας, τὸν θεον νοῦν ἐνοχήσασαν. Εἰ δὲ οὐ παρέπει μὲν, οἱ δὲ συνόντες περὶ μὲν τῶν διῶλων τάληθεστατα λέγουσι, περὶ δὲ εὐδαιμονίας οὐδὲν ἀσφαλές, οὐδὲ ἔχεγγυον οὐκ ἡσαν ἄρα οὔτε θεοί, οὔτ' ἄγαθοι δαμνονες, ἀλλ' ἡ ἔχεινος δι λεγόμανος πλάνος. » Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τούτων καὶ ἀπὸ ταῦτας προκεισθαι τῆς Πορφυρίου γραφῆς. Καὶ μήν καὶ διάσκολαι τῆς κακοτέχνου γηγενεῖς αὐτοὶ γε πρώτοι γε γενναῖοι θεοὶ κατέστησαν. Πόθεν γάρ ἀνθρώπων ταῦτα περὶ εἰδέναι, η τῶν δαιμόνων αὐτῶν τὰ περὶ ἔχεινόντων, καὶ τοὺς καταδέσμους κατ' ἀλλήλων ἔξιγραικούστων; Μηδὲ τούτον δὲ ἡμέτερον εἶναι τὸν λόγον γοῦν: οὐδὲν γάρ τούτων ἡμεῖς δημολογοῦμεν οὔτε ἐπισταθεῖσι, οὔτε θελεῖσι, πλήγη εἰς Ελεγχοὺς τῆς αὐτῶν ἀποκτίσας, καὶ ἡμετέραν δμοῦ τῆς τούτων ἀναχωρήσεως ἀπολογίαν, οὐ τούτων τὴν παρήγειν μάρτις, οὐραῖς ὃν ἐν τοῖς γνωρίμοις, καὶ πάντα ἀκριβῶς τὰ οἰκεῖα εἰδώς τε καὶ ὑποτιθέμενος. Αὐτῆς οὖν ἐν τῇ δηλωθείσῃ τῶν λογιῶν συναγωγῇ ταῦτα λέγει πρὸς λέξιν.

D rum a nobis aut intelligi aut expeti fateanur. Tantum ergo partim ad coarguendam istorum vecordiam, partim ad nostram, qui nos eorum communioni ac societati subduximus, defensionem, idem a nobis testis producatur, qui et sapiens a suis habetur, et omnes religionis patriæ rationes accurate non modo novit, sed etiam exposuit. Ille igitur in laudata oraculorum collectione, ad verbum habet,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Ὅτι οἱ δαιμονες, οὓς δὴ θεος ὑπεικίφασιν, δηρφάκους ἐδίδαξαν τὰς οἰκειας περιεργίας.

· Οὐ μόνον δὲ τὴν πολεμίαν αὐτῶν αὐτοὶ μεμγύκασι καὶ τὰ δῆλα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ τίσι γείρουσι, καὶ κρατοῦνται, ὑπηγρέουσάν, καὶ μήν καὶ τίσιν ἀναγκάζονται. Τίνα δὲ δεῖ θεον, καὶ ἐκ πολας ἡμέρας ἔκπρεπος: τό τε σχῆμα τῶν ἀγάλμάτων ποδαπὸν δὲ ποιεῖν αὐτοὶ τε πολοις σχήμασι φαίνονται, ἐν τε πολοις διατερέσσονται τόποις· καὶ δῆλως ἐν οὐδένι λοιπῷ, διη μὲν αὐτῶν μαθόντες οἱ ἀνθρώποι, οὐτως αὐτοῖς λειμπονται. Πολλῶν δὲ θυσιῶν ἀ τούτων ἐστι παραστατικά, ἀλλὰ ἐκ τῶν πολλῶν παραθόσσουσιν, ἵνα μὴ διάρποτον τὸν λόγον καταλίπωμεν. ·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

· Ότι καὶ τὰ ἀγάλματα μαγικῶν αὐτοὶ κατασκευάζουσιν ἐδίδαξαν.

· Ότι δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτοὶ ὑπέβαντο πῶς κρήτουσιν, καὶ ἐκ πολας ὄπες, ἀγέλωσι τὰ τέχνης Ἐκάτης, ἔγνωτα τούτων τὸν τρόπον.

Ἄλλα τέλει ἔδαρος κεκαθαρμένων, ὡς σε διδάξω. Πηγάρου δὲ ἀργείοις δέμας πολει, τὴν ἐπικόσμεις ζώσιτε λεπτοῖσι κατοικίδιοι σκαλαβόταις· Σύρρος καὶ επύρως, Λαμπτόντος μήτρατα πρόλγας Νηνείοις Λύσσωις, καὶ δέρποσας ὑπὸ μήτρην Λέκουσαν τέλει, αὐτὸς ἐπενχύμενος τηντρός εὔχητο. Εἰς ἔξιδωκεν εὔχην, ἐδίδαξε τε πότους ληπτέον σκαλαβόταις·

· Όσσαι μορφαι μοι, τόσσαις ζώσις σε κελεῖν, καὶ σφρόδρα ταυτα τέλει δάργης δέ μοι αὐτογενέσθαι. [τέλος]
Οἶκον ἐμοῦ χώρημα πολει· καὶ ἀγάλματα πολλά.
Κείρω ἐπενχύμενος, δὲ ὄπες τοι ἀναθρήσοις.
Καὶ πάλιν δῆλοτε ἀγάλμα αὐτοῖς ἐξέδωκε τοιούτον. ·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

· Ότι καὶ τὰς μορφὰς τῶν ἔδαρων αὐτοὶ κατέδεξαν.

· Καὶ περὶ τῶν σχημάτων, διως φαντάζονται, αὐτοὶ μεμγύκασιν ἀφ' ὧν καὶ τὰ ἀγάλματα οὖντο καθεύδροι. Λέγει γοῦν δὲ Σάρατης, ίδων τὸν Πάνα, ταρί ξαντοῦ·

Φαῦρη μὲν κατὰ δῶμα θεοῦ καταλάμψεται αἰγῆ. Ήλεῖ ταρ, ἥτειδότης μέθας θεός εἴσιος ἐμοῖς. Κέρτος ἀμαυράτος, λαμπτόντα φλεγοντόντοντον, Ήστεψυχος ἐκ κεφαλῆς ρεδῆς, χαροκοποι μετάστοις. [άποιοι]
Ἀκρίς λαρύματος, πλοχυοῖς θερποῖς γερσοῖς.

Καὶ δὲ Πάν περὶ ξαντοῦ ίδην δίδαξεν ἔγνωτα οὖτας·

Ἐθέρωμα βροτὸς τεγών Πανί συμφέτω θεῶ, θυσοκέρατι, δισσόποδι, τραγοσκελεῖ, τρυφώντε. Καὶ τὰ δάκλουσα. Καὶ τῇ Ἐκάτῃ δὲ περὶ ξαντῆς ὡτα φροντί·

Πᾶντα μοιον γε πάντα ποιεῖ ἔδαρος· δὲ ἐτὸν αὐτῷ

A.

CAPUT XI.

Demones ipsos, qui deorum loco habeantur, quo superstitionum ritu secum agi vellent, homines docuisse.

· Neque tantum, inquit, proprias instituti rationes, ant cætera, quæ superius a nobis commemorata sunt, verum quibus ipsi rebus aut delectentur aut vinciantur, immo quibus etiam cogantur, indicarunt. Quibus item hostiis rem sacram fieri, 200 quos dies caveri, qnam iu formam ac speciem simulacra configurari oporteat; quonam ipsi ore habituque appareant, quibus in locis assidui sint. Denique nihil omnino est, quod non ab iis boniñ didicerint, uti ex eorum præceptis doctrinaque duntaxat solemnes postea in iis co-lebias ritus adhíerent. Quid cum argumentis pluribus liademque certissimis illustrari possint, nos tamen e multis pauca modo proferimus, ne omni orationem hanc testimonio et auctoritate spoliat reliquise videamus. ·

B

CAPUT XII.

Eosdem magicarum artium, quibus simulacra conflarentur, doctores fuisse.

· Et quidem ipsa quoque simulacra, quemadmodum quave ex materia conformari deberent, ab iisdem traditum fuisse vel ex sequenti Hecates responso intelligetur.

Parum absolvit mihi simulacrum, quale docebo
Sylvestri et ruta sacrum mihi perfice corpus:
Accedat tenuis mediisque penitibus errans
Stellio, quem styrax, myrra, thurisque Sabai
Pulvere, crescentis commixte ad lumina Phœbes:
Dumque instas operi, simul hæc mihi concipe vota.
Tum ipsam quoque voti formulam præscribit simulacrum docet, quot ejusmodi animalcula admiscere oportet.

C Quot mihi sunt formæ, tot misce animnicula dextra
Sedutus, atque ultra nascentis brachia lauri

In nostram contere domum: sic multa precatus
Effigiem, somni tandem me tempore cernes.
Eademque alibi simile quoddam simulacri genus
indicavit. ·

201 CAPUT XIII.

Ipsas quoque simulacrorum figuræ ab iis delineatas fuisse.

· Imo vero, quenam præterea simulacri configundi ratio esse debeat, ita tradiderunt, ut eam in statuendis imaginibus factores postea diligenter expresserint. Et Sarapis quidem ita, cum Pana vidisset, de seipso loquitur.

Læta meos lux irradiat complexa penates,
Veni quippe ingens, subiuncte ad limina numen,
In pectus robur nostrum, flammaque potentem
Splendorem aperxit: crinem a cervicibus altis,
Qui circum flagrantī errans lascivis in ore
Sacratique pilis menti se advolvere gestit.

· Imo Pan ejusmodi quoque de seipso hymnum edocuit,

Oro mortalis satus Pana cognatum denū,

Bicorūm, bipedem, hircino crure, lascivientem.

Et que sequuntur. Hecate præterea de se ipso hunc in modum cecinit,

Cuncta mihi molire manu, frugumque potenter

· Iο. ξούνη.

*Efigiem Cereris confata ostendat imago.
Candida vestis eat, pedibus sessa autem indat
Calces : at sonam sine labe volumina circum
Plurimus anguis agat, summoque a vertice pendens,
Ultima productio stringat vestigia lapu.
Ac pulchre implicitis circum undique flexibus erret.*

*Et materiam ipsa prescribit,
Aut secto ex ebore, aut Paro de marmore surgat.*

202 CAPUT XIV.

Eosdem ad magican artem impellere.

¶ Jam ipsi quoque dii saepissime, dum quæ prouuntant, ea quibusdam interim signis, ostentisque portendunt, adeoque singularem, cujusque eritis rationem statumque cognoscunt, summos profecto sese magos, si tamen ita loqui fas est, summosque genethliacos esse declarant. Ac rursus Apollinem suis in responsis hunc in modum loqui testatur,

*Mercurium ac solem simul appellare memento
Luce sacra soli : tum lunam, ubi venerit ejus
Nota dies, Saturnum esin, natamque Dione,
Vocibus arcana, quas maximus ille magorum
Septizonæ dominus reperit, notissimum idem
Omnibus.*

Hic vero cum ab iis, qui præsentes intererant, suclamatum esset, Ostanem intelligis, Apollo subjecit,
Magna quenque deum, ac septena voce vocabis.

Idem præterea, quæ sequuntur, addit. Has quidem, inquit, proprias Hecate notas habet, ceram triplici ex colore, albo, nigro, rubroque constantem, quæque Heræ, flagellum, lampadem, gladiumque gestantis imaginem præferat, quam circum draco volvatur. Cœlum vero marina sidera pro foribus affixa representant. Hæc enim ipsi quoque dii, consequentibus versiculis nota ac testata esse voleuntur. Sic namque Pan loquuntur,

*Hos procil repellite,
Cera tum coloribus
In focum ternis eat.
Albus accedit nigro,
Igneus simul flagret,
Qualis e pruna mictat,
Terror infernum canum,
Tetra sit forma Hecates ;
Lampas in manu ardeat,
Utor horreat mucro,
Hanc draco circum ambiens
203 Flexibus nectat vagis,
Ac serum implicet caput.
Clavis adiutis mobilis,
Et potens vi dæmonum
Plurimus flagri sonor.*

Hæc illa sunt, iisdemque gemina, quibus oraculorum philosophiæ, quasi arcana deorum responsa continentem, eximus Græcorum philosophus, idemque theologus singularis, ac reconditorum mysteriorum interpres illustravit, seu verius insidias abs scelerata dæmonum arte ac versatia hominum generi comparatas palam enuntiavit. Eumvero, quid tandem homines ad aliquem hujus vitæ fructum

* τη. Αμφιθεος ζώνη. † τη. ἐπτάχις φωνεῖν.

(25) Ελέγαρτος. Ha manuser. optime, pro λίθῳ, quod ante legebat.

(26) Εἰδάνεται. Ha legendam putavi cum altero manuser. cum prius ἐξανεται legeretur.

Α Μορφή μοι πλέτεται Δημήτερος θρασκάπουν· Είμαιο παλλεύοντος, περὶ ποσὶ δὲ χρυσοτελεῖον· Αμφὶ δὲ τῇ ζώνῃ δολιχοῦ προβούντο δράχοτες, Ἰγνεστοις ἀχράντοις ἔχεραζοντες, ἀνάδειρ Αὐτῆς ἐκ κεφαλῆς δρώμενοι ἐς πόδας ἄκρους, Σπουδόν περὶ πάσαν ἐλασσόμενος κατὰ κόσμον.

Τὸν δὲ, φησιν,

“Η Παροιο λίθον, ή ένδεσσον ἐλέγχαντες (25).”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

“Οτι καὶ μαργένεις προτρέπονται.

¶ Έμφανοις δὲ πολλαχοῦ εἰ θεῖ πάπερ λέγουσι προσημάνοντες, τῷ ἔκστον γινώσκειν τὴν γενέσεως σύστασιν, εἶναι αὐτοὺς, εἰ οὕτω χρήσανται, δικρους τα μάγους, καὶ δικρους γενεθλιαλόγους. Καὶ πάλιν ἐν χρησμοῖς ἵητοι τὸν Ἀπόλλωνα εἴπεν

*Κλητέσιν Ἐρμῆν ήδ' Ήλιον κατὰ ταῦτα
Ἡμέραν Ἡλίου μήνην δ' ὅτε τῆσδε καρείη
Ἡμέρα, ήδη Κρόνος, ήδ' ἔκεινη Ἀρεόδηη,
Κλήσασται διθέτοις, δε εδῶς μάγον δύ' ἀριστος
Τῆς ἐπταφθόρητον βασιλεύειν, δε πάντες Ιαστοι.*

‘Οστάνην λέγεις, εἰπόντων, ἐπηγαγεν’

Καὶ σφόδρα, καὶ καθ' ἔκαστον δει θεῖ ἐπταφθόρητον b.

‘Ο δὲ αὐτὸς καὶ ταῦτα παρατίθειν. “Εστι δὲ σύμβολα μὲν τῆς Ἐκάτης κηρὸς τριγράμμος ἐκ λαυκοῦ, καὶ μιλανος, καὶ ἐρυθροῦ συνεστὼς, ἔχων τύπον Ἐκάτης φερούσης μάστιγα καὶ λαμπάδα, καὶ ξίφος, περὶ τὴν εἰλίσθια δράκουν. Οὐρανοῦ δὲ διστέρες οἱ θαλάτταιοι, πρὸ τῶν θυρῶν πεπατταλευμένοι. Ταῦτα γὰρ οἱ θεοὶ αὐτοῖς μεμρύκασι διὰ τούτων. Λέγει δὲ οἱ Πλάτων

*Τούσδε δ' αὖτις ἐλαύνεται (26).
Κηρὸν ἐτο πυρὸς μένει
Θάντες αἰδόν τοις κρόδος·
Λευκὸς θετο καὶ μέλας,
Καὶ εἰς τοῦ φαστροφορ
Ἄνθρακος πελεγμένου,
Δεῖμα γερετρῶν κηνών.
Γλύπμα δεινούτος Ἐκάτης,
Λαμπτός θετο κρός κηράς,
Καὶ ξίφος τὸ πολύμορφο,
Καὶ δράκον περιστατῆς
Ἄμμασις κηρωτος κρατῶ,
Δευτέρη διμήριος κράτος θεῖ,
Αἰδήν (27) τοι κιλεῖς διμού,
Καὶ τὸ δαιμόνιον κράτος
Μάστης γέρσος πολύς.*

D Αἰδ τούτων καὶ τῶν τούτων δημολαν δὲ γεννιζοῖς Ἐλλήνων φιλόσοφος, ὁ θαυμαστὸς θεολόγος, δὲ τῶν ἀποφθήτων μίστης, τὴν ἐν λογίον φιλοσοφίαν ὡς ἀπόφθήτω θεῶν περιέχουσαν λόγια παραφανεῖ, ἀντικρυς τῆς πονηρᾶς καὶ δαιμονικῆς ἀληθῶς δυνάμεως ἐξαγορεύων τὰς κατ' ἀνθρώπουν ἐνέδρας. Τι γὰρ ἐν εἰη βιωταὶς δινθρώποις ἐκ τῆς κακοτέχνου γονείας; τι δὲ ἐν ξεφυλλές η τῶν ἀμύχων ξοάνων περιε-

* ιο.

(27) Αἰδήν. Mobilem verti, quod proprium clavis epitheton videbatur. Ηεσχ. : Αἰδόδος, inquit, η εὐκίνητος, ἀπὸ τοῦ αἰδόλου, οὐ θεῖ κινεῖν, etc. Post set etiam idem esse quod πολύγρωμος.

για; Ποιάς δὲ εἰκὼν ἐνθέου γένονται ἀν δυνάμεως ἡ τῶν τοινόδη σχημάτων μόρφωσις; Τί δὲ οὐ μᾶλλον φύσισπειν, ἢ μαγεύειν καὶ τὰ ἀπειρομένα δύνανται συμβούλευεν ἔχειν, τοῦ κατ' ἀρέτην καὶ φιλοσοφίαν τρόπου πρὸς εἰδαλίσμονα καὶ μακάριον βίον αὐτάρκους τυγχάνοντος; Οὐ δέ, ἐπιτελεῖν τὸν οἰκεῖον θετικούν, προστίθησι τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῦτα.

alique hortatores esse oportuit? Cum præsertim vita ratio et virtutis esse posat? Ceterum idem ipse rerum suarum ulterius confutatiōne producta, superioribus, quæ consequuntur, adjungit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

“Οτι καὶ τὰς ἀρχύους θέλει φιλοῦσσαν.

« Οτι δὲ φιλοῦσσα τὰ σύμβολα τῶν χαρακτήρων, τι Εἴστη παραβάλλουσα πρὸς δὲ φιλοῦσσαν οἱ δινθρόποι, μαρμήνυσι διὰ τούτων.

Τις βροτὸς οὐ πεπόθηκε χαρακτῆρας ἀπάνωθα, Χρυσοῦ, καὶ χαλκοῦ, καὶ δορύφορου αἰγάλευτος, τις δὲ τὰ δὲ οὐ φιλεῖ, τῷ δὴ καθύπερθεν ἔχειν.

Εἰς δὲ ἀγερόμενος εἰρὼν πολυμορφά φύστων;

Οὐ μόνον δὲ τοις οἱ χαρακτῆρες δεδήλωκεν, δὲλλ' δὲτι καὶ, διπερ ἔφαμεν, αὐτοῖς περιγράφονται, καὶ εἰσαν οἵον ἐν ιερῷ χωρίῳ τῇ ὑποκειμένῃ εἰκόνῃ· οὐ γάρ ἐπὶ γῆς ὅχεσται, δὲλλ' ἐπὶ γῆς ιερᾶς ἐδυνήθησαν· ιερᾶ δὲ τῇ εἰκόνᾳ φέρουσα θεοῦ, ἃς ἀρβεστῆς λέντεται τὸ κρατον ἐπὶ γῆς τὸ θεῖον. » Διὰ γοὺν τούτων τὴν ἥρμην σαφῶς ἐλλέγχειν, ὡς ἄρα περιγρατοῖς καὶ φιλοταπεῖδες διάμονες ἡλιοσαν αὐτῶν ἔντες οἱ δεοί· δέος μοι δοκῶ σώφρον λογισμῷ τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν πεποιησθαι. Ὅρξες γοῦν ὡς κρατεῖν αὐτῶς Ἐν τοις γῆς χωροῖς τούς κατὰ μαγείαν φασὶ τύπους, καὶ τοὺς τοιούτους χαρακτῆρας· διὸν, εἰπερ δέος θείον τῇ ἀληθείᾳ μηδὲ ἀλλοχῇ πῃ ἐπιβαλλεῖν δὲν μόνον ψυχῆς διανοΐα, καὶ ταῦτη παντὸς βίου καὶ πάσης κτηλίδος κεκαθαρμένη, σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη, καὶ ταῖς διλαίς ἀρτεῖς κεκοσμημένη. Τούτων γάρ ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ, ὡς ἐν ἀληθείᾳ ιερῷ χωρίῳ, προποκειμένων, εἰκότας δὲν ἐπελθονταί τοις παρούσιαι· καὶ οὐκέτι χρέα τῆς κακοτέχνης δογτεῖται, τῶν εἰς ὑποδοχὴν (28) τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν ἐνάρτησιν καὶ φιλόθεον ψυχῆς προητρεπτισμάνων. Όποτε διαφῆταιν δὲ ἀπάντειν τούτων περιγειών τινάς ἀλλοσεσθεῖται, φιλοταπεῖδες τε καὶ φιλοταμάτους ὑπάρχειν δαιμόνας, τοὺς περὶ δὲν δρῖτοι ἐλέγομεν. Ἀλλὰ τὰρ ἐξης τούτους, δίκους οὖτα δὲνδεσις συγγραφεύς φασὶ περὶ τοῦ ἀλελοιπονταί αὐτῶν τὰ βούμανα χρηστήρια.

comprobatum, de quibus adhuc a nobis disputatum est, eos non alios esse, quam dæmones, terræ et cupiditatibus corporumque amoribus illigatos. Nunc vero, cujusmodi ea sint, quæ de oraculorum ipsorum, quæ ab illis usque adeo jactata sunt, defectione idem Porphyrius deinceps attexit, mecum attende.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Περὶ τῶν ἀκτελοπάτων χρηστηρῶν ἔχοντος αὐτὸς δὲ Αἰσάλλων.

« Ἀμφὶ δὲ (29) Πυθίων οἱ Κλαρίην τε μαντεύματα [Φοίβου] καὶ τρ. αὐτοῖς.

(28) Τῶν εἰς ὑποδοχήν. Alter e manuser. præclarum huic loco navat operam: legit enim, ταῖς εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θεοῦ, κατὰ τὴν ἐνάρτησιν καὶ φιλόθεον ποδέσιν, προτυποπισμέναις ψυχαῖς· mentibus

A ex maleficiis prestigiis auferre possint? Quidnam Deo gratum habeat vecors et stolida inanimum simulacrum superstitionis? Cujusnam porro divina potestatis imagines censeri debeant, effigies hec gener configurationis expressæ? An non colenda philosophie potius, quam magiarum ac prohibitorum artium studia consecrandi, auctores illos

confutatiōne producta, superioribus, quæ consequuntur, adjungit.

CAPUT XV.

Eosdem inanima quoque materia delectari.

« Eosdem, inquit, præterea characterum etiam notis delectari, Hecate instituta cum iis, quas vulgo homines expertunt, comparatione, hunc in modum pronuntiat,

Cui non mortali jucundus in aere character.

Argento νιτην, aut fulvo impressus in auro?

Cui non chara homini, quæ cælius ipse gubernans,

Diversas hominum soleam connectere sortes?

Neque tantum iatos sibi characteres placere, verum etiam iis sese, uti jam diximus, circumscribi, subjectaque imagine, sacro veluti domicilio, contineri declaravit. Nec enim terra, nisi sacra fuerit, deos ferre ac sustinere queat: sacra autem illa est, quæ divinam capit imaginem: eaque sublata, id, quod in terris numeri retinehat, illico dissolvitur. »

204 His equidem evidenter coniectum existimo, aliud nihil quam terrestrem quosdam et cupiditatibus irretitos dæmones fuisse, quos isti deorum loco habuerunt: eoque mihi sane videor ab eorum cultu, maturo in primis sanoque consilio, descivisse. Videas euim ipse, uti eos quibusdam in terra locis, magiarum figurarum, atque id genus characterum vinculis detineri fateantur: cum, si vere divini quidquam haberent, nusquam ipsos alibi, quam in mente nou tantum ab omnibus sordibus omniisque labo purgata, sed etiam temperantia, sequitatis, ceterarumque virtutum ornamenti instructa, sedem utique ac domicilium deligere oporteret. Ubi enim illæ semel hominis animum taquam aliquod sacrarium occuparint, eodem sese merito divinus ille spiritus insinuabit: nec mentibus iis, quæ jam ad honestam sese ac religiosam vitæ morumque rationem conformarint, præstigiari maleficis ad excipiendum numen opus præterea fuerit. Maneat igitur, bis omnibus testimonis certo liquidoque

D spiritus insinuabit: nec mentibus iis, quæ jam ad honestam sese ac religiosam vitæ morumque rationem conformarint, præstigiari maleficis ad excipiendum numen opus præterea fuerit. Maneat igitur, bis omnibus testimonis certo liquidoque illis, quæ sese jam ad excipiendum numen, honestas ac religiosas vitæ rationibus compararint.

(29) Αμφὶ δὲ. Corruptum locum manuseripti fecit lacerant. Non incommodo ut mutetur in τοι,

CAPUT XVI.

De oraculorum defectione Apollinem ipsum cecinisse,

« Pythia quod spectat, Clariisque oracula Phœbī,

Dicam equidem, et sancta verum te voce docebo.
Sexcenta ex imis scatueri oracula terris,
Fontesque, et rapida sensu vertigine torquens
Italitum. Ast eadem vasta dein labo dehiscens
Haust terra sini, pressaque annosa retusas.
Nunc tantum Didymis, arsi qua cœca profundi
Antra jacent, Soli Mycalea lympha superstes,
205 Quique ad Pythonia campos, atque alta virentis.
Sub iuga Parnassi, nitidas fons erigerunt undas:
Et lapidosa Claro, Phœbæc ora aspera vocis.

Idem Nicæensis ita respondit,
Pythiacæ nequeunt revocari oracula vocis,
Quæ cani jaudicium ævi longinqua vetustas
Sustulit, ac muta clausere silentia clavi.
Vos Phœbi interea notis incumbite sacris. ,

A Αὐδῆσει φάτις ἡμετέρῳ θεμιτώδεσσιν ὅρπαις.
Μυρλα μὲρ ταῖς μαντήια πέσκειται τούτῳ
Ἐλίνισθη, πηγαὶ τα καὶ διδύματα διηγήσαται.
Καὶ τὰ μὲν ἀγρότους ὑπάλιπον εἴδετο
Αὐτὴ γαῖα χανῦσα, τὰ δὲ ὄλεσε μηρὸς αἰών.
Μούντρος δὲ Ήλίων φαετυμέροτον εἰσεῖται.
Ἐγ διδύμων τυλάσιος Μυκαλῆτος ἔθετος ὑδρῶν (30),
Πυθῶνός (31) τὸ ἄντα πέζαν ἐπαλ Παράσσων αἰπός.
Καὶ κρανὴ Κλαρή (32), τρηχὺ στόμα Φαιβάδος
[δημητρ.]
Νυκεῖσται δὲ χρῦν Ἑρῃ.
Πυθῶνος δὲ σύνετον ἀράφωσιν ἀλλορ οὐρφήν.
Ἡλίη τῷρ δαλιγοῖσιν ἀμαρτωδεῖται χρῶσιστ.
Βέληται κληθᾶς ἀμαρτεντοι σωτῆς.
Ρέξεται δὲ ὁς έστι θεδρόπολις θίματα
[Φοιβω.]

His equidem coniunctum subjecero, quæ in opusculo de eadem oraculorum defectione Plutarchus habet. « Ubi Ammonius finem dicendi fecit, Quin tu, inquam, aliquid nobis, Cleombroto, hoc de oraculo commemorata. Ingenuo quippe olim fuit residentis ibi numinis existimatio, quæ tamen extabuisse nunc paulatim videtur. Hic tacente Cleombroto, oculosque dejicente, Nihil vero est, inquit Demetrius, quamobrem de uno illo sciscitemur, aut de responsorum ejus defectione quæstionem præcipue moveamus, cum uno altero duntaxat exceptis, cætera omnia defecsisse videamus. Itaque communis consilio causam rimari præsterit, cur usque adeo cuncta conciderint. Nam alia cognomina quid attinet, cum ipsam quoque nunc Boeotiam oraculis illis, quibus ante tantopere vocalis erat, si tanquam defluentibus undis admodum exhaustam esse, totaque passim regione divinationem exaruisse. Nam si Lebadium unam excipias, nusquam alibi consulentibus ejus hoc tempore Boeotia copiam facit: loca cætera partim altum silentium, partim vasta solitudo occupavit. » Idem præterea de dæmonum

Τούτους κατὰ καιρὸν ἐνταῦθα προσήκει καὶ τὰ Πλουτάρχου προσθέναι, ἀφ' οὗ πεποίηται συγγράμματος περὶ τῶν ἐκλεκτότερων χρηστηρίων. « Πανασμένου (33) δὲ τοῦ Ἀρμωνίου, μᾶλλον, ἐψην ἐγώ, περὶ τοῦ μαντεῖου διέλθε τὴν, ὡς Κλεόμβροτο. Μεγάλη γάρ ἦν πάλαι δόξα τῆς ἐκεί θεότητος, τὰ δὲ νῦν ξουκεν ἀπομαρτυρεοθαντοί. Τοῦ δὲ Κλεόμβρότου σωτηρίας καὶ κάτω βλέποντος, δημητρίου οὐδὲν ἐφη δεν περὶ τῶν ἐκεί πυνθάνεσθαι, καὶ διατορπῶν (34) τὴν ἐνταῦθα τῶν χρηστηρίων ἀμάρυστον μᾶλλον δε, πλὴν ἐνδεὶς ἡ δυσὶ, ἀπάντων ἐκλειψιν ὄρῶνταις, ἀλλὰ κονῇ (35) σκοπεῖν, δε τὸν αἰτίαν οὐτως ἐκησθέντες ταῦτα. Τὰ γάρ ἀλλὰ τι δεῖ λέγειν, δουσι γὰρ τὴν Βοιωτίαν, ἐνεκεν χρηστηρίων πολύφωνον εἰν τοῖς πτυχιαῖς, νῦν ἐπιπλοιπε κεμδῆι, καθάπερ νάυατα, καὶ πολὺς ἐσχει μαντικῆς ἀχιμὸς τὴν χώραν. Οὐδαμοῦ γάρ διλλαχθεῖ νῦν ἡ περὶ Λεβάδεαν ἡ Βοιωτία παρέχει τοῖς χρηζούσιν ἀρύσσοσθαι μαντικῆς· τῶν δὲ διλλων τὰ μὲν σιγῆ, τὰ δὲ παντελῆς ἐρηματα κατέσχουν. » Ετι πρὸ τούτων δὲ αὐτὸς περὶ τοῦ καὶ θυγατρεν τούς αὐτῶν δαίμονας ταῦτα φησι. suorum interitu bune in modum loquitur.

nulla alia mutatione, nisi malis ἀμφὶ δὲ οἱ Πυθό, etc. Perinde autem in μαντεύσαται prima corripiunt, ut supra in τύμπανα videbamus. Legi tamen posset, Ἄμφὶ δὲ Πυθό, καὶ Κλαρή, μαντεύματα Φοίβου.

(50) Μυκαλῆτος ὑδωρ. Ergo, ἀπὸ τῆς Μυκάλης, non tantum δὲ Μυκαλέως, et δὲ Μυκαλήσιος, sed etiam δὲ Μυκάλεως, sive Μυκαλήσιος. Sed quonodo haec aqua in Didymis? Est enim Nicale in Caria urbis monisque nomen, Didyma vero in Ionia. Et vero Mycalen inter aque Posidium promotoriorum (ultra quod Didymæum oraculum fuit) septem stadiorum fretum intercedunt, erat, ut auctor est Strabo lib. xiv. Nodus solvit optime Pausanias in *Heliaca*, pag. 453 extrema: Τῷ δὲ Ἀλφεῷ, inquit, τὸ αὐτὸν πάροι καὶ ὑδωρ διλοὶ ἐν Ιονίᾳ. Τούτου δὲ τοῦ θεάτος, πηγὴ μὲν ἐστιν δὲ Μυκάλη τῷ δρει, διεξέλθει δὲ βάλλασσον τὴν μεταξὺ, διεστὸν αὖθις κατὰ Βραγχίδας, ποδὲ λιμνὶ διομάζομέν Πανδρόμῳ. Rector igitur cum Alpheou iluvio comparatur, qui iuxta Elidem in Arcadia oritur, p. in Adriaticum mare defluere, ac rursus in Arethusam, qui Siciliæ fons est, erumpere dicitur.

(51) Πυθῶνος, etc. Castaliam, seu Castaliūm fontem intelligit. Pausanias in *Phœnic.*, 524: Ex δὲ τοῦ γυμναστοῦ, τὴν ἐπὶ τὸ Ιερὸν (Delphicum) ονούντι, ἦτορ δὲ δεκά τῆς ὁδοῦ τὸ Κασταλίας, καὶ πεζὸν τὸ δέ. En Pytho, seu Delphi. Parnassum dat

paulo post ibid. Pauyassis quidam poeta, qui de Hercule:

Παρασσόντες τιμούστα θεοῖς διὰ ποστού περήσσας,
Ἴχετο Κασταλίης Ἀγελαΐδος δημόσοτον ὑδωρ
D. Plinius lib. vi. c. 5: Oppidum Delphi, sub monte Parnasso, clarissimum in terris oraculo Apollinis; fons Castaliā, annis Cephissus, etc.

(32) Κρανὴ Κλαρή. Forte Κλαρίαν seu Κλαρή, fontem ipsius appellat, ut Castalia fons erat Castaliū. Geographi certe omnes, omnesque historici Κλάρον, non Κλαρίαν, vel urbem vel montem appellant. Κρανὴν autem, credo quod ex salebroso specie fons ille, seu lacuna satidica prorumperet. Plin. lib. ii. c. 103. Colophone, inquit, in Apolliniū Clarīa specie, lacuna est, cuius pota mira redundunt oracula.

(33) Πανασμένου. Plutarch. De oracul. def., p. 411 D.

(34) Καὶ διαποτέν. Hic omnino distinguendum videtur, et post ἀμάρυστα, virgula tantum adhibenda, hoc sensu: Nihil vero est, quamobrem de unis illis sciscitemur atque disputemus, cum hic etiam extincta esse oracula, vel potius uno altero duntaxat exceptis, cætera passim omnia defecisse videamus.

(35) Άλια κονῇ. Plutarch., ἀλλ' ἐκεῖνο.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΙΖ.

Περὶ τοῦ καὶ θρήσκευτοῦ δαιμονιάς, σὺς δὴ ὡς θεοὺς τιμῶσιν.

« Τὸ μὲν ἐφεστάντα (36) τοῖς χρηστηρίοις, εἶπε, μὴ θεούς, οἵς ἀπηλλάχθαι τῶν περὶ γῆν προσῆκει, ἀλλὰ δαιμόνας ὑπέρτεας θεῶν, οὐ δοκεῖ μακαῖρος ἀξιωσθεῖ: τὸ δὲ τοῖς δαιμονιοῖς τούτοις, μονονούσῳ ἥγηντι λαμβάνοντας ἔκ τῶν ἐπών τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ἀμαρτίας, καὶ ἀτας, καὶ πλάνας θεράπεους ἐπιτέρειν, τελευτῶντας δὲ καὶ θανάτους ὑπέρ τὸν ἄνθρωπον ὑποτίθεσθαι, θρασύτερον ἡγούμαι καὶ βαρ-βαρικότερον. Πρώτητος οὖν δὲ Κλεόμβροτος τὸν Φίλιππον, δοτεῖ εἴη, καὶ πόθεν δι νεανίας πυθμένες δι τονούμα καὶ τὴν πόλιν, Οἰδέ οὐτοῖς; Ἐστι, λανθάνομεν, ὁ Ἡρακλέων, ἐν λόγοις γεγονότας ἀπότοις. Ἀλλ᾽ οὐκ εἴσι περὶ πραγμάτων μεγάλων μὴ μεγάλας προσχρήσαμεν ἀρχαῖς, ἐπειδὴ εἰδὼς τῇ δόξῃ προλέθειν. Σὺ δὲ σεαυτῷ λέληθας, διδίως (37) ἀφαιρούμενος. Ὁμολογεῖς γάρ είναι δαιμονας· τῷ δὲ μὴ φαῦλους ἀξιῶν είναι, μηδὲ θυτούς, οὐκ εἴτι δαιμονικας φυλάττεις. Τίν γάρ τῶν θεῶν διαφέρουσιν, εἰ καὶ κατ' οὐσίαν τὸ ἀσφαρτον, καὶ κατ' ἀρέτην τὸ ἀπατῆς καὶ ἀναμάρτητον ἔχουσιν; Πρὸς ταῦτα τοῦ Ἡρακλέωνος σωτηρία διανοούμενου, πρὸς αὐτὸν δὲ Φίλιππος· Ἀλλὰ φαῦλους μὲν δαιμόνας οὐκ Ἐμπεδοκλῆς μάνος, ὁ Ἡρακλέων, ἀπέλιπεν, ἀλλὰ καὶ Πλάτων, καὶ Σωκράτης, καὶ Χρύσιππος, καὶ Δημόκριτος εὐχέρεμος εἰδώλων εἰδῶλων (38) τυγχάνειν, δῆλος ἡ. Ήτέρα διστράπεια καὶ μοχθῆρά (39) γνώσων, ἔχοντα προσάρτους τινάς καὶ ὄρμας. Περὶ δὲ τοῦ θανάτου τῶν τοιούτων ἀτήκοιοι λόγοι ἀνδρῶν οὐκ διφρόνος, οὐδὲ ἀλαζόνος. Αἰμιλιανὸς γάρ τοῦ δηθορος οὗ καὶ ἡμῶν ἔνιος διακηδαστος, Ἐπιμέρσης ἡ πατήρ, ἐμὸς ποιῆτης καὶ διδάσκαλος γραμματικῶν. Οὗτος ἐστι, τοκτὶ πλέωντες Ιταλούς, ἐπιδημηταὶ νῆσοις ἐμπορικαὶ κρήματα καὶ συγνοὶς ἐπέβατες ἀγούστοις. Ἐσπέρας δὲ θέτει τὰς Ἐγκαλάδας νῆσους διποινάται τὸ πενήνα, καὶ τὴν ναύν διαφερομένην πλησίον γενέσθαι Παξῶν. Ἐγρηγορέντα δὲ τοὺς πλείστους καὶ πίνειν, ἐπειδὴ δε-δειπνηστές ήσαν (40) ἐκαίφνης δὲ φυνῆς ἀπὸ νῆσου τῶν Παξῶν ἀκούσθηναι, Θαμνούν (41) τίνος βοῇ κα-λοῦντος, ὅπει θαυμάζειν· δὲ γάρ θαυμοῦς Αἰγαίου τοις κυκερήτης, οὐδὲ τῶν ἐμπλεόντων γνωρίμος

(36) Τὸ μὲν ἐφεστάντα. Supra noster 184 jam loci hujus principium attulit, quem hic pertexit ubi.rius.

(37) Ο δίδως. Ita Plutarch., et bene, cum δι-δους περιπατερ legeretur.

(38) Εὐλόγων εἰδῶλων. Plut., sub initium Pau- li Amilii: Δημόκριτος μὲν γάρ, οὐκοῦ, εὐλόγεσθαι φη-• σι δέν, δπως εὐλόγων εἰδῶλων τυγχάνομεν, καὶ τὰ σύμφορα καὶ τὰ χρητὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐπ τοι περιέ- γοντος, ἢ τὰ φαῦλα καὶ τὰ σκανδαλοφέρτατα. Quam tanen ejus preceptionem, ut supersuptione plenam, et philosopho indignum repudiat. Vide sequentia. Porro hunc locum doce et accurate Xylander illu- strat, ex Tullio, epist. 16, lib. xv, *Ad familiar.*, et lib. i. *De natura deor.*; ubi Orator hinc inter cetera sect. 121: *Miki quidem etiam Democritus naturae videtur in natura deorum. Tum enim censet imagines divinitate prædictas, inesse universitati rerum: tum animantes (f. animatas) imagines, quæ vel prodesse*

A

CAPUT XVII.

De interitu dæmonum, quos deorum loco venerantur.

• Evidem quod oraculis, inquit, non jam deos, qui a rebus terrenis secreti esse debeant, sed dæmones potius deorum administratos præses statuat, id mihi perperam facere non videtur. In eodem tamen dæmones, tantum non impetu 206 quodam arreptis Empedoclis hanc in rem versibus, lapsus, calamites, erroresque divinitus immissos conge- rere, postremo eorum etiam perinde atque homi- num interitus commemorare, id vero cum audaciis esse, tum barbariam nimium oleum sentio. Cleombrotus igitur, quis tandem, et cujus esset adolescens, ex Philippo quærit, simulque nomen ac civitatem ut audire, ne ipsi quidem, mi Heraclæo, nos in absurdas incidisse disputationes igu- ramus, inquit: sed fieri profecto non potest, ut qui rerum in magnarum tractatione, magnis quo- que principiis usus non fuerit, is aliquam ad veri- similitudinem opinando perveniat. Verumtamen idem abs te dari simul ac negari non sentis. Nam qui dæmones esse confiteris, idem sane cum im- probos illos ac mortales esse non vis, ne dæmones quidem amplius esse defendis. Si enim eos et ab interitus natura, et virtus ab omni perturbatione ac peccato vindicat, quid jam ipsos inter ac deos in- teriter? Hæc secum Heracleone silentio reputante, Atqui non Empedocles tantum, inquit ad eum Phi- lippus, dæmonum improbatum, o Heracleo, sed etiam Plato, Xenocrates, et Chrysippus, testata reliquere. Quin ipse quoque Democritus, cum ut æqua sibi contingenter idola precaretur, palam uti- que alia se quadam iniqua pariter et improba, nec non privatis agitata cupiditatibus agnoscere profitetur. Mortem eorum quod atinet, memini me aliquem ejusmodi sermonem audire, viri nec insulsi nec arrogantis. Emilianus rhetor, quem non nulli quoque vestrum andiere, Epithersem parentem habuit, quo et populari, et in grammaticis præceptore sum usus. Is narrabat, cum in Italianum aliquando navi opibus vectoribusque refertissima na- ligaret, sub vesperam ad Echinadas insulas ven-

D nobis solent; (εὐλόγηα hec εἰδωλα sunt) vel nocere (hec διστράπεια); tum ingentes quasdam imagines, tantaque, ut universum mundum complectantur ex- trinsecus. Quæ quidem omnia sunt patria Democriti quam Democrito digniora. Vide et sect. 107 et 108 ejusdem Plutarch. in *Sypos.* quænam imagines istæ nihil ferent, ostendit his verbis: τῶν δὲ Δημοκρι- τεων, inquit, εἰδῶλων, δοκεῖ Αἰγαίου, ή Μεγαρίων, ἀριθμὸς οὐδεὶς, οὐδὲ λόγος. Quo de loco, vide infra p. 224 in not.

(39) Μοχθῆρά, etc. Plutarch. ita melius, μοχθῆρά γνώσωντας ἔχοντα προσάρτους τινάς καὶ ὄρμας.

(40) Ἐπει δεδειπνηστές ήσαν. Plut., brevius, Πίνειν έτι, δεδειπνηστές;

(41) Θαμνούν. Plut., Θαμνόν, et deinde Θαρνός constanter. Non abhudit nomen urbis Αἴγυπτοι cele- berrimæ, que Θαρνός olim dicebatur. Et Plato re- gem Αἴγυπτον agnoscit in *Phædro* Θαρνόν no- mine.

tum omnem subito concidisse, jacitamque navim a **A** Paro non procul absuisse. Hic vero vigilantibus plerisque, ac cœna confecta bibentibus, cuiusdam repeute vocem ex eadem insula Thamnum inclamantis exauditam esse: quæ res omniibus admirationem movit, cum Thamus ille *Egyptius* esset navis gubernator, quem pauci navigantium de nomine noverant. Et illum quidem semel iterumque vocatum siliuisse, tertio denum vocanti respondisse. Tum alterum majori quam ante voce, Ubi ad **P** Palodes veneris, magnum Panem iuterisse nuntia. Quo auditio cuncios vehementer attinitos hæsisse narrabat, cumque inter se sese quererent, præstarete dicto audientes esse, **207** au potius rem totam negligere, Thamnum ita statuisse, si quidem aspiraret ventus, locum silentio prætervehi, sin ibidem malacia contingere, quæ audierat nuntiare. Ergo cum eo proiectus esset, aura concidente sedatoque mari, Thamnum ex puppi, conversis ad terram oculis, rem uti audierat in clamasse, *Magnum* videlicet Panem obiisse. Quam ejus vocem, ingenitum illio eumque admiratiue mistum, non unius, sed multorum simul gemutum excepisse. Rem porro, quippe quæ præsentes plurimos testes babuisset, Romæ brevi admodum tempore vulgata, adeoque Thamnum ipsum a Tiberio Cæsare evocatum fuisse: ac Tiberium quidem eam narranti fidem babuisse, ut ex rerum antiquarum peritis, qui tum frequentes aderant, ecquem ipsi Pauem illum esse sentirent, diligenter sciscitareret, eos autem Mercurii **C** Penelopesque filium suspicatos esse. Cæterum ex his, qui disputationi buic intererant, testes Philipponiounos babebat, qui *Emilianum* senem audierant. Hic subiecit Demetrius, insularum, quæ Britanniae dñjaceut, plerasque desertas passim occurrere, quarum nonnulla dæmonum, aut herorum insulae homineutur. Porro se visendi studio, regi aliquando iu desertarum proximam naviganti comitem adjunxisse, quam pauci admodum incolcent, sed qui Britannis sacri omnes erant, et ab omni direptione injuriaque tuti. Ubi primum eo appulsum esset, fœdam repente coartam in celo tempestatem, crebra simul prodigia, ventorum procellas, igneaque turbines contigisse. Quorum vis ubi remisisset, dixisse insulares, aliquem ex heroibus extinatum esse. Quemadmodum enim, inquietabant, tueru dum ardet, nihil detrimenti afferre solet, nec tamen sine multorum molestia extinguitur: sic ingentes auimæ benigno quidem et innoxio fulgere collucent; at easdem, si quando extingui ac perire contigerit, tum saepe ventos ac procellas, ut nunc, excitare, saepe auras pestilentias veneno inficere consueverunt. Illic porro insulam quamdam esse, ubi vincutum Saturnum altoque somno cœsopitum Briareus custodiat: novum enim hoc somni vinculata adversus eum excoxitatum fuisse. Eldem vero

* add. &c. ▶ Is. οὐ φθῆναι.

(42) Χαλδαῖς τρίζουσι. Plutarch., ζάλες τρίζουσι.

εν οὐκ ἀλλοτε ἡ μετά τὸ προελθόντες πάντας ἀνθρώπους κήρυγμα τῆς εὐαγγελεῖτης διδασκαλίας γεγενημένην. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν ἀπὸ τῆς νεωτέρας ιστορίας ἐλλέγεται.

rantre Tiberio 208 factum est, quo tempore dæmones a Servatore nostro inter homines agente jam tum ex humana vita pelli ejicique cœpisse divina scribit historia: cum etiam genu flexo nonnulli jam eum obsecrarent, ut ne exspectantibus sese inferis addiceret. Ergo certum quoque ac definitum tempus habes exterminatorum dæmonum, quos ante illud nonquam ex omni memoria fugatos esse legimus: quemadmodum nec ante sublatam fuisse ostendimus communem apud gentiles macandorum hominum consuetudinem, quam evangelice doctrinæ prædicatio universum orbem complexisset. Atque hec coarguenda dæmonum fraudi ex recentiorum historiis deprompta sufficiant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Περὶ τῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἐλληνοῖς μημονευομένων χρηστηρῶν.

'Ἄλλ' ἐπει μὴ τοῖς πάσῃ γνώμηια τυγχάνει τὰ εἰρημένα, εἴ κοι δοκεῖ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ πάσι πρόδρομοι τοῖς φιλόδογοις μεταβηται, καὶ τοὺς παλαιότατους τῷ χρόνῳ χρηστούς ἔξεσται, ἀνέ στόμα πάντων Ἐλλήνων φιλομορφούς, καὶ ταῖς κατὰ πόλην διατριβαῖς ταῖς ἐπὶ παιδείᾳ φοιτῶσι παραδιδομένους. 'Ανωθεν τῶν ἀναλαβὼν τὰς παλαιὰς ἴστορias, ἐπίσκεψαι οὐαδί Πίθεος Ἀθηναῖος χρῆ λοιμῷ πιεσθεῖς δὲ τὴν Ἀνδράγεων τελευτὴν. 'Ἐλοιμωχαν δὲ πάντες Ἀθηναῖοι δὲ ἑνὸς ἀνδρὸς θάνατον, τῆς δὲ ἐκ τῶν θεῶν ἐπικουρίας τυγχενὶ τίξουν οἱ ποτὲ οὐν διστηρὶ αὐτοῖς καὶ θεὸς παρανεῖ: Τάχα που τοις οἰλασθεῖς δικαιούσης τοῦ λοιμοῦ καὶ φιλανθρωπίας ἐπιμέλεσθαι, καὶ τῆς ὅλης ἀρετῆς, ἢ μετανοεῖν ἐπὶ τῷ πλημμαλήσαται, καὶ τοῖς δοτίοις καὶ εὐσεβῶν ἀπετελεῖν, ὃς ἂν τῶν θεῶν τούτοις θλασκομένων. 'Άλλα τούτων μὲν ἦν οὐδὲν. Τί γάρ δὴ καὶ μέλον ἦν τούτων τοῖς θαυμασίοις θεοῖς, μέλλον δὲ τοῖς παραπονήσοις δαιμόσιοι; Πάλιν οὖν τὰ αὐτοῖς συγγενῆ καὶ οἰκεῖα, τὰ ἀνηλτὴ καὶ ἄρδη καὶ ἀπάνθρωπα, λοιμῷ ἐπὶ λοιμῷ φασι, καὶ θανάτους ἐπὶ θανάτου. Κέλευθι τοιν δὲ Ἀπόλλων έντος ἀκάστου πάμπετεν αὐτοὺς τῶν λόιμων παλιῶν δρέπεται ἐφήδους ἐπὶ τὰ, καὶ θηλειῶν ισαρίθμους παρθένους, ἀνθ' ἑνὸς δέκα καὶ τέσσερας ἀνετοῖς καὶ ἀπέργαμον, οὐδὲ εἰσάπτε, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶν ἕτος τυθησομένους ἐν Κρήτῃ παρὰ τῷ Μίνωι. 'Οστε ταὶ μέρη τῶν τοῦ Σωκράτους χρόνων πάλιον δὲ πεντακοσίοις διστορητοῖς δισμοῖς μνήμην παρ' Ἀθηναῖος διεργάλαττε. Τούτο δὲ ἦν δρα τὸ καὶ Σωκράτει τὴν ἀναβολὴν τοῦ θανάτου πεποιημένον. Τίθησι γοῦν ἔμοι, καὶ ἀπελύγεται τὸν χρηστὸν εἴ μόλι τις τῶν νεών (43) ἀνδρεικὴ λογισμῷ, γοῦντα φοράν (44) τὸ οἰκεῖον συγγράμματι πεποιημένος. Οὐ καὶ αὐτοῦ τῶν φανῶν, ἀλλὰ μὴ τῶν ἔμοιν δικούς. περὸς τὸν χρησμόν. ἔπει ταῖς ἀποτελουμένων.

(43) Τις τῶν νεών. Oenomaus ille est, quem infra, p. 213, cap. 1, nominatione appellat, homo acer ac vehemens, qui cum in fraudem ab oraculo quodam inductus esset, oraculorum istorum vanitatem omnium in oculis deligere statuit.

(44) Συγγράμματα φορά. Ha omnes. At pag. 213, c. 2, alter ex manusc. habet φωράς. Utrumque tamen repudiandum videtur et mutandum in φωράς. Quia vero præstigiatorum investigationem et quasi deprehensionem significat. Quomodo legit Theodoret.

A famulos administrosque dæmones præsto esse quam plurimos. » Hactenus Plutarchus. Sed opera præmium fuerit, tempus observare, quo dæmonis istius interitorum contigisse narrat. Id enim impotens Tiberio 208 factum est, quo tempore dæmones a Servatore nostro inter homines agente jam tum ex humana vita pelli ejicique cœpisse divina scribit historia: cum etiam genu flexo nonnulli jam eum obsecrarent, ut ne exspectantibus sese inferis addiceret. Ergo certum quoque ac definitum tempus habes exterminatorum dæmonum, quos ante illud nonquam ex omni memoria fugatos esse legimus: quemadmodum nec ante sublatam fuisse ostendimus communem apud gentiles macandorum hominum consuetudinem, quam evangelice doctrinæ prædicatio universum orbem complexisset. Atque hec coarguenda dæmonum fraudi ex recentiorum historiis deprompta sufficiant.

CAPUT XVIII.

De oraculis præcorum Graecorum prædicatione celebratis.

Nunc vero, quoniam ista non omnibus usque adeo nota sunt, libet inde ad ea progredi, quæ antiquitatis studiosum fugiant neminem, ac velutissimum sepius oracula diligenter excutere, quæ Graecorum passim omnium ore jactata, iis etiam, qui disciplinae causa cunctis in urbibus convenienti, inculcar solent. Tu ergo veteres ab ultimis usque temporibus historias repetens, expende sis cujusmodi Atheniensibus, gravi ab Androgeo interitu pestilenti laborantibus responsum olim Pythius ediderit. Quippe Athenienses, hominis ob unius mortem, universi hac lue vexati, deorum opem votis ac precibus implorabant. Quid igitur iis consili et Socrator et Deus? uti aquitatem videlicet atque humanitatem, ceterasque virtutes in posterum colerent; aut criminis adducti poenitentia sacri aliquid ac religiosi obirent, quibus rebus deorum offensio procurari solet. Nihil minus. Quorsum enim ista præclaris numinibus, vel potius concilieratis dæmonibus curæ sint? Rem igitur affinem sibi rursus et cognitam, hoc est ab omni misericordia sensu alienum, ei immanitatem teterrimam, pestem peste, mortibus mortem cumulari volunt. Jubet nimurum Apollo, suis e liberis mares ab iis septem quotannis impuberis mitti, feminasque virgines totidem; pro uno quatuordecim, insontes omnes nulliusque facinoris conscientis, idque non semel tantum, sed 209 annis singulis apud Minœm immolando. Atque apud Athenienses acerbissimi ac dirissimi tributi memoria, ad ætatem usque Socratis annos deinceps amplius quingentos servabatur. Nam id etiam in causa fuit, quamobrem ad aliquot dies mortem Socrati distulerint. Ejusmodi responsum a recentiore quodam, qui longam maleficorum seriem singulari libro texuit, non producitur modo, sed etiam per accretiæ et robusta disputatione luculente admundum lib. vi De Graecor affection., p. 86, 22, ubi de Oenomaio: Καὶ τὸ μὲν ξύγγραμμα, inquit, Φωρᾶν γοῦντα διδούσατ, id est, ac siuum illud opus, Praestigiatorum deprehensionem inscripuit. Erit igitur hic, τοῖς τοιν ἐν οἰκείοις συγγράμματι πεποιημένος, qui peculiari libro præstigiatorum deprehensionem intellexit; et pag. 213, τὰ κατὰ τῆς τοῦ γοῦντος φωρᾶς, in sua illa Praestigiatorum deprehensione persequitur, et p. 254, ubi eadem quæ Theodoretus,

coagurit. Audi ergo non meam, sed illius orationem aduersus oraculi hujus auctorem nunc in modum invenientis.

CAPUT XIX.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΩ.

Adversus Apollinem, quod septem adolescentes puerasque totidem in Cretam jugulandas ab Atheniensibus mitti iusterit.

« Quid autem, inquit, nonne Athenienses, Androgeo cedis auctores, ac propter eam pestilentia laborantes, sese crimiuis admissi ponitere fatebantur? aut si ne id quidem, nonne tamen verius fuit, hanc ut iis poenitentiam imperares, quam ut hoc responsi dares,

*Tum vos dira James, atque inclemensia pestis
Deseret, ac tristes melior Deus exuet iras :
Cum vestro e numero, scelerisque piacula vestri,
Quo sors cunque petet, seu mas seu femina cedat,
Corpora ponitis aget magni Minois ad urbem.*

Mitio enim vos ob unum Androgeo Athenis defunctum vehementius commoveri, tot aliis et ubique gentium et quotidie morientibus, obdormiscere. Enimvero, quod probe scires, Minoem per id tempus, et maris imperium tenere, et ingenti potestate præditum esse, et ab universa Græcia coli adeoque amantissimum sequitatis ac legislatoreum optimum, quin etiam ab Homero et magis Jovis socium, et apud inferos judicem habitum ac predicatum esse: idecirco has tibi poenas in hominis gratiam exigendas putasti. Verum ista quoque nihilominus quam vos ipsi prætereo: non tantum **210** cadiis auctoribus prætermisis, innocentes vobis certum ad exitium allegatos esse; verum etiam ad ejusmodi virum allegatos, quem communem hominum omnium judicem creare statueratis, qui tamen ue hac quidem in causa veram sententiam ferre potuisse. At quot tandem a vobis juvenes Athenas eorum in locum summitti oportaret, quos ut parentaretis Androgeo, nefarie jugulasti? Porro, quam multis Apollo responsorum ambiguitate necem attulerit, replicata Heraclidarum historia, idem scriptor sequenti oratione coaguit.

CAPUT XX.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

*Pluribus Apollinem responsorum ambiguitate
mortis causam fuisse.*

« Et quoniam, inquit, hanc semel attingimus disputationem, age, hic quoque spectantem Heraclidorum historiam persequemur. Iis enim cum aliquando per Isthmum iu Peloponnesum irrumpere molientibus, frustra conatus labore cessisset, Aristonachus Aridaei filius, quod pater in eadem irruptione occidisset, ad te venit de suscipiendo itinere consulturus: eadem enim, qua pater ante suus, cupiditate tenebatur. Hoc autem abs te responsi tulit,

Per liquidas fauces palmam tibi numina monstrant.

Is vero per Isthmum similiter irruptione tentata, pugnando occubuit. Tum infelix Tcmenus ejusdem filius eo proflicxitur, ex infortunatorum stirpe tertius, qui tibi eadem quæ Aristonacho patri spon-

πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα πελεύσαται διεὶς ἐπὶ τὰ παῖδες τε καὶ κόρες σφραγίσαμένοντος ἐκπέμπεσθαι τοῖς Κρητεῦσιν ὑπὸ Ἀθρυαῖον.

« Τι δὲ οὐκ Ἀθρυαῖοι, τὸν Ἀνδρόγεων ἀποκτενταῖς, καὶ λοιμώχαντες ἐπὶ τούτῳ, εἴπον δια μετανοεῖν; ή μὴ λεγόντων, οἷς σε προσῆκον ἣν εἰπεῖν. μετανοεῖτε, μᾶλλον, ή·

Δοιμοῦ καὶ λιμοῦ τέλος ἔσσεται, ήρη περ ἁνεῶν Σώματα ἀπὸ κατέρρησεν οὐδὲν τέμενε *Mirat,* εἰς ἡλια διαρρήκτωντες, ἀμοιβήν. *Τὼν ἀδίκων ἔργων* οὐτὸν θεὸς Λιας ἔστι.

Ἐν γάρ τοι, Ἀνδρόγεω μὲν Ἀθηναῖον ἀποθανόντις, ὅμηρος ἀγανακτεῖν, τῶν δὲ τοσούτων καὶ πανταχόθεν καὶ τάντοτε, καθειδεῖν. Καίτοι εἰδὼς, ὃν ἀβλαστορόπτει τότε ὁ Μίνως, καὶ μέγα ἐδύνατο, καὶ τίσα ἡ Ἑλλὰς αὐτὸν ἀφεύπειν, καὶ ἦν καὶ διὰ τοῦτο ἀδικιάτος, καὶ νομοθέτης ἀγαθὸς, καὶ Ὁμήρος ἐδόκει Διὸς μεγάλου εἶναι δαρυτῆς, καὶ ἀποθανόν, ἐν διου δικαστῆς καὶ σὺν διὰ τοῦτο ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς δικαὶας ταύτας εἰσαρπάττον. Ἀλλὰ παρελθον γε οὐδὲν ἔτοντα ταῦτα ὑμῶν· καὶ οὖτι, τοὺς φονεῖς ἔσσαντες, τοὺς οὐδὲν αἰτίους πέμπειν ἐκελεύετε ἀποθανουμένους· καὶ τοῦτ' ἐπ' ἀνδρά, διὸ ἀναδεικνύεται ἐμέλλετε κοινὸν ἀνθρώπων δικαστήν, ὃς οὐδὲ αὐτὸν τοῦτο τηπίστατο δικάζειν. Καίτοι πόσους ὄμηρος οἱ θεοὶ διέτι τοιωτῶν κορών εἰς δίκαιοι πέμπειν ἔστε Ἀθρυαῖοι, οὓς ἀδίκων ὑπὲρ Ἀνδρόγεων ἀπεκτενταῖς; Ὡς δ' αὐτὸς οὗτος συγχραφεῖς, ὀποῖσις ὁ Ἀπόλλων διὰ τῆς τῶν χρησμῶν ἀμφισβολίας θανάτου αἰτίος γέγονε, τὴν διμῆτος Ἡρακλείδας, ἀναλαβόντας ποτε, εἴθινεις λέγων οὕτως.

*Ὥς πολλῶν θαράτου τέγονεν αἵτοις δ' Ἀπόλλων
διὰ τῆς τῶν χρησμῶν ἀμφισβολίας.*

« Επειδὴ πάντες ἐπεμνήσθην τούδε τοῦ λόγου, φέρε, τὰ καθήκοντα διεύθυντο τοῦ κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας δεηγήματος. Οὗτος γάρ ποτε ὑψημένος κατὰ τὸν Ισθμὸν, εἰσβαλεῖν εἰς Πελοπόννησον, ἐσφάλησαν. Ἀριστομάχος οὖν ὁ Ἀρίδαιου, ἐπειδὸν ὁ Ἀρίδαιος ἐτενίζει τὸν τῆς εἰσβολῆς, Ἐρχεται ἀκούσμενος παρὰ σὺν περὶ τῆς δόσου· ἐπειδύμει δὲ ὕστερον καὶ ὁ πατήρ. Σὺ δ' αἰτεῖς λέγεις·

Νίκηρ σοι φαίνοντος θεοῦ δὲ ὄδοιο στεργύρων.

Καὶ δεῖς κατὰ τὸν Ισθμὸν ὅρμησεν ἐπεχειρεῖν, καὶ μάχῃ τελευτῇ. Τούτου δὲ εἰδὲ ὃν ὁ Τήμενος· κακοδάλιμον, ἔκειν ἐκ κακοδαίμονων τρόπος· οὐ δ' αὐτῷ παρεγγέζεις, & καὶ Ἀριστομάχῳ τῷ πατέρι, καὶ οὐα-

* πρ. πανταχόθεν. † Ισ. ἐπὶ τούτῳ. ‡ Ισ. κούρων.

Ελλα. Κάκεινος τοι, Ἐφη (44"), πεισθεὶς, ἀπίστανεν ἐν τῇ εἰσοδῃ. Καὶ σὺ Ἐφη· Οὐ κατὰ γῆν λέγω στενυγῆρι, ἀλλὰ κατὰ τὴν εὐρυγάστορα. Ἔπειδὲν γαλεπὸν ἦν εἰπεῖν κατὰ τὴν θάλασσαν, κάκεινος φει κατὰ τὴν θάλασσαν, δέξας ἐμποήσας· διὰς κατὰ γῆν εἰσιος, καὶ μέσον στρατοπεδεῖσται ναυβότους καὶ τοπαῖους, καὶ διακονεῖς· Κάρον τὸν ἴπποτὸν Φυλάνδρου τὸν Αἰτωλὸν· εὖ, ἐμοὶ δοκεῖ. ποιῶν. Καὶ ἐπειδὲν συνεχύρησε νόσος πλητα, καὶ ἀπέθανεν Ἀριστόνηρος, πάλιν ἐπανεχώρουν, καὶ ὁ Τήμενος ἐλύθων ἀπεμφρετο τῇ ἀποτυχίᾳ· καὶ ἡκουσεν, διὰ ποιῆν ἀνεμάζατο τοῦ θείου ἄγγελου, καὶ ὃ ὑπὲρ τῆς εὐχῆς Ἀπόλλων Καρνίψ ποίησα τὸ διά τοῦ χρημάτου λέγον·

sum accepit, eas abs sese ob interemptum nuntium audivit, quo rotum Apollini Carnio nuncupare conceptis

Ἄγγελος ἡμέτερος κτείνας ἀρεμάζας ποιήσῃ.

Τι οὖν, φησιν ἡ Τήμενος; τι χρή ποιεῖν; καὶ πῶς ἀνθεστήνηται;

Ἐθέο Καρνίψ τελέειν σέβας ἀπέλλωται.

὾ μαρώτας καὶ ἀναισχυνότας μάντι. Εἴτ' οὐκ ἴσπιστο, διὰ διαιρεσθαις τῆς στενυγῆς δὲ τὴν στενυγῆρι ἀκούσας; Ἄλλ' οὐδὲν ἡπτονταμένος χρέος, ἐπειτα πειροὶδες διαιρετάνονται. Ἄλλ' ἀμφιβολος ἡ στενυγῆρι, διας νικήσαντι μὲν αἵτιος εἶναι θυτῆς νίκης, ἔτηγέντι δὲ μηδὲν αἵτιος εἶναι θυτῆς, ἵνας δὲ ἀποφυγεῖν ἐπὶ τὴν εὐρυγάστορα. Ἄλλ' ἡγενεῖς διθύρωπος ἐπὶ τὴν εὐρυγάστορα, καὶ οὐδὲ θυτικεν. Εὔρηται πάλιν εἰς ἀποφυγήν, Κάρον ἄγγελος ἀποθανεῖν. Καίτοι πῶς ὁ κάρπιστε, δηκοδημονος οὐδὼν τῷ Κάρον, ἀλλοις μὲν αὐτὸν θεορρεύσουν ἐκλεκτεῖς, θευτῷ δὲ οὐ; καὶ δέον αὐτῶν ἔνα Κάρον, αὐτὸν τὰ περιέδεις, καὶ ἀναποθανόντα αὐτῷ Ὁμηρικὴν θνητὸν ἐνίδιαλες ἢ εἰς τὸ πλῆθος, καὶ εὐχάς ἐπὶ τῇ νόσῳ ἀπῆγον; Εἰ δὲ ἔνχόμενος οὐδὲν ἤνεγε, διλο τι δὲ ἔξευρητο δικος τῷ σῷ πορτασματι, καὶ οὐδέποτε ἀν ἐλήξατε οἱ μὲν ἀρωτῶντες, οἱ δὲ πορτάμενος· ίνα καὶ νικῶσι καὶ ἔτειμαντος ἡς ἀφώρατος κακούργων. Ικανὸν γάρ τὸ πάθος· καὶ ἡ ἀπειθία παραβούλησαι, ἡς πρᾶτος εἰ λιμάκις σφαγεῖεν, ἀποτελεῖ σοι ποῖησα. Τούτοις δέξιον ἐπιστούμενοι τὰ περὶ Κροίσον. Αυδίας οὗτος ἐβασιλεύειν, ἀνωθεν ἐκ παλαιῶν εἰς αὐτὸν ἰκανον παραλαβοὺς τὴν ἀρχὴν· εἰτα τι πλέον τῶν προγόνων κατορθώσιν ἐλπίσας, τοὺς θεοὺς εὐτείνειν λινοθήτη· καὶ διὰ πειράς ἐλύθων, ἀπάντων τῶν ἐν διερχοῖς Ἀπόλλων προκρίνειν, ἀπέπειτα κρατῆρος καὶ τελίνθους χρυσαῖς, ἀναθημάτων τε μηρίων πλήθεις καρπίσας τὸ λερόν, τῶν πανταχοῦ γῆς ἐν δλύφῳ γρήνῳ πλουσιώτατον ἀπέφενεν, οὐδὲ δοσα πρὸς θυσίας λέπτους παραλιπῶν τῇ μεγαλούμχῃ. Ἐπειδὲν οὖν τὰ ποσάτα προδεδάνειστο τῷ θεῷ, ταῖς τῆς εὐσεβείας εἰδῶς δὲ λιυδόν, ἐπιθαρσὸν μεγαλουργίας, στρατεύειν ἐπὶ Πέρσας διανοεῖται, αὐθῆται τὴν ἀρχὴν εἰς μήτρα, τῇ τοῦ θεοῦ συμμαχίᾳ προμηθύμενος. Τι οὖν

* Ιτ. ἐνεποίησας. b Ιτ. ἐνέβαλλες.

(44) Delendum Ἐφη monet Vigorius.

PATROL. GR. XXI.

A denti obsecutus, simili quoque, dum irrumpere nittitur, morte perit. Hic tu, Non per terram, inquis, angustam humidamque dico, sed per late patens mare. Quoniam molestum erat, per mare non iuuiat dicere, Idque si dices, futurum videbas ut maritimum iter ille susciperet; hanc ei mentem injecisti, ut terrestri itinere sibi proficiscendum putaret. Itaque nautam inter ac terrestrem medius, castra metatur, et Carnum equitem Aetolum gener, Phylandri filium jaculo traxit. Nec injuria, ut mihi quidem videtur. Cum autem repentinus continuo morbus ingruisset, eoque sublatus Aristodemus fuisset, iisque propterea reversis, iterum Temenus de infesto casu quereretur, hoc respondum accepit, eas abs sese ob interemptum nuntium audivit, quo rotum Apollini Carnio nuncupare conceptis

211 oraculi verbis jubebatur,

B Legati has nostri solvis pro sanguine pœnas.

Quid ergo rerum, inquit Temenus, fieri abs me oportet? aut qua vestram offensionem ratione procurabo?

Carnio supplex Phæbo sacra concipe vota.

Quid tu vates, sclestissime atque impudentissime! Nesciebas, cum angustæ semiæ nomen audiisset, futurum ut in ejus delectu aberraret? Tu id tamen probe sciens hoc responsi dare non desinis, eumque falli postea et aberrare sinis. At nimirum, ambigua callis angusti vocē hoc sequebaris, ut si vinceret, victoriæ auctor haberere; sin vinceretur, causam hujus clidis nullam sustineres, dum ad late patentis mari interpretacionem configures. Verum et isthuc quoque late patens mare subiit, nec tamei voti compos evasit. Hic tu scilicet alterum denuo diverticulum excoigias, Carni nuntii cædem. At quomodo tamen, deorum optime, tu qui Carni salutem usque adeo caram babebas, aliorum causa divino eum affari spiritu voluisti, noluisi sua? quomodo Carnum duotaxat unum servari cum oportet, sum interire passus es, ac propter ejusdem interitum, et Homericam illam in exercitum pestilentiam immisisti, et certas averruncando morbo preces indixisti? Quibus ille profecto si nihil egisset, alias continuo sophismati vestro color, alia species inventa esset, finemque nullum unquam fecissetis, consulendi quidem illi, tū vero cavillandi, ut ne seu vincarent, seu vincerentur, præstigiariam in te quidquam deprehendi, fraudisque posset. Quippe satis omnino virium ad illos in ejusmodi errorem inducendos vehementer cupiditalis zetus habuisset, qui nunquam eos fidem tibi, vel si centies jugulandi forent, non habere pateretur. » His æquum subjungere fuerit, qua Croeso postea contigerunt. Regnabat is in Lydia, quod a majoribus imperium acceperat, longa jam ac perpetua serie propagatum. Idem in amplioris, quam illi nati essent, ac secundioris fortunas spem

eretus, præcipua deos religione colere statuerat. Itaque vi ac numine omnium explorato, Delphicum Apollinem cunctis anteposuit, sicutque paulo post aureis cum pateris, tum lateribus, nec non infinita donariorum multitudine templum ejus exornavit, ut opibus ac divitiis, longe quotquot toto passim orbe visabantur, brevissimo tempore superarit, ne omissus quidem iis, usque eo magnificentia progressus est, quas ad sacrificia peragenda cumulate sufficerent. Tot igitur tantisque sumptibus numinis in gratiam ante factis, Lydus imperator tam egregii fructus (nec sane immerito) pietatis suæ **212** monumentis, expeditioniæ adversus Persas molitur, ea spe, uti summum imperio suo decus auxilio numinis adjungeret. Quid autem præclarus vates? Ille ipse qui Delphis celebatur, Pythius ille, ille Amicitia Præses, clientem suum adeo religiosum, quicque ad unum se confugerat, non ditione tantum aliena noua auget, sed etiam exuit evertique sua; non prudens opinor ac sciens; sed rerum futurarum ignorantia (nec enim præciosus futuri deus, utpote qui ne deus quidem esset, nec alia vis ulla homine major, responsum unquam suum veteratore partem in utramque flexisset), unoque hoc fere versiculo:

Cræsus Halyn superans, magnam pervertet opum rim, **B** *Κροῖσος, Άλυν διαδάς, μεγάλην ἀρχὴν κατα-*
[κέντει,

tantum illud tamque diuturnum Lydiz regnum, quod a majoribus ad religiosum hominem hereditario jure devenerat, funditus excindit, cum ejusmodi fructu, regis decorum amantissimi eximiam erga se voluntatem pietatemque compensans. Atque id quam acrem et iracundam a laudato scriptore, nec injuria, orationem expresserit, accipe.

CAPUT XXI.

Eundem Apollinem responsi ambiguitate causam
fuisse cur imperio sue Cræsus exciderit.

¶ Tu nimurum, inquit ille, qui, quæcumque arena æstimari debent, omnia pervides, boni nosti nihil: nidorem quippe durioris, coctaque testudinis tuam in mentem subire, notitia est non pluris quam arena pretio æstimanda: et quanquam ne vera quidem illa fuit, tamen et superbo congruebat et impudenti, quicque cum ob inanes istas cognitiones supercilium tolleret, tum Cræsus Lydio illi mancipio, uti ne se parvi penderet, persuadere conaretur. Is enim hunc in modum explorata responsi sui certitudine, paulo post ex te quæsitus erat, num in Persas expeditionem adornaret, teque consiliarium adhibitus. Te vero nihil puduit, hoc ei responsi dare,

Cræsus Halyn superans, magnam pervertet opum rim.

Nou perperam id quidem, quod utrumque sus-

• γρ. εἰδήματι. • γρ. σύμβουλον.

(45) *Ti οὐτ' οὐθαμάσιος.* Aſſinia Theodoret. lib. cit., p. 159, 52: Καὶ ταῦτα δὲ Πύθιος δεῖραν, inquit, πολυάλαντα παρ' ἄκενον δεῖρανεν δῶρα. Δυοῖς τούτοις δέπερνον ἡ ἀλάζων ἐστιν, ἡ ἀγριότος· ἡ γὰρ δὲ μῆδος, εἰδέναι βρεφινέται, ἡ ἐπιστάμενος, ἔκον γε ἀδικεῖ τοὺς θεραπεύεις ἐποιῶντας. Adi Herodot. lib. I, p. 28, ubi regia plane donaria leguntur, quibus Delphici Apollinis templum Cræsus ornabat; et p. 42, ubi suam Apollini vanitatem ac perfidiam obligos, legatosque suos quæsare nominatio iubet: Εἴ ἀγριότοις νόμος εἶναι τότες Ἐλληνοῖς θεοῖς. Leges ibidem improbi daemonis apolo-giam.

(46) *Oὐα γάμπον ἄξια.* Subobscure videtur illud alibi: Apollonis iusdem responsum, quod

A δ θαυμάσιος (45) χρησμόδες; αύτὸς ἔκεινος δὲ Αἰδηφοῖς, δὲ Πύθιος, δὲ Φύλιος, τὸν ἱκέτην, τὸν εὔσεβην, τὸν πρόσφυγα, οὐχ ὅπως τῆς ἀλλοτρίας τυχεῖν ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἔκπεσεν παρασκευάδει, οὗτος ἔκον, ἔμοιγε δοκεῖ, ἀγνοῖς δὲ μᾶλλον τοῦ ἀποδησμένου (μή γάρ τὸ μᾶλλον εἰδὼς δὲ θεός, ἐπειδὴ μηδὲ θεός ἦν, μηδὲ τις ἀνθρώπου κρείττων δύναμις, ἐπὶ θάτερα σοφιστικῶς τὸν χρησμὸν ἡρμόσατο), καὶ μανούσῳ φῆσας·

δ θαυμάσιος (45) χρησμόδες; αύτὸς ἔκεινος δὲ Αἰδηφοῖς, δὲ Πύθιος, δὲ Φύλιος, τὸν ἱκέτην, τὸν εὔσεβην, τὸν πρόσφυγα, οὐχ ὅπως τῆς ἀλλοτρίας τυχεῖν ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἔκπεσεν παρασκευάδει, οὗτος ἔκον, ἔμοιγε δοκεῖ, ἀγνοῖς δὲ μᾶλλον τοῦ ἀποδησμένου (μή γάρ τὸ μᾶλλον εἰδὼς δὲ θεός, ἐπειδὴ μηδὲ θεός ἦν, μηδὲ τις ἀνθρώπου κρείττων δύναμις, ἐπὶ θάτερα σοφιστικῶς τὸν χρησμὸν ἡρμόσατο), καὶ μανούσῳ φῆσας·

τὴν ἐκ προγόνων διαδοχῆς εἰς τὸν εὔσεβην κατεῖχεν τὴν Λυδίας ἀρχὴν, μεγάλην οὖσαν καὶ πολυχρυσίν, καταστρέψει, τῆς δανῶν περὶ αὐτὸν σπουδῆς τούτον ἀποδοὺς τῷ θεοφύλετο τὸν καρπὸν. Ἐπὶ τούτος διαγραφεῖς οἵας οὐκ ἀλόγως διαγανακτεῖ, ἀκουει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Με καὶ τῷ Κροίσῳ τῆς οἰκείας ἀρχὴν ἔκπεσεν
δε' ἀμφιελέου χρησμού κατέστη αἴτιος.

¶ *Ἐποιεῖς δὲ ὡς ἀληθῶς τὰ μὲν δσα φάμμους δεῖται (46)* έτον εἰδέναι, καλὸν δὲ μηδὲν εἰδέναι. Τὸ γοῦ δομήτη ἐξ φρένας αὐτὸς ἐλεῖν κρατερίον χειλώνης (46') ἐψιμέντης, φάμμους δεῖται ἐπιστημάτων· οὐκ ἀληθὲς μὲν δν (47) οὐδὲν αὐτὸς, ἀλλὰ προσεοικός γε δῶμας τῷ ἀλαζόνι καὶ δνατεῖν, καὶ ἐπὶ τοῖς κενοῖς οἰδημασι· τὴν ὁρῶν ἐπιστρέψει, καὶ τὸ Λύδιον ἀνδράποδον τὸν Κροίσον πειθοῦν μὴ καταρρεῖν αὐτῷ· διὸ μετ' ὅλην ἐπὶ τῇ πειρᾳ, ἐμελλεν ἀριστὴν τε, εἰ στρατεύει ἐπὶ Ηλέσας, καὶ σύμβολον ἢ ποιεῖσθαι οὐπέ τῆς αὐτοῦ μανίας καὶ πλεονεξίας. Ω καὶ θνητος εἰπεῖν·

Ἄτι, Άλυν διαδάς, μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

D *Ἐκεῖνο μάντοι εὑ ποιῶν, διει τοι οὐδὲν ἐμελλεν,*

infra pag. 204 dimidiatum; apud Herodot. lib. I, pag. 20, integrum citatur, et apud Suidam τὸ Κροῖσος;

Οἰδα δὲ ἐγώ φάμμον τὸ ἀρχμάτην, etc.
Quod prooimum reperiit Οἰνομάς infra, p. 230, leviter immutatum.

(46) *Κρατερόν χειλώνης.* Herodot. ibid. responsum illud conceptum refert, quo quid certio die apud Cræsum fieret, Pythius indicabat.

(46') *Οὐκ δηθές μέτρον.* Alter Herodoto per-sussum: Οὐ δέ (Cræsus), ός τὸ δὲ Δελφῶν ἰκουειν, inquit loco citato, αὐτίκα προσεύχετο τε, καὶ προσέδεξετο, νομίσας μάντον εἶναι μαντήιον τὸ ἀσκρόσι, διει τοι οἱ ξερπήτες τὰ αὐτὸς ἐποίησε, εἰτε, εἰτε responsu plane congruentia.

ει τι δυοπον παίσται οὐκέτι διμιριδόλου χρησμοῦ
ἐπαρθεὶς ἐπὶ ἀλλοτρίων ἀρχῆγον οὐδὲ εἰ παύοι τι-
νες δινθρώπου καὶ κυκοθέμεις, οἷον ἀπαντεῖν σὲ ἐπὶ
τῷ ἔτεραχτῆλται μανύσιον δινθρώπου, καὶ προσ-
εξαλούν, ὡς οὐδὲ Ισόβροσον φωνὴν ἀφέντα ^α,
ἢ ἐκνήσειν καὶ βουλεύσατο τὸ Λυδός· ἀλλὰ κα-
ταλῦται καθ' ἓν τρόπον νοεῖσθαι πρὸς τὸν Ἐλ-
λήνων, οὐ τὸ τῆς οἰκείας ἀρχῆς ἐκπεσεῖν, ἀλλ' αὐ-
τὴν ἀλλοτρίων περιποιήσασθαι. Οὐ μὲν γάρ ήμειη-
δος, ἢ τιμιόπερσης Κύρος, ἢ δημητρόθεν μὲν ἐκ τυ-
ραννικοῦ, πατρόθεν δὲ ἐξ ιδιωτικοῦ γένους τιμονούς (48) ήν τῷ αἰνίγματι, παρεμψάνει μὲν τὴν ἐκτυ-
φωνίαν μουσταν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμαντίκην, εἰπερ
εἰς τὴν (49) μῆδον συνήστοτα τοῦ αἰνίγματος διανο-
τις. Εἰ δὲ οὐδὲ ἄγνοίσις, ἀλλὰ ὑπὸ τρυφῆς καὶ πο-
νηρίας ἐπαύει, βασιλοῦ οὐδὲ τὰ θεῖα παγίνα ἔστιν! Εἰ δὲ οὐδὲ τούτο, ἀλλ' οὐδὲ ἐχρήγη οὕτω γενέσθαι, ἀνιερώ-
τας μὲν οὗτος λόγων σφριτικῶν· τι δὲ διαυ, εἰ
οὐσίας ἔχρηγη γενέσθαι, σὺ δὲ διστηνος ἐν Δελφοῖς καθ-
ῆγε τὰ κενά καὶ μάταια ὅδων; Τι δέ σοι δρεῖσθαι
μήπει; Τι δὲ μανύσθεια οἱ πανταχοῦν τῆς ἡγεῖ πολεῖ σὲ
ἐνύκτεσσις; τι δέ σοι κυνηγίας (50); Τουτά τῆς Οἰνο-
μίου περίησίας τὰ κατὰ τῆς τῶν γοητεών φορδες, κυ-
νηγίς οὐδὲ ἀπηλλαγμένα πικραίς· οὐδὲ γάρ δαίμονος,
μή οὖτι θεοῦ, τοὺς παρ' Ἐλλησι θυμαζομένους χρη-
σμούς εἶναι βούλεται, γοργών δ' ὀδρῶν πλάνας καὶ
εὐξέματα ἐπὶ ἀπάτῃ τῶν πολλῶν ἐκσαιωρημένα·
Ἐν ἐπείτε πατέει ἐμήσθημεν, οὐδὲν ἂν γνωτο τρα-
πεδῶν τοι καὶ ἔτερον ἐλέγχων ἐπακούσαι καὶ πρώ-
τη γε, δι' οὐ φρόντος δ' αὐτὸς ἔστων ὑπὸ τοῦ Κλε-
ρίου· Ἀποδλωνος ἡ πατήσθαι, γράφουν ὕδε·

universo ex orbe concurrimus? quorsam denique
samma libertate adversus istum præsigiatorum
bent: utpote qui ne dæmonis quidem, uedum ut e-
velit, sed maleficorum hominum fraudes potius a-
dom malitiose comparatas. Et quoniam semel con-
tiones audire, atque illius in primis, quo se ipsum in
testator bis verbis:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Ὕς ἐπίλαρως διὰ τῶν χρησμῶν παιζότες τοὺς
έρωτωρτας.

«Αλλά δή εἶτι τα καὶ ἡμᾶς τῆς κωμῳδίας μετα-
σχῖν, καὶ μὴ σεμνύνεσθαι ὡς οὐκ ἐμπειρόντας εἰς
τὴν κοινὴν πατροπέλεον, καὶ τὴν ἐμπορίαν εἰπεῖν ἢν
καὶ (52) αὐτὸς περὶ σφίσας ἐντορυζουσάμεθα τα τῆς
Ἀσίας, ὡς Κλάρις, παρὰ τοῦ (53). «Εστίν τινα Τραγί-
λημα (52) αὐτῇ κῆπος· Ἡρακλής πάντα· ἔχουν θάλλοντα,
πάσι δραπόμενος πανηγυρίδων (53),

• *Iσ. ἀπέντε.*

(48) Ηὐλορος ἵτα responderat Pythius apud Herod.: Αἰ.ι. ὅτε τὸν ηὐλορος βασιλεὺς Μήδοισι γένηται, Καὶ τότε, Αὐτὲς ποιεῦθε, πολυψήριδα παρ' Ἐρ-
μονος φύσεις μηδὲ μέτρεις μηδὲ αἰδεῖσθαι κακὸς εἴται.

Φείγεται, μηδὲ μέτρειται, μηδὲ αἰδεῖσθαι κακὸς εἶται.
(49) Ἡδὴ. Ιταὶ τοι, et recte pro ἡδῃ.

(50) *Tū* δέ *οὐ* *κανέταις* ; *Ita omnes*, nisi *quod unus*, *οὐ* *pro σύ* *legit*. *Mihi quidem τὸ κανέταις* *ignota vox est*. *Quod sufficerem*, *aliud preter τὶ δί τοι κύτωσες*, *occurrit nihil* ; *et ἀκόλουθα* *οὐκ ἀπρόσδεξια*.

A que deque haberet, seu quid incepit moliretur, ad invadendum alienum imperium ambiguo incita tunc oraculo: **213** seu contumeliosi forte malitiosi qui nonnulli, cum tibi ob furiosum hominem con silio tuo precipitem actum, laus ab iis predicatione que debretur, hoc insuper criminis tibi darent, quoniam vocem quidem protulisses in utramque significationem aequaliter propendente, ut Lydus ille justam dubitandi atque amplius querendi causam haberet: sed tuum illud καταλύσαι, hoc est, extirpare, uno duntaxat apud Graecos sensu usurpetur, nec jam de imperio deturbari suo, sed alienum præterea suam in potestatem redigere significet. Nam Cyrus ille quidem semimedus aut semipars, seu mavis ejusmodi qui matrem si species, tyrannico, sin patrem, privato genere satus esset; ille, inquam, hoc in ænigmate muli nomine adumbratus, non modo stolidum musas tunorem ac fumum indicat, sed etiam divinationem divinationis experientem, si quidem vates vim ænigmatis ab illo rapi non posse nesciret. Sin autem cum id probe sciret, ei tamen hunc in modum, quæ sua cum petulantia est, tum malitia, ludere placuit; Papæ! quales dii ludos agunt! Denique, si ne id quidem, sed tantum quod ita rem evenire oportuerit: primum certe, profanum ille admodum sese probat, qui verbis ad ludificandum compositis abutatur: deinde, esto, rem ita evenire oportuerit; quid tu Delphis tamen, infornunate, sessitas, rebus vanis ac futilibus occinendis occupatus? Quid porro te nobis

Copus? quæ nos intemperie tenet, quotquot ad te

CAPUT XXII.

Quemadmodum eos a quibus consulebantur illudentes, responsis suis in fraudem impellerent.

¶ Sed nimurum, inquit, nos etiam in comedie
partem vocari oportebat, ne nobis ipsi nimium pla-
ceremus, quod nobis communem hanc vesaniam
declarare licuisse : easque adeo merces exponere,
quas **214** ipsi quoque hac in sapientia negotia-
tione ex Asia tuo, Clarie, beneficio reportavimus.
Herculeus quidam in Trachinia regione hortus
est, in quo passim omnia germiunt, quique cum
omnibus manibus,

(50) *Avt̄d̄c. Lege c̄t̄st. Edīt.*
(51) *Haçā sv̄i.* Nulla hic erat ante distineti⁹,
quam tamen sententia maximum postulare videb²-
tur. Oraculum enim, opinor, sequitur, quod bonū^m
est, non solum in omnibus, sed in singulari.

(52) *Ez Tραχύος.* Scriptum erat *Tραχύος*, et pano post, *Τραχύα.* Sed alter manuscriptus habet *Tραχύα.* Quae mihi luctio rectior visa est. V. infra p. 200.
(53) *Παντημάδερ.* Rara vox, si proha est; quae τανήμαρ, credo, significat. Quid si πανθίδαμον, quod Hesychius est δέκα βίου?

..... *nullo non tempore passim*
Carpatur, tamen hanc unquam decrescere risus,
Æternis augetur aquis.

Ego igitur, ut audivi, continuo stolidus ac vecors, ab Hercule vana spe inflari ipse quoque ac propter Trachiniæ nomen, Hesiodicū aliquem Herculicū horti passim germinantis sudorem, facilem vero solutamque vitam, propter florensis horti mentionem, animo somniare. Deinde, quærenti porro, num opem Superi lati mihi essent, laturos unus et vulgo etiam jurejurando confirmavit. Certo enim se de Callistrato quodam, mercatore Pontico, qui simile abs te beneficium accepisset, audiisse. Quod ego postquam receivi, quam id me graviter tulisse existimas, cum ab eo me hac possessione virtutis occupatum ac superatum putarem? Sed tamen hoc in molestia sensu, in mercatorem istum inquirere cœpi, num ab Hercule blandius aliquanto, ac suavius ipse quoque habitus fuisset: quem ego non-nullo etiam labore vexari, et lucri cupiditate ductum, suaviorem aliquam ex eo lucro vitam sperare deprebendi. Quare, cum nostris geminas mercatoris istius rationes videarem, et oraculum et Herculem deinceps valere jussi, indignum ratus similem istorum subire fortunam, quorum præsentes quidem labores, mensas vero non nisi spe tenus videbam. At videlicet, neque latro, neque miles, nec amator, nec amasia, neque adulator, neque rhetor, neque sycophanta suum aliquod non habet oraculum. Nam ut cuique cupiditas inest, ita vel sibi laboriosum aliiquid existimat, vel aliiquid voluptatis exspectat. Quibus ille commemoratis pergit deinceps ostendere, quemadmodum iterum a tertio consultos abs sese vates egregios, nihil omnium nosse, sed tantum orationis ambiguæ tenebris ignorantiam suam occultare conpererit. Sic ergo loquitur.

CAPUT XXXI.

Eadem orationis obscuræ tenebris ignorantiam suam occultare solitos.

t Cum iam in cursu, inquit, mea mihi mercatura esset, mihiique tantum homo **215** desideraretur, qui velut hospitem ad sapientiam manu deduceret, nec usquam ejus facilis mihi copia fleret; petebam abs te, uti ejusmodi quoque aliquem indicares. Tu vero Quid ais rerum? si factor aut pictor esse vellem, earumque artium magistros quærerem, satisne mihi tuum isthuc audisse foret? num potius, qui sic mihi responderet, eum furere dicerem? Verum id assequi forte

* *Iο. παρά.* b *Iο. σύντοικως.*

(54) *Ἔσσιδεύοντα τινα.* Tralatitium illud Hesiodi significat:

*Τῆς δ' ἀρτεῖς ίδρωτα θεοὶ προπρόθετοί εἴησαν
 Ἀθίνατοι· μαρκὸς δέ, καὶ δρυτὸς οἶμος ἐκ αὐτήν,
 Καὶ τρυγῆς τὸ πρώτον· ἔχει δὲ εἰς ἄλλον λέγεται,
 Πηδὴν δὲ εἰτερά πλέον, γαλεπῆν περ ἕκουσα,*
 Porro bine etiam liquet, legendum *Τραχίνα*, cum ex hoc nomine, τραχὺ et asperum aliquid sonante, illum *Œnomaus* Hesiodi sudorem, καὶ τρυχὴν oīμον omninaretur.

(55) *Φάρας.* Mensas reddere malui quam *stambula* vel *præseptia*. Hesych., *φάρη* καὶ ἡ τράπεζα.

A οὖθι διεῖσται,
 Βέβρισθε δὲ ιδάτεσσιν διηγερέσσιν.

Εἰτ' ἐγὼ ἀκούσας δὲ βάκηλος, καὶ αὐτὸς ὅποι τοῦ Ἡρακλέος ἑψυσθῆν, καὶ τοῦ Ἡρακλῖτου κῆπου θάλλοντος Ἄσσιδεύοντα τίνα (54) ὀνειροπολῶν ίδρωτα διὰ τὴν Τραχίνα, καὶ ἥριδίην αὐθίς ζυτὴν, διὰ τὸν θάλλοντα κῆπον. Εἰτά μοι ἐπερόμνῳ, εἰ μοι συναρπαστοί οἱ θεοί, εἰς τις ἐκ τῶν ποιῶν λέγει, ἐπομνύμενος αὐτούς τοὺς συναιρεμένους θεούς διὰ μήνα περὶ εἰς οὐκ ἀκριβοῖς εἰπεῖν: αὐτὸς τοῦτο Καλιστράτῳ δεδομένον Ποντικῷ τινες ἐμπόρων. Ἐγὼ οὖν, ὡς ἡκουσα, τῶν οἰτε, ἡγανάκτησα, ὡς δὲ τῆς ἀρέτης ὁπ' αὐτοῦ ἀποτερεύμενος: Ἀλλὰ καίπερ ὅμως δὲ δυσφορῶν ἀνεσκοπούμενος τὸν Ἐμπόρον, εἰ τι κάκινος ἐθάλλη φθῇ ὅποι τοῦ Ἡρακλέους ἑψαντο δὴ οὐκ κάκινος πόνον τινὰ πονεῖν, καὶ κέρδους ἐψεισθαι, καὶ βίου τινὰ ἦδεν ἐκ τοῦ κέρδους προσδοκᾶν. Οὓς δὲ δὲ ἐμπόρος, ὡς ἐγὼ, ἐράνετο, οὐκ ἔτι τὸν χρησμὸν ἀθερόμην, οὐδὲ τὸν Ἡρακλέα, ἀλλὰ ἀπεξίσους τῶν αὐτῶν κανονενεῖν, εἰς ταὶς τοὺς πάνους αὐτῶν ἀποδέλνων, καὶ τὰς ἐν διπλίῳ φάντας (55). Ἀλλὰ οὐδὲ δὲ ληστῆς δμαρος ἐφαντεῖται τὸν χρησμὸν, οὐδὲ δὲ στρατιώτης, οὐδὲ ἔρων ἀνήρ, οὐδὲ ἔρωτας γυνή, οὐδὲ κόλαξ, ή ἥρτωρ, ή συκοράντης. Ἐκάστη γάρ ὡς ἐπιθυμητὸς ἡγεμονεῖ μὲν τὸν πόνον, προσδοκάζει δὲ τὴν εὐφροσύνην. Ταῦτα ἐκθέμενος, εὐθὺς ἐπισυνεπειταί ἔτις, οἷς καὶ διέτερον ἀρωτήσας καὶ τρίτον, οὐδὲν εἰδότας ἐγὼν τοὺς θαυμασίους, μόνῳ δὲ τῷ τῆς ἀσαρείας σχότῳ τὴν σφῶν ἀγνοιαν ἐπικρύπτοντας. Λέγεται δὲ οὐν.

B ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤ.

* Οτι τῷ τῆς διασείσας σκότῳ τὴν σφῶν ἀγνοιαν ἐπικρύπτοντας.

t Ἑπειδὲ μοι τὰς τῆς ἐμπορίας ἥδη πρὸ δοῦ δῆν, ἀνδρὸς δὲ οὐδεὶς τοῦ ξεναγωγήσαντος ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἀπορος δὲ ἐψαντο οὗτος, σε εἰδεμην καὶ τούτου γενέσθαι ἐνδείχνην, "Ἐν τε τοῖσιν εὐπελέσσοντι (56),

• • • • • ήδον Ἀχαιοῖς, χρέος θίσται. Τὸ δὲ ἀπτεκμαρθὲν οὐδὲ μικρὸν ἔξεται (57). Τί φῆς; εἰ δὲ ἀγαλματούσις τις ή ζωγράφος ἐπεθύμουν γένεσθαι, καὶ διασκάλισης ἔχεταιν, ἀρά μοι ἔρχεται ἀκούσαι, "Ἐν τε τοῖσιν εὐπελέσσοντι; ἀλλὰ οὐδὲ μὲν μανεσθαι εἰλον τὸν λάγνοντα; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν Ιωνος οὐδὲ Ικανὸς εἰ εἰδένει,

καὶ ἡ τῶν κτηνῶν, καὶ εἰ τις τῶν τοιούτων. Eadem Suidas habet, tametsi quod ait *Œnomaus*, παρομιώδες τι πρε σε ferre, et equos longo fessos itinere, et stabuli quietem ac pabulum auhelantes respicere videatur.

(56) *Ἐρ τε τοῖσιν εὐπελέσσοντι.* Ad supplendum hoc oraculum, opus sit plus quam *Œdipo*.

(57) Οὐδὲ μικρὸν ἔξεται. Ει μανεστ, alter, οὐδὲ μιν σκομφεῖται, et supra, σκομφεῖται. Alter, οὐδὲ μήν σκομφεῖται, et in margine, σκομφεῖται. Multa, et μιαλα, καὶ οὐδὲν θύμεις.

έσπάσιν γάρ έχει πολλήν τὰ ἀνθρώπεια σῆμην. οὐκ εἴ μοι ἐκ Κολοφῶνος ἀμείνον πορεύεσθαι, οὐκ εἴ σύντομος ἡ διάρηψις τῷ θεῷ. Ἐκ τανυστρόφου ἄδειας συγενθήσεις λειτέοντο, καὶ γῆρας ἀνδρεῖς θεοῦλοιστεν, δεκάτους, παιηδέρους. Τοὺς δὲ δεκάτους, ποτηδέρους καὶ γῆρας τίς μοι μηνίσει διά τοις λέγουσον; τίς δέ τὴν τανυστρόφου σφενδόνην; Ὁ Ἀμφιλοχος, ή δὲ Δωδεκάτος, ή σὺν ἐν Δελφ. Ι. εἰ γενούμην; Οὐκών ἀπάγξῃ τους απελθόντας τῇ τανυστρόφῳ σφενδόνην μετά τοις ὀδηνώτοις ποιημάτους; Ἀλλά γάρ τούτων ὕδε ἀλλεγράμνων, ὥρα συνιδεῖν αὐθίς ἀναθεν, ὅπως τοὺς πατέτατους χρησμούς τοὺς ἐν Δελφοῖς ἢ αὐτὸς ἀπελέγηται, τοὺς δὲ μάλιστα ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἴστορίαις θεωραζομένους. Ποιὺς δὴν δὲ Περσῶν στρατὸς ἀπλισμένος κατὰ Ἀθηναίων· οὐδὲ δὴν τις αὐτοῖς ἔλλην σωτηρίας ἐπίκαιος, ή μόνος ὁ θεός; Ή δὴ, τούτους δοτεῖς ἦν εἰδότες, τὸν πάτερον ἀργὸν ἀπεκαλοῦντο. Ὁ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλων ἡνὸς οὗτος. Τί σύν δὲ θυμαστὸς οὗτος; Ἀρά γε τῶν οἰκείων ὑπερβεβεῖ; Ἀρά λοιῆς καὶ κνήστρης ἐμέμνυτο, καὶ ὃν αὐτῷ συνήθως ἐτέλουν ταῦτα ἐκατόμβια ἐπιθυμούτες; Οὐμένουν. Ἀλλά τέ φησιν; φεύγειν, καὶ φεύγειν ἔνιλνον τείγος παρακενασμάνους (οὐταν τὸ ναυτικὸν δηλῶν), δι' οὐ μόνον ηγετὸν αὐτούς σωθῆσαντας, τῆς πολεως ἐμπρατεσθῆσαν. Οὐ μεγάλης θεοῦ βοηθείας. Εἴτα ποιοτριχάνοι μόνον τῶν διλλῶν κατὰ πόλιν οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν θεοῖς ἀρματωμάνων προλέγειν δῆθεν προποιεῖται. Τούτῳ δὲ καὶ δίχα χρησμού τοῦ; πάσιν ἐκ τῆς τῶν πολειμῶν ἔφοδου προσδοκῶνταν. Εἰκότα δὲτα ποιῶν δι συγγραφεις, διαπλαζει πάλιν τὴν Ἑλληνικὴν ἀπάτην ἐξελέγχων ἐν τῷτοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Ὅτι μηδὲν δυνάμενοι βεβεῖν ἐν ταῖς τῶν πολέμων συμφοραῖς, ή δημόσιοι καὶ περιπολοῦντες καὶ πάτεταν τοὺς προσφυγάς.

· Ἀλλὰ τὰ μὲν τοιάντα ταῦτα ιεως ἰθελοκάχου τινός θετοῦν· ἐκεῖνα δεῖ μᾶλλον εἰς τὴν κρίσιν προάγειν, τὰ πρὸς Ἀθηναίους. Καὶ δὴ λεγότεον τὰ πρὸς Ἀθηναίους.

· Οἱ μέλεοι (58), τι κάθησθε; πόλις φύγειτο δυχατα
[τάνεις].

Οὐτε τὰρ η κεναλή μένει δικεδός, οὐτε τὸ σῶμα, οὐ κέρες, οὐδὲ πόδες νέατοι. Κατὰ γάρ μιν ἔφενται
[τρύπεις].

Πῦρ τε καὶ δέξις Ἀρης, Συριτερές ἄρμα διώκων·

* τρ. add. οὐκ θεοί. ἐρείψει.

(58) Οἱ μέλεοι. Vide Theodoret. lib. x De Graecor. affectionib. Pythagor. responsum hoc est, Aristoteles nomine, ut scribit Herodot. lib. vii. p. 487, ubi Athenienses Graecie σωτῆρας appellat, quod, frementibus licet oraculorum minis atque terroribus, invadentem hostem fortius exceperint. Magna iu oraculo diversitas. In primo versu λιτῶν φύγει. Secundus agud Herodot. addit: πρὸ πάλιν φύγει.

Δόματα, καὶ πόλιος τροχοειδός ἄκρα κάρην. Τετριούς, qui Herodoto quartus: Οὐτε πόδες νέατοις, εὐτ' ἀρέσκει, οὐκ εἰ μέσης.

A ob nimiam morum humanae obscuritatem non poteras: quo me quidem Colophone proficiisci satius eset, in hoc non usque adeo cœcutebat deus. Gyrovaga, inquit, lapides funda excutiens, anseres prudenter interfice, immensos, herbivorus. Immenses autem illos, atque herbivorus anseres, quos isti tandem intelligent, quis edisseret? quis fundam porro ingenti gyro circumactam? Utrum Amphilius, an Dodonaeus aliquis? an tu ipse Delphis, si me illic sisiterem? Quin tu malum hac tus gyrovaga funda gulam tibi frangis, cum tuo isto inexplicabili carnime? Sed age iam borum confutatione premissa, vetustissima Delphorum oracula, quæque Græcis præsertim historiis ad miraculum usque celebrantur, e superiori memoria repetamus, B eaque ab eodem quemadmodum redarguantur, videamus. Persarum ingens adversus Athenienses exercitus in armis erat. Ilii cum nullam sibi spem salutis nisi in uno deo reliquam viderent, quem ipsi non satis noverant, tutelarem tamen ac patrum defensorem invocabant. Nimirus is Apollo Delphicus erat. Quid ergo hic nomen egregium? An pro suorum salute dimicavit? An libaminum, aut nijoris, an ceterorum meminit, quæ suum in honorem, immolando more instituto majorum becatombis, ab iis siebant? Nihil minus. Quid ergo jubet fugere: sed ita fugere, ut ligneo muro (ita nempe classem vocabat) ad fugam ueterentur: atque hanc unam, inflammatu jam urbe, salutis expedienda rationem esse dicebat. Praclarum enim vero numinis auxilium. Deinde non aliorum tantum urbis adiutoriorum, sed eorum quoque scilicet, que sacra diis erant, pestem se fngit exodiunque praedicere. Atqui satis id vel ex ipsa hostium impressione, citra ullum oraculum, experitari potuit. Itaque jure profecto noster ille scriptor hunc rursus Græcorum errorem lepide ac facete his verbis illudit:

216 CAPUT XXIV.

Cum nihil belli temporibus opis ferre posset, suos ab iis clientes fuisse responsum ambiguitate delusos.

· At ista forte, inquit, malitiosi prævaricatoris fuerint, adeoque præstiterit, quid ab eodem Athenienses responsi tulerint, in questionem ac disputationem vocare. Age ergo, cujusmodi tandem illud sit, videamus.

Quid, stolidi, hæretis? misera quin ceditis urbe?

D Ut cui non solidum caput argo in corpore surgal, Non palmas, in ore pedes sua robora firmeat.

Namque illam flammæ Syriosque in prælia currus

Hinc quintus sequitur :

Δειπται, διλλα πέλαι, κατὰ τὰρ μηρ ἐρείπει, recte, non ἐρείπει, ut hic. Quartus, Herodoto sextus, habet συριγγεάς, melius quam συριγγεάς. Quintus, Herodoto septimus :

Πολλὰ δὲ καὶ διπλα πυρθύματα, καὶ τὸ σύντονον.

Post δεκάτην παλλόμενον, addit :

* Κατὰ δὲ διπλατούς ἔρδους

Δίμα μέλα πέχυται προτέρω κυκότητος διάρητος πατας.

* Διπλα ίτορ εὖ διέγειτο, κακοῖς δὲ τιτιζέτει θυμόν.

Sernet agens Mavors, atque altas funditus arcis

Eruet, ac superum templis incendia mittet,
Qui nunc fortassis magno terrore subacti
Expresso sudore flunt.

Ecce tibi quid Atheniensibus oraculi fuderit: numquid in eo vel tenuissimum est divinationis vestigium? Quippe, Tu enim (dicat aliquis) id oraculi scilicet, si aliud nihil fuerit, carpere ac traducere audeas. At si, quæ auxilium flagitantibus subjunxit, addideris, tum quale demum illud sit, intelligetur. Addamus ergo,

Jam magnum placare Jorem Jove nata Minerva

Haud precibus rotisque potest.

Quod tamē iadomita cognovi ex Virgine, pavidam.

*ut reliquis victor potiatur,
Ligna seculo consistere membra rotolo.
Optatamque tibi sobolique afferre salutem*

*Juppiter induxit natu. Tu, ne pedes hostis
Neve equus hic stantem inventis, dare terga me-*

limento :
Namque infesta tibi trahet obvius agmina duxor.

217 *Divina o. Salamis, matrum tu pignora perdes,*

Sic Ceres dispersa serit, seu venerit ipsa.

Jovem hercle tu nobis Jove dignum, o Jovis fili; dignam Minervam Minervam singis, o Minervæ frater: et ista voluntatum studiorumque pugna, patrem admodum ac filiam, imo deos omnino decet. Quin etiam Olympius iste tuus, qui nisi adductum Susis infinitum exercitum admoveret, urbi uni expugnanda par esse non posset, magni aliquid est videlicet, atque ejusmodi, penes quem sit orbis potestas universi. Nam illud quidem quam vero simile, ut cui ad evertendam unicam Europæ ubi vires defuerint, idem ex Asia vim tantam populorum in Europam agere concitatereque potuerit. Tu autem, o noster audax (dicant homines illi, quibus Jovem Olympium exorare Minerva non potest), qui ubi causæ nihil est, usque adeo præcepis in audeundis periculis esse soles, hunc ad casum non ingemiscis? An vero lapidibus lignisque Jupiter, nou hominibus succenset, ut homines quidem pesti subduceres, is autem sedilia asciditio quadam igne

* Ισ. κατερέβει. δ τη. ἐπακτῷ.

(58*) *Οὐδὲντατος.* Herodot. ibid. secundum versu implet. καὶ μήτιν πυκνή. Quartum vero sic :

.... *Οὐα Κέρπολος εἶρος.*

tum quintus sequitur :

Ἐγρος ἔχει, κενθύμον τε Κυδαιρώος λαθέου.

Post nevén lóta, addit Herodot. :

Πολλάρι δέ πτερου στρατόν, ησυχος· διλλ' ὑπο-

Τομ sequitur : λαγωρέ.

Νοτον ἐπιτρέψας, ἐτι τοι κοτε κάρτιος δεστον· id est, si forte aduersus adhuc eris. Sed alter e manu-

ser. Etat pro loco, quod etiam malui, presertim quod *Œnomaus* infra p. 218 haec vocem repeat. Porro que necessaria non potabat, resecuit *Œnomaus*.

(59) *Ἀδάμαρτι.* Interpres Herodoti, *adamantri* propinquans, vel, *adamantri*, ut Nicophori Synesiani interpres verit, pag. 308. Ego, Minervam intellexi, enīs hic res agebatur. *Ἀδάμας*, quasi *ἀδάμαστος*, Minerva, non tantum δὲ νὸν πολέμους ἀμαγον, quo modo Hesychius ἡδάμας explicat, ἀδαμέτις et ἰχγόρις, sed etiam quod virgo et innupta persi-

A Πολλὰ δὲ τὴδ ἀπολεῖ πυργώματα καὶ καταρ-
[ψει].
Πολλοὺς δέ ἀδαράτων ἦνος μαλερῷ πυρὶ δύσει,
Οἱ πον τὴν ἱδρῶτι βεόμενοι ἐστῆκασιν
Δείματα παλλόμενοι.

Ἴδον δὴ τοῦ πρὸς Ἀθηναίους λόγουν· ήπου τι μαν-
τικὸν ἔνεστι; Σὺ γάρ οὔτως θάρρεις αὐτῷ, νὴ Δία,
σαίν τις δν. Εἰ δὲ προσθεῖς δὲ, δεομένων βοηθείν,
αὐτοῖς ἐπιλέγεται γνωσθῆσται. Ίδον δὴ προσκε-
σθον·

Οὐδὲντατος (58) Παλλὰς Δέ Οὐλύμπιον ἐξειδο-
[σθαι],*

*Λισσομένην πολλοῖσι λόγοις.
Σοὶ δέ τοδὲ αὐτὶς Επος ἐρέω, ἀδόμαντι (59) πε-
[λάσσας]*

B *Τοῦ διλλωρ γὰρ ἀλισχομένωρ,*
Τείχος Τριτογενεῖ (60) Ξύλενον διδοῖ εἰνρύσκα Ζενς·
Μονερ διάρρητον τελένειν τέσσε, τέκρα τ' ὄντη-
[σει].

Μηδὲ σύ γ' ἐπικοσινήρ τε μέτρειν, καὶ πεδὼν λότα,
Νωτορ ἐπιστρέψας· ἐτι τοι πατα κάρτιος δοται,

* *Θεῖη Σαλαμίς (61) ἀπολεῖς δέ σὺ τέκρα γυρακών·*
Η πον σκινεμένης δημάρτερος, η συνιώσης.

"Ἄξιος τέ εις δὲ Ζεὺς τοῦ Διός, ὡς υἱος τοῦ Διός· ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀθηνᾶς τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς τῆς Ἀθηνᾶς ἀδελφή· ἢ τε σπουδὴ αὐτῇ καὶ ἡ ἀντιστοιχία ἐπιπρέπει τῷ πετρῷ καὶ τῇ Ήνυατρῃ, μᾶλλον δὲ τοῖς θεοῖς δέ τε Οὐλύμπιος οὗτος δὲ τῇ μιάν ταύτην πολὺν ἔχειν δοσθενῶν, εἰ μὲν Σούσων ἐπαγάγγη αὐτῆν τὸν διπειρον ἔχειν στρατὸν, μέγας τις ἡ πρᾶτος, καὶ τὴν τοῦ παντὸς κυρίαν ἔχων, καὶ πιθανὸς ἄμα, ἐκ μὲν τῆς Ασίας εἰς τὴν Εὐρώπην κινῶν έθνη τοσαῦτα, ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ μίαν πολὺν ἀνατρέψαι δύναντος ἐν. Καὶ σὺ δὲ τολμηρὸς ἄμα, καὶ ἐπι τῷ μηδενὶ βιοκίνδυ-
νος, οὐνοι οἰμώζεις; (εἴπον ἂν διθύρων, ὑπὲρ ὃν ἡ Παλλὰς ὁ δύναται Δέ Οὐλύμπιον ἐξιλάσσει;) "Η οὐ τοις ἀνθρώποις ἐμήνειν δὲ Ζεὺς, ἀλλὰ τοῖς λίθοις καὶ τοῖς ἥλιοις· καπέται σὺ μὲν τοῖς ἀνθρώπους ζωντας, δὲ τὰ οἰκουμένηματα ἐνεπίμπρα τῷ πυρὶ; οὐ γάρ ἡν αὐτῷ κεραυνὸς τηνικάυτα. "Η μῆτη μᾶλλον ἡμεῖς τολμηροι τέ ἐσμεν καὶ βιοκίνδυνος, οὐκ επιτρέποντες ὑμῖν οὕτω φλαγματεῖν. Πώς δέ, δ

sterei, et cognomento Παρθένος in Atheniensi arce
δοκεται.

(60) *Τριτογενεῖ.* Alter e manuscr.. Τριτογενεῖ, recte, κατὰ συνίζησαν. Porro Theodoreus haec cum precedentibus pugnare contendit: Τοιτῷ γε, inquit inenepi τῷ, οὐδὲντατος Παλλὰς (διλλας) διτυρος έναντιον τὸ έρεζεῖν. Εἰπον γάρ εἰς δὲ Ζεὺς οὐ πεπται πονιωμένη τῇ Ἀθηνᾶς, ὥστε μεταβολήν έρη πάνω, Τείχος, Τριτος, etc. Responderei fortasse calidus va-
tes, na placari Jovem non potuisse, ut a Persis urbū parceretur; hoc Minerva tamē indusisse, ut ligneo muro salutem quererent.

(61) *Οὐ θεῖη Σαλαμίς.* Themistocles apud Plu-
tarach. ex illo Salamiois epitheto bene omniari ju-
bet. Τῷ δέ χρησιμῷ, inquit Plut., πάλιν ἐδιμαργούτι,
λέγοντι μάρεν δὲ δηλούσθαι ξύλινον τείχος, η τὰς ναῦς. Διὸ καὶ τὴν Σαλαμίαν οείνα, οὐχί δειλήν, οὐδὲ συγέλλαν καλεῖν τὸν θεόν, οὐς εὐτονήματος μεγάλου τοις Ἐλλήσιν ἐπώνυμον ἐσομένην. Simile huic or-
aculum Fandosensis editum: Ηχυδεῖη τρικλωνε, το-

μάνια (62), διτε μὲν ἡ θεῖα Σαλαμῖς ἀπόλει τέκνα γυναικῶν ἔδεις· πότερα σκιναμένης Δημήτερος ἡ συνιουσίστης, οὐδὲ ἔτι ἔδεις; Πώς δὲ οὐδὲ τοῦτο ἔδεις, διτε τέκνα τῶν γυναικῶν εἴποι μὲν διτε εἶναι καὶ τὰ οἰκεῖα, εἴποι δὲ διτε καὶ τὰ πολέμια, αἰσθόμενος τοῦ κακοτεχνήματος; Περιμένειν δὲ δεῖ τὸ ἀποθέματον· ἐν γάρ δηι τοι τούτων ἀποθέσεσθαι. Ἡ γάρ τοι Σαλαμῖς ἡ θεῖα οὐδὲ τηγυναικῶν ἀφῆμασσεν ἀν, ὡς εἰς οίκον οὐτως ἐπιφρωνουμένη· ἡ τε μελλοντα τῶν νηῶν μάχη, ήτοι ποι σκιναμένης Δημήτερος ἡ συνιουσίστης, καταπέπλασται τῇ ποιητικῇ σεμναλογίᾳ, ἵνα γένηται μάντευμα ἀφώρων τῷ σοφισμῷ, καὶ μὴ εὐθὺς καταφανὲς ἥ, διτε ἐν χειρῶνι μάχη νωνται οὐ συνίσταται. Ήδη δὲ οὐδὲ ἡ τραγῳδία ἀφανῆς, οὐδὲ θεοὶ ἐπικυρωλούμενοι (63), δὲ μὲν ἀκτετεών, δὲ δὲ εὐ κατακαπτόμενος· χρήσιμοι τῷ μελλονται, καὶ τῇ τοῦ πολέμου παραδεῖν φοιτη, δὲ μὲν σωζομένοις, δὲ δὲ ἀπολιμένοις. Είτε γάρ σώζεται, ήσοι αἱ τῆς Παλλάδος λιταὶ προμερμήνυνται, ήσαντει εἰσαὶ κάμψαι τὴν τοῦ Διὸς ὄργην· εἴτε καὶ μὴ, οὐδὲ τοῦτο τῷ μάντει ἀκταποσκευάστων· ἐν γάρ δύναται Παλλὰς τὸν Διὸν ἑξιλάσσασι· πρὸς τε τὰς ἡμικάρυας τύχες δὲ τεχνήτης ἐκέρχεται τὸ λόγιον, ὡς δηι τοῦ Διὸς τῇ μὲν τὴν ἀκτοῦ πρόβεσι ἀκτελέσαντος, τῇ δὲ τὴν δέσποιν τῆς θυγατρὸς οὐ πειρωροῦσαντος. Τά τε πυργώματα διτε πολλὰ ἀπολεῖται, εἰ μετε ναρθήκων, ἀλλὰ μὴ μετε οὐδῆρου καὶ πυρὸς ἐπῆσαν, τάχα δὲ τοῦδε δηις, ὅποτε καὶ μετε ναρθήκων ἐπεράζει διτε εἰπάντως οι τοσούτοις. Ἀλλ' Ἕγιον, φῆσον, ἔξιρον τὸ διηνον τεῖχος, τὸ μόνον ἀπόρθιον. Συμβούλευμά ει γε (64), ἀλλ' οὐ μάντευμα, οὐκ ἀποσκευὴ τῷ λειτέρης sortis exitum bonus artifex temperavit; uti Jupiter et satis consilio fecisse suo, nec tamēt omniō filia observantiam repudiassē videretur. Nam ares quidem plurimas excindendas esse, id si modo ferulīs, non autem ferro ignique armati urbem invaderent, falsum esset fortassis: tamēt aliqūd Lignum, inquit, murum inveni, qui unus expugnari non possit. Consilium das Apollo, non divinas: et consilium quidem alteri huic geminum,

Φεύγεται μηδὲ μέρειν, μηδὲ δεῖσθαι (65) κακοὶ οἰταντοι.

Οὐ τοῦν ἐπιλεύσαμενος; (66) ἐκεῖνος τὸ αἰνῆμα οὐ κείρων δηι σου κατεῖδει, διτε ἡ τῶν Ἀθηναῖων πόλεις πρότασις δηι τῷ Πέρσῃ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἡ πάσις ἔλασις δηι τούτην πρότητε τε καὶ ἔρχοντατην ἔγένετο. Εἴτε καὶ δὲ δημάντες ἔγινον, τοῦτοι αἰσθόμενος, καὶ τὸν Ἀθηναῖον δηι, οὐ μόνον τὸν Λυδὸν (67), ἐκέλευν φεύγειν νότια ἐπιστρέψαντα·

* τρ. δεῖ.

Οὐ ποτε λαδὺ ἔλεστης, ut est apud Steph. *De urb. v. Particularia. Quod oraculum Alexandro Aetulo, circa illud Brettiorum oppidum, pestem creavit.*

(62) Πώς δέ, ὡμάρτι. Gemina Theodor. : Ἡγόντες γάρ που, οὐδὲ έδειξε, τοὺς τεθνήξαντος, εἴτε Πέρσαι εἰεν, εἴτε Ἀθηναῖοι. Διτε τοῦτο γνωστῶν ἐμνήσθη μόνον, τὸ δὲ τούτον ἔδνος ἐστήτε. Καὶ τὸ σιλευμένης δὲ Δημήτερος, ἡ συνιουσίστης, ἀγνοοῦντος ἴστι πανταῖς τὸν τῆς νίκης καιρόν. Εἰδημen posteriorē hunc versum de semelis messissive temporibus acripi, vere, autumno, vel adiuta jān astate. Nam in semelis jactatur Ceres, in messis colligatur. Nec omnino aliter accipit infra.

(63) Οὐδὲ θεοὶ ἐπικυντι. Γρ. οὐδὲ οἱ θεοὶ ἐπικυ-

A consumeret? nec fulmen ei tum suppetebat. Nisi tamen audaciores ipsi sumus, nimiumque sine causa præcipites, qui ne vos quidem libere nugas agere patiamur. At quomodo tamen, bone yates, futurum noveras, ut mulierum fetus divina Salamis perderet, idem utrum id sementis, an messis tempore futurum esset, ignorabas? Imo cur ne hoc quidem noveras, fetus illos mulierum, uti suos ac proprios, sic etiam hostium liberos, a quolibet, qui ludiſcationem subdoraretur, intelligi omnino posse? At exitus nimur expectandus est; prorsus enim alterutrum eveniat oportet. Nam ista quidem divina Salamis, utri tandem vincerentur, semper utique cum oraculo congrueret, quasi ad commiserationis sensum ejusmodi carmine vocaretur: navalis autem pugna sub sementis messissive tempus futura, specie verborum plane poetica fingebatur, ne responsi vanitas, his verborum argutis tecta deprehendi posset; neve id omnes continuo viderent, navalem pugnam committi sub hyemem non solere. Jam vero ne ipsius quidem tragedia finis, aut in vectorum Numinum ratio obscura est. Supplex alterum, alterum minus exorabile singitur: utrumque in futuri casum, et ancipitem bellorum inclinationem opportune, alterum quidem, si salvi forent, alterum vero, si perirent. Nam si ab exitio liberarentur, eo tibi ante Minervae preces insinuatæ erant, **218** quæ ad frangendam Jovis iracundiam satis haberent virium; sin autem, ne id quidem vati non provisum: Nec enim Jovem, inquit, exorare Minerva potest. Ita suum isthuc oraculum in tristis I, *fuge, rumpē moras; nec probro iguaria detur.*

Et vero, qui tuum hoc ænigmam solvit, is nihil sane minus quam tu id videbas, Athenas Persam excivisse, in eamque urbem utpote omnium principem ac celeberrimam impetum belli universum incumbere. Nam ego ipse, qui nihil divinando possum, ubi rem sensissem, non Lydo tantum, sed etiam Atheniensi, ut tergo verso fuderet, omnino auctor essem. Etenim

χολούμενος. Forte legendum ἐπιστυχούμενος, vel ἐπιστελλόμενος prius tamen illud malin.

(64) Σει γε. Malim οὐ γε, quemadmodum etiam altero in manus reperi, licet τὸ σολ additum ius super fuerit.

(65) Μηδὲ δεῖσθαι. Clarum est legendum μηδὲ αἰδεῖσθαι, quemadmodum est in manus, et apud Herodotum, qui etiam κακὸν habet, non κακόν. Est enim versus hic tertius ex iis quibus Croeso respondit oraculum, quos supra exscriptissimum ad p. 213.

(66) Οὐ γοῦν ἐπιλεύσαμενος. Themistoclem inuit. Lege Herodot. lib. vii, ubi varius intritali oraculi explicaciones recenset.

(67) Τίν Λυδόν. Crosum.

*Adversum hunc etiam sese inferat hostis,
Quippe ingens equitum ac pedum vis ingruit.*

Mari vero non terra fugam suaderem. Ridiculum enim foret, homines et classe instructos, et mari proximos, non collectis undequeque vasis, et quicquid ad manum commeatus esset in uaces comportato, salutem expedire, terra, quibus ea placet, libenter relicta. » Eiusmodi ergo sunt, quae Atheniensibus Apollo respondit : quae vero Lacedæmoniis, frivola plane risusque digna. Quippe, civitati universae aut obsidionem, aut extincti regis luctum imminentem denuntiati. Atqui primum id ac proclive cuivis erat conjicere, alterutrum prorsus eventorum : nec ob futuri eventus ignorantiam, hac ambiguitate verborum illudere, digna erat Numine divinatio. Auxilium ferre videlicet oportuit, ac sese temporis Græcorum assertorem probare, Græcisque potius tanquam domesticis amicis de hostibus ac barbaris victoriam comparare. Sin minus id poterat, nii saltim, ne quid ipsi paterentur, neve hostium in potestatem venirent, efficere. At is ne hoc quidem ; imo nec cojusmodi sit iis futurus adversi Martis exitus intelligit. Ergo quemadmodum hoc etiam in oraculum Oenomaus inveniatur, accipe.

219 CAPUT XXV.

Responsum Lacedæmoniis editum.

At ejusdem, inquis, consiliu Lacedæmoniis auctorem esse non decuit. Recete. Nec enim, improbe sophista, noras, idemne Sparta quod Attica periculum immineret. Itaque motuebas ne, cum iis fugam suassisset, fugerent illi quidem, Persæ vero nequaquam ingruerent. Et quoniam respondentum aliquid erat, hoc responsi tamen Lacedæmoniis dedisti :

*Nobilis o Spartanus cives, aut inclyta vobis
Urbe Persarum armis penitus subversa jacebit :
Aut si eadem steterit, magno regem Hercule natum*

Tristis confectum plangent Lacedæmonis arva.

En iterum ab omni ratione divinationis aliena confundio : quam tamen omittamus licet, ne si eadem sibi de re insultatum a nobis fuerit, non graven tibi solum ac molesti, sed etiam angusti egentesque videamur. Expendamus ergo reliqua. Te omnes utu tanto in periculo aspectabant : unum et futurorum interpretem, et rerum gerendarum auctorem consulebant. At nimirum, cum illi te fide maxime dignum putarent, tum eos tu bardos omnes ac stolidos esse intelligebas : adeoque statum ejusmodi rerum esse, quo perfacie non in Delphicas modo vel Dodoneas argutiarum et captionium officinas, verum etiam in auguria, in divinationes per farinam expressas, et in eorum, qui ventriloqui nominantur inceptias, præcipites agi homines improvidi stultique possent. Quippe non dii modo per id tempus, sed etiam feles, cornices, vanæque adeo insomniorum imagines fidem impetrant. Neque vero oh-

* τρ. γενέσται.

(68) Υμῖν, ὁ Σπάρτης. Herodot. lib. vii. p. 520. Spartam vocat εὐρύχορον, a regionis potius quam ubi amplitudine. Fuit enim Laconica totius Peloponnesi magnitudine ac nobilitate princeps.

“Ετι γάρ ποτε κάντηλος δυται.”

Πολλή γάρ ιπποσύνη, καὶ πεδὸς ἐπέρχεται.

“Οτι δὲ ναυος, ἀλλ' οὐ κατ' ἡπειρον, καὶ γάρ ἦν γελοιον ἔχοντας ναυτειν, καὶ ἐπι θαλάσσης κατοκχόντας, μη δὲ πασσιν σκευωρησαρένους, καὶ τροφὰς δας είχον συνεμβαλλομένους σώζεσθαι, παραδόντας τοις βουλομένοις τὴν γῆν. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ πρὸς Ἀθηναίους ἀσθενῆ δὲ σφέδρα καὶ καταγέλαστα τὰ πρὸς Λακεδαιμονίους. Ήτο γάρ, φησιν, πᾶσα ἡ πόλις πολιορκήθεται, η ἀποιλάστη τὸν βασιλέα πανθίσεται. Τοῦτο δὲ ἐξ ἀπαντος εἰκός ἦν παντὶ τῷ στοχάζεσθαι, τὸ δέ τοῦ, ἢ τόδε συμβέβησθαι: ἀλλ' οὐ δηποτε θεοῦ ἡν μάντευμα ὑπέ δια τοὺς ἀμφιστάλειν ἀγνοεῖ τὸν μελλοντος, βοηθεῖν δέον, καὶ σωτῆρα τῶν Ἑλλήνων ἐν καιρῷ παρασανεσθαι, καὶ μᾶλλον τὴν χατά τῶν ἔχθρων καὶ βαρβάρων νίκην τοις Ἑλλήσιν, ἃς ἐν οἰκείοις φίλοις προξενεῖν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο δυνατός ἦν, καὶν τὸ μή παντες αὐτοὺς μηδὲ διώναι παρέχειν. Οἱ δέ, οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ ὅπως αὐτοὶς τὰ τῆς ἡτης παριστήσεται γινώσκειν. Διδ καὶ πρὸς ταῦτα οἴδι φησιν δὲ Ελεγχος, ἀκούει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

Τὰ πρὸς Λακεδαιμονίους.

« Ἀλλ' οὐ δεῖ Λακεδαιμονίους, φησιν, ταῦτα παραπενειν. Αληθῆ μέγεις. Οὐ γάρ ήπιστασι, ὡς σοφιστα, εἰ γωρήσει τὰ τῆς Σπάρτης ὡσπερ τὰ τῆς Ἀττικῆς. Ἐδεδούσει οὖν μή σὺ μὲν καλεύσῃς αὐτοὺς φεύγειν, κακεῖται οἱ μὲν φεύγοντες, οἱ δέ μη ἐπέλθοντεν. Ἔπει τὸν ίδει τι λέγειν, οὐτως εἴπας τοις Λακεδαιμονίοις -

Τοῦτο, ὁ Σπάρτης (68) οἰκητοφερες εὐρυχόροο,
Ἡ μέρα δέστι ἐμψυχεῖς οὐ πάντας Περιστέρης
Πέρσεσται· η τὸ μέρη οὐχ, ἀρ Ηρακλέος δὲ τετέλε
[θλῆς]
Περιθήσει βασιλῆα (69) φθίμενος Λακεδαιμονος
Ιούρος.

Πάλιν δὲ ἀμαντευτότατος σύνδεσμος· ἀλλ' ἐώμεν
αὐτὸν, ὃς μή, δις περι τοῦ αὐτοῦ σοι ἐπιπτηδύντες,
ἐπαχθέσις ὅμα καὶ ἄποροι δοκῶμεν εἶναι. Τὰ δέ λοιπά
ἐποικοπόμεν. Εἰς τὸ μὲν ἀπέλθεντο πάντες τὸν
τηλικύτων κινδύνῳ· τὸ δέ αὐτοῖς καὶ τὸν μελλόντων
μηνυστήρες, καὶ τῶν ποιητῶν ἡσθα σύμβουλος. Καὶ οἱ
μὲν ἐκεῖνοι πιστὸν, τὸ δέ αὐτοῖς ἐπέτειος ήταν
εἶναι· καὶ δι καθειστῶνς καιρὸς δι τικανὸς ἦν ἄγειν,
καὶ τραχηλίζειν τοὺς ἀδελτέρους οὐ μόνον εἰς δελφικά
καὶ δωδεκάνεα σοριστήρια, ἀλλ' ἐξηρτεῖσθαι,
καὶ διευρομαντεῖσθαι, καὶ τοὺς ἔγγαστρι-
μόθευσιν. Πιστὸν δέ οὐ μόνον οὐ θεοὶ τηνικαῦτα, ἀλλ'
ἡδη καὶ αἱ γαλαῖ, καὶ αἱ κορώναι, καὶ τὰ καθύπνια
παραπαλομάτα. Οὐκούν δόδηλον, διτοι οὐδὲ ἀμφι-
τερα μᾶλλον ἐδέχαντο, η τὸ ξεπον, οὐδὲ ἀν τὸ μετίζον
ἀντὶ τοῦ μετόνος· μετὸν δὲ εἶναι ἔνα διτοι πάντων
πεσεῖν τὸν βασιλέα. Μετὰ μὲν δὴ τῆς πολεως πατού-
σης, οὐδεμία οὐδὲ αὐτῷ ἀποφυγῇ· εἰ δέ αὐτῷ; διλη-

(69) Βασιλῆα. Leonidas.

τη τάσσοντα, τόχια διν τι καὶ παράδεξον γένοντο. Λειπάται δή τοὺς ταῦτα λογιζομένους, τὸν μὲν βασιλέα πάμποι προστολεμήσοντα, αὐτὸν δὲ, οἷος μένοντας ἦν κινδύνων, καραδοκεῖν. Τῷ μὲν οὖν μετ' ἀλγον ἐναντίον ἰσταμένῳ πρὸς τὸν ἀπειρον ὅγλον διλέθης προφανῆς· τῇ δὲ Σπάρτη ἀνοχᾶς εἰχε τὸν φόδου, καὶ παραδίξους ἐλπίδας. Μηδὲν δὲ ἡτον ἀφώρωντα εἶναι τὸ σόφρασμα, καὶ διαφυγούσης, καὶ διλούσης. Τί δηποτε; «Οτι οὐκ εἰρτος μάσι, εἰ διατελεῖς ἀπολάνη, ή πᾶλις σωθήσεται, ἀλλ' διτε, ή μόνος ἀπολεῖται, ή ή σύμπασα πολὺς· τούτο δὲ ἐκατέρᾳ ἀνεβούντων, καὶ μόνου αὐτοῦ ἀπολαμένουν, καὶ μηδέ μόνον. Οὔτος δὲ τύχου καὶ ἀρροστήντης καρπός.» Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταῦτα. Οὐκ δέξιον δὲ παρελθεῖν καὶ ἄπειρον Κνιδοῖς ἔγρατε πάλιν εὐχομένοις, καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ συμμαχούσιοιν αἰτοῦσιν.

seu manus hostium effugeret, tectam manere cavillationis fraudem. Bercule, si rex periret, civitatem futuram dixerat, sed tantum, aut Regem unum, aut civitatem universam esse peritaram. Quod sane dictum, utrovis exitu, sive solus ipse periret, sive non, sibi semper constaret. Atque hic demum est vanitatis stultilæque fructus. » At de Lacedæmoniis haec tenens. Jam quid tandem ipse Cnidii opem quoque snam implorantibus responsi dederit, non abs re fuerit at-
lekeret.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Τὸν αὐτὸν Κρίδοις.

«Ἐπειδον δὲ καὶ οἱ Κυλίοις (70) τούτῳ προσεοικεῖς, Ἀρπάγου (71) ἐπ' αὐτοῖς στρατεύσαντο. Τὸν γάρ Ισθμὸν τὸν αὐτὸν διακόπτειν ἐπιχειρούντες, καὶ τὴν τῶν νησοποιεῖν, τὰ μὲν πρώτα τοῦ ἔρου εἰγυγτο, ἀταὶ δὲ αὐτοῖς καὶ ἀπῆγεται ἡ ἁργαστα, ἀπαγορεύοντες ἡδη ἔχρωντα. Σύ δὲ αὐτοῖς εἰπες· Ισθμὸν μή (72) C αυργεῖτε, μηδὲ ὄρύσσετε· Ζεὺς γάρ καὶ θύηρος τῆς πορ-
τος, αἱ καὶ ἔσοντες· καὶ οἱ βλάχες ἐπισθησαν, καὶ ἀπορεύομένοις παρέδονται εἴσοδος τῷ Ἀρπάγῳ. Τὸ δὲ δρῦσιούργημα! Ἐπειδὴ οὐκ ἡ βίβασις ἀποφυγή δρύσαται, τούτῳ μὲν ἐπικαστας· ὡς δὲ μή κειλύνων Ἑργοῦ ἔχεσθαι, ἐπαγγέλλῃ τὴν ἀποφυγήν, τούτῳ δὲ οὐ τὸ λαῖον εἶναι μή δρύσασι προσετίθεις· ἀλλ' διτε οὐ δοκεῖ τῷ διτε νῆσον αὐτὴν εἶναι. Ἐν μὲν οὖν τῇ ἀποτροπῇ ἀμφότερα ισθρόποτα, ἐν δὲ τῇ προτροπῇ τὸ θεραπευτικόν προείχεν. Οὐ δὴ ἀσφαλές ἡν τῷ σωτηρῷ τὸ διατρέπειν. Οὐτως τούτοις εἰπών, ὃν ἴνεκα ἔσοντα ἀργομένους, ἀπέτημας οἰομένους ἀπεκρονάνται· ταῦτα δὲ ἥγουμιν τὸ ἀδρανὲς τῶν τε χρώτων καὶ τῶν χρωμένων ἀπελέγενται αὐτάρκως, καὶ διτε μηδὲν ἀτρέπες· Ἐνθεον ἔστιν εύρειν ἐν τοῖς δηλουμάνοις. Τὸ δὲ κακότροπον τοῦ θεούς εἴτε τῶν τονηρῶν δαμόδων, εἴτε τῶν τὰ μαντεῖα καθιντορινομένων ἀνδρῶν, ἔσος διτε, εἰ μάθοις ὡς καὶ εἰ τὸν κατ' ἀλλήλων πόλεμον τῶν χρωμάνους αὐτοῖς ἡρεύοντον, εἰρήνης καὶ φιλίας δέοντας εἰναι φρασεύτας. Τοτὲ μὲν οὖν Λακαδαιμονίους ἀνοικεῖσθαι καὶ φιλίους, δὲ δελφοῖς πάλιν κατά Μασσηνίων παρεῖναι, τοτὲ δὲ αὐτοῖς Μεσηππίοις κατά Λα-
κεδαιμονίων χρέ, εἰ πάλιν οὗτοι δι' ἀνθρωποθυσίας ἀλά-
σσοντο τοὺς δαίμονας. «Ἄχους δὲ καὶ τὰ περὶ τούτων.

* τρ. ταῦτη. * add. οὐκ. * Ισ. ἀληθῶς.

(70) Οἱ Κρίδοις. Fuit Herodot. lib. 1, pag. 80. Lacedæmoniorum coloni fuere, illamque Asia regionem tenuere, que Triopium ad mare vergebatur.

(71) Ἀρπάγον. Fuit et Cyri servator insulsus

A scurum erat, eos nec utrumque potius quam alterutrum, nec pro leviori gravius subituros esse; simulque levius hoc demum fore, si rex pro omnibus unus interiret. Jam vero id etiam facile occurrebat; in communī totius urbis excidio, effugium regi patere nullum; idem autem si alio quopiam amandaretur, aliquid forte preter opinionem evenitum. Reliquum igitur est, ut regem, hac secum ipsi reputantes, ad bellum gerendum emittant, domi vero interea residentes, prœcul a discriminē, rei totius exitum operiantur. Regi porro infinitam hostium multititudinem paulo post excipienti, certum interitum imminere, nemo non videbat, cum inducī quibusdam interim ab omni metu vacuis Sparta frueretur, seseque inopinati cujusdam eventus spe

B sustentaret. 220 Enimvero sem eadem caperetur
seu manus hostium effugeret, tectam manere cavillationis fraudem. Cur autem? Nec enim salvam, Bercule, si rex periret, civitatem futuram dixerat, sed tantum, aut Regem unum, aut civitatem universam esse peritaram. Quod sane dictum, utrovis exitu, sive solus ipse periret, sive non, sibi semper constaret. Atque hic demum est vanitatis stultilæque fructus. » At de Lacedæmoniis haec tenens. Jam quid tandem ipse Cnidii opem quoque snam implorantibus responsi dederit, non abs re fuerit at-
lekeret.

CAPUT XXVI.

Responsum Cnidii editum.

« Nec saepe dissimilis (inquit ille) Cnidiorum, Harpagō adversus eos movente, fortuna conditioque fuit. Isthmum enim illum, qui tum inibi erat, tollere ac rescidere, atque urbem insulam efficere aggressi, ubi rem fausto licet initio, minus postea vidiissent ex voto cedere, abjectis demum animis, oraculum consuluere. Tu vero ad eos: *Isthmum neu munite, neu suffodie: Jupiter enim, si voluisse, insulam fecisset.* Tibi porro vecordes ac stolidi homines fidem habuere, seseque Harpagō, a suscepto deterriti consilio, dedidere. Istuc autem quam veteratoe! Nam quod, ne suffosso quidem Isthmo, certum eos receptione habituros videoas, affectum opus inhibes: idemque simul, utpote nequaquam ejus instituendi auctor, effugiendi spem ostendis aliquam. Neque tamen, si suffodiude abstineverint, letiorem exitum polliceris: hoc unum affers, Jovi urbem insulam fieri non placere. Occurrehat nimis, si dehortare, parem in utramque partem responsi vim; sin autem hortarere, expressam nimis consecuturæ salutis significationem futuram. Quare, dehortari modo, tutum in primis ac securum sophistæ visum est. Atque hunc in modum, nihil prorsus ad ea respondens, quornam te ipsi causa convenerant, miseros dimisisti, qui sese tamen abstulisse aliquid putabant. » His equidem existimo, tam respondentium, quam consulentium imbecillitatem, quamque oracula isthæc omnia divinæ facultatis vacua sint, abunde coargui. Jam maleficas et frauduleutas artes, seu malorum dæmon-

et fortissimus imperator.

(72) Ισθμὸν μή. Herodot. Ισθμὸν δὲ μή. Beaumarii duo sunt.

oum, seu hominum, qui divinorum larvam induabant, ex eo perfacile intelligas, quod qui pacis et amicitiae conciliatores atque interpretes esse debuissent, eos illi scepissime, a quibus consulebantur, in mutua bella concitarent. Et quidem modo **221** Lacedæmonios, quasi domesticos et amicos adversus Messenios Apollo Delphicus extimulat, modo idem adversus Lacedæmonios Messeniis, si modo humana victima dæmones iterum placaverint, ieta omnia pollicetur. Hanc tu in rem, quæ sequuntur, accipe.

CAPUT XXVII.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

Eos, a quibus consulebantur, in mutua bella vehementius concitasse.

¶ At haec omnia videlicet ea quæ divinationi praesto est, sapientia explorabit, nec eam temere, quidquid occurserit, effutre sinet, utpote quæ rerum omnium suspensas ex sese habeat aptasque rationes, ac velut arbitra suum quibusque pretium ac dignitatis gradum attribuat. Neque vero Pythium illum, oh ejus vanitatem, aut istis, aut Lacedæmoniis, de Messeniis eaque regione, quam ipsi Lacedæmoniis fraude viciis occuparant, responsum edere patietur,

Non te armis solum mandat decernere Phœbus :

Atque aliis tenet arva quidem Messenia fraude :

Verum quisque dein patitur, ruras texuit, artes.

Pacis eos potius et temperantiae meminisse, ac sorte sua contentos esse jubet. Homines enimvero Lycurgi legibus ad æquitatem institutos, immodeca cupiditatis et inanis glorie stimulus ad consulendum oraculum impulerat, ut ne qui sub tolerantia magistris legibus educatos se ferebant, Messeniis pugna cressisse viderentur. Atqui si ex legibus tolerantiae magistris vitam instituerant, decuit eos prefecto paucis contentos, a dimicione, armis, ac reliqua ejusmodi vesania abstinero. Ceterum hac tu Lacedæmoniis contra Messenios respondisti : at Messeniis contra Lacedæmonios, quæ sequuntur. Nam utrisque vicissim adversus utrosque responsa promis.

*Manibus ægyptidem poscunt nigra fata puellam,
Hanc tu si dederis, carum servabis Ithomen.*

Nam quod affers, non puram ac sinceram ex Ægypti genere victimam, ac **222** propterea litatum a Messeniis uo fuisse; apage mihi haec commenta : turbis enim concitandis nemo te aptior. ¶ Atque hujusmodi sunt historiæ antiquioris exempla. Cujusmodi sexcenta quoque jam usque a majoribus nostram ad statu[m] proferri possent : cum tot subinde inpe-

Ως τοὺς χρωμένους αὐτοῖς ἔξεμπνοι εἰς τὸν κατὰ ἀλιβίκων πλεύειον.

¶ Επικρίνει δὲ τὰ τοιάτια ἡ σοφία παροῦσα τῇ μαντικῇ, καὶ οὐκ ἐπιτρέψει αὐτῇ ὡς ἔνυχε διαλέγεσθαι, διό δὴ τὸν πάντων ἀδιαμένην τὸ πείσματα, καὶ ἐπιθυμήν τὴν προσεδεῖαν· οὐδὲ ἐψήσει (73) ματαῖη δυντὶ τῷ Πυθίῳ χρᾶν οὔτε τούτους, οὔτε Λαχεδαιμονίους περὶ Μεσσηνῶν καὶ τῆς γῆς, ής εἰχον Μεσσηνίους ἀπάτῃ νικήσαντες (74) Λαχεδαιμονίους.

B Οὐ σε μάχης (75) μόνον ἐργ' ἀρέπειν χερὶ Φοῖς—
[ἀντρών].

Άλλ' ἀπέρη μὲν ἔχει ταῖαν (76) Μεσσηνίδα

[ἀλλος (77)].
Ταῖς δ' αὐταῖς τέχναις τις (78) ἀλοστεῖται, μέστερ
[ἐπιπρέξειν].

Εἰρήνης μᾶλλον (79) μεμνῆσθαι καλεῖται καὶ διληγούσις καὶ αὐταρκεία. Οἱ δέ (80) που τὸ Λυκούργου νόμοις κατακοσμοῦμενοι ἤκουν ὑπὸ ἀπλοστίας καὶ δέξεις κενῆς αἰρόμενοι (81), οὓς μὴ δοκοῦει Μεσσηνίους μάχῃ λεπτεῖσθαι, ἐν νόμοις καρτεροκός τετράφθιτος δοκούντες. Εἰ δέ γε οἱ ἐν καρτεροκός ἥσταν νόμοις οὕτω τεθραμμένοι, ἐκαρτέρουν δὲ ἐπὶ τοῖς δάλγοις, καὶ οὐδὲν δὲν μάχης αὐτοῖς ἔσει, οὐδὲ δηλων καὶ τῆς λοιπῆς ἀποληξίας. Ταῦτα Λαχεδαιμονίους κατὰ Μεσσηνίους πάλαι δὲν οὖσι Λαχεδαιμονίους τοιάτα. Σὺ γάρ καὶ Μεσσηνίους κατὰ Λαχεδαιμονίους, οὐ μόνον Λαχεδαιμονίους κατὰ Μεσσηνίους χρησιμοδεῖς.

Παρθένοις Αἰτναίδα κλήρος καλεῖται, ηγετα δοῖς διλύμοις νερτεροῖς, καὶ κερσώσεις θάδηρ.

Τὰ γάρ παρευρήματα οὐ δέχομαι, διό οὐδὲ ἡ καθαρὸν ἐκ γένους Αἰτνάτου τὸ λεπτόν, θνετὸν ἀπέλεστα Μεσσηνίους εἶναι· τοιοῦτος γάρ εἰ οὐσὶς ταρπεῖται.

Τὰ μὲν δὴ τῆς παλαιᾶς λοτορίας τοιάτα. Μυρία δὲ ἔστι καὶ καθ' ἡμές τούτους συνιδεῖν δύσια, ἐκ πελαιῶν χρόνου καὶ εἰς ἡμές αὐτοὺς τῶν κατὰ χρόνους ἀρχόντων, τοτὲ μὲν εἰς ἀπράκτους πολέμους διὰ

bio legit γαλανόν, cum panio ante dixerit, περὶ Μεσσηνίους καὶ τῆς γῆς, ής εἶχον, ετεῖ.

(77) Άλλος. Pausan., λαζ.

(78) Τέχναις τις. Pausan., τέχναισιν δύσια. Tum adiit, Lacedæmonios in omnem se versasse partem, ut fraudi fraudem reponerent.

(79) Εἰρήνης μᾶλλον. Aliter manuscr. et Mont., Eἰρήνης δὲ μᾶλλον. Reponi fortasse possit, Eἰρήνης δὲ μᾶλλον μ. κελεύον. Juberet vero potius, ετεῖ; nam quæ sequuntur hanc sententiam postulant.

(80) Οἱ δέ. Malim ὅγε, vel οἱ δή.

(81) Αἰρόμενοι. Placuit ἐρησόμενοι, quod habet γρ., id est, Apollinem consulturi. Posset etiam αἰρέμενος, clavi.

(75) Έργει. Ita γρ. cum ante perperam editum esset, οὐδὲ φέγει.

(74) Ἀλλήγοις κατηγορούστες. Hanc victoriam Aristodemou duce retulerunt Messenii, ut scribit Pausanias in *Messenic.*, pag. 121; ubi circa montem Ithomen insidiias a Messenii collocatas ait, quæ victoria causa fuerint, cum recentes in lessos ac debilitatos irruissent. Οὗτοι μὲν, inquit, ἐλόγους τῆς Ηθώντς ἔνδια μετέλλον ἡστοῖσι ξυνόπτοντο, etc. Atque haec illa est ἀπάτη cuius hic meminit.

(75) Οἱ γέ τε μάχης. Pythia oraculum: est, quod ab eodem Pausanias refertur p. 122.

(76) Γαῖαν. Pausan., λαζ. Οἴνομας sine du-

τῆς τῶν χρησμῶν συμβουλας δρμάντων, τοτὲ δὲ αφελλομένους ήτας τῶν χρησθέντων ἀδηλίας, διλοτὲ δὲ ἀπογνωμένων ἐκ τῆς αὐτόθιν τῶν λογίων ἀπάτης. Τί δεὶς δὲ λέγειν, ὃς ποτε ἐν ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς, ἥτοι τῶν πρᾶς τούς ἔχοροις παρατάξεων, ή τῶν ἐν ταῖς σωματικαῖς ἀρρώσταις κινδύνων, τῆς τῶν νεονιμισμένων θεῶν ἐπικυρίας ηθερπλας εὐδεῖν ἔννοντο; Τοιαῦτα δὲν καὶ διαπαντὸς αὐτοῖς τὰ ἄποτα τῶν χρησμῶν ἐκπίπτει, οἷα καὶ τὰ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας συνίστηαιν. 'Ἄλλ' ἐπει τῶν μάλιστα παρὰ τοῖς Ἐλλήσι θρυλλούμενων τοῦ Πυθίου χρησμῶν εἰς τοι; ήν καὶ δι πρᾶς Λυκοῦργον, φροσινόντι ή Πυθία ιεράρχην τὸ βούλμενον ἑκεῖνο·

Ἔκεις (82). Ὅτι Λυκοῦργος, ἐμὲ ποτὲ πλοιάριος ήτο, Σπρι γέλοιος καὶ πάσσον Οὐλύμπια δύωματ' ἔχουσι· οὐδὲν δὲ ή σε θεού μαρτυρεῖσομα, ή ἀνέρωπον· 'Άλλ' ἐτι καὶ μᾶλλον θεούς Ελπομαί, ὁ Λυκοῦργος· Ἔκεις εἰνομαρ διῆμερος· αὐτάρ ἐτό τοις· οὐδὲν δέ τοις τούτοις συνεπιλεγόμενα· φέρε, καὶ πρᾶς ταῦτα τίνα ποτὲ συνεῖδεν δι προδηλωθεῖς ἐλεγχος ἐποπτεύσωμεν. Γράψει δὲ ὡδέ·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Τὰ περὶ Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίων τεμοθότου, διτι μὴ θεοὺν ἀξία.

· 'Άλλα δὲν τὸν Τυρταῖον^a προκαθηγερόνα, καὶ εκοπὸν ἀλλότρον ποτὲ ὡς σὲ, ἡκειν ἔρης ἐκ κοινοῦς Λακεδαιμονος Ζηγρί φίλον, καὶ πάσιν Οὐλύμπια δύωματ' ἔχουσι, διέσεσθαι τε εἰ θεῶν αὐτῶν μαντεύοντο ή διθρώπον· ἄλλ' ἐτι καὶ μᾶλλον θεῶν Ελπομαί, ὅτι ἔιδεν εἰνομίαν αἰτήσουν. Καὶ πως, εἰ θεός (83), οὐκ ἔπιστατο νόμον πολιτικὸν δίφιος τοῦ Διὸς καὶ πάντων τῶν Οὐλύμπιων; 'Άλλ' ἐπει σύ διγά θεούς ίσως τὰ παιάνια εὑρίσκεται, δι δέδεικτα τῷ θεούσατεν αὐτῷ τῆς θεού φωνῆς· φέρε, θεούς τὴν θελαντήν, καὶ διδίδαξας τὸν Λυκοῦργον·

Ἔκεις εἰνομιαρ διῆμερος· αὐτάρ ἐτό τοις δίκια.

Δέ, εἴπομει διν ἐγώ· οὐδεμίαν γάρ πω δύσιν οὐδενὶ ἐπηγγείλω τοιαυτήν·

Ἐως· ἀπε μαρτελαιστρι ψόπογχεσεις^b τε καὶ δρόνος, καὶ σίχαις ἀλιτήδοις καὶ ἀλιτοπαλεοῖς διδώτε (84), Ἀγρῶν καὶ καθαρῶν πρεσβυτεραῖς τιμώστες, Τυρδαρίδας δὲ ἐποπτιόμενοι (85), Μενελάος (86) [τε καὶ ἀλιοὺς

Μεναράτους ἥρωας οἱ Λακεδαιμονοι διηγήσαντες τοιούτων τοῦ γένους περιφέλεστοι εἰρόστα Ζεύς.

* Ιο. Λυκοῦργον. * Ιο. ὑποσχέσιας.

(82) *Ἔκεις. Oraculi huius meuniuerunt Herodot. lib. i. p. 28; Plutarch. in Lycuro, p. 42; Theodore. x De Græcor. affect.*

(83) *Εἰ θεός. Clarum est ita legendum fuisse, non δι θεός.*

(84) *Διδότε. Ita γρ. et recte, nam διδώται μεν δομιν erat.*

(85) *Ἐποπτιόμενοι. Hesych. : Ἐπόπτε, ἐγ-*

A ratores modo ad iniania bella oraculis auctoribus raperentur, modo responsorum obscuritate fallerentur, modo etiam nativa quadam iudicti oraculorum fraude aberrarent. Quid enim referre attinet, quoties vel gravissimis, quod iufasto cum hostibus marte pugnassent, calamitatibus conflectati, vel morbis periculosisissimis laborantes, at iis qui vulgo dii censebantur, opis omnino nihil remedique senserunt? Et quidem ejusmodi semper iis atque constanter ex oraculis responsa prodiere, qualia vetustis passim historiis celebrantur. Sed quoniam ex iis Pythii oraculis, quæ Græcorum omnium vocibus maxime jactantur, unum etiam illud est, quod Lycurgo sese consulenti Pythiam edidisse ferunt, his versibus comprehensum:

B *Tu modo nostra subis in pinguis tempora, Lycurge. Omnibus o superis, superum o charissime patri, Te dirumne hominem vocent oracula nostra, Ambigimus : divinum, ut spes est, dixisse licet, Equa tuis nos jura rogas; damus illa libenter;*

et quæ sequuntur; age, quinam de isto quoque Oenomai nostri, dum oraculorum vanitatem argueat, sensus exstiterit, videamus. Sic igitur ipso scribit :

CAPUT XXVIII.

Quæ de Lycurgo Lacedæmoniorum legislatore memorantur, deo indigna eque.

C *Sed enim Lycurgum, inquit, cum ad te aliquando vias quasi das et explorator adiisset, cava Lacedæmonie, Jovi ac reliqua superum turba charum, venire dicebas; nec tibi omnino constare, deumne ipsum an hominem oraculo pronuntiare deberes. Quin etiam addebas te malleum deum, quod aquas abs te leges petiturus venisset. Atqui si deus erat, legum idem et aequitatis imperitus esse qui poterat? præseritum cum Jovi ac superis omnibus adeo charus esset. 223 Sed quoniam, ex cogitari forte sine deo non possent, quæ divino ex ore hominum divinissimum audiit; age divinam hanc ipsius quoque vocem, quæque Lycurgum docueris, attendamus :*

Equa tuis nos jura rogas, damus illa libenter.

Utinam vero, mea quidem causa, dederis: nemini enim ante donum ejusmodi ullum promisiisti :

D *Dum vos (quod responsa jubent) promissa fidemque nomine firmatum superum, et communia juris Civibus externisque simul defendere vincula Cura premet, castisque gravem celebrare senectam Obsequis: dum Tyndaridæ, Menelaus, et omnis*

Heroum sacra turba suo gaudebit honore: Providus illæsum servabit Juppiter urbem.

τρέπου, ἐπιστρέψου, κατασκεψάζε, φυλάσσου.

- (86) *Μενελάος. Gr. Μενελάον, recte, tametsi Μενέλαον, κατὰ συνίζουν, dici possit. Ήταν πορρο, cum paulo post sequentibus, leges videntur esse, quas Herodot. lib. i scribit, nonnullos putasse conceptis verbis a Pythia dictatas fuisse. Hoc ipsum Clem. Alexandr. lib. i Strom. et Strabo lib. x.*

O doctrinam, Apollo, cohortationemque divinam! Non longam sane præcepta ista tua navigationem postulabant: nec Delphos ex Peloponneso propterea, immo ne ad Hyperboreos quidem ipsos confundendum fuit, unde, alterius cujusdam vatis Astreia jussu et oraculo, profectos olim memorant:

Fragrantis Deli cives, sacrosque ministros.

Lycurgum, hercle, putem, neque nutriculam habuisse, neque seniorum in consesso versatum unquam fuisse: nam et ab istis, et ab illa quoque non modo plura, sed etiam majoris sapientiae plena dicensset. Quanquam addes, opinor, aliquid, si clarius abs te quidpiam Lycurgus flagitarit. Evidem, si aliis, uti par est, imperantibus, alli vicissim, uti par est, obsequenter, id non jam illi seniorum consessui totum assignabo: proinde Lycurgum obtestabor, uti bono animo esse velit, si quam abs tamque secum referre potuerit.

*Semita se longo duplex discrimine finit,
Altera honorata fert Libertatis ad ædes,
Altera Servitiæ tecum illustabile pandit:
Illam vis animi, et sacro concordia gressu
Trajetici, quam tu populus monstrare memento:
Hanc illa dira averit, tristisque ignavia rutilu.*

224 Quam diligenter eaveri jubes. Tu fortitudinem in primis civibus, commendatam esse vis: id perspere nobis occinere ipsi quoque meticulo solent. Consensionem addis animorum: id vero non tantum a sapientibus, sed etiam ab iis, quos mutua dissensiones agunt, inculcatur. Quare hujus quidem præcepti causa, per nos quiescas licet. Itane vero? Qui te vatem prædicas, ne id quidem intelligis, quam saepe multi nobis isthuc ipsum ingresserint, qui tamen neque laurum comedenter? neque Castalianum aquam biberant, neque sapientiae nomine supercilium adduxerant? Quin tu autem de fortitudine, de libertate, de concordia disseris, quemadmodum ista civitatis præsidia comparentur? Desine hoc nobis imponere, uti quam ipsimet ignoramus, eam populis viam præseamus. Prai tu ac formidanda est. Quibus deinceps ista subdit:

(87) Διῆλοι θυάδεος. Ita reposui, cum perperam excusum esset, ὅτι λοισθιόδεος.

(88) Ετι. Sensus postulare videtur, οὐχέτι.

(89) Σύνθηκον. Ita conjunxi, quæ distracta erant, σὺν δύοις.

(90) Πλέραν. Plane legendum videtur περφάν, sensu facillimo, quam etiam lectiōnem in Mont. reperi. Quod sequitur, τὸ δι, retineri potest, nam ἡγεμονία pro ἡγού possum est, ut solet in legibus illis sancientis præceptisque dandis, infinitivus imperativi locum tenere.

(91) Ἀπόρος. Tousētōn εἰς πάσαν καθιστᾶσα τὴν ἀπορίαν. Ad homines etiam vox ista significatiōne transferitur, raro licet exemplo. Ita Plato in *Apolog.*: Όσοι δὲ οὐδών καὶ δισπλόλ γράμμου, ὅμας ἀνέπιθον· οἱ δὲ καὶ αὐτὸν πεπαιμένοι ὄλλους πειθοντες, οὗτοι πάντες ἀπορύτατοι εἰσιν. Quem locum vereor ut salis fideliciter interpretes exprimenter, maximeque postrema. Nam Serranus quidem sic: *Illi vero nusquam comparent.* Atqui, ex eo potius

ΑἼπολλον, διδασκαλίας καὶ παρεγγυήσεως θείας! Καὶ οὐ μαρκός ἔνεκα τούτων ὁ στόλος· εἰ δὲ δημος εἰς δελφούς ἐξ Πελοποννήσου, ἀλλ' οὐδὲ εἰς Ὑπερβόρεους αἴτους, θέτε ἀφίγθει λέγουσα κατὰ χρησμὸν Ἀστερίας ἀλλ' οὐδέποτε.

Oληγάς Διῆλοι θυάδεος (87) ἥδ' ἵερηας.

Αὐτοῦ δέ μοι ἀ Λυκοῦργος οὗτος οὐκ ἐσχηκέναι τιθήνη, οὐδὲ σὺν θύσῃ πρεσβυτέρων οὐδέποτε κεκαθηκέναι, παρ' ὃν καὶ παρ' ἡς εἶχε καλλί τούτων ἀκούεις καὶ αὐτοφέρει. Τάχι δέ ποι τι προσθήσεις· ἔτιν εἰς λιπαρῆ ἀ Λυκοῦργος εἰπεῖν τι σαρές· εἰ οἱ μὲν εἰς ἡγούντο, οἱ δὲ ποιοῦντο· έτι (88) φήσις τοῦ αὐτοῦ εἰναι συνθάνου (89) τοῦτο, καὶ ἀξιώσ τῶν Λυκοῦργον Β μη ἀποκαμεῖν εἰ τι δύνατο πολιτικεύει παρὰ σοῦ διδαγμα ἀναλαβὼν ἀπίνει εἰς τὴν Σπάρτην.

B Reipublicas consituendæ rationem accipere, Spar-

*Eἰσοι δόδοι δύο πλεῖστοι πάντας λατέχουσιν·
Ὕμερός Ελευθερίας εἰς τίμων οἰκον ἀγρου,
Η δέ εἰς δουλείας φευκτὸν δέμον ἡμέρων
Καὶ τὴν μὲν διά τ' ἀνδροσύνης, ἥρης δὲ μορολας
Ἐστι σέπαν (90), ηρή λαος ἡγεισται καλεύσθων·
Τηρ δέ εἰς στυγερῆς ἔριδος καὶ ἀνάλιδος δέτης
Εἰσαγαγεύοντος.*

C Τὴν δὲ πειραλάχθαι. Μάλιστα ἀνδρεούς εἶναι κελεύεις· τοῦτο μὲν καὶ παρὰ τὸν δειλὸν πολλάκις ἡκούσαμεν. Ἀλλὰ καὶ ὑφερροεῖν τοῦτο οὐ παρὰ τὸν σοφῶν μάνων, διὰ δὴν καὶ παρ' αὐτῶν τὸν στασιαζόντων, θωτού τούτου μὲν τοῦ παρεγγυήματος ἀφίεμεν τε. Καίτοι μάντις ὁν, οὐδὲ ἔγνως ἡμᾶς πολλάκις καὶ παρὰ πολλῶν εἰληφθας αἴνοι, οὔτε τῆς δάρηντος ἐμφαγόντων, οὔτε τὸ Κασταλίας ὄντων πόντων, οὐδὲ ἐπὶ Κ οὐσίᾳ τὴν δέρην ποτε ἀναπασάντων; Άλγος οὖν περὶ ἀνδρείας, λέγε περὶ Ελευθερίας, λέγε περὶ διομοροσύνης, τίνα τρόπον ἐγγίνεται ταῦτα πόλεις, καὶ μη ἡμᾶς τοὺς οὐδὲ εἰδότας κέλευσης ἡγείσθαι τοὺς λαοὺς τῆς κελεύσθου ταύτης, ἀλλ' αὐτὸς ἡρῷος καὶ μὲν γάρ, ἀλλ' ἀπορος (91) ἡμῖν καὶ φοβερά. Τούτος προστίθεις ιλέγων·

ipse: nam recta illa quidem, sed obscura nobis

quod nusquam ipsi compararent, id sequebatur, ut D essent ἀπορότατο. Ficinus autem: *Hi omnes infiniti omnino sunt. Credo, sine causa Socrates bac hyperbole uteretur. Integrum locum ita redderem: Quotquot autem invidia caluniaque usi, a nobis fit dem impetrarunt (qui quidem, hanc in opinionem inducit ipsi quoque, alio jam inducunt), ii certe omnes hanc mihi defensionem longe difficultiam efficiunt. At si legeretur, oītō πάντων ἀπορούς. (quod equidem opaverim), sensus esset, ii certe mihi longe difficulterem, quam ceteri omnes, defensionem efficiunt: Τουτοὶ, πάντων οὗτοι μεταποίησαν, νει πλειστὴν ἐμό πάντων καὶ μεγίστην παρέγονται τὴν ἀπορίαν. Η πόρος interdum, ἀντὶ τῆς μεδόδου, qua oliscurum aliquid erutar, aut difficile comparetur. Herodot. lib. II, p. 100: Ψαμμίτης γάρ, οὓς οὐδένατο πυνθανόμενος πόρον οὐδένα τούτου ἀνευρεῖν, οὐ γένοντο πρώτοι ἀνθρώπων, ut vidit nullam quatenus sibi πάντα aperiri, αὐτοι hominum qui primi existissent, intelligeret.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘΡ.

A

*Οὐ οὐ κερὶ σπουδαιῶν πραγμάτων τοὺς χρησμὸν ἔποιεντο.

· Εἰ δὲ καὶ περὶ γάμου ἐτοιμοὶ λέγειν·

*Ἄργεος ἵπποβότου πῶλος λάθε κυαροχαίτην.

Περὶ δὲ παῖδων·

Hesilw. (92), οὐ τοῖς σε τοῖς πολύτιτον ἀδραῖς·
Ἄδεδα κύνει (93), τέκει δὲ ὀλοοτρέχος (94).

Περὶ δὲ ἀποκλιτῶν·

Ἐτέλλ' ἐξ χρυσοῦν = ἀνδρας πολυενθέα λαύρ,

Πύρεις δὲ παρφέρων, χεροῖν δὲ σιδηρον.

Περὶ δὲ κενῆς δόξης·

Γαῖς μὲν (95) πάσοντες τὸ Πελαστικὸν οἴδας ἀμεινον.

*Ιπποι Θροπέναις (96), Λακεδαιμόνιαι (97) δὲ γυναικες·

Ἀλδρες δὲ οἱ πτυρονοστες θύλωροι καλησις ἀρεβούσης (98).

Καὶ μηδ δοκεῖν τὸν τεραπονικὸν καλουμένων πρεσβύτερον εἶναι, ἀλλὰ οὐδὲ τὸν ἄλλων ἀγυρτῶν καὶ σορτῶν. Αλλὰ τὸν μὲν οὐδὲν ἔνωγε ἔθνασα, εἰ μισθῶν τραχηλίζονται οὐδὲν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν ἀνθρώπων, εἰ μισθῶν τραχηλίζονται. Εἴτε δὲ μὲν Σωκράτης ἔκειτο οὐδὲπερ ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν ἀρωτήσαντα, πότερα γαμήται, ή μή ἀλλὰ οὐτι μετανοήσει ἀμφότερα. Πρὸς δὲ τὸν ἀπομυνόντα πάλιν, οὐν εὖ ἔργη αὐτὸν ποιήσειν, δε τάπας ἐπιχειρεῖν δύναται, εἰ οἱ πάλες γένονται, δρισταὶ αὐτοῖς χρήματα, τούτου μὲν οὐδένα λόγον ἀποτίσσει, αὐτὸν δὲ μάνον ἀποκοπήσει, πῶς διν αὐτὸν γένονται. Ἐτέλειον δὲ ἀποδημεῖν ἔγνωστος διὰ τὸ κακῶς ἔχειν οἵκοι, οὐκ ἔη δρῦς αὐτὸν βουλεύεσθαι τὴν μὲν γάρ πατρίδα αὐτῷθεν ἀποτελεῖν δικαιοι, τὴν δὲ ἀμάρτιαν μεθ' ἔκτυον διγονού, ήτις αὐτὸν καὶ τοῖς ἐξ αὐτορεστοῖς ποιήσει, καθάπερ καὶ τοῖς ἑνθάδε. Καὶ οὐχ ὅτοις ἀρωταῖς μάνον, ἀλλὰ καὶ αἰσθάλησος ἐπὶ τὰ τοιούτα συνουσίας ίέν.

· Ισ. χρυσείους.

(92) *Hesilw.* Herodot. lib. v. pag. 366, oraculi huius mentionem facit, ubi plura de hoc Eetione, Cypseli patre, qui Cypeleus Corinthi deinde tyrannidem arripiuit.

(93) Αδέδα κύνει. Hec Eetionis uxor, Cypseli mater, Amphionis Bacchidae filia. Herodot. ib.

(94) ἀδροτρέχον. Herodot., διόλτρον, ut et alibi. Utroquinque in usu est; sapius tamen διόλοτρέχον, leni spiritu, dum significat τὸν ἐπὶ τὴν διλυτὴν τρέψαντα, ut hic. Πτολεμαῖος καὶ Ἀριστόνικος, inquit *Etymolog.* magn. φιλοῦντι παροξύνοντες, ἀκουντεῖς τὸν ἐπὶ τὸ τρέψαν θάνον. Quam significatiōnem ab Hesychio præteritam esse miror. Plura Eustath. ad vers. 137 *Iliad.* N. Porro hic διόλοτρέχος Cypselum subobscure significat, qui tanquam immanis quidam et vastus molaris Corinthios obtriturus esset. Vide infra p. 233. Ceterum idem Herodotus, libro citato, pag. 366, ex hujus oraculi verbis, prius alterum a Corinthiis intellectum esse ait, quod Bacchidiis editum fuerat bunc in modum:

Αἰετὸς ἐν πέτραις κύνει, τέξει δὲ λέοτρα,
Καρπεύρ, ὀμηστήρ, πολλῶν δὲ ωρὸν γούρατα λύ-

τεσι, etc. Aquila Cypseli matrem Labdam significabit; Petra vero, tribum Petram nomine, in qua censebatur Eetio.

(95) Γαῖς μέν. Idem oracul. refertur a Theodoroto lib. x de Graecor. affectionib., et a Joann. Tzetzes, chiliad. 9 histor., 291, et al.

(96) Θρησκει. Tzetzes habet θετταλικαι. Sed

CAPUT XXIX.

Seriis honestisque de rebus minime ab iis responderi.

· Enimvero dignus etiam es, quem de nuptiis precipientem audiamus :

Cærulum pullum Argos equis tibi nobile mittat.

Itemque de liberis :

Eetio, justos nemo tibi reddit honores.

Labda uterum gestat, scutum enixura nefandum.

Tum de coloniis :

Anratam ad gentem densos transmite colonus,

Æs humeris, manibus ferrum importare memento.

Rursus de vana gloria :

Nobilitate omnes terra anteit una Pelasgum,

Thraces equi, clara mulier Lacedamone nata,

Virque bibens, Arethusa, tuo de gurgite lymphas.

B Ac mihi quidem nihil tu, aut iis, quos prodigiis interpres vocant, aut, reliquorum circulatorum ac sophistarum turba melior videris. Quanquam hoc hominum genus, alios etiam pretio in errorem ac fraudem præcipites agere, minus equidem miror : at te, qui deus es, hominesque ceteros 225 pretio ab iis præcipites agi, id vero vehementer admiror. Ceterum eodem plane modo bonus ille Socrates, quærenti, uxoremne ducere, neutram in partem respondit; sed tantum, utrum liberte feceris, inquit, te possebit. Alteri liberorum cupido, recte ac prudenter facturum negavit, dum negligens rationibus iis, quibus optime liberos, si quos aliquando susciperet, educare posset, eaque pro rorsus cogitatione missa, nnum id ageret, quemadmodum liberos ansiceret. Alteri, qui quod male domi haberetur, alio migrare statuerat, sanum id esse consilium negavit, quod cum suo patriam loco

equi Thracii apud omnes laudatissimi. Athenaeus tamen lib. vii. p. 278, ιππον Θεσσαλικην maluit, uti in Architecto, qui maria euacta lustraverat, ut, ubi præstantissimum quodvis edulum reperiretur, indicaret.

(97) Λακεδαιμόνιαι. Theodor. loco citato, carpendi oraculi ansam jure hinc arripiens, Οὔτος, inquit, καὶ τὰς Λακεδαιμονίων ἑπανεγ γυναῖκας, ἀδεῶς οἷς δὲ θεῶν μηνυμένας.

(98) Αρεβούσης. Tam incertum est, quos Pythia viros intelligat, quam multas ac celebres Arethusas fuisse constat. Porro Tzetzes his versibus alios quinque subjungit, idem ad oraculum pertinetes. Hos accipe:

Ἄλι ξει, καὶ τὸν εἰρν διστίρος, οἰ τὸ μεταξὺ Τίρνοβος ρανούρ, καὶ Ἀρεβίης πολυμήλου,

Ἀργεῖον λιοθέραντος, κέρτρα πτολεμοῦ.

Τυεῖς δ', Αἴτεας, οὐτε τρίτοι, οὐτε τέττυτοι,

Θυεῖς δὲ θυελάτοι, οὐτε ἐλύρη, οὐτε ἀρεβίω.

Qui Ἀγιενσιβος editum hoc oraculum fuisse volunt, penult. vers. ita scribunt: Τυεῖς δὲ Αἴτεας, ut Tzetzes, Mnaseas, Stephanus in Alcyon, Suidas in Alcyon. Qui vero Megarensibus, legendum ὡμας δὲ οὐ Μεγαρεῖς. Plutarch. in Symposio utrosque conjungit: Τούτοι δὲ Αημορριτῶν, inquit, εἰδώλων, πότηρ Αλγεύων, ή Μεγαρέων, ἀρθρίδες οὐδεὶς, οὐδὲ λόγος.

Forte Megarenses cum Ἀγιενσιβος debellatis Αἰτοι, Pythiam una consuluerant. Qui plura volet,

aedate *Paramiographum*, chil. ii, cent. I, proverbi.

79. Sed caveat ne ab eo ab Mnean pro Mnasea, vel

Ἀγιενσιβος pro Ἀγιενσιβος accipiat.

relinqueret, tum seum secum efficeret stultitiam, que non minorem sibi apud alios, quam apud suos offenditionem ac molestiam crearet. Neque vero tantum ubi consuleretur, sed etiam ultra ac sponte hoc congressum genus expetens egregia nobis effudit oracula. »

CAPUT XXX.

*Communi prorsus humanoq[ue] sensu rerum agenda-
rum auctores fuisse.*

* *Viginti ante dies, totidem postquam exstitit ardens*

Sirius, umbrosa medicus sit Bacchus in aede.

*Sic enim Atheniensibus aestu vehementiore labo-
rantiibus cecinit, medicum utique non vatem agens.*

*O Presboniada Clymeni sate sanguine princeps,
Tardius, Ergina, huc sobole petiturus adisti :
Sed veteri temone novam conjunge coronam.*

*Praclare. Atqui, proliis cupidis semi juniorum uxo-
rem esse ducentam, ne vatis quidem istuc est, sed
cujusvis naturæ vim non ignorantis. At nimurum
stolidos homines cupiditas transversos agit. »*

CAPUT XXXI.

Multa quoque ab iis imperite suaderi.

* *Quare ferula quoque, si me audis, vecordes istos
excipes, nisi se, putidis hisce quæstionibus abje-
ctis, ad regandum 226 aliiquid divina schola di-
gnum adduci patientur. Quid enim Pario Antiocho,
ubi civiles in nugas facultates effusisset, te vehe-
menti cum agritudo adeunti responde :*

I Thason, Antioche, haec tibi sit clara insula sedes ?

qui majori sane fructu ex te audiisset :

*Antioche, ad mentem redeas, nec te improba frangat
Pauperies.*

Quid porro Cretensium legislat ?

*Qui Phæstum ac Tarham incolitis Diunque ma-
rinis*

Fluctibus obcessum, Pytho piacula Phæbi

Sunt ritu servanda suo, sanctege carendum

Ne Creta in patria, patris Ditiique Iovique

Legibus antiquos deinceps reddatis honores ;

quos longe utilius cum hoc responso dimisisses,

Quos nummi, caevisque furor, fastusque superbus

Occupat, insanæ curare piacula mentis

Vos jubeo, ut sanctos melior sapientia cives

Accipiatis, nec jam potrie qua moribus itur,

Legibus at sacris oþibus studatis et auro.

*Ac videtis, ne tu potius quam Creta iustatione in-
digas, qui Orphicas tibi nescio quas, aut Epime-
nides iustationes singis. »*

(99) *Elixot. Meminit Athenæus lib. 1, p. 22 E, laudatque Mnesitheum Atheniensem, a quo proditum id memorie fuerit. Carmen sane τῶν ἀκροβω-
ρχῶν poculis dignius, quam Apollinis cornua vel triptode oraculum, nisi dæmon Apollo foret.*

(1) *Ἐργίνε. Pausanias in Beotic., p. 514, pluribus. Erginus hic rex Orchomeniorum fuit. Clymenoque patri successit. Presboni filio, Phrixii nepoti, a Thelians imperfecto. Is iam senior, liberorum cupidus, Apollinem consultit. Cujus ex oraculo pueras cum nupsisset, liberos ex ea duos suscepit, Trophonium et Agamedem, tametsi Trophonius Apollinis non Ergini filius haberetur.*

(2) *Ἐπιμενίδεος καθαρισμός. Phæstium Epimenidei special, cognomento Καθαρτὸν, sive quod ἀπτικώτερον est, Ἀλογάκτην, qui, ut Suidas auctor*

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

* *Οτικούοις καὶ ἀνθρωπίοις λογισμοῖς τὰ πράκτεα
συνεβούλευον.*

* *Elixot (99) τὰς αρχὰς καὶ εἰκόνας τὰς μετέ-
πειτα, Οἰκη ἐν τοις σκηνῷ Διονύσῳ χρῆσθε λαρῷ.*

Ἀθηναῖοις ὑπὸ καύματος ἐνοχλουμένοις ἵτριδην, δὲλλ' οὐ μαντικῶν.

*Ἐργίνε (1), Κλυμένοιο πάτη Πρεσβωτάδαο.
Οὐδὲ τὸ δέλλος γενεὴν διζήμενος ἀλλὰ καὶ ἡμίτης
Ιστοσοῦν τέρποι νέαν πατέλλεις πορώντην.*

*Ἔροντι νέαν συνοικεῖν, εἰ παῖδων ἐπινυμεῖ, εἰ μάν-
τεως οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ φύσιν ἐπισταμένου. Ἄλλ' ἡ
ἐπινυμία τοὺς βλάκας ἔξισται. »*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'.

* *Οτι καὶ ἀφιλοσόφως τὰ πολλὰ παρήγοντι.*

* *Διόπερ σοι καὶ νάρθηκα παραινῶ ἐπ' αὐτοῦς
λαμπάντιν, εἰ μὴ πεθεῖς μανθάνειν ἀντὶ τῶν κατα-
πτύστων ἐρωτημάτων δέιπον τι τοῦ θεοῦ φορητη-
πούν; ἢ Ἀντιλύω τῷ Παριψ ἀποβαλλόντι τὴν οὐσίαν
τὸν πολεικῆς φυλαρίδην, καὶ ὑπὸ λύπης ἤκοντι πρὸς σὲ,
λέγειν;*

*Ἀρτιοχ', εἰς Θάσον ἐλθὲ, καὶ οἰκεῖ εὐκάλεα τῆς τοι;
Ος ἔκεινως ἂν μᾶλλον ὄντως ἀκούσαις;*

C *Ἀρτιοχ', εἰς νοῦν ἐλθὲ, καὶ ἐρ ξειρὰ μὴ σύρουν.*

Τοι τοῖς ἥκουσι Κρητῶν

Φαικτοῦ καὶ Τάρφας ναέται, Διον τε πολύμφον,

Πιθῶντος τελέομα τοιούτου καθαρμόν,

Εδαγέσσοτας, διὰς σοφίαν καταναετάπειτε.

Ολύμπον μὴ πατέλλοιτοι νέμοις, καὶ Ζήρια σέβοντας.

Ολύμπον καὶ μηνὶας ναέται, πολλοῦ θ' ἀμά τύφον,

Οἰκεῖον τελέομα λίρων καθαρμόν,

Εἴναγέσσοτας, διώς σοφίαν καταναετάπειτε.

Ολύμπον μὴ πατέλλοιτοι νέμοις, δεῖοις δὲ σέβοντας.

D *Ὦς μὴ μᾶλλον τῆς Κρήτης σὺν καθαρμοῦ προσδέη,*

Ὕφρικούς τινας, ἢ Ἐπιμενίδεος καθαρμούς (2) φαν-

ταζόμενος. »

est, πολλὰ μυστήρια ἐπικῶν ἔργα, Athenæaque ipsas ἐκάθιτρε τοῦ Κύλινδρου διος. Tullius in *De legibus*, Illud, inquit, *vito sum Athenis, quod Cylo-*

nius scilicet expiat, Epimenide Creta suadente, fecerunt Contumeliae fanum et Impudentiae. Virtutes

enim, non ritua consecrare deceit. Plutarch. in Solone, p. 84, plurimis ubi eum a quibusdam, omisso

Periandru, sepimum sapientem habitum esse refe-

ret: Ἐδόξει δὲ, inquit, τις εἶναι θεοφύλκης, καὶ σοφὸς

τερπὶ τοῦ θεοῦ, τὴν ἐνθουσιαστὴν, καὶ τελεστὴν σο-

φίαν. Τὸ δὲ μέγιστον, θαύμοις τοι, καὶ καθαρμοῖς,

καὶ ιδρύσοις κατοργάτας, καὶ καθοιώσας τὴν πό-

λιν, ὄπικον τοῦ δικαίου, καὶ μᾶλλον εὐπεπτῇ πρὸς

δύναμιν κατέστητε. Vide Laertium in ejus vita,

Pausaniam in Attic. Eusebius noster id factum ait

οlymp. 45 an. ult.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΒ.

A

CAPUT XXXII.

"Οτι καὶ συνεμπλόκοτο τοῖς ἀδικοῦσιν.

· Διὸ τί δὲ, ὁ σοφότατε, Χαρίλαος καὶ Ἀρχέλαος οἱ ἀκαδημαϊον βασιλεῖς;

Ei καὶ ἐπικτήτου μορῆς λάχος Ἀπέλλων
"Ημυντινόν εἰσεστιν αὐτοῖς;

Ποιεῖ δὲ καὶ ἄλλῳ λέγεις Ἀπόλλων; οὐ γάρ δὴ τοῦτο σοὶ αὐτῷ, ὁ ἀνασύνετε μάντι, ὃς μῇ τις σοὶ αὐτῷ ἐπιτίλλειν, διὰ κακῶν οὐτῶν συνθαιροῦμεν τοῖς λησταῖς; Ταῦτα μὲν οὖν ὅδε ἔχετο. Φέρε δὲ, τούτοις προσθῶμεν καὶ δεῖ ὅντις δὲ Ἀπόλλων θαυμάζει τὸν Ἀρχέλοχον, δινῆρα παντοῖας κατὰ γυναικῶν αἰσχροφήμοτας καὶ ἀρρητολογίας, ἃς οὖδ' ἀκούσατο τις σώφρων ἀνὴρ ὑπομενεῖν, καὶ τοῖς οἰκείοις ποιήμασι χρημάτων καὶ τὸν Εὔριπιδην τῆς μὲν Σωκράτους διατριβῆς καὶ φιλοσοφίας ἐκπεσόντα, εἰσέτι δὲ καὶ νῦν ἐπὶ τῆς θυμῆλης τραγῳδύμενον καὶ "Ομῆρον ἐπὶ τούτοις, δη δὲ γενναῖος Πλάτων ἔκαθετ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, ὡς κατ' οὐδὲν ὡφελεῖμον, ἀλλὰ καὶ τὰ ξυστά τοὺς νέους λυγιστούμενον λόγους ποιητὴν γεγενημένον, ἐρ' οἵς τινες δὲ προδηλωθεῖς τὸν χρησμόδεν θεῦν ὅδε ταῦς εἴποιτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΓ.

"Οτι καὶ τοὺς ποιητὰς τοὺς μηδὲν φιλοσόφους διὸν δίξιον ἐκπειτεγμένους, ἀμφίτικα κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐπεκωπιατορούς.

· *Ἄθαρτος* (5) στοι παῖς καὶ δούλιμος, ὡς Τελεστήλεις,

"Ἐσσετ' ἐπὶ ἀνθρώποις.

· Οὐδὲ πάτες δὴν Ἀρχέλοχος.

"Ἐσται σοι ποῖρος, Μηνησαρχίδη (4), ὅτι τινα [χαρτεῖς]
"Ἀγθυποτοίτεσσιν, καὶ δὲ καλέσθαι ἐστὸν δρούειται,
καὶ στεφέστως ἵερων (5) τινικερήτηρ χάριτος δημοσθα-
[λεῖται].

"Οὐ δέ κοῦρος δὴν Εὔριπιδης. "Ομῆρος δέ-

Σοὶ ζωῆς δοιάς μορας λάγειν, ή μὲν ἀμαντῶν
"Ἡλλῶν διστών (6), ή δὲ ἀσαράτοις λόσμωρος.
Ζών καὶ ἀποσθήμενος.

Καὶ διὰ ταῦτα ἔχουνεν

"Ολεῖς (7) καὶ δύσδαιμοντος ἔχους τὴν ἐπ' ἀμφοτέ-
[ροιστι].

Ἄλγει δὲ οὖκ δινθρωπος, ἀλλὰ τις διατεινάμενος ποτε, δηι αὐτὸν οὐ χρὴ ἀνθρώπων θεῦν διτὰ δισπαθεῖν ἀλεγκεῖν. "Ἄγα οὖν, ὁ θεός, μὴ περιτίης μηδὲ τῆλες. Ἐπιθυμοῦμεν γάρ, εἰ μῇ τι ἀδικοῦμεν, οὐ μὲν κλέος θεῖλον, οὐ δὲ τεσφόντων ἱερόν, οὐ δὲ πρὸς θεοὺς ἴσωμενος, οὐ δὲ αὐτῆς διναοίας. Τι τοῦτο οὖν ἡν τούτο, δη διὸ τὸν Ἀρχέλοχον δίξιος εἶναι τοῦ οὐρανοῦ; Μή τυθονήτης, ὁ φιλανθρωπότατε θεῶν, μηδὲ δι-

(3) *Άθαρτος*. Idem oraculum arguitur a Theodoreto, lib. x *De Greco. affectionib.*, ubi Archilochum ejusdem αἰτιρολογίας damnat. Suidas: Ἀρχέλοχον ποιητὴν γενναιόν τάλλα, εἰ τις αὐτὸν τὸ αἰτιροστεῖς (leg. αἰτιρωτεῖς) καὶ τὸ κακόρημον ἀφεῖται, etc. Ob eamēdē, libris ejus Lacedæmoniū locum in urbe nullum esse voluerunt, quod (ut Valerius Maximus lib. vi, c. 3, loquitur) eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret quam ingenii prōdēset. Multi hac de re multa.

(4) *Μηνησαρχίδη*. Μηνησαρχος etiam vorabatur.

B

Suidas: Εὔριπιδης, Μηνησάρχου ή Μηνησαρχίδου, καὶ Κλετοῦς.

(5) *Στεφέστως ἵερων*. Idem Suidas: Νίκας δὲ εἰλετο πάντες, τὰς μὲν τέσσαρας περιών, τὴν δὲ μίαν μετά τελευτῆς, ἐπιστεγάμενον τὸ δράμα τοῦ διδαλφίου.

(6) *Ἀμαντῶν διστών*. Duo oculos intelligo, quo utroque captus, ille μῆρος Ομῆρος.

(7) *Ολεῖς*, etc. Audi Theodoreto. ibidem: Τὸ μὲν, inquit, διὰ τὴν ἐπιγενομένην τυφλότητα τὸ διὰ τὴν

ποίησιν.

Eodem se ad injuriosorum partes adjunxit.

· Cur autem, οἱ noster sapiens, Charilaum et Archelaum Lacedæmoniorum reges,

Si partem in questus ab utroque vocetur Apollo

Dimidiām, longe sors latior inde sequetur?

Quem tu porro alium Appollinem loqueris? nec enim istuc profecto tibi ipsi emendicas, vates impudenterissime, ne quis tibi nefariorum cum latronibus prædae societatem exprobaret. » 227 Sed de his hactenus. Addamus vero, quae sumnam in Archilochei commendationem effundit, hominis ejusmodi, qui opera sua omni adversus mulieres obscenitate verborum impleverit, quam ne audire quidem homo

B verecundus possit: nec non Euripidis, qui cum a Socratis disciplina et institutis excidit, tum in seua passim hodieque tragediorum ore jactatur: Homeri præterea, quem nobilis ille Plato reipublicæ suæ finibus ejectum voluit, non modo quod usui esse nulli posset, verum etiam quod ea scripsisset carmina, quibus extrema pernicias adolescentibus crearetur. Itaque fatidicum illum deum hac iterum Ενομας oratione traducit.

CAPUT XXXIII.

Poetas etiam eos, qui nihil ad honestioris ritus studia contulerint, temere ab iis ex vulgi opinione laudari.

· *Immortalis erit tibi filius, o Telesicles,*

Æternumque cani dignus.

C *Filius iste Archilochus erat.*

Te, Mnesarche, manet summo cumulandus honore

Filius, ac meritæ summa ad fastigia landis

Conscendens, latas sacro ex certamine pulnas

Ausferat.

Euripides autem ille erat. Homerus vero is, quem sic alloquitur :

Eat tibi sors ritus duplex: geminum altera solem

Obscurum dabit, immortalibus altera junget.

Vires, existinctusque simul.

Atque oh ram causam ex endem audivit :

Felix, infelixque simul, qui natus utriusque es.

Ceterum non jam homo, sed alijs quispiam con-

stanter asseverat, eum, deus quod esset, misero-

rum hominum curam omnem alijicere oportere.

D Age vero, o 228 qui te deum ventitas! ne tu nos

quidem aspernare! Nam expetimus ipsi quoquin,

modo ne quid peccemos, alii decus eximium, alii

coronas sacras, alii deorum communione ac so-

cietatem, alii deusique ipsammet immortalitatem.

(4) *Μηνησαρχίδη*. Μηνησαρχος etiam vorabatur.

Suidas: Εὔριπιδης, Μηνησάρχου ή Μηνησαρχίδου, καὶ Κλετοῦς.

(5) *Στεφέστως ἵερων*. Idem Suidas: Νίκας δὲ εἰλετο πάντες, τὰς μὲν τέσσαρας περιών, τὴν δὲ μίαν μετά τελευτῆς, ᐈπιστεγάμενον τὸ δράμα τοῦ διδαλφίου.

(6) *Ἀμαντῶν διστών*. Duo oculos intelligo, quo utroque captus, ille μῆρος Ομῆρος.

(7) *Ολεῖς*, etc. Audi Theodoreto. ibidem: Τὸ μὲν,

inquit, διὰ τὴν ἐπιγενομένην τυφλότητα τὸ διὰ τὴν

ποίησιν.

Eodem se ad injuriosorum partes adjunxit.

· Cur autem, οἱ noster sapiens, Charilaum et Archelaum Lacedæmoniorum reges,

Si partem in questus ab utroque vocetur Apollo

Dimidiām, longe sors latior inde sequetur?

Quem tu porro alium Appollinem loqueris? nec enim

istuc profecto tibi ipsi emendicas, vates impudenterissime,

Ne quis tibi nefariorum cum latronibus prædae societatem exprobaret. » 227 Sed de his hactenus.

Addamus vero, quae sumnam in Archilochei commendationem effundit, hominis ejusmodi,

qui opera sua omni adversus mulieres obscenitate

verborum impleverit, quam ne audire quidem homo

B verecundus possit: nec non Euripidis, qui cum a Socratis disciplina et institutis excidit, tum in seua

passim hodieque tragediorum ore jactatur: Homeri

præterea, quem nobilis ille Plato reipublicæ suæ

finibus ejectum voluit, non modo quod usui esse

nulli posset, verum etiam quod ea scripsisset car-

mina, quibus extrema pernicias adolescentibus crea-

retur. Itaque fatidicum illum deum hac iterum

Ενομας oratione traducit.

CAPUT XXXIV.

Poetas etiam eos, qui nihil ad honestioris ritus studia contulerint, temere ab iis ex vulgi opinione laudari.

· *Immortalis erit tibi filius, o Telesicles,*

Æternumque cani dignus.

C *Filius iste Archilochus erat.*

Te, Mnesarche, manet summo cumulandus honore

Filius, ac meritæ summa ad fastigia landis

Conscendens, latas sacro ex certamine pulnas

Ausferat.

Euripides autem ille erat. Homerus vero is, quem

sic alloquitur :

Eat tibi sors ritus duplex: geminum altera solem

Obscurum dabit, immortalibus altera junget.

Vires, existinctusque simul.

Atque oh ram causam ex endem audivit :

Felix, infelixque simul, qui natus utriusque es.

Ceterum non jam homo, sed alijs quispiam con-

stanter asseverat, eum, deus quod esset, misero-

rum hominum curam omnem alijicere oportere.

D Age vero, o 228 qui te deum ventitas! ne tu nos

quidem aspernare! Nam expetimus ipsi quoquin,

modo ne quid peccemos, alii decus eximium, alii

coronas sacras, alii deorum communione ac so-

cietatem, alii deusique ipsammet immortalitatem.

(4) *Μηνησαρχίδη*. Μηνησαρχος etiam vorabatur.

Suidas: Εὔριπιδης, Μηνησάρχου ή Μηνησαρχίδου, καὶ Κλετοῦς.

(5) *Στεφέστως ἵερων*. Idem Suidas: Νίκας δὲ εἰλετο πάντες, τὰς μὲν τέσσαρας περιών, τὴν δὲ μίαν μετά τελευτῆς, ᐈπιστεγάμενον τὸ δράμα τοῦ διδαλφίου.

(6) *Ἀμαντῶν διστών*. Duo oculos intelligo, quo utroque captus, ille μῆρος Ομῆρος.

(7) *Ολεῖς*, etc. Audi Theodoreto. ibidem: Τὸ μὲν,

inquit, διὰ τὴν ἐπιγενομένην τυφλότητα τὸ διὰ τὴν

ποίησιν.

Eodem se ad injuriosorum partes adjunxit.

· Cur autem, οἱ noster sapiens, Charilaum et Archelaum Lacedæmoniorum reges,

Si partem in questus ab utroque vocetur Apollo

Dimidiām, longe sors latior inde sequetur?

Quem tu porro alium Appollinem loqueris? nec enim

istuc profecto tibi ipsi emendicas, vates impudenterissime,

Ne quis tibi nefariorum cum latronibus prædae societatem exprobaret. » 227 Sed de his hactenus.

Addamus vero, quae sumnam in Archilochei commendationem effundit, hominis ejusmodi,

qui opera sua omni adversus mulieres obscenitate

verborum impleverit, quam ne audire quidem homo

B verecundus possit: nec non Euripidis, qui cum a Socratis disciplina et institutis excidit, tum in seua

passim hodieque tragediorum ore jactatur: Homeri

præterea, quem nobilis ille Plato reipublicæ suæ

finibus ejectum voluit, non modo quod usui esse

nulli posset, verum etiam quod ea scripsisset car-

mina, quibus extrema pernicias adolescentibus crea-

retur. Itaque fatidicum illum deum hac iterum

Ενομας oratione traducit.

CAPUT XXXV.

Poetas etiam eos, qui nihil ad honestioris ritus studia contulerint, temere ab iis ex vulgi opinione laudari.

· *Immortalis erit tibi filius, o Telesicles,*

Æternumque cani dignus.

C *Filius iste Archilochus erat.*

Te, Mnesarche, manet summo cumulandus honore

Filius, ac meritæ summa ad fastigia landis

Conscendens, latas sacro ex certamine pulnas

Ausferat.

Euripides autem ille erat. Homerus vero is, quem

sic alloquitur :

Eat tibi sors ritus duplex: geminum altera solem

Obscurum dabit, immortalibus altera junget.

Vires, existinctusque simul.

Atque oh ram causam ex endem audivit :

Felix, infelixque simul, qui natus utriusque es.

Ceterum non jam homo, sed alijs quispiam con-

stanter asseverat, eum, deus quod esset, misero-

rum hominum curam omnem alijicere oportere.

D Age vero, o 228 qui te deum ventitas! ne tu nos

quidem aspernare! Nam expetimus ipsi quoquin,

modo ne quid peccemos, alii decus eximium, alii

coronas sacras, alii deorum communione ac so-

cietatem, alii deusique ipsammet immortalitatem.

(4) *Μηνησαρχίδη*. Μηνησαρχος etiam vorabatur.

Suidas: Εὔριπιδης, Μηνησάρχου ή Μηνησαρχίδου, καὶ Κλετοῦς.

(5) *Στεφέστως ἵερων*. Idem Suidas: Νίκας δὲ εἰλετο πάντες, τὰς μὲν τέσσαρας περιών, τὴν δὲ μίαν μετά τελευτῆς, ᐈπιστεγάμενον τὸ δράμα τοῦ διδαλφίου.

(6) *Ἀμαντῶν διστών*. Duo oculos intelligo, quo utroque captus, ille μῆρος Ομῆρος.

(7) *Ολεῖς*, etc. Audi Theodoreto. ibidem: Τὸ μὲν,

inquit, διὰ τὴν ἐπιγενομένην τυφλότητα τὸ διὰ τὴν

ποίησιν.

Eodem se ad injuriosorum partes adjunxit.

· Cur autem, οἱ noster sapiens, Charilaum et Archelaum Lacedæmoniorum reges,

Si partem in questus ab utroque vocetur Apollo

Dimidiām, longe sors latior inde sequetur?

Quem tu porro alium Appollinem loqueris? nec enim

istuc profecto tibi ipsi emendicas, vates impudenterissime,

Ne quis tibi nefariorum cum latronibus prædae societatem exprobaret. » 227 Sed de his hactenus.

Addamus vero, quae sumnam in Archilochei commendationem effundit, hominis ejusmodi,

qui opera sua omni adversus mulieres obscenitate

verborum impleverit, quam ne audire quidem homo

B verecundus possit: nec non Euripidis, qui cum a Socratis disciplina et institutis excidit, tum in seua

passim hodieque tragediorum ore jactatur: Homeri

præterea, quem nobilis ille Plato reipublicæ suæ

finibus ejectum voluit, non modo quod usui esse

nulli posset, verum etiam quod ea scripsisset car-

mina, quibus extrema pernicias adolescentibus crea-

retur. Itaque fatidicum illum deum hac iterum

Ενομας oratione traducit.

CAPUT XXXVI.

Poetas etiam eos, qui nihil ad honestioris ritus studia contulerint, temere ab iis ex vulgi opinione laudari.

· *Immortalis erit tibi filius, o Telesicles,*

Æternumque cani dignus.

C *Filius iste Archilochus erat.*

Quid igitur illud erat, quamobrem Archilochum **celo dignum putares? Ne ceteris hominibus, o deorum** **humanissime, hoc in celum iter invideas.** **Quid a nobis tandem exigis? opinor, ut Archilochi** **vestigia insistamus, si tuis digni penitulis videri** **cupiamus. Acerbis nempce convicis laceranda;** **nobis mulieres, quae conjugium nostrum repudiarint:** **mordendi quoque pueri meritorii, cum longe im-** **probos omnes improbitate ac flagitio superent. Ve-** **rum id etiique versus faciendum erit, quod ea sit uti** **deorum, sic divinorum hominum, qualis Archilochus** **fuit, propria et pecularis oratio. Neque id fortasse mirum. Nam et familiarum scilicet, privataque** **vita rationes, et rerumpullicarum concordia, optimisque legibus constituta populorum integritas, hu-
juis potissimum artis excellentia continetur. Itaque nec illum sine causa pro Musarum cliente habuisti,** **et illius interfectorem vestro, hoc est divino, con-** **gresso et voce prorsus indignum putasti, qui vi-** **rum usque adeo vocalem interfecerat. Ergo nec in-** **juste fuerunt in Archiam minae, nec importuna Py-** **thia, quae et Archilochum pridem licet extinctum** **ulcisceretur, et templo excedere impium ac nefari-
um hominem jubaret. Quippe, Musarum enim clientem occiderat. Ergo neque mibi absurdre facere vi-** **sus es, dum te poetae vindicem præstisti. Nam et alterius mibi poetae, et sacrarum Euripidis coronarum in mentem venit. Tametsi dubitem interdum, eoque libenter, non jam coronatum eum fuisse, sed quamobrem sacrae ejus corona dicantur, neque partum ab eo decus esse, sed quorsum eximium decus illud appelletur, audierim. Homini enim vero turba plaudebat; satis hoc novi : tyrannis klem placebat; ne isthuc quidem ignoro : atque ejusmodi artem factitabat, quae non amatori suo tantum, sed Athenis etiam ipsis admirationem conciliaret, utpote vel iste plausus, vel instructa in aroce mensa, idonei enim et in arce Euripidem cœnassee, et Albeniensium fuisse. Sit autem aliquod præterea deorum sustragium, nec tyrannorum saltem aut multitudinis opinione**

A **λοις ἀνθρώπος τῆς δικαίου εἶδος. Τι πράττειν κελεύεις ήμας; ή δηλωδή τὰ Ἀρχιλόχου, εἰ μέλλουμεν δικιοι φανεσθῶν τῆς ὑμετέρας ἔσταις. Αιδοβόροις μὲν πι-
κρῶν τὰς οὐκεντελεύτας ἡμῖν γαμεσθῶν δικασθαι δι-
και τὸν κυνέλινον, ἐπειδὴ τὸν δικιὸν πονηρῶν ποιῶν πονηρότεροι εἰσι· καὶ οὐχὶ διχα μέτρον, αὐτῷ γάρ διά-
λεκτος καὶ θεῶν, ὥσπερ οὖν καὶ θεῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ Ἀρχιλόχου. Καὶ οὐδὲν ίσως θαυμαστόν δικα γάρ την
ἐν τούτοις ὑπερρχήν εἴ μὲν οἶκος οἰκεῖται, εἴ δὲ
διώνυσος βίος, πολεῖς δὲ ὄμορφών, καὶ θηνάριον δι-
συνεστατῶν. Οὐκ ἀπεικότας δῆρα σου καὶ Μουσῶν θε-
ράπων (8) ξέρεν εἶναι, καὶ ὁ φονεὺς αὐτῶν οὐκε-
δίξος εἶναι τῆς πρὸς θυμὸς τοὺς θεοὺς εἰσόδου, οὐδὲ
τῆς παρ' ὑμῶν φωνῆς, δικρά φονέα διττα· ἀποκτε-
νας. Οὐκούν δικιὸς ἡ πρὸς τὸν Ἀρχίαν (9) ἀπειλή,
οὐδὲ δικαιος ἡ Πύθεια τιμωροῦσα τῷ Ἀρχιλόχῳ τῷ
πάλαι νεκρῷ, καὶ κελεύσασα (10) ἔξεινα τοῦ ναοῦ
τὸν ἐναγῆ· Μουσῶν γάρ ἀπέκτεινε θεράποντα.
Οὐκούν (11) ἐμοὶ ἐφάνη, ἐπαμύνων τῷ ποιητῇ,
ἀπρεπῆς εἶναι· ἐμεμνήμην γάρ καὶ τοῦ ἔρεων ποιη-
τοῦ, καὶ τῶν λεπῶν τοῦ Εὔριπιδου στεφάνων κατο-
πρών, καὶ δικούσων ἐπιυμών, οὐχ διτὶ ἐπιτεφανοῦτο,
διλλὰ πῶς ἦν τὰ στέφη ταύτα λεπά· οὐδὲ διτοῦ
κιλὸς θρουσαν (12), διλλὰ πῶς ἔσθιον τὴν τοῦτο. Ξε-
κατέλεστο μὲν γάρ ἐν τοῖς δηλοῖς, οὐδὲ· καὶ τυρά-
νος ἡρόεστος (13), καὶ τοῦτο οὐδὲ· καὶ ἔργον ἀπετή-
θενεν, ἐφ' ϕόνης ὅπως αὐτὸς ἐθναυμάζετο δι τραχής,
διλλά· ήδη καὶ τῶν Ἀθηναίων ἡ πόλις (14), διτὶ μόνη
τραχυψόδης ἡγενέκεν. Εἰ μὲν οὖν δι κρότους ικανὸς κρι-
τής, καὶ ἡν τὸν ἀρχοτέλει τράπεζα, οὐδὲν Εἰς λέγω,
λέπων ἐν ἀρχοτέλει δειπνοῦσα τὸν Εὔριπιδόν, καὶ
C **τὸν Ἀθηναίων δῆρα καὶ τὸν Μακεδόνων δῆμον ἐπιψ-** **φούστα· εἰ δὲ καὶ διγὰ τούτων έστι τις καὶ θεῶν ψῆφος,** **καὶ αὐτοποιητή, καὶ οὐδὲ ήττων τῆς τῶν τυράνων,** **οὐδὲ τῆς τῶν δηλων φέρε, φράσον ἡμῖν ἐπὶ τίνι**
levius esse debeat: age sis, prome tandem nobis, **necc tyrannorum saltem aut multitundinis opinione****

• πρ. φωνάειται.

(8) *Movawr ðepáxw^r*, etc. Suidas eadem in *Archiloco*.

(9) Τὸν Ἀρχιλόχον. Interfectorem Archilochi, Suidas et alii, non Archiam, ut Ēpōnous, sed Kalondam vocant, cognomento Coracem. Pluiaarchus De sera Numinis vindicta, pag. 580 E: Ὁ γὰρ ἀπότελεν, inquit, τὴν μάγχην τὸν Ἀρχιλόχον, ἐκελέσθη Καλλάνδης, ὡς ξοκενὸς ἦν δὲ αὐτῷ Κόρης ἐπωνύμοιο. Ἐκδηλήσεις τοῦ πρώτου ὑπὸ τῆς Πιθίας, ὡς ἔρον ἄνδρα τῶν Μουσῶν ἀνηράκως, εἴτε χρησμόσια λιταῖς τοι, καὶ προτροπαῖς μετὰ δικαιολογίας, ἐκελεύσθη πορευεῖς ἐπὶ τὴν τοῦ Τέττυος οἰκησιν, θάσασθαι τὴν Ἀρχιλόχου φυγήν.

(10) *Kελεύσασα*. Perperam in excuso Græco, κελεύσας. Versus quo illum ex fano Pythia expulit, hic est :

Μονσάων Θεράποντα κατέκτανες, Εξιδι τηοῦ.

(ii) *Oὐκοῦν.* Ita malui, quam οὐκοῦν, ut ante legebatur.

(12) Αὐτοῦ κλέος δρουσαν. Existimò legendum
D αὐτοῦ εἰς κλέος δρουσαν. Que postrema vox in altero manuscr. existat. Et vero repetit ΟΕνοματο-
cali verba, pag. p̄ced. ubi legebatur, καὶ ἐς κλέος
ἔσθιεν δρουσα.

(15) *Tupárrōt̄ h̄pec̄x̄. Archelaum in primis, Macedonia regem intelligit, apud quem Euripides gratia et auctoritate valuit, mirum quantum.*

(14) Ἀθηναῖοι η σπλέει. Etiam apud hostis. Plutarchus enim in Nicia, sub lin., pag. 542, auctor est, Siculos victores, captivorum Atheniensium bene multis salutem dedisse, quod ab illis versus Euripidis apollinis didicimus; additioe, τῶν αὐθέντων οἰκαδει συγνούς, ἀσπίσασθαι τὸν Ἐπιτελόν ψηφόρων, καὶ διηγείσθαι, τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀριστησαν, ἐνδιδάσκαντες ὅτι τῶν ἔκεινον ποιηταὶ ἐμέμνυντο· τοὺς δὲ, ὅτι πλανύμενος μετὰ τὴν μάχην, τροφῆς καὶ ὑδατος μετέλαβον, τῶν μελένων διστά-

τῶν καλῶν ἡγέγκατε ὑμῖς; οἱ θεοὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ Α Εὐριπίδου φῆτε· ἵνα σπεύσωμεν καὶ διώξωμεν τὸν οὐρανὸν κατὰ πόδας τῶν ὄμητέρων ἐπάνων. Οὐ γάρ ἡδὲ εἴς εἰς καὶ νῦν ἔτοιμοι κωμῳδεῖσθαι καὶ Σαβαῖοι, καὶ Λυκάμβαι. Πρός δὲ γε τὸ τραγῳδεῖσθαι οὐχ ἀντὶ νῦν ἀνταίτη εὔτε ὁ Θύμοτης, εὔτε ὁ Οἰδίπους, εὔτε ὁ Φινεὺς ἔκεινος· οὐδὲ ἀν., οἵματα, φωνήσαιεν εἰδέντες οὐδεμιοῦνται φύλαξ τῆς θείων (15-25). Άλλα καὶ εὐτόνι μας δοκίων (25) ἔκεινοι, εἰ σούντο, ἔτι ξενότες της Εὐριπίδους. ἀντὶ δὲ τοῦ διακευάματος γενέμαντος θεοφιλῆς, ἀμφίστησαν τὸν κακῶν ἔκεινον, καὶ εἴκατε τὰ κρείττονα φρονεῖν, διλλ. ἐπὶ τὸ μετροποιεῖν τραπέσθαι. Καὶ τῶν Ἑμιτροσθενῶν ἀνθρώπων εἰ τὰ δύναματα δύχου πλήρη τριχούν, χρῆσθαι τούτοις εἰς τὴν πρᾶξην τῶν οὐρανῶν ἔδοστορίαν, ήν ἐλθόντες καθέκουτο ἐν τῷ Οὐλύμπῳ μετά τῶν πυκτῶν (26), ἐν τῇ τοῦ Διός αὐλῇ. Ταῦτα γάρ λέγει ὁ Καὶ Δελφοῖς ποτετές. Φέρε καὶ τὴν Ὁμήρου τοῦ δλίθεος θέων ερύτην, ἢν τὸν Θεὸν ἔρωτα· ἥπου γάρ τις τοις οὐρανοῖς ἦν καὶ ικανὴ τὸν Θεὸν ἐκκαλεόσθαι. Οὐ γάρ ἀν οὐτωὶς ἥδις ὁ Θεὸς δλίθιον μὲν ἐπεφύνησεν, ἐπὶ δὲ τῷ δλίθῳ ἥδισιν ἀπάνειμε.

Item qua de re quoque Homerus ille beatulus Deum fuerit, atque ad evocandum alicetendumque numen idoneum: securus, nunquam vel cum Deus tam facile beatum prædicasset, vel ei tanquam beato, quod sequitur, responsum edidisset,

*Πατρίδα δίζηται (27)· μητρὶς δέ τοι, οὐ πατρὶς ἔστι.
Μήρως δ' ἀδελφῆς, οὐτε σχεδόν, οὐτε διὸ τηλοῦ,
Ἐγ γη σοι μοι ἔστι τελευτῆσαι βίστοιο,
Ἐντ' ἀρ διὸ τάσσοντες γῆρας παῖδων ἀγύρετος
Πολλοῖσιν οὐραῖσιν εἰρημέρον.*

Δεινὸν γάρ, ὡς σοφώτατες διδρῶν, μᾶλλον δὲ θεῶν, εἰ μῆτες ὅποι τῆς γῆς ἔξεδορες τῆς μητρὸς εἰδεῖν διδοῦσι, μῆτες ὅπου καταμίσας κείσεται. Έγὼ δὲ καὶ διηνὶ ίσον εἶναι, Ὁμηρόν τοι δηταὶ περὶ τοιών προσένειν τῷ θεῷ, καὶ ἵνα τῶν κανθάρων, καὶ τὸν Θεὸν μὲν μᾶλλον ὁ Οὐμήρου ἀφῆγεσθαι περὶ τοιώντων ἀγνομάτων ἡ κανθάρων. Οἶον εἰ καὶ κανθάρος (28) τις γενηθεῖται οὐν τενεβίων, οὐδὲ ἐντηρήσας ἐν ἐκείνῃ τῇ καπρὶ, διλλ. ἔχορθον δινέμω περιέτυχε, καὶ κανθάρῳ δαιμόνιον στηληρῷ, διε, αὐτὸν μετέφερον δράς βίσ., ἀπηγέγενεν ἐπὶ τινα ἀλλήν γῆν, καὶ ἀλλήν κοπρίαν· καππεῖται ἀλθῶν εἰς Δαλφούς, ἀνηρώτα ήτις δρά ποτὲ αὐτῷ ἦν ἡ πατρός κοπρία, καὶ ήτις αὐτὸν γῆ δέξεται ἀποθανόντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ποτητῶν. D

(15-25) *Τῆς θείων. Μαλιμ τῆς, vel τῶν θεῶν.*
(25') Δοκώσιν. Φορτεδοκώσιν. Εδίτ.
(26) Πυκτῶν. Quid, si ποιῶντα; hic enim de poetis ΟΕνομασ, paulo post de Pugilibus, eorumque principe Cleomedes.
(27) Πατρίδα δίζηται. Pausanias in Phocicis, p. 340, æreum Homeri simulacrum columnæ impositum fuisse sit, eique nostrum hoc inscriptum orationem, in qua tamen est aliqua diversitas. Ita habet: Ὁλεις, καὶ δυνδεμον (Εψην γάρ ἐξ ἀμφοτέρους), Πατρίδα δίζηται· μητρὶς δέ τοι, οὐ πατρὶς ἔστι. Εστερ ήση τῆςος μητρὸς πατρὸς, ή σε δούρωντα δέξεται· διλλ. γένεις παῖδων αἰγύρηα φύλακαι. Ex quibus utcunq; penultimus Eusebianæ lection.

CAPUT XXXIV.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛV.

*Cosdem autores illas suisse, uti pugiles et athletæ
divinis honoribus colorerentur.*

Et quoniam non poetas solum, sed ipsos etiam pugiles atque athletas, deorum in numero suis oraculis Deus egregius collocavit, præclare quoque, meo quidem judicio, hoc ejus factum laudatus scriptor hunc in modum coaguit :

Qui pelagi fines, numerumque jacentis arenas,

Et muti sensus cognosti, audisque silentem;

« Utinam vero ista nescires omnia, hoc unum scires, nihil pugilatum inter et calcitrationem interesse, uti vel asinos etiam immortalitate donares, vel no Cleomedem quidem ipsum, Astypalaensem pugilem donares hoc disticlio :

*Ultimus herorum Cleomedes Astypalensis,
Jam sacram a nobis ferat immortalis honorem.*

Cur enim, o indigena Graecarum religionum interpres, sic enim te Plato vocat, hominem tu istum consecrasti? An quod in Olympico certamine adversarium uno iictu non solum afflixerit, sed etiam patefacto latere pulmonem ejus immissa manus abstraxerit? Dignum enimvero Deo facinus, o Apollo! An præterea quod irrogatam sibi ea de causa quatuor talentorum multam concouere non potuerit, sed vi mortoris iracundieaque commotus, stomachum et hilem universam in puerorum, qui tum in ludo litterario versabantur, caput eruperit, succussa revulsaque columna que tectum sustinebat? Tu, inquam, o deorum architecte, Cleomedem propterea divinis honoribus colendum putasti? An peius alterum hoc adjunges cum ejusdem roboris, tum divinae benevolentiae monumentum; quod cum sacram in arcum sese immississet, adductio deinde operculo, comprehendi ab isequentibus, in eo extrahendo frustra laborantibus, nulla vi potuerit? Ideone heroem tu illum, atque ex mortalium numero eximendum esse vis? O Cleomedes, quibus tibi artibus immortalitatem peperisti! Sensere dii quippe continuo pulchri facinoris excellentiam, teque illico, ut bona quandam **231** Homeri numina Ganimedem, in celum rapuere: nisi quod ille forma ac specie, tu robore, usque roboris egregio placuisti. Utinam ergo, bone vates, quod ante dicebam, arena marique pratermissis, quo sit habendus in numero pugilatus interea didicissemus. Nimirum et deos quoque pugiles asinos, et onagros abs te deorum strenuissimos haberemus. Exstaret etiam in demortui onagri verius quam in pugilis tui laudem proprium hoc et singulare oraculum :

αἰτ. τούτῳ.

(29) *Ω εἰδώς.* Vide quod annotatum est, p. 212, c. 6.

(30) *Κλεομήδης.* Hoc de pugile similia Plinarch. in Romulo, p. 54; Pausanias, in *Heliac.*, p. 186 et 187; Origenes In Celsum lib. iii, p. 154; Theodor. lib. viii. De Græcor. affectionib., pag. 115; Cyrilus Alexandr. In Julianum Apostolam, p. 622 Herveti; at Græci codicis manuscr. t. II, lib. ii, qui postremi cultum SS. martyribus a Christianis tributum, inita Cleomedis etiam contentione, defendunt.

*Τοι εκεί καὶ κύκτας καὶ ἀθλητὰς τιμάς λεσέοις γε
ραρειν παρεκελευόντο.*

Ἐπει δὲ οὐ μόνον ποιητὰς, ἡδη δὲ καὶ πύκτας καὶ ἀθλητὰς ὁ θαυμάσιος Θεὸς διὸ τῶν οἰκείων χρησμῶν ἐξεύθεσεν, εἰκότας μοι δοκεῖ καὶ ταῦτα ἀπελέγχειν δεδηλωμένος τούτοις τοῖς φήμαισιν.

Ω εἰδώς (29) γῆμμον τ' αριθμὸν, καὶ μέτρα θα-
*[λέσσης].
Καὶ κωροῦ ἔντειλι, καὶ μὴ λαλέορεος ἀκούων.*

« Εἴτε δηρεις τὰ μὲν τοιαῦτα πάντα ἀγνοεῖν, τεινο
δὲ εἰδέναι, διτὶ τὴν πυκτικὴν τῆς λακτικῆς οὐδὲν διαφέ-
ρει, τὸν δὲ καὶ τοὺς δύοντας ἀπαθανάτους, δι μηδὲ Κλεο-
μήδην πύκτην Ἀστυπαλαία, λέγων οὕτως.»

B

*Τοτατος ἡρώων Κλεομήδης (30) Ἀστυπαλαίας,
Οὐ θυσίας τιμᾶς ὡς οὐκ εἶ θητὸς ἔσται.*

Διτὲ τὸ γέρον, ὃ πάτερ τῶν Ἑλλήνων ἐπηγέρα, ὃς ει-
χαλεῖ Πλάτων, ἑθέωσας τὸν δύναρα τούτους; « Ή διτὶ¹ Ὁλυμπιάσι πληγῇ μισ πτεράς τὸν ἀνταγωνι-
στὴν (31), ἀνάρψει τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ ἐμβαλὼν
τὴν κέλην ἐλάστο τοῦ πνεύμονος: « Άπολλον, ἀξιο-
ύτων ἔργου! » Η οὐ μόνον, δὲλλα καὶ διτὶ, προτιμη-
θεῖς (32) τεσσάρων ταλάντων ἡμίαν ἐπὶ τούτων²,
οὐχ ὑπόστη, διτὶ ὑπ' ἀχθηδόνος (33) καὶ βαρύθυ-
μίας ἐνήρεις τὸν θυμὸν τοὺς ἐν τῷ διεστακελῷ παισι,
τὸν κίονα ὑφελκύσας, δις ἀνεῖχε τὴν στάγην; « Αρ, ὡς
θεούσι, διτὶ ταῦθι ὑπὸν δὲ Κλεομήδης τιμητέος ἔστιν;
η κάκινον προσθήσεις, τὸ ἐπερον δεῖγμα τῆς ἐκτενού-
ντριας ἄμα καὶ θερψίας, διτὶ δὴ, ἡμάρτας εἰς λερὸν
κιβώτιον (34), καὶ τὸ πώμα ἀπαγόμενον, διληπτο;
ἐγένετο τοῖς δύοιςσι, πειρωμένοις αὐτὸν ἐξελκυ-
σσι (35); « Ω Κλεομήδες, διτὶ ἡρως οὐκ εἶτι θυτός; Οὐα τὰ μηχανήματα ὑπέρ ἀθανασίας ἐξεύρεις! Ήσ-
θοντο γοῦν εὐθέως οἱ θεοὶ τῆς ἀγάθουργίας, καὶ ἀν-
τηρέψαντο σε, ὥσπερ οἱ τοῦ Όμηρον τὸν Γανυμήδην·
ἀλλὰ τὸν μὲν ἐπὶ τῷ κάλλει, στὶ δὲ ἐπὶ τῇ ἰσχύῃ, ::αι
τῆς ισχύος τῇ χρήσει τῇ ἀγαθῇ. Εἴθε οὖν, ὃ μάντι,
ὦς ἐφη, δέσας τὴν φάμμον καὶ τὴν ἀλμην, διτὶ αὐ-
τῶν ἐξέμαθες, ὅπουσι διδύνοντις τὴν πυκτικήν, ἵνα καὶ
τοὺς πύκτας δύοντας θεοὺς ἐνόμιζες, καὶ τοὺς δύοργους
τὸν θεῶν τοὺς δρίστους! καὶ δὴ διν τι οἰγοῦν,
ηπ' ἀποθανόντοι δύοργοι μᾶλλον δὲ τῷ σῷ πύκτῃ ·

(31) *Τὸν διαταγωριστήν.* Eum Pausanias *Ικκον* nominat, δύναρα Ἐπιδαύρου.

(32) *Προτιμηθεῖς.* Legō προτιμηθεῖς.

(33) *Υπ' ἀχθηδόνος,* εἰτ. Pausan., εὑφρων ἀγέ-
ντο υπὸ τῆς λύπης.

(34) *Εἰς λερὸν κιβώτιον.* Pausanias in Minerve temple factum id esse narrat.

(35) Post ἐξελκυσσι, manifesta trajectio est. Ma-
nique reponendum: « Αρα ἡρως οὐκ εἶτι θυτός; Ω
Κλεομήδες · οὐα τὰ μηχ.

*Ἐκεῖχος ἀδανάτων ὅρος ἄγριος, οὐ κλεομῆδης,
Οὐ θυσίας τυμᾶς ὡς οὐκ ἔτι θητῶν ἐστι.*

Μή γάρ δὴ θωμάσῃς, εἰ καὶ θνατος ἐπιδιάσταται ἀθναταῖς, ικανὸς τὰ θελα παρακενασάμενος· καὶ ἀκύνθας μὴ ἀνασχέσθαι· ἀλλὰ ἀπειλῆσαι· καὶ αὐτὸν τὸν Κλεομῆδην πατάξας εἰς τὸ βάραθρον ἐμβαλεῖν· καὶ οὐκ ἀπετρέψειν αὐτῷ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι· εἶναι γάρ αὐτοῦ ἀξιώτερος αὐτῶν τῶν θελῶν θύρων, ἂς μήτε αὐτῷ μόνῳ ξειρως ὃν μάχεσθαι, κανεὶς εἰ σιδηροῖς χρῆστοι τοὺς Ιμάσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ Θασοὶ πάκτη (36) ἀμάρτιούς, ὑπὲρ οὐ τοῦ ἀνδράτων ἐχαλεπτηνας οὐθοι, καὶ τὴν θεσίων γῆν ἄφρον εἰργάσαντο. Πιστεύομεν δὲ καὶ περὶ τούτους οὓς ἀνθρώποι, ἀλλὰ θεοὺς τῷ αὐτῷ. Ἔες δὲν ἔγινε καὶ πάνω κατενόησα, διτὶ θεόν τι δρά ἡπιτήδευμα ἡ πυκτική· τοὺς δὲ πολλοὺς καὶ οἰομένους εἶναι σοφοὺς ἀλελύθειν· Καὶ, ἀφέμενοι τοῦ καλοῦ κάγανον εἶναι, ήσκουν αὐτὰ τοῦ Θεσίου πάκτη· ὃ ἀθαναταῖς μὲν, ὥσπερ Κλεομῆδες, οὖν ἔθωκαν, ἐψήλασαν δὲ μεγάλους οἱ θεοί. Οὕτω καὶ ὁ χάλκος αὐτοῦ ἀνδράτας ἐδιεῖ τὸ πέρι τὰς τῶν θύλων ἀνθρώπων εἰκόνας, ἐπικατενεγκεῖς τῷ μαστιγῶντι ἔχθρῳ, κατὰ τινα, ὡς ξοκε, δαιμονίων μέριμναν. Ἀλλ' οἱ ἄρρονες Θάσιοι, καὶ θείων ἀπειλοὶ πραγμάτων, ἡγανάκτησάν τε, καὶ διγοὶ ἐπεκάλεσαν τῷ ἀνδράτωντι, καὶ δίκην εἰσεπράξαντο, καὶ καταδόσαι ἀδιληταῖς εἰς τὴν θάλασσαν. Οὐ μηδὲ διέφυγον γινοὶ Θάσιοι, ἀλλ' οἱ θεοὶ ἐδίδαζαν τῇλοις κακῶν ὅπ' αὐτῶν ἐποιήθη, λιμὸν ἐπιπέμψαντες τὸν τῆς θελας δίκης δάκονον· δε ἐδίδαξε μόδις αὐτοῖς τὸ τῶν θεῶν βουλεύματα, δε τις φιλανθρωπότατος θεὸν σὺ τῷ οἰκείῳ τρόπῳ, τὴν βοήθειαν αὐτοῖς ἐπεμψάς, λέγων·

οὐδεὶς οὐδεὶς οὐδεὶς οὐδεὶς οὐδεὶς οὐδεὶς οὐδεὶς.

Ἄλλ' οἱ ἀδελτεροὶ πάλιν τοὺς φεύγοντας ἀνθρώπους φυντο, διτὶ δει αὐτοὺς κατακαλεῖν· κακῶς εἰδότες. Τέ γάρ δὴ καὶ μέλει τοῖς ἀφιλονθρωποτάτοις θεοῖς ἀνθρώπων κατακαλουμένων, δυοπτεροὶ ἀνδράτων· Ἄμειλι οὐδὲν ἐπὶ τούτῳ ὑφελήθη ἡ γῆ, διτὶ πούσασθαι πούσασθαι· εἰ μὲν τοὺς σοφοὺς καὶ ἐπισταμένους τις τὸν τείνονταν συνῆκε, φυγάδα εἶναι τὸν καταπεποντακτῶν ἀνδράταντα. Καὶ ἡ οὐτως. Ἀμα γάρ ἀνεσάθη, εἰ αὐτὸν ἡ μὲν γῆ ἀνθεῖλλεν, οἱ δὲ ἔκώμων Δῆμητρι λοιπόν. Πώς οὖν οὐ τεκμήρια ταῦτα εἰσιν ἡναγῆ τῆς θεοποεῖς ἀδηλητικῆς, δει τοτε θεοτίμητος; Καὶ τάρ καὶ ἐπὶ πεντακοτάτων ἀνδράτων οὐδειμένω ἐμμήνισαν οἱ θεοί, καὶ Λοχροὶ ἐπεινῆσαν διὰ τούτο, ὥσπερ Θάσιοι, δια αὐτοῖς ἵεστο λόγιον σὸν ἔχον οὐτως·

τις προτερεα quam Thasii fame laborarunt, donec tu quoque hoc responso calamitatem levares:

Ἐν την τὸν ἀγρον θωρ, τότε ταῖς ἀράστες.

Οὐ γάρ Λοχροὶ θαυμοντε διανοιας θελας πρότερον, ή

** Ιο. ἀνέξεται. ▶ Ιο. ἀπειλῆσαι.*

(36) Θασιώρ πάκτη. Theagenes is fuit.

*A Maximus hic onager superum, non jam Cleomedes,
Divinum a robis ferat immortalis honorem.*

Neque vero mirum tibi videatur, quod immortalitatem sibi onager suo quasi iure vindicaret, tam belle rebus opibusque divinis instructus: quodque ubi vestro de consilio aliquid inaudisset, impatiens injuria, futurum minaretur, uti Cleomedem ipsum in voragine calcibus contusus dejiceret, nec illum unquam in cœlum condescere pateretur: sibi enim justius quam ipsi divina illa munera deberi contendere; quippe qui non cum eo solum, tametsi ferreis cæstibus uteretur, verum et cum altero simul pugile Thasio pugnare posset: illo, inquam, Thasio, cuius ob statum commoti gravius superi, uti fidem non homo nescio quis, sed idem B ipse Deus facit, Thasiorum olim agrum sterilitate dannarunt. Ex quibus nunc denum intelligo, divinum plane aliquid esse pugilatum: id quod videre nunquam, vel eorum, qui se sapientes vulgo prædicabant, plerique potuere. Secus, omisis illi profecto honesti recte studiis, ad Thasim pugilis imitationem adhaesissent. Nam ut eum superi, quemadmodum Cleomedem, immortalitate non donarint, præcipuo tamen amore prosecuti sunt. Usque adeo singulare quiddam, supra cæterorum hominum imagines, æneum ejus simulacrum ostendit, cum in caput inimici, a quo tum flagello pulsabatur, repente cecidit, non sine divino, uti visum est, consilio. At enimvero recordes Thasii, et in rebus divinis peregrini, casum iniquo ferro animo, pia C coli simulacrum arcessere, penas repetere, potest: imo, quam sese gravi scelere obstrinxisse, in regionem immissa, superi docuere. Quanquam potuerunt. Itaque tu ille deorum humanissimus

232 *Redde modo exsilibus patriam, Ceres ampla [metetur].*

Hic nempe non minus stolidi, revocando exsiles non alios esse quam homines putabant. Insulse vero: quid enim diis immanissimis tantum curæ sint homines ab exsilio revocandi, quantum imagines restituendi? Ergo nihil postea meliore solo uli, nihil usquam vi morbi remittente: donec solentior quispiam, acutius de superum mente conjiciens, exsulis nomine demersam illam statuam intelligi declarasset. Et vere. Nam simul atque aeo reposita loco fuit, germinare terra continuo, Thasiisque deinceps agrorum ubertate gliscere ac luxuriare coepérunt. Quis hæc porro non pro certissimis argumentis habeat, quam iure ac merito divini honores divinæ athletarum vi et industria debeat: alias violatam exarsere dii, nec minore Locris propterea quam Thasii fame laborarunt, donec tu quoque hoc responso calamitatem levares:

Redde decus lato; seges ampla sequetur aratrum.

Nee enim divinum illi consilium subolare ante po-

uit, quam ejus te velut interpretem ac sequestrem habuissent. Quippe Euthyclem illi quinquectionem, quasi munera a patre hostibus accepisset, iuvinula conjecterat; nec eo contenti in ipsis, demorari licet, imagines injuriosi quoque fuerant. Donec superi facinoris indignitate commissi, gravissimam iis famem immitterent, qua sane confecti perirent, nisi opis aliquid ab responso tuo accepisset, quo altillum hominum observantiam iis præcipiebas, qui nempe diis non minus placeuerent, quam ab multis consectoribus saginati boves. Et iis quidem cassis, demulcere vos interdum homines placareque possunt: ceterum nibilominus vos, imo etiam magis hominum quam boum pinguedine delectari, vel et eo constet, quod ubi duo tressa duntaxat hoc altillum genus leserint, tum integro nonnunquam aut oppido, aut populo irasci vehementius et succensere soleatis. Debuisses ergo, bone vates, non jam vates, sed unctor esse, aut certe unctor simul atque vates, ut Delphicum aliquod uti oraculum, ita gymnasium haberemus. Nec enim a Pythico certamine alienum erat, ut gymnasium quoque Pythicum existeret. Verum ea superioribus opportune subjunxero, quibus idem tyrannis etiam ipsis eos, de quibus adhuc loquimur, deos, adulatioibus palpari solitos coaguit. Sic igitur de Cyprelo.

233 CAPUT XXXV.

Deos ipsis etiam tyrannis adulari solitos.

*Felix, qui properat nostras subituras in ædes,
Cypselus Ἀεκίδης, cui serviet alta Corinthus.*

Ergo tyranni quoque ipsi, non modo tyrannorum insidiatores, felices vobis ac beati,
Cypselus, exitium quondam pestisque Corinthi,
similique Melanippus ille, qui Geloorum urbem opibus ac felicitate cumulavit. At quis tandem, scelerate daemon, si felix Cypselus est, felicem quoque Phalaridem, moribus plane geminum, fuisse neget? Quare verius utique caneretis:

*Et Phalaris felix, et Melanippus erant,
Quos divina duces olim discordia sensit.*

Et sane, meinini me aliquando molle ac solutum abs te de Phalaride responsum audire, quo hominem celebrabas, quod insidiatores quosdam suos, ubi aliquandiu eadi jussisset, eos tandem ob tolerantie singularis exemplum admiratus dimisisset. Loxias videlicet, ac Jupiter pater moras Phalaridi

* pp. 78.

(37) *Εὐθυξέλεα.* De hoc Euthycle nihilum memini.

(38) *Kai Μελάνιππος.* Historiam integrum dabant inter ceteros, Athenaeus l. xiii., p. 602, ex Heracleide Pontico, et Elianous, *Var. Histor.* lib. ii., cap. 4, sed cum aliqua varietate. Noster autem Heracildi proprius est.

(39) *Tη Γελώνων πόλει.* Virgil., *Aeneid.* iii. :

Apparet Camarina procul, campique Geloi,

Immanisque Gela, fluvii cognomine dicta.

Græci modo Geloi, modo Geloi, nonnunquam et Gelionis, Laiinis fere Gelenses, aut Geloi. Longissime latissimeque patebant, Gelam inter et Naupliam annes, urbs ipsa tam ampla, ut immanis a Virgilio dicta sit, suinque ac proprium aliquandiu regem habuerit. Alii ab his Gelæ, seu Gelæ, de

σὲ αὐτοῖς τούτοις πρόδεσιν γενέσαι. Εἴθυντά τονταβλοντανόνταν εἰς εἰρήτην, αιτιασάμενος αὐτὸν ἐπὶ τῇ πατρόπολι εἰληφέντα δῶρα· καὶ οὐδὲ τοῦτον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντος, καὶ οὔτοι εἰς τὰς εἰκόνας ἔχειντον, ἵνα οἱ θεοὶ, οὖν ἀναγέμνενοι τῶν γινομένων, ἐπαψήχαν αὐτοῖς τὸν κράτιστον λαμόν· καὶ ὅπλο λιμοῦ διώλοντο δὲν, εἰ μὴ ἡ παρὰ σοῦ ἥλθε βοήθεια, ἀλγούσα, οὐδὲ αὐτοῖς τιμῆσιν δύνδρας πεφανεύμενος, οὓς οἱ θεοὶ φιλοῦσιν οὐχ ἤτον ἡ οὐς οἱ ἀλφιτοποιοι παιάνουσι βοῦς· δι' ὧν ὅμας οἱ δινθρωποι ἔνισται θύσιος πεθεύσιν· οὐχ ἤτον τοσα, ἀλλὰ καὶ πολὺ μᾶλλον παχέων βοῶν οἱ παγέες δινθρωποι εὑραντούσιν ὑμᾶς οὗτος, ὥστε ἔνισται δηλητοὶ καὶ πολὺ ἔνισται δργίζεσθαι, ἐνδεικνύειν δὲν θυσίαν, ἐνδεικνύειν δὲν διακούντων ταῦτα τὰ δρέμματα. Όης δὴ ὁ πρεσβεις, ὁ μάρτιος, ἀλείπτης ἥμαντι μάντεως γενέσθαι, οὐ καὶ μάντις ὅμα καὶ ἀλείπτης, ἵνη ἡ ὀπούπερ χρηστήριον Δελφικὸν, οὕτω καὶ γυμναστήριον! Καὶ γάρ οὐδὲ ἀλλέστρων ἦν ἄγωνος Πυθικοῦ Πυθικούνται καὶ τὸ γυμναστήριον. Τούτοις ἐπισυνάζω καὶ διὰ φησιν ἐπειέγχων, ὡς καὶ τοὺς τυράννους κολακεύειν εἰλθασιν οἱ περὶ ὧν δὲ λόγος.

Sic igitur de Cyprelo.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕΩΝ.

"Οτι καὶ τοὺς τυράννους ἐκολάκευον.

*"Ολδος οὐδος δινηρ, δες ἔμπορος ἐσκαταβαντει,
Κύψειος Ἀλαζίδης, βασιλεὺς κλεινοῖ Κορίνθου.*

"Ούδον καὶ τί τύραννοι, οὐ μόνον οἱ τῶν τυράννων ἐπίβουλοι,

*Κύψειος, δες δὴ πολιὰ Κορίνθῳ πήματα τεύξει,
καὶ Μελανίππος (38), δι πολλὰ ἄγαθα τῇ Γελώνων πόλει (39) τεύξας. Ήπος δὲ οἱ Κύψειος διδιοις, ὁ κακόδικιμον, οὐ καὶ Φάλαιρις διδιοις, διμέτροπος ὃν Κυψέλη; "Οστ" δὲν ἐπειώνας δμενον εἶναι διμέν.*

Εἰδειμων Φάλαιρις (40), καὶ Μελανίππος διγονος, Θείας ἀγήτηρος ἐν δινθρώποις διγορολας.

"Πίκουσα δὲν ου καὶ διαλέμυμένον χρησιμόν περὶ τοῦ Φαλάριδος, ἐπαινοῦντα καὶ τιμῶντα, έτι λαβόντας ἐπιστηλεύοντας ἥκιστο μὲν (41), καρτεροῦντας δὲ ἄγαθον μέρος ἀφήκε. Λοβίας καὶ Ζεὺς πατήρ διαβοήτης ήψη φίλαντο θυσιάτου Φαλάριδος, ἀνθ' ὧν ἡμέρας Χαρτεών: καὶ Μελανίπποι προσηγένθη. 'Αλλ' εὐγε· καὶ μέλις

quib. infra p. 275 D.

(40) *Εἰδειμων Φάλαιρις.* Ludit in disticho illo, quod ad perpetuum Charitouis et Melanippi amicitiae memoriam Pythia fuderat,

Εἰδειμων Χάριτων, καὶ Μελανίππος διγυνος.

Sic enim Athenaeus. Observat autem hoc in disticho, pentametrum hexametro priorem suisse, ut hic etiam videmus: quod idem a Dionysio quodam Atheniensi, cognomento *Aeneo*, sive in *Elegiis* facitatum ait, tanetsi apud *Ælianum* hexameter primitatur.

(41) *Χάριστο μέρ.* Ita Athenaeus. At *Ælianu* solus Charito vapulat. Melanippus sponte se prodit, ambo pullunter ex Sicilia.

ἥμιν τὰ περὶ τοῦ θανάτου ἔδειξας καὶ τῆς ζωῆς, διὸ οἱ κύλιστον τί ἔστιν ἡ ζωή. Ἐπὶ τούτοις ἀπαστι καὶ τὰς προσκεισθεῖσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΓ^τ.

Ὅτι καὶ τὴν δύψυχον θάλην σέβειν προσέπτατο.
· Ἀλλὰ καὶ Μηθύμνης (42) ναύταις πολὺ λόγοι
[ἔσται], θαλάσσην τιμῶσι Διονύσου χάρηντο.

Θύματα γάρ αἱ πόλεις καὶ τελετὰς διηγουσιν, οἱ μόνον φαλληνοῖς Διονύσου χαρήνοις, ἀλλὰ καὶ λεβήνοις, καὶ γαληνοῖς, καὶ χρυσοῖς. (43) Οὐ μόνον φαλληνοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς Διονυσίοις, καὶ ἄλλοις πατεμπλλοῖς Ἱεροδεῖοις θεοῖς. Τρίς γάρ ὡς ἀληθῶν μύριοι εἰστοντες ἐπὶ χθονὶ πουλυκοτείρῃ οὐκ ἀθάνατος, ἀλλὰ λίθινος καὶ ξύλινος δεσπόται ἀνθρώπων· οἱ, εἰ ἀνθρώποις οὐδριοῖς καὶ εὐνομήτης ἐπερώπων, οὐδὲ ἀντούτοις ήρητοι ληροί, θύσει καὶ ήδη καὶ μέρχις ὅμινον κεχωρικέναι τὸ κακόν, ἐπιδιαβάντες καὶ εἰς τὸν Ὄλυμπον, θύσι, φασι, θεών ἔδος ἀργαλές αἰεὶ. Κατοι εἰ ἀσφαλεῖς ήν, οὐκ ἡ ἐπιβατῶν λήρη, οὐδὲ ἀν εἰς τὸν Ὄλυμπον εἰς τούτο ἥδη παρανοάς, θωτὸν ἀλάτινον κορμὸν θεώσατε· διὸ οἱ Μηθύμνιοι σαγήνης ἐμπλακέντα τοῖς λένοις ἀνελκυσαν, καὶ δις, εἰ βούλει, καὶ τρίς, καὶ πλεονάκις ἐν τῷ αὐτῷ σαγηνύνοντες ἀνθρώπους, καὶ τέλεινον εἰς τὸ Αἰθυκὸν ἔκοπειλαντες, οὐδὲ εἰς τὴν τὴν ἔξω ἐκβαλόντες αὐτὸν· ἐπειδὸν διὸ μάρτυς τὸν Διονυσόν, ἐπι αὐτοῖς ἐντελάχη τοῖς λίνοις. Ἀλλ' ἐξ ἀκρού χεραλοειδῆς δι κορμός (Ἀπόλλον, ξένοι (44) κατασκευάσματος!) τὸ ποτὸν οὐν ἐπρατεῖν ἐν τῷ πελάγει; ἐπεργούσειν δὲν τις. Τι γάρ ἀλλοὶ ἡ ἐκάθητο; νῆ τὸν δίλα, ἀναμένουν ἔναν ἀνθρώποις μαρινόμενοι (οὐ γάρ τησος διτεῖ καὶ θεοί) ἐγκυρήσαντες αὐτῷ, οὐ διοπτεῖς, ἀλλὰ ποτειδωνοποτες τῇσισανται, καπέπαια εἰς δασούς ἀκαγάγωσιν, ὕστερον τινὰ ἀγάθην τύχην, κακήν οὖσαν ὡς ἀληθῶς, οὐ τύχην, ἀλλὰ τυφεδόνα. "Η οὐκ ἡρκεῖ δέρα αὐτοῖς οἰκοθεν διολλύσασα, ἀλλ' αὐτῆι ἐπέρωτε· τε καὶ προσεπέταινε θεοπολιξίας, ὡς δὲν τις εἴστοι, ἐν δελφῶν μετάπεμπτος ἐπιθήκη. » Τοιάτια καὶ δι Οἰνόποιος. Ἀλλὰ γάρ μετὰ τὰ εἰρημάτια, μετάδις αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἐν λογίον φιλοσοφίαν τοῦ θηρίου καθ' ἡμῶν διεβαθή πεποιημένου, ἀνάγνωσι ἐκ τῶν περὶ εἰμρημήνης τοῦ Πιθίου χρησμῶν· εἰ μή καὶ τοῦ θεάτρους διλέπτριας ὁν δυνάμεως ἔτι μᾶλλον, δι περὶ τῶν θρυλούμενων χρηστηρίων ὑποποτεῖται λόγος.

τυρηνος oraculorum philosophiam animo et cogitatione conversis, quam maleficus ille rerum nostrorum censor conscripsit, legesis ex iis responsis aliqua, qua de fato Pythium edidisse commemorat. Ac vide num ejusmodi quoque tibi accidat tota hec de jactatis pridem oraculis dispotatio, ut eam magia etiam quam superiores ab omni divina virtute vacuam haberi putes oportere.

· Ισ. ἐπέρρηψε.

(42) Ἀλλὰ καὶ Μηθύμνης. Consule observa-

tiones.

(43) Post χρυσότες, non dubito quin legendum sit οἱ μόνον δ' αὖ τοῖς Διονυσίοις, ἀλλὰ καὶ διλοις παριπλ., etc. Nani posterius hoc loco φαλληνοῖς, superpartacaneum est, cum prius alterum sufficiat.

A mortis decreverunt, quod lenius Charitonem et Melanippum habuerit. At tu vite mortisque rationes, vix licet, præclare tamen expressisti, dum hoc factio vitam extimū quiddam esse comprobasti. Quibus omnibus hoc postremum adjungamus.

CAPUT XXXVI.

Ilos etiam jussisse, ut materia inanima coleretur.

· *Res tibi Methymna felicior incola cedet,*

Si Bacchi caput ex tereti venerabere ligno.

Passim quippe civitates, non lignea modo, sed etiam lapidea, aerea, aurea Bacchi capita, sacrificiis ac statis religiōnibus venerantur: imo non Bacchi tantum capita, sed alios etiam plerosque deos, qui Hesiodi fabulis celebrantur. Enimvero triginta plane, non jam immortalium, sed lapideorum, et ligneorum humani generis dominorum millia, nutrix animantium terra complectitur, qui profecto, si cognoscendo hominum sceleri, juriique praessent, nunquam eo nugaram vanitas excrevisset, ut 234 ad vos usque malum perveiret, Olympia quoque superato, nbi divum, aīnt: *Sedes secura per arum.* Quae securitas si vere jactaretur, nugas omnes excluderet, nec Olympiorum quisquam eo vesuīe devenisset, ut oleagineo candici divinitatem inseveret. Illam etenim sagene plagulis irretitum Methymnenses extrarerant, idque semel iterumque, si placet, imo etiam tertio, vel saepius demissis eundem in locum retibus fecerant: inde vero Libycum in mare delati, nequaquam eum in terram excesserant. Id enim si fecissent, non jam, per Bacchum, easdem ad plagulas adhæsisset. At enim caudex in capitib; speciem summo stipite conformatus (rem, o Apollo, admodum prodigiosam!) quid rarum in mari? quærat fortasse quispiam. Quid vero aliud, nisi ut ibidem jaceret? Donec enimvero furiosi homines, (piget enim deos dicere,) in eum incideutes, non a Jove demissum quidem, sed a Neptuno emissum crederent, eundemque postmodum in urbem, quoddam veluti fortunæ latioris omen, invehement, funestam re ipsa, non fortunam, sed faciem urbis futuram. Nec enim satis videlicet ad exitium iis erat intestina pestis, nisi novis eam incrementis ac viribus incussa divinitus plague accessio Delphis, ut ita loquar, arcessita cumularet. D Hactenus OEnomaus. Nunc vero ad eam

Erroris causa, τὸ οὐ μόνον, semel iterumque repotitum.

(44) *Ἄπολλος, ξένοι.* Facilis erat conjectura cum in excuso legeretur Ἀπόλλοξένου, sane, quam. vitiouse.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER SEXTUS.

235 SEXTI LIBRI CAPITA.

1. Quæ divinare dæmones suis oraculis videantur, ea perinde atque homines, ex astrorum illos motu coniçere.
2. Id etiam, quod in nobis situm est, ab ipsis tolli, dum arbitrium quoque nostrum fati necessitate moveri volunt.
3. Eos ne res quidem sibi consecratae a fulmine defendere potuisse.
4. Fatum, ut ipsimet fatentur, magicis artibus solvi posse.
5. Ipos quoque vates mentiri.
6. Tota fata ratio convellitur.
7. Quemadmodum ipsi quoque Graecorum philosophi, deorum ipsorum de fato sententias sanioribus argumentari conseruant.
8. De eodem, ex Diogenianis scriptis adversus Chrysippum.
9. De eodem, ex Alexandri Aphrodisei scriptis.
10. Ex mathematicis etiam disciplinis fata vanitatem coargui posse.
11. Divinarum quoque Scripturarum auctoritate ac testimonio idem effici, ex Origenis scriptis.

236 TOTIUS LIBRI PROOEMIUM.

Oraculorum rationem uti superioribus libris abunde confutavimus, ita divinae Servatoris nostri protestatis, quæ doctrina ipsius evangelica sese prodidit, et dignam Deo majestatem, et fructum in hominum vitam ab ea profectum satis superque probavimus: cum ejus unius, non alterius cuiuscunque vi, humanum genus ab ea fuerit, qua dæmonum præstigia universam ex omni memoria vitam oppresserant, caligine pesteque liberatum. Nunc ergo expendendis illis præterea, quæ falso ab istis de fato constituta sanctaque sunt, affectam hisce de rebus disputationem recta certoque prosequamur: ut non ejus modo rationis, quam in vaticinando tenerunt, improbatæ, sed eorum etiam, quæ ab illis decreta sunt, pravitate ac vanitate, quam imponentes et imbecilli dæmones illic fuerint, ostendamus, quorum motu impulsuque regi oracula putabantur. Vide porro tu mihi, num ejusmodi quoque tibi accidat tota hæc de illis disputatio, ut eam ab omni similiiter divina virtute vacuan baberi putes operare, cum ex illis, quæ ad convellenda de eorum fato placita subjiciam, tum ex ipsomet ritu quem ab iisdem suis in divinationibus adhiberi servarique

Α ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΕΚΤΟΝ ΒΙΒΑΙΟΝ.

- a'. "Οτι καὶ ἀδοκούσιν οἱ δαλμορες ἐν τοῖς χρηστηρίοις μαρτυρεῖσθαι ἀπὸ τῆς τῶν δοτῶν φράσης, διοὐλοὶ ἀθρόων καταστοχάζονται.
- β'. "Οτι καὶ τὸ ἐγρήγορον ἀνταροῦστον, ἐξ εἰμαρμένης φάσκοντες καὶ τὰς προαιρέσεις κινεῖσθαι.
- γ'. "Οτι οὐδὲ τοῖς αὐτῶν ἀμφεράμασι περανουμένοις ἐπαρκεῖν ἐδυνάθησαν.
- δ'. "Οτι διὰ μαρτιας φασὶ τὰ τῆς εἰμαρμένης λόγοι.
- ε'. "Οτι καὶ φεύδονται μαρτυρεῖσθαι.
- ζ'. "Ανασκεψή τοῦ περὶ εἰμαρμένης λόγου.
- η'. "Οποιος αὐτῶν οἱ γιλάσσοις τὰς τοῦ θεῶν αὐτῶν περὶ εἰμαρμένης δόξας ἔρθοτέρους ἀπλέγειν λοριαροὺς, ἀπὸ τῶν Οἰνομάου.
- ι'. "Ετι περὶ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν Διοτέριανον πρὸς Χρύσιαστον.
- κ'. "Ετι περὶ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν Αλεξανδρον τοῦ Ἀρροβοσιώνεω.
- λ'. "Ως καὶ ἀπὸ τῆς μαθηματικῆς θεωρίας ὁ περὶ εἰμαρμένης ἀλέγεται λόγος, ἐκ τῶν Βαρδινίαρον.
- ια'. "Ως καὶ ἀπὸ τῆς τῶν θεῶν Γραφῶν ἀλέγεται λόγος τε καὶ μαρτυρίας, ἐκ τῶν Νηρτέων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΤΗΣ ΟΛΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ.

Τοῦ περὶ τῶν χρηστηρίων τρόπου διὰ τῶν προδιηγουμένων αὐτάρκως τὴν ἀπεληγμένου, καὶ τῆς θελας δυνάμεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τὸ θεοπρεπὲς ὅμα καὶ βιωφέλες ἀπειδειγμένης, στι διὰ μόνης αὐτῆς, καὶ οὐδὲ διλῆκη, τῶν ἐξ αἰώνος τὸν πάντα βίον ἐπισκοταύσ- των τε καὶ λυμηνατίων δαμανούσιν φυγασμάτων¹, ἐλευθερία τὰς ὑπήρχεν ἀνθρώπους· φέρε καὶ ἀπὸ τῶν περὶ εἰμαρμένης φεύδοδοξυμάνων αὐτοῖς, τῶν περὶ τῶν αὐτῶν ἀπειδύνωμεν λόγου· ὡς ἂν μὴ διὰ μόνης τῆς τοῦ τρόπου μοχθηραί, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν οὐκ ὄρθων· οὐδὲ διλῆκως αὐτοῖς δοξαζομένων, φαῦλοι καὶ ἀδράνεις θντες οἱ τὰ χρηστηρά κινεῖν νενομοσύναι διάλιμους δειγμένους. Εκάψαι δ' οὖν, εἰ μὴ καὶ σοὶ θελας ἀλλότρους ἢν δυνάμεως ὁ περὶ αὐτῶν ὑποπειπεῖται λόγος, ἐκ τε ὧν παραθήσομεν ἀνατρεπτικῶν τοῦ περὶ αὐτῶν εἰμαρμένης, καὶ αὐτόθεν ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὰ μαντεῖας ποιεῖσθαι λέγονται. Οὐ γάρ δη δυνάμει κρείτον τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν προειληγράψαι φασὶν αὐτοῖς, ἐκ θεωρίας δὲ τῆς τῶν διτρων κινήσεως ὅμοιως ἀνθρώποις τὰ μελλοντα καταστοχάζεσθαι. Οὔτως οὐδὲν δύνασθαι, οὐτε ὡφελεῖν, εἴτε τοι τὸ παρόπαν ἐνεργεῖν αὐτοῖς, εἰ μὴ ταῦτα εἰμαρ-

¹ Ηρ., φασμάτων.

μάνην, φασί. Τούτων δὲ θεογος αὐτὸς ἐκεῖνος δὲ τῶν
δαιμόνων προτίγορος, ἐν οἷς ἀπέγραψε Περὶ τῆς ἁξ
δογῶν φιλοσοφίας, ὡς λέγων πρὸς λέξιν.
Ient, observando astrorum motu conjicunt. Ita nihil ipsi posse dicuntur, juvare nihil, nihil omnino,
nisi quod fati necessitate teneatur, efflere. Ac reprehensionis hujus auctor ille ipse nobis dē-
monum vindicta et defensor esto. Is enim in eo quod *De oraculorum philosophia inscripsit*, opere, sic ad
verbum loquitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὅτι καὶ δοκοῦσι μαντεύεσθαι, ωπὸς τῆς τῶν
ἀστρων φορᾶς, δροὺς ἀντρώποις καταστοχά-
ζονται.

« Ότι καὶ δοκοῦσι καὶ λέγουσιν οἱ θεοὶ, εἴπερ τὰ
μεμοριαμένα γινώσκοντες λέγουσιν, ἀπὸ τῆς τῶν
ἀστρων φορᾶς δηλοῦσιν, καὶ τούτο σχέδιν πάντας
ἔξιφραν οἱ ἀψεύδεις τῶν θεῶν. » Εἰδὼς ἔχεις ὅποδές
φησιν. « Ἐραυγήθεις δὲ Ἀπόλλων, τί τέλεσαι ἡ γυνὴ,
τι τῶν ἀστρων εἶπεν, διτὸς θῆλυς, ἐκ τοῦ σπορίμου ἐπι-
γνοὺς χρόνου. Λέγει δὲ οὕτως:

Ἔκρηνται (45) ταῖς θέραις δόδῷ, διτὸς λείμακες δυ-

[βροῦ]

Διφούνη κατέμαργκει διτὸς πάρης μητρέος

[συντῆς]

Ἐνδος δριομένης χρόνος ἄρκιον· οὐτὶ δὲ κοῦ-

[λροῦ]

Ἄλλα κύρων. Φοίβη τὴν εὐσκοπος ἥροσετ (46)

[διγύρης]

Κύκρων, ἐκεινομένην θῆται τόνον, ὡς φύλος στοί.

Τούδε καὶ ἀπὸ τοῦ σπορίμου, διτὸς σελήνη ἐπὶ Ἀφρο-
δίτην ἀφέρετο, εἰπών, διτὸς θῆλυς γεννηθήσεται. Καὶ
μήν καὶ τὰς νόσους ἐκεῖθεν προλέγουσαν. Ἐπάκουον
γάρ.

Ἡ μάλα μιν κακὸς ἴδιος ἐτί στέρουσι δαμάζειν,
Πτεύμορος ἀλγυρέσσονται ὑπερβολέων κακό-

[τητα]

καὶ ἔπις· οἵς ἀπλήγει.

Τούτα δὲ μορφῶν τύπος ἔγειρεν, ἢδε κελαυνή
Εἰς ἔριν ἐστηρίξει, κακοῖς πελῶσι δαμάζειν,
Τύγαδονο Κρόνον κακήρη ωτὸν ἀπαρτὸν ἰστος.

Καὶ μεθ' ἵστα·

Ἄλλα σε μορφαῖς ἡμαρ ἀνακλῆσαι βιθοῖο
Ἄλτυνέσσις ἔργονοις ἐπιστέρχων Κρόνῳ

[ἀρτα]

Τεύσατο, σῆς δὲ θέμειλον ἀπὸ φρεδὸς τῆ-

[στωρε (46)]

Τούτενται καὶ πατέρος θεοειδός λεόντης,

Φευγέμεναι κακοεργῶν ἐπηκεληστὴν Ἀρην.

Ταῦτα μὲν, διτὸς τι θείας δυνάμεως ἐκτὸν μα-
τεύονται, ἀλλ' ἐξ ἀστρων ἐπιστρήσεως κατὰ τοὺς
μαθηματικῶν λόγους, ὃς μηδὲν ἐν τούτῳ διαφέρεται.

• Ισ. ἀπό. • Ισ. διφούνη κατέμαργκαν. • γρ., ἀλγεν. • Ισ. Σπεύσατο.

(45) Ἔκρηνται. Χρησμὸς δραχμος, trunca, et
exortatōs. Existimo tamen, ab illa verborum di-
stinctione nostra, levique nonnullorum emenda-
tione, lucis aliquid affiri posse.

(46) ἥροσετ. Explicit paulo post, ἐπὶ Ἀφρο-
δίτην ἀφέρετο. Translatum ab ariro, quod terram
sulcando fudit ac permeat.

(46) Βίστωσε. Hoc est ἀνάστατον ἄποινα.
τράπεν. Hinc διστοτήριος, (quam vocem nullus
grammaticus representavit) idem qui ἀπάντωτος. Ly-
cophron vers 71, ubi Cassandra tertium illud, quod

A ferunt. Nec enim, ut ipsimet fatentur, ex vi quadam
superiore futuri præsensiones ducunt hauriuntque
susas, sed tantum de eo, perinde uti homines se-
tent, observando astrorum motu conjicunt. Ita nihil ipsi posse dicuntur, juvare nihil, nihil omnino,
nisi quod fati necessitate teneatur, efflere. Ac reprehensionis hujus auctor ille ipse nobis dē-
monum vindicta et defensor esto. Is enim in eo quod *De oraculorum philosophia inscripsit*, opere, sic ad
verbum loquitur.

CAPUT I.

Quae divinare videantur, ea perinde atque homines,
ex astrorum motu conjicere.

« Jam vero, inquit ille, quæcumque statuant præ-
nuntiantque dili, si quando forte quæ vi fatorum
eventura noverint, pronuntient, eadem ab illis ex
astrorum 237 motu et conversione prædicti, nemo
fere deorum, quibus veritas placet, aperte non fa-
tetur. » Deinde pergit: « Consultus Apollo, cu-
jusmodi partum enixa mulier esset: Feminam,
ex astrorum situ et ratione intellexerat. Erge
bune in modum cecinit :

Ἔκρηνται (45) ταῖς θέραις δόδῷ, διτὸς λείμακες δυ-

[βροῦ]

Διφούνη κατέμαργκει διτὸς πάρης μητρέος

[συντῆς]

Ἐνδος δριομένης χρόνος ἄρκιον· οὐτὶ δὲ κοῦ-

[λροῦ]

Ἄλλα κύρων. Φοίβη τὴν εὐσκοπος ἥροσετ (46)

[διγύρης]

Κύκρων, ἐκεινομένην θῆται τόνον, ὡς φύλος στοί.

Τούδε καὶ ἀπὸ τοῦ σπορίμου, διτὸς σελήνη ἐπὶ

Ἀφροδίτην ἀφέρετο, εἰπών, διτὸς θῆλυς γεννηθήσεται.

Καὶ μήν καὶ τὰς νόσους ἐκεῖθεν προλέγουσαν. Ἐπάκουον
γάρ.

Ἡ μάλα μιν κακὸς ἴδιος ἐτί στέρουσι δαμάζειν,
Πτεύμορος ἀλγυρέσσονται ὑπερβολέων κακό-

[τητα]

καὶ ἔπις· οἵς ἀπλήγει.

Τούτα δὲ μορφῶν τύπος ἔγειρεν, ἢδε κελαυνή

Εἰς ἔριν ἐστηρίξει, κακοῖς πελῶσι δαμάζειν,
Τύγαδονο Κρόνον κακήρη ωτὸν ἰστος.

Καὶ μεθ' ἵστα·

Ἄλλα σε μορφαῖς ἡμαρ ἀνακλῆσαι βιθοῖο
Ἄλτυνέσσις ἔργονοις ἐπιστέρχων Κρόνῳ

[ἀρτα]

Τεύσατο, σῆς δὲ θέμειλον ἀπὸ φρεδὸς τῆ-

[στωρε (46)]

Τούτενται καὶ πατέρος θεοειδός λεόντης,

Φευγέμεναι κακοεργῶν ἐπηκεληστὴν Ἀρην.

Ταῦτα μὲν, διτὸς τι θείας δυνάμεως ἐκτὸν μα-
τεύονται, ἀλλ' ἐξ ἀστρων ἐπιστρήσεως κατὰ τοὺς
μαθηματικῶν λόγους, ὃς μηδὲν ἐν τούτῳ διαφέρεται.

C et quæ sequuntur. Subditque deinceps :

Hunc morbum tibi fatā creant: his certa voluntas

Atque immota manet, liventi absumere tabe,

Pestiferum nam stella subit Saturnia callem.

Et quibusdam interjectis :

Saturni at properans tristi Mars obvius astro,

Mars hominum pestis, vitalen abrumpere lucem

Cogit, et emota veritis fundamina mentis.

Divini te propria mens sacra parentis

Jussit infesto vitam subducere Marti.

Ei his profecto intelligis, eos non vi quadam sua

eaque divina, sed astrorum observatione mathema-

ticorum ad leges et præceptiones exacta, vaticinari

D jam animo præsentiebat, orbis excidium deplorans :

Στέρω σε διστα καὶ τριπλά, δορὸς (id

[est, πολέμου]

Αῦδις πρὸς ἀλκήη, καὶ διαρπάγεις θύμων,

Kai κινέτραντον, αἰστοτήρων.

Si enim distinguenda sunt isti versus : et alio-

τηρον quadrasyllabum, pro αἰστοτήρων, ratio car-

minis exigit. Idem videtur αἰστήη, vel αἰστήρ, ut

apud Oppian. lib. v :

Δαλὸς ἔθιδητων μετάρων αἰστῆρα φέροιτε..

Licet autem, παρὰ τὸ αἴθεν.

scitos fuisse; nihil ut prorsus hoc in genere deos inter et homines interest, nullumque ipsi vel superius, vel natura divinioris proprium opus exercent. Vide nunc, quemadmodum id etiam, quod in nostra potestate **238** arbitrioque situm est, omnino tollant, dum non res tantum externas, aut quæ nostra ex voluntate non pendent, sed libertatis quoque nostræ consilii rationes ex astrorum conversione suspendunt. »

CAPUT II.

Id etiam, quod in nobis situm est, ab ipsis tolli, dum arbitrium quoque nostrum jati necessitate moveri volunt.

Ita nimur Apollo, qui fieret, ut tanto nescio quis ad militiam impetu et ardore rapereatur, ediscens,

Mars olli natalis adest, stimulatque ruentem : Nec premet is tumulo ; Jovis est nam certa voluntas, Martis ut extimum subito decus auferat armis.

Itemque de altero :

Cæsarie dense incubuit, stimulusque cruentos

In tristem pueri auroram Saturnus adegit.

Ac fatum sane præclara numina tantopere perimescunt, ut se ne fulmen quidem suis a templis arcere posse fateantur. Proinde sperent inter preceundam homines de eorum auxilio vehementer, qui ne sibi quidem ipsis operi ferre queant. Quorsum vero pietas deinceps colatur? quorsum diis honor, veneratio, obsequium debeatur, qui sibi nullum prorsus in rem per se ipso satis esse possint? Sed oraculum audi.

CAPUT III.

Eos ne templo quidem sibi consecrata a fulmine defendere potuisse.

« Sunt enim vero, inquit Porphyrius, sua quoque templo delubrisque fata: imo et in fatis erat, ut ipsummet Apollinis templum fulmine conflagret. Id enim hunc in modum ille cecinit :

*Hinc aga Erichthonii soboles divina parentis,
239 Quæ nostram expectas quæsito in limine vo-*
[cem.]
*Postquam eversa jacent radigunt culmina templi,
E tecis lauro specibus diam accipe sortem.*

*Cælestè ad flamen, dum contra obmurmurat aer,
Quassatusque minas adversaque prælia miscet :
Dum ventorum expers magno stat frigus in orbe,*

*Liberæ nec pressus spiracula repperit æther,
Ignea fax humiles caco petiit impete terras ;*

*Hanc pavida summis pecudes in montibus horrent,
Inque alias subeunt foreas, nec cælitus actam
Spectare adverso Jovis hastam lumine possunt.
Hujus templo deum, quæque alta vertice surgent
Robora, et excelsi prærupia cacumina montis,
Ac medio naves pelago fragrantibus alis
Afflatae pereunt. Quia ei Næptunia conjux
Hoc concusa vagos retro fecit verbere gressus.
Vox igitur, licet immenso præcordia lucis
Confecti, Parcarum animis immobile serie
Consilium : quibus ætherii Jovis ardua cervix*

εἰσ. τῶν μηδέ.

(47) *Elo. Vix dulcissimo, quin τῷ reponendum sit : illa quippe nascendi primordia, eleganter auroram appellat.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

*"Οτι καὶ τὸ ἐψήματος, εἰς εἰμαρμένης
φύσοκοτες καὶ τὰς προαιρέσεις κινεῖσθαι.*

Οὐτως καὶ δὲ Ἀπόλλων περὶ τίνος, ἀμα κατίτην περὶ στρατῶν προβυμαν ἀφγούμενος, πάθεν αὐτῷ γίνεται, Ἐφη.

*"Ἄρεος κρατινὴν ἔχει τετελίτος, δος μηδὲ δρίπει,
Οὐδέποτε παρχόντες Σηνὸς γῆρας ἐπέχρες βουλῆι.
"Η οἱ κύνδος ἄρειος ἀπὸ "Άρεος εὐθὺς ἔρεσει.*

Καὶ πάλιν ἐπ' ἀλλου·

Εὐχαῖτης ἐπέκειτο Κρόνος, στυγεροῖς δὲ περὶ
τρούς

"Ἄλγυρε παιδὸς ταλαῦν δυστέρμελον εἰσ. (47).

Εἰς τοσούτον δὲ τὴν εἰμαρμένην οἱ γεναῖοι θεοὶ περιβάσαν, ὡς δρολογεῖν μηδὲ κεραυνούμενοι αὐτῶν τοῖς ἱεροῖς δύνασθαι ἐπαμύνειν. Πολλὴ δρα γένοιτο ἀλλὶς ἀνθρώποις εὐχομένοις τυχεῖν βοηθείας παρὰ μηδὲ τῶν σχίσματος ἐπαργέντες δύνατῶν. Τι δὲ χρήτοι λοιποὶ εὔσεβειν, καὶ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖν, καὶ σθένειν, καὶ θεραπεύειν, μηδὲν οὐδὲ τε καθόλου, μηδὲ καυτοὺς ἐπαρκεῖν; "Ακουε δ' οὖν, τι φησιν δὲ κρητημέδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

*"Οτι οὐδὲ τοῖς φύμαρμένοις αὐτοῖς ναοῖς κε-
ραυνούμενοις ἐπαρκεῖται θευτῆσαν.*

« Οὕτω καὶ νεῶν μοριαὶ καὶ λεπάν, καὶ αὐτοῦ γε τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ λεπάν μεμοραστο κεραυνοθῆναι, ὡς φησιν·

*"Ο λαζέντης τετράστοις Ἐριχθονίοι τετέλις,
Ἐτ. Ιητεῖς ἐλθέμεναι, καὶ ἐμήτηρ ἐρεινέμερ δημήτηρ.*

*Ὀπισθὶ δημηθῇ περικαλλέος ἔδραρα στηκοῦ.
Κλίνε δαχυγρεζεών μυχῶν δικο θεούσιον*
δημήτηρ.

δικο θεούσιον
εῖσαι,
*Μηδὲ διεκεργύνησιν ἔχη κεκαρωμένος αὐτῷ
Αἴδηλοις περὶ ταῖσι, δηλη τύχειν, ἐκπειτε πυρ-*
σίσ.

*Τὸν μὲν δὲ θηρέες τε κατ' οὐρανούς δευταιροτες
Φεύγοντος πυμάτος ώπλο κενθεῖσιν, οὐδὲ μένουσιν
Εἰσιδέκεας έσσοις καταβάσιοις Διός ἔγχος.
Τοῦ μὲν καὶ τηροὶ μακρών, καὶ δένθρεος μακρά,
Ηλιόποτας τ' ἔρεων κορυζαὶ, τηροὶ τ' εἰρι πόντῳ,
Δημοργοῖς ζαπέδοις πατήμασιν ἐμπελάστοις.
Καὶ δὲ αὐτὴ πληγεῖσα Ποσειδώνος ἕταρη,
Πολλάκις οὐρανοῖς ἀναγέλεται "Αμετέριτη.
"Υγεις οὖν, καὶ δειλητοὶ εἰνι φρεστὸν μέγος ἔχοντες,
Τέλεται Μοράνων ἀμετάρποτα δίρεα νημα.*

Ταῖσι τῷραν οὐρανίδαιος Διός κατένευσε κάρηρος,

Ὅτις κε διηγήσωτι μέρειν ἀστάντος ἀπράκτος. Λ Annuit, ut certo quidquid sub pollice fuisse
Αἰσα γάρ ἡρ δολιχίστη ψύρων περιναλέου Volevit, immotum maneat. Nempe haec quoque
[σηκών] Cælitus illapsis olim succumbere flammis
Περούων αλόρωσι δικτεέσσοι δυμῆναι. Fatum erat. »

Εἴ δὴ οὖν Μοιρῶν ἀπράκτος καὶ τῶν σεβασμῶν θεῶν
εἰ νοεῖ, τά τε ιερά αὐτῶν δύματα δάμναται: ζαπύροις
ταῦτα μαστί, τίς δὲ ἐτοιοτε ἔπιτις Οντοτὸς ὄνθρω-
πος τῆς τῶν πεπρωμένων ἀπομνήγει; Εἰ δὲ καὶ μη-
δείᾳ εἰς θεῶν ὑπάρχοι βοήθεια, διὸ δὲ εἰς ἀπαντός

Tetradra Moiridw̄n ἀμετάρπονα δήρεα θυμῷ,
Τίς ἡ περὶ τούς θεοὺς ματαία σπουδῇ; εἴποι δὲν τις.
Τις δὲ λοιδῆς τε κνιστῆς τε, καὶ τὸ ἐκ τούτων γέρα-
της μηδὲ τούτων ἀξίους ἀπονέμειν, εἰ κατ’ οὐδὲν
τιμᾶς ὠφελεῖν δύνανται; Ἐπει μηδὲ τῶν ἀγαθῶν δο-
τῆρας οἰσθεῖς χρῆν αὐτούς, ἀλλ’ ἣν καὶ τῶν ἐναντίων
ὑμιδόγους αἰτίαν. Εἰ γάρ πέπρωται ὄνθρωπος εἴτε
οἱ ἀράθι, εἴτε τι καὶ ἐναντίον, ἔσται εἰς ἀνάγκης,
καὶ παρέσται τοῦτο, καὶ βουλομένων, καὶ μὴ τῶν
θεῶν. Μόνην δρά την ἀνάγκην θεραπεύοντας, σμικρά,
μικράν δὲ τὸ μηδὲν φροντισταντας τῶν θεῶν, μηδὲ
ἰστεν μηδέτεν εὐνεγετεῖν δύναμένων. Εἰ δὲ δὴ τῶν Μοι-
ρῶν μόνος δὲ τὸ πάντων ἐπιστατεῖ θεός, καὶ μόνος
τῶν θεῶν ὑπάρχει κύριος.

autem Pareis quoque præstis rerum omnium moderator imperium;

Taītē γάρ εὐπαρίσσω, φησι, Διὸς κατέρευτος κά-
[προνοια],

“Οτις κε διηγήσωτι μέρειν ἀστάντος ἀπράκτος.

Τι δὴ οὐχὶ πάντα ὑπερβέμενος τὸν παμβατίλα, καὶ
τῆς εἰμαρμένης δεσπότην μόνον θεὸν εἶναι ὄφολογες,
καὶ μόνον ἀγαθῶν δοτῆρα καὶ σωτῆρα; διτὶ δὲ μόνῳ
αἰτῷ καὶ ἡ φῆμις Μοιρῶν ἀμετάρπονα δήρεα τρέπεται,
καὶ μεταλάττεταιν φάδον ὡς μήτ’ ἀνάγκη, μήτε ει-
μαρμένη, τὸν τῷ παμβατίλῃ θεῦ καθιστωμένον, καὶ
μόνον αἰτῷ εὐεσθῶντα, δουλεύειν οἷα δὲ λειτέρον
καὶ παντὸς ἀγειμένον δεσμού, ταῖς ἐνθέοις καὶ σω-
τηράδεσσιν οἰκονομίας ἀκωλύτως ἐφέπεσθαι. Ἀλλ’
δι μὴ διληθῆς τοιαύτα προσφατεῖ λόγος: δὲ δὲ Εμπα-
λιν δρά διὰ τίγων φησι τὰ τῆς εἰμαρμένης λύ-
τα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

“Οτι διὰ μαρτειας γειτι τὰ τῆς εἰμαρμένης λύεσθαι.

· Δευθέντος γάρ τινος καταδέξασθαι θεὸν, εἰπόν τοι
θεός, διτὶ ἀνεπιτίθεις έστι διὰ τὸ ίππο φύσεως κατα-
δέξασθαι, καὶ διὰ τούτο, ὑπερροπισμός ὑπαγορεύ-
εις, ἐπάγει:

*Piat̄ (48) δαιμονίη γάρ ἀλις ἐπιδέρμομεν ἀλιχή
Ἐστι τοιαῖς, δε * χρή σε φυγεῖν τολαισι μα-
[τειαῖς].*

* Ic. 5.

(48) *Piat̄.* Omnino sensus exigit, ut vel p̄τ̄.
vel ἀλιχ., in dandi casu ponatur: malum tamen
p̄τ̄. Nec minus in altero versu, τὸ γάρ prætulerim

A Annuit, ut certo quidquid sub pollice fuisse
Volevit, immotum maneat. Nempe haec quoque
[tempora]
Cælitus illapsis olim succumbere flammis
Fatū erat. »

Si ergo prout Parcarum fusi tulerint, venerandorum
quoque deorum tempora, sacræque ipsorum
ædes igneorum turbinum vi superantur, quænam
deinceps miseris mortalibus declinandi fati spes
reliqua esse possit? 240 Quid si opis a diis præ-
terea nihil ostendetur, sed necesse prorsus erit
Æquis ferre animis Parcarum immobile fatum:

Quorūm, dicat aliquis, hæc tam supervacanea deorum
in cultu diligenter? quorūm indignis vel libati-
o, vel nidor, quoque rebus istis inesse fertur
B præmii ratio tribuat, si nulla nos in re juvare
possint? Quippe ne bonorum quidem auctores haberi
debeant, sed illa potius quam ipsorum quoque
malorum causam esse fatebantur. Nam si
fatum erit, ut quid hominibus seu boni seu mali
eveniat; id necessitate quadam eveniet, adeoque,
seu volentibus seu invitis diis, omnino futurum
erit. Itaque una jam supersit colenda necessitas;
deorum, qui neque nocere neque prodesse queant,
vel exigua vel nulla prorsus habenda cura. Si in
perium;

Hic etenim, Inquit, magni Jovis annui ardua cervix.

Ut certo quidquid volvat sub pollice fusu,
C *Immotum maneat.*

Quidni ergo quem tu regem universi, supra rerum
omnium gradum et ordinem, ipsiusque adeo fati
dominum constituis, eundem solum quoque Deum,
et honorum auctorem unum, ac servatorem esse
confiteris? quippe qui solus etiam immutabilia, uti
vocas, Parcarum decreta mutare possit: ut qui
semel universi regi consecratus, unum eum colere
cooperit, is neque necessitatè deinceps, neque
fato serviat, sed tanquam liber, omniisque solutus
vinculo, divinis tantum ac salutaribus citra illum
impedimentum legibus et institutis obsequatur. At
ista quidem vera rationis docet auctoritas. Tu vero,
quibus tandem artibus idem philosophus vim illam
fati solvi posse tradidit, mecum inture.

CAPUT IV.

D *Futum, ut ipsim satentur, magicis artibus
soteti posse.*

· Nam cum forte quispiam obsecraret, sibi et
numen excipere liceret; Deus cum huic rei minus
idoneum, quod naturæ vinculis constrictus tenetur,
illum esse responderet, eoque certos quodam
procurationum expiationumque ritus ipsi
præscriberet, ita subjunxit:

*241 Vis divina tuo pridem magno impete victris
Incubuit generi. Magica hanc fugere arte licebit.*

τὸ γάρ agebatur enim, quemadmodum iste vim
illam diemonis evitare ac declinare posset.

Ex quibus manifeste protectio constat, magicam illum artem, quæ in solvenda fati necessitate versatur, ad eam utcunque declinandam, hominibus divino munere concessant fuisse. » Atque haec oratio Porphyrii tota est, non mea. Sed, qui auctor homini erat uti magicis artibus fati vim legemque solveret, idem cum Deus esset, quidni prohibere potuit, quominus fatali suum ipsius templum fulmine deflagraret? Imo vero, qui ad consecrandam non philosophia, sed magiae studia cohortatur, ejus mores obscuri esse qui possint? Quid quod ipsos quoque deos mentiri, his verbis confitetur?

CAPUT V.

Ipsos quoque rates mentiri.

« Sed quoniam, inquit, accuras et exquisitam astrorum motus, ac proinde futurorum ex eo pendentium cognitionem assequi noui homines modo, sed ne dæmonum quidem plerique possunt; fit ut illi persæpe multis de rebus consulti mentiantur. » Mox ita subdit: « Et acrem quidem circumfusum in causa esse aiunt, quamobrem falsa edantur oracula, non autem præsentes deos sponte mendacium attexere. Sæpe itaque falsum dicturos se esse prænuntiant. Hærent isti nihilominus, atque illos, qua stultitia sunt, vel invitatos respondere cogunt. Apollo sane, cum ejusmodi aliquando esset, quam ante que tempestas, hunc in modum cecinit:

*Ne me ultra precibus cogas; nam falsa profabor.
Ac nihil a nobis affungi, vel oracula ipsa fidem facient. Sic enim evocatus e diis quispiam respondit:
Non iodie licet effari, qui sidera cursus,
Quæ sedes habeant: vis quippe futura canendi
Nunc astris constricta manet. »*

Tum ita concludit: « Qua nimur ex causa oraculorum sæpe vanitas existat, ostendit. »

242 CAPUT VI.

Quibus argumentis tota fati ratio convellatur.
Ism credo, quam ab omni divinitate vacua deorum oracula fuerint, plane ac circa dubitationem ullam intelligis. Nam qui fieri possit, ut vel numen, quod natura sua ab omni vanitate sejunctum est, si quidem ejusmodi numen per se est, aliquando mentiatur? vel bonus genius mendacius in fraudem eos, a quibus consulatur, inducat? Quis porro aliquid homine magis id fuisse arbitretur, quod astrorum motu constrictum teneretur? Nam homo quidem, mortalis licet, qui modo virtutis aliquid studio tribuat, nulla vi ad mentiendum adduci unquam poterit, quod semel veritatem omni conditione potiorem habere statuerit: nec jam fati necessitatem astrorum motu vanitati praetexet suæ; at ignem licet corpori aut ferrum admoveris, et libera constantique voce exclamabit:

*Occurrat ignis, gladius occurrat: seca:
Exsue corpus: sanguine ardente sitim*

A δι' ὧν καὶ σαφῶς δεδηλωται, διτὶ ή μαγεια ἐν τῷ λύσει τὰ τῆς εἰμαρμένης περά θεον ἔδοθε εἰς τὸ δικαιοῦν ταῦτην παρατρέπειν. » Ταῦτα σοι δὲ Πορφύριος, οὐχ ἄγα. « Οἱ τοινὺν μαγείαις παραιών λύειν τὰ τῆς εἰμαρμένης, πῶς, αὐτὸς θεός ὁν, τὰ πεπρωμένα κατὰ τοῦ ἴδου ναοῦ κεραυνῷ πιμπαρέμον μή θυσεν; » Ο δὲ δη μαγεύειν, ἀλλὰ μὴ φιλοσοφεῖν παρορμον, πῶς οὐκ ἂν εἴη δῆλος δοκος ὃν τυγχάνει τὸν τρόπον; « Επει πᾶν τούτος καὶ θεύδεσθαι, τοὺς θεοὺς δὲ αὐτὸς δρα- λογεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

**Οτι καὶ ψεύδονται μαντεύμενοι.*

B « Άλλ᾽ ήδη καὶ τὴν γνῶσιν τῆς φορδες τὴν ἀκριβῆ, καὶ τὰς ἐκ τούτων συμβάσεις ἀκατάληπτον εἶναι ἀνθρώποις, καὶ οὐ μόνον τούτοις, ἀλλὰ καὶ τοις τῶν δαιμονιών ὅθεν καὶ φεύδονται περὶ πολλῶν ἐρωτηθέντες. » Τούτοις αὐτοῖς ἐπιλέγει: « Καὶ τὸ περιέχον ἀναγκάζον φεῦδη γίνεσθαι τὰ μαντεῖα, οὐ τοὺς παρόντας ἔχοντας προστιθέναι τὸ φεῦδος. Πολλάκις γοῦν προλέγουσιν, διτὶ φεύσονται. Οἱ δὲ μένουσι, καὶ λέγειν ἀναγκάζουσι διὰ τὴν ἀμαθίαν. Εἰπε γοῦν δὲ ἀπόλλων ποτὲ, τοιαύτης οὖσας τῆς καταστάσεως, ὡς ἀδει- ξαμεν, πονηρὸς τοῦ περιέχοντος. »

descripsimus, ambientis coeli molestior difficiliter

C *Κλείει βίην, αρρότος τε λότων γνεῦδηγρά λέξω.*
Καὶ διτὶ ταῦτα ἀληθῆ ἔστιν, ἀπειρ ἔφαμεν, δηλώσεις τὰ λόγια. «Ἐφη γοῦν τις κληθεὶς τὸν θεόν

Σήμερος οὐκ ἐπέσκοπε λέπτων ἀστερών οὔρο, εἰρει Θ' ὅραρ· ἀμαρτούντης τὸρ ἐτ δοτραστι νῦν κε- πέδηται. »

Kαὶ ἐπιλέγει: « Πέφτενται δρα, πόθεν πολλάκις τὸ φεῦδος συνισταται. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

**Ἀνασκευαστικὴ τοῦ περὶ εἰμαρμένης λόγου.*

D « Αρα σοι πέπαιται λοιπὸν τὰ τῆς ἀμφιβόλου γνώμης, διτὶ μηδὲν τι ἡγετον ἐν τοῖς τούτοις θεοῖς χρησμοῖς. Πῶς γάρ ποτε τὸ θεον φεύσοιται διν, τὴν φύσιν δικενδεστατον, εἰ γε δικενδεῖς τὸ θεον; πῶς δὲ ἀγαθὸς δαιμων ταῖς φευδολογίαις ἀπατηστει ποτε τοὺς χρωμένους; Πῶς δὲ διν εἴη κρείττον ἀνθρώπου τὸ τῇ τοῖς δαιτροις πορφητεύμενον; Θνητος μὲν οὖν ἀντρος, βροχεῖτον ἀρτετης σπουδὴν εἰσενερχάμενος, οἴτοντ' ἀν φεύσασται, τάληθες προτιμῶν προθέμενος, οὐδὲ εἰμαρμένης ἀντίχην, οὐδὲ διστροφα φοράν αἰτιάσαστο φευδάμενος» ἀλλ᾽ εἰ καὶ τῷ σώματι πῦρ τις, ή στηρητον προσφέρει, διαφθείρειν ἔξανταχάζων τὸν ἀληθῆ λόγον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο ἐλευθεροστομῶν ἀντι- φθέγξεται: »

**Ιτω μὲν πῦρ, Ιτω δὲ φάστραρον τέμεται (40),
Κάταπει σάρκας, ἀμαλήσητη μον πίτρων*

(40) *Ιτω μέν πῦρ. Constatibit versus, si legetur, Ιτω μὲν πῦρ πῖτρον, φάστραρον δὲ Ιτω, τέμεται.*

**Κελανὸν αἷμα· πρόσθις τῷρά κάτω γαῖς
Τέσσαρα, τῇ δ' ἀντεύονται οὐρανὸν,
Πρὶν δὲ ἔμους σε (50) δῶραν ἀπαντήσας λόγον.**

Τὸ δέ της λαοπλάνου καὶ ἀπατήδον δαιμόνιον σχῆματει, τοὺς διφρονας σοφίζεντον, ή' ἐν οἷς ἀν τῆς τοῦ ρήματος προφήτεως ἀποκίπτοι, καταψυχὴν αὐτῷ τῆς ἀλογίας τὴν εἰμαρμένην πορίζετο. Πάντα δ' εἰμαρμένης διὰ τῶν χρημάτων ἀναρτήσας δύσαιμον, καὶ τὸ ιερὸν ἦκ τῆς αὐτοπροαιρέτου κυνῆσες ἀνέλων, ἀνάγκη δὲ καὶ τοῦτο καταδουλάσας, θέα εἰς οἷον κακῶν δογμάτων ὑλεύον τοὺς αὐτῷ πειθομένους καταβούσαν. Εἰ γάρ ἀστροις καὶ εἰμαρμένῃ ὡς μόνα τὰ έπειτα, ἀλλὰ καὶ τὰς κατὰ λογισμὸν προβούσας ἀναθέτουν, καὶ τις ἀπαρατητος ἀνάγκη τὰς ἀνθρωπίνας ξενάγεται γνώμας, οἰχοσται σοι φιλοσοφία, οἰχοσται καὶ εὐσέβεια: οὐδὲ τις ἡν τοῖς σπουδαῖος ἴππαις ἀρτῆς, οὐδὲ τις θεοφιλα, οὐδὲ τῶν ἐν ἀσκήσεις πόνων καρπὸς ἐπάγκιος, ἀνάγκης καὶ εἰμαρμένης τὴν εἰλικρίνην πάντων ἀναθεγμένης. Οὐ δῆ σύν προστέχει καταμέρεσθαι τοῖς περὶ τὸν βίον πλημμελοῦσιν, οὐδὲ τοῖς ἀστέρεσ καὶ ἀπεργηστάτοις: ἀλλ' οὐδὲ τῶν σπουδαίους θυμάζειν ταῦτη δὲ, ὡς ἔφην, οἰχοσται τὸ μέγα τῆς φιλοσοφίας κλέος, οὐκ αὐτοπροαιρέτου μελέτης καὶ ἀσκήσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς τῶν ἄντρων ἀνάγκης ἀπωρημένων. Ὁρα σύν εἰς οἷον κακῶν δογμάτων βυθὸν (51) οἱ θυμάζοντες θεοὶ καταβεβίζουσι (52), καὶ σκέψαι ὡς εἰς ἀντίστοις καὶ ἀδιάλειπαν, καὶ ἄλλα μυριά κακᾶ παρορμῷ καὶ προτρέπανται τὸ δόγμα, ἀνατροπὴν τοῦ παντὸς βίου ἀδρόν ταπεργαζόμενον. Εἰ γοῦν τις αὐτόθεν ποτεστοῖ τοῖς θεματοῖς τῶν θεῶν χρηστὸς, διτὶ τὸ ἀληθεύειν καὶ τὸ φεύγεσθαι, καὶ (53) οὐκ ἡμέτερον ἔργον ἦν, ἀλλὰ τῆς στρατηγοῦτον εἰμαρμένης, καὶ τὸ θέλειν ἐπὶ στρατείαν, ή δὲ τὸν πρακτέων ὅρμην, καὶ τὸ μὴ θέλειν τὰ τοιάδε πῶς οὐκ ἐν θελήσεις ἀμελεῖν καὶ παραρθμεῖν ἐν ἀπατεῖσι μὴ διενε καμάτων καὶ τῶν, καὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν προσυμπατικῶν θεοτροποῦσαν ἀναμένους; Εἰ γάρ δὲ εἰμαρμένης τόδε τι γενήσεται νομίζοι, εἴτε πονούμενος ἡμεῖς περὶ αὐτὸν καὶ ταπεδίζουμεν, εἴτε καὶ μή, πῶς οὐκ ἐν τις ἀθελήσεις τὸ βίον αἰρετοῦσι, παρὰς ἀπαντὸν καὶ ἀμελῶν, ὡς εἰ εἰμαρμένης καὶ ἀνάγκης γενησομένου τοῦ πραγμάτων; Όθεν καὶ λεγόντων ἐστὶν ἀκούσας τῶν ταῦλων, διτὶ δρα, Πραγμήσεται τούτο, εἴτε εἰμαρταὶ μοι· καὶ, Τί μι χρή παρέχειν ἐματῶν πράγματα; Εἰ γάρ δὲ ἐπὶ στρατείαν ὅρμων οὐκ ἐν προαιρέσιος οὐκαὶ τούτο ἐπέρχεται, ἀλανύμονος δὲ ὑπὸ τῆς ἔξωθεν ἀνάγκης, δηλούστοι καὶ ἐπὶ ληστείαν (54) καὶ ταυτωρυχίας, καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας ἥτοι ἀνοσούργιας καὶ ἀκαλασίας. Η̄ κοινόμοις καὶ σύφρονας ἐπιτρέπεις τοῦτο γάρ ἐν εἴτε ἀκόλουθον τῷ περὶ εἰμαρμένης λόγῳ. Πώς οὖν δὲ ταῦτα μή ἐξ αὐτοῦ ἡγούμενος ἐγγυεῖται, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἔξωθεν ἀνάγκης, προσέξοι δινετοῖς τῷ νοοθετοῦνται, καὶ διδάσκονται μή ἀπαντὸν ἐπι-

A *Restingue nostro: sidera in terram prius
Laventur, ante siderum tellus plagam
Invadet, ore quam tibi nostro excidat
Vox ultra mendax.*

At gentium illusor, et fraudium artifex dæmon, hoc nimirum callide fixxit, quo facilius insanis hominibus imponeret; atque, ubi res aliter quam prædictum ab eo fore, eveniret, ad fatum continuo, perfugium sibi ac receptum pararet. Jam vero, cum ipse omnia suis illis oracnis ex fati necessitate suspendit, atque id etiam, quod pro libertatis nostræ motu ac potestate agitur, funditus sublatum, eadem servitutem constrinxit; vides, obsecro, quam in exitialium dogmatum pestem suos ille sectatores congecerit. Nam si astris atque fato, non exteriorum modo rerum, sed earum etiam cupiditatem, qua mentis et intelligentiae ductum sequuntur, alligandæ rationes erunt, si humanae cogitationes atque sententiae vi quadam inexorabilis necessitatis agentur; nulla jam profecto philosophia est, nulla religio; probis laus ex virtute nulla; nulla Dei benevolentia, nullus denique fructus susceptorum laborum contentionē dignus, cum necessitati atque fato rerum cause omnium assignentur. Enimvero nec improbis 243 deinceps, aut impiis, omniumque adeo scelerum turpitudine laborantibus successendum erit; nec virtutis amatoribus laudis quidquam honorisque tribuendum. Ex quo profecto sequitur, quod ante diebam, ingens illud philosophia decus peritum, si astro-

C rum ex necessitate, non ex voluntaria meditatione studioque pendebit. Vide ergo quam in exitialium dogmatum voragine clientes suos egregia numina congecerint: atque ut ejusmodi sententia, dum ad nequitiam, injuriarum licentiam, aliorumque malorum vim ac multitudinem infinitam extinximat, vite simul universæ perniciem ultimam moliatur. Nam ubi quis semel præclaris deorum permotus oraculis, in animum induxit suum, vera pariter falsaque loqui, voluntatem ad militiam adjungere, aut rem ejusmodi aliquam persecui, vel contra surgere, inexorabilis fati esse, non nostra potestatis: quis non eum continuo videat, quæcunque sine molestiis atque laboribus, nostraque adeo contentionē perfici non poterunt, in iis omnibus languidum et inertem futurum? Etenim qui certo quodam fato hoc illudve futurum sibi persuaserit, sive aliiquid ipsi quoque laboris et industria contulerit, sive non; cum tu facilioribus mollieribusque delectis, non dissolute ac negligenter victurum putas, quasi necessario futurum illud sit, quod agendum fuerit? Et vero plerisque propterea sic loqui audias, Fiet illud omnino, si fatum ita meum tulerit. Quorsum autem frustra molestus ipse mihi sim? Nam qui militiam secatus est, is si non eo

aut al. simile; sive potius absolute positum intelligas.

(53) Καὶ οὐχ. Γρ. tollit istud καὶ, recte.

(54) Καὶ οὐχ ληστ. Alter ē manuscr. leg. καὶ δὲ ληστ., recte.

(30) Εἶμον σε. Rescribendum videtur τοι, clarissimo sensu.

(51) Βασιλ. Montae, βάραθρον. Elige.

(52) Θεοὶ καταβεβίζονται. Videatur accusativus unius desiderari, puta τιμᾶς τοὺς θεοπλάνους,

volens ac sua se sponte contulit, sed externa quada necessitate compulso; liquet profecto de ceteris idem sentiendum esse, qui vel latrociniis, vel sepulcris effodiendis, vel aliis impietatis atque intemperantie generibus, aut etiam honestioribus ac sanioribus institutis se dediderint. Hoc enim ex ista fati ratione consequens plane est. Qui ergo semel in eam inductus opinionem fuerit, nihil istorum sua se voluntate persequi, externæ necessitatib[us] tribuenda esse omnia: qui fieri poterit, ut se se, ab iis abstinentum monenti ac precipienti, dicto audientem præbeat? Referet utique monitori suo, quemadmodum nonnullis, qui superiori memoria vixerit, contigit. Ad quid hæc tu mihi monita, bone vir? Nec enim integrum mihi est hanc mentem consiliumque mutare, quando jam fatum oecenpavit. Quid me porro juvet contendere, ubi ne optandi quidem facultas arbitriumque relinqnatur, nisi optare fatum quoque mihi sit? Optabo vero si fatum erit, ut nihil precipias, **244** ipsam fati necessitate adactus. Cur ergo frustra molestus ipse tibi es? Urget nimurum eadem te necessitas, atque ut ista mihi seadas, omnino cogit. At quorsum hac in re tantum studii? Cassa quippe et inutilis cohortatio tua est. Nam in rem ipsem incumbam ultra, si fatum erit; sin autem, inanis est utriusque contentio. Quidam autem, dissoluto potius animo, qui hac scueli inhumis opinione sit, hunc in modum loquatur ipse secum: Mih[us] vero certum est labori parere, nullamque mihi frustra molestiam facessere; necessario enim, quidquid in fati erit, eveniet. At vero qui rei cuiuscunq[ue] vel studinm persequitur, vel præcepta tradit; qui seipsum aot alium quenlibet adhortatur, uti vel morem gerat vel iussa negligat; peccatum aut admittat aut fngiat; vel arguat improbus, vel prohos laude afficiat: is, non palam et aperte libertatis arbitriique nostri facultatem ac potestatem relinquit, fati nomen ei solum ac vocem adjungit? Perinde omnino, nt si quis illam boni naturam, qua, hoc statu rerum, optime animantes reguntur, mali nomine appellaret. Sic enim, cum plane sentiamus, vel ad erudiendos liberos, vel ad plagas improbus mancipiis infligendis, vel ad quidlibet sive amplectendum, sive rejicendum, non alterius nos cause necessitate cogi, sed prorsus voluntario nostra libertatis impetu ad hæc similiave consilia ferri: errare is merito fallique censeatur, qui hæc omnia fatu quodam fieri dixerit: quo non contentionem modo studiumque nostrum, sed alios etiam vel cohortandi vel commoniendi vim ac voluntatem infringat, qua tamen ratione potissimum res hominum videmus bene feliciterque succedere. Jam

(55) Ταῦτα γάρ. Malim, τοῦτο γάρ, sequitur enim καταβόλειν.

(56) Άλλο εἰ καὶ τὸ τέ παρανεῖν. Totum hoc membrum abesse posset, cum præcesserit παρανεῖν καὶ διδάσκειν. Sed Graecorum haec περισσοτέρα fuit, etiam σωφρότερων. Cujusmodi apud Platonem ipsum pleraque, singulis in paginis, ἐκ παρουσιας dicta

A διδόναι ἔκδοτον τοῖς προειρήμανος; Εἶπος γάρ ἀν πρὸς τὸν νουθετοῦντα, ὡς καὶ τῶν πρὸς ἡμῶν τοινεν εἰρηταί· Τί με, ὃ δινθρώπε, νουθετεῖς; Ταῦτα γάρ (55) οὐ δῆκους ἔστιν ἐπ' ἑμοῖς, τὸ μεταβόλειν τὴν προσέρεσιν ή γάρ εἰμαρμένη προκατείληφε. Τί οὖν δεῖ συντετάσθαι πρὸς ἄνθροις προσμετεσθαι δυνήσσεται, εἰ μή καὶ τοῦτο καθεύμαρται μοι; Προθυμήσομαι δὲ, εἰ καθεύμαρται, καὶ δινεὶς τῆς σῆς διδασκαλίας ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ἀγόμενος. Τί οὖν μάτιν σεαυτὸν ἐνοχεῖς; Άλλο εἰ καὶ τὸ σ παραινεῖν (56) καὶ διδάσκειν φῆσις κατὰ ἀνάγκην ἐπιτελεῖσθαι εἰς τὸ παραινεῖν καὶ πείσειν ἐμὲ τοιάτι· διλλ καὶ τούτων τι χρή σπουδάζειν; ὅργη γάρ καὶ ἀνωρέλης ή παρείνεις. Εἰ γάρ εἰμαρται μοι, φιλοπονήσω εἰ δὲ μῆτερα, ματαλον πουλεῖσθαι τὴν σπουδὴν ἀμφιπέρους συμβῆσται. Πώς δὲ οὐ, μᾶλλον ἀποφθῆμαν, εἴποις ἀν πρὸς ἔαυτὸν δι τοῦτην ἔρων τὴν ἔδαν, "Ἄγε μηδαμῶς φιλοπονήσω, μηδὲ μάτην ἐνοχλήσως ἐμαυτῷ· γενήσεται γάρ δι εἰμαρτὸν ἐξ ἀνάγκης." Οὐ δὲ περὶ τι σπουδάζων ή καὶ διδάσκων, ή προτρέπων ἔαυτὸν ή ἄλλον, καὶ τὸ πείθεσθαι καὶ τὸ μῆτερεθεῖσαι, καὶ τὸ ἀμαρτάνειν ή μῆτ, τὸ ἐπιτελέν τοὺς ἀμαρτάνονται, καὶ τὸ ἐπιτελέν τοὺς κατορθοῦντας, πῶς οὐκ ἀναργῶς ἐλέγχεται τὸ μὲν ἔρων καταλιπόν τοῦ παρ' ἥμεν καὶ τοῦ αὐτεζουσίου, τὸ δὲ τῆς εἰμαρμένης δυνομειῶντι συνάπτων μόνον; Πάσπερ εἰ τις τὴν τοῦ ἀγάπου φύσιν, ἡς κατὰ τὴν παρουσίαν ἔριται διεκεῖται τὸ ζῶν, τῷ τοῦ κακοῦ προσταγορεῖται δύναται. Οὕτω γάρ ἐπει τὸν ἀναργῶν ἔαυτον αἰθανόμεθα, μῆ βιαζόμενον ὑπὸ ἀλλης τινὸς αἰτίας ἐν τῷ παιδεύειν τοὺς γένες, καὶ μαστίζειν τοὺς οἰκεῖταις ἀμαρτάνοντας, καὶ ἐν τῷ τόδε τι βούλεσθαι, καὶ μῆ βούλεσθαι, διλλ' αὐτοτελῶς ἐκ τῆς ίδιας ἔξουσίας εἰς τὰς τοιαύτας κινήσεις ἀριθμουμένους, ἀμαρτάνον δὲ δι τοῦτα λέγον γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην, πρὸς τῷ παραλιέν (57) τάς τις ἡμῶν αὐτῶν προθυμίας, καὶ τὰς ἄλλους γινομένας παραλήσεις καὶ νουθετήσεις, ἐξ ὧν ὀρέμεν μάλιστα κατορθούμενα τὰ τοῦ ἀνθρώπου πράγματα. Καὶ μῆτ καὶ νόμους ἀνατρέποι ἀν οὔτος δι λόγος, τοὺς τοῦ συμφέροντος ἐνεχει δινθρώποις κειμένους. Τί γάρ δεῖ προστάσταιν ή ἀπαγορεύειν τοὺς ὡρὲτέρας ἀνάγκης κατεσχημένους; διλλ' οὐδὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας δεῖσθαι κολάζειν, μῆτ παρὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἡμαρτάκοτας, οὐδὲ τοὺς τὰ κάλιστα πράτησι τιμᾶς ἀπονέμειν, ὃν ἔκπτερον πολλὴ αἰτίαν παρέχειν εἰς ἀναστολὴν διδίκιας καὶ εἰς εὐποιΐας ἐποιμέτητα. Άλλα καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐσέβειαν ἀνατρέποι ἀν. ήδες ή δέδα, εἴγε μηδὲν ἡμῖν δι θεὸς, μηδὲ μῆτ αὐτοῖς οἱ τοῦδε χρηστούσοις, μῆτ' εὐχορέμενοις, μῆτ' εὐσέβοις συμβάλλονται εἰμαρμέναις ἀνάγκαις πεποδημένοις. Τὸ δὲ δίκτιον ἀδύνατον λέγειν κινεῖσθαι ή μᾶτ, τῆδε καὶ τῆδε ὑπὸ τοῖς ἔξουσιν δινάμεως νευροστασιουμένους, εἰς τὸ ἐπ' ἀνάγκαις

reperias.

(57) Πρὸς τὸ παρανεῖν. Rectius visideretur, πρὸς τὸ παρ. Aut si πρὸς τὸ γεινεται, legendum pulsari, πρὸς δὲ τῷ, ut nona inde periodus inatur; τοντοε inira post πράγματα, minori distinctione opus fuerit. Prior tamen conjectura magis placet.

ικάρους τάδε προδέσαι, καὶ ἔλεθοι πάρα προσίρεστοι
ἴσημα, τῶν οὐκ ἀν εἰν ἀναδέσι καὶ ἀνασυγχυτόταν; οὐπέρ
ἐνεργῶς αἰσθανόμεθα ἑαυτὸν ἡμετέρᾳ δρμῇ
καὶ κινήσῃ τάδε τινὰ προδύσμοις μάνων, καὶ ἀμελούν-
των πάλιν ἑαυτῶν ἀντιλαμβανόμεθα, καὶ πάρα ταῦ-
την τὴν αἰτίαν κατορθούντων, οὐ μή κατορθούντων,
καὶ ἐξ οὐδενὸς ἐπέρου βιαζομένων ἀλλὰ τὰ μὲν ἁκου-
σιῷ γνώμῃ αἰρουμένων, τὰ δὲ ψευδότων, καὶ παρα-
τυμένων ἐκ τῆς ἡμῶν αὐτῶν προαιρέσεων. Οὕτω δὲ
ἄρα ἐνεργεῖς ήσαν τὸν αὐτόκτονον λόγον, ὅποτε δρμῶς
τῷ στρατεῖν καὶ τῷ ἕδεσσιν, καὶ τῷ τόδε τι δρμῷ, καὶ
τῷ ἀσκούντιν, οὐ σύλλογοισιν, ἀλλὰ ἐνεργεῖς καταλαμ-
βανομένων (58). συναυθίσθαι ἑαυτῶν ἐξ ἡμῶν αὐ-
τῶν καὶ τὰς ἡμετέρας βουλῆς δρμώντων, καὶ τάδε
τινὰ αἰρουμένων, τινὰ δὲ ἀποτρεπομένων ὥστε ἐξ
ἀποντος τὸ ἐλεύθερον, καὶ τὸ αὐτέκουσον τῆς ἐν ἡμῖν
ἰογάσεως καὶ νοερᾶς φύσεως ἐνθίκας ὄμολογοίσθων. Εἰ
δὲ πάρα προσίρεστον μυρία συμβανούσα τὴν
τοις πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ταράττειν, διαιρετόν
ἐντυθῆ τὴν τῶν ἐν οἷς ἔσμεν φύσιν, καὶ τὸν λόγον,
περὶ δὲ τὰ οὐκ ἀρήμαντα γίνεται, ἐπιθεωρήτεον. Οὕτω
γέρ καὶ τούτων τὸ αἴστον οὐτις διογος ἀναδέξεται
εἰμαρμένη, λόγος δὲ πάλιν ἀλλος τῆς τῶν διων προ-
νείας ἀνηργητόμενος. Φέρε οὖν ἐπιμελῶς τὸ πρόδηλον
ἐπιστεψόμεθα.

eveniat, cum vis aliunde nulla nobis afferatur, atque haec nulla
pīas libertate, aut defugiamus omnino, aut ex parte detracemus. Et vero tam certa nobis explo-
rataque est haec arbitrii nostri ratio, ut perinde ac dum aut dolemus ipsi, aut letamur, aut videmus
quidpiam, aut audimus, id a nobis re ipsa, non ratiocinatione ulla percipi sentimus, ita nos sponte
consilioque nostro duci, ac delectis nonnullis, ab aliis abhorre sentiamus. Prorsus, ut illam arbit-
riū potestatem, penes naturam hanc nostram ratione et intelligentia prædictam esse, fateri nemo
nos debet. Sin autem quod infinita quoque nobis præter voluntatis consiliique rationem eveniat,
id hominum vulgus perturbat; tum vero et distinguenda secernendaque rerum illarum, in quibus
versamur, natura erit, et illa simul ratio consideranda, per quam ea flant, que potestati nostrae
subiecta sint. Sic enim ejusmodi quoque rerum causam non absurdo fato, sed alteri consilio ex
divina res in omnes Providentia suspensa, triuendam et assignandam esse constabit. Age ergo, quo-
sitionem istam diligenter excutiamus.

Πίντα μὲν ἀθρόως ἐκ θεοῦ προνοίας εἶναι τε C
καὶ διουκεῖσθαι, οἱ τῆς ἀληθοῦς ἀνθεσίς θεοὶ^{οἱ}
ἀπορεύονταις ἡδη δὲ κατ' εἶδος ίδιας ἔκαστα τῶν
γηγενέων, τὰ μὲν ἔξει (59), τὰ δὲ φύσει, τὰ
δὲ ὄρμῃ καὶ φαντασίῃ, τὰ δὲ λογισμῷ καὶ οἰκεῖῃ
χρήσι: τε καὶ προαιρέσται κινούμενα: καὶ ἀλλὰ μὲν
κατὰ προτροπῶν λόγον γιγνόμενα, ἔτερα δὲ κατ'
ἰσημερινήκατα τοῖς προτροπῶν γεγονόσι, ποικί-
λιν καὶ τολύεροπον τὴν τούς πανὸς συνεστήσατο δε-
κτήριαν, ἔκαστον γένει τῶν διητῶν ίδιαν καὶ ἀξω-
νητάντιν τινὰ φύσεων κατασκευὴν τοῦ τούς διων αἰ-
τίου διενεμάντος. Σχολῆ μὲν οὖν τις τοῦ περὶ τῶν
Εἰλιν δεεξέλθοντος λόγον τὸ δὲ περὶ τοῦ αὐτέκουσαν
ἥλιον καταμάθοις διν ὁδε. Τέτει μή μονογενές τε χρῆ-
μα, μηδὲ ίκανα μηδὲ συνεστῶν φύσεως τυγχάνει ὃν δ
ἐθέρωπος, ἐκ δυοῖν δὲ ἐναντίον εἰλητε τὴν αύνοδον,
ῶματος καὶ φυχῆς τοῦ μὲν κατὰ συμβενήρχος δρ-

Primum quidem divine Providentiae nutu, cum
esse, tum regi simul universa, vere religionis de-
creta sanciunt. Jam vero, quae sunt singula, pro-
pria quaque ac peculiari forma, dum alia quiden-
tibus, alia natura, rursusque alia impetu atque
sensu, alia vero ratiocinatione, ac judicio, suaque
adeo sponte arbitrioque moventur: dumque simi-
liter alia superiori quadam et prævia ratione sunt,
alia modo superiorum vim ac dictum consequente,
variam ac multiplicem hujus universi speciem or-
natumque conflarent; cum auctor omnio molis-
torque Deus suam cuiilibet rerum generi singula-
remque naturæ conditionem attribuerit. Ac ca-
terarum quidem vim atque rationem essequiri com-
pleteque difficile fuerit; arbitrii vero libertatem
hunc in modum ostendere, longe facilius. 246
Cuius homo non res una quædam sit atque simplex,

(58) Καταλαμβανομένων. Forte legend. sit κατα-
λαμβανομένος, ut conveniat cuncti præcedentib. τῷ
αὐτοῖν, εἰτ.

(59) Τὰ μὲν ἔξει. Τέτοιοι, ut πολύσημον τι, sic et
λαζήρος ἀντικείμενον. Hoc quidem loco ἔξει: ei

φύσις opponuntur: meo judicio, quod τὸ μὲν ἔξει
κινεῖσθαι sit ἐν τοῖς ἀλόγοις, τὸ κατὰ συνθετιν, καὶ
verò φύσει, ἀπὸ ταύτων, καὶ καθὼν ἔκαστον
πάγκων.

aut unica natura constans, sed ex duarum ac di-versarum, corporis nimirum et animi, societate confusa; et corpus quidem animo, tanquam instrumentum, consequentia quadam allatum; spiritualis vero intelligensque natura, vi principis illius rationis existat: cumque alterum ratione careat, altera praedita sit; alterum corruptionem patiatur, altera minime; postremo alterum mortale sit, altera immortalis: ac proinde corpus illud brutis animalibus affine ac geminum babeamus, animum contra, cum intelligentem immortalitatem natura quadam veluti cognitione conjunctum: mirum profecto non est, si geminum hocce germen, utpote duplicitis naturæ communione temperatum, duplice quoque vitam, eaque diversa, ratione conformem: ut modo corporis naturæ serviat, modo libertatem partis divinioris propriam complectatur; adeoque similis in servitute, simul in libertate versetur, bane a Deo, quas ob causas ipse novit, corporis animique conjunctionem sortitum. Quare, quisquis ea quæ corporis aut animi naturæ convenienti, fati abusus nomine, necessitatim tanquam cause subjicerit, is profecto a vera appellatione aberrari. Nam si nec fati necessitatib[us] obviam iri potest, et qua tam corpori, quam animo naturæ jure debeantur, partem sepe maximam impediti solent: si rursus infinita prope alii extrinsecus eveniunt, quæ præter naturam casu quodam animum corpusque consequantur; fatum et naturam idem esse quis puto? Si enim aut fatum ullo modo declinari, aut præter illud fieri quidquam posse negent, quod inexorabilis sit necessitas: et plurima tamen, ut dixi, animo corporique præter naturam eveniunt: perperam sane fecerit, qui unum idemque fato naturæque nomen indiderit. Enimvero, ut eorum, quæ nobis insunt, alia ratione consilioque sicut nostro, cuiusmodi sunt, quecunque cum animi natura convenienti, alia prout corporis natura postulat; alia demum utrique, animo, inquam, corporique sic eveniant, ut cum aliarum rerum natura cohercent: tamen nec ea quæ ad animi arbitrium, nec ea quæ corporis ad naturam pertinent, immo nec ea quæ casu contingunt extrinsecus, cause suæ merito subduci queant. Idem enim ille Deus, qui totius universi, eorum quoque simul, quæ seu libertatis nostræ sunt, seu naturæ, seu casus, **247** auctor omnium moli torque celebratur. Nam illud divine Scripturæ de nulla re non accipendum est: *Ipsa dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt*^{**}. Itaque, si quando nobis certa quadam expertibus, alia præter voluntatem: eveniant, admonere tum ipsi nos debemus, illud nimirum esse, duplicitis hujus nostræ diversaque naturæ, corporis, inquam, animique commercium; quo fiat, ut et animus, qui natura spiritualis ac ratione præditus est, infantili adiutor per naturam corpore inclitus præter

^{**} Psal. lxxxi, 9.

(60) Υψ' ἡμῶν. Dubium non est, quin legend. sit ἐφ' ἡμῖν, quomodo alt. manuscr.

A γάρ της φυγῆ δεδεμένους, τῆς δὲ νοερᾶς οὐσίας κατὰ τὸν προγράμματον ὑποστάσες λόγους καὶ τοῦ μὲν ἀλλογου, τῆς δὲ λογικῆς τυχαίων οὐσίας^B καὶ πάλιν τοῦ μὲν φιλαρτοῦ, τῆς δὲ ἀγάθορτου^C καὶ θαύματος, θαύματος δὲ ἀθανάτου^D διατάξεως^E διατάξεων, τοῦ δὲ τῆς θεοτέρας ποιρά τὴν οἰκείαν διπλαζόμενον ἐλευθερίαν^F καὶ δούλων εἶναι τὸν αὐτὸν καὶ ἀλεύθερον, τοιώτην τινὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, δὲ οὐδὲ λόγους αὐτὸς, κεκληρωμένον φυγῆ καὶ σώματος ἐπιμικίαν. Εἰ δὴ οὖν τις τὰ κατὰ φύσιν ήτοι τοῦ σώματος δὲ καὶ τῆς φυγῆς, εἰμαρμένης δικαίωμας χρώμενος, οὐτὲ αἰτίαν ἀνάγκης καταβάλλοι, διαμάρτυρος δὲ τῆς οἰκείας προστηρογορίας. Εἰ γάρ εἰμαρμένης ἀνάγκης δηλατεῖται τὸν ἄνθρακα πολλὰ δὲ τοῦ τοῦ σώματος καὶ τῆς φυγῆς κατὰ φύσιν προσθντων παρεποδίζεται, μυρία τε ἔξωθεν ἀλλὰ συναντή παρὰ φύσιν κατὰ τὶς συμβενηκός καὶ φυγῆ καὶ σώματος παρεποδίζεται· πῶς δὲ, ὡς ἔφην, παρὰ τὰ κατὰ παραράλλοκτον φασιν εἶναι τὴν εἰμαρμένην, καὶ μὴ δύνασθαι τι παρ' αὐτὴν γίνεσθαι (ἀνάγκην γάρ εἶναι ἀπαραίτητον). Πολλὰ δὲ, ὡς ἔφην, παρὰ τὰ κατὰ φύσιν καὶ φυγῆ καὶ σώματα συμβαίνει, οὐχ ἀρρώστια τούς δονομάτους, ταῦτα εἶναι λέγοντας εἰμαρμένην καὶ φύσιν. Γένοται δὲ οὖν τῶν δυτῶν ἐν ἡμῖν τὰ μὲν κατὰ λογισμὸν καὶ πρωτερεστὸν τὴν ὑψ' ἡμῶν (60) γιγνέμενα, οἷα τὰ κατὰ φύσιν φυγῆς, τὰ δὲ κατὰ φύσιν τοῦ σώματος, τὰ δὲ τούτων μὲν συμβενηκότα, φυγῆ λέγου καὶ σώματος, ἐπέστις δὲ σύντελομενα κατὰ φύσιν· ἀλλὰ οὐτε τῆς φυγῆς δὲ ἐφ' ἡμῖν, οὐτε τοῦ σώματος τὸ κατὰ φύσιν, οὐδὲ μήτη τῶν ἔξωθεν τὸ κατὰ τὸ συμβενηκός, ἀνδέσκοντας ἀντὸς ἀποστεροῦ τὸν αἴτιον. Θεὸς γάρ αὐτὸς, δὲ τῶν δῶλων, καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τῶν κατὰ φύσιν, καὶ τῶν κατὰ συμβενηκός δημιουργὸς ὁ ἀποτελεῖται. Καθόλου γάρ πάλι πάντων σωμάτων τῆς ἐνθέου Γραφῆς, τὸ, Αἴτιος ἀλλοι, καὶ ἐγεννηθεῖσας αὐτὸς ἀντετέλλεται, καὶ ἀκτισθεῖσας ἀποφηγμάτων· Εἰδέσθων βουλομένους ποτὲ τινὰ, ἔπειτα παρὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην συμβαίνει, ὑπομνηστέον αὐτούς, ὃς ἀρά τοῦτ' ἡν ἔκεινον τὸ διττὸν καὶ ἐπεργανές τῆς ἐν ἡμῖν συμπλοκῆς, λέγω δὲ^G καὶ φυγῆς καὶ σώματος· παρ' δὲ καὶ φυγῆς οὐσία, τὴν φύσιν νοερά καὶ λογική, ἐν τητάξονται κατὰ φύσιν σώματα παρὰ φύσιν αὐτῇ, γύρων ἀλλού μετελήφεται νοῦς, δὲ φρονήσως οἰκείος, ἀφράτος πολλάκις κατὰ τὶς συμβενηκός, παρατραπεῖς δὲ ὑπερβαλλούσαις, φέρεται σώματος ἀφρωστίαις. Πολλάκις δὲ καὶ γῆρας, ἀπελθὼν σώματι κατὰ φύσιν, τῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν κατορθωμένων τὴν δάνοιαν ἀπεστέρησε, τῆς νοερᾶς φυγῆς τὸ λογικόν παρὰ φύσιν ἀμβλύνειν. Αἰκατιδέσθαι δὲ πάλιν, καὶ ἀλγηδόνες σώματος, πρόσθετες τοι τοισυμβόλαις παρὰ φύσιν, τὸ ἀδιεκούσιον τῆς φυγῆς παρὰ τὸ συμβενηκός ἔξενίκεσσαν, ἀνδέσκονταις ταῖς ἀλγηδόσι διὰ τὴν πρὸς τὸ σώμα συστελοκήν ὡς

πλευράς (61) δεσμού διρκυτον δύποδον προβεβή. Α τοις πάντας φύσιν, τοις μὲν τὴν τοῦ σώματος φύσιν, τοῖς δὲ τὰ ἔκτης ἐπιουμβάνοντα. Ἡν δέ δρα καὶ τὸ τῆς ἡφ' ἥμν προαιρέσω εἰς τοσοῦτον ἔχον ἀρέτης, καὶ λογίος, ὡς ἀντιβαίνει ἐπὶ πολλῶν ταῦταιν, καὶ ἀντιτέλεγεν τῇ τε τοῦ σώματος φύσιν καὶ τοῖς ἔξωθεν ἐπιουμβάνοντα. Ἡ μὲν γε τοῦ σώματος φύσις ἐπὶ τῶν ἀνδριστῶν ὅρμη τὸν ἄνδρα καλεῖ· ἡ δὲ φυχὴ, λόγῳ σύρροντος χαλινὸν ἐμβαύλουσα τῷ πάθει, κρείττοντας καθισταται τῆς τοῦ σώματος φύσιας. Καὶ πάλιν ἡ μὲν, πεινήν, καὶ δυψήν, καὶ φτυών, καὶ τὰ τοιάτια προσαναγκάζουσα (62), ἐπὶ τὰς ακτὰς φύσιν θεραπείας τε καὶ πληρώσεις παρακαλεῖ· ἡ δὲ προαιρέσις, λόγος σώφροσιν ἀνακειθεσσα, καὶ τινὰς ἀσκητικὰς προτροπὰς αὐθεκουσίων ἀγαπησσα, τοινυῖτρον δοτίαις καὶ καρπείαις παρακροιεῖται τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀρέτῃ λογισμῷ χρήσατο τοῦτο καὶ ἐλούμην. Καὶ αὖτις ἡ μὲν κατὰ φύσιν πάσις ἕστατης γαρέτε καὶ τῇ λειψὶ τῶν σωμάτων, ἡ δὲ προαιρέσις ἀρέτης ἐπινυμιά τὸν ἀπίστον καὶ τραχὺν ἴσπεστο βίον. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ ἐπὶ τὸ χείρον τραπέντες, μετιχλαζεῖν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρά τούτων, δρεσσες ἐν δρεσσει τῇ ἀσχημοσύνῃ κατεργάζεντο. Οὔτες δέρα καὶ τῇ φύσις οὐ κατὰ πάντα ἐνδέσσον δι λογισμός, κρατεῖ δὲ τὸν πλείστους, ὡς καὶ κρατεῖται, καὶ τοτὲ μὲν αὐτὸς διέγει, τοτὲ δὲ αὐτὸς δηγεῖται· ὡς καὶ πρὸ δραστικοῦ διέθη διότι χερῶν ἐπισπάσθαι τὴν ἀκαλλαγὴν τοῦ σώματος, διτὸν τῇ ζῆν αὐτῷ μὴ ἱστιτέλες κριθεῖται. Εἰ μὲν οὖν πρὸς μόνην τὴν οἰκείαν τοῦ σώματος φύσιν δὲ τὰς ἀγόνας ἦν αὐτῷ, μέτριος ἢν ἡνδρός· ἐπειδὲ δὲ τὴν πολιτείαν, καὶ τὸν ἐν ἀνθρώπων βίον δὲ θεὸς αὐτῷ μεταβοῦ πολλῶν καταβέληται, ὡς μετὰ θηρίων καὶ ἔρπτων λοιδώλων, ἀν μέσῳ τε πυρὸς καὶ θερματος, ἀέρος τε τοῦ περιέχοντος, καὶ τῶν δι τούτοις διπασι παρηλλαγμένων καὶ διαφόρων φύσεων τὰς διατριβὰς πεποιθασι· εἰκότες αὐτῷ διατάξη καὶ ἡ ἐνστασις οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν μόνον ἐστὶ καὶ συντηρμένην αἰτόνυμον φύσιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς μυριά τὰ ἐκτὸς συμβεβηκότα, ὃν τὸν μέσῳ τοῦ ὁ τὸν θηρητὸν βίον διεξάγων, ὃντες καὶ πρὸς ταῦτα καρπεῖν ἀντέχεταιν. Πολλὰ γοῦν καὶ τοιώνδιν τροφῶν φύσεις, καὶ τοιάδε συγκράσις τοῦ περιέχοντος, πρυμῶν τε ἐπιφοραί, καὶ φλογῶν ἐκκαύσεις. πλειστά τε δῆλα κατά τινας οἰκείους λόγους φυσικῶς μὲν κυνόμενοι, συμβατικῶς δὲ ἥμν προσπίπτοντα, τάργαρον δὲ τὸν τυχόντα τῷ καθ' ἥμερος αὐτεκουσιφ δὲ τὴν πρὸς τὸ σώμα συμπλοκὴν παρέρχεται, τῆς τῶν ἡμετέρων σωμάτων φύσεως τὰς τῶν ἔξωθεν ἐπιφορὰς οὐχ ὑπομενούσης, κρατουμένης δὲ καὶ νικωμάνης ἵνα τῶν ἐκτὸς κατὰ φύσιν οἰκείαν ἀπετελουμένων. Πάλιν τε αὖ, ἐπιειδὴ μετὰ πλειστῶν ἀνδρῶν ποιούμενα τὰς διατριβὰς, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ τῆς Ισῆς ἡγίνονται τοις διερχοντας, καὶ ἐπέρχοντος συνεβάλλετο εἶναι τὸν

· ἡ Γρ. εἰδ. δῆ.

(61) Αὐλοκεσθαι. Id est, ἐλέγχεσθαι, φαίνεσθαι, ἀποδεκτεῖσθαι, τῷ λόγῳ αἰρεσθαι, vel τῇ ἀνάγκῃ ἐλέγχεσθαι. Ναμ δὲ λόγος αἰρεται, id est, ratio convincit; ἀνάγκη ἐλέγχει, necessario fatendum est. Ηειροῦται. lib. ii. p. 114 D. 4. Τον δὲ δη ποταμὸν τούτον τὸν παραβέντον, καὶ ἐπέρχοντος συνεβάλλετο εἶναι τὸν

A naturam ipse suam, in ratione carentium numero censeatur: et mens, cuius propriæ prudentia est, aliquo persæpe casu deliret, dum eam graviora præcipue corporis morbi sui de sede movent. Senectus ipsa quoque, postquam naturæ ordine corpus invasit, mentem iis solertia facultatis viribus, quibus per integrum adhuc statem florentem præstatabat, spoliare solet, et rationis, qua tota spiritualis animi est, præter naturam, aciem retinere. Quin etiam plague doloresque corporis, membrorumque debilitates, quas præter naturam contingunt, casu ipso plerumque animi libertatem expugnant, dum is corporis societate vicius, molestias quoque doloribusque cedit: prorsus ut certum id exploratumque habeatur, liberam illam animi facultatem, partim natura corporis, partim iis, que extrinsecus accident, quodam quasi vinculo, quod evitari nequeat, impeditam, et constriictam teneri. Quanquam ejusmodi profecto sape est arbitrii nostri virtus atque robur, ut in plerisque rebus, et naturæ corporis, et occurrentibus aliunde casibus opponere sece ac reluctari audeat. Quippe hominem enim ad rerum venerearum appetientiam corporis natura trahit: animus vero temperantia ductum et consilium secutus, injecto cupiditati freno, corporis naturam impetumque frangit. Eadem fame, siti, frigore aut ceteris id genus incommodis dum urget ac premit, ad ea que naturæ convenient, exquirienda remedia, satisque ventri faciendum, hominem excitat. Voluntas contra senioribus adducta rationibus, et religiosis quibusdam cobortationibus sponte susceptit, nativam illum corporis cupiditatem plurim etiam dierum inedia tolerantiaque vincit, ad eam subeundam vi ratiocinationis, ac suopte instinctu consilioque permota. Similiter natura sua corpus omni voluptatum generi, ac levi mollique corporum commotione delectatur. 248 At voluntas studio virtutis impulsu difficile atque asperum vita genus arripit. Jam vero existunt etiam aliquando nonnulli, qui, in pejus deteriusque prolapsi, naturalem usum cum eo, quem horreat natura, committent, mares cum mariis libidini fedissimæ indulgentes. Ita ratio non semper naturæ cedit, sed in plerisque vincit, interdumque vincitur, ac modo trahit, modo viciissim trahit: adeo ut si quando perniciosam fore vitam duxerit, homines ipsa nonnumquam manibus corporis sese vinculis ante tempus expedire conetur. Quanquam, si cum propria duntaxat corporis natura luctandum ipsi foret, modica certe quidem esset ista contentio. Nunc autem, cum Deus humanae vite rationes, cum aliis plerisque, uti cum feris venenatisque serpentiibus, conjunctas ei ac

NeDov· καὶ δῆ καὶ δι λόγος οὐτως αἰρεται, id est, tum ratio etiam ipsa convincit. Idem ibid. p. 109 D. "Rvδν τι τοιούτον οὐδὲν, ὡς ἡ ἀνάγκη ἐλέγχει: Εξιστοι εσσετησθαι, nisi necessaria et ἀποδεκτικη ratio prodet.

(62) Προσαναγκάζουσα. Forte legend. προσαναγκασθεῖσα, nisi subaudias τὸ σώμα, vel τὸν ἀνθρωπον.

permistas esse voluerit: cum inter ignem, aquam, et circumfusum aerem, illasque naturas omnes, tam varias tamque multiplices, quæ iidem elementis continentur, sedem ipsi domiciliumque statuerit: mirum profecto non est, si non modo cum propria conjunctaque secum ejusdem corporis natura, quæ suis legibus ipsa vivit, grave ac difficile certamen instet, verum etiam cum sexcentis aliis extrinsecus ingruentibus, inter quæ mortalibus homo vivere, summaque tolerantia vim eorum sustinere cogatur. Enimvero certa quoque tum ciborum quorundam natura, tum coeli temperatio; vis item frigorum æstusque flagrantior, aliaque permulta, ut peculiares quasdam naturæque sua proprias habeant motus sui rationes, dum tamen casus invadunt, perturbationem libertati nostræ non vulgarem afferre solent, propter initam sibi cum corpore societatem, cuius natura rerum externarum impetus ferre non potest, sed ab iis sæpe, tametsi naturæ suæ vi flant, omnino superatur. Præterea, quoniam degere nos oportet versarique cum plurimis, ille simile nostræ sortiti naturam, quod nostræ facultatis est, sua ipsi auferunt potestate, arbitrii sui libertate usi: sit etiam, ut alienæ simul voluntati succumbamus, dum ipsa nobis hunc in modum vel corpore vel animotenus abutitur. Quemadmodum enim ab iis quæ extrinsecus eveniunt, corporis sæpe nostri natura vincitur, ita voluntas ipsa nonnunquam sexcentis aliorum opinionibus sententiisque jactata, sponte licet **249** arbitrioque suo, voluntati tamen obsecundat alienæ. Ita melior ipsa modo, modo deterior efficitur. Improborum enim consuetudine vitium contrahimus, quemadmodum efficimur proborum usu ac societate meliores. Corrumpti enī mores bonos colloquia mala^{**}: perinde nimirum, ut virorum bonorum congressus virtutem nobis pariter salutemque conciliat. Verum, ut animi facultas illa rationis compos, alienis sæpe verbis atque rationibus hue illueque versetur: vincit tamen sua virtute nonnunquam, vimque plane divinam ostendit; quoties adversus exteriores assulitus omnes obfirmita, cunctiorumque libera quadam ingenuaque constantia victrix, nihil usquam virium remittens suarum, ad strenue philosophandum sese comparat. Quod studium dum ipsa negligit, a deterioribus pessime haberi afflicique solet; quemadmodum exteriore cultu perpolita, majoris in dies prohibitis accessione cumulatur. Quid porro commemorare attinet, ut certorum quorundam et animorum et corporum aut preventus, aut penuria, tametsi casu quodam ad universi gubernationem proprie conferat, ejusque ordini preclare omnino convenient, ta-

^{**} I. Cor. xv, 33.

a. Ior. ðte.

(63) *'Ομιλλαι κακαί.* Hoc Menandri versiculo, ταχινούσις, proprie, κατ' αὐτὸν συμπεριφοράς Apologeti intelligit. Recte tamen vulgar. interpr., *colloquia*; sunt enim δακ λόγων potissimum, αἱ πρὸς ἀλλήλους ὅμιλα: νει αἰο λερο τελο γραβιν τενερε αὐθικε ειλικρινε μενετε, ημα πρακτικη oratione

Α ἔξουσίας ἀποσέρνοται, ἐλευθέρη τῇ σχῶν χρωμενοι προαιρέσει ταῦτη πάλιν εἰκότας καὶ ταῖς ἕτερων γνώμαις ὑποτειόμεθα, τοῦ αὐτὸν ἔκεινων αὐτεξουσίου ὡδὲ πως ἡμῖν κατὰ τοῦ σώματος ἡ περὶ τὴν φυχὴν χρωμένου. Ποσπερ γάρ ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν φύσις νικᾶται πολλάκις πρὸς τῶν ἔξωθεν ὑποπιτόντων, οὗτοις ἔστιν δεινοὶ καὶ προαιρέσεις, ὑπὸ μηρίων ἔξωθεν ἐποχουμένη προαιρέσεων, αἴτεξουσιών γνώμη πεισθεῖσα, ἐκατὴν τοῖς ἔξωθεν ἐπιθέωσι· καὶ τοὺς μὲν βελτίουν, τοὺς δὲ κελρῶν ἀποτελεῖσαν· οἶδε γάρ συνουσία φαῦλη κακάνεται, ὥσπερ αὖ πάλιν τελεντίον ποιεῖν ἀμέλινος τὸν καλῶν ὄμιλα. Φθειρουσι τὴρ θῆτη χρηστά δρματα κακαί (63). ὥσπερ οὖν καὶ σώκουσι βελτιούσι τῶν ἀγαθῶν αἱ συνουσία. Κατά λόγος μὲν ἡ λογικὴ τῆς φυχῆς δύναμις τῶν ἔξωθεν ἐπισυμβανούντων ὡδὲ πως κατὰ τῆς φέρεται· Ιούκες δὲ πάλιν οἰκεῖα καὶ λογικῆς οὐσίας ἀρετὴ, καὶ θελαν ὡς ἀληθῶς καὶ θεοειδὴ τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται· διτε ^B οὐ πρὸς πάντα τὰ ἔκτος ἀντέχουσα, καὶ τὰ πάντα ἐλευθέρων φρονήματι ὑπερικῶσα, πρὸς οὐδὲν τῆς εἰκασίας ἀρετῆς ὑφιεμένη, φιλοσοφεῖν παρασκεύασται. "Οὐα γε μή (64) διλγωρεῖ, ὑπὸ τῶν γειρόντων τὸ γειρίστα διατίθεται, ὥσπερ σύν καὶ βελτιούτα τῇ ἔξωθεν τυχάνοντας ἐπιμελεῖται. Τί γε λέγειν ἐπὶ τούτοις, ὡς καὶ φοραὶ καὶ ἀφοραὶ τοινῶν φυχῶν καὶ σωμάτων, κατὰ τινὰ περίπτωσιν οἰκείας τῇ τοῦ παντὸς διοικήσει συντελούμεναι, εἴ τε καὶ ὄρθως ἔχουσι τῷ παντὶ πεισθεῖσαν δημητρίους, τοῖς τε φυσικῶν ἐνεργουμένοις, μία παναλκής καὶ παντοδύναμος ἐπιστατεῖ ἡ δακ πάντων ἐπιπορευομένη τοῦ Θεοῦ πρόνοια, ἢ καὶ τὰ πλείστα θειοτέρους ἡμῖν τε ἀρέθητοις οἰκονομεῖ λόγοις, εὐηγέλεις τὸ πάν διακυρώσαται, πολλὰ τε καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐπὶ τὸ προστήκον τοῖς καρποῖς μετασκεύασσον, συνεργοῦσά τε καὶ συμπράττουσα τοῖς ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῖς ἔκτος πάλιν συμβαίνουσι τὴν δέουσαν τάξιν ἀπονέμουσα. Τούτων εἰ τρία τούτον διηρημένων τὸν τρόπον, εἰς τε τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὰ κατὰ φύσιν γινόμενα, τὰ τε κατὰ συμβεντροῦς, πόντων τε ἐφ' ἡνα λόγοι τὸν ἐκ Θεοῦ θουλῆς ἀνακεφαλασσούμενων οὐδαμοῦ μὲν δὲ περὶ εἰμαρμένης χώραν ἔχει λόγος. Γένοιτο δὲ ἡμῖν εὐρημένη καὶ ἡ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀπορουμένη τῆς εἰκασίας πηγὴ, ἐν οὐδενὶ μὲν χώραν ἔχουσα τῶν κατὰ φύσιν, οὐτ' ἐν σώμασιν, οὐτ' ἐν οὐσίαις πνευματικαῖς, πολλοῦ δει (65) ἐν τοῖς κατὰ συμβεντροῦς ἔξωθεν ἐπιγινομένοις· εὑρεθεῖν δὲ ἐν ἐν μόνῃ τῇ τῆς φυχῆς αὐτοτροπετῷ κινήσει καὶ ἐν ταύτῃ οὐχ δέ ταῦτα κατὰ φύσιν βαθύζουσα τὴν εὐθείαν δέουσι, διλλ' δέ τῆς βασιλικῆς ἐκστάσας οἰκατε γνώμη τὴν παρὰ φύσιν τρέ-

vulnerantur. Qua de re infra pluribus, ubi ex Platonice, de habendo fabularum carminumque delectu.

(64) Οὐα γε μή. Si locus integer est, δια ποσπερ, προ καθ' οὐδενι τελο γειρεται.

(65) Πολλοῦ δει. Ita reposuimus ex alt. manus., cum ante δή περ περαμ legereret.

καταὶ, αὐτὴ ἐκυρῆς λαθεσιώσα κυρία. Ἐπειδὸν τοῦτο γέρας ἔξιτετον παρὰ θεού λαθοῦσα, ἐλευθέρα καὶ αὐτοκράτωρ τυγχάνεις, τῆς οἰκείας ὀρμῆς τὸ κριτήριον εἰς ἐκυρὴν ἀναδεσμένην (66)· νόμος δὲ θεῖος αὐτῇ συνεζευγμένος κατὰ φύσιν λαμπτῆρος καὶ φυσικῆς δίκην ἐπιφωνεῖ ἑνδοθεν ὑπηρεσίαν αὐτῇ καὶ λέγων· Ὁδῷ βασιλεῦ πορεύσῃ, οὐκ ἐκκλινεῖς δεξιά, οὐδὲ ἀριστερά· βασιλεὺν τὴν κατὰ τὸν ὄρδον λόγον πορείαν εἶναι δεδάσκων. Τούτον γάρ ἀπάση ψυχῇ φυσικὸν νόμον βοηθὸν αὐτῇ καὶ σύμμαχον ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὃ τῶν δὲν δημιουργής ὑπεστησάτο· Διὰ μὲν τοῦ νόμου, τὴν εὑθεῖτην αὐτῇ παραδίξας δόδη, διὰ δὲ τῆς αὐτῆς δεδωρημένης αὐτεξουσίου ἐλευθερίας τὴν τῶν κρατετῶν αἱρέσιν καὶ ἀποδοχής ἀξίαν διεσχίνεις, γερῶν τε καὶ μεζύνων ἐπέβλουν, τῶν ἐπὶ τοῖς κατορθουμένοις, διὰ μὴ βεβασμένων; γνώμη δὲ αὐτεξουσίων κατώρθουν, παρὸν καὶ τὴν ἐναντίαν ἐλεύθεραι· ὡς Ἑρματίλην τὰς γειριστὰς ἐλομένην φύσιον καὶ παρορίας εἶναι ἀξίαν, διὰ οἰκείας κινήσεως τοῦ μὲν κατὰ φύσιν παραμελήσασσαν, κακίας δὲ ἀρχήν καὶ πηγὴν ἀπογεννήσασσαν, φαῦλως τε ἐκυρή κεχρημένην, οὐδὲ ἐπὶ τούτης ἔξιτεν ἀνάγκης, ἀλλ᾽ ἐξ ἐλεύθερας γνώμης τε καὶ κρίσεως. Αἵτια δὴ τοῦ ἀλομένου, θεὶς ἀνάγκεις. Οὗτος γάρ φύσιν φαῦλην δὲ θεῖς εἰργάσατο, οὐδὲν τε γε φυσῆς οὐσίαν. Ἀγαθῶν γάρ οὐδὲν πλὴν ἄγαθην δημιουργητὸν θέμα· Ἀγαθὸν δὲ πᾶν διὰ τοῦτο κατὰ φύσιν· ψυχῆς δὲ πάσῃ λογικῇ κατὰ φύσιν αἱρέσις τὸ αὐτεξουσίου ἄγαθον, καὶ τοῦτο δὲ ἄγαθον αἱρέσις τεγενημένον. Φαῦλως δὲ διὰ πράττεις, οὐ τὴν φύσιν αἱτιστέον· οὐ γάρ κατὰ φύσιν, παρὰ φύσιν δὲ αὐτῇ γίνεται τὸ φαῦλον, προαιρέσεως διν, ἀλλ᾽ οὐδὲ φύσεως ἕρων. Ως γάρ περὶ διναμικῆς τῆς τάχαθον αἱρέσεως, διὰ μὲν τοῦτο εἴλετο, ἐκὼν δὲ τὸ κρεπτὸν ἀπεστράψη, τοῦ κείρονος μεταποιήσεις, τίς δὲ τούτη τόπος ἀποφυῆς λέπιστο τῆς οἰκείας αἰτίᾳ καταστάντα νόσου, τοῦ τε συμφύτου νόμου, σωτῆρος οἷα καὶ λατροῦ παραμελήσαντος; Ως δὴ τούτων ἀπάντων μηδένα λόγον τοιούμενος, ἀνάγκης τε καὶ διστρων φορᾶς ἀναρτῶν τὰ πάντα, τῆς τε τῶν πλημμέλουμένων ἀνθρώπους ἀποτίας, μηδὲ ἡμῶν εἶναι φάσκων τὰ αἴτια, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ τὰ πάντα κινήσεως δυνάμεως, πάσης δὲνδρουν καὶ δυστεῖθη λογισμὸν εἰσέργον διν; Εἴτε γάρ αὐτοδιατον καὶ ἀπερνόττον δεῖται τὴν τοῦ παντὸν φορὰν, ἐλέγεις· ἀν δὲ ἡς αὐτόθεν δέος, πρὸς τῷ καὶ ἀδιεπειτεῖ τῷ τὴν πάντοφον ἀρμονιῶν καὶ τὴν τῶν διάταξιν, εἰς καὶ ἐν κινέσῃ τὴν δὲ αἰλονος κίνησον ἀνακυλώμενην· εἴτε θεοῦ πρόσωπον δένται καὶ φερεῖν, ἐπιστατεῖν τὰς τέσσας, καὶ πανσέφων λόγῳ διοικεῖν ὅμοιογέσει, οὐδὲν δὲν τοῦ διυστεῖον ἀπέκεψεν τὴν ἀποτίαν· εἰς ἐπειδὴ τῶν ἐν ἀνθρώπως ἀμαρτανομένων τοις μὲν πλημμελοῦντας ἀπολέντες, ὡς μηδὲν τῶν ἀτόπων εἰς οἰκείας γνώμης διαπεργμένους, ἀνάγει δὲ τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν ἐπὶ τὴν καθηλόν πρόσωπαν, ἀνάγκην αὐτὴν καὶ εἰλαμρένην ἀποκαλέν, καὶ πάσης τῆς ἐν ἀνθρώποις αἰσχρουργίας καὶ ἀρρήτοτοις, ὥμετρος τε καὶ μαρφοντας αἰτίαν εἶναι λέγων. Καὶ

* Ic. αἰτίαν.

(66) ἀναδεσμένη. Ita omnes. Sensus tamen παραλογία.

A men cum singulis partibus, tum iis quoque rebus quae facultatis ac potestatis nostra sunt, incredibilem sāpē affert mutationis æstum. Ceterum cunctis omnino rebus, seu consilio flant impulsuque nostro, seu fortuito aliunde contingent, seu denique naturalem habeant ortus sui rationem, summa una præpotensque Dei providentia moderator, quae cum omnia permecet, tum plurima divinioribus quibusdam rationibus, captumque nostrum fugientibus administrat, cumque suis veluti habenis obsecundans hoc universum ac flexibile habeat, tum res etiam plerasque naturales ad varias temporum occasiones flingit ac mutat, itaque potestati arbitriuque nostro subtilitas auxilio promovet suo, ut iis, quae extrinsecus eveniunt, suum quoque locum et consentaneum ordinem attribuat. Cum ergo tria hæc rerum genera statuantur, ut aliae nostra ex voluntate pendeant, aliae prout natura postulat, aliae denique fortuito eveniant, eademque simul ad unam divini consilii rationem universæ revocentur; locus plane nullus fato relinquatur necesse est. Quicquidem fontem jam illum improbitatis noverimus, a plerisque omnibus ignoratum, qui cum nec in corporum, nec in spiritualium substantiarum natura, multo minus in iis, quæ extrinsecus accidunt, positus sit; reliquum est, ut in libero tantum animi sensu 250 motuque reperiatur: nec tamen, dum naturam secutus, rectam insistit viam, sed tum dimittat, cum a regio deflectens itineri, suopie arbitrari, uti juris ille sui snæque potestatis est, in alienam a natura semitam deerrat. Enimvero, cum eximium hoc a Deo et singulare munus acceperit, ut libertatem ac summam in se ipsam imperium obtineret; motuum quidem suorum rationes habet suo ex arbitrio judicioque pendentes: sed tamen divina lex cum eodem, naturali quadam societate, lampadis instar facisque conjuncta, inclamat subinde ac monet incripsi, ut regia incedat via, nec ad sinistram aut dexteram ullatenus declinet, viam hanc regiam, congruentem et consentaneam recte rationi viam esse docens. Quippe naturalem hancce legem, qua suis in actionibus uteretur, anima cuilibet tanquam auxiliatricem, universi molitor impressit: atque ita, quemadmodum hujus vi legis, Directam ipsi viam commonstrarit, sic plena illa, quam eidem concessit, integraque libertate perficit, uti rerum meliorum delectus non laude tantum et approbatione, sed amplioribus etiam, ubi res præclare cessisset, præmiis dignus esset; quod citavim ullam, pro arbitratu consilioque suo recte agere statuisse, cum tamen contrarium optare potuisse: contraque deterioriorum electioni vituperatio suppliūcumque deberetur, quod in eam suopie nutu spreta naturæ lege ferretur, ac sese perperam abusa, nulla extrinsecus necessitate cogente, sed libero

postulare videtur, ἀναδεσμένη, hoc est, θεότητα.

plane sensu atque judicio, improbitatis ipsa caput & sicut in eis τούτου δυσαεθής άλλος (67). τὸν τῶν δὲ Θεὸν, αὐτὸν δὲ τὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τοῦτο τοῦ παντὸς εἰδάγων, ἐπανάγκες ἔκβιαζόμενον τόντος μὲν, οὐκ ἔθλοντα ἀσεβεῖν, τοῦτο πράττειν, καὶ θεον εἶναι κατ' ἀνάγκην, καὶ εἰς ξαυτὸν βλάσφημον· τόντος δὲ, δη αὐτὸς τὴν φύσιν δρόμον συνεστήσατο, πάτερν παρὰ φύσιν τὰ Θηλεῖν, οὐ κατὰ προάρεσιν, κατηγαχασμένον δὲ πρὸς αὐτὸν· καὶ ἄλλον ἀνδροφόρον γίνεσθαι, μή παρὰ τὴν οἰκείαν γάρ μην, δητὸν ἀνάγκης δὲ ἐλαυνόμενον τοῦ Θεοῦ· οὐς μηδὲ εὐλόγως ἐπιμέρφεσθαι τοὺς πλημμελοῦσιν· ἀλλὰ ήτοι μηδὲ ἀμαρτήματα ταῦτα εἶναι ἡγείσθαι, η τὸν κακῶν ἀπάντων ποιητὴν εἶναι τὸν Θεὸν ἀποράνεσθαι. Εἴτε γάρ αὐτὸς τοὺς πάντας ἐπιπορών, καὶ τὰ πάντα δρῶν, καὶ πάντας ἀκούων, ταῦτα πράττειν ἀνάγκης, εἴτε τὴν τοῦ παντὸς φορὰν, καὶ τὴν τοιάνδε τὸν διπτερὸν κίνησιν αὐτὸς τούτων ποιητικὴν καὶ ἀναγκαστικὴν ὑπεστήσατο· ὁ δὲ τούτον διεστήσας δργανὸν, καὶ τὴν τῶν θηρωμάνων παγῆδα μηχανησάμενος, εἴτε ἀν αὐτὸς δικαιοσύνην αἵτος. Εἴτε οὖν αὐτὸς καθ' ἔντον, εἴτε οὖν πάλιν αὐτὸς διά τινος πρὸς αὐτὸν πειρατημένης ἀνάγκης, τοὺς οὐκ ἔθλοντας τούτοις κακοῖς πειράσσοι, αὐτὸς ἀεὶ, καὶ οὐκ ἄλλος, διά πάντων κακῶν ποιητικός· καὶ οὐκ εἴτε ἀν δικῆς ήμαρτηκὼς λέγοτε ἀν δικῆς, ἀλλὰ δι τούτου ποιητὴς Θεός. Καὶ τίς ἀν τούτου γένοςτε ἀν Ἑπερος λόγων ἀσεβέστατος;

illo concentu, ac rerum universarum ordine, qui motum ipse suum ex omni zeno summa cum aequabilitate convertit, omnino cœcutit; divinam hoc ipso naturam plane sustulerit. Sive divina Providentia flecti regique orbeem, eamque non cunctis modo praecesse rebus, sed ipsas quoque sapientissimo consilio moderari fatebitur: ne sic quidem impietas crimen effugerit, cum et ab iis sceleribus, quae inter homines vulgo committuntur, auctores ipsos, quasi nihil ab iis suapte voluntate peccetur, immunes ac liberos esse velit; et malorum causam in communem illam universalique Providentiam conferat, necessitatim eam fatigare nomine, obscenitatis omnis atque flagitiū, quod ab hominibus suscipitur, crudelitatis idem ac parcidii fontem esse defendens. Cujus vero major impietas esse possit, quam ejus, qui rerum omnium præpotenter Deum, ipsum, inquam, universi conditorem et architectum indicat, alteri quidem impietatem aversanti, ut impius, atque in se ipsum, omni religione sublata, coutumeliosus sit, necessitatem afferentem; alterum, quem ipse natura mārem procreavit, ad muliebria præter naturam, non voluntarie, sed illata vi, subeunda cogentem: alterum denique, ad hominum cædes, invitum licet, divinitus impellentem? Ex eo quippe consequens omnino fuerit, nemo ut illos, qui ejusmodi sese maleficitiæ obstrinxerint, accusare merito possit; sed potius, ut vel ista non jam peccatorum in loco habeantur, vel Deus ipse malorum omnium auctor conseatur. Nam sive præsens ipse rebus intersit omnibus, omnia videat, audiat omnia, simulque ad ea se lera mortales adiagat: sive conversionem universi, astrorumque motum ipsemēt ejusmodi constituerit, cui tot maleficiorum necessitas debeatur: qui tale conflaverit instrumentum, et capienda induendisque hominibus laqueum machinatus sit, in profecto cur iidem irretiantur, causa sit, necesse est. Itaque seu per sese Deus, seu alia quavis, quam molitus ipse fuerit, necessitate, his malis invitatos constringat; unus ipse plane, aliis nemo, cunctorum malorum architectus habeatur: nec jam sceleratus homo jure, sed ejus procreator dicatur Deus. 252 Quo quidem orationis genere quodnam aliud impium magis esse queat?

Hancat igitur, qui fatum invexerit, ab eo Deum C continuo Deique providentiam funditus exterminari: perinde, ut qui Deum rebus prædicti universis, omnem in una tollit fati rationem. Enimvero, aut Deus et fatum idem erunt, aut alterum ab altero distinguetur. Jam ut idem sint, fieri nullo modo pos-

(67) Αναστοθῆς ἄλλος, etc. Omnino legendum videntur, δυσαεθέτερος ἄλλος, τοῦ τῶν δὲ Θεὸν,

Οὐ δῆ οὖν εἰμαρμένην εἰδάγων δινήκρους Θεὸν καὶ Θεού πρόνοιαν ἔχωντες· ὥσπερ δὲ τὸν Θεὸν ἀφειτάζεις τοῖς πάντας ἀνέλοι ἀν τὸν περὶ εἰμαρμένης λόγον. Ή γάρ ταῦταν ἀν εἴτε δικῆς καὶ εἰμαρμένη, η θάτερον διεστῶν ἔτερον. Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ γένοστο. Εἰ γάρ τὴν εἰμαρμένην εἰρύμενην τινὰ αἰτιῶν etc. In fine autem membri, εἰδάγοντος, quam electionem in verteudo secutus sum.

εἰς τι φασιν, διπολῶν ἀπαράδιτων καὶ ἀμετακίνητων τοῦτον τὸν οὐρανὸν διστρόφων φορᾶς καθεῖνται, πῶς οὐ πρότερον ἐν εἴη τῆς εἰμαρμένης τὰ σωματικὰ στοιχεῖα, ἔξι ὥν καὶ τὰ οὐράνια συνέστηκεν, ὃν τὴν εἰμαρμένην συμβενθήκεις τι σύμπτωμα λέγοι ἀντὶ τις εἰκόνων; Καὶ πῶς ἀντὶ τούτων εἴη τὸ συμβενθήκεις τοὺς στοιχεῖας τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ; εἰ δὴ τὰ στοιχεῖα μέρη καὶ ἀλογα κατὰ τὴν οἰκεῖαν ἐπικεφαλεῖται φύσιν, οὐ δὲ θεός; ἔξι σωμάτων αὐτοῖς καὶ σορίᾳ τυγχάνειν ὅν, τῆς ἔξι αὐτῶν δημιουργίας τοῖς τε κατὰ μέρης στοιχεῖος καὶ τῇ τῶν δύον διακομήσῃς τὴν ἀπόλεταν δωρούμενος. Οὐ ταῦτα ἀραι θεός καὶ εἰμαρμένην. Εἰ δὲ δὴ ἔτερον, πότερον κρείττον; Ἀλλ' οὐδὲν τῷ θεῷ κάλλιον, οὐδὲ τὶ δυναμικώτερον. Οὐκοῦν χρατήσει καὶ πειράσται τοῦ κείρονος, ηγαγρῶν κακοποιῶν τυγχανούσης τῇ εἰμαρμένῃ, αὐτὸς ἀνέψηστο τὴν αἰτίαν, δεινὸντας ὃν ἐπικαίει τὴν κακοποιῶν διάντηκην, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀντίκαι δὲ τοῦτον ἐπὶ λύματα καὶ διατριβῆς τῶν διπάντων, μάλιστα δὲ αὐτὸς τοῦτο εἰργάσαστο, εἰ δὴ πάντων καὶ αὐτῆς εἰμαρμένης πειρήσης καὶ δημιουργής εἰσάγοτα. Εἰ δὲ οὐδὲς αὐτῷ λόγος τῆς τοῦ παντὸς διατάξεως, ἀθένων αὐτοῖς ἀνακίνητοι φυτοί, πρὸς ἣν τὰς ἀκοὰς ἀποτελεστέον, τῆς ἑνέδου προνοίας καὶ δινάμεως ἐνεργῶν ἀποφαινούσῃς ἐντοτῇ ἐκ τῶν καθόλου πανούσων καὶ τεχνικῶν ἀποτελεσμάτων, ἐκ τε τῶν καθ' ἡμέρας ἀναμφιλόγων τὴν ἐλευθέραν καὶ αὐτεξούσιον τῆς λογικῆς φυγῆς δύναμιν περιθεσκούμενων· καθ' ἣν, καίτοι μυρίων ἐξειναὶ ἐμποδόντων τῇ τε τοῦ σώματος φύσει ταῖς τε κατὰ προσάρτεσιν ἐφ' ἡμίνθρομασι, κατὰ τὶς συμβενθήκεις προσπιπτόντων, δημοκαὶ πρὸς ἀπάντη τῆς κατὰ φύσην ἀρρεστοῦ, τὸ διεισδύοντα διάτεξει, δημαχοῖς καὶ ἀδέσποτον τὸ ἐφ' ἡμέραν τῶν καλῶν τὴν αἵρεσιν ἐπιδεικνύμενον. Τούτῳ δὲ μάλιστα καὶ δὲ παρόντων καιρὸς τῆς τοῦ Ιησοῦ· ἡμῶν ἐναγγελικῆς διδασκαλίας Ἐργοῖς αὐτοῖς παρεστῆσατο. Οτι γάρ ταῦτα μῆθόροι καὶ κανένα βῆματα, πάρεστι σοι τὸν τῶν θεοτεκτῶν ἀγνῶνα ἐπιδιέλειται, καὶ συνιδεῖν τοὺς προαρτέσταις αὐθεκουσίγε τοὺς τόνους τῶν ὑπέρ εὐσεβείας διθυλων ἀναδεγμένους· τοῖς καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης μυριά πλῆθη Ἐλλήνων τε καὶ βαρβάρων ἐνεδέσπιτο, πάσας μὲν προδύμως τές κατὰ τὸν σώματος ὑπομεναντα αἰτίας, πάντα δὲ βασάνων εἰδῶν φαιδρῷ τῷ προσωπικῷ διελθόνται, καὶ τέλος πολυτρόπος σχήματος τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος λύσιν τῆς φυγῆς ἀσπαστῶν καταδεξάμενα. Καὶ οὐδὲς ἀνταῦθι λόγος ἐπιτρέψει τῇ εἰμαρμένῃ αἰτίασθαι. Ποὺ γάρ τοι ἐκ μαρκοῦ αἰώνων τοιώνδε διθλητὰς εὐσεβεῖς ἡγεγένεται τὸν διπάντων πορά; Η τότε δὲ τῶν ἀνθρώπων βίος, πρὸ τῆς τοῦ Ιησοῦ· ἡμῶν εἰς πάντας ἀνθρώπους κατατηλθέσθησες ὑδασκαλίας, τοιώνδε προβέληταις καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης ἀγνῶνα; Ποὺ δὲ τοιωνδε λόγων διδασκάλων, δειπναδίμονος μὲν πλάνων ἀνατριπού, ἵνας δὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ γνώσεως διδακτικῶν, ἄποπτον ἀνθρώπων, Ἐλληνος διατάξεως διδασκαλίαν, ἀς εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον διαφανῆ κατατητεῖ τὸν ἵππον αὐτοῦ προδιηγήντα λόγον, γνω-

A test. Nam si fatum seriem quamdam esse volunt, nequamque causarum, certo atque constanter ex coelestium astrorum conversione pendente, quis nou priora fato ipso elementa esse intelligat, ex quibus coelestia corpora conflata sint, quorum sane fortuitum quedam casum esse fatum, quivis opinor merito dixerit? Quod autem elementis fortuitum est, idem illud ac præpotenter universi Deum esse, quis putet? Elementa quippe, natura sua, cum anima tum ratione carent; at Deus et ab omni corporis concretione sejunctus, et vita per sese quædam ac sapientia est, idemque non singulis tantum elementis, sed totius etiam universitatis pulchritudini, vis in procreando suæ copiam facit. Non idem ergo sunt fatum atque Deus. Sin autem diversum aliquid a Deo fatum est, utrum melius quidquam?
B At Deo, nec melius quidquam, nec potentius est. Aut igitur vincet ille superabitque, quod humilis est, aut si fato malorum architecto cesserit, culpam ipse totam sustinebit, qui cum artificem mali necessitatem inhibere posset, non fecerit tamen, sed eam potius in oninum pestem otiose perniciem libere grassari permisit, seu verius id ipsem fecerit, siquidem is et rerum omnium, et ipsius quoque fati auctor ac molitor habeatur. Nam si de universi administratione, Deo susque deque; vox deo nro impiorum existat, cui tamen occludenda aures illico sunt; cum sese divina vis ac Providentia clare spectandam exhibeat, et universe operibus admirabili plane consilio solertiaque perfectis, et illis proprie, quae nobis conjuncta cum sint, tum liberam suoque gaudemt jure animi ratione prediti facultatem evidenter ostendunt. Qua quidem fieri solet, ut infinita licet extrinsecus, aut naturæ corporis, aut susceptis ultra motibus impedimenta fortuito sese objiciant, omnibus tamen libera virtus animi constanter obstat, voluntariam boni electionem, nostræ cujusdam potestatis esse, quæ vincit expugnare non possit, ostendeus.
C 253 Atque id profecto, vel hoc ipsum evangelicus Servatoris nostri doctrinæ tempus re ipsa maxime comprobavit. Quippe, ne tu ista forte verborum inanem sonitum existimes, uno aspectu sanctissimorum martyrum damnationem, eorumque seriem intueri potes, qui suopote arbitrio suspectorum pro pietate certaminum labores maximos subiere: quos quidem innumerabilis tote passim orbe, tam barbarorum quam Graecorum multitudo sustinuit; quæ cum alacriter omnes corporis cruciatus tolerasset, ac genera tormentorum omnia hilari vultu exhaustisset, tunvariā denique, ac specie formaque multiplicem animi corporisque dissolutionem perlubenter exceptit. Quo quidem in genere, fato causam assignare ratio nullā patiatur. Nam ubi tandem, ut ex longissima memoria repetas, ejusmodi pietatis athletas siderum conversio protulit? Ecquando priusquam cunctas late nationes Servatoris nostri doctrinæ pervasisset, ejusmodi vita hominum universa toto passim orbe certamen exhibet? Ecquando disciplinæ-

ram ejusmodi scholam ullam, que cum superstitio-
sum errorem convelleret, tum unius præpotentis
Dei cognitionem doceret, universis hominibus, Græ-
cisque pariter ac barbaris, superius retro ævum
aperuit? Equis porro clarissimorum olim ex omni
statum memoria sapientum, seu barbarus ille, seu
Græcus fuerit, ejusmodi unquam fatum sortitus est,
ut profecte absesse doctrinæ lucem ad extremos
usque orbis universi fines propagaret, Deique apud
eos, qui sacris initiati suis essent, nonen sibi et
opinionem compararet? Quid si tot ac tanta nullo
unquam tempore, vel fieri quisquam vidit, vel facta
audivit; eorum ergo causa nexus ille causarum ne-
cessi asse non fuit. Quod enim eamdem jam olim,
eadem recurrente siderum conversione, ortus plenis-
que ratione invidenter, prorsus erat nihil. Sed quo tamen fato, Servator noster Deus post ad-
ventum suum orbe toto consecratus est; quos Græci
pridem ac barbari deos habuerant, sublati sunt?
nec aliter quam novi Numinis doctrina sublati?
Quoniam porro fatum, cunctos homines Deum re-
rum esse molitorem omnium docuit, fatum esse
nullum profliteri coegit? Qui fieri potuit, ut ex ho-
minum ore simul et cogitatione fatum fari vi-
toleretur? Quid eorum multitudo tanta, qui genera
certaminum omnia, pro 254 Christianæ pietatis
doctrinæ defensione, eum superioribus retro
seculis subiere, tum ætate quoque nostra subirent?
Uno videlicet omnes eodemque fato nati sunt, quod
et illos eidem instituto doctrinæ manciparit, et
eamdem ab illis sententiam ac voluntatem expres-
serit; illos denique non ad amplectendam solum
eamdem vitæ morumque rationem, sed etiam ad
eosdem omnius cruciatus religionis propugnandæ
gratia sustinendos impulerit. Ecquæ tandem, si re-
cta modo sit, ratio ferat, ut juvenes sieni atque
senes, nullaque adeo non octetam, mares item
pariter ac feminas, tot barbarorum genera, servos
æque ac liberos, eruditos simul et ab omni doctrina
imparatos, non in aliquo terrarum angulo, non cer-
tis quibusdam sub astris sideribusque natos, sed
orbe passim universo, coactos esse dicas recentem
quemdam ritum patrii omnibus anteferre, mortem
præpotentis unius Dei causa libenter sustinere, re-
ctissimis de animorum immortalitate dogmatis in-
formari, et philosophiam expressam operibus, non
verbis adumbratam profliteri? Vel cæcus profecto
videat disciplinæ haec et institutionis esse, non ul-
lius necessitatis, adeoque manifesta voluntatis jure
utentis suo, liberæque facultatis argumenta. Pos-
sem equidem sexentis aliis hancce questionem ra-
tionibus illustrare, plenisque tamen hoc loco præ-
termisssis, hactenus allatis contentus ero. Quod superest, juvat nonnulla tibi, utpote propria, et tuis
illis sapientibus philosophis legenda contemplandaque
tuis oraculorum cantoribus homo non sapientia tantum, sed etiam integritate præsisterit, qui cum ege-
ria vaticinia mendaciæ et vanitatis argueret, tum ipsum quoque Pythium ob ea, quæ de fato edidit,

A σθέντα τε μέχρι καὶ τῶν ἐσχατῶν, καὶ θεοῦ δόξαν
παρὰ τοῖς αὐτῷ καθιστωμένος κτήσασθαι; Εἰ δὲ
ταῦτα ἔξ αἰώνος οὔτ' ἦν, οὐτε γέγονεν, οὐτε ἀκούας
ήκουσται· οὐκ ἡ δῆρα εἰρῆδες αἰτίων καὶ ἀνάγκη τὸ
τούτων αἴτιον. Πλάι τοι γάρ ἂν δεῖ τῆς αὐτῆς ἀνακυ-
κλίσεων καὶ περιφορᾶς τῶν διστρων οὐδεὶς ἦν φύνος
καὶ δίλως τῆς αὐτῆς τυχεῖν γενέσανς τε καὶ εἰμαρ-
μένης. Ἐκ πολας δὲ δῆρα εἰμαρμένης δὲ μὲν ἡμέτερος
Σωτῆρος θεος ἐπιφανεῖ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἀντ-
γόρευται· οἱ δὲ πάλαι νεομισμένοι παρά τε Ἑλλησι
καὶ βαρβάροις θεοῖς καθῆρηνται; καὶ οἷς δίλως κα-
θῆρηνται ή δεῖ τῆς τοῦ νέου θεοῦ διδασκαλίας; Ποια
δ' αὐτὸν εἰμαρμένη θεὸν δημιουργὸν ἀπάντων πά-
σιν ἀνθρώποις κατηγγειλεν, εἰμαρμένην δὲ μὴ εἶναι
φάναι ἐξηνάγκαστο; Καὶ πῶς ἡ εἰμαρμένη μὴ εἶναι
B Βαυτὴν λέγειν τε καὶ φρονεῖν ἐδύσατο; Τι δὲ οἱ τῆς
τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εὐσεβεῖς ἐνεκα διδασκαλίας παν-
τοῖσιν δίλιους ἐπιταπεινοῦνται, καὶ εἰστι οὐρανοί¹
διαβολῶντες; μιᾶς δῆρα καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιχον μορφας,
ώς ώφ' ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίῃ δουλωθῆναι, μίαν τε
γνώμων καὶ προσέρπειν ἐνδέξασθαι, καὶ ψυχῆς ἀρε-
τῆν μίαν, ἵνα τε καὶ τὸν αὐτὸν ἀναδέξασθαι βίον, καὶ
λόγον ἀγαπῆσαι τὸν αὐτὸν, τάς τε αἰτάς ἀγαπητικῶς
ὑπομενεῖν ² πάσας δὲ ἐνστασιν εὐσεβείας; Καὶ τις
δὲ ὄρθδες τοῦτο συγχωρήσει λόγος, νέους κατὰ ταῦτα,
καὶ πρεσβύτας, καὶ τὸν μέτρον τίλικας, ἀρέβην τε
καὶ θηλεῖν γένη, φύσεις τε βαρβάρων ἀνθρώπων, οἰκε-
τῶν ὄμοιο καὶ διευθερίον, λογίστας τε καὶ πάντας ἀ-
μετόχων, οὓς ἐν γανάρι τῇ τοι, οὐδὲν δὲ τολεῖ γενομένους
τοὺς διστρούς, καθ' ὅλης δὲ τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης,
C εἰμαρμένης ἀνάγκη φάναι βεβιασμένους, τόνδε τινὰ
τῶν πατρώνων ἀπάντων προτιμῆσαι λόγον, καὶ τὸν
ὑπὲρ εὐσεβείας ἐνδὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ θάνατον
ἀγαπητικῶς ἀλλεῖν, τὰ τε περὶ ψυχῆς ἀθανασίας εἰ-
μάλα δύγματα παιδεύεσθαι, καὶ φελοσοφίαν οὐ τὴν ἐν
λόγοις, τὴν δὲ ἐργῶν προτιμῆσαι; Ταῦτα γάρ ἀν
εἴη τὰ τυφλῷ δῆμα, ὡς οὐδεμιᾶς ἀνάγκης, μαθή-
σεώς τε ³ καὶ διδασκαλίας οἰκεῖα τυγχάνει, αἰθεού-
σιον γνώμης καὶ προαιρέσεως ἀλευθέρας ἐναρτῇ τυγ-
χάνοντα παραδείγματα. Γένοτο δὲ ἀν δίλα τοῦ
προβλήματος παραστατικὸν μυρτὸν τὰ πολλὰ παρ-
εῖ, αὐτὸς μὲν τοὺς εἰρημένους ἀρχεσθῆσαν· οὐ δὲ
D δὲ ὃν ἀνάγνωσαν τὸν σοφῶν συν φιλοσοφῶν κατα-
λείψων σκοπεῖν, ὡς ἀν μάθοις δυοῖς δῆρα τῶν χρησμω-
δῶν συν θεῶν σοφώτερος ἦν καὶ βελτίων ἀνθρώπος
δ τοὺς θαυμασίους χρησμοὺς Φειδεῖς ἀπελάγων, καὶ
τὸν Πιθίον αὐτὸν, ἐφ' οἵς ἔχρηστος περὶ εἰμαρμένης,
ἐπιφρατίζων. Ἀχούε δὲ οὐδὲ αἰδίς τοῦ τὴν τὸν Γοῆτων
φορῶν τὸ οἰκεῖον ἐπονεάσαντος σύγγραμμα, ὡς εἰ-
μάλα νεανικῷ φρονήματι τὸν πλάνον τῶν πολλῶν, καὶ
αὐτὸν γε τοῦ Ἀπολλωνος ἐπανορθοῦτας, δέ ὅν γρά-
φει τὰς κατὰ λέξιν.

¹ Ισ. αὐθικ. ² Ισ. δεεστ. βασάνους. ³ Ισ. δέ.

responsa vellicaret. Audi ergo, quemadmodum philosophus ille, qui suum ipse opus, *Maleficorum impetratum* inscripsit, quamque acriter ac strenue, cum vulgi, tum ipsius quoque Apollinis fabulas iueptiasque castiget. Sic enim ad verbum scribit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

A

255 CAPUT VII.

***Οὐας καὶ αὐτῶν Ελλήνων οἱ φιλέσσοφοι τὰς τῶν
θεῶν αὐτῶν περὶ εἰμαρμένης δόξας ἀριθτέρους
ἀπῆλεγκαν λογισμοῖς, ἀπὸ τῶν Οἰονιδίων.**

Ἐ Σὲ οὖν τὸν Δελφοῖς καθῆσθαι μὴ δυνάμενον, μηδὲ
εἰ βούλοισο αὐτῷ θνῶν. Ὁ δὲ Ἀπόλλων δρᾷ ὡς τοῦ Διός
εἰδὼν νῦν βούλεται, οὐδὲ οὐ βούλεται, ἀλλὰ οὐτὶ¹
ἀνάγκη εἰς τὸ βούλεταιν τετάκτων. Δοκεῖ δὲ μοι ταῦτα
λοιπὰ πάντα παρεῖν, ἐπειδὴ εἰς τούτον τὸν λόγον, οὐκ
οὐδὲ δύναμαι, ὑπῆρχον, οὐκέτι τι καὶ ἀξιοῦχοτον ζη-
τήσεων πρόδρυμον. Ἀπόλλωλε γάρ, τὸ γ' ἐπὶ τοῖς σφοροῖς,
ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἀπόλλωλεν, εἴτε ολακά τις
αὐτόν, εἴτε δρμα, εἴτε χρηπτὸν δονοράζει, τῆς ἡμετέ-
ρας ζωῆς ἡ ξένουσα τὴν ἡμετέραν μὲν αὐτοκράτορα τῶν
ἀνθρακούστων τιθέμεθα· Δημόκριτος δὲ ² γε, εἰ
μή τι ἡμέτερα μαρτι, καὶ Χρύσιππος, δὲ μὲν δούλον, δὲ
τιμίουσον ἐπινοεῖ τὸ κάλλιστον τῶν ἀνθρωπίνων ἐπι-
δεῖξεν ³. Ἀλλὰ τούτων μεν λόγος τοσούτον, οὗσσον διν
τις ἀξιώσεται διηθρωτος ὁν ἀνθρωπίνοις ⁴. Ει δέ ήδη
καὶ τὸ θεῖον ἡμῶν καταστρεψεται, πατεῖτι οια πε-
σθεμεῖ. Ἀλλ' οὐκ εἰλεῖς, οὐδὲ δέκαιον, ἀπὸ γοῦν τοῦ
τεκμηριουσθόντος διημ.

*tom homines utentur armis. Sin autem nos ipsum
mitatis nostrae modus est futurus? At id neque
iis quæ sequuntur, conjecturæ aliquid capere liceat.*

Ἐχθρὶς περικτίονεσσι (69), γολλ' ἀπαρτεοῖσι θεοῖς.
Εἰσω τὸν ἀριστερὸν Εὐωνίαν (70) πεφυλαγμένος

[ήσο. Τί γάρ, φησιν δὲ Ἀργεῖος, εἰ βουλούμην Εἶσοι μοι,

καὶ συναμέτι, εἰ μοι οσχεῖ, ἥσυνται καὶ περιψάλγησαν;
Ἐξέστιν, εἴποις δὲν, καὶ δύνασαι· ἢ πῶς δὲν σοι τοῦτο
ἔγων προσέτατον;

* γρ. ἀποδεῖξαι. † γρ. ἀνθρώπους.

(68) Ἀνδρόποτος δέ. Huc pertinent illa Tullii, ex fragm. De fato : *Hinc Democritus, inquit, auctor atomorum, accipere muluit necessitate omnia fieri, quam a corporibus individuis naturales motus avelere.* Idem, pluribus interieatis, de utroque sic loquitur : *Ac mihi quidem videtur, inquit, cum duas sententias suis enim veterum philosophorum : una eorum qui censerant omnia ita fiat fieri, ut id datum vim necessitatis offerret, in qua sententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit; altera eorum quibus viderentur, sine ullo fato, esse animorum motus voluntarii : Chrysippus, tanquam arbiter horarum, medium se ferre voluisse. Sed applicat se ad eos potius, qui necessitate motus animos liberatos voluit. Dum autem verbi usus suis, deliberat in eas difficultates, ut necessitatem fati confirmet invitus. Hoc in Ciceronis loco, viri docti, Victorium i Varior. 17, auctorem secuti, walunt medium feire. quam medium se ferre, quo modo a Platone, dicunt, μέσον τετύπαν. Sed vereor, ut hoc loquendi genus vel ipsa Latinitas ferat, nedum ut disertissimum hominis oratio. Viam seccare, δόν τετύπιν, poesis, etiam Virgilio, placuit. Viam, aut medium serice, hoc sensu, quis orator, quis poeta dixit? Ciceroni quidem medium tenere tam familiare est,*

Quemadmodum ipsi quoque Græcorum philosophi, deorum ipsorum de fato sententias senioribus argumentis consularint, ex Oenomai scriptis.

¶ Te igitur Delphis considere, ac ne si velis quidem, silere tameu posse. Nuuc enimvero vult aliquid Apollo Jovis filius, non quod ita velit, sed quod uti velit, necessitate adigatur. Placeat vero, ceteris omnibus pratermissis, quando semel, nescio quo pacto banc in orationem incidi, quaestio nem cum bujus loci propriam, tum scitu dignissimam excutere. Sublata nimurum funditus, quantum est in nostris sapientibus, ex humana vita, est sublata, inquam, facultas illa, quam ejusdem vite seu columnae mavis, seu denique fundamentum appellat. licet: nos summae quoque necessitatis dominam prouintiamus. Democritus certe quidem, et Chrysippus, nisi memoria fallit, justam alter esse, alter dimidiam, humanae naturae dotis unius omnium longe pulcherrimae, servitatem, certis abs sece rationibus confectum arbitrantur. Verum istorum eatenac sane ratio valeat, quateous humanis tan quoque numeri oppugnabit, quinam, dili boni! cala cossentaneum profecto, neque verum fuerit, si ex

Finitimas exose plaga, charissime divis,

Hastam intus cohibens, lectusque sedere memento.

CQuid enim, dicat Argivus, licetne, si voluero? sedere possum, et cavere, si libeat? Tu vero, licet omniaco posse respondebis: aliqui hoc te imperaturum unquam fuisse:

quam quod maxime. Et *medium se ferre* xupitator est. In quo tamen, si mutandum esset aliquid, sedere potius quam *ferire* reponerem. Nam et arbitrio sedere est.

(69) Ἐχθρὲ περιπτιθέσσοι. Herodot. I., viii,
p. 491, tertium huic oraculo versum addit.
Καὶ κεραλήρ περύλαξο· κάρη δὲ τὸ σῶμα
σταύρου.

Grecie Xerxes immivebat; infestos Argivi Lacedaemonios patiebantur: Delphicum oraculum consulunt, quid facio sic opus: quiesceret jubet oraculum. Ἐγέρθος, igitur, περιπτωσεων Argivus, hoc est Lacedaemonis, qui paulo ante sex Argivorum milia ceciderant.

(70) Εἰσὼν τὸν προβόλαιον Ξύων. Interpres Herodotus, interius tutamen habens. Malui, hastam intus cohæsus, ut etiam Camerarius intellexit, et irruentes, si forte, hostem, quasi feram aliquam, pressa intentaque hasta, venatoris instar exspectans. Nam προβόλαιος, opinor, non absimilis προβόλῳ. Sequitur περιπλάγμανος ἥσον Βαλλα, ἵμπει μακετον. Πεφυλαγμένος ξύων vigilante ac sollicitudinis est, non impunitatis. Quod extremo versu, de tegendo capite admoneat, Argos, credo, primariam urbem ac metropolim intelligit.

Chironis magni soboles germana, Cariste,

*Desere Peliacum montem, Eubœaque tumentis
Alta subi : sacram hic fatum est tibi ponere sedem.
Ergo age, rumpe moras.*

Ain' tu serio? Aliiquid, o Apollo, vere hominis **256** in potestate est? licet mihi pro arbitrio velle Pelium relinquere? Atqui ex multis sapientibus audieram, si mihi fatum esset, in Eubœa promontorium venire, et sacrum ibi domicilium excitare, me prorsus et venturum, et excitaturum esse, seu dixeris, seu nou, imo velim, nolim. Sin autem id me quoque velle oporteat, quod abs me necessitas uti vel invitus velim, extorqueat: tu fide nimurum, Apollo, dignior es. Tibi ergo me dictio audientem esse prestat.

I, *Pariosque mone, Telesicles, numine nostro,*

*Insula in Aeria sublimem a sedibus urbem
Conderat te jussum.*

Faciam vero (dicit fortasse proterior quispiam, aut quisquis suggillare te volet), ut jubeas nihil: id enim fatum mihi est. Ceterum Aeria illa insula Thasus est, in quam auctore Archilochi filio meo Parii commebunt; bac enim insula prius Aeria vocabatur. Tu autem ut in ulciscendo gravis et acerbus es, nūquām, opinor, hominem tam ingratum atque audacem feras: qui nisi eum rei admonere voluisses, nec id unquam ipse nuntiasset, nec Archilochus ejusdem filius Pariorum coloniam eo deduxisset, nec Parii Thasum habuisseut. Equidem, istucne dicas, nec tamen, quod dicas, intelligas, nescio: sed tamen quoniam et longiorem sermonem oīum nostrum patitur, nec si alienus est futurus; dic, amabo (satis enim forte pauca de multis attipisse fuerit): Num aliiquid ego tuque sumus? Sūmus, inquires. Hoc autem qui scimus? aut quo nobis arguento nos id scire persuasimus? Non fateris, alio nullo perinde hoc effici, ac sensu quodam perceptione nostra? Jam animantes quoque nos esse, quemadmodum nobis consistit? quemadmodum ex animantibus, ut mihi quidem loquendum videtur, homines; ex hominibus circulatorum alterum, alterum circulatoris exagitare: ut vero loqueris, deum alterum, alterum hominem? itemque vatem alterum, alterum synphantam? Et habebas id tu quidem per me licet, victus fuero. A nobis vero hanc impressiarum disputationem haberi, qua tandem ratione cognoscimus? Quid nisi? Numquid præclare de nostra percipiendi vi, ex

* γρ. τῷ. ▶ Ισ. σύ. ◀ γρ. Εχον.

(71) *Xειρωος.* Hoc oraculum alibi nondum occurrit. Lectorum abutuntur otio, qui Herodotum et Platonem citant, apud quos de illo μηδὲ γρ.

(72) *Κάρπος.* Stephanus Κάρπον scribit, ab eoque Caryustum in Eubœa conditum suisse tradit, quam Theodoridas Chironiam appellat, haud dubie, quod Chironis filius Caryustum esset.

(73) *Ἄγγελος Παρίος.* Idem oraculum profert Stephanus, v. Θάσσος, ubi et de antiquo insulæ nomine, *Aeria*: Οὐ δέ κατ' Αἴσια τῇ Θάσῳ, inquit, έχον ἐκ τοῦ χρηματοῦ, τοῦ διδόντος τῷ τοῦ Ἀρχιλό-

Α Χειρωος (71) γέλε τέχνος ἀγαλατοῖο, Κάρπος [στε] (72),
Πήλιον ἐκπρολιπόν, Εύβοιας ἄπορος ίκεσθαι,
Ἐρθ' ἵεράν χώραν κτίζειν τοι θέσσαραν ἔστιν.
Ἄλλ' ίδι, μηκέτι μέλλει.

ΤΗ Γάρ ω διλθῶς ἐπ' ἀνθρώπῳ τι ἔστιν, ω̄ Ἀπολλον; καὶ βουληθῆναι Πήλιον ἐκπρολιπέν κύριός είμι ἦώ; Καὶ μήν ἤκουον παρὰ πολλῶν σοφῶν, διτι, εἰ μη πέπρωται Εύβοιας δικρον ικεσθαι, καὶ ἵεράν χώραν κτίζειν, καὶ ἵεραν καὶ κτιον, εἶτα λέγον, εἴτε μή καὶ εἴτε βουληθῆναι, εἴτε μή. Εἰ δέ με δεῖ καὶ βουληθῆναι, δι τοι μοι ἀνάγκη ἔστι, καὶ εἰ μή βουληθῆναι, βουληθῆναι ἄλλα σι, ω̄ Ἀπολλον, πιστεύεσθαι δικαιότερος. Εούχα δή τοι μᾶλλον προσέξειν.

B *Ἄγγελος Παρίος (73), Τελεστικλεες, ώς σε κε-
[λεύω], Νήσων ἐπ' Ηερήν κτίζειν εἰδετελον δοτυ.*

Ἄγγελον νή Δίσα, (ψήσαι τάχα ποι τις τετυφωμένος, ή σε ἐλέγχων), καν μή καλεύσῃς· πέπρωται γάρ. Καὶ έστι Θάσος μὲν τῇ Ηερία νῆσος· ήζουσα δὲ ἐπ' αὐτὴν Πάροιος, Ἀρχιλόχου τοι ἐμού νιοῦ φράσαντος, διτι η νῆσος αὐτὴν πρὸ Ηερία ἐκαλεῖτο. Σὺ σύν, δεινὸς γάρ πεπλεκθεὶς, οὐκ ἀνέξῃ, οἷμαι, αὐτούς, οὐτως δυντος δικα-
ρίστου καὶ θρασέος, δε, εἰ μή σὺ μηγύνεσθαι αὐτῷ έβου-
ληθῆναι, οὐδὲ μη ποτε ἡγγειλεν, οὐδὲ διν Ἀρχιλόχος δι-
υλς αὐτοῦ Πάροιος ἐξενάγγησεν, οὐδὲ διν οι Πάροιοι Θά-
σον οὐκέτησαν. Οὐκ οὐδὲ οὐκ εἰ σὺ λέγεις μὲν ταῦτα, οὐκ οὐσία δὲ, λέγεις. Ἄλλ' ἐπει σχολην δηγειν τοικαμεν,
καὶ μαρχὸν διαλέγεσθαι, δι λόγος οὐ πάρεργος,
ἐκεῖνο μοι λέγε (ταῦς καὶ μέλιγα ἐκ πολλῶν ἀρκει).
Ἄρδ γε τι ἐμέν ἔγα τε καὶ σι; φαίη διν. Τούτο δὲ δηπόθεν Ιεμεν; το δόποντα τοῦτο εἰδέναι ἐκρίναμεν;
ἡ οὐκ ἀλλο Ικανὸν οὐτως, ώς ή συναλοθησις τε καὶ
ἀνεβληφες ἥμων αὐτῶν; Τι δέ οις ζῶα έσμεν, πῶς ποτε δόποντα δέξειμεν; ποτε δέ οις καὶ ζῶων, ώς μὲν δι-
ηγὸν εἰπομει, διδρωποτο· καὶ διθέρωπον δὲ μὲν γῆτος, δὲ
γῆτος ἀπλεγχήτης· ώς δέ σοι δι, δὲ μὲν διδρωποτος, δὲ δὲ θεός, καὶ δὲ μὲν μάντις, δὲ δὲ συνοφάντης;
Καὶ έστω γε σοι οὐτως ξῶν ει, έπαντερ ξηρωτε ἀλλ. Πώς δέ οις διαλεγόμεθα ἐν τῷ παρόντι ξηρώαμεν;
Τι φῆς; Ἀρ δοκεις οὐκ οὐρθῶς ἐκρίναμεν τὴν ἡμέν αὐτῶν
ἀνεβληφεν, τῷ πάντων ἐγγυτάτῳ πράγματι αὐτῷ;
Δηλοντει. Οὐ γάρ δην ἀλλο αὐτούσι οὔτε ἀνότερον, οὔτε
πρεσβύτερον, οὔτε πιστότερον. Επει ει μη οὐτως
ξῶν, μήτε δρα οὐς σε τις εἰς Δελφούς παραγενέσθω
λοιπόν, δνομα Αλκματῶν, ἀπεκτονῶν τὴν μητέρα,
καὶ οἰκοθεν έλασυνόμενος, καὶ οίκαδε έπιθυμῶν· οὐ

you. Adde, πατρί. Alioqui illium perperam innueret. Porro Herodotus, lib. ii, et pluribus lib. vi, Thasum urbem, a Phœnicibus Europam quaren-
tibus conditam, atque a Thaso, expeditionis, ut videtur, principe dictam esse tradit. Quomodo igitur a Parii, duce Archilacho, uti etiam apud Stra-
bon. lib. x legimus, condita fuit? Forte instaura-
tores ejus Parii, non primi conditores fure, quod de aliis plerisque urbibus dici potest, quarum vel
instauratio, vel amplificatio notior quam conditus.

γάρ οἰδεν, οὐτ' εἰ ἔστι ταῦτα τοπαράπαν, οὐτε εἰ εἰκοθεν ἐλαύνεται, οὐτ' εἰ οἰκαδὸς ἀπίθυμει. Ἀλλά εἰ καὶ μαίνεται δὲ Ἀλκμαῖον, καὶ ὑπονοεῖ τὰ μῆ δυτα, διὸ Πύθιος οὐ μαίνεται· μηδὲ λέγε οὐτε· quis, imperfecta matre, domo pulsus, ejusque tamen cupidus, Delphis convenire. **257** Quippe, nec utrum aliquid ipse omnino sit, nec utrum domo pellatur, nec utrum ejusdem cupidus sit, intelligit. At enim furas Alcmaeon licet, quæque nulla sunt, animo sibi flingat: non furit quidem Pythius. Imo cave tu quoque id ei occinas,

*Nότιος δίκαιος πατρής ἐξ γαῖας Ιχεύθαι
Ἄμφιον Ἀρκαδίην.*

Οὐδὲ γὰρ οἰσθα πως εἰ σὲ τις ἀρωτὸς ἀμφὶ Ἀρκαδίης, οὐδὲ εἰ σὺ εἰ ὁ ἀρωτώμανος, καὶ λέγειν ἔχων περὶ ὧν τις ἀρωτὴ. Μηδὲ Κρύστιππος ἄρα δὲ τὴν ἡμιουλελανεῖσαν, διὰ τοτὲ (74) ἔστιν αὐτὸς τοῦτο, ἀπαντάνεις τὴν στολὴν, μηδὲ οἰσθα ἀπαντήσονται τοὺς βλεννοὺς ἀκείνους, ὡς αὐτὸν ἀκούσομενος τὸν Οὔτινον μηδὲ διατείνεσθαι περὶ μηδὲνός καταστάς, πρὸς μὲν Ἀρκεσίλαον παρόντα, πρὸς δὲ Ἐπίκιουρον οὐ παρόντα· τι γάρ ἔστιν δὲ Ἀρκεσίλαος, τι δὲ δὲ Ἐπίκιουρος, η̄ τι δὲ στολὴ, η̄ τι οἱ νέοι, η̄ τις δὲ Οὔτις, οὐτε οἴδεν, οὐτε οἶσθα εἰδέναι· πολὺ γάρ πρότερον οὐδὲ εἰ αὐτὸς τι ἔστιν οἴδεν. Ἀλλά οὐκ ἀνέβεσθι οὐτε ὑμεῖς, οὐτε δὲ ἀγριόχριτος, εἰ λέγετε ταῦτα· οὐ γάρ εἰναι πατέτερον μέτρον οὐ λέγω· οὐδὲ εἰ δοκεῖ καὶ δίλλο ταῦτα εἶναι, τούτηρι γοῦν παρισωθεῖ· η̄ παρισωθεῖ μὲν διν, ὑπερβάλλοις δὲ οὐκ διν. Οὐκοῦν φέσειν διν τις, δὲ ἀγριόχριτος, καὶ οὐ, δὲ Κρύστιππος, καὶ οὐ, δὲ μάρτιος, ἀπειδὴ διαγνωστεῖσαν εἰ τις ἐθέλοιτο παρελέσθαι τὴν δρῶν αὐτῶν ἀντιληψῆν· οὐ γάρ ἕτι τὰς πολλὰς ἀκεννας βλέψουσι εἶναι· φέρε καὶ ἡμεῖς ἀνταγωνακτησομεν. Τι δὴ ποτε; Ἐνδια μὲν διν ὑμῖν δοκεῖ, ἔσται τοῦτο καὶ πιστότατον καὶ πρεσβύτατον· Ἐνδια δὲ διν μηδοκεῖ, καταδυναστεῖσαν (75) τι λεληθός αὐτοῦ εἰμαρμένη πατέρωμάν, διαφορὰ διάστολη ὑμῶν ἔχουσα, τῷ μὲν εἰ Θεοῦ, τῷ δὲ ἐκ τῆς τῶν μεκρῶν ἐκείνων σωμάτων τῶν φερομένων κάτω, καὶ ἀνταλλομένων διν, καὶ περιτελεκομένων, καὶ διατιμένων, καὶ διαταμένων, καὶ παρατιθέμένων δὲ ἀνάγκης; Ίδοι γάρ φέρεται πρότερον τῷ λόγῳ; διτεὶς ἐκπέρευσην, ἥποι γε τὰ μετὰ τὴν ἀρχὴν εἰδεῖν διν οὖτος. *Αναίσχυντος δηλαδὴ δὲ Λαζηφοροπρομανος, διτεὶς ἀποκτενεῖ δὲ φύσης.* Ήμειλέ γάρ που δὲ φύσης κύριος ἐστοιται τῆς ἀντοῦ βουλήσεως· καὶ οὐτε τις Ἀπόλλων, οὐτε τις αὐτοῦ ὑπέρτερος ἐκκινεῖσθαι ικανὸς, οὐδὲ μηδὲνάμει, διν οὐκ ἔστιν οὐτε ὑπαρξίης, οὐτε γενίσεως ἀνάγκη.

* πρ. δῆ.

(74) Ο τι ποτέ. Addendum videtur, οὐκ εἰδούσις, aut aliquid simile; aliqui peudebat sententia.

(75) Καταδυναστεῖσαν. Alterius ms. lectio καταδυναστεῖσαν, opportune supplet quidquid hoc loco

A hoc ipso potissimum, quod in manibus est, negotio statuimus? Omnino. Nec enim aliud eo vel superius, vel antiquius, vel hde dignius esse queat. Secus enim, desinat in posterum Alcmaeon te nescio quis, imperfecta matre, domo pulsus, ejusque tamen cupidus, Delphis convenire. **257** Quippe, nec utrum aliquid ipse omnino sit, nec utrum domo pellatur, nec utrum ejusdem cupidus sit, intelligit. At enim furas Alcmaeon licet, quæque nulla sunt, animo sibi flingat: non furit quidem Pythius. Imo cave tu quoque id ei occinas,

*Tu redditum in patriam votis flagrantibus urges,
Versus Arcadiam.*

Nam ne ipse quidem intelligis, tene quisquam de Arcadia consulat, is ne porro sis, qui consultur, habeasue, quod eam in rem, qua de alius consultit, respondeas. Desinat etiam Chrysippus, is qui dimidiata invenit servitutem, cum id ipsum proorsus ignoret, in Porticum ventitare, nec eodem brennos illos bardosque venturos putet, Nemini audiendi causa: nec iam fixo gradu, aut praesente cum Arcesila, vel cum Epicuro absente luetetur: quando is, quid aut Arcesila, aut Epicurus, imo quid aut Porticus, quid adolescentes, quid Nemo ipse sit, nec intelligit, nec intelligere omnino potest; nam quod multo prius est, sitne ipsemel aliquid, ne hoc quidem novit. At orationem istam neque vos scilicet, neque Democritus ferat: quod alia certior, ea quam protuli, hujus aestimande rei iatio nulla esse possit; aut si aliae præterea sint, cum illa tamē aequari nequeant; aut si etiam aequari possint, eam certe quidem superare non possint. Jam vero, dicat aliquis, o Democrite, tuque o Chrysippe, tunc, adeo bone vates, si quis communem illum vobis sensum ac notionem eripere conaretur, indignaremini, nec enim id jam esset, ingentem istam nescio quam librorum supellecilem eripere: indignemur igitur etiam nos. Quid enim? ubi vobis ita visum erit, certissimum hoc videlicet idemque antiquissimum argumentum erit; ubi autem secus existimabitis, tum eo potentius erit occultum nescio quid, fatalis, inquam, illa necessitas, quade ne vobis quidem inter vos ipsos convenient; eum alias eam ex divino Numinis, alias ex minimis illis corpusculis pendere velit, quæ modo deorum ferantur, modo contra vibrantur sursum, atque ejusmodi sint, ut inter se paulo ante commissa, paulo post dirimirunt; ac vicissim disjuncta prius cum essent, necessario postmodum conjungantur? Etenim quo nos ipsi modo sentimus atque cognoscimus, eoden plane de rebus iis, quæ aut voluntibus nobis aut invitatis eveniunt, statuimus. Neque nos profecto latet, quantum inter eum qui sponte incedat, et eum qui agatur, quantum inter eum qui optet ac deligat, et eum qui cogatur, intersit. Quorsum autem haec oratio pertinet? **258** Fugit te nimurum, bone vates, quænam arbitrii nostri potestatisque

mutilum videri posset. Theodoretus vero, lib. vi De curand. Grac. affect., ubi disputationis hujus particulam inserit, iu præsenti legit, εἰσι καταδυναστεῖσαν.

sint, tuque illæ, qui cuncta nosti, ne illa quidem nosti, quæ nostra ex voluntate sunt quibusdam quasi funibus catenisque suspensa. Atqui rerum illam caput ac principium esse constat, sane non paucorum : quem autem eorum, quæ postea consequantur, principium et causa lateat, is videlicet, quæ ex eodem fonte oriuntur, intelligat. Impudens ergo fuit, quisquis Laio prædictis, eum a filio interfectum iri. Dominus enim voluntatis sua filius iste futurus erat; nec ilius aut Apollo, aut Apollone superior, res eas vi illa rimari scutarique potest, quæ nec sint ipsæ, nec ullam ortus sui necessitatem habent. Nam illud quidem onnium maxime ridiculum est, quod iidem et aliquid in hominum esse potestate, et seriem tamen nexumque causarum esse defendant. Quippe hunc enim, ut eorum sapientissimi dicitant, cum Euripidis narratione congruere. Nam ut Laius prolem suscipere vellet, id quidem non viderit : si vero suscipiteret, tum ejus, qui nasceretur, manibus ipsum inexorabili necessitate periturum : itaque vatem ex futuri necessitate, ejus praesentiendi vim ac facultatem hausisse. Atqui non minus sane filius voluntatis sua dominius, quam pater, erat : adeoque tam integra parentis ei liberaque cædes, quam filii procreatio parenti fuit. Atque hujusmodi sunt divinationes vestre omnes. Nec melioris nota fuit, quod hunc in iudicium Euripides Apollo respondit,

Tua omnis alto sanguine natabit domus.

Quippe oculus sibi videlicet filius suis ipse manibus effossurus erat, partim maternarum nuptiarum, partim ejus quam sibi signatio solutione peperisset tyrannidis indignitate stimulatus : deinde mutuæ liberorum ejusdem cædes, ob alterius regno pulsi exsiliis, alterius regnandi cupiditatem, simili que ob exsulis nuptias Argis contractas, septemque ducum ridicolorum classem ac dimicationem, consecutoræ. Enimvero, cum in varia imperia, diversaque provincias disjuncti ac divisi essent, qui tandem vel ea nosse potuerit, vel series illa nexusque causarum eadem inter se colligere? Nam si Oedipus sui quoque juris cum esset, regnum occupare noluisset; aut si voluisse quidem ac simul occupasset, idem tamen Jocastam uxorem non opiatasset; aut si ea insuper uxore duxta, nequaquam tamen aegritudinis molestiaque vi actus in furorem atque insaniam fuisse; quomodo reliqua deinceps consecuta essent? quomodo

a. I. τοῦτο.

(76) Καὶ δὲ Εὐριπίδειος. Trajecta nonnihil oratio; simplicior futura, si diceret, καὶ τούτη ἔκεινο ἦν, δὲ θεοὶ δὲ Εὐριπίδειος Ἀπόλλων. Sed isthæc anima Attici, ac saepe cum aliquo perspicuitatis periculo. Cujusmodi sunt apud Aristidem maxime quamplurima, quæ in errorem aliquando solerterissimos interpres induxerunt. Tale est, γέρε εἰπεῖν, illud ex *Panathenaico* : Ἐπείτα, εἰ μὲν μῆ, πολλῶν καὶ καλῶν, καὶ μεγάλων δυνῶν σύμενους οἴστε ἀπαρθεῖσαι φάσιν, οἴστε μετρῆσαι δυνατῶν, τῶν εἰς τοσούτον τὴν πολὺν ἡρότον, ἐν τι καὶ τούτῳ, τὸν λόγον ἣν ἀσθόν, οὐκ ἀν τοις ἡρόστοις παρακνύνεσθεν, ἀλλ' ἐδινότως τοτὲ εἶγε τὰ τῆς ἀντῆς αὐτῆς. Hæc Canterus ita reddit: Deinde, si nec magna, nec multa essent, facileque sub numerum et mensuram caderent ea, quæ tantum decus attulerunt civitati; in iisque numerarentur etiam orationes, non esset quod audiebat periclitaretur, aut ut his

Ἄκενον γάρ δή τὸ καταγελαστόταν ἀπάντων, τὸ μῆγμα, καὶ ὁ σύνοδος, τοῦ καὶ ἑπτὸς ἀνθρώποις τε εἶναι, καὶ εἰρῆναν οὐδὲν ἤτοι εἶναι. Προσεκίνειν γάρ αὐτὸν, ὃς λέγουσιν οἱ σοφάτεροι, τῷ Εὐριπίδειῳ λόγῳ. Τεκνώσαι μὲν γάρ ἔθελησαι τὸν Λάιον, κύριον εἶναι τὸν Λάιον, καὶ τούτῳ ἀκτερευέναι τὴν Ἀπολλωνίαν ἔδιν· τεκνώσαις δὲ αὐτῷ ἐπειναι ἀνάγκην ἀποχωτὸν ὑπὸ τοῦ φύντος αὐτὸν ἀποβαῖνεν. Οὐτοὶ οὖν ἡπτὸν τῷ μελέτῃ ἀνάγκην παρέχειν τῷ μάντει τὴν τοῦ γεννησάμενου προσάσθησιν. Ἡν δὲ τους καὶ διὰ τῆς τῆς ἴδιας βουλήσεως κύριος, ὑπερ δὲ φύσας· καὶ ὃς ἔκεινος τοῦ τεκνώσαι καὶ μῆ, οὐτιος οὗτος τοῦ ἀποκτεῖναι· καὶ μῆ. Τουτῷ δὲ ὅμιλον τὰ μαντεύματα πάντα· καὶ δὲ Εὐριπίδειος (76) Ἀπόλλων τούτου ἔκεινος ἦν δὲ θεος, τό-

B Καὶ πᾶς σὸς οἶκος βῆσται δὲ αἴματος.

"Οτι πήρωσις μὲν ξεῖνα αὐτοχειρία τοῦ φύντος ἐπὶ γάρματι μητρός, καὶ τηραντίην ἢν παρέλθει ἐπὶ αὐτούτως λόσις· παῖδες δὲ ἀλληλοτόνοις σφραγὶς ἐπὶ φυτῇ μὲν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτερου, τοῦ δὲ ἔτερου πλεονεξίᾳ καὶ γάρμα τοῦ φύντος ἐν Ἀργει, καὶ στολὴ στρατηγῶν ἐπὶ ταῖς καταγελάστων, καὶ συμβολῇ. Ὅν ἐπὶ πολλὰς ἀρχὰς καὶ ἰκουσίας διαιρουμένων, πῶς δὲν ἡ σοι ἔκειστασθαι, ἥδειρμος συνδεῖν δύνατο; Εἰ γάρ αὐτὸς (77) κύριος ὁν μῆ ἐκουλθήτη τυραννεῖν δὲ Οἰδίποτος· ἢ τοῦτο βουλήσει καὶ πράξα, γαμεῖν τὴν Ισκάστην οὐ προέλθει· ἢ γῆμας μῆ ἀπετέψατο, μῆδὲν δύσθυμος καὶ δυσάρεστος, πῶς δὲν τὰ καθ' ἔκστατα ἐπέραθη; πῶς δὲν τῶν δρθαλμῶν ἥψει; πῶς δὲν τοῖς παισιν ἐπηράσατο τὴν Εὐριπίδον καὶ τὴν σὴν ἄραν; τὰ τε ἔχεις τούτων τίνα δὲν τρόπον ἀγεγόνει, μῆ τροπέρων αἰτίων γιγνομένων; ἢ δι τοι περὶ τῶν μελλόντων λέγειν ἡ δύναστος; Πάλιν δὲν, εἰ συμβάντες οἱ ταῖς ὅμιλοις εἶσαστεν· ἢ εἰ συνθέμαντο πάρι μέρος ξέμενον ἐπὶ τοῖς συγχειμένοις· ἢ εἰ δὲ ἀπελαύνετε ἔγνω-

D laudes tractaremus. Quæ vereor, ne plane sint auctoris menti contraria. Offensionis causa, τὸ μῆ, quod ille cum πολλῶν δυνῶν contextuit, cum, ut existima, ad ἐν τι quod sequitur, referri debuerit. Ita, quod negandum esset, affirmitur; quod affirmandum negatur. Evidenter ita malum: Deinde, si quidem in multis, iisque præclaris, et ingentibus, quæcumque nec facile numerari, nec pro dignitate æstimari possint, quæcumque urbem ad eam amplitudinem provexerunt; hoc etiam eloquentia bonum minime censeretur: absurdum fortassis esset, temere certaminis huius alecam subire, salutisque fore, quæ ad ipsius laudem pertinent, cuiuscumodi sint, intacta relinquere.

(77) Εἰ τὸπος αὐτός. Quid si εἰ γάρ αὐτοῦ? alioquin enim κύριος, non sui magis, quam alterius, positionem ad dominum significat.

ἡ εἰς Ἀργος, ἀλλὰ εἰς Λιδούνη, ἢ Ηεράθαισιον· ἡ εἰσελθόντων ἐπὶ τὸ Ἀργος, ἔγων ταριχοπαλεῖν, καὶ μὴ πλουσίους λαβεῖν γυναικα, ἀλλὰ χερνῆτιν τινα, ἢ κάπηταν· ἢ εἰ δὲ Ἀδραστος μή ἔδωκε τὴν θυγατέρα αὐτῷ· ἢ εἰ δὲ μὲν ἔδωκεν, δέ δὲ ὑπεθύμητος (78) τῆς οἰκαδὸς δόδον· ἢ εἰ ἐπιθυμήσας ἔκρατησεν ἕαυτοῦ· ἢ εἰ μὲν προσέσχεν ἀντὸν δεομένην συμμαχίας δὲ Ἀδραστος· ἢ εἰ τῷ Ἀδραστῳ μήτε δὲ Ἀμφίροτος, μήτε δὲ Τυδεῖς, μηδὲ τῶν ἄλλων ταξιάρχων ἔκστος ἥκολούθουν· ἢ εἰ οἱ μὲν συντροπούθουν, δέ δὲ ἔλλοις οὐκ ἐμάχετο τῷ ἀδελφῷ, ἀλλὰ ἢ συμβάς τινας εἶναι πειναστεῖν ἀμά αὐτῷ, ἢ μὴ βουλομένην ἀνεχώρησε, παισθεὶς Εὐριπίδῃ λέγοντι·

tantem, vel addictam cauponariae ducere voluisse: aut si filiam Adrastus suam ei negasset, aut si dedisset ille quidem, alius tamen vel patriæ desiderium abiecisset, vel eo commotus licet, se ipsum animumque vicisse: aut si vel anxiolum implorantem Adrastus repulisset, vel Adrasto se comitem ac socium, neque Amphiarau, neque Tydeus, neque dumcū aliorum quisquam adjungere voluisse: aut si eorum societate impetrata, reversus in patriam, manus cum fratre non conseruisse, sed potius vel facta pace in regni cum eo societatem venuisse, vel eidem repugnanti ultro cessisset. Euripidi obsecutus hunc in modum præcipienti:

*Ἀνύρετος δὲ ἦλθες καὶ σὺ, περθῆσω πάτερ·
ἢ εἰ οὗτος μὲν μή, δὲ ἔτερος, τῶν Εὐριπιδεῶν ἄλλοι
εἰς σφιστευμάτων ἔκεινων τῶν διλλων·*

*Εἰθ' ἥλιος μὲν τοῦτος τε δουλεύειν βροτοῖς,
Σὺ δὲ οὐκ ἀνέκη δωμάτων ἔχειν λοιπόν;*

Πῶς ἂν συστάντες ἐμάχοντο, καὶ Λασον πᾶν δῶμα
ἔσθι δι αἴτιας; Ἀλλὰ μήν, φήσεις, γέγονος ταῦτα.
Γέγονεν. Ἀλλὰ σὺ ποιὰ δόῳ εἰσολθεῖς εἰς τὴν τούτων
εἰσῆτον; "Ἡ οὐχ ὅρπες, ὁς πυκνὰ διακέχοφε τὸ διλλον
ὅρπαμα ἢ ἐν τῷ τοῖς τὸ δρέπανον συμπληροῦσα δύναμις;
Οὐτῷ δῆ καὶ ἡν διέλειται ὑπόθεσιν λαβεῖν, δια-
τερῷ τὸν εἰρύμην, μορφαντὸν τε ἀδύνατον δυτικα.
Ἄλλα σὺ τὰ τῆς ὑπόθεσεως ἔσχατα εἰδένας λέγεις· ἢ
δὲ ὑπόθεσις ἐν διακοπῇ εἰρύμην δυνάμας δηλούντε-
τακται. "Η δ λέγω ὃ συνείσῃς· "Ἄλλα καθ' ἐκάστην
ὑπόθεσιν, ὁ μάντι, τὰ ζῶα, ἢ ὀλίγας πολλάκις ἀρχής
ποιούμενα (79), ἢ πολλάκις ἐν αὐτῇ. Αἱ δὲ ἀρχαὶ δει, τὰ
μέχρις αὐτῶν διακρίσασι, αἵτα διλλα (80) προ-
δύονται πράγματα· τὰ δὲ ἐπὶ τοσούτον προχωρεύον δύ-
νται, ἐψ' οὖσον ἐδὼν μή (81) διλλα πολὺν ἐπιστάσας ἀρχή,
τὰ μετ' αὐτήν μή τοῖς ἐμπροσθεῖν ἀκοινούσιν, ἀλλὰ
ἴκνυται κελεύση. Εἴτε δὲ ἀν ἀρχῇ, καὶ δνος, καὶ κύων,
καὶ φύλλα· οὐ γάρ παραιρήσει οὐδὲ τῆς φύλλης, μά-
τη τὸν Ἀπολλω, τὴν ἔξουσιαν· διλλα δρμήσει τινὰ τοῖσιν
ὅρμην ἢ φύλλα, ἢ καὶ τοῖς ἀνθρωπίνας πράγμασιν
ἐντοτε συμπλακεῖσθαι, ἀρχήν ἔκνυται παρέξεται τινος
δύον. Σὺ δὲ χρώμενος οὐκ αἰσθῇ τῷ γένει τούτων.

mus ergo aliquod ejusmodi principium esse asinum,
vel pulici facultatem et instinctum eripias: suo
autem nonnunquam humanis implicitus, cuiusdam sese via ducem principiumque constituet. Tu autem hoc
ebs te quoque animalium genere consuli non intelligis.

• Ior. αὐτοῖς. • Ior. συνέης.

(78) Ο δὲ οὐκ ἐπεθύμη. De Polynice ista dicuntur, non de ΟEdipo, qui nescio quo pacto in versionem irrepererit.

(79) Παιούμενα. Subauditur ἀστιν, aut al. simile.

(80) Αὐτὰ διλλα. Legebatur, opinor in alt. ms.,

A ut oculos sibi eruisset, aut illas Euripidis tuasque
diras suis ipse liberis imprecatus fuisset? cætera
259 denique, ubi priores deessent causæ, qua
tandem ratione fieri potuissent? quid tu ipse, quod
de futuro pronuntiares, habuisses? Præterea, si
ΟEdipo liberis, aut simul conjunctis animis regnare,
aut inito de mutua viceissim in regnum successione
paeto, stare placuisset: itemque si pulsus alter,
non jam Argos, sed vel in Libyam, vel ad Perrha-
bœos migrare statuisset; aut si Adrastus appulsus, sal-
samentarium agere decrevisset, adeoque non locu-
pletelem aliquam et opulentam uxorem, sed pauper-
culam quamdam, ei vietur manuum labore quæri-

B Vesanus etiam patriæ oppressor tenis;

aut si non ille quidem, sed frater potius regno se
adhicasset, alii hisce ejusdem poetae præstigiis fa-
scinatus,

*Hominibus ergo solque noxque serviant,
Patrem ipse quenquam ferre non possis domi.*

Quomodo tandem aut prælium inter se ambo com-
misissent, aut sanguine obruta Laii domus universa
periisset? Verumtamen hæc, inquis, omnia re ipsa
contigere. Omnino. Sed quero nunc, qua tu ad
rerum istarum præsensionem aspirare vi potueris.
Non vides quam sapere totam fabulam intercepitur
ea, quæ vere fabulum in nobis potestas implet? Ego
vero, quodcumque tu argumentum delegeris, eadem
facilitate nexum hunc vestrum incidam, nec ullo
modo stare posse convincam. Dices argumehi no-
vissima explorata tibi ac perspecta esse: atqui ex
hujus quoque nexus interrupta vi argumentum illud
universum aptum est. An forte, quid dicam, non
intelligis? Existunt nimirum, bone vates, ab ipsiis
animantibus in quovis argumento initia quedam,
pauciora nonnunquam, interdumque plura. Ubi au-
tem ea rerum ad sese pertinentium connexionem ac
seriem intercederint, ipsarum quoque rationes na-
turamque mutant. Eadem porro estenus duntaxat
progreedi poterunt, dum principium aliud aliunde
nullum ingruet, quod secum, non autem cum su-
perioribus sequentia coherere jubeat. 260 Finga-
canem, pulicem; neque enim, per Apollinem, suam

autem διλλα, sed postremum elementum abrasum
est. Utrumque, meo iudicio rectum; sed tamen
cūτα magis probatur.

(81) Εάν μή. Malim, ἐν μή.

*O Loco, Herculcam ferro Trichina ruisti :
Juppiter ipse graves ultra pro crimine penas*

Quid ais? Non decretum id fati a vobis erat, ut evertereatur? num hujus auctores excidi suimus, ac non potius vestra illa necessitas? Injuriosus es, o Apollo, nec verum est penas abs te nobis, qui nihil peccavimus, irrogari. Nam vester quidem ille Jupiter (illa, inquam, necessitatis vestre necessitas), quorsum in nos, ac non potius, quando penas libet exigere, in se ipsum animadveriat, qui ejusmodi esse necessitatem ostenderit? Quorsum vero nobis minatur? quorsum ipsi, quasi ea res potestatis nostra fuerit, fame contabescimus? Ceterum ejusdem civitatis aliquid aut a nobis instaurabitur, aut non: utrum autem eveniat, in fati jam est. Desine ergo, Jupiter famis architecte, gravius irasci. Est enim id, quod ut esset, fatum fuit, atque id tuus iste nos perficere jussus est: nos vero, si cum eo committamur, nulli sumus. Tu quoque, Apollo, frustra vaticinari desire. Erit enim id profecto, quod futurum est, ut maxime tacueris. Nos autem, Jupiter, tuque Apollo, quid agamus, qui nullo modo impositae a vobis non tam legis, quam necessitatis causa simus? Quid nobis cum vestris illis penas ac furiis, quas ipsi profecto, ob ea, quibus per vim obstricti sumus, ferre merito ac sustinere debeat?

*Ne ros, Octavi, cæco mens improba motu
Abripiat.*

Atqui non festinamus, Apollo, sed agimus; nec amentia, sed necessitate vestra. Jam vero, Lycurgum, Apollo, quid est, quamobrem ita prædictes, qui non sponte sua, vel inductione auii probus erat, sed plane invitus? si tamen probus quisquam invitus esse potest. Perinde omnino agitis, ac si quis elegantes ac formosos laudaret præmisque asserret, turpes vituperaret ac puniret. Merito quippe vobis improbi objiciant, virtutem sibi per vos minime colere licuisse, immo vobis cogentibus sese improbos fuisse. Probus vero, si nimium sibi placuerint, nemo ferat: immo non iure suclamet nemo: Audi 261 sis, Chrysippe, tuque, o Cleanthes, vosque circuli ejusdem ceteri (vobis enim probitatem attribuitis); equidem virtutem laudo, vos tamen etiam virtute prædictos non laudo. Quin Epicurum illum, quem tu, Chrysippe, adeo vehementer inseclaris, si rem tuis ex decretis definio, ab omni criminis liberum pronuntiem. Quid enim ageret, qui non sponte sua vel ad vitæ mollitiem, vel ad improbitatem adhæresceret, quo tu eum nomine criniuari soles?

*In placidos hominum inclinant pia munina mores,
Horum etiam cultu, et sacro lætantur honore.*

Mibi quidem plane persuadeo, nunquam vos ita locuturos esse, nisi homines ad ea que sequuntur, non vi illa, sed voluntate sua duci crederentis. Quæ porro voluntatis nostræ sint, neuno unquam, neque

* γρ. ἀπτας. * Ισ. ή τι.

(82) Τριχήν' ἔξειλες. Vide supra.

(83) Οὐτε ἀνθρώπος, etc. Voces aliquot prætermissas ita suppone, neque homo, ut etiam sophista fuerit, his jam ita demonstratis, necessitati, etc.

A Τριχήν' ἔξειλες (82) πάλιον Ἡρακλῆος θεοῖς,
Οὐ λοκρέ· τοι δὲ Ζεὺς δίλλος· ἐων' ήδη ἐώνει.

Τι φέσις; οὐ γάρ ἐπέπρωτο όρ' ὑμῶν ἔξαιρεθῆναι αὐτὴν; καὶ τι αἰτίας ἡμεῖς, δόλλ' οὐχ ἡ ὑμετέρα ἀνάγκη; Οὐ δίκαια ποιεῖς, ὡς "Απολλὸν, οὐδὲ ὄφρως ἐπειπῆς τοῖς οὐδὲν ἀδικοῦσιν ἡμῖν." Ο δὲ Ζεὺς οὐτος, ἡ τῆς ὑμετέρας ἀνάγκης ἀνάγκη, τι ἡμᾶς τίννυται, δόλλ' οὐχ (εἰπερ ἄρα) ξαύπον, διτὶ τοιαύτην κατέδειξεν εἶναι τὴν ἀνάγκην; Τι δὲ καὶ ἀπειλεῖ ἡμῖν; ή τι ἡμεῖς, ὡς δυντες τούτους κύριους, λιμώτομοι; Αλλὰ καὶ εἴ τι δινοικοῦσται πρὸς ἡμῶν, ή οὐ· ἐπέπρωτος δ' αν δή, τούτῳ πέπρωτα. Ληξον δη, ὁ Ζεῦ λιμώτοις, τοῦ Ουροῦ· έστι γάρ δὲ πέπρωται, καὶ τούτῳ προστέτακται ποιεῖν δὲ σὺν εἰρμῷς· ἡμεῖς δὲ πρὸς τούτον οὐδέν τομεῖν. Πάουσα δὲ καὶ οὐ, ὡς "Απολλὸν, μάταια χρησμὸν· έσται γάρ, δὴ έσται, καὶ σι σωπός." Ήμεῖς δὲ, ὁ Ζεῦ καὶ Απολλὸν, τι πάνωμεν, οὐδὲν δυντες αἴτιος τῆς ὑμετέρας νομοθετήσων, τούτεστιν ἀναγκαιοτήσεως; Τι δὲ ἡμῖν καὶ ταῖς ὑμετέραις ἅπαις, δε αὐτοῖς ἔχειν δίκαιοις έσται, ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς ἡνογχάσθη-

Οἰταῖοι, μὴ σπενδετ' ἀτασθαλίησι τύροιο.

'Αλλ' οὐ σπενδομεν, ὡς "Απολλὸν, δόλλ' ἐλαυνόμεθα, οὐδὲ διατασθαλίαις, δόλλα τῇ ὑμετέρᾳ ἀνάγκῃ. Τὸν δὲ Λυκούργον ἐκείνον πᾶς, ὡς "Απολλὸν, ἐπαινεῖς, δε οὐκ ἦν ἀγαθός, οὗτος ἐκὼν, οὐδὲ ἐλόμενος, δόλλα ἔκκων; εἴπερ ποι καὶ γίνεται τις ἀγαθὸς ἔκκων." Εσκε δὲ δι νῦν ποιεῖς, ὡς εἰ τις τοῖς μὲν καλοῖς τὰ σώματα ἐπαινεῖ καὶ γεράριοι, τοῖς δὲ αἰτχυροῖς φέρεις καὶ καλλίζοι. Δίκαια γάρ εἴποιεν δι πρὸς ὑμᾶς οἱ πονηροί, διτὶ, οὐκ ἐπετρέψατο ἡμῖν, ὁ θεος, ἀγαθοῖς γίνεσθαι· οὐ μόνον δὲ, δόλλα καὶ διάδεσσοις εἶναι πονηρούς· οι τις ἀγαθοί, εἰ δημητριαῖσιν περικαταίσιν, οὐδὲ πεπρέψεις τις αὐτοῖς, δόλλα φήσει· Ή Χρύσιππος τε καὶ Κλέανθες, καὶ δεοι τούτοις τοῦ χοροῦ, (ὑμεῖς γάρ πεποιηθεῖσι εἶναι ἀγαθοῖ) ἐγένετο δρεπὴν ἐπανῶν, ὑμᾶς δὲ τοὺς ἐναρέσους οὐχ ἐπανῶν. Αλλὰ καὶ τὸν Ἐπίκουρον, δι σοι πολλά, ὁ Χρύσιππος, διδιά- σφημασι, ἐγὼ το γε ἐπι τοι δρεπήμα τῶν ἐγκλημάτων. Τι γάρ πάθη, δε οὐχ ἐκὼν ἦν μαλακός, οὐδὲ δίδυκος, δισπερ πολλάκις αὐτὸν ἐλοιδρόριας;

*Εὐτάκτων θυτώτων βιοτῆθ θεοί Ιταοί εἰσιν,
Ἐνεσθέων θ' ἀτίας θυσίας τυπες τε δέχονται.*

Δοκεῖτε δέ μοι οὖθις δι ταῦτα λέγειν, μὴ πεπιστενοῖς, οτι οὐκ ἄκοντες, δόλλα βουλόμενοι χωροῦσιν, ἐφ' οι χωροῦσιν. Α δὲ δι βουληθῶσιν, οὗτοι θεοί, οὗτοι δινηρωτας (83) σοφιστής, οὗτω προεληγεμένων, τολμή-

Nisi malum, οὗτω προεληγεμένος, aut προεληγεμένων, ut ad deum et hominem referatur, non ad res ipsas. Utrumlibet opinetur, Ελλεψις Αττικα est, eaque non infrequens.

ετι λέγεν, διτι ὅποτε τακται. Η λόγους μὲν οὐκέτι πρὸς αὐτὸν ποιησθεῖα, σκύτος δέ τι τῶν εἰπόνων λαβόντες, ὡς ἐπ' ἀνάγωγον παῖδα τὰς πλευρὰς εὖ μᾶλα καταβανοῦμεν αὐτοῦ. » Τοσαῦτα πρὸς τὸν χρησμὸν δὲ Οἰνόμασος ἀπετείνατο. Σὺ δὲ ἀλλ' εἰ μή τῷ τοιούτῳ χαίρεις, λαβὼν ἀνάγνωσθε τὰ ἔχ τῶν ἀλλων φιλοσόφων περὶ εἰμαρμένης, οὐ μόνον τῶν προτατεῖνων χρησμῶν ἀνατρεπτικά, ἀλλὰ καὶ τῶν διλων καθόλου περὶ τοῦ δόγματος ἐπινοούμενων. Ἐπειδὴ γάρ μη μόνον ἀμαθεῖς καὶ ιδοῦται, ἢντι δὲ καὶ ἐπὶ παιδεῖ, καὶ φιλοσοφίας μέγα φρονθαντες πλεῖστος κατεύθυνσιν δόματοι, ἥγουν δεῖν ἀναγκαῖος τὰς αὐτῶν φιλοσόφων πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ἀντιφέρονται ἐκθένται, εἰς ἀκριβή τοῦ προβλήματος διάσκεψιν. Πρώτα δὴ οὖν σοι παραναγώσομαι ἀπὸ τοῦ διογενειανοῦ τὰ περὶ εἰμαρμένης, ὃδε πως τῷ Χρυσίππῳ ἀντειρημένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η^η.

Ἐτι περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Διογενειανοῦ τοῦ Περιτατητικοῦ, πρὸς Χρυσίππον, ἄμα μὲν βουλόμενος σώκει τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτια, ἄμα δὲ πάρτα καθειμένδητα λέγοντα καὶ διτὶ οὐδὲ τὰ παρ'. Οὐμένῳ περὶ τῆς εἰμαρμένης λέγομενα συνῆκεν.

« Ἀλιον δὲ ἐπὶ τούτοις ἀπασι παραθέσθαι καὶ τὰ δοκοῦντα Χρυσίππῳ τῷ Στωϊκῷ περὶ τοῦ λόγου τοῦδε. Οὗτος γάρ ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ εἰμαρμένης βιβλίῳ, βουλόμενος δεκτινῶν τὸ δὴ πάντα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰμαρμένης κατειλῆψθαι, μαρτυρίος ἀλλοις τε τοιούτοις, καὶ τοις οὐτωτοῖς παρ' Ὁμήρῳ ποιητῇ λεγομένοις:

· · · · · 'Αλλ' ἐμὲ μὲν κτήρι (84)

Ἄμερέχαρε στυτερή, ἡπερ λάχε γενόμενόν περ.

Καὶ:

· · · Υπερερος (85) αὗτα τὰ πειστεῖται, δσσα οἱ Άλσα Γενομένῳ ἐπένηστος Λίρῳ, ἐπει μιν τέκε μητηρ.

Καὶ:

Μοῖρας δ' οβτια δρημη περιγιμένος ἐμμερα δρ [δρῶσ] (86).

Οὐ δεωρῶν, διτι τὰ ἀλλαχοῦ πάλιν παρὰ τῷ ποιητῇ λεγόμενοι τούτοις διντικρος ἰγαντίωται· οἵς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ χρήται, βουλόμενος συνιστῆν τὸ καὶ παρ' ἡμᾶς πολλὰ γίνεσθαι· οἷον τό-

Αὗτοι τάρ (87) σφετέρησιν ἀτασθαλίησιν διεστο.

Καὶ τό,

Οἱ πόλοι (88), οἰον δὴ την θεοὺς βροτοι αιτιώσωται!

Ἐξ ἡμέωρ τάρ διωσι κάκι' ἐμμερα, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ τοιούτοις διαστηματιστοις ὑπέρ μόρον ἀλτε' ἔχονται.

(84) 'Αλλ' ἐμὲ μὲν κτήρι. Homer. Iliad. Ψ, v. 49.

(85) Υπερερος. Iliad. Υ', 28.

(86) Iliad. Ζ', v. 488.

(87) Αὗτοι τάρ. Iliad. Δ', 409. Sed pro αὐτοῖς γάρ, λεγειν, κείνοι δέ. At Odys. Α', 7, αὐτῶν γάρ.

(88) Οἱ πόλοι. Odys. Α', 32, ubi Eustathius, cum Diogenio preclare consentientis, ex malis, quæ vitam hominum infestam habeant, alia divinae voluntati (quam fati nomine intelligit) citra ullam eorum culpam attribuit, alia hominum ipsorum vel

A Deus, neque homo necessitatibus assignare audeat. Aut si quis tamen erit ejusmodi, non jam verbis cum eo contendamus, sed arrepta (ut in contumaces pueros fieri solet), duriore scutica, plagis ei latera egregie concidamus. » Atque illa sunt, quibus in bonum vatem Oenomaus invehitur. Qui si tibi satis non est, perlege quæ a ceteris philosophis de fato dicuntur, quæque non producta modo superius oracula, sed etiam quidquid usquam huic dogmati statuendo excogitari solet, funditus evertunt. Nam cum non rudes solum et imperii, sed etiam qui doctrinarum ac sapientiae studio maxime gloriantur, hac simul opinione trahi jam soleant, mutuas philosophorum ipsorum pugnas, quo propositæ questiones veritas accurate dispiciatur, oculis subjiceremus B necessarium arbitror. Primum igitur, ex Diogenianī operibus, quæ ab eo contra Chrysippum de fato disputantur, recitabo. Ita habent.

CAPUT VIII.

De eodem ex Diogeniano Peripatetico adversus Chrysippum, qui simul et causam nobis rerum vindicari conabatur, et fato tamen omnia fieri contendebat: quodque non ceperit quæ ab Homero de fato dicuntur.

262 · Verum operæ pretium fuerit, inquit, superioribus omnibus Chrysippi quoque hominis Stoici hec loco sententiam adjungere. Ille enim primo libro *De fato*, cum necessitatibus omnia fatique legibus teneri probare vellet, cum aliis quibusdam, tum sequentibus Homeri poete testimonios usus est :

· · · · · *Me satum absorbuit atrox
Quod me vitales nascentem eduxit in auras.*

Itemque :

· · · · · *Exin cuncta feret, quæ neverit olim
Parca sibi, matris cum primum exiret ab alvo.*

Et rursus :

Nemo hominum sese fato subduxerit unquam.

Quo in genere non vidit, alia pleraque apud curudera poetam extare loca, que cum istis omnino pugnant. Quibus tamen, sequente libro, ad probandum in plurimis voluntatis nostræ vim ac potestatem, ipsem abutitur. Cujusmodi illud est :

Illios quippe animi pravus male perdidit error.

Itemque quod sequitur :

*Proh quanta in superos mortales crimina singunt!
Nos illi canasque vocant, fontesque malorum :
Cum mentis vitio, sibi præter fata dolores
Sponte creant.*

socordia, vel improbitate, non tamen praeter divine Providentia consilium evenire docet. Observat idem præterea, τῶν παλαιῶν ἀχριθεάτων, ὑπέρμορον quam ὑπὲρ μόρον legere maluisse. Quod autem addit ὑπέρμορον, vel ὑπὲρ μόρον, explicari etiam posse, ὑπὲρ τὸ καθῆκον, quod μόρος interdum αὐτὶ τοῦ καθῆκον, usurpetur: ut alibi forte poetæ verba non ferunt. Illud enim ὑπέρμορον intextuit, ut culpam in deos immerito conferri ostendaret.

His enim profecto atque similibus, non omnia fato fieri docetur. Imo ne hoc quidem videre potuit, Homerum dogmati suo, nequam superioribus illis versibus suffragari. Nec enim is omnia, sed aliqua tantum fato assignanda esse ponit. Nam illud quidem.

*Me fatum absorbuit atrox,
Quod me vitales nascentem eduxit in auras,
mortem solum, non omnia fato contingere significat : recte id quidem, omni enim animanti, ex quo nascitur, continuo mori fatum est. Quod sequitur :*

*Exin cuncta feret, quæ neverit olim 263
Parco sibi, matris cum primum exiret ab alvo,
eundem plane sensum habet. Nec enim quæcumque deinceps futura essent, ei fato futura pronuntiat omnia, sed eorum nonnulla duntaxat necessitati tribuit. Nam illa vocis hujus, quæcunque, distinetio, quid tandem aliud, nisi hoc ipsum, indicat ? Nobis porro, uti non omnia, sic pleraque vi necessitatis ingruere certum est. Illud etiam :*

Nemo hominum sese fato subduxerit unquam,

optime dictum est. Quis enim ea quæ animantibus omnibus necessario eveniunt, declinare possit ? Tantum igitur abest, ut Homerus Chrysippo rerum omnium rationes in fato collocant sufragetur, ut etiam cum eo pugnet; cum ille multa saepè ac diserte juris arbitriiisque nostri fecerit, nusquam vero necessitati omnia conceptis verbis assignarit. Ceterum poeta fortassis, qui non jam rerum nobis earumque naturæ veritatem pollicetur, sed multipliques ac varias hominum perturbationes, morumque ac sententiuarum rationes congerit, pugnantia saepè loqui licet : philosophum quidem neque pugnantia loqui, neque poetarum in eum finem testimoniis abuti deceat. Et nonnullis interjectis : Aliud, inquit, fato rebus in omnibus statuendo, potens in primis ac solidum argumentum esse Chrysippus arbitratur, ipsam nominum ejusmodi rationem. Nam πεπρωμένην quidem, perinde ac πεπερασμένην quamdam, hoc est, omni ex parte cumulatam perfectamque administrationem, appellatam esse vult : εἰμαρμένην vero quasi εἰρουμένην, hoc est, omni ex divina voluntate, aut alia quavis ex causa nexam atque aptiam. Quin etiam Μοίρας (Parcas) ex eo dictas opinatur, quod unicuique nostrum una earum aliqua μεμέρισται, attributa sit. Imo nec aliunde τὸ χρεῖον appellatum esse, quam quod fato ipso debeatur. Jam Parcarum numerum, tribus illis temporibus, quibus omnia volvuntur ac perficiuntur, accommodat. Et Lachesis quidem ita nominata esse, quod suam cuique sortem λαχγάνη, attribuat : Atropon vero, κατὰ τὸ διτερόν, quod ea sors nec mutari nec declinari possit : Clotho denique, πασὶ τὸ

A Ταῦτα γάρ καὶ τὰ πάντα τῷ πάντα γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην ἡμενίστωται. Οὐ μήδ' ἐκεῖνο συνδεῖται δῆμησθή, τὸ μετάβατος τῶν "Ομηρον μῆδ' ἐν ἐκείνοις τοῖς ἔπεισι συμπαρτυρεῖται αὐτῷ τῷ δύγματι. Οὐ γάρ τὸ πάντα γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τοῦ κατ' ἐκείνην συμβαίνειν ἐξ αὐτῶν ὑποβάλλων εὑρεθῆσται. Τὸ γάρ.

*· · · · · 'Αλλ' ἐμὲ μὲν κήρ
'Αμφέχαντο στυγερὴ, ἡτις λάχε τεινόμερόν περ,
οὐχ ὅτι πάντα κατὰ τὴν κῆρα συμβαίνειν λέγοτο ἀν,
ἀλλ' αὐτὸν τὸ τενήσθεται. Καὶ γάρ, ὡς ἀλτηώς, παντὶ^{τενητηῷ} ζώῳ θανεῖν καθειμάρται. 'Αλλὰ μήτ' καὶ τὸ*

· · · · · Υπερορ αὐτὲς τὰ πελεσται, δοσα οἱ Αἰολαί^{Γενομένων} ἐπέληντος Αἴρον, δέτε μητέ τέκνα μήτηρ.

B τὸ αὐτὸν βούλεται. Οὐ γάρ, διτὶ πάντα αὐτῷ καθ' εἰμαρμένην τὰ μετά ταῦτα συμβιῇσται, λέγει, ἀλλ' ὅτι κατ' ἀνάγκην αὐτῷ τινα συμβιῇσται. Ηγάρ τοι, δοσα, διαστοή, τι ποτε ἔπερον ἢ τοῦτο σημαίνει ; Πολλὰ δὲ κατ' ἀνάγκην ἡμῖν, εἰ καὶ μή πάντα, ἐπικείται. Καὶ τό-

Μοίρας δὲ οὐτινὰ σημεῖα περιστημένοις ἔμμεναι ἀνδρῶν,

δρισταὶ εἰρηται. Τίς γάρ ἂν δύναιτο τὰ κατ' ἀνάγκην παντὶ ζώῳ συγχροῦντα διαρρέειν ; Ποτὲ οὐκ ὅπος σύμφιθον ἀν δεῖται τὸν "Ομηρον Χρύσιππος ἐν τῷ πάντα καθ' εἰμαρμένην νομίζειν, ἀλλὰ καὶ ἐναντιούμενον, εἰ γε ἐκεῖνος μὲν, ὅτι πολλὰ γίνεται παρ' ἡμᾶς, σαφὲς καὶ πολλάκις εἰρήκε, τὸ δὲ διτὶ κατὰ διαγάγκην πάντα συμβαίνει, οὐδὲποτε φῆταις λέγων ἀν εὑρεθεῖη. Καὶ τῷ ποιτηῖ μὲν, ἀτε οὐκ τὴν ἀλτηών τηλίν τῆς τῶν δυνάμων φύσεως ὑπερονομένην, ἀλλὰ μεμγένην πάθη τε καὶ θῆται, καὶ δόξας πανοίσας ἀνθρώπων, ἀρμότον ἀν εἶται καὶ τὰ ἐναντία λέγειν πολλάκις : φιλοσόφῳ δὲ οὐδὲ τὰ ἐναντία λέγειν, οὐδὲ ποιητῇ δὲ αὐτὸν τοῦτο χρῆσθαι μάρτυρι. Καὶ μεθ' ἔπειρ φησι : Τεκμήριον δὲ ἀλλο ισχυρὸν φέρειν Χρύσιππος οἰται τῆς ἐν ἀποστολαῖς εἰμαρμένης, τὴν θέσιν τῶν τοιούτων ὄνομάτων. Τὴν τε γάρ πεπρωμένην (89) πεπερασμένην τινὰ φησιν εἶναι καὶ συντετελεσμένη διοίκησιν, τὴν τε εἰμαρμένην εἰρομένην τινὰ, εἰτε ἐκ Θεοῦ βουλήσεως, εἰτε ἐξ ἡς δήποτε αιτίας. Ἀλλὰ καὶ τὰς Μοίρας ὄνομάσθαι ἀπὸ τοῦ μεμρίσθαι καὶ κατανενεμῆσθαι τινα ἡμῶν ἐκάστων. Οὕτω δὲ καὶ τὸ χρεῖον εἰρήσθαι, τὸ ἐπικάλλον καὶ καθῆκον κατὰ τὴν εἰμαρμένην. Τὸν τε ἀριθμὸν τῶν Μοιρῶν τοὺς τρεῖς ὑποβάλλει χρόνους, ἐν οἷς κυκλεῖται τὰ πάντα, καὶ δι' ὧν ἐπιτελεῖται καὶ Λάχεσιν μὲν κεκληθεῖσα παρὰ τὸ λαγχάνειν ἐκάστῳ τὸ πεπρωμένον. Ατρόπον δὲ κατὰ τὸ διτερόν καὶ διμετάστατον τοῦ μερισμοῦ . Κλωδὼ δὲ παρὰ τὸ συγκεκλῶσθαι καὶ συνειρεσθαι τὰ πάντα, καὶ μίαν αὐτῶν τεταγμένην τινὰ εἶναι διέξοδον. Ταῦτα γάρ καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια φύλαρῶν, ἀποδεικνύναι τὴν ἐν ἀπασιν ἀνάγκην νομίζει. Εμοὶ δὲ

(89) Πεπρωμένην. Theodoret., vi De Graecor. affection., locum hunc, præterito Diogeniani nomine, totidem pene verbis conceptum habet.

ταυμάζειν ἐπεστιν, εἰ τοιαῦτα λέγων οὐκ ἡσθάνετο τῆς ματαιολογίας τῆς ἑαυτοῦ. "Εστω γὰρ ταῦτας ταῖς ἐννοίαις κεχρημένους τοὺς ἀνθρώπους, καθ' οὓς αὐτὸς ἔτυμολογεῖ, τὰ ὄντατα τεθεῖσθαι τὸ ἔκκειμενα, δοξάζοντας τὰ τόντα κατειληφθέα τέμαρρην, καὶ διεταθέντους εἶναι τὰς ἐξ αἰώνων προκατελημμένας (90) ἐν ταῖς τοῖς οὖσι τε καὶ γινομένοις αἰτίοις. Τί οὖν ἀκολουθεῖ, ὃ Χρύσιππε, πάσας ταῖς τῶν ἀνθρώπων δόξαις; καὶ οὐδέποτα σοὶ περὶ οὐδὲνδε φαντατα διεψευσμένη; Ἀλλὰ πάντες τῆς ἀληθείας εἰσὶ θεωρητικοί; Πῶς οὖν οὐδένα φίς ἀνθρώπου, δι' οὐδὲ μανεσθεῖσαν σοι δοκεῖ κατ' Ιοντὸν ὅτι καὶ Ἀλκμάρων, πάλιν τοῦ σοφοῦ; Ἔνα δὲ διὸ μόνους φίς σοροὺς γεγονέναι, τοὺς δὲ διλούς δὲ ἀφροτητῆντις τοῖς προειρημένοις μεμηνέναι; Ήντις δὲ ἀνασκεύαζε αὐτῶν τὰς δόξας ἔκεινας ὡς διημαρτημένας, οἷον τὰς περὶ πλούτου, καὶ δόξης, καὶ τυραννίδος, καθέλιον τε ἥδονής, ἀπερὶ ἀγαθά νευρικάσσονται πλεῖστοι; Πῶς δὲ τοὺς κειμένους νόμους ἡμαρτηθεῖσι φίς ἀπαντάς, καὶ τὰς πολιτείας; Εἰ διὰ τὸ πλήθος τοσούτων βιβλίων συνέγραψε, εἰ περὶ μηδενὸς εἴχον οἱ ἀνθρώποι δόξας διημαρτημένας; Οὐ γάρ, ὅταν μὲν ταῦτα σοὶ δοξάζονται, ὅπερας φρονεῖν αὐτοὺς φέσσομεν, ὅταν δὲ διάφορα, μανεσθαί. Πρώτον μὲν τὸρ οὐδὲ σὺ φίς σοφὸν εἶναι σαυτὸν, μῆτρε τὴν μεῖς, ίνα κρητικοὶ ποιῶμελα τοῦ καλῶς ποτε (91) ἔκεινος φρονεῖν, τῷ μη τῇ σῇ δόξῃ συνδραμεῖν ἔπειτα εἰ καὶ τοῦτο ἦν ἀληθές, τι λέγειν ἔχειν μανεσθεῖσαν πάντας ἐπίσης, καὶ οὐχί, καθὸδὲ μὲν ἀφανίστο ταῦτα σοὶ δοξάζοντες, κατὰ τοῦτο αὐτοὺς ἐπικαίνοντα, ὡς ὅρδου τονος ἐπειλημμένους· καθὸδὲ δὲ δεσφάνουν, ἀμαρτάνειν αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν; Μαρτύριον μέντοι τῆς ἀληθείας ἵκανον ἡγεῖσθαι τὸ δοκοῦν ἔκεινος· οὐδὲ οὐτῶς ἔχοντας φύσεις (92), καὶ μὴ μανεσθεῖσαν, καθάπερ σὺ οἶσι, ἀλλὰ πολὺ γὰρ ἀφεστηκέναι σοφίας πᾶς δὲ τις δημολογήσεται. Γελοίως οὖν καὶ σὺ χρήση μάρτυται τούτος διὰ τῆς θέστερης τῶν ὄντων, οὓς οὐδὲν δικαίη γι σύνεσται σαυτοῦ φύσισις διαφέρειν εἰ μὴ ἄρα τοὺς ἐξ ἀρχῆς θεμένους ταῦτα τὰ ὄντατα σοφοῖς εἶναι συμβέβηκεν, διεργάλιαδε δεῖξαι δυνησθη. Ἀλλὰ γὰρ δεδύσθωσι σοὶ τοῦθ' οὖτως ἔχειν, καὶ τὰ ὄντατα ἔκεινα τίθεσθαι, ὡς σὸν βούλει, τὰς σημασίας ἔχοντα, καὶ μὴ κατὰ δόξας Φύσεις τὸ τοιοῦτον γεγονέναι. Ποῦ τοίνυν δέ αὐτῶν σημαντεῖται τὰ τάντα ἀποκαπτάντας καθ' εἰμαρρένην εἶναι, καὶ μὴ (εἰ ἄρα) ταῦτα μόνα δῶν ἔστον εἰμαρμένην; Ο τε γὰρ τῶν Μαρτῶν ἀρεθμὸς, καὶ τὰ ὄντατα αὐτῶν, καὶ τὰς τῆς Κλιωπῶν διτράκτος, καὶ τὸ ἐπειλημμένον αὐτῷ νῦν, καὶ τὸ ἐπίκλισμα τούτου, καὶ διὰ τοιαῦτα δίλλα λέ-

Α συγχελῶσθαι, quod uno veluti communique stamine ducta connexaque omnia sint, et unum aliquem proprium ac singularem cursum et exitum habeant. Atque his similibusque nugis, eam se fati necessitatem, quae rebus omnibus dominetur, confcisae putat. Mibi vero plane mirari 264 subit, quemadmodum ipse, dum ista diceret, quam inania quamque frivola diceret, non senserit. Esto enim, demus eos tum, quos in erudiendis notationibus illis sequitur, hominum sensus et cogitationes suis, cum ejusmodi nominibus uterentur, quod fato teneri omnia, et immutabiles ex omni ævo rerum earum, quæque sunt, quæque sunt, positas ante ac definitas esse causas putarent. Quorum ergo, Chrysippe, omnes tibi hominum opiniones probarunt? cur falsa ullo in B genere videtur nulla? Num verum arbitrari non pervidere neminem? Cur ergo, praeter unum sapientem, mortaliū neminem non perinde ut Orestem aut Alcmaeonem furere existimat? sapientem vero non nisi unum aut alterum existisset, reliquos omnes, non minore quam ambos illos insaniam teneri ac laborare vis? Deinde, quemadmodum opiniones illas tanquam falsas evertis, quas de opibus, de gloria, de imperio, deque omni voluntatis genere imbiberrunt, quas res in bouis plerique dicunt? quorsum leges omnes, omniaque rerum publicarum genera perperam instituta esse defendis? aut si nulla in re secus homines illi sentiebant, quorsum tot volumina conscripsisti? Neque enim, opinor, sapere tum demum eos dixerimus, cum ad opinionem sese tuam adjunxerint, ubi autem ab ea discesserint, furere. Primum enim, sapientem ne tu quidem ipsum te pronuntias, nedum pronuntiemus ipsi, ut ex eo recte illos interdum sentire judicemus, quod sese aliquando ad tuam sententiam aggregent. Deinde, ut id quoque verum sit, quid necesse fuit insanios pariter ac simpliciter omnes appellare? quin tu eos potius, quatenus in eadem, qua tu, sententia versabantur, laudabas tanquam recti ac veri aliiquid sectos: quatenus vero ab ea discrepabant, erroria eos ac stultizie, si ita videbatur, arguebas? Testimonium quidem veritatis idoneum et exploratum id habere, quod ita sentirent, id vero si non insanire, quod tu de illis existimas, saltem ab omni sapientia prorsus alienum esse nemo non jure fateatur. Ridiculus ergo es, dum testes eos ab ejusmodi nominum impositione laudas, quibus tamē nihil unquam iudicio saltēm prudentiaque concedas: nisi vero, qui ab initio genus hoc nominum rebus istis indidere,

(90) *Προκατετημένα, etc.* An, ut alter ex mss., προκαταβεβλημένα? Elige, dum reponas ex eod. αἵτιος πρὸ αἵτιος. Προκαταβεβλεσθαι τὴν αἵτιαν, est προύποτιθεσθαι, προύποτιγειν, προύπαρχειν: et προκαταλαμβάνεσθαι, est προδοῦπεσθαι, πραεῖpi ac πρειληνī: utrumque Stoicorum dogma, prius tamen hoc loco malum. Causas illas Tullius antecedentes, antegressas, præpositas, antepositas nominat, quae προποτιθεναι, aut προκατεβεβλημέναι.

(91) *Τούς καλῶς κατέ.* Aut καλῶς mutantum in κακός, aut sequenti membro negatio μὴ expungenda. Utrumlibet fiat, τῷ quod negationem illam

præcedit, mendosum est, ejusque loco reponendum τό, cum altero manuser.

(92) Οὐδὲ οὗτας ἔχοντα φύσεις. Menium hic agnoscere facile est; tollere difficile. Nec membrane hilum juvent. Una Montacut. pro φύσει legit φύσι, hoc ni fallor, vitium auget. Quid si rescribatur, οὐδὲ vel οὐκ ἔχειν τοῦτο φύσιν, καὶ εἰ μὴ περιεστά, etc. Notum est, φύσιν οὐκ ἔχει, διν τοῦ ἔρωτος εἶναι, καὶ πλεονάσθαι. Ita Demosthen. Οἰνηθ. II, 'Ἄλλ' οὐτ' εὐλογον, οὐτ'. Εὔχον ἔστι φύσιν τούτο γε. Herodot. lib. II, 'Ἐνα δῆτα (de Hercule loquitur), πῶς φύσιν ἔχει πολλὰς μωράδας φωνεύσαι;

sapientes illud casu aliquo fuerint; id quod tu nunquam ostenderis. Verum detur etiam hoc, quamque defendis, ea nominibus **265** illis significatio tribuatur, nec errore opinione ullo factum istud fuit. Quomodo tamen omnia prorsus fato fieri significant, ac non potius (si qua nominum istorum vis est) ea tantummodo quæ fati lege teneantur? Nam et Parcarum numerus, ipsarumque nomina, et Clothonis fusus, et glomeratum in eo filium, ductique ex eo staminis necessitas, et quæcunque adduntur præterea, certum forte quendam atque ex omni aeternitate aptum causarum inter se nexus iis in rebus ostendant, quæ necessario vel ita flant, vel aliter habere non possint. Cujusmodi ut esse plerasque fateamur; quæcumque tamen ejus conditionis non sunt, iis homines partim moderatores auctoresque deos attribuerunt, partim nos ipsos, partim naturam, atque fortunam causas earum proprias esse voluerunt. Ac fortuna quidem ut instabilem volubilemque motum, perpetua mutatione coniunctum ostenderent, eaque rerum inconstitiam simulacra quodam adumbrarent, insidente globo fortunam expr̄ssere. Quid si ne ista quidem apud homines fixa omnino rataque videntur esse? ut enim causas interdum principiaque conturbent, quæque vel fato, vel casu sunt, ea divino Numine fieri arbitrentur; quæ vero arbitrii nostri viribus efficiuntur, eadem fato assignando potest: quin principia tamen omnia rebus ipsiæ inesse opinentur, nemo non videt. Quare ne communis illa quidem hominum existimatio, vel ejusmodi nominum impostatio Chrysippi sententiae suffragatur, » Quibus deinceps ita subdit: « Ac primo quidem, inquit, De fatis necessitate libro, id genus demonstrationibus utitur: secundo autem absurdâ illa diluere conatur, quæ ex ea opinione, quæ omnia necessitate constringit, consequentia videantur, quæ nos quoque sub disputationis hujus initium posuimus: exempli causa tolli suuditus eum, qui e nobis ipsiæ existit, impetur, seu vituperet quispiam, seu laudet, seu cobortetur, sed quid aliud eorum fiat, quorum causa esso consuevimus. Itaque libro secundo, multa quidem nobis auctoribus fieri, atque id perspicuum esse, ultra fatetur: eadem tamen communis

* Ior. add. cīvā. b Ior. del. cī.

(93) Λει ποτε. Omnino εἴ τοις sensus postulat; sequitur enim ἀλλά δι: γε, εἰτ. quod minus possit cum δεῖ, convenire.

(94) Συγχαθεμέρθαι, etc. Sophisticam hanc, et μαρτυρόγραφην Chrysippi rationem discrete Tullius explicat lib. *De fato*, ubi haec inter cetera: *Hæc ratio*, inquit (ἀργός ille λόγος), ut Chrysippus vocabat; sed erat vere ad Proteum hunc constringen- dum, μᾶλλα ἐνεργός τις, καὶ ἐνεργητικός, a Chrysippo reprehētūtur. Quædam enim sunt, inquit, in rebus simplicia, quædam copulata. Simplex est: « Mōrētur eo die Socrates. » Huius, sive quid fecerit, sive non fecerit, finitus est moriendo dies. At si ita fatum sit: « Nasceatur Ὀδύπτος Laiον, non poterit dici, sive fnerit Laiοs cum muliere, sive non fuerit; copulata enim res est, et consfatialis, sic enim appellat (hoc ipsum est quod luc Diogenianus ait συγχαθε-

μέρος). Agetαι ἐν ἔκεινοις, ἐνδείκνυται τὸ ἀπαράβατον καὶ ἔξ αἰώνος καθῆκον τῶν αἰτιῶν, ὃς οὐτωτοι κατηγόρχαστοι γενέσθαι, καὶ ἵστατο ἀλλὰς ἔχειν κεκλύται. Πολλὰ δὲ ἀντὶ ταῦτα: δοτὰ δὲ οὐκ οὐτα γίνεται, τούτους μὲν οἱ οἰνόρωποι θεοὺς διεκηγέραντες καὶ δημιουργοὺς ἐπεψήμισαν τινῶν δὲ ἡμές αὐτοὺς αἰτίους ὑπέλασον ἀλλὰ δὲ αὖταν τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν τύχην ἡς τὸ εὔμετάβολον καὶ διστατον, καὶ νῦν μὲν οὐτα, νῦν δὲ οὐτας ἔχον ἐνδείξασθαι βουλόμενος, εἰδωλοποιήσαντες τὸ ποιὸν τοῦτο σύμπτεωμα τῶν πραγμάτων, ἐπὶ σφαίρας βεβηκαντας τὴν τύχην ἐδεῖξαν. Ή οὐχ δὲ ἐδέξασται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ταῦτα; Καὶ γάρ οὐτε ποτε (93) συνταράπτουσι τὰ αἴτια, καὶ δοτὰ καθ' εἰμαρμένην, ἢ κατὰ τύχην γίνεται, ταῦτα ἐκ θειας δυνάμεως γίνεσθαι νομίζουσιν: δοτὰ δὲ παρ' ἡμές, ταῦτα καθ' εἰμαρμένην. 'Αλλ' διτὶ γε πάντα τὰ αἴτια ταῦτα ἐν τοῖς οὖσι = δοξάζουσι, παντὶ ποιὸν δῆλον. 'Ποτε οὐδὲ τὰς ἀνθρώπινας ὑπόληψεις, οὐδὲ τὰς θειας τῶν τοιούτων ὄντων πυμαρτυρεῖν τῇ Χρυσίππου δέξῃ συμβάλλεται. » Τούτους ἔχεις ἐπιλέγει: « Ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ Περὶ εἰμαρμένης βιβλίῳ, τοιαύτας τοὺς ἀποδείξειν κέχρηται: ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ λύει πειρᾶται τὰ ἀκάλουθεν δοκοῦντα ἀποτὰ τῷ λόγῳ πάντα κατηγόρχασται λέγονται, ἀπερ καὶ ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς ἐπιθεμεν οἷον τὸ ἀναρτεῖσθαι δι' αὐτοῦ τὴν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν προθυμίαν περὶ φύσιος τε καὶ ἀπαινεόν, καὶ προτροπάς, καὶ πάνθ' οὐα παρὰ τὴν ἡμετέραν αἴτιαν γινόμενα φανεῖται. Φροντὶ οὖν ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τὸ μὲν ἐξ ἡμῶν ποιὸν γίνεσθαι δῆλον εἶναι, οὐδὲ δὲ ήτον συγχαθεμέρθαι (94) καὶ ταῦτα τῇ τῶν ὅλων διοικήσει: κέχρηται τε περαδίγματι τοιούτως ταῦτα. Τὸ γάρ μη ἀπολέσθαι, φροντὶ, θομάτιον, οὐχ ἀπλός καθειμάρπτο, ἀλλὰ μετὰ τοῦ βαλτίσσεσθαι: καὶ τὸ ἐκ τῶν πολεμίων σωθῆσθαι τόνδε τινὲς, μετὰ τοῦ (95) φεύγειν αὐτὸν τοὺς πολεμίους: καὶ τὸ γίνεσθαι παῖδας, μετὰ τοῦ βούλεσθαι κοινωνεῖν γυναικί. Πάπερ γάρ, φροντὶ, εἰ δὲ, λέγοντος τίνος Ὕγισαρχον τὸν πύκτην ἐκελεύσεσθαι: τοῦ ἀγῶνων πάντως ἀπλητήτων, ἀπότομος δὲν τις ἡξιον καθένεται τὰς γέλας τὸν Ὅγισαρχον (96) μάργεσθαι, ἐπειδὴ πάτηκτον ἀπόλεθνεν καθειμάρπτο, τοῦ τὴν ἀπόφασιν ποιησάμενον, διὰ τὴν περιπτοτέραν τάνθρωπου πρός τὸ μὴ πλήττεσθαι φυλακήν, τοῦτο εἰπόντος οὐτα καὶ ἐπὶ τῶν

D

μάρθων). Pergit: *Si esset dictum: « Luctabatur Olympia Milo, » et referret aliquis (hoc est, κατ' ἀνθυποφορὴν υπολογιζότο), « Ergo sive habuerit adversarium, sive non habuerit, luctabitur, » erraret; est enim copulatum, luctabitur, quia sive adversario nulla luctatio est. Omnes igitur istius generis capti-nes eodem modo refelluntur: « Sive tu adhibueris medicum, sive non adhibueris, convalesces, » capio-sum; tam enim est fatale, medicum adhibere, quam convalescere. Hæc, ut dixi, confatalia ille appellat.*

(95) Μερά τοῦ. Ita recte ms. Altera editio, per- petran, μετὰ τὸ.

(96) Ὅγισαρχος. Pugiliis hujus inter ceteros Pausanias honorifice meminit, Ἐλιακ. Β'. Tritaen-sem illum facit, Ηεμοστρι τίλιον, quem testis est publicis quatuor certaminibus nobiles insignesque palmas retulisse.

διλῶν έχει. Πολλά γάρ δύνασθαι • γενέσθαι χωρὶς τοῦ καὶ ἡμᾶς βούλεσθαι, καὶ ἔκτενεστάτη γε περὶ αὐτὰ προσυμπλαντεῖ καὶ σπουδῇ ἐκρέοσθαι, ἐπειδὴ μετὰ τούτου, φησίν, αὐτὰ γενέσθαι καθείμαρτο. Πάλιν οὖν κανταύθα θαυμάσσει τις τάνθρωποι τὸ ἀδεώρητον καὶ ἀνεπιλόγιστον, καὶ τῶν ἑναργεσίων (97), καὶ τῆς τῶν ιδίων λόγων ἀνακολουθίας. Οἷμα γάρ, ὅτι, καθάπερ τὸ καλούμενον γλυκὺ, τὸ καλούμενόν τικρῷ συμβέβηκεν ἐναντιώτατον εἶναι, τῷ τε λευκῷ τὸ μέλαν, καὶ τῷ ψυχρῷ τὸ θερμόν· οὕτωστο δὲ καὶ τὸ περὶ ἡμᾶς τῷ καθ' εἰμαρμένην εἰ γε καθ' εἰμαρμένην μὲν ἔκεινα καλεῖν προειληφεν, δσα καὶ ἔκντων ἥμων καὶ ἀδύντων πάντως γίνεται· παρ' ἡμᾶς δὲ διὰ τοῦ σπουδάζειν ἡμᾶς καὶ ἀνεργεῖν ἐπὶ τέλος ἐρχεται, ἢ παρὰ τὸ ἀμελεῖν καὶ ἀρθρωμεῖν ἐπὶ τιττάλεται. Ἐδώ τοίνυν ἐκ τοῦ σπουδάζειν ἐμὲ δικαιάτων φυλάττεται ἔκεινον σώμηται, καὶ ἐκ τοῦ βούλεσθαι τῇ γνωστῇ πλησιάζειν τὰ τέκνα γίνεται, καὶ ἐκ τοῦ βούλεσθαι φεύγειν τοὺς πολεμίους τὸ μὴ ἀποδήμησειν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἐκ τοῦ διαρρήξεσθαι πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὸν ἀνδρείων, φυλάττεσθαι τὸ αἴτον τὰς τῶν χειρῶν ἐπικούραζε, τὸ δὲ πλήκτον ἐκ τοῦ ἀγώνος ἀπαλλάσσεσθαι· πῶς τὸ καθ' εἰμαρμένην ἐνταῦθα συβήσεται; Εἰ μὲν γάρ κατ' ἔκεινην ταῦτα συμβαίνει, παρ' ἡμᾶς οὐκ ἀν λέγοτο συμβαίνειν εἰ δὲ παρ' ἡμᾶς, οὐκ ἀν κατ' ἔκεινην ἀνθλαδή, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνδραμεῖν ταῦτα ἀλλήλοις. Ἀλλὰ παρ' ἡμᾶς μὲν ἔσται, φησί, περιειλημμένοι μάντοι τοῦ παρ' ἡμᾶς ὃπος τὴς εἰμαρμένης. Καὶ πῶς, εἰποίς ἀν, περιειλημμένους; εἰ γε καὶ τὸ φυλάττεται θοιμάτων, καὶ τὸ μὴ φυλάττεται, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἐγίνετο τῆς ἡμῖς οὕτω γάρ καὶ τοῦ οὐκέσθαι τοῦτο δηλούστη κύριος ἀν εἴην ἐγώ. Καὶ ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς διαστολῆς, ἣν ποιεῖται Χρύσπικος, δῆλον γίνεται ἀποκελύσθαι τῆς εἰμαρμένης τὴν παρ' ἡμᾶς αἵτιαν. Καθείμαρται γάρ, φησί, σωθῆναι θοιμάτων, εἰ φυλάττεται τούτο· καὶ παῖδες ἔστοισι, εἰ καὶ οἱ βούλησθεῖς διλῶν δὲ, μὴ ἀν ἔστοισι τι τοιωταν. Ἐπεὶ δὲ τὸν ὄποιον τῆς εἰμαρμένης προκατειλημμένων οὐκ ἀν ποτὲ ὄποιοι μήτεσι τοιωταῖς χρηστάμεθα. Οὐκούν δὲ φαμεν τεθνήσκειν τάπτα δινθρωπον, εἰ τόδε τι γένοντο μὴ τεθνήσκειν δέ, εἰ μὴ γένοντο ἀλλὰ ἀπλῶς τεθνήσκειν, καὶ διτούν πρόδη τὸ μὴ ἀποδήμησειν καθεῖσθαι, καὶ διτούν πρόδη τὸ μὴ βούλησθαι τούτων. Ή μὴ ἀλγήδονος τὸ έσταθαι δεκτικῶν δινθρωπῶν τινα, καὶ τοῦ πράσσου ἀλλὰ πάντα δινθρωπον ἀλγήδονος εἶναι δεκτικόν, ἐάν τε βούλεται, ἐάν τε μή. Καὶ δος διλα σύτωσι, καὶ μὴ διλῶς, ξεινι καθείμαρται. Όποτε καὶ τὸ γενέσθαι τόδε τι ἀναγκαῖον ἔστιν, εἰ βούλησθειμεν ἡμῖς, διλῶς δὲ, οὐδὲν φανερόν, ἵνι τὸ ἡμᾶς βούλησθαι τι καὶ μὴ βούλησθαι νέποντος οὐδεμίδες ἐπέρας αἵτιας προκατείγετο, ἀλλὰ ἦν αἰτεῖσθαισιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀκατανάγκαστον ήν, καὶ τὸ γενέσθαι τόδε τι, δῆλον, ὡς ἀπ' αἰλούνος οὐ προκατέίχετο εἰ μή τι καὶ αὐτὸν τὸ βούλεσθαι φυλάττεται θοιμάτων, ἢ μὴ βούλε-

* τρ. μὴ δύν. † τρ. οὐκούν. ‡ Ιο. εἰ.

(97) Καὶ τῶν ἑταργειῶν. Vereor, ut ista vel Chrysippi, vel Diogeniani ἑναργεῖαι sint admodum ἑναργεῖς. Mihi quidem suboliscura sunt. Existimavi tamen novas hominis rationes sic appellari, quas

A fato ex universi administratione apta esse nequaque contendit. Atque is hoc in genere, hujusmodi quibusdam exemplis utitur. Nam ut quis vestem non amittat, inquit, 266 simpliciter in fato non est, sed ea demum conditione, si diligenter eam conservet: sic, ut unus aliquis ex hostiis manibus liberetur, si modo ab iis sibi caveat: sic, ut quis liberos suscipiat, si versari tamen cum uxore voluerit. Quemadmodum enim, inquit, absurdum faceret qui Hegesarchum pugilem, quod eum prorsus illasum o certamine discessurum audiisset, demissis ahjetis que manibus pugnare vellet, quandoquidem fatum ab omni eum plaga securum praestaret: cum is, cuius ea vox esset, id tantum ob insignem atque singularem hominis in declinantis ictibus cautio nem, futurum dixisset. Ita ceteris in rebus eodem plane modo philosophandum esse. Quippe, multa plane, nisi et ea velimus, et in eadem acerrima simul contentione ac vehementissimo studio incumbamus, fieri nullo modo posse, utpote que fatum sit cum ea tantum conditione fieri. Illic vero quis non iterum inconsultam et ineptiam hominis philosophiam, vel ob novitatem probationum vel ob argumentorum discidium jure miretur? Evidem sic existimo, nihil magis rebus iis, quae fato sunt, cum iis, quae nostra ex voluntate pendent, quam dulci cum acerbo, vel nigro cum albo, vel calido cum frigido convenire. Nam ut ea fato assignari vulgata notione solent, quae velutinus nolimusve sunt; sic potestatis ea nostra censentur, quae vel studio labore quo nostro perducantur ad finem, vel negligentiᾳ nostra imperfecta remaneant. Si ergo vestem, quod diligens in ea conservanda fuerim, non amisi: si alii me liberi suscipiunt, quod rem habere cum uxore voluerim: si quod mihi ab hostibus caverim, eorum manibus non intererit: si quod fortiter ac strenue cum adversario certaverim, cjuisque petitiones omnes diligenti cautione eluserim, eodem certamine sine plaga defunctus sum: qui locus in his rebus fato relinquitur? Enimvero si fato bæc omnia contingunt, eadem vi nostra contigisse nemo jure dixerit: sin autem vi nostra, fatus profecto simul excludatur, quod nullum inter sece duo ista commercium habere possint. Imo, inquit, vi simul voluntatis nostræ sunt, quod ea vis facultasque nostra ipso quoque fato clausa teneatur. Ain, tu? te neatur! Qui fieri possit? nam si vestem et conservare, et non conservare, libertatis arbitriique mei est: certe ut eadem conservetur, 267 in mea quoque potestate situm est. Sed enim manifeste vel ex ipsa Chrysippi distinctione sequitur, antecedentem in nobis causam ab omni fato liberam ac solutam esse. Quippe, vestem enim, inquit, conservari fatum est, si eam servaveris;

Ipse perspicuas crederet, tanquam ex quotidiano rerum et exemplorum usu experientiaque expromptas.

suscipi abs te liberos, si volueris: aecus, neutrum fieri. At in iis, quæ fati necessitas occupasset, conditionibus istis nunquam uteremur. Nec enim moritum quilibet hominem dicimus, si quid factum erit; non moritum, si factum non erit: sed plane ac simpliciter moritum, quidquid denuo ad mortem devitandam factum erit. Nec certum aliquem, si hoc illud fecerit, ab omni dolore immunem futurum; at simpliciter, hominem quilibet, velit noli, dolori esse obnoxium. Atque ita de cæteris omnibus, quæ hoc modo, non aliter, habere sese fatum est. Quare si aliquid fieri necesse est, modo id velinus; secus autem, minime: liquet omnino, ut illud ipsum aut vellemus aut nollemus, causam aliam antecedentem fuisse nullam; sed utrumque prouerso in nostra potestate situm. Quod si nulla id necessitate constructum est, ut certi etiam aliquid fiat, antegressam ex aternitate causam nullam esse constat: nisi forte, quod vestem conservare aut voluerimus aut nollerimus, hoc ipsum fatu quodam, et causa alicujus extrinsecus antegressae necessitate factum dicatur. Atqui, funditus hoc modo facultatis et arbitrii nostri ratio tolleretur: nec jam in me vestis aut conservandæ, aut amittendæ causa antecederet: adeoque ut omni, vel ea perdita, reprehensione merito carerem (alia enim extrinsecus jacture causa præfuisset): sic eadem conservata, laude nulla dignus essem, quod per me conservata non fuisset. Tu vero, perinde ut si haec omnia defendere una posses, ita oratione contendisti. » Haec Diogenianus. Jam vero superioribus illis Alexandrum Aphrodiseum adjungamus, qui et ipse libris iis, quos *De fato* edidit, hunc in modum sententiam istam confutavit.

268 CAPUT IX.

De eodem, ex Alexandri Aphrodisei scriptis.

: Eorum, inquit, omnium, quæ sunt, principia in quatuor, ut divinus Aristoteles docuit, causarum genera dividuntur. Principiorum enim alia vim efficiendi, alia materia rationem habent. His accedit causa formalis, ac præger illas tres, quartum quoque principium, finis, inquam, cuius gratia sit, quod efficitur, numerari debet. Ac tot quidem principiorum discrimina recte statuntur. Quidquid enim rei cujuscunque principium est, idem ad causarum istarum aliquam pertinere repieres. Nam, ut quæ sunt, tot causis non indigeant omnia; quæ tamen pluribus indigent, ea nunquam assignatum numerum superant. Verum illustrior futura est carum diversitatis ratio, si in certo quodam eorum, quæ sunt, exemplo cernetur. Existat ergo a nobis in statua, principiorum allata distinctio. Statuae igitur efficiens principium artifex ipse est, quem proprieas statuarium appellamus: ejusdem materia, æs, quod arti subjicitur, aut lapis, aut aliud ejusmodi aliquid, quod artis ex præceptionibus conformetur: nam id quoque statuae existendi principium est. Accedit utriusque forma, quæ ab artifice subjicitur in materiam inducitur, quaque pariter statue principium est. Quare vel discum jacentis, vel jalunantis in morem, si formam species, vel alia qualibet peculiariter singulariæ figura simulacrum expressum est. Nec ista solum confundante statue principia sunt; nulli siquidem eorum, hoc in genere, finis ille credit, cuius gratia elaboratur; cuiusmodi vel cujusdam honor, vel erga Deum religio est. Ille-

A σται, παρά τινα εἰμαρμένην, καὶ κατὰ αἰτίαν ἔχοντας ἀναγκαῖαν ἔγίνετο. 'Αλλ' οὐτας τέλεον ἡ παρήμας ἔξουσιαςτικὴ δύναμις ἀνοιρίσται, καὶ οὐκ ἔτι σώζοτο ἀνθράκιον παρὰ τὴν αἰτίαν στήμην, ἢ ἀπολλόντος ὃν καὶ εἶην ἐν ἑτοῖς καὶ ἀπολυμένους τούτους, κατὰ λόγον ἀντιπεμπτος: « (διλῆ γάρ μέλος τις ἀπολλύεται αἰτίᾳ), καὶ σωζόμενου πάλιν οὐδὲν μᾶς ἐπινούμνος, ἵνα μηδὲ τοῦτο σίργαζόμενον ἔγοι. Σὺ δέ, ὁς οὖται πάντα δυνάμενος, οὐτως ἀντετένου τῷ λόγῳ. » Ταῦτα μὲν ὁ προδηλωτεῖς ἀνήρ. Συνίγενον δὲ τούτους καὶ τὰ ἄπο τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδιτέως, ἀνδρὸς εὖ μάλια διαφραγμὸν ἔν τοις κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, δις καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς Περὶ εἰμαρμένης τοιαῖσι ἔχρηστας φωναῖς εἰς ἀνασκευὴν τοῦ δόγματος.

B ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

« Ετι περὶ τοῦ αἰτίου ἀπὸ τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Αρχοδειάκονος.

· Διαιρεῖται δὲ τὰ τῶν γινομένων αἴτια εἰς τρόπους αἰτίων τέσσαρας, καθὼς ὁ θεος Ἀριστοτέλης δέδειχε. Τῶν γάρ αἰτίων τὰ μὲν ἔστι ποιητὰ, τὰ δὲ οὐλαὶ ἐπίγονα λόγον. Εστι δέ τις ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ κατὰ εἶδος αἴτια παρὰ δὲ τὰς τρεῖς ταῦτας αἰτίας, έστιν ἐν αὐτοῖς αἴτιον καὶ τέλος, οὗ χάριν τὸ γινόμενον γίνεται. Καὶ ποιοῦται μὲν αἱ τῶν αἰτίων διαφοραὶ. « Ο τι γάρ ἀν αἰτίων ἡ τινος, ὅπο τούτων τῶν αἰτίων γε εὑρεθήσεται. Καὶ γάρ εἰ μή πάντα τὰ γινόμενα τοσούτων αἰτίων δέσται, ἀλλὰ τὰ γε πλειστον δεδύμενα οὐχ ὑπερβαίνει τὸν ερημηνὸν ἀριθμὸν. Γνωριμωτέρα δὲ ἀν αὐτῶν ἡ διαφορὰ γένοτο, εἰ ἐπὶ παρείληψι τινος τῶν γινομένων ὥραβεν. Εστο δή ἐπὶ ἀνδράντος ἥμιν ἡ τῶν αἰτίων δειπνομένη διαιρεσίς. Τοῦ δὲ ἀνδράντος ὡς μὲν ποιητικὸν αἴτιον ὁ ποιητας τεχνίτης, ὃν ἀνδριαντοποιὸν καλοῦμεν ὡς δὲ οὐλὴ ὁ ὑποκείμενος χαλκὸς, ή λίθος, ή δὲ τις ἡ ὅπο τοῦ τεχνίτου σχηματιζόμενον κατὰ τὴν τέχνην αἴτιον γάρ καὶ τοῦτο τοῦ γενούνται τε καὶ εἰλικρίναται. Εστι δέ καὶ τὸ εἶδος, τὸ ἐν τῷ ὑποκείμενῷ τούτῳ γενόμενον ὅπο τοῦ τεχνίτου, καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνδράντος αἴτιον. Διὸ εἶδος ἔστι διασκευὴν, ή ἀκοντίζον, ή ἐπ' ἀλλοι τινὸς ὑπεριστάμενον σχῆματος. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα τῆς τοῦ ἀνδράντος γενέσεως αἴτια· ἀλλὰ Εστιν οὐδενὸς τῶν αἰτίων τῆς γενέσεως αἴτιον δύστερον τὸ τέλος, οὐ χάριν γάρον, τουτέστιν ἡ τιμὴ τινος, ή εἰς θεὸν εὐθέστης τις. Αὐτοὶ γάρ τῆς τοιαύτης αἰτίας οὐδὲ ἀν τὴν ἀρχὴν ὁ ἀνδράς γέγονεν. Οὐ των τοινύν τοσούτων τῶν αἰτίων, καὶ τὴν πρὸς ἀλληλα διαφορὰν ἔχοντων γνώριμον, τὴν εἰμαρμένην

* Ισ. ἀνεπιτίμητος. ^a διλῆ.

ἐν τοῖς ποιητικοῖς αἰτίοις δικαίως δινατρίβομεν, ἀναλογίαν σωζόσαν πρὸς τὰ γινόμενα κατ’ αὐτὴν τῇ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργῆ τέχνῃ. Τούτου δὲ οὖτος ἔχοντος, ἀκόλουθον ἀν εἴη περὶ τῶν ποιητικῶν αἰτίων ποιήσασθαι τὸν λόγον οὕτω γάρ ἐσται γνώριμον εἴτε πάντων τῶν γινομένων χρή τὴν εἰμαρμένην αἰτίαδυνατήν, εἴτε δὴ καὶ ὅλοις τοῖς παρὰ τὴν συγχωρεῖν, ὡς οὖσι ποιητικοῖς τινῶν αἰτίοις. Ἀπάντων δὴ τῶν γινομένων Ἀριστοτέλης ποιῶμεν τὴν διαιρέσιν, τὰ μὲν αὐτῶν τινος χάριν γίνεσθαι λέγει, συκοῦν τινα καὶ τέλος τῶν γινομένων προκείμενον ἔχοντος τοῦ ποιούντος αὐτά· τὰ δὲ οὐδένες, δοσ οὐ κατὰ τρόπούσθων τινα τοῦ ποιούντος γίνεται, οὐδὲ ἐπὶ τέλος ὥρισμένον ἔχει τὴν ἀναφοράν τοιαύτα. οὖν • ἐστι καρφῶν τέ τινων διακρατήσεις, καὶ περιστροφαί, καὶ τριχῶν ἐπαφαὶ τε καὶ ἔκτασίες, καὶ δοσ τούτοις δροιών γίνεται. “Οὐτι μὲν γάρ γίνεται καὶ αὐτά, γνώριμον οὐ μήν ἔχει τὴν κατὰ τὸ τέλος καὶ τὴν οὐχίαν αἰτίαν. Τὰ μὲν οὖτα γινόμενα, ἀσκόπτως καὶ ἀπλῶς γινόμενα, οὐδεμίαν εἴλογον ἔχει διαιρεστῶν δὲ ἐπὶ τὴν ἀναφοράν ἔχοντα, καὶ τινος γινομένων χάριν, τὰ μὲν κατὰ φύσιν, τὰ δὲ κατὰ λόγον γίνεται. Τά τε γάρ φύσιν αἰτίαν ἔχοντα τῆς γενέσεως κατά τινας ἀριθμούς καὶ τάξιν ὥρισμένην πρόειστον ἐπὶ τὸ τέλος, ἐν ᾧ γινόμενα τοῦ γίνεσθαι πάνονται, εἰ μή τι αὐτοῖς προστάντες ἐμποδῶν γίνοιτο τῇ κατὰ φύσιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ προκείμενον ὅδον. ‘Ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ λόγον γινόμενα ἔχει τὸ τέλος. Οὐδέποτε γάρ ὁ ἕπος τῶν κατὰ λόγον γινομένων γίνεται, ἀλλ’ ἐπὶ τινα συκοῦν ἡ ἀναφορά πάσιν αὐτοῖς. ‘Ἐστι δὲ κατὰ λόγον γινόμενα, δοσ ὅποι τῶν ποιούντων αὐτά γίνεται, λογιζόμενα δὲ περὶ αὐτῶν, καὶ συντιθέντων, καὶ δὲ μὲν τρόπον γένεσται, οὕτω γίνεται· τά τε κατὰ τὰς τάξιν γινόμενα πάντα, καὶ κατὰ προσάρτεσθαις διαιρέσις τῶν γινομένων φύσει, τῷ τοῦ μὲν φύσει γινόμενα ἐν αὐτοῖς ἔχειν τὴν ἀρχὴν τε καὶ τὰς αἰτίας τῆς τοιαύτης γενέσεως (τοιούτοις γάρ η φύσις) καὶ γίνεσθαι μὲν κατὰ τάξιν τινά, οὐ μή τῆς ποιούσος αὐτὰ φύσεως δομοῖς ταῖς τάξινας λογισμῷ περὶ αὐτῶν χρωμένης τὰ δὲ γινόμενα κατὰ τάξιν τε καὶ προσάρτεσθαι, ἔχοντος ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, καὶ τὴν αἰτίαν τὴν ποιούσαν ἀλλ’ οὐδὲ τινας αὐτοῖς καὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν δὲ τοῦ ποιούντος ἔγειται περὶ αὐτῶν λογισμός. Τρίτον δὲ ἔστιν ἐν τοῖς ἔνεκά του γινομένοις καὶ τὸ ἀπὸ τύχης τε καὶ τοῦ αὐτοράτου γίνεσθαι πατεστερέμενα· ταῦτα τῶν προηγουμένων ἔνεκά του γινομένων διαιρέσιν, ἢ ἐπὶ τέκνων μὲν τὰ πρὸ τοῦ τελοῦ, τοῦ τέλους χάριν γίνεται ἐπὶ δὲ τούτων τὰ αὐτὰ γινόμενα πρὸ τοῦ τέλους διλού χάριν γίνεται, ἀπεντέ δὲ αὐτοῖς διλού χάριν γινομένοις, ὡς τέλος, οὐ αὐτοράτως τε καὶ ἀπὸ τύχης γίνεσθαι λεγόμενον. Ταῦτα δὲ οὖτος ἔχοντας, καὶ πάντων τῶν γινομένων εἰς τούτους τοὺς τρόπους, νενεμημένων, ἀκόλουθον ἔστι τούτους θεῖν, ἐν τίνι τῶν ποιητικῶν αἰτίων χρή τιθέναι τὴν εἰμαρμένην. Ἀρά γε ἐν τοῖς οὐδενὸν γινομένων χάριν; Η τούτῳ μὲν παντάπασιν διογον; ἀλλὰ γάρ ἐπὶ τέλους τινὸς τῷ τῆς εἰμαρμένης ὄντα μετρώμεθα, καθ’ εἰμαρμένην τε αὐτὴν λέγοντες νε-

* Ισ. οὖν.

A enim causa si deesset, ne affecta quidem et inchoata statua suisset. Tot ergo cum sint principiorum genera, quorum discrimen nemini non perspicuum est, fatum inter efficientia jure censemus, cum in rebus iis, que fato sunt, cum arte statuari proportione comparetur. Hoc autem cum ita se habeat, consentaneum fuerit de principiis efficientibus disputationem instituere. Sic enim facilius intelligetur, omniumne, quae sunt, assignanda fato causa sit, an aliis 269 præterea nonnullis concedendam, ut efficientia rerum quarundam principia censeantur. Aristoteles igitur, cum omnium, quae sunt, partitionem institueret, nonnulla quidem alicuius rei gratia fieri docuit, cum ipsorum artifici scopus operis quidam est finisque propositus: B alia vero nullius, cujusmodi sunt, quæcunque auctor nullo consilio fecerit, nullumque proinde certum ad finem propriumque retulerit. Exempli causa paleas modo retinere, modo versare; capillos vel attractore vel extendere, quæque sunt generis ejusdem. Nam ista quoque fieri perspicuum est, finem tamen ea, causamque, cuius gratia sunt, nullam habent. Verum hoc rerum genus, quod inconsiderate ac temere fiat, cause nihil est, cur de statuenda peculiari ejus nota et ratione laboremus. Quæ vero ad certi quidpiam referuntur, et alicuius gratia sunt, horum alia naturæ ductu sunt, alia rationis. Nam et quæ naturalem ortus sui causam habent, ea certis quibusdam numeris, statoque ac definito ordine singularem ad finem perveniunt, quem ubi assecuta sunt, tum demum fieri desinunt; nisi quid iis occurrat, quod naturale ipsumrum ad id, quod sibi propositum est, cursum impediatur. Similiter quæ ratione sunt, aliquem ad finem spectant. Nihil enim, quod ratione fiat, temere fieri potest. Quidquid ejusmodi est, scopula ad aliquem referatur necesse est. Jam ea ratione fieri dicuntur, quæ suis ab auctoribus, quemadmodum quidque fieri debeat, accurate secum matre que cogitantibus, efficiuntur. Atque hejusmodi sunt, cum ea, quæ artis præceptioribus, tamen quæ voluntate consilioque sunt. Cæterum hæc inter et ea quæ naturam sequuntur, hoc interest; quod illa principium in se ipsis ortus sui causasque proprias habeant (talis enim ex sese natura est); cumque certo quadam ordine fieri soleant, eorum tamen effectrix natura, non jam ratiocinatione, ut sit in artibus, in hisdem efficiendi utatur: at quæ vel arte vel consilio sunt, iis nec in se ipsis, sed extrinsecus et motus principium, et causa efficiens antecedat, et eorum effectio auctoris deliberatio præbeat. Jam rerum istarum, quæ alicuius gratia sunt, tertium quoddam genus enī iis constituit, quæ casu ac temere fieri creduntur: hoc tamen 270 ab illis discrimine, quæ, non nisi causis, ob quas sunt, antegressis, existunt, quod in illis quæ finem antecedunt, ea quoque finis gratia sunt: in istis, quæ finem antegrediuntur, ea cum alterius

causa fiant, tum iisdem vero dum ita sunt, sic A γονέων· διὸ ἐν τοῖς ἔνεκτοι τοῦ γενομένοις ἀναγκαῖον τίθενται τὴν εἰμαρμένην· Ταῦτα αὐτοὶ βῆμασιν διπροδιλθεῖσιν ἀνὴρ διελάν, διὰ πλειστῶν ἑξῆς συνιστήσονται οὐδὲ δόλο τὸ εἶναι τὴν εἰμαρμένην ἢ τὰ κατὰ φύσιν γενόμενα· μή γάρ ἐν τοῖς κατὰ λογισμὸν ἡμέτερον, καὶ κατὰ τέχνην ἐπιτελουμένοις, τὴν τῆς εἰμαρμένης ἀνάγκην ἐπιτεωρεῖσθαι. Φησὶ δὲ τὸν κατὰ φύσιν πλείστην ἐμποδίζεσθαι συμβαίνειν, ἀ καὶ καλεῖσθαι παρὰ φύσιν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν τέχνην τὰ παρὰ τὴν τέχνην λέγεσθαι. Εἰ δὲ ὅλως παρὰ τὸ κατὰ φύσιν γίνεται τίνα, γένος· ἀν καὶ παρὰ τὴν εἰμαρμένην, εἴπερ τὰ κατὰ φύσιν, ταῦτα δέστι τὰ καθ' εἰμαρμένην. «Οὐρῶν γοῦν, φησιν, διὰ καὶ τὸ σώμα, τῷ τοινδὲ ἡ τοινδὲ εἶναι τὴν φύσιν, ἐν ὑστοῖς καὶ φθοραῖς ἀκολούθως τῇ φυσικῇ καταστάσει γίνεται. Οὐ μή διολος ἐπὶ τοινδὲν, οὐδὲ ἐξ ἀνάγκης· ἵκαναν γάρ ἐπερρουσίαι πολλάκις τὴν τοινδὲ ἔχειν ἐπιμέλειαν, καὶ βίων ὑπαλλαγαί, καὶ προστάξεις λατρῶν, καὶ συμβουλίαι θεῶν. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς εὑροι τις ἀν παρὰ τὴν φυσικὴν κατασκευὴν διαφόρους ἐν ἔκαστῳ προσαρέσεις καὶ πράξεις καὶ βίους, ἐξ ἀστήσεως καὶ ἀπὸ μαθητηρίας, καὶ ἀπὸ λόγων κρειττόνων βελτιστούμενος. Εἰπόντος γοῦν ποτε τοῦ Φιλοσοφώμονος περὶ τοῦ Σωκράτους τὸν φιλοσόφου ἀποτά τίνα, καὶ πλειστοντὸν ἀφεστῶτα τῆς προσαρέσεως αἰτοῦ τῆς κατὰ τὸν βίον, καὶ ἐπὶ τοινδὲν ὑπὸ τῶν περὶ Σωκράτην καταγελαμένου, οὐδὲν εἶπεν ὁ Σωκράτης ἐφαρδίλλως τὸν Σώπορον· ἡ γάρ ἐν τοινδὲν, δοντὶ τὴν φύσιν, εἰ μή διὰ τὴν ἐκ φιλοσοφίας δοκοῦσιν ἀμετέντην τῆς φύσεως ἐγένετο.» Καὶ τοιάντα μὲν τὰ κατὰ φύσιν, καὶ μηδὲν φησι διαφέρειν τῶν καθ' εἰμαρμένην· τὰ δὲ ἀπὸ τύχης τοιάντα, ὅταν διὰλος τινὸς χάρην γενομένων τινὶ μή τοιτοῦ ἀπαντήσῃ, οὐ χάριν γίνετο, διὸ δέ τι ὅπερ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τὴν τέλειτο. Θησαυρὸν τὸ γάρ φησιν ἀπὸ τύχης εὑρτεῖν· δοντὶ διὰλος χάρην ἀρύσσων, ἀλλὰ μή τοῦ θησαυρὸν εὑρέν, θησαυρῷ περιπέσῃ. Καὶ τὸ ἀργύριον ἀπὸ τύχης κεκομισθεῖν τινὸς λέγουσιν, δοντὶ εἰς τὴν ἀγορὰν προειλθὼν διὰλος τινὸς χάριν, ἀργύριον ἔχοντι περιπετῶν τῷ χρεώστῃ τὸ διφειλόμενον λήγαιτο. Καὶ ὁ ἵππος δὲ αὐτούτως τινὶ λέγεται σεσύσθαι, δοντὶ τροφῆς μὲν ἀλιτρός, ἡ διὰλος τινὸς χάριν, ἀποφῆγη τοὺς κατέχοντας αὐτὸν, ἀπαντήσῃ δὲ αὐτὸν τῇ φυγῇ καὶ ὄρδιμψ τὸ τοῖς διεπόνταις περιπέσειν. «Μὲν οὖτος ἐχόντων οὐδὲ ταῦτα ἀν εἰς καθ' εἰμαρμένην. Καὶ δόηται δέ τοιτα αἵτια ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ, ἀ κατὰ τινὰς ἀντιταθεῖσας γίνεσθαι πεπιστευται, ἀγνοούμενης τῆς αἵτιας, διὸ γίνεται· ὅποια περιπλατά τινα ποιεῖν προειληπται, οὐδεμίαν εἰλογῶν καὶ πιθανήν αἵτιαν τοῦ ταῦτα ποιεῖν ἔχοντα, ἐτι δὲ ἐπασθανεῖται τινὲς μαργαριταί. Τούτων γάρ διολογεῖται μὲν ὑπὸ πάντων δόδοις εἶναι ἡ αἵτια· δέντε καὶ ἀναιτιολόγητα λέγουσιν αὐτά· πολλὰ δὲ εἶναι παρὰ ταῦτα, καὶ ἐνδεχομένως, καὶ ὀπότερα· ἐντοχεῖ γενομένα, δὲ οὐδὲ ταῦτα· ἀν εἰς καθ' εἰμαρμένην. Λέγεται δὲ ἐνδεχομένως γίνεσθαι ταῦτα, ἐπ' ὃν καὶ ἀπὸ τὸν μή γενέσθαι χώραν ἔχει, ὡς καὶ αὐτὸν τὸ ὄπότερα ἐντοχεῖ λεγόμενον, ποιεῖ γνωρίμον. Οὕτων τὸ κινῆσαι τι τῶν ἔκαπον

* Ic. διποτέρᾳ.

μερῶν, καὶ τὴν τυροῦσσαν τοῦ τραχῆλου περιστροφήν, καὶ τὴν τοῦ δακτύλου ἔκτασιν, καὶ τὸ ἐπάραι τὰ βλέφαρα, καὶ τὸν καθεξόμανον στῆσαι, καὶ τὸν κυνούμενον ἡρεμῆσαι, καὶ τὸν λαλοῦντα σιγῆσαι καὶ ἐπὶ μηρῶν εἴροι τις ἀν δύναμιν τινὰ ἐντάρχουσαν τὸν ἀναστίσεων δεκτικήν, δὲ οὐκ ἀν γένοιτο ἐξ εἰμαρμένης· τὰ γάρ ἐξ αὐτῆς οὐ δέχεται τοῦ ἐν φύσει τὸ διάντοιον. Ἀλλὰ καὶ τὸ βουλεύεσθαι τὸν δινθρωπον οὐκ εἰς μάτην αὐτῷ ὑπάρχει· ἦν δὲ ἐν εἰς μάτην βουλευτικός, εἰ ἐξ ἀνάγκης ἔκτασις τὰ πράττομεν. Ἀλλὰ ἔναργες φαντασταὶ τῶν ἀλλών ζώων δινθρωπος μόνος τούτῳ παρὰ τῆς φύσεως ἔχων πλόν, τὸ μῆδομα τὸν ἀκείνον ταῖς φαντασίαις ἐπεσθι, ἀλλ᾽ ἔχειν τὸν προστιτόνταν κρήτην λόγον· ύψος χρώμενος, εἰ μὲν ἔξοταζόμενα τὰ φαντασθέντα, οὐ τὴν ἀργήν ἔχαντα, καὶ ξεῖται, συγκατατίθεται τῇ φαντασίᾳ, καὶ οὕτω μέτειπον αὐτά· εἰ δὲ ἀλλοι φαντασταὶ, οὐκ ἔτι ἔμεινεν ἐπὶ τῆς προλήψεως, ἐλέγχανος αὐτὰ τοῦ λόγου, διὰ τὸ συμβουλεύεσθαι περὶ αὐτῶν. Βουλευθέμενος γοῦν περὶ μήνων, ὃν δυνάμενος πράττειν εἰ δὲ ποτε μῆδοντας αὐτοὺς πολλάκις μετανοῦμεν, καὶ μεμρόμενα ἔκαυτοις τῇς ἀθωύλαις· Ἀλλὰ καὶ διλειποῦσιν διώμενος ἀθωύλως πράττοντας, ἔγκαλοῦμεν ὡς ἀμαρτυραντας, ἀξιούμεν τε συμβούλους τοισθε χρῆσθαι, ὃς ἐφ' ἥμιν δυνατὸν τῶν τοιούτων. "Οτι δὲ φεύδες; οἵτινοι δὲ περὶ εἰμαρμένης λόγος, ικανοὶ μαρτύριον τὸ μῆδοντας αὐτοὺς τοὺς προσταταῖς αὐτοῦ δύνασθαι πειθέσθαι τοῖς ὑπὸ αὐτῶν λεγομένοις. Καὶ γάρ καὶ προτρέπειν καὶ διδάσκειν ἐπαγγέλλονται, καὶ μανθάνειν, καὶ παιδεύεσθαι συμβουλεύεσσιν, ἐπιτιμῶσι ταῖς καὶ ἐπιπλήττουσι τοῖς οὐ τὰ προστηκόντα δρῦσιν, ὃς κατὰ προάρεστον ἔδιαν ἀμαρτάνοντας. Ἀλλὰ καὶ συγγράμματα πλεῖστα κατατίθεσται, διὸ ὁν δέξοιται πατένεσθαι τοὺς νέους. Ἐπειώντο δὲ ἀν τοῖς ἄρρενοις φίλοις μαρτύριον, εἰ προσέχον, διὰ τοῦτο συγγράμμης δέξοιται τοὺς ἀκούσιας ἀμαρτάνοντας, τοὺς δὲ ἀκούσους, ταττυπελούντας καλάστως ἀξίους εἰναὶ φασιν, ὃς ἐπὶ αὐτοῦ δηλούνται τοῦ τοῦ ἀμαρτάνειν καὶ τοῦ μῆδε κειμένου. Ὅπερ καὶ κατ' αὐτοὺς ἀναρεῖσθαι τὴν ἐξ εἰμαρμένης ἀνάγκης, συνίστασθαι δὲ κατὰ φύσιν ἥμιν ὑπάρχοντα δὲ αὐτεξουσίον· μετὰ τοῦ πλείστα εἰναι καὶ τὰ μῆδοι τῷν, ὅπερε τὰ κατὰ φύσιν, καὶ τὰ ἄλλα τύχη, ἔτερα δυτικά καὶ αὐτὰ παρὰ τὴν τῆς εἰμαρμένης λόγον, καθὼς προδέσειται. Τούτων ἥμιν ἀπὸ πλείστων ἐπιτετμάνων, τῷ πολὺν εἰναι τὸν περὶ τοῦ αὐτεξουσίου λόγον ἐν τοῖς καθ' ἥμας δόγμασιν ὃ καὶ τῶν φιλοσόφων συνέδραμον αἱ παρατεθεῖσαι φανταῖς, τοῖς μὲν καθ' ἥμας θείοις γράμμασιν ἐπιμαρτυροῦσαν, τὰς δὲ περὶ εἰμαρμένης, οὐ μόνον τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, διλλὰ καὶ τῶν χρησμῶν τῶν θευμαστῶν θεῶν τὰς δέξας φεύδεις θεοῖς ἀπελέγχουσαι· καὶ τῶν μὲν πρὸς τοὺς γενναλους χρησμούς κυνικώτερον ἀποτεθέντων, τῶν δὲ πρὸς τοὺς θαυμαστοὺς φιλοσόφους παρὰ τῶν αὐτοῖς γνωρίμων ἀνετερημάνων· δῆρα καὶ τῶν ἐξ ἀποροληγίας πρὸς τοὺς Χαλδαῖοντας τῶν τὴν κακοτεχνῶν ταύτην γοργεῖσαν ὃς ἐν μέρει μαθήμαστος ἐπεγγέλλομένων τοὺς λόγους ἐπιτεθέμασθαι· παραθησαμέναι δὲ οις καὶ τῶνδε τὰς ἀποδείξεις ἐξ ἀνδρὸς Σύρου μὲν τὸ γένος, ἐπὶ δικρονὸν δὲ τῆς Χαλδαϊκῆς ἐπι-

A bus tenebatur, manibus aufugisset, in fuga ipsa cursuque contingeret, ut in suos ipse dominos inclebet. Quare nemo ista fato jure tribuerit. Porro certa rerum quarundam principia sunt humanae rationi prorsus obscura, quae quod earum causa ignoraretur, antipathia quadam evenire creduntur. Cujusmodi ea sunt quae amuleti quibusdam fieri inventata opinio est, cum idonea similisque vero causa vis illorum effectricis assignari nulla possit. Tales quoque sunt cantiones, ceteraque id genus prestigiæ. Nam istorum omnium ignotas esse causas nemo non fateatur, eademque propterea dñeūtolytata, hoc est, ejusmodi quorum explicari causa non possit, vulgo dicuntur. Ad hanc pleraque statuit utramque in partem promiscue contingentia, B quæ, prout res tulerit, eveniant, quæ fati quoque necessitatibus subducantur omnia. Ea porro in utramque partem contingentia vocantur, quæ tam non fieri possunt, quam fieri, quemadmodum ex eo, quod additur, prout res tulerit, intelligitur. Exempli causa partem corporis aliquam mouere, cervicem temere hoc illucere convertere, digitum extenderere, tollere supercilium, stare cum ante sederes, aut cum prius movereris, quiescere, aut tacere, cum ante loquereris: aliaque sextæ: quibus in omnibus cum vim quamdam agnoscas contrariis suscipiens idoneam, tum vero fati nullam invenias; quod quæ fati sunt, id suscipere, in quo simul etiam contrario locus est, nullo modo possint. Jam vero deliberandi certe consulendique facultate præditus homo frustra non est, essetque tamen, si quidquid agit, ageret necessitate. Enimvero 272 unum hoc, quod oculi ipsi tenetur, homini præ ceteris animalibus eximium ac singulare natura donavit, ut non quomodo illis usu venit, oblatas sensibus impulsione consequatur, sed in iis, quas subinde contingunt, rationis judicium adhibere possit. Quod dum ipse utitur, si quæ sensu et cogitatione percipit, eadem excussa diligentius, cuiusmodi visa erant, ejusmodi re ipsa esse compcriat, inphantasia judicio acquiescit, eaque persequitur. Sin eadem altera se habere intelligat, non haec in præcepta cogitatione diutius, quod eorum falsitatem ratio adhibita consultatione deprehenderit. Atqui D de rebus tantum iis, quæ fieri a nobis possunt, consultationem instituimus; quas si quando neglecta deliberatione fecerimus, possemitia sepe ducti temeritatis ipsi nos ac stultitiae accusamus. Imo, si alios quoque nullo ad res agendas consilio accederem videamus, eos, quasi peccarint, reprehendere solemus, hosque aut illos consulere volumus, quippe qui res illas nostra in potestate sitas esse sentiamus. Ceterum quam vana sit eorum de fato sententia, vel ex eo manifeste quivis intelligat, quod ne ipsi quidem ejus assertores decreatis placitisque suis obtemperare possint. Nam et hortatores se doctorisque proficitur, aliisque auctores sunt, ut disciplina crudiri sese informarique patientur, adeoque graviter eos ac vehementer increpat, qui officio

functi suo non fuerint, utique quod sua ipsi sponte ac voluntate peccaverint. Quid quod volumina relinquunt ipsi plurima, quibus juniores institui possent? quam illi profecto docendi ambitione omittentur, si et veniam iis, qui invitati atque imprudentes offendunt, abesse dari, et qui consulto peccant, eos prona dignos pronuntiari cogitarent, quod iis peccare vel non peccare integrum fuisset. Quare et fata necessitatem evertunt ipsi quoque, et liberam arbitrii potestatem nobis a natura inesse confirmant: quemadmodum sane pleraque juris nostri non sunt, ut quae vel natura vel casu fiunt, sed quae nihilo verius assignari fato possint, ut superioribus argumentis demonstratum est. Atque his a nobis magna ex multitudine in epitome ideo contractis, quod plurima nostris in litteris de arbitrii nostri facultate habeantur (quibus producta philosophorum testimonia consentient, dum et sacrarum ad paginarum, quibus utimur, auctoritatem accedunt, et istas de fato non tralatitas vulgi tantum, sed egregiorum etiam fatidicorumque numinum opiniones falsi coagunt), **273** totaque vi disputationis partum in praecella oracula vehementius asperius collata, partim adversus eximos philosophos, non aliis, quam eorum ipsorum, quos usque adeo norunt, sententiis verbisque contexts. Juvat eorum deinceps, quos astrologos nominant, adversus istos Chaldaeorum sectatores, qui sic artis nefariae prestigias, tanquam doctrine partem aliquam proflentur, rationes expendere. Quas quidem ex homine Syro, qui summa in Chaldaica doctrina perfectionem et absolutionem adeptius erat, hoc loco proferemus. Bardesanes is fuit, quem in suis, quos ad disciplinæ socios scripsit, *Dialogis*, hunc in modum philosophari memorant.

CAPUT X.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Ex mathematicis etiam disciplinis, sati vanitatem coargui posse. Ex Bardesani scriptis.

¶ Naturæ legibus, inquit, generatur homo, alitur, crescit, generat, comedit, bibit, dormit, senescit, moritur: atque id omni non homini tantum, sed etiam experti rationis animanti commune est. Verum animalia ceteræ, quod præter sensum nihil habeant, quodque totæ maris ac feminæ congreessione generentur, naturæ quoque in omnibus propinquodium impetu rapiuntur. Leo carne vescitur; idem, si leonis, ulciscitur: itaque leones omnes et carue vescuntur, et ulciscuntur, si leonis. Oves herba vescuntur, carnes ne attingunt quidem, nec, si læseris, ulciscuntur: ac toti ovium generi instinctus iste communis est. Scorpius et terram comedit, et illos etiam, a quibus nihil ipse læseris fuerit, venenato stimulo vulnerat; qua improbitate genus omnino scoriorum laborat. Formica id a natura habet, ut biem immunere presentialiter, eoque totam astatem assiduo labore terens, alimenta reponat sibi: quod ab omnibus formicis fieri videmus. Apis cum in elaborando melle versari, tum etiam eodem aliquo: quare id studium omnibus in apibus certum est. Possem equidem alia pleraque animalium genera producere, qua quod peculiaris naturæ vim et impetum deserere nequeant, eo ipso nobis pürum admirabilitatibus habere viderentur. Sed futurum id satis existimavi, si vulgarium et quotidianorum exemplo docerem, animalia quidem ceteras, prout

(98) *Ex τῷ Βαρδεσάρῳ.* Alter ex mss., Βαρδεσάνῳ, per τ., qua communior scripture est. S. Epiphanius heresi xxxvi, qua alias lvi, Βαρδεσάνην vocat, ejusque sectatores Βαρδεσιανοί. Notior is est quam ut luce indegali. Fragmentum hic habes elegantissimi et accuratissimi operis, quod adversus Abdiam astrologum, vir Syriaca Graecaque lingua disertissimum elaboravit, ut scribit Epiphanius. Librum inscripsit Antoniu, ut Eusebius. noster Histor. lib. iv. c. ult, auctor est. Antoninum porro, non Pium, sed Verum intellige, ut monet Epiphanius. Eumdem Hieronymus lib. De scriptor. eccl-

Α στήμας ἐλληνικός. Βαρδεσανῆς δνομα τῷ ἀνδρὶ, ζεῖν τοῖς πρὸς τοὺς ἑταίρους Διαιτήσιοι τάδε πῃ μνημονεύεται φάντα.

lin? quam illi profecto docendi ambitione omittentur, si et veniam iis, qui invitati atque imprudentes offendunt, abesse dari, et qui consulto peccant, eos prona dignos pronuntiari cogitarent, quod iis peccare vel non peccare integrum fuisset. Quare et fata necessitatem evertunt ipsi quoque, et liberam arbitrii potestatem nobis a natura inesse confirmant: quemadmodum sane pleraque juris nostri non sunt, ut quae vel natura vel casu fiunt, sed quae nihilo verius assignari fato possint, ut superioribus argumentis demonstratum est. Atque his a nobis magna ex multitudine in epitome ideo contractis, quod plurima nostris in litteris de arbitrii nostri facultate habeantur (quibus producta philosophorum testimonia consentient, dum et sacrarum ad paginarum, quibus utimur, auctoritatem accedunt, et istas de fato non tralatitas vulgi tantum, sed egregiorum etiam fatidicorumque numinum opiniones falsi coagunt).

273 totaque vi disputationis partum in praecella oracula vehementius asperius collata, partim adversus eximos philosophos, non aliis, quam eorum ipsorum, quos usque adeo norunt, sententiis verbisque contexts. Juvat eorum deinceps, quos astrologos nominant, adversus istos Chaldaeorum sectatores, qui sic artis nefariae prestigias, tanquam doctrine partem aliquam proflentur, rationes expendere. Quas quidem ex homine Syro, qui summa in Chaldaica doctrina perfectionem et absolutionem adeptius erat, hoc loco proferemus. Bardesanes is fuit, quem in suis, quos ad disciplinæ socios scripsit, *Dialogis*, hunc in modum philosophari memorant.

B. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

὾ αὐτὸν διὰ τῆς μαθηματικῆς θεωρίας διεπειλημένης ἐλέγχεται λέγος, ἐκ τῶν Βαρδεσάνων (98).

¶ Κατὰ ψύσας ὁ διδύρωπος γεννᾶται, τρέφεται, ἀχράξει, γεννᾷ, ἔσθιει, πίνει, κοιμᾶται, γηρᾶ, ἀποθνήσκει: καὶ τοῦτο πάντες ἀνθρώποι, καὶ πάντες ἀλλοί ζῶνται. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ζῶνται ἀντί, καὶ διδύλιον κατὰ συμπλοκὴν γεγενημένα, διδύλιον σχέδιον κατὰ φύσιν φέρεται. Λέων ταρκοφαγεῖ, καὶ ἀμύνεται, εἰ τι διδικηθῇ: καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ λεόντες ταρκοφαγοῦνται καὶ ἀμύνονται. Καὶ ἀμύναται γορτοζαγοῦσι, καὶ κρεῶν οὐκ ἀπτονται, καὶ διδύκομεναι οὐκ ἀμύνονται: καὶ ἀπό τοῦτο πάστος ἀμύναται. Σκορπίος γὰρ ἔσθιει, καὶ τοὺς μὴ διδικησαντας ἀδικεῖ, κέντρῳ λοβόῳ πλήσσων. Καὶ ἡ αὐτὴ κακία πάντων σκορπίων. Μύρμηξ κατὰ φύσιν οὐδὲ κειμένος παρουσιάν, καὶ διὰ διηγήσεως κάρμανται ἀστυπάτρος: καὶ δύοτος πάντες μύρμηξ ἔργαζονται. Μέλισσα μὲν γεωργεῖ, ἐξ οὗ καὶ τρέφεται: καὶ ἡ αὐτὴ γεωργία πάσας μελίσσας. Καὶ ἡ πολλὰ εἰδὴ ἐκθέσια τὴν τῶν ζῶντων, ἀπόνητης τῆς φύσεως μὴ δυνάμενα ἐκστήνει, πολὺν θαυμασμὸν παρασχεῖ ὅμην ἐδύνατο: ἀλλὰ αὐτάρκῃ γῆγεσάμην ἐκ τῶν παρακειμένων τὴν ἀπόδειξιν ποιήσασθαι, διτὸν τὰ μὲν ἄλλα ζῶνται κατὰ τὴν κοινότητα, καὶ τὴν διαιρόσθαι, κατὰ φύσιν διθεῖσαν ἔκστάτη, ἢ ἀνάγκης τὴν τούτην φέρεται. Ανθρώποι δὲ, μόνοι τὸ ἔξαιρετον ἔχονται, τόν τονούν καὶ τὸν ἐπί τούτον προσφέρμενον λόγον, κατὰ μὲν τὴν κοινότητα ἐπονται τῇ φύσει (ἢ πρεστίποι), κατὰ δὲ τὸ ἔξαιρετον οὐ κατὰ φύσιν ποιεῖσθαι. Οὐδέ τι γάρ

D. siasi., vir mascula dictionis judex acerrimus, non prædictæ modo, sed etiam miratur. At cum illi veleniæ audeo ferut lati oppugnator, quemadmodum apud B. Augustinum, heresi xxxv, irreperit nec scio, hunc ad Valentini errores, addidisse de suo, ut fato ascriberit conversationes hominum. Sed manuscripti codd. clausulam istam expungunt. Illic porro Bardesani disputationi gemina illa est quam in simili causa bene longam Cæsarius instituit, tomo I *Bibliotheca Patrum*, novæ edit. Græco-Lat. p. 610, dialogo II, responsione ad quest. 109.

μια βρῶσις ἡ τῶν ἀπάντων δόλοι μὲν κατὰ τοὺς Α εἰς vel inter se communione conjunxit, vel dissimilitudine natura distinxit, ejus ductum necessario
 μέτωπας τρέπονται, δόλοι δὲ κατὰ τὰς ἀμνάδας οὐχ
 ἐν ἔχοντες σχῆμα φορημάτων, οὐκ ἔνος ἐν, οὐκ εἰς
 νήσος; πολιτείας ἐν αὐτοῖς, οὐ μία κίνησις ἐπιθυμίας
 τῶν πραγμάτων ἀλλ' ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων κατὰ
 τὴν ιδίαν θελήσιν αἱρεῖται ἔκατον βίου, τὸν πλήσιον
 μὴ γνωσύμενος, πάλιν ἐν οἷς βούλεται. Τὸ γάρ ἐλεύθερον αὐτοῦ οὐχ ὑπόκειται δουλεῖαι· καὶ εἰ ποτε ἐκὼν
 δουλεύεται, καὶ τοῦτο τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἐστι, τὸ
 δύναται δουλεύειν ἐκότα. Πόσοι τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ μάλιστα τῶν Ἀλανῶν (99), ὡς τὰ δηρια ζῶα,
 κρεοβοροῦσιν δρυτὸν μὴ γενέμενα, καὶ οὐ διὰ τὸ μὴ
 ἔνοιαν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ θύειν; "Ἄλλοι κρεῶν οὐ γεύ-
 ονται, ὡς τὰ ήμερα ζῶα· δόλοι ἡγνοφαγοῦσι μόνον"
 Ήπειροι δὲ ἰχθύων οὐ γεύονται, οὐδὲ ἀν λιμάσσωσιν.
 Οἱ μὲν ὑδροποτῶσιν, οἱ δὲ οἰνοποτῶσιν, οἱ δὲ σίκερα
 πίνουσι. Καὶ ἀπλῶς πολλὴ διαφορὰ βρωμάτων καὶ
 πορώτων ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, μέχρι καὶ ἐν τῇ τῶν
 λαχάνων καὶ ὀπωρῶν βρῶσι διαφέρουσιν. Ἀλλὰ
 καὶ οἱ μὲν, ὡς σκορπίοις, καὶ ὡς ἀπότλεσμα, μὴ ἀδικηθέντες
 ἀδικοῦσιν οἱ δὲ, ὡς τὰ δηρια ζῶα, ἀδικού-
 μενοι ἀδικοῦνται ἔπειροι δὲ, ὡς λύκοι, ἀπάλασσοι, καὶ,
 ὡς γολαταί, κλέπτοτοιν δόλοι δὲ, ὡς ἀμνάδες καὶ μη-
 κάδες, ὑπὸ τῶν δρυοποτῶν διλαύνονται, καὶ τοὺς
 ἀδικοῦντας οὐκ ἀδικοῦσι. Καὶ οἱ μὲν λέγονται ἄγα-
 θοι, οἱ δὲ κακοί, οἱ δὲ δικαιοί. "Οὐθενὸς νοεῖ μὴ
 τάνισθαι κατὰ φύσιν μίας θεοῦ τὴν δινθρωτὸν (τοιούν
 γάρ αὐτοῦ ἔρουμεν φύσιν); ἀλλὰ πή μὲν φέρεται
 κατὰ φύσιν, πή δὲ κατὰ πρωτεύσιν. Διὸ τὸν ἐπι-
 νον, καὶ τὸν φύγον, καὶ τὴν καταδίκην ἔχει ἐν τοῖς
 κατὰ πρωτεύσιν· ἐν δὲ τοῖς κατὰ φύσιν ἔχει τὴν
 ἀνεγκλησίαν οὐ κατὰ ἑλεον, ἀλλὰ κατὰ λόγον." Καὶ
 οἵτις φησι· «Νόμους ἔθεντο διαφόρους οἱ δινθρωτοι ἐν
 ἐξαίρεσι χώρᾳ, τινάς γεγραμμένους, τινάς ἀγρά-
 φους, ἔξ ὧν διηγήσομαι, ὡς οίδα, καὶ ὡν μέμνημαι,
 ἀρέμαντος ἐπὶ τῆς τοῦ κόδιου ἀρχῆς. Νόμος ἐστὶν παρὰ
 Σῆρας (1) μηδένα σονεύειν, μήτε πορνεύειν, μήτε
 κλέπτειν, μήτε ἔδονα προσκυνεῖν. Καὶ ἐν ἐκάτῃ τῇ
 μαγιστρῇ χώρᾳ οὐ ναὸν διτίν θεῖν, οὐ γυναικά πορνι-
 κήν, οὐ μοιχαλία ὀνομαζομένην, οὐ κλέπτην ἀλε-
 μένον ἐπὶ δίκην, οὐ ὥν ἀνδροφόνον, οὐ πεφονευμένον.
 Οἶδεν δέ, γάρ τοι αὐτέζουσιν ἡγάπασεν ὁ τοῦ πορι-
 λαμπτέος Ἀρεος ἀστέρος μεσουρανῶν διδόνα σιδήρῳ
 ἀνέλεν οἱ Κύπρις σὺν Ἀρει τυχοῦσα, ἀλλοτριῷ γυ-
 ναικὶ μιγῆναι τινὰ παρ' ἐκείνοις πάντων πάσῃ ἡμέρᾳ
 μεσουρανούντος τοῦ Ἀρεος, καὶ πάσῃ ἡμέρᾳ καὶ
 ἡμέρᾳ γεννωμένων τῶν Σηρῶν. Παρὰ Ἰνδοῖς καὶ Βά-
 κτροῖς εἰσὶν κιλάδες πολλαὶ τῶν λεγομένων Βραχμά-
 τῶν (2), οἵτινες κατὰ παράδοσιν τῶν προγόνων καὶ

a Ior. det. En.

(99) Ἀλανῶν. De Alanis nihil legi. Simile vero est non aliis esse quam Alanos, quorum Josephus, Lucianus, alii plerique meminerunt.

(1) Παρὰ Σῆρας. Au Serae a Seribus alii? Seres quidem a Cæsario nominantur: Σῆρας, inquit, οἱ τὸ δάκρυ τῆς Χέρσου οἰκουντες, νόμοι ἔχοντες τὸ πατέρων τῆς Χέρσου οἰκουντες, μήτρα συλλέγει, μὴ μοιχαλεῖ, μή ἐσπαρίσεισθαι, μήτρα συλλέγει, μὴ μοιχαλεῖ, οὐ συλλέγει, οὐ φονέα, οὐ λωτούτην, etc. Eusebianis ororibus affinia. Eosdem S.

A eas vel inter se communione conjunxit, vel dissimilitudine natura distinxit, ejus ductum necessario
274 quidem, sed tamen jucunde sequi: homines vero, qui proprium aliqd soli ac singulare, hoc est mentem, quæque proficiscitur ex mente, rationem habeant, ut in iis, quæ ad communionem pertinent, eamdem naturam sequantur, quemadmodum jam ante dixi; in iis tamen, quæ peculiari ex jure ac facultate pendent, ad communem illam naturam minus adhærescent. Nec enim eodem omnes utuntur cibo, cum alii leonum, ovium alii ritu veseantur: non cultus idem omnibus, non mos, non vita lex et ratio placet, non earumdem omnes rerum cupiditate ducentur: suo quisque vivit arbitrio, nec vicinum quisquam, nisi quatenus visum fuerit, emulatur. Est enim ea libertate prædictis, quæ servitutem pati non possit. Quod si volens aliquando libensque serviat, hoc ipsum libertatis ejus est, quod servire libere possit. Quam multi homines, Alauorum præsertim ex genere, crudis ferarum more caribus vescuntur, panem ne attingunt quidem, non penuria, sed voluntate? Alii perinde ac cicures animantes caribus abstinent. Alii soli utuntur piscibus, quos alii, ut maxime fames urgeat, gustare non possunt. Alii aquam, vinum alii, alii siceram bibunt. Denique magna est in hominum genere cibi potus diversitas, quam in oleorum etiam ac ponorum usu vide licet. Nonnulli præterea, quomodo scorpī aspidesque solent, nulla injuria lacessiti ledunt, illatas alii brutarum animalium ritu persecuntur injuries. Sunt qui rapacitate lupos, feles et catos furcitate imitantur: sunt contra, qui tanquam oves aut capreæ a similibus impune vexentur, acceptasque injurias patienter ferant. Itaque alii boni, improbi alii, alii justi vocantur. Atque hinc nemo non intelligit, hominem rebus in omnibus natura minime ferri (quam enim aut cuiusmodi propriam ejus naturam esse dicemus?), sed partim natura, partim voluntate. In iis ergo, quæ voluntatis sunt, modo laude, modo vita, modo poena dignus est; at in iis, quæ naturæ vitio sunt, omni reprehensione carere debet; atque id iudicium non misericordia, sed ratio dictat. Hæc ille, quibus idem, quæ sequuntur, adjungit. « Varias, inquit, leges singulis in regionibus, partim scriptas, partim non scriptas homines tulerunt, e quibus eas, quæ nota mihi sunt, quæque in memoriam ab orbis conditu subeunt, hoc toco proferam. Apud Seras lex est, qua cædes,

Epiphanius, pag. 1091, ubi etiam de diversis diversarum gentium ritibus, Σγρούς appellant.

(2) Βραχμάτων. Cæsarius Brachmanos vocat; sed τὸ γάρ, credo, in γ., succisa tibiae parte, decursum est: Νόμος, inquit, παρὰ Βαχτριανός, ή τοιούτος Brachmanos (atqui latius Bactriani patent, nec alterum pro altero promiscue sumunt). Ή ἐκ προγόνων παιδεῖα (lege, ή ἐκ προγόνων παιδεῖα) μή μεθεύειν (interpretis legit, μή δύεται), μήδε ἀψύχων ἀπογείεσθαι (novum plane genus ἀπογῆς, εἰ Pythagorei illi ἀντικειμένης. Lege cum nostro, μήδε ἐμψύχων)· οὐκ

scortatio, furtum, et simulacrorum cultus omnis prohibetur. **275** Quare in amplissima regione non templum videoas, non meretricem, non adulteram, non furem in jus raptum, non homicidam, non occisam. Nullius adhuc liberæ voluntati, flammivomi stella Martis, medio licet in celo volvatur, hominis ferro necandi necessitatem imposuit. Nemini apud eos congressa cum Marte Venus ad uxoris alienæ congescionem impulit; tametsi nullo non die Mars ille medium in celum evadat, nulla non hora quotidie nascantur Seres. Apud Indos et Battros, multa sunt eorum millia, quos Brachmanas vocant. Ii tam majorum, quam legum traditione, ab omni cæde cultique simulacrorum abstinent, animantium nihil gustant, siccii nunquam et sobrii non sunt, quod vino, sicera que parcant, dumque uni Deo vacant, nullius unquam sceleris communione polluuntur. Cæteri autem Indi cædibus interea, supris, ebrietati, colendisque simulacris dediti sunt, ac fato cunctis propemundum in rebus obsequuntur. Imo vero eodem in India climate, genus quoddam reperitur Indorum, qui allatos casu peregrinos ubi ceperint, eosdem postmodum hostiarum more jugulatos devorent. Ita, nec istos ab hac vel

omnium àπλοῦ ή νόμοι μετέγεντι causa nihil erat quamobrem interpres hic hareret. Vinum àπλοῦν, hoc loco, γνήσιον, ex vite ἔρχοντας αὐτὸν, factiūm, et quasi adulterinum, aut spuriū, θεύν οὐκ εἰδούσις, καὶ τῶν παρακειμένων αὐτοῖς Ἰνδῶν, ματαιούσιν, καὶ οὐφρυγούσιν, καὶ μονῶν ἄγρων ή συνέν δικην θηλυμανώνων, καὶ τῷ πάνει χραβανομένων. De Brachmannis coruque moribus et institutis, accurate Strab. lib. ix. Inter cetera enī αἱ διατρίβεται ἐν ἀλλει, λεπτὸς ζῶντας, ἐν στέδαι καὶ δοραι, ἀπεγκόμενοι ἐμψύχους, καὶ ἀρροτίσια, ἀρχρούμενοι λόγων σπουδαῖον. Hic ἀνταγωνισταὶ Indi quidam alii, Praimna nomine, de quibus ibid. Strabo. Epiphanius pag. 1091, num. 40, philosophia sectas apud Indos lxxxii numerat, interque ceteras, Brachmanorum et Pseudobrachmanorum.

(5) Φυλὴ τις Ἰνδῶν. Idem Cæsarius: 'Ἐν δὲ τοῖς ἑπτάροις κλήμασιν, ἐνδοτέρω τῶν ἔνεσιν Ἰνδῶν, ξενοδόχοι τινὲς ὑπάρχοντες, τοὺς ἐπῆλθας ἀναρριψόντες ἰσθίουσι, καὶ οὐδεὶς τῶν ἀγαθωνῶν ἀστέρων τῆς ματαρονίας αὐτῶν ἀπωτῆνται λογχοῖς μέρῃ τημένῳ. De prisorum Indorum maribus phara vide apud Herodot. lib. iii. Diodor. Sicul., lib. ii. et Arrian. Expedit. Alexand., lib. vi, et De reb. Indicis lib. singulari; Strabon. lib. xv, qui omnium copiosissime hoc in argumento versati sunt. De hac tamen in voraxis hospitiis immanitate, nihil. Imo, quod ἀντίκειται, cum illi pugnat, de illorum φιλοσείᾳ sic Diiodorus pag. 126: Εἰσὶ δὲ παρ' Ἰνδῶν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔνους ἀρχοντες τεταγμένοι, καὶ φρονίζοντες, δῶς μρέσεις ἔνους ἀδικήσαντες δὲ ἀρθρωτοῖς ἔνους iατρούς, εἰσάγουσι, καὶ τὴν ἀλλην ἐπιμειλειαν ποιοῦνται, καὶ τελευτήσαντα θάπουσιν.' Εἰτὲ τὰ καταστέντα τοις ἔνους χρήματα τοῖς προτεχνοῦσιν ἀποδέδουσιν. Verum Cæsarius ξενοδόχους illos ἐπειρία κλήματα tenuisse signanter habet. Diriū etiam illud est, quod scribit Herodot. lib. iii, Indos, Collatias dictis, defunctorum parentum corporibus saginari. Locus insignis est, ex quo quāsi sive quibusque leges placent, nemo non intelligat: Δαρεῖος, inquit, καλέσας Ἐλλήνων τοὺς παρεόντας, εἰρέτο ἐπὶ πόσῳ ἄρι χρήματα βούλουσι τοὺς πατέρας αποθνήκοντας καταστένειν. Οἱ δὲ ἐπέδινεν ἔρασαν ἔρασιν ἐν τούτῳ. Δαρεῖος δὲ μιᾶς ταῦτα, καλέσας;

A νόμων, οὗτε φονεύουσιν, οὗτε ἔδανα σέβονται, οὐκ ἐμψύχους γενούνται, οὐκ μεθύσκονται ποτε, οἶνον καὶ σίκερος μὴ γευσμένοι, οὐκ κακῇ τινι κοινωνοῦσι προσέχοντες τῷ θεῷ τῶν ἁλλῶν Ἰνδῶν φονεύοντων, καὶ ἀταρευόντων, καὶ μεθυσκομένων, καὶ σεβομένων ἔδανα, καὶ πάντα σχέδιον καθ' εἰμαρμένην φερομένων. 'Εστι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ κλίματι τῆς Ἰνδίας φυλὴ τις Ἰνδῶν (3), οἵτινες τοὺς ἐμπιπόντας ἔνους ἀγρέοντες, καὶ τούτους θύσιονται. Καὶ οὗτοι οἱ ἀγαθοτοιοι τῶν ἀστρων κακωάσκοι τούτους μὴ μιαρούνται, καὶ μὴ ἀθεμιτογεμένοι, οὗτοι οἱ κακοτοιοι τύχασσαν τοὺς Βραχμᾶνας κακουργεῖν. Παρὰ Πέρσας (4) νόμος ἡ γαμεῖν τὰς θυγατέρας, καὶ τὰς μητέρας. Καὶ οἱ μόνοι ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῷ κλίματι, τούτους τοὺς ἀνοσίους γάμους οἱ Πέρσαι ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ διοι αὐτῶν τῆς Περσίδος ἐξεδήμησαν, οἵτινες καλοῦνται Μαγουσαῖοι (5), τὴν αὐτὴν ἀθεματικὴν διαπράττονται, παραδίδοντες τοὺς αὐτοὺς νόμους, καὶ τὸ ίδη τοῖς τέκναις κατὰ διαδοχὴν, ἐξ ὧν εἰσὶ μέρη νῦν τοῦλαν ἐν Μηδίᾳ, καὶ ἐν Αγγύει, καὶ ἐν Φρυγίᾳ, καὶ ἐν Γαλατίᾳ. Καὶ οἱ δῆμοι Κύπρου, ἐν ὅροις καὶ οἰκοῖς Κρόνου, σὺν Κρόνῳ ἐφομαρτύρονται τοῦ Ἀρεος, ἐν ταῖς τῶν πάντων γενέσεσιν εὑρίσκεται. Παρὰ Γῆλοις (6) νόμος ἐστὶ τὰς γυνα-

C τούς καλεομένους Καλλατίας, οἱ τοῖς γονέας κατεσθίουσι, εἰρέτο παρεόντων τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ τίνι χρήματι δέκαντον δι', τελευτέστας τοὺς πατέρας κατακαλεῖν πωρί οἱ δὲ ἀμβούσαντες μέγα, εὐημερεῖν μὲν ἔκλεισον. Τοῦτο concludit. Οὗτοι μὲν νῦν ταῦτα νενόμισται καὶ ὅρθως μὲν δοκεῖται Πίνδορος ποιῆσαι, νόμου πάντων βασιλεῖας γῆσας εἶναι.

(4) Παρὰ Πέρσας. Has Persarum ἀρρητομηξίας, plurimorum scriptorum auctoritate damnat Brissonius in eruditio De Persis commentario. Theodore. lib. ix. De Græcor. affectionibus, pag. 128, Zaradam impiarum legum auctorem facit, quem Plato, ni fallor, Zarasdam alicubi nominat. Cesarius loco cit. Chaldeis et Babylonis idem seulus tribuit, πρετρογαμιαν, ἀδελφοσθροπεῖ, καὶ ταῖς σφράν τατελεύταις. Therophilus id Autolytus lib. iii. iii. Epicurus et Stoicos ejusdem flagitiū reos agit: 'Ἐπίκειρος δὲ καὶ αὐτὸς, inquit, οὐν τῷ ἀθεότητα διάσκοτεν, συμβολεύει καὶ μητράς καὶ ἀδελφάς συμπίγνυσθαι, καὶ πέρα τῶν νόμων τῶν τοῦτο κωλύοντων. Subdit aliquid de Solonis legibus; et περιποτι: Πρότεροι τοι οὖν Ἐπίκειρος, καὶ οἱ Στοικοὶ δογματίζουσιν, ἀδελφοσθροπεῖ, καὶ ἀδέλφοσθατας ἀποτελεῖσθαι; ἐξ ὧν διδασκαλιῶν μαρτίς βιβλιοθήκας ἐποιεῖσθαι. Similia doctissime Tiraequellus affiatum D persequitur, ad leg. 7 connubial. ; carptum autem ad Genial. dier. lib. i, cap. 2 et 21. De Egyptiis vide supra, pag. 48; de Persis, pag. 11, et infra, 279.

(5) Μαγουσαῖοι. Idem repetit pag. 278, ac di- serte Magusenos illos Persas suisse ducent. Epiphanius pag. 1095, num. 12, inter Persicarum sectarum ἀρρητογοις cosdem numerat; et num. 15, repudiata ceterorum idolorum cultu, solem tamen, lunam ignemque venerari scribit. Cave confundas cum Maguseis, seu Magusanis, Petrae ac Felicis Arabiae populis, nisi forte hi etiam ab illis proseminata sint: nam hic vides, Magusenos Persas, variis se populis ac gentibus insevisse.

(6) Παρὰ Γῆλοις. Cæsarius, loco citato, Bardeanum κατὰ πόδας sequitur, nisi quod Γῆλοις, non Γῆλους, vocat: Θάτερος, inquit, παρὰ Γῆλαις νόμος, γυναικῶν γαρυφάλει, καὶ οἰκοδομεῖται, καὶ τὸ ἄνδρων πράττειν, ἀλλὰ καὶ κοινωνεῖν οἷς ἀποθεωνται τῶν ἐπιτέλεων. Οὐ μυρίζονται δέ, οὐδὲ φυσίοις τὴν ἔρην

καὶ γεωργεῖν, καὶ οἰκοδομεῖν, καὶ πάντα τὰ ἔργα-
τικὰ πράσσειν, καὶ κοινωνεῖν οἵς ἂν βούλωνται· καὶ
μὴ ἐγκαλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, μῆτρες καλεῖσθαι τίνα
μοιχαλίδα, τῷ πάσας ἄργατικὲς εἶναι, καὶ πᾶσι κοι-
νωνεῖν, μάλιστα δὲ τοῖς ἔνοις. Καὶ οὐτε μυρίζονται
Γήισται γυναῖκες, οὐχ ἱμάτια βαστάζονται, ἀν-
υπόδητοι δέ εἰσι πᾶσαι· καίτοι τῶν Γήιλων ἀνδρῶν κο-
σμουμένων ἐν φορήμασι μαλακοῖς καὶ ἐν διαφράσ-
γρύπταις, καὶ χρυσορούμεντων, καὶ μυρίζομένων·
καὶ οὐ κατά τινα ἀλλήν μαλακίαν, εἰσὶ γάρ ἀνδρεῖς,
καὶ πολεμικῶτας, καὶ κυνηγετικῶτας. Καὶ οἱ
πάσαι αἱ τῶν Γήιλων γυναῖκες Ἐλαχὸν Ἀγοκέρωτι,
ἡ ἐν Ὑδρηρῷ, κακοδαιμονοῦσαν τὴν Κύπρον οὖθις·
οἱ δὲ αὐτῶν πάντες ἔχουσιν ἐν Κρήτῃ· "Ἄρει τὴν
Πατέρα", ἔνθα τοὺς ἀνδρείους καὶ σπατάλους οἱ Καλ-
δῶντες λέγουσι. Παρὰ Βάκτρος (7) αἱ γυναῖκες
παντὶ κόσμῳ διαφέρουσι, καὶ πάντι μύρῳ χρῶνται,
ὑπερτερούμεναι ὑπὸ ταῖς ισίκαις, οὐτε νεανίσκων μᾶλλον,
ἢ οἱ διδρές περερχόμεναι μετὰ πολλῆς φαντασίας
ἔριπται, κοσμοῦσαι πολλῷ χρυσῷ καὶ λίθοις βαρυτι-
μοῖς τοὺς ἵππους. Καὶ οὐσικρούσσουν, ἀλλὰ ἀδιαφό-
ρως κοινωνοῦσαι τοῖς δούλοις καὶ τοῖς ἔνοις· δέδειαν
ἔχουσαι τοιαύτην, καὶ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν μὴ ἐγκαλού-
μεναι, σχέδον κυριεύουσιν αὐτῶν. Καὶ οὐ πάντας ἐν
πάσῃ γενέτει τῶν ἐν Βακτρᾷ γυναικῶν μεσουρανεῖ
μετὰ Δὺς καὶ Ἄρεος ἐν ίδαις δροῖς τῇ φυλέστελλῃς
Ἀρροδέτῃ. Ἐν δὲ τῇ Ἀράβῃ (8) καὶ τῇ Ήσορογῇ
οἱ μένον αἱ μοιχαλίδες φονεύονται, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπο-
πενόμεναι οὐκ ἀφίενται ἀτιμώρητοι. Παρὰ Πάρ-
θος (9) καὶ Ἀρμενίος οἱ φονεῖς διανορύσσουν, ποτὲ
μὲν ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῶν συγγενῶν
τῶν φονευμένων. Καὶ έάν τις φονεύῃ γυναικά αὐ-
τοῦ, ἢ δεξικόν ἀτεκνον, ἢ δεξικήν ἀγαμον, ἢ οὐδὲν, ἢ
θυγατέρα, οὐκ ἐγκαλεῖται ὑπὸ τοιούς νόμου τοιούτου
ὑπάρχοντος ἐπὶ ταῖς χώραις ἐκείναις παρ' Ἐλλησι
δὲ καὶ Ρωμαίοις μεζονὶ τιμωρίᾳ ὑποβάλλονται εἰ
τῶν οἰκιστῶν καὶ συγγενῶν φονευταί. Ἐν Ἀτρού δὲ
κλέπτων τις δεσμοῦ δέξιον λιθάζεται· παρὰ Βάκτρος
δέλγα κλέπτων ἐμπτεύεται· παρὰ Ρωμαίοις πληγαὶ
αἰκίζεται· τοιούτοις γάρ οἱ νόμοι. Ἀπὸ Εὐρώπου
ποταμοῦ, καὶ μέχρι τοῦ Ηλεκανοῦ, ὡς ἐπὶ ἀνατο-
λίκης, διοιδορύμενος ὡς φονεῖς, ἢ ὡς κλέπτης, οὐ

A cedium immanitatem, vel indignitate nuptiarum be-
nefica sidera revocare, nec ad scelus Brachmanas
adligere malefica potuerunt. Apud Persas lex erat,
qua non filias tantum aut sorores, sed ipsas quoque
maires secum matrimonio jungere licebat. Nec in
ea regione tantum, eave duntaxat in climate, incestas
illas Persae nuptias contrahebant; sed etiam
quotquot eorum et Perside alio commigrarunt, quos
Magusæ vocant, iisdem flagitiis obstricti manent,
posteriorque suis hereditario quasi jure leges et con-
suetudines easdem relinquunt. Atque hujus nationis
plurimi etiamnum, in Media, Ægypto, Phrygia,
Galatia reperiuntur. Neque tamen Venerem, opinor,
quisquam dixerit, in omnium ac singulorum ortu,
sic in finibus ædibusque Saturni constitisse, ut Mars

B cum eodem Saturno comitaretur. Apud Gelos cau-
tum lege est, uti mulieres terram colant, domos ædi-
flicant, ac reliquis hujusmodi operibus vacent, imo
quibuscum ipsæ volerint, impune consuecant.

Illa, nec reprehendi a viris, nec adulteræ vocari solent,
quod omnes pariter et in similiū artum occu-
patione versentur, et cum omnibus promiscue, ac
presertim cum peregrinis conjungantur. Præterea
nec unguentorum Gelissis mulieribus, nec tintarum
vestiū usus est: imo nudis quoque pedibus incedunt

276 unnes; cum interea viri non molles tantum
ac delicata, sed etiam et colore distincta multiplici,
et auro collucentia vestimenta ferre, atque unguen-
tis perfundi consueverint. Quod ipsi tamen pro sua
quadam insitaque animorum ignavia non utique fa-
ciant, cum et fortissimi sint, et bellorum venatio-
nisque peritissimi. Nec feminæ apud illos, aut in

C Capricorno, aut in Aquario infastidam omnes Vene-
rem iufestamque sortitæ sunt: nec rursus viri
omnes eamdem in Ariete cum Marte conjunctam
habent, quo utriusque situ, fortes simul ac delicatos
nasci Chaldaeorum sectatores autumant. Apud
Bactros, mulieres omni cultus ac mundi elegancia,
omnique unguentorum genere uti solent, adeoque
pluribus, quam viri, ancillarum ac pucrorum obse-
quiis officiisque coli. Prodeunt in equis, quos multo
auro gemmisque pretiosissimis phaleratos habent,

ωδεύονται, etc. Οἱ δὲ διδρές στιβάζονται ἐσθῆται
μαλακῇ, καὶ ἀνθοδάρῳ περοδῷ, et cetera. De
stellarum in eorum oriu concurrentium diversitate.
Epihoniis loco iam laudato, num. 10, Γρίλος no-
minat, itidem ut Bardesanes et Ptolemaeus; sed
hoc illis singulariter tribuit, ut apud ipsos οἱ τὰ φωλά
δρῶνται, πρὸς τῶν νόμων αὐτῶν ἀπαντοῦνται. Gelas
Plinius lib. vi, cap. 16, inter alios Hycrani mariis
accolas numerat, quos Græci Cadusios appellantur.
Gelas tamen ad Cadius Strabo distinguat lib. xi;
et ambos tamen ad Hycrani seu Caspii mari orientalem,
et Tauri montis septentrionalis plagam
constituit. Theophanes, qui Pompeii castra securitus
erat, apud eundem Strabonem, eodemque libro,
Amazonas inter et Alhanos collocat Γρίλος καὶ
Ἄγιας, quos Zonaras tomo II, minus, ut opinor,
recte, Γέλλας καὶ Λίγιας nominat. Denique Cedre-
nus pag. 127, Cassarii locum συντρόψων: allēren-,
Γέλλας, non, ut est apud Oriellum, *Gellæs*,
multo minus, ut est apud interpretem, *Agelæs*,
vocat. Iaue Γέλλοι, vel, ut alii Γέλλοι, Γέλλαι, Γέλλατ,

Gelætæ, apud diversos autores prorsus iidem, li-
cit Γέλλαι et Gelætæ corruptum nomen videatur.
Feminæ autem Γέλλαιαι dicebantur. At Γέλλοι, de
quibus supra pag. 235, qui Gelætæ sapius, et aliquando Γέλλαι, Latinis *Gelani* et *Gelenses*, inter-
dumque *Geltenses*, in Sicilia sunt. Nam Γέλλους
frustra Stephanus repudiat. Γέλλοι δenique in
Sarmatia, partim Europea, partim Asiatica.

(7) Παρὰ Βάκτρος. Cassarius loco cit. de Ba-
ctrianis mulieribus nihil; at Susiani eadem attri-
but: Ἐν δὲ Σουσίοις, inquit, τῆς Βασιλῶνος, αἱ
γυναῖκες παντὶ μύρῳ διαχέρονται, καὶ κόσμῳ χρῶν-
ται, ὑπερτερούμεναι, καὶ φωδρῶς προίσσαι, οὐν
βλαστραί, καὶ διαγυσταί πολλά.

(8) Εν δὲ τῇ Ἀράβῃ. Legē Tiraquellum, ad
leg. illam 7 connub. hac et similis pluribus exse-
quentem.

(9) Παρὰ Πάρθος. Crucula hujus et impia con-
suetudines mentione alihi non reperio. Multa de
Parthorum moribus in historicis commentariis
Strabo scripsit, ut lib. Geograph. II, significat.

ingenti specie atque pompa : eadem usque adeo in temperantia laborant, ut cum servis etiam atque peregrinis promiscue consuescant : nec ullam propterera virorum offensionem aut reprehensionem extimescent, utpote quibus ipsæ prope dominentur. Neque tamen, opinor, in Bactrianarum omnium mulierum ortu, Venus illa jocorum ac deliciarum amans, celo in medio, ac suis in finibus, cum Jove simul ac Marte congregatur. In Arabia et Osroene, cum adulterii crimen in mulieribus capitale est, tum ipsa quoque suspicio pœnam habet. In Parthia simul et Armenia, vulgares quidem homicidae non nunquam a judicibus, interdum a cæsorum propius quis morte puniuntur. Si quis vero aut uxorem, aut fratrem liberis orbum, aut sororem inuictum, aut filium, aut filiam occiderit, accusat nemo : hoc enim ut licet certa populorum istorum lege cautum est : cum apud Græcos et Romanos acerbiores adversus propinquorum et affinium interfectores pœnae constitute sint. Apud Atros, qui vel obolare quidpiam furatus erit, lapidatur; apud Bactros levioris furti reus consupitur, apud Romanos verbetur. Ejusmodi quippe leges ab iis saepta sunt. Ab Euphrate fluvio ad Oceanum usque versus Orientem, quibus vel homicidii vel furti crimen impingitur, non graviter admodum ac moleste ferunt: at quibus mascula Venus objicitur, ii voluntaria sepe morte turpitudinis suspicionem ulciscuntur : cum apud Græcos, amores suos habere, ne sapientibus quidem ipsis probro detur. In eodem Oriente, quibus oblatum stuprum fuerit, ii, comperta re, a fratribus, aut parentibus, aut cognatis non occiduntur modo, sed **277** etiam sepulcri honore spoliantur. Apud Gallos autem adolescentes publice ac secore nubunt, nec turpe facinus, cui patriæ legis patrocinetur auctoritas, arbitrantur. Neque tamen fieri profecto potest, ut quoquā in Gallia eo sese flagitio tam projecta cum impudentia contaminant, ii suo in ortu Vesperum omnes, in Saturni ædibus Martisque flibus cum Mercurio Occidentem sortiti sint. In Britannia plures viri uxorem unicam; in Parthia virum unicum plures uxores habent; que tamen caste omnes vivunt, eique, quod ita lege saeculum est, obtemperant. Amazones contra nullum apud se virum patiuntur, sed brutarum animantium ritu, semel quotannis circa vernum aequinoctium, patriis egressæ finibus, rem cum finitimiis habent, qui tempus illud solemnis ejusdem festi loco ducunt. Revertuntur postmodum concepto

et Ier. ἐφῆμεροντις.

(10) *Paup. Tatrōīc., etc.* Hac de re ita Cæsarius: Παρὰ δὲ Ἰλεῖος, καὶ Σαρακηνίς καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Λιβύῃ, καὶ Μαύροις, κατὰ τοὺς ἥδιας καὶ δύσας τοῦ Ὀικενεῖου παταύοις οἰκουσίαι, καὶ ἐν τῇ ἑπτάτερῃ Γερμανίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Σαρματίᾳ, καὶ ἐν τῇ Σκυθίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Ερυθρᾷ θάλασσῃ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Σαρκηνίᾳ, καὶ ἐν τῇ Ἑλλήσι, καὶ ἐν τῇ Ἀλανίᾳ, καὶ Ἀλανίᾳ, καὶ Ἀλβανίᾳ, καὶ Οὐτρηῇ, καὶ Σαυνίᾳ, καὶ ἐν Χρυσῇ σὺν ἔστιν ιδεῖν οὐ τραπεζῆτην, οὐ πλάστην, οὐ ζωγράφον, οὐκ ἀρχιτέκτονα, οὐ γεωμέτρην, οὐ φωνακτινόν, οὐχ ὑποκριτὴν ποιημάτων, δὲλλ' ἐπέστρεψε τὸ δικόν του Ερμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἐνεργείας τρόπος ἐν δελφι τῷ κύκλῳ τούτῳ τῆς οἰκουμένης. Οἱ Μῆδοι πάντες τοῖς μετὰ σπουδῆς τρεφομένοις κυριοὶ τοὺς νεκροὺς ἔτι ἐμπύνονται παρεβάλλουσι· καὶ οὐ πάντες σὸν τῇ Μήνῃ τὸν Ἀρεό ἐψημερήνης *γενέσωσαν ἐκ Καρκίνου ὑπὸ γῆν ἔχουσιν. Ίνδοι τοὺς νεκροὺς καλοῦσι, μεθ' ὧν συγχαλούσιν ἔκουσας τὰς γυναῖκας καὶ οὐ δῆτοι πᾶσαι αἱ κατιδεμάται ζῶσαι Ινδῶν γυναῖκες ἔχουσιν ὑπὸ γῆν ἐπὶ νυκτερενῆς γενέσωσας σὸν Ἀρεό τὸν Ἰλιον ἐν Λέοντι, δρίοις Ἀρεοῖς. Γερμανῶν οἱ πλεῖστοι ἀγχονιμάρι μόρῳ ἀποθνήσκουσι, καὶ οὐ πάντως οὐ πλήσος τῶν Γερμανῶν τὴν σελήνην καὶ τὴν ὡραν μεσολαβουμένας ὑπὸ Κρόνου καὶ Ἀρεοῦ ξεινοί. Παντὶ θνετοὶ, καὶ πάσῃ ἡμέρᾳ, καὶ παντὶ τόπῳ (11) τῆς γενέσως γεννῶνται δινθρω-

πάντων ἄγανακτες· δὲ δὲ ἀρσενοκοίτες λατορούμενος ξεντυν ἐκδικεῖ μέχρι καὶ φύσιν παρ' Ἐλλησι δὲ καὶ οἱ σοφοὶ ἐρουμένους ἔχοντες οὐ φέγονται. Ἐν τῇ αὐτῇ Ἀνατολῇ ὑδριζόμενοι, ἐλὼν γνωσθῶσιν, ὑπὸ ἀσελφῶν, ἢ πατέρων, καὶ συγγενῶν φονεύονται, καὶ ταφῆς προδήλου οὐκ ἀξιοῦται. Παρὰ δὲ Γάλλοις οἱ νέοι γαμοῦνται μετὰ παρθέσιας, οὐ φόγον τοῦτο ἡγούμενοι διὰ τὸν παρ' αὐτοῖς νόμον. Καὶ οὐ δυνατὸν ἔστι πάντας τοὺς ἐν Γαλλίᾳ, οὗτοις ἀδέσσιοι μόνους, λαγεῖν ἐν ταῖς γενέσωσι Φωσφόρον μεθ' Ἐρμοῦ ἐν οἰκοῖς Κρόνου καὶ δρίοις Ἀρεος δύνονται. Ἐν Βρεττανίᾳ πολλοὶ δινόρες μίαν γυναικαν ἔχουσιν ἐν δὲ τῇ Παρθίᾳ πολλὰ γυναικες ἔνοικοι, καὶ πᾶσαι σωφροῦνται πειθόμεναι αὐτῷ κατὰ τὸν νόμον. Αἱ δὲ Ἀμαζόνες πάσαις δινόρες οὐκ ἔχουσιν, δὲλλ' ὡς τὰς Ἀλογὰς ἔνα, διπάς τοῦ ἔστους περὶ τὴν ἑσπερήν Ισημερίαν, ὑπερβαίνουσαι τοὺς ἴδοις ὄρους, κοινωνοῦσι τοῖς πλησιοχώροις ἀστρήν τινα ταύτην ἡγουμένοις. Ἐξ ὧν συλλαμβάνουσαι ὑποστρέψουσι, καὶ διανακαλεῖς ἐν ἑνὶ καιρῷ ἀποκυλισουσι κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον· καὶ τοὺς μὲν γεννωμένους ἀφένας βίπτουσι, τὰς δὲ θηλείας ἀντέρεψουσι. Πολεμικά τέ εἰσι, καὶ γυναῖκαν προνούμενας. Ἐρμοῦ μετὰ Ἀφροδίτης ἐν οἰκοῖς Ἐρμοῦ ποιεῖ πλάστας, καὶ ζωγράφους, καὶ τραπεζίτας ἐν οἰκοῖς δὲ Ἀφροδίτης μυρεψίους, ἢ φωνακτούς, καὶ ὑποκριτὰς ποιημάτων. Καὶ παρὰ Ταττοῦς (10), καὶ Σαρακηνός, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Λιβύῃ, καὶ παρὰ Μαύρους, καὶ παρὰ τοῖς παρὰ τὸ στόμα τοῦ Όικενεῖου Νομίστας, καὶ ἐν τῇ ἑπτάτερῃ Γερμανίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Σαρματίᾳ, καὶ ἐν τῇ Σκυθίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Ερυθρᾷ θάλασσῃ, καὶ Ἀλανίᾳ, καὶ Ἀλβανίᾳ, καὶ Οὐτρηῇ, καὶ Σαυνίᾳ, καὶ ἐν Χρυσῇ σὺν ἔστιν ιδεῖν οὐ τραπεζῆτην, οὐ πλάστην, οὐ ζωγράφον, οὐκ ἀρχιτέκτονα, οὐ γεωμέτρην, οὐ φωνακτινόν, οὐχ ὑποκριτὴν ποιημάτων, δὲλλ' ἐπέστρεψε τὸ δικόν του Ερμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἐνεργείας τρόπος ἐν δελφι τῷ κύκλῳ τούτῳ τῆς οἰκουμένης. Οἱ Μῆδοι πάντες τοῖς μετὰ σπουδῆς τρεφομένοις κυριοὶ τοὺς νεκροὺς ἔτι ἐμπύνονται παρεβάλλουσι· καὶ οὐ πάντες σὸν τῇ Μήνῃ τὸν Ἀρεό ἐψημερήνης *γενέσωσαν ἐκ Καρκίνου ὑπὸ γῆν ἔχουσιν. Ίνδοι τοὺς νεκροὺς καλοῦσι, μεθ' ὧν συγχαλούσιν ἔκουσας τὰς γυναῖκας καὶ οὐ δῆτοι πᾶσαι αἱ κατιδεμάται ζῶσαι Ινδῶν γυναῖκες ἔχουσιν ὑπὸ γῆν ἐπὶ νυκτερενῆς γενέσωσας σὸν Ἀρεό τὸν Ἰλιον ἐν Λέοντι, δρίοις Ἀρεοῖς. Γερμανῶν οἱ πλεῖστοι ἀγχονιμάρι μόρῳ ἀποθνήσκουσι, καὶ οὐ πάντως οὐ πλήσος τῶν Γερμανῶν τὴν σελήνην καὶ τὴν ὡραν μεσολαβουμένας ὑπὸ Κρόνου καὶ Ἀρεοῦ ξεινοί. Παντὶ θνετοὶ, καὶ πάσῃ ἡμέρᾳ, καὶ παντὶ τόπῳ (11) τῆς γενέσως γεννῶνται δινθρω-

(sic enim scribit) Ίνδος ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, πρὸς μεσημβρίαν, ὃς Οὐλπιανὸς ἐν Ἀραβίοις, καὶ Οὐλπιανὸς ἐν Ἀραβίοις δευτέρῳ. Nec salis uoli, quous Eleos Cæsarius nominat. Forte τοὺς ἀπὸ τῆς Ἰλδοῦ intelligit, quam Stephanus, πρὸς τὴν Ἀγριανίζα Οὐλπιανὸν οὐρην esse ait.

(11) *Paup. Tatrōīc., etc.* Longe malim τρόπῳ, præcessit enim παντὶ θνετοὶ, quod etiam fere locum includit. Deinde quis ita loquatur, παντὶ τόπῳ γενέσωσι γεννῶνται δινθρω-

ποικιλέτες δὲ ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ τῶν ἀνθρώπων νόμος καὶ θύσις, διὰ τὸ αὐτεξόδιον τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ οὐκ ἀναγκαῖς εἰς ἡ γένεσις τοὺς Σῆρας μηδ θελοντας φονεύειν, η τοὺς Βραχμᾶνας κρεοφαγεῖν, η τοὺς Πέρσας ὀλευτας μηδ γαμεῖν, η τοὺς Ἰνδοὺς μηδ καίσθαται, η τοὺς Μήδους μηδ ἐσθίεσθαι ὑπὸ χυνῶν, η τοὺς Πάρθους μηδ πολυγαμεῖν, η τὰς ἐν τῇ Μασσοποταμῷ γυναῖκας μηδ σωρονεῖν, η τοὺς Ἑλλήνας μηδ γυμνάζεσθαι γυμνοῖς τοῖς ὄμβασιν, η τοὺς Ψωμάτες μηδ κρατεῖν, η τοὺς Γάλλους μηδ γαμεῖσθαι, η τὰ δόλλα βιοφράγμα θυνταῖς ταῖς ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων λεγομένων Μούτας κονιανεῖν. Ἀλλ', ὡς προείπον, ἔκαστον Ήνοι, καὶ ἑκάστος τῶν ἀνθρώπων χρήται τῇ ἑκατοῦ Λευθερίᾳ, ὡς βούλεται καὶ δύε βούλεται, καὶ δουλεῖει τῇ γενέσει καὶ τῇ φύσει, διὸ γὰρ περίεταισι σάρκα, τὴν μὲν ὡς βούλεται, πή δὲ ὡς μηδ βούλεται. Πανταχῷ γάρ καὶ ἐν παντὶ θύσι εἰσὶ πλούσιοι καὶ πόνηταις, καὶ δρογοῖς καὶ ἀρχμέναις, καὶ ἔρδωμέναις καὶ νοσούνταις, ἔκαστος κατὰ τοὺς τῆς γενέσεως αὐτοῦ κλήρους. Ταῦτα, ὡς Βαρθολαῖ, δικριτοὶ ἡμάρτησικε, φημὶ αὐτῷ. Οἱ δὲ ἀστρονόμοι φαστὶ τὴν γῆν τούτην μεμρίσθαι εἰς ἑπτά κλίματα, καὶ δρογεῖν τούτου κλίματος ἔνα τῶν ἑπτὰ ἀστέρων καὶ τοὺς ἑπτάρους νόμους μηδ τοὺς ἀνθρώπους τεθεικέναι ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἔκαστος δρογοῖς πλεονέκται τὸ θελήμα τὸ τῇ ίδῃ κύρρως, διὸ νόμους νενομίσανταν οἱ κρατούμενοι. Ἀπεκρίνατο (12) οὓς ἀληθῆς ἡ ἀπόκρισις ἀστη, θεοῦποτε. Εἰ γάρ καὶ δημιουρηταὶ ή οἰκουμένη εἰς μέρη ἴστα, ἀλλ' οὖν γενὶ μεριδὶ εὐρύσκομεν πολλὰς διαφορὰς νόμων. Οὐδὲ γάρ ἑπτὰ τὸν νόμον εἰσὶ κατὰ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας, οὐδὲ δώδεκα κατὰ τὰ ζώδια, οὐδὲ τριακοντάξι, κατὰ τοὺς δεκανοὺς (13), ἀλλὰ μόρια. Μνημονεύειν τε ὁρεύεται ὅν προείπον, διτὶ καὶ ἐν τοῖς κλίματα, καὶ ἐν μερὶ κύρρῳ τῶν Ἰνδῶν εἰσὶν ἀνθρωποφάγοι· Ἰνδοὶ, καὶ εἰσὶν οἱ ἐμψύχοντες ἀπεχόμενοι· καὶ διτὶ οἱ Μαγουσῖοι οὐκ ἐν Περσίᾳ μόνη τὰς θυγατέρας γαμοῦνται, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ θύσι, διποιοὶ οὐκιστασι, τοὺς τῶν προγόνων φιλάσσοντες νόμους, καὶ τῶν μωσηρίων αὐτῶν τὰς τελεάς. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ βάρθρα τὴν κατελέγουμεν, τά τε έντα τὸν μεστομέριον, καὶ δύοτες, καὶ ἀνατολῆς καὶ δρητῆς, τοιστοῖς τὸν διαφόρους κλίματα, μηδ μετέχοντα Ερματικῆς ἀποτῆμης. Πλούτοι, νομίζετε, σοφοὶ δινόρες παρήγαγον τοὺς κακῶς κειμένους νόμους; πότε δὲ νόμοι ὑπὸ τῆς ἀπορίας κατελύθησαν; πότε διατίλεις, κρατήσαντες ἔθνων, παρήγαγον τοὺς πρὸ σῶντων νόμους, καὶ ξενεῖν τοὺς ίδεους; καὶ οὐδεὶς τῶν ἀπτέρων ἀπολέσει τὸ δέσμον κλίματα. Χθίς οἱ Ψωμάτοι, τοῖς Ἀραβίας κρατήσαντες, τοὺς τὸν βαρβάρων νόμους ἡλαζοῦν. Ἐπεται γάρ τὸ αὐτεξόδιον τῷ αὐτεξόδιῳ. Τὸ δὲ δυνάμενον πειλαῖται καὶ τοὺς ἀπίστους ἐκθεσμούς οὐδεὶς. Ιουδαῖοι πάντες οἱ διὰ Μωϋσέως δεξιμενοὶ νόμοι, τοὺς γεννωμένους δρέπεντας παῖδας ἐν τῇ ὅρεῃ ἡμέρᾳ αἰλμάσσουσι περιτέμνοντες, οὓς ἀστέ-

(12) Απεκρίνατο. Aliena, creno, vox. Quid enim est, ἀπόκρισις ἀπεκρίνατο; ea si aberit, clarus interprae locus.

(13) Καρδι τοὺς δεκανούς. Utique. Duodecim anni in zodiaco signa: signi cuiusque partes a

A fetu, eodemque necessario tempore, prout lex nature fert, simul omnes pariunt: sed projectis manibus, solas suscipiunt alunque feminas. Sunt autem bellicosce omnes, et in omni exercitatione genere præcipuo studio curaque versantur. Jam Mercurium ferunt suis in ædibus cum Venere congreidentem fictores, pictores, nummularios; at in Venere ædibus, unguentarios, phonascos, histriones efficere. Atqui apud Tainos et Saracenos, ac tam in superiori Libya, quam apud Mauros, nec non apud Nomadas illos, qui Oceani ostium accolunt, simulque tam in exteriore Germania, quam in Sarmatia superiore, Seythia quoque, ac ceteris omnibus, quæ ad septentrionales Ponti partes habitant gentibus; insuper tota passim Alania, Albania, Otene, Saunia, et aurea Chersoneso, neque nummularium ullum videas, neque fictorem, neque pictorem, neque architectum, neque geometrarum, neque phonascum, neque histrionem: sed ambitu illo terrarum universo, vis ista Mercurii Venerisque nulla est. Medi omnes canibus, quos ingenti aliunt studio, adhuc spirantia moribundorum corpora objicunt; neque tamen omnes lunam atque Martem in Cancro, diurni ortus prasides sub terram habuere. Indi et mortuorum cadavera, et illorum uxores ultro sese offerentes comburunt: neque tamen, quotquot apud illos vivæ mulieres comburuntur, Solem omnes Leonis in ædibus, Martisque finibus, sub terram cum eodem Marte conjunetum, ortu nocturno sortitas sunt. Germani plerique, fractis laqueo cervicibus 278 moriuntur: nec tamen Germanorum utique multitudo tanta, lunam horamque nascendi a Saturno Marteque interceptam halere potuit. Enimvero quotidie, omnique nascendi genere, apud omnes populos, nascuntur homines; vineunt ubique tamen hominum ipsorum leges, mores, liberumque voluntatis arbitrium. Itaque nec Seres ad homicidia, nec Brachmanes ad esum carnium, nec Persæ ad incestus uuptiis abstineendum, nec Indi ad rogum fugiendum, nec Medi ad canum dentes evitandos, nec Parthi ad uxorum multitudine abstinendum, nec Mesopotamia mulieres ad intemperantium, nec Graci ad repudiandas nudorum corporum exercitationes, nec Romani ad imperium abjiciendum, nec Galli ad fugiendum mulierium nuptiarum turpitudinem, nec reliqua nationes barbaræ, ad Musarum (quas Greci vocant) consuetudinem, ortu sui conditione, invite noientesque coguntur. Sed quemadmodum ante diximus, singulæ nationes, hominesque singuli, sua ipsi libertate, ubi quociesque liberiorit, utuntur: tametsi partim nascendi conditioni, partim naturæ quisque suæ, quæ suo quemque corpore induit, libens nonnunquam atque volens, iudicandum nolens et iuvitus obtemperet. Quippe ubi-

genethliacis triginta constitutæ: se tres in decurias tributæ, quarum principes, decani, Romanæ ex militiae usq; nominati; omnes proinde triginta sex.

que terrarum, atque apud omnes omnino populos, ddives pariter et iuopes, principes, principibusque subditi, valentes, morisque vexati reperuntur, prout ortus cujusque sors et ratio tolerit. Hæc, inquam, o Bardæane, hujus mihi sententia veritatem abunde persuadent. At enim astronomi Terram aiunt in septem climata divisam esse, quibus singulis singuli planetæ præsent: ita diversas illas ab hominibus positas et constitutæ leges non fuissent, sed principis cujusque sideris voluntatem sua in regione dominari, quau loco legis haberint, qui ejus imperio ac diione teneantur. Verum id, Philippe, falso respondet. Nam ut demus orbem terrarum septem in partes distributum esse; magnum vel una tantum in parte legum discrimen agnoscimus. Nec enim uti planetæ septem, septem quoque leges; nec pro signorum zodiaci numero duodecim; nec, quot ipsi decanos ponunt, sex tantum et tringita, sed prorsus infinitæ numerantur. Quippe, meminisse vos eorum que supra diximus, oportebit: Eodem in climate, unoque Indiarum in tractu, iudos alias esse, qui carnis vescantur humanis, alias, qui ab omni rerum animalium esu abstineant: Magusæos non in **279** Perside tantum filias uxores ducere, sed etiam ubique degant, acceptas a majoribus leges, eosdeinceps mysteriorum ritus ac ceremonias retinentes. Multas quoque recensuimus barbaras nationes, ad meridiem, occasum, orientem, septentrionem incolentes, hoc est in varia climata dissipatas, apud quae nollum extet Mercurianæ artis doctrinæque vestigium. Jam vero, quam multos exstitit viros sapientes putatis, qui leges perpetram constitutas immutariunt? Imo quam multæ leges, vel consili, vel rerom inopia conciderunt? quam multi reges, debellatis vietisque nationibus novas ipsi propriasque leges, antiquatis prioribus, imposuerunt? Neque tamen suo climate planetarium ullus excidit. Romani subiecta nudiustertius Arabia, barbarorum leges sustulerunt, Imperium enim rerum potestas omnium licentiaque consequitur. Sed juvæ illud afferre, quod vel incredulis fidem faciat. Judæi omnes qui a Moysæ legem acceperunt, infantes masculos ante octavum ab ortu diem circumcisione cruentant. Qua quidem in re nec sideris præsentiam illius exspectant, nec certi climatis vim ac jura declinant, nec alterius regionis legibus agi se patiuntur. Itaque seu in Syria, seu in Gallia, seu in Italia, seu in Græcia, seu in Parthia, verbo ubique versentur, morem eundem retainent. Id autem nascendi conditionem profecto non sequitur, cum una Judæi passim omnes eademque teneri non possint. Idem, ubique degant, septimo quoque die ab omni prorsus opere vacant omnes; adeoque ne iter quidem suscipiunt, aut igni utuantur. Ita Judæus nemo

A pos παρουσιαν ἀναμένοντες, οὐ καλπατος ἔξουσίαν ἔχτεροπόμενον: (14), οὐδὲ νόμον ἀλλοτριας χωρας ἀγύμενον: ἀλλὰ εἰτε ἐν Συρίᾳ τυγχάνουσιν, εἰτε ἐν Γαλλίᾳ, εἰτε ἐν Ιταλίᾳ, εἰτε ἐν Ἑλλάδι, ή ἐν Παρθίᾳ, ή διπού μὲν ὡσι, τοῦτο ποιοῦσιν. Ὄπερ οὐκ ἔστε κατὰ γένεσιν· οὐ γάρ δύνανται πάντες Ἰουδαῖοι μίαν γένεσιν ἔχειν. Ἀλλὰ καὶ δι' ἡμερῶν ἐπτὰ πάντες, διπού μὲν ὡσι, ἀργοῦσιν τὸ παντὸν ἔργου· καὶ οὐτε δέδύνονται, οὐτε πυρὶ χρώνται. Οὗτοι ἀναγκάζει τὴ γένεσιν Ἰουδαῖον, οὐ κτίσαι οἶκον, οὐ καταβαῖσαι, οὐ δραγάσασθαι, οὐ πωλήσαι, οὐχ ἀργοῦσαι ταῖς ἡμέραις τοῦ Σαββάτου, καίτοι ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ γεννώντων Ἰουδαίων καὶ γεννωμένων, καὶ νοσήσαντων, καὶ ἀποθηκάντων· ταῦτα γάρ οὐκ ἔτι τοῦ αὐτεξουσίου. Εἴ τῇ Συρίᾳ καὶ ἐν τῇ Ὅσηρογῇ ἀποκινόντο πολλὰ τῇ Ρέᾳ· καὶ ἐν τούτῳ μιαρῇ διπού δι βασιλεὺς Ἀστραγαρος ἔκελευσε τῶν ἀποκοπόμενών τὰ αἰδοῖα ἀποκινέσθαι καὶ τὰς γείρας· καὶ ἔκπτον οὐδεὶς ἀπεκδύσατο ἐν τῇ Ὅσηρογῇ. Τί δὲ ἔρουμεν περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν αἰρέσεως, ἃς ἡμεῖς οἱ δοξασταὶ πολλοὶ διπού καὶ ἔλιμοι, οἵτινες πολλοὶ διπού, ἐν τὸν ὄντας τε καὶ καλύπτεις; Καὶ οὗτοι οἱ ἐν Παρθίᾳ Χριστιανοὶ πολυταραχοῦσι, Πάρσαις ὑπάρχοντες, οὗτοι οἱ ἐν Μηδίᾳ κυνεταραχόλουσι τοὺς νεκρούς· οὐχ οἱ ἐν Περσίᾳ γαμοῦσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν, Πέρσαις διπούς· οὐ παρὰ Βάκτρους καὶ Γάλλοις φειδερούσι τοὺς γάμους· οὐχ οἱ ἐν Αιγύπτῳ θρησκεύουσι τὸν "Απτιν, ή τὸν κύνα, ή τὸν τράγον, ή αἰλουρον. Ἀλλὰ διπού εἰσιν, οὐτε ὑπὸ τῶν κακῶν κατείμουσιν νόμους καὶ ἔδων νικῶνται· οὐχ ή (15) ὑπὸ τῶν ἀρχῶν πριτανεούμενοι γένεσις κάποιος ἀναγκάζει ταῖς ἀπειρημένοις κακοῖς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν χρῆσθαι. Νέοι δὲ, καὶ πεντα, καὶ πάσαι, καὶ ταῖς νομιζομέναις ἀτιμίαις ὑπόκεινται. Ποτεπέρ γάρ δὲ ἐλεύθερος ἡμῶν ἀνθρώπος δουλεύειν οὐκ ἀναγκάζειται, καὶ ἀναγκασθῆ, ἀνθίσταται τοῖς ἀναγκάζουσιν· οὗτοι οὐδὲ δι φανέμενος ἡμῶν δοῦλος ἀνθρώπος τῆς ὑποταγῆς ἔχειν γέγονται δράματα δύναται. Εἰ γάρ πάντα ἐδυνάμεθα, ἡμεῖς δὲν ἡμεν τὸ πᾶν, ὅς τε, εἰ μηδὲν ἐδυνάμεθα, διλλον ἡμεν, ὡς προεῖπον, ὄργανα, καὶ οὐχ ἔστιν. Θεοῦ δὲ ἐπινεύσαντος πάντα διπού καὶ ἀνεμπόδιστα· τῇ γάρ ἔκεινον βουλήσει οὐδὲν ἀντιστῆναι δύναται· καὶ γάρ τὰ δοκούντα ἀνθίστασθαι, αὐτοῦ χρηστοῦ δίνος, καὶ συγχρούοντος ἔκδειξης φύσεις ἔχειν τὴν ίδιοτητα καὶ τὸ αὐτεξουσίου τοῦ θελήματος, ἀνθίσταται. Τοσαῦτα καὶ ὁ Σύρος. Ἐνδιν δὲ τοις μηδεὶς, περιγράψω τὸν λόγον. Ἐπειδὴν γάρ τὰ μὴν ἀπὸ τῶν ἔξιθεν γραμμάτων αὐτάρκως παρατείται, λεπτεὶ δὲ τὰ ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὃν δὴ καὶ μάλιστα ἡμῖν δεῖ εἰς τὴν τῆς Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως Προταρακενίν, εἰ δὲν ἔχοι καὶ τάδε ἐποπτεύσαι, ὃν δὲν κατὰ μηδὲν δὲ λόγον ἀλεῖται τῶν εἰς τὸ πρόδημα θεωρουμένων. Οὐδὲν δὴ καὶ τάδε οὐ σφῆι καταστήσω. Οὐ μήν οἶς τ' ἀν εἰς γυμνῶν ἐπαλεῖν τῶν ἱερῶν λογίων, τὰ πολλὰ συνεστιασμένως

(14) Ἐκτερόμενοι. Malebam ἐντερόμενον, sed ibi omnes reclamabant. Montac. suggerit ἐκτερόμενος, etc., veriti, religiose observantes. Nec tamen ἐκτερόμενος sensu caret: quasi dicat, Judeus

etiam eo sub climate degentes, quod ab illo circumcidunt more alienum sit, ipsum tamen constanter ac perpetuo retinere.

(15) Οὐχ η. Melius οὗτος η.

προσντγεμένων· διόπερ ἄγω σοι τὸν ἔμηνέα τοῦτον· παραστήσομαι. Σὺ δὲ εἰ μή τοῖς χρείτοσι βασιλεύειν· οἰούθα που τὸν δυνάμα, Χριστοῦ μὲν θάσιον εἰστὶ δεύτερο χορεύοντα δι' ὧν ἀπολέλιπτο πόνων· οὐ μήν οὖδε τοῖς ἔκτος ἀγνώτα, δι' ἣν ἐπιδέδειται καὶ πρὸς τὰ τῶνδε μαθήματα φιλοτιμίαν. Σκέψαι δὲ τὸν ὅτα τε καὶ ὄποια ἐν τοῖς εἰς τὴν Γένεσιν ἐξηγητικοῖς διανυμένοις Ὡργήνης περὶ τῆς προκειμένης ὑπόθεσες διελήφει, καὶ ὄποια ἐφύπεστο τὸν περὶ επιμάρτυρίας λόγον.

scilicet. Quid porro de Christianorum instituto dicemus, cuius nos sectatores et plurimi et diversis in terra partibus existimus, qui tamen in omni cum genere tum climate uno omnes eodemque nomine appellati sumus? 280 Enimvero nec in Parthia Christiani, Parthi licet, plurius utuntur uxoribus, nec in Media defunctorum corpora canibus obiiciunt, nec in Perside, Persæ licet, filias uxores ducent; nec apud Bactros aut Gallos nupliarum honestatem et jura contaminant; nec in Ægypto Apin, canem, hircum felineve colunt. Ita, ubincunque degant, nec legum morumque sclerorum improbitate vincuntur, nec ad flagitium ullum, præceptoris sui legibus interdictum, nascendi conditionis ex principiis astrorum imperio utique descriptæ vi adiunguntur; idem tamen, morbis, egestati, calamitatibus et contumeliis, ut vulgo appellantur, obnoxii sunt. Quemadmodum enim homo ille auster, quem liberum esse volvum, aut in servitudinem non cogitur, aut si urgetur interdum, vim afferebatur resistit, ita noster hic homo, qui sub aspectum cadit, servus ipse cum sit, obsequiū necessitatem hanc facile declinare potest. Quippe, si nostræ cunctæ potestatis essent, nihil non essemus; quemadmodum si positum ac situm in nobis esset nihil, aliorum, ut ante dixi, administrari essemus, non iuris nostri. At annuente Deo, fieri cuncta possunt, impediri nihil. Ejus enim voluntati res obsistere nulla potest, cum ea quæ nonnunquam videntur obsistere, id eatenus modo faciant, quatenus suam ipse naturæ cuilibet prærogativam voluntatem libertatem pro sua benignitate concessit. Atque bacutus Syrus ille. Ego vero, postquam unus adhuc testimonium produxero, huic disputationi finem imponam. Quandoquidem enim abnōne profanis adhuc e litteris hausimus, solaque divinarum auctoritas snperest, quæ certe quidem ad hanc præsentim *Evanđelicæ demonstrationis Præparatiōnē* desideratur, æquum sane opportunumque fuerit, in eas quoque diligenter intineri, nihil ut omnino desideretur, quod ad susceptæ quæstionis disceptationem pertineat. Itaque ex illis etiam hujus tibi veritatis argumenta producere statui. Sed quoniam sacrorum oraculorum, si nude ponerentur, sensum mentemque capere non posses, quod fore umbris quibusdam involuta preferantur, eorum interpretarem adducam in medium. Tu vero, nisi forte sublimioribus illis mentibus invides, hominem probare nosti, qui ut hic adhuc inter Christi coetus, operum, quæ sibi tanquam vicaria reliquit, usq; et tractatione versatur, ita nec hominibus a nostris etiam rībus alienis, propter summam, qua in eorum quoque disciplinas incubuit, contentionem, ignotus est. Vide igitur, quemadmodum quibusque verbis Origenes 281 vir ille singularis bac tota de re sibi in *Genesin Commentariis* statuat, istamque de fato disputationem qua ratione pertractet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ὦ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν Θεῶν Γραψῶν ἐξηγήσεως
τε καὶ μαρτυρίας, ἐκ τῶν Ὡργέτερους.

* Περὶ τοῦ εἰς στημένα γεγονέναι τοὺς φωστῆρας, B φίλους δὲ τὸν καὶ σελήνης, καὶ τῶν ἀστρων τυγχάνοντας, τῶν σφρόδρα ἀναγκαιοτάτων ἐστὶ διαλαβεῖν· οὐ μόνον ἔθνων τῶν τῆς Χριστοῦ πιστεως ἀλλοτρίων ἐγγέλλομένων εἰς τὸν περὶ τὴν εἰμαρμένης τόπον, τῇ τῶν καλουμένων πλανωμένων ἀστέρων ἐπιλογῇ (16) πρὸς τοὺς ἐν τῷ ζωδιακῷ πάντων αὐτοῖς νομοζημένους συμβαίνειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῶν περὶ ἕκαστον ἀνθρώπων, τάχα δὲ καὶ ἀλόγων ζώνων· ἀλλὰ γάρ καὶ πολλῶν τῶν πεπιστευκέναις ὑπολαμβανομένων περιπομένων, μή δρα ἡγάκοσται τὰ ἀνθρώπων πράγματα, καὶ ἀμῆτικαν διλοις γενέσθαι, ἢ ὡς οἱ

* Ιο. τούτων. B Ιο. βασικανεις.

(16) Ἐπιλογῆ. Verti, perinde ac si legeretur ἐπιπλοκῆ, quæ vox habetur infra, pag. 283, πάρα τὴν τούτων πρὸς ἀλλήλους ἐπιπλοκήν.

A Sabbathi diebus ad domum vel adiiscandam, vel demoliendam, ad laborandum, vendendum, emendum, ortus necessitate adiigitur: cum tamen eo ipso die passim generent atque nascantur, ægrotent passim morianturque Judei: quod ista nequaquam ex libertate pendeant. In Syria quondam et Osroene plerosque Opis in honorem abscondi moria erat: verum cum repente jussisset rex Abgarus, ut quibus alcissa verenda essent, iis etiam manns abscondentur, nemo se deinceps tota Osroene abscondit.

CAPUT XI.

Divinarum quoque Scripturarum auctoritate ac testimonio fati rim omnem refutari. Ex Ori-

gene.
* Quod hic habetur, inquit, luminaria, quæ sane alia non sunt, quam sol, Inna ceteraque sidera, tauquam signa quædam esse constituta, id vero ut diligenter explicetur, in primis necessarium est. Nec enim gentes illæ modo, quæ a Christi fide alienæ sunt, ad eum, qui de fato institutur, locum offendunt, quod quæ in terris evenient omnia, quæque singulos ad homines, imo quæ ad brutas quoque fortassis animantes pertinent, ea stellarum, quas errantes vocant, cum iis, quæ ad zodiacum adhaerescunt, sideribus complexione quadam et comparatione fieri arbitrentur: sed eorum etiam

permulti, qui Christianæ fiduci sectatores ac professores habentur, anguitur animis, ne humanæ res adeo necessitate teneantur, ut aliter, quam varius astrorum situs et collocatio jubeat, fieri non possint. Quia quidem ex opinione consequens illud est, ut funditus voluntatis nostræ vis facultasque tollatur, simulque proinde laus omnis ac vituperatio, rerumque vel approbatione dignarum vel reprehensione, discrimen. Hæc porro sublata si semel erunt, evanescat pariter necesse est, quidquid de judicii divini aequitate jactatur, concidant vel intentata sceleratis peccatum ac suppliciorum mina, vel promissa melioris sanctiorisque vita professoribus gloria ac felicitatis premia; nihil enim istorum deinceps cum ratione flet. Imo, si quis cetera, quæ ex ejusdem sententiæ vi efficiuntur, spectare volet, non inanis profecto solum, ac supervacanea òdes nostra futura sit, sed ne ipse quidem adventus Christi, totaque illa seu legis, seu prophetarum economia, et apostolorum in excitandis constabiliendisque Christi Dei Ecclesiis, suscepta contingenit, vel nihilum proferet. Nisi tamen, ipsius etiam Christi non modo nascendi rationem, sed quidquid præterea vel egerit, vel tulerit, eam in conversionis astrorum necessitatem projecta hominum istorum temeritas illigabit: perinde videlicet, quasi is ab sideribus vim illam rerum admirabilium, non a Deo cunctorunque Parente accepert. Cojus ex 282 orationis impietate illud sequitur, ut quotquot divinam fidem amplectuntur, ad illam siderum omnes impulsione rapiantur. Ego vero quæserim ex iis perlitter, quid tandem secutus hac in muudi molitione Deus fuerit, ut ex ea viororum, qui in eo degunt, multitudine, alii nulla sua culpa mulieris veneris turpitudinem parenter; alii ferino plane ritu, quod tales ipsos efficeret universi hunc in modum a Deo constituti impetus atque conversio, teterim sese dirissimisque sceleribus, ut homicidiis ac piraticis predationibus dederent? Quoniam quid attinet hanc a nobis, de rebus iis quæ vel hominibus eveniunt, vel ab iisdem peccantur, quæque prorsus infinita sunt, disputationem institui, quos presertim dogmatis istius assertores egregii, dum ab omni culpa liberant, malorum quæque sceleris sunt omnium Deo causam assignant? D Quorum si nonnulli, ut Dei causam tueri videantur, bonum quendam alterum esse dicent, eumque rerum istarum fontem esse ac principium negabunt, quod uni dunitaxat rerum creatarum molitori similia tribuenda velint; primum, ne sic quidem, quod ipsi volunt, justus ut ille sit, efficient. Quonodo enim quem tot malorum parentem fatentur ipsi quoque, justum cumdem esse jure meritoque defendant? Deinde quid sentiant ipsi de ae, querendum ex illis est. Utrum sese astrorum conversione obligatos esse, an liberos, atque ejusmodi, apud quos

^a τρ., μακαριστής. ^b ισ. φεκτάς.

(17) Εἰναι δέ τις. Εἰς τοὺς Μανιχαῖους ανίστεται, qui mundum hunc non boni, sed mali Dei opus esse jactabant.

A δοτέρες κατὰ τοὺς διαφόρους σχηματισμούς ἐπιτέλλουσιν. Ἐπειτα δὲ τοὶς ταῦτα δογματίουσιν ἐξ ἡ̄ τὴν ἀναισεῖν διόπερ καὶ ἐπανον καὶ φύγον, καὶ πρᾶξες ἀποδεκτάς, πάλιν ταὶ αἱ φεκτάς. Ἀπέρ εἰ οὐτοὶ ἔχει, τὰ τῆς κεκτηρυγμένης τοῦ θεοῦ κρίσεως οὔχει, καὶ ἀπειλαὶ πρὸς τοὺς ἡμαρτήκτας, ὡς κολασθησμένους· τιμαὶ τε αἱ πρὸς τοὺς τοῖς κρείττονις ἔχοντος ἐπιδεκτάς, καὶ μακαριστής· αἱ οὐδὲν γάρ ἔτι τούτων εὐλόγως ἔσται γενόμενον, καὶ εἰ τὰ ἀκόλουθά τις ἔστω, ἐψὶ οἵς δογματίζει, βλέποι, καὶ ἡ πίστις ἔσται ματαί, ἡ τε Χριστοῦ ἐπιδημία οὖλη ἀνίστησα, καὶ πάνον ἡ διά νόμου καὶ προφῆτῶν οἰκουμονία, κάματοι τε ἀποστόλων ὑπὲρ τοῦ συστῆται τὰς διὰ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας· εἰ μὴ δραὶ καὶ Χριστὸς κατὰ τοὺς οὐταν τολμῶντας. B Ὁπό τη̄ ἀνάγκην τῆς τῶν ἀστρων κινήσεως τὴν γένεσιν ἀνειληφέναι γενόμενης, πάντα πεποιήκοι τε καὶ πάθοι, καὶ τοῦ θεοῦ καὶ Πατέρος τῶν ὅλων αὐτῷ τὰς παραδόσους δινόμεις δωρητασμένους. ἀλλὰ τὸν δοτέρουν. Οἱς ἀθέοις καὶ ἀσθενεῖς τυγχάνουσας λόγοις ἀκολουθεῖ καὶ τὸ τοὺς πιστεύοντας ὑπὸ τῶν ἀστέρων ἀγομένους πιστεύειν εἰς θεὸν λέγεσθαι. Πιθανόμενα δὲ μάτια, τι δὲ θεὸς βουλόμενος τοιοῦτοι ἐποιεῖσθαι, μὲν εἰν αὐτῷ ἀνδρεῖς δύντες τὰ γυναικῶν πάτσων, οὐδαμῶς ἔστωτοι αἴτιοι τῆς ἀσέλγειας γεννημένων· ἔτεροι δὲ, ἀγρέων ζώων κατέτασιν ἐλήφασθαι, τῷ τὴν φορὰν τοῦ παντὸς τοιούτους αὐτοὺς πεποιηκασθαι, ὅλα τὸν θεὸν οὕτως κοινοτητάντες τὸ πάν, ἐπιδεδόσαντες αὐτοὺς ὥμοτάτοις καὶ σφράγα ἀπανθρώπους πράγματιν, ἀνθραρονίας καὶ πειρατείας; Καὶ τι δει λέγειν ἡμᾶς περὶ τῶν συμβινόντων ἐν ἀνθρώποις, καὶ διαρτανομένων ὑπὸ αὐτῶν μυρίων έσω τυγχανόντων, οὐσίας οἱ τῶν γενναλῶν προϊστάμενοι τούτων λόγοις ἀπολύνοντες παντὸς ἐγκλήματος, τῷ θεῷ προσγράψουσι πάντων τῶν κακῶν καὶ φευκῶν^b πρατεύομένων τὴν αἰτίαν; Εἰναι δέ τις (17) οὐτῶν, ὡς ἀπόλογούμενοι περὶ θεοῦ, ἔτερον μὲν εἶναι λέγωσι ἐδν ἀγαθὸν, οὐδενὸς τούτων ἔχοντα τὴν ἀρχὴν, τῷ δὲ Δημηουρῷ πάντων τὰ τοιαῦτα προσάπτωτι· πρῶτον μὲν, οὐδὲ ὁ βούλονται, δυνήσονται ἀποδεκτούντων, δὲτι ἔστι δίκαιος· πῶς γάρ δὲ τοιούτων κακῶν κατ’ αὐτοὺς πατήρ εὐλόγος, χρηματίζοι δίκαιος; δεύτερον δὲ, περὶ αὐτῶν τι ποτε φῆσουσιν, ἐξετασθέν; Πότερον ὑπόκεινται τῇ φορῇ τῶν δοτέρων, ή τιλευθέρωνται, καὶ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνοντες, οὐδὲν ἐνεργούμενον εἰς ἔστωτος ἔχουσιν ἐκείθεν; Εἰ μὲν γάρ φέσουσιν ὑποκείσθω τοῖς δατοῖς, δῆλον, ὅτι τὰ δατά τὸ νοῆσαι αὐτοὺς τούτων ἔχαριστα, καὶ δὲ Δημηουρὸς ὑποκείσθωκας ἔσται διὰ τῆς τοῦ παντὸς κινήσεως τὸν λόγον τὸν περὶ τοῦ ἀνατέρων ἀναπελασμένου θεοῦ, διόπερ οὐ βούλονται· εἰ δὲ ἀποκρινοῦνται, δὲτι ἔξω τῶν νόμων τυγχάνουσι τοῦ Δημηουροῦ τῶν κατὰ τοὺς δοτέρας, ίνα μὴ ἀπόφασις ἡ τὸ λεγόμενον ὑπὸ αὐτῶν ἀναποδείκτων, πειραθήσωσαν ἡμᾶς προσάγειν ἀναγκαστικάτερον, διαφορὸν περιστάντες νοῦ τοῖς ὑποκειμένου τενέσι καὶ εἰμαρμένῃ καὶ ἔτερου ἀπὸ τού-

ταν ἔλευθέρους. Δῆλον γάρ ἐστι τοὺς τοιούτους (18). Λόγον δέ, λόγον ἀπατηθέντες διδόναι αὐτοῖς, οὐδαμῶς δυνήσονται. Πρὸς δὲ τοὺς εἰρημένους καὶ εὐχαὶ παρέκκουσι μάτῃ παραλαμβανόμεναι. Εἰ γάρ κατηγάγκαστοι τάδε τινὰ γενέσθαι, καὶ οἱ ἀστέρες ποιοῦσιν, οὐδὲν δὲ παρὰ τὴν τούτων πρὸς ἀλλήλους ἀπιπλοκὴν δύναται γενέσθαι, θεὸν ἀλογίστως ἀξιούμεν τάδε τινὰ τριῶν δυρχασθαι. Καὶ οἱ ἐπὶ πλεῖστον μηρύνεντες λόγον δεῖ, παριστάντες τὸ ἀπεῖδες τοῦ καθημαξεμένου ἀσανίστως; παρὰ τοὺς πολλοὺς; περὶ εἰμαρμένης τόπου; Αὐτῷρι γάρ εἰς ὑπογραψῆ καὶ τὰ εἰρημένα. Πλέον δὲ ἔξετάντες τὸ, «Ἐστωσαν εἰς σημεῖα οἱ φωστῆρες, » ἐπὶ ταῦτα ἀπλύθαμεν, ἔκποτε ὑπομημάσωμεν. Οἱ μανθάνοντες περὶ τινῶν ἀλλήλων, ἦσαν αὐτόπται τῶν πραγμάτων γενόμενοι, ἀποφαίνονται τάδε τινὰ ὑγεῖως, τὸ πάθος καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν πεπονθότων ἡ ἐνεργητάντων θεασάμενοι, ἢ ἀπαγγελλόντων τῶν οὐδαμῶς αἰτίων τοὺς γεγενημένους ἀκούσαντες, τάδε τινὰ γνώσκονται (19) (ὑπεξηρήσθεντο δὲ νῦν τοῦ λόγου τὸ δύνασθαι τοὺς δεδραχότας ἡ πεπονθότας, διηγουμένους ἢ δεδράχασιν, ἢ πεπονθασιν, ἐνάγεντες εἰς γνῶσιν τῶν πεπραγμάτων τῶν μη παρατευχότα). Έὰν δέν δ δεδασθέμενος ὑπὸ τοῦ μηδαμῶς αἰτίου τῶν γνωμάτων τὸ τάδε τοῦτο γεγονέναι, ἢ συμβήσονται, μηδιακρίνων (20), διτὶ οὐ πάντως ὃ διδάσκουν περὶ τινὸς ὡς γενομένου ἡ δοσμένου, αἴτιὸς ἐστὶ τοῦ τὸ πρόγραμμα τούτον διεγένεται οὐλήστας τὸ παραστήσονται περὶ τοῦ τάδε τινὰ γεγονέναι, ἢ τάδε τινὰ ξεσθαι, πεποιηκέναι, ἢ ποιήσειν τὰ περὶ ὃν διδάσκει, οὐλήστας δὲ θηλονότης ἐστραμένους. Ός εἰ τις, ἐντυχών προσφητικῇ βίβλῳ προδηλούσῃ τὰ περὶ Ἰούδαιν τὸν προδότην, νομίσαι μαθὼν τὸ ἀσθέμενον, ὅρων αὐτὸν ἀποτελούμενον, τὴν βίβλου αἰτίαν είναι τόδε τι γεγονέναι ὑπερτελέα, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς βίβλου μεμάθηκε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰούδαιο πραγμάτησμα δοστερῶν· ἡ πάλιν μη τὴν βίβλου ὑπολογεῖν εἶναι αἰτίαν, ἀλλὰ τὸν πρώτον γράφαντας αὐτήν, ἢ τὸν ἐνεργητάντα, ψέρει εἰπεῖν τὸν Θεόν. Πιστερὸς δὲ ἐπὶ τῶν περὶ τοῦ Ἰούδαιο πραγμάτων αὐταὶ αἱ λέξεις ἔξεταζόμεναι ἐμφανίσουσι τὸν Θεὸν ποιήσην μη γεγονέναι τῆς τοῦ Ἰούδαιο προδοίας, ἀλλὰ μόνον δεδηλωκένα προεγνωκότα τὰ ἀπὸ τῆς τούτου κακίας πραγμάτησμα παρὰ τὴν αἰτίαν αἰτίαν· οὐταὶ εἰ τις ἐμβαθύνει τὸ λόγῳ τοῦ προειδεῖν τὰ πάντα τὸν Θεόν, καὶ τοὺς ἐν οἷς οἰον ἐνετύπωσε τῆς ἁυτοῦ προγνώσεως τοὺς λόγους, κατανοήσῃ ἀν, διτὶ οὐτε δ προγνοὺς πάντως αἰτίου τῶν προεγνωμένων, οὐτε τὰ τοὺς τύπους τῶν λόγων τῆς προγνώσεως τοῦ προεγνωκότος δεῖμάνειν. Οὐτὸν μὲν ὅντας τοὺς ἑστομένους πρὸ πολλοῦ οἰδεν τὸν Θεόν; γεγονόμενον, καὶ χωρὶς μὲν Γραφῆς αὐτόθιν ἐκ τῆς τνώλας τῆς περὶ Θεοῦ δῆλοι τῷ συνιέντες ἀξίωμα δυνά-

A hac in vita, nihil omnino motus ille possit? Obligatos si fatebuntur, hunc illis profecto astra quoque sensum impresserint: adeoque novam de superiori suo fictioque Deo mentem, hujus conversione mundi, suus ille, quod ipsi negant, architectus injecerit. Sin autem ejus se minime, quas astra volunt, legibus teneri respondebunt, id ne ab iis temere negari videantur, majori utique vi suffragium illi nostrum extorquere debent, certo discriminé duo inter mentiam genera constituto, quarum aliæ ortus satique necessitatē subire cogantur, aliæ defugiant. Hac enim se quæstione profecto nunquam explicabunt. Ad haec preces ac vota nuncupare, supervacuum plane sit. Nam si haec illave fieri necesse est, hancque astra necessitatē afferunt, 283 nec B aliter quam eorum mutua complexio jubeat, fieri quidquam potest, hoc aut illud abs Deo impetrare sine ratione contendimus. Sed quorsum pluribus communis hujus de fato loci, quem inconsiderate vulgus adhuc hominum trivit, impietatem persequimur? Eam quippe superiori oratione informasse sat est. Jam vero, cum locum illum expenderemus, « Sint in signa lumiuaria, » quemadmodum in eam disputationem delapsi fuerimus, nobis in memoriam revocemus. Qui vel aliqua de re veri et alii quidam intelligent, vel ipsimet rei gesta oculati testes fuerunt, ii profecto rem aperire sincere integræ posse: quippe qui, vel quod passū alter fuerit, vel quod idem perficerit, aut oculis ipsi suis usurparint, aut aliorum qui tamen rei causam derident nullam, commemoratione accepérint. (Illud enim sane omittamus, fieri posse, ut qui aliquid vel passi fuerint, vel fecerint, eos etiam, qui praesentes non interfuerint, narratione ipsi sua totius in rei cognitionem adducant.) Si quis ergo: postquam certi aliquid aut evenisse quibusdam, aut eventurum esse, ab illo qui ejus causa non sit, auditione accepérit, non cogitet apud se, quisquis rem quamlibet aut gestam esse, aut gestum iri doceat, non eum continuo ejusdem rei causam esse: is sane, quicunque vel factum aliquid vel futurum esse aperiet, ab eodem aut profectum illud aut profectum opiuabitur, falso tamen opinabitar. Veluti si qnis, ubi et propheticō volumine, quod Iudeæ proditoris scelus exitiumque prædicaret, futuram totius rei scripsi intellexisset, adeoque cum suis factum ipsum oculis intueretur, idem in volumen faciutoris causam omnem culpamque conserret: aut, si minus volumen, euui certe, a quo primus conscripsum illud esset, aut vero Deum ipsum, cuius impulsu ac numine prodiisset,

(18) Δῆλος γάρ ἐστι τοὺς τοιούτους. Forte de-lendum fuerit τοὺς τοιούτους. Nisi dicamus, hunc accusativum pro nominativo usurpatum, ut in verborum actinum constructione fieri solet; v. g. cum dicunt οἱδὲ γάρ σε, διτὶ τοῦτο ἴποτης, εἰ similia. Prius tamen illud, apud antiquiores et classicos, vereor, ut facile reperas.

(19) Τάδε τινὰ γνώσκουσιν. Hec omnino παρ-

έλεγον existimo, cum jam paulo ante præcesserit, ἀπορούσται τάδε τινὰ ὑγεῖως: aut si haec quoque retineri placet, scribendum ante fuerit καὶ τὸ πάθος, etc.

(20) Διακρίνων. Γρ., διακρίνοι, quod magis prono: α: alioqui mox post alterum oī̄σται, aut δὲ tollendum videtur, aut sumendum pro δή, quod hoc loco minus placet.

ejusdem perfidiae auctorem esse sentiret. Quemadmodum eum conceptis ac disertis, si ea diligenter expendas, istius de Juda prophetia verbis. Deus omni proditionis ejus culpa liberatur; idque unum ex illis auferri potest, Deum quod nulla sui numinis communione, sola hominis improbitate futurum scelus ante cognoverat, prænuntiasse: ita profecto, quisquis et eam in disputationem, qua Deo rerum omnium antegressa cognitio tribuitur, et in ea, quibus sua cognitionis signa quædam et formas impresserit, subire alius ac 284 penetrare voluerit, intelligit ipse continuo, non illi utique, qui prænoverit, aut iis ipsis rebus, qua prænotionis ejus formas quædam notasque suscepserint corum, quæ prænoverit, causam esse tribuendam. Jam vero, quidquid aliquando futurum est, id omne Deum multo ante futurum prænosse, ut Scriptura abesset auctoritas, vel ipsam ex Dei notione is profecto demum intelligat, qui probe vim illam et excellentiā divinæ mentis intelligit. Si tamen sacrarum quoque litterarum testimoniis eam in rem opus est, plenæ sunt exemplorum id genus prophetarum voces; ipsaque adeo Susanna rerum ei cognitionem omnium his verbis asseruit: « Deus alterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia, antequam flant, tu scis, quoniam falsum testimonium tolerunt contra me ». Ac Regum tertio regis ipsius nomen, resque ab egestas, multis ante annis, quam lucem aspicerent, hunc in modum clarissimæ vates divisa expressit: « Constituitque Jeroboam diem solemnem in mense octavo, quindecima die mensis, in similitudinem solemnis-

¹¹ Dan. xiii. 4.

¹² Ior. βαπτισμοντος.

(21) Ο Θεός. En ut, Origenis etiam astate, illa Susanna historia θεόπνευστος habeatur: non minus certe quidem, quam libri consequentes, ex quibus idem Origenes testimonia producunt. Nec ullus hic straminee novatorum distinctioni locus; dum quos ipsi sacrorum et numero libros expungunt, ex iis si quid a Patribus tanquam et Scriptura proferri videant, Scriptoram vocari excipiunt, quæ moribus informandis apta sit, non decrevis inde sanciens idonea. Ridicule id quidem: hac enim calumnia, nulli non Scripturæ parti fides aligrari queat. Sed tamen, hic etiam ab Origene divinae scientiae fides asseritur; quod, opinor, ex decrevis illis namus esse, ut duri admodum oris sint, nunquam negabunt.

(22) Μηρ τῷ ὅδῳ. Quem ipse mensem fixaret de corde suo, ut sequenti versus discrete Scriptura loquitur: id est, quem αὐτοπάτως, nulloque Judeorum exemplo, per sece institutur, ut ejus die 15 impie consecrationis festum celebratur.

(23) Κατὰ τὴν ἐργήν. Quod tandem festum illud est, cuius exemplum Jeroboamus sequitur? Non placet ἀδέφορον quoddam intelligi, quod nullam cum ista dedicatione affinitatem habuerit. Addit enim Scriptura, in similitudinem solemnitatis, etc. Frustra quoque Enceniorum hic a quibusdam mentio sit, quæ Jeroboamus, tanto illis antiquior, cogitare non potuit. Probabilius alii de Tabernaculorum festo accipiunt, cuius initium ab septimi mensis decimo quinto die decebatur, Lev. xxvii, 34 et seq. Nec tamen satis video, quam illius similitudinem Jeroboamus expresserit, nisi forte, quod

A μεν νοῦ Θεοῦ εἰ δὲ δεῖ καὶ ἀπὸ τῶν Γραπτῶν τοῦτο παραστῆσαι, πλήρεις μὲν εἰσιν αἱ προφητεῖαι τοιούτων παραδειγμάτων· καὶ μετὰ τὴν Σωτάνναν δὲ τοῦ Θεοῦ γινώσκοντος τὰ πάντα πρὸν γενέσεως αὐτῶν, οὐτα λέγουσαν· « Ο Θεός (21) δὲ αἰώνιος, ὁ τῶν χρυπτῶν γνώστης, δὲ εἰδὼς τὰ πάντα πρὸν γενέσεως αὐτῶν, οὐ ἐπίσταται, ὅτι φευδῇ μου κατεμαρτύρησαν οὗτοι». Σαφέστατο δὲ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλεῶν καὶ δημοριαζούσας τοῖς πράξεις ἀνέγραψαν, πρὸ πλειόνων ἑταῖρον τῶν τοῦ γενέσθαι, προφητευόμενοι οὗτοις· « Καὶ ἐποίησεν Ἱεροβόλῳ δορθρὸν ἐν τῷ μητρὶ τῷ ὅδῷ (22), ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, κατὰ τὴν ἐργήν (23) τὴν ἐν γῇ Ιούδᾳ (24). Καὶ ἀνέβη ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸν Βασιλή (25), δὲ ἐποίησεν ἐν ταῖς δαμάσταις (26), αἱρετοῖς δὲ ἐποίησεν. » Εἶτα μετ' ὀλίγα· « Καὶ ίδοις ἀνθρώποις τοῦ Θεοῦ ἐξ Ιούδᾳ παρεγένετο τὸ λόγῳ Κύριον ἐν Βασιλῇ, καὶ Ἱεροβόλῳ εἰσήκει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον αὐτοῦ ἐπιστύνατο. Καὶ ἐπεκάλεσεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐν λόγῳ Κύριον, καὶ εἶπε· Θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, τάδε λέγει Κύριος· Ιδοὺ γάρ τικτεται τῷ οἴκῳ Δασιδ, Ἰωσαίας δνομα αὐτῷ, καὶ θύσαις ἐπὶ σε τούς ιερεῖς τῶν ὑψηλῶν τῶν ἐπιθυσιωντας ἐπὶ σε, καὶ δεσμὸν ἀνθρώπων καύσεις ἐπὶ σε. Καὶ ξένοντεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἔκεινῃ τέρας, λέγων· Τούτο τὸ τέρας δὲ λάλησι Κύριος λέγων· Ιδοὺ δὲ τὸ θυσιαστήριον ἥγηνται, καλέκυσθεται ἡ πιστής ἡ ἐπὶ αὐτῷ». Καὶ μετ' ὀλίγη δηλοῦσται, ὅτι καὶ τὸ θυσιαστήριον ἡράξῃ, καὶ ἐξεγένεται ἡ πιστής (27) ἀπὸ τοῦ θυσιαστήριον κατὰ τὸ τέρας, δὲ ἔλουν δὲ ἀνθρώποις ἐν ὅργῳ Κύριον. Καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ γενομένη πρὸ πολλοῦ τῆς αιχμαλωσίας τῆς εἰς Βαβυλῶνα, μεθ' ἣν αιχμαλωσίαν ὑπερόν ποτε γίνεται Κύρος δὲ Περσῶν βασιλεὺς

diem octavi mensis decimum quintum delegerit. Nam Tabernaculorum celebritas eo Leviticū loco tantum instituitur, ut discant posteri (verba Dei sunt) quod in Tabernaculis habite fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Αἴγυπτi. Malum omnino, altaris dedicationem a Salomone celebratam intelligere, que octavo die septimi mensis inchoata, ad vicesimum secundum perducta est, quo etiam Tabernaculorum celebritas claudebatur. Lege II Reg. viii, et Paralipom. vii, ubi vers. 9 de Salomone habetur, fecique die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem.

D (24) Ετ τῇ Ιούδᾳ. Rectius ἐν τῷ Ιούδᾳ. Ita enim ex Hebr. Septuaginta, et Vulgat. in Iuda.

(25) Θυσιαστήριον τὸ ἐν Βασιλ. Reponendum videtur, ut est apud Septuag., θυσιαστήριον, δὲ τροίησεν δὲ Βασιλ., τοῦ θύει ταῖς δαμάσταις, etc. Certe τοῦ θύει nec omitti potest, nec in particulam ἐν sine flagitiis mutari. Porro vulgat. interpr. pro δὲ τροίησεν habet, similiter fecit, ut in Hebr. πῶν γ. id est, opinor, ut fieri solebat in Iuda. Septuaginta vero subintelligerunt in Hebr. πῶν, quod, ut alibi passim.

(26) Ετ ταῖς δαμάσταις. Ita Septuag. Vulgat. autem in masculi, vitulis quos. Vide notas ad pag. 417, ubi de Apī Αἴγυπτio, et Israēli. vitulis, plurib.

(27) Η πιστής. Ut Septuag., Vulgat. autem, ciniis; Hebr. πῶν, quod emerein adipemque significat.

συνεργησας τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ, γενομένῳ (28) κατὰ τὸν χρόνον Ἐσφρ., ταῦτα περὶ Κύρου ὀνοματεῖ προφητεύεται· « Οὐτὸς λέγει Κύριος δὲ θεὸς τῷ Χριστῷ μαζὶ Κύρῳ, ὃ ἐκράτησα τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ἐπακοῦσα ἐμπροσθεν αὐτοῦ ζῆντι, καὶ τοχὺν βασιλέων διερήξω (29) - ἀνοίξω ἐμπροσθεν αὐτοῦ θύρας, καὶ πᾶλι οὐ συγκλεισθήσονται. Ἐγώ ἐμπροσθεν σου πορεύομαι, καὶ δρη (30) ὄμαλῶν θύρας χαλκᾶς συντρίψω, καὶ μοχλῶν σιδηρῶν συνθλάω· καὶ δέων σε θησαυρούς σκοτεινούς, ἀποκύρωσαι, δόρατος ἀνοίξω σοι, ἵνα γνῷς, διὰ τὸν Κύριον δὲ θεὸς, ὃ καλῶν τὸ οἰνομά σου, θεὸς ἕστι Ισραὴλ. Ἔνεκεν τοῦ πατέρος μου Ἰακὼβ καὶ Ἰσραὴλ τὸν ἔλεκτον μου ἦγε καλέσω σε τῷ δύναμι σου, καὶ προσθέξομαι σε (31).» Σαρῶς γάρ καὶ ἐκ τούτων δεκτήλωται, διὰ διὰ τὸν λαὸν, διὰ ἑταρέγετας, διὰ Κύριος δὲ θεὸς μὴ γινώσκοντι: αὐτῷ τὴν καθ' Ἐδραῖον θεοσύνειαν ἐδωρήσατο ἐθνῶν πλείστων ἀρχῇ. Καὶ έστι ταῦτα μαθεῖν καὶ ἀπὸ τῶν Ἐλλήνων τῶν ἀναγράφαντον εἰ περὶ τὸν προφητεύεντα Κύρον. «Εἳ δὲ καὶ ἐν τῷ δαντήλ, Βαβυλωνίων βιοτελεύτων τότε, τῷ Ναβουχοδονόστρῳ δείκνυνται αἱ ἐπόμεναι βασιλεῖαι μετ' αὐτὸν. Δείκνυνται δὲ διὰ τῆς εἰκόνος, χρυσού μὲν τῆς Βαβυλωνίων ἀρχῆς ὀνομαζόμενός, ἀργυρού δὲ τῆς Περσῶν, γαλοῦ δὲ τῆς Μακεδόνων, σιδῆρου δὲ τῆς Ρωμαίων. Καὶ πάντων ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ τὰ περὶ Δαρείον καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ τούς τέσσαρας διαδόχους (32) Ἀλέξανδρου τοῦ Μακεδόνων βασιλέως, καὶ Πτολεμαῖον (33) τὸν Αιγύπτου δρεῖαντα, τὸν ἐπικαλύμμενον Λαζάρον (34), σύτῳ προφητεύεται· «Καὶ ίδού τράγος· αἴγανον ἥρχετο ἀπὸ λειδοῦ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς· καὶ τῷ τράγῳ κέρας ἀνὰ μέσον τῶν ὅρθιαλμῶν. Καὶ ήλθε ἡώς τοῦ

"III Reg. xii, 32. "III Reg. xiii, 4.

(28) Γερομέρφ. Legend. videtur γενομένη, ut convenient cum οἰκοδομῇ.

(29) Ιεχνὸν βασιλέων διαρήξεω. Vulgat., *dorsa regum certam, περιπομπὴν τοινινα*. Quæ utrovis modo interpretari licet, *lumbos dorsa regum sollem;* vel *lumb. reg. retegam, nudabo.* Priorem sequi Septuaginta, per *lumbos, robur et fortitudinem intellecere;* posteriorem *vulgatus maluit, terga enim vertere hosti, nudare est.*

(30) Ὁρη. Vulgat., *gloriosos, Hebr. כְּרָנָה;* quæ vox tametsi a recentioribus Hebreis pro *difficili et obliqua sumatur, cum tamem sit ex radice την,* quæ *decorum et gloriam sonat, dubium non est* D *quon optimè gloriosos significet, quos etiam monitum nomine Septuaginta intelligunt.*

(31) Καὶ προσθέξομαι σε. Ia iudicem Septuag. Vulgat. autem, *assimilavi te.* Hebr. קָרַב. Radix τοῦ, si recentioribus Hebreis fides est, significat, *subobscure indicare aut appellare, quasi αἰνιγγεῖσθαι πρὸς τινα.* Sed malum Hieronymo credere, qui non semel hanc vocem reddit, *assimilare, presertim cum longe sit illustrius, certis tanto ante ac perspicuis characteribus Cyrus informari, quod hic assimilare significat, quam ἀμυδρὸς ὑπομνήσθετ.* Adde proxime dictum esse, *tocati te nomine tuo:* quod multo est ἐναργέστερον, quam obscurè tantum appellare; quæ μελαῖται, vim prioris sententiae mirum quantum infringere. Septuaginta quod attinet, legisse videntur τοῦ, quod est, *emere, possidere, non autem πειθεῖν.*

(32) Τέσσαρας διαδόχους. Illi enim præcipui

A tatis, quæ celebratur in Iudea. Et ascendit altare, quod fecit in Bethel, ut immolaret vitulis, quas fabricatus fuerat ¹¹. » Et paulo post: « Et ecce vir Dei venit de Iudea, in sermone Domini, in Bethel, Jeroboam stante super altare, et thus jaciente. Et exclamavit contra altare in sermone Domini, et ait: Altare, altare, haec dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excellentes, qui nunc in te thura succendunt, et ossa hominum super te incendet. Deditque illa die signum, dicens: Hoc erit signum, quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, et effundetur adeps, qui in eo est ¹². » Ac paucis interjectis, altare disruptum, effusumque aliipem esse narratur, quod signum in sermone Domini prophetarū dederat. Similiter apud Isaiam, qui multis ante captivitatem Babyloniam annis vixerat, de Cyro Persarum rege, qui tanto captivitatem illam intervallo secutus est, quippe qui instaurando templo (id quod in Esdra tempus incidit) operari navarit suam; ita nominatum prænuntiatum habes: « Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem eius gentes, et fortitudinem Regum perfringam: apieram coram eo januas, et portas non clauderent. Ego ante te ibo, et montes 285 complanabo: portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam. Ei dabo tibi thesauros absconditos, occultos, invisibilis aperiam tibi, ut scias quia ego Dominus Deus, qui voco nomine tuum, Deus Israel. Propter servum meum

quatuor, Ptolemaeus Lagi filius, qui *Ægyptum; Seleucus Nicator, seu Nicander, qui Babyloniam, Medianam, ac deinde Syria; Antigonus, qui præcipuas Asiae partes; et Antipater, qui Macedoniam obtinuit: cuius loco alii Philippum, sive Aridaeum Alexandri fratrem sufficiant.*

(33) Καὶ Πτολεμαῖον. Non video quamobrem Origenes, post quatuor illos Alexandri successores, Ptolemaei seorsum meminerit, cum unus et quatuor fuerit. Nisi forte, cornu illud robustum et grande, cuius iuxta mentio, Ptolemaicum esse putaverit: in quo longe cum ab interpretum omnium sensu, qui Antiochum Epiphanem, Antiochi Magni filium accepint, tum ab historica veritate discederet. Tametsi, quod Septuaginta cornu τιγρῶν dixerunt, id Hieronymus modicum reddidit, Hebr. *secutus, τιγρῶν*, quod vere parvum quid modicum solet. Sed cur Septuaginta *robustum?* Tantum occurrit, literaturum metathesi, γρῦ, saepè idem esse quod *robore:* Inde γρῦ, hoc est *robustus, violentus:* et γρῦν *robur, ac fere violentum.* Porro Antiochus Epiphanes, initio sane modicus, quippe qu. Seleuci frater natu minor esset, ac proinde vivo regnante fratre delitesceret; et at eo sublatio, mirum in modum crevit.

(34) Ἐπικαλύμμενος Λαζάρος. Repone Λαζάρον, vel Λαζόν. Dicitus enim est Ptolemaeus, non Lagus, sed Lagi, sup. filius; tametsi Macedones, ut scribit Pausanias in *Atticis* (nec enim id ipsemēt λογοτ) Philippi Alexandri patris filium esse dicent, cuius mater uterum adhuc gestans Lago nupsisset.

Jacob, et Israel electum meum, ego vocabo te nomine tuo, et suscipiam te²⁴. » Ex iis enim qui vis prorsus intelligat, Cyrus in ejus populi gratiam, quem tot beneficiis afficerat, ut Hebræorum pietatem ac religionem ignoraret, a Deo tamen gentium plurimarum imperium accepisse. Atque id Græcorum etiam, qui res Cyri, quem propheta cecinuit, memorie proligerunt, auferre possis. Quin etiam apud Danielem, quo tempore Babylonicum borebat imperium, Nabuchodonosori futuronim deinceps imperiorum oblatæ species est. Auro quippe Babyloniorum, Persarum argento, Macedonum ære, ferro denique Romanorum significabatur imperium. Ac rursus idem propheta de Dario simul et Alexandro, nec non de quatuor Alexandri Macedonum regis successoribus, ipsoque Ptolemaeo, qui Ægypti regnum tenuit, cuique Lagi cognomentum sicut, ejusmodi reliquit oraculum : « Ecce autem bireus caprarum veniebat ab occidente, super faciem totius terræ; et venit usque ad aritem illum cornutum, et hircus habebat cornu inter oculos suos, quem videram, stantem ante Ubal, et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis sua. Et vidi eum pervenientem usque ad aritem, et efferratus est in eum, et percussit aritem, et commissit ei, cumque eum misisset in terram, concidit. Hircus autem caprarum magnus factus est cornu ejus magnum : et orta sunt alia cornua subter illud per quatuor ventos cœli. De uno autem ex eis egressum est cornu unum forte, et factum est grande valde contra meridiem, et occidentem²⁵. » Quid hic prophetarum de Christo ipso voces et oracula commemorem? De Bethlehem, ubi natus, de Nazaretho, ubi educatus est; quemadmodum in Ægyptum secesserit, que miracula perfecerit, quomodo **286** Jude, quem apostolorum in numerum aggregarat, perfidiam proditionemque subierit? Quibus ex omnibus certe quidem illustra divina prenotio argumenta ducuntur. Accedit ipsa quoque Servatoris auctoritas, dum ita loquitur : « Cum videritis circumdata ab exercitibus Hierusalem, tunc sciatis, quia appropinquavit desolatio ejus²⁶. » His enim verbis quid deinceps futurum esset, hoc est supremum Hierosolymitanæ excidii finem exitumque praedixit.

C Jam vero, quoniam hanc in Deo prænoscendi vim certis adhuc argumentis ostendimus, juvet deinceps, quemadmodum astra signorum loco instituta sint, explicare. Statuendum igitur in primis est, ejusmodi sideribus assignatum ac definitum

²⁴ Isa. xlv, 4 seqq. ²⁵ Dan. viii, 5 seqq. ²⁶ Luc. xi, 20.

(35) Ερώτας τοῦ Οὐδέλλ. Hic et vers. 3 Septuaginta Hebraicam vocem לְנָא retinuere, qui verbo secundo verterant, ἐπὶ τῆς πύλης Οὐδάλι quo modo Hieronym. super portum, vel, ante portam Illai, qui tamen vers. 5, paludem reddere maluit. Ergo utrumque vox illa significabat, paludem seu fluminum, unde fortassis paludes illi in partibus existarent, et portam, qua fluvius recta peteteret. Fluvius hic Urai (quem nescio cur Græcor. Biblio. Regior. interpres vers. 2 in atrium mutaverit), Plinio lib. vi, cap. 27, Enetus, affini sane vocabulo.

(36) Καὶ τὴν δόσιν. Septuag. interpr., vorto et δόσιν, inserunt καὶ πρός; ἀντολὴν. Hieronym. item ex Hebr post meridiem, addit, et contra Orientem, quod utique addendum hic fuerit. Antiochus enim Epiphanius, Ptolemaeum Philometorem, Ægypti regem, adeoque totam Ægyptum, quæ πρός τὴν Συρίαν, meridionalis est, pertinaci acerbitate vexa-

A kριού τὰ κέρατα ἔχοντος, οἷς εἶδον ἑστῶτος ἐνώπιον τοῦ Οὐδέλλ (35), καὶ ἔδραμε πρὸς αὐτὸν ἑνώπιον τῆς Ισχύος αὐτοῦ. Καὶ εἶδον αὐτὸν φύλαντα ἔως τοῦ κριού, καὶ ἔττιγριώθη πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπαιτεῖ τὸν κριόν, καὶ συνέτριψεν ἀμφοτέρα τὰ κέρατα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦν τοῦ Ισχύος τὸ κριόν οὐταντας ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ μέγα· καὶ ἀνέβη ἔπειτα κέρατα ὑποκάτω αὐτοῦ εἰς τοὺς τάσσαρας ἀνάμους τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἐκ τοῦ ἐνδεξηλθεν κέρας ἔν τοις ισχυρόν, καὶ ἐμεγαλύνθη περισσως πρὸς τὸν νότον καὶ τὴν δύσιν (36). Τί δὲ δεῖ λέγειν τὰς περὶ Χριστοῦ προφητίας, οἷον τόπον γενέσεως αὐτοῦ Βηθλέεμ, καὶ τόπον ἀνατροφῆς αὐτοῦ Νάζαρος, καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀναχώρησαν, καὶ τεράται, ἡ ἐποίησε, καὶ τίνα τρόπον ὑπὸ Ιούδα τοῦ εἰς ἀποστολὴν κακλημένου προσδόθη; Πάντα γάρ ταῦτα σημεῖα ἔστι τῆς τοῦ Θεοῦ προγνώστεως. Άλλα καὶ αὐτὸς ὁ Λουθῆρος, «Οσα, ρησόν, έποιε κυκλομένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γνώσθε, ὅτι ἡγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. » Προεπέ τὰρ τὸ οὔτερον συμβεβηδεῖ, τὸ τέλος τῆς κατασκαψῆς Ἱερουσαλήμ.

«Ἀποδειγμένου τοίνον τοῦ μὲν περὶ τοῦ προγνώστευ είναι τὸν Θεὸν, οὐκ ἀκαίρως, ἵνα διῃγησώμεθα, πῶς ἡ ἀστέρες γίνονται εἰς σημεῖα. Νοτερὸν τοὺς ἀστέρας οὕτως τετάχθαι κανεῖσθαι, ἐνταυτοφορούντων τῶν καλουμένων πλανημένων τοῖς ἀπλανεσιν, ἵνα σημεῖο

vit: tum Orientem versus, in Persidem vicinasque Persidi regiones incubuit. Sed loco τοῦ πρός δύσιν, idem Hieronym., et contra fortitudinem; in Hebr. τῷ, quæ vox, cum vulgo illustrè aliiquid ac votu omnibus expedient significare dicatur, tum etiam upplurimum Judeæ tribuitur. Hieronymus τύδοξίν illam hoc loco intellexit, que singulari ex fortitudine colliguntur, quamque Judeæ divina etiam virtute septis attribuitur. Quid si duo hec τῷ et τῷ, non vocis modo, sed etiam significacionis affinitatem aliquam et communicon, Hieronymo notam habuere? Judeam porro, Antiochus, ut notissimum est, in usitato furore vastavit, atque in ipsomet templo, Jovis Olympii signum collocavit. Quid Septuaginta secuti sint, cum δύσιν, id est, occidente verterunt, non satis intelligo. Hierosolyma certe quidem, πρός την Συρίαν, occidentalior est.

ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀστέρων, πάντων τῶν περὶ οὐκετούν τινούντων, καὶ τῶν καθίδου λαμβάνοντες γιγάντων, οὐχὶ οἱ μνήμωποι (πολλῷ γάρ μεῖζον ἢ κατὰ μνήμωπον τὸ δύναται κατὰ δῆμοντας ἐκλαμβάνειν ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων τὰ περὶ ἔκστου τῶν ὄντιστον ἐνεργούντων ἢ πασχόντων), ἀλλ᾽ αἱ δύναμεις, ἃς ἀνάκτοντος δὲ πολλῷ ταῦτα γιγάντων, ὃς κατὰ δύναμιν διὰ τῶν ἔχεις δεῖξον. Συνέπεια δὲ οἱ μνήμωποι ἔχοντες τοὺς τηρίσεων, ή καὶ ἐκ διδασκαλίας ἀγγέλων τὴν ἴλεων τάξιν παραβεβήκτων, καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ γένους ἡμῶν ἐπιτριβῇ διδασκάντων περὶ τούτων τινά, φύγοντας τοὺς ἄφ' ὧν τὰ σημεῖα σύντοικοι λαμβάνειν, αἰτίους ὑπάρχεντων τούτων, ἡ σημαίαντιν δέ λόγος φησί· περὶ ὧν καὶ αὐτῶν, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, κατὰ δύναμιν ἐπιμελέστερον εὐθέως διαληφόμενα. Προκείσται τούτων ταῦτα τὰ προβλήματα· Πῶς, πρηγώστους διος τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ὧν ἐκάστου πράττεσθαι νομίζομένων, τὸ ἐφ' ἡμῖν σώζεται· Καὶ τίνα τρόπον οἱ ἀστέρες οὖν εἰσι ποιητικοὶ τῶν ἐν μνήμωποις, σημαντικοὶ δὲ μόνον. Καὶ διτὸι μνήμωποι τὴν περὶ τούτων γνῶσιν ἀκριβῶς ἔχοντες δύνανται, ἀλλὰ δύναμεις ἀνθρώπων κρέπτοις τὰ σημεῖα ξεκινᾶται. Τίς γάρ ἡ αἵτια τοῦ τὰ σημεῖα τῶν θεῶν παπούκηνται εἰς γιγάντων τῶν δυνάμεων, τέταρτον ἔξτασθεται. Καὶ τούτων θωματεῖν τὸ πρώτον, διπερ εὐλαβεῖστες πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, οἴδημεν κατηγαγάθαι τὰ πράγματα, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν μηδεμῶς σώζεται, εἰ δὲ θεὸς προγνώσκει τὰ μέλλοντα, ἀτεθῆς δόγμα τὸ τέλματον ἀνάδεξασθαι μάλισταν, ἢ προτέσθαι τὸ, ὃς φασὶν εἶναι, ἐνδοξὸν μὲν περὶ θεοῦ, ἀναψύχειν δὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν, καὶ διὰ τούτο ἐπιποντας καὶ φύγον, καὶ τὸ τῶν ἀρτεῶν ἀπόδεκτον, τῶν ταχινῶν φεκτόν. Καὶ φασιν, εἰ ἔξι αἰώνος ἔγους ὁ θεὸς τοῦντα τινὰ ἀδικήσειν, καὶ τάδε ποιῆσαι ἀδικήματα, ἀψεύδης δὲ ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ, καὶ πάντως ἔσται δικοῖς ποιήσων· τάδε τὰ ἀδικήματα, ὃ τούτος εἶναι προεμπαρένος· καὶ ἀργάνον μὴ ἀδικήσειν αὐτὸν, κατηγάγασθαι τὸ τὸ ἀδικήματον αὐτὸν, καὶ ἀδύνατον ἔσται διλοῦτει πρᾶξαί τὸν ἐπὶ τὸν ὁ θεὸς ἔγους. Εἰ δὲ ἀδύνατον ἔσται διλοῦτει πρᾶξαί τὸν ἀργῆν τῆς κοσμοποίησας, οὐδενὸς ἀντίτοι· τὸν γιγάντων, ἀπορεύεται τῷ νῦν ἔκστου τῶν ἀστέρων, ὅρων, διτοι, ἐπὶ τοῖς γέγονε, τόδε ἔπειται· ἐλάσσον δὲ γένηται τόδε ὃ ἀπέμενον, τόδε ἀπολουθεῖ· οὐν ὑποτάξιος, τόδε ἔσται· καὶ οὗτοι μέχρι τέλους τῶν πραγμάτων ἐπιπορεύεται, οἰδεν δὲ στοι, οὐ πάντως ἀκάστη τῶν γιγάντων μερικῶν αἰτίος τοῦ αὐτὸν συμβῆναι τηγάνων. Μετάπε τὸν γάρ εἰ τις, ὅρων τινα διὰ μὲν ἀμφιδιαν προπετή, διὰ δὲ τὴν προπέτειαν ἀλογίστως ἀποδεῖντα διὰ διατερῆς, καὶ καταλάβοι πεισθεῖν μισθίσαντα, οὐχὶ αἴτιος τοῦ διάσθου ἐκείνων γίνεται·

* Ιο. καὶ ποιῆσα. Ιο. γάρ τό. * Ιο. κάπι. * Ιο. τῷ. * Ιο. τό. * Ηγ. ἀντιταξ.

A esse motum, ut quæ errantia vulgo dicuntur, viam fixis illis atque constantibus plane contraria teant. Id quod eo consilio factum est, ut ex vario astrorum situ, eorum, quæ partim singulis, portim in universum eveniunt, signa quædam hauriant, non jam homines certe quidem (ex illa enim siderum conversione, quidquid aut facturi singuli sint, aut passuri, vere ac certo intelligere, operæ est humanae vires longe multumque superant), sed naturæ illæ superiores, quæ pluribus sane de causis eam in cognitionem venire necesse est, ut deinceps pro capite nostro demonstrabimus. Homines autem, quod nonnulla id genus, vel observationibus quibusdam, vel angelorum, qui cum suis ipsi fines transiliunt, tum generis in nostri perniciem ista B docuerint, informatione didicerint; eorum simus, quorum significacionem iis Scriptura tribuit, auctores illos esse putaverunt, a quibus ea se pereire signa credebant. Quia de re summatim quoque paulo post, sed tamen pro nostra facultate diligenter et accurate disputabimus. Atque haec erunt quæstionis instituta capita. Qui fieri possit, ut cum ea quæ a quoque fieri censerent omnia, ex omni Deus aeternitate prænoverit, sua tamen voluntati nostro vis potestasque servetur. Quomodo rerum illarum, quæ hominum generi eveniunt, signa quidem sidera sint, causæ vero minime. Quonobrem certam et exquisitam homines earundem rerum cognitionem habere non possint, seu naturis humana superioribus proposita signa illa sint. Nam quorsum iisdem ex signis aliquid naturas illas cognitionis haurire voluerit, quarto denum loco quereremus. Ordiamur a primo, in quo dum cautores esse Græcorum plerique vellet, quodque si Deo futurorum prænatio tribueretur, vim rebus inferri putarent, ac voluntatis nostra jura violari, nefarium impiumque dogma suscipere temere, 287 quam alterum illud probare maluerunt, quod Deo quidem, ut ipsi loquuntur, gloriæ cederet, verum arbitrii nostri vim et facultatem everteret, simulque proinde omnem cum laude vituperationem, et quidquid aut est complectendum in virtute, aut in vicio reprehendendum. Eunivero, si hunc aut illum Deus injuriosum futurum, si has aut illas injurias illatum ex aeternitate cognovit, nec falli prænatio divina potest: is profecto, quem ejusmodi fore præviderit, et injuriosus omnino futurus est, et tales injurias illatus: adeoque fieri nullo modo potest, ut ab illis injuriis abstineat, cum et ad eas inferendas uecessitate rapiatur, nec aliud ab eo quidquam fieri possit, quam quod futurum Deus esse cognoverit. Jam si aliud proorsus agere nibil potest, nec quisquam jure vituperatur, quod id non fecerit, quod fieri ab eo non potuit, homines injuriosos frustra calumniamur. Deinde vero ab injuriosis et injuriis ad cætera peccatorum genera gradum faciunt. Tum a contrario, de iis quoque rebus, quæ præclare fieri

honesteque videantur, simili ratione statuant: tandemque concludunt, si Deo semel futurorum praenotio concedatur, arbitrii nostri potestatem continua funditus esse tollendam. Quibus hoc modo respondendum erit: Deus, quod nulla res causam non habeat aliquam, dum sub ipsum orbis moliendi principium, futura sigillatim omnia mente percurrit, videt illico, si factum hoc erit, illud proinde sequutum; quod ubi existenter, tertium ex eo quidam aptum fore; hoc item si positum erit, et consequens illud futurum: itaque ad rerum finem omnium cognitione perducta, quidquid futurum est intelligit: nec tamen cuiuslibet omnino rei, cur hoc illo modo eveniat, causa dicendum est. Quemadmodum enim, si quem imperitis temerarium ac præcipitem esse videoas, eaque temeritate impulsum lubrico sese itineri committere, ut eum labente fallenteque vestigio ruiturum intelligas, ipsi tamen prolapsione causa non es. Ita plane scientendum est, Deo, quod cuiusmodi quisque sit futurus præviderit, causas etiam quamobrem ejusmodi sit futurus, quæque ab eo vel improbe vel præclare gerenda sint, esse perspecta. Atque, ut libere, quod res est, eloquamus, non Dei modo prænotionem rerum causam non esse (nec enim quem peccatum Deus esse prævidit, eum dum re ipsa peccat, ad facinus quasi manu deducit), sed etiam, quod a communis sensu remotius quidem, sed verum tamen est, id ipsum quod futurum sit, ejusmodi prænotionis causam esse. Neque 288 enim idcirco sit, quod futurum esse cognoscatur, sed quod futurum sit, idcirco futurum esse cognoscitur. Quo quidem in genere, distinctione opus est. Nam si quod omnino futurum dicitur, id ita quis accipiat, perinde ac si quod prævisum est, evenire necesse sit, hoc vero minime damus. Nec enim, quod prævisa Iuda: proditio fuerit, Judam propterea necessario proditorem fuisse concedimus. Enimvero, quibus in prophetarum oraculis futurum Iuda scelus exprimitur, iisdem hominis incessitudo carpiturque improbitas, atque oīnum in oculis indignitas ejus probrumque traducitur. Qui si ad proditionem vi ac necessitate raperetur, nec reliquis apostolis per eam similis esse posset, omni profecto criminis ac probro vacaret. Vide ergo, num id ipsum disertis hisce Propheta conceplisque verbis aperiat: « Nec sit, qui misereatur pupillis ejus, pro eo quod non est recordatus facere misericordiam. Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare. Et dilexit male-

A οὗτοι νοησέν τὸν Θεόν, προεωράκτα δύπλος ἔσται ἐκαστος, καὶ τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων αὐτὸν ἔσεσθαι καθορᾶν, καὶ διὰ ἀμαρτῆσαι τάδε, ἢ κατορθώσαι τάδε. Καὶ εἰ χρή λέγειν, οὐ τὴν πρόγνωσιν αἰτίαν τῶν γνωμένων (οὐ γάρ ἐράπεται τὸν προεγνωμένου ἀμαρτησμένου ὁ Θεός, ὅταν ἀμαρτάνῃ), ἀλλὰ παραδοξέστερον μὲν, ἀληθές δὲ ἐροῦμεν, τὸ ἑσύμενον αἴτιον τοῦ τοιούτου εἶναι τὴν περὶ αὐτοῦ πρόγνωσιν. Οὐ γάρ ἐπει ἔγνωσται, γίνεται, ἀλλ᾽ ἐπει γίνεσθαι ἔμελλεν, ἔγνωσται. Διαστολῆς δὲ δεῖται. Εἰ μὲν γάρ τὸ « πάντας ἔσται » οὕτω τις ἔρμηνεν, ὡς ἀνάγκην εἶναι γενέσθαι τὸ προεγνωμένον, οὐ διδόμενον αὐτῷ. Οὐ γάρ ἐροῦμεν, ἐπει πρόγνωσται Ιούδαν προδότην γενέσθαι, διὰ πάσσα αὐτὴν ἦν Ιούδαν προδότην γενέσθαι. Εἳ γοῦν ταῖς περὶ τοῦ Ιούδα προφητείαις μέρψεις καὶ κατηγορίαις τοῦ Ιούδα ἀναγεγραμμέναι εἰσι, παντὶ τῷ παριστάσαι τὸ φεκτὸν αὐτοῦ. Οὐκ ἀν δὲ φόρος αὐτῷ προσήπετο, εἰ ἐπανάκτεις προδότης ἦν, καὶ μὴ ἐνδέχεται (37) αὐτὸν δημοσίου τοῦ δοιεπούλων γενέσθαι. « Όρα δὲ εἰ μή τάυτα δηλουταὶ δὲ παραθησόμενα βρήτον οὕτως ἔχοντας ». Μηδὲ γεννηθῆται οἰκτήρων τοῖς δραφανοῖς αὐτοῦ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος. Καὶ κατεδίλεξεν ἀνθρώπον πένητα καὶ πτωχὸν, καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ, τοῦ θανατῶσαι (38)· καὶ τιγάντης κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ· καὶ οὐκ ἡδελένεις εὐόλγαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Εἰ δέ τις δημητρεῖται τὸ « πάντας ἔσται » κατὰ τὸ σημαντεῖν αὐτὸν, λέγων, διὰ ἔσται μὲν τόδε τινά, ἐνεδέχετο δὲ καὶ ἔτερος γενέσθαι, τοῦτο ὡς ἀληθὲς συγχωρούμεν. Τὸν μὲν γάρ Θεόν οὐκ ἐνδέχεται φεύσασθαι, ἐνδέχεται δὲ περὶ τῶν ἐνδεχομένων γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι φρονῆσαι τὸ γενέσθαι αὐτά καὶ μὴ γενέσθαι. Σαρέστερον δὲ τότε ἐροῦμεν οὐτοις· Εἰ ἐνδέχεται Ιούδαν εἶναι ἀπόστολον δημοίως Πέτρῳ, ἐνδέχεται τὸν Θεόν νοῆσαι περὶ τοῦ Ιούδα, διὰ μεντὸν δημοίως Πέτρῳ. Εἰ ἐνδέχεται Ιούδαν προδότην γενέσθαι, ἐνδέχεται τὸν Θεόν φρονῆσαι περὶ αὐτοῦ, διὰ προδότης ἔσται. Εἰ δὲ προδότης ἔσται Ιούδας, διὰ θεὸς τῇ προγνώσει αὐτοῦ τῶν προεργμένων ἐνδεχομένων δύο γεγονότων, τοῦ εἶναι (39) ἀντῷ τὸ ἀληθὲς προγνώσκων, προγνώσκων τὸν Ιούδαν προδότην γενέσθαι· τὸ δὲ περὶ οὐκ ἡ γνῶσις, ἐνδέχεται καὶ ἔτερος γενέσθαι. Καὶ λέγοι ἀν δὲ γνῶσις τοῦ Θεοῦ, διὰ ἐνδέχεται μὲν τόδε τόδε ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον. Ἐνδεχομένων δὲ ἀμφοτέρων, οἰδα, διὰ τὰδε ποιήσει. Οὐ γάρ ὀνταπέρ διεθέτει εἰποῦ, οὐκ ἐνδέχεται τόδε τινά τὸν ἀνθρώπον πτηναῖ, οὐκ ἀντίον, φέρε εἰπεῖν, περὶ τινος διδούς ἐρεῖ, διὰ οὐκ ἐνδέχεται τόδε σωφρονῆσαι. Δύναμις μὲν γάρ πάντη οὖτις τοῦ πτηνοῦ οὐδαμῶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, δύνα-

(37) Ἀνεδέχετο. Facilis emendatio est, ἐνεδέχετο. Hoc enim verbum iis maxime de rebus usurpatum, quæ utramque in partem τῇ τοῦ evenire possunt, ut paulo post sepius.

(38) Τοῦ θανατῶσαι. Supple ἔνεκα. Quod in Vulgata paulo obseruius, et compunctum corde mortificare. Itaque post καρδίαν, et κορδε, adhibenda virgula est: significatur enim, cum hoc animo persecutum esse hominem dolore jam consecutum, ut ei vitam eriperet.

distinctio est, et τοῦ εἶναι cum ἐνδεχομένων ita construendum, ut subintelligas χάρον vel ἔνεκα; An ita potius ordinanda sententia? « Οὐ θεὸς τῇ προγνώσει αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ἀληθὲς προγνώσκων τὸ εἶναι τὸν προειρημ. ἐνδέχ. δ. γεγον. Αν δημητρεῖται τὸν πτηνον, περὶ τινος διδούς ἐρεῖ, διὰ οὐκ ἐνδέχεται τόδε σωφρονῆσαι. Δύναμις μὲν γάρ πάντη ματι.

μις δὲ οἵτι τοῦ σωφρονῆσαι καὶ τοῦ ἀκολαστῆσαι.
“Οὐ ἀμφοτέρων δυνάμεων ὑπαρχουσῶν, δη μὴ προσέγον λόγους ἐπιτρεπτικοῖς καὶ παιδευτικοῖς ἔστεντες ἐπιδίωσις τῇ χειρίστῃ· χρέίτον εἶ δὲ ἡ γῆτας τὸ διάθλος, καὶ βιώσαι βεβουλημένος κατ' αὐτό. Οὐ γηταὶ δὲ δύο μὲν τάλανθή, ἕτερον ἐπιφέρεται ἐπὶ τὴν ἡδονὴν, δύο δὲ διετάξεις περὶ αὐτῶν, αἱρεθεὶς ὅπο τὸν κοινὸν ἐννοῶν, καὶ λόγου προτρεπτικοῦ. Πάλιν δὲ αὗταὶ μὲν αἱρεθεῖαι τὴν ἱσονήν, οὐχὶ οὐδὲ δυνάμενος ἀντιδιπέντε αὐτή, ἀλλὰ οὐκ ἀγνωσθέμενος· δύο δὲ καταφρονεῖσιν αὐτής, τὸ ἀστημένον δρόν τὸ ἐν αὐτῇ πολλάκις τυγχάνον. “Οτι μέντοι γε τῇ πρόγνωσις τοῦ θεοῦ οὐκ ἀνάγκην ἐπιτίθησαι τοῖς περὶ ὧν κατελημένοις, πρὸς τοὺς προετριμένοις καὶ τούτῳ λέξεται, ὅτι πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν θεὸς κελεύει τοὺς προφήτας κηρύσσειν μετάνοιαν, οὐ προστοιχάμενος (40) τὸ ἄγνωκέναι, πότερον οἱ ἀκούσαντες ἐπιτρέψονται, ή τοῖς ἀμαρτητοῖς ἐντὸν ἐμμενοῖσιν. Ήποτε ἐν τῷ ‘Ιερεμίᾳ λέγεται· ‘Ἴως ἀκούσονται, καὶ μετανοήσουσιν. ‘Οὐ γάρ ἀγνοῖν δὲ θεός, πότερον ἀκούσονται ή οὐ, φησον· ‘Ἴως ἀκούσονται, καὶ μετανοήσουσιν· ἀλλ’ οἰοντεὶς τὸ ισοτάσιον τῶν δυνάμεων γενέσθαι δεικνύεις ἐκ τῶν λεγομένων, ἵνα μὴ, προκατηγγελμένη ἡ πρόγνωσις αὐτῶν, καταπεσεῖν ποιήσῃ τοὺς ἀκούσαντας, δόξαν ἀνάγκης παριστάσεις, ὡς οὐκ ὄντος ἐπὶ αὐτοῖς τοῦ ἀποτρέψαις, καὶ αὐτὴν αἰτία γένεται (41) τὸν ἀμαρτητόματον· ἢ πάλιν τοῖς ἐκ τοῦ ἀγνοεῖν τὸ προγνωσμένον καὶ δυνάμενον ἐν τῷ ἄγνωσθαι, καὶ ἀντεῖνειν πρὸς τὴν κακίαν ἐν ἀρετῇ βιώσαι, αἰτία γένεται ἡ πρόγνωσις ἐκλύσεως, οὐκ ἐτί εὐτόνως ἰσταμένος κατὰ τῆς ἀμαρτίας, ὡς πάντως ἐστομένου τοῦ προετριμένου. Καὶ οὕτω γάρ οὖν ἐμπόδιον γένεται ἀντὶ πρόγνωσις τοῦ ἐστομένου καλοῦ. Πάντα γοῦν χρηστός δὲ θεός τὰ κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομῶν, εὐλόγως ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ μέλλοντα ἐτύχαστεν. ‘Η γάρ γνῶσις αὐτῶν ὁνήκε μὲν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἀθλεῖν κατὰ τῆς κακίας, ἐπέτρεψε δὲ δόξαντα κατειλῆψαι, πρὸς τὸ, μὴ διντιπαλαίσσειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ, τάχιον αὐτῇ ὑποχειρίους γενέσθαι. ‘Αμα δὲ καὶ μαργύρεμον (42) ἐγίνετο τῷ καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι τινὰ τὸ τὴν τρέψωσιν ἐπλιθωθεῖν εἰς τὸντε τινά, διτὶ πάντως ἔσται ἀγαθός. Πρὸς οὓς γάρ ἔχομεν (43), καὶ σφρόβ-

^a Psal. ciii, 12.

(40) Οὐ προσποιεῖσθαι. Gallicus etiam idios-
tismus est, ne sicuti pas semblant, quod Latinitas
minus patitur; aliud enim est, non simile me au-
dire, aliud, simile me non audire, hoc est, audire
me dissimulo. At Græcis Galisqne perinde est, seu
præmittunt negatio, seu consequatur, tametsi
longe saepius præmitti Græce conseruerit. Interdum
verum προσποιεῖσθαι, ἐλειπτικῶς usurpatur, ut
apud Demosthen. Pro corin.: Όρι μη τοῖσιν μὲν
τύρος ήσε, ἐμοὶ δὲ προσποιηθεὶς, subintelliguntur, εἰλεῖται.
Ibid. aduersus Aeschinem, qui a liberalibus doctri-
nis imparatus cum esset, eruditus nomen et famam
ambiebat: Τοῖς δὲ ἀπολεψεῖσθαι μὲν, ὥπερ τοῦ,
προσποιεύμενοι δὲ ὑπὸ ἀναισθησίας, τὸ τοῦς ἀκούον-
τας ἀλγεῖν ποιεῖται, ὅπα λέγωσιν, οὐ τὸ δοκεῖν τοιού-
τος εἶναι περίσσειν.

(41) Άιτία γένεται, etc. Άιτία hic occasio est,
ἀπορητική. Porro αἴτιαν αὐτοῖς absolute τοῦ μὴ ἐπι-
τρέψαι, sed τὸν ἀμαρτητόματον. Nec enim fieri pos-
set, ut quod mihi Deus certo futurum aperiat, id

A dictionem, et veniet ei: et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo ”. » Sin autem illud idem quod omnino futurum dicitor, ita quis, prout asseverationis hujus significatio postulat, intelligit, quasi futurum sit illud quidem, ceterum aliter etiam evenire potuisse: id tanquam verum ultra fatetur. Nam ut mentiri Deus fallique non potest, ita quæ fieri æque ac non fieri possunt, eadem ipse futura uosse pariter, aut non futura potest. Verum dilucidius hac de re hunc in modum statuemus. Si Petrus similis apostolus Judas esse potest, potest etiam Deus Judam apostolum Petru similem futuru cognoscere. Similiter, si proditor Judas esse potest, potest quoque Deus illum nosse proditorem futurum. Jam si re ipsa proditor Judas erit, Deus sane, qui utrumque illud fieri posse prenōvit, ut rei cuiususcum veritatem in se ipso prenōscit, ita Judam re ipsa proditorem futurum prenōscet, cum interea quod eum in modum cognoscit, aliter ex ase evenire posset. Itaque non immerito divinæ prænōtioni ejusmodi oratio tributatur: Accidere omnino potest, ut hoc ab isto fiat; nec minus lamen, uti contrarium: ego vero, cum fieri utrumque pos-
sit, alterum hoc futurum novi. Neque enim Deus, quemadmodum ut certus hic homo volet, fieri non posse pronuntiat, ita periude ac si aliqua de re oraculum ederet, hunc aut illum temperantem fieri posse negat. Nam cum nulla porsus ad volandurn facultate instructus **289** homo sit, ejusdem tamen potestatis est, vel temperanter vel intemperanter vivere. Ita cum utramque facultatem habeat, qui cohortationes et doctrinas præcepta negligit, deteriori sese permittit; qui vitæ ad veritatem normam exigendæ studio, in ejus indagatione versatnr, is ad meliorē sese adjungit. Ceterum, quod alter da vero indagando minus laboret, voluptatis id cupi-
ditate lit; alter vero, quod ejus studio magnopere teneatur, hoc certo quadam proprio consilio facit, ad quod partim ipsa notione seususque communi, partim cohortatione adductus est. Praeterea voluptatem alter non eo complectitur, quod adver-
sus eam consistere nequeat, sed quod pugnare cum

C ipsum propterea non eveniat, quod certo futurum aperuerit. Hæc enim τὸν ἀντιμαχομένον ἔστιν.

(42) Άμα δὲ καὶ μαργύρεμον. Negari non potest, quin hoc duriusculum sit; immo, si absit ὑπερβολὴ, falsum. Tantum enim abest, ut haec duo pugnen, ut manifesta potius ἀντιλογία sit, aperiri divinitus, διτὶ πάντως ἔσται ἀγαθός, et tamen illum ipsum οὐκ ἀγαθὸν γενέσθαι. Sed ratio quam subjungit molliorem interpretationem patitur, cum ea tantum futuri cognitione, vim et contentiōnem animi debilitatum tri signifet; quod, τὸ γε καθόλου, et ve-
risimum est, et sanctorum Patrum ore frequenter sinum.

(43) Πρὸς οὓς γάρ ἔχομεν. Integer locus est; tantum dandi casus χρεῖ, qui sequitur, in rectum mutandus videtur. Per ea vero quæ habemus, intel-
ligit, opinor, τὰ ἡμέν τεμα, et semina illa honestatis atque virtutis, quæ nobis cum ratione insita sunt.

ea luctarique nolit : calcet eamdem alter, quod ad junctam ei ut plurimum turpitudinem ferre non possit. Ac nullam prorsus a divina prænitione, rebus iis, quas prævidet, necessitatem imponi, cum superioribus argumentis, tum hoc insuper efficitur, quod in sacris passim litteris prophete ad paenitentiam homines cohortari jubeantur, idque perinde, ac si utrum ii meliorem ad frugem sese recepturi, an suis in sceleribus hascius porro ac persistituri sint, ignoraret. Sic apud Jeremiam habetur, « Forsitan audient, et agent paenitentiam. » Neque enim, quod, audituri sint necne, minus intelligat, idcirco hunc in modum ipse loquitur, « Forsitan audient, et agent paenitentiam, » sed ut illam quodainmodo parem in utramque partem, vim facultatum his verbis ostendat : ne qui jam ante prænitionis ejus certitudinem audierint, ii proinde ac si et ea necessitatem inferret, nec meliorem vitam instituere arbitrii foret sui, animos deinceps ac spem omnem abjiciant, adeoque in peccatum ab illa propemodum impellantur. Deinde vero, ne qui dum prævisum eos bonum lateret, pugna cum improbitate suscepta, vitam ex virtutis norma instituere poniissent, eos talis contra prænotio remissiores ac solutiores efficiat, quod dum plane bonum illud

futurum putarent, minori propterea cum peccato animi contentione pugnarent. Sic enim ipsa prænotio futurum quoque bonum impediret. Quamobrem qui orbem universum præcipuo rerum bono moderatur Deus, idem nos sapienter omnino futuris in rebus cæcos esse voluit. Earum enim cognitio, ut nostrum adversus improbitatem impetum constantiaque frangeret, ita dum certa fixaque videretur, longe nos citius atque facilius, omni contentione abjecta, sceleris in dominatum ac potestatem adduceret. Imo pugnarent ista secum, ut idem et probus evaderet, et **290** certo probum se futurum esse prænossent. Nam cum præter ea, quæ nobis indita sunt, magno insper ad virtutem parandam ac vehementi conatu opus habeamus, tum occupata scemel ista virtutis certo futuræ præceptaque cognitio, vim exercitationis omnem debilitat. Ita probine futuri sinuus an improbi, summo utique nostro bono ignoramus. Sed quoniam divino consilio factum esse diximus, ut rebus in futuris cæcutionis, videnum inde fortassis huic Exodi questioni lucis a nobis aliquid afferri possit, « Quis fecit aurdastrum ac surdum, videntem et cæcum? Nonne ego Dominus Deus? » Ut cæcum pariter ac bene oculatum hoc sensu fecisse dicatur, in præsentibus oculatum, cæcum in futuris. Nam surdasti quidem surdique rationem ac discrimen exquirere, hujus loci non est. Quanquam, plurima sane, quæ juris nostri non sunt, multorum etiam quæ nostra in potestate sint, causam interdum esse, sicutem ipsi quoque : ac propterea nisi ea, hoc est, in qua potestatis ac juris habemus nihil, antecederent, ne haec quidem aut illa secundura esse, quæ nostra tamen ex libertate pendent. Ceterum ita quidem eorum nonnulla, quæ in nobis sita sunt, alia, quæ potestatis nostræ non sunt, antegressa consequuntur; ut iis etiam antegressis, a nobis præter ea, quæ sunt, fieri quoque alia possint. Quod si erit quispiam, qui voluntatis nostræ vim ac potestatem adeo nulla cum universo conjunctio teneri volet, ut hoc aut illud, quod certa quedam antecesserint, eligi a nobis interdum optarique neget : is profecto se mundi partem esse oblitus erit, ac sese hominum communione, totiusque circumfusi aeris ambitu contineri.

Ac mihi quidem pro loci hujus ratione modice adhuc, quasique compendio demonstrasse videor, nihil omnino rebus iis quas prænoverit, a divina prænitione necessitatē afferri. Deinceps id agamus,

Exod. iv. 11.

(44) *Πράττει. Vix dubito quin scripserit Origenes, præstata: cum et sensus hoc postulet, et àuctoribus ante dixerit, ἐπράττετο.*

(45) *Toὺς προεγνωμένους. Quæ vox sequenti versu repetitur. Malui tamen utrubiisque προεγνωμένος, ut habetur in alt. ms. cuin modo dictum*

Α τητος καὶ τάκτως πλείονος χρέων πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι· προκαταληφθεῖσα δὲ ἡ γῆνως τοῦ κάντως καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι, ὑπεκλύει τὴν διστησιν. Διόπερ συμφέροντας οὐκέτι εἰσιν εἱ γαθοῖ, εἴτε εἰ πονηροὶ ἐσθμάτι. Ἐπεὶ δὲ εἰρήκαμεν, διτι ἀπετύψκωστον ἡμάς πρὸς τὰ μέλλοντα δὲ θεός, ζητούμενόν ει ἥρτον ἀπὸ τῆς Ἐξόδου ὅρα, εἰ δύναμεν εὖτε σαργήσας· « Τίς ἐποίησε δύσκωφον, καὶ καφῶν, καὶ βλέποντα, καὶ τυρλόν; οὐκ ἐών Κύρος ὁ Θεός; » ἵνα τὸν αὐτὸν καὶ τυρλὸν καὶ βλέποντα πεποικώς ή· βλέποντα μὲν πρὸς τὰ ἐναστήκτα, τυρλὸν δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα. Τὸ γάρ περ τὸν δύσκωφον, κακωροῦ, οὐ τοῦ παρόντος καροῦ διηγήσασθαι. « Οὐκ μέντοι γε πολλῶν τῶν ἐφ' ἡμῖν αὔτια πλέστα τῶν οὐκέτι φέρειν εστί, καὶ ἡμεῖς ὁμολογήσομεν· ὃν μὴ γενομένων, λέγω δὲ τὸν οὐκέτι φέρειν ἡμῖν, οὐκ ἀν τὰς τινὰς τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐπράττετο. Πράττει (44) δὲ τὰς τινὰς τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀπόκλυσθαι τοιδὲ τοῖς προεγνωμένοις (45), οὐκέτι φέρειν (46) ἐνδεχομένου τοῦ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προεγνωμένοις, καὶ ἔτερα πρᾶξαι, παρ' ἄπράττομεν. Εἰ δέ τις ζητεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀπόκλεισμένον εἶναι τοῦ παντὸς, ὥστε μηδὲ τὰδε τινὰ συμβεβηκότα ἡμῖν ἀπέστολαι τάδε, ἐπικλήσται κάθομον μέρος δύν, καὶ ἐμπειρεχόμενος ἀνθρώπων κοινωνίᾳ καὶ τοῦ περιέχοντος.

Μετρίως μὲν οὖν ὡς ἐν ἐπιτομῇ οἷμαι ἀποδεῖξθαι, τὸ τὴν πρόγρωσιν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι καταναγκαστικήν τῶν προεγνωμένων πάντως. Φέρε δὲ, ἀγωνισθείσα καὶ περὶ τοῦ τούς ἀστέρας μηδαμῶς

fuerit, δῶν μὴ γενομένων.

(46) *Οὐκέτι φέρειν. Expungenda negatio est, aliqui et sententia falsa esset, et ab Origenem mente prorsus aliena : falsa, quia libertatem everteret; aliena, quia libertatem hanc tuetur Origenes.*

εἶναι ποιητικούς τῶν ἐν ἀνθρώποις, στηματικούς δὲ μάρον. Σαρξ δὴ, διτὶ, εἰ δὲ τις ὁ σχῆματισμὸς τῶν ἀστέρων ποιητικός νομίζετο τῶνδε τινῶν τῶν γνομένων περὶ τῶν ἀνθρώπων (47) (ἴστω γάρ περ τούτου τοῦ ζητεῖσθαι τὸν λόγον), οὐκ ἀν δὲ σήμερον, φέρε εἰπεῖν, γενέμενος σχῆματισμὸς περὶ τῶνδε δύναται νοεῖσθαι πεποιηκέναι τὰ παρελθυσάτο δὲ ἔτερον (48). Πλὴν γάρ τὸ ποιῶν, πρεσβύτερον τοῦ παποιημένου. "Οσον δὲ ἐπὶ τοῖς μαθήμασι τῶν τὰ τοιύτα ἐπαγγελλομένων, πρεσβύτερον τοῦ σχῆματισμοῦ προλένεσθαι νομίζεται περὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπαγγέλλονται γάρ, τόνδε τινὰ τρόπου τὴν ὄντας λαβόντες τούτη τοῦ ἀνθρώπου, καταλαμβάνειν πᾶς ἕκαστος τῶν πλαισιωμένων κατὰ κάθετον, ἢ τῆσδε τῆς μοίρας τοῦ ζωδίου, ἢ τῶν ἐντῇ λεπτῷ· καὶ ποίος ἀστὴρ τοῦ ζωδιακοῦ κατὰ τοῦ ἀνταστολικοῦ ἐπύγχανεν ὅρίζοντος, πολές τε κατὰ τοῦ δυτικοῦ, καὶ τίς κατὰ τοῦ μετουράνηματος, καὶ τίς κατὰ τοῦ ἀντιμεσουράνηματος. Καὶ ἐπάν θεῖται τοὺς ἀστέρας, οὓς νομίζουσιν ἀντοῖς ἐπαγγελτικέναι, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ δεῖνος γενέσεως ἐσχῆματισμένους οὐτωσι, τῷ χρόνῳ τῆς ἀποτάξεως καὶ τοῦ περὶ οὖς σχοπούσιν, οὐδὲν τὰ μέλonta ἑξετάσουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παρελληλούστα, καὶ τὰ πρὸ τῆς γενέσεως καὶ τῆς σπορᾶς τοῦ περὶ οὐδόγος τεγχηνμένου περὶ πατρὸς, πατοπτὸς ἀν τυγχάνειν, πλάνος ἢ πένης, ὀλόχλερος τὸ σῶμα ἢ σεπιωμένος, τὸ θύειον ἢ γέρων, ἀκτήμων ἢ πολυκτήμων, τὴνδε τὴν πρέξιν ἢ τῆρας ἔχων τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τῆς μητρὸς, καὶ περὶ πρεσβύτερων ἀδελφῶν, ἐάν τυχουσιν ὑπέρτες. "Εστω δὲ ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος προστεθεῖσαν αὐτοὺς· καταλαμβάνειν τὰ ἐν τῷ τόπῳ ἀληθῆ, περὶ οὖς καὶ αὐτοῦ ὑπερτερίας δεῖξον· διτὶ οὐχ οὕτως; Εγινε πιστώμενος τοινόν τῶν ὑπολαμβανόντων κατηγράχαται ὑπὸ τῶν ἀστρων τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, τίνα τρόπον ὁ σήμερον σχῆματισμὸς ὁ τιδός δύναται πεποιηκάναι τὰ πρεσβύτερα. Εἰ γάρ τοῦτο ἀμήκανον, καθ' δὲ διτὶ (49) εὑρίσκεται τὸ περὶ τῶν πρεσβύτερων τοῦ χρόνου ἀληθῆς, σαφὲς τὸ μὴ (50) πεποιηκέναι τοὺς ἀστέρας οὐτωτοὶ κινουμένοις ἐν οὐρανῷ τὰ παρελληλούστα καὶ γενέμενα, πρὸ τοῦ οὗτος ἔχειν αὐτοὺς. Εἰ δὲ τούτο τάχα ὁ προσέμενος ἀληθεύειν αὐτοὺς, ἐπιστήσας (51) τοῖς περὶ τῶν μελλόντων λεγομένοις, ἐρεῖ ἀληθεύειν αὐτοὺς οὐ τῷ ποιεῖν τοὺς ἀστέρας, ἀλλὰ τῷ σημαίνειν μόνον. Ἐὰν δὲ τις φάσῃ τὸ μὲν παρεληλυθότα μητὶ ποιεῖν τοὺς ἀστέρας, ἀλλὰ δῆλος μὲν σχῆματισμὸς τοὺς τοῦτοις γνωσσες αἰτίους γεγονέναι· τὸν δὲ νῦν σχῆματισμὸν σεπτηματικέναι μόνον, τὰ μέντοι μελ-

• 10. ἀποτέλεσμας.

(47) Περὶ τῶν ἀνθρώπων. Rescribendum existimō; περὶ τῶν ἀνθρώπων, vel τοῖς ἀνθρώπους, ut mot perī τόνδε.

(48) Διτὸς ἔτερον. Hic quoque alter. ms. secutus sum, ubi περὶ ἔτερον legitur, qui sensus longe convenientior est. Nec enim de pluribus hic schematizans agit, sed de uno tantum, quem plurius ac præteritum eventuum causam esse negat, ut ex sequentibus manifeste constat.

(49) Καθ' δὲ διτὶ. Pro xαδῷ τῷ διτὶ, quod forte rescribendum est, clarius certe foris.

A ut ne stellas quidem ipsas rerum humanarum ullo modo causas, sed earum tantum signa quedam esse ostendamus. Primum igitur id plane constat, ut certum quendam stellarum situm, certarum quoque rerum, quae ad hominem pertireant, causam esse demus (nam de hoc in praesentiarum instituta questio sit), qui tameo hodierna die, verbi gratia, certo cuidam homini earum situs extiterit, eundem rerum earum causam esse nullo modo potuisse, quae in alio quopiam, aliisve pluribus jam ante contigerint. Quidquid enim aliud efficit, eo quod efficiunt prius esse debet. Atqui eorum preceptis, qui artem istam profiscentur, id quoque fieri posse vulgo putant, ut quæ tali **291** situ priora sunt de hominibus predicanter. Quippe sibi enim hoc isti sumunt, ut ubi semel horum unius alicuius hominis singularem certo quodam modo deprehenderint, exploratum ipsi continuo habeant, eaque ad perpendicularum siderum errantium quolibet situm in hac illave signi parte, parisque minutis obtinerent; simulque quodnam zodiaci astrum in orientali horizonte, quodnam in occidentali versaretur, quænam item medium utriusque hemisphaerii celum adversa positione occuparent. Atque ubi stellas eas, quarum sibi animo figuram videant et collationem informasse, hoc illove situ sub alicuius ortum fuisse posuerunt; tum ii vero ex illo ipso tempore, quo editus in lucem is est, cuius fatum rimantur, non futura modo, sed etiam præterita, quæque ejusdem et ortum et satum antecesserint, conjiciunt: qualem ipse patrem habeat; divitem an tenuem, integri corporis, an multili; bonis an malis moribus; amplane an angusta ro familiaris; hoc an illud complexum vitæ genus: similiaque tam de matre, quam de fratribus, si qui sint, natu majoribus inquirunt. Nos vero, ut demus interim (quod ipsum tamen falsi postea coarguemus), exquisite ab iis totam illam situs astrorum locique rationem teneri posse, quæramus ex iis tam, qui rebus humanis vim a sideribus afferri putant, qui tandem hodiernus iste situs rerum tempore superiorum causa esse possit. Nam id si fieri nullo modo potest, profecto etiam, dum iis de rebus veri quidpiam invenitur, plane consequens est, ut præsens hic astrorū in celo motus, quæ jam ante contigerunt, quam ejusmodi situm obtinerent, effere non potuerit. Si aliquis forte erit, qui ad veritatem iis hoc in genere concedendum, rerum futuraru[m] præsensionibus adducatur; satendum ipsi

(50) Σαρξ τὸ μῆ. Ita distinguendum fuit τὸ σαρξ αἱ ἀληθές, quod præcedit, aliqui διαφέροντας locis hic fuisse.

(51) Επιστήσας. Reponendum existimo ἔπειται, aliqui non solum τὸ εἰ διτ., quod periodi est initium, ἀντιστότον futurum est; sed etiam τὸ ἔπειται, quod sequitur, ad genethiacum defensorem, non ad oppugnatorem Origenem pertinebit; cum tamen Origenes non hanc ipsi per se orationem attribuat, sed eam potius ex illius opinione secuturam velit.

tamen, verum ab illis eo prænuntiari tantum, quod illud astra futurum significant, non quod efficiant. Quod si alius præterita non jam a sideribus effici concedet, sed cognitionis eorum causa in priores alias positiones figurasque translata, solam hodiernam situi significationem relinquit: sic tamen, ut præsenti siderum sub ortum certi hujus hominis collationi, certam futurorum prænotionem deberi velit: afferat ille porro discriminis rationem, quamobrem alia tanquam effecta vi siderum, alia tanquam ab iis modo significata, vere cognosci posse defendant. Quod illi discrimen cum assignare nullum **292** possint, nobiscum deinceps ingue, nihil eorum que ad hominem pertineant, a sideribus effici fateantur; sed tantum, ut jam ante diximus, utcunque significari. Quod perinde omnino fuerit, ac si quis non jam ex iisdem sideribus, sed per aliquam prophetiam, ex ipsam Dei mente res aut præteritas aut futuras intelligeret. Quemadmodum enim superioris ostensum a nobis est, quod Deus, que a quoque profectura sint, omnia prænoverit, id nihil pro rorsus voluntatis nostræ potestati officere: ita nec eideam, quæ rerum signa Deus esse volnit, incommodant. Sed voluminis alicuius instar, futurum prophætica dictione complexi, universo quoque cælo, qui Dei liber quidam est, contineri futura possunt. Itaque hunc in modum intelligi potest, quod in Josephi preicatione a Jacobo dicitur, « Legi in tabulis celi quæcumque accident vobis, et filii vestris. » Quin etiam illud, « complicabitur cælum quasi liber », eo fortassis pertinet, ut impressas ipsi rerum futurum significaciones perfectum quasique complementum iri demonstret, quemadmodum ipso rerum exitu completa vulgo prophetarum dicuntur oracula. Atque ita signorum ut vice fungentur, constituta divinitus astra fuerint, juxta illud, « Sint in signa. » Quanquam Jeremias, uti et nobis nos ipse reddat, eoque in eti liberet, quem ea nobis affere possent, quæ ab astris vel significari, vel præfici quandoque videantur, ita monet, « A signis celi nolite pertulere ». Jam vero, aliud præterea videamus argumentum, quod sideribus efficiendi nullam, sed aliquam tantum, si vel ipsa tamen dari potest, significandi vim relinquit. Doccebunt enim vero infiniti rerum ortus, que uni duntaxat homini eventura sint (id quod tamen ex hypothesis dictum esse velim, perinde ac si eorum in cognitionem homines venire posse concedamus). Quod enim hic aut illi certi quidpiam subiturus sit, puta jugulandus a latronibus, in quos inciderit; hoc isti quidem partim ex singulari ejus ortu, partim ex fratribus, si plures nosceret, singulorum natalitiis haberri posse defendunt. Fratris enim cædem latronum manu futuram, singulorum, nec non parentis utriusque, imo conjugis etiam, liberorum, famulorum, ac necessariorum, adeoque

* Is. τὸ ποιητή. ** Isa. xxxiv, 4. *** Jer. 1, 2.

(52) Παραστησάσθω. Quam argumentum hoc urgat, non sentio. Respondebat enim genitiliacus, totum hoc discrimen ex diversa præteriti ac futuri conditione petendum esse.

A locta δηλοῦσθαι ἀπὸ τοῦ ἐνεστηκός σχηματισμοῦ τῆς τοῦ δεῖνος γενέσεως παραστησάτε (52) τὴν διαφορὰν τοῦ ἀπὸ τῶν ἀστέρων δύνασθαι δεῖξαι, διτάδε μὲν νενόητας ἀληθῆ ὡς ἀπὸ ποιούντων, τάδε δὲ ὡς ἀπὸ σημαιούντων μάνον. Μή ἔχοντες δὲ δύνανται τὴν διαφοράν, εὐγνωμόνως συγκαταθήσονται, μηδὲν τῶν κατά τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν ἀστέρων γενέσθαι, ἀλλ᾽ ὡς προειρήκαμεν, εἰ δρα, σημαντεούσαις ὡς εἰ μή καὶ ἀπὸ τῶν ἀστέρων τις ἐλάμβανε τὰ παρελληλότα καὶ τὰ μέλλοντα, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ νοῦ θεοῦ, διὰ τον̄ λόγου προφητικοῦ. Πάσπερ γάρ προπειδεῖσμεν, διτάδε λυπεῖ τὸν περὶ τοῦ ἑφ̄ ἡμένον λόγον τὸν θεὸν εἰδέναι τὰ πραχθῆναμενα ἐκάστη, εἴτε τῶν οὐταὶ τὰ σημεῖα, ἢ ἵστασαι ὁ θεὸς εἰς τὸ σημαντικόν, ἐμποδίζειν (53) τὸ ἑφ̄ ἡμένον ἀλλὰ παρεπλησίως βιθύνει περιέχοντα τὰ μέλλοντα προφητικῶς ὃ πᾶς οὐρανὸς δύναται, οὐλεῖ βίθος ὃν θεοῦ, περιέχειν τὰ μέλλοντα. Διόπερ ἐν τῇ προτευχῇ τοῦ Ἱωσῆ δύναται οὐταὶ οὐτοῖς τὸ λεγμένον ὑπὸ τοῦ Ιακώβου: « Ανέγνω γάρ ἐν ταῖς πλαξὶ τοῦ οὐρανοῦ, δια συμβῆσται ὅμιν καὶ τοῖς οἰτοῖς ὅμινον. » Τάχα δὲ καὶ τὸ, « Εὐλιγήσεται (53) ὁ οὐρανὸς ὡς βιθύνον, » τοὺς λόγους τοὺς περιχομένους, σημαντικοὺς τῶν ἐσομένων δηλοῖ ἀπαρτισθημένους, καὶ τὸν οὐρανὸν εἴτε, πληρωθημένους, ἀπὸ λέγοντας αἱ προφῆται πεπληρωθεῖσαι τῷ ἔκβεβηκάναι. Καὶ οὕτως ξισταὶ εἰς τὰ σημεῖα τὰ διστά γεγονότα, κατὰ τὴν λέγουσαν φωνὴν, « Εστισσαν εἰς σημεῖα. » Οὐ δὲ Ιερεμίας, ἐπιστρέψαν τὴν ἡμέτερην πρὸς έκπιστούς, καὶ περιειρῶν φόνον τὸν ἐπὶ τοῖς νομοζημονίοις σημαντεούσαι, τάχα δὲ καὶ ὑπολαμβανομένοις ἐχεῖσιν ἔρχεσθαι, φησίν: « Ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ μή φοβεῖσθε. » Ιδωμεν καὶ δύτερον ἐπιχειρήσα, πῶνού δύνανται αἱ ἀστέρες εἶναι ποιητικοί, ἀλλ', εἰ δρα, σημαντικοί. Ἀπὸ τῶν πλείστων γάρ δύσιν γενέσεων ἔστι λαβεῖν τὰ περὶ ἐνδέ τῶν ἀνθρώπους (τούτο δὲ καθ' ὅπλοσιν λέγομεν, συγχωρούντες τὸ ἀποτῆμην αὐτῶν ἀναλαμβάνεσθαι ὃν τὸ ἀνθρώπου δύνασθαι) φέρει γάρ εἰπεῖν, περὶ τοῦ τόνδε πειραστοῖς τόδε, καὶ τεθνήσονται περιποιόνται λησταῖς καὶ ἀναιρέστα, φησι δύνασθαι λαμβάνειν ἀπὸ τῆς ἴδιας αὐτῶν γενέσεως, καὶ τύχῃ ἔχων ἀπόλογος πλεονάς, ἀπὸ τῆς ἐκάστου αὐτῶν. Περιέχειν γάρ οἴνονται τὴν ἐκάστου γένεσιν ἀδελφὸν ὑπὸ ληστῶν τεθνηθεῖμενον, ὄμοιος καὶ τὴν τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν τῆς μητρὸς καὶ τὴν τῆς γαματῆτης, καὶ τῶν μικρῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ τῶν φιλάτατων τάχα δὲ καταύτων τῶν ἀναιρούντων. Πῶς οὖν δύνανται τὸν τοπούτας γενέσεις, ἵνα αὐτὸς τοῦτο συγχωρθῇ, ἐμπειρεύχειν γενέσθαι ὑπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀστέρων, τῆσδε μᾶλλον τῆς γενέσεως τῇ τῶνδε; « Απίθανον γάρ καὶ τὸ φάσκειν τὸν σχηματισμὸν τὸν ἐν τῇ ἴδιᾳ τοῦδε τον̄ λόγῳ γενέσεις ταῦτα πεποιηκέναι, τὸν δὲ ἐν τῇ τῶνδε γενέσει μὴ πεποιηκέναι, ἀλλὰ σεσημαγκέναι μάνον. » Ηλίθιον γάρ τὸ εἰπεῖν, διτάδε ἡ πάντων γένεσις περιέχει καθ' ἐκστον ποιητικὸν τὸ τόνδε ἀναιρεθῆσαι: θάστε ἐν γενέσεσι,

(53) Έμποδίζειν. Malim ἐμποδίζει. Nec enim id ante demonstravit, nisi forte κατ ἀκολουθίαν.

(53) Εὐλιγήσεται. Vulg. ἐλιγήσεται. Edidit.

καθ' ὑπόθεσιν λέγω, πεντήκοντα περιέχουσα τὸ Α intersectorum ipsorum fortassis ortu inclusam teneri putant. Quemadmodum 293 ergo fieri potest, ut qui tot aliorum (demos enim hoc interim) natalitiis involvitur, idem astrorum huic potius generatioi quā ceteris præsidentium positioni addicatur? Incredibile enim est, positionem, quæ singulari unius cuiusdam ortu præfuerit, hujusmodi exitus causam finisse: quæ ceterorum in natalitiis exsisterit, non fuisse, sed ejus modo significationem aliquam dedisse. Nec minus insulsum fuerit, omnibus ac singulis plurim istorum natalitiis hominis unius cœdis causam includere: quasi generationibus ex hypothesi quinquaginta, certi unius hominis occisio comprehensa teneatur. Jam intelligere profecto non possum, qui tandem Judæos omnes ex nasci astro-

B rum positione defendant, ut octavo die circumcidì cunctos oporteat, itaque summa cœte truncari, torqueri, ardenti tunore inflammari, lacerari vulneribus, postrem vix natos medicorum arte ac manibus indigere. Ismaelitas contra eos, qui Arabiam tenent, eo situ in lucem edi, ut omnes circa annum decianum tertium circumcidì necesse sit. Id enim hoc de hominum genere commemorant. Præterea qui fiat, nt certis quibusdam apud nonnullos Āethiopias populos genuum patellæ, Amazonius mammarum altera resecetur. Quomodo enim similia certis duntaxat in gentibus, siderum vis efficiat? vel leviter harere licet, excogitari a nobis asserique posse. Ceterum, cum tam multæ prænoscendi artes circumferantur, non video, quamobrem in id potissimum homines impegerint, ut augurali et baruspincie efficiendi vim negarent, significandi tantum concederent, idem tamen de ea, quæ in stellarum et natalitorum consideratione versatur, non sentiant. Nam si cognosci futura possunt (hoc enim in præsencia demus) idemque cognitionis illorum est effectiōnisque principium; cur in stellas potius quam in aves, eorum qua fluit causa, conferatur? vel cur avibus eadem potius, quam aut victimarium extis, aut discurrentibus ignibus assignetur?

• Taῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρχεῖσι εἰς Κ αὐταιρεσίαν τοῦ ποιητικῶν εἶναι τοὺς ἀστέρας τῶν ἀνθρώπων. Ὄπερ δὲ συγχειρήκαμεν (οὐ γάρ ξύπνει τὸν λόγον), ὃς τῶν ἀνθρώπων δυναμένων καταλαμβάνειν τοὺς οὐρανίους σχηματισμούς, καὶ τὰ σημεῖα, καὶ ἣν ἔστι σημεῖα, τούτῳ φέρε νῦν ἔξετασμον εἰ ἀληθές ἐστι. Φαστοί τοινοὶ οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, οἵ μελλοντα τὰ κατὰ τὴν γενεθλιαλογικὴν ἀληθῶς καταλαμβάνειν, εἰδέναι οὐ μόνον τὰ κατὰ πόσου ἢ διδεκατημόριου ἐστίν ὁ καλούμενος ἀστήρ, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺς μοίρας τῶν διδεκατημόριου, καὶ κατὰ ποὺς ἔξηκοστοῦ. Οἱ δὲ ἀκριβέστεροι, καὶ κατὰ τοὺς ἔξηκοστοὺς τοῦ ἔξηκοστοῦ, καὶ τοῦτο φασι δεῖν τοινὶ ἐπ' ἔκστοτον τῶν πλανημάνων, ἔξετάντοι τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς. Πάλιν αὖ ἐπὶ τοῦ φαντολικοῦ ὄρλιοντος δεήσει, φαστοί, ήδεν οὐ μόνον τὸ διδεκατημόριον ποὺν ἥπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν μοίραν, καὶ τὸ ἔξηκοστον τῆς μοίρας, τὸ πρώτον ἥ τὸ δεύτερον ἔξηκοστόν. Πάλις τοινοί, τῆς ὥρας πλα-

• Ιο. καὶ τί μᾶλ. • Ιο. ποιού.

(54) Ἐλευσέρους. Ἐλευσέρους, opinor, vera lectio est, quam eliam e manuscript. alter repræsentat; uetus enim ex circumcisione sequebatur.

(55) Εὔστησαι μέρ. Hæc duo verba libenter expulerim, quæ profecto sensum, absque illis

• Hactenus quidem a nobis, quantum hic locus postulabat, confutata illa sententia est, quæ rerum humanarum effectiōnis a sideribus pendero statuerat. Quod autem paulo ante, cum nihil suscepimus disputationi officaret, ultra concessimus, cœlestes illas positiones, signa, quorumque signa illa sint omnia, facultatis humanæ viribus intelligi 294 posse: id verumne sit, nunc demum exquiramus. Primum igitur artis hujus magistri docent, qui ad veram ac perfectam rerum genethliacarum cognitionem aspireret, tenendum huc esse non modo quanam in parte duodecima, sed etiam quanam in illius duodecimæ particula, imo equa tandem in sexagesima versetur astrum. Addunt vero, qui rem expendunt accuratius, quanam in illius sexagesima sexagesima. D Quod idem ipsi errantium in siderum quolibet faciendum esse præcipiunt, mutuam singulorum cum illis, quæ fixa vocant, comparationem ac respectum vestigando. Deinde in ipso quoque orientali hori-

optime coherentem, interturbant.

(56) Kal τὴν διεροσκοπ. Manifesta trajectio esti. Iugendum ergo, οὐκ ἔτι δὲ τὴν διεροσκοπήν, καὶ τὴν γενεθλιαλογ. Hic enim eadem est, διεροσκοπή, εἰ γενεθλιαλογική.

zonte, non videndum esse modo, quænam duodecima pars in eum subeat, sed etiam quænam illius duodecimæ particula, quæque hujus sexagesima, primæ an secunda. Quemadmodum ergo fieri possit, ut cum hora, si latius rem astimes, duodecimæ partis dimidium complectatur, sexagesimam is teneat, qui horarum divisionis analogiam non teneat? Exempli gratia, nosse qui poterit, certum hunc horiam, hora quarta, parte hora dimidia, quarta, octava, decima sexta, secunda et trigesima natum esse? Nam propter horæ, non integræ modo, sed etiam definita hujus certæque particule ignorationem, plurimum sæpe volunt, in ea que significantur, varietatis incidere. Et in geminis quidem, ut alterius ortus ab altero, momento sæpe uno puncto quo temporis dirimatur, multa tamen occurunt tam casuum quæna rerum negotiorumque varietates, partim, ut ipsi aiunt, quod stellarum diversus in utroque respectus fuerit, partim quod minus certam illam, quæ in horizontem subiret, partis signi duodecimæ particulam in tenerint, qui exploratam sese horam habuisse putaverant. Nau hoc quidem, pars ne hora tricesima, ortus utriusque intervallum extiterit, statuere necno potest. Verum id quoque per nos habeant, ut exquisite horam tenere possint. Exstat sane quoddam ejusmodi theorema, quo zodiacum circulum, periade ut errantia sidera, ab occasu in ortum ita ferri demonstrant, ut centesimo quoque anno motum hunc suum pars ejus quælibet rna conficiat. Qui motus longioris progressu temporis, in signa duodecim varietatis plurimum inferrat: cum signum aliud sit quod mente concipiatur, aliud quod quasi sensu inforrnatur: sic tamen ut ex eo tantum quod mente concipiatur, quodque vix ac ne vit quidem teneri **295** certo potest, rei veritas habeatur. Quanquam id etiam a nobis detur, ut aut signum illud quod sensu inforrnatur, verum intelligi. Astrorum certe quidem illorum quæ in situ ejusmodi figuramque concurrent, quam ipsi contemporationem appellant, exquisite abs sese defendi non posse fatebuntur. Contingit enim særissime ut vel infestioris hujus astri vis, quod emersit, alterius felicioris aspectu magis minusve retundatur: vel ut id ipsum quo minus eveniat, proprius quidam ac singularis alterius, quod deteriorius aliud significet, situs impedit. Ac mihi saepe ita persuadeo, quisquis in locorum istorum disquisitione versabitur, pronuntiatur eum utique, perspectam exploratamque mortalium nemini eorum rationem esse, sed ei duntaxat vim signili-

* *Ior. add. μόνον.*

(57) *Morphomatos.* Post hanc vocem membrum alterum deesse credo, quod ita concipi possit, oī μή λαμβανομένου τὸ ἀλλοῦ ἐκ τοῦ μορφώματος. Sensus enim id exigit, et manifeste probant, quæ sequuntur. Vox, μορφόματος repetita, librariorum, ut sæpe fit, osculis imposuit, ut posterioreum prioris loco acciperent.

(58) *Xείφορος* ἀπὸ τοῦδε. Melius, ni fallor, ab-

A τεὶ διῆγη ἡμῖν δωδεκατημορίου περιεχούσης, δύναται τοὶ λαβεῖν τὸ ἔξιπτον, μὴ ἔχων τὴν ἀναλογίαν τῆς διαιρέσεως τῶν ὥρων, ὥστε φέρε εἰπεῖν, εἰδέναι, ὅτι γεγένηται ὁ δεῖνα ὥρᾳ τετάρτῃ, καὶ ἡμίσει ὥρᾳ, καὶ τετάρτῃ, ὅγδῳ, καὶ ἑκκαιδεκάτῳ, καὶ δυοτριακοστῷ; Παραποὺ γάρ φασι παραλλάττειν τὰ σημαντινέστατα καὶ τῶν πρατομένων ἐπ' αὐτῶν ἀπαντῶσιν, ὡς φασι ἔχεινοι, παρὰ τὴν αἰτίαν τῆς σχέσεως τῶν ἀστέρων, καὶ τὸ μόριον τοῦ δωδεκατημορίου τὸ παρὰ τὸν ὄριζοντα, οὐ καταλαμβάνειν ὃ πò τῶν νομίζομένων τὴν ὥραν τεττρηκόντα. Οὐδεὶς γάρ δύναται λέγειν, ὅτι τὸ μεταξὺ τοῦδε τῆς γενέσεως πρὸς τὸν τοῦδε ἕστιν ὥραν τριακοστὸν. Ἀλλ' οὐτανταν συγχειρωμένον αὐτοὺς τόδε, κατὰ τὸ ἐκλαβεῖν τὴν ὥραν. Φέρεται δὴ θεώρημα, ἀποδεικνύον τὸν ζωδιακὸν κύκλον ὥστε τοὺς πλανημένους φέρεσθαι ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολάς δὲ ἐκατὸν ἑταῖρων μίαν, καὶ τοῦτο τῷ πολλῷ χρόνῳ ἐναλλάττειν τὴν θέσιν τῶν δωδεκατημορίων ἐπέρωτα μὲν τυγχάνοντος τοῦ νοητοῦ δωδεκατημορίου, ἐπέρωτα δὲ τοῦ ὀστεοῦ μορφώματος (57); ἀλλ' ἐπὶ τοῦ νοητοῦ ζωδίου, ὅπερ οὐ πάντα τοὺς δύναντας καταλαμβάνεσθαι. «Ἔστο δὲ καὶ τοῦτο συγχειρωμένον, τὸ καταλαμβάνεσθαι τὸ νοητὸν δωδεκατημόριον, η δύνασθαι ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ δωδεκατημορίου λαμβάνεσθαι τὸ ἀληθές. Ἀλλὰ τὴν τούχασιν παρὶ αὐτοὺς καλούμενήν των ἐν τοῖς τοῦς σηματισμοῖς τυγχανόντων, καὶ αὐτὸς δομογήσουσιν, οὐχ οἶστε τοῖς σώντας κατὰ πάν, ἀμαρυσμένους τοῦ δηλουμένου φέρε εἰπεῖν, χείρονος ἀπὸ τοῦ (58), διὸ τὸ ἐπιβιβέσθαι αὐτὸν ὃποδε τοῦδε τοῦ κρείττονος, καὶ ἐπὶ τοῦδε, η τοσόνδε ἀμαρυσμένου. Πολλάκις πάλιν τῆς ἀμαρύσωσις τῆς τοῦ χείρονος ὃποδε τῆς ἐπιβιβέσθαις τῆς τοῦ κρείττονος ἐμποδιζεμένης, ἐκ τοῦ ἔτερον οὗτοι διχρηματίσθαι, χειρῶν δῆτα σηματικόν. Καὶ οἷμα ἐπιστήσαντά τινα τοῖς τόποις, ἀπογνῶνται τὴν περὶ τούτων καταλήψιν. οὐδὲμάς ἀνθρώποις ἐκκειμένην, ἀλλ', εἰ δρός, μέριο τοῦ σημανθηναι μόνον φθάνουσαν. Εἰ δὲ τις ἐν πειρᾷ γεγένηται τῶν πραγμάτων, μᾶλλον εἴσεται τὸ ἐν τῷ στοχάσθειαι ἀποπτικιτοῦν τῶν λεγόντων, καὶ αὐτῶν συγγραφαμένων, ἥπερ νομίζομένων (59) ἐπιτευκτικόν. Καὶ Ἡσαΐας γοῦν, ὡς ὁ δυναμένων τούτων εὑρίσκεσθαι ὃποδε ὥρωπον, φροτ πρὸς τὴν θυγατέρα τῶν Χαλεπίων, τῶν ταῦτα μᾶλιστα παρὰ τάντας ἐπαγγελμούσεν· «Στήτωσα δὴ, καὶ αυστάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ ἀναγγειλάτωσάν σοι τί μᾶλλον ἐπὶ τῇ ἔργεσθαι.» Διὰ γάρ τούτων διδασκόμεθα μή δύνασθαι

εσσι ἀπό, ut χείρονος τοῦδε (nempe ἀστέρος) εἰμι πρæente particip. δηλουμένου construatur. Σιν αὐτοῦ, quid minus probō, retinebitur ἀπό, tunc post χείρονος apponenda virgula fuerit, ut ἀπὸ τοῦδε εἰμι ἀμαρυσμένου conjungatur.

(59) Ἦπερ νομίζομ. Lege ἥπερ τὸ νομίζ. vel η τὸν.

τοῖς πάντας περὶ ταῦτα φιλομαθεῖς προδηλούν, & βε-
σσάληται Κύριος ἐκάστη θέντε παγαγεῖν.» Τοσαῦτα
καὶ δὴ λαθεῖς ἀνήρ. Ἀλλὰ γάρ ὁ πᾶς ἡμῖν οὐτός εἰς
δύο τὰ μέγιστα συναντεῖται λόγος, εἰς τὸ μῆδικον
εἶναι τοὺς κατὰ πόλιν χρῆσιν νεομοιμένους, καὶ εἰς τὸ
μῆδιν ἀγαθούς διάτιμας τούναντα δὲ γότες τινας,
καὶ πλάνους, καὶ ἀπατεῶντας τυχόντεντον ἐπ' ὅλεθρον
καὶ διαστροφῇ τῆς ἀληθοῦς εἰσιθείας, τὴν εἰς ἀν-
θρώπους πλάνην, τὴν τε ἀλλήν, καὶ δὴ καὶ τὴν περὶ¹
εἰμαρμένης προβεβλημένους· ἀφ' ἣς, μηδενὸς τῶν ἐξ
αἰώνων, πάλιν Ἰησοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ πᾶν τῶν
ἀνθρώπων γένος λειτουργούμενον, εἰκότας ἡμῖν ἐν ἀρ-
χαῖς τῆς Εὐαγγελικῆς Προπαρασκευῆς, τὰ παρόντα
κάπειν διὰ σπουδῆς γένονταν, ὡς ἀν ἔργῳ μάθομεν,
ἐκ τίνων προγόνων φύντες, καὶ οὕτις τὸ πρὸν ἀπάτῃ
συνυγομένων, ἐξ ὀπών τε καὶ πηλίσης ἀνανεύσαν-
τες, αἵτοι τε ἡμεῖς καὶ δ σύμπας τῶν ἀνθρώπων βίος;
ἀδιεψίας τε καὶ ἀθετήτος, τὴν οἰστιν τῆς μακρᾶς καὶ
πολυχρονοῦ δαιμονικῆς ἐνεργείας διὰ μόνης τῆς
τοῦ * σωτῆρος εὐαγγελικῆς εὐράμενα διδασκα-
λίας.

cum alios passim omnes, τοὺς bunc in primis de fati necessitate errorem in hominum gennis in-
texerint. Quo, præter Jesum Servatorem nostrum, sane tractanda hæc omnia sub *Etangelicæ Preparationis* initium suscepimus: **296** ut re ipsa di-
scamus, quibus tandem nati majoribus quamque gravi errore laborantibus quanteque simul ipsi et
quam immanis cum recordia tum impietatis ex tenebris, cum genere hominum universo, caput at-
tulere; ac tam late patenti, tamque diuturna dæmonum fraudi vexationique remedium, salutaris
utius evangeliæ doctrine beneficio invenire potuerimus.

* *Ic. del. τοῦ.*

A candi aliquauia ad summum concedi posse. Qui au-
tem res ipsas experientia ipse sua probaverit, agno-

scet ille profecto, id hominum genus in suis illis,
quas aut voce aut scripto concipiunt, præsensio-
nibus longe scepis aberrare, quam quod sibi fin-
gunt verum attingere. Quamobrem Isaías, quod ea
certo ab hominibus nullo modo teneri possint, Chaldeorum filiam, qui hanc divinandi artem sibi
præ omnibus sumebant, hunc in modum com-
pellat, stent vero, ac salvent te astrologi codi; an-
nuntiant tibi quod super te venturum est. Quibus
nos sane docuit, ne ab illis quidem ipsis, qui res
istas summoet accrimo studio persecutuntur, quid
quoque populo facere Dominus statuerit, praenun-
tiari posse. » Hactenus Origenes. Atque universa

B hæc nostra disputatio ad summa duo capita revo-
cari potest: alterum, deos nequaquam eos fuisse,
qui per urbes passim oracula fundere videbantur;
alterum, ne bonos quidem genios exstissem; contra
vero prestigiatores quosdam, circulatores aitque
impostores, qui in exitium pestemque veræ pietatis

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ BIBAION ΕΒΔΟΜΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER SEPTIMUS.

ΤΑΣΣ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΕΒΔΟΜΟΝ ΒΙΒΑΙΟΝ.

α'. Τὰ περὶ τῶν τῶν ἀνέκαθετ Ἐβραϊκῶν βίων, καὶ
ώς εἰλόγως τὰς ἑτέρους αὐτῶν Γραζάς τῶν
χαττιῶν ἀλτόντων προειμμέσαμεν.

β'. Αγανακταίσιος τῆς πάρα τοῖς ἀλλοις ἑθεοῖ
θεολογίας, καὶ οἰων κακῶν αἰτίᾳ συνέστη τῷ
βίῳ.

γ'. Παράδεσις τοῦ τῶν Ἐβραϊκῶν τρόπου, καὶ
δικῶν ἑδόνων περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ δημουρ-
γοῦ τῶν δικῶν.

δ'. Οἷς τοις ἐγρέρνουν περὶ ἀδαρασιας γυνχῆς, καὶ
τερὶ τῆς τῶν σωμάτων οὐειας.

ε'. Οὐακές, φιλθεος τερογόθεος, τῶν διαρράπτων
θεογανεων καὶ χρησμων ἡξιώθησαν.

Ϛ'. Τὸς ἑκάς ήσαν Ιουνάτομον πρόσδεσιν ἢ Μω-
σεῖα τεροθεοι, ἐπ' εἰσεβελα διαλημψάγτες.

ζ'. Ος αὐτὸς δὲ Μωσῆς Ἐβραϊκῶν των πρὸ τῆς
ἡμέτερης αὐτοῦ τῇ οἰκείᾳ κατασθέηται τρυπῇ
τοις βίων.

C 297. SEPTIMI LIBRI CAPITA.

1. *Vetustissimorum Hebræorum Instituta; jurequa-
nos sanctus eorum litteras patriæ monumentis pro-
mulgisse.*

2. *Summa reliquarum gentium theologiae capita,
quamque gravissim malorum humanæ societati
causa illa ferit.*

3. *Quinam Hebræorum mores fuerint, quidvis de
universi auctore ac militore senserint.*

4. *Quid iudem partim de anima immortalitate, par-
tini corporis natura senserint.*

5. *Eodem suo in Deum amore consecuto esse, uti
numinis aspectu et oraculis fruerentur; quod
utramque sacris litteris consignatum est.*

6. *Eodem ante natum Mosem, neclum Iudeis re-
ligionibus informatos, pietatis laude floruisse.*

7. *Hebræorum, qui ante se floruerant, vitas ab
ipso Mose proprio ac singulari opere conscriptias
fuisse.*

8. *Maturo judicio, sanaque ratione susceptam a nobis earum historiam suisse. Hic autem cursim eorum vita persiringitur, quos ante diluvium, ac deinceps, ad Mosem usque Deus præcipuo amore complexus est.*

298 9. *Hebraeorum doctrinæ placita.*

10. *De generali Providentia et universi molitione.*

11. *Quid Hebrei de Deo principe rerum omnium causa senserint.*
12. *Hebraorum de secundo principio theologia.*
13. *Philonis de secundo principio sententia.*
14. *Aristobuli verba in eandem sententiam.*
15. *De creaturarum ratione prædictarum productione.*
16. *De contrariis adversariisque virtutibus.*
17. *De natura hominis.*
18. *Philonis de animo sententia.*
19. *Materiam ortu non carere.*
20. *De eodem ex Origenis in Genesin commentario.*

21. *Ex Philone de eodem argumento.*

22. *Materiam necritu carere, nec malorum causam esse.*

CAPUT I.

Vetustissimorum Hebraeorum instituta; jureque nos sacras eorum litteras patriis monumentis praetulisse.

Sequitur ut Hebraeorum deinceps, quam omnibus patriis ritibus potiorem habuimus philosophie religionisque formam, vitæque simul rationes et instituta persequamur. Nam cum id a nobis adhuc effectum sit, ut non inconsiderate ac temere, sed maturo castigatoque judicio, vanam illam ac spuriam omnium tam Græcorum quam barbarorum theologiam, reliquant a nobis ac repudiatam suisse constaret: solvenda modo uobis altera questio est, ratioque reddeuda, quæ nos ad suscipiendam ac probandam Hebraicarum literarum doctrinam impulerit. Ac nobis quidem criminis probroque dandum non esse, quod a barbaris utilitatis aliquid mutuem, opportuniiori majorique otio demoustrabimus, dum quidquid usquam apud Græcos, imo apud celeberrimos 299 etiam illorum philosophos non modo baustarum e philosophia discipliarum, sed etiam quidquid e re communis hominum societas, ac rerum publicarum usu fuerit, id omne consociatum esse ostenderemus. Jam vero, nullum porsus apud ullam gentem ejusmodi uacuum inventi bonum potuisse, cuiusmodi ad nos profectum ab Hebrais est, quivis opinor ex sequentibus intelliget.

CAPUT II.

Summa reliquarum gentium theologie capita, quamque gravium malorum humanæ societati causa illa fuerit.

Nam ceteri quidem populi, jam usque a societas humana primordiis, ad consequentia deinceps tempora, dum propterea quod de anima sua constituti haberent nihil, ad solos corporis sensus adhaerescerent, ac præter ea quæ cernuntur oculis, aliud omnino nihil esse cogitarent, honesti proinde atque utilis, imo solius boni loco voluntatem corporis habuerunt; adeoque unam illam, periude ac si præter ipsam aliud nihil, neque boni, neque jucundi ac suavis reperiiretur, eademque sola per se ad beatæ vivendum satis esset, studio et amore dignam rati, deorum quasi maximam conse-

π. Ή. Ός εὐλόγη χρίσει, καὶ σώφρον λογισμῷ τὴν περὶ τῶν διετῶν λογισμῶν παρεξέδιψε: καὶ ἐπιδρομῇ τῶν κατὰ τοὺς δηλούμενον βίων, τῶν τὸ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ θεοφιλῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς Μωσέως γενεᾶς διαμεσάντων.

θ. Περὶ τῶν παρ' Ἐβραιοῖς δογματικῶν θεωρημάτων.

ι. Περὶ τῆς καθόλου προσολοῦ, καὶ περὶ τῆς συστάσεως, καὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου.

ια'. Εἴρεται δέξα περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δή καὶ πρότον τῶν διῶν αἰτῶν.

ιβ'. Περὶ τοῦ δευτέρου αἰτῶν θεολογίας.

ιγ'. Φίλων περὶ τοῦ δευτέρου αἰτῶν.

ιδ'. Αριστοτελῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ιε'. Περὶ τῆς τῶν λογισμῶν συστάσεως.

ιζ'. Περὶ δημιουργῶν δινάμεων.

ιε'. Περὶ τῆς ἀνθρώπου φύσεως.

ιη'. Φίλων περὶ γυνῆς.

ιθ'. Περὶ τοῦ μὴ ἀρνητοῦ εἰλα τὴν ὄλην.

ιχ'. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Αριστέρους εἰς τὴν Γένεσιν.

ια'. Φίλων περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ιβ'. Οὐτὶ μὴ ἀρνητος ἡ ὄλη, μηδὲ κακῶν αἰτία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τὰ περὶ τῶν τῶν διέκαθετον Εἴρεται βίων καὶ ὡς εὐλόγης τὰς ἔνθεν τοῦτον Γραφὰς τῶν πατρῶν λέγον προειπιμήσαμεν.

Ἐβραιων πέρι λοιποῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς φιλοσοφίας τε καὶ εὐεσθετίας, ἣν τῶν πατέρων ἀπέντων προτετιμήσαμεν, τὸν τοῦ βίου τρόπον ὑπογράψαι καιρός. Τεποδὴ γάρ οὖν ἀλλογενός, κεχριμένη δὲ καὶ σύφρων λογισμῷ τῆς διεφυσημένης ὅμοι πάντων Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων θεολογίας τὴν ἀπίδεξιν πεποιημένους συνέστημεν, ὥρᾳ λοιποῦ τὴν δευτέραν

επιτύλουσσαθε, τὴν αἰτίαν ἀποδίδοντας τῆς τῶν Εἴρεται κῶν λόγων μεταποίησεως. Τὸ μὲν οὖν μὴ πέρι τοῦ μέμψιν ἡμῖν τὴν ἀπὸ βαρβάρων τοῦ ευμάρτυρος μετατηλήψιν ἐπὶ τῆς διεύσης σχολῆς παραστήσαμεν, πάντα τοὺς Ἑλλησ, καὶ αὐτοὺς γε τοῖς βουμένοις αὐτῶν φιλοσόφοις τὰ φιλόσοφα μαθήματα, καὶ τὰ διλῶς κατένα, καὶ ταῖς πολιτικαῖς λυστιτελοῦντα χρείαις, παρὰ βαρβάρων ἐκευρηθῆσθαν ἐπιτύλουσσαντας τὸ δὲ μηδὲν πω μῆρος ὅλως παρά τινι εὐρίσσαται τῶν έθνων, οἷον τὸ παρ' Εἴρεταις ἀγαθὸν ἡμῖν πεποιημένον, ὃδε ἀν γένοτο πρόδηλον.

barbarorum ex disciplinis ac legibus corrogatum et

consociatum esse ostendemus. Jam vero, nullum porsus apud ullam gentem ejusmodi uacuum inve-

D. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἄραχεφαλαιωτὶς τῆς παρὰ τοῖς ἀλλοις δόθεστι θεολογίας, καὶ οὐλων κακῶν αἰτία συνέβεται τῷ βίῳ.

Οἱ μὲν δὴ λοιποὶ πάντες ἀνθρωποι, ἀναθενέντες πρώτης τοῦ βίου συστάσεως, καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον, μόνη τῇ τῶν σωμάτων προσανασχόντες αἰσθῆσις, τῷ μηδὲν περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς φυγῆς διεληφέναι πλέον τε οὐδὲν τῶν ὄρωμάντων ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν ἡγητάμενος, τὸ καλῶν, καὶ συμφέροντος, καὶ μάρτιον ἀγαθὸν τὴν τῶν σωμάτων ανέθηκαν ἡδονήν· μόνον τε ταύτην, ὡς τὸ μόνον οὖσαν ἀγαθόν, καὶ προστηνές, καὶ ἡδονή, πρὸς ἀπόλαυσιν τε εὐθάλιμον τοῦ βίου αὐτάρκη, περισταύσαστον ὑπολίμενον, θεων μαρτίστην ἡγηταντό τε καὶ τεθισάκασιν· οὐδὲ τῆς ζωῆς αὐτῆς, εἰ μὴ μετέχοι τῆς τῶν σωμάτων ἡδονῆς, ἐφιέμενοι, καὶ ζῆν οὐ

διὸ τὸ ζῆν, διὸ δὲ τὸ ἡδέας ζῆν ἀσπαζόμενοι, τοῦτο καὶ τοὺς ίδιους εὑδέμενοι παισιν, ὡς μόνον ἄγαθὸν παρεῖναι. Ἐνθεν οἱ μὲν, τὰ χορηγὰ τῆς ἐνάρκου ζωῆς ήλιον εἶναι καὶ σελήνην, καὶ ἀστέρας ὑποτοπεῖσαντες, καὶ παῖς καὶ τρόπος τὴν δικὸν τοῦ φωτὸς κατεπλαγέντες, πρότοις θεοὺς ἀντιγρόρευσαν, μόνους αἰτίους τῶν διλων εἶναι ἀποφηνάμενοι· οἱ δὲ, τοὺς ἀπὸ τῆς καρπούς, τὴν τε ὑγρὰν καὶ ἔηράν καὶ θερμὴν εὐσίτων, τὰ τε λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη, δι’ ὃν αὐτοὺς τὰ σώματα τρεφθέντα τε καὶ παινόμενα, τὴν ἐνταρκούν δικοῦ ζῶντα τε καὶ ἡδονὴν ἐθηράτο, θεῶν πάλιν προστηρότα τετιμήκασιν· οἱ δὲ, πολὺ πρότερον (60) τούτοις, τυμῷ καὶ ἀκαλύπτῳ καραβῇ τὰ σχέτερα τάθη, καὶ τὴν δέσποταν αὐτῶν ἥδονταν. Ἐρωτα, καὶ πόδον, καὶ Ἀφροδίτην, καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν κρατεῖν εἰπόντες, ἀπεβάνταν· οἱ δὲ τοὺς τῶν ἡδῶν χορηγοὺς τε καὶ εὐρετὰς αὐτοὺς γενομένους μνδρας τυράννους εἴνας καὶ δυνάστας, δι’ ἁς ἔτυχον ἐξ αὐτῶν εὐπαθεῖς, ζωτάς τε ἔτι καὶ μετὰ τελευτὴν ἐθεοποιήσαν· οἱ δὲ, μοχθηρῶν πνευμάτων καὶ δαιμόνων γενόμενοι παραπατάντες, ἔτι μεζόνων τὸ παθητικὸν αὐτῶν μέρος τῆς ψυχῆς συνηγένεσαν, τὰ ἥδα καὶ παρὰ τούτων διὰ τῆς νενομαρκέντης αὐτῶν θεραπείας ἐκπορτῶντες· οἱ δὲ, μηδὲν τούτων ἀνασχέμαντο, τὸ θεον, ὡς πολὺ κρείτον τῆς τοιόδες θεολογίας, εἰστηγάσαν· οἱ δὲ, Ετι τούτων ἀπάντων ἀνατίστεροι, τὸν φιλόσοφον καὶ τρισευδάμονα μίον οὐδέ^(60') δίλλον εἶναι ἢ τὸν ἥδον ἀπεψήναντο, τέλος τῶν ἀγαθῶν τὴν ἥδονήν ὀρισάμενοι. Ταῦτη δὲ οὖν τὸ πάντων ἀνθρώπων γένος, ὡς ἐν δεσποτίνῃ πικρό καὶ γαλεπωτάτῃ ἥδονῇ θεῷ, μᾶλλον δὲ αἰσχρῷ καὶ ἀκολάστῳ δαιμόνῳ καταδεδουλωμένους (61), παντοταῖς ἐνεψύρετο ταλαιπωρίαις. Ι Αἱ τε γάρ θηλεῖαι αὐτῶν, κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, οι μεττίλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας εἰς τὴν παρὰ φύσιν. Οὐμοίς δὲ καὶ οἱ δρασεῖς, ἀπέντας τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ δῆρεις αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, δραστεῖς δραστοὶ τὴν ἀσχημούνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμοθίαν, ἢν ἔστι, τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαβόντες. Ταῦτη καὶ Ἐλλήνες καὶ βάρβαροι, σοροὶ τε καὶ ιδώται, γαματεῖς καὶ ἐπὶ γαστέρα πεσόντες, ὡς θεῷ τῇ ἥδονῇ προσεκύνουσαν· προνείς τε αὐτὸς αὐτῶν ἐρπετῶν δίκυν ταταβλόντες, διμαχοῦν καὶ ἀπαρατητὸν θεον τατύτην ἥγισαντες τε καὶ ἀπερχαντες τὰ φύλας καὶ ὑμίνοις, ἐν ταῖς πανδημοῖς θέασι, μόνης τῆς αἰσχρῆς καὶ ἀκολάστου ἥδονῆς τὰ δρυγά καὶ τὰς ἀσέμνους τελετὰς μυούμενοι τε καὶ τελούντες· ὡς, εἰ καὶ τὶ δόλο, καὶ τόδε καλῶς παρ’ ἡρὸν ἀγρῆσθας· ἀρχή γάρ πορνεῖς ἐπέντοι εἰδεῖλων. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς τῶν διλων ἔθνων θεολογίας τοσαύτην εἰδῆσαι, ὡς ἐν βραχεῖ φάναι, τὴν πολυτροπίαν· μᾶς μὲν ἀρχῆς τῆς ἀκαθάρτου, καὶ μαρδές ἥδονῆς ἀνημένα, θύρας καὶ πολυσυγένουν καὶ πολυκεφάλου τρόπουν, εἰς πολλάς καὶ ποικίλας διαιρέσεις τε καὶ

¹¹ Rom. i., 26.

(60) Πολὺ πρότερον. Omnino legendum videtur τοὺς αἰσχρέτερους, hæc enim turpium numinum colluvies, siderum frugumque θεοτοιχη posterior fuit, uti non semel Eusebius ipse tradidit.

A crarunt. Ita ne vitam quidem ipsam, nisi adjunctam haberet corporis voluptatem, sibi expetendam putabant, adeoque vitae munus, non jam ut viveant, sed ut suaviter viverent, complexi, ejusdem illi, perinde ut solius boni, copiam, liberis quoque suis precabantur. Itaque alii solem, lunam, ac reliqua sidera vita corporeæ fontes esse suspiciati, similiqne ad lucis aspectum admiratione perculti, principes hosce deos ita prædicarunt, ut eosdem rerum auctores omnium esse statuerent. Alii natis ex terra frugibus, nec non humide siccaque pariter, callidæque naturæ, ac ceteris universi partibus, quibus nutrita saginataque ipsorum corpora, corporam simul vitam et voluptatem venarentur, deorum nomen decusque tribuerunt. Alii multis B ante sacculis, nuda perfectaque fronte, suas ipsi cupiditates, earumque dominam voluptatem, amorem, cupidinem, venerem, quibus ipsos quoque deos edere jactabant, divinitate donarunt. Alii 300 tyranzos quosdam ac principes, a quibus prosecutum ac repertum aliquid ad vitæ delicias fuerat, cum vivos adhuc et spirantes, tum eiam morte perfundos, deorum in numero collokarunt, acceptorum beneficiorum suavitate permoti. Alii, pravorum spirituum ac dæmonum ludos et fabula, eo vehementius partis illius animæ suæ, quæ perturbationum et cupiditalium sedes est, vim ac protestem auxerunt, quo novam sibi voluptatem ab ii copiam, solemni certisque ritibus constituta eorum veneratione comparabant. Alii, omnibus istis valere jussis, aliquid sese rati universa hac theologia moliri præstantius, divinitatem omnem funditus sustulerunt. Alii denique castigatum illam terque beatam vitam, non aliam esse quam voluptatem defendantes, summum eam bonorum finem, omnium impudentissimi posuerunt. Atque hunc in modum, genus hominum universum, tanquam acerbissima cuidam terribilaque dominæ, voluptati deæ, vel turpissime potius ac flagitiosissimo dæmoni mancipatum, in omnia calamitatum genera demersum est. C Nam ferrina eorum, ut divinus olim Apostolus querebatur, immutaverunt naturalem usum feminæ, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis iu invicem, masculi iu masculos turpitudinem operautes, et mercedem quam oportuit, erroris sui, in semetipsis recipientes¹¹. Ita Græci pariter ac barbari, sapientes et idiotæ, deorsum omnes atque in suum ipsi ventrem prolapsi, voluptatem quasi deum adorarunt, ac serpentum in morem pronos sese dejicientes, non in ea modo, tanquam in ejusmodi numine, cuius vim declinare nemo posset, acquieverunt, sed etiam carminibus passim hymnisque suis, tam in deo-

(60') Ότδ' pro ὦδῃ, ut saepe alias. Edid.

(61) Καταδεδυλωμένους. Resscribe καταδεδυλωμένων. Quo enim accusativus hic referatur?

rum festis quam in publicis omnibus spectaculis, A τοιάδε ἔξενην γέμενα. Ἐπειδὴ τόνυν τοστίτην ἔτους προβεβλημένον τὴν πλάνην, εἰκότα δὴ αὐτοῖς, ἑδονῇ θεῷ, κακῷ δακρού, χρωμένος, ἐπὶ κακοῖς κακῷ συνηγέρετο, γυναιματίας, καὶ ἀρρένων φθοραῖς, μητρογαμίας τε, καὶ θυγατρομεμβρίας, τὸν πάντα καταφυρμένος βίον, καὶ τὴν δέρματαν καὶ θηριώδη φύσιν ὑπερβολῇ φυσιότητος νεκτηρότα. Τοιούτος μὲν οὖν δὲ τρόπος τῶν παλαιῶν Ίθων, καὶ τῆς διεφευσμένης αὐτῶν θεολογίας, δὲ τὸν συνηγέμενον ἡμῖν Ἑλλήνικῶν λογογράφων τε καὶ φιλοσόφων ἐν τοῖς ἐμπροσθεντοῦ διόδεεστα.

peperit. Ita cum tanto tamque scelio errore laborarent, mirum prolecto non est, si homines voluptatis deæ, ac scelerati dæmonis addicti obsequio, novorum subinde **301** malorum cumulo premerentur, dum et insanis mulierum amoribus, et masculis veneris obscenitate, et incestus matrum filiarumque nuptiis vitam permiscent universam, ac ferinam belluarum naturam sacerdotis magnitudine superarent. Atque hujusmodi vetustarum gentium mores, et adulterinam eorum theologiam fuisse, ipsismet Graecorum non historicorum modo, sed etiam philosophorum, quæ superioribus libris congesta sunt, testimoniis abunde probavimus.

CAPUT III.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Quinam Hebravorum mores fuerint, quidre de universi auctore ac molitore senserint.

Jam vero, quandoquidem priscoram hominum vitam exploratam habes : quemadmodum soli ex omnibus Hebreis, contrariam tanta in multitudine viam inlerint, animo deinceps et cogitatione intuere. Etenim principes illi, solique universo hominum ex genere, cum a primis retro societatis humanæ cunabulis, mentem in homine digna contemplatione defixissent, atque ad naturales universi rationes pie sancteque rimandas, contulissent ; prima quidem corporum elementa, terram, aquam, aerem, ignem, ex quibus hunc orbem constare sentiebant ; solem pariter, lunam, ac sidera, non deos, sed Dei opera esse philosophati sunt. Probe enim ipsi, corporeæ substantiae propriam hanc esse naturam intelligebant, ut quemadmodum fluxa illa, atque interitui obnoxia est, ita ratione simul et animo caret. Deinde cum fieri non posse cogitarent, ut vel mundi hujus universi tam apte sapienterque conformata species, quæque tanta spirantium animalium, et ratione partim prædictorum, partim carentium multitudine abundaret, fortuitæ ac tumultuæ causæ assignaretur : vel rerum animatarum inanimis, ratione prædictarum rationis expers auctor et opifex statueretur : sed potius intelligent, cum neque repente se per se esse domus unquam illa ex lignis et lapidibus coalescat, nec vestis absque textoris industria perficiatur, nec civitates aut res publicæ absque legum et principiū, neque naves absque gubernatorum moderatione consistant, nec minimum quidem artis instrumentum sine artificis existat manu, neque navis unquam illa felicem ad portum appellat, sapientis magistri gubernatione **302** spoliata : multo sane minus hanc elementorum, ex quibus orbis iste confatus est, expertis divini sapientia seculatur, suapte vi nativaque facultate vitam simul et rationem obtinere. Hæc, inquam, aliqua similia, cum Hebreæ pietatis ac religionis parentes cogitarent, Dicim illum universi

* Iç; add. τοῦ,

Παράδεστος τοῦ τῶν Ἑβραίων τρόπου, καὶ δικῶς ἐδέξατος κεριὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ δημουρτοῦ τῶν ὀλων.

Εἰ δὴ οὖν συνωπταὶ σοὶ δὲ τῶν παλαιῶν βίος, ἄδειας δὴ λοιπὸν τῇ διανοίᾳ μόνος παῖδες Ἑβραίων τὸν τοσούτος τὴν ἐναντίαν ἀπίστανται. Οὐδὲ γὰρ πρώτοι, καὶ μόνοι πάντων ἀνθρώπων, ἀναθεν ἐκ πρώτης τοῦ βίου καταβολῆς λογικῆ θεωρίᾳ τὴν διάνοιαν ἀναβάντες, καὶ τῇ περὶ τοῦ παντὸς φυσιολογίας εὐεσθίαντες, πρώτα μὲν τὰ τῶν σωμάτων στοιχεῖα, γῆν, θύμῳ, ἀέρα, πῦρ, ἢ ὃν τόδε τὸ πᾶν συνεστὸν κατεμάρθινον, ἥπιόν τε καὶ αελήνην, καὶ ἀστέρας, οὐ θεοὺς. Ἡρά δὲ εἶναι θεοῦ διελογίσαντο τὴν φύσιν τῆς σωματικῆς οὐσίας οὐ μόνον ἀλογον, ἀλλὰ καὶ δίκυρον εἶναι, καθ' δον φύσις καὶ φιλαρῆθισσα ταγχανεῖ, συννοήσαντες κάτεται λογοτάμενοι, οὓς οὐκ οἶδον τε τὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου διάταξιν, εὗ καὶ σφῶς ἡρμοσμένην. Επιπλέον τε ζῶνταν ἐμψύχων, λογιών τε καὶ δίλογων ὑπάρχουσαν, αὐτόσαμον ἐπιγράφεσθαι τὴν αἰτίαν οὐδὲ γε τῶν ἐμψύχων τὴν ποιητικὴν ἀρχὴν δίγυρον ὑπολαμβάνειν, οὐδὲ ἀλογον τὴν τῶν λογικῶν δημιουργὸν. Ἐπει δὲ μηδὲ ξύλων καὶ λίθων αὐτόματος ποτὲ ἀν οἰκοδομία συστάτι, οὐδὲ γε οὐσίης ὑφάντων δίχα συντελεσθεῖ, οὐδὲ πόλεις καὶ πολιτεῖαι νόμων ἔκτης καὶ ἀρχοντικῆς διατάξεως, οὐδὲ ἀκτὸς κιβωνήτου ναῦς, οὐδὲ τὸ σμικρότατον τέχνης δραγμὸν ὑποστάθη ἀν μη διὰ τεγνίτου, οὐδὲ εὑδρούσι ποτὲ ναῦς λιμένος τύχοι μη οὐχὶ σὺν ἀγάθῳ κιβωνήῃ οὐδὲ ἡ τῶν καθόλου στοιχείων δίρα φύσις δίψυχης οὖσα καὶ δίλογος, τῷ καθ' ἐκανθήν λόγῳ, δίχα τῆς ἀνωτάτω τοῦ θεού σοφίας, λόγῳ ποτὲ καὶ ζωῆς ἀνθέσται. Ταῦτα δὴ καὶ τὰ ποιατὰ διανοθέντες εἰ τοῖς Ἑβραίων εὐεσθίας πατέρες ἐπι μεγέθους καὶ καλλονῆς ἐκτισμένους, νῦν κικαθαρμένους καὶ φυγῆς διαγύρεις ἐμμαζεῖ τὸν πάντων δημιουργὸν θεὸν ἐσβάσθεσαν.

animi rationisque naturam, si summa illa numinis

anima rationisque naturam, si summa illa numinis

molitorem, quem purgata mente, atque illuminatis animi oculis, in tanta rerum creatarum magnitudine ac specie agnoscabant, justa sunt veneratio prosecuti.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Όπως ἐρόμενον περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, καὶ περὶ τῆς τών σωμάτων οἰδεῖς.

Καπετα μέρος οὐ μικρὸν τοῦ παντὸς σφᾶς αὐτούς εἶναι συναντούμενοι, ὃ μέντος ἡ αὐτῶν τίμιαν εἶναι ἔγιναντο· τοῦτο δὲ καὶ τὸν ἀληθῆ ἀνθρώπων, τὸν κατὰ ψυχὴν νενομένον τὸ δὲ τούτου χώραν περιβολῆς ἀπέχον· τοῦτο δὲ εἴναι τὸ σύμφα. Καὶ δῆ τούτον διελέμενον τὸν τρόπον, τὴν πάσαν περὶ τῆς τοῦ ἑνὸν ἀνθρώπου ζωῆς φροντίδα καὶ σπουδὴν εἰσαγέγκαντο. Τοῦτο δὲ παρὰ τῷ πάντων δημητριῷ θεῷ προσφέλλεις εἶναι λογισάμενοι, διὸ που τὴν ἀνθρώπων φύσιν τὸν ἐπὶ γῆς ἀπάντων κρατεῖν, οὐ βώμῃ σύμματος, ὡς ἀρτεῖ γψυχῆς ἐδωμένατο (τὰ μὲν γάρ τῶν δυνάντων εἶναι ἀνύγα, οἷα λίθους καὶ ξύλα· τὰ δὲ ζωτικῆς δυνάμεως μέτοχα, οὐδὲ τὰ ἀπὸ γῆς βλαστήματα· τὰ δὲ αἰσθήσεως, δρμάτες τὰ φανταστικῆς μεμοντάμενα, οὐαζώντων τὰ διλογία· πάντα δὲ ταῦτα ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει πρὸς ὑπηρεσίαν δουλοῦσθαι, οὐ βώμῃ σύμματος καὶ ισχὺς κατηγαγκασμένα, λογισμῷ δὲ καὶ φύχῃς ἀρτεῖ, ἢ τὸ κατὰ πάντων τὸν ἐπὶ γῆς ἀρχικόν τε καὶ βασιλικὸν γέρας, ἀνωθεν παρὰ τὸν τῶν διατίου συγκεχωρήσας κατεύθυνσιν): Εὗνος δρμάμενον, σώμα μὲν καὶ τὰ σωματικά ἥδες οὐδὲν τι μᾶλλον τῶν δλίων ἐπὶ γῆς θρεμμάτων προτειμᾶν διεκθίσαν τὸ δὲ ἐν αὐτοῖς δργον, ὡς ἀν τοῦ πάντων δρχόντων οἰκεῖον, καὶ τῆς ψυχῆς τὸ λογικόν τε καὶ νοέρην, θεῖόν τε καὶ ἐπιστημονικόν, ὡς ἀν τοῦ ἐπὶ πάντων θεού τὴν ὁμοιωσιν φέρον, μάνον διὰ σπουδῆς έχον. Είτε μηδὲ διὰ τὸ ἀνθυμηθέντες ἀγάθων εἶναι τὸν πάντων ἀγάθων χρηγοῦν θεού, τέλος ἀπόστος εὐδαιμονίας τὴν αὐτοῦ γνῶσιν τε καὶ φιλίαν εἶναι ἀπεργίναντος δὲ τοῦτον τὸν αὐτῆς ζωῆς, καὶ ψυχῆς, καὶ σώματος, καὶ τῶν τούτων ἀναγκαλῶν μόνος αὐτὸς ἀνήσπιτος τὴν αἰτίαν. Πούτιν δὴ οὖν αὐτῆς δλίους αὐτῷ σύμματοι καὶ ψυχῇ φέροντες, ἀνατείλεισας, τὸν πάντα εἰτὸν διὸν ἐπὶ αὐτῶν ἀναρτησάμενοι, καὶ μόνῳ προσέχον. Μᾶλλον δὲ μηδὲν τῶν δρωμέων ἀξιωσαντες. Εἴτε δὴ φιλόθεος δόμοι καὶ θεοφιλεῖς ἀναφερόντες, θεραπευτές τινες δὲντος (62) καὶ ιερεῖς τοῦ ὑψηλοῦ θεοῦ ἀπεφάνθησαν, ἢ καὶ γένος Ιερὸν (63) καὶ βασιλικὸν, ιεράτευμά τε θεοῦ, καὶ εἴνος ἄγιον προσαγορευθῆναι ἔξιώθησαν, σπέρμα τῆς ἀληθοῦς ταύτης εὐσεβείας καὶ τοῖς διγένοντος αὐτῶν ἀπολελοιπότες. Ἐφ' οὖν λογισμῷ τοι δοκοῦμεν τούσδε τῶν Ἑλληνικῶν προτειμένων, καὶ μᾶλλον τῶν Φαρισαίων τε καὶ Αἴγυπτων θεῶν, τῶν τε περὶ τοὺς θεοὺς δυσφήμων ἀποτημάτων, τὰς παρ' Ἐβραιοὺς περὶ εἰσειδῶν ἀνδρῶν διηγήσας ἀποδέξανται;

ge entur, summi Numinis cultores vere ac sacerdotes effecti sunt, imo, «genus electum ac regale, Deique sacerdotium, et gens sancta », merito sunt nuncupati, veræ hujus pietatis semine suos etiam in posteros nepotesque transfuso. Num ergo tibi jam id a nobis consiliū cum ratione susceptum vi-

⁶¹ Petr. II. 9.

⁶² Ιο. μὲν τι.

(62) Ὁρτες. Alter ex manuser., δυνατ., recte.

(63) Γέρος Ιερός. Idem manuser., γένος ἐκλεκτόν, ut in Græc. et Vulgat. Bibl.

A

CAPUT IV.

Quid iidem partim de anima immortalitate, partim de corporis natura senserint.

Deinde vero, cum iidem sese quoque partem esse universi non exiguum sentirent, e duabus sui partibus alteram (quem verum ipsi, qui quis non nisi animo cognosci possit, hominem appellabant) in pretio habendam putaverunt: alteram, nempe corpus, quoddam quasi septum esse, quo inclusus ille teneatur. Atque hoc discrimine constituto, in componenda hominis interioris vita, curam illi deinceps omnem studiumque posuere. Quod ipsi cum Deo rerum omnium architecto vehementer probari cognoscerent, a quo id muneric homo acceperat, ut iis que terrarum ambitu continentur, omnibus, non robore corporis, sed animi facultate imperaret. (Nam e rebus, inanimas alias esse, ut lapides atque ligna; vim aliis inesse vitalem, ut omnibus terrae germinibus: alias sentiendi facultate præditas, ohlata extrinsecus impulsione commoveri, ut animalia ratione privatas: atque hæc omnia generis hominum unius obsequio, necessitate quadam mancipari, quam non robur viresque corporis, sed ratio atque animi virtus afferat: cui proinde regium quoddam in terra omnia ditionis et imperii jus, ab rerum universarum auctore crelitus concessum esse perviderunt.) Hac illi cogitatione adducti, corpus corporumque delicias, loco non alio, quam ceterarum terræ pecudum genus, habendas esse censuerunt: quani vero sui partem imperio donata agnoscabant, utpote cognitione aliqua summo rerum omnium imperatori conjunctam, ipsamque animi ratione intelligentia præditam, immo divinam quadam, ac doctrina sedem simul parentemque facultatem, quod summi 303 Numinis expressam ferret imaginem, omni unam diligentia studioque coluerunt. Deinde, quod præter bonorum omnium fontem auctorem quo Deum, aliud prorsus intelligenter boni esse nihil, quodque unus ipse aptas ex sece vita, animi, corporis, quaque illis necessaria sunt, causas omnium et rationes habet, felicitatis universæ finem, ejus in unius partim cognitione, partim amore posuerunt. Ita cum vitam instituerent, ex una ejus voluntate nutuque suspensam, eique soli, rerum præterea quæ videuntur nulli, adjungendos sese addicendosque statuerent, eidem sese totos corpore simul atque animo consecrarunt. Atque ita cum et Deum maxime diligenter, et vicissim ab eo diligenter, summi Numinis cultores vere ac regale,

Deique sacerdotium, et gens sancta », merito sunt nuncupati, veræ hujus pietatis semine suos etiam in posteros nepotesque transfuso. Num ergo tibi jam id a nobis consiliū cum ratione susceptum vi-

detur, uti et Græcis Hebreos anteferremus, quæque ab illis de sautorum virorum pietate prodita sunt, Phœniciis Ægyptiisque numinibus, quæque de illis jactatur ignominiosis indignisque fabulis potiora duceremus?

CAPUT V.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

*Eosdem suo in Deum amore consecutus esse, uti
Numinis aspectu et oraculis fruerentur, quod
utrumque sacris litteris consignatum est.*

Sed vide tu porro, quo tandem eos charissimæ Deo virtutis aspirasse commemoret. Nempe divinum illud Numen, cum genus hoc hominum tam propter cæsternam vitæ pietatem atque disciplinam, quam ob singularem erga se religiosum complectetur, diviniorum eis deinceps oraculorum, sive pariter et angelorum praesentia aspectusque coniam facere statuit, dum partim naturæ mortalis inopiam, res agendas insinuando sublevaret, partim dogmatum iis ac præceptorum, quæ Deum plane decent, cognitionem aperiret. Ita non iam arguentis aut conjecturis quibusdam, sed ipsiusmet veritatis luce collustratam mentem habebant, divinoque affliti Numine, cum res futuras, perinde ac presentes, iutuebant ipsi, tum quidquid universum eventurum esset, humano generi **304** divinitus prædicebant. Hæc illa sunt, quæ celeberrimis Deoque plane dignissimis oraculis de singulari Hebreorum virtute continentur, quæque Græcis fabulis patrissique nugis ipsi præstulimus: cum istis flagitia Deo charissimorum historias ac monumenta proponerent

CAPUT VI.

Eosdem, ante natum Mosem, nec dum Iudaicis religionibus informatos pietatis laude floruisse.

Ac longe quidem antequam aut natus Moses esset, aut natio Iudeorum exsistere, jam usque a longissimi temporis memoria, Iudeorum ipsorum majores rerum istarum cognitione floruerunt. Nam hoc etiam enucleasse ac statuisse juverit, cum nullum exstaret alius Iudaismi vestigium, Hebreos quidem illos, qui a nobis laudantur, jam tum nomine simul ac moribus fuisse, qui tamen Iudei nec essent, nec vocarentur. Itaque vel hinc utrorumque discrimen intelligas, quod Iudei quidem a Juda, cuius ex tribu regnum Iudeorum multis post annis constitutum est, nomen acceperint; Hebrei autem ab Hebero, cuius nepos Abrahamus fuit. Ac Iudeis antiquiores Hebreos fuisse divinis quoque litteris edocemur. Nam quod ad ipsum religionis cultum attinet, Mosem primum Iudeorum legislatorem extitisse, a quo partim sabbati diem acceperint singulari quadam observantia, ad insuperandum ejus diei, quo verborum divinorum quies ac cessatio fuerat, memoriam, partim animantium, quibus aut vescerentur aut abstinerent, distinctionem, partim solemnia quædam annuaque festa, certos-

**Ωπως, φιλόθεοι γεγονέτες, τῶν ἀντραράτων θεοφανεῶν καὶ χρονικῶν ἡξιώθησαν.*

Θέα δ' οὖν Εἴ εἰς δυον θεοφιλοὺς ἀρέτης προελθεῖν φασι τοὺς δηλουμένους. Ἀποδεῖξαν τὸ θεῖον τῆς τε ἀληγού τοῦ βίου εὐεσθείας καὶ φιλοσοφίας, τῆς τε περὶ αὐτὸν θεραπείας τοὺς δινόρας, ἥδη καὶ θεοτέρουν χρησμῶν θεοφανεῶν τε αὐτούς καὶ ἀγγελικῶν ὄπταισιν ἡξιού, τὰ ένδεοντα τῇ θυητῇ φύσει ταῖς τῶν πρακτέων ὑπόθηκαις ἐπιδιορθούμενον, δογμάτων τε καὶ μαθημάτων αὐτοῖς θεοπεπτών τὴν γνώσιν ἀποκαλύπτον· ὡς μηκέτι σύλλογοισι, μηδὲ ελασσαῖς, ἐκλάμψει δὲ αὐτῆς ἀληθείας φωτεῖσθαι τὰς διανοίας αὐτῶν, ὃντες ἡδη θεοφορουμένους τὴν τοῦ μελλόντων Β Ιεσοῦν, ὡς πάροντας, ἐπιθεωρεῖν κατάληψιν, καὶ τὰ καθόλου συμβούμενα τῷ τῶν αὐτούρων γένει θεσπίζειν. Τοιάπει τῆς Ἐβραιῶν ἀρέτης τὰ πολύμηντα, καὶ ὡς ἀληθῶν θεοφιλῆ περιέγει λόγια, & τῶν Ἑλληνικῶν καὶ πατέρων μύθων τε καὶ λήρων προτετυμχαμεν· οἱ μὲν γε περὶ θεῶν τὰ αἰσχρότατα περιέχον, οἱ δὲ περὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν τὰς εὐεσθείες διδασκαλίας.

de dii turpissima jactarentur, illi vero hominum Deo charissimorum historias ac monumenta proponerent summa cum pietate conjuncta.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὄς ἔκειδες ἦντας Ἰουδαισμὸν, χρόσθεν ἢ Μωσέα γενέσθαι, ἐπ' εὐεσθεία διαλάμψαντες.

Ταῦτα δὲ πάλαι πρότερον, πρὶν ἡ καὶ Μωσέα καὶ τὸ Ιουδαῖον γένος ὑποστῆναι, ἐξ ἦτι μακρῷ αἰώνος παρὰ τοῖς Ιουδαίον προπάτορον ἐγνωμότετο. Καὶ γάρ οὖν καὶ τούτο διαθρέψας καλὸν, ὡς δὲ Ιουδαιοῦς οὐκ ἥν ποτε τότε, ἀλλ' Ἐβραιοῖς μὲν οἱ δηλούμενοι δρῦοι τῇ προστηγορίᾳ καὶ τὸν τρόπον ^a ὑπέρχρον· Ιουδαιοῖς δὲ οὐτὸς ἥσάν το, οὐτὲ ἐχρημάτιον. Ἐβραιῶν δὲ καὶ Ιουδαίων τὸ διάτοπον γνοῖς ἀν ὁδε. Τὴν μὲν προστηγορίαν οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ Ιουδαίου, ἐξ οὐ τῆς φυλῆς τὸ Ιουδαῖον μαρκός θετερον χρόνοις βασιλείου συνέστητο οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἐβρέων, προπάτορες δὲ τοῦ Ἀβραὰμ οὐδὲν ἥν, ἐπεγράφοντο. Προτερεῖν τε Ιουδαίον Ἐβραιοὺς διδάσκουσιν οἱ λεπότελοι λόγοι. Τὸν δὲ τῆς εὐεσθείας τρόπον, Ιουδαιοῖς μὲν πρώτον ἀπάρχουσι τῆς νομοθεσίας Μωσέα, οιδεῖστον τινὸς παρόντα τῆς ἡμέραν, καὶ ταῦτης πλειστηνὸν δοην φιλακήν εἰς ὑπόμνημα σχαλῆς τῶν ἵερων λόγων, βρωτέων τε καὶ οὐ βρωτέων ἡώνων διατολήν, ἐφότας τε ἐτησίους, καὶ τινὰς σωμάτων καθαρμούς, ἀλλης τε μακρᾶς (64) περιόδου κατά τινα σύμβολα θειότερον ἐπιτελουμένης. Ἐβραιοῖς δὲ, προσδύτεροι Μωσέως γενόμενοι τοῖς χρόνοις, πάσης τῆς διὰ Μωσέως νομοθεσίας ἀν-

^a Ισ. τῷ τρόπῳ.

(64) Αλλης τε μακρᾶς. Non videbam quo genitivus iste pertineret. Itaque verti perinde ac si legeretur, διλας τε μακρᾶς περιόδους, et ἐπιτελουμέ-

νας, pro ἐπιτελουμένης, quæ vera mili lectio visa est.

επήκοοι δύντες, ἐλεύθερον καὶ ἀνειμένου (63) εἰσεβεῖται κατάρθουσιν τρόπον, βίᾳ μὲν τῷ κατὰ τὴν φύσιν κεκοσμημένῳ, ὡς μηδὲν νόμων δεῖσθαι τὸν ἀρέσκονταν αὐτῶν δὲ δίκραν φυχῆς ἀπάθειαν, γνῶσιν δὲ ἀληθῆ τον περὶ Θεοῦ δογμάτων ἀνειληφέντας (66). Ἀλλὰ γάρ τονδε τούτον εἰρημένον τὸν τρόπον, ὥρα καὶ δὲ τῶν ἐγγράφων ἐλθεῖν.

Ita natura ductum sequentibus praediti, nihil ut omni perturbatione vacui agitatem indigent; eorum vero notitiam, qua de Deo sentire oportet, veram consecuti. Sed istis hunc **305** iu modum premissis, operæ pretium fuerit ad Scripturarum ipsarum fontes accedere.

KΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ὡς αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς Ἐβραῖον τὸν πρὸ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ τῇ οἰκείᾳ κατασέβληται γραψῆν τοὺς βίους.

Οἱ τοινυ μέγας θεαλόγος Μωϋσῆς, Ἐβραῖος ἢν ἔξ Ἐβραίων, εἰ καὶ τις ἄλλος, εἴ τε τὰ πάτρια ἔξεπιστάμενος, ὡς ἐν προσεύσιοις τῶν Ιερῶν νόμων τοὺς τῶν προπατόρων Ἐβραίων βίους μνῆμαις ἀνεξαλεῖτος παραδεδώκεν, ὃν το ἀρχαῖον οὔτοι παρὰ Θεοῦ ἠξιούντο, καὶ τὰ πάλιν ἄλλων ὅθεν τε καὶ δεεδῶν τρόπους τε καὶ τιμωρίας, ἀναγκαῖον ἡγήσαμενος ὑπάρχειν τούτον τοὺς μέλισσους τοὺς αὐτοῖς νόμους παιδεύεσθαι μάθημα, εἰς τε ἀποφυγὴν τῆς τῶν φύλων ὀμοιοτροπίας, καὶ εἰς προτροπὴν τοῦ τῶν εἰσεβούν βίου. Χρήν δὲ καὶ ἀλλώς μὴ ἀγνοεῖν, διτὶ δὴ φύλασσες, καὶ πρὸ τῶν ἐγγράφων αὐτοῦ νόμων, πλειον τῇ τῶν προπατόρων ὅρθοις ἀγορισμοῖς θεοσεβεῖας ἀρτεῖται κατεκοσμήσαντας οὐ καὶ φύλοι Θεοῦ, καὶ προφῆται χρηματίσαντες, αἰωνίας ἕτυχον παρ' αὐτῷ μνήμης, ὃν μηδὲ ἀλλοτρίους τὸ γένος εἶναι τούτους, οἵς τοὺς νόμους διετάττετο. Διὸ καὶ μᾶλλον χρῆναι αὐτοῖς, ἀπογόνους θεοφιλῶν καὶ δικαίων ἀνδρῶν φύντας, τῆς τῶν προπατόρων εἰσεβεῖας ζηλωτὰς ἀναδιηγήσαντες, σπεῦσαί τε τῶν λοιπῶν τοῖς γεννήσασι παρὰ Θεοῦ τυχεῖν ἀλλὰ μὴ ἀποναρκήσαντες, μηδὲ ἀποκνήσαντες ἀδύνατος, τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔπιπον ἀντοῖς ἀπογνώντας δυνατά γάρ εἶναι, καὶ τοῖς οἰκείοις αὐτῶν προπατόρων ἐντελῶς κατωρθωμένα· ὃν καὶ τὰς εἰδίνας τοῖς τε θείαις παιδεύομένοις παρεδίδου, τοὺς βίους καταλέγων τῶν παλαιῶν, καὶ τὴν ιεράζουσαν τῆς ἔκστου ἀρετὴν, διστέρε ἐν εἰκόνι γραψῆς διατυπώμενος.

tribus a Deo concessorum partem ac societatem

A que corporis lustrandi purgandique ritus, et ingenitem reliquarum cæremoniarum multitudinem, quæ divinioribus quibusdam symbolis ac figuris inclusæ, atque in orbem celebrandas recurrerent: cum Hebrei, qui longo ante Mosem tempore claruerunt, ferende per eum legis ignari, expeditam quondam ac liberam pietatis viam tenerent, moribus quidem legum moderatione propter summam animi ab eorum vero notitiam, qua de Deo sentire oportet, veram consecuti. Sed istis hunc **305** iu modum premissis, operæ pretium fuerit ad Scripturarum ipsarum fontes accedere.

CAPUT VII.

Hebraeorum, qui ante se floruerant, ritas ab ipso Mose proprio ac singulari opere conscriptas fuisse.

Moses igitur, eximus ille theologus, atque ex Hebreis Hebreus ipse procreatus, cum patre gentis historiam, accurate, si quisquam alius, teneret, priscorum Hebraeorum vitas, quæ sacris legibus cuiusdam quasi proemii loco viam munire, posterorum memorie commendare voluit, nulla unquam oblivione delendas. Iis porro, non ea tantum quæ divinitus accepérant beneficia, verum et nonnullorum præterea, qui omnem cum Divinitate pietatis sensum abjecerant, mores simul ac poenas intexit; ratus iis, qui legibus suis instituendi essent, genus id cognitionis apprime necessarium futurum, ut eos et ab improborum imitatione deterret, et ad consecranda proborum exempla stimularet. Tanti etiam erat, ut eos non lateret, majorum quidem suorum quamplurimos antequam abs sese leges scripto lista essent, recte unius rationis manum secutos, ad summam religionis ac divini cultus laudem perenisse, qui quod et divini Numinis amicitia, et prophetiae munere præstitissent, immortali apud se memoria viverent. Quibus autem leges ipse præsiceribet, eos cum antiquioribus illis esse generis ac sanguinis communione conjunctos: eoque verum esse, ut qui hominum Deo charissimorum ac virtutis amantisimorum nepotes essent, iidem majorum quoque suorum pietatis amulos se atque imitatores exhiberent, atque in beneficiorum ac præmiorum, paventem omni ope studioque contendenter; non au-

(65) Ἐλεύθερος καὶ δρεμένορ. Liberum hic et solutum vita genus, πρὸς καλού λητέον ἔστι, quod absque illa νί, aut legum necessitate, virtutem ac pietatem coleret, nec graviori tot cæremoniarum onere preveretur. Ita fere Thucydides usurparvit lib. II, ubi Pericles τὸν ἐπιταφρύ λόγον liberorem Atheniensium vivendi rationem, duriori et legum vinculis astricta Lacedemoniorum disciplinae anteponebat, καὶ ἐν ταῖς παιδείαις, οἱ μὲν (Λακεδαμῶν) ἐπιπόνῳ δισχίσαι, εἰδίνιον νέοτα δύντες, τὸ ἀνδρεῖον μετοχοντας· ἡμίτε δὲ, ἀνεμένοις διατόμοις οὐδὲν ήσαν τοῖς λοιποῖς κωδίνων χωροῦμεν. Imo τὴν φύσιμαν paulo post, meliori ac laudabiliori significacione posuit. Κατότι, εἰ φύσιμα μᾶλλον, inquit, η πόνους μετέρη, καὶ μὴ μετά νόμων τοπεῖον, η τρόπων ἀδρεῖα, ιδίωσις κινδυνεύειν. Id est: *Quod si ex facilitiori potius vita genere, quam*

D assiduo laborum usu, nec legum necessitate potius quam generosis indolis virtute duci, ad subeunda pericula venire statuimus, ubi φύσιμαν sic πονον μελέτη opposuit, ut eamēdem tamen cum τρόπῳ διδρεῖα congereret. Quo etiam pertinet illius vel moris, vel consilii fructus, qui sequitur: Περιγραφεῖται ἡμῖν, τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεῖνος μὴ προχάμηντε, καὶ ἐξ αὐτὰ ἀλλοιοι, μὴ διδομένοις τῶν δὲ μορθουντων φαίνεσθαι. Hoc inde consequimur, ne nec futurorum ætumnarum ante tempus asperitate frangamus, ne tamen postquam in eas ventum est, illis ipisis qui perpetua in contentione versantur, meticuliosiores nos aut seigniores ostendamus.

(66) Ἀρειανοῖς. Repudendum videtur ἀνεληφέσι. Respondet enim hoc membrum priori illi, βίῳ μὲν, τῷ κατὰ τὴν φύσιν κεκοσμημένῳ.

tem similium bonorum, perinde ac si obtineri ab iis nulla ratione possent, desperatioue fracti ac debilitate torpescerent: quippe quæ nec supra vim eorum et facultatem omnem essent, et ipsam et illorum patribus feliciter evenissent. Quorum imagines iis propterea, qui divinis institutis imbandi atque initiandi essent objiciendas putavit; eoque consilio priscorum vitas conscribendas seligit, et quasi pœta in tabula singularem ac propriam cuiusque virtutem suis coloribus adumbravit.

306 CAPUT VIII.

A

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Η'.

Maturo juicio sanaque ratione susceptam a nobis eorum historiam suisse. Hic autem cursim eorum vita perstringitur, quos ante diluvium ac deinceps ad Mosem usque, Deus præcipuo amore complexus est.

Neque vero abs re fuerit eorum historiam breviter hoc loco percurrere. Primum igitur ante diluvium quemadmodum ex Mosis ejusdem monumentis intelligimus (nec enim aliunde, opior, quam ex propriis eorum quoque fontibus res Hebraeorum haurienda sunt, cum Ägyptiacas ab Ägyptiis, et a Phoenicibus Phoenicias petierimus, Græcasque similiter ab iis qui nominis apud Græcos celebritate floruerunt, adeoque a philosophis, non autem ab iis qui in philosophia hospites ac peregrini essent, quæ ad philosophias rationes ac decreta pertinebant. Quos tu vero justius de medicina præceptis, quam artis illius peritos consultus? Eodem plane jure statuo, res Hebraorum non aliis quam Hebraorum ex litteris esse repetendas): multis ergo, quemadmodum illorum docet historia, longo ante diluvium tempore, jam usque a prima hominum origine, perque longam deinceps consequentium atatu[m] seriem, cum præcipuo Deus amore complexus est, tum laus integratissima summa commendavit. Atque illum in primis qui speravit invocare nomen Domini Dei (67).¹ Quo loquendū genere Scriptura declarat, alium ab eo neminem præter ipsū summet rerum molitorem omnium et universi Dominum simul atque Deum, sibi rebusque suis tutelarem, quasi patronum esse delectum: quippe, qui omnino persusum id baberet, non universum modo vi effectis illius potestatis bene ac sapienter esse constitutum, sed etiam perinde ut ingenio aliquam renpublicam ejusdem imperio ac ditione contineri, ac partes illius omnes ipsius tanquam sumini Patrifamilias, imo tanquam veri legitimique Domini, Regis, ac Lei voluntate arbitrioque gubernari. Quas illi de Deo princeps eique charismis Domini Deique notiones et appellations animo cum informasset, idem simul facultatis omnis, ac nominis opumque omnium loco, vel potius præ 307 cuiusvis boni copia, speravit invocare nomen Domini Dei, cum eum sibi cunctorum animi simul et corporis honorum thesaurum comparasset. Quam ob causam primum eum quoque verum hominem audiisse Hebrei proddiderunt. Eos sane quidem, hoc est *verus homo*, appellatus fuit, congruente adinodum aptaque nominis ratione. In eum enim solum veri hominis appellationem convenire statuebant, qui Dei notitiam sensumque pietatis

'Ως εὐλόγω κρίσιοι καὶ σώματα λογισμῷ τὴν κερτῶνδες ἱστορίας παρεξεῖλανται· καὶ ἐπέρομη τῶν κατὰ τοὺς ἀγλευμένους βίου, τὸν τε πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ θεοφύλων ἀρδροῦ καὶ τῶν μετά ταῦτα μέχρι τῆς Μωσέως γερας διαπενάντων.

Kai τούτων δὲ οὐδὲν ἐμποδὼν μή οὐχὶ διὰ φραγίων ἐπιδραμεῖν τὴν ἱστορίαν. Πρὸ μὲν οὖν τοῦ κατακλυσμοῦ, ὡςπερ ἡ αὐτοῦ Μωσέως περιέχει γραφῆς δὲ ποὺ, ὡς οἴμαι, μὴ ἀλλοεν ἦ πάλιν οἰκοθεν τὰ Ἐβραίων πάτερα διασκοπῆσαι, ἐπει καὶ τὰ Ἀλγύπτια παρ' Ἀλγύπτιων, καὶ τὰ Φωνίκων παρὰ τὸν οἰκεῖον ἐμπλάνομεν, ὡς αὖ πάλιν τὰ Ἐλλήνων παρὰ τὸν ἐν τούτοις διαφανῶν, τὰ τε φιλοσόφων παρὰ τὸν φιλοσόφων, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν ἀπειρων φιλοσοφίας. Πόθεν δὲ ἔλλοθεν προσήκοι ἀν καὶ τὰ Ιατρικῆς ἢ παρὰ τὸν ἐπιστημόνων πυνθάνεσθαι; Οὐτα δὴ κατὰ τὸ ἀκάλυπθον ἥγουμεν δεῖν καὶ τὰ Ἐβραῖον ἐκ τῶν παρ' Ἐβραίοις λογίων, ἀλλὰ μή διάλογον ποθεν ἀποδέξαι. «Ποτερ οὖν δὲ παρὰ τούτοις κατέχει λόγος, ἀγνωστος πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐκ πρώτης ἀνθρώπων γενέσεως, καὶ εἰς τὰς ἑξῆς διαδοχάς, θεοφελεῖς τινες ἀνδρες γεγόνασι, καὶ δίκαιοι πλειστοις, ὡς δὲ μὲν ἡ Ἰλαπίσιαν ἐπικαλεσθεῖσαι τὸ δυνατόν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ.» Τούτῳ δὲ δηλοῖ ὃ μηδένα πλὴν τῶν ἀπάντων τὸν δημιουργὸν δεσπότην ὅμοιον καὶ θεὸν τῶν διηγέρασθαι. Ιπετέσθαι γάρ αὐτὸν οὐ μόνον ποιητικῇ διηγάμει εῖν καὶ ἐν κόσμῳ τὸ πᾶν διατείλεται, ἀλλὰ καὶ δεσπότον δίκην, ὡς ἀν μεγάλης πλειστος, τοῦ σύμπαντος κυριεύειν, οἰκονομεῖν τε καὶ οἰκοδεσποτεῖν ὅμοιον καὶ Κύριον δντα καὶ βασιλέα, καὶ θεὸν οὐ τὴν ὡς Κυρίου καὶ θεοῦ ἔννοιά τε καὶ προστηρίσιν πρώτων ὃ δηλούμενος θεοφήλης ἐν νῦν βαλόμενος, ἀντὶ πάστος ὑπάρχειν, καὶ προστηρίσας, καὶ περιουσίας, μᾶλλον δὲ ἀντὶ παντὸς ἄγαθοῦ: «Ἔδιπτον ἐπικαλεσθεῖσαι τὸ δυνατὸν Κυρίου τοῦ Θεοῦ, τούτον ἁντῷ θήσαυρον ἀγαθῶν ψυχῆς τε ὅμοιον καὶ σώματος πεπαρισμένος. Παρὸ δὲ πρώτος ἀλλήτης δινθρωπος χρηματίσαι παρ' Ἐβραίοις ἀναγέργατος. Κέλκησι δὲ οὖν Ἔνως, δηπετεῖσιν ἀληθῆς δινθρωπος, εὐθυδιλφ προσωνυμίᾳ. Ήπει γάρ ἀλλοὶ φασὶν ἀληθῆς προσήκειν ἥγιοτεσται καὶ διωράξειν δινθρωπον ἢ τὸν θεοῦ γνώσεως καὶ εὐτελείας ἀπήδοκον, τὸν ἀληθῶς γνωστικὸν ὅμοιον καὶ εὐεσθῆ. Οτι δὴ τοὺς μὴ τοιούτους, θρεμμάτων κατ' οὐδὲν ἀλόγων διασφέροντας, οἰα ἐπὶ γαστέρα καὶ ἡδονὴν πρηνεῖς καταβελημένους, θῆρας μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους ἡ Ἐβραίων ἀποκαλεῖν διδάσκει γραφή, κυριολεκτεῖν εἰθισμένη τὰς προστηρίσιας. Παρὸ τοὺς τοιούσδε τοτὲ μὲν λύκους καὶ κύνας, τοτὲ δὲ σώμας φοριτῷ χρωμάνους καὶ χαίροντας, καὶ πάλιν ἀρπετά, καὶ δρεις, τοῖς τῆς κακίας πολυτέροποις ἐμφερόντις εἶδεστι, προστηρεύειν εἰσθεν. Εἰ δὲ καὶ

(67) Ἔνως. Cf. Gen. iv, ult.

τοὺς τὸν κοινὸν καὶ πολὺν ἀνθρώπουν, καὶ τὸ γένος Λ consecutus esset, adeoque vera tum cognoscendi facultate, tum etiam religiose præditus, alium præterea neminem. Nam qui ejusmodi non sunt, quique in ventrum ac voluptatem proni et aliecti, nihil a bruis animalibus differunt: eos vero bellus potius quam homines appellando Hebreorum docuit litteræ, quæ suo quamque rem ac proprio nomine appellare solent. Itaque genus hoc hominum, modo lupos et canes, modo sues quisquiliis, inhiantes, modo serpentes etiam et angues, pro varia et multiplice genitorum affiniuine vitorum ratione, vocare consueverant. Quemadmodum, si quando vel hominem in universum, vel genus ipsum hominum designare opus est, proprio similiter et innato, hoc est Adami, nomine omnes ex B aequo significant. Quippe id enim nominis, quod si Graece reddatur, natum et terra sonat, primo illi cunctorum hominum parenti proprium atque a natura ipsa inditum fuisse docent. Enos igitur omnium principem Hebreorum historia divino ab amore commendat, quod cum prius speravit invocare nomen Domini Dei, » in parte animi ratione prædicta non modo vere cognoscendi, sed etiam quæ Deum unum intuetur religionis hauriende ac percipiendæ vim exeruerit. Quorum alterum vera Dei notitia, alterum spei, quæ in Deo rite cognito acquiescat, certum ac perspicuum argumentum est. Nunquam enim quæ divinam ad cognitionem pertinent, aut negligere penitus, aut ulla re posteriora ducere, sed potius in Domini Dei, modo tanquam servorum domini, modo tanquam optimi suavissimæ parentis implorande nomine, spem omnem habere perpetuoque delixiam, id terre beatius mortalium omnium finis iure ac merito habeatur. Ejusmodi ergo primus esse verumque hominem Hebrei statuerunt, non alterum illum e terra natum, quem Adamum vocant, qui divina lege violata, eximiorum ac celestium bonorum possessione exciderat; sed eum potius, qui divino ante alias omnes amore successus, **308** « Domini Dei nomen invocare speraverat. » Eundem itaque nobis imitandum sano integroque judicio statuentes ipsi quoque; rei hujus historiam, ut apprime nobis utilem, omni studio complexi, hoc simul in votis habuimus, ut tanti viri exemplo, summi rerum omnium Opificis Dominique nomen, constanti quadam egregiaque spe implorare possimus. Jam vero secundum Enos, aliud quidam placuit Dominus, et non inventus est, ut idem Moyses commemorat ¹⁴, « quia transtulit eum Deus » ob summam virtutis ejus perfectionem. Plane enim, qui vere sapiat, ægre admodum aliquem reperias. Ejusmodi autem in demum est, qui sua cum Deo perfectione conjunctus, ex hominum sese usu consortioque subduxerit. Quisquis enim aliud consilium sectatus, in foro, tribunalia, cauponas, nundinas, atque in hominum vulgus sese dat, is dum in turba huc il-

¹⁴ Geo. v. 21.

lueque jactatur, alto improbitatis gurgite totus hauritur. At qui divina quasi manu subductus, et a fluxis cadue*s*que rebus ad celestium amorem traductus est; ut ab hominibus videri ac reperiri non possit, a Deo tamen, cuius in amicitiam transcriptus est, inveniatur. Euu porro virum Enoch appellare Hebræi solent, quæ vox divinam sonat gratiam. Nos autem hujus quoque vitam, ut excellenter virtutis imaginem consecrandam nobis æmulandaque putavimus. Exstitit deinde tertius, quem « in sua generatione » æquitatem coluisse Scriptura testatur. Fuit is Noemus, cuius integrati sequens argumentum egregie suffragatur. Altus quidam sceleris infandi squalor et caligo, hominum genus occuparat universum: Gigantes omnium ore jactati, impio sacrilegoque asu, ea que hue usque nemo non loquitur, cum Deo bella suscepant: jam illorum etiam parentes, seu conditionis cuiusdam mortalium natura superioris erant, seu quicunque tandem ratione sati, curiosæ artis semina inter homines jecerant, atque omne præstigiariū maleficiorumque genus in eorum societatem inverxerant. Ita quidquid ubique hominum erat, cum eadem a Deo sententia damnandum esset, jamque idem pariter omnibus quoque momento exitium immineret: unus ille cum suis, quode loquiuntur, « justus in generatione sua repertus est. » Cunctis ergo, quæ terrarum ambitu continebantur diluvio haustis, ipsaque adeo terra immanni aquarum eluione purgata, vir ille Deo charissimus **309** cum liberis simul et uxoris, novum plane novo hominum generi excitando animandoque se men, ejusdem munere beneficioque servatus est. Dignus et ipse profecto, quem ut vivum ac spiramus virtutis et religionis exemplar, posteri omnes æmulentur. Atque hi ante diluvii tempora floruerunt. Exstiere alii postea, pietate nobiles ipsi quoque, quorum memoria sacris etiam paginis conservata manet. Quos inter sacerdos quidam summi Numinis creatus est, quem *justum regem* Hebræo nomine appellarent. Ceterum apud illos omnes, de corpore circumcisione verbum omnino nullum, nullum earum, quibus Judæos Moyses instituit, legum vestigium. Quare Judæos illos nuncupare, verum unique non fuerit; Graecos autem multo minus, qui non Graecorum aut cæterorum populorum more, deorum multitudinem inverxerint. Hebreos vero *justus* appellaveris, sive ab Hebro nomen ducas, sive potius a vocis illius significatione. Hebreos enim, quasi *transeuntes*, interpretari possit: qui a terrarum commercio, ad prepotentis Dei contemplationem transierint. Eiusmodi enim eos suis testatur historia, qui unius a natura inditæ rationis, legumque scripto nullo comprehensarum ducti, et rectam virtutis viam feliciter tenentur, et omnes prætergressi corporis voluptates, ad vitam singulari cum sapientia, tum religione cultuque di-

A radicavit τῷ βίῳ ὅστις πάντα τὰ ἀδύρωπειον γένος μᾶς ὑπὸ φῆφον γενέσθαι παρὰ θεῷ δίκης. Καὶ ἐῇ πάντων ἐνι τεύματι διαφεύγεοι μελλόντων, μόνος εἰς οὐτος δὲ νῦν δηλούμενος ὁ δίκαιος ἐν τῇ τενεγέ αὐτοῦ σὺν καὶ τοῖς οἰκείοις εὑρήται. Πάντων δῆτα τῶν ἐπὶ γῆς κατακλυσμῷ διολυμένων, καὶ τῆς γῆς αὐτῆς θέλατων ἀρόδᾳ πλημμύρᾳ τῶν προτέρων χακῶν ἀποκαθαιρομένης, διεφύλαξτος σὺν παισιν ἄμει καὶ γυναιξὶ τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ ζώπυρον σπέρμα παραβολεῖτον πρὸς τοῦ θεοῦ τετήρηται. Γένοιτο δὲ καὶ οὗτος ἀρχέτυπος εἰλόν, ζῶστος καὶ ἔμφυχος, τοὺς δὲ αὐτοῦ γεγενημένους ὑπόστηγμα τρόπου θεοφιλοὺς παρεχημένος. Καὶ οἱ μὲν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοιούτες· οἱ δὲ μετὰ τούτον εἰς ἐνσεβεῖδ διαπρεπεῖς δίλλοι πάλιν, ὃν τὴν μνήμην τὰ ἱερὰ διαστάσεις λόγια. **B** Τούτων τις λεπεῖς ἀνέρηται τοι ὑψίστου θεοῦ, βασιλεὺς δίκαιος τῇ Ἐβραιῶν προστηρόφη χρηματίσσεις. Τούτος δὴ πάσιν οὐδὲ εἰς σώματος περιτομῆς λόγος ἦν, ἀλλ’ οὐδὲ τῶν Μωϋσέως Ἰουδαϊκῶν παραγγελμάτων. Διόπερ αὐτοὺς οὐδὲ ιουδαίους φάνται δίκαιοιν, οὐδὲ γε Ἑλλήνας, διτι μηδὲ πλειστοὺς θεοὺς δομοὺς Ἑλλήνας η τοῖς λοιποῖς ξένεστιν ἔγοντα. Ἐβραῖοι δὲ μὲν κυριώτερον ἐπικληθεῖσεν, ήτοι παρὰ τὸν Ἐβρεῖον, η καὶ μέλλον παρὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς προστηρόφας. Περατικὸν γάρ τινες ἐρμηνεύονται, τὴν ἀπὸ τῶν τῆς περατικοῦ καὶ τῆς τοῦ διόν θεοῦ διάδασσον ταὶ καὶ θεωρίαν στειλάμενοι. Φυσικοῖς γάρ τοι λογισμοῖς, καὶ νόοις ἀγράφοις, τὴν δρθῆν τῆς ἀρετῆς διευθύναντες πορευονται πάρον τῶν σαρκὸς ἥρων, ἐπὶ τὴν πάντοτον καὶ θεοτεῖβιον διαθεβοκῆτος ἀναγράφονται. Ἐν δὴ τούτοις ἡμῖν ἀπασι καὶ δι βούμονος τοῦ παντοῦ ἔθνους γενάρχης Ἀβραὰμ καταριθμεῖσθεν· ϕ μαρτυρεῖ τὰ λόγια δικαιοσύνης, οὐ τὴν ἐν νόμῳ πάλιν Μωϋσέως, διτι μηδὲ ἦν ποτέ· μετὰ γοῦν τὸν Ἀβραὰμ ἐβδῆμη γενέση Μωϋσῆς ἀναπέφνει· πλὴν δὲλλα καὶ οὗτος δίκαιος καὶ εὐσεβῆς εἶναι τις ἀνέρηται, εἰ καὶ τις δόλος ἀνέρηται, τοῦ διωθεν δεδηλωμένος παραπλεῖσιος. Λέγει δὲ οὖν ἡ Γραφὴ· Καὶ ἐπίστευον Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δίκαιοσύνην. Πατέρα δὴ πολλῶν ἔθνων δὲ θεὸς χρηστὸς τούτοις Ιερεῖσθαι προσαγορεύει, διαρρήξης τε εὐλογηθεσθαι ἐν αὐτῷ φησι· « πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, καὶ πάσας τὰς φυλὰς· » διντικρυς τὰ νῦν καθ’ ἡμᾶς συντελούμενα θεοτεῖων. Ἄλλ’ δ γε Ἀβραὰμ ἔκεινος μετὰ τὴν δικαιοσύνην τελεωτον σὸν δὲ τοῦ Μωϋσέως νόμου, διὰ δὲ πίστεως καταριθμεῖνς· αὐτῷ, μετὰ γε τὰς διαγράπτους θυσίας δ, ἐπὶ αὐτῷ τὴρ μέλλον παῖδες γῆστον τεκεῖν, πρώτος ἀπάντων κατὰ χρησμὸν εἰς σώμα περιτέμνεται, τούτῳ καὶ τοῖς δὲ αὐτοῦ γεννωμένοις ἐπιτελεῖν παραδούς, εἰτε εἰς ἐμφανῆ σημειωστον τῆς τῶν ἐξ αὐτοῦ παιδῶν πολυπληθείας, εἰτε καὶ ὡς ἔχοιεν οἱ παῖδες πάτερον γνώρισμα, ήτοι βιούντες κατὰ τὸν τῶν προγόνων ἔλλον, η τῆς ἑκείνων ἀρετῆς ἀπολειπόμενον· εἴτε καθ’ ἐπέρας οἰστοθητοῦν αἰτίας, δεὶς οὐ νῦν σχολὴ πολυτραγονεν. Τοισθέ μὲν οὖν καὶ οὗτος εἰς μίμησον ἐκκείμενος· μετὰ δὲ αὐτὸν Ιεράκ τῆς πατερών διμοῦ

* Ιερ. καταριθμένην. **η** γρ., Οσοφανεῖς.

θεογνωσίας τε καὶ θεοφύλας διάδοχος ἀναδεκνυται, πλήρων ἀπόπτων τούτου καλλιετῶν τε καὶ πρεμακάρου τοῦ πατρὸς διαδεχμένος. Μηδ τούτον γαμετῇ τὰ θεῖα φασι συνελθόντα λόγια, μιᾶς χρήσεος πανδοποιῆς καθ' ἣν δεδύμου γονῆς ἀποδειχθεῖς πατήρ, εἰς τούτο περιγράψασθαι τὴν πρὸς τὴν γαμετὴν διμήλιαν ὑπερβολὴν σωρούσης λέγεται. Ἐνταῦθα σοι καὶ Ἰακὼν, δὲ καὶ Ἱερατὴ, εἰσήχθων διώνυμός τις γεγονός ἀνὴρ παρὰ τὴν τῶν οἰκείων ἀρετῶν διαλάμπουσαν προκοπήν. “Οὐτε μὲν οὖν, ἔγγυμαζόμενος τοῖς πρακτικοῖς ἥστει τε καὶ βίοις, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας πόνων αὐτεπιρέπτο, Ἰακὼν αὐτῷ δοῦλομα ἦν, δοκητήριος καὶ ἀδηλητήριος ἡ προστηγορία καλεῖ (67), ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα μεταληφθεῖσα φυνήν. “Οὐτε δὲ λοιπὸν τὸ νικητήρια κατὰ τὸν ἀντιπάλον λαβὼν στέφεται, ἡδη τε τῶν κατὰ θεωρίαν ἄγαβῶν ἀπολαύει, τηνικαῦτα εὐτῷ καὶ τούτον μεταβάλλεις δὲ χρηματίζειν θεός, δημος καὶ θεοπίλιας αὐτὸν ἀξιῶν, καὶ τῶν θεοτέρων γερίν τε καὶ τιμῶν τὰς ἀμοιβὰς διὰ τῆς προτηγορίας διωρίμανος. Λέγει δὲ οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ χρηματίζεις· « Οὐκ ἐτί καλθήσεται τὸ δυνομός σου Ἰακὼν, ἀλλὰ Ἱερατὴ! ἔσται τὸ δυνομάς σου, διὸ ἐνίσχυσας μετά τοῦ θεοῦ, καὶ μετά ἀνθρώπων δυνατῶν»· τὸν δρατικὸν δύναρα καὶ θεωρητήριον τὸν Ἱερατὴν ὑποστηνούντος· ἐπειδὴ καὶ τούτον μεταβλήθεν στημένει δινθρώπον δύναρος θεόν. Τούδε μὲν οὖν καὶ οὗτος, ἐξ οὐτὸς τὸ δωδεκάριον τοῦ Ιουδαίου ἔθνους ὑπέστη γένος. Μυρία δὲν λεχθεῖ περὶ τοῦ βίου τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῆς φιλοσοφίου καρτερίας τε αὐτῶν καὶ ἀσκήσεως· τὰ μὲν πρὸς λέξιν θεωρούμενα, τὰ δὲ καὶ δι’ ὑπονομῶν ἀλληγορούμενα. Περὶ δὲν εἰρηται μὲν καὶ ἀλλοις, ἀτέρ καὶ ἡμῖν ἐν οἷς ἐπραγματευόμενος περὶ τῆς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν (68) πολιταδίᾳ. Τοιούθε μὲν οὖν καὶ οὗτος. Ἐγινοι τοι πάρ’ αὐτοῖς· καὶ ἀλλοις εἰπεῖν, τὸν δυνομά τῷ ἀνδρὶ, διὸ τεράποντες λόγια γεγονέναι δινθρώπον διμεμπτον, ἀληθινὸν, δίκαιον, θεοσεβή, ἀπέχμινον ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. Οὔτος γε τοι, οὐδὲν πρεστήκων τῷ Ιουδαίων γένει, ἐπὶ πᾶσι τοῖς τῆς εὐσεβείας κατορθώμασι μεμαρτύρηται. Οἱ γε μὴ τοι Ἰακὼν πάιδες, τὴν πάτρον τηνογνωσταντε καὶ θεοσέβειαν τραγηκότες, τὴν τῶν ἀνέκαθεν Ἑβραϊκὴν φήμην ἐπὶ μέγα δόξῃς προῆγον, ὅπτε ἡδη καὶ πάσις Αἴγυπτου τὴν ἀρχὴν ἀνάβασθαι. Οἱ γάρ τοι Ἰακὼν τοῖς σωρούσην προσανατερθεὶς βραβείους, κάπειται τὴν Αἴγυπτιων ὑποδεξάμενος ἡγεμονίαν, τὸν θεοφύλη τῶν Ἑβραίων διδειτε τρόπον. Όν καὶ αὐτὸν ἡζιοῦν δι’ εὐχῆς πεποιήμενα, δουλὸν αὐτὸν δι’ οἰκείων ἐπισκούλην γεγενημένον, καὶ δουλὸν Αἴγυπτιον ἀνδρός. Τὰ μὲν γάρ ἀλλὰ διὰ εἰς ὠραίτερα καὶ ρόμητα σώματος καὶ εἰμορφῶν ηὔχητο, παρημη, εἰ καὶ τὰ λόγια κάλλους αὐτὸν ὥρι πάντων διενεγκεῖν ἀναγράφει· τὰ δὲ περὶ ψυχῆς πῆ διὰ τις διαγράψεις, κατ’ ἀξίαν τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς τὸν ἴππον διελθεῖν προτρημένος; Φύσει μὲν αὐτῷ παρημηταὶ λόγοις τὸ ἐλευθέρων γνώρισμα, τοῦ τε τρόπου

⁶⁷ Gen. xv, 6.

(67) Καλεῖ. Alt. ε manuscr., δηλοτ, quod omnino presiat.

(68) Περὶ τῆς τῶν παταῖων ἀρδ. Liber hic de

A vino præstantem transvolarent. Atque hoc in numero, Abrahamus etiam ille, quem generis principem universi prædicant, jure a nobis meritoque censeatur. Hujus enim justitia divinorum quoque oraculorum testimonio commendatur: non quam a Moysis lege accepit, certe quidem cum adhuc nulla tum esset: nam aetate post Abrahamum septima natus est Moyses. Et tanta ejus profectio, si cuiusquam alterius, integritas atque religio, eadem qua superiorum illorum prædicatione celebratur. De illo enim hunc in modum Scriptura loquitur: « Et eredit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam ». Eudem porro gentium plurimarum parentem futurum, ac nominatio « gentes omnes terræ, omnesque tribus in eo benedicendas esse », divina oracula prædixerunt: quæ sane prædictio, quæ temporibus nostris evenire cernimus, palam et aperte denotabat. Abrahamus igitur ille, post eam justitiam maturitatem atque perfectionem, ad quam ipsum non lex Moysis, sed illustris fides constansque perduxerat, post eos, quibus sacra litteræ suffragantur, Numinis divini conspectus, legitimum sub extremam senectutem filium suscepturus, cum omnium sese primus, 310 uti jussus divina voce fuerat, circumcidit, tum idem posteris ipse suis faciendum præcepit: sive ut hoc velut illustriore signo, propagandorum ex eo nepotum multitudine constaret, sive ut paternum characterem liberi relinquerent, idque adeo, seu majorum illi suorum vestigis insisterent, seu ab eorundem virtute deflecterent; sive denique aliae quedam hujus instituti causa rationesque subessent, in quas diligenter et curiosius inquirere, modo non vacat. Ceterum ejusmodi etiam ille fuit, quem nos seminarii sumopere deceat. Secundum illum Isaacus laudatur, ejus quæ parentem ornaverat divinæ cum notitiæ, tum etiam ebaritatis hæres, quam ipse unam omnium longe pulcherrimam ac felicissimam ejus hereditatem sortitus est. Eudem et uxorem duxat unam duxisse, et semel tantum liberis operam dedisse monumenta divina testantur: qua unica vice, gemina prole suscepta, nu-tuum cum uxore consuetudinem circumscripsisse fertur, exemplo continentiae singulari. Consequatur D Jacobus, quem et Israelem vocarunt: quod utrumque nomen, ab insigni quadam est eximiaque virtutum accessione consecutus. Is enim, dum adhuc in civili quodam et actuoso vita genere, assiduus pietatis causa labores subiret, Jacobus dicebatur; quæ vox, si Graece reddatur, *asceta athletamque sona*. Idem relatis semel de hostibus victoræ tropaeis, coronatus, ubi contemplationis opibus frui coepit, tum vero aliud ei nomen auctor ipse Deus imposuit, eumque partim conspectu suo frui voluit, partim divinioribus quibusdam prænisi et honori-

numerosa priscorum hominum sobole, cum aliis plerisque intercidit, nec ulla ejus est apud S. Hieronymum, Ptolemy, aut Suidam mentio.

bus, eodem nomine repræsentatis cumulavit. Ejusmodi enim ad illum exstat oraculum: « Non amplius vocabitur nomen tuum Jacob, sed Israel erit nomen tuum, quoniam invaliisti cum Deo, et cum hominibus potens ». Quo Israëlis nomine vir contemplationi deditus indicatur, utpote quod si Græce viceris, *hominem*, a quo Deus videatur, significet. Talis igitur ille etiam fuit, a quo Iudeorum genus duodecim comprehensum tribubus propagatum est. Quorum de vite rationibus, vereque philosophis digna tolerantia et exercitatione, infinita commemorari possent, quæ partim nude ac simpliciter intelligi, partim ex occultioribus allegoriarum sensis erui debeant. De quibus cum ab aliis, tum a nobis quoque disputatum in illis est quæ de numerosa priscorum hominum sobole, **311** conscripsius. At de illis hactenus. Prater quos tamen, alium etiam laudare merito licet, Iobum nomine, quem et omni reprehensione caruisse, et veritatis, justitiae, pietatis amantem ac studiis suis, et ab omni contagione sceleris procul absuisse, divina testantur oracula, cum in illis omnibus religionis officiis ac laudibus, nulla cum Iudeis sanguinis ac generis communione teneretur. Jam vero Jacobi liberi paternam divini Numinis cognitionem, ejusdemque cultum summa voluntate studioque complexi, priscorum Hebraeorum famam et gloriam admodum illustrarunt; ut ex illorum auctoritate paulo post imperium Ægypti penderet universum. Josephus enim jam continentiae præmissis insignitus, suscepto postmodum Ægypti principatu, summam Hebraeorum suorum eximiamque virtutem in omnium oculis ac luce collocavit. Quare ad ejus quoque imitationem omni studio nobis aspirandum esse duximus, tametsi prius in servitatem, et hominis Ægyptii servitutem, fratribus insidiis et artibus abductus fuisset. Nam adolescentis quidem quam eximia species, quanta vis corporis et pulchritudo fuerit, facile pratermitto, licet oris eum ac formæ totius elegantiæ cæteris omnibus præstissime historia divina testetur. Animi vero doctes atque ornamenti quis tandem pro dignitate commemoret, si cum tantæ virtutis excellencia æquare conetur magnitudinem laudationis? Ea quidem constans fama est, ipsum a natura liberalem quicquidam speciem habuisse, ac nescio quid nobilitatis in moribus, quod ex ipso quoque vultu effloresceret. At vero ejusmodi pietatis insignibus effulgebat, ut summa continentalæ, æQUITATIS, prudenter, fortitudinis laude clarissimum cum esset, idem tamen præcipua quadam præpotentis Dei notitia cultaque præstaret, cuius utriusque semina, jam ab ipsis inde cunabulis, infantis in animo parentes jecisse ferunt. Ergo adolescentis amore domini uxor exardescens, cum eum primo juventutis flore conspicuum, in lascivam flagitosamque consuetudinem pellicere conaretur, verborumque primo blan-

A τὸ εὐγένες ἐπανθοῦν τῷ προσώπῳ τοῖς δὲ εὐεσθελας διαιπρέπουσι κεδρίσματας ἑξῆσκτο, ὡς ἐν σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ, φρονήσεις τε καὶ ἀνέρεις, τὴν ψυχὴν ἐκλάμψειν πολὺ πρότερον ἐν ἐπιγνώσει καὶ εὐεσθελίᾳ τοῦ τῶν ἀπάντων Θεοῦ, ἢν οἱ γεννήσαντες ἐν σπαραγάνων λέγονται αὐτοῦ τῇ ψυχῇ καταβεβηκέναι. Ἐπιμαντεῖσθαι δ' αὐτὸν τῇ τοῦ δεσπότου γαμετῇ, εἰς ἀκόλαστους τε καὶ ἔρωτικὰς διμιλίας ἀπειλέντων δέ νέον τὸ σώμα κατασύρειν πειρωμάνη, καὶ πρώτα μὲν λόγους ἀπατῆσαι αὐτὸν ἐπιχειρούσῃ, εἶτα δὲ ἰκεσίας ἀντιβολούσῃ, καὶ τέλος βιαιότερον κείρας ἐπάγειν τολμόντην ἀναδέσαι τε ἥδη καὶ ἀναισχύνονταις πειρατολακες χρωμάτῳ, τῆς τῶν πατέρων εὐεσθελούσης διδασκαλίας δὲ ἥρως τὴν μνήμην ἀναπεμπαόμενος, καὶ τὸν θεοσεῖδην καὶ ἀληθῶς Ἐβραῖον Ἡροῖς δόμῳ καὶ λόγοις ἀποδίξεις, τὸ μὲν αἰχρόν καὶ ἀκλαστὸν γύναιον διασείται, κραταιετέρᾳ τῇ κειρὶ παραλάβεις· διστρέπει δὲ τίνος δεινού καὶ ἀποτυπώσας χρωμάτῳ, τῆς τῶν πατέρων εὐεσθελούσης διδασκαλίας δὲ ἥρως τὴν μνήμην ἀναπεμπαόμενος, καὶ τὸν θεοσεῖδην καὶ ἀληθῶς Ἐβραῖον Ἡροῖς δόμῳ καὶ λόγοις ἀποδίξεις, τὸ μὲν αἰχρόν καὶ ἀκλαστὸν γύναιον διασείται, κραταιετέρᾳ τῇ κειρὶ παραλάβεις· διστρέπει δὲ τίνος δεινού καὶ ἀποτυπώσας χρωμάτῳ, τῆς τῶν πατέρων εὐεσθελούσης διδασκαλίας διπλεῖται τὸν πορτεῖται. Κάπειτα αὐτὸς πρὸς ἄνευτον σύφρονον λογισμῷ τοιάδε ἐπιλογίζεται, καὶ φησιν· « Εἰ δὲ Κύριος μου δι’ ἐμὲ οὐδὲν γινώσκει τὸν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα δοσὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ, δέδωκεν εἰς τὰς κειράς μου, καὶ πᾶς ποιῶν τὸ πονηρὸν δῆμα τὸ μέγα τοῦτο, καὶ ἀμαρτήσουμαι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ »; Ἔρ’ οὖς οὐα νικηφόρον τοῖς ἀρετῇς βρεθεῖσιν ἀναστάζεις αὐτὸν δὲ τῶν θιων θεός, τὴν κατὰ τῶν δεσπότων αὐτοῦ, καὶ αὐτῆς Αἰγυπτίου βασιλείαν τε καὶ ἡγεμονίαν παραβίλωσι. Πλὴν δὲλλα καὶ οὗτος Ἐβραῖος ἐξ Ἐβραίων, οὐδεὶς δὲ Ιουδαῖος, διτι μηδὲ δὴ τὸ Ιουδαίων, ἐν τοῖς μάλιστα θεοφίλεσι καὶ τριπλακάριοις ἀνεληγηται. Μετὰ δὲ τοὺς εἰρημένους Ἐβραίους, ἀπειδὴ εἰς πολιαρθρωτὰν ἐπεδίδουν τὸ τῶν ἀπογόνων γένος, ἥδη τε καὶ τὸ Ιουδαίων ἐξ αὐτῶν Ιησος συνετάς, ἐπελέγαντες τε δομέραις καὶ ἀπλήθυνε, τὰ μὲν τῆς εὐεσθελούσης ἀγωγῆς τῶν πρόπολιν θεοφιλῶν προποτέρων κατὰ σμικρὸν αὐτοῖς ἑκάστηνε, καὶ ἀπρεπόντετο τὰ δὲ τῆς παρ’ Αἰγυπτίοις διατριβῆς τοσοῦτον τῆς τῶν δηλούμενῶν κατίσχου πληθύος, ὡς τὰς μὲν πατέρων ἀρετῇ εἰς λήθην ἐλθεῖν τῇ δὲ παρ’ Αἰγυπτίοις δροιοτοπίᾳ τοὺς βίους πρεινεγκῆται, ὡς κατὰ μηδὲν Αἰγυπτίων τὸν τρόπον διαπέραινε δοκεῖν. Ἐνταῦθε δῆτα αὐτοῖς τοιούσδε ἀποτελεσθέσιν, δὲ τῶν προποτέρων θεός ἡγεμόνα καὶ νομοθέτην ἐπέκμετει Μωϋσέα, τὰς δὲ δημοσιῶν τῶν πρόπολιν τοὺς προγόνους αὐτῶν πιστούμενος ἐπαγγέλλεις. Κάπειτα δὲ αὐτοῦ τὰ ἀνάγραπτα θαύματα, καὶ τὰς παραδόξους θεοπειας ἐπιτελέσας, τὸν ἀρμόδιον τοῖς τῶν ἀκρωμένων θεοῖς προβάλλεται νόμον. Οὐχ οὖσι τε γοῦν οὐσιες δὲ διδετηρίαν τρόπον τὴν πάτριον ζηλούν ἀρετὴν, οὐδὲ δὴ τὰς ψυχὰς ἐμπαθεῖς καὶ νευστημένους, τὴν κατάληλον παρελάμβανον πολιτείαν, τὰ μὲν προγανών τὰς τοῦ προδήλου διατατομένου Μωϋσέως τὰ δὲ, δὲ ὑπονοῶν αἰνιττομένους, σύμβολά τε καὶ σκιάς, ἀλλ’ οὐ γυμνὴν ἀλτηθειαν φυλάττειν αὐτοῖς καὶ περιπετειαν ὑποθέμενου. Καὶ δὴ τὸ Ιουδαίων πολίτευμα, ἀνεῦθεν πολεῖ ἀπὸ Μωϋσέως ἀρέάμενον, μέρη καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάρουσιας

^{**} Gen. xxxv, 10.

ταῖς τῶν οἰκείων προσηγούμενάς διαρ- A κεῖ. Οὐδὲ καὶ τοῦτο Μωϋσέως ἡνὶ αὐτῷ καὶ τῷ μετέπειτα προσηγόρευμα τῷ θεόπιστοι, μή πρότερον ἐκλι- ταῖν τὸ Μωϋσέως νόμιμα τε καὶ διατάγματα, ἢ τὰ τοῦ Χριστοῦ φανῆναι, τὰ τῆς Καυνῆς δηλαδὴ διαθήκης, τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πᾶσα τοῖς ἔθνεσι κατηγο- γελμένης ἀ καὶ ὡς τέλους ἔτυχεν, ἢ καὶ ἀναπεψώ- νηται. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸν τῶν πρὸ Μωϋσέως Ἐβραιῶν βίον ἐν ὅλῃ τῇ διελθόμενον, καὶ τὸν γε τῆς κατ' αὐτοὺς εἰσεβείας χαρακτῆρα παρεστήσαμεν, πώροι καὶ τὸν δογματικὸν αὐτῶν ἔρπον, ἀπὸ τῆς Μωϋσέως γραψῆς καὶ τῶν μετ' αὐτὸν προφητῶν ἐπισκέψασθαι. rum quæ sunt in domo ejus, et omnia quæ ibi sunt faciam, et peccabo in conspectu Dei^{**}? Quamobrem ditiis attentatum, mox precibus etiam et obsecrationi bus urget, ad extremum ne violentas quidem manus eidem injicere et obscenis eum impudicisque complexibus premere vereretur: clarissimus heros doctrinae parentum sanctissime recordatus, ac sese divini cultorem Numinis, verumque Hebraeum, non re ipsa minus quam oratione professus, turpem ac libidinosam mulierculam robustiore dextera vitor excussit, ac 312 perinde ut si ex horrendæ furentisque bestiæ dentibus sese proriperet, saluti suæ fuga consuluit. Tum idem secum ipse rem matura cogitatione reputans: Si dominus meus propter me nihil novit eo- tradidit in manus meas, quomodo malum hoc grande Deus eum præpotens tanquam illustri victoria nobilem, dignis virtute præmia honestavit, dominorumque suorum, imo totius etiam Ægypti principem moderatoremque constituit. Atque is Hebraeus similiter atque ex Hebreis satus erat, non Judeus; nec enim Judæorum adhuc gens ulla coinerat: idem tamen in virorum uti Deo charissimorum, ita longe felicissimum classe numeroque censemur. Deinde vero, longa per eosdem Hebreos posterorum serie propagata, cum iam ex iis confusa Judæorum natio, multa in dies sobole gliceret, factum est nescio quo pacto, ut cum prima illa, quam a Deo charissimis majoribus acceperant, pietatis ac religionis institutio dehilitata paulatim obtusaque hebesceret: tum vero tantum apud eos Ægyptiorum societas communio posset, ut patriæ virtutis evanescente memoria, sic Ægyptiorum mores ac ritus induerent, nihil ut inter utriusque populi vita genus discriminis esse videretur. Quæ in rerum articulo, patrum ille suorum Deus Moysen ad eos legislatorem mittit, iisque promissionibus idem re ipsa conciliat, quibus eorum sese majoribus, divinis etiam oraculis obstrinxerat. Tum iis, quæ scripta leguntur, miraculis, atque inuisitatis ante prodigiis ipsius manu perpetratis, congruentem audiendum moribus legem promulgat. Cum enim ob insignem morum asperitatem, patrum suorum virtutem amulari non posset, iis utipote morbis animorum laborantibus consentaneam institui vitaque rationem ita prescrispit, ut de nonnullis clare perspicueque statueret, alia ænigmatis quibusdam sensis iuovens, notas duntaxat umbrasque rerum, non apertau nudamque veritatem, consecrandas iis observandasque proponeret. Atque hanc Iudaicæ recip. formam, quæ a Moyse delineata primum et informata fuerat, ad Servatoris usque nostri Jesu Christi adventum florere ac vigore oportebat, ut futurum suis ipsimet Judæorum prophetæ oraculis cecinerant. Nam partim ab ipso Moyse, partim a sequeilibus 313 prophetis jam olim prædictum fuit, non ante sanctitas a Moyse leges antiquatu in iri, quam eas Christus Novi Testamenti tabulas conderet, quas nunc denum ejusdem Servatoris nostri munere, gentilibus passim omnibus resignatas atque explicatas adeoque predictorum illorum veritatem ipso rerum exitu comprobabam videmus. Sed quoniam[†] de Hebreorum illorum, qui ante Moysem clauerunt, vita ratione pauca libavimus, suoque religionem ipsorum charactere expressam consignamus produximus; consequens est uti jam eorum doctrinæ capita, tum Moysis ejusdem, tum posteriorum ex prophetarum scriptis deprompta contemplemur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

B

CAPUT IX.

Hebreorum doctrinæ placita.

Περὶ τῶν παρ'[†] Ἐβραιῶν δογματικῶν θεωρημάτων.

Πρώτος δὲ οὖν ἀπάντων αὐτὸς ἐκεῖνος ὃ διαμάστως θεόλογος τε καὶ νομοθέτης, πολιτείαν εἰσεβείας προ- ἑκουσιαν διὰ τῆς[†] οἰκείας γραψῆς τῷ Ιουδαίων ἔθνει προκαταβαλλόμενος, οὐ τοῖς κοινοῖς καὶ πεπτημένοις ὥθη δεῖν χρήσασθαι προσομοίων τῶν λόγων· προλαβὼν δὲ πάντα νόμου πρακτικῶν (69) τῶν ποιητῶν, καὶ τῶν εὐ ποιητέων ἀπαγορευτικῶν, τάς τε δημοτεῖς καὶ πο- λιτικὰς περὶ τῶν πρὸ διλήκους πυρετῶν διατάξεις, ἀπὸ τῆς πατρὸς θεολογίας δεῖν ὕστο τῆς θεολογίας ἱροῦσθαι, καὶ (70) τὴν καταρχὴν ποιήσασθαι τῆς δι- θεοτατίας, οὐδὲ ἐπέραν μάθησιν οἰκείων νόμων (71)

^{**} Gen. xxxix, 8.

(69) *Πρακτικόν.* Alterius manuscri. lectionem sequitur sum; habet enim προσταχτικόν, cui se- quens ἀπαγορευτικόν recte opponitur.

(70) *Τῆς θεολογίας δρευσθαι,* καὶ. Hæc a libra-

gus atque legislator, recip. formam cum religione conjunctam stylo ipse suo Iudaicæ genti delineans, non jam vulgaribus illis atque contritis utendum si- bi exordiis putavit: sed cum ante jam animo le- gem universam, qua partim agenda juberentur, partim vetarentur non agenda, publicasque simul ac civiles mutuo inter sese contrahendi rationes ac regulas descripseret; ex propria majorum suorum theologia doctrinæ suæ ducendum initium intel- lexit: quod aliud nullum disciplinæ genus legum

rio quadam perperam inserta sunt, quæ manuscri- ptorum alter expungit.

(71) *Oiketar ymboz.* Mendosa hæc sunt, atque in oiketarōn νόμων, ut videtur, mutanda.

suarum pietati consentaneum agnosceret, præter eam theologicæ rationem, quæ jam inde a primis illis gentis sue parentibus ad sua usque tempora permanasset. Itaque a Deo ipso patriam priscorum Hebreorum theogiam secutus, auspicat: non Jam *Ægyptiorum*, aut *Phenicum*, aut reliquarum nationum more, quæ promiscuam in multitudinem venerandum illud Dei nomen abjecerent et alios quidem aspectabiles, hoc est infixa coele sidera, alios aspectum fugientes deos inveharent, partim ex hominibus illis, qui jam ante vixissent, partim etiam eos dæmones, qui terras aut aerem oberrarent, ut superius in earum opiuionum consutatio ne ostendimus. At vero ab ipsomet rerum omnium auctore, ac tam earum, quæ videri non possunt, quam earum, quæ sensibus usurpantur molitor Deo totius orationis initium faciens, verum illum hujus universitatis legislatorem ac moderatorem esse docet, sunimunque **314** totius orbis, perinde atque unius ejusdem magnæ civitatis regem constituit. Enimvero ita homines ipso statim principio eodem paulo post informati erat, sed illarum etiam, quibus natura universa pareret, auctorem esse ac Dominum inteligerent. Regem enim ipsum mundi totius ac legislatorem esse confirmat.

CAPUT X.

De generali Providentia, et universi molitione.

Videlicet, nutu ejus atque potestate suam rebus omnibus essentiæ naturamque constare: ejusdemque legibus ac terminis, apte atque ordine, temporum cursus vicesque describi. Ac prium quidem ex omnibus cœlum voce legeque divina, C firmitatem suam obtinuisse, gravemque terrarum molem, præter natura suæ conditionem, leviorum elementorum in medio mirum in modum suspensam ac libratam constitisse, voce legeque divina, mutuam alternamque noctis ac diei conversionem fieri, voce legeque divina solem ipsum, lunam, reliquorumque siderum chorum eleganti concinnoque motu orbem suum confidere. Lege sumi: Regis conversionum mutationes, temporum discrimina, annorum circulos, annuasque tempestates, cum admirabilis totius universi consensu harmoniaque compleri. Divina lege, hiemem veri, atque hoc consequentium tempestatum vicibus edere: eadem, altos ac profundos Oceani vortices hibernis aestibus atque eluvionibus exundantes, suorum sese marium finibus, quos transilire non audent, includere: et adem, terrarum sicciam aridamque naturam, defluentibus imbris, ac nivibus modice allabentibus irrigant, infinita plantarum et animantium genera producecere. Uno verbo, naturam illam, communem rerum parentem omnium, Dei præpotentis Numini servientem, divinis ejus legibus consiliisque parere. Nec enim profecto casu ac temere, nec fortuito ac rationis expertise motu, tantum hunc et tam

* γρ., θεωρίας.

(72) Οὐχὶ φίλοι, etc. Locum hunc ita concepit alter manuscr., οὐχ ἐπειρ Αἰγυπτίοις φίλον ἦν, διὸ οὐκτὸς Φοινίξ, ἢ τοῖς λοιποῖς θεοῖς παρεπλήσιοι,

A εὐσεβεῖᾳ προσήκουσαν ἡγγάμενος ἢ τὴν δικαιονέαν την προπατόρων εἰς αὐτὸν ἔκουσαν θεολογίαν. Ἀρχεται τοινύν ἀπὸ Θεοῦ κατὰ τὰ πάτερια τῆς τῶν προγόνων Ἐβραίων θεολογίας· οὐχὶ φίλον (72) Αἰγυπτίοις καὶ Φοινίξι· ἦν, ἢ τοῖς λοιποῖς θεοῖς πλῆθος καταβάλλουσι τὴν σεβασμὸν προσηγορίαν, θεοὺς τε δρωμένους μὲν τοῖς κατ' οὐρανὸν φωστῆρας νομίζουσιν, ἀφανεῖς δὲ καὶ ἀοράτους τοὺς ἐξ ἀνθρώπων κατοιχαμένους, ἢ καὶ τοὺς χθονίους καὶ ἀερίους δαιμονας, κατὰ τὰ πρόσθεν ἥμιν ἀπεληγεμένα. Ἀλλὰ γάρ ἀπὸ τοῦ πάντων αἰτίου, ἀοράτων τε καὶ ὀρατῶν δημιουργοῦ τὴν καταρρήθη τοῦ παντὸς λόγου πεποιημένος, νομοθέτη τούτον εἶναν δεδάσκει τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως, ὃπερ μᾶς τίνες μεγαλοπλεῖς τοῦ κόσμου βασιλέας καταστήσας. Παιδεύει τογαραΐν δρῦμονεος, B τούτον ἡγείσας μὲν μόνον τῶν πρὸς αἴτους μικρῶν θυστέρον διαταχθεσμάνων ἀνθρώποις νόμων αὐθέντημ εἶναι καὶ κύριον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει τῶν δλων. Βασιλέας γάρ αὐτὸν καὶ νομοθέτην τοῦ σύμπαντος κόσμου παρεῖται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Περὶ τῆς καθόλου προνοίας, καὶ περὶ τῆς συστάσεως, καὶ ἐμπιούρητος τοῦ κόσμου.

Νέαματι μὲν γάρ αὐτῷ καὶ δυνάμει, τὴν τῶν ἀπάντων οὐσίαν τε γεγονέαν, νόμον δὲ καὶ ὅρους πάλιν αὐτοῦ, ὁδῷ καὶ τάξει τὸν σύμπαντα δικυβερνᾶσθαι αἰώνα. Λόγῳ μὲν γάρ καὶ νόμῳ Θεοῦ πρῶτον ἀπάντων οὐρανὸν ἐπερέωσθαι, καὶ γῆς τὸ βαρύν καὶ στερέμνιον παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν λεπτομερεστέροις τὸν στοιχεῖον παρὰ φύσιν ἐπιταρεῖσθαι. Λόγῳ δὲ καὶ νόμῳ θειῷ νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὸν ἀμοιβαῖον ἀνακυκλοῦσθαι δρόμον· λόγῳ θεοῦ καὶ νόμῳ καὶ αὐτὸν ήλιον καὶ σελήνην, καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἀστέρων χρησταί, ἐν πρέποντι κόσμῳ τὴν προσήκουσαν ἔξαντεν πορείαν· νόμῳ δὲ τοῦ παρβασιλέως τροπῶν ἀλλαγῆς, καὶ μεταβολές καιρῶν, ἐνιαυτοῦ τε κύκλους, καὶ τὰς ἔτησθος ὥρας τῇ παναρμονῇ τοι παντὸς ἀποτηροῦσθαι συμφωνίᾳ· νόμῳ θεοῦ κειμένων μὲν ὑποκαρπίν ἔπειτα, τοῦτο δὲ τὰς διγχίατα τῶν ὥρων τροπαῖς· καὶ θαλάττης δὲ βιθοῖς, ταῖς κειμαδίοις πλημμυρίστων ἐπικυματίζοντας, νόμῳ θειῷ τοις οἰκείοις ἐναποκεκλεῖσθαι πελάγεσ, ὡς μηδὲ τοὺς ὄρους τῶν ιερῶν νόμων ὑπερβανεῖν τολμᾶν· καὶ τὴν Ἑρήμαν οὐσιαν διμόροις νάμασι· καὶ νιφετοῖς νόμῳ θειῷ πάλιν συμμέτρων ἐπιχορηγουμένοις, ἀρδομένην τὴν γῆν, μυρία γένη φυτῶν τε καὶ ζώων ἀναδιδόνται· ἐντὸς τοῦ παμπιθορα τῶν δλων φύσιν, προστάγματι θεοῦ δεδουλυμένην, νόμοις θεοῖς ὑπεκείναι καὶ τῇ τοῦ παντηγεμόνος θεοῦ βουλῇ. Μή γάρ εἰση, μηδὲ ᾧ Ετούχε, μηδὲ αὐτομάτῃ καὶ ἀλόγῳ φορῇ συνεστάναι τὸν τηλεκούτον διάκοσμον, μηδὲ ἀνατίτου φύσεως ἔργον τυγχάνειν τὸ μέγα τούτο καὶ περικαλλές τεχνούρημα·

εἰς πλῆθ., etc. Rectius. Saletum pro οὐχὶ omnino reponendi. οὐχ ἢ.

ολλ' εἶναι μὲν ποίημα τοῦ πανέδρου τῶν ὅλων ἀρχ-
τέκτονος, τοῦ δὲ αὐτοῦ λόγοις καὶ νόμοις ιεροῖς δια-
κυνθεράσθαι. Ἐνθεν ἀρέξαμενος ὁ προστήτης, καὶ πρὸ
τῆς ἀνθρώπων νομοθεσίας τοὺς περὶ τῆς τῶν ὅλων
φύσεως προστάξας νόμους, πρώτιστα πάντων προσ-
έχουν τῷ παμβασιλεῖ θεῷ καὶ ἀπορρέψυμεν αὐτοῦ
τῶν νόμων παρεκελεύσατο· διτὸς δὲ καὶ αὐτῆς ἡ τις,
οὐρανὸς τε καὶ σύμος, γῆ τε καὶ τὰ ἐπὶ γῆς διπάντα,
ὅσα τε ἔργα φύσεως εἶναι νενόμισται, ἑνολάς αὐτοῦ
καὶ διπάντεσσιν, ιεροῖς τε νόμοις καὶ λόγοις δουλεύει.
Διὸς καὶ μᾶλλον χρῆναι τὸ ἀνθρώπειον γένος, οὐ σμι-
κρὸν μέρος τυγχάνον τοῦ παντὸς, κατὰ τὸ ἀκόλουθον
τοῖς θεοῖς προστάνειν διπάντας, μηδὲ ἀλτετοῦσθαι
τῶν κατὰ μέρος στοχεύειν. Γῇ μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ νο-
μοθετήσαις τὸν φύσαντα· « Βλαστάστας τὴν γῆν
τὴν ἥρετον, σπέρμα κατὰ γένος, καὶ ἔλιπεν
χάρπτην ποιοῦν καρπὸν· » τὴν δὲ, ἅμα λόγῳ τὸ
εὐτετέρης ἐπιδεικνυμένην τῷ νόμῳ, οὖν παῖς δεῦρο
τῇ; θείας παραμελῆσαι διπάντες. Οὕτω δὲ καὶ τὴν
ὑγρὰν οὐσίαν, φύσαντος τοῦ θεοῦ· « Ἐξαγαγέτω τὰ
δεσμαὶ ἐρεπτὰ ψυχῶν ζωσάν· » παῖς πετεινὰ πετόμενα
κατὰ τὸ στερεάμα τοῦ οὐρανοῦ, « ἅμα λόγῳ τούργον
ἀποδοῦναι, ὅρδεσσα τε εἰσότε δεῦρο τῷ νόμῳ παρ-
έχουσαν τὸ πειθήνον. Εἰ δὲ καὶ ἡ τις, καὶ τελεῖν,
καὶ διπάντες, τοῦ θεοῦ νόμου καὶ αὐτοῦς διωριζόμενου,
τοῖς οἰκείους ἀποδίδοντα δρόμους, εἶναι τε καὶ εἰς
σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς
δικαιούσις, οὐ παραπελούσται τῆς νομοθεσίας· τίς δὲ
ἴτινα λειπούστοι συγγράμμης ἀπονήγη, τῶν δεινῶν κατ-
αληγωρούοντι νόμων; Ταῦτα προπατεύσας ὁ θεοῦ μά-
τερ, ἡμᾶς τε εἴλε, καὶ τῆς οἰκείας θεογνωσίας τε καὶ
εὐτετέρης εἰκότικης ζηλωτὰς κατεστήσατο, διτὸς μηδὲν
τούτοις δύοις παρὰ τοῖς τῶν προδηλωθέντων ἔθνον
θεολόγους εὑρεῖν δεδυνάμενα. Μετὰ δὲ τὴν πρώτην
θεολογίαν μέτειστον ἐπὶ τὸ δεύτερον δόγμα φυσικὸν
δόμον καὶ φιλόσοφον. Μετὰ τοῦτον τὴν περὶ θεοῦ γνῶ-
σιν, τὴν τε περὶ διων διακόσμου, τάξιν προεισον
ἐπὶ τὸ καὶ τῇ φύσει δεύτερον. Τούτο δὲ ἢν τὸ περὶ
φύσεως ἀνθρώπου, διτὸς γνῶσιν ἀναγ-
καλον γνῶναι τίνα ξανθόν. Διόπερ ἡκῆς παιδεύει, τι
ἀνθρώπος, καὶ τι τὸ πράγμαν αὐτὸν εἰς γνῶσιν καὶ
εὐτετέρους θεοῦ, τις τε ἡ κατὰ τὸ προγόνουμενον ἀν-
θρώπου ζωή. Διελόμενος δῆτα τὸν περὶ φύσης· καὶ
σώματος λόγον, ἐν ψυχῇ μὲν ὅριζεται τὸν ἀλτῆρη
ἀνθρώπου, νερῆς οὐσίαν, καὶ ἀτωμάτου, καὶ λογικῆς
μίτοχον. ὡς ἀντί εἰκόνα θεοῦ δεδημιουργήμενον·
σώμα δὲ γενέδεις εἶναι περιβλημα ψυχῆς· τρίτον δὲ
τούτους προστίθεται, πνοὴν ζωῆς ἀνωτικήν τινα, καὶ
τοῦ ἀπὸ γῆς ληψθέντος τῷ κατ' εἰκόνα θεοῦ πεποι-
μένην, συναπτικήν δύναμιν. Καὶ τὴν πρώτην γε τοῦ
δηλουμένου ἀνθρὸς διατρέθην ἐν τρισμακαρήπι θεοῦ
παραδείσιον ἀλιστάτων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν Ἑμπλεκ-
γεγονέναι ιστορεῖ. Νόμῳ δὲ θεοῦ καὶ τοῦτον δύοις τοῖς
ἄλλοις δὲ ἀρχαῖς τοῦ παντὸς ὑποβιηθέντα, δι-
ἀπροσέξαν, καὶ τῆς θείας ἑνολής παράδεσσαν τῆς
τροποθήτην στερήθησαν ζωῆς. Ταῦτα τοι δὲ Μωϋσῆς
τὸν προσωμίοις τῶν ιερῶν νόμων φιλεσφερῖ, μονονοχῇ

“ Gen. i. 11. “ ibid. 28.

* Ιοῦ μῆ.

A singularem ornatum extitisse, nec cæsa ulli incon-
sultaque naturæ hanc tam ingentis tamque perfecti
operis speciem esse tribueudam : illud quidem, ut ex
summi rerum onusum architecti manibus pro-
diisse, 315 ita sacris ejusdem consiliis ac legibus
gubernari. Ergo inde auspiciatus propheta, ac prius-
quam hominibus legem ferret, sanctis de universi
natura legibus, mentes ipse nostras ad summi regis
voluntatem adbarescere, ac penitus in ejusdem præ-
ceptis acquiescere voluit : eoque verius, quo sol
ipse quoque, cælum, muudus, terra, quæque terræ
sui continentur omnia, et quoniam naturæ opera
ceuseri solet, ejusdem mandatis sacrificare legibus
alique decretis obtemperant. Aequus enim esse pro-
fectio, uti humanum proinde genus, pars utique uni-
versi non exigua, divinis etiam edictis obsequatur,
ne sese hoc in genere a singulis elementis vinci
patiatur. Quippe legem initio terræ impositam ab
eo fuisse, qui dixerit: « Germinet terra herbam vi-
rentem, et facientem semen secundum genus suum,
et liguum pomiferum faciens fructum ” ; eam ve-
ro, simul atque vox illa exilisset, impositæ legi ob-
secutam, nunquam deinceps a divino præcepto ad
hac usque tempora discessisse. Humidum similiter
elementum, hanc ad Dei vocem « Producant aquas
reptilia animæ viventis, et volatilia voluntia circa
firmamentum cœli ” , re ipsa continuo paruisse,
atque in eadem obedientia hucusque persistere. Præ-
terea si sol, atque luna, ceteraque sidera, ei quo-
que legi, qua suos ipsa cursus confidere, signa re-
rum futurarum exhibere, tempora, dies, annosque
distinguere jubentur, constanter obtemperant : qui-
nam tibi porro divinas leges violanti receptus ad
veniam superesse possit? Hæc nos profectio viri
singularis in docendo rudimenta ceperunt, ac suæ
nos cum Dei notitiae, tum etiam pietatis et religio-
nis amulatores efficerunt: quod apud ceterorum,
de quibus ante diximus, populorum theologos si-
miles nihil usquam occurseret. Idem porro, jactis
ejusmodi theologicis fundamentis, ad alterum deinceps
doctrinæ caput, illudque cum natura sinu
philosophiaque conjunctum progreditur. Nam Dei
seriel cognitione, atque universi fabrica et mode-
ratione constituta, ad id quod natura secundum est,
ordinie sane delabitur. Ea vero natura hominis est,
quod secundum illam Dei notitiam, se ipsum utique
nosse homo debeat. Itaque docet ille continuo, quid
homo sit, quibus ipse momentis ad notitiam cul-
tumque divinum adducatur, quemadmodum pro
partis sui præcipue conditione vitam instituere de-
beat. Quippe animi euim corporisque discrimine
constituto, animo teus verum 316 illum hominem,
qui spiritalem, incorporem, et ratione præ-
ditam naturam sortitus est, definiendum putavit;
quod is potissimum divina ad imaginis exemplar
expressus et conformatus esset. Corpus autem,
aliud nihil, quam animi terrestris quoddam indu-

mentum ac domicilium esse statuit. Tum utrique A προκρύπτων μὴ παραμελεῖν τῆς οἰκείας ἀξίας, καὶ ἡς ἐτύχομεν πρὸς τὸ θεόν ἀφομιώσωεις, ἐξ ἣς τμῆμαν καὶ τὸ δάδανον τῆς ψυχῆς προσεκλήρωθαι. Μήγαρ δὴ θεμέτων εἶναι βασιλέως ἀρχαίεσθαι εἰκόνα· εἴναι δὲ ἀρχέτυπον καὶ ἀλτηῇ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων εἰκόνα, τὸν αὐτοῦ Ἀγόν, αὐτοσογίαν τυγχάνοντα, καὶ αὐτοζωὴν, καὶ φῶς, καὶ ἀλήθειαν, καὶ εἰ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν τις ἐπινοήσετε· εἰκόνα δὲ εἰκόνος, τὸν ἀνθρώπουν νοῦν, πρὸς δὲ καὶ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι δινομαλόγηται. Ἀναγκαῖ δὲ ταῦτα εἶναι ἡρόει προτασσέσθαι τοὺς μέλλοντας λεπρούς προσανέγειν νόμοις, μηνησούντεν τε, τί τὸ ἀπὸ γῆς ληφθὲν αὐτοῖς, καὶ εἰς γῆν αὐτοῖς ἀναλιθησθέμενον, καὶ τί τὸ ἐν ἡμικρήτον καὶ θεῷ ἀμερός, δπως τε χρῆν ἔκατερ τῶν εἰρημένων προσφέρεσθαι, μηδὲ ἐνυβρίζειν καὶ διεσθεῖν εἰς τὸν κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ ἀνθρώπον, μηδὲ γε αὐτὸν ρυπανεῖν αἰσχρατες καὶ παρανομοῖς πράξεσι, φέρειν δὲ δαπανῆς τῆς πρώτης καὶ τρισμακαρίας ἑκενῆς διατρήσεις τε καὶ ζωῆς τὸν πόθον, καὶ σπεύσειν παλινόρμοειν, εὐχήν ποιουμένους τῆς πρώτης καὶ τρισμακαρίου ζωῆς τε καὶ ἀξίας τυχεῖν· ἀλλὰ καὶ παρασκευάζεσθαι ἐνθέντες ἥρη ἐπὶ τὴν ἑκίσσα ἀπόδημαν, δι τοῦδε διλῶν δυνατὸν βεβήλως, καὶ μὴ κακοθερμένοις, τῶν λεπρῶν ἑκενῶν ἐπιθανεῖν, ὃν καὶ δὲ πρότος δι' ἀπροσέξαν, βάσκανος καὶ μισθόλας, καὶ τῆς ἀνθρώπων ἀρχήνεν ἐπίβουλος σωτηρίας. Δράκοντα δὲ τούτον καὶ διὸν ὀνομάζει, μέλλαν τε καὶ σχότους οἰκεῖον, ιοῦ τε καὶ κακίας πλήρην δὲ καὶ φρεστὸν τῆς ήμετέρας ἐνθένον ζωῆς ὑποσκελέειν εἰσεῖν καὶ νῦν, καὶ ὑποσύρειν ἑκαστὸν τῶν τῷ θεῷ προσανεγκόντων πειράθειν· τούτου δὲ πάτηται καὶ τοὺς προπάτορας ἡμῶν τοῦ γένους τῆς θεοτέρας λίκεως ἑκπεσεῖν. Διὸ καὶ χρῆναι διαπανῆς ἐνηργορέαν πρὸς τὰς τοι δηλωθέντους κακοτέχνους φρεδουργίας. Καὶ τοῦτα προσλαμβάνειν (73), δέον τῆς ποτὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀγγράφων ἑκαστα διελθεῖν τῶν διηγορευμένων; Ἀρέψωμεθα δὴ πρώτον ἀπὸ θεοῦ, βεθμὸν αὐτὸν ἐν πρώτωι διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπικαλεσάμενοι.

(73) Προσλαμβάνειν. Rectius, opinor, fuerit προλαμβάνειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἐβραίων δόξα κεριθ Θεοῦ, τοῦ πρώτου τῶν ὅλων αὐτοῦ.

Τὴν μὲν δὴ τῆς θεολογίας ἀρχήν, ἀπὸ τῆς τῶν ὅλων ποιητικῆς τε καὶ θημιουργικῆς δυνάμεως ἀρχόμενος δὲ καὶ αὐτοὺς λόγος, παρέστησιν οὐ συλλογισμοῖς, οὐδὲ πιθανολογίαις, δογματικώτερον δὲ καὶ διάτακτούτερον, ἐπιθεάζων τῷ ἀγίῳ Πνεύματι· ὡρὶ οὐ θεοφορούμενος, ὥδε πως ὁ Μωϋσῆς ἀπῆρετο τῆς θεολογίας· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν δὲ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. » Εἰπεν φαντα· « Εἰπεν δὲ Θεός, Γενήθητο φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. » Καὶ πάλιν· « Εἰπεν δὲ Θεός, Γενήθητο στέρεωμα, καὶ ἐγένετο. » Καὶ πάλιν· « Εἰπεν δὲ Θεός, Βιαστηράτω τῇ γῇ βοτάνῳ χρότον, σπέρμα περέμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὅμοιότητα, καὶ ξέλον κάρπαμον ποιοῦν χαρπόν, οὐ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐγένετο. » Καὶ αὐτοίς· « Εἰπεν δὲ Θεός, Γενήθητωσαν φωτῆρες τὸν τῷ στερεώματι τὸν οὐρανούν, ὅπερ φαίνεντες εἰποῦσι τῆς γῆς, καὶ ξετωταν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς νύκτας. καὶ ἐγένετο. » Καὶ πάλιν· « Εἰπεν δὲ Θεός, Ἐξαγάγετο τὰ θόρακα ἔρητα ψυχῶν ζωσῶν κατὰ γένος, καὶ πάντα τὰ πτερεῖα τοῦ οὐρανοῦ κατὰ γένος, καὶ ἐγένετο. » Καὶ πάλιν· « Εξαγάγετο τῇ γῇ τετράποδος, καὶ ἔρητα, καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ ἐγένετο. » Ἐν δὴ τούτοις φάσκουσα ἡ Γραφή. « Εἰπεν δὲ Θεός, τὸ θεον τεῦχον καὶ τὸ ὄδον ποιεῖσθαι τὰ θόρακα βούληθηταν τὸν Θεὸν παριστήσαν, οὐ μήδε φωνῇ καὶ συλλαβαῖς φάναι αὐτὸν ἐπινοεῖν ἀναγκαῖον. Ἄλλα τὸν πάντα λόγον ἀνακεχειλισμένης, « Αὕτη, » φησι, « ἡ βίβλος γενεσεώς οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἡ ἡμέρᾳ ἐποληγεῖται δὲ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἀυτοῖς. » Ταύτη μὲν ἡ καθ' Ἐδραίους θεολογία, λόγῳ Θεοῦ θημιουργικῷ τὰ πάντα συνετάνατα παικέωσα. Ἐπειτα δὲ οὐδὲ ἔρημον ἃς ὄρη πανὸν ὑπὸ πτερός καταλειφθέντα τὸν σύμπαντα κόσμον ὑπὸ τοῦ σωτηριαμένου διδάσκει, ἀλλ' εἰς τὸ δέλ τὸν τῆς τοῦ Θεοῦ προνεούσαντὸν διοικεῖσθαι, ὡς μὴ μόνον θημιουργοῦ εἶναι τῶν ὅλων καὶ ποιητὴ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ σωτῆρα, καὶ διοικητὴν, καὶ βασιλέα, καὶ ἡγεμόνα, τάλια αὐτῷ, καὶ σεῖρην, καὶ διάτροφα, καὶ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ δὲ αἰώνος ἐποιάσ-
τοντα, μεγάλῳ τε ὀρθολαμῷ καὶ ἐνθέμψιν δινάμει πάντα· Ἰησοῦντα, καὶ τοῖς πάσιν οὐρανοῖς τε καὶ ἐπιγείοις ἐπιπαρόντα, καὶ τὰ πάντα τὸν κόσμον διεσάττοντά τε καὶ δουκούντα. « Πότερον οὖν ἀμέλει καὶ οἱ μετὰ ταῦτα προρήγαντα, ἀκύλωτα καὶ αὐτὸν θεάζοντες, τοτὲ μὲν ἐκφύωντος ἐξ αὐτοῦ τὸ θεον λέγοντες προσώπων· « Θεὸς ἔγγιζον ἄγω εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ θεὸς πάρεσθεν. Εἰ ποιήσαι τι ἀνθρώπος ἐν κρυπταῖς, κατὰδὲ οὐ γνωστοῖς αὐτός; Οὐδὲτον τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἔγων πάτερ; λέγει Κύριος. » Τοτὲ δὲ ὥδε πῃ θεολογούντας· « Τίς ἀμέτρητος τῇ χειρὶ τὸ θέριον, καὶ τὸν οὐρανὸν οπιζαμένη καὶ πάσαν τὴν γῆν δρακί; Τίς ξετήσει τὶ δρη στεμμάτων, καὶ τέκεις ζωγρῷ; Τίς ἔργα νοῦν Κύριον, καὶ τίς σύμβολος αὐτοῦ ἐγένετο; » Καὶ πάλιν· « Ο στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν, καὶ δια-

A

CAPUT XI.

Quid Hebrai de Deo, principe rerum omnium causa, senserint.

Sublimis hujus theologiae primordia non aliunde quam ex ipsa vi rerum omnium effectrice, Hebraorum doctrina repelit, eaque non argutis et artificiosae concinnatis prolationum conclusionibus, sed plane docentis in morem, utpote divino afflata Spiritu commemorat. Quo quidem actus commotusque Moyses, theologiae suæ mysteria hunc in modum auspicator: « In principio eravit Deus cœlum et terram¹; » tum ita progreditur: « Dixit Deus, Fiat lux, et facta est lux; » itemque: « Fiat firmamentum, et factum est; » ac rursus: « Germinet terra herbam virentem, facientem semen secundum genus ac similitudinem suam, et lignum poniferum faciens fructum, cuius semen in ipso sit, secundum genus suum super terram : et factum est. Dixit præterea Deus: Fiat lumenaria in firmamento cœli, ut luceant super terram, et sint in signa et tempora, et dies, et annos : et factum est. Addiditque Deus: Producant 318 aquæ reptilia animalium viventium secundum genus suum, et omnia volatilia cœli secundum genus suum, et factum est; » iterumque: « Producat terra quadrupedes, et reptilia, et bestias terræ secundum genus suum : et factum est². » Quibus omnibus commemorandis, dum hanc Scriptura formulam adhibet, Dicit Deus, » aliquid nihil, præter quam ad ipsum voluntatis divinæ nutum, hoc illo modo res omnes extitisse ac perfectas esse significat, adeoque necesse non est, ut vocem ullam, ullasve syllabas cogitemus. Idem porro vates, orationis universæ summam colligens, ita concludit: « Hic liber, inquit, generationis cœli et terre, in die, qua fecit cœlum et terram, et omnia, que in eis sunt³. » Hujusmodi ergo est Hebraorum theologia, quæ verbi divini effectrice vi sata esse ac procreata docet universa. Deinde vero, non jam auctore sui ac molitore Deo, sic tanquam orphanum a parente relictum esse mundum, sed ejusdem providentia perpetuo constanterque regi, ut non modo rerum architectus ac molitor omnium ipse fuerit, sed earum quoque servator atque moderator, rex item ac princeps esse velit: idemque cum soli, lunæ, sideribus, cœloque passim et orbi continentur universo præsis, tum magno ipsem oculo divinoque Numinis cuncta lustrans ac pervidens, rebusque omnibus seu quæ cœlo, seu quæ terra continentur, omnino presens, suo quæque ordine sapienter apteque constituat atque dispenseat. Atque id seculi deinceps prophete, prioribus illis consentanea divino Spiritu canentes ipsi quoque, testatum reliquerunt; seu cum divinam personam sustinentes, hunc in modum exclamarent: « Deus appropinquans ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longe. Si faciet aliquid homo in occultis, et ego nesciam illud? Nunquid non cœlum et

¹ Gen. i, 1. ² Ibid. 3 seqq. ³ Gen. ii, 4.

terram ego impleo? dicit Dominus⁴⁴. » Seu cum hoc ipsi modo de Deo philosophantur: « Quis mensus est manu aquam, et cœlum palmo, et omnem terram pugillo? Quis libravit montes in pondere, et colles in statera? Quis cognovit mentem Domini, et quis consiliarius ejus fuit? » Itemque: « Qui statuit quasi cameram cœlum, et extendit quasi tabernaculum ad habitandum⁴⁵. » Et rursus: « Levate in excelsum oculos vestros, et videite, quis perfecit haec omnia. » Et deinceps: « Dominus Deus, qui fecit cœlum, et stabilivit ipsum: qui firmavit terram, et quæ in ea sunt: dans flatum populo, qui est super eam, et spiritum calcantibus eam: ego Dominus Deus. » Et deinceps: « Extendi cœlum sicutus, et firmavi terram: **319** ego Dominus Deus: nullus est præter me⁴⁶. » Et iterum: « Sie dicetis ipsis: Dii, qui cœlum et terram non fecerunt, pereant a facie terra; et de sub cœlo. Dominus, qui fecit terram in fortitudine sua, correxit orbem terræ in sapientia sua, et in prudentia sua extendit cœlum, et elevavit nubes ab extremo terra: fulgura in pluviam fecit, et eduxit ventos de thesauris suis. Stultus factus est omnis homo a scientia⁴⁷. » Etrurus: « Quo ibo a spiritu tuo, a facie tua ubi occultabor? Si ascenderio in cœlum, tu illuc es: si me stravero in inferno, ades: si sumpsero pennas meas dilucido, et habitavero in extremitate maris: etenim illuc manus tua deducet me⁴⁸. » Atque haec exteraque his affilia, eorum sunt theologorum, qui cum essent ipsi quoque Moysem tempore consecuti, de Deo similiter antiquissimis illis Patribus gemina cecinerunt. Jam vero illorum deinceps, qui ante Moysem vixerunt, et Deo clarissimum, et beatissimum virorum, quiique eodem Hebreorum ex genere fuerunt, adeoque principis omnium Abramini, quem universa Judeorum nationis parentem celebrant, voces audi: « Dixit autem Abraham ad regem Sodomorum: Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui creavit cœlum et terram⁴⁹. » Imo ante Abraham Melchisedec Dei altissimi sacerdos introducitur, qui conceptis verbis sic Abramino benedit: « Benedictus Abraham Deo excelso, qui tradidit hostes tuos in manus tuas: et benedictus Deus, qui creavit cœlum et terram⁵⁰. » Porro eundem Abramum sacris in litteris habemus, cum uno e servis hoc modo colloquenterem: « Pone manum tuam subter femur meum, et adjurabo te per Dominum Deum cœli, et Deum terræ⁵¹. » Et paulo post: « Dominus Deus cœli, et terræ, qui accepisti me de domo patris mei, et de terra, in qua natus sum⁵². » Quibus omnibus illud etiam adjungi potest, quod ex Deo, qui sibi apparuerat, Moyses audivit. Quarenti enim ipsi, quemadmodum esset de Deo sentiendum, oraculum ita respondit: « Ego sum qui sum: sic dices filii Israel: Qui es, misit me ad vos⁵³? » Ac de infinitis pauca ista Hebreorum ex theologia petita sufficient.

⁴⁴ Jer. xxiii, 4; Isa. xi, 12. ⁴⁵ Isa. xl, 23, 26. ⁴⁶ Psal. cxxxviii, 7. ⁴⁷ Gen. xiv, 22. ⁴⁸ Ibid. 19.

A τεινας ὡς στηνην κατοικειν. » Καὶ αὐτὶς· « Ἀναθέλεψε εἰς τὸ ὑψος τοὺς ὄφελασμοὺς ὅμιλον, καὶ θετε, τὰς κατέδεξε ταῦτα πάντα. » Καὶ ἔτις· « Κύριος δὲ Θεὸς δὲ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ πῆχας αὐτὸν, δὲ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ τὸν αὐτῆς, καὶ δύος πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ’ αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοὺς πατοῦσι αὐτῆς, ἐγὼ Κύριος δὲ Θεός. » Καὶ ἔτις· « Ἐξέτενα τὸν οὐρανὸν μόνον, καὶ ἀστέρεως τὴν γῆν· ἐγὼ Κύριος δὲ Θεός· οὐκ ἔστι πλὴν ἐμοῦ. » Καὶ πάλιν· « Οὐτως ἔρεται αὐτοῖς· θεοί, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν σὸν ἀποτέλεσαν, ἀπολέσθωσαν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ὑποκάτωσαν τὸν οὐρανὸν. Κύριος δὲ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ Ιαχεῖ αὐτοῦ ἀνάρβωσε τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ σφρονήσει αὐτοῦ ἐξέτενα τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς· ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. Ἐμωράνθη πᾶς ἀνθρώπος ἀπὸ γνώσεως. » Καὶ πάλιν· « Ποῦ πορευεσθε ἀπὸ τοῦ πνεύματος σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου τὸν κρυψό; Σὲν ἀναβοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ξεῖσθε εἰ· ἐπὸν στρώσαεις τὸν ἥπην, πάρει· εἰ ἀνάλαβοις τὰς πτερύγας μου κατ’ ἥρον, καὶ καταστήνωσαι εἰς τὰ ἱερὰ τῆς θαλάσσης· καὶ γάρ ξεῖσθε ἡ χειρ σου ὀδηγήσει με. » Άλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τούτοις δημοια τῶν μετὰ Μωϋσέας θεολόγων, τῶν δὴ καὶ αὐτῶν Ἐβραιῶν, τυγχάνει, συνγεῦσα τοὺς παλαιτάτους προπάτωρος θεολογούντων· τῶν δὲ γε πρὸ Μωϋσέως θεοφάνειν καὶ τριπακτηρίους ἀνδρῶν, τῶν δὴ καὶ πρώτων Ἐβραιῶν, αὐτοῖς τε πρότοις πάντων Ἀβραὰμ· δὲ καὶ προπάτωρ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων θεοῦ ἀνείρηται, ἀκουε. « Εἶπε δὲ Ἀβραὰμ πρὸς βασιλέως Σοδόμων· Ἐτανῦν τὴν χειρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψίστον, δεὶς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. » Καὶ πρὸ γε τοῦ Ἀβραὰμ εἰσάγεται καὶ Μελγάρεως Ιερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, τῶν Ἀβραὰμ εὐλόγων τούτοις τοῖς δῆμασιν· « Εὐλογημένος Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, δεὶς παρέβωκε τοὺς ἔθνους σου ὑποχειρίους σοι· καὶ εὐλογηθεὶς δὲ Θεὸς, δεὶς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. » Ετί πρὸς τούτους δὲ λόγους τὸν Ἀβραὰμ εἰσάγει τῷ οἰκεῖῳ τοιάδε προσδιαλέγομεν· « Θεὸς τὴν χειρά σου ὑπὸ τῶν μηρῶν μου, καὶ ἐκορώκισε σε Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς. » Καὶ ἐπιλέγει· « Κύριος δὲ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ δὲ Θεὸς τῆς γῆς, δεὶς ἔκαθε με ἐπὸ τοῦ οἰκου τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐκ τῆς γῆς, ἡς ἐγεννηθην. » Επὶ πάσῃ τούτοις τὸν τῇ πρὸς αὐτὸν Μωϋσέα θεοφανεῖ, πιθωμένη τῷ Μωϋσῇ, τίνα χρῆ τὸν Θεὸν τὴς γησεῖσα, φησὶν δὲ χρηστὸς· « Ἐγώ εἰμι δὲν· οὐτας ἔρεις τοῖς οἰοῖς Ταραθ· Ὁδὲν ἀπέσταλκε με πρὸς ὑμᾶς. » Ταῦτα μὲντον ἀπὸ μηρῶν δυσαντίτην τοιχεῖσθων. « Αρ! οὐν δέξοντας ἐν συγχρίσει παραβάλλειν αὐτοῖς τὰς τῶν σοφῶν Ἐλλήνων θεολογίας, τῶν μὲν μηδὲ διώσας εἶναι θεὸν ἀποφραμένων, τῶν δὲ τοὺς ἀστέρας εἶναι φασκόντων, οὓς καὶ μηδέρους τυγχάνειν διατύπους, ἥτινον καὶ πετάλιον δικηρη ἐμπεπήρωται τῷ οὐρανῷ· τῶν δὲ πύρ εἶναι τεχνῶν δόῳ βαθίζον· καὶ τῶν μὲν μη προνοίᾳ Θεοῦ διοικεῖσθαι τὸν κόσμον, φύσει δέ τινι διάργη· τῶν δὲ,

⁴⁹ Isa. xlvi, 5. ⁵⁰ Isa. xliiv, 24. ⁵¹ Jer. x, 11. ⁵² Gen. xxi, 3. ⁵³ Ibid. 7. ⁵⁴ Exod. iii, 14.

τὰ μὲν οὐράνια μόνα ὑπὸ Θεοῦ διαιτεῖσθαι, οὐ μὴν καὶ τὰ ἐπὶ γῆς· καὶ πάλιν, ἀγένητον εἶναι τὴν κόσμον, καὶ μήδ' ὅλως ὑπὸ Θεοῦ γενέσθαι, αὐτομάτως δὲ καὶ συντυχικῶς ὄφεσταν· τῶν δὲ, ἐξ ἀτέμων καὶ λεπτῶν σωμάτων ἀψύχων τινῶν, καὶ ἀλόγων τὴν τοῦ παντὸς σύστασιν γεγονέναι. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπὶ τῶν παρ' Ἔβραϊς λογίων περὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ ὡς ἐν βραχίονι τοιαῦτα· συνιδεῖν δὲ ἔπειτα καὶ τὰ μετά τὸν τῶν ὅλων Θεοῦ περὶ τῆς τῶν γεννητῶν ἀρχῆς Ἔβραϊς περιποσθμένα.

quodam naturæ impetu ferri docebant: alii, cum in etiam agnoscere, terrestribus omnem adimebant. Rursus, ortu caruisse mundum vel a Deo conditum eum fuisse negabant: cum alii sua sponte et casu quodam extitisse illum et coahuuisse vellent; alii vero ex individuis quibusdam, tenuissimisque corpusculis, hisdemque anima simili et ratione carentibus, universi molem conflatam esse defendantur. At de rerum omnium præpotente Deo, hæc à aobis ex Hebraeorum oraculis delibata, modo satis. Consequens deinceps erit, ut quemadmodum, orbis præside constituto, de rerum illi creatarum principio philosophari sint, videamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

B

CAPUT XII.

Περὶ τῆς τοῦ δευτέρου αἰτίου θεολογίας.

Θαλῆς μὲν δὲ Μιλήσιος ἀρχήν τῶν ἀπάντων τὸ ὄντωρ εἶναι διεφήνατο, Ἀναξιμένης δὲ τὸν ἄρετα, Ἡράκλειτος τὸ πύρ, Πυθαγόρας ἀριθμὸν, Ἐπίκουρος δῆμα ἀημοκρίτηρος σώματα δύτομα, Ἐμπεδοκλῆς τὰ τέσσαρα στοκεῖται. Ἰδομενος τογαροῦν καὶ τὰ παρ' Ἔβραϊς λόγια. Μετὰ τὴν διαρροὴν καὶ ἀγέντων τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων οὐσιῶν, διμιτον εἴσαντα καὶ ἐπέκεινα πλάστης καταλήψεως, δευτέραν οὐσίαν (74) καὶ θελαν δύναμιν, ἀρχὴν τῶν γεννητῶν ἀπάντων, πρώτην τε ὑποστάσαν, καὶ τοῦ πρώτου αἰτίου γεγενημένην εἰσάγουσι, Λόγον, καὶ Σορτλαν, καὶ Θεοῦ δύναμιν αὐτῆιν προσαγορεύουσι. Τούτο δὲ πρώτος δεῖσκει λέγων ἡδὲ· « Ηδὲ οὐσία ποθεν εὑρέθη; ποτος δὲ τόπος ἐστιν τῆς ἐπιστήμης; Οὐκ οὐδὲ βρότος δέδον αὐτῆς, οὐδὲ μήν εὐρέθη ἐν ἀνθρώποις· ἀκριδαμένη δὲ αὐτῆς τὸ κλέος. Οὐ Κύριος συνέστησεν αὐτῆς τὴν δόδον, αὐτὸς δὲ οὐδὲ τὸ τόπον αὐτῆς. » Καὶ δὲ Δαβὶδ δὲ ποιὸν ἐν φαλμῳδίαις ἔτέρῳ προσειπὼν τὴν σοφίαν ὄντωμα φησι· « Τῷ λόγῳ Κυροῦ οἱ οὐρανοὶ ἐπετερώθησαν, » τὸν τῶν ἀπάντων δημοσιηργοῦντα Λόγον Θεοῦ τούτον ἐνευφρήσας τὸν τρόπον. Οὐ μήδὲν ἀλλὰ καὶ δὲ τούτου παῖς Σολομῶν ἀδεὶ πῃ ἐξ αὐτῆς προσωποποεῖ τὴς σοφίας λέγων· « Ἔγὼ η̄ σοφία κατεσκήνωστο βουλήν καὶ γνῶσιν, καὶ ἐννοιῶν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. Διτὸς δὲ μόνος βασιλεὺς βασιλεύεσθαι, καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιούσην. » Καὶ πάλιν· « Κύριος ἐπιτέλει μὲν ἀρχὴν δόδον αὐτοῦ εἰς ἔργα μάτων. Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐνεμελώσας μὲν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαντα, πρὸ τοῦ τὰς ἀδύνατους γενέσθαι, πρὸ τοῦ δυρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννῆσαι. » Ήνίκα τούτων τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμητη αὐτῷ, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς· « οὐδὲν οὐρανόν, ήμην σὺν αὐτῷ ἀρμάζωσα. » Εγὼ ήμην δὲ προσέχωρος καθ' ἡμέραν· ηδρφανόμην δὲ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, δὲ τὸν φραντίστο τὴν οἰ-

Quisquamne vero cum illis egregias eruditorum Graecorum de Deo disputationes conferendas putet? quorum alii divinitatem funditus omnem sustulerunt; alii stellis eamdem tribuerunt, quas ipsi tamē globos quosdam igneos et candentes esse volebant, 320 in celo clavorum aut laminarum in morem alte penitusque defixos: alii denique artificiosum ignem, et certo quodam ordine sese commoventem Dei loco statuerunt. Alii præterea nutio Dei consilio mundum gubernari, sed temerario in coelestibus modo rebus divinas Providentia ducent agnoscere, terrestribus omnem adimebant. Rursus, ortu caruisse mundum vel a Deo conditum eum fuisse negabant: cum alii sua sponte et casu quodam extitisse illum et coahuuisse vellent; alii vero ex individuis quibusdam, tenuissimisque corpusculis, hisdemque anima simili et ratione carentibus, universi molem conflatam esse defendantur. At de rerum omnium præpotente Deo, hæc à aobis ex Hebraeorum oraculis delibata, modo satis. Consequens deinceps erit, ut quemadmodum, orbis præside constituto, de rerum illi creatarum principio philosophari sint, videamus.

Hebraeorum de secundo principio theologia.

Thales quidem ille Milesius, rerum universarum principium aquam esse defendebat, acrem Anaximenes, Heraclitus ignem, numeros Pythagoras, Epicurus cum Democrito corpuscula quædam individualia, Empedocles quatuor elementa. Nos hac de re Hebraeorum quoque litteras consulamus. Illi ergo, secundum principem illam, et principio simul ortuque carentem præpotentis Dei naturam, quaque ut ab omni permissione sejuncta est, sic omni comprehensiōne major, naturam alteram constiūt, vimque divinam, quæ cum eorum omnium, quæ gignuntur, principium sit, tum ante ceteras omnes exsisterit, ab eodenique primo principio genita fuerit, quam ipsi Verbum, Sapientiam, Dei que virtutem appellare solent. Atque hoc in primis Jobus docuit, dum ita locutus est: « Unde autem sapientia inventa est? aut quis locus est scientiae? Nescit homo viam ejus, ueque inventa est inter homines: audivimus autem gloriam ipsius. Dominus constituit viam ejus, ipse autem novit locum ejus »⁴⁴. Itemque David in Psalmis, aliud huic sapientiae nomen attribuens: « Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt »; quibus ipse Verbum illud divinum hujus universi molitorem celebravit. Quin etiam filius ejus Salomon, ejusdem ex sapientia persona, hunc 321 in modum loquitur: « Ego sapientia habito in consilio et scientia, et intelligentiam ego vocavi. Per me reges regnant, et potentes decernunt justitiam ». Et rursus. « Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua. Ante ævum fundavit me: In priuicio, antequam terram faceret, antequam essent abyssi; antequam montes fixi constituerent: ante omnes colles generavit me. Quando preparabat cœlum, aderam ipse: quando certos

⁴⁴ Job xxviii, 20. ⁴⁵ Psal. xxxviii, 6. ⁴⁶ Prov. viii, 42.

* Ior. τάξ.

(74) Δευτέραν οὐσίαν. Eusebius hic ἀντικρὺς Ἀριανίτει. Tametsi ejus orationem Trapezuntius utiκορίζεσθαι, et adhibito quasi studio molire vi-

deatur. Sed notus satis Eusebius; ac præserium ante Nicenum concilium, ante quod haec ab eo scripta fuisse non dubito.

ponebat fontes, qui sub celo sunt, eram cum eo ▲ κομψένην συντελέσας. » Ταῦτα Σολομὼν ἐν Παροιμίαις. Καὶ ταῦτα δὲ πὴ ἐκ αὐτῶν λέγεται τοῦ προσώπου: « Τί δέ ἔστιν σοφία, καὶ πῶς ἐγένετο, ἀπαγγελῶ, καὶ οὐκ ἀποκρύψω ὅμιλον μυστήρια, ἀλλὰ ἐξ ἀρχῆς γενέσεις ἑγενιάσω? » οἵτινες ἐπιλέγει: « Εστι γάρ αὐτῇ πνεῦμα νοερὸν, ἀγίον, μονογενές, πολυμερές, λεπτόν, εὐκίνητον, τρανόν, ἀμδύνωτον, παντοδύναμον, παντεπίσκοπον, καὶ διὰ πάντων χωρῶν πνευμάτων, νοερὸν, καθαρόν, λεπτοτάτων. Πάσης γάρ κινήσεως κινητικωτέρος σοφία: δέξαιε δὲ καὶ χωρέει διὰ πάντων διά τὴν καθαρότητα. Ἀπέις γάρ ἐστι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντοκράτορος δέξῃς εἰλικρινής. Διὸ οὐδὲν μεμολυσμένον εἰς αὐτὸν παρεμπίπτει. Ἀπαγγάγει γάρ ἐστι φωτὸς ἀδίστου καὶ ξεσπόρων ἀπηλιδωτον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Διατίνει δὲ ἀπὸ πάρατος ἀπὸ πάρες εὐρύστως, καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς. » Καὶ δὴ τόνδε τὸν Ἑνθεω-Λόγον διαφόρως ἡ θεία Γραφή πρὸς τὸν Πατέρα ἔτει τῇ τῶν ἀνθρώπων οὐσιήριξ πεπεμένον εἰσάγει. Αὐτὸν δ' οὖν καὶ τῷ Ἀβραὰμ, Μωϋσῇ τε καὶ τοῖς θαλαῖς θεοφίλεσι προφήταις φῆμαι ἐσανθόν, καὶ χρησμοῖς τὰ πολλὰ πατεῖσαν ταῦτα καὶ θεσπίσαι τὰ μέλλοντα ιστορεῖ, ὀπτηνίκαι θεὸν καὶ Κύριον ὥφειλι ταῦτα εἰς λόγους τῶν προτρητῶν ἐλθεῖν κηρυκούνει. Τούτον καὶ πάσιν εἰς γνῶσταν ἐλθεῖν ἀνθρώποις, οἷα νοούντων οὐσιᾶ, καὶ φυῶν Ιατρὸν πρὸς τοῦ μελέοντος ἀπετελέμενον, ὁδεὶ πὴ θεσπίζει: « Απέστειλε τὸν ἀργούντον, καὶ λάσπατο αὐτοὺς, καὶ ἐρύθρατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθερῶν αὐτῶν. » Καὶ πάλιν ἀλλοτε φρεστὸν: « Εἴως τάχους δραμεῖται ὁ Ἀργός αὐτοῦ. » Τούτος καὶ ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία, ἡ προφητεῖα καὶ πάτεριον ἀνανεωμένη δόγμα, ταύτη τη διασαρπεῖ τὴν θεολογίαν: « Εν ἀρχῇ ἦν ὁ Ἀλόγος, καὶ ὁ Ἀλόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Ἀλόγος. Οὗτος ἦν ἀρχῆρις πρὸς τὸν Θεόν. » πάντα δὲ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν, δὲ γέγονεν. Έν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Η Εἰκότιας δῆτα τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ Μωϋσῆς δὲ πάντοπος, ἀρχόμενος τῆς κατ' αὐτὸν κοσμογονίας, ἐν τῇ προσθόθεστῃ ἀρχῇ πεποικέναι τὸν Θεὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν φτιῶν· αὐτῷ τε εἰσάρτη, ὡς ἀν οἰκεῖον καὶ πρωτογόνον αὐτοῦ Ἀλόγον, κοινολογούμενον ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας τὸν Θεὸν, ἐν οἷς γράψει: « Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· Ποιήσωμεν ἀνθρώπους κατ' εἰκόνα τημέτεραν καὶ καθ' ὅμοιόνταν. » Τούτο δὲ καὶ ὁ Υἱόμορφος ἐγίνετο, οὐδηγάκι περὶ τοῦ πρώτου αἰτίου διεκόπει, « Αὐτὸς, φησιν, εἶτα, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἀκτιοθήσαν, » διντύρως τὴν τοῦ πρώτου πρὸς τὸ δεύτερον αἴτιον, ὡς δὲν Πατέρδες πρὸς Υἱὸν, διάταξιν τε καὶ παραχέλευσιν ὑφιστάμενος. Παντὶ γάρ δὲ ποιεῖν δῆλον, ὡς πᾶς δὲ λέγων τι ἐπέριψει, καὶ δὲ ἐντελλόμενος ἐπέριψε παρ' ἐσανθόν ἐντάλλεται. Διαφρήσην δ' αὐτὸν Μωϋσῆς, ἀμφορεύον μημονεύων Κυρίου. Πατέρδες δηλαδὴ καὶ Υἱοῦ, ὁδὲ πὴ τὴν κατὰ τῶν δεσμῶν τιμωρίας ίστορεῖ, λέγων: « Καὶ

⁴⁴ Prov. viii. 22-30. ⁴⁵ Sap. vi. 24. ⁴⁶ Sap. vii. 22-26. ⁴⁷ Sap. viii. 1. ⁴⁸ Psal. cxi. 20. ⁴⁹ Psal. cxlvii. 4. ⁵⁰ Joan. i. 1. ⁵¹ Gen. i. 26. ⁵² Psal. xxxiii. 9.

⁵³ Locus hic caute legendum.

Εβραῖος Κύριος περὶ Κυρίου ἐπὶ Σίδωμα καὶ Γόμορφα δεῖν καὶ πῦρ. » Οἵτινες συμφένων καὶ διαδιδόντες φάλλων ξέτσεν· « Εἶπεν δὲ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἵνα δὲ ὅν τοις ἔχθροις σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. » Καὶ προσέλθων, τῇ χρύσιον καὶ τοῖς πίστιν ἀπόδητον αὐτοῦ γενεσιουργάνην ἤνιξατο, φάσκων· « Έκ γαστρὸς πρὸς Ἔωσφόρου ἐγέννησα σε. » Ήντα δὲ μὴ σογίζεσθαι με ταῦτα νομίσῃς, ἐρμηνέας τοῦτος ἐν τῇ Γραφῇ διανοίᾳ Ἐβραίον ἀνδρὰ παραστῆσο, τὰ οἰκεῖα πατρόθεν ἀκριβοῦντα, καὶ παρὰ διδασκάλων τὸ δῆγμα μεραρχῆστα, εἰ δή τοι τούτος ὁ Φίλον. Ἐπικριτούσον οὖν καὶ τοῦδε, διποτὲ τέλος ἐρμηνεύεται ταῦτα.

ταյζενταν verbis explicandam generationis illius Luciferum genuit te.» Verum, ne argutari me putas, sensa resignantem, qui cum res suae gentis a majoribus acceptas accurate ac diligenter expendit, τυπονομαστική rationem ex doctoribus ipsis intellexit, si tamen ita de Philone persuasum habes. Audi ergo, quemadmodum ipse similia divina Scriptura loca accipiat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Φίλωνος περὶ τοῦ δευτέρου αἰτείου.

« Διὰ τί (75) ὡς περὶ ἑτέρου θεοῦ φησι τὸ, Ἐν εἰκόνι θεοῦ ἀπολήσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ οὐχὶ τῇ ξενιτῶ; Παγκάλος καὶ σοφοίς ταῦτη κεχρηματίσθαι. Θυητὸν γάρ οὐδὲν ἀπαικονισθῆναι πρὸς τὸν ἀνωτάτων καὶ Πατέρα τῶν ἐλῶν ἰδίωντα, ἀλλὰ πρὸς τὸν δευτέρον θεόν (76), δὲ ἔστιν ἐκείνον Λόγος. « Εἶδε γάρ τὸν λογικὸν ἐν ἀνθρώπου φυγῆ τύπον ὃντὸν θείου Λόγου χαραχθῆναι, ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ Λόγου θεῖς κρείστων ἐστὶν ἡ πάσα λογικὴ φύσις· τῷ δὲ ὑπὲρ τὸν Λόγον ἐν τῇ βελτίστῃ καὶ τοῖς ἐξαιρετικῶν καθεστῶτι ίδέα σύλληψις ἡμέρις ἡν γεννητὸν ἔχομενοισθένται. » Ταῦτα ἐκ τοῦ πρότου ποιεῖ καίσθιον τῶν Φίλωνος. Σημειώματα καὶ Λόγων. « Ο δὲ αὐτὸς ἐν τῷ Περὶ γεωργίας προτέρῳ C καὶ Υἱὸν θεοῦ τὸν πρωτόγονον αὐτοῦ Λόγον τούτον διομάζει τὸν τρόπον· « Ταῦτα δὴ πάντα διοικήν καὶ βαπτίζεις θεῖς ἀγεῖ κατὰ δίκην, νόμον προστημάτων τὸν ὄρθιὸν αὐτοῦ Λόγου καὶ πρωτόγονον Υἱον, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης οἵα τις μεγάλου βασιλέως ὑπαρχος διαδέξεται. » Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ (77) δὲ πάλιν δὲ αὐτὸς τάδε γράψει πρὸς λέξιν· « Τὰς δυστροπίας (78) οὖν εἰ τις ἀποδιδράσσει βούλεται τὰς ἐν τοῖς διαπορθμέσι, λεγέτω μετὰ παρ-

⁷⁵ Gen. xix, 14. ⁷⁶ Psal. cix, 4. ⁷⁷ ibid. 4.

(75) Διὰ τί. Ήσε Eusebius pag. seq. sumpta esse sit ex I. i. Quæstiōnēt et Solutionēt. S. Hieronymū. In libros numerat Quæst. et Solut. in Exodum, qui non existant. Euseb. autem Histor. ii. ante horum quinque librorum mentionem, Quæstiōnēt et Solutionēt meminist, quas in Genesim et in Exodum scripsit. Τοῦτο δὲ, inquit, κατὰ μέρος διασπολές καραβαίων, τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς ζητουμένων, ἐπιστάσις τε καὶ διαλύσις ταῖς πεποιημένος ἐν οἷς καὶ αἴστοις, καταλλήλων τῶν ἐν γενεάσι, καὶ τῶν ἐν ἔργων γῆ ζητημάτων καὶ λύσεων, τέλεσται τὴν ἐπιγραφήν.

(76) Δευτέρον θεόν. Hic vere Philo πλατωνίζει, ut ex ipsis philosophi verbis inferius patebit.

(77) Τῷ δευτέρῳ. Ergo tunc duo isti Philonis libri Περὶ Γεωργίας inscripti erant; num tamen posterior Περὶ γεωργίας inscribatur: idque salis ex Philonis mente, qui librum hunc sic ordinat: «Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, τὰ περὶ γεωργίας τέλυνται γενικῶς, δια καρδίας ἡν εἰπομένην ἐν δε τούτῳ

A Pater cum Filio agere voluerit. Nemo enim omnium est, qui non intelligat, quisquis aliquid loquatur, eum cum altero loqui: quisquis item quid praecipiat, id ipsum alteri ab sese distincto praecipere. At perspicue omnino, duorum nominatum Dominorum, Patris, inquam, et Filii, Moyses idem alii meminuit, cum impiorum supplicium commemorans, « Pluit, inquit, Dominus a Domino super Sodomitam et Gomorrhām, sulphur et ignem ». Quibus consentanea David accinens: « Dixit Dominus, inquit, «Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » Tum progressus ulterius, et reconditam illam ac nullis rationem subindicans, « Ex utero, inquit, ante Hebreum tibi hominem producam, harum litterarum sensa resignantem, qui cum res suae gentis a majoribus acceptas accurate ac diligenter expendit, τυπονομαστική rationem ex doctoribus ipsis intellexit, si tamen ita de Philone persuasum habes. Audi ergo, quemadmodum ipse similia divina Scriptura loca accipiat.

B CAPUT XIII.

Philonis de secundo principio sententia.

« Cur, inquit, perinde ac si de alio Deo loquere tur, ad imaginem Dei factum ab sese hominem esse ait, non autem ad suam? Id vero præclare omnino atque **323** sapienter divino celebratur oraculo. Prorsus enim mortale nihil erat, quod summi illius ac rerum universarum Parentis imagine consignari posset: erat tamen quod secundi Dei, hoc est ejusdem Verbi, posset. Oportebat enim, hominius animo characterem illum rationis a divina Ratione informari, cum et Deus ille Verbo seu Creatione prior, naturam omnem ratione prædictam: infinito super intervallo: nec fas omnino quidquam esset, quod ortum habuisse, ad Numinis illius et Verbo superioris, et in optimæ planeque singularis naturæ gradu constituti similitudinem aspirare. » Hec breviter ex primo Philonis Quæstiōnēt solutiōnētumque libro. Jam idem, priore *De agricultura*, Dei Verbum ejus quoque primogenitum Filium nominat, his verbis: « Hæc, inquit, omnia pastor ille rexque Deus summa cum aequitate moderatur, quod iis suum ipsius Verbum, quo rectius nihil est, ac primogenitum Filium præficerit, qui sacri

περὶ τῆς κατ' εἶδος ἀμπελουργικῆς, ὡς ἀν οἴνον τῇ διποδώσιμων.

(78) Τὰς δυστροπίας. Exstat hic locus p. 168 B Philonis excusi Graeco-Lat., paulo post initium, ubi pro δυστροπίας legitur, ut in manus. δυστροπίας. Quæ si vera lectio est, τὰς ἐν τοῖς διαπορθμέσι δυστροπίας, pudendas difficultates appellat, quæ hujusmodi questiones consequuntur. Itaque nostra in versione, pro dubitatione, legendum est, has dubitationes. Διαπορθμα morum potius quam loci alicuius asperitatem sonat. Fortassis tamen, difficultiores etiam angustias significare possit, in quibus ægre convertere te aut commovere posse. Praecipua questio ibi a Philone proposita, hac est, τις ἔστι κόσμος βάσις, ἐπ' ἣς ὡπτὰ διδρίζεις ἐρχεσται. Quam questionem ab iis sine pudore ac probro tractari posse negat, qui basim illam ὑλώδες τι καὶ οματώδες esse arbitrentur.

hujus gregis curam, non secus ac summi imperatoris legatus susciperet.» In posteriore vero, sic ad verbum: «Quisquis, inquit, eo se liberum pudore volet, qui dubitationem vulgo consequitur, si libere palamque pronuntiet, nihil corum quae in materiam immersa sint, ad sustinendam orbis mollem satis habere virium; at semper illud aeterni Dei Verbum, longe potentissimum ac firmissimum esse colorem universi. Illoc enim illud est, cujus arbitrio dum a mediis ad extrema, simulque a summis ad media pertinet, constitutus ac perpetuus naturae cursus peragitur. Partes enim omnes inter sece consociat atque constringit, quod illud Pater, a quo genitum est, firmissimum quodam tonitus universi vinculum esse voluerit. Mirum ergo nihil est, si neque terrarum moles, aquarum tanta vi, sinus carum interiores permeante, nunquam dissolvetur, nec ab aere extinguetur ignis, nec aer contra igne conflagrabit, cum divinum illud Verbum, quod sese muta inter elementa, quasi vocale quoddam medium constituit; ut tanquam insuavis totius universi concensus existenter, dat moderandasque suscepit.» Hac Philo. Arscriptor, qui Ptolemaeorum imperio doruit, eam Ptolemaeo ipsi divinarum interpretationem litterarum

324 CAPUT XIV.

Aristobuli verba in eamdem sententiam.

*Quoniam, inquit, in Sapientiam transferri
hoc quoque possit, cum ex ea lux univera pro-
dierit. Itaque ex Peripateticorum schola nonnulli,
facis eam instar esse voluerunt, quod qui ejus du-
cunt constantem seculi erunt, it toto vite sua
tempore ab omni perturbatione vacui sint futuri.
Verum id clarius simul ac melius Salomon et ma-
joribus nostris unus expressit, cum eam coeli ter-
raque molitione priorem esse diceret; quod ipsis
tamen cum illo Peripateticorum dicto convenit.»
Atque hunc in modum ipsi qnoque Hebrei de
Verbo divino philosophati sunt. Quis autem non
agnoscat, hoc loquendi genus divinam majestatem
in primis decere, quo intelligenti ac sapientissi-
mo illius Numini, vel, ut melius dicam, ipsimet
ejus Sapientiae atque Rationi potius, quam inani-
mis quibusdam et ratione carentibus elementis,
universi principium molitione tribuatur? At de-
satis. Jam quid ipsi præterea de creaturorum ratione
initia, productione senserint deinceps videamus.*

CAPUT XV.

De creaturarum ratione praeditarum productione.

Ergo post illam, cuius nec principium nec ortus ullus est, Dei prepotentis essentiam, principium a se.

(79) Λόγος δέ. Excus. leg. νόμος δέ. Dubium esse non potest quin Eusebius noster Λόγος potius quam νόμος iegerit, cum hoc de Verbo divino testimonium proferat. Et sane, cum paulo post Deum ejus Patrem appelleret, commodius id de Verbo quam de lege accipias. Imo quod addit, esse quasi μαθητών τι φυγεῖν στρατευτῶν, multo melius in Verbum, quod vocale quid sonat, quam in legem,

Α Ρρησίας, διτι πούδεν τῶν ἐνύλων χραταῖν οὔτε εἰ, ὡς τὸν κόσμον ἀθερόφερεν Ισχύσαται. Λόγος δὲ (79) ὁ ἀδίος Θεού τοῦ αἰτιοῦ τὸ δύχωράταν καὶ βεβαίτατον ἔρεισμα τῶν δόλων ἔσται. Οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα, καὶ ἀπὸ τῶν δέκαν ἐπὶ τὰ μέσα ταβεῖς, δολερεύει τὸν φύσεως ἀττιτητὸν δρόμον, συμάγων τὰ μέρη πάντα καὶ συσφίγγων. Δεσμὸν γὰρ αὐτὸν ἑρθητὸν (80) τοῦ παντὸς ὁ γεννήσας ἐποιεὶ Πατήρ. Εἰκότας οὖν οὐδὲν γῆ πᾶσα διαλιθυζεται πρὸς παντὸς θάλατας, ἀπερι αὐτῆς οἱ κόλποι κεχωρίκασιν, οὐδὲ ὑπὸ ἀδρὸς σθεσθεῖται πῦρ, οὐδὲ ἐμπαλιν ὑπὸ πυρὸς ἀτῆρ ἀναργελεύθεται, τοι οὐειού Λόγου μεθόριον τάττοντος αὐτὸν φωνῆν (81) στοχεύειν ἀράνων· ἵνα τὸ ἐλον ὡς πειρ ἐπὶ τῆς Ἔγγράμμου μωσικῆς (82) συνηχήσῃ, τὰς τῶν ἐνάντιων ἀπειλὰς πειθοῦ τῇ συνδρῷ μεστεύειν τούτε τοι καὶ διατάτως. Ταῦτα ὁ Φύλων. Καὶ Ἀριστοβούλος δὲ, δίλος Ἐβραίων σοφὸς ἀνὴρ, κατὰ τὴν τῶν Πτολεμαίων ἀκμάσας ἡγεμονίαν, χωρὶς τὸ δύγματα ὡς πάτρειον, αὐτῷ Πτολεμαίῳ τὴν τῶν λεπῶν νόμων προσφωνῶν ἐρμηνείαν, ἐν ἣ τάδε φησι.

musica suis instructa digestaque notis, apns et
reriorum minas amica quadam conjunctione lenien-
tibostibus quoque, alias item eruditus Hebraeorum
sententiam genti defendit vindicatqæ suæ,
um inscribens, ubi hæc inter cætera.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Αριστοβούλου περὶ τοῦ αὐτοῦ.
• Μεταφέροτο ὃ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῆς σοφίας •
τὸ γάρ πᾶν φῶς ἔστων ἐξ αὐτῆς. Διὸ καὶ τινες εἰρή-
καστοι τῶν ἐπὶ τῆς αἰρέσεως ὄντες ἐπὶ τοῦ Περιπάτου,
λαμπτήρος αὐτῆν ἔχειν τάξιν, ἀκολουθούντες γάρ αι-
τήν ^ε συνεχῶς, ἀτάραχοι καταστησονται δὲ ὅλοι το-
ποῦ. Σαράστερον δὲ καὶ κάλλιον τῶν ἡμετέρων προ-
γόνων τις εἶπε Σολομών, πρὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς αὐτή,
ὑπάρχειν· τὸ δὲ σύμψυκτον ἔστι τῷ προειρημένῳ. •
Τάντα μὲν οὖν καὶ τὰ ταῦτα περὶ τούτῳ καὶ ταῖς
Ἐβραικαῖς περιφέρεται. 'Ἄρ' οὖν οὗτος λόγων
εἴη ἀν δεοεπερέστατος, δινάμεις θεοῦ λογική καὶ
πανοδόρη, μᾶλλον δὲ αὐτῇ σοφίᾳ καὶ αὐτῷ θεοῦ λόγῳ
τὴν ἀρχὴν ἀνατιθεὶς τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως, ἢ
τοις ἀδύνατος καὶ ἀλόγοις στοχείοις; 'Ἄλλα γάρ τοι-
αῦτα παρ' Ἐβραιοῖς καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν ὀλων ἀρ-
χῆς. Σκεψόμεθα δὲ καὶ δι περὶ τῆς τῶν λογικῶν συ-
στάσεως, τῶν μετὰ τὴν πρώτην ἀρχὴν, ἐκδιάσκουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

Д *Печь тайс тонк. Ароматиз. спиртосмес.*

Μετά τὴν ἀναρχον καὶ ἀγέννητον τοῦ Θεοῦ παμβα-
σιλέως σύστασιν, τὴν οὐκ ἀλλούσιην ἡ ἐκ τοῦ Πατερὸς γε-

κανότερον τι καθίηται, conveniat.

(80) Ἀφῆτον. Philo, ἀφῆκτον, longe melius.

(84) Φωτῆσ. Philo, καθάπερ φανήσεται, quod si-

(22) *Memorandum communis. His excoium cap.*

(82) Ἐγγράμμου μουσικῆς. Hinc excusum corrigas licet, ubi perperam legitur ἐγγράμματον μουσικῆς.

γεννημένην ἀρχήν, πρωτότοκόν τε οὖσαν καὶ συνεργὸν τῆς τοῦ Πατρὸς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν τε ἀπεικονισμένην διάσκοντος. Ταύτην δὲ τῶν μετὰ τὰῦτα γενητῶν ἀπάντων πρωτείνειν, παρ' ὅ καὶ εἰκόνα θεοῦ αὐτῆς, καὶ θεοῦ δύναμιν, καὶ θεοῦ σοφίαν, καὶ θεοῦ Λόγου, ναὶ μήτε καὶ ἀρχιεπίστατην δύναμεως Κυρίου, μεγάλης τε βουλῆς ἄγγελον ἀποκαλεῖν εἰώθασται. Τὰς δὲ μετὰ τὴν τὴν ἀρχὴν νοεράς καὶ λογικὰς δυνάμεις οὐ λεκτὰς εἶναι ἀνθρώπου φύσει, τοῦ τε πλήθους ἔνεκα τῆς τε κατ' ἑδὸν διαφορᾶς, πλὴν δοντὸς ἐπιβάλλειν δυνατὸν τοῖς παραδείγμασι ἐκ τῆς τῶν ὁριμένων ἀναλογίας, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ διστρόν, καὶ αὐτοῦ δὴ οὐρανοῦ. Ἐνδον ὦν¹ ἔστιν τὰ σύμπαντα περιεληφτότος. «Ἄλλη γάρ δίξα ήλιον, καὶ διλη δέξα σελήνης, καὶ διλη δέξα ἀστέρων», φησι δὲ θεὸς Ἀπόστολος. «Ἄστέρα γάρ διστέρος διαφέρειν τὸν δέξῃ». Ταύτη την τοιχαρεῖν καὶ τὸν ἀναμάτων καὶ νοεραῖς οὐσίαις κύρωσιν χρῆ νοεῖν, τὰ πάντα μὲν ἀθρώας ἀπολαβούσθε τῆς ἀνεκρήσασον καὶ ἀπειρομεγάθους δυνάμεως τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων, δευτερούσης (83) δὲ μετὰ τὸν Πατέρα τῆς δημιουργικῆς ὅμου καὶ φωτιστικῆς δυνάμεως τοῦ θείου Λόγου διὸ καὶ φῶς ἀληθινὸν, καὶ δικαιούσης ἥλιον Τέμενος φύλον εὐτὸν δυναμέσιν· τρίτης δὲ ἡδὴ μετὰ τὴν δευτέραν οὐσίαν ἐν κύρῳ σελήνης καθισταμένης τοῦ ἀγίου Πνεύματος δ καὶ αὐτὸν ἐν τῇ πρώτῃ καὶ βασιλικῇ τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς δέξιᾳ, καὶ τιμῇ καταλέγουστον. εἰς ἀρχὴν τῶν μετὰ τὰῦτα γεννητῶν λέγω δὲ τῶν ὑποδεικτών, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ χορηγίας ἐπιδεομένων, καὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς τῶν ὅλων ποιητοῦ καταταγμένου. Ἄλλα τοῦτο μὲν, τρίτην ἐπέχον τὴν τάξιν, τοῖς ὑποβεβηκόσιοι τοῖν ἐν αὐτῷ κριτέτονας δυνάμεων ἐπικριτέ, οὐ μή διλλὰ καὶ ἀντιλαμβάνει παρ' ἑτέρῳ (84) τοῦ, ἢ παρὰ θεοῦ Λόγου, τοῦ δὴ καὶ ἀνωτέρου καὶ κριτήτος, διὸ δὲ δευτερεύειν ἔφαμεν τῆς δυνατῶν καὶ ἀγεννήτου φύσεως θεοῦ τοῦ παμβασιλέως. Παρ' οὐ δὴ καὶ αὐτὸς ἐπικριτηγόμενος δὲ θεὸς Λόγος, καὶ ὁ πεπτὸς εἰς δευτέρου πηγῆς διετήτας δυνατούσαντος τὴν ἀριθμόν, τοῖς πάσιν ὅμους καὶ δὲ καὶ αὐτῷ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, μᾶλλον ἀπάντων αὐτῷ προσειχεῖ καὶ ἔγγυά τῶν δυνατῶν ταῖς τε μετὰ τοῦτο νοεράς καὶ θείας δυνάμεσιν ἀθρώας καὶ ἀνεπιθύμων τῶν τοῦ οἰκείου φωτὸς μαρμαρυγῶν μεταδίδωσι. Τὴν δὲ τῶν ὅλων ἀγένητην ἀρχὴν, ἀγαθῶν ἀπάντων οὖσαν πηγὴν, διετήτες τε καὶ ζωὴς ὅμου, καὶ φωτὸς, καὶ πάστος ἀρτῆς αἰτιῶν, καὶ πρώτην γε οὖσαν τῶν πρώτων καὶ ἀρχῶν ἀρχῆς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀρχῆς καὶ πρώτων, καὶ πάστος ἀρτῆς τε καὶ καταληπτῆς ἐπινοιας ἐπέκεντα, τὰ μὲν τάξιν διατεπερ ἐν ἀρρέποις δυνάμεσι περιεληφε τῷ πρώτῳ γεννημάτι κοινωνεῖν μόνῳ, ὡς δὲ μόνως οἷς τι χωρεῖν καὶ ἀποδέχεσθαι τὴν τοῖς διλλοις οὐκ ἐφικτῆν οὐδὲ χωρητῆν τοῦ Πατρὸς τῶν ἀγαθῶν ἀρθονταί τε διὸ μέρες τοῖς κατὰ μέρος δέξιοις διὰ τῆς τοῦ δευτέρου διακονίας τε καὶ μεσιτείας κατὰ τὸ ἔκαστην

¹ 1 Cor. xv. 41.

² Cauta lege.

(83) *Δευτερούσης*, etc. His plane gemina Plato scribit inferiori, p. 541, quibus duplex inpietas continetur, in Filium altera, altera in Spiritum S.

A illud statuunt, quod non aliunde quam ex ipso Patre genitum, adeoque primogenitum sit, quodque paterni consilii ac voluntatis adjutor, integrum atque perfectam ipsius imaginem referat. Hoc porro longe multumque rebus que sata postea sunt, omnibus antecellere: quamobrem illud modo Dei imaginem, modo Dei potentiam, modo Dei sapientiam, modo Dei Verbum, imo et summum Domini exercitus imperatorem, et magni consilii angelum appellare solent. Jam, quae principium illud consequantur spiritales intelligentes naturas, vel ob earum multitudinem, vel ob formae variorum multiplexque discrimen, humanam rationem assequi non posse, nisi quantum exemplis quibusdam 325 augurari et conjectare licet, ex eorum, quae videntur, hoc est solis, lunæ, siderum ipsiusque eccl., quod ambitu suo cuncta complectitur, analogia et comparatione deponit. ^B Alia enim est claritas solis, alia lunc, alia stellarum, inquit divinus Apostolus²: *stella enim a stella differt in gloria.* Nobis igitur simili utcunque modo de incorporearum illarum intelligentiumque naturarum ordine sentiendum: ut vis illa quidem immensa Dei præpotentis, omniisque oratione major, consertim ac simul universa comprehendat: tum Patrem consequatur Verbi divini potestia³ que reliqua pariter et molliatur et illucaret, quam ob causam lux vera, et justitiae Sol ab Hebreis nominari consueverit. Deinde post secundam illam naturam, lunæ quasi loco, sancti Spiritus natura succedat, quem ipsi quoque in principe illa regaque hujus universitatis principii dignitate gradusque constituant, quod illum etiam rerum earum, quae natura posteri sunt, hoc est quæ inferiore in ordinem classemque conjecte, ipsius ope ac benignitate indigeant, principium summus rerum architectus omnium esse voluerit. Porro sic illi tertium locum obtinens, divinorum, quibus abundat, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, ut ipse vicissim ab altero quodam, hoc est a Deo Verbo, suas opes accipiat, quem paulo ante secundum a summa illa Dei præpotentis, ortuque carente natura possumus. Is enim Patris liberalitate dives, ex eoque tanquam ex iugi perennique fonte, unde securitas divinitas, hauiens, cum universis pariter ipsoque adeo Spiritu sancto, qui omnium maxime secum proximeque coniunctus est, ceterisque deinceps intelligentibus divinisque virtutibus, luminis sui radios affatim prolixaque communicat. Enim vero, principium illud universi, ortu carens, fontemque bonorum omnium, divinitatis, viteque simili ac luminis, et omnis omnino virtutis auctorem primordium omnium principium, principiorumque principium, vel potius

(84) *Παρ' ἑτέρου.* Sequentia τοῦ. ἢ παρὰ θεοῦ Λόγου, et mendosa sum, et asciitia, ideoque expungenda.

omnem principii, primique rationem, et quidquid seu verbis explicari, seu cogitatione comprehendendi queat, infinite prætergressum, ea quidem omnia, quæ immenso virtutum surarum ac facultatum sinu complectitur, cum primo tantum feto communicare, quod is solus eam, quæ reliquorum omnium vim captumque superat, paternorum bonorum abundantiam, capere ac sustinere possit. At vero naturis aliis singularibus, pro sua **326** cuiusque dignitate, proque eo ac ferre singula possunt, singulares etiam distinctasque particulas, secundi principii tanquam interpretis ac sequestris opera dividere; sic tamen, ut quæ numeris omnibus absoluta, summaque sanctitate prædicta suu, eo tantum illi, qui tertius ab ipso numeratur, quique sequentium item nosterarum dux et principium est, illi sui paternorum bonorum dispensatoris manus largiatur. Ita cuncti Hebraeorum theologi, secundum prepotentis Dei, rerumque omnium moderatoris Numen, ac primogenitam illius Sapientiam, tertiam hanc sanctamque virtutem, quem sanctum illi Spiritum nominant, quique divinitus afflatis olim prophetas collustrabat, Deum esse confitentur. Jam post celum illud, solem, atque lunam, stellas inter dignitas et gloria discrimina statuant. Et quamvis certum astrorum numerum assequi mortalis natura non possit: Deo tamen summo rerum omnium Dominio militia celi universæ multitudinem, et propriam cuiusque sideris appellationem perspectam esse et cognitam Hebraeorum testantur oracula, eoque de Deo sic loquuntur, «Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus illis nomina vocat». Sic plane, secundum prima illa principia, eorum deinceps, quae in illa naturarum incorporearum multitudine cogitantur, astrorum, quæque spiritualis luminis virtute, et quadam naturæ communione præstant, ingens quedam est. nostraque intelligendi vi major differentia, innumerabiles item nationes, ac genera sunt: quæ tamen omnium molitor conditorque Deus, numerata atque explorata habeat universa. Quare ut perfectam integrumque singulorum cognitionem uni Deo convenire theologorum aliquis indicaret, «Millia millium, inquit, ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei¹⁰.» Dum enim ipse uniu ali quem numerum assignat, rationes singulorum omnes comprehensas Deum babere significat; dum vero his multitudinem verbis adumbrat, nullo a nobis eam certo numero definiri posse demonstrat. Nam quæ infinita sunt, ea quodammodo loquendi modo, qui excessum illum sonet, millia vulgo dicimus. Alius item propheta, cum de ipsarum natura dissereret, universum auctorem, uti theologum decebat, ita compellat, «Domine, inquit, Deus meus, quæ magnificatus es vehementer, confessionem et magnificientiam iudiasi, amictus lumine sicut vestiunto: qui extendis celum sicut pellem, quis facis

A ἐφικτον ἐμπαράχειν· ὃν τὰ τέλεια καὶ ἀκριβεῖς δηγια τῷ τρίτῳ μὲν ἀφ' ἔκπτωτο, ἀρχοντις δὲ καὶ ἡγουμένων τῶν μετέπειτα, διὰ τοῦ Υἱοῦ τὰ περὶ τοῦ Πατρὸς ἐπικομιζομένων, δεδορῆθαι. Ἐντεῖοι πάντες Ἐβραιοὺς θεολόγοι, μετὰ τὸν ἑτα πάντων Θεὸν, καὶ μετὰ τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ σοφίαν, τὴν τρίτην καὶ ἄγιαν δυνάμιν, ἄγιον Πνεύμα προσεπιόντες, ἀποδέξουσιν, ὃντος οὐ καὶ ἐφωτίζοντο θεοφορούμενοι. Εἴης δὲ οὐρανῷ, καὶ ἥλιῳ, καὶ σελήνῃ, διάτερα φασὶν ἀστέρος διαφέρειν ἐν δέσμῳ. Θυτῇ μὲν οὖν φύσει οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν διστροφῶν διανοτῶν εἰδεῖν, πλὴν δὲλλ τὸν παραστατικὸν Θεὸν τὰ Ἐβραιῶν φασὶ λόγια, καὶ τῆς κατ' οὐρανὸν στρατεῖς τὰ πλήθη καὶ τὰς προστοράς μὴ ἀγνοεῖν· διὸ παρ' αὐτοῖς λέγονται· «Οἱ ἀριθμοὶ πλήθη διστροφῶν, καὶ πάστον αὐτοῖς δύναμετα καλῶν.» B Οὗτον δὴ μετὰ τὰ πρώτα τῶν ἐν ἀστωμάτοις δυνάμεσιν ἐπινοούμενων διστροφῶν, φωτὸς νοεροῦ δυνάμει τε καὶ οὐσίας δισπερπόντων, πολλὴ τις καὶ ἡμῖν ἀπερινότεος διαφορὰ τυγχάνει, ἀνεβλημάτη τε φύλα καὶ γένη, δὲλλον καὶ τῷ τούτῳ διανοιαν ποιεῖν. Διὸ καὶ τὸ καταληπτὸν αὐτῶν μόνῳ τῷ θεῷ παριστάται τις θεολόγων φωτοί· «Μόριαι μυριάδες ἐλεγούργους αὐτῶν, καὶ χλιδαις χιλιάδες παρεστήκεισαν ἐμπροσθεν αὐτοῖς.» διὸ μὲν τοῦ ἀριθμοῦ δηλῶν τὸ τῷ θεῷ καταληπτὸν αὐτῶν, διὰ δὲ τοῦ ποσοῦ ἂν ἡμῖν διπειροῦν παρ' ἀλλ' οὐ καὶ τὸν διποσοῦντας διπειροῦντος ἐμφασιν τὰ πολλὰ καὶ ἀπειρα πυρία. «Ἄλλος δὲ τις προφῆτης, περὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν διεξήνων, ὅπει ποιεῖ τὸν ποιητὴν τῶν ἀπάντων θεολογεῖ, φάσκων· «Κύριε ὁ θεός μου, ὁς ἐμεγαλύνθη σφόδρα, ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω, ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἴματιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρψιν· ὅ ποιῶν τοὺς ἄγγελους αὐτοῦ πιεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.» Μή τοι νομίσῃς τοῦ παρ' ἡμῖν θητοῦ καὶ γεώδους πυρὸς οὐσίας μετέχειν τὸ δηλωτὸν θεντανα, μηδὲ γε τῶν ἐξ αὐλόγου φύσεως δέρπων, πιεύματα, καὶ δύλον δηλωτὸν περὶ καὶ αὐτὸν δυναμάσσειν τὸν Θεὸν, ἀσώματον μὲν, καὶ δύλον, καὶ αὐτόνον, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ νοῦν, καὶ πάντα λόγον δητεῖ τὴν φύσιν τροπικῶτερον δὲ καὶ πιεύματα, καὶ πῦρ, καὶ φῶς, καὶ δλλασίας τιστὶ προστοράς θηταῖς ἀκοίας καὶ καταλήλοις δικαιομένους, ἄγγελους δῆτα καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ πιεύματα, καὶ θεῖας δύναμετα, καὶ στρατεῖς οὐρανίους, ἀράχας τε καὶ ἐξουσίας, καὶ θρόνους, καὶ κυριότητας, ὡς ἂν μυρίους ἐπὶ μυρίους ἀστέρος τε καὶ φωτοτήρας, τὰς νοερὰς καὶ λογικὰς οὐσίας οἱ θεοὶ ἀλλοι προσεπιόντες, δρέψονται πάντοντας καὶ ἐπιστατεῖν τὸν τῆς δικαιοσύνης φασὶν ἥλιον, καὶ τὸ τούτου σύγχυγον ἀγιον Πνεύματον. Τὰ δὲ πάντα δηλώδεα αὐτῷ Υἱῷ καὶ ἄγιον Πνεύματα, νοερά τε ζῶα καὶ λογικά, σὺν καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν φαινομένοις, οὐρανὸν τε αὐτὸν, καὶ διὰ ἑνὸν οὖτος ἐν αὐτῷ περιελῶν ἔχει, μόνῳ τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ τῷ διὰ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσιν παριστατικῷ, καὶ πανηγεμόνι, καὶ αἰτεῖ τῶν διωλων, ὡς ἀν δημιουργῷ πάντων, ποιητῇ τε καὶ φροντιστῇ, καὶ σωτῆρι, τὸν πρέποντα θείον καὶ τὴν προσήκουσαν διολογίαν, ἡ θεῖα καὶ προτριτική Γραφή νέμεται

¹⁰ I. sal. cxlv, 4. ¹¹ Dan. vii, 10.

παραχελεύεται, φάσκουσα· « Αἰνεῖτε τὸν Θεόν ἐκ τῶν A angelos tuos spiritus, et ministros tuos flammam ignis ἑδρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὕψιστοις. Αἰνεῖτε αὐτὸν, πάντες δηγοὶς αὐτῷ, αἰνεῖτε αὐτὸν, πᾶσας αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. Αἰνεῖτε αὐτὸν, ἥλιος καὶ σελήνη, αἰνεῖτε αὐτὸν, πάντα τὰ διστρα καὶ τὸ φῶς. Αἰνεῖτε αὐτὸν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ ὄντα τὰ ὑπέρδινα τῶν οὐρανῶν αἰνεῖταν τὸ δυνατό Κύριον. » Οὐτὶ αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν αὐτὸς ἑνετελάτο, καὶ ἀκτισθήσαν. « Εστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰώνα, καὶ εἰς τὸν αἰώνα τοῦ αἰώνος προστάγματα ἔθετο, καὶ οὐ παρελύεσσαν. » Τοιαῦτα καὶ τὰ πάρα τῶν Ἔβραιων δύγματα, οἱ τῆς Ἑλλήνων πολυθεοὶ καὶ δαιμονικῆς πλάνης προτετιμήκαμεν, θείας μὲν δυνάμεις ὑπερτεκτὰς τοῦ παριδιδόμενοῦ Θεοῦ, καὶ λειτουργικές εἰδότες, καὶ κατὰ τὸ προστήκον τιμώντες, μόνον δὲ Θεὸν διμολογοῦντες, καὶ μόνον ἔκεινον σέβοντες, διὸ καὶ αὐτὸς οὐρανὸς, καὶ τὰ κατ' οὐρανὸν ἀπαντά, τὰ τε ἐπέκεινα οὐρανού σέβενται καὶ ὑμεῖν καὶ θεολογοῦνται ἐδιάδηθται καὶ αὐτὸς δὲ Μονογενῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πρωτότοκος τῶν διὸν, ἡ πάντων ἀρχὴ, τὸν αὐτοῦ Πατέρα μόνον ἡγείσθαι Θεὸν ἀληθῆ, καὶ μόνον σέβενται μόνον παραχελεύεται.

Tenet omnia, præpotenti uni Deo, summoque rerum omnium regi ac principi, cunctorumque principio, tanquam molitori, architecto, moderatori ac servatori universorum, convenientem hymnum, et promptum vera ex theologia carmen conjunctio vocibus modulentur, his verbis: « Laudate Deum de celis, laudate eum in excelsis. Laudate eum, omnes angeli ejus; laudate eum, omnes virtutes ejus. Laudate eum, sol et luna, laudate eum, omnes stellæ et lunæ. Laudate eum, cœli colorum; et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini. Quia ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. Statuit ea in eternum, et in sæculum sæculi: præceptum posuit, et non præteribit ». Hæc nos etiam Hebræorum dogmata suscepimus, eaque Græcorum errore, qui deorum multitudinem demonibus auctoribus invexerat, potiora duximus. Quippe, cum divinas quasdam ac Dei præpotentis famulas administrasque virtutes agnoscamus, ac suum iis justumque honorem tribuamus; tum vero Deum illum fatemur unum, unumque veneranur, quem ipsum quoque cœlum, queque vel cœlo continentur, vel supra cœlum versantur, omnia, venerari, celebrare, Deum predicare, testarique didicerunt: cum ipse quoque Dei Unigenitus idem, et omnium Primogenitus, rerumque principium universarum, uti Patrem suum et solum verum esse Deum agnoscamus, et solum colamus, sua nos oratione cohortetur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ^η.

Περὶ ἀγαπημένων (85) δυράμεσων.

C

328 CAPUT XVI.

De contrariis adversariisque virtutibus.

Jam vero sequitur, ut, quæ de virtute contraria Hebræorum litteræ prodiderunt, cujusmodi sint, videamus. Quemadmodum igitur divinas illas virtutes, quæ suum Patris numine orbi universo præsident, adeoque ac administratorios illos spiritus, in ministerium missos, propter eos qui hereditatem capient salutis¹¹, itemque sacros Dei angelos atque archangulos, cunctam denique proborum administratorum spiritualièque naturam, quæ collucens ipsa per se, operam quoque suam eorum omnium, quæ divinitus in homines derivantur, bonorum divisioni accommodat: primum quidein præpotentis rerum omnium imperatoris latera prætorianorum D miliitum in morem cingere, tum prænce ac coelestia quædam sidera, justitiæ solem, ejusque consortem sanctum Spiritum ambire, suam ab utroque lucem haurire, ac proinde cum illis cœli facibus jure ac merito conferri docent. Sic alterum illud virtutum

¹¹ Psal. ciii. 2. ¹² Psal. cxlviii. 1. ¹³ Hebr. 1. 14.

(55) Περὶ ἀγαπημένων. Vide locum persimilem, Demonst. evang. lib. iv, c. 9.

genus, quod transversum actum, a meliorum con- A τούσας τῇ τοῦ τρόπου μοχθηρὰ προσηγορίαις ὀνομάζει. Τὸν γοῦν κατάρκαντα τῆς πώλεως, αὐτῷ τε καὶ ἑτέροις τῆς τῶν κρειττόνων ἀποστάταις γεννήμανον αἴτιον, ὃς ἐν διέλοι χαρά τῆς τῶν θειοτέρων εὐσεβείας ἔκπεπτωκε, καὶ κακίας μὲν ίσῃ, καὶ δυσσεβείας αὐτὸν ἀντόν δημιουργὸν ἴνοστάντα, σκότους δὲ καὶ ἀλογίας ποιητὴν ἐκ τῆς τοῦ φωτὸς ἀνθεκουσοῦ ἀναγκήσεως γεννήσαται, δράκοντας καὶ δριν, μέλανά τε καὶ ἐρπατοτάκινον, λοι θανατηφόρον γεννητηκίν, θῆρά τε ἄγριον, καὶ ἀνθρωποδόρον λέοντα, καὶ πάλιν τὸν ἐν ἕρπετος βασιλίσκον ἀποκαλεῖν εἰλθεν. Ὑπόθεσιν δὲ αὐτὸν φασιν οἱ θεοὶ λόγον γεννήσαται τῆς ἀποτάσσωσας μανίαν φρενῶν καὶ διανοίας ἔκστασιν, ὡς τοις δικαῖοι τὴν πτωτινὸν αὐτὸν καὶ τὴν φρενοβλάβειαν δηγοῦμενος.⁴ Πώς ἐξέπιστεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δὲ Β Ἐνταρόσρος, δὲ προὶς ἀντετίλων; Συνετρίψθη ἐπὶ γῆν δὲ ἀποτέλλων πρὸς πάντα τὰ Ιενῆ. Σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοὶ σου· Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν δτερων τοῦ οὐρανοῦ θῆσαι τὸν δρόνον μου, ἐστομεῖς δύοις τῷ Υἱόστρῳ. Καὶ πάλιν· « Τάδε λέγει Κύριος· Ἀνδὲ ὁν ὑψίθιον ἡ καρδία σου, καὶ εἴπας θεός εἰμι ἄγω, κατοικῶν θεοῦ κατόκησα.» Καὶ αὐτις· « Σὺ ἀποσφράγισμα ὑμοιώσας, καὶ στέφανος κάλλους, ἐν τῇ τρυφῇ τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ ἐγεννήθης, πάντα λίθον χρηστὸν ἐνδέδεσαι,» καὶ τὰ ἔτης. Οἵς ἐπιλέγει· « Ἐν δρει ἀγύρι θεοῦ ἐγεννήθης, ἐν μέσῳ λιθῶν πυρίνων ἐγεννήθης, δμωρος σὲ ἐν τοῖς ἡλίσταις σου, ἀφ' ἧς ἡμέρας σὺν ἔκτισθης, ἔως εὐρίθη τὰ δέκακτατα ἐν σοι, ὑψίθιον ἡ καρδία σου, ἐπὶ τῷ καλλιεργείᾳ σου, διερθάρη ἡ ἐπιστήμη σου μετὰ τοῦ κάλλους διὰ πλήθης ἀμαρτῶν σου, ἐπὶ τὴν γῆν ἐρήμῳ σε.» Διὰ δὴ τούτων διτεκρυς τὴν μετὰ τῶν θειοτέρων δυνάμεων προτέραν τοῦ δηλουμένου διατριβήν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κρεπτῶν διοικελαν μεγαλύσκαν, καὶ θεομάχιαν ἀπότιτων μεμαθήκαμεν. Μυρίον δὲ ἐστιν δῆλον γένος ὑπὸ τούτῳ. τοῖς παραπλησίοις ἔνοχον πλημμελήσασιν, δὲ τῆς δυσσεβείας γάρον, τῆς τῶν εὔσεβῶν ἀποτέσσον λήξεως, ἀντὶ τῆς πάλαι φυτειδοῦς καὶ θειοτέρας περιβοήτης, τῆς τε ἐν τοῖς βασιλείοις τιμῆς καὶ τῆς ἐν μακαρίοις καὶ ἀγγελιοῖς χοροῖς διατριβῆς, τὸν ἐφαρμόνιστα τοῖς δυσσεβέσιοις γάρον, κρίσει δικαίῳ, καὶ ἀποφάσει τοῦ μεγάλου θεοῦ Τάρταρον οἰκεῖν, διὸ διδούσσον οἱ θεοὶ λόγοι προσαγορεύουσι, καὶ στότος οὐ τὸ παρ' ἡμῖν, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν θεῶν λογίων δηλούμενον, διτικτατράλαβατο. Μὲν βραχὺ τι καὶ μικρὸν ἀπόσπασμα, γυμνασίου χάριν τῶν εὐσεβείας ἀδητῶν ἀμφὶ γῆν καὶ τὸν ὑπὸ σελήνην δέρα, καταλειψθὲν, τῆς ἐν ἀνθρώποις πολυθέου πλάνης κατ' οὐδὲν ἀθέτητος διαπεράστης συνάτειον γέγονε. Τέθεισται δὲ καὶ τούτοις ἡ θεῖα Γραφὴ προσφυεῖς τὰς προσηγορίας, γυμναστὸν μὲν, δὲ τε πνεύματα πονηρὰ καὶ δάμνοντας, ἀρχάς τε καὶ ἔξουσιας, καὶ κομισμάτων, καὶ πνευματικὰ πονηρὰς ἐπονομάζεις συμβολικῶν δὲ, δῆτε τὸν θεοφιλή παρορμῆ μηδὲν δεδίτεσθαι τὸ τῶν πολεμίων δαιμόνιον στήφος, δι' ὧν φησιν· « Ἐπ' ἀστέβα καὶ βασιλίσκον ἐπιθῆση, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα.» Δείγμα δὲ τούτων

⁴ Isa. xiv.

τῆς θεοχθρίας τὸ θύλαιν αφεῖς αὐτοῖς θεοὺς ἀναγόμενοι καὶ τὰς ἐπὶ Θεῷ τιμὰς εἰς ξανθοὺς ὑφασμάτιν, μαντεῖας τε πειρᾶσθαι καὶ χρησμοῖς ὑπερτινοῖς θελητήροις καὶ προβολοῖς (86) τοὺς εὐχερεῖς δελεᾶςιν, καὶ τῆς μὲν ἐπὶ τῶν ὅλων Θεὸν ἀνανεύσασας ἀποσπῆν, κατασύρειν • ἐπὶ τὸν πανώλευν τῆς δυστεῖδος καὶ ἀθέου δεισιδαιμονίας βιθύνει δὲ προτροπάδην φεύγειν αὐτῶν τὰς ἀπάτας μόνοις Ἐβραῖοις δικούσιν ἐξ αἰώνων ἁστουδάστετο, διαρρέθην πατεῖσθαινον, διτὶ πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἔθνων δαιμόνια. Νῦν δὲ, σὺν Θεῷ φάναι, διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰλαγγελικῆς διδασκαλίας πάντα τὰ πανταχθέν τῆς οἰκουμένης Εθνη, δεσμῶν δαμονικῶν ἀπέλασματα, τὸν Θεὸν ἀνυπνει, διὸ δὲ καὶ μόνον ὑπάρχειν Σωτῆρα καὶ βασιλέα, καὶ Θεὸν τῶν ὅλων μεραρχήμαν.

cultum furtim sibi vindicare moliantur, dum eam in rem divinationum ac responsorum **330** illecebri, faciliores ac rudiores inescare, atque a Dei præpotentis cogitatione divulgatos, in exitialein impietatis, Deumque funditus tollentis superstitionis voraginem deturbare conantur. Itaque nefarias eorum fraudes, soli quidem ex omni hominum memoria effuso quasi cursu Hebrei fugiebant, dum palam et aperte deos gentium universos dæmonia esse contestarentur. Nunc vero, que Dei gratia est, evangeliæ Servatoris nostri doctrinæ beneficio, populi omnes toto orbe sparsi, dæmonum soluti vinculis, Deum laudibus hymnisque concelebrant, quem unum quoque Servatorem ac regem, ac totius universitas Deum esse dicimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Περὶ τῆς τάντοράκου φύσεως.

Κάνταῦθα πάλιν ἡ μὲν τῶν Φοινίκων καὶ Αἴγυπτων ζωγρονια αὐτόματον εἰσῆγε τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων τε ζύων καὶ ἀνθρώπων τὴν γένεσιν, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δύοις φύσιν συντυχικῶς ἀπὸ γῆς προελθεῖν διαγράφουσα, κατ' οὐδέν τε τὴν διογον διαφέρειν τῆς λογικῆς Φυσῆς τε καὶ οὐσίας ὑποτιθεμένην ταῦτα γοῦν ἐδήλουν αἱ προπαρατεθεῖσα τῶν πάρ' αὐτοῖς συγγραφέων λέξεις· παῖδες δὲ πάλιν Ἐβραίοις εἰλεῖταις ἡμῖν προτετίμηνται, τὰ περὶ τῆς πρώτης ἀνθρώπων συστάσιας παγκάλως, καὶ σορῆς, καὶ ἀλγῶν διειληφότες. «Οὐ δὴ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ μέν τι φασὶ θεοὺς εἶναι καὶ ἀδάντους, διαφάνων τε τὴν φύσιν καὶ ἀδάντων τούτο δὲ καὶ τὸν ἀληθῆ τυχάνειν διδύωσιν, κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ δύοις τοις γεγενημένον εἶναι δὲ αὐτὸν Ἐργον Θεοῦ, ἀλλ' οὐ τόχης, οὐδὲ αὐτόματον φύσεως, αὐτοῦ δὲ τοῦ τῶν ὅλων αἰτίου, κρίσις θεῖ βεβουλημένου μηδὲ τὰ κατὰ γῆν νοερδὲ καὶ λογικῆς οὐσίας ἀμοιρεῖν, σπας διὰ πάντων αὐτῷ οὐρανῶν τε καὶ αἰθερίων, τῶν τε ἐπὶ γῆς λογικῶν, καὶ τῆς αὐτοῦ θειότητος ἀντιληπτικῶν ὁ προστήκων θυμός ἀντέποιτο. Οὕτω δὲ οὖν πειράχει τὰ Ἐβραϊκὰ λόγια· «Καὶ εἰκὼν δὲ θεός; Ποιησώμεν τὸν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα θητέρων καὶ καθ' ὀμοιώσιν καὶ ἐποίησαν δὲ θεός τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησαν αὐτόν.» Καὶ πάλιν· «Καὶ ἐλαβεν διθεός γοῦν ἀπὸ τῆς

• Ior. add. 84. " Psal. xc, 43.

(86) Θειγήτεροις καὶ προβολοῖς. Ἔργο θειγήτερον εἰ προβολοῖς idem hoc loco. Certe dæmoni periculosis nullum est voluptate venabulum. Ita etiam corrigendus, et accipiendo videtur locus illæ Demoniæ. I. iv. c. 9, ubi de Lucifero sic loquitur Euseb.: Δεινὸς δὲ κατὰ τῶν ἔθνων ἀπάντων ἀπειλήσσει, θάτερα ληπτοὺς τοῖς προβολοῖς ἀνθρώπους θρατο. Id est: *At is populis omnibus tam gravia interminatus cum esset, alia tamen ratione, venabulum*

A rem aeris regionem a Deo relicta, sedum illum simul, qui genus hominum occupavit, quique nihil a negata Divinitatis impietate differt, de multitudine deorum errorem fabricavit. Ac suis istos quoque divinis Scriptura propriisque nominibus expressos voluit, cum eos modo clarissim improbos spiritus ac dæmones, itemque principatus ac potestates, munidio principes, ac spiritualia nequitiae appellavit: modo ut hominibus Deo caris omniom hostilium dæmonum timorem eximeret, symbolicis quibusdam notis adumbravit, veluti dum ita loquitur, «Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem». • Cæterum quam divini Numinis odio flagrant, ex eo quivis intelligat, quod et deorum ipsis nomen affectent, et proprium Dei

et deorum ipsi nomina afflectent, et deorum ipsis nomen affectent, et proprium Dei

B

CAPUT XVII.

De natura hominis.

Jam vero, quod humanam ad naturam attinet, Pheonicum et Ægyptiorum de animantium generatione doctrina, hominum perinde ac cæterorum omnium ortum casu configisse tradit, dum unus simul ejusdemque naturæ omnes ex terra fortuito prodiisse, nullumque omnino præditos inter expertesque rationis animos atque naturas discrimen esse ponit. Quam eorum sententiam disertis et conceptis suorum ante scriptorum verbis representavimus. Verum hic Hebraeorum quoque sensum atque mentem jure profecto sequi maluimus, qui egregie cum primis, sapienter ac vere primam illam hominum molitionem explicarunt. Nam ex paribus hominis duabus, alteram divinam, immortalem, et ab omni corpore concretione sejunctam, naturam esse docent: eam porro verum esse hominem, ad imaginem ac similitudinem Dei factum atque factum, qui divini Numinis opus fuerit, non fortunæ, nec repentina casus impieti, sed ipsiusmet rerum universarum auctoris voluntate extiterit, cum divine plane consilio, ne terras quidem spiritali et rationis compote natura carere voluisse, ut omnes simul tam celestes aetheriæque naturæ, quam in terris degentes illæ quidem, sed tamen ut in rationis, sic in aliquam etiam ejus divinitatis communionem vo-

D suis hominē capti faciles esse cognovit. Ubi θάτερα pro θάτερ̄ usurparιν, ei προβολοῖς legendū, non autem προβολοῖς. Cuiusmodi autem προβολα ista fuerint, sic explicat, «Εστε δῆγα τῆς ἀπὸ τῶν κρεπτῶν στάσεως τὰς πολεῖς, καὶ τοῖς ἡδονῆς δελέσισι, ἐπὶ πᾶν εἶδος φανότητος τὰς τῶν πολλῶν κατέστη φυγάς, εἰτε, quæ fusius ibid. persequitur. Ita θάτερ̄ τρον, δέλεαρ, προβολοῖς, ead. sensu.

cita, dignum ei conjunctis vocibus hymnum celebrarent. Atque ita divina littera loquuntur: « Dixit quoque Deus, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit eum ». » Et rursus, « Acceptique **331** Deus pulverem terræ, et formavit hominem, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem ». Quæ quidem Hebreus quoque Philo dum explicat, hæc superius laudatis verba subjungit.

CAPUT XVIII.

Philonis de anima sententia.

« Cæteri quidem, inquit ille, mentem nostram ætherie naturæ particulam appellantem, hominem cum æthere cognatione junctum esse voluerunt. At magnus ille Moses animi ratione prædicti speciem non jam cæterarum creatoriarum ulli similem fecit, sed potius divini, sensumque fugientis spiritus problem quendam esse numinum asseruit, Dei sigillo informatum atque signatum, cuius non character alius, quam sempiterna ratio sit. «Inspiravit enim, inquit, Deus in faciem ejus spiraculum vite, et factus est homo in animam viventem ». Itaque necesse fuit, qui spiritum illum exciperet, ejus qui inspiraret, similitudinem referre; ac propriea non ad ullius creature, sed Dei unius imaginem factus homo dicitur. Ita, cum animus hominis ad primum illud auctoris sui rationis exemplar conformatus et expressus esset, ejus etiam corpus cœcum esse, vultumque suum in cœlum, quæ pars est universi purissima, couversum habere oportuit. » Haec Philo. Atque hominem sane divina Scriptura, non cæterorum animalium more sicutum esse, jure meritoque pronuntiat. Reliquas enim omnes partim ex terra, Dei præpotentis jussu prodiisse, partim ejusdem Numine ex elemento humidiore evolasse; at ex omnibus, quæ in terra versantur, animalibus, unum longe Deo charissimum, nos, inquam, ipsos, ad imaginem ac similitudinem Dei procreatos animalaque prædictos fuisse: quo circæ principem in eo quamdam agnosc regiamque naturam, atque in terris esse unum, qui ratiocinandi, fabricandi, iudicandi, leges ferendi, artes doctrinasque percipiendi vim habeat. Solum enim illum animam, quæ spiritualis sit intelligensque natura, sortitum esse, cuius in consortium ex terrestribus aliis animalibus nulla omnino venerit. Quare cæteras, operarum quarundam et famulorum instar, homini presto esse; hunc vero tanquam **332** dominum atque ducem, casalem industria domare atque subigere, ut corporis longe virilis superioris, sic ob intelligentis naturæ privationem inferiores. Illum ergo ad imaginem ac similitudinem Dei, ab eo ipso, singulari quodam et proprio dignitatis excellentiæ genere procreatorem esse, divina testantur oracula. Eam ob rem ipsum et cogitatione Dei notiones informare, et sapientie, justitiae, reliquarumque virtutum rationes vimque percipere: solis item, lunæ siderumque cursus, diernaque simul ac tempesta-

^{**} Gen. i, 26, 27. ^{††} Gen. ii, 7.^{¶¶} γρ., ἐμπνέοντα.

της, καὶ ἑπλασία τὸν ὄντων, καὶ ἐνεργότες εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοή ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ὄντων ποντος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. » Καὶ ταῦτα δὲ πάλιν ὁ Ἐβραῖος ἐρμηνεὺς Φίλιον, ταῖς ἐκτενεῖσας αὐτοῦ φωναῖς ἔτι καὶ τάδε ἐπιλέγων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

Φίλιονος περὶ ψυχῆς.

« Ἄλλος οὐ μὲν δλλος, τῆς αἰθερίου φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μόραν εἰπόντες εἶναι, συγγένειαν τοῦ ὄντων πρόσωπον πρέδια αἰθέρα συνήψαν» δὲ μέτας Μωυσῆς οὐδὲν τῶν γεγονότων τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ εἰδος ὀμοιώσαν, ἀλλ' εἰπεν αὐτὴν τοῦ θεοῦ καὶ δοράτου Πιενύματος ἔκενον δόξιμον εἶναι νόμοςμα, σημειωθὲν καὶ τυπωθὲν σφραγῖδι Θεοῦ, ἡς δὲ χαρακτήρα ἔστιν διαδοχῆς Λόγος. « Ἐνέπεινε γάρ, φάσιν, δὲ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοή ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὄντων ποντος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. » Πότε ἀνάγκη πρός τὸν ἐκπέμποντα « τὸν δεγχόνον ἀπεικονίζεσθαι διδ καὶ λέγεται κατ' εἰκόνα θεοῦ τὸν ὄντων ποντον γενέσθαι, οὐ μήν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων. » Αἰδολουθὸν οὖν ἡ τῆς ὄντων ψυχὴ, κατὰ τὸν ἀρχέτυπον τοῦ αἰτιοῦ ὄντων ἀπεικονισθείσης, καὶ τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν, πρός τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μόραν, οὔρανον, τὰς διέτις ἀνατείναι. Ταῦτα μὲν ἔντος. Εἰκόνας δῆτα καὶ ἡ θεῖα Γραφὴ οὓς τὰ λοιπὰ ζῶν γεγονέντα τὸν ὄντων ποντος τὰ μὲν γάρ ἀπὸ γῆς προειδεῖν, ἐντι καλλιέργειαν τοῦ παρβαστλέως θεοῦ· τὰ δὲ τῆς ὑγρᾶς οὐσίας ἀπεικονίζειν πάλιν αὐτὸν νεύματα μόνον δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ζῶντα τὸ θεοφιλέστατον, ἥμας αὐτούς, καὶ εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὅμοιωσιν τὴν ψυχὴν γεγονέντα, πρός δὲ καὶ δράσταις ἀρχικήν καὶ βασιλικήν τὴν φύσιν, μόνον τε τῶν ἐπὶ γῆς εἶναι λογικῶν, καὶ δημοσιηρικῶν, καὶ κριτικῶν, καὶ νομοθετικῶν, τεχνῶν τε καὶ ἐπιστημῶν καταληπτικῶν. Εἶναι γάρ μόνην τὴν ἐν ὄντων ποντος ψυχὴν, νοερὰν καὶ λογικὴν οὐσίαν, ἡς μὴ μετεῖναι τοῖς δλλοῖς ἐπὶ τῆς ζῶσας. Διδ τὰ μὲν οὗτοις εἰναι, καὶ χώραν οἰκετῶν παρέχειν ὄντωρ ποντοῦ. Διδ καὶ δεσπότην καὶ ἡγεμόνα, δουλοῦσθαι· καὶ ὑποτάξειν τὰ βόμη μὲν οὐσίατο πολὺ κρείττονα, μέσον δὲ τῇ κατὰ τὴν νοερὰν οὐσίαν στερήσει. Τούτον μὲν οὖν κατ' εἰκόνα φασι θεοῦ καὶ καθ' ὅμοιωσιν πρός αὐτοῦ τοῦ θεοῦ μετὰ τίνος διαφέρουσης ὑποστήναι. Διδ καὶ θεοῦ ἐννοίας εἰς φαντασίας λένε, τοφίας τε καὶ δικαιοσύνης, καὶ πάστος ἀρετῆς ἀντικέψεις ποιεῖσθαι, δρόμους τε τὴλοις καὶ σελήνης, καὶ διστροφῶν, ἡμερῶν τε καὶ ὥρῶν κύκλους ἀπαριθμεῖσθαι δυνατῶς ἔχειν, τῆς πρός τὰ διαν συγγενετὰς χάριν, τὸν θυητῶν μόνος ὄντων ποντος ἐπιδεκνυται. Τὸ δὲ τούτῳ περιπεταλαζέντον ἔξιθεν ἐπεργονές μὲν ὀπάρχειν τὴν οὐσίαν καὶ γηγενές, εἶναι δὲ καὶ αὐτὸς θεὸς Ἐργον, ἀπὸ τῆς ληφθὲν, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ὑποστρέψον. Διδ καὶ χρήματα τούτου μὲν δύο καὶ ἀλλογου θρέμματος τὸν δεσπότην ἡγεμόνου φροντίζειν, δηγειν τε πρόφια αὐτῷ, καὶ τρέψειν οἷα δοῦλον, πρός ὄντων ποντοῦ

διακονίαν εὐ προστημένον, τὸν δὲ εἰς δεσπότην, ὃς ἀν εὐγενῆ καὶ Θεοῦ αὐγενῆ φύσιν, ἐλευθεροῖς τρόποις τιμᾷν, ἀτε καὶ πρὸς τοῦ πάντων αἰτου τεταμημένον. Λέγει δὲ οὖν τὰ λόγια, ὡς δρα τὴν πρώτην ἀνθρώπου φύσιν δυνάμεως θελαῖς καὶ ὅμοιώσει Θεοῦ κοσμήσας δι παριστάλεις, ἀρρενῶν οἵς ἀνωρθωτο, τὴν πρώτην ἀπεκλήρωσε διατριβὴν τοῦ βίου, ἐν ἀγαθῶν παραδεισῷ, χορείαις συγχαταλέξας θελαῖς. Καὶ τὸν μὲν τάδε ἀν ἀρχαῖς οἷα πανάγιασσον αὐτῷ δεδωρῆσθαι Πλατέρα· τὸν δὲ αὐθεκοντοι αἱρέσει τῶν κρειττόνων ποιεσσεῖν, καὶ τὸν θυτὴν χώρων ἀντικαταλάξασθαι θελαῖς ἀντολῆς ἀλγαρφῇ. Αὐτὸς καὶ μάλιστα προστήσειν εὐστέβεις ἐν πρώτοις ἀντιτοιείσθαι, καὶ τὸ πρώτων πλημμελήσην δευτέρους αἰσιοὺς ἀπιδιορθωσθαι, σπεύσειν τε ἐπὶ τὴν τῶν οἰκείων ἀναδρομὴν τε καὶ ἀποκατάστασιν. Εἶναι γάρ τέλος ἀνθρώπου φύσιος οὐδὲ δὲ τὴν γῆς, εἰς φύσιον καταστρέψον καὶ διώλεισαν, ἀλλὰ ἔκεινον, ὅπερ καὶ δι πρώτος ἀπέτρεψε. Διὸ χρῆναι τὸ καθαρὸν αὐθίς, καὶ θεοτεχεῖλον ἀνακτήσασθαι τῆς ἐν ἡμῖν νοερᾶς οὐσίας, ἐπὶ τὴν προθυμητέον ἀνινάντα παντὶ σθένει τοῖσιν ἀνθρώποις εὔστέβεις καὶ ἀρετῆς ἀπιμελουμένοις. Τοιαῦτα καὶ τὰ τερπὶ ἀνθρώπου φύσεως Ἐβραῖος πεφιλοσοφημένα διωθεῖν, πρὶν δὲ τὰς εὐθύνους παρείθειν Ἐλληνας· οἱ χθιζοὶ τινες καὶ κομιδὴ νέοι ἀπὸ τῆς ἁνακύψαντες, τά τε βαρύρων ὑποσυλῆν διανοητέας, καὶ τῶν παρ' Ἐβραῖος οὐλαὶ ἀπέσχοντο, ὡς προῖων δὲ λόγος αὐτίκα μάλα ἀπιδείξει. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν Ἐβραϊκῶν δογμάτων ίδιον ἦν τὸ ἑν τῶν ἀπάντων ποιητὴν νομίζεσθαι τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν, αὐτῆς τε τῆς ἀποκειμένης τοῦ σώματος οὐσίας, τὴν ὥλην προσαγορεύεσθαι τὸν Ἑλλήνες τοῦτον * δὲ μαρτὶς βαρβάρων ὄμοι καὶ Ἑλλήνων ἔξεναντις ξεστησαν οἱ μὲν, κακίας πτηγὴν τὴν ὥλην εἶναι ἀπορημένοι, ἔχεντες τε ὑπάρχειν τὸ δὲ, τῇ μὲν οἰκείᾳ φύσει διποιούντος καὶ ἀσχημάτιστον, τῇ δὲ Θεοῦ δυνάμει, τὸν κόσμον ανταῖς ποιήσατο προσειληρέατα· δειπτέοντος δέξα, μετ' ἀποδείξεων λογικῆς παριστάμην τῷ προβλήματι, καὶ τῶν ἔναντων λόγων λογισμοῖς δροῦσις ἀποκειμένη λόγον. Θήσω δὲ φωνὰς τῶν πρὸ τοῦτον τὸ δόγμα διηκριθεῖσταν, καὶ πρότον τὸν προτὸν τοῦ θεοῦ ἀντιτίθετον, τοῦ προτέρου τοῦ Σαβέλλου αὐτῷ γεγυμνασμένων τάδε περὶ τοῦ προσειληρέουν γράφει.

ad ultima retro memoria Hobraei docuerunt, cum hebi aut nudiusterius et terra caput extulerint, et suas barbaris opes sulfurari statuerunt, nec prius Hebraeorum bonis pepererunt, ut paulo post hujus in disputationis progressu ostendemus. Nunc vero, quoniam Hebraeorum doctrinæ proprium hoc fuit præcipuumque caput, ut Deum præpotenter, cum ceterarum omnium rerum, tum ejus etiam, quæ corporibus subest, naturæ, quamque materialia Graeci vocant, artificem unum ac molitorem esse statuerunt: idem contra barbarorum simul et Graecorum inlinata vis oppugnauit: cum aliis et improbitatis omnis fontem esse materiali, et ortu carere defenderent: aliis suæpote quidem natura omni eam qualitate figuraque nudatam esse, divini tamen Nu-

* τρ., τούτῳ.

(87) *Aἰρωνού*. Alexandrinum intelligit, Sabel-
lii, a quo personarum in SS. Triadi distincio ne-
farie tollebat, oppugnatorem acerrimum. Qui
cum nimio quadam suscepit cause studio in
contrarium Arianorum hæresim nonnihil inclinasse
quibusdam videatur, egregium in primis defensio-
rem natus est B. Athanasium, ejusdem postea se-

A tum conversiones numerando consequi posse; quæ omnia ex innata, quam ex cunctis mortalibus unus homo præ se fert, cum rebus illis superioribus affinitate oriuntur. At vero, quod eidem afflictum exterius ac circumfusum est, alterius esse generis illud quidem, ac terrestri ex mole conflatum; idem tamen Dei simpliciter opus esse; quod uti ex terra satum est, ita denuo in terram dissolvatur. Itaque homini perinde ac suum aliquod ratione carens et onerarium jumentum domino, curandum illud esse, tractandumque humaniter, atque in servi morem alienum, ad humanæ vitæ obsequium docilis et parati. At dominum illum interiore, utpote ingenuam nobilènque naturam, cumque Deo ipso cognatione conjunctam, liberalibus etiam et ingenuis moribus exornandum, cum ornatus ab ipsomet etiam rerum omnium molitore fuerit. Addunt enim vero sacra litteræ, summum illum ac præpotenter regem, ubi principem hominis naturam divinis facultatibus ac divina similitudine decorasset, ei quoque postmodum in cœtum divinorum societatem allelio, suis muneribus donisque congruentem, in bonis omnibus circumfluente paradise, primam vitæ sedem attribuisse. Athominem, qui vim ab eo tantam opum, tanquam ab optimo parente, ipso statim initio accepérat, et sua sponte divinioris illius conditionis sorte excidisse et ob violatum divinæ legis imperium, in mortale domicilium amandatum ac relegatum fuisse. Quocirca verum omnino esse, uti præcipiam quædam pietati operam demus, quod a nobis ante peccatum est, felicioribus vitæ consequentiis auspiciis emendemus, postrem ad recuperandam opum olim nostrarum possessionem omni studio et contentione rapiamur. Nam suum humanæ naturæ finem, non jam hic, in terris, hoc est in interitu ac morte positum, sed eo potius in statu graduque luxum esse, unde generis humani princepe exciderit. Ita conandum id esse agendumque cōbis, ut pristinum illum naturæ nostræ spiritali nitorem, ac divinæ similitudinis ornamenta reddamus, adeoque constantem hanc atque perpetuam eorum esse omnium curam oportere, qui aliquo pietatis et virtutis studio teneantur.

333 Hec igitur illa sunt quæ de natura hominis nullum adhuc Graecorum genus extaret: qui eam hebi aut nudiusterius et terra caput extulerint, et suas barbaris opes sulfurari statuerunt, nec prius Hebraeorum bonis pepererunt, ut paulo post hujus in disputationis progressu ostendemus. Nunc vero, quoniam Hebraeorum doctrinæ proprium hoc fuit præcipuumque caput, ut Deum præpotenter, cum ceterarum omnium rerum, tum ejus etiam, quæ corporibus subest, naturæ, quamque materialia Graeci vocant, artificem unum ac molitorem esse statuerunt: idem contra barbarorum simul et Graecorum inlinata vis oppugnauit: cum aliis et improbitatis omnis fontem esse materiali, et ortu carere defenderent: aliis suæpote quidem natura omni eam qualitate figuraque nudatam esse, divini tamen Nu-

D his episcopum. Vide illustriss. card. Baron. anno Christi 263. Porro SABELLIUS, alterum hoc de materia somniū ab Hermogene accepérat. Plures aduersus SABELLIUM istum libros a DIONYSIO elaboratos esse, non tantum unum, ut non nemo credit, vel hoc Eusebii loco manifeste, convincitur.

minis potestate novum præterea cum suis qualitatibus ornatum induisse vellent : demonstrandum quoque nobis erit, longe saniorem Hebreorum hoc in genere mentem ac sententiam fuisse, quæ propositam quæstiōnem logica plane demonstratione disceptet, justisque rationibus omnia dissentientium argumenta convallat. Hanc in rem ipsissima eorum, qui ante nos accurate hac in disputatione versati sunt, verba producam, atque in primis Dionysii, qui in primo librorum eorum, quos in Sabellium elucubravit, hunc in modum de re tota philosophatur.

CAPUT XIX.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

Materiam ortu non carere.

¶ Impletatis etiam illud est, inquit, quod plerique materiam, cuius ortum nullum esse velint, divinæ potestati dixerant ornamque subjiciant, dum eam natura sua patientem atque tractabilem, impressas divinitus mutationes facile subire tradunt. Enimvero doceant isti qui fieri potuerit, ut in Deum atque materiam similitudo pariter ac dissimilitudo caderet. Nam alium quemdam utroque potentiore cogitare tunc oportaret, quod tamen de Deo vel suspicari, nefas. Nam et ipsum ortu carere, quod in utroque simile dicitur, et alterum illud, quod præter utrumque cogitur, quomodo tandem iu iis locum habuit? Si enim illud ipsum quod ortu caret, Deus est, ipsaque, ut ita dicam, ortus negatio, divina essentia est; uon jam idem ipsum, quod ortu caret, materia fuerit, cum Deus et materia uuum idemque nou 334 sint. Sin autem utrumque dixerit, id quidem esse proprie quod est, materiam videlicet atque Deum, ortus tameu negationem ambobus couenire: manifeste sequitur, aliud quidpiam præter utrumque ponendum, quod antiquius ac superius utroque sit. Jam quominus per se ambo simul esse possint, ifno quomiuus et duobus alterum, hoc est materia, esse per se sequit, vel ipsa rationis et conditionis utrinque diversitas prorsus impedit. Alioqui causam illi sane afferant, quamobrem cum ortu ambo careant, Deus quidem nec pati quidquam nec mutari, nec moveri possit, idemque simul efficiendivim habeat; materia vero contraria subeat omnia, quippe qua pati mutarique possit, iuconstans, et multiplici configuratione obnoxia. Jam qui tandem inter se ambo tam apte convenerunt? Utrum se Deus ad materię naturam accommodans, sic eam demum elaboravit? At iueptum fuerit cogitare, Deum, ut homines vulgo solent, aut ex auro conflare, aut lapides vel cadere, vel collocare, aut pro ceterarum artium varietate, quibus diversa materia genera figurari conformatique possunt, opua quocunque moliri. Sin materiam, prout ipse voluit, ejusque sapientia postulabat, finxisse dicetur, eamque variis ac multiplicibus artis molitionisque sue formis consignasse, bene ominata certe quidem veraque haec oratio fuerit, atque ejusmodi, quæ præterea Deum, qui totius universi vita quedam et fundamentum est, ortus omnis expertem esse confirmet. Nam cum illa ortus negatione, propriam iusuper existendi rationem conjungit. Cæterum multa quidem adversus id hominum genus dici possent, verum alterius loci haec disputatio fuerit. Si tamen isti cum sclestissimis tot deorum fabricatoribus conferantur, minus impie loqui ceusebuntur. » Haecne Dionysius. Verba nuic Origenis accipe.

CAPUT XX.

De eodem, ex Origenis in Genesin Commentariis.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Ὀριζέοντος εἰς τὴν Γέρεστ.

¶ Si quispiam, inquit, eo iu errore versabitur, D , El δὲ τινὶ προσκόπτει διὰ τοὺς ἀνθρωπίνους

τεχνίτας μή δύνασθαι παραδέξασθαι τὸν θεὸν χωρὶς ὑλῆς ἀγένητος ὑποκειμένης κατασκευάζειν τὰ ὄντα, ἐπειδὴ μηδὲ ἀνθρακοποιὸς χωρὶς χαλκοῦ τὸ ίδιον ἔργον ποιήσαι δύναται, μηδὲ τέκτων χωρὶς ξύλων, μηδὲ οἰκοδόμος χωρὶς λίθων· ζητητὸν πρὸς αὐτὸν περὶ δυνάμεως θεοῦ, εἰ, θελήσας ὑποστῆσαι δι τοι δύολεται δι θεός, τῆς θελήσεως αὐτοῦ οὐκ ἀπορουμένης οὐδὲ ἀπονούσης, δύναται ὑποστῆσαι δι βούλεται. ^ΩΓάρ λόγῳ τὰς παιώνεταις (κατὰ πάντας τοὺς Πρόρωνας εἰσάγοντας τῷ ίδιῳ λόγῳ,) οὐκ οὖσας, ὡς βούλεται, εἰς διακόσμησιν τοῦ παντὸς ὑφίστησι τῇ διάφτησι αὐτοῦ δυνάμει κατ σοφίᾳ, τούτη τῷ λόγῳ, καὶ τῇ οὐσίαν δοτεῖς χρῆσις, Ικανὴ δοτεῖς αὐτοῦ τῇ βούλησις ποιήσαι γενέσθαι. Ἀπορήσομεν (88) γάρ πρὸς τοὺς οὐ βούλομένους ταῦθι οὐτῶς ἔχειν, εἰ μὴ ἀπολούσει αὐτοῖς εὐτυχήσειν τὸν θεόν, ἀγέννητος εὑρόντα τὴν οὐσίαν, ἢν, εἰ μὴ τὸ ἀγέννητον αὐτῷ ὑποβεβήδητο, ἢν, οὐδὲν ἔργον συνατέος ἡνὶ ποιῆσαι, ἀλλὰ ἔμενον οὐ δημιουργός, οὐ Πατήρ, οὐκ εὐεργέτης, οὐκ ἀγαθός, οὐδὲ μὲν τοῖς εὐλόγως λεγομένων περὶ θεοῦ. Πόθεν δὲ καὶ τὸ μετρεῖν τὴν ὑποκειμένην οὐσίας τὸ τοσσόνε, ὡς διαρκέσαι τῇ τηλικούτῳ κόσμου θυσίᾳ; Οἶον γάρ Πρόνοιά τις πρεσβυτέρα θεοῦ ἀναγκαῖον τὴν ίδιην έσται ὑποβεβήδησαι τῷ θεῷ, προνοούμενη τὴν τέχνην τὴν ὑπαρχόντων αὐτῶν μὴ κανοπαθῆσαι, οὐκ οὖσας οὐσίας, ἢ δύμιλησαι δυνάμενος κατεκόρμησε τὸ τηλικούτον κόσμου κάλλος. Πόθεν δὲ καὶ δεκτική γεγένηται πάστος ἡς βούλεται δι θεός ποιήτης, μὴ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ θαυμῷ τοσαύτην καὶ τοαύτην ποιήσαντος, ὅποιαν ἔχειν ἐδούλειο; Καθ' ὑπόθεσιν γοῦν ἀποδεξάμενος τὸ ἀγέννητον εἶναι τὴν ὑλην, ταῦτα ἔρουμεν πρὸς τοὺς τούτῳ βούλομένους διτεῖ, εἰ, Πρόνοιας οὐκ ὑποβαλλούστας τὴν οὐσίαν τῷ θεῷ, τοαύτην γεγένηται, εἰ Πρόνοια ἡνὶ ψευτῶν, τι ἀν τέλον πεποιήσει τοῦ αὐτοράτου; Καὶ εἰ αὐτὸς, μὴ οὖσης ὑλης, ἐδούλειο κατασκευάσαι αὐτήν, τι ἀν τέλον ἡ σοφία, καὶ ἡ θειότης αὐτοῦ πεποιήσει, τοῦ ἐξ ἀγέννητον ὑποτάστον; Εἰ γάρ εὐρόσκεται ταῦτα γενόμενα, οὕτω καὶ τὸ τηλικόν τεχνήτη Λόγῳ θεοῦ δροστηρέαν ἀγέννητος ἔτιστον ἀλογον. Πρὸς μέντος γε τοὺς παρόντας λόγοντας, δι τούς δημιουργὸς χωρὶς ὑλης ποιεῖ, λεκτέον δι τοιμοίων παραδάλονται. Πρόνοιας γάρ παντὶ τεχνήτῃ ὑποδάλοις τὴν ὑλην, ἀπὸ προτίρας τέχνης, ἢ ἀνθρωπίνης ἡ θείας ἔργομένην. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκάσται πρὸς τοὺς, δι τὸ λέγεσθαι, « Η δὲ γῆ ἡνὶ ἀρέτος καὶ ἀκατασκευάστος, » οἰομένους ἀγέννητον εἶναι τὴν σωματικὴν φύσιν. Τοσαῦτα καὶ οὖτος. Καὶ ὁ Ἐβραῖος δὲ Φίλον τὸν τῷ Περὶ τῆς Προροΐας (89), ταῦτα περὶ τῆς ὑλῆς διέξει.

(88) Ἀπορήσομεν. Ingeniosae sunt ac solidae Origenis rationes iste.

(89) Περὶ τῆς Προροΐας. Non existat opus illud

A ut de artificum nostrorum more cogitans, dandum esse neget, Deum res universas moliri posse, nisi materiam quamdam ortu carentem præ manibus habuerit, cum neque statuarius absque ære, nec faber lignarius sine lignis, nec architectus sine lapidibus, 335 susceptum opus elaborare possit: de potestate Dei querendum ex illo est, utrum Deus ubi quidquid ipsi placuerit, moliri statuerit, nulla difficultate vim ejus voluntatis inhibente, quod visum sibi fuerit, perficere possit. Quia enim ratione qualitates illas (id quod ex eorum omnium qui Providentiam esse defendant, oratione sententiaque conjunctum est) qua nullædum erant, ad universi ornatum, pro infinita potestate sapientiaque producit: eadem omnino, naturam quamlibet, si qua forte indigeat, procreare continuo voluntas ejus per se poterit. Nam queremus ex iis qui rem hoc modo se habere negaverint, numquid ex eorum opinione consequens sit, belle admodum id ac fortunate Deo cessisse. quod in naturam illam ortus expertem inciderit, quam nisi eo ipso, quod orta careret, nactus esset, nihil unquam efficere potuisse, adeoque perpetuo, molitoris, parentis, benigni, boni, ac ceteris omnibus, qua magna cum ratione Deo tribuantur, nominibus spoliatus, peratisset. Deinde qui fieri potuit, ut vim materię tantam, sie taquam ad pondus accurate justeque ad measum invenerit, qua de hujus proprie non majoris minorisve mundi molitionem satis esset? Invehenda quippe nescio quæ, Deo tamen antiquior, Providentia necessario fuerit, qua materiam ei subiecterit, dum id ea provideret in posterum, ne quas in se Deus haberet artis suæ notiones, irrita cederent, si non ejus naturæ copia fieret, cuius opera tam excellentius et eximiam universi speciem efficeret. Unde porro id habuit, ut omnis ejus qualitatis capax esset, quam eidem imprimere Deus voluisse, nisi qualem eam habere ipse vellet, talē ante sibi tantamque molitus erit? Jam ut nonnullis daremus oriu carere materię, iis tamen qui sic opinantur, hunc in modum instare possemus: Si quantumvis naturam illam Deo providentia nulla subjecerit, ejusmodi tamē ea per se fuit: eamdem si Providentia suop̄ consilio procreasset, ecquid amplius ipsa, quam quod fortuito casuque factum videmus, effecisset? Quid Deus ipse materiam, qua nulla tum esset, fingere molirique statuisset? ecquid tandem ejus cum sapientia, tum divinitas excellentius, quam quod ex ortu carente materia extitit, molitus esset? Nam si ex Providentia idem omnino profectum erat, quod sine Providentia factum est, quidni ex ipso quoque mundo auctorem omnem artificemque tollamus? Quemadmodum enim absurdum fuerit, mundum hunc dicere tam eleganter, apteque costructum, absque sapientis artificis manu tamē extitisse, ita vim

Philonis De Providentia. Ceterum ex hoc fragmento auferri potest, Philonem Platonic ex mente sensisse, rudem et indigestum a Deo materia molere

materiæ **336** tantam, ejusque conditionis et naturæ, adeoque artificis Numinis rationi obsequenter, sine oris sui principio per se ipsam exstitisse, non minus ineptum videri debet. Cæterum iis qui artificum nostrorum comparationem obtendunt, quorum nemo sine materia quidquam efficiat, occurrentum, nullam eorum hoc in genere similitudinem esse. Materiam enim artifici cuilibet Providentia subjicit, quæ a principe quadam, seu humana illa, seu divina sit, arte oratur. Atque hæc in presentiarum adversus eos satis erunt, qui quod ita scriptum videant, « Terra autem erat invisibilis, et vacua, » naturam et corpoream ortus omnis experient esse opinantur. » Huc usque Origenes. Cui Philonem Hebræum subjiciam, in suo *De Providentia* libro, his verbis de materia disputauem.

CAPUT XXI.

A

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΚΑ'.

Ex Philone de eodem argumento.

« Jam, inquit, moles hujus naturæ tanta, ortumne aliquem habuerit, statuendum nobis est. Deus ergo, cum de mundi hujus molitione cogitaret, tantum certo prouidit materiæ, nihil ut ad eam deesset omnino vel omnino supererisset. Absurdum enim plane foret, artificum nostrorum vulgus, in singula, quæ præ manibus habeant, opera, eaque presertim quæ majoris pretii futura sint, materiæ quantum satis fuerit, ad pondus exigere: qui numeros mensurasque rerum, instasque singulorum inter se proportionis æqualitatibusque rationes inventat, eum nihil de materiæ vi necessaria cogitassem. Dicam igitur hoc libere, nec pauciore, nec copiosiore materia, ad bovis mundi procreationem opus fuisse. Alioqui nunquam is usque adeo perfectus exstitisset, nec in omnibus ac singulis partibus tam integræ solide compactus, nisi ex integra perfectaque uatura constitisset. Prudentis enim aë periti artificis est, antequam in opus incumbat, materia quantum opus fuerit præ oculis habere. Et homo quidem, ut ceteris etiam cognitione praestet, qui tamen vix unquam ab eo penitus errore qui ad mortales cognitione quadam adhaerescit, liber esse potest, suis in operibus, a justa materiæ vi aberrari forte nonnunquam, ut eum vel pauciori aliquid addero, vel ex ampliori detrahere nonnihil oporteat. At vero Deus, fons, inquam, ille cognitionis omnis atque scientiae, amplius quidquam minusve, quam parasset, adhibere non potuit, cum omnibus mensurarum ponderumque rationibus utatur, accurata prorsus ac perfecta mediocritate temperatis.

337 Qui vero secus nugari voluerit, nobis ille videlicet omnia continuo exteriorum artificium objicit opera, quorum molitus, nonnulla materiæ vel accessione, vel detractione melius vulgo felicissime cedit. Sed nimis argutias sophista querat, sapiens in rimanda rerum naturalium veritatem versatur. » Ita Philo. Cæterum, quoniam Maximus professor Christianæ religionis non obscurus, librum quoque singularem ac proprium *De materia*

* Ιτ. τούς. b Ιτ. τεχνίτας. c Ιτ. add. ει μή.

ante omnia creatam esse, ex qua deinde præclarum illam quam cernimus rerum varietatem ac speciem eduxerit.

(90) Ἐλάττων προστιθέται. Sensus postulat élátton προστιθ. ut opponatur sequenti membro, ὃς περιττὸς ἀριθμεῖται.

(91) Απάντης ἐπανεργοῖς. Utramque vocem, aut saltem ἐπανεργοῖς libenter expunxerim.

(92) Alia τιθέμενος. Vix dubito quin reponendum sit, ἀντιτίθεμενος, vel ἀντία τιθέμενος, quod paulo ποιητικότερον est. Sed Philo, quemadmodum

εὶς Περὶ δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς οὐσίας, εἰ δὴ γέγονεν δυτικός, ἔκεινον λεκτέον. Ἐστοχεύσατο πρὸς τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν ὁ Θεὸς αὐταρκεστάτης Ὡλης, ὡς μῆτρα τῶν θεών, μῆτρα ὑπερβόλλοι. Καὶ γὰρ ἀπό τοῖς^a μὲν κατὰ μέρος τεχνίτας^b, ὅποτε τι δημιουργοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς πολύτελον, τὸ ἐν ὄλαις αὐταρκες παντιμαχεσθεῖται· τὸν δὲ ἀριθμοὺς καὶ μέτρα, καὶ τὰς ἐν τούτοις ισθητὰς ἀνωρηκότα μὴ φροντίσαι τοῦ Ικανοῦ. Λέξω δὴ μετὰ παρόρθιας, σὺν οὐτὶ ἐλάττονος, οὗτος πλείονος οὐσίας ἔδει τῷ κόσμῳ πρὸς κατασκευήν. Εἰπεὶ οὖς ἀν ἀγεγένητο τελείος, οὐδὲ ἐν πάσι τοῖς μέρεσιν ὀλόληρος, εἴς δεδημιουργημένος.^c ἐκ τελείας οὐσίας ἀποτελεῖται Πανσέρβου γάρ τὴν τέχνην τούτου, πρὶν ἀρέσασθαι τινος κατασκευῆς, τὴν Ικανὴν ἔδειν ὄλαιον. Ἀνθρωπος μὲν οὖν, καὶ εἰ τῶν ἀλλών τῇ, ἀποτήμημα διαφέρει, μὴ δυνάμενος κατὰ τὸ παντελές ἐκφυγεῖ τὴν συγγενῆ τῶν θυητῶν πλάνην, ἀπατῶτο ἀν οἴσως περὶ τὴν ποσότητα τῆς ὥλης, ὅποτε τεχνίτεσσιν· τοτὲ μὲν, ὡς Ελαττονος προστιθέναι (90), τοτὲ δὲ, ὡς περιττὸς ἀριθμεῖν ὁ δὲ, πηγὴ τις ὡς ἀποτημῆμα, ἐνδέον δὲ περιττεύοντα οὐδὲν ἔμελλεν ὑποβάλλεσθαι, μέτροις δὲτε χρώμενος εἰς ἀρχήσαν ὑπερφῶν πεπονημένος διπάσιν ἐπανετοῖς (91). Οὐ δὲ βουλόμενος ἀλλως ὄλειν οὐδὲ ὃ φάνος καὶ τὰ πάντα των ἔργων τεχνιτῶν αἴτια τιθέμενος (92), ὡς διμενον τῆς κατασκευῆς ἐπιλαγόντα προσθέσαι τινὸς ἢ μειώσει τῶν τὸν ὄλαιον. Ἀλλὰ γάρ σφιστείας μὲν ἔργον εὑρετιλογεῖν, σφιλας δὲ ἔκστασις διερμηνῆ τῶν τὸν τῇ φύσει. » Καὶ τὰ μὲν τοῦ Φιλίου τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. Μαξιμὸς δὲ (93) τῆς Χριστοῦ διατριβῆς οὐκ ἀστήμην ἀνδρὶ καὶ λόγος οἰκεῖος συγγέρεται δὲ Περὶ τῆς ὥλης, ἐξ οὐ μοι δοκῶ μέτρια χρησίμως παραθήσεσθαι, ἐς ἀκριβῆ τοῦ προβλήματος Ελεγχον.

D εὶς Χειρονόν, poetas interdum amat. Porro illud οὐδὲ ἀν φύσον, εἰτ., εἰτ., hinc quoque sensum pati posset, ut artificum omnium obiectū opera, nihil unquam efficiat. In eo tamen hæreto, quam expressi, quod is, meo quidem judicio, cum sequentibus ἀλλὰ γῆρας σφιστείας, εἰτ., elegantiū ornatiūisque cohæret.

(93) Μαξιμὸς δέ. Nerdum satis deflīo, quis illi Maximus fuerit. Erat quidem Maximus Hierosolymorum antistes, æqualis Eusebī; sed vereor, ut hunc vere maximum Ariana impictatis hostem

scripsit, juvat ex eo nonnulla proferre quæ ad exquisitam propositæ questionis disceptationem conduceant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

"Οτι μη ἀτένητος ή ὑλη, μηδὲ πακῶν αλτα,

"Οτι μὲν ἀδύνατος ὑπάρχειν μάγνητα δύο ἅμα, οὐδὲ σε ἀγνοεῖν νομίζω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα δοκεῖς προλαβὼν τοῦτο προστεθεῖται τῷ λόγῳ, τὸ πάντως ἐξ ἀνάγκης τὸ ἔπειρον δὲν λέγειν, η̄ δὲι κεχώρισται (94) τῆς ὑλῆς ὁ Θεός, η̄ αὖ πάλιν δια ἀμέριστος αὐτῆς τυγχάνειν. Εἰ μὲν οὖν ἡνῶσθαι τις αὐτῶν εἰπεῖν θέλουι, Εἰν τὸ ἀγέννητον λέγει: ἔκτεινον γάρ τοις μέρος ἔσται τοῦ πλησίον ἀλλήλων δι μέρη τυγχάνοντα, οὐκέτι ἔσται ἀγέννητος δύο. Ή: οὐδὲ διάφορο μέρη κατακερματίζομενα εἰς πολλὰ γεννητά, ἀλλ' ὡς ὁ λόγος ἀπαιτεῖ, Εἰν τι γεννητόν, τὸν ἀνθρώπον, πολυμερές πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέναι φαμεν· αὐτῶς ἀνάγκη, εἰ μὴ κεχώρισται τῆς ὑλῆς ὁ Θεός, Εἰν τὸ ἀτένητον εἶναι λέγειν. Εἰ δὲ κεχώρισθαι φήσει τις, ἀνάγκη εἶναι τὸ δύνα μέσον ἀμφοτέρων, διπερ καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν δείκνυσσιν. Ἀδύνατον γάρ ἐν διαστάσεις ἔκτατον γίνεται· διπερ οὐ μέχρι τούτου ἰστατεῖ καὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλειστον δύουν. Ὁν γάρ ἐπὶ τῶν δύο ἀγεννήτων εἰπομένων λόγον, τούτον ἐξ ἀνάγκης δύοις προχωρεῖν, εἰ τὰ ἀγέννητα δοθεῖν τρία. Καὶ γάρ ἐπὶ τούτων ἀρομήτην, εἰ κεχώρισται ἀλλήλων, η̄ αὖ πάλιν ἔκστον ἤνωται τῷ τέλησιν. Εἰ μὲν γάρ ἡνῶσθαι τις εἴποι, τὸν αὐτὸν ἀκούοντα τῷ πρώτῳ λόγῳ εἰ δι αὖ πάλιν κεχώρισθαι, οὐ φεύξεται τῇ ἐξ ἀνάγκης τοῦ χωρίζοντος ὑπόστασιν. Ἄν δὲ δρᾶ τις καὶ τρίτον εἶναι λέξεις λόγον, ὡς ἀρμόδια περὶ τῶν ἀγεννήτων λέγονται, τούτασται δι μὴ κεχώρισθαι τῆς ὑλῆς τὸν Θεόν, μήτ' αὖ πάλιν ὡς ἐν μέρει ἡνῶσθαι, εἶναι δὲ καθάπερ ἐν τόπῳ τῇ ὑλῇ τὸν Θεόν, η̄ καὶ τὴν ὑλὴν ἐν τῷ Θεῷ, τὸ συνέχον ἀκούεται, διτι, ἐὰν τόπον τοῦ Θεοῦ τὴν ὑλὴν εἰπομένων, ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν καὶ χωριτικὸν (95) λέγειν δεῖ, καὶ πρὸς τῆς ὑλῆς περιγραφμένον. Ἀλλὰ μήν καὶ δύοις αὐτὸν τῇ ὑλῃ ἔκτακτας φέρεσθαι, μή διποσθαι τε μηδὲ μένειν αὐτὸν ἐφ' ἔκστον ἀνάγκη, τοῦ, ἐν φ' ἔστιν, ἀλλοτ' δύοις φερομένου. Πρὸς δὲ τούτους καὶ ἐν χειρὶς γεγονέναι τὸν Θεὸν εἰπεῖν ἀνάγκη. Εἰ γάρ η̄ ποτε ἀκούσομεν η̄ ὑλη, ἐκδύσμος δὲ αὐτῶν εἰς τὸ κρέπτον τρέψαι προσιρούμενος, ήν ποτε δὲ ἐν ἀκούσμοις η̄ ὁ Θεός. Δικαίως δ' ἂν καὶ τούτον ἀρομητηριανὸν λόγον, πότερον ἐπίληπτον τὴν ὑλὴν ὁ Θεός, η̄ ἐν μέρει τινὶ τῆς ὑλῆς ἦν. Εἰ μὲν οὖν ἐν μέρει τινὶ τῆς ὑλῆς εἰπεῖν τις θέλειον τὸν Θεόν, πλειστον δουν μικρότερον τῆς ὑλῆς λέγει: εἰ δὲ (96) μέρος αὐτῆς, διον ἀγνόρησεν αὐτὸν. Εἰ δὲν πάσῃ εἶναι λέγει τῇ ὑλῃ, ποὺς ταύτην ἐδημιούργηι φραστέον. Ἀνάγκη γάρ η̄ συστολὴν τινα τοῦ Θεοῦ λέγειν, η̄ γενομένης, ἐδημιούργηις ἐκεῖνο, ἀφ' οὐ ποτεγόρησεν, η̄ καὶ ταῦτον τῇ ὑλῃ συνθημαστεῖν, οὐκ ἔχοντα ὑποχωρήσεως τό-

maimius Arianus intelligat: tametsi bunc, quisquis sit, Maximum, ut supra Dionysium Alexandrinum, satī frigide appellari. Ceterum, Dialogus fuit tota hæc de materia disputatio, ut legenti patet. (94) Η̄ ετι κεχώρισται. Prima hæc argumenta,

A

CAPUT XXII.

Materiam nec ortu carere, nec malorum causam esse.

*E*quidem, inquit ille, duo simul, que ortu careant, esse non posse, quin mecum intelligas, non dubito; licet hoc ponere insuper atque addere videaris, e duobus necessarium alterutrum esse, ut vel segregatus a materia Deus, vel cum eadem omnino conjunctus esse dicatur. Qui ergo tam conjunctum esse volet, is unum duntaxat aliquid statuet, quod ortu caret; tunc enim alterius alterum pars utique foret, que vero mutua inter sese partis rationem habent, eadem, que ortu careant, duo simul esse non possunt. Nam quemadmodum hominem sic a Deo procreatum esse dicimus, ut is non jam diversæ partes, atque in plura genita distracte, verum, ut ipsa ratio postulat, res una quidem genita sit, variis tamen ex partibus constituta, sic necessare plane est, si Deum a materia sejunctum esse negas, unum duntaxat aliquid, quod genitum non sit, agnoscere. Si ab eadem secretum esse voles, medium necessario quiddam inter utrumque statuendum erit, quo utriusque dissidium ostendatur. Nec enim unius ab altero divortium constituti dignoscive potest, nisi tertium aliquid suberit, et quo divortium illud aestimetur. Atque hæc ratio non tantum vel in hoc, vel in uno quopiam, sed etiam in pluribus locum babet. Quod enim de duabus ortu parentibus dictum est, id similiter valere necesse erit, si tria ponentur ortu parentia. Nam de illis eodem modo queram, utrum disiuncta illa sint, an singula inter sese conjuncta. Si conjuncta quis esse defendet, idem ego contra, quod paulo ante argumentum opponam. Si distincta fatebitur nunquam illius quarti necessitatem effugiet, quod hoc dissidii genus efficit. 338 Quid si tertium quiddam existimet, de illis ortu parentibus commode satis responderi posse, Deum videlicet nec penitus a materia secretum nec tamen partis in morem cum eadem esse conjunctum; sed vel materia Deum, vel materiam ipsam Deo, sic tanquam loco proprio contineri: ex hac opinione consequens illud omnino fuerit, ut, si Dei locum materiam esse dicamus, eundem necessario et capi ab aliquo, et materia ipsa circumscribi posse fateamur. Quin etiam illum necesse erit, perinde ut materiam, perturbato ferri; nec eundem in se ipso manere semper immotumque consistere, cum illud, in quo erit, huc illucque perpetuo rapiat. Ad hæc, locum in deterioribus Deum ipsum huius concedendum erit. Nam si rudis olim et incondita materia fuit, eamque Deus in elegatiōrem et ornatiōrem speciem conformare statuit, fuit

nonnisi adversus eos qui corporeum Deum fingerent, momenti quidquam habere possunt.

(95) Χωρητικόν. Malim χωρητὸν cum altero manus.

(96) Λέγει εἰ δέ. Post λέγει minor adhibenda distinctio, et δε mutandum in γε, vel δή.

prefecto, cum Deus in rudi et incondita mole ver-
saretur. Præterea hunc etiam in modum urgere li-
ceat, utrum Deus materiam impleret universam,
an in aliqua duntaxat ejus parte collocatus esset.
Nam si in parte solum fuisse volent, mirum quam
angustiorem illi nobis materia Deum faciuit, cum
pars ejus aliqua Deum integrum contineret. Sin
totam ab eo materiam occupatam esse diceut, di-
cunt ipsi quoque, quemadmodum eam elaborare
Deus ac perpolire potuerit. Siquidem aut sese Deum
collegisse necesse erit, itaque partem eam confor-
masse, ex qua secesserat; aut, quod loci, in quem
secederet, nihil omnino supereret, cum materia se
Ipsum una conformasse. Jam vero, si materiam in
Deo esse respondeant, querendum similiter fuerit,
utrum sic in eo statuatur, ut a seipso quasi dis-
junctus ille distractusque sit, quomodo sic in aere
tot animantium genera versantur, ut idem ad ea
capienda, quæ in ipso sunt, aliquam partium suarum
divisionem patiatur: an potius, tanquam in
loco, hoc est, ut aqua in terra colloccatur. Si quem-
admodum in aere, Deum jam habemus, qui in par-
tes distrahi securique possit. Sin ut aqua in terra
est, materia vero perturbata atque indigesta erat,
adeoque mala gremio suo continebat: superest om-
nino, ut ipsum quoque Deum, et rerum imperfecta-
rum et malorum sedem ac locum esse dicamus.
Quod mihi quidem cum minus religiose dici, tum
abs te periculiosius responderi videretur. Quippe
materiam enim esse vis, ne malorum auctorem
Deum esse fatearis: idem tamen, ut hoc ipsum ef-
fugias, malorum eum receptaculum agnoscere co-
geris. Et sane si ex rerum genitarum ortu atque
natura iu eam te mentem adductum esse **339** di-
ceres, ut ortu carere materiam putares, ita rem
habere non posse, pluribus equidem rationibus
ostenderem. Nunc quoniam malorum procreationem
haec tibi suspicionem movisse ais, singularem pro-
pterea de illis disputationem instituendam putavi.
Nam ubi semel intellectum erit, quemadmodum ex-
istant mala, ac simul qui Deum materia usum
esse dicat, ei quoque Deum malorum auctorem
habendum esse constituerit, tum una suspicionem
istam funditus sublatum iri existimo. Tu ergo ma-
teriam ab omni qualitate vacuam, ex qua Deus
mundum hunc procreavit, cum eo simul esse con-
tendis. Ita mihi quidem videatur. Ergo si ab omni
qualitate vacua materia fuit, et procreatus a Deo

(97) Γερογένων αὐτῷ. L. γνωμένων ἐν αὐτῷ.

(98) Τίπερ γάρ είναι θέλεις. Disputationis huius
cardo postulat, ut ἀγέντων inseratur; eamque vo-
cem proxime consequentia desiderant.

(99) Έχεσθαι. Corrigend. ex alter. manusc.

Ιρρεσθαι, quam lectio. etiam Montac. representat.

(10) Ποιώτηρες τῶν ποιητῶν ποιότης. Lege et
distingue, ποιότητες, τῶν ποιητῶν ποιήσης, cum
alii. manusc.

(11) Συλλελόγισται οὐκ ἀδύν. x. t. λ. Corrupta

ista sunt, nec sanior illa manuserit, syllalelogistai

ως οὐκ ἀδύνατον ξε οὐκ δυνάμενον τὸν Θεόν,

ἀδύνατον εἶναι δοξά., etc. Facile tamen emendari

A τον. El δὲ τὴν ὥλην εν τῷ θεῷ εἶναι τις λέξις, δημοτικὸς ἔξετάζειν δεῖ, πότερον ὡς διωταρμένου αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ διστερεότερον ἐν ἀριτέρῳ ζῶντας ὑπάρχει γάνη, διαιρουμένου καὶ μεριζομένου αὐτοῦ εἰς ὑποδοχὴν τῶν γνωμένων αὐτῷ (97), ή δις ἐν τῷ θεῷ, τοιτέστιν ὥστε πέρ εν γῇ δύωρ. El μὲν γάρ εἰποτεν, ὡς ἐν ἀριτέρῳ, μεριστὸν ἀνάγκη τὸν θεὸν εἰπεῖν· el δὲ διστερότερον εν γῇ εδύωρ, ἢ δὲ διτάκτος ἡ ὥλη καὶ ἀδικητος, πρὸς δῆ τούτος ἰσούσας καὶ κακά, τὸν θεὸν λέγεν διάγκη τόπον εἶναι τῶν ἀκοσμήτων καὶ τῶν κακῶν. Οὐπερ οὐκ εὑρημον εἶναι μοι δοκεῖ, ἐπιστρατεῖς δὲ μάλλον. Τίλην γάρ εἶναι θέλεις (98), ἵνα μη τῶν κακῶν ποιητὴ εἴπῃς τὸν θεόν, καὶ τοῦτο φρέγεν προαιρούμενος, δοκεῖν αὐτὸν τῶν κακῶν εἶναι λέγεις. El μὲν οὖν τὴν ὥλην ἐκ τῶν ὑποστάτων γεννητῶν ὑπονοεῖν ἀγέντων ὑπάρχειν θέλεις, τολὺν δὲ περὶ αὐτῆς ἐποιήσαμέν λόγον, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ, διτερόντων ὑπάρχειν αὐτήν· ἐπειδὲ δὲ τὴν τῶν κακῶν γένεσιν αἵτινας ἐφράσατε εἶναι τῆς τοιαύτης ὑπονοίας, διτερόντες δὲ τοῦτο· ἐπειδὲ τὴν ἔξεταν τούτων ἔχεσθαι (99) μοι δοκεῖ. Φανερόν γάρ γενομένου τοῦ λόγου, καθ' ὃν τρόπον ἐστι τὰ κακά, καὶ δις οὐχ οὖν τε ἐστον διατίτιν τῶν κακῶν εἴπεις τὸν θεόν, ἢ τοῦ ὥλης αὐτῶν ὑποτίθενται, τὴν τοιαύτην ὑπονοίαν διατίτεσθαι μοι δοκεῖ. Φήσις τούτων διποιον ὥλην συνυπάρχειν τῷ θεῷ, ἐξ ής τῆς τοῦ κόσμου γένεσιν ἐδημιουργήτης. Οὕτω μοι δοκεῖ. Οὐκούσι εἰ μποιος ἐτύγχανεν ἡ ὥλη, γέγονε δὲ κόσμος πρὸς τοῦ θεοῦ, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ αἱ ποιήσεις, τῶν ποιητῶν ποιότητος (10) γέγονεν ὁ θεός. Οὕτως έχει. Ἐπειδὲ σου καὶ λέγοντος ἐμπροσθεν ἱκευον, ὡς ἀδύνατον ἐξ οὐκ δυνατων γίνεσθαι τι, πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀπόκριναι τὴν ἐμήν. Δοκεῖς μοι τὰς τοῦ κόσμου ποιότητας μὴ ἐξ ὑποκειμένων ποιητῶν γεγονέναι δοκεῖν. Ἐπειδὲ δι τι παρὰ τὰς οὐσίας ὑπάρχειν αὐτάς. Οὕτως έχει. El μὲν οὖν μὴ ἐξ ὑποκειμένων ποιητῶν τὰς ποιότητας ἐδημιουργήσεν ὁ θεός, μήτε δι τῶν οὐσιῶν, τῷ μηδὲ δύστας αὐτάς εἶναι ἐκ μὴ δυνατῶν αὐτάς ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγονέναι εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Οὐλεν περιττῶς ἐδοκεῖς μοι λέγειν συλλελόγισται ὡς οὐκ δύναντος (10) εἶναι δοξάζειν ἐξ οὐκ δυνατῶν γεγονέναι τι πρὸς τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ὁ μὲν (11) περὶ τούτου λόγος ὅδε ἔχεται. Καὶ γάρ παρ' ἡμῖν (12) θεωρήσων ἀνθρώπους ἐξ οὐκ δυνατῶν ποιούντας τινά, εἰ καὶ διτερότητος δοκούσι ποιεῖν ἐν τινι, οἷον ἐπὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων τὸ παράδειγμα λάθωμεν. Καὶ γάρ οὔτοι ποιούσι πολεῖς οὐκ ἐκ πολεων, καὶ ναοὺς δημοτικὰς οὐκ ἐκ ναῶν. El δὲ τούτοις οὐσίαις ὑπόκεινται, οἷοι ἐξ δυνατῶν αὐτῶν ταῦτα ποιεῖν, σφράλλῃ τῷ λόγῳ οὐδὲ γάρ

possunt, si legeris, ὡς συλλελόγισται ἀδύνατον εἶναι δοξά., etc.

(10) Άλλ' ὁ μὲν. Concessio nou est, sed quasi transitio.

(11) Καὶ γάρ παρ' ἡμῖν. Subtiliora sunt, quam solidiora, quæ sequuntur. Nec enim οὐλόδεις isti, mundum ex alio mundo, sed ex materia factum voletant; et satis, opinor, vidissent, artes illas singulares ac proprias, non iam ex nihilo repente nasci, sed acri studio, continentis usu, improbo labore, ac similiūm artium imitatione paulatim excitari ac perfici.

ἡ οὐσία ἔστιν ἡ ποιοῦσα τὴν πόλιν, ἡ αὐτοῖς ναὸς, ἀλλ' ἡ περὶ τὴν οὐσίαν τέχνη ἡ δὲ τέχνη οὐκέτι ὑποκειμένης τινὸς ἐν ταῖς οὐσίαις τέχνης γίνεται, ἀλλ' ἐξ οὐκ οὐσίας ἐν αὐταῖς γίνεται. Ἀπαντήσας δέ μοι δοκεῖς οὖτα τῷ λόγῳ, διτὶ δὲ τεχνίτης ἐξ ἡς ἔχει τέχνης τὴν ἐν τῇ οὐσίᾳ τέχνην ποιεῖ. Πρόδε δὲ τοῦτο λέγεσθαι τούτης εὐνόην μοι δοκεῖ, διτὶ οὐδὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τοιούτης ὑποκειμένης τέχνης γίνεται. Οὐ γάρ ἔνεστιν αὐτὴν τὴν ἀνταντῆς οὖσαν δοῦναι τὴν τέχνην τῶν γάρ συμβεβηκότων ἔστι, κατὰ τὸν τότε τὸν εἶναι λαμβανόντων, ὅπουταν ἐν οὐσίᾳ γίνεται. Οὐ μὲν γάρ ἀνθρώπος καὶ χωρὶς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἔσται ἡ δὲ οὐκ ἔσται, ἐὰν μὴ πρότερον ἀνθρώπως ἦ. "Οὐθενὸς τὰς τέχνας ἐξ οὐκ δηνων εἰς ἀνθρώπους περιφεύνεται γίνεται λέγενται ἀναγκαῖον. Εἰ τοινυν τούτο οὖτας ἔχον ἐπ' ἀνθρώπους ἀδειάζουμεν, πῶς οὐχὶ προσῆκε τὸν θεὸν μὴ μόνον ποιήστες ἐξ οὐκ δηνων φάναι δύνασθαι ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ οὐσίας; Τὸ γάρ δυνατὸν φανῆναι γίνεσθαι τι ἐξ οὐκ δηνων, τὸ καὶ τὰς οὐσίας οὖτας ἔχειν δεῖνεται.

iis subjectæ sint, illos idcirco ex iis quæ ante jam essent, ista moliri existimes, tuum te fallit argumentum. Nec enim ejusmodi substantia, vel urbem, vel templum, efficit, sed ea tantum ars quæ circa substantiam versatur. Ars ista porro, non jam ex simili quodam artis genere, quod iis substantiis includatur, existit, sed ex nulla proorsus antegressa in illis arte perficitur. At enim occurses, artificem ex ea demum qua prædictus arte est, artem in substantiæ geminam efficere. Atqui ne in ipso quidem statuere, cum accidentium adeoque rerum illarum ex genere sit, quæ tum primum alterius beneficio esse incipiunt, cum in substantia producuntur. 340 Etenim, ut architectura nulla sit, domo tamen erit; eadem, si non prius homo fuerit, esse nulla poterit. Ita concludendum necessario est, ejusmodi artium esse naturam, ut in hominibus ex eo quod nusquam est, oriatur. Quod si verum in hominibus esse ostendimus, quisquam porro negare audeat, ex nihilo vel qualitates, vel ipsas quoque substantias a Deo fieri posse? Nam qua ratio fieri omnino quidquam ex nihilo posse demonstrat, eadem in substantiis quoque valere debet.

«Ἐπειδὲ τοῦδε ἔστι σοι περὶ τῆς τῶν κακῶν γένεσεως ζητεῖν, ἐπειδὲ τὸν τούτων ἐλεύσομαι λόγον. Καὶ σοι βραχέα ποιέσθαι βούλομαι. Τὰ κακὰ πότερον οὐσίαι σοι δοκοῦνται εἶναι ἡ ποιήσης οὐσίων; Ποιήσης οὐσίων εὐνόην λέγειν μοι δοκεῖ. Ἡ δὲ ὄλη διποίος ἦν καὶ ἀσογμάτιστος, οὐτων προλαβὼν (5) ἔξεπον τῷ λόγῳ. Οὐκοῦν εἰ τὰ κακὰ ποιήσης ὑπάρχουσαν οὐσίων, ἡ δὲ ὄλη διποίος ἦν, τὸν δὲ ποιήσην ποιήην εἴπας τὸν θεὸν εἶναι, ἔσται καὶ τῶν κακῶν ἀμισουργὸς ὁ θεός. "Οὐτε τοινυν οὐδὲ οὐτως ἀναίστον τῶν κακῶν εἴτεν δυνατὸν τὸν θεόν, ὄλην αὐτῷ προσάπειν περιττὸν εἶναι μοι δοκεῖ. Εἰ δέ τι πρός ταῦτα λέγειν έχεις, δρόγον τοῦ λόγου. Εἰ μὲν ἐχεις φιλονεικίας ἥμιν ἡ ζητησίς ἀγνετο, οὐδὲν δὲ δεύτερον περὶ τῶν κακῶν ἔχουσιν ὅρκεσθαι· ἐπειδὲ δὲ φιλίας ἔνεκα μᾶλλον, καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ὀψεύσεως τὴν ἔξτασιν ποιούμεθα τῶν λόγων, δινωθεν περὶ τούτων ὅρκεσθαι δέξιων συγχωρεῖν. Τὴν μὲν προαρπέσσην ἡμήν ἐκ ποιῶν στοναρέων εἶναι δοκῶν, καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις σπουδῆν, διτὶ οὐ πιθανῶν εἰπῶν φεῦδος νικήσας θελω, διλλὰ δειχθῆναι τὴν ἀλήθειαν μετὰ ἀκριβούς ἔξτασεως. Καὶ σὲ δὲ οὖτα δικησθεῖν φασκάς ἐπίσταμαι. "Οὐθενὸς τρόπῳ χρώμενος νομίζεις δύνασθαι τὸ δηληθὲς εὑρεῖν, τούτῳ χρῆσαι μηδὲν

A mundus est, et qualitates in mundo sunt, istarum profecto qualitatibus auctor Deus est. Unique. Quoniam igitur ex te ipso paulo ante audiebam, ex nihilo fieri nihil omnino posse, hoc tu mihi responderas velim. Existimas, ni fallor, mundi qualitates neque subjectis ex qualitatibus factas esse, et tamen a naturis esse distinctas omnino. Si ergo qualitates a Deo, neque subjectis ex qualitatibus, neque etiam ex naturis producte sint, quod naturæ non sicut, eas ex nihilo certe quidem productas esse uencesse est. Quare, frustra, opinor, tuis id argumentis effectum esse dicebas, nihil ut omnino Deus ex nihilo efficere potuisse crederetur. Quanquam hunc etiam in modum hac ipsa de re disputare licet. Ab hominibus interdum videmus, ex eo, quod nusquam est, nounulla fieri, ut in alio quopiam susceptum opus efficere maxime videantur. Nam, ut in architectis exemplum statuamus, urbes illi quidem, non tamen ex urbibus; templa quoque, non ex templis adificant. Si enim quod substantiæ quædam

C *Sed quoniam de malorum procreatione aliiquid audire gestis, iuam deinceps disputationem ingrediari. Ac primum pauca ex te sciscitari libet. Utrum ergo mala substantias, an substantiarum qualitates esse putas? Substantiarum qualitates, inquis. Atqui materia ut qualitate, sic figura omni spoliata erat; hoc enim jam ante posito, institutum disputationem persecutus sum. Igitur, si et substantiarum qualitates mala sunt, et materia qualitate omni carebat, Deum porro qualitatibus auctorem esse confessus es; erit idem malorum etiam architectus. Itaque Deo materiam adjungere supervacaneum est, cum ne sic quidem malorum procreatione solutum et immunem Deum habere possis. Tu, si quid babes quod huic argumento respondeas, incipe vero. Et quidem si contentionis et pugnæ studio, hæc a nobis suscepita disputatio foret, malorum rationem in quæstionem iterum vocari non pateret. Sed quoniam amicitia potius, et proximi utilitas in hujusmodi nos sermonem adduxit, age, hanc de integro quæstiōnem discepare licet. Evidēt sensum tibi meum, quidve hac in disputatione separar, notum abuude tibi et exploratum esse non dubito: hoc me nimis agere, non ut verisimilibus argumentis falsum*

D *(5) Οὐτων προλαβὼν. Clarius esset, οὗτω προλαβ. Cæterum hoc argumentum firmius est.*

extorqueam, sed ut accurata disquisitione illustra- Atum et confirmatum verum habeamus. Nec alio te animo esse prorsus intelligo. Quia te ergo ratione verum assequi posse arbitraris, ea tibi libere atque ingenue uteendum statue. Nam dum eo, quod melius est, abuteris, rem utique non tibi modo, sed etiam mihi, quem ignorantia liberabis, perutilem feceris. Nuic igitur substantias quasdam, opinor, mala esse voles, quod es, praterquam in substantiis, nusquam omnino videantur. Ergo, bone vir, cum substantias mala esse putas, sequitur profecto, ut excutienda nobis substantiae natura sit. An tu substantiam corporæ molis coagulationem aliquam esse arbitraris?

341 Arbitror vero. Ista porro corpora moles num ita existit ipsa per se, nullius ut opem omnino desideret, ac eo presente tum esse incipiat? Pro-
sus. Quid? Num tibi mala in actione quaedam vi-
dentur esse posita? Videntur saepe. Actiones autem num esse tunc primum incipiunt, enim is qui agit præseus adfuerit? Utique. Sin qui agit, nullus erit, ne id quidem, quod ipse agat, esse poterit? Nou poterit. Ergo si et substantia corporeæ molis co-
agulationem quaedam est, nec ullius presentiam re-
quirit, iu quo sata existendi vim accipiat: contra
vero mala alterius ejusdam actiones sunt, actiones iste porro alicujus presentiam postulant, in
quo dum sunt, tum existere primum incipiunt,
restat profecto ut substantia mala esse non possint.
Quod si verum est, itemque si malum cædes est, ac
proinde alicujus actio; cædes igitur substantia
esse non potest. Jam si que agendi vim habent, ea
substantias esse vis, fateor id quidem: homo enim
cædis alicujus auctor, quatenus homo est, substan-
tia quaedam est: que tameu cædes ab eo fit, ea
non substantia, sed substantia opus est. Ceterum
hominem aliquando malum, ob cædem ab illo pa-
tratram; aliquando bonum propter beneficium ab
eodem profectum appellamus: que nomina pro-
prie ea que substantia contigerint, ad ipsam ad-
haerescunt illa quidem, substantia tamen ipsa nou
sunt. Nec eum aut cædes aut adulterium, aut
aliud quocunque malum, substantia est. Sed quen-
admodum a grammatica grammaticum, ro-
therem a rhetorica, a medicina medicum nomina-
mus, cum tamen neque medicina, neque rhetorica,
neque grammatica substantia sit: sed tantum ex
iis que sibi eveniunt, hanc nomium, quorum ipsa
nullum est, varietatem sortiatur. Sic ab iis que
vulgo mala censentur, substantia nomen imponi
statu, quorum tamen ipsa nullum est. Perinde autem
philosophari debes, ut album aliquem homini-
bus malorum auctorem et cogitatione fingas,
eumque similiter, quatenus in ipsis male agendi
principium et causa quædam est, ob illa ipsa, que
agit, malum esse. Nam malus utique dicitur ipse

(6) Παραστῆται. Usitatus fuerit parastēs.

(7) Εἰ δὲ οὐδεὶς τὰ κακά, εἰτ. Mendosa ha-
sunt; que facile sic emendes, El δὲ μὴ οὐδεὶς τὰ
κακά, κακὸν δὲ ὁ φύνος, εἰτc.

(8) Τελεται τούτων. Astulldyistos videtur ista

διστοπόμενος. Οὐ γάρ στατην ἀψελήσεις μόνον, χρησάμενος τῷ κρέπτον, ἀλλὰ πάντως κακὸν περὶ ὃν ἄγονον. Σαφῶς παραστῆναι (6) μοι δοκεῖ καὶ τὰ κακὰ οὐσίας ὑπάρχειν τινάς: οὐδὲ γάρ έκτος οὐσίων αὐτὰ δυταὶ βλέπων. Ἐπει τοινον, ὃ οὔτος, καὶ τὰ κακὰ οὐσίας εἰναι λέγεις, διάγηκη τὸν τῆς οὐσίας ἔξτατον λόγον. Δοκεῖ σοι τὴν οὐσίαν οματικήν τινα οὐσίασιν εἶναι; Δοκεῖ. Ή τι οὐσιατική σύστασις αὐτῇ ἡφ' έκτοτης ὑπάρχει οὐ δεομένη, τινὸς, οὐ γεννημένη τὸ εἶναι λή-
Bφεται; Οὔτως ξεῖ. Δοκεῖ δέ σοι τὰ κακὰ ἐνέργειας εἶναι τινος; Οὔτως μοι φανεται. Αἱ δὲ ἐνέργειαι τότε τὸ εἶναι λαμβάνουσιν, δποτ' ἀν διεργῶν παρῇ; Οὔτως ξεῖ. Οὐκ δυτος δὲ τοῦ ἐνεργοῦντος, οὐδὲ διεργεῖται ποτε; Οὐκ ξεῖται εἰ τὴ οὐσια
Cσυματική τὶς έστι οὐσίας, αὐτῇ δὲ οὐδεταὶ τινος, ἀν διεργοῦντα τὸ εἶναι λήφεται; τὰ δὲ κακὰ ἐνέργειαι ὑπάρχουσι τινος, αἱ δὲ ἐνέργειαι δέονται τινος, ἀν διεργοῦντα τὸ εἶναι λαμβάνουσιν· οὐκ ἔσονται οὐσίαι τὰ κακά (7). Εἰ δὲ οὐσίαι τὰ κακά, κακὸν δὲ ὁ φύνος, ἐνέργεια ὑπάρχει τινὸς, οὐκ ἔστιν ἄρα οὐσία ὁ φύνος. Εἰ δὲ τὰ ἐνέργεια τὰ οὐσία εἰναι θέλεις, σύμφυτη οὐσία. Ολον ἀνθρώπος ὁ φύνεις, καθ' ὅμην λόγον δικριτῶς έστιν, ὑπάρχει οὐσία· δὲ δὲ, δια τοιει, φύ-
Dνος, οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλ' ἐργον τῆς οὐσίας. Λέγομεν δὲ τὸν ἀνθρώπον ποτε μὲν κακὸν, δια τὸ φύνειν, ποτε δὲ αὖ πάλιν, δια τὸ εὑρετείν, ἀγάθον. Καὶ προσπλέκεται ταῦτα τὰ δύναματα τῇ οὐσίᾳ ἐκ τῶν συμβεβκότων αὐτῇ, ἀπίστια οὐκ ἔστιν αὐτή. Οὔτε γάρ φύνος έστιν η οὐσία, οὐτ' αὖ πάλιν η μοιχεία, οὔτε τι τῶν δομῶν κακὸν· ἀλλ' ὑπερ πάντας τῆς γραμματικῆς δι γραμματικὸς λέγεται, καὶ ἀπὸ τῆς ἀντρικῆς δι βήτωρ, καὶ ἀπὸ τῆς λατρικῆς δι λατρός, τὴς οὐσίας οὐτ' λατρικῆς οὐσίας, οὔτε μήν βήτορικῆς, οὔτε γραμματικῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συμβεβκότων αὐτῇ τὴν προστηρούσαν λαμβανόσης, διφ' ὧν οὔτως δύναματα δέονται, οὐδὲ ὅπτερον αὐτῶν οὐσία· δύμαλος μοι φανεται καὶ ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι κακὸν τὴν οὐσίαν δημιουργία προσλαμβάνεται, οὐδὲ ὅπτερον οὖσαν αὐτῶν. Καὶ μοι δροὺς ἐπινόστον, εἰ τινα ἔτερον ἀνατλάπτεις ἐν τῷ νῷ τῶν κακῶν τεῖς ἀνθρώπους αἴτιον, ὡς κά-
Eκεῖνος, καθὼν ἐν τούτοις ἐνέργειαι καὶ ὑποβάλλει ποιεῖν τὰ κακά, ἔστι καὶ αὐτὸς κακὸς ἐξ ὧν ποιεῖ. Δικ τοῦτο γάρ κακὸν κακὸς εἶναι λέγεται, διτὶ τῶν κακῶν δι τοιητῆς· διτὶ τοιει, οὐκ ἔστιν αὐτὸς, δια τοιει, οὐδὲ γένεται τὴν προστηρούσαν τοῦ κα-
Fκλεούσθαι λαμβάνει. Εἰ γάρ αὐτὸν ὑπάρχειν εἰπο-
μεν, δι ποιει, ποιεῖ δὲ φύνους καὶ μοιχείας, καὶ κλο-
τάς, καὶ δια τούτοις δροια, αὐτὸς ἔστι ταῦτα. Εἰ δὲ ταῦτα ἔστιν αὐτὸς, ταῦτα δὲ γίνεται τὴν οὐσίασι ξεῖ, οὐ γεννημένη δὲ καὶ τοῦ εἶναι παύεται, γίνεται δὲ ταῦτα πρὸς ἀνθρώπους· Ισοται τούτων (8) οἱ ἀν-
θρώπους ποιεῖται, καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μηρέτ' εἶναι αἴτιον. Εἰ δὲ ταῦτα ἐνέργειαι αὐτῷ φήσ, ἐξ ὧν ποιει, τὸ κακὸν εἶναι ξεῖ, οὐκ ἐξ ὧν ἔστιν η οὐσία. Κακὸν δὲ εἰπομεν λέγεσθαι ἀπὸ τῶν συμβεβκότων τῇ οὐ-
conclusio. Refrendum enim potius fuisse, hominis quoque naturam, pro tanta rerum istarum et actionum mutatione mutari, que sui tantopere dissimilis, esse toties et inciperet et desineret.

τις, ἀπίνα οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία, ὡς ἀπὸ τῆς λατρεῖτος ιερόν. Εἰ δὲ ἐξ ὧν ἐνεργεῖ, ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει, ἥρθαστο κάκινον εἶναι κακός, ἥρθαστο δὲ καὶ ταῦτα τὰ κακά. Εἰ δὲ οὗτος ἔχει, οὐκ ἔσται ἀνάρχως κακός, οὐδὲ ἀγένητα τὰ κακά, τῷ γεννητᾷ πρὸς αὐτοῦ εἶναι φάναι. Τὸν μὲν πρὸς τὸν Ιερόν, ὁ φίλος, λόγον ἴκανος μοι πεποιησθεὶς δοκεῖ· ἐξ ὧν γάρ τροπολαβεῖς τῷ λόγῳ, ἐκ τούτων συνάγειν εἴδοξας καλῶς. Ός ἀληθῶς γάρ, εἰ θεοῖς ἐπύγχανεν ἡ θλή, τῶν δὲ ποιητῶν ἱερουργῶν ὑπάρχει ὁ Θεός, ποιητρεῖς δὲ τὰ κακά, τῶν κακῶν εἰσὶ ποιηταὶ οἱ θεοί. Οὗτος μὲν οὖν δέ λόγος πρὸς ἐκεῖνον εἰρήνως καλῶς· ἐμοὶ δὲ φίδεος δοκεῖ τὴν θλήν διποιον εἶναι λέγειν. Οὐδέ γάρ ἔνεσται εἰπεῖν περὶ ἡστινούσον αἰτίας· ὡς ἔστιν διποιος· καὶ γάρ ἐν φάσιον εἶναι λέγει, τὴν ποιητητὰ αὐτῆς μητρίας, ὅποια ἔστι ἡ θλή διαγραφόμενος, διπερ ἔστον ποιητητὸς εἶδος. "Οὐδεν εἰ τοι φίλον ἔστιν, διωθεῖν δέρεις εἶδος ἐκαὶ τοῦ λόγου. Ἐμοὶ γάρ ἡ θλή ανάρχως ποιητητὰς ἔχειν δοκεῖ· οὕτω γάρ καὶ τὰ κακά ἐκ τῆς ἀπόρθετας αὐτῆς εἶναι λέγων, ἵνα τῶν κακῶν ὁ μὲν θεός ἀνάλτιος ἡ τούτων δὲ ἀπάντων ἡ θλή αἰτία. Τὴν μὲν προθυμίαν τὴν σὴν ἀποδέχομαι, ὁ φίλος, καὶ τοῦ τὴν τοῖς λόγοις ὀποιθῇ ἐπανιών. Προτίκε γάρ ἐν ἀληθῶς ἔκαστον τῶν φιλομαθῶν μὴ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτους συγκατατίθεσθαι τοῖς λεγομένοις, ἀλλ' ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἔξετασιν τῶν λόγων. Ωδές γάρ εἰ δι προσῳητῶν, παράλογον δρισάμενος ἀφορμή (9), παρέσχε τῷ προσδιαλεγομένῳ συνάγειν ὡς ἔθελει, τοῦτο καὶ τὸν ἀκροστήν πάσι· ἀλλ' εἰ τι (10) δοκεῖ διωτὸν εἶναι λέγεσθαι καλῶς, τοῦτο λέξει· παρ' ὧν διοι: Ήτέρων ἔστε: Η γάρ πρὸς δικιεῖσθαι δοκεῖ ἔκποντας τέλον ὀψελθῆσθαι, η τὸν προσδιαλεγομένον ἔλλεγειν οὐ τάλιθη λέγοντα. Οὐ δοκεῖ δέ μοι δεόντως εἰρηκεῖν τὴν θλήν διωθεῖν ποιητητὰς ἔχειν. Εἰ γάρ τούθι οὗτος ἔχει, τίνος ἔσται ποιητὴς οἱ θεοί; εἰτε γάρ οὐσίας ἔρουμεν, προείναι ταύτας φαμένεις· οὐδὲ πάλιν ποιητητὰς, καὶ ταύτας ὑπάρχειν. Οὐκοῦν οὐσίας τε οὗτος καὶ ποιητῶν, περιπτέτω εἶναι μοι δοκεῖ δημιουργὸν λέγειν τὸν Θεόν. "Ινα δέ καὶ μὴ κατασκευάζειν ταῦτα δόξων λόγων, ἀπόκειναι νῦν ἐρυθόμενος, τίνι τρόπῳ δημιουργὸν εἶναι φίλος τὸν Θεόν; Πότερον δὲ τὰς οὐσίας ἐτρέψεν εἰτε τὸ μηκεῖτον ὑπάρχειν ἔκεινας, αἰτεῖρης ἡσάν ποτε, ἀλλ' ἐτέρας παρ' αὐτὰς γενέσθαι, ή δι τὰς μὲν οὐσίας ἐφύλαξεν ἔκεινας. οἰτέρης ήσαν πρὸ τούτων (11), τὰς δὲ ποιητητὰς ἐτρέψεν αὐτῶν; Οὐ τι μοι δοκεῖ ἀλλαγὴν (12) τίνα οὐσίαν γεγονέναι· καὶ γάρ διποιον τοῦτο λέγειν μοι φαίνεται. Τροπή (13) δέ τίνα τῶν ποιητῶν γεγονέναι φημι, καθ' ἦς δημιουργὸν εἶναι λέγω τὸν Θεόν. Καὶ ὥστε εἰ τούχοι λέγειν ἐκ λιθῶν οἰκιαν γεγονέναι, ἐφ' ψόφοις έστιν εἰπεῖν, ὡς οὐκ εἴτε λίθοι μένουσι τῇ οὐσίᾳ, οἰκια γενόμενοι οἱ λίθοι· τῇ γάρ ποιητητῇ τῆς

* τρ. οὐσίας.

(9) Παράλογον δρισάμενος ἀφορμήν. Ille ἀφορμή pro eo sumi arbitror, quod medium vulgo logici nominant, ejusque tam in maiori quam in minori collocacionem: παράλογον autem ἀφορμήν, sophistice et ἀπατητικήν argumentandi rationem, qua quis velut ἀφορμήν quadam, ad facilius alterum in errorem inducendum abutatur. Quales ἀφορμάς Socrati captare videbantur.

A quoque, quod malorum auctor ipse sit; quæ porro quis agit, ea non jam ipse, sed ipsius tantum actiones quædam sunt, unde malum nomen haurit. 343
Enimvero si quæ a quoque sunt, eadem ipsum esse dicemus, cum cædæ, adulteria, furtæ aliaque id genus sceleræ ab aliquo patrarentur, haec omnia simili unus idemque foret. Eiusmodi porro si erit: cum istib[us] omnia tum existant modo cum sunt, ac simili esse desinant, cum fieri desinunt, sunt autem ab hominibus: homines certe quidem, ut eorum artifices, sic et quamobrem ita modo sint, modo non sint, causa ipsim erunt. Quod si ejusdem actiones, ista esse concedis; ex iis tantum, quæ fecerit, non ex iis quibus substantia constat. is habet, ut malus sit. Malum enim appellationem, ex iis quæ substantia contingunt, quæque substantia ipsa non sunt, petendū esse diximus, quemadmodum a medicina medicum nominamus. Nunc vero, si pro rerum quæ ab eo sunt, conditione, cuiuscumodi esse primum incipiat: idem quoque manus esse cœpit, ipsaque adeo mala simul esse cœperunt. Id quod si verum est, neque manus malitia sua principio, neque mala ipsa ortu carebunt, cum ab illo projecta esse dicantur. Præclare tu quidem et abunde superioris opinionis errorem, o amice, tam luculentia disputatione confutasti: ex iis enim, quæante posueras, egregie confecta res est. Enimvero, si qualitate omni spoliata materia erat: proindeque si et qualitatum auctor Deus est, et qualitates istæ mala sunt, Deum plane malorum auctorem esse consequitur. Quare quod priorem illam sententiam attinet, ab ea sum tua hac ratione deductus. Esto. Nunc autem salsum illud mihi videtur, materiam qualitatibus vacuam fuisse. Nam substantia nulla qualitate omni carere dici potest: cum eo ipso, quo materiam quis omni qualitate spoliatam esse dicere, propriam ejus qualitatem indicaret, dum, qualis materia sit, explicaret, quod ipsum utique singularis quædam ratio qualitatis est. Deinceps ergo, nisi molestum est, hanc mihi rursus a capite disputationem arcesse. Jam enim materiam qualitatibus ex omni æternitate preditam, malaque simul omnia ex quodam ejus desfluxu nata esse defendeo, ne Deo causa malorum assignetur, quæ solam in materiam conferenda sit. Mibi vero tuus hic animus, o amice, admodum probatur; placet hoc in concertationis genere tam studiosa contentio. Atque ideam profecto eorum omium, qui se discendi cupidos profitentur, consilium esse oporteret, ut non simpliciter ac temere, quidquid ab aliis dicitur, ariperent, sed rationum vim atque pondus suis accurate ac diligenter momentis cœstimentarent. 343 Nec

(10) 'Αλλ' εἰ τι. Ante ἀλλά minori tantum distinctione opus est; pro εἰ τι vero, malum εἰ δ τι.

(11) Πρὸ τούτων. Virgulam puncti loco suffice.

(12) Δοκεῖ ἀλλαγὴν. Post δοκεῖ tollenda distinctione est. Ἀλλαγὴ autem rescripsimus, pro ἀλλά γην, quod maulest vitiosum erat.

(13) Τροπήν. Male τρόπον ante legebatur.

enum, si qui cum altero disserit, concinnatum abs se fallax aliquid et captiosum argumenti genus, sua illi ex mente sensuque concludendum obtrudet, auditori propterea, quod volet, haec arte persuaserit: sed aliquid tum demum is egerit, si quod abs se cum ratione dici posse videbitur, id in medium proferet. Nam tum et duobus alterum consequetur. Aut enim qui audiet, quo impelli sese ferrique senserit, in eo tandem magno cum suo fructu acquiesceret, aut adversarium ipse suum erroris falsisque convincet. Ergo, ut ad rem veniam, euidem sic existimo, minus abs te vere qualitatibus ab omnino aero materiam instrui. Hoc enim si verum est, cuius tandem rei Deum auctorem babebimus? Substantiarum? At eas jam prius exstissem dicimus. Qualitatum? At illas quoque jam ante fuisse agnoscimus. Cum igitur et substantia per sese jam, et qualitates existant, quamobrem Deum conditorem appellemus, superest profecto nihil. Verum ne arguti quidam ipse moliri velle videar, dic ipsem, obseruo, qua tu ratione conditorem Deum esse putas. An quod substantiarum naturam immutari, ut quam nactae prius fuerant exuent, novam ipse quamdam et alienam induerent? An potius, quod substantiis in propria natura suæratione conservatis, earum tamen qualitates mularit? Ego vero nullam in substantiis mutationem contigisse arbitror. Absurdum enim id utique fuerit. Qualitates ergo mutatas fuisse aio, quod mutationis genus conditoris Deo nomen indiderit. Quemadmodum enim si domum aliquam e lapidibus factam esse dicamus, non tam continuo verum sit, lapides, exuta priore substantia, eam in domum esse conversos: quippe certo quodam ex compositionis genere dominum exstissem contendeo, priori lapidum qualitate mutata. Sic videtur mihi Deus, integra manente substantia, quamdam ipsius qualitatum mutationem effecisse, ex qua mundus iste hoc habeat, ut a Deo conditus esse dicatur. Audio. Cum igitur peculiarem quamdam ejusmodi qualitatem rationem a Deo profectam esse statuas, pauca mihi tantum abs te responderi velim. Die, amaho. Num tu similiter qualitates istas substantiarum mala quedam esse opinaris? Omnino. Utrum igitur qualitates ille jam inde ab omni aero materie inerant, an existendi principium aliquod habuere? Inerant vera circa illum ortus sui principium. Quid? Num tu aliquam a Deo mutationem qualitatum istarum effectam esse contendis? Plane. Utrum eam in melius, an vero in deterius factam arbitraris? In melius certe quidem. **344** Si ergo qualitates materie mala sunt, eademque cum melioribus a Deo commutatae fuerunt, unde mala profluxerint, querendum necessario est. Aut enim qualitates iste prioris natura conditionem non exuerunt: aut si, cum prius male non essent, illa tamen divinitus facta mutatione,

A συνθέσεως τῇ οἰκίᾳ γεγονέαι φημι, τραπεζῆς ἐπιλόντης τῆς προτέρας τῶν λίθων ποιήστος· οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὸν Θεὸν, ὑπομενούσης τῆς οὐσίας, τροπήν τινα τῶν ποιητῶν αὐτῆς πεποιηκέναι, καθ' ἣν τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσιν πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέαι λέγω. Ἐπει τοινύν τροπήν τινα τῶν ποιητῶν πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέαι φήσ, ἀπόκριναι μοι βραχέα πυγέσθαι προαιρουμένῳ. Λέγε δὴ, εἰ δρόμος καὶ σὸν δοκεῖ τὸ κακὸν ποιητας εἶναι τὸν οὐσίαν; Δοκεῖ. **Ανωθέν** δὲ ἡσαν αἱ ποιητας αἵται εἰν τῇ ὅλῃ, ἢ ἀρχήν ἔσχον τοῦ εἶναι; Συνελέπω φημι ἀγέννητας τῇ ὅλῃ ταυτας τὰς ποιητας. Οὐχὶ δὲ τὸν Θεὸν φῆς τροπήν τινα τῶν ποιητῶν πεποιηκέναι; Τοῦτο φημι. Πότερον οὖν εἰς τὸ κρείττον ἥ εἰς τὸ χειρόν; Εἰς τὸ κρείττον λέγειν μοι δοκεῖ. Οὐκοῦν εἰ ποιητας Β τες τῇ ὅλῃ τὸ κακόν, τὰς δὲ ποιητας αὐτῆς εἰς τὸ κρείττον ἔτρεψε δόκυρος, ποθεν τὸ κακόν, ζητεῖν ἀνάγκην. Ή γάρ ἔμειναν αἱ ποιητας οὐδεὶς ποτὲ ἤταν τῇ φύσει, ἢ εἰ μὲν πρότερον οὐκ ἦσαν κακά, ἀλλὰ δὲ τοῦ τραπήνα πρὸς τοῦ Θεοῦ τὰς πρώτας τοιάντας περὶ τὴν ὅλην γεγονέαι ποιητας φήσ, αἴτιος ἔσται τῶν κακῶν δόκυρος, τρέψας τὰς οὐκ οὖσας ποιητας κακάς εἰς τὸ εἶναι κακάς. Ή τὰς μὲν κακὰς ποιητας, εἰς τὸ κρείττον οὐ δοκεῖ σοι τρέψαι τὸν Θεόν, τὰς δὲ λοιπὰς καὶ μόνας, δσαι διάφορον ἐτύγχανον τῆς διακοσμήσεως ἔνεκα, πρὸς τὸν θεού τετράφθιται λέγεις. Οὐτοις δικούσιον ἔσχον ἔγω. Πώς τοινύν αὐτῶν τὰς τῶν φύσιῶν ποιητας, ὡς εἶχον, καταλεστέπενται λέγεις; Πότερον δυνάμενον μὲν κάκενας δινεῖν, οὐ βουληθέντα δὲ, ἢ τὸ δύνασθαι μῆ ἔχοντα; Εἰ μὲν γάρ δυνάμενον λέξεις, οὐ βουληθέντα δὲ αὐτὸν, αἴτιον τούτων εἰπεῖν ἀνάγκη, οὐτε δυνάμενος ποιῆσαι μῆ εἶναι κακά, συνεχύσησεν αὐτὰ μάνειν ὧν, ήν, καὶ μάλιστα στε δημιουργεῖν τὴν ὅλην ἥρεστο. Εἰ γάρ μηδὲ δῶλος ἔμελεν αὐτῷ τῆς ὅλης, οὖν ἀλλοιος ἦν ὁν συνεχύσει μάνειν. Ἐπει δὲ μέρος μὲν τι αὐτῆς ἐθημούργει, μέρος δὲ τι οὐτως εἰσι, δυνάμενος κάκενα τρέπειν εἰς τὸ κρείττον, αἴτιον δρικοσκάνεν δίξιος εἶναι μοι δοκεῖ, καταπιτῶν μέρος ὥλης εἶναι πονηρὸν ἐπ' ὄλλεθρῳ, οὐ ἐθημούργησε μάρσος. Ἀλλὰ μῆ καὶ τὰ μέγιστα κατα τοῦτο τὸ μέρος τικηθεῖσα μοι δοκεῖ, τοῦθ' ὅπερ κατεπεκείσατο τῆς ὅλης μέρος ἀντιλαμβανόμενον ταῦν τῶν κακῶν. Εἰ γάρ τις ἔξετάοις ἐπ' ἀκριβεῖς τὰ πράγματα, χαλεπότερον νῦν εὑρήσει τὴν ὅλην πεποιθυίαν τῆς προτέρας ἀκούσιας. Πρὶν γάρ αὐτὴν ἀπαριθῆναι, τὸ μῆδε αἰσθέσθαι τῶν κακῶν παρὴν αὐτή τινες δὲ ἔκαστον τῶν μερῶν αὐτῆς αἰσθησαν λαμβάνει τῶν κακῶν. Καὶ μοι ἐπ' ἀνθρώπου τὸ παράδειγμα λαβεῖ. Πρὶν γάρ εἰκονισθῇ καὶ ζῶν γένηται τῇ τοῦ ἀμηιουργοῦ τέχνῃ, τὸ μεθ' ἔνος (14) ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν κακῶν παρὰ τῆς φύσεως εἶχεν ἀφ' οὐ δὲ πρὸς τοῦ Θεοῦ δικριτούς γίνεται καὶ τὴν αἰσθησιν τοῦ προσπελάζοντος κακοῦ προσλαμβάνει· καὶ τοῦθ' ὅπερ ἐστεργεστος (15) τῆς ὅλης, πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέαι λέγεις, εὐρίσκεται μᾶλλον ἐπὶ τῷ χειρόν προσγενέμενον αὐτῇ. Εἰ δὲ τοῦ μῆ δικούσιον τὸν Θεὸν ἀν-

(14) Μεθ' ἔρδος. Legendum videtur μῆθ' ἔνος, vel unico verbo μηδενός.

(15) Εστεργεστος. Sensus postulat. ἐπ' εὐ-
εργεισθ, maxime cum sequatur, ἐπὶ χιρόν.

εἰλιν τὰ κακά τὸ μῆ πεπαιᾶσθαι λέγεις, ἀδύνατον τὸν Θεὸν φρεσίς ὑπάρχειν. Τὸ δὲ ἀδύνατον ἡτοῖ τῷ φύσει ἀσθενὴ ὑπάρχειν αὐτὸν ἔσται, ή τῷ νικάσθαι τῷ φόβῳ δεδουλωμένων πρὸς τίνος κρείττονος. Εἰ μὲν οὖν τὸν θεὸν φύσει ἀσθενὴ δύνηται τολμήσει εἰπεῖν, περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς κινδυνεύει μαρτυρεῖ· εἰ δὲ τῷ νικάσθαι φόβῳ πρὸς τοῦ μείζονος, μείζονα ἔσται τοῦ θεοῦ τὰ κακά, νικώντα τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τὴν δρμήν· διπάρα πάντοτε εἶναι μοι λέγειν περὶ θεοῦ δοκεῖ. Διὰ τί γάρ οὐχὶ μᾶλλον ταῦτα ἔσονται θεοί, νικῶντα τὸν λόγον σὸν δυνάμενοι (16) τὸν θεὸν, εἴπερ θεὸν ἐκεῖνό φαμεν, διὰ τὴν ἀπάντων ἔξουσιαν ἔχει; Βρεχεῖ δέ σου καὶ περὶ τῆς ὑλῆς αὐτῆς πυθέσθαι βιβλομαρι. Καὶ μοι φέρων λέγε, πότερον ἀπλήτις ἡνὶ τῇ ὑλῇ ή σύνθετος; ή γάρ διαφορὰ τῶν γεγονότων εἰς τοιαύτην μετατρέπεται ἔξεσταιν τούτη τοῦ λόγου. Εἰ γάρ ἀπλή τις ἀτύχανεν τῇ ὑλῇ καὶ μονοεἰδῆ· σύνθετος δὲ ὁ κόσμος (17), καὶ ἐκ διαφόρων οὐσιῶν τε καὶ κράτους τὴν σύστασιν ἔχει; Τὸν γάρ (18) σύνθετον ἀπλῶν τινων μήτιν μηνεῖται. Εἰ δὲ αὖτις πάλιν τὴν ὑλὴν σύνθετον λέγειν θέλοις, πάντως ἐξ ἀπλῶν τινων συντεθεῖσθαι φέσεις. Εἰ δὲ ἐξ ἀπλῶν συντεθήῃ, ἦν ποτε καθ' ἑαυτά (19) τὰ ἀπλά, ὃν συντεθεῖνταν, γέγονεν τῇ ὑλῇ, ἐξ οὐτών καὶ γεννητῇ ὥστα δείκνυται. Εἰ γάρ σύνθετον τῇ ὑλῇ, τὰ δὲ σύνθετα ἐξ ἀπλῶν τὴν σύστασιν ἔχει, ἦν ποτε καιρός, διὰ τὴν οὐκ ἡνί, τουτέστι πρὶν τὰ ἀπλά συνελθεῖν. Εἰ δὲ ἦν ποτε καιρός, διὰ τὴν οὐκ ἡνί, οὐκ ἦν δὲ ποτε καιρός, διὰ τὸ ἀγέννητον οὐκ ἡνί οὐκ ἔσται ἀγέννητος τῇ ὑλῇ. Τὸ δὲ ἀντεῖθεν ἔται πολλὰ τὸ ἀγέννητα. Εἰ γάρ ἡνὶ ἀγέννητος δὲ θεός, καὶ τὰ ἀπλά ἐξ ἡνὸς τῇ συντεθή, οὐκ ἔσται δύο μόνα τὰ ἀγέννητα. Δοκεῖ δὲ σοι μηδὲν τῶν δυνάμεων ἀπλῶν ἀντικείσθαι; Δοκεῖ. Ἀντικείται δὲ τῷ πορῷ τὸ οὐδωρ; Ἀντικείσθαι μοι φανεῖται. Ὁμοίως δὲ καὶ τῷ φαντὶ τὸ σκότος, καὶ τῷ ψυχρῷ τὸ θερμόν, πρὸς δὴ τούτους καὶ τῷ ἡρῷ τὸ ὑγρόν; Οὕτως ἔχειν μοι δοκεῖ. Οὐκοῦν (20) εἰ μηδὲν τῶν δυνάμεων αὐτὸν ἀπλῶν ἀντικείσθαι; Δοκεῖ. Ἀντικείται δὲ τῷ πορῷ τὸ οὐδωρ; Ἀντικείσθαι μοι φανεῖται. Όμοιως δὲ τίνα τούτῳ λόγον τοὺς παλινούς σου βούλομαι. Δοκεῖ σοι τὰ μέρη μὴ ἀνανερτικά τυγχάνειν δλῆλων; Δοκεῖ. Εἶναι δὲ τῆς ὑλῆς μέρη τὸ τέ πορ καὶ οὐδωρ, ἔσταύτως δὲ καὶ τὰ λοιπά; Οὕτως ἔχει. Τι δέ, οὐ δοκεῖ σοι ἀνανερτικὸν μὲν εἶναι τοῦ πορὸς τὸ οὐδωρ, τοῦ δὲ σκότους τὸ φῶς, καὶ τόλμα δύο τούτων παρατλήσαται; Δοκεῖ. Οὐκοῦν εἰ τὸ μέρη οὐκ ἔσταιν ἀλλήλων ἀνανερτικά, οὐκ ἔσταιν δλῆλων μέρη. Εἰ δὲ εὖ ἔσταιν δλῆλων μέρη, οὐκ ἔστονται θύλη μάρ. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ αὐτὰ ἔστονται θύλη τῷ μηδὲν τοῦ δυνάμεων αὐτὸν ἀπλῶν ἀνανερτικὸν ὑπάρχειν, κατὰ τὸν τοῦ ἀντικείμενον λόγον. Οὐδὲ γάρ ἔστι τὸ αὐτὸν ἀντικείμενον τὰ γάρ ἀντικείμενα, ἐπέροις ἀντικείσθαι πέψικεν· οἷον τὸ λευκὸν αὐτὸν ἀπαύροις ὀντίκειται, πρὸς δὲ τὸ μηδὲν ἀντικείμενον λέγεται· καὶ τὸ φῶς ὅμοιός ἔσται τῷ μή ἀντικείσθαι δείκνυται, πρὸς δὲ τὸ σκότος οὗτος

A quae priorem naturam expulerit, ejusmodi, quas nunc habet, iustas materias qualitates esse arbitrari: malorum profecto causa Deus erit, qui, quae male per se non erant, eas in malas commutari. At forte ne malas quidem qualitates Deus in meliores convertit, sed reliquas tantum, hoc est eas, quibus nihil esset cum bonis malis commune, ut major ex ea mutatione ornatus existeret. Ita quidem jam inde ab initio sentiebam. Quomodo igitur quae male per se erant, eas sine ulla mutatione relictas ab eo fuisse aī? An quod illas ut tollere similiter ac delere potuisse, noluerit tamen, an potius, quod id perficere nullo modo potuerit? Si potuisse concedis, negas voluisse: illarum causam in Deum conferas necesse est, qui cum eas iniuncta malitia liberare posset, suam tamen iis conditionem relinquare maluerit, quo potissimum tempore materiam elaborandam conformandamque suscipere. Nam si materiam susque deque habeuisse, non iam qualitatum earum, quas integras manere sinebat, causa diceretur. Nunc vero, cum ejusdem materiae partem expoliret, partem indigentiam ac rudem, uti erat, relinqueret: qui quod malorum supererat, melius efficiere potuisse, is mihi quidem culpe alicuius affinis videtur fuisse, dum in altera materiae parte nativam etiam tum maliitiam in ejus quam elaboraret, exitium barere pateretur. Et quidem gravis prorsus hoc in genere, huic, quam elaboravit, materiae parti, eo nomine facta videtur injuria, quod tantam malorum vim subire ac sustinere cogatur. Quisquis enim accurate rem aestimare volet, in longe deteriore hoc tempore, quam impolita dum esset, materiae conditionem esse reperiet. Nam antequam varias digereretur in partes, nullum ea malorum suorum habebat sensum, quo nuic partes ejus singulæ vehementer laborant. Atque ut ab homine sumatur exemplum, priusquam animal opificis arte conformatum esset, a natura hoc habebat, nihil ut omnino mali patetur. Ex quo autem a Deo procreatus homo est, mali etiam imminentis sensu afficitur. Ita, quod tu divini erga materiam Numinis beneficium interpretaris, hoc ipsi jam in deterius cessisse reperies. 345 Jam vero, si quod mala Deus tollere non potuerit, eadem persistisse voles, Deum ergo importentem facis. Impotens autem si erit, aut propter nativam imbecillitatem erit, aut quod servilem in modum, potentioris alicuius terrore supereretur. Natura imbecillum, citra manifestum salutis periculum, affirmare audebis nunquam. Si majoris formidine victum esse dices, mala Deo simul antepones, quae vim ejus impetuique voluntatis impediant. Quod sane de natura divina praedicari non nisi absurdè potest. Quidno enim mala ipsa potius

(16) Δυνάμειον. Praesiat omnino δυνάμενα, ut referatur ad τάπτα, non ad θεόν.

(17) Σύνθετος δὲ ὁ κόσμος. Mutila ista sunt. Commone sic expreas, πως δὴ σύνθετος ἔστιν ὁ κόσμος, val, etc.

(18) Τι γάρ. Rescribe τὸ γάρ.

deorum loco habeantur, si et Deum, ut ait, super- A ἔχων φάντασται καὶ διὰ τοῦ δρόμου πλεύσαστα δύο. rare possunt, et Deum illud esse demum agnoscimus, quod summam habeat rerum omnium potestatem? Sed juvat præterea, nounulla ex te de materia querere. Dic igitur, amabo te, simplicemne materiam an compositum fuisse putas? Nam rerum tanta diversitas ad hujus me disceptationem questionis adducit. Si enim simplex, uniusque duntaxat formæ ac figuræ materia fuit, quomodo tandem compositus ex ea mundus, ex tanta substantiarum ac temperationum varietate consistit? Quod enim compositum dicitur, id sae plurimū simplicium mixtionem involvit. Sin eamdem compositam fuisse vis, ex simplicibus igitur composita fuit. Quod si verum est, fuerat jam olim simplicia illa per se, quorum ex compositione materia conflata est. Hiac porro genitam esse materiam efficitur. Nam si composita materia est, composita vero ex simplicibus coagmentata sunt, tempus illud certe fuit, quo nulladum materia esset, hoc est autequam ea simplicium inter se conjunctio fieret. Quod si tempus ejusmodi aliquod fuit, quo materia neccidit esse, nullum autem unquam fuit, quo res orta principioque carens, nondum existeret ortu, materia earuisse non poterit. Ceterum plura deinceps ortu carentia statuemus. Si enim et Deus, et simplicia ista, ex quibus concreta materia est, orti carebunt, non jam duo tantum ortu carentia censemuntur. Postremo, num tu rem plane nullam, qua secum ipsa pugnet, esse concedis? Nullam. Cum igne vero num aqua pugnat? Pugnat sive. Si militer et luci tenebrae, et frigido calidum, et sicco humidum adversatur? Utique. Igitur si res nulla secum ipsa pugnat, sequitur omnino, nec unicam esse materiam, nec unica tantum ex materia universa constare. **346** Cui persimile ac geminum illud est, quod sequitur. Quid enim, annou partes alii alias exitium ac pestem creare consisteris? Equidem. Materiæ vero partes, ignem, aquam, et reliquas esse concedis? Et libenter. Ignem porro aqua, lux tenebras, atq[ue] ejusmodi cætera, non tollere sese mutuo ac perire videtur? Plane. Si ergo partes nullæ mutuum sibi exitium afterunt, nec mutuarum ista partium rationem obtinere, nec proinde unius tantum materia, aut vero materia prorsus esse poterunt, cum res nulla interitum sibi pestenique creet, uti contraria contraria solent. Nec enim idem contrarium est ipsi sibi, contraria siquidem aliis duntaxat contraria sunt, quemadmodum nec album albo, sed nigro tantum; nec luci, sed tenebris contraria lux est, similiterque de aliis plerisque philosophari potes. Quare, si materia quoque una quædam et simplex esset, nunquam secum ipsa pugnaret. Ex qua tandem propria contrariorum ratioe concluditur, locum omnino isti materiæ nullum supereres. Et Maximus quidem hactenus. Nos vero cum sua huic volumini justaque magnitudo sit, que deinceps affecta disputatio desiderat, octavo, qui sequitur, *Præparationis Evangelicæ* libro, favente divino Numine, representabimus.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER OCTAVUS.

347 OCTAVI LIBRI CAPITA.

1. *Proœmium, ac de piis Mosaicæ reipublicæ institutis.*
2. *Ex Aristotele, de Judaicarum Scripturarum interpretatione.*
3. *Epistola Demetrii Phalerei ad Ptolemaeum Ägypti regem.*
4. *Epistola Ptolemei regis ad Eleazarum, summum Judeorum sacerdotem.*
5. *Epistola Eleasari, summi sacerdotis, ad Ptolemaeum regem.*
6. *Ex Philone, de Judeorum ex Ägypto profectione.*
7. *Ex eodem, de religiosa Mosaicæ reipublicæ forma.*

ΤΑΞΙΔ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΟΓΔΟΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α'. *Προσομοιον, καὶ περὶ τοῦ κατὰ Μωυσέα θεοσεβοὺς πολιτεύματος.*
- β'. *Ἀριστοτελον, περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν παρὰ Ιουδαῖον Γραφῶν.*
- γ'. *Ἐπιστολὴ Δημητρίου τοῦ Φαληρίων πρὸς Πτολεμαῖον τὸν βασιλέα Αἰγύπτου.*
- δ. *Ἐπιστολὴ Πτολεμαίου βασιλέως πρὸς Ελεαζώρ τὸν τῶν Ιουδαίων ἀρχιερέα.*
- ε'. *Ἐπιστολὴ Ελεαζάρου τοῦ ἀρχιερέως πρὸς Πτολεμαῖον τὸν βασιλέα.*
- ζ'. *Φιλονος, περὶ τῆς δὲ Αἰγύπτου τῶν Ιουδαίων πορείας.*
- η'. *Τοῦ αὐτοῦ, περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα θεοσεβοῦς πολιτείας.*

- η. Ιωσήπου, Περὶ τοῦ κατὰ Μωάβ πολιτεύματος.
 8. Ἐλαζάρου ἀρχιερέως ὑποτύπωσις τῆς ἡροίς νόμους ἀλιητορούμενης διαρολας, ἀνδρὸς τοῦ Ἀρισταῖου.
 9. Ἀριστογονοῦ λου, Περὶ τῶν ἐπομένων ὡς περὶ θεοῦ μελῶν.
 10. Φίλωρος, περὶ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀρετῆς τῶν πατέρων τοῦ πατέρος φιλοσοφούντων.
 11. Ἐκ περὶ τῶν αἰτῶν.
 12. Φίλωρος, περὶ θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ τεργυπετοῦ εἴλων τῶν κόσμων.
 13. Τοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ προρολία θεοῦ διοικεῖσθαι τὸν κόσμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προσώμον, καὶ περὶ τοῦ κατὰ Μωάβ πολιτεύματος.

Τοὺς βίους τῶν πατέρων Ἐβραίων, τῶν δὴ καὶ τῆς προστηγορίαν ἀπαλθευσάντων θεοφιλῶν ἀνδρῶν, πρόσθεν δὲ Μωάβιος φανῆναι πάσης ἀρετῆς βραβεῖοις ἀναθησαμένων, τά τε θεοσεβῆ δόγματά τε καὶ παιδεύματα, καὶ προτέτα τάς παναληθεῖς καὶ εὐσεβεῖς αὐτῶν θεολογίας, ὃν εἰς ἔρωτα καὶ πόθον ἐλθεῖν ὡμολογήκαμεν, δειλῶν ἐν τῷ πρὸ τούτου, μέτει μὲν ἄντολούθη τῇ τάξει χρώμενος ἐπὶ τὴν κατὰ Μωάβια πατέρας, δεύτερον ἐπέκυναν εὐσεβείας μετὰ τὸν πρότονον ἐκείνον βαθύμον, οὖν δὴ καὶ μόνῳ τῷ Ἰουδαῖον ἔνθεν νενομοθετημένον. Ήτο γάρ μόνοις Ἰουδαῖοι, οὐκ ἔτι δὲ καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἰουδαῖοι, ἡ ἀρμόδια τὰ διά Μωάβιος, οὐδὲ δυνατὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, λέγω δὲ τοῖς πάρθει τοῦ τῆς Ἰουδαῖας γῆς οἰκουστοῖς Ἐλλήσιοι τε καὶ βαρβάροις, φυλάττεσθαι, κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἀποδεξομένοις παιδεύσει, παραθήσομαι· καὶ γάρ μοι προσκήνειν ἡγούμεται ταῦτη, ἢ περ καὶ ἡράκλιμαν, διὰ τῶν οἰκείων ἐκάτιψε τὰς τῶν ἀποδεξιῶν μαρτυρίας παρέχειν. Οὐτεπέρ οὖν Φενίκας, καὶ Αἴγυπτιοι, καὶ Ἐλληνας τῶν παρὰ σφίσιν γνωρίμων κατὰ τὴν οἰκείαν χώραν μάρτυρις ἀνεκάλυψεν, ταύτη μοι καὶ τούσδε ὁ παρὸν καιρὸς δοκεῖ ἀποτίθεσθαι εἰσποιεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ ἡμᾶς αὐτοὺς τὰ ἔθνη νομίζεσθαι κατασχεδίαζεν. Πρὶν δὲ ἐπὶ τοῦτον ἔλθειν, δηποτε εἰς Ἐλληνας τὰ παρὰ αὐτοὺς παρῆλθε λόγια, καὶ τίς δὲ τρόπος συνέστη τῆς τῶν πεπιστευμένων αἵτοις θεῶν Γραφῶν ἐρμηνείας, δὲ οὖν τοις καὶ διοικοῦσιν ἀνδρῶν, καὶ δέποτε τὰς πατειλίκης σπουδῆς, τῆς εἰς τὴν Ἐλλάδα γίγνοντας μεταβολῆς Ἐποχῆς, τῶν ἀναγκαίων ἥγουμεν εἰς φανερὸν θέσθαι τοῖς ἐντυχόντων, οὐκ ἀσυμβούλοις μοι γεννησμένους καὶ τῆς τούτων ἐκθέσεως εἰς τὴν τῆς Εὐαγγελικῆς Προσαραγκούντης ἀποδεῖξιν. Ἐπιστήθη γάρ δύον οὕπω τὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βιωφελοῦς κηρύξεως ἐμελλεν ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς εἰς πάντας ἀκλάμπειν ἀνθρώπους, λόγος τε οὐδὲ διατυχίης ἤστι τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας, τὸν τε βίον τῶν πάλαι θεοφιλῶν Ἐβραίων, καὶ τὰ τῆς εὐσεβεῖς διδασκαλίας αὐτῶν παθήματα, τῇ πατερίᾳ αὐτῶν φωνῇ ἐξ αἰώνος μακρῷ κεκαλυμμένα, ἢντι ποτὲ εἰς πάντα τὰ θνητα, οἷς τὰ τῆς θεοτυπίας ἐμέλλει περιξινεῖσθαι, παρελθεῖν· θεὸς αὐτὸς δὲ τῶν ταῦτας τὰς ἀγάπων αἵτοις, προλαβὼν τὸ μέλλον ὡς

14. Ex Josepho, de Mosaicæ reipublicæ forma.
 15. Eleazarus pontifex allegorici sensus dicitur legibus inclusi notionem informavit. Ex Aristotele scriptis.
 16. Aristobuli, de membris quae voce tenus Deo tribuentur.
 17. De veterum apud Hebraeos philosophorum vita summa cum virtute conjuncta.
 18. Iterum de iisdem.
 19. Ex Philone, de Dev., quodque mundus orium habuerit.
 348 14. Ex eodem, divine providentia consilio mundum gubernari.

CAPUT I.

Proemium, ac de piis Mosaicæ reipublicæ institutis.

Priscorum Hebraeorum vitam, qui antequam Moysenus illius esset, vere Deo charissimorum nomen et laudem, virtutum sibi omniū ornamenti et insigniis defenderunt, similiq; religiosas ac pias, summaque cum veritate conjunctas eorum doctrinæ ac theologie rationes, quarum nos amore desiderioque captios fassi ultro sumus, libro superiorē complexi, suo deinceps ordine ad Mosaicæ reipublicæ instituta progrederim. Ea quippe secundam a primo illo pietatis gradum tenere, in quo soli tum Judæo populo consistendum erat. Nam solis tum Judæis, non reliquis totius orbis gentibus, aptas illas Mosis et congruas fuisse leges, nec hominum genus universum, Græcos, inquara, omnes et barbaros, qui procul a Judæa semoti essent, iisdem servandis pares esse potuisse, suo tempore ostendemus. Ceterum Mosaicæ quoque hujus discipline ritus, non jam meis ipse verbis, sed ipsiusmet, quomodo adhuc feci, eorum duntur, qui præcipua quadam apud Judæos patrii moris cognitione floruerunt, vocibus representabo: eamdem mihi viam insistendum ratu, quam suis ac propriis in cuiusque rei fidem testimonis producendas atque laudandis institui. Quenammodum igitur ex Phenicibus, Ägyptiis, atque Gracis, qui nominis inter eos celebritate præstarent, suo loco testes appellavi: sic Judæos etiam homines suscepta nunc disputatio jure suo postulare videtur, non autem ut ipsimet exteri populi mores leviter ac negligenter adsumbrevis. Sed antequam eo progrederi, facturum me necessarium operæ pretium existimo, si qua via eorum ad Gracis oracula commearint, simul quænam creditarum ipsis divinarum literarum interpretationis concinnanda ratio, quot preterea et cuiusmodi hominum industria, quantoque regum studio, Gracis illa vocibus mandata fuerit, 349 operis nostri lectoribus aperiat: cum præsertim haudinutilissimi ad certum Evangelicæ Preparationis argumentum, rerum istarum enucleatio futura videatur.... Nam cum felix illud tempus instaret, quo salutaris hujus Servatoris nostri doctrinae lux, sub Romanis imperatoribus, in cunctos sese homines longe lateque diffunderet: adeoque præcipua tum quedam ratio postularet, ut quæ de ipso extarent oracula, nec noui Hebraeorum illorum

vita, ac religiose disciplinae leges, quos longe Deus ipse charissimos habuisset, cum tot eae saeculorum intervallo patri sermonis integumentis clause latuissent, ceteris tandem aliquando nationibus, quæ postmodum iu cognitionis divinae communionem vocandæ erant, omnibus paterent : Deus ille, tantorum bonorum auctor, divine scientiæ vi futurum intuitus, singulari egit providentia, ut quæ de venturo paulo post generis humani Servatore, eodemque sanctioris erga unum præpotenter Deum religionis omnibus sub sole gentilium doctore futuro, prædicta jam olim essent, ea demum accurata explicatione patefacta, et publicis in bibliothecis collocata cunctorum in lucem venirent, immissa hac Ptolemaeo regi mente divinitus : nimurum ut quædam quasi penus esset, unde illa postmodum in populorum omnium usum fructumque promerentur. Enimvero quorū aliter nulla nobis unquam a Judæis, suorum nobis oraculorum cognitionem invidentibus, copia fieret, eorum divino consilio provisam interpretationem accepimus, atque ab illis ipsis, qui plurimum apud eos cum prudentia, tum gentilitiarum quoque litterarum scientia præstabant, cruditus in primis, tum etiam is qui rebus Ptolemaei secundi, cognomento Philadelphi, tempore gestis interfuit. Eo enim regnante, imo id agente præterea studiose, sacra Judeorum monumenta Graeca translatâ sunt, et Alexandrinis in bibliothecis reposita. Sed illum ipsum audire præstiterit, rem verbis toutidem huic in modum enarrarem.

350 CAPUT II.

Ex Aristæo de Judaicarum Scripturarum interpretatione.

(1) Demetrius Phalereus, inquit, regiae bibliothecæ praefectus, ad libros ex orbe terrarum universo congerendos, magna vi pecuniarum a rege accepta, coemti alias, alias excriri vertique curavit, ut quantum in se erat, ejus faceret voluntati satis. Ac nobis aliquando præsentibus, querenti ex eo regi, quam multa jam librorum millia corrogasset, amplius ducenta respondeus, addidit continuo, daturum se operam, ut brevi post tempore quingentorum millium numerus impleretur. Cæterum audi rese, Judeorum quoque monimenta, quæ describentur, ac regiam bibliothecam augerent, essa dignissima. Cui rex, Quid ergo, inquit, moræ esse potest, quo minus id abs te fiat? quidquid enim opus can in rei habes, id abunde tibi jussu, meo suppetit. Ille autem, Interpretatione, inquit, opus præterea est. Sunum enim ac proprium characterem Judæi, quemadmodum Ægyptii peculiarem litterarum figuram ac situm, habent, ut propriam quoque loquendi rationem. Et nonnulli quidem eos Syriace loqui opinantur; errant illi tamen; alio enim utrum-

(21) *Katastasis.* Aristæus excusus leg. katastasis perinde est.

(22) *Polla diaphora.* Hesychius, τὸ διάφορον explicat, non tantum ἀμφιλακτον, sed etiam ἀνάλωμα διάφορον, quæ vera hoc loco est hujus verbi significatio.

(23) Τπέρ εδε εἰσαστι. Josephus Antiqu. Judaic. lib. xii. cap. 2, παρ̄ εἰσαστι. At S. Epiphanius, lib. de mensur. et ponderib., num. 9, longe parcius, πιότι μάν, inquit, εἰσι μηρόντες βιβλίων, καὶ

διν θεδε τῇ προγνώσει, τὰς περὶ τοῦ πάντων ἀνθρώπων οὐκ εἰς μακρῶν ἀναφανησόμενου Σωτῆρος, διδάσκονται τε εὐσεβεῖς ἐνδε τοῦ ἑταῖ πάντων θεού πέποι τοῖς ὑψῷ φίλοις ἔμεσοι καταστησόμενοι. προφήσεις ἀποκαλυψθῆναι τοῖς πάσιν, εἰς γάντια τε ἐλλεῖν, ἐπ' ἀκριβὲς μεταβληθείσας, δημοσίας τε βιβλιοθήκαις ἀνατείσας, διοικεῖται, βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῦτο πρᾶξαι κατὰ νοῦν ἐμβαλλὼν, εἰς προπαρασκευὴν, ὡς ξοκε, τῆς τῶν ἔθνων ἀπάντων ὅσον οὖσα μελόστης ἐξ αὐτῶν ἕστεσθαι μεταλήψεως. Ὁν γάρ οὐκ ἀν διλοις ἐτύχομεν παρὰ Ιουδαίων, ἀποκριθέντων ἀν τὰ παρ̄ αὐτοῖς λόγια διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς φέροντας τούτων ἐκ τῆς θεοῦν οἰκουμενῆς ἐρμηνείας ἡγνώθημεν. πρὸς τῶν ιαπ̄ αὐτοῖς ἐπὶ τε συνέσαι καὶ τῇ πατερὶ πατεῖσει δεδοκιμασμένων ἀνδρῶν μεταβληθέντων.

(24) Γράπτε δὲ ταῦτα Ἀρισταῖος, ἀντὶ λόγου μὲν διλοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρατυχὸν τοῖς πραγματεῖσαι κατὰ τὴν δεύτερην Πτολεμαῖον, τὸν ἀπολιθέντα Φιλαδέλφον, καθ' ὃ τὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ιουδαϊκῶν Γραφῶν, διὰ σπουδῆς τοῦ βασιλέως γενόμενα, τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρειαν βιβλιοθήκων τηγνώθη. Ἐπακούσαις δὲ αὐτοῖς χαριδεῖς, τὸνέ πρὸς λέξιν Ιοτορούντος τὸν τρόπον, elaboreatam. Atque hec testatur Aristæus, vir cunctis interfuit. Eo enim regnante, imo id agente præterea studiose, sacra Judeorum monumenta Graeca translatâ sunt, et Alexandrinis in bibliothecis reposita. Sed illum ipsum audire præstiterit, rem verbis toutidem huic in modum enarrarem.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

'Αρισταῖον περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν παρὰ Ιουδαίοις Γραφῶν.

(25) Κατασταθεὶς (21) ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως βιβλιοθήκης Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ἐχρηματισθεὶς πολλὰ δάφορα (22), πρὸς τὸ συναγαγεῖν ἀπαντεῖ τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην βιβλία, καὶ ποιούμενος ἀγορασμὸς καὶ μεταγραφῆς, ἐπὶ τέλος ἤγαγεν δον ἐφ' ἐκαντῷ τὴν τοῦ βασιλέως πρόθεσταν. Παρόντων οὖν ἡμῶν, ἐρωτηθεὶς πόσαι ταῖς μυριάδες τυγχάνουσι βιβλίων, εἶπεν· "Τπέρ τὰς εἰσαστι (23), βασιλεὺς. Σπουδάσως δὲ τὸν ἀλλιγοῦν πρὸς τὸ πληρωθῆναι πεντήκοντα μυριάδας τὰ λουπά. Προσήγγελται δέ μοι καὶ τὰ τῶν Ιουδαίων νόμιμα μεταγραφῆς δῆμα καὶ τῆς παρὰ σοι βιβλιοθήκης εἰναι. Τί τὸ κωλύον οὖν, εἶπεν, τοῦτο ποιῆσαι; πάντα γάρ ἀποτέλεσται σοι τὰ πρὸς τὴν χρήσιν. Οὐδὲ Δημήτριος εἰπεν· Ἐρμηνείας προσδέκεται. Χαρακτηρίστηκεν γάρ ιδοὺς κατὰ τὴν Ιουδαίων χρῶνται, καθηπτεὶς Αἴγυπτοι τῇ τῶν γραμμάτων θέσῃ, καθὼς καὶ φωνὴν θέλαντισσιν. Τοπολογίαντας δὲ Συριακὴ χρήσθει· τὸ δὲ οὖν ἔστιν, ἀλλ' ἔτερος τρόπος. Μεταλαβόντας δὲ ἔκαστα ὁ βασιλεὺς, εἶπε γραφῆναι (24) πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῶν Ιουδαίων, δοτος τὰ προετρημένα τελεῖσταιν λάθη. Καὶ μεβ' ἔτερα (25)

τετρακοσίαις δεκατοῖσι, πλεῖον ἡ ἡλιασμόν. Σεδ Aristæus, cum Iosepho et Eusebioso hærendum est.

(26) Εἶπε τραγηγρατι. Josephus tantum γράφει. Sed vult opinor Aristæas, hoc Demetrius mandatum esse, ut regis nomine ad sumnum pontificis scriberet. Infra pag. 551, ἔκλενετ γραφῆναι.

(27) Μεθ' ἔτερα. Quæ nimurum Aristæas de Judæis a Ptolemaeo servitute liberatis interponit. Quibus confidiens septem duntaxat dies impensi, ut iudicem Aristæas et Josephus habeant.

τεκμένει. « Ός δὲ κατεπράχθη ταῦτα, τὸν Δημήτριον ἐκδίουνται περὶ τῆς τῶν Ιουδαίων βίβλων ἀντιγραφῆς (26-27). Πάντα γάρ διὰ προσταγμάτων καὶ μεγάλης ἀκριβείας (28) τοῖς βασιλεῦσι τούτοις διηκέντο, καὶ οὐδὲ ἀπερμερίμωνς (29), οὐδὲ εἰκῇ. Διώπερ καὶ τὸ τῆς ἑκδόσεως, καὶ τὰ τῶν ἐπιστόλων ἀντίγραφα καταχειρίκια, καὶ τὸ τῶν ἀπεσταλμένων πλήθος (30), καὶ τὴν ἔκδοσιν κατασκευὴν, διὰ τὸ μεγαλομερεῖξ (31) καὶ τάχην διαφέρετον ἔκδοσον αὐτῶν. Τῆς δὲ ἑκδόσεως ἐπί τοις ἀντίγραφον τόδε. »

ερούμενος ipsi quoque, ac seorsim reddidimus, nec non missorum etiam donariorum copiam, cum proprio singulorum apparatu, quippe quorum amplitudo esset artificiumque singulare. Ergo libelli exemplar ita habet. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἐπιστολὴ Δημητρίου τοῦ Φαληρίων πρὸς Πτολεμαῖον τῶν Αἴγυπτων βασιλέα.

« Βασιλεὺς μεγάλῳ παρὰ Δημητρίου. Προστάκαντος σου, βασιλοῦ, καὶ τῶν ἀπολειψέντων (32) εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς βιβλοθήκης βιβλίων (33), διατάξαντος, καὶ τὰ διαπεπτωκότα (34) τύχη τῆς προστηκούσης ἐπισκευῆς, πεποιημένος οὐ παρέργως τὴν ἐν τούτοις ἐπιμελεῖαν, προσαναρέρω σοι. Τὰ δὲ τοῦ νόμου τῶν Ιουδαίων βιβλία σὺν ἔτεροις διάγοις τισιν ἀπολέπει· τυγχάνεις γάρ Ἐβραϊκοῖς γράμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα. Ἀμελάστερον δὲ, καὶ οὐδὲ ἡς ὑπάρχει, σεσήμανται, καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδότων προσαναρέρεται· προνοίᾳ γάρ βασιλεῖς οὐ τετύχησε. Δέον δὲ έτι καὶ ταῦθ' ὑπάρχειν παρὰ τοῦ δεικνυμένα, διὰ τὸ καὶ φιλοσοφωτέρων εἶναι καὶ διέργων τὴν νομοθεσίαν ταύτην, ὡς ἐν οὖσαν θεαταν. Διὸ πέρφη γεγόνασιν (35) οἵ τε συγγραφεῖς καὶ παιστα, καὶ τὸ τῶν ἴστοριῶν πλήθος, τῆς ἀπιμήσεως τῶν προερημένων βιβλίων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ πεπολιτευμένων ἄνθρωπον, διὰ τὸ ἀγνήν τινα καὶ σεμνήν εἶναι τὴν ἐν αὐτοῖς θεωρίαν, ᾧ φησιν Ἐκαταος ὁ Ἀδερητής. Ἔδει οὖν φαίνεται, βασιλεὺς, γραφήσασθαι πρὸς τὸν ἐν Ἱεροσόλυμοις ἀρχερέα, ἀποτελεῖσθαι τοις μάλιστα καλῶς βεβαιωθάσι, καὶ πρεσβύτερους ἄνδρας, ἐμπειρίους τῶν κατὰ τὸν νόμον ἕαντων, ἀφ' ἔκάτης τοις ἀρχερέσι, διώπειρος τῶν σύμφωνον ἐκ τῶν πλείων ἔξετάσαντες, καὶ λαβόντες τὸ κατὰ τὴν ἐρμηνειαν ἀκριβές, ἀξίως καὶ τῶν προγμάτων καὶ τῆς σῆς προαιρέσεως, θῶμεν εὐθῆμοις. Εὐτούχει διαπαντός. »

(26-27) Ἀντιγραφῆς. *Excus.*, ἀντιγραφῆς.

(28) Ἀκριβείας. *Excus.*, διστολής.

(29) Ἀπερμερίων. *Excus.*, ἀπερμερίμων.

(30) Τὸν ἀπεσταλμένων πλήθος. *Donaria* intelligit Hierosolymam a rege missa, de quibus infertur. Si Josephus locum supplex posset: Καὶ τὸ πλήθος τῶν ἀπεσταλμένων ἀνθημάτων, καὶ τὸ ἐπ' ἔκδοσιν κατασκευασθὲν, ᾧ ἀκριβεστάτην εἶναι τὸν τεχνήτου τοῖς ὄροις μεγαλουργίαν, καὶ διὰ τῶν τῶν κατασκευασμάτων ἔρχονται, τὸν ἔκδοσιν δημιουργὸν εἶναι εὐθέας γνώριμον.

(31) Μεγαλομερείας. *Excus.*, μεγαλομορφία, μεγάλως.

(32) Ἀπολειψέντων. *Excus.*, ἀπολεπόντων. Joseph., ἐτι λειπόντων, quod rectius videtur.

(33) Βιβλίων. Joseph., συγγραμμάτων.

(34) Τὰ διαπεπτωκά, Joseph., περὶ τῶν διαπε-

πτωκτῶν, διποτὶ τῆς δεούσης ἐπιμελείας τύχη. Elig. Tantum vereor, ne apud Aristophanum idem bis dicatur, cum apud Aristotelem et Eusebium τὰ διαπεπτωκτά significare videantur partes aliquas quae ad comparatorium voluminum integratatem deessent, quoniamocunque tandem excidissent. Unde sequitur, τύχη τῆς προτοχώσεως ἐπισκευῆς, quibus verbis iuberi existimo, ut Ἐλέμηματα iusta studioe ac diligenter expleantur. Sed Josephus in sequentibus Aristotæ verba saxe mutat, tametsi a sententia vix recedat.

(35) Πέρφη γεγόνασιν, etc. Mirum quantum Latinus Aristoteles, qui existat tomo VII *Biblioth.* Patrum, a Graeco discrevit. Habet enim, frequenter apud historicos et poetas horum voluminum esse mentionem. Josephus cum Aristotele Eusebioque consentit.

351 CAPUT III.

B Epistola Demetrii Phalerei ad Ptolemaeum Aegypti regem.

« Regi magno Demetrius. Quod mihi dederas in mandatis, o rex, ut qui ad bibliothecæ complemantum decessent, il per me libri conquirerentur, et quacunque negligentius excidissent, ea studiose ac sedulo sarcirentur: id abs me summa cum diligentia curatum ad te perscribo. Desideraunt tamen, cum paucis aliis, Judaicæ legis volumina, quod Hebraicæ ea litteris ac vocibus continentur. Existat eam quidem, sed negligentius, atque ut ex peritis audio, perperam expressa significatio; nec mirum, regis enim curæ opus illud non fuit. Ea vero, ut non minus quam cætera, ad amussim exacta penes te habeas, vel hoc nomine plurimum interest, quod altioris ejusdam sapientiae, ac sincerissime integratitatis plena lex ea sit, nuptio lata diviuitus. Quare tam oratores, quam poæ, et quoquot historiam conscripsero, ab ejusmodi librorum, adeoque hominum illorum commemoratione, qui ex eorum præceptis vitam instituere, longissime ahfuerunt, quod iiii casta quadam et augusta sensus et intelligentie ratio continueatur, quemadmodum Hecatæus Abderita testatur. Quod igitur, o rex, te approbante fiat, cum summo Hierosolymorum pontifice per literas agendum erit, ut viros morum integritate præstantes, ætate maturos, et eorum, quæ patriam ad legem pertinent, omnium cognitione præditos, sex tribubus et singulis ad te mittat: ut

quem in sensum plorū convenisse, diligenter examinae constituerit, eum seligamus, et accuratam eorum librorum interpretationem, prout res ipsa et voluntatis tua ratio postulat, honesto et illustri in loco reponamus. Vale, ac rebus in omnibus fortuna secunda utere. » Quibus acceptis a Demetrio litteris, Ptolemaeus cum ad Eleazarum eam in rem scribi, tum etiam de captivis ad ses libertate donatis mentionem fieri jussit. Idem crateribus, phialis, mensē, vasisque libaminum perficiendis, auri pondo talenta quinquaginta, argenti septuaginta, viimque lapidum non exiguum attribuit. Ærarii denique praefectos voluit, et operis eorum, quæ mallent omnium opinionem relinquere, et in sacrificiorum, quoique talenta numerari. Quorum tibi operum multitudinem exponemus, si prius epistolarum ipsarum exempla recitaverimus. Ac regis quidem epistola huic in modum se habet.

CAPUT IV.

Epistola Ptolemei regis ad Eleazarum summum Hierosolymorum pontificem.

* Ptolemaeus rex Eleazaro summo pontifici salutem. Quoniam ita casu factum erat, ut plurimi Judæorum, quos Persæ, quo tempore rerum potiebantur, Hierosolymis captivos abduxerant, partim nostris in regionibus constituti essent, partim in Ægyptum una cum parente nostro commigrassent; eorumque permultos ipse, cum in numerum ordinemque militum amplioribus stipendiis ascriperat, tum etiam quorum sibi fides probata iam fuisse, eorum aliquot in arcibus eum in finem extremitatis, ad Ægyptiorum terrorum præsidia collocasset. Nos suscepimus regno, majori etiam cum reliquo omnes, tum cives in primis tuos humanitate complexi, captivos supra centum millia in libertatem asseruimus, justo dominis pretio persoluto, et si quid forte multitudinis impetu secus actum esset, emendato. Quia in re, præcipue cujusdam nostræ pietatis, et gratae adversus Deum præpotentem voluntatis monumentum extare voluimus, qui regnum adhuc nostrum cum alta pace tranquillissimum, tum maxima per universum orbem gloria celebratum conservavit. Ad hæc non tantum ætate florentibus suum in exercitu locum assignavimus, sed etiam quotquot explorata perspectaque fides eo diagnostice honore reddiderat, in comitatum aulamque nostram allegimus. Ceterum pro nostro erga te, Jude-

A Τῆς δὲ ἑκδόσεως ταύτης γενομένης, ἐκβλευσεν δι βασιλεὺς γραφῆναι πρὸς τὸν Ἐλεάζαρον περὶ τούτων, σημάντας καὶ τὴν γενομένην ἀπολύτρωσιν τῶν αἰχμαλώτων. Ἰδούτος δὲ καὶ εἰς κατασκευὴν κρατήρων τε καὶ φιλῶν, καὶ τραπέζης, καὶ σπουδέων, χρυσοῦ μὲν ὀλόγης τάλαντα πεντήκοντα, καὶ ἀργυρίου τάλαντα ἑξαδομήκοντα, καὶ λίθων ἴκανον τὸ πλῆθος. Ἐκβλευσε δὲ τοὺς χρηματούματας τοῖς τεχνίταις ὃν δὲ προαιρέονται τὴν ἐκλογὴν διδόναι, καὶ νομίσματος εἰς θυσίας, καὶ τὰ δόλλα πρὸς τάλαντα ἑκατόν. Δηλώσομεν δέ τοι περὶ τῆς κατασκευῆς, ὡς δὲ τὰ τῶν ἐπιτολῶν ἀνεγραφα διδύλλια. Ἡν δὲ τὸν βασιλέων ἐπιστολὴ τὸν τύπον ἔχουσα τούτων.

352 aliarumque rerum expensas, ad centum pe-

coīque talenta numerari. Quorum tibi operum multitudinem exponemus, si prius epistolarum ipsarum

B ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

'Επιστολὴ βασιλέως Πτολεμαίου πρὸς Ἐλεάζαρον ἀρχιερέα Ἱεροσολύμων.

τὸν βασιλεὺς Πτολεμαίος (36) ἀρχιερεὶ Ἐλεάζαρῳ χαίρειν καὶ ἐρήσονται. Ἐπει τομέναι πλεόνας τῶν Ιουδαίων εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν κατοικοῦσι (37), γεννέντας ἀναρτάσιους (38) ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ Περσῶν (39), καθ' ὃν ἐπεκράτουν χρόνον· ἕτα δὲ καὶ συνελυθέναι τῷ πατέρι ἡμῶν εἰς τὴν Ἀιγυπτίου αἰχμαλώτους (40)· ἀφ' ὃν καὶ πλεόνας εἰς τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα κατεχόσιν ἐπὶ μεῖζοι μυσθοροποιαῖς· δύοις δὲ καὶ τούς προΐσταντας κρίνει πιστοῖς, φρούρια τίσαις, ἀπέδωκαν αὐτοὺς, διποτὲ τὸν Ἀιγυπτίου Εθνὸν φόβον ἔχη (41) διὰ τούτων. Καὶ ἥμετος δὲ, παραλαβόντες τὴν βασιλείαν, φιλανθρωποτερον ἀπαντώμεν τοῖς πάσι, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῖς σοὶ πολίταις· ὑπὲρ δέκα μυριάδας αἰχμαλώτων ἡλευθερώσαμεν, ἀποδόντες τοῖς κρατοῦσι τὴν κατ' ἄξειν ἀργυρικὴν τιμὴν, διορθούμενοι καὶ εἰς τακτῶν ἐπράχθη διὰ τῶν ὅλων ὅρματ, διειλήφθεις εὐεσθῆς τοῦτο πράσσονται, καὶ τῷ μεγίστῳ θεῷ χαριστικὸν ἀναθέντες, διὰ τοῦτο τὴν βασιλείαν ἐπιτήνη καὶ δόξην τῆς κρατοῦ παρ' ὅλην τὴν οἰκουμένην διετείχησεν· εἰς τὸ στράτευμα τούς ἀκματοτάτους ταῖς ἡλίκαις τετάχαμεν, τοὺς δὲ δυναμένους καὶ περὶ ἡμᾶς εἶναι, καὶ τοὺς περὶ τὴν αὐλήν πιστεῖς ἀξίους ἐπιτείχινον κατέστησα. Βουλομένους δὲ ἡμῶν καὶ σὸι χαρίεσθαι, καὶ πάσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ιουδαίοις, καὶ τοῖς μετέπειτα, προηγήμεθα τὸν νόμον ὑμῶν μεθερ-

D

σθέντας ὑπὸ Περσῶν, δὲ μᾶς πατέρη ἐτίμησε.

(41) Φόβον ἔχει. Consentit Joseph., τὰ τοῖς Αιγυπτίος λαοῖς φοβεροί. Excus. tamen Aristæas, interposita negatione, φόβον μὴ ἔχει, contrarium plane sensum efficit, parum μετοίκη probabilem. Nam qui tandem Ἀιγυπτῖοι omni Judæorum metu liberabat, dum eos in locis opere sitaque inutilissimis, et tanto numero collocaret? Creditibus omnino, Ptolemaeus Lagidem, qui ab Alexandri obitu primus Ἀιγυπτῖον occupabat, quod a Macedonum viribus sat fortasse paratus non esset, Ἀιγυπτῖος, ne quid nascente regno turbarum excaret, hoc Juðæorum metu cohærebe voluisse. Utot sit, quamobrem id apud Judæum pontificem negare, causas nihil erat; cur affirmaret, sane plurimum.

(36) *Βασιλεὺς Πτολεμ.,* etc. Et hanc epistolam Josephus suis, non Aristæo verbis representat.

(37) *Κατοικούσιους.* Εο nimirum, vel opinione sua, vel ipsius victoris voluntate, vel dominorum venditione delatos.

(38) *Ἀναρρόστους.* Excus. Aristæas, ἀναστάτους.

(39) *Ταῦτα Περσῶν.* In edicto quo apud Aristæam et Josephum libertas Judæis a Ptolemaeo conceditur, de Persis μηδὲ χρύ[. γρά]. Nunc tamen ad Judæum scribens, paternæ invidiae partem aliquam in Persas deoneras, quodque vere poterat, etiam prudenter adjungit.

(40) *Συνελθειτεραι ... αἰχμαλώτον.* Molle id quidem, sed Josephus longe adhuc mollius, et patris in gratiam ὑποκριτικώτερον, τοὺς αἰχμαλωτι-

μανιαθήναι γράμμασιν Ἐλληνικοῖς ἐκ τῶν περ' ὑμῖν Ἐβραϊκῶν λεγομένων γραμμάτων, ἐν ὑπάρχῃ καὶ ταῦτα παρ' ἡμῖν ἐν βιβλιοθήκῃ οὐν τοῖς δόλοις βασιλικοῖς βιβλίοις. Καλῶς οὖν ποιήσεις, καὶ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς ἀξίως, ἐπιλέξας διδράς καλῶς βιβλιοθήτας, πρεσβυτέρους, ἐμπειρίαν ἔχοντας τοῦ νόμου, καὶ δινοτούς ἐρμηνεύσας, ἀφ' ἕκαστης ψυλῆς ἔξ., ὅπως οἱ τῶν τιλείων τὸ σύμφωνον εὑρεθῇ, διὰ τὸ περὶ μιᾶς δινούς εἰναι τὴν αὐτήν. Οἰόμεθα γάρ, ἐπιτελεσθέντος τούτου, μεγάλην ἀπόστολον δόξαν. Ἀπετάλαμεν δὲ περὶ τούτων Ἀνδρέαν τῶν ἀρχισωματοφυλάκων (42) καὶ Ἀρισταῖον, τιμωμένους παρ' ἡμῖν, διαλέξομένους σοι, καὶ κομίζοντας ἀπαρχές εἰς τὸ λεόντινον μάτριον, καὶ εἰς θυσίας καὶ τὰ δώλα, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατόν. Γράψε καὶ σὺ πρὸς ἡμᾶς περὶ ὃν ἂν βούλῃς χαρασμένος γάρ ἐστι, καὶ φύλας ἔξιν τοι πράξεις· ὡς ἐπιτελεσθήσομεν τὴν ταχίστων περὶ Σανδανίου. Ἐφέρωσον. Περδε ταῦτα ἀνέγραψεν ἐνδεχομένως (43) ὁ Ἐλεάζαρος οὗτος.

argenti centum in sacrificia ac reliqua id genus expendendis, in templum perferant. Tu vicissim, quaeunque de re libuerit, ad nos scribas velim. Rem enim et mihi pergratam, et amicitia nostra digna feceris: et quidquid postularis, id ut quamprimum fiat, operam dabimus. Vale. » Ad hæc Eleazarus, ut par erat, in eum qui sequitur modum rescripsit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἐπιστολὴ Ἐλεάζαρου ἀρχιερέως πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα.

« Ἐλεάζαρος ἀρχιερεὺς βασιλεὺς Πτολεμαῖον, φιλῷ γηράτῳ, χαίρειν. Εἰ αὐτός τε ἔρθεσαι καὶ ἡ βασιλικεῖα Ἀριστοῦ, ἡ ἀδελφὴ, καὶ τὰ τέκνα, καλῶς ἂν ἔσοι, καὶ ὡς βουλόμενα· καὶ αὐτοὶ δὲ ὑγιανομέν. Λειδόντες τὴν παρὰ σοῦ ἐπιστολὴν, μεγάλως ἔχαρημεν δὲ τὴν προσερπείν σου, καὶ τὴν καλλίστην βουλὴν, καὶ συναγαγόντες τὸ πᾶν πλῆθος, παρανέγνωμεν αὐτήν αὐτοῖς, ἵνα εἰδῶσιν, ἢν ἔχεις πρὸς τὸν Θεὸν ημῶν εὐσέβειαν. Απεδέξαμεν δὲ καὶ τὰς φύλας, ἃς ἀπόστειλας χρυσᾶς εἴκοσι, καὶ ἀργυρᾶς τριάκοντα, κρατῆρᾶς πέντε, καὶ τράπεζαν εἰς ἀνάθεσιν, καὶ εἰς προσαγωγὴν θυσιῶν, καὶ εἰς ἐπισκευάς, ὃν προσδέηται τὸ λεόντινον, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατόν, διπέρ διερμάτων Ἀνδρέας τῶν τετιμένων παρὰ σοῦ, καὶ Ἀρισταῖος, διδράς καὶ ἄγαθον, καὶ παιδεῖς διαχρόντες, καὶ τῆς σῆς ἀγωγῆς καὶ δικαιοσύνης ἔξιν κατὰ πάντα. Οἱ καὶ μετέθωκαν ἡμῖν τὰ παρὰ σοῦ, πρὸς δὲ καὶ παρ' ἡμῖν ἀπήρχασιν ἀρμόδοντα τοὺς σοὶς πράγματα. Πάντα γάρ δύο σοι συμφέρει, καὶ εἰ παρὰ φύσιν ἔστοι (44-45), ὑπακούσομεν. Τοῦτο γάρ φύλας καὶ ἀγαπησθεῖς ἔστι σημεῖον. Μεγάλα γάρ καὶ ἀνεπληστά τοὺς πολίτας ἡμῶν κατὰ πολλοὺς τρόπους εὐεργέτηκας· εὐδέλως οὖν προστηγάμομεν ὑπὲρ σοῦ θυσίας, καὶ τῆς ἀδελφῆς (46) καὶ τῶν τέκνων, καὶ τῶν φύλων· καὶ ηὔκατο πᾶν τὸ πλῆθος, ἵνα σοι γένηται καθὼς προαιρεῖ διὰ παντὸς, καὶ διασύνη σοι τὴν βασιλείαν ἐν εἰρήνῃ μετὰ δόξης δικαιούμενον.

(42) Τῶν ἀρχισωματοφυλάκων. Excus. Arist. et Joseph., τῶν ἀρχισωματοφύλακας. Quæ lectio hominis dignitatis sabei, cui tantum accedat necesse est, quantum detrahitur ex sociis.

(43) Ἐνδεχομένως. Vocem explicat Josephus ὡς ἐνīν μάλιστα φιλοτίμως.

A osque simul omnes, tum qui toto nunc orbe diffusi vivunt, tum qui deinceps futuri sunt, animo ac studio, curandum id nobis ageendumque statuimus, uti lex vestra, ex ea, quam Hebraicam appellatis, Græcam in linguam convertatur, ut illa cum ceteris voluminibus regiis nostra in bibliotheca collocetur. Rem ergo cum tibi honestam, tum benevolentia mea dignam feceris, si viros contestatae probitatis, ætatis maturæ, legisque simul peritos, atque ad eam interpretandam idoneos, sex tribubus singulis delectos ad me miseris, ut quoniam de rebus gravioribus agitur, certiore hoc in genere consensuum ex plurim concursu habeamus. 353 Atque id, si bene feliciterque cesserit, non vulgariter nobis gloriæ futurum arbitramur. Eum in finem ad te misimus Andream, unum ex presidiariorum militum praefectis, et Aristæum, ambo summa apud nos auctoritatis, qui tecum ea de re colloquuntur, et donariorum nostrorum primitias, cum talentis

B ad te misimus Andream, unum ex presidiariorum militum praefectis, et Aristæum, ambo summa apud nos auctoritatis, qui tecum ea de re colloquuntur, et donariorum nostrorum primitias, cum talentis

CAPUT V.

Epistola Eleazari summi sacerdotis ad Ptolemaeū regem.

C « Eleazarus summus pontifex Ptolemaeo regi, vero ac sincero amico, salutem. Si vales tu, regisque Arsinoe, soror, liberique valent, bene est, atque ex voto nostro: uos quidem valemus. Acceptis litteris tuis, magnam ex tua voluntate consilioque sanctissimo ketiliam cepimus, convocataque multitudine universa, palam eas recitavimus, ut omnes tuæ adversus Deum nostrum pietatis seum intelligent. Phialas citam abs te missas protulimus, aureas viginti, ac triungi argenteas, crateres item quinque, mensam consecratis munieribus excipiendis addiccam, et sacrificiis faciendis, ac ceteris omnibus, quæ opus templo fuerint, comparandis argenti talenta centum, que Andreas unus ex familie tuae clarissimus, et Aristæus, viri honestissimi atque integerissimi, summæque eruditiois, tuaque simul cum disciplina, tum aquitate rebus in omnibus dignissimi atuluerunt. Ii tna quoque mandata nobis exposuerunt, rebusque tuis aptum a nobis et coniunctum responsum tulerunt. Quidquid euim e dignitate usque tuo fuerit, in eo, ut minus etiam cum natura nostra sensuque conjunctum sit, morem geremus. Hoc enim amicitia et charitatis argumentum est. Et sane magna in primis, nullaque unquam obliuione delenda omnis generis beneficia nostros in cives contulisti. Quare hostias confestim, et tua, et sororis, liberorum, amicorumque causa iu-

D (44-45) Καὶ εἰ παρὰ φύσιν ἔστε. Et Joseph., καὶ ἡ παρὰ φύσιν, id est, ut minus id cum ingenio, sensu, moribus nostris congrueret, cujusmodi etiam est sacrorum librorum communicatio.

(46) Τῆς ἀδελφῆς. Montæ., καὶ τῆς βασιλιστῆς, καὶ ἀδελφῆς Ἀριστοῦ.

molavimus : et votis ac precibus Deo præpotenti nuncupatis, universus ab eo populus flagitabat, **354** ut omnia tibi feliciter atque ex animo cederent, ac perennem regno tuo pacem gloriari concederet. Ceterum, ut commode tutoque succedit sacræ legis interpretatio, sex tribubus e singulis, in omnium conspectu delegimus, viros probos ac seniores, quos ad te tua cura lege misimus. *Æquum* igitur fuerit, rex æquissime, hanc abs te sacrorum librorum interpretationem sedulo curari, ut ad nos illi continuo salvi et incolumes remittantur. Vale. » Hæc Aristæus. Quibus ille deinceps pluribus tamen de suscepso opere interjectis, secundum illam divinarum literarum interpretationem, verbis totidem, que sequuntur, attegit: « *Perfectis, inquit, voluminibus illis, stantes erectique sacerdotes, unaque seniores, non interpretes modo, sed etiam hujus reip. administratione perfuncti, cum populi moderatoribus, una voce omnes : Quandoquidem, aiunt, rite ac religiose perfecta, atque in omnibus ad amissum exacta interpretatio est, ut integra puraque servetur, nihilque prorsus artis irrepatur, omni cura studioque providendum.* Quam vocem, fausta cunctorum acclamatione consecuta dirix more suo eum devoveri jussere, qui vel addendo, vel transferendo, vel derahendo, universi operis quidquam adulteraret : atque id jure quidem ac merito, uti sacer ille fons limpidus ac jugibus aquis perpetuo scaturiret. Quibus omnibus regi nuntiatis, magnam ipse quoque voluntatem animo cepit, quod suum illud consilium felicem exitum habuisse videretur. Atque illi cuncta etiam recitata sunt, ex quibus legislatoris memorem summopere admiratus. Qui factum est, inquit, o Demetri, ut tot tantisque rebus gestis, earum tameu normo vel historicus vel poeta meminerit? Cni Demetrius, *Quod* augustinor, inquit, a Deoque ipsa lata lex ea sit. Ac uomulli quidem ejusmodi aliquid moliri ausi, percussisse divinitus susceptum opus abruperunt. Enim vero se ex Tbeopompo quodam audiisse dicebat, quod ex lege nonnulla, Graece jam redditæ, audaciore quodam orationis genere vulgare statuisset, mentis eum perturbatione dies amplius trincta laborasse. Cujus morbi causam, quoties intermitteret, cum multis a Deo precibus in-

A θεός. Καὶ δηποτε γένησαν συμφερόντως, καὶ μετὰ δορατελίας ἡ τοῦ ἀγίου νόμου μεταγραψή, παρόντων πάντων, ἐπελεξάμην ὄνδρας καλοὶ καὶ ἀγαθοῖς, πρεσβυτέρους, ἀρ̄ ἔκαστης φυλῆς ἔξι, οὓς καὶ ἀπεστάλκαμεν ἔχοντας τὸν νόμον. Καλῶς οὖν ποιήσεις, βασιλεὺς δέκας, προστάξεις ὡς ἀνὴρ μεταγραψή γένηται τὸν βιβλίον, ἵνα πάλιν ἀποκατασταθοῖ πρὸς ἡμᾶς ἀσφαλῶς ὁ ὄνδρες. « Ἐρέθισε... » Τούτος ἔξις, πολλὰ δὲ μέσου περὶ τῆς προτετέσθησης εἰπὼν πραγματεῖας, μετὰ τὴν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἐπιφέρει εὐτοῖς ἥματα: « Καθὼς δὲ ἀνεγκάρισθη ταῦτα τὰ τεῦχη, στάντες οἱ λεπεῖς καὶ τὸν ἐρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος, οἵ τε ἡγούμενοι τοῦ πλήθους, εἴπον· Ἐπει ταῦτα καλῶς καὶ δύσις διηρήνευτα, καὶ κατὰ πάντα ἀκριβῶς καλῶς ἔχοντας ἔστιν, ἵνα διαμετρήσῃ ταῦθ' οὕτως ἔχοντα, καὶ μὴ γῆγηται μηδεμία διασκευή. Πάλιν δὲ ἐπιφωνησάντων τοῖς εἰρημένοις, ἐκέλευσαν ἐπαρδόσθαι, καθὼς ίθος ἔστιν αὐτοῖς, εἰ τις διασκευάσει προστίθεται. Ἡ μεταφέρων ταῦτα σύνολον τῶν γεγραμμένων, ἡ ποιῶμενος ἀρπαστὴν· καλῶς τοῦτο πράσσοντες, ἵνα διὰ παντὸς ἀνελλαγῆται προσζωηθέντων δὲ καὶ τούτων τῷ βασιλεῖ, μεγάλους ἔχαρη· τὴν γάρ προθέντι ἦν εἶχεν ἀσφαλῶς ἔδοξε τετελεῖσθαι. Παραγενάρισθη δὲ αὐτῷ καὶ πάντα, καὶ λίγον ἔξεβαύμασε τὴν τοῦ νομοθέτου διάνοιαν, καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον εἶπε· Πῶς τηλικούτων πραγμάτων συντελεσμένων, οὐδεὶς ἐπεβάλλει τὸν ἴστορικὸν, οὐδὲ ποιῶντα ἐπινοηθῆναι; Εκεῖνος δὲ ἐφη· Διὰ τὸ σεμνῆν εἰναντίθενται, καὶ διὰ οὐσίου γεγονέναι, καὶ τῶν ἐπιβαλλομένων τινὲς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πληγέντες, τῆς ἀποδολῆς ἀπέστησαν. Καὶ γὰρ ἔτησεν ἀπήκοντα θεοῦδιππου, διέτι μέλλων τινὰ τῶν προηρμηνευμένων (47) ἐπιφαλλεστερον τὰ τοῦ νόμου προτιστορεῖν, ταραχὴν λάβοι τῆς διανοίας πλεον ἡμερῶν τριάκοντα. Κατὰ δὲ τὴν αἰτησην (48) ἐξιάλατκεσθαι τὸν θεὸν, σαρκὲς αὐτῷ γενένεσαν, τίνος χάρεν τὸ συμβαῖνον ἔστι. Αἱ δύνειροι δὲ μαθόντος (49), διὰ τὰ θεῖα βούλεται περιεργασθαμένος εἰς κοινὸς ἀνθρώπους ἔκφρετον, ἀποχύμονος δὲ, οὗτος ἀποκαταστήσει. Καὶ παρὰ θεοδέκτου δὲ τοῦ τῶν τραγῳδῶν ποιητοῦ μετέλεσθον ἔγων δύοτε παραφέρειν μέλλοντος τι τῶν ἀναγεγραμμένων ἢ τῇ βίλῳ πρὸς τὰ δράμα τὰς δῆμες ἀπεγλωκύθη (50), καὶ λαβόν ὑπόνοιαν, στὶ διὰ ταῦτ' αὐτῷ γέγονεν, ἐξιάλατμον τὸν θεὸν, ἐν πολλαῖς ἡμέραις ἀποκατέστη.

(47) *Προηρμηνευμένων*. Utriusque historie membris Josephus, nec tamen addit, ullam divinæ legis interpretationem, Septuaginta seniorum opera priore exsistisse.

(48) *Τὴν αἰτησην*. Dubium non est quin repandum ex Aristæus sit, τὴν δινειν. Joseph. multitudinis num., παρὰ τὰς δινειν.

(49) *Μαθόντος*. Corrigend. ex Aristæus, tam ex eius quoam manuscr., συμβάντος, ei lin. ultima post ἀποσύρμενον delenda conjunctio δι. Legi etiam posset pabent pro μαθόντος, servato δὲ post ἀποσύργ. vel end. sublato, μαθόντα.

(50) *Ἀπεγλωκύθη*. Vera lectio, ex qua corrigendus excus. Aristæus, apud quem mendosissime legitur ἀπεγλωκύθη. Recit. etiam Josephus. τὰς

ἥψεις γλauκωθεῖ. Notum est γλauκωμα et γλauκωσιον oculi vitium esse, quo humor pupilla crystallinus, cæsis preter naturam colore suffusus, vel ἀκαρυοῦται, vel ἀποβραΐνεται. Plinius etiam glaucom passim vocat. Hinc facetus illud Palæstronia in Plauti Milite :

*Et nos facetus fabricis, et doctis dolis,
Glaucomam ob oculos objiciemus, enique ita
Ficiemus, ut quod viderit, non viderit.*

Ubi Plautus glaucomam pro glaucomam posuit, ut schemam in Amphitryone, pro schema,

Huc processi sic cum serviili schema.

Ita Syram, diademam, dogmam Latinū veteres dixerunt. Priscianus lib. vi.

Μεταλαβὲν δὲ διαστίλεις, καθὼς προείπον (51), περὶ τῶν τὰ περὶ τοῦ Δημητρίου, προσκυνήσας ἔκλεισε μεγάλην ποιεῖσθαι τὸν βιβλίους ἀπομέλειαν, καὶ συντροπίσθαι ἀγνῶς. Ταῦθι δὲ τῆς τοῦ δηλωθέντος ἐπιτετμήσθω γραφῆς. Θέρε δὴ καὶ τὸ πολιτεύμα τῆς κατὰ Μωσέα νομοθεσίας ἐκ τῶν παρὰ τοῖς ἀνδράσι διαφανῶν θεωρώμεθα. Πρότοι δὲ θήσω Φλωνος τὰ περὶ τῆς ἀπὸ Ἀγύπτου πορείας τῶν Ἰουδαίων, ἣν εποίηται Μωσέως ἡγουμένου, ἀπὸ τοῦ πρώτου συγγράμματος, ὃν ἐπέγραψεν Ὑποθετικῶς (52). Εἶναι τὸν ὑπὲρ Ἰουδαίων, ὡς πρὸς κατηγόρους αὐτῶν, τοιούμενος λόγον, ταῦτα ψήσων.

Collectis, summa interpretatione complexus, castos integrosque conservari jussit. Αἱ τοιαῦται πορείαι διαφανεῖσθαι ποτέ οὐκ εἰπενται. Νῦν δέ περ ipsam Mosaicæ reip. legisque formam, iu. eorum, qui apud Hebreos summopere floruerunt, scriptis expressam contemplemur. Initium a Philone ducemus, quæque de Judæorum ex Ægypto migratione Moyse duce suscepta commemorat, ex primo librorum eorum, quos Hypothetico inscripsit, repetemus, ubi Judæorum, adversos illorum accusatores defensionem instituens, hunc in modum loquitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Τ'.

Φίλωρος περὶ τῆς δὲ Ἀγύπτου πορείας τῶν Ἰουδαίων.

« Τὸν μὲν παλαιὸν αὐτοὺς πρόγονον ἀπὸ Χαλδαίων εἶναι, τὸν δὲ λαὸν ἀναστῆναι τούτον ἐξ Ἀγύπτου μεταχιεῦμένον ἀπὸ Συρίας τὸ πάλαι, μυρίστι τε ἀμυθῆτοις πλήθουστα, καὶ τῆς γῆς οὐκ εἰστις ἴκανης, πρὸς δὲ τοῖς (53) καὶ νεότερηι φρονημάτων ἀντεβραμμένον μεγάλως, καὶ ὅμα τοῦ θεοῦ διὰ φασμάτων καὶ ὀνειράτων ἔξοδον αὐτοῖς δηλοῦντος, καὶ οὐδὲντες ἡτού τε εἰς τούτον κατὸ διάλυσιν ἐμπεσόντες τῆς πατρὸς καὶ ἀρχαὶ γῆς· δέντε δὴ καὶ τὸν πρόγονον ἐκείνον αὐτοῖς μετελθέντα (54) εἰς Ἀγύπτον, εἴτε τῷ θεῷ δηλοῦντι, εἴτε προνούλη τοῖς πάντων εὐδαιμονήσαι μάλιστα, ὡς ἀπὸ ἐκείνου μέχρις εἰς τὸ παρόν τὸ τε ἔθνος αὐτοῖς καὶ γεγενήθαις καὶ διαμενεῖν, καπὲ τοσοῦτον ὑπερβάλλειν εἰς πολιωνόρειν. » Καὶ μετὰ βραχία φησίν· « Ἀνήρ γε μὴν αὐτοῖς ἡγέτο τῆς τε ἔκδου καὶ τῆς πορείας, εἰς οὐδὲν τῶν πολλῶν, εἰ βούλει, διάρ-

(51) Καθὼς προείπον. Prior editio, καθὼς προείπε περὶ τούτων τὰ περὶ τοῦ Δημητρίου προσκυνήσας, quibus nihil corruptius. Aristaeus excus. προείπον, περὶ τῶν τοῦ Δημητρίου προσκυνήσας, quae via saniora sunt. Montacut. pro περὶ τοῦ Δημ. leg. περὶ τοῦ Δημ. Emendatio locus erit, si leges, καθὼς προείπον, τούτων περὶ τοῦ Δημητρίου, προσκυνήσας, vel καὶ προσκυνήσας. Nam Josephus ita scribit: Παραλαβὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς, περὶ τοῦ Δημητρίου, καθὼς προείρεται, προσκυνήσας αὐτοῖς, ubi ταῦτα εἰ αὐτοῖς de libris ipsis Gellinius intell git. Non improbo. Merlinus tamen fortasse de verbis Demetrii accipias, quibus auditis. Ptolemaeus sancta qualia, ut sit, admiratione perculsus, venerabundo similis, aut in genio proenbuerit, aut simile quid egerit: nam continuo sequitur τῶν βιβλίων, cum alioqui potius τὰ βιβλία pro ταύτῃ dicere debuisse, ac deinde αὐτῶν πρὸ τῶν βιβλίων subjungere. Philo quoque lib. ii. De vita Mosis, de iis qui Græcam hanc divinæ legis interpretationem, Hebreos, vel, ut appellat, Chaldaea fonti similissimam cum admiratione venerantur. Καθάπτα ἀδιλφάς, inquit, μᾶλλον δὲ, ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν, ἐν τε τοῖς πρόγεμασι, καὶ τοῖς ὄντας, τεθῆσσοι, καὶ προσκυνῶντις οὐχ ἀμρινεῖς ἵκεντος. ὅλῃ ἱεροράντας, καὶ

A telligere studuisse, hanc demum iu somnis unam didicisse, quod divina mysteria rimari curiosos, ac profanis hominibus enuntiare voluisse. 355 Ita mutato abjectoque consilio pristinæ sanitati restitutum fuisse. Quin etiam Theodectem sibi quemdam tragediarum scriptorem narrare solitum, quod aliud ex iis quæ sacris voluminibus continentur, in fabula argumentum detorquere conaretur, sese in oculorum glaucoma incidiisse, quo non nisi post multos dies, ubi morbi fontem suspicione attigisset, Numenque sibi conciliasset, liberari potuerit. Itaque rex, bis omnibus, uti supra dixi, ex Demetrio in collectis, summa interpretatione complexus, sacros proiude libros summa cum diligentia castos integrosque conservari jussit. » Atque hæc ab Aristotle sumpta, et in epitomena contracta sufficiant. Nume vero ipsam Mosaicæ reip. legisque formam, iu. eorum, qui apud Hebreos summopere floruerunt, scriptis expressam contemplemur. Initium a Philone ducemus, quæque de Judæorum ex Ægypto migratione Moyse duce suscepta commemorat, ex primo librorum eorum, quos Hypothetico inscripsit, repetemus, ubi Judæorum, adversos illorum accusatores defensionem instituens, hunc in modum loquitur.

B CAPUT VI.

Ex Philone ac Judæorum ex Ægypto profectione.

« Enimvero, antiquissimum generis parentem saepe ex Chaldaeis oriundum esse, hunc vero populum ex Ægyptio, in quam ex Syria jam olim commigraverat prefectum, partim quod eum infinita multitudine auctum terra illa nou caperet, partim quod is exaggeratam animi vim et magnitudinem ab educatione ipsa baustam foveret, partim quod Deus ipse non modo tam visis, quam somoīis, eos ad emigrandum invitaret, sed etiam (quo stimulo non vehementior aliis fuit) ardens illis antiquæ patris desideriis injecisset: ex qua nimirum ille generis sui princeps, cum in Ægyptium comeasset, sive quod ita Deo videretur, sive occulta quadam Providentie vi, ceteros omnes adeo sortis felicitate superasset; ut ab illo tempore in hodiernum usque diem, constantissime propagata, gens illa sit, et se-

προφῆτας προσταγορεύοντες. Iuēm ante, de Judæorum anno solemnique jejuniō, τὰς δὲ τὴν λεγομένην προτελαν οὐ τέθητε, καὶ προσκυνεῖτε;

(52) Υποθετικῶς. Malim υποθετικῶν, ex altero ms. Regio. Nec tamen satis constat, quod operis genus illud fuerit, quæ Υποθετικά Philo inscripserit. Quod si ex praesenti fragmento conjecturam ducere licet, id ei placuisse nomine videtur, quod hoc in opere, καθ' ὅποδεστον, plurimum disputaret, ac frequenter dilemmate proposito, alterutrius partis opinionem daret; sic tamen, ut ex utraque, postmodum καθ' ὅποδεστον ingeniose tractata, suam in rem argumenta duceret.

(53) Πρὸς δὲ τοῦ, etc. Hanc alter. manuscr. lectionem editi præstabilitus, in qua, pro ἀντεβραμμένον, legebat καὶ τεθραμμένον, ubi νεότητα, meo judicio, sic acceperit, ut animosa fere omnia vixivā dicit solent. Quanquam, ut verum fateat, νεότης ista, mihi quidem nova nimium est. Quid si ergo legeretur, πρὸς δὲ τὴν νεότερηι φρονηματιαν, καὶ τεθραμμένον μεγάλως, nam cogitationum se sensuum notitiam intelligi, vix est ut credam.

(54) Μετελθεῖν. Forte μετ' ἀθελεῖν, vel potius μετά τὸ ἀθελεῖν.

cunditate sobolis admirabili pulularit. Tum paucis interjectis, « Ac virum quidem, inquit ille, profectio- nis simul itinerisque ducem habuere, nihil admo- dum, si ita vis, hominum vulgo excellentiorem. Nam eum præstigiarum quoque, ac veterotie orationis insimulabant. Demus id vero, sed præstigia accipe, 356 versutiamque laudabilem, qua popu- lum universum, siti, fame, viarum iugurratione, ac rerum omnium penuria laborantem, perinde ut in summa cunctorum bonorum abundantia et suppedi- tato ad interjectis nationibus commeatu, saluum et incolument præstitit; verum etiam illum ut a mutuis animorum dissidiis liberum habuit, ita sibi rebus in omnibus obsequentem. Atque id non ad breve aliquod exiguumque tempus, sed tantiu- m certe quidem, quandiu in simili voluntatum concor- dia, ut afflatim cuncta suppeteren, manere ac per- sistere ne familia quidem una potuisse. Ita neque si- tis, neque fames, non lues corporum, non immuni- tium periculorum metus, non casuum ignoratio futu- rorum, adversus præstigiatorem illum, tantam populi multitudinem, et illius fraudibus dolisque circum- veuntam, et passim aliquando parentem concitatavit. Qualem obsecro te, hominis hujus tantam sive arteam, sive orationis vim, sive sapientiam suis edicemus, que tota etiam varia discriminum monstrorumque formas præsensque omnibus exitium saepe minitantes una su- peraret? Oportuit videlicet, aut eorum, quibus impe- tabat, ingenia, non jam imperita rerum esse, ductuque difficultia; sed cum ad obtemperandum ex se prom- pta, tum vero ne futuri quidem improvida, aut, licet insigni morum improbatore forent, Deum tamen hoc ipsius naturæ vitium asperitatemque lenire, et præsen- tis simul futurique rationes providentiae sua consilio moderari. Utrum autem dederis, id profecto erit ejusmodi, quod ad præcipuum quamdam universo- rum laudem atque dignitatem pertinere videatur. Et profectionis quidem haec ratio fuit. Jam ubi ter- ram illam attigissent, quemadmodum suarum ibi rerum domicilia collocarint, eamque regionem te- nuerint, sacra quidem eorum litteræ loquuntur: malo tamen hoc loco, non tam rei gestæ historiam, quam ratiocinando, quod verisimile fuerit, perse- qui. Utrum enim eos mavis, hominum adhuc va- lentes numero, tametsi perpetui fractos debilitatosque laboribus, auctis tamen confirmatisque viribus, ea loca postmodum armis occupasse, Syrosque si- nui ac Phœnices suis in penatibus fociisque patriis dimicantes subegisse? An imbelles potius et ignavi cum essent, adeoque paucissimi, et a rebus omni- bus bello gerendo necessariis imparati, alii tamen et aliqui erga se venerationis sensum injecisse, et a voluntibus ultraque cedentibus regionem accepisse: tum eosdem paulo post ædificasse templum, ac cate- ra quæ ad pietatem religionemque spectarent, consti- tuisse? 357 Nam id quidem argumento est, quan-

* τρ., ή τό.

(55) Εὐπειθεῖς. Ita correxiimus, cum ante legeretur εὐπειθεῖν, cuius lectionis in alt. manuser. non obscurum adhuc vestigium supererat.

A ρο· οὗτοι καὶ ξιλιδόρουν γόρτα καὶ κέρκωτα λέγων. Καλῆς μέντοι γονεῖς καὶ πανυργίας, ἐξ οὓς τὸν γε λαὸν ἀπαντά ἐν ἀνυδρίᾳ καὶ λιμῷ, καὶ τὸν ὅδὸν ἀγνοῖς, καὶ ἀπορίᾳ τῶν συμπάντων, οὐ μόνον εἰς τὸν γένος τούτον, καὶ παραπομπῇ τῶν μεταξὺ κειμένων ἑθῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀστασιάστους αὐτούς, καὶ πρὸς ξενούς τῶν συμπάντων, οὐχί φόρος περὶ τῶν μελλόντων, οὐκ ἄγνοια τῶν συμβη- σομένων, ἐπὶ τὸν γόρτα ἔκεινον ἐπῆρε τοὺς ἔκπα- τωμένους καὶ περιφειρομένους λαούς. Κατότε τί βούλει, φώμεν ἔκεινον τινὰ εἶναι τοσαύτη τέχνην, ἢ δεινότητα λόγων, ή σύνεσιν, ὡς τῶν τοσούτων καὶ τούτων ἀτόπων, καὶ πρὸς θερόν ἀπαντὰς ἀγνότων ἐπικρατεῖν; Ή γάρ τὰς φύσεις τῶν ὑπὸ αὐτῶν ἀνθρώ- πων οὐκ ἀμάθως οὐδὲ δυσκολώς, ἀλλ' εὐπειθῶς καὶ τοῦ μελλοντούς οὐκ ἀπρονοήτως έχειν. Η τούτους μὲν ὡς μάλιστα κακοὺς εἶναι, τὸν δὲ Θεὸν τὰς δυσκολίας αὐτῶν προσένειν, καὶ τοῦ παρόντος, καὶ τοῦ μελλον- τος ὥσπερ ἐπιπατεῖν. Οὔτε γάρ οὐ μάλιστα ἀν ἐκ τούτων ἀληθὲς εἶναι δέξῃ πρὸς ἐπανόν καὶ τιμῆς καὶ ἤδη περὶ αὐτῶν συμπάντων ισχύειν φανεῖται. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἔβδομης δὴ ταῦτα. Επειδὴ δὲ εἰς τὴν τῆν ταύτην ἡλον, δύτες μὲν ποτε ἄρα Ιδρύθσαν, καὶ τὴν χώραν ἔχον, ἐν ταῖς ἵπαλς ἀναγραφαῖς δη- λοῦσιν· οὐ μὴν Ἕγων δικαῖων μᾶλλον καθ' ἴστοριαν, η κατὰ τινὰ λογισμὸν περὶ αὐτῶν τὰ εἰκότα ἐπεκ- θεῖν. Πότερον γάρ ποτε βούλει, τῷ πλήθει τῶν σωμά- των ἐτὶ περίσταντα, καίπερ εἰς τέλος κακωμάνους, δύος δὲ δισγύνοντας, καὶ τὰ ὄπλα ἐν γερσὶ ξυνόντας, εἴτα κατὰ κράτος ἐλεῖν τὴν χώραν, Σύρους τε δομῶν καὶ Φοίνικας ἐν αὐτῇ τῇ ἔκεινων τῇ μαχομένους νε- κάντας· ἢ τοῖς μὲν, ἀπολέμους καὶ ἀνάρρους εἶναι, καὶ πανελῶς ὀλίγους ὑπόθεμεται, καὶ τῶν εἰς πόλεμον παρασκευῶν ἀπόρους, αἰδοτέσσες δὲ τυχεῖν παρὰ τούτους, καὶ τὴν τῆν λαβεῖν παρ' ἔσχοντας; Επειδὴ δὲ εὐθὺς οὖν εἰς μαχρὸν τὸν τε νεών ἀνο- κοδομῆσαι, καὶ τάλλα εἰς εἰσίσειν καὶ ἀγιοτελαν καταστησασθαι; Δηλοὶ γάρ, ὡς ξούκε, ταῦτα, καὶ θεοφιλεστάτους αὐτούς ἀνωμαλογῆσαι καὶ παρὰ τοῖς ἔχθροις ἔχθροι γάρ ἥσαν ἐξ ἀνάγκης, ὡς ἐπὶ τὴν τὴν ἔκαρπης ἡλον ὡς ἀφαιρετόμενον. Παρὰ τούτοις δὲ τὸν αἰδοτέσσας καὶ τιμῆς τυγχάνοντας, ποτὲ οὐχ ὑπερβάλλειν εὐνύχια τοὺς ὄπλους φανοῦνται; Τίνα δὲ τὰ δευτέρα ἔφεζε, ἢ τὰ τρίτα πρὸς τούτους λέγω- μεν; Πότερον τὸ τῆς εἰνομίας καὶ εὐπειθείας αὐ- τῶν, ἢ τῆς διαύτητος καὶ δικαιούντης καὶ εὐτελείας; Ἀλλὰ τὸν μὲν διῆρα ἔκεινον, δύτες ποτὲ δή, ὡς τοὺς νόμους αὐτοῖς θεῖ, οἵτων ὄφρα θεύμασαν, ὡς δὲ τι δή ποτε θέοντες ἔκεινον, καὶ αὐτοῖς. Εἴτε οὖν λελο- γιζόμενος αὐτός τοις, εἴτε ἀκούων παρὰ διάλιμον θραστο- τούτο πᾶν εἰς τὸν Θεὸν ἀνάγειν, καὶ πλειόνων ἐτῶν διετελούσθων, * τὸ μὲν ἄκριβές, οὐκ ἔχον λέγειν ὅπτα,

πάλιν δ' οὖν ἡ δισχίλια ἔτη, μῆδα δῆμα γαύτον διαμόνων τῶν ὑπὸ αὐτοῦ γεγραμμένων κινήσαι, ἀλλὰ καὶ μωράκις αὐτοὺς ἀποθανεῖν ὑπομεῖναι θάττον, ἢ τοὺς ἐκτίνουν νόμοις καὶ θέσιν ἐναντία πειθῶνται. Ταῦτ' εἰπών, ἐπιτίμενται τὴν ἐκ τῶν Μωσέων νόμων καταδελημάνην τῷ Ιουδαίον θνητού πολιτείαν, γράφων οὗτος.

integritatem instituti obedientiaeque constantiam? An vero sanctimonie decus, et illibatum sequitatis religionisque florem? Quippe virum illum, quisquis denum est fuerit, usque adeo suspexere, ut quidquid ipsi visum est, probarint universi; aique ita, sive hanc reip. formam suo ipse sensu arbitrioque descripserit, sive divinitus illam acceperit, eam certe non alteri, quam Deo acceptam tulerint, totaque annorum spatio (certum equidem numerum definire non possum, sed tamen amplius bis mille) ne vocem quidem unam, in iis quæ scripta reliquit, immutariant: milliesque potius emori, quam legibus aliis vivere moribus malint. » Haec ille. Quibus summa legum earum capita subjungit, quibus suam Iudeis rempublicam Moyses informarat: his verbis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

B

CAPUT VII.

Τοῦ αὐτοῦ, περὶ τῆς κατὰ Μωσέα θεοσεβοῦς πολιτείας.

«Ἄρα τι τούτους ἡ τούτους προσδοκούσι παρ' ἑκείνοις έστι, πρᾶξον εἶναι δοκεῖ καὶ τιθεσθεν, καὶ δικῶν ἐπιχωρίας, καὶ στήψεις, καὶ ἀναβολές, καὶ τηρήσεις, καὶ πάλιν ὑποτιμήσεις ἔχον (56); Οὐδὲν, ἀλλὰ κάπαντα ἀπλέα καὶ δῆλα. Ἐάν παιδεραστής, ἐάν μοργάνης, ἐάν βάστας πάτερ (δέρβενα μὲν μητέ λέγε), ἀλλὰ καὶ θηλεῖαν δροιώς ἐάν σαυτὸν καταπορεύεις, ἐάν καὶ παρ' ἥλικιαν αἰσχρόν τι πάθεις, ἡ δοκής, ἡ μῆλης, θάνατος ἡ ζημία. Ἐάν εἰς δούλον σύμβα, ἐάν εἰς ἀλεύθερον ὄθριζης, ἐάν δεσμοὺς συνέχεις, ἐάν ἀπόλεμον πολιτής, ἐάν βέβηλος, ἐάν λεπτὸς παραλεπτής, ἐάν ἀσεβῆς, οὐκ Ἐργα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐάν δῆματα τῷ τυρκόντι, εἰς μὲν θεὸν αὐτὸν (Ἕιες ἡμῖν ὁ Θεός, καὶ αὐτῆς τῆς περὶ τούτων ἐννοιας γένεστο, οὐδὲ δέξιον Μύεν), ἀλλ' εἰς πατέρα ἡ μητέρα, ἡ εὐεργέτης σταυροῦ θάνατος δροιώς, καὶ οὗτος οὐ κοινός, οὐδὲ δικένοντος θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θεογένης, διτὸν ὑποτιμάσθεντος ἀπόλεμον, οὐδὲ δικένοντος φύλους εἴσαντος ἀλλὰ καὶ θεογένης, διτὸν ὑποτιμάσθεντος διτὸν δοκεῖν, ita reddit: *Judas multam exsolvere, neque de suo eam solvit, neque amicos id facere possit est; imo etiam dicebat, mulctas solvito enim ejus esse hominis, qui se injuste fecisse fateri videtur. Atqui, iam capitali pena non pecuniaria mulctia, damnatus erat Socrates: nec ὑποτιμάσθεν solventium est, sed astimantium.*

(56) *Ὑποτιμήσεις ἔχον.* Solemnis ea est, quam expressimus, in re forensi maxime, vocis huius significatio. Nec aliud in eadem fuit ὑποτιμάσθεν, quam reum, aut rei amicos graviores penam deprecari, et cum leviore aliquis permutare. Secus lameu visum est eruditio Xenopontis interpreti, qui locum illum ex *Apolog.* pro *Socrate*, Κελυθεονος ὑποτιμάσθεν, οὐτε ἐκανόντων ὑποτιμήσασθεν, οὐτε τούτων φύλους εἴσαντος ἀλλὰ καὶ θεογένης, διτὸν ὑποτιμάσθεντος διτὸν δοκεῖν, ita reddit: *Judas multam exsolvere, neque de suo eam solvit, neque amicos id facere possit est; imo etiam dicebat, mulctas solvito enim ejus esse hominis, qui se injuste fecisse fateri videtur. Atqui, iam capitali pena non pecuniaria mulctia, damnatus erat Socrates: nec ὑποτιμάσθεν solventium est, sed astimantium.* Quid quod ex illo Socratis facto, Xenophon perspicue intelligi voluit, quam nullo producenda vita desiderio teneretur? Sensus igitur est, Socratem morte damnatum, quod rei omnibus licet, leviori sibi pœna, φέρει εἰτεν, exsilium, carcere, aut pecuniarium multam irrigore, vel id ut per amicos fieret, pati notuisse. Apud Platonem, *Socrates in Apologia*, τὸ ὑποτιμάσθεν cum Demeobene et al. eod. sensu accipit: Τιμάται δ' οὖν ποιός ἀντίρρητος· ἐγὼ δὲ δη τίνος ὅμινος ἀντιτιμή-

A certam vel apud hostes divini erga se amoris opinionem excitassent: hostes enim eos necessitas ipsa faciebat, quorum ipsi patriam invadere molieruntur. Ab illis ergo si observantiae tantum et honestia auferre potuerant, quis non eodem felicitate reliquis omnibus praestitissa fateatur? Jam quid secundum postea, quid tertium commemorem? An integratam instituti obedientiaeque constantiam? An vero sanctimonie decus, et illibatum sequitatis religionisque florem? Quippe virum illum, quisquis denum est fuerit, usque adeo suspexere, ut quidquid ipsi visum est, probarint universi; aique ita, sive hanc reip. formam suo ipse sensu arbitrioque descripserit, sive divinitus illam acceperit, eam certe non alteri, quam Deo acceptam tulerint, totaque annorum spatio (certum equidem numerum definire non possum, sed tamen amplius bis mille) ne vocem quidem unam, in iis quæ scripta reliquit, immutariant: milliesque potius emori, quam legibus aliis vivere moribus malint. » Haec ille. Quibus summa legum earum capita subjungit, quibus suam Iudeis rempublicam Moyses informarat: his verbis.

B De religiosa Mosaicæ reipublicæ forma. Ex eoam.

« Num quid istorum, inquit, aut saltem iis affine, locum apud eos habet, quod speciem maosuetudinis ac facilitatis aliquam habere videatur: litium intentiones, tergiversationes, compereundinationes, mulctia, mulctarumque a reis quæsita diminutiones in Nibil plane: at simplicia certaque omnia. Si puerorum amoribus, si adulterio peccaveris: si puellæ (marem enim hoc in genere ne appelles quidem) stuprum obtuleris: si tuam ipse pudicitiam prodideris: si præter statem turpe quid aut perpessus eris, aut statueris, aut molitus fueris; scelus morte luto. Si aut servo, aut libero injuriam feceris, si aut babueris in vinculis, aut abductum vendideris: si profani sacrifice quidipsum furto susciteris: si non opere modo, sed verbo tenus impie feceris, non in Deum quidem (absit enim, ut vel hoc nobis verbum excidat, propitiusque nobis Deus ille sit, 358 quibus in mentem vel ipso hoc de criminis cogitatio subierit), sed in patrem aut

* τρ., μηδέ. * τρ., αὐτό. * τρ., δοκοῦν.

D σοματικομ; imo scipiis deinde εἰ τιμάσθεν. Hinc etiam factum videtur, ut ὑποτιμάσθεν dicentur, qui munera impositi gravitatem, aut valetudinis, aut seclusiū, aut simili qualam excusatione defligerent, quasi munera istius vicem, proprium hoc et singulare incommodum sufficerent. Quare apud Hesychium ὑποτιμήσης explicatur, πρόσωπος. Nec suspectus cuiquam esse debet ille Plutarchi locus in *Camillo*: Συνορῶν δὲ (δέ Κάμιλλος) τὴν ἀνάγκην, καὶ τὸν κίνδυνον, οὐτε ὑποτιμήσοντες εἰπῶν, ὡς πρότερον, οὐτε προσδοτεῖ χρημάτων, διτὸν αὐτοῖς τὴν στρατηγίαν, εἰτε. Quinta Camillo dictatura deferebatur, homini iam prope octogenario; grave quidem onus, quod tamē in summo reip. periculo, nulla is, ut tertiam et quartam, excusatione defugit. Itaque ὑποτιμήσοντες εἰτε, et πρόσωποι χρημάτων, admodum gemina. Quod optimè vidit Amictus. At Latinus interpres ita vertit, *nihil jam multa, ut ante, deterritus: minus, opinor, ex Plutarchi mente præseruit, ut alia militam, cum simile magistratum Camillus multa metu defugisse non legatur: sed tantum statem, valetudinem, et alia id genus excusasse, quod erat proprie ὑποτιμήσης εἰπεῖν. Nec dubium est quin infra p. 353, pro τῆς ἀγνοίας ἐπιτιμησιν, legend. sit, τῆς ἀγνοίας ὑποτιμήσην, codem plane sensu.*

matrem, aut eum, qui beneficis te sibi obstrinxerit: morte similiter Iulio, eaque non communis quidem ac vulgi: sed quisquis vel lingua tantum hoc in genere deliquerit, lapidandus is est, quasi nihil ei qui impie quid fecerit, improhibitate concedat. Alias preterea leges id genus habent, cuiusmodi eae sunt quæ sequuntur: Uxores viris non ullam ad contumeliam, sed quoties obedientia ratio postulabit, rebus in omnibus obtemperanto. Parentes imperium in liberos habento, quo tamen ad eorum salutis præcipua cura studioque consulendum utuntur. Suarum quisque facultatum dominus esto, nisi si eas Deo, vel dicatas utique, vel omnino sacras esse voluerit. Nam si vel ore tenus sponzionem ejusmodi aliquam nuncipari, nihil eorum deinceps attingere poterit, sed omnibus ei continuo interdicium erit. Apage vero, quidquam ex iis quæ numinibus consecrata forent, aut ex donariis alienis rapere: nam res etiam cuiusque proprias, ut jam dixi, vel unum, quod imprudenti Domino exciderit, verbum conserbarit. Ita, cuius ea vox fuerit, cunctis ille spoliandus erit: imo, si eam mutata sententia, revocare consabitur, vita quoque spoliandus. Atque eadem ceterorum preterea, in quæ potestatem quis habeat, ratio est. Si vir uxoris suæ alimenta Deo sacra esse voluerit, alimentis ei suis abstinendum. Si de filio pater, si principe de subditis, simile quiddam statuerit, fixum idem babendum ac ratum. Porro votorum ejusmodi solutio, si de perfectissima et maxima loquimur, sacerdotis, qui ea sibi prolixi negat, propria est: eum enim suum quasi vicarium Deus esse voluit, qui ea vel suscipere, vel repudiare summo jure posset. Altera vero est ab iis, penes quos præcipius semper manet rei dominatus, fas quoddam et facultas profecta, qua quis placatum sibi propitiomque Numen esse pronuntiet. Ha consecrationes illæ ratis habendi, multa subest necessitas. Alia insuper infinita sunt, quæ partim sine scripto, moribus tantum et consuetudine, partim scriptis etiam legibus continentur. Ac posterioris etiam generis sunt, quæ sequuntur. Quæ quis moleste graviterque ferret, ea ipse ne facito. Quæ non depositur, ea ne tollito. Nihil penitus quantulunque sit, ex alterius vel horto, vel torculari, vel area, vel acervo furtum substrahito. Ne cuiquam petenti ignem invideto. Fluentium aquarum usu neminem excludito. Pauperibus et corpore utilis stipem mendicantibus Dei causa pie subvenito. Mortuum neminem sepe-

(57) Μηδ' ὁ τῷ Θ. τ. δ. οἱ μετανοῦντες τῷ θεῷ.

(58) Τὸν θεόν. Quid si τοῦ θεοῦ? Nam quorū hic profanorum deorum meminisse? nisi tamē Dñi pro Dñs, ut Hebrei γράται, quod vix credo.

(59) Ἐπέριον ἀναθῆματων. Hic genitivus cum sequente oīcebat, Attice, ut notandum est, pro accusandi caso.

(60) Υψ. Legendum videtur uōū, et paulo post, ὑπῆρχου, non ὑπῆρχῳ, quemadmodum ante scribi-

A οὐδεμίας, πρὸς εἰπεῖσθαι δὲ οὐδεποτε. Γονεῖς παιδῶν δργειν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ πολυωρῷ. Τῶν ἕκαστου ξημάτων ἡνακτοντον κύριον εἶναι, μή θεόν γε ἐπιφημίσαντα αὐτούς, μηδὲ ὡς τῷ θεῷ ταῦτα ἀντίστην (57). Εἰ δὲ λόγῳ μόνῳ ὑποσχέσθαι προσπέσσει, φάνται καὶ θέγην αὐτῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εἰδίς ἀπάντων ἀποκελεῖσθαι. Μή μοι τὰ τὸν θεόν (58) ἀρπάζειν, μηδὲ ἀποσυλῆν ἐπέριον ἀναθήματα (59), ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον, ὃσπερ ἔφην, προσπεσσόν τι καὶ λαθὸν αὐτὸν ἥρμα, ἀπανθῆσαι. Εἰπόντα δὲ, πάντων στρεσσούς μεταγνώσκοντα δὲ η ἀπανορθωμένῳ τὰ λελεγμένα, καὶ τὴν φυχὴν προσαφαιρεῖσθαι. Καὶ ἐπὶ τὸν θελῶν, ὃν κυριεύει, δὲ αὐτὸς λόγος. Έὰν ἐπιφημίσῃ τροφὴν γυναικὸν ἀντρῷ, λεπάτη εἶναι, τροφὴς ἀντρέσσει. Έὰν πατήρ ιψῷ (60), ἐὰν ἄρχοντας τῷ ὑπῆρχῳ, ταῦτον. Καὶ ἐκεῖστις δὲ ἐπιφημισθέντων, ή μὲν τελεοτάτη καὶ μεγίστη, τοῦ λεπέρων ἀπορήσαντος: Ήνδη γάρ τοῦ θεοῦ κύριος οὗτος δέξασθαι καὶ μετὰ ταῦτην δὲ η παρὰ τὸν μᾶλλον ἀλλα κύριον δοσα. Πλεων τῶν θεῶν ἀποφαίνειν ὡς μηδὲ ἐπ' ἀνάγκαις τὴν ἀνάθεσιν δέχεσθαι. Μυριά δὲ δῆλα ἐπὶ τούτοις, δοσ καὶ ἀλλα ἀγράφων ίθων καὶ νομίμων, καὶ τοῖς νομίμοις αὐτοῖς (61). "Αἱ τις παθεῖν ἔχαλει, μή ποιεῖν αὐτόν. "Α μή κατεβήκεν, μηδὲ ἀναρεῖσθαι, μηδὲ ἐπ πρασίς, μηδὲ ἐκ ληγοῦ, μηδὲ ἐξ δλωνος; μή θηριώνος ὑφαρεῖσθαι μέγα η μικρὸν ἀπίλως μηθέν. Μή πυρὸς δερθέντης φθονεῖν. Μή νάματα ὑδάτων ἀποκαλεῖσθαι δῆλα καὶ πτωχοῖς καὶ πτροῖς τροφὴν ἔρανθισσον πρός τον θεόν εἰσάγων (62). Μή ταρῆς νεκρῶν (63). Εἰσέργειν, δῆλα καὶ γῆς αὐτοῖς δοσον γε εἰς τὴν δοσαν προσεπιβάλλειν μή θηκας, μή μνηματα δῆλων κατοχυρωμένων κινεῖν. Μή δοσμά, μή κακῶν μηδὲν τῷ ἐν ἀνάγκαις προσεπιφέρειν. Μή γονήν ἀνδρῶν ἐκτέμνοντας, μή γυναικῶν ἀποκοινωνίας, καὶ δῆλαις μηχαναὶ αἰμοῖσιν. Μή ζώως Εμπατοὶ ή κατεβίειν εἴτε οὖν οὐ θεός, εἴτε τις καὶ νομοθέτης, προσφέρεσθαι. Μή σπερμα ἀφανίσσειν μή γέννημα δουλοῦν. Μή γυνὴν ἀδυτοβάλλειν, μή γονίκα διετρόν, μή νόμισμα δᾶσκον. Μή φύλων ἀπόρθητα ἐν ἔχθρῳ φανεῖν. Ποι δή πρὸς τοῦ θεοῦ ήμεν τὰ Βουλύγια ἔκεινα; "Αλλα δὲ πρὸς τούτους δρα. Μή παιδῶν διοικέειν γονέας, μηδὲ ἀλγαδάντων ἔχησι μή γυναικας ἀνδρός, καὶ νομίμων λανθήμων ἢς δεσπότης. "Ητεοι σεμνήτα καὶ μεῖς ταῦτα δῆλα δὲ μικρὰ καὶ τὰ τυχόντα. Μή νοστρῶν φησι κατακίδων ἔρημοιν, μή ζώων ἰκεσταν, οὐα έσθ' δε προσφεγόντων ἀναιρεῖν. Μή εἰ τι τοιούτων ἥττον εστιν. Οὐδένδες δῆμα ταῦτα γε επιτος διν. "Αλλ' δὲ γε ἐπ' αὐτοῖς νόμος δεῖται μέγας, καὶ πάσης ἀπειλείας αἰτος, καὶ εἰ προφήσις μεγάλαι, καὶ ἀρα κατά τε ἔξαλεις,

ιη, γυναικός, πον γυναικί. Ναμ hie quonque, ἀπὸ κοντοῦ, συμβαλλοῦντα ποτε, ἐπιφημίσῃ τροφὴ.

(61) Κάτ τοις νομίμοις αὐτοῖς. Malum ab his verbis annæ periodi p̄ incipit ducere, tametsi totus hic locus nonnihil decurtatus videtur.

(62) Άνεργον. Hic ἀνέχειν est ἀπέχειν, quod paulo ante erat, ἀπέγεθαι.

(63) Νεκρόν. Lege νεκρός, vel si νέκυν, ut in manuscr., αὐτοῖς quod sequitur mutandum in αὐτῷ.

καὶ δὲ θεὸς ἐποπτῆς τῶν τοιούτων, καὶ τιμωρὸς ἀπανταχοῦ. Καὶ μετὰ βραχέα φησιν· «Οἶην δὲ ἡμέραν εἰ τύχοι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μίαν, ἀλλὰ πολλάς, καὶ τάσσεται οὐκ εὐθὺς ἐφεξῆς ἀλλήλαις, ἀλλ᾽ ἐν διατελευτάτον (καὶ τούτων δὲ πάρα) ἕπεται, γραπτούντος, ὡς σαὶ εἰσὶ, αἰτὶ τοῦ παρὰ τὰς βεβήλους θύσους), μήτε δὲ ἀν παραβηγμοῖς τῶν προστεταγμένων, οὐδὲ θυσιάζεις; Ἀρ' οὐδὲ (64) πρός ἀσκήσεως μόνον αὐτοῖς τοῦτο ἔγκρατες ἔστιν, ἃς ἐξ Ιου καὶ δρψὶν τι ποιοῦνται (65), καὶ ἀνέγειν ισχύειν ἀπὸ τῶν ἔργων, εἰ δέοντα. Ἀλλὰ καὶ οὐ πρὸς ἔργου μεγάλου καὶ θυσιαστοῦ τίνος ὥθητι δεῖν δὲ νομοθέτης, αὐτοὺς μήτε δέλλα (66) μόνον ἵκανοις εἶναι δρψὶν ὀστάτων, ἀλλ᾽ εἴ τι καὶ τῶν πατέρων νόμων καὶ ἔθνους ἐμπειρίας ἔχειν. Τί οὖν ἐποιησει ταῖς ἑδδόμαις ταύταις ἡμέραις; Αὐτοῖς εἰς ταυτὸν τέξσους συνάγεσθαι, καὶ καθεδρούμενος μετ' ἀλλήλων, σύν αὐτῷ καὶ κόσμῳ τῶν νόμων ἀρροδοσθεῖν, τοῦ μηδέποτε ἀγνοῆσαις χάριν. Καὶ δῆτα συνέρχονται μὲν ἀλλ', καὶ συνερέονται μετ' ἀλλήλων· οἱ μὲν πολλοὶ σιωπῇ, πλὴν εἰ τι προσεπιφύμεται τοῖς ἀναγνωστοκομίνοις νομίζεται τῶν λεπέων δὲ τις ὁ πατέρων, η τῶν γερόντων εἰς ἀναγνιώσκει τοὺς λεπούς αὐτοῖς, καὶ καθ' ἔκστασιν ἐγγέτειται μέχρι σχεδὸν δειλῆς ὄψις· κακὸν τοῦδε ἀπολύνονται, τῶν τε νόμων τῶν λεπῶν ἐμπειρίας ἔχοντες καὶ πολὺ δὴ πρές εὐτάξιαν ἀποδεδόκεται. Ἀρά σοι οὐ δύοκιν ταῦτα παντὸς σπουδάσματος μᾶλλον ἀναγκαῖα αὐτοῖς; Τοιγαρούν οὐκ ἐπὶ θεσμοφόρους ἔρχονται περὶ τῶν πρακτέων, καὶ μὴ διερωτῶντες, οὐδὲ καθ' ἔντονος ὑπὸ ἀγνοίας τῶν νόμων ἀρροδουργοῦσιν ἀλλ᾽ ὅπτινα αὐτῶν κινεῖς· καὶ περὶ τῶν πατέρων διατελεῖν, προσχέρων ἔχει καὶ φαδίων επειν, καὶ ἀντρὸς γυναικί, καὶ παιδὸς πατέρῃ, καὶ δούλως δεσπότης ἰκανὸς εἶναι δοκεῖ τοὺς νόμους παραδεδόναι. Καὶ μήν περὶ τοῦ γε ἔτους τοῦ ἑδδομού ἔβδον ὀστάτωνς λέγειν, οὐ μή ταυτὸν Ιων. Οὐ γάρ αὐτὸν τῶν ἔργων δικεσθεῖν, ἀπαρταὶ ταῖς ἑδδόμαις ἀκέλναις ἡμέραις· ἀλλὰ τὴν γῆν ἔργην ἀρράσιν εἰς τὰ μελλονταὶ αὐτῆς εἰσθρήσας χάριν. Ποιῶ γάρ διατέρειν, αὐτῆν ἀνταπαύναι λαβούσσαν, ἀτὰ δὲ εἰς νέωντα γεωργεῖσθαι, καὶ μὴ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἔργωσις κατεξάνθεται. Ταυτὸν δὲ καὶ περὶ τὰ σώματα ἀν Ιωνὶς συμβαίνοντα εἰς ρώμην οὐ γάρ δὴ πρὸς ὑγειανά μόνον διατελεῖματα, καὶ ταῖς ἀναπαύσαις ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς λατρεῖς προστάτωντας (67)· τὸ γάρ συνεγκὲ καὶ διοικεῖσθαι, μάλιστα δὲ πάντες ἔργων, πλάσματα δοκεῖ. Σημεῖον δέ· Τὴν γάρ γην αὐτὸν εἰ τις ἐπαγγελλούστοις αὐτοῖς ἐκεργάσασθαι πολὺ μᾶλλον πρόσθεν (68) τὸ ἑδδομόν ἔτος τούτοις, καὶ τῶν καρπῶν πάντων συμπαραχωρήσειν διῶν, οὐν ἀν οὐδαμῶς διέκοπτον· οὐ γάρ αὐτὸς τῶν πόνων ἀνέγειν οἰνοτας δεῖν μόνοι (κατόπιν τὴν εἰς τοῦτο ἐπολούν, οὐδὲν ἀν θυσιαστὸν ἔγινε), ἀλλὰ τὴν γύρων αὐτοῖς διενεισταντα καὶ διεστῶντα, εἰς ἀρχὴν ἔπειρον τῆς αὐτῆς ἐπιμελεῖσας

• Forte del. xal.

(64) 'Ap' oū. Legend. videtur ḥp' oūv.

(65) *Iouovntaç*. Rescribe πονοῦντας cum alt. manuscip.

(66) *Mήτ' ἀλλα*. Rectius *legeris μή τ' ἀλλα*, vel
μήτε pro μή sumendum erit.

(67) *Προστάττοντας*. Subintelligend. ἀπὸ κοινοῦ

A liri prohibeto, sed ei potius, religionis saltem causa, **359** terram injicito. Defunctorum loculos aut sepulcra, ne leviter quidem commoveto. Neque nexum, neque mali quidquam aliud hominis ad egestatem ac necessitatem adjungito. Ne virilis seminis jam decisi vim, aut mulierum abortionibus, aut aliis artibus obtundito. Animantibus alter, quam aut Deus, aut legislator ipse prescripserit, ne utitor. Semen ne disperdito. Partum servituti ne mancipato. Ne lanceum iniquum, ne modium iusto minorem, aut nummum adulterinum subjicito. Ne amicorum arcana privatis impulsus iuimicitis prodito. Buzygia autem illa, quo per Deum nobis tandem abierte? Sed attende porro, quae attemus. Ne parentes a liberis, ut mancipia tua sint, neve uxorem a conjugi, ut eorum legitimo pretio persoluto dominus sis, lecto sejungi. Atque haec graviora plane sunt ac majora. Sunt et minora quaedam atque humiliora. Cujusmodi sunt: Domesticum nidum pullis ne spoliato. Nullius animauatis, quae ad te confugerit, obsecrationem rejicito. Et si quid hoc in genere levius est. Minuta haec tibi forte ac nihil facienda videantur. At de iis sanctis lex et magus est, et omni cura studioque servatur: magus item denuntiationes, imprecations magna, quas pestis ultima consequatur: magnus deuictus rerum illarum inspector Deus, et criminum ubique vindex. » Idemque paucis interjectis: « Quid? hoc non admiratione diguum existimas, integro saepe die, imo non uno duntaxat aliquo, sed pluribus, hisque non aliis alios continent, sed ex intervallo consequentibus; et ejusmodi quidem intervallo, quod in septimum quemque desinat; profanorum licet dierum consuetudine, vim, ut sit, maximam obtioente, nullum tam omnino praeceptum violari? An id forte probandas tantum et exercendas continentiae causa institutum fuit, ut non minus functiones suas intermitteret, si quando opus esset, quam aliquid agere posset? Cave credas. Sed hoc in magni cujusdam et eximii operis loco ponendum legislator putavit, ut non ceteris rudo rebus, tam intermittendis, quam gerendis idonei, sed etiam ut patriarum legum et consuetudinum gnari peritique forent. Quid igitur **D** septimus illis diebus instituit? Eos nimirum eumdem in locum una convenire voluit, ut silentio summaque eum modestia considentes, legum recitationi aures accommodent, itaque nihil ipsos omoino fugiat. Atque hunc illi convenienti simul considerandique morem, **360** sic perpetuo retinent, ut multitudo quidem universa sileat, nisi cum ea, quae leguntur, faustis ac latissimis acclamationibus prosequitur: e sacerdotibus autem vel senioribus ali-

By Date

(68) Μᾶλλον πρόσθεν. Leg. μᾶλλον τοῦ, vel τῶν πρόσθεν, vel μᾶλλον ἢ τὰ πρόσθεν. Quod autem sequitur, πάντων post χαρπών, omnino superfluum videtur.

quis, sacras leges palam recitans, omnes sigillatum exposat, donec alta jam vespera discedant universi, tum divinorum mandatorum instrueti cognitione, tum etiam admodum pietate aucti. Nunquid hoc quovis studii genere magis tibi necessarium videtur? Enimvero causa nihil est, quamobrem istos legum euarratores de rebus agendis consulant, quorum ut responsis careant, nihil tamen, vel apud se unquam, earam ignoratione perperam molientur. Quemcumque enim ipsorum appellaveris, ac de patriis institutis percontatus eris, cum respondere per se, commode ac facile poterit, tum ejusmodi sane videbitur, qui seu vir uxorem, seu liberos pater, seu famulos dominus, legum notione informare queat. Jam septimi quoque anni facilis et expedita ratio est, tametsi forte dissimilis. Nec enim eo, quemadmodum septimo filio die, ab omni opere vacant, sed terram in consequentem annum otiosam, uberioris proventus expectatione, jacer patiuntur. Multum enim ad soli feracitatem interesse sentiunt, ut secundum hoc quietis intervallum, sequente deinceps anno coli denuo incipiat, non autem ut assidus et continentis aratione laceretur. Quod ipsum ad corporum etiam

firmitatem et robur valere cognoscimus, cum cas intermissiones, non tantum valetudinis causa medici precipiant: quod assiduitas omnis ac perpetua similitudo, ac praesertim operum, detrimenti aliquid affere consueverit. Atque ut ipsorum hoc in genere consilium argumento certiore constet: exsistat forte non nemo, qui anno septimo, et snam illis ipsis agris multo quam ante diligentius colendis operam, et messe tamen integra sese iis cœsurum pollicetur: hanc illi conditionem nunquam acceperint, quippe qui a laboribus soli vacare nolunt (quod tamen si facerent, mirum nemini jure videretur), sed ipsum quoque solum in aliquam induciarum quietisque partem vocandum existimat, ut novum deinceps culturæ laborem suavius faciliusque patiatur. Nam si ea causa non suberat, quidni, per Deum immortalem, solum hoc aliis superiore anno locarent, atque ab operis totum illum consequentis fructum et proventum acciperent?

361 Nimirum, pro ea solum, ut ante dixi, qua terram ipsam prosequuntur, cura ac studio, nihil horum, ut mihi quidem videtur, ullo modo probare possunt. Ac præcipuum quoddam illud est, quod sequitur, eorum humanitatis documentum. Quoniam enim septimo illo anno vacaverint, quæ per se fruges extiterint, eas sibi, quod nullo suo labore provenerint, nec metendas ipsi, nec recondendas arbitrantur: sed divinas benignitatis voluntarium hunc terræ partum assignantes, quemvis eo, seu viator ille, seu quilibet alias fuerit, pro arbitrio vel inopia secure uti libenter omnino patiuntur. At de his modo satis. Nam quod ista lex in septimum quemque diem potissimum imperatur, hujus rei causam, opinor, ex me non requiras, qui forte jam a pluribus vel medicis, vel physiologis, vel philosophis sæpen numero audieris, quantus numerus iste septenarius cum in cœterorum omnium, tum in hominis quoque naturam vires obtineat. Hac igitur Sabatti ratio fuit. Atque hactenus Pbil. Gemina sunt, quæ libro *De Judeorum antiquitate* secundo Josephus his verbis commemorat.

CAPUT VIII.

Ex Josepho de Mosaico reipublica forma.

« Jam vero, inquit ille, qui tandem ex omnibus et perfectissimam legum rationem instituerit, et γρ., παρελθόντος. ^b Ισ. ἔχειν. ^c γρ., ἀκτηώς.

(68) Οὐδέ. Leg. οὐδὲν cum alt. manuser.

(70) Στήνου, ταῦτα. Conjungo sic, στήναι ταῦτα. Est autem brevis et Attica oratio: pro ἐφ δῆψ γάρ ἀν τ. ε. ή δέ νόμος αὐτοῖς οὐχαι ταῦτα.

(71) Ιωσήλου. Locus hic Josephi exstat lib. II contra Apionem, pag. 1071 edit. Graeco-Lat.

(72) Καὶ τῆς δικαιοσύνης, etc. Excus. Joseph., καὶ τῆς δικαιοσύνης περὶ τῆς τοῦ Θ. interpres, obscurius, Qui justissime de Dei fide cognoverint. En-

α καὶ γεωργίας, λαβεῖν. Έπει, τι ἐκώλυε πρὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ παραβόντος « ἕτους αὐτὴν προεκρόνιας, καὶ παρὰ τῶν ἑργαζομένων τὸν ἐκείνων ἡ φύσις τοῦ ἕτους ἐκλέγειν; ἀλλ᾽, ὥστερ ἐψήν, καὶ ὀύδενα τρόπον, οὐδὲ (69) τῶν τοιούτων, προνοῇ, μολδαῖετ, τῆς χύρας, ἐκδύονται. Τῆς δὲ φιλανθρωπίας αὐτῶν καὶ τούτο μέγα, ὡς ἀλτηῶς, σημειον». Έπει γάρ αὐτὸι τῶν ἑργῶν ἐκείνων τοῦ ἕτους ἀνέχουσι, τοὺς γινομένους καρποὺς οὐνοτας δεῖν αὐλλένειν, οὐδὲ ἀποτελεῖσθαι, μη ἐκ τῶν οἰκείων πόνων περινότας αὐτοῖς ἄλλοι, ἀπε τοῦ Θεοῦ παρεγκόχθος αὐτοῖς, ανιείσθης ἐπὶ αὐτομάτου τῆς γῆς, τοὺς βουλομένους ἢ δεομένους τῶν τε δροσίδων καὶ τῶν ἀλιών ἀμοῦσται μετὰ ἀδελας χρήσθαι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλις τοι: τὸ γάρ ταῖς ἐδδόμαις ἡδη τὸν νόμον αὐτοῖς στήσαι, ταῦτα (70) οὐν ἀν ἐμὲ ἀπαιτήσουσι, τοὺς πολλῶν πολλάκις καὶ λατρῶν, καὶ φυσιολόγων, καὶ φιλοσόφων ἀκριβοῖς: περὶ τοῦ ἐδδόμου πρότερον, ἦν δρα δύναμις ἔχει πρὸς την τὸν συμπάντων, καὶ δὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίαν φύσιν. Οὗτος δὲ τῆς ἐδδόμης λόγος: Τοσαῦτα μὲν ὁ Φιλων δομαὶ δ' αὐτῷ καὶ Ἰωσήλος Ιωσεφὲν δευτέρῳ συγγράμματι, ὄντες τοι περὶ τῆς τοῦ Ιουδαίου ἀρχαιοτητος, τοῦτον γράψαν καὶ αὐτὸς τὸν τρόπον.

B Β τούτοις τοῖς περιστατέστεροι τοι τοῦ Θεοῦ παρεγκόχθος αὐτοῖς, ανιείσθης ἐπὶ αὐτομάτου τῆς γῆς, τοὺς βουλομένους ἢ δεομένους τῶν τε δροσίδων καὶ τῶν ἀλιών ἀμοῦσται μετὰ ἀδελας χρήσθαι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλις τοι: τὸ γάρ ταῖς ἐδδόμαις ἡδη τὸν νόμον αὐτοῖς στήσαι, ταῦτα (70) οὐν ἀν ἐμὲ ἀπαιτήσουσι, τούς πολλῶν πολλάκις καὶ λατρῶν, καὶ φυσιολόγων, καὶ φιλοσόφων ἀκριβοῖς: περὶ τοῦ ἐδδόμου πρότερον, ἦν δρα δύναμις ἔχει πρὸς την τὸν συμπάντων, καὶ δὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίαν φύσιν. Οὗτος δὲ τῆς ἐδδόμης λόγος: Τοσαῦτα μὲν ὁ Φιλων δομαὶ δ' αὐτῷ καὶ Ἰωσήλος Ιωσεφὲν δευτέρῳ συγγράμματι, ὄντες τοι περὶ τῆς τοῦ Ιουδαίου ἀρχαιοτητος, τοῦτον γράψαν καὶ αὐτὸς τὸν τρόπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η^η.

Ίωσήλου (71) περὶ τοῦ κατὰ Μωϋσέα πολιτεύματος.

• Τις δὲ ἡν δέ μάλιστα κατορθώσας τοὺς νόμους, καὶ τῆς δικαιοσύνης (72) περὶ τοῦ Θεοῦ πιστεως ἐπι-

τυχάνειν τοὺς, καὶ περὶ τούς, est conjectura esse qui, rem tangere, quod etiam ἐπιτυχήσεις absolute dicitur: Gallice, renconter. Plutarch. in Pericle, ubi de ostendo quodam explicando loquitur: « Εἰσίν τε οὐδέν, καὶ τὸν φυσικὸν ἐπιτυχήσειν, καὶ τὸν μάρτιν τοῦ μὲν τῆς αἰτίαν, τοῦ δὲ τὸ τέλος καλός ἐξαρθρόντος. Fieri autem poterat, uti et physicus et vates rem attingerent (Gallice rencontras, enī bien) altero rei causam, altero finem assignante. Ite

τυχόν, πάρεστιν ἐξ αὐτῶν κατανοεῖν τῶν νόμων ἀντιπαρθέλλοντας· ἥδη γάρ περὶ τούτων λεκτέον. Οὐκοῦν διπειροῦ μὲν αἱ κατὰ μέρος τῶν ἔθων καὶ τῶν νόμων παρὰ τοῖς ὑπαστοῖς ἀνθρώποις διαφοραὶ, κεραυνῶδες ἀν ἐποίεις τις (73). Οἱ μὲν γάρ μοναρχίαις, οἱ δὲ ταῖς δῆλγυν δυναστείαις, ἀλλοὶ δὲ τοῖς πλήθεσσι ἐπέτρεψαν τὴν ἔξουσίαν τῶν πολιτευμάτων. ὁ δὲ ἡμέτερος νομοθέτης εἰς μὲν τούτους (74) οὐδὲ διοῖν ἐπιτίθειν ὡς δὲ ἐν τις εἴσοι βιασάμενος τὸν λόγον, θεοκρατίαν ἀπέδειξε (75) τὸ πολίτευμα, θεῷ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος ἀναθεῖς, καὶ πεισαὶ εἰς ἐκεῖνον ἄποντας ἀφορᾶν, ὡς αἴσιον μὲν ἀπάντων δυτα τῶν ἀγριθῶν, ἀ κινεῖσαν (76), πάσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει, καὶ δοὺν ἔτυχον αὐτοὶ δειγνύντες ἐν ἀμρυάνοις λαθεῖν δὲ τὴν ἐκείνουν γνώμην οὐκ ἐνδύν, οὗτοι τι τῶν πραττομένων οὐδὲν, οὐδὲ ἐν τις παρ' αὐτῷ διανοθείη. Ἀλλ' αὐτὸν (77) ἀπέδηγε καὶ ἀγέντον, καὶ πρὸς τὸν ἀλίσον χρόνον ἀναλλοιώτων, πάστοις ἴδεας θυτῆς καλλιεὶ διαφέροντα, καὶ δυνάμεις μὲν ἡμίν γνωρίμον, ὅποιος δὲ κατ' οὐσίαν ἐστιν, ἀγνωστον. Ταῦτα περὶ θεοῦ φρονεῖν οἱ εօρφάτοις (78) Ἐκ-
ηγέσιν οἱ μὲν ἐδιδάχθησαν, ἐκείνον τὰς ἀρχὰς παρατίθοντος, ἐν τούτῳ δέ τοις καλλιεὶ πρέποντα τῇ τοῦ θεοῦ φύσει καὶ μεγαλιστήτῃ, σφόδρα μεμαρτυρήσατο. Καὶ γάρ Πυθαγόρας, καὶ Ἀναξαγόρας, καὶ Πλάτων, οἱ τε μετ' ἐκείνον (79) ἀπὸ τῆς Ιερᾶς φύλασσοροι καὶ μικροῦ δειν ἀπάντως οὐτω φοιτοῦσαν περὶ τῆς τοῦ θεοῦ φύσεως περφροντοῦτος. Ἀλλ' οἱ μὲν δύλγους (80) φιλοσοφοῦστε, εἰς τὴνθή δέξιας κατειλημμένα τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος ἐξενεγκαῖν οὐκ ἐτόλμησαν δὲ διάμετρον νομοθέτης, οὐδὲ θη τὰ Ἑργά παρέχων τοὺς νόμους σύμφωνα, οὐ μόνον τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἐπεισεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων δει γεννησομένους τὴν περὶ τοῦ θεοῦ πίστιν ἐνέργουσαν ἀμετακίνητον. Αἴτιον δὲ (81), οὗτοι καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθεσίας πρὸς τὸ χρήσιμον πάντων καλῶς δέχενται. Οὐ γάρ μέρος ἀρετῆς ἐποίησε τὴν εἰσίνειαν, ἀλλὰ ταύτης μέρη τε ἀλλα (82), καὶ συν-

A sequissimam de Deo notionem atque sententiam animo informari, vel ex mutua legum ipsarum contentiose quivis intelligat. Tempus enim est, ut ad eas veniamus. Enimvero, ut infinita quedam, si expendere singula volueris, morum atque legum toto passim hominum genere, discrimina sint, eas tamen omnes in summa hæc capita facile colligas. Alii quippe uni tantum, paucis quibusdam ali, ali deinde populo summam reipublice potestatem commiserunt. At legislator noster, hisce neglegit omnibus, theocraticam (liceat enim hac voce, tametsi paulo duriore uti) reip. formam instituit: atque ita, summo principatu divino Numiū attributo, id egit maxime, ut in eo cunctorum oculi ac meates acquiescerent, tanquam in eo, qui et bovorum omnium, seu quaenam universae hominum generi evenient, seu qua privatis singuli, difficilioribus suis temporibus, votis ac precibus impestrant, auctor et causa sit: atque ejusmodi, enjus cognitionem nullum omnino factum, cogitatio nulla fugere ac latere possit. **362** Eum praeterea cum orta carere, tum nullam tota aeternitate mutationem subire, omnīs quoque mortaliis formæ dignitatem pulchritudine superare, postrem et sua nobis potestate notum, sic natura et essentia prorsus ignotum esse proficitur. Mitto sane Graecorum sapientissimos bujus de Deo sententias magistrum illum ac ducem habuisse: quam præclarā quidem illa quamque Dei cum natura et majestate conjuncta foret, gravissime testatum ipsi quoque reliquerunt. Pythagoras enim, Anaxagoras, Plato, quique Platonem excēperē Stoici philosophi, ac cæteri prope omnes, in bujus de natura divina sententias communionem societatemque venerunt. At enimvero, cum isti fere non nisi cum paucis philosopharent, et dogmatis bujus veritatem in vulgus aliis jam opinionibus occupatum effere metuerent: tum nos sic hic legislator, qui suarum ad legum æquitatem operum

επιν ἐκλαμβάνειν εστι νοεῖν, ὑπολαμβάνειν, δίχοσθαι, τε ἐκδέχεσθαι, *interpretari*.

(73) *Kεραυνῶδες δὲ ἐποίεις τις.* Desunt hæc apud Joseph., qua tamē necessaria videntur, si modo premititur, οὐτω δὲ ταύτας κατ'. etc.

(74) *Tούτους.* Joseph., τούτων. *Elige.*

(75) *Απέδειξε.* Recitus omnino quam, ut in excuso legitur, ἀπέδειξε. Ceterum interpres Josephi, totum hoc membrum, vereor ut satis apte reddiderit, *reluti si quis hoc dicendo, mensuram transcendat terbi, diuinam rempub, declaravit.* Ceteri conferes, si libet: mihi quidem tanti non est, alieua reprehendere.

(76) *Kατέται,* etc. Totus hic locus apud Joseph. ita concipiatur: Κανῆ τε πάσιν ἀνθρώπους παρέχοντα, καὶ ἕδη. Καὶ οἱ μόνοι τούτοι ἀλλὰ καὶ ὃν ἀπέγρενεν, εἰς ἐκείνον ἀνάγει τὴν ἀπαγρένειν. Καὶ δὲ τὸ δοκεῖ ἀδηδαίαν μὲν εἶναι θεὸν μονογυην, μετ' αὐτὸν δὲ θεῖν τιας μονογυης ἀντιστάτον, τὸ εἶναι αὐτοὶ δειγνύντες ἀμρυάνη, λαθεῖν τὴν ἐκείνουν γνώμην διδούσαν, ἀλλ' οὐτε τῶν πραττομένων οὐδὲν, οὐδὲ δὲ ἐν τις παρ' ἑαυτῷ διανοῦ. Quæ partim corrupta, partim loco trajecta sunt, partim ab interprete omissa sunt, qui Eusebiam codicem, vel Eusebiano similem seculutus

videtur. Lectio sane nostra brevior et melior: tantum pro κατέται reponas licet κανῆ τε ac foris post ἀνθρώπους, interponas ἕδη τε ἐκάστοις, quæ tamen abesse possunt, ac sequenti ex membro integrilli.

D (77) *Αλλ' αὐτὸν, etc.* Hæc apud Joseph. ita leges. Εὐτα γοῦν αὐτὸν ἀπέδηγεν δὲ ἡμέτερος νόμος εὐρύστων (f. ἀπρότεντον) ἀγέντον, αἴδον, δηρον, ἀναλλοιώτων, quæ meliora simul ac pleniora judico.

(78) *Εργάσατο.* Excus. Josephus hic quædam inficit, sed viillosa omnino et ἀπροτάνωτα, quæque ab interprete aut lecta non sunt, aut neglecta sunt.

(79) *Ἐκείνον.* Joseph., ἐκείνους.

(80) *Πρὸς δύλγους, etc.* Josephus ita locum integrum, πρὸς δύλγους φιλοσοφοῦστε, εἰς τὴνθή, δέξιας προκατειλημμένον, ἀληθ., etc. Eusebianis hæreto: malim tamē προκατειλημμένα quæ κατειλημμένα.

(81) *Aītior δέ.* Atticissimi bujus ignoratio, Josephi interpretētē διαιματῶν δυον παρήγαγεν.

(82) *Μέρη τε ἀλλα, etc.* *Legē,* ut apud Joseph.; τὰ μέρη τ' ἀλλα συνεῖδε, καὶ κατίστησε.

consensu[m] adjungeret; non eos modo, qui sua
estate viverent, in eam secum mentem adduxit,
verum etiam nepotibus ac posteris illorum omnibus,
firmam hanc atque constantem de divino Nu-
mine fidem inseruit. Quod autem in ea legum suarum
informatione fructum etiam fuit longe quam
cæteri majorem secutus, eo maxime factum est,
quod non religione virtutis partem aliquam fecerit,
sed religione potius alia partes esse quasdam,
et viderit, et vero stateuerit: justitiam, temperan-
tiam, patientiam, ac mutuam civium inter se rebus
in omnibus conjunctionem. Quippe, actionum enim,
studiorum, ac seruacionis omnium rationes ex una
divini Numinis religione suspensas habere nos
oportet: cum nihil penitus aut non expensum, aut
non definitum constitutumque reliquerit. Nam cum
duæ omnino sint cuiusvis discipline, ac morum
instituendorum via; quarum altera præceptis,
altera conformatio[n]e vita continetur: cæteri qui-
dem legislatores dissidentium opinionem varietate
distracti, atque alterutram suo quisque sensu viam
secuti, alteram omisere. Ita enim Lacedæmoniorum
sinul et Cretenses, moribus ipsis docebant, non
præceptis: Athenienses autem Grecie propo-
endum universi, quid agendum esset, quidve fugien-
dum, legibus edicebant, suos tamen ad utrumque
rebus ipsis consuefacere negligebant. At legislator
hic noster præcipuo quodam studio ambo ista con-
junxit, dum neque mutam vita mornisque confor-
mationem reliquit, neque **363** legis præcepta ope-
rari societate carere permisit: sed jam inde ab
ipsomet alimenti genere, et domestica singulorum
victus ratione auspicatus, ne minutissimum quidem
aliquid eorum, qui uterentur, potestatis et arbitrii
facere voluit. Imo, quibus abstinentium cibis, quibus
item vesci liceat, quinam in victus communio-
nem ac societatem vocandi, quam in operibus con-
tentio[n]em adhibere, quem in otio tenere modum
oporteat, certis quasi legi fluvibus regulisque de-
scriptis: uti sub ejus tanquam parentis cuiusdam
aut domine imperio nutuque viventes, nihil omnino
vel militia, vel ignorationem peccemus. Ita, ne igno-
rationem illam, velut aliquam deprecande pœna
speciem relinqueret, longe pulcherrimum nobis
maximeque necessarium disciplina genus, legem
ipsam esse voluit, nec satis id futurum putavit, ut
seu[n]d, iterum, aut saepius eam audiissemus, nisi

(83) Ημῶν, etc. Joseph., ἡμῖν εὐσέβειαν ἔχουσι
τὴν ἀναρρόπαν, paulo melius, quam lectio[n]em alter
etiam ex manusc. Euseb. repræsentat.

(84) Λόγω διδασκαλίδος. Rectius quam ut ap.
Joseph., λόγος διδάσκαλος, Ἐπερος δὲ διὰ πάντης
αὐτοῦ.

(85) Οὗτε τὰρ κωφῆται, etc. Josephi interpres
λόγων ista paraphræsus.

(86) Κοινωνηστήτων. Joseph., κοινωνησόντων,
rectius.

(87) Ευτονίας. Joseph., εὐτονίας περὶ τὰς τέ-
χνας.

(88) Τὴν ύπο τ. ἀγ. ἐπιτέλμ. κατέδ. Joseph., τὴν
ἀπ' ἀγνοίας ἐπιτίρησιν ἦνσετο καταλιπεῖν. Rectie-

A εἶδεν αὐτὰ, καὶ κατέστητε· λέγω δὲ τὴν δικαιοσύ-
νην, τὴν σωφροσύνην, τὴν καρτερίαν, τὴν τῶν πολι-
τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐν ἀπαισι συμφωνίαν. Ἀπαντού-
γάρ αἱ πρᾶξεις, καὶ διετριβα, καὶ λόγοι πάντες ἐπὶ
τὴν πρὸς θεὸν ἡμῶν (83) εὐσέβειαν ἀναφέρουσιν
οὐδὲν γάρ τούτων ἀνεξέταστον οὐδὲ ἀδριστον παρέλι-
πεν. Διὸ μὲν γάρ εἰσιν ἀπάντης παιδεῖας τρόποι,
καὶ τῆς περὶ τὰ ἥβη κατατεκνῆς· ὡς δὲ μὲν λόγῳ δι-
δασκαλικῷ (84), δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἡθῶν.
Οἱ μὲν οὖν διὰλοι νομοθεταὶ ταῖς γνημάταις διέστησαν,
καὶ τὸν ἔπερον αὐτῶν, διὸ ἑδοκεῖν ἐκάποις ἐλόμενοι,
τὸν ἔπερον παρέλιπον· οἷον Λακεδαιμονίοις μὲν καὶ
Κρήτες ἔθεσαν ἐπαθένον, οὐ λόγοις· Ἀθηναῖοι δὲ
καὶ σχεδὸν οἱ πάντες Ἑλλήνες, δὲ χρή πράττειν ή
μή, προσέτασσον διὰ τῶν νόμων, τοῖς δὲ πρὸς αὐτοὺς
διὰ τῶν Ἕρων ἑθοῖς ἀλλιγώρουν· δὲ δὲ ἡμέτερος νο-
μοθετῆς δικιῶν ταῦτα συνήρμοσε κατὰ πολλὴν ἐπι-
μέλειαν· οὗτος γάρ κωφῆς (85) ἀπέλιπε τὴν τῶν
ἡθῶν ἀσκήσειν, οὗτος τὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ περὶ αι-
τίων διων ἀπέκεσσαν χρή, καὶ τίνα προσφέρεσσαν,
καὶ περὶ τῶν κοινωνησάντων (86) τῆς διαιτῆς, Ἕρων
τε συντονίας (87), καὶ τοιμακινῶν ἀναπαύσεων ὅρον
ἔθηκεν αὐτὸς καὶ κανόνα τὸν νόμον ἦν· ὃς περ
πατέρι καὶ διεσπότη τούτων ζῶντες, μῆτρες βουλόμενοι
μηδέν, μῆδε οὐδὲ ἀγνοίας διμαρτύρουν. Οὐδὲ γάρ
τὴν ὅπο τῆς ἀγνοίας ἐπιτίμησιν κατέλιπεν (88), ἀλλὰ καὶ
κάλλιστον καὶ ἀναγκαῖστον ἀπέδειξε παι-
δευμα τὸν νόμον, οὐκ εἰσάπαξ (89) ἀκροσομί-
νος (90), οὐδὲ οὐδὲ η πολλάκις ἀλλ' ἐκάποις ἑδομά-
δος τῶν διλλων Ἕρων ἀφέμενος, ἐπὶ τὴν ἀρχόσαν
ἐκέλευτο τὸν νόμονον εὐλέγεσσαν, καὶ τούτον ἀκριδίους;
ἐκμαθήνειν· δὲ δὴ πάντες ἐκάποις οἱ νομοθέται πα-
ραπλανεῖν. Καὶ τοσούσιον οἱ πλειστοὶ τῶν ἀνθρώπων
ἀπέγουν τοῦ κατὰ τοὺς οἰκείους νόμους ξῆν, ὃςτε
σχεδὸν αὐτούς οὐδὲ Ιοσαΐτες· ἀλλ' ὅταν ἐξαμαρτά-
νωσι (91), τότε παρ' ἀλλοι μανθάνουσιν, διὸ τὸν νό-
μον παραβεβήσουσιν. Οὐ τε τὰς μεγίστας καὶ κυρι-
τάτας παρ' αὐτοῖς ἀρχὰς διαιτῶντες δύμολογοισι τὴν
δημοκρατίαν ἐπιτίτας· γάρ πατριαρχίστασσαν τὴν τῶν πρα-
τήτων οἰκονομίας, τοὺς ἐμπειρῶν ἔχον τὸν νόμον
πατερισθεντεύμενος· Ἡμῶν δὲ ὄντων (92) τις ἔλεος,
τοὺς νόμους ἔδον ἀν τις εἶποι πάντες η τονομα τὸ
ἴαντο. Τοιχόρούν ἀπὸ τῆς πρώτης εὐθὺς αἰσθήσως

ἀπό, ταμεῖσι ὅποι retineri possit; et γῆς apud Eu-
seb. aut expungendum est, aut mantand. in τις. At
pro ἐπιτίμησιν ex manus. utrobiique legendum
ὑποτίμησιν. De qua voce, jam p. 356 pluscula de-
dimus. Vox ἐπιτίμησις. Josephi interpretatio felicit.

(89) Οὐκ εἰσάπαξ. Malim οὐδὲ εἰσάπαξ.

(90) Ἀκροσομέροις. Rectius cum Josepho,
ἀκροσομένους.

(91) Ἐξαμαρτώσασι. Joseph., ἐξαμαρτώσι, me-
lius.

(92) Οὐτετοῦν. Josephus ita legit, εἰ τις ἔρετο
τοὺς νόμους, ἔδον ἀν εἶποι πάντες, η, etc. Rectius
quam apud nostrum, apud quem ἔρετο saltem in
ἔρετο μιτανδūm est, et posterioris τις abradendum.

αὐτοὺς ἐκμαθάνοντες, ἔγομεν ἐν ταῖς φυγαῖς δωτέρω
ἔγκυχαργμένους. Καὶ σπάνιος μὲν ὁ παραβάνων,
ἀδύνατος δὲ ἡ τῆς καλάστων παραθήσης. Τοῦτο πρῶ-
τον ἀπάντων τὴν θαυμαστὴν ὄμοναν ἡμῖν ἐμπε-
πόλης. Τὸ γάρ μέν μὲν ἔχειν καὶ τὴν αὔτην δέξαν-
τεροῦ Θεοῦ, τῷ βίῳ δὲ καὶ τοῖς ἔθνεσι (93) μηδὲν ἀλ-
λήλουν διατέρεται, καλλίστην ἐν ἕθεσιν ἀνθρώπων
συμφωνίαν ἀποτελεῖ. Παρ' ἡμῖν γάρ μόνοις οὐτε περὶ
Θεοῦ λόγους ἀκούσεται τοῖς (94) ἀλλήλοις ὑπεννυ-
τοῖς, διπολῆς παρ' ἑταῖροι (οὐχ ὑπὸ τῶν τυ-
χόντων γάρ μόνον τὸ κατὰ τὸ προστέσθιν εἰκάστον λέ-
γεται πάθος, ἀλλὰ καὶ παρέ τισ τῶν φιλοσόφων ἀπο-
τελμάται, τῶν μὲν τῇ δηλον τοῦ Θεοῦ φύσιν ἀνα-
ρέπει τοῖς λόγοις ἀπικεχειρόχοταν, ἀλλῶν δὲ τῇ δηλο-
τελέσθων πάθεσιν πρόδονταν ἀφαιρούμενα)· οὐδὲν ἐν τοῖς
ἐπιτιθέμεστι τῶν βίων διέτασται διαφοράν, ἀλλὰ κοινὰ
μὲν ἔργα πάντων παρ' ἡμῖν, εἰς δὲ λόγος δὲ τῷ νόμῳ
συμφωνῶν περὶ Θεοῦ, πάντα λόγων ἔχειν ἔφορον.
Καὶ μήν περ τὸν κατὰ τὸν βίον ἐπιτιθεμέναν, διε
δει πάντα τὰ ἄλλα τέλος ἔχειν τὴν εὐθύνην, καὶ
τυπωτικῶν ἀκούσεται δὲν τις, καὶ τῶν οἰκετῶν. "Οὐδεν
δέν καὶ τὸ προσφερόμενον ἡμῖν ὑπὸ τίνων ἐγχίληται,
δέ δὲ μή κατινών εὐρετάς ἔργων δὲ λόγων ἀνδρᾶς πα-
ρασχεῖν, ἐντεῦθεν συμβέβηκεν. Οἱ μὲν γάρ ἀλλοι τὸ
μηδὲν τῶν πατρῶν ἡμέραιν καλὸν εἶναι νομίζουσι,
καὶ τοῖς μάλιστα τολμῶτι ταῦτα παραβάνειν σοφίας
ζευστήτηα μαρτυροῦσιν ἡμῖν δὲ τολναντοῖς μέλαν εί-
ναι καὶ φρόνησιν, καὶ δρεπτῇ ὑπειληφειν, τὸ μη-
δὲν διλῶν ὑπενναντίον μήτε πρέπει, μήτε διανοτήτην
τοῖς δέδρηγης νομοθετησίσιν (95)· οὐπερ εἰκότως δὲν
εἴη τεκμήριον τοῦ καλλιστα τὸν νόμον τεθῆναι. Τὰ
γάρ μη τούτον ἔχοντα τὸν τρόπον αἱ πεῖραι δεδμα-
ναι (96) διορθώσεις ἀλέγχουσιν ἡμῖν δὲ τοῖς πε-
στίστεν δέδρηγης τεθῆναι τὸν νόμον κατὰ Θεοῦ βού-
λησιν, οἷος εὐσέβες δήν εἴτε τούτο μή φυλάττειν. Τί γάρ
εύτοι τοῖς δὲ μετακινήσισιν (97), δή τι καλλιον ἔξε-
ρεν, δή τι παρ' ἑταῖρον ὡς δμεινον μετήνεγκεν; "Ἄρα
γε τὴν δηλητήν κατάστασιν τοῦ ποιειτεμάτος; Καὶ τοῖς
δὲ καλλιον δή δικαιοτάτη γένεται τῆς τὸν Θεοῦ μὲν
ἡγεμόνα τῶν δλων ἡγείσθαι (98) πεισμένης, τοῖς
τερεύσι δέ κοινή μὲν τὰ μέγιστα διοικεῖν ἐπιτερπού-
σης, τῷ δὲ πάντων ἀρχερεψ πάλιν πειστοκύταλα
τὴν τῶν δλων ἔργων ἡγεμονίαν; οἵσις (99) πλού-
τοφ, οὐδὲ τοῖς δλαις προβούσιοι πλεονεξίαις, τὸ
πρώτων εἰδήνος νομοθετησίαις ἐπὶ τὴν τιμὴν ἵστανται
δὲ δοὺς τῶν μετ' αὐτοῦ πειθοῖ τε καὶ συρρούνη-
τῶν δλων διέφερον, τούτοις τὴν περὶ τὸν Θεὸν δερ-
κειαν ἐνεχείρησαν. Τοῦτο δὲ δήν (10) καὶ τοῦ νόμου καὶ
τῶν δλων ἐπιτιθεμέτων ἀκριθῆς ἐπιμέλεια καὶ

(95) Ξέθρεα. Mendosa vox. Reponend. Ιθεστ., ut
est apud Joseph. et in manuscr.

(94) Ακούσεται τούς. Legend. ἀκούσεται τις, ut
apud Joseph.

(95) Νομοθετηδέσσιον. Recte, nam apud Joseph.
νιοῦσε legitur, νομοθετησισιν.

(96) Δεδμεναι. Joseph. δεδμενα. Elige.

(97) Μετακινήσεισ. Μαβυστ., μετακινήσειν, ut
ἔργων, μετήνεγκεν, que sequuntur. At Joseph. et
Montac. μετακινήσιεν relinquent, et ξερός legunt :
προ μετήνεγκεν autem Joseph., ξενέγκει, Mont.,
μετανέγκοι, quod melius est.

A hebdomadis quoque singulis, ab alio quolibet opere
feriatis omnes, ad illam, dum recitaretur, audiendam, animoque penitus inforamandam convenire ju-
beret. Id quod ab reliquis omnibus legislatoribus
prætermisso videmus. Quare, præriue mortaliūm
a vita suarum ex legum praæceptis instituenda tan-
tum absunt, ut in summa ferre illarum ignoratio e-
versentur, atque ubi peccaverint, eas tum denum
abs se violat, ex aliis intelligent. Quam ignoran-
tiā sunimi quoque ac principes eorum magistratus
confidentur, dum eos rerum administrationi præses
potissimum, ac sibi assideri volunt, qui præcipuum
quidam legum peritiam prie se ferant. At ex
nostris, quecumque de legum nostrarum capitula
interroges, universas facilius quam suum ipso
nomen edisseret, quippe quas iam usque ab ea, qua
primum aliiquid sentire cœpimus, retate, haustas,
mentibus deinceps inuitas quidammodo impre-sa-
que teneamus. Ita et rari admodum sunt, qui eas
violent, et qui viularit, nulla prorsus ei deprecande
potest ratio superest. Atque hic admirabiliter inter
nos animorum consensionis fons est præcipuum.
Nam et idem omnes de Deo sentire, et nullo vi-
tiumque dissidio laborare, id vero pulcherrimam
ac jucundissimam hominibus animorum studiorum
que conjunctionem afferre solet. Enimvero soli
omnino sumus, apud quos neque discrepantes un-
quam de Deo sentientia audies, quod apud alios
frequentissimum est (nec enim vulgaris tantum ac
plebeius quilibet, prout peculiaris animi sensus
impulerit, de Deo loquitur : 364 sed hoc temeri-
tatis vitium ad nonnullos etiam philosophos per-
manavit, quorum alii omnem Dei naturam funditus
exterminare conati sunt, alii eumidei omni boni-
num cura providentiaque spoliardint); nec ullum
in vita rationibus dissidium videbis. Ino vero, cum
summa quedam apud nos omnium est operum
functionumque communio, tum vox similiter eadem,
et cum ipsa lege consecutens, qua omnia divini
oculi sapientia regi proficitur. Quin etiam, quod
ad vitæ instituta spectat, ex ipsis quoque mulier-
culis ac mancipiis intelliges, nihil non ex castis
ad unum religionis finem esse referendum. Atque
hinc prosecutum illud est, quod a nonnullis probro-
nobis et criminis vertitur, neminem ex nobis illum
aut novæ orationis, aut operis novi auctorem pro-
diisse. Nam casti quidem, in nulla patriarum con-
suetudinum acquiescere, præclarum quiddam ac
laude dignum arbitrantur, eosque potissimum, qui

(98) Ξέθεσθαι. Delet banc vocem Josephus, et
recte.

(99) Οἰδὲ οὖ, etc. Locum hunc integrum Josephi.
ita legit, οὖς οὐ κατὰ πλεύτον, οὐδὲ τ. d. προβούσιας
αὐτομάτως πλονεῖ, πρώτον εἴδεις δὲ νομοθετηδέσ-
σιον τ. I., quam lecturem etiam Montac. repre-
sentat, eamque nos seruti sumus. Non displicet ια-
men πλονεῖ, pro κατὰ πλεύτον, cum sequatur οὐδὲ
τοτο.

(10) Τοῦτο δὲ δήν. Joseph., τούτοις δὲ δήν, quod fa-
ciilius videatur.

aliquid eorum labefactare conantur, a singulari prudentia vi solertiaque commendant. Nos contra, unam hanc et prudentiam, et virtutem esse statim, nihil omnino quod cum legibus ante sanctis quoque modo pugnet, aut invehere, aut moliri. Quod sane argumento certissimo est, optime conditam hanc fuisse legem. Quæ enim securi instituta sunt, ea vero correctione indigere, experientia comprobatur. At nos, qui hanc primum legem ex divina voluntatis arbitrio latam fuisse creditimus, eam deinceps violare sine impietate non possumus. Et vero, quid tandem aut ex ea iunctare quis possit, aut excogitare melius, aut ab aliis convenientius mutuari? Num forte genus insum reipub. totum immunitabit? At quodnam, obsecro, possit eo vel melius vel æquius institui, quod Deum quidem rerum universarum moderatorem constituat, sacerdotes vero ita publice maximorum negotiorum administrationi prediciat, ut illis ipsis sacerdotibus sumnum omnium pontificis præesse velit? Adde quod eosdem ab ipso iam initio legislator, non pro census magnitudine, aut aliarum ejusmodi rerum, quam fortuna pepererit, copia, in tanto honoris gradu collocari volnerit; sed iis duntaxat, qui secum aliis partim orationis vi, partim etiam æquitate morum anteirent, divini cultus religioses ritusquo commiserit. Id quod sane ad accuratam et legis ipsius, et reliquorum institutorum conservationem, maxime pertinebat: cum et summi omnium quesitores, et controversiarum judices, et damnatorum iuratores constituti sacerdotes essent. **365** Quodnam igitur imperii genus hoc sanctius esse queat? aut qui Deo cultus convenientior exhiberi? Ubi non multitudine tantum universa ad pietatem studiosissime informetur, sed etiam et insignis quedam a sacerdotibus in rerum administratione diligentia exigatur, et solemnem sacri alicuius festi religione tota reipub. ratio immitetur? Nam quæ exteri paucis aliquot diebus mysteria, ut appellant, statuaeque cæremonias custodiare uon possunt, ea nos perpetuo cum suavissime, tum etiam constantissime retinemus. Quanam vero, et enjusmodi nostra illa vel edicta sunt, vel interdicta? Simplicia prorsus et illustria. Princeps quidem et caput omnium illud est, quod ita de Deo statuit: Deum universa complecti: perfectissimum illum esse atque beatissimum.

(2) *Telētērī ἐστι.* Joseph., telētērī τινος. *Lege* τιλετῆρης τον̄ cum Montac.

(3) *Aīllo.* Joseph. et Mont., ἀλλόφυλοι.

(4) *Ἀμετάθετον.* Joseph. et Mont., ἀμεταπείστου.

(5) *Προφήτεις καὶ προσταρέστεις.* Male apud Joseph. et Mont., προσφήτεις, recte autem ἀπαγορεύεται; adhibenda interrogatio est, defenda post Γνώμων.

(6) Δ' ἡγεῖται. Joseph., δῇ γίνεται. *Ketinoē* ἡγεῖται.

(7) *Ὕδατα.* Joseph., *Regius*, et Montac., ποταμοὺς καὶ ὕδασσαν.

(8) *Ἐργασμέρων.* Joseph. et Reg., συνεργασμῶν, rectius.

(9) Καλῶς ḥyr εῖθις γενοράτα. Joseph. et Mont-

μένων, καὶ κολασταὶ τὸν κατεγνωμένων οἱ Ιερεῖς ἀτάχθησαν. Τις δὲ οὖν ἀρχὴ γένοτο ταύτης διωτέρα; Τις δὲ τιμὴ θεῷ μᾶλλον ἀρμόδουσα; παντὸς μὲν τοῦ πλήθους κατεσκευασμένου τρόπος τὴν εἰσόδειαν, ἔξαστον δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν Ιερῶν πατοւμένων, ὡσπερ δὲ τελετὴ ἐστι: (2) τῆς δῆλης πολεισας οἰκονομουμένης. "Α γάρ ὅλης την̄ ἡμέραν ἀρμόδιον ἐπιτεθεῖσας δίλλο (3) φυλάττεται οὐδὲν τοις Ιεροῖς ἢ πολλῆς ἡδονῆς καὶ γνώμης ἀμεταθέτου (4) φυλάττομεν ἡμεῖς διὰ τοῦ παντὸς αἰώνος. Τίνες οὖν εἰσιν αἱ προφήτεις καὶ προσταρέστεις (5); 'Απλαίτε καὶ γνώριμος. Πρώτη δὲ ἡγεῖται (6) ἡ περὶ θεοῦ λιγούσα. Θεὸς ἔχει τὰ σύμπαντα, παντελῆς καὶ μακάριος, αὐτὸς διατηρεῖ καὶ πάντας αὐτόφερης, ἀρχὴ, καὶ μέση, καὶ τέλος πάντων ὅντος· ἔργος μὲν καὶ γάρτης την̄ ἑναργήτης, καὶ παντὸς οὐτιοσούν φανερώτερος, μορφὴ δὲ καὶ μέθοδος ἡμῖν ἀφανίστατος. Πλᾶσι μὲν ὅλη πρὸς εἰκόνα τὴν τοιούτου, καὶ δὴ πολυτελῆς, διπλιος πάσα δὲ τέχνη πρὸς μιμήσας ἐπίνοιαν ἀπεγνος· οὐδὲν δημοιον οὔτε ἐπινοούμεν, οὔτε εἰκάζειν ἐστιν διον. Ἔργα βλέπομεν αὐτοῦ, φῶς, οὐρανὸν, γῆν, θλῖψι καὶ σελήνην, ὑδάτα (7), ζῶντα γενέσεις, καρπῶν ἀνάδοσεις. Ταῦτα δὲ θεῖς ἐποίησεν οἱ χεροῖν, οἱ πόνοις, οἱ τινῶν ἐργασμένων (8) ἀπειδέθεις, ἀλλ' αὐτοῦ καλλίθεας, καλῶς δὲ εἰδόντες γεγονότα (9). Τούτοις δὲ πάντας ἀκολουθεῖν, καὶ θεραπεύειν αὐτὸν ἀσκοῦντας ἀρετὴν τρόπους γάρ θεοῦ θεραπείας οὐτος διωτάτος. Εἰς ναὸς ἐνὸς θεοῦ, φιλονὶς δὲ παντὶ τῷ δημοτῷ κοινὸς ἀπάντων (10), κοινοῦ θεοῦ διάπαντα. Τούτον θεραπεύουσι μὲν δὲ πάντες οἱ Ιερεῖς ἡγεῖται δὲ τούτον δὲ πρώτος ἀλλ' κατὰ γένος. Οὗτος μετὰ τῶν συνιερέων (11) θύσει τῷ θεῷ, φυλάξει τοὺς νόμους, δικάσει περὶ τῶν ἀμφισθητουμένων, κολάσει τοὺς ἐλεγχθέντας (12). 'Ο τούτῳ μὴ πειθόμενος ὑβρεῖς δικην, ὡς εἰς οὐδὲ θεὸν αἴσθην. Θύσουμεν τάς θυσίας οὐδὲ εἰς μέθην (13) θυσοῖς· ἀδούλητον γάρ τῷ θεῷ τόδε, καὶ πρόσθιτος διὰ τῶν ὑδρεών γένοται τοῦτον. Εἶτα γάρ κανονικὴ γεγνάμεν, καὶ ταῦτην δὲ προτιμῶν τοῦ καθ' θαυμάτων ἴδιου (14), μάλιστα εἰς θεῷ κεχαρισμένος. Παράκλησις δὲ πρὸς τὸν θεόν ἐστι διὰ τῆς εὐχῆς καὶ

τα., καθὼς ἰδουλήτη, εὐθὺς ἐγένοντο.

(10) *Κοτός* ἀπάτετων. Joseph. et Montac. addunt δόκομος quod tamen Josephi interpres omisit: et recte, ut videtur. *De templo loquitur, de mundo locutus iam erat.*

(11) Όντος μετὰ τῶν συνιερέων. Joseph. et Mont., οὗτος μὲν πρὸ τῶν διλλῶν Ιερῶν. *At Regius,* μετὰ τῶν διλλῶν Ιερῶν.

(12) *Ἐλεγχθέντας.* Joseph. et Mont. addunt ἐπ' ἀδικίᾳ.

(13) *Οὐκ εἰς μέθη.* Joseph. et Mont., οὐκ εἰς πλήρωσιν διατηρεῖν καὶ μέθην, ἀδούλητα γάρ θεῷ τόδε.

(14) *Εὐτατεῖς.* Optime. Itaque Josephum hinc corrigas. apud quem εὐγενεῖς.

(15) *Ὕδιον.* Joseph. et Mont., βιον.

δέρται, οὐχ ὅπερας ὁδοῦ (16) τὰ ἀγαθά δέδοκε γάρ τινας ἔχων, καὶ πάσον εἰς μάστιν κατατίθεινεν ἀλλ' ὅπερας δέχεσθαι δυνάμεθα, καὶ λαβόντες φυλάττωμεν. Ἀγαλας ἐπὶ ταῖς θυσίαις διήρκεν (17) ὃ νύμας ἀπὸ κήρους (18), ἀπὸ λέγους, ἀπὸ κοινωνίας τῆς πρὸς γυναικά, καὶ πολλῶν ἄλλων, ἢ μακρὸν ἀντὶ εἴη νῦν γράφειν. Τοιούτος μὲν ὁ περὶ Θεοῦ, καὶ τῆς ἔκτινου θεραπείας, λόγος ἡμῖν ἔστιν ὃ δὲ ἀντὸς ἀμά καὶ ώμος. Τίνες δὲ οἱ περὶ γάρμαν νύμοι (19); Μίξιν μόνην οὖσαν ὁ νόμος την̄ κατὰς φύει τὴν πρὸς γυναικά, καὶ τούτην, εἰ μέλλοι τέκνων ἑνεκα γενησεθαι. Τὴν δὲ πρὸς δρόψιαν ἀδέρφων ἑστύγηκε, καὶ θάνατος τὸ ἀποτέλεσμα, εἰ τις ἐπίκειρος. Γαμεῖν δὲ κελεύει, μή προκινεῖ προσέχοντας, μηδὲ βιασίοις ἀρπαγαῖς, μηδὲ αὐλαίῳ καὶ δε' ἀπάτῃς πεισαντας; ἀλλὰ μηνταστεῖν περὶ τοῦ δουναί κυρίου, καὶ κατὰ συγγένειαν ἐπιτηδειον. «Συνὴ γέλρων, φησίν, ἀνδρὸς εἰς ἀπαντα (20), τοιογαρούν ὑπακούειν, μή πρὸς ὕδριν, ἀλλ' ἵνα ἀργητας Θεὸς γάρ ἀνδρὶ κράτος ἔδωκε. Ταύτην ευτίκαια δεῖ τὸν γήμαντα μάνην· τὸ δὲ τὴν ἄλλου πειρᾶν ἀντίστοιν. Εἰ δέ τις τούτῳ πράξειν, οὐδεμίοις θεάτρου παρατησίοις οὔτε εἰς βάσιστον παρέλενον ἔτιρον συνωμολημένην, οὐτ' εἰ πεισας γεγαμημένην. Τέκνα τρέψειν ἀπαντα προστάξει. Καὶ γυναικίν ἀπέτιε μήτε ἀμβλιοῦν τὸ επαράν, μήτε διακεφερεῖν. Ἀλλὰ δὲ φανεῖται, τεκνοτόνος ἀν εἴη, φυγήν ἀφανίζουσα, καὶ τὸ γένος ἐλαττώσα. Τοιογαρούν οὐδὲ εἰ τις ἐπὶ λέγους φθορὴν παρέλθοι, καθαρὸς εἶναι τότε προσφύει (21). Καὶ μετὰ τὴν νόμιμον συνουσίαν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπολούσεσθαι. Φυγῆς ἔχειν τούτον μερισμὸν τρὸς διλῆν χώραν ὑπέλθειν. Καὶ γάρ ἐμφυμονή σύμπαντας κακοποεῖται, καὶ τούτων αὐτῶν θανάτῳ διαφρίσεται. Διόπειρ ἀγνείας ἐπὶ πᾶσι (22) τοῖς τοιούτοις ἔταξεν. Οὐ μή οὐδὲ ἐπὶ ταῖς τοῦ πατέρων γενεασίαις ἐκτέτρεψεν εὐωχίαν συντελεῖν (23), καὶ προσάσσεις ποιεῖσθαι μάθησε· ἀλλὰ σώφρωνα τὴν ἀρχὴν εἴδεις τῆς τροφῆς ἔταξε (24), καὶ γράμματα παιδεύειν ἐκδέσει τὰ περὶ τοὺς νόμους (25), καὶ τῶν προγόνων τὰς πράξεις ἐπιστάσθαι· τὰς μὲν ἡμαῖνται, τοὺς δὲ ἓνα συντρεφόμενοι μήτε παραβαίνονται, μήτε ταχίην ἀγνοίας ἔχουσι. Τῆς εἰς (26) τοὺς τετελευτήτας προσνόταν δοίας, οὐ πολυτελεῖσις ἐνταφίων, μᾶλλον κατατκυτας μηνημένων ἐπιφανῶν ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τὴν κρείσιαν ἔταξε τοῖς οἰκειοτάτοις ἐπιτελεῖν, ταῦτα δὲ τοῖς παριουσίαις (27), θαυτομένους τινός, καὶ

(16) Οὐχ ὅπως ὁδῷ, εἰς. Quis hic Josepho credeat?

(17) Διεργητεῖς. Joseph., διεργητεῖν. Utrumque prouari potest.

(18) Κῆδωντος. Rectius multo quam ut apud Joseph., κοτητεῖ, sequitur enim λέγους.

(19) Γάμον νόμοι; Joseph. cum altero manusc. debet νόμον. Rectius, ut videntur; subintelligendum estin λόγοι; et proxime sequitur, μίξιν μόνην οἶδεν δέ νόμος.

(20) Εἰς ἀπαγάπατα. Joseph. et Montac. addunt, καὶ ἡ πονηρία αὐτοῦ ὑπὲρ ἀγαθοτοῦ γυναικός.

(21) Τίτος προσθήκει. Lycus hic aperte virtuosus est Apud Joseph. ita concipiatur: Καθαρὸς εἶναι οὐ δύναται· οὐ καὶ μετὰ τὴν νόμιμον συνουσίαν ἀνδ. καὶ γυν. ἀπολούσεσθαι κατεύεται ὁ νόμος· φυγής τοῦ γέροντος ἐγγίνεται πολυσύδε, ὡς πρὸς διλῆν ψύχην ὑποβαλόντων quam lectionem Montac. ex

PATROL. GR. ΧΥΙ.

A mūm; sibi ipsi ac ceteris omnibus satis unum esse; principium, medium siueque cunctorum: eudem ut operibus ac beneficiis conspicuum, immo rerum omnium longe notissimum, ita cum natura, tum etiam magnitudine obscurissimum; materiam omnem, ut genere ipso pretiosissima videatur, vilem tamen et abjectam, si ad ejus imaginem exigatur, futuram; artem similiter omnem, si ad illius imitationem aspiret, inertem jacere; nihil ejus simile nec videri a nobis, nec cogitari posse, immo leviter quidem animo informari fas esse. Hujus tamen opera sub aspectum cadere, lumen, colum, terram, solem, lunam, aquas, animantium procreationes, fructuumque proventus: hæc autem a Deo, non manibus, non labore ullo, non precaria cujusquam opera, sed uno voluntate sua nata perfecta continuo, proque eo ac statuerat, bonitatem sortita esse. Ad illum omnes adhaerescere, unum virtutis exercitio colere oportere, quod ea cultus divini ratio una omnium castissima sit atque sanctissima. Unius Dei templum unum esse, quod simili simile delectetur; adeoque commune cum omnibus, quia Numini omnium communum sacrum. At sacerdotum quidem proprias ejus placandi partes esse, illa tamen nūm seipsum aliquem praesesse genere principem, qui cum aliis sacerdotibus Deo sacrificet, leges custodiat, si quid erit controversum, arbitrio definiat, peractos denique reos justo suppicio coerceat. Ei quisquis mihi paruerit, pœnam huic lucendam esse nihil leviorē, quam si aduersus Deum impie fecerit. Ceterum ea sacrificiorum nostrorum lex est, ut ne ipsis ad gule et crapule turpitudinem abutamur: cum enim horret ista Deus, tum vero et injuriarum et luxus occasionem præberent: modesta igitur, honesta et sobria illa sint oportet, ut ii presertim, qui sacris operam dant, castigatum modestiam præ se ferant. 366 Jam inter sacrificandum in primis quidem pro communī, tum pro sua cuique salute nūcūpanda vota sunt. Cum enim ad mutuam societatem nati simus, is profecto Deum sibi maxime conciliet, qui eam vita sua potiorem habuerit. Porro votorum ac precationum summa hæc est, non uti beneficia nobis ipse conferat, confert enim ille per sese, atque omnibus passim ingerit; verum ut ea cum rite accipere, tum

C parte repräsentat: ego vero partem maximam sectus sum: malui tamen exteram illam regionem uni animo tribuere, quo de solo postiudine etiam loquens. Interpres Josephi alia omnia.

(22) Εἰς πάστοις. Vera lectio. Mendose Joseph. et Montac. επίτιταν.

(23) Εὐωχίας τυτελεῖν. Joseph. et Montac εὐωχίας συντάγειν. Elige.

(24) Τῆς τροφῆς ἔταξε. Desunt haec apud Josephum, que tamen sensus integritas requirit.

(25) Εκδέσεις τὰ περὶ τοὺς νόμους ἔταξε, οὐδὲ τοὺς νόμους ἀναστρέψεις, quod rectius videtur.

(26) Τῆς εἰς. Joseph., τῆς δὲ εἰς, melius.

(27) Παριουσία. Joseph., περιουσία, παριπέ, τοῖς οἰκεῖοις. Unde opinor, verius est, tamenetsi vñlgatau lectio. reliquerim

accepta diligenter conservare possimus. Ad extre-
mum, cui sacrilegium faciendum erit, ei lex certa
quædam prescribit lustrationum genera, quibus
suscepta si quæ sint ex funere, lecto, uxoris con-
suetudine, et aliis plerisque rebus, quas nunc per-
censere longum esset, labes expientur. Atque hujus-
modi nobis et de Deo doctrina, et divini cultus
tradita ratio est, quæ legis ipsa quoque vim obtinet.
De nuptiis vero quid? Eam tantum consuetudinem,
quam cum uxore natura concedit, lex nostra probat,
modo tamen ea prolixi suscipienda causa ineatur.
At marium cum maribus congressiones execratur,
ejusque flagitiis reos capitali supplicio damnant. Cæ-
terum in matrimonio contrahendo, neque doitis rationem
haberi, neque per vim rapi conjugem, neque
dolo malo pellici vult: sed ab eo, qui collocandæ
potestatem habeat, postulari; sic tamen ut propin-
quitatis etiam et sanguinis ratio habeatur. « Ac
mulier quidem, inquit Scriptura, viro per omnia
deterior est. » Viro igitur obtemperet, non tamen
contumeliae causa, sed ut alterius imperii ac
ductum sequatur: vim enim atque potestatem viro
Deus concessit. Unius porro tantum, qua cum ma-
trimonio conjunctus fueris, expetenda consuetudo
est; alterius enī uxorem cogitare nefas. Quod in
scelus quisquis inciderit, certum capitis supplicium:
quenadūnōm si quis aut virginis alteri cuiipiam
desponde vim intulerit, aut alii nuptiam illexerit.
Liberorum quidquid susceptum erit, educari lex
jubet. Vetal eadem, ne qua mulier susceptum se-
men aut ejiciat, aut extinguat: que secus facit
eam pro liberorum interfecit haberi vult, per-
inde ac si reipsa et fetus vitam oppresserit, et
generis sui propagationem inhibuerit. Quisquis ergo
ad alienum torum violandum accesserit, is
purus et integer manere non potest. Haque post
legitimam quoque viri cum uxore consuetudinem,
lex corpus ablui jubet: quod ex ea sordis aliquid
ad corpus simul et animum allinatur; quasi animus
in exteram quandam hoc facto regionem comme-
ret. Quippe animus enim, ubi corporis implicatur,
damni aliquid ac detrimenti subire solet; quo-
rum concretione, mortis hec scilicet rursus ipse

A προσελθεῖν καὶ συναποδύρεσθαι: (28). Καθάρισεν (29)
δὲ καὶ τὸν οἶκον καὶ τοὺς ἀντοικοῦντας ἀπὸ κῆδους,
τὰ πλεῖστα (30) ἀπόχῃ τοῦ δοκεῖν καθαρὸς εἶναι τις
φόνον ἐργασάμενος. Γονέων τιμὴν μετὰ τὴν πρὸς
Θεὸν δευτέραν ἔταιξε καὶ τὸν οὐκ ἀμειβόμενον τὰς
παρ' αὐτῶν χάριτας, ἀλλ' εἰς ὄπιον ἐλλέιποντα,
λευθῆσθε μενον παραδίδωσι. Καὶ παντὸς τοῦ πρε-
σβυτέρου τιμὴν ἔχειν τοὺς νέους φησον, ἐπει πρε-
σβύτατον δὲ θεός. Κρύπτειν οὐδὲν ἐξ πρὸς φίλους
οὐ γάρ εἶναι φίλων, τὴν μὴ πάντα πιστεύουσαν. Καὶ
συμβῇ τις ἔχθρα, τούτων ἀπόρρητα λέγεται (31) κεκύ-
λικε. Δικέων εἰ δύρα τις λέστης, θάνατος ἡ ζεμία.
Περιορῶν ἕπεται (32), βοηθεῖν ἐνδύν, ὑπεύθυνος. «Ο
μὴ κατέθητε τις, οὐδὲ ἀναρίψεται: τῶν ἀλλοτρίων
οὐδὲνδικάσται δανείσας, τόκον οὐ λήγεται. Ταῦτα
καὶ πολλὰ τούτους διμοι τὴν πρὸς ἀλλήλους τιμῶν συ-
έχει κοινωνίαν. Πλοιὸς δὲ καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλοτρί-
κους ἐπικεκαίσας ἐφόρηστον δὲ νομοθέτης, ἀλλον ίδεν.
Φανεῖται γάρ δριστα πάντων προνοτάμενος, διπος
μήτε τὰ οἰκεῖα διατείρωμεν, μήτε φύσιονσαν τοῖς
μητρέσιν τῶν ἡμετέρων προσαρουμένοις. «Οσοι μὲν
γάρ ἐὰν θέλωσι (33) ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἡγελνόμοις
ζῆν ὑπελθόντες (34), δέχεται φιλοφρόνως, οὐ τῷ γέ-
νει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προσάρτεσι τοῦ βίου νομίζουν
εισαὶ τὴν οἰκείητα: τοὺς δὲ παράργου προσώπ-
τας ἀναμίγνυσσαν τῇ συνηθέᾳ οὐδὲ τέθλητε. Τάλα
περιόρκην, διη τὴ μετάστοις εστον ἀναγκαῖα πάσι
παρέγοντας δεομένοις πύρ, ὑδωρ, τροφή, δόσις
φράγειν, ἀπαρον μὴ περιορφήν. Ἐπιεικεῖς (35) δὲ καὶ
τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους κριθήντας εἰναι οὐ γάρ ἐπ
τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν, οὐδὲ τέμνειν ἡμέρα δέν-
δρα συγκεχύρωνται ἀλλὰ καὶ σκελεύειν ἀπειργε-
τούς ἐν τῇ μάχῃ πεδόντας, καὶ τῶν αἰγαλώτων
προύνησσαν, διπος αὐτῶν θύρες ἀπῆ, μάλιστα δὲ γυ-
ναικῶν. Οὕτως δὲ ἡμερότητα (36) καὶ φιλανθρωπίαν
ἡμᾶς ἐπιτίθεσσεν, ὡς μηδὲ τῶν ἀλλογάρων ἀλιγω-
ρεῖν ἀλλὰ μόνην μὲν ἀρχῆ τούτων κρήσιν τὴν νό-
μιμον, πτῶσαν δὲ ἐπέρσαντας. Α δὲ ποτε ικε-
τεύοντα προσφέγει (37) ταῖς οἰκίαις, ἀπειπον ἀν-
ελεῖν οὐδὲ νεοτοῖς τοὺς γονάτις αὐτῶν ἀπέτρεψεν συ-
ειράριν φελεῖσθαι δὲ καὶ τῇ πολεμίᾳ (38) τῶν ἐρ-
γαζομένων ζώων, καὶ μὴ φονεύειν. Οὕτω παντεχό-
θεν τὰ πρὸς ἀπεικεῖαν πειρασθέσθαι, διάσταλκος

(28) Προσελθεῖν καὶ συναποδύρεσθαι. Joseph.,
συνελθεῖν καὶ συναποδύρεσθαι νόμιμον ἀπότολμόν
quæ duo postrema vix. et. verbo ἔταιξε continentur.

(29) Καθάρισεν, etc. Joseph. et Mont. καθαρί-
σθαι δὲ καλεῖν καὶ τοὺς ἀντοικοῦντας ἀπὸ κῆδους, διά
τον μετελθόντα τοῦ βίου.

(30) Ἰτα πλεῖστον, etc. Breviora haec et saniora
sunt, quam quæ apud Joseph. et in Montac. si le-
guntur, ἵνα πλεῖστον ἀπέχῃ τοῦ δοκεῖν αὐτοὺς καθα-
ρούς εἶναι. Τις δὲ φόνον ἐργασάμενος, η ἔκων, η
άτακον, οὐδὲ τὴν πρὸς τούτους ἀπειπούσην ἀν ἔκδι-
κτην.

(31) Ἀπόρρητα λέγεται. Hinc emendes Josephum
litter. apud quem pessime, τὸ ἀπορεῖν παραλέγεται.

(32) Περιορῶν ἕπεται, etc. Hinc etiam Josepho
medicina hæsi, apud quem legitur, περιορῶν βοηθεῖν
ἔνσις, ὑπεύθυνος; quæ latenter, cum explicari non
incommode possent, interpres omni sensu spo-
llavit.

(33) Εὖρ θέλωστ. Legend. ἀν θέλωσιν, nisi
malis θέλωσιν cum Josepho, sine illa conjunctione.

(34) Υπεικεῖται. Joseph. post ζῆν distinguunt;
tum legit ὑπελθόντας ἀλλ. φιλοφ., quod rectius exi-
stimo.

(35) Επιεικεῖς, etc. Joseph., ηπιεικῆ δὲ καὶ τὰ
πρὸς τοὺς πολεμίους εἰναι κριθήντα.

Utrumque προ-
harsi potest; rectius tamēn videretur, κριθήντα
ειται.

(36) Οὕτως δὲ ἡμερότητα (36) καὶ φιλανθρωπίαν
ἡμᾶς ἐπιτίθεσσεν, ὡς μηδέ κατοικούσαν τὴν ή.
κ. φ. διδάσκαλον ήμετε κατοικούσαν.

(37) Προσφέγει. Sic legend., non ut apud Jo-
seph., προσφέγει.

(38) Καὶ τῇ πολεμίᾳ. Recte, si modo, καὶ sin-
accus legatur. Apud Josephum tamēn leg. καὶ τῇ
πολέμῳ, quod improbandum non est.

μὲν τοῖς προειρημένοις χρησάμενος οὐδέποτε, τοῦδε δὲ κατὰ τῶν παραβαίνοντων τιμωρητικούς τάξεις, οὐκ (39) δινεὶ προφάστως. Ζημία γάρ ἐπὶ τοῖς πλείστοις τῶν παραβαίνοντων δὲ θάνατος ἢ μοιχεύση τις, ἢ βιάστεα κίρρην, ἢ δρόμου τολμήση πέλαν προστέρευται, ἢ ὑπομείνη πατέειν δὲ πειρασθεῖς. Ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ δοζίοις δρούσις δὲ νόρος ἀπαρατητος. Ἀλλὰ καὶ περὶ μέτρων, ἣν τις κακουργήσειν, ἢ στενῶν. ἢ περὶ τρόπων ἀδέσου καὶ δόλῳ γενεθλίους, καὶ διέλθειν τις ἀδέστρων, καὶ δὴ μὴ κατέθηκεν ἀνέκαστα, πάντων εἰσὶ καλάστεις, οὐκ οἷας περὶ ἔτερος. ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ μεῖζον. Περὶ μὲν γάρ γονέων ἀδέσιας, ἢ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβείας, καὶ μᾶλλῃ τις, εὖθις ἀπόβλωται. Τοῖς μέντοι γε κατὰ τοὺς νόμους πάντα πράττουσι: γέρας ἔστιν οὐκέτις ἄργυριον, οὐδὲ χρυσὸς (40), οὐδὲ μὴ οὐδὲ κοτίνος στέφανος. ἢ σελήνη, καὶ τοιαύτη τις ἀνακήρυξις ἀλλ᾽ αὐτῆς ἔκαστος αὐτῷ δὲ συνειδές ἔγων μαρτυρούσιν, πεπίστευκε (τοῦ μὲν νομοθέτου προφρετεύσαντος, τοῦ δὲ Θεοῦ τὴν πίστιν ἴσχυρὸν παρεστηκότος [41]), διτὶ τοὺς νόμους διαφυλάξασιν, καὶ εἰ δέοις θυσίαις οὐτέπειραν, προθύμως ἀποθανεῖν (42). Ἑδωκεν δὲ Θεὸς γενέθλους τις πάλιν, καὶ βίον ἀμέλινο λαβεῖν ἐκ πειρίτροπης. Ἰσχεντος δὲ ἐών νῦν ταῦτα γράψαιν, εἰ μὴ δὲ τῶν ἔργων ἄποιτος ἡνὶ φανερὸν, διτὶ πολὺ καὶ ταλλάκης ἡδὸν τῶν ἡμετέρων περὶ τοῦ μηδὲ μῆτρα φέγγεσθαι παρὰ τὸν νόμον, πάντα παθεῖν γενναλῶς προειλοτο (43). Καίτοι γε εἰ μὴ συμβεβήκει: γνώριμον δὲ μὲν τὸ Εὔνοος διπλασιον ἀνθρώπους ὑπάρχειν, καὶ φανερῷ κείσθαι τὴν ἀθελούσιον τὴν μάρτυραν, ἀλλὰ τις ἡ συγγράψαι (44) λέγων αὐτὸς ἀνεγίνεσθαι (45) τοῦ: Ἐλλήσιν, ἡ του περιτεχνεῖν ἔχοντος γενιατοκομένην, ἡνὶ φρασκον τὸν ἀνθρώπους, ταυτὴν μὲν ἔχουσα δόξαν οὐτῷ σεμνῆν περὶ τοῦ Θεοῦ, τούτοις δὲ νόμους πολὺν αἰώνια βεβαίως ἐμμεμνεύσαι (46): πάντας ἀντὶ οἵματος συνθέσασι διὰ τὰς συνεχεῖς παρὰ αὐτοῖς μεταβολάς ἀμέλει τῶν γράψαι τι παρατάσσοντος (47) εἰς πολιτεῶν καὶ νόμους ἐπιχειρούσαντων, οὓς θυμαστά συνθέντων κατηγοροῦσι, φάσκοντας αὐτοὺς λαβεῖν ἀθανάτους (48) ὑποθέσεις. Καὶ τούς μὲν δόλους παραλεῖται φιλοσόφους, δοτει τι τοιού-

(39) Οὐδὲ deest ap. Joseph.

(40) Χρυσός. Ioseph. et Montac. sequentia ita legunt, οὐ μὴν οὐδὲ διάλυθος στέφανος: ἀλλὰ τὸ ὑπερβάλλον πάντα τὰ γῆναι, καὶ θεοὺς ἔγγυς, τὸ οὐλὸν εἶναι· καὶ γάρ τοι θεούσιοὺς ἀνδρὸς τοιαύτης ἡ ἀνακήρυξις, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἔκαστος, εἰτε. Quis si non dectiora nostris, meliori certe non iudicis. Et quod dem non τὸ φιλον εἶναι absolute, sed τὸ φιλον αὐτοῦ εἶναι legendum fuerit. Quoi sequitur, καὶ γάρ, εἰτε, minus vel pleno vel justo secessit dictum videtur, nec ab interprete quidquam istorum, præter διάλυθος στέφανος, agnosciatur.

(41) Ισχυρὸν παρεστητότος. Joseph., ἔχυρὸν παρεστηκόν: Istud παρεστηκότος usitatum est.

(42) Ἀποθανεῖν. Lege, cum Josepho et Montac., διοικεῖσθαι.

(43) Προειλοτο. Joseph., Regius et Montac., διοικεῖσθαι. Optio est.

(44) Αλλὰ τις ἡ συγγράψαι. Melius, quam ut apud Joseph., et in Montac., εἰ συγγράψεις.

(45) Ἀρετήνωσε. Maleante legebatur ἀνέγνωσι.

(46) ἐμμεμνηράσι. Ita reposuitus ex Josepho, cum prior effito perperam legeret, ἐμμεμνηκάντα.

A liberatur: ideoque certa quedam, similibus procurandis, expiationum genera legislator instituit.

367 Jam ne liberorum quidem natalitia lauторibus conviviis celebrari voluit, ne ebrietatis color inde aliquis ei species quereretur: sed eos ab ipso jam aetatis ineuntis exordio cum ad moderatum vivum assuescere, tum litteris informari, legisque præcepta simul, et res a majoribus præclare gestas edoceri: ut harum quidem ad imitationem exciterentur, illa vero cum ipso lacte combibentes, nec deinceps violare conentur, nec eorum ignoratio nem excusare possint. Defunctorum etiam justis ita prospexit, ut neque profus exsequiarum sumptibus, neque magno illustrium sepulchorum apparatu luxus aleretur: sed quae funeri curando necessaria forent, ea propinquioribus perficienda mandarentur: et quicunque, dum cadaver efficeretur, illuc iter haberent, ii ad funebrem sese pompam lacrymasque suas adjungerent. Domum præterea tamquam familiam lustrari a funere voluit, ut ex in jure quivis intelligeret, quam ille contaminatus haberetur, qui eadem aliquam fecisset. Liberorum erga parentes observantiam secundum a civio cultu locum tenere jussit: et quisquis mutuum eorum beneficiis gratiam referre quacunque demum in re neglexerit, eum lapidibus obruendum esse statuit. Junioribus suum erga seniores omnes, quia rerum omnium antiquissimus Deus est, honorem imperavit. Amicis occultum mutuu nihil esse patiut, quod nulla ea sit amicitia, quæ amicorum fidei omnia sua non credat. Quod si postea suboriantur inimicis, eorum tamen arcana vngari prohibet. Judex si munera accepit, capitis supplicio luit. Qui supplicem, cui presto esse potuisse, neglexerit, reus est. Quod non depositeris, auferre non licet. Alieni quidquam attingere nemo potest; nemo scenus pro inutuo exigere. His alisque similitus vinculis mutua inter nos societas continetur. Sed opera quoque pretium fuerit videre, qua nos adversus ipsos etiam extraneos æquitate ac facilitate noster hic legislator esse voluerit. Quivis enim in-

Porro locus est apud Demosth. in *Midiana*, hinc sensu et cogitatione similissimus, de lege servos contumelias allieci prohibente: Τί οὖν πρὸς θεῶν, inquit, εἰ τις εἰς τοὺς βαρβάρους τὸν νόμον τούτου, παρὰ ὃν τὸ ἀνδρόποδα εἰς τοὺς Ἑλλήσιους κομίζεται; ἔτι τούτον ὑμᾶς, καὶ διειών περὶ τῆς πλασίας, εἴκο πρὸς αὐτούς, ὅτι εἰσ τινες Ἑλλήσιες, ἀνθρώπους οὐτεις μητροι, καὶ φιλάνθρωποι τοὺς τρόπους, ὡς τοιλάδος ὅρος ὑμῶν τρικηλίους, καὶ γύναι τῆς πρὸς ὑμᾶς: ἔνθρος τρικηλίους πατρικῆς ὄμως οὐδὲ οὐν τημη καταθέντες, δουλοὺς εκτηνώσατε, οὐδὲ τούτους ὅδηγειν ἀλλὰ νόμους δημοσιὰ τὴν ταῦτα καλύπτοντα εθείσαντες τούτοις, καὶ πολλοὺς ἡδὸν παραδόντας τὸν νόμον τούτου, ἐπιμόκαστα θενάντας εἰ ταῦτα δουκούσσειν [i.e. ακούσατε], καὶ συνείσοντες βάρος, οὐκ ἀν οἰσθε δημοσιὰ πάντας ὑμᾶς: προέντων αὐτούσιοισισθεται;

(47) Παραπλήσιον, εἰτε. Hinc Josephum corrigit apud quem hic locus ita concepitur, παρ' Ἐλλήσιοι πολιτεῖας καὶ νόμους ἐπιχειρεῖσαντων, οὓς θυμαστῶν καὶ συνετῶν κατηγορῶσι. Eius interpres hæsit Eusebii.

(48) Joseph., Ἀδυνάτους.

telliget, omnium optime prospectum ab eo ac pro-
visum id fuisse, uti nec patriorum ipsi rituum in-
tegritatem labefactemus, nec eorum tamen commu-
nionem rerum nostrarum cupidis invideamus.
Quoiquot enim legibus nostris vivere optaverint,
omnes peramittere excipiunt, utique non solo genere,
sed etiam voluntariae instituti societate communio-
nem istam contineri ratus. Qui vero non nisi obli-
ter ad nos, atque aliud agentes accederent, eos in
consuetudinem penitus admitti noluit. Ceterum alia
quædam edixit, quorum omnino copiam fieri ne-
cessere est : cujusmodi sunt, indigentibus omnibus
igne, aquam, cibinque suppedire, **368** com-
monstrare viam, insepulcum neminem præterire.
Imo suam quoque adversus hostes appellatos æqui-
tatem constare voluit, dum nec illorum agros igne
vastari, nec mites arbores succidi permisit. Quin
etiam et eos, qui in acie cecidissent, a victoribus
spoliari prohibuit, et captivos maximeque mulieres
ab omnibus injuriis vindicavit. Ac nos ita quidem
ad mansuetudinem et humanitatem repetitis longius
præceptis condocefecit, ut ne brutarum qui-
dem animantium curam neglegerit. Nam ubi a le-
gittimo, quem unum concedit, earum usu discesseris,
omni alio prorsus interdixit. Si quæ suppli-
cum instar nostras in ædes consugerint, eas
interfici vetuit : aut parentes cum pullis e nido
tollit; aut animantes illas, quarum opera homines
uti solent, etiam in boscili solo mactari noluit.
Tantopere benignitati consultum esse omni ex parte
cupiebat : partim ferendis iis, quæ adhuc commen-
toriæ sunt, quæque ad morum informationem
pertinent, legibus ; partim aliis quibusdam sancien-
dis, quibus in superiorum violatores, citra excusa-
tionem omnem, poena statuuntur. Ponam enim
capitis plerisque proposuit; qui adulterium patra-
verit : qui pueræ vim attulerit : qui vel marem de
stupro appellare ausus, vel appellanti sponte obse-
cetus erit. Exstat etiam de servis lex ejusmodi,
quam deprecari nemo queat. De mensuris item at-
que ponderibus, si quis flagitium hoc in genere
commisserit, aut injuste quipiam doloque male ali-
quid fuerit, vel quod abs se depositum non esset, abstulerit : præna omnia sunt, non quales uniuersi
anod ceteros obtinent, sed quales summa fere severitas postulabat, constituta. Nam aut de paren-
tum injuryia, aut in Deum impietate, qui vel apud se cogitarit, is ad mortem continuo rapitur. Jam
qui legis ad præcepta rebus in omnibus adhaerescunt, propositum iis premium est, non argentum,
vel aurum, non corona ex oleastro, vel appio, aut aliquod ejusmodi præconium : sed consciencia
quisque sua testimonio freti, quod et legislator ante prædictit, et Deus certissimæ fidei pignore con-
firmavit, futurum omnino credant, ut qui leges constanter servaverint, iis vero, ut earum causa non
nunquam oporteat, morte alacriter strenueque perfundit, et novum deinceps ortum, et vite vicissim al-
torius longeque melioris fructum Deus ipse largiatur. Quæ profecto scriberem ipse nunquam, nisi cognitum

(49) Σκάπτωσι συγχώς, etc. Corrupus hic lo-
eos, ex Josepho partem maximam restitui potest,
dum ita legit, σκοτῶν αὐγά τις ἀνέροις δύονται,
καὶ ταῦτα τῶν πολλῶν αἵτια συνθεταί. Tantum
pro aucta Eusebianum ἔγγονον, vel ἔγγύτερα, suffi-
cienter erit.

(50) Λόρους τοὺς δέ, etc. Longe melius quam ut
est in Josepho et Montac., νόμους τινὰς εἶναι
κατανοῦσι.

A τον ἐν τοις συγγράμμασιν ἐπραγματεύσαντο· Πλά-
των δὲ θαυμάζομενος πάρα τοῖς Ἑλλήσιν, ὡς καὶ
σεμνήτερι βίσι διενεγχόν, καὶ δυνάμει λόγων καὶ τα-
υτὸν πάντας ὑπεράρας τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ γεγονότας,
ὅπερ τὸν φασκόντων δεινῶν εἶναι τὰ πολιτικά, μηδεὶς
διπλὸν γλευαζόμενος καὶ χωμαθούμενος διπλεῖται. Κα-
τοι τάκεινον σκώπτων (49) συγχώς τις ἀνέροις βέβαιος
καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἔγγονον συνθεταί. Αὐτὸς δὲ Πλά-
των ὑμολόγηκεν, ὅτι τὴν ἀληθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ δέ-
ξαν εἰς τὴν τῶν δύοντων δινούσιν οὐκ ἂν δοξάζοιεν
ενεγκείν. Ἀλλὰ τὰ μὲν Πλάτωνος λόγους τοὺς (50)
είναι κενοὺς νομίμους, κατὰ πολλὴν ἔξουσίαν (51)
κεκαλλιγραφημένους. Μάλιστα δὲ τῶν νομοθετῶν λυ-
κούργον τεθναμάκασι, καὶ τὴν Σπάρτην ἀπαντες
δύμνουσιν, διτὶ τοῖς ἔκεινον νόμοις ἐπὶ πλείστον ἐν-
τεκαρτέρησαν. Οὐκοῦν τοῦτο μὲν ὅμοιογεσθω τεκμή-
ρου δρετῆς εἶναι, τὸ πειθεῖσαν τοῖς νόμοις οἱ δὲ
Λακεδαιμονίους θαυμάζοντες, τὸν ἔκεινον χρόνον ἀν-
τιταρπαλλέσσαν τοὺς πίεσσον ἢ δυσχίλους ἔτοι
τῆς ἡμετέρας πολετείας· καὶ προστέτι λογιζέσθωσαν,
διτὶ Λακεδαιμονίου μὲν, δοσον ἐφ' ἁυτῶν χρόνον είχον
τὴν ἐλευθερίαν, ἀκριβῶς ἐδοξαν τοὺς νόμους διαφεύγαντες· ἐπει μέντος περὶ αὐτοὺς ἄγριοντο μεταβολαι
τῆς τύχης μηδεὶς δεῖν ἀπάντων ἐξελάθοντο τῶν νό-
μων· ήμεις δὲ τούχας μυρίας γεγονότες δὲ τὰς
τοῦ θαυμάσιαν τῆς Ἀστερίας μεταβολάς, οὐδὲν (52)
τοῖς ἕσχάτοις τῶν δεινῶν τοὺς νόμους προβούμενον.
Ταῦτα μὲν καὶ Ἰωνίστης περὶ τῆς κατὰ Λακεδαι-
μονίου πολιτείας. Περὶ δὲ τῆς ὧν ὑπὸ αὐτοῦ τε-
θεῖσι νόμοις ἐπεικασμένης καὶ ἀλληγορικῆς θεωρίας
πολλὰ ἔχον εἰπεῖν, ἀπαρκεῖν ἡγούμει τὰς Ἑλεάτας
πολιτείας καὶ Ἀριστοβούλου διηγήσεις, ἀνδρῶν τὸ μὲν γέ-
νος Ἐβραίων ἀνέκαθεν, τὸν δὲ χρόνον κατὰ τοὺς
Πειοδεματούς χρόνους διεπεράσθων. Όμοιος δὲ
Ἐλεάτης, καὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματι τετιμηθε-
νος, μικρῷ πρότερον ἥμιν ἐδηλώντο· διτὶ δη τοῖς περὶ^c
βασιλέως ὡς αὐτὸς ἡκουοι πρεσβείας ἔνεκα, τῇ τῶν
Ἐβραϊκῶν λόγων ἐπὶ τῇ Ἑλλάδα μεταβολῆς τὸν
τρόπον ὅποτυσμένος, τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς νόμοις ἀλ-
ληγορουμένην ἴδεας τουτάνην πεικοῖται λόγου τὴν
διδασκαλίαν.

(51) Εξουσίαν hic διητὶ τῆς πειρο-
στας usurpasse videtur Josephus, nisi tamē ni-
mīam homini hoc in genere παρῆρεν a no-
nūllis sugillatam esse velit.

(52) Οὐδέτερ. Lege cum Josepho et alt. manuscr.
οὐδὲ τι. Sei quod prox. lin. sequitur, προβούμεν,
anteponendum τῷ, προδηγομέν, quod idem Josephi
et Montac. exhibent.

Id omnibus ac perfectum esse intelligerem, hominum plorosque nostrorum, ne vel una sibi contra **369** legem vocula excideret, omnia jam sapius fortiter pertulisse. Quod si non usque adeo in hominum omnium cognitionem gens nostra venisset, neque siquale voluntatis nostræ studium, quo legibus obsequimur, in eorum oculis ac luce versaretur: si quis exsisteret, qui vel instituta nostra, quæ dscripta abs se se diceret, Grecis audientibus recitaret, aut extra noti orbis terminos, in eos se alicubi homines incidisse narraret, qui cum tam graviter ac sublime de Deo sentirent, tum etiam iis legibus plura jam saecula constantissime viverent: equidem in summa omnes admiratione tum futuros existimo, cum iis simul tam crebrarum apud se conversionum in mentem veniret. Enimvero qui ex illis affine quiddam ac simile de repub. et legibus scribere conati sunt, eos quasi monstra quedam ac prodigia compositissent, et argumenta humanis viribus majora suscepissent, reprehendi ab omnibus et accusari videmus. Alios ego philosophos prætero, qui in simili disputationis genere versati sunt. Plato certe quidem, is qui propter singularem vita morumque gravitatem, et eximiam dicendi ac persuadendi vim, qua philosophorum nationem longe superavit, Græcorum omnia ore ad miraculum usque celebratur: ille, inquam, Plato, eorum, qui aliquid se in rep. gerenda videre arbitrantur, risu propre ac sibilis tanquam in theatro scena traducitur: cuius tamen si quis hac de re scripta diligenter evoluerit, et molliora pleraque, vulgique consuetudini admodum gemina reperiet. Nam ipsis quidem ita proficitur, veram de Deo sententiam multitudinis stultitiae secure committi non posse. Ceterum ista Platonis instituta sunt, quibus verba tantum inania, et exquisito quodam artificio contexta videantur. At Lycurgum quod attinet, illum omnes in admiratione babent, Spartamque hoc potissimum nomine prædicant, quod ipsius in legibus diutissime acquieverit. Ergo primum hoc habemus, virtutis argumento esse, quod legibus obtemperent. Deinde præcones isti Lacedæmoniorum, exiguum illorum constantia tempus cum duobus et amplius reip. nostræ annorum milibus conferant: tum ita secum ipsi reputent Lacedæmonios quamdiu solum antiquam libertatem reliquere potuerunt, suarum quoque legum retinentes fuisse: ubi enim fortunæ inclinationes faciæ essent, tum earum simul omnem prope memoriam funditus abjecisse: cum interea nos infinitis casibus ob frequentes regum Asiae mutationes jactati, **370** ne in supremis quidem periculis nostras unquam leges prodidimus. » Hactenus etiam Josephus de Judeorum r p. a Mose instituta. Jam vero, cum multa de adumbrato quodam et allegorico sancitarum ab eo legum sensu commemo- rare possim, Eleazari tamen et Aristobuli explicatione contentus ero, qui ambo et genus ab Hebreis suum longissima repetunt, et Ptolemæi regis tempore fornerunt. Eleazarus igitur, is quem sacerdotii dignitate præstisit paulo ante docuimus, legatis ad se ab rege missis, Hebraicas litteras Graeca lingua donandi rationem informans, de allegoria sententia, divinarum legum verbis inclusa eam quæ sequitur disputationem instituit.

KEΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

CAPUT IX.

Ἐλεαζάρον ἀρχιερέως ὑποτύπωσις τῆς ἐτῶν Α. Eleazarus pontifex allegorici sensus sacris legibus ἑρός νόμοις ἀλληγορουμένης διαρολας, διὸ inclusi notionem informat, ex Aristæi scrīptis. τοῦ Ἀρισταῖου.

« Ἄξιον δὲ ἐπιμνησῆναι βραχέων (53) τῶν ὑποδειγμάτων ὃντος πρὸς τὰ δεὶς ἡμῶν ἐπικατηθέντα. Νομίζειν γάρ τοὺς πολλοὺς (54) περιεργαλαν θεῖν τὰ τῶν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ λόγων δὲ περὶ τε βραχῶν καὶ ποτῶν, καὶ τῶν νομιζομένων ἀκαθάρτων εἶναι κυνηγάλων. Πυνθανομένων γάρ ἡμῶν διὰ τοῦ, μᾶς καταβολῆς οἰστε, τὰ μὲν ἀκάθαρτα νομίζεται πρὸς βρῶσιν, τὰ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν δειπναδιμόνων γάρ τὰ πλεῖστα τὴν νομοθεσίαν έχειν ἐν δὲ τούτοις πάλιν δειπναδιμόνων (55) πρὸς ταῦτα οὐτως ἐνήρθατο. Θεωρεῖν (56) ἐφη τὰς ἀνατροφὰς καὶ τὰς ὅμιλας, οἷον ἐνεργάζονται πρᾶγμα· διδοῦ, κακοῖς ὅμιλοσαντες. Β Διαστροφὰς ἐπιλαμβάνουσιν δινθρωποι, καὶ ταλαιπωροὶ διὰ τοῦ ἔχοντος ἐαν δὲ συφρός καὶ φρονίμοις συζητῶν, δὲ ἄγνοιας ἐπανορθώσεως εἰς τὸν βίον ἔτυχον. Διαστειλάμενος οὖν τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ δι-

« Atque hic, inquit Aristaeus, opere pretium fuerit, eorum, quæ ad proposita a nobis quæstiones ipse respondit, paucis meninisse: quippe cum ministrant nimis quibusdam in rebus legislatoris diligentiam fuisse plerique arbitrentur: cuiusmodi sunt, quæ de esculentorum ac poculentorum discrimatione, itemque de impuraru[m] animantium conditione statuantur. Nobis ergo percontantibus, quamobrem, cum una omnium esset eademque molitio, alii tamen vesci, alia vel attingere, piaculum haberetur: hæc enim superstitione ut plurimum lege sancta esse, quæ non minus superstitione a Judæis observantur: ille hunc in modum responderet cepit: Vides, inquit, ipse, quanta vis sit mutua consuetudinis atque societatis: cum et improborum ex commercio, morum corruptelam ejus-

(53) Ἐπιμνησῆται βραχέων. Malum δὲ βραχέων ἐπιμνησῆται.

(54) Τοῖς πολλοῖς. Reponendum videtur τοὺς πολλοὺς.

(55) Πάλιν δειπναδιμόνως. Aristæas, tam manu scriptus quamvis excusus, πάντα tantum inserit inter

πάλιν εἰ δειπναδιμόνως, quod lacunam satis non explicet. Forte sic legendum est distinguendum fuerit, πάλιν πάντα δειπναδιμόνως τοὺς λουσάντους, vel ἀρχομένους διακείσθων, πρὸς ταῦτα οὐτως ἐνήρθετο.

(56) Θεωρεῖν. Lege θεωρεῖς cum Aristæa; est enim orationis Eleazarī principium.

modi, quæ in totius vite pestem redundet, auferre
vulgo soleant; et sapientium ac prudentium homi-
num familiaritas, pulsis ignorantiae tenebris, longe
saniorem instituendæ vita rationem edoceat. Quare
legislator noster, quæ ad religionem justitiamque
pertinet, ante omnia sigillatum et enucleatum
constitutus, atque ita, ut non modo criminis genus
omne concratis **371** verbis prohibetur, sed etiam
penas divinitus a seculorum auctoribus expeditas
quasi digito indicaret (primum enim hoc posuit,
Deum unum esse, cuius sese rebus in omnibus po-
testas exerat, cum vis ipsius omnia permeat: ni-
hil enim prorsus latere, quod in terris ab homini-
bus obscure licet occulte fiat: immo non ea tan-
tum, quæ re ipsa fiant, sed etiam quæ futura sint,
ei cognita jam esse atque perspecta): quæ cum ille
tam accurate persecueret, et in omnium oculis collocaret, simul hoc profecto docuit, nullum om-
nino scelus, vel animo tantum et cogitatione con-
ceptum, neandum ut re ipsa patratum, divini oculi
aciem effugere posse: quem in finem, summi Nu-
minis potestatem tota passim lege communstrat.
Inde igitur auspiciatus, ostendit continuo, si nos
tantum excipias, inventam ab reliquis omnibus
deorum esse multitudinem, cum tamen ista collu-
cie longe potentiores illi ipsi sint, qui divinos ei-
dem honores frusta stolidaque tribuant. Nam quæ
vel ex lapide, vel ex ligno simulacula conflaverint,
imagines illorum esse dictant, qui aliquid ducen-
de vita commodum invenerint, quosque suis ipsi-
met oculis omni sensu carere vident, eos flexo quo-
que genu venerantur. Et quidem eo potissimum,
quod alicuius rei auctores fuerint, ad hanc divini-
tatis opinionem adduci, prorsus insanitatis est:
quippe qui ex iis dixataxat, quæ procreata jam
erant, inter se nonnulla conjunxerint, atque uti-
lii at aliquid alterre posse ostenderint, at molitio-
nem eorum ne attigerint quidem. Vecdoris igitur ac
dementis fuerit, huic hominum generi divinitatem
affligere. **Emmvero** superioribus illis longe soler-
tiores hodie quamplurimos, ac rerum cognitione
præstantiores invenias, quos ab ipsis proinde tan-
quam deos colli oportebit. Atque hi numinum fictio-
res et architecti Graecorum sapientissimi audire
volunt. (Quid enim *Egyptiorum* dicam, aliorumque
similium, qui in seris, serpentibus ac spurcissimis
animantibus spe omni collocata, eas divinis hono-
ribus atque sacrificiis non viventes modo, sed etiam
mortuas prosequuntur?) Iliis, inquam, omnibus le-
gislator ille noster, uti sapientissimus erat, atque
a Deo rerum ad omnium cognitionem factus, dili-
genter expensis, inexpugnabili quadam vallo et

(57) Ἐρευτεικῶς. Aristæas eterque, ἐνδίκως.
Ego nihil muto, nec quidquam dersse arbitror:
sequentes enim accusativi ad participi. θεῖον καὶ
κούρου referuntur.

(58) Προσπλέδειχε γάρ. Totus hic locus, aī illa
usque verba, δυνατὸν ἐνδεικνύμενος, quæ habentur
A. ult., parenthesis includentes est.

(59) Εἰτε γάρ. Aristæas, εἴ τι γάρ, longe melius.
Est autem εἴ τι γάρ κατ' ἔκπειτα τις; θεῖον, idem sere-

A κατοικήντες πρώτον ὁ νομοθέτης ἡμῶν, καὶ δι-
δάξας ἐκάστα περὶ τούτων οὐκ ἀπαγορευτι-
κῶς μόνον, ἀλλ' ἐνδεικτικῶς (57), καὶ τὰς
βλάβες προδῆλους καὶ τὰς ὑπὸ θεοῦ γενομένας
ἐπιπομπὰς τοῖς αἰτοῖς (προσπλέδειχε γάρ (58) πρῶτον
πάνταν, ὅτι μόνος ὁ θεός ἔστι, καὶ διὰ πάντων ἡ δι-
ναυμίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, πεπληρωμούντων παντὸς
τοῦ τῆς δυνατείας, καὶ οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν
ἔπι γῆς γινομένων ὑπὸ ἀνθρώπων κρυψίους, ἀλλ'
ὅτι ποιεῖται τοις ποιεῖται καθεστότε, καὶ τὰ μηδενι-
κά γίνεσθαι· ταῦτα οὖν ἐξεργαζόμενος ἀκριβῶς,
καὶ πρόδηλα θεῖς, ἐδεικνύει, ὅτι, καὶ διὰν ἐννοιήθη τις
κακίας ἀποτελεῖται, οὐκ ἀλλοιος, μηδὲν καὶ πράξει,
δι' ὅλης τῆς νομοθεσίας τὸ τοῦ θεοῦ δυνατὸν ἐνδεικνύ-
μενος). Ποιητάμενος οὖν τὴν καταρήγην ταῦτην, καὶ
διδάξας, ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ παρ' ἡμέας ἀνθρώποι
πολλοὶ θεοὺς εἶναι νομίζουσιν, αὐτὸν δυνατικώτεροι
πολλῷ καθεστάτες ὣν σέβονται μάταιοις. Ἀγάλματα
γάρ ποιήσαντες ἐκ λίθων ή ἔμβλων, εἰκόνας φασὶν
εἶναι τῶν ἐξεργάσθων τι πρὸς τὸ ζῆν αὐτοῖς χρησί-
μον, οὓς προσκυνοῦσι, παρὶ πόδας ἔχοντες τὴν ἀνα-
θησαν. Εἶτε γάρ (59) κατ' ἔκπειτα τις θεῖον, κατὰ
τὴν ἐξέρεσιν, παντελῶς ἀνθρώπον τῶν γάρ ἐν τῇ
κτίσει λαβόντες τινὰ, συνέθηκαν, καὶ προσπλέδει-
χαν (60) εὐχρηστοτάτην τὴν κατασκευὴν αὐτῶν, εἰ
ποιήσαντες αὐτοῖς διὸ κενὸν καὶ μάταιον τοὺς ὄμοιούς
ἀπέβοιν. Καὶ γάρ οὐτι καὶ νῦν εὐρετικώτεροι καὶ
πολυμαθέστεροι τῶν ἀνθρώπων τῶν πρίν εἰσι πόλει,
καὶ οὐκ ἀν φάναινεν αὐτοῖς προσκυνοῦντες. Καὶ νο-
μίζουσιν οἱ ταῦτα διαπλάσαντες καὶ μυθοποίησαντες
τῶν Ἑλλήνων οἱ σφύρατοι καθεστάνται. Τῶν μὲν
γάρ ἀλλοι πολυματιῶν τι δεῖ λέγειν, Αἴγυπτιοι τε
καὶ τῶν παραπλησίων, οἵτινες ἐπὶ θρόνῳ καὶ τῶν
ἐρπετῶν τὰ πλεῖστα, καὶ ἐπὶ κυνηδῶν τὴν ἀπέραι-
σιν πεποίησαν, καὶ ταῦτα προσκυνοῦσι, καὶ θύουσι
τούτοις καὶ ζῶσι καὶ τελετήσασι; Συνθεωρήσας ταῦ-
τα γαροῦν (61) ἐκάστα σφύρας δὲν νομοθέτεις, καὶ ὑπὸ^C
θεοῦ κατεσκευασμένος εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἀπάντων,
περιέφραξεν ἡμᾶς: ἀδιακόπτοις χάραξε καὶ σιδηροὶς
τίζεσιν, ὅπως μηδὲν τῶν ἀλλων ζηνῶν ἐπιμογύ-
μενα κατὰ μήδεν, ἀγνοὶ καθεστάτες κατὰ σώμα καὶ
κατὰ φυγὴν, ἀπολελυμένοι ματαίων δοξῶν, τὸν μόνον
θεὸν καὶ δυνατὸν σεβόμενοι παρ' ὅλην τὴν πόλεων
κτίσιν. "Οὐδὲν Αἴγυπτιοι οἱ καθηγμόνες ἵερες ἐγ-
κεκυότες εἰς πόλλα, καὶ μετειχυότες πραγμάτων,
ἀνθρώπους θεοῦ προσονομάζουσι τὴμάς - δι τοῖς λο-
ποῖς οὐ πρόσεστιν, εἰ μή τις σέβεται τὸν κατ' ἄγ-
θισταν θεόν. Ἀλλ' εἰσὶν ἀνθρώποι βριτῶν, καὶ ποτῶν,
καὶ σκέπτεις· γάρ πάσα διάστασις αὐτῶν ἐπὶ ταῦτα
καταρέψει. Τοῖς δὲ παρ' ἡμῖν ἐν οὐδενὶ ταῦτα λελό-
γισται, περὶ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ δυνατείας δι' ὅλου τοῦ
ζῆν τῇ σκέψῃς αὐτοῖς ἔστιν. Οπως οὖν μηδὲν συ-
quod εἴ τι γάρ ἔκπειτα τις εἶναι τίθησι, vel εἴ τι τὸ γάρ
ἔκπειτο εἶναι τι δόξειν. Καὶ αὐτοὶ σρεπτοί, κατὰ
τὴν ἐξέρεσιν, περ ἐπεζηγησον quāndam adiunctum
videatur.

(60) Καὶ προσπλέδειχεν, εtc. Aristæas eterque,
καὶ προσπλέδειχεν εὐχρηστα, τὴν κατασκευὴν αὐτῶν
οὐ ποιήσαντες αὐτοῖς. Μετέ, nisi quod ποιεῖται τὴν
κατασκευὴν, paulo rarius videatur.

(61) Πατημαροῦ. Arist., οὖν, melius.

ειλιγόμενοι, μηδὲ διμούσιτες φαύλη, διαστροφάς λαμ-
βάνομεν, πάντοτεν ήμές περιέρχονται ἀγνέας, καὶ
δὲ βρατῶν, καὶ ποτῶν, καὶ ἀργῆς, καὶ ἀκοής, καὶ
δράστερος νομικῆς. Τὸ γάρ καθόλου, πάντα πρὸς τὸν
φυσικὸν λόγον δύοις καθέστηκεν, ὃποια μάς δυνάμεως
εἰκνομούμενα, καὶ καθ' ὃν ἔκαστα (62) ἔχον βαθὺν
βαθὺν, ἀφ' ὃν ἐπιγέμεια κατὰ τὴν χρῆσιν, καὶ οἵς
συγχρώμενα. Κάριν δὲ ὑποδέλγατος, ἵνα δὲ δύστερον
ἐπιδραμών σοι σημανῖ. Μή γάρ εἰς τὸν καταπεπτω-
κτα λόγον εἰσελθῆς, διτε μῶν καὶ γαλῆς, ἢ τὸν
τοιούτων χάριν πειρεγίας ποιούμενος ἐνομοθέτει
ταῦτα Μίαν, ἀλλὰ πρὸς ἀγνῆν ἐπισκεψεῖν, καὶ τρέ-
πεν ἔκαρποισιν, δικαιοσύνης ἔνεκα σεμνῶς πάντα
ἀντεἴπαται. Τὸν γάρ πετεινὸν, οἵς χρώμεται, πάντα
ήμερα καθέστηκε, καὶ διαφέρει καθαρότερη, πυρὸς
καὶ διπλοῖς χρώμενα πρὸς τροφὴν, οἷον πειραταρία,
τρυγήνες, ἀτταγί, πέρληκες. Εἴ δὲ χήνες, καὶ τὰ
ἄλλα δοσ τοιάντα. Ήπειρ ἣν δὲ ἀπηγόρευεται πετεινόν,
εὐρήσεις ἀγράτα τοῖς σαρκοφύρα, καὶ καταδυναστεύ-
ειν τῇ περὶ αὐτὸν δυνάμεις τὰ λοιπά, καὶ τὴν τροφὴν
ἔχοντα τὴν διαπάντην τῶν προειρημένων ἡμέρων
μετὰ ἀδεκίας. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τοὺς δρό-
να, καὶ ἄριστους ἀρπάζονται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους δὲ
ἐπέκυονται, νεκρούς τε καὶ ζῶντας. Παράστημον οὖν
θέτο δια τούτων, ἀκάρατα προνομάτας, διτε δέ
ἔτι: (63) κατὰ φυχήν, οἵς ή νομοθεσία διατείπαται,
δικαιοσύνης συγχρήσθαις, καὶ μηδένα καταδυναστεύειν
κατοικήσας ἰσχὺν τῇ ξυντονίᾳ, μηδὲ ἀφαρεῖσθαι μῆδον
τον, ἀλλὰ ἐκ δικαιοσύνης βίου δικαιούειν ὡς τὰ τὸν
προειρημένων πετεινὸν ἡμερα ζῶν (64), τὰ φύματα
τῶν διπλῶν ἐπὶ γῆς δαπανῆς, καὶ οὐ καταδυναστεύειν
πρὸς τὴν ἐπανάρρετον οὖσα τῶν ὑποβεβήκοτων οὔτε
τῶν συγγενικῶν. Διτε τούτων οὖν παρέδονται δομο-
θῆται σημεῖούτων τοῖς συντετοῖς, εἶναι δικαῖος τε,
καὶ μηδὲν ἐπιτελεῖν βίᾳ, μηδὲ, τῇ περὶ αὐτοὺς ἰσχὺν
κατοικήσας, ἐπέρους καταδυναστεύειν. "Οποιον γάρ
οιδὲ δέξαθαι καθῆκε τῶν προειρημένων διτε τὴν περὶ^C
ἴκαστα διάθεσιν, πῶν οὐ φυλακτέον παντάπαισι τοὺς
τρόπους εἰς τοῦτο κατακλείσθηται" (65); Πάντα οὖν
τὰ συγχρωτήσαντα ἐπὶ τούτων καὶ τῶν κτηνῶν τροπο-
λογῶν ἀκτίνεις. Τὸ γάρ διγχίλευτον καὶ διαστέλλεται
ἐπέλξη διηγέρεις σημεῖον διτε τοῦ διαστάλλοντος ἔκαστα τὸν
πράξεων ἐπὶ τὸ καλῶς έχον. Ή γάρ ἰσχύς τῶν θλῶν
σωμάτων μετὰ ἀνεργείας ἀπέρεστον (66) ἐπὶ τοὺς
δρόνους ἔχει καὶ τὰ σκλήτα. Μετὰ δικαιολήξης οὖν παντας
ἴκαστας πρὸς δικαιοσύνην ἀναγκάζεται, τῷ σημειού-
σθαι (67) διτε τούτων. "Ἐτι δὲ καὶ δύοις παρὰ πάντας
ἀνθρώπους διεστάλλεται. Οι γάρ πλάσιον τῶν λοιπῶν
ἴκαστων μολύνουσιν ἀπιμογόμενοι, συνταλούντες με-
γάλην ἀδικίαν· καὶ χώρας, καὶ πόλεις διαιτὴ τού-
τος; σεμνύνονται οὐ μόνον γάρ πρὸς ἀρρένας (68)

(62) Καθ' ὃν ἔκαστα. Arist. uterque, cum manu-
scr. omnibus, καθ' ἔν ἔκαστον. Οmnino καθ' ἔν vera
lectio est: ἔκαστα retineri potest. Mallem tamen
καθ' ἔν quam καὶ καθ' ἔν.

(63) Οτι δέ ἔστι. Arist. uterque, διτε δέν ἔστι,
quae vera mihi lectio visa est.

(64) Ζῶα. Vocem hanc irrepitiam existimo, quam
tamen agnoscunt omnes. Certe de avibus tantum
ciciribus agitur.

A ferreis quasi moenibus septos esse nos munitosque
voluit, ne cum aliis gentibus vel minimo rei cuius-
que commercio jungeremur, sed corpore simul
animoque casti, futiliumque opinionum erroribus
expediti, unum supra creaturas omnes ac præpoten-
tem Deum coleremus. Itaque nos ipsi quoque 372
principes Ægyptiorum sacerdotes, qui altius in re-
rum nostrarum arcanā penetrarunt, proprio quasi
nomine, Dei homines appellariunt. Id quod in alios,
qui a veri Numinis cultu alieni sunt, nullo modo
convenire potest. Eos enim potius cibi, potus, ac
vestimenti homines appellari, quippe quorum
animus in rerum istariorū cura totus et cogitatione
versetur. Apud nostros autem, qui vita tempus
universum in una divina potestatis contemplatione
desigunt, cuncta ista jacent. Ergo ne ex ullius im-
probi usu et familiaritate vitii quidquam et conta-
gionis hauiam, certis nos ac legitimis esculeu-
torum, poculentorum, tactos, auditus, aspectus,
legibus ac religionibus vallatos undique ac munitos
esse voluit. Ut enim, si naturæ duntaxat rationem
habueris, et similis universe conditionis omnia
sint, et una eademque potestate gubernentur: sin-
gula tamen, quibus aut abstinemus, aut utimur,
alto quodam consilio et ratione nituntur. Atque, ut
ex paucis zetimies cetera, unum aut alterum cur-
sim attingam. Cave enim, te bumbili adeo subeat
indigne cogitatio, quasi murium, aut mustela-
rum, aut caterarum ejusmodi rerum causa valde
sollicitus, ea Moses instituerit; caste omnia sau-
cteque provisa sunt, atque ut ad morum confor-
mationem integre, sic ad æxilitatem stabilientes
graviter matureque sancta. Nam ex avibus quidem
vescas tantum eas esse voluit, quæ cum cicures
essent ac mansuetæ, tum ceteris longe purores,
non nisi tritico et leguminibus vescerentur; cuju-
modi sunt columbas, turtures, attagæ, perdices,
anseres, ac reliqua id genus. Contra vero, quarum
nobis esu interdictum est, eas immunes esse, car-
nibusque pasci reperies, nec in alias modo vim ac
tyrannidem exercere, sed earum etiam, quas cicures
jam ante diximus, laniæa injurijsa sagittari.
Quanquam non illas tantum, sed agnos etiam hos-
dosque rapiunt, hominesque mortuos pariter viven-
tesque ledunt. Itaque dum impuras illas appella-
ret, eos simul, quibus leges fercentur, ipsarum
notis ac symbolis admonebat, æxilitatem animo fo-
rendam ac retinendam esse, potentia viribusque
suis ad opprimendam aliorum libertatem, aut cos
ulli rei genere spoliandas nunquam abutendum:
sed potius summa cum æxilitate vitam instituen-

(65) Κατακλεισθῆται. Aristeas uterque, κατα-
κλεισθῆναι, melius.

(66) Ἀπέρεστον. Sic Arist. uterque, quod rectum
est; quod autem prius legebatur, ἀπερ εἰσίν, omniuo vitiōsum.

(67) Τῷ σημειού, etc. Iidem Arist., τῷ σημ., re-
ctius.

(68) Πρὸς ἀρρένας. Arist., τοὺς ἄρρενας. Forte ἀρρέ-
νας πρὸς ἀρρένας, vel ἀρρένας ἀρρένας.

dam ac decendant esse : quemadmodum cicures iste ac mansuetæ volucres, leguminibus ex terra satis contentæ, nec in minoris turbæ, nec in eas- rum, quæ generis ejusdem naturæque sint, per- niciem ullo modo saveniunt. His igitur atque **373** similibus id legislator egit, ut qui aliquid sensus haberent, colandem esse justitiam, nihil per vim unquam moliendum, nec suas opes in tyranni- dem vertendas esse intelligerent. Nam si ejusmodi volucres, ob impetum naturæ singularem ac proprium, ne attingi quidem fas putavit ; quis non sibi longe diligentius cavendum esse statuet, ne in earum similitudinem moribus vitaque degeneret ? Quarum ergo nobis ille, non avium modo, sed etiam pecudum usum concessit, eas ad inorum informationem omnes revocavit. Nam quod fissam ac bisulcam eorum pecorum ungulam esse vult, id nobis laborandum monet, ut actiones singulas, ad id quod rectum atque honestum est, prudenti adhibito discrimine, referamus. Vis enim corporum universorum, cum opere ipso conjuncta, in numeroso totum et crura colligit. Ergo figurarum istarum similitudo, nostra omnia diligenter examine ad æquitatem dirigendi quamdam nobis necessitatem imposuit. Quanquam eo quoque illa pertinet, quod ingenti a ceteris hominibus intervallo disjuncti simus. Nam plerique ointes in fundis ac scleratis ex congressionibus labem maculamque suscipiunt longe tetricam ; regionesque passim et urbes integræ similibus flagitiis maxime gloriantur, dum et marium commercia invehunt, et puerperas si nul filiasque suas contaminant. A quibus sane distamus quam longissime. Jam ubi discriminis hujus ratio- locum habaret, ibi suum etiam memorie signum et characterem impressit. Nam quæcumque animantes cum angula bifida conjunctam habent ruminandi vim, et vero, saltem iis qui aliquid intel- ligunt, memorie conditionem manifeste repræsen- tant : nec enim ruminatio quidquam aliud est, quam aliqua vita et consistentis naturæ recordatio, cum ex alimento vita consistat. Itaque nos idem illæ sacræ literis ita cohortatur : « Recordando re- cordaberis Domini Dei, qui fecit in te magna et mirabilia. » Etenim magna certe quidem et illu- stria, si cum animo ipse tuo reputaveris, hæc

(69) *Pepl δι. Malim περὶ δ, et paulo post περὶ τούτο. polius quam περὶ τούτον.*

(70) *Tῆς αἰσθήσεως. Arist. eterque, cum Reg. manus., τῶν αἰσθήσεων, quod magis probatur.*

(71) *Ἐπέραστος. Arist., ἀπέραστον. Unde con- cilio, ἀπέρατον vel ἀπέραστον.*

(72) *Συντηρούντας. Arist. eterque, καὶ συντη- ροῦντος, opinio, ut videtur, sensu. Non dispicit tamen συντηρούντας, id est observantes, quod divinæ Providentiae consilia, rerum iuntis, progressa, exitu observari possunt ac debent, quo facilius per ipsa ejus memorie conservetur.*

(73) *Kai ποτὼν διπλές, etc. Ita omnes, nisi quod Arist. eterque pro συγχρήσει legit συγχρήσας, quod, opinor, vitium non tollit, sed auget. Ego locum reddidi perinde ac si legeretur, καὶ γάρ*

A προσάργουσιν, ἀλλὰ καὶ τεκούσας, έτι δὲ καὶ θυγατέ- ρας μολύνουσιν. Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τούτων διεστάλμεθα. Ήπει δὲ έστιν δὲ προειρημένος τῆς διαστολῆς τρίτος, περὶ τούτο καὶ τὸν τῆς μνήμης εἶναι κεχα- ρακτήρικε. Πάντα γάρ ὅσα δηγκλεῖ, καὶ μηρυκισμὸν ἀνάγει, σαφῶς τοὺς νοοῦσιν ἐκπίθεται τὸ τῆς μνήμης ἡ γάρ ἀναμηρόκιστος οὐδὲν ἔτερον ἀλλ᾽ ἡ τῆς ζωῆς καὶ συστάσιας ὑπόμνησίς έστι· τὸ γάρ ζῆν διὰ τῆς τροφῆς συνεστάντα νομίζεται. Διὸ παρακελεύεται διὰ τῆς Γραφῆς, λέγων οὕτως· « Μνείᾳ μνησθῆσαι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, τὸν ποικίλαντος ἐν σοι τὰ μεγάλα καὶ θευ- ματά. » Κατανοούμενα γάρ, ἐνδοξα φανέται· πρώτα μὲν ἡ τοῦ σώματος σύμπτηξις, καὶ ἡ τῆς τροφῆς διοικησίς, καὶ ἡ περὶ ἔκστασον μέρος διαστολὴ, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἡ τῆς αἰσθήσεως (70) διακόσμησις, διανοίας B ἐνέργημα, καὶ κίνησις ἀδράτος ἡ τε δέσμη τοῦ πρᾶς ἔκστασος τὰ πράστειν, καὶ τεχνῶν εὔρεσις, ἐπέρα- στον (71) περιέχει τρόπον. Διὸ παρακελεύεται μνεῖαν ὧν συντηρεῖται τὰ προειρημένα συνεγμένα θεῖδονδικές. Πάντα γάρ τούτον καὶ χρόνον ὕποκειται, πρὸς τὸ διὰ παντὸς μνημονίεν τοῦ κρατούντος Θεοῦ, συντηρούντας (72) καὶ τὰς ἀρράδες, καὶ μεστήτας, καὶ τελευτάς. Καὶ γάρ ἐπὶ τῶν βρωτῶν καὶ ποτῶν ἀπα- ξιραντούς (73), εὐθέας τόπος συγχρήσθω καλεῖται. Καὶ μήν καὶ ἐκ τῶν περιβολῶν περάστημον ἣμν μνεῖας δίδουντον ὥστετος δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πολεων καὶ οἰκηστον διὰ τὸ σκεπάζεσθαι (74), καὶ ἐπὶ τῶν πο- λῶν καὶ θυρῶν προστάταντιν ἡμέν τιθεναι τὰ λόγια, πρὸς τὸ μνεῖαν εἶναι Θεοῦ· καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν δὲ διαφρέδην τὸ σημεῖον καλεῖται περιτῆψις, σαφῶς ἀπο- δεκτήν, δι τοῦ πάστος ἐνέργειαν μετὰ δικαστούντος ἐπι- τελεῖ δὲ, μνήμην ἔχοντας τῆς ἔκστων κατασκευῆς, ἐπὶ πάσι δὲ ἐν περὶ Θεοῦ φύσει (75). Καλεῖται δὲ καὶ κοιταζομένους, καὶ διανοταρμένους, καὶ περενομέ- νους (76) μελετῶν τὰς τοῦ Θεοῦ κατασκευὰς, οἱ ἀγριοί μόνον, ἀλλὰ καὶ διαλήπτεις θεωροῦνται τὴν κίνησιν καὶ τὴν ὑπερηφέλειν ἔκστων, διαν εἰς ὑπὸν Ἑργατας, καὶ τὴν ἔγεοντας, ὡς θεὰ τῆς ἐστι καὶ δικαστήποτος τῆς τούτων μετάθεσις. Διδεῖται δέ σοι καὶ τὸ περισσὸν τῆς λογίας τῆς κατὰ τὴν διαστολὴν καὶ μνεῖαν, ὡς ἔξεβαθμος τὴν διηγήσιν καὶ τὸ μηρυκισμόν. Οὐ γάρ εἰκῇ, καὶ κατὰ τὸ ἐμπιστὸν εἰς ψυχὴν νενομοθέτηται, πρὸς δὲ ἀλτεῖσαν καὶ σημειώσαν ὄρθου λόγου. Διατέλεις γάρ ἐπὶ βρωτῶν, καὶ ποτῶν, καὶ τῶν κατὰ τὰς ἀρράδες, ἔκστατα, καλεῖται μηδὲν εἰκῇ, μήτε πράστειν, μήτε

D ἐπὶ τῶν καὶ βρωτῶν καὶ ποτῶν, ἀπαρξιμένους τῷ Θεῷ, τότε συγ., etc.

(74) *Kai ἐξ τῶν πλειων καὶ οἰκηστων. διὰ τὸ σκεπάζεσθαι. Ηεο omnia desunt in utroque Arist.. quae propriea mihi vertenda non putavi, præser- tium cum Deuteronomio c. vi, ita inuidatum hoc conceptum habratur : Et ligabis ea quass signum in manu tua, eripiisque et morebuntur inter oculos tuos : scribesque ea in limine et ostiis domus tuarū; ubi πλεον nulla mentur.*

(75) *Tὸν περὶ Θεοῦ φύσον. Quid si, τοῦ περὶ Θεοῦ φύσον;*

(76) *Kai περενομένους. Arist. eterque has vo- ces negligit, cum tamén in Deuteronomio legatur : Meditabatur sedens in domo tua, et ambulans in illi- nere, dormiens atque consurgens.*

ἀκούειν, μήτε τῇ τοῦ λόγου δυναστεῖ συγχρωμένους ἐπὶ τὴν ἀδικίαν τρέπεσθαι. Καὶ ἐπὶ τῶν κνιδάλων δὲ ταῦτὸν ἔστιν εὑρεῖν. Κακοποιητικὸς γάρ ὁ τρόπος ἔστι καὶ γαῖῆς, καὶ μαῶν, καὶ τῶν τούτοις δόμισιν, ὅτα διγέρεται. Πάλιν γάρ λυμανονται καὶ κακοποιητικὰ μύες, οὐ μόνον τρόπος τὴν ἑαυτῶν τροφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὸ παντελῶς ὅχρισθαι γίνεσθαι ἀνθρώπῳ. ὅ τι ἀν δῆ ποτε σὺν ἐπιβάλλεται (77) κακοποιεῖν. Τό τε τῆς γαῖῆς γένος λίθινὸν ἔστι· χωρὶς γάρ τοῦ προειρέμενον ἔχει λυμαντικὸν κατάστημα. Διὸ γάρ τῶν διτῶν (78) συλλαμβάνει· τεκνοποιεῖ δὲ τῷ στεμάτι. Καὶ διὰ τοῦτο οὖν δὲ τοιούτος τρόπος τοῖς ἀνθρώποις (79) ἀκάρπτος ἔστιν. "Οὐ γάρ δὲ ἀκόης λαβόντες (80), ταῦτα τῷ λόγῳ συμπατοῖσθαι σαρτεῖς, κακοῦ; ἀπέρους ἐνεκύλισαν, ἀκαθαρτούς τε οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀπετέλεσαν, μιανθέντες αὐτὸν καντάπασι τῷ τῆς ἀρεσίας μοιαζόν. Καλῶς δὲ ποιῶν δὲ βασιλεὺς ὑμῶν (81), τοὺς τοιούτους ἀντιτείπει, καθὼς μεταλαμβάνομεν. Ἐγὼ δὲ εἰπα· Τοὺς ἐμφανιστὰς οὐρανοὺς λέγειν· καὶ γάρ αἰτικίς καὶ θανάτους ἐπὶ διλγεσίν αὐτοὺς (82) παρεβάλλει συνεχῶς (83)· τούτους γάρ ἐπιχρυσοῦσιν εἰς ἀνθρώπους ἀπόλειαν, ἀνθεῖον. Οὐ δὲ νόμος ἡμῶν καλεῖν, μήτε λάρη μήτε ἥρηγκ κακοποιεῖν μηδένα. Καὶ περὶ τούτων οὖν, δύον ἐπὶ βραχὺν διεξιλθεῖν, προσυπόδειξιντα· τοι, δέσποιντα πάντα κακῶντας πρὸς δικαιοσύνην, καὶ οὐδὲν εἰκῇ κατατέτακαι διὰ τῆς Γραπτῆς οὐδὲ μυθῶδως· ἀλλ' ἵνα δὲ οὐλοῦ τοῦ ζῆν, καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν δικαιοσύνην πρὸς πάντας· ἀνθρώπους, μεμηνύμενοι τοῦ δυνατούτους θεοῦ. Περὶ βρωτῶν οὖν καὶ τὸν ἀκαθάρτων, ἐρπετῶν καὶ κνιδάλων, δὲ πᾶς λόγος ἀνατείνει πρὸς δικαιοσύνην, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων συναντεστροφὴν δικαίαν. Ἐμοὶ μὲν οὖν καλῶς ἴνδιμος (84) περὶ ἔκστατων ἀπολελυθῆσαι. Καὶ γάρ περ τῶν προσφερμάτων Ἑλεύθερος, καὶ κρητῶν, καὶ χιμάρων· στὶ δει τοὺς ταῦτα τε βουκολικῶν καὶ ποικιλίων λαμβάνοντας ἡμέρα κατασκευέσσιν, καὶ μηδὲν δηριόν, διπλῶς οἱ προσφέροντες τὰς θυσίας μηδὲν ὑπερβανον ἔστινος συνιστορῶσι, στημεύσει καχητημένοις τοῦ διατάξαντος. Τῆς γάρ ἑαυτοῦ ψυχῆς τοῦ παντὸς τρόπου τὴν προσφορὰν ποιεῖται ὃ τὴν θυσίαν προσάγων. Καὶ περὶ τούτων οὖν νομίζω κατὰ τῆς διδύλιας ἀξια λόγου (85) καθεστάνται διὰ τὴν σεμνότητα

* Ιο. προσυπόδειξα.

(77) Ἐπιβαλλεῖν. Syntax postulat ἄπειδά. D λαντα.

(78) Αἱ τρίτη τῶν διτῶν. De auribus nihil Aristoteles. De omni partu veteris error est, quem refellens Aristoteles, lib. iii. De generat. animali, c. 6. Καὶ ἡ γαῖη, inquit, καθάπερ καὶ τὰ ὄλλα τετράποδα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἔχει εἰκόνας τὰς ὄστεα· ἐξ ὧν εἰς τὸ στόμα πάντες βασιλεῖται τὸ ἔμβρυον; τοῦτον erroris fontem aprixiem. Ἀλλά, inquit, διὰ τὸ τίκτειν πάμπτων τὴν γαῖην σμικρά, καθάπερ καὶ τὰ ὄλλα τὰ συγγενόδα, περὶ ὧν ὑπέρων ἔρουμεν, τῷ δὲ στόματι πολλάκις μετασέρειν τοὺς νεοτούς, ταῦτην πεποίηκε τὴν δόξαν.

(79) Τοῖς ἀνθρώποις. Aristoteles uterque τῶν ἀνθρώπων. Utrumque rectum est; hic tamē ob consequentia, genitivus significantior videtur; τρόπος enim ἀνθρώποις ἀκάρπτος, non tam impuros hominum mores, quam eos qui appd homines impuri habeantur, significat.

(80) Λαβόντες. Εἰλασσον, opinor, scribere debuit.

(81) Βιοτελένς θώμων. Ita recte Arist. uterque, non ἡμῶν, ut ante legebat. Ptolemaeus intrilit, git, οὐδε supra, delatorum nationi perifensum.

(82) Εἰς διλγεσίαν αὐτοὺς περιβάλλεται. Cor. i ge ex Arist., ἐπαλγέσαν αὐτοὺς περιβάλλεται.

(83) Συνεχέος. Arist. addit, δὲ τούτοις γάρ καὶ λέγον, τὴν ἐπιχρυσοῦσις διώλειται ἀνθρώπων ἀνθεῖος. Priora perhene; posteriora sic emendari posunt, τὴν ἀγρύπτησις ἐπ' ἀπολεῖται ἀνθρώπων, ἀνθεῖος.

(84) Ἐνόμιζε. Sumit ἐνόμιζεν pro ἐδόκει, more mihi quidem adhuc ignoto.

(85) Κατὰ τῆς διδύλιας ἀξιολόγου καθεστάνται διδύλια, τὴν σεμνότητα, καὶ τὴν φωνὴν διάνοιαν τοῦ νόμου, προηγματ., etc. Alt. ex manuscr. Reg., κατὰ τῆς διδύλιας (sed in apice ἢ pro expressione est, ut διμιλλαν, non διμιλας legatur) διξια καθεστάνται λόγον, διὰ τὴν

aliorum injuriam abuti vetat. Quod idem similiter in prohibitarum animalium natura et conditione reperias. Mustelarum enim et murium, ac ceterarum id genus, quibus haud vesci fas est, maleficum per se esse ingenium est. Nam mures quidem, cum nibi non alimenti captandi causa insificant ac deterrent, tum etiam homini deinceps inutile prorsus, quidquid demum arroserint, insificant. Mustelarum vero singulare quoddam ac proprium genus est. Nam prater id, quod paulo ante diximus, exitialem habent nativæ constitutionis rationem, cum et semen auribus suscipiant, et ore catulos pariant. Quo sit, ut similes hominum usus impura similiter et obscura habeatur. Quidquid enim auditione accepterint, eiudum oratione corpus et robur induunt, eadem contagione ceteros involvere, adeoque omnibus ipsis maculis ac sordibus impietatis notatisimi, non vulgarem utique colluviem efficiere consueverunt. **373** Quam hominum sectam. jure profecto rex ipse vester, ut fama est, funditus exterminare conatur. Hic ego, delatores, inquam, ni fallor, intelligis, enī eos perpetuo non tantum verberibus, sed etiam capitalibus iisque admodum gravibus suppliciis insequeatur. Ego vero illos ipsos, inquit: scelerate enim hominum in perniciem invigilant. Atqui vel reipsa quemquam, vel etiam verbo violari lex nostra vetat. Et quidem hoc tibi adhuc, quam brevissime fieri potuit, ostendimus, quemadmodum certis ad aquitatem regulis conformata sint omnia, nihilque omnino vel temere, vel fabulose. Scriptura statuerit; sed eum duntaxat in finem, ut, quidquid agamus, justitiae officiis omne genus hominum tota vita nostra tempore prosequamur, jugum ac perennem Dei prepotentis memoriam retinentes. Enimvero quidquid seu de ciborum delectu, seu de rebus immundis, seu de serpentibus aliisve animalibus praecipitur, eo tantum spectat, ut antiquissimis legibus hominum inter sece societas communioque teneatur. Sane quidem Eleazarus sapienter omnino rationem de singulis reddere videbatur. Nam de vitulis, aricibus, hircis, qui offerendi essent, idem adjungebat, providendum esse diligenter, ut ex armentis et gregibus mansuetissima quaque legerentur, ferumque nihil et immane sacrificaretur: eo uinirum, ut, qui sacrificium offerebant, ii de precepto divino cogitantes, nullius superbia conscientia tenerentur. Qui enim hostiam immotaturus est, is aliquod simul offerendum omnium animi sensuum munus instituit. Nam illius, in mutuo congressu nostro, suspectam his de rebus disputationem commemoratione dignum putavi: ac propterea, ut ardori quoque discendi tuo, mi Philocrates, obsecrande, augustiore u illam divina legis speciem, naturalemque sententiam tibi aperi decreti. » Hac sunt, quae Græcis ad se missis de sensu legum sacrarum allegorico pontifex enucleavit, ut, quemadmodum susceptau carum interpretationem ab sece tractari oporteret, intellegarent. Jam vero tempus est, ut Aristobolum, qui ad domesticam sapientiam Aristotelice philosophiae studium adjunxerat, de membris, quae Deo passim in Scriptura tribui videantur, disputationem auflamus. Ille autem ipse est, cujus liber Machabeorum secundus sub initium mentionem facit. Is igitur in eo, quem ad Ptolemaeum regem scripsit, libello, hunc in modum ea de re disserit.

376 CAPUT X.

Aristobuli, de membris, quæ vocetenus Deo tribuuntur.

• Sed quoniam, inquit ille, cum propositis questionibus satis a nobis factum esset, succlamasti, o rex, deinceps ipse quoque; quorsum tandem lex ipsa nostra, manus, brachia, vultum, pedes, ambulationem divino Numinis attribuat: hanc præterea juverit superioribus disputationem adjungere, quæ cum iis nullo modo pugnet. Quo quidem in genere, hoc te in primis exoratum velim, ut traditiones istas physice accipias, dignamque Dei notionem constanter retineas, ne in fabulosam quamdam hu-

serum, etc., ut in nostro. Mili solum xatà τῆς δημάτας in xatà τῆς δημάτων metandum videtur, hoc modo, καὶ περὶ τούτων, οὖν νομίζω, xatà τῆς δημάτων, ἀξιὰ λόγου καθεστῶτα. Sequentia retineri præsumt: in iis tamen hæsi Aristæa, apud quem illustrior mili ac plenior sensus offerebatur.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Aristobouliou περὶ τῶν ὄντων μεμέρων ὡς Θεοῦ μελῶν.

• Πλὴν ίκανὸς εἰρημένων πρὸς τὰ προκείμενα ζητήματα, ἀπερώνησας καὶ σὺ, βατεῖν, δύνται σημαντεῖσαι διὰ τὸν νόμον τοῦ παρ' ἡμῖν καὶ χειρὸς (86), καὶ βραχίων, καὶ πρόσωπον, καὶ πόδες, καὶ περιστόπος ἐπὶ τῆς θελας δυνάμεως & τεύξεται λόγου καθήκοντος, καὶ οὐκ ἀντιδοθήσει τοῖς προειρημένοις ὅπ' ἡμῶν οὐδέν. Παρακαλέσαι δέ σε βούλομαι πρὸς τὸ φυσικῶς λαμβάνειν (87) τὰς ἔκδοχάς, καὶ τὴν ἀρμέζουσαν ἐννοιαν περὶ Θεοῦ κρατεῖν, καὶ μὴ ἐκπίπτειν εἰς τὸ μυθῶδες καὶ ἀνθρώπινον κατόστημα. Πολλαχῷς γάρ

(86) Χεῖρες. Χεῖρ melius legeretur, nisi ante reponatur σημαντονται.

(87) Φυσικῶς λαμβάνειν. Hic φυσικῶς videtur esse φυσιολογικῶς, vel κατὰ τὴν φυσιολογίαν, hoc est explicatiōnem quamdam naturæ divinæ conservantem.

δούλειας λέγεται δονομόθετης ἡμῶν Μωϋσῆς, ἐφ' ἀπόρου πραγμάτων λόγους ποιούμενος, λέγω δὲ τὸν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φυσικής διαθέσεις ἀπαγγέλλει, καὶ μεγάλουν πραγμάτων κατασκευάζει. Οὐδὲ μὲν οὖν κάρεται τὸ καλῶν νοεῖν, θαυμάζουσα τὴν περὶ αὐτὸν σοφίαν, καὶ τὸ θεόν Πνεῦμα, καθ' ὃ καὶ προφήτης ἀνακεχρυσται. Ὡν εἰσὶν οἱ προειρημένοι φιλόσοφοι, καὶ τιλεοντες ἔπειρον καὶ πονηταὶ πάντων μεγάλας ἀναρρίψεις εἰληφέτες, καθὼν καὶ θαυμάζονται. Τοῖς δὲ μὴ μετέχουσιν δύναμεις καὶ συνέσεις, ἀλλὰ τὸ γραπτὸν μόνον προσκειμένοις, οὐ φάνεται μεγάλειν τι δικαιοπρόσωπον. "Ἄρξομαι δὲ λαμβάνειν καθ' ἑκαστον σημανθένεν, καθόσον ἀν δύναντάς. Εἰ δὲ μὴ τεύχομαι τάληθούς, μηδὲ πεισώ, μὴ τῷ νομοθέτῃ προσάγῃς τὴν ἀλογίαν, ἀλλ' ἐμοὶ τῷ μὴ δύναμενῳ διατείναι τὰ ἐξείληντα νενοημένα. Χειρες μὲν οὖν νοοῦνται προδόταις καὶ ἐφ' ἡμῶν κοινηστέρον. "Οταν γάρ δύναμις ἑκαστοσεῖλλης οὐ, βασιλεὺς δέν, βουλδέμοντις ταπεργάσασθαι, λέγομεν, Μεγάλην κείρα ἔχει ὁ βασιλεὺς, φερομένων τῶν ἀκούντων ἐπὶ τὴν δύναμαν ἦν Ἰησος. Ἐπιστημέναια δὲ τοῦτο καὶ διὰ τῆς νομοθεσίας ἡμῶν λέγων δὲ Μωϋσῆς οὗτος. «Ἐν γερέ κρατεῖται ἔχηγαν δὲ θεός σε ἡξ Αἰγυπτού. Καὶ πάλιν· «Ἀποστελό, φησιν δὲ θεός, τὴν χειρά μου, καὶ πατέρων τοὺς Αἰγυπτίους.» Καὶ ἐπὶ τοῦ τῶν κτηνῶν θυντοῦ φησι τῷ Φαραῷ δὲ Μωϋσῆς. «Ἴδοι χειρ Κυρίου ἔσται ἐπ τοῖς κτηνεσι σου, καὶ ἐν πάσι τοῖς ἐν τοῖς πεδίοις θάνατος μέγας.» Όποτε αἱ κείρεις ἐπὶ δύναμεις νοοῦνται θεού. Καὶ γάρ ἐστι νοεῖσθαι τὴν πίστιν Ιησοῦν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἐνεργειας ἐν ταῖς χερσὶν εἶναι. Διόπερ καλῶς δὲ νομοθέτης ἐπὶ τῷ μεγάλουν μετενήγορο, λέγων τὰς συντελίας χειρας ἔχει θεού.

omnia, quae sunt in agris, interitus magnus. ¹⁰ Itaque manus ad divinas potestatis vim pertinet, quandoquidem universum quoque robur hominum ac omnino legislator hanc vocem ad aliquam majestatis opera manus approllavit.

«Στάξεις δὲ θεία καλῶν ἐν λέγοτο, κατὰ τὸ μεγάλειον, ἡ τοῦ κτήσιου κατασκευή. Καὶ γάρ ἐπὶ πάντων δὲ θεός, καὶ πάντῃ ὑποτέκασται, καὶ στάσιν εἴληφεν. Νότια τοὺς ἀνθρώπους καταλαμβάνειν ἀκίντη εἶναι ταῦτα. Λέγω δὲ τὸ τοιούτον, ὡς οὐδέποτε γάρονεν οὐρανὸς γῇ, γῇ δὲ οὐρανὸς, οὐδὲ ἥμιος σειλήνη λέμπουσα, οὐδὲ αἰλήνη πάλιν ἥμιος, οὐδὲ ποταμοὶ θύεσσοι, οὐδὲ θάλασσα ποταμοί. Καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ήδους δὲτοις λόγος. Οὐ γάρ ἀνθρώπος θάτι θηρίον, οὐδὲ θηριὸν ἀνθρώπος. Καὶ ἐπὶ λοιπὸν δὲ ταῦτα ὑπάρχει, φυτῶν τε καὶ ἐπὶ τῶν ἔδωλον ἀμετάβλητα μέν εστι, τὰς αὐτὰς δὲ ἐν αὐτοῖς τροπὰς λαμβάνει καὶ φθοράς. Η στάσις οὖν ἡ θεῖα κατὰ ταῦτα δὲ λέγοτο, πάντων ὑποκειμένων τῷ θεῷ. Λέγεται δὲ κατάβασις ἐπὶ τὸ δρός θεῖα γεγονέναι διὰ τῆς Γραπτῆς τοῦ νόμου, καθ' ὃν θνομόθετες καιρὸν, ἵνα πάντες θεωρήσωσι τὴν ἀνέργειαν τοῦ θεοῦ· κατάβασις γάρ αὐτῇ σφήνης εστι. Καὶ περὶ τούτων οὖν οὐτως δὲ τις λέγειται θεού, βουλδέμονος συντηρείν τὸν περὶ θεοῦ λόγον Δημόσιαν γάρ, ὃς τὸ δρός ἐκάλει πολὺ, καθώς

¹⁰ Exod. iii. 20. ¹¹ Exod. ix. 22

¹² I.e. ἐκεῖνην.

maneque similem corporis speciem delabare. Soles enim Moyses legislator noster, animi sensa multimodis exprimere, dum rerum aliarum, quatenus in sensum cadunt, voces ac nomina mutuantur, naturales quasdam affectiones, magnarumque rerum molitiones commemorat. Et quidem, cuorum acrior intelligenti vis est, ii cum sapientiam hominis singularē, tum divinum illum Spiritum, cuius affluita propheta nomen et famam assercutus est, magnopere admirantur. Quorum in numero cum abe me jam commemorati philosophi, tum alii plerique sunt, necnon et poetæ, qui hausti ab eo maximis scribendi argumentis, in hominum admiratione versantur. At quibus facultas et ingenium angustius est, ii dum ad unum Scripturæ corticem adhaerescunt, nihil augusti admodum et excellentis at eo narrari arbitrantur. Singulorum ergo significationem aperire, quantum in me situm erit, aggrediar. Qui si minus aut rem tetigero, aut aliis idem fecero; maxime velim, ut ne hanc in leglatorem, sed in me duntaxat imperitiae culpam derives, qui res ab eo sapienter exognitas nequaquam explicare potero. Manum igitur etiam apud nos latius, ut constat, significatio patet. Nam cum tu ipse, rex, confectus aliquid, copias mitis, regem tum ingentem manum habere dicimus, quam vocem, qui audiunt, de tuo exercitu omnes accipiunt. Quem in sensum unique Moyses in lege nostra subinde loquitur, ut cum ait, «In manu robusta eduxit te Deus ex Ægypto;» itemque, «Mittam, inquit Deus, manum meam, et percutiam Ægyptios.» ¹² Et de jumentorum morte sic Moses Pharaoni, **37** «Ecco manus Domini erit super jumenta tua, et super

« Jam quod stare dicatur Deus, id augustinore quadam sensu, de mundi molitione accipi queat. Nam et omnibus Deus ipse praest, et omnia cum Deo subsunt, tum ab eo gradum, in quo consistenter, accepérunt: ut eadem homines propter loco statinque suo moveri non posse intelligent. Enimvero neque corūm in terram, nec in cedum unquam terra mutata est: adeoque nec solis in lunam est, nec lunæ in solem, nec fluviorum in maria, nec maris in fluvios facta conversio. Quod ipsum in animalibus quoque locum habet. Nec enim aut homo bellua, aut bellua homo futura est. Quo etiam modo cum de plantis et arboribus, tum de reliquis omnibus philosophari liceat, quæcum in alia mutari non possint, tum easdem semper in seipsis mutationis et interitus vicissitudines constantissime patiuntur. Hac ergo sententia, quod divino Nomiini cuncta obsecundent, stare Deus ipse non iuemerit dici possit. Idem, quo tempore legem haec sanciebat, eo tum in montem legis ipsius

verbis descendisse fertur, ut omnibus divinum opus illucescat. Nam descensus quidem manifestus per se ac perspicuus est: que vero cum eodem conjuncta sunt, ea, qui cohaerenter et consentaneae de Deo loqui voluerit, eundem in modum explicare debet. Montem enim, quoniam Deus eo descendere, passim arsisse, tubarum clangorem insonuisse, ac sine propria natura ratione, tantum ignis incendium persistisse legislator ipse commemorat. Quippe, cum enim multitudo circuus universa, quæ (præteritis) Iacet omnibus, qui justam needum seletum attigerant) decies centuis millibus haud minor erat, dierum quinque spatio montem undique cinxisset; quacunque prospectus e casiris, quibus sese continebant, in orbem patebat, ignem omnes succensum iutuebantur. Quare descensus ille ad propriam veramque loci rationem pertinere non potest, cum Dens ubique sit. At vero vim illam ignis, quæ quod omnia conficiat, tantum præ ceteris omnibus admirabilitatis habet, nunquam propria natura spoliatam, et flagrante vehementius, nec quidquam tamen absumpsisse diceret, nisi ea divini Numinis potestate ciceretur. **378** Nam ex iis omnibus que toto passim monte pululabant, facileque admodum comburi potuissent, nihil omnino consumpsit, sed nativa canctorum viriditas flamnis intacta permanuit. Quinetiau acutissimus tubarum clangor audiebatur, cum fulgurantis ignis coruscatione conjunctus, cum tamen nec instrumentum id genus illum, nec ullus ibi tubicen appareret, sed divino quodam artificio cuncta fherent. Ita vel eo præseruum descensum illum plane divinum esse consuebat, quod præsentes quodquot intererant, specie tenus singula perciperent, nec ignis, ut jam dictum est, reculam ullam absumeret, nec tubarum clangor aut hominum arte, aut similium instrumentorum opera personari, sed Deus ipse, reiectis omnibus, suam per se unum ac proprie majestatem ostenderet. » *Iactenus Aristobulus.* Nunc vero, quoniam et sacrarum legum mandata, et ipsorum allegoriis inclusum aliquando sensum expressimus, opera pretium deinceps fuerit illud etiam animadvertere, gentem hanc Iudaorum universam duas in partes sectam ac divisam fuisse. Nam multitudinem quidem ritibus illis omnibus, quomodo legum ipsarum verbis cuncti erant, obstrictam Moyses teneri jussit. At ceteros, quorum mens esset virtusque constantior, cum eo cortice liberatos esse, tum ad diviniorem aliquam et hominum vulgo superiori philosophiam assuescere,

* * *.

(88) Εἴδεις φλεγομ. Sensus, credo, postulat, oīc τὸν ἔσται φλεγον.

(89) Ιουδαῖος Ἀπολογίας. Nondum hujus libri facta mihi copia est Eusebii noster, S. Hieronymus, et Suidas, lib. *Pepl rorū Ioudaiorū*, in operum ejus catalogo mentionem faciunt, qui non alias, opinor, fuerit. Josephus item, *Antiquitat.* lib. xviii, c. 10, Philonen scribit et tribus unum fuisse, qui seditionem Alexandrinam, Judeos inter et Gracos excitatam, pro Judeis ad Caïm imperatorem legatione functi sint, imo totius legislationis facile

φησιν δικαιοθέτει, διὰ τὸν Θεὸν καταβεβήκεναι, σαλπίγγων τε φωνάς, καὶ τὸ πῦρ φλεγόμενον ἀνυποστάτως εἶναι. Τοῦ γὰρ παντὸς πλήθους μυράδων οὐκ Εἰασσον ήμερούς πέντε οὔσης τῆς περιόδου περὶ αὐτὸν, κατὰ πάντα τόπου τῆς ὁράσεως πᾶσιν αὐτοῖς κυκλόθεν, ὡς ἡσπιν παρεμβεβήκεται, τὸ πῦρ φλεγόμενον ἐθεωρεῖ. Διότι τὴν καταβασιν μὴ τοποθῆται πανταχοῦ γέρος θεός ἔστιν. Ἀλλὰ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν παρὰ πάντα θυμάσιον ὑπάρχουσαν, διὰ τὸ πάντα ἀναίσχεται, έστις φλεγόμενην (88) ἀνυποστάτως, μηδὲν δὲ ἔξαναλσουσαν, εἰ μή τὸ παρόν τοῦ Θεοῦ δυναμικὸν αὐτὴν προσεῖται. Τὸν γὰρ φωμένον εἰναὶ ἔξαναλισκομένων σφρόδως, οὐδὲν ἔξανάλωσεν. ἀλλὰ μεριστῶν τῶν πάντων ἡ χλόη πυρὸς δικτύοντος, σαλπίγγων τε φωναὶ σφρόδρετον συντριβούστον σὺν τῇ τοῦ πυρὸς ἀστραπῇδόν ἐκφένται, μὴ προκειμένων ὅργάνων τοιούτων, μηδὲ τοῦ φωνήσαντος, ἀλλὰ θεῖα κατασκευῇ γνομένων πάντων· διότι σαρκὲς εἶναι διὰ τύπται τὴν καταβασιν τὴν θείαν γεγονέναι, διὰ τὸ διανούντας ἔκπαντικῶς ἔκτασα καταλαμβάνειν, μῆτε τὸ πῦρ κεκαυθές, ὡς προείρεται, μηδὲν, μήτε τὰς σαλπίγγων φωνὰς δὲ ἀνθρωπίνης ἀνεργίας, ή κατασκευῇ ὅργάνων γίνεσθαι, τὸν δὲ θεόν δικαίου τινὸς δεκτῶνται τὴν θείαν διὰ παντὸς μεγαλειότητα. » Ταῦτα δὲ ἀριστόσουλον. Ἐπεὶ δὲ διελιλύθαμεν τὰ τῶν λειψῶν νόμων παραγγέλματα τὸν ταρόπον τῆς ἀλληγοριουμένων παρ' αὐτοῖς ἴδεις, ἔχει ἀν εἴη καὶ τόδε πιστημάσθαι, ὡς τὸ πᾶν Ιουδαῖον Ίερον εἰς διοτίματα διῆργαται. Καὶ τὴν μὲν πλὴν ταξιδιών κατὰ τὴν ἥρητη διάνοιαν παρηγγελμέναις ὑποθήκαις ὑπῆρχε τὸ δὲ ἔτερον τῶν ἐξει τάγμα, ταύτης μὲν τῷτε, θεοτέρῳ δὲ τινὶ καὶ τοὺς πολλοὺς ἐπινασθηκούς φιλοσοφίας προσάγεντας ἡσίου, θεωρίας τε τῶν ἐν τοῖς Ιουδαίοις κατὰ διάνοιαν σημαντικόν. Ἡν δὲ τοῦτο φιλοσόφων Ιουδαίων γένος, ὃν τὴν τοῦ βίου διάτησιν καὶ τὸν Εισιθεντατέλητον μυρίς. Τῶν δὲ οἰκείων οἱ περιφεραντεῖτο, καὶ μνήμης ἀλλοτο τούτους τέλειων Ίερηπότες τε καὶ Φίλων, καὶ ἔτεροι πλειον· ὃν τὰ πολλὰ παρέξ, δεῖγματος αὐτὸν = μόνον ἔνεκα τῆς τοῦ Φίλων εἰτὶ τοῦ παρόντος ἀρκεσθήσομαι μαρτυρίᾳ, ἢν περὶ τῶν δηλουμένων κατὰ πολλὰ τῶν Ιουδαίων ὑπομνήματα τεθείσαται. Τούτων δὲ ἀπὸ τῆς ὑπὲρ Ιουδαίων Ἀπολογίας (89) λεβάνων σύ γε, ἀνέγνωθε ταῦτα.

principatu. Cum autem Apion graviter in ens invictus esset, Φίλων, inquit, δι προστίος τῶν Ιουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνήρ τε πάντα ενδόξος, οἵς τε ἦν ἡ πάτολογία χωρεῖ τῶν κατηγορημάτων. Quā ille defensionem, quod eam Caius audire muluisset, scriptio fortasse mandaverit, indeinde fragmentum hoc noster excerpserit. Cum enim accusatione sue Apion alia pleraque crimina, ὡς εἰκός, intexuisse, et ea quoque Philo contrariis suorum laudibus relata lenda putaverit.

sique in altiore legum sententiam mentis oculo penetrare voluit. Atque haec fuit Iudeorum philosphorum natio, cuius vita morumque rationes infinitos etiam alienigenas admiratione compleverunt. At gentilium suorum clarissimi Josephus et Philo, aliquae complures, eodem memorie posteritatis semperne suis etiam operibus commendare voluerunt. Ego vero, plerisque omnibus prætermisis, uno duntaxat in præsentiarum Philo's testimonio, dictis causa, contentus ero, quod suis ille passim monumentis inspersit. Primum ergo lege tu mihi, quæ de illis in sua pro Iudeis *Defensione*, hunc in modum ipse commemorat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

A

379 CAPUT XI.

Περὶ τῆς κατὰ τὸν θεοῦ ἀρετῆς τῶν παρὰ Ιουδαίους τὸ παλαιόν γινοσφορούντων.

De veterum apud Hebreos philosophorum vita summa cum virtute conjuncta.

Ε Μυρίους δὲ τῶν γνωρίμων δικαίωτος νομοθέτης ἔμενεν ἐπὶ κοινωνίαν, οὐ καλοῦνται μὲν Ἐσσαῖοι, παρὰ τὴν διάτητην, οὐδὲ δικαίωτος μὲν τοῖς πάλις τῆς Ιουδαϊκῆς, πολλάδες δὲ κώμας, καὶ μεγάλους καὶ πολυαρθρώπους ὄμβλους. Εἴτε δὲ αὐτοῖς ἡ προτέρεια οὐ γένει (γένος γάρ ἐφ' ἔκουσιστος οὐ γράφεται), διὰ δὲ τοῦτον ἀρετῆς καὶ φιλανθρωπίας ἴμερον. Ἐσσαῖον γοῦν κομιδῇ νήπιος οὐδεὶς, ἀλλὰ οὐδὲ πρωτογένειος ἢ μεράρχιον· ἐπει τὰ γε τούτων ἀδέκαια δῆδη τῷ τῆς ἡλικίας ἀτελεῖ συναπερβίζονται· τέλεοι δὲ ἀνδρες, καὶ πρὸς γῆρας ἀποκλίναντες ἡδη, μηρέος ὅπερ τῆς τοῦ σώματος ἐπιτρόπης ἐπικυλιζόμενοι, μηρίος ὑπὸ τῶν κεκόντων ἀγόμενοι, τὴν ἀψιεῦδη δὲ καὶ μόνην δυνατὰς θεούθερας καρπούμενοι. Μάρτυς δὲ τῆς ἐλευθερίας εἰτῶν δὲ βίος. Ἰδον οὐδεὶς οὐδὲ ὑπομένει κτησασθαι τὸ παράπονα οὐδέν, οὐκ οἰκίαν, οὐκ ἀνέραποδον, οὐ γυρόν, οὐ βοσκήματα οὐδὲ διότι διὰ παρασκευασται καὶ χορηγίαι πλάουτον. Πάντα δὲ εἰς μέσον ἀθρόα κατατίθεντες, κοντὴν παρπούνται τὴν ἀπάντων ἀρέτην. Οἰκοῦσι δὲ τὸν ταῦτην, κατὰ θιάσους ἐπιτροπαὶς καὶ συστάτια ποιούμενοι, καὶ πάνθ' ὑπὲρ τοῦ κοινωνοῦς πραγματευόμενοι διατελεῖσιν. Ἀλλ' ἔτερων ἔτεραι πραγματεῖαι, αἵς ἀποτούντες ἀδύνατος διαβιούσιν, οὐ κρυμμὸν, οὐ θάλπος, οὐδὲ δέρος νευτερίσματα προφαστόζομενοι· πρὶν δὲ ήδην ανασχεῖν, ἐπει τὰ συνήθη τρεπόμενοι, διουμένους μόλις ἐπανιστασι γειρούντες, οὐκ ἔττον τῶν ἐπει τοις γυμνικοῖς ἐξεταζούμενον ἀγῶνις. Ὅπολαμβάνουσι γάρ δέττ' ἀν ἐπιτηδεύσασιν, εἶναι βιωφέλεστεραι καὶ ἡδῶν ψυχῆς καὶ σύρπται τὰ γυμνόστατα, καὶ πολυχρονιτερα τῶν ἐν ἀδήσεσι, μηδ συνεχθῆντα τῇ τοῦ σώματος ἀκρῆ. Εἰσὶ γάρ αὐτῶν οἱ μὲν γεγονότοι, τῶν περὶ σπορῶν καὶ γεωργίαν ἐπιστήμονες, οἱ δὲ ἀγέλαρχοι, παντοδεστῶν θρεμμάτων ἥγεμονες· ξνοὶ δὲ σρήνη μελετῶν ἐπιτροπεύουσιν· διλοι δὲ δημιουργοὶ τῶν κατὰ τέχνας εἰστον, ὑπὲρ τοῦ μηδονοῦ, ὃν αἱ ἀναγκαῖαι χρεῖαι βάζονται, παθεῖν· οἰδέντος ἀναβαλλόμενοι τῶν εἰς πορισμὸν ἀνυπάτιον. Ἐκ δὲ τῶν οὐτας διασπόρων εἰσασθαι τὸν μισθὸν λαβόντες, ἐν δέδασι τῷ χιροτονηθέντε ταμίᾳ· λαβόν δὲ ἀκένος, αὐτίκα τάπτεῖσα ὄνειται, καὶ παρέχει τροφὰς ἀρθρόντος, καὶ τάλλα ὃν δὲ ἀνθρώπινος βίος χρειάσθε. Οἱ δὲ διορθεῖσι καὶ δροτράπεζοι καθ' ἔκστην ἡμέραν εἰστον, τοὺς αὐτοῖς ἀσφενίζοντες, διγορδεῖσι ἔρασται, πολυτίλεσιν, ὡς ψυχῆς καὶ σώματος νόσουν, ἀκτερόμενοι. Κοινῇ δὲ τρέπαται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσθῆταις αὐτοῖς ἔσται. Πρόκεινται γάρ χειρῶν μὲν στρυφαῖς χλαίναι,

« Maximam, inquit, eorum multitudinem, qui in ejus sese disciplinam tradiderunt, legislator noster ad mutuæ societatis communionem informavit, qui Essorum nomine, παρὰ τὴν διάτητην, ut mihi quidem videtur, hoc est a sanctitati, appellantur. Plurimas illi Iudeæ civitates, pagosque permultos habitant, ingentesque admodum et copiosas hominum sodalitates instituunt. Sua illis vita ratio, non genere constat (nec enim eorum, qui voluntarie conveniunt, genus proprii vocari solet), sed quadam æmulatione virtutis, et humanitatis studio perficitur. Nullus inter eos aut puer admodum est, aut in prima adhuc vel pubertate, vel etiam adolescentia constitutus: quod similius fere versatiles adhuc flexibilioresque mores infirmioris ætatis mutabilitatem imitantur: at viri iam perfecti, quicunque non nihil in senectam vergentes, ut non amplius aut corporis æstu ac fluctibus hantruntur, aut perturbationum impetu rapuntur, ita plane vera illa solaque libertate potiuntur. Ac testis quidem hujus libertatis ipsa vita ratio est. Peculiarē enīusquam ac proprium nihil est, non domus, non servus, non prædiū, non pecus, non aliud quidquam eorum, unde opes ac divitiae comparantur. At ex promiscua rerum inter se omniū communione, omniū etiam in singulos fructus atque utilitas redundant. C Eodem in loco domiciliū habent suorum hominum cotu in aliquot sodalites et contubernia distributo, consiliaque sna omnia in publicum et communem usum assidua opera et studio conferunt. Aliorum tamen alia occupatio est, in quam diligenter et impigre nemo non incumbit, ut non modo neque vīm frigoris, neque æstū, neque alias cœli mutationes injuriasque causentur, sed ipsum quoque solis ortum operis sui tractatione antevertant, vixque post occasum sese tandem recipient. Quo tempore letitia sensum præ se ferunt, nihilo minorem quam qui gymnicis certaminibus exerceri solent. Sic enim intelligunt, longe se cum humanæ vita utilioribus, tum animo simili et corpori jucundioribus exercitationibus operam dare, imo etiam longe diuturnioribus, quam quæ athletarum propriæ sunt, cum illæ non una cum ipsius corporis flore marcescant. Nam ex iis alii agricultæ sunt, ac sementis faciendæ, et subigendæ terræ periti; 380 alii pascendis gregibus omnis generis operam impendunt suam; aliis apum examina et alvearia curæ sunt; aliis quotidianas artes facilitant, ut molestiis omnibus, quas afferre ne-

cessitas et inopia solet, expediti vivant, adeoque nullam omnino functionem, si modo culpa vacet, quæ ad tuendam vitam commoda sit, obire detrectant. Jam quidq[ua]d singuli ex tanta operum varietate pretii acceperint, id totum communibus suffragiis creato quæstori tradunt in manus. Quod ille continuo in necessariis coemendis expendit, quæque vel ad reliquum humane vite commeatum opus fuerit, prolixè suppeditat. Atque illi eodem quotidie cibo communique mensa uituntur, et victimæ similitudine delectati frugalitatem amant, luxum tanquam animi corporisque pestem aversantur. Quanquam non minus apud eos vestium est, quam mensæ communio. Nam hieme hirsutis ac villosis omnes lenis induuntur, testate vero simplicioribus ac levioribus pallioli; ut facile cuivis integrum sit, quæcumque libuerit accipere, cum et quæcumque unius sint, ad omnes seque pertineant, et quæ vicissim omnia, unius esse censeantur. Quod si quispiam in morbum inciderit, is communibus curatur impensis, atque omnium studiis officisque recreatur. Seniores quod attinet, ut liberis ipsi careant, non minus tamen, quam quibus et secundissima soboles et up-tima fuerit, in felicissima ac suavissima senectute finem vivendi faciunt: dum eos tam multi premis annos potioribus omni honore prosequantur, qui ad hoc officii genus voluntate potius certoque consilio, quam illa naturæ necessitate dicantur. Præterea, quod sane vel nnum, vel omnium maxime communionem illam dissipare potuisse, solertissime providentes, ita nuptias repudiare solent, ut integrimæ continentia laudem sibi præcipuum defendant. Ita Essæorum nemo uxorem ducit, quod mulier ejusmodi sit, quæ cum seipsam vehementius amet, ac zelotypia laboret immodica: tum viri quoque mores et facile transversos agat et assiduarum blanditiarum illecebri ac lenociniis emolliat. Nam ubi verbis ad assentationem adulacionemque compositis, ac reliquo simulationis artificio, tanquam in scena, oculos semel auresque delinuit, tum vero perinde ac circumventis subditis, decem ipsum ac principem animum eundem in errorem inducit. Quæ si liberos quoque suscepit, mox procacie confidentiæque plena, quidquid simulante prius ac subdole insinuabat **381** id palam atque andacius loquitur, ex quo pudore omni p[ro]r[em] vim extorquere conatur. Quæ quidem a societate aliena sunt omnia. Quisquis enim aut uxoris irretitus illecebri, aut cura liberorum, quadam naturæ necessitate, implicatus est, is adversus alios idem qui prius esse non potest, sed plane aliud, hoc est ex libero servus, sensim ac sine sensu efficitur. Atque ejusmodi est illorum vita ratio, digna profecto, quam certatim omnes imitantur. Quare non privati modo, sed maximis quoque reges id hominum genus vehementer admirati, ad propriam instituti dignitatem, notum honoribus suis et prolixa commendatione ducus addiderunt. **382** Hæc Philo in *Apologia*. Cuius item, in eo libro, quo probos omnes liberos esse defendit, hæc verba sunt.

CAPUT XII.

Iterum de istud.

383 Nec ipsa quoque Palestinae Syria hoc integratatis ac virtutis preventu caret, quam Judæorum amplissimæ nationis pars incolit tenetque non exigua.

384 *Isc. προνομίας.*

(90) *Ἐκκαλεῖται*. Lege cum alt. manuscr. ἐκκαλεῖται.
 (91) *Ἐτι τὸ δέ καὶ ξεῖται* hic locus in excuso Philone Graeco-Lat., p. 678. Vide infra p. 404, quæ dr. Essens Porphyrius habeat ex Josepho.

(92) *Ἡ δὲ Παλαιστίνη Συρία*. Excus., ή Παλαι-

στίν ή Συρίας εὐτελεῖς, ὡς εὑμαρπᾶς έξειναι τῷ βουλομένῳ, ἦν ἀνθελκούσι, λαβεῖν, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἔνδον ἀπάντων, καὶ τὰ πάντων, ἐμπατεῖν ἄνδρας οὐτελήπτεις. Καὶ μήν εἰ τις αὐτῶν ἀστενήσειεν, ἐκ τῶν κοινῶν νοστηλεύεται, θεραπευόμενος ταῖς ἀπάντων ἐπιμελεῖαις καὶ φροντίσαις. Οἱ δὲ δὴ πρεσβύτεραι, καὶ εἰ τύχονται ἀτεκνοὶ, καθάπερ οἱ πολιτευτικοὶ μόνον, διλλὰ καὶ σφρόδρ εὐπαιδεῖς, ἐν εὐνυχεστάτω καὶ λιπαρωτάτῳ γῆρᾳ τὸν εἰώθασι καταλάβειν, ὑπὸ τοσούτων προνυμίας ἀξιόμενοι καὶ τιμῆς, ἀκουούσι γνωριμοὺς ή φύσεος ἀνάγκη θεραπεύειν ἀξιούντων. Εἳ τοίνυν, διπερ ἢ μόνον ἡ μάλιστα τὴν κοινωνίαν ἔμπειται διαλέγειν, ἀξιόδερκεστερον ἰδόντες, γάμον παρηγήσαντο μετά τοῦ διαφερόντως ἀσκεῖν ἐγκράτειαν. Εστατον γάρ οὐδέποτε ἀγετα γυναῖκα, διότι φίλαυτον ἡ γυνή, **C** καὶ ζηλότυπον οὐ μετρίως, καὶ δεινὸν ἀνδρὸς ἥδη παραταλέσαι, καὶ συνεχέστη γοντεῖσας ὑπάγεσθαι. Μελετήσασα γάρ οὐκας λόγους, καὶ τὴν διληπτὴν ὑπόκρισιν, ὑπερ ἐπὶ σκηνῆς, διψεις καὶ ἀκοὰς διαν διελασθή, διηπατημένων οἴα ὑπτηκόνων, τὸν ἡμερόνα νοῦν φενακίζει. Πατέσθαι δὲ γένοντο, φρονήματος ὑποτάσθεσαι καὶ παρθησίας, διας καὶ εἰρωνείαν πρότερον ὑπολιπάς ὑπηγνύεται, ταῦτα δὲ ἐντολμούσιον θράσους ἐκκαλεῖ (90), καὶ ἀναισχυντοῦσα, βάζεται πρότεττεν· ὡς ἔκαστον κοινωνίας ἔχθρον. Ο γάρ ἡ γυναικὸς φύλετος ἐνδεσθεῖς, ἡ τέκνων, ἀνάγκη φύσεως, προκηδόμενος, οὐκέτι πρὸς θλίους δι αὐτούς, ἀλλὰ ἔτερος γέγονε λεληθὼς ἀντ' ἐλευθέρου θύλου. Οὗτος γοῦν δέ βίος κατὰ αὐτῶν περιμάχος. Οὐστος οὐκέτι μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλοι βασιλεῖς, ἀγάμενοι τοὺς δινέρας, τεθῆσαι, καὶ τὸ σεμνὸν αὐτῶν ἀποδοχαῖς καὶ τιμαῖς ἔτι μᾶλλον σεμνοτοῦσις· Ταῦτα μὲν ἀπὸ τοῦ εἰρημένου κείσθεντα συγγράμματος· ἀπὸ δὲ τοῦ **383**, Περὶ τοῦ πάντα σπουδαιοῦ ἐλεύθερον οὐντι, τὰ οὐτοῦ ἔχοντα παραθήσαμεν.

D ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.
E Ετι περὶ αὐτῶν.

384 Ετι δὲ καὶ (91) ἡ ἐν Παλαιστίνῃ Συρία (92) καλοκάγαθίας οὐδὲ μήνος (93), ἢν πολυενθρωποτάτω θηνοὺς τῶν Ιουδαίων οὐκ ἀλτη μοίρα νέμεται. Λι-

στίν καὶ Συρία. Alt. ε manuscr., ἡ ἐν Παλαιστίνῃ Συρίᾳ. Forte legend., ἡ Παλαιστίνη Συρίας, vel ἡ ἐν Συρίᾳ Παλαιστίνη.

(93) Αγρος. Εακος., ἄμοιρος.

γνοται δε τινες παρ' αὐτοῖς θνομα Ἐσσαῖοι, πλῆθος οὐπέ τετρακισχιλίους (κατ' ἑμήν δόξαν, οὐδὲ ἄρχεις τόπῳ διαλέκτῳ Ἑλληνικής), παρώνυμοι διστητος· ἐπειδὴ καὶ τοῖς μάλιστα θεραπεύεται θεοῦ γεγόνιστιν, οὐ ζῶις καταβύνοντες, ἀλλ' ἵεροπτετεῖς τὰς ἀνωτὸν δινούσις κατασκευαζεῖν ἀδεούντες. Οὗτοι τὸ μὲν πρῶτον καμπῆδον οἰκοῦντι, τὰς πόλεις ἔκτεροπέμποντο διὰ τὰς τοὺς πολιτευόμενον χειροθήσεις ἀνομίας (94)· εἰδότες ἐκ τῶν συνώντων, ὡς ἀπὸ ἀρέως φύδροποιοῦ οὐσίαν ἐγγνωμένην προσβολὴν φυγαῖς ἀνατον. Ήν οἱ μὲν γεπονοῦντες, οἱ δὲ τέχνας μετινότες, διαστινεργάτες εἰρήνης, ἐκπούντες τε καὶ τοὺς πλησιάζοντας ὑφελοῦσιν· οὐκ δρυγοὶ καὶ χρυσὸι θησαυρούλακοῦντες, οὐδὲ ἀποτομῆς γῆς μεγάλας κτώμενοι, δι' ἐπιθυμίαν προσόδων, ἀλλ' οὐσα πρὸς τὰς ἀναγκαῖας τοῦ βίου χρεας ἐκπορίζονται (95). Μόνοι γάρ δὲ ἀπόντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἀχρήματος καὶ ἀπτημάτος αὐτοῖς γεγονότες (ἐπιτηδέους) (96) τὸ πλεῖον ἂν εὐείδεις εὐείδεις, πλουσώτατοι νομίζονται, τὴν ἀγοράδεαν καὶ εὔκολαν, ὅπερ ἀστον, κρίνοντες περιουσίαν. Βελῶν, ἥ αδόντων, ἥ ειφιδίων, ἥ κράνους, ἥ θύρακος, ἥ ἀσπιδος, οὐδένα παρ' αὐτοῖς ἄν εύροις δημιουργὸν, οὐδὲ συνώνιμας ὀπλοτούν, ἥ μιχανοπούν, ἥ τι τῶν κατὰ πόλεμον ἐπιτεθέντων (97). Ἀλλ' οὐδὲ δια κατ' εἰρήνην εὐδίεσθαι εἰς κακῶν· ἐμπορίας γάρ, ἥ καπηλείας, ἥ ναυπηγίας, οὐδὲ ἕναρ ίσαται, τὰς εἰς πλοεψίας ἀπορμάς ἀποδιοπεμπόμενοι. Δοῦλος τε παρ' αὐτοῖς οὐδὲ εἰς ἔστιν, ἀλλ' ἐλεύθερος πάντες, διθυνουργοῦντες ἀλλήλοις, καταγινώσκουσι τε τῶν δεσποτῶν, οὐ μόνον ὡς ἀδίκων, ιστήτηται (98) λυμανομένων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσεβῶν, θεσμὸν φύσεως ἀναρρέοντων, ἥ πάντας ὅμοιας γεννῆσας καὶ θρήψασας μητρὸς τρόπον, ἀδελφούς γηνήσονται, οὐ λεγομένους, ἀλλ' ὃντας διντῶς ἀπεργάστο· ὃν τὴν συγγένειαν ἥ ἐπιδιούλος πλεονέκτης παρενυμέρησσας δέσποιστον (99), ἀντ' οἰκειότητος ἀλλοτριότητα, καὶ ἀντὶ γέλας ἔχθραν ἐργαταρέμην. Φιλοσοφας τε (1) τὸ μὲν λογικὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς κτήσιν ἀρετῆς (2)· τὸ δὲ φυσικὸν, ὡς μείζον ἥ κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν, μετεπολέμους ἀπολόποντες, πλὴν δοὺν αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως θεοῦ, καὶ τῆς τούς παντὸς γενέσεως φιλοσοφεῖται· τὸ τῇκον εὖ μᾶλις διπονοῦσιν, ἀλείπταις χρύμενοι τοῖς πατρῷοις νόμοις, οὐδὲ ἀμήχανον ἀνθρωπίνην ἐπινοήσαι ψυχὴν δινεις κατοχῆς ἐνθέου. Τούτους ἀναδιδάσκονται μὲν καὶ παρὰ τὸν ἀλλον χρόνον, ἐν δὲ ταῖς ἀδόματις διαφερόντως. Ἱεράγάρ ή ἀδόμητη νενόμισται, καθ' ἥν

A Apud eos genus quoddam hominum est, plus quam tuor millia, Εσσαῖος vocant, ἀπὸ τῆς γνωστῆς, hoc est a sanctitate (non satis tamen, ut mihi quidem videatur, ad Græci vocabuli rationem accurate), quod præcipua Deum inter omnes religione venerantur, non jam victimas immolando, sed mentes ipsi suas, uti homines sanctimoniorum professores decet, quam studiosissime informando. Ac primum quidem illi viciatim habitantes, sese ab urbibus segregant, eb faciliū nimis et quotidiana oppidanorum via, cum probe intelligant, ex corum quibuscum versemur usu, veluti ex corrupto pestiferoque celo morbum, ita contagionem insanabilem in animum redundare. Alii colendis agris, alii pacis et otii sociis artibus facilitandis occupati, ita cum suæ, B tum eorum etiam, qui ad sesso ventitant, utilitati serviant, ut nec argenti aurique thesauros recordant, nec immensa prædia fructuum ampliorum cupiditate possident, sed ea modo compareant, quæ tolerande vita necessitas postulat. Soli enim ex omnibus prope hominilis, sine pecunia, sine possessionibus (quibus tamen eos voluntas sua potius et instituti ratio quam iniquior fortuna spoliavit), habentur locupletissimi, dum in usu rerum modico atque paribili sitam esse, uti est, veræ abundantias rationem intelligent. Non telorum apud eos, noui jactorum, non pugionum aut galcarum, non loricarum aut scutorum, denique non armorum 382 cujusvis generis, aut machinæ cujusquam bellæ fabrui ullum reperiās. Ino nec eorum quidquam moluntur, quorum, ut pacis amica sint, facilis tamē ad improbitatem lapsus esse queat. Itaque de mereatura, cauponaria, navicularia ne per sonnum quidem cogitant, fabula cupiditatibz omnia longe longius amandantes. Servus apud eos nemo, literi omnes: mutuam sibi navant operam: dominatus genus omne dannant, non modo quod injustus, aequalitate tollenda, sed etiam quod impius convilenda naturæ lege videatur. Nos enim ab ea, tanquam a communī parente, procreatos atque educatoꝝ omnes, germanos proinde fratres, non verbo tenus, sed re ipsa constitutos esse: quam tamen cognitionem insidiatrix illa cupiditas, iacto rerum successu felicior, alienationem pro necessitudine, pro D benevolentia odium inveheonto, distraxit. Philosophi partem eam, quæ in disserendi ratione versa-

(94) Χειροθήσεις ἀρεταῖς. Novus, opinor, sed tamē elegans, planeque σημαντικῆς vocis χειροθήσεις usus. Est enim, ut videtur, improbitas χειροθήσεις, quæ facile usu quoddam mutuoque consortio, vita hominum ac moribus adhaerescat. Ita quod animantibus, aut personæ proprium est, id virtutis vitiisque tribuitur.

(95) Ἐκπορίσσαται. Excus., ἐκπορίζοντες, reclusi.

(96) Ἐπιτηδέουσι, etc. Vide num Philonis interpres mentem ejus assequeatur, dum hæc ita reddit, et propter sūtūl institutum dīvites habentur magis, quam ob rerum copiam. An εὐτυχίας ἔνδεια, re-rum abundantia est?

(97) Εἰ τοῦτο κατὰ πλειστοὺς ἐπιτηδέουσι. Hinc

corrigendum videtur excus., apud quem minis recte legi existimo, ἥ τῶν κατὰ πόλεμον ἐπιτεθέματα, quod tamen etiam ferri potest.

(98) Ισθήται. Melius quam, ut in excuso legitur, loquitur.

(99) Αἰδεσται. Vocem hanc in excuso repone; quā tametsi legisse interpres videtur, multilam tamen edidit biantemque sententiam.

(1) Φιλοσοφας τε. Amat Thucydides hanc particularium, qua sepiissime in disjunctissimis etiam vel argumentis, vel partibus copiandis uti solet. Exclusus tamen leg. φιλοσοφα; δι.

(2) Οὓς κτήσις ἀρετῆς. Post ἀρετῆς addit excus. λογοθέτες, et recte.

tur, quasi minus paranda virtuti necessariam, verborum arguitarumque captatoribus; quæ vero de natura tractat, quasi humanae naturæ viribus superiorem, ventorum nubiumque sectatoribus relinquunt, nisi quatenus de divina essentia, et universi molitione philosophatur: in eam, quæ mores informat, quam diligenter incumbunt, patriarcharum legum usi magisterio, quærum intelligentiae humanum ingenium, nisi divinitos afflatum, par esse non possit. Eas porro, cum aliis quoque temporibus, tum præsertim septimo quoque die doceri solent. Sacrum quippe diem illum habent, quo ab alio quolibet opere feriati, sanctioribus in locis, quas synagogas ipsi vorant, ita convenient, ut, descripsis præstatæ ordinibus, juniores seniorum ad pedes condecent, summaque cum honestate ac modestia docentes audiant. Nam dum unus quispiam e sacris aliquid voluminibus recitat, alius quidam e peritiissimis, quidquid obscurius fuerit, enucleat: pleraque enim illi figuris et umbris involuta, antiquitatis studio quodam et imitatione tradiderunt. Ceterum pictatis, sanctimonie, æquitatis, rei tum familiaris tum publicæ preceptis informantur, eorumque simul, quæ vere seu bona, seu mala, seu denique iudicentia sunt, cognitio nem hauriunt, ut expetenda persecutantur, fugiantque contraria. Quibus in rebus tribus quasi finibus ac regulis uti solet, amore divino, studio virtutis, et hominum charitate. Ac divinus quidem amor infinitis argumentis comprobatur, quæ partim constans ac perpetua totius vita castimonia, partim ab omnijure jurando³⁸³ abstinentia, partim fuga mendacii, partim denique præclarilla illa deo tanquam omnium honorum fonte malique nullius auctore sententia suppeditat. Idem virtutis quam studiosi sint, ex divitiarum, glorie, voluntatisque contemptu necnon ex temperantia, tolerantia, frugalitate, simplicitate, modestia, demissione, legum observantia, morum vitaque constantia, ac similibus animi dobitibus intelligas. Postremo suum erga homines charitatem, benevolentia, æqualitate, quæque orationem omne superat, omnium inter se rerum communione declarant. De qua sane pauca hoc loco subjungere, non ab re fuerit. Primum ergo nemini propria vel una domus est, quæ non omnium simili ter ac promiscue sit. Nam præterquam quod in sodalitatis distributi, siu si habitant, eadem præterea omnibus etiam aliunde convenientibus ejusdem æmulis instituti patet. Deinde commune omnes æternum, impecusque communes habent, vestem pariter cibumque communem, dum com-

* Ἰσ. κοινὴν. * Ἰσ. μᾶλα.

(5) Παρελθόν. Quid si δεελθόν;

(6) Ἀραιδέσκει. Optime, nam excus. perpetram, ἀναγνώσκεται.

(7) Νόμοις καὶ καν. Malum δροις καὶ καν., cum excuso.

(8) Δεῖγματα μυριά, etc. Excusus locum hunc ita legi, τὴν παρ' ὅλον τὸν βίον συνεχῆ καὶ ἐπάλληλον ἀγνήλια, etc. Quam lectionem Ensebitanæ pretule-

A τῶν ἀλλων ἀνέχοντες Ἑργαν, εἰς λεροὺς ἀπεικονύμενα τόπους, οἱ καλοῦνται συναγωγαὶ, καθ' ἡλικίας ἐν τάξισι ὅπλον πρεσβύτεροι νέοι καθέζονται, μετὰ κόσμου τοῦ προτέκτονος ἔχοντες ἀκροτεικούς. Εἰς μὲν τις τὰς βίθους ἀναγνώσκει λαβὼν, ἔτερος δὲ τὸν ἐμπειροτάτων δοσα μὴ γνώριμα παρελθόν (3) ἀναδέσκει (4)· τὰ γάρ πλέιστα διὰ συμβόλων ἀρχαιοτέρῳ τῷ ἡλιότερον παρ' αὐτοῖς φιλοτεφεῖται. Παιδεύονται δὲ εὐσέβειαν, δουσιτητα, δικαιοσύνην, οἰκονομίαν, πολιτείαν, καὶ ἐπιστήμην τῶν πρὸς ἀλιθείαν ἀγαθῶν, καὶ κακῶν, καὶ ἀδιαφόρων· αἱρέστες ὅντες χρή. καὶ φυγὰς τῶν ἐναντίων· νόμους καὶ κανότις (5) τριτοῖς χρώμενοι, τῷ τε φιλοθέῳ καὶ φιλαρέτῳ, καὶ φιλανθρώπῳ. Τοῦ μὲν οὖν φιλοθέου ὑεγματα μυριά (6) παρέχεται ἡ παρ' ὅλον τὸν βίον συνεχῆς καὶ ἐπάλληλος ἀγνεία, τὸ ἀνώμοτον, τὸ ἀδεύδες, τὸ πάντων μὲν ἀγαθῶν αἴτιον, κακοῦ δὲ μηδενὸς νομίκειν εἶναι τὸ Θεῖον· τοῦ δὲ φιλαρέτου τὸ ἀριστοχρήματον, τὸ ἀφιλόδοξον, τὸ ἀφιλήδονον, τὸ ἔγχρατές, τὸ καρτερικὸν, οἵτις δὲ ἀλιγοδέειαν, ἀφέλειαν, εὐκόλιαν, τὸ ἀτυφον, τὸ νόμιμον, τὸ εὐσταθές, καὶ δοσα τούτοις ὁμοιότροπα· τοῦ δὲ φιλανθρώπου δεῖγματα, εἰνοίσι (7). Ιστήτη, ἡ παντὸς λόγου κρείττων κοινωνία, περὶ ἣς οὐκ ἔκπαιρον φρεγάς είπονται. Πρότοις τούτων οὐδενὸς ἄνδος οὐδα τοῖς διοῖς ίδια, ἢν οὐχὶ πάντων εἶναι κοινῶν· αἱρέστης περιστέμενος, ήδη τοῖς εὐροὶ παρ' ἔτεροις μᾶλλον Ἑργα βεβαιούμενος, καὶ μήτε ἐ εἰκότως. "Οὐας γάρ δὲ μαθ' ἡμέραν ἐγραπάμενος, λάθιστον ἐπὶ μισθῷ, ταῦτ' οὐ διαφυλάττουσιν, ἀλλ' εἰς μέσον προτιθέντες, κοινὴν τοῖς ἔθελουσι χρῆσθαι τὴν ἀπ' αὐτῶν παραπειάζουσιν ἐφελεῖσαν. Οὐ τε νοσοῦντες, οὐχὶ, διτελέσιν ἀνατοῦσιν, ἀμελεῦσιν, περὶ τὰς νοσησίας ἐκ τῶν κοινῶν ἔχοντες ἐτοιμα, ὃς μετὰ πάσῃς ἀδείᾳς τῇ ἀδεθονικέσσιν ἀναλίσκειν. Αἰδίνος δὲ στοι πρεσβύτερον καὶ φροντίς, οἵς γονέων ὅπλοι γηρησίων πάλιν, χεροὶ καὶ διανοίας (8) μυριάς ἐν ἀφθονίᾳ τῶν γηρατορωμένων. Τοιούτους ἡ ὅδη περιεργίας Ἐλληνικῶν διομάτων ὀθλητᾶς ἀρτῆς ἀπεργάτες φιλοσοψία, γυνάρματα προτίθεσα τὰς ἐπανετές πράξεις, ἐκ ὧν διδούλωτος ἀλευθερία βεβαιούτας. Στοιεῖον δὲ, πολλοὶ κατὰ καριόρις ἐπαναστάτων τῇ χώρᾳ δυναστῶν, καὶ γύναις καὶ προαιρέσεις χρησαμένων διατερούσαται. Οἱ μὲν γάρ, εἰς τὸ ἀπίστασον ἀγριότερα Κύριον ἐκνικήσαι σπουδάσαντες, οὐδὲν παραλιπόντες τῶν εἰς ὄμοιτητα, τούς ὑπερκρούς ἀγέληδην λερδούντες, ἢ καὶ ζῶντας έτι, μαγείρων τρόπον, κατὰ μέρη καὶ μελί

rim, maxime cum seq. p. 385 legatur διγοδέειαν, ἀφέλειαν, εὐκόλιαν, qui accusativi cum nominat. ἀγέλησα convenire non possunt.

(7) Δεῖγματα, εἰνοίσι, etc. Excus. delet τὸ δεῖγματα, τὸν sequentia per accusativi casum efficit, εἰνοίσι, ιστήτη, etc. In quo sili præclare constat.

(8) Διαρολαῖς. Quid si διακονίας;

κρεουργοῦντες, διχρι τὸν τὰς αυτὰς ὑπομεῖναι συμ-
φορδὲς ὅπλα τῆς τὸν ἀνθρώπεια ἐφωράσης δίκης, οὐκ
ἴκανον αὐτοῖς οἱ δέ, τὸ παρακενημένον καὶ λελυτη-
κός εἰς ἐξέρας εἶδος; κακίας μεθαρμοσάμενος, πικρέαν
μέλετον ἐπιτηδεύσαντες, ἡσυχῆ διαλαλούντες, ἡρε-
μαυτέρας φυνῆς ὑποκρίσει βαρύμηνον ἥθος ὑποκρι-
νόμενον, κυνιῶν ιδούσιν τρόπον προσήναντες, ἀνά-
των γενέμενοι κακῶν αἴτιοι, κατὰ πόλεις μνημένα
τῆς ἔκτην ἀσεβίας καὶ μασανθρωπίας ἀπέλιπον, τὰς
τῶν πεπονθότων ἀλήστους συμφοράς· ἀλλὰ γάρ οὐ-
δεὶς οὗτος τὸν σφέδραν ψυχόμυνα, οὔτε τῶν πλειστῶν δο-
λερῶν καὶ ὑπούλων, ἰσχυρός τὸν λεγένθια τῶν Ἑσ-
τίων ἢ Ὄστεων διμοινοὶ αἰτιάσασθαι. Πάντες δὲ ἀσε-
βέστεροι τῆς τῶν ἀνδρῶν καλοκάγαθίας γεννέμενοι, καθ-
ἀπέρ εὐτονόμοις καὶ ἐλευθέροις οὖσιν ἐκ φύσεως,
προστηνέθησαν, ἔδοντες αὐτῶν τὰ συστέτια, καὶ τὴν
παντὸς λόγου κρείττονα κοινωνίαν, ἢ βίου τελεσίου καὶ
εργάσια εὐδαιμονίας ἐστιν αρφέτατον δύλημα. Τὰ μὲν
αὖτις τῆς τιμοσφρόνης παρὰ Ιουδαίος ἀσκήσεως τὰ καὶ
ποιήσεις διὰ τῶντος προκύπτειν, τὰ δὲ τοῦ λογικοῦ
ψίου, διὸ τῷ πλήθει τοῦ παντὸς Εθνους οἱ θεῖοι
δηγόρευον νόμον, τέθεσται προλαβεῖν δέλγος. Τι δῆτα
λείπεται ἐπὶ τούτοις ἢ καὶ τὰ τῆς τῶν νέων θεολο-
γίας σύμφωνα ταῖς τῶν προπατόρων εὐεσθείαις πα-
ραστήσασθαι, ὡς ἀν καὶ τῆς τῆς ὑποθέσεως ἑντα-
λής ἦμι δὲ λόγος ἀποδεδομένος εἴη: Ἐπει τούντας τὰ
τῆς ἔνθεου Ἔραφῆς λόγια προκείται διὰ τοῦ πρὸ τοῦ
τοῦ συγγράμματος, φέρ' οὖν ἐπὶ τοῦ περίτοντος τὰ τῆς
θεοντὸς τῶν παρὰ Ιουδαίος σοφῶν ἐπαθήσασμεν,
ὡς ἀν μάθοιμεν, ὅποιοι τινες καὶ ἐν τῇ θεολογίᾳ,
καντῆι περὶ λόγους ἀρτῆι, παῖδες Ἐβραίων γεγόνασι.
Πίλιν οὖν τὸν Φιλωνα παρετέον ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν
εἰς τὸν νόμον.

acerbitatis genere, comiter omnes ac suaviter appellarent, itaque barbaram atrocemque naturam voce
molliori dissimilantes, dum instar canum morsu venenato sevientium blandirentur, ejusmodi tamen,
insanabilibus exitiis passim importatis, miserorum calamitates, quae nulla unquam oblivione delebuntur,
omnibus in urbibus tanquam perpetua cum impictatis sua, tum horribilis in humanaū genus odiī moni-
menta reliquissent: nemo tamen vel esserorum illorum, vel fraudulentorum atque pellacium, hunc Es-
sorun, vel Ilosiorum (hoc est sanctorum) sodalitio, crimē ulrum vel affligerē potuit: sed omnes om-
nia ab illorum probitate victi, iis tanquam a natura liberis jurisque sui factis usi sunt, eorumque con-
tabernia, singularemque rerum omnium communionem, quod argumentum est integerrimæ ac beatissi-
mae vite certissimum, sue etiam ore celebrarunt. ▶

Ac de castigatione atque sancto Judeorum disciplina hactenus. Nam de cetero vita genere, quod
genitū universa multitudini divinis legibus imperatur, paulo ante disputavimus. Quid ergo superest, nisi
ut posteriorum quoque theologiam cum majorum suorum religionibus consentire doceamus, ut hac etiam
de re suis absoluta numeris tractatio habeatur? Et quoniam superiori libro divinae Scripturae oracula
produximus, age jam, eorum deinceps, qui apud Judæos sapientia præstitere, mentem sensumque videa-
mus, ut quam non in theologia modo, verum etiam in ceteris artibus atque doctrinis Hebræorum ne-
potes rationem tenuerint, ex illorum nobis auctoritate constet. Atque in primis eumdem rursus Philo-
nem, in eorum primo, quos de lege conscripsit, bac de re dissidentem audiamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤ.

Φιλωνος περὶ Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ γεννητοῦ εἰραι
τὸν κόσμον.

• Τοὺς γάρ τὸν κόσμον (9) μᾶλλον ἢ τὸν κο-
σμούσον θαυμάσαντες, τὸν μὲν ἀγέννητον τε
καὶ δίδιον ἀπεψήγαντο, τοῦ Θεοῦ (10) πολ-

(9) Τινὲς .. τὸν κόσμον, etc. Exstat hic locus apud Philonem excus., pag. 2 lib. Περὶ τῆς Μωσέως πορνοζωΐας, quem hic Euseb. inscribit, πρῶτον τὸν εἰς τὸν Νόμον. Secundus, opinor, et tertius

D

CAPUT XIII.

Ex Philone de Deo, quodque mundus ortum ha-
beruit.

• Mundum, inquit ille, permulti potius quam
mundi conditorem admirati, eum ortu carere ac
semperturn esse voluerunt. In quo sane turpem
fuerint, qui sequuntur, Legis allegoriarum duo.

(10) Τοῦ Θεοῦ, etc. Philo, melius, τοῦ Θεοῦ δέ το
διαναγὼν κατεψήγαντο.

admodum indignumque Deo veterum affinxerunt: A λὴν ἀπράξιαν ἀνάγνως κατέβευκτέμενοι· δίον ἔμπαλιν, τούτου τὰς δυνάμεις ὡς ποιητῶν καὶ πατρὸς κατατελαγῆναι τὸν δὲ μὴ πλέον ἀποστενόντα τοῦ μετρίου. Μωσῆς δὲ, καὶ φιλοσοφίας ἐπ' αὐτὴν φύσας ἀκρότητα, καὶ χρηματοῖς τῷ πολλᾷ καὶ συ-
 επικινότατα τὸν τῆς φύσεως ἀναδεδείπει, ἐγω, δέος: ἀναγκαστάτον ἔτεν, ἐν τοῖς οὖσι, τὸ μὲν εἶναι δραστήριον, δὲ τὸν διων νοῦς ἔτεν εἰλεκρινότατος καὶ ἀκραψινότατος, χρεῖτον δὲ ἐπιστῆμαι, καὶ χρεῖται τὸν ἄντεν τὸ σταθόν καὶ αὐτὸν τὸ καλὸν τὸ δὲ παθητικὸν, ἔμχον, καὶ ἀκίνητον ἐξ αὐτοῦ, κινηθὲν δὲ, καὶ μετασχηματισθὲν, καὶ φυγωθὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ, μετεθέντων εἰς τὸ τελεότατον ἔργον τόνδε τὸν κόσμον δὲ τὸ γάρον πτερὸς ἀγέννητον, λελύθαστε ὃ ὑφελιμοτάτον καὶ ἀναγκαστάτον τὸν εἰς εὐσέβειαν ὑποτεμθείην, τὴν Πρὸνοιαν. Τοῦ μὲν γάρ τε γεγονός ἐπιμελεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν, αἱρεῖ λόγος. Καὶ γάρ πατέρη ἐκγόνων, καὶ ἀριμοργές τῶν διμοργηθέντων στοχάζεται τῆς διεμονῆς, καὶ δυστὸν ἐπὶ ζημίᾳ, μηχανὴν πάσῃ διωκεῖται, δυά δὲ ὑφέλιμα καὶ λυτετῆ, πάντα τρόπον ἐκπορίζειν ἐπιτούσει. Πρὸς δὲ τὸ μὴ γεγονός οὐκ εἰστις οὐδεμία τῷ μὴ πατοηθότι. Περιμάχητον δὲ δόγμα καὶ ἀνωρέλε, ἀναρχίαν ὡς ἐν πόλεις κατασκεύασιν, τῷδε τῷ κόσμῳ, τὸν φόβον (11), δὲ βρευτήν δὲ δικαστήν τούς ἔχοντας, ὁπός ὁ πάντας οἰκονομεῖται καὶ πρωτανεύσθαι θέμις. 'Αλλ' δὲ μέγας Μωσῆς, ἀλλοτριώτατος τοῦ δρατοῦ νομίτας εἴναι τὸ ἀγέννητον (πᾶν γάρ τὸ αἰσθητὸν, ἐν γενέσει καὶ μεταβολαῖς, οὐδέποτε καταταῦταν δι), τῷ μὲν ἀράτῳ καὶ νοητῷ προσένεμεν, ὡς ἀδελφὸν καὶ συγγενῆ, ἀδεῖς ητα, τῷ δὲ αἰσθητῷ (12) οἰκονός δομού τετρέμισεν. Επεὶ δὲν δράτος τε καὶ αἰσθητὸς δὲς δὲ κόσμος, ἀναγκαῖον δὲν εἶναι καὶ γεννητός: θέντεν οὖν ἀπὸ σκοποῦ καὶ τὴν γενέσει ἀνέγραψεν αὐτοῦ, μάλα σεμνῶς θεολογίας τε·» Τάπει μὲν οὖν περὶ τοῦ γεννητὸν εἴναι τὸν κόσμον. 'Ο δὲ αὐτὸς ἀνήρ καὶ περὶ τοῦ προνοιᾶ διοικεῖσθαι (13) τὸ πᾶν, τὸν Περὶ προτολας, νεανικῶτα διέβιτον, τὰς τῶν δέδειν ἀντιθέσεις προτάξας, καὶ πρὸς αὐτὸς ἔξις ἀποκρινάμενος. Καὶ τούτων δὲ, εἰ καὶ μαρκήτερος δόξειεν, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖα, τὰ πλείστα συντετάνων, ἰσθμορα. Κατακευάζει δὲ τὴν λέγον τούτον τὸν τρόπον.

386 CAPUT XIV.

Divina Providentia mundum administrari.

«Tunc Providentiam, inquit, tanta cum pertur-

(11) Τὸν φόβον. Philo, τὸν Έφορον, inspectorem ac prævisorēm, longe melius.

(12) Αἰσθητό. Philo add. γένεστ, optimè, quem-similiumν νοεῖται διδόντα tribuerat.

(13) Προτολας Συστείθας. Nondum, quod sciām,

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τὸν προτολα Θεοῦ διοικεῖσθαι τὸν κόσμον.

«Πρόνοιαν είναι λέγεις ἐν τοσαύτῃ τῶν πραγμά-

prodiit in lucem opus illud Philonis *De providentia*, cuius hic luculentum sane Fragmentum ali Eusebii subiectur, tanto carius fuisse, quanto longius, nisi minutiora divine hujus Providentiae cura eru-
baret.

των ταραχῆ καὶ συγχοσεῖ; Τί γάρ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον διατίθεται; τί μὲν οὖν οὐκ ἀτάξις (14) γέμει καὶ φθορᾶς; Ἡ μόνος ἄγνοις, διτοῦ μὲν κακίστους καὶ πονηροτάτους ἀφθονα ἐπικωμάζει τὸ ἀγεβάτον, πλούτος, εὐδοξία, τιμὴ παρὰ τοῖς τελετεῖσιν· ἡγεμονία πάλιν, ὑγεία, εὐαισθησία, καλλος, ἴγρις, ἀπόλαυσις ἡδονῶν ἀκόλυτος, διὰ τε παρασκευῶν περιουσιῶν, καὶ διὰ τὴν εἰργνωκωτάτην εὐμάρτιον εὐμοιρίαν; οἱ δὲ φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἀπάλιτης ἔργαται τοι καὶ ἀπεκτηταί πάντες εἰς, ὅλην δέ φάντα, πέντετος ἀφανεῖς, δύσκοι, ταπεινοί; Ταῦτα εἰς ἀνασκευὴν καὶ μυρία μῆλα πλειά τούτων εἰπὼν, ἔχει ἀπολέσαι τὰς ἀντιθέτους διὰ τούτων· Οὐ τύραννος ὁ Θεός, ὁμότητα καὶ βίαν, καὶ δια διαπότης ἀντιμέρους ἀρχῆς ἔργα ἐπιτετηδευκάω, ἀλλὰ βασιλεὺς, ἕμερον καὶ νόμιμον ἀνημένος ἡγεμονίαν, μὲν δικαιοσύνην· τὸν σύμπαντα οὐδαρόν τε καὶ κόδιμον βραβεύει. Βασιλεὺς δὲ οὐκέτι πρόδροτος εἰκονοτέρος πατέρος. Οὐ γάρ ἐν ταῖς συγγενείαις τρὶς τέκνα γονεῖς, τοῦτο βασιλεὺς μὲν πρὸς πολιν, πρὸς δὲ κόδιμον ὁ Θεός, δύναται πάντας φεύγοντας, ἕναντι, ἀδιαλύτῳ ἐνίσσεται ἀρμοσάμενος, τὸ ἡγεμονικὸν μετὰ τοῦ κηδεμονικοῦ. Καθάπερ οὖν τὸν διάστων νόμον οἱ περιορώσιν οἱ τοκέται, ἀλλὰ τῆς ἀτυχίας; Εἰκόνα λαμβάνοντας περιποτούσι καὶ τημελῶνται, νομιζοντες ἔχθρων ἀσπενῶν Ἕργον εἶναι κακοπραγγής ἐπιμελεῖνται, φύλων δὲ καὶ συγγενῶν ἐπελαργήταιν τὰ πταισατα. Πολλάκις δὲ καὶ τούτοις μᾶλλον ἢ τοῖς εὐόρωστοις ἐπικατέβαλενδοις χαρέζονται, σαρκῶν εἰδέται, ὃς ἐκείνοις μὲν ἀγθονος εἰς εὐπορίαν ἀχρούητος τίρσται ἡ σωροσύνη, τοῖς δὲ ἀλτρὶς μία, οἱ γονεῖς, οἵ εἰ σταλέσεν, ἀπορήσουσι καὶ τὸν ἀναγκαῖον τὸν εὐδόν τρόπον καὶ ὁ Θεός, λογικῆς συνέσεως πατήθει, ἀπάντων μὲν τὸν λογικὸν μεμοριατῶν κηδεται, προμηθεῖται δὲ καὶ τῶν ὑπατίων ζῶντων, ἀμαρτῶν τοῖς ἀποτελεῖσθαις τοῖς αὐτοῖς διδοῖς· ἀμαρτία δὲ καὶ τὴν θεων φύσιν αὐτοῖς μὴ ὑπερβαίνων, ξεῖ ἐπειδὴ καὶ φιλανθρωπία (15) γέγονεν ἐπεξῆγεται τὸν

* Ior. Λτ' ἀξίζ.

(14) Οὐκ διάταξις. Ita reposuim. ex alt. n. annuse., cum perperam ante legeretur, οὐ κατ' ἀξίας.

(15) Ἀρετὴ καὶ φιλανθρωπία. Ἀρετὴν hoc etiam loco virutem reddidimus, ut ei benignitatis et misericordia laus non Graec tantum, sed etiam Latine tribueretur. Quia in significazione Thucy. lib. II. dem potissimum Philo secutus videtur. Sic enim ipse lib. II. ubi diram hunc, quae Athenis incubuerat, luculentur desribuit: Καὶ μάλιστα (supple διεθέσθοις) οἱ ἀρετῆς οἱ μεταποιευοντοι· αὐτογνή γάρ ἡρειδουν σφῶν αἰτῶν. Id est, Maxime vero (interibant) qui virtutis (hoc est humanitatis ac pie-tatis) sensu dicebantur: eos enim sibi parcere impudebat. Item lib. IV. ubi Brasidas Lacedemonium, Acanthios ab Atheniensibus abducere dum conatur, in tum illis omnem amittendone libertatis eximit: Alioquin enim, aitοι δν. inquit, φιλομέθεια ἔχοντα (supp. ἀρχῆς) οἱ δὲ μη ὑποδείξας ἀρετὴν, κακτακτονα, id est, Infessius palam (imperium) nobis ipsi parvem, quam qui nullam omnino virtutem (id est, nullam in conservanda vel ascerenda Graecorum libertate studium) ostenderunt. Prohibitentur enim Lacedemonii se Graeciān ab Atheniensium tyranno liberare velle, quod ait ἀρετὴν οὐδεῖσαν. Affinis huic significatio est qua pro beneficiis vel

A batione et confusione rerum esse defendis? Quid enim est in hominum vita rectum atque compositum? imo, quid non perperam ac perverse geritur? An tu solus ignoras aceleratissimos quoque bonis omnibus, divitiis, famis, populique bonribus usque ad lasciviam abundare; quin etiam principatus, florentem valetudinem, vim sensuum acrem et vegetam, corporis dignitatem et robur, impunitam denique omnium licentiam afflatum iis suppeteret, quas partim commoditatum maximarum copia, partim corporis optima sedatissima constitutio conciliat? contra vero, sapientia ac virtutis amatores omnes, ut plurimum videoes inopes, obscuros, ignobiles, aliectos humilesque permanere? Quae quidem ille, ac sexcenta id genus alia refutandi animo et voluntate complexus, tum illa omnia, que hoc in genere pugnare videbantur, ita dissolvit. Tyrannus, inquit, Deus profecto non est, qui crudelitate, vi, ac exteris barbare potestatis conditionibus delctet: sed rex, qui placido iusto principe gaudens, cœlum orbemque universum omni cum aquitate moderatur. Regi autem non alia magis quam patris appellatio conveniat. Quod enim erga liberos in communione sanguinis et naturæ pater, hoc ipsum uti rex erga rem publicam, ita Deus erga mundum est, qui perennibus ac propriis naturæ legibus duo longe pulcherrima, principatum atque Providentiā, sempiterno fedeo ac societate conjunxit. Ergo, quemadmodum liberos profligatos et nequam parentes non deserunt, sed eos, commiseratione permoti, lenius ac suavius habent, capitalium inimicorum esse rati, afflictis et jacentibus insultare, amicorum autem et affinium, casus gravitatem allevare; quia etiam iis plerique benignius quam modestis et frugi indulgere solent; quod probe intelligent, his amplius satis ac luctucentum in temperantia repositum esse subsistunt: illis spem in parentibus unam superesse, qua si

accipendiis, vel reponendiis, apud eum. Thucydid. usurpator: ut lib. II. in illo Periclis Ἑρετικόν. Καὶ τὰς ἀρετὰς, inquit, ἡγεμονεύεια τοῖς πολλοῖς. Id est, Praterea, benignitatem quod attinet, oīa longe nostra, quam ταῖς hominum ratio fuit. Sequitur enim, οὐ γάρ πάντοτε εὖ, ἀλλὰ δρόντες, κτισμα τοῖς φίλοις. Id est. Nei enim accipendiis, sed dandis ultra beneficiis, omicos paramus. Et paulo post, clarius, ubi dantis reportisq[ue] beneficium, discrimen instituit: Οὐ δὲ ἀντορθώμων, διδύνετερος· εἴδετος εἰς αὐτοὺς ἔχειν, ἀλλὰ τὴς διτίλημα τὴν ἀρετὴν ὑποδείξαντα. Id est, Ιdeas: At referenda gratia debitor, minus alacer est, quod sciat eam se beneficium re-pendere, non cui habenda gratia sint, sed qua contractus ante nomen dissolvat. Alias, apud eundem nominis celebratorem gloriamque significat, ut lib. I. ubi Corcyrai Atheniensium opem effigiant, cuius et sit opportunitas, η φέρουσα τοῖς πολλοῖς ἀρετὴν, οἵ δὲ ἀπαντεῖσται, χάριν ὑπὸ διανοῶν. Id est, quae cum apud homines gloriam con-ciliat, tum eos etiam, quorum defensionem suscipie-tis, obstringat beneficio, robis denique noram poten-tiam norasque vires adjungit: ubi tamen praecepit humanitatis et benignitatis opiniorum ac fauorum indicare vires est.

excederint, rebus illis omnibus necessariis esse cardendum: sic omnino Deus, ejus, quæ cum ratione conjuncta est, intelligentia parens, cum eos omnes curæ habet, qui ratione prædicti sunt, tum improbos etiam perversosque sovet: in quo et illis **387** corrigendi sui tempus facultatemque concedit, et naturæ obsecundat suæ, cui ad preclaran diuinum hujus mundi administrationem virtus, et in homines benevolentia comitur. Hanc tu, interim, rationem acceperis, ad eamque simili alteram, quæ sequitur, cum illa congruentem et coherentem ad jungere. Absit enimvero, ut a veritatis sensu tantum aberres, ut sceleratum quempiam beatum existimes licet opibus Crœsum, Lynceum oculorum acie, rubore Milonem Crotoniatem, specie Ganymedem supereris,

*Quem Superi rapuere, Joci qui rina coronet,
Egregiam propter speciem.*

Nam qui suum ipse dæmonem, nec est mentem suam, mille dominorum, amoris, inquam, cupiditatis, voluptatis, metus, miseroris, stultitiae, petulantiae, formidinis, injustitiae tyranndi subjecerit, is εὐδαίμων (hoc est beatus) nunquam esse queat: tametsi vulgus hominum, ut falso de rebus ac præpostere judicial, geminoque illo morbo, fastu, et inani gloria facile corruptitur, leviculos animos, ad ea deflectendos esse ac transversos agendos existimet, quorum in cupiditate pars hominum maxima fato quodam miserabili conturbescit. Quod si erectis et intentis animi oculis, divinam illam prævidentiam, quantam humanæ fas est intelligentiae, circumspicere volueris, tum quidem illustriori ac sinceriori ejus, quod vere bonum est, informata ratione, quas tu res nostras ante mirabaris, eas continuo ridebis omnes. Semper enim meliora dum absunt, qua in corum locum deteriora succedunt, habentur in pretio: eadem, ubi exsistere meliora coperint, dejiciuntur illico, nec nisi secundas teneri possunt. Itaque speciem illam boni honestique divinam obstupescunt, prorsus intollentes, eorum per se esse nihil, quæ paulo ante commemoravimus, in bonis divino iudicio numerari. Quippe illa enim argenti aurique metallæ ex terra parte deterrima oriuntur, quæque ab ea, quam producendis frugibus natura destinavit, sine ulla exceptione superatur. Nam plurimum sane inter alimentum, sicut quo vita consistere nequeat, et divitiarum copiam interest. Cuius utriusque una quasi obrussa, eoque certissima, famæ est, qua quid vere necessarium atque utiliter sit, exploratur. Tum enim profecto, quidquid abique thesaurorum est, nemo non libenter cum exiguo cibo commutaret. At ubi rerum necessiarium abundantia, immenso quodam et in-

* Ισ. φευσθεῖς. ¹ Ισ. Ερωτος. * γρ., ἐπιφανένταν.

(16) *Kόσμος*. Alt. ex manuscript. οἰκον, rectius, ut videtur, cum de mundo quasi de ipsis Dei familia disputet.

(17) *Ἀρχῆς*. Malim ἀγελῶ, cum alt. manuscr.

(18) *Φύσης*. Alt. e manuscr., φύσας, quod nibilis videtur. Alter veram, opinor, lectionem representat, φύσης, quam ante jam secutus eram.

(19) *Ἐπανοδότες*, ἀστοι. Ita distinximus, quæ præter absens ulla distinctione, summa cum pertur-

Α θεὸν περιπολεν κόσμον (16). Ἐνα μὲν δὴ λόγῳ τοῦτον, ὡ ψυχῇ, δέξαι τέως αὐτοῦ παρακαθεῖχη, ἔτερον δὲ συναρδὸν καὶ ἐναρμόνιον αὐτῷ τοιόνδε. Μή τοσοῦτόν ποτε φευσθεῖς ^a τῆς ἀληθείας, ὡς εὐδαιμονά τινα τῶν φαύλων εἶναι νομίσαι, καν πλουσιότερος μὲν ἡ Κροῖσος, Λυγχέως δὲ ἐξουπίστερος, ἀνδρείτερος δὲ τοῦ Κροτωνάτου Μίλωνος, καθίλιν δὲ Γανυμήδους,

ο ἀνίμῃ, τανquam aliquod ipsius depositum, rationem acceperis, ad eamque simili alteram, quæ sequitur, cum illa congruentem et coherentem ad jungere. Absit enimvero, ut a veritatis sensu tantum aberres, ut sceleratum quempiam beatum existimes licet opibus Crœsum, Lynceum oculorum acie, rubore Milonem Crotoniatem, specie Ganymedem supereris,

**Οὐ καὶ ἀργοπλάναρο θεό, Διὶ οἰνοχοεῖσθαι,
Β. Κάλλεος εἰνεκα εἰο.*

Τὸν γοῦν διοι δαιμόνα, λέγω δὲ τὸν ἑαυτοῦ νοῦν, μηρίων δῶν διεποτῶν δούλων ἀποτρήσας, Ερωτα ^b, ἐπιβυμίας, ἥδηντς, φύσου, λύπης, ἀφρούνης, ἀκολασίας, δειλίας, δέκιλας, οὐδὲ δὲ εἴλα ποτε δύναται εὐδαιμόνων, καν οἱ πολλοὶ, σχαλλόμενοι κρίστες ἀληθούς, νομίζωσι, δεκαθέντες ὑπὸ κακοῦ διδύμου, τύφοι καὶ κενῆς δέξῃς, δεῖν παρεπαλένουσι καὶ παραγγεῖν ἀνεργίστους ψυχὰς, περὶ δὲ κηραίνει γένος; τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων. Εἰ μέντοι, τὸ τῆς φυγῆς δῆμψα τείνας, βουληθεῖς περιβλήσας θεοῦ πρόνοιαν, ὡς ἔνεστιν ἀνθρωπίνων λογισμῷ, τρανυτέραν τὴν τοῦ πρᾶς ἀλήθειαν ἀγαθοῦ λαβέντα φαντασίαν, γελάσος τὸ παρ' ἡμῖν, δὲ τέως ἐθαύμαζες. Αεὶ γάρ ἀπουσίᾳ τῶν κριτικῶν τιμῆται τὰ κείροντα, τὴν ἑκάτινων κληρονομούντα τάξιν ἐπιφανέντα δὲ, ὑποτέλλεται, δευτεροὶ πολλῶν ἀρχόμενα. Καταπλακεῖσιν δὲ τὸ θεοεῖδες ἐκέντι ἀγαθοῖς τε καὶ καλύν, πάντας ἐννοήσεις, διε παρὰ θεῷ τῶν εἰρημένων πρότερον οὐδὲν καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀγαθήν (17) ποιάρας ἡδιωταί διέτι τὰ μὲν ἀργύρου μέταλλα καὶ χρυσοῦ γῆς ἔστιν ἡ φαιδοτάτη ποιάρα, τῆς πρᾶς καρπῶν ἀνεμένης γένεσιν διηρεύει τῷ παντὶ λεπτομένην. Οὐ γάρ έσθι δύοσον προφῆτης, δις δέντος ζῆται ἀδύνατον, εὔπορα χρημάτων. Μία τούτων ἔστι δέσαντος ἀναργεστάτη, λιμὸς, δι τὸ πρᾶς ἀλήθειαν ἀναγκαῖον καὶ χρησιμὸν δοκιμάζεται. Θησαυροὺς τοῦ τόνων πανταχοῦ πάντας ἀνακιαταλλάξειν δὲ τις βραχεῖς ποτὲ τροφῆς δισμενος. “Οταν δὲ ἡ τῶν ἀναγκαῖων ἀγθονία, μηρίῳ φθορᾶς (18) ἀκατασχέτιν πλήθει δεινός, κατὰ πόλεις ἀναχέιται, τοῖς τῆς φύσεως ἀγαθοῖς ἐντρυπόντες, ἐπ' αὐτῶν μόνον οὐκέτισμαν τοσαῖσι, κόρον ὑδριστὴν ἡγεμόνα τοῦ βίου ποιησάμενοι, ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ κτήσεσθαι ἐπαποδόντες, ἄπαντα (19), παρ' ὃν δὲ τι κερδενεῖν ἐπελπίσωμεν, κοινώμενα (20), καθάπερ τυφλοί, μηκέτι τῇ διανοῇ βλέποντες ὑπὸ φιλαργυρίας, διτὶ γῆς εἰσιν δηκοι περὶ

b. *άποτον*. *άποτον*.

(20) *Κοινώμενα*. *Humilis verbum* hoc videtur, quia ut ei cum participio ἀπαποδύντες satīs conveniat. Alt. e manuscr. leg. κοινώμενα, quod ejusdem metaphora verbum est, similique properandi significacionem includit. Esset ἀπαιτούσιον, etc., rebus iis omnibus, quasi ad pugnandum instrui et accingi, ετ quibus lucri aliquid pugnabitur. Quid si κοινώμενα, impelluntur, vel κοινώμενα, urguntur?

δι, ἐκ μὲν εἰρήνης (21) συνεχῆς καὶ δόλιστας το-
λμός. Έσθιτές γε μὴν προσάτων εἰσίν, ὡς οἱ ποιη-
ταὶ ποὺ φασιν, διὸς, κατὰ δὲ τὴν δημωργὸν τέχνην,
ὑπαντῶν ἔπαινος. Εἰ δέ τις ἐπὶ δέῃ μέγα φρονεῖ,
τὴν παρὰ τῶν φαύλων ἀποδοχὴν ἀσπαζόμενος, ἵστω
μὴν καὶ αὐτῆς φαῦλος ἐν. Τὸ γάρ δημοιον γαίρει τῷ
δημοιον. Εὐδέστω δὲ, καθαρότερον μεταλλιχόν, λαβῆναι
τὸ ὄντα, δ' ὃν αἱ μεγάλαι ψυχῇ νόσοι κατασκή-
πτουσι. Μαζέτωσαν δὲ καὶ δυοις ἐπὶ εἰσόντις πεφύστη-
ται, μή ὑψαύσειν, ἀπιδόντες εἰς τὰς τῶν ἥμερων καὶ
ἀπιθάτων ζώων ἀμύθητους ἀγέλας, αἵ τοις καὶ
βόρην συγγεγένηται. Τῶν γάρ ἀποτοτάτων ἔστιν ἐπὶ^B
θύρων ἀρταῖς, καὶ ταῦτα περιευμένων ὅπ' αὐτῶν
εἰς τὸν μέντρον δύται, σεμνύνεσθαι. Διὰ τί δὲ τις τις
εἰρηνῶν ἐπὶ σώματος εὐμορφίζεις γάλακτον, ήν βρα-
χὺς καρπὸς ἔπειτα, πρὶν ἐπὶ μήκιστον ἀνθίσαι, τὴν
ἀπατηλήτην ἀπῆταις ἀκμῆν ἀμαυρώσας; καὶ ταῦθ', ὅπων
ἐν ἀξύοντος περιμάγεται καλλιγράφων ἔργον καὶ πλα-
στῶν, καὶ ἀλλων τεχνῶν, ἐν ταῖς ζωγραφίμαστι, καὶ
ἀνδράσι, καὶ ὄφασμάτων ποικιλίαις, ἐν Ἑλλάδι καὶ
βαρβάρῳ κατὰ πόλιν ἐκπότερον εὐδόκιμοντα. Τούτων
οὖν, διπερ ἔχον, οὐδέν παρὰ Θεῷ τῇ ἀγάθῃ μο-
ρας (22) τίξινται. Καὶ εἰ θευμάζομεν εἰ μὴ παρὰ Θεῷ;
Οὐδὲ γάρ παρὰ ἀνθρώπους τοῖς θεοφελέστας, παρ' οἷς
τὰ πρᾶς ἀλλίθειαν ἀγαθὴ καὶ καλλ τετίμηται, φύσεος
μὲν εὐμορφού λαχοῦσι, μελίτη δὲ μετ' ἀσκήσεως τὴν
φύσιν ἐπικομῆσαν, ὃν ἡ δινοῖς φύλος οὐδεὶς δημιουρ-
γός. "Οὐοι δὲ νόσοι παιδεῖας ἀπεμελήθησαν, οὐδὲ
τοὺς λατρῶν ἐμμῆταν, τὸ δούλον ψήγης σῶμα θε-
ραπεύεσθαις, ταῖς ἐπέσπονταις ἐπιφάσκονταις λαθάνει.
Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ἐπικείδην τις εἰτεχής νοσήσῃ, καὶ δέ
μέγας ἡ βασιλείας, πάνθ' ὑπερβάντες τὰ περίστερα,
τοὺς ἀνδρόνας, τὰς γυναικανθίδες, γραψὲς, ἀργυρο-
ν, χρυσὸν, διημον, ἐπιστημον (23), ἐκπωμάτων δὲ
ὑπαστριῶν πλήθος, τὸν ἀλλον τῶν βασιλέων ἀσθε-
μον κόδημον ἔτι δὲ τὸν οἰκετῶν δόκιμον, καὶ τὴν φύσιον
ἡ συγγενῶν, ὑπερκλινῶν (24) τῶν ἐν τελεῖ θεραπευτῶν
δέσμεταις, τῶν σωματοφυλάκων, δηρει τῆς εἰνῆς ἀφίκη-
μενοι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τὸ σῶμα διλογίσαντες, οὐδὲ
ὅπι καλλιεισθητοι καὶ δλέρχουσι θευμάσαντες, οὐδὲ
ὅπι ἀρχαγονδεῖς; ἡ λίθῳ γεγραφημέναι (25)
στρωματα, οὐδὲ ἐπιθήματα δίδαι διάφοροι προσ-
τεῖ δὲ τὰς περὶ αὐτῶν χλαίνας ἀπαρτίσαντες, ἀπτο-

(21) Ἐκ μὲν εἰρήνης. Aut deest aliquid, aut
ἔν τις εἰρήν. legent. videtur.

(22) Αγαθὴ μόρο. Hic etiam ἀγαθοῦ præstiterit
ut superioris pag. 537.

(23) Αστηρικόν, ἀστηρικόν. Etiamsi ἀσημός et
ἴστημος χρυσός, propr.e auctum rude signatisque
sonent, hic tamen latius, ut videtur, pro infecto
factoque sumuntur. Alias, aurum, argenteum si-
gnatum, χρυσός, ἀργυρός ἐν νομιματικής νόμιμα.
Iudeum autem, ἐν ὅλῃ τῷ ὅλῃ, Gallice, en mause,
en linguis. Factum, ἐν κατασκευῇ, ἐν κατασκευαῖς.
Plutarch., Romp.: Ανασέρεται εἰς τὸ δημόσιον τα-
μελον, ἐν νομιματε καὶ κατασκευαῖς, ἀργυρον καὶ
χρυσον διεσύρια τάλαντα, Referuntur in publicum
εταῖται, argenti et aurū tam signati, quam facti
talenta rigiliū militia. Philo noster De legatione ad
Caesarem, ubi de infinitis ejusdem imperatoris opinibus:
"Ἀργυρον καὶ χρυσὸν, τὸν μὲν ὡς ὅλην, τὸν δὲ ὡς
νόμιμα, τὸν δὲ ὡς προδόσκημα, δι' ἐκπωμάτων
καὶ τινων ἱερέων, δι πρᾶς επιδειξιν τεχνιτεύεται.

A finito proventu, per oppida passim omnia circum-
fluere coepit, his naturæ bonis ad delicias et lux-
um abusi, haudquaquam in illis solis acquiescere
possumus, 388 sed injuriosum quoddam fasti-
dium viue quasi nostræ ducem secuti, ad omnem
argenti aurique possessionem ardenter imminemus.
Unde si qua spes lucri affulserit, tum enimvero ce-
corum instar præcipites ferimur, nec jam amplius,
ob nimiam pecuniarum cupiditatem, mentis oculo
videre possumus, nihil esse nisi terra pondera.
quorum causa perpetuo quodam, ac sine ulla men-
tione pacis, infinito bello agitamus. Nam vestes
sane, aut flos quidam ovium sunt, ut loqui poetæ
solent, aut si elaborandi artem spectare mavis.
laus una textorum. Gloria vero si quis insolescit,
improborum commendatione plausuque delectatus,
hoc ipso improbus sese esse noverit. Simile enim
simili gaudet. Idem porro piacularibus deinceps sa-
crificis usus, aurum sanitatem, per quas in ani-
mum graves morbi solent incumbere, votis omni-
bus impetrare conetur. Discant præterea, quicun-
que firmitate corporis intumescent, minus cervicem
tollere, dum partim in cicures, partim in feras ani-
mantes illas intuentur, quas nativo quodam robore
antecellunt. Summa enim stultitia fuerit hominem
belluarum, quibus ipse longe multumque concedat,
viribus gloriari. Jam quid tandem esse potest,
quamobrem vir sapiens sua sibi pulchritudine pla-
ceat, quam tempus brevissimum extinguire solet,
mendaci ejus specie, antequam diutius floruerit,
obscurata penitus atque deleta? Maxime vero, cur
in rebus etiam inanimatis excellentissima pictu-
rum atque fectorum et ceterorum id genus artificium
opera vident, atque ejusmodi que seu penicillo seu
scalpro ducta, seu Phrygionum manu summa cum
varietate contexta, in omnibus passim non Gracis-
modo, sed etiam barbaris urbibus admodum cele-
brentur. Horum, inquam, nihil divino iudicio bo-
norum in numero collocatur. Divino autem? Imo-
ne hominum quidem eorum, qui Deo chariores, id
quod vere bonus atque honestus est, in prelio
babere solent, cum et felicem indolem nacti fue-
rint, et meditatione simul atque usu naturam ipsam

Obscurum est illud, ὃς προδοσχημα, quae νο-
μιμη quidem aliibi nondum occurrit. An forte, quibus
in mensi ulibantur, cum pocula, tum sercula
intelligit? quae cum singulari artificio elaborata
essent, πρὸς ἐπιθέσεις potius, quam κρῆς χρει-
facta videbantur. An προδοσχημα, invitatem
quoddam et illectamentum oculorum est, quasi hoc
poculorum, et aliorum id genus aspectu oculi ju-
cundissime pascerentur.

(24) Υπηρέων, etc. Manifestum hujus loci vi-
tium est, eni nihil opis assertunt manus. Reponi
forte possit, ἡ ὑπερβόν τὸν ἐπιλα, καὶ τῶν σω-
ματοσύλλαξον θεραπευτὰς εἶσαντες.

(25) Άλιθῳ γεγραφημέναι. Quid sit λίθῳ γεγρα-
φησθαι, non intelligi. Veri perinde ac ei non λίθῳ,
sed λίνῳ legeretur, quasi strigulorum istorum fundi-
sus et linens fuerit, et eleganti artificio pictus,
quanguanī ne istuc quidem nimium placet. Facile
est, vocem aliam sufficere, ut ζωγραφημένα, κα-
τάστασα, vel simil.

excoluerint, cuius ut: iusque parens et artifex legitima philosophia est. At qui doctrinæ genus spuriū adulterinumque seclantur, ne ipsos quidem medicos animæ famulos corpori curationem adhibentes imitentur, cum tam: u: sanandos ipsius dominae morbos suscepserint. Illi enim, si ex beatulis quispiam adversa valetudine laboraverit, ut rex ipse maximus fuerit, porticus tamen et ambulationes omnes, omnia virorum mulierumque septa prætergressi; picturis, argento, auroque 389 tam facto quam infecto, poculorum textique operis copia, ceteroque per insigni regum apparatu neglerto; quin etiam cuncto satellito, et amicorum pariter, aut sanguine conjuncctorum, aut virorum etiam principium, ac presidiariorum quoque militum comitatu perturpo, ad ipsum usque lectum aspirant; adeoque nulla rerum illarum, quæ adjuncta corpori sunt, ratione habita, nihilque vel cubilis aurei ac gemmis unionibusque distincti, vel stragulorum aut partia subtilissime aranearuin more textorum, partim linea sublegmine pictorum, vel denique vestium eiusmodi figuraeque multiplicis aspectu commoti, detractis etiam aliquando lenis, manus ipsas tractant, pressisque venis, pulsusne ratio salutis sit, diligenter explorant. Imo reductis nonnunquam interulis, alvusne gravior sit, an inflammatum pectus, an cor præpostero ac perturbato motu subsiliat: tum suam adhibent propriamque morbo curationem. Sic plane philosophos oportet, qui sese animæ suæ natura regiae medicos profiterent, contemptis ac despiciens omnibus, quæ stolidæ hominum opiniones, eacorum more contingunt, interiori subeundo mentem ipsam attentare, num ea forte motibus iracundiaæ inæquali celeritate vibrabitus, æ præter naturam incitatæ ageretur: attentare linguam, num asperior, et in maledicta proclivior, num sese profundat intemperantiæ, custodiat silentiæ prorsus impatiens: attentare ventrem, num insatrabili cupiditate sedum in modum intumuerit: singulas denique perturbationes, morbos, ægritudinesque singulas, si quibus affecta videatur, solertia alteriusque scrutari, ne quibus restituï salutis possit, remedia ignoratione prætereant. Non vero rerum exteriorum luce perstricti, quod spirale lumen ferre non possent, perpetuo quodam errore jactati, nupquam ad reginam usque rationem aspirarunt, sed ubi ægre admodum vestibulum attingissent, quæ pro virtutis foribus occurrerunt, opes, gloriam, sanitatem, ac cætera id genus mirati adorarunt. At enimvero summa est extremæque dementia, ut vel colorum cæcos, vel sonorum modulatorum surdos, sic etiam improbos homines rerorum bonorum judices adhibere: cum principe sui parte, hoc est mente, capti sint, cui stultitia

(26) Τυφολαστοῦντι. Conjectebam τυφολαστοῦντα, quam vocem in alt. manusc. postea reperi. Certe τυφολαστεν lexicographi non agnoscent, tametsi Philonis genium satis hoc verbum redoleat: silt autem, stolidæ ambitioseus confingere.

A ταις χειρῶν, καὶ τὰς φλέβας προσπιεῖσθαις, ἀκρι-
θουσὶ τοὺς παλμούς, εἰ σωτῆρις ποιάλιχις δὲ καὶ
τοὺς χειλάνας ἀνατείλαντες, εἰ περιπλῆθης ἐσθὸς
γαστὴρ ἀξετάζουσιν, εἰ πεπυρωμένος ὁ θύρας, εἰ
ἄπακτα ἡ καρδία πτῷῃ· κάτειτα τὴν οἰκεῖαν προσε-
ρουσι θερπτεῖσαν. Ἐδει δὲ καὶ τοὺς φιλοσόφους, Ι-
τερικὴν διμολογοῦντας ἐπιτρέπειν τῆς φύσει βασιλίδος
ψυχῆς, καταφρονεῖν μὲν ἀπάντων, δέσι αι καναὶ δέξαι
τυφολαστοῦνταν (26): εἰσω δὲ προσιντας ἀπιεσθαι,
διανοιας αὐτῆς, εἰ ὑπὲρ δργῆς ἀνιστογεῖς καὶ περὶ
φύσιν κεινημάνοι παλμοὶ διπτεσθαι καὶ γλυττης,
εἰ τραχεῖα καὶ κακήγορος, εἰ πεπορνυκυτα καὶ ἀτα-
μέστο: ἀπτεσθαι καὶ γαστὴρ, εἰ ἀπλήσια σχῆματι
ἐπεινυματα διῆρχε: καὶ συνιδεις παθῶν καὶ νοσηγά-
των καὶ ἀριθμητημάτων, εἰ κεκρδοθει δοκεῖ, δι-
B ερευνην ἱκαστον, τὸν μὴ διαμαρτάνωι τῶν προσε-
ρουσιν εἰς τὸ σώζειν. Νυν δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἔξω πε-
ριαυγασθέντες λαμπρότητος, ἀπει νοητὸν φύσις ἰστει
διδυνατοῦνται, πλαζόμενοι διετέλεσαν τὸν αἰώνα, πρὸς
μὲν τὸν βασιλέα λογισμὸν φύσασι μὴ δυνηθέντες.
ἄρχει δὲ τῶν προτοταλαν μηδὲν ἀφικούμενον, καὶ τοὺς
ἴσην θύρας ἀρέτης πλούτον τε καὶ δέξαι καὶ ὄγεις,
καὶ τὸ συγγενῆ τεθυμακότες, προσεκύνουν. Ἀλλὰ
γάρ, ὡς ὑπερβολὴ μανίας χρωμάτων κριταῖς χρῆ-
σθαι τυφλοῖς, ἢ κωροῖς τῶν κατὰ μουσικὴν φθόγγων
ἔστω καὶ φαίνοντας ἀνδρεῖστα τὸν πρὸς ἀλιθείαν ἀγα-
θῶν καὶ γάρ αὐτοὶ τὸ κυριωτάτον τῶν ἐν αὐτοῖς:
δάνουν πεπήνωνται, ἃς βαθὺς σκότος διφρούρη κα-
χέσεν. Είτοντὸν θευμάζομεν, εἰ Σωκράτης, καὶ δέσιν,
ἢ δέσιν τῶν σπουδαίων ἐν πενίᾳ διετέλε-
σαν (27), δινθρωποι μηδὲν πώποτε τῶν εἰς πορισμὸν
ἐπιτρέπεισαντες: ἀλλὰ μηδὲ δοις ἢ παρὰ φίλων πολυ-
χρημάτων, ἢ περὶ βασιλέων διορεᾶς προ-
τεινόντων, παρήν, λαβεῖν ἀξιωσάντες, ἔνεκα τοῦ μέ-
ντον ἀγαθὸν καὶ καλὸν τὴν ἀρέτης κτήσιν ἥγει-
σθαι, περὶ τὸν πονόμενον, τῶν ἀλλών ἀγαθῶν πάν-
των τὸλγουν. Τίς δὲ οὐκ ἀλογήται νόθιον ἔνεκα
περονας τῶν γηγενῶν; Εἰ δὲ σώματος θυητοῦ μετα-
λαχθέντες, καὶ κτερῶν γέμοντες ἀνθρωπῶν, καὶ μετὰ
τοσούτου πλήθους δέλικων ζώνταις, ὃν οὐδὲ ἀριθμὸν
εὐρίσκειν εἰπούσι, ἐπειδουλεύσαντες, τι τὴν φύσιν αἰτώ-
μενα, δέον τὴν τῶν ἐπιθεμένων κακίζειν ὀμότητα;
Καὶ γάρ εἰ ἐν ἀέρι γεγένητο λοιμῷ, πάντων ἀνερ-
καν νοσήσαι καταστάσας δὲ λοιμῆς μᾶλλον, ἢ
οὐδὲ ἥπτον, φθοροποιοῦ ἐστιν ἡ κακία. Οὐ δ' ὅπλα-
ταν, ὑστοῦ μὲν ὑποτος, ἀνάγκη τὸν τοσδέν, εἰ ἐν ὑπα-
θρῳ διάγου, καταθρέζεσθαι· βορέου δὲ φυχρῷ κα-
ταπνέοντος, βίγει πιεσθῆναι καὶ φύκει· θέρευς δ'
ἀκμάζοντος διελανεσθεντες· ταῖς γάρ ἐπησίους τροπαῖς
τὰ σώματα συμπάσχειν νόμος φύσεως τὸν αὐτὸν
τρόπον, τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις χωρίοις ἔνοικούντα, ἐνī
φύσον τε λιποὶ τα, καὶ ἀλλών θύνεα κηρύν, ἐναλά-
τεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν τοιούτων τιμᾶς ἀναγκαῖον.
Ἐπειδὲ Πολυκράτει γε (28), ἐφ' οἷς δεινοῖς τῇδεστε καὶ

(27) Διετάζεσθαι. Alt. ε πανει. Εἴηγον in mar-
gine, quod malum, nam διετέλεσαν participium aut
nomi aliquod postularet.

(28) Ἐπειδὲ Πολυκράτει τε. Historia nota est ex
Herodoto, lib. iii.

τοσθῆτε, χορηγήσετε πάντας χείρων μὲν ἡ τοῦ βίου θεριδούμενα^α πρόσθετες δὲ ὡς ὅταν μεγάλου βασιλέως⁽²⁹⁾ ἐπολέμητο, καὶ προστόπιον, χρησμὸν ἐκπιλάτη^β Οἰδέα⁽³⁰⁾, ἐφῆκα έμαυτον^γ, οὐ πρὸ πολλοῦ θεωρήσαις δέξαντα, ὅπο μὲν ἤλιον ἀλεπεσθεῖ, λούσανται δὲ ὄποι Διός. Αἱ γάρ δὲ συμβόλων αντιγραμμῶνται εἴναι φάσεις, ἀδηλούμεναι τὸ πάλαι, τὴν δὲ τῶν Ἑργῶν ἀριθμοτάτην ἐλάμποναν πίστιν. Οὐκ ἐπὶ τοις δέ μόνον, ἀλλὰ παρὰ πάντας τὸν ἔχοντας πέπλον πρόθετον πρὸ τοῦ σωμάτου τὴν ψυχὴν κρεμάμενον. Λίστη γάρ φοβούμενος καὶ τρέμων τὸ πλήθος τῶν ἐπιτιθέμενον ἐπιπότον, σαφῶς ἐξεπάτεμνος, διτι εἴναις μὲν ἦν οὐδέποτε, ἔχθρον δὲ πάντες δυσπραξίᾳ ἀπειλεῖτο. Τῆς δὲ Διηγήτου καὶ συνεχοῦς εὐλαβείας μάρτυρες οἱ τοῦ Σεκελικά συγγράψαντες, οἵ φασιν, διτι τὴν θυμηρεστάτην ὑποπτὸν εἶχε γυναικα. Σημεῖον δέ τὴν εἰς τὸ δωμάτιον εἰσόδον, δε τῆς φοιτήσεως ἐμελένων ἀντών, ἐκέλευτο στορεοθῆναι σανίσται, ἵνα μὴ λάθη τοτε παρεισερῆστασαν φύρον δὲ καὶ κύπρον τῆς ἐπιθέσεως προμηνύῃ τὴν διφίων. Εἴτ' οὐκ ἀνείμονα μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσι τοῖς μέρεσι γυμνῆν, ἀ μὴ θέμες τούτων ἀνδρῶν ὁρδεσθαι, παρέργεσθαι. Πρὸς δὲ τούτους τὸ συνεχὲς τοῦ κατὰ τὴν δόνην ἐδάφους εἰς τάφρου γεωργιαῖς εὑρός καὶ βάθος διακοπῆναι, κατὰ δέος μὴ τι πρὸς ἐπιθευτὴν ἀφάνως ἀποκρύπτεται, ξεπρ. δὲ ἀλλαγὴν ἡ μαρχαίς διαβάσσεταις ἐμελέ τε διαλέγονται. Πόδους δρα κακῶν δι ταῦτα παρατηρῶν καὶ τενάχων ἐπὶ γυναικῶς, ἢ πρὸ τῶν ἀλλων ὥρεις πιστεύειν, μεστός ἦν; Ἀλλὰ γάρ ἐώκει τοῖς δέ διπορθῶν δρους, ἐπει τῷ ταῖς ἐν οὐράνῳ φύσεις ἀριθμοτέρες κατανοήσαι, κρημνοδασούσιν, οἱ μάλις φθάνοντες ἔχρι προνευκότος αὐγένους, οὐτ' ἀναχωρεῖν δὲ τίνανται, πρὸς δὲ λειτόμενον ὄψος ἀπερχόστες, οὔτε καταβαίνειν θαρροῦσι, πρὸς τὴν δόνην τῶν χασμάτων θειγόνωντες. Ερχεταις γάρ, ὡς δεσμὸν πράγματος καὶ περιμαχήσου, τυραννίδος, οὗτε μένειν, οὔτε ἀποδηδόσκειν ἀσφαλές είναι ὑπελάμπανε^δ μένοντες μὲν γάρ ἀλεπάλληλα ἐπέρθεις κακὴ ἀμύθητα^ε βούλομένην δὲ ἀποδηδόσκειν, ὃ περὶ τοῦ ἔγνη ἐπεκρέματο κτίνοντος, ὄπλοις μένων, εἰ καὶ μὴ τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ τοι ταῖς δεινοτάσις κατ' αὐτῶν. Δηλοὶ δὲ καὶ τὸ Ἐργον, ώς πρέπει τὸν μακαρίζοντα τὸν τοῦ τυράννου βίον φασι χρήσασθαι Διονύσιον. Καλέσας γάρ αὐτὸν ἐπὶ λαρπράτου καὶ πολιτεοτάτου δείπνου παρασκευήν, ἐκ μηρίθιον πάνω λεπτῆς προσέταξεν τὸ κονχημένον ὑπεραυρηθῆναι πάλευν. Ἔπει δὲ καταλιθεῖς εἰδεν αἰγνίδιον, οὐτ' ἐξανττῆναι θαρρῶν δὲ τὸν τύραννον, οὐτ' ἀπολαῦσαι τὸν παρεσκευασμένον δὲ δέος οἰς τε ὅν, ἀριθμῶν καὶ πλουσίων ἀλογήσας ἡρώων, ἀνατείνας τοι αὐγένα καὶ τὰς δύεις, ἐκαραβόσκει τὸν οἰκεῖον θειρόν. Συνεῖται δὲ διπονότος, Ἄρ' ἡδη κατανοεῖς, ἐφη, τὸν δοῦλον καὶ περιμάχητον ἡμῶν βίον; Ἐστι γάρ τοιοῦτος, εἰ μὴ βούλοιτο τις ἀνενδιφαντίζειν.

^a Ισ. Ἐφη, κάμαντον. ^b Ισ. ἐνω χωρεῖν.

(29) Μεγάλον βασιλέας. Cambysesem Cyri filium, secundum Persarum regem, intelligit. Sed haud dubius μνημονικὸν σφράμα Philonis hoc est: nec enim a rege, sed ab Oroste, Sardibus prefecto, Polycratēs in crucem actus est. quem Orostem Iau- riūs Hystaspis filius, qui Cambyses Smerdiisque Mago

A densissimas tenebras offuderit. Et miramus deinceps, aut Socratem, aut alium quemlibet morum integritatis studiosum 390 continentem penuria laborasse: homines, qui nihil unquam ad vitæ lauitias querere voluerunt, ac ne illa quidem, quorum sihi vel ab amicis locupletioribus, vel ab ipsis aliquando regibus, magnam ultra vim munerum ingentibus, copia fieret, accipere voluerunt: cum enim unam illam virtutis possessionem boni honestique nomine dignam esse statuerent, deque una comparanda laborarent, reliquam bonorum turbam valere jusserunt. Et sane, quis non, ut vera germa manaque consequatur, spuria facile adulterinaque contempserit? Jam vero, si et mortale corpus sortiti, et humanis casibus involuti cum essent, et in tanta sceleratorum multitudine viverent, ut facie numerus iniri non posset, nonnullorum insidiis odiosaque patire; quid causa est, quamobrem cum eorum, a quibus oppressi sunt, crudelitatem accusare oporteat, naturam ipsam injuriose criminemur? Quippe si pestilenti coelo uterentur, hujus illis plane foret sub-unda contagio. Atqui vel magis, vel nihilo certe minus, quam pestifera quædam lues, exitialis improbitas est. Et quemadmodum, imbre decidente perplui, si sub die versabitur, virus sapientem oportebit, eumdemque vel frigidore Borea spirante, frigoris vim suhre, vel zestate ardentiore astuare (ut enim annuas mutationes corpora sentiant, lex naturæ quædam est); ita quisquis in ejusmodi locis habitat, ubi cedes, ubi fames, ubi tot casuum ac misericordiarum examina, varias illum ac multiplices earum subinde multas subire necesse est. Quippe, Polycrates enim ille, ad ea scelerata, quæ cum injurioso, tum impie perpetravit, deteriore inique fortunæ manum operamque sortitus est: sed adde tu porro, qualem ipso regis maximi jussu poemam sustinuerit, cum ad scipitem clavis affligebatur, expletioque oraculo, Nonini, inquietabat, mihi etiam me paulo ante visum, inuagi a sole, a Jove lavari. Denuntiationes enim istæ symbolis, signimiq. in morem adumbratae, ut ante hominum intelligentiam fugerant, re ipsa tamen exituque fidem sui fecerunt longe certissimam. Quanquam non sub exitum modo, sed etiam toto illo, quo imperavit, tempore, clam ipse quidem, vere tamen animo prius, quam corpore, suspensus habet. Assiduo enim coniuratorum densa manu irruentium terrore percellebatur, cum probe intellegaret, qui bene sibi vellet neminem, infestos sibi omnes esse, ac nulla unquam sua calamitate placandos. Et vero, quam sibi anxiæ perpetuae metueret, ex rerum Sicularum scriptoribus quivis avarre possit, qui vel ipsam ei quoque

successerat, ob alias Persarum cedes, sub ipsam regni primordium interfici jussus, et scribit ibi Herodot.

(30) Οἰδα, etc. Neque id Polycratis ipsius aut visum fuit, aut somnium; sed ejus filie, si Herodoto fidet fides est.

391 observantissimam nec ac suavissimam contumaciam suspectam fuisse tradidit. Nam interioris cubiculi vestibulum, quo ipsi aditus ad se foret, tabulato sterni jussit, ne quando furtum irreperet, sed illius adventus ipso subcunctis sonitu strepituque proderetur. Eam deinde, non modo sine vestibus, sed omnibus etiam, quas a viris videri nefas est partibus nudam intrare voluit. Præterea continens illud, quod viæ objecbat, regii liminis solum in rusticæ fossæ latitudinem altitudinemque deprimi, ne quid moliendis clam insidiis comparatum latere posset, cum aut saltibus, aut longioribus traxiendi moris facile detegetur. Quot, obsecro, statuebat ille misericors, qui adversus uxorem, cui præ ceteris omnibus fidem babere debuisset, tam multa compararet atque moliretur? Iis utique persimilis erat, qui naturas illas, quæ in celo versantur, clarissime cupientes, per abruptum præcipitemque montem ingressi, ubi vix demum ad prominentem usque cervicem evaserunt, nec ultra progrederentur, ea, quæ supererant, jugi altitudine fracti debilitatique, posse sunt, nec descendere audent, dum ad tantæ subiectarum labium hiatusque vastitatem aspectum attoniti obstupescunt. Nam qui semel tyrannidem, perinde ac divinum aliiquid, atque omni contentione dignum affectasset, nec in ea se tuto hærere, nec se illi subducere secure posse statuebat : quippe si hæreret, confortata et inexplicabiles in se quotidie calamitates confluere; sin ausfugere conaretur, certissimum vita sibi periculum imminentem, cum totum suum in caput, si minus corporibus, at animis certe quidem armatos esse intelligeret. Atque id ex ipsorum facto satis superque constat, quo ipsum ad eum refellendum, qui felicem tyrannorum vitam esse dictabat, usum esse ferunt. Hominem cum ad laudem valde opiparumque convivium invitasset, peractum securum, quæ summis ejus cervicibus imminaret, tenuissimo funiculo suspendi jussit. Quam ille, ubi accubuisset, repente suspiciens, cum nec surgere præsente tyranno audiret, nec cibi ullius suavitatem degustare pro nimio timore posset, vim tantam exquisitissimorum deliciarum aspernatus, supina cervice intentoque vultu, momentis singulis intermitte exspectabat suum. Hie Dionysius sensu hominis animumque pervidens, Jamne nosti, inquit, vita hujus nostræ tam splendide tamque expeditæ conditionem? Talis enim prosector illa est, nisi si quis fucum ipse sibi facere voluerit. Abundat opibus illa quidam, bono tamen penitus

(31) Ἐρπηρόδον. Corrigendum videtur ἐρπηρόδον.

(32) Δεκτοςταρες. Idem videtur esse, quod olxomētēs. Sunt enim fortuna artifices et fabri quidam fuero. Huc pertinet Eustathii nota, in illud Homer. Στάδ. M. ubi Juno suum in Jovem paulo commotio, quod se in rerum et consiliorum suorum partem ac societatem non vocaret:

'Ἄλλε τι γέλοις ἔστιν, inquit, ἐμεῖς ἀπὸ νύσσων [έστιν,

Κρυπτάδια γρούσσοτα δικαίουμενοι.
Αἰχάκεν λέγει, aut Eustath., τὸ σεμνὸν καὶ βασιλικὸν οἰκονομεῖ, καὶ ἐπικονίνει. Verbi eliam non in-

A ἐπειδὴ περιέχει περιηγήσεις μὲν χορηγίας, ἀπλαυσιν δ' οὐδενὸς· χορηγοῦ φόδους δὲ ἐπαλλήλους, καὶ κινδύνους ἀνηκόστους, καὶ νόσους ἑρπηνώδους (31) καὶ φθυνώδους χαλεποτέραν, ὀπεράπευτον δὲι φέρουσαν διέλειρον. Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνεξιστάσων, ὃποι τῆς λαμπτῆς φανερότητος ἀπατῶντο, ταῦταν πεπόνθαι τοὺς ἀγκιστρουμένους ὃποι τῶν εἰδεχθῶν ἐταιριδιῶν, οἱ τὴν δυσιμορφίαν ἐσθῆτας καὶ χρυσῷ, καὶ ταῖς τῆς θέσεως ὑπογραφαῖς ἐπισκιάζοντα, γνησίου κάλλος ἀπορίᾳ, νόθον ἐπ' ἐνδρᾶς τῶν θεωμένων δημιουργοῦ. Τοιάντες γέμουσι βαρύδαιμονας οἱ λαντάνευσις, ἡς τὰς ὄπροδας αὐτοῦ δικάσαντες (32) παρ' ἕκαστοι οἱ στέγουσιν. 'Ἀλλ' ὥσπερ οἱ τὰ δρῆτας ὃντ' ἀνάγκης ἀλλακοῦντες, ἀρισταὶ τὰς ἐκ πάθους ἀψευδεστάτας φυσάδες, ἐπὶ συνουσίᾳ τιμωρῶν καὶ παρουσῶν καὶ προσδοκούμενῶν ζῶντες, καθάπτει τῶν θρεμμάτων τὰ πρός λερουργίαν παιανίμενα. Καὶ γάρ ταῦτα τῆς πλειστηρᾶς ἐπιμελεῖας ἐπὶ τῷ σφαγῆναι τυγχάνει διὰ πολυληπτῶν εὐοχαῖαν. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ περὶ χρημάτων ἀτεβηνούσις ἀδήλους, ἀλλὰ φανερὸς ἔδοσαν δίκαιας, ὃν τὴν πλήθην καταλέγεσθαι περιττὸν πόνον· ἀπόχρη δὲ ἐν ἱρογόν παράδειγμα πάντων ἐστάναι. Λέγεται τοῖνυν ὃποι τῶν ἀναγραφόντων τὸν λερὸν πολεμούν τὸν ἐν Φωκίδι, νόμου κτιμένου, τὸν λερόσυλον κατακρημνίσαντας, ή καταποντοῦσθαι, ή καταπίμπρασθαι τρεῖς συλήσαντας τὸ ἐνδελφεῖον λερὸν, Φιόδημον, καὶ Ὀνδραργόν, καὶ Φάύλλον, δικαίεμασθαι τὰς τιμωρίας· τὸν μὲν γάρ διὰ λόρου τραχέος· καὶ λιτώδους βαγεῖσθαι πέτρας κατακρημνίσθησαν τα καταλεύσαντα σύμβατοι· τὸ δὲ διάστατον τῆς τύχης προσασθεῖσι· πάντων δ' ἀθρόων, καὶ ὑφέντων βιαρόν, καὶ μήτεραις τιμωρίαις, ἀλλὰ ταῖς περιεχομέναις ἐν τοῖς νόμοις κολασθέντων, εὐλογογόν φάσκειν, οὐτι θεοῦ δικάσαντος ἀλλάτων (33). Εἰ δέ τινες τῶν ὑπολειψθέντων βιαλίου, καὶ τοῖς πλήθεσιν ἐπαναστάντων, καὶ δουλωπαμένων μόνον δημοσίες ἀπέρους, ἀλλὰ καὶ πατρίδας τὰς ἔκαντον, ἀτιμόρχοις διετέλεσαν, θαυμαστῶν οὐδέν.

D Πρῶτον μὲν γάρ οὐδὲ διοίων δινθρόπος δικάζει· καὶ θεός διότι τὰ μὲν φανερὰ ἡμεῖς ἐρευνῶμεν, δὲ, δηρὶ μηχόν ψυχῆς εἰσοδύμενος ἀφορτεῖ, καθάπερ ἐν ἡλιφ. λαμπτρὸν δάνοντας αὐγάζει, ἀταπίσχων μὲν τὰ περιπλάκα (34), οἵς ἐγκεκάλυπται, γυμνά δὲ περιαρθρῶν commode possit, sensu judicioque suo astimariunt, vel, suo ipso sensu ac iudicio comp̄obatur.

(35) Ἐλέαταρ. Ήπαδιούντων καὶ legendum sit ἀλλοιαν Εὔτ.

(34) Ἀπαιστήσχων μὲν τὰ περιπλάκα, etc. Hoc ipsum est quod Paulus ad Hebr. cap. iv longe diuinissim: Ζεῦς γάρ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργεῖ, καὶ τομήτερος ὑπὲρ πάνταν μάργαρον διετομον, καὶ δικαίουμενος ἀχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ περιμάτου, δρῶν τε καὶ μειῶν, καὶ κρητικῶν δινθρόμον, καὶ ἐννοιῶν καρπάσας. Καὶ οὐδὲ τοῖς ἀσφαντοῖς δικάσιοιν αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνά, καὶ τετραγηλισμένα τοῖς δικαίουτοις αὐτοῦ.

τὰ βουλήματα, καὶ διαιγνώσκειν εἰδός τά τε παρά-
τημα καὶ δόκιμα. Μηδέποτ' οὖν, τὸ οἰκεῖον δικαιοῦ-
ρον τοῦ Θεού προκρίναντες, ἀκευδέστερον αὐτὸν καὶ
εἰδούλωτερον είναι φάμεν· οὐ γάρ δισον. Ἐνῷ μὲν
γάρ πολλὰ τὰ σφέλοντα ἀπατήλαι αἰσθέσεις, πάλῃ
ἴκινοια, κακιῶν δὲ βαρύτατος ἐπιτειχισμός· ἐνῷ δὲ
οὐδὲν μὲν τῶν ἐπ' ἄξονάτη, δικαιοῦστος δὲ καὶ δίκαια, καὶ
εἰς ἔκαστον βραβευόμενον ἐπινεγκέστης ἔξορθον τὸν πέ-
φυκεν. Ἐπειτ', δὲ γενναῖς, μηδ νομίσῃς ἀλυσιτελές
ἴκινοια (35) εἶναι τυραννίδα. Οὐδὲν γάρ ή κολασίς
ἀλυσιτελές· ἀλλὰ τυμώρας διένοι τοῖς ἀγάπεσι ή
ἐρειπεύμενον. ή οὐκ ἀπόδοντον εὖ χάριν ἐν ἀπαστού
τοῖς ὅρθιοῖς γραφεῖσι παρεληπταῖς νόμοις· οἱ δὲ γρά-
φεις τούτοις πάντοις ἐπινοῦνται. Ήπειρ γάρ ἐν δημό-
τον τύραννος, τοῦτ' ἐν νόμῳ κόλασις. Ἐπειδὸν οὐν ἑνὸς
μὲν καὶ σπάνις δεινὴ καταλάβῃ τὰς πόλεις ἀρετῆς,
ἀρετοῦ δὲ ἀφροσύνης ἐπιπολάση, τηνεκάυτα δὲ θεός,
ῶστερ δεῦμα χειμάρφου, τὴν φορὰν τῆς κακίας ἀ-
νηγετεύσας γλυκύμενος, ἵνα καθάρῃ τὸ γένος ἡμῶν,
ἰογίν καὶ κράτος δίδωσι τοῖς τέξι φύσεις ἀρχίστη.
Ψῆψις γάρ δέλη ψυχῆς οὐ καθαίρετα· κακία. Καὶ δύ-
ταρ τρόπον αἱ πόλεις ἐπ' ἀνδροφόνοις, καὶ προδόταις,
καὶ θεοσύλοις δημίους ἀνατρέψουσι, οὐ τὴν γνώμην
ἐποδεχόμεναι τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας
χρήσιμον ἐξεσάζουσαι· τὸν αὐτὸν τρόπον (36) καὶ δὲ
τῆς μεγαλοπλειας τοῦτο τοῦ κόσμου κτηδεμῶν οὐδὲ
μίσιος κοινοῖς ἐφίστησι τοὺς τυράννους ταξὶ πόλεσσιν,
ἐν αἷς δὲ αἰσθήτας βίαιον, ἀδικίαν, δόσισσαν, τὰ δέλλα
κακὰ πλημμύροντα, δῶσαν ἡδονὴν στάτου λαυρῆτῃ.
Τηγκαύτα καὶ τοὺς αἰτιους, ὡς ἐκ δυσκαλύπτου καὶ
ἀνηλεούς ψυχῆς ὑπηρετήσαντας, ἐφ' ἀπασιν, δῶστερ
τικῆς κορυφαῖοις, ἀξίοι μετέρχεσθαι. Καβάτερ γάρ ἡ
τοῦ πυρὸς δύναμις, ὅταν παραδηδεῖσαν ὑλὴν ἀναλύ-
σῃ, τελευταντον αὐτὴν ἐπινέμεται· τούτον τὸν τρόπον
καὶ οἱ ἐπὶ τοῖς πλήσιοι δύνασταις εἰληφτεῖς, δῶσαν,
δοκανήσαντες τὰς πόλεις, κενεῖς ἀνδρῶν ἀργάσσωται,
τὰς ὑπὲρ ἀπάντων τίνοντες δίκαιας ἐπινιασθερόνται.
Καὶ τὶ θαυμάζομεν εἰ δέκτη τυράννων δὲ θεός κακίαν
ἀναγκεῖσθαιν ἐπόλεις, καὶ χώραις, καὶ ἑνὸς αἵτοις
διποτομεῖσθαι· πολλάκις γάρ μη χρύσωνος ὑπηρέταις
δῆλοι, αὐτὸς δὲ ἕκατον τοῦτο ἴρρηξεται, λιμὸν ἐπ-
δηνον, ἢ λοιδόν, ἢ σειρήνην, καὶ δύσα δῆλον θεῖστα, οἵς
δημιοι μεγάλαι καὶ πολυάνθρωποι οἱ καθ' ἀκάστην ἡμέ-
ραν ἀπολλύνται, καὶ πολλὴ μοῖρα τῆς οἰκουμένης
ἐρημοῦται, διὰ προμηθευαν ἀρετῆς. Ικανὸς μὲν οὖν
εἰς τὰ παρόντα περὶ τοῦ μή τινα τῶν φαύλων εὐ-
δαιρούντων, ὃν οἶμαι, μέλεται· διὸ ὁν μάλιστα πα-
ρείσταται τὸ εἶναι Πρόνοιαν. Εἰ δὲ μάλιστα πέπεισται,
τὸν δὲ ὑπεκυρουόντα τὸνδοσαμένον εἰπεῖ θαρρῶν ἀμ-
φότερος γάρ ἢ τάλιθες ἔχει συνδιαπονήσαντες εἰσό-
μεθα. » Καὶ μεθ' ἔτερα πάλιν φησεν· « Ανέμων καὶ
δευτέρων φορᾶς οὐκ ἐπὶ λύμη τῶν πλεόντων, ὡς ἐνόμιζες,

(35) Ἱκίναιορ. Alt. e manuscr. distinguunt Ἱκίναιον.

(36) Τὸν αὐτὸν τρόπον. Eadem e ceteris divinis Provinciis defensoribus graviter ac vere dispiciuntur. Gemina dubit in primis Synecus epist. 57, quam verius concionem dixeris. Pausa hac accipe: « Άρα τοι μετέλοντος ερεθεῖ Θεόν; Διὸ τοι μὲν αὐτόν

A frui nullo potest : 392 sed assiduis continuisque
terribus, inextricabilibus periculis, morbo deui-
que agitur, qui cancro takeque omni dirior, per-
petuum et insanabile importat exitium. At imperti
plerique ac stolidi, illustri uescio quæ specie ponu-
paque decepti, persimiles iis sunt, qui se a putidis
meretriciis inescari patientur, quæ deformitatem
corporis cultu, aure, multisq[ue] medicamentis obte-
gentes, dum nihil habent veræ pulchritudinis, adul-
terinam ac spuriam irretiendis spectatoribus mo-
biuntur. Eadem homines nimium beati fortunæ la-
borant iniquitate, cuius ipsi vim et magnitudinem,
quæ suopæ sibi arbitrio sensuque fluerunt, pre-
mete facili ac dissimilare non possunt; sed, quem-
admodum arcana pandere uonulli solent, necessi-
tate compulsi, voces illi quasdam emittunt longo
verissimas, atque acerbitate calamitatis extortas :
dum in suppliciorum partim præsentium, partim
impedituent consortio vivunt, altillum pecudum
simillimi, quæ ad sacrificium saginantur. Illis enim
ad lanianam curæ plurimum ac sollicitudinis im-
penditur, quo epulum ex sese lautiæ præbere pos-
sint. Quin etiam pœnas a quibusdam sacrilegiorum
suorum palam ac manifeſte persolutas fuisse con-
stat. Quorum et hoc loco scriem texere, quia inut-
ilis opera fuerit, exemplum unum duntaxat omnium
instar proferre contentus ero. Igitur sacri Phœno-
cis belli scriptores mentoris prolderunt, cum lex
sacrilegum aut dari præcipitem, aut in mare de-
mergi, aut igne cremari juberet, tres illos, qui Del-
phicum templum spoliaverant, Philomelum, Ono-
marchum, et Phayllum, inter se tria illa supplicio-
rum genera divisisse. Quippe unum enim illorum,
cum per difficultem ac solebrosum moatem incede-
ret, disrupto saxo præcipitem actum, ejusque mole
obrutiū periisse; alterum, eqno, cui tum inside-
bat, habenis excussis, in mare ipsum desiliente,
inundantis aestus impetu abreptum, et immenso
gurgite una cum ipso quadrupede haustum fuisse;
Phayllum denique aut feda tæbe consumplum esse,
aut simul cum Abensi templo conflagrasse: duplex
enim ejus de morte fama circumfertur. Nam si unus aut alter, si diversis
temporibus, si alia pœnarum genera subiissent,
fortuna mutabilitas et inconstans præzxi fortasse
posset. Nunc vero, cum et simul omnes, et sub
idem tempore, nec aliis quam lege sanctis affecti
pœnas fuerint, utique fatendum est reos illos di-
vinio judicio peractos damnatosque perisse. 393
Quid si ex tyrannis reliquis, nonnulli cum multi-
itudinem oppressissent, nec alios tantum populos,

στης ἀνθρας ἐπὶ τοὺς ἡμαρτηκότας τοι τιμωροῦς,
ὅταν δὲ ὑπερτεχναὶ τὸν θεόν βουλήσαται, καὶ γένονται
δῆμοι τούτοις, ἐφ' οὓς καταπέμπονται, δέκται
τοῖς χαριν τῆς ὑπουργίας, τότε δὴ μάλιστα καὶ κο-
λαζονται; Quibus responsum idem subiicit, homine-
tum et Christiano et Christianorum episcopo di-
gnissimum.

sed patriam quoque suam in servitutem redigissent, nullas tamen penas subiere, nihil profecto mirus. Primum enim, longe aliud hominis est, aliud vei judicium: cum obvia solum ac manifesta quaque rimari et explorare soleamus, Deus antea in intimis usque animorum latebras atque recessus absque ullo strepitu subiens ac penetrans, mentem ipsam periude ut in sole conspicuum illustremque pavidet, ac subductis, quibus tegebatur, involucris omnibus, consilia sensusque nudos contempletur, et quidquid fucatum adulterinumque fuerit a probo legitimoque secernat. Caveamus ergo, ne judicium ipsi nostrum, divino illi, tanquam verius ac sapientius anteferre unquam velimus. Nefas enim id prorsus. In nostro quippe fraudis multi sunt errorisque fontes, sensum fallacie, perturbationum insidie, objecta scelerum moles gravissima. In divino autem, quod decipiat, omnino nihil: aquitas contra veritatem regnat, quibus expensa constitutaque singula, laudabiliter solent felicitate constituere. Deinde vero, cavesis, mihi homo, inutilem, in tempus saltem aliquod, tyrannidem arbitrare: neque enim punitio supervacuum quiddam est, sed potius expeti exiguae penas, aut viris etiam probis utilius est, aut ab iis certe non alienum. Itaque cum id optimis quibusque legibus comprehensum esse, tum ipsos quoque illarum auctores ab omnibus laudari videamus. Enimvero quod tyrannus in populo, hoc ipsum in lege ponitio est. Ubi ergo ingens quedam urbes virtutis penuria solitudoque pavidit, ubi existit paucum abundantia recordia: tum Deus bane improbitatis colluviem, non secus ac cursum aliquem impenitumque torrentis, derivare cupiens, omnem ut generi nostro labem eximat, homines natura sua imperiosos vi ac potestate armat. Nec enim purgari seclus nisi ab animo acerbiori potest. Et quemadmodum respublicæ adversus homicidas, prodiotores, et sacrilegos, sacrificies alunt, non quod eam vita rationem institutumque laudent, sed quod utilem eorum operam esse intelligant; ita summus ille magna mundi bonis reipublicæ moderator, tyrannos iis nonnunquam civitatibus, periude ac tortores publicos praeficit, quas vi, injuriis, impiate, ac ceteris ciminiibus redundare intelligat, ut compressa mali contagio tandem aliquando sopiatur. **Tum** enimvero illos ipsos poeniarum auctores, quod

A ἡ γεωργούντων, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ὄφεις τοῦ παντὸς ἡμῶν γένους ὁ Θεὸς ἔργάζεται. Ὑδαῖοι μὲν γέρε τὴν γῆν καθαίρει, τὸν δὲ ὑπὸ σελήνην (37) ἀπάντα χώρων πνεύμασιν ἀμφοτέρους δὲ ζῶα καὶ φυτὰ πρέφει, καὶ αὗται, καὶ τελεῖν. Εἰ δὲ τοῖς μὲν ἐν καιρῷ πλωτήρος ἡ γεωπόνους ἔστων ὅτε βλάπτει, θυμαστὸν οὐδέποτε βραχὺ γέροντος μέρος, ἡ δὲ ἐπικαλέσει τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους. Πιστερὸν τὸ ἐντῷ γυμνασίῳ διλέιμμα τίθεται μὲν ἐπ᾽ ὄφεις, πολλάκις δὲ γυμνασιάρχος ἵνεκα πολιτικῶν χριών ὥρας τῆς ἐν έθει μετερχεῖ τὴν τάξιν, δεὶς ὁ στρέψαν ένιοι τῶν ἀλειφρέμων οὐτών καὶ δὲ Θεός, οὐτα πόλεων, τοῦ παντὸς ἐπιμελούμενος κόσμου, θέρη κειμανόντων, καὶ κειμόνας εἱρίζονται εἰσιθεὶς ποιεῖν ἐπὶ τῇ τοῦ παντὸς ὄφεις, καὶ εἰ ναυάρχοι τινες ἡ γῆς ἔργάται μέλλοντες ταῖς τούτων ἀνωμαλίαις ζημιοῦνται. Τὰς δὲ τῶν στοιχείων εἰς δίλητα μεταβολάς, ἐκ δὲν δὲ κόσμος ἐπάγη καὶ συνέστηκεν, εἰδὼς ἀναγκαῖσταν Ἑργον, ἀκωλύτους παρέχεται· πάγων δὲ καὶ χινῶν, καὶ δοσ ὄμοιρτρων, δέρος ἐπακολουθεὶς καταβίξει, καὶ πάλιν προσαράξει καὶ παρατρίψει νερῶν ἀστραπαῖ τα καὶ βρονταῖ. Οὐδὲν διέν τους κατὰ πρόνοιαν, ἀλλ᾽ οὐτοὶ καὶ πνεύματα, ζῶας καὶ τροφῆς καὶ αὐξήσεως τοῖς περὶ γῆν αἵτια, ὃν ταῦτα ἐπακολουθήματα. Οὐτα, γυμνασιάρχου φιλοτεμίας πολλάκις ἀνεμένας ποτούμενον δαπάνας, ἀνθ' θύσιος ἐλαύι παντούμενοι (38) τινες τῶν ἀπειροκάλων, εἰς τούτας φαντάς ἀποστάζουσιν ἁδίστηράτος αὐτίκαις γίνεται πηλός· ἀλλ' οὐκ δι τις εἴς φρονῶν εἴποι, τὸν πτήλων καὶ τὸν διατίθεν πραγματεύεται τοῦ γυμνασιάρχου γεγονέναι, παρηκαλουθητέονται δὲ δίλητος τῇ ἀρθονίᾳ τῶν γηρητῶν ταῦτα. Ἱρις δὲ καὶ δίλως, καὶ δοσ ὄμοιρτρων, πάλιν λοτίνας αὐτῶν ἐγκριμένον (39) τοῖς νέφεστον ἐπακολουθήματα, οὐδὲν Ἑργα φύσεως προργόνυμεν, φυσικοῖς δὲ πίπτουμενοντα Ἑργοῖς· οὐ μή δὲ παρέχει τινὰ καὶ ταῦτα χρείαν ἀναγκαῖον τοῖς φρονιμεστέροις· νημείας γάρ καὶ πνεύματα, εύδιας τε καὶ κειμόνας ἀπὸ τούτων τεκματέρμενοι προλέγουσι. Τὰς κατὰ πόλιν στολὰς οὐχ δρῦς; τούτων αἱ πλευρὲς πρὸς μεσημβριναν νενεύκασιν, ὑπὲρ τοῦ τούς ἐμπρεπατοῦντας κειμόνως μὲν ἀλειφενταῖσι, θέρους δὲ καταπέσθαι. Παρακολουθεῖ δὲ τι καὶ ἔπειρον, δημητέρη τοῦ κατεσκευαστοῦ ἐπιγίνεται. Τί δὲ τοῦτ' ἔστιν; αἱ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐκπίπουσαι σχισταὶ, τῇ ἡμετέρῃ πείρᾳ διαστημάνουσι τὰς ὥρας. Καὶ μὲν δὲ τὸ πῦρ φύσεως ἀναγκαῖσταν Ἑργον· ἐπακολούθημα δὲ τούτου καπνός ἀλλ' ὅμως παρέχεται τινὰ ὄφεις

(37) Τὸ δὲ ὑπὸ σελήνην, etc. Vide in primis Scenam, Natural. quæst. lib. v, cap. 18: *Inter cetera, inquit, Providentia opera, hoc quoque aliquis ut dignum admiratione susperget. Non enim ex una causa ventos, aut iacentes, aut per diversa dispositi: sed primū, ut aera non sinerent pigescere, sed assida revectione utilem redderent, vita temque tracturis. Ei paulo post: Sed uero idea non sunt ista natura sua bona, si rito male uentum nocent. Nemirum in hoc Providentia, ac dispositorie uero nudi Deus, a rato exercendum dedit, et illos ab omni parte, ne quid esset situ aquilidum, effudit: non ut classes partem freti occupaturas complerentur milite armato, et hostem in mari, aut*

post mare inquireremus, etc. R. P. Granatensis, sanctissimus et eloquentissimus Christianæ vite magister, parte 1, cap. 7, § 1, sive ad Symbol. Isagor., scribit, teterimque pestilentie lucri, que Lusitanum perdidit graviterque vexavera, non ante desistisse, quam vehementer quidam ventus omnem corrupti aeris labem abstulisset.

(38) Καταρρεύμενοι. Καταρρεύσις usitatus est quam κατακονιά.

(39) Αὐτάρ εγκριμένων. Melius quam alter manus, ἐγκριμένων. Sei illius εὐτῶν, quo spectat, non video. Quid si legitur ἀστεῖον, aut certον pro αὐτῶν; Ego ἀστεῖον malum.

ἴστιν οὗτος καὶ αὐτός· ἐν τοῖς ταῖς μεθημεροῦσιν; Ἐν τοῖς ταῖς μεθημεροῦσιν (40), τίνικα τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν φλακῶν καταλαμπέμενον αὐγὸν ἔξαμψυρούται, καπνῷ μηνύεται πολεμίων Ἰροδος. Ήδες γ' οὖν ἐπὶ τῆς Ἱροδος, ποιῶσσος καὶ ἐπὶ τῶν ἔκλεψεων δὲ λόγος. Θέλεις γάρ φύσεον τὴλου καὶ σελήνης ἐπακολουθοῦσαν ἔκλεψεις· εἰ δὲ μηνύματα εἰσιν ἡ βασιλέων τελευτῆς, ἡ πολεμούσης· δὲ καὶ Πίλινδος ἡνίκατο γενομένην ἔκλεψεις, διὰ τῶν πρόσθιν εἰρημάνων. 'Ο δὲ δῆ τοι γάλακτος κύκλος, τῆς μὲν αὐτῆς οὐδείς τοῖς ἀλλοις διπτοῖς μεταγράχε, δυσαισιολόγητος δὲ εἰπερ οὐτι, μὴ ἀποκτινάσσων οἱ τὰ φύσεως ἔρευνην εἰωθέτες. Νηρεμάτων γάρ ἡ εὔρεσις, ἔδοστον δὲ καὶ καθ' αὐτὸν τοὺς φύλωμάτων τὴν ἔτησις. Ποτετοῦ δὲν ἦλος καὶ οὐδὴν προνοιᾳ γεγνώσαν, οὐτος καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα, καὶ τὰς ἡμέρας, τὰς ἔκδοτων φύσεις τε καὶ δωδαμετριαὶ λγνηταῖς ἀδυνατοῦστες, ἡγνάκτωμεν. Σεισμοὶ τι, καὶ λοιμοὶ καὶ χεραυνῶν βολαὶ, καὶ διὰ τοιῶντα, λέγεται μὲν εἶναι θεῖλατα, πρὸς δὲ ἀλήθειαν αὐτὰ δέται. Θέδες γάρ οὐδενὸς αὐτοῖς κακοῦ τοπαράπταν, ἀλλ' αἱ τῶν στοιχείων μεταβολαὶ ταῦτα γεννώνται, οὐ πρηγγούμενα ἔργα φύσεως, ἀλλ' ἐποιεῖσαν τοῖς ἀναγκαῖοις, καὶ τοῖς προηγουμένοις ἐπακολουθοῦστα. Εἰ δὲ τινες τῶν χαρακτέρων συναπολαύουσι τῆς ἀποτούσιν βλάβης, οὐκ αἰτιάτον τὴν διοίκησιν. Πρώτον μὲν γάρ οὐδε, εἰ τινες ἀγαθοὶ παρ' ἡμῖν νομίζονται, καὶ πρὸς ἀλθεῖαν εἰσιν, ἐπιπλέον τὰ θεοῦ κριτήρια τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπουν νῦν πάντων ἀχρεῖσταρρέστων δὲ τὸ προμηθεῖσαν ἐπὶ τὰ τὸν ἐν κόσμῳ συνεπικάτατα ἄφορθα δημιατῆρι· καθάπερ ἐπὶ τοῖς βασιλείαις καὶ στρατηγίαις, ἐπὶ τὰς τάξις καὶ τὰ στρατόπεδα, οὐκ ἐπὶ τινα τῶν ἡμετέρων καὶ ἀριστῶν ἵνα τὸν προστυχόντα. Λέγουσι δέ τινες, καθάπερ ἐν ταῖς τυραννοκτονίαις καὶ τοῖς συγγενεῖς ἀναιρεσίαις νόμιμον εστί, ὅπερ τοῦ μεγέθει τῆς τιμωρίας ἐπισχέθηνται τὰ ἀδεικήτατα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ταῖς λοιμοδίαις νόσος παραπλησσεῖ τινας τῶν μὴ ὄντων, ἵνα πόριζωντες οἱ ἀλλοι σωρτρούσσονται· δῆγα τοῦ ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς ἔμφερομένους ἀριστούς νοεῖν, ὁπερ καὶ τοὺς ἐν νηὶ χειμαζομένους κτύπεούντες ἔξιστον. Τὰ δὲ ἀλκιμαὶ τῶν θρησκῶν γέγονεν (οὐ γάρ ὑποστηπτέον, ὃς ἀν εἰ (41) καὶ τῷ δεινῷ εἰπεῖν οἰμένῳ πρόλαβον τὴν ἀπολογίαν διέτυπε) ἀστήσεως ἔνεκα τῆς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγώνας. Τὰ γάρ γυμνάσια καὶ αἱ συνεχεῖς θήραι διαγράφονται καὶ νευροῦσιν εἰς μάλα τὰ σώματα, καὶ πρὸς τῶν ουμάτων τὰς φυχὰς ἐθίζουσιν τεθρῶν ἔξανταλας δρόσους τῷ χαρτερῷ τῆς φύμας ἀλογεῖν. Τοῖς δὲ τὰς φύσεις εἰρηνικοῖς ἔξιστον οὐ μόνον τειχῶν ἀντίσ, ἀλλὰ καὶ κλειστάδων θαλαμιούμενοις ἀποτέλλονται· ἔχουσιν εἰς ἀπόλαυσιν

A in iis infligendis improbitatem ipsi suam, et propriam animi 394 crudelitatem secoi fuerint, præceteris omnibus tanquam sceleris ac nequitia principes severe graviterque punit. Quemadmodum enim vis ignis ejusmodi est, quæ objectam depasta materiam, sese tandem ipsa conficit aliquæ consumat, ita qui sibi auctoritatē in populos imperiumque sumpserit, iis spoliatis, et hominibus exhaustis civitatibus, poenas ipsi denique luentes universorum, digno insuper tolluntur exitio. Quid mirum autem, si hominum improbitatem in urbibus passim, regionibus, populisque grassantem, tyrannorum manu Deus exterminet, cum ipsem nullæ enjusquam usus opera, id ipsum per se nonnunquam efficiat, famem, pestilentiam, terræ motus, ac cæteras illæ genitum calamitatem cœlitus immittendo, quibus vis hominum ingens quotidie tollitur, parsque magna terrarum, dum virtuti consultum esse vult, incolis exhanriunt? Verum satis, opinor, quantum saltem postulahat hic locus, improbum neminem vero beatum esse ostendimus: quo potissimum argumenti generi Providentiam esse concilicuit. Si tamen needum omnino facta tibi fides est, age, quidquid adhuc barret scrupuli, siderent eloquere: ambo enim conjuncta opera studione, facilius, ultra ex parte ste veritas, cognoscemus. ▶ Tum aliquot interjectis: « Vix, inquit, illam impetuque ventorum et imbrion, non iam in nautarum, ut putatas, agricola rumque pernicem, sed in generis hominum universi utilitatem ac fructum Deus excitare solet. Aquis cuius terras, ventis totam illam, quæ insulanam est, regionem purgat: utroque vero animantes ac plantas alit, auget, ac perficit. Quod autem, qui alieno tempore, sive navigant, sive terram colunt, aliquid inde nonnunquam detrimenti capiant, mirum nihil: pars enim hominum peregrina sunt, cursa vero ac providentia generis est universi. Quem a modum igitur athletis inungendis utilis oī copia in gymnasio est, cum tamen exigentibus aliquando reipublica temporibus, certaminis solemne tempus gymnasii moderatur immutet, quo sit, ut serius athlete nouihili convenient: sic Deus, mundum hunc totum, perinde ut civitatem aliquam gubernans, zonates interdum hinc et persimiles, verique geminas hemes universi conmodo invenhere consuevit, tametsi nautis colonis quebusdam infestior ea tempestatum inæqualitas sit futura. Nam mutuas illas quidem elementorum mutationes, ex quibus mundus iste coailit, etiamque consistit ac viget, quod sumimam earum necessitatem pervideat, nunquam fieri prohibet: 395 at vero pruina, nives, atque id genus reli-

(40) Μεθημεραῖς χρυσεῖαις. Φρυξτούς, seu φρυξτορεός intelligit. De quibus adi magnum illum bumanioris litteratura genium. Justini Lipsium, lib. in De milit. Rom., dial. 9, et Lacerdam nostrum eruditissimis in Virgilium Commentariis, ad illud II. Aeneid.

..... Flammam cum regia puppie
Exstulerat;
Et illud si de Helena,

Flammam media ipsa tenebat.
(41) Οὐ δέ εἰ, etc. Loci hojus vitium tolli protest, si cum altero manusc. primum ὃς ἂν expunxeris, vel saltem legeris, εἰ καὶ ὃς ἀν, decinde oīpλαντον εἰναι nautaveris. Præterea δενός pro δινοῖς reponendum videntur. Integer ergo locus aie legi possit, εἰ καὶ (vel εἰ καὶ ὃς ἀν) τῷ δεινῷ εἰστιν εἰναι, προλαβόντων, etc.

qua, celi refrigerationem, quemadmodum et umbrium collisionem attritumque fulgura atque tonitra consequuntur. (¹) Quorum adeo, Providentia consilio existit fortasse nihil; sed pluviae solum atque venti, quibus ea, qua terra sibi continentur, vivunt, aliatur, et crescent, quibusque antegressis cetera illa vulgo subsequuntur. Ut enim vero, si qui forte minus elegantes ac politi, cum gymnasii moderator voluptarios, ut saepe accidit, magnificientis studio, sumptus fecerit, augmentis pro aqua perfusi, labentibus guttis subiectum solum irrigant, unde lumen aliquid lubricum oriatur: nemo quidem, si sapiat modo, gymnasiariae consilio lumen istud lubricumve contigisse dixerit, sed utrumque eas quodam ex tanta up-guentorum copia consequentum fuisse; iris simili-
ter, corona, et cetera id genus, ex radiis sese medias in nubes immiscerentur, consequuntur, eoque nos p incipitalia quedam naturæ opera sunt, sed potius a i res naturales accidunt. Quamquam et solertiaibus ipsa quoque, necessario cuidam usui esse solent, qui ex illorum aspectu, aut sonori fore serenunquæ colorem, aut ventos ac tempestates imminere presentiant, atque prænuntiant. Num tu porticus illas tota urbe vides? spectant plerique meridiem, ut inambulantes hieme quidem incalecant, aestate vero, aura vehementiore perfruentur. Ceterum aliud quiddam eo ex situ eiusequitur, quod omnino præter ejus, qui portionem molitus est, animum mentemque contingit. Quid tandem illud? Quod projectæ pedibus umbra, horas nolis quotidiana quadam experientia denotent. Sic igois opus est naturæ per necessarium; fumus autem, ut ejus quedam quasi accessio sit, habet tamen interdum commoditatis aliquid ipse quoque: cum enim fæces interdum tolluntur e speculis, solisque radii splendorum ignis existinguunt, fumo saltem indidem prourompente hustum adventus indicatur. Porro quod de iride statuum, item etiam de solis ac luna defectionibus sentientium est. Quæ quidem ita divinioribus utrinque astri naturis accidunt, ut simul imminentem aut regibus interitum, aut civitatis pestem denuntient. Id quod etiam Pindarus, cum similis defectio contigisset, laudatis supra carminibus indicavit. Laetus item circulus, cum ejusdem plane, enjus astra cætera nature sit, ut causas habeat explicatu difficileis, absit tamquam ut animum hoc in genere despondeant, qui rerum naturalium rationes indagare solent:

396 cum enim causam ejusmodi aliquam inve-
niisse utilissimum est, tum vel eam investigare, hominibus sciendi cupidis, per sece jucundissi-

* Ior. ἐνδέρ.

(42) *Βοστρύχους*. Non video quid supplicii vox ista significet. Ulterius manuscript. habet ὑπερτριχα, optime: ὑπτρικ enim, sive ὑσθρικ, sive ὑπτριχις, ἐξ δευτ τριχων μάτις, acutum saepe flagellum genus. Aristophanes in *Nubibus*:

* Kal πῶς βασιλίων κ.Ιμπατι

(*) Cœte legenda sequentia, de operum natura primariorum ac secundariorum, ut vocant, discriminae.

A ἀρχοντάτας ἡμέρων ἀγέλας. Ἐπειδὴ σὺς, καὶ λέοντες, καὶ ὅσα δημιοτροπα, ἵκουσις φύει χρώματα, μαρκάριστος ἀπελήλαται, τὸ μῆρον παθεῖν ἀγαπῶντα τῆς ἀνθρώπων ἐπιβούλης. Εἰ δέ τινες ὑπὸ βρυμέτας δοπλοὶ καὶ ἀπαράξενοι ταῖς καταδέσσεις τῶν θρίψιν ἀδεῖς ἐνδιαιτῶνται, τῶν συμβαίνοντων δαυτοῖς, ἀλλὰ μὴ τῇ φύσει αἰτιάσθωσαν, διότι, φυλάξουσα παρέ, ἀλεγόρησαν. Ἡδὲ γοῦν καὶ ἐπιπορομέτας εἰδόν τινας εἰςτας ἀλογιστίς, οἱ, δέοντες ἀγκαλέσσονται, καὶ σὺν κόρῳ θεωρεῖν, ἐν μέσῳ στάντες, ὑπὸ τῆς δύνης τῶν τεθρίπτων ἀνωσθέντες, ποτὶ καὶ τροχοῖς κατηλοθήσαν, ἀνολας τάπιχειρα εὐράμενοι. Περὶ μὲν οὖν τούτων ἀπέχρη τὰ λεχθέντα. Τὸν δὲ ἔρετόν τὰ ισοδιά λέγοντες οὐ κατὰ πρόνοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐπακαλούμενοι, ὡς καὶ πρότερον εἰπον. Σωγονεύει γάρ, δεὸν ἡ ἐντύπωρος σαΐδης μεταδάλη πρὶς τὸ θερμότερον. Ἔνια δὲ καὶ σῆμας ἄφθησεν, ὡς ἐλμινθάς μὲν τῇ περὶ τροπήν, φεύρας δὲ ἀπὸ τῶν ἰδρότων. Ὁσα δὲ ἔξ οἰκεῖας ὅλης κατὰ φύσιν σπερματικὴν καὶ προηγουμένην ἔχει γένεσιν, εἰκὼνας ἐπιγέραπται Πρόνοιαν. Πίκουσα δὲ καὶ περὶ ἔκεινον ἐπτούς λόγους, ὡς ἐπ' ὀφελεῖσα τοῦ ἀνθρώπου γεγονότων, οὓς οὐκοῦν ἐπικυρώσαμεν. Ἡν δὲ μὲν ἔτερος τοιδεῖ: Πρὸς πολλὰ τῶν λατρῶν ἱερασῶν τινες τὰ ισοδιά συνεργεῖν, καὶ τοὺς μεθεδεύοντας τὴν τέχνην, εἰς δὲ δεῖ καταχρεμένους αὐτοῖς ἐπιστημόνως, ἀλεξιφαρμάκων εὐπορεῖν, ἐπὶ τῇ τούτων μάλιστα ἐπισφαλῶς ἔχοντας ἀπροσδοκήτῳ σωτηρίᾳ. Καὶ μέχρι νῦν ἔστιν λίξιν τοὺς μὴ ἥδηνυμος καὶ ἀπίλως λατρεύειν ἐπιχειρούντας ἐπὶ ταῖς συνθέσεις τῶν φαρμάκων καταχρεμένους ἀστάστοις, οὐ παρέργως. Ὁ δὲ ἔτερος λόγος οὐλας λατρών, ἀλλὰ φιδοφόρος ἦν, ὡς έστι. Τῷ γὰρ θεῷ ταῦτην ἐρασκεν ηὔτερεπισθαι κατὰ τῶν ἀμφατανόντων καλαστηρία, ὡς σπαρτηγοὶ καὶ ἡγεμοὶ βοστρύχους (42) η οἰδηρον· οὐ χάριν, ἡρεμοῦντα τὸν ἀλλον χρόνον, ἀνεργίασθαι πρὸς ἀλκήν ἐπὶ τοῖς καταχρεβεῖσιν, ὃν ἡ φύσις ἐν τῷ ἀλυροδοκήτῳ δικαστηρίῳ ἐκατέχειν κατέχων θάνατον. Ἡ δὲ ἐν ταῖς οἰκείαις πεφωλεύενται μᾶλλον ἔστι μὲν φεύδος· ἔξω γάρ διποτος, ἐν ἀγρῷ καὶ ἔρημοις θεωρεῖται φεύγοντα ὡς δεσπότην τὸν ἀνθρωπον. Οὐ μήτε ἄλλο εἰ καὶ ἀληθές ἔστιν, ἔχει τενά λόγους. Ἐν γάρ μηδεὶς σεισμεῖται φορτεῖται, καὶ συκινάσσει πλήγη, οἵς εἰσιδέσσει φύλαι, δίχα τοῦ καὶ τὴν κνίσσαν δλικήν ἔχειν δύναμιν. Εἰ δὲ καὶ χειλίδες τημένι συδιαιτῶνται, θαυμαστὸν οὐδέν της γάρ τούτων θήρας ἀπεκόμετα. Συτρίπας δὲ πόδος ἐν ταῖς φυχαῖς οὐ λογικαὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλοίς ἀνιδρυταί τοι. Τὸν δὲ πρὸς ἀπόλαυσιν οὐδὲν δημιαίστον, διὰ ταῖς ἐξ ἡμῶν ἐπιστολάδας, πλὴν παρ' οἵς της τοιωτῶν χρήσις ἀπτιγρέσυται νόμιμη. Τῆς Συρίας ἐπὶ θαλάσσῃ πολὺς ἔστιν, Ἀσκάδων δύομα· γεννέμενος ἐν

Δήσας, κρεμόσας, νετρηρίδι μαστιγῶν, δέρων* Στρεβελῶν ἐπὶ τε τὰς φίτρας δέξι, ἐγκέφων, εἰτ. Αλια τοτιτα γενετα commemorat Sinesius ep. 18, δακτυλήθραν, ποδοστράδην, πιεστήριον, βιολατήδα, ὑπάγραν, χειλοστρόφιον.

ταῦτη, καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ πατρῷον ἱερὸν ἐστελλό-
μην, εὐδόμενός τε καὶ θύσιον, ἀμήχανον τι πελειάδων
πλῆθος; ἐπὶ τῶν τρίδων καὶ κατ' οἰκίαν ἔκαστην
θειασάμην. Πυνθανομένῳ δὲ μει τὴν αἰτίαν Ἐφασαν
οὐ δειπνεῖν εἶναι συλλαμβάνειν· ἀπειρῆσθαι γάρ ἐκ
ταλαιοῦ τοῦ οἰκητορος τὴν χρῆσιν. Οὐτως; ἡμέρας ται
τὸ ζῶον ὑπ' ἀδελας, ὡς⁴³ οὐ μόνον ὑπωρέσουν, ἀλλὰ
καὶ δημοτάπτεζον δεῖ γίνεσθαι, καὶ ταῖς ἐγκειμέναις
ἐντρυφεῖν. Εἴ Αἰγύπτιον δὲ καὶ θειασάμηντερον δέσιν
ἔστιν. Τοῦ γέρανος δέ τοις λυμανομένοις οὐδὲ διαν φαί-
νεται· ὡς τὸν πλεόντας δηνού μὲν καὶ τοὺς πάνω
θρασεῖς μηδὲ ἄκρον ἐπιτολμᾶν καθιέναι δάκτυλον,
ἄγνωθον ἐπιτιστῶντας, δηνού δὲ καὶ τοὺς ἄγνους δει-
λεῖς ἐξαλλομένους νήσοθεν μετά πατεῖσθαι. Χώρα (45)
δὴ Κυκλώπων (ἐπιστῇ οὐ γένος αὐτῶν ἐστι πλάσμα
μύσου) δίχα σπορᾶς καὶ γεωπόνων ἀνδρῶν ἡμερος;
καρποὶ οὐ φύεται, καβάπτερον οὐδὲ ἐκ τοῦ μηδὲ δυνοτος τι
γίνεσθαι. Τῆς δὲ Ἑλλάδος οὐ κατηγορέοντον, ὡς
κυπρᾶς καὶ ἄγνωθον· πολὺ γάρ καὶ ταῦτη τὸ βαθύτερον.
Εἰ δὲ βάρβαρος διαέριτοι τοῖς εὐκαρπίαις,
πλεονεκτεῖ μὲν τροφαῖς, ἐλετοῦσται δὲ τοῖς τρεφο-
μένοις, ὃν χάριν αἱ τροφαί. Μόνη γάρ η Ἑλλὰς ἀδευ-
δῶς ἀνθρωπογονεῖ, φυτὸν οὐράνιον, καὶ βλάστητα
θεῖον ἡριδωμένον, λογισμὸν ἀποτείκουσα οἰκειού-
μενον ἐπιτάχημ. Τὸ δὲ αἰτον· λεπτότερα δάρες ή
δάμναι πέρυκαιν ἀκόντησθαι. Διὸ καὶ Ἡράλειτος οὐκ
ἀπὸ σκοποῦ φραστον· Οὐ γῆ ἦτρή, Φυχὴ σοφωτάτη
καὶ δριστή. Τεκμηρώσατο δὲν τις καὶ ἐπὶ τοῦ
τοῦ μὲν νήσοντας καὶ διλογοδεῖς συνεπετέρως
εἶναι, τοὺς δὲ ποτῶν δεῖ καὶ στίσιον ἐμπιπλαμένους
ἥκεται φρονίμους, δεῖς βαπτιζομένους τοῖς ἐπισύναι
τοῦ λογισμοῦ. Διὸ κατὰ τὴν βάρβαρον ἐρνη μὲν ταῖς
εἰσερχοταῖς καὶ στελέχῃ περιμήκιστα, καὶ ζῶων
ἄλογον σφρόρος τὰ γονιμώτατα, νοῦς δὲ, ή ἥκιστα
γεννάται· διότι τὸ ὑψωθῆναι δὲ δέρος (46) αὐτῶν
αἱ γῆς καὶ δύστος ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς ἀναβυ-
μάσσεις κατεκράτησαν. Ἰγνών δὲ καὶ δρυΐθεν καὶ
χρυσαίς τέλην ζῶων οὐν ἔστιν ἐγκλήματα φύσεως
τοῦ ἔδοντος παταράλουσις, ἀλλὰ δεῖνος ψόγος τῆς
ἡμῶν αὐτῶν ἀκρασίας. Ἀναγκαῖον μὲν γάρ ἡν εἰς
τὴν τοῦ διου συμπλήρωσιν, ἵνα γένηται κόσμος οὐκ
ἐκάστη πέρι, φύνως ζῶων ιδίας ἀπάντων οὐκ
διατραχίον δὲ ἐπὶ τὴν τοῦτων ἀπόλαυσιν δρῦμοις τὸ
σφράξας συγγενέστατον χρῆμα τὸν ἀνθρωπὸν, μεταβα-
λόντα εἰς ἀγριότητα θηρίων. Διὸ καὶ μέχρι νῦν, οἵς
λόγος ἐγκρατεῖς, διπαξ ἀπάντων ἀπέχονται, λα-
χανόδες χλόη καὶ καρποῖς δένδρων, προσοψήμασιν,
τῆλεστη ἀπολαυσεῖς, χρώμενοι· τοῖς δὲ τὴν τῶν εἰ-
ρημάνων θοῖνην τήγουμένοις εἶναι κατὰ φύσιν ἐπ-
τηρησαν διδάσκαλοι, σωφρονεῖται, νομοθέτεις κατὰ
πολιτεῖς, οἵς ἐμέλτος τὴν ἀμετρίαν τῶν ἐπιθυμῶν
τεῖλαι, μὴ ἐπιτρέψας τὴν χρῆσιν ἀδεῖ πάσι πάν-
των. Εἰ δὲ καὶ ρόσα, καὶ κρόκος, καὶ ἡ ἀλη τῶν

(43) Χώρα. Legendum videtur, ἐν χώρᾳ δὲ τῶν Κυκλώπων.

(44) Εἰς δέρος. Μάλιμ δι' ἀρέος.

A μη. Quemadmodum igitur sol atque luna, sic etiam quidquid in celo est, ut a rimandis singu-
lorum naturis ac viribus, assequundi desperatione,
abstinendum statuimus, divina Providentia perfe-
ctum est. At vero terra motus, pestilentiae, fulmi-
num casus, aliquae id genus, immitti divinitus illa
quidem, sed minus vere, dicuntur; nullus us enim
omniō mali causa Deus est; sed ex elementorum
mutationibus ita gignuntur, ut præcipua quadam
ac primaria natura opera non sint, verum ex ne-
cessariis atque primariis tantummodo consequan-
tur. Quod si, eorum etiam nonnulli, qui probi vi-
debantur, iis interdum calamitatibus et exitiis in-
volvantur, cause tamen nihil est, quamobrem di-
vinæ gubernationis ratio accusetur. Primum enim,
B probi continuo re ipsa non sunt, quotquot esse ar-
bitrannū, cum humanae cogitationes atque consilia
divinorum judiciorum certitudine longe multum
que superercent. Deinde vis illa Providentia res
mundi patetisque præcipias maxime spectare ac
moderari solet, quemadmodum in regnis ipsis ac
militaribus imperii fieri videmus, ut civitatum et
exercituum integrorum, non abjecti cujuslibet ob-
scureque capitis salutem regum et imperatorum
cura complectatur. Addunt quoque hoc loco non-
nulli, sicut in tyrannorum cedibus, propinquū etiam
atque cognati legum auctoritate tolluntur, ut ceteri
a similibus injuriis atque sceleribus supplici
magnumline revocentur: sic morborum exitu alium
contagione innocentes aliquot perire, ut reliqui
tanto ante his exemplis eruditī moderari sese ac
continerē discant: ut illud omittam, quoniam illi,
qui morbo celo involvantur, contrahendi in urbi,
non secū, atque illi, qui navi tempestabilis ja-
ciata vehuntur, subeundi aequaliter periculi necessi-
tatem imponi. Jam ferocias illas valentesque bestias
(ne enim prætereundum illud est, tametsi nostram
hanc, qua tu in dicendo facultate es, defensionera
occupando traduxeris) hominibus ad bellica certa-
mina exercendis procreantur sunt. Assidua enim
et gymnicorum ludorum et venationum exercita-
tio, majorem in modum corporis firmitatem ac
robur auget, quodque corpore longe potius est,
animum ipsum ad repentina hostium incursio-
nes invicti pectoris constantia deridendas con-
suefacit. Nam qui mitioris ingenii sunt, ii cum
urbium inveniuntur, tum etiam domesticis inclusi
septique foribus secure degere possunt, maxi-
mis cicerum animantium gregibus ad quotidianum
397 usum abundantes. Quippe, sues enim, leones,
ac generis ejusdem ceteras, qua naturæ libertatem
retinent, ne hominum insidiis gravius aliiquid su-
beant, procul ab urbibus subiugatas videmus. Quar-
rum lustris si qui forte negligenter armis præ-
dioque nudi sese commiserint, quidquid deiude pa-
ti contigerit, sese illi potius quam naturam accu-
sent, qui quod periculum effugere potuissent, incu-

ria neglexerint. Prorsus ut in equestri certamine nonnullos aliquando vidi, qui temeritate præcipites, cum sedendum et quiete spectandum esset, in medio consistenter, et impetu quadrigarum impulsi, equorum ungulis, rotisque currum obtererentur, dignas stultitiae prenas luentes. Ac de his quidem hactenus. Nam ex repentiis quidem animantium genere, qui veneno feriunt, si non Providentia consilio, sed casu quodam ex rebus aliis, uti jam dictum est, consequente nascuntur. Tum enim animari solent, cum innatus humor vehementius incaluit. Sunt etiam nonnulli, qui ex ipsa corruptione vitam bauriunt, ut lumbrixi, qui ex alimenti, pediculi qui ex sudoris viro oriuntur. Quos vero propria ex materia infusoque semine, principaliter ac proprie natura producit, si Providentia suo jure tribuntur. B Quanquam de prioribus etiam illis, quasi ad hominis utilitatem procreantur ipsis quoque, duo me quendam audire menini, que hoc loco dissimilare non placet. Alterum est, a medicis quibusdam commemorari auctiorum: in pluribus venenatos serpentes usui esse, ac peritis bujus artis, si modo illis, ubi opus erit, scienter abutentur, vim praesentium amuletorum maximam suppeterem, quibus præter hominum opinionem, integra periculosisane laborantibus valetudo salusque reddatur. Itaque videoes etiamnum eos qui medicinam haud oscitant ac perfunctione tractant, conficieadis quotidie remediis, ex qualibet genere aliquid, nec obliter id quidem, admiscere. Alterum ex philosophorum potius, quam ex medicorum fontibus haustum videbatur. Ea si quidem comparata divinitus adversum improbos poenarum instrumenta esse statuebat, quenaadmodum a ducibus et imperatoribus flagella nonnunquam asperiora, ferrumque ipsum adhiberi solet. Itaque cum alias quiescere ac mitius agere coausevierit, tum novis quasi viribus adversus danatos stimulantur, in quos natura ipsa in illo suo integerrimo castissimoque foro, capitalem sententiam tulerit. Nam in aedibus nostris ut plurimur hoc animantium genus delitescere, falsum omnino est: **398** cum illud extra urbes, in campis, ac solitudinibus, quod hominem utique tanquam dominum fugiat, vulgo degere videamus. Quod tamen dum securi interdum contingit, ne tum quidem sua ratione caret cum in locis quibusdam profundioribus ingens copia stercore ac sordium aggeratur, quibus sese immergunt illæ cupidius, præterquam quod ipse quoque nidor propriam illiciendi vim habet. Jam hirundines nobiscum versari mirum profecto nihil, cum ab iis insequendis abstineamus, salutis que teneat cupiditas, non tantum in ratione præditis animalibus, sed etiam in ea carentibus initia sit atque delixa. At quibus uti homines vescique possunt, earum vero nobiscum nulla degit, quod ab insidiis sibi nostris metuant, nisi sicubi lege prohibitus earum usus fuerit. Urbs quædam est Syriae maritima, Ascalonem vocant, ubi cum aliquando versarer, quo tempore patrium in templum precationis et sacrificii causa proficisciabar, vim columbarum infinitam cum in tripli passim, tum in singulis etiam aedibus videbam. Causam quærenti mihi, eas capere nefas esse responderunt, quod jam olim civibus earum usu interdictum esset. Usque adeo genus hoc animantis securitate cicuratur, ut non tantum sub eodem lecto, sed etiam in eadem mensa assiduum sit, concessaque pace ad delicias abutatur. Est tamen in Egypto, quod vehementius admirare. Nam croco dilus ille hominum devorator, ac bestiarum immanissimus, quod in sanctissimo Nili flumine nascitur alaturque, sensum aliquem, ut fere sub aquis delitescat, præsentis commoditatis habet. A quibus enim ipse colitur, apud eos multis esse solet; quos autem infestos pateretur, apud illos ne per somnium quidem videtur. Ergo qui Nilum navigant, interdum, ut audacissimi fuerint, ac turmatim eo confluant, in aquam ne summum quidem immittere digitum audeant: interdum, homines etiam tenuissimi ultra prosilunt natantque ludibrii. Cyclopum in tractu (genus enim, id hominum fabulae commentum ac fetus quidam est) quod nulli ibi seminet, agricole nulli, mitiorum frugum nascitur omnino nihil, ut seque ex nihilo quidquam gigni potest. Græcia vero accusanda profecto non est, tanquam arida nimium et infecunda; habet enim altioris molliorisque soli plerosque tractus. Qued si terra quædam barbaræ frugum ubertate præstant, ut abundant alimentis, eorum tamen, qui alantur, quorumque causa tantummodo alimenta proveniunt paucitate laborant. Sola quippe Græcia, si vero loqui velimus, hominum procreatrix est, utpote quæ celestem omnino plantam, **399** divinumque germin, et omni ex parte perfectum, hoc est intelligentiam ipsam pariat, cum scientia nativa quædam cognitione conjunctam. Cujus rei causa hec est, quod aeris tenuitate messis hominis acculturatur:

et non sine ratione dixerit Heraclitus, ubi solum seccius, ibi solerissimum animum esse se prestantissimum. Id quod vel ex eo quoque intelligas, quod homines sobri frugique plus ingenio valeant; potu contra semper ciboque graviore, obtusi hebetesque redduntur, quod intelligentia vis ingesta mole obruator. Ergo, cum in barbaro solo non rari tantum caudicesque maximi, sed etiam rationis expertes animantes longe fecundissime, propter alimentorum bonitatem et abundantiam vulgo nascentur; tum excellens ingenium aut nullum existit omnino, aut valde rarum: quod perpetua quadam et continua exhalationum e terra simul et aqua prorumpentium copia per ipsummet sublimi ferri solet. Porro tanta illa piscium, avium, ac terrestrium animalium varietas, natura, quasi nos ad voluptatem illiciat, probro esse non debet; sed potius in gravissimam interperantem nostræ reprehensionem cedit. Prorsus enim ad universi perfectionem, ac singularem partium dignitatem necesse erat, ut omnis generis animantia nasceretur; at hominem illum, illum, inquam, affinem sapientiae conjunctissimum, induita ferarum immanitate, has gularis delicias tanta cupiditate venari, necesse profecto non erat. Itaque, cum ita quibus temperantia cordi est, iis semel omnibus etiamnam sibi abstinentem statuum, herbescientibus oleribus, arborumque pomis, obsoniorum loco, vitam suavissime tolerantes: tum vero qui animantium illarum esum natura consentaneum esse arbitrantur, adversus eos magistri, censors ac legislatores singulis in urbibus constituti sunt, quorum moneris ac partium est, vim cupiditatem immodecum coercere, nec liberum omnium omnibus usum promiscue concedere. Postremo si rosæ, si crocus, si reliqua florum existit varietas, sanitatis utique causa, non voluptatis existit. Vires enim infinitas habent, eunque sese odoris, quo universa complent, suavitate fragrantiaque juvant, tum vero in conficiendis maxime remedii. Nonnulla enim sunt, que inter se permista vim suam illustrius certiusque probant, ut ex mari ac feminis conjugione intelligitur, cum seorsim efficere nullo modo possint, quod ambo simul efficiunt. Atque haec sunt, quibus, reliquis dubitationibus suis faciendum satis praetinus: ejusmodi certe quidem, ut iis adductus quisquis **400** minime contentiosus esse voluerit, res humanae divina Providentia regi fateatur. Hæc ego summatione ex Philone contraxi, quibus ostenderem, non modo quales ex recentiorum testimonio Hebraeorum posteri fuerint, sed etiam quam pie de Deo ac religiose senserint, quamque ipsis bene cum majoribus præclareque conveverit. Nunc tempus est ut ad exterorum scriptorum de ieiuniis testimonia transeamus.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ENNATON.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER NONUS.

ΤΑΑΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ENNATON ΒΙΒΑΙΟΝ. A

- α. Ὁσδος τὸν παρ' Ἐλῆσι λογοράρησ τὸν Ἰουδαῖων ἔθνος μηῆμετ ἐπονταρτο.
- β. Θεοράστου περὶ Ἰουδαίων, ἀπὸ τοῦ α' τὸν Πορφύριον Περὶ τῆς τῶν ἑβραιών ἀποχής.
- γ. Πορφύριον Περὶ τῆς τὸ σκλαβόν διαλαμψύσας παρὰ Ἰουδαίος γιλοσοζας.
- δ. Ἐκαταλού περὶ Ἰουδαίων.
- ε. Κλεάρχου περὶ τῶν αἰτῶν, ἀπὸ τοῦ α' Περὶ δικαιού.
- ζ. Κλήμεντος περὶ τῶν μημονευούσατων τὸν Ἰουδαίων δύνοντος, ἀπὸ τοῦ α' Στρατιέων.
- η. Νομογράφου τὸν Πιναγορικὸν γιλοσόσου περὶ Ἰουδαίων, ἀπὸ τοῦ α' Περὶ τάχαον.
- θ. Τοῦ αὐτοῦ περὶ Μωϋσέως ὅμοι καὶ περὶ Ἰουδαίων, ἀπὸ τοῦ γ' τῆς αὐτῆς ψυθόσεως.
- η. Χορδονοποτοῦ περὶ Ἰουδαίων.
- ι. Έξ τῶν Πορφύρων τοῦ καθ' ἡμᾶς, χρησιμοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος περὶ Ἐρετῶν.
- κ. Λαζ τῆς Ἰωσήτου Ἀρχαιολογίας, ὁσδος τὸν ἑβραϊκοὺς συγγραφέων ἐμιγδοθεσαν τοῦ παρὰ Μωϋσει καταχλιπούν.

401 LIBRI NONI CAPITA.

1. Quam multi e Gracis scriptoribus Judaici populi mentionem fecerint.
2. De Judeis ex Theophrasto, quem laudat Porphyrius primo De rerum animatarum abstinentia.
3. Ex Porphyrio, De priore et insigni apud Judæos philosophandi ratione.
4. Ex Hecataeo, de Judæis.
5. De iisdem, ex primo Clearchi De somno.
6. De iis, qui Judæica gentis meminerunt, ex Clemente, primo Stromate.
7. De Judæis, ex Numeri philosophi Pythagoræ libro primo De bono.
8. De Moyse simul ac Judæis, ex libro ejusdem tertio.
9. Ex Chaerilio poeta, de Judæis.
10. Apollinis de Hebreis oracula, ex Porphyrio aequali nostro.
- B 11. Ex Josephi Antiquitatibus, quare multa scriptorum gentilium Mosaicæ diluvii meminerim.

42. Ex Abydeni scriptis, de diluvio.

402 13. Ex Josephi Antiquitatibus, longioris priscorum vitæ meminisse complures.

44. Ex Abydeno, de turris molitione.

45 Multos etiam alios ejusdem meminisse, ex Josephi Antiquitatibus.

46. De Hebreorum omnium parente Abrahamo, ex eodem.

47. De Abrahamo, ex Eusebioso, quem laudat Alexander Polyhistor, ubi de Iudeis scribit.

48. De eodem, ex Artapano, quem citat idem Polyhistor.

49. De eodem ex Melone, ut resert idem auctor.

50. De eodem, ex Philone.

51. De Jacobo, ex Demetrio.

52. De eodem, ex Theodoto.

53. De Iospho, ex Artapano.

54. De eodem ex Philone.

55. De Iob, ex Aristotele.

56. De Moyse, ex Eusebioso.

57. De eodem, ex Artapano.

58. De eodem, ex Ezechiele.

59. De eodem, ex Demetrio.

50. De Davide, Salomone, et Hierosolymis, ex Eusebioso.

51. Salomonis ad Vaphren Aegypti regum epistola.

52. Vaphrae ad Salomonem regem epistola.

53. Salomonis ad Suronem Phoenicis regem epistola.

54. Suronis ad Salomonem epistola.

55. De II erosolyma, ex Timochare, ut habetur eodem lib. De rebus Antiocchi.

56. De eadem, ex Mensore Syrie.

57. De aqua illis, quae sunt Hierosolynis, ex Philone.

58. De iisdem, ex Aristoteo.

59. De Jeremia propheta, ex Eusebioso.

40. Ex Beroso, quem Josephus laudat, de Judæorum captivitate sub Nabuchodonosor, deque Babylonia regibus a Nabopolassaro, usque ad Cyrus.

403 41. De Nabuchodonosore, et condita ab eo Babylonie, ex Abydeno.

42. De iis, qui Judaicæ gentis meminerunt, ex libro primo Josephi De antiquitate Judæorum.

A. Απὸ τῆς Ἀνδρηοῦ τραπῆς, περὶ τοῦ ταταλισμοῦ.
εγ. Ἀπὸ τῆς Ἰωσήπου Ἀρχαιολογίας, περὶ τοῦ πλεονομησάντος τῆς τών παλαιών μαχηθέου λόγης.
ιδ. Ἀπὸ τῆς Ἀνδρηοῦ τραπῆς, περὶ τῆς τοῦ πύργου κατασκευῆς.

ιε. Οὐκ καὶ ἔπειροι πλεονομησάντος τοῦ αὐτοῦ, διὸ τῆς Ἰωσήπου Ἀρχαιολογίας.

ιζ. Περὶ τῶν τών πάντων Ἐβραιῶν πριπάτορος Ἀβραΐ, διὸ τοῦ αὐτοῦ.

ιε. Ἐν πολιόρκειον περὶ Ἀβραΐ, διὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολιούτορος περὶ Ἰουδαίων τριμῆνης.

ιη. Ἀρισταῖον περὶ τοῦ Ἰουδαΐας πολιούτορος.

ιθ. Μήλωντος περὶ τοῦ αὐτοῦ, διολωτὸς διὸ τῆς αὐτῆς τραπῆς.

ιχ. Φίλωντος περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ικ. Δημητρίου περὶ τοῦ Ἰακὼβ.

ικ. Θεοδότου περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ικ'. Ἀρισταῖον περὶ τοῦ Ἰωσῆ.

ιθ. Φίλωντος περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ικ. Ἀρισταῖον περὶ τοῦ Ἰωσῆ.

ικ. Εὐπολέμου περὶ Μωάστων.

ικ'. Ἀρισταῖον περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ικ. Ἐξεκτῆλ περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ικ. Αημητρίου περὶ τοῦ αὐτοῦ.

ικ. Εὐπολέμου περὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ Σολομῶντος.

ιλ. Σολομῶντος ἐπιστολὴ πρὸς Σιναϊτῶν τῶν Λιγυστῶν βασιλέων.

ιλ'. Οὐαζηρὸν ἐπιστολὴ πρὸς Σολομῶντα βασιλέων.

ιλγ. Σολομῶντος ἐπιστολὴ πρὸς Σολομῶντα βασιλέων Φοινίκης.

ιδ. Σολομῶντος ἐπιστολὴ πρὸς Σολομῶντα.

ιε. Τιμοχάρους περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, διὸ τὸν περὶ Ἀντιόχειαν τῆς αὐτῆς τραπῆς.

ιε. Τοῦ τῆς Σιναϊτῶν Σχολογραφεῖον, περὶ τῆς αὐτῆς της.

ικ. Φίλωντος περὶ τῶν Ἑροσελύμοις θεοῖσιν.

ιη. Αρισταῖον περὶ τῶν αὐτῶν.

ιθ. Εὐπολέμου περὶ Ἱερεμίου τοῦ προσθέτου.

ιε. Βηροστοῦ περὶ τῆς Ἰουδαίων αἰχμαλωτῶν, τῆς υπὸ Ναουνχοδούστορος, καὶ περὶ τῶν βισιλέων τῆς Βιβλιώντος διὸ τοῦ Ναουνχοδούστορος μέχρι πρὸς τὸν Κέφαρον, διὸ τῶν Ἰωσήπου.

ιμ. Απὸ τῆς Ἀνδρηοῦ τραπῆς, περὶ τοῦ Ναουνχοδούστορος, καὶ τῆς Βιβλιώντος κτίσεως ύπὸ αὐτοῦ.

ιη. Ἰωσήπου περὶ τῶν μημονευσάντων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους διὸ τοῦ α' τῆς Ἰουδαίων Ἀρχαιολογίας.

CAPUT I.

Quam multi et Græcis scriptoribus Judaici populi mentionem fecerint.

Quandoquidem certis jam rationibus demonstratum a nobis est, Hebreorum oracula non leviter a nobis ac temere, sed matura et accurata judicii estimatione suscepta fuisse ac probata: tempus est, ut nunc quoque videamus, ne scriptores quidem Græcorum celeberrimos, rerum Hebreorum imperitos fuisse; sed alios testimonio suo, cum ipsorum vita genus institutumque laudavisse, tum historiarum, quae apud eosdem circumserri solent, veritati suffragatos esse, alios non absimilem etiam theologizare rationem doctrinamque sectatos. Ac prius quidem id, quod hoc in genere præcipuum est, occasio subiectum, quam multi et Græcis scriptoribus Judæorum Hebreorumque nominatum, quæque jam oīam apud eos viguit philosophia, ejusque adeo,

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Α'.

Όποδεστοι τῶν παρ' Ελληνοι λογιστῶν τοῦ Ιουδαίων ἔθνους μνήμην ἔποικοι γένοστο.

b. Καὶ τῆς των παρ' Εβραιοῖς λογιστῶν ἀποδοχῆς οὐκ ἀσύλλογοτος τῆς, κρίσις δὲ καὶ διανοὶ ἐξητασμηνής, ἐπειδὴ συνδέπται τὰ τῆς ἀποδεῖσθεος· ὧρα συνδέπται, ὡς καὶ φύτων τῶν Ελλήνων οἱ μάλισται διαφανεῖς τῶν καθ' Εβραιοῖς οὐκ ἀπειρον γεγόνασι πραγμάτων· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ τῷ βίῳ τῶν ἀνδρῶν, ταῖς τε παρ' αὐτοῖς φερομένας ιστορίαις διηγήσασιν ἀλτθεῖσαν ἐπειρατύρησαν, οἱ δὲ καὶ τῆς δογματικῆς δομοῖς αὐτοῖς ἐψήφιστο θεολογίας. Πρώτοι δὲ τὰ πρώτα περιβάθμησαν, δεικνύεις δοὺς τῶν Ελληνῶν συγγραφαῖς ἐπ' ὀνόματος Ἰουδαίων τε καὶ Εβραιῶν τῆς τε παρ' αὐτοῖς τῷ παλαιῷ δοκουμένῃ φύλοσοφαῖς καὶ τῆς ἀνέκαθεν τῶν προπατόρων ιστορίας ἐμνημόνευσαν. Ἀρέσται δέ μοι δ λόγος ἀπὸ τοῦ τῶν ἀνδρῶν βίου, ὡς διν αὐθίσις.

ὅτι μὴ ἔκτὸς σώφρονος λογισμῷ τὴν τῶν δηλου-
μάνων φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων προσετιμήκαμεν.
Ἄκινδισθα γοῦν τοῖς προεξηταμένοις ἐν τῷ πρὸ^τ
τούτου συγγράμματι καὶ τὰ τῆς ἡθικῆς αὐτοῖς
ἐπεισεῖσθαι συνασθήσεως οὐ μόνον αἱ παρ' αὐτοῖς
ἱερᾶ βίσιοι, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων
οἱ μάλιστα διαφανεῖς, καὶ καθ' ἡμᾶς βεβοημένοι
μαρτυροῦσι. Καὶ δὴ λαβὼν ἀνάγνωσιν τὰ Θεοφράστου,
ἐν τοῖς Πορφυρῷ γραφεῖσι Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων
διοῖχης, κείμενα τούτον τὸν τρόπον.

lege, quæ Porphyrius in suos *De rerum animatarum* abstinētia libros hunc in modum ex Theophrasto retulit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Θεοφράστου περὶ Ιουδαίων, διότι τοῦ α'^τ τῶν
Πορφυρίου Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς.

« Καὶ τοὶ διάτι (45) Σύρων μὲν Ιουδαῖος διὰ τὴν
ἕκ δρῆς θυσίαν ἔτι καὶ νῦν, φησὶν ὁ Θεοφράστος,
ζωοθυτοῦσιν (46), εἰ τὸν αὐτὸν ἡμᾶς τρόπον τις
κελεύει: (47) Ήνειν, ἀποσταθῆμεν ἀν τῆς πράξεως. Οὐ
γάρ ἐστιώμενοι (48) τῶν τυθέντων, διλοκτοῦνται
δὲ ταῦτα νυκτὸς, καὶ κατ' αὐτῶν τοὺς μὲν καὶ οἶνον
λειθούσες, ἀνθίσκονται τὴν θυσίαν θάττον, ἵνα τοῦ
δεινοῦ (49) μηδὲ (50) πανόπτης γένοιτο θεατῆς. Καὶ
τοῦτο δρῶσι, νησοτονεῖται τὰς ἀνὰ μέσον τούτων (51)
τύμφας· κατὰ δὲ πάντα τούτων τὸν χρόνον, ἀπει φιλό-
σοφοι τὸ γένος θυτεῖς, περὶ τοῦ Θεοῦ μὲν ἀλλήλους
λαλοῦσι, τῆς δὲ νυκτὸς τῶν διστρῶν ποντίναι τὴν
θεωρίαν, βλέποντες εἰς αὐτὰ, καὶ διὰ τῶν εὐγύνων
θεοκλιτοῦνται. Κατήρχαντο γάρ οὗτοι πρώτοι τῶν τε
λοιπῶν ζώων, καὶ σφῶν αὐτῶν, ἀνάγκη καὶ οὐκ
ἐπιθυμιὰ τοῦτο πράξαντες. »

πανεπιστήμης. Hi enim non cæteras tantum animantes, sed etiam semelipsos primi omnium offerre
equerunt, necessitate profecto, non cupiditate ducti. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Πορφυρίου περὶ τῆς τὸ παταύειν διαλαμψάσης
ταρπὶ Ιουδαίοις φιλοσοφίᾳ.

Καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ δὲ τῆς αὐτῆς ὑπόθεσεως
ταῦτα περὶ τῶν αὐτῶν ἴστορει δι Πορφύριος: « Εἰσο
τάννυν (52) οἱ Ἔσσαιοι, Ιουδαῖοι μὲν τὸ γένος, φιλ-
όληπτοι δὲ καὶ τῶν ἄλλων πλέον. Οὗτοι τὰς μὲν
ἡσοντάς ἃς κακίαν ἀποτέρφονται· τὴν δὲ ἀγκράτειαν,
καὶ τὸ μὴ τοῖς πάθεσιν ὑποτίπεταιν, ἀρέτην ὑπολαμ-
βάνουσι. Καὶ γάρμαν μὲν αὐτοῖς ὑπεροφίᾳ· τοὺς δὲ
ἄλλοτρους παῖδας ἀκλαμβάνοντες, ἀπαλούς ἔτι πρὸς
τὰ μαθήματα, συγγενεῖς ἥγονται, καὶ τοῖς ἡσεν
ἔστων ἐντυπωτοῖς· τὸν γε γάμον (53) καὶ τὴν ἔξ αὐ-

(45) *Kai τοὶ διάτι.* Habetur hic locus apud Porphyr. Græco-Lat. nuper excus. hoc est ann. 1620, lib. ii, pag. 167; alter editionis Graecæ pag. 27. Vocem διάτι Porphyri. et manuscr. expangunt, recite.

(46) Ζωοθυτοῦσιν. Porphyr., ζωοθυτοῦν, utrumque male, sed hoc pejus. Nihilo melius ζωοθυτοῦντων, quod habet alt. manuscr. Legend. ergo putaverim ζωοθυτοῦντες.

(47) Τις κελεύειν. Porphyr., κελεύοντες, sine τις recte. Possit tamen Eusebii lectio retineri, si modo διτια quod habetur super mutetur in ὅς, vel ὡς περ.

(48) Οὐ γάρ ἐστιώμενοι. Ignota et falsa loquitur Theophrastus.

A quæ usque a prisco majorum suorum ævo ducitur,
historie meminerint. Ordiemur autem ab ipsis po-
puli moribus, ut intelligas prudenti nos sanquo
consilio eorum disciplinam Græcorum philosophiae
prætulisse. Testes enimvero sunt non sacrae dun-
taxat Hebræorum litteræ, sed etiam ii qui et Græ-
cos inter summopere floruerunt, hodieque maxime
celebrant philosophi, consentaneam iis, quæ su-
periore libro diligenter expendimus, eos vitæ mo-
rumque rationem tenere. Agc igitur, ea mihi per
abstinentia libros hunc in modum ex Theophrasto

CAPUT II.

406 *De Judeis ex Theophrasto, quem laudat Porphyrius primo De rerum animatarum abstinentia.*

« Et sane, inquit, si ex Syris Judei, qui, quod in-
stitutum apud eos jam inde ab initio hoc sacrificii
genus fuerit, etiamnum, inquit Theophrastus, ani-
mantes immolant, codem, quo ipsi, ritu sacra facere
nos jubereut, nunquam eo nos adduci pateremur.
Nec enim casis victimis ad cibum uti solet, sed
integras ac solidas, et multo melle vinoque perfusa-
sas noctu flammis absumere, ac totum sacrificium
paucis aliquot horis peragere, utique ne oculus ille
omnia pervidens indignum facinus aspiciat. Deinde
vero, diebus illi singulis, dum ejusmodi sacris oper-
ram dant, cum junio sese deduunt, tum de divino
Numine, uti homines ipso genere philosophos de-
cet, toto illo tempore sermones inter se miscent :
noctu autem sidera defixis in cœlum oculis con-
templantur, suas interea preces atque vota Deo
supplicant.

C templantur, suas interea preces atque vota Deo
supplicant.

CAPUT III.

Ex Porphyrio, de prisa et insigni apud Judæos philosophandi ratione.

Jam vero, quæ sequuntur, in quarto laudati
operis libro, de iisdem Porphyrius ipse commemo-
rat. « Essei, inquit ille, gente quidem Judæi sunt, at
mutuo sese amore præ cæteris omnibus comple-
ctuntur. A voluptiatis abhorrent tanquam a sce-
lere; continentiam et cupiditatem victoriam vir-
tutis loco ducunt. Nuptiis abstinent illi quidem, sed
D alienos liberos, dum ad capessendas disciplinas
molles adhuc et flexibilis iis sunt, educandos susci-
piunt, quos perinde ut propinquos et affines habent,

(49) *Tοῦ δεινοῦ*, etc. Vide num Porphyrii inter-
pres, satis ex ejus mente verterit, ne quis gravitatis
mysterii sit spectator.

(50) *Mηδὲ* δ. Porphyri., μηδὲ, quod malum.

(51) *Toύτων*. Porphyrii, τούτου.

(52) *Eἰσο τούτων*, etc. Porphyrius lib. iv, p. 55,
edit. Graecæ, at Græco-Lat. 382. Hæc de Esseis com-
memorat ex Josepho, *Belli Iudaici* lib. ii, cap. 7,
alias 42, de quibus longe brevius egerat, *Antiquit.*
lib. xviii, cap. 2. Vide supra pag. 379 et seq. ex
Philone.

(53) *Τούτη γε τῷ*. Porphyri. et Joseph., τὸν μὲν
τά, recte.

suisque moribus instituunt. Atque hoc non eo consilio faciunt, quasi matrimonium, quæque ipsius beneficio propagatur, sobolem ac posteritatem extermamat velint, sed ut procacem mulierum pertulantiam effugiant. Divicias aspernantur, admirabilis omnium inter sese rerum **405** communione conjuncti, usque adeo, ut neminem, qui alterum opulentia superet, invenire possit. Lex enim apud illos est, ut qui hoc vitæ institutum profiteri velint, suas ii facultates ad communies sodalitatis universe rationes conferant, atque ita nec in quoquam egestatis humilitas, nec immodica vis opum ac fortunatum appareat: sed potius confusis ac permixtis siugulorum inter se rebus, una omnium sit tanquam fratratus eademque possessio. Labis instar oleum habent, quo si unctus forte quispiam invitus fuerit, corpus ei diligenter abstergitur: squalorem enim non secus ac perpetuum candidæ vestis usum honoriducunt. Communibus suffragis communis procuratores creant, nulloque omnium discrimine, quod cuique opus est, æquilateri suppetit. Non in singulare quadam civitate universi, sed in singulis plurimi domiciliū collocauit, ac procul aduenientibus ejusdem sectæ sociis invicem ac mutuo patient omnia, atque ut quisque primus eos aspexerit, illis obviā continuo perinde ac notis et familiaribus procedunt. Quare dum iter ac professionem aliquam suscipiant, nihil secum expensarum causa deferre solent. Imo nec vestem calceosve mutant, donec priora vel discissa omnino fuerint, vel ipsa vetustate detrita: nec emunt inter se, venduntve quidquam, sed alter cum altero suis de rebus, prout opus habet, accommodat, vicissimque ab eo, quod sibi usui sit, accipit: qui tametsi nihil mutuo repandant, eos tamen, a quibuscumque velint, accipere nihil vetat. Jam vero singulare erga Numen pietate ac religione sunt. Nihil enim profani ante

(54) Τὰς δὲ τῶν τυρ., etc. Interp. Porphy. Quocirca, inquit, ut alienarum seminarum libidines coereant, excubias agunt, οὐδὲν πρὸς Ἰησόν. Addit Joseph. ad vituperii cumulum, καὶ μηδέποτε τῷρεν πεποιημένον τὴν πρὸς ἑαυτούς.

(55) Λευχαιμορεῖ τε διὰ πατρός. Velim interpretem Porphyrii, num auctoris mentem ossequatur, vide.

(56) Καὶ διδαίρετο πρὸς, etc. Ita omnes; sed meo iudicio, τὸ εἰς quod sequitur, expungendum est: siue διδαίρετο, vel cum ἐπικεκτήται præcedenti eos jungendum, quasi dicat: Praesides illos aut procuratores singulos, nullo cujusquam discrimine, omnium necessitatib[us] prospicere: vel, quod malui, ad ἕκαστον referendum: est autem ἔκστασις διδαίρετος εἶναι πρὸς ἀπάντων χρέας, singulis, nullo cujusquam discrimine, quod cuique opus est, æquilateri suppeditari. Consule, si placet, Josephi et Porphyrii interpres.

(57) Αἰρετισταῖς. Joseph. αἰρεταῖς, minus recte. Porphy. αἰρεσιών, quod probari potest. Sed cogitet interpr. quemadmodum ista reddiderit.

(58) Ἀραλέπεται τὰ παρ' ἀλλήλους. Ita etiam Porphy. At Joseph., ἀναπέπτεται τὰ παρ' αὐτοῖς δροὺς ὥσπερ ἕσσα.

(59) Καὶ οἱ πρώτοι ιδόντες. Joseph. longe aliter, καὶ πρὸς οὓς οὐ πρότερον εἴδον.

(60) Εἰσιταῖς ὡς τρές συνήθεις. Porphy. ἵσ-

ατοῦ διεδοχὴν οὐκ ἀναρριψοῦτες, τὰς δὲ τῶν γυναικῶν (54) ἀστεγεῖς φυλαττόμενοι· καταφρονηταὶ δὲ πλούτου, καὶ θαυμάσιον παρ' αὐτοῖς τὸ κοινωνικόν, οὐδὲ ἔστιν εὑρεῖν κτῆσιν τινὰ παρ' αὐτοῖς ὑπερέχοντα. Νόμος γάρ τοις εἰς τὴν ἀρεσινήν εἰσιντας δημιούρος τῷ τάγματι τὴν οὐσίαν, ὅποτε ἐν ἀπαντούσι μήτε πεντε ταπεινότητα φαίνεσθαι, μήτ' ὑπεροχὴν πλούτου τῶν δὲ ἔκαστον κτημάτων ἀναμεμγμένον, μίαν ὥσπερ ἀδελφοὺς ἀπασιν οὐσίαν εἶναι. Κηλίδα δὲ ὑπολαμβάνουσι τούλαιον, καὶ ἀλειφῆ τις ἀκαν, σμήχεται τὸ σύμπα. Τὸ γάρ αὐχμένιν ἐν καλῇ τιθενται, λευχεῖμοντεν τε διὰ παντὸς (55). Χειροτονοῦτος δὲ τῶν κοινῶν οἱ ἐπιμεληταὶ, καὶ διδαίρετος πρὸς (56) ἀπάντων εἰς τὰς χρέας ἕκαστοι. Μία δὲ οὖν ἔστιν αὐτῶν πολις, δὲλλα δὲ ἔκαστη μετοικουσι πολλοί, καὶ τοῖς ἐπέρασθεν τὸν ἱκουσιν αἰρετισταῖς (57) ἀναπέπτεται τὰ παρ' ἀλλήλους (58), καὶ οἱ πρώτοι ιδόντες (59) εἰσιστον ὡς πρὸς συνήθεις (60). Διὸ οὐδὲν ἐπικομίζεμον (61) ἀποδημούσιν ἀναλαμάτων ἔνεκα. Οὗτος δὲ ἔσθιτα οὔτε ἀποδηματικὰ μεμένουσι, πρὶν διαφραγῆναι πρότερον παντάπατον, ή διαπανηθῆναι τῷ χρόνῳ (62)· οὐδὲ ἄγοράζουσι (63) τι, οὐδὲ πωλούσιν, δὲλλα τῷ χρήσοντι διδούσι ἕκαστος τὰ παρ' ἔκαστην, τὸ παρ' ἔκαστου χρήσιμον ἀντικομίζεται· καὶ χωρὶς τῆς μεταδόσεως, ἀκαλύπτως (64) ή μεταληφτὶς αὐτοῖς παρ' ὧν δὲ θέλωσι. Πρᾶξις γε μήν τὸ θεοῖς ιδίων εὐεπεισεῖς. Πρὶν γάρ ἀνασχεῖν τὸν ἡλιον, οὐδὲν φέγγονται τῶν βεβίων, πατρίους δὲ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάρις (65), ὥσπερ ἑκτείνοντες ἀνατείλαι. Μετὰ ταῦτα πρὸς δὲ ἕκαστον τέχνας θασαν, ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν ἁρέεται, καὶ μέχρι πέμπτης ὥρας ἐργασάμενοι συντόνως, ἐπειτα πάλιν εἰς ἐν ἀθροίζονται χωρίον, ζωσάμενοι τε σκεπάσμασιν, οἵτινες ἀπολούονται τὸ σώμα ψυχροῖς θεσσαλίαις· καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἀγνεύσιαν, εἰς οἴκημα συνιάσαν, ἐν φιλοτελείᾳ, ἐν τῷ μηδενὶ τῶν ἑτερόδικῶν ἀπέτρεπται παρελθεῖν. Αὐτοὶ δὲ καθάροι, καθάπατεις ἐγγίνοντες τέμενος, παραγνονται τὸ δειπνητήριον. Καθ-

ειν ὥσπερ συνήθεις: quod minus placet. Joseph. εἰσιστον ὡς συνήθεστάνους: quæ cum præcedenti ejus lectione opinio conveniunt, ac de advenis non de excipiendis dicuntur. Eusebiana lectio non displicet, si modo εἰσιστον mutetur in ἔξταν, claro perspicuoque sensa.

(61) Διὸ οὐδὲν ἐπικομίζεμον, etc. Joseph. hæc pluribus: διὸ καὶ ποιούνται τὰς ἀποδημίας, inquit, οὐδὲν μὲν διως ἐπικομίζεμον, διὸ δὲ τοὺς ἀγοράς, Ἑποντος: κηδεμῶν δὲ τὸ ἔκσταση πολεῖ τὸν τάματος ἔκαρπτος τῶν ἔλων ἀποδεῖνται, ταύματιν ἔσθιται καὶ τὰ ἐπιτηδεῖα. Καταστολὴ δὲ καὶ σχῆμα σύμπατος, δροῖον τοῖς μετὰ φύσιν πανθεωγούμενοι παιτοῖς. Οὗτος δὲ ἔσθιταις, εἰς.

(62) Ἡ δακαρηθῆται τῷ χρόνῳ. Interp. Porphy. vel tempore sumptum fecerint.

(63) Οὐδὲ δροπάλουσι, etc. Josephus hæc ita clarissimum est.

(64) Ἀκαλύπτως. Joseph., Porphy. et manuscr. ἀκαλύπτος, recte.

(65) Εἰς αὐτὸν εὐχάρις. Si Porphyrius hic per se inquieretur, nihil in nostra versione mutarem: sed quoniam Josephi verba sunt, credibile non est hoc eum suis illis Essenis, tanquam egregium veræ pietatis argumentum, laudi tribuere, quod soli paulo ante ortum preces nuncuparent. Malum igitur εὐχάρις εἰς τὸν Ἡσαΐον accipere, non quæ Soli, vel Solis in honorem, sed quæ Solis causa nuncupentur.

εσθέντων δὲ μεθ' ἡσυχίας, δὲ μὲν αιτοῦσις ἐν τάξι: Α solis ortum loquuntur, sed patrias quasdam ei pre-
παρατίθεσιν ὅρτους, δὲ μάγειρος ἐν ἀγγελον ἐξ ἑνὸς
ἔδεσματος ἔκστητο· προκατάρχεται δὲ (63^ο) ὁ ἱερὺς
τῆς τροφῆς ἀγνῆς οὐσίας καὶ καθαρίας (καὶ γεύσασθαι
τινὰ πρὸ τῆς εὐχῆς θέμετον)· ἀριστοποτασμένος
δὲ ἐπεύγεται μᾶλλον, ἀρχήμενος τε καὶ παύμενος
γεράσκοντας τὸν Θεόν. Ἔπειτα ὁ ἱερὸς καταθέμενος
τὰς ἐσθῆτας, πάλιν ἐπ' Ἑργά τρέπονται μέχρι δειλης.
Δειπνοῦσι δὲ ὑποστρέψαντες ὅμοιας, συγκαθεζούμε-
νον τῶν ἔσων, οἱ τύχοιν αὐτοῖς παρέντες. Οὗτοι δὲ
κραυγὴ ποτὲ τὸν οἶκον οἴεται θρύσκος μαίνει· τέκις δὲ
λιλάδες ἐν τάξις παραχωροῦσιν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς
ἔσωθεν ἓντος μωσῆτροι τι φράσσουν ἢ τὸν ἔνδον σωτῆ-
καταραμένται. Τούτοις δὲ αἰτοῦντις ἡ διηγηματικὴ νῆψις,
καὶ τὸ μετρεῖσθαι παρ' αὐτοῖς τροφὴν καὶ ποτὸν μέ-
χρι χόρου (66). Τοις δὲ ζηλοῦσι τὴν αἵρεσιν οὐκ εὐ-
θὺς ἡ πάροδος, ἀλλ' ἐπ' ἐνιαυτὸν ἔσω μένοντες τὴν
αὐτὴν ὑποτίθενται διαιταν, ἀξινάριόν τε καὶ περι-
λιωμά δύντες, καὶ λευκὴν ἑσθίουν. Ἔπειδὴ δὲ ἐν
τούτῳ τῷ χρήσιν πέραν ἐγκρατεῖται δῶ, πρόσεισι μὲν
Ἐγγιον τῇ διαιτῃ, καὶ καθαρώτερον τῶν πρὸς ἀγνελαν
ὑδάτων μεταλαμβάνει· παραλαμβάνεται δὲ εἰς τὰς
συμβιωσίες οὐδέπω· μετὰ γάρ τὴν τῆς καρπερίας
ἐπιδειξιν δυσὶν ἀλλοι, ἔτεις τὸ δῆμος δοκιμάζεται,
καὶ φανεὶς ἄξιος, οὐτως εἰς τὸν ὅμιλον ἐγκρίνεται.
Πρὸς δὲ τῆς κοινῆς ἀμφισσαν τροφῆς, δρόκους αὐτοῖς
ἔχουσι φρεσκίων· πρῶτον μὲν εἰσεβίσσουν τὸ Θεόν,
ἔπειτα τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια φυλάξειν, καὶ μῆτε
κατὰ γνώμην βλάψειν τινά, μήτ' ἐξ ἐπιτάγματος,
μισθίσαις δὲ τοὺς ἀδίκους, καὶ συναδικεῖσθαι τοὺς C
δικαίους· τὸ πιστὸν πάσι μὲν παρέξειν, μάλιστα δὲ
τοῖς κρατουσίν οὐ γάρ δικαίος περιγράψει τινὰ
τὸ δρέπεν. Κάνει αὐτὸς δρῦ, μηδεπώποτε ἑξιθρίσαι
εἰς τὴν ἔσωσταν, μηδὲ ἐσθίει, ἡ τινὶ πλέον κάρσῳ
τούς ὑποτεταμένους ὑπελάσειν οὐσθεῖσαν. Τοις δὲ ἀλή-
θειαν ἀγαπᾷν δεῖ, καὶ τοὺς φευδομένους ἀποβάλλε-
σθαι· κείρας κλοπῆς καὶ φυγῆς ἀνοίσου κέρδους κα-
θαρὰν φυλάξειν, καὶ μῆτε κρύψειν τι τοὺς αἰρετι-
στάς, μήτ' ἐτρούς αὐτῶν τι μηνύσειν, καὶ μέχρι
θανάτου τις βιάσθει. Πρός δὲ τούτους δρῦσιν μηδὲν
μὲν πατεῖσθαι τῶν δογμάτων ἔτερως, ἡ ὡς αὐτὸς
πατεῖσθεν, δρῦξιν δὲ λητεῖσας, καὶ συντηρήσειν
θυμός τα τῆς αἵρεσιος αὐτῶν βεβία, καὶ τὰ τῶν
ἀγγέλων ὑνόματα. Τοιούτοις μὲν οἱ δρῦοι. Οἱ δὲ ἀλόν-
τες, καὶ ἐκβιθέντες, κακῶν μόρφῳ φεύγονται. Τοῖς
γάρ δρῦοις καὶ τοῖς θεοῖς ἑνέδεμάνται, οὐδὲ τῆς
παρὰ τοῖς ἀλλοις τροφῆς δύνανται μεταλαμβάνειν,
ποηηραγούσιν τε, καὶ λιμῷ διασφεύρομέντος ἀπολινυ-
ται. Διὸ δὴ πολλοὺς ἐλέσθαντες, ἐν ταῖς ἐσχάταις
ἀνάγκαις ἀνέλασθον, ἵκανη τιμωρίαν δεδωκέναι νο-
μίζοντες ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι τὴν μέχρι θανάτου
βάσανον. Τὴν δὲ σκαλῶια διδάσσει τοῖς μᾶλλοντιν αἰ-
ρετούσαται, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἀλλώς οὐ θανάτουσιν ἢ βό-
ηρον δρύξαντες εἰς βάθος ποδιάσον, περικαλύψαντες
ουσιαστῶν, ὡς μὴ ταῖς αὐγύσταις ἐνυδρίζειν τοῦ Θεοῦ.
Τοιούτοις δὲ ταῖς αὐτοῖς ἢ λιτότερον ή ταῖς θεια-

(65°) *Προκατάρχεται.* Forte legendum προκατέρχεται, et mox ἐπισυνεται πάλιν.

(66) *Mέγρε κόρου.* Post haec verba, ante τοῖς ἐ

cultu præ aliis, quibus imperabit, eximium quid: quam aut splendidum habiturum. Ad hæc, veritatis amorem ac studium, hominumque mendacium fugam, manus a furto, animum ab iniquo questu purum ac sincerum, plana suis apertaque omnia, apud alienos vero altum, quodque ne presenti quidem necis timori cedat, eorum de rebus silentium pollicetur. Ad extremum fore, uti nec aliter, quam accepterit, cum aliis secta sua dogmata communiceat, et ab omni latrocino caveat, institutique sui libros et angelorum nomina pari diligentia studioque conservet. Hujusmodi ergo est sacramenti formula. Quisquis autem gravioris criminis peractus ab iis, ac propterea ejectus fuerit, eum male perire **407** necesse est. Nam et jurejurando moribusque constrictus, ne aliorum quidem escis uti potest, sed herbis aliquandiu vicitando, misere tandem fame contabescit. Quare multis ipsi miseratione commoti, supremam ad necessitatem adductos, recuperunt, rati videlicet, graves satis peccatorum, suorum poenas ab iis esse hoc ad mortem usque ericiatu persolutas. Ceterum ligonom suis illi sectatoribus lac de causa tradunt, quod ipsimet noui nisi in fovea, quam humi pedis altitudine fodent, considere soleant, idque ueste obvoluti, ne Dei splendor ac radii injuriam faciant. Et quidem tanta ipsorum est in vico frugalitas, atque parsimonia, ut ne septimana quidem integra egerendi sit ulla necessitas! Quau sibi abstinentia legem dixerit, partim ut ad hymnos Deo concinendos aptiores sint, partim ut facilitius utantur somno. Pervenerunt, ut nec equuleo fidibusve torti atque distracti, nec lammis asti, nec cæteris omnibus cruciatum machinis tentati, ut vel legum suarum auctori maledicant, vel in usitatum cibum attingant, alterutrum ab sese unquam extorqueri patientur. Cujus rei singulare Romano bello specimen ac documentum dedere. Nunquam enim ipsis exprimi aut erga tortores mollior ac blandior illa vox, aut oculis lacrymula potuit; sed in mediis tormentorum doloribus subridendo, carnifices ipsis dictieris salibusque mordebant, animumque suum, tanquam denuo recepturi, placide atque hilariter emittebant. Quippe, apud ipsis enim constans hæc sententia obtinuit, corpora quidem interitui esse obnoxia, nec solida ex materia perennique consistere; animos tamen immortales vitam agere sempiternam, qui tametsi tenuissimo ac subtilissimo ex æthere, natura quadam impetu detracti, corporibus ad tempus illigentur, eorum aliquando tamen vinculis expediti, sic tanquam servitute diuturna liberali, exsultent deinceps ac sublimes ferantur. Hoc igitur ex instituto, et continent veritatis pietatis studio, mirum profecto non est, existere plurimos, rerum etiam futurum scientia præditos, quippe qui a pueritia cum sacris litteris, tum variis lustrationibus, prophetarumque dictis assidue ac diligenter informentur: ut raro admodum suis in prædictionibus illos a vero aberrare contingat. Hæc Porphyrius, ex antiquis, ut facile quivis intelligit, hansta monumentis, de Essorum partim religione, partim philosophandi ratione, in quarto sui *De rerum animatarum abstinentia* operis libro testatus est.

408 CAPUT IV.

Ex Hecatœ, de Judais.

Hecatœ autem Abdurita, vir non modo philo-

• Ior. λυγιζ. • Ior. ἐπειδὴ. • Ior. ὑπομένοντες.

(67) 'Ex παταῖων, etc. Non meminerat Eusebius, cum id seriberet, hæc Porphyrium a Josepho totidem pene verbis accepisse.

(68) 'Exaralō. De hoc ita Suidas: 'Exaralō Ἀδōριτης φιλόσοφος, ὃς ἐπειδὴν καὶ κριτικὸς γραμματικὸς, οἰα γραμματικὴ ἔγων παρασκευή. Quæ seruantur decurtaata sunt: Ἐγόνα δὲ ἐπὶ τῶν

Λ τῶν καὶ ἡ ἀλεγῆταις, ὧς ἐν τῇ ἑβδομάδι μὴ διεῖσθαι κενώσεως, ἢ τηρεῖν εἰνθασιν εἰ; ὑμνους τῷ Θεῷ, καὶ εἰ; ἀνάπαυσιν. 'Εκ δὲ τῆς ἀστέσσως ταῦτης τοπούτην πεποίγυσαι καρτερίαν, ὡς στρεβολύμενος καὶ λογίζεμενα καὶ κρίμενοι, καὶ διὰ πάντων δεῖοντες τὸν βασινιστρίων ὄργανον, ἵνα ἡ βλασφημήσια τὸν νομοθέτην, ἡ φάγωσι τὰ τῶν ἀσυνήθων, οὐδέποτε ὑπομένειν. Λειτεῖσαν δὲ τοῦτο ἐν τῷ πρὸς Τρωμάτους πολέμῳ. 'Ἐπειδὴ δ' οὐ κολακεῦσαι τοὺς αιχνούμενους, ἢ δακρύσαι ὑπομένοντος, μισθωτές δὲ ἐν ταῖς ἀλγήσοτος, καὶ κατειρωνεύμενοι τῶν τάξιστῶν προσφερόντων, εἴθισμοι τὰς ψυχὰς ἥψεαν, ὡς πάλιν κομισθεῖσοι. Καὶ γάρ ἔφερται παρ' αὐτοῖς ἡδὲ ἡ δέξα, φιλαρά μὲν εἶναι τὰ σώματα, καὶ τὴν ὅλην οὐ μόνιμον αἴστων, τὰς δὲ ψυχὰς ἀθανάτους δεῖ διαμένειν· καὶ συμπλέκεσθαι μὲν ἐκ τοῦ λεπτοτάτου φετώσας αἰθέρος, βύμη φυσικῆς καταπομένας, ἐπειδὲν δὲ ἀνεύδον τῶν κατὰ σάρκας δεσμῶν, οἷον δὴ μαρτρῶν δυοδεκατριάστηκεν, τότε χαίρειν καὶ μετατρώπους φέρεσθαι. 'Απὸ δὲ τῆς τοιωτῆς διατέτασης, καὶ τῆς πρὸς ἀλήθειαν, καὶ τὴν εἰνεῖσθαι ἀσκήσεως, εἰκότων ἐν αὐτοῖς πολλοῖ, οἱ καὶ τὰ μέλλοντα προγνώσκουσιν, ὁσάν τιβλοὶ ἱεραῖς, καὶ διαφόροις ἀγνεῖαις, καὶ προφῆτῶν ἀποφθέγμασιν ἐμπαιδεύειν· σπάνιον δὲ εἰ ἐν ταῖς προαγορύστοις ἀπογούσι. » Ταῦτα μὲν δὲ Πορφύριος, ἐν παιδιῶν (67), ὡς εἰδὼς, ἀναγνωσμάτων, τῇ τῶν δηλουμένων ἀνθρώπων εἰσεβεῖται τὸ δόμον καὶ φιλοσοφία τὸν τῷ τετάρτῳ συγγράμματι τῶν σπουδασμένων αὐτῷ Περὶ Κ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχής, ἐμπατύρησεν.

Atque hoc perpetuo vivendi genere, eo tolerantē pervenerunt, ut nec equuleo fidibusve torti atque distracti, nec lammis asti, nec cæteris omnibus cruciatum machinis tentati, ut vel legum suarum auctori maledicant, vel in usitatum cibum attingant, alterutrum ab sese unquam extorqueri patientur. Cujus rei singulare Romano bello specimen ac documentum dedere. Nunquam enim ipsis exprimi aut erga tortores mollior ac blandior illa vox, aut oculis lacrymula potuit; sed in mediis tormentorum doloribus subridendo, carnifices ipsis dictieris salibusque mordebant, animumque suum, tanquam denuo recepturi, placide atque hilariter emittebant. Quippe, apud ipsis enim constans hæc sententia obtinuit, corpora quidem interitui esse obnoxia, nec solida ex materia perennique consistere; animos tamen immortales vitam agere sempiternam, qui tametsi tenuissimo ac subtilissimo ex æthere, natura quadam impetu detracti, corporibus ad tempus illigentur, eorum aliquando tamen vinculis expediti, sic tanquam servitute diuturna liberali, exsultent deinceps ac sublimes ferantur. Hoc igitur ex instituto, et continent veritatis pietatis studio, mirum profecto non est, existere plurimos, rerum etiam futurum scientia præditos, quippe qui a pueritia cum sacris litteris, tum variis lustrationibus, prophetarumque dictis assidue ac diligenter informentur: ut raro admodum suis in prædictionibus illos a vero aberrare contingat. Hæc Porphyrius, ex antiquis, ut facile quivis intelligit, hansta monumentis, de Essorum partim religione, partim philosophandi ratione, in quarto sui *De rerum animatarum abstinentia* operis libro testatus est.

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

'Exaralō (68), περὶ Ἰουδαίων.

'Exaralō δὲ δὲ Ἀδōριτης, ἀντρὴ φιλόσοφος ἄντι

διαδόχων. Βιβλία αὐτῶν ταῦτα, περὶ τῆς ποιῆσεως: 'Ομηρος καὶ Ἡσίδου. Primum tamen illud mem-brum facile suppleri potest hoc modo, γέγονε δὲ ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδροῦ διαδόχων. Ineo et sub Alexandro ipso floruerat. Josephus lib. 1 cont. Apionem, pag. 1048, edit. Graeco-L.: 'Exaralō δὲ δὲ Ἀδōριτης, ἀντρὸς φιλόσοφος ἄντι περὶ τὰς ποάτες ἰκανωτε-

καὶ περὶ τὰς πράξεις ἵκανότας, ιδίαν βίθιον ἀναθεῖσις τῇ περὶ Ἰουδαίων ἱστορίᾳ, πλέοντα περὶ αὐτῶν διέξειν, ἀρ̄ ὁν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖσι παρατεθέντα ταῦτα. « Ἐστι γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὰ πολλὰ ἔχοντα κατὰ τὴν χώραν, καὶ κύμαι· μία δὲ τῇ Ἱερουσαλήμ (69) πολὺς ὅγυρχος, πεντήκοντα (70) μάλιστα σταδίων τὴν περιμετρὸν· ἣν οἰκοῦσται μὲν ἀνθρώπων περὶ δύσκαλα μυριάδες (71), καλούσις ὁ αὐτῆν Ἱερουσαλήμ. Ἐνταῦθα δὲ ἔστι κατὰ μέσον μάλιστα τῆς πόλεως περίβολος λίθινος (72), μῆκος ὡς πεντάπλεθρος, εὖρος δὲ πηγέων ἑκατὸν, ἔχων διπλᾶς πύλας, ἐν τῷ βωμῷ ἔστι τετράγωνος ἀτμήτων (73) συλλέκτων ἀργὸν λίθων οὐτων συγκείμενος· πλευρὴν δὲ ἀστόχτων εἴκοσι πηγέων, ὅπου δυνατότερον. Καὶ περὶ αὐτὸν οἰκημα μέγα σὺν βωμῷ ἔστι καὶ λυγχόν, ἀμφότερα χρυσόν, ὃν τόλαντα τὴν διλήνη· ἐπὶ δὲ τούτων τῶν ἔστιν ἀναπόδεστον καὶ τὰς νύκτας καὶ τὰς ἡμέρας λεπτές, ἀγνείας τινὲς ἀγνεύοντες, καὶ τὸ παράπονον οὐνοντες (75) ἐν τῷ λεπτῷ. Ταῦτα εἰπών, ὅποιος, ὅτι καὶ Ἀλέξανδρος τῷ βασιλεῖ συνεστρατεύσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, μαρμαρύρηκεν. Οἵδε δὲ αὐτὸς παρατυχεὶν φησιν, ὅπερ ἀνδρὸς Ἰουδαίου κατὰ τὴν στρατείαν τενομένους, τούτῳ παραθήσομαι. Λέγει δὲ οὐνως· « Ἐμοῦ γοῦν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ὀλίσσοντα βαθίζοντος, συντριχούσθε τις μετὰ τῶν διλλῶν τῶν παραπεμπόντων ἡμάς ἵππους Ἰουδαίων, δυνομα Μοσομάμος (76), ἀνθρώπος ἵκανος (77) κατὰ τὴν ψυχήν, εὔρωστος, καὶ τοξῆστης ὑπὸ δῆ πάντων διολογούμενος καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων δριστος. Οὗτος οὖν ὁ ἀνθρώπος, βαθίζοντας πολλῶν κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ μάντεις τίνος ὀρθίουνομένου, καὶ πάντας ἐπισχεῖν ἀξιούτος, ἥρθης δὲ τὸ προσόμονον. Δεῖξαντος δὲ τοῦ μάντεως αὐτῷ τὸν δρυνθά, καὶ φέραντος, ἐδὲ μὲν αὐτῷ μέλη, προσμένεν συμφέρει τεῖσιν· ἐὰν δὲ ἀνατάξῃς εἰς τοῦμπροσθεν πλέγται, προάγειν· ἐὰν δὲ εἰς τὸ διπόσθεν, ἀναχωρεῖν τος, Ἀλέξανδρος τῷ βασιλεῖ συναχμάσας (id est, qui sub Alexandro floruit, non ut interpr., cum Alexander nutritus) καὶ Πτολεμαῖον τῷ Ἀργον συγγενεύμενος, οὐ περάρχως, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν Ἰουδαίων συγγράψας βιβλίον, etc. — Tum p. 1049 locum hunc verbis penes totidem representat: nec dubium est, quin Eusebius ex Josepho descriperit: ut patet ex paucis versibus qui paulo post, cap. 9. Hecataei verba intercidunt. Alius fuit Hecataeus Milesius, Abderita vetustior, de quo infra, p. 466.

(69) Ἱερουσαλήμ. Joseph. haec vocem non agnoscit, et recte: nam paulo post, nomen Hecataeus adjungit.

(70) Πεντήκοντα. Timochares infra, pag. 452, quadraginta solum ei tribuit: ibidemque Syris Mensor, tantum 27. Diverso tempore diversus ambitus esse potuit. Quanquam testimonium ab Hecataeo Josephus et Eusebius, non testimonio reb. in omnib. τῷ ἀρχεῖον exigebant.

(71) Διάδεκα μυριάδες. Centum et viginti hemi-milia, non centum et quinquaginta, ut interpres Josephi vertit.

(72) Περίβολος λίθινος. Ad Templum ista pertinet, quo de, quo ad Hecataei et Eupolemi se-

A sophus, sed etiam rebus gerendis aptissimus, Judeorum historię singulare ac proprium volumen consecravit, ubi cum de illis multa commemoret, tnm haec in præsentiarum ex eo retulisse sufficiet. « Multæ quidem, apud Judeos, inquit, arces parique multi tota passim regione sunt: una vero munita in primis civitas, Jerusalem, cuius ambitus non pauciorum quam quinquaginta stadiorum est. Hanc circiter viginti supra centum incolunt hominum millia; Hierosolymam vulgo nominant. Cujus in meditullio septum ædis lapideæ cernitur, quinque fere jugerum longitudinis, latitudinis cubitorum centum. Portæ omnes geminae sunt. Ibidem altare quadratum ex integrorum et impolitorum lapidum cagmentatione conflatum, cuius latera singula viginti cubitorum sunt, altitudo vero duodecim. Praeter hoc altare, ingens tabernaculum est, quo et ara et candelabrum continetur, nitrumque aureum, ponderis talentorum duum, ubi lumen inextinctum dies noctesque continent ardet. Nullum ibi simulacrum, donarium ouinino nullum, adeoque nec planta, nec lucus, nec aliud quidquam ejusmodi. Sacerdotes in eo nocti pariter atque interdiu assidui, certis quibusdam expiationibus dant operam; quos in templo vinum gustare nefas. » Tum progressus ulterius, eosdem sub Alexandro ejusque successoribus militasse testatur. Mili vero, quod in ista expeditione, boni-nis sese Judei factum oculis asperisse commemo-rat, ipsi semel illius verbis referre satis erit. « Per-genti, inquit, mili ad mare Rulurum, cum ceteris equitibus Judæis, quos itineris duces babebamus, unus eorum aliquis comitabatur, Mosomamus no-mine, vir cum animi magnitudine ac solertia, tum corporis robore non vulgari, idemque sagittarius. omnium tam Græcorum quam Barbarorum confes-sione peritissimus. Is, cum ad vatis cujusdam au-guria captantis vocem, universa eorum, qui tum iter illud agebant, multitudo repente subsisteret, rogat, quorsum id fieret. Ostendit autem augur,

sum, infra pag. 447 et seqq. necessaria videbuntur.

(73) Ἀτμῆτων, etc. Joseph. οὐχ ἐκ τηρτῶν, ἀλλὰ τῶν ἀργὸν λίθων, rectius ut videtur: nam et Deuteronom. xxvii, 5, habetur: *De lapidibus, quos ferrum non tetigisti, et de saxis informibus, et impolitis;* Iosue viii, 31: *De lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigisti.* Josephus lib. ii: « Ex λίθον συμπλέκον, οὐ λεπτομερῶν ἐπιδήρου, et lib. iv: « Ex λίθον μῆτατεργασμένων, ἀλλὰ λογάδην συγχετύμνον.

(74) Οὐδέδο φύεται. Deuteronom. xvi, 21: *Non plantabis lucum, et omne arborem, juxta altare Domini Dei tui.*

(75) Οἶνον εὐ χτυρτεῖ. Leviticus x, 9: *Vinum, et omne quod inebriare potest, non bibetis tu, et filii tui, quando intrabitis in Tabernaculum testimonii, ne moriamini, etc.* Ezekiel xlvi, 20: *Et vinit non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius.*

(76) Μοσομάμος. Joseph. Μοσολλαμος, et rursus infr. pag. 409.

(77) Ἡκατεῖον, etc. Rectius, opinor, quam ut apud Joseph. ἵκανος κατὰ ψυχὴν εὔρωστος.

similique respondet, si quidem ibi resideret, omnibus **409** etiam ut eo in loco hæcerent expedire; sin protinus volando contendere, porro pergerent ipsi quoque; sin denique retro, retro similiter illi redirent. Judeus nihil contra, sed intento arcu jaculatur, avemque consigit. Hic indiguate graviter augure, aliisque nonnullis, ipsique una diras imprecantibus: Quid, inquit, miseri, usque adeo furius? simulque in manu sumpta volucre: Istan potuit, obsecro, que vita ipsa sua provide non potuit, sani quidquam de suscepito a nobis itinere prænuntiare? Enimvero si prænosse futurum potuisset, nūquām utique hunc in locum venisset, ne Mosomami Judæi sagittis consixa moreretur. » Hactenus Necatæus.

CAPUT V.

De iisdem, ex primo Clearchi, de somno.

At Clearchus, peripateticus philosophus, libro primo *De somno*, Aristotelem de Judæis in eum, qui sequitur, modum loquentem inducit: « Longum esset, inquit, narrare quam plurima: sed quidquid hoc in homine admirationis aliquid habere, ac philosophum sapere videbitur, eodem modo per se qui nihilominus utile fuerit. Tibi autem, Hyperochida, res plave admirabiles, sonniorumque persimiles referri abs me, sat scio, videbuntur. Cui Hyperochides verecundus: Quippe haec enim, inquit, ipsa causa nobis omnibus audiendi appetitum ciet. Ergo, subiicit Aristoteles: Genus hominis, ut praecipiunt rhetores, in primis apieramus, ne scilicet non auditu a nobis esse narrationum magistri videantur. Tu vero, ut libuerit, inquit Hyperochides. Ille ergo gente Judæus erat, ex Coësyezia. Hi porro a Calanis Indiæ populis originem ducunt, qui apud Syros Judæorum nomen a loco accepere. Quæ enim ab illo regio incolitur, Judæus vulgo nominant. Urbis autem ipsorum nomen tortuosum admodum et impeditum est, Hierusalem enim vocatur. Is, cum a plerisque hospitio exciperetur, et a superioribus partibus ad maritima loca descendere, non sermone tantum, sed etiam animo Græcus erat. **410** Nobis ergo tum in Asia forte degentibus accidit, ut eadem appulsum ad loca, nobiscum aliquadiu, simulque cum aliis

(78) Κλέαρχος δέ Clearchus hic, non Ponticus, qui dicit tantum causa Platonem audierit, quo de multa Suidas: sed ille, quem ita verbo uno perstringit, Clearchos Solœus ἔγραψε διάφορα, Solensis erat, id est, Solis in Cilicia oriundus. Aristotelis discipulus. Pollux lib. II, cap. 4: Οστά ἔξι καὶ εἴκοσι εἰναι φησιν δὲ Σολεὺς Κλέαρχος, εἰς τῶν Ἀριστοτέλους μαθητῶν. Eius saepe meminunt Athenaeus, eique varia tribuit opera, ut Peri γραφῶν, libro vii, itemque Peri παροιμιῶν, ubi et peripateticis suisce ait: et lib. ix, Peri σκελετῶν. Quo ut opere illud fuerit, quod a Polluce laudatur. De somno eumdem scripsisse, præter Eusebium nostrum Josephus auctor est, lib. i cont. Apionem, pag. 1047, edit. Graeco-L. Clearchos, inquit, δὲ Ἀριστοτέλους ὃν μαθητής, καὶ τῶν ἐκ τῶν Ἰεροπάτων φιλοσόφων οὐδενὸς δύνατος. ἐν τῷ πρώτῳ Peri ὑπέρ τους βιβλίου, φησιν Ἀριστοτέλους τὸν διάσταχαδον αὐτοῦ, περὶ τινὸς ἀνδρὸς Ιουδαιοῦ ταῖς τοποτοῖς, αὐτὸν τὸν λόγον Ἀριστοτέλους παρατίθει. Tuum Aristotelis verba sujhūgi, illa ipsa, quæ describit Eusebius. Meminat et

αὐτὸς: σωπῆσας καὶ ἐλκύσας τὸ τόξον, ἔβαλε, καὶ τὸν δρυῖθα πατάξας ἀπέκτεινεν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ μάντεως καὶ τινὸς δίλλων, καὶ καταρωμένου αὐτῷ. Τι μανεσθε, ἐφη, κακοδαιμόνες; Εἴτα τὸν δρυῖθα λαβὼν εἰς τὰς χεῖρας· Πώς γάρ οὐτος, ἐφη, τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν οὐ προειδὼς, περὶ τῆς ἡμέτερας τοῦν πορείας δὲ τὸ ὄγκες ἀνήγγειλεν; Εἰ γάρ ἐδύνατο προγνωστεῖν τὸ μέλλον, εἰς τὸν τόπον τοῦτον οὐχ ἂν ἦλθε, φοβούμενος μὴ τοξεύσας αὐτὸν ἀποκτίνην Μοσάμαρος δὲ Ιουδαῖος. » Καὶ ταῦτα μὲν δὲ Ἐκταῖος.

B. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Klearchou περὶ τῶν αὐτῶν, διὸ τοῦ α' τῶν Περὶ θνητῶν.

Klearchos δὲ (78) δὲ Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ θνητῶν βιβλίῳ Ἀριστοτέλει τῷ φιλοσόφῳ τούτῳ τινὰ περὶ Ιουδαιῶν ἀνατίθει λόγον, ὃντες πρὸς ἥμινα γράψαν: « Άλλα τὰ μὲν πολλὰ μαρτῦραν ἂν εἴη λέγεν· δος δὲ ἔχει τῶν ἀκέντων θαυμαστάτα τινὰ καὶ φιλοσοφίαν, ὅμοιας διελθεῖν οὐ κείρον. Σαφῶς δὲ Ισθ (79), εἶταν, Ὑπεροχῆ, θαυμαστὸν καὶ ὀνείροις ταῖς σοι δόξω λέγειν. Καὶ δὲ Ὑπεροχῆς εὐλαβούμενος· Δι' αὐτὸν γάρ, ἐφη, τούτο καὶ ζητοῦμεν ἀκούσαι πάντες. Οὐκούν, εἶτεν δὲ Ἀριστοτέλεις, κατὰ τὸ τῶν ἡρητορικῶν παράγγελμα, γένος αὐτοῦ πρῶτον διδάσθων· ἵνα μὴ ἀπειθέμεν τοῖς τῶν ἀπαγγελῶν (80) διδασκάλοις. Λέγε, εἶπεν δὲ Ὑπεροχῆς, οὐτως εἰ δοκεῖ (81). Ἐκεῖνος τοινούς τὸ μὲν γένος ἡν Ιουδαῖος ἐκ τῆς Κοιλαίας Συρίας. Οὗτος δὲ εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδίαις Καλανῶν (82), παρὰ δὲ Σύρους Ιουδαιῶν, τοινομα καθόντων ἀπὸ τοῦ τόπου. Προσταγορεύεται γάρ δὲ κατοικοῦσι τόπον Ιουδαία· τὸ δὲ τῆς πολεως αὐτῶν δημοτον πάνω σκοιλίων ἔστιν. Ἱερουσαλήμ (83) γάρ αὐτὴν καλοῦσιν. Οὗτος δὲ δινθρωπός τοις ἐπικενούμενος τοῖς παικλοῖς, καὶ τῶν διων τούτων εἰς τοὺς ἐπιβαλαττούς ὑποκαταβάνους, Ἐλληνικὸς δὲ οὐ τῇ διαλέκτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ φυγῇ. Καὶ τότε διατριβόντων ἡμῶν περὶ τὴν Ἀσίαν, παραβαλόν εἰς γύτοις τοις τόποις δινθρωπος ἔμενε τοῖς τε καὶ τοῖς ἔτεροις τῶν σχολαστικῶν, περίφυτος αὐτῶν τῆς σοφίας. Ής δὲ πολλοῖς (84) τῶν ἐν παιδείᾳ

Clemens Alexandrinus, in pr. pag. 410.

D (79) Σαράπες δὲ Ισθί, εἰτ. Joseph. ὡς σαφῶς δε οὐ εἰτεν, Ὑπεροχῆ.

(80) Απαγγελῶν. Joseph. Ἐπαγγελῶν.

(81) Οὐτως εὶ δοκεῖ. Joseph. ἔτι τοι δοκεῖ.

(82) Καλανῶν. Joseph. φιλοσόφων. Tum longiore oratione, καλούντας δὲ, ὡς φαντι, εἰς φιλόσοφον, παρὰ μὲν Ἰνδίαις Καλανῶν, παρὰ δὲ Σύρους Ιουδαιῶν, τοινομα καθόντες, ἐπὶ τοῦ τόπου.

(83) Ηερουσαλήμ. Joseph. Ηερουσαλήμ, eo prebabilius, quo nonnihil a recta voce deflectit. Infra pag. 451 Eupolemus argutam hujus vocis notiationem communisiciatur, quasi ierob. Σολομῶνος, ut Salomonis templi nomen in urbem ipsam corrupto vocabulo reduciatur.

(84) Ής δὲ πολλοῖς, εἰτ. Joseph. δι' δὲ πολλοῖς τ. ε. π. σωπησαντον, quæ longe aliam sententiā efficiunt: quasi eo libertius sua cum illis communicaret, quo plures eruditione præstantes convenient.

συνηκείωτο, παρεῖθου τι μᾶλλον ὡς εἶχε. » Τάῦτα **A** quibusdam philosophiæ studiosis versaretur, et eorum in sapientiæ partem ac societatem veniret. Atque, ut cum plurimis doctrina præstantibus familiariter vixerat, plus aliquanto, quam acciperet, nobiscum ille communicabat. » Ita Clearchus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Κλίμεντος περὶ τῶν μημονεούσιντων τοῦ Ἰουδαϊοῦ έθνους, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Στροματῶν.

Τούτου δὲ μημνούει καὶ ὁ ἡμέτερος Κλήμης ἐν τῷ πρώτῳ Στροματῶι, δὲ ὃν ταῦτα φησι· « Κλέαρχος (85) δὲ ὁ περιπατητικὸς εἰδὼν (86) φησὶ τινὰ Ιουδαίον, δὲ Ἀριστοτέλη συνεγένετο. » Καὶ μεθ' ἑταρά ἐπλέγει· « Νομῆς δὲ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς πιθαγόρειος μὲν ἦν (87), ἐκ δὲ τῶν Μωάνδεων ὀψηγόρεως, δικαιούστεις ἀνθρωποῦ καὶ ζωμορφους εἰδόνα Θεοῦ. Ῥωμαίους κτίζειν. Ἐν γοῦν ἔκατον καὶ ἄδομπτο· Δικαιούστεις τοῖς πρώτοις ἔτεσι, ναὸνς οἰκοδομούμενον, διγελυξ οὐδὲν οὔτε πλαστὸν, οὔτε μήν γραπτὸν ἐποιήσαντο. Επεδείκνυτο γάρ αὐτοῖς δὲ Νομῆς δὲ ἀποχρύσιες, ὡς οὐκ ἐδύμασθον τοῦ βελτίστου νοντοντοῦ γλώττη, μάνη δὲ τῷ φῷ. » Εἳς πρὸς τούτους ἔξις ὑπόθεσις, τὰδε φησι· « Φανερώτατος δὲ Μεγασθένης ὁ συγγραφεῖς, ὁ Σελεύκης τῷ Νικάνορι συμβεβακών, ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰνδεῶν ὡς γράφει· « Απαντεῖ μέντοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα περὶ τοῖς ἀρχαῖοις λέγεται καὶ περὶ τοῖς ἔξι τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦ· τὰ μὲν περὶ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ιουδαίων. » Εἳς πρὸς τούτους δὲ Κλήμης Ἀριστοθεοῦ περὶ περιπατητικοῦ καὶ Νομηνίου τοῦ πιθαγορείου μημνούει, λέγων· « Ἀριστοθεοῦς δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Πρὸς τὸν Φιλομήτορα, κατὰ λέξιν γράφει· Κατηχολούθηκε δὲ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἥμας νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι· πειρεγμένος ἔκαστος τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. Διηγήσεται δὲ πρὸ Δημητρίου οὐ^{τέ}ρων, πρὸ τῆς Ἀλεξανδροῦ καὶ Περτίων ἐπικρατεῖσσως, τά τα κατὰ τὴν Ἑγγύτου ἐξαγηγήτην τῶν Ἐβραιῶν τῶν ἡμετέρων πολτῶν, καὶ τὴν γεγονότων ἀπάντων αὐτοῖς ἀπιράνεια, καὶ κράτησις τῆς χώρας, καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεξηγήσις. Ήστε εἰδόλον εἶναι τὸν προειρημένον φιλόσοφον εἰλέσθων πολλά, γένοντες γάρ πολυμάθες, καθὼς καὶ θυμαργόρας πολλὰ τῶν περὶ ἡμῖν μετενεγκόντων εἰς τὴν ἐπιτοῦ δογματοποίαν. Νομηνίος δὲ δι πιθαγορικὸς φιλόσοφος διπλικρύς γράφει· Τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωάνδεως ἀπτικέων; » Τάῦτα δὲ Κλήμης.

rerum scientia floruit, quemadmodum et Pythagoras sua præcepta traduxit. Quod autem Numenium tenebat habet: Quid enim aliud Plato est quam Moyses

De his qui Judaicæ gentis meminerunt, ex Clemente, primo Stromate.

Atque istius etiam Clemens noster libro primo Stromatum his verbis meminij: « Clearchus peripateticus, inquit, Judæum quendam, qui cum Aristotele versatus est, abs sese visum esse commemorat. » Idemque pluribus, nonnullis interjectis, « Numa, inquit, Romanorum rex, ut pythagoreus fuerit, hunc saltem Moysis e scriptis fructum cepit, uti Romanos a Dei simulacro vel in hominis, vel in cuiuscumque animali speciem fingendo avertierit. Adeoque totis saltem primis septuaginta supra centum annis, templo quidem adiicarunt, sed nullam omnino neque fictam, neque pictam imaginem intulerunt. Hoc enim ipsos occulte Numa docuit, non lingua, sed mente sola id, quod optimum est, attingi posse. » Quibus haec etiam deinceps adjungit: « Megasthenis autem, inquit, historici, qui cum Seleuco Nicanore vixit, libro De rebus Iudicis tertio, clarissimus hic locus est: Quidquid ab antiquis de natura dictum est, eorum etiam qui extra Graeciam philosophantur, ut Brachmanus apud Indos, et Judeorum in Syria, sermone celebratur. » Ac rursus idem Clemens Aristobolum peripateticum et Numenium pythagoraeum laudat his verbis: « Aristobulus in primo eorum, quos ad Philometora scripsit hunc in modum loquitur: Plato ipse quoque reipub. nostra leges et instituta séctatus est, a quo partes eorum singulas curiose ac diligenter inspectas et excusas esse constat. Nam ab alio quodam ante Demetrium, adeoque ante Alexandri ac Persarum imperium conversa Graece fuerant, non ea modo, qua: dum. 411 ex Aegypto Hebrei cives nostri educerentur, sed etiam quæcumque illis singularem ad famam insignia contigerunt, tum quemadmodum ea regioe potii sit, adeoque Legis universa complexio. Quare nemini dubium esse potest quia multa inde laudatus philosophus excepserit: plurimarum enim philosophorum pythagoricum attinet, ipsissima haec tertia habet: Quid enim aliud Plato est quam Moyses Attica linguis loquens? » Atque ista Clemens.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

D

CAPUT VII.

De Judæis, ex Numenii philosophi pythagoræ libro primo. *De bono.*

Liber autem ex primo ejusdem Numenii *De bono*, huic præterea locum subiecere: « Qui hanc, inquit, in disputationem ingressus Platonis eam testimoniis obsignari, eamdem ab ipso quoque su-

(85) Κλέαρχος. Clemens haec habet pag. 223, edit. Graeco-Lat.

(86) Εἰδέτω. Dubium est, eumne sibi visum fuisse dicat, aut utiunque cognitum.

(87) Ηὐθαγόρειος μὲν ἦρ. Immanis de Pythagora προχρονισμός, in quo mirum est etiam hæsisse Clementem. De hoc et similibus lib. x commodius.

periorem ad zetatem redeunte, cum ipsius Pythagore verbis præceptisque copulari oportebit. Gentes ei præterea celeberrimæ appellandas erunt, singularumque sacrificia, ritus, instituta, quæ cum platonice omnino consentiunt, profreenda, quotquot a Brachmanis, Judæis, Magis, Ægyptiis sancta sunt. » Hæc ille.

CAPUT VIII.

De Moyse simul ac Judæis, ex libro ejusdem tertio.

Qui rursus libro tertio Moysis mentionem his verbis facit : « Deinceps vero, inquit, Jannes et Jambræ, scribæ rerum sacrarum Ægypti, quo tempore Ægypti finibus ejecti Judæi sunt, claruere, viri omnium iudicio rerum magicarum scientia nemini concedentes. Quippe ambo quidem communī Ægyptiorum consensu delecti sunt, qui Museo duci Juðæorum, cuius apud Deum potentissima preces erant, sese oppuerent, adeoque gravissimas quaque calamitates a Musæo in Ægyptum iuictas omnium in oculis dissolvere ac dissipare potuerunt. » **412** Quibus sane verbis Numenius, cum editorum a Moyse miraculorum, tum divini erga ipsum amoris consignatam fidem ac testamat relinquit.

CAPUT IX.

Ex Chœrilo poeta, de Judæis.

Jam vero Chœrilius etiam, poeta vetustissimus, Judaicæ gentis meminit, ex qua permultos suscipiæ a Xerxe rege adversum Græcos expeditionis socios fuisse testatur his verbis :

*Traject in hominum genus admirabile viu,
Phænicum similia grandi sonat ore loqua,*

*Montibus in Solymus habitant, iustaque paludem
Immensam : attonsum squalens caput obsidet horror.*

Pro galeis, derepta ab equis, durataque sumo

Ora ferunt.

Ac Judæos quidem his ab eo verbis expressos ac designatos esse vel iude constat, quod et Hierosolyma in montibus iis quos Solymos Græci vocant, sita sit, et non longe ab Asphaltite palude absit, quæ, ut poeta loquitur, latissima est, omniumque Syriæ paludum maxima.

CAPUT X.

Apollinis de Hebreis oracula, ex Porphyrio, æquali nostro.

Porphyrius autem, libro primo *De oraculorum philosophia*, suum ipsius deum, Hebræ gentis, una cum ceteris prudentia fama nobilibus clarisque populis, sapientiam testimonio suo laudantem inducit. Apollinius autem responsum illud est, qui ad prius edita de sacrificiis oracula, hæc deinceps adjungit, quibus tanquam omnis divina sapientia plenis diligentius attendendum esse præcipit.

(88-89) *Xορπλιος.* Eadem Josephus lib. 1 cont. Apionem, pag. 1047. edit. Græco-L.

Α χωρίσασθαι καὶ ξυνδέσασθαι ταῦς λόγους τοῦ Πιθαγόρου ἐπικαλέσθωσθαι δὲ τὰ θεῖη τελετὰς, καὶ τὰ δόγματα, τὰς τε ιδρύσεις συντελουμένας Πλάτωνις ὁμοιογουμένας, ὅποις Βραχμᾶνς καὶ Ιουδαῖος, καὶ Μάγος, καὶ Αἰγύπτιος διέθεντο. » Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶνδε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Toū αὐτοῦ περὶ Μωϋσέως ἀμφὶ καὶ περὶ Ιουδαίων, ἀπὸ τοῦ γ' τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ δὲ βίβλῳ Μωϋσέως ὃ αὐτὸς τάδε λέγων μνημονεύει : « Τὰ δ' ἔχεις Ιανῆς καὶ Ιαμβρῆς, Αιγύπτιος λεοργαματεῖς, ἀνδρες οὐδενὸς ήτοντος μαργέσσαι κριθέντες εἶναι, ἐπὶ Ιουδαίων ἔξελανομένων ἐξ Αιγύπτου. Μουσαὶ γοὺν τῷ Ιουδαίων ἔξηγησαμένων, ἀνδρὶ γενομένῳ θεῷ εἴσασθαι δυνατωτάτῳ, οἱ παραστῆναι ἀξιωθέντες ὑπὸ τοῦ πάτήθους τοῦ τῶν Αιγύπτιων, οἵτοι ἡσαν, τῶν τε συμφορῶν, δὲς ὁ Μουσαῖος ἐπῆγε τῇ Αιγύπτῳ, τὰς νεανικατάτας αὐτῶν ἐπιλύσασθαι ὥρησαν δυνατοῖς. » Διὰ δὴ τούτων δὲ Νομήνιος καὶ τοῖς ὑπὸ Μωϋσέως ἀπιτελεσθεῖσι παραδόξοις θαύμασι, καὶ αὐτῷ δὲ ὡς θεοφιλεῖ γενομένην παρηρεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Xορπλιον ποιητοῦ, περὶ Ιουδαίων.

Toū δὲ Ιουδαίων θέους καὶ Χορπλιος (88-89) ἀρχαῖος τενόμενος ποιητῆς μέμνηται, καὶ ως συνεστράτευσαν C τῷ βασιλεῖ Σιρῆν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Λέγεται δὲ οὕτως-

*Τὸν δ' ἐπιθερ διέβαιντος γέρος θαυμαστῶν ιδεῖσθαι,
Γλώσσαν μὲν Φοινισσαν ἀπὸ στομάτων ἀριέν-
τες,
"Οκουρ δ' ἐν Σολύμοις δρεσι, πλατέῃ παρὰ λίμνῃ,
Αύγυμαλοι κεφαλάς, τροχοκοντάδες (90) αὐτῷ
ὑπερθερ,
Ἴκτων δαρτὰ κρόσωντ" ἐφόρουν ἀστλήκοτα κα-
πνῷ.*

Δῆλον δ' ἐστιν, ὅτι περὶ Ιουδαίων αὐτῷ ταῦτα εἰρηται, ἐκ τοῦ καὶ τὰ ιεροσύμνατα ἐν τοῖς παρ' Ἑλλησι Σολύμοις δονομαζόμενος δρεσι κείσθων, πληγεῖον δὲ εἶναι τὴν Ἀσφαλτίτιν λίμνην, πλατυτάτην οὖσαν κατὰ τὸν ποιητὴν, καὶ μείζονα πασῶν τῶν ἐν Συρίᾳ Δ λιμῶν. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ οὗτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

'Εκ τοῦ Πορφυρίου τοῦ καθ' ἡμάς, χρησμοὶ τοῦ Απόλλωνος περὶ Εβραίων.

Ο δὲ Πορφυρίος ἐν τῷ πρώτῳ Τῆς ἐκ λογίων φυλοσοφίας, αὐτὸν εἰσάγει τὸν θαυμόν τοῦ Ἐβραίων γένεα, μετὰ τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ συνέσει βρωμάνων ἔθνων, σφράγαν ἐπιμαρτυροῦντα. Λέγεται δὲ δὲ παρ' αὐτῷ Ἀπόλλων δι' οὐκ ἐκτίθεται χρησμοῦ, τάδε. Ἐκκειμένων δὲ Ετι περὶ τῶν θυσιῶν ἐπάγει, οἷς προσέχειν δεῖ, ἀπει μετατοῖς οὖσι πάσης θεοσφίας.

(90) *Τροχοκοντάδες.* Joseph. τροχοκοντάδες.

Ἄλετη γάρ ὅδος μακάρων, τριπεῖά τε πολλών,
Χαλκόθετοι τὰ πρώτα διογεμένη πυλεώσιν.
Ἀρπακοὶ δὲ ἀθέσφατοι ἐγγεγίαι.
Ἄς πρωτοι μερόπων ἐξ ἀπεργού προκήν έγναρ,
Οἱ τοκαλὸν πλοντες ὑδροῦ Νειλόνειδος αἶγε·
Πολλὰς καὶ Φοινικές ὕδωρα μακάρων ἔδησαρ,
Ἀσσύρια, Αὐδοὶ τε, καὶ Ἐβραῶν γένος ὕδρων.

Καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, οἷς συγγραφεῖν ἐπέλεγε·
· « Χαλκόθετος γάρ ἡ πρὸς θεοὺς ὁδός, αἰπεῖν τε καὶ
πραχεῖ, ἵς πολλὰς ἀπραπούς βάρβαροι μὲν ἔξυπρον,
Ἐλλήνες δὲ ἐπλανῆθησαν, οἱ δὲ κρατοῦντες ἥδη καὶ
Σιδηνεῖραν. Τὴν δὲ εὔρεται Αιγύπτιος ὁ θεὸς ἡμαρ-
τύρης, Φοινική τε καὶ Χαλδαῖος· Ἀσσύριος γάρ
εὐτος· Αὐδοὶ τε καὶ Ἐβραῖος. Ἔτι πρὸς τούτους
καὶ τὸ ἔτερῷ φησιν ὁ Ἀπόλλων·

Μοῦροι Χαλδαῖοι σοφιαὶ λάχορ, ἥδ' ἄρ' Ἐβραῖοι,
Αιγύπτεοι δὲ ἀράκτα σεβαλύμενοι θεοῖς ἀγρῶς.
Καὶ πάλιν ἡρωτηθείς, τίνι λόγῳ πολλών τοις λέγουσιν
οὐδρανούς, ἔχρηστος τάδε·

Εἰς δὲ κανεὶς πέλει πόσμου κύκλος, ἀλλὰ σύν
[ἔπειτα]
Ζώνασιν περόρησαι εἰς ἀπερόντα κάτευθα,
Ἄς δὲ Χαλδαῖοι καὶ ἀράκτητοι Ἐβραῖοι
Οὐρανίας ὄρεψαρ, δὲ ἐδόματος ὄρδονος ἔρχεται.»

Περὶ μὲν τῆς Ιουδαίων τε καὶ Ἐβραίων προστη-
ρολας, τῆς τε παρ' αὐτοῖς πάλαι διαπρεπούστης εὐ-
στέβεται τε καὶ φιλοσοφίας, ἐκκελεσθε ταῦτα. Περὶ δὲ
τῆς πατέρων αὐτῶν Ιεροπλας θέα δύσσος συνεφόνησαν.
Μοῦσας δὲ ταῖς τοῦ παντὸς ἀρχαιολογίας κατακλυ-
σμὸν Ιεροφάντους, καὶ ὡς δὲ παρ' Ἐβραίον ὄνομα-
ζόμενος Νῦν, ἐν λάρνακῃ ἔλου πεποιημένη μετά τῶν
οἰκείων διαστάσωνται. Βηρωατὸς δὲ Χαλδαῖος, καὶ
Ιερύνυμος δὲ Αιγύπτιος, Νικόλαος δὲ δαμασκηνός,
Ιεροπλοιος συγγραφεῖς, δικος τῶν αὐτῶν ἐμνημόνευ-
σαν, Τάσσης δὲ τῇ πρώτῃ τῆς Ἀρχαιολογίας τού-
των παρατίθεται τὸν τρόπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἀπότης Ιωσήπου Ἀρχαιολογίας, διόσοι τῶν ἔξω-
θεν συγγραφέων ἐμριθῆσαν τοῦ παρὰ Μωϋ-
σεῖ κατακλυσμοῦ.

· Τοῦ δὲ κατακλυσμοῦ τούτου καὶ τῆς λάρνακος
μέμνηται πάντες οἱ τὰς Βαρβαρικὰς Ιετορίας ἀν-
τιγραφέστε, ὃν ἔστι καὶ Βηρωατὸς δὲ Χαλδαῖος. Διη-
γόμενος γάρ τὰ περὶ τὸν κατακλυσμὸν αὐτῶν που-
δίζεται· Λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου (91) ἐν τῇ Ἀρ-
μενᾷ πρὸς τῷ δρει τὸν Κορδυάλιον ἐτί μέρος τι
εἴναι, καὶ κομῆτεν τὰς τῆς ἀσφάλτου ἀφαιρούντας.
Χρόνια δὲ μάλιστα οἱ ἀνθρώποι τῷ κομιζόμενῷ
τρόπῳ τοὺς ἀποτροπασμούς. Μέμνηται δὲ τούτων καὶ
Ιερύνυμος (92) δὲ Αιγύπτιος, δὴ τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν
Φοινικῆν συγγράψαμενος, καὶ Μνασέας δὲ, καὶ οἱ
ἄλλοι πλείους. Καὶ Νικόλαος δὲ δὲ δαμασκηνός ἐν τῇ

(91) Λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου. Hæc Joseph. 1 Antiquit., cap. 4, pag. 10, edit. Graeco-L.

(92) Τερανύμος, etc. Hi ex eodem Joseph. lib. cont. Apionem notissimi; sed Hieronymus, qui Phœnicum historiam scripsisse hic dicitur, lib. i cont. Apionem pag. 1050, Ηερός τῶν διαδόχων opus edidisse presumatur, æqualis Hecataei, Syrie pra-

A Ardua, et innumeris divum est via-consita saxis.
Ac primum e valvis rigido stridentibus ære
413 Panditur : hinc corsi ambiguo discriminat calles,
Quos fructu immenso primi docere nepotes,
Nilaco undantes potant qui gurgite lymphas ;
Plurima quin etiam ad superas via cognita sedes
Phœnici, Assyri, Lydo, Hebreoque colonis.

Et que sequuntur, quibus explicandis auctor ita
subdit : « Nam quæ ad deos via ducit, æreis ob-
structa vinculis, arduaque simul et aspera est, cu-
jus cum barbari calles semitasque plurimas invene-
rint, Graeci tamen partim ab ea prorsus aberra-
reut, partim eam cum jani tenerent, etiam deprava-
runt. Ceterum illius inventionem Ægyptiis, Phœ-
nicibus, Chaldaeis (Assyrii eum illi sunt), Lydis, et
Hebreis deus assignandam esse testatur. Præterea
B in altero quodam oraculo idem Apollo sic fatur :

Chaldaeo Hebreoque unis sapientia cessit,
Qui casto æternum venerantur nomen honore.
Idemque consultus, quo sensu celestes orbes mul-
tos esse dicreut, ita respondit :
Unicus in toto curvatur circulus orbe,

At septem zonis astrorum eductus in oras.
Hus Chaldaeo sit, famoq[ue] illustris Hebreus,
Nomine celestes, septeno serpere cursu. »

Ac de Judeorum quidem Hebreorumque nomine,
deque summa, qua jam olim præstiterunt, pietatis
ac philosophia laude, modo satis. Nunc vero patriæ
ipsorum historiæ veritati quam multi suffrageantur,
attende. Ac primum, illud, quod in antiquissima
C universi orbis historia diluvium Moyses commemo-
rat, a quo is, quem Hebrei Noeum vocant, arcæ
linea beneficio cum reliqua familia servatus fue-
rit, a Berozo Chaldaeo, Hieronymo Ægyptio, et Ni-
colao Damasceno historicis referri, Josephus libro
primo Antiquitatibus bunc in modum prodidit.

414 CAPUT XI.

Ex Josephi Antiquitatibus, quam multi scriptorum
gentilium Mosaicī diluvii meminerint.

· Hujus, inquit, tum diluvii, tum arcæ memine-
runt, quotquot barbarorum historias conscripe-
runt. Quos inter, Berozo Chaldaeus, in ea, quam
habet, diluvii narratione ita scribit : Atque hujus
D navigii partem etiamnum aliquam in Armenia, circa
montem Cordyzeorum servari ferunt, ex qua derasi
bituminis aliiquid, loci ejus indigenæ ad procuran-
dam maxime et averrucandam Numinis iram ge-
stare consuverint. Ejusdem rei mentionem quoque
facit Hieronymus Ægyptius, qui priscam Phœ-
nicum historiam conscripsit, itemque Mnaseas, alii-
que complures. Quibus Nicolaum Damascenum ad-

ses sub Antigono rege; quem de Judeorum rebus
mentionem nullam fecisse queritur. Quod autem
legebamus, eum περὶ διαδόχων scripsisse, vereor ne
διαδόχων legendum sit. Cuius argumenti lib. citat
Athenaeus lib. vi, pag. 273, Nicæe cuiusdam Nicæ-
ensis.

de, qui libro nonagesimo sexto hæc habet : Est, inquit, supra Minyadæ mons ingens in Armenia, Barin vocat, ad quem plerique cum diluvii tempore confugissent, eos periculum effugisse narrant. Præterea certum quendam arca vectum, summum ad montis verticem appulisse, ac lignorum ibi reliquias perdiu conservatas fuisse. Is vero non alius utique fuerit, quam qui a Moysi Judæorum legislatore memoratur. » Hæc Josephus.

CAPUT XII.

Ex Abydeni scriptis, de diluvio.

Ego vero, ut ex Medorum etiam atque Assyriorum monumentis aliquid habeas, ex Abydeni commentariis locum hunc eadem ipsa de re subjiciam. « Huic, inquit, cum alii plerique, tum etiam Sisithrus in imperio successit, cui cum Saturnus imbrum vim maximam decimo quinto mense Desii fore prædictisset, et quidquid litteris comprehensum erat, id totum apud Heliopolim Sipparorum occultiari seponique jussisset : is Dei mandati obsecutus, continuo navigationem Armeuios versus instituit, in qua repentina divinae prædictionis eventu occupatur. Tertio autem die, quam tempestas remitti coepit, aves **415** emittit explorandi gratia, sicubi terram undis emersam atque existentem videre. Quæ cum immensum in pelagus incidissent, nec, quo succederent, omnino quidquam occurseret, ad Sisithrum deuuo revolvarunt, aliaeque postea similiiter emisse. At cum tertio idem fecisset, votique compos evasisset (quippe volucres alis limo plenis redierant) illico, deum numine hominum societati oculisque subducitur; navigium autem ad Armeniam appulsum, amuleta suis e liguis confecta, quæ de collo suspensa gestarent, indigenis suppeditavit. » Hactenus ille.

(93) *Mel* δι τοι. Huic locum representat B. Cyrillus Alexandrin. contra Julianum Apostamat, lib. i, pag. 5, manuser. Graci.

(94) *Σεισιθρός*. Cyrill. Εἰσούσθρος. De quo idem paulo post, vero similiter conjectura : Εἰσούσθρον μὲν τὸν ὀνομάζων τὸν Νῶe, τάχα που κατὰ φυσήν Ασσύριον.

(95) *Σπλάχνοις*. Cyrill. unico π, scribit Σπλάχνοις. Dormitabat, ut fere semper, vetus interpres (quem OECOLAMPIDIUM esse aiunt) dum verteret, in sculpturis. Tractus, seu regionis nomeu est.

(96) Εὐθέως ἐκ Ἀρμείον ἀράξεε. Cyrill. θέως εἰκτὸς Ἀρμεῖνς ανέπλωτος. Utrumvis elige : utinque probò.

(97) *Παρανίκα μηρ* π. τ. ἐκ Θ. Meliora hæc videntur, quam quæ Cyrill. κατὰ παρ' αὐτῇ λέν, κατελάμβανε τὰ ἑκάτερα, quibus tamen suus quoque sensus esse potesi.

(98) Εἰσετα ἀν ἀσπασαε. Apud Scaligerum rectius, ut existimo, legitur, ἐπει τὸ ὄν ἀσπα. Ioni-hus enim τε εἰ ὄν, παρέλκουσαι particula, mirifico placent. At Cyrill. habet, ἐπει τὸ ὄντον ἀσπασα. Quis enim οὖν; Θεός, opior: præcessit enim Θεός.

(99) *Μερήσι τῶν ἀριθμῶν*. Cyrill. μεβλε, rectius μετελε, quod ionicum est. Hic porro genitivus, Graecorum ex more. Demosthen. *Olynth.* i, λαμβάνει τὸν ἐν τῇ χώρᾳ, ex regionis fructibus decerpere.

Α ἐνενηκοστῇ καὶ ἑκτῃ βίβλῳ ἴστορει περὶ αὐτῶν, λέγων οὕτως : Ἔστιν ὑπὲρ τὴν Μινυάδα μέγα δρος κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, Βάρις λεγόμενον, εἰς δὲ πολλοὺς συμφυγόντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, λόγος ἔχει περισθῆναι, καὶ τινα ἐπὶ λάρνακος ὅχυμενον ἐπὶ τὴν ἀκρύωρειν οἰκεῖλαι, καὶ τὰ λείψανα τῶν ἡλίων ἐπιπολὺ οὐσῆναι. Γενότο δὲ ἀν οὗτος, ὄντινα καὶ Μεω-σῆς ἀνέγραψεν, ὃ Ιουδαῖον νομοθέτης. » Ταῦτα μὲν δὲ Ἰωνητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

'Απὸ τῆς Ἀθηνῆροῦ γραφῆς, περὶ τοῦ κατακλυ- σμοῦ.

Ἐγὼ δέ σα, τὰ Μηδικὰ καὶ Ἀσσύρια διελθών, ἐκ τῆς Ἀθηνῆροῦ γραφῆς περὶ τῆς αὐτῆς ἴστορεις τάσσον τοῦ ἀνδρὸς παραπήδων τὰ λέξις· « Μεθ' ὃν (93) διλλοι τε ἡρῆσαν, καὶ Σεισιθρός (94), φθῆ Κρόνος προστημανεῖ μὲν ἵσσοντα πλήθος δημορων Δεισι πέμπτη ἐπὶ δέκα, καλέσει δὲ πᾶν δι τι γραμμάτων ἦν ἔχομενον, ἐν Ἡλίῳ πόλει τῇ ἐν Σιππάροισιν (95) ἀποκρύψαι. Σεισιθρός δὲ ταῦτα ἐπιτελέα ποιήσας, εὐθέως εἰκτὸς Ἀρμενίους ἀνάπλεε (96), καὶ παρανίκα μηρ (97) κατελάμβανε τὰ ἑκάτερα. Τρίτη δὲ ἡμέρη ἔπειτα, ὃν ἔκπειται (98), μετέβει τῶν ὄρθιων (99) πειρηνούμενος, εἴ κου τὴν ἱστον (1), τοῦ ὄντος ἐκδύσαν. Αἱ δὲ, ἐκδεχομένους σφέας πελάγεος ἀχανέος (2), ἀπόρεσσαν δικη κατορμήσονται, παρὰ τὸν Σεισιθρὸν ὅπισα κομίζονται, καὶ ἐπ' αὐτῆσσιν ἔπειται. Ής δὲ τῇσι τρέπονται εἰστοῦσεν, ἀπίκατο (3) γάρ δῆ τηλοῦν κατάτλεον τοὺς ταρσούς (4), θεοὶ μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσιν· τὸ δὲ πλοῖον ἐν Ἀρμενίῃ περιπατά ἔγινον διεκφέρμαχα (5) τοῖσιν ἐπιχωρίοις παρέγετο. » Ταῦτα μὲν οὗτος.

Et *Olymth.* ii, μὴ μόνον πόλεων καὶ τόπων φαίνεται προεμένους. Notandum. illud Xenophont. orat. de Agesilaō, τοῦν κατὰ κράτος ἀναλογιῶν τετράκοντα ὄντα γέρα προειπε. At lib. iii Histor. huic Abydeni loco siuissimum : οἱ δὲ ἑκτεῖν τὸν ἑκάτερον τράποντα ἐπιπολάστων. Atque hunc idiotismos Galli nostri vehementer auant.

(1) *Εἰ καν γίγνεται*. Optime Cyrrilum hinc corrigas, apud quem, εἰ που γίγνεται.

(2) Αχανέος. Et istuc malum, quam τὸ ἀφανέος Cyrrili.

(3) Απίκατο. Cyrill. ἀφίκετο, et paulo post κατάτλεον προ κατάπλεον. Sed Eusebiana lectio meior, et λινικωτέρα : tantum ἀπίκατο, pro ἀπίκατο reponendum.

(4) *Ταρσούς*. Pedes? an alas? utrumque fieri potuit. OECOLAMPIDIUS fodiissime, qui a luto abiisse, et in Tarsos venisse dicit. Pessime omnino de summo antistitis meritus est tenebriscos homo, non Lampadius : nece sine stomacho inquinatissima versio legi potest, quam hoc maxime loco, vel de industria fictam, vel in somnis cusam esse dicas. Dignum erat opus alio manu, qualis esset doctissimi ac disertissimi Borbonii, qui desiderium nostrum acutere maluit, quam expiere.

(5) Λινεικόραμα. Hinc Cyrilli vitium tollas, apud quem legiuit, φάρμακα ἦν, καὶ τοσιν, etc.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ^{ου}.

Ἄκο τῆς Ἰωσήπου Ἀρχαιολογίας, περὶ τοῦ πλείου μημονεύσα τῆς τῶν παλαιῶν μαρτυρίου ἡντικαί.

Πάλιν δὲ Μωϋσέως τοὺς πρώτους φύντας ἀνθρώπουν μαρτυρίους γεγονέναι φέσαντος, μάρτυρας καὶ τούτου παρατίθεται τοῦ λόγου τοὺς Ἐλλήνων συγγραφεῖς, ὡς λέγων δὲ ίώσηπος : « Μῆδες δὲ (6) πρὸς τὸν νῦν βίον καὶ τὴν βραχίστητα τὸν ἑτοῖς δὲ ζῷαις, αὐτοῖς τὸν τῶν παλαιῶν, φευδῇ νομίζετω τὰ περὶ ἔκεινον λεγόμενα, τῷ μηδὲ νῦν τεσσούσον ἐν τῷ βίῳ παρατίθεντεν χρόνον τεκμαιρόμενος, μηδὲ ἔκεινος εἰ; ἕκεινο τὸ μῆκος τῆς ζωῆς ἀργῆθεν. Οἱ μὲν γὰρ θεοφοίεις θνάτες, καὶ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γενόμενοι, καὶ διὰ τὸ τροφάς ἐπιτηδειότεράς πρὸς πλέονα χρόνον οὖσας (7), εἰκότων ἡκανθῆσθαι τοσούτων ἑτοῖς ἐπειδούν, ἀστρολογίας καὶ γεωμετρίας, εἰς ἣν πλεόνα ζῆν τὸν Θεὸν αὐτοῖς παρασχεῖ (8), ἀπέρ πολὺ ἡνταραλάς αὐτοῖς προειπεν μὴ ζήσασι ἔξακοσίους ἑναυτούς· διὰ γὰρ τούτων διάμετρας ἑναυτούς πληροῦται. Μαρτυρούσι δέ μου τῷ λόγῳ οἱ παρὶ Ἕλλησι πάντες καὶ βάρβαροι συγγράψαμενοι τὰς ἀρχαιολογίας. Καὶ γάρ καὶ Μάνεος δὲ τὴν τῶν Αἴγυπτιαν ποταμάμενος ἀναγραψάντης, καὶ Βηρωτοῦ δὲ τὰ Καλδαιά συναγαγών, καὶ Μόλιος (9), καὶ Ἐστιαῖος (10), καὶ πρὸς αὐτοῖς δὲ Αἴγυπτιος Ιερώνυμος, οἱ τε τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπὲρ ἔμοι λεγομένοις· Ήσιόδες τε (11) καὶ Ἐκατός, καὶ Ἐλλάνιος· καὶ Ἀκουστίας, καὶ πρὸς τούτους Ἐφορος, καὶ Νικόλαος Ιστοροῦσι τοὺς ἀρχαίους ζήσαντας ἐπὶ γῆς. Περὶ μὲν οὖν τούτων, ὡς ἀν ἑκάστους ἥ φιλον, οὗτα σκοπεύτωσαν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ^{ου}.

Ἄκο τῆς Ἀθευηροῦ γραφῆς, περὶ τῆς τοῦ πύργου κατασκευῆς.

Πάλιν Μωϋσέως περὶ τῆς τοῦ πύργου κατασκευῆς, καὶ ὡς ἀπὸ μιᾶς γλώττης εἰς πολλὰς συνεχθῆσαν

(6) Μῆδες δέ, etc. Josephum adi. lib. i Antiq., cap. 4, pag. 11.

(7) Οὐσας. Joseph. εἶναι, quod præstat.

(8) Τὸν Θεὸν αὐτοῖς παραχειρίσ. Ita etiam Joseph. Malim tamen, εἰ σύνταξις ipsa postulat, διθὺς αὐτοῖς παρείχεν, aut παρέσχεν. Quod sequitur προστένει, non est, assecur, ut Josephi interpr. verit, διηγείσθεντι, διδάσκαλον, παραδοῦναι τοῖς δύοις.

(9) Μόλιος. Josephus Μώχος. Suidas quidem Mōlios proprium nomen agnoscit, cuius autem, non addit. Josephus ipse lib. ii contra Apionem p. 1064, et p. 1078 et 1079 pluribus, non Molii, sed Molonis Apollonii meminist, a quo perperam de Judas scriptum aliquid fuerit. Sed Mochum inter Phoenicios scriptores censem Tatianus infra, pag. 495 : Τὰ Φοινίκων, inquit, οὐτος ἔγειται. Γεγονός παρ' αὐτοῖς δύορες τρεῖς, Θεόδοτος, Τύφλάτης, Μώχος: τούτων τὰ πίσθιά εἰς Ἑλλήνιδα κατέταπεν πονητής Αστος, ὁ καὶ τοὺς βίους τῶν φίλωντος ἐπ' ἀρχέσις πραγματευόμανος. Addere potuit Dium, Hieronymus, Sanchoniathonem, vel Sanchoniathonem, quem postremum, sed vitiōse Σουνταύωνα scriptum, cum eod. Mochu Atheneus conjungit, sub fin. lib. ii.

CAPUT XIII.

Ex Iosephi Antiquitatibus, longioris priscorum ritæ meminisse complures.

Præterea, quod hominum qui principes nati sunt, diuturni ævi suis Moyses asseverat, ejus quoque rei testes gentilium scriptores a Josepho laudantur, his verbis: « Nemo, inquit, priscorum hominum vitam, cum nostræ annorumque nostrorum brevitate componens, quæ de ipsis memorantur, falsa esse putet; dum ex longe brevioribus vite nostræ spatiis, ne veteres quidem illos tantum vivendo temporum confidere potuisse conjiciet. Nam illi sane, partim quod Deo cariores, ipsaque illius manu sati essent, partim quod cibis vim suam diutius integratèmque retinentibus uterentur, vitam in tot annos propagare commode poterant. Addit verum etiam suis, ut partim in virtutis suæ præmium, partim ad accuratiorem ac certiorem cum astrologiæ, tum geometriæ, quas ipsi artes invenerant, usum et experientiam, longiorem eis Deus vitam indulgeret; quippe qui nisi sexcentos minimum annos, quot videlicet Magnus Annus absolvitur, vivendo complevisserent, certi nihil unquam illis de rebus posteris tradidissent. Cujus equidem rei testes habeo, quoquod Græcos inter barbarosque rerum antiquarum monumenta reliquere. Nam et Manethus, qui Ἀgyptiacam, et Berosus, qui Chaldaicam scripsit historiam, et Molus, et Hestieus, et Hieronymus Ἀgyptius, quiq[ue] res Phœnicum prosecuti sunt, uno mibi omnes ore suffragantur. Imo etiam Hesiodus, Hecataeus, Hellenicus, Acusilaus, Ephorus item et Nicolaus veteres mille annos vixisse tradunt. **416** Ac de his quidem, prout libuerit, quivis existimet. »

CAPUT XIV.

Ex Abydeno, de turris molitione.

Rursus, quod a Moysi de turris illius molitione, deque consecuta lingua unius in plurimas divi-

ubi Cynileus, πάλιν εἰ μὴ δρα παρὰ τοῖς τὰ Φοινικά (recte Casaubon. corrigit Φοινικά) συγγραφώσι, Σουνταύων, καὶ Μόχη τοῖς τοῖς πολέσις. Ήριανοῦ hominem Tyrum alloquitur. Nec a Mocho isto me revocat, quod hic paulo post, τοῖς τὰ Φοινικά συνταξάμενος, a Molo et ceteris distinguere videatur. Nam in ceteris illis, Hieronymus Ἀgyptius habetur, quem tamen supra τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικὴν συγγράψασθαι dicit. Quid quod εἰ τὰ Φοιν. non οὐτε legi possit?

(10) Εστιαῖος. De hoc certi nihil occurrit: nec eum, quod sciām, Josephus contra Apionem inter eos numerat, qui Judeorum meminerint. Eum tamen hic lib. Antiq. i. c. 5, iterum appellat. Est apud Athenaeum lib. vi, p. 273, Hestiae cuiusdam Pontici vox reggita: Ο Ποντικὸς Ἐστιαῖος, inquit, καλῶς ἐκσυγχρότος, μῆτρα ἀντεῖλοντα μῆτρα καταδύομενην ποτε τὸν ἡλιον ἐνωραΐναντα, διὰ τὸ παιδεῖα παντεῖς κατρῷ προσθέντα, ὡς ὁ Νικαῖος Νικίας Ιστορεῖ τὸ Διαδοχαῖς.

(11) Ησιόδες τε, etc. Qui sequuntur, noti omnes ex iis. maxime lib. contra Apionem: de Hecataeo sup. dictum est.

sione narratur, is quem paulo ante nominavi, rerum Assyriarum scriptor his verbis confirmavit: « Sunt etiam, inquit ille, qui primos homines e terra natos, cum et viribus et corporis mole considerent, potentiamque Superis ipsis majorem affectarent, immensa altitudinis turrim, ubi nunc sita Babylon est, molitos esse dicant; quæ cum jam propius abasset a celo, ventos ipsos navata diis opera, vastam et immanem eorum in capita subtractionem effusisse, cuius ex collapsæ rudibus ea, quam Babylonem vocant, extiterit. Homines porro, quorum ad id tempus una eademque lingua fuerat, multiplicem ac discrepantem ex eo vocem emisisse, ac postmodum Saturnum inter ac Titana bellum esse conflatum. » Cæterum locus, in quo turrim excitabant, hodie Babylon nominatur, propter eam, quæ contigit, purioris ante illustrorisque sermonis confusione: Hebreis enim confusio Babel est.

CAPUT XV.

Molitos etiam alios ejusdem meminisse, ex Josephi Antiquitatibus.

Atque bujus etiam turris, et linguarum inter homines divertii hunc in modum Sibylla meminicit: « Cum eatenus eadem lingua universi homines ute- rentur, altissimam turrim ædificare nonnulli co- perunt, qua scilicet in celum usque concende- rent. At illi ventis immissis turrim revertere, ac loquelas singulis propriam tribuerent, quo factum, ut ea civitas Babylon vocaretur. » Ejus quoque agri, quem Senaar nominant, in Babylonia regio- ne siti mentionem Hestiaeus facit his verbis: « Sa- cerdotibus, qui exitium effugerant, raptis secum Jovis Enyaliis sacris, in Senaar Babyloniae agrum sese primum receperunt; **417** inde vero quaque terrarum dissipantur, ac prout communem hi aut illi forte linguan sortiti erant, communia quoque domicilia passim collocant, oblatam quique casu regionem occupantes. »

(12) *Ἐρι δὲ οὐτοί. Hæc ipsa laudantur a B. Cyrillo Alexandr. lib. 1 contra Julian., fol. 5 B codic. manuscr., edit. autem Græco-L. p. 9, ubi ex nostro corrigendum ēt τῇ, ac mutandum in ἡγί, quod Ionicum est, et de ante λέγοντι colloquandum.*

(13) *Ἐκ γῆς δρασθ. Recte. Itaque reponendum apud Cyrril. ἐτὶ γῆς, unde plurimum ei lucis.*

(14) *Πύργον τύπον. Satis intelligebam pýrgon (unde maiore vito πύργων exstiterat) merum esse glossema, quod τύπον, Ionicum poetamque vocem, explicaret. Vestigium ejus in Cyrillo nullum.*

(15) *Θεοῖς βωθόντας. Optime: quæ voces in Cyrillo manuscr. mixtim et confuse leguntur, εἰσο- εἰσιωθέντας, unde Borbonius fecit εἰς θέοντας, vel potius εἰσθέντας.*

(16) *Δῆμα. Malim cum Cyrillo τοῦ δῆ τά.*

(17) *Ἐκ θεών. Duæ voces interpretanti exciderunt; verte si libet, Deorum consilio, nomine, vo- luntate.*

(18) *Πολύφρα. Conjecteram πολύφρον, firmat conjecturam Cyrillus.*

(19) *Μετὰ δὲ Κρό., etc. Hæc apud Cyrillum non*

A διαλέκτους, ιστορήσαντος· ἐν τῇ λεχθείσῃ περὶ τῶν Ἀσσυρίων γραφῇ δι μηχρὸν πρόσθεν δηλωθεὶς συγ- γραφεῖς τὰ δημοια μαρτυρεῖ, λέγων ὅδε· « Ἐντὶ δὲ οἱ (12) λέγουσι τοις πρώτους ἐκ γῆς ἀνασχόντας (13), ἔνωμη τε καὶ μεγέθει χωνωθέντας, καὶ δὴ θεῶν κατα- φρονήσαντας ἀμένονας εἶναι, πύργων τύρπον (14) τάξιντον ἀστέριν, ἵνα νῦν Βαβυλὼν ἔστιν· ἥδη τε ἄστον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ· καὶ τοὺς δὲν μένους, θεοῖς βωθέοντας (15) ἀντέρεια περὶ αὐτῶν τὸ μηχάνημα· τοῦ δῆτα (16) ἐρεπτικα λέγεσθαι Βαβυλῶνα. Τέως δὲ δύνας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν (17) πολύθρα (18) φωνὴν ἐνεκάρθιμη, μετὰ δὲ Κρόνῳ (19) τε καὶ Τιτῆνι συστῆναι πόλεμον. » Ό δὲ τόπος ἐν ᾧ τὸν πύργον φύκοδημάτην, νῦν Βαβυλὼν καλεῖται διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ περὶ τὴν διάδεκτον πρώτον ηναργοῦν. Ἐθραίος γάρ τὴν σύγχυσιν Βαβέλ καλοῦσι.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

Οἱ καὶ ἔτεροι πλείους ἐμηισθησαν τοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς Ἰωσήτου Ἀρχαιολογίας.

Περὶ δὲ τοῦ πύργου (20) τούτου καὶ τῆς ἀλλοφωνίας τῶν ἀνθρώπων μέμνηται καὶ Σεβύλλα λέγουσα οὕτως· « Πάντων ὁμοφώνων δύντων τῶν ἀνθρώπων, πύργον φύκοδημάτην τινες ὑψηλότατον, ὡς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἀναβοσθέμοις δι' αὐτοῦ. Οἱ δὲ θεοὶ ἀνέμους ἐπιπέμ- φαντες ἀνέτρεψαν τὸν πύργον, καὶ ἴδιαν ἐκάστη φω- νήν ἔδουκαν, καὶ διὰ τοῦτο Βαβυλῶνα συνέβη κλη- θῆσθαι τὴν πόλιν. » Περὶ δὲ τοῦ πεδίου τοῦ λεγομένου Σεναράδ ἐν τῇ Βαβυλῶνι τῷρα χώρᾳ μνημονεύει Εσταίος λέγων οὕτως· « Τῶν δὲ ἱερῶν τοὺς διασταθέντας, τὰ τοῦ Ενναλού (21) Διὸς ιερώματα λαδόντας, εἰς Σε- ναράδ τῆς Βαβυλωνίας ἐλθεῖν· σκίλλανται (22) διὰ τὸ λοιπὸν ἐπεύθεν ὑπὸ τῆς ὁμογλώσσιας (23), τὰς συ- συκίας ποιησάμενος πανταχοῦ, καὶ γῆν ἔκαστοι κατ- ἀλέμανον τὴν ἐνευχοῦσαν. »

habentur: multo minus quæ sequuntur: sunt enim Eusebii, non Abydeni.

(20) Περὶ δὲ τοῦ πύργου loco citato. Quæ paulo ante locum Abydeni, laudat Cyrillus ex Alexandro Polyhistore.

(21) Τοῦ Ενναλού. Male editum erat τῆς Έννη. At Joseph. Ενναλός, περιπατητικόν videtur. Ενναλός quidem Mars frere dicebatur: hoc tamē cognomenum Baccho non invidit, ut constat ex Macrobius Saturn. lib. 1, c. 19 initio. Cur invidenter Jovi? Atque is, si minus Ενναλός, certe Αρετός, dictus reperitur apud Pausaniam, Ηλιαχ. σ., pag. 101. Τὸν βωμὸν, inquit, εἰσὶν Ήλιεῖν οἱ δυομάσιοι Αρετοὶ Διός. Λέγουσι δὲ οἱ αὐτοὶ οὗτοι, καὶ ὡς Οι- νέας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τούτου θύει Ἀρετοὶ Διός. Neutrū in Iove cognomentum doctissimum Gyral- dus agnoscit.

(22) Σκίλλανται. Sequentia caput sextum in- choant apud Josephum, cuius et verba sunt, non Hestiae.

(23) Τῆς ὁμογλώσσιας. Joseph. contra, ἀλλο- γλώσσιας, utrumque recte sensu probari potest.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ^{της}.

Περὶ τοῦ τῶν Ἐβραίων προπάτορος Ἀβραὰμ, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Πάλιν Μωϋσέως τὴν κατὰ τὸν Ἐβραῖον προπάτορα Ἀβραὰμ ἱστορίαν εἰς τὸν πλάτος ἐπιβεμψόν, παρτυρεῖν αὐτῷ καὶ τούς ἔξιστες ἱστορικούς δὲ Ἰόντος λέγει διὰ τούτων· « Μνημονεύεις (Σδ) δὲ ἡμῖν τοῦ πατρὸς; Ἀβραάμου Βρεραώτες, οὐκ ὄνομάζων, λέγον δὲ οὐτις· Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν δεκάτη γενεᾶ παρὰ Χαλδαιοῖς τις ἡ δίκαιος ἀνὴρ, καὶ μέγας, καὶ τὰ ὑπάρχαντα ἐμπιερός. Ἐκαταῖος δὲ κατὰ τοὺς μνησθῆντας πλείον τι πεποίχε. Βιθύνιος γάρ περὶ αὐτοῦ συντεξάμενος κατέλιπε. Νικόλαος δὲ ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν λέγει οὖτας· Ἀβραάμις ἴδιασθενες Δαμασκοῦ, ἐπήλυς σὺν στρατῷ ἀφίγμένος ἐκ τῆς γῆς τῆς ὑπὲρ Βαβυλῶνα Χαλδαιῶν λεγομένης. Μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἔξαντας καὶ ἀπὸ τούτης τῆς χώρας, σὺν τῷ σφετέρῳ λαῷ εἰς τὴν τότε μὲν Καναάνων λεγομένην, νῦν δὲ Ἰουδαίων μετόχησε, καὶ οἱ ἀπὸ ἐκείνου πληθύσαντες, περὶ ὃν ἐν ἑτέρῳ λόγῳ διέξειμι τὰ ἱστορούμενα. Τοῦ τε Ἀβραάμου ἦτι καὶ νῦν ἐν τῇ Δαμασκηνῇ τὸ δυνομα δοξῆσται, καὶ κύριη ἀπὸ αὐτοῦ δείχνεται, Ἀβραάμου ὀκτυπλῆ λεγομένην. Λιμοῦ δὲ (24) χρόνος διετερον τὴν Καναάνων καταβάντος. Ἀβραάμις, Αἴγυπτιος εὐδαιμονεῖν πιθύμενος, διαβρέπειν πρὸς αὐτοὺς ἣν πρόθυμος, τῆς τε ἀφύδνας τῆς ἔκεινων μεθένων, καὶ τῶν Ιερέων ἀκροστῆς ἔσθμενος, ὃν λέγουν περὶ θεῶν, ἵνα γάρ κρείσσοσιν εὐρεθεῖσιν κατακλουθήσειν, ἢ μετακοσμήσιν αὐτούς ἐπὶ τὸ βθύτον, αὐτὸς ἀμένων ϕρονεῖν. Εἰτού ἔξις ἐπιλέγει· Καὶ συνῆν Αἴγυπτιοι τοῦς λογιωτάτους, τὴν τε ἀρετὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιτελήν δέξαντες, ἐπειδὴν πρὸς αὐτοὺς ἦν νοῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πεῖσαι λέγων περὶ ὃν ἐπιχειρεῖσθαι διδάσκειν, τὴν τε ἀριθμητικὴν αὐτοῖς χαράζεται, καὶ τὰ περὶ ἀστρολογίαν παραδίδωσι. Περὶ γάρ τῆς Ἀβραάμου παρουσίας, Αἴγυπτοι τούτων εἶχον ἀμφιώδης. Ἐκ Χαλδαιῶν γάρ ταῦτα ἐφοτησεν εἰς Αἴγυπτον, οὗτον δὲ διέβη καὶ εἰς τὸν Ἐλληνας. Ταῦτα δὲ λόγοτος.

intelligendi vi præditum, sed etiam ad persuadendum admirarentur. Itaque arithmeticam eos atque astrogiam prolixè ac liberaliter docuit, quibus in artibns, ante ipsius adventum, Ἀgyptii hospites omnino ac peregrini fuerant. Quippe a Chaldeis in Ἀgyptum, indeque ad Graecos utriusque præcepta permanarunt. » Hæc Josephus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ^{της}.

Ἐποιέμον περὶ Ἀβραὰμ, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδροῦ τοῦ Πολιοτοροῦ περὶ Ιουδαίων γραψῆν.

Συνέδει δὲ τούτους καὶ δι Πολιοτοροῦ Ἀλεξανδροῦ, τούτους δὲ καὶ πολυμάθης ἀνὴρ, τοῖς τε μητέρητον τὸν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεποιημένους Ἐλληστ.

(24) Μνημονεύεις, etc. Hic locus exstat cap. 8, lib. i Antiquit., pag. 16.

CAPUT XVI.

De Hebreorum omnium parente Abrahamo, ex eodem.

Moysem præterea, in ea quam fusa de Abrahamo Hebreorum parente scribit, historia, consentientes habere gentiles historicos Josephus auctor est. Sie enim loquitur: « Ac Berossus quidem Abrahami parentis nostri, suppresso licet nomine, his tamen verbis meminit: Cira decimam post diluvium aetatem, vir quidam apud Chaldaeos vixit, summa cum integritate morum, tum etiam dignitate rerumque celestium cognitione præditus. Hecataeus vero non ejus tantum obiter meminit, sed etiam justum de ipso volumen scriptum reliquit. Nicolaus autem Damascenus quarto Historiarum libro hunc in modum loquitur: Abrahames Damasci regnavit, cum ex regione Chaldaeorum ultra Babylonem sita cum exercitu profectus, eo commigrasset: inde vero haud longe post tempore, mutatis denuo sedibus, eam, quam tum Chananaea, nunc autem Iudea nuncupatur, cum suis incoluit, necnon illius posteri numero ac multitudine aucti, quorum rebus alium mihi sepono dicendi locum. Et vero, illustris etiamnum Abrahame nominis tota passim Damascena regione memoria est, ac certus quidam vicus ostenditur, quod Abrahame domicilium nominant. Verum, ubi gravis postea famae in Chananaea incubuisset, is quod annona copia Ἀgyptios abundare intelligeret, libenter omnino sese ad eos contulit, partim ut Ἀgyptiorum sacerdotum de diis opinionem acciperet: hoc utique consilio, ut si meliora traducerent, ea sectaretur; sin autem verius ipse sentiret, eos contra saniorem ad mentem sententiāque traducaret. Ac deinceps ita subjungit: Cum Ἀgyptiorum, inquit, eruditissimis familiariter uteretur, novum ipse non ad virtutem modo suam, verum etiam ad nominis existimationem deus ac splendorem adjunxit. Nam quod Ἀgyptii discrepantibus moribus delectati, suos ipsimet aliquorum alli ritus verbis eleverant, mutuoque propterea 418 odio tenerentur, ille cum singulis ita seorsim agebat, ut quidquid snis quique de rebus ac placitis disputarent id totum ipse resperueret, et ab omni veritate vacuum esse demonstraret. Quo factum est, ut in quotidianis eum mutuisque congressibus, tanquam sapientissimum, nec singulari tantum

D

odio tenerentur, ille cum singulis ita seorsim agebat, ut quidquid snis quique de rebus ac placitis disputarent id totum ipse resperueret, et ab omni veritate vacuum esse demonstraret. Quo factum est, ut in quotidianis eum mutuisque congressibus, tanquam sapientissimum, nec singulari tantum

CAPUT XVII.

De Abrahamo, ex Eupolemo, quem laudat Alexander Polyhistor, ubi de Judæis scribit.

Quibus Polyhistor Alexander plane suffragatur, vir summi ingenii multaque eruditio, ideoque Græcis hominibus, qui non leviter ac perluncorie

(24) Λιμοῦ δέ. Hinc novum caput Josephus ordinatur, suisque, non Nicolai, verbis utilius.

doctrinæ fructum degustarunt, longe notissimus. A γνωριμώτατος, δε ἐν τῇ περὶ Ἰουδαίων συντάξει τα κατὰ τὸν Ἀβραὰμ τούτον ἴστορεὶ κατὰ λέξιν τὸν τρόπον· εἴ πολεμεῖς; (25) δεῖ τῷ περὶ Ἰουδαίων τῆς Ἀσσυρίας φραστὸν Βαβυλῶνα πρώτον μὲν κτισθήναι ὑπὸ τῶν διασωθέντων ἐκ τοῦ καταχλισμοῦ· εἶναι δὲ αὐτὸς γίγαντας. Οἰκοδομεῖν δὲ τὸν ἴστορούμενον πύργον. Πεισθέντος δὲ τούτου ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀνέρειας, τοὺς γίγαντας διαστρηφῆναι καθ' ὅλην τὴν γῆν. Δεκάτῃ δὲ γενεᾷ φωνὴν, ἐν πολεῖ τῆς Βαβυλωνίας Καμαρίνῃ, ἣν τινας λέγειν πολὺν Οὐρίτην (26)· εἶναι δὲ μεθερμηνευόμενην Χαλδαίων πόλιν· ἐν τρικαὶδεκάτῃ γενέσθαι Ἀβραὰμ γενεφ., εὐγενείᾳ καὶ σοφίᾳ πάντας ὑπερβενηκότα, δηδὲ καὶ τὴν ἀστρολογίαν καὶ Χαλδαϊκὴν εὑρέν, ἐπὶ τε τὴν εὐσέβειαν ὄρμησαντα, εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ. Τοῦτον δὲ διὰ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, εἰς Φοινίκην (27) ἀλιόντα κατοικῆσαι, καὶ τροπάς τὴν καὶ σελήνης, καὶ τὰ πόλια πάντα διδάσκαντα τοὺς Φοινίκας, εὐαρεστήσαι τῷ βασιλεῖ αὐτῶν. Υπέρον δὲ Ἀρμείλου ἀποτρέψασι τοὺς Φοινίκην· νικησάντων δὲ καὶ αἰγαλωτισμάτων τὸν ἀδελφεῖον αὐτοῦ, τὸν Ἀβραὰμ μετὰ οἰκετῶν βοηθήσαντα, ἔχρατη γενέσθαι τῶν αἰγαλωτοπαμένων, καὶ τῶν πολεμίων αἰχμαλωτίσαι τέκνα καὶ γυναῖκας. Πρέσβεων δὲ παραγενόμενών πρὸς αὐτὸν, δπως χρήματα λαβὼν ἀπολυτρῷ ταῦτα, μὴ προελέσθαι τοῖς δυστυχοῦσιν ἀπαμβάνειν, ἀλλὰ τὰς τροφὰς λαδόντα τῶν νεανίσκουν, ἀποδούντα τὰ αἰχμάλωτα, ἱενισθῆναι τε αὐτὸν ὑπὸ πόλεων ἱερὸν, Ἀργάριτον (28), δεῖναι μεθερμηνευόμενον δρός Υἱότου. Παρὰ δὲ τοῦ Μελιτεῖδεν ἱερός δυτος τοῦ Θεοῦ, καὶ βασιλεύοντος λαβεῖν δῶρα. Λιμοῦ δὲ γενομένου, τὸν Ἀβραὰμ ἀπαλλαγῆσαι εἰς Αἴγυπτον πανοικία, κάκει κατοικεῖν, τὴν τε γυναικαί αὐτοῖς τὸν βασιλέα τῶν Αἴγυπτων γῆμαι φάντος αὐτοῦ ἀδελφὴν είναι. Πειρισθέρον δὲ ιτέροντες, διτὶ οὐκ ἔδυνατο αὐτῆς συγγενέσθαι, καὶ διτὶ συνέδει φεύρεσθαι αὐτοῦ τὸν λαὸν καὶ τὸν οἶκον. Μάντες δὲ, αὐτοῦ καλέσαντες, τοῦτο φάναι, μὴ εἶναι χήραν τὴν γυναικαν· τὸν δὲ βασιλέα τῶν Αἴγυπτων οὐτῶς ἐπιγνῶναι, διτὶ γυνὴ δι τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἀποδοῦντα αὐτὴν τὸν ἄνδρα. Συζήσαντα δὲ τὸν Ἀβραὰμ ἐν Ἡλειπόλει τοὺς Αἴγυπτων λερεῖσι, πολλὰ μεταδιδάσκαι αὐτοὺς, καὶ τὴν ἀστρολογίαν, καὶ τὰ λοιπὰ τούτον αὐ-

(25) Εἴπολεμος. Hunc infra sære loquentem audiemus: quem cum aliis duobus excusans Josephus lib. i contr. Apion. : 'Ο μέντοι Φαληρίς Δημήτριος, inquit, καὶ Φίλων ὁ πρεσβύτερος, καὶ Εὐπόλεμος, οὐ πολὺ τῆς Δληθίας δέκταρτον οἰς συγγινώσκουν δῖον· οὐ γάρ ἂντη αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριβείας τὸν ἡμετέρους γράμματος παραχωλεύετο.'

(26) Οὐρίτης. Forte legendum Οὐρηγ. Sic enim hanc urbem, Antiquis, lib. i, c. 7, Josephus appellat. Ura, locus etiam Plinio, in ea regione, l.b. v. c. 24; sub fin. Genesos n. Ur dicta est, quam Septuaginta χώραν τῶν Χαλδαίων vertere maluerunt. Τοιούτην Chaldaicē πόλιν, lucem, ignem, vallemque significat. Hinc urbū hujus nomen, vel quod in valibus sita, vel quod ignis ibi praecipue cultus. Ilaque si Οὐρηγ., sive Οὐρίτην, Græce Χαλδαίων πόλιν, interpretatur Eupolemus, fidem non mereatur. Sed credibilius, alterum ejus nomen Καμα-

ρίνην, ab eo sic explicari: ut per Chaldaeos, non iam populum, quam sacerdotes, seu philosophos intelligat, quos Hebrei ωραῖον, Chaldei ωραῖον vocabant, quibus haec urbs proprie attributa sit, ideoque Camarine dicta. Ilæc Scaligero conjectura debetur.

(27) Εἰς Φοινίκην, etc. Non est a scriptoribus istis exigidendum, ut iis cum sacris litteris adamassim conveniat.

(28) Ἀργάριτη. Forte Ἀργαρίτη, vox e duabus conflata, ὡραῖα η̄ mons Garizim, quasi divisionum, aut divisus: biceps enim a plerisque dicitur. Itaque falsum est, quod ait Eupolemus "Opo; Υἱότον hoc nomine significari licet, quod in eo præcipue Deum Samaritani coluerint, ut in Sione Iudei, vere mons Altissimi dici potuerit. Cf. Deneronium, c. ii, v. 29, et c. xxvii, v. 12; Josue, c. viii, v. 53; Judic., c. ix, v. 7.

εἰς εἰσηγήσασθαι, φάμενος Βαβυλωνίους ταῦτα καὶ σύντονού εὑρέχειν, τὴν δὲ εἴρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνών ἀναπέμψειν, καὶ τούτον εὑρέχειν πρῶτον τὴν ἀστρολογίαν (29), οὐδένα Αἰγυπτίους. Βαβυλωνίους γάρ λέγειν πρῶτον γενέσθαι Βῆλον, ὃν εἶναι Κρόνον· ἐκ τούτου δὲ γενέσθαι Βῆλον καὶ Χανάν, τούτον δὲ τὸν Χανάν γεννήσας ὁ πατέρα τῶν Φοινίκων. Τούτου δὲ Χούμιον εἴδον γενέσθαι, ὃν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λέγεσθαι Ἀσσολόν, πατέρα δὲ Αιθέσπων, ἀδελφὸν δὲ τοῦ Μεστραῖμ, πατέρα Αἰγυπτίων. Ἐλληνας δὲ λέγειν τὸν Ἀτλαντα εὑρέχειν ἀστρολογίαν· είναι δὲ τὸν Ἀτλαντα τὸν αὐτὸν καὶ Ἐνών. Τοῦ δὲ Ἐνών γενέσθαι εἴδον Μαθουσάλαν, ὃν πάντα δὲ ἀγγέλων Θεοῦ υἱόνα, καὶ μιᾶς αἵρετης ἀπογόνον.

quem Asbolum Græci nominant : eum Mestraimi
rentem suisse : tametsi Atlantem Græci astrologiæ
eundem esse quam Enochium, 'qui Mathusalamum
didicisse, quæ tandem ad nos cognitionemque nostra-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

R

*'Αρταχάρου, κερι τοῦ αὐτοῦ, διὸ τῆς αὐτῆς γρα-
φῆς τοῦ Πολυκύπετορος.*

«Αρτάπανος δέ φησιν ἐν τοῖς Ιουδαικοῖς τούς μὲν Ιουδαίους ὄντομάζεσθαι Ἐρμοιθ (30), δὲ εἶναι μεθερμηνεύειν, κατὰ τὴν Ἐλλάδον φυνήν, Ιουδαιοί καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν Ἐβραίους ἀπὸ Ἀβράμου. Τούτον δέ φησι πανοκτὶ ἔλθειν εἰς Ἀγύπτιον πρὸς τὸν τῶν Ἀγύπτων βασιλέα Φαρεβώνην, καὶ τὴν ἀστρολογίαν αὐτὸν δεδάξαι· μείναντα δὲ ἔτη ἑκατὸν εἰκοσι, πάλιν εἰς τοὺς κατὰ Συρίαν ἀπαλλαγῆναι τόπους· τῶν δὲ τοιτέρα συνελθέντων πολλοὺς εἰς Ἀγύπτιην καταμεῖναι δέ την εἰδαιμονίαν τῆς γάρ. »Ἐν δὲ ἀδεσπότοις, εὑρομενοῖς Ἀβράδημ θαναφόρου τοις γύγαντας, εἰλίκηντας νέαν τῇ Βαβυλωνίᾳ, δεῖ τὴν ἀστεροειδαν τούτους δὲ ἵνα τῶν θεών ἀνατρέψῃσαν, ὃν ἴσαν Βῆλον, ἐκεύει-
τοντα τὸν θάνατον, ἐν Βαβυλῶνι κατοικήσας, πύργον
εις κτατσευάσαντα, ἐν αὐτῷ διατάσσασι, διὸ ἡπὸ τοῦ
κτατσευάσαντος Βῆλου, Βῆλον ὄνομασθηνα. Τὸν δὲ
Ἀβράδημ, τὴν ἀστρολογίκην ἐπιστήμην πατεύει-
ντα, πρῶτον μὲν ἔλθειν εἰς Φοινίκην, καὶ τοὺς Φοινί-
κες ἀστρολογίαν δεδάξαι, οὗτορον δὲ εἰς Ἀγύπτιον
περιγενέσθαι. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

*Μήλωρος περὶ τοῦ αὐτοῦ, δμοίως ἀπὸ τῆς αὐτῆς
τραχῆς.*

«Ο δέ τὴν συσκευὴν τὴν κατὰ Τουδιάνων γράφας Μήλων κατὰ τὸν κατακλυσμὸν φέρειν ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας ἀπελθεῖν τὸν περιλειψθέντα Διηθρώπον μετά τῶν οὐρών. Λόγον ίδειν ἐξελαυνόμενον ὑπὸ τῶν ἐγγνωσίων».

(29) Τηρ δειπνολογίαν. Joseph. Antiquit. lib. 1, c. 9 : Τὴν τε ἀριθμητικὴν αὐτές χαρίζεται, καὶ τὰ περὶ δειπνουμάν παραδόσα· τρό γάρ τις Ἀβρα- μ παρουσία εἰς Ἀἴγυπτον, οἱ Αἴγυπτοι τούτων εἰχον ἀμαθώς. Parum sane probabiliter; cum et per brevis ejus in Ἀἴγυπτο μορα fuerit, et gravissi- mis non modo euris, sed etiam periculis occupata. Nam quod adjungit Artapanus, Ahrahamum annos riginti hæsisti in Ἀἴγυπτο, luculentum est cumula- tumque meadacium.

(30) Ἐρμιούθ. Pro Ἐρμιούδ, ut videtur; nisi

Abrahami uxorem esse compreseris, viro suo rediderit. Cæterum, cum apud Heliopolim Abrahamus Ægyptiorum sacerdotum consuetudine plurimum uteretur, multa ipsos, necnon astrologiam, quæque ad eam pertinent omnis, illo docente didicisse tradit, sic tamen eorum inventiōnem Babyloniis atque Abrahamo ipsi attribuens, ut priuipem illorum auctorem Euochum fuisse statutus, quippe qui primus omnium astrologiam invenierit, non autem Ægyptii. Enī vero Babylonios dicere solitos, primum exsistisse Belum, qui Saturnus vulgo nominetur, quicke Belum alterum cum Chanaane suscepit: hunc vero Chanaanem, Phœnicum parentem genuisse, cuius filius Cbumus exsisterit, fratrem, Æthiopumque simul et Ægyptiorum parentem esse velint; sed nimisrum Atlantem filium habuerit; huncque ab angelis Dei omnia permanarunt.

420 CAPUT XVIII.

De eodem, ex Artapano, quem citat idem Polyhistor.

¶ Jam vero Artapanus in *Rerum Judaicarum Historia*, Iudeos scribit Hermiuth nominari; quoniam vox, si Graeci loqui velis, *Iudeos* sonet; cosdem vero Abrahami ex nomine Iudeos nuncupari. Abramum autem in *Egyptum* cum universa familia ad Paretbonem *Egyptiorum* regem sese contulisse, quem cum astrologie praecipitis instituisse, ac viginti continentibus annos ibidem egisset, in Syriam denno remigrasse, plerisque suorum ob re-gionis libertatem in *Egypto* residentibus. Quan-quam in libris quibusdam, quorum auctores incerti sunt, Abramum invenimus ad gigantes venisse. His porro cum Babyloniam incolerent, a diis propter impietatem extinctos ac sublatos fuisse, unotantum Belo superstite, qui exitio subductus Babylonem tenuerit, sedemque sibi in ea turri, quam ipsem excitaverat, quamque Belum conditoris ex nomine appellarent, delegerit. Abramum autem astrologiam apprime callentem, primum in *Phoeniciam*, ubi Phoenices eadem scientia imbuerit, ac deinde in *Egyptum* migrasse. »

CAPUT XIX.

De eodem, ex Melone, ut rescribit idem auctor.

¶ At Melo, is qui adversus Judæos opus integrum edidit, virum quemdam, qui cum filiis diluvium effugerat, ab indigenis Armenia pulsum, sedibusque ac possessionibus ejuctum suis, intermedia etiam ita legendum est. Nam hanc quoque, vocem, ex duabus coluisse dici potest, τὴν οὐκ quasi Syro-Judeus, non, Judæus tantum. At communii Syro-Judeus nomine, profani scriptores, Judæos sepe designant. Herodot. lib. II, κατὰ Σύρους πεζὸν ὁ Νεκρὸς συμβαλλὼν ἐν Μαγδόλῳ ἐνίκησε. Atqui ex IV Regum 23 constat Nechoas regem Egypti, Josua interfecto, tributum Judeis indixisse : tanetsi locum Mageddo Scriptura vocet, non Magdolum. Infra eamdem vocem iterum de Iudeis Ariatanus usurpat.

regione peragrata, in desertos Syriae montes secessisse commemorat. Abrahamum vero post tertiam ætatem natum esse, cuius nomen, *Patris amicum* significet. Eundem, cum sapientia laude præstaret, solitudinem percurrisse ac lustrasse universam : tum duabus ductis uxoribus, altera quidem indigena et affini, *Ægyptia* vero altera, qua servitutem ante serviebat; **421** ex *Ægyptia* liberos duodecim genuisse, qui in Aram profecti eam inter se divisierint, locique hominibus principes imperaverint : ex quo factum sit, ut reges Aram duodecim primis illis cognomines ad nostra usque tempora numerentur. Ex legitima autem uxore filium unicum suscepisse, cuius nomen apud Graecos γέλωτα, hoc est *risum sonet*, quique Abramam seniore jam defuncto, liberos ex conjugi indigena duodecim procreavit, quorum postremo Josepho nomen finit, a quo Moyses tertius numeretur.» Hæc Polyhistor, qui nonnullis interjectis rursus ita subdit : « Paulo post jussum a Deo Abramum fuisse ait, ut Isaacum filium ipsi in holocaustum immolaret, eumque continuo adolescentem secum in montem educto, succendisse pyram, eique simul Isaacum imposuisse. Verum ipsi, cum iamjam filium jugulaturus esset, ab angelo facinus inhibente arietem ad sacrificium oblatum esse, quem ille subdincto pyra filio immolarit. »

CAPUT XX.

De eodem, ex Philone.

Hoc ipsum Philo libro primo eorum, quibus res ad Hierosolyma pertinentes complexus est, his versibus cecinit :

Ἐκλινος ἀρχέγενοις τὸ μηρον ὡς ποτε θεσμοῖς
Ἄβραμον κλινούχης ὑπέρτερος ἄμματι δεσμῷ
Παμφαις, πλήμυρε, μεγανχησοι λογισμοῖς,
Θεοφόλη θελητηραί λιπότε τῷ ἀγριαδὸν ἔρος
Αἰνογόνων. Ἐκκαμψα βριθινος αἰνεῖς Ἰσχωρ,
Ἄδρατον πολησεν εἴη φάτιν, εἴς δὲ ἐκεῖνον
Ἐγγονος αἰνογόνου πολέμους ἐλλαγε κύδος.
Καὶ τὰ ἔτη· οἵ μετ' ὅλη γένερε·
Ἀρτεψίρος θητοῖο Εἰνοφόρος ἐπτύνοντος
Ἀηματι, καὶ σφαράριο παρακλιδὼν ἀδρούσθέτος,
Ἄλλος ὁ μὲν ἐν γειρεσσι περαγέροντος ὥπατε κρίν.

(31) *Πατρὸς γέλων.* Imo πάτερ pater excelsus est, ei littere unius accessione, πάτερ, plenior ac sonantiori vocabulo, id est pater multarum, supp. gentium, ait B. Hieronym. *Tradit. Hebraic. in Gen.* ms. Videut ea vox compendio facta, ex trib. seq., γάτα πατέρα, id est Pater excelsus multitudinis, sublata postrema syllaba π, et □ quod sequitur τ. Si quoniā γάτα, et multitudinem, et sonitum seu fremitum significat, Philo Iudeus, qui aliquo Graeco multo, quam Hebreia doctor est, lib. *De gigantibus*, sub fin. Πατέρη ἐλεκτής, inquit, τῆς οὐρανού θεοῦ οὐρανοῦ, καὶ καθίκουσαν πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν κατοικοῦσι, Ναβατινὴν τὴν γύρων δυομάσιαν. Etoī δὲ οὗτοι εἰ τῶν Ἀράβων Ἐνος, καὶ τὰς φυλὰς ἀπ' αὐτῶν καλοῦσι, δάσα την ἀρετὴν αὐτῶν, καὶ δάσα τὸ Ἀβράμου ἀξιώμα. Hæc ille. Nec abundunt a Scriptura : Genes. enim c. xvii : *Super Ismael (inquit Deus ad Abramum) exaudihi te : ecce benedic ei, et augebo, et multiplicabo eum valde. Duodecim duces generabit, et faciam illum in gentem magnam.* Et cap. xxv, duodecim ejus liberi, tribuum svarum principes numerantur.

(33) Γέλωτος δέ. Rursus confundit ac permiscet omnia.

(34) *Φίλωνος.* Is credo est, quem Josephus lib. i in Apion. Demetrio et Eusepolio annumerat, ac πρεσβύτερος Φίλωνa vocat : fortassis ut eum a Philone Iudeo, et Philonē Biblio distinguat, qui ambo juniores. At sequentes veterioris huius poetae versus, mihi quidem tenebra, καὶ μηδὲν ὤρις. Nec manuscripsi codices bilum juvent. Salutu igitur haec superare malui, quam in singulis pene verbus offendere.

(32) Γεννῆσαι νιοὺς ἰσ. Prorsus Ismaelem cum Abramino Patre confudit. Josephus enim Antiquit.

διανοσατα δὲ τὴν μεταξὺ χώραν, ἐλθεῖν εἰς τὴν διεγήν τῆς Συρίας οὖσαν Ἐρημὸν. Μετὰ δὲ τρεῖς γενέδες Ἀβράμ γενέσθαι, δηδή μεθερμηγεύεσθαι Πατρὸς γέλων (31), δηδή σοφὸν γενόμενον τὴν ἐρημαλαν μεταδιώκειν. Λαβόντα δὲ δύο γυναικας, τὴν μὲν ἐντοπίαν, συγγενῆ τὴν δὲ Αἴγυπτίαν, θεράποναν τὴν μὲν τῆς Αἴγυπτίας γεννῆσαι ιδοὺς ἰσ. (32), οὓς δὴ εἰς Ἀραβίαν ἀπάλλαγέντας διελθεῖσαι τὴν χώραν, καὶ πρότους βασιλεύσαι τῶν ἐγχωρίων. Ζηνές έως καθ' ἡμέρας δύοδεκα εἶναι βασιλεῖς Ἀράβων δραυνόμυρους ἐκείνους. Ἐκ δὲ τῆς γαμετῆς ιδοὺς αὐτῷ γενέσθαι Εινα, δηδή Ελληνιστὶ Γέλωτα δυομασθῆναι. Καὶ τὴν μὲν Ἀβράμιν γέρρει τελευτῆσι. Γέλωτος δὲ (33) καὶ γυναικὸς ἐγχωρίου ιδοὺς ἵνερος γενέσθαι, καὶ διδόκωντα Ιωσῆτην, καὶ ἀπὸ τούτου Μωάνην. **B** Τοσαῦτα δὲ Πολυλοτωρ· οἵ μεθ' ἔτεροι ἐπιφέρει λέγων· « Μετ' οὐ πολὺ δὲ χρόνον τὸν θεον τῷ Ἀβράμι προστάξαι Ισαάκ τὸν ιδοὺν δλοκαρπώσαι αὐτῷ. Τὸν δὲ ἀναγάγοντα τὸν παῖδα ἐπὶ τὸ δρός, πυρὸν νῆσαι, καὶ ἐπιθεῖναι ὑπὸ Ισαάκ· αφάνειν δὲ μέλλοντα, κωλυθῆναι ὑπὸ ἀγγέλου, κρύψιν αὐτῷ πρὸς τὴν κάρπων παρατησάντος· τὸν δὲ Ἀβράμι τὸν μὲν παῖδα καθελεῖν ἀπὸ τῆς πυρᾶς, τὸν δὲ κρύψιν καρπώσας. ,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Φίλωνος (34), περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Φίλων δὲ περὶ τούτου καὶ Φίλων ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ τὰ Ιεροσόλυμα·

καὶ τὰ τούτοις ἐπήμενα. Ταῦτα μὲν δὴ ἀπὸ τῆς προσημένης τοῦ Πολυϊστορος γραψῆς. Καὶ δὲ Ἰωάννης δί, τὴν πρώτην τῆς Ἀρχαιολογίας, τοῦ αὐτοῦ μνημονίους διὰ τούτων «Λέγεται δὲ (35), ὡς οὗτος δὲ Ἀρρήν (36) στρατεύεται ἐπὶ τὴν Λιδίην, κατέσχεν αὐτὴν, καὶ οἱ υἱοί του αὐτοῦ κατοικήσαντες ἐν αὐτῇ, τὴν τὴν ἀπὸ τοῦ ἑκείνου ὄντας τοῖς Ἀφρικαῖς (37) προστήρονται. Μαρτυρεῖ δὲ μου τὸ λόγῳ ἀλλέξανδρος δὲ Πολυϊστωρος λέγων οὕτως· Κλεδόμης δὲ φησιν δὲ προφήτης, δὲ καὶ Μαλχᾶς (38), ἴστροιν τὰ περὶ Ιουδαίους, καθὼς καὶ Μεσοπ.; Ιστόρηκεν δὲ νομοθέτης αὐτῶν, διὰ τὴν Χεττούρχον Ἀβραάμον ἐγένοντα παῖδες ἵκανοι· λέγει δὲ αὐτὸν καὶ τὰ ὄντα, δινομάδων τρεῖς, Ἀρέρ., Ἀσούρ., Ἀφρόδ.; Καὶ ἀπὸ Ἀσούρος μὲν τὴν Ἀσούριαν, ἀπὸ δὲ τῶν δύο, Ἀφρόδ. τε καὶ Ἀφρ., πολὺν τοῦ Ἀφρων, καὶ τὴν γύρων Ἀφρικαῖαν διοικασθῆναι. Τούτους δὲ Ἡρακλεῖ συστρατεύεις ἐπὶ Λιδίην, καὶ Ἀνταῖον γῆμανται δὲ τὴν Ἀφράθ θυγατέρα Ἡρακλέα, γεννήσαι οὐδὲν ἐξ αὐτῆς Διόδωρον. Τούτου δὲ γενέσαις Σοφωνίᾳ, ἀφ' οὗ τοὺς βιβράρους Σοφάς λέγεσθαι.» Τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ Ἀβραάμ, ὡς δὲ λέγοις τοιαῦτα παρακείσθων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ.

Ἀπηγρέρον, περὶ τοῦ Ἰακώβ.

Ἀπίστομον δὲ πάλιν ἐπὶ τὸν Πολυϊστορον. «Δημήτριος (40) φησι τὸν Ἰακὼβ γενόμενον ἐπῶν ἔδομηκοντα πάντα (41), φυγεῖν εἰς Χαρδόν τῆς Μεσοποταμίας, ἀποσταλέντα ὑπὸ τῶν γονέων διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἔφριλαν Ἰσαΐ, διὰ τὸ εὐλόγησαι αὐτὸν πατέρα, δοκοῦντα εἶναι τὸν Ἰσαΐ, καὶ διπλῶς λάζη ἔκεινον γυναῖκα. Ἀφορμῆσαι οὖν Ἰακὼβ εἰς Χαρδόν τῆς Μεσοποταμίας, τὸ μὲν πατέρα καταλιπόντα Ἰσαάκ, ἐπῶν ἐκατὸν τριάκοντα ἑπτά, αὐτὸν δὲ ὕπτα ἐπῶν ἔδομημοντα εἴπει. Διατρίβαντα οὖν αὐτὸν ἵκε ἑπτά ἑπτὰ ἁδάν τοῦ μητρώου δύο θυγατέρας τῆμα (42), Λειάν καὶ Ραχήλ, δύοτε ἑπτά ὄγδοοικοντα τεσάρων (43)· καὶ γενέσαις ἐπὶ τούτης ἑστον ἔλλοις αὐτῷ παῖδες (44)· ὅγδων μὲν ἔτει, μητρὶ δεκάτῳ (44).

(35) Λέγεται δέ, etc. Josephus hæc habet lib. a Antiquit., cap. 46.

(36) Οἱ Ἀρρήν. Joseph., δὲ Νέρτης.

(37) Ἀφρεδ. Joseph., Ἀφρικάν.

(38) Μαλχᾶς. Joseph., Μαλχᾶς.

(39) Ἀρέρ., Ἀσούρ., Ἀφρόδ.; Joseph., Ἀφρόδ., Σωφέη, Ιαφράδ., que paulo post cum aliqua etiam mutatione leguntur. De his vera et certa vide, Genesis xxv., 1 et sequentibus.

(40) Δημήτριος. Hoc Demetrii fragmentum, tametsi subinde butet, multo tamen propius, quam ceterorum, ad historiac veritatem accedit.

41) Εὐδομήκοτα πέτε. Imo septuaginta septem, octavo forte jam inchoato. Annorum enim erat nonaginta unius, cum Josephum ex Rachelē suscepit, post annos quatuordecim, quibus Labano servierat: si autem ex 91 subduxeris 14, reliquos habebis 77. Sed error irrepsit in numerum: ideoque ἀπέτα pro πάντε reponendum.

(42) Δύο θυγατέρας τῆμα. Recte: nam exacto primo illo servitus voluntarie septuennio, uxorem utramque duxit: ac primo quidem Liam, sociari fronde calumnia vicius: Rachelē inde, post 7 dies in sororis nuptiarum celebritatē impenso: iuxta illud Genesis xxix, 27. *Imple hebdomadā dierum hujus copulae*, (tui cum Lia videlicet)

A 422 Atque hæc ex Iandū Polyhistoriis opere. Cujusdam Josephus, libro *Antiquitatium primo*, his verbis mentionem facit: «Afrinem illum, inquit, Libyam, expeditione in eam suscepta, occupasse memorant, quam ejus posteri, collocatis in eis sedibus, illius ex nomine Africam nuncuparint. Cujus ego rei testem Alexandrum Polyhistorem habeo, dum sic loquitur: Cleodemus vates, quem et Malchan plerique vocant, quiique rerum Judaicarum scripsit historiam, id ipsum, quod a Moyse Judiorum legislatore narratur, de Abraham commemorat, natos ei plures ex Chettura liberos fuisse, e quibus tres etiam nominat, Aferem, Asurem, Afranem. Et ab Asure quidem Assyriam, ab Afere autem atque Afrane cum Afran Urhem, tum Africam universam nōn nōmen accepisse. Hos porro Herculis in Libyam Antæsumque moventis socios fuisse, ipsa quoque Herculem ex Afranis filia, quam uxorem duxerat, Diodorum librum suscepisse, qui Sophonan deinceps genuerit, a quo Barbari Sophæ appellati fuerint.» Verum de Abraham quidem breviter hæc nos retulisse sufficiat.

CAPUT XXI.

De Jacobo, ex Demetrio.

Deinceps ad Polyhistorem redeamus. «Demetrius, inquit, auctor est Jacobum annos quinque et septuaginta natum, Charram Mesopotamiae civitatem configuisse, idque parentum suorum voluntatem secutum, partim ut occulto sese Esau fratris odio subducere, paternæ jactura benedictionis, quam sibi ipse furtim, simulata Esau specie, Jacobus expresserat, concitato, partim ut inde uxorem duceret. Sic igitur eum, relicto Isaco parente septuaginta ac trigesimum supra centesimum annos agente, hanc in urbem pervenisse, ubi jam ipse annum septimum ac septuagesimum attigisset. Eundem post septem annos, quam ibi versatus erat, filias 423 Labani materni avunculi duas,

et hanc quoque dabo tibi. Et versu 29: *Accuerit placito, et hebdomada transacta Rachel duxit uxorem*. Non audiendus ergo Josephus, qui *Antiquit.* lib. 1, c. 19, hebdomada illa dicunt, in annorum hebdomadam mutata, διελθόντας, inquit, δλῆς ἑταῖτας, τὴν Ρωμαῖαν παραδεσθεν. Quod si verum esset, quomodo tandem post 7 priores annos, ex 4 simul uxoribus liberos Jacob suscepisset? Eundem in errore inductus est B. Chrysostom. homil. 56 in *Genes.* Fons erroris videtur, quod in Hebr. tantum legatur γῆν γεων, et apud Septuag. τὰ ἔδομα τοῦτον. Cujus septuaginta ambiguitatem ut tollerent Hieronymus, *hebdomadam dierum*, optimè reddidit. Illi 7 annos accepérunt, quam lixim suspicionem auxit, quod sequitur, καὶ δύσω εοι καὶ ταῦτη ἄπο (Chrysostom. διτ.), τὴν ἐργασίας, τὸ ἔργον, (Cibrys. ἐργάτην) ταῦτο ἐμότι ἐπὶ τοῦ ἑπτα. At horum verborum sensus est, ea lege post septem illis dies, ei se Rachēli uxorem dare, ut, initio jam matrimonio, septem alios serviret annos: non, quod Josephus putavit, postquam alio septuaginta servisset, futurum ut eam uxorem duceret.

(43) Οὐδομήκοτα τεσάρων. Et constat hic numerus septuaginta integrum primæ servitutis includens. Falso ergo *Chronicum*, anno Jacobi 80 natum esse Rubenum posuit.

(44) Μητρὶ δεκάτῳ. Quod de mensibus tam ac-

Liam et Rachelem duxisse, circa annum ætatis A 'Pouibñ' καὶ τῷ ἐτεῖ δὲ τῷ ἑνάτῳ, μηνὶ ὁγδόῳ, Συμεὼν· καὶ τῷ ἐτεῖ δὲ τῷ δεκάτῳ, μηνὶ ἔκτῳ, Λευτῷ δὲ ἑνδεκάτῳ ἐτεῖ, μηνὶ τετάρτῳ, Τούδαν· Ραχὴλ τε μὴ τίκτουσαν ζηλῶσαι τὴν ἀδελφὴν, καὶ παρακοιμίσαι τῷ Ἰακὼν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην Ζελφάν (45), τῷ αὐτῷ χρόνῳ, φασὶ Βαύλαν συλλαβεῖν τὸν Νερθαλέμ (46), τῷ ἑνδεκάτῳ ἐτεῖ, μηνὶ πέμπτῳ, καὶ τεκεῖν τῷ δωδεκάτῳ ἐτεῖ, δευτέρῳ μηνὶ οὐδὲν, δὴν ὑπὸ Λειάς Γάδῳ νομοπεθῆναι. Καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς, τοῦ αὐτοῦ ἐτούς, καὶ μηνὸς δωδεκάτου, ἔτερον τεκεῖν, δὴν καὶ αὐτὸν προσταγορευθῆναι ὑπὸ Λειάς Ἀσῆρ. Καὶ Λειάν πάλιν ἀντὶ τῶν μήλων τῶν μανδραγόρου, & Ρουθῆν εἰσενεγκεῖν παρὰ Ραχὴλ· συλλαβεῖν (47) καὶ τὴν παιδίσκην Ζελφάν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τῷ δωδεκάτῳ ἐτεῖ, μηνὶ τρίτῳ, καὶ τεκεῖν τοῦ αὐτοῦ ἐτούς, Β μηνὸς δωδεκάτου, οὐδὲν, καὶ δυομά τῷ δέσθαι Ισσάχαρον. Καὶ πάλιν Λειάν τῷ τρισκαρδεκάτῳ ἐτεῖ, μηνὶ δεκάτῳ, οὐδὲν ἀλλον τεκεῖν, φασὶ Ζεβούλων, καὶ τὴν αὐτὴν τῷ τεσσαρεσκατεδάκτῳ ἐτεῖ, μηνὶ ὁγδόῳ, τεκεῖν οὐδὲν δυομά Δάν (48)· ἐν φασὶ Ραχὴλ λαβεῖν ἐν γαστρὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, φασὶ Λειάν τεκεῖν θυματέρα δεινίν, καὶ τεκεῖν τῷ τεσσαρεσκατεδάκτῳ ἐτεῖ, μηνὶ ὁγδόῳ, οὐδὲν δὲν μηναί τεκεῖν, φασὶ Ιωακὴν, ὧστε γεγονέναι ἐν τοῖς ἀπτάτοις ἐτούς τοῖς παρὰ Λάβανον δύσκειν παιδία. Θελοντα δὲ τὸν Ἰακὼν πρὸς τὸν πατέρα εἰς Χαναδὸν ἀπιέναι, ἀξιωθέντα ὑπὸ Λάβανον ἀλλὰ ἐπὶ μεῖναι, ὧστε τὰ πάντα αὐτὸν μεῖναι ἐν Χαρῆδην παρὰ Λάβανον ἐπὶ εἶκος (49). Πορευομένῳ δὲ αὐτῷ εἰς Χαναδὸν, δηγελον τοῦ θεοῦ παλέυσαι, καὶ ἀμαστεῖς τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ τὸν Ἰακὼν· δὲν νορκήσαντα ἀποσκάζειν. Οὐθὲν οὐ καθίσειν· τῶν κτηνῶν τὸ δὲν τοὺς μηροὺς νεῦρον. Καὶ φάναι αὐτῷ τὸν διγγελον, ἀπὸ τοῦδε μηκέτι Ἰακὼν, ἀλλ' Ἱαρατὴλ δυομασθῆσθαι. Καὶ ἀλλούν αὐτὸν τῆς Χαναδὸν γῆς εἰς ἐπέραν Σκιλίων, ἔχοντα παιδία 'Ρουθῆν ἐτῶν ιδ', μηνῶν δυοῖν Συμεώνα ἐτῶν ιδ' (50), μηνῶν τεσσάρων· Λευτὸν ἐτῶν ιδ' (51), μηνῶν Εξ-

a. Ιω. οὐκ ἀπέδεισεν.

curate scribit Demetrius, ut novem circiter inter-
vallo Ruben, fratresque nascerentur; quod etiam
in ceteris omnibus liberis observavit: fides sit pe-
nes autem. Mirutam hanc diligentiam Scriptura
missam fecit.

(45) Παῦλος οὐρανοὶ Ζελφάν. Nominum facta mutatio est. Bala enim Rachelis ancilla vocabatur, Genes. xxx., 3. Liae vero, Zelpha; ibid., 9. Hunc item Demetrii locum excutit noster Saliatus, Annal. tom. I., anno mundi 2285, ac præsertiu[m] in schol., et Petavius item noster lib. ix, cap. 19, magui vero operis *De doctrina temporum*.

(46) Συλλαβεῖν τὸν Νερθαλέμ. Veram habes patriarcharum istorum seriem in Genes. cap. xxix et xxx. Bala quidem Nephthalimum genuit, ut habetur, Genes. xxx., 8. Sed Demetrius his peccavit: semel, quod Liae Balam attribuit; iterum quod ei, quam Liae ancillam fecerat, Nephthalimum hunc dederit.

(47) Παρὰ Ραχὴλ· συλλαβεῖν. Et hic multa peccat Demetrius. Primum indicare videtur Liam conceperisse, nec tamen fetum ipsi ullum tribuit: (Græca sane minus hic pura suu:;) deinde Zelpham Liae reddit, quam ante sustulerat. Tertio Issacharen filium ejus facit, quem ipsamet Liae pepererat, Genes. xxx., 18.

(48) Τεκεῖν τὸν δρυόν Δάν. Cave credas. Fuit enim Dan Bala Rachelis ancilia primogenitus.

Genes. lxx, 6.

(49) Εἴη εἰκοσι. Genes. xxxi, 41: « Sieqoe per viginti annos in domo tua servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, et sex pro gregibus tuis. » Perpetram ergo Josephus Antiqui. lib. i, cap. 49, qui Josephi ortu, quem Scriptura decimo quarto anno Racheeli natum esse docet, hoc viginti annorum intervallum circumscriptit. Statim enim post illa verba, χρόνος δὲ οὔτερον καὶ Ραχὴλ γίνεται δέκατος οὐδέ, subiungit: Τούτον πάντα τὸν χρόνον, ἐπειδὴν εἰκοσι, ἐπομέναι τῷ πενθέρῳ, εtc. Nisi dicamus bis verbis τούτον πάντα τὸν χρόνον, haec quoque sex annorum προσθήκην inclusisse. Videat porro, qui secum ipse consentiat, qui superius non nisi post alterum servitutis septuennium, ductam a Jacob Rachelem dixerit. An vero sex tantum annis consequentibus, liberos ex Rachele suscepit? Falsum est. Nam conceptus verbis Scriptura tradit, simul ex ambabus, ambarumque an-
cillis suscepisse: uide etiam illa duarum sororum sententia.

(50) Συμεώνα ἐτῶν ιδ. Legendum omnino τὸν ιδ', aliquo duobus mensibus Rubeno primo-
genito senior esset.

(51) Λευτὸν ἐτῶν ιδ'. Corrige similiter ιτῶν ιδ', aliquo mensibus quatuor frarem natu maximum antecedit. Quid quod superior μηνολογία per se sese id postulat?

Ἰούδαν ἵτω θ', μηνῶν δυτιῶν· Νεφθαλίεμ πέπον δυτιών.
 μηνῶν δέκα· Γάλλον δυτιών, μηνῶν δέκα· Ασήρ δυτιών
 δυτιών· Ἰσαχάρ δυτιών δυτιών· Ζαβουλὼν δυτιών ἐπτά,
 μηνῶν δυοῖν· Δείναν ἐπτάν δέκα, μηνῶν τεσσάρων·
 Ιωσῆρ δυτιών δέκα, μηνῶν τεσσάρων. Παροκήσας δὲ
 Ἰσραὴλ παρὰ Ἐμμώρ ἔτη δέκα (52), καὶ φθερῆναι
 τὴν Ἰσραὴλ θυγατέρα Δείναν ὑπὸ Συχέτη τοῦ Ἐμμώρ
 υἱοῦ, ἵτων οὐσαν δεκαξέ, μηνῶν τεσσάρων. Ἐξαλ-
 λομένους δὲ τοὺς Ἰσραὴλ υἱούς, Συμέωνα μὲν δυτιών
 ἐπτῶν εἰκοσιενός, μηνῶν τεσσάρων, Λευὶν δὲ ἕτοι
 εἴκοσι, μηνῶν δέκα, ἀποκτεῖναι τὸν τοῦ Ἐμμώρ, καὶ
 Συχέτη τὸν οὐδὲν αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἄρρενας, διὰ
 τὴν Δείνας φθεράν. Ιακὼν δὲ τότε εἶναι ἐπτὸν ἑκατὸν
 ἔτη· Ἐλθόντα δὲ οὖν αὐτὸν εἰς Λουζᾶ τῆς Βαθῆλη,
 φάντα τὸν Θεὸν μηκέτι Ἰακὼν, ἀλλὰ Ἰσραὴλ ὄντος
 ζεσθεν· Ἐκεῖθεν δὲ ἀλθεῖν εἰς Χαραβᾶ, ἐνθεν παρα-
 τείνεσθαι εἰς Ἐφράζ, ἣν εἶναι Βηθλέεμ, καὶ γεν-
 νῆσαι αὐτὸν ἐκεῖ Βενιαμίν, καὶ τελευτήσαις· Ραχὴλ,
 τεκουσὸν τὸν Βενιαμίν, συμβιόσα δ' αὐτῇ τὸν Ια-
 κὼν ἔτη εἰκοσιτρία. Αὐτόθεν δὲ ἀλθεῖν τὸν Ιακὼν
 εἰς Μαμβρῆ τῆς Χεράων, πρὸς Ισαάκ τὸν πατέρα.
 Είναι δὲ τότε Ἰωσῆρ ἕτον δεκαπέτη, καὶ πραβήναι
 αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον, καὶ τὸν τῷ δεσμωτηρῷ μείναι
 ἐπειδὴ δεκατριά, ὁποῖος εἶναι αὐτὸν ἕτοι τριάκοντα, Ἰα-
 κὼν δὲ ἕτοι ἑκατὸν δέκα, ἐνῷ καὶ τελευτῆσαι τὸν
 Ἰακὼν ἔτη ἐνὶ Ἐμπροσθεν, ἕτοι δυτιά ἑκατὸν ὅγδοη-
 σαιτα. Κρίναται δὲ τῷ βασιλεῖ τὸν Ἰωσῆρ τὰ ἐν-
 ὑπάτια, ἀρέαν Αἴγυπτον ἔτη ἐπτά, ἐνῷ καὶ συνοικεῖ-
 σαι Ἀτενέθ, Πλευτερῷ τοῦ Ἡλίου πόλεως ἱερέας θυ-
 γατρί, καὶ γεννῆσαι Μανασσῆν καὶ Ἐφράζιν, καὶ τοῦ
 λιμοῦ ἐπιγενέσθαι ἔτη β'. Τὸν δὲ Ἰωσῆρ ἔτη ἐννέα
 εἰσηγήσαντα, πρὸς τὸν πατέρα μή τε κατέψυχε, διὰ τὸ
 ποιεῖν αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἀδελφοὺς εἶναι· ἐπονε-
 διστον δὲ Ἀιγυπτίοις εἶναι τὸ ποιμανεῖν. Οττι
 δὲ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεμένει, αὐτὸν δεδήλωκαν·
 Ἐλθόντων γάρ αὐτοῦ τῶν συγγενῶν, φάνται αὐτοῖς,
 ἐπειδὴ κληθῶσιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐρωτῶνται
 τι διεπράσσονται, λέγειν κτηνοτρόφους αὐτοὺς
 εἶναι. Διαπορείσθαι δὲ, διὰ τὸ ποτε δὲ Ἰωσῆρ Βενια-
 μίν ἐπειδὴ τοῦ ἀρίστου πενταπλάσιου μερίδος δύοκε,
 μή δυναμένους αὐτὸν τοσάπτα καταπλάσαις κρέα.
 Τούτο οὖν αὐτὸν πεποιηκάντι διὰ τὸ ἐπ τῆς Αἰγα-
 τῷ πατέρι αὐτοῦ γεγονέναι υἱούς ἐπτά, ἐκ δὲ
 Ραχὴλ τῆς μητρὸς αὐτοῦ δύο· διὰ τοῦτο τῷ Βενια-
 μίν πάντα μερίδας παραβεῖναι, καὶ αὐτὸν λαβεῖν D
 μιαν (53)· γενέσθαι οὖν ἐπτά, δυοῖς καὶ τοὺς ἱκ τῆς
 Αἰετούς υἱούς λαβεῖν. Παταύτων δὲ καὶ ἐπι τοῦ τάς

(52) Ἐτη δέκα. Genes. xxxii, 17. Jacob antequam ad Siciemit veniret, eo in loco tentoriis figit, quem propterea Sochot, id est tabernacula, nominavit. Sed quandiu illuc hæserit, Scriptura non docet. Sunt qui decem fere annos in Sochot traductos fuisse velint, ut per brevis apud Siciemitas ejus mora fuerit. Contra Demetrius Sochot ne meminit quidem, at decem annos ejus apud Hemmorem habitationi tribuit. Sane probabilius videtur, paucis omnino vel unis, vel etiam mensibus, illam in Sochot moram circumscibum, cum Scriptura tantum dicat ibi fixa esse tentoria; apud Siciemitas autem domicilium esse collocatum. Quod autem Genes. xxxiv, 21, Hemor, cum filio, Jacobi familiam apud Siciemitas commendans, viros pacificos esse di-

A cudiibus femoris nervum Judæorum attingat nemo). Ab angelo autem futurum audiisse, ut in posterum non Jacobus, sed Israel vocaretur. Itaque in eam terra Chanaan successisse partem, quæ Siciemis adversa esset, liberorum snorum comitatu stipatum. E quibus Rubenus annos duodecim mensesque duos natus erat, Symeon annos totidem et menses quatuor, Levinus annos duodecim, mensesque sex, Judas annos novem ac menses octo, Nephthalimus 424 annos octo, mensesque decem, Gadus totidem, Aser et Issaelar annos octo, Zahulon annos septem mensesque duos, Dina et Josephus annos sex et menses quatuor. Ceterum Israelem annis sibi decem juxta Emmorem domicilium delegisse: cuius filia Dina annos natæ sedecim mensesque quatuor, cum Sychemus Emmoris filius stuprum oculisset, Symeoneum, qui mensem quartum supra annum vicesimum primum, et Levinum, qui mensem sextum supra annum vicesimum ageret, Israelis filios, sororis injuria graviter commotos, Eu-morem ac Sychemum ejus filium, maresque universos impetu facto cæcidisse; quo tempore annorum septem supra ceutum Jacobus esset. Eum porro, cum Lusam Bathelis urbem venisset, a Deo iussum, felicto Jacobi nomine, Israelem nuncupari coepisse. Tum Capratham, indeque Ephratham, quam Bethleemum vocant, petuisse, ubi Rachel, suscepito Benjamino, diem supremum obierit, pessimum annos tres ac viginti cum ea Jacobus vixisset: inde rursus Mambreum Chchronis oppidum ad Isaacum patrem venisse. At Josephum eo tempore cum esset annorum septendecim, Ægyptiis venditum, totos tredecim annos in vinculis fuisse, donec ipse quidem tricesimum, Jacobus vero decimum supra centesimum ætatis annum confecisset, Isaacum jam anno superiori, hoc est ætatis octogesimo supra centesimum vita functo. Ac Josephum quidem post felicem regis somniorum explicationem, toti Ægypto auni septem præfuisse, quo tempore Ase-nethem Pentephrae Heliopoleos sacerdotis filiam conjugem duxerit, atque ex ea Manassem Epriamumque suscepit. Tum annis duobus fame la-borari coepit. Eundem vero novem annorum spatio, quibus fortunate admodum vixerit, patrem accedere noluisse, quod tam ipse quam fratres pas-cendis ovibus operam darent, quæ vita ratio apud Ægyptios probro duceretur. Atque hanc ei cur pa-

cat, etc., id tam brevis mōre argumento nou est: nam aliquis annis eorum mores et ingenia probori potuerunt. Nec urget illud Tornilli, quod tum primum egressa Dina videatur, quasi recens eo venisset. Nam quod ante vel egressa non fuerit, vel si egressa est, probri nihil subiicit: ejus rei, cum aliæ, tum hæc in primis causa esse potuit, quod nondum per ætatis satis id liceret. At ex Demetrio, cum injuriam illam accepit, annorum sedecim fuit, aut circiter. Adde, tum forte ohlatam, quæ ante commoda satis non fuerat, ejus flagitiæ occasiōne suis.

(53) Miar. Sensus et ἀχολοθεῖα postulat δέοντα, aliqui sex tantum, non septem partes habiturus erat.

tem non accire causam fuisse, ab eo re ipsa declaratum. Fratribus enim suis, cum ad eum aliquando venissent, hoc in mandatis ipsum dedisse, ut, si forte a rege accenserentur, rogati, quid videlicet genus profliterentur, equis alendis vacare sese responderent. Benjaminum quod attinet, quæsitiū a plerisque, quamobrem Josephus inter prandendum partem ei quintuplo singulari majorem apponi voluerit, cum tot cibis adolescens par esse non posset. **425** Cuius rei hanc ille rationem afflere, quod Jacobo patri septem ex Lia, ex Rachele vero matre sua, duo tantum liberi nati essent; eoque Benjamino partes quinque, sibi autem duas tribuisse, ut cum septenario Lia illorum numero partium numerus æquaretur. Similiter stolas quidem singulis geminas, at Benjamino quinque cum aureis trecen- tis dedisse, totidemque ad patrem misse, ut ne qua in re materna familia alteri concederet. Ceterum, ex quo Abrahamus universis a gentibus divina voluntate selectus, in terram Chananæam primum concesserat, ipsum quidem annos viginti quinque, Isaacum vero sexaginta, Jacobum denique triginta supra centum, ibidem egisse, qui omnes annorum quindecim supra ducentos summam efficiant. Atque hoc ipso, qui famis apud Ægyptios tertius erat, cunctam eorum familiam in Ægyptum migrasse, cum Rubenus annos quinque supra quadraginta natus esset, Symeon quatuor et quadraginta, Levi- nus tres et quadraginta, Judas duos et quadraginta, cum tribus insuper mensibus, Aser quadraginta et menses octo, Nephthalimus unum et quadraginta mensesque septem, Gadus totidem mensesque tres, Zabulon quadraginta, Dina novem ac triginta, Benjaminus octo et viginti. Josephum autem in Ægypto annis novem ac triginta vixisse. Itaque ab

(54) *Ἐν τῷ Χαράκῃ στι.* Accurata chronologia. Nam Abrahamus, qui anno ætatis 75 in Chanani- dem venerat, centenarius cum esset, Isaacum genuit, ut habetur Genes. xxi. 5. Atqui ab anno 75 ad 400 anni viginti quinque numerantur. Isaacus autem sexagenarius, Jacobum et Esau ex Rebecca suscepit, Genes. xxv. 26, qui anni sexaginta cum prioribus viginti quinque, annos efficiunt octoginta quinque. Postremo Jacobus anno ætatis 130 in Ægyptum descendit, Genes. xlviij. 9. Quibus si addideris priores 85, homadem illam habebis annorum 215.

(55) *Ἄστρος ἑτῶν, etc.* Sequens annorum istorum ratio longior a veritate discedit. Primo enim, Dan a Juda proximus fuit, Genes. xxx., 5. Deinde Nephthalimus Danum sequitur, Nephthalimus Gadus, Gadus Aser, quem hic ante Nephthalimum recentet, eodemque tamen juniorum facit. Ascerem sequitur Issachar, Issacharem Zabulon, Zabulonem Dina, Dinam Josephum, Josephum Benjaminus.

(56) *Ἐν Ἀλγύπτῳ ἔτη μ.* Imo nonaginta tres: siquidem anno 17 in Ægyptum abductus, Genes. xxxvii., 2, ibidem anno 110 mortuus est, Genes. l. 22.

(57) *Ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, etc.* Creato, an mortuo? undecunque numeres, tanq; incertus est hic numerus, quam annus orbis conditi. In Patris Petavii *Chronologia*, cui plurimum tribuo, annus ille Jacobi in Ægyptum xanthesco, mundi annus est 2327.

A solido δοῦναι ἐκάπετη διτλάδη, τῷ δὲ Βεναμίν πάντε καὶ τριακόσιους χρυσοὺς, καὶ τῷ πατρὶ δὲ ἀποστέλλαι κατὰ ταῦτα, ὡστε τὸν οἶκον αὐτοῦ τῆς μητρὸς εἶναι ίσον. Οἰκήσας δὲ αὐτοῖς ἐν τῇ Χανάδῃ, ἀφ' οὗ ἐκλεγῆναι Ἀβραὰμ ἐκ τῶν θνῶν, καὶ μετελθεῖν εἰς Χανάδην, Ἀβραὰμ ἐτῶν εἰκοσιπέντε, Ἰσαὰκ ἐτῶν ἑπτήκοντα, Ιακὼβ ἐτῶν ἑκατὸν τριάκοντα γίνεσθαι, τὰ πάντα ἔτη ἐν τῇ Χανάδῃ στι. (54) καὶ τῷ τρίτῳ ἔτει, λιμοῦ σύστης ἐν Ἀλγύπτῳ, ἐλθεῖν εἰς Ἀλγύπτον τὸν Ιακώβην, δυτα ἐτῶν ἑκατὸν τριάκοντα, Τουθῆν ἐτῶν μα', Συμεὼν ἐτῶν μδ', Λευτὸν ἐτῶν μγ', Ιούδαν ἐτῶν μβ', μηνῶν τριῶν, Ἀστρὸν ἐτῶν (55) μ', μηνῶν δικτῶν, Νεφθαλεῖμ ἐτῶν μα', μηνῶν ζ', Γάδον ἐτῶν μα', μηνῶν γ', Ζαβούλων ἐτῶν μ', Δελναν ἐτῶν λθ', Βεναμίν ἐτῶν κη'. Τὸν δὲ Ἱωσὴφ φῆστο γενέσθαι ἐν Ἀλγύπτῳ ἔτη λθ' (56). Εἰναι δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, (57) ὡς τοῦ εἰσελθεῖν εἰς Ἀλγύπτον τοὺς τοῦ Ἱωσὴφ συγγενεῖς ἔτη γχεθ'. ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἵνα τῆς Ιακώβης παρουσίας εἰς Ἀλγύπτον ἔτη, ατρεψ· ἀφ' οὗ δὲ ἐκλεγῆναι Ἀβραὰμ ἐκ τῶν θνῶν, καὶ ἐλθεῖν ἐκ Χαρφάνεις Χανάδην, ἐτη στι. Ιακὼβ δὲ ἐκ Χαρφάνη πρὸς Λάδαν ἐλθεῖν, ἐτῶν δυτα π' (58), καὶ γεννῆσαι Λευτὸν· Λευτὸν δὲ τὸν Ἀλγύπτῳ ἀπιγνέσθαι ἔτη λγ', ἀφ' οὗ ἐκ Χανάδην αὐτὸν ἐλθεῖν εἰς Ἀλγύπτον, δυτα εἶναι αὐτὸν ἐτῶν ξ'. καὶ γεννῆσαι Κλάδο (59)· αὐτῷ δὲ ἔτει ἐτῶν μ' (60) γεννῆσαι Ἀβραὰμ (62), δην ἐτῶν εἶναι μδ' ἐν φ' τελευτῆσαις Ἱωσὴφ ἐν Ἀλγύπτῳ δυτα πτ' ἐτῶν· Κλάδο δὲ γεννήσειν ἑκατὸν λγ' τελευτῆσαι. Ἀβραὰμ λαβεῖν γυναῖκα τὴν τοῦ θεοῦ θυγατέρα Ιωχαέλην, καὶ δυτα ἐνιαυτῶν οε', γεννῆσαι Λαρών καὶ Μωσῆν. Γεννῆσαι

Dilevulum incidit in annum mundi 1655, quam sum- mā si detraxeris ex 2237, supererunt 582; proinde annus illæ adventus in Ægyptum, ex ejusdem chronologie principiis, erit annus a diluvio 582.

(58) *Ἐτῶν δρτα π.* Circiter, non ἀκριβῶς. Tum enim, ut etiam ante Demetrius, annorum fuit 77.

(59) *Κλάδος.* Caath vocalatur, non Clath.

(60) *Γερέσθως Κλάδος.* Imo sane multis ante Jacobi mortem annis: quod tandem certo definiri vix potest.

(61) *Ἐτῶν ρυμ'.* Ita Genes. xlviij. 27.

(61') *Κλάδος δρτα ἑτῶν μ.* Error ex priori consequens, quo eodem anno et Jacobum mortuum, et Caathum in lucem editum posuit. Error autem est, cum inde sequatur natum esse Caathum in Ægypto, cum tamen frater eius Merari, natu minioris, ante illum in Ægypto natus fuerit, Genes. xlvi. 11. Multo ergo senior Caathus erat, cum Abramum genuit. Annus tamen haud certius, quam ejusdem Caathi ortus designari potest.

(62) *Ἀβραὰμ.* Hebraico Ἀβράμ. Demetrius fecit Ἀβράδην, sublatu γ, et inserto α: nisi tamen scripsaserit Ἀμράδην. Septuaginta Ἀμράδην, inserto δὲ ob euphoniam: vulgaris enim hic error est, quod in manuscript. codicibus μ et δ eodem fere modo pinguerentur. Sic infra Μωσῆται, pro Μωσῆται, scriptum est.

εἰς Μωάην τὸν Ἀβραὰμ ὥντα ἐπῶν σοί, καὶ γενόντα μὲν Ἀβραὰμ ἐπῶν ρέστησαι.» Ταῦτα μηδὲ κιθῶν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρου τοῦ Πολυτεῖτος; γράψῃς. Εἴχες ἐπιστοῦμένων καὶ τάδε.

Ios et sexaginta supra mille : ex quo autem Abrahamus ex gentium medio segregatus, Charra in terram Chanazæam venerat, quindecim supra ducentos. Porro Jacobum ad Labanum Cbarra perverasse citerū octogenarium, ibique Levinum genuisse, qui anno decimo septimo quam in Ægyptum venerat, hoc est aetatis sexagesimo, Clathum procreari; eoque ipso anno Jacobum in Ægypto, postquam Josephi liberis bene precatus esset, annosque quadraginta septem supra centum exegisset, diem oblitus, relicto Josepho annorum sex et quinquaginta. Addit Levinum anno aetatis trigesimo septimo supra centesimum vita excessisse; Clathum vero, annorum quadraginta cum esset, Abrahamum genuisse, cuius anno decimo quarto, Josephus circa annum aetatis decimum supra centesimum obierit : supremum autem Clathi diem anno illius trigesimo tertio supra centesimum contigisse. **426** Rursus, Abrahamum cum avunculi sui filia, quam Jochabedem vocabant, matrimonium inisse, ex eaque anno aetatis suæ quinto ac septuagesimo Aaronem, tertioque post anno Mosem suscepisse : ac tandem annos natum sex et triginta supra centum ex hac vita migrasse. » Atque hæc omnia ex Alexandri Polyhistoris Annalibus. Quibus sequentia ex Theodoto commodum attexemus.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΚΒ'.

Θεοδότου (63), περὶ τοῦ αὐτοῦ.

B

CAPUT XXII.

Τὰ δὲ Σικιμά φησι Θεοδότος ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων ἀπὸ Σικιμού τοῦ Ἐρμοῦ λαβεῖν τὴν ὀνομασίαν· τούτον γάρ καὶ κιτίαι τὴν πόλιν, κιτίων δὲ αὐτὴν φησιν ἐν τῇ περὶ Ιουδαίων οὔτες·

Ἡ δ' ἔπειτα διαδιέτει τε καὶ αἰγαίνεις, καὶ ὑδραγή· οὐδὲ μὲν κοχύρι δόδες δολικῆ πόλις εἰσαρπεῖσθαι ἄρρενες, οὐδὲ ποτὲ δρία λαζηγέτα πορεύεται· Ἐξ αὐτῆς δὲ μάλιστη δόδες οὐρα (64) φαίνεται·

Ποίης τε πλιθορεῖται καὶ ὅλης. Τῶν δὲ μεσηρῶν, Ἄτραπετός τέττηρες, ἀράη, αὐλώπις. Ἐν δὲ

Ἐν δ' ιερῇ Σικιμων καταφυτεῖται, ιερὸν δέσποτον, Νέρδεν ωπὸ μέση δεδημένον· οὐχὶ δὲ ταῦχος Λισσὸς ὑπάρειαν, ωπὸ δὲ ἐδραμερεῖται αἰτούσην ἔρωτος.

Τοτερὸν δὲ φησιν αὐτὴν ὑπὸ Ἐδραίων κατασχεθῆναι, διανατεύοντος Ἐμμώρ. Τὸν γάρ Ἐμμώρ οὐδὲν γεννῆσαι Συχέμ. Φησὶ δὲ·

Ἐπθέρδες, ἔτερε, ποιμενόθει (65) πόλις ἡλιοῦ Ια-
[κὼς]
Εβρειας Σικιμων· ἐπὶ δὲ ἀνδρόσι τοῖσιν ἔτηροις (66)
Ἄρχος Ἐμμώρ σὺν παιδὶ Συχέμ, μάλιστη διηρέει
[γὼτες].

Επει τερὶ Ιακὼβ καὶ τὴν εἰς Μεσοποταμίαν αἰτοῦ παρουσίαν, καὶ τῶν δυοῖν γυναικῶν γάμον, καὶ τὴν τέκνων γένεσιν, καὶ τὴν παρουσίαν τῆς ἐκ Μεσοποταμίας ἐπὶ τὰ Σικιμα·

Ἐκ δὲ Ιακὼβ Συρίην κτηνοτρόφορον Ἰκτο, καὶ εἰρὺν Ρεῖδρον Ἐνδρήσιον Μάτεν πατούμενον κελάδοντος. Ἡλιοῦ γάρ, κάκισθι Ιακὼβ ὄρμεται ἐτιαλήτη Αντοκαστηνήτοιο. Πρόσφετος ὑπάδεκτος ἐδιμορθεῖς Λάδαρ, δὲ τ' οἱ ἔπειτα μὲν ἀνεγύριστοι, ἀλλὰ τότε οἶος Ἕνασσεν Συρίην, τεινογένεσιν αἷμα δελογύχως. Τῷ δὲ τάμων κούνῳς μὲν ὀδέσχετο καὶ κατένευσεν Ὁπλοτάτης· οὐ μήτε τελέσειν ἐπεμπειτο πάριται,

A Adamo ad illud usque tempus, quo Josephi cognatio in Ægyptum migravit, annos sexcentos et viginti quatror supra ter mille numerari : a diluvio usque ad eundem Jacobi in Ægyptum adventum, trecent-

os et sexaginta supra mille : ex quo autem Abrahamus ex gentium medio segregatus, Charra in terram Chanazæam venerat, quindecim supra ducentos. Porro Jacobum ad Labanum Cbarra perverasse citerū octogenarium, ibique Levinum genuisse, qui anno decimo septimo quam in Ægyptum venerat, hoc est aetatis sexagesimo, Clathum procreari; eoque ipso anno Jacobum in Ægypto, postquam Josephi liberis bene precatus esset, annosque quadraginta septem supra centum exegisset, diem oblitus, relicto Josepho annorum sex et quinquaginta. Addit Levinum anno aetatis trigesimo septimo supra centesimum vita excessisse; Clathum vero, annorum quadraginta cum esset, Abrahamum genuisse, cuius anno decimo quarto, Josephus circa annum aetatis decimum supra centesimum obierit : supremum autem Clathi diem anno illius trigesimo tertio supra centesimum contigisse. **426** Rursus, Abrahamum cum avunculi sui filia, quam Jochabedem vocabant, matrimonium inisse, ex eaque anno aetatis suæ quinto ac septuagesimo Aaronem, tertioque post anno Mosem suscepisse : ac tandem annos natum sex et triginta supra centum ex hac vita migrasse. » Atque hæc omnia ex Alexandri Polyhistoris Annalibus. Quibus sequentia ex Theodoto commodum attexemus.

C

De eodem, ex Theodoto.

Ille enim eo, quem de Judæis conscripsit, libro, Sicima a Sicimo quodam Mercurii filio, ejus urbis conditore, nomen accepisse auctor est, cuius situm his expressit versibus :

Quippe hæc terra ferax, tenerisque optissima· ca-[pris],

Irrigisque soli : brevis unde excursus in urbem.

At nulli fessos molli lanugine saltus

Hic reactant. Tecti juncto prope vertice montes

Hinc gemini excipiunt, herbasque, nemusque miti-[strant].

Quos inter raro angustus discriminis callis

Rumpit iter. Parte adversa se tollit in auras

Urbs ingens Sicimum, radicem extracta sub imam :

Qua circum lœvi consurgunt mania sato,

Atque infra supraque urbem munimine cingunt.

Eademque ab Hebreis regnante Emmore occupata fuisse, postmodum affirmat : Emmorem enim Sycum genuisse. Sic autem cecinit :

Illine, o hospes, tandem vaga liquit Iacob
Pascua, et immensum Sicimum successit in urbem,

Dum socios Emmor populos, atque Emmore natus

Imperio premeret Sychemus, patri amula pestis.

Tum Jacobi partim in Mesopotamiam adventum, partim nuptias duabus cum mulieribus initas, partim liberos ex utraque susceptos **427**, partim deinde hanc ipsam e Mesopotamia finibus Sicimorum in urbem migrationem exsequitur.

At pecuram altricem in Syriam concedit Iacob,

D Atque sonante vagos volvente gurgite fluctus

Deserit Euphrates : irati simul aspera fratris

Jurgia declinat. Blanda pia tecta nepoti

Pectore Labanus, Syria tum, stirpe recenti,

Sceptra tenens, pandit. Cui mox promissa mi-

(noris)
(Sic male certa fides,) naτε connubia mutat,

(64) Δύο οὐρα. Hebal, opinor, et Garisim. Vide supra, pag. 419.

(65) Ποιμενόθει. Mendose. Quid si ποιμνόθει;

(66) Ἐτερος. Forte έτεστιν, quasi dicat, illo tempore. Quid si τοις σίνησι? Nam honiūnum improbitas, p. 428 coarguitur.

(63) Θεοδότου. Hunc etiam Josephus lib. i. Advers. Apion., p. 4051, inter eos numerat qui Judaismus liberalius meminerunt. Josephi verba dabit infra noster pag. 458. Alius hic Theodotus videtur ab eo, quem pag. 493 B, inter Phœnicios scriptores ex Tatiano recenset.

*Majoremque viro thalami in penetralia furtim
Submitit Liam genitor : sed fraude relæcta
(Sensit enim coniugis), natuere minore potuisse.
Esse utramque dedit solerit prole parentem.
Undenis maribus pulchro spectabilis ore
Additur, et molli præstans in corpore Dina
Exerit ingentum.*

Ab Euphrate vero Jacobum scribit cum ad Emmorem in Sicina venisset, exceptum ab eo humaniter, agriue parte donatum fuisse; ubi cum agricultura operam ipse daret, tum vero undecim filii in pastionem, Dinaque filia cum ceteris mulieribus in lanifacium inumberet. Verum, quo die solemnis forte conventus Sicimis ageretur, Dinam tametsi adhuc virginem, in urbem tamen visendi studio penetrasse; ac Sychemum Emmoriū illūm, ejus simul ac vidisset amore captum, ipsi per vim raptæ ac domum abductæ stuprum cum obtulisset, paulo post una cum patre ad Jacobum venisse, ab eoque filie nuptias expetiisse; quas ille cum negaret, priusquam incolae Sicimorum universi et circumcisionem et ritus Iudaicos accepissent: Emmorem futurum **428** spopondisse, uti eos hanc ad conditionem adducere conaretur. Et eos quidem circumcisiū omnes oportere, Jacobus ita declarat:

*Hebraeā dicina retant oracula gentem,
Exteros sponsa generos in tecta rocare;*

Hæc patrius tantum novit commercia sanguis.

Moxque de circumcisione:

*Qui magnum patriis Abrahamum eduxit ab oris,
Calitus hunc tota jussit cum stirpe recurvo,
G'ande sub extrema, præputia demere ferro.
Paruit, atque Dei verbis immotus inhæsii.*

Emmor itaque in civitatem reversus, cum suos ad capessendum circumcisionis ritum bortatus esset, unum ex Jacobi filiis Symeonem, quod sororis injuriam iniquius graviusque ferret, Emmorem ac Sychemum interficere statuisse: communicatoque cum Levinio fratre consilio, socium eum comitemque facinoris adhibuisse, cum decem ille gentes Abrahāmi posteris divino promissas oracula fuisse jactaret. Sic autem Levinum alloquitur Symeon:

*Verba Dei penitus medio sub pectore servo.
Quen denas Abrahæ natis promittere gentes
Commemini.*

Ac Deum quidem, propter Sicimitarum impietatem, hanc iis mentem injecisse, testatur his verbis:

*Ardenti vindicta Sicimos Deus obruit ira,
Quo virtutis amans nemo inciolatus adiret:
Hic ubi nulla equi tenuit reverenter cives,
Sed tantum infandi aceleris vesana libido.*

Ergo Levinum ac Symeonem armatos in urbem venisse, obviisque primum casis, Emmorem ac Sychemum peremisse, quam ille cædem ita describit:

*Tunc Emori rasto Symeon caput arduus ictu
429 Amputat, ac lata truncam suspendere gestit*

* *Iu. τολόπευσε. b Iu. δέκ.*

(67) *Eis γεννούς. Uicerque manuscer. adhuc, ut videtur, corruptius γεννούς πατεγμένης ἐτι δώμα.*

Α. Άλλα δόδια τοι μέπευσε, καὶ εἰς λέχος ἀνέρι πέμπει λεῖαν, ἡ οἱ ἔπι τροπεστέρη· οὐδὲ μηρίς εἰλάτης ἀλλ' ἔνθεσε κακοφριάζει, καὶ ἀδεκτὸν Ηαΐτης ἔτερη, αμφοῖ δὲ λέμπη σὺν ἑμαρμούσῃ ἥσι. Τῷ δὲ ιερίς ἔγνωστο τῶν πεπτυμένων αἴνως Ἐγδεκα, καὶ κοίρη Δελτα περικαλλές ἔχοντα Είδος, ἐπιτρέπεται δὲ δέρας, καὶ ἀμύγωνα θυμόν.

Ἄπο δὲ τοῦ Εὔρρατου φησὶ τὸν Ἰακὼβ ἀλλεῖν εἰς τὰ Σίκιμα πρὸς Ἐμμώρ· τὸν δὲ ὑποδέξασθαι αὐτὸν, καὶ μέρος τι τῆς χώρας δοῦναι. Καὶ αὐτὸν μὲν τὸν Ἰακὼβ γεννημένιν, τοὺς δὲ ιατούς αὐτοῦ ἐνδεκα τὸν ἄριθμὸν δυταίς ποιμανεῖν, τὸν δὲ θυγατέρα Δαίναν καὶ τὰς γυναικας ἐπιουργεῖν· καὶ τὴν δεῖναν παρθένον οὐσαν εἰς τὰ Σίκιμα ἀλλεῖν παγγύρεως οὗτος, βούλομένην θεάσασθαι τὴν πόλιν. Συχέμη δὲ τὸν τοῦ Ἐμμώριον ίδοντα, ἀρασθῆναι B αὐτῆς, καὶ ἀρπάσαντα ὡς ἁυτὸν διακοπέσαι καὶ φειραι αὐτήν. Αἵδις δὲ σὺν τῷ πατρὶ ἀλλόντα πρὸς τὸν Ἰακὼβ, αἰτεῖν αὐτὴν πρὸς γάμον κοινωνιαν· τὸν δὲ οὐ φάνται δύστεν, πρὶν δὲ τῇ πάντῃς τοὺς οἰκοντας τὰ Σίκιμα περιτεμνομένους Ιουδαῖας· τὸν δὲ Ἐμμώρ φάνται πάτεσσιν αὐτούς. Φησὶ δὲ περὶ τοῦ δεῖν περιτέμνεσθαι αὐτούς δὲ Ἰακὼβ.

Οὐ γάρ δὴ θεμιτόν γε τοῦ Ἐβραιοῖς τέτυκται, Γαμβρίες ἀλλοθεν εἰς γεννούς (67) ἀγέτερον πεπλέων.

Α.Δ. δοτις γεννεῖς ἔκειχεται εἰναι ἀμοιβή.

Εἴτα υπόθες περὶ τῆς περιτομῆς·

Ο. Οὐ ποτὲ ἐκτῆσε πάτερες διοῖς Ἀβραάμ. C Αὐτές δέ τις αὐγανθόν κέλεται ἀνέρα πατεῖ σὺν οἷς Σάρχος πάσοντας πάσθησθαι δέος, καὶ δὲ ἀπελεσσεται. Απετεμψες δὲ τέτυκται, ἐπει τοις οὐραῖς αὐτοῖς ἔκειται.

Πορευθέντος σύν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἐμμώριον, καὶ τοὺς ὑποτασσομένους παρακαλοῦντος περιτέμνεσθαι, ἵνα τὸν Ἰακὼβ ιτύνων Συμεὼνα διαγνώναι τὸν τοῦ Ἐμμώριον καὶ τὸν Συχέμην ἀνελεῖν, τὴν ὕδριν τῆς ἀδελφῆς μηδ βούλησθεντα πολιτικῶς ἐνεχεῖν· ταῦτα δὲ διαγνόντα Λευτὶν τὸν ἀδελφὸν κοινωνούσασθαι· λαβόντα δὲ αὐτὸν συγκάταινον, ἐπει τὴν πρᾶξην παρορμήσαι, λόγιον προσφερόμενον τὸν θεὸν ἀνελεῖν φάμενον, τοῖς Ἀβραάμ ἀπογόνοις δέκα θύτην δύστεν. Φησὶ δὲ οὖτις δὲ Συμεὼν πρὸς Λευτὸν·

Εν γάρ ἐγώ μηδέτερον γε πεπινομένος εἰμι θεοῖς· δώσοσιν γάρ ποτε δρῆσος δέ καὶ έθυται καστοί Ἀβραάμ.

D Τὸν δὲ θεὸν αὐτοὺς τοῦτον τὸν νοῦν ἐμβαλλεῖν, διὰ τὸ τοὺς ἐν Σικίμοις ἀσεβεῖς εἶναι. Φησὶ δὲ·

Βλάπτε θεὸς Σικίμων οἰκιστορας· οὐ γάρ δοτος Εἰς αὐτοὺς δοτις τε καὶ μάλιστα καλός, οὐδὲ μηρίς οὐδέποτε οὐκανός ἀλλ' αὐτός, οὐδὲ θεάστερος· Λοιρία δὲ ὠράρει τοῖσιν μεμελημένοις δράγα.

Τὸν οὖν Λευτὸν καὶ τὸν Συμεὼνα εἰς τὴν πόλιν καθωπλασμένος ἐθέλειν, καὶ πρῶτα μὲν τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀναιρεῖν, Επειτα δὲ καὶ τὸν Ἐμμώριον καὶ τὸν Συχέμην φονεύσαι. Λέγεται δὲ περὶ τῆς ἀναιρέσεως αὐτῶν οὕτως·

Οὐ τέτοις δὴ Συμεὼν μὲν Ἐμμώρ δρουσσεῖς ἐπ' αὐτὸν, Πληῆκε τοι κεραυνός, ζειρήν δὲ ἔλειρη χεριά.

Λεύγη δ' Ετι σκαριφούσαν, τὴν πόρος διλος δρά-
ψει.
Τόρρα δὲ καὶ Λευτή μέρος δοχεῖος ἔβαι ταῖς
Ἀπόδημον τούντων Συκέων, δοχεῖα μαρτυρία.
Πλαστα δὲ κληπτὰ μέσον· δῆ δὲ Εἰρος ἐν
Σκλάβυτρα διὰ στέρνου, οἷα δὲ φυγὴ δέμας
εὑνθι.

Πυθομένους δὲ καὶ τοὺς ἑτέρους ἀδελφούς τὴν πρᾶξιν αὐτῶν, ἐπινηθῆσαι, καὶ τὴν πόλιν ἐκπορθῆσαι, καὶ τὴν ἀδελφὴν ἀναρριζαμένους, μετὰ τῶν αἰχμάλωτων εἰς τὴν πατρώνα ἔπαυλεν διακούσαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

'Αρταξάρου, περὶ τοῦ Ἰωσῆ.

Τούτους καὶ τὰ ἔτης περὶ τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ τῆς αὐτῆς τοῦ Ποιλυστόρος γραφῆς ἀπισυνήθισα,· Ἐρεά-
πανος δὲ φησιν ἐν τῷ Περὶ Ἰουδαίων τοῦ Ἀβραὰμ
ἀπόγονον γενέσθαι, οὐδὲν δὲ τακόνων συνέστι δὲ
καὶ φρονήσῃ παρὰ τοὺς δόλους δισεγκάντα, ὃντα
ἀδελφῶν ἐπισυνεθῆναι· προειδέμενον δὲ τὴν επι-
σύντεσιν, δεήθησαν τὸν ἀστυγείτωνον Ἀράβων εἰς
τὴν Ἀγύπτον αὐτὸν διακομίσαι. Τοὺς δὲ τὸ ἐντυχα-
νόμενον ποιήσαι. Ἐλνει γάρ τοὺς τῶν Ἀράβων βα-
σιλεῖς ἀπόγονους Ἰσαρήλ, οὐδὲν τοῦ Ἀβραὰμ, Ἰσαάκ
δὲ ἀδελφούς. Ἐλένθον δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγύπτον, καὶ
συσταθεῖσα τῷ βασιλεῖ διοικήσῃ τῆς δῆλης γενέσθαι
χώρας. Καὶ πρότερον ἀτάκτων τῶν Ἀγύπτων γε-
μαρούντων, δεῖ τὸ σῆν χώραν ἀδιάβροτον εἶναι, καὶ τῶν
Ἑλλήστων ὃντα τὸν κρεισσόνων ἀδικουμένων· τούτον
πρῶτον τὴν τε γῆν διελεῖν, καὶ δρεις διασημήσασθαι,
καὶ τὴν πολλῆν χρεομένην γεωργήσιμον ἀποτελέ-
σαι, καὶ τινας τῶν ἀρουρῶν τοὺς λεπρούς ἀποκληρώ-
σαι. Τούτον δὲ καὶ μέτρα εὑρέν, καὶ μεγάλους αὐτὸν
ὑπὸ τῶν Ἀγύπτων διὰ ταῦτα ἀγαπῆθηναι. Γῆμαι
δὲ αὐτὸν Ἡλιουπόλιτον λερώκας Ἀσενέθ θυγατέρα. ἐξ ἣς
γενῆσαι παιδέας. Μετὰ δὲ ταῦτα παραγένεσθαι πρὸς
αὐτὸν τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κομίζοντας
πολλὴν ὑπερβήν, καὶ κατοικήσθαι ἐν τῇ πόλει
Καΐρῳ, καὶ τοὺς Σύρους πλεονάσας ἐν τῇ Ἀγύπτῳ.
Τούτους δὲ φησι καὶ τὸν Ἀ' Αθέων καὶ τὸν Ἡλιουπόλεις
Ιερὸν κατακευάσας τοὺς Ἐρμούδην ὀνομαζομένους.
Μετὰ δὲ ταῦτα τελευτῆσαι τὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸν βασιλέα
τῶν Ἀγύπτων. Τὸν οὖν Ἰωσὴφ κρατοῦντα τῆς Ἀγύ-
πτου, τὸν ἐπών τετά σίτον, γενόμενον κατὰ τὴν φοράν
διπλετον, παραθέσθαι, καὶ τῆς Ἀγύπτου δεσπότην
γενέσθαι.

III. ΗΓΑΝΑΙΟΣ ΣΩΤΗΡ

Φίλωρος, περὶ τοῦ αὐτοῦ,

Μαρτυρεῖ δὲ ταῖς Ιεραῖς βίβλοις καὶ Φίλων ἐν τῇ
ώ τῶν περὶ Ἱεροσόλυμα. λέγων οὕτως·

Τοιστὸν ἔδος μακαριστὸν δῆμος (68) μέτας ἐκτινεῖ
γῆποτος, καὶ πρόσθετος δὲ Ἀβραμίου καὶ Ὑσάκ,
Ιανὼς εὐτέκνοι τόκος Ἰωσὴφ, δὲ δύτερος
πατριστῆς, σηκυόποιος ἢ Αἴγυπτου ὄρφεος,
Αἰρεστάς λαδαρία χρόνον αἰλυμνίοις μολὼν.
Καὶ ταῦτη. Ταῦτα καὶ περὶ τοῦ Ἰωσὴφ.

(68) *παρατητικός*. Tauta xai πεπι tou θωσήφ.

(68) Ο.ης. Ita omnes, uollo tamen sensu. Forte οὐκε.

*Cervicem; donec, quod pugna atrocior instet,
Linquat humi singultantem. At violentior ardet
Levinus, frustraque solo pendibuse volutum,
Asum immane nefas Sychemum, pendentes
[hæren]
Cruibus, invadit. Jugulum delatus in alium,
Mox toto gladiis subit in praecordia ferro,
Exturbatque animam.*

Postmodum vero fratres cæteros, ubi rem inaudissent, conjunctis viribus civitatem diripuisse, ac sororem cum ipsa captivorum manu paternam in villam transtulisse. Hæc Polyhistor.

CAPUT XXIII.

De Josepho, ex Arriapano.

Quibus deinceps Josephi rerum commemorationem adjungit, bunc in modum: *t* Artapanus autem in suo de Judeis commentario, Josephum ait Abrahāmi nepotem, Jacobi filium, cum reliquis fratribus ingenio, sapientia prestat, eorum insidiis appetitus esse; quorum ipse coniunctione prospecta, vicinias Arabas, uti se in *Ægyptum* abducent, obsecrari, ejusque precibus illos annuisse. Arabum enim reges Israelis nepotes, Abrahāmi filios, et Iasaici fratres esse. Ergo Josephum, paulo post quam *Ægyptum* attigisset, eo regis studio ac benevolentia exceptum esse, ut praefectus ab eo totius regni constitutus fuerit. Eudem vero, cum *Ægyptii* terram extensus magna perturbatione coluisserint, quod neque divisa regio esset, ac tenuioris fortunæ homines a potentioribus iniquiis haberentur: agros ante omnis divisisse, certis passim finibus terminisque descriptos, adeoque magnum soli partem incultam prius atque silvescentem, cultura opportunam commodamque reddidisse. suosque sacerdotibus agros singulares ac proprios assignasse. Mensuras præterea invenisse, quibus ille officiis *Ægyptiorum* sibi voluntatem majorem in modum devinxerit. Ceterum, Asenethen, Heliopolitanis sacerdotis filiani, uxorem duxisse, ac liberos ex ea suscepisse. Postea vero, **430** patrem cunctosque fratres, multis cum opibus ac facultatibus ad eum venisse, fixisque in urbe Cesana domiciliis, Syrorum in *Ægypto* sustinam admodum ac propagatam sobolem fuisse. Eosdem insuper tum quod apud Athon, tum quod apud Heliopolim est, templum condidisse, Hermutibios vulgo nominatos. Postremo, Josephum, *Ægyptiorum* que praesesset, immensam frumenti vii, quæ toto septentrioni dominum fuisse.

CAPUT XXIV.

De eodem, ex Philone.

Quin etiam divinis litteris Philonis quoque testimonium suffragatur. Is enim libro decimo quarto de Hierosolymis ita scribit :

*Ollis ampla potens ultro dat jugera princeps,
Fecundoque solo locat incorruptus Joseph,
Abrami Isaeque nepos, quemque alius Jacob
Sustulit, obscurus cui pervia sonnia noctis,
Qui solo incumbens Aegyptia regna tuerit,
Ambiuncto sati narri inactus ab æstu.*

Et que securus est. Auctio huc de Jospho-

CAPUT XXV.

De Jobo, ex Aristæa.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ^τ.

'Αρισταῖον, περὶ τοῦ Ἰώβ.

Nunc autem audi sis, quæ de Jobo idem ipse commemoret. • Aristæas, inquit, in sua de Judæis *Historia*, auctor est Esaum ex Bassara conjuge Jobum in Idumæa filium genuisse, sedemque sibi in Ausitide regione ad ipsum Idumæam et Arabiae confinium delegisse. Eundem æquitate præstantem, ac pecore in primis abundantem fuisse : quippe, ovium enim septem, camelorum tria millia, parva boum quingenta, gregalesque asines totidem numerasse. Copiam agrorum non absimilem. Ac Jobum quidem **431** Iohannum autem nominatum esse. Porro, Deum explorandæ hominis prolændæque virtutis gratia, diuturnis eum gravibusque calamitatibus exercuisse. Priusnam enim asinarum boumque armamenta a latronibus per vim abacta esse; tum oves simul atque pastores igne cœlitus immisso conflagrassæ; mux et camelos a latronibus similiter abductos, filiosque omnes adiunctorum ruina oppressos fuisse : postremo illum etiam eo ipso die fodiissimo totius corporis ulcere laborasse. Quibus in angustiis positus cum esset, ad eum invisiendi causa Eliapham Themeritanorum regem, Baldadem Sauchærum tyrannum, Sopharem Mannæorum regem, et Elium Barachiebs filium Zobitem convenisse. Qui cum eum alloquo solarentur, ipsum, tametsi consolatione omni careret, futurum tamen respondisse, uti pietatis suæ laudem hac in tanta malorum acerbitate perpetuam retineret. Deum vero hac ejus integratatis et constantiae vi majorem in modum probata, non ipsum tantum morbo liberasse, verum etiam ingentibus deinceps opibus ac fortunis cumulasse. • Hinc omnino Polyhistor.

CAPUT XXVI.

De Moysi, ex Eupolemo.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ^τ.

'Εὐπολέμου, περὶ Μωσέως.

Idem quoque plurima de Moyse habet auditu digna. • Moysen, inquit, narrat Eupolemus primum sapientem fuisse, Judæisque primum litteras tradidisse, a quibus eas Phœnices, ut a Phœnicibus Graeci, acceperint : eundemque Judæis leges principem condidisse. *

CAPUT XXVII.

De eodem, ex Artapano.

Artapanus autem in suo de Judæis opere scribit, Abramum cum Mempsasthenotho filio, ipsoque Ægyptiorum rege, vita functo, Palmanothem alterum ejusdem filium Ægypti imperium capessisse, Judæumque populum durius habuisse. Ab hoc primum Cessam conditam, in eaque delubrum, mox templum apud Heliopolim esse. **432** Ab eodem

καὶ περὶ Μωσίων δὲ ὁ αὐτὸς πλεῖστα παρατθεται, ὃν καὶ αὐτῶν ἐπακούσαι δίξιον. • Εὔπολεμος δὲ φησι τὸν Μωσῆν πρῶτον σφρόν γενέσθαι, καὶ γράμματα παραδοῦναι τοῖς Ιουδαίοις πρῶτον, παρὰ δὲ Ιουδαίων Φοινικας παραδαῖνεν, "Ελλήνας δὲ παρὰ Φοινίκων" νόμους τε πρῶτον γράψαι Μωσῆν τοῖς Ιουδαίοις. *

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ^τ.

'Αρταπάνου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

*'Αρταπάνος δέ φησι ἐν τῇ περὶ Ιουδαίων, "Άραδα μετελεσθεντος, καὶ τοῦ τούτου αὐτοῦ Μαρφασθενάθ, δομοὺς δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Αιγυπτίων, τὴν δυναστείαν παραλαβεῖν τὸν ιδίον (71) αὐτοῦ Παλμανόθην. Τούτον δὲ τοῖς Ιουδαίοις φάγιος προσφέρεσθαι καὶ πρῶτον μὲν τὴν Κεσσανοχοδομῆσαι, τό τε ἐπ' αὐτῇ λερὸν καθιέρωσασθαι,

(69) *Bassáras viōr*, etc. Verti, perinde ac si prius utō abcesset, posterius autem in Ἰώβ mutatum esset. Bassaram Jobabi, quem postea Jobum magno consensu dictum esse volunt, matrem; Septuaginta Bassoram vocarunt, Genes. xxxvi, 43. Gravis est questio, perdiuca jactata, quibus ex parentibus aut ubi natus patriarcha Jobus, qua de, ut omittant ceteros, novissime pluribus disputa-

rent, Salianus et Petavius, ambo nostri : alter emendator. *Annal.* tom. I, ann. mundi 2319; alter praefaci operis *De doctrina tempor.* lib. ix, c. 20.

(70) Ιωβά. Legendum credo Ιωβᾶ. Similitudo τοῦ μ., καὶ τοῦ β., in manuser. codicibus hunc etiam errorem peperit.

(71) Τὸν οὐδὲν. Vox, alterum, in versionem irrexit, expunge.

είτα τὸν ἐν Ἡλιούπολει ναὸν κατασκευάσαται. Τοῦτον δὲ γενέσθαι θυγατέρα Μέρχιν, τὴν Χενεφρῆ τινα κατεγγῆσαι, τῶν ὑπὲρ Μέμφιν τόπων βασιλεύοντι· τολλὸς γάρ τότε τῆς Αἰγύπτου βασιλεύειν. Ταῦτη δὲ στέρεα ὑπάρχουσαν ὑποβαλέσθαι τινὸς τῶν Ἰουδαίων παιδὸν· τοῦτο δὲ Μάνουσον ὄνομάσαται· ὅπερ δὲ τῶν Ἑλλήνων αὐτὸν ἀνδρωθέντα Μουσαῖον προσαγορεύθηται. Γενέσθαι δὲ τὸν Μάνουσον τοῦτον Ὄρφεως διάσκολον· ἀνδρωθέντα δ' αὐτὸν πολλὰ τοὺς ἀνθρώπους εὐχρησταὶ παραδοῦναι. Καὶ γάρ πλοια, καὶ μηχανὰς τρόπος τάς λιθοθεσίας, καὶ τὰ Αἰγύπτια ὅπλα, καὶ τὰ δραγανά τὰ ὑδρευτικά καὶ πολεμικά, καὶ τὴν φυλοσοφίαν ἔξερεν· Εἴ τι δὲ τὴν πόλιν εἰς λέσχη νομούς διέλει, καὶ ἐκάστην τὸν νομῷν ἀποτάξῃ τὸν Θεὸν αρχήστοσθαι, τά τε λεπρά γράμματα τοῖς λεπρεύσιν· εἶναι δὲ καὶ αἷλούρους, καὶ κύνας, καὶ θεοῖς· ἀπονίψαι δὲ καὶ τοὺς λεπρεύσιν ἔξαρτους χώραν. Ταῦτα δὲ πάντα ποιῆσαι χάριν τοῦ τὴν μοναρχίαν βεβαίαν τῇ Χενεφρῇ διασυνάλαμψαι. Πρότερον γάρ ἀδικατάστους ἔντας τοὺς δηλούς, ποτὲ μὲν ἐκβάλλειν, ποτὲ δὲ καθιστάνειν βασιλεῖς, καὶ πολλάκις τοὺς αὐτοὺς, ἀνάκτης δὲ διλούς. Διὰ ταῦτα οὖν τὸν Μάνουσον ὅπερ τῶν ἡγίων ἀγαπηθῆναι, καὶ ὅπερ τῶν λεπέων ισοθέου τιμῆς καταξιωθέντα προστιχορευθῆναι· Ἐρμῆν διὰ τὴν τερψίν γραμμάτων ἐρμηγέσαν. Τὸν δὲ Χενεφρῆν, ὥρωντα τὴν ὀρέτη τοῦ Μανθοῦ, φθονῆσαι αἵτη, καὶ ζητεῖν αὐτὸν ἐν εὐλόγῳ αἵτε τινὶ ἀνελάτῳ. Καὶ δὴ ποτὲ τὸν Αἰθίοπα ἐπιστρατευταμένων τῇ Αἰγύπτῳ, εὖτε Χενεφρῆν, ὑπολαβόντα εὐρηκάντα καιρὸν εἰθετον, πέμψας τὸν Μάνουσον ἐπ' αὐτοὺς στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως. Τὸ δὲ τῶν συγγενῶν αὐτῷ συστῆσαι πλήθος, ὑπολαβόντα δράμιας αὐτὸν διὰ τὴν τῶν στρατιωτῶν ἀσθένειαν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναιρήσθεσαν. Τὸν δὲ Μάνουσον ἀλλόντα ἐπὶ τὸν Ἐρμουπόλιτην ὄνοματον νομὸν, ἔχοντα περὶ δέκα μυριάδας γεωργῶν, αὐτὸν καταστρατεύσαι. Πέμψας δὲ στρατηγὸς τοὺς ποοκαθεδουμένους τῆς χώρας, οἷς δὴ πιλοεκτεῖν ἐπιφανῶς κατὰ τὰς μάχας. Λέγενται δὲ φησιν Ἡλιούπολίτας γενέσθαι τὸν πολεμον τῶν ἑταῖρων ἐπέκτη. Τοὺς οὖν περὶ τὸν Μάνουσον, διὰ τὸ μέγεθος τῆς στρατείας, πολὺν ἐν τούτῳ κτίσαι τῷ τόπῳ, καὶ τὴν ίσιν ἐν αὐτῷ καθιερώσαι, διὰ τὸ ταύτην βλάπτοντα ζῶα τοὺς ἀνθρώπους ἀναιρέσαι. Προσταχορεύσαι δὲ αὐτὴν Ἐρμουπολιν. Οὕτω δὴ τοὺς Αἰθίοπας, καίπερ ἔντας πολεμίους, στέρεις τὸν Μάνουσον, ὥστε καὶ τὴν περιοχὴν τῶν αἰολῶν παρ' ἐκείνου μαθεῖν· οὐ μόνον δὲ τούτους, ἀλλὰ καὶ τοὺς λεπρούς ἀπαντάς. Τὸν δὲ Χενεφρῆν, λαθέντας τοῦ πολέμου, λόγῳ μὲν αὐτὸν ἀποδίδασθαι, ἐργῷ δὲ ἐπιστολεύειν. Παραλόμενον γοῦν αὐτοῦ τοὺς ἡγίους, τοὺς μὲν ἐπὶ τὰ δρις τῆς Αἰθιοπίας πέμψαι, προφυλάκης χάριν· τοὺς δὲ προστάξαι τὸν ἐν Διδού πόλις ναὸν ἐξ ὀπτῆς ἀπίλυθον κατεσκευασμένον καθαίρειν· Στέρεον δὲ λιθίνων κατασκευάσαι, τὸ πλησίον δρος λατομήσαντας. Τάξαι δὲ ἐπὶ τῆς οἰκοδομίας ἐποτελεῖν Ναζέρποτα. Τὸν δὲ, ἐλόντα μετά Μανθοῦ εἰς Μέμφιν, θυγατέρα παρ' αὐτῷ, εἰ τι διλοῦ ἐστιν εὐχρηστον τοὺς ἀνθρώπους. Τὸν δὲ φάναι γένος τὸν βῆν, διὰ τὴν γῆν ὑπὸ τούτων ἀρρώσται. Τὸν δὲ

A Merrhin filiam susceptam, ac Chenephrae cuidam regioni supra Memphim sita imperasti desponsam fuisse: tum enim plures Aegyptum regulos habuisse. Hanc porro, sterilis cum esset, Judas mulieris infantem supposuisse, quem Moysum ipsa primum, deinde vero Graeci, cum ad virilem aetatem pervenisset, Museum nominarint. Atque hunc Orphei magistrum fuisse memorant, ac permulta humano generi utilissima tradidisse. Illi enim, et navigiorum, et machinarum, quibus adducti sursum lapides inter se postea coagimententur, et armorum Aegyptiacorum, et instrumentorum partim haurienda vel deducenda aquæ, partim bello necessariorium, ipsiusque adeo philosophia inventiōnem acceptam ferunt. Ad hæc civitatem ab eo in sex et triginta praefecturas divisam, suosque singulis Numini colendo ritus assignatos, litterasque sacras, puta felium, canum, ihūn figurās sacerdotibus cum singulari ac propria regione attributas fuisse. Quæ omnia eo consilio perficerit, ut summum Chenephrae imperium stabilire; cum nullo distincta ordine multitudine reges antea modo ejiceret, modo crearet, ac sepe quidem eosdem, interdum etiam alios. Quibus ipse rebus non modo populorum sihi amorem conciliarit, verum etiam parem superis honorem a sacerdotibus, qui Eρμῆν illum, hoc est Mercurium, sive interpretem, ob sacrarum litterarum ἐρμηγεῖ, Interpretationem, appellarent, facile impetrarit. Ali vero Chenephren Moysi virtutibus invidenter, perimendi hominis colorem aliquem, honestamque speciem quæsivisse. Itaque cum in Aegyptum armati Aethiopes invassent, commodam sibi facinoris oblatam occasio ne esse ratum, Moysum imperatorem adversus eos cum exercitu, ex gentilibus et propinquis ejus maximam partem confitato misisse, quod eum propter militum imbecillitatem ab hoste nullo negotio conficiendum putaret. Moysum autem ad praefecturam quamdam, cui Hermopolite nomen, quæque colonorum ad centum millia numerabat, profectum, castra ibi posuisse; legatorum suorum fortissimis ac strenuissimis quibusque præmissis, qui locum ac sedem occuparent. Quod bellum toto decennio gestum esse, a Heliopolitanis sese acceptissimo testatur. Porro Moysum, ceptiarum magnitudine instructum, eodem in loco urbem condidisse, Hermopolis nomine, in qua primum ibim, quod noxias hominibus animantes perimat, consecrari. 433 Aethiopes autem ipsos, tametsi hostes, tam propenso tamen in Moysum animo fuisse, ut ipsius quoque circumcisio ab eo ritum acciperent. Id quod a sacerdotibus etiam omnibus præstitum fuerit. Cæterum Chenephren, confecto bello, tametsi benevolentiam ore simularet, clam ei tamen insidiari re ipsa perrexisse. Itaque Moysi copias ita distractiisse, ut partim ad Aethiopias confinia per causam presidii allegaret, partim Diospoleos templum operis lateritiū dirucere, aliudque, lapidibus ex vicino monte cæsis, lapideum edificare juberet.

Hic operi Nacherotem quendam ab eo praefectum esse, qui Memphis una cum Moyso profectus, quæsierit ex eo, numquid præterea humano generi commodum utileque nosset. Cui Moysus, se vero nosse, boves nimirum, quibus in aranda terra uti licet. At Chenephren, ubi tauri Apis nomen indilisset, ei continuo templum a multitudine poni, eodemque translatas animantes a Moysu prius consecratae sepeliri voluisse, ut rerum ab eo institutarum memoriam una sepeliret. Verum abalienatos a se propterea cum Ægyptiorum animos incligeret, clam Jurejurando amicorum suorum fidem obstrinxisse, ut ne quis Moysu poratas insidias aperiret, simulque futuros exædis auctores designasse. Reclamantibus omnibus, Chanethothen, quem ex omnibus præcipue nominat, acerbius increpasse, qui regis tandem offensione permotus, commodo se tempore facinus obitum repperit. Ergo cum in eos forte dies Merrhis obitus incidi-set, Chenephren transferendi ultra Ægypti fines corporis, ibidemque sepeliendi, Moysu et Chanethothæ potestatem fecisse, cum interfectum iri ab isto Moysum putaret. Verum insidias a consilio quadam in itinere sibi patet factis, Moysum saluti suæ diligenter cavisse: cui, post sepulcum Merrhin, Meroesque nomen fluvio atque urbi ad fluvium sedilitate impositum (quam quidem Merrhin, indigence haud minori quam Isin ipsam religione venerentur), Aaron frater, qui et ipse conjurationem rescriverat, auctor fuerit, ut fugam in Arabiam capesset. Illum ergo consilium fratris secutum, Memphis solvisse, Niloque trajecto in Arabiam appulisse. **434** Chanethothen vero, fuga intellecta, insidias ciuitatis, quibus exceptum oppimeret; adeoque venienti stricto gladio occurrisse: at Moysum hominem occupasse, nec ejus tantum inhibuisse manum, sed etiam illum educto ense confodisse. E vestigio elapsum in Arabiam, ad Raguelens ejus tum regionis principem adhaeruisse, ab eoque filiam in uxorem accepisse. Porro cum in Ægyptio movere Raguelus vehementer optaret, ut Moysum e deduceret, filique simul ac genero imperium asserret: Moysum, quod gentilibus suis metueret, ab ea ipsum mente dimovere conatum esse quidem, sed tamen et Arabibus abstinere, et ex Ægypto prædas agere a Raguelo jussum fuisse. Interca Chenephren elephantiæ morbo mortaliæ omnium principem obliisse, cum in eum incidisset, quod Judeos, lanae vestis usu prohibito, sindones jussisset inducere, quo facilius in eis hoc a ceteris cultu distinctos savire posset. At Moysum gentis sua miseras apud Deum assidue deprecantem, eo demum tempore Numen propitiū habuisse, ac repente succensum e terra igne erupisse ait, qui tametsi locus ab omni ligno aliaque materia igni pascendo apta vacuus esset, ardere tamen non desineret. Quo

*σ. προκατασχῆσαντα. ή Ιερ. γεγονός.

(7-2) **Θέλωντα**: Corrig. **Θέλωντα**: postrema enim syllaba, ob sequentis similitudinem abrasa est.

Xeneprhen, προσαγορεύσαντα τῷρον "Απιν, καλεῖσται ἵερὸν αὐτοῦ τοὺς δῆλους καθιδύσασθαι, καὶ τὰ ζῶα τὰ καθιερώθεντα ὑπὸ τοῦ Μωάσου καλεύειν ἐκεῖ φέροντας θάπτειν, καταχρύπτειν θέλων (72) τὰ τοῦ Μωάσου ἐπινοήματα. Ἀποξενωσάντων δὲ αὐτὸν τὸν Αἴγυπτον, δρώμοτης τοὺς φίλους μὴ ἔξαγγελαι τῷ Μωάσῳ τὴν ἐπισυνισταμένην αὐτῷ ἐπιβουλήν, καὶ προβαλέσθαι τοὺς ἀναιρέσοντας αὐτὸν. Μηδενὸς δὲ ὑπακούσαντος, διειδίσαι τὸν Χενερῆν Χανεθόθην, τὸν μάλιστα προσαγορεύσμενον ὑπὸ αὐτοῦ. Τὸν δὲ διειδισθέντα, ὑποχρίσθαι τὴν ἐπιθεσίν, λαβόντα καρφόν. Τὸν δὲ τούτον τὸν καρφόν, τῆς Μίρριδος τελευτάσσοντος, ὑποχρέόται τὸν Χενερῆν τῷ τε Μωάσῳ καὶ τῷ Χανεθόθῃ τὸ σῆμα, ὡς διακομίσαντας εἰς τοὺς ὑπὲρ Αἴγυπτον τόπους θάψαι, ὑπολαβόντα τὸν Μόδιον ὑπὸ τοῦ Χανεθόθι ἀναρρήσεσθαι. Περούμωντος δὲ αὐτῶν, τὴν ἐπιβουλήν τῷ Μωάσῳ τὸν συειδότων ἔξαγγελαι τινα. Τὸν δὲ φυλάσσοντα αὐτὸν τὴν μὲν Μέρριν θάψαι, τὸν δὲ ποταμὸν, καὶ τὴν ἐν ἐκείνῳ πόλιν Μερόην προσαγορεύσατε. (Τιμόθεος δὲ τὴν Μέρριν ταύτην ὑπὸ τῶν ἔγχωρων οὐκ ελαττονὶ τῇ Ιστν. Ἀράπων δὲ τὸν τοῦ Μωάσου ἀδελφὸν, τὰ περὶ τὴν ἐπιβουλήν ἐπιγνόντα, συμβουλεύειν τῷ ἀδελφῷ φυγεῖν εἰς τὴν Ἀραβίαν. Τὸν δὲ πεισθέντα, ἀπὸ Μέμφεως τὸν Νεῖλον διαπλεύσαντα, ἀπαλλάσσεσθαι εἰς τὴν Ἀραβίαν. Τὸν δὲ Χανεθόθην, πυθόμενον τοῦ Μωάσου τὴν φυγὴν, ἀνεβρέσσιν ὡς ἀναιρήσοντα. Ιδόντα δὲ ἐρχόμενον, στάσασθαι τὴν μάχαιραν ἐπὶ αὐτὸν. Τὸν δὲ Μωάσον, προκαταχθεῖν αἱ τρίαι τε Κήρυκες κατασχεῖν αὐτὸν, καὶ σπασθεῖν τὸν ἕφος, φονεύειν τὸν Χανεθόθην. Διεκρίθαν δὲ εἰς τὴν Ἀραβίαν, καὶ Ταγουσήλη τῷ τῶν τόπων δρογοτὶ συμβιοῦν, λαβόντα τὴν ἐκείνου θυγατέρα. Τὸν δὲ Ταγουσήλον βούλεσθαι στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Αἴγυπτους, κατάγεντα βουλίμενον τὸν Μόδιον, καὶ τὴν διωνοτελανή τε θυγατέρα καὶ τῷ γαμρῷ κατασκευάσαται. Τὸν δὲ Μωάσον ἀποκωλύσαι, στοχεύεντος τὸν δροφιλῶν. Τὸν δὲ Ταγουσήλον διακωλύσοντα στρατεύειν τοὺς Ἀράψι, προστάξαντα ληστεύειν τὴν Αἴγυπτον. Υπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Χενερῆν πρώτον ἀπάντων ἀνθρώπων ἐλεφαντίασαντα μεταλλάξαι. Τούτῳ δὲ τῷ πάλαι πειρατεῖσιν διὰ τὸ τοὺς Ιουδαίους προστάξαι στονόνας ἀμφιέννυσθαι, ἀρέπαι δὲ ἐσθῆτα μὴ ἀμφιγένεσθαι. ὅπως δητες ἐπιστημοι κολαζέσθων ὑπὸ αὐτῶν. Τὸν δὲ Μωάσον ενέχεσθαι τῷ Θεῷ, ἃ δηλοῦται τοὺς λαοὺς παύσας τῶν κακοπαθειῶν. Πλακομένου δὲ αὐτοῦ, αἰγνιδιώς, φωστιν, ἐκ τῆς γῆς πῦρ ἀναφῆναι, καὶ τοῦτον κάρεσθαι, μήτε ὄλης μήτε βλλῆς τὸν εὐειλας οὐσίας ἐν τῷ τόπῳ. Τὸν δὲ Μωάσον, δεῖσαντα τὸ γένος δὲ φεγγεῖν φωνὴν δὲ αὐτῷ θελαν επεῖν, στρατεύειν ἐπὶ Αἴγυπτον, καὶ τοὺς Ιουδαίους διασώσαντα, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγαγεῖν πατέρα. Τὸν δὲ, θαρρήσαντα, δύναμιν πολεμίων ἐπάγειν διαγνῶντα τοὺς Αἴγυπτους. Πρώτον δὲ πρὸς Ἀράπωνα τὸν ἀδελφὸν ἐλθεῖν. Τὸν δὲ βασιλέα τὸν Αἴγυπτον, πυθόμενον τὴν τοῦ Μωάσου παρουσίαν, καλέσαι πρὸς αὐτὸν, καὶ πυνθάνεσθαι ἐφ' ὅπερ ἦκοι. Τὸν δὲ σάνα,

προσάρξαι αὐτῷ τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην ἀπολύτους τοὺς Ἰουδαίους. Τὸν δὲ πυθόμενον, εἰς φυλακὴν αὐτὸν καθεῖται. Νυκτὸς δὲ ἀπιγενομένης τὰς τινὰς πάσχεις αὐτομάτως ἀνοιχθῆται τοῦ δεσμοπτήρου, καὶ τῶν φυλάκων οὐδὲ μὲν τελευτῆσαι, τινὰς δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπουροῦ παρεθῆναι, τὰ τε διτλα κατεπήγησαν. Ἐξειθόντα δὲ τὸν Μάνου, ἐπὶ τὰ βασιλικὰ ἔδειν· ὑπόρως δὲ ἀνεψημένας τὰς θύρας εἰσελθεῖν, καὶ ἐνθάδε τῶν φυλάκων παρεμένων τὸν βασιλέα λέγειρα. Τὸν δὲ, ἐκπλαγέντα ἐπὶ τῷ γεγονότῳ, καλεῖσθαι τῷ Μαύσῳ τὸ τοπικόν αὐτὸν Θεού εἰπεῖν δύομα, διαγέλευσαντα αὐτὸν. Τὸν δὲ, προσκύναντα πρὸς τὸ οὖς εἰπεῖν. Ἀκούσαντα δὲ τὸν βασιλέα, ποτεῖν ἄρχοντον διακρατήθεντα δὲ ὑπὸ τοῦ Μαύσου, πάλιν ἀναβάτων. Γράψαντα δὲ τονόμα εἰς δέλτον, καταστραγίσασθαι· τῶν δὲ ἵερών τὸν ἔχανταίσαντα τὰ ἐν τῇ πινακίδῃ γεγραμμένα, μετὰ σπασμού τὸν βίον ἐκλιμπάνειν· εἰπεῖν τε τὸν βασιλέα σημεῖον τι αὐτῷ ποιῆσαν. Τὸν δὲ Μάνου, ἣν εἶχε ράβδον ἐκβάλοντα, δρυνοῖς ποιήσαντα πτονθέντων δὲ πάντων, ἐπιλέμμενον τῆς οὐρᾶς ἀνελέσθαι, καὶ πάλιν ράβδον ποιῆσαι. Προσελθόντα δὲ μικρὸν, τὸν Νεῖλον τῇ ράβδῳ πατάξαι· τὸν δὲ ποταμὸν, πολύχοντα γενόμενον, κατακλύσειν ὅλην τὴν Ἀιγυπτίου. Ἀπὸ τότε δὲ καὶ τὴν κατάβασιν αὐτοῦ γίνεσθαι. Ευναγάγδην δὲ τὸ δέδωρ ἀποζέουσα, καὶ τὰ ποτάμια διαγένειαις ζῶα, τοὺς ταλοὺς δὲ τὴν δίκαιαν φεύγεσθαι. Τὸν δὲ βασιλέα, τούτους γενομένους τῶν τεράτων, φάναι μετὰ μῆνα τοὺς λαοὺς ἀπολύτειν, ἐὰν ἀποκατασθῇ τὸν ποταμὸν. Τὸν δὲ Μάνου, πάλιν τῇ ράβδῳ πατάξαντα τὸ ὕδωρ, συστελλεῖν τὸ ρέμα. Τούτου δὲ γενόμενου, τὸν βασιλέα τῶν ἱερῶν τοὺς ὑπὸ Μέμφιν καλέσαι, καὶ φάναι αὐτοῖς ἀναφέσθαι· καὶ τὸ ἱερόν κατασκήψαι, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸν τερατούργησαν. Τοὺς δὲ τότε διά τινον μαγγάνων καὶ ἔταιοδῶν ὀράκοντα ποιῆσαι, καὶ τὸν ποταμὸν μεταχρύσαι. Τὸν δὲ βασιλέα φρονηματισθέντα ἐπὶ τῷ γεγονότι, πάσῃ τιμωρῷ καὶ καλάσσαι κατακείσαι τοὺς Ἰουδαίους. Τὸν δὲ Μάνου, ταῦτα δρόντα, δῆλα τε σημεῖα ποιῆσαι, καὶ πατάξαντα τὴν τὴν τῇ ράβδῳ, ζῶαν τι πτηγῶν ἀνείναι, δι λυμφασθαι τοὺς Αιγυπτίους, πάντας τε ἔξαλκυθῆναι τὰ σώματα. Τὸν δὲ ιατρὸν μὴ δυναμένουν λέσθαι τοὺς κάρυνθος, ὅταν πάλιν ἀνέστως τυχεῖν τοὺς Ἰουδαίους. Πάλιν τε τὸν Μάνου βάτραχον διὰ τὴν ράβδου ἀνείναι, πρὸς δὲ τούτους ἀκρίβεας, καὶ σηνίπτας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς Αιγυπτίους τὴν ράβδον ἀνατείνειν εἰς τὸν ἱερὸν, ὅροις δὲ καὶ τῇ Ἰστίᾳ, διὰ τὸ τὴν τῆν εἶναι Ἰστίαν, παυσάνειν δὲ τῇ ράβδῳ, τὰ τέρατα ἀνείναι. Τὸν δὲ βασιλέας ἐπι ἀφρονομένου, τὸν Μάνου χάλαζάν τε καὶ σιερούς διὰ νυκτὸς ἀποτελέσαται, ὥστε τοὺς τὸν σιερὸν φεύγοντας ἀπὸ τῆς χαλάζης ἀναφέσθαι, τοὺς τε τὴν χάλαζαν ἐκκλίνοντας ὑπὸ τῶν σιερῶν διαφέρεσθαι. Συμπεπελεῖν δὲ τότε τὰς μὲν οἰκιας πάσεις, τῶν τε νωπαὶ τοὺς πλείστους. Τελευταῖνον τοιαύταις συμφοραῖς περιπεσόντας τὸν βασιλέα, τοὺς Ἰουδαίους ἀπολύσας. Τοὺς δὲ χρηστάμενους παρὰ τῶν Αιγυπτίων πολλὰ μὲν ἐκπόμπατα, οὓς διάγον δὲ ἴματοιν, ἀλλὰν τα παιμελῆν γάναν, διαβάντας τοὺς

B
C A prodigio Moysum, cum exterritus fuderet, voce dīvinitus immissa admonitum esse, ut in *Ægyptum* expeditione suscepta, *Judeos* liberaret, ac pristinam in patriam aliquando reduceret. Itaque confirmato auctimo bellum *Ægypti* iuferre statuisse, sic tamen, ut Aaronem fratrem ante omnia conveniret. Cujus adventu nuntiato, *Ægyptum* regem ex eo, quem ad se sese confessim evocaverat, quasiis, quorsum illuc venisset: ipsum autem, orbis universi moderatoris jussu ac nomine regi denuo tasse, uti *Judeos* liberos securosque dimitteret. Quamobrem, cum iu carcere ab eo conjectus esset, nocte portas omnes carceris sponte patuisse, custodesque partim rependino sublatos interiu, partim alto somno solutos fractis passim armis jacuisse. Moysum et vestigio se in regiam, patefactis etiam ultro januis, intulisse, ac praesidiariis militibus profundo quoque somno sepultis, regem excitasse; qui facti novitatem primum quidem obstipuerit, mox tamen, quasi ludos Moysum faceret, Dei a quo 435 missus esset, nomen eum aperire jusserit: quod ubi Moysus in aurem insinuasset, regem illico mutum concidisse, donec ab eodem arreptus sibi ac vite redderetur. Et illum quidem indicatum nomen tabellis inscripsisse, quas postmodum obsignari: quendam vero sacerdotem, qui scripti nominius majestatem elevaret, repetitivo spasmo corruptum perisse. Præterea, cum rex a Moysu prodigium aliquod expeteret, cum quam manu virgam tenebat, in serpentem subito convertisse, omnibusque stupentibus, arrepta cauda priorem ei rursus virginem redditisse. Paulus post Nilum eadem virginem percussum, intumescentibus uidis, *Ægyptum* universam proluisse; ex eoque tempore statis deinceps vicibus in agros sessi Nilum effusisse. Mox collectis et stagnantes passim aquas effervuisse, nec piscibus modo interitum, sed exitiale quoque hominibus situm attulisse. Itaque regem toti prodigiis territum, sese post mensem *Judeos* dimissorum spopoudisse, si pristinum fluminis status a Moysu redderetur: illum aquam denuo virginem constituisse. Hic vero regem evocatis, qui trans Memphim incolebant, sacerdotibus, necem omnibus interminatum, nisi similia ipsi quoque prodigia ostenderent. Eos, præstigiis et cantionibus quibusdam repente draconis speciem objecisse, ac fluminis colorem immutasse; quo facto elatiorem ac tumidiorem quam ante regem, omni poenarum ac suppliciorum genere postmodum *Judeos* vexasse. Quod ubi Moysus videret, cum alia pleraque ab eo miracula edita esse, tum ex terra, quam virginem percussaret, genus quoddam alati animalis exstitisse, quod *Ægyptios* possimere vexare, omniumque corporibus stolidum mortis punitionibusque suis ulcus inureret. Cui morbo cum nullum medici remedium invenirent, *Judeos* aliquantulum denuo respirasse. Moysum vero, ejusdem virginis contactu ranas præterea, locu-

stas, ac culices excitasse : quæ quidem in causa
fuerint, quamobrem singulis in templis virginis
Ægyptii consecrari, eademque omniuo, qua
ipsammet Isin, religione coluerint ; Isin quippe
terram esse rati, quæ virga percussa tot miraculo-
rum formarum exclusisset. At furente nihilominus re-
ge, Moysum ad grandinis calamitatem nocturnos
terrae motus addidisse, ut qui sese motui subducere
conarentur, grandine afflicti contusique perirent :
qui autem grandinis impetum declinarent, terræ
quassatione interirent. **436** Ac domos quidem uni-
versas, faunae tum plurima corruiisse : regem ve-
ro tot malis cladibusque fractum, Judæos sero li-
cer, aliquando tamen dimisisse. Qui multis ab
Ægyptio cum poculis, tum vestibus corrogatis, alia-
que multiplici gaza, trajectis Arabiæ fluminibus,
magnoque confecto itinere, ad mare Rubrum ter-
tio demum die pervenerint. Atque a Memphis qui-
dem ita narrari, Moysum intius regionis scientissi-
mum, observato reciprocantæ aestus tempore, sicco
mari universam multitudinem transmisso : ab He-
liopolitanis vero secus ; quippe regem abeuntes Ju-
dæos, quæque ab Ægyptiis mutuo acceperant, secum
auferentes, ingenti exercitu cum animantibus con-
secratis persecutum esse. At Moysum uti mare virga percuteret, divinitus admonitum, aquam virga leti-
gisse, ac discedentibus illico fluctibus, copias sicco
tramite deduxisse. Eamdem porro viam tentauitibus,
ac fugientis terga prementibus Ægyptiis, cum adversuni repente ignem coruscasse, tum ipsum quoque
mare patentem semitam refluxentibus undis oluisse, itaque partim igni, partim astu maritimæ Ægyptios
ad unum ounes perisse. Judæos vero ab imminentis periculo liberatos, per solitudinem annos triginta
continenter vagatos esse, ac farina, quam celitus iis Deus plueret, panicum figura, candore nivem refe-
rente vitam sustentasse. Cæterum idem Moysum statura proceriore, colore subrufum, promissa iam cæ-
sarie canuni, totoque corpore augustiorem suisce, haecque onta circa annum etatris nonum et octogesi-
num perfecisse tradit.

CAPUT XXVIII.

De eodem, ex Ezechielo.

Jam vero quemadmodum ipse quoque Moyses a
matre paludi expositus, atque a regis filia receptus
educatusque fuerit, Ezechielus poeta tragicus fuse
perseguitur, historia jam usque a Jacobi familie
in Ægyptum ad Josephum adventu repetita. Is ergo
Moysum ipsum hunc in modum loquentem introdu-
cit :

437 *Chananæa postquam deserens Jacob sola,*
Deciesque septem corporum cinctus globo,
In Pharia venit regna ; numerosam insuper
Sobolem crevit, quo gravi fato hastenus
Vexata, dirum gentis infandum jugum
Sevasqne domina pertulit plagas manus.
Nam cum videret gliscere Hebraum genus,
Caput inde nostrum fraudibus multis petit
Rex Pharao, miseros opere lateritio premens,
Vastasque moles urbium atque turrium
Labore casso tollere in cælum jubens.
Exin profunde masculum quidquid dies
Natum videret, flumine immersum obrui.
Me vero genitrix, quod mihi latam haud semel
Narrare memini, mensibus texit tribus.
Deprehensa tandem, qua tuncmen jacet palus,
Exponit undis plurima insignem nota.
Procul Mariam adstabat obseruans soror.
Ecce tibi regis nata cum famulis subit,

(73) Οἰκοδομαῖς. Meliuscule stabit hic versus, si legeris, Βαριά, τε οἰκοδομαῖς.

A κατὰ τὴν Ἀράβιαν ποταμούς, καὶ διαβάντας Ικανὸν
τόπον, ἐπὶ τὴν Ἐρυθρὰν τριάσιους ἑκατὸν θάλασσαν.
Καὶ Μεμφίτας μὲν λέγειν. Εμπειρον δύτα τὸν Μόύ-
σον τῆς χώρας, τὴν δημοτινὴν τηρήσαντα, διὰ ἡρῷδες
τῆς θαλάσσης τὸ πάτηθος περιεῖται. Ἡλιουπόλιτας
δὲ λέγειν ἐπικαταδραμεῖν τὸν βασιλέα μετὰ πολλῆς
δυνάμεως ἄμα καὶ τοῖς καθειρωμένοις ζώαις, διὰ τὸ
τὴν ὑπαρξὴν τοὺς Ιουδαίους τῶν Αιγυπτίων χρησα-
μένους θιακομῆτας. Τῷ δὲ Μωάση θείαν φωνὴν γε-
νέσθαι, πατάξαι τὴν θάλασσαν τῇ βάθῳ· τὸν δὲ
Μώσην, ἀκούσαντα, ἐπιθίγειν τῇ βάθῳ τὸν θάλατος,
καὶ σύτε τὸ μὲν νάμα διαστῆναι, τὸν δὲ δύναμιν διὰ
ἔρδες δῦνο περιεσθαι. Συνεμβάντων δὲ τῶν Αιγυ-
πτίων καὶ διωκόντων, φροὶ πύρ αὐτοῖς ἐκ τῶν ἔμ-
προσθεν ἐκλάμψαι, τὴν δὲ θάλασσαν ταῖς τὸν δύνα-
B ἐπικατέλουσαι· τοὺς δὲ Αιγυπτίους ὑπὸ τὸν πυρὸς καὶ
τῆς πλημμυρίδος πάντας διαφθαρῆναι. Τοὺς δὲ Ιου-
δαίους, διαφύγαντας τὸν κινδύνον, τριάκοντα ἑπτὰ ἐν
τῇ ἑρήμῳ διατείχει τοις βρέγοντος αὐτοῖς τοῦ θεοῦ κρι-
μονοι ἐλύμῳ, κιδῶν παραπλησίου τοῦ χράν-
Γεγονέναι δὲ φροὶ τὸν Μώσην μαχρόν, πυρφάκτην,
πολιόν, κομῆτην, ἀξιωματικὸν. Ταῦτα δὲ πρᾶξι πε-
ρὶ ἑπτὰ δύο δοκίμονται. Ταῦτα δὲ πρᾶξι πε-
ρὶ ἑπτὰ δύο δοκίμονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Ἐξεκήδον, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ τὸν Μώσην ἐκτείναι οὐ ποτὲ τῆς μη-
τρὸς εἰς τὸ Λέον, καὶ οὐ ποτὲ τοῦ βασιλέως θυγατρὸς
διαφεύγηναι καὶ τραφῆναι, ἵστορει καὶ Ἐξεκήδοντος ἐ^τ
τῶν τραγῳδῶν ποιητῆς, διωθεν ἀναλαβὼν τὴν ἱστο-
ρίαν ἀπὸ τῶν σὺν Ιακὼβ παραγνομένων εἰς Αιγυ-
πτον πρὸς Ιωσήφ. Λέγει δὲ οὕτως, τὸν Μώσην παρ-
ελάύνων λέγοντα·

D 'Ἄφ' οὖτος Ιακὼβ, τὴν Διάπολιν Χαραραύαρ
Κατῆλθ' ἐξ Αιγυπτον ἔχοντας ταπάκις δέκα
Ψυχὰς σὺν αὐτῷ, καὶ ἐπεργάντες ποδὸν
Λαοὺς κακὸς πράσσοντα καὶ τεθλιμμένορ,
Ἐξ ἀρχῆς τούτων των γρότων κακούμενορ
Κακῶν ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ δυναστεῖλας γερός.
Ίδον τὴν τὴν πέτραν ἀλις ηὔξημέντη,
Δόλοις καθ' ἥμερον πολλὸν ἐμπαρχαστατο
Βασιλεὺς Φαραὼ, τοὺς μὲν ἐπιλυθεύμασιν,
Οἰκοδομαῖς (74) τοις βαρειαῖς δεκτίλων βροτοῖς,
Πόλεις τε, πύργους τε, σφρῶν ἐπαντινυδρῶν.
Ἐπειδὴ πρόσσοις μὲν Ἐβραιοῖς γένεται,
Τάρσειν καὶ Μιτειν ποταμοῖς ἐξ βαθύψφοροι.
Ἐγταῦθα μήτηρ η τεκνουν' ἐκρυπτεῖ με
Τρεις μήναις, ως ἐρασκεῖν. Οὐ λαθόντα δὲ
Γαλεθέντης, κόσμοις ἀμφισσεῖται ποιεῖ,
Παρ' οὐρανῷ (74) ποταμοῖ, λάσιον, εἰς ἔλος δασού.
Μαριάμ δὲ δεξιὴ μονη κατώπιτεν πέλας.
Κάτειπε θυγάτηρ βασιλέως ἀλέρων ἐροῦ

(74) Παρ' οὐρανῷ. Corrigi ex alt. manuscr. παρ'
ἕρα : τινι προ λάσιον, γεροπει λάσιο

Κατῆλθε λοιποῖς φαιδρῶν τὸ δέρν δέμας.
Νέος δὲ ιδούσα, καὶ λαβὼν ἀνείλετο.
Ἐγρώθ' Ἐβραῖον δυτα· καὶ λέγει ταῦτα
Μαρὰμ δέλεχθή προσθραμμάννα βασιλίδι·
Θύλεις τροφῶν σοι τῷ παιδίῳ εὐρώ ταχὺ·
Ἐκ τῶν Ἐβραίων,
Μαλῶνσα δὲ εἴλετε μητρί· καὶ παῖρον ταχὺ·
Αὐτὴ τε μήτηρ, καὶ ἐλαβέτ μὲν ἀγκαλίας.
Εἰλετε δὲ θυτάρην βασιλέως· Τούτον, τόντι,
Τρόπενε, καθὼν μισθὼν ἀπεστάλενον οὐδενέ.
Οὐρα δὲ Μωϋσῆν ὠρόμαλέ, τοῦ χάρου·
Τῆρας διελεγετοπαιάλις ἀτὰ φόρος.

Τούτους μεθ' ἔτερα ἐπιλέγει, καὶ περὶ τούτων δὲ Ἑγείηλος ήταν τῇ τραγῳδίᾳ, τὸν Μωϋσῆν παρισάγων λέγοντα·

Ἐπει δὲ καρδὸς τητηλων παρῆλθε μοι,
Ὕψης με μήτηρ βασιλίδος πρὸς δύματα,
Ἄλαστα μυθεύσασα, καὶ λέξασα μοι
Γένον πατρόφων, καὶ θεού διωρίματα.
Ἐώς μὲν οὖν τὸν παιδὸν εἰχομένη χρόνον,
Τροφαῖσι βασιλικαῖσι καὶ παιδεύμασι
Ἀλαρὸν ὑποχρεούσης, ὡς πᾶς σταλάρων παῖρον,
Ἐξῆλθον αὐλίος καλλονής ημέρων παῖρον,
Ἐξῆλθον οὐλων βασιλικῶν· (πρὸς δέργα τὸν
Θυμὸς μὲν ἀντρεῖς καὶ θεούς πατρόφων)
Ὥρῳ δὲ προτόντοντος ἐγείροντον τούτῳ
Τὸν μὲν τένος Ἐβραῖον, τὸν δὲ Ἀλυπτεῖον.
Ἴων δὲ ἐριμούσος, παῖρον πρόδενα,
Ἐρήμωρον μὲν ἀδελφόν, τὸν δὲ ἔκτειν' ἔγω.
Ἐκρύψα δὲ ἄμμῳ τούτον, ὥστε μὴ εἰσιδεῖν
Ἐπερόν τον ἵμας, κάλυψυμεναίσθορον.
Τῇ πάντων δὲ πάλαι ίδων ἀνδράς δύο,
Μάλιστα δὲ αὐτῶν (75) συγγενεῖς κακονυμέτους,
Δέκα· Τὶ τύπεις ποδερόντων σέδεν;
Ο δὲ εἰλεκτήρης Ἡμίτις εἰς τὸν ἀκάπτοτε κρήτην,
Ἡ πιστάτηρ ἐκθεῖσθα; Μή κτενεῖς σὺν με,
Ὥσακερ τὸν δύχρονα διδράσα; Καὶ δεσμοῖς ἐγὼ
Ἐλέκτη· Ποὺς ἐγένετο συμφασὲς τοῦ;
Τὶς δάκτυλος βασιλεὺς ταῦτα διχτητεῖς ταχὺ;
Σηπτεῖ δὲ Φαραὼν τὴν ἐμήν ψυχήν λαβεῖ·
Ἐγὼ δὲ ἀκούσας, ἐκποδῶν μελίστασαι,
Καὶ τοῦ πλανῶμεν γῆν ἐπ' ἀλλοτέρωμα.

Ἔτοι περὶ τῶν τοῦ Παγουῆλη θυγατέρων οὗτως ἐπιβίλλει·

Ὥρῳ δὲ ταῦτα ἐπέτει παρθένους τινάς.

Ἐρωτήσαντός τε αὐτοῦ, τίνος εἶχαν αἱ παρθένοι,
φησιν ἡ Σεπφώρα·

Αἰσήν μὲν τὴν πάσα καλήστει, ξέρε·
Οἰχούντοι δὲ αὐτῆν φύλα πατοτῶν τετώ,
Αἴστοις ἀδρέσι μελάρες· Ἀρχὼν δὲ τοτὶ τῆς
Εἰς, καὶ τύραρρος, καὶ στρατηλάτης μόνος·
Ἀρχεῖ δὲ πόλεως τῆρος, καὶ κρήτεις βροτοὺς
λαρεῖς, δὲς δέ τις ἐμού τε καὶ τούτων πατήρ.

Ἔτοι περὶ τοῦ ποτισμοῦ τῶν θρημάτων διελόνων,
περὶ τοῦ τῆς Σεπφώρας ἐπιβάλλει γάμου, δὲ ἀμοι-
βαίνων παρειών τῶν τε Χούμ καὶ τὴν Σεπφώραν
λγοντας·

Ὄμως κατειλεῖται γῆ τε, Σεπφώρα, τάδε
Σέπτω· Πατήρ με τῷδε δδώκετε σύνετε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ.

Ἀημητρίου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Δημητρίος δὲ περὶ τῆς ἀνατίρσεως τοῦ Αιγυπτίου,
καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς πρὸς τὸν μηγύσαντα τὸν τελευ-

A Lustrare liquido gestis corpus vado.
Puerum innatantem cernit, ac tollit manu.
Facileque Hebreum agnoscit. Accurrens simul
His ultra verbis principem affatur soror:
Placeatne puer gentis? Hebrei statim
Vocent huc nutricem! Placuit. Hæc subito advolans
Casina parenti pandit, et celeri gradu
Jam mater adstat, neque complexu sovet.
Cui nata regis: Hunc mihi puerum edoca.
Curæ ac laboris digna te merces manet.
Simul ipsa Moysis nomen imponit mihi,
Quod abs liquenti tulerat incolument vado.

438 Quibus idem poeta Moysis ipsius quæ sequi-
tur orationem adjungit:

Matura vix me firmat infantem dies.
Mora nulla, mater principis domum resert,
Sed ante patrum sedulo pandit mihi
Genus, ac potenter munus eximium Dei.
Puerile donec tempus atatis fluit,
Regina, prorsus ac sua si me satum
Fudisset alvo, regum quidquid genus,
Tantaque sobolis cura poscebat, libens
Volensque spondet. Ast ubi plenus mihi
Sinus dierum, regio egressus lare,
(Quo sponte rapior, quo vocat regis dolus)
Duos in homines, pugna quos gravior ciet,
Hebreus alter, alter est Αἴγυπτius.
Incurvo. Facti nemo cum testis foret,
Fratrem eruturus, alterum trado neci:
Hox illum arena condō, ne quisquam arbitri
Oculo notato prodat, ac cadere indicet.
Iterum sequenti video gentiles die,
Quos dirus in se mutuo armabat furor.
Hic ego, Cruenta non parem quorsum manu,
Vesane, pulsas? Ille tum contra feror,
Quia cognitorem te dedit? quis judicem?
Men' ergo perimes, alteri qui jam necem
Beri obtulisti? Trepidus ad vocem hæreo.
Nota unde cedes? Principi cuncta ocius
Quis gesta narrat? Interim Pharaos mihi
Eripere vitam cogitat: sed rem audio,
Diræque celeri me suga morti eximo.
Nunc exce terris exsul alienis vagor.

Quibus deinde ista de Raguelis filiabus atuexit:

Has ecce coram virginis septem intuor.

Quærenti vero cuius essent illæ virginis, ita Sep-
phora respondet :

Hæc omnis, hospes, terra quam cernis procul,
Libye vocatur, miles quam populi tenent,
Αἴθιопες atro corpore. Hanc unus tamen

439 Regit imperator, unus ac bellis praest.
D At urbis hujus rector ac judex sedet
Almus sacerdos, meus, et istarum sator

Tum de aquatione pecorum locutus, Sepphoræ no-
pias inserit, Chumumque simul ac Sepphoram
mutuo colloqueutes introducit :

Sepphora, tamen id hospitem moneas decet,
Huic a parente nuptui jam te datam.

CAPUT XXIX.

De eodem, ex Demetria

Demetrius autem et hominis Αἴγυπτιος cædem, et
suscepit a Moyse cum eo, a quo facti suggillatus

(75) Δι' αὐτῶν. Recet manuscr. δ' αὐτῶν.

est, altercations exitum eudem in modum, quo **A** ήσαντα, όμοιως τῷ τὴν ιερὸν βίβλον γράψαντι Ιεδρῆσ. Φυγεῖ μέντος γε τὸν Μωσῆν εἰς Μαδικήν, καὶ συνοικήσαι ἐξαὶ τῇ Ιούδῃ θυγατρὶ Σεπτώρῳ, ἥν εἶναι, διὰ στοχέσεων ἀπὸ τῶν ὄνομάτων, τῶν γενομένων ἐπὶ Χεττούρᾳς, τοῦ Ἀβραὰμ γένους, ἐκ τοῦ Ἱεζῆν τοῦ γενομένου Ἀβραὰμ ἐπὶ Χεττούρᾳς· ἐκ δὲ τοῦ Ἱεζῆν γενέσθαι Δαδάν· ἐκ δὲ Δαδᾶν Ῥαγουῆλ· ἐκ δὲ Ῥαγουῆλ Ιούδῃ καὶ Ἀβδέ· ἐκ δὲ τοῦ Ιούδῃ Σεπτώρων, ἥν γῆμαι Μωσῆν. Καὶ τὰς γενέδες δὲ συμφωνεῖν. Τὸν γάρ Μωσῆν εἶναι ἀπὸ Ἀβραὰμ Ιεδρού, τὸν δὲ Σεπτώρων ἑκτην. Συνοικοῦντος γάρ τοῦ Ισαάκ, ἀφ' οὐ Μωσῆν εἶναι, γῆμαι Ἀβραὰμ τὴν Χεττούραν δυταὶ ἔταν ρῆμα, καὶ γεννῆσαι Ισαάκ ἐξ αὐτῆς δεύτερον· τὸν δὲ Ισαάκ, δυταὶ ἔταν ἕκατην, γεννῆσαι· ώστε μὲν ἔτοντος γεγονέναι τὸν Ισαάκ, ἡρ' ὁ τὴν Σεπτώρων γεγενελογήσθα. Οὐδὲν οὖν ἀντιπίπεται τὸν Μωσῆν καὶ τὴν Σεπτώρων κατὰ τοὺς αὐτοὺς γεγονέναι χρόνους. Κατοικεῖν δ' αὐτοὺς Μαδική πόλιν, ἢν ἀπὸ ἔτος τοῦ Ἀβραὰμ πατέλιον ὀκομασθῆναι. Φησι γάρ τὸν Ἀβραὰμ τοὺς πατέλιας πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ κατοικίαν πέμψαι· διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ εἰπεῖν ἐν Ἀστρῷ, Μωσῆν Αἴθιοπέως γῆμαι γυναῖκα. Λέγει δὲ περὶ τούτων καὶ Ἐξεκτῆλος ἐν τῇ Ἐξαγωγῇ προσπατεληγόντων τὸν δινειρόν τὸν ὑπὸ Μωσέως μὲν ἐκραμένον, ὅπερ δὲ πενθερὸν διακεχριμένον. Λέγει δὲ αὐτὸς δὲ Μωσῆς, δὲ ἀμοιβαλῶν πρὸς τὸν πενθερὸν οὗτον ποὺς.

B ab Aarone ac Maria fuisse, quod *Æthiopissam* mulierem in uxorem duxisset. Ήταν ipsa Ezechielus, ubi de Iudaici populi eductione, persecutur, addito præterea Moysis somnio, quod ab ejus socero explicatur. Sic ergo **440** Moysēm cum socero vicissim loquentem inducit·

Objicitur ingens vertice in summo thronus,
Radiantis altum fornicem attingens poli.
Augustus illum nobili specie insidens
Diadema princeps gestat, ac sceptri arduum
Poudus sinistra sustinet, dextra annuit:
Mors nulla, solio proximus gradum premo.
At ille sponte regio cedens loco,
Ferenda tradit sceptra, et excelsum jubet
Thronum insidere, denique augustum comis
Diadema necit. At mihi vastum procul
Orbem intuendi, qua patens infra solum,
Cœlumque supra funditur: toto aethere
Via ecce magna siderum ad pedes ruit.
Hac ego seorsum numero: procedunt, velut
Distinctus ordo militum. Escutio metu,
Somnumque solvo.

Quod generi somnium ita sacer interpretatur:

Quam læta Numen, hospes, ostendit tibi!
O virus oculis hauriri hanc sortem meis!
Eia age: superbū, nate, tu solium eriges,
Ipse imperabis, ipse tu populos reges.
Nam quod videbas, quidquid aut infra soli
Calice supra vastus ambiret sinus,
Quod est, videbis, quod sicut, quod post erit.

(76) Σκῆπτρον δέ μοι, εἰτ., εἰτ. Qui sequuntur versus, in priori editione sedissime titubantes, in hac nostra labi adhuc aliquid retinentes, partim nonnulla manuscrip. ope, partim conjectura sanari a restituunt possunt, lego ergo,

Σκῆπτρον δέ μοι παρέδωκεν, καὶ εἰς ὄρδον μέγαρον
Μέλεται καθησθαι, βασιλεὺς δέ μοι δίδου
Διάδημα, καίτος ἐκ ὄρδον χωρίσται·
Ἐγὼ δέ εἰσειδος τὴν ἀλασαν ἔχουσιν,
Καρέθε ταλας, καὶ ὑπὲρ οὐρανοῦ.

C 'Εβδομον δρόμον κατ' ἀκρα πον θρόνον μέγαρον
Τίν' εἶναι, μέγιστος οὐρανοῦ βεβήκοτα,
Ἐν τῷ καθησθαι φῶτα τερραῖδον τίνα,
Διάδημα δέχονται, καὶ μέρα σκῆπτρον χερὶ¹
Εὐνόμῳ μάλιστα· δεξιῷ δὲ μοι
Ἐνεύετε, κάτω πρόσθετον ἐστάλην ὄρδον.
Σκῆπτρον δέ μοι (76) παρέδωκεν, καὶ εἰς θρόνον
Μέγαρον μὲν εἰπεῖν καθησθαι. Βασιλεὺς δέ μοι ἔλλεις
Διάδημα. Καὶ αὐτὸς ἐκώντις ἐρόντων χωρίσται.
Ἐγὼ δέ εἰσειδος τὴν ἀλασαν ἔχουσιν,
Καὶ τετραπλεύτης καὶ ἔκτης πάντας ἔχηριμησαμην.
Κάμψι παρέθητες ὡς παρεμβολὴ βροτῶν.
Ἐτὶ ἐμποδηθεὶς ἔκατεσται μὲν ὑπόν.

'Ο δέ πενθερὸς αὐτοῦ τὸν δινειρόν ἐπιχρίνει οὕτως·

D 'Ο ξεῖνε (77), καλέσ οὐτούτης ἐστίμηντε θεός.
Ζόγης δέ ταῦτα συμβαλλή ποτε!
Ἄρι γε μέγαρον τίν' ἔκαρασταις θρόνος,
Καντός βρασεύεται, καὶ καθηγήσῃ θρόνοις.
Τὸ δέ τε τελεῖσθαι (78) γῆρας ὀλοκουρένη,
Τὸ δέ πάντερος κατά τὰ ὑπέρ οὐρανού (79) θεοῦ,
Οὐές, τὰ τ' ὄρα, τὰ τε προσοῦ, τὰ δέ νοτερον.

Kai moi ei πλῆθος ἀστέρων πρὸς τούρατα
Ἐπιτε. Ἐγὼ δέ πάντας ἡρύμησαμην.
Καὶ πολλὴς ὡς παρεμβολὴ βροτῶν.
Ἐτὶ ἐμποδηθεὶς ἔκατεσται μὲν ὑπόν.

(77) Ξεῖνε. Manus. Ξένε, recte.

(78) Σὲ τελεῖσθαι. Malum σ' εἰσεθεῖσα, quondam posterius habet manuscr.

(79) Forte legi possit, τὰ τε ὑπάνερθεν γῆς, καὶ τὰ ὑπὲρ οὐρανοῦ.

Περὶ δὲ τῆς καιωμένης βάσου, καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς πρὸς Φαραὼ, πάλιν παρεισάγει δὲ ἀμοιβαλούς τὸν Μωϋσῆν τῷ θεῷ διαλεγμένον. Φθοῖ δὲ ὁ Μωϋσῆς·

**Εἰ μὲν τοις στημείοις ἐκ βάσου τόδε;*
Τεράστιόν τε καὶ βροτοῖς ἀπιστοῖς δὲ;

**Ἄγρων βάτος μὲν καλεῖται πολλῷ πυρί,*
Αὐτὸν δὲ χλωρὸν καὶ μέντη τὸ βλαστάρον.
Τι διαὶ προελθόντων δύομιν τεράστιον
Μέγαστον. Οὐ γὰρ πίστιν ἀνθρώποις φέρει.

Εἴτα δὲ θεὸς αὐτῷ προσωπεῖται·

**Ἐξίσχεις, ὁ φέρμιστε, μὴ προσετηλίσῃς*
Μωϋσῆν, πρὶν ἡ τών σωτὸν ποδῶν λύσιοι δύον.
**Ἄγρα τάρ τι γῆ, δικον σὺν φρεστήρας (80) πάλει-*
Οῦ δὲ βάτον σοι θεῖος ἐκλάμψει λόγος.
Θάρσος, ὁ πᾶς, καὶ λόγος ἀκούεις.
Καὶ τὸν δύναται τὴν ἐμήν μηνιχτῶν
Θρηνὸν τετένεται, τὸν λόγων δέξεσθαι σοι
Ἐγὼ Θεὸς σωτὴρ, ὁ λόγος τεττάρων,
Ἄρεαδα τε καὶ Ιουλάκ, καὶ Ἱακώβον τρίτου.
Μητρόθελος δὲ ἐκείνων, καὶ ἐτί οὐρανού πομπάτων,
Πάρεις σωταὶ λαὸς Ἐβραίον ἐμὸν,
Πάνω κάκωτον, καὶ πότον δούλων ἐμὸν.
Ἄλλοι ἔρπε, καὶ σήμαινται τοῖς ἐμοῖς λόγοις,
Προτον μὲν αὐτοῖς πάστοις Ἐβραίος ὅμοι,
Ἐπειτα βασιλεῖ, τὰ δὲ ἐμοῦ τεταμέτρα,
Οὐαὶ σὺν λαῷ τὸν ἐμὸν ἑξάτητη χθονός.

Εἴτα ὑπόδας τινα ἀμοιβαῖς αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς λέγει·

Οὐκ εὐλογος πέφυκα, γλῶσσα δὲ ἐστὶ μοι
Διογραστος, λογιόρων, νῶτος μὴ λόγους
Ἐμοὺς τετένει βασιλέως ἐντατοί.

Εἴτα πρὸς ταῦτα δὲ θεὸς αὐτῷ ἀποκρίνεται·

**Ἀρών πέμψατο σὸν κατείγητον ταχὺ,*
Ὄ κατα λέξεις τάχι ἐμοῦ λειτεμέτρα,
Καὶ τὸς λαῆσθαι βασιλέως ἐντατοί,
Ἐν μὲν πρὸς ἡμῶν, ὃ δὲ λαῶν σέβειν πάρα.

Περὶ δὲ τῆς φάδδου καὶ τῶν ἄλλων τεράτων οὕτω
Δὲ ἀμοιβαῖς εἰρήκε·

9. *Τι δὲ χεροὶ σὺν τοῦτῷ ἔχεις; Λέξον ταχύ.*
M. *Ράδδον τετραδόντων καὶ βροτών κολαστρίαν.*
9. *Πτύχαρος ἀνδαῖα, καὶ ἀποχωρῶντον ταχύ.*
Ἄρπαγος γὰρ ἔταις φεύγορε, ώστε θαυμάσαι.
M. *Ἰδού βεβλητα. Σὲ δέ μοι καθ' Λίσσων τεροῦ.*
Δέ φεύγεις! ὡς πλεύρως! Οἰκτειρος σὺ με-
Πλέρωνα ίδων, μέλη δὲ σάματος τρέμεις.
9. *Μηδὲν σοθητός! χειρὶς δὲ ἐπειτας λαβὲ*
Οὐράν, πάλιν δὲ φάδδος δουσεῖς θερῷ τῷ.
Ἐνθεοῖ δὲ κεῖψι εἰς κόλαστα, δέκτερε τῷ χώρῳ.
Ἴδού τὸ ταχύδερο (81), τέροντος ὠσπερεῖ χώρῳ.
Ἐνθεοῖ παλιν δὲ εἰς κόλπον, βεταῖ δὲ ὕσκερ τῷ.

Γούταις ἀπάγει μετά τινα τὰ μεταξὺ αὐτῷ εἰρημένα,
Ἄμην· Ταῦτα δέ, φρονί, ἡτοι καὶ Ἐζέκιηλος τὸν
τῇ Ἐξαγωγῇ λέγει, περὶ μὲν τῶν στημάτων τὸν θεὸν
καρεσιάτων λέγοντα οὐτούς·

Ἐγ τῆς φάδδου πάλια ποιήσις κακά.
Πρότον μὲν αἷμα ποτάμους ψήνεται,
Πηγαὶ τε πάσαι, καὶ ὑδάτων συστήματα.
Βατράχων τε πλήθες, καὶ σκελίτας ἐμβαλῶ
[χθονί.]
Ἐπειτα τέφραν οἶον καμιραλας σπεργεῖ,
Ἀραβιῆσαι (82) δὲ τὸν βροτοῖς ἀλκη πικρά.
Κυρόμαν δὲ ἡξει, καὶ βροτοῖς ἀγνωτιῶν
Πολλοὺς κακώσει. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔταις πάλιν
Λοιμός, θαρούνται δὲ οἰλοὶ ἔτεστοι καρδία
Ἐκτρόπος. Πικράν δὲ οὐπαρόν· καλαία τὸν

(80) Ἐφέστηκας. Legendum videtur ξετηκας.
(81) Τὸ ταχύδερ. Omnino reponendum videatur

A Jam de ardente rubo, et quemadmodum ad Pharaonem allegatus is fuerit, rursus ita Moysēm cum Deo loquentem facit:

Hem, quod flagrantis hoc velit signum rubi?
Quid hocce monstri es, quod fidem nunquam impetrat?

Ingens repente flamma corrupit rubum,
Tamen inter ignes totus, ac viridis manet,
Cur ita? Subito propius, hoc miraculum
Præseus videbo, cui fidem auditus neget.

Tum ei vicissim Deus :

Heu siste, bone vir, propius huc subeas cave,
Moyses, priusquam vincula dissolvas pedum.

45. *Hoc quippe gressu quod terris sanctum est solum.*
Divinus aures afflat ex dumo sonus :

B *Animos audiri, nate, sermoneis meos :*
Mortalis oculus frontis aspectum haud ferat,
Haurire vocem, cuius hic causa steti,
Fas tibi. Tuorum, quos vocas, patrum Deus
Ego sum, Abraham, Isaac et Jacob tertii.
Horum, meaque nunc memor clementiae,
Huc ipse venio, melior Hebreæ parentis
Vindex genitū: cuius arumnas graves
Duramque vidi sortis infestas vicem.
I, perge, Moyses, nomine Hebreos meo
Regemque meoneas quicquid hic fieri placet,
Meum ut ipse populum barbaro educas solo.

Cui Moyses hunc in modum respondet :

Ego impeditus ore, cui titubans moram
Nectit loquendo lingua, qui regem alloquar?

Deus autem :

C *Aarona fratrem mitte, cui verbis meis*
Mandata pandas singula. Is regem tua
Vice alloquatur. Ore tu quidem ex meo
Audita referes; ille que tuo audiet.

Tum elianē de virgin illa, ceterisque prodigiis ita vi-

cissim colloquuntur :

D. *Dic age, quid illud, quod manu inclusum tenes?*

M. *Virga illa pecoris pariter atque hominum arbitra.*

D. *Hanc mihi solo aliide: at simul fuge ocyus,*

Quippe ad stuporem vestrum existet draco.

M. *Allia terra est. Dextera o serues precor:*

Heu quam tremendus! quanta se moles agit!

Obscoeno, ser opem: corpus en trepidum horruit.

D. *Nihil est timendum: corripe hunc caude modo,*

Eritique rurus virga, quae prius fuit.

45. *2. Immitis dextram pectori, ac subito extrahere.*

Videi ut repente canduit ritu nivis?

Immitis rurus, extrahes qualis fuit.

D. *Tum, quibusdam interjectis, ita subdit: illæ ea-*

dem, inquit, Ezechielus in sua Educatione commen-

morat. Ac de prodigiis quidem ita Deum loquentem

indicit:

Virga hac timendum cuncta perficies mala.

Mutabit altum flumen immundus crux,

Fonteque liquidos, atque torpentes aquas.

Ramis scatebit, atque culicibus solum.

Similis favillæ pulvis involvet diem,

Lucerunq[ue] diris corpus uiceribus fluet.

Canimus etiam ricinus ac rostro minaz

Fodiatis artus. Fæda nox passim lues

Bacchata, rigidu ferreos corde auferet.

Calum addat iras. Grandu sulphureis ruet

Permixta flaminis, et gravi quassum opprime;

τὸ πραγμάτιν.

(82) Ἀραβιῆσαι. Malum ἀναβλύσι: cum manus.

*Rebellis vulgus pondere : afflictas ager
Segetes, truciique verbere oblitum pecus
Videbit. Atria densa nox umbria polum
Terraque volvet triduo : erumpens humo
Locusta cunctos penitus absumet cibos,
Frugumque late quidquid in campus viret.
Quemcunque primum mater in lucem extulit,
Ferro metetur. Sæva tunc populi cadet
Rabies minacis. Pharao nil horum feret,
Nisi quod jacentem maximum natu videns.
Mora nulla, populo liberum egressum dubit.
At tu hac Hebraus voce compella genus :
En primis anni mensis hic vobis erit,
Quo letius illas cursus in terras patet,
Quas non moveranda patribus indupsi fide.*

443 Simil ista manda: Mense quem certum indice,
*Perfecta plenum tunc cum pandet jubar,
Nocte ante gressa, Pascha supremo sacram
Facient Tonanti : victimæ postes crux
Designet altos, scutus ut justus angelus
Cardis minister servet aspergos domos.
Hac nocte cunctis oasa comedetur caro.
Rex ipse vestram parvus urget fugam.
Qua Jane immittente, gratiæ fretus mea
Ditescel omnis populus : aggregat opes,
Mundum, atque vestes, auri et argenti grave
Ingenique pondus : quidquid exposci via,
Mulieris ultra mulier in premium feret,
Ut justa vester præmia occipiat labor.
Exinde propria sede cum steterit gradus,
Uli septem ab illo qui fugam primus dabit,
Jam tunc Hebraus triverit cursu dies,
Totidem quotannis, azymos panem edat,
Deoque supplex, quidquid aut primum pecus
Satum sub auras fundet, aut primum parens
Enixa virgo masculum vitæ dabit,
Quo ruita matris solvitur, sacram ferat. »*

Tunc de ejusdem festi ritibus ita Deum ipsam enucleatus præcepisse scribit :

*Cum mensis hujus decima fulgebit dies,
Per Hebreorum sanguine affines domos,
Ociumque lectos et boni fatus capi :
Seruent illi, festa post decima dies
Dum quarta mundo luceat. Tum vespere
Familia tostas rite consumant dapes,
Quan immolarunt. Latera succinæ:us, pedes
Indutus ambo, ac manu baculum tenens,
Epulevit omnis populus. Hanc etenim tremens
Urget ipse Pharao cum reliquis fugam.
Agno immolato, fusus hyssopæ crux
Fascem rigabit, qui dominus vestre sacer
Utrunque limen spargat : ut gladius feram
Procil ab Hebreo transferat mortem lare.
Exin supremo maneat hoc festum Patri.*

444 Septemque solidos absque fermento dies
*Lens tota peragat. Quippe iot finem malis
Hoc mense statuens, pandit egressum Deus.
Eritque vobis temporum hic mensis caput.*

Quibus item post alia quedam ista subiungit: « Quin etiam Ezechielus, inquit, eo dramate, quod Educationem inscripsit, nuntio sequentem orationem attribuit, quacum Hebreorum conditionem et statum, tum Ægyptiorum una cladem commemorat :

*Ut Pharao patriis extulit laribus gradum,
Rigido phalanges armi metuentes agens,
Equumque turmas, et graves currus trahens,
Tot illa ferro militum facies minas,
Aliis simulque ducibus horrem ciet.
Numerosus agmen conficit medium pedes,
Jussum subinde enrribus linquens locum.
Eques at utrumque vallat ac cingit latus.*

(3) *Proœstos. Legendum prœstus.*

- A** Εἰντι πορφυρέται, καὶ τεκροῖς θίσσοις βροτοῖς·
Καρποὶ τὸ ἔλοντα, τετρατόνων τὸ σώματα.
Σκότος δὲ θίσσοις τρεῖς ἐγένετος εἶδος,
Ἀκρίδας τε πτερύχω, αἱ πτερὶς τὰ βρύσατα
Ἄστατη ἀναλόσονται, καὶ καρποὺς γέλεται.
Ἐξι πάσοις τοῖς τέκτην ἀποκτενοῦσι τεκρόν.
Πρωτόγονα : πιστῶν δὲ ὑπέρ τοις ἀνθεύσαντον πατέται.
Φαραῖος δὲ βασιλεὺς πελεῖται οὐδέτερος ἀλέτω,
Πλήρης τετονῶν αὐτοῦ πρωτόγονος ἔξει τεκρόν.
Καὶ τέτεις φοιβεῖς λαὸν ἐπέλυψεν τοις.
Ηρός τούτος λέκτεις πάσιν Ἐβραιοὺς δροῦ.
Οὓ μεῖς δὲ ὑπέρ τοις πρωτόγονος ἐπιστάντος πέλεται.
Ἐγ τῷδε ἀπλάνω λαὸν εἰς ἄλλην χθένα,
Εἰς ἣν διάστητην πατρόδοσιν Ἐβραιῶν θέντους.
Λέξεις δὲ λαὸς πατέται. Μηρός δὲ λέτω
Διογομπή, τὸ Πλάστη σύνταστας θεός
Τῇ προσθετῇ (85) νυκτὶ, αἴματι φάνσαι θύρας,
Οὐαὶς παράληπτη σῆμα δεινὸς ἀπόδοσις βροτοῖς.
Τημίς δὲ νυκτὸς ὅπτα δασκόσθε κρέα.
Ἐποιηθῆ δὲ βασιλεὺς ἐκβαλεῖ πρόπτειον ὅχλον·
Οταρ δὲ μέλιτη προτρέψει, δώσω χάριν
Αἱρεῖ, τονὴ τα πάρα γνωμοῖς ἀνέγεται
Σκεύη, κόσμοις τε πάντα, δὲ ἀνδρῶν σφρεῖ,
Χρυσοὺς τε καὶ ἀργυρούς, ηδὲ στολὰς, ἵτα
Ἄστρον ἢ Ἐπαρά, μοσθὲν ἀπόδοσις βροτοῖς.
Οταρ δὲ ἐς Ιδιοὺς χωροὺς εἰσελθηθεῖ, δῶς
Ἄστρον ἢ πατέρα πονεῖται. Αἰγυπτίους δέος,
Ἐπτὰ διδυοπορούντες πηγαῖς ὕδατα,
Πάντες τοσαντάς ημέρας ἔτος κατεία
Ἄλγης ἔβεσθε, καὶ θεοὶ λαρρεύσετε,
Τά τε πρωτότοκα λίσα θύντες θεῷ,
Οσα τὸν τεκνώτι παρθένοι πρώτως τέκνα
Τάρσοστικά, διανοτογενά μητρας ματέρων. »

C Καὶ πάλιν περὶ τῆς αὐτῆς ταύτης ἡρότης φησι, ἐπεξεργαζόμενον ἀκριβεστέρον εἰργάνειν·

*Ἄνδρῶν Ἐβραιῶν τούτος τοῦ μηροῦ λαὸς
Κατὸ συγγενεῖας πρόβατα, καὶ μόσχους βοῶν
Αμύρια, δεκάτην καὶ συνιαυχήθεν μέρη
Τετρας ἐπιλημφύις δεκάδι : καὶ πρὸς ἑστέραν
Θύντες, ἐπτὰ πάντα στὸν τοῖς ἔβυθεν
Οὐνὸς φάρεσθε πάντα : περιελωσμένοι
Καὶ κοῦλα ποστὶν ὑποδεδηθεῖσι, καὶ τερὶ¹
Βακτηρίας ἔχοντες. Ἐγ τούτῃ δὲ πάντας ἐκβαλεῖν χθονὸς·
Κεκλίσεται δὲ πᾶς. Καὶ διαν σθόντες, δει
Δέκτην λαβόντας χερσὶν ὑσσώπου κόμης,
Εἰς αἷμα βάναν, καὶ θύεται σταθμῷν δυοῖς.
Οὐαὶς παράληπτη θάνατος Ἐβραιῶν δέος.
Ταῦτην δὲ κυρῆν δεσπότης τηροῦσε,
Ἐσθὲν ἡμέρας ἀλι μα. Καὶ οὐ βρωθῆσεται
Ζύμη. Κακῶν τῷ τῷδε ἀπαλλαγὴ διστασι·
Καὶ τούτος μηρὸς ἔξοδοι διδοῖ θεός.
Ἀρχὴ δὲ μηρῶν καὶ χρόνων οὗτος πάλι.*

D Πάλιν μεθ' ἔτερης ἐπιλέγει· « Φησὶ δὲ καὶ Ἐξεκιδός
ἐν τῷ δράματι τῷ ἐπιλεγομένῳ Ἐβραιῷ, παρειθάγων
ἄγγελον λέγοντα τὴν τε τῶν Ἐβραιῶν διάθεσιν,
καὶ τῇ Αἴγυπτιών φθοράν οὐτας·

*Ἄς τὴν σὺν δικλῷ τῷδε διφύρυμσεν δόμινος
Βασιλεὺς Φαραῖος, μηρίων διπλῶν μέτα,
Ἴππου τε πάσης, ἀριδῶν τε τετραδῶν,
Καὶ προστάταισι καὶ παραστάταισι δροῦ.
Ἴππης πάσοις ἐκτεταγμένων δικλοῖς,
Πελοὶ μὲν ἐρ μόσαι καὶ γαλαγκοῖ,
Διεκδροῦτης ἔχοντες ἀρματον τελοῖς·
Ἴππεις δὲ ἔταξε, τοὺς μὲν ἐξ σύντηματος,*

Ἐκ δεξιῶν δὲ εἰς ταῖς Αἰγυπτίον στρατοῦ.
Τὸν κάρτα δὲ ἀριθμὸν αὐτὸν ἡμέρην ἦν·
Στρατοῦ μυριάδες ἔκατον εἴδαντον, λέων.
Ἐκεῖ δὲ Ἐβραιῶν ἡμίρησσαν σιριάδες,
Οἱ μὲν παρὰ ἀστήν πλησίον ἐνδιδόντες
Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἥσσαν ὥδοις μέτεοι·
Οἱ μὲν τέκνους τητσίον ὅλουν βορὰρ,
Οὐρὸν τε καὶ δύμαρον, ἔμποτον κόπον·
Κρήτην τε πολλὰ, καὶ οὖσαν ἀποσκευήν.
Αὐτοὶ δὲ δινοπολεῖς πάντες εἰς μάχην χερός,
Ιδόντες ἡμίς, ἡλάκαν ἐνδικούριν
Φύτεύτηρες, πρὸς αὐτές τε ἀστάθησαν ἀδροῖς,
Θεῶν πατρών. Πολὺς δὲ ἡ ἀριθμὸς ἔχασεν.
Ἔμποτε δὲ κόρμα κάρτας εἶχεν ἐν μέρει·
Ἐκεῖ δὲ αὐτοῖς θήκαντες παρεμβολήν.
Βεβλεψόντες (84) κλήθησαν καὶ μίαν βροτοῖς.
Ἐπειδὲ Τεττάρης ἡμίς ὁ δυσμάς προστήν,
Ἐλέσχομεν, θελότες δρόμον μάγνην,
Πεποιθότες λαοῖς καὶ φριστοῖς διλοις.
Ἐκεῖτα δελφοὶ ἀρχεται τεραστοῖς
Θαυμαστὸν ἴδεσθαι. Καὶ τις δέκατης μέτας
Στῦλος νερόδοντης ἀστάθη κρῆ της μέτρας,
Παρεμβολῆς ἡμίρην τε καὶ Ἐβραιῶν μέσος.
Κάπειδ' ὁ (85) ἐκείνων ἡγεμὼν Μωσῆς, λαὸν
Ράδον θεού, τῷ δὴ πρὸς Αἴγυπτον κακὰ
Σημία τε καὶ τέρας ἐξεμπατήσαστο·
Ἐτνύγει Ἐρυθρᾶς τάστα, καὶ βογχοῖς μέσον
Ωδὸς θαλάσσης. Οἱ δὲ σύντατες σύντει
Δρούσαντας ἀπίσις ἀλμυρὸς δὲ ἀτρακοῦ.
Τημεῖς δὲ ἐξ αὐτῆς φύδημοθεὸν συντόμως,
Καὶ Ἰησοῦς τε αὐτῶν τυπτὸς εἰσενόσαμεν
Βούδρομούντες· ἀμάρατος δὲ ἀρχον τροχοῦ
Οὐκ ἐστρέφοντο, δεσμοῖς δὲ ὁδῷ, ἡμιοσαν·
Ἄλλοι οὐρανοῖς δὲ φέροντες, περὶ πύρος, μέτρα
Ψύρη τε ἡμίρη· ὡς μὲν εἰδάσκειν, παρηγέν
Ἀντοῖς ἀρωγὸς δὲ θεοῖς. Ής δὲ ἡδη πέραν
Ησαΐας θαλάσσης, κύμα δὲ ἐρρόσθει μέρα
Σύντεττος ἡμίρη· καὶ τις ἡλάκαν ἡών·
Φεύγωμεν οίκοι προσθεν Τύλιστον χερός.
Τοῖς μὲν τῷρ τὸν ἀρωγόν, ἡμῖν δὲ ἀδείοις
Οὐλόρος ἐρεῖται· καὶ συνεκλύσθην σάρος
Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ στρατοῖς διώλεσε·,

Καὶ πάλιν μετ' ὅλην· «Ἐκείνεν δὲ δύον ἡμέρας

τριτές, ὡς αὐτές τε δὲ ἀητητρίος λέγει, καὶ συμφώνως τούτην ἡ Ιερὰ Βίβλος. Μή ἔχοντα δὲ οὐδωρ ἀκεὶ γλυκού, ἀλλὰ πακρύν, τοῦ θεοῦ εἰποντος, ἔγινον τι μετανοεῖς εἰς τὴν πηγὴν, καὶ γενέσθαι γλυκὸν τὸ οὐδωρό-

κεῖθεν δὲ εἰς Ἐλειμήναδεν, καὶ εὑρέντες ἔκει δύσκεια μὴν πηγὰς οὐδάτων, ἐδομήκοντο δὲ σταλέχη φυσικῶν. Περὶ τούτων καὶ τοῦ φανέντος ὄρνιον Ἐκείνης ἐν τῇ Ἐξαγωγῇ παρεισάγει τινὰ ἔγοντα τῷ Μωσῇ, περὶ μὲν τῶν φοινίκων καὶ τῶν δύσκεια τηλίουν οὐτούς·

Κριθιστε Μωσῆν, πρόσθετος, ολος εἰρροει
 Ιόκον, πρὸς αὐτὴν τῆς τοιασί τάχη.
 Στοιχὲ τῷρ, ὃς πον καὶ σὺν τηνγάρεις ὄρωρ,
 Εκεῖ. Τόθεν δὲ γένεται ἐξέλαμψεν τοι,
 Καὶ εὐροστήντη σημιστον, ὡς στῦλος πυρὸς.
 Ἐτταύδα λειμῶν εἰρομένης κατάσκοιν,
 Τυρᾶς τε ιεβάδας· διαψύλης χώρος βαθὺς,
 Πηγὰς ἀρρόστων δύσκεις δὲ μιας τέτρας.
 Σταλέχη δὲ ἐρυντά πολλὰ φοινίκων πλεῖς
 Τηγαρα, δεκάκης ἑπτά, καὶ ἐπιλύριος
 Πέγκυε κλόνι θρέμμασις χορτόσαματα.

Επικαὶ θυσίας περὶ τοῦ φανέντος ὄρνιον διεξέρχεται·
 Επεροὶ δὲ πρὸς τοῖοδην εἰδόμενοι τοῦ Εβρού,
 Θαυμαστοί, οἷοι οὐδέποτε ἄγακε τις.

(84) Βεβλεψόντες. Distingu. Βεβλεψόντων τ.ε. Εκκιδ. xiv. 9.
 (85) Κάπειδ' δ. Δεκάτην δ.

PATR. GR. XXI.

A Quot iste querro capita numerare globus,
 Centum illa decies mille censeri audio.
 Hebræa jamque castra spectamus procul.
 Alii secundum littus Erythrei mari,
 Hinc inde varios in globos suis jacent.
 Alii labore et aspera fracti via.
 Fannem puerula atque conjugibus levant.
 Passim supellez, et vagum late pecus.
 Ut nudus acies vidit Hebræus novas,
 Ferale subito exclamat, ac celo manus
 Oculosque tendens, patrium Numen vocat.
 Circum tumultu cuncta male sauo fremunt.
 At vero nostri gaudio ingenti natant.
 Belephantis quis procul sese objicit,
 Adversa castris castra terrorere movent.
 Sed quando pronum Phœbus inclinat diem,
 Conserue pugnam mane sub primum placet,
 Armis et acri militum fretis manu.
 At ecce Phœnix territat monstra Deus.

B *Ingenis* columna nubibus densis coit,
 445 Fixo Hebræos inter ac nostros pede,
 Sublimis hæret. Ductor hic virgam arripit,
 Quia tot gementem meruit Ægyptum malis,
 Nostrumque fregii mille portantis genus;
 Arripiit, et aliis verberat dorsum mari.
 Discidet icitu pontus, et falsas gradu
 Subit incitato populus Isacidum plagias.
 At nos fugaces voce sublata sequi,
 Mediaque nocte, quam preix Moses viam,
 Hanc ultro premere. Gravior ut subito rota,
 Vincosque currus pondus insolitum tenet.
 Ingens repente fulgor et calo micat,
 Ardetque flammæ similis. Auxilium Deus,
 Deus ipse miseria dexter auxilium tulit.
 Isacia ripis steterat adversus phalanx,
 Immane Phœnix undu iam circum latrat,
 Fugiamus ehem, miles exclamat, Deus
 Suos potente dextera Hebræos tegit,
 Ferale nobis ultor exstium creat,
 Dum loquitur, alto clauditur fluctu via,
 Totusque Rubrum copias haurit mare. .

C Rursumque paulo post τὸ Tridui iter consecere, ut Demetrius commemorat, eique sacra lucte suffragantur. Verum loco aquæ dulcis penuria laborante, Moysem Dei iussu lignum quoddam in amariorem fontem immisisse, qui subito aqua suaviore fluere eisperit. Inde cum movissent, ad Elimum perveniente, ubi duodecim aquæ fontes, cum septuaginta palmarum caudicibus invenerint. Quibus de rebus, ac simul de quadam, quæ sese obtulerat volvere, aliquem Ezechielus eodem dramate inducit cum Moyse colloquentem. Ac de palmis quidem, D fontibusque duodecim hunc in modum :

Quam latut illic, molle qua spirans nemus
 Vallen coronat, obtulit sese locus,
 446 Attende Moyse; nam vel hinc sedem quoque
 Spectare possis. Inde se primum extulit
 Columna flammæ similis, ac signum dedit
 Mox viride opaca cernitur pratina eolo,
 Liquidisque laticeis: quippe luxurians humus
 Petra ex eadem fonte duodeno scatet.
 Septena decies palma robustissimæ
 Subnixa truncis, atque secundos agens
 Sublime ramos tollit: atque undis ferax
 Abunde pecori pubulum tellus creat.

Tum de oblate quadam ave :
 Occurrit exim atiud animantis genus,
 Monstrique simile, nemisi visum ante

*Inusitata mole geminatam fere
Adaequat aquilam : multiplex pennas color
Sabinde mutat : purpura pectus rubet.
Minuta rutilant crura : villosum aureo
Profunda vestit pluma cervicem croco.*

*Sabellus exstat oculus ; in medio teres
Pupilla coco similis ardentis mict.
Vocem ore mittit omnium savissimam.
Atque is volnucum facile se regem probat,
Sic omnis illum trepidu subsequitur cohors,
Ipse velut altum taurus attollens caput,
Principes citato graditur exultans pede.*

Et paucis interjectis, « Quæsitum a quopiam fuisse ait, qui tandem arma Israelitæ sibi comparassent, qui inermes ex Ægypto prediissent. Quippe, sese post tridui iter, factumque Deo sacrificium, eamdem relegisse viam memorabant. Intelligi ergo facile potest, qui fluctibus obruti non fuisse, illorum sese armis induisse. »

CAPUT XXX.

447 De Davide, Salomone, et Hierosolymis, ex Eusebione.

« At vero Eusebionis in suo quodam *De Eliæ propheta opere*, auctor est Moysen annos quadragesinta prophetæ munus obiisse, cui Jesus Nave filius successerit, eodem annos triginta perfunctus, vita ad annum decimum supra centesimum propagata. Ab hoc sacrum præterea tabernaculum in Silo fixum esse. Postea Samuelem prophetam extitisse, ab eoque postmodum Saulem regem Dei jussu creatum fuisse, qui circa annum regni vicesimum primum obierit. Eadem vero Davidem ipsius filium successisse, qui Syros ad Euphratem incolentes, et Commagenum oppidum, cum iis, qui Galadenum tenebant Assyriis ac Phoenicibus debellarunt. Eundem adversus Idumæos, Ammonitas, Moabitas, Iudeos, Nabateos, et Nabdaeos, itemque contra Suronem Tyri Phoeniciisque regem movisse, quos ille omnes Iudeis in posterum tributa pendere coegerit. At cum Vaphre Ægyptiorum rege sedus percessisset. Porro cum Deo templum excitare percuperet, vehementius a Deo contendisse, uti sibi extium statuendo altari locum indicaret : simulque repente oblatum ei angelum fuisse, qui supra locum eum, ubi Hierosolyma ara posita est consistenter ; a quo tamen ejusmodi templum ædificari prohibitus fuerit, quod sese humano sanguine proluisset, annosque plurimos bellis gerendis occupatus fuisse. Angeli nomen, Dianathanum esse refert, jussumque ab eo Davidem, relicta filio ædificationis mollienda cura, quæ futuri operis substructio postularet, aurum, argentum, æs, lapides, ligna, tam cypressina quam cedrina, diligenter ante comparare. Ergo Davidem, his auditis, navibusque apud Achana Arabia civitatem ædificatis, effodiendi metalli artifices Urphen Rubri maris insulam auri fodinis abundantem misisse, qui auri plurimum in Judream inde retulerint. Davidem autem, postquam annos quadraginta regnasset, imperium Salomonis filio annos duodecim nato, coram Illio sacerdotum

A Διαλογὴ γὰρ ἡτοῦ τὸ μῆκος αἰετοῦ σχεδὸν, Ηπερούσιοι κυαλίοισιν ήδη χρώματι. Στήθος μὲν αὐτοῦ κορφιώντων ἐγείρεται. Κρέστη δὲ μαλεψχωτα, καὶ ταῦτα Κροκοτίνοις μαλλοῖσιν ἐπεριέστερο. Κάρα δὲ κοίτης, ἡμέροις καρυμφερές. Καὶ μητίη μὲν τῇ κόρᾳ προσέβλεπε Κύκλω. Κόρη δὲ κοκκος ὡς ἔσαλτο. Φωτὶ δὲ πάντων εἰλέγει ἐκφρεστότερο. Βασιλεὺς δὲ πάντων ὄργων ἐσαλτετο. Ός ητονοσα. Πάρτο γάρ τοι πτήνοι μούν Οὐσιόν αὐτοῦ δειλιώτη ἐπέστητο. Αὗτος δὲ πρόσθετο, ταῦρος ὡς γαιρούμενος. Ἐπάνω χριστῶν βῆμα βαυταρίου κοδόν.

Καὶ μετὰ βραχές· Ἐπιζήτειν δέ τινα πός οἱ Ἰσραηλῖται ὅπλα ἴσχον, δινοὶς ἐξελθόντες. Ἐφανταν γάρ, τριῶν ἡμερῶν ὀδὸν ἐξελθόντες, καὶ θυσίαστας, πάλιν ἀνακάμψειν. Φαίνεται οὖν τοῖς μὲν κατακλυσθέντας τοῖς ἐκείνων ὅπλοις χρήσασθαν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'.

Εὐκολέμον, περὶ Δαΐδον, καὶ Σολομῶνος, καὶ Ιεροσολύμων.

« Εὔπολεμος δέ φασιν ἐν τινὶ Περὶ τῆς Ηλίου χρογητεῖας Μωσῆν προφητεῦσαι ἔτη μ'. Εἴτα Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναοῦ υἱὸν ἔτη λ'· βιωσαὶ δὲ αὐτὸν ἔτη μ'. πῆγαι τὴν ἱερὸν σκηνὴν ἐν Σηλοὶ. Μετὰ δὲ ταῦτα προφῆτην γενέσαντα Σαμουὴλ. Εἴτα τῇ τοῦ Θεοῦ βουλήσει, ὃντα Σαμουὴλ Σαοῦλον βασιλέα αἱρεῖν· ἀρχαῖται δὲ ἔτη καὶ, τελευτῆσαι. Εἴτα Δαΐδον τὸν τούτου υἱὸν διναστεῖσαι, δια καταστρόψασθαι Σύρους, τοὺς περὶ τὸν Εὐφράτην οἰκοῦντας ποταμὸν, καὶ τὴν Κομμαγηνὴν, καὶ τοὺς ἐν Γαλαδηνῇ Ἀσσυρίους, καὶ Φοινικας. Στρατεύεται δὲ αὐτὸν καὶ ἐπὶ Ίουομαίους, καὶ Ἀμμούτας, καὶ Μωάβίτας, καὶ Ιερουσαλήμ, καὶ Ναβαταίους, καὶ Ναβαθαίους. Αὗτοι δὲ ἐπιστρέψασθαι ἐπὶ Σουρύνα βασιλέα Τύρου καὶ Φοινίκης, οὓς καὶ ἀναγκάσασ φόρους Ιουδαίος ὑποτελεῖν πρός τα θύσεις τὸν Αγιοτάτον βασιλέα φιλίαν συνέθεσθαι. Βουλόμενον τε τὸν Δαΐδον οἰκοδομῆσαι ἱερὸν τῷ Θεῷ, ἀξίουν τὸν Θεὸν τόπον αὐτῷ δεῖξαι τοῦ θυσιαστῶν, ὅπου τῷ υἱῷ ἐπιτρέψῃ τὴν οἰκοδομὴν· αὐτὸν δὲ εὐτρεπίζειν τὰ πρός τὴν κατασκευὴν ἀνήκοντα, χρυσον, ἀργύριον, χαλκὸν, λίθους, ξύλα κυπαρίσσια, καὶ κέρινα. Ἀκούσαντα δὲ τὸν Δαΐδον, πολλοὶ ναυπηγοὶ σασθανται ἐν Ἀχάνοις πολεῖ τῆς Ἀραβίας, καὶ πέμψαι μεταλλεύτας εἰς τὴν Οὐρφῆν νῆσον, κειμένην ἐν τῇ Ἐρυθρῇ θαλάσσῃ, μέταλλα χρυσικά ἔχουσαν καὶ τὸ χρυσὸν ἐκεῖνον μετακομίσαι τοὺς μεταλλεύτας εἰς τὴν Ιουδαίαν. Βασιλεύσαντα δὲ τὸν Δαΐδον ἔτη μ'. Σολομῶν τῷ υἱῷ τὴν ἀρχὴν παραδοῦναι, ὃντι ἐτῶν ι. ἐνώπιον ἔλει τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τῶν ιερῶν φυλάρχων, καὶ παραδοῦναι αὐτῷ τὸν ταῦτα χρυσὸν, καὶ ἀργυρόν, καὶ χαλκὸν, καὶ λίθον, καὶ ξύλα κυπαρίσσια, καὶ κέρινα. Καὶ αὐτὸν μὲν τελευτῆσαι, Σολομῶν δὲ βασιλεύειν, καὶ γράψαι πρὸς θύσεις τὸν

Αἰγύπτιον βασιλέα τὴν ὑπογεγραμμένην ἐπιστολήν. » principe, ac tribunis duodecim, com auro, argento, aere, lapidibus, lignisque omnibus cypressinis ac cedrinis tradidisse. 448 Salomonem vero, cum defuneto patre regum capessisset, ad Vaphren Ἀgypti regem eam, quæ sequitur, epistolam scripsisse. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ.

Βασιλεὺς Σολομὼν Οὐαφρῆς Βασιλεῖ Αἰγύπτου,
φίλῳ πατέριῳ, χαίρειν.

« Τινοσκέ με παρειληφότα τὴν βασιλείαν παρὰ Δαΐδι τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ μεγίστου, καὶ ἐπιτελήσος μοι οἰκοδομῆσαι ἱερὸν τῷ Θεῷ, διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἔκπιεν ἅμα δὲ σοι γράψας, ἀποστεῖλαι μοι τῶν παρὰ σοῦ λαῶν, οἱ παραστησούσαι μοι μέχρι τοῦ ἐπιτελεῖσαι πάντα κατὰ τὴν χρείαν, καθότι ἐπιτέτακται. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ.

Βασιλεὺς Οὐαφρῆς Σολομὼν Βασιλεῖ μεγάλῳ
χαίρεται.

« Ἄμα τῷ ἀναγνώναι τὴν παρὰ σοῦ ἐπιστολὴν, ερῆρα ἔχάρην, καὶ λαμπρὸν ἡμέραν ἤγαγον, ἦγε τε καὶ ἡ δινάρις μου πᾶσα, ἐπὶ τῷ παρειληφέναι σε τὴν βασιλείαν παρὰ χρυσοῦ ἀνδρὸς καὶ δεδοχιμασμένου ὑπὸ τηλικούτοις Θεοῦ. Περὶ δὲ ὧν γράψεις μοι περὶ τῶν κατὰ τὸν λαῶν τοὺς παρ' ἡττήν, ἀπέσταλκά σοι μυριάδες ὄκτω, ὃν καὶ τὰ πλήθη ἔξ ὥν εἰσιν διαστάγματα σοι: ἐκ μὲν τοῦ Σεβριθίου νοροῦ μυρίους, ἐκ δὲ τοῦ Μενθίου καὶ Σεβεννήτου δισμυρίους (86), Βουερίου Λεοντοπόλεως, καὶ Βαθράθου, ἀνά μυρίους. Φύρωσιν δὲ καὶ δύοτα αὐτοῖς καὶ τὰ ἄλλα. ὅπως εὐταχτῇ, καὶ ἵνα ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν ἴδιαν, ὡς ἂν ἐπὶ τῆς χρείας γενομένης (87). »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ.

Βασιλεὺς Σολομὼν Σούρων τῷ βασιλεῖ Τύρου,
καὶ Σιδώνος, καὶ Φοινίκης, φίλῳ πατέριῳ, χαίρειν.

« Γίνοσκέ με παρειληφότα τὴν βασιλείαν παρὰ Δαΐδι τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ μεγίστου, ἐπιτελήσος μοι οἰκοδομῆσαι ἱερὸν τῷ Θεῷ, διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἔκπιεν ἅμα δὲ καὶ σοι γράψαι, ἀποστεῖλαι μοι τῶν παρὰ σοῦ λαῶν, οἱ συμπαραστητούσαι τῷν, μέχρι τοῦ ἐπιτελεῖσαι τὴν τοῦ Θεοῦ χρείαν, καθότι μοι ἐπιτέτακται. Γέγραψα δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ Σαμαρίτιν, καὶ Μωαΐτιν, καὶ Ἀμονίτιν, καὶ Γαλαδίτιν, χορηγεῖσθαι αὐτοῖς τὰ δύοτα ἐκ τῆς χώρας κατὰ μῆνα, χόρους στους μυρίους. Ὁ δὲ χόρος ἕστιν ἀρταβῶν ἑξ· καὶ οἶνον χόρους μυρίους· ὁ δὲ χόρος τοῦ οἴνου ἔστι μέτρα δέκα. Τὸ δὲ οὖν καὶ τὰ ἄλλα χορηγήσοται αὐτοῖς ἐκ τῆς Ιουδαίας, ἵερετα δὲ εἰς κρεωρχαγίαν ἐκ τῆς Ἀρα-
βίας. »

(86) Δισμυρίους. Reponendum opinor ἀνὰ δισμυρίους, hoc est quadraginta millia ex duasib. viagiti millia ex singulis, ut paulo post ἀνὰ μυρίους: aliqui sexaginta tantum, non octoginta millium summa futura est.

(87) Γερομένης. Legendum existimo γενομένοις. Nōn Hellenismus, ἀπὸ τυνού πράγματος γενεθέας, hoc est ἀπηλλαχέναι τοῦ πράγματος, negotio perfunctum, vel ab eo recentem esse. Plutarch. Alexand.,

A CAPUT XXXI.

Salomon rex Vaphra Ἀgypti regi, amico paterno
salutem.

« Noveris me summi Numinis beneficio regnum a Davide patre accepisse, a quo templum Deo coeli terrarumque molitori ædificare jussus fuerim, simulque abs te per literas petere, uti ad me ex regni tui hominibus fabrisque mittas, qui suam miti operam navent, donec, uti par est, cuncta, prout jussus ego sum, accurate perfecero. »

CAPUT XXXII.

Vaphres rex Salomoni regi magno salutem.

« Literas tuas simul atque perlegi, eam ingenitam animo cepi lætitiam, tum genialem eam universo exercitu populoque meo diem egi, quod a viro optimo, tantoque Numini probatissimo regnum acceperis. Quod autem a nobis homines fabrosque postulas, eorum octoginta millia ad te misi, quorum etiam natale ihi solum indicare juvat. Ex Sebrihite prefœctura decem millia, ex Mendesia, et Sebennitide, viginti millia, ex Bushritide Leontopotitide, et Bathirhitide circiter triginta millia numerantur. Superest ut illi quæcumque opus fuerint, abunde suppeditari cures, partim ne quid inter eos turbarunt excitetur, partim ut ædificatione perfecta, salvi ad suos incolunusque revertantur. »

CAPUT XXXIII.

Salomon rex Suroni, Tyri, Sidonis, ac Phœniciam
regi, amico paterno, salutem.

« Noveris me summi Numinis beneficio regnum a Davide patre accepisse, a quo templum Deo coeli terrarumque 449 molitori ædificare jussus fuerim, simulque abs te per literas petere nisi ad me ex regni tui hominibus fabrisque mittas, qui suah nobis operam navent, donec divinum illud opus, prout jussus ego sum, accurate perfecero. Casterum in Galileam, Samariam, Moabitidem, Amonitidem, et Galaditidem scripsi, uti ex regionibus illis, quæcumque opus fuerint, illis afflatim suppeditant; nempe in singulis menses, cororum tritici decem millia, qui singuli artabas sex continent; itemque cororum vini decem millia, qui singuli metra decem efficiunt, oleum autem ac cetera ex Iudea, hostias vero, quarum ipsi carnibus vescantur, ex Arabia suppeditari jussi. »

ἀπὸ τῶν ἵερων γενομένων τῷ βασιλεῖ προσελθόντες, regem a peracto sacrificio recentem adeuntes. Ibid., ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος, καὶ συναγαγόντος πολλοὺς τῶν φίλων· a busto illi reversus. Id. in Themistoc., γενόμενος δὲ ἐπὶ τὸν πράξαν ἔκτην. Interdum ἐλειπτικός, absque verbo: Herodian. lib. vii, περιτύνοντες τῶν ἀπὸ ὑπατείας τινι, cum in aliquem ex consularibus incidissent. Sic ol ἀπὸ στρατηγείας, προσθεῖται, etc., imperio; legatione functi.

CAPUT XXXIV.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Suron Salomonis regi magno salutem.

» Benedictus Deus terræ ac cœli conditor, qui virum optimum ac parentis optimi filium elegit. Literas tuas simul atque perlegi, summam animo voluptem cepi. Deoque gratias egi, quod regnum capassissem. Quod autem a nobis homines operasque poscis, Tyriorum ac Phenicium octoginta milia ad te misi, atque inter ceteros architectum, patria quidem Tyrium, sed matre Judæa eademque ex Davidis tribu natum: qui tibi quaecunque ex eo quassieris, que cœli hujus ambihi continentur, si modo ad architecturam pertinebunt, ea cum scienter edisseret omnia, tum etiam facile perficeret. Quod superest, partium tuarum crit, ad locorum præfectorum scribere, ut huic tantæ hominum multitudini, quaecunque necessaria fuerint, diligenter abundeque provideant. » Salomo igitur, his lectis, paternorum amicorum auxilio fretus, et Tyriorum Sidoniorumque manu stipatus, lustrato monte Libano, quidquid lignorum a parente cæsum olim fuerat, per mare Joppen usque transvexit, indeque pedes tri ducta Hierosolymam comportavit. Protinus ad templi Deo voli sese ædificationem accinxit, anno seatalis decimo tertio. Quod in opus dum universa illa diversorum populorum multitudine incumberet, tribus Judaeorum duodecim res necessarias centum et sexaginta hominum millibus ita suppeditabant, ut suum singula mensem huic cure ac provisioni assignatum et descriptum haberent. Ergo templi fundamenta jacta, quod cum sexaginta cubitorum longitudine, totidemque latitudine spatium occuparet, tum vero fundamenta latitudinis ipsa per se decem omnino cubitos obtinebat. **450** Sic enim a Nathan Dei propheta jussus Salomon fuerat. Aestru-turam quidem universam ita compugi voluit, ut alterni scse lapidum, et cypressinarum trabium or-dines exciperent, quod utrumque corium æneis quibusdam, iisque talenti pondo, securium instar, vinculis astringeretur. Jam stante universi ædificii mole, cedrinis cypressinique tabulis exteriorem lapidum faciem, ne oculum offendenter, undeqna-quæ vestivit; interiorum vero sic insauravit, ut con-flatos ex auro lateres cubitorum quinque, clavis argenteis quatuor, talenti pondo, atque uberum in similitudinem collocatis ad parietes affigeret. Sicque a pavimento ad summum usque tectum aedes tota auro colliebat: ipsiusque adeo laquearis aureum tabulatum, exterior vero culmen æreum totum erat hoc est æneis tegulis fuso ære conflatis instratum. Columnas præterea duas in templo statuit, æreas quidem illas, sed auro purissimo ad digitii unius crassiitudinem inductas, a dextris unam, alteram a sinistris; ambas autem ejusmodi, que longitudine tectum ipsum attingerent, ambitu cubitos singula-

* *Iο. τῶν κατά.* b *Iο. καταγέλαντα.*

(88) *Kai καρέχειται.* Kai rectius, opinor, expan-gitur.

Σούρων Σολομών βασιλεὺς μεγάλῳ χαρίεται.

« Εὐλόγητος δὲ θεός, δεὶς τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν ἔκπειται, δεὶς εἰλετοῦ δυνάρωπον χρηστὸν ἐπιχρηστὸν δρός. Ἀμα τοῦ ἀναγνώνται τὴν πάρα σοῦ ἐπιστολὴν, σφρόδρα ἔχάρη, καὶ εὐλόγησα τὸν θεόν, ἐπεὶ τῷ παρειληφέναι σε τὴν βασιλείαν. Περὶ δὲ ὧν γράψας μοι περὶ τῶν κατὰ τοὺς λαοὺς τοὺς πάρ' ἡμῖν, ἀπέσταλκα σοι Τυρίων καὶ Φοινίκων ὄχτακισμυρίους, καὶ ἀρχιτέκτονά σοι ἀπέσταλκα δυνάρωπον Τύριον, ἐκ μητρὸς Ιουδαίας, ἐκ τῆς φυλῆς τῆς Δαδίδης, ὑπὲρ ὃν ἂν αὐτὸν ἐρωτήσῃς τὸν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πάντας καὶ ἀρχιτεκτονῶν, ὑφίγγησασ σοι καὶ ποιήσας. Περὶ δὲ τῶν τοιάν των καὶ ἀποστελλομένων σοι πάλιν, καλῶς τοιήστες ἐπιστολας τοῖς κατὰ τόπον ἐπάρχογες, διπος χρηγήγατε τὰ δέοντα. » Διελθὼν δὲ Σολομών, ἔχων τοὺς πατρικοὺς φίλους ἐπὶ τὸ δρος τοῦ Λιβάνου, μετὰ τῶν Σδωνίων καὶ Τυρίων, μετήνεγκε τὰ ἔμα τὰ προκειμένα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διὰ τῆς θαλάττης εἰς Ίόπητην, ἐκεῖθεν δὲ πεζῇ εἰς Ιεροσόλυμα· καὶ δράσασθαι οἰκοδομεῖν τὸ λεπόν τοῦ Θεοῦ, δυντα ἑτον ἱγ. Ἐργάζεσθαι δὲ τὰ ἔμα τὰ προειρημένα, καὶ φιλᾶς ιδίων Ιουδαίων, καὶ παρέχειν (88) ταῖς ἔκκαθιδικα μυριάσι τὰ δέοντα πάντα κατὰ μῆνα φυλὴν μίαν, θεμελιώται τε τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, μῆκος πτυχῶν ἔξ (89), πλάτος πτυχῶν δὲ δὲ πλάτος τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῶν θεμελίων πτυχῶν ἔ. Οὕτω γὰρ αὐτῷ προστάχαι Νάθαν τὸν προφῆτην τοῦ Θεοῦ. Οἰκοδομεῖ δὲ έναλλὰξ δύομιν λίθενον καὶ ἔνδεσμον κυπαρισσίου, πελεκίνος γαλοκες ταλαντίασις καταλιμβάνοντας τοὺς δύο δύμους. Οὔτω δὲ αὐτὸν οἰκοδομήσαντα, ξυλῶσαι ἔξωθεν κεδρίνοις ξύλοις καὶ κυπαρισσίοις, ὥστε τὴν λιβανίνην οἰκοδομήμη μῆ φαίνεσθαι, χρυσῶσαι τε τὸν ναὸν τῶν χωνύντα πλινθία χρυσὰ πενταπήχη, καὶ προστιθέναι προστηλούντα φίλοις ἀργυροῖς, ταλαντίασις τὴν ὁλήν, μαστούσισι τὸν θυμόν, τέσσαρος δὲ τὸν δριμόν. Οὔτω δὲ αὐτὸν χρυσῶσαι ἀπὸ έδάφους ἔως τῆς δροφῆς, τό τε δρόψωμα ποιῆσαι ἐκ φανωμάτων χρυσῶν, τὸ δὲ δύμα ποιῆσαι γαλοκοῦν, ἀπὸ κεραμίδων γαλοκοῦ, γαλοκὸν χωνεύσαντα, καὶ τούτον καταχέοντα. Ποιῆσαι δὲ δύο στύλους γαλοκοῦς, καὶ καταχρυσώσαι αὐτοὺς χρυσὶ δόδλῳ, δακτύλῳ τὸ πάχος. Εἶναι δὲ τοὺς στύλους τῷ ναῷ ίσουμεγάθεις, τὸ δὲ πλάτος κύκλῳ ἔκαστον κίλον πτυχῶν δέκα στήναι δὲ αὐτοὺς τοὺς οίκου διὰ μέντος δεξιῶν, διὰ δὲ ἔξ εὐωνύμων. Ποιῆσαι δὲ καὶ λυγίας χρυσάς, δέκα τάλαντα ἔκαστην διλήγητος ἀγάνωσις, ὑπόδειγμα λαβόντα τὴν ὑπὸ Μωάτων ἐν τῇ στηρή τοῦ μαρτυρίου τεθέσαν. Στήναι δὲ ἔξ ἔκαστέρου μέρους τοῦ στροῦ, τὰς μὲν ἐξ δεξιῶν, τὰς δὲ ἔξ εὐωνύμων. Ποιῆσαι δὲ αὐτὸν καὶ λυγίους χρυσῶν σ', ὥστε καίσθεναι ἐπὶ ἔκαστης λυγίας ἐπιά. Οἰκοδομῆσαι δὲ καὶ τὰς πύλας τοῦ λεποῦ, καὶ κατακοσμῆσαι χρυσῷ καὶ ἀργυρῷ· καὶ κατατεγάσαι φατνώματι κεδρίνοις καὶ κυπαρισσίοις. Ποιῆσαι δὲ καὶ κατὰ τὸ πρὸς βορέαν μέρος τοῦ

(89) Ηγχῶν ἔξ. Verti perinde ac si legeretur πτυχῶν δι. Consule Josephum Antiquit. viii, 2.

ιεροῦ στοῦν, καὶ στῦλους οὐτῇ ὑποτήσαις χαλκοῦς Α μηδ'. Κατασκευασαὶ δὲ καὶ λουτῆρα χαλκοῦν μήχος τηγάνιον καὶ πλάτος πηγῶν καὶ τὸ δὲ ὑψός πηγῶν εἰ. Ποιῆσαι δὲ ἐπὶ αὐτῷ στεφάνην πρὸς τὴν βάσιν ἔχω ὑπερέχουσαν πῆχυν ἵνα πρᾶγμα τὸ τοὺς λεπεῖς τούς τε πόδας προστελέξεσθαι, καὶ τὰς χείρας νίπτεσθαι ἐπιβαίνοντας· ποιῆσαι δὲ καὶ τὰς βάσεις τοῦ λουτῆρος τορετάς, χωνευτάς δώδεκα, καὶ τῷ ὑψει ἀνδρομήκης· καὶ στῆσαι ἐξ ὑστέρου μέρους ὑπὸ τὸν λουτῆρα, ἐκ δεῖνον τοῦ θυσιαστήριον. Ποιῆσαι δὲ καὶ βάσιν χαλκῆν τῷ ὑψει πηγῶν δυοῖς, κατὰ τὸν λουτῆρα, ΙV ἐγεστήκη ἐπὶ αὐτῆς ὁ βασιλεὺς, ὅπαν προσέληπται, δικαῖος ὄπταντας τῷ λαῷ τῶν Ιουδαίων. Οἰκοδομῆσαι δὲ καὶ τὸ θυσιαστήριον, πηγῶν καὶ ἐπιπλέκεται πῆχυς καὶ στάσις δύο πηγῶν δυοῖς, πηγῶν καὶ στάσις δύο χαλκοῦς ἀλυσιδωτούς, καὶ στῆσαι αὐτοὺς ἐπὶ μηχανημάτων ὑπερεχόντων τῷ ὑψει τὸν ναὸν πηγῆς καὶ στάσις δύο πηγῶν δυοῖς τοῦ λεποῦ· καὶ προστεμπάσαι ἐκάτετη διπτύχιον κύδωνας χαλκοῦς ταλαιπαιοὺς τετρακοσίους· καὶ ποιῆσαι δύος τὰς δικτύας, πρὸς τὸ φορεῖν τοὺς κύδωνας, καὶ ἀποστεῖν τὰ δρυεῖς, διπλαὶς μηδὲ καθίζῃ ἐπὶ τοῦ λεποῦ, μηδὲ νοσεῖν ἐπὶ τοῖς φανώμασι τῶν πυλῶν καὶ στοῶν, καὶ μολύνη τοῖς ἀποπτήμασι τὸ λεπόν. Περιβαλέται δὲ καὶ τὸ 'Ιεροσόλιμον τὴν πόλιν τείχεσσι, καὶ πύργοις, καὶ τάρροις. Οἰκοδομῆσαι δὲ καὶ βασιλεία ἑαυτῷ. Προσαγορευθῆσαι δὲ πρῶτον μὲν τὸ ἀνάκτορον λεπόν Σολομῶνος, θετέρον δὲ, παρερθραμένων τὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ λεποῦ 'Ιεροσαλήμηνομασθῆναι· ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων φερανόμως 'Ιεροσόλιμα λέγεσθαι. Συντελέσαντα δὲ τὸ λεπόν καὶ τὴν πόλιν τείχεσσα, ἐλθεῖν εἰς Σηρήνωμ, καὶ θυσαν τῷ θεῷ εἰς διολογητῶν προσαγαγεῖν, βοῦς κύλιους. Λαβόντα δὲ τὴν σκηνὴν καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὰ σκεύη, ἀ ἐποίησε Μουσῆς, εἰς 'Ιεροσόλιμον ἐνεγκάντη, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ θεῖναι. Καὶ τὴν κιβωτὸν δὲ καὶ τὸν βωμὸν τὸν χρυσὸν, καὶ τὴν λυχνίαν, καὶ τὴν τράπεζαν, καὶ τὰ δύο σκεύη ἐκεῖ κατατίθεσθαι, καθὼς προστάξαι αὐτὸν τὸν προφήτην. Προσαγαγέντες δὲ τῷ θεῷ θυσαν μυρίαν, πρόβατα δισχίλια μόδισον τρισχίλιους πεντακοσίους. Τὸ δὲ σύμπταν χρυσὸν, τὸ εἰς τοὺς δύο στῦλους καὶ τὸν ναὸν καταχρησθὲν, εἶναι τάλαντα μυριάδων υἱῶν, εἰς δὲ τοὺς ἥγιους καὶ τὴν διάλιτην κατασκευή ἀργυρίου τάλαντα χίλια διακόσια τριακοντάδος· χαλκοῦ δὲ εἰς τοὺς κίονας καὶ τὸν λουτῆρα καὶ τὴν στοῦν τάλαντα μυρία δικασιούλια πεντήκοντα. Ἀπονέμεται δὲ τὸν Σολομῶνα καὶ τοὺς Αἰγύπτιους, καὶ τοὺς Φοινίκας, ἐκάστους εἰς τὴν ἐανῶν, ἐκάστου χρυσοῦ αἰχλους δύοτε δέκα· τὸ δὲ τάλαντον εἶναι αἰχλον. Καὶ τῷ μὲν Αἰγύπτου βασιλεῖ Θύαρρῃ ἐλαῖου μετρητάς μυρίους, φοινικοβαλάνων ἀρτάσας χίλιας, μέλιτος· δὲ ἄγγεια ἐκατέν, καὶ ἀρώματα πέμφα· τῷ δὲ Σούρων εἰς Τύρον πέμψαι τὸν χρυσοῦν κίονα, τὸν δὲ Τύρον ἀνακείμενον ἐν τῷ λεπῷ τοῦ Διός. Θεόφελος δὲ φησι τὸν περιστεύσαντα χρυσὸν τὸν Σολομῶνον τὸν Τύροις βασιλεῖ πέμψας. Τὸν δὲ, εἰκόνα τῆς θυγατῆρὸς ζωὸν διοσδέματος κατασκευάσας, καὶ θυστὸν τῷ ἀνδριάντι τὸν χρυσοῦν κίονα περιθεῖναι. Ποιῆσαι δὲ φησιν δὲ Εὐπόλιμον· τὸν Σολομῶνα καὶ ἀσπίδας χρυσὸς;

A decem implerent. Auræ etiam candelabra fieri curavit, pondo singula talentum decem, quae ad illius, quod in tabernaculo testimonii collocatum a Moysi fuerat, exemplar expressit. Hæc utraque similiter ædis ex parte constituta, ad dexteram alia, alia ad sinistram, additæque aureæ lucernæ septuaginta, ut septem accensas candelabra singula sustinerent. Templi quoque valvas auro argentoque textit, forniciemque desuper cedrinis ac cypressinis ex labulis sinuavit. Jam ad septentrionalem ædis partem iugementum porticum aperuit, columnis æreis octo et quadraginta suffulit. Labrum item adjunxit æneum, longitudinis quidem ac latitudinis viginti, altitudinis vero quinque duntaxat cubitos habens. Hoc limbus quidam exterius ad cubitum unum eminens, ac versus basim circumductus ambiebat, quo facilius couscenso labro, sacerdotes pedum manusque sordes eluerent. Eadem gradus tornatiles fusilesque duodecim, cum justa hominis unius magnitudine adæquati, ad partem illius posteriorem, altaris vero dexteram suppositi. Addita insuper basis ænea, non procul a labro, altitudine cubitos duos oblinens, cui rex oratus insisteret, quo facilius a circumstante Judeo populo cerneretur. **451** Ad hæc altare erexit, ejus ambitus cubitorum quinque et quadraginta, altitudo vero duodecim tantum esset. Postremo, annulos ex serie geminos catenis implicatos, machinis quibusdam supra templi fastigium viginti cubitis extantibus impositis, quorum umbra in totum desuper culmen incumbet: eque singulis retibus seu catenis ænea tintinnabula, talenti pondo, quadrangenta suspendit, quæ catenis commotis impulsa, tinnitu ac strepitu volucres abigerent, ne vel insiderent templo, vel nidos in valvarum aut porticuum tabulatis construerent, ædemque sacram sordibus inquinarent. Porro ipsam quoque Hierosolymæ urbem muris, turribus, fossisque vallavit, augustamque sibi ipsi regiam excitavit. At primum quidem sacra illa ædes, λεπόν Σολομῶνος, Salomonis templum, nominata est; deinde vero, urbe ipsa Hierusalem, corrupto vitiatoque templi nomine appellata, quæ Græci postea Hierosolymam affini geminoque vocabulo nuncuparent. Rex autem post templum ædificatum, urbemque munitam, Selomum profectus, Deo mille bouin boloancum oblitus; idemque postmodum, et tabernaculum, et aram, et quidquid sacra supelleciliis comparatum a Moysi fuerat, arcam, altare aureum, candelabrum, mensam, et quidquid aliud fuit, Hierosolymam comportatum, sacra in æde prophetæ jussu reposuit, simulque immensus Deo sacrificium fecit, ovibus ad duo ac juvencis ad tria millia et quingenta mactatis. Cæterum vis auri cuncta, in columnas duas, ac templum universum expensa, talentum fuit quadriges sexies; argenti vero in clavos ac reliquum apparatum, ducentorum ac triginta diuum supra mille; æris deuique, in columnas, labrum et porticum, quinquaginta supra octodecim millia. Porro Ἀgyptios ac Phœnices, divisis in

singulos decem auri siclis (siclus talentum erat) Α χιλίας, ὡν ἐκάστην πεντακοσιῶν εἶναι χρυσῶν. Βιώσουμεν in patriam Salomon remisit. Ad Vaphren οὐ δὲ αὐτὸν ἦτη πεντήκοντα δύο, ὡν ἐν εἰρήνῃ βασι-
Ægypti regem olei metretas ad decem millia, λεῖσαι ἦτη μ'.
dactylorum Ægyptiacarum artabas mille, mellis vasa centum cum aromaticis; ad Suronem vero
columnam auream Tyrum misit, quam ipse Iouis in templo consecravit. **452** Addit Theophilus,
quidquid reliquum ex auro fuerat, Tyro regi a Salomone missum esse: illum vero filia simulacrum integrum ex eo conflavisse, ipsumque aurea columna quasi theca et involucro quodam inclusisse. Eupolemus autem aureo præterea clypeos mille a Salomone elaboratos esse tradit, quingen-
torum singulos aureorum; eundemque vixisse annos quinquaginta duos, ex quibus totos et con-
tinentes quadraginta summa in pace regnaverit. »

CAPUT XXXV.

De Hierosolyma, ex Timochare, ut habetur eodem libro de rebus Antiochi.

Timochares iu rerum ab Antiocho gestarum historia, Hierosolymæ ambitum quadraginta stadiorum esse docet; eamdemque expugnat per difficilem, quippe quæ præruptis undique fossis vallibusque eingatur. Ad hæc, urbem universam aquis perlui, quarum defluxu horti passim omnes irrigentur; ac tametsi totis quadraginta ab urbe stadiis summa aquæ penuria laboretur, inde tamen, rigum denuo solum apparere.

CAPUT XXXVI.

De eadem, ex mensore Syriae.

Præterea is qui Syriam totam mensus est, libro primo sui operis, Hierosolymam in arduo quodam asperoque jugo sitam fuisse tradit, partemque murorum aliquam polita ex lapide, maximam vero ex silice constitisse: itemque orbis ambitum stadia septem ac viginti obtinere: ad extremum eodem ex loco fontem magna aquæ vi scaturientem existere.

CAPUT XXXVII.

De aqua ipsa que sunt Hierosolymis, ex Philone.

Ejusdem scaturiginis Philo etiam meminit in iis, quos de Hierosolyma **453** conscripsit, libris, quam hieme arescere, ac rursum estate ubertim fluere, tubo primo hunc in modum cecinere,

*Desuper allabens nova tum miracula vidi.
qua fons uberrimus undas
Egerit, alque siavis implet ductusque profundi,
et que sequuntur: quibus de fluxu ejus pleniore
subjunxit,*

*Scilicet ex alto decurrente vertice fluxus,
Et plusi crescent nivibus, sub turribus altis
Volvitur, et secco languentia pulvere circum
Arva rigans, viridis miracula pandit amictus,
et reliqua. Idemque rursus de summi sacerdotis
tum fonte tum aquæ ductu:*

*Sobter humana lymphas multus sublime canalis
Egerit.*

Et cetera quæ fusius ille persecutur. Verum ex Alexandro Polyhistore hactenus.

CAPUT XXXVIII.

De iisdem, ex Aristotele.

Aristeus autem, in eo, quem de Judaicæ legis (90) Ὀφενοῖς, etc. Forte legendum ὑπά: πύργοις διόπεινος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΕ'.

Τιμοχάρους, περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τῶν περὶ Ἀντιόχου τῆς αὐτῆς γραψῆς.

Τιμοχάρος δὲ φησιν ἐν τοῖς περὶ Ἀντιόχου τὴν Ἱερουσαλήμα τὴν μὲν περίμετρον ἔχειν σταδίους μ'. εἶναι δ' αὐτὴν δυάλωτον, πάντοθεν ἀκορδῶξει περικλειούμενην φάραγγιν. "Οἶην δὲ τὴν πόλιν ὅποισι καταρρέεισθαι, ὥστε καὶ τοὺς κήπους ἐκ τῶν ἀποκρήδεντων ὅποιαν ἐκ τῆς πόλεως ἔρεσθαι· τὴν δὲ μεταξὺ ἀπὸ τῆς πόλεως δηρεῖ τεσταράκοντα σταδίων δινούσου εἶναι· ἀπὸ δὲ τῶν μ' σταδίων τὰλιν κάθισδρον ὑπάρχειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΓ'.

Τοῦ τῆς Συρίας σχοινομέτρου, περὶ τῆς αὐτῆς.

"Ο δὲ τῆς Συρίας σχοινομέτρους γράμμα, ἐν τῇ πρώτῃ φροὶ κείσθαι Ἱερουσαλήμα ἐπὶ μετεώρου τε καὶ τραχίων τόπου· ψικοδομῆσθαι δὲ τινα μὲν μέρη τοῦ τείχους, ἀπὸ λίθους ἕστου, τὰ δὲ πλεόνα ἀπὸ χάλκικος· καὶ ἔχειν τὴν περίμετρον τὴν πόλιν σταδίων καὶ ὅπαρχειν δὲ καὶ πηγὴν ἐν τῷ χωρίῳ, διόρο διάβατος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΖ'.

Φιλωρος, περὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμοις ὄντων.

Φησι δὲ ὁ Φιλωρος ἐν τοῖς περὶ Ἱερουσαλήμων χρήσην εἶναι: ταύτην δὲ ἐν μὲν τῷ κειμόνῳ ἡγράφεσθαι, ἐν δὲ τῷ θέρει πληροῦσθαι. Λέγει δὲ ἐν τῇ πρώτῃ οὖτος·

Πηγήμενος δ' ἐφόρεθε τὸ θαμηθέστατον ἀλλού Δρόκηθρον σὺν ἀστρᾷ, μεγιστούσχοις λοετροῖς Ρεματοῖς ἐμπλακησι Βαβύλων πορὸν ἐπανεισθῆς· καὶ τὰ ἑζήν· οἷς πάλιν ὑποδίκε, περὶ τῆς πληρώσεως ἐπελέγει.

Περύμα γάρ ὑγιέστερον, ἐν τείλοις νιγετοῖσιν Δέλμενον, πολυηγέστερον, ἐρευνοῖς (90) ὑπέρ πύργουσιν Στροφάται, καὶ ἐπρὸ πέδῳ πεντηκοσιμέτρα, κρήτης Τηλεζαῆ δεικνυσιν ὑπέρτατα θύμβεα λαών, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Είτα πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀρχεπίκους κρήτης καὶ τῆς ἀποχετεύσεως διέξεισιν οὖτος·

Ἄλιπν δ' ἀρ' ἐκπτύνουσι διὰ χθονὸς ὑδροχόδους Σωλῆνας.

Καὶ δια διὰ διὰ τούτοις ἐπεται. Τοσαῦτα μὲν δῆ τὰ ἀπὸ τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυτετρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΗ'.

Ἀριστελος, περὶ τῶν αὐτῶν.

Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ διάταν καὶ δι-

Ἄριστοις ἐν τῷ γραφέντει αὐτῷ βιβλίῳ περὶ τῆς Ἰερουσαλήμ τοῦ τῶν Ιουδαίων νόμου ταῦτα ἴστορει· «Οἱ δὲ οἶκος ἀποδιέπει πρὸς ἡμᾶς, τὰ δὲ ὅπισθια αὐτοῦ πρὸς ἑσπέραν. Τὸ δὲ τέλον ἔδαφος λεθεστρωτὸν καθέστηκε, καὶ εἰλίματο πρὸς τοὺς καθήκοντας τόπους ἦσα τῆς τῶν ὄδατων ἐπιφρότης ἔνεκεν, ηγίνεται διὰ τὴν σμῆξιν τῶν ἀπὸ τῶν θυσιῶν αἰμάτων· πολλὰ γὰρ μυριάδες κτητῶν προσάγονται κατὰ τὰς τῶν ὁρῶν τμέρας. Ὅστος δὲ ὀνέλειτος ἐστὶ σύστοις, ὡς δὲ καὶ πηγῆς ἔσωθεν πολυρρέοντο φυσικῶν ἐπιφρόσυσες. Εἳ δὲ θυμασίων καὶ ἀδιηγητῶν ὑποδοχῶν ὑπαρχόντων ὑπὸ γῆν, καθὼς ἐπέφαινον, πέντε στάδιον κυκλόθεν τῆς κατὰ τὸ ιερόν καταβολῆς, καὶ ἐν τούτων σύριγγας ἀναρίθμους καθ' ἔκστον μέρος ἔκτατες συναπτόντων τῶν θευμάτων. Καὶ ταῦτα πάντα μεμολιθώθαι κατὰ ἔδαφους καὶ τῶν τοῖχων· ἐπὶ δὲ τούτων κεχύσθαι πολὺ πλήθος κανιάστων, ἀντρῶν γεγενημένων ἀπάντων.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ^ῃ.

Ἐπικόλλημον, περὶ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου.

Ἐπὶ τούτοις, καὶ τῆς Ἱερεμίου προφητείας τοῦ Πολιούτορος μνήμην πεποιημένου, ἡμᾶς ἀποσιωπῆσαι ταῦτην πάντων. ἀνὲι παραλογώτατον. Κείσθω τοῖν τοῖν καὶ αὐτῆν· «Εἴτα Ιωακεῖμ. Ἐπιτούτῳ προφητεύειν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην. Τούτον, ὃνδε τοῦ Θεοῦ ἀποστάλεντα, καταλαβεῖν τοὺς Ιουδαίους θυσάσσοντας εἰδὼλῳ χρυσῷ, φένειν δονομα Βασιλ. Τούτον δὲ αὐτὸς τὴν μελλουσαν ἀτυχίαν δηλώσας. Τὸν δὲ Ιωακείμ ζῶντα αὐτὸν ἐπιβαλέσθαι κατακύττασθεντὸν δέ φάναι τοῖς ἔμοις τούτοις Βαβυλωνίοις ὀδοποιήσιν, καὶ σάκεψεν τὰς τοῦ Τίγρεως καὶ Εὐφράτου διώρυχας αἰγαλωτούσθεντάς. Τὸν δὲ τῶν Βαβυλωνίων πασιλεὰ ἀκόντιαν Ναβουχοδονόσορ τὴν τοῦ Ἱερεμίου προμαντεύεντα, παρακλέσαις Ἀστεΐάρην τὸν Μήδων βασιλέα συστρατεύειν αὐτῷ. Παραλέσθαι δὲ Βαβυλωνίους καὶ Μήδους, καὶ συναγάγοντα πεζῶν μὲν ὀχτακαλέκα, ἵππων δὲ μυριάδες δύδεκα, καὶ πεζῶν δραπάτα μύρια, πρώτων μὲν τὴν Σαμαρείτιν καταστρέψασι, καὶ Γαλιταίαν, καὶ Σκυθόπολιν, καὶ τοὺς ἐν τῇ Γαλατείᾳ οἰκουντας Ιουδαίους· αὗτοὺς δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ παραλέσιν, καὶ τὸν Ιουδαίους βασιλέα Ιωακείμ Κυργήσας. Τὸν δὲ χρυσὸν τὸν ἐν τῷ ιερῷ, καὶ δρυγούν, καὶ χαλκὸν ἐκλέξαντα, εἰς Βαβυλῶνα ἀποστέλαι τῷρις τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πλακῶν. Ταῦτη δὲ τὸν Ἱερεμίαν κατασχεῖν.»

νίνιν cepisse, et quidquid in templo auri, argenti arcum, et incusas in ea tabulas: hauc enim penes

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ^ῃ.

Βηρωστοῦ (91), περὶ τῆς Ιουδαίων αἰχμαλωσίας, τῆς ὑπὸ Ναβουχοδονόσορος καὶ περὶ τῶν βασιλέων τῆς Βαβυλῶνος ἀπὸ τοῦ Ναβοχοδονόσορος μέχρι πρότερον Κίρος· ἀπὸ τῶν Ιω-

τησκῶν. «Τούτοις ἐπισυνάθαι ἀναγκαῖον καὶ τὰ περὶ τῆς

(91) Βηρωστοῦ. Eximium planeque aurum est hoc Berossi fragmentum, quod Josephus lib. i. in Apriōrem, pag. 1044 et 1045, conservavit.

A interpretatione conscripsit, de aquis illis Hierosolymitanā urbe fluentibus ita narrat: «Tempium, inquit, a fronte ortum, occasum a tergo spectat. Solum ejus universum lapide stratum, idemque certis et opportunitis in locis declivius, quo facilius aquae decurrant, quibus ad abstergendum victimarum sanguinem pavimentum prolixi necesse est, quod multa pecorum millia diebus festis immolentur. Ac perennis quidem propriea est aquarum ejusmodi vis atque collectio, quod cum ex interioribus soli visceribus, sors quidam uberrimus, ac plurimas sectus in venas, eo loco nativo cursu influat; tum vero mirabiles præterea tubi, omnique oratione maiores sub terram elaborati sint; qui, quantum ex visu concicere licet, quinque stadiorum circa templi mollem gyrum efficiant, ex quibus innumerabiles 454 fistulae ad latera singula producuntur, quibus aqua omnibus ex partibus confluens egerantur. Atque haec omnia, partim ad pavimentum, partim ad ipsos quoque parietes, opere plumbario, infusa desuper vi magna calcis, adhærescere, adeoque singulari et accurata quadam arte costrare scribit.»

CAPUT XXXIX.

De Jeremia propheta, ex Eusebō.

At enim, cum laudatus supra Polybistor Jeremias quoque prophetæ meminerit, ineptissimum utique foret, hanc a nobis silentio præteriri. Eam igitur hoc etiam loco attexamus. «Tum Joachimum, inquit, regnum capessisse, cuius tempore Jeremias propheta oracula sua ediderit. Quippe, hunc a Deo missum, Iudeos, interim dum idolo euidam aureu, Baalem vocabant, sacrificium facerent, deprehendisse, quibus impendentem calamitatem prædicterit. Ac Joachimum quidem, vivum illum ac spirantem cremare voluisse: at contra denuntiassε prophetam, hoc eos lignorum genere Babylonis obsonia curatores, et canales ad derivandas Tigris et Euphratis undas fossoru esse, posteaquam eorum in manus ac potestatem venissent. Itaque Nabucodonosorem Babyloniorum regem, ubi rem, quomodo ab Jeremiah prænuntiata fuerat, rescivisset, Astibaren Medorum regem, uti hujus expeditionis socius esse vellet, obsecrassε; conjunctoque Babyloniorum ac Medorum exercitu, qui præter decem currum milia, pedum octoginta supra centum, equitum vero centum ac viginti millibus constaret, prius quidem Samariam, Galilæam, Scythopolim, et Iudeos Galatædem incolentes delevisse: mox vero ipsam quoque Hierosolymam, Joachimumque regem D

Jeremiam remansisse.»

CAPUT XL.

455 Ex Beroso, quem Josephus laudat, de Iudeorum captivitate sub Nabuchodonosore; deque Babylonis regibus, a Nabopallasarō, usque ad Cyrum. Ex Josepho.

«His porro, Iudeorum etiam captivitatem at-

xere, quam a Nubuchodonosore passi erunt, opera et preium fuerit. Is enim motis iu rebelle copiis, justa victum acie in potestatem redigit suam, ac regionem passim universam ad imperium suum adjuxit. Sub idem tempus, cum Nabopallasari patris sui, lethali morbo confecti, Babylone, post vicesimum primum regni sui annum, obitus contigisset, Nabuchodonosorus, cum supremum ejus diem paulo post accepisset, rebus Ægypti compositis, ceterisque provinciis et Judeorum, Phœnicum, ac Syrorum, gentium Ægyptio viciarum captivis amicorum surorum fidei commendatis, sese in Babyloniam recepit. » Idem quibusdam interjectis : « Nabuchodonosorus, inquit, jam affecto, quem paulo ante dixi, mortuus, cum in morbum incidisset, anno regni quadragesimo tertio migravit et vitæ. Cui cum Evilmaruchus ejusdem filius successisset, quod summa rerum nefarie ac petulantier abutetur, anno altero quam regnare cooperat, Neriglisaræ sororis susæ conjugis insidiis occubuit. Post quem, idem ipse Neriglisara parricida, suscepit imperio, quatuor tantum annos reguavit. Ejus autem filius, Chabassæscarachus nomine, tametsi adhuc puer menses novem regnum tenuisset, tameu quod iam tum existentem iudolis pravitatem ostenderet, a necessariis suis clam mactatus interiit. Quo sublatu, mox Nabouido cuidam Babylonio ejusdem conjurationis socio, communi iusidiorum consilio delatum imperium est. Hoe regnante, Babylonis moenia, quæ fluminis adjacent, coelo latere ac bitumine splendens adificata sunt. Regni vero decimum septimum agente anno, Cyrus **458** ex Perside cum iugenti profectus exercitu, ac reliquum ejus imperium omue populus, in Babyloniam ipsam invasit. Quam ejus impressionem Nabonidus cum secessisset, ei cum exercitu oecurrentem statuit : verum pugna victus, cum paucissimis fugæ comitibus sese Borsipporum inclusit oppido. Cyrus autem, Babylone obsessa, cum muros extra urbem longe paleatus subrui jussisset, quod difficilior et actuosior ejusdem expugnatio videtur, Borsippum movit, Nabonidum obsessurus. At is, obsidione occupata, Cyro sese tradidit, qui eum perhumaniter habitum, Babyloniam tantum cedere, et in Carmanis deinceps versari voluit. Qua in regione, donec supremum obiret diem, Nabonidus reliquum omue vita tempus exegit. Atque hæc narratio consentientem habet cum nostra litteris veritatem. Proditum enim iis est, Nabuchodonosorum anno regni sui decimo octavo templum nostrum funditus evertisse, ejusque excidium totos quiunque annos durasse; anno autem Cyri regni secundo restitui ceperum, Darii tandem decimo partibus omnibus absolutum esse. » Ista Iosephus.

CAPUT XLII.

De Nabuchodonosore, et condita ab eo Babylone, ex Abydeno.

Ego vero, in ea, quam Abydenus De Assyriorum

Ιουδαιου αιχμαλωσας της ὑπὸ Ναβουχοδονόσωρ, δε, τῷ ἀποστάτῃ ἀποτραπέσας, καὶ παρατεῖμενος, αὐτοῦ τε ἐκυρίευσε, καὶ τὴν χώραν ἔκαθις ὑπὸ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ἐποιήσατο. Τῷ τε πατρὶ αὐτοῦ συνέβη Ναβοπαλλασάρῳ κατὰ τούτον τὸν καιρὸν ἀφρωτῆσαντι ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ πόλει μεταλλάξαι τὸν βίον, ἐπει βεβασιλεύειτο καὶ. Αἰσθόμενος δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν Ναβουχοδονόσωρος, καταστῆσας τὰ κατὰ τὴν Ἀγύρων πρόγραμματα, καὶ τὴν λοιπὴν χώραν, καὶ τοὺς αιχμαλώτους Ιουδαίων τε καὶ Φοινίκων, καὶ Σύρων τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἕκνων, συντάξας τοὺς φίλους, εἰς τὴν Βαβυλωνίαν παρεγένετο. Καὶ μετ' ἑτερά φησι: «Ναβουχοδονόσωρος μὲν οὖν μετὰ τὸ ἀρξασθαι τοῦ προειρημένου τείχους, ἐμπεσὼν εἰς ἀρρωστάν, μετέλλαξε τὸν βίον, βεβασιλεύεις ἐπη μ'. Τῆς δὲ βασιλείας κύριος ἔγενετο ὁ ίδιος αὐτὸν Εὐνίμιαλούρουχος. Οὔτος προστάξας τὸν πραγμάτων ἀνδρῶν καὶ ἀστέγων, ἐπιστολεύειθες ὑπὸ τῶν ἀδελφῆς ἔχοντος αὐτοῦ Νηρυγιεστάρου, ἀνηράθη, βασιλεύεις ἐπη β'. Μετὰ δὲ τὸ ἀναρρηθῆναι τούτον, διαδεῖμενος τὴν ἀρχὴν ὁ ἐπιστολεύεις αὐτῷ Νηρυγιεστάρης, ἐβασιλεύειν ἐπη δ'. Τούτος ίδιος Χαβασταρδῖος ἐκυρίευει μὲν τῆς βασιλείας, πατές δὲ, μῆνας ἑννέα ἐπιστολεύειθες δι, διδε τὸ πολλὰ ἐκφαίνει κακοήθη, ὅπερ τῶν φίλων ἀπετυπνισθή. Ἀπολομένου δὲ τούτου, συνελθόντες οἱ ἐπιστολεύεισαντες αὐτῷ, κοινῇ τῇ βασιλείᾳ περιέθηκαν Ναβονίδος τινὶ τῶν ἐκ Βαβυλῶνος διπέτει τὰς τῆς αὐτῆς ἐπιστάσεως. Ἐπὶ τούτου τὰ περὶ ποταμὸν τείχη τῆς Βαβυλωνίαν πόλεως ἐξ ὅπετης πλήνου καὶ ἀσχάλου τοπειούμενοι. Οὔτος δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπιτακεδέκατης ἐτεῖ, προσελκυόντως Κύρου, ἐκ τῆς Περσίδος μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καταστρέψαμενος τὴν λοιπὴν βασιλείαν ἀπασαν, ὥρμησεν ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας. Αἰσθόμενος δὲ Ναβονίδος τὴν ἔροδον αὐτοῦ, ἀπαντήσας μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ παρατεῖμανος, ἡσηγήσεις τῇ μάχῃ, καὶ φυγῶν ὀλγοστός, συνεκλείσθη εἰς τὴν Βοροιπηγῶν πόλιν. Κύρος δὲ Βαβυλονίαν καταλαβόμενος, καὶ συνεάξας τὰ ἔχω τῆς πόλεως τείχη κατασκάψαι, διὰ τὸ λαὸν αὐτῷ πραγματική καὶ δυσάλιτων φαῆγε τὴν πόλιν, ἀνέβινεν ἐπὶ Βόρειπον, ἐκπολιορκήσων τὸν Ναβονίδον. Τοῦ δὲ Ναβονίδου οὐχ ὑπομείναντος τὴν πολορκίαν, ἀλλὰ ἐγχειρίσαντος αὐτὸν πρότερον, χρησάμενος Κύρος φιλανθρώπως, καὶ δοὺς οἰκήτηριν αὐτῷ Καρπανίων, ἔξεπειμεν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας. Ναβονίδος μὲν οὖν, τὸν λοιπὸν τοῦ χρόνου διαγενέμενος ἐν ἀκείνῃ τῇ χώρᾳ, κατέτρεψε τὸν βίον. Ταῦτα σύμφωνον ἔχει ταῖς ἡμέτερας βίβλοις τὴν ἀλήθειαν. Γέγραπται γάρ ἐν αὐταῖς, ὅτι Ναβουχοδονόσωρος; ὀντωτακεδέκατη τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐτεῖ τὸν παρ' ἡμῖν ναὸν τρήμωσε, καὶ ἡν ἀφανῆς ἐπη ἐπη πεντήκοντα· δευτέρῳ δὲ τῆς Κύρου βασιλείας ἐτεῖ τῶν θεμελίων ὑποβληθέντων, δεκάτῳ πάλιν τῆς Δαρείου βασιλείας ἐτελέσθη. Ταῦτα δὲ θάσηπτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

«Ἀπ τῆς Ἀδινδηροῦ γραψῆς περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσωρος.

Ἐέρον δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀδινδηροῦ περὶ Ἀστυοῖν

γραφῇ περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ταῦτα· Μεγασθέ-
νης (92) δὲ φησι, Ναβουχοδόσορον Ἰραπλέως ἀλι-
μώπερον γεγονότα, ἐπὶ τε Λιβύην καὶ Ἰηρήτην στρα-
τεύσοι. Ταῦτα δὲ γειρωδάμενον, ἀποδοσμὸν αὐ-
τῶν εἰς τὰ δεξιά τοῦ Πόντου κατοκίσαι. Μετὰ δὲ,
λέγεται πρὸς Χαλδαῖων, ὡς; ἀναβάς ἐπὶ τὰ βασιλίκα,
κατασχεῖν θεῷ· διὰ φόρον (93). φεγγάμενος δὲ
εἶπεν· Οὗτος ἐγὼ Ναβουχοδόσορος, ὁ Βαβυλώ-
νος, τὴν μέλλουσαν ὑμῖν προαγγέλλω συμφορήν,
τὴν δὲ τὸ Βῆλος ἄμπες πρόγονος, ἢ τὰ βασιλεῖα
Βῆλος ἀποτρέψας Μοίρας· πεισταὶ ἀσθενοῦσται.
Πέρτης ἡμίονος, τοῖσιν ὑμετέροις δαίμονις
γραμμάτους συμμάχουσιν ἐπέδει δὲ δυολούσην. Οὐ
δέ σωτηρίος ἔσται Μήδης, οὐδὲ Ἀσσύριος αὐγῆρα.
Οὐδὲ μιν, πρόσθεν δὲ δούναι τοὺς πόλιτας, Χά-
ροδὲν τ.ν. δὲ θάλασσαν εἰσεδεμένην, δίστωσι
πρόφερον ἡ μηνὸς δόδοις στρατέντας φέρεσθαι
δὲ τῆς ἔρημου, ἵνα σύτε δεστα, σύτε πάτος ἀνθύ-
των, δῆρες δὲ νομὸν ἔχουσα, καὶ δρυνθες πλάγουσα,
ἴν τε πέτραις καὶ χαράδρησι μοῦνον ἀλώμενον ἐμὲ
τε πόλις εἰς νόον βαλέσθαι ταῦτα, τέλος ἀμέλονος
κυρήσσῃ. Οὐ μὲν θεσπίας παραχρῆμα ηγάπιστον δέ
μοι ταῖς Εὐδηλούρουχος ἐβασίλευε. Τὸν δὲ ἀγ-
κεκτῆς ἀποκτείνας Νηριγλισάρχης, λείπει παῖδα Λα-
βασσούρακον. Τούτῳ δὲ ἀποθανόντος βιαζεὶς μόρφῳ,
Ναβαννίδοχον ἀποδεικνύει βασιλέα (94), προσχόντα
εἰσάντα. Τῷ δὲ Κύρος, ἐλὼν Βαβυλῶνα, Καρμανίον
ἡγεμονίην διαρέστει. Καὶ περὶ τοῦ κτίσαις δὲ τὸν Να-
βουχοδονόσορο τὴν Βαβυλῶνα δὲ αὐτὸς ταῦτα γράψει·
· λέγεται (95) δὲ πάντα μὲν ἐξ ἀρχῆς ὅνωρ είναι, θά-
λασσαν καλούμενην Βῆλον δὲ σφεα (96) παῖσαι, χώ-
ρην ἐκάστη ἀπονείμαντα, καὶ Βαβυλῶνα τείχεις πε-
ριβαλλόν τῷ χρόνῳ δὲ τῷ ίκνευμάνῃ ἀφανίσθηνται.
Τιγίσιος δὲ αὐτὸς Ναβουχοδονόσορος τὸ μέχρι τῆς
Μακεδονίας ἀρχῆς διαμείναν ἐὸν χαλκόπιλον. Καὶ μετ' ἔπειρος ἐπιλέγει· « Ναβουχοδονόσορος δὲ διαδέξα-
μενος τὴν ἀρχὴν, Βαβυλῶνα μὲν ἐτείχισε τριπλῷ
περιβόλῳ ἐν πεντακάλεικα ήμέραις, τὸν τε Ἀρμα-
κάλην ποταμὸν ἐξήγαγεν, ἐντάντα κέρας Εὐφρήτεω,
τὸν τε Ἀχράκανον. Ὑπὲρ δὲ τῆς Σιτταρηνῶν πλά-
νης, λέκκην δρυδάμενος περιμετρὸν μὲν τεσσαρά-
κοντα παρασταγέων, βάθος δὲ ὅργυλέων εἰκότε,
πόλις ἐπέστησε, τὰς ἀνοίγοντες ἀρδεσκὸν τὸ πεδίον· κα-
λίσκει δὲ αὐτὰς Ἐχετογνώμονας. Ἐπετείχισε δὲ καὶ
τὰς Ἐρύθρης θαλάσσης τὴν ἐκάλυψεν, καὶ Τεργέδην
πόλιν ἐκτινεῖς κατὰ τὰς Ἀράδουν εἰσβολάς· τὰ τε βα-
σιλίκα δένδροις ἡσχοντα, κρεμαστούς παραδεσίους
θωράκας. » Καὶ ταῦτα δὲ μοι ἀπὸ τῆς δηλωθεστές
κείσθω γραφῆς, διὰ τὸ φέρεσθαι ἐν τῇ τοῦ Δανεῖτο
προσητείᾳ, ὡς δρός Ναβουχοδονόσορος ἐν τῷ ναῷ τῆς
βασιλείας αὐτοῦ, τῷ ἐν Βαβυλῶνι, περιπατῶν, μέγα
φρονίας, ἀπημθαδίσαστο εἰπών· « Οὐχ αὕτη ἐστι Βα-

*rebus scriptis, historia, de Nabuchodonosore haec
præterea reperi: Megasthenes, inquit, auctor est
Nabuchodrosorum Merculi ipsi fortitudine atque
animis præstitiisse, atque in Libyam et Iberiam im-
petu facto, utriusque jam domitæ colonias in dex-
trum Ponti plagam deportasse. Quibus peractis,
Chaldei ferunt, eum consenso palatio divinitus re-
pente afflatum, quod sequitur oraculum effudisse.
Ille ego Nabuchodrosorus, o Babylonii, imminentem
vobis calamitatem prænuntio, quam Parcis uti
averruncerent, nec Belus generis nostri auctor, nec
regina Beltis persuadere unquam poterunt. Persicus
457 venit mulus, qui daemonom vestrorum usus
auxilio, durum cervicibus vestris jugum imponet.
Atque hujus clavis auctor etiam Medus quidam erit,
quo ante Assyri magnopere gloriahantur. O utinam
ipse, priusquam cives ita meos proderet, aut Cha-
rybidi quadam, aut profundo pelago haustus atque
absorptus periret, aut alias abreptus, invias per so-
litudines ero vagaretur, ubi nullius neque urbis
neque hominis vestigium appareat, sed ferat dun-
taxat libero pascantur volucresque circuviolent,
adeoque solus medios inter scopulos ac voragine
jactaretur. Mihi quoque, priusquam haec ei tam
nefaria mens injecta sit, feliciorem exitum sortiri
licet. Hæc effatos, hominum ex oculis repente sub-
latis evanuit. Atque Evinvaluruchum silium, regni
quidem habuit successorem: sed eu postmodum a
se interempto, Neriglisares sororis ejus vir, silium
reliquit Labassoarascum. Quo etiam violenta nece
sublato, Nabannidochum nulla cum eo affinitate
conjectum, regem creant, cui Cyrus postea Baby-
lone potitus, Carmania principatum ultra conces-
sit. Idem porro conditam a Nabuchodonosoro Baby-
lonem fuisse ita narrat: Ferunt, inquit, loca haec
omnia jam inde ab initio aquis obruta fuisse ma-
risque nomine appellata: verum * suam singulis
regionem Belum assignasse, Babylonemque moenibus
cinxisse, ac deinceps mortalium oculis ere-
ptum esse: postea vero septem illud, valvis distin-
ctum areis, a Nabuchodonosoro extriuctum fuisse,
quod ad Macedoniam imperium usque steterit. » Ac
rurus nonnullis interjectis, « Nabuchodonosorus,
inquit, regno potitus, Babylonem intra quindecim
dierum spatium triplici muro cinxit, atque Arma-
calen Aeracanumque fluvios, ab Euphrate ortos,
alio derivavit. Tum Sipparenorum urbis in gratiam
paludem fudit, cuius ambitus parasangas quadra-
ginta, altitudo vero ulnas viginti obtineret. Eidem
claustra imposuit, Echetognomonas vocant, quibus
patescatis agrum illi suum irrigarent. Maris quoque
Rubri elevacionem objectis repressit obicibus, ac Te-*

Nec enim Nabannidochum istum creavit Nerigla-
ras, qui superstes non erat; sed Babylonii.

(95) Λέγεται δέ. Sequentia unius Εօσχη, quod
sciam, diligenter accepta ferri debent.

(96) Βῆλος δέ σφεα. Forte Βῆλον δέ σφεας του
κατακλυσμού (aut alterius siwūl.) παύσαι, καὶ
elevacionem repressisse.

(92) Μεγασθένης. Fragmentum Berosiano con-
junctissimum. Exstat apud Joseph. eodem lib. i in
Ariō. ejus aliqua mentio.

(93) Ὄτε φόρον. Conspicelam ὅτα δὴ φεγγάμενος
εἴλεν. Ήτοι ταῦmen ὅτε φή, ut legitur apud Scali-
gerum.

(94) Ἀποδεικνύσι βασιλέα. Legendum ἀποδει-
κνύσι βασιλ. non ἀποδεικνύσι, ut in priori editione.

redonem urbem adversus Arabum irruptiones exercitavit, palatiumque suum arboribus consitis (pen-siles hortos vocabat), exornavit. » Atque haec ex Abydeno referri potissimum eo libuit, quod in ipsa Danielis prophetia, Nabuchodonosor, cum in regni sui templo Babylone condito inambularet, has in voces temeritatis et arrogantiae plenas erupisse legatur **. « Nonne haec est Babylon magna, quam ego aedificavi in domum regni, in 458 robore fortitudinis meæ et in gloria decoris mei. Cumque sermo adhuc esset in ore ejus, » ultore illum e vestigie tanti fastus exitum subiit. »

CAPUT XLII.

De iis qui Judaicæ gentis meminerunt, ex libro Josephi, De antiquitate Judæorum.

Hæc igitur auctorum illorum testimonia nostram in rem protulisse sufficiat. Superioribus omnibus, Josephi tantum ex *Judaicarum Antiquitatum* historia verba subjungamus, ubi laudatis infinitorum prope scriptorum locis, idque totidem syllabis, ad extremum ita concludit: « Enimvero satis erunt, inquit, ad fidem hujus antiquitatis faciendam, Syrorum, Chaldaeorum ac Phoenicium historias: quibus tot etiam Graecorum auctoritatem atteximus, eum addere præterea licuissest Theophilum, Theodorum Mnaseam, Aristophanem, Hermogenem, Eumenem, Comonem, ac Zopyriudem, aliosque forte quam plurimos; nec enim omnes evolvi libros, qui rerum nostrarum ex professo meminerunt. Et quanquam eorum etiam, quos nominatim citavimus, plerique, quod litteras nostras minime attigerint, a rerum jam inde ab initio gestarum veritate aberrarunt; communi tamen consensu omnes eidem antiquitatibz suffragati sunt, quod unum hoc loco mili proposi-tum fuerat. Ex quibus sane Demetrius Phalereus, Philo antiquior, et Eupolemus, a vero propius abfuerunt, quibus etiam si quid peccarunt, veniam hoc uomine dare æquum utique sit, quod librorum nostrorum sensum minus accurate capere et asse-quiri potuerint. » Hactenus Josephus. Cui vero conscriptos ab eo *De Judæorum Antiquitate* libros volutare placuerit, is apud eum alia pleraque testimonia reperiat, summa cum iis, que adhuc laudavimus, consensione conjuncta. Quanquam, in-gentem ejusmodi testimoniū, tam veterum quam quoque, qui ad eorum, quos ante produximus, modum excedere videamus, eos quidem studiosis argumentum pertexemus.

** Dan. iv, 27.

A θυλών ἡ μεγάλη, ἣν ἐγὼ ὑκοδόμησα εἰς οἶκον βασι-λεᾶς ἐν τῷ κράτει τῆς Ἱσχύος μου εἰς τυφὴν τῆς δό-ξης μου: διὸ θνος ἔστι τοῦ λόγου ἐπὶ στόματος αὐ-τοῦ, τὰ τῆς μετελθότης χαταπροφῆτες αὐτῷ γέγονε.» Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν αὐτάρκως περὶ τῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ.

Ἴωσις που, περὶ τῶν μημονευσάστων τοῦ Ιου-δαίων θύτων, διὰ τοῦ α' τῆς Ιουδαίων Ἀρ-χαιότητος.

B Προκείσθω δὲ ἐπὶ πᾶσι καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Ιουδαίων Ἀρχαιότητος Ἰωσήπου, Ἐνθα μηρίων συγγραφέων αὐτολεξεὶ παραθεῖσι φωνὲς, ταῦτα ἐπιλέγει: «Ἀρ-κοῦσι δὲ δημος εἰς τὴν ἀπόδειν τῆς ἀρχαιότητος, εἰ τε Σύρους καὶ Χαλδαίων, καὶ Φωνίκων ἀναγραφα-πρὸς ἔκταντας τε τοσοῦτος τῶν Ἑλλήνων συγγρα-φεῖς ἔστι δὲ πρὸς τοὺς εἰρημένους Θεοφίλος, καὶ Θιδ-δοσος, καὶ Μίασέας, καὶ Ἀρεστοφάνης, καὶ Ἐρρο-γάνης, Εὐτέμερος τε καὶ Κόμων, καὶ Ζωκυπέλου, καὶ πολλοὶ τινες τάχα ἄλλοι: οὐ γάρ ἔγωγε πᾶσιν ἐντεῦ-χηκα τοῖς βιβλίοις, οὐ παρέργως ἡμῶν μεμνημονευ-χόντων. Οἱ πολλοὶ δὲ τῶν εἰρημένων ἀνθρῶπων τῆς μὲν ἀληθείας τῶν ἐξ ἀρχῆς πραγμάτων διήμαρτον, οἷς μὴ ταῖς λεπαῖς ἡμῶν βίβλοις ἐντυχοῦν κονῦς μέντοι περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἀπαντες μεμριτήκασι, ὥπερ οὐ τανόν λέγειν προεβάμην. Οἱ μέντοι Φαη-ρεὺς Δημήτερος, καὶ Φίλων δὲ πρεσβύτερος, καὶ Εὐ-πόλεμος οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον οἰς συγ-γιώσκειν δίξον: οὐ γάρ ἐνηγ̄ αὐτοῖς μετὰ τάπτες ἀκριβεῖας τοῖς ἡμετέροις γράμμασι παραχολουθεῖν.» Ταῦτα καὶ δὲ Ίωσηπος. «Οτιώ δὲ φίλον τοῖς περὶ τῆς Ιουδαίων Ἀρχαιότητος λόγοις ἐντυχεῖν τοῦ ἀνδρὸς, πλείστας ἀ εὔροι συμφώνους ταῖς ἐκτείσεσσις μαρ-τυρίᾳς. Καὶ πολὺς δὲ ἄλλος μαρτύρων ἡμῶν δῆλος παλαιῶν τε καὶ νέων ἐπιφρέται, τῶν διοιλαν τοῖς τε-θεῖσι: φῆσον ἐπισφραγίζομένων, ὃν τὰς φωνές, λόγου προνοούμενοι συμμετρέτας, τοῖς φιλομαθέσιζεται τε καὶ διερευνῶν ἀπολείψαντες, ἐπὶ τὴν λαίπουσαν αὐτὸν μεταθησόμενα ἐπαγγελλαν.

recentiorum copiam, ad manum habemus ipsi auctoritatem, calecum adjungant suum. Verum, ne excutiendos scrutandosque relinquemus, deinceps

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER DECIMUS.

ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΔΕΚΑΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α. Ός παρὰ βαρβάρων εἰς Ἑλληνας τὰ σεμνὰ τῶν μαθημάτων παρηλθε, καὶ περὶ τῆς Ἐβραιῶν ἀρχαιότητος.
- β. Κλήμεντος. Περὶ τῆς τῶν Ἑλληνικῶν συγ-
τράξιων κλοσῆς.
- γ. Πορφύριον. Περὶ τοῦ κλέπτας εἰναι τοὺς Ἑλ-
ληνας, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Φιλολογίας ἀκρο-
σσων.
- δ. Ὄτι μὴ ἀλλώτας τὴν παρ' Ἐβραιοῖς θεολογίαν
τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας προτειμήκα-
μεν.
- ε. Ὄτι τὰ κάτετα καρὰ βαρβάρων οἱ Ἑλληνες
ἀπέληπται.
- Ϛ. Περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν Κλήμεντος.
- Ϛ. Ἰωσήπου περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- Ϛ. Λιούδωνος τοῦ τάξις Βιβλιοθήκης συγγράφα-
τος, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- Ϛ. Περὶ τῆς ἀρχαιότητος Μωσέως, καὶ τῶν παρ'
Ἐβραιοῖς προφητῶν.
- Ϛ. Ἀρρικαροῦ, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- Ϛ. Τατιανοῦ, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- Ϛ. Κλήμεντος, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- Ϛ. Ιωνήπου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- Ϛ. Ὅς πλάτας τῆς παρ' Ἐβραιοῖς ιστορίας
τεωτέρων τυγχάνοντο τῶν παρ' Ἑλληνοι φιλο-
σόφων οἱ χρόνοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

- ϛ. παρὰ βαρβάρων εἰς Ἑλληνας τὰ σεμνὰ τῶν μαθημάτων παρηλθε, καὶ περὶ τῆς Ἐβραιῶν ἀρχαιότητος.

Τίσι ποτὲ λόγιοι τὴν καθ' Ἐβραιοὺς φιλοσοφίαν τῆς Ἑλληνικῆς προτειμήκαμεν, διόποις τε λογι-
σμοῖς τὰς παρὰ τὰς ἀνθράκων λερᾶς βίβλους ἀπεδί-
έμαψαν, προδιειληφότες· κάπειτα καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνας μὴ ἀγνοῦσαι τοὺς ἀνδρας, μνημονεύσαι δὲ
ἴνηματι, καὶ τὸν βίον καταπλαγῆναι, τῆς τε βασι-
ικῆς μητροπολεως καὶ τῆς λοιπῆς αὐτῶν ιστορίας τούς
πεποιήσθαι λόγον παραστήσαντες· φέρε ἐπι-
θωρήσομεν, ὡς οὐ μόνον τῶνδε γραφῆς ἥξισαν·
τὴν μνήμην, διλλα καὶ τῆς ὁμοίας αὐτοῖς διδασκα-
λίας τε καὶ μαθήσεως, ἐν τισι τῶν εἰς βελτίωσις φυ-
λῆς συντεινόντων δογμάτων, ζηλωταὶ κατέστησαν.
Ὕστερον δὲ τὰ λοιπὰ τῶν μαθημάτων, ἀλλοθεν δι-
λλος τῶν θαυμαστῶν Ἑλλήνων, τοὺς βαρβάρους ἀ-
πειπον, συνελέξατο γεωμετρίαν, ἀριθμητικήν, μου-
σικήν, ἀστρονομίαν, λατρείην, αὐτὰ τα τὰ πρώτα
τῆς γραμματικῆς στοιχεῖα, μυρίας τε διλλας τεχνικᾶς
καὶ βιωτελεῖς ἐπιτελεῖσις, αὐτίκα μάλα παρα-

* sorte add. ποιήσασθαι.

Α 459 DECIMI LIBRI CAPITA.

1. Eximias quasque disciplinas a Barbaris ad Graecos traductas esse, ac de antiquitate Hebraeorum.
2. Ex Clemente, De Graecorum scriptorum furtis.
3. Graecos fures esse, ex Porphyrii primo, De eruditio auditu.
4. Quod non sine causa, Hebraeorum theogiam Graecorum philosophie prætulerimus.
5. Nihil non a barbaris Graecos accepisse.
6. In eamdem sententiam, Clementis verba.
7. Ex Iosepho in eamdem sententiam.
8. Ex Diodoro Bibliothecarum scriptore, eamdem in rem.
9. De Moyis et prophetarum Hebraeorum antiquitate.
10. De eadem ex Africano.
11. De eadem, ex Tatiano.
12. De eadem, ex Clemente.
13. De eadem, ex Iosepho.
14. Universa Hebraeorum historia recentiorem suis Graecorum philosophorum etatem.

460 CAPUT I.

Eximias quasque disciplinas a barbaris ad Graecos traductas esse, ac de antiquitate Hebraeorum.

Quibus tandem adducti permotique rationibus philosophiam Hebraeorum Graecæ prætulerimus, quoque consilio sacras eorum litteras suscepserimus, cum a nobis hacten explicatum fuerit, ostensumque præterea, ne Graeci quidem ignotum genus illud hominum fuisse, quippe qui nominatum eorum meminerint, vita rationes mirum in modum prædicari; postremo cum de regia ipsorum metropoli, tum etiam de rebus ceteris plurimam fecerint mentionem: age videamus quoque dñnceps, quemadmodum non suis modo scriptis eorum memoriam celebrare voluerint, sed etiam in plerisque decretilis ad anlormur conformatiōne pertinentibus, affinem iis geminamque doctrinam emulari. Et quidem ut reliquas artes, geometriam, inusicam, astronomiam, medicinam, primaque adeo grammatices elementa, rerumque aliarum partim cum artificio conjunctarum, partim humanae vitæ utilium

vim infinitam, ex Barbaris eximii nostri præstantesque Graeci aliunde alii corrogant, jamjam abs me demonstrabitur. Præterea, quemadmodum illam de pluribus diis opinionem, mysteriorum sacrorumque ritus, historias, atque fabulosas deorum narrationes, earumque ad naturalem quandam allegoriam traditiones, et quidquid ex superstitionis errore superest, eosdem a barbaris mutuatos esse, superioribus libris probavimus; cum vetustissimos illos Graecos, semotas regiones laboribus maximis oberrando, ex emendata doctrinaria, quibus florabant barbari, stipes suam illam theogiam conflasses deprebendimus. Sic quecumque vel ad unius ac summi rerum omnium moderatoris Dei religionem, vel ad ejus doctrinæ partem, quæ ad animi utilitatem maxime comparata est, quæ quidem præcipua sunt atque potissima totius philosophie capitá, non aliunde ipsos, quam ex solis Hebreorum fontibus hauiisse paulo post ostendemus. **461** Id quod si cui minus probaret, quod eos in istam opinione similitudinem inditis a natura notionibus deductos esse defenseret: id ipsum a nobis maxime fuerit, quod ea quæ non Hebreis tantum ab hominibus, theologia propheticae clarissimis, ex omni retro memoria tradita sunt, verum a Gracis etiam, si minus omnibus, at nonnullis quidem, hisque passim Graecia celeberrimis, adeoque philosophorum ipsorum disputationibus diligenter expensa, simulari statuerimus. Evidem paucos ejusmodi fuisse intelligo (nam quæ præclara, eadem, ut vulgo fertur, difficultia sunt); at eos tamen qui reliquos inter philosophos primas facile tenerunt, ut nominis sui claritate caeruorum omnium famam obscurarint. Neque vero mirum videri debet, quod Hebreorum sententias investigari a Graecis, et curiosius explorari potuisse dicamus: cum reliquas ipsi doctrinas ex Ægyptiorum, Chaldaeorum, aliasrumque gentium barbararum spolis non modo conflaverint, sed etiamnum ambitione omnes manipulatio-
nes rei teneantur, dum alterius alter plagiarius esse non veretur. Imo quemlibet passim videoe vicinorum suorum verba simul atque sententias, eperaque nonnunquam integra sulfuratum, non secus iis ac propriis laboribus gloriari. Neque tu meam hanc esse vocem arbitrere: iusta rursus audies Sapientiae tuo plagii crimen impingant. Atque id sanc, quando dñe necesse est, ut exploratores istorum mores modum *Stromate* sexto disputationem istam execouit.

CAPUT II.

Ex Clemente, de Græcorum scriptorum suris.

¶ Jam vero, quiaudoquidem, inquit ille, arcana illam Græcæ sententię vim, ejus quam ex Scripturis hausimus veritatis lumine illustratam.

(97) Οὐκαννιν reponendum ex manuscr. xα^θ εἰς· nam εἰς xα^θ εἰς, vel δο xα^θ εἰς, passim apud recentioris ἀντί scriptores, maximeque sacris in Litteris, pro Ἰησοῦ usurpatur, οἱ xα^θ ἔντα, οἱ κατά πλανή, ferò apud veteros.

Α στήσω. «Ποτέρ οὖν τὴν πλειόνων θεῶν δέξαν, τὰς
μυστήρια καὶ τὰς τελετὰς, καὶ προσέτι τὰς ιστορίας,
καὶ τὰς μυθικὰς περὶ θεῶν διηγήσεις, τῶν τι μάθων
τὰς ἀλληγορευμένας φυσιολογίας, καὶ τὴν λοιπὴν
διεισδίαιματα πλάνην, παρὰ βαρβάρους εἰληφθεῖσιν αὐ-
τοῖς, φάσσας δὲ λόγος ἐδήλωσεν ὑπερήνικα τοὺς πλανε-
τάτους «Ἐλλαζας», γῆν πολλὴν πλανηθέντας οὐδὲ ἀτ-
λαιπόρως μὲν, ἐξ ἑράνου δὲ τῶν παρὰ βαρβάρους
μαθημάτων, τὴν οἰκίαν ὑποστήσασθε θεολογίαν
ἐφωράσασθε. Οὗτος δὲ τὰ περὶ εὐεσθίας ἑνὸς τοῦ
περὶ πάντων Θεοῦ, τὰ τὰ περὶ τῶν μάθημάτων Ἑγε-
μένων εἰς ψυχῆς ὠψίειν δογμάτων, οὐ δέ καὶ συ-
εκτικότατα γένοται ἀν τῶν ἐν φιλοσοφίῃ λόγων, εἰς
ἄλλοθεν εἰλαν ἀν δὲ παρὰ μόνων Ἐβραίων πατορομέ-
νοι, οὐκ εἰς μαρχόν ἀποδειχθεῖσται. Ή εἰ μὴ τούτα,
B συνενεγκθῆσαν δὲ φαίη τις αὐτούς, φυσικαί; ὑποκινη-
θέντας ἔννοιαίς; καὶ τοῦτο πρὸς ἡμῶν μὲν εἰδῆ, εἰ τὰ
μῆτρα μύνονται Ἐβραίοις ἀνάστην ἐξ αἰλούρων
προρηγτῶν ἀνδρῶν παραδεδομένα, ἀλλὰ τὰ καὶ τούτων,
εἰ καὶ μὴ πάσιν, αὐτοῖς δὲ γένεν μέγα καὶ τούτοις καθ'
Ἐλλάδα, καὶ φιλοσόφων διατρέπεις ἐξηταζόμενα, Ἔγ-
λοῦν προειδομένα. Τούτους δὲ μὲν εὔροις δρεμένῳ μὲν
θνάτας ληπτούς (ὅτι καὶ πάντα χαλεπά φασιν εἶναι
τὰ καλά), οὐ μὴν ἀλλὰ πρωτείοις τῶν παρ' Ἐλλαζη
φιλοσόφων τετιμημένους, ὡς διὰ τὴν πολλὴν εἰδομέ-
νησιν τῇ δέξῃ τούς δμαίους καλύπτειν. Οὐ γρὴ δὲ
θαυμάσειν, εἰ καὶ τὰ παρ' Ἐβραίοις δόγματα πατε-
τῶν εἴναι φαμιν ἐκεκυρωθεῖσαν αὐτοῖς, δέ μη μόνον
τὰ λοιπά τῶν μαθημάτων, Αἰγαπτίοντας καὶ Χελ-
δονίους, τά τα διὰ τῶν βαρβάρων θεῶν, συνιστα-
ται ἀποστήλαστες, διὰλλες εἰσέτι καὶ νῦν ἀλεξονται
τῆς σφῆν αὐτῶν ἐν συγγράμμασι φιλοτιμίας ἀπο-
στερούντες ἀλλήλους. Τὰς γοῦν τῶν πλανῶν δι κα-
εις (97) αὐτῶν λέξεις δομοί καὶ διανοίας, καὶ τις
λόγων συντάξεις ὑποκλίφεις, ὡς ἐπ' οἰκεῖας πόνων
ἐσεμνύνετο. Μήδε τούτον δὲ ὑπολάβης ἐμὸν εἴλιν τὸ
λόγον αὐτῶν γάρ τῶν παναθηναίων πάλιν, τίς
ἐν λόγοις κλοπῇ ἀλλήλους ἀπελεγχθῶντα. Τούτο δέ
γι αὐτεῖ, ἐπιπέρ πατεξ ὁρμηθημέν, διαγαχον πρώ-
τον ἀπάντων συνιτάν, εἰς Ελεγχον τοῦ τῶν δηλουμά-
νων τρόπου. Οὐ μὲν οὖν ἡμέτερος Κλῆμης ἐν ἔκτῳ
Στρωματεῖ τὴν περὶ τούτων σύστασιν εἰς πλάνος
ἀπόψυντες τούτου δέ μοι πρώτου λαβὼν ἀνάγκαιοι τὰς
τοιάσθε φωνάς.

*κορcula, quemadmodum in scribendo hec sibi
semel eo incumbere cœpimus, ante omnia por-
vabam. Et quoniam Clemens ille noster fuse ad-
itur; haec tu mihi primum ipsius verba perlege*

· Παραστήσαντες (98) δὲ τὴν ἐμπροσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἑπτανησίας (99), ἐκ τῆς διὰ τῶν Γραῦῶν εἰς θάλασσαν διεσχισμένης περιοχῆς αποβιβίζουν. καθ' ὃ

(98) Παραστήσαντες δέ, etc. Leges hunc locum Strom. vi non procul ab initio p. 450, licet notetur 446 edit. Graeco-L.

(99) Ἐπιτρολας. Clem. διανοια;

επιμαρτύμενον (1) διήκειν εἰς αὐτοὺς, τὴν κλονὴν Α protulimus, eoque sensu deinceps ad illos veritatis τῆς ἀληθείας ἐκδεχόμενοι (2), εἰ μὴ ἐπαχθὲς εἴπειν, ἀποδέξαιμεν φέρε, μάρτυρας τῆς κλονῆς αὐτοὺς καθ' αὐτῶν παραστήσουμεν τοὺς Ἐλληνας. Οἱ γὰρ τὰ οἰκεῖα σύντοικοι παρ' ἀλλήλων ὑφαιρόμενοι μεθαρσοῦσι μὲν τὸ κλέπται εἶναι, σφετερίζονται δὲ δῶμα; καὶ δικοντες τὴν παρ' ἡμῶν ἀληθείαν εἰς τοὺς δημοτίους λάθροι διαβάσκονται. Εἰ γὰρ μηδὲ ἔστων, σχολῇ γ' ἂν τῶν ἡμετέρων ἀφέζονται. Καὶ τὰ μὲν κατὰ φιλοσοφίαν σωτηρίουσι δόγματα, αὐτῶν δημοσιγνώντων ἐγγράφων τῶν τὰς αἱρέτες διανεμεμένων, ὡς μὴ δχάριστοι ἐλεγχθεῖν, παρὰ Σωκράτους εἰπέτων τὰ κυριωτάτα τῶν δογμάτων. Ὄλγοις δὲ τῶν καθομούλημένων, καὶ παρὰ τοὺς Ἐλληνούς εὐδόκιμους ἀνδρῶν χρησάμενος μαρτυρίους, τὸ κλεπτικὸν διέλγειν εἶδος αὐτῶν, ἀδιαφόρους τοὺς χρήματας καταχρόμενος, ἐπὶ τὰ ἔξης τρέψομαι. » Ταῦθ' ὡς ἐν προσομοίῳ φθάσαι, τοὺς ἐλέγχους ἔξης ἐπάγει, παντοῖος κεχρήματος ἀποβέβησται, καὶ πρώτους γε τοὺς ποιῆτας τὰ παρὰ τῶν ὄμοιων κεκληρόνται, δὲ παραθλητῶν τῶν ἐκάστου φωνῶν εὐθύνει. Εἴθ' ἔξης ἐπαλγεῖ τούτα; « Ως μηδὲ διαπορον τὴν τε φιλοσοφίαν, τὴν τε ἴστορίαν, δὲλλα μηδὲ τὴν ἡτορικὴν τοῦ ὄμοιου θάλασσου περιέωμεν, καὶ τούτων δῆλα παραθέσθαι εἰλογον. Εἰς ἀκολούθους Ὁρφέων, Ἡρακλείου, Ιλλάτου, Πιθανού, Ἡρόδουτον, Θεοπόμπου, Θουκιδίου, Δημοσθένους, Αἰσχίνου, Λυσίου, Ἰσοχρήτου, μηρίων διλῶν παρατίθουσιν, ὃν περιτόν ἐμὲ κατείγονται τὰς φωνάς, προκειμένης τῆς τάνθρος γραφῆς. ἐν δὲ μετά τοὺς ἐλέγχους τῶν εἰρημένων ταῦτα πάλιν φτείνον. Αἱ μὲν οὖν ίδεαι τῆς κατὰ διάνοιαν Ἐλληνικῆς κλονῆς εἰς ὑπόδειγμα ἑναρχεῖς τῷ δορπίῳ δυναμένων τοιαῦτα οὖσαι, δὲλτοι ἵστοσαν. Ἡδη δὲ οἱ τὰς διανοίας μόνον καὶ τὰς λέξεις ὑφελόμενοι καὶ παραρράπτοντες ἐφωράδησαν, ὡς δειγμήσθουσι (3), αὐτοτέλες δὲ τὰ ἐπέρων ὑφελόμενοι, ὡς θεοὶ ἔγενεκαν· καθάπερ Εὐγράμμων (4) δὲ Κυρηναῖος τε Μουσαῖον το κεφαλὴν θεοπρωτῶν βιβλίον διέλθηρον. Αὗτοις δὲ τούτοις ἐπαγαγγόν πλείστας ἀποδίδεις τοῦ λόγου, πάλιν τελευτῶν προστίθησι τάξει. Ἐπιλεγεῖται μὲν δὲ διος (5), εἰ καθ' Αἴσαστον ἐπεξειδοῦνται παρέμφων, τὴν Ἐλληνικὴν διελέγχουν φίλαυτον λόγον, καὶ ἡστὶ σφετερίζονται τὴν εἴρουσι τῶν παρ' αὐτοῖς καλλίστων δογμάτων, ἢν παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν. Ἡδη δὲ οἱ μόνον ὑφαιρόμενοι τὰ δόγματα παρὰ τῶν βαρβάρων διελέγχονται, δὲλλα καὶ προστότι δημομόμενοι τὰ παρ' ἡμῖν, διωθεν ἐν τῇ θείᾳ δινάμειος δὲ τῶν ἀγίων βεβιωκότων εἰς τὴν ἡμετέ-

(1) Καθ' ὅ τημαρτύμενον. Graeca hic subhorrida sunt, nec tamē opinor, a genio Clementis aliena: tunc enim, hoc tantum sensu, quatenus in profanorum cogitationem lucis aliquid ex divinorum Librorum fonte redundavit, ad eosdem furtivam aliquam veritatem particulariam pervenisse.

(2) Ἐκδεχόμενον. Hanc vocem jungs cum ἀπειλέσαις, adverbialiter enim suū videtur, pro ἐφῆς τοιούτοις, aut simili.

(3) Οἱ δευχθίσονται. Post hæc verba, sequitur apud Clementem: δὲλλα γὰρ καὶ τὰ φύρα διτηρούδιδοντα λόγοντας διελέχθησονται· αὐτοτέλες γὰρ τὰ τέλη, etc.

(4) Εὐγράμμων. Clementi εὐγάμων dicitur, item-

B illio temporum discrimine, suum illud ac proprium furandi genus arguero, tum demum ad ea, quae ordine consequuntur, memē ipse revocabo.» Haec illi quasi præfatus, certa deinceps atque omni ex genere furtorum argumenta profert, ducto a poësis initio, quos aliorum poetarum versus atque sententias furatos esse, sua cujusque verba inter se conferendo, probat. Tum ita prosecutur: « Ne philosophiam, inquit, aut historiam, aut ipsam quoque rhetorican hac reprehensione carere quis putet, vernum utique fuerit, ex iis etiam disciplinis nonnullis proferre. » Hic Orphei, Heracliti, Platoni, Pythagoræ, Herodoti, Thonpomi, Thucyliidis, Demosthenis, Aeschini, Lysiae, Isocratis, et infinitorum aliorum loca inter se commitit, quorum verba subjungere, plane supervacaneum sit, cum ipsorum Clementis scriptorum quivis copiam habeat. Ubi auctoribus illis furti convictis, ista subdit: « Atque haec furtorum, inquit, si sententiam species, apud Graecos varia quasi genera, ei quidem, qui mentis acie solertiaque valeat, evidenter ac manifesti exempli causa satis erunt. Jam vero non solas, ut a nobis ostendetur, sententias vocesque suffrati sunt, aut interpretum more fusiōs elocuti, sed aliena etiam opera pro suis, quam longa sunt, edidere: ut Eugrammon ille Cyrenacus, qui Musæo detractum volumen de *Thespriota* integrum nomine vulgavit suo. » Quod ipse posteaquam multis confirmatum ac testatum exemplis reliquit, ad extremum ita concludit: « Vita me deficit, inquit, si quidquid illi, dum sese nimium amant, furtive surripuerint, exponeo sigillatim et coarguere vol uero: nec nunquam pulcherrima quæque dogmata, quæ a nobis primum

que apud Eusebium nostrum in *Chronico*, ubi eum sub Olympiade lxxii constituit. Nam Gregorius Geraldus *Dialogo de poet.* 3, Clementem Eusebiumque Iudanum, antiquum forte Eusebiani *Chronici* editio- nem secutus, Eugramnum, corrupto, ut videatur, nomine appellavit. Non ergo fugit hic scriptor hominis occultissimi diligentiam, ut putavat Scaliger. Is porro non tantum *Thespriota* seripstis, sed etiam *Telegoniam*, ut habetur in eod. *Chronico*, sicut Homerus *Ulysses*, *Aeneidem* Virgilium, aliis alia: nisi pro *Telegoniam*, malis *Theogonia*, quod in antiqua editione fuerat.

(5) Εὐλελέψεις με διος. Exstant sequentia apud Clement. eod. lib. vi, pag. 255.

constituta sumpserunt, pro suis postea venditarint. A paucis episcopis παραδίδως ἐνεργούμενα, Ἑλληνικὴ μυθολογία (6) τερατεύμενοι. Καὶ δῆ, πευσμέθι γάρ αὐτῶν, ήσοι διληῆ ταῦτα ἔστιν, & τοιούσιν, ή φεύσῃ. Υεῦση μὲν οὐδὲν φίσαιεν οὐ γάρ δὲ καταφήσαστο ἑαυτὸν ἑκόντες τὴν μεγίστην εὐθύτελαν, τὸ φεύσην συγγράψας διληῆ δὲ εἶναι ἐξ ἀνάγκης δημολογήσαιεν. Καὶ πῶς έτι διποτα αὐτοῖς καταφένεται τὰδε Μωτέως, καὶ τῶν ἄλλων προσφητῶν τερατίων ἐπιδειγμάτα: Πάντων γάρ ἀνθρώπων ὁ παντοκράτωρ κρήδημος θεός, τοὺς μὲν ἀνθράκας, τοὺς δὲ ἀπειλῆς, έστι δὲ σημεῖος τερατίου, ἵνως δὲ ἡπτὸς ἐπιχειρίας ἐπιστρέψει πρὸς σωτηρίαν. Πάλιν ἀλλ' οὐ Ἐλληνες, αὐχοῦ ποτε τὴν Ἑλλάδα πολυχρονίας φεύσιοντος, καὶ ἐπειχούστης ἀγνοίας καρπῶν, οἱ καταλειπόντες, φασι, διὰ λιμονὸς ἤκτειν παραγενόμενοι εἰς Δελφούς, ἤροντο τὴν Πυθίαν, πῶς ἂν ἀπαλλαγεῖν τοῦ δεινοῦ. Μίαν δὲ αὐτοῖς ἔχρησον ἀπαλλαγὴν τῆς συμφροσίας, εἰ γρήσαντο τῇ Αἰακῷ εὐχῇ. Πεισθές οὖν αὐτοῖς Αἰακὸς, ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ δρός τὸ Ἑλληνικόν, τὰς κανθαρὰς χείρας ἐκτίνας εἰς οὐρανὸν, κοινὸν ἀπικαλέσας πατέρα τὸν θεόν, ἥξατο οἰκεῖερας αὐτὸν τετραχρονέν τὴν Ἑλλάδα. Ἀμα δὲ εὐχορέντων, βροντὴ ἔξαισιος ὑπεκτύπει, καὶ πᾶς δὲ πέρις ἀηρούρῳ λάβον δὲ καὶ συνεχεῖς δυρρός, καταφράγντες, δῆλην ἐπίκρωσαν τὴν γύρων. Ἐντεῦθεν ἀρθοντος καὶ πλουσία τελεσφορεῖται εὐχαρτία ταῖς Αἰακῷ γωργεῖσα εὐχαῖς. «Καὶ ἐπεκάστατο,» φησι, «Σαμοθρή τὸν Κύριον, καὶ έδωκε Κύριος φωνάς, καὶ θεῖον ἐν τῷ ἡμέρᾳ θερισμοῦ. »Ορές, Στις δὲ βρέχουν ἐπὶ δικαίους καὶ δόκιμους διὰ τῶν ὑποτετραγμένων δυνάμεων; » Καὶ τὰ ἔχεις. Τούτοις μηρία συνάθεις δὲ Κλήμης, κλέπτει γεγονόν τοὺς Ἐλλήνας ἀναμφίλεκτοις ἐλέγχοις κατεψύχεσσαν. Εἰ δέ οι μὴ πιστοὶ αὐτοί, ζτε τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τούτης τὴν βάρδαρὸν δύοις ἡμένιν προτετιμήσων φιλοσοφῶν καὶ δὴ ἔασθω, κατέπειρον οὐκείας φωναλές, ταῖς δὲ αὐτῶν Ἐλλήνων ἀπευθύνας τὸν λόγον. Τι δὲ ἀν εἴσοις, εἰ τὰ δημοτα καὶ παρ' αὐτῶν μάθοις τῶν γενετῶν σου φιλοσόφων; Δέχου δῆτα καὶ τούτων τὰς μαρτυρίας.

464 CAPUT III.
*Græcos fures esse, ex Porphyrii primo, De eruditio
auditu.*

«Athenis, inquit, ad celebrandam Platonis memoriae convivio nos Longinus exceperat, interque complures alios, Nicagoram sophistam, Mæoram, Apollonium grammaticum, Demetrium geometram, Prosenem Peripateticum et Calicem Stœicum invitata. Quibuscum septimus ipse accumbebat: qui servente iam convivio, motaque inter alios de ephoro quæstione, Andismus, inquit, de Ephoro quid turbarum excitetur. Contendebant Caystrius et

¹¹ I Reg. XII, 18.

(6) Ἐλληνικὴ μυθολογία. Melius; ut existimo, quam ap. Clem. Ἑλληνικὴ μυθολογίαν.

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πορφυρίου, περὶ τοῦ κλέπτας εἴραι τὸν "Εἰληρας, διὸ τὸν σὲ τῆς Φιλολογίας ἀρδεσσεως.

«Τὰ Πλατωνεῖα ἔστιων ἡμᾶς Λογγῆνος Ἀθήνησι, κέκληται ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ Νικαγόρους τὸν σοφιστὴν, καὶ Μαύρου, Ἀπολλώνιον τε τὸν γραμματίκον, καὶ Δημήτριον τὸν γεωμέτρην, Προσήνην τε τὸν Περιπατητικὸν, καὶ τὸν Στιλίκον Καλιέτην. Μετ' ὧν Εθδομος αὐτοῖς κατακλιθεὶς, τοῦ δειπνου προκεπτοντος, καὶ τίνος ζητήσας περὶ Ἐφρόου ἐν τοῖς ἀλλοις γενομένης Ἀκούσωμεν, ἔψη, τίς δὲ περὶ Ἐφρόου θύριος. Ήσσαν δὲ οἱ ζητοῦντες Καθοτρίς τε καὶ

Μάξιμος δὲ μὲν γάρ αὐτὸν καὶ Θεοπόμπου προτίθεται. **A Maximus.** Ephorum quippe ipsi quoque Theopompo Maximus anteponebat, cumdem Caystrius plagiarius vocabat. Quid enim, inquietabat, Ephori singulare ac proprium est, qui ex Daimachi, Callisthenis, et Anaximenis operibus tria nonnunquam ipsa versuum milia todidem verbis in sua transtulerit? Cui Appollonius grammaticus, Enimvero nescis, inquit, Theopompum illum, quem ei preferre gestis, eodem quoque morbo laborare, qui libro *De Philippi rebus undecimo*, ex Isocratis Aeropagistica locum illum ad verbum transcriperit. Boni malique nihil per sese hominibus evenire, et quae sequuntur. Isocrateum interea despici, eoque certamine, quod in Mausoli bonorem institutum est, victimum als sese magistrum gloriatur. **B** Quinetiam res ipsas ille subtraxit, quae aliorum propriæ sunt, aliis tribuendo, ut hoc etiam modo mendacii teneatur. Cum enim Andro in Tripoderes a Pythagora philosopho prædictas collegisset, interque cetera commemorasset, eum aliquando Metaponti sitientem, cum haustum ex quadam puteo aquam bibisset, terræmotum ante diem tertium futurum prædictississe. Hic nonnullis interjectis ita prosequitur: Illam igitur Andronis de Pythagora historiam Theopompus integrum furatus est. Qui si eam de Pythagora commemoraret, alii, quibus ea forte nota jam esset, eamdem etiam ab Androne narratum esse dicerent. Nunc vero furtum ipse sum nominis mutatione patet fecit. **¶ 65** Rem enim eamdem scribens, nonen supposuit alienum. Id videlicet a Pherecyde quodam Syro prædictum fuisse tradit. Inno non bujus tantum nominis integumento, verum etiam locorum mutatione suum ipse plagium occultare conatur. Quam enim de illo terra motu prædictionem Metaponti factam esse Andro commemorat, eam in Syria contigisse Theopompus habet. Navigium item illud, non ab Megara urbe Siciliæ, sed ab Samo visum fuisse. Postremo Sybaris expugnationefl ad Messanae cladem transtulit. Quanquam ut eximium aliud dicere videatur, hospitis quoque nomen adjunxit, Perilaum ipsum nuncupari scribens. Ego vero, excepti Nicagoras, in eorum, quae cum ipse, tum Xenophon de rebus Graecorū memorias prodidit lectione versans, eum etiam e Xenophonte permulta suam in historiam traduxisse deprehendi; quodque gravius esse, deteriora fecisse. Nam illum sane Pharnabazi cum Agesilao congressum, qui Apollophane Cyziceno sequestre habitus est, ac mutuum utriusque in sanciendo foedere colloquium, quod libro quarto Xenophon eleganter admundum, et pro amborum

(7) *Προσφήσεις.* Sane Laertius dictum Pythagoram fuisse tradit, παρὰ τὸ ὡς Πέθον ἀγρούντιν, quasi non minor ejus, quam Pythii Apollinis orseulis fides haberetur. Hinc et magis suspectus esse copit. Adi, si placet, *Cochum Rhodigin.* lib. x., cap. 7.

(8) *Ταῦτα καὶ αὐτὸς ἄν εἰπεν.* Malum ταῦτα καὶ αὐτὸς εἶπεν, ut αὐτὸς ad Andronem referatur. At in versionem, pro Androne, Theopompus irrepit.

(9) *Συνδέρως ἀπλωτῶν.* Legi Strabonem lib. vi, et Diodor. Sicul. lib. xii. Trecenta Sybaritarum milia, a centum Crotoniarum milibus, duce Milone athleta fortissimo, partim cesa, partim proli-gata sunt. Urbs ipsa mox æquata sola: post annos LVIII a Thessaliam instaurata: iterumque lustro vix exacto, bovis incolis ab antiquis victoribus ejectis semidiruta. Thurium ejus in locum successit.

dignitate conserpsit, in *Graecarum historiarum* un-
decimum transtulit Theopompus : verum ita qui-
dem, ut omnia sine vi, sine motu, habere prorsus
ac jacerem videantur. *Dum enim is, ut plagium dis-*
simulet, dicendi facultatem ostentare gestit, et elab-
oratae dictionis cultum assuere, tardus, cunctabun-
dus, ac procrastinanti similis videtur, adeoque vi-
vam illam ac spirantem Xenophontis efficacitatem
edidit. Quibus a Nicagora dictis. Quorsum vero
miremur, inquit Apollonius, Ephorum ac Theo-
pompum hoc plagii vitio laborasse, inertes plane
ac somnolentes homines, cum ipsum quoque Me-
nandrum lues ista perversarit? Quem Aristophanes
grammaticus, quod eum nimium amaret, in excerp-
tis illis, quibus ipsum cum aliis, unde furatus
est, componit, non nisi leviter blandeque perstrin-
*git. At vero Latinus sex omnino libris, quos *De**
scriptis haud Menandri propriis edidit, fortiorum
eius multitudinem patefecit : quemadmodum Phi-
*lostratus Alexandrinus *De Sophoclis poeta furitis**
justum confecit opus. Imo Cæcilius, quasi magnum
aliquid deprehenderit, fabulam Antiphonis, quam
Augurem inscripserat, a Menandro totam a capite
*ad calcem in *Superstitiosum suum transcriptam**
esse testatur. Et quoniam, inquit, vobis, nescio quo
pacto, fures semel prodere visum est, 466 boni
etiam Hyperidum nomen ecco defero; si enim cum
*Adversus *Diondam*, tun in ea, quam *De Eubuli**
donationibus reliquit, ex Demosthene multa quoque
furus est. Enimvero alterntum sane alterius pla-
giarium fuisse constat; sed tamen quod aquales
ambii fuerint, vestrum erit, Apolloni, temporis ip-
sius vestigiis furem indagare. Evidem Hyperidem
suspicio: verumtamen, quandiu non certo liquet,
Demosthenem utique, si mututus ab altero est,
vehementer admiror, qui tam apposite ejus ora-
tionem corrigerem potuerit: Hyperidem contra, si
Demosthenis plagiarius est, permoleste fero, qui
tam male vim ejus dictionis infregerit. Ac paucis
interiectis, Quid attinet, inquit, hoc loco dicere,
*aut Hellenicis *De moribus barbarorum* opus, ex He-*
*rodoti Damasicus scriptis esse conflatum? aut Herodotum in secundo, ex *Historica* Hecatæ Milesii*
narratione quam plurima verbis totidem exscriptissime? pauca quædam leviter ementitum, cujusmodi sunt.
quæ de Phœnicie ave, deque fluviali equo, et crocodilorum venatione commemorat: aut quæ de
*questionibus in ea *de Cylonis hereditate* disputat Isæus, eadem apud Isocratem in *Trapezitica* repe-*
*riri? Imo Demosthenem etiam, in ea, quam *adversus Onetorem unde si* habuit oratione, eadem prope*
*sententia disseritur? aut Dinarebum in primam *adversus Cleomedontem* plagarum abs ae postulatum,*
*multa ex Demosthenis in *Cononem* similis injuria reum oratione verbis ipsissimis transtulisse? aut*
illam Hesiodi sententiam,

Haud uxore bona quidquam felicis ulli,

Tetrius haud quidquam prava contingere possit;

(40) Επιλήσθη. Mont. ἐπλήσθη. Melius. Sed forte
scilicet precedens, in τῷ μεταδυντικῷ est.

(41) Ξεκαλον τὸν Μίλειον. Scriptoris olim
clarissimi, quo tempore Darius Hyastaspis filius,
Persis imperabat. Herodotus lib. v. p. 543, auctor
est, ei rebellioni, qua Milesii a Persis, Aristagoras
Iudei defecerunt, unum oīstisitisse. Ejusdem Strabo

A Taῦτ' εἰπόντος τοῦ Νικαγόρου, δὲ Ἀπολλώνιος, Καὶ
εἰ θευμάζομεν, ἔτη, εἰ θεούμπτου καὶ Ἐφόρου τὸ
τῆς λοιπῆς πάθος ήγέτο, ἀργοτέρων δυντῶν ἀνδρῶν;
Οὐού γε καὶ Μένανδρος ἡ τῆς ἀρρωστίας ταῦτης
ἐπλήσθη (10), διὰ τρέμενος μὲν ἡλεῖται, διὰ τὸ διατα-

B θέτοντας αὐτοῦ τε καὶ ἀρ' ὁν ἐκλεψεν ἐκλογαῖς.
Λατίνος δὲ ἐξ βιβλίοις, & ἐπέγραψε Περὶ τῶν οὐκ
ἴδιων Μενάνδρου, τὸ πλήθινος αὐτοῦ τῶν κλοπῶν ἑ-

ρήγην· καθάπερ δὲ Ἀλεξανδρεὺς Φιλόστρατος Περὶ τοῦ Σοροκόλεους αἰλοῦτῆς πραγματειαν κατι-

βάλλετο. Κηρύλλος δὲ, ὡς τι μέγα πεφωράκως, διὸν

δρόπιον ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος Ἀντιφάνους, τὸν Ολυμ-

ποτῆρην, μεταγράψι φησι τὸν Μένανδρον εἰς τὸν Δεινο-

δαμόνα. Ἐπει δὲ τοὺς αἰλοῦτας ἔδειξεν, οὐκ οὔτε ὅπες

ὅμιν, φησὶν, εἰς τὸ μέσον ἄγαρεῖν, μηδὲν καύτος

Τεπερίδην τὸν καλὸν, πολλὰ παρὰ Δημοσθένους κα-

κιοφόρτα, ἐν τῷ πρὸς Διάνδρων λόγῳ, καὶ τῷ περὶ

Εὐδόνων διώρεων. Καὶ διτὶ μὲν δὲ ἔπειρος παρὰ

τοῦ ἔπειρου μετέθηκε, πρόδηλον συγχρονούντων δὲ αὐ-

τῶν, ἥμαντιν μὲν ἀνὴρ ἔργον, φησὶν, ὁ Ἀπολλώνιος, ἐκ

τῶν χρόνων ἀναγνεύσας ἐν τῷ κλέπτην. Εγὼ δὲ ὑπ-

οπτεῖνα μὲν τὸν ὑψηρημένον εἶναι τὸν Τεπερίδην

ἀδήλου δὲ δυντῶν διόπτερος, ἄγαμα μὲν Δημοσθένην, εἰ

λαβόν παρὰ Τεπερίδου, πρὸς δέον διώρεων μέμφο-

μειδὲ τὸν Τεπερίδην, εἰ, λαβόν παρὰ Δημοσθένους,

πρὸς τὸ χειρὸν διέστρεψε. Καὶ μετὰ βραχὺς ἔργοι·

Καὶ τι ὅμιν λέγω, ὡς τὰ Βαρβαρικὰ νόμιμα Ἑλλα-

νίκου ἐκ τῶν Ηρόδουτου καὶ Δεμάσου συνήκαιται; ή δὲ

Ηρόδοτος ἐν τῇ δευτέρᾳ πολλὰ ἔκτατα τοῦ Μίλε-

σίου (11) κατέ λέξιν μιτηγέντευν ἐκ τῆς Περιηγή-

στεως, βραχὺ παραποθασα, τὰ τοῦ φοίνικος δρῦας,

καὶ περὶ τὸ ποταμὸν Ἰπποτόν, καὶ τῆς θῆρας τῶν

χροκοδελῶν; ή ὡς τὰ περὶ βασάνων εἰρημένα περὶ

Ιστρίων ἐν τῷ Περὶ τοῦ Κύλιωρος κλήρον, καὶ παρὰ

Ισοκράτει τὸν τῷ Τραπεζιτῶν κεῖται, καὶ παρὰ

Δημοσθένεαν ἐν τῷ Κατά Οὐρίστρος δέοντης, σχεδὸν

διὰ τῶν αὐτῶν εἰρητα: ή ὡς Δειναρχὸς ἐν τῷ πρώτῳ

Κατά Κλεοδόντος αἰλεῖς πολλὰ μετενογένενταί

τοῖς δύναμασιν, ἐκ τοῦ Δημοσθένους Μετά Κόρωνος

αἰλεῖς; ή ὡς Ήσιόδου.

B Οὐ μέν τάρ τι (12) τυρανδές ἀνὴρ ἀηδέστη μα-

τορος τῆς ἀγαθῆς· τῆς δὲ αἰτε κακῆς οὐ μήτιος ἄλλο

pluribus in locis perhonorifice meminit. Mitto Sui-

dam et al.

(12) Οὐ μέν τάρ τι. De mulierib[us] nequitia Clemens

Alexandr. Strom. vi., pag. 446, ex Orpheo, οὐ τοῦ

χώντερον ήν, καὶ μήτιον αὐτὸν γυναῖκος. Cui Homer.

accinctus Odysseus. Λ. οὐδὲν ἀντέρος [i. οὐ κακῶ

τερον Εὐτ.] καὶ κύντερον διλό γυναικός.

ταῦτην διάνοιαν Σιμωνίδης ἐν τῷ ἀνδεκάτῳ μετεν- A ab Simonide libro undecimo hunc in modum usur-
φύγει λαβόν σύντοις.

*Γυναικὸς οὐδὲρ χρῆμα ἀνθήσει
Ἄμεινος ἀσθλῆς, οὐδὲ βίτιον κακῆς.
Εὐριπίδης δὲ ἐν τῇ Μελανίκῃ δεσμώτει.*

*Τῆς μὲν κακῆς κάκοιος οὐδὲρ γίνεται
Γυναικὸς· ἀσθλῆς δὲ οὐδὲρ εἰς ὑπερβολὴν
Πέριχος ἀμεινοῖς διαφέρουσι δὲ αἱ φύσεις.*

Τοῦ δὲ Εὐριπίδου εἰπόντος·

Γυναικές ἔσμεν ἀλιώτεροι φυτέροι,

Θεότητος ἐν Ἀλκαιαλίηι φησι·

*Σαρῆς μὲν ἐν βροτοῖσιν ὑμετέαι λόγος,
Δει οὐδὲν ἔστιν ἀλιώτεροι φυτέροι
Γυναικός.*

Οὗτος οὐ μόνον τὴν ἀπειθολήν ἔκειθεν εἰληφεν, ἀλλὰ
καὶ ταῖς λέξεσιν αὐταῖς συγχέρεται, καὶ τῆθληστον
εὐτὸν πανούργως πεπριμακὸν μᾶλλον εἶναι, καὶ ὡς
ὅτι πολλῶν λεγημάνων συγχερῆσθαι, η̄ δοκεῖν εἰλη-
φένται παρὰ τοῦ γεγενηητοῦ. Οὐ δέ Αντίμαχος, τὰ
Ὥμηρον κλέπτων, παραδιορθοί. Οὐμήρος γάρ εἰπόν-
τος·

Ίδεω δέ καρπιστος ἐπιχθοιων τέτερ' ἀνδρῶν·

Αντίμαχος λέγει·

*Ίδεω (15) δέ καρπιστος ἐπιχθοιων ήτη ἀν-
δρῶν.*

Καὶ Λυκόφρων ἐπανεῖ τὴν μετάθεσιν, ὡς δέ αὐτῆς
ιστηργμένου τοῦ στήχου. Τὸ γάρ,

*Τὸ δέ ἀλαμειδόμενος χροσθήη χρειωτικόν
[δης],*

σγῶ, Όμήρου χωμαδίθεντος ὑπὸ Κρατίνου διὰ
τὸ πλεονάσαι ἐν τῷ, τὸν δέ ἀλαμειδόμενος· διόπει
εἰναὶ πεπατημένον οὐκ ὄνχησεν Αντίμαχος μετα-
θεῖναι. Τοῦ δέ·

*Λαὼς (14) οἰστιν δρασσε, κατὴρ δέ ὡς ἥπιος
[ἥπερ,
Ὥμηρος διντος· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ που λεγομένου·*

*Οἱ δέ ἔχει (15) ἀμφοτέρωθεν ἐκαρπύρατο γά-
[λαγρας,
δέ Αντίμαχος μεταβεῖς ἡμιστήγια, πεποίηκε·*

Λαὼς οἰστιν δρασσον ἐκαρπύρατο γάλαγρα. Άλλ' ίνα μὴ καὶ αὐτὸς, κλοπῆς ἀλλούς αἰτιώμενος,
κλέπτης δὲ, τοὺς πραγματευσαμένους τὰ περὶ τούτων
μηγόνω. Λυσιμάχου μὲν ἔστι δύο, Περὶ τῆς Ἐρεθί-
ρου κλοπῆς· Ἀλκαστὶς δὲ ὁ τῶν λοιδόρων λάμπων καὶ
ἐπιγραμμάτων ποιητὴς, παρέδηκε τὰς Ἐρεθίρου κλο-
πὰς ἔξελέγχων. Ποιητὸς δὲ Ἐκισταλή πρὸς Σωτη-
ρίδαν Περὶ τῆς Κτητούν κλοπῆς· τοῦ δὲ αὐτοῦ καὶ
Περὶ τῆς Ἡροδότου κλοπῆς· ἔστι βιβλίον· καὶ ἐν
ἐπιγραφομένῳ Ἰχγευται πολλὰ περὶ θεοπόμπου λέγε-
ται. Ἀργεάδου τέ ἔστι Περὶ συνεπιπτώσεων πρα-
γμάτων, εἰς ής τοιαύτα πολλὰ ἔστι γνῶναι. Καὶ μαθ-

(13) Ίδεω. *Iliados* Γ, 554.

(14) Λαὼς. *Odyss.* Β', 234.

PATR. GR. XXI.

*Uxore melius nil bona quidquam viro,
Mala evenire tetrius possit nihil.*

Quem euodem in sensum Euripides in *Melanippe captive*,

*Mala inveniri semina pejus queat
Nihil, bonaque melius optari nihil.
At ista varium sexus ingenium capit.*

Eiusdem Euripidis illud est,

Nos heu! mulieres germen infelix sumus.

Quod Theodectes in *Alcmaone* sic expressit,

*Hoc jure passim nemo non hominum canit,
Haud esse germen semina infelicius.*

B 467 Qui quidem sententia hujus ausam non ex illo tantum Euripidis versu arripuit, sed illam iisdem quoque verbis extulit, nisi quod versute quidem et callide, proverbiū genus id facere, eoque tanquam vulgi ore jam trito abuti maluit, quam ab ejus auctore mutuatus videri. Antimachus vero in quibus Homeri plagiarius est, in his correctorem agit, nam illum Homeri versum,

*"Ιδεω δέ καρπιστος ἐπιχθοιων τέτερ' ἀνδρῶν·
Atque Idæ, reliquos homines qui robore vicit,
vocis unius mutatione sic usurpat Antimachus,
"Ιδεω δέ καρπιστος ἐπιχθοιων ήτη ἀνδρῶν.*

Quam ejus emendationem Lycophron approbat, quod ea versum fulcire videatur. Nam alterum quidem illum,

C *Tὸ δέ ἀλαμειδόμενος χροσθήη χρειωτικός,
Hii contra princeps Diomedes vocibus inīt,*

facile prætereo, cum eo nomine Homerus Cratinus comedie traducatur, quod suum illud, τὸ δέ ἀλα-
μειδόμενος, ad salietatem inculcat. Quod usque adeo contritum licet, suis tamen inserere non eru-
bit Antimachus. Præterea Homericum illud est:

E populis, patrio quos blandus amore regebat;

itemque alterum hoc,

*At postquam hinc atque hinc densam instruzere
[phalangem,*

Quo ex nitroque sumptis hemistichiiis Antimachus versum hunc confлавit :

D *E regni populis densam instruzere phalangem.*

At enimvero, ne dum furti alios insimulo, furti
crimen subeam ipse quoque, quinam furtā ista pat-
tēficerint indicabo. Lysimachi extant *De furtis Ephori libri duo*. Eadem Alcaeus contumeliosorum
iamborum epigrammatumque scriptor, faceto car-
minis genere coartiguit. Polionis *Ad Soterindam epis-
tolam* de Ctesiae, itemque librum *De Herodoti furtis*
habemus. In eo similiter, cui titulus est, *Indaga-
tores*, de Theopompo multa leguntur. Exstat etiam
Aretadis De fortuita convenientia opus aliquod, unde huiusmodi pleraque haurire licet. Rursum-

(15) Οἱ δέ ἔχει. Passim, ut *Iliad.* ΙΙ', 563.

que post alia quædam : Plagiarios, inquit Prosenes, alias prodidisti. At Platonem illum divinum, cuius e nomine festum **468** hunc diem celebramus, eorum scriptis, qui ante se vixerunt, permultis abuti (furem enim talē virū appellare non audet) vestrum adhuc nemo deprehendit. Quid tu aīs? inquit Callictes. Ille autem : Enimvero non tantum aio, sed etiam verbis re ipsa fidem adjungo. Libri quidem eorum, qui aetate Platonem antecesserint, existant sane perpauci, quorum si copia foret, plura fortassis hujus philosophi farta deprehensa forent. Casu vero nihil occurrere nonnulla. Cum enim Protagore librum *De teate* perlegerem, his illum ego rationibus, eos, qui ens duxerat unum esse volunt, resellere compri : hoc enim egī, ut quæ ab illo hanc in rem disputantur, ad verbum ediscere. Haec ipse prefatus, multis deinceps dicti sui veritatem demonstrat. Sedenim, cuiusmodi Græcorum scriptorum ratio sit, utique ne mutuus quidem aliorum alli reprehensionibus pepercirent, vel ex istis, quæ de infinitis pauca collegi, satis constare existimo. Jam vero, ut via summa illi utilitati magis magisque sternatur, quæ in Græcos Hebraeorum ex litteris redundavit, facturum me necessarium operæ pretium putavi, si omnem illam, quæ tantopere jactatur, doctrinam philosophiamque Græcorum, necnon eorum primarias quasque disciplinas, momentaque artis deserendi graviora, passim eos corrogasse a barbaris pro nobis vertere audiat, quod haustum a barbaris mysteriis potioiem habuerimus.

CAPUT IV.

Quod non sine causa Hebraorum theologiam Græcorum philosophiæ præstulerimus.

Quod non sine maturo sanoque consilio, posthabita Græcorum philosophia, Hebraorum theologiam complexi fuerimus, vel ex eo satis intelligas, quod e Græcis ne illi quidem ipsi, qui omnium optime philosophiam tractaverunt, et vulgari de diis contritoque sermone amplius aliquid majusquam cogitarunt, alia veritati consentanea reperire dogmata potuerint, quam quæ apud Hebraeos tanto ante sancta et constituta fuissent. Nam cum alii temere æstu quodam falsarum ac multiplicium opinionum abrepit, tandem in aliud ineptæ loquacitatis gurgitem effusi sunt; tum illi sane, paulo sinceriore usi judicio, quibus **469** de rebus veram animo notionem informarunt, in iis quidem nonnullum se Hebraica doctrinæ gustum habuisse declarant. Etvero consentaneum utique est, ut qui rerum sibi multarum cognitionem compararunt, moresque populorum atque disciplinas curiosius explorarunt, ii nec illorum, de quibus loquimur,

(16) Ἀλλοι δὲ λαοί. Malim ἀλληγάλλως, unica voce, id est ὡς ἔτυχεν, ut explicit Suidas.

(17) Ἀγρύποντ. Sensus exigit εὐγνόμοντ. Quantquam legi cūiam possit γνώσσαι. Vulgus enim, ἀλληγάλλως, temere ferchatur; philosophi judicio, et ratiocinatione, tanquam regula quadam ac perpendiculari utebantur.

A ἑστέρᾳ, καὶ δὲ Προσήντῃς· Τοὺς μὲν ἄλλους, Ἐφη, κλέπτας ἐξωράσατε· δεὶ δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος δὲ τὴν Πλάτωνος, οὗ τὴν ἐπάνυμον ἐργὴν στήμερον πανηγυρίζουμεν, πολλοῖς κατασχῆται τῶν πρὸ αὐτοῦ, (αἰδούμενοι γὰρ τὴν τῆς κλοπῆς ὀνόματα ἐπὶ τούτου χρήσαι·) οὐκέτι κατειλήφατε. Τί λέγεις; Ἐφη δὲ Καλλιέτης. Οὐ λέγω μόνον, φρέσι, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν τῷ λόγῳ περέχω. Σπάνια δὲ τὰ τῶν πρὸ τοῦ Πλάτωνος γεγονότων βιβλία· ἐπεὶ ίσως πλειονές ἔν τις ἐφωράσει τοι φιλοσόφου χλοπάς. Ἐγὼ δὲ οὐν τιοις κατὰ τύχην ἐμπέπικα. Πρωταγόρος γάρ τὸν Πειθοῦ ὄντος ἀναγνώσκων λόγον, πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐισάγοντας τοιάσιας αὐτὸν εὐρέσκων χρόμενοι ἀπαντήσασιν· ἐπούσατο γάρ αὐταῖς λέξεις τὰ φημένα μημονεύεν. Καὶ ταῦτ' εἰπών, διὰ πλειόνων ἐθέτει τὰς ἀποδεξίες. Ἀλλ' ὅποις μὲν τῶν Ἑλληνῶν τυγχαναὶ φίλοις ὁ τρόπος, διτὶ τε οὐδὲ τοῦ καθ' ἐστιν, ἀρεταντὸν ὑλίγουν, ἀρκεῖ ἀπὸ μηρίων ἡγούμεναι τὰ εἰρημένα. Εἳ δὲ εἰς προπαρασκευὴν τῆς ἀπὸ τῶν Ἐβραϊκῶν λόγων ἀπέφυσετο εἰς Ἑλλήνας ἀφελεῖας εἴ μοι δοκεῖ καὶ ἀναγκαῖος καθόλος πάσαις ἀποδεξίαις τὴν βοωμένην Ἑλλήνων παιδείαν τε καὶ φιλοσοφίαν, τά τε πρώτα αυτῶν μαθήματα, καὶ τὰ σεμνά τῆς λογικῆς ἐπιστήμης, ἀπὸ βαρβάρων αὐτοῖς συμπεριομένα, ὡς δὲν μηρεῖ ἡμῖν ἐπιμέμφοτο τις αὐτῶν, διτὶ δὴ τὴν παρὰ τοῖς βαρβάροις εὐερέειν τε καὶ φιλοσοφίαν τῶν παρ' αὐτοῖς σεμνῶν προτετιμῆ καμεν.

universo ostendero : ne quis ipsorum amplius religionem atque philosophiam augustis illis eorum mysteriis potioiem habuerimus.

C

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Δ'.

Οτι μη ἀλλως τὴν παρ' Ἐβραιος θεολογίαν τῆς Ἐλλήνων φιλοσοφίας πρετειμήσαμεν.

"Οτι μη διενοι λόγους σωφρονος, δεύτερα θέμενοι τὰ τῆς Ἑλλήνων φιλοσοφίας, τὴν παρ' Ἐβραιος θεολογίαν πρετειμήσαμεν, γνώσις ἡν, μαθών, ὡς καὶ αὐτῶν Ἑλλήνων οἱ δὴ μάλιστα δρόστερον φιλοσοφίας ἀφάμενοι, καὶ τι πλέον καὶ μείζον τῆς πανθήμου περὶ θεῶν ἀκοῆς διανοθέντες, οὐδὲ ἑτερα τέν παρὰ τοῖς Ἐβραιοις προκεκυρωμένων ἐρεύρονται οὐδεῖς. Οι μὲν γάρ ἀλλοι ἀλλως (16) ποιεῖται; φυεδοδοξίαις ἀπαγγέλταις, εἰς βιθὺν ἀδολεσχίας περιετράπτουν· οἱ δὲ γε ποσῶς ἀγρόμονι (17) λογισμῷ κεχρημένοι, ἐν οἷς τῆς τάληθους ἐφέρουντο καταλήψεως, ἐν τούτοις τῆς Ἑλλάδος κοινωνοι περιπατεῖσι διδασκαλίας. Εἰκός οὖν πολυμαθεῖς γεγονότας, τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα τε καὶ μαθήματα πατεργότερον ἀξιοτάκτας, καὶ τὴν τῶν διλουμένων μὴ ἀγνοῦσαι φιλοσοφίαν, νεωτέρους μὲν τῷ χρόνῳ, ὡς ἐποιεῖν, ἀπάντων οὐχ Ἐβραιοις μόνοι (18), οὐδὲ γε Φοινίκιοι καὶ Αἰγαίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων φύνται. Οἵτις τὰ μὲν ἐκ Φοινίκης Κάδμος δὲ Ἀγή-

D

(18) Ἐβραιοις μόνοι, etc. Diogenes Laertius, in proposito. Τὸ τῆς φιλοσοφίας ἔργον ἐνιστὶ φασιν ἀπὸ βαρβάρων δράματι· γεγενθεῖσαι γάρ παρὰ μὲν Πέρσαις· Μαγοῖς, παρὰ δὲ Βαβυλονίοις πᾶς Ἀσσυρίος Χαλδαῖος, καὶ Γαυμανοσιριτάς παρὰ Ιudeis· παρὰ τε Κελτοῖς καὶ Γαλάταις τοὺς καλούμενους ἀριτόδος; καὶ Σαμανθίους, etc.

νορος, τὰ δὲ ἔξι Αἰγύπτου (19) περὶ θεῶν, ἢ καὶ ποθεν μίδων, μυστήρια καὶ τελετὰς, ἔδων τε ιδρύσεις, καὶ θυμους, φόδος τε καὶ ἀποδός, ἣς δὲ Θράκης Ὑπέρεις, ἢ καὶ τις ἕπερος Ἑλλην, ἢ βάρβαρος, τῆς πλάνης ἀρχηγος γενόμενος, συνεπήσαντο· τούτων γάρ οὐδένας καὶ αὐτὸς ἀν δομολόγησαν Ἑλληνες παλαιότερους εἶδεν. Πρότον γοῦν ἀπάντων Ὀρέα, εἴτα δὲ Λίνον, καρπεῖα Μουσαῖον, ἀμφὶ τὰ Τροικὴ γενομένους, ἢ μικρῷ πρόσθιν τραχανένι φασιν. Ἀλλὰ κατά γε τούτους πάλον οὐδὲν τῆς Φοινίκους καὶ Αἰγυπτίων πολυτελεῖνος θεολογίας παρὰ τοὺς Ἑλληνος ἀπολιτεύετο. Καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔνεστι, κατὰ πάτας χώρας τε καὶ πόλεις, ἐν τε Ιεροῖς καὶ μυστήριοις, αὐτὰ δὴ ταῦτα, καὶ διὰ τούτους δημος, παρεργατάτετο. Πολὺς γοῦν παρὰ τοὺς πάσιν δὲ περὶ θύν προδηλωθεὶς ἔκρατει λόγος· νέως (20) τε περικαλλεῖς, παντοῖος ἄγαλμασι καὶ ἀναθήμασι κεκομημένους παρὰ τοῖς πάσιν ἐξῆσκηντο· ἀτὰρ δὴ καὶ ἔδων παντοῖας ὑλῆς εἰς πᾶσαν θνητῶν ζώων ίδεν τετυπωμένα φιλοκάλους ἔξειργαστο. Καὶ μήν καὶ μαντεῖον πλείστη τις ἡν καὶ δρόφοντος παρὰ πάσι περιουσίᾳ. Σεμνός γε μήν τις καὶ μάγις θεὸς παρὰ τοὺς Ἑλλησι διαφερόντων, τὸ τηγάκις μάλιστα ἥν ἀκμήνων, δὲ Πύθος, καὶ δὲ Κλάριος, καὶ δὲ Διωδώναος (21)· εἴτα Ἀμφιάρεων καὶ Ἀμφίλοχος, καὶ ἐπὶ τούτους μαρίος δλλος ἐπιφέρουν χρησμάτων μαλλιῶν, ἢ ποιητῶν τε καὶ φαψιδῶν δηλος. Ὅτι μακρὸς πολὺ θετερον χρόνος εἰς Ἑλληνας παρέλθουσας φιλοσοφία, μηδὲν τῶν αὐτῶν προστήνων παρὰ τοῖς προπάτορσιν εὑροῦσα, τὰ μὲν σεμνά καὶ πλαιά τῆς πετρικῆς αὐτῶν θεολογίας, αὐτά τε τὰ θαυματά καὶ παρὰ πάσι βούμενα, θεῖτε καὶ χρηστήρια ἱρῆς περιττά καὶ ἀνωφελῆ κατελάθετο. Διὸ ταῦτα μὲν εἰς δεύτερον ἀνεβάλλετο, ὡς ἂν οὐδὲν αὐτῇ πρὸς τὴν τῶν ἀναγκάσιων καὶ δληθῶν εὔρεσιν λυστεῖσθαι· τὰ δὲ θύντα λοιπον καὶ βάρβαρα, οὐά τις γυμνή, καὶ οἰκεῖον παντοχέωντα λόγους τε καὶ μαθημάτων, περιήξει διερμηνώμενή, τά τε χρήσιμα παντοχέων εαυτῇ πορίζουσα, συνάγοντα τε καὶ ἐρανιζόμενη, διτὶ ποτε παρ' ἔκστασις εὗροι τῶν έθνων. Οὐ γάρ συνήκοντα τὰ τῆς ἀληθοῦς θεολογίας λείποντα κατημάθαντες τοὺς Ἑλληνος, ἀλλὰ καὶ τῶν διλλω τεχνῶν τε καὶ ἀποτημῶν τὰς βιωφελεστάτας. Συνομολογοῦσι δὲ τοις Ἑλληνες αὐτοῖς, μετά τοις Ὀρέα, Λίνον εις καὶ Μουσαῖον, οἱ δὲ μάλιστα θεολόγων παλαιότεροι τε καὶ πρώτοι κατῆραν αὐτοῖς τῆς πολυτελοῦ πλάνης, τοὺς ἐπτά παρ' αὐτοῖς διδραστὴν φιλοσοφίαθυμασθῆναι, οὓς δὴ καὶ ἀπονομάσατο Σοφούς· Ἀμφὶ Κύρου δὲ οὐδὲ τὸν Περσῶν ἔμματα βασιλέων. Οὗτος δὲ ἡ χρόνος ἐν τῷ τῶν παρ' Ἐσραιοῖς προηγοῦν εἰς πάντων Ἰστατοι προσφέρετον, τῶν μὲν Τροικῶν θετερον ἔτιστι πλέον ἢ ἔξακοισι, τῆς δὲ Νιωθέων τέλειας, οὐκ Ελαττον ἢ χλίδοις καὶ παντοχοῖς γενομένων. Τούτο δέ τοι τὰς τῶν χρόνων ἀνα-

(19) Posit τὰ δὲ ἔξι Αἰγύπτου clarius et distinguens legeretur, ἢ καὶ ποθεν μιλλον, περὶ θεῶν μυστηρίων, εἰς, tametsi Graecorum, etiam disertissimorum intericata sāpē ac trajecta oratio est.

(20) Νέως. Quid si vix, et lin. sequente, κακοφυτημένον, pro κακοφυτημένοις? Ille sane lectio cum

A philosophiae genus ignorarint: cum omnibus, ut ita dicam, non Hebreis modo, vel Phoenicibus, et Ägyptiis, sed etiam Graecis illis antiquioribus tempore juniores exsisterint. Siquidem illis partim ex Phœnicie Cadmus Agenoris filius, partim ex Ägypto, vel undeunde, sua illa deorum mysteria, sacrorum ritus, signorum collocationes, hymnos, odas, epodases, seu Thracius Orpheus, seu quisvis alii vel Graci vel barbari, erroris duces et principes fabricarunt: nec enim vetustiores alios sese vel ipsi quoque Graci nosse fateantur. Ac primum quidem Orpheum, Linum inde, tum Musæum, circa Trojana tempora, vel paulo ante floruisse volunt. Atqui nihil sane tum, praeter Phœnicum atque Ägyptiorum scatentem erroribus theologiam, Graecorum respublica noverat. Quam eamdem in omnibus sacrorum mysteriorumque rationem gentes etiam reliqua in suis quaque regionibus urbibusque retinebant. Quippe illa jam tum apud omnes, de qua superius locuti sumus, de diis opinio passim obtinebat: templū ubique magnifica, omniq[ue] signorum ac donariorum generi ad extimam speciem ornabant: simulacula cum ex omni materia, tum in quamlibet mortaliū animantium formam eleganti artificio fingebantur. Plurima quoque apud omnes oraculorum erat maxima copia: quique magnus apud Grecos potissimum habitus est augustusque deus, eodem maxime florebat tempore, Pythius, inquam, ille. Clarius, atque Dodoneus: quem Amphiaraus deinde, Amphilochus, et infinita deinceps alia vatum potius quam poetarum aut rhapsodorum multitudo consecuta est. At vero philosophia cum nonnisi multis post eos saeculis venisset in Graeciam, nec quidquam rerum suarum apud eorum majores inveniret, quidquid insuper in patria theologiae mysteriis præclaris olim sancti habebarunt, necnon illa, quæ omnium ore jactabatur, egregia divinaque oracula, 470 et pleua vanitatis, et ab omni utilitate vacua reipsa deprehendit. Ergo iis secundum in locum rejectis, quod nihil sibi a rerum necessariarum ac rerarum investigationem commoditatibus afflere possent, errare deinceps vagarique, et quando nuda per se esse erat, ac propriarum facultatum inops, peregrina saltēm barbarique rimari, quæque sibi usui esse possent colligere undique, et quidquid apud quoslibet populis reperiret, sedulo corrogare. Nec enim verau duntaxat theologiam, sed alias etiam artes atque doctrinas humanas vitæ perutiles, Graecis hominibus deesse cognovit. Et vero Graci fatentur ipsi, nonnisi post Orpheum, Liuum ac Musæum, qui videlicet theologorum omnium antiquissimi, ac principes, falsæ hujus de multitudine deorum opinionis, priori, ἔκρατει λόγος, et sequenti, ξάνθα ἔξειργαστο, convenirent.

(21) Διωδώναος. Prestiterit Διωδώναος, ut jam sub operis bujus initium me adnotare memini. Sunt enim hæc Apollinis cognomenta.

fundamenta jecerunt, viros illos omnino septem philosophiae in Græcia laude claruisse, quos ipsi quoque Sapientes nominarint. Atqui Cyro Persis imperante floruerunt omnes: quo tempore prophetarum apud Hebreos omnium novissimi extitere, annis post Trojana quidem tempora amplius sexcentis; post Moysem vero non paucioribus mille ac quingentis, ut facile tibi paulo post ex temporum ratione serieque constabit. Ceterum eo circiter aeo, cum recentiores isti septem Sapientes emersissent, humaniioris quidem et castigatoriis disciplinae magistri fuisse perhibentur, sed tamen præter celebres qnasdam eruditasque sententias, nihil admodum reliquerunt. At longe serius philosophorum in Græcia vigere nomen ac prædicari coepit. Horum princeps ille Pythagoras, Pherecydis ante discipulus, a quo philosophia nomen inventum est, Samius, ut nonnulli volunt, vel, ut aliis placet, Tuscus erat. Nec desunt qui Syrum eum aut Tyrium fuisse dicant. Utut sit, illum et philosopherum principem, et Græcorum omnium ore celebratum, nou Græcum tamen, sed barbarum esse fatendum est. Quintiem ipsum quoque Pherecydis, eni Pythagoram operam dedisse ferunt, Syrum fuisse memorant. Quanquam non eo tantum doctore Pythagoram usum esse tradunt, sed etiam cum magis apud Persas, cum prophetis apud Ægyptios cunctitudinem habuisse; quo quidem tempore partim in Ægyptum, partim Babylonem Hebreos migrasse liquet. **471** Ita noster hic philosophus, quid apud quoque præclarum et eruditum esset, diligenter explorans, Babylonem, Ægyptum Persideisque peragravit, magorum ac sacerdotum disciplinis imbutus. Idem præterea Brachmanas (Indorum philosophi illi sunt) audiisse fertur. Is ergo cum ab aliis astrologiam, geometriam ab aliis, ab aliis arithmeticam et musicam, aliaque ab aliis didicisset, a solis Græcis auferre nihil potuit; tanta illi tum penuria sapientiae, ac rerum omnium ignorantia laborabant. Contra peregrinis ipse artibus doctrinique cumulatus, eruditonis omnis in Græcia fontem aperuit. Ac Pythagoras quidem ejusmodi fuit. Ab eo deinceps primum philosophie genus propagatum est, quod ab Italia, ubi plurimum vigeruat, Italicum appellarunt. Tum alterum illud secutum est, quod Thales e septem Sapientibus unus instituit, quodque dixerunt Ioni-
cuni. Huic successit Eleaticum, quod Xenophanem Colophonum parentem sibi vindicat. Porro Thales ipse quoque, vel Phoenix, ut nonnulli scribunt, vel ut alii, Milesius fuit: idemque cum Ægyptiis etiam prophetis commercium habuisse fertur. Jam Solonem, unum item e septem illis Sapientibus, quemque Atheniensibus leges tulisse fama communis est, Ægyptiis, quo tempore Hebrei rursus Ægyptum incolebant, similiter inhasisse testis est Plato. Eum quidem in Timæo, quasi a barculo quadam eruditari, inducit, ubi Ægyptius inter cetera: « O Solon, inquit, Solon, pueri semper

γραφὲς μικρὸν διτερὸν διιδοῦται: καταφανὲς ἔσται. Ἐνταῦθα που νέος τῷ χρόνῳ ἐπάλλα γενόμενος Σοφος, ἐπὶ κατορθώσας μητρούνεσσαι ἀγωγῆς ἡ τετρακιστέρας, ὃν πλέον οὐδὲν τῶν βουμένων ἀποφεγμάτων μημονεύεται. Οὐδὲ δέ τι, καὶ μᾶλλον τοῖς χρόνοις ὑποβεβήκοτες, οἱ παρ' Ἑλλησι φιλόσοφοι διαπέρχαι μημονεύονται. Ων Πιθαγόρας πρώτος Φερεκύδου γνώριμος, τὸ φιλοσοφίαν ἀνευρὺν ένομα, ὃς μὲν τινες, Σάμιος, ὡς δὲ Ίστροι φασι, Τυρένης δὲ. Τινὲς δὲ αὐτὸν Σύρους ή Τύρους έναν λέγουσιν· θετε σε βάρβαρον, δὲλλ' οὐχ Ἐλληνα γεγονέναι δικαλογεῖν τὸν πρώτον τῶν φιλοσόφων, ἀνά στόμα πάντων Ἑλλήνων φύσιον. Καὶ τὸν Φερεκύδην δὲ Σύριον ἀναγράζουσιν, φασι, φασι, μαθητεύει τὸν Πιθαγόραν φασιν. Οὐ μόνον δὲ τούτῳ συγγενέσθαι διηθαγόρας λέγεται, διατρίψει δὲ καὶ παρὰ τοῖς Περσῶν μάγοις, καὶ τοῖς Αἴγυπτιον δὲ προφήταις μαθητεύειν, καθ' ὃν χρόνον Έβραιοι οἱ μὲν ἐπ' Αἴγυπτον, οἱ δὲ ἐπὶ Βαβυλῶνος φύλανται τὴν μετουκλαν πεποιημένον. Ἀλλὰ γάρ δὲ δηλούμενος, τὰ παρ' ἔνδοτος σοφά πολὺ πραγματών, ἐπῆλθε Βαβυλῶνα καὶ Αἴγυπτον, καὶ Περσίδα, τοῖς τοῖς μάγοις καὶ τοῖς λερεῦσι μαθητευόμενος. Αἰχροέσσαι τε πρὸς τούτοις Βραχμάνων ιστόρηται· (Ινδῶν δὲ εἰσον οὗτοι φιλόσοφοι) καὶ παρ' ὃν μὲν ἀστρολόγιαν, παρ' ὃν δὲ γεωμετρίαν, ἀριθμητικὴν τε παρ' ὄλλων καὶ μουσικήν, καὶ δὲλλα παρ' ὄλλων συλλέξαμενος, μόνον παρὰ τῶν σοφῶν Ἑλλήνων οὐδὲν τεντὶς σοφίας καὶ ἀπόρᾳ συνιουκόντων. Ἐμπαλιν δὲ οὖν τῶν Ἑωθεν αὐτῷ πεποιημένων, αἵτιος αὐτὸς τῆς μαθησίας κατέστη τοῖς Ἑλλησιν. Οἱ μὲν οὖν Πιθαγόρας, τοιούτος. Πρώτη δὲ τῇ τούτῳ διαδοχῆς ἡ κληρονομία ιστορίη φιλοσοφία, τῆς ἐπωνυμίας ἐκ τῆς κατὰ τὴν Ἰσταλίν διατρίψης ἀξιωθεῖσα· μεθ' ἥν δὲ πόλι Θαλοῦ τοῦ τῶν ἐπάλλα Σοφῶν ἐνδιή. Ιωνικὴ προσαρτούμενος· κλέπτει τὴν Ἐλεατικὴν, Σινοφάνην τὸν Κολοφώνιον πατέρα ἐπιγραφομένην. Αλλὰ καὶ δὲ Θαλῆς, ὡς τινες ιστοροῦσι, Φοίνικης δὲν ὡς δὲ τινες ὑπειλήφασι, Μιλήσιος. Αἴγυπτιον δὲ καὶ οὗτος λέγεται τοῖς προφήταις συμβεβρέντας. Εἰδοντα δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἐπάλλα Σοφὸν, διηδοῦσα δὲ καὶ λόγος Αθηναῖος νομοθετήσας, Αἴγυπτοις δόμοις φροντὶς Πλάτων προσεσχήκαντι, δημητρίᾳ πάλιν χώσουν Ἐβραιος τὴν Αἴγυπτον. Εἰσάγει δὲ οὖν αὐτὸν ἐν Τιμαδῷ πρὸς τοῦ βαρβάρου παιδεύμενον, ἐν οἷς φησιν δὲ Αἴγυπτος πρὸς αὐτὸν· « Ω Σύλλον, Σέλων, Ἐλλήνες δὲν παλλάς ἔστε, γέρων δὲ Ἐλλήνων οὐδένες, οὐδὲ ξεῖνος δὲν εἶτε. Τούτοις δὲ τοῖς Ιακώβοις Πιθαγορείοις σχολάσται, οὐ μόνη τῇ παρὰ τούτοις ἡρκεύσθη διατρίψη. Λέγεται δὲ ἀπάρται εἰς Αἴγυπτον, καὶ τῇ τούτων φιλοσοφίᾳ πλείστους ἀναθεναιτικρόν. Τούτοις τοι καὶ αὐτὸς τοῖς βαρβάροις πολλαχοῦ τῶν ίδιων λόγων μαρτυρεῖ, εἴναι μοι δοκεῖ τοιοῦν, καὶ τὰ κάλλιστα ἐμπορεύειν εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων εὐγνωμόνων οὐκ ἀπαρνούμενος. Αἴκουσαι δὲ οὖν αὐτοῖς πολλαχοῦ μὲν πάρεστιν, οὐ μὴν δὲλλα καὶ ἐν Ἐπιμετίδῃ, Σύρων διοῦ καὶ Αἴγυπτιον δὲν πη μημονεύοντας· « Τούτου δὲ αἵτιος δὲ πρῶτος ταῦτα κατέδιν, βάρβαρος δέν. Πλα-λαίδης γάρ δὲ τόπος ξερεψε τοὺς πρώτους ταῦτα ἀν-

νοήσαντας διὰ τὸ κάλλος τῆς θερινῆς ὥρας, ἦν Αἴγυπτός τε Σύρις δὲ ἵκανος κέκτηται. Ὁθεν καὶ παντοχός, καὶ δεῦρο, ἐξηρεδασμένα χρόνῳ μωρεῖται τε καὶ ἀπελφρό. » Καὶ ὑποδέξας ἔξις ἐπιλέγει· « Λάθημεν δὴ ἡώς δὲ τί περ ἂν Ἑλλήνες βαρβάρουν πάρα λέωνται, καλλίον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται. Ταῦτα δὲ Πλάτων. Καὶ Δημόκριτος δὲ ἔτι πρότερον, τοὺς Βαβυλωνίους λόγους ἴθικούς πεποιῆσθαι λέγεται. Καὶ που σεμνούσμενος περὶ ἁυτοῦ φησιν· « Ἐγὼ δὲ τὸν καὶ ἔμανθεν ἀνθρώπων πλεῖστον γῆν ἐπλανητήριον, ἰστορεῖν τὰ μήκιστα, καὶ ἀδράς τε καὶ γαίας πλεῖστα εἶδον, καὶ λογίων ἀνδρῶν πλεῖστον ἐπήκνυσα, καὶ γραμμέων συνθέσεως μετ' ἀποδέξαις, οὐδὲν; καὶ μὲν παρῆλαξεν, οὗτος Αἰγυπτίον οἱ καλούμενοι Ἀρσεπεδονάπται (22-23), οἷς ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἄττα δύοδήσκονται ἐπὶ ἕντες ἀγενθότην. » Ἔπηλθε γάρ δὲ οὗτος Βαβυλώνα τε καὶ τὴν Περσίδα, καὶ Αἴγυπτον, τοῖς τε Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς ιερεῦσι μαθητεύονταν. Τι δὲ εἰ σοι καταλέγομεν Ἡράκλειον καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλλήνων, δι' ὃν ἀπέλεγχεται ἡ παρ'. Ἐλληνος ποιεῖται τὸν μαχρὸν αἰώνια πτωχεύουσα, καὶ γυμνῇ παντὸς μαθημάτου ἀπολεψίεσσι; Ιεροῖς μὲν εὖθεν, ἀγάλμασι τε καὶ ἀριθμούσι, μαντείαις τε καὶ χρηστοῖς, καὶ τῷ πολλῷ τύφῳ τῶν λαοπλάνων δημόνων ἐκαλλωπίζετο, σορίας δὲ ἀληθοῦς καὶ μαθημάτος βιωρέλους εἰς τὸ παντελὲς ἔχηρεν. Οὐδέ τι πρὸς ἀγοῦσῶν λόγων εὑρεσιν αὐτοῖς τὰ δηροτά χρηρά επίρια συνεβάλλετο· διὸ διόδις αὐτὸς δὲ θυμαστὸς Πόλιος εἰς φιλοσοφίαν αὐτούς τὸ παράπαν ὥριζε, οὐδὲ τοὺς ἄλλους θεῶν αὐτοὺς εἰς ἀνάγκακους τινὸς ἐπιτίθενταν συνήργει· ἀλλομνοὶ δὲ ὅπες κάρκενοι, καὶ τὸν βίον διποτανα τε περιτρέχοντες, ἀλλοτρίοις πτίσιοι σφράζοντες ἀντοῖς ἀράβερύνοντον, κατὰ τὸν μύθον· ὅποις αὐτοῖς ἡδη τὴν πάσας φιλοσοφίαν τέξεράν συστήναι. Ἄλλα γάρ παρ' ἄλλων ἀποματόμενοι μαθημάτα, γεωμετρίαν μὲν παρ' Αἰγυπτίον ἱσχον, ἀστρολογίαν δὲ παρ' Χαλδαίον, καὶ οὐ πάλιν ἔπειρα παρ' ἔπειρον· οὐδὲν δὲ παρά τοις ἄλλοις, οἵνις τινες αὐτῶν τὸ παρ' Ἐρετρίου ἀγάθον εἴροντο. Τοῦτο δὲ ἦν ἡ τοῦ τῶν θεῶν γνώστις, καὶ τῶν οἰκείων θεῶν καταγωγῆς, ἢν μικρὸν μὲν δοσὸν δὲ λόγος προτίθεται. Ταῦτον δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐπιστημέναται, ὡς οἱ μόνοις ἐστέρηντο τῆς διηθοῦς θεολογίας οἱ πατεῖοι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλοσοφίᾳ λυστεῖσιοντων μαθημάτων, καὶ οὐδὲ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν κοινῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιτρεψμάτων. Ἡγούμενοι δέ μοι τὴν συμβαλεῖσθαι τὴν ομηρίων εἰς ἀπόδειξιν τοῦ προκειμένου σκοπού· εἰ δὴ πρόκειται· τὸν ἀπολογισμὸν ὑποσχέν, τοῦ μη ἀλόγου τῆς τὴν παρ' Ἐρετρίοις θεολογίαν, καὶ τὴν, ὡς ἀν αὐτοῦ φαίνεται, βάρβαρον τῆς Ἑλληνικῆς προτειμήσας φιλοσοφίας. Εἰ γοῦν ὅφελεν αὐτὸν πολὺ πρότερον τὰ πάντα παρὰ βαρβάρουν ἐσκευωρημένα, μηδὲν δὲ μηδὲ ὀλίγα παρὰ τῶν οἰκείων θεῶν εἰς φιλο-

(22-23) Ἀρσεπεδονάπται. Arsepedonapta qui propterea fuerint, adhuc quæsto. Alter manuscr. legit Ἀρσεπεδονάπται, sed in edit. nostra magis acquiesco. Vox, opinor, Graeca est, non Ἀεγύπτιaca, et

A Græci estis, neque senex e vobis quisquam, neque canum apud vos ullum disciplinæ genus.» Quis idem ipse Plato, non contentus ea, que sibi cum Pythagoreis in Italia fuerat, consuetudine, in Ægyptium navigasse, ac perdiu in corum philosophiam incubuisse dicitur. Atque hoc ipse testimonio pluribus operum suorum locis barbaros coherest: quo in genere laudabilis, meo quidem judicio, est, dum egregia animi æquitate, pulcherrimis sese ac præstantissimis philosophias opibus a barbaris instructum esse constetur. Sane vero illum audias cum alibi passim, tum etiam in Epimenide, hoc fere modo de Syris Ægyptisque loquentem: « Atque hujus rei auctor, inquit, barbarus is fuit, qui princeps ista perviderat. Hos enim aliut pervetusta B regio, qui propter æstivæ tempestatis amoenitatem, quo maxime in 472 Ægypto ac Syria est, eorum primi vim atque rationem animo informare poterunt: unde etiam illa deinceps infinito jam explorata tempore, ac maturitatem assecuta suam, cum ad gentes alias, tum ad nos etiam pervenerunt. » Tum paulo post ita colligit: « Ergo secure concludamus, quæcumque Græci a Barbaris accepterint, ea tandem ipsos facere meliora. » Sic Plato. Quin etiam ante Platoneum, Democritum ferunt, Babyloniorum de moribus disputationes edidisse, adeoque hunc in modum ipse alicubi gloriatur: « Plus, inquit, ego terrarum obii, quam ullus æquatium; disjunctissima quæque lustravi, cœli solique genera cognovi quamplurima, eruditos homines permultos audiui, nec in ducentis committendisque lineis, vel eorum, qui apud Ægyptios Arsepedonapta nominantur, quisquam me demonstrationum certitudine superabat, quibus in omnibus ad annos octoginta, peregrinus hospesque versatus sun. » Enimvero Babylonem iste quoque, Persidem, Ægyptumque peragravit, Ægyptisque ac sacerdotibus operam dedit. Quid si Hieraclitum ceterosque Græcos tibi commemorem, ex quibus manifeste quis intelligat, Græcorum rempublicam summa penuria diutissime laborasse, atque omnibus disciplinis vacuum nudamque persistisse? Sacris videlicet numinum simulacris passim erigendis, vaticinationibus et oraculis, atque ambitiōsilla illa fallacium ac fraudulentorum dæmonum specie gloriabatur; veræ sapientiae, omnisciæ omnino doctrinae, unde fructus in vitam aliquis redundet, præsidii carebat. Nec vero quidquam iis ad bene prudenterque sentiendum inanes oraculorum voces conducebant: imo ne egregius quidem ille Pythius, ad philosophias, aut alias e diis quisquam, eos ad ullius rei necessariae parandam copiam juvabat. Sed vario buc atque illuc errore jactati, ac toto vitæ suæ tempore discursantes, ex

fortassis, ex tribus, δρυσι, πέδον, et ἄλτῳ compvisa: erant enim isti mathematicorum filii, περὶ τῶν γραμμῶν συνθέσεις occupati ut ait ipse Democritus.

alienis sibi plumis, ut est in fabula, cultum atque ornatum quærebant: adeo quidem, ut ex precaria stipe sua jam illis philosophia constet universa. Nam aliunde alia disciplinarum genera exprimentes, geometriam ab Ægyptiis, a Chaldeis astroligiam, ab aliis alia haberentur. Nec tamen usquam gentium, ei bono simile quidquam repererunt, cuius apud Hebreos ipsorum nonnullis facta copia est. Summi rerum omnium moderatoris Dei cognitionem, suorumque numinum rejectio-nem intelligo, quam utramque paulo post susceptæ disputationis progressus ostenderet.

473 Nunc enim tantum id agimus, nostri ut lectores intelligent, Grecos illos veteres non vera modo theologia, sed etiam doctrinarum, quibus philosophie studia promoveri possunt, adeoque illarum ipsarum, quibus reipublicæ status informatur, cognitione caruisse. Cujus ego rei probationem, ad ihud, quod efficiendum mihi deinceps ac demonstrandum proposui, lucis plurimum allaturum esse confido: siquidem ea defensionis nostræ suscepta ratio est, ut non inconsulto ac temere, Hebreorum, hoc est, ut ipsi quidem interpretantur, barbarorum hominum, philosophiam Graecæ a nobis antepositam fuisse ostendamus. Nam si Grecos ipsos, clam licet, omnia tamen a barbaris tanto ante corrogasse, nec solidum abs Diis suis nihil ad consequendam philosophiam opis accepisse, verum etiam justis eos nominibus insimulasse constiterit, quam obrem nonnulli quoque divinitatem omnem tollere, quam hoc deorum genus colere maluerint: quis deinceps factum reprehendat, ac non potius probet, laudetque nostrum; qui melioris amore capti, aut potius in parta ejus, quod verum unum est, cognitione acquiescentes, nos vanitati subduxerimus, neque in Divinitatis sublate scelus cum istis Graecorum sapientibus præcipites acti, neque cum egregiis philosophis recordem illam insanamque deorum multitudinem, cum summi ac præposterioris Dei notitia, fedissime commiscentes, neque falsum omnino cum vero confundentes? Verum hæc postea viderimus: nunc ea tu mihi primum expende, quibus Graeci non solas philosophiae disciplinas, sed ipsas etiam vitæ communis tuendas artes barbaris hominibus surati esse arguantur.

CAPUT V.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Nihil non a barbaris Graecos accepisse.

Cadmus illum certe quidem, qui communes litteras adeoque prima grammaticæ elementa Graecis informavit, genere Phoenicem fuisse constat, ut easdem litteras veteres nonnulli propterea Phœnicias appellarent. Nec desunt, qui a Syris excogitatas illas fuisse velint. Syri autem illi, Hebrei etiam utique fuerint, qui finitam Phœnicie **474** regionem, quæque Phœnicia quandam ipsa quoque, tam Judea, hodie vero a nostris Palæstina dicuntur, incolebant. Et vero proxime sane ad Hebreorum nomina Graecarum litterarum accedit appellatio. Cum enim suum cuique apud Hebreos elemento nomen singulari quadam et propriæ significatione attributum fuerit, quod apud Graecos locum profecto nullum habet, sequitur omnino, ut minime Graecorum propria esse fateamur. Sunt autem elementa Hebreis omnia duo ac viginti. Primum dicitur alph, *disciplina* Graece reddi possit. Secundum beth, quasi *domus*. Tertium gimel, hoc est *plenitudo*. Quartum delth, quasi *librorum* dicas. Quintum he, id est *ipsa*. Quæ omnia si conjunxeris, sentiantur ejusmodi aliquam officias: *Disciplina* domus, plenitudo librorum ipsa. Jam sextum ab iis elementum vnu nuncupatur, hoc est, *in ipsa*. Septimum zai, hoc est, *vixit*. Octavum beth, quod significat *vivens*. Ex quibus hic sensus colligitur: In lusa vivit vivens. Nonum, teth, id est *benum*. Deci-

B

Μη τὰ πάντα παρὰ βαρβάρων Ἐλληνες ὠφέληγεται.

Πρῶτος τογαροῦν δὲ τὰ κοινὰ γράμματα, αὐτὰ δὲ τὰ πρώτα τῆς γραμματικῆς στοιχεῖα, Ἐλληνοὶ εἰσηγησάμενος Κάδμος, τὸ γένος Φοίνικες, οὖν καὶ Φοίνικες τὰ γράμματα τινὲς τῶν παλαιῶν ἐπικαθήκαντι. Εἰσὶ δὲ οἱ Σύροις γράμματα ἐπινοεῖσι λόγου πρώτους. Σύροι δὲ ἀντὶ οὐ μὲν παλαιῶν Φοίνικην, μετέπειτα δὲ Ιουδαῖον, καθ' ἡμᾶς δὲ Παλαιοτίνην ὄντας ζομένην, οἰκουντες· ὃν καὶ μάλιστα οὐκ ἀλλορίς φανεται ἢ τῶν Ἐλληνικῶν γραμμάτων φυτῇ. Ἐκατον γοῦν τῶν στοιχείων παρ' αὐτοῖς κατὰ τίνος σημαντικῆς δημοσίας τὴν προστηροῦν φέρει, διπλοὶ οὐκ εἴσιν εὑρέν παρ τοῖς Ἐλλησι· διὸ καὶ μάλιστα μὴ έντα θεῖα Ἐλλήνων ὑμολόγηται. “Ἐστι δὲ τὰ πάντα παρ' Ἐλλαῖς στοιχεῖα διοῦ καὶ εἰκοσιν· ὃν τὸ μὲν πρώτον ἔστιν ἀλφ, δη μεταληγθὲν εἰς τὴν Ἐλλαῖς φωνὴν λέγοντο· ἀν μάθησον· τὸ δὲ δευτέρον φησι, δη μεθερμηνεύεται οἰκου· τὸ τρίτον γίμελ, δη καὶ πληρωστες· τὸ τέταρτον δέλθ, δη σημαντεῖ δέλτων· τὸ πέμπτον ή, δη δοτινὸν αἴτην. Ὁμοι δὲ τὰ πάντα ἀναρτίζει τοιάσιαν τινὰ διάνοιαν· Μάθησος οἶκου, τάξις τοιάσιαν αἴτην. Είται μετὰ ταῦτα ἔστι στοιχεῖον ἔκτον, λεγόμενον παρ' αὐτοῖς οὐδὲν, δηστιν ἐν αὐτῇ· ἔπειτα ζατ, δηστι ζητη· μεθ δηθ, δηστιν δηρ, δη η δη δλον· Ἐν αὐτῇ ζη δ ζων. Μετὰ ταῦτα στοιχεῖον ενιατον, τὸ τρίτον δη ιατη· Επειτα ιαθ, δηρμηνεύεται δηχη· οὐδοι τὰ διο· Κατὴ δηχη· Ἐπὶ τούτοις κατη,

Ἐ ἐστιν ὅμως· ἔπειτα λέγεται (24), δὲ ἀστι μάθε· τὸ δὲ λόγον, οὐρανὸς μάθε. Μετὰ ταῦτα τρισκαρδέστατον στοιχεῖόν ἐστιν τὸ μῆρον, δὲ ἐστιν ἡ αἰτιώτερη· ἔπειτα νοῦν, δὲ ἐστιν αἰτιώτερη· είτα σάρκα, δὲ ἐρμηνεύεται βοήθεια· τὸν δὲ τὸ λεγόμενον· Ἐξ αὐτῶν αἰκανλαβαί βοήθεια. Ἐπεὶ τούτοις εἰδῶν δὲ μεταληφθεῖν σημαντεῖ περιηγήσει, ή ἀρθροληψίην· ἔπειτα τὸ φῆ, στόμα· εἰλο· ἔπειται τὸ σάρκα, δὲ ἐπιστομοστήρ· ὧν τὴ διάνοια ἐστι· Πηγὴ, ή, καὶ ὁ βραχαλαμός, καὶ στόμα δικαιουούντων. Μετὰ ταῦτα στοιχεῖόν ἐστιν ψυχή, δὲ ἐρμηνεύεται λαῆσις· ἔπειτα φῆς, δὲ ἐστιν κερατή· καὶ μετὰ ταῦτα τὸν, διπέρα ἐστιν ἀδύτετος· ἐπει τοῦτο τὸ κερατόν στοιχείον καλεῖται παρ' αὐτοῖς θεόν, δηλοῦται σημεῖον· ἔχοι δὲ ἀνὴν τὴ διάνοιαν. Κλήσις κερατῆς καὶ δύοταν σημεῖα. Καὶ παρὰ μὲν Ἐβραϊοῖς τούτοις ἐστοντας τὸν στοιχεῖον μετάφραστος καὶ ἐρργείαν, λόγου δένδοντας ἀπαρτίζουσα, τῇ τῶν στοιχείων μαθήσατο τε καὶ ἐπιτραπέλιξ προστρέψαστον τὸ δύοτον δύον ἀν εὐροις παρ' Ἑλλησιν, θεον, ὡς ἡ την, ὅμολογον ἀνάγκη μηδὲν οἰκεῖα Ἐλλήνων, παραπεποιημένα δὲ ἀντικρυς ἀπὸ τῆς βαρβάρου φωνῆς, καὶ ἐξ αὐτῆς δὲ ἐλέγεται τῆς καθ' ἔκστασον στοιχείου ἑπανυμένη· Τί γάρ τοι δὲ ἀλλοὶ τὸ ἀλφα διενήνοχεν; ή τοῦ φητοῦ τὸ βῆτα, ή τοῦ γάμμα τὸ γιμέλ, ή τοῦ δέλτο τὸ δέλτα, ή τοῦ ζῶτο, ή τοῦ ζατο τὸ ζητα, ή τοῦ τῆτο τὸ θῆτα, καὶ ὑπετούτοις παραπλήσια; Ήστε ἀναμφιστοντον εἶναι τὸ μῆρον Ἐλλήνων οἰκεῖας εἶναι τὰς τοιαύτας φωνάς· Ἐβραϊοῖς δρά, παρ' οἷς καὶ σημανθύνοντι ἔκστασον αὐτῶν ἴπποδεικνύεται. Παρὰ δὲ τούτοις τρώτοις ἀρχέμανα, πρότερον εἰς τε δλοῖσι καὶ δῆ καὶ εἰς Ἑλλήνας. Ταῦτα μὲν οὖν μοι περὶ τῶν πρώτων στοιχείων εἰρήθωσαν. Τῆς C δὲ αὐτῆς ἡμῖν ὑπόθεσται ἐργάσμανος καὶ ὁ Κλήσις, ἐπάκουουσον ἄ φτησιν.

apud quos sua cuique significatio tribuitur. Ibi vero nate cum essent, cum ad alios deinde, tum ad ipsos quoque Græcos pervenire. Atque hæc de primis litterarum elementis modo satis. Jam vero Clementem audi, iu eadem mecum disputatione versantem.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν αὐτῶν, ἀπὸ τῶν Κλήστων.

« Ιατρικὴν (25) δὲ Ἀπον Αἰγύπτιον, μετὰ δὲ ταῦτα Ἀσκληπιον αὐτῆσαι τὴν τέχνην ιστοροῦσσιν. Ἄταξ δὲ δὲ Λίβιος πρώτος ναῦν ἐναυπηγήσατο, καὶ τὴν θάλασσαν ἐπέλευσε (26). Καὶ ἀστρολογίαν δὲ πρῶτην εἰς ἀνθρώπους ἐξήγεγκαν Αἰγύπτιοι, δροσίον δὲ καὶ Καλδαῖοι (27). Εἰσὶ δὲ οἱ Κάρης τὴν δὲ ἀστέρων πρόγνωσιν ἐπινενοηκαί λέγουσι. Πτήσιες δὲ δρυΐων παρεφεύλαξαν πρώτοι Φρύγες. Καὶ θυτική ἡ κρίβεσσαν Τούσκοι, Ἰταλίας γένεσις. Ἰσαυροί δὲ καὶ Ἀραβες ἐξεπόνησαν τὴν οἰωνιστικὴν, ὥσπερ ἀμέλει Τελμισσεῖς τὴν δὲ ὀνειρων μαντικὴν. Τυρφηναῖοι δὲ σάλπιγγα ἐπενόρθωσαν, καὶ Φρύγες αὐλόν· Φρύγες γάρ ήστον Ολυμπίας τε καὶ Μαρτύρως. Λύγνους τε εὖ (28) καλεῖν πρώτοι κατέδειξαν Αἰγύπτιοι, καὶ τὸν

(24) Αἴσθ. Leg. λάρδ· τὸ β, vulgari errore, subiit in locum τοῦ μ.

(25) Ιατροκήρ. Exstat hic Clementis locus, Stromat. I, pag. 225, edition. Greco-Lat. Qui locus subiude vel truncatur ab Eusebior, vel insigni membrorum ac periodorum trajectione mutatur. Porro Theodoret., Graecar. affect. lib. I, non procul ab initio, simili disputationis in genere versatur, sed brevius. Frouto noster δὲ Μακριτης dissimulato

A num joth, quod redditur principium; que dico, Bonum principium, efficient. Undecimum chap. hoc est, verumtamen. Duodecimum labd, hoc est, discere: quod utrumque siuul est: Verumtamen discere. Decimum tertium, mem, quod significat, ex ipsis. Decimum quartum, non, id est aeternum. Decimum quintum sanich, quod exponitur auxilium, ut sensus hic existat: Ex ipsis aeternum auxilium. Decimum sextum, ain, quod fontem vel oculum significat. Decimum septimum, phe, os. Decimum octavum sade, hoc est, justitia; unde hanc sententiam elicias: Fons, vel oculus, et os justitiae. Decimum nonum coph, id est appellatio. Vicesimum res, quod est caput. Vicesimum primum sen, hoc est dentes. Vicesimum secundum, idemque postremum, vocatur ab illis thau, quod signa interpretari queas: hoc sensu, Appellatio capitis, dentiumque signa. Hujusmodi ergo litterarum apud Hebraeos appellatio significationem habet, ex qua quidem integræ orationis existit ea sententia, quæ litterarum istarum cognitioni, ac promissioni cuidam belle admundum aptaque conveniat. Cui simile apud Greacos nihil unquam reperias, ut eas, quod paulo ante dicebam, fateri necesse sit Grecorum proprias non esse, sed palam ex barbara lingua levi quadam vocis mutatione traductas. Id quod ex Graeca singulorum elementorum appellatione quivis intelligat.

475 Quid enim alph ab alpha magnopere differt? quid autem vel beha a beth, vel a gamma gimmel, aut delta a delth, aut epsilon ab he, aut a zeta, aut theta a theth, exeteraque deinceps? Maneat ergo, voces illas non Grecorum, sed Hebraeorum esse,

in eadem sententiam Clementis verba.

« Medicinam autem, inquit ille, primum ab Apiquodam Ægyptio inventam, deinde ab Æsculapio auctam esse ferunt. Atlas ille Libycus et navim adiudicavit primus, et prius mare navigavit. Ægyptii cum Chaldeis astrologiam in hominum genus principes invexerunt. Nec desunt, qui artem ex sideribus praesentiendi a Caribus excoigitata D esse velint. Avium autem volatus primi Phryges obseruantur. Aruspicinam Tusci Italie finitimi a prime calluerunt. Isauri atque Arabes augurandi scientiam, Thelmissenses divinationem ex somniis haustam coluere. Tyrreni tubam, Phryges tibiam invenere: Olympus enim et Marsyas ex Phrygia oriundi erant. Lucernas item accendere primi um-

nominis, locum illum Clementis eruditæ illustravit. Interim Plinius consule, lib. vii, cap. 56.

(26) Επιλευσε. Post hoc verbum, quæ sequuntur, praeceudunt apud Clementem, pag. 224.

(27) Χαλδαιοι. Hic etiam ab Eusebior nonnulla reccantur.

(28) Αύγνους τε εὖ. Haec item loco mota sunt. Nam apud Clementem pag. 224, statim post Χαλδαιοι, ante illa, εἰσὶ δὲ οἱ Κάρης: leguntur.

nium *Ægyptii* docuerunt, primi et annum duodecim in menses tribuerunt, et cum mulieribus in templis rem habere veterunt, et nemini, qui non sese ab uxoris congressu iustrasset, patere templo voluerunt. Ab iisdem quoque profecta geometria est. Telmis autem et Damnameneus Ideorum Dacyli ferrum in Cypro : Delas alius quidam Idæus, vel ut Hesiodus mavult, Scytha, ferri temperandi artem primi repererunt. Sane quidem Thraces et primi *harpen*, incurvus is gladius est, invenerunt, et primi peltas in equis gestare coeperunt : quarum etiam usum per sese Illyri habuerunt. Tuscis fingendi artem vulgo acceptam ferunt, Itano; qui Samnites fuit, scutum. **Cadmus 476** Phoenicius lapicidinam reperit, aurique metallis sub Pangaeum montem deprehendit. Cappadoces, aliud quoddam ^B hominum genus, uti quod nablum vocant, ita quod dichordum, Assyri principes invenero. Quadriremeni Carthaginenses moliti primi sunt, quam Bosporus indigena adscivacit. Medæa illa Colchis, Æte filia, incisioe come arte excoxitavit. Noropes (gens est Paonizæ, Noricos hodie appellamus) confundi æris, ferrique purgandi rationem primi tenuerunt. Amycus, rex Bebryciorum, cæstus pugilum primus inventus. In musiea Lydium concentum Olympus Mysus sedulo ac solerter excoluit : Troglodytae, quos vocant, sambuce, quod et ipsum instrumentum in usici genus est, autores fuere. At obliquam fistulam Satyri, trichordum, quamque diatonum harmoniam nuncupant, Agnis ; pulsandrum fidium artem Olympi ; mixophrygium et mixolydium genus, Marsyas inventum esse ferunt, quos omnes in Phrygia natos esse constat. At Thamyri cuidam Thrace Dorianum tribuitur. Jam a Persis currum, lectum, atque suppedaneum, a Sidonii vero triremum profectam esse accepimus. Siculi autem Italia finitimi cum phormingem, elithare non assimilem, tum etiam erupitacis primi reperere. Vestem hyssinam Semiramis Assyriis imperante inventam suisse

• Cl. Ταυσκανούς. ▶ Cl. Καππαδώκες.

(29) *Téλμις τε καὶ δαμναμενές*, etc. *Illiæ leges apud Clementem* pag. 225, post superiori illud *επέντε*. *Verum pro Télmis, editum est Kélmis, et pro δαμναμενές, δαμνανές*. *Recte Kélmis, δαμνανές* vitiosus. *Auctor ejus carminis, quod Phoroni dictum est :*

*Ἐγδα τὸντες
ἴθαιοι Φρύγες, διδρες ὄφεστεροι οὐλὶς ἔναροι
Κέλμις δαμναμενές τε μέγας, καὶ ὑπέρδιος Ἀχμων
Οἱ πρώτοι τέχνηις πολυμήνοις Ἡράστοτοι
Ἔδροι ἐν οἰρεψιοι ράπας, λεόντα σόληνοι
Ἐξ αὐτὸς τὴν ἡρεγκαν, καὶ ἐρπερές ἔργον ἐδεῖξαν.
Ιλæ Phoroniæ auctor poeta. Sic dictum carmen illud a Phoroneo Argivorum rege. Cave enim Phoroniæ poetam suisse putas, ut Erasmus. *Infra pag. 497, ex Clemente Alexand.: Ἀχουεῖλας, Φορονία πρώτοι ἀνθρώποις γενέσθαι λέγει· θέντε καὶ δῆ τῆς Φορωνίδος ποιητῆς, εἶναι αὐτὸν Ἑρη πατέρα θνητῶν ἀνθρώπων.**

(30) *Ιονδαῖος*. Manifestus error. *Recte Clemens cum illo Phoroniæ auctore, Ιδαῖος vocavit.*

(31) *Δέλιας δὲ ἄλλος Ιονδαῖος*. *Clemens δὲ δὲλιος Τεστο*. *Vere quidem Τεστος, sed nomen Δέλιας ex nostro Eusebio repetendum. Plinius lib. vii, cap. 56 : Εἰς conflare et temperare, Aristoteles Ly-*

ποντιανὸν εἰς ιθὺνας διεῖλον, καὶ ἐν Ιερῷ γυναικὶ μήνυσθαι ἐκάλυπταν, μηδὲ εἰς Ιερὰ εἰσέπειν ἀπὸ γυναικῶν ἀλούτους ἐνομοδέτησαν. Γεωμετρίας τε εἰς εὑρεταὶ οἱ αὐτοὶ γεγόνασι. Τέλμις τε καὶ δαμναμενές (29) οἱ τῶν Ιονδαίων (30) Δάκτυλοι πρώτοι ἐν Κύπρῳ σύληρον εἴρον. Δέλιας δὲ ἄλλος Ιονδαῖος (31) εἴρει χαλκοῦ χράσιν, ὡς δὲ Ησίοδος, Σκυθές. Ναὶ μὴν Θρᾷκες πρώτοι τὴν χαλκομένην δρηπτὸν εἴρον· έστι δὲ μάχαιρος καρποῦ· καὶ πρώτοι πέλτας ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχρισαν. Ὁμοίως δὲ καὶ Πάλιοι τὴν χαλκομένην πέλτην εἴρον. Ἐτί φασι, τοὺς καλούς * τὴν πλαστικὴν ἐπινοῦσαι· Ιανύν τε, Σαυνίτης ὅντος ἦν, πρώτων θυρεόν κατασκεύασαν. Κάδμος γάρ δὲ Φοίνικης λιθοποιίαν ἔξειρε, καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγανον δρός ἐπενόσησεν. Ἡδὲ δὲ καὶ ἄλλο ἔθνος Καππαδόκαιοι πρώτοι εἴρον τὴν νάβλαν χαλκομένην, δι τρόπου καὶ τὸ διχόρδον Ἀστερίου. Καρχηδόνιοι γάρ πρώτοι τετρήρη κατεσκεύασαν· ἐναντῆγης δὲ αὐτὴν Βόστρος αὐτόχθων (32). Μήδεια τε, ἡ Αἴτην, η Κολχίς, πρώτη τρυχον ἐπενόσησε βαρφῆ. Ἄλλα καὶ Νόροπες (ἔθνος δὲ οἵτινικεν, νῦν δὲ Ναρικοὶ καλούνται), κατειργάσαντο καλούνταν, καὶ σιδηρὸν ἔκάθηραν πρώτοι. Ἀμυκός τε δὲ Βεβρύκεν βασιλεὺς ιμάντας πυκτικούς εἴρε. Περὶ τε μουσικὴν (33) Ολυμπίος δὲ Μυσός τὴν Λύδιον ἀρμονίαν ἐριτελέχνηρος· οἱ τε Τρωγλοδύται καλούμενοι σαρβίκην εἴρον, δργανον μουσικόν. Φασὶ δὲ καὶ τὴν πλάγιαν σύρεγγα Σάτυρον εὑρέν τὸν Φρύγα· τοιχόροδον (34) δὲ δρμών, καὶ τὴν δάκτενον ἀρμονίαν Ἀγγῆν καὶ αὐτὸν Φρύγα· κρούόντας δὲ Ολυμπίον δρμών τὸν Φρύγα· καὶ τὴν μικροφύγιον καὶ μιζολύδιον, Μαρσύαν, τῆς αὐτῆς δύτα τοῖς προειρημένοις χώρας· καὶ τὴν δώριον Θάμυριν ἐπινοῦσαι τὸν Θράκην. Πέρσας τε πρώτοις ἀκτάρισμαν ἀπήνησεν καὶ κλίνην, καὶ ὑποτονοῖς ἐργάσασθαι, τοὺς τε Σιδωνίους τρίχωνταν κατασκεύασαι. Σικελοὶ τε οἱ πρὸς τῇ Ιταλίᾳ πρώτοι φόρμυγα εἴρον, οὐ πολὺ τῆς κιθάρας λεπτομένην, καὶ κρύταλλα ἐπενόσησαν. Ἐπὶ τε Σεμιράμιδας βασιλεὸς Ἀσσυρίων (35) τὰ βύσσινα ιμάτια

dum Scythem monstrarisse, Theophrastus Delam putat.

(32) *Αὐτόχθων*. *Recte ut paulo ante Ἀντὶ αὐτόχθονα dixerat. Clemens αὐτόχθονος legit, corrupit, ut videtur.*

(33) *Περὶ τε μουσικὴν*. Juvat Plini locum ex lib. vii, cap. 56, ascribere. *Musicam, inquit, Amphion : fistulam et monaulon Pan Mercuri : obliquam tibiam Midas in Phrygia : geminos tibias Marsyas in eadem gente : Lydius modulos Amphion : Dorios Thamyras Thrax : Phrypios Marsyas Phryx : citharam Amphion : ut alii, Orpheus : ut alii, Linus : septem chordis additis Terpander : octavam Simonides addit : nonam Timotheus : cithara sine voce cecinit Thamyras primus : cum cantu Amphion : ut alii, Linus : citharædica carmina compo-suit Terpander : cum tibiosis, caerule voce, Trezzinius Dardanus instituit. Hic Thamyras Plini dicitur, quem paulo post Thamyrim vocat Eusebius, cum Homerio.*

(34) *Τρόχορδος*, etc. Totum hoc membrum apud Clementem deretur, post tamē ex nostro assūtum est.

(35) *Σεμιράμιδας βασιλεὸς Ἀσσυρίων*. *Ille emendandus Clemens, apud quem inventatio mende legitur, Σεμιράμιδας βασιλεὺς Αιγυπτίων.*

ερῆσθαι Ιστοροῦσι. Καὶ πρώτην ἐπιστολὰς συνάγα: Α memorant. Atossan Persarum olla regnam, epistolarum conficiendarum auctorem fuisse tradit Hellanicus. Atque hæc omnia Scammon Mitylenæus, Theophrastus Ephesinus, Cydippus Mantenensis, neconon Antiphanes, Aristodemus, et Aristoteles, adeoque Philostephanus, et Strato Peripateticus, in suis *De rerum inventione* libris, memoria prodi-
derunt. Ex quibus pauca ista proferre placuit, quæ vim illam inventricem, vitæque cultricem humanae, barbarorum ingenii insidentem, a quibus ipsi quoque Graci artes ac disciplinas hauserunt, certius comprobarent. » Hæc totidem verbis Clemens primo *Stromateon*. Quibus tanti futurum existimo, nonnulla ex eo Josephi Hebrai opere insuper adjuvare, quod *De Judæorum antiquitate* libris duobus elaboravit, ubi et junioris fuisse Græcos, et a barbaris accipieisse quamplurima, neconon inter seso parvania scripsisse demonstrat. Illa quippe 477 ad pleniorum quoque ac firmiorum eorum, quæ adhuc

a nobis allata sunt, fidem maxime pertinebunt. Audi ergo, quemadmodum ipse præterea loquatur ad verbum.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

'Ιωσήπον, περὶ τῶν αὐτῶν.

« Πρώτον οὖν (38) ἐπίρχεται μοι πάνω θαυμάζειν τις οἰομένους δεῖν περὶ τῶν παλαιότατων Ἑργῶν μνοῖς προσδέχει τοὺς Ἕλλησ, καὶ παρὰ τούτων τινθένεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἡμῖν δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀθηρώποις ἀποτελεῖν. Πᾶν γάρ ἐγὼ τούναντον ὅρῳ ευμενῆρχος, εἰ γε δὲ μὴ ταῖς ματαίοις δέδαις ἐπικαλούσθεν, δὲλλα ἐξ αὐτῶν/τὸ δίκαιον τῶν πράγματων λαρβάνειν. Τὰ μὲν γάρ παρὰ τοὺς Ἕλλησ ζητάντα νέα, καὶ χθὲς καὶ πρόνυ, ὡς ἀν εἴηται ταῖς, C εὑρήσεις (39) γεγονότα· λέγω δὲ τὰς κτίσεις τῶν πολεων, καὶ τὰς ἐπινοιας τῶν τεγμῶν καὶ τὰς τῶν νήμων ἀναγραφάς· πάντων δὲ νεωτάτη σχεδὸν ἔστι περὶ αὐτῶν ἡ περὶ τῶν συγγράψεων τὰς Ιστορίας ἐπιμέλεια. Τὰ μέντοι περὶ Ἀγυττοῖς ταὶς καλ-
δαῖος, καὶ Φοινίκην, (ἴων γάρ νῦν ἡμᾶς ἔκεινος συγκαταλέγειν) αὐτοὶ δημοποεῖσθαι δημολογοῦσιν ἀρ-
χαιοτέρην καὶ μονιμωτάτην ήγειν τῆς μνήμης τὴν παρέδοσιν. Καὶ γάρ τόπους διπάντες οἰκούσιν ξή-
στα ταῖς ἐκ τοῦ περιέχοντος φθοραὶς ὑποκειμένους, καὶ πολλὴν ἐποιήσαντα πρόνοιαν τοῦ μηδὲν διμηνῶν τῶν παρ' αὐτοῖς πραττομένων παραπλεῖν, δὲλλ' ἐν δημοσίαις ἀναγραφαῖς ὑπὸ τῶν σοφωτάτων ἀεὶ καθ-
ιστούσθαι. Τὸν δὲ περὶ τὴν Ἐλλὰς τόπον μυρίαι μὲν κατέσχον φθοραὶ, ἐξαλείφουσαι τὴν μνήμην τῶν γεγονότων· ἀεὶ δὲ καινούς καθιετάμενοι βίους, τοῦ παντὸς ἐνδύμιζον δρχεῖν ἕκαστος τὸν ὄφ' ἔστυτο (40). Οὐά δὲ που καὶ μᾶλις ἔγνωσαν φύσιν γραμμάτων. Οἱ γάρ ἀρχαιοτάτην αὐτῶν τὴν χρῆσιν εἶναι θελον-
τες παρὰ Φοινίκην καὶ Κάδμου σεμνύνονται μαθεῖν.

(38) *Σχάδυματα*. Clemens et Suidas Σχάδυμα. Ita etiam Atheneus, lib. iv, ubi de Sicinide, quod sal-
tationis genus erat, disputans. Σχάδυμα, inquit, τὸ πρώτων *Tot* εὐρημένων. Cuius operis hic mentio
et, tanquam Scamoni cum aliis plerisque com-
paratis.

(37) Ο *Ἐρεσίος*. Clemens, δ *Ἐρεσίος*. Legend.
Ἐρεσίος. Sic enim apud Diogen. Laertium legitur;
et Stephanus de urbibus, *Ἐρεσίος*, inquit, πᾶλις δι-

A memorant. Atossan Persarum olla regnam, epistolarum conficiendarum auctorem fuisse tradit Hellanicus. Atque hæc omnia Scammon Mitylenæus, Theophrastus Ephesinus, Cydippus Mantenensis, neconon Antiphanes, Aristodemus, et Aristoteles, adeoque Philostephanus, et Strato Peripateticus, in suis *De rerum inventione* libris, memoria prodi-
derunt. Ex quibus pauca ista proferre placuit, quæ vim illam inventricem, vitæque cultricem humanae, barbarorum ingenii insidentem, a quibus ipsi quoque Graci artes ac disciplinas hauserunt, certius comprobarent. » Hæc totidem verbis Clemens primo *Stromateon*. Quibus tanti futurum existimo, nonnulla ex eo Josephi Hebrai opere insuper adjuvare, quod *De Judæorum antiquitate* libris duobus elaboravit, ubi et junioris fuisse Græcos, et a barbaris accipieisse quamplurima, neconon inter seso parvania scripsisse demonstrat. Illa quippe 477 ad pleniorum quoque ac firmiorum eorum, quæ adhuc

CAPUT VII.

Ex Josepho in eamdem sententiam.

« Primum, inquit ille, vehementer eos mirari subit, qui de rebus antiquissimis, non aliis si leni quam Graci hominibus habendani esse, nonnisi ab illis verum expectandum, proinde neque nobis, neque aliis quibuscumque credendum arbitrantur. Equidem hoc in genere secus omnino statuendum intellico, si modo verum e rebus ipsis hauriri potius, quam vanis et insolvis opinionibus inhaerere malimus. Enimvero nova certe apud Græcos omnia, et ante unum, ut ita loquar, alterumve diem extitisse reperias, urbium motilitionem, excogitationem artium, legum prescriptionem. Omnium vero novissime ad scribendam historiam sese contulerunt. At vero *Ægyptiis, Chaldaicis, Phœnicibus* (ne cum iis no-
strates hoc loco numerem), vetustissimam atque constantissimam rerum stuarum manere memoriam Graci fatentur ipsi. Etenim cum regionem incolunt omnium minime infesto celo laborante, tum diligentiam in eo singularem adhibuerunt, uti ne quid e rebus suis oblivione consепtum jaceret, sed potius omnia publicas in tabulas virorum sapientissimorum manibus referuntur. Contra vero tractum illum Greciae universum, infinitorum morborum subinde depasta lues, rerum gestarum memoriam funditus abolevit, adeoque novo semper instituto vitæ curriculo, suum quique sibi universæ principium et caput esse facile persuaserunt. Idem sero admodum, vixque tandem litterarum naturam didicere. Nam qui vetustissimum illarum usum

λέσθω, ἐξ ἡς θεόφραστος Ἀριστοτέλους γνώριμος, καὶ δάσδοχος, τὸ ἐθνικὸν Ἐρέσιος, καὶ Ἐρεσίες.

(38) *Πράκτον οὐν*. Josephus hæc habet lib. i *Cont. Apionem*, ipso statim initio, p. 1053, edit. Græco-Lat. Gelen.

(39) *Ἐρέσιος*. Melius, quam ut Joseph.. εἴρη.

(40) *Ὑφ' ἔστυτο*. Joseph., ἡρ' ἔστυτο, ἡφ' ἔστυτο.

esse volunt, eas illi sese a Phœnicibus atque a Cadmo acceperisse gloriuntur. Neque tamen quisquam aut in sacris, aut in publicis usquam monumentis, litterarum ullum ejus temporis extare vestigium ostenderit, cum de illis ipsis qui Trojanam expeditionem tanto post suscepere, dubitatum perdi quæsitumque sit, num litteris uterentur. Qua de re verior ea constantiorque sententia **478** jam obtinet, ignoratum ab iis hodiernum illarum usum fuisse. Neque tu scriptum omnino apud Græcos ullum, cuius de fide modo constet, Home-
rica poesi antiquis invenias. At eum post Trojana tempora natum esse nemo non fatetur: imo ne ab ipso quidem litteris suam illam poesin mandatam esse ferunt, sed posteriorum memoria propagata aliquandiu, variis ex cantilenis collectam demum et contextam fuisse, ac propterea tantum in ea vulgo discrepantia reperi. Ergo qui ex illis ad scribendam historiam animum appulerent, Cadmus, inquam, Milesius, et Acusilaus Argivus, ac si qui præterea nominantur, paulum admodum Persicam aduersus Græcos expeditionem tempore anteverterentur. Ad hanc qui de rebus coelestibus atque divinis primi apud eos philosophari cooperant, ut Pherecydes Syrus, Pythagoras et Thales, illos et *Egyptiorum Chaldeorumque* discipulos fuisse, nec nisi pauca scripsisse, ore omnes uno pronuntiant; atque illa Græci cum omnium vetuissima esse arbitrantur, tum vis etiam ab illis scripta fuisse credunt. Quis igitur vano stolidoque fastu Græcos laborare non videat, qui sibi et res antiquas tenere soli, et soli accuratam illarum integrumque veritatem tradere videantur? Imo, quis non ex iisdem scriptoribus illud perfacile auferat, perspecti ab iis nihil exploratiique conscriptum, sed tantum quantum assequi conjectura potuerint? Itaque scriptis suis alios passim alii reprehendunt, nec iisdem omnino de rebus longe diversa loqui erubescunt. Ego vero importunus et otiosus utique videar, si quibus id quam ipsi mihi notius est, percen-
sere velim, quam in genealogia rationibus multa sint, in quibus Hellanicus ab Acusilao dissideat: quam apud Hesiodum Acusilaus multa castiget: quam sepe mendacii reum Hellanicum Ephorus, Ephorum Timæus, Timæumque recentiores, denique Herodotum universi peragant. Neque vero aut de rebus Siculis eadem Timæus, quæ Antiochus, Philistus, et Callias, sentire voluit: aut in Atticarum, vel Argolicarum historia, qui genus idem scribendi suscepere, aliorum alii sensum mentemque secuti sunt. Quanquam quid ea persegni attinet, quæ per nrbes passim contigere, et angustioribus omnino regionibus continentur, cum in ipsa quoque Persica expeditione, ac rebus in ea gestis, lauda-

(41) Αὐτὸν ἔκεινον τ. χ. Malim ἐπί ἔκεινον, cum Josepho: negat enim certam illius aëi cognitionem publicis ex monumentis hauriri posse; non autem rerum tempore illo posteriorum.

(42) Διὰ γραμμάτων. Josephum secutus sum

apud quem legitur, ἐκ τῶν φασμάτων, quae vera lec-
cio est.

(43) Η τὰς περὶ τῶν Ἀργολ. Omnino τὰς illud
ocelendum est, nec apud Joseph. legitur.

ἀναφανεῖν ἐγώ δὲ δούτ ταῖς ἔκπειθαι συμέναις αἰτίαις Α τὴν μεγίστην ισχὺν ἀναθίσσομαι. Καὶ προτέραν γε ἐρότην κυριωτέραν εἶναι μοι δοκοῦσσαν. Τὸ γάρ ἐξεσθῆναι (44) μὴ σπουδασθῆναι παρὰ τοῖς "Ἐλλησ δημοσίᾳ γνεσθαι τὰ περὶ τῶν ἔκπειται πραττομένων ἀναγραφές, τοῦτο μάλιστα δή καὶ τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἔξουσιαν τοῦ σπεύδεσθαι τοῖς μετά ταῦτα βουλήθεσσι περὶ τῶν παλαιῶν τι γράψειν παρέσχεν. Οὐ γάρ μόνον παρὰ τοῖς ἄλλοις "Ἐλλησ τημέλῃσι τὰ περὶ τὰς ἀναγραφάς, ἀλλὰ οὐδὲ παρ' αὐτοῖς Ἀθηναῖς, οὐδὲ αὐτέρχουσας εἶναι λέγουσι, καὶ παιδεῖας ἐπιμελεῖς, οὐδὲ τοιούτου εὐρέεσσα τεγνόμενον· ἀλλὰ τῶν ὅμοιων γραμμάτων ἀργαστάτους εἶναι φασὶ τοῖς ὅπῳ Δράκοντος Β αὐτοῖς περὶ τῶν φονικῶν γραφάντας νόμους, ὅληγ πρότερον τῆς Πειστεράτου τυραννίδος ἀνθρώπου γεγονότος. Περὶ μόνον γάρ Ἄρκάδων τι γρή λέγειν, αὐχνῶντας ἀρχασθῆται; μόλις γάρ οὗτοι καὶ μετά ταῦτα γράμματιν ἐπαιδεύθησαν. "Ἄτε δή τοῖν τούτην τούτην προβεβλημένης ἀναγραφής, ή καὶ τοὺς μαθεῖν βουλομένους δεδάξειν ἐμέλλει, καὶ τοὺς φεύγομένους ἐλέγχειν, ή πολλὴ πρὸς ἀλλήλους ἐγένετο διαφωνία τοῖς συγγραφεῦσι. Δευτέραν δὲ πρὸς ταῦτην θετέον ἀκείνην τὴν αἰτίαν. Οἱ γάρ ἐπὶ τῷ γράψειν ὄρμησαντες οὐ περὶ τὴν ἀλθείαν ἐπούδεσσαν, καίτοι τούτον πρόβειρον αὐτοῖς ἔστιν δεῖ τὸ ἐπάγγελμα· λόγων δὲ δύναμιν ἐπεδείχνυντο· καὶ καθ' ὄντινα τρόπουν ἐν τούτῳ παρευδοκήμησαν τοὺς ἄλλους ὑπελάμβανον, κατὰ τούτον τρόποντο· τινὲς δὲ πρὸς γάριν, ή τὰς πόλεις, ή τοὺς βασιλέας ἐπαινοῦντες· δῆλος δὲ ἐπὶ τῷ κατηγορεῖν τῶν τράξεων, ή τῶν τετράροτόν τε κέρωσαν, εἰδοκοίσσιν εἰν τούτῳ νορίζοντες. "Ολῶς δὲ τὸ πάντων ἐναντιώταντον Ιστορίᾳ πράττοντες διατελοῦσι· τῆς μὲν γάρ ἀληθεύς ἔστι τεκμήριον Ιστορίας, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν ἀπαντεῖ τὰ αὐτὰ καὶ λέγοντες καὶ γράφοντεν· οἱ δέ, εἰ μή τὰ αὐτὰ γράψειν ἔτεροι, οὐτεις ἐνομίζοντο αὐτοὶ φανεσθαι πάντων ἀληθεύσατο. » Τοσοῦτα καὶ δέ Νίστηπος. Εἴη δὲ ἀν τῶν εἰρημένων ἐπισφράγισμα καὶ ἡ Διοδόρου μαρτυρία, ἣν ἀπὸ τοῦ πρότου τῆς συναγέθεσης αὐτῷ Βεβιωθῆκε ταραθήσομαι, οὐτεις ἔχουσαν πρὸς λέξιν.

si de rebus iisdem eadem omnes pronuntient ac scribant; ita sese demum isti maxime reliquos cunnes veritatis opinione superatūs putarunt, siab reliquis maxime dissiderent. » Hactenus etiam ι. serpus. 480 Quorum omnium quoddam quasi sigillum esto Diodori testimonium, quod ex primo confitata ab eo Bibliotheca profereimus. Sic enim ad verbum habet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η^η.

"Ἐτι περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν Διοδόρου.

« Τούτων δὲ ἡμῖν (45) διευχρηνημένων, ἥτεον δούτ τῶν παρ' "Ἐλλησ δεδοξασμένων ἐπὶ συνέσει καὶ πειδεῖ παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον ἐν τοῖς ἀργασίοις γρίνοις, ἵνα τῶν ἐνταῦθα νομίμων καὶ παιδεῖας μετάτρωσιν. Οἱ γάρ ιερεῖς τῶν Αἴγυπτων Ιστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τὸν ἐταῖς ιεραῖς βίβλους παραβαλεῖν πρὸς ξανθοὺς Ὅρφες ταὶς καὶ Μουσαῖον, καὶ

(44) Ἐξετασθῆναι. Corrigendum ex Josepho est: έξ ἀργῆς.

D

CAPUT VIII.

Ex Diodoro in eandem sententiam.

« His, inquit, a nobis diligenter enucleatis, ostendendum nobis est, quam multi Graecorum non minus prudentia, quam eruditio prestantes, in Αἴγυπτον olim profecti sint, ut ejus populi mores doctrinæque genus cognoscerent. Enimvero sacerdotes Αἴγυπτοι sacrorum librorum auctoritate confirmant, ad suos Orphicum aliquando, Museum,

(45) Τούτωρ δὲ ἡμῖν. Diodori locus est ex lib. Biblioth., pag. 86, edit. Graeco-Lat.

Metampodem, ac Dædalum, necnon et Homerum poetam, Lycurgum Spartiatum, Solonem Atheniensem, Platonem philosophum, Pythagoram Samium, Eudoxum mathematicum, Democritum Abderitanum, et Oenopidam Chium accessisse. Quorum illi monumenta quædam etiamnum repräsentant, aliorum quidem imagines, aliorum vero, partim loca, partim opera quædam ipsorum cognomentis insignia. Quinetiam ex singulari cujusque ac proprio doctrinæ genere id ipsum manifeste colligunt, dum eos, quidquid tantum ipsis apud Græcos admirationis peperit, id totum ex Ægypto deportasse demonstrant. Quippe, Orpheum enim partem mysticorum sacrorum maximum, quæque de ipsius errore orgia celebrantur, ac totam illam inferorum fabulam ab Ægyptiis derivasse. Nam et Osiris religiones, illas ipsis esse, quas Baccho attribuit, et Isidis inter Cereris cultum allinitatem esse permagnum, adeoque solam nominum mutationem interesse. Quod autem et impiorum apud inferos supplicia, et prata piorum atrociissima, et fictitias illas passimque vulgatas mortuorum umbras invexerit, in iis omnibus solemnes in fúneribus Ægyptiorum ritus imitatum fuisse. Nam veteri Ægyptiorum instituto, Mercurium illum deducendis animabus præpositum, Apidis corpus, ubi ad certum usque locum perduxerit, tum nescio cui dimidii Cerberi larvam induitum tradere solitum. Id Orpheus deinde secutum vestigia, suis ita versibus iuseruisse :

481 *Heroumque animas Cyllenius evocat Hermes; et Virgam dextra gerit.*

Tum alias eamdem in rem commemoratis, ita prosequitur: « Metampodem quoque ferunt, statas solemnes Graecorum in sacris Bacchi cæmonias, cum iis quæ vel de Saturno, vel de commissæ cum Titaiibus certamine, vel omnino de uuminum suorum casibus fabulantur, ex Ægypto transstulisse. At vero Dædalum ejus labyrinthe flexiones imitatum esse, qui a Mendete, ut nonnulli tradunt, vel ut alias placet, a Mari rege, multis antequam Miros regnaret annis, ædificatus, ad bodiernum usque diem visitur. Quinetiam idem artis ingenium in antiquis Ægyptiorum siguis etiamnum apparere, quo Dædali apud Græcos statuæ commendantur: eumdem, quod elegantissimum apud Memphis Vulcani templi vestibulum admirabiliter artificio construxisset, lignæam in eodem templo statuam suis ipsius manibus elaboratam; imo divinos etiam houres, ob siugularem artis excellentiam, qua et magnum sibi nomen consecrata, et nova pleraque excogitaverat,

(46) *Tóxw ἡ κατασκευασμ.* Interpres Diodori, desumpta a locis aut operibus appellations. Rectius visum est, partim loca, partim opera quædam, ipsorum cognomentis insignia. Quomodo enim in Ægypto, Graecorum philosophorum appellations ostenderent, a locis operibus desumptas? Facile autem, et loca quædam, et opera ipsorum cognomentis insignia ostendere potuerunt: cum iisi et perdiu versati essent, et nonnulla industriae sive monumenta reliquissent. Huc autem pertinet illud Strabonis, lib. xvii: «Exeit oīv (de Ægypto loquitur)

A Melâmpoda, καὶ Δαιδαλὸν, πρὸς δὲ τούτοις Ὄμηρος τὸν ποιῆτην, καὶ Λυκούργον τὸν Σπαρτιάτην: Εἰ δὲ Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον, καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. Ἐλθεῖν δὲ καὶ Πιθαγόραν τὸν Σάμιον, καὶ τὸν μαθητικὸν Εὐδόξον, οἵτινες δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν, εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων ἢ κατασκευασμάτων (46) δρμούμους προστηρότας. «Ἐκ τῆς ἑκάστῳ ζηλωθείσης ταῦτας ἀποδέξεις φέρουσι, συνιεπάντες εἴ τις Αἰγύπτιον τελευτηγορον πάντα, δι' ὃν παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν θεματισθεῖσαν. Ὅρφεα μὲν γάρ τῶν μυστικῶν τελεῖσθαι πλείστα, καὶ τὰ περὶ τὴν ἑκατοντά πλάνην (47) ὄργια ὅμενα, καὶ τὴν τῶν ἐδου μυθοτοιλα, παρ' Αἰγύπτιων ἀπανέγκασθαι. Τὴν μὲν γάρ οὐσίας τελεῖσθαι τῇ Διονύσῳ τῇ αὐτῇ είναν· τὴν δὲ τῆς Ιαδος τῇ τῆς Δημήτρος διμοιωτάτην πάρχειν, τῶν ινδικῶν μόνων ἐνηλαγμάτων· τὰς δὲ αἰσθῶν ἐν δώμα τιμωρίας, καὶ τοὺς τῶν εἰσεβοντῶν λειμάνας, καὶ τὰς παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰδουλοποιας ἀναπεπλασμένας παρεισαγαγεῖν, μιμησάμενον τὰ περὶ τὰς ταφὰς τὰς κατ' Αἴγυπτον. Τὸν μὲν γάρ ψυχοπομπὸν Ἐρμῆν, κατὰ τὸ παλαιὸν νόμιμον παρ' Αἰγύπτιοι, ἀναγαγόντα τοῦ Αἴποδος τὸ σῶμα μέχρι τοῦ, παραδίδοντα τῷ περιειμένῳ τὸν τοῦ Κερβέρου περιπομπήν. Τοῦ δὲ Ὁρφέως τοῦτο καταβίζαντος παρὰ τοῖς Ἑλλήσιοι, τὸν Οὐρανὸν ἀκολούθως τούτη θεῖνα κατὰ τὴν ποίησαν cum Græcis hominibus indicasset, Homerum ejus

B Ερμῆς δὲ ψυχᾶς Κυλλήνιος διεκαλεῖτο ἀτρόμονος ήρωος· ἔχεδεξίδον μετὰ χερού (48). Εἶτα πάλιν προθάς ἐπιλέγει· « Μελâmpoda (49) δὲ φασι μετανεγκαῖν ἐξ Αἰγύπτου τὰ Διονύσια νομίζειν τελεῖσθαι παρὰ τοῖς Ἑλλήσιοι, καὶ τὰ περὶ Κρήνου μυστικῶς εἶναι, καὶ τὰ περὶ τῆς Τιτανομάχας, καὶ τὸ σύνολον τὴν περὶ τὰ πάθη τῶν θεῶν Ιστορίαν. Τὸν δὲ Δαιδαλὸν λέγουσαν ἀπομιμῆσθαι τὴν τοῦ λαδυρίνθου πλακῆν, τοῦ διαμένοντος μὲν μέχρι τοῦ νῦν καρύται, οἰκοδομηθέντος δὲ, ὡς μὲν τινὲς φασιν, ὅπερ Μένθος· ὡς δὲ Ενιοι λέγουσιν, ὑπὸ Μάρφου τοῦ βασιλέως, πολλοῖς εἶται πρότερον τῆς Μήνης βαστάσας· τὸν τε θυμῷ τῶν ἀρχαίων κατέ· Αἴγυπτον ἀνθράκων τὸν αὐτὸν είναι τοῖς ὑπὸ Δαιδαλον κατασκευασθεῖσι παρὰ τοῖς Ἑλλήσιοι. Τὸ δὲ καλλιτον πρότυπον ἐν Μέμφιδι τοῦ Ήραίστον Δαιδαλὸν ἀρχιτεκτονῆσαι, καὶ θαυμασθέντα, τυχεῖν εἰδόντος ξυλίνης κατὰ τὸ προειρημένον ιερόν, ταῖς ίδιαις χεροῖς δεδημιουργημένης· πέρας δὲ διὰ τὴν εὑρεταν ἀξιωμένης μεγάλης δόξης, καὶ πολλὰ προσεκευρόντα, τυχεῖν τοθέων τιμῶν. Κατὰ γάρ μιαν τῶν πρὸς τῇ Μέρη-

δέσικνυντο οἱ τε τῶν ιερῶν οἰκοι, καὶ Πλάτωνος, καὶ Εὐδόξου διατρέψαν.

(47) *Tὴν ἑκάστῳ πλάνῃ.* Malleum τὴν αὐτοῦ πλάνην. Id est, τὴν ως αὐτοῦ πεποιημένην.

(48) *Μετὰ χερού.* Post haec verba, sequitur apud Diodorū locus, ut in re fabulosa, perini signis, ad eum fontem indicandum, unde Homerus, aliisque deinceps poetae τὰ πρὸς τὴν νευκύαν bauisse videntur.

(49) Μελάμποδα. Diodor., pag. 87.

φιδί νήσων, Εἳ καὶ νῦν ἱερὸν εἶναι Διονύσου, τιμώ-
μενον ὑπὸ τῶν Ἕγχωρίων. Τῆς δὲ Ὁμήρου παροντας
θάλα τε σημεῖα φέρουσι, καὶ μάλιστα τὴν τῆς Ἐλέ-
νης γενομένην παρὰ Μενελάῳ Τηλεμάχῳ φαρμα-
κεῖαν, καὶ λήθην τῶν συμβεβηκότων κακῶν. Τὸ γάρ
νηπενθές (50) φάρμακον, δι λαβεῖν φροντὶ δι ποιη-
τῆς τῆς Ἐλένην, ἐκ τῶν Αἴγυπτων (51) παρὰ τῆς
Πολυδάμηνς (52), τῆς Θύνος γυναικὸς, ἀχριδίνης ἔξ-
ιτακώς φανεται. “Ἐτι γάρ καὶ νῦν τὰς ἐν ταῦτῃ
γυναικαῖς χρῆσθαι τῇ προσειργμένῃ δυνάμει λέγουσι,
καὶ παρὰ μόναις ταῖς Διοσπολίταις ἐκ παλαιῶν
χρόνων ὄρτῆς καὶ λύτης φάρμακον ὑρήσθαι φασ-
τάς δὲ Θήβας καὶ Διόστολον τὴν αὐτῆν ὑπάρχειν·
τὴν τε Ἀφροδίτην διομάζεσθαι παρὰ τοῖς Ἕγχω-
ροῖς; Χρυσῆν ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως· καὶ πεδίον
ἔντα καλούμενον Χρυσῆς Ἀφροδίτης παρὰ τὴν διο-
μάζομένην Μάμεμφιν (53). τὰ τε περὶ τὸν Δία
καὶ τὴν Ἡραν μυθολογούμενα περὶ τῆς συνουσίας
καὶ τῆς εἰς Αἴθιοπαν ἐκδημίαν, ἐκεῖθεν αὐτὸν μετ-
ανεγκεῖν. Κατ’ ἐκαυτὸν γάρ παρὰ τοῖς Αἴγυπτοις
τὸν νεών τὸν Δίας περιπούσθαι τὸν ποταμὸν εἰς τὴν
Αἰδίνην, καὶ μεθ’ ἡμέρας τινὰς πάλιν ἀποτερέψειν,
ὡς εἰς Αἴθιοπαν τοῦ θεοῦ παρόντος, τὴν τε συν-
ουσίαν τῶν θεῶν τούτων, ἐν ταῖς πανηγυρήσεσι τῶν
υπῶν διανομένων διμοτέρων εἰς δρός μάνθεις
παντοῖος ὑπὸ τῶν ἱερῶν κατεστημένων (54). Καὶ
Λικουδύρων δὲ, καὶ Πλάτωνα, καὶ Σόδανα, πολλὰ τῶν
ἔξι Αἴγυπτου νομίμων εἰς τὰς ἑαυτῶν κατατάξαι νομο-
θεσίᾳ. Πυθαγόρας τε τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, καὶ
τὰ κατὰ γεωμετρίαν θεωρήματα, καὶ τὰ περὶ τοὺς
ὑπέριμούς, ἐτι δὲ τὴν εἰς πᾶν ζῶν τῆς Φυχῆς μετα-
βολὴν μαθεῖν παρ’ Αἴγυπτων. Ὑπολαμβάνουσι δὲ
καὶ Δημόκριτον παρ’ αὐτοῖς ἐτῇ διατρίψαι πάντα,
καὶ πολλὰ διδαχθῆντα τῶν κατὰ διστρολόγιαν· τὸν τε
Οἰνοπίθην (55) δόμῳν συνδιατρίψαντα τοῖς ἱερεῦσι
καὶ διστρολόγοις, μαθεῖν ἀλλὰ τε καὶ μάλιστα τὸν
τίλακον κύκλον, ὃς λογῆν μὲν ἔχει τὴν πορείαν, ἐν-
αντιαν δὲ τοῖς δόλοις διστρος τὴν φορὰν ποτεῖται.
Παραπλησίων δὲ καὶ τὸν Εὖδοξον (56) διστρολογή-

(50) Τὸ γάρ νηπενθές. Consule Odys. A., v. 220, ubi Homerius ista copiose.

(51) Εἰς τῶν Αἴγυπτων. Adde Θηρῶν, ex Di-
doro, quae paulo post appellantur.

(52) Τῆς Πολυδάμηνης. Diodorus et manuscr.,
Πολυδάμηνης. Sed Homerius faveit Eusebio :

Τοῦ Διὸς θυγάτρῳ ἔχε φάρμακα μητιεύεται,
Ἐσθόδα τε οἱ Πολυδάμηρα λέρει θύνος παράστεις
Αἴγυπτην. κ. τ. λ.

Faveit et Justin. Martyr in Parænet., pag. 20 : Τὸ
νηπενθές, δροῦδὸν τε, κακῶν ἐπλήθες ἀπάντων φάρ-
μακον, ἡ Ἐλένη λαδοῦσα παρὰ τῆς Θύνος γυναικὸς
Πολυδάμηνα, εἰς τὴν Σπάρτην ἴκησμενε.

(53) Μόμεμφιν. Diodor. Μέμφιν. Sed vitiose,
opinor. Primum enim, cur addebet διομάζομένων,
qui Memphim jam sibi ante nominarat? Deinde
notior illa Memphis, quam ut illam προσθήκην de-
sideret. Postremo, nec geographi Memphim igno-
rarunt. Stephanus, Μόμεμφις πόλις Αἴγυπτου,
unde Μομφίτης νόμος. Diodorus ipse, pag. 60,
de Psammiticho, Εὐλόγειον περὶ τὴν πόλιν διομάζο-
μένων Μόμεμφιν. Strabo, lib. xvii, post Gynæcopo-
litana prefectoriam, Ερέχτης δὲ Μόμεμφις, καὶ
Μομφίτης νόμος. Aurex quidem Veneris non me-

A consecutum fuisse. Siquidem in una quadam
ex iis, quæ Memphi vicinæ sunt, insulis, hodieque
Daedali templum extare maxima Insulanorum reli-
gione celebratum. Jam ibidem Homerum quoque
versatum esse, cùm aliis argumentis efficiunt, tum
ex illo pharmaci genere auferunt, quo apud Menes-
laum Helenæ omnem Telemacho superiorum malorum
absterti exsuccissaque memoriam. Et sane pharmacum illud poetæ, quod nepenthes, quasi ab omni
dolore vacuum nominat, quodque Helenam a Poly-
damna Thonis uxore acceptum, Thebis Αἴγυπτis
asportasse commemorat, admodum exploratum ha-
buisse videatur. Nam illic mulieres etiamnum ea vi
ac facultate prædictas esse, nec nisi apud Diospolitanas
præsens illud iracundia dolorisque remedium
jam ab ultimis usque temporibus repertum fuisse
tradunt Thebas porro atque Diospolin, unam et
eandem urbem esse. Necnon Venerem ab indige-
nis, Auream, pervertusto quadam more, nuncupari,
adeoque campum aliquem propter Memphim es-
se, qui Veueris Aurea campus appelletur. Præterea
quaesitum de Jovis Junonisque congressu, aut in Αἴθιο-
piam profectio labilatur, indidem ipsum bausisse.
Jovis enim ædem quotannis apud Αἴγυπtios per
482 fluvium in Libyam deferri, unde post aliquot
dies, quasi reverso ex Αἴθiopia numine revehatur.
Utriusque vero Dei conjunctionem ex eo siugendi
occasione sumpsisse, quod in publicis totius populi festis, in montem quemdam a sacerdotibus omni
florum genere consperso ædes utraque deferatur.
Ad haec Lycurgum, Platonem, ac Solonem, permulta
ex Αἴγyptiorum institutis in legum suarum ta-
bulas retulisse : Pythagoram sacri sermonis arcana,
cum geometriæ principiis, numerandi arte, et ani-
morum in qualibet animantium genera migratione,
ab Αἴγyptiis accepisse. Democritum etiam annos
apud se quinque versatum, ac pluribus astrologie
præceptis eruditum fuisse arbitrantur : OEnopidem-
que similiter ex frequenti sacerdotiūm consuetudine,

minit, sed tamen Venerem a Memphitis præci-
pue cultam esse tradit. At Justin. Martyr., loco iam
citateo : Καὶ χρυσὸν δὲ Ἀφροδίτης, inquit, ὀνόμασεν
ἐκ τῆς ἐν Αἴγyπτω ιστορίας, ἔνων γάρ καὶ τέμενος
Χρυσῆς Ἀφροδίτης ἐν Αἴγyπτῳ λεγόμενον, καὶ πε-
δίον Χρυσῆς Ἀφροδίτης διομάζομένων. Ejusδ. urbis
D mentionis est apud Herodot. lib. ii.

(54) Κατεστεμένορ. Diodorus κατεστρωμένον,
quod malo tametsi alterum non impromeum.

(55) Οἰνοπίθηρ. Οἰνοπίδē θiūm, patria Cnidium,
Platonis auditorem, atque, ut Tullius, lib. ii De di-
vinis, loquitur, in astrologia, iudicio doctissimo
rum hominum, facile principem. Ejus vita Diogenes
Laertius lib. viii conscripsit. Multi de eo
multa, præcipue Plutarchus variis in locis.
Εῦδοξος, pro Εῦδοξος, ob suministrum nominis celebri-
tatem egoominatus est. Profectus in Αἴγyptum,
cum Chrysippo Medico, ut Diogenes tradit : at
Strabo, lib. xvii : Συναπέθη γάρ δι, inquit, τῷ

cum alia pleraque, tum solis maxime conversionem didicisse, utque obliquum et flexuosum cursum iustitiat, ac motu reliquis sideribus contrario rapiatur. Eudoxum quoque post navatam apud se astrologie operam, quod multa deinde summas utilitatis ac fructus cum Graecis hominibus communicasset, laudem sibi maximam peperisse. Postremo quotquot e priscis fictionibus in hominum ore plurimum et existimatione versati sunt, *Egyptum* frequentasse omnes, atque inter alios Teraclem, ac Theodorum, ambo Rhœci filios, qui Samiis illud Apollinis Pythii simulacrum perfererunt. » Huc usque Diodorus. Quam mihi disputationem, superioribus testimoniis abunde illustratam, hoc demum loco terminare libet. Ac desuant isti porro nos temeritatis arguere, quod vere pietatis studio, Graeciae sapientum philosophorumque doctores, barbaros, inquam, illos, (si barbari tamen Hebrei sunt), consulere voluerimus ipsi quoque. Deinceps quibus ipsi temporibus, Moyses puta, ceterique post eum prophetæ claruerint, exentiendum erit; cum is, qui de viris inter omnes eruditio ac sapientia laude præstantibus sermonem instituit, rem ad suscepti argumenti rationes longe præcipuum facturus videotur, si de illorum antiquitate certi prius aliquid explorative constitut. Nam ita demum, si quando cum Hebraeorum prophetis atque theologis Graeci consentient, sine ulla dubitatione intelligas, utros credibile sit aliorum mutuari sententias, antiquioresue juniorum, id est Graecorum Hebreos, barbaroque philosophorum, quorum illi ne vocem quidem audire potuerint: **483** an, quod longe vero similius est, juniores antiquiorum, adeoque Graecos illos, qui tam curiose gentium plurimarum instituta scrutati sunt, ne scripta quidem Hebraorum, quæ Græcam in lingua fuerint tanto ante conversa, latuisse.

C

CAPUT IX.
De Mosis et prophetarum Hebraeorum antiquitate.

Ac Moysis quidem et prophetarum eo posteriorum antiquitatem, suis in operibus alii complices diligenter admodum ac studiose comprobata et contestata reliquerunt, ex quibus pauca quædam paulo post subjiciam. Sed tamen prius novam ipse viam insistens, ceterisque jam trita dissimilem, qua sequitur rationem ac methodum inire decrevi. Cum Servatoris nostri natalem omnium consensu, in Augusti imperatoris tempora iuicidisse, Christum vero circa decimum quintum Tiberii Caesaris annum prosemnandi Evangelii initium fecisse constet: si quis ab eodem annorum summam ita collig-

πλάτων ὁ Εύδοξος, δεῦρο (de *Egyptio loquitur*) καὶ συνδέτριψαν τοὺς ἵερουσιν ἐκεῖνοι ἐνταῦθα τρισκαθέσθαι ἔτη, ὡς εἴρηται τινί. Consule Petavium nostrum, lib. ii, cap. 5 et 6, eximiis operis *De doctrina temporum*, ubi Scaligeri de Eudoxo, deque ejus octoacterioris somnia dissipantur.

(57) *Τηραλέα καὶ Θεόδωρος.* Diodor., Τηλεχλέα, καὶ Θεόδ., quæ vera lectio est. Sed addenda quæ subdit et loco historicus, ad illud Apollinis signum pertinentia. Τοῦ δγάλματος, inquit, ἐν Σάμῳ μὲν, ὑπὸ Τηλεχλέους Ιστορεῖται τὸ ἥμασι θημουργῆθηναι: κατὰ δὲ τὴν Ἔφεσον, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Θεόδωρου τὸ ἔτερον μέρος συντελεσθηναι: συντελέντα δὲ πρὸς ἄλληρα τὰ μέρη, συμφεύγειν οὕτως, ὡς τε δοκεῖν ὑπ-

Α σαντα παρ' αὐτοῖς, καὶ πολλὰ τῶν χρησίμων εἰς τοὺς Ἑλλήνας ἔκδόντα, τυχεῖν τῆς ἀξιολόγου δῆξης. Πλέων τὸν δὲ τῶν παλαιῶν ἀγαλματοποιῶν τοὺς μάλιστα διωνομασμένους διατετριφέναι παρ' αὐτοῖς, Τηραλέα καὶ Θεόδωρον (57), τοὺς Τοίχου μὲν τιοῖς, κατασκευάσαντας δὲ τοὺς Σαμιοὺς τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ηπιθίου ἔδανον. » Τοσαῦτα δὲ καὶ Διόδωρος. Ἄλλ' οὖτος μὲν ὁ λόγος, ὡς πος ἀποδεῖται γέμος, ἐντεῦθε μη εἰλέγεται τέλος. Οὐ δεῖ δηλοῦντας ἡμῶν κατηγορεῖν, εἰ δη τοὺς τοὺς σφράγας Ἑλλήνων, καὶ αὐτῶν για τοὺς παρ' αὐτοῖς φιλοσοφῶν διδασκαλίας, τοὺς βαρύδρους λέγων, πόθῳ τῆς ἀλτηθοῦς εὐσέβειας καὶ αὐτοῦ μετήθομεν, εἰ γε βάρδοις Ἐβραιοῖς ἔν τοις χρόνοις, καθ' οὓς ἤκμασαν Μωϋσῆς τε καὶ οἱ μετὰ Μωϋσέα προφῆται, εὗ δὲν ἔχοι διελθεῖν· ἐπει τοῦτον δὲν εἴη δὲν τὸν μάλιστα συνεκτικούταν τῇ προκειμένῃ πράγματει, τὸ μελλόντα τὸν παρὰ τοὺς ἀνδράσι λογίν της ἀπάτεσθαι, προδιαλαβεῖν περὶ τῆς ἀρχαριθτοῦ αὐτῶν· ἴν, εἰ φανεῖν τοὺς Ἐβραιων προφῆτας τε καὶ θεολόγος οἱ παρ' Ἑλλήσιν ὄμοδοῦντες, μηκέτ' ἀμφιβάλοις, τίνας ἡν εἰκός τὰ παρὰ τίνων ἀναλέξασθαι πότερα τοὺς πρεσβυτέρους τὰ τῶν νέων, Ἐβραιούς τε τὰ Ἑλλήνων, καὶ βαρύδρους τὰ φιλοσόφων, ὃν οὐδὲ τῆς ὅπερι εἰκός ἐπιτείνεται· οὐ, δημερ καὶ μᾶλλον εἰκός, τοὺς νέους τὰ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τοὺς τὰ πλείστα τῶν ἔνθην πειραγμένους: Ἑλληνας, καὶ τὰ Ἐβραιων μη ἀγνοῖσσι, ἀρχῆν ἐπι τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταβεῖται μέντοι.

D

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Θ.

Παρὶ τῆς ἀρχαιότητος Μωϋσέως, καὶ τῶν παρ' Ἐβραιοὺς προφητῶν.

Μωϋσέως πέρι, καὶ τῆς τῶν μετ' αὐτὸν προφητῶν ἀρχαριθτοῦς, πλεῖστοι μὲν διοι διὰ σπουδῆς τὴν ἀπόδεξιν ἐν οἰκείους καταβεβλητας συγγράμμασιν, ἀρ' ὃν αὐτίκα μάλιστα μικρὰ διττα παραθήσουσι· καθὼ δὲ, καινοτέραν παρὰ τοὺς εἰρημένους δόσιςα, ταῦτη χρήσουσι τῇ μεθόδῳ. Συντρεχόντων ὄμολογουμένων τῶν χρόνων Ἀγούστου Τρωματίου αὐτοκράτορος καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμάου γενέσταις, ἀρχήν τε τῆς εὐαγγελικής διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ποιησαμένου κατέπει τεκτικαίδεκαν ἔτοις Τιβερίου Καίσαρος, εἰ τις ἀπὸ τούτου συναγαγεῖ ἔθιστο τὸν τοῦ ἑτού ἀριθμὸν, προὶν ἐπι τοὺς ἀνωτέρους χρόνους, τοὺς μέχρι Δα-

ένδες τὸ πᾶν σώμα κατεσκευάσται. Τοῦτο δὲ γένος τῆς ἐργασίας, παρὰ μὲν τοῖς Ἑλλησι μηδαμῶς ἐπιτρέψαντο, παρὰ δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις μάλιστα συντελέσθαι. Ήταν Diodorus. At Pausanias. Theodorum illum, Teleclis non fratrem, sed filium vocat. Sic enim illi in Arcadicis, pag. 248: Διέκειν δὲ χαλκὸν πρώτοι, καὶ ἀγάλματα ἐχωνεύσαντο, Τηλεκίς τε Φαιόν, καὶ Θεόδωρος Τηλεχλέους, Σάμου. Tam de Theodoro nominatim: Θεόδωρος δὲ ἐργὸν ἦν καὶ ἐπὶ τοῦ λέπου τῆς σμαραγδίου σφραγίς, ἢν Πολυκάρτης ὁ Σάμου τυραννίσας ἐφόρει. Similia scribit in Phœcicis, extreto lib., nisi quod Rhœci patrem Phœcicos, non Phœcum, ut in Arcadicis nominat: licet interpres Φιλαίου utrobiisque legerit.

ρετού τοῦ Περσῶν βασιλέως, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀνανεώσεως τοῦ ἐν Περσασθάνος νεών, ἡ γέγονος μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους· εὗροι ἀνὸς ἀπὸ Τίβερου ἐπὶ τὸ δεύτερον ἑτοῖς Δαρείου ἵτη φμῆν· Δαρεῖος μὲν γάρ τὸ δεύτερον κατὰ τὸ πρῶτον ἑτοῖς τῆς Ἑγείης Ὀλυμπίαδος κατανεψεῖ· Τεύρου δὲ τὸ πιντεκαθάρετον τῆς Ῥωμαίων βασιλείας κατὰ τὸ δὲ τῆς σγ' Ὀλυμπίαδος συμπίπτει. Γίνονται τοίνουν αἱ μεταξὺ Δαρείου τοῦ Πέρσου, καὶ Τίβερου τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως Ὀλυμπίαδος ρᾶτ', οἱ συνάγουσι χρόνον ἑτῶν φμῆν, τετραετίας τῇ Ὀλυμπίᾳ λογίζομέν. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ δεύτερον ἑτοῖς Δαρείου τὸ ἀδρομηστοῦ ὑπῆρχε τῆς ἑρμίας τοῦ ἐν Περσασθάνος νεών, καθὼς τὰ τῆς Ἐβραίων ἰστορίας παρίστησι, κατεύθεν πάλιν ἀνατρεγόντων, ἀπὸ μὲν τοῦ δεύτερου ἑτοῖς Δαρείου ἐπὶ τὴν πρώτην Ὀλυμπίᾳ ἥτη συνάγοντ' ἀν σνα·· Ὀλυμπίαδος ἔδει τοσαῦτα δ' ἀν εὑροὶς τὰ ἀπὸ τοῦ δεύτερου ἑτοῖς τῆς ἑρμίας τοῦ ἀδρομηστοῦ ἱεροῦ ἐπὶ τὸ ν ἐτοῖς Ὁζίου τοῦ Ἰουδαίων βασιλέως ἀνιών, καθὼς ὅπερεφήτειν Ἰσαίας καὶ Πτερὴ, δοσι τε τούτοις γεγόνοις σύγχρονοι· ὕστει εἶναι τὴν πρώτην καθ' Ἑλληνας Ὀλυμπίαδα σύνδρομον τῷ προσήγοντι Ἰσαΐᾳ καὶ τοῖς τοιούτοις συγχρόνοις. Πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπίαδος, ἐπὶ τοὺς ἑμίπροσθεν ἀνιών χρόνους, μάχεται τῆς Ήλίου ἀλέσσωνες εἰδρήσεις ἥτη συγχεραλατούμενα υπ', ὡς αἱ παρ' Ἑλλησι τῶν χρόνων ἀναγραφαὶ περιέχουσι. Καὶ καθ' Ἐβραίους, ἀπὸ πεντηκοποῦ ἑτοῖς Ὅζιοῦ τοῦ Ἰουδαίων βασιλέως ἀνιών ἐπὶ τὸ τρίτον ἱερὸς Λαβδῶν παρ' Ἐβραίος γενομένου κριτοῦ, τὸν ἴων συνάγεις ἀριθμὸν ἑτῶν υπ' ὕστει εἶναι τὴν Ἡλίου ἀλώσιν κατὰ τοὺς Λαβδῶν τοῦ κριτοῦ χρόνους, ἐπὶ τὰς ἑτοῖς πρότερον ἡ Σαμψών δρόσιον Ἐβραίων, δικαὶ τὴν τοῦ σώματος ἀλκῆν ἀντονούμοντας γενέσθαι φασιν, ἐσκόπτει τῷ φωμένῳ παρ' Ἔλλησιν Ἡρακλέτ. Καὶ ἀντεύθεν δὲ ἐπὶ τοὺς ἀνωτέρων βασίλεων, ἐν ταῦτῃ τε συναγαγόντες δρόσιμον ἑτῶν υ', εὑροὶς ἀν κατὰ μὲν Ἐβραίους Μοῦσα, κατὰ δὲ Ἑλληνας Κέρκρα τὸν τηγενῆ. Κατώτερα δὲ τῶν Κέρκρος ἰστορεῖται χρόνων τὰ παρ' Ἑλλησι θαυμαζόμενα. Γίνεται γάρ μετὰ Κέρκρας ὁ κατὰ Δευκαλίονος κατεκλυσμός, καὶ ἡ ἐπὶ Φεθοντος ἐκπύρωσις, Ἐργυθρίου τε γένεσις, Κέρρης τε ἀρπαγή, καὶ Δῆμητρος μυστήρια, Ἐλευσίνιον πύρωσις, Τριπτολέμου γυαρός, Εὔρωτης ὑπὸ Δίου ἀρπαγή, Ἀπόλλωνος γένεσις, Κάδμου ἐπὶ Θήσεας παρουσία, καὶ ἐπὶ τούτων νεώτεροι Διόνυσος, Μίνως, Περσέας, Ἀστεληπότης, Διόσκουρος, Ἡρακλῆς. Τούτων δὲ ἀπάντων πρεσβύτερος γεγονός συνιστάται Μοῦσας, ὡς αἱ κατὰ Κέρκρας τὴν ἡλικίαν ἀκμάσσας. Ἀπὸ δὲ Μεωνίσσων πάλιν ἀνιών ἐπὶ τὸ πρώτον ἑτοῖς ζωῆς Ἀβραάμ, εἰρήσεις ἥτη φετοσαῦτα δὲ ἀπὸ τοῦ δηλωθέντος ἑτοῖς τῆς Κέρκρας βασιλείας (58-59), τὸν ἀνωτέρων χρόνον ἀπαριθμούμενον, ἐπὶ Νίνον ἥξει; τὸν Ασσύριον, δι πρώτον φασιν ἀπόσης τῆς Ἄσσας πλήτη θνῶν κεχρατεῖνειν· οὐ Νίνος ἀπονύμος τοῖς, ή Νίνειν παρ' Ἐβραίος ὄντας, καὶ οὐ Ζωρόστρης ὁ Μάγος· Βακτρίων ἐκτιθείειται. Νίνος δὲ

A gere voluerit, ut per superiora retro tempora, ad Darium usque Persarum regem, et instauratum Hierosolymis sub eo templum, id quod post Judaici populi ex Babylone redditum contigit, numerando perveniat; is a Tiberio ad Darii secundum, annos omnino reperiat quingentos et quadraginta octo. Nam Darii quidem secundus in primum olympiadis sexagesimæ quinta, imperii vero Tiberii decimus quintus in quartum ducentesimæ tertiae olympiadis incurrit. Quocirca Darium Persam inter, ac Tiberium Romanorum imperatorem, centum ac triginta septem olympiades intercedunt, quas summam annorum quingentorum et quadraginta octo conficiunt, quadriennio singulis olympiadibus attributo. Et quoniam Darii secundus annus, cum Hierosolymitanis templi vestitatis septuagesimo congruebat ut ex Hebreorum historia liquet: si gradum etiam inde retro flectas, ab anno Darii secundo ad primam usque Olympiadem anni conflent omnes quinquaginta sex supra ducentos, olympiades vero quatuor et sexaginta: quo plane ab ultimo excisi templi anno, ad Osiae Judæorum regis quinquagesimum numerantur; quo tempore 484 Isaías, Oseas, alique amborum æquales prophetæ claruerunt. Ita prima Græcorum olympias cum Isaia et ipsius æqualibus congruit. Rursus qui ad superiora tempora recurrere voluerit, is ab olympiade prima ad captam usque Trojam, annorum summam conficiet octo supra quadringtonos, quem numerum chronologici Græcorum commentarii repræsentant. Similiter apud Hebreos, ab Osiae Judæorum regis quinquagesimo, si gradum ad Labdonis Hebrei quondam judicis tertium feceris, æqualem annorum quadringtonorum et octo numerum colliges. Atque ita sub Labdonis judicis tempora Ilium fuerit, septem annis antequam Samson Hebreis imperaret, quem viribus corporis nihil non superasse, adeoque omnium ore jactato Græcorum Herculi persimilem fuisse tradunt. Quodsi ab illo tempore, annos rursus quadringtonos sursus versus numeraveris, Moyses apud Hebreos, apud Græcos Cecropem illum terrigenam reperties: quo quidem recentiora esse, quæcumque Græci tantopere celebrant, nemo non fatetur. Nam post illum, Deucalionis diluvium, Phætontis incedium, ortus Erichthonii, Proserpine raptus, mysteria Cereris, Eleusiniorum institutio, Triptolemi agricultura, Europa ab Jove raptus, natalis Apollinis, Cadmi apud Thebanos adventus, atque illi omnibus juniores Bacchus, Minos, Perseus, Aesculapius, Castor, et Pollux, et Hercules exstitere. Quos proinde Moyses, cum Cecropis tempore floruerit, atque omnes anteivit. Porro si ab eodem Moysi ad primam usque Abrahami vitæ annum recurreris, summam colliges annorum quinque supra quingentos; itemque, totidem ab illo Cecropis regni anno superiora versus tempora numeratis, ad Ninum Assyrium peruenies, quem omnium principem tota passim Asia

si tamen Indos excipias, dominatum esse tradunt. **A** Nomen ab eo Ninus civitas, quam Niniven Hebrei vocant, accepit, ejusdemque temporibus Zoroastres ille magus Bactrianus imperabat. Nini uxor Semiramis eidem successio in regnum : quorum scilicet proinde Abramum vixisse oportuit. Verum haec a nobis omnia certis argumentis in Chronologicis nostris canonibus confecta reperies. Nunc quidem confirmandæ Moysis antiquitati, ad superiora illa, unum hominum longe cum Hebreis, tum etiam nobis inimicissimi, atque infensissimi testimonium libet **485** adiungere : philosophum illum æqualem nostrum intelligo, qui eo in opere, quod nostros in homines vis ejus odii magnitudoque vulgavit, non modo nos, sed Hebreos etiam ipsos, necnon et Moysem, prophetasque post illum ceteros, iisdem contumelie oneravit. Nam ita demum susceptum a nobis argumentum, ipsa hostium confessione testatum, nihil cuiquam dubitationis relieturum esse confido. Porphyrius igitur libro sui adversum nos operis quarto, hunc in modum, verbis omnino totidem loquitur : « Porro in scribenda, inquit, rerum Judaicarum historia, veritatis amantissimus est Sanchoniathus ille Berytius, quippe qui commentarios cum eorum sive locis sive nominibus maxime congruentes, ab Hierombaldo Jevonis dei sacerdote accepit : qui suam historiam Abelbalo Berytiorum regi nuncupatam, cum illi ipsi, tum iis etiam, quibus in explorando vero consiliariis atque arbitris nubebatur, probavit. Quorum sane tempora Trojanis etiam illis antiquiora sunt, parunque admodum a Moysis scilicet disjuncta, ut ex Phœnicie Regum successione cognoscitur. Idem autem Sanchoniatho, qui universam historiam, cum ex publicis urbis, tum e sacris tabulis haustam, summo cum veritatis studio Phœnicia lingua conscripsit, Semiramidis Assyrorum regine temporibus floruit. » Hec Porphyrius. Ex quibus ita nos ratiocinari posse intelligo. Si Sanchoniatho Semiramidis temporibus flouruit, Semiramidem vero multo ante Trojana reguasse constat, iisdem quoque vetustior Sanchoniatho fuerit, necesse est. Atqui eum ab aliis sese adhuc antiquioribus commentarios acceperis tradunt, qui etiam ipsi Moysis non æquaes, sed vicini tantum fuisse dicuntur. Sequitur ergo tanto saltem intervallo Sanchoniathonem a Mose superari, quanto posterior illis est, quos nonnisi vicinos esse continentur. Ceterum, quod annis eodem antegressus Moyses fuerit, quod certo definiri nequeat, omittendum statuo. Quintam, ut demus Sanchoniathonis aqualem omnino fuisse Moysem, sic tamen colligere atque rem concilere licet. Si regnante in Assyria

^a Ior. εἰληφεν.

(60) Ἀληθέστατα, δι. Rectius videtur δι. quemadmodum legit Scaliger : quam lectionem si sequemur, εἰληφεν retinendum erit.

(61) Αβιδάλω. Apud Scaligerum, 'Abidâlô. Utrum verius sit, nondum definitio : utrinque notatione facilis est, et cum Hebraica dialecto conseruens.

γυνή, και διάδοχος τῆς βασιλείας, Σεμίραμις· νῶτ' είναι τὸν Ἀβραὰμ κατά τούτους. Ταῦτα μὲν οὖν ἀποδεικτικοὶ ἐν τοῖς πονηθεσίν ἡμῖν Χρονικοὶ κανόνεις οὖτας ἔχοντα συνέστη. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος πρὸ τοῖς εἰργμένοις μάρτυρι τῆς Μωύσεως ἀρχαιότερος χρήσομαι τῷ πάντων δισμενεστάτῳ καὶ πολεμωτάτῳ Ἐβραίων τε καὶ ἡμῶν, φημι δὲ τῷ καθ' ἡμᾶς φιλοσόφῳ, δε τὴν καθ' ἡμῶν συστεψην ὑπερβολὴ μίσους προβεβλημένος, οὐ μόνος ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ Ἐβραίους, αὐτὸν τε Μωύσεα καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν προφήτας ταῖς ίσαις ὑπηράγετο δισμενεστάτα. Διὸ γάρ τῆς τῶν ἔχθρῶν ὄμοιογιας ἀναμφηρίστως ἥγουμεν τὴν ἐπαγγελλαν πιστώσασθεν. Γράφει τοντούς ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς καθ' ἡμῶν συστεψης δι Πορφύριος ἥμαστον αὐτοὺς τάδε· « Ἰστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα. **B** δι. (60) καὶ τοῖς τόποις καὶ τοῖς δόμασιν αὐτῶν τὰ συμφωνάτα Σαγχωνιάδων δι Βηρύτου, εἰληφὼν^a τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομάδου τοῦ ιερέως θεοῦ Ιευώ, δι. Ἀβελβαλῷ (61) τῷ βασιλεῖ Βηρυτίων τὴν Ιστορίαν ἀναθέτεις, ὃντ' ἔκεινον καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἔξτασιῶν τῆς ἀληθείας παρεδέχθη. Οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν πίπτουσι χρόνοι, καὶ σχεδὸν τοὺς Μωύσεως πλησιάζουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλείων διαδοχὴ μηνύονται. Σαγχωνιάδων δέ, ὁ κατὰ τὴν τῶν Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθως πάσσαν τὴν παλαιὰν Ιστορίαν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων καὶ τῶν ἐν τοῖς ιεροῖς ἀναγραφίον συναγαγόντων καὶ συγγράψας, ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονε τῆς Ἀστυρίων βασιλίδος (62). **C** Ταῦτα δι Πορφύριος. Αἱ δὴ συλλογίσασθαι τὰ προκείμενα ὕδε πως. Εἰπερ δι Σαγχωνιάδων ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονεν, ἡ δὲ μακρὴ πρόσθεν τῶν Τρωϊκῶν ὄμοιογιας· εἴη ἀν καὶ δι Σαγχωνιάδων τῶν Τρωϊκῶν παλαιότερος. Ἄλλ' οὗτος πατὸς ἐπέριν πρεσβύτερον αὐτοῖς τοῖς χρόνοις εἰληφέναι λέγεται· τὰ ὑπομνήματα· οἱ δὲ, καὶ αὐτοὶ ἀρχαιότεροι διατείνονται τοῖς Μωύσεως πλησιάζοντες· ὡς τοσοῦτον πρεσβύτερον εἶναι τὸν Μωύσεα τὸν Σαγχωνιάδων, διόπειν ὅτι σύντοιχος λείπεται· τῶν αὐτοῦ πρεσβύτερων, οἱ Μωύσης πλησιάζει ὄμοιογιθέσαν. Πόσοις δὲ ἀριτέστατοι εἰδοῦς ἦν Μωύσεα ὑπεράγειν τοὺς δηλούμενους, ἀπορον εἰπεῖν· διόπερ τοῦτο μοι δοκεῖ παρῆσθαι. Δοὺς δὲ κατ' αὐτὸν ἔκεινον τὸν Σαγχωνιάδων Μωύσεα γεγονέναι, καὶ μή πρότερον, ὕδε τὸν Ελεγχον ἐφοδεύσων. Εἰπερ ἐπὶ Σεμιράμεως τῆς Ἀστυρίων βασιλίδος δι Σαγχωνιάδων ἐγνωρίζετο, ἐποτε δὲ καὶ Μωύσῆς μηδὲν πρότερον, κατὰ δὲ τούτον τὴν πατριάν, γένοιται ἀν δὲ τοῦ Σεμιράμην. Ἄλλ' οὐ μὲν ἡμέτερος λόγος ἐπὶ ταῦτης ἀδήλου γενέσθαι τὸν Ἀβραὰμ· δὲ τοῦ φιλοσόφου παλαιότερον τὸν Μωύσηα συνίστησιν. Η δὲ Σεμιράμη τῶν Τρωϊκῶν δικτα-

(62) Τῆς Ἀστυρίων βασιλίδος. Αριδ Scaligerum addiuntur paucæ haec: « Η πρὸ τῶν Μωύσεων, ἡ κατ' αὐτούς γε τοῖς χρόνοις γενέσθαι ἀναγράπτεται· τὰ δὲ τὸν Σαγχωνιάδων, εἰς Ἐλλάδα γλωσσαν τριμήνευσε Φωκων δι Βύθιος. »

κοστος ὅλοις ἔτεις δείκνυται προγενεμένη. Καὶ Μωῆς ἄρα ἔσται τοσούτοις τὰ Τρωϊκά πρόσωπα, κατὰ τὸν φιλόσοφον. Πρῶτος δὲ βασιλεὺς Ἀργείων Ἰαναγος, οὗπω τότε Ἀθηναῖνον οὔτε τὴν πόλιν οὔτε τὴν προσηγορίαν ἔχοντων. Οὐ δὲ πρῶτος Ἀργείων ἥγεται κατὰ τὸν πέμπτον μετά Σεμιράμιδον βασιλέα, ν καὶ ρ' ὑπερόν Ετεοίσι αὐτῆς τε καὶ Μωάσιος, τὸν οἰς οὐδὲν ἐπίσημον γεγονός λατορεύται παρ' Ἐλλήσι. Κατὰ τοῦτο δὲ τοῦ χρόνου παρ' Ἐβραιοῖς ἥγενται οἱ κρηταῖ. Εἰτ' αὖταν τῶν ἑταῖν ἀλλοις κατάτερον χρόνοις, ἡδη που πλέον ή υἱῶν διὸν συμπληρουμένων ἀπὸ Σεμιράμεως, πρῶτος Ἀθηναῖνον βασιλεὺς Κέρκρος διοικώμενος παρ' αὐτοῖς αὐτόθιν, Ἀργοῦς ἡγεμονοῦν Τροίπα, δης ἦν διδόμος μετά τὸν πρῶτον Ἀργείων Ἰνάχον^B μεταξὺ δὲ τούτων, δὲ ἐπὶ Ήγύρου μημονεύεται κατακλισμὸς, πρῶτος τε Ἀπὸς ἐν Αἴγυπτῳ θεᾶς ὀνομάσθη, καὶ τὸ θυγάτηρ Ἰνάχου, ἢν Ιανίη Αἴγυπτων μετονομάσαντες αὐτούς, Προμηθεὺς τε καὶ Ἀτλας ἔγνωρίζοντο. Ἀπὸ δὲ Κέρκρος ἐπὶ τὴν Ήλιον ἀλωσιν ἀλλὰ συνέγεται μικρῷ (63) δύοντα Ετή υ., ἐν οἷς τὰ ἐν Ἐλλήσι θυμάσια παθολογεῖται, δὲ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλισμὸς, καὶ δὲ Παθένοτος ἐμπρησμὸς, πολλῷ, ὡς εἰδὼς, φθορῶν γῆς κατὰ τόπους γεγενημένων. Πρῶτος δὲ Κέρκρος λέγεται Ζῆνα κεκλήκενται τὸν θεὸν, μή πρότερον οὐτε παρ' ἀνθρώποις ὀνομασμένον· ἐπειτα βιωμὸν παρ' Ἀθηναῖος Ιερύσαι πρῶτος, καὶ πάλιν πρῶτος Ἀθηνᾶς ἀγάλμα συστήσασθαις, ὡς οὐδὲ τούτων ἐν παλαιοῖς ὑπαρχόντων. Μετὰ δὲ τούτων καὶ οἱ παρ' Ἐλλησι θεοὶ πάντες γενικαλογοῦνται. Παρ' Ἐβραιοῖς δὲ ἐν τούτῳ οἱ ἀπὸ γένους Δασιδί θεασίλευσον, καὶ οἱ μετὰ Μωσέως διδαμπτον προφῆται· ὃστε τὰ πάντα ἀπὸ Μωσέως τοῦτο τὸ Ήλιον ἀλωσιν συνάγεσθαι πλεον ή ἔτη ω., κατὰ τὴν ἐκτεθέσαν τοῦ φιλοσόφου μαρτυρίαν. Ετί δὲ τοὺς τῶν Τρωϊκῶν νεώτερα τὰ κατὸς Ομηρον, καὶ Ησιόδον, καὶ τοὺς λοιποὺς μημονεύεται. Χθές δὲ καὶ πρώην μετὰ τούτους περὶ τὴν πεντηκοστὴν θλυματιδὸν οἱ ἀμφὶ Ηιθαγόραν καὶ Δημόκριτον, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα φιλοσόφους ὀνομάσθησαν, ἔγγος του μετὰ τὰ Τρωϊκά ἔτεσιν ἐπτακοσίοις. Προτερεύει δέ η Μωῆς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Ἐβραιῶν προφῆται συνίστανται τῶν παρ' Ἐλλησι φιλοσόφους χιλίοις πεντακοσίοις ἔτεσι, κατὰ τὴν ἀνδριωθέντος ἀνδρὸς ψυχοlogίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς ἐπατόμωμεν. Σκέψασθαι δὲ καὶ καρδὶς καὶ τάς τῶν πρὸ τῆς ἡμέρας ὑποθέσεως ἀποδεῖξεις. Γεγόνας δή παρ' ἡμέραν λόγιον ἀνδρες, καὶ τῶν ἀπὸ παιδείας οὐδὲνδες δεύτεροι, τοὺς τε θεοὺς οἱ παρέργως καθαλυμητότες, οἱ καὶ τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν δὲ ἀκρίβες θευκρινήσαντες, τῇ παρ' Ἐβραιοῖς συνέστησαν ἀρχαιολογίᾳ, πλουσίᾳ καὶ ποικιλῇ κατασκευῇ κεχρημένοις τῆς ἀποδεῖξεως. Οἱ μὲν γάρ ἔχ τινων ὀμοιογενέμένων ιστοριῶν τοὺς χρόνους συνελογίζεντο· οἱ δὲ παλαιοτέροις ἀναγνώσασι τὴν μαρτυρίαν ἐπιστέσαντο· καὶ οἱ μὲν Ἐλληνικοῖς, οἱ δὲ καὶ τοῖς τὰ Φαινίκων, τὰ τε Χαλδαῖον καὶ Αἴγυπτιον ἀναγράψασι συνεγρήσαντο.

(63) Μικρῷ. Lege μικροῦ.

PATR. GR. XXI.

A Semiramide, Sanchoniatho claruit : Moses certe quidem, ut nihil eo vetustior fuerit, 486 sed propris equalis, sub ejusdem tamen Semiramidis imperium vixerit, necesse est. Jam et Abrahamum Semiramidis temporibus vixisse ante probavimus, et Mosem ipsum illa vestutiorem philosophus hic noster fuisse confirmat. Trojana vero tempora Semiramis annis integris octingentis superavit. Ergo totidem illa Moses ex hujus philosophi mente antecesserit. Præterea cum primus apud Argivos Iachus imperaret, neclum Atheniensibus aut civitas aut nomen erat. Ejusdem autem Iachī regnum in quintum a Semiramide Assyriorum regem incidit, annis post illam atque Mosem centum et quinquaginta, quibus nihil apud Graecos memoria dignum gestum esse reperitur. Ceterum eodem temporis, apud Hebreos judices imperabant. Annis deinde post Semiramidem amplius quadriringentis, primus Athenis regnavit Cecrops, quem Indigenam vocant, Triopre regnante Argis, qui septimus ab Iachō regum Argivorum primo fuit. Quo quidem regum istorum intervallo, Ogygii diluvium contigisse narrant, itemque apud Aegyptios primum Apim deum nominarunt, ac simul lo Iachī filia, quam Isis nomine colunt Aegyptii, Prometheus atque Atlas celebrari coepérunt. Jam a Cecrope ad captum Ilium, alii prope quadriringenti colliguntur anni, quibus illa Graecorum fabulus decantata miracula, Deucalionis, inquam, diluvium et Phaetonis incendiū contigere; cuius utriusque singendi occasio nem, ex multis, ut verisimile est, crebrisque per ea loca terrarum cladiibus arripiuerint. Jovem autem ab eodem primum Cecrope deum appellatum esse ferunt, cum nequaquam inter homines id ante nominis habuisset : ab eodem postmodum primam Athenis excitatam aram, primumque Minerva signum conflatum ac positum fuisse, neque enim pervetustum genus illud rerum existit. Itaque post Cecropem tota illa Graecorum numinum genealogia textur. Apud Hebreos interea, cum Davidis posteri regnabant, tum secuti Mosem prophetas florebant. Ita si nostrum hunc philosophum audiamus, a Moysi ad captum Ilium anni amplius octingenti numerentur. Porro longe Trojanis illis temporibus recentiores, Homerum, Hesiodum ac reliquos fuisse constat. Inde nuper omnino, 487 Pythagoras, Democritus, ceterique deinceps philosophi, circa olympiadēm quinquagesimam, hoc est annis post captum Ilium prope septingentis, emerse. Mosem igitur ac posteriores Mose prophetas, ante omnes Graecia philosophos annis quingentis supra mille vixisse, ex ejusdem philosophi confessione auferimus. Atque haec a nobis ita breviter perstricta sunt. Jam tempus est, ut eorum etiam, qui ante nos hac in disputatione versati sunt, argumenta videamus. Homines enimvero apud nos existere, non disertii modo, sed etiam nulli erudi

tione secundi, quique plurimum divinis in litteris **A** operæ studiisque posuerunt. Ii rem istam accurate admodum et eneucleare persecuti, antiquitatis Hebraicæ fidem magna rationum vi ac singulari varia fecerunt. Alii quippe certis quibusdam ex historiis et omnium consensu approbatis, temporum seriem ordiueumque duxerunt: alii suis ipsi testimoniorum firmatatem ac robur ex antiquorum scriptorum auctoritate quæsierunt. Et alii quidem adhuc Græcis, alii vero ex rerum eliam Phœniciarum, Chaldearum et Ægyptiarum historicis argumenta petierunt: at simul universi, Græcis, barbaris, Hebraicisque rebus sub uno collocatis aspectu, omniumque popolorum historiis inter se tempus gesta fuerint, cum aliis alia diligenter expensa contulerunt. Tum suam quique viam ac methodum secuti, partes suscepti operis singulas ita digesserunt, ut omnes inter se constanti fuerint ac certa demonstratione complexi. Quocirca locum verbis auctorum ipsissimis hac in disputatione relinquendum putavi, simul ut ne suorum ipsis laborum fructus præcipiat, simul ut suscepta pro veritate defensio, non ex unius, sed ex plurium testimoniis ore fidem omni dubitatione majorem accipiat. Ordinamus ab Africauo.

CAPUT X.

Ex Africani Chronographia tertio.

C Ante olympiadum seriem, inquit ille, Græcorum in historia certi nihil explorative reperias, usque adeo perturbata sunt omnia, nec ulla secum ex parte consentiant, qua ante contigisse memrantur. At in olympiadibus digerendis accurate 488 multi diligenterque versati sunt, quod non longo intervallo, sed tantum suo cujusque res quadriennio definitas Græci comprehensasque prescripsierint. Quamobrem ex fabulosis illis, quae ad primam usque olympiadem fama ceteris et hominum opinione praesterint, breviter cursimque libatis, quæ postea contigerint, ea si modo insignia videbuntur, ita cum Græcis Hebreæ contextam, ut Græcis obiter duntaxat perstrictis, historici more suis Hebreæ pertexam. In quo ejusmodi futura mea ratio est, ut quoties Hebraicam historiam, quæ cum Græca aliqua tempore conveniat, tractandam suscepimus, toties in ea constanter haren, detractis, nbi res tulerit, adjectivis nonnullis, quinam aut Græcorum, aut Persarum, aut populi cuiusvis alterius, ejusdem tempore floruerit, aperiam: sic enim ejus me demum, quod propositum mihi est, compotem futurum existimo. Primum igitur celebratissima illa Hebræorum migratio, cum a Nabuchodonosore Babylonis rege in servitutem abducti sunt, annos tenuit septuaginta, ut futurum Jeremiah ante predixerat. Porro Nabucodonosoris Beorus quoque Babylonius meminit. Exactis illis septuaginta captivitatis annis, Cyrus Persicum regnum obtinuit, cum olympias ageretur quinquagesima quinta, uti ex Diodori *Bibliotheca*, Thalli et Castoris, nec non Polybii et Phlegontis historiis, auferre licet; aliisque præterea, qui olympiadum seriem texerunt: omnibus enim in eo tempore definiendo convenit. Cyrus igitur anno imperii sui primo, qui olympiadis quinquagesimæ quintæ pri-

'Ομοῦ δι ο πάντες, τὰ Ἑλληνικά καὶ τὰ βάρβαρα, τὰ παρ' αὐτοῖς Ἐβραιοὶ συναγαγόντες, καὶ τὰς παρὰ πάσιν Ιστορίας παραθέντες, θατέρρῃ τὴν ἑτέραν συγχρούσαντες, τὰ παρὰ τοὺς πάσιν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους πραγθέντα συνεχήτασσιν. Εἴδ' ἔκστος οἱ κελαῖς μεθόδοις τὴν τῶν ἀποδεικνυμένων κατασκευὴν πεποιημένος, σύμφωνον καὶ δρολογουμένην τὴν ἀπόδεξιν εἰστηνέγκαντο. Διὸ καὶ μάλιστα ταῖς αὐταῖς γηγέδηματι δεῖν παραγωγῆς φύναις τὸν παρόντα λόγον, δποις δροῦ τῶν οἰκείων μὴ ἀποτερόντο καρπὸν εἰ τῶν λόγων πατέρες, καὶ διὰ πλειόνων μαρτύρων, δὲλλ μὴ δη ἐνις δροῦ ἡ σύστασις τῆς ἀληθείας ἀναμφίλεκτον λάβοι τὴν ἐπικύρωσιν.

propiusque commissis, quæ apud quosque sub idem tempus gesta fuerint, cum aliis alia diligenter expensa contulerint. Tum suam quique viam ac methodum secuti, partes suscepti operis singulas ita digesserunt, ut omnes inter se constanti fuerint ac certa demonstratione complexi. Quocirca locum verbis auctorum ipsissimis hac in disputatione relinquendum putavi, simul ut ne suorum ipsis laborum fructus præcipiat, simul ut suscepta pro

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

B Απὸ τοῦ τρίτου τῶν Ἀρχαιοῦ Χρονογραφιῶν. « Μέχρι μὲν Ὁλυμπιάδων οὐδὲν ἀριθές Ιστορίας τοῦ Ἑλλήσ, πάντων συγχεγμένων, καὶ κατὰ μηδὲν αὐτοῖς τῶν προτού συμφωνούντων: αἱ δὲ ἱκριῶντα πολλοῖς, τῷ μὴ ἐκ πλείστου διαστήματος, διὰ τετραετίας δὲ, τὰς ἀναγραφὰς αὐτῶν πουεῖσθαι τοῖς Ἑλλήνας. Οὐ δὴ χάριν τὰς ἀνδροτάτας καὶ μυθίδαις ἐπιλεξάμενος Ιστορίας, μέχρι τῆς πρώτης Ὁλυμπιάδος ἀπόδραμούι: τὰς δὲ μετὰ ταῦτα, συζένεις κατὰ χρόνον ἔκδατας, εἰ τινες ἐπίσημοι, ταῖς Ἑληνικαῖς τὰς Ἐβραικὰς, ἑκιστορὸν μὲν τὰ Ἐβραίων, ἀπατεμένος δὲ τῶν Ἑλληνικῶν, ἐφαρμόσας τὸν τὸν τρόπον· λαδόμενος μαζὶ πράξεως Ἐβραικῆς δρομέρου πράξεις ὑψ' Ἑλλήνων Ιστοριθείσῃ, καὶ ταῦτης ἔχομενος, ἀφαιρόντες τε καὶ προστιθέσι, τις τε Ἑλλην, ή Πέρσης, ή καὶ θοτιστὸν τῇ Ἐβραιῶν συνεχρόντεσσι», Ιστος ἀν τοῦ σκοποῦ τόχουμι. Ἐβραιῶν μὲν οὖν ἡ μετοκία ἐπιστολάτη, αἰγαλητισμάτων οὐδὲ Ναβουχοδονόσωρος βασιλέως Βασιλῶν, παρέτεινεν ἦτη σ', καθά προεφήταισεν Ἱερεμίας. Τοῦ δὲ Ναβουχοδονόσωρος μνημονεύεται Βηρυσθὸς δι Βασιλώνος. Μετὰ δὲ τὰ σ' τῆς αἰγαλωταῖς ἦτη Κύρος Περσῶν ἔβασιλεν, ὃ έτει Ὁλυμπίας ἥμην νε', ὡς ἐπὶ τῶν Βιβλιθῆτων Διοδώρου, καὶ τοῦ Θαλλοῦ καὶ Κάστορος Ιστορίων, Ετι δὲ Πολυβίου καὶ Φάλγοντος ἔτιν εὑρέν, δὲλλ καὶ ἔτερων, οἰς ἐμέλησαν Ὁλυμπιάδων· διατὰς γάρ συνεφύνησεν δι χρόνος. Κύρος δὲ οὖν τῷ πρώτῳ τῆς ἀρχῆς έτει, διπερ ἢν Ὁλυμπίας δε νε' έτος τὸ πρώτων, διὰ Ζοροθάβελ, καθ' δὲ Ιησοῦς δ τοῦ Ιωακεὶ, τὴν πρώτην καὶ μερεκήν ἀπότελμαν ἔτοιστα τοῦ λαοῦ πληρωθέστης τῆς ἑδομηκονταῖας, ὡς ἐν τῷ Ἐσδρᾳ παρὰ τοῖς Ἐβραιοῖς ιστορηταῖς. Αἱ μὲν οὖν Ιστορίαι συντέρχουσι, Κύρου τε βασιλείας καὶ αἰγαλωταῖς τέλοις καὶ κατὰ τὰς Ὁλυμπιάδας οἰτιας εἰς ἡμᾶς εὑρεθῆσαις συμφωνήσαντα· τούτοις γάρ ἐπόμενοι, καὶ τὰς λοιπὰς Ιστορίας, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον διλήσαις ἐταριμόσουμεν·

* γρ. συνεχεόνταν

δε δὲ πρὸ τούτων, ὡς πως τῆς Ἀττικῆς χρονο-
γραφίας ἀριθμούμενής ἐπειδὴ οὐ γένοντος ὁ μέ-
τας καὶ πρώτος ἐν τῇ Ἀττικῇ καταλυμάδος,
Φορωνέως Ἀργείων βασιλεύοντος, ὡς Ἀκουσίλαος
Ιεταρεῖ, μέχρι πρώτης Ὀλυμπιάδος, διόπειν "Ἐλλήνες
ἀκριβοῦν τοὺς χρόνους ἴνωμασιν, ἔτη συνάγεται χρία
εἰκοσιν ὡς καὶ τοῖς προειρημένοις συμφωνεῖ, καὶ
τοῖς ἑξῆς δειχθέσαι. Ταῦτα γάρ Ἀθηναῖον Ιστο-
ροῦντες (64) Ἐλλήνικός τε καὶ θελόγορος ὅτις τὰς
Ἀθήδας, οἵ τε τὰ Σύρια Κάστωρ καὶ Θαλλός, καὶ τὰ
πάνταν Διεδώρους ὃ τὰς Βιβλιοθήκας, Ἀλέξανδρός
τε ὁ Πολυζωτώρ, καὶ τινες τῶν καὶ ἡμέρας ἀκριβέστε-
ρον ἐμνήσθησαν, καὶ τῶν Ἀττικῶν ἀπάντων. Εἰ τις
οὖν ἐν τοῖς χρίαις εἰκοσιν ἔτεσιν ἐπίσημος Ιστορία
τυγχάνει, κατὰ τὸ χρησιμον ἐκλεγήσεται. » Καὶ μετὰ
βραχέα ἐπιλέγει· « Φαμὲν τοῖν τὸν (65) τοῦ τοῦ
συγγράμματος, "Ὀγγυνος, δε τοῦ πρώτου καταλυσμοῦ
γένοντος ἐπώνυμος, πολλῶν διαβαρέντων διασωθεῖ,
κατὰ τὴν Ἀγγυπτον (66) τοῦ λαοῦ μετὰ Μωάεως
ἔξιδον γεγενήσθαι, τόνδε τὸν τρόπον. Ἐπὶ πρώτην
Ὀλυμπιάδα τὴν προειρημένην ἀπὸ Ὀγγύνου ἐτη
δειχθέσαι (67) αὐτῷ· ἥπο δὲ πρώτης Ὀλυμπιάδος
ἐπὶ τῆς νεΐ ἔτος πρώτων, τούτους ἄπει Κύρου βασι-
λέως ἔτος πρώτων, διόπειρ ἡ αἰγαλωσίας τέλος, ἐτη
εἰς· ἀπὸ Ὀγγύνου τοῖν τὸν ἄπει Κύρον ἐτη αὐτῷ. Εἰ δὲ
ἀναρέπει τις ἐπιλογίζόμενος, ἀπὸ τοῦ τελοῦς τῆς
αἰγαλωσίας αὐτῷ· ἐτη, κατὰ ἀνάλογον εὐρίσκεται
ταῦτον διάστημα ἐπὶ τὸ πρώτον ἔτος τῆς ἀπὸ Ἀγγύ-
πτου διὰ Μωάεως ἔξιδον Ἱεραθή, δηλοῦ, δηλοῦ ἀπὸ τῆς
πεντηκοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος ἐπὶ "Ὀγγυνος, δε
ἐκτισεν "Ἐλευσίνα. "Οθεν ἐπισημέτερόν ἴστοι καταλα-
βεῖν τὴν Ἀττικῆν χρονογραφίαν. » Καὶ μετὸν ἔτερα·
« Καὶ τοσαῦτα μὲν πρὸ Ὀγγύνου. Κατὰ δὲ τοὺς τούτου
χρόνους ἐξῆλθε Μωάες ἀπὸ Ἀγγύπτου. Καὶ ὡς οὐκ
πιστον τότε ταῦτα συμῆναι, δεικνυμεν οὐτως. Ἀπὸ
τῆς ἔξιδον Μωάεως ἄπει Κύρον, δε ἐβασίλευε μετὰ
την αἰγαλωσίαν, ἐτη αὐτῷ. Μωάεως γάρ ἐτη τὰ
λοιπὰ τεσσαράκοντα· "Ἴησον τοῦ μετ' ἐκείνον ἡγη-
σαμένου ἐτη κεῖ· πρεσβυτέρων ἐτη λ', τῶν μετὰ
Ἴησον κριτῶν· τῶν δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν κριτῶν
περιεχομένου ἐτη υἱόν· Ιερέων δὲ Ἡλεῖ καὶ Σαρουηῇ
ἐτη λ'· τῶν δὲ ἑπτῆς βασιλέων Ἐβραιῶν ἐτη τετραχό-
σια λ'. ἡς τὸ τελευταῖον (68) ἔτος ἄπει Κύρου βασι-
λέως ἔτος πρώτων, ὡς προειρημένον. Ἐπὶ δὲ πρώ-
της Ὀλυμπιάδος ἄπει Μωάεως ἐτη αὐτῷ, εἰπερ ἐπὶ
πεντηκοστῆς πέμπτης ἔτος πρώτου ἐτη αὐτῷ. Καὶ τοῖς
Ἐλλήνικοῖς συνέδραμεν δὲ χρόνος. Μετὰ δὲ Ὀγγυνος
διῆ τὴν ἀπὸ τοῦ καταλυσμοῦ πολλήν φθοράν ἀποστ-

A mus item annus erat, per Zoroabelem, enjus etiam
æqualis idem et socius erat Jesus Josedeci filius,
expleta jam septuaginta annorum summa, populi
Judaici partem aliquam primum dimisit, ut apud
Esdram Hebreum historicum legimus. Et quoniam
regni Cyri principium cum Judaice captivitatis
fine, historicorum omnium consensione concurrit,
similis etiam in olympiadum annis, cum utriusque,
tum ceterorum deinceps convenientia ad nos usque
ducitur, quippe qui ab eo veluti cardine progressi,
consequentes pariter historias eadem inter se ratione
commissari contexturique simus. At in superiore
consignandis temporibus, si Atticæ chronographiæ
rationem sequi libet, ab Ogyge, quem
indidem satum esse credunt, sub quo ingens illud
B primum diluvium, regnante Argis Phoroneo, Atticam
invasisse Acusilas auctor est, ad priam usque olympiadum, unde Graeci accuratam sibi temporum
489 seriem ducentam putaverunt, anni colligunt
viginti supra mille; qui numerus et cum superioribus optime congruit, et ex sequentium declara-
tione constabit. Hæc enim Hellanicus et Philo-
chorus, qui res Atticas, itemque Castor et Thallus,
qui Syriacas prosecuti sunt, quicque gentium omnium
historiam in Bibliothecam suam inclusit Diocorus, et Alexander Polyhistor memoriae prodiderunt:
quorum etiam, et nostris, præterea nonnulli,
diligentissimæ quam Attici omnes, accuratiusque me-
minere. Itaque, si quæ mille ac viginti annorum
spatio paulo insignior occurret historia, eam com-
mode suo loco dabimus. » Idemque paucis inter-
jectis: « Volumus igitur, inquit, scripti etiam hu-
ijs auctoritate freti, Ogygem illum, qui quod hau-
stis aquarum vi quamplurimis, salvis et incolunis
evaserat, primo diluvio nomen dedit, circa tempus
illud, quo populus ex Ægypto cum Mose migravit,
existisse. Id quod hunc in modum conficimus. Ab
Ogyge ad priam olympiadem anni putantur vi-
ginti supra mille: ab olympiade prima ad primum
quinquagesimæ quintæ annum, qui primus item
Cyri regis annus est, idemque captivitatis Judaica
finis, anni septendecim supra ducentos: ergo ab
Ogyge ad Cyrus usque, anni trigesima septem supra
mille ac ducentos omnes colliguntur. Jam, qui
sursum versus ab exitu captivitatis annos retexere
voluerit, is trigesima septem supra mille ac ducentos
revolvendo numerabit, hoc est idem prorsus inter-
valum ad eum usque annum, quo primum ex
Ægypto per Moysen eductus Israel est, quod abs

(64) Ταῦτα γάρ Ἀθην. Ιστορ. Malim ταῦτα γάρ
Ιστοροῦσιν, deleto Ἀθηναῖον.

(65) Ἐκ τε Particula τε, aut expungenda est,
aut aliquid aliud postulat.

(66) Ἀγγυπτον. Dele hanc vocem, aut reponere
dei Ἀγγύπτου.

(67) Δειχθέσαι. Forte διεκνύεται.

(68) Ής τὸ τελευταῖον. Deest hic aliquid. Quo
enī τὸ δις referatur? Forte ante hunc articulum
scriptor Africanus, τῆς δὲ αἰγαλωσίας ἔθερμή-
κυτα. Certe δράς illa nullæ ducentorum ac tringit
septem annorum, quos ab Exodus ad Cyrus usquē

numerat, ex consequentium annorum collectione
non existet, nisi bos septuaginta insuper addiderit;
tametsi ut deesset omnino nihil, duobus et septua-
ginta opus esset. Nam detractis septuaginta, con-
fluent modo mille centum et sexaginta quinque, qui
bus septuaginta si addiderit, 1255 habiturus es.
Sed, opinor, anni Moysis octogesima partem adnumerat,
et annum captivitatis septuagesimum ultra
Cyri primum mensilius aliquot excurrisse pu-
tatur. Eam enim summam non ex librariorū er-
rō, sed Africani ex mente confitam esse constat
ex sequentibus, ubi tibi p̄p̄ius eadem inculcatur.

quinquagesima quinta olympiade ad Ogygem, qui a Eleusinem condidit, excorrere dictum est. Atque inde quidem insignius Atticae chronologiae principium duci potest. » Iterumque post alia quædam : « Verum de tempore Ogygem antegresso hactenus. Casterum illius tempore, excessit ab Ægypto Moses, id quod veri quam simile sit, hunc in modum ostendimus. Ab exitu Mosis ad Cyrrn, qui post captivitatem regnavit, anni putantur mille ac ducenti cum tringita septem. Mosis enim reliqui ab egressu anni quadranginta sunt : Jesu, qui secundum illum populo deducendo præfuit, quinque ac viginti : seniorum, qui post Jesum judices fuere, tringita : Judicium omnium, qui proprio ipsorum libro continentur, nonagiuta supra quadringentos : sacerdotum Eli et Samuel, nonagiuta : consequentium regum Hebraeorum, nonagiuta supra quadringentos, sequuntur captivitatis septuaginta : cuius postremus annus, regni Cyri primus fuit, ut jam ante diximus.

490 Jam a Mose ad olympiadem primam anni fluunt viginti supra mille, cum ab eodem ad quinquagesimæ quintæ annum primum, mille ducenti cum tringita septem numerentur, in quo nobis etiam eum Græcorum temporibus optime convenit. At vero post Ogygem, quod ingens ab illo diluvio consecuta vastitas esset, quæ nunc Attica dicitur, ea sine regib[us] annos centum et octoginta novem, ad Cecropem usque permanxit. Actuum enim illnm, qui post Ogygem recensetur, quæque deinceps flinguntur nomina, Philochorus ne extitisse quidem omnino confirmat. » Et rursus. « Ergo ab Ogyge, inquit, ad Cyrrum usque tantumdem numeres, quantum ad eundem a Mose, hoc est annos ducentos et tringita septem supra mille. Ex vero Græcorum sane nonnulli Mosem sub eadem tempora vixisse testantur. Nam, Polemo quidem, libro *Græcarum historiarum* primo, concepsis verbis habet, Apidis Pforonei filii tempore, exercitus Ægyptiaci partem sese ab Ægypto subduxisse, atque in Palæstina, quam Syriam vocant, haud procul ab Arabia condidisse : illos nimirum ipsis intelligens, qui Mose duce profecti sunt. Apio vero Posidonii filius, idemque grammaticorum omnium curiosissimus, libro *adversus Judæos*, et *Historiarum* quarto scribit, Inacio Argis regnante, Judæos duc Mose, ab Amosi Ægyptiorum rege defecisse. Cujus etiam defectionis, simulque Amosis, libro secundo Herodotus meminit : imo et ipsorum quoque Judæorum, quos in circumcisorum classem reponit, ac Palæstinae Assyrios nominat, ducta fortassis ex Abrahamo utriusque causa. Quibus cum omnibus Ptolemaeo quoque Mendesio, qui ab ultimis usque temporibus Ægyptiorum ducit historiam, ita convenit, ut inter ipsos nulla fere nisi levissima temporum differentia notari possit. Ceterum, hic observandum etiam est, quidquid paulo rarius ob vetustatem Graci fabulantur, id omne Mose posteriorus inveniri, diluvia, incendia, Prometheum, Io, Europam, * Proserpinæ raptum, mysteria, legum sanctiones, Bacchi gestæ, Perseum, Argonautas, Centauros, Minotaurum, res Trojanas, Herculis

* οὐ τούς.

(69) *Επαρτολ.* Supplendum credo, vel δόδοντες, vel στρατιωται, vel aliiquid simile. Omnino enī

λιγοτεροι εμπινεν ἡ νῦν Ἀττικῇ μέχρι Κέκροπος ἦτη ριψ. Τὸν γάρ μετὰ Ὀγυγοῦ Ἀκταῖον, ἢ τὰ πλαστήματα τῶν νομάτων, οὐδὲ γενέσθαι φασὶ Φιλόχορος. » Καὶ αὖθις : « Απὸ Ὀγυγοῦ τοῖν τῷ Κύρῳ, ὅπου ἀπὸ Μωϋέως ἐπὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἔτη, αὐτοῦ. » Καὶ Ελλήνων δὲ τινες Ιστοροῦσι κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τενέσθαι Μωσέα. Πολέμων ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἐλληνικῶν Ιστοριῶν λέγων. « Επὶ Ἀποδοῖς τοῦ Φορωνίων ποιῆσαν τοῦ Αιγυπτίων στρατοῦ ἐξέπεσεν Αιγύπτιον, οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καλλουμένη Συρία οἱ πόροι Ἀραβίας φύκουν, αὐτοὶ δηλοῦνται οἱ μετὰ Μωσέων. Ἀπίστον δὲ θοσειδινοί, περιεργότατος γραμματικῶν, ἐν τῇ κατὰ Ιουδαίων βίσιῳ καὶ ἐντῇ τετάρτῃ τῶν Ιστοριῶν φησι, κατὰ Τιναχον Ἀργούς βασιλέα, Ἀμώσιος Αιγυπτίων βασιλεύοντος. ἀποτεῖται Ιουδαίοις, ὃν τὴν γέγοντα Μωσέα. Μέμνηται δὲ καὶ Ἡρόδοτος τῆς ἀποστασίας ταύτης, καὶ Ἀμώσιος ἐν τῇ δευτέρᾳ τρόπῳ δὲ τινι καὶ Ιουδαίων αὐτῶν, ἐν τοῖς περιτεμνομένοις αὐτοῖς καταριθμόν, καὶ Ἀστυμπόλεως τοῖς ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀποκαλῶν, τάχι δὲ Ἀβραάμ. Πτολεμαῖος δὲ δὲ Μενθήσιος, τὰ Αιγυπτίων ἀνέκαθεν Ιστορῶν, ἀπασι τούτοις συντρέχειν ὡς τοις οὐδὲ ἐπίσημος ἐπὶ πλέον ἡ τῶν χρόνων παραλλαγή. Σημειωτέον δὲ, ὡς δὲ τοις ἐξαίρετον Ἐλλησ δὲ ἀρχαίστητα μεγεθεῖται, μετὰ Μωσέα τοῦθι ἐντοσκεται, κατακλυσμοῖς τε καὶ ἀκτυρόσεις, Προμηθεύς, Ἰώ, Εὐρώπη. Σπαρτοὶ (69), Κόρης ἀρπαγή, μωσητία, νομοθεσία, Διονύσου πράξεις, Ηρεσίες, Ἀργοναύται, Κένταυροι, Μενταύρος, τὰ περὶ Ίλιον, δόλοι Ἡράκλειοι, Ήρακλειδῶν κάθοδος, Ιόνιων ἀποκαία, καὶ Οὐλυμπιάδες. « Εδοξε δὲ μοι τῆς Ἀττικῆς βασιλείας τὸν προαιρημένον, ἀκτινίθιαν χρόνον, παρατίθενται μελλονταὶ ταῖς Ἐβραικαῖς Ιστορίαις ταῖς Ἐλληνικάς. Ἐξέσται γάρ τῷ βουλομένῳ, παρ' ἐμοῦ τὴν ἀρχήν κομιζομένῳ, λογίζεσθαι τὸν ἀριθμὸν δροίων διοι. Οὐκοῦν τῶν χιλίων καὶ εἴκοσι ἑτῶν, τῶν μέχρι πρώτης Οὐλυμπίας δὲπ μετὰ Μωσέας τε καὶ Ὀγυγοῦ ἀκειμενών, πρώτη μὲν ἔται τὸ Πάσχα, καὶ τὸν Ἐβραιῶν ἔδος ἡ ἀπ' Αιγύπτου, ον δὲ τῇ Ἀττικῇ δὲπ Ὀγυγοῦ γίνεται κατακλυσμός· καὶ κατὰ λόγον. Τὸν γάρ Αιγυπτίων δρῆγη θεοῦ χαλάζαις τε καὶ καιρῶισι μαστιζομένων, εἰδὼς δημέρη τινὰ συμπάσχειν τῆς γῆς, διτε· « Αθηναίοις τῶν αὐτῶν Αιγυπτίοις ἀπολαύειν εἰδές δημητρίους παραλείπεται, ον ψι μηδὲν ἐξαίρετον Ἐλληνικῶν Ιστορίαις. Μετὰ δὲ τέσσαρα καὶ ἐννενήκοντα ἦτη ἡν Προμηθεύς, δια τινες, δις τολστοῖς ἀνθρώπους ἱματίστο· σφόδρας γάρ δια, εἰς παιδεῖαν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς διαγόνης ιδωτείας μετέπλαστε. » Ταῦτα μὲν οὖν Αφρικανός. Μεταβῶμεν δὲ τημετερού.

post Europam, de Cadmo Cadmique militibus ex draconis dentibus repente satis locutus videtur.

certamina, Hersclidarum redditum, ionum migrationem, et Olympiadas. Ac mibi quidem Græcas historias cum Hebraicis committere statuent, ei potissimum Attici regni tempora describere visum est. Sic enim cuius omnino licet, qui modo priuicipium ex meis ducere voluerit, eamdem meoum in colligendo numero rationem inire. **491** Illorum igitur mille ac viginti annorum, quos ab Noso et Ogyge ad urimam usque olympiadem fluxisse diximus, anno primo, uti Hebreorum Pascha, et discessus ab Ægypto, sic Ogygium in Attica diluvium contingit. Et convenienter id quidem. Nam cum Ægyptios grandinibus, ac tempestatibus Dei præpotentis ira percelleret, fieri vix poterat, quin si nul in quasdam terræ partes calamitatis inde aliiquid redundaret. Ac præsertim Athenienses Ægyptiacæ clavis partem aliquam subire verius erat, quos Ægyptiorum coloniam habitos esse, cum alii. tam vero Theopompus in *Tricarēo* commemorat. Tempus inde medium prætermissum est, quod in eo nihil a Græcis memoris dignum referatur. Post annos vero quatuor et nonaginta, ut nonnulli tradunt, Prometheus exstitit, quem, quod homines ad disciplinæ cultum ab nimia simplicitate solerter ingenioseque traduxerit, homines propterea flinxisse fabulantur. » Hactenus Africauis. Jam vero Tatianum audiamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἄπο τοῦ χρόνου Ἐλληνας Τατιανὸς, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

« Νῦν δὲ προσήκειν (70) μοι νομίζω παραστῆσαι πρεσβυτέραν τὴν ἡμετέραν φιλοσοφῶν τὸν παρ' Ἑλλήναν ἐπιτίθεντον. Ὅροι δὴ ἡμῖν κείσονται Μωῆς καὶ Ὦμηρος. Τῷ γάρ ἔκτετρον αὐτῶν εἶναι παταλατῶν, καὶ τὸν μὲν ποιητῶν καὶ λογοτικῶν εἶναι πρεσβύτετον, τὸν δὲ πάσῃς σοφίας βαρβάρου ἀρχῆγον, καὶ ὑψὸν ἡμῶν εἰς σύγχρονον παραλαμβάνεσσαν. Εὑρίσκουμεν γάρ δὲ μόνον τῆς Ἑλλήνων παιδείας τὰ παρ' ἡμῖν, οἷς δὲ καὶ τῆς τῶν γραμμάτων εὑρίστας ἀνώτερα πάρτορες ταῦτα παραλήφθωμεν, βοηθοῖς δὲ μᾶλλον Ἐλληνοι καταχρήσομαι. Τὸ μὲν γάρ ἀγνοῶμον (71), διτὶ μηδὲ ὅρ' ὑμῶν παράδεκτον· τὸ δὲ, ἂν ἀποδεικνύντας, θαυμαστὸν, ὅπερ' ἀν, ὑμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων ὅπλων ἀντερέδων (72), ἀντόπτους καθ' ὑμῶν τοὺς ἐλέγχους παραλαμβάνω. Περὶ γάρ τῆς Ὦμηρου ποιησεως, γένους τε αὐτοῦ, καὶ χρόνου καθ' δὲ ἡμίκαιος, προτρεπήσαντος πρεσβύτατος μὲν θεαγένης τε δὲ Πηγῆς κατὰ Καμβύσην γεγονός, καὶ Στρατιμέροτος δὲ θάσιος, καὶ Καλλίμαχος δὲ Κολοφώνος, Ἡρόδοτος τε Ἀλικαρνασσεύς, καὶ Διονύσιος Ὄλύμπιος· μετὰ δὲ ἐκείνους Ἐφορος δὲ Κυριακός, καὶ Φιλόδορος δὲ Ἀθηναῖος, Μεγαλεῖδης τε καὶ Χαμαλέων (73) οἱ περιπατητοί· Ἐπετεια γραμματικοί, Σηρόδοτος, Ἀριστοφάνης, Καλλίμαχος, Κράτης, Ἐρατοθένης, Ἀρίσταρχος, Ἀπολλόδωρος. Τούτους δὲ οἱ μὲν περὶ Κράτης, πρὸ τῆς Ἡρακλείδων καθέδου φασὶν αὐτὸν ἡρακλέναντα, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἀνδριέρω τῶν ὅρδοικοντα ἔτῶν οἱ δὲ περὶ τῶν Ἐρατοθένην μετὰ ἔκποστον ἔτος τῆς Τάιου ἀλισσεως· οἱ δὲ περὶ τῶν Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν

(70) Νῦν δὲ προσήκειν. Hic Tatiani locus exstat tomo I Bibliotheca Patrum Greco-Lat., pag. 180.

(71) Τὸ μὲν γάρ ἀγνοῶμον, etc. Interpres Tatiani hæc, ut arbitror, minus auctoris ex mente reddit, ne quid nobis suspectum, vel merito rejiciendum esse possit: membra enim sunt ἀντικείμενα, prius illud τὸ μὲν ἀγνοῶμον, posterius hoc τὸ δὲ, etc.

(72) Οὐκων ἀπρεπέσσων. Vera lectio, ex qua Tatianus emendari possit, apud quem vitiōse δῶλα διντηρόθετων.

(73) Μεγαλεῖδης τε καὶ Χαμαλέων. Rectius, quam ut apud Tatianum, Μεγαλεῖδης τε δὲ Χαμαλέων· posterior enim haec lectio eidem homini

A

CAPUT XI.

Eamdem in rem ex Tatiani adversus Græcos opere.

B « Jam, inquit, agendum nobis id videtur, ut nostram quoque philosophiam exquisitis illis Græcorum artibus antiquiore esse demonstremus. Qua in re Mosem et Homerum summos veluti cardines terminosque statuemos. Cum enim sit uterque vetustissimus, et alter quidem poetæ et historicos omnes tempore antecedat, alter vero barbaræ omnis sapientiae dux princepsque fuerit, juvat etiam amborum contentionem instituere. Euin vero non doctrina modo Græcorum, sed ipsa quoque litterarum inventione res nostras priores esse cognoscemus. Neque tamen domesticos eam in rem testes dabimus, sed Græcorum ipsorum auctoritate abutemur. Nam ut illud minus consultum foret, quod minime vobis probaretur; ita hoc si efficere modo poterimus, singulare prorsus egregiumque futurum est, ut vestris vos armis oppugnando, argumentis extra suspicionem omnem positis nrgeamus. Ac de Homeri quidem poesi, genereque simili ac tempore quo floruerit, omnium antiquissimi Rieginus ille Theagenes, qui sub Cambyses vixit, Stesymbrötus Thasius, Callimachus Colophonius, Herodotus Haliacarnassensis, et **492** Dionysius Olynthius iam diligenter ante quiescerunt. Quibus eadem in opera successere Ephorus Cumaeus, Philochorus Atheniensis, Megalides et Chameleon peripateticī: tum Zenodotus, Aristophanes, Callimachus, Crates, Eratosthenes, Aristarchus, Apollodorus, grammatici omnes. Quos inter, Crates ipsum ante Heraclidianum redditum, intra annos a Trojanis temporibus octoginta floruisse auctor est. Eratosthenes vero

utrumque nomen attribuit, cum tamen duo illi fuerint. Corrigendum tamen videatur Χαμαλέων, ut habeatur in altero manuscr. et legitur apud Clemensem Alexandrinum. Strom. I, pag. 220 A, 4, edition. Greco-Lat.: Τὸ μὲν οὖν Ἡράκλειτος, inquit, οἱ μὲν Χαλωνοὶ ὑπελήφασι, Χαμαλέων δὲ τῷ τῷ τῷ θεῷ, Θαλοῦ. Et infra eodem librō, pag. 258: Χαμαλέων τε δὲ Ἡρακλείτης ἐν τῷ Περὶ μεθῆς. Fuit igitur Heracliteos, qui inter alia, de diis ac de ebrietate scriptis. Idem nomen legitur apud Atheniæm lib. I, p. 21: Χαμαλέων γοῦν, inquit, πρότον αὐτὸν φασιν συγματίσαι τοὺς χορούς, etc., ubi ē Aeschylus poeta loquitur.

non nisi post annum ab excidio Trojano centesimum. Aristarchus Ionice tantum colonizæ temporibus, quæ annis post Trojana illa centum et quadraginta deducta est. Philochorus post eamdem coloniam quadraginta, archonte Athenis Arxippus, annis post eversam Trojam centum et octoginta. Apollodorus annis ab ista colonia centum, quo modo Trojanis eum temporibus juniores fuisse oportet, annis quadraginta supra ducentos. Nec desunt, qui paulo ante olympiadæ natum illum esse velint, hoc est annis ab expugnata Troja quadringentis. Imo sunt etiam, qui longe recentiore et Archilochi æqualem eum faciant: Archilochus autem circa olympiadæ tertiam ac vicesimam celebratus est, Gygas Lydi temporibus, annis post Trojana illa quingentis. Ac de Homeris quidem ætate, deque eorum, qui res ipsius memorie proderunt, contentione atque dissilio, hæc summatis attigisse sufficiat, cum aliqui rem accurate, si liberet, investigare possenus. Nam vel ex eo quivis istorum omnium narrationes vanitatis mendacique convincat. Qui enim semel in temporum descriptione titubarit, est nunquam historie veritatem restringere possit. Idemque paucis interjectis: At esto sane, demus, inquit, Homerum non modo non eversione Trojana posteriore, sed etiam ipsomet belli Trojani tempore vixisse, imo etiam Agamemnonem in illa expeditione secutum, ac si quis ita velit, ipsa litterarum inventione priorem fuisse: Mosem enim certo constabit, non solum permulta annis captum illum antecessisse, verum etiam ejusdem conditum, adeoque Troe simul et Dardano longe antiquiore exstitisse. Quam in rem Chaldaeorum, Phœnicum, Ægyptio-

(74) Τῶν Ὑπακῶν ἔτεσι διαχοσίους τεσσαράκοττα. Tatianus excus., τῶν Ὑπακῶν διαχοσίους παντήχοντα. Sed Fronto noster, διαχρήτης obseruat, in manuscripto Regio Eusebianam existare lectionem. Certe διαχοσίους, non διαχοσίων, legendum esset.

(75) Πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων. Alter manuscr. habet τέρα πρὸ. Unde concilio legendum esse, περὶ τὰς Ὀλυμπιάδας.

(76) Τοῖς ἐξ ἀρχέων ἐξερεύνων θυραύροις. Interpretis Tatiani sic verit, alii diligenter inquisitris relinquunt: at, meo iudicio, ista cum sequentibus, τηντελέσαι, conjungi debent: aliqui nutaret ac penderet oratio.

(77) Διατάσσεται τέρα. etc. Alter manuscript. hæc longe brevius, τέρας γάρ φεύοντι ἀποτελεσθεῖσι αὐτούς, nempe καὶ τὰ πρός τὴν ἴστοριαν. Tatianus excus. cum nostro consentit, nisi quod paulo post τέρα τοὺς χρόνους habet, non ut hic, περὶ τοὺς λόγους. Placeat tamen Eusebiana lectio, proprie sequentia: vult enim, ut patet, in ipsa quoque rerum historia, perfaciens illi lapsus fuisse, qui jam in temporum descriptione titubassent.

(78) Παρ’ οὓς τέρα δευτέρητος. Plane contrarium videtur, εἰδὼς γάρ φεύοντι ἀποτελεσθεῖσι αὐτούς, κατὰ τὰς ἀρχέas διατάσσεται, hoc est παντάς παντάς δομάζοντας καὶ διχρών. Ita Plutarch. in Themistocle, singulari, nī fallor, exemplo: Τοῖς Χρυσοῦσι, inquit, δοκεῖ μᾶλλον Θουκυδίδης συμφέρεσσι, κατὰ τὰς ἀρχέas διατάσσεται παντάς παντάς δομάζοντας, τοις διχρών. Iū est: Thucydidi cum Annalibus [vel temporum rationib[us]], convenire magis videtur; tametsi ne ipsi quidem exquisite satius diligenterque confecti sint: vel, tarei si ne ipsi quidem ita confecti sint,

A Ἰωνικὴν ἀποκλαίαν, ή ἔτεσι μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τῆν Τιτανῶν· Φιλόχορος δὲ μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποκλαίαν ἔτεσι: μ', ἐπὶ δρυοντος Ἀθήνης, Ἀρέτηπου, τῶν Τιτανῶν θυτερον ἔτεσιν ἑκατὸν ὅγδοοις· οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδορον μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποκλαίαν ἔτεσιν ἑκατὸν, δ' γένος· διὸ θυτερον τῶν Τιτανῶν ἔτεσι διαχοσίους τεσσαράκοντα (74). Τινὲς δὲ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων (75) ἔρασιν αὐτὸν γεγονέναι, τοις δέτεσι μετὰ τὴν Τιτανῶν ἔτεσι τετρακοσίους. Ετεροι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπῆγαν, σὺν Ἀρχιλόχῳ γεγονέναι τὸν Ὁμηρον εἰπόντες· δὲ Ἀρχιλόχος ἤκμασε περὶ Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστήν, κατὰ Γύγην τὸν Λιβύδην, θυτερον τῶν Τιτανῶν ἔτεσι πεντακοσίους. Καὶ περὶ μὲν τῶν χρόνων τῷ προειρημένῳ ποιητῷ, λέγω δὲ Ὁμηρον, στάσεος τε καὶ τῶν εἰπόντων τὰ περὶ αὐτὸν δισμψωντας, τοὺς ἐπ' ἀρχίσις ἐξετάζειν δυναμένοις (76) αὐτάρκως ἡμῖν ὡς ἐπὶ κεφαλαῖαν εἰρήσθω. Διατετὸν γάρ (77) παντὶ φεύδεσθαι καὶ τὰς περὶ τοὺς λόγους δόξας. Παρ' οὓς γάρ δισμάρτητος (78) ἔτεσιν ἡ τῶν χρόνων διαγραφή, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ιστορίας ἀληθέουν δύναται. Καὶ μετὰ βραχὺ· «Πλήγη Ὁμηρος» (79) ἔτοι μὴ μόνον θυτερος τῶν Τιτανῶν (80), ἀλλὰ καὶ ἐξελόνιν αὐτὸν ὑπειλήθω γεγονέναι (81) τὸν τοῦ πολέμου κατρόν, ἐπὶ δὲ καὶ τοὺς περὶ Ἀγαμέμνονα συνεχετραπεῖσαι· καὶ βούλησατ τις, καὶ πρὶν τῶν στοχείων τὴν εὑρεσιν γεγονέναι· φανήσεται γάρ διπροειρημένος Μωσῆς αὐτῆς μὲν τῆς Τιτανῆς ἀλάσσων πρεσβύτερος πάντων πολέμων ἔτεσι, τῆς δὲ γεγονούσας (82) Τιτανῶν κτίσεως, καὶ τοῦ Τρωΐας, καὶ Δαρδάνων μιαν ἀρχαιότερος. Αποδείξεις δὲ ἔνεκα μάρτυρις χρήσουμαι Χαϊδαλος, Φοίνιξ, Αἴγυπτος. Καὶ τι μὲν λέγεν δεῖ πλεῖστα· χρῆ γάρ τὸν

ut in iis nihil omnino titubet ac fluctuet. Hoc enim proprie ἀτρέμα sonat. Nam Stephanum audire non possum, qui sensim et placide reddidit: nisi (quod tamen ipse reprehendit) placide factum id dicatur, quod non tumultuarie, sed otiose diligenterque factum sit. Melius Amiot, encore qu'elles mesme soient gueres bien faictes. Petavius noster, c. 25, l. x. *De doctrina temporum*, alter accipit, ut Plutarchus, non omnes istis Annalibus suffragari velit, atque ideo, non quiete ac silentio perscriptos esse, sed ab aliis redargari. Eos tamen ibidem pessimos fuisse probat.

(79) Πλήγη Ὁμηρος. Hanc apud Tatianum reperties, tomus illo I Biblioth. Patr., pag. 184.

(80) Μὴ μόνον θυτερος τῶν Υπακ. Tatianus excus. expungit μὴ μόνον, atque θυτερον legit: quod omnino esset pugnativa loqui, licet vetereret θυτερον, statim post. Hic autem apud Eusebium, μὴ μόνον, ut saepè μονον, μονονονγή, οὐδὲ ὅποις, et similia, est non solum non: qua lectione si probatur, membrum hoc opponi debet non tantum proxime consequenti, ἀλλὰ καὶ ἐξελόνιν τοῦ πολέμου κατρόν (nihil enim admodum novi concederet, qui jam illum ex bello non posteriorē fuisse concessisset), sed etiam aliis, que subjungit. Mallem tamen, no quid dissimilem, retenta negatione μή, adverbium μόνον expungere.

(81) Γεγονέναι. Hoc etiam verbum apud Tatianum reponendum est: quemadmodum et cō συνεχετραπεῖσαι, quod paulo post hic sequitur, præstat τῷ συνεχετραπεῖσαι, quod habet Tatianus.

(82) Τοῖς δὲ γεγονούσας, etc. Hinc etiam corrige Tatianum, apud quem γεγονός, vitiosc.

πειθεῖν ἐπαγγελμένον συντομωτέρα πουεῖσθαι τὰς περὶ τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς ἀκούοντας διηγήσεις. Βηρωσός δὲν ἡ Βαβυλώνιος, λερεῖς τοῦ παρ' αὐτὸς Βῆδου, κατὰ Ἀλέξανδρον γενόμενος, Ἐντόχῳ τῷ μετὰ Σέλευκον (83) τρέψι τὴν Χαλδαῖων Ιστορίαν τροιοῖ βιβλίοις κατατάξει, καὶ τὰ περὶ τῶν βασιλέων ἐπιτίθεμενος, ἀφηγεῖται τινος αὐτῶν δημοροῦ Ναβούχοδονσοροῦ, προφητῶν Ιεροῦλας ἔτεσιν ἐδομήκοντα. Βηρωσός δὲ ἐστιν ἀνὴρ ἱκανώτατος· καὶ τούτου τεκμήριον Ἰόνας, δὲ περὶ Ἀσσυρίων γράψαν, παρὰ Βηρωσοῦ φησι μεμαθηκέναι τὴν Ιστορίαν. Εἰσὶ δὲ αὐτῷ βίθιοι περὶ Ἀσσυρίων δύο. Μετὰ δὲ τοὺς Χαλδαίους τὰ Φωνίκων οὐτῶν ἔχει. Γεγόνας παρ' αὐτοῖς διηδέρεις, Θεόδοτος, Ὑψηράτης, Μώγος. Τούτων τὰς βίθους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξε φωνήν "Αστος" (84), δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν φυλοσόφων ἐπὶ ἀκριβεῖς πραγματευσάμενος. Ἐν δῃ ταῖς τῶν προειρημένων Ιστορίαις δηλῶνται κατά τινα τῶν βιττιέων Εὐρώπης ἀρπαγὴ γεγονόντα, Μέγαλους τε εἰς τὴν Φωνίκην δηρίκει, καὶ τὰ περὶ Εἴραμον, δυτίς, Σαλομῶνι τῷ Ιουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δοὺς τὴν θαυματέρα, καὶ ἔνων παντοδαπῶν ὅλην εἰς τὴν τοῦ νεώ κατασκευὴν ἐδωρήσατο. Καὶ Μένανδρος δὲ διηργαμηθὸς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν ἀναγραφὴν ἐποιεῖσθαι. Τοι δὲ Εἰράμου ὁ χρόνος ἥδη που τοῖς Ἰακαῖοις ἄγγιζει. Σαλομὼν δὲ διετέλεσται Εἴραμον πολὺ κατέπερδες ἐστὶ τῆς Μωάσεως ἡμικλαῖς. Αἴγυπτιον δὲ εἰσὶν ἀκριβεῖς χρόνων ἀναγραφαὶ. Καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς γραμμάτων ἔρμηνες Πτολεμαῖος, οὐχ ὁ βασιλεὺς, λερεῖς δὲ Μένθος. Οὗτος, τὰς τῶν βασιλέων πράξεις ἐκτίθεμενος, κατὰ Ἀμωσιν Ἀιγύπτου βασιλέα γεγονόντα "Ιουδαῖος φησι τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν εἰς ἀπερ ἡθελον χωρία" (85), Μωσῆς ἡγουμένου· λέγει δὲ οὐτῶς (86): Ο δὲ Ἀμωσις ἐγένετο κατὰ τὸν Ἰναχὸν τὸν βασιλέα. Μετὰ δὲ τούτου, Ἀπίουν ὁ γραμματικὸς, ἀνὴρ δοκιμώτατος, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἴγυπτιακῶν, (κάντε δὲ εἰσιν αὐτῷ γραφαὶ) πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, φησὶ δὲ τοις κατέσκαιε τὴν Αἴαριν Ἀμωσις, κατὰ τὸν Ἀργείον γενόμενος Ἰναχὸν, ὃς ἐν τοῖς Χρόνοις ἀνέγραψεν τὸν Μενδέσιον Πτολεμαῖος. Ο δὲ ἀπὸ Ἰνάχου χρόνος δηρὶ τῆς Πτολεμαϊκῆς ἀποληπτοὶ γενεᾶς εἴκοσι. Καὶ τὰς ἀποδιξεῖσας τοῦτον ἔγει τὸν τρόπον. Γεγόνασιν Ἀργείων βασιλεῖς οἰδε· Ἰναχος, Φορωνέος, Ἀπίς, Ἀργείος, Κριασος, Φόρδας, Τριόπας, Κροτωνέος, Σλενέλαος, Δανεὸς, Λυγκεῖος, Ἀβας, Προΐτος, Ἀρκίσιος, Περσεὺς, Εύρυθμεος, Ἀτρεῖος, Θεύστης, Ἀγαμέμνων, οὗ κατὰ τὸ δάκτυ-

rum testimonia proferam. Quid enim plura commitemore, cum eum, qui sicut se facturum esse recipiat paucis omnino rem auditoribus declarare oporteat? **493** Berosus ergo vir Babylonus, idemque Beli, quod ipsorum numen erat, sacerdos, qui Alexandri temporibus vivebat, in ea, quam tribus libris Antiochiae post Seleucum tertio, scripsit *Chaldeorum Historia*, ubi regum ipsorum gesta commemorat, Nabuchodonosoris cuiusdam meminit, qui aduersus Phoenices et Iudeos expeditionem suscepit, quam a prophetis quoque nostris celebratam esse novimus, quaque cum longe post Mosem contigerit, tum vero Persarum imperium annis septuaginta præcesserit. Atqui Berosus ille quidem omni fide dignissimus est, uti vel ex Joba testimonio intelligere possumus, qui de Assyriis scribens, illorum sese historiam ex Berozo didicisse proficitur. Duos autem ille de Assyriis conscripsit libros. Phoenices vero quod attinet, tres apud eos viri floruere, Theodotus, Hypsicrates et Mochus, quorum libros Graece veritatis Asitus, is qui philosophorum vitam summa diligentia studioque conscripsit. Qui quidem omnes suis in historiis, sub uno aliquo rege, simul et Europa raptum et Menelai protectionem in Pheniciam, et Irami sedes ac societatem contigisse tradunt, cum is Salomoni Iudeorum regi filia jam matrimonio conjuncta, vim insuper omnis lignorum generis maximam ad templum adificandum sponte donavit: quarum etiam rerum Menander ille Pergamenus suis memoriam scriptis consignavit. Jam Irami tempora non longe a Trojanis absunt, cum tamen Salomon ejusdem æqualis, multo fuerit Moze posterior. *Ægyptiorum* denique commentarii, accurate in primis ac diligenter elaborati sunt. Quorum et numero, litterarum suarum interpres Ptolemæus fuit, non rex ille quidem, sed sacerdos Mendetus. Is in regum *Ægyptiorum Historia*, sub Amosi rege, duecute Moze, Iudeos quoquaque libitum fuisse, ex *Ægypto* profectos esse testatur. Amosi autem illum Inachi temporibus regnasse constat. Ptolemaeum sequitur Apion grammaticus, clarissimi vir nominis, qui libro *Ægyptiacarum Historiarum* quarto, quinque enim eo argumento scripsit, cum alia pleraque, tum hoc in primis docet, ab Amosi versans Avarim fuisse, eundemque Argivi Inachi vixisse temporibus, **494** uti Ptolemæus Mendesius suis in *Annalibus* testatum reliquit. Quod si ab Inacho ad captum Ilium temporum seriem ducere volueris, zetales viginti numerabitis. Atque hujus demonstrandæ veritatis prompta haec et explicata ratio est. Argis olim regnarat, qui

(83) Μετὰ Σέλευκον. Ita omnes: Tatianus tam habet αὐτὸν, quod ad Alexandrum referri debet. Antiochus post Alexandrum tertius, idem esse non potest, qui tertius post Seleucum. Nam tertius ab Alexandre fuit, Antiochus nominis primus, cognomento Soter, Seleuci filius: at tertius a Seleuce, Antiochus nominis secundus, cognomento Dens, Soteris filius.

(84) Αστος. Tatianus excus., Χαῖτος. Neutrūm nomen aliibi reperi.

(85) Εἰς ἀπερ ἡθελον χωρία. Talian., εἰς ἀπερ ἡθον, quod magis probe.

(86) Λέγει δὲ οὐτῶς. Aut expungenda haec verba sunt; aut resecta Ptolemaei oratio est, cuius fortassis initium fuerit, quod sequitur, δὲ Ἀμωσις. Equidem expungi malum: quod enim Moysen sub Amosi constituis, æqualem cum Inacho Tatianus faciat, erroris illius est pridein inveterati, quem primus sustulit Eusebius.

sequuntur : Inachus, Phoroneus, Apis, Argius, Criassus, Phorbas, Triopas, Crotopas, Sthenelaus, Danaus, Lynceus, Abas, Proetus, Acrisius, Perseus, Eurystheus, Atreus, Thyestes, Agamemnon, cuius anno decimo octavo Troja capta est. Atque hic prudenter et ingenioso lectori diligenter in primis observandum erit, vel ex ipsa Græcorum hominum traditione constare, nullam tum apud illos perscriptam adhuc historiam fuisse. Nam qui litterarum formam ipsi et rationem tradidit Cadmus, non nisi multis post ætatis peruenit in Boeotian. Post Inachum vero, Phoronei ductu atque auspiciis, homines ab ferino vagoque vita genere ad humaniore ac liberaliorem cultum vix tandem aliquando traducti sunt. Quare si Mosem Inachum æqualem fuisse habemus, idem Trojana tempora quadrigenitis antecesserit, necesse est. Id vero manifeste ex regum non Atticorum modo, sed etiam Macedonicorum, Ptolemaicorum et Antiochenorum successione conficitur. Unde illud etiam colligas, si clarissima quæque Græcorum sub Inachi tempus et scriptis mandari, et in hominum cognitione versari cœpero, id ipsum pariter sub Mosis ætatem contigisse. Nam Phoroneo, qui post Inachum regnavit, supparem Athenienses Ogygem faciunt, sub quo primum diluvium accidit; tum Phorbanti Actœum, a quo Attica Actæon nomen habuerit : Triopas deinde Prometheus, Epimetheus, Atlantem, gemium Cecropem, et Io. Ad Crotopi avum et Phætonis incendium, et Deucalionis diluvium referunt : cum Sthenelao, Amphytynois regnum, Danai in Peloponnesum adventum, conditam a Dardano Dardaniam, et Europe ex Phœnicia deportationem in Cretam temporis societate conjungunt. Sub Lynceo, Proserpinae rapum, Eleusyni delubri ædificationem, agriculturam Triptolemi, Cadmi Thebanam in civitatem adventum, et Minois regnum collocant. Ad Prætum Eumolpi bellum adversus Athenienses ; ad Acrisium Pelopis trajectiōnem ex Phrygia, Ioniis Athenas adventum, Cecropem alterum juniores, Perseique res gestas revocant. Postremo regnante Agamemnoni captum est Ilium. **495** Ergo ex superioribus, Mosem, heroibus, civitatibus, ac demonibus ipsis antiquiore fuisse, manifesto intelligitur. Verius autem profecto est, homini ætate plurimum autegresso fidem habere, quam Græcis, qui ejus dogmata ut ex ipsomet fonte bauserint, minus tamen vere scientiæ ductum secuti sunt. Sophistas enim permultos habuere, qui curiositati suæ obsecuti, quæcumque vel a Mose, vel ab similis philosophia professoribus accepérant, adulterare omnia conati sunt : primum ut singulare aliquid ac proprium dicere viderentur, deinde ut quæ minus asseverarentur, ea communitatiæ dictionis specie involvendo, fabularum instar veritatem ipsam tradu-

(87-88) Καὶ τὸν Ἰακὼν. Tatian., μετὰ τὸν Ἰακὼν, rectius, ut existimo, quia sequitur paulo post, καὶ μετὰ Μωσέα. Tametsi, cum Græcorum historiam ab Inacho fere duci confirmet, utrobiisque,

A καυδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας "Πιον ἑάλω. Καὶ χρὴ τὸν νουνεχῆ συνάνται μετὰ πάσης ἀκριβεῖας, διτὶ κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων παράδοσιν οὐδὲ ἴστοριας τις ἡνὶ παρ' αὐτοῖς ἀναγραφή. Κάπιμος γάρ, δι τὸ στοχεῖον τοὺς προειρημένους παραδοὺς, μετὰ πολλὰς γενεὰς τῆς Βοιωτίας ἐπέδην. Μετὰ δὲ Ἰναχὸν ὑπὸ Φορωνέως μηδὲ τοῦ θηριώδους βίου καὶ νομάδους περιγραφὴ γέγονε, μετεκοσμήθησαν τε οἱ ἀνθρώποι. Διόπερ εἰ κατὰ Ἰναχὸν πέρηνεν δι Μωσῆς γεγονός, προσθέτερος ἔστι τῶν Ἰακωνῶν ἔτος τετρακοσίους. Ἀποδεκίνυται δὲ τούτῳ σύτας ἔχον ἀπὸ τῆς τῶν Ἀττικῶν βασιλέων διαδοχῆς, Μακιδονίων τε καὶ Πτολεμαϊκῶν, ἔτι δὲ καὶ Ἀντιοχικῶν. Οὐθενὲς εἰ κατὰ τὸν Ἰναχὸν (87-88) αἱ διαρχαντεστατοι πρᾶξεις παρ' Ἐλλησιν ἐγράψασαν τε καὶ γινώσκονται, δῆλον, ὡς καὶ μετὰ Μωσέα. Κατὰ μὲν γάρ Φορωνέων τὸν μετ' Ἰναχὸν μημονεύεται παρ' Ἀθηναίοις "Ὀγυγός, ἐφ' οὐ κατεκλυσμὸς δὲ πρῶτον κατὰ δὲ Φύραντα Ἄκταλος, ἀγ' οὐδὲ Ἅκταλη ἢ Ἀττική, κατὰ δὲ Τραπεζοῦ Προμηθεύς καὶ Ἐπιτηρεύς, καὶ Ἀτλας, καὶ διεισηκός Κέρκρας, καὶ τῇ Ίων· κατὰ δὲ Κροτωπὸν τῇ ἐπὶ Φαέθοντος ἐκπύρωσις, καὶ δὲ Δευκαλίωνος ἐπομβρία· κατὰ δὲ Εἰενίδαν τῇ τοῦ Ἀμφικτίονος βασιλείᾳ, καὶ ἡ εἰς Πελοποννήσου Δαναοῦ παρουσία, καὶ ἡ ὑπὸ Δαρδανῶν τῆς Δαρδανίας κτίσις, η τε ἐκ Φοινίκης τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Κρήτην ἀνακομιδὴ· κατὰ δὲ Λυγκέα τῆς Κόρης ἡ ἀράγη, καὶ ἡ τούτη ἐν Ἐλευσίνῃ τεμένους καθίδρωσις, καὶ τὴν Τριπτολέμου γεωργία, καὶ ἡ Κάδμου εἰς Θήβας παρουσία, Μίνως τε βασιλείᾳ· κατὰ δὲ Προτον., δὲ Εύμελτον πρὸς Ἀθηναίους πολέμους· κατὰ δὲ Ἀκρισιον., Πελοπονν. ἀπὸ Φρυγίας διέβασις, καὶ Ιωνος εἰς τὰς Ἀθήνας διῆξις, καὶ διεύτερος Κέρκρας, αἱ τε Πειραιῶν πρᾶξεις· κατὰ δὲ τὴν Ἀγαμέμνονος βασιλείαν "Πιον ἑάλω. Οὐκοῦν πέρηνεν δι Μωσῆς ἀπὸ γε τῶν προειρημένων πρεσβύτερος ἡρώων, πόλεων, δαιμόνων. Καὶ χρὴ τῷ πρεσβύτεροι κατὰ τὴν ἥκιμαν ποτεῖσιν μᾶλλον ἡμέρα τοῖς ἀπὸ πηγῆς ἀριστημόνος "Ἐλλησιν, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, τάχειτον δόγματα. Πολλοὶ γάρ οἱ κατ' αὐτοὺς σφισταὶ κεχρημένοι πειρεγίῃ, οἱ δέ παρὰ τῶν κατὰ Μωσέα καὶ τῶν δομίων αὐτῷ φιλοσοφούντων ἐγνωσαν, παραχαράττειν ἐπιπράθησαν· πρῶτον μὲν ἵνα τι λέγειν ἔδιον νομισθῶσι, δεύτερον δὲ διποὺς τὰ δου μῆι συνίσσαν, διὰ τίνος ἐπιπλάκων φτιολογίας παραχαλύπτοντες, ὡς μυθολογίαν (88) τὴν ἀλίθεων παραφρασθεύσαντο. Περὶ μὲν τῶν ταῖς καθ' ἥμας πολιτειαῖς, ίστοριας τε τῆς κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, διστὰ τε εἰρήκαστον οἱ παρὰ τοῖς Ἐλληνοῖς λόγοι, καὶ πόσιοι, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ μημονεύσαντες, τὸν τῷ πρέδος τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ θεοῦ δειγθῆσται· τὸ δὲ νῦν ἔχον, σπευστέον μετὰ πάσης ἀκριβεῖας σαφηνίζειν, ὡς οὐδὲ Ὁμήρου μόνον πρεσβύτερος ἔστιν δι Μωσῆς, ἔτι δὲ καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων, Ιωνού, Φιλέμμανος, Θεοφίλου, Αμφίλοχου, Προφέτου, Μωσαίου, Δημηδόκου, Φημίου, Σιβύλλης,

κατά, non incommodè legi possit. Atque hanc lectiōnem secuti sumus.

(88) Οἱ μηθολογίαι. Tatian., ταῖς μυθολογίαις.

Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητὸς, δοτὶς εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίστο, Ἀρισταῖον τοῦ Προκονίστου, καὶ τοῦ τὰ Ἀργιδοσκέπαι συγγράφαντος, Ἀσθέλου τοῦ Κενταύρου, καὶ Τεάτρου, Δρύμωντος τοῦ Εὐξέλου τοῦ Κυπρέου, καὶ Ὁρου τοῦ Σεμίου, καὶ Προτανίδου^a τοῦ Ἀθηναίου. Λίνος μὲν γέλος Ἡρακλέους ἐστὶ διδάσκαλος· δὲ Ἡρακλῆς μιᾶς τῶν Τρωϊκῶν προγενέτερος πέφηνε γενεῖ. Τούτῳ δὲ ἐστὶ φανερὸν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Τληπολέμου, τοῦ στρατεύσαντος ἐπὶ Πάιον. Ὁρφεὺς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ἡρακλέα γέγονεν· ἀλλώς τε καὶ τὸ εἰαντὸν ἑπταφέρμενά φασιν ὑπὸ Ὀνομαρχίτου τοῦ Ἀθηναίου συνεπάθει, γενομένου κατὰ τὴν τῶν Πεισιστρατέων ἀρχὴν περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὄλυμπιάδα. Τοῦ δὲ Ὀρφέως Μουσαῖος μαθητής. Ἀρμέλων δὲ δυστὸς πρόστιον γενεῖς τῶν Τρωϊκῶν, τοῦ πλειονά (90) πρὸς τοὺς φυλαρμοῦς· συνάπτεται ἡμᾶς ἀπειρέγει. Δημόδοκος τε καὶ Φήμιος κατὰ αὐτὸν τῶν Τρωϊκῶν πόλεμον γεγόνει· διέτριψον γάρ δὲ μὲν (91) παρὰ τοὺς μνηστῆρος, δὲ δε (92) παρὰ τοὺς Φαλαῖς. Καὶ δὲ Θάμυρος καὶ δὲ Φιλάμμων οὐ τοὺς τούτους εἰσὶν ἀρχαῖτοροι. Περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' ἔκστον λόγον πραγματείας, χρήσιν τε ἀναγραφῆς αὐτῶν, ὡς οἵμαι, σφέδρα μετά τὸν ὄμβλιν ἀρχείστας ἀνεγράψαμεν. Τὰ δὲ καὶ τὸ μέχρι νῦν ἐνδέοντας ἀποπλέωσαν, Εἴτε καὶ περὶ τῶν νομιζόμενων σοφῶν ποιήσωμεν τὴν ἀπόδειξιν. Μίνως μὲν γάρ δὲ πάσῃς προβίχειν νομισθεὶς σοφίας, ἀγχούσις τε καὶ νομοθείας, ἐπὶ Αγαθῶν τοῦ μετὰ Δαναῶν βασιλεύσαντος γέγονεν, ἀνεκάτη γενεῖ μετὰ Τιναχον· Λυκοῦργος δὲ, πολὺ μετά τὴν Πάιον γεννηθεὶς ἀλωτὸν, πρὸ τῶν Ὄλυμπιάδων ἐτείνεικαντον νομιζόμενος Ἰακεδαμιονίος· ἀράκων δὲ περὶ Ὄλυμπιάδα τριακοστήν καὶ ἐνάτην εὑρίσκεται γεγονός. Σδωλοὶ δὲ περὶ μετανοοῦντος Θάλοτρος, γενομένου περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὄλυμπιάδα, καὶ τὸ περὶ τὸν κατ' αὐτὸν σχέδιον ὅμιλον συνεδόμος εἱρητοι. Ταῦθι ὅμιλον, μέντρος Τελίηνες, δὲ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν Τατιανὸς συνάταξα, γεννηθεὶς μὲν ἐν τῇ τοῦ Ἀτούρκων γῇ, πατέσυθεις δὲ πρῶτον μὲν τὰ ὄμετερα, δεύτερον δὲ διπλὰ νῦν κηρύστειν ἀπαγγέλλομαι. Γενώσκων δὲ ιοῦν τῆς δὲ θεᾶς, καὶ τῆς ἡ κατ' αὐτὸν ποίησις, Ιτούρον ἐκατὸν ὄμβλιν πρὸς τὴν ἀνάκτην τῶν δογμάτων παρίστημι, μενούσιος μοι τῆς κατὰ θεῶν πολιτείας ἀνεξεργήτου. ἢ Τεσσάρα καὶ δὲ Τατιανός. Μετασκευεὶς δὲ καὶ ἐπὶ Κλήμεντα.

^a τις. Προνατάσθιον.

(90) Τοῦ πλειονά, etc. Verborum perspicua sententia est, at obscure sententiae ratio. Cur euim Amphion, quod res Trojanas duabus ætatisibus antecedens, apud studiosos plura dici prohibeat? Alter inaniser. habet πλειονός, ex quo πλειονας conjecti: quasi dicit, Amphionem tam antiquum esse ut alium præterea φιλοσοφην neminem queri patiatur.

(91) Ο μὲν. Phemius videlicet. Odys. P. 202: Ἄρα τάρ σφισ βάλλετ τελεῖται,

A cerent. Verum de reipublicæ nostræ forma, deque legum nostrarum historia, quod Graecorum eruditissimi quicque scriperint, quot quive illius meminerint, adversus eos, qui de rebus divinis disputarunt, in medium afferemus. Nunc vero agendum id nobis est, ut, quam diligentissime fieri poterit, ostendamus, non Homero solum antiquorem fuisse Mosem, verum etiam vetustioribus Homero scriptoribus, Lino, Philammoni, Thamyride, Amphiōne, Orpho, Musæo, Demodoco, Phemio, Sibylla, Epi-menide Cretensi, qui Spartam nigravit, Aristao Proconnesio, Arimaspiorum auctore, Asbole Centauro, Isatide, Drymone, Euclu Cyprin, Oro Samio, et Protanide Atheniensi. Linus enim Herculis magister fuit, Hercules vero Trojana tempora ætate duntaxat una antecessit; ut vel ex eo intelligi potest, quod Tiepolemus Herculis filius Graecorum aduersus Trojanos expeditionis socius fuerit. Ejusdem Herculis Orpheus æqualis fuit: tametsi quæ vulgo ipsi tribuuntur, ab Onomacrito Atheniensi, qui sub Pisistratidarum dominatu, circa olympiadem quadragesimam vixit, conscripta ferant. Orphei porro discipulus Musæus fuit. At Amphion, qui duabus Trojanas tempora ætatis antegressus est, plures a nobis ad priores illos doctrinas studiosos adjungi non patitur. Jam Demodocus et Phemius乎 ipsum Trojanū bellū tempū existere, cum alter apud Procos, apud Phaeacās alter versaretur. Quo utroque Thamyris ac Philammon haud multo antiquiores fuere.

C 496 Ae de singulorum quidem in quolibet genere studiis, deque ipsa temporum ratione vobis, ni fallor, quam accuratissime fieri potuit, disputavimus. Sed tamen ne quid a nobis in presentia desideretur, pauca de eorum insuper, qui sapientes apud vos habiti sunt, ætate subiungam. Minos igitur, quem omnis cum sapientiæ, tum solertiae, adeoque legum sanctioris principem fuisse putant, Lynceo, qui Dano successit, regnante florebat, ætate post Inachum undecima. Lycurgus vero, longe post captum Ilium, annis ante olympiades haud amplius centum, Lacedaemonios legibus instituit. Draconem circa olympiadem nonam supra trigesimam fuisse reperies, Solonem vero circa sextam et quadragesimam, Pythagoram denique circa sexagesimam secundam. Olympiades autem annis septem supra quadringentos post Trojanā tempora institutas fuisse ostendimus. His certo constitutis, septem quoque sapientum ætatem facile breviterque definieamus. Nam cum vetustissimum eorum Thaletem, circa olympiadem quinquagesimam vixisse constet, simul etiam uuo quasi compendio cæterorum, quos ille

Φήμιος.

Et Odys. X. 550 :

Τερπάδης δέ τ' οὐδίδες αἰνοκαλές κῆρα μέλαιναν Φήμιος.

(92) Ο δέ. Demodocus, et ipse cantor nobilissimus. De quo Odys. Θ, særissime. — Ο Θάμυρες. Iliad. B. 595 :

. Ερθα τε Μούσαι
Αντέργειται, Θάμυρος τὸν Θρήσκα παινεῖται οὐδεῖται,

suppares habuit, et statem colligimus. Hæc vobis ego, viri Græci, Tatianus ille, qui barbarorum philosophie studio, conscripsi, in Assyria natus ipse quidem, sed tamen primum vestris, tum iis deum, quorum me præconem hodie profiteor, eruditus. Ceterum veri jam Dei cognitione illustratus, resque ab eo creatæ eujusmodi sint intelligens, ad subeundum quoque dogmatum nostrorum examen promptum me vobis paratumque sisto, divini hujus instituti sectatorem nullo me unquam tempore negaturus. » Hactenus Tatianus. Jam ad Clementem transeamus.

CAPUT XII.

De eadem, ex Clemente, Stromatum primo.

¶ Est quidem iis de rebus, inquit, a Tatiano in sua *Adversus Græcos oratione* accurate disputatum, disputatum et a Cassiano in primo *Pontificalium*. Sed tamen operis suscepti ratio postulat, ut quæ ab aliis hanc in rem copiose dicta sunt, ea breviter summarimique percurram. Apion igitur grammaticus, is quem *Πλιστορικην*, [hoc est *sæpiissime victorum*,] nominant, *Ægyptiacarum Historiarum* quarto, 497 licet, ut *Ægyptius* erat, tam infenso erga Hebreos animo fuerit, ut etiam adversum Judæos librum ediderit, Amosis *Ægyptiorum* quondam regis ac rerum ab eo gestarum mentione facta, testem carum laudat Ptolemæum quendam Mendesium, cuius haec verba sunt: Avarin, inquit, erui Amosis, qui æqualis Inachi Argivi fuit, ut scriptum in *Chronico* Meudessius Ptolemæus reliquit. Hic autem Ptolemæus: sacerdos erat, qui regum *Ægyptiorum* historiam libris tribus integris complexus, Amosi in *Ægypto* regnante, Judæos Mosem ducem secutus, ex *Ægypto* migrasse testatur; ex quo intelligitur Mosem Inachi temporibus floriisse. Res autem Argolicas, quæ duocuntur ab Inacho, Gracarum omniū vetustissimas celebrari, Dionysius Halicarnassensis in suo *De temporibus* commentario auctor est. Quibus posteriores esse totis quadraginta etatis res Atticas, quæ ab Cecrope illo, quem geminum atque ex terra satum appellant, iuictum habueru, toidem verbis Tatianus ait: novem autem, Arcadicas, a Pelasgo quem et ipsum ex terra satum esse volunt, repetitas: iisdemque duabus et quinquaginta recentiores esse Phtioticas, quæ ab Deucalione fluunt. Ab Inacho autem ad Trojana usque tempora, etates duas ac viginti, aut etiam una plures numerantur, anni vero, ut omnes complectas, quadringentis et amplius. Jam vero, multisne similiter annis res Assyriorum Græcas autec esserint, ex iis quæ scribuntur a Cesia, cognoscetur. Anno quippe secundo supra quadringentesimum Assyrorum imperii, Beluchi autem octavi principatus secundo ac tricesimo, sub Amosi *Ægyptio* Inachi Argivi æquali, Mosis ex *Ægypto* profectus contigit. Porro in Gracia, Phoronci Inacho posterioris tempore, Ogygium diluvium accidit; itemque regnum Sicyonium, quod *Ægialeus* omnium primus tenuit, tum Europæ ac deinde Telchin: simulque Cretis in Creta regnum. Acusilaus enim Pboroneum bomi-

* add. Cl. ἀρ' ὅν.

(93) Εἰργται μὲν οὖν. Vide locum apud Clement. Greco-Latin. i Strom., pag. 254 E.

(94) Βουλῆθείς. De Solone loquitur, qui sacer-

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν Κλήματος Στρωμάτων, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

¶ Εἰργται μὲν οὖν (93) περὶ τούτων ἀχρεῶν Τατιανῷ ἐν τῷ πρότερον Εὐ. Λιηρας, εἰργται δὲ καὶ Κασσιανῷ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἐξηγητικῶν. Ἀπατεῖ δὲ δῆμος τὸ ὑδρίνημα καὶ ἡμᾶς ἐπιδραμεῖν τὰ κατά τὸν τόπον ἐρμένα. Ἀπὸν τούτον δὲ γραμματικὸς, δὲ Πλειστονήκης πεπιληθεῖς, ἐν τῇ δὲ τῶν Αἰγυπτιακῶν Ιστοριῶν, καίτοι φιλαπεχθμόνων πρὸς Ἐβραίους διακείμενος, ἔτει Αἰγύπτιος τὸ γένος, ὡς καὶ κατὰ Ιουδαίους συντάξασθαι βιβλίον, Ἀμώσιος τοῦ Αἰγυπτιῶν βασιλέως μυρημένος καὶ τῶν κατ' αὐτὸν πράξαν, μάρτυρα παρατίθεται Πτολεμαῖον τὸν Μενδίσιον. Καὶ τὰ τῆς λέξεως αὐτοῦ δῆδε ξηι· Κατέσκαψε δὲ τὴν Ἀσύαρην Ἀμώσιος, κατὰ τὸν Ἀργεῖον γεννύμενος Ἰνάχον, ὃς ἐν τοῖς Χρόνοις ἀνέργαψεν δὲ Μενδίσιον Πτολεμαῖον. Οὐ δὲ Πτολεμαῖος οὗτος ιερεὺς μὲν ἦν, τὰς δὲ τῶν Αἰγυπτιῶν βασιλέων πράξεις ἐν τρισιν ὀλαις ἐκθέμενος βίβλοις, κατὰ Ἀμώσιον φησι τὸν Αἰγύπτου βασιλέα, Μωσέως ἡγουμένου, γεγονέναι Ιουδαίος τὸν ἐξ Αἰγύπτου πορειῶν, ἐξ ὧν συνώπτει κατὰ Ἰνάχον ἡμικαλέα τὸν Μωσέα. Τούτη πατέρα δὲ τῶν Ἑλληνικῶν μνημεύεσθαι τὸ Ἀργολικό, τὰ ἀπὸ Ἰνάχου λέγων, Διονύσιος δὲ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τοῖς Χρόνοις διδάσκει. Τούτων δὲ τεσσαράκοντα μὲν γενεαῖς νεώτερα τὰ Ἀττικά, τὰ ἀπὸ Κέρκρος τοῦ διφυοῦς δῆ καὶ αὐτόχθονος, ὃς φησι κατὰ λέπιν δὲ Τατιανός· ἀνεῖ δὲ τὰ Ἀρκαδίκα τὰ ἀπὸ Πελασγῶν· λέγεται δὲ καὶ οὗτος αὐτόχθονος. Τούτων δὲ ἄλλων δυοῖν νεώτερα τὰ Θεσσαλικά τὰ ἀπὸ Δευκαλίωνος. Εἰς δὲ τὸν χρόνον τῶν Τρωϊκῶν ἀπὸ Ἰνάχου γενεαῖς μὲν εἴκοσι, ἢ μιση πλειστοὶ διαριθμοῦνται: ἐτη δέ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ω' καὶ πρόσω. Εἰ δὲ τὰ Ἀστυρίων πολλοὶ ἔτει πρεσβύτερα τῶν Ἑλληνικῶν· Κτητοὶ δέλχει φανήσεται. Τῷ δευτέρῳ καὶ τετρακοσιούτῳ ἔτει τῆς Ἀστυρίων ἀρχῆς, τῆς δὲ Βηλούχου δυναστείας τῷ δῆμοι δυναστείᾳ παραστέψει, ἢ Μωσέως κατὰ Ἀμώσιον τὸν Αἰγύπτιον καὶ κατὰ Ἰνάχον τὸν Ἀργεῖον ἐξ Αἰγύπτου κίνησις. Ἡν δέ κατὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ μὲν Φορωνέα, τὸν μετ' Ἰνάχον, δὲ ἐπὶ Ήγύρου κατακλυσμῷ, καὶ ἡ Σικιώνη βασιλεὰ πρώτου μὲν Αἰγαστέων, εἶτα δὲ Εύρωπος, εἶτα Τελχίνος, καὶ ἡ Κρητεῖς ἐν Κρήτῃ. Ἀκουσιλάς γάρ Φορωνέα πρώτους ἀνθρώπους γενέσθαι λέγει· οὗτον καὶ δὴ τῆς Φορωνίδος ποιῆς εἶναι αὐτὸν ἐφη πατέρα θυγητῶν ἀνθρώπων. Ἐνταῦθεν δὲ Πλάτων ἐν Τιμαλφ., κατακολουθήσας Ἀκουσιλάρῳ, γράφει· Καὶ ποτε προαγαγεῖν βουληθεῖς (94)

dotes *Ægyptios* cam in disputationem pertrahere conabatur.

πάντοις περὶ τῶν ἀρχαίων εἰς λόγους, τῶν τῆς τῇ πόλει (95) τὰ ἀρχαιώτατα λέγεντα ἐπιχειρεῖν (96-97), περὶ Φθιώνεως τε τοῦ πρώτου λεχθέντος, καὶ Νόηντος, καὶ τὰ μετά τὸν κατακλυσμόν. Κατὰ δὲ Φερβανταῖς Ἀκταῖς, δι' οὐ 'Ἀκταῖς τὴν Ἀττικήν· κατὰ δὲ Τριποταῖς Προμηθείς, καὶ Ἀτταῖς, καὶ Ἐπιμηθείς, καὶ διάδικτος Κέκροψ, καὶ ίών κατὰ δὲ Κροτωπὸν ἡ ἐπὶ Φαθίνοντος ἐκπύρωσις, καὶ ἡ ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐκπύρωσις· κατὰ δὲ Σθενέλαιον ἡ τε Ἀμφικτίονος βασιλεία, καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον Δαναοῦ παρουσία, καὶ ἡ ὑπὸ Δαρδάνου τῆς Δαρδανίων κτίσις, διὰ πρώτον, φησὶν 'Ομηρος, τάκετο νεφεληγέρεις Ζεὺς· ἥ τε ἐκ Κρήτης (98) εἰς Φοινίκην ἀνακομιδή· κατὰ δὲ Λυγκέα, τῆς Κόρης τὴν ἀρχαγή, καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσίνῃ τεμένους καθιέρωσις, καὶ ἡ Τριποταῖου γεωργία, καὶ ἡ Κάδομος εἰς Θήσας παρουσία, Μίνως διαβασία· κατὰ δὲ Προτόντον ἐν Εύμολπῳ πρὸς Ἀθηναίων πόλεμος· κατὰ δὲ Ἀχελοῖς Πλεύσιον ἀπὸ Φρυγίας διάβασις, καὶ Ἰννος εἰς Ἀθήνας δρέπεις, καὶ διάδετορος Κέκροψ, αἱ τε Περσίων καὶ Διονύσου πράξεις, Ὁρφεύς τε καὶ Μουσαῖος. Κατὰ δὲ τὸ ὀντοκαπάδεκατον ἔτος τῆς Ἀγαμέμνονος βασιλείας Ἰωνίαν δὲλλα, Δημοφωτοῦ τοῦ Θεάτρου βασιλεύσιντος Ἀθήνησι, τῷ πρώτῳ ἔτει, θαργηλῶν μηνὸς δεκάρτῃ ἐπὶ δέκα, ὡς φησὶ Διονύσιος δὲ Ἀργεῖος· Ἀγεὶ δὲ καὶ Κέρκυλος (99) ἐν τῇ τρίτῃ, μηνὸς Ιανουρίου ὄγδοῃ φθίνοντος· Ἑλλάνικος διδεκάτη θαργηλῶν καὶ τινες τῶν τὰ Ἀττικὰ συγγραφαμένων ὅτδη φθίνοντος, βασιλεύοντος τὸ τελευταῖον ἔτος Μεσοβίων, πλήθυνσις τελήγη· Νέξιον δηρόν φησὶ δὲ τὸν μικρὸν Ἰλαδά πεποτρύχως,

Agis ac Cercylus libro tertio scribunt, Panem vicesimo secundo, duodecimo Thargelionis, aliis vero nonnullis, qui res Atticas scriperunt, ejusdem vigesimo secundo, postremum regui sui annum agente Menestheo, sub plenilunium; ex quo illud poetæ, qui minorem Itiadem scrispsit,

...Μεσάτα, λαμπρὸ δὲ ἐπέτειοι σελάρα·

ἴεται δὲ Σκιροφοριώνος τῇ αὐτῇ ήμέρᾳ. Θησεὺς δὲ, Πρακτίδους ζηλωτῆς δὲν, πρεσβύτερος ἔστι τῶν Τρωῶν μιᾶς γενεᾶς· τοῦ γοῦν Τλητολέμου, δὲ ἡνὶς ιδεὶς Πρακτίδους. Οὐμηρος μέμνηται (1), ἐπὶ τὸν στρατεύσαντος. Προτερεῖν δέρα Μωσῆς ἐπιδείχνυται τῆς μὲν Διονύσου ἀποθεώσεως ἐπὶ καθ' εἰργα τῆς Περσέως βασιλείας τῷ τριάκοστῳ δευτέρῳ ἔτει ἀποθεῖσαι, ὡς φησὶν Ἀπολλονίους ἐν τοῖς Χρονικοῖς. Ἀπὸ δὲ Διονύσου ἐπὶ Ηρακλεῖ τοὺς περὶ Ἰάσονα ἀριστεῖς, τοὺς ἐν τῇ Ἀργοὶ πλέυσαντας, συνάγεται ἐπὶ ξῆγη· Ἀσκληπίος τε καὶ Διόσκουρος συνέπλεον αὐτοῖς, ὡς μαρτυρεῖ δὲ Ρόδιος Ἀπολλώνιος ἐν τοῖς Ἀργοταυτ-

(95) *Τὴν πόλει.* Irreputitas voces expunge, quas Plato non habet. Tantum post λόγος, distinguendum nonnihil. Alii enim Solonem, ut in eam de rebus antiquis disputationem Ἀργείοις sacerdotes pelliceret, de Graecanica antiquitate sermonem injecuisse. Sunt qui τῆς accipiant pro tñx, sed perperam. Locum integrum Serranus misere depravavit.

(96-97) *Ἐπιχειρεῖται.* Clemens, ἐπιχειρεῖται. Nihil mutandum est; nam apud Platonem præcessit ἐφη, ad quod τὸ ἐπιχειρεῖται refertur ἀπὸ κοινοῦ.

(98) *Ἐτε ἐκ Κρήτης.* Hoc fabule monstrum est. L. go, ut supra pag. 494 ex Tatiano, unde ista

A num omnium principem existisse ait: isque propter omnia mortalium parens omnium, ab eo poeta, qui *Phoronidem* scripsit, appellatur. Quare Plato ipse in *Timao* Acusilam secutus: Cumque id sgeret, inquit, ut illos ad sermonem de rebus antiquis suscipiendum adduceret, eorum, qua apud nos vetustissima haberentur, mentionem injecisse se, cuiusmodi sunt, quae de Phoroneo, quem primum nominant, deque Niobe, nec non de rebus diluvium illud consecutis jactari solent. Præterea Phorantis tempore Acteas vixit, a quo Attica Acteas nomen invenit: 498 *Τριπαῖς* deinde Prometheus, Atlas, Epimetheus, gemius Cecrops, et lo suppares fure. Ad Crotopi ævum, et Phaethontis incendium; et Deucalionis diluvium referunt. Cum Sthenelao, regnum Amphictyonis, Danai in Peloponnesum adventus, condita a Dardano Dardania, quem ab Iove nubicogo primum Homerus ait procreatum fuisse, et Europa in Cretam deportatio, temporis societate junguntur. Sub Lynceo Proserpina raptus, Eleusinii delubri ædificatio, agricultura Triptolemi, Cadmi Thebanam in civitatem adventus, et Minoi regnum collocantur. Ad Prosternū tempora, Eupolemi bellum adversus Athenienses; ad Acrisium, Pelopis trajectiōnem ab Phrygia, Ionis Athenas adventum, Cererem alterum iuniorem, Persei Bacchique res gestas, Orpheum denique ac Musæum revocant. Anno regni Agamemnonis decimo octavo captum est Ilium, Demophonte Thesei filio Athenis regnante, primo eius anno, die vero Thargelionis mensis duodecimo, ut Dionysius Argivus auctor est; ut autem Agis ac Cercylus libro tertio scribunt, Panem vicesimo secundo: Hellanicus Dionysio subscriptis, duodecimo Thargelionis, aliis vero nonnullis, qui res Atticas scriperunt, ejusdem vigesimo secundo. postremum regui sui annum agente Menestheo, sub plenilunium; ex quo illud poetæ, qui minorem Itiadem scrispsit,

*Jam nocte in media, pleno sese aurea vultu
Cynthia tollebat:*

alii denique eodem Scirophorionis die. Porro Theseus, Horculis æmulus, Trojana illa tempora æstate duntaxat una superavit, cum Tlepolemi ejusdem Herculis illi, tanquam expeditionis in Trojanos suscepta socii Homerus ipse meminerit. Certum igitur exploratrumque manet, Bacchi consecrationem, annis omnibus quatuor supra sexcentis antegressum Mosem fuisse, cum is, ut Apollodorus in *Chronico* statuit, anno regni Persei secundo supra tricesimum, diis ascriptus fuerit. Ab eodem Baccho ad Herculem ac strenuos illos principes Jasonis in *Argonautica* expeditiōne socios, Clemens: ἥ τε ἐκ Φοινίκης, τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Κρήτην ἀνακομιδή.

(99) *Ἀγεὶ... καὶ Κέρκυλος.* Clemens, Αἴγας καὶ Δερκύλος. Difficile est statuere, utra lectio vera sit. Posterius nomen quod attinet, plures opinor Δερκύλους, seu Δερκύλους, quam Κέρκυλους, vocatos reverias.

(1) *Οὐμηρος μέμνηται.* *Iliad.* B. et E. sapissime. Heraclideum appellat *Iliad.* B. v. 554:

*Τληταίμος δὲ Ηρακλείδης, ηὗς τε, μέτας τε,
et *Iliad.* E. 628.*

anni tres et sexaginta colliguntur. Quibuscum *Æsculapius* ac *Tyndaridæ* navigarunt, ut testatur *Apollonius Rhodius* in *Argonauticis*. Ab *Herculis Argivo regno*, ad ejusdem ac simul *Æsculapii* consecrationem, anni octo et triginta ab *Apollodoro Chronographo* numerantur. **499** Inde ad similem *Castoris* ac *Pollucis* consecrationem, tres et quinquaginta, quo circiter etiam poete fidem habere placet, age hominem audiamus,

*Juppiter illustre Maia ex Atlantide natum
Mercurium, terris superum manda ferentem
Sustulit, ætherii consors quæ facta cibilis.
At Semele genuit proclivem in gaudia Bacchum.*

Cadmus certe quidem regnante *Lynceo Thebas* venit, Græcaque reperit elementa. *Isidis æqualis Triopas* fuit, astate post *Inachum septima*: non enim vero nonnulli eam appellarent, sed et lénas, hoc est quod totum orbem errando circumiret, ita nuncupatam fuisse arbitrantur. Eamdem *Ister*, libro *De Ægyptiorum colonia*, *Promethei* filiam vocat, qui *Triopas* suppar, totis septem astatibus *Mose* posterior fuit. Ex quibus efficitur, *Mose* ante illam, qua a Græcis statuitur, hominum procreationem floruisse. *Leo* præterea, is qui *Deorum Ægyptiorum historiam* conscripsit, *Isim a Græcis hominibus Cererem vocari docet, qua Lyncei temporibus, astate post Mosem undecima, vixit. Quin etiam Apis rex Argivorum, ut scribit Aristippus libro *Arcadicarum Historiarum* primo, Memphim condidit, quem eundem Aristeas Argivus Sarapin nominatum, atque illum ipsum esse testatur, quem colunt Ægyptii. At *Nymphodorus Amphilopolitanus*, libro *De moribus Asiae* tertio, Apim illum Taurum quendam fuisse ait, quem post mortem sale maceratum, atque in ejus dæmonis templo, cuius præcipiūs apud eos cultus erat, soror, hoc est loculo minarint. Apis autem ab Inacho tertius extitit. Jam*

Latonam sibi namque Jovis sociavit amicam, idemque vixit cum Tantalo. Jure igitur Boëtius Pindarus cecinit,

Tempore certo natus Apollo est.

Nec id profecto mirum videatur, cum ipsem etiam cum Hercule operam Admeto mercenarii vice naverit,

..... *Magnus sese dum volveret annus.*

Suh Cadmi tempora Zethus et Amphion musicæ inventores extitere. Ac si quis crit, qui *Phemonoen Acrisio primam 500 oracula cecinissem* dicit, intelligat, post eamdem *Phemonoen* annis septem ac viginti, *Orpheum*, *Museum*, atque *Lignum Herculis* præceptorem floruisse. *Homerus* autem et *Hesiodus*, ut *Trojanis* temporibus multo juniores fuerit, ita longo post utrumque intervallo

(2) *Torb.* Nomen *Isidis* ex *Clemente supplimus*, quod in *Eusebio* debeat; *Isis enim illa est, quam sequente versu lo dictam esse confirmat.*

(3) *Eloci* δέ οἱ τὴν Ιώ, εἰτ. *Apud Clementem ita legitur, Ἰσιν δὲ, τὴν καὶ ίώ φασιν.*

A κοῖς. Ἀπὸ τῆς Ἡρακλέους ἐν 'Αργει βασιλείας ἐπὶ τὴν Ἡρακλέους αὐτοῦ καὶ Ἀστεληποῦ ἀπόθεων ἦτη συνάγεται λη', μετὰ τὸν χρονογράφον 'Ἀπολλόδωρον ἐνετοῦντες δὲ ἐπὶ τὴν Κάστορος καὶ Πολυδέκτους ἀπόθεων ἦτη νγ' ἑνταῦθα που καὶ ἡ Τίτιος κατάληγει. Εἰ δὲ χρή πειθεσθαι καὶ Ἡούδη τῷ ποτῆτῇ, ἀκούωμεν αὐτοῦ:

tempore captum est *Ilium*. Quod si *Hesiodo* quoque

*Ζηρὶ δ' ἀρ' Ἀτλαντὶς Μαλη τέκε κύδιμος Ἐρυνή,
Κήρυκ' ἀδυνάτωρ, λεόρ' λέχος εἰσοραβάσα.
Καδμείη δ' δρα Σεμέλη τέκε γαίδιμος οὔτε,
Μίχεδος ἔτι φιλότητι, Διώνυσος πολυηγῆδη.*

B Κάδμος μὲν δὲ Σεμέλης πατήρ ἐπὶ Λυγκέων ἐς Θήρας ἔργεται, καὶ τῶν Ἑλληνῶν γραμμάτων εὑρετῆς γίνεται. Τρίποτα δὲ συγχρονεῖ *Ισιδί* (2), ἰεδημη γενεῖ ἀπὸ Ινάρου. Εἰσὶ δὲ οἱ τὴν ίώ (3) φασι, διὰ τὸ ίέναι αὐτὴν διὰ πάστος τῆς γῆς πλωσούμενην. Ταῦτη δὲ 'Ιστρος' ἐν τῷ Περὶ τῆς Ἀιγαίου περιοχας προμηθεύεις. Προμηθεὺς δὲ κατὰ Τριπόταν, ἐδόμη γενεῖ μετὰ Μωάτειας ὄντες καὶ τρόπος τοῦ καθ' Ἑλληνας ἀνθρωπογονίας δὲ Μωάτης. Λέων δὲ τὸ Περὶ τῶν καὶ Αἴγαυτον θεῶν προμηθεύμενος, τὴν ίσιν ὑπὸ Ἑλλήνων Διμητραν καλεσθεῖσα φίσον, ή κατὰ Λυγκέα γίνεται ἐνδεκάτη Ήστερον γενεῖ Μωάτης. 'Απις τε δὲ 'Αργους βασιλεὺς Μέμφιν οἰκίζει, ὡς φησιν 'Αριστοπότος ἐν πρώτῃ Ἀρκαδίῳ τούτη δὲ 'Αριστέας δὲ 'Αργείος ἐπονομασθῆναι φησι Σάραπιν, καὶ τούτον εἶναι, διὸ Αἴγυπτος σέβουσι. Νυμφῶρος δὲ δὲ 'Αμφιπολίτης ἐν τρίτῳ Νομομένῳ Ἄστρα, τὸν 'Άπιν (4) τὸν Τάυρον τελευτήσας καὶ ταριχεύθεντος εἰς σφρόνην ἀποτεθείσας ἐν τῷ ναῷ τοῦ τιμωροῦ δαίμονος, κάντεύθεν Σορόπατν κληθῆναι καὶ Σάραπιν (5) Ήστερον. 'Απις δὲ τρίτος ἀπὸ Ινάρου. Ναὶ μὴ δὲ Ήταῖος κατὰ Τίτιον γίνεται.'

C Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, δπον γε καὶ Ἀδριέτῳ θητεύειν εὐρίσκεται σὺν καὶ Ἡρακλέᾳ

D Μέγαρη εἰς ἀγιαντόν.

Ζῆθος δὲ καὶ 'Αμφίων οἱ μουσικῆς εὑρεταὶ περὶ τὴν Κάδμου γεγόνασιν ἡμίκλαν. Καὶ τις τη̄δε λέγει Φημονόν τεράτην χρησμωδῆσαι 'Ακρισίων, διὸ Ιστω, διὰ μετὰ Φημονόν, ἔτεσιν Ήστερον καὶ, οἱ περὶ Ὁρφέα, καὶ Μουσαῖον, καὶ Λίνων τὸν Ἡρακλέους διδάσκαλον 'Ομηρος δὲ καὶ Ησίοδος πολλῷ νεώτερος τῶν Πιλακῶν, μεθ' οὖς μακρῷ νεώτερος οἱ περὶ Ἐλλησι νομοθέται, Λυκούργος τε καὶ Σόλων, καὶ

(4) Τὸν 'Άπιν. Εἰ hanc utramque vocem ex Clemente addidimus.

(5) Καὶ Σάραπις. Addit. Clemens ante Ήστερον, συνηρέσι τινὶ τῶν ἔγχωριων.

(6) Αητώ. Versus est, *Odyss.* Λ, 579

οι ἐπεκτασοροί, οἱ τε ἀμφὶ τὸν Σύριον Φερεκίδην, Ποθεαγόραν τὸν μέγαν, κάτω που περὶ τὰς Ὀλυμπιάδας γενέμενος, ὡς παρεστήσαμεν. Καὶ θεῶν ἄρα τῶν πλείστων παρ' Ἐλλησιν, οὐ μόνον τῶν ἱερομένων σοφῶν τε καὶ ποιητῶν, διώσης ἡμῖν ἀποδέσσεται πρεσβυτερος. » Ταῦτα καὶ δι Κλήμης. Ἄλλον τρόπον τὴν μετεριάσην ἐσπουδάσθη καὶ αὐτοῖς Ἑβραίων παιδίον ἢ προκειμένην πραγματεία, καλῶς ἂν ἔχοι καὶ τὰ τούτων συναδεῖν. Χρήσουμαί δὲ ἀντὶ πάντων ταῖς Θαλαῖτοις φυνάει.

juval. Mili tamen Flavius Josephus hoc loco instar

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν Θαλαῖτον Ἰωσήπου κερπῆς τῶν Ιουδαίων ἀρχαύτητος.

« Ἀρξομαι δέ (7) πρῶτον ἀπὸ τῶν παρ' Αἴγυπτος γραμμάτων. Αὐτὰ μὲν δὲν οὐκ οἶν (8) τε παρατίθεσθαι τάκινων Μάνεων δὲ τὸ γένος Αἴγυπτος, ἀνὴρ τῆς Ἐλληνικῆς μετεοχρήσιος πατεῖας, ὃς δῆλος ἐστι, γέγραψε γάρ Ἐλλάδι φωνῇ την πάτριον Ιστορίαν, ἐκ τῶν ιερῶν, ὃς φησιν αὐτὸς, μεταφράσας, δὲ καὶ πολλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν Αἴγυπτιακῶν ὅπερ ἄγνωστα ἐψευσμένα οὖτος δὴ τοῖν τὸν Μάνεων ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Αἴγυπτιακῶν ταῦτα περὶ ἡμῖν γράψει παραβοθσομαί δὲ τὴν λέξιν αὐτῶν, καθάπτει αὐτὸν ἐκεῖνον παραγαγόν μάρτυρα. Τοῦ Τίματος (9) δύναμας· ἐπὶ τούτου οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ θεὸς ἀντέπνευσε, καὶ παραδέξως ἐκ τῶν πρὸς ἀνατολὴν μερῶν δινθρωποι τὸ γένος δῆσμοι, καταβαθμήσαντες, ἐπὶ τὴν χώραν ἐστρέψανταν, καὶ ἥδιστον ἀμάχητοι ταῦτην κατὰ κράτος εἰλον. Καὶ πιλέγει μετὰ βραχία· Ἐκαλεῖτο δὲ (10) τὸ σύμπαν αὐτῶν Ἰθνός Ὑκουσιών (11)· τοῦτο δέ ἐστι βασιλεὺς ποιμένες. Τὸ γάρ "Υκ, καβ'" ιερὸν γλῶσσαν, βασιλέα σημαίνει· τὸ δὲ Οὐσιών, ποιμήρ ἐστι, καὶ ποιμένες κατὰ τὴν κοινὴν διάλεκτον καὶ οὐτων αντιτίθεμενον γίνεται· Ὑκουσιών. Τοὺς δὲ λέγουσι αὐτοὺς "Αράβας εἰναι· ἐν δὲ δλλῳ ἀντεργάφῳ ων βασιλεὺς σημανθεῖσι διὰ τῆς Ὑκουσιών (12) προστηγορίας, ἀλλὰ τούναντον αἰχμαλώτους ἐηρῶσθαι ποιμένας. Τὸ γάρ Ὑκουσιών (13) Αἴγυπτοι, καὶ τὸ δὲ δασυύμενον, αἰχμαλώτους ἥτις μηνύει. Καὶ τοῦτο μᾶλλον τιθανάτερον μοι φανεῖται, καὶ παλαιός Ιστορίας ἰχθύμενον. Τούτους δὲ τοὺς προκατανομασμένους βασιλέας, καὶ τοὺς τῶν ποιμένων (14) καλουμένους, καὶ τοὺς δὲ αὐτῶν γενομένους κρατεῖσαι τῆς Αἴγυπτου φησιν ἐπὶ πρὸς τοὺς φ' α'. Μετὰ ταῦτα δὲ τῶν ἐκ τῆς Θηβαΐδος καὶ τῆς διλλῆς Αἴγυπτου βασιλέων γενέσθαι φησιν ἐπὶ τοὺς ποιμένας ἵπαντασιν, καὶ

(7) Ἀρξομαι δέ. Locum hunc leges apud Josephum lib. i Contra Apionem, pag. 1039 edit. Graecolat. ex vers. Gesseni. Ilos autem contra Apionem libros, Περὶ τῆς τῶν Ιουδαίων ἀρχαύτητος, inscriptos esse, ex hoc titulo 15 conjici possit.

(8) Οὐχ οἶλον τε παρατάξειν. Optima lectio, ex qua Josephi editionem corrigas, in qua legitur: Οὐχ οἶλον τε παρατάξειν quia interpres ita reddit, quas non arbitriatur commendare quae nostra sunt. Divinare hoc suvit.

(9) Τοῦ Τίματος. Supplendus et corrigendus hic locus ex Josepho, apud quem Manethus ille sic incipit. Εγένετο βασιλεὺς ἡμῖν Τίμαος δυρρα. In nomine Τίματος οὐδεὶς μυτανδούς putavi quod mihi

A Graci legislatores, Lycurgus, Solon, septemque sapientes: nec non Pherecydes ille Syrus, magnusque Pythagoras, quos adhuc posterius sub olympiadum initium natos esse jam ostendimus. Ex quibus omnibus Mosem utique, Gracis illis non sapientibus tantum ac poetis, verum etiam plerisque numinibus antiquiore fuisse constat. Atque ex Clemente hactenus. Sed quoniam ante nostros homines, hoc in argumenti genere Hæcrei versati sunt, illorum etiam testimonia proferre omnium fuerit.

CAPUT XIII.

Ex Flavii Josephi primo De antiquitate Iudeorum.

B « Ego vero, inquit, ab Ἀιγυπτiacis litteris initium faciam, quarum ut nulla nobis per sese copia sit, Manethus tamen Ἀιγυπτius genere, vir in Graeca eruditioe versatus, uti ex eo intelligitur, quod Græce patriam historiam scripsit, eam, ut ipse proficitur, e sacris interpretatus libris: qui etiam Herodotum multa propter ignorationem in expoundis rebus Ἀιγυπτiacis peccasse demonstrat. Ille igitur Historiarum Ἀιγυπtiarum secundo, ita de nobis scribit: ejus quippe verba proferre libet, quod ipsum uti testem aliquem producam: Regem, inquit, olim habuimus Timæum nomine: cujus tempore, cum nobis Deus nescio quo pacto esset iratior, ex partibus Orientalibus homines ignobili genere illi quidem, sed tamē audacie pleni, repentinum hanc in regionem impetum fecerunt; eamque facile admodum ac sine pugna subegreverunt. Tum paucis interjectis: Gens, inquit, eorum universa Hycoussos vocabatur, hoc est reges pastores. Hyc enim in sacra lingua regem sonat; Oussos autem communī vocabulo pastorem pastoresque significat; unde vox composita Hycoussos. Sunt tamen qui Arabes illos 501 fuisse velint: adeoque in alio quodam exemplari, nomine illo Hycoussos, non reges, sed potius captivos pastores indicari. Sane quidem Hyc, ot Hac, si cum aspiratione scribatur, captivos proprie nominatimque significat. Atque id mihi verosimilius videtur, magisque eum antiqua historia consentaneum. Illos igitur regum olim pastorumque nomine appellatos, eorumdemque posteros Ἀgypti dominatum tenuisse Mauethus ait, annis circiter undecim supra quingentos. Tum vero su-

D de vera illius appellatione non constaret.

(10) Ἐκαλεῖτο δέ. Joseph. pag. 1040.

(11) Τὸ σύμπαν αὐτῶν δλλος Ὑκουσιών. Joseph. τὸ δλλος Ὑκώς, quam vocem deinde tam constanter retinet, quam Eusebius Ὑκουσιών. Nec facile sit homini non Ἀigyptio, veram lectionem divinare.

(12) Ὑκουσιών. Joseph. tantum "Υκ, sed male, ut ex sequentibus plane constat.

(13) Ὑκουσιών. Hic vicissim reponet autum "Υκ, ex cod. Josepho.

(14) Καὶ τοὺς τῶν ποιμήρ. Josephus delet καὶ, rectius, ut videtur: nisi malis τοὺς ἐκ τῶν ποιμήρ, quod eorum ex numero reges crearentur.

sceptam aduersus eos ab Thebaidis ac reliqua^z Aegypti regibus expeditionem, bellumque grave ac diuturnum inter ipsos conflatum fuisse. Tudem sub rege quodam, cui Misphraguthosis nomen erat, debellatos pastores illos, ac reliqua Aegypto pulsos, unum in locum inclusos esse tradit, cujus ambitus decem jugerum millia contineret. Avaris locus ille dicebatur, quem a pastoribus universum ingenti validoque muro septum ac munitione idem scriptor ait, ut quidquid sibi fortunarn esse ac prædicta, id omne tatum ac securum habere possent. At vero Misphraguthosis. filium Thmuthosia nomine, quadringentorum et octoginta milium hominum exercitu muros obse-disse; atque ipsos per vim expugnare conatum illum quidem, sed obsidione exitu desperato, cum iisdem ea conditione pepigisse, ut Aegyptio relicta, quocunque vellent, omnes sine ullo sue detrimento commigrarent. Eos igitur cum universis familias, atque omni possessione sua, uti per ictum foedus poterant, haud pauciores ducentis et quadraginta milibus, ab Aegypto per solitudinem in Syriam tetendisse. Quod autem sibi ab Assyiorum principatis metuerent, tum enim Asian tenebant, in ea, quam hodie Judæam appellamus, regione urbem adiificasse, que tot hominum milia caperet, eamdemque Hierosolymam minasse. Quibus deinde regum Aegyptiorum successionem tempusque, quo singuli regnarunt, ubi Manethus subiunxit, tum denum ita concludit: «Ergo si tempus ad initium annorum istorum rationem exigimus, constabit omnino, quos pastores ipsi vocabam, maiores nostros, annis ante tribus et nonaginta supra trecentos, nisi ex Aegypto migrassent, regionem illam insedisse, quam Danaus Argos venisset, qui tam ab Argivis pro antiquissimo celebratur. Ita duo 502 nobis eaque sane præcipua, hoc Manethi, quod Aegyptiarum litterarum fidei sequitur, testimonio confecta sunt: alterum, eis in Aegyptum aliunde profectos esse; alterum, indidem ipsos alio commigrasse, quod etiam posterius adeo vetustum esset, ut Trojana tempora annis prope mille antecederet. » Hæc Josephus ex Aegyptiaca historia paulo soluti. Idem ex Phoenicia, productus ipsismet rerum Phoeniciarum scriptoribus, manifesto probat, templum Hierosolymitanum ab Salomonre regi anni centum et quadriginta tribus, cum octo insuper meibus, ante conditam a Tyriis Cartbaginensem, adiificantum fuisse. Tum progressus ad Chaldaeos, ex eorum etiam monumentis Hebræorum antiquitatis testimonia repit.

CAPUT XIV.

*Universa Hebræorum historia recentiore fuisse
Græcorum philosophorum aetatem.*

Verum enim, quid porro demonstrationes demonstrationibus cumulare necesse est, cum nemo sit, qui modo veritatis amantior esse velit, quam

^z Jos. "Abaris."

(15) *Misphraguthosiac.* Joseph. "Alisphragios-
thosiac."

(16) *Θρούθωσιν.* Joseph. Θόύμωσιν, quem pag.
141, Τέθμωσιν appellat.

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ως ἀπόστολος τῆς παρ' Ἐβραιοῖς ιστορίας νεώτερος τυγχάνοντι τῷ παρ' Ἐλληνοῖς φιλοσόφων εἰς χρόνον.

"Αλλὰ τι δεῖ πλήθος ταῖς ἀποδεξίαις ἐπισκοπεύειν, τοῦ φιλαλήθους, δλλὰ μὴ φιλαπεχθύμονος καὶ τοῦ εἰρημένους ἀρκουμένου, πουκίην περιέχουσι τὴν περὶ

(17) *Πολιορκίας.* Repone πολιορκίας, ex Josepho.

(18) *Tauta μέρ.* etc. Adi Joseph. pag. 1041.

(19) *Ἀπόκηλησαν.* Corrigendum ex Josepho τρώχησαν, nisi malis εἰς τὴν χώραν τ. ἀπόκ.

τοῦ προκειμένου σύστασιν; Προβεκτοί δὲ τοῖς τά A malevolentis tenacior, cui non hactenus alia sufficientant, quibus tam varia tamque multiplex suscepti argumenti probatio continetur? Si quidem id aegabamus, ut Mosis prophetarumque tempora Graecorum rebus antiquiora esse demonstraremus. Nunc igitur, quoniam eundem Mosem longe ante Trojanum bellum floruisse ostendimus, age qui post eum secuti sunt, reliquos etiam omnes videamus. Quippe Mosem enim veris illis Hebreorum principiis Hebrei atque Abrahamo, qui hoc nominis generi dederunt sno; nec illis tantum, sed etiam aliis omnibus uti Deo charissimis, ita longe vetustissimis, juniorum ac posterioreū fuisse, vel ex ipsam ejus historia clarissimum est. Primus ergo post Mosem Iudeicæ genti prafuit Jesus, annis ut nounnullis placet, triginta. Deinde ut Scriptura testatur, eidem alienigenæ octo dominati sunt. Tum Gethouiel annis quinquaginta. Post hunc Eglom rex Moab, annis octodecim. Tum Aod, annis octoginta: post quem iterum alienigenæ annis viginti. Deinde præfuerunt Debora simni et Barac annis quadraginta. **503** Tum Madiantæ annis septem. Postea Gedeon annis quadraginta: Abimelech annis tribus, Thola tribus et viginti, Jain duabus et viginti, Ammanitæ octodecim, Jephthe sex, Esbon septem, Malon decem, Labdon octo, Alienigenæ quadraginta, Samson viginti; tum Heli sacerdos, ut Hebraicæ litteræ fidem faciunt, annis quadraginta: cuius tempore captum est Ilium. Post Heli sacerdotem, populo Sainuel imperavit. Hunc Saul rex omnium primus exceptit, regnavitque annis quadraginta. Tum David annis totidem: inde Salomon totidem, qui primus Hierosolymitanum templum extruxit. Post Salomonem, Roboam annis septuaginta, Abia annis tribus, Asa uno et quadraginta, Josaphat viginti quinque, Joram octo, Ochosias anno duntaxat uno, Gotholia septem, Joas quadraginta, Amarias quo Iraginta novem, Ozias duos et quinquaginta, eni tempore Osse, Amos, Isaiae et Jonas prophetarunt. Post Oziam regnavit Joatham annis sedecim, tum Achaz totidem. Quo regnante prima olympias celebrata est, in qua cursu vicit Corobns Eleus. Post Achaz regnavit Ezechias annis viginti novem: cuius tempore Romulus et Romam condidit, et regnavit. Post Ezechiam Manasses annis quinque et quinquaginta. Deinde Amos annis duobus, Josias uno et triginta, sub quo Jeremias, Baruch, Olda et alii prophetæ floruerunt. Tum Joachaz, mensibus tribus, Joachim annis undecim, et Sedecias omnium postremus duodecim. Sub eo capta Hierusalem ab Assyriis, templum incensum, universa Iudeorum natio Babylonem abduncta, ubi Daniel et Ezechiel prophetarunt. Post annos inde septuaginta, Cyrus Persis imperavit, Iudeosque servitute liberavit, omnibus, quicunque vellent, in patriam regnare, omnibus, quicunque vellent, in patriam regnare.

(20) Ἐκεῖδη τελευτῶν, etc. Clemens Alexandrin. lib. i Stromat., pag. 237, edit. Graeco-Lat. eod. in argumento ve-satur.

deundi templique instarandi potestate facta. Cum A Ἐλλησ. Θαλοῦ δὲ γίνεται ἀκουστῆς Ἀναξιμανδροῦ, etiam Jesus Josedeci, et Zorobabel Salathielis filius reverterunt, novique templi fundamenta posuerunt, quo tempore Aggeus, Zacharias et Malachias omnium novissimi prophetabant, neminem enim post illos Iudei prophetan habuere. Jam Cyro regnante Solon Atheniensis, quosque septem sapientes Graeci vocant, floruere, quibus sane vetustior apud eos philosophus nemo celebratur. Ex iis Thales Milesius princeps inter Graecos de rebus naturalibus philosophari coepit, deque solis conversionibus, **504** lunaeque cum defectione, tom illustratione, nec non de æquinoctio disputavit. Quare clarissimus in Græcia semper habitus est. Thaleitis auditor fuit Anaximander, Praxiadæ filius, genere Milesius ipse quoque. Is omnium primus stylos ad dignoscendas solis, temporum, tempestatum, et æquinoctii conversiones elaboravit. Huic operam dedit Anaximenes item Milesius Eurystrati filius, quem audivit Anaxagoras Clazomenius, Hegesibuli filius. Is de principiis distincte primus et enucleate disputavit. Neque enim de universi tantum natura, ut priores illi, sed etiam de ipso motu ejus auctore philosophatus est. *Cum enim res omnes, inquit, confusa simus permisantes ab initio forent, Mens penitus eas permeans, ab illa perturbatione in ordinem elegantiamque vindicavit.* Anaxagoræ discipuli tres fueri, Pericles, Archelaus, et Euripides. Pericles non Atheniensium modo, facile princeps fuit, verum etiam aquales suos omnes opibus ac nobilitate superavit. Euripides cum ad poeticam sese contulisset, scenicus a nonnullis philosophus vocatus est. Archelaus denique Lampasaci Anaxagoræ suo in ludo successit. Inde cum Athenas migrasset, easdem illi docendi partes munusque sustinuit, et quamplurimos Albenienses discipulos, interque ceteros Socratem habuit. Ejusdem Anaxagoræ tempore, Xenophanes et Pythagoras physici claruere. Ac Pythagoras quidem Theano uxor, ejusque filii, Teltauges et Mnesarchus, successerunt. Telaugis auditor Empedocles fuit, cuius aetate Heraclitus ille tenebrosus in hominum ore versari coepit. Xenophani vero Parmenidem, Parmenidi Melissum, Meliso Zenonem Eleatem successisse ferunt. De quo Zenone illud etiam narratur, cum is conjurationis adversus tyrannum ejus temporis iuia princeps auctorque deprehensus esset, ab eoque uti consiliis socios indicaret, torqueretur, tyranni suppliciis tanquam minus ad sese pertinentibus omnino contemptis, præmansam dentibus linguam in eum expuisse, atque ita mediis iu cruciatis constantissimum obiisse. Ejusdem auditor Leucippus fuit, Leucippi Democritus, Democriti Protagoras, cuius aetate Socrates flouruit. Ut enim ante Socratem physicos sparsim nonnullos reperias, omnes tamen cum initium

* ms. δήμηγχεν

(20°) Εαυτῶν. Lege ξαυτόν. Edit.

B Θαλοῦ δὲ γίνεται ἀκουστῆς Ἀναξιμανδροῦ, Πραξιδέου μὲν ταῖς, γένος δὲ καὶ αὐτὸς Μίλιστος Οὔτος πρώτος γνώμωνας κατεσκεύασε πρέδειαγνωματικῶν τε ἡλίου, καὶ χρόνου, καὶ ὥρων, καὶ Ισημερίας. Ἀναξιμανδροῦ δὲ γνώμωμος ἐγένετο Ἀναξιμένης Εύριστράτου, Μίλιστος τούτου δὲ Ἀναξιγάρδου, Κλαζομένιος. Οὔτος δὴ πρώτος διῆρθρως τὸν περὶ ἄρχοντα λόγον. Οὐ γάρ μάνον περὶ τῇ πάντων οὐσίας ἀπεφήνατο, ὃς οἱ πρὸ αὐτοῦ, διὰλα καὶ περὶ τοῦ κινούντος αὐτῆς αἰτίου. « Ἡν γάρ τὴν ἀρχὴν, » φησι, « τὰ πράγματα δικοῦ πεφυρμένα· Νοῦ δὲ εἰσεβάθυν, αὐτὰ δὲ τῆς ἀταξίας εἰς τάξιν γράψεν. » Ἀναξιγάρδου δὲ ἐγένοντο γνώμωματρίς, Περικλῆς, Ἄρχαλος, Εὐριπίδης. Περικλῆς μὲν οὖν Ἀθηναίων πρώτος ἐγένετο, καὶ πλούτον καὶ γένει τῶν καθ' ἐπειτῶν⁽²⁰⁾ περιήγεκεν^a. Εὐριπίδης δὲ, ἐπει ποιητικὴ μεταβολή, ὅποι τινων σχηματος φιλόσοφος ἐκλήθη· δὲ Ἀρχίλοχος ἐν Λαμψάκῳ διεδέξατο τὴν σχολὴν τοῦ Ἀναξιγάρδου. Μετάδεδε δὲ εἰς Ἀθηνας ἔκει ἐσχάλας, καὶ πολλοὺς ἔσχεν Ἀθηναίων γνωμίμους, ἐν οἷς καὶ Σωκράτην. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τῷ Ἀναξιγάρδῳ χρόνον ἤκμασαν διάρρηξ φυσικοί, Σενοφόντης τε καὶ Πιθαγόρας. Τὸν μὲν οὖν Πιθαγόραν διεδέξατο θεωρία τῇ γυνῇ οἱ τε ιδού αὐτοῦ, Τηλαυγῆς καὶ Μήταργος. Τηλαυγοῦς δὲ Ἐμπειδολῆς ἀκουστῆς γίνεται, καθ' δὲ Ἡράκλειτος δὲ σκοτεινὸς ἐγνωμίκετο. Τὸν δὲ Σενοφόντην λέγεται δὲ Παρμενίδης διεδέξαθαι, Παρμενίδην δὲ Μέλισσος, Μέλισσον Ζήνων δὲ Ἐλεάτης^b δὲ φασιν ἐπειδουλήν κατὰ τοῖς τυράννοις συστράμμανον διλῶντα, στρεβλουμένον δὲ ὑπὸ τοῦ τυράννου, διως τοὺς εἰν αὐτῷ γενομένους δινέρας ἀπογράψηται, οὐ προσποιηθέντα τὰς τοῦ τυράννου τιμιώρας, διαμαστράμενον τὴν γλώσσαν προσπονταί αὐτῷ, καὶ οὐτας ἔγκαρπερθεράσαντας ταῖς βασινάσις ἀποθανεῖν. Τούτου δὲ Λεύκιππος ἀκουστής γέγονε, Λεύκιππος δὲ Δημόκριτος, οὐ Πιθαγόρας, καθ' δὲ ἤκμασι Σωκράτης. Καὶ διλούς δὲ σποράδην ἦστιν εὐρέων φυσικῶν ταλασσόφους πρὶν Σωκράτους γενομένους^c τὴν διὰ πάντας, ἀπὸ Θαλοῦ δρέπανον, κατέπειτα τοῖς Πιθαγόρεοις διμιήσας, τούς πρὸ αὐτοῦ πάντας λόγῳ τε καὶ συντετι, καὶ τοῖς ἐν φυλοσοφίᾳ δόγμασιν ὑπερηκόντισε. Γέγονε δὲ Πλάτων διμφὶ τὰ διστάτα τῆς Περσῶν βασιλείας, μικρῷ θάττον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, Λύγωντος δὲ τοῦ Σεβαστοῦ οὐ πρόσθεν ἦτη ν'. Εἰ δὴ τοι τοιγαρέων δὲ Πλάτων, οἱ τε μετ' αὐτὸν διεγένθεν τὰ σύμφωνα Εἴδραιος περιφοροκρήτες, ὥρα σκοπεῖν τὸν χρόνον καθ' διν οὗτος γέγονε· τῶν δὲ ταῦ^d Εἴδραιοις θεολόγων τε καὶ προρητῶν τὴν κα-

λαύτητα τῇ πάντων τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων ἀντί-
πραβάλλειν ἡμεῖς. Άλλα γάρ, τούτων ἀποδειχθέν-
των, καὶ δέ, ἐπανελθόντας, τοὺς Ἑλλήνων σοφοὺς
ἥλωτάς θεάσασθαι τὸν Ἐβραϊκὸν γεγονότας δογμά-
των· ὅτε μηρέτ' εὐλόγως ἡμῖν ἀπομέμφεσθαι τοὺς
συφράντας, εἰ δὴ καὶ αὐτοί, τὰ δμοὺς τοὺς αὐτῶν
φιλοσόφους ἀγαπήσαντες, τὰ Ἐβραίων λόγια τιμῆν
διανενοήμεθα.

primum auditor cuius fuissest, indeque Pythagoreis,
tum etiam prudentiis, philosophandiisque genere longo superavit intervallo. Is enim sub extrema regni
Persarum tempora floruit, paulo ante Alexandrum Macedonem, ante Augustum vero annis haud multo
amplius quadringentis. Si ergo Platonem tibi, quicque illum secuti sunt, eadem interdum, quæ Hebraeos
ipsoe, philosophatos esse constititerit, tum vero operæ pretium fuerit, quoniam tempore vixerit co-
gitare, adeoque illam Hebraeorum sive theologorum, sive prophetarum vetustatem, cum Græcorum om-
nium philosphorum ætate componere. Sedenim quando semel ista sumus demonstratione per-
fancti, tempus utique jam est, uti ad Græcos illos sapientes Hebraicorum dogmatum æmlos proprius
intuendos aliquando redeamus: nibil ut deinceps importuni calumniatores, hoc nomine objiciendum
nobis atque exprobrandum habeant, quod illa Hebraeorum decreta, philosphorum suorum placitis
deo gemina complecti ipsi quoque ac plurimi facere statuerimus.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER UNDECIMUS.

ΤΑΣΣΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΕΝΑΕΚΑΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ. B

- α. Ως ἡ κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφία τῇ καθ' Ἐβραίους ἢ τοῖς ἀναγκαιότατοις ἀπηκολου-
θησετ.
- β. Περὶ τοῦ τριμεροῦ τῆς κατὰ Πλάτωνα φιλο-
σοφίας, ἀπὸ τῶν Ἀττικῶν.
- γ. Ἀριστοτέλους, Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα φι-
λοσοφίας.
- δ. Περὶ τῶν παρ' Ἐβραίους θιθικῶν δογμάτων.
- ε. Περὶ τῆς παρ' Ἐβραίοις λογικῆς πραγμα-
τειᾶς.
- ζ. Περὶ τῆς παρ' Ἐβραίους τῶν ὀροφάτων ὄρθο-
γραφῶν.
- η. Περὶ τῆς καθ' Ἐβραίους φυσιολογίας.
- θ. Περὶ τῆς τῶν νοητῶν φυσιολογίας.
- ι. Περὶ τοῦ ὑποτοῦ, Μωσέως καὶ Πλάτωνος.
- κ. Νομογρίου τοῦ Πλαταγορείου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- λ. Πλοτιάρχου, ἀπὸ τοῦ ἐπιτεγραμμένου συγ-
γράμματος, Περὶ τοῦ ἐπιλεξίος Εἰ.
- μ. Οὐτὶ ἀφῆτον τὸ θεῖον.
- ν. Οὐτὶ θεός εἰς ἀτοῦ μένος.
- ο. Περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου Ἐβραίου καὶ Πλά-
τωνος.
- π. Φίλωνος, Περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου.
- ρ. Πλάτωνος, Περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου.
- σ. Πλατώνος, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- τ. Νομογρίου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- υ. Ἀριστολίου, Περὶ τῆς Ἰωάννου τοῦ παρ' ἡμῖν
επαγγελματοῦ θεολογίας.
- χ. Περὶ τῶν τριών ἀρχῶν ὑποστοσεων.
- ψ. Περὶ τῆς τοῦ ἀριστοῦ οὐσίας.
- φ. Νομογρίου, Περὶ τοῦ δραδοῦ.
- χ'. Περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι θεών.

506 UNDECIMI LIBRI CAPITA.

- 1. *Platonis philosophiam, in iis, quæ omnium maxime necessaria sunt, cum illa Hebraeorum convenire.*
- 2. *De tripartita Platonis philosophia, ex Attico.*
- 3. *De Platonicæ philosophia, ex Aristocle.*
- 4. *De morum apud Hebraeos disciplina.*
- 5. *De Hebraeorum philosophia in dissendo posita.*
- 6. *De recta nominum apud Hebraeos impositione.*
- 7. *De naturali Hebraeorum philosophia.*
- 8. *De rerum spiritualium physiologia.*
- 9. *De Ente, ex Mosis Platonisque doctrina.*
- 10. *De eodem, ex Numerio Pythagoreo.*
- 11. *Ex Plutarchi opusculo, de syllaba ΕΙ Delphico templo inscripta.*
- C. 12. *Deum verbis explicari non posse.*
- 13. *Uuum ac solum esse Deum.*
- 14. *De secundo Hebraeorum Platonisque principio.*
- 15. *De secundo principio, ex Philone.*
- 16. *De secundo principio, ex Platone.*
- 17. *De eodem, ex Plotino.*
- 18. *De eodem, ex Numerio.*
- 19. *De Joannis apud nos evangelista theologia, ex Amelio.*
- 507 20. *De tribus substantiis principiis vim habentibus.*
- 21. *De natura boni.*
- 22. *Numenii de bono verba.*
- 23. *De Platonicis ideis.*

24. De Mosaicis ideis, ex Philone.
 25. De iisdem, ex Clemente.
 26. De adversariis naturis, Hebraeorum Platonisque doctrina.
 27. De animæ immortalitate, ex Hebraorum Platoniisque doctrina.
 28. De eadem, ex Porphyrio.
 29. Quod mundus ortum habuerit.
 30. De caeli luminibus.
 31. Omnia Dei opera bona esse.
 32. De alteratione ac mutatione mundi.
 33. De resurrectione mortuorum, ex eodem.
 34. De supremo mundi fine.
 35. Mortuos quosdam revisisse Plato scribit, cum Hebreis hoc etiam in genere consentiens.
 36. Ex Plutarcho in re simili.
 37. Platonem de terra illa, quam celestem vocant, Hebreis similima tradidisse.
 38. De judicio, quod mortem excipiat, Platonem Hebreis affixa sensisse.

SUSCEPTI ARGUMENTI PROCEMUM.

Superior idemque decimus *Præparationis evangelicæ* liber, non jam verbis meis, sed ipsiusmet gentilium hominum testimoniis planum fecit, quam simile veri sit, Græcos præter unam in dicendo vim et elegantiam, sapientis et eruditii nihil domo protulisse, sed barbaris omnia suffratos esse : adeoque ne ipsa quidem Hebraeorum iguorasse oracula, sed ea potius ex parte saltem attigisse : cum ne in ipsis quidem hominum suorum operibus tanta cum ambitione conscriptis castas ab omni furto integrasque manus conservare potuerint. Nam fures illos omnino fuisse, non mea, nii jam dixi, sed sua ipsorum voce demonstravi. **508** Præterea, quam ipai prudenter simul atque juvenes sint, quamque longo intervallo ab illa Hebraeorum antiquitate disjuncti, eisdem libro ex inita temporum inter se contentione cognovimus. Atque hæc superiori libri partes fuerunt omnino duæ. Jam vero hic quem præ manibus habemus, id agit, ut factam a nobis præmissionem, quoddam quasi nomen ac debitum, repræsentet, illamque Græcorum philosophorum, si minus in omnibus, in nemnulis certe quidem placitis atque decretis cum Hebraorum oraculis consensionem aperiat. Verum ut alios prætereat, tanquam minus hoc loco necessarios, omnium corryphæum appellabit, quod instar omnium Platone duntaxat uno, tanquam susceptæ disputationis regulæ utendum esse videatur, qnipple quem, ut reliquos unus omnes eruditio gloria longe multumque superavit, ita satis omnino per se se nobis, ad hanc questionem definiendam et constitutendam futurum pntemus. Quod sicubi ad illustrandam hominis sententiam opus fuerit, eorum etiam qui ad ipsius philosophie rationem adheseret, testimonia proferam, ipsissimis eorum verbis ad majorem propositi argumenti fidem certitudinemque productis. Ceterum ut is vere pleraque pronuntiarit, illud observari tamen ac retineri velim, non eum semper in omnibus recte, atque uti res postulabat, philosophatum esse. Quod ipsum quoque suo loco demonstramus, non utique criminandi homini animo, sed consiliis nostri defendendi causa, qui barbaram a nobis philosophiam Græca potiorem habitam esse fateamur.

^a Ισ. τῇ τε φρόντισῃ. ^b γη. Εσεῖσαι.

- Α κδ. Φιλωνος, περὶ τῶν παρὰ Μωσὶ λθεῶν.
 κε. Κλήμεντος, περὶ τὸν αὐτὸν.
 κξ'. Ἐβραιων καὶ Πλάτωνος, περὶ τῶν ἀντιτιων
 δυνάμεων.
 κζ'. Περὶ γυγῆς δθαραστας, Ἐβραιων καὶ Πλάτωνος.
 κη'. Περφυρίου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.
 κθ'. Περὶ τῶν γεννητῶν εἰραι τὸν κόσμον.
 κη. Περὶ τῶν κατ' οὐρανὸν φωτιών.
 λα'. Ὄτι πάρτα καλά τὰ ἔργα τον θεον.
 λβ'. Περὶ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς τοῦ κόσμου.
 λγ'. Περὶ τῆς τετελευτήστων ἀναβιώσεως, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 λδ'. Περὶ συντελείας τοῦ κόσμου.
 λε'. Ώς καὶ νεκρούς ἐγνέρειοι δ Πλάτων δμοις τοῖς Ἐβραιοις λόγοις ιστορεῖ.
 λζ'. Πλοντάρχον, περὶ τον εμοιον.
 λη'. Ώς καὶ τὰ περὶ τῆς λεγομένης ἐπουρανον τῆς, δ Πλάτων δμοις Ἐβραιοις διέκεισιν.
 λη'. Ώς καὶ τὰ περὶ τῆς μετὰ θάνατον κρίσεως δμοιος Ἐβραιοις καὶ Πλάτων έστεισαν πιστεῖσι.

ΙΡΡΟΜΙΩΝ ΤΗΣ ΥΙΟΘΕΣΕΩΣ.

Ο μὲν δὴ τοῦ μετὰ κείρας προάγων, τῆς Εβαγγελικῆς Προπαρασκευῆς δέκατος ὁν τόμος, οὐκ ἔμαις φωναῖς, ταῖς δὲ ἔμων συνίστη μαρτυρίαις, τὸ μὴ ἀπικεῖ εἰναὶ τοὺς Ἐλληνας μηδὲ οἰκοθεν σφιν ἐπενηγμένους, εἰ μὴ διτ. μόνην τὴν ἐν λόγοις διενθήτα τε καὶ εὐγλωττιαν, τὰ πάντα δὲ παρὰ βαρβάρων ἐσκευωρημένους· μηδὲ τὰ Ἐβραιον ἀγνοῖσι λόγια, καὶ τούτων δὲ ἐν μέρει καθάβασθαι· διτ. μοὶ τῆς τῶν φρετέρων ἐν συγγράμμασι φιλοτιμίας καθαρὰς ἐψυλάζαντο κλοπῆς τὰς κείρας. Κλέπτας γάρ αὐτῶν οὐχ ὁ παρ' ἡμῶν, ὁς ἔφητο λόγος, δὲ δὲ αὐτῶν παρεστησατο. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ σφράγια νέους δμοῦ τῇ φρονήσει καὶ τῷ τῆς ἡμικλειαν αὐτούς, παρὰ πελ-
 στον δοὺς τῆς Ἐβραικῆς λειπομένους ἀρχαιολογίας, ἐν ταυτῷ διὰ τῆς τῶν χρόνων παραβέσσεως ἐγνωμεν. Ταῦτα μὲν οὖν δὲ πρὸ τούτου. Ο δέ γε παρὸν ἐπει-
 γεται λοιποὶ ἡδη, ὑσπερ τι γρέος, τὴν ἐπηγγελμάνην ὑπόσχεσιν ἀποδοῦναι, καὶ τὴν ἐν τοις, εἰ καὶ μὴ τὸν πᾶσι, τοῖς δοματικοῖς θεωρήμασι, πρὸς τὰ Ἐβραιον λόγια συμφωνιαν τῶν παρ' Ἐλληνας φιλοδοξουν ἐκ-
 φιναι· ἐν τοῖς πατετούσι παρειτάσμανος, τὸν κο-
 ρυφαλον ἀπάντων ὀνταχαλεῖται, μένυν χρῆναι ἀντὶ πάντων ἡγούμενος γνώμονι χρήσασθαι τοῦ προβη-
 ματος Πλάτωνι· ἐπει καὶ οὔτος μόνος ξύκε, τῇ δόξῃ τοὺς πάντας ὑπερακονίτας, αὐτάρκης ἡμίν ξεσται·
 πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου σύστασιν. Εἰ δέ ποτε δοῖς
 Σαφηνείας ἔνεκα τῆς τοῦ ἀνδρὸς διανοιας, καὶ τοῖς τὴν κατ' αὐτὸν ἔξιλουσι διατοποιησαντας.
 Ο δέ καὶ αὐτὸν κατὰ τὴν δένταν καρπον παρατήσουσιν, οὐκ ἀντὸν διαβολῆς, ἀπολογίας δὲ ἡμετέρας χάριν, δὲ ἢν τὴν βάρβαρον φιλοσοφιαν τῆς Ἐλληνικῆς διμολογοῦμεν προηγμα-
 νεῖναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὥς η κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφία τῇ καθ' Ἐβραῖον
εἰς τοὺς δραγκαυτάρους ἐπηκολύθησεν.

Εἰς τρία διείλονται μέρη τοῦ Πλάτωνος τὸν πάντα τῆς φιλοσοφίας λόγον, εἰς φυσικὸν, θεϊκὸν, λογικὸν· εἰς τὸ πάλιν τὸν φυσικὸν διελομένου εἰς τὸ τὴν τῶν αἰσθητῶν θεωρίαν, καὶ τὴν τῶν ἀσωμάτων κατανόησιν· εἴροις ἀν καὶ παρ' Ἐβραῖος τὸ τριμέρες τὸ τοῦτο τῆς διδασκαλίας εἶδος, οὐδὲ δὴ καὶ παρ' αὐτοῖς τὰ δύοια, πρόσθεν ἡ Πλάτωνα γενέσθαι, περιλοσφήτηται. Πρώτον δὲ τῶν Πλάτωνος ἀκοῦσαι ξένον, εἰδούσιον, εἰδούσιον καὶ τὸ Ἐβραϊκὸν ἐπισκοπῆσαι. Θίσω δὲ τὰ ἀρέσκοντα Πλάτωνι ἀπὸ τῶν τὰ αὐτοῦ προσέδυντων, ὃν Ἀττικὸς, διαφανῆς ἀνὴρ τῶν Πλατωνικῶν φιλοσόφων, ὁδὸν τὴν τὰ δοκοῦντα τῷ ἀνδρὶ διέξειν, ἐν οἷς ισταται πρὸς τοὺς διά τῶν Ἀριστοτέλους τὰ Πλάτωνος ὑπερχωνυμένους.

Ιονόφρος clarissimus, hunc in modum mentem ipsius doctrinamque prosequitur, ubi adversus illos disputat, qui Aristotelis doctrina Platonis sese philosophiam tueri profidentur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀττικοῦ Περὶ τοῦ τριμεροῦς τῆς κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφίας.

Τριχῆ τοιν τὸν διαρρομέντις τῆς ἐντελοῦς φιλοσοφίας, εἰς τε τὸν ἥιστον καλούμενον τρόπον, καὶ τὸν φυσικὸν, καὶ ἔτι τὸν λογικὸν· καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατασκευάζοντος τῆς ἔκαστον καλὸν καὶ ἄγαθόν, καὶ τοὺς οἰκους διοικοῦσι εἰς τὸ δριστὸν ἐπανορθώνοντος, οὗτον δὲ καὶ δῆμον σύμπαντα πολιτεῖται τῇ διαφερούσῃ, καὶ νόμοις τοῖς ἀκριβεστάτοις κοσμοῦντος· τοῦ δευτέρου δὲ πέρι τὴν περὶ τῶν θεῶν γνῶσην διήκοντος, αὐτὸν τε τῶν πρώτων, καὶ τῶν αἰτίων, καὶ τῶν θεῶν, δοσα ἀκ τούτων γίνεται, ἢ δὴ περὶ φύσεως Ιστορίαν δὲ Πλάτωνος ὀνόματος· εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων ἀμφοτέρων διάκρισιν τε καὶ εὑρεσιν τοῦ τρίτου παραλαμβανομένου· διτὶ μὲν Πλάτωνος πρώτος, καὶ μήδιστα συναγέρας εἰς ἐν πάντᾳ τὰ τῆς φιλοσοφίας μέρη, τέων ἑκατόντα καὶ διερίμμενα, διστορ τὰ τοῦ Πενθέων μῆλο, καθάπερ εἴπει τις, σύρα τε καὶ ζῶν δόλοκληρον ἀπέψηγε τὴν φιλοσοφίαν, δῆλα παντὶ λεγόμενα. Οὕτω γάρ οἱ περὶ Θαλῆν, καὶ Ἀναξιμένον, καὶ Ἀναξαγόραν, καὶ δοσι κατὰ ταυτὸν γεγόνασι τούτοις, ἀγνοοῦνται περὶ μόνη τὴν ὑπὲρ τῆς φύσεως τῶν δυτιῶν σκέψιν διετρίψαντες· οὐ μή οὐδὲ Πιττακός, καὶ Περιστόρος, καὶ Σόλων, καὶ Λυκούργος, καὶ εἰ παραπλήσιος τούτοις, λανθάνουσι τίνας τὴν πλεόν τοιν τοιν εἰς πολιτείαν καταβάντες· Ζήνων δὲ, καὶ πᾶν τὸ Ἐλεατικὸν τοῦτο διδασκαλεῖον, καὶ εἰδὸν γνώμενον ἐπὶ τῇ τέχνῃ τῶν λόγων μᾶλιστα σπουδάσαν. Τούτοις δὲ ἐπιγενόμενος Πλάτων, ἀνὴρ τῆς φύσεως ἀρτιτελῆς, καὶ πολὺ διενεγκὼν, οἴα κατάτεμπτον, ὃς ἀληθῶς, ἐν θεῶν, ἐν δόλοκληρος δῆθι τῇ δι· αὐτοῦ (21) φιλοσοφίᾳ, παρῆκε τε οὐδὲν, καὶ ἔκαστα ἱκέτεωσι, μήτε ἀλλεπίων πρὸς τὸ δάναυρον, μήτε πρὸς τὸ δρυστὸν ἐξενεγέσι. Ἐπει τοιν πάντων ἔφαμεν μετεῖν τῷ Πλατωνικῷ, καὶ φυσιολογοῦντα, καὶ περὶ ήδουν λέγοντα, καὶ διαλεγομένῳ, φέρε, καθ' ἔκαστον ἐπισκεψόμεθα. » Ταῦτα μὲν δὲ Ἀττικός. Ἐπιμαρτυ-

CAPUT I.

Platonis philosophiam, in iis quae omnium maxime necessaria sunt, cum illa Hebraeorum concvenire.

Ac primum quidem, cum tres in partes a Platone universa philosophiae ratio dividatur, in naturam, mores, ac disserendi vim: deinde pars illa rursus, quae de natura disputat, in eorum, quae sensibus usurpantur, tractationem et naturarum corporis experitum intelligentiam ab eodem tribuat: apud Hebraeos quoque tripartitum illud doctrinæ genus reperias, quod nimirum antequam Plato nasceretur, affluita prorsus ae gemina disputariunt. Ac Platonici quidem ipsum iu primis audiamus, 509 ut Hebraica dogmata contemplemur. Nos vero Platonis hoc in genere sententiam, ex eorum qui studiosissime hominis decreta defendunt, eramus. Ex iis autem Atticus, vir Platonicos inter philosophos clarissimus, hunc in modum mentem ipsius doctrinamque prosequitur, ubi adversus illos disputat, qui Aristotelis doctrina Platonis sese philosophiam tueri profidentur.

CAPUT II.

De tripartita Platonis philosophia, ex Attico.

Cum igitur, inquit, tres in partes integra perfectaque philosophia dividatur, hoc est in morum, naturæ, disserendi doctrinam; quarum prima illa non singulos modo nostrum bonos ac probos efficiat, verum etiam familias integras ad castissimam vitæ rationem informet, adeoque populum universum excellenti quadam reipublice genere, et accuratissimis legibus instituat; secunda vero ad rerum diuinarum cognitionem ita pertineat, ut simul et principes illas causasque ceterarum, quaeque ex illis flunt, reliquias omnes contempletur, quam natura historiam Plato nuncupavit; tertia denique ad certiorum superioris utriusque discussionem et inventionem assumatur: Platonem extitisse, qui partes illas omnes philosophias dissipatas eatenus atque disjectas, sic tanquam Penthei membra, ut nonnemo dixit, primus idem maximeque complectus, philesophiam in unius ejusdem corporis, atque integri animantis speciem conflaverit, ab omnibus praedicari constat. Nemisi quippe dubium est quin Thales, Anaximenes, Anaxagoras, et quotquot preterea sub idem vixere tempus, in sola fuerint naturæ rerum consideratione versati. Pittagorū autem, Periander, Solon, Lycurgus, ac ceteri id genus, suam omnem philosophiam in reipublice curam ac studium aperte contulerunt. Zenō denique et illa omnis Eleatica schola, quin potissimum iu disserendi artem incubuerit, nemo etiam est, qui nesciat. At vero his omnibus Plato succedens, vir a natura 510 partibus omnibus ac numeris absolutis, longeque ceteris antecollens, utpote deorum plane munere donoque missus, per quem integra tandem aliquando philosophia cerneretur, et præterit omnino nihil, et singula suam ad maturitatem ita perduxit, ut neque necessarii quid-

* Iο. τι.

(21) Ή δι· αὐτοῦ. Malim abesse articulum τι.

quæ desiderari, neque abripi sese ad iniania pate- A pei δὲ τοῖς εὐτόξ καὶ δὲ Περιπατητικὸς Ἀριστοκήῆ, retur. Quoniam igitur Platonici philosophi propriam ἐν ἔδομῷ μητράμεται, ὃν Περὶ φυσιολογίας συνέ- hanc trium illorum conjunctionem esse defendimus, ταῖς, ὅντα λέγων πρὸς βῆμα. uti de rerum natura disputet, de morum conformatione tractet, ac simul in disserendi facultate versatu sit, age, singula per sese videamus. » Hæc Atticus. Ad quæ Aristocles Peripateticus testimonium accedit, qui libro septimo eorum quos *De natura conscripsit*, conceptis verbis ita loquitur.

CAPUT III.

De Platonica philosophia, ex Aristocle.

c Plato, inquit ille, germanum perfectumque, si quisquam alius, philosophandi genus habuit. Nam Thaletia sectatores in naturæ disputationibus toti erant : Pythagorei texerunt atque involverunt omnia : Xenophanes ejusque discipuli suis illis argumentorum contentionibus, vertiginis plurimum philosophis attulerunt, opis autem subсидioque nihil : Socrates maxime, ignem, quod aiunt, quodque Plato ipse dictabat, igni addidit. Nam inde cum esset ingenioque singulari, adeoque de re qualibet questionem movere solerter in primis graviterque posset, novas ipse de moribus, deque republica disputationes invexit, imo etiam de ideis agere omnium primus instituit : eumdem vero nullo nou ex citato controversye genere, deque omnibus quærentem adhuc atque dubitantem mors occupavit. Jam alii quas sibi quisque particulas abscederant, in iis haesere perpetuo : atque ita nonnulli medicinam, disciplinas alii mathematicas, poeticas alii musicamque sectati sunt. Plerique disserendi vi ac facultate capti, quorum alii sese rhetores, dialecticos alii nuncuparunt. Nam qui Socrati successere, cum multiplices admodum ac varii fuere, tum etiam opinioribus maxime contrarii. Nam alii cynicum sordidumque vitæ genus, simplicem, et ab omni perturbationis sensu vacuum animum : voluptes alii contra prædicabant. Hi sese omnia scire jactabant, illi plane nihil. Quidam in media turba atque omnium oculis volebantur 511, cum infima plebe assidiu : alios adire nemo, nemo alloqui potuisset. At Plato cum unam eamdemque divinarum esse humanarumque rerum scientiam probe intelligeret, eam primus ita digessit, ut partem illius unam explicandæ universi naturæ, alteram rerum humanarum tractationi, conformanda orationi tertiam postremque tribueret. Ceterum, nisi divina perspecta prius ei cognita habeamus, pervideri a nobis humana non posse statuebat. Quemadmodum enim medici, uti partibus quibusdam medeantur, in totius ante corporis curationem incumbant, ita prorsus, qui res nostras intueri velit, universi naturam prius ei cognoscendam esse : cum illius pars quædam homo sit, atque ex bonis duobus, quorum alterum ad nos, ad universum alterum periret, præcipuum sit universi bonum, quod alterum ejus causa procreetur. Atque hanc Indorum esse rationem Aristoxenus musicus testatur : quippe, unum ex ea natione aliquem Athenis congressum esse cum Socrate, ex eoque sciscitatum, quid agendum sibi re-

• *Forte* ἔκεινο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.
'Αριστοκλέους, Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα φύσεως.

« Ἐφελοσύνης δὲ Πλάτων, εἰ καὶ τις ἄλλος τῶν πόπος, γνησίως καὶ τελείως. Οἱ μὲν γάρ ἀπὸ Θαλοῦ φυσιολογίντες διετέλεσαν εἰ δὲ περὶ Πιθαγόραν ἀπερύκαντο πάντα. Συνοφάνης δὲ καὶ οἱ ἀπὸ ἑκείνου, τοὺς ἐριστικῶς κινησθεῖτε λόγους, πολὺν μὲν ἐνέβαλον θιγγόν τοῖς φιλοσόφοις, οὐ μην ἀπόριαν γέ τινα βοήθειαν. Οὐδὲ ἡκίστα δὲ καὶ Σωκράτης, αὐτὸς δὴ τὸ λεγόμενον, ἐγένετο πῦρ ἐπὶ πυρί, καθάπερ αὐτὸς ἦρη Πλάτων. Εὐφυέστατος γάρ ἄν, καὶ δεινὸς ἀπορῆσαι περὶ παντὸς δυνάμεων, ἐπεισθέντες τὰς τε θεικὰς καὶ πολιτικὰς σκέψεις. Ήτι δὲ τὴν περὶ τῶν ιδεῶν πρώτος ἐπιχειρήσας ὥριζεσθαι : πάντα δὲ ἐγέρων λόγους, καὶ περὶ πάντων ἤτοι, ἐφθιτελευτήσας. « Άλλοι δὲ ἀποτελέματα μέρη τινά, περὶ ταῦτα διέτριψαν, οἱ μὲν λατρικὴν, οἱ δὲ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας. Ἰνιος δὲ περὶ τοὺς ποιητὰς καὶ τὴν μουσικὴν. Οἱ μέντοι πολλοὶ τὰς τῶν λόγων δυνάμεις ἐπειδημασαν, ὃν οἱ μὲν φήταροι, οἱ δὲ διαλεκτικῶν προείποντες τούτους. Οἱ μέντοι Σωκράτην διαδέξαμενοι καὶ πάντα τινὲς ἐγένοντο παντοῖοι, καὶ ὑπεναντίοις τὰς γυνάμας. Οἱ μὲν γάρ κυνισμούς, καὶ ἀτυπίας, καὶ ἀπατειλασίας ὑμουνίους ἄλλοι δὲ αὖταν ἥδονάς. Καὶ οἱ μὲν εἰδέντων πάντα ἐκόπταινον, οἱ δὲ ἀπλῶς μηδέν. « Εἴτι δὲ οἱ μὲν ἐν μέσῳ καὶ ἐν δικῇ πάντων ἐκαλυπτοῦστα, τοῖς πολλοῖς ἐξομιλοῦστες· ἄλλοι δὲ αὖ τούτων τὸν ἀπόρτοντα καὶ ἀπροσάρθοντα διετέλουν ἱντες. Πλάτων μέντοι, κατανοήσας, ὡς εἴ μια τις ἡ τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην, πρώτος διεῖλε, καὶ ἤρη τὴν μὲν τινα περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως εἶναι πραγματείαν, τὴν δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων, τρίτην δὲ τὴν περὶ τοὺς λόγους. « Ήξένος δὲ μὴ δύνασθαι τὰ ἀνθρώπινα κατέδειν ἡμᾶς, εἰ μὴ τὰ θεῖα πρότερον ὀφείλει. Καθάπερ γάρ οἱ λατροί, μέρη τινὰ θεραπεύοντες, ἀπιμελοῦνται τῶν διων συμάτων πρώτον, οἳτα χρήσαι καὶ τὸν μέλλοντα τάνθάδε κατέβασθαι, τὴν τῶν διων φύσιν εἰδέναν πρότερον, μέρος τε τῶν δυτῶν τὸν ἀνθρωπὸν· καὶ τάγαθὸν διεῖλον, τὸ μὲν ἡμέτερον, τὸ δὲ τοῦ παντὸς, κυριώτερον δὲ τὸ τοῦ παντὸς· διὰ γάρ ἔκεινος· καὶ τοῦτο γίνεσθαι. Φησὶ δὲ Ἀριστοχένος δι μουσικὸς ἕνδον εἶναι τὸν λόγον τοῦτο. « Αθήνης γάρ ἐντυχεῖται Σωκράτει τῶν ἀνδρῶν ἔκεινος ἔν τινι, κληπτεῖται αὐτοῖς πυνθάνεσθαι, τι ποιῶν φιλοσοφοῦ· τοῦ δὲ εἰπόντος, δι τὸν παντὸν ἀνθρωπινὸν βίον, καταγελάσαι τὸν Ἰνδὸν, λέγοντα μὴ δύνασθαι τινα τὰ ἀνθρώπινα κατέδειν, ἀγνοούντα γε τὰ θεῖα. Τούτο μὲν οὖν εἰ ἀληθές τούτο, οὐκ ἐν δύνατο τις διατεινόμενος εἰπεῖν. Διεῖλε δὲ οὖν Πλάτων τὴν τε περὶ τῶν διων φιλοσοφίαν, καὶ τὴν πολιτικὴν. Εἰ δὲ τὴν λογικὴν· τοιαύτης οὖσῃς τῆς

πειτά Πλάτωνα φιλοσοφίας, καιρὸς καὶ τὴν Ἑβραιῶν ἐποιήσασθαι, μακρῷ πρόσθεν δὲ Η Πλάτωνα γενέσθαι τὸν διουσόν τεπειρωτηρών τρόπον. Εὔροις δ' οὐκ εἰπεῖν περὶ αὐτοῖς τὴν τούμφων τὴν τραμέρεταν, θεούκοις τε, καὶ λογικῶν, καὶ φυσικῶν μαθημάτων, τὸνδε ἐποιήσας τὸν τρόπον.

Intera Plato philosophiam, in eam, quae de universo disputaret, in civilem, ac disserendi magistrum paritus est. • Cum igitur ea Platonicæ philosophiae ratio sit, tempus est ut Hebreorum quoque philosophiam contemplarem, qui profecto longe autequam Plato nasceretur, persimile philosophianum genus habuerunt. Euimvero tripartitam apud eos, cumque Platonica illa congruentem disciplinaram, vel ad mores, vel ad vim disserendi, vel ad naturam ipsam pertinentium divisionem reperias, si de re tota hunc in medium cogitare velis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῶν παρ' Ἐβραιοὺς ηθικῶν δογμάτων.

Τά μέν σύν θεικά πρότυπα πάντων φυλοτίμων ισπουδαζόμενα παρ' αὐτοῖς, ἔργοις πολὺ πρότερον τῶν λόγων, μέθοις ἀν τὰ κατὰ τοὺς διηδράς διαιτοπούμενος. Ἐπει ταῦτα ἄγαθῶν τοῦ τε μακάριων ζῆτοντας δρόν τὴν εὐεξεῖαν, τὴν τε διὰ τῆς τῶν θεῶν κατορθώσας πρὸς τὸν θεὸν φύλακας ἤγαντον τε καὶ μετεδίκιων· ἀλλ' οὐ σωμάτων ἡρῷας, κατὰ Ἑπίκουρον· οὐδὲ αὖ τὴν τριγένειαν τῶν ἄγαθῶν κατ' Ἀριστοτέλην, τὰ περὶ σῶμα, καὶ τὰ ἔκτος ἐν τοῖς τῆς φυχῆς ἄγαθοῖς ἔκτεινται τοῖς ἄγαθοῖς· οὐ μὴν εὖς τὴν ἐχαπτὴν δύνονται τε καὶ ἀμάβιλαν ἦν δύναται συμφορτῷ τινὲς ἐποχῇ ἀνερήκαστον· ἀλλ' οὐδὲ αὖ τῆς φυχῆς τὴν ἀρετὴν· πότε γάρ οὐδὲν ἀνθρώποις αἴτη, κατὰ τι καθ' ἑαυτὴν ἀνεύθετο θεοῦ πρὸς τὸν δικιόνον συντένοι· ἀν δίον; Δι' ὅν τὰ πάντα τῆς εἰς τὸν θεὸν ἐλπίδος, πεισμάτος ὥσπερ ὀρθραγούς ἐξάνατες, τὸν θεοφορῆ μόνον ἀπέφηναν εἶναι μακάριον· Οὐδὲ ὅτι διὰ πάντων ἄγαθῶν ταμίας θεός, ζωῆς ὑπέροχος, καὶ αὐτῆς ἀρετῆς πηγὴ, τῶν περὶ σῶμα καὶ τῶν ἔκτος ἀπάντων χορηγὸς ὑπάρχων, μόνος διὸν εἴη πρὸς τὸν μακάριον βίον, τὸ τὴν πρὸς αὐτὸν φυλαῖον δεῖ τῆς παναληθεύος εὐεξεῖας στειλαμένον, αὐτάρετος· Ἐνθεν δὲ πάνσοφος Μιωσῆς, πρώτος ἀπάντων γραψῆς παραδόντων τῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ θεοφιλῶν Ἐδρῶν, τὸν πολιτεικὸν δροῦν, Ἡ θεοφορῆς ιστορεῖς ὑπεστίσαται τρόπον. Ἡ δὲ ὁρόφωνος, ἀπὸ τῶν καθολίου τὴν διεσκαλιάν ἐποιήειστο, θεὸν τῶν ὅλων αἰτίους ὑποτεράδιμον, κομητογονίαν καὶ ἀνθρωπογονίαν ὑπογράμμας. Εἰδί τινας δὲ τῶν καθηλοῦ ἐπὶ τὰ κατὰ μέρος προειδὼν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ τῆς τῶν παταίων ἀνδρῶν μνήμης εἰς τὸν τῆς ἑκείνων ἀρετῆς τε καὶ θεοτελείας ζῆτον τοῦτης τοποθετήσας παρορθήσεις, οὐ μήν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐθητής τῶν νόμων εὐεξεῖων τῶν πρὸς αὐτοῦ συντείνεντας ἀποφανθεῖται, κατὰ πάντα δῆλος ἀν εἰλα τὸν φυλοθέου τρόπον διὰ τῆς τῶν θεῶν ἐπιμελεῖας πρόσοντας πειτομένος, ὥσπερ οὖν καὶ τούτου προλαβὼν διάτοξ ἀν τοῖς πρόσθιν φανερὸν κατεστήσατο. Μακρὸν δὲ ἀν εἰλα καὶ τοῖς ἀξῆς μετὰ Μιωσέα προφῆτας, τούς τε τούτων προστρεπτικῶν μὲν ἀρετῆς, ὀποτερεπτικῶς δὲ κακίας ἀπάντης λόγους, ἐν τῷδε ταῦτα βαθάλεσσιν. Τί δὲ στοῦ τοῦ θωρακότου Σολομῶντος τὰς θεικὰς παραφέρουμεν διεπατεῖται; οἰκεὶ καὶ οἰκεῖων λόγων ἀνθηκεῖσθαι γραμμα, παρογιαὶ ἐπονομάται, ἐπιτόμους γνώ-

A rum esset, ut philosopharetur : quo respondentē, de humānē vitā rationib⁹ querendū ipsi et cogitandum esse : tum vero risisse Indum, cum negaret humana quemquam pervidere posse, qui divinorum ignoratione laboraret. Id porro verum sit, necne, ut maxime contendant, statuerūt nemo potest.

CAPUT IV.

De morum apud Hebreos disciplina.

B Ac præ ceteris quidem omnibus, ea quæ morum ad disciplinam pertinent, summo quodam ab illis præcipuoque studio, longeque ante rebus ipsis culta esse quam verbis, si eorum instituta scrutari placet, intelliges. Nam et bonorum ipsi finem, et summum heatæ vivendi terminum, pietatem, et profectam ex morum integritate **512** cum Deo conjunctionem, tam diligenter persecuti sunt, quam complexi vehementer. Non jam corporis voluptatem, ut Epicurus: non triplex illud Aristotelis bonorum genus, qui corporis fortunæque bona, eodem in loco pretioque, quo animi opes habuit: non summum illam rerum imperitiam et ignorantiam omnium, quam nonnulli honestiores quodam, uomine assensionis retentionem appellantur: non denique virtutem ipsam animi: nam quantula tandem ipsa inter homines futura esset, aut quid omnino, si Deum seponeres, ad vitam molestias liberaudam per se esse posset? Quare divina ex fiducia, tanquam ex fune quodam vi nulla rumpendo cuncta suspendentes, eum duntaxat, qui Deo charus esset, beatum esse statuerunt. Deus enim vero, uti bonorum omnium dispensator, auctiorque vita, nec modo fons virtutis ipsius, verum etiam omnium tam corporis quam fortunæ honorum largitor est, ita solus ei ad beate vivendum satis omnino fuerit, qui ejus in amicitiam vera sit ac solida pietate susceptus. Quo factum etiam est, ut sapientissimus ille Moses, eum primus. omnium, Hebraeorum illorum vitam, qui ante secesse divinitate hujus amicitie participes fuerant, scriptis mandaret, non reipublice modo, sed etiam Instituendæ vite formam, historica narratione complexus sit. Cujus doctrina ab universi rationibus initium duxit, rerum omnium auctorem Deum statuens, dum mundi simul et hominis ortum molitionemque delineat. Tum ab universis illis ad singulares oratione delapsus, dum renovanda priscorum illorum memoria lectores auditoresque suos ad ipsorum virtutem ac religiouem imitandam estimulat; imo dum ipsum et legum sanctissimarum auctorem simul latoremque profitetur, quam studiose illam hominis cum Deo consuetudinem, suscepta morum censura promovet, aperte omnibus, palamque testatur, uti iam su-

* Ig, IgG, IgM, IgA

perioribus libris ostendimus. At longum sane foret, cum alios deinceps prophetas, qui Mosem secuti sunt, tum singulos ipsorum, quibus vel ad virtutem adhortantur, vel dehortantur a vitiis, orationes hoc in volumen includere. Quid porro, si tibi moralia sapientissimi Salomonis præcepta commemorem, quibus peculiare quoddam familiarium dictorum opus adiuctum voluit, quæ Proverbia nuncupavit, concisas brevesque sententias apophthegmatum similes, uno quodam argumenti genere complexus? Atque ita Hebrei jam olim, 513 priusquam Græci prima elementa didicissent, cum optimis ipsi moribus instituti sunt, tum in ejusdem etiam disciplina communione, quotquot sese convenienter, prolixo admodum ac liberaliter accepérunt.

CAPUT V.

De Hebraeorum philosophia in disserendo posita.

Jam vero partem illam philosophie, quæ in disserendo ratione versatur, non contoriat sophismatis, et fallacibus conclusiunculis, ut Græci solent, excolendam ipsi tractandaque putaverunt, sed percipiendæ studio veritatis: ad quam ii saue, qui divinam apud illos sapientiam prolichtabantur, intelligentia diviniori luce collustrata, feliciter aspirarunt. Idem, oti eorum etiam animos, quos disciplinis suis imbuedens suscipiebat, ad illam capessendam acuerent, sacras iis sententias, plenasque gravitatis et honestatis historias, cum modulatis alternisque carminibus, certa numerorum lege comprehensis, problemata insuper atque ænigmata, nonnullasque eruditas, et allegoriis involutas quæstiones, cum verborum elegantia, et suavi pro lingua ratione dictionis lepore conjunctas, a teneris unguiculis ingerebant. Imo primariarum etiam disciplinarum denterotas quosdam habuere (sic enim litterarum suarum interpres vocare soliti erant), qui res ænigmatis adumbratas, non vulgo quidem ac promiscue omnibus, sed iis tamen, qui ad eorum intelligentiam idonei censerentur, illustriori explicatione aperirent. Id plane securus sapientissimus apud eos Salomon, inde quoque sui Proverbiorum operis initium fecit, hac fere de causa ad hoc scribendi genus adductum se esse testatus, cum disertis conceptisque verbis oportere ait¹¹, « quemlibet hominem scire sapientiam, et disciplinam, et intelligere verba prudentiae: suscipere cavillationes sermonum, et intelligere iustitiam veram, et judicium dirigere. Ut det, inquit, innocenter astutum, et adolescenti sensum, et intelligentiam. Haec enim audiens sapiens, sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit. Et animadvertis parabolam, et tenebrosum sermonem, verba sapientum, et ænigmata. » Quæ quidem operis hujus promissa ejusmodi cum sint: tum vero singulas eorum, quæ dicta sint, propositiones, earumque 514 solutioines, illam denique disserendi artem, cum hominum illorum sapientia liuagaque congruentem, quæ passim in propheticis omnibus Ipsorum litteris existit, observare quilibet poterit, qui modo libros orationis suæ monumenta complexis otiose voluntare ac perlegere voluerit. Præterea, si cui forte honesta cupiditas ipsius quoque lingue

A mas ἀποσθέμαστον ὁσκυλας ὑπόδεσις περιληψών μιδ. Καὶ τὸν μὲν ἡμίκεν τρόπον ταῦτη πῃ ταῖς Ἐβραιῶν ἐκ παλαιῶν, πρὶν ἢ καὶ τὰ πρώτα στοιχεῖα μαθεῖν Ἑλλήνας, αὐτοὶ τε ἐπιδέσσοντο, καὶ τοῖς προσοῦσι τῆς αὐτῆς ἀρβόνως ἔχοντες παιδεῖας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς παρ' Ἐλέαλους λογικῆς πραγματείας.

Καὶ τὸν λογικὸν δὲ τρόπον τῆς Ἐβραιῶν φιλοσοφίας οὐ καθάπτει Ἑλλησις ὅπλον, δεινότερη σοφιστῶν καὶ λογισμοὺς πρὸς ἀπάτην τετεχνασμένοις, δεῖν δοκοῦ μετεῖναι, καταλήγει δὲ αὐτῆς ἀληθείας, ἣν ὃντος φωτὸς τὰς ψυχὰς κατατυγχάνετες οἱ παρ' αὐτοῖς θεόσοφοι, εἴρον τε καὶ ἐφωτίσθησαν. Τοῦτον τὸν λόγον τοὺς τὰ οἰκεῖα μαθήματα παιδευομένους, λόγους τε αὐτοῖς λεπτούς ἀπαγγελαῖς, ἴστοριῶν τε σεμινῶν δημητρίας, ὅδων τε καὶ ἐπιφύδων ἐμμέτρους συνθέσεως, καὶ ἐτι προσδικήματα καὶ αἰνίγματα, καὶ τινὰς σοφάς καὶ ἀληγορικάς θεωρίας μετά κάλλος εὑνετεῖς, καὶ τῆς κατὰ τὴν οἰκείαν γλόταν εὐραδοῦς ἀπαγγελαῖς, ἐξ ἦτη νηπίας αὐτοῖς παρεδίδοσαν γλυκίτας. Ναὶ μήν καὶ τῶν πρώτων μαθημάτων διεπεραταὶ τινὲς ἡσαν αὐτοῖς· οὐταν δὲ φύλον τοὺς ἔγγρητας τῶν παρ' αὐτοῖς Γραφῶν ὄντομάτεν· οἱ τὰ δὲ αἰνίγματαν ἐπεσκιασμένα, εἰ καὶ μη τοῖς τάσι, τοῖς γοῦν πρὸς τὴν τούτων ἀκόντιον ἐπιτρέπετοι, δὲ ἐμμηνεῖσας καὶ σαργηνεῖσας ἔξεσαν. Ταῦτη τοι πάλιν διοφεύτας παρ' τοῖσι Σαλομῶν, ἐνθέντος ποθὲν τὴν καταρχὴν τοῦ τῶν Παροιμῶν ἐποιήσατο συγγράμματος, μονονοῦχη τὴν αἰτίαν αὐτῷ τῆς γραψῆς ταῖτην εἶναι διδάσκαλος, δὲ ὁν αὐτοῖς ἥμαστι, « δεῖν » ἔτησε « πάντα ἀνδρά γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν, καὶ νοῆτος καὶ λόγους φρονήσεως, δέξασθαι τε στροφές λόγων, νοῆσαι τε δικαιοσύνην ἀληθῆ, καὶ κρίμα κατευθύνειν ἵνα δῷ, φησίν, ἀκάκοντας πανουργίαν, παιδὶ τε νόητης αἰσθητος καὶ ἐννοεῖν. Τῶνδε γάρ ἀκούσας συζήτησι, σοφώτερος ἔσται· δὲ νοήμων κυβερνήσαντις κτίσσεται, νοήσει τε παραβολήν, καὶ σποτεῖνδον λόγον, φήσεις τε σοφῶν, καὶ αἰνίγματα. » Καὶ τὸ μὲν τῆς τοῦ δικαιούντος συγγράμματος ἀπαγγελίας ποιεῖται τίνα ἥτις δὲ ἐν μέρει τῶν λεχθέντων προτάσεις, καὶ τούτων τὰς ἐπιλύσεις, τῆς τε λογικῆς πραγματείαν, οἰκεῖας τῇ τῶν ἀνδρῶν σοφίᾳ τε καὶ φωνῇ διὰ πατῶν τῶν παρ' αὐτοῖς προφητικῶν Γραφῶν φερομένῃ, διψ φύλων, τῆς τούτων ἐντεύξεως τὰς βίθισσας ἐπὶ σογδῆς μετά κείρας λαβόν εἰσσται. Εἰ δέ τις καὶ τῆς γλώσσης αὐτῆς φιλοκάλια γένοτο ἐν περά, θοι ἀν εἰς παρὰ φαρδόρους, δινόρας λογικωτάτους, οὐδὲν σοφιστῶν οὐδὲν φήδορων ἀποδέσσονται τῇ οἰκείᾳ γλώσσῃ. Εἰεν δὲ ἀν αὐτοῖς καὶ ἐμμετροὶ ποιήσεις, ὡς ἢ μεγάλη Μωσέως φήδη καὶ τοῦ Δασθίδ ὁ πτυχὴ φύλων τῷ καλουμένῳ παρ' Ἑλλησιν ἥρωι μέτρῳ συντεταγμένοι. Φασὶ γοῦν ἔξαρτα εἶναι ταῦτα, διὸ ἐκά-

¹¹ Prov. 1, 1.

δεκα συλλαβῶν πεποιημένα. Καὶ τὰ λοιπά δὲ τὰ παρ' αὐτοῖς στιχήρη δι' ἐπῶν λέγεται τριμέτρων τε καὶ τετραμέτρουν, κατὰ τὴν οἰκείων αὐτοῖς συγχεσθεῖσαν φωνῆν. Καὶ τὰ μὲν τῆς λέξεως αὐτοῖς ὡδέ πηλογυχῆς συνέσσεις ἔχει· τὰ δὲ δὴ τῆς διανοίας οὐδέ ἔστι παρακαλεῖν· ἀνθρώποις. Θεοῦ γάρ καὶ αὐτῆς ἀληθείας λόγια, δι' αὐτῶν ἐκπεφυμένα, θεοπίσματα, καὶ προφήσεις, μαθήματα τε εὐσεβῆ, καὶ τὰ τῶν θντῶν ἐπιγνώσεως ὅργατα περιειλήφασι. Τεχμήρεις δὲ μὲν λάθος τῆς παρὸς τὰς ἀνδράσι λογικῆς ἀκριβείας, ἀπὸ τῆς ὄρθρητος τῆς τῶν ὄνομάτων θεσεως, ἃς πέρι καὶ οἱ Πλάτωνος τῇ Ἑβραιῶν μαρτυρῶν δέξῃ ὅπλος μὲν εἴη, καὶ κατ' αὐτό γε τῷτον σύμφωνος ὁν τῇ κατὰ τοὺς ἀνδράς φυλοσοφίᾳ, ὡς γοῦν ἐκ τούτων διαγνῶνται ἥδοιν.

hominibus conferre sit nefas : cum Dei ac veritatis ipsius oracula verbis illis expressa, responsa item prædictaque divina, cum disciplinis ad pietatem informantibus, et preceptis ad cognoscendam rerum naturam spectantibus complectantur. Ceterum quam illi matura disserendi facultate præstent, ex recta nominum apud illos impositione conijicias, quo etiam in genere ad Hebraeorum opinionem suffragium quoque suum adjungit Plato, et cum eorum philosophia palam aperiteque consentit, ut ex sequentibus intelligi facile poterit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Τ'.

Περὶ τῆς παρ' Ἑβραιοὺς τῶν ἔργων ὄρθρητος.

« Πρώτον Μωσῆς μακρῷ πρόσθεν, ἡ δὲ τῆς φιλοσοφίας δινομα εἰς Ἑλληνας ἐλθεῖν, διὰ πάσους αὐτοῦ τῆς γραφῆς μυρία περὶ τῆς τῶν ὄνομάτων θεσεως τετραμετρεύμενου· καὶ τοτὲ μὲν φωνικότα τῶν παρ' αὐτῷ πάντων τὰς ἐπωνυμίας διατεταγμένου, τοτὲ δὲ τῷ θεῷ τὴν κρίσιν τῆς τῶν εὐσεβῶν ἀνδρῶν μετωνυμίας ἀνθείνος· φύεται τε, ἀλλ' οὐ θέσει, τὰ ὄντα ματα κατὰ τῶν πραγμάτων κείσθαι πεταικεύθετος, ἐπόμενος δὲ Πλάτωνος συμφέρεται τοῖς αὐτοῖς, οὐκ ὅπλος δὲ ή βαρβάρων μνησθεῖν, καὶ παρὰ τούτοις φήσας τόνδε σώζεσθαι τὸν ερόπον, τάχα που τοὺς Ἑβραιοὺς αἰνιττόμενος, ἐπειδὴ παρ' ἑτέρους βαρβάρος ἥδοιν τὴν τοιάνδε παραγωγάς θεωρῶν. Λέγει δὲν ἐν Κρατιλῷ, καὶ οὐ τούτο εἶναι δινομα δὲν τινες συνθέμενοι καλεῖν, καλῶντες τῆς αὐτῶν φωνῆς μόριον ἐπιφεγγόμενοι, ἀλλ' ὄρθρητα τὰν τῶν ὄνομάτων περιφύκειν, καὶ Ἑλλησι καὶ βαρβάροις τὴν αὐτὴν ἀπειπεῖν. » Καὶ πρῶτον ἔξις φησιν· « Οὐκοῦν οὐτε ἀξιώματος (22) καὶ τὸν ὄνομαθέτην, τὸν τε ἀνθάδε καὶ τὸν ἐν βαρβάροις, ἔως ἂν καὶ τὸ τοῦ ὄνοματος εἰδος ἀποδέψῃ τὸ προσήκοντο ἔκστι, ἐν διοικουσιν συλλαβαῖς οὐδὲν χείρων ὄνομαθέτην εἶναι τὸν ἀνθάδε ή τὸν ἀπόρων μλλοθεν (23). » Εἴδεις ἔτιδες τὸν ἐπιστήμονα τῆς ὄρθρητος, τῶν ὄνομάτων διαλεκτικῶν καὶ ὄνομαθέτην είναι φήσας, οὐτων λέγει. « Τέκτονος μὲν δρα ἐργον ἔστι τὸ ποιῆσαι πηδάλιον ἐπιστατοῦντος κυberνήτου, εἰ μέλλοι καλόν είναι τὸ πηδάλιον. Φαίνεται. Όνομαθέτου (24) δέ γε, ὡς ξουκεν, δινομα, ἐπι-

• Ισ. παραβαλεῖν, η παραβαλεῖν. • Forte διλον.

(22) Οὐκοῦν οὐτως ἀξιώματος. Exstat hic Platonis locus in Cratyllo, pag. 260, edition. Graeco-Lat. Ficini.

(23) Plato, ὄντων οὐλοθεν.

(24) Όνομαθέτου. Plato Νομοθέτου, quemadmodum alt. manuscript. Ficinus tamēn vertit, *nominis impositor*. Αι νομοθέτου vera lectio est, tamēt-i primo aspecu, ονομαθέτου arr deest. Pagina enim

A cognitionem peperit, agnoscat ille profecto viros, ut in barbarā gente, disserendi peritissimos, qui nihil aut sophistis, aut oratoribus, pro lingue sue vi ac ratione concedant. Habent illi quoque opera sua versuum numeris comprehensa, cuiusmodi est magnum illud Mosis carmen, psalmusque Davidis centesimus decimus octavus, quod utrumque eo versuum, quod heroicum Græci vocant, genere continetur. Quippe hexametris syllabarum sedecim ambo constare dicunt. Reliqua vero carminum apud eos genera, ex trimetris ac tetrametris versibus, pro lingue sue proprietate, confusa peribentur. Et dictionem illi quidem habent, eam disserendi vim ac soleritiam incidentem. Nam quæ ad sensum ejus sententiamque pertinent, ea cum

CAPUT VI.

De recta nominum apud Hebraeos impositione.

« Moses illum, qui longe antequam vel ipsum philosophiae nomen auditum esse in Gracia, de nominum impositione tam sœpe tamque diligenter sua passim historia disputavit, quique partim eorum, qui apud sese erant, omnium, ut singulorum maxime natura postulabat, cognomenta statuit, partim eorum, ubi de viris sanctioribus ageretur, mutationem, divino totam arbitrio judicioque reservavit, cum aliis natura potius, quam ex impositione quadam sua rebus singulis constare nomina intelligeret: 515 principem hoc in genere ducentum secutus Plato, eamdem prorsus insistit vitam, nec aliorum, quam barbarorum, mentionem facit, apud quos eam nominis imponendi rationem servari testatur; Hebraeos, opinor, significans, cum apud alios sane barbaros hoc studii soleritæque genus haud facile reperias. Enimvero docet in Cratyle, nequaquam id nomin habendum esse, quod ex condito mutuoque consensu, nonnulli unam aliquam lingue sue particulam effundentes indiderint: sed potius quamdam nominum proprietatem rebus ipsis innatam esse, ejusdem omnino tam apud barbaros, quam apud Græcos rationis. » Ac deinceps ita pergit: « Statuas igitur, inquit, necesse est, quicunque vel hic vel inter barbaros nomina rebus imponat, eum, quandiu suum cuique ac proprium nomen imponet, quibuscumque demum syllabis utatur, nihil deteriorem alterum alterum nominum aucto-

præcedente, in eo maxime Plato fuit, ut nomina rebus imponere, sapientis legislatoris esse consilaret, ab eo loco litteræ F: «Αρ' οὐχί δέ νόμος δοκεῖ οὐδὲ παραβολῶν αὐτὰ (ὄνοματα); Βούτη. Νομοθέτου δρα ἐργον χρήσεται διδασκαλίδες, οὖν ὄνοματα γρῆται. Δοκεῖ μοι. Νομοθέτης δέ οὐ δοκεῖ πᾶς εἶναι ἀνήρ, δι τὴν τέχνην ἔχων; Ό-την τέχνην, εἰτε. Idem

rem habendum esse. » Tum ubi rursus eum, cui **A** recta nominum ratio cognita sit atque perspecta, dialecticum verumque nominum auctorem appellavit, ita prosequitur : « Fabri quidem lignani opera fuerit, gubernatoris jussu clavum moliri, qui aptum modo clavum istum habere solet. Fuerit sane. Ergo legislatoris utique fuerit, ex hominis dialectici præceptis nomen imponere, si modo rite imponendum erit. Sic est. Tibi igitur, o Hermogenes, fatendum, opinor, erit, hanc nominum impositionem, non leve quiddam, ut existimas, nec vulgarium ac plebeiorum nominum opus esse, adeoque vere dictum est Cratylus est, suum a natura rebus iuvesse nomine, nec artificem nominum quenvis esse posse, sed eum duntaxat, qui et inuatum rei cuique nomen pividere, et illius quasi formam litteris deinde ac syllabis representare possit. » Hæc ille. Tum pluribus interjectis, barbarorum iterum mentionem facit ; deinde vim quoque nominum maximam a barbaris ad Graecos profectam esse, his ipsis verbis ingenue constitut : « Evidenter sic existimo, iuquit, Graecos, eosque præsertim qui sub barbarorum potestate vixerunt, pleraque nomina a barbaris acceptisse. Quid tum postea ? Nimisrum, si quis quam illa recte apieque convenient, ex Graecæ lingua, nou ex ejus, unde natum quodque fuerit, proprietate quæret, eum utique haesurum intelligis. Et merito quidem. » Hæc tenet Plato. At illum sane Moyses antevertiuit, qui utpote sapientissimus non legislator modo, sed etiam dialecticus, bac de re C quid scribat accipe : « Formatis **516** igitur, inquit ^{**}, Deus de limo concitis animantibus terra, et universis volatilibus coili, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea : et omne, quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum erat nomen ejus. » Cum enim ait, « ipsum erat nomen ejus », quid aliud quam appellationes, uti natura postulabat, inditas esse significat ? Quippe quod jamjam impositum nomen fuerat, idem multe ante in ipsa natura inelusum fuisse, adeoque suam illam in appellato quoque appellationem antegressam esse declarat, quam deinde vir illi divino Spiritu afflatus, vi quadam superiori imposuit. Quin ipsum etiam Adami nomen, quod Hebraicæ per sese est, fore apud Mosem hominis e terra nati coguomentum censeatur, cum apud Hebreos Adam *terra* nuncupetur : ex quo factum sit, ut qui primus e terra natus erat.

^{**} Geu. ii. 7.

ex nostro perspicue satis auferes, infra pag. 520.

(25) Plato, Θεοσθοι.

(25') Tò. Foris τά. Εστι.

(26) Οι ύπο τοῖς. Articulum oī ex Platone addidimus.

(27) Τι οὖν δῆ ; etc. Ita locum distinximus, Platonem secuti, apud quem Τι οὖν δῆ ; verba sunt Hermogenis : at Socratis, quæ sequuntur.

(28) Εἰδότως. Ita rursus distinguendum fuit : est enim hoc alverbium Hermogenis Socrati assentiens. Tum vero, πώπ, ωδῶς, κύνας, et alias ejusmodi voces, Phrygias potius esse quam Graecas, ait Socrates. Idem tamen infra, pag. 274, indicare vi etur, primorum nominum rationem, vel ad deos,

στάτην ἔχοντος διαλεκτικὸν διάρρα, εἰ μέλλοι καλῶς διομα τεθίσσεσθαι (25). « Εστι ταῦτα. Κινδυνεύει δρᾶ, ὡς Ἐρμόγενες, εἶναι οὐ φαιλον, ὃς σὺ οἶσι, ἢ τοῦ διομάτος θέσις, οὐδὲ φαιλον ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων. Καὶ Κράτυλος ἀληθῆ λέγει, λέγον φύσει τὸ (25') διομάτα εἶναι τοῖς πράγμασι, καὶ οὐ πάντα δημιουργὸν διομάτων εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἔκεντον, τὸν ἀποδέποντα εἰς τὸ τῇ φύσει διομα διάστοι, καὶ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ εἶδος τιθέναι εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς συλλαβάς. » Τοσαῦτα εἰπόν, μετὰ πλεῖστα βαρβάρων αὐτοὺς ἀναφέρει τὴν μημήν, καὶ πεπτεῖ εἰς Ἑλληνας παρὰ βαρβάρων θήκειν τὰ πολλὰ τῶν διομάτων διαρρήθην ὄμοιογετ, φάσκων αὐτοὺς φίμασιν. « Ενοῶ, οὗτοι πολλὰ οἱ Ἑλληνες διομάτα, οἵλλων τε καὶ οἱ ὑπὸ τοῖς (26) βαρβάροις οἰκοῦντες, παρὰ τῶν βαρβάρων εἰλήφασι. Τι οὖν δῆ (27) ; Εἴ τις ηγούη, ταῦτα κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν ὡς ἐσκούστος (28) κεῖται, ἀλλὰ μή κατὰ τιθέναι, ἐξ οὗ τὸ διομα τυγχάνει διν, οἰσθα, διτ ἀποροι διν. Εἰκότως. » Ταῦτα διπλάτων. Φθάνετ γε μήν αὐτὸν Μεωπῆς, δι, οἷα δῆ σφόδρα νομοθέτης ὁν διομοῦ καὶ διαλεκτικὸς, ἐπάκουον τοι φησι : « Καὶ ἐπιλασεύθ θεός της τῆς πάντα τὰ θηριά τοῦ ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἥγανεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀδάμ, ίδεν, τι καλέσει αὐτὰ καὶ πᾶν δὲ ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἀδάμ φυγῆ ζῶσαν, τοῦτο ἦν διομα αὐτοῦ. » Δια γὰρ τῶν φάντα, « τοῦτο δὲ διομα αὐτοῦ, » τι δέλλο δὲ κατὰ φύσιν τεθίσθαι τὰς προστηγορίας παρίστησι ; τὸ γάρ ἐπικληθὲν δέρπι φησι τοῦτο καὶ πάλι πρότερον ἐν τῇ φύσει περιέχεσθαι, εἶναι τε καὶ προϋπάρχειν ἐκάλεσται τῶν ἐπικονιματεμένων τούτῳ διομα, διπερ δὲ δηλούμενος διθρώπιος ἐπικείσας δινάμει κρείττονα ἐθετεῖ. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸ Ἀδάμ, Ἐβραιον ὑπάρχον διομα, παρὰ τῷ Μωσεῖ τοῦ γηγενοῦς ἀνθρώπου γένονται ἀνέψυκτον, οὗτοι δῆ παρὰ Ἐβραιοὺς Ἀδάμ ή ἡγή καλέσαντα παρ' δὲ καὶ δὲ πρώτος γηγενής ἐτύμος Ἀδάμ ὑπὸ Μωσέως ἀνεργάται. « Εγοὶ δὲ ἀν καὶ οἵλλων ἡ προστηγορία διάνοιαν, εἰς τὸ ἐρυθρὸν μεταλειμναομένη, καὶ τὴν τοῦ σώματος παριστῶσα φύσιν. Ἄλλα τὸν μὲν γεώδη (29), καὶ γῆνον, καὶ γηγενή, ἢ τὸν σωματικὸν καὶ σάρκινον ἀνθρώπων, τῷ τοῦ Ἀδάμ ἐπισημήνατο προσρήματα. Καλούσ δὲ καὶ οἵλλως πάτερ Ἐβραιον τὸν ἀνθρώπων, Ἐνώς ἀπονομάζοντες, δὲ δῆ φασιν εἶναι τὸν ἐν ἡμῖν λογικὸν, ἔτερον δινά την φύσιν τοῦ γεώδους Ἀδάμ. Διάνοιαν δὲ περιέχει καὶ ἡ Ἐνώς οἰκείαν, ἐπιλησμῶν τῇ Ἑλλήνων ἐμριγγεύσαντος φυνῇ. Τοσούτον δὲ πέρικεν υπάρχειν τὸ ἐν ἡμῖν

vel ad barbaros homines revocare velle, speciosum quoddam illius effigium esse, qui rationis huius reddende molestatum deprecetur : Εἰ μὴ δρᾶ δῆ, inquit, ὑπέρ τοι τραγιδοτοι, ἐπειδὲν τι ἀποροῖσι, ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγοντι, θεοὺς αἰροντες, καὶ τημεῖς οὐτεως εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, διτ τὸ πρώτα διομάτα οὐθὲοι θεοὶ θεσαν. Άρα καὶ ἡμῖν κράτιστος οὗτος τῶν λόγων ; ή τιθέναι, οὗτοι παρὰ βαρβάρων τινῶν αὐτὰ παρειλήφασμαν ; εἰσὶ δὲ ἡμῶν ἀρχαιότερες βάρβαροι ; ή δὲς ὑπὸ παλαιότητος ἀδινάντων αὐτὰ πιπεκείσθαι ; Αἰται γὰρ διν πάσαι τιθέντες εἰναι, καὶ μάλα κομιδα τῷ μηθὲντοι λόγον διδόναι περὶ τῶν πρώτων διομάτων, ὡς ὅρθως κεῖται.

(29) Α.Ι.τα τέρ τε μὲν γεώδη, etc. Vide supra p. 367.

αριγκὸν τῆς πρὸς τὸ θυηρεῖον καὶ διάστον συμπλοκῆς τοῦ θυηρεῖον. Τὸ μὲν γέρα τάντον καθαρόν, καὶ ἀσώματον, καὶ θεῖον, καὶ λογικὸν, οὐ μόνον τῶν πρόσθεν γενομένων τὴν μνήμην, ἀλλὰ καὶ τῶν μελλόντων ἔστοσι τὴν γνῶσιν δὲ δικραν ἀρτηθῆ θεωρίας περιείηρε· τὸ δὲ ἐν σαρῷ πεπλημένον, δοτέος τε καὶ νεύρους καταπεπαρμένον⁴, δγκον τε μέγαν καὶ βαρύν ἐπηγθισμένον τὸ σῶμα, λήθης πολλῆς καὶ ἀμάστειας συνιδὼν δὲ πάρ⁵ Ἐβραῖος λόγος, εὐδύνδηλον κέκληκε προσφρίματι, Ἔνως ἐπομάστες, δηπερδηλοτὸν ἐπιλημόνα. Κεῖται γοῦν πάρα τινι προφήτῃ· «Τί ἔστι διθρωτός, ὅτι μιμνήσκει αὐτοῦ; ή οὐδὲ ἀνθρώπους, ὅτι ἐπισκέπτεται αὐτὸν; » Ἀνθ' οὐδὲ τὸ Ἐβραϊκὸν ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου κλήσεως τὸ Ἔνως περιείληφεν· ὡσεὶ Εἰλεὺς ασφέστερον· Τί οὖτός ἔστιν διπλήσιον, ὅτι σὺν ὁ θεός, μιμνήσκει αὐτοῦ, κατεπερθντος ἐπειδήσμονος; Τὸ δὲ· « Ή οὐδὲ ἀνθρώπους, ὅτι ἐπισκέπτεται αὐτὸν; » « Ηνθ' οὐδὲ Ἀδέμι καὶ Ἐνώς· τοῦ μὲν σαρκικοῦ διὰ τοῦ Ἀδέμη, τοῦ δὲ λογικοῦ διὰ τοῦ Ἔνως παρισταμένου. Καὶ τὰ μὲν Ἐβραϊκὸν λόγια οὖτα ποιεῖ διατριβὴ τὴν ἐτυμολογίαν. «Ο δὲ Πλάτων τὸν διθρωτὸν τῇ Ἑλλήνων φωνῇ παρὰ τὸ διαθέτειν φησι κεκλήσθως· «Ο δὲ διθρωτός· δημάρχοις, πολέμοις, πολέμοι δέ εστιν δηποτε, καὶ διαθρεῖ καὶ λογίζεται τούτῳ δηπωπεν, ἵνα ἢ ἀνθρώπος δηπωπεν. » Πάλιν Ἐβραῖος τὸν διθρά τοις καλοῦσι. Παρήκεται δὲ αὐτοῖς τονομα τὸν διθρά τοῦ ἑα, δε τὸ σημαντικόν τοῦ πύρ, ἵνα ἢ παρὰ τὸ θερμὸν καὶ διάπυρον τῆς τοῦ διθρᾶς φύσεως διανήριον ἀνομάσμενον. «Η δὲ γυνὴ, ἐπειδή εργάτη ἐν τοῦ διθρᾶς εἰλήφθη, καὶ τὴν προστηγορίαν ἐπικακοεῖν τῷ διθρῷ. Ισσά γάρ τη γυνὴ λέγεται παρ⁶ αὐτοῖς, διπερ τοῦ διθρᾶ. Ο δὲ Πλάτων τὸν διθρᾶς παρὰ τὴν δινούσην ἀντίτιμον τῇ Ἐβραϊκὸν γλώσση στερέωμα προστηγορεύει, παρὰ τὸ πρῶτον εἶναι, μετὰ τὴν διωμάτων καὶ νεράν οὐσίαν, τοῦτο τὸν κύρσου στερέον καὶ αἰσθητὸν σῶμα. »Ο δὲ Πλάτων τὸν διθρᾶς φησι δρόβες δινούσην, διὰ τὸ δινούρδην τοιεν. Πάλιν Ἐβραῖοι τῷ μὲν ἀνωτάτῳ⁽²⁹⁾ τῷ θεοῦ κύριον δινοματον διδρήγονται, μετὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν δινάμεων· τε καὶ λογίδες ἐπιλεισμένων, διῆς νοεῖται παντοδύναμος, καὶ πάντα λογίδες, ὡς ἂν τὰ πάντα συστησάμενος. «Ο δὲ Πλάτων θεὸν καὶ θείον, παρὰ τὸ θεῖον, διπερ ἐστι τρέχειν, τοὺς ἐν ὑπερνήφιοις κεκλήσθαι φησι. Τοιαῦτα δὴ τινα, ὡς ἐν τούτῳ φάναι, τὰ παρ⁷ Ἐβραῖος καὶ παρὰ Πλάτων περὶ δρθῶσεως δινομάτων διηχρίσωται. Καὶ τὰς ἐν ἀνθρώποις δὲ προστηγορίας μετά τίνος διανοίας φησιν διπλάτων τεθεῖσθαι· καὶ τόν γε λόγον ἀποδι-

⁴ Psal. VIII. 5.

⁵ Με., καταπεπαρμένον.

⁽²⁹⁾ Τῷ ἀνωτάτῳ. Sic editi. Forte legendum διαντάτῳ, quod referatur ad δινομα. Εοιτ.

⁽³⁰⁾ Παρὰ τὸ ἡ. I. Recit. Est e. i. m. ἡ. fortitudo.

A is a Moses Adamus vere ac proprie diceretur. Quanquam et alia quoque appellationis hujus ratio esse potest, quasi ex rubro colore ducatur, et corporis naturam representet. Ceterum hominem quidem Hebrai, sed terrenum, atque ex terra factum natuque, vel ex corpore carueque confiatum Adami nomine significant: at hominem dum proprie appellare volunt, vocem Eudos usurpare solent, qua homo ille noster ratione praeditus, atque ab terreno Adamo natura sejunctus exprimatur. Hoc etiam Eudos singulare habet, ut immemorem Graeca lingua significet. Enimvero id ei parti nostræ, que adjunctam rationem habet, propter ejus dum mortali et rationis expertise commercium, usu venit. Nam id sane, quod purum omnino, quod siue corpore,^B quod divinum ac ratione praeditum est, non praeteritorum modo memoriam, sed etiam futurorum cognitionem, ob vim contemplandi summam complectitur. Quod autem carnis tanquam luto immersum est, quod ex ossibus nervisque compactum, quod imposito corpore, velut ingenti quadam mole oppressum, id cum Hebraeus multa cum obliuione, tum imperitis laboraro intelligere, Enos convenienti admodum, et obliuionem significantem nomine appellavit. Et quidem apud aliquem prophetam legitimus^C: « Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum? » Quo loco Hebraica lingua pro illa priori hominis appellatione, vocem Enos adhibuit; quasi clarius diceret: Quid obliuiosus iste est, ut ejus, o Deus, meminiisse velis, cum usque adeo sit immemor? Quod autem subjungit, **517** « aut filius hominis, quoniam visitas eum? » Hebrai legunt, « aut filius Adam. » Ita cum unum et eundem vox utraque significet, corporeus tameu Adami, Enos vero nomine, ratione praeditus designatur. Atque hunc in modum Hebraicæ litteræ ambarum vocum etymologiam distinguunt. At vero Plato, διθρωτον, hominem, Graeca lingua παρὰ τὸ διαθέτειν, a contemplando nominatum esse contendit: « Homo enim, inquit, simul atque vidit aliiquid (διπερ^D Græci dicunt), id ipsum quod viderit, contemplatur ac secum ipse reputat, ut διθρωτος dicatur, quasi διαθρῶν & διποτε, contemplans ea que videbitur. » Virum præterea Hebrai vocant *is*; quod nomen ab *es*, quod ignem significat, derivatur, ut viri nomen ab calida et ignea viri natura inditum fuerit. Mulier vero, uti ex viro sumpta perhibetur, ita in ejus nominis communionem vocata est; issa enim ab illis nuncupatur, ut vir *is*. At Plato, cum δινρα, virum, παρὰ τὴν δινούσην, hoc est ab superiore defluxu dicunt esse defudit, tum ita subjungit: « Γυνὴ autem, mulier, quasi γυνή, fetus, aut semen appellata mihi videtur. » Rursus Moses cœlum vere ac proprie firmamentum Hebraica voce nuncupat, quod secun-

unde nascitur ἡν quod præter fortitudinem, etiam fortis, Deumque significat.

dum illam corporis expertem intelligentemque naturam, primum hujus mundi firmum sit corpus sensuque perceptum. At Plato rite οὐρανός, κατοίκος, id nominis inditum esse ait, quod δύο ἐρήμων, hoc est uti suspiciamus officiat. Hebrei nomen summæ illius Dei naturæ proprium, nec ulla voce representari, nec animi cogitatione comprehendi posse cum statuant, quod a nobis Dei nomine exprimitur, id ipsum Eloim dicere consueverunt, ab eis, ut videtur, quod apud illos *robur potestatemque significat*, ut Dei nomen apud ipsos ab ejus potestate ac robore derivetur, unde illum omnia omnino posse, utpote quod molitus omnia finit, intelligimus. At Plato Deum atque deos, θεούς καὶ θεούς, nominatos esse mavult, quod illa cœli sidera θέαν, id est, currere, videamus. Atque ita Hebrei simul atque Plato; rem enim adumbrasse satis est, de recta nominum impositione staterunt. Quin etiam ipsas quoque hominum appellations certo consilio iuditas fuisse Plato confirmat, et rationem earum aliquam alterne conatur. Itaque Hecatom nescio quo pacto, quod rex Trojanorum esset, ἀπὸ τοῦ Εγείου καὶ χρυσίου, quæ habere ac imperare significant, appellatum esse conjicit; Agamemnonem 518 vero, διὰ τὸ διγνόν πέντε, quod nimium persisteret, atque in iis, quæ adversus Trojanos suscepserat, consilii firmiter admodum et constanter harerent. Sic Orestem, διὰ τὸ δρεπόν, quod montanis, hoc est agrestibus ac ferinis; Atreum, διὰ τὸ ἀττηπόν, quod perniciose ac pestiferis moribus esset; Pelopem, quod non ea, quæ semota longius, sed ea duntaxat, quæ πλάνα, hoc est propinquiora essent, videret; Tantalum quasi ταλάνθον, miseratum, ob earum, quibus oppressus est, miserarium magnitudinem. Ista quidem aliaque sexcenta a Platone dicta repérias, quibus nomina primis illis hominibus non pro arbitrio, sed pro naturæ conditione imposita docere conatur. At enim vero quæ apud Mosen leguntur, ea nunquam aut coacta dixeris, aut arguta illa sophistarum in cœdendis voculis arte conficta. Agnosces videlicet, quem Hebrei Cainum vocant, æmulationem apud Graecos significare, quo nomine appellatus nefarius homo fuerit, quod adversus fratrem æmulatione invidiisque flagraret; Abelem contra luctum sonare, quod parentibus suis luctum attulisset: qui diviniore quadam instinctu consilioque permoti ejusmodi liberis suis nomina indiderint. Quid si Abramum proferam? Ille nimurum antea, dum sapientiam Chaldaicam proliferetur, in rerum superiorum disputatiorum occupatus, atque in siderum, quæque ad cœlum pertinent, omnium contemplatione assiduus, Abram vocabatur, quæ vox Grace sublimem parentem significat. At Deus, cum eundem a rerum nostrorum consuetudine, ad illustriorum illarum, quæque aspectibus omnes superant commercium exerce-
re, nomen suum, quod etiam in aliis linguis dicitur, dicitur.

Α δόντας πειράτα: «ώκη οδός δύων τῶν μὲν "Εκτορα κεχλήσθαι εἰπὼν ἀπὸ τοῦ ἔχειν καὶ κρατεῖν, διὰ τὸ βασιλεῖαν εἶναι τῶν Τρώων· τὸ δὲ Ἀγαμέμνονα, διὰ τὸ δῆμαν μενίν, καὶ τοῖς δόξαις παρὰ τῶν Τρώων εὐτόνας καὶ καρτερῶς παραμένειν· τὸν δὲ Ὀρέστην, διὰ τὸ δρεπέν, καὶ ἄγρον, καὶ θηριώδες τοῦ τρόπου καὶ τὸν μὲν Ἀτρέα, διὰ τὸ ἀττέρων τινα γεγονόντα τὸ ξύθος· τὸν δὲ Πλέοντα, οἷον τινα οὐ τά πόρφω. διὸ μόνα τὰ πέλας καὶ ἐγγὺς ὁρῶντα· τὸν δὲ Τάνταλον ταλάντατον τινα φέρει, διὰ τὰ περὶ αὐτὸν δυστυχήματα, σημαντεῖν. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μηρά διὰ εὑρεσος δὲν εἰρημένα τῷ Πλάτωνι, φύσει τείσθαι, διὸ οὐ θέσεις τοῖς πρώτους τὰ δύομάτα διδούσκουν πειραμένῳ. Ἀλλ' οὐ καὶ τὰ παρὰ Μεσσήνια βεβιομένα διὸ εἴποις, οὐδὲ γε κατὰ τινα σοφιστικὴν εἰρετολγίαν πειπομένα· μαθὲν, ὡς δὲ μὲν παρ' Ἐβραίος Καίν ζῆλος παρί Ελλήσις μεταταῦμένται· τούτου δὲ τιμωρίης τοῦ προσφρίματος δὲ δηλούμενος, διὸ τὸ ζητᾶσθαι τὸν ἀδελφὸν τὸν Ἀβελ. Κατὸ δὲ Ἀβελ δὲ δρμηνεύεται πένθος, τοῦ τοιούτου πάθους γεγονός καὶ αὐτὸς τοῖς γονεῦσι αἴτους, οὐ κατά τινα θεοτήταν προμήθεαν γενομένους τοῖς παισὶ τάυτας τίθενταις τὰς ἐπωνυμίας. Τί δὲ εἰ σοι τὸν Ἀβραάμ (31) παφέρειμι; Μετεωρολόγος τις οὗτος, καὶ τῆς τῶν διπτερῶν θεωρίας, τῶν τε κατ' οὐρανὸν μαθημάτων εἰδήμων τὸ πρᾶν, διό τῆς Λαζαρίκης μετεπούστη σοφίας, γεγονόν, Ἀβράμ ἐκαλείτο· τούτο δὲ Ἐλλήνων φυγῆ πατέρα μετέψων σημαντεῖν. Ἀλλ' οὐδὲς γε αὐτὸν, τῶν τριῶν ἐπιτάνη καὶ τῶν δρωμένων ἐπέκεινα προδόγων, εὐθύνοδικον κέχρηται μετωνυμίᾳ, οὐ οὐκέτι, φήσας. κληθῆσται τὸ δυομάτιον Ἀβράμ, διὸ Ἀβραάμ ἐσται τὸ δυομάτιον, δια τέρα πολλῶν ἔθνων τελεστά σε. » Τούτο δὲ διετίς ἔχεται διανοίας, μακρὸς ἀν εἰτ λόγος. Ἀπαρκὶ δὲ κανὸν τούτην τὸν Πλάτωνα μάρτυρα τοῦ λόγου παραθέσθαι, ὅποι θεοτέρας δυνάμεως Είναι τῶν ὄντωντων τεθεῖσθαι φάμενον. Λέγει δὲ οὖν αὐτὸς ρήμασιν· «Ἐποιησάσθαι γάρ ἐνταῦθα μάλιστα πρέπει τὴν θέσιν τῶν δυομάτων· ἵνων δὲ ένια αὐτῶν καὶ ὅποι θεοτέρας δυνάμεως ή τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐγνήνεται. Τούτη γέ τοι αὐτὸν διὰ πλειστῶν καὶ ή παρ' Ἐβραίος Ιερά πιστούσι Γραφή· πρότοις τε Μεσσήνιαν, διὸ θεοτέρας δυνάμεως τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν τούτου παῖδα τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἐτί τὸν Ἰσραὴλ ἐπωνομάσθαι· οὐδὲ διαξέποιτο πάτερ Ισραὴλ, ἢ μὲν τὸ πρᾶν τὸ τοῦ Ἰσαάκ δυομάτιον επενηγμένον, ἀντὶ δὲ τοῦ Ἰσαάκ διὸθες αὐτῷ τὸ τοῦ Ισραὴλ δυομάτιον διερεπται, τὸν δοκητὴν καὶ πρακτικὸν ἐπὶ τῶν θεωρητικῶν μεταστησάμενος. Πτερυνοτῆς γάρ δὲ Ισαάκ δρμηνεύεται, ὡς τὸν ἀρετῆς ἑνοβλῶν ἀγύνατο Ισραὴλ δὲ δρών θεον, ὅποιος ἀν εἵτη δρωτικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐν ἀνθρώπων νοέσ. Τι μὲν δεῖ νῦν τοῦ πατανθόνου Μεσσήνης, ή τῶν περὶ Τερσίοντος ιερῶν λόγων, διὸ μαρτίου διῶν την ἀρδε-

• Farle xzzd.

(51) *Tyr Abraadu*. Vide quæ obiter supra notavimus, pag. 420, de Abraham nomine.

τῆς τῶν οἰκείων δυομάτων θέσεως ἔξτροπον, παρατέρας σχολῆς δεομένων τῶν, κατὰ τὸν τόπον; Αὐτίκα δὴ καὶ τῶν πρώτων τῆς γραμματικῆς στοιχίων Ἐλληνος μὲν οὐλὸν ἔχουσεν τὰς ἐπιμολογίας εἰπεῖν, οὐδὲ αὐτὸς γ' ἀν φαῖ Πλάτων τὸν λόγον ἢ τὸν λογισμὸν τῶν φωνητῶν, ἢ τῶν συμφάνων. Ἐβραιῶν δὲ ἐντοπεῖ παιδεῖς τοῦ τε δίλφα τῆς αἰτίας, δὲ παρ' αὐτοῖς καλεῖται ἀλφός, τούτῳ δὲ σημανεῖ μάθησιν καὶ τοῦ βῆτα, διπερ βῆτος αὐτοῖς προσαγγείειν, οὗτῳ δὲ τὸν οἰκον δυομάτουσιν ὑστερὸν δηλοῦν τὴν διάνοιαν. Μάθησις οὖν· ὡσές σαφέστερον ἐλέγετο· Διδαχὴ τις καὶ μάθησις οἰκονομίας. Καὶ τὸ γάμμα δὲ παρ' αὐτοῖς τρίτον κέχειται τὸ γίμελον· οὗτῳ δὲ τὴν πλήρωσιν δυομάτουσιν. Εἰτὲ ἐπιειδὴ τὰς δέκτους διλῆτας καλοῦσι, τὰ τέταρτον στοιχεῖον οὐτοῦ προσεῖτον, ὅμοι δὲ τὸν δύο στοιχείων σημαντούτες, ὅτι ἡ Ἑγγραφος μάθησις πλήρωσίς ἐστι δέκτων. Ἐπιών δὲ τις καὶ τὰ δεκάτηα τῆς γραμματικῆς στοιχείων, μετά τίνος αἰτίας καὶ λογισμοῦ εὑρεῖ ἀν ἵκαστο παρ' αὐτοῖς ὄντος αποτέλεσμα. Ἐπειτα καὶ τῶν ἐπτὰ φωνητῶν τὴν ἐπι τὸ αὐτὸν σύνθετον μᾶλις τίνος ἀπορρήτου προστυγορίας περιέχειν φασὶν ἐκρόνων, ἣν διὰ τεστάρων στοιχείων παίδες Ἐβραίων σημειούμενοι, ἐπει τοῖς δικαίοις καὶ ἀπόρρητον τοῦτον εἶναι τὰς παρὰ πατρὸς εἰληφθεῖς. Καὶ τῶν παρ' Ἐλλησι δὲ σηρῶν, οὐκ οὐδὲ δύσθεν τις τοῦτο μαθὼν ἤνεκτο, ὡδὲ πῃ δὲ ἐπὸν φέρεις.

eām quid attinet hoc loco, vel Mosis illius sapientissimi, ut summam in propriis nominibus imponendis maturitatem atque solertia, sexcentis aliis exemplis illustrate, cum hoc disputationis genus longe majus otium desideret? Enin vero ne primorum quidem, quæ ipso statim initio, se offerunt, grammaticæ elementorum, Græci homines notationem affirme possint: qui hæreat etiam ipse Plato, si vocalium aut consonantium explicanda ratio atque appellatio sit. At vero Hebrei eam in promptu habent. Nam alpha quidem, quod alph ipsi vocant, disciplinam significat; betha vero, quod beth appellare solent, domum sonat: utrumque sententiam hanc efficit, Disciplina domus: quasi apertius diceretur, doctrina quædam seu disciplina rei domesticæ. Gamma, quod ipsis quoque tertium elementum est, gemel dicunt, eoque plenitudinem quædam significant. Tum quoniā δέκτους hoc est tabulas, deinde nominant; quarto elemento idem etiam nomen indidere, ut ambarum literarum coniunctione doceant, comprehensam scripto disciplinam, tabularum plenitudinem esse. Atque ita deinceps elementa grammaticæ reliqua, nominis quoque sui reperies propriam apud Hebreos ac singularem habere rationem. Nam et septem quoque vocalium inter sece commissionem, ejusmodi nomen efficere volunt, quod explicari voce non possit, quodque Hebrei quatuor elementis inclusum summae Dei potestati exprimendæ attribuunt, sic tamen ut ideū proferri vulgo non posse longa serie posteri a majoribus accepérint. Et vero, unus etiam aliquis et Græciæ sapientibus, id ipsum, unde unde hauserit, subsolecise his versibus adumbravit

*"Ἐκτὸς μὲν φωνῆστα θεόρ μέτρον ἀρθεῖται αὐτοῖς
Γράμματα, τὸν διάτονον ἀκάματον πατέρα.
Εἴη δὲ ἦν πάντων χέλυς ἀρθίστος, ἢ τὰ λυ-
[τεῖδη]
Πρησόσδην δίης οὐρανοῦ μέτρη."*

Ἐύροις δὲ ἀν καὶ τῶν λοιπῶν παρ' Ἐβραιοῖς στοιχίων, ἐπιστέας ἀκάστοι, τὰ σημαντίματα. Τούτῳ δὲ ήδη καὶ διὰ τῶν πρόσθεν τριμὲν συνέστη, ὀπτήνεια παρὰ βαρβάρων τὰ πάντα ὀψεῖσθαι τοὺς Ἐλληνας ἀπεικνύομεν. Πολλὴ δὲ ἀν τις καταρέθοι, τὴν Ἐβραίων γλώτταν πολυπραγμοῶν, δυομάτων δρόσητης παρὰ τοῖς ἀνδράσι φερομένην ἐπει καὶ αὐτὸν τοῦ παντὸς θέμους τὸ προστυγορικὸν δυνατὰ ἀπὸ τοῦ

^{**} Gen. xvii, 5.

A ret, peropportunitam ejus nominis mutationem iustituit, his verbis: « Non am̄ illus vocabitur nomen-tum Abram, sed Abraham erit nomen tuum, quia patrem multarum gentium posui te». Cujus oraculi vim atque sententiam explicare longum esset. Verum satis hoc etiam loco fuerit hanc ad veritatem Platonis suffragium adjungere, qui diviniore aliqua vi nomina quedam imposita fuisse prouuntia. Sic enim ad verbum ipse, « Ille enim, inquit, maxime, præcipuum quoddam in nominibus rite imponendis adhibitum studium suisse decet; immo ex iis etiam nonnulla fortasse, vi quadam nostra hac longe diviniori constituta sunt.» At illud ipsum divinæ litteræ longe sane luculentius uberiorisque confirmant, ac Moses ipse præ ceteris, qui divinitus Abraham eiusque filium **519** Isaacum, nec non et Israelem appellatos esse testatur. Et risum quidem Isaacus significat, ut hoc suo nomine castam illam sanctam letitiam representaret, quam amicis suis Deus tanquam singulare munus ac præmium pollicetur. Eiusdem filius Israel, cum antea Jacobi nomen hahuisset, als Deo postea Israels nomen accepit, ex actuoso et lahorioso homine contemplator effectus. Nam Jacobus sane *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

B nec non et Israelem appellatos esse testatur. Et risum quidem Isaacus significat, ut hoc suo nomine castam illam sanctam letitiam representaret, quam amicis suis Deus tanquam singulare munus ac præmium pollicetur. Eiusdem filius Israel, cum antea Jacobi nomen hahuisset, als Deo postea Israels nomen accepit, ex actuoso et lahorioso homine contemplator effectus. Nam Jacobus

sane *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contemplatione versetur. Sed

nam *calce impotentem* sonat, quasi virtutis certamine defungentem; at Israel, *etum qui Deum videt*, significat, enjusmodi mens hominis esse debeat, qua in cognitione et contempl

gentis universæ nomine constare potest, quod ab A Hebreo derivatur. *Transuentem* enim significat, cum ei transitus et transeuntum Hebraica lingua, voce unica, Heber apparet. Et ea quidem nominis hujus ratio est, ut ab rerum presentium vanitate ad diuinarum studia sese conferre, nec in eorum, quæ videntur, contemplatione illo modo acquiescere ac sistere, sed ab iis potius ad semota illa penitusque recondita de universi Conditore ac molitore, theologia mysteria transire doceantur. Ita plane primos illos qui sese præpotenti rerum omnium moderatori auctorique Deo consecrarent, et sinceram veramque religionem diligenter excolerent, Hebraeos, quasi mente transeuntes ac trajicentes nuncuparunt. Sed quorum in colligenda nominum apud Hebraeos omnium proprietate, maturaque admodum impositione diutius immoremur, cum ad hanc quæstionem integra quædam ac singularis opera requiratur? Ceterum, mihi quidem videor, quomodo saltem informanda re fieri potuit, Hebraorum in disserendo vim atque facultatem, vel paucis iis, quæ abs me commemorata sunt, satis illustrasse: siquidem ea Platonis sententia placet, dum is plebeiorum ac vulgarium bonum esse negat, propria nativitate rerum nomina invenire, sed tantum sapientis legislatoris, et scienter periteque ratione cogitationis industria didicerant, neque ullius sese humani præceptoris auctoritate jactabant: sed divinas eidam superioris potestatis vi, divinique Spiritus afflati totam illam cognitionem acceptam cerebant. Quem illi quidem secuti, D ut de rebus futuri infinita divinitus prædixerunt, sic etiam et de universi molitione infinita, quo modo natura postulabat, disputarunt, et de animalium ipsarum naturis infinita tractarunt; quibus et sexcenta de plantis in suis quique prophetis addiderunt. Et sane Moses, qui lapidum etiam vires apprime calleret, non obliter aut perfunctorie, eum de summi sacerdotis cultu dissereret, in eorum consideratione versatus est. At vero Salomon, si quisquam alias, in bac physiologæ parte summam omnino laudem est, vel ipso divina Scripturae testimonio, consecutus. Sic enim illa: « Locutus est quoque Salomon, inquit, tria millia parabolæ, et fuerunt carmina ejus quinque et mille. Et disputa-

A Έθερ τὸ παρώνυμον εἶπεν. Σημαίνει δὲ τοῦτο τὸν διατερψάντα ἐπειδὴ καὶ διάβασας καὶ διαπερψόν τῆς Ἐβραιῶν φωνῇ Ἐθερ δύναμέται. Διδάσκει δὲ ὁ λόγος περφέν καὶ διαβαλνεῖς ἀπὸ τῶν τῆς ἑταῖρα, μηδὲμῶν τε ἐναπομένειν καὶ ἰστασθεῖς ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν δρωμένων ἀπὸ δὲ τούτων ἐπὶ τὰ ἄρανη καὶ δόρατα τῆς περὶ τοῦ τῶν δλων ποιητοῦ τε καὶ δημιουργοῦ θεολογίας διαβαλνεῖν. Ταύτη τοι τοὺς πρώτους μόνῳ τῷ πανηγερμόν καὶ αἰτεῖ τῶν διων ἀνακειμένους, εἰσεβείτε καθαρῷ καὶ ἀγένετῳ προσανέγοντας, Ἐβραιῶν ἐφάνους, περιτικούς τινας καὶ διαβεβητας τῇ διανοῇ τοὺς τοιωτους ἀποκαλοῦντες. Καὶ τί με δεῖ ἐπὶ πλεόν μηδὲνεν, τὰ πάντα συνάγοντας τῆς τῶν Ἐβραιῶν δύναμάτων ὀρθότητάς τε καὶ ἀκριβείας, τοῦ προδιήματος οἰκείας δεομένου πράγματες; Πλὴν, ὡς ἐν τύπῳ φάναι, ἥτοι μιαν καὶ διὰ τῶν λεχθέντων τῆς παρ' Ἐβραιοῖς λογικῆς διασκολίας τὴν ἀπόδεξιν παρεργάζενται· εἰ δῆ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, οὐ φαίνων ἦν ἀνδρῶν οὐδὲ τῶν τοχύων, ἀλλὰ σοφούς καὶ διαλεκτικούς τινος νοούσθου, φύσιν δύναμάτων οἰκείαν τοὺς πράγματαν εὑρίσθαι, οἷος ἡμῖν δὲ Μωάρης καὶ τὰ Ἐβραιῶν ἀποδέξειται λέγει. Τί δῆ σύν μετὰ τὰ λογικὰ ἔπειται, ή, τὰ φυσικὰ ἐποκείμασθαι, ὅπως ποτὲ καὶ περὶ ταταὶ τίχειν Ἐβραιῶν παῖδες;

B Εἰς τὴν διανοὴν τῶν διων ἀνακειμένους, οὐ φαίνων ἦν τοιοῦτον τοῦ τοχύου, διαιρούμενον καὶ παρ' αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν νοητῶν καὶ διώνατων ἐπιπτείαν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰσθητῶν φυσιολογίαν) οἱ κατὰ πάντα τέλειοι προφῆται μῆδεσσαν τε, καὶ τοῖς οἰκείοις, δὲ δῆ καρὸς ἐκάλει, κατεμέγνυντο λόγους οὐ στοχασμοῖς καὶ θυητῆς διανοᾶς ἐπιπτεύεσται μάθοντες, οὐδὲ ἐπὶ διασκάλοις ἀνδράσι σεμνυνόμενοι, θεοφορῆσες δὲ κρείτονος δινυμέως, καὶ θεῖον Πνεύματος ἐπινοίᾳ τὴν γνῶσιν ἀνατιθέντες. Ἐνθεν μηρία μὲν αὐτοῖς περὶ τῶν μελλόντων τεθέσπιστο, μηρία δὲ περὶ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως πεφυσιολόγητο· καὶ αὐτὸν πάλιν μηρία περὶ ζώων φύσεως διελήπτει πλείστα δὲ σάς καὶ περὶ φυτῶν ταῖς οἰκείαις ἵστος προγράψας κατεβίβλητο. Μωῆς δέ, καὶ λίθων δινάμεις εὖ μάλα ἐξεποτάμενος, οὐ παρέργως ἐπὶ τῆς τοῦ ἀρχιμέρους στολῆς τῇ τοιωτῶν κέχρῳ θεωρίᾳ καὶ αὐτὸν Σολομῶν, εἰ καὶ τις δόλος, ἐν τῇ τοιωτῶν διαπρέψας φυσιολογίᾳ πρὸς τῆς θεας μαρτυρεῖται Γραψῆς, ὡς περεχούστης: « Καὶ ἐλάτης Σολομὼν τριτηγίλας παραβόλης, καὶ ἡσαν ὡδαὶ αὐτοῦ πεντακισχίλαι. Καὶ ἐλάτης περὶ τῶν ἔιδων ἀπὸ τῆς ἱεροῦ τῆς τὸν τῷ Λιβάνῳ καὶ έως τῆς ὕσσωπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοχύου. Καὶ ἐλάτης περὶ τῶν κτηνῶν, καὶ περὶ τῶν πετειῶν, καὶ περὶ τῶν ἔρκεων, καὶ περὶ τῶν λιθῶν. Καὶ παρεγένοντο πάντες οἱ λαοὶ ἀκούσας: τῆς σοφίας Σολομῶντος, καὶ

521 CAPUT VII.

De naturali Hebraeorum philosophia.

Tertiam banc Hebraicæ philosophie partem, qua C naturalis vocatur, queque ab iisdem quoque, in rerum sola mente perceptarum, et corporis omnis expertum contemplationem, et in earum, quæ sensibus usurpantur, tractationem dividitur, laudissimi propheta cum noverant ipsi per se, tum, ubi posularer occasio, suis passim oraculis aspergebant: quam illi tamen neque conjecturis quibusdam, aut mortalis cogitationis industria didicerant, neque ullius sese humani præceptoris auctoritate jactabant: sed divinas eidam superioris potestatis vi, divinique Spiritus afflati totam illam cognitionem acceptam cerebant. Quem illi quidem secuti, D ut de rebus futuri infinita divinitus prædixerunt, sic etiam et de universi molitione infinita, quo modo natura postulabat, disputarunt, et de animalium ipsarum naturis infinita tractarunt; quibus et sexcenta de plantis in suis quique prophetis addiderunt. Et sane Moses, qui lapidum etiam vires apprime calleret, non obliter aut perfunctorie, eum de summi sacerdotis cultu dissereret, in eorum consideratione versatus est. At vero Salomon, si quisquam alias, in bac physiologæ parte summam omnino laudem est, vel ipso divina Scripturae testimonio, consecutus. Sic enim illa: « Locutus est quoque Salomon, inquit, tria millia parabolæ, et fuerunt carmina ejus quinque et mille. Et disputa-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τῆς καθ' Ἐβραιοὺς φυσιολογίας.

Kai τὸ τρίτον δὲ μέρος τῆς καθ' Ἐβραιοὺς φυλοφύλας (τοῦτο δὲ ἦν τὸ φυσικὸν, διαιρούμενον καὶ παρ' αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν νοητῶν καὶ διώνατων ἐπιπτείαν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰσθητῶν φυσιολογίαν) οἱ κατὰ πάντα τέλειοι προφῆται μῆδεσσαν τε, καὶ τοῖς οἰκείοις, δὲ δῆ καρὸς ἐκάλει, κατεμέγνυντο λόγους οὐ στοχασμοῖς καὶ θυητῆς διανοᾶς ἐπιπτεύεσται μάθοντες, οὐδὲ ἐπὶ διασκάλοις ἀνδράσι σεμνυνόμενοι, θεοφορῆσες δὲ κρείτονος δινυμέως, καὶ θεῖον Πνεύματος ἐπινοίᾳ τὴν γνῶσιν ἀνατιθέντες. Ἐνθεν μηρία μὲν αὐτοῖς περὶ τῶν μελλόντων τεθέσπιστο, μηρία δὲ περὶ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως πεφυσιολόγητο· καὶ αὐτὸν πάλιν μηρία περὶ ζώων φύσεως διελήπτει πλείστα δὲ σάς καὶ περὶ φυτῶν ταῖς οἰκείαις ἵστος προγράψας κατεβίβλητο. Μωῆς δέ, καὶ λίθων δινάμεις εὖ μάλα ἐξεποτάμενος, οὐ παρέργως ἐπὶ τῆς τοῦ ἀρχιμέρους στολῆς τῇ τοιωτῶν κέχρῳ θεωρίᾳ καὶ αὐτὸν Σολομῶν, εἰ καὶ τις δόλος, ἐν τῇ τοιωτῶν διαπρέψας φυσιολογίᾳ πρὸς τῆς θεας μαρτυρεῖται Γραψῆς, ὡς περεχούστης: « Καὶ ἐλάτης Σολομὼν τριτηγίλας παραβόλης, καὶ ἡσαν ὡδαὶ αὐτοῦ πεντακισχίλαι. Καὶ ἐλάτης περὶ τῶν ἔιδων ἀπὸ τῆς ἱεροῦ τῆς τὸν τῷ Λιβάνῳ καὶ έως τῆς ὕσσωπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοχύου. Καὶ ἐλάτης περὶ τῶν κτηνῶν, καὶ περὶ τῶν πετειῶν, καὶ περὶ τῶν ἔρκεων, καὶ περὶ τῶν λιθῶν. Καὶ παρεγένοντο πάντες οἱ λαοὶ ἀκούσας: τῆς σοφίας Σολομῶντος, καὶ

Ελάμβανε δῶρα παρὰ πάντων τῶν βασιλέων τῆς γῆς, οἵτινες ἤκουσαν τῆς σοφίας αὐτοῦ. » Ἐντεῦθεν ὅρμώμενος καὶ δὴ τὴν πανάρπατον σοφίαν εἰς αὐτὸν πρόσπατον ἀνέβηε. Ἐφη· « Αὐτὸς γάρ μοι ἔδωκε τῶν ὄντων γνῶστον ἀξένθη, εἰδέναι σύνταξον κόσμου, καὶ ἐνέργειαν στοιχείων, ἀρχὴν καὶ τέλος, καὶ μεσότητα χρόνων, τροπῶν ἀλλαγῆς, καὶ μεταβολῆς καιρῶν, ἐναυτοῦ κύκλους, καὶ ἀστέρων θέσεις, φύσεις ζώων, καὶ θυμῷν θηρίων, πνευμάτων βίᾳς, καὶ διαλογισμοὺς ἀνθρώπων, καὶ διαφορὰς φυτῶν, καὶ δυνάμεις φύλων, οἷα εἰς ἐστιν κρυπτή καὶ ἀφανή, ἔγονται. » Ηγάρ πάντας ταχίντες ἴδιαστη με Σοφία. » Πάλιν τὸ διάτονος Σολομῶν τὴν θευτὴν τὴν σωμάτων οὐσίαν φυσιολογῶν, ἀντὶ θεολογιστῆς φασι· « Ματαίστης ματαίστων, καὶ τάντα ματαίστης. Τίς περισσεστα τῷ ἀνθρώπῳ τὸ παντὶ μῆχθνῃ αὐτῷ, ὃ μοχθεῖ ὑπὸ τῶν ήλιον; » Καὶ ἐπιλέγει· « Τί τὸ γενονός; Αὐτὸν τὸ γενησάμενον καὶ τι τὸ πεποιημένον; Αὐτὸν τὸ ποιηθόσμενον καὶ εὖς ἔστι πᾶν πρόσπατον ὑπὸ τῶν ήλιον. » Ταῦτα γάρ αὐτῷ καὶ τὰ τοιάτια πεφυσιολόγηται περὶ τῆς σωματικῆς οὐσίας. Εὔροις δὲ ἀν καὶ τοὺς διλλους Ἐβραϊκοὺς ἀπό τῶν σοφίοις τῆς ὁμοίας οὐδὲ ἀμοίρους ἐπιστήμης φυτῶν γοῦν, ὡς ἔφην ἡδη πρότερον, μυρία καὶ ζώων πάρι, χερσαλών τε καὶ ἐνύδρων, καὶ προστὶ πτηνῶν φύσεως εἴρηται αὐτοῖς. Ναὶ (31) μήδη καὶ περὶ τῶν ἐνδραγῶν ἀστέρων ἐπει τοις Ἀρκτοῖς, καὶ Πλειάδος, Πύρωντος τε καὶ Ἀρκτούρου, διν Ἀρκτοφύλακα καὶ Βούτην. Ἐλληστοι φύλοι δονομάζειν, μνήμην τις οὐδὲ τυχόδια τοῖς τῶν δηλουμένων ἀμφέρεται γράμματιν. Ἀλλὰ καὶ περὶ αυτῶν κόσμου, τὰ τε περὶ τῆς τοῦ παντὸς τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως, φυγῆς τε περιουσίας^a, καὶ λογικῶν ἀπάντων φύσεως ὀρεμένης τε, καὶ ἀφανῶς δημιουργίας, τῆς τε καθέλιον προνοίας, καὶ τούτων ἐπὶ πρότερον τὰ περὶ τοῦ πρώτου τῶν ἀλιτρῶν, τῆς τοῦ δευτέρου θεολογίας, καὶ τῶν ἀλλων τῶν διανοιῶν μηδὲ ληπτῶν, τοὺς λόγους καὶ τὰς θεωρίας εὗ καὶ ἀκριβῶν περιεκτι- φασιν· ὡς μή ἀν ἀμαρτάνειν τοὺς μετὰ ταῦτα παρ' Ἐλλησι τὴν τούτων φύσιν ἀνηρευνότας πρεσβύτας^b τὸ οὐαὶ νεοτέρους κατεκαλούθηκεν φράσις. Ταῦτα μὲν δὴ καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φυσιολογίας. Διγχὴ δὲ καὶ περὶ τούτων διαστελλέμενον ἀλγόν, τὸν μὲν περὶ τῶν αἰλούθων, οὐκ. εἰς ἀλιτρὰς τῆς (32) δημάδες πλήθης ἐκδιδάσκειν, πλὴν δυον (33) εἰδέναι, δητὶ τε μή ἀπηγομάτισται τὸ πᾶν, μηδὲ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτικεν ἐξ ἀλιγούς φορᾶς ὑφέστηκεν· ἀγέτη δὲ ὁ ὄφη ἱνδὸν θεοῦ ἀλιγη, καὶ δυνάμεις σοφίας ἀρρέπους διακινεῖται. Περὶ δὲ τῶν νοητῶν, δητὶ μὲν ἔστι, καὶ τίνα, δητὶ τε διατάξεως ἔχει, δυνάμεις τε καὶ διαφορᾶς, εἴρηται μὲν, καὶ ταῖς λεπταῖς βίθοις ἔχατα- δίσιληται, εἰς ἔκκαυστον τε τοῖς πάσι παραδέδοται, δητὶ δυον εἰδέναι χρήσιν τοὺς εὐσεβείας μεταποιουμέ-

^a III Reg. IV, 32. ^b Sap. VII, 17. ^c Eccl. I,

^d Forte περὶ οὐσίας. ^e Forte πρεσβύτας.

(31) Nal. Forte καὶ. Evid.

(32) Τὰς αἰλιτρὰς τῆς. Facile erat conjicere, sup- plendum esse aut διατάξεως, aut συντάξεως, aut φύσεως αὐτῶν, aut aliq. simile. Montac. od. suppl. τῶν ὄντων φύσεως, sed addendum videtur præterea,

A vit super lignis, a cedro, qua est in Libano, usque ad hyssopum, que egreditur de pariete. Et disseruit de jumentis, et volucribus, et reptilibus, et piscibus. Et veniebant de cunctis populis, ad audiendam sapientiam Salomonis, et accipiebat munera ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus ^{**}. » Atque hac ipse ratione commutus, dum parentem illam virtutis omnis sapientiam ejus beneficio tribueret, hunc in modum loquebatur: « Ipse enim, inquit, dedit mihi horum, quae sunt, scientiam veram, ut sciam constitutionem mundi, et virtutes elementorum, initium, et consummationem, et medietatem temporum, vicissitudinem permutationes, et commutationes temporum, anni cursus, et stellarum dispositiones, naturas animalium, et iras bestiarum, vim ventorum, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et virtutes radicum, et quæcumque sunt absconsa, et improvisa didici: ^B 522 omnium enim artifex docuit me Sapientia ». Rursus idem ille Salomon de fluxa corporum natura disputans in Ecclesiaste: « Vanitas, inquit, vanitatum, et omnia vanitas. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole ^{**}? Et paucis interjectis: « Quid est quod fuit? Ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est. Nihil est sub sole novum. » Hec ille, aliaque his similia de corpore natura philosophatus est. Ceteros etiam Hebreorum sapientes si percurrere volueris, eadem instructionis scientia finis reperies. Nam de plantis, uti jam ante dixi, deque animantium, sive quæ in terra, sive quæ in aqua degunt, ac de ipsarum etiam volucrum natura plurima docuerunt. Imo de celo quoque sideribus disputarunt, cnam et Ursæ, et Pleiadum, et Orionis, et Areturi, quem Arctophylacem, quasi Ursæ custodem, et florent Graci vocare solent, cerebra in eorum scriptis mentio habeatur. Quin etiam de orbis molitione, deque universi conversione ac mutatione, de animi excellentia, de omnium ratione preditorum, seu quæ videtur, seu quæ non videtur, naturæ procreatione, de providentia rerum universitatem complexa, atque ante haec omnia de principe rerum omnium causa, nec non de secundo illarum principio, ceterisque omnibus, quæ sola mente percipiuntur, egregios imprimis et accuratas disputationes habuere. Ita profectio, citra omne aberrandi periculum, id pronuntiare licet, qui et Græcis postea in scrutanda rerum istarum natura versati sunt, eos, utpote juniores, priscorum illorum vestigia iustitiae. Atque haec a nobis de universi apud Hebreos physiologia dicta sufficient. Ceterum illi, cum duo tractationis huius capitula statuerent, alterum illud, quod res sensibus 9, 10.

^d, ante δημάδες.

(33) Πλήρης ὀνοματο. Idem Montac. cod. suppl. ἦν ἀναγκαῖον. Sed Hellenismus his vocibus facile carerat. Solum pro δητὶ τε μή, quæ sequuntur, maleim, δητὶ μηδὲ.

objectas complectitur, non subtiliter et enucleat. ^A vulgo explicandum, nec singularum naturæ causas plebeæ multitudini aperiendas putaverunt, nisi quantum necesse erat, ut omnes intelligerent, universum hoc neque per sese, neque casu ac temere, fortuito quodam impetu exstissemus : at summi Moderatoris Dei ratione, et infinita Sapientia numine gubernari. Res autem illas quod attinet, quæ sola illarum quoque gradum, vim, atque discrimen non promiscue semper omnibus audire licuit, quantum iis quidem nota esse debuerunt, **523** qui pietatem profiterentur, ut castigatoris et honestioris vita rationes intelligent. Sed tamen altiorem illum occultioremque sensum, quem includunt, iis duntaxat, qui ejus meminisse possent, sub arcanis verborum ac sententiarum involucris, quærendum discendumque reliquerunt. Atque hic opera prelum fuerit, pauca quædam vel informandas rei gratia, de hoc etiam altero genere disserere, quamque in eodem Hebreis affinia similiter ac genuina Plato senserit, demonstrare.

CAPUT VIII.

B

De rerum spirititalium physiologia.

Enimvero Platonem illum, quem tantopere omnes admirantur, in hac quoque rerum spirititalium et incorporearum doctrina et ratione explicanda, non modo sapientissimum Mosem, verum etiam alias Ilebraeorum prophetas, secutum esse, vel ex ipsis ejus verbis manifeste constat : sive eam fama et auditio accepit, cum certum sit, apud Ægyptios tunc temporis illum deguisse, cum Hebrei patria secundo pulsi, Persis dominabitus, in Ægypto versaretur : sive per sese propriam rerum naturaliam rimatus, sive quoconque modo in eam divinitus cognitionem perductus fuerit. « Deus enim, » inquit Apostolus ¹, « ipsis manifestavit. Invisibilia enim ipsis, a creatura mundi, per ea qua facta sunt, intellecta conspicuntur, ipsa quoque ejus sempiterna virtus atque divinitas, ut sint inexcusabiles. » Tu vero facile hujus rei veritatem ex sequentibus intelligas.

CAPUT IX.

De ente, Ex Mosis Platonisque doctrina.

Eiusmodi oraculum Moses sacris in litteris ex persona Dei pronuntiat ² : « Ego sum qui sum. Sic dices filii Israel : Qui est, misit ad me vos. » Atque ita Deum unum ex omnibus vere esse, ac genus hoc nominis in eum proprie solum apteque convenire, declarat. Similiter de rerum quæ sensu percipiuntur, quæque corpore predilecta sunt, ortu simul atque interitu Salomon ita loquitur ³ : **524** « Quid est, quod fuit ? ipsum quod futurum est. Nibil sub sole novum. Nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens est : nam enim praecessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos. » Idem nobis consequenter id omne quod est, in duo genera partiuntur, spiritale, sensuque perceptum : et spiritalia quidem, corpore libera, sed a natura cum instructa ratione, tum interitus ac mortis expertia esse statuunt ; contra vero sensibus obvia, in fluxu et corruptione, atque in assidua natura sua mutatione versari. At universis unum ad principium caputque revocatis. unum

² Rom. 1, 20. ³ Exod. iii, 14. ⁴ Eccle. 1, 9, 10.

• Forte μημήσθαι.

A vous, εἰς ἀνάληψιν εὐλαβοῦς καὶ σώφρονος βίου. Τὸν δὲ βαθὺν καὶ λειτήτων περὶ τούτων λόγον ἐν ἀπολογίᾳ τοῖς ζητεῖν τε καὶ διδάσκονται κατελέμπαντον τοὺς οἵους τε τὰ τοιάδε μηνῆσιν ⁵. Βραχὺ δὲ καὶ ὡς ἣν τύπῳ φάναι, εἴ τινος καὶ τῆς τούτων διελθεῖν ἐπιτελεῖ, τὸν τε Πλάτωνα καὶ τούτην τὰ φύλα περιφρέντα τοὺς διελουμένοις παραστῆσαι.

mentē capiuntur, cum ejusmodi aliquas esse, τυπῳ modo sacra passim littere docuerunt, sed etiam ea promiscue semper omnibus audire licuit, quantum iis quidem nota esse debuerunt, **523** qui pietatem profiterentur, ut castigatoris et honestioris vita rationes intelligent. Sed tamen altiorem illum occultioremque sensum, quem includunt, iis duntaxat, qui ejus meminisse possent, sub arcanis verborum ac sententiarum involucris, quærendum discendumque reliquerunt. Atque hic opera prelum fuerit, pauca quædam vel informandas rei gratia, de hoc etiam altero genere disserere, quamque in eodem

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῆς τῶν νοητῶν φυσιολογίας.

Οὐ μὴν δὲλλα καὶ περὶ τῆς τῶν νοητῶν καὶ διανοϊτῶν παιδεύσεως καὶ θεωρίας τῷ πανούσῳ Μωσὶ καὶ τοῖς Ἐβραιοῖς προφήταις Πλάτων ὁ θαυμάσιος ἐπηρούσθικώς διὰ τῶν οἰκείων φωνῶν ἔστι δῆλος : εἰτὲ ἐξ αὐτῆς εἰς αὐτὸν ἱκανότης μαθὼν, ἐπει καὶ συνιστάται παρ’ Ἀγυπτίοις τηνικάδε τὰς διατριβὰς πεποιημένος, καθ’ δὲν Ἐβραιοῖς, τῆς οἰκείας δεύτερον ἀποπεπόντες γῆς, Ἀγυπτίοις ἐπεχωρίαζον, Περσοῖς ἐπιχρωτιστοῦντος εἴτε καὶ παρ’ ἑκατοῦ τῇ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλόντων γίνεται εἴτε ὅπωστον ὑπὸ θεοῦ κατακινθεῖς τῆς γνώσεως. « Ο Θεὸς γάρ, » φρεγι, « αὐτοῖς ἐφανέρωσε. Τὰ γάρ ἀρέτα αὐτοῦ ὑπὸ κτιστῶν οὐκοῦν τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοδήται, ή τε αὐτοῦ ἄδιον δύναμις καὶ θεωτής, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήσουσα. » Μάθως δὲν τὸ εἰρημένον ὑπὸ της διασκοπούμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ ὄντος, Μωσέως καὶ Πλάτωνος.

Μωσέως ἐν ταῖς ἱεροφανίαις χρησμὸν ἐν προσώπῳ τοῦ Θεοῦ φέραντος « Ἔγώ εἰμι ὁ Ἰητός. Οὔτες ἔρεις τοῖς ιατροῖς Ἰαρατῇ». « Οὐ ὃν ἀπέσταλκε με τρόπος ὅμας» παραβεμένον δὲ καὶ τὸν Θεὸν μόνον ἀντικρύσηντα, καὶ τῆσδε κυρίων καὶ ἀρμοδίων τῆς κλήσεως ἀποφηναμένου πάλιν τε αὐτὸν Σολομῶντος περὶ τῆς τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν γενεστῶν τε ^D καὶ ψθορᾶς ἀνεπόντος : « Τί τὸ γεγόνος; αὐτὸν τὸ γενησόμενον καὶ σίκις ἔστι πρόσφατον ὑπὸ την κληον. » Οὓς λαλήσει καὶ δρει : « Ιδε, τοῦτο κατενὸν ἕστιν ἥδη γέγονεν ἐν τοῖς αἰώνι τοῖς γενομένοις ἀπὸ Ιητοῦς ἡμῶν : τούτων δὲ καὶ ἡμῖν ἀκολούθως εἰς δύο τὸ πᾶν διαιρούντων, εἰς τε νοητὸν καὶ αἰσθητὸν καὶ τὸ μὲν νοητὸν διώματον καὶ λογικὸν τὴν φύσιν, ἀγθερότε τε καὶ ἀδιάντων εἶναι δραζομένον τὸ διαιθητὸν ἐν βύσει καὶ ψθορᾷ μεταβολῆ τε καὶ τροπῆ τῆς οὐσίας ὑπάρχειν πάντων δὲτο μίαν ἀρχὴν ἀνακερατουμένων. Ἐν τε εἶναι ἀγέντων, καὶ τὸ κυρίων καὶ ἀληθῶς διηγματιζόντων, τὸ πάντων διωμάτων

τα καὶ σωμάτων αἰσιον· θέα τίνα τρόπον οὐ μόνον τὴν περιβάλλονταν, ἀλλὰ καὶ τὰς λέξεις αὐτὰς, καὶ τὰ βήματα τῆς Ἐβραίων γραφῆς παραβάσας ὁ Πλάτων, ἔχοντας τὸ δόγμα, πλατύτερον ὥδε τῇ διαστάσῃ· «Τί τὸ δν (34) αὖτις, γένεσιν δὲ οὐκέτι ἔχον; Καὶ τί τὸ γινόμενον μὲν αὖτις (35), δν δὲ οὐδέποτε; Τὸ μὲν δῆ, νοῦσος μετά λόγου περιληπτόν, εἴτε κατὰ τὰ αὐτά δν (36); τὸ δὲ, αἰσθήσεις ἀλλόγυρος δοκεστόν, γινόμενον καὶ ἀπολλύμενον, δντας δὲ οὐδέποτε δν;» Ἀρ' οὐ σαρχῶς πέψηνται δὲ θαυμάσιος τὸ μὲν παρὰ Μωϋσῆν φήσαν λόγον· «Ἐγώ εἰμι δὲ δν,» μεταποιήσας δὲ αὐτούς· «Τί τὸ δν (34) αὖτις, γένεσιν δὲ οὐκέτι ἔχον;» Καὶ τοῦτο γε λευκότερον διασαρθρίσας (37) ἐν τῷ φάναι, «μηδὲ μᾶλλον εἶναι τὸ δηλοῦν τὸ οὐ σαρχῶς ὄφελαμος δρώμενον, νῦν δὲ ταπελαμβάνομεν.» Ἐρωτήσας γοῦν, «Τί τὸ δν,» αὐτὸς ἑστῶτις ἀποκρίνεται, λέγων· «Τὸ μὲν δῆ νοῦσος μετάλλογον περιληπτόν.» Τὸ δὲ Σολομώντεον φῆσαν, «Τί τὸ γεγονός; Αὐτὸς τὸ γενησόμενον καὶ τί τὸ πεποιημένον; Αὐτὸς τὸ ποιηθεσόμενον» αὐτοῖς σχεδὸν ἥματα διερμηνεύεις δηλοῖς ἀντὶ εἴη, λέγων· «Τὸ μὲν», αἰσθήσεις ἀλλόγυρος δοκεστόν, γινόμενον καὶ ἀπολλύμενον, δντας δὲ οὐδέποτε δν.» Οἵτις καὶ ἀπέρι πει· «Τὰ τοιάτια (38) γάρ πάντα μέρη χρόνου, τὸ δηλοῦν, καὶ ἔσται δὲ δῆ φέροντες λανθάνομεν ἐπὶ τὴν ἀλίσσου οὐσίαν, οὐκέτι δρθῶς. Λέγομεν γάρ δῆ, ὡς δηλοῦν, διτε τε καὶ διτοῖς τῇ δὲ διτοῖς μόνον κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον προστήσει. Τὸ δὲ δηλοῦν, καὶ τὸ ἔσται, περὶ τὴν ἀλίσσου γένεσιν οὖσαν (39) πρέπει λέγεσθαι· κινήσεις γάρ ἔστον. Τὸ δὲ διτοῖς κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχον ἀκίνητα οὐτε πρεσβύτερον οὐτε νεώτερον προστήσεις τίνεσθαι διὰ χρόνου (40); οὐδὲ γενέσθαι ποτὲ (41), οὐδὲ γεγονέναι νῦν, οὐδὲ εἰσαύθες ἔστεσθαι τὸ παράπτων (42), οὐδὲ οὐσα γένεσις τοῖς ἐν αἰσθήσει φερομένοις προσήγειν ἀλλὰ χρόνου ταῦτα, αἰώνια μιμούμενον καὶ κατ' ἀριθμὸν κυκλούμενον, γέγονεν εἴδη.» Καὶ πρὸς τὰ τοιάτια Εἳ τὰ τοιάτια· «Τὸ δὲ γεγονός εἶναι γεγονός, καὶ τὸ γεγόνεν εἶναι γεγόνενον. Εἴτε τὸ γενησόμενον εἶναι γενησόμενον (44).» Καὶ ίνα τις ἡμᾶς παρερμηνεύειν ἡγήσεται τὰς τοῦ φιλοσόφου φωνάς, ὑπομνήμασι χρήσομαι, τῶνδε τῶν

* Forte δέ.

(34) Τὶ τὸδε... δν, etc. Adi Platonem in Timaeo, pag. 526, edit. Græco-Lat. Ficini, ubi legitur, Τὶ τὸ δν μὲν αὖτις.

(35) Μὴ δει. Plato delet αὖτις.

(36) Post αὐτὰ δν, Plato sic leg. τὸ δὲ οὐν δέξη, μετ' αἰσθήσεως ἀλλόγυρος δοκεστόν, γγγ., etc. (sic enim eo loco distinguendum.) Plura quidem verba: sensus tamē idem. Ceterum longior iste orationis ductus, magis Platonis ex genio, infra pag. 526.

(37) Λευκότερον διασαρθρίσας. Hoc est ἐναργέστερον. Ita etiam infra, τὴν διὰ τοῦ δόγματος διάνοιαν καὶ Φύλων δὲ Ἐβραίων λευκότερον ἐμμηνεύον. Et lib. ult. λευκός τοις ἐλέγχοις ἀπεγύμνωται. Stratonis Iambographi versum, apud Atheneum lib. ix, pag. 585. Casaubonus sensum hunc secutus, sōlēter emendavit. Perperam ante legebatur:

Πηγῆς πάρεστιν; Πηγῆς; οὐχὶ λευκὸς εἰτὶ Ἐρεσίς, εἰσβοτεροῦ δὲ βωβύλαι μοι λέγεται;

Reposuit illa,

Πηγῆς πάρεστιν; Πηγῆς; οὐχὶ λευκὴ σὺν

Ἐρεσίς, etc.

Heras sal postulabat a coquso, id enim erat πηγῆς πάρεστιν; coquus vocis hujus insolens, ac dubius,

A esse duntaxat quod neque ortum habuerit, et proprie solum vereque sit, idemque omnium omnino, seu corpore careant, seu cum eo conjuncta sint, causam atque principium esse decernunt. Jam vide tu mihi, quo pacto ex Hebraeorum litteris non sententia modo, sed ipsis etiam vocibus verbisque derasis, hoc sibi Plato dogma vindicet, uberior paulo rem ita declarans: «Quid illud est, quod semper est, nec tamen ortum ullum habet? Quid illud contra, quod semper nascitur, et nunquam est? Prins illud quidem, quod semper atque eodem modo est ab sola intelligentia cum ratione percipitur. Alterum hoc, quod oritur simul et occidit, neque unquam vere est, in ea duntaxat, quam sensus ab omni ratione vacuus efficit, opinione versatur.» B Quid? Annō illud Mosis oraculum: «Ego sum qui sum,» egregius Plato manifeste representat, dum suis ipsum ita verbis exprimit: «Quid illud est, quod semper est, nec tamen ortum ullum habet?» Quod etiam candidius et apertius illustravit, dum ait, aliud quod sit, esse nihil, nisi quod non corporis oculis videatur, sed mente sola capiatur. Nam ubi quasivit, quid sit illud, quod est; ita respondet ipse sibi: «Nimirum illud, quod ab sola intelligentia percipitur.» Similiter, alterum hoc Salomonis: «Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est,» verbis pene totidem interpretatur, dum ait: «Id autem, quod oritur simul et occidit, neque unquam vere est, in ea duntaxat, quam sensus ab omni ratione vacuus efficit, opinione versatur.» Quibus etiam quae sequuntur, adjungit: «Quippe, temporis enim, inquit, partes istae sunt, erat, atque, erit; quas imprudentes semperint etiam naturæ injury tribuimus. Vulgo enim ita loquimur, erat, est, erit: cum tamen ei solum, est, propriæ vereque conveniat. Erat, autem, vel, erit, de ortu, qui aliquo tempore fiat, pronuntiare deceat, quod utraque voce motus aliquis significetur. At quod eodem se modo semper ac estra motum ullum habeat, id pro-

πηγῆς; inquit, admiranti similis. Tum instans, uti quid velut clariss aperiāt, οὐχὶ λευκὴ σὺν ἐρεσίς, etc. Ita λευκά, et εἰσβοτερον ἐρεσίν, pro eodem sumuntur.

D (38) Τὰ τοιάτια, etc. Eodem in Timaeo, p. 529. Sed ibi locus hic ita concipiatur: Ταῦτα δὲ πάντα, μέρος χρόνου καὶ τὸ τε δηλοῦν, τὸ δὲ ἔσται, χρόνου γεγονός εἰσιν φέροντες λανθάναν,, etc. Eusebius sensum relinquit integrum, verba decuravit.

(39) Γέρεσιν οὐσιαν. Plato γένεσιν οὖσαν, quod est cum motu conjunctius.

(40) Διά χρόνον. Plato, ποτέ.

(41) Οὐδὲ γενέσθαι ποτέ. Hæc Plato non habet, que tamē libenter cum Eusebii retinuerim.

(42) Εἰσεσθαι τὸ παράπτων, etc. Sinceriora hæc videntur, quam ut apud Platonem legitur γενέσθαι τὸ παράπτων τε, οὐδὲν οὐσα γένεσις, etc., quæ tamē lectio improbanda non est.

(43) Καὶ πρὸς τούτους Εἳ τὰ τοιάτια. Verba etiam hæc Platonissunt, non Eusebii, ut videri posset.

(44) Εἰσεσθαι γενησόμενον. Sensus integritas paucula hæc exigebat, quæ sequuntur in Platone, καὶ τὸ μῆν δν, μῆν δν εἶναι ἐν οὐδὲν ἀκριβῶς λέγομεν.

pter ipsum tempus neque vetustius unquam, neque ^A recentius fieri potest : **525** imo neque factum esse aliquando, neque nunc primum exstisit, neque omnino futurum esse, uic corum aliud quidquam subire, quæ ipsem ortus iis, quæ sensuum incertitudine jactantur, adjunxit : cum ista formæ quædam sint partesque temporis, quod æternitatem imitteret quidem, sed tamen certa quadam numerorum conversione volvatur. » Quo etiam ista pertinent :

« Quod factum sit, id esse factum : quod fiat, id esse quod fit : denique quod futurum sit, futurum id esse. » Ac ne quis philosophi verba in alienum me sensum torquere cœpi, eos ipsos commentarios, quibus illorum sententia declaratur, proferre juvat. Cum autem hoc in interpretandi genere plerique versati sint, miki quidem satis hoc loco fuerit, Numenii Pythagorici, cuius per celebre nomea est, ipsissima quibus secundo *De bono* utitur, verba proferre.

CAPUT X.

Ex libro secundo Numenii pythagorici, De bono.

« Age vero, inquit ille, atque ad illud, quod est, quantum licet, aspiremus : omninoque pronuntiemus quod est, id neque fuisse unquam neque unquam futurum esse, at certo duntaxat præsentis tempore semper esse : quod sane tempus hoc modo presens, si quis æternitatem dicere voluerit, me auctore quidem id faciat. At vero tempus præteritum, ejusmodi nos existimare decet, quod jam prorsus aufugerit, atque ita evanuerit, ut penitus esse desierit : futurum autem, quod nondum sit, tametsi ut sit aliquando, habere posse dicatur. Minus ergo consenteane fecerit, qui, quod est, id ipsum uno eodemque modo, vel absolute nou esse, vel non amplius, vel nondum esse statuerit. Qui enim sic loquatur, is rem, quæ nunquam plane fieri possit, loquatur idem esse simul ac non esse. Quippe, hoc si semel verum esse dabitur, segre sane admodum aliud quidvis esse poterit, ubi id ipsum, quod est, etiam qua tale est, nullum erit. Quod enim est, id sempiternum est, atque eodem sese modo constanter habet ; non autem vel ita fuit, ut deinde interierit, vel crevit modo, modo decrevit, vel majus nouum aut minus evasit. Præterea nec alio quovis motus genere, nec locutenus unquam movebitur. Fas enim ntiue non est, ut quod vere est, idem retrorsum vel antrorsum ; sursum aut deorsum ; dextrorsum vel **526** sinistrorsum moveri omnino transfrerire possit : ac ne circa sui quidem ipsius medium movebitur : sed hæredit potius, et immotum atque luconcussum per sese semper, eademque ratione consistet. » Idemque nonnullis interjectis, deinceps ita prosecutus : « Atque hæc munienda viæ gratia mihi dicta sunt. Jam vero simulatione omni posita, nosse me incorporei nomen ingenue profitebor ; cum id nunc quidem pronuntiari jucundius futurum videatur, quam sili. Et quidem illud ipsum, quo de jampridem queritur, ei nomen esse contendeo. Nec rideat hic quisquam, dum audit proprium incorporei nomen, substantiam atque id quod est, ab me constitui. Nominis quippe hujus eam esse causam intelligat, quod neque ortum habue-

* Ms., συμβοῦλοματ. * Ms., ξειν.

(45) Οὐκέτι. Legere malui οἴκουν. Negat enim opinor, εἰδέ esse, quod sequitur; non affirmat: aliquoqui pugnauia loqueretur.

λόγων τὴν διάνοιαν ἐκφίνουσι. Πλεον μὲν οὖν εἰς τὴν τούτων ἐπιβολήκαστη θεωρίαν ἔμοι ὁ ἡμεριδιανὸς Νομημένος τοῦ Ηὐθαγορεῖος παραβέσθαι λίξεις, ἢς ἐν τῷ Περὶ τάχαδον δευτέρῳ συγγράμματι ὥδε πῃ διέξειται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Ἄπο τοῦ δινεύρου Περὶ τάχαδον, Νομημένος τοῦ Ηὐθαγορεῖον.

« Φέρε οὖν, δὴ δύναμις, ἄγγεια πρὸς τὸ δύναγμα, καὶ λέγωμεν, Τὸ δὲ οὔτε ποτὲ ἦν, οὔτε ποτὲ μὴ γένηται· ἀλλ᾽ ἔστιν δέλτιον ἐν χρόνῳ ὡρισμένῳ, τῷ διεστῶτι μόνῳ. Τούτον μὲν οὖν τὸν διεστῶτα εἰ τις θέλει: καλεῖται ἀλόνα, κάρυον συμβούλευον· * τὸν δὲ παρελόντα χρόνον οεῖσθαι κρῆτην ἡμέραν, διαπεριγόντα, ηὗδη διαπεριεγένεται, ἀποδεράσθενται τε εἰς τὸ εἶναι μηκέτι· δὲ τε αὖ μέλλωνται μὲν οὐδέποτε, ἐπαγγέλλεται δὲ οἵος τε ἔσταις ἔξειν εἰς τὸ εἶναι. Οὐκοῦν (45) εἰκός ἔστιν ἐν γε τρόπῳ νομίζειν τὸ δέντρο μὴ εἶναι, η μηκέτι, η μηδέποτε. Όποτε, τούτῳ γε οὔτες λεγομένουν, ἐν γίνεται τι τῷ λόγῳ μέτα διενότων, εἶναι τε δομὸν ταυτὸν, καὶ μὴ εἶναι. Εἰ δὲ οὔτες ἔχει, σχολῇ γ' ἀλλο τε εἶναι δύναται, τοῦ δυντού αὐτοῦ μὴ δυντος κατὰ αὐτὸν τὸ δύν. Τὸ γάρ δύ διέδοντε τε, βέβαιον τέ ἔστιν, δέλτιον ταυτὸν, καὶ ταυτὸν· καὶ οὐδὲ γέγονε μὲν, ἐφθάρη δέ, οὐδὲ ἐμαγεύσθωτο μὲν, ἐμειώθη δέ· οὐδὲ μὴ ἐγένετο ποτὲ πλεῖστον ή Ελασσον· καὶ μὲν δὴ τὰ δέλτα, καὶ οὐδὲ τοπικὸς κινηθῆσται. Οὐδὲ γάρ θερμός αὐτῷ κινηθῆσται, οὐδὲ μὲν δόπιον, οὐδὲ πρόπον· οὐτε δῶνα ποτε, οὐτε κάτω· οὐδὲ εἰς δεξιά, οὐδὲ εἰς ἀριστερά μετατεθῆσται τοτε τὸ δύ· οὐτε περὶ τὸ μέσον ποτὲ διενότω κινηθῆσται· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐστήσεται, καὶ ἀραρός τε καὶ ἐστηρός ἔσται κατὰ ταυτὰ ἔχον δέλτιον, καὶ ωσταντος. » Καὶ ἔξις μεθ' Ἐπερὶ τὰ πτυλάγεις· « Τοσαῦτα μὲν οὖν ποτὲ δόδον. Αὐτὸς δὲ οὐδέποτε σχηματισθῆσομαι, οὐδὲ ἀγνοεῖν φήσω τὸ δυνομα τοῦ δομάτου· καὶ γάρ κινδυνεύειν νῦν ἡδη δύον δὲ εἶναι εἰπεῖν μᾶλλον, η μὴ εἶπεν. Καὶ δῆτα λέγω τὸ δυνομα αὐτῷ εἶναι τούτο τὸ πάλαι ζητούμενον. Ἀλλὰ μὴ γελασάτω τις, ἐδώ φῶ τοῦ δομάτου εἶναι δυνομα οὐσιαν καὶ δύν. » Η δὲ ακίς τοῦ δυντού δομάτου (46) ἔστι τὸ μὴ γεγονέναι, μηδὲ φωρφεσθαι, μηδὲ δέλτην μήτε κινησιν μηδεμίαν ἐνδέσθειν, μηδὲ (46') μεταβολήν κινητούς ή φαύλην εἶναι δέ ἀπολοντος καὶ ἀναλοντος, καὶ ἐν ίδεᾳ τῇ αὐτῇ, καὶ μήτε θελούσιον ἔξιστασθαι τῆς ταυτότητος, μηδὲ οὐφ' ἐπέρου προσαναγκάζεσθαι. « Εφη δέ καὶ δι Πλάτωνος ἐν Κρατύλῳ τὰ δύναμα δομούσαι τῶν πραγμάτων εἶναι αὐτὰ διπλέστα. Εστω οὖν καὶ δεδόσθω εἶναι τὸ δομάτον. » Εἰσθ δύνατας δέ πτυλέγεις· « Τὸ

(46) Τοῦ δυτος δρόματος. Vocem δυτος libenter expunxerim.

(46') Μηδέ. Forte μήτε. Edid.

δὸν εἶπον (47) ἀσύμματον, τοῦτο δὲ εἶναι τὸ νοητόν. Τὰ μὲν οὖν λεγθέντα, ὅτα μνήμονενέντι μοι, τοιώτα γοῦν ἡν· τὸν δὲ ἐπιζητούντα λόγον (48) ἔθλω παραμυθίσασθαι, τοσούνδε ύπειπτον, ὅτι ταῦτα τοῖς ἔγγυαστοι Πλάτωνος εἰ μὴ συμβαίνει, ἀλλ' ἐπέρου γ' ἔχρην οἰσθαι τονος ἀνόρδος μεγάλου, μέγα δύναμένον, οἷον Πυθαγόρου. Λέγεις γάρ Πλάτων· φέρ' ἀναμνήσθω πῶς λέγει· Τί τὸ δν γὰς, γεννήσθε δὲ οὐκ ἔγον; Καὶ τί τὸ γενόμενον μὲν, δὲν δὲ οἰδέποτε; τὸ μὲν δὴ νοῆσαι μετὰ λόγου περιληπτὸν, τὸ δὲ ἀδέξιον μετὰ αἰσθήσεως ἀλλού δοξαστὸν, γενόμενον καὶ ἀπολύμενον, δυνατὸς δὲ οἰδέποτε δν. Ἡρότος γάρ, τί δεῖται τὸ δν, φάει αὐτὸν ἀγνόητον διαμαρτύρεται. Γένεσιν γάρ οὐκ ἔψη εἶναι τῷ δντι· ἐπέρετο γάρ διτραποδον δὲ οὐκ δην ἀδέστον. Ἐπειτα ὑποδάς φησιν· « Εἰ μὲν δὴ τὸ δν πάντως πάντη ἀδέστον τὸ δεῖται καὶ διτραποδον, καὶ οὐδαμῶς οὐδαμῆται ἔξιστάμενον ἐξ ἑαυτοῦ, μέντι δὲ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσάντως ἔστηκε, τοῦτο δῆπον δὲν εἴη τῇ νοῆσαι μετὰ λόγου περιληπτὸν. Εἰ δὲ τὸ σώμα δεῖ καὶ φέρεται ὅπου τῆς εἰδήσεως μεταβολῆς, ἀποδηδράτει καὶ οὐκ ἔστιν. Ὁθεν οὐ πολλή μανία μή οὐ τοῦτο εἶναι δύρστον (49), δέξιον δὲ μόνη δοξαστὸν, καὶ ὡς φησι Πλάτων (50), γενόμενον καὶ ἀπολύμενον, δυνατὸς δὲ οἰδέποτε δν. » Ταῦτα μὲν δημητρίος, δρός τὰ Πλάτωνος, καὶ πολὺ πρότερον τὰ Μωσέως ἐπὶ τὸ σαρές διερμηνεύων. Εἰσόδιας δῆτας εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸ λόγον περιφέρεται, δὲ οὐ φάναι μνήμονεύεται· « Τί γάρ εἴτε Πλάτωνος ἢ Μωσῆς Ἀττικίζων; » Θέσις δὲ πρὸς τούτοις, εἰ μὴ τὸν παρόντα νοῦν ἐπὶ πλεον καὶ διολύτερον ἔξισταν, συντρέχοι ἀν ταῖς τε προκειμένας φωναῖς τῶν φιλοσόφων, καὶ ταῖς αὐθίς Ἑβραιων κατέμανες ἐν ἐπίρασταις θεολογίαις, δι' ὧν τοῦτο μὲν εἰσάγεται λέγων δημητρίος θεός· « Διότι ἔγω Κύριος δηθέος ὑμῶν, καὶ οὐκ τὴλοιωματί· » τοτὲ δὲ εἰς αὐτὸν ἀφορῶν δημητρίος προσφήτης απολέντεται· « Οτι δὲ τὰ μέντρατὰ πάντα τραπεῖται δην ποτε καὶ μετεκθηθεῖται δὲν δὲ αὐτὸς εἰ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλεκτόνος. » Σκέπτεται γοῦν, εἰ μὴ ὡς δὲν προσάστει τοῦ τε παρὸς Μωσεῖ φησαντος, « Ἐγώ εἰμι δὲν » καὶ τοῦ, « Ἐγώ Κύριος δηθέος ὑμῶν, καὶ οὐκ τὴλοιωματί· » καὶ τοῦ, « Εἰ δὲ δὲ αὐτὸς εἰ, δέξαι ἀν δη Πλωτάρχος δὲν τῷ Περὶ τοῦ Ετ., τοῦ τὸν Δελφούς, τὴν διάνοιαν διερμηνεύειν, τάδε λέγων πρὸς λέξιν.

longe antiquioris Platone Moysis doctrinam illustravit. Itaque merito sane dictum illud hanc iuvenem celebre circumfertur, « Quid enim aliud Plato est, quam Moyses Attice loquens? » Sed tamen vide mili-
tia, num ejusdem sententiae vim uberior adhuc Plutarchus aperiens, cum laudata superiorum philosoporum oratione, et Hebraeorum simul theologia variis passim in locis explicata consentiat: dum modo ista Deo verba tribuuntur, « Quoniam ego Dominus Deus vester, et non mentor », modo in eundem Prophetas respiciens, ita pronuntiant: « Visibilia omnia transibunt et mutabuntur. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficierunt ». Vide, inquam, num proposita veluti quæstione, cum ejus qui sic apud Moysem loquebatur, « Ego sum qui sum, » et rursus, « Ego Dominus Deus vester,

* Malach. iii, 6. * Psal. c, 28.

(47) Εἰτορ. Numenius ipse? an alii? Posterioris hoc malum, quod addiderit, quae audierat, ea sc., quantum meminiisse potuit, retulisse.

(48) Legi mallem τὸν λόγον ipsammet porro Platoni orationem intelligit, ut ex sequentibus manifeste constat.

(49) Αὔριστος. Sensus, ni fallor, postulat ἄριστον.

(50) Καὶ ὡς φησι Πλάτ. Malim ὡς φησι Πλάτων, καὶ γενόμενον, nam illud quoque, δέξιον μόνη δοξαστὸν Platonis erat.

et non mutor, » tum etiam alterius, qui Deum ipsum ita compellat, « Tu autem idem ipse es, » men teum atque sententiam Plutarchus in suo *De syllaba et (es) qua Delphico templo inscripta est, opusculo, interpretari velle videatur, his verbis.*

CAPUT XI.

Ex Plutarchi opusculo, de syllaba et Delphico templo inscripta.

¶ Evidem neque numerum, neque ordinem, neque vinculum, neque aliud quodlibet dimidiatae particulae genus ea syllaba significari existimo. Est omnino Dei perfectum ex sece integrumque nomen, quod ei, a quo proununtiat, una cum voce ipsum continuo potestatis divinae sensum et cogitationem injicit. Nam cum unumquemque nostrum, qui eo accedimus, hac veluti Deus salutatione compellat. Nosce te ipsum, quod quidem nihilo minus sonat, quam *Salve* : tum vero nos, resalutandi numinis gratia, respondemus ei (cs), quasi veram ac propriam, adeoque solam eique soli convenientem hanc a nobis appellationem tribui fateamur. Nos enim 528 vere nullo modo sumus : sed omnis omnino natura mortalis, in quadam interitus ortusque medio constituta, umbram sui duxat aliquam, exiliisque ac lubricam opinionem ostendit; quam si incumbente in eam animo comprehendere volueris, tum vero, quemadmodum aquam si manu vehementius retinere coneris, dum premis, dum in eum cogis, effluit illa penitusque dilabitur. Sic ratio, dum eorum, qua vario subinde casus ac mutationes subeunt, illustrem illam, qua sibi obiectatur, speciem propius insequitur, aberrat ac luditur, quod, partim in id quod oritur, partim in id, quod interit, sic incurrit, nihil ut quod maneat, quodque vere sit, comprehendere omnino possit. Nam ut eundem fluvium, quod Heraclitus dicere solebat, his nemo subire potest : ita mortalem naturam eodem in statu barentem nemo bis attingat, sed repentina mutationis impetu dissipat illico, rursusque colligitur ; vel potius, ne rursum quidem aut postea, sed existit simul ac desinit, accedit simul simulque discedit. Ita qua pars illius nascitur, ea nunquam, ut perfecte sit, assequitur, quod ortus ille neque unquam desinat, neque consistat usquam, sed iam inde ab semine, fetum inchoatum, mox infanteum, puerum inde, inde adolescentem, tum juvenem, senem, vetulum, continua mutatione fluit, ac priores ortus astatesque delet successione novarum. At nos ridicule sane facimus, qui mortem unam timeamus, jam mortui toties, totiesque morientes. Nec enim modo, quod Hera-

* Forte τῷ.

(51) Οὗτε τὸν, etc. Adi Plutarchum in Moralib. pag. 391, sub fine.

(52) Παθήσων καὶ μεταβλητῶν. Rectius, ut videtur, quam apud Plutarch. τῶν παθημάτων μεταβάστων.

(53) Ἐνέργεια. Plutarch secutus sum, apud quem editum est ἐνέργεια.

(54) Σχέδηνος, καὶ πάλιν συνάγεται. Clarius legeretur σχίζεται, καὶ πάλιν συνάγεται.

(55) Άλει τένετις. Librarius Eusebianis exciderunt qua seauuntur, καὶ ἀλέρος θάνατος, οὗτοι γένονται.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Πλούταρχου ἀπὸ τοῦ ἔκτιτραμένου συγγράμματος, Περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς Εἰ.

¶ Οὗτε τὸν (51) ἀριθμὸν, οὗτε τάξιν, οὗτε σύνεσμον, οὗτε ἄλλο τῶν ἑλπτῶν μορίων οὐδὲν οἶμαι τὸ γράμμα σημαίνειν· ἀλλ' ἔστιν αὐτοτελῆς τοῦ θεοῦ προστάρευτις καὶ προσγάνιος, ὅμα τῷ βῆματι τὸ φεγγόμενον εἰς ἔννουαν καθιεσάσα τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως. Ὁ γάρ θεός ἔστιν τὴν ἐντεῦθεν προσινώντας οὖσαν ἀπαζόμενος προσαγορεύει τὸ εἰ., Γνῶθι σαυτὸν, δ τοῦ Χαῖρε δή οὐδὲν μέλον ἔστιν. Ήμεῖς δὲ πάλιν, ἀμειδόμενοι τὸν θεόν, Εἰ φαμεν, ὡς ἀληθῆ καὶ ἀμεύηνη, καὶ μόνην μόνῳ προσήκουσαν, τὴν τοῦ Εἱ προσάγορευσιν ἀπόδιδόντες. Ήμὲν γάρ δυνάμων τοῦ εἴναι μέτεστιν οὐδὲν· ἀλλὰ θνήτη τάξις χώρας ἐν μέσῳ φθορᾶς καὶ γενέσεως γενομένην, φάσμα παρέχει καὶ δόκησιν ὀμοδρὸν καὶ ἀδέσπου αὐτῆς. Ἀν δὲ τὴν διάνοιαν ἀπερίστι τις, λαβέσθω βουλμένος, ὃντερ τῇ σφρόνδᾳ περιβράχιον ὑπάστος, τῷ πάζιν καὶ εἰς ταυτὸν συνάγειν, μαρέφοντας ἀπόλιτοις τὸ περιλαμβάνομενον· οὕτω τὸν παθητὸν καὶ μεταβλητὸν (52) ἔκστοτον τὴν ἀγάν τον ἐνέργειαν (53). ὁ λόγος διάκονον ἀποτεφράλλεται, τῇ μὲν εἰς τὸ γινόμενον αὐτοῦ, τῇ δὲ εἰς τὸ φεγγόμενον, οὐδὲνδε λαβέσθαι μένοντος, οὐδὲ θνήτως, δινάμενος. Ποσταρύ γάρ οὐκ ἔστιν ἐμῆναι διε τῷ αὐτῷ καθ' Ἡράκλειτον, οὐδὲ θνήτης οὐσίας δις ἀμάσθαι κατὰ ξένον, ἀλλ' ὅδετι καὶ τάχει μεταβολής σχίζεται καὶ πάλιν συνάγεται (54); μάλιστα δὲ οὐδὲν πάλιν, οὐδὲ θνήτορας, ἀλλ' ἀμάσθιστας καὶ ἀπολεπτεῖς, καὶ πρόστιοι καὶ ἀπεισταταὶ. Οὐσεν οὐδὲ εἰς τὸ γινόμενον αὐτῆς, τῷ μηδέποτε λήγειν μηδὲ ἔστασι τὴν γένεσιν· ἀλλ' ἀπὸ στέρματος δὲλ μεταβάλλουσαν, ἐμβρύον ἐμποιεῖν εἴτε παῖδα, μειράκιον ἐφεξῆς, νεανίσκον, ἄνδρα, πρεσβύτην, γέροντα, τὰς πρώτας φεύρουσαν γενέσεις καὶ ἥτιστας ταῖς ἐπιγενομέναις· ἀλλ' ἡμεῖς ένα φοβούμεθα γελοιώς θάνατον, πολλοὺς ἀποτενχυκτές ήδη θνήσκοντες. Οὐ γάρ μόνον, ὡς Ἡράκλειτος θεεῖ, πυρὸς θάνατος, ἀλλα γένεσις (55), ἀλλ' ἔστιν (56) σφέστερον ἐπ' αὐτῶν ήμεν. Φθείρεται μὲν δὲ ὀπράζων γενομένον γέροντος, ἐφθάρπη δὲ ὁ νέος εἰς τὸν ἀρχάριον, καὶ δὲ πάτει εἰς τὸν νέον, εἰς δὲ τὸν παῖδα τὸ νήπιον, δὲ δὲ χέλει εἰς τὸν σήμερον τέθνηκεν, δὲ δὲ σήμερον, εἰς τὸν αὔριον. Μένει δὲ οὐδὲν εἰς, δὲλλα γενόμεθα πολλοί, περὶ ἐν τι σφάντασμα καὶ κοινῶν ἐκμαζεῖον (57) Οὐκος περιελαυνομένης, καὶ δι-

(56) Αὐτὸν ἔστι, etc. Plutarch. ἀλλ' ἔστι σαφ. ἐπ' αὐτῶν ήσσος διν. Lege ergo; ἀλλ' ἔστι σαφέστερον ἐπ' αὐτῶν ήμων διος διν.

(57) Κοινὸν ἐκμαζεῖον. Corpus, aut hominem ipsum, certa quadam specie figuraque prædictum, κοινὸν ἐκμαζεῖον vocat : mutatione enim licet assiduas uno in corpore mutaciones officia, corpus tamen unum, quasi commune quoddam exemplar, quod adulterare sit nefas, intuetur. De alia vocis hujus acceptiōne, qua pro conceptaculo sumitur, consule Petaviūm nostrū in Not. ad orationem i Theistii pag. 517. Vide etiam infra pag. 845, ubi

σθανούσης. Έπειτα πῶς, οἱ αὐτοὶ μάνονται, ἔτεροι καὶ προμένουν, ἔτεροις πρότεροι, τάνακτις φύλοις, καὶ μισοῦνται, καὶ θαυμάζονται, καὶ φύγομεν, δῆλοις χρώμεναι λόγοις, δῆλοις πάθεσιν, οὐκ εἶδος, οὐκ μορφήν, οὐδὲ δάνωνται ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἕχοντες; Οὗτος γάρ δικαιούμενος μεταβολῆς ἔτερα πάσχειν εἰκὸς, οὗτος μεταβάλλων δὲ αὐτὸς ἀν εἴη. Εἰ δὲ δὲ αὐτὸς οὐκ ἔσται, οὐδὲ ἔσται, δῆλον τοι αὐτὸν μεταβάλλειν, γινόμενος ἔτερος ἐξ ἔτερου· φέύδεται δὲ ἡ αἰσθητὸς ἀγνοῖς τοι δυνατός, εἶναι τὸ φαινόμενον. Τί οὖν δυτας δὲν ἔσται; Τὸ δύτειν, καὶ ἀγένητον, καὶ ἀπόθαρτον, ωρόνος οὐδέτες μεταβολὴν ἐπάγει· κινητὸν γάρ τι, καὶ κινουμένην συμφαντάζομεν (58) ὑλῇ, καὶ βίον ἀει, καὶ μὴ στήγον, ὥσπερ ἀγγείον φθορᾶς καὶ γενέσεως, δὲ χρόνος. Ἐξ οὐ (59) δὴ τὸ μὲν ἔτερα, καὶ τὸ πρότερον, καὶ τὸ ἔσται λεγόμενον, καὶ τὸ γένοντα, αὐτὸν δὲ ἐμολύγησίς ἔσται τοῦ μὴ δυτος. Τὸ γάρ ἐν τῷ εἶναι μηδέποτε (60) γεγονός, ή πεπαύμενος ἡσθι τοῦ εἶναι, λέγειν, ὡς ἔσται, εἴηθες καὶ δυτον. Ἐν γῷ δὲ πάλιστα τὴν νόσους ἐπεριέδοντες τοῦ χρόνου, τὸ ἐντετηκε, καὶ τὸ πάρεται, καὶ τὸ νῦν φθεγγόμενα, τοῦτον αὐτὸν πάλιν ἐκλινόμενος (61) δὲ λόγος ἀπειλουσιν· ἐκβιλεῖται γάρ (62) εἰς τὸ μέλλον καὶ τὸ παρηγμένον, ὥσπερ αὐτὴν (63) βουλομένους ιδεῖν, ἐξ ἀνάγκης διεταίμενον. Εἰ δὲ (64) ταῦτα τῷ μετροῦντι πεπονθεν ἡ μετρουμένη (65) φύσις, οὐδὲ αὐτὴ μόνον (66), οὐδὲ δὲν ἔσται, δῆλον γινομένη (67) καὶ φθειρομένη κατὰ τὴν πρὸς τὸν χρόνον συννέμσιν. “Οὐσεν οὐδὲν τοιούτον (68) ἔσται ἐπὶ τοῦ δυτος λέγειν, ὡς ἦν, ή ἔσται· ταῦτα γάρ ἔγκλητος τοὺς, καὶ μεταβάσεις, καὶ παραλλήσις τοῦ μένεντος τὸν εἶναι μὴ περιφύτος. Άλλο ἔσται δὲθει, εἰ χρή (69) φάναι, καὶ ἔσται κατ' οὐδένα χρόνον, δῆλον κατὰ τὸν αἰώνα τὸν ἀκτινῶντον καὶ δημορούντον, καὶ μέντοις αὐτοῖς πρότερον (70) οὐδὲν ἔσται, οὐδὲ δυτον, οὐδὲ μέλλον, οὐδὲ

• Parte ἀνέγκλιτον.

materia ipsa, primo δεξαμένη, tum ἀκραγεῖον vocatur.

(58) *Kai κινούμενη συμφανταζεῖ*, etc. Ita repousimus ex Plutarcho, cum perperam ante legeretur, τι κινουμένην, φανταζόμενον δῆλον.

(59) Εξ οὐ. Melius abesset præpos. ξε, ut apud Plutarch. expongitur.

(60) Μηδέποτε. Id etiam cum Plutarcho malui, quam μηδέποτε, quod melius cum δη, quod sequitur, commituit videatur.

(61) Ἐκλινόμενος. Hanc lectionem vulgatae illi apud Plutarch. præulerim, ἄγαν ἐκδιδύμων. Eadem secuta videtur Latin. interpres, cum redidit, elongescens ratio perdit. At Gallico non satis hic, opiuor, cum auctore convenit. qui sic vertit: *La raison le discourant incontinent, le destruit tout sur le champ.*

(62) Ἐκβιλεῖται γάρ. Tempus? an ratio? Posterior malui, ob sequentem ex viu comparisonem. Amictus tamen ad tempus retulit, quod etiam vereor ut satis eum superiori memori cohæreat, in quo δικαιολογητικοτερον, destruit, hoc est, perimit.

(63) Ωσπερ αὐτή, etc. Plutarch. ὥσπερ δημητριούλων τελείν, etc. Quæ foedissima labes dictissimo et elegansissimo Amictu imposuit. Sic enim ille, comme le voulant reoir nécessairement mesparty en deux, id est quasi duas in partes necessario distractum ridere relit. Latino interpreti de Eusebiana lectione aliquid sobolucrat. Et altera lectio, quæ

A clitis dicebat, ignis interitus, aeris ortus est, et aeris interitus, aquæ vicissim ortus: verum id in nobis etiam ipsis longe illustrius videre est: succedente sene vir extinguitur, ut vir juvēne, juvenis puer, puer infante extineto succedit: imo he sternus in hodiernum interiit, ut in crastinum interit hodiernus. Manet autem nemo, nemo unus est, sed omnino multi efficiuntur, dum circa unum aliquod simulacrum exemplarque commune voluntur assidus labiturque materia. Enimvero si iidem manemus, qui tandem alia nobis modo placent, qui aliis ante ducebamus? qui contraria vel amamus aut odimus, vel predicamus aut damnamus? qui denique aliter atque aliter vel loquimur, vel affectimur, non speciem, non vultum, non mentem amplius eamdem retinentes? Quippe nec sine mutatione, tanta rerum in quoquam varietas, nec is, qui mutatur, idem esse potest. Idem porro si non est, ne est ipse quidem, sed ex continua mutatione alter subinde fit ex altero. Sensus interea, 529 quoniam ejus, quod est, naturam ignorat, quod esse adhuc videtur, id est falso opinatur. Equis igitur illud est, quod vere est? Id unum utique quod sempiternum est, quod ortu interituque caret, cui uuln tempus mutationem assert. Est enim omnino tempus mobile quiddam, quodque simul cum mobili materia semper flens, ac nihil usquam firmitatis habens, sic tanquam vas aliquod interitus ortusque, cogitat. Cuius profecto vel appellaciones ipse posterius, prius, erit, siuit, illud non esse pálam ac per se esse confitentur. Nam quod vel nondum habuit ut sit, vel jam esse desit, id esse, non nisi stolidē absurdē dicas. Quin etiam illud ipsum, quo maxime temporis cogitationem sustinemus atque fulcimus,

apud cūmd. Plutarch. assertur, ἐν γῇ pro ἀπρᾶ, licet etiam depravata, nostræ tamen propior est, quam vulgata. Tantum, sequente versu, libeuter legerim, τὸ ξε διάγχ.

(64) *Et δε.* Sic legendum, non δέ, ut apud Plutarch.

(65) Ἡ μετρουμένη. Hinc etiam scđum errorem tolle, η μέτρον μὲν, qui apud excusum Plutarch. inventeravit, nec tamen eruditis interpretibus impo- suit.

(66) Οὐδὲ αὐτὴ μόνον. Mutuam Plutarchus operam commodat, apud quem recte legitur, οὐδὲν αὐτὴς μένον. Nisi malis, οὐδὲ αὐτὴ μένον, quoniam forte inclitus cum sequenti membro, ἀλλα γνομένη, congrueret.

(67) Άλλα γνομένη. Plutarchus ἀλλα, γινόμενα πάντα, καὶ φθειρόμενα, κατ' αὐτὴν, πρὸς τὸν χρόνον συνεμπληγή. Placeat Eusebius.

(68) Οὐδὲν τοιούτορ. Recte Plutarchus, οὐδὲ τοιούτορ.

(69) *Et χρή.* Tollit particulam εἰ Plutarchus, εἰ recte.

(70) *Kai οὐ πρότερον.* Hæc et sequentia περὶ τοῦ θεοῦ dicuntur Plutarcho, non περὶ τοῦ αἰώνος, ut existimat Latinus interpres. Amictus quidem ad Deum retulit, sed vereor, ut satis ex Plutarchi mente reddiderit, *decent lequel rien n'est*, id est quo prius nihil est. Atque id in causa est, quamobrem Gallica sequens oratio minus cohærente videatur.

alia: « Mea est ultio, et ego retribuam, dicit Dominus¹¹; » neconon ista, « Quoniam vindex Dominus, et retribuet facientibus abundanter superbiam¹². » Praeterea cum illis, « Cui quidem affixus denique compositoque animo comitatur, quisquis ad felicitatem aspirat, » congruit sane quod sequitur, « Post Dominum Deum tuum ambulabis¹³. » Denique cum illis, « At vero superbia intumescent, abs Deo vacuus relinquitur, » haec compone, « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam¹⁴, et, « Lætitia impiorum, casus terribilis¹⁵. » Ac de summo quidem rerum omnium moderatore Deo, haec de infinitis pauca sufficient; deinceps cujusmodi sint, quæ secundum ad principium pertinent, considera.

CAPUT XIV.

De secundo Hebraeorum Platonisque principio.

De primo totius universi principio hac a nobis pro confessis habeantur. **532** Nunc vero in secundi contemplationem ingredere, quod Dei Verbum, ac Deum ex Deo esse Hebraorum docent oracula, cujusmodi theologia nos etiam imbuti et informati sumus. Moyses certe quidem dominos agnoscit prædicatque duos, dum ait, « Et pluit Dominus a Domino ignem et sulphur, super impiorum civitatem¹⁶, » ubi solito more similem apud Hebraeos in ambabus litterarum notam expressit, quæ alia non est quam illa ipsa, quam effere nequennt, elementis quatuor informata divini Numinis appellatio. Eadem quoque David accinens, alias et ipse Hebraeorum propheta simul et rex, ita loquitur: « Dixit Dominus Dominu meo, sede a dextris meis¹⁷: » ubi quemadmodum prioris Domini voce Deum maximum, ita posteriori appellatione alterum ab illo declaravit. Quem enim cogitare fas est, qui ab ingenita divinitate ad ipsius dexteram considendi jus accepit, præter unum illum, quo de sermo a nobis instituitur? Quem idem ipse propheta, plauius adhuc alibi Patrius Verbum esse pronuntiat, dum illum universi molitorem esse testatur ac ponit, « Verbo, » inquiens, « Domini coeli firmati sunt¹⁸. » Quin omnium etiam, ejus ope et curatione iudicentum, Servatorem illum esse confirmans, « Misit, inquit, Verbum suum, et sanavit eos¹⁹. » Similiter ejusdem filius simul atque successor Salomon, appellatio quidem alia, sensu tamet prorsus eodem, pro Verbo Sapientiam nominatus, hæc illius ex persona commemorat: « Ego Sapientia habitans in consilio, et cognitionem et intelligentiam invocavi²⁰. » Tum paulo post ita prosequitur: « Dominus creavit me initium viarum suarum in opera sua. Ante seculum fecerat me, in principio antequam terram faceret, antequam montes constituerent. Ante omnes coles gignit me. Quando præparabat celum, adram ipsi²¹. » Ejusdem quoque sunt, quæ sequuntur, « Deus in Sapientia fundavit terram, præparavit coelos in prudentia; » tum etiam ista, « Omnia occulta et aperta novi: omnium enim artifex docuit me Sapientia²². » Quibus sequentia deinceps adjungit, « Quid autem est Sapientia et quomodo genita est? Ego referam et non abscondam a vobis sacramenta, sed ab initio nativitatis investigabo²³. » Deinde rem illustrans uberiori,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου, Ἐβραῖων καὶ Πλάτωνος.

Tak μὲν δὴ περὶ τοῦ πρώτου τῶν ὀλαῖτον, τοῖς τὸν ἡμῖν ἀνωμολογήσθω τὸν τρόπον. Ἐπισκεψάται δὲ τὰ περὶ τοῦ δευτέρου, ὃν δὴ Θεοῦ Λόγου, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ εἶναι τὰ Ἐβραῖον παιδεύει λόγια, καθέτηρ καὶ τῆς αὐτοῦ θεολογίαν δειδέγμενα. Οἱ μὲν οὖν Μωϋῆς διαρρήθην δύο θεολογεῖ Κυρίους, ἐν οἷς φησι· « Καὶ ἔρεται Κύριος πάρα Κυρίου πύρ καὶ θεῖον ἐπὶ τὴν τῶν ἀστερῶν πόλιν. » Ἐνδια συνήθεις ἐπὶ τῶν δύο τὴν ὄμαλα τῶν πάρα Ἐβραῖος χαρακτηριῶν ἐποιήσατο παράβεσιν αὐτῆν δὲ ἐστι ή διὰ τῶν τεσσάρων στοχευῶν διακεντήσας πάρα αὐτοῖς θεολογία. Τούτην δὲ καὶ Δαΐδης διλος προστήτης ὄμοι καὶ βασιλεὺς Ἐβραίων, συνθένων φησιν· « Εἰπενδὲ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου Κάβον ἐκ δικιῶν μου· » τὸν μὲν ἀντάτων Θεὸν διὰ τοῦ πρώτου Κυρίου, τὸν δὲ τοῖς δευτέροις διὰ τῆς δευτέρας ἀποφήνας προσηγορίας. Τίνι γάρ ἀλλοι θέμις ὑπονοεῖν τὸ διάδικτον θεοντήσαντος παραγωρεῖσθαι ή μόνῳ τῷ περὶ αὐτοῦ λόγος; δὲ διάτοξης προφήτης ἐν ἔτερος λευκότερον διασφειρίσας Λόγον τοῦ Πατρὸς, δημιουργὸν τῶν ὀλων ὑφιστάμενος εἶναι τὸν θεολογούμενον, ἐν οἷς φησι· « Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεωθεῖσαν. » Καὶ Σωτῆρα δὲ τὸν αὐτὸν τὸν δευτέρων τῆς πάρα αὐτοῦ θεοτάπειας εἰσάγει, λέγων· « Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ λέσσαν αὐτούς. » Καὶ δὲ τούτου δὲ ταῖς ὄμοις καὶ διάδοχος Σολομὼν, ἐπέρρη προσφήματι τῆς αὐτῆς παριστάς διάνοιαν, ἀντὶ Λόγου Σοφίαν εἰπὼν, τάδε ὡς ἐξ αὐτῆς προσώπου διέξειν· « Ἔγω ἡ Σοφία κατεστήκωα βουλὴν, καὶ γνῶσιν, καὶ ἔννοιαν ἐγὼν ἐπεκαλεσάμην. » Εἴο! ἐξης ἐπιλέγει· « Κύριος ἔκπιστος με ἀρχὴν ὅδων αὐτοῖς εἰς ἕργα αὐτῶν. Πρὸ τοῦ αἰώνος ἐθεμελίωσε με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τοῦ γῆν ποτῆσαι, πρὸ τοῦ δρη ἐδρασθήναι. Πρὸ δὲ πάντων τῶν θυσιῶν γενεψί με. Ἡνίκα ἡτοίμαξε τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ. » Τοῦ δὲ αὐτοῦ πάλιν καὶ τάδε ἐστι· « Ο Θεὸς ἣν τῇ Σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἥτιμασσον οὐρανὸν ἐν φρονήσαις. » Εἳσι δὲ τάδε λέγεται εἰναὶ τοῦ αὐτοῦ· « Καὶ διὰ έστιν κρυπτὸν καὶ ἡμέραν Ἕγων· ἡ γάρ πάντων τεχνῶν ἴδιβαξε με Σοφία. » Εἰς ἐπιλέγει· « Τί δὲ έστι Σοφία, καὶ πῶς ἔγενετο; Ήγή ἀπαγγελῶ καὶ οὐν ἀποκρύψω ὑμῖν μωσῆτήρες, ἀλλὰ ἐξ ἀρχῆς γενέσεως ἔξιγνάτων. » Καὶ ἐξης διαστεῖται τὰ τοιάδε· « Εστι γάρ αὐτὴ πνεῦμα νεφρῶν, δηρῶν, μονογενῆς, πολυμερῆς, λεπτῶν, εὐκίνητων, τραπῶν ἀμβλυντῶν, παντοδύναμον, πανεπισκοπόν, καθὼν πάντων χωρῶν πνευμάτων νεφρῶν, λεπτετάτων. Ηλίστης γάρ κινήσεως κινητικῶνταρον Σοφία.

¹¹ Deut. xxxii, 7. ¹² Psal. xxx, 29. ¹³ Deut. xii, 4. ¹⁴ Jac. iv, 8. ¹⁵ Job xx, 5, sec. LXXX. ¹⁶ Gen. xix, 24. ¹⁷ Psal. cix, 1. ¹⁸ Psal. xxxii, 6. ¹⁹ Psal. cxi, 20. ²⁰ Prov. viii, 12. ²¹ ibid. 22. ²² ibid. ²³ Sær. vi, 21.

Διέκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν καθαρότητα. Ἀττικὲς γάρ εστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀπόρριψαν τῆς τοῦ Πλανοκράτορος δόξης εἰλικρήνης. Διὰ τοῦτο οὐδὲν μεμόλουμένων εἰς αὐτήν παρεμπίπτεται. Ἀπαγόρευσα γάρ ἐστι φωτὸς ἀδέου, καὶ ἔστεπτον ἀκηλεύθωτον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. » — « Διατείνει δὲ ἀπὸ πέρας εἰς πέρας εὐρώστως, καὶ διοικεῖται τὰ πάντα χρηστῶς. » Ταῦτα μὲν ἡ Γραφὴ. Τὴν δὲ διὰ τοῦ δόγματος διάνοιαν Φίλων ὁ Ἐβραῖος λευκότερον ἐρμηνεύων τόνδε παριστησατο τὸν τρόπον.

et *imago bonitatis illius*^{11.} » — « Attingit autem a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviteter^{12.} » Hæc Scriptura. Cujus quidem doctrinæ sensum Philo Hebraeus expicens, clarus hunc in modum illustrissime reperiret.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

B

Φίλωνος περὶ τῶν δευτέρων αἰτίων.

« Εὑπέρεπτες (76) γάρ τοις ἑταίραις πρὸς ἐπιστήμην θεμένοις ἐφίσθαι μὲν τοῦ τὸ δὲ διείσθεντον εἰς δὲ μὴ διδυνατον, τὴν γοῦν εἰκόνα σύντοι τὸν ἵερωταντον Ἀργὸν. » Ἐν τῷ δὲ αὐτῷ συγγράμματος καὶ τάδε φησί· « Καν μηδέποτα μέντοι τυχόντη τις ἀξίζερχες οὐδὲ Θεοῦ προσαγορεύεσθαι, σπουδαζέτω κοσμεῖσθαι κατὰ τὸν πρωτόγονον αὐτοῦ Ἀργὸν, τὸν ἀγγέλων πρεσβύτατον, καὶ ὡς ἂν ἀρχάγγελον πολιώνυμον ὑπάρχοντα. Καὶ γάρ ἀρχὴ, καὶ δυνάμα Θεοῦ, καὶ Ἀργός, καὶ δὲ καὶ εἰκόνα ἀνθρώπως, καὶ δρῦν Ιερατὴλ, προσαγορεύεται. Λειδ προήχθην δόλιγες πρότερον ἴππινεσαι τὰς δρεπτὰς τῶν φασκόντων διτὶ πάντες, ἐσμὲν μὲν ἕνδες ἀνθρώπου. Καὶ γάρ εἰ μήπω ἰκανὸν Θεοῦ παῖδες νομίζεσθαι γεγόναμεν, ἀλλὰ τοις τῆς ἀειδοῦς εἰκόνος αὐτοῦ Ἀργὸν τοῦ ἱερωτάτου. Θεοῦ γάρ εἰκὼν Ἀργός δὲ πρεσβύτατος. » Καὶ πάλιν ἐπιλέγει· « Ήκουσα μέντοι καὶ τὸν Μωάδαν ἑταίρων τινὸς ἀποφεγγαμένους τοινῦθε λόγιον· Ἰδοὺ διδύρωπος φύνομα Ἀνατολὴ. Κανοτάτη πρόσφατος, ἐάν γε τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶτα λέγεσθαι νομίσῃς· ἐάν δὲ τὸν ἀσώματον ἔκεινον θελαῖ ιδέαν φοροῦντα, ἵκανος δύολοτροῖς, διτὶ εἴθισθαι τὸν γοῦνα τοιοῦτον Ἀνατολὴν αὐτῷ. Τούτον μὲν γάρ πρεσβύτατον Ἰδοὺ δὲ τῶν ὅλων ἀντεῖλε Πατὴρ, δὲν ἐτέρωθι Πρωτόγονον ὄντα. Καὶ γεννηθεὶς μήτοι, μιμούμενος τὰς τοῦ Πατρὸς δόδις, πρὸς παρεβεῖτατάρχετον τὰξκείνοντα βλέπων, ἀκρόφον τὰ εἶδη. » Ταῦτα μοι ἀπὸ τοῦ Ἐβραϊου Φίλωνος ἐνταῦθα κείσθω, ληφθέντα ἐκ συγγράμματος, φῶ τέθειται ἐπιγραφὴ. Περὶ τοῦ τὸ χείρον αὐτῷ πρετεροῦ (77) φιλεῖται ἐπιτίθεσθαι. Ηδη δέ μοι καὶ διλοτε τὰ τῆς τῶν παλαιῶν Ἐβραίων εὔσεβες δόγματα παραβεμένα ἐν τοῖς τῆς Ἐναγγελίης Προπαρασκευῆς, καὶ τὰ περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου διεληπται αὐτάρχως, ἐφ' ἀ καὶ νῦν τοὺς φιλομαθεῖς διεπολέμῳ. Τοσούτων οὖν παρ' Ἐβραίος, καὶ τῶν τὸν τρόπον περὶ τῶν δευτέρων τῶν διων αἰτίου τεθεολογημένων, καιρὸς ἥδη καὶ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Ἐκμετρίῃ (78) τάδε λέγοντος ἀπακούσαι.

* Sap. viii, 22. ** Sap. viii, 1. *** Zach. vi, 12.

(76) Εὑπέρεπτες. Nondum occurrit hic Philonis locus. Profitetur quidem Eusebius pagina seq. hanc apud Philonem haberi, eo in lib. cui titulum fecerit, Περὶ τοῦ χείρον τῷ πρετεροῦ φιλεῖται ἐπιτίθε-

« Est enim, inquit, ipsa Spiritus intelligentiae, sanctus, unigenitus, multiplex, subtilis, mobilis, disertus, incoquatus, omnem babens virtutem, omnia propiciens, omnes permeans spiritus, intelligibilis, puros, tenuissimos: **533** omibus enim mobilibus mobilius est Sapientia: penetrat autem ac pervadit omnini propter suam munditudinem. Vapor est enim virtutis Dni, et emanatio quædam est: Omnipotentis gloria sincera. Et ideo nihil inquinatum in eam incurrit. Candor est enim lucis aeternæ, et speculum sine macula Dei efficacitatis;

CAPUT XV.
De secundo principio, ex Philone.

« Decet enim, inquit, eos, qui cum scientia societatem inierunt ejus quod est, vivendi desiderio teneri; aut, si minus id possint, ejus saltem imaginis, hoc est sacratissimi Verbi. » Quod eodem libro, hæc etiam, quæ sequuntur, habet: « Ut quis minus adhuc Filii Dei appellatione dignus fuerit, se ipsum tamen ad primogenitum illius Verbum, qui angelorum antiquissimum, ac veluti archangelus plurimis uominibus insignis est, conformare conetur. Etenim principium, Dei Nomen, Verbum, Homo secundum imaginem, et videns Israel appellatur. Itaque ad celebrandas eorum virtutes paulo ante permotus sum, qui nos omnes hominis unius filios esse dicunt. Nam ut nondum idonei simus, qui pro Dei liberis babeamur, ejus quidem imaginis sensum omnem superantem, Verbi, iuquam, saeratissimi esse possumus. Dei euim imago Verbum hoc antiquissimum est. » Tum ista subiungit: « Quin etiam ab socio Moysis aliquo ejusmodi pronuntiatum esse oraculum audiimus: Ecce homo, cui nomen Orie*s* ^{13.} Novum profecto nomen, si aliquem ex corpore animoque conflatum intelligas. Si autem incorporeum illum ac divinum exemplar ferentem accipias, tum enimvero, convenientissimum hoc ipsi Orientis nomen impositum esse, facile admodum libenterque fateberis. Eum quippe Filium antiquissimum edidit universi Paren's, quem etiam alibi Primo genitum appellavit. Is autem ex Deo genitus, **534** in archetypa illius exemplaria resplendiō formavit. » Hactenus ex illo Hebrei Philonis opere, cuius hic titulus est: *Deterius perfectioni semper infestum esse*. Verum cum jam alibi veterum Hebreorum dogmata pietatem religionemque complexa protulerint, tum vero quæ secundum ad principium pertinent, hoc in *Evangelicas Preparationis* opere, satis abs me pro instituto quidem meo disputata sunt, ad quæ proinde nunc rei studiosos

σθαι. Qui liber etiamnum exstat, neque tauci hanc ejus orationem representat.

(77) Αὐτῷ χείτ. Repone τῷ πρετερ.

(78) Εἳ τῷ Επιμετρίῃ. Ita omnes, nec mutare

remittam. Cum igitur ejusmodi apud Hebraeos de secundo rerum universarum principio theologie ratio fuerit, tempus jam est, ut Platонem in *Epimenide* ita disserentem audiamus.

CAPUT XVI.

De secundo principio, ex Platone.

« Et honores, inquit, habeamus, sic tamen, ut nou jam annum alteri, alteri mensem, dies aliis tribuamus, aut ullum omnino tempus, quo suam quilibet conversionem absolvat, dum ad mundi, quem Verbum omnium longe divinissimum conformavit, perfectionem ipse concurrit. Quod quidem Verbum, quisquis beatus est, prius admirari, tum ejusdem, quatenus mortali naturæ fas est, cognoscendi amore ac studio teneri solet. » Idem in ea, quam ad Hermiam, Erastum, et Coriscum scribit epistola, dogmatis hujus sententiam prudenter adnotadum inseruit, his verbis: « Epistolam banc a vobis tribus, inquit, sinnul convenientibus legi decet; si autem, a duabus vicissim unaque conjunctis, idque quam sepiissime fieri poterit. Praeterea pactum inter vos legemque ratam fixamque servari, sic ut in sequum bonum iuretis: adeoque studio non illiberali, ac studii sorore doctrina mutuo conjuncti, in Deum ipsum rerum omnium sive presentium, sive futurarum Præsidem, uecnon præsidio etiam principiique parentem Dominum juretis, quem quidem, si modo recte philosophabimur, quantum homines beati possunt, clare omnes planeque cognoscemus. » Annon tibi videatur Plato dum haec sit, Hebraeorum dogmatis insistere? Unde enim aliqui in mentem ipsi venire, Deum alterum ipsomet rerum, quæ procreantur, omnium principio superiori, imo et universi moderatris parentem appellare? Unde porro, bunc ipsi 535 rerum conditoris parenti Domini nomen imponere? qua profecto Græcorum nunquam auribus, imo ne animis quidem mortalium ante se suscipiū vel bujus philosophi sententia fidem. vel insuper alii opus est: audi præterea, qua Plotinus in suo *De tribus substantiis principii viii et rationem habentibus opere*, bæc in verba persequitur.

CAPUT XVII.

De secundo principio, ex Plotino.

« Si quis, inquit, aspectabilem hunc mundum admiratur, ejus magnitudinem, speciem, conversionis ordinem semperit, quique in eo versantur,

* *Forte add.* ἡμέρας.

abuit. Certum tamen est, Ἐπινοῦτο legendum esse, D cum nec ullus extet Platonis dialogus, hoc Epimenidis titulo: et in *Epinomide*, quæ sequuntur, pluribus a philosophis disputantur, p. 702. Qui etiam locus citatur a B. Cyrillo Alexandrino, lib. viii *adversus Julianum*, fol. 168, codic. manuscripti; et a B. Theodoreto, *Græcar. affection.* lib. ii, pag. 32.

(79) *Kai τιμάς ἀποδεδωμένης.* Soli videlicet, luna, reliquaque sideribus, de quibus ibi, tanquam de teris numinibus, impie loquitur.

(80) *Tοῖς δὲ μήτε τινὶ μοῖραι.* Post toīc δέ, addendebatur, ἡμέρας: ut enim soli annos, lunæ menses, ita cæstiers, lunæque adeo ipsi, propriis in septimana dies ascriberant, quorum nomina etiam perseverant. Theodoreetus legit τῷ δὲ μηνὸς τίνος μοῖραν τάττε.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Πλάτωνος περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου.

« Καὶ τιμᾶς ἀποδεδῶμεν (79) μὴ τῷ μὲν ἑκατόντῃ, τῷ δὲ μῆνα, τοῖς δὲ *, μήτε τινὰ μοῖραν (80) τέσσαραν, μήτε τινὰ χρόνον, ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὐτοῦ πόλον, συναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε Λόγος ὁ πάντων θεύτας: ὃν δὲ μὲν εὐδάλματαν πρώτον μὲν ἐπάντιμαν, ἐπειτα δὲ ἔργα ἔχαγε τοῦ καταμελεῖν ὅποια θυτή φύσες δυνατά. » Καὶ ἐν ἐπιστολῇ (81) δὲ τῇ πρὸς Ἐφεσίαν, Ἐφαστὸν τι καὶ Κορίτσιον, εὖ μάλα πεψυλαργμένας τέθειται τὸ δύγμα, ὃδε πρὸς λέπιν ἐπιστέλλεται. « Ταῦτην τὴν ἐπιστολὴν πάντας ἡμᾶς τρεῖς ὄντας διαγνώνανται χρή, μάλιστα μὲν ἀδρόνες: εἰ δὲ μὴ, κατὰ δύο κοινῇ (82), κατὰ δύναμιν, ὡς οὖν τέ έστι πλειστάκις· καὶ χρῆσθαι συνθήκη, καὶ νόμῳ κυρίῳ (83), δὲ έστι δίκαιον ἐπομένωντας· σπουδὴ τε ἡμάτη μὴ ἀμούσιη, καὶ τῇ τῆς σπουδῆς ἀδελφῇ παιεῖται, καὶ τὸν τῶν πάντων θεὸν ἡγεμόνα, τὸν τε δυτῶν, καὶ τῶν μαλλόντων, τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ αἰτίου Πατέρα Κύριου ἐπομένωντας· ὃν, ὃν δὲ καὶ Πατέρα τοῦ πανηγυριού προστείπειν; Πόθεν δὲ αὐτῷ τὸ τοῦ Κυρίου τοῦ πανηγυριού τάξις δημοργοῦται δημοργοῦται, μηδὲν τοις πρὸς αὐτοῦ Ἐλλήνων ἀκοίται, ἀλλὰ μηδὲ εἰς νοῦν ταῦτα καταβεβλημένουν; Εἰ δὲ καὶ ἔτερων ἥμιν πελῶν μαρτυριῶν δεῖται εἰς ἀναμφίβεκτον παράστασιν τῆς τε τοῦ φιλοσόφου διανοίας, καὶ τῆς τοῦ λόγου κατατεκνῆς ἐπάκουουν οἱ Πλατινοί, ἐν οἷς Περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων συνέταξε, διασπειρ γράψων.

C quisquam injecerat. Jam si ad certam et exploratam suscepit disputationis confirmationem, testimoniosis insuper aliis opus est: audi præterea, qua Plotinus in suo *De tribus substantiis principii viii et rationem habentibus opere*, bæc in verba persequitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Πλωτίνου περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου.

« Κόσμον αἰσθητὸν (84) τόδε εἴ τις θωμάζει, εἴ τε τὸ μάγεθος, καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὴν τάξιν τῆς φορᾶς τῆς ἀΐδητου βλέπων, καὶ θεοὺς τοὺς ἐν αὐτῷ, τοὺς

(81) *Kai ἐν ἐπιστολῇ.* Sexta est Platonis epistola, cuius hic clausulam ascribit Eusebius; itemque BB. Clemens Alexandr. *Sicrom.* v., pag. 456, et Cyrus Alexandr. loco paulo ante laudato.

(82) *Kata δύο κοινῇ*, etc. Plato sic tantum legit κατὰ δύναμιν ὡς οὖν τέ έστι πλειστόν. Illa tamen κατὰ δύο κοινῇ, et virtutum a Ficino, et necessaria sunt; nec dubito, quoniam κατὰ δύναμιν superflua sint, cum sequatur ὡς οὖν τέ έστι.

(83) *Kai νόμῳ κυρίῳ.* Ita Plato. Hinc et Eusebium nostrum correcimus, et corrigit Cyrus potest, apud quos, καὶ νόμῳ, καὶ κυρίῳ τούτῳ, sem̄ u. plane nullo. Erat et alias error in nostro, καὶ χρῆσθαι pro καὶ χρῆσθαι.

(84) *Κόσμον αἰσθητὸν.* Locum hunc in Plotino leges, Ennead. v, lib. i, cap. 4-8.

μὲν ὄρωμένους, τοὺς δὲ καὶ ἀργαῖς ὑπτας, καὶ δαλμανίας, καὶ ζώα, φυσά τε πάντα· ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ καὶ τὸ διάθηνώτερον ἀνάβας, κάκει πάντα θέτω νοητά, καὶ ταρή αὐτῶν· ἀδίκα ἐν οἰκείᾳ σύνεσι καὶ ζωῇ, καὶ τούτον τὸν ἀκήρατον νοῦν προστάτην, καὶ Σοφίαν ἀμφίκανον. » Εἴθ' ἔτης τούτοις ἐπιφέρει λέγων· « Τίς οὖν (83) δὲ τούτον γεννήσας; δὲ ἀπλοῦς, καὶ δὲ πρὸ τοῦ εἰσιόντου, δὲ αἰσιος τοῦ εἶναι καὶ πολὺν εἶναι τούτον, δὲ τὸν ἀριθμὸν ποιῶν· Ο γάρ ἀρθρός σος πρῶτος· καὶ γάρ πρὸ τῆς διάδοσης τὸ ἐν· δύστερον δὲ διάδοση, καὶ ταρή τοῦ ἐνὸς γενομένη. » Καὶ πάλιν ἐπιβάς (85^ο) ἐπιλέγει· « Πώς οὖν (86), καὶ τί δεινὸν περὶ ἔξεινο (87) μένον; Περιλαμψίν εἶδεν αὐτοῦ μὲν, εἶδεν αὐτοῦ δὲ μένοντος· οἷον ἡλίου (88) τὸ περὶ αὐτὸν λαμπτρὸν φῶς περιβόλου, εἶδεν αὐτὸν τε (89) δεῖ γεννήμενον, μένοντος δὲ. Καὶ πάντα τὰ ὑπτα ταῖς ίδιαις μέναι, ἐκ τῆς αὐτοῦ ὀύσιας, ἀναγκαῖαν τὴν περὶ αὐτὸν πρὸς τὸ ἔξεινον, ἐκ τῆς παρούσης δυνάμεων, ὅπουσιν αὐτῶν ἐξηρτημένην ὑπόστασιν, εἰκόνα οὖσαν οἷον ἀρχέτυπων (90), ὡν ἐξέφου· τῷρ μὲν τὴν παρ' αὐτῷ θερμότητα, καὶ χιῶν οὐκ εἴων μόνον τὸ φυχῆρον κατέχει. Μάλιστα δὲ δια τὸ εὐάλῳ μαρτυρεῖται τούτη δ. Τούς γάρ ἔστι, πρέστει τι εἶδεν αὐτῶν περὶ αὐτῶν, ὃν ἀπολαμβάνει ὑπόστατων (91) δι τὸ πλήριον. Καὶ πάντα δὲ δοσὴ τέλεσι (92), γεννᾷ· τὸ δὴ (93) αἰεὶ τέλεσιν δὲ καὶ δίδιον γεννᾷ· καὶ Εἰσατον δὲ διατοῦ γεννᾷ. Τί οὖν χρή (94) περὶ τοῦ τελειοτάτου λέγειν; μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ, ἢ τὰ μέρητα μετ' αὐτῷ (95). Μέγιστον δὲ μετ' αὐτῶν νοῦς, καὶ δεύτερον. Καὶ γάρ ὅρδε δὲ νοῦς ἀπεινόν, καὶ δεῖται αὐτὸν μόνον· ἔκεινος δὲ τούτου εἰδέναι. Καὶ τὸ γεννώμενον ἀπὸ τριηττονος νοῦ νοῦν εἶναι (96)· καὶ κρείττων ἀπάντων νοῖς, δι τοῦτο μετ' αὐτῶν (97).» Τούτος ἔτης ἐπιφέρει λέγων· « Ποιεῖ δὲ (98) πᾶν τὸ γεννήσαν καὶ τὸ γεγεννημένον (99)· καὶ

* Pl. αὐτῷ. ^b Pl. add. πλήθους. * Pl. αὐτῶν.

(85) Τίς οὖν. Capite 5 Plotini.

(85^ο) Ἐπέδιος. Forte ὑπόδεις. Edid.

(86) Πώς οὖν. Cap. 6 Plot. circa medium.

(87) Περὶ ἔξεινον. Τὸ ἐν intellige, quod Plotinus ibi disputat.

(88) Olor ήλιον, etc. Hinc Plotinum corrigere, apud quem μενοδοσίαν legitur, οἷον ἡλίου τὸ περὶ αὐτὸν μαρτρόν, ὥστε περὶ δύον.

(89) Εἶδεν αὐτῶν τε. Hec etiam integriora quam apud Plotin., εἶδεν δὲ γεννώμενον μένοντον.

(90) Ἀρχέτυπον. Ita Plotinus, et recte: cum apud Euseb. perperam ἀρχέτυπον legeretur.

(91) Αὐτοί. ὑπόστατοι. Mallem oī̄ διπλ. ὑπόστατος, praecessit enim πρότοις τι.

(92) Τέλεσι. Ut Plotin.; male enim Euseb. τέλεσιν.

(93) Τὸ δὲ Longe melius quam τὸ δέ, quod Plotinus habet.

(94) Τὶ οὖν χρή. Hec laudantur etiam a Cyrillo Alexander. adversus Julianum apost. lib. viii, f. 169, manuscr. Graeci; et Theodoreto lib. ii Graecar. affect., pag. 35.

(95) Μετ' αὐτῶν. Plot. et Cyril. μετ' αὐτῶν, rectius, cum sequatur ἔκεινον, ἔκεινος: aliqui δὲ τέλεσιν, quod antecessit, αὐτόν εἰ ἔκεινον postularet.

(96) Νοῦν εἴρατ. Subaudiū χρή λέγεται, ἀπὸ κοινοῦ, quod Plotinum frequentissimum est.

(97) Μετ' αὐτῶν. Quia apud Plotinum sequuntur, Cyrillo digna visa sunt, quae attixerat. Et merito quidem: sic enim habent: Οἶον καὶ ἡ φύση, λόγος νοῦ, καὶ ἐνέργεια τις, ὡσπερ αὐτὸς ἔκεινος· ἀλλὰ γῆγεν μὲν, αὐτοῦδέ; δὲ λόγος· ὡς γάρ εἰσθελον νοῦ,

A deos, seu videri oculis, seu non videri possint, genios item, animantes at genera plantarum omnia considerans: idem ejus ad exemplar longe sane verius cogitatione aspirans, cuncta etiam ibi spiritalia, atque apud ipsum in propria cognitione vitaque semperna, simulque mentem illam immutabilem, rerumque moderatricem omnium, et superioriē quavis astimatione sapientem contemplatur. » Deinde quibusdam interjectis ita prosequitur: « Quis igitur illum coedit? quis, inquam, simplex ille, tanta multitudine prior, causa quamobrem ipse et est et multiplex est, ac numerum omnem efficiens? Quippe, numerus enim primus non est, cum binario prius uuum sit, secundusque binarius, atque ali uno procreatus. » Deinde progressus ista subhingit: « Quo igitur modo, quid nobis circa illud, dum ideū perpetuo manet, cogitandum erit? Nempe fulgor aliquis circumfusus, ex ipso quidem, sed eodem persistente manans: cuiusmodi solis fuerit clarum hocce lumen, quod circa illum volvitnr, ab eoque continue, sed tanien eodem manente productur. Ita plane quidquid est, quandiu manet, ex propria substantia, necessarium aliquid, quod in sese habeat, ac semper ex esse pendeat, foras tamen pro sua cujusque presenti facultate transmittit, quod ejus ipsius unde profectum est, sui tanquam exemplaris imago quedam expressa sit. Et igitur quidem suum extra se calorem effundit: nixque suum frigus non intrinsecus modo inclusum tenet. Verum id potissimum omni odorum genere comprobatur; ex illis enim, quadri sunt, efflatur circa sese aliquid, quod etiam cum vicinis naturæ sua vim fructumque communicat. Et 536 quoniam omnia, ubi maturitatem perfectio-
d. Pl. τοῦτο.

ταῖτη καὶ εἰς νοῦν, βλέπειν δὲ· νοῦς δὲ ὁσπέντες πρὸς ἔκεινον, ἵνα δὲ, νοῦς δρᾶ δὲ αὐτὸν, οὐ χωρισθεῖς, ἀλλὰ διὰ μετ' αὐτοῦ καὶ μεταξὺ οὐδὲν, ὡς οὐδὲ φυχῆς καὶ νοῦ. Quibus ille verbis, cum aliquam SS. Triadis umbram informaret, sed que Arianis favere oī̄um videbatur, addidit Cyrillus antidotum, quod facile pratermissum Eusebium. Νοῦν μὲν γράπει φράσι, τὸν καθ' ἡμέρας θεὸν Λόγον, inquit Cyrilus, ἀπει το καὶ ἡμέρας αὐτοῦ Σοφίαν ὄντοςζομεν. Πλήν οὐκ ἐν μεσοτεινῃ, ἡ δεύτερης κατὰ τὸ γοῦν θλίψ, τῆς τοῦ Πατέρος πατεροχής καὶ δοξῆς· οὐδὲ μῆτη, ὡς οὐκ ἔγνω τὸ αὐτότελον, ταρπεῖντον ταξιούσθαι ἐνορύσαται τῷ Πατέρῳ, καὶ δὲ διατοῦσθαι δοκεῖ, εἰτ. Iterumque: Εξεῖναι μὲν, ὡς δὲ δοξάζονται, καὶ δὲ πλωτόνται καὶ δοκεῖνται, τρία φαστον αὐτῶν εἰρηνέσται ὑπέρχρονα, καὶ άστια, Γάγδον, καὶ Νοῦν, καὶ τοῦ παντὸς τὴν Φύσην· δὲ μὲν ἡμέρας Πατέρος καλούμενη, Τάγαθον ὄντοςζοντα, Νοῦν δὲ, δι ἡμέρας Ζύδον, καὶ Λόγον προσαγορεύμεν· τὴν δὲ τὰ πάντα φύγουσαν, καὶ ζωοποιουσαν ἀνάμνην, Φύσην καλούντα, ην Πινεύμα διγονοι τοι δεινοι προσαγράψουσα λόγον.

(98) Πιστεῖ δέ. Plotinus cap. 6 extremo: Cyrillus et Theodoretus locis iam citatis.

(99) Καὶ τὸ γεγεννημένον. Hec unus habet Eu-

nemque suam assecuta sunt, aliud generare so- A τούτῳ ἀγαπᾷ, καὶ μάλιστα ὅταν ὡς μόνοι, τὸ γενῆσαν καὶ τὸ γέγεννημένον (1). Ὄταν δὲ καὶ τὸ δρόσον (2) ἥ, τὸ γενῆσαν (3) ἐξ ἀνάκης σύνεσται αὐτῷ, ὃντες (4) ἑτερότητα μόνον καχωρίσθαι. Εἰκόνα δὲ τινενού εἶναι λέγομεν τὸν νοῦν· δεῖ γάρ σαρπέστερον λέγειν. » Καὶ πάλιν τούτους ἐπειλέγει· « Καὶ διὰ τούτο (5) καὶ τὰ Πλάτωνος τρίτα· πάντα περὶ τὸν βασιλέα φησι· πρῶτον περὶ τὰ πρώτα· καὶ δευτέρον περὶ τὰ δευτέρα· καὶ περὶ τὰ τρίτα τρίτον. Λέγει δὲ καὶ τὸν αἰτίου εἶναι Πατέρα· αἴτιον μὲν τὸν νοῦν λέγων· ὅμιλοργὸς γάρ ὁ νοῦς αὐτῷ. Τούτον δέ φησι τὴν φυ- χὴν ποιεῖν ἐν τῷ κρατῆτι ἔκεινον. Τοῦ δὲ αἰτίου, νοῦ δύοτος. Πατέρα φησι τάγαθὸν καὶ τὸ ἐπέκεινον νοῦ, καὶ ἐπέκεινα οὐσίας. Πολλαχοῦ δὲ τὸν καὶ τὸν τὸν θέσαν λέγει· διότε Πλάτωνα εἰδέναι ἐν μὲν τῷ ἀγαθοῦ τὸν νοῦν, ἐκ δὲ τοῦ νοῦ τὴν φυχὴν καὶ εἶναι τοὺς λόγους τούσδε μὴ καίνους, μηδὲ νῦν, ἀλλὰ πάλι. μὲν εἰρήθει μὴ ἀναπεπταμένους· τοὺς δὲ νῦν λόγους ἔχηταις ἔκεινον γεγονένας, μαρτυρίους πιστωσαμένους τὰς δόξας ταύτας παλαιάς εἶναι, τοὺς αὖτού Πλά- τωνος (6) γράμματα· ταῦτα μὲν δὲ Πλάτωνος· δὲ Νομίμιος, τὰ Πλάτωνος πρεσβεύειν, ἐν τοῖς Ηερὶ τάγαθοῦ τάδε καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου λέγοντας διερμηνεύει.

B Quod si genitus optimus sit, tum genitor cum eo simul ita necessario est, ut hoc tantum, quod alter ab illo sit, ab eodem seceratur. Et quidem genitoris imaginem mentem esse dicimus: id enim jam a nobis explicandum illistrui est. » Jam aliquot rursus interjectis: « Quamobrem, inquit, triplex rerum a Platone gradus ratioque statuitur, dum sit, circa universorum Deum, universa; at secundum, circa ea que secundo; tertium, circa ea qua tertio continentur, cuncta versari. Addit autem principii patrem esse, principii nomine mentem intelligens: Platoni quippe artifex mens est; idemque animum a mente in cratero illo procreari docet: cuius principii, hoc est mentis, parens sit bonum illud, quod mentem simul substantiamque prætergreditur. Præterea tam id quod est quam mentem ipsam, ideæ nomine appellare solet: prorsus ut ex bono mente et ideam, ex mente animum exsistere agnoscat Plato; neque hoc philosophandi genus insolens sit ac nuperum, quod jam olim usurpatum fuerit, licet minus explicate et enucleate traditum: ejusque proinde, qua nunc instituuntur, disputationes, interpretes modo quædam sint, quæ testimoniis ex Platonis ipsius operibus depromptis, opiniones ejusmodi priscorum hominum fuisse confirment. » Atque hæc Plotinus. Sequatur deinde Numenius, qui Platonis quoque doctrinam digerendam enarrandamque suscipiens, in opere suo *De bæsi*, totidem verbis de secundo principio hunc in modum philosophatur.

CAPUT XVIII.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

De eodem, ex Numinio.

« Quisquis ad Dei tum primi, tum secundi cogitationem aspirabit, inquit, eum singula prius suo quaque loco et ordine elganter apteque dicere; tum ubi sua cuique sedes ratioque constiterit, aperte 537 de illis et accommodate disputare oportebit; secus vero minime. Alioqui, si quis an-

Nouμηρίου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

« Τὸν μέλλοντα (7) δὲ συνήσειν Θεού περὶ πρώτου καὶ δευτέρου χρῆ πρότερον δειλέσθαι ἔκαστα ἐν τάξει καὶ ἐν εὐθυμοσύνῃ τινὶ· καὶ πεπεισται ἐπὶ τὸν δοκῆ ἡδη εὖ ἔχειν, τότε καὶ δεῖ πτυχεῖν εἰπεῖν κοσμίως· ἀλλοι δὲ μή. Ή τὸν πρωταρτον (8) πρὶν τὰ πρώτα γενέσθαι ἀπο- μένῳ σποδῷ δὲ θησαυρὸς γίνεσθαι λέγεται. Μή δή

sebius, quæ tamen retinenda existimo: solum τὸ καὶ, libenter expungere.

(1) *Tούτῳ ἀγαπᾷ*, καὶ μ. δ. ἄ. μ. τ. γ. κ. τ. γ. Hec sumptius ex Plotino et Theodoretto, quæ non legibantur in nostro. Eadem Cyrilus agnoscit, nisi quod πρὸ τῶν μόνον, scribit ὅταν ἐν τῷ, quod vereor ut Platonicis istis, aut Ploninicis in mentem venerit. Nec quæcumque moveat istuc μόνον, cum τὸ γενῆσαν, καὶ τὸ γέγεννημένον: Gracorum hic idios- tismus est, qui rei significatiæ potius quam vocum ipsarum rationem sære habent, ut cum μετράκια εὐτυχεῖς dicuntur a Synesio, et al. id genus.

(2) *Tὸ δριτὸν*. Ia omnes, præter Cyrillum, spud quem male τὸ δριτόν.

(3) *Tὸ τετρατον*. Omnes præter Theodoretum, qui legit τὸ γεγεννημένον. Ego libenter ulrumque conjunxerim, ut legatur, ὅταν δὲ καὶ δριτον ἥ τὸ γεγεννημένον, τὸ γενῆσαν ἥ ἀνχγ., etc.

(4) *Ὄστε*. Al. omnes ὡς τῇ, quod etiam præteri- lerim. Porro Cyrilus ista breviter et eruditè sic explicat: Τὸ δέ μέσον κείσθαι μπόν, καχωρίσθαι δὲ μόνον τῇ ἑτερότητι· καὶ οὐτι του τάχα τῇ κατὰ τὴν φύσιν· ἄλλη δὲ τὸ γενῆσαν πρὸς τὸ γεγεννημένον, μιαν πως ἔχει διαφοράν, τὴν τοῦ δὲ τὸ μὲν γεγέ- D νητος, τὸ δὲ γεγεννηταν.

(5) *Kαὶ δά τούτῳ*. Sequentia dabit Plotinus initio cap. 8. Qui locus a notis in ob-, ationibus diligenter expedetur.

(6) *Αὐτὸν Πλάτ.* Lege αὐτοῦ τοῦ Πλάτ. cum Plotin.

(7) *Τὸν μέλλοντα*. Loci huic principium a S. Cy- rillo laudatur, et excutit eoderu lib. viii cont. Ju- lian., fol. 169, cod. manuscr.

(8) *Ἡ τῷ πρωταρτον*. Hæc, usque ad taυτὸν lin. 3 inclusive, omittuntur a Cyrillo, quæ tamen negligenda non sunt.

πάθωμεν ἡμεῖς ταυτόν· Θέδν δὲ προσκαλεσάμενος (9). ξαντού γνώμονα γενόμενον τῷ λόγῳ, διέξατο θησαυρὸν φροντίδων, ἀρχύμενος οὗτος (10). Εὐκτέον μὲν ἡδη, διελέσθαι δὲ δεῖ (11). Ὁ Θέδν, δὲ μὲν πρώτος ἐν ξαντῷ ὄν, ἔστιν ἀποδοῦς, διὰ τὸ, ξαντῷ συγγενόμενος διδούον, μήποτε εἶναι διαιρετός· δὲ Θέδν μέντος δεύτερος καὶ τρίτος ἔστιν εἰς (12)· συμφέρομένος δὲ τῇ ὅλῃ διάδος οὖσῃ, ἐνοὶ μὲν αὐτὴν, σχίζεται δὲ ὑπὸ αὐτῆς, ἐπιθυμητικὸν εἴδος ἔχουσης καὶ φεύγεται. Τῷ οὖν μῇ εἶναι πρὸς τῷ νοητῷ, ἦν γὰρ ἀντὶ πρὸς ξαντόν, διὰ τὸ τὴν ὅλην βλέπειν, ταύτης ἀπεικόνισμον, ἀπερίστος ξαντού γίνεται. Καὶ ἀπέτασ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ περιέπει, ἀνάγει τε (13) ἐτί εἰς τὸ θέατρον ἥδος ἀπορέζομενος· τῆς ὅλης. » Καὶ μεθ' ἔπειρα φησι· « Καὶ γάρ οὐτε δημιουργεῖν ἔστι χρεῖν τὸν πρῶτον, καὶ τοῦ δημιουργοῦντος (14) δὲ περὶ Πατέρος καὶ Ποιοῦ χρῆ εἶναι νομίζεσθαι Πατέρα τὸν πρῶτον Θεόν. Εἰ μὲν οὖν περὶ τοῦ Δημιουργοῦ ζητοῦμεν, φάσκοντες δεῖν τὸν πρότερον ὑπάρχαντα, οὕτως ἀν τοις ἔχειν διαφερόντως, οἰκεῖα» ἡ πρόσθοδος αὐτῆς γενονται ἀν εἰτὶ τοῦ λόγου· εἰ δὲ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ μῇ ἔστιν δὲ λόγος, ζητοῦμεν δὲ περὶ τοῦ πρώτου, ἀποστούματι τε τὰ λεχθέντα, καὶ ἔστω μὲν ἔκεινα ἔρθρα, μέτειπε δὲ ἔλειν τὸν λόγον (15), ἐπέραθεν θηράσσα. Πρὸς μέντος τοῦ λόγου τῆς ἀλώτεως διαιρολογητόμενα ἡμῖν αὐτοῖς δμολογίαν, οὐκ ἀμφιστήσαμον ἀποέσσαι, τὸν μὲν πρῶτον θεόν ἀργὸν εἶναι Ἑργαν ἔμπλανταν καὶ βασιλέα, τὸν δημιουργὸν δὲ Θέδν ηγεμονεῖν, δὲ' οὐρανοῦ ἴδντα. Διὰ δὲ τούτους καὶ δ στόλος ἡμῖν ἔστι, κάτω τοῦ νοῦ πεμπομένου ἐν διεξόδῳ πάσι τοῖς κοινωνήσαι συντεταγμένους. Βλέποντος μὲν οὖν καὶ ἐποτεραμένου πρὸς ἡμῖν ἔκστασον τοῦ Θεοῦ, συμβαίνεις ζῆν τε καὶ βιώσκεσθαι τοὺς τὰ σώματα, κηδεύοντα (16) τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀκροβολισμοῖς ματαστρέποντος δὲ εἰς τὴν ξαντού περιωπὴν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα μὲν ἀποσθέννονται, τὸν δὲ νοῦν ζῆν, πλούτου περιόδουν εὐδαίμονος. » Ταῦτα δὲ Νομῆτος. Σὺ δέ γε παράβες αὐτοῖς τὰ ἀπὸ τῆς τοῦ Δαβὶδ προφητείας πάλαι πάρ' Ἔβραϊς τούτον φύδομεν τὸν τρόπον· « Οὐς ἐμεγαλύνθη τὰ Ἑργαν σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποιήσας. Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου· πάντα πρὸς σὲ προσδοκώσαις δούναι τὴν τροπὴν αὐτοῖς εἰς εἰκαστον. Δόντος σου αὐτοῖς, συλλίξουσιν· ἀνοίξαντος δέ σου τὴν γέλα, τὰ πάντα πληρωθῆσται χρηστήτος. Ἀποστρέψαντος δέ σου

^a Forte ἀπορέζαμενος. ^b Με., ξοκικά.

(9) **Προσκαλεσάμενος.** Male apud Cyrill. προσκαλεσάμενος.

(10) Ἀρχύμενος οὗτος. Sic legendum, non ἀρχόμενος δὲ οὗτος, ut apud eumdem Cyrillum.

(11) Εὐκτέον μὲν ἡδη, δ. δ. δ. Sunt hæc ἀνδρὸς μᾶλα εὐλαβουμένου, quæ tamen Cyrillus præterit.

(12) Ξετίν εἰς. Cyrill., ξετί δε εἰς. Nec pluram subdit ex Numeio, credo quod sequentis minus Christiana essent.

(13) Ἄνταρ τε, etc. Rectius, opinor, et magis auctoris ex sensu legeretur, παράγει τε ε. ε. τ. τ. τ. ἡς ἐπωρέξατο ὅλης, quam lectionem in versiune secutus sum.

(14) Καὶ τοῦ δημιουργοῦντος. Interpolatus hic locus est, quem partim ex manuscr., partim etiam

A tequam primum illud factum et constitutum erit, citius aliquid, quam par esset, avidiusque suscepit, suus ei thesaurus ciniſ futurus est. Ne idem igitur nobis eveniat, studiose caveamus: Deumque proinde obtestati, ut nostre huic disputatiōni suimet ipsius canon ac regula esse velit, nō bisque cogitationum thesaurum aperiro, ita demum ordiamur. Prius enim fundenda preces, tum ad explicatam rei tractationem accedendum. Primus illus Deus, ut in se ipso est, ita simplex omnino est, quod qui secum ipse totus perpetuoque versatur, divulsum esse nunquam distractusque possit. Ac secundus quidem tertiusque Deus unus est, idem tamen, quod simul cum materia, qui binarius quidam est, circumferatur, ut eam conjungat, ab ea tamen, quæ viu aliquam concupiscendi habet, assidueque fluit, dividitur. Quod igitur ad id quod spiritale est, minus adhaerescat (alioqui enim ad se ipsum adhaeresceret), dum in contemplanda materia diligentius occupatur, se ipsum contemplari non potest. Verum quæ sensibus usurpantur non attingit tractatque modo, sed etiam in proprias ejus quatuor expedit versatique, materiae conditions devolvitur. Itemque nonnullis interjectis: « Nec enim, inquit, primum illum Deum quidquam moliri fas est, sed potius artificis Dei Patrem ipsum habere nos oportet. Et quidem si de artifice quæstio est, cum illum ante jam exsistisse necessario, atque ita deum excellenti quodam singulariā modo agere posse dicimus, conmodus hie et opportunus orationis ingressus jure videatur. At si, omissa artifice, de primo Deo loqui placet, genus id orationis usurpare religio sit. Quare, quæ dicta sunt, dicta esse nolim: ducentam aliunde mihi disputationemē lucam statuam. Ac primum quidem antequam eum in sermonem ingredior, id apud nos in confessu maneat, quo de prorsus qui audiat, nemo dubitare merito possit, Deum primum et ab opere omni vacare, et regem esse universi: artificem vero Deum, cœlum permeando, cuncta moderari. Et sane eomincatus nester atque apparatus omnis, ipsius beneficium est, dum certa progressione, huc mens ad eos omnes transmittitur, quos in ejus communione vocari pro suo cujusque gradu et conditione Dfas sit. Itaque dum in quemque nostrum conver-

ex Cyriollo, qui paucula hæc prioribus subjungit, emendare licet. Sic ergo legendum καὶ τοῦ δημιουργοῦντος δὲ Θεοῦ χρῆ εἶναι, καὶ νομίζεσθαι Πατέρα τ. π. 6.

(15) Εἰλεῖ τὸν διάρο. Prorsus, ut Gallice, prendre son discours. Nec alia est quæ sequitur, ἀλλοις τοῦ λόγου. Cuiusmodi tamen Ἐλληνισμὸν apud veteres observare me vix memini. Sequens dictio magis adhuc intricata.

(16) Κηδεύοντα, etc. Obsecro, quid istuc est, κηδεύειν τοῖς ἀκροβολισμά? Reddidi, perinde ac si legeretur κηδεύσμενα. Nam ἀκροβολισμὸν quidem, significare videtur ἔκρας τῶν ἀκτίνων βολές. Hic tamen pag. seq. totidem verbis repeteuntur.

sus intuetur Deus, tum enim vero sua corporibus vita, suus vigor inest, quod immissis divinitus radiis foveantur. Sin autem ad sui ipsius contemplationem oculos revocari, tum res inferiores extingui subito, mens autem ipsa non vivere modo, sed etiam beate admodum vivere. » Hæc Numenius. Quæ cum iis conseruam, amabo, quæ jam olim apud Hebræos his verbis David propheta cecinerat¹⁷: « Quam magnificata sunt opera tua! omnia in **538** sapientia fecisti: impleta est terra creatione tua. Omnia a te exspectant, ut des illis escam in tempore. Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Avertente te faciem, turbabuntur: auferes spiritum eorum, et deficiens, et in pulvrem suum revertentur. Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ. » Quid enim hæc ab illa philosophi mente discrepant, dum ait, Dum in quemque nostrum conversus intuetur Deus, tum enim vero sua corporibus vita, suus vigor inest, quod immissis divinitus radiis foveantur? Sin autem ad sui ipsius contemplationem oculos revocari, tum res inferiores subito extinguantur necesse est. Rursus cum ita Christus in salutari Evangelio de seipso loquatur, « Ego sum vitæ, Pater meus agricultor, vos palmitæ¹⁸; » vide porro ejusmodi sit Numenii de secundo principio theologia. « Quemadmodum, inquit, agricultor inter et eum qui plantat, relatio quædam est, ita plane Deus primus ad artificem Deum refertur. Nam primus quidem, ut omnis animæ semen est, in iis omnibus seminat, quæ ad aliquod sui consortium et communionem vocavit: at vero legislator, quæ jam ab illo prosemnata sunt, eadem inserit ipse ex dividit, atque in nostrum quemque transplantat. » Itemque postea, dum hoc in explicanda quæstione versatur, *Quemadmodum a primo principio secundum oritur ita scribit:* « Quæcumque post-

¹⁷ Psal. ciii. 24. ¹⁸ Joan. xv. 5.

(17) Tὰ φυτεύοντα. Lege τὸν φυτεύοντα. Ex sequentibus enim manifeste constat, primum Deum cum agricultor, secundum vero cum satore conferri.

(18) Ἐστιν. Quid si fysi? nisi forte hic etiam sic intelligas ὀντερόμενος.

(19) Ἐστιν. Legendum videtur ὅτι ἔστι, vel al. simile.

(20) Νόμισμα κοῖλον. Apelles, opinor, ἀργύριον, vel ἀργυροῦ κοῖλον diceret, quod calatum argenteum Latinis vocarunt. Eoden fortassis ex capite Pollux lib. i, c. 1. sect. 45, haec inter se conjungit, ut admodum affluit, κοῖλάντα λίθον τὸν μορφην, καὶ διαλύνει, καὶ διατυπώει, καὶ διαβέσαι. Excavantur enim quæ celantur, licet aliae subinde partes emineant. Aristoteles *Œconom.* lib. ii, ubi Didalis Persæ factum commemorat: Προσβάνων, inquit, ἐς αὐτὸν (s. τὸ χωρόν) Ελαῖον ἐξ τῶν ἐνθάντων λεπάνω, ὅπος ἐνīν κοῖλος ἀργυρος, ubi omnes κοῖλον ἀργυρον, argentea vasa accipiunt, quod ea fere cava esse soleant. Causa nihil video, quamobrem ἀργύριον κοῖλον Plutarchus sit argumentum calatum, ἀργυροῦ κοῖλος Aristotele non sit. Ita quidquid præcipue, ac veluti, κατὰ τὸ προηγούμενον, altius profundiusque subedit, etiam si κατ' ἀποκοινωνias aliunde simul intumescat, id κοῖλον, aut κοῖλανδρουm dicebatur: ut κοῖλη θάλαττα, et κοῖλανουένη, subsidens, ac

A τὸ πρόσωπον, ταρχυθῆσονται ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείσουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθῆσονται, καὶ ἀνακατεύεται τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Τι γάρ ταῦτα διαφέρουσαν τὴν φασκόντης τοῦ φιλοσόφου διανολας, ὡς εἰς βλέποντος μὲν καὶ ἐπεστραμμένου πρὸς ἡμῶν Ἰκαστον τοῦ θεοῦ, συμβαλεῖ: ζῆν τε καὶ βιώτεσσιν τότε τὰ σώματα κηδεύοντα τοῦ θεοῦ τὰς ἀκροβολεισμοὺς¹⁹ μεταστρέφοντος δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιποτὴν τοῦ θεοῦ, ταῦτα ἀποσέννυσθαι; Πάλιν δ' αὖ τοῦ Σωτῆρος λόγου παρ' ἡμῖν φάστος, « Ἔγω εἰμι ἡ ἀμπελος, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός, ὁ μείς τὰ κλήματα²⁰ », δη Νουμηνίος ἐπάκουοντος οἴτη περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου θεολογεῖ· « Μητέρη δὲ πάλιν λόγος ἐστι γεωργῷ πρὸς τὰ φυτεύοντα (17) ἀναφερόμενος. » τὸν αὐτὸν λόγον μάλιστα ἐστιν (18) δι πρώτος θεὸς πρὸς τὸν Δημηοργόν. Οὐ μέν γε, ὃν σπέρμα πάντης φυγῆς, σπείρει εἰς τὰ μεταλλγάνοντα αὐτοῦ κρηματα σύμπαντα: ὁ νομοθέτης δὲ φυτεύει καὶ διανεμεῖ, καὶ μεταφέρει εἰς ἡμᾶς Ἰκαστον τὰ ἐκεῖνον προκαταβελμένα. Καὶ ἔχεις δὲ πάλιν περὶ τοῦ Πώς διὰ τὸν πρώτον αἰτίον τὸ δευτέρου ὑπέστη, τοιάδε φηστίν: « Ὁπός δὲ, δοθέντα, μίτεσι πρὸς τὸν λαμπάνοντα, ἀπέλθοντα ἐκ τοῦ δεδωκόντος, ἐστι (19) θεραπεία, χρήματα, νόμισμα κοῖλον (20), ἐπίστρομον τυπτὶ μὲν οὖν ἐστι τὸν θεόντα καὶ ἀνθρώπινα. Τὰ δὲ θεῖα (21) ἐστιν, οὐα μεταδούντα, ἐνθένδ' ἐκεῖθε γεγενημένα, ἐνθένδε τε οὐκ ἀπελήλυθε, κάκειθε γενόμενα. τὸν μὲν ὄντης, τὸν δὲ οὐκ ἔδιλασε, καὶ προσιόντος τῇ περὶ ὃν ἡ πιστατο ἀναμνήσει. Ἐστι δὲ τοῦτο τὸ καλὸν κρήματα ἐπιστήμην ἡ καλή, ἡς δωτοῦ μὲν ὁ λαβὼν, οὐδὲν ἀπολέπεται δὲ αὐτῆς δὲ δεδωκόντος. Όσον μὲν θεος ἔχειθεντα διφ' ἔτερον λύγνον λύγνον, φῶν ἔχοντα, δη μὴ τὸ πρότερον ἀφείσθιο, ἀλλὰ τῆς ἐν αὐτῷ θλίψης πρὸς τὸ ἐκεῖνον πῦρ ἐκφεύγεις τοιούτον τὸ κρῆμα ἐστι τὸ τῆς ἐπιστήμης, ἡ δοθεῖσα, καὶ ληφθεῖσα, πασισμένη μὲν τὸ δεδωκόντι, σύνεστι: δὲ τὸ λαβόντι

dehiscens mare, Polluci, lib. i, c. 19, sect. 16. Ita κοῖλος ἔτενι fluvius dicebatur, qui vel depressior, vel tumidior fluere. Elianus lib. xv. *De animal.*, e. 27, scribit in *Egyptu*, τοῦ ποταμοῦ κοῖλον φύετο, λούπου γενέσθαι. Quæ Socratis verba sunt, ut constat ex *Atheneo* lib. ix, pag. 388, initio: ubi tamen λιρός scribitur, non λούπος. Apage fluvios, cœlum, et Olyram, quos etiam Casaubonus reicit. Fluvius aut depressior fluebat, aut tumidior, quam præ esset; inde regioni famæ. Nam si λούπον ex Eliano retinimus, tumidior potius accipe, quam depressiorem: immodiæ enim eluvio, restante præsertim cœlo, facilis pestilentiæ causa esse potuit. Videat obiter ἐπιφορογενατα, num Latinū cœlum etiam quasi κοῖλον dixerint; id enim proprius fuerit, quam cavum, unde hoc nomen arcessunt.

(21) Τὰ δὲ θεῖα. Affini plane sensu loquebatur Seneca, epist. 41, cum dicaret: *Prope est a te Deus, tecum est, intus est, Ita dico, Lycili, sacer intra nos Spiritus sedet, etc. Quemadmodum radit solis contingat quidem terram, sed ibi sunt, unde milituntur: sic animus magnum ei sacer, et in hoc demissus, ut proprius divina noscimus, conservatur quidem nobiscum, sed hæret origini sue: illinc pendet, illuc spectat, ac nittitur: nostris tanquam melior interest.*

ἡ αὐτή. Τούτου δὲ τὸ αἴσιον, ὃ ἔνει, οὐδέν ἔστιν ἡ οὐδέν τοις ἡ Ἑγκυρα τὴν ἐπιστῆμην ἡ αὐτή ἔστι παρὰ τῷ δεδωκότε θεῷ καὶ παρὰ τῷ εἰληφότε ἥμων καὶ τοι. Διὸ καὶ διὰ Πλάτωνος σοφίαν ὑπὸ Προμηθέου ἀλιθενὶ σὶς ἀνθρώπους μετὰ φωνατάτου τοῦς πυρὸς ἔψη. » Καὶ πάλιν ὑπὸ δέξιης φησιν· « Εἰσὶ δέ οὗτοι βίοι δὲ μὲν πρώτου, δὲ δὲ δευτέρου θεοῦ. Δηλοντές δὲ μὲν πρώτου θεῶν ἔσται ἑστέως (22), δὲ δευτέρου ἐμπαλύν ἔσται κινούμενος. » Οἱ μὲν οὖν πρώτοι περὶ τὰ νοητά, δὲ δὲ δευτέροις περὶ τὰ νοητὰ καὶ αἰσθητά. Μή θαυμάσῃς δὲ εἰ τοῦτο ἔψην· πολὺ γάρ ἔστι θαυμαστότερον ἀκούσησθαι. Αὐτὸν γάρ τῆς προσούσης τῷ δευτέρῳ κινήσεος, τὴν προσεύσαν τῷ πρώτῳ στάσιν φρεμῇ εἶναι κίνησιν σύμφωνον· ἀλλὰ δέ τοις ταῖς τοῦ κινούμενον, καὶ τῇ μονῇ ἡ ἀδίδοσις, καὶ ἡ σωτηρίᾳ ἀναχειταὶ εἰς τὰ δια. » Εἳσι τούτοις καὶ ἐν τῷ ἔκτῳ προστίθησθαι ταῦτα· « Ἐπειδὴ γάρ διὰ Πλάτωνος παρὰ τοῖς ἀνθρώπους τὸν μὲν ἀτμισούργον γινωσκόμενον μόνον, τὸν μέντοι πρώτον νοῦν, δοτίς καλεῖται, αὐτὸν παντεπίσταντον ἀγνοούμενον πρὸς αὐτοὺς, διὸ τοῦτο οὕτως εἰπεῖν, ὅπουτερ δὲν τοῖς οὕτω λέγοι· «Οἱ ἀνθρώποι, διὸ τοπέστες ὑπὲς νοῦν, οὖν ἔστι πρώτος, ἀλλὰ ἔπειρος πρὸς τούτου νοῦν, πρεσβύτερος καὶ θειότερος. » Καὶ μαζὸς ἔπειρος ἐπιλέγει· « Κυβερνήτης μὲν που ἐν μέσῳ πελάγους φορούμενος, ὑπὲρ πηδαλίου ὑψηλού, τοὺς οἰδαὶ διεισύνει τὴν κανὼν ἐφεύρυμενον· δημιατὸς δὲ αὐτοῦ (23) καὶ νοῦς εἰδὼν τοῦ αἰθέρου δυνάτεται πρᾶξις τὰ μετάστροφα, καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῷ δινοὶ δὲν οὐρανοῦ ἀπεισιτεῖ, τάλεσιν κάπιτα κατὰ τὴν ὄβλασταν· οὕτων καὶ δὲ ἀγαμούργος, τὴν ὄλην, τοῦ μήτε διακροῦσα (24) μήτε ἀπολεγόμεναι αὐτὴν, ἀρμονίᾳ ἐνυθράσκμενος, αὐτὸς μὲν ὑπὲρ ταῦτης ἔρεται, οἷον ὑπὲρ νεώς ἐπὶ θαλάσσης, τὴν ὄλην (25)· τὴν ἀρμονίαν δὲ θινέντα ταῖς θεαὶ οἰκιζών, βλέπει τοὺς τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν θεὸν προσαγγέμοναν αὐτούς τὰ δύματα, λαμβάνει τε τὸ γένος κριτικὸν ἀπὸ τῆς θεωρίας, τὸ δὲ ὅρμητικὸν ἀπὸ τοῦ ἐφέσεως. » Καὶ διὰ Σωτήρος παρὰ τῷ μηδέλογος, « Οὐδὲν, φησι, δύναται ὁ Γιός ποιεῖν ἀλλὰ ἔντονον, ἐλαύνει τοι βλέπει τὸν Πατέρα ποιοῦντα. » Άλλα γάρ τοι αὐτοῖς καὶ περὶ τοῦδε δημομήνος. « Οτι δὲ οὐκ οἰκεῖται, τὰ δὲ Πλάτωνοι δοκοῦντα διεσάφει, οὐδὲν ἐπιλέγειν δὲ ταῖς αὐτοῖς φωναῖς. » Οἱ δὲ γε Πλάτωνοι δὲ μὴ πρώτως ταῖςδε κέχρητο ταῖς ἐπιστολαῖς, φανοῦνται δὲ αὐτὸν

A quam donata fuerint, sic ad eum, qui accipit, traducuntur, ut ab eo qui dederit, se jungantur, exempli gratia curatio, divitiae, argentum caelatum, aut signatim, ea mortalia sunt humanaque omnia. At vero divina ejusmodi sunt, quae cum aliis ita communicantur, ut neque postquam illuc inde commearunt, inde tamen abscesserint; et illuc profecta, sic eum juvent, qui accepit, ut ei qui dederit, nihil incommodent, immo pro sint etiam aliquid, dum eorum, quae jam ante norat, ipse recordatur. Cujusmodi sanc honesta ac liberalis doctrina est, res plane singularis et excellens, quae cum utilitatis accipienti plurimum afferat, ab eo tamen, qui dederit, non auferatur. Nam quemadmodum lucernam eam vides, quae accensa ab altera fuerit, lumen illud relinere, quod priori non abstulerit, sed tantum qua instructa ipsa est materia, alterius igne accensa, accepit: ita profecta doctrina, ut donetur ab altero, ab altero accipiatur, eadem tamen et in eo qui dederit, postea remaneat, et in eo tamen qui accepit, ipsa versatur. 539 Cujus sane rei causa, mi hospes, humani nihil est; sed quod habitus illa naturaque ratio, cuius ambitu scientia continetur, cadem omnino cum in Deo sit, a quo profecta, tum in me simul ac te, qui accepimus. Itaque Plato sapientiam ad homines, nra cum igne clarissimo, a Prometheus delataam esse dicebat. Idem aliquantum progressus ista subjungit: « Ea sunt, inquit, vires generae; primi dei alterum, alterum secundi. Primum quippe Deus unus semper idemque persistit: secundus subinde moveri solet. Ille spiritualibus duntaxat in rebus, hic in iis, tam quae sensus, quam quae animus percipit, occupatur. Neque vero tibi mirum id videatur; plus etiam admirabilitatis habet, quod audies. Nam loco motus ejus, in quo secundus versatur, illum ego, qui primi proprius est, statum ac firmitatem quietis, nativum quendam motum esse defendo, ex quo hanc in rerum universitatem, mundi ordo ac sempiterna constantia, salusque derivetur. » Atque iterum libro sexto: « Cum Plato, inquit, probe intelligeret, solum artificem Deum notum hominibus ac perspectum esse, at primæ illius mentis nomen obscurum penitus ipsis atque ignotum manere: hoc proinde genus oratio-

B illud numen stantes venerarentur: Oi δὲ ἀμφὶ τὸν Στρόμα, inquit, τῷ ἑστῶτι δὲ οἴστοι, ἔχομοισθενταί τρόπον βούλονται. An forte, ut Platonici, primum hunc deum ἑστῶτα, secundum vero κινούμενον putaverunt?

(23) « Πυρατὸς δὲ αὐτοῦ. Quod de secundo illo Numinis falso dicebat, id de Christiani hominis animo, qui coelesti quoddam vitæ genus institutus, usurpari merito possit. Nec aliud spectabat Paulus cum dicere: Conversatio nostra in cœlis est, aut cum homines Christians, cives sanctorum, ac Dei domesticos esse cupiebat.

(24) Διακροῦσαι. Farte, διακροῦσθαι, vel διακρουσθῆναι, ut cum sequenti ἀπολεγόμεναι conveniat.

(25) Τῆς διῆς. Perspicuum glossema est, cum praecedat ὑπὲρ ταύτης.

nis adhibuit, perinde ut si quis hunc in modum lo- A προσειλήφθετος; Ἐβραίων οἱ σφρόν, δέδεικτα διὰ τῶν ἔκτεινέμένων. Εἰκάστα δῆπα καὶ τῶν φιλοσόφων δια- φανῆς γεγονός Ἀμελίος, τῆς Πλάτωνος καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ἡγουσθῆς φιλοσοφίας, πλὴν ἀλλὰ βάρ- βαρον ὄνομάσας τὸν Ἐβραίων (26) θεολόγον, εἰ καὶ μὴ ἐπ' ὄντας τέχνης τῷ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου μηδημὲν ποιήσασθαι, ἐπιμαρτυρεῖ δὲ οὖν ὅμως ταῖς αὐτοῦ φωναῖς, αὐτὰ δὴ ταῦτα πρὸς βῆμα τρό- φων.

nis adhibuit, perinde ut si quis hunc in modum lo- A προσειλήφθετος; Ἐβραίων οἱ σφρόν, δέδεικτα διὰ τῶν ἔκτεινέμένων. Εἰκάστα δῆπα καὶ τῶν φιλοσόφων δια- φανῆς γεγονός Ἀμελίος, τῆς Πλάτωνος καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ἡγουσθῆς φιλοσοφίας, πλὴν ἀλλὰ βάρ- βαρον ὄνομάσας τὸν Ἐβραίων (26) θεολόγον, εἰ καὶ μὴ ἐπ' ὄντας τέχνης τῷ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου μηδημὲν ποιήσασθαι, ἐπιμαρτυρεῖ δὲ οὖν ὅμως ταῖς αὐτοῦ φωναῖς, αὐτὰ δὴ ταῦτα πρὸς βῆμα τρό- φων.

Quam vos mentem homines esse conjici- tis, ea quidem prima non est: antiquior altera quædam est atque divinior. » Itemque nonnullis interpositis, « Utique navis gubernator, medio ja- catus mari, clavo quidem sublimis insidens, navim gubernaculis regit: at oculos simul atque mentem, recta summum in colum intentam defixamque te- net, suaque homini, dum inferius mare trahicit, via superius per colum conficitur. Ita noster hic artifex, ne aut materiam ipse disjiciat, aut dissipet ut p̄sa per sese, eam ubi temperatione colligavit, eidem, perinde ut in mari summae navi, sic insidet, ut illam ipsius temperationem ideis quibusdam, quasi gubernaculis, moderetur: ecclie loeo su- periorem in Deum, suos ipsius oculos in sece convertentem intuitus, ex contemplatione judicandi vim, ut ex suop̄te desiderio propensionem et impetum accipiat. » Quibus sane philosophi verbis affine illud est Servatoris nostri ^{**}, « Nihil, inquit, potest Filius facere a semetipso, nisi viderit Patrem facientem. » Verum ex Numinio quidem hac de re modo satis. 540 Qua quidem oratione, ut Platoni- nis vere, non suam ab eo in propriamque doctrinam explicari quivis intelligat, necesse nihil est hæc ad ejus verba quidquam adjungere. A Platone vero non hoc primum doctrinæ genus traditum, sed ab iis qui apud Hebreos sapientia eminebant, occupatum fuisse, manifestis iam argumentis evicimus. Quin etiam Amelius, recentiores inter philosophos clarissimus, idemque Platonice philosophiæ studiosissi- mus, si quisquam alias, æmulator, ingenue certe quidem, nisi quod Hebreum ipse theologum barbarum appellat, ut Joannis evangelistæ nomen ponere noluerit, ejus tamen orationetū suis ipse verbis testimonioque confirmat, dum hunc in modum scribit.

CAPUT XIX.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

De Joannis apud nos evangelistaꝝ theologia, ex Amelio.

Atque hoc plane Verbum erat, inquit, per quod, sempiternum cum esset, exsistebant omnia, qua- si ebant, quemadmodum Heraclitus loqueretur: quod ipsum videlicet barbarus etiam ille, apud Deum in principiū gradu ac dignitate constitutum, imo et Deum similis esse pronuntiāt: per quod facta sim- plicer omnia sint, in quo quidquid factum est, et vivens, et vita, et aliiquid pro sua quodque natura fuerit: idem porro in corpora delabi tradit, et carne indutum, humanam speciem præ se ferre, sic tam- tam ut suæ interea nature maiestatem ostendat, adeoque solutum ubi jam fuerit, Dei locum denuo capessere, ac Deum prouersus eumdem esse, qui erat, priusquam in corpus atque in carnem hominemque descendere. » Hæc ille, quæ profecto non jam sub- obscure adumbrata, sed palam, nudaque, quod aiunt, fronte, ex illa barbari hominis theologia translata esse nemo non videt. Barbarus autem ille, quem vocat, ecquis porro fuit, nisi Joannes Servatoris nostri evangelista, qui Hebreus ex Hebreis erat? Cojus hæc est ipso statim Evangelii sui exordio theologia: « In principio erat Verbum, et Ver- bum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc

‘Αμελίον (27) περὶ τῆς Ἰωάννου τοῦ πυρ’ ἡμε- τεραγγελιστοῦ θεολογίας.

« Καὶ οὗτος δῆρα ἦν ὁ Λόγος, καὶ δὲ οὐτα τὰ γνώμενα ἔγινεν, ὡς ἂν καὶ Ἡράκλειτος ἀξιώ- σσεις (28), καὶ νῆ Δὲ ὃν ὁ βάρβαρος ἀξιοὶ τὸν τῆς ἀρχῆς τάξιν τε καὶ ἀξίην (29) καθεστρέψα πρὸς θεὸν εἶνα, καὶ θεὸν εἶναι· διὸ οὐ πάντα ἀπλῶς γεγενέσθαι· ἐν ἦ τῷ γεννέμενον ζῶν, καὶ ζῶν, καὶ δὲ περιφύνειν· καὶ εἰς τὰ σύμπτων, καὶ σάρκα ἐνδυσάμενον, φαντάζεσθαι ἀνθρώπον, μετὰ καὶ τοῦ τρυπικῶν δει- κνύειν τῆς φύσεως τὸ μαγαλέσον· ἀμέλεις καὶ ἀνα- λυθέντα πάλιν ἀποθεοῦσθαι, καὶ θεὸν εἶναι, οἷος ἦν πρὸ τοῦ εἰς τὸ σώμα, καὶ τὴν σάρκα, καὶ τὸν ἀνθρω- πὸν καταχθῆναι (30). Ταῦτα οὐκέτι ἐπεκτασιμένα, διὸ ἀντικρὺς ἦν ὁ γαρύφανος θυμῷ τοῦ πεταλεφρα- σμένα ἐν τῆς βαρβαρούσας δηλωτῆς διενεπέντε. » Οὐ δέ γε βάρβαρος τίς ἦν αὐτῷ, εἰ μὴ τοις Σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελιστης Ἰωάννης, Ἐβραῖος δὲν ἐξ Ἐβραίων; ὃς που ἀρχόμενος τῆς οἰκείας γραφῆς, ὡδὲ τῇ θεο- λογεῖ· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν (31). Πάντα δὲ αὐτοῦ ἔγενετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἔγενετο οὐδὲ ἓν, δὲ γέγονεν· ἐν αὐτῷ ζεῖ ἦν, καὶ τῇ ζωῇ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ Λόγος σάρξ ἔγενετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Καὶ θεατ-

** Joan. v, 19.

(26) Ἐβραῖον. Rectius Ἐβραίων, cum alter. manuscrip- to.

(27) Ἀμελίον. Adi Theodoreum lib. ii De Græc. affect., pag. 53, et Cyriillum Alexandrin. lib. in Julianum viii, fol. 477, p. 1 cod. Græci manuscr., qui ambo locum hunc Amelii profundit, nisi quod Cyrilus cum ex Porphyrio potius, sed Amelium suum laudante, quam ex ipso Amelio, videtur hausisse.

(28) Ἀξιώσεις. Post ἀξιώσειεν, addit. Cyrillus

εἰναι.

(29) Καὶ ἀξίη. Ita reposimus ex manucripto, D cui similes Theodoreus et Cyrius, cum perperiori editum esset ἀταξίᾳ.

(30) Καταχθῆναι. Cyrill. κατενεγένθηναι.

(31) Πρὸς τὸν θεόν. Hactenus B. Joannis verba in priori editione citabantur: nos tamen, quod ita locus exigere videbatur, reliqua ex manucripto addidimus.

μεῖα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενούς παρὰ Πατρὸς. » Τοῦ δὲ αὐτοῦ πέρι καὶ διλος Ἐβραῖος θεολόγος ἐπάκουουσον οἰα δέξεισαν· «Ος ἐστι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ δοράτου, Πρωτότοκος πάσης τῆς κτίσεως, ὃς εἰν αὐτῷ ἔκτισθη πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· καὶ πάντα δι' αὐτοῦ συνέστηκε, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἔκτισθη, τὰ τε δράτα καὶ τὰ ἀδράτα.» Ἀλλὰ καὶ τὰ πέρι τῆς τοῦ δευτέρου αἰτίου συστάσεων τε καὶ οὐσίσεως ὡς τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς πρός τὰ Ἐβραίων συμπαρέντηται· μετώπιμον δῆτα καὶ ἄφετερον.

συνιτοῦνται, et omnia in ipso creata sunt, cum visibilia, tum invisibilia²⁰. » Ac de secundi quidem principii generatione, et communicata cum illo essentia hactenus ea, in quibus Gracorum sapientes cum Hebræorum doctrina consentiunt. Jam ad alia transeamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν οὐσιοτήσεων.

Τὸν παρ' Ἐβραίοις λογίῳ μετὰ τὸν περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ λόγον ἐν τρίτῃ τάξει τὸ διցιον Πνεύμα καταλεγόντων, καὶ τὴν γε ἀγίαν καὶ μακαρίαν Τριάδα τούτον ὀνομασθένταν τὸν τρόπον, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ δονάμεως πάσσον ὑπέρεβενθυλας γενεθῆ ψύσιν· οὐδὲν τε πρότην μὲν τὸν διὸ τοῦ Υἱοῦ συστασῶν νοερῶν οὐσιῶν, τρίτην δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰτίου· θία διπλῶν καὶ διπλάτων τοιωτῶν τινὰ ἡγέρατο δεῖς τῆς πρὸς Διονύσου ἀποτολῆς, λέγων· «Φραστὸν δῆ σοι δὲ αἰνιγμάτων, ἐν δὲν τὸ δέλτον, ἢ πόντον, ἢ γῆς, ἐν πτυχαῖς πάθη, ὅ ἀναγνοῦνς μὴ γνῷ. Όδε γάρ ἔχει· Περὶ τὸν πάντων βασιλεὺα πάντες ἔστι, καὶ ἐκείνου ἔνεκκα πάντα, καὶ ἐκεῖνος αἴτιον ἀπάντων καλῶν· δεύτερον δὲ παρὰ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον παρὰ τὰ τρίτα. Η σὺν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ περὶ αὐτὰ δρέγεται μαζεύειν πολὺ δέσποινται, βλέποντα εἰς τὰ αὐτῆς συγγενῆ·» Ταῦτα οἱ τὸν Πλάτωνα διασταύρων πειρώμενοι ἐπὶ τὸν πρώτον Θεὸν ἀνάγνουσιν, ἐπὶ τὸ δεύτερον αἴτιον, καὶ τρίτον τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν, Θεὸν τρόπον καὶ αὐτὸν δρύδεμον είναι. Οἱ δέ γε θεῖοι λόγοι τὴν ἀγίαν καὶ μακαρίαν Τριάδα, Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ Πνεύματος ἐν ἀρχής λόγῳ τάσσουσι, κατὰ τὰ ἀποδεδομένα· ἐπειτα τούτοις τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔξεται οὐσίαν.

sanctam illam beatissimam Patris et Filii, et Spiritus sancti trinitatem, rationem babere divinas litteras definitiunt. Sequitur, ut boni naturam exquiramus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ τῆς τοῦ ἀριθμοῦ οὐσίας.

Τῆς παρ' Ἐβραίοις θελας Γραψῆς διαφόρως τὴν τοῦ ἀγαθοῦ οὐσίαν, καὶ αὐτὸν δὲ ἀγαθὸν οὐδὲν ἄλλο εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ διδάσκοις οὐτε, δὲ ὡν τέ φησιν· «Ἄγαθὸς Κύριος πάτερ τοῖς ὑπομένοντιν αὐτὸν· ψυχὴν, ἢ ἐκτητήσεις αὐτὸν·» καὶ, «Ἐβραϊκοὶ Κύριοι, οἵτινες ἀγάθοις, οἵτινες τὸν Εἷλον αὐτὸν·» δὲ ὡν τὸ δὲ Σωτῆριος λόγος πρὸς τὸν περὶ τοῦδε ἀρόμενον ἀπεργήσατο εἰπον, «Τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς δὲ θεός.» Ἐπάκουουσον τοῦ Πλάτωνος, ἡ φωνὴ ἐν Τιμαραιῃ· «Λέγωμεν δὴ (32-33) δι' ἥντινα αἰτίαν γένεσαν, καὶ τὸ πᾶν τόδε δὲ ξυνιστάς ξυνιστέσθων. Ἀγαθὸς ἡγεμονὸς δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδὲνδες οὐδέποτε ἔγγιγνετο»

²⁰ Coloss. 1, 15. ²¹ Thren. iii, 25. ²² Psal. cxv, 1. ²³ Matth. xix, 47.

(32-33) Λέγωμεν δή. Paucula haec leges in Timaeo, sub initium pag. 527 versionis Ficini.

A erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Et Verbum earo factum est, et habilitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre.»

541 Sed audi quid alius quoque theologus de eodem, Hebreus et ipse, pronuntiet: «Qui est, inquit, imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt universa, in celis et in terra: et omnia per ipsum constituta sunt, et omnia in ipso creata sunt, cum visibilia, tum invisibilia²⁰.» Ac de secundi quidem principii generatione, et communicata cum illo essentia hactenus ea, in quibus Gracorum sapientes cum Hebræorum doctrina consentiunt. Jam ad alia transeamus.

CAPUT XX.

De tribus substantiis, principiis enim habentibus.

Secundum Patrem ac Filium, tertium ordine Spiritum sanctum Hebreæ oracula constituunt, sanctamque ac beatam Trinitatem eo se modo habere, pronuntiant, ut abs virtute hac tertia, quidquid genite nature est superari, eandemque cum spiritualium, quae per Filium existere, naturarum principem, tum ab primo principio tertiam esse velint. Jam videsis, quemadmodum illa ipsa Plato, subobscuræ licet, in ea quam ad Dionysium scripsit, epistola, his verbis adumbravit: «Illa ænigmatisce, inquit, aperienda tibi sunt, uti ne, si quid forte mari terrave, epistole hujus paginis factum erit, intelligere possit, qui legerit. Sic enim se res habebit: Circa universorum regem omnia sunt, ac propter ipsum omnia. Idem honorum omnium principium est. At circa secundum, ea que secundo: circa tertium, ea que tertio ordine continentur, cuncta versantur. Que quidem hominis animus, in res sibi cognatas intentus, cujusmodi sint, perspicia et explorata babere gestit.» Ilae Platonis verba, qui explicandam philosophi mentem suscepere, ad primum Deum, secundumque principium referunt, nec non ad tertium, quam mundi animam, deumque tertium ipsi quoque appellare solent. At

sanctam illam beatissimam Patris et Filii, et Spiritus sancti trinitatem, principii, ut iam ante diximus, vim et rationem babere divinas litteras definitiunt. Sequitur, ut boni naturam exquiramus.

542 CAPUT XXI.

De natura boni.

Boni naturam, ipsumque adeo bonum, aliud esse nihil, quam Dei naturam atque bonitatem Scriptura Hebreæorum divina pluribus testatur modis, ut cum ait²¹: « Bonus Dominus omnibus sustinentibus eum: anima que requiret ipsum, itemque! », «Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.» Ita Servator ipse noster, ad illum abo quo rogabatur, « Quid me interrogas de bono? » inquit: « Nemo bonus, nisi solus Deus ». Nunc Platonis in Timaeo sententiam accipe: « Dicamus ergo, quam ob causam, inquit, auctor ille molitorque Deus rebus ortum dare, atque hoc universum condere statuerit. Bonus erat; bonus autem

nulla unquam ulla in genere laborat invidia. Cum igitur ea vacaret, omnia sibi quam simillima esse voluit. » Item in suis *De repub. libris*: « Nunquid vero, ait, cum sol ipse visus non sit, ab eo tamen, cujus illa causa est, certinatur? Plane, inquit ille. Hunc igitur habeto, inquam, Boni filium abs me vocari, quem Bonum sui similem generuit: ut quod ipsum in loco spirituali est, cum mente, rebusque mente perceptis comparatorem; id sol in loco aspectabili sit, si cum visu ac rebus sub visum cadentibus conferetur. » Et paulo post, « Quod igitur et iis rebus quæ cognoscuntur veritatem tribuit, et cognoscendi vim facultatemque supeditat, id ut boni ideam esse statuot. Itemque solem, opinor, iis quæ videntur, non id modo tribuere dices, ut videri queant, verum etiam ortum ipsis, incrementa, nutritionemque largiri, cum tamen ortus ipse non sit: qui cuim esse possit? Ergo similiter res eas, quæ cognoscuntur, a Bono dices, non ut cognoscantur modo, sed etiam ut sint, adeoque propriam essentia sua rationem ab eodem accipere, tametsi Bonum essentia non sit, sed longe supra essentiam omnem majestate simul ac potestate emineat. » Hæc Plato, quibus clarissime docet, spiritales intelligentesque naturas a Bono (sic autem Deum appellat) non ut cognosci modo possint, verum etiam ut sint, ac propriam essentia sua rationem accipere: Bonum tamen ipsum essentiam non esse, sed essentiam omnem majestate simul ac potestate longe multumque superare. Itaque naturas illas nec ejusdem cum illo essentiae statuit, nec ortu carere arbitratur, quippe quæ ut essent, ac propriam essentiae sua rationem, ab eo quod essentia non est, 543 sed majestate ac potestate essentiam omnem longissime prætergreditur, acceperint: quem propterea jure quidem ac merito solum Hebreæ oracula Deum prædicant, cum rebus ceteris omnibus essentia fons principiumque sit. Illas autem omnes, quibus neque ut sint, neque sua cuiusque essentiae ratio a seipso inest, inno ne Boni quidem natura communio, absurdæ prorsus ac stultæ deos esse putaveris, cum Hoc enimvero uui duntaxat tribuendum est, præterea nemini, soli, inquam, illi Bono, quod majestate simul ac potestate Plato, longe supra essentiam omnem eminere tam egregie præclareque pronuntiat. Cujus iterum sententiam Numenius in suis *De Bono* libris exponens, hunc in modum philosophatur.

CAPUT XXII.

Numenii de Bono verba.

«Corporum, inquit, naturam intelligere possumus, dum partim in aliorum similium conditiones, partim in proprias et insitas obvio cuique notas intuemur. At boni rationem capere, nullo prorsus modo, neque ullius ex rei præsentis aspectu, neque

• *Forte tac.* • *Forte add.* τοῦ εἶναι.

(54) Ἐγγένειον ἀν. Plato Ficini et Serrani ἐγγένειον, quibuscum et manuscr. congruit. Hoc certe magis ex suavitate Platonis.

(55) Ἀρ' οὐρ οὐ καλ. Exstat locus lib. vi *De repub.* pag. 474 Fic.

άν (34) φθόνος. Τούτου δὲ έκτος ὁν, πάντα δι τὰς ιδεούσας γενέσθαι παραπλήσια έστωτ. » Καὶ τῇ Πολιτείᾳ δὲ ταῦτα φησιν: « Αρ' οὖν οὐ καὶ (35) δὴ ήτος δῆλος μὲν οὐκ έστιν, αἰτιος δὲ ὁν αὐτῆς δρᾶται οὐτος ταύτης; Οὔτως, διδοῖ δέ. Τούτον τούν, ἥν δὲ ἔγω, φάντα μὲν λέγειν τὸν τοῦ Ἀγαθοῦ ἔνχοντον, θντὸς ἄγαθον ἐγέννησετ ἀνάλογον έστωτ. δι τε περ αὐτὴν τῷ νοτερῷ τέλῳ πρός τε νοῦν καὶ τὸ νοούμενα, τούτον ἐν τῷ δράτῳ πρός τε δέκιν καὶ τὰ δρώμενα. » Καὶ έξης ἐπιλέγει: « Τούτο τούν τὸ τῇ ἀλήθεων παρέχον τοὺς γεννώσκομενος, καὶ τὸ γεννώσκοντο τὴν δύναμιν ἀποδιδούν, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ίδειν φάσι εἶναι. » Καὶ πάλιν φησι: « Τὸν δὲ τοὺς δρώμενος οὐ μόνον, οἷμα, τὴν τοῦ δρᾶσθαι δύναμιν παρέχειν φησις, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὔξην καὶ τροφήν, οὐ γένεσιν αὐτὴν ὅντα πάντας γάρ; Καὶ τοῖς γεννώσκομενος τούν, μὴ μόνον τὸ γεννώσκεσσαν φάντα οὐτὸν τοῦ Ἀγαθοῦ παρέναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι (36) τε καὶ τὴν οὐσίαν, τοῦ ἔκεινου αὐτοῖς προσέναι, οὐκ οὐσίας δηντος τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀλλὰ ἐπέκεινα οὐσίας, προσείδει καὶ δυνάμεις ὑπερέχοντος. » Σαρπέστατα διὰ τούτων οὐ μόνον τὸ γεννώσκεσσαν ταῖς σοντοῖς οὐσίαις, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι τε καὶ τὴν οὐσίαν ἔχειν παρὰ τοῦ Ἀγαθοῦ, δηλαδὴ τοῦ θεοῦ, φησὶν δὲ Πλάτων: τὸ τοῦ Ἀγαθοῦ μὴ εἶναι οὐσίαν, ἀλλὰ ἐπέκεινα τῆς οὐσίας, προσείδει καὶ δυνάμεις ὑπερέχον· ώστε μὴ δρουσίαν αὐτὰ τίθεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἀγέννητα νομίζειν, διτὶ δὴ καὶ τὸ εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν εἰληφε παρὰ τοῦ μηδὲντος οὐσίας, ἀλλὰ ἐπέκεινα οὐσίας προσείδει καὶ δυνάμεις ὑπερέχοντος· διτὶ δὴ καὶ μόνον εἰκότας θεὸν τὰ Ἔβραιον ἀναγορεύει λόγια, ὡς ἂν τοῖς πάσιν τοῖς θεοῖς. Τὰ δὴ οὖν μήτε τὸ εἶναι, μήτε τὴν οὐσίαν παρὰ ταῦτα έχοντα, ἀλλὰ μήτε τὴν τάχατον φύσεως θεοντα, οὐ δὴ εὐλογον θεοὺς εἶναι τιγεῖσθαι, οἷς μὴ φύσει τὸ ἀγαθὸν πρόστετον. Εντὶ γάρ τοῦτο μόνον, καὶ οὐδὲντος διληθεύσθαι, τῷ μόνῳ Ἀγαθῷ, διδοῖ δὲ ἐπέκεινα πάσις οὐσίας, προσείδει τε καὶ δυνάμεις ὑπερέχον θαυμασίος δὲ Πλάτων ἀνέφεντος. Πάλιν δὲ δὲ Νομηγέντος τὸν τοῦ Περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν τοῦ Πλάτωνος διάνοιαν ἐφαντεύοντο, τούτον διέξιει τὸν τρίπον.

ipso quoque bono sua per se natura spoliuntur. Nomen enim vero cuiuslibet boni est, utrumque in modum philosophatur.

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Νομηγέντος περὶ τάχατον.

• Τὰ οὖν οὐμάτα λαβεῖν γῆμιν έξεστι, σημανομένοις ἐκ τε δροίων, ἀπό τε τῶν τοῖς παρακειμένοις γνωρισμάτων ἐνύπνων· τάχατον δὲ, οὐδὲνδος ἐκ παρακειμένου, οὐδὲ οὐντὸν δροίου αἰσθητον έστι λαβεῖν μηχανή τις οὐδεμία. Ἀλλὰ δεῖστε, εἰον εἴ τις διοτι σκοποῦ

(56) Ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι. Ήσεις usque ad oīον οὐσίας, ex Platone supplevimus, alioquin pendebat illud μη μόνον, quod præcesserat. Librariorum oculos verborum παρέναι et προσείδειν sic illudo παρήγαγε.

καθήμενος, κανῦ δὲλιάδα βραχεῖάν τινα τούτων τῶν ἐπακτερίδων, τῶν μόνων, μιαν, μόνην, Ἐρημον, μετακυμίαις ἔχουμένην δύνασθορίαν, μιαὶ βολῇ κατεῖδε τὴν ναῦν· οὗτο δῆ τινα ἀπελθόντα πόρφυρὸν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, ὅμιλῆσαι τῷ ἄγαθῷ μόνῳ μόνον, ἐνθα μήτε τις ἀνθρώπος, μήτε τις ζῶντες πορφύρα, μηδὲ σύμβα μέγα, μηδὲ σμικρὸν, ἀλλὰ τις διάφατος καὶ ἀδημήτος ἀπεγένθεντος ἀποτέλεσμα, οὗτον τοῦ ἄγαθου ἥμιν, διατριβεῖ τε καὶ ἀγάλασι, αὐτὸν δὲ ἐν εἰρήνῃ, ἐν εὐ μενείᾳ, τῷ ἡμέρου, τῷ ἡγεμονικῷ, θεαν, ἀποκύμανη ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ. Εἰ δέ τις πρὸς τοὺς αἰσθητοὺς λα τερῶν, τῷ ἄγαθῳ ἐφιπτάμενον φαντάζεται, κάπιτα τρυφῶν οἰστο τῷ ἄγαθῳ ἐντευχηκέναι, τοῦ παντὸς ἀμφιράνει. Τῷ γάρ δυνται οὐδὲ βάσιας, θεας δὲ πρὸς αὐτὸν δὲ μεβόσιν· καὶ ίστι κράπτοντα, τῶν αἰσθητῶν ἀμφιλασταί, νεανευεπέμψη πρὸς τὰ μαθήματα, τοὺς ἀρθρούς θεασαμένων, οὕτως ἐκμελετήσαι μάθημα· Τί δοτι τὸ δὲ ἐν· ταῦτα μὲν ἐν τῷ πρώτῳ· ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ ταῦτά φασιν· «Εἰ δὲ ίστι μὲν νοητὸν ἡ οὐσία καὶ ἡ ίδεα, ταῦτης δὲ ὁ ὠμολογηθῆ πρεσβύτερον καὶ αἴτιον εἶναι δὲ νοῦς, αὐτὸς οὖτος μόνος εὑρηται ὃν τὸ ἄγαθον. Καὶ γάρ εἰ δὲ μὲν δὲ δημιουργὸς θεός έστι γενέσεως ἄρχη, τῷ ἄγαθῳ οὐσίας ἐστιν ἄρχη· Ἀνάλογον δὲ τούτῳ μὲν δὲ δημιουργὸς θεός, ὃν αὐτὸν μιμητής, τῇ δὲ οὐσίᾳ ἡ γενέσις, εἰκὼν αὐτῆς οὐσία καὶ μίμημα. Εἰ γάρ δὲ δημιουργὸς δὲ τῆς γενέσεως ἐστιν ἄγαθος, ἦπον ίσται, καὶ δὲ τῆς οὐσίας δημιουργὸς αὐτογαθόν, σύμφυτον τῇ οὐσίᾳ. »Ο γάρ δευτέρος, διε τὸν αὐτὸν, ποιεῖ τὴν τε ίδεαν ξανθοῦ καὶ τὸν κό σμον, δημιουργὸς δὲ τὸν θεαρικὸν διλαγόν. Συλ λειογιαμένων δὲ ἡμῶν ὄνθρων τεττάρων πραγμάτων τίταρα ίσται ταῦτα· «Ο μὲν πρώτος θεός, αὐτόγαθον δὲ δὲ τούτου μιμητής, δημιουργὸς ἄγαθος· δὲ δὲ οὐσία μία μὲν δὲ τοῦ πρώτου, ἑτέρα δὲ δὲ τοῦ δευτέρου· ἡ μίμημα, δὲ καλὸς κόσμος, κεκαλωποσμένος μετεωρικὸν τοῦ καλοῦ. »Καὶ ἐν τῷ ἑταρῷ δὲ ἐπιλέγεται· «Μερέγει δὲ αὐτὸν τὰ μετέχοντα, καὶ ἐν δλλῳ μὲν οὖσιν, δὲ μόνῳ τῷ φρονεῖν· ταῦτη δρα καὶ τῆς ἄγαθου συμβάσεως ὀνταιται· ἀν., δλλως δὲ οὐ. Καὶ μὲν δὲ τὸ φρονεῖν τοῦτο δεῖν συντευχήχει (37) μόνῳ τῷ πρώτῳ. «Τῷ» οὐδὲν τὰ δλλα ἀπογράφεται καὶ ἄγαθονται, ἐὰν τοῦτο ἔκειναι μόνον μόνῳ προσήγει, ἀβεκτέ ρις δὲ εἴη ψυχῆς έτι ἀμφιλογεῖν. Εἰ γάρ ἄγαθος ἐστιν δὲ δευτέρος οὐ παρὰ δὲ τοῦ πρώτου, πᾶς οἰόν τοις δὲ τοῖς οὐσίας ἀπόδοτος εἰστιν οὗτος ἄγαθος, μη ἄγαθον εἶναι, ἀλλως τε, τῶν τούχηι αὐτοῦ τῶν ἄγαθοῦ μεταλαχθῶν δὲ δευτέρος; οὕτως τοι δὲ Πλάτων ἐξ συλλογισμοῦ τῷ ὁξί βλέπονται ἀπόδοτος (38) τῷ ἄγαθῳ, δει τοστιν ήν. »Καὶ πάλιν ἔχεις φασι· «Ταῦτα δὲ οὕτως ἔχοντα, θεη· μὲν δὲ Πλάτων, ἀλλη καὶ δλλῃ χωρίσαις· ίδιᾳ μὲν γάρ τὸν κυκλικὸν (39) ἐπὶ τοῦ Δι-

* forte Ετι.

(37) Δεῖγε συντευχήχει. Subobscura videtur hypallage, pro δειν εἶδον συντευχήχειν.

(38) Ἀπέδοκε. Vox contrita philosophis, ac viris eruditis pridem observata, hoc est, dialectico præsentim more aliquid efficere, demonstrare, et similiter. Quo sensu aliquando τὸν λόγον adjunctionem habet, aliquando per se solum ponit. Numerius hic ista conjunxit, ἐκ συλλογισμοῦ ἀποδιδον.

PATR. GR. XXI.

A τοι εἰςισκαμ omnino, quæ sensibus percipiatur similitudine possumus. Sed necesse fuerit, perinde ut si quis in edita specula considens, cymbam me dio in mari perexiguum unam ex piscatoriis illis aliquam, quæ sole apparere solent, omni comitatu nudam, alternisque flueibus inclusam, qua valet acie prospiciens, conjectu oculorum uno totam per videat, ita quemque procul ab omni rerum, quæ sensu capiuntur, usu commercioque sejunctum, cum solo bono solum agere, ubi non homo, non anima, non ullum omnino corpus occurrat, sed vasta quædam omniisque oratione major, ac plane divina solitudo: in qua boni mores, consuetudo, deliciæque versantur ipsumque adeo homum, summa pace, ac placidissima quadam animi tranquillitate fruens, princeps idem omnibusque propitium naturæ insidet universæ. Nam qui dum in rebus iis, quæ sensum ferunt, assiduus ac totus est, boni nescio quam velut eo devolantis cogitationem informat, ac deinde illius se familiaritate usum homo delicatus ac voluptarius existimat, nac is vehementer errat. Nec enim ipsum facilis ac ludicra, sed plane divina quadam arte industriaque quærendum est. Quo in genere opitum sane fuerit, omnibus iis, quæ in sensum cadunt, præteritis, in mathematicas disciplinas animos in primis atque ardenter incumbe, atque ubi numerorum discrimina rationesque pverideris tum in hac demum quæstione, Quid unum et cujusmodi sit, assidua meditatione versari. 544 Hæc in primo Numinis; at quæ sequuntur, in quinto: « Jam, inquit, si tam essentia, quan idealis spirale quiddam est, et si utraque antiquorem, imo et causam utriusque mendem esse confitemur, eam profecto solam bonum esse necesse est. Nam si artifex Deus generationis principium est, bonum ipsum profecto essentia principium erit. Enimvero ut artifex ille Deus cum bono, cuius amulato est, ita cum essentia generatio similitudinis atque affinitatis aliiquid habet, quod ejus imago quædam et imitatio sit. Quod si artifex generationis auctor bonus est, essentia quidem artifex, ipsummet per se bonum erit, atque in essentia rationem et naturam immersum. Nam secundus sane, duplex ipse cum sit, idemque artifex, primum quidem et idealē ipse suam et mundum hunc procreat, deinde vero totus in contemplatione versatur. Quare, ut rerum quatuor nomina colligamus, quatuor hæc esse possint: Deus primus, quod ipsum per se bonum est; ejusdem imitator artifex bonus; essentia duplex, primi altera, altera secundi, cuius imitatio est pulcher ille mundus,

D (39) Γάρ τοι κυκλικόν. Mallem abesset τὸ γάρ, ut postulat orationis nexus. Cæterum vel addens vox λόγον, vel certe supplenda: κυκλικὸν autem λόγον appellat, opinor vulgariam et philosophorum ore tritani erationem, quæ nihil admundum haberet exquisiti, cujusmodi est quod sequitur. Bonum Boni, adeoque artificis uuminis idealē esse.

pulchri communione exornatus. » Idem rursus in Α μιοργοῦ ἐγράψατο ἐν *Tymalῳ εἰπόν·* « Ἀγαθὸς ἦν· ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ τῷ Ἀγαθοῦ εἴπεν « Ἀγαθὸς ἤδει· ὃς δὲ τοῦ Δημοσιουργοῦ ἕδεσαν οὖσαν τὸ ἀγαθόν, δοὺς πέφαντας ἡμῖν ἄγαθος μετουσιὰ τοῦ πρώτου τούτου μόνον. Ὁπως γάρ δινθρωπος μὲν λέγουσας τυπωθέντες ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου ἤδεις, βόες δὲ ὑπὸ τῆς [βοὸς, καὶ ἵπποι ὑπὸ τῆς] ἵππου ἤδεις· οὕτω καὶ εἰκότως, διημοσιοργὸς εἰπερ ἐστι μετουσιὰ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ ἀγαθός, ἤδεις ἂν εἴη δι πρώτου νοῦ, ὃν αὐτογαθόν. » stolidi profecte ac vecordis animi fuerit. Si enim secundus non per sese bonus est, sed tantum primi beneficio; qui taudem fieri posset, ut cuius unius communione bonus alter iste sit, is ipsum per sese bonum non esset; maxime vero, cum secundus eo duntaxat qua bonus est præfruatur? Ita sane Plato, si rem acute dispicias, bonum unum esse argumento confecit. » Itemque paulo post: « Hoc philosophia genus, alibi quidem aliter informatum Plato ac distinctum reliquit. Nam qui privatim in *Timaeo*, vulgarem quamdam artifici Dei rationem descriptis, diuin ait, « bonus erat : idem in *Republīca*, bonum « boni ideam » esse pronuntiat, quippe bonum artificis esse definens, quem nonnisi primi illius soliusque boni communione bonum esse cognovimus. Quemadmodum enim homines hominis, bovisque boves, equi similiter idea conformatos equos dicimus ; ita sane, cum artifex primi boni communione bonus sit, mens ipsa prima, quæ ipsummet per sese boum sit, idea jure dicatur. »

545 CAPUT XXXIII.

B

De Platonicis ideis.

« Cum igitur, inquit Plato, procreatus ita fuerit (mundus videlicet), sequitur ipsum ad exemplaris alicuius, quod ratione tantum ac mente captiatur, quodque eodem se modo semper habeat, imitationem elaboratum fuisse. Id quod si semel concedatur, mundum etiam hunc alicuius imaginem esse concedatur, necesse est. Nam exemplar quidem illud vim spiritualium animantium universam, uti nos iste mundus, in sese complectitur. » Haec Plato in *Timaeo*. Cujus ego loci sententiam, ex iis, quas Diodymus de Platonis opinione conscripsit, in medium proferam. Sic autem ipse loquitur : « Eorum, inquit, quae pro naturæ sua ratione, sensibus usurpantur, certa quædam in quoque genere ac definito exemplaria, quas ideas vocabat, Plato constituit, quibus propriæ cum scientiæ, tum definitionis ratio conveniat. Etenim præter omnes homines, hominem; præter equos, equum; atque in universum præter animantes omnes, animantem quemadom ortu simili interitus carentem animo cogitari. Et quemadmodum unius ejusdemque sigilli expressæ complures formæ virique unius imagines permultæ esse possunt; ita prorsus ex unaquaque sensu perceptorum corporum idea, vim naturarum ingentem existere: verbi causa ex hominum idea, homines universi; quod ipsum de ceteris omnibus sit pro sua cujusque natura statuendum. Ideam porro sempiternam quamdam essentiam esse vult, quæ rebus singulis causa principiumque sit, ut qualis ipsa est, tales esse possint. Ut igitur peculiares ideas sensu percepta corpora, sic tanquam arche-

(40) Οὕτω δὲ τετενημένος. Haec fusius a Platone disputantur in *Timaeo*, pag. 526 Ficini.

(41) Δηλούστι δὲ κόσμος. Haec parenthesis Eu-senbi est.

(42) Τινὲς εἴραν. Post haec verba, multa sequuntur in Platone quæ prætermittit Eusebius. Paucula

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

Perὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι ιδεῶν.

« Οὕτω δὲ γεγενημένος (40) (δηλοντί δὲ κόσμος (41)), πρὸς τὸ λόγον καὶ φρονήσει περιληπτόν, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχον δεδημοιοργητα. Τούτων δὲ ὑπαρχόντων, αὐτὸς πᾶσα ἀνάγκη τόντε τὸν κόσμον εἰκόνα τινὸς είναι (42). Τὰ γάρ δὴ νοητὰ ζῶα πάντα ἐκεῖνο περιλαβόντες ἔχει ἐν ἑαυτῷ, καθάπερ δέδει κόσμος ἡμῶν. » Ταῦτα μὲν δὲ Πλάτων ἐν *Tymalῳ*. Τὴν δὲ τῶν εἰρημένων διάνοιαν ἐκ τῶν Διδύμων (43); περὶ τῶν ἀρεσκόντων Πλάτωνι συντεταγμένων ἐκθέσσοματ. Γράψει δὲ οὕτως : « Τὸν κατὰ φύσιν αἰσθητὸν κατὰ γένος ὁρισμένα τινὰ παραδείγματα φάμενος είναι τὰς ιδεᾶς, ἐν ταῖς ἐπιστήμας γίνεσθαι καὶ τοὺς δρόους. Περὶ πάντας γάρ ἀνθρώπους δινθρωπὸν τινὸν νοεῖσθαι· καὶ παρὰ πάντας ἴππους καὶ κοτῶν παρὰ τὰ ζῶα ζῶον ἀγένητον καὶ ἀσθετόν. Όν τρόπον δὲ οργιζός μαζὶ ἐκμαργεῖα γίνεσθαι πολλά, καὶ συγκὰς εἰκόνας ἐνὸς ἀνδρός· οὕτως ἐκ μαζὸς ἔκστησης ιδεᾶς αἰσθητῶν σωμάτων φύσεις παπιληθεῖς, τῆς μὲν ἀνθρώπων ἀνθρώπους ἀπαντάς, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπὶ τῶν ἔλλον τῶν κατὰ φύσιν. Εἶναι δὲ τὴν ιδεάν, ἀλλοιούσαν αἰτίαν καὶ ἀρχὴν τοῦ ἔκστησης εἶναι τοιούτον, οἷα ἐστὶν αἵτη. Καθάπερ οὖν τὰς κατὰ μέρος ὥστε πάρχεται τῶν αἰσθητῶν προηγείσθαι σωμάτων, οὕτως τὴν πάταξ ἐν ἑαυτῇ περιέχουσαν, καλλίστην καὶ τελειοτάτην οὖσαν, ὑπάρχειν τοῦδε παράδειγμα τὸν κόσμον. Πρὸς γάρ ταῦτη ἀρμούμενά τοι δημοσιοργησάντος αὐτὸν ἀπειργάδας Θεοῦ, κατὰ πρόνοιαν, ἐκ τῆς πάτησης οὐσίας. » Ταῦτα καὶ ἀπὸ τοῦ δεδηλωμένου ἀνδρός. Θύμαντε γε μην καὶ ταῦτα Μωυσῆς δέ πάνσερος, πρὸ τοῦ φαινομένου ἡλίου καὶ δεσπρων, καὶ πρὸ τοῦ δρωμένου οὐρανοῦ, δὲ δι-

verò quæ subtextuit, .ages ibid. pag. 527.

(43) Διδύμω. Notus ille est, de quo haec Suidas, Διδύμος, inquit, Ἀττίος, ή Ἀττίος χρηματίσεις, φιλόσοφος Ἀκαδημαϊκός, τιθενῶν καὶ σφραγίσματων λύσεις ἐν βιβλίοις β', καὶ δῆλα πολλά.

περέρωμα καλεῖ, πρὸ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἡγεμᾶς γῆς, καὶ πρὸ τῆς παρ' ἡμῖν ἡμέρας, καὶ νυκτὸς, φῶς ἑτερον παρὰ τὸ τοῦ ἡλίου, ἡμέραν τε (44) καὶ νύκτα, καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς τοῦ παντηγεμόνων καὶ ἀλιού τῶν θεῶν θεοῦ πεποιησθαι διδάσκουν. Ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ Μωϋσέα παῖδες Ἐβραιῶν ἡλιόν τυνα εἶναι ἀσώματον οὐ πᾶσιν δραπόν, οὐδὲ θνητοὺς ὅργανοις ὑπαγόμενον ὄριζονται, ὡς ὁ προφήτης ἐκ προσώπου θεοῦ λέγων· « Τοῖς δὲ φοβουμένοις με ἀνατελεῖ ἥλιος δικαιούντος. » Καὶ αὐτὴν δὲ δικαιούντην, οὐχὶ τὴν ποιῶν ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ τὴν ταῦτην οἴεντες δίλος Ἐβραιῶν προφῆτης, διῆσας περὶ τοῦ θεοῦ· « Τίς ἔχει γειρεψ (45) ἀπὸ ἀνατολῶν δικαιούσθων; ἐκάλεσεν αὐτὴν κατὰ πρόσθιον αὐτοῦ, καὶ πορεύεται δὲ ὕστερον ἐκώπιον ἑθνῶν. » Καὶ Ἀργόν δὲ θεόν, ἀσώματον, καὶ οὐσιώδην ἀρτίων ἡμῖν δὲ κοινὸς ἡμῶν λόγος (46), ἐν τοῖς πρόσθιον ἀπὸ τῆς Ἐβραιῶν παρέστητο Γραφῆς. Οὐ περὶ λόγου καὶ τάδε παρ' αὐτοῖς εἰργασται· « Οὐκ ἔγενεν θεός (47) ἡμῖν σοφία ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε, καὶ ἀγαστός, καὶ ἀπολύτρωσις. » Λέγεται καὶ ζωὴ, λέγεται καὶ σοφία, λέγεται καὶ ἀληθεία καὶ πάντα τὰ κατ' οὐσίαν διτελεῖ τα καὶ ὑφεστότα οἱ Ἐβραιῶν λόγοι διδάσκουσιν· (εἰ δὴ (48) Ἐβραῖος καὶ οἱ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀπόστολοι τε καὶ μαθῆται), ναὶ μὴν καὶ μυρίας διλας ἀσώματους; δυνάμεις, οὐρανοῦ τε ἐπίκεινα, καὶ πάσης τῆς ὡικῆς καὶ βούδουσιν οὐσίας· ὃς τὰς εἰκόνας ἐν τοῖς αἰσθητοῖς φυσὶ κατατυπεῖται. «Ἐφ ὅν ἔδι καὶ τούνομα τῆς εἰκόνος παρειλήφαστον γοῦν δινθρώπων εἰκόνα διερήθην νοητῷ παραδίγματος εἶναι, καὶ πάντα τὸν τὸν ἀνθρώπων βίον ἐν εἰκόνῃ διαπορεύεσθαι» εἰρήκαστι. Λέγεται δὲ οὖν διηγήσης· Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἀνθρώπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν. » Καὶ πάλιν δίλος Ἐβραῖος τὰ πάτερια φιλοσοφῶν, Μέντοις, φησιν, ἐν εἰκόνῃ διαπορεύεσθαι ἀνθρώπος. « Πόλη δὲ καὶ οἱ τῶν ἱερῶν νόμοιν ἔχει γηγενῆ, ἀπάκουσον, διποὺς τὴν ἐν τοῖς Μελέσιοις γράμματα διάνοεσσα σαργηγέουσι. Λέγεται δὲ οὖν δὲ Ἐβραῖος Φιλων, τὰ πάτερια ἔμηνεν, αὐτοῖς βῆματα.

columque ipsum, et quidquid in materiam immersæ fluxæque substantia est longissime prætergressam. Quarum quidem imagines in iis quæ sensu percipiuntur expressas esse volunt, quibus propterea nomen imaginis tribuere vulgo solent. Hominem certe quidem spiritalis exemplaris imaginem conceptis verbis appellant, et vitam hominum universam in imagine pertinaciam pronuntiant. Quippe ita Moses (49) : « Ei fecit, inquit, Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum. » Hebreus item alius patro et ipse ritu philosophans, Verumtamen, inquit, in imagine pertransit homo (50). » Sed audi tu

⁴⁴ Malac. iv, 2. ⁴⁵ Isa. xli, 2. ⁴⁶ I Cor. i, 30. ⁴⁷ Gen. i, 27. ⁴⁸ Psal. xxxviii, 7

* Ιτ. κατατυποῦσθαι.

(44) Ἡμέραν τε. Ἀπὸ κοντοῦ subintellige παρό : nec enim vult, opinor, diem aliū, aliquam noctem ceteraque similiter, tanquam distinctas singularium creaturarum ideas : sed illam duxat lucem, qua de Scriptura loquitur, quasi communem universi hujus ideam, ante alias omnia divinitus, et quasi proponoumēnōs, exstituisse.

(45) Τίς ἔχει γειρεψ, etc. Locus hic aliter in vulgaris Septuag. concipiatur, Τίς έ. α. ἀ. δ. ἀ. κατὰ πόδας αὐτοῦ, καὶ πορεύεται διεντελεθνῶν; Dubium non est. quin apud Euseb. corrupta postrema sint. Nam et Hebraico legitur ἡγεμῶν ad iudicem ejus : et δὲ ὕστε, pro ὕστε, Hebr. πτ., vietiisse scriptum est. Latin. Vulgat. pro justitiam,

A typum aliquod antegrediuntur : ita pulcherrimam illam atque perfectissimam, quæ ceteras omnes sinu suo complectitur, mundi hujus exemplar esse defendit : quod ejus ad imitationem, auctoris sui molitorisque Dei providentia conditus, atque omni ex naturarum genere conflatus existiterit. » Hactenus ex Didymo. At enimvero totum etiam hoc philosophia genus Moses ille sapientissimus occupavit, dum ante solem istum quem cernimus ante astra cetera, et cælum aspectabile, quod firmamentum vocat, ante nostram hanc sicciorē terram, ante diem nostrum, nostramque noctem, aliam quamdam lucem, ab solis distinctam lumine, atque abs die, nocte, ceterisque omnibus diversam, a summo totius universi moderatore ac molitore Deo factam esse docet. ⁵⁴⁶ Quin etiam secuti Mosem Hebrei, solem quendam esse statuunt, qui corpore caret, nec ab omnibus spectari possit, imo nec sub mortales oculos omnino cadat, ut cum propheta Dei personam sustinetis : « Timentibus me, inquit, orietur Sol justitiae ». Et vero ipsam quoque justitiam non certam hanc atque singularem, cui locus inter homines est, sed ejus ideam agnoscebat alias ille Hebreorum propheta, qui de Deo loquens : « Quis, inquit, inscitavit ab oriente justitiam ? vocavit eam ante faciem suam, et procedet quasi in conspectu gentium ». Et divinum quoque Verbum, ortu omni carere, ac nobiscum essentiae ratione convenire, nostrum hoc commune verbum Hebreorum et litteris jam ante patefecit. Quo de verbo hac insuper apud illos habentur : « Qui natus est nobis sapientia a Deo, justitia, et sanctificatio, et redemptio ». Quippe vita etiam, et sapientia, et veritas appellatur. Praeterea, quæcunque proprio substantiae more sunt, atque subsistunt, ea quidem omnia Hebreorum monumenta docent (nam in Hebreis ipsi quoque Servatoris nostri apostoli atque discipuli numerantur), simulque vim quamdam naturarum aliarum corporis expertum infinitam;

justum redditit : licet enim πτ., proprie justitiam sonet, recte tamen significatio potius, quam vocis rationem habendam putavit. Justum enim aliquem propheta indicabat, seu Cyrus, seu Abramum, seu quod inavult Hieronymus, Christum ipsum.

(46) Κορδὸς ἡμ. ἡγεμῶν. Ludit in ea voce λόγος, quia vulgaris hic communisque λόγος, id est superior haec de re tractatio, proprium illum singularenamque Ἀργόν, Verbum, inquam, divinum, humanae nature conditione nobis similem esse confirmavit.

(47) Ἐγενήθη. In Vulgat. edit. ἔγενηθη, unico ac simplici.

(48) El δή. Ita manuscr. ex quo, οἱ δή, alterius editionis vitium, corrigas.

vero, quemadmodum sacrarum legum interpretes Mosaicae doctrinæ sententiam aperiant. Philo sane Hebreus homo, gentis sue litteris explicans, totidem verbis ita disserit.

CAPUT XXIV.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ.

De Mosaicis ideis, ex Philone.

Si quis, inquit ille, planioribus verbis uti volet, is aliud nihil mundum illum mente perceptum, quam Dei mundum hunc re ipsa molientis Verbum esse dicat. **547** Nec enim aliud est urbs mente percepta, quam ipsam architecti ratio, urbem illam quam animo informavit suo, reipsa condere statuens. Quæ quidem doctrina Mosis est, non mea. Enimvero, ubi hominis procreationem ipse describit, progressus aliquantum, ad imaginem Dei formatum illum fuisse, diserte confitetur⁴⁹. Quod si pars mundi aliqua imaginis imago est, idem profecto de universa hac specie, toto, inquam, muudo hoc aspectabilis statuendum erit, qui quidem imaginis divisa imitatio est, humana longe major atque perfectior. Ex quo etiam quivis intelligat, archetypum illud primariumque sigillum, quem nos mundum mente perceptum, vocamus, exemplar archetypum ideamque idealium, hoc est ipsummet Dei Verbum esse. Explicat enim ipse quemadmodum in principio fecerit Deus cœlum et terram, ubi principiū nomine, non illud sane, ut nonnulli putant, quod ex tempore ducitur intelligit; nec enim ante mundum tempus erat, sed aut cum eo simul aut post eum esse cœpit. Cum enim tempus mundi motus intervallum quoddam sit, nec motus eo quod moverit prior esse queat, sed necessario vel ipso posterior, vel cum eo simul existat, tempus etiam utique vel æquale mundi, vel etiam eo recentius esse necesse est; nam antiquius facere velle, cum omni philosophia pugnare est. Quod si hoc loco principium illud non intelligit, quod ex tempore dicitur, par omnino fuerit quod in numero versatur accipere, ut illud, « in principio fecit, » idem significet, ac primum fecit cœlum. Inde aliquot interjectis, Primum ergo, inquit, conditor ille Deus corporis expers cœlum creavit, nec nou « terram invisibilem », acrisque simul ideam et vacui. E quibus alterum illud tenebras appellavit, quod natura sua nigritorem ac adjunctum babeat; alterum hoc abyssum, hoc est sine fundo, quod altissimum quiddam vacuum sit, atque vastissimum. Tum aque similiiter ac spiritus expertus corporis substantiam: lucis denique septimæ, que corpore carens ipsa quoque, mente perceptum solis, ac cæterorum omnium clarissi-

⁴⁹ Gen. 1, 27.

a Philo, γυμνοτέρους.

(49) *El δέ τις, etc.* Leguntur hæc apud Philonem, lib. *De mundi opificio*, pag. 4.(50) *El μελλων, etc.* Locum hunc emendabimus ex Philone, apud quem ita conceptus est, δ μελόν εστι, τῆς ἀνθρωπίνης, μίμημα θεας εικόνος· δηλον δὲ τοι καὶ ἡ ἀρχ., etc.(51) *Tοῦ κόσμου.* Philo, τοῦ οὐρανοῦ.(52) *Ἄφιλόσσογον.* Philo add. τῷ δντι.(53) *Πρώτον οὐρ.* Philo νοῖς has voc. ante δ ποιῶν iuserit, παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου. *Ex mundi mente percepti exemplari,* vel, *ad mundi m. p. exem-*

πια, non, ut al. *in mundo intelligibili.*

(54) *Κανόν.* *Lege* κενόν ex Philone.

(55) Philo, πάντων.

(56) Philo, θεού.

(57) *Υπερβάλλον.* Philo ὑπερβαλλόντως.

(58) *Τὰ κριτήρια.* Repone τῶν αἰσθητικῶν κριτῶν, ex Philone.

(59) Philo, καὶ φθαλμοί.

(60) *Tὸ δέ δόρατον,* etc. Philonem Eusebius decuravit. Sic enim ille, τὸν δέ δόρατον, καὶ νοητὸν θεού Λόγον, καὶ θεού Λόγον, εἰκόνα λέγει θεού· καὶ

mundi solitudinem. Jamque suam incorporeus ille mundus perfectionem sortitus erat, divino in Verbo sius, cum ejus ad exemplar aspectabilis iste absolveretur. Cujus partem omnium uti optimam, ita et principem celum, artifex elaboravit, quod vere idem ac proprie firmamentum, utpote corpore pre-ditum appellavit. Corpus quippe natura sua firmum est, idemque trifariam dividi potest. Nam firmi quidem et corporis, quamam alia notio est, quam ejus rei, quam omni ex parte dividere possit? Jure tamen spirituali et corporis experti, asperabile hoc et corporeum oppouens, firmum appellavit. Atque hactenus Philo, cui affinia plane ac gemina Stromate sexto hunc in modum persequitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Κλήμεντος περὶ τοῦ αὐτοῦ.

< Κόσμον τε αὐτίς τὸν μὲν νοητὸν οἰδεν τὴ βάρβαρος φιλοσοφίᾳ, τὸν δὲ αἰσθητὸν τὸν μὲν ὀρχέστυπον, τὸν δὲ εἰκόνα τοῦ καλοῦ (65) παραδείγματος. Καὶ τὸν μὲν ἀνατίθησθαι μονάδι, ὡς ἐν νοητῷ, τὸν δὲ αἰσθητὸν ἔκανι. Ἐμος τοι παρὰ τοῖς Πινθαγορείοις, ὡς ἐν γόνιμος ἀριθμός, τῇ ἔξας καλεῖται. Καὶ ἐν μὲν τῇ μονάδι συνιστάσιν οὐρανὸν ἀράτον, καὶ τὴν ἀγάλην, καὶ φῶς νοητὸν. «Ἐν ἄρχῃ τάρ, φησίν, ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀράτος.» Εἴτε ιππάρει : «Καὶ εἰπεν ὁ θεός· Γενέσθω φῶς, καὶ ἔγενεται φῶς.» Ἐν δὲ τῇ κοσμογονείᾳ (66) τῇ αἰσθητῇ, στερεὸν οὐρανὸν μουσούρηται· τὸν δὲ στερεὸν αἰσθητὸν, γῆν τε ὀρθὴν καὶ φῶς βιβλεύμανον. «Ἄρ· οὐδὲν τοις ἐντεύθεν δὲ πλάτων ζῶντις ἔσται τῷ νοητῷ ἀπολέπειν κόσμον, καὶ τὰ εἶδον τὰ αἰσθητὰ, κατὰ τὰ γένη (67)

30 Gen. I.

ταῦτης εἰκόνα, τὸν [lege: τὸ] νοητὸν φῶς ἀκέινο, δὲ
θεοῦ Λόγου γέγονεν εἰκὼν, τοῦ διερ. etc.

(61) Phi

(62) Philo, ὑπεχώρησεν.

(63) Philo, λέγεται.

(64) Τῷ ἔκτῳ. Λε

A morum siderum, quæ producenda deinde forent, exemplar erat. Jam Spiritus atque lucis eximium aliquid ac præcipuum esse voluit: nam illum, Dei Spiritum nominavit, quod Spiritus vitam, cuius auctor Deus est, maxime soveat; hanc vero, lucem, quod excellenti pulchritudine conspicua sit. Tanto enim utique lux illa quæ mente percipitur, aspectabili haec illustrior ac splendidior est, quanto vel tenebrae solis, vel nox diei, vel sentiendi vis ac facultas, mentis **548** animi totius principis, vel denique corpus oculorum splendore superatur. Porro lux illa, mente sola, non visu percepta, Verbi divini, ortus sui interpretis imaginem expressit, astrum celo superiorius, funisque siderum aspectabileum, quam luminis universitatem rite ac signifcanter appelles, unde sol, luna, stellæque ceteræ tam fixæ, quam errantes, pro suis quæque viribus convenientem splendorum hauriunt, dum sensim hebescit purus ille simplexque fulgor, ubi coperit hac spiritualis in aspectabile conversione mutari. Sincerum quippe nihil est quod in sensu cadit. Itemque post pauca. « Ubi autem, iuquit, lux existisset, tenebraeque submotæ loco cessissent, terminis etiam medio intervallo fixis atque constitutis, vespera nimirum atque diluculo, prout necessaria temporis mensura postulabat, id perfectum continuo est, quod ipse diem jure nuncupavit; et diem non primum, sed unicum, idque proper spiritualis illius, qui adjunctam a natura unitatem habet

6

CAPUT XXV.

De hisdem, ex Clemente,

¶ Præterea mundum, inquit, mente alterum, alterum sensu perceptum barbara agnovit philosophia, et illum quidem archetypum, huic vero præclaris exemplaris imaginem. Illum item, quod sola mente captiatur, unitati; hunc, qui in sensum cadit, senario attribuit. Senarium enim Pythagorei, quod secundus, is numerus sit, conjugium vocarunt. Et quidem in unitate, eolum illud quod videri non potest terramque **549** sanctam, et lucem mente perceptam constituit. ¶ In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum et terram; terra autem erat invisibilis. Tum addit, et dixit Deus, Fiat lux, et facta est lux ¹⁹. At in ea mundi, quæ sub sensu cadit, procreatione, solidum cœlum molitur; quod autem solidum est, idem quoque sensus movet: terram item

pag. 432, edit. Graeco-Lat. locus hic habetur.

(65) *Toū xaloū*. Rectius, quam ut apud Clement.
xalouμένου.

(66) Cl., κοσμογονία.

(67) *Katà tὰ γένη*. Vera lectio, non xal tὰ γένη, ut est apud Clementem.

ac lucem asperabilem. Num tibi hoc Plato secutus A δημοσιοργεῖ τὰ νοητά; Εἰκόνες δρᾶ ἐκ τῆς μὲν τὸ σώμα διαπλάτεσθαι λέγει· Μετῆς, δὴ γῆν τὸν φρονέον Πλάτων αὐτῆς, φυχής δὲ τὴν λογικὴν δινοθεν ἐμπνευσθῆναι ὑπὸ Θεοῦ εἰς πρόσωπον. Ἐνταῦθα γάρ τὸ δημονικὸν ἰδρύσθαι λέγουσι, τὴν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐπιστολὸν τῆς φυχῆς ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου εἰποδὸν ἀρμηνώντες· δοῦ καὶ κατ' εἰκόνα καθ καθ' ὅμοιεστιν τὸν ἀνθρώπουν γεγονέναι. Εἰκὼν μὲν γάρ θεοῦ Λόγου δὲ δεῖς καὶ βασιλεὺς, διβρύστης ἀπόσθητε· εἰκὼν δὲ εἰκόνος ἀνθρώπινος νοῦς. » Ἀκούωμεν δὲ καὶ τῶν ῥηθησαμένων.

causam, quamobrem ad imaginem et similitudinem illud regiumque Verbum, homo patiens expers: aut imagini imago, humana mens est.» Verum sequentia porro audiamus.

CAPUT XXVI.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤ.

De adversariis naturis, Hebræorum Platonisque doctrina.

Quin etiam Hebræorum doctrinam secutus Plato, non expertes modo corporis benignasque naturas, sed alias etiam hostiles infestasque pout, *Legum decime* hunc in modum scribens: *Nunquid animum illum, qui et omnia moderatur, et in omnibus quæ passim moventur, habitat, colum etiam ipsum regere necessario fatendum erit?* Erit sane. Unum autem, an plures esse statuemus? Plures equidem vestro ipso loco respondeam. Nos vero ne duobus saltem pauciores esse dicamus, beneficium ac benignum alterum, alterum contraria vi et facultate præditum. » Inde longius aliquando progressus: « Cum enim jam inter nos convenerit, cœlum permulsi quidem partim bonis plenum esse, partim contrariis, quibuscum tamē genus aliud nullum misceatur: immortalis profecto pugna sit ista necesse est, et cautionem postulat omnino singularem. At vero uti nobis dii simul ac daemones opitulantur, ita nos quadam vicissim deorum sumus dæmonumque possessio. » Unde ista porro in mentem Platoni venerint, equidem statuere non possum; **550** vere tamē hoc pronuntiare possum, sexcentis antequam Plato nasceretur annis, Hebreos homines id etiam doctrinæ genus esse professos. Sane quidem sacrī eorum litteris ita scriptum habetur, « Cum die quadam venissent angelii Dei, ut assistentes coram Deo, adfuit etiam iuter eos diabolus, cum circuivisset terram, et perambulasset eam ». Quo loco, diaboli nomine infesta illa natura, Dei vero angelorum, beneficia aliae designantur. Quas quidem meliores naturas, spiritus etiam divinos. Deique adiutorios appellant, dum aiunt, « Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos flammam ».

⁴⁴ Joh. ii, 1. ⁴⁴ Psal. ciii, 4.

* forte ἀπεισοδον.

(68) Φυχὴς διαικοῦσαν. Plato, *Leg. x*, pag. 669 Ficini.

(69) Pl., ἐν ἀπαστολῃ πάντῃ.

(70) Εἰκεῖθη γάρ. Ibid. Plato, pag. 675.

(71) Πλεόνων δὲ τῷ μῇ. Ficinus vertit, et quidem plurimum: quem sensum vulgata lectio ferre non potest, nisi dicamus, post μή, subaudiendū esse ἐναντίων, ut sensus sit, ἐναντία πλεόνα είναι τῷ μῇ ἐναντίων, hoc est, κακὸν πλεόνα τῶν ἁγ-

τερατῶν καὶ Πλάτωνος, περὶ τῶν ἀντιτιτῶν δινάμεων.

« Ετι πρὸς τούτος δὲ Πλάτων τοῖς Ἐβραιοῖς ἀπολουθῆσας λόγοις, οὐ μόνον ἀσωμάτους καὶ ἀγάθας δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ἐναντίας φρονίσιν είναι, ὡς τη γράφων ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων: « Φυχὴς διαικοῦσαν (68) καὶ ἐνοικοῦσαν τοῖς πάντῃ κινουμένοις (69) τῷος οὐ καὶ τὸν σύραντιν ἀνάγκην διεικεῖν φάνται; Τι μῆν; μίαν, ή πλείους; Πλείους, ἐγὼ ωντέρ σφιν ἀποκρινοῦμαι. Διονίσοι ποι θάττον μηδὲν τεθώμεν, τῆς τε εὐεργέτειος καὶ τῆς τάνατος δυναμάντης ἔξεργάζεσθαι. » Εἴθ' ὑποδάς φασιν. « Εἰκεῖθη γάρ (70) συνεχωρήσαμεν ἡμῖν αὐτοῖς εἶναι μὲν τὸν οὐρανὸν πολλῶν μετον ἀγαθῶν, είναι δὲ καὶ τῶν ἐναντίων, πλεινῶν δὲ τῶν μῇ (71) μάχη δῆ, φαμέν· ἀλάντες ἐσθὲν τὴν τοιαύτην, καὶ φυλακῆς θαυμαστῆς δεουάντης. Σύμμαχος δὲ ἡμῖν θεοί τε καὶ δαιμονες, ἡμεῖς δὲ αὐτῆματα θεῶν καὶ δαιμόνων. » Πόθεν καὶ ταῦτα τῷ Πλάτωνι, ἐγὼ μὲν οὐκ ἀν ἔχοιμι φράσειν· δέ δὲ φάναι ἀληθές, μωροῖς πρόδοσιν δὲ Πλάτωνα χρόνος γενεσθαι, καὶ τοῦθ' Ἐβραιοῖς ἀνωμαλογήσθαι τὰ δόγμα. Άλγετ δὲν ἡ παρ' αὐτοῖς Γραψῆ· « Καὶ ἡνῶς δὲ τὰς ἀγάθας δυνάμεις καὶ πνεύματα θεῖα καὶ λεπτουργοῖς δὲ τοῦ προσαγορεύεις ἐν οἷς φρονίσιν· « Οἱ ποιῶν τοὺς ἀγγελους αὐτῶν πνεύματα, καὶ τοὺς λεπτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. » Άλλα καὶ τὴν διαμάρτυρον τῶν ἐναντίων ὁδὲ παρίστησην δὲ φέσας· « Οὐκ εἰστιν ἡμῖν τῇ πάλῃ πρὸς αἴτια καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐκροσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτείου τοῦ αἰώνος (72) τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πον-

θῶν. Sed haec mera videtur ἀκυρολογία. Cogitabam τοινὸν πρὸ τῶν, rescribi posse; ut vellet Plato, in celo duo tantum esse rerum genera, bona; um et malorum, non aliud quidquam ex utroque quasi temperatum, quod pugnam illam vel tollere possit, vel lenire.

(72) Τοῦ αἰώνος. Hæc vox in Vulgat. etiam Græcis legitur, quam Latīna interpretatio non agnoscit.

ρίας ἐν τοῖς επουρανίοις. » Ἀντεκρὺς δὲ ξέκεν δὸς Πλάτων τὸ Μωάτων λόγιον μεταφράζειν, τὸ φῆσαν· «Οὐδὲ δεμέριζεν δὲ γῆςτος θύνη, οὐδὲ διέσπειρεν ιεὸς Ἄδημ, Εστήσεν δρὰς θύνων κατὰ ἀρεβίνων ἀγγέλων Θεοῦ (73), » δι' ὧν κτήματα θεῶν καὶ δαιμόνων τὸ πᾶν γῆνος δινθρόπων εἶναι ὥριστο.»

hum plane interpretatus videtur Plato, quod sic habet: «Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum angelorum Dei⁴⁴, » cum universum hominum genus, deorum ac diuinorum possessionem esse pronuntiavit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

Περὶ φυχῆς ἀδειαστας, Ἐβραῖον καὶ Πλάτωνος.

Καὶ ἐν τοῖς περὶ φυχῆς ἀδειαστας οὐδὲν Μωάτως δὸς Πλάτων δεῖστηκε τῇ δέξῃ. Οὐ μέν γε πρώτος ἀδειαστον σώσας εἶναι τὴν ἐν ἀνθρώπῳ φυχὴν ὀρίσατο, οὐδένα τῆς οὐράρχειν αὐτὴν θεού, μᾶλλον δὲ κατ' εἰκόνα θεοῦ τεγνησθεῖν. «Ἐπει γάρ, φησίν, οὐ Θεός· Ποιησαμεν δινθρώπους κατ' εἰκόνα καὶ δμόισιν ἡμετέρων. Καὶ ἐποιήσεν δὸς θεὸς τὸν δινθρώπους κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποιήσεν αὐτὸν. » Καὶ ἔτις τὸν σύνθετον τῷ λόγῳ διαιρέων, εἰς τὸ δο φαινόμενον σώμα καὶ εἰς τὸν κατὰ φυχὴν νοούμενον, ἐπιλέγει· «Καὶ Ελαῖεν δὸς θεὸς κοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπλασεν δὸς τὸν δινθρώπους, καὶ ἐνεργησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸν ποιηγείας, καὶ ἐγένετο δὲ δινθρώπος εἰς φυχὴν ζωσαν. » Ἀλλὰ καὶ ἀρχικὸν φησιν αὐτὸν καὶ βασιλικόν γενέσθαι τὸν ἐπὶ γῆς πάντων. Λέγει δὲ οὖν· «Καὶ ἀρχέτωσαν τὸν ἑθνὸν τῆς θαλάσσης, καὶ τὸν πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν κτηνὸν πάσης τῆς γῆς. Καὶ ἐποιήσεν δὸς θεὸς τὸν δινθρώπους κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποιήσεν αὐτὸν. » Πάλις δὲ ἀλλὰς εἰκόναν ἐπινοοῦσα θεού καὶ δμοίσιαν δὲ κατὰ τὰς ἐν τῷ θεῷ διαμάρτυρες, καὶ τὴν τῆς ἀρτῆς δμολότητα; Μωάτως δὲ καὶ ἐν τούτοις ὑστερημαθητευμένος δὸς Πλάτων, τοιάδε ἐν τῷ Ἀλκιδίᾳ (74) φησίν· «Ἐχομεν οὖν εἰπεν δὲ τι τῆς φυχῆς ἡστειοτέρων δὲ τούτο, περὶ δὲ εἰδέναι τε καὶ φρονεῖν δύτιν; Οὐδὲν ξομεν. Τῷ δέραι τῷ τοῦτο ξοκεν αὐτῆς· καὶ τις εἰς τοῦτο βλέπων, καὶ πάν τὸ θεῖον γνοὺς, θεὸν τε καὶ φρονησιν, οὕτω καὶ ἐπειδὴν δὲ γνοιη μάλιστα. Φαίνεται (75) γάρ οὖν, δὴ ὑστερηματέρα δέστι σαφέστατα· τοῦ δὲ τῷ δρθαλμῷ ἀνόπτερον, καὶ καθαρότερα, καὶ λαμπρότερα· οὕτω καὶ δὸς θεὸς τοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φυχῇ βελτίστου καθαρότερον τε καὶ λαμπρότερον τυγχάνει δὲν. Εούσε γε, ὡς Σώκρατες. Εἰς τὸν θεὸν δέραι βλέποντες, ἐκείνων καλλιτέφη δινθρώπῳ χρύμεσθαι δὲν, καὶ τὸν δινθρώπινον εἰς τὴν φυχῆς ἀρετὴν· καὶ οὕτως μάλιστα δρώμεν καὶ γνώσκομεν τῆλας αὐτούς. Ναί. » Ταῦτα μὲν ἐν

⁴⁴ Ephes. vi. 12. ⁴⁵ Deut. xxxii. 8. ⁴⁶ Gen. i.

τις, σαφέστερα.

(73) Ἀγγέλων θεοῦ. Ita Septuaginta: cum ceteri omnes interpretes habeant οὐν τὸν Ἰσραὴλ, filiorum Israel: ut Hebr.

(74) Εὐ τῷ Ἀλκιδίᾳ. Priorem intelligit. Consulte lib. x De republ., pag. 516, ubi de ead. immortalitate disserit.

(75) Φαίνεται. Hic, apud Platōnem maxima distinctione est. Illud enim φαίνεται Alcibiadi respon- dent tribuitur. Iude Socrates alia perrogat, ab Eusebianis diversissima. Nostris tamen hærendum censeo, quæ cum proximi et superioribus optimè

conveniant. Præcessit enim apud Platōnem: Ἐννεῳχος οὖν, δὲ τοι ἐμβλέποντος εἰς τὸν ὄφθαλμὸν τὸ πρόσωπον, ἐμφανίστεν ἐν τῇ τοῦ καταντρύρι δέετι, ὑστερηματέρα δέ δὲ καὶ κορυφὴν καλούμενην, εἰδωλὸν δὲ τοῦ ἐμβλέποντος. (Quo loco vitiōse κορυφὴν pro κόρην, editum arbitror.) Et paulo post: Ὁφθαλμὸς δέραι, εἰ μέλει καὶ τὸν θεόν, εἰς ὄφθαλμὸν αὐτῷ βλέπεται, καὶ τοῦ δημάτου εἰς ἐκείνου τὸν τόπον, ἐν τῷ τυγχάνειν ὄφθαλμον ἀρετὴν ἐγγνωμένην, εἰς, in qui- bus comparationis huic opere;

CAPUT XXVII.

De animæ immortalitate, ex Hebraeorum Platoniisque doctrina.

Jam vero de immortalitate animæ gemina quoque Mosis fuit Platoniisque sententia. Et ille quidem immortalē esse in homine animi substantiam, prior tum statut, cum eam Dei imaginem, vel potius divinam ad imaginem factam esse docuit. «Dixit enim Deus, inquit, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum⁴⁷. » Deinde compositum, in corpus hoc aspectabile, et eum qui animo tenus intelligitur oratione distinguens, addit: «Et accepit Deus pulvrem ex terra, et formavit Deus hominem, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem⁴⁸. »

551 Euadem præterea omnium qua in terra sunt principem ac regem creatum fuisse tradit, dum ait, «Et presiūt piscibus maris, et volatilibus coeli, et bestiis universæ terra. Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum⁴⁹. » Quomodo autem altera Dei imago ac similitudo intelligatur, quam ex divinarum facultatum imitatione, virtutisque similitudine? Quo etiam in genere Plato, perinde ut si Mosis discipulus fuisset, haec in *Alcibiade* philosophatur: «Potestne a nobis divinus aliud in animo statui, quam id, in quo intelligentia sapientiaque versatur? Non potest. Illa igitur animi facultas, divina similius utique fuerit: ac priuole qui in eam intuebitur, ac simul quidquid divini est, Deum, in quantum, et sapientiam intelliget; is demum se ipsum una perfectissime cognoscat. Enimvero liquet, opinor, illud; quemadmodum specula quedam sunt, quæ oculi nostri pupillam perspicuitate, nitore ac splendore superent: ita Deum illo ipso, quod nostro in animo perfectissimum est, priuorem et illustriorem esse. Et merito id quidem, o Socrates. Cum igitur in Deum ipsum intuebimur tum pulcherrimo sane rerum etiam humanarum speculo,

⁴⁷ ibid. ⁴⁸ ibid. ⁴⁹ ibid.

ad vim animi perspicciendam uteatur, atque ita nos ipsos pervidere maxime ac nosse poterimus. Ita prorsus. » Ille in *Alcibiade*. At in dialogo *De anima* locum hunc uberiorius fusiisque tractans, sic loquitur: « Placetne, inquit Socrates, duo rerum genera statutamus, aspectabile unum, alterum non aspectabile? Placet, inquit. Et hoc quidem non aspectabile, eodem semper modo se habere; aspectabile autem illud, nunquam? Et hoc quoque placet, inquit. Age jam, inquit ille, an aliquid in nobis praeter corpus animumque reperias? Nihil vero, inquit. Utri ergo generi corpus nostrum simile magis cognatumque dixerimus? Nemini vero, inquit, dubium, quin aspectabili. Quid animus autem? Num aspectabile quid est, an potius non aspectabile? Non hominibus certe quidem, o Socrates. Atqui nos sane cum aspectabile aut non aspectabile dicemus, humana naturæ respectu utrumque dicebamus: Tu vero aliamque aliquam cogitabas? Equidem humanam quoque solam. Utrum igitur de animo dicebamus, videri eum posse, au contra? Non posse, inquit. Esse igitur aliquid non aspectabile? Esse. Animus ergo rei non aspectabili similior est, quam corpus; hoc vero aspectabili similius? Necesse id prorsus, o Socrates. **552** Num id praeterea dicebamus, animum quoties ad aliquid investigandum corporis operam interponit, sive hoc visu fiat, sive auditu, sive alio quoconque sensu (quod enim sensu percipitur, corporis opera utique percipitur), toties ejusdem corporis vi, ad ea, quæ nunquam eodem se modo habent pertrahi, errare simul, perturbari, et quadam vertigine sic quasi ebrium circumferri, quod rerum istarum tractationem attigerit? Omnino. At ubi per se aliud ipse contemplatur, tum illuc sane proficiscitur, ubi sese ad naturæ purissimæ, quæ semper interna, immortalis, et rationis semper ejusdem est, societatem adjungit: adeoque tanquam ipsi cognatus, cum ea versatur assidue, quandiu quidem et apud sese est, et ipsi licet: itaque ab omni errore liberatur, et circa genus illud rerum eodem se modo semper habeat, quod in rarum sese commercium dederit. Qui quidem animi sensus prudentia nuncupatur. Recte prorsus ac vere loqueris, o Socrates. Tu ergo cum superioribus, tum iis praeterea, quæ a nobis etiamcum disputantur, adductus, utri tandem ex illo duplice genere similiorem animum, magisque cognatum arbitraris? Nemo enim opinor, o Socrates, tardissimum licet atque pinguissimum, non hac tua argumentatione convictus agnoscat, in omnibus omnino, naturæ illi similiorem esse animum quæ eodem se modo semper habeat, quam ei quæ secus. Corpus vero quid? Alteri videlicet. Jam mihi quoque istud attende: dum sinu animus corporis que versantur, huic servitatem et obsequium im-

A τῷ Ἀλκιβιάδῃ. Ἐν δὲ τῷ Περὶ ψυχῆς πλατύτερῳ ἔρμηνει τὰ κατὰ τούτους τόπους ἡ αὐτὸς, λέγων οὕτως. « Θῶμεν οὖν (76) βούλεται, Ἐφη, δύο εἰδῶν τῶν δυτιῶν, τὸ μὲν ὄρατὸν, τὸ δὲ ἀστέρες; Θῶμεν, Ἐφη. Καὶ τὸ μὲν ἀστέρες δέλτι κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχον, τὸ δὲ ὄρατὸν μηδέποτε κατὰ ταῦτα; Καὶ ταῦτα, Ἐφη, θῶμεν. Φέρε δή, ἡ δὲ, ἀλλοὶ δὲ τι (77) ἡμῶν αἰτῶν τὸ μὲν σύμπα (78) ἔσται, τὸ δὲ φυχὴ; Οὐδέποδε δέλλο, Ἐφη. Ποτέρῳ οὖν ὄρμοιστερον τῷ εἴδεται φαίνεται ἂν εἶναι κατὰ συγγενέστερον τὸ σώμα; Παντὶ, Ἐφη, τούτο γε δῆλον, διτὶ τῷ ὄρατῷ. Τί δὲ ἡ φυχὴ; ὄρατὸν, ἡ ἀστέρες; Οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων γε, ὥστε Σώκρατες, Ἐφη. Ἄλλα μήν τιμεῖς γε τὰ ὄρατά καὶ τὰ μὴ τῇ τούτων ἀνθρώπων φύσει εἰλέγομεν, ή ἀλλαγὴ τινὶ οἷον; Τῇ τούτων ἀνθρώπων τοῖς περὶ φυχὴν εἰλέγομεν ὄρατὸν, ἡ ἀστέρετον εἶναι; Οὐχὶ ὄρατον Ἀιεῖδες δρά; Ναὶ. Ὁρμοιστερὸν δρά φυχὴ σώματος ἔσται τῷ δεῖπνῳ, τὸ δὲ τῷ ὄρατῷ; Πᾶσα διάγητη, ὥστε Σώκρατες. Οὐκοῦν καὶ τόδι εἰλέγομεν, διτὶ ἡ φυχὴ. Ωτὲν μὲν τῷ σώματι προσοχῆται εἰς τὸ σκοπεῖν τι, ἡ δὲ τοῦ ὄρατον, ἡ δὲ τοῦ ἀστέροις, ἡ δὲ δῆλος τοὺς αἰσθήσεσσας (τούτῳ γάρ ἔσται τὸ διτὸν τοῦ σώματος, τὸ δὲ αἰσθήσεως σκοπεῖν τι·) τόσε μὲν ἔλεγοται ὑπὸ τοῦ σώματος εἰς τὰ μηδέποτε κατὰ ταῦτα ἔχοντα· καὶ αὐτὴ πλανάται καὶ ταράττεται, καὶ θεραπεύεται, ἀπὸ τοιούτων ἐφαπτομένη; Πάνο γε. Οταν δέ γε αὐτὴ καθ' ἐκατῆν σκοπῇ, ἀκεσταί οφεῖται, εἰς τὸ καθαρόν τε καὶ δεῖ λαντάνει τὰ αὐτὰ καὶ ὠσαύτως ἔχει, ἀπὸ τοιούτων ἐφαπτομένη. Καὶ τούτα αὐτῆς τὸ πάθημα φρόντης κέκληται. Παντάπασιν, Ἐφη, καλῶς, καὶ διπλῆ μέγεις, ὥστε Σώκρατες. Ποτέρῳ οὖν αὖ τοι δοκεῖ τῷ εἶδει καὶ ἐκ τῶν πρόσθιν εἰρημένων, καὶ ἐκ τῶν νῦν λεγομένων, ἡ φυχὴ ὄρμοιστερον εἶναι καὶ συγγενέστερον; Πλέξ ἀν, ἐμοὶς δοκεῖ, ἡ δὲ, συγχρήσις, ὥστε Σώκρατες, ἐκ ταῦτης τῆς μεθόδου καὶ δισομαθεστατος, διτὶ δηλοῦ καὶ παντὶ ὄρμοιστερον ἔσται ἡ φυχὴ τῷ δεῖπνῳ ὕστερος ἔχειν μᾶλλον, ἡ τῷ μή. Τι δὲ τὸ σώμα; Τῷ ἐπέρο. « Ορα δή καὶ τίδε; Οὐτις ἐπειδὼν ἐν τῷ αὐτῷ ὅστι φυχὴ καὶ σώμα, τῷ μὲν δουλεύειν καὶ δρεγεῖσθαι ἡ φύσις προστάττεται, τῇ δὲ ἀρχεῖν καὶ πέποντες· καὶ κατὰ ταῦτα αὖ, πότερον οὐ δημοιος δοκεῖ τῷ θειῷ εἶναι, καὶ πότερον τῷ θυητῷ; « Ηδὲ δοκεῖ σοι τὸ μὲν θειὸν ὄργεν τε καὶ ἡγεμονεύειν πεφυκεῖν, τὸ δὲ θυητὸν ὄργεσθαι τε καὶ δουλεύειν; « Εμοὶς γ. Ποτέρῳ οὖν ἡ φυχὴ ξοκεῖ; Αἴλασθε, ὥστε Σώκρατες, διτὶ δηλοῦ φυχὴ τῷ θειῷ, τῷ δὲ σώμα τῷ θυητῷ. Σκόπει δή, Ἐφη, ὥστε Κέδης, εἰ ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων τόδε ἡμῖν ἐμμελεῖν· τῷ μὲν θειῷ, καὶ ἀδιαλύτῳ, καὶ νοητῷ, καὶ μονοειδεῖ, καὶ ἀδιαλύτῳ, καὶ δεῖ ὠσαύτως, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι ἐκεῖτο, δροιστερον εἶναι φυχὴ· τῷ δὲ ἀνθρώπῳ, καὶ θυητῷ, καὶ ἀνοητῷ, καὶ πολυειδεῖ, καὶ διαλυτῷ, καὶ μηδέποτε κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντι ἔκειτο, δροιστερον

* Forte τοῦτο τὸν τόπον.

(76) Θῶμεν οὖν. *Segmentia leges in Phædone*, pag. 585 Ficini, Serrani autem 79.

(77) Αἴλασθε δή τι. *Plato particul. έδη non agnoscit.*

(78) Τὸ μὲν σώμα. *Plato* ή τὸ μὲν σώμα.

αὐτοῖς εἰναι τὸ σῶμα. Ἔγομέν τι παρὰ ταῦτα δῆλο λέγεναι, φησί Κέδης, ὡς οὐκ οὐτας ἔχει; Οὐκ ἔχομεν. Τί τούν; τούτων οὐτας ἔχοντας, ἀρ' οὐ σώματι μὲν ταχὶ διαλύεσθαι προσήκει, φυγῇ δὲ αὐτοπάραταν ἀδιαλύτεσθαι, ή ἔγγος τι τούτου; Πῶς γάρ οὖν; — Συννοεῖς οὖν, Ἐφη, δε: ἐπειδὴν ἀποθάνῃ δὲ δινθρωπος, τὸ μὲν ὄρατον αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ ἐν ὅρατῳ κείμενον, δὴ δὴ νεκρὸν καλούμεν, φησῆκει διαλύεσθαι, καὶ διαταπεινεῖ, καὶ διαπονεῖσθαι, οὐκ εἰδίνος τούτων οὐδὲν πέπονθεν, ἀλλ' ἐπεικῶς συχνὸν ἐπιμένει χρόνον· ἔαν μέν τις καὶ χαρίστως ἔχον τὸ σῶμα τελευτῆσι, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ, καὶ πάνυ μάλα. Συμπεσθεὶς γάρ τὸ σῶμα καὶ ταργυευθεν, ὕσπερ οἱ ἐν Ἀγύπτῳ ταργυευθέντες, ὅλιγον διον μένει ἀμφίχανον δοσον χρόνον. Ἔνια δὲ μέρη τοῦ σώματος, καὶ ἐδὲ σαπτῷ, ὅστα τε καὶ νεῦρα, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, μώρας, ὡς ἐπος εἰπεῖν, ἀδάνατα ἔστιν, ή οὖν; — Ναί. Η δὲ φυγὴ ἀρα, (τὸ ἀειδὲς, τὸ εἰς τοιούτοις τότοις ἔπειρον οὐράμενον, γεναῖον, καὶ καθαρὸν, καὶ ἀειδῆ, εἰς ἄδυον, ὡς ἀληθῶς, παρὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ φρόνιμον θεὸν, οἷ. ἐὰν δὲ θεὸς ἴσθμη, αὐτίκα καὶ τῇ ἐμῇ φυγῇ (τούτῳ) αὐτὴ δὲ δὴ ἡμῖν ἡ τοιάτη, καὶ οὕτω περικυνία, ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος, εἰδίνης διαπεύσθαι, καὶ ἀπόλωλιν; Πολλοὶ γε καὶ δεῖ, ὡς φύσεις Κέδης τε καὶ Συμμία. Ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὡδὲ ἔχει· Ἐάν μὲν καθαρὸν ἀπαλλάττεται τοῦ σώματος, μηδὲν συνεργίκουσα, ἄπεις οὐδὲν κοινωνοῦσα αὐτῷ ἐν τῷ βίῳ ἑκοῦσα εἶναι, ἀλλὰ φεύγουσα αὐτῷ, καὶ συνηθρομένη αὐτῇ εἰς ξανθήν, ἄπεις μελετῶν (79) ἀλλὰ τούτο τούτῳ δὲ οὐδὲν δῆλο έστιν ἡ δρῶσις φιλοσοφούσα, καὶ τῷ ἔντι τε τεθνάναι μελετῶσα ἡρδῶσα· ή τὸ τοῦτο ἀντὶ εἴη μελέτη θανάτου; — Πλατάτασι γε! οὐκοῦν οὐταν μέν ξυνοῦσα, εἰς τὸ δύοτον αὐτῇ τὸ ἀειδὲς ἀπέργεται, τὸ θεῖν τε, καὶ ἀδάνατον, καὶ φρόνιμον οἷ. ἀπρικομένη ὑπάρχει αὐτῇ εἰδαίμονι εἶναι, πλάνης, καὶ ἀνοίας, καὶ φθών, καὶ ἀγρέων ἔρωταν, καὶ τῶν ἀλλων κακῶν τῶν δινθρωπειῶν ἀπηλλαγμένη. Πλάταρ θὲ λέγεται κατὰ τῶν μεμυημένων, ὡς ἀληθῶς τὸν λοιπὸν χρόνον μετὰ θεῶν διάγωστα· οὐτῶν φύμεν, δὲ Κέδης, ή ἀλλως; — Οὔτοις νῆ Διά, Ἐφη ὁ Κέδης. "Ἄν δέ γε, οἷμα, μεμιασμένη, καὶ ἀκάθαρτος τοῦ σώματος ἀπαλλάττεται, ὅπει σώματι ἀει ξυνοῦσα, καὶ τούτῳ θεραπέυσσα, καὶ ἔρωτα, καὶ φθών, καὶ γοτευομένη, ὑπὸ αὐτοῦ, ὃν τὸν ἀπικινούμενον καὶ ἡδονῶν, ὧστε μηδὲν δῆλο δεῖται εἶναι ἀληθὲς ἀλλ' η τὸ σώματος εἰδές, οὖν δέ τοι δέσποτος, καὶ ίσος, καὶ πιος, καὶ φάρος, καὶ πρὸς τὸ ἀρρεδίστα χρήσαστο· τὸ δὲ τοὺς δύματα σκοτώδες, καὶ ἀειδές, νοητὸν δὲ καὶ φιλοσοφής αἰρετὸν, τοῦτο δὲ εἰδησμένη μετεῖν τε, καὶ τρέμε·· καὶ φεύγειν οὐτας δὴ ξυνοῦσαν οἵτινες φυγὴν αὐτήν καθ' αὐτήν εἰλικρινῇ ἀπαλλάξεσθαι; Οὐδὲ ἀπωτοιούν, Ἐφη. » Ταῦτα δὲ Πλάτων. Ἐξαποδίδει τὴν διάνοιαν διηρφύρωσ, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν πρὸς Βοηθὸν Περὶ φυγῆς τούτων γράψαν τὸν τρόπον. ας re ipsa facile moriendo rationem secum ipse versaret, quid enim? an haec tibi mortis meditatione non videtur? Ita plane: animus, inquam, hoc statu si discedet, ad illud continuo sese recipiet, quod affine sibi est, spectarique non potest, divinum quiddam utique, immortale simul ac sapiens, quo cum perveniret, tuum denum felix esse incipit, ab errore, iuscitia, terroribus, insanis amoribus, ac re-

A per illū atque dominatum, ab ipsamē natura mandatum esse. Quibus e duobus utrum porro diuinæ, utrum mortali naturæ affine arbitris? Num tibi ut imperare ac moderari, diuinum, ita obsequi ac servire, mortale tibi quiddam videtur? Videtur sane. Utrius ergo similis animus est? Enimvero diuinæ animum, corpus mortali simile esse liquet, o Socrates. Vide igitur, inquit, o Cebe, num id ex superioribus omnibus consequatur: diuinæ, immortali, spiritali, simplici, indissolubili, unoque semper et eodem se modo habenti naturæ, simillimum esse animum: corpus contra, humanae mortali, mentis experti, multiplici, solutioni obnoxiae, nec rationem semper eamdem vultumque reliuent, simillimum. Causæ dicimus aliquid, charissime Cebe, quoniam vero ista videantur? Nihil plae. Hac ergo cum ita sint, nunquid proprium id corporis est, ut brevi solvatur, animi contra, vel ut nunquam penitus dissolvi possit, vel aliud quiddam hujus conditionis affine? 553 Quippe. Jam intelligis ipse mecum, inquit, ubi homo interiorit, corpus hoc ejus aspectabile, qnod in re similiter aspectabili jacet, quæ a nobis cadaver appellatur, cuius id proprium est, ut solvatur, diffuat, evanescat, ejusmodi tamen continuo subire nihil; sed potius satis multo tempore consistere: adeoque si quis formoso et eleganti corpore decesserit, illam ipsam dignitatem ac speciem admodum retinere. Et vero posteaquam exsiccatum fuerit conditumque corpus, ut qui apnd Ægyptios condiri solent, mirum quandiu totum fere integrumque maneat. Quin et partes corporis aliquæ, tanetsi jam extabuerint, ossa videlicet, nervi, ac cetera id genus omnes, immortales, pene dixerim, supersunt ipsæ tamē, nonne? Sic est. At vero, animus ille noster (qui videri non potest, qui in alteram quamdam similemque sedem commigrans, eamque nobilis simul et castam, atque ab omni conspicuæ se junctam apud inferos, ad bonum aliquem haud dubie sapientemque Deum profisciscitur; quo quidem, si Deo placuerit, animo isti meo abeundum januam erit); illi, inquam, noster animus, talis cum sit ab natura satus, simul atque liberatus corpore fuerit, evanescet illico, ac funditus, ut vulgus hominum loquitur, interbit? Per multum id quidem abest, mi Cebe, tuque o Simmia. Imo longe profecto verius quod sequitur. Si purus ex corpore discesserit, nihilque secum ex eo trabens, quod nullum unquam hac in vita cum eo prudens volensque commercium habuerit, sed potius illud fugiens, inse ipsum collectus persistenter, quod in eo meditationis genere totus semper esset (quod dum agebet, hoc sane agebat unum, uti recte philosopharetur, ac re ipsa facile moriendo rationem secum ipse versaret, quid enim? an haec tibi mortis meditatione non videtur? Ita plane): animus, inquam, hoc statu si discedet, ad illud continuo sese recipiet, quod affine sibi est, spectarique non potest, divinum quiddam utique, immortale simul ac sapiens, quo cum perveniret, tuum denum felix esse incipit, ab errore, iuscitia, terroribus, insanis amoribus, ac re-

(79) Μελετῶσα, etc. Periodus Platonico more producta, suspensa, impedita.

liqua malorum humonorum contagione liberatus. Atque, ut de initiatibz dici vulgo solet, in deorum societate deinceps totus vere ac perpetuus est. Utrom tibi hoc, mi Cebe, genus orationis probatur, an aliud placet? Mihi vero admodum probatur, inquit Cebe, ita me Jupiter amet. **554** At vero, idem, opinor, si contaminatus ex corpore inquinatusque migrabit, quod assiduus cum eo fuerit, quod ipsum coluerit atque amaverit, ejusque simul cupiditatum voluptatumque beneficis usque adeo fascinatus captusque fuerit, nihil ut aliud rerum putaret, quam quod esset corporeum, quod tactu visu perciperetur, quod poculentum aut esculentum esset, aut in rebus venereis locum haberet: quidquid autem sic oculus obscurum esset, ut ab iis non videretur quidem, sed mente tamen ac philosophie ut caperetur, id totum odisse, formidare ac fugere soleret: an tu eum, qui comparatus ita sit, prout ac sincerunt, atque ab omni per se labo sejunctum ex corpore discessorum arbitris? Nullo modo, inquit ille. » Hactenus Plato. Cujus sententiam uberior exponens tractansque Porphyrius, in eorum primo, *quos ad Boethium scribit*, ita de animo loquitur.

CAPUT XXVIII.

De eadem, ex Porphyrio.

« Ad immortalitatem animi defendendam, inquit, promptum id firmumque argumentum Platoni visum, quod ex rei simili ratione duceretur. Nam si natura divina, qua et immortalis est, nec videri, aut dissipari, solvique potest, sed in ipsa integritate sitam habet et consistentem essentiam, affinis est animus; quid ei ejus quoque generis illa sit, quod suum illud exemplar imiteatur? Cum enim, ubi summa duo quedam inter sese opponi constat, cuiusmodi sunt ratione prædictum, et rationis expers, de tertio aliquo dubitatur, utrius in classe numeroque ponendum sit: tum is quoque probari solet demonstrandi modus, quo utri e duobus simile sit ostenditur. Sic enim, tametsi prima hominis acta rationis et consilii laboret inopia, multique præterea ad ipsam usque senectutem in plurimis imprudentia ac temeritate labantur: quod tamen hominem genus cum ea natura, enjus integra sinceraque ratio est, multarum similitudinum societate conjunctum sit, idem jam inde ab initio rationis compas habitum est. Cum itaque divinus ille deorum cœtus, nihil unquam, ut constat, detrimenti capere possit: terrestre contra genus corruptioni obnoxium esse nemo non videat: in illa profecto dubitatione, qua nonnulli harent, utrum ad genus animum adjungere debeant, jure Plato investigandam ex similitudine veritatem putavit. **555** Et quoniam ipse cum ea natura quæ dissolvi potest, quæ mente simul ac vita caret, quæque tactu propterea ceterisque sensibus usurpari solita, nascitur pariter et extinguitur, affinitatis nihil habet: cum ea vero plurimum, quæ divina et immortalis est, quæ non visu, sed mente percipitur, quæ vita particeps est cognataque veritati, ac ceteris instructa dotibus, quas in animo philosophus agnoscit: adduci potui nunquam, ut alias Dei similitudines in eo reperiri concederet, essentialia conjunctionem et affinitatem negaret, cujus unius causa in ceterorum ornamentorum communionem voca-

(80) *Kai ἀτοῦ. Quid si καὶ ἀποτοῦ, vel καὶ λυτοῦ, quæ voce paulo post adhibentur.*

(81) *Περιαρπῶν. Alias περιαρπῆν, circumcidere, aut omnino tollere est; hic ut videtur, περιλαβεῖν seu καταλαβεῖν.*

(82) *Οὐ πεποίηκε. Dubitari non potest, quin dc-*

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Πορφύριον περὶ τοῦ ἀτοῦ.

« Αὐτίκα λόγον ισχυρὸν εἶναι δοκοῦντα τῷ Πλάτωνι εἰς παράστασιν τῆς ψυχῆς ἀθανασίας, τὸν ἐκ τοῦ ἔμοιον. Εἰ γάρ ὅμοια τῷ θεῷ, καὶ ἀθανάτῳ, καὶ ἀείνετο, καὶ ἀποκεδάστῳ, καὶ ἀδικαλύτῳ, καὶ συνεστῶτι ἐν ἀρθαροῖς πᾶς οὐ τοῦ γένους ἐ. εἴη τού κατὰ τὸ παράδειγμα; «Οταν γάρ δύο τινων δάκρυων ἐναργῶν ἐνεντίων, οἵον λογικοῦ τοι καὶ ἀλόγου, δύο τι ἀμφισσητήσαι, πολας ἐστι μερίδος, εἰς ἣν καὶ οὗτος τρόπος ἀποδέξεις, διὰ τοῦ δεῖξαι τὸν ἀντικείμενον δύμων. Οὕτω γάρ, καίτηρ ἐν ἀλογίᾳ κατὰ πρῶτην ἡμικλεῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους κατεσχημάνων, πολλῶν τε ἀλρι γήρας ἐν τοῖς τῆς ἀλογίας διαρθρησι πλεονάζοντων, δύμως διὰ τὸ τῷ καθαρώς λογικῷ πολλὰς δομούστητας φέρειν, λογικοῖνειν τὸ γένος τούτο εξαρχίς ἐπιτεινόν. «Οντος οὖν θείου συστήματος, καὶ ἀστράπτου, καὶ ἀλυμάνου προφανός, τοῦ τῶν θεῶν δύοντος διά τοῦ ἐναργῶν τοῦ χθονίου καὶ αὐτοῦ (80), καὶ ἐνεαφορῷ καμένου, ἀμφισσητούμενης δὲ παρά τοι τῆς ψυχῆς, τὸν προκειμένων μέρει προσκεχώρηκεν ἐκ τῆς δομούστητος ὑψης ὁ Πλάτων δεῖν ἀνιγνεύεν τὴν ἀληθειαν. Καὶ ἀπειδὴ τῷ μὲν θυντῷ τε καὶ λυτῷ, καὶ ἀνοήτῳ, καὶ ζωῆς ἀμετόχῳ καὶ διὰ τοῦτο ἀπτῷ τε καὶ αἰσθητῷ, καὶ γνομένῳ, καὶ ἀπολλύμενῃ οὐδομῷ τοστῷ δὲ λειφῷ, καὶ ἀθανάτῳ, καὶ ἀείνετο, καὶ νεφρῷ, ζῶντι τε καὶ ἀληθειας συγγενεῖ, καὶ δύο ἐκείνοις περὶ τοῦ ἀναλογίζεται: ἔδοκε μή τάς μὲν δίλας δομούστητας τοῦ Θεοῦ ἐνενται συγγωρεῖν, τὸ δὲ τῆς οὐσίας ἐμφερές δέ τοι τῆς αὐτῆς ἔθελεν ἀθετεῖν, δέ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν τυχεῖν συμβέβηκεν. «Ποτερ γάρ τὰ ἐνεργειαὶ τῷ θεῷ ἀνόμια εὑնται καὶ τῇ συστάσῃ τῆς οὐσίας ἐξῆλακτο, οὕτως ἀκολουθον εἶναι τὰ τῶν πας ἐνεργειῶν μέτοχα φύλαντι τῇ δομούστητῃ τῆς οὐσίας κακτημένα. Διὰ γάρ τῶν ποιῶν οὐσίαν, ποιεῖσιν καὶ τὰς ἐνεργειας, ως ἀν ἀπ' αὐτῆς φεύσας, καὶ αὐτῆς οὐσίας βλαστήματα. Τούτου τοιν τοῦ λόγου τηροῦντος διά τοῦ λόγου διά τοῦ πεποίηκε (82), τραφων οὐτως: «Ει μὲν imperativum ἐπάκουουσον ἀγνοῖτο.

sideretur aliiquid. Forte subaudiendum ὡς αὐτὸν ἀποδέχεται, vel ὡς διεξέρχεται, aut al. simile. Nisi malis quo alt. manuscrip. representat, περιαρπῶν δὲ βοηθός, ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου γέγραφεν οὕτως, δει imperativum ἐπάκουουσον ἀγνοῖτο.

μενον λόγους διαφρήσασθαι. Τό μέντοι τῶν περὶ ἡμᾶς ἀδρούστερον μηδὲν γενέσθαι θεῷ ψυχῆς, οὐ πολλῆς ἀντις δεηθεῖς πραγματείας πιστεύεσσιν οὐ μόνον διὰ τὸ συνεχές καὶ ἀπαυστον τῆς κινήσεως, ἢν ἐπὶ ἡμέν ἴθεδοντι, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἔαυτην νοῦ. Εἰς δὲπερ ἀπιώνα καὶ διὸ Κροτωνάτης φυσικὸς (83), εἰναις ὀθνάτον αὐτὴν οὔσαν, καὶ πάσαν ἡρμηνίαν φύσις φεγγεῖν, ὑπερπέρ τὰ θεῖα τῶν ουμάτων. Ἀλλὰ καὶ καθάπεξ τῆν θέλαι τῆς ψυχῆς καὶ μάλιστα τὸν δρόχοντα ἐν ἡμέν νοῦν, ὄπηλίκοις βουλεύματα καὶ ὅρματα πολλάκις ὀποῖς διποκινεῖν, τῷ κατανοήσαντι πολλῇ τις ἀν πρὸς τὸν θεῖον ὄμοιότατον ὑποφανεῖν. » Καὶ ἔξις ἐπιλέγει· « Εἰ γάρ ὁ ὄμοιότατον τῷ θεῖον μεταβαίνειν, καὶ μηδὲ τοῖστον ὡς ἔνα μετά τῶν πολλῶν καταριθμούντα, ικανὸν ἔντονες πολλάκις εὐγνωμονας, ὡς οὐκ ἀν τῶν ἐμφερῶν τῷ θεῖον μετέχειν ἐνεργεῖν, μηδὲ τὸ θεῖον γέγονε καὶ αὐτῇ; Εἰ γάρ καίπερ ἐν τῷ θητῷ καὶ λυτῷ, καὶ ἀνούσῳ, καὶ καθ' ἔαυτον τεκφῷ, καὶ ἀεὶ ἀπολλυμένῳ, καὶ διαρρέοντι εἰς τὴν τῆς ἀπωλείας μεταβολήν, κατορωγμένῳ, αὐτὸν τε ποιεῖ καὶ συνέγει, καὶ τὴν καυτῆς θεῖαν ἀναδεικνύνταν οὐσίαν, καίπερ ἐπιπροσθυμένη καὶ ἐμποδιζόμενη ὑπὸ τοῦ προκειμένου αὐτῆς πανωλέθρου πλάσματος· τοῦ εἰ τῷ λόγῳ χωρισθείη, ὥστερ χρυσοὺς περιπτλασμένους πηλοὺς οὐκ αὐτόνεν ἀν τὸ θεῖοντος εἶδος ἐκρήνειν, ὡς ἔμερερις αὐτοῦ εἶναι, καὶ τὰς ἐν τῷ θεῖον ἐνεργείας ὄμοιότατας διατάσσον, καὶ ἐν τῷ θητῷ θεῖοντι αὐτῆς (ἴστην διαν τὸν θητὸν θεῖον τὸν θητὸν καθειρχθῆ), διὰ τούτο μηδιαλυμένον, διὰ φύσεως ἢ τῆς ἀμοίρου φύσιος; » Καὶ ὑποκαταβάς φησιν· « Εἰκότας δὲ καὶ θεῖα φανεῖται ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν ἀμέριστον ὄμοιότατον καὶ θητὴν ἀφ' ὧν προσπελάζει τῇ θητῇ φύσει, καὶ κάτεσται, καὶ διεσται, καὶ θητοὶ εἰστοῦντες ἐστοι, καὶ τοῖς ἀθανάτοις ἐμπερήσῃ. « Αὐθρωπός γάρ καὶ ὁ γαστρίδινος ἔαυτον, καὶ κακορέσθαι στουδίουν, ὡς τὰ κτήτην· ἀνθρωπός δὲ καὶ σώκειν ἐν πελάγει δὲ ἐπιστήμης ἐν κινδύνοις οἵδε τε ὁν τὴν ναῦν, καὶ σώκειν ἐν νόσοις, καὶ δὲ τὴν μὲν ἀλβήσιαν εὐρέσθων, μεθοδεύσας δὲ καὶ πρὸς γνώσεως καταλήψεις, πορίων τοι εὑρέσθεις καὶ ὠροσκοπίων τηρήσεις, καὶ μημονίεσι τῶν τοῦ Δημοσυργοῦ ποιημάτων μηχανησάμενος. « Αὐθρωπός γάρ ἐπενόσησεν ἐπὶ γῆς συνόδους τῶν ἐπτά μετά τῶν κινήσεων δημιουργήσαι, διὰ μηχανημάτων τὰ ἐν οὐρανῷ μημονίεν. Καὶ τί γάρ οὐκ ἐπενόσησεν, ἀποδεικνύντις τὸν θεῖον καὶ θεῷ παρισταμένον ἐν ἔαυτῷ νοῦν; Ἄφ' ὧν ὀλυμπίου τε καὶ θείου, καὶ οὐδαμῶς θητοῦ τολμήματα διαφανῶν, τοὺς πολλοὺς διὰ φαλακτῶν τῆς αὐτῶν εἰς τὰ κάτω φονῆς ίθεν αὐτὸν οὐχ οὖσας τὸ θνάτος, ἐκ τῶν ἔκωθεν φανομένων ὄμοιος εὐτερὶς θητοὶ εἰσιθεῖ δοξάζειν αὐτὸν ἀναπτέπεικεν ἐνδε δύνος καὶ τούτου τρόπου τῆς ἐκ κακίας παραμυθίας, τὸ, τῇ ἀντανασώσει τῆς θαυτῶν διδύνθος διὰ τὰ ἔκωθεν φανιμένα προσταπαυομένους, πεθεῖν θαυτούς, διὰ ὡς τὰ ἔξω, καὶ τὰ εἰσω δημοιοι πάντες ἀνθρώποι. »

(83) Κροτωνάτης φυσικός. Pythagoras, credo.
Nam Crotone polissimum huiusque philosophique scho-

A tus esset. Ut enim quae Deo agendi vi rituque dissimilia sunt, eadem continuo ab propria illius essentiae ratione discedunt: ita plane consequens esse, ut quae res eamdem propemodum, quam ipse, agendi vim ac rationem habent, jam ea prius essentiae cum eo similitudinem acceperint. Talis enim essentia gratia, tales etiam esse agendi vires, quippe quae ab ea manent, et quadam ejus quasi germina sint. Cuius argumenti viam cum optime Boethius caperet, audi sis quemadmodum ipso statim suę disputationis exordio persequatur: « Utrum, inquit, immortalis sit animus, omnique interitu superior, qui rem per se demonstrare vellet, multis eum sane ac longissimis disputationum flexionibus uti oporteret. At vero, ut ex rebus nostris, Deo similis nihil esse quam animum, quivis sibi persuadeat, non spissam admodum et actuosam contentionem desideret: non modo quod ipse continuum in nobis perennemque motum efficiat, sed etiam ob ejus qua prædictus est mentis excellentiam. Quod quidem physicus etiam ille Crotoniates dum videbet, animus illico nostrum, immortalis quod esset, quietem omnem, divinorum more corporum, suapte natura desigere pronuntiavit. Et vero, qui semel animi hujus ideam noverit, ac præsertim quanta mens illa nostri moderatrix agitet versetque consilia, aut cuiusmodi sapientissime in nobis impetus efficiat, idem profecto similitudinem ejus cum Deo maximam deprehendet. » Tum aliquot interjectis, « Nam si animum, inquit, naturæ divinæ omnium longe simillimum esse conisterit, quorsum alias deinceps, quasi præfandi causa, ejus immortalitatis probandæ rationes exquiras, ac non istam potius unam inter plerasque censeas, ejusmodi cum sit, cui non cedere modestiores et æquiores salvo suo pudore non possint, quod nimurum Deo similes agendi vires accepisset nunquam, nisi esset ipse divinus? 556 Nam si mortali corpori, fluxo et sine mente, immo etiam vero ex sece cadaveri, quod extinguitur assidue, atque in interitus mutationem dilabitur, infossus ille dum est, non illud modo fugit atque conservat, sed naturæ quoque suę divinitatem ostendit, tametsi extitialis hujus, quod obvium semper habeat, fragmenti moles lucem ejus vimque debilitate: quonodo tandem, ubi semel rationem illam suam, velut anrum, ab circumfusi luti contagione secretam ac sejunctam habuerit, suam per se formam speciemque patefaciet, quae non affinis tantum Deo sit, verum etiam propter hanc cum eo communionem, et agendi rationem ei persimilem adhuc retineat, et vero, qua sui parte mortaliter est, ut sane est, dum mortali corpore inclusus constricetusque manet, eo tantum non dissolvatur, quod ejus naturæ sit, quae nullam corruptionem interitumque patiatur? Deinde progressusqüterius, Idem, inquit, præterea, ut ex sua cum eo qui parte omni caret, similitudine, divinus merito videri potest: iam, ut constat, aperuit, et pro animalium immortalitate studiosc acriterque pugnavit.

ita, quatenus mortalem ad naturam accedit, mortali existimari. Descendit idem ac vicissim ascendit, mortalibus simul et immortalibus similis. Etenim homo est, qui farcire ventrem, qui jumenti more abdōmen saturare contendat : homo item est, qui medio in mari, arte atque industria naufragii periculis navim eripere, qui alios liberare morbis, qui et verum perspicere, et ejusdem cognoscendi rationem aliis viamque munire, qui et igniarium reprehēre, et horologium signare, ipsaque adeo summi artificis opera æmulari possit. Quippe homo enim septem illorum siderum concursus et conversiones arte repræsentavit, machinis quibusdam res coelestes imitatus. Equis vero non excogitavit, quo mente illam suam et divinam, et Deo persimile ostenderet? Quibus ille rebus cum coelestem plane, divinumque, nec ulla tenus mortalem impetum atque industram exeret, ut tam, quod uti nimium suam illam in res inferiores inclinationem amat, ita minus eum intueri possit, rebus illis quæ omnium in aspectum cadunt, facile persuasit, ut illam in eadem ipse secum mortalium classe reponeret, presertim cum inde quoque, hoc tanquam aliquod quam sibi ex rerum exteriorum specie fluit, sue cum aliis miseris communione acquiescat, cunctos homines tam intrinsecus quam extrinsecus alios aliis similes arbitretur. » Hæc Porphyrius. 557 Quorum omnium doctorem ac magistrum Mosem fuisse constat, qui verbis ante laudatis cum primam illam hominum motilitionem exposuit, ea cum Deo similitudine immortalitatis animi fidem fecit. Sed quoniam ejusmodi est in constitutis incorporeæ, sensumque fugientis naturæ rationibus, Mōrem inter Platonemque consensio : reliquas deinceps Platonicæ philosophiaæ partes videamus, eundemque Hebraeorum in omnibus amantem ac stolidos finisse ostendamus, nisi sicut dum plus humano sensui, quam feret sacrarum litterarum veritas indulgeret, longius exerravit. Id sane liquet, ubique verum felicitat attigit, Mosis eum vestigiis institisse, eundem, quoties a Mosis ac prophetarum mente, discessit, toties disserendo ac ratiocinando titubasse. Atque id suo a nobis loco demonstrabitur. Interea, quando cum illis in spiritualium naturarum tractatione cohærenter loquentem audivimus; sequitur, ut ad earum quæ sensibus usurpantur physiologiam transeuntes, quam ipsi quoque cum Hebreis hoc in genere conveniat, paucis indicemus.

CAPUT XXIX.

C

Quod mundus ortum habuerit.

« Universum hoc a Deo conditum, aliquem ortum habuisse Moses docuit, dum ait ipso statim operis sui vestibulo, « In principio fecit Deus cœlum et terram; » itemque partes ordine singulas executus addit : « Ilic liber generationis cœli et terræ, quando exstitit ille dies, quo fecit Deus cœlum et terram. » Audi jam, quam non ab ea sententia Plato deflectat, bunc in modum scribens ipse quodque : « Quidquid sit, id omne vi alicuius principiū fieri : prouersus enim evenire non posse, ut quod ortum habet, ortus sui autorem non habeat. » Quibus ita subdit : « Omne igitur cœlum, sive mundus, sive quovis alio vocabulo gaudet, hoc a nobis nuncupatus sit. De quo id primum consideremus, quod principiū est in omni quæstione considerandum : semperne fuerit, nullo generatus ortu; an ortus sit ab aliquo temporis principatu : quandoquidem cernitur, 558 et tangitur, et est undique corporatus.

(84) Πᾶν τὸ γεγόμενον. Platonem consulte in Timaeo, pag. 526 Ficini.

A Τούτων ἀπάντων διδάσκαλος πέφητε γεγονός ο Μωυσῆς, δε, διεῖδην τὴν πρότην ὀνθρωπογονίαν κατὰ τὰ προτεθέσας λέξεις διὰ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἐμοιώσεως, τοὺς περὶ ψυχῆς ἀθανασίας λόγους ἐπιστώσατο. 'Αλλ' ἐπειδὴ τὰ περὶ τῆς ἀνωμάτου καὶ ἀραιῶνος οὐσίας σύμφωνα καὶ δρόσοις Μωυσῆς καὶ Πλάτωνι συνέστη, ὥρα καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφίας ἐπιθεωρήσαι, δεῖξαι τε τὸν ἄνδρα Ἐβραίον κατὰ πάντα φύλον· ἔκτος εἰ μὴ που παρατραπεῖ, ὀνθρωπεύτερον η κατὰ τὸν ἀληθῆ φάναι τι προτίθην λόγον. Αὔτικα τῶν εἰρημένων δια μὲν ἐπιτυχός λίλεκται τῷ ἀνδρὶ, συντρέχοι δὲ τοῖς Μωυσεῖς δεδογμένοις δια μὴ ἀρέσκοντα Μωυσεῖ καὶ τοῖς προφήταις ὑπέλαθεν, οὐκ ἀν ἕγος συνεπάντα τὸν λόγον. Τέτοο δὲ τὸν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι παραστήσατο. Τέος δὲ περιώραται ἐν τῇ περὶ τῶν νοητῶν ἐποπτεῖται συνηρά καὶ σύμφωνα τὰ τεῖχεμένα, ὥρα, ἐπελθοῦσιν αὐτίς ἐπὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν φυσιολογίαν, ἐν βραχίονι τῷ πρὸς τὰ Ἐβραίους ἐπιδραμεῖ τοῦ ἄνδρος συμφωνίαν.

B Β Τέος δὲ τὸν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι παραστήσατο. Τέος δὲ περιώραται ἐν τῇ περὶ τῶν νοητῶν ἐποπτεῖται συνηρά καὶ σύμφωνα τὰ τεῖχεμένα, ὥρα, ἐπελθοῦσιν αὐτίς ἐπὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν φυσιολογίαν, ἐν βραχίονι τῷ πρὸς τὰ Ἐβραίους ἐπιδραμεῖ τοῦ ἄνδρος συμφωνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ.

Περὶ τοῦ γεγόμενον εἶναι τὸν κόσμον.

« Μωσέως γενῆσθον ἀποφημανένου τόδε τὸ πᾶν ὅποι τοῦ Θεοῦ γενόμενον· λέγει δὲ οὖν ἀρχόμενος τῆς θεωτοῦ γραφῆς, «Ἐν ἀρχῇ ἐποιήσαν δὲ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν·» Καὶ πάλιν μετὰ τὰ κατὰ μέρος ἐπάγει· «Ἄντη δὲ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς δὲ τὸ γένετο δὲ τὴν ἡμέραν, ἢ ἐποίησεν δὲ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν·» Δικούς τοῦ Πλάτωνος ὡς οὐκ ἐκπίπτει τῆς διανοίας, ὃδε πη καὶ αὐτὸς γράπων· «Πλὴν τὸ γεγόμενον (84) ὃντες τινὲς ἐξ ἀνάγκης γίνεσθαι· πάντη γάρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν ἔχειν.» Καὶ ἐπιλέγει· «Οὐ δῆ πᾶς οὐρανὸς καὶ κόσμος (85), ἢ καὶ ἄλλο δὲ ποτὲ οὐνομαζόμενος μάλιστα δὲ δέοχετο, τοῦδε δὲ τὸν δονομάτων. Σκεπτέον οὖν περὶ αὐτοῦ πρώτων, ὅπερ ὑπόκειται περὶ τοῦ παντὸς ἐν ἀρχῇ δεῖν σχοπεῖν· πότερον δὲ τοι, γενέσεως ἀρχὴν ἔχουν οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν ἀπὸ ἀρχῆς τενὸς ἀρχάμενος· δράτος γάρ ἀπότος τέστοι καὶ σῶμα ἔχουν. Πλάτων δὲ τὰ τοιοῦτα, αἰσθητά· τὰ δὲ αἰσθητὰ δέξῃ

(85) Καὶ κόσμος. Rectius Pato et manuscr., η κόσμος.

περίληπτά (86) καὶ γενητὰ ἐξάντι. Τῷ δὲ γενομένῳ φαμένῳ ὑπὸ αἰτίου τινὸς ἀνάγκην εἶναι γενέσθαι. Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν (87) τοῦτον τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εύρυτα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. • Καὶ αὐτὸς ἡγῆς φησιν « Οὐτως οὖν δή κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν τὸν τὸν κύριον ζῶντα Εμψύχον, Ενιουν γενέσθαι τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'.

Περὶ τῶν κατ' οὐρανὸν φωτιστήρων.

Πᾶλιν Μωϋσέως καὶ τούτους είναι γεννητοὺς διδάξαντος δὲ ὁ Ἰησος· « Καὶ εἰπὼν δὲ Θεός γενηθεώντων φωτιστῆρας ἐν τῷ στερεότατῳ τῷ οὐρανῷ, ὃντα φανενταί ἐστι τῆς γῆς καὶ ἐστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς κατερύκες, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς νυκτούς. Καὶ ἐποιησεν ὁ Θεός τοὺς δύο φωτιστῆρας τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς ἀστέρας· καὶ ἐθέτο αὐτούς ἐν τῷ στερεόπατον τοῦ οὐρανοῦ» ὅμοιος καὶ ὁ Πλάτων, « Εἴς οὖν λόγου (88) Θεοῦ καὶ διανοίας, φησι, τοιαύτης πρὸς χρόνον γένεσιν, ἵνα γενηθῇ χρόνος, ἥμιος, καὶ σελήνη, καὶ πάντα δίλατα ἀστέρας ἐπίκληντα ἔχοντα πλάνητες, εἰς διοραμάτων καὶ φυλακῆς χρόνος (89) γέγοντα. Σώματα δὲ αὐτῶν ποιήσας ὁ Θεός, ἐθέτεν εἰς τὰς περιφοράς. » Ἐπειταί δὲ, εἰ μὴ τό, « Εἴς οὖν λόγου καὶ διανοίας Θεοῦ, εἰρημένον τῷ Πλάτωνι, δημιουρὸν δὲν εἴη τῷ παρ' Ἐβραίοις φάσκοντι· « Τῷ λόγῳ Κύριος οὐρανού λεπτερώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στέρωτος αὐτοῦ πάτος ἡ δύναμις αὐτῶν. » Ἀλλὰ καὶ Μωϋσέως εἰπόντος, « Καὶ ἐθέτο αὐτούς ἐν τῷ στερεώματι· ὅμοιοι κέχρηται καὶ ὁ Πλάτων φωνῇ τῇ, « Ἐθῆκεν, » εἰπών, « σώματα δὲ αὐτῶν ποιήσας ὁ Θεός ἐθέτεν εἰς τὰς περιφοράς. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'.

« Ότι πάγκα καλλι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ.

Τῆς Ἐβραϊων Γραφῆς ἐψ' ἕκατον δημιουργημάτων ἐπιφανώσαντος, « Καὶ εἰδεν δὲ Θεός διτε καλόν» καὶ ἐπὶ τῇ πάντων συγχεφαλαύσεως φασκούστης· « Καὶ εἰδεν δὲ Θεός τὰ πάντα, καὶ ίδοι καλά λίαν. » Ἀκούει τοῦ Πλάτωνος λέγοντος· « Εἰ μὲν δὴ καλός ἐστιν δὲ δικαιοσύνη, δὲ τε Δημιουργὸς ἀγαθός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ δίκαιον έβλεπε· καὶ πάλιν· « Ο μὲν γάρ καλλιστος τῶν γεγονότων, δὲ δριτος τῶν αἰτίων. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Περὶ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς τοῦ κόσμου.

« Καὶ περὶ τούτου πάτης Ἐβραϊων Γραφῆς διδασκούσης, τοὺς μὲν δὲ ὄντας φησι, « Καὶ ἐλεγχεσται δὲ οὐρανὸς ἀς βιβλίον» τοτε δὲ δὲ ὄντας ἐπίλεγει, « Καὶ ἐσται δὲ οὐρανὸς κατεύθ, καὶ ἡ γῆ κατεύθ, δὲ ἄγω ποιῶ μέντον ἐκνόπιδον μου, λέγει Κύριος· καὶ πάλιν δίλοτε δὲ ὄντας φησι, « Παράγει γάρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου.

(86) Περιλήπτε. Plato inter hanc vocem et sequent. inserit μετὰ αἰσθήσεως γιγνόμενα.

(87) Δημιουργός. Plato, Πατέρα.

(88) Εἴς οὖν λόγου. Idem Plato, ibid., pag. 529

A Omnia autem talia sensum movent, sensusque moventia quae sunt, eadem in opinione considunt: quae ortum habere gignique diximus; nihil autem gigni posse sine causis. Atque illum quidem quasi parentem hujus universitatis invenire difficile est, et cum jam invenieris, indicare in vulgus nefas. Et deinceps: « Quam ob causam non est euictandum profiteri, si modo investigari aliquid conjectura potest, hunc mundum animal esse, idque intelligens, et divina Providentia constitutum. »

CAPUT XXX.

De celi luminibus.

Moses præterea suum celi luminibus ortum assignavit his verbis: « Et dixit Deus: Fiant lumina in firmamento celi, ut luceant super terram, et sint in signa et tempora, et dies, et annos. Fecitque Deus duo luminaria magna, et stellæ. Et posuit eas in firmamento celi». Quam in sententiam Plato, « Ratione igitur, inquit, et mente divina, ad originem temporis curriculum inventum est solis et lunæ, et aliorum quinque astrorum errantium cognomento, ad temporis numeros distinguendos et conservandos. Corpora autem eorum singulorum cum efficeret Deus, ea ad conversiones collocavit. » Hic tu mihi videsis, num quod Plato dixit, λόγου καὶ διανοίας Θεοῦ (verbo ac mente divina), ei persimile sit, quod aī Moses. λόγῳ « Verbo Domini celi illuminati sunt, » et πνεύματι « Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. » Quinetiam cum Moyses dixerit, καὶ ἐθέτο, « et posuit ea in firmamento celi: » Plato simili quoque voce usus, hoc est, θυλκυ, corpora, inquit, singulorum cum efficeret Deus, ea ad conversiones collocavit. »

CAPUT XXXI.

Omnia Dei opera bona esse.

Cum etiam, ut quodque perfectum erat divinum opus, hanc sacræ litteræ 559 clausulam identidem adjecterint, « Et vidit Deus quod bonum esset » itemque ut simul omnia comprehendenderent, « Et vidit Deus omnia, et ecce valde bona erant: » Platonem audi sis loquentem, « Aitque si bonus est hic mundus, si bonus ejusdem Artifex, profecto speciem eternitatis imitari inauit. » Atque iterum, « Nam Dūti mundus omnium quæ condita sunt optimus est, ita Deus artificem omnium optimus. »

CAPUT XXXII.

De alteratione ac mutatione mundi.

Mundi mutationem Scriptura mēnraeōrum universa testatur, ut cum ait: « Et complicabitur sicut liber coelum (Isa. xxxiv, 4); itemque: « Et erit coelum novum, et terra nova, quæ ego faciam manere in conspectu meo, dicit Dominus (Isa. lxv, 17). » Et rursum aliibi: « Præterit enim figura mundi

Ficini.

(89) Φυλακήρ χρόνον. Plato et manuscr. Euseb. inserunt ἀριθμῶν.

hujus (*I Cor. vii. 31*). » Quam doctrinam audi quem admodum Plato commendet in *Timæo* : « Quia ex coniunctione, inquit, cœlum ita sptum est, ut sub aspectum et tactum cadat. Itaque et ob eam causam, et ab iis rebus numero quatuor mundi est corpus effectum, ea constructum proportione, qua dixi : ex quo ipse sese concordi quadam amicitia et charitate complectitur ; atque ita apte coheret, ut dissolvi nullo modo queat, nisi, ab eodem, a quo est colligatus. » Tum pluribus interjectis, « Tempus, inquit, una cum cœlo factum est, ut quæ simul orta sunt, ea simul etiam dissolvantur, si quo modo unquam dissolvenda sunt. » Idem ubi dixisset, « Hæc vos qui deorum satu orti estis attendite : Quorum operum ego parens, effectorque sum, quæ per me facta, non sunt dissoluta me invito, » subdit : « Quan quam omne colligatum, solvi potest. Sed haudquam boni est, ratione vincitum velle dissolvere. Sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse et indissolubiles non potestis : nequitiam tamen dissolveni, nec vos ulla mortis fata perirent : consilium enim meum, majus est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis, tum cum gigebamini, colligati. » Quin etiam hæc habet in *Politico* : « Nam universi hujus modo Deus ipse viam cursumque regit atque versat, modo ipsum dimittit, ubi circuitus justa convenientis sibi curricula temporis impleverint. Idem per sese nonnumquam oppositas in partes convertitur, utpote quod animal sit, prudentiamque ab illo sui molitore sub **560** ortus sui principium. accepterit. Atque hæc retrogradi motus ratio, ipsi a natura vi quadam necessitatibus hanc ob causam insita est. Quam tu causam obsecro ? Nimirum ejusdem naturæ rationes semper easdem retinere, idemque penitus esse, rebus dunataxat divinissimis convevit, quarum in ordine corporis natura non censemur. Illud quidem quod cœlum vulgo mundumque nominamus, plurimis et insignibus a Conditore suo munieribus ornatum est : idem tamen, quod in corporis etiam communionem vocatum sit, omni prorsus mutatione carere non potest. Ceterum et eodem in spatio, quantum ipsi licet, et rationis prorsus ejusdem motum semper unum retinet : ac propterea hoc revolutionis genus sortitum est, quod per exiguum ipsi motus sui commutationem ac varietatem affert. Enimvero nihil admodum est, quod seipsum perpetuo versare queat, præter illud quod omnium quæ moventur conversiouem regit.

(90) Εὐρεστήσατο οὐρανόν. Plato, *ibid.*, p. 527.

(91) Χρόνος δὲ οὐρ. Plato, pag. 529.

(92) Plato, pag. 530.

(93) Ἐμού γε θέλι. Ita etiam Plato. At manuscr. Euseb. ἔμοι γε μῆθε. Quam lectionem secutus est Cicero, cum locum istum verteret.

(94) Οὐρανία τε καὶ περιστέρα. Manuscr., δὲ ἡγιαγ., recte. Nam et Plato, δὲ, cum apostrophe.

(35) Τὸ γάρ καί. Plato in *Politico*, pag. 174.

(96) Πορευόμενος. Gr. et Plato, πορευόμενον, quod magis placet.

(97) Εἰλησθε. Plato, εἰληχός.

(98) Πάλιν. Plato melius, ἀνάπολιν.

A toύτῳ καὶ δὲ Πλάτων δικους ὅπις τὸ δύγμα συστήσῃς τούτων, λέγων ἐν *Tymæo*: « Συνεστήσατο δύρανθον (90) δρατὸν καὶ ἄπτον· καὶ διὰ ταῦτα ἐτε δὴ τῶν τοιούτων καὶ τῶν ἀριθμὸν τεττάρων τὸ τοῦ κόσμου σῶμα ἐγεννήθη, δὲ ἀναλογίας διμολογήσαν· φύλαν τε ἔσχεν ἐκ τούτων, ὃς εἰς ταυτὸν αὐτῷ ἐνελθὼν, διλυτὸν ὑπὸ τῶν δλλῶν, πλήρη ὑπὸ τοῦ ἐνδῆσαντος γενέσθαι. » Εἴτη ἐγένετο : « Χρόνος δὲ οὖν (91) μετὰ οὐρανὸν γέγονεν, ἵνα δῆμα γεννηθέντες, ἅμα καὶ λυθῶσιν, διὰ ποτὲ λύσις τις αὐτῶν γέγνηται. » Καὶ πάλιν εἰπόν (92), « Θεοὶ θεῶν, ὃν ἔγενε δημοσιηρὺς, πατήρ τε Ἑργῶν, ἢ δὲ ἐμοῦ γεννόμενα, διλυταὶ ἔμοι γε θεῖοντος (93) : ἐπάγει λέγων ἔξης· « Τὸ μὲν οὖν δὴ διθέντων πάντων τὸ γε μήν καλῶς ἀριθμὸν καὶ ἔχον εὖ, λιγεῖν ἐθέλειν, κακῶς διὰ καὶ ἐπιτίμη τογένθησε, διδάσκαλος μὲν ὁποῖος, οὐδὲ διλυτὸν τὸ πάκιπταν. Οὗτος μὲν δὴ λυθῆσθαι γε, οὐδὲ τείχεοι θανάτου μοίρας, τῆς ἡμῆς βουλήσεως μείζονος ἐπιδειμοῦ καὶ κυρωτέρου λαχθῆντας ἔκεινων, οἷς δὲ ἐγίγνεσθαι (94), συνεδεῖσθε. » Καὶ ἐν τῷ *Πολιτικῷ* δὲ τάδε δὲ αὐτὸς φησι : « Τὸ γάρ τὸν (95) τόδε τοτὲ μὲν αὐτὸς δὲ θεὸς ἐμποδηγεῖ πορευόμενος (96), καὶ ἐγκυκλεῖ· τοτὲ δὲ ἀνήκειν, διτάναις αἱ προσβούσιοι τοῦ προσβούσιοι αὐτῷ μέτρον εἰληφάσιν ἕδη χρόνον· τοτὲ δὲ πάλιν αὐτόματον εἰς τάνακτα περιάγεται, ζῶν δὲν, καὶ φρόνιστι εἰληφάς (97) ἐκ τοῦ ἐναρμόσαντος αὐτὲν καταρχάς. Τούτο δὲ αὐτῷ τὸ πάλιν (98) ἴσται διὰ τὸ τοιούν δὴ (1) : — Τὸ μετὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτους ἔχειν δὲν, καὶ ταυτὸν εἶναι, τοῖς πάντων θειάτοις προσήκει μόνοις· σώματος δὲ φύσις (2) οὐ τατῆς τῆς τάξεως. Όν δὴ (3) οὐρανὸν καὶ κόσμον ἐπινομάκαμεν, πολλῶν μὲν καὶ μακαρίων παρὰ τοῦ γενήσαντος μετειληφεν· αὐτάρ σύ δὴ κακοῖνοντες γε καὶ σώματος δὲν αὐτῷ μεταβολῆς ἀμορφού γίνεσθαι διὰ πάντων δάδυντον. Κατὰ δύναμιν γε μῆδει μάλιστα ἐν τῷ αὐτῷ κατὰ τὰ εἰπεῖ μίαν φορὰν κνεῖται, διότι τὴν ἀνακύλησιν (4) εἰλιχεῖ διὰ μικροτάτης τῆς διανού κνήσεως παράλαβεν. Αὐτὸδὲ διανό στρέψειν δὲν σχεδὸν οὐδενὶ δινατόν, πλήρη τῷ τῶν κνουμάνων αὖ πάντων γίγουμέν. Κινεῖν δὲ τούτο τι τοτὲ μὲν δλλῶς, αὐθίς δὲ ἐναντίως, οὐ δέμις. Έκ πάντων δὴ τούτων τὸν κόσμον μήτε αὐτὸν χρῆ φάναι στρέψειν διευτὸν δὲν, μῆθ' διόν υπὸ θεοῦ στρέψεοις διττάς, καὶ ἀναντίας περιστρέψας· μῆτ' αὖ τὸν δίο θεών, φρονοῦντες αὐτοῖς ἀναντία, στρέψειν αὐτόν. « Άλλ' οὐπερ δρεῖ ἐκρέθην, καὶ μόνον λοιπόν, τοτὲ μὲν υπὸ δλλῆς ἐμποδηγεῖσθαι θεᾶς αἴτιας, τὸ δέν πάλιν ἐπικτύμενον, καὶ λαμβάνοντα ἀθανασιαν ἐπισκευα-

(99) Γεροτέραν. Plato et manusc. Euseb. γέγονε, sine interrogatione, quæ vera lectio est.

(1) Διὰ τὸ παῖον δή, etc. Ita rescripsimus et distinximus ex eodem Platone, apud quem ista, διὰ τὸ παιον δή Socrati, que sequuntur, hospiti cum eo disputanti tribuntur.

(2) Δὲ φύσις. Ita Plato et manusc. Prior editio, inter utramque vñcem, inserbere solet.

(3) Οὐ δή. Gr. et Plato, δὲ δέ. Elige.

(4) Ἀνακύλησην. Ficinus reddit circuitum : revolutionem maluit, quæ vox mutationem et regressum iuvolvit, de quo ibi Plato.

στὴν (5) παρὰ τοῦ δημιουργοῦ· τοτὲ δὲ σταὶ ἀνεῖθι. Αἱ δὲ καυτοῦ (6) αὐτὸν ἔνει, κατὰ καιρὸν ἀφέβεντα τοιούτους, ὅταν ἀνάπταντα πορεύεσθαι πολλὰς περιόδους μηριάδας, διὰ τὸ, μέγιστον δὲ καὶ ισοφρονώτατον, ἐπὶ σωματοτόπου βαθίνον ποδὸς ἔνει. — Φαίνεται γοῦν δὴ καὶ μάλιστα εἰκότως εἰρήσθαι πάντα δοτα διελήλυθας. — Λογισάμενοι (7) δὲ ἔννοησαμεν τὸ πάθος ἐκ τῶν νῦν λεχθέντων, δὲ πάντων ἔφαμεν εἶναι τῶν θαυμαστῶν αὐτὸν. "Εστι γάρ οὖν δὴ τοῦτο αὐτό. — Τὸ ποῖον; — Τὸ τὴν τοῦ παντὸς φορὰν τοτὲ μὲν ἡφ' ἀντὶ καὶ νῦν κυκλεῖται φέρεσθαι, τοτὲ δὲ ἐπὶ τάναγρα. — Πῶς δὴ; — Ταύτην τὴν μεταβολὴν ἡγείσθαι δὲ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν γινομένων τροπῶν πασῶν εἶναι μεγίστην καὶ τελευτάτην τροπήν. "Εοίσει γοῦν. — Μεγίστας τοινούς μεταβολὰς χρῆ νομίζειν γίγνεσθαι τότε τοῖς ἄντες ἡμῖν οικούστοις αὐτοῖς. — Καὶ τοῦτο ἡπέκτιστον. — Μεταβολὰς δὲ γε πολλὰς ἡ μεγάλας καὶ παντοῖας ἔμμερομένας δὲ τοῖς ίσαν τὴν τῶν ζῴων φύσιν διτὸι γαλεποῖς ἀνέχεται; Πῶς δὲ οὖν; Φθοραὶ τοινούς δὲ ἀνάγκης τότε μέγιστας συμβαίνουσι τῶν τε διλλῶν ζῴων, καὶ δὴ καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀλλγον τι περιλείπεται. Περὶ δὲ τούτους, διλλὰ τε παθήματα πολλά, καὶ θαυμαστά, καὶ καὶ μεγάλα ξυμπίπτει· μέγιστον δὲ τόδι καὶ ξυνεπόμενον τῇ τοῦ πανθῆς ἀνέλθει τότε, διαν τῇ τῆς νῦν καθεστηκαίς (8) ἐναντία γίγνεται τροπή. »Τούτοις ἀπασιν ὑποδέξας έξης περὶ τῆς τῶν τελευτητῶν ἀναβίωσες, ὁμοίως ταῖς Ἐβραϊκαῖς δόξαις κινούμενος, ταῦτ' ἐπέλαγε. *

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΙ^τ.

Περὶ τῆς τῶν τελευτηριῶν ἀναβίωσεως, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

* Γένεσις δὲ (9) τίς τότε ἦν, ἔπειτα, ζώα, καὶ τίνα τρόπους δὲ διλλήλων ἐγένεντο; Δῆλον, διὰ Σύρατες, διὰ τὸ μὲν (10) δὲ διλλήλων οὖν ἦν ἐν τῇ τότε φύσει τεννώμενον· τὸ δὲ γηγενές (11) εἶναι ποτε γένος λεχθὲν, τοῦτο δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἐκ τῆς D πάλιν ἀναστρέψαμεν. Ἀπεμνημονεύετο δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προτόντων τῶν πρώτων, οἱ τελευτῶν (12) μὲν τῇ * τελευταῖς (13) περιφορῇ τὸν έξης χρόνον ἐγενετόνους, τῆσδε δὲ κατ' ἀρχὰς ἐγένοντο. Τούτους γάρ ευτοιχίας ἔγινονθήμεν τῶν λόγων, οἱ νῦν ὑπὸ

* Pl. προτέρα.

(5) Ἐπισκευαστήρ. Ficinus, præparatam. Ego, subinde instauratam. In eo enim Plato est, ut mundum sibi permissum detinere, ac propemodum interire, mox diviniore manu gubernatum instaurari denuo, et quasi reviviscere doceat. Habet igitur immortalitatem, non αὐτόθεν, aut ἔχουσαν ἀνάτυπα δὲ, sed ἀποκευαστήν, quæ subinde quodammodo sociatur.

(6) Αἱ διατοῦ. Rectius, quam ut in Platone, λαντόν.

(7) Λογισμένοι δὲ. Melius Plato, λογισάμενοι δῆ.

(8) Καθεστηκαίς. Ita Plato et γρ. Euseb. recte. Perperam enim legebatur καθεστηκαίς.

A A quo tamen ipso, aliud quid modo hoc, modo contrario motu agitari, fas utique non fuerit. Quibus ex omnibus hoc tandem efficitur, ut neque seipsum perpetuo convertat mundus, neque abs Deo totus duplīcī eaque contraria conversione moveatur: neque abs diis etiam duobus, qui voluntate ac sensu alter ab altero dissideant, hinc illineque torqueatur. Sed potius, quod jamjam dicebatur, quodque reliquum unum est, ut modo ab alio regatur, eoque diviniore principio, novamente rursus vitam consequatur, ac subinde instauratam a Conditore immortalitatem accipiāt: modo vero, cum relictus sibi fuerit, per se se feratur ipse, quippe qui eo tum fine sibi permittatur, ut multa conversionum millia proprio motu retexat, cum et mole corporis maxima, et paribus admodum aequalibusque momentis, et minimo super cardine rapiatur. Habet vero quidquid adhuc abs te dictum est, speciem probabilitatis maximam. Nos igitur ex iis quæ disputata sunt, casum illum, quam admirabilium omnium causam esse diximus, ratiocinando colligamus. Ille siquidem ipse est. Quis ille tandem? Quod nimirum universi motus, nunc eam in partem qua volvitur, nunc in contrariam feratur. Cur autem? Hanc enim mutationem, omnium quæ in celo contingent, maximam haberi par est, atque absolutissimam. Aequum id quidem. Et nos quoque C omnes, qui ejus ambitu inclusi continemur, maximas tum mutations subire par est. Nec minus hoc verisimile. Num autem obscurum nobis est, ejusmodi animantium esse naturam, quæ mutations crebras, easdemque magnas 561 omnisque simul generis incumbentes zegre sustineat? Qui tandem obscurum id esse possit? Tum igitur et exitia ceterorum animantium maxima consequantur necesse est, et horum in ipsum exiguis admodum numerus relinquatur. Et quidem ipsis cum aliis plerique extraordinarii novique casus evenient, tum is omnium longe maximus, ac revolutionis universi comes, cum statet huic et quotidiane conversione opposita contigerit. » Idem paulo post, de resurrectione mortuorum, similiter Hebraeorum ex sensu ista subiungit.

CAPUT XXXIII.

De resurrectione mortuorum, ex eodem.

* Tom vero, mi bospes, inquit, animantium ortus qui tandem erat? aut quemadmodum ex aliis alii gignebantur? Enimvero liquet, o Socrates, eo naturæ statu, alia ex aliis genita fuisse nulla; sed tum illud fuisse genus, qnod ex terra quandam satum esse perhibetur, ejusdem ex terra sinu rursus effusum. Quod quidem principes illi majores nostri commemorarunt; qui cum sub conversionis hujus initia sati easent, tempore proxime postremam illam excipiente vixerunt. Quippe huius famæ

(9) Γένεσις δέ. Platonem consule in eodem Politico, pag. 175 Ficini.

(10) Οτι τὸ μέρ. etc. Ficinus ita vertit, quod illis temporibus nihil genus hoc ex se se propagabat, vereor, ut satis apte.

(11) Τὸ δὲ γηγενές, etc. Haec etiam Ficinus obscurius: Quod autem dicitur, quandoque genus ortum ex terra fuisse, hoc ea tempestate fuit rursus ex terra conversum. Quid enim est, rursus ex terra converti?

(12) Τελευτῶν. Ita recte Plato et manus.

Edidit pessime fuerat τελευτῶν.

(13) Τελευταῖς. Plato, προτέρᾳ. Melius et signi-

præcones babuimus, cui fides hodie, temere nimis A πολλῶν εὐκόλως ἀπιστοῦνται. Τὸ γάρ ἐντεῦθεν, οἶμα, χρή ἔμοισίν. Εγόμενον μὲν γάρ ἐστι τῷ τοὺς πρεσβύτας ἐπὶ τὴν τοῦ παιδὸς λέναι φύσιν, ἐκ τῶν τετελευτηκότων αὐτοῖς, κειμένων δὲ ἐν γῇ, πάλιν ἐκεῖ συνισταμένους καὶ ἀναβιωσκομένους, ἐπεσθαὶ τῇ τροπῇ, ἔνναντα καλούμενης εἰς τὰντας τῆς γενέσεως καὶ γηγενεῖς δὲ κατὰ τούτον τὸν τρόπον ἐξ ἀνάγκης φωνέουσαν, οὕτως ἔχειν τούτον καὶ τὸν λόγον, οὗτος μὴ θεὸς αὐτῶν εἰς δλλήν μοῖραν ἔκομισται (14). Κομιδὴ μὲν οὖν τούτο γέ Επειτα τοῖς Ἐβραιοῖς δύγματι περὶ τῆς τοῦ κόσμου συντελείας τούτον διέκειται τὸν τρόπον.

B

562 CAPUT XXXIV. De supremo mundi fine.

¶ Posteaquam enim istorum omnium tempus exactum esset, cum evenire mutationem oportaret, jamque adeo terrenum genus universum funditus exhaustum esset: quippe quod suas omnes animus quilibet generationes representaverat cum in terram imperata sibi quisque semina profudisset: tum vero universi Moderator, sic tanquam gubernaculi dimisso clavo, sese deinceps ad sui ipsius contemplationem recepit, fatumque rursus insitaque cupido mundum versare coepit. Ergo ceteri quoque diei, summo cum Numine suis quique praefecti regionibus, ubi rem intellexissent, partes continuo curse suæ creditas reliquerunt. Itaque mundus nova secum ipse conversione concurrens, et contrario principii simul ac finis impetu agitatus, vehe menteo sui ipsius conuensione, aliam denuo generi animantium omni pestem creavit. Inde, justo aliquo temporis intervallo, ab omni iam tumultu, perturbatione et quassatione recreatus, pace ac tranquillitate succedente, solitum ad cursum illico sese revocavit, siue pariter ac rerum quas ambitu suo continebat omnium administrationem et imperium capes sit. ¶ Idemque paucis interjectis: « Quamobrem, inquit, Deus ille, qui eum ab initio tam eleganti ordine digesserat, ut nutantem ipsum fluctuantemque videt, per amanter cavens, ne hac tempestate ac perturbatione dissipatus, immensa quadam dissimilitudinis voragine hauriatur, receptis ejus iterum gubernatis, ægras luxatasque partes ad institutum abs sese restituit, et immortalem eum deinceps, ac senectutis expertem esse jubet. Atque hic rerum finis omnium appellatus est. »

CAPUT XXXV.

Mortuos quosdam revixisse Plato scribit, cum Hebreis hoc etiam in genere consentiens.

¶ Atqui nullius, inquam, ista vel numeri sint, vel
¶ *Forte del. τούς.*

sicutius. Quæ verba sic Ficinus, qui statim post primam revolutionem orti sunt, quo unico membro Graeca duo complexus est. Ego ultrumque exprimere sum conatus.

(14) Plato, ἔκδηματες.

(15) Ἐπειδή. Plato in eodem *Politico*, pag. 176.

(16) Plato, προσαγόντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΔ'.

Περὶ συντελείας τοῦ κόσμου.

¶ Ἐπειδή (15) γάρ πάντων τούτων χρόνος ἐτελεύθη, καὶ μεταβολὴν ἔδει γενέσθαι, καὶ δὴ καὶ τὸ γῆνον ἡδη πᾶν ἀνήλικο γένος, πάσας ἁκάστης τῆς ψυχῆς τὰς γενέσεις ἀποδεδοκίας, καίσθεντας ἢν κάστη προσαχθέντα (16), τοσάντα εἰς τὴν σπέρματα πεσούστας (17) τότε δὴ τοῦ παντὸς δὲ μὲν κυβερνήτης, οὐαὶ πηδαλίων οἴσαος ἀρέμενος, εἰς τὴν αὐτοῦ περιωπὴν ἀπέστη· τὸν δὲ δὴ κόσμον πάλιν ἀνέστρεψεν εἰμαρμένη τι καὶ ξύμφυτος ἐπειθυμίᾳ. Πάντες οὖν οἱ κατὰ τοὺς τόπους ἐννάρχοντες τῷ μεγίστῳ δαιμονὶ θεοὶ, γνώντες ἡδη τὸ γιγάντιον, ἀρέσανταν αὐτὸν μέρι τοῦ κόσμου τῆς αὐτῶν ἐπιμελείας. Οὐ δέ, μετατρέψθεντος καὶ ἔμψυχον διάλλον, ἀρχῆς τε καὶ τελευτῆς ἐναντίων δρμητοῖς, στειρὸν πολὺν ἐν εαυτῷ ποιῶν, ἀλλοὶ αὖ φύσιράν ζώντων παντοῖων ἀπειράστο. Μετά δὲ ταῦτα, προελθόντος Ιχανοῦ χρόνου, θορύβου τε καὶ ταραχῆς ἡδη πανύμενος, καὶ τῶν σεισμῶν, γαλήνης ἐπικεδάμενος, εἰς τὸν εἰωθότα δρόμον τὸν εαυτοῦ κατασκοπίουν διεισεῖ, ἐπιμελεῖαν καὶ κράτος ἔχων αὐτὸς τὸν ἐν αὐτῷ τε καὶ εαυτοῦ. ¶ Καὶ μετὰ βραχέα ἦν φραγτὶς · Διὸ δὴ καὶ τότε ἡδη θεὸς δοκεῖσθαις αὐτῷ, καθορῶν ἐν ἀπορίαις δύτα, κηρύξθεντος ὅντα μὴ γειμαθεῖς, ὑπὸ ταραχῆς διαλυθεῖς, εἰς τὸν τῆς διορούστητος ἀπειροντὸν δύτα τόπον δύῃ, πάλιν ἐφεδρὸς αὐτοῦ τῶν πηδαλίων γενόμενος, τὰ νοσήσαντα καὶ λυθέντα τὸν τῇ κατ’ αὐτὸν (18) προτέρα περιόδῳ στρέψας, κορμὸν τε καὶ πεντελίθων (19) ἀδάνατον αὐτὸν καὶ ἀγγήρων ἀπέγάγαται. Τοῦτο μὲν τέλος πάντων εἰρηται. ¶

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΕ'.

¶ Οἳ καὶ τεκροῦς ἐπηγέρθασι οἱ Πλάτωνοι ὄμοιοι τοῖς Ἐβραιοῖ λόγοις λεπτοῖς.

¶ Ταῦτα τοίνυν (20), ήνδε ἔγω, οὐδὲν ἐστι πάρθειον.

(17) Πεσούσης. Active sumpsit, pro φαλόντης, raro admodum exemplo.

(18) Plato, καθ’ αὐτὸν.

(19) Plato, ἐπανορθῶν.

(20) Ταῦτα τοινύν. Sequentia leges apud eundem Plat. lib. *De republ. I.*, pag. 518

μεγέθεις τρόπος ἔκειτο, ἀ τελευτήσαντα ἑκάτερον (21) τα-
ριφάδες· χρὴ δὲ αὐτὸς ἀκούσαι, ἵνα τελέως ἑκάτερος αὐ-
τῶν ἀπειλήψῃ τὰ ὄντα τοῦ λόγου δρεσλόμενα ἀκούσαι.
Λέγοις δὲ, Ἐφη, ὡς οὐ πολλά, ἀλλ' ἦδον ἀκούσοντες
‘Ἄλλ’ οὐ μέντοι σοι, ἢν δὲ ἐγώ, ‘Ἀλκίνου γε ἀπόλογον
ἔρω, ἀλλά Ἀλκίμου μὲν ἀνέρδης Ἡρός τοῦ Ἀρμενίου
(22) τὸ γένος Παρμύλου· δε ποτε ἐν πολέμῳ τελευ-
τῆσας, ἀναιρεσθέντας τῶν νεκρῶν δεκατάσιον ἥδη δι-
εγχθαρμένων, ὑπῆς μὲν ἀνηγρέθη· κομισθεῖς δὲ εἰ-
καδές, μελίνων ὑπέτεσσας δεκατάσιος, ἐπὶ τῇ πυρῷ
καύμενος, ἀνεβίων Ἀναβίων δὲ ἐλεγεν δὲ ἔκι τοι.
‘Ἐφη δὲ ἐπειδὴ οὐ διεκάναι τὴν ψυχὴν, πορεύεσθαι
μιτὰ πολλῶν, καὶ ἀφικενεῖθαι σφράξεις τοῖς τινα
δαιμονίον (23), ἐν ᾧ τῆς τε γῆς δύο εἶναι χάρακα
ἔχομέν τοις ἀλλήλοις, καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀν τῷ δικῷ δια-
καταντικρό. Δικαστές δὲ μεταξὺ τούτων καθῆσθαι·
οὓς ἐπειδὴ διαδικάσσειν, τοὺς μὲν δικαίους καλέσανταν
πορεύεσθαι τὴν εἰς δεξιάν τε καὶ δικὸν δεκά τοῦ οὐρα-
νοῦ. στρεψεις παρέμαντας τὰ τὸν δεκαχειράντων τὸν
τῷ πρόσθεν τοὺς δὲ ἀδίκους τὴν εἰς ἀριστεράν τε
καὶ κάτω, ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῷ διπλέων ση-
μαῖα πάντων τὸν ἐπαρκεῖν. Λύτον (24) δὲ προσελθόν-
τος, εἰπεῖν, δὲ δέος αὐτὸν ἄγγελον γενέσθαι ἀνθρώ-
πων τῶν ἔκει, καὶ διεκελεύσθων διακούσειν τε καὶ
θεσθαι πάντα τὰ ἐν τῷ τόπῳ. Ταῦτα δὲ ἐλάτων·
συγγενὴ δὲ τούτοις καὶ δι Πλούταρχος ἀδέ πῃ ἐν τῷ
Περὶ γύναις πρώτων ἱστορεῖ.

cum audire, tum eliam per videre jussum. • Nec Plato. Quibus etiam affinia Plutarchos in primo *De anima* referit hunc in modum.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΤ̄.

Πλούταρχον περὶ τοῦ ὄροφον.

‘Ἀντίλλᾳ (25) δὲ τούτῳ καὶ αὐτὸς παρῆμεν·
ἀλλὰ Σοσιτέλει καὶ Ἡρακλέων διηγεῖσθαι. Νο-
σοῦν Ἑναγχος, ἀδύτων ἔχειν ἐδοκεῖ τοὺς ἀτρόπος· ἀν-
ενεγκέθεις δὲ μηρὸν ἐκ τινος οὐ βεβαίου καταφορᾶς,
θάλο μὲν οὐδὲν οὖν ἐπράξειν, οὖν εἴτε παρακνητι-
κόν· ἐλεγε δὲ τεθνάναι, καὶ πάλιν ἀρέσθαι, καὶ μή
τεθνήσθαι τὸ παράπονον τοῦ τῆς ἀρρώστας; ἐκεῖνος

* Ms., 51.

(21) *Extraditor. Probum videlicet, atque improbum.*

(22) Ἡρός τοῦ Ἀρμενίου. Erem istum, Armenii filium, proprio nomine Zoroastrem dictum esse tradidit Clemens Alexandr., Stromate v. p. 436, edit. Graeco-Latinæ. Quem locum noster infra laudat, pag. 675. De hoc ita Macrobios lib. i in Somn. Scipion., cap. 1: *Sed ille Platonicus secretorum relator, inquit. Er quidam nomine fuit, natione Pamphylius, miles optio: qui cum vulneribus in predio acceptis ritam effudisse visus, duodecimo denum die, inter easteros una peremptos, ultimo esset hono- randus igne: subito, seu recepta anima, seu retenata, quidquid emensis inter utramque ritam diebus egerat videbatur, tanquam publicum professus indicium, humano generi nuntiavit. Eiusdem meminit Valerius Maxim., lib. i, cap. 8. Sed Eris, pro Eri, repoen- dum est. Vide etiam B. Justinianus martyrem in Par- tenezico, Originen, contra Celsum, lib. ii, pag. 72, et Plutarchum, lib. ix Symposiac., Problem. 5, ubi Ἀρμένος pro Ἀρμένῳ, Eris pater dicitur: ipsum autem Erem, male Ἡράν scriptum reperies.*

(23) *Dαιμόνιον. Ficinus vertit, dæmonium: ego, admirabilem, malui. Quae enim rara, nova, innisi- tata, in utramque partem, ea δαιμόνia vocari solent.*

PATR. GR. XXI.

A magnitudinis, si cum ἡς post oblitum utrumque manent conferantur. 563 Et ea quidem audi-
re juverit, ut ambo quidquid hæc in narratione fructuo-
sum erit, accurate percipient. Tu vero, inquit, ea
commemores eccl., non quasi multa sint futura,
sed tanquam libenter audituro. Evidem, inquam,
tibi non jam Alcini, sed Alcimi, hoc est, fortis viri
Eris Armenii filii, genere Pamphylii, apolom nar-
rabo. Is enim in bello cum cecidisset, elatis cetero-
rum cadaveribus post decimum diem iam cor-
rupcis, solus absque vitio reportatus domum est.
Illi sepieliendus cum esset, die ab interitu duode-
cimo, rogo iam impositus, revixit. Tum vero, que
visa illuc als se fuerant, ita complexus est. Animum,
simil atque migrasset e corpore, cum aliis plerisque
progressum, quemadmodum in locum admirabilem una
devenisse. Illic terra hiatus esse duos, admodum
que vicinos, quibus adversi totidem sursum in coelo
respondeant. Hos inter judices considere, qui, re
diligenter excussa, probos jubent dextram illam
ac superiorē per coelum viam inire, notis eorum
omnium, que judicio illo constiterint, ad pectus
ante suspensis: improbos contra, per cintrum
alteram et inferiorem amendant, qui criminis suorum
notas a tergo deferant ipsi quoque. At eosdem
sibi, cum iam se propius stitisset, dixisse, ad ho-
mines sibi redeundum esse, et quidquid ibi vidisset
iis nuntiandum. Quare se diligenter omnia loci ejus
cum audire, tum eliam per videre jussum. • Nec Plato. Quibus etiam affinia Plutarchos in primo *De anima* referit hunc in modum.

C

CAPUT XXXVI.

Ex Plutarcho, in re simili.

* Antyllo quilem heic aderamus, inquit; verum illi Sositieli et Heraclonei narremos. Is nuper cum regnaret, unilium amplius vita vestigium medicis retinere videbatur. At ubi se nominiūl et somno eo- que non admodum gravi receperit, nihil omnino quod insaniam argueret, aut fecit, aut locutus est: id modo confirmavit, mortuum se quidem, sed ta-

(21) Plato, Εἰσαγ. 5.

(22) Ἀντίλλῃ. Hunc Plutarchi locum non reperi. Similem tamen reperio in opusculo *De sera nimis riadieta*, pag. 563, de Thespasio quadam Solensi multo recentiore, qui τραπεζος ἥδη περὶ τὰς ταφὰς αὐτὴς ἀνήνεγκεν, ac demeeps, εἰς τὸν πάντας αὐτὸν οὐχισσετ, διποτὸν τινα τοῦ βοῦ τὴν μεταβολὴν ἐποίειν. Is Aridaens antea vocabatur, θεούσιος postea vocatus est, quod μολὼν τινι θεῶν eum in locum, scio τοῦ φρονοῦντι, id est sola mente, aspirasset. Vt si, scio φρεν, estra, same quam longa. Qui plura volet de παλιμβοῖς istis, adeat Plinium Histor. lib. vii, cap. 52; Valer. Maxim. lib. i, cap. 8, de Attilio Aviola consulari, et L. Lamia prætorio. Itemque Fulgosum lib. i, cap. 6, ubi multa id genus exempla commenmorat, duoque in primis hinc Plutarchi Antyllo plane similia: alterum Curinse cu-
jusdam Hipponeensis, qui, cum mortuus putaretur, excitatus repente. Curinam alterum fabrum ferrarium indicavit, enīque, nos se, morti adductum esse narravit; alterum Stephani Romanii, cuius loco alter item Stephanus a judice nominatum postula-
tus, interiit. Similia narrat Phlegon Trallianus *De mirabilibus et longar. 30*

men redire jussum esse, adeoque hoc se morbo A Ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀπηράνται τοὺς ἀγαθόντας αὐτὸν ὑπὸ τοῦ κυρίου. Πειρφέντας γάρ ἐπὶ Νικανδρὸν, αὐτὸν ἤκειν ἀντ' ἔκεινον κομίζοντας. Οὐ δι Νικανδρὸς ἦν συκοτόμος, ἀλλως δὲ τῶν ἐν παλαιστραῖς γεγονότων, καὶ πολλοὶ συνήθης, καὶ γνωρίμος. Οὐδὲν εἰ νεώτερον, προσιόντες, ἔκσωπον αὐτὸν ὡς ἀποδεδρακότα καὶ διεψύθαρκότα τοὺς ἔκειθνον ὑπηρέτας. Αὐτὸς μέντος δῆλος; Ἡν εὐθὺς ὑποθραπτόμενος καὶ δυσχερανῶν τέλος δὲ πυρετοῦ προσπεσόντος, ἔξαφνης ἀπέβαντα τριταῖος. Οὐτοςδέ ἀνεβίη, καὶ περίστενεν γε τοιῶν, ἵμνον ἔνων ἐπιτεκτάτος. » Ταῦτα μακρισθέντα διὰ τὸ καὶ ἐν ταῖς Ἐβραιῶν Γραφαῖς νεκρῶν ἀναβιώσεις φέρεσθαι. Ἔπει δὲ καὶ γῆν τινα ἐν ἐπαγγελίαις μήνας τοῖς θεορίσταις θεοθεσανταί περιέρχονται, κατὰ τὸ φάσμα λόγιον, « Οὐ δὲ πραξίς κληρονομούσου τὴν γῆν» ταῦτην δὲ ἄποιράνοις ὑπάρχειν διασαρεῖ διάφανα λόγος, « Ἡ δὲ δινοὶ Ιερουσαλήμ εἰλιθέας ἔστιν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, » ἢ τι προρήτης τὴν αὐτὴν δὲ ταῦτην ἐκ πολυτελῶν καὶ τιμίων συνεστάνται λίθοις ἐν τῷροι ἀλληγορίας αἰνίζεται λέγων. « Ἰδοὺ ἡγεμόνης ἐποιάμενοι σὺν δινθράκῳ τὸν λίθον σου, καὶ θήσω τὰς ἐπάλξεις σου ἱστονται καὶ τοὺς θεμιτοὺς σου αἴρεστρον, καὶ τὸν περβολῶν σου λίθους ἐκλεκτούς. » Ήδε ὁς καὶ δι Πλάτωνος αὐτὸν δῆ ταῦτα, ἥ τὰ παραπλήσια, πεπεσθεῖσαί εἶναι ἀληθῆ ἐν τῷ Περὶ γύγης ὅμολογοι, Σωκράτεις ἀνατίθει τὸν λόγον ὡς τῇ. Βιδεσὶς quemadmodum, vel ipsiusiua, vel prorsus afflita, Plato vera sibi videri in *Dialogo De animo* proficitur, ubi Socratem his verbis loquentem introducit.

CAPUT XXXVII.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΖ'.

Ως καὶ τὰ περὶ τῆς Δειρούργης ἐπουραρίου γῆς
οἱ Ιεράτωρ δροίων Ἐβραιοῖς διέξεισται.

« Atqui, o Si mmia, nec artis Glauci videtur, quæ et cuiusmodi ea sint exponere, et quam illa ipsa vera sint demonstrare, majus aliquid existimo quara ut eo vis ejusdem artis aspirat. Imo ne ipse quidem fortasse huic orationi par esse queam; nec, ut esset, mihi tamen vita satris pro argumenti magnitudine superesces crediderim. Sed tamen nihil vetat, quominus illius terræ speciem, qualem mihi quidem eam esse persuasi, et proprias ipsius regioves informem. Enimvero, inquit Si mmias, satis id nobis erit, o Socrates. Primum igitur, inquit ille, si medio in cœlo rotunda illa terra est, eam ne corrut, nec aeris, n.e alterius ejusquscunque rei tamquam necessario tibicinc īdīgēre statuo: 565 verum ad eam continentiam hoc utrumque satis esse, tum quod cœli æquabilis omni ex parte similitudo sit, tum quod ipsa terra paribus undique momentis librata consistat. Res enī æquilibris, cum in similius aliecius corporis medio sita est, nullam in partem aut magis aut minus inclinare potest: sed potius ut sibi semper similia est, ita nosquam omnino nutat. Atque hoc pri- mūnū, inquit, statue. Et recte id quidem ait Si mmias. Drinde, ingens quiddam esse terram exi-

⁴⁴ Matth. v. 4. ⁴⁴ Gal. iv. 27. ⁴⁴ Isa. xiv. 12.

(26) Αἴτια μέρετο. Plato in Phædone, p. 508 Fief.
(27) Πέξεισμα. Melius quam πέπεσμα, ut apud

« Άλλα μέντοι (26), ὃ Σιμία, οὐχὶ ἡ Γλαύκων τέχνη γε μοι δοκεῖ εἶναι διηγήσασθαι ἡ ἐπὶ τῶν ὁμένων ἀληθῆ, χαλκοπετρὸν μοι φαίνεται ἡ κατὰ τὴν Γλαύκων τέχνην. Καὶ ὅμα μὲν ἐγὼ ίεως οὐδὲ ἀνοίκειν εἰναι διαμάται δὲ καὶ εἰ πιστάντων, δὲ βίος μοι δοκεῖ ἐξέδει, ὡς Σιμία, τῷ μήκει τοῦ λόγου οὐδὲ ἔμπειν. Τὴν μέντοι ιδεῖν τῆς γῆς, οἷαν πέπεσμα (27) εἶναι, καὶ τοὺς τόπους αὐτῆς, οὐδέν με κωλύει λέγων. 'Άλλ', Ἐφη δὲ Σιμίας, καὶ ταῦτα ἀρκεῖ. Πέπεσμα τοῖνυν, ἥ δὲ δεῖ, ἐγὼ πρῶτον μὲν, εἰ ξεῖν τὸν μέσην τῷ οὐρανῷ περιφερήσω μόσα, μηδὲν αὐτῇ διν μῆτρας πρᾶς τὸ μή πεσεῖν, μῆτρας δὲλλες ἀνάγκης μηδέμας τοισθέντος· ἀλλ' Ικανὴν γε εἶναι αὐτῆντη ἴσχειν τὴν ὁμοιότητα τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ κατεῖτο πάντη. καὶ τῆς τῆς τὴν ισορροπίαν· Ισορρόπον γάρ πράγμα, δροῖον τινὸς ἐν μέσῳ τεθέν, οὐχὶ μᾶλλον οὐδὲ ἄττον οὐδαμότες κλιθῆναι· δροῖος δὲ ξένον, ἀκειδὲς μένει. Πρώτον μὲν δῆ, ἥ δὲ δεῖ, τούτοις πέπεσμα. Καὶ οὐράνος γε, Ἐφη δὲ Σιμίας. 'Ετι τοῖνυν, Ἐφη, πάρμεγά τι εἶναι αὐτὸν, καὶ ἡμές οἰκεῖν, τοὺς μέλης Ἡρακλείων στηλῶν ἀπὸ Φάστιδος, ἐν σμικρῷ τινι μορφῷ, ὡςπερ περὶ τέλμα μιρηκας, ἥ βατράχους περὶ τὴν θάλασσαν οἰκοῦντας, καὶ ἀλλοις πολλοῖς ἐν πολλοῖς τοιών τόποις οἰκεῖν.

Platonem. Nam panto pos., hoc est versu abhinc tertio idem πέπεσμα repeditur.

Εἶναι γάρ παντοχῶν περὶ τὴν γῆν πολλὰ κοιλιά, καὶ παντοδάπεδα καὶ τὰς ίδεας καὶ τὸ μεγέθη, εἰς ἃ ἐνεργητικαῖς τό τε οὐδὲν, καὶ τὸν ὅμιλχον, καὶ τὸν ἄρεα. Αὗτην δὲ τὴν γῆν καθαράν τε ἐν καθαρῷ κείσθω τῷ οὐρανῷ, ἐν ὥπερ ἀστέρα τὸν δύστρα, ὃν δὴ αἰθέρα ὄνομάζειν τοὺς ποιλόὺς τῶν τὰ τοιαῦτα εἰωθότους λέγεν· οὐ δὴ ὑποστάθμην εἶναι ταῦτα, καὶ ξυρφέσιν δεῖ εἰς τὰ κοιλιὰ τῆς γῆς. Ἡμᾶς δὲν οικοῦντας ἐν τοῖς κοιλοῖς αὐτῆς λεληφέντας, καὶ οἰσεσθαι ἀναὶ τῆς γῆς οἰκεῖν· ὕστερον ἂν εἴ τις ἐν μάστη τῷ πυρμένῳ τοῦ πελάγους οἰκῶν, οἰσεσθαι ἐπὶ τῆς θαλάττης οἰκεῖν, καὶ δεῖ τοῦ θάστος ὅρων τὸν ἡλιόν καὶ τὰ δίλλα δύστρα, τὴν θαλάτταν ἡγούστο οὐρανὸν εἶναι· διὸ δὲ βραδυτήτα τε καὶ δυσθένειαν μηδὲ πάποτε ἐπὶ τὰ ἀκρα τῆς θαλάττης εῖναι, ἀπριγμένος, μηδὲ ὄντας καὶ ἀνακύψεις ἐκ τῆς θαλάττης εἰς τὸν ἑνβάθεα τόπον, δοὺς καθαρύτερος καὶ καλλίων τυγχάνει ὅν τοῦ παρὰ σφίσι, μηδὲ ἀλλού ἀπέκοιτος εἴη τοῦτο θαράκοτες. Ταῦτα δὴ τοῦτο καὶ ἡμᾶς πεπονθέντας. Οικοῦντας γάρ δὲν τινι κοιλιᾷ τῆς γῆς, οἰσεσθαι ἐπάνω αὐτῆς οἰκεῖν, καὶ τὸν ἄρεα οὐρανὸν καλεῖν, ὃς δεῖ τούτους οὐρανούς δυτος τὰ δύστρα χωροῦντα. Τὸ δὲ εἶναι τούτον ὅπ' ἀσθενειας καὶ βραδυτίας, οὐχ οἷς εἶναι ἡμές διεξαλεῖν ἐπ' ἴσχυτος ἀρέα· ἐπειδὴ εἰς τις αὐτοὺς ἐπ' ἀκρα Πλόος, η ἔπινδος γεννημένος ἀνάποτοι, κατειδεῖν δὴ ἀνακύπταντα, ὕστερον ἑνβάθειοι εἰς τῆς θαλάττης ιχθύες; ἀνακύπτοντες δριστοὶ τὰ ἑνβάθεα, οὕτως δὲν τινα καὶ τὰ ἐκεῖ κατιδεῖν. Καὶ εἰ ή φύσις ικανή εἴη ἀνάγεσθαι (28) θεωροῦσα, γνῶνται δὲν, διτε οὐκεῖνος ἐστιν δὲ ἀληθῆς οὐρανὸς, καὶ τὸ ἀληθεῖν φῶς, καὶ ἡ ὁμοίωσις γῆ· Ἡδὲ μὲν τὸ δέ τη γῆ, καὶ οἱ λίθοι, καὶ πάσαις δὲ τόποις δὲν ἑνβάθεα διεφθαρμένα εστοὶ καὶ καταβενθρώμαντα, ὕστερον τὰ την θαλάττην ὑπὸ τῆς ἀλμης· καὶ οὗτος φύεται δίξιοι λόγου οὐδὲν ἐν τῇ θαλάττῃ, οὐτα τελειον, ὃς ἐπος εἰσεῖν, οὐδέν εστι σῆραγγες δὲ καὶ δύμας, καὶ πηλὸς ἀμύγανος, καὶ βόρδοις εἰστιν, δησοὶ δὲν καὶ τῇ γῇ ἡ, καὶ πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν καλαὶ (29) χρέονται οὐδὲ ὀπωτιοῦν δῆμα· ἔκειναι δὲ τῶν παρ' ἡμῖν πολλοὶ δὲν εἰσὶ πλεῖον φανεῖν διαφέρειν. Εἰ γάρ δὴ πολλὰ μυθολογεῖν καλῶν, ἔξιον ἀκούσιν, ὡς Σιμμία, οἰα τυγχάνει τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῷ οὐρανῷ δυτα. Ἀλλὰ μήν, ἐφη δὲ Σιμμίας, ὡς Σύνκρατες, ἡμεῖς γε τούτους τοῦ μόθου ἡδέων δὲν ἀκούσωμεν. Λέγεται τοινυν, ἐφη, ὡς ἑταῖρες, πρώτον μὲν εἶναι τοιαύτη τῇ γῇ αὐτῆς ίδειν, εἰ τις διωθεν αὐτὴν θεύροι, δύστρεροι αἱ διωδεκάστοις σφράται, ποικίλη, χρόματα διειλημμένη· ὧν καὶ τὰ ἑνβάθεα εἶναι χρόματα ὕστερον δείγματα, οἵς δὴ οἱ γραφεῖς ταχτρώνται· ἐκεῖ δὲ πάσαιν τὴν γῆν ἐκ τοιούτων εἶναι, καὶ ποιὸν δὲτε ἐκ λαμπτοτέρων καὶ καθαροτέρων τῇ τούτων. Τὴν μὲν γάρ ἀλουργῇ εἶναι, καὶ θυμαστήν τὸ καῦλον, τὴν δὲ χρυσοειδῆ, τὴν δὲ δοση λευκή, γύψου καὶ χιονὸς λευκοτέραν, καὶ ἐκ τῶν δίλλων χρωμάτων συγκειμένην ὁσταύτως, καὶ ἐτι πλειστῶν καὶ καλλιστῶν, ἡ δοσα ἡμεῖς ἐωράκαμεν. Καὶ γάρ αὐτὰ ταῦτα τὰ κοιλιὰ αὐτῆς, ὑστάτες τε καὶ ἀρέος ἐμπλεα δυτα, χρώματος τι εἰδος παρέχεσθαι, στίλβοντας ἐν τῇ τοῦ δίλλων χρωμάτων ποικιλή· ὥστε δὲ τις αὐτῆς τις εἰδος

A stimo, cuius nos exiguum tantum particulam a Phaside ad Columnas Herculis, perinde ut circipaludem formicæ, aut ranas circa mare, habitemus; locisque similiter id genus alia pleraque, ab aliis passim quam plurimis incolantur. Terram enim concavis ubique partibus, hisque tam magnitudine quam figura diversis abundare, in quas unda, caligo et aer confluxerint: ipsam vero per se puram puro in cœlo sitam esse, quod et astrorum sedes est, et a plerisque omnibus, qui his de rebus tractare solent, æther appellatur. Faciem huius quamdam tria ista esse, ac semper in concavas terræ altitudines confluere. Nos porro, qui partes illas depressiores incolamus, usque adeo falli, ut in summis nobis terra degere videamur: perinde ut si quis dum in medio pelagi fundo versaretur, se tamen summum in æquore degere, dumque per medium aquam cœlum ac reliqua sidera prospiceret, mare cœlum ipsum esse arbitraretur: cum is quod tardior esset atque infirmior, nunquam vel ad summum æquor evasisset, vel emergente ac sublatio hanc in regionem capite, quantum ea suam illam nitorem ac pulchritudine supereret, suis ipse oculis videre, aut ab alio saltenti qui vidisset, audire potuisse. Nobis enim idem usu venire. Quippe dum in concava aliqua terræ parte degimus, nobis tamen videri superiores incolere, aërem quoque cœlum a nobis appellari, quasi astra per ipsum, tanquam per verum cœlum decurrent. Id autem infirmatius cuiusdam ac tarditatis assignandum esse, quod summum ad aërem vindicare nequeamus. Eo enim si quis aspiraret, aut novis instructus alis evolare, sublatio nonnihil capite, perinde ut et mari existentes aliquando pisces nostra haec aspiciunt, ita ipsum res illas celestes conspecturum. Quod si ad contemplationem istam natura virium satis habet, cum intellectum continuo verum illud cœlum esse, veram lucem, veramque terram. 566 Enim vero terra haec nostra, lapides isti quos videmus, plage istae omnes corruptæ sunt atque corrosæ, ut marina omnia salungine exceduntur. Siquidem nec ullius pretii quidquam in mari nascitur, nec sere perfectum quidquam eo continetur: cavernæ ibi tantum, arena, et vasta luti sordiumque congeries, ubincunque terra cum eo conjuncta est: quæ profecto ejusmodi sunt, ut ne dicis quidem causa cum hac terram nostrarum specie conferriri possint. Res autem illæ celestes, longe nostris adhuc excellentiores utique videantur. Nam si fabule locus esse deheat, juverit euidem, o Simmias, cujusmodi terra illa cœlo proxima sit audiisse. Nos vero, inquit Simmias, libenter, o Socrates, fabulam istam audiemus. Primum igitur ferunt, mi Simmias, terram illam si quis despiciat, sphærarum nostrarum ex coriis duodecim contextarum persimilem esse, hoc est varian, coloribusque distinctam; quorum speciem aliquam colores isti nostri præ se ferant.

(28) Plato, ἀνασχέσθαι.

(29) Plato, κάλλη.

quibus pictores abutuntur. At vero terram illam ex iis universam, lounge adhuc illustrioribus prioribusque constare. Enimvero purpuream hic, et pulchritudine admirabili conspicuum, auream illie, alibi gypso ac nive candidiorem, nec non aliis similiter coloribus, qui nostros multum varietate pariter ac nitore superent, intertextam videri. Nam concavas etiam ipsius altitudines, aquæ simulaerisque plenas, speciem ejusmodi coloris aliquam ostendere, quæ vel in tanta reliquorum diversitate resulget, itaque unam illius faciem, continuam simul et variam apparere. Talis porro cum ea sit, in eadem sativa quoque, ut arbores, flores fructusque nasoi consentaneum est: montes preterea, lapidesque similiter perfectionem quemque suam cum perspicuitate ac suavioribus coloribus obtinere. Quorum quidem particula tantum aliquæ sint lapilli isti, quos tantopere concupiscimus, sardii videlicet, jaspiles, smaragdi, aliisque id genit. Ilici autem nihil non esse hujusmodi, aliaque adhuc longe pulchriora. Cujus rei causam aliam esse nullam, quam quod lapides illi puri sint, non autem ut nostri, tibi ac salsuginis, aliarumque rerum injurya exesi atque corrupti, quæ hic confluentes, lapidibus, terra, ac reliquis tam animantibus, quam plantis vitia morbosque creant. **567** At vero terram illam cum his omnibus, tum aero etiam atque argento, ac ceteris, tum genus ornatae ac decoratae esse. Et quoniam ea sint cum nitore singulari, tum ingenti numero ac magnitudine, adeoque terram occupant universam, ejus proinde aspectu frui, verum id propriumque beatorum spectaculum jure ac merito baberi posse. »

CAPUT XXXVIII.

De iudicio, quod mortem excipiat, Platonem Hebreorum affina sensisse.

Postremo, cum Hebreorum littera, animos postquam e corpore migraverunt, divinum tribunal ac judicium excipere denuntient, cum sexcentis aliis, tuu hoc etiam loco: « Judicium, inquit, constitutum est, et libri aperti sunt, et Antiquis dierum sedet. Fluvios ignis volvatur in conspectu ejus: decies millies centena millia ministrabant ei, et millies millium assistebant coram eo ».^{**} Audi nunc Platonem, quemadmodum et divini iudicii, et ignei fluminis nominatum meminerit, multasque pierum sedes, et impiorum varia supplicia Hebreorum ex sensu doctrinaque describat. Sic enim in dialogo *De animo* loquitur: « Jam tertius, inquit, fluvius aurorum erumpit et medio, primumque sub exitum, in vastum quendam locum influit, multo igne conflagranti, ubi paludem efficit mari nostro majorem, et aqua simul ac luto effervescentem. Inde turbidus in orbem coenosusque fertur, terraque circumfusus, cum alio passim, tum ad extremam quoque paludem Acherusiam allabatur: sic tamen ut nullo modo cum ejus aqua miscetur; sed multo sub terram flexu, tandem se est penitiorum in Tartarum exoneret. Atque is ea

** Dan. vii, 9, 10.

(30) Plato, Λύθους.

(31) Οὐρ ῥι πολλά. Plato, θυτα πολλὰ πλήθε longe melius.

(32) Πολλαχοῦ. Plato, πανταχοῦ.

(33) Κρίσις γύγης. Vide Trismegistum in *Aesculapius*, cap. 10, non absimilia disputantem.

καὶ τοισδέ φαντάζεσθαι. Έν δὲ τοτῷ οὖσῃ τοιστάχι ἀνάλογον τὰ τοιάτα φύεσθαι δίνεται καὶ ἀνθη, ἔχοντα τοὺς καρπούς· καὶ εὗ δὲ ἡρη διαστάτως, καὶ τοὺς βουνούς (30) ἔχεν κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὴν τελεύτην καὶ τὴν διαφένεται, καὶ τὰ γρύματα καλλίω. Όν καὶ τὰ ἑνθάδε λεβίδια εἰναι τοῦτα τὰ ἀγαπητόνα μόρια, σαρπίδια τα καὶ λάσπεδα, καὶ σμαράγδους, καὶ πάντα τὰ τοιάτα. Έκεὶ δὲ οὐδὲν οἰούν τοιστῶν οὐκ εἶναι, καὶ εἴ τοισταν καλλίων. Τὸ δὲ αἰτίον τούτων εἶναι, ὅτι ἀκεῖνοι οἱ λίθοι καθαροὶ εἰναι, καὶ οἱ κατεδρεμένοι, οὐδὲ διεργαρμένοι, ὁπότε οἱ ἑνθάδε διπλάσιοι, ἀλλαγμένοι, καὶ τὸν διέρρητον κατεργάζονται, ἀλλαγμένοι, καὶ γῆ, καὶ τοις δίλλοις ζώοις τα καὶ φυτοῖς αἰσχροῖς τα καὶ νόσους παρέχει. Ήτη δὲ γῆν αὐτὴν κακοποιεῖσθαι τούτους διπλα, καὶ ιτι χρυσόν τα καὶ ἀργύρον καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῖς τοιστοῖς. Ἐκφανῆ γάρ αὐτὸν πεφύκεναι, ὃν τὰ πολλὰ (31) πλήθη καὶ μεγάλα, καὶ πολλαγῶν (32) τῆς γῆς ὅπερες αὐτὴν δεῖν εἶναι θέρμα εὐθαρμάνων θετῶν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΗ'.

Ὥς καὶ τὰ περὶ τῆς μετεποίησις ὀνταριών κρίσεως δρμῶν τῶν Εβραιών καὶ πλάτων διεσθαι πιστεύει.

Τῆς παρ' Ἐβραίοις γραψίς θεοῦ δικαιωτήριον καὶ κρίσιον φυῶν (33) μετὰ τὴν ἑνθάδε ἀπαιλλήθη ξεσθαι προχρονεύσησθαι, διά τε μηρίων δίλων, καὶ δι' ὅν φησι· « Κριτήριον ἐκάλεσε, καὶ βίσιοι τημένθοσαν, καὶ διὸ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάλεσται. Ποταμοὶ πυρὸς εἰλέκτην ἐμπροσθεν αὐτούν· μύριας μηράτες ἐλειτουργούν αὐτῷ, καὶ χίλιαις χιλιάδες παρεστησαν ἐμπροσθεν αὐτούν· ἐπάκουουσαν τοῦ Πλάτωνος τῆς θεας κρίσεως καὶ δὴ καὶ τοῦ ποταμοῦ δινομαστοῦ μεμνημένου, πολλάς τε μονάς τῶν εὐσεβῶν, διαφέρουσας τα τῶν δισεισῶν τιμωρίας, συμμόνως τοῖς Εβραιοῖς ὑποράχοντος λόγοις. Φησὶ δὲ οὖν τῷ Περὶ γύγης τάδε· « Τρίτος δὲ ποταμός (34) τούτων κατὰ μέσον ἐκάλεσται, καὶ ἔγγις τῆς ἑκοῦσης ἐκπίπτει τα εἰς τόπον μέραν, ποτὶ πολλῷ καυδίμενον, καὶ λίμνην ποιεῖ μείζω τῆς παρ' ἔσχατα τῆς Ἀγρουσίας καὶ πλήθης, οὐ συμμιγνύμενος τῷ διάτοιν, περιελυθεὶς δὲ πολλάκις ὑπὸ γῆς, ἐμβαλλεις κατωτέρω τοῦ Ταρτάρου. Οὔποτε δὲ ἔστιν, διὰ τὴν ἐπονεμένουσαν πιεριζέγθοντα, οὐ καὶ φίλας ἀποστάτα παν-

(34) Τρίτος δέ καταμός. Adi *Phædonem*, p. 400, Fici. Φησὶ λοις citatur etiam a Theodoro lib. II *De Grecorum affectionibus*, pag. 154 lib. Grato-Lat.

(35) Κόκλωφ. Ita Plato et manuscr. recte, οὐδὲ κόκλῳ, ut ante.

χαστιν. ἐπὶ δὲ τύχωσι τῆς γῆς. Τούτου δὲ τῷ κατανεκρῷ δέ τέταρτος ἀπέκτει εἰς τόπον πρώτον δεῖν τὸ καὶ μέγιστον, ὡς λέγεται, χρῶμα δὲ ἔγοντα θεον τὸν δὲ κυανός, δηδὲ ἐπονομάζουσι Στύγον. Καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ δὲ ποταμὸς ἐκβάλλων Στύγα· δὲ τὸν ἀμπελὸν ἐνταῦθα, καὶ δεινὰς δυνάμεις λαβὸν ἐν τῷ οὐδατῇ, δηδὲ κατὰ τῆς γῆς, καὶ περιελιπτόμενος πορεῖ ἐναντίος τῷ Πυρφλεγέθοντι, καὶ ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀχεροντῇ λίμνῃ ἐξεναντίᾳ. Καὶ οὐδὲ τὸ τούτου ὄντος οὐδὲν μίγνυται, ἀλλὰ καὶ οὗτος τούτῳ περιελιπτός, ἐκβάλλει εἰς τὸν Τάρταρον ἐναντίος τῷ Πυρφλεγέθοντι. Ὄνομα δὲ τούτῳ ἐστίν, ὡς οἱ ποιηταὶ λέγοντος, Κωκυτός. Τούτων δὲ σύντονα περικόπτων, ἐπειδὴν ἀργίκωνται οἱ τετελευτήκοτες εἰς τὸν τόπον, οἱ δὲ Δαίμονες Ἑκαστον κομίζει, πρῶτον μὲν διειδικάσσετο οἱ τε καλῶς καὶ θεῖος καὶ δικαίως βιώσαντες, καὶ οἱ μὲν Καὶ εἰ μὲν δὲνδρων μέσως βεβιωκέντα, πορεύενταις ἐπὶ τὸν Ἀχερόντα, ἀναβάντες δὲ δὴ καὶ αὐτοῖς ἀγρυπνά ἐστιν, ἐπὶ τούτον (36) ἀφικνοῦνται εἰς τὴν λίμνην. Καὶ ἐκεῖ οἰκοῦντες τε καὶ καθαρόμενοι, τῶν τε ἀδικημάτων δεδόντες δίκαια, ἀπολύνονται εἰς τὰς τῇδες ἀξίας ἑκαστοῖς· οἱ δὲ ἐν δέξιων ἀνάτας ἔχειν διὰ τὰ μεγάλην τῶν ἀμαρτημάτων, ή λεπτοτίας πολλὰς καὶ μεγάλας, ή φύσιος ἀδίκους καὶ παραγόμενος πολλοὺς λιμεναργασμένοι, ή διλλὰ δοσαὶ ποιάτινα τυγχάνειν δυνατούσιν δὲ ἡ προστίχουσσι μοίρα βίηπει εἰς τὸν Τάρταρον, θύεις οὕποτε ἐκβινούσιν· οἱ δὲ μὲν ίσαιμα μὲν, μεγάλα δὲ δέξιων τημαρτηκέναι ἀμαρτήματα, οἷον πρὸς πατέρα ή μητέρα ὅπερ ἡγῆς βιώσιν τοι πράξαντες, καὶ μεταμέλονταί τὸν δὲλλον βίου βιώσιν, ή (37) ἀνθρώπον, ή τοιούτην τρόπων διλλω γένονται· τούτους δὲ ἐμπατεῖν μὲν εἰς τὸν Τάρταρον ἀνάγκη, ἐμπατεῖντας δὲ αὐτοῖς, καὶ ἐναντὶ ἐκείνων ἐνεργούμενος ἐκβάλλει τὸ κύμα, τοὺς μὲν ἀνθρώπους, κατὰ τὸν Κωκυτόν, τοὺς δὲ πατραλίας καὶ μητραλίας κατὰ τὸν Πυρφλεγέθοντα· ἐπειδὴν δὲ φλεγόμενοι γένωνται κατὰ τὴν λίμνην τὴν Ἀχεροντάδα, ἐνταῦθε βιώσοντες καὶ καλούσιν, οἱ μὲν οὓς ἀπάτεινταιν, οἱ δὲ οὓς θύρωσαν· καλέσαντες δὲ ἵκετεύονται, καὶ δέονται ἁδεῖσι οὐρᾶς ἐκβήνται εἰς τὴν λίμνην, καὶ δέξοθαι. Καὶ ἐάν μὲν πείσωσιν, ἐκβαίνουσι τε καὶ λήγουσι τὸν κακῶν· εἰ δὲ μή φέρονται αὐθίς εἰς τὸν Τάρταρον, κακιθέν πάλιν εἰς τὸν ποταμὸν· καὶ ταῦτα πάχοντες οὐ πρότερον πάνονται, πρὶν δὲ πείσωσιν οὓς ἡδίκησαν· αὕτη γάρ η δίκη τῶν δικαστῶν αὐτοῖς ἐτάχθη· Οἱ δὲ δὴ ἐν δέξιων διαφερόντων πρὸς τὸ δέσιον βιώνται, οὗτοι εἰσιν οἱ τάνοι μὲν τὸν τόπον τῶν ἐν τῇ γῇ ἀλευθερούμενοι τε καὶ ἀπαλλαττόμενοι, διατερπάσθαι δέσμωτηρίεν, δινω δὲ εἰς τὴν καθαρὸν οἰκητον ἀφικνούμενοι, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οἰκιζόμενοι. Τούτους δὲ αὐτῶν οἱ φιλοσοφίαι ἴκανοι καθηράμενοι ἔνει τοι καρμάτων (38) ζῶσι τοπαράπαν εἰς τὸν ἐπείτα χρόνον, καὶ εἰς οἰκήσιες· Εἴ τούτων καλλίους ἀφικνούνται, ἃς οὐτε φέρεται δηλούσαι, οὐτε δέ χρόνος

A queni Pyriphlegethoutem nominant, cuius particulas ipsi quoque rivi, quaqua terrarum datur, expirant. Huic adversus item quartus, primum in locum erumpit horribilem, ut aiunt, et squalidum, totumque colore caroleo persimili tinctum, vulgo Stygiū nominant. Is qua sese parte effundit, Stygen quoque paludem efficit, in quam dum prorumpit, novis ejus aquae viribus majorem in modum intumescentes, altam sub terram subit, ubi longo circuitu adversus Phlegetonti volvitur, donec ipsi, altera ex parte, ad Acherusiam paludem occurrat. **568** Idem porro undam quoque suam alii permistam nulii retinens, post multas denum flexiones, sese in Tartarum Pyriphleghonti similiiter adversus exconerat. Ei, si poetis credimus, Coccyto nomen est. Hoc statu rerum, ut primum eo mortui devenerent, quo dæmon quemque rapit, judicium ante omnia subeunt, tum qui bene, sancte iusteque vixerunt, tum qui secus. Inde, qui mediā inter utramque vita rationē tenuisse videantur, ii Acheronitem petentes, consensis illi suis quique vehiculis, ad paludem usq[ue] deferuntur. Ibi degunt aliquandiu, donec prorsus expiati, penitusque criminum personatis, quidquid ante peccaverint, absolvuntur: quin etiam beneficiorum quoque suorum premia, pro sua quaque dignitate ferunt. At qui, propter scelerum atrocitatem, lucum remedium nullum reliquissime videantur, utpote crebris et immanibus sacrilegiis, aut plurimis cædibus nefarie et contra leges omnes perpetratis, et aliis ejusmodi piaculis obligati: hoc vero digna plane sors in Tartarum, unde nunquam emergant, precipites agit. Jam quos ea peccasse constiterit, quia ut curationem admittant, gravia tamen per sese sint; ut si adversus patrem aut matrem indignum quidpiam iracundia stimulante commiserint, eosque reliqua deinceps vita pœnituerit; aut si alii quoconque modo cædis humanae rei fuerint: eos quidecum in Tartarum cadere necesse sit, sed tamen exacto anni unius curriculo, eosdem fluctus ejicit, et homicidas quidem ceteros in Coctum, partricidas autem vel matricidas in Pyriphleghontem. Hi postquam ad Acherusiam paludem delati fuerint, tum ingenti clamore appellant, sive quos interficerint, sive quibus injuriam fecerint, obsecrant deinde atque obtestantur, ut se in eam paludem subire, ibique recipi patientur. Quod quidecum impetrare si possint, tum eo subeunt, malorumque sursum flumen accipiunt. Si minus, in Tartarum indeque rursus in flumina referuntur. Quo supplicii genere non ante liberantur, quam enī quibus injuriosi fuerint, exoriant: haec enim illis a judicibus constituta pena est. Postremo, qui excellenti quadam et eximia vita sanctinatione prestituisse videantur, ii demum ex terrenis hiscelociis, quibusdam **569** quasi carceribus educti atque liberali

(36) Plato, τούτων.

(37) Plato, οὐ. f.

(38) Καμάρων. Plato, σωμάτων. Omnino Eusebius καμάτων legit, quemadmodum et Theodoretus,

ac sursus in purius aliquod domicilium sedemque transcripti, supra terram degunt. Quo etiam ex numero, qui philosophia opera expiati omnino purgatiique discesserint, ii non modo sine molestiis a vo semipaterno vivunt, sed etiam in domicilia longo adhuc nobiliora pervenient, quæ nec verbis describere facile sit, nec per tempus commemorare mihi jam liceat. Ceterum videndum nobis est, mi Simmia, ut rebus abs me commemoratis adducti, virtutem ac prudentiam hac in vita consequi omni contentione studeamus. Dignum enim præmium est, et magna quedam spes ostenditur. » Hactenus Plato. Tu vero cum his illius : « In domicilia longe a lluc nobiliora pervenient, quæ nec verbis describere facile sit, nec per tempus mihi jam liceat, » conferas velim nostrum illud : « Quia nec oculus vidiit, nec auris audivit, nec in eor hominis ascenderunt, quæ preparavit Deus diligentibus se⁴⁷, itemque cum illis pluribus domiciliis, quod habetur in Evangelio: « Multas apud Patrem » iis qui Deum diligunt, constitutas esse « mansiones⁴⁸. » Cum iis quæ de Pyriphlegethone dicta sunt, semipaternum ignem impiis denuntiatum, juxta illud Hebrei prophetæ : « Quis annuntiabit vobis, quod ignis ardeat? quis annuntiabit vobis locum aeternum⁴⁹? » Et rursus : « Vermis eorum non morietur, et ignis non extinguitur, et erunt in visionem omni carni⁵⁰. » Quibus etiam vide quam egregie Plato consentiat, dum, impios in Tartarum detrudendos affirmans, subjungit, « Unde nonquam emergant. » Itemque pios in beatis quibusdam domiciliis victuros pronuntiantur, addit, penitus, avoque semipaterno. Quod autem ait, sine elleni omnino molestiis, nostro huius geminum est : « Fugit dolor, et tristitia, et genitus⁵¹. » Denique, dum Acherontem illam subeuntes, non simpliciter eo quecumque vehiculo; quæ tandem ipse vehicula significare vult, nisi corpora, quibus redditi defunctorum animi, simul cum iis, ut docent Hebreorum litteræ crucientur? Verum enīvero, cum hic quoqna liber justam in magnitudinem exreverit, ad duodecimum Evangelice præparationis volumen transeamus.

Ιχνὸς ἐν τῷ παρόντι. « Άλλὰ τοιτοι δὴ Ιενῆς καὶ Χρήστος, ὃν διελθόμεν, οἱ Σιμία, πᾶν ποιεῖ, ώτε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τῷ βίῳ μετασηγένται. Καὶ δὲ γάρ τὸ δόλον, καὶ ἡ ἐλπὶς μεγάλη. » Ταῦτα δὲ Μάτιον. Σὺ δὲ γε παραθήσεις τῷ : « Καὶ εἰς οἰκήσεις καλλίους ἀγίκνωνται, οὐδὲ βάσιον ὅρλοσι, οὐδὲ χρόνος ξανθὸς ἐν τῷ παρόντι, » τὸ παρ' ἡμῖν οὕτως ἔχον : « Οὐφαλμὸς γάρ οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἰχνεύει, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνεβητι, δημοσιευτὸν θεὸς τοῖς ἀγαπῶντος αὐτὸν ταῖς δὲ εἰρημέναις οἰκήσεις τῷ. » Πολλὰς εἶναι παρὰ τῷ Πατέρι τοῖς θεοφύλακτοις ἀπηγγελμάταις· καὶ τοῖς περὶ τοῦ Ποριφέλεγέθοντος λεγεῖται τὸ τοῖς ἀσεβέσιν ἡτελμένον πῦρ εἰλινον, κατὰ τὸν πρὸς αὐτοὺς φάσκοντα « Ἐβραιον προφῆτην ». Τίς ἀναγγελεῖ (39) ὑμέν, διτοι πῦρ κατεῖται; Β τοῖς ἀναγγελεῖ ὑμέν τὸν τόπον τῶν αἰλόνων; καὶ πάλιν : « Ο σωκόλις αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ οὐ σπιθαῖσθαι, καὶ ἔσονται εἰς δραστιν πάγη σπερκή. » Τέρπει δὲ, ὡς καὶ δὲ Πλάτων συνάδων τούτοις, τοὺς ἀσεβεῖς εἰπὼν χωρίσσει εἰς Τάρταρον, ἀπέλεγε, « Οὐθὲν οὐποτε ἐκβαίνουσι. » Καὶ αὖ πάλιν τοὺς εὐσεβεῖς ζήσονται εἰπὼν τὸν μακαρον, προστίθησι λέγων, « Τοπαράπαν, καὶ εἰς τὸν ἕπεται χρόνον » Άλλὰ καὶ τὸ, « Ανευ καμάτων » εἰρημένον ὅπ' αὐτοῦ, δημιουρὸν ἐντὶ τῷ, « Ἀπέρα δόύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. » Φάσκων δὲ τοὺς ἐπὶ τὸν Ἀχέροντα πορευομένους μὴ ἀπλῶς ἐπὶ τούτον ἀγίκνεσθαι, ἀλλὰ ἀναβαῖνοντας πρόπερον ἢ δὲ αὐτοὺς δυχιματά ἔστι, τίνα ποτὲ δρά τὰ δυχιματά βούλεται σημαίνειν, ή τὰ σώματα, εἰς δὲ ἀναβάσθαι αἱ τῶν τετέλευτρων ψυχαὶ, σὺν αὐτοῖς τετμωροῦνται, κατὰ τὸ παρ' Ἐβραιον νινομεράνα; Άλλὰ γάρ Ιανῆν καὶ τοῦδε τοῦ λόγου περιγραφὴ εἰκόνηστος, ἐπὶ τὸ δωδέκατον τῆς Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς ματαθήσομαι σύγγραμμα.

Ταῦτα περιεχεῖ τοι δωδεκατον βίβαιον.
α'. «Οτι καὶ κατὰ Πλάτωνα τοῖς εἰσαγομένοις δρῶσις Ἐβραιον παιδεῖς ἀπερέργον τὴν τὸν μαθητῶν πίστιν διὰ τὸ ἀτέλες αὐτῶν παρεδόσανται.
β'. «Οτι μεριστὴ τῶν δρετῶν καὶ κατὰ Πλάτωνα η κατὰ τυγχάνει.
γ'. «Οτι πιστεύει δει τοῖς περὶ ψυχῆς λεγομένοις, καὶ τοῖς ἀλλοῖς τοῖς περὶ τῶν τοισθεων λόγοις, πλα τὸν ἐνδεκάτον τῶν Νόμων.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER DUODECIMUS.

570 DUODECIMI LIBRI CAPITA.

1. *Hebreos*, etiam consentiente Platone, quos insti-tuebant, eos recte fide quadam disciplinarum, quæ quod imperfectorum adhuc essent, utrum exquireret, informatos collinisse.
2. *Fidem ab ipso quoque Platone*, virtutum omnium maximam haberi.
3. *Iis quæ de animo, similibusque dicuntur, fidem habendam esse*, ex Legum undecimo.

“ I Cor. ii, 9. ” “ Ioan. xiv, 2. ” Isa. xxxiii, 18. ” Isa. lxvi, 24. ” Isa. xxix, 10.

(39) Τὶς ἀγρυππεῖται, εἰτ. Ia Septuaginta. Vul-gatus longe dissimilis. *Quis poterit habitare de-terro-bis cum igne devorante?* aut *quis habitabit ex vobis cur ardoribus semipaternis?* Hebreice, τῶν τῶν, quis

habitabit? Septuaginta, credo, legerunt τῶν τῶν, quis nuntiabit? In fine versus, pro ardoribus semipaternis, Hebr. οὐτοις ιδούσι, soci aeternitatis, Septuaginta legi-sse videntur οὐτοις, id est locis.

- ε'. "Οτι δεῖσαι ἐν σχήματι μόδων τὰς πρώτας Α 4. *Fabularum specie, puerorum animos, primis præceptionibus informandos esse.*
- ε'. "Οτι μὴ τοὺς ἐπιβλαβεῖς μόδους τοῖς παισι,
μόδους δὲ τοὺς ὡψελίμους δεῖσαι κατεπέισαι.
ζ'. "Οτι μὴ ἀλγὸν μόδον διεθέσει τὴν πίστιν δ
Πλάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ διαθέσει τούτους κυ-
στεῖσαι καὶ πεπεισθας ὄμολότει, οἷς καὶ ἡμεῖς
κυτεῖσομεν.
ζ'. "Οτι μὴ δέοι εἰς πάντας ἐκχέειν τὰ σεμνὰ τῶν
τῆς ἀληθείας δογμάτων.
η'. "Οποιος δεῖσι τὸν Πλάτων φησι τοὺς ἀρχοτας
καθιστάναι διτι καὶ ιδιώτας καὶ ἀγραμμάτονε,
εἰ μόδον τὸ θῆσον κακοσυμμένοι εἰσι.
θ'. "Οτι δέοι φεύγειν τὰς ἀρχὰς.
ι'. Περὶ τοῦ κατὰ Πλάτωνον δικαίου.
ια'. Περὶ τοῦ κατὰ Μωϋσέα παραβολον.
ιβ'. "Ως ἐπὶ τοῦ ἀδρόπος εἰλικρίσαι φασι τὴν γυναικα.
ιγ'. Περὶ τοῦ πρώτου τῶν ἀνδρών τοῦ Βλου.
ιδ'. "Οτι καὶ τοῖς ἀληθοῖς λύσις ὄμιλον.
ιε'. "Οπως περὶ τοῦ καταλυμανοῦ μέμρηται.
ιε'. "Οτι τὰς τῆς διδασκαλίας ὅρδων ἡμίν διδῷ τῶν
θεῶν ἀρχόμενα καταλήγει εἰς ἀνθρώπινα.
ιη'. "Οτι καὶ δέ δει νέας ἡμίκλιτρας τοὺς παιδας
τοῖς τῆς θεοεργείας δίδονται ἔγγυμνατείν.
ιη'. "Οτι παιδεῖσιν ἡγεῖσθαι χρή μόρην τὴν εἰς
ἀρσην πράγματαν, οὐχὶ δὲ τὴν εἰς χρημα-
τισμὸν διὰ τινὰ βιοτοφορικήν επιτίθενται.
ιη'. "Οτι παραπλησίως Ἐβραῖοι καὶ δ Πλάτων
εἰδεῖσαν τὰ τῆλε εἰργα δόδοις.
ιη'. "Οτι χρὴ τοὺς νέους δι' ἐκμαθήσεως ὑποτρο-
όβων καὶ ὕδων εἰς ἀρτῆς ἀνάγνων προπα-
ρακενεύειν.
ιη'. "Οποιας χρὴ διαρολας περιέχειν τὰς φάδας.
ιη'. "Οτι οἱ πάτερων ἔστι τὰς ὄρδας φάδας καὶ τὰ
μικρὰ δύνασθαι ποτεῖν, ἀλλὰ δὲ μόδου Θεοῦ, η
θεῶν τινὸς ἀδρόπος.
ιη'. Περὶ τῶν δοκιμάσιων οἰων τε τὰς κατὰ θεόν
πεικοπιμάτας φάδας.
ιη'. "Οτι καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις παραληπτέον
τὰς φάδας, διπερ τιὰς τόμων συμποσιακούς.
ιη'. "Οτι οἱ κάποιοι ἐπιτρέπεται τὴν τοῦ οἰνου
σόστιν.
ιη'. "Οτι οὖν ἥττεις ὁ Πλάτων τὰ ὑπὸ αὐτοῦ
τομοποιηθέντα παρὰ τοῖς βαρβάροις πολι-
τευονται.
ιη'. "Οτι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἔστι αρδες ἡμᾶς αἰτονε-
καὶ τὰ δὲ ἡμίρι πάθη.
ιη'. "Οτι οἱ τὸ σώμα ἀλλὰ δὲ ψυχὴ αἰτεῖται τυγχά-
νει τῶν κακῶν ωρὴν μῶμον προτείμενων.
ιη'. Περὶ τοῦ καθαρῶν φιλοποιεύντως.
ιη'. Περὶ πάσης τῆς δὲ ἀνθρώπων σοροτελεῖ.
ιη'. "Οτι δεῖσαι ποτὲ τῷ φεύγειν αὐτὶ φαρμάκον
χρῆσθαι ἐπ' ὧψελει τῶν δεομένων τοῦ τοιού-
του τρόπου.
ιη'. "Οτι μὴ μόδον ἀνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναικας,
καὶ τὰν τένον ἀνθρώπων προστεσθαι χρὴ εἰς
τὴν προεργμένην παιδεῖσα.
ιη'. "Οτι μὴ χρὴ τὰς τὸν κατὰ λόγον παρ'
ἡμῖν βιούστων τὸ πᾶν θέρος διαβάλλεσθαι.
ιη'. "Οπως δ Πλάτων μετέβαλλε ἐπὶ τὸ Ἑλλη-
νικόντερον τὰ δὲ Παροιμίας λόγια.
ιη'. Περὶ πλούτου καὶ πεισίας.
ιη'. Περὶ τογέων τύπων.
ιη'. Περὶ κτήσιων οἰκετῶν.
ιη'. "Ως μετέβαλλε τὸ, «Μὴ μέταιρες δρια αἰλονία,
δὲ δέστοι οἱ πατέρες σου.»
ιη'. "Οποιος τῷ, «Ἀλοδούοις ἀμφιτριας πατέρων
ἐξέκρινε, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς
μεσοῖσι με.»
4. *Fabularum specie, puerorum animos, primis præceptionibus informandos esse.*
5. *Fabulas pueris, non perniciosas ullas, sed tantum utilles occidentes esse.*
6. *Fidem a Platone, non solum voce tenus probari: verum etiam cum profiteri, ex animo se rebus iis credere, quibus ipsi creditur.*
7. *Graviora veritatis dogmata non omnibus promiscue vulganda esse.*
8. *Quales Plato magistratus ac principes creari relit: nec idiota ab eo, nullarumque litterarum homines repudiari, si morum integrilate modo prestiterint.*
9. *Defugiendos esse magistratus.*
10. *De justo, ex mente Platonicis.*
- 571 11. *De Moysis paradiso.*
12. *Ab utroque doceri, mulierem ex viro sumplam esse.*
13. *De prima hominum vita.*
- B 14. *Eodem cum bruis etiam animantibus versates esse.*
15. *Quemadmodum ambo diluvii meminerint.*
16. *Quam præclare doctrinae nostre rationes a rebus divinis auspiciant, in humanas desinamus.*
17. *Quam præclarum sit pueros a prima statim aetate, piis religiosisque moribus assuetos facere.*
18. *Eam solum doctrinæ loco habendam, qua riam ad virtutem maniat, non autem eam, quæ vel augendæ pecuniae, vel parando victimi quoquo modo servat.*
19. *In ea cum Hebreis sententia Platонem suisse, ut res inferiores diviniorum imagines esse existimaret.*
20. *Juniores honestis quibusdam hymnis odisque memoriae commendandis, ad insciipientes virtutis status preparandos esse.*
21. *Cuiusmodi odarum illarum sententiam esse oporetat.*
22. *Non enjusvis esse, landabiles odas et carmina scribere; sed vel unius Dei, vel divini cuiusdam hominis.*
23. *De iis qui divinos illos cantus orobare possint.*
24. *Cantus etiam in convivis, tanquam convivales quadam leges recipiendos esse.*
25. *Vini bibendi copiane non omnibus promiscue faciendam esse.*
26. *Ne Platонem quidem ipsum ignorasse, quæ absesse leges conderuntur, iis barbaros quosdam suis in rebuplicis vivere.*
27. *Bellum nobiscum esse nobis, et cum nostris cupiditatibus ac perturbationibus gerendum.*
28. *Non in corps, sed in animum, culpam eorum, quæ a nobis peccant, esse conserendum.*
29. *De eo qui caste sincereque philosophetur.*
- 572 30. *De toto illo sophisticæ genere, quod inter homines reperiit solet.*
31. *Falso nonnunquam, veluti pharmaco, ad eorum utilitatem, qui hoc loquendi genere opus habeant, intendum esse.*
32. *Non solum viros, sed etiam mulieres, adeoque genus hominum universum, hujus in disciplina communione vocandum esse.*
33. *Eorum causa, qui minus apud nos ex rationis praescripto vivant, genus universum traducendum non esse.*
34. *Quemadmodum Plato quedam ex Proverbis oraculo, Graeca dictione purius et eleganter expresserit.*
35. *De opibus et inopia.*
36. *De parentum honore.*
37. *De possessione servorum.*
38. *Quomodo illud Moysis expresserit: « Terminos exterioris us transferas, quos posuerunt patres tui. »*
39. *Locus Platonis huic similis: « Reddens peccata patrum in filios, in tertiam et quartam genera-
tionem, iis qui oderunt me. »*

40. *De furious.*
 41. *De fure interfecto.*
 42. *De jumento.*
 43. *Platonem iisdem, quibus Hebraeorum litteræ, si- militudinibus usum esse.*
 44. *De iisdem similibus.*
 45. *De iisdem.*
 46. *De iisdem.*
 47. *Platonem duodecim in tribus ceteris distribui voluisse, Hebrei populi exemplum secutum.*
 48. *Urbem in loco fluviatili condendam Plato statuit: quem Hierosolymorum regiōni persimilem describit.*
 49. *Quemadmodum Plato priuam illam, quæ a Gracis usurpabatur, puerorum institutionem, tanquam perniciosa rejicit.*
 50. *De atheorum oviōione, ex Legum decimo.*
 51. *Quemadmodum Plato de Deo philosophetur.*
 52. *Quemadmodum idem ipse, Deum universi curam gerere philosophetur.*

573 CAPUT I.

Hebreos, etiam consentiente Platone, quos instituebant, eos recte, fide qualam disciplinarum, quæ quod imperfectiores adhuc essent, nihil exquireret, informatos voluisse. Ex Legum primo.

Duoūcimus hic *Preparationis* *evangelicæ* liber, quæ superiori de Platonis cum Hebraeorum doctrina consensione desunt, velut apta quadam et numerosa consonantia lyra harmonia representabit, initio ex nostra hujus, quam vulgus hominum criminator, fidei defensione sumpto. Et Plato quidem primo *De legibus*, nostram in rem percommode, « Jurese, inquit, an securi, Lacedaemoniorum et Cretenium rempublicam reprehendere quis possit, alia quæstio est. Mihi quidem magis forte, quam utriusque vestrum, quæ a plurisque dicuntur, profere lieeat. Vobis enim, ut civilis admodum sit ac moderata legum universa ratio, hæc sane ex optimis una merito censeatur. Utine juniorum quisquam ex legibus sinatur inquirere, quænam bene, quænam securi habeant: sed potius ut una voce omnes, unoque ore cuncta probe, tanquam diis auctoribus instituta esse consentiant: quod si quis aliter loquatur, eum ut audientes nullo modo referant. Sin autem ex senibus cuiquam in mentem aliquid veniat, is ut vel cum magistratu, vel cum suis duntaxat æqualibus, nemine juniorum audiente, rem communiceat. Optime id quidem, mi hospes. » Verum igitur omnino fuit, Hebraeorum Scriptoram tanto ante precipere, ut divinarum litterarum intelligentiam ac disquisitionem fides autocusat, ut dum ait, « Nisi credideritis, non intelligetis »⁴⁴. Itemque, « Credidi, propter quod locutus sum »⁴⁵. « Quo quidem nos etiam consilio, quos novissime rerum in nostrarum communionem admisisimus, iis tanquam rudioribus adhuc et inchoatis, animoque proponendum infantibus, divinae Scripture lectionem simplicius ita tradimus, ut eos siūlū ad fidem iis

- μ'. Περὶ κλέπτων.
 μ'. Περὶ κλέπτου ἀναρουμένου.
 μ'. Περὶ ὑπολιπτοῦν.
 μ'. « Οὐ τοῖς αὐτοῖς δὲ Πλάτων, εἰς καὶ ἡ παρ'
 Ἐβραιοὺς γραψή, κέχρηστος παραβετρασίων.
 μ'. « Ετι περὶ τῶν ὅμοιων ὑποδειγμάτων.
 μ'. « Ετι περὶ τοῦ αὐτοῦ.
 μ'. « Ετι περὶ τοῦ αὐτοῦ.
 μ'. « Οὐ τοῖς δὲ Πλάτων εἰς ιθ' φυλάκις δεῖρ τομοθετεῖ διαιρέει τοὺς πολίτας, κατὰ μῆμσιν τοῦ τοῦ Ἐβραιού δόρυν.
 μ'. Εν ποταμῷ τὴν πόλιν κατοικίζειν δὲ Πλάτων γομφεῖται τούτῳ διαιρέσθαι δὲ εἰσιτα τινὰ τῷ τῷ Ἱεροσολύμοις.
 μ'. « Κλωπὸς δὲ Πλάτων τὰ τῆς Ἑλληνικῆς πραιστεῖας, ὡς ἐπιλαβὴν τυγχάνοντα, παρατείται.
 ν'. Περὶ τῆς τῶν δόλων δόξης, διὸ τοῦ δεκάτου τῶν Νόμων.
 ν'. « Ός δὲ Πλάτων τὸν περὶ θεοῦ κατασκευάζει λόγον.
 ν'. « Οπας περὶ τοῦ προσειρ τοῦ παντὸς τέτραδε διέκειται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

« Οὐ καὶ κατὰ Πλάτωνα τοῖς εἰσαγομένοις δρῶσις Ἐβραιοὺς παῖδες ἀπεργοργοὶ τὴν τῶν μαθημάτων πίτειν, διὰ τὸ δτεῖλες αὐτῶν παραβίδοσταν, αὐτὸν τῷ πράτει τῶν Νόμων.

Τὸ δωδέκατος ἡμέρας Ἔβαγγελικῆς προκαρποσκευῆς ἐνθέστη ποθὲν ἡδη τὰ ἔνδοντα τῷ πρότερῷ τῆς Πλάτωνος πρὸς τὰ Ἐβραιῶν λόγια συνψήσας, δὲ ἀρμονιὰ συμφίων λόρας ἀποδίστη, τὴν καταργήσῃ δὲ ἀπολογίας τῆς παρὰ τοῖς πολιτεῖς βλαστημούμενός τιμῶν πίστεων ἀγήθμενος. « Εἰ μὲν τοῦν (40) δρῶσις ή μή τις ἀπιτιμῇ τῇ τε Λακωνικῇ καὶ τῇ Κρητικῇ πολιτειᾳ. λόγος δὲ ἐπιτροπῆς εἴη τὰ γοῦν λεγόμενα πρὸς τῶν πολιτῶν ίσως ἐγώ μαδῶν ἔχοις δὲ οὐδὲν ἀμφιστέρων λέγειν. Ὅμηρος γάρ εἰ καὶ μετρίως κατεσκευάσται τὰ τῶν νόμων, εἰς τῶν καλλίστων ἀνεῖν νόμουν, μὴ ἡτεῖν τὸν νέων μηδένα ἔχει, ποτὲ καλῶς αὐτῶν, ή μὴ καλῶς ἔχει, μιᾶς δὲ φωνῇ καὶ εἰς ἐνδικούς στόματος πάντας συμφωνεῖν, ὡς πάντας καλῶς κεῖται, θέντων θεῶν καὶ διὸ τις ἀλλοι λέγουσι, μὴ ἀνέγεσθαι τὸ παράποτας γέρων δὲ εἰ τις τι θεινούει τῶν παρ' ὑμῖν, πρὸς ἀρχοντάς τε καὶ ἡλικιόττης μηδὲνδες ἐναντίον νέων ποιεῖσθαι τοὺς τοιούτους λόγους. Ὁρθότατά γε, ὡς ἔνει, καλεύεται. » Εἰνθές δῆτα καὶ ἡ Ἐβραιῶν προλαβόντας γραψή τῆς τῶν θεῶν Γραφῶν συνέτεις τε καὶ θεωρίας τῆς πίστεως προτάται δὲ ὃν φησιν: « Εάν δὲ μὴ πιστεύσῃς, οὐ μὴ συνήγεις καὶ αὐτὸς. » Επίστευσα, διὸ καὶ καλέσθησα. « Ενθεν καὶ παρ' ἡμέν τοῖς μὲν δρῆις εἰσαγομένοις καὶ τὴν ἔξι ἀτελέστων, ὡς ἀν τὰς ψυχὰς νηπίοις, ἀπλοιστέρων δὲ τὰς θεῖας Γραφῶς ἀνάγνωστος παραδίδοσται, μετὰ τοῦ δεῖν πιστεύειν ὡς θεοῦ λόγους τοῖς ἐμφερομένοις παρακελεύεσθαι τοῖς δὲ τὴν ἔξι προσβετροῖς, καὶ ποιοῦς τὸ φρόνημα, ἀμβούσιν καὶ δοκιμάζειν τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἐπιτέρπεται. Τοίστους δὲ παισιν Ἐβραιοῖς ἀνευτεράς φίλων ἦν δωρᾶσσεν, ὑπετερή δημιουργεῖται καὶ ἐξηγεῖται, δινατα; τῆς τῶν Γραφῶν διανοίας.

⁴⁴ Isa. viii, 9. ⁴⁵ Psal. cxv, 16.

(40) *Et μέρη τετραγ. Plato, 1 Læg., p. 869 Ficini.*

quæ proponuntur, tanquam Dei verbis habendam **574** adhortemur. At quorum jam robustior mentis habitus, et cana quedam intelligentia vis fuerit, iis vero penetrare altius, verborumque sententiam explorare concedimus. Atque hos Hebrei Deuterotas, quasi Scripturarum interpres atque explanatores vocare solebant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

"Οτι μεγίστη τῶν δρεών καὶ κατὰ Πλάτωνα η πλεῖς ευγχέτει.

« Οὐκοῦν τὰ μετὰ (41) ταῦτα εἰπομένα ἀν τῆματι, οὐδὲ σὺ μὲν ἐπιτίνεις, ὡς ξοκάς, ὁ Τυρταῖς, μάλιστα τοὺς πρὸς τὸν ὄντεν τε καὶ ἔξωθεν πόλεμον γενομένους ἐπιφανεῖς. Φαίη ταῦτα ἀν που, καὶ ὅμολογοι; Τί μήν; Ἡμεῖς δέ γε, ἀγαθῶν ὄντων τούτων, Εἴ τι φαμέν ἀμείνους εἶναι καὶ πολὺ τοὺς ἐν τῷ μεγίστῳ πολέμῳ γινομένους ἀρίστους διαφανῶς. Ποιητὴ δὲ καὶ ἡμεῖς μάρτυρα ἔχομεν Θέοντας, πολιτῶν τῶν ἐν Σικελίᾳ Μεγαρέων, δὲ φέσι;

Πιστὸς ἀνὴρ (42) χρυσοῦ τε καὶ δρυΐδος δρυ-

[ερύσασθαι]

"Ἄξιος ἐν χαλεπῇ, Κύρρε, διχοστασίῃ.

Τούτον δέ φαμεν ἐν πολέμῳ χαλεπωτέρῳ ἀμείνονα ἱκετῶν πάμπολοι γίνεσθαι σχέδιον, διὸν ἀμείνων δικαιοσύνη καὶ φρόνησις εἰς ταῦτα ἀλθεύει μετὰ ἀνδρείας αὐτῆς. Πιστὸς μὲν γάρ καὶ ὑγίης ἐν στάσεσιν οὐδὲν ποτε γένοτο θνατικάς ἀρετῆς διαβάντες δὲ καὶ εἰς μαχόμενους ἀθλίους ἀπονήσκειν ἐν τῷ πολέμῳ, φράζει Τυρταῖς, τῶν μιθοφόρων εἰσὶ πάπποισι, ὃν οἱ πλεῖστοι γίνονται θρασεῖς, καὶ ἀδόκοις, καὶ ὑδροστατοί, καὶ ἀνθεκτοτάτοις σχεδὸν ἀπάντων, ἀπόδεις δῆ τινων εἰς μάκα λάλησαν. Πόλ δή τελευτῇ νῦν ἡμῖν οὔτος δὲ λόγος, καὶ τί φανερὸν ποιήσαι ποτε βουληθεῖς λέγει ταῦτα; Δηλονάτι τότε, ὡς παντὸς μαζῶν καὶ τῆς δι πάρα δι πάρα δικούς νομοθέτης, πάς τε, οὐ καὶ συμκρόνος διπλοῖς, οὐκ διλός ή πρὸς τὴν μεγίστην ἀρετὴν μάλιστα βέλτιον δεῖ θῆσαι τοὺς νόμους ἐστι δ', ὡς φησι Θεόγνις, αὕτη πιστότης ἐν τοῖς δικαιοῖς, ἣν τις δικαιούντης ἐν ταῖς λόγοις ἀνοράσσει. » Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ σωτήριος λόγος, ὁρῶν οὐκέτις τῇ πίστει τὴν φρόντιαν, τὸν κατ' ἀμφότερα κακοτεμημένον τοὺς αὐτοῦ λόγους ἐγκρίνει λέγων, « Τίς ἀρά οὖσιν δι πάρα δικούνομος καὶ φρόνιμος; » καὶ αὐθίς; « Εὖ, δούλε ἀγαθέ καὶ πιστέ, ἐπιλίγα τις πιστός, ἐπι πολλῶν σε καταστήσω. » Σαρψῶν τούτοις οὐ τὴν διλογον πίστον ἀποδέχεσθαι παριστήσιν, ἀλλὰ τὴν ταῖς μεγίσταις ἀρεταῖς συνελεγμένην, εἰ δή τοιποτες φρόντιος καὶ ἀγαθόν.

Quibus quidem manifeste declarat, eam sibi deumum quae virtutibus maximis conjuncta sit, quales utique prudentiae ac probitatis nomine intelligit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

"Οτι πιστεύειν δεῖ τοῖς περὶ ψυχῆς λειτουργοῖς καὶ τοῖς διλοῖς τοῖς περὶ τῶν τοιωτῶν λόγοις, διὸ τοιν ἐνθεάσασι τῶν Νόμων.

« Εἰς τινὰ γάρ (43) οὖν μακρῷ φανισμάτων τοῦς

"Ματθ. xxiv, 43. " ibid. 21.

(41) Οὐκοῦν τὰ μετά. Plato, ibid., 567 Ficini.
(42) Πιστὸς ἀνὴρ. Ille eadem Theodoreetus, lib. I De curand. Græcor. affectionib., pag. 13, ubi ἀνταρρύσσονται legitur, pro ἀντερρύσσονται. Utrunque placet. Porro ibi fides pro fidilitate potius accipi-

A

CAPUT II.

Fidem ab ipso quoque Platone virtutum omnium maxime haberi.

« Nos igitur, inquit Plato, eos abs te deinceps, o Tyrtaeus, laudari potissimum celebrarique dixerimus, qui excellentem quandam in hostili externo que bello virtutem ostenderint. Id, opinor, ille concesserit. Quidni enim? Nos vero, cum præstautes hos esse fateamur, tum eos qui egregia summa virtutis maximo in bello documenta dederint, longe aīhuc præstantiores esse defendimus. Cujus rei testem poetam habemus ipsi quoque, Theognim illum, Megarcensem in Sicilia civem, cuius hoc distichum est :

*Cyrne, tibi argento fuerit redimendus et auro,
Qui manet in tristi seditione fides.*

Atque hunc iu bello graviore, tanto fera altero illo præstantiorem esse dicimus, quanto excellentior æquitas illa fuerit, quæ cum temperantia, prudenter, ipsaque adeo fortitudine conjungeretur. Nam qui fidelis ac sanus media in dissensione persistet, is profecto nullam non virtutem habeat necesse est. At vero mercenarii plerique, quod ipsum Tyrtaeus cecinit, ubi hostilem in regionem trajerint, strenue dimicantes libenter in bello moriuntur; quorum tamen permuli audaces, injuriosi, contumeliosi, atque omnium, si paucissimos excipias, amantissimi sunt. Verum, quo tandem spectat genus hoc orationis, aut quid efficere ac demonstrare contendit? Illud nimirum : præ ceteris quidem eum, qui leges hic auctore Jove considerit, sed tamen quemlibet etiam alium, qui modo prodesse vel utinque volet, aliud omnino nihil in ferendis legibus, quam vi:tutem maximam præ oculis habitum. Est autem haec virtus, ut Theognis ait, illa durioribus temporiis fidelitas, quam perfectam justitiam merito nominaris. » Quæ cum salutari Evangelio præclare sane convenient, ubi Servator quoque noster prudenter cum fide conjungens, **575** utraque prædium suis ita verbis commendat ac probat : « *Quis putas fidelis servus et prudens ***?* Et rursus : « *Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam ***.* » probari fides, non quæ præcepis ac temeraria, sed quæ virtutibus maximis conjuncta sit, quales utique prudentiae ac probitatis nomine intelligit.

D

CAPUT III.

fis quæ de anime, similibusque dicuntur, fidem habendam esse, ex Legum undecimo.

« Mihi quidem opportune videtur, inquit Plato,

tur, quam ea virtute, unde Christianis fidelium non impositum. Nec alia mens videtur testimoniorum, quæ paulo post ex Evangelio proferuntur.

(43) Εἰς τινὰ γάρ. Plato, Leg. xi., p. 680 Ficini.

superioribus a nobis disputationibus constitutum id fuisse, defunctorum animos, posteaquam ex corpore migraverint, rerum humanarum curam vi quadam propria suscipere. Id quod rationibus veris illis quidem, sed longioribus probari solet. Verum hoc in genere, cum aliis qua hac de re non v'go tantum et passim, sed etiam ex omni memoria celebrantur, habenda fides; tum etiam legislatoribus ita statuentibus, nisi tamen eos amentes omnino fuisse velis. » Hæc Plato. Atqui, Machabeorum etiam in libro, visus Jeremias dicitur, cum vita jam functus esset, orare pro populo⁴⁴, quasi hominum adhuc in terris degentium saluti prospiceret. Quibus Plato fidem adhibendam esse prouuntia.

CAPUT IV.

Fabularum specie, puerorum animos primis preceptionibus informando, ex secundo De republica.

¶ Orationum porro, inquit idem, genera duo sunt, verus et falsum. Ita est. Et utroque puer sic informandus erit, ut initium a falso ducatur. Quid velis equidem non satis intelligo. Tu vero, inquam, non intelligis fabulas a nobis primum **576** narrari pueris solere: quod sane genus, ut universe loqueris, in falso prope versatur, tametsi huic veri etiam aliquid aspersum est. Pueros autem in fabulis prius, quam in gymnasii exercencis. Sane. » Ita Plato. Similiter Ilebrais id moris est, ut hominibus animo adhuc infantibus, divinae Scripturae historias, fabularum quarundam instar, simplicius nudiusque tradant; his vero, quibus totatis babitus fuerit exercitatione robustior, altius illud doctrinæ quo plenum contemplationis genus tractare concedunt, quod illa, quam vocant, deuterosi, et illistrare quadam ignotorum vulgo sensorum explicatione continetur.

CAPUT V.

Fabulas pueris non perniciose ullas, sed tantum utiles occidentas esse.

¶ Nostri vero, inquit Plato, maximi momenti esse operis cuiusque principium, ac præsertim in juvene quolibet tenero adhuc atque flexibili: tum enim ea maxime, quam impressam cuique volueris, fingitur induxitque forma. Prorsus id quidem. An igitur pueros, omnes prouincie fabulas, et a quocunque fictas audire, siue in animo contrarias D ut plurimum illis opiniones, quas ubi matuiores fuerint, hahere illos velimus, tenere ac leviter imlibere patientur? Id vero nullatenus patientur. Primum ergo nobis, ut video, in illos fabularum artifices diligenter inquirendum erit, ut qua ipsi recte et cum dignitate confluxerint, seligamus ac probemus: quas minus honeste, repudiemus: tum probatae quæ fuerint, apud nutrices ac parentes efficieundam erit, ut eas pueris subinde narrant, quibus eorum animos multo magis fingant, quam corpora manibus. Quas autem illis nunc occidunt,

⁴⁴ Il Mach. xv, 12, 14.

(44) Καὶ τὸν κατὰ. Plato, ἡ τὸν κατά, rectius. Malum tamen utramque vocem adhiberi ἡ καὶ τὸν κατά.

A ἐμπροσθεν λόγους διεξέλθειν, ὡς ἄρα αἱ τῶν τελευτῶν φυγαὶ δύναμαι ἔχουσι ταῖς τε τελευτήσασαι, καὶ τὸν κατά⁴⁵ (44) ἀνθρώπους πραγμάτων ἐπιμελοῦνται. Ταῦτα διηθεῖς μὲν, μακρῷ δὲ εἰς περιέχοντες λόγοι. Πιστεύει δὲ ταῖς τε δλαῖς φῆμας χρεών περὶ τὰ τοιάτια, οὐτωὶ πολλαὶ καὶ σφόδρα παλαιαὶ οὖσαις πιστεύειν δὲ καὶ τοῖς νομοθετοῦσι ταῦθ' οὐτωὶ δύεται. Καὶ εἰ τῇ βίῳδῷ δὲ τῶν Μακκαβαίων λίγεται Ιερεμίας δι προφῆτης μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου εὐχάριστος ὅρθιος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὡς φροντίδα ποιούμενος τῶν ἐπὶ τῆς ἀνθρώπων. Αἱ δὲ, ἣντι καὶ οἱ Πλάτων, τούτοις πιστεύειν.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

“Οτι δεῖσαι ἐρ σχῆματι μύθων τὰς πρώτας εἰσαγωγὰς τοῖς παισὶ παραδίδονται, ἀπὸ τοῦ δευτέρου τῆς Πολιτείας.

¶ Λόγων δὲ (45) διτὸν εἶδος: τὸ μὲν ἀληθές, τὸ δὲ φεῦδες. — Nat. — Παιδεύτων δὲ ἐν ἀμφιστέροις πρότερον δὲ ἐν τοῖς φεῦδαιν. Οὐ μανθάνω, ἡρτη, πᾶς λέγεις. Οὐ μανθάνεις, ἢν δὲ ἐγώ, ὅτι πρώτων τοῖς παιδίοις μύθους λέγομεν; Τοῦτο δὲ που, ὡς τὸ διὸν εἰπεῖν, φεῦδες ἐν καὶ ἀληθῆ. Πρότερον δὲ μύθους πρὸς τὰ παιδία ἡ γυμνασίος χρώμεθα. Ἐστι ταῦτα. Ταῦτα δὲ Πλάτων. Καὶ παρ' Ἐβραίοις δὲ τὰς τῆς ἑνέδου Γραφῆς ιστορίας τοῖς νηπίοις τὰς ψυχὰς ἀπλούστερον, ὥσπερ τινὰς μύθους, θεοὺς ἐστι παραδίδονται τοῖς δὲ ἐγγεγυμασμένοις τὴν ἔξιν τὰς τῶν λόγων βασιτέρας καὶ δογματικὲς θεωρίας, διὰ τῆς καλουμένης δευτερόστατης, καὶ σαργηναὶς τῶν λαθανόντων τοῖς πολλοὺς νομάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

“Οτι μὴ τοὺς ἐπιβλαβεῖς μύθους τοῖς παισὶ, μήνυον δὲ τοὺς ὡρεύματος δεῖσαι κατεπέδεο.

¶ Οὐκοῦν οἰσθ' (46), διτὴ ἀρχὴ παντὸς: Ἐργου μήγαστον, ἄλλως: τε δὴ καὶ νέῳ καὶ ἀπώλῳ διπούν, μάλιστα γάρ δὴ τόποι πλάτεταις καὶ ἐνδίδεται τόπος, διὸ τις βούληται ἐνσημάνασθαι ἀκάστη. Κομβῆ μὲν οὖν. Ἀρ' οὖν ρέβλεως οὐτῷ παρῆστον τοὺς ἐπιτυχόντας μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παιδεῖς, καὶ λαμβάνειν τὸν ταῖς φυγαῖς ὡς ἐπιτοποιὸν ἔννοιας δέδεικτον, διὰ τοιεῦτον τὰς τελευτῶντας, ἔχειν οἰράμενα δεῖν αὐτοὺς; Οὐδὲ διποταποῦν περήσομεν. Περιτον μὲν δὴ ἡμῖν, ὡς ξοκεῖ, ἐπιστατέον τοῖς μυθοποιοῖς καὶ δὲν καλὸν μῆνον ποιήσων, ἔγκρετον δὲν δὲν μὴ, ἀποκριτέον. Τούς δὲ ἐκριθέντας πιστομεν τὰς τροφὰς: τε καὶ μητρέας λέγειν τοῖς παισι, καὶ πλάτεταις τὰς φυγὰς αὐτῶν τοῖς μάρδοις παλλιόλον δητὰ πομπαὶ ταῖς χεροῖν. Όνδροι δὲν νῦν γεγονει τοὺς πολλοὺς ἐκβιητέον. Καὶ ταῦτα πρὸ τοῦ Πλάτωνος περιβάλλοντο παρ' Ἐβραίοις. Οἱ γάρ ἔχοντες Πνεῦμα θεοῦ, διακριτεῖν πνευμάτων, ἐδοκίμαζον τὰ

(45) Αἴρων δέ. Plato, lib. ii De republ., p. 429 edit. Ficini.

(46) Οὐκοῦν οἰσθ'. Plato, ibid.

δρθῶς καὶ ἐξ ἀγίου Πνεύματος λεγόμενά τε καὶ γραφόμενα· τὸ δὲ μὴ τοιάτια ἀπεδοκίμαζον, ὥσπερ καὶ τοὺς τῶν φευδοπροφητῶν λόγους. Ἀλλὰ καὶ παῖδες τοὺς νηπίους ταῖς ἀπὸ τῶν θεῶν Γραψῶν ὀφελιμοτάταις διηγήσαντον, ὥσπερ τιοὶ μυθολογίαις, γονεῦσι τε καὶ τροφοῖς οὓσοις ἡγετέσσιν προπαρακευῆς θινκαὶ τῆς εἰς ἀνδράς αὐτοῖς ἁρουμένος θεοτείεσας. rentes etiam alique nutritii, tenerioribus ἄδειis perinde ut fabrias quasdam occinere consueverant, quibus ei pietati ac religioni, quam viros deinceps profiteri oportet, viam munirent.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Τ'.

Τοῦ μὴ μόνω λόγῳ διεβάθυντο την πλοτεῖν διπλακού, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν διαδοσεὶ τοιεσοῖς πλοτεῖντο καὶ πλεύειν τοι κατεπιστοῦν ὑπολόγεις, οἵτινες καὶ θυμεῖς πλοτεύομεν. Ἀπὸ τοῦ Γοργοῦ.

« Ακούεις δὴ (47), φθητοί, μάλιστα λόγους, διὸ σὺ μὲν ἔγραψας μῦθον, ὃς ἔγραψα, ἵνα δὲ λόγον ὃς ἀληθῆ γάρ δυνατος τοι λέξων & μελλων λέγειν. » Καὶ μετ' ἀληθῆ· « Τὸν μὲν δικαίων (48) τὸν βίον διελθόντα καὶ διών, ἐπιστὰν τελευτήν, εἰς μακάρων νήσους ἀποντα, οἰκεῖν τὸν πάσῃ εὐδαιμονίᾳ ἐκτὸς κακῶν τοῦ διδίκιως καὶ ἀδέλως εἰς τὸ τῆς πλοτεῖς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον, δὴ δὴ Τάραπον καλούσσιν, θέντα. » Καὶ αὐτοῖς μετ' ἀληθῆ· « Ἐπειτα γυμνώντος κρίτεον διάντων τούτων τελευτῆς γάρ δεῖ κρίνεσθαι· καὶ τὸν κρίτην δεῖ γυμνὸν εἶναι, τελευτᾶν, αὐτῇ δὲ τῇ ψυχῇ αὐτῆν τὴν ψυχὴν θεωρούντα ἐξαίρεντος ἀποδιάντος ἀκάπτου, ἔρημον πάντων (49) τῶν συγγενῶν καὶ καταλιπόντα ἀπὸ γῆς πάντα ἀκείνους τὸν κόδωναν, ήταν δεκάτη ἡ κρίσις ἡ. » Καὶ ἔχοντος ἐπιφέρετο· « Ταῦτα ἔστιν, ὡς Καλλίκλεις, & ἕκγων ἀκρηκόως πιστεύων διλογίην εἴναι· καὶ ἐκ τούτων τῶν λόγων τούτον δογματοματικούντων διάνθανεν, ὃν ἦτορ μόνος δοκεῖ, οὐδὲν δέλλο ή διοῖν πραγμάτων διάλυσις, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀπὸ ἀλληλούν. » Επιστὰν δὲ διαλύσσεται, οὐδὲν δέ τιτον (50) ἀκάπτερον αὐτοῖς ξεινὸν τὴν έξιν τὴν αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ ὅτε έξη διανθρωπός τὸ τόπος, καὶ τὴν φύσιν τὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ θεραπεύματα, καὶ τὰ παθήματα Ἑνδρία πάντα· οἶον, εἰ τινος ἦ μέγα τὸ σώμα φύσις ἡ τροφῇ, ἢ ἀμφότερα, ζῶντος, καὶ τούτων, ἐπειδὸν ἀποθάνειν, δινύκρος μέγας· καὶ εἰ παχὺς, παγύς καὶ ἀποθανόντος· καὶ τάλλα οὗτος. Καὶ εἰ εὖ ἐπιτήδευε κορμὸν, κομῆτην· τούτου καὶ δι νεκρός· ἢ μαστίγιας εἰ τοις ἡγούμενοι, καὶ ἕντες τῶν πληγῶν οὐλάς ἐν τῷ σώματι, ἢ ὑπὸ μαστίγων, ἢ ἄλλων τραυμάτων ζῶν, καὶ τεθνεώτος; τὸ σώμα τούτον ίδειν ταῦτα ἔχον, Η καταγίγτα εἰ τοι δηλοῦμεν, ἢ διεστραμμένα ζῶντος, καὶ τεθνεώτος. Καὶ

A εἰς maxima sane partem auferendę. » Et hoc ante Platonem Hebreis observatum. Apud quos, homines divino afflati Spiritu, cuius est spiritum varietatem discernere, quae recte ac Spiritus sancti magisterio, tam dicta quam scripta essent, auctoritate sua comprobabant; quae secus, abjudicabant, quales erant pseudoprophetarum voces. Imo pauperis, utilissimas divinis e litteris narrationes, perinde ut fabrias quasdam occinere consueverant, quibus ei pietati ac religioni, quam viros deinceps profiteri oportet, viam munirent.

577 CAPUT VI.

Fidem a Platone non solum voce tenua probari, rem etiam eum profici ex animo se rebus tis credere, quibus nos ipsi credimus. Ex Gorgia.

B « Accipe jam, inquit Plato, egregiam, quod aiunt, præclaramque narrationem. Tibi, opinor, fabula videbitur, at eam pro narratione habeo: quae enim commemoraturus tibi sum, ea tanquam vera commemorabo. » Tum paucis interjectis. « Qui juste saeque vivissem, eum post obitum ad beatorum insulas profectum, in omni felicitate degre, malis omnibus liberatum; qui vero scelerate et impie, hunc in suppliciū penarumque carcerem, quem Tartarum appellant, descendere. » Itemque paulo post: « Deinde toto illo apparatu nudatos, iudicium subire oportebit, utpote quod jam mortui subituri sint. Quin etiam iudex ipse nudus sit mortuusque necesse est, qui animali cuiuscumque repentina morte sublati animo ipso pervideat, omni propinquorum suorum comitatu, ac tota illa quana in terris ante reliquerit, pompa spoliatus, ut sua iudicio integritas equitasque constet. » Quibus haec subjungit: « Haec ego, mi Callicles, quae auditione accepi, vera esse credo. Quibus positis ita philosophari soleo. Mors, ut nili quidem videtur, aliud nihil est quam durum abs sece rerum, hoc est animi corporisque, disjunctio. Postquam pars utraque nihilominus quam dum homo viveret, habitum quaque suum retinet. Et corpus quidem naturae sua conditionem, et illustria non adhibiti modo cultus, sed etiam morborum dolorumque vestitia representat. Cujus enim viventis olim iugens, sive naturae, sive alimenti, sive utriusque vi corpus fuerit, ejus quoque jam defuncti umbra ingens futura est, crassiorque, si crassius, itaque de ceteris. Præterea qui comam nutriebat orzabatque studiosius, comata hunc umbra manet. Cui verbe-

præcesserat, καὶ δημο καὶ αὐτοὶ διπτεγμένοι δικάζουσι, πρὸ τῆς ψυχῆς τῆς αὐτῶν, διθαλμόν τοι ὡτα, καὶ διον τὸ σώμα προκεκλυμένο. Οὐδον autem hic ait, propinquorum suorum comitatu nudos esse oportere, ne iudicio, reis potius, quam iudicibus conveniat. Illa quoque species, et pompa quædam exterior, in reo potius quam in iudice invenienda.

(50) Οὐδέτερον δέ τιτον. Plato, οὐ τοι δέ τιτον. Et paulo post δέ τιτον pro δισταρ, et particulam καὶ δελτ, αντὶ τὴν φύσιν.

(47) Ακούεις δή. Plato in Gorgia, pag. 512 Ficini.
(48) Τὸν μὴ δικαίων. Multa haec in rem dispensat idem Plato, lib. I De republ., pag. 519 Ficini.
(49) Ἐρημος κατεπιστοῦντα, etc. Ficinus hac de reo ipso, aut iudicio subveniente acripit, non de iudice. Equidem id quoque malleum, si verba patenterunt. Patenter autem, εἰ πρὸ καταλιπόντα, sive καταλιπόντα, quod habet Plato, legemtis καταλιπόνταν τε certe ἔρημον in ἔρημον, εἰ καταλιπόντα in καταλιπόντος mutaretur. Verum quidem est, nudum etiam a Platone iudicem postulari; sed oculis, auribus et corpore toto nudum, paulo enim ante

roni piagarum vibices aut flagellis, aut aliis vulneribus inusti, vivo in corpore residebant, eosdem similiiter existi ombra præ se fert, si vivo cuiquam vel confracta, vel distorta membra fuerant, id ipsum defunctus ostendit. Atque ut rem verbo absolvam, ut corpore quisque dum viveret, comparatus fuit, ita post obitum vel omnino, vel partem sane maximam, ad tempus saltem aliquod affectus videri solet. **578** Idem ego prorsus, mihi Callichus, de animo statuendum existimo. Ubi exutus corpore animus fuerit, quidquid ipsi homo vel insitum a natura, vel a quoconque studii genere impressum haberat, id totum in illo existit etiam tum acernitur. Itaque cum illi primum ad judicem pervererunt, ut ad Rhadamanthus Asiatici, Rhadamanthus sibi quemque sistens, animum diligenter explorat, enjus tandem ille sit ignarus. Et contingit sapientum vel rege Persarum, vel alio quopiam seu rege, seu principe correpro, hujus animum nulla sui parte sanum videat, sed perjuriorum ac maleficiorum, quæ suum cuique facinus imprimere animo solet, quibusdam quasi verberibus concisum vibicibusque plenum: prava similiiter ob mendacium ac superbiam omnia, rectum nihil, quod sine ullo veritatis sensu educatus fuerit: postremo euindem animum, quod nimiam in licentiam, luxum, contumeliam ac petulantiam effusus esset, deformitate ac turpitudine insigitem animadvertis. Tum enimvero cum ignominia, recta illum amandat in custodiā, ubi dignas poenas subire cogatur. Iau, cum quispiam, ut par est dat poenas alteri, eum aut meliorem inde fieri, juvarique deceat, aut ceteris exemplo esse, ut pœnarum, quas eum subire videant, formidine meliores flant. Ergo qui utilitatis sua causa a diis pariter et hominibus puniuntur, ii sunt qui cum sanabilia peccata commiserint, tum vero fructum aliquem ex dolorum sensu tam hic quam apud inferos capiunt, utpote qui non aliter ac suamet improbitate liberari possint. At vero, qui quod atrocissima quæque perpetravit, insanabiles propterea fuerint, ex illis demum exempla sumuntur: licet enim ipsim ut curari nunquam, ita nec juvari ultra ratione possint, plurimum tamen uilitatis huiusc, qui eos gravissimum criminum, gravissimas quoque admundumque horribiles poenas dare consipiunt, easque semipiternas: prorsus, ut illi apud inferos, illo in carcere, tanquam iuge quoddam improbis eodem

(51) Plato, ȝ.

(52) Plato om. ȝ.

(53) *Idiotæ dñegetijara.* Hancit hinc Synesius, quæ in epist. 40. effundit, quibus Iuannem illum paricidii suspectum horitatur. ut voluntaria poena, futuri supplici gravitatem ac perpetuitatem redimat. 'Εω γάρ λέγων, οὐκιν, δι τοῦ πολλοῖς (μαρτίοῖς) ἁ δύος οὐτοῖς ἔνεργοι σφέρρει διὰ τῶν βάθους, ὡς ἀναπλάστοι εἶναι· καὶ φάνει διαφερόντα, πρὶν εἰς τὴν φυσιὸν ἐπενεθῆναι, δι τοῦ πάθος αὐτοῖς γέγονε ψύσις, ἢ διὰ χρόνου πλήθης, ἢ διὰ μέγεθος. Οὐτως δὲ ἔρχεται οὐχι, καλῶς ἂν εἴχεν εἶναι φερτῆ· νῦν δὲ τὰ μέν χειροῦς ἡμετα τὰ λόγην τέχει πρὸς τὰς ἀνεκπλόσους

Λ ἐν λόγῳ, οἷος εἶναι παρεκεῖστο τὸ ὄντα τὸν. Εὐδῆλα τάντα καὶ τελευτήσαντος ἦν πάντα, ἢ τὰ πολλὰ ἐπὶ τοῦ χρόνου. Τάντον μη δοκεῖ τοῦ δρᾶ καὶ περὶ τὴν φυχὴν εἶναι, ὥς Κακίλικας. Ἐνθῆλα πάντα ἐστὶν ἐν τῇ φυχῇ, ἐπιειδὲν γυμνωθῆ τοῖς σώματος, τὰ τὰς φυσεῶν καὶ τὰ παθήματα τὰ (54) διὰ τὴν ἀπιτηθεσιν ἑκάστου πράγματος. ἢν (55) ἐσογεν τὴν φυχὴν δινθρωπος. Επειδὲν οὖν ἀρέκουνται παρὰ τὸν δικαστὴν, οἱ μὲν ἐν τῆς Ἀστείας παρὰ τὸν Ραδάμανθιν, ὁ Ραδάμανθιν, έκεινους ἐπιστήσαντο. Θεᾶται ἑκάστου τὴν φυχὴν, νόν εἰδὼν ὅπου ἐστίν. Ἀλλὰ πολλάκις τοῦ μεγάλου βασιλέως ἀπιλαβόμενος, ἢ διλλου ὀπούσουν βασιλέως ἢ δυνάστου, κατεῖδεν οὐδὲν ὅγιες δυ τῆς φυχῆς ἀλλὰ διαμεραστιγμάνην, καὶ οὐδὲν μεστήν ὃντὸν ἀπιορκιῶ καὶ δόλκιας, ἢ ἑκάστη ἡ πρᾶξις αὐτοῦ ἀξιωμάρχοταν τὴν φυχὴν, καὶ πάντα σκοιλιὰ ὃντες φύεύσονται καὶ δόλασσας, καὶ οὐδὲν εὔθυ, διὰ τὸ δινεύ διληθεῖσας τετράρχους· καὶ ὃντας ἔκουσιας, καὶ τρυφῆς, καὶ θερευσ, καὶ ἀκρατείας τῶν πράξεων, ἀσυμμετρίας τε καὶ αἰτοχρότητος γέμουσαν τὴν φυχὴν εἶδεν. Νόν δέ, ἀτίλιας αὐτὴν ἀπέπεμψεν εὐθὺ τῆς φρουρᾶς, οἱ μὲλιτες ἀλιθούσας ἀνταλήπαι τὰ προσήκοντα πάντα. Προσήκει δέ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ διτι. Ὁποδὲ διλλους ὄρθως τιμωρουμένω, ἡ βελτίους γίγνεσθαι καὶ δινασθαι, ἢ παράδειγμα τοῖς διλλοῖς γίγνεσθαι, ίνα διλλος δρώντες πάχοντα δὲ ἀν πάσῃ, φοβούμενοι βεττίους γίγνενται. Εἰσὶ δὲ οἱ μὲν ὀψελούμενοι τα καὶ δίκην διδόντες ὃντας θεῶν τε καὶ δινθρώπων. οὗτοι οἱ μὲν λάτιμα διαρτήματα (53) ἀμάρτωσιν, δύμας δὲ δι ἀληγρόνων καὶ δύνων γίγνεται αὐτοῖς ἡ ὀψέλεις, καὶ θάνατος, καὶ τὸ δόνον· οὐδὲ γάρ οὖν τα διλλας δόλκιας ἀπαλλάσσεται. Οἱ δὲ δι τὰς ἔγατας δόλας καὶ δι τοιαύτας διδικτηματα καὶ δούνηρότατα καὶ φορεύοντας πάθη πάχοντας τὸντελ χρόνον, ἀτεγνώς παραδείγματα δινητριμένους ἔχει ἐν δόνοι τὸν τῷ δεσμωτηρίῳ, τοῖς δὲ τῶν δόλων ἀφικνουμένοις διάμετα καὶ νουθετήματα. Οὐν ἐγώ φημι καὶ Ἀρχέλαιον θεασθαι, εἰ διληθη λέγει Πύλος, καὶ διλλος δοτις δι τοιούτος τύραννος ἢ. Οίμαι δὲ καὶ τοῖς πολλοῖς εἶναι τούτων παραδείγματων, τοὺς εἰς τυράννους, καὶ βασιλῶν, καὶ δινασθων καὶ τὰ τῶν πολεων πράξαντων γεγονότας· οὐτοι γάρ δι τὴν ἔκουσιαν μέγιστα καὶ δινοστάτα διαρτήματα διαρτάνονται. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις καὶ Ομηρος βασιλέας γάρ καὶ δυνάστας ἐκείνους πε-

χητίδας· ἢ φυχὴ δε οὐκ εἴτε πρὸς θουμάτιον ἐκτίνει, τὸ πιναρόν τε καὶ οὐδὲν δινάγον αλλ' ἀδάνατος οὐτα, τίνει δίκην διδάνατον, διταν διάρτη διευστοιά τε καὶ διαπονίατα. Αλλ' ἐν τῷ γάρ τις ήμαρτε βίω, δίκαιος διδόνεις, οὐ πάντα προστετοχεῖς έχει καὶ προστίθενται τὸ πάθος, διλλος δὲν είσοι τις, ἀριθειψής οὐσα φυχή, τάχιστα πλένεται, εἰτε.

(54) *Παραδείγματα γίγνεται.* Qualis illi, qui apud Virgil. in vi succinabat assidue:

Discite justitiam, moniti, et non temnere diros.
Quibus autem παραδείγματα? Mortuis, qui, ex Platone, revicturi denuo.

πάλικρα τούς ἐν φύσει τῶν δὲ χρόνων τιμωρουμένους, Ιάνταλον, καὶ Σίσαφον, καὶ Τετύν. Θερείτην δὲ, καὶ εἰ τις δόλος πονηρὸς ἦν ιδιώτης, οὐδεὶς πετοῦχος μεγάλος τιμωρίας συνεχόμενον ὡς ἀνίστον. Οὐ γάρ, οἵμαι, ἔξιν αὐτῷ δέδει καὶ εὐδαιμονέστερος ἦν θεῖος ἔξιν. Ἀλλὰ γάρ, ὁ Καλλίκλεις, ἐκ τῶν δυναμίνων εἰσὶ καὶ οἱ σφέρροι πονηροὶ γιγνόμενοι διθρώποι οὐδὲν μήν κωλύει καὶ ἐν τούτοις ἀγαθοῖς ἀνδρας ἄγγεινος. Καὶ σφέρροι τοις δέξιον ἀγαθοῖς τῶν γιγνομένων χαλεπὸν γάρ (55), ὁ Καλλίκλεις, καὶ πολλοὺς ἑπαντούς δέξιον, ἀν μεγάλῃ ἔξουσίᾳ γενόμενον τοῦ διδοκεντοῦ δικαίων διαβιώνας. Ὁλίγος δὲ γέγονται οἱ τοιούτοις. ἐπει καὶ ἀνάδει καὶ διλοις γεγόνασιν, οἴμαι δὲ ἕσονται καὶ δόλοις ἀγαθοῖς ταῦτη τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίων διστηρίζειν δὲ δι τις ἀπετέρητος εἰς δὲ καὶ πάνυ ἀλλόγριος γέγονε καὶ εἰς τοὺς δόλους Ἐπίληνας. Ἀριστείδης δὲ Λυσιπάχου. Οἱ δὲ πολλοὶ, ὁ δρόστης, κακοὶ γίνονται (56), τῶν δὲ δυνατοτόν. Ὁπερ ὡν ἐλεγον, ἐπειδὴν δὲ Παδάμανθος ἔκεινος τοιούτον τινὰ λάρη, δόλο μὲν περὶ αὐτοῦ οὐκ οἰδεν οὔδεν, οὐδὲ δότης, οὐδὲ δύντινον, δέτε δὲ πονηρὸς τις καὶ τοῦτο κατειδὼν, ἀπέπεμψεν εἰς Τάρταρον ἀποιτημνάμονος, λέν τε λάσπεμος, ἐάν τε τὸν δόλον δοκεῖ εἶναι. Ὁ δὲ, ἔκτισε δικαίομένος, τὰ προσήκοντα πάσχει. Ταῦτα δὲ, διλλήτι εἰσιδόντων δύοτες βεβηκωνταν καὶ μετ' ἀληθείας, ἀνδρὸς ιδιώτου ή διλλου τινὸς φυχῆν (μάλιστα μὲν ἐγώ φημι, ὁ Καλλίκλεις, φιλοσόφου τὰ αὐτοῦ πράξαντος, καὶ οὐ πολυπραγμονήσαντος ἐν τῷ βίῳ) ἰδάσθε τε καὶ εἰς παχάρουν νήσους ἀπεπέμψει. Ταῦτα δὲ ταῦτα καὶ Αἰακός. Ἐκάπερος δὲ τούτων ῥάβδον ἴχνου διάχατην. Οἱ δὲ Μίνως ἐπιτικοπῶν καθηταί, μόνον ἴχνου χρύσουν σκῆπτρον, ὡς φέρουν Ὁδυσσεὺς δὲ Ὄμηρος ιδεῖν αὐτὸν,

Χρύσος σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιτεύοντα νέοντα.

Ἐγὼ μὲν οὖν, ὁ Καλλίκλεις, ὅποι τούτων τῶν λόγων πίστισται, καὶ σκοποῦ δπως (57) ἀποροῦμεν τῷ χριτῷ ὡς ὑγιεστάτην ἔχων τὴν φυχὴν. Χαίρειν οὖν έσσος; τὰς τιμὰς (58) τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, τὴν διέθειναν δοκιών πειράσσομαι τῷ δότη, ὡς ἂν δύνωμαι, βάτιστος δέν, καὶ ζῆν, καὶ ἐπειδὲν ἀποθνήσκω, ἀποθνήσκειν. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοὺς δόλους πάντας ἀνθρώπους, καθ' δύον δύναμαι: καὶ δή καὶ εἰς ἀντιπαρακαλῶ, ἐπὶ τούτον τὸν βίον καὶ τὸν ἀγῶνα τού-

(55) **Χαλεπόν γάρ.** Clemens Alexandrinus, in Protreptico, ubi de imperatore, qui Antinoum Ganymedem suum consecrari jusserat, οὐ γάρ κωλύεται ἀπότομος ἀποτύμηται, φύσον οὐκ ἔγονται.

(56) **Κακοὶ γίγνονται.** Apud Platonem, hunc locum ita conceptum leges, κακοὶ γίγνονται τῶν δυ-

A nullo non tempore subeuntibus spectaculum ac motuum suspensi videantur. Quo quidem e numero, si verum Polus narrat, et Archelaum, et alium quenvis similem ei tyrannum futurum pronuntio. **579** Quin etiam tyrannos ego quamplurimos, reges item ac principes, qui in rerum publicarum administratione versati sint, ejusmodi exemplo jam nunc esse existimo: quod si fere, dum sua illa potestate abutuntur, indignissima quaesae ac tetermina potrate conuerterint. Cujus sane rei Homerus etiam testis est, dum reges illos ac principes Tantalum, Sisyphum, Tityum, qui poenis apud inferos sempiternis crucientur, sua in poesi representant. Nam Thersites quidem, aut si quis ex privata aliis improbus fuerit, nemo adhuc tanquam insanabilem gravioribus suppliciis illigavit. Nec enim ipse, opinor, talis esse poterat, tanto quidem his felicior, quibus id licet. Quanquam, mi Callicles, ex eo quidem potentiorum numero sceleratissimos esse constat; sed tamen nihil velat quoniam in inter eos probi etiam existant aliqui, quos merito sane maiorem in modum suscipere debeamus. Res enim perdifficilis est, mi Callicles, et summa laude digna, cum maximam habeas peccandi licentiam, juste vivere. Quales utique pauci quidam subinde existunt: nam et hic, et alibi nonnulli jam fuere, et alii posthac, opinor, etiam futuri sunt ea virtute præstantes, quia res fidei suæ commisso cum aequitate tractantur. Quos inter unus ille clarissimus fuit, atque aliorum etiam Graecorum fama celeberrimus, Aristides, Lysimachi filius. Ut plurimum tamen virorum, optime, potiores improbi esse solent. Cæterum quod jam ante dixi, Rhadamanthus ille, ubi ejusmodi aliquis suas in manus venerit, nec quisnam ille sit, nec quibus natus parentibus, nec aliud omnino quidquam de ipso novit; unum hoc quippe novit, improbum illum esse: id quod ubi perspexit, in Tartarum amandal illico, simulque significat, utrum sanabilis, an irosanabilis esse videatur. Quo ille profectus, justo supplicio cruciat. Idem alium quendam animum, qui sancte integre vixerit, aliquando contemplatus, seu privati, seu alterius enjucunque fuerit (qualem, mi Callicles, philosophi equidem animum esse confirmo, qui, res suas agens, nihil admodum lac in vita sese alienis immiscat), laudatum eum vehementer ad beatorum insulas transmitit. Hæc eadem flunt ab Æaco. Qui uterque virgam manu tenens, hoc judicium exercet. At vero Minos tanquam summus cognitor, solus aureum sceptrum præferens consideret: quomodo Ulysses ille Homericus eum sese vidisse testatur,

Aurato in sceptro defunctis ponere jura.

Hujus ego narrationis vi atque auctoritate persuasus, o Callicles, video etiam atque etiam, qui tandem animum judicii quam integrum exhibeam. **580** Quare omnibus vulgi honoribus valere jussis, unius in veritatis tractatione assiduus, id omnino agam, quantum in me erit, uti et optimus vivam, et moriendum cum erit, moriar optimus. Quin alios etiam omnes pro mea facultate hortor, teque adeo maiorem in modum obtestor, uti hanc

νοστην. Ὁπερ ὡν Ελεγον, ἐπειδὴν, etc.

(57) **Σκοποῦ δπως.** etc. Vox utique Christiani hominis ore sensuque dignissima, queque secundum est stolidam nonnullorum securitatem et fiduciam jugulat.

(58) Plato aedi: τάς.

In vitam, atque hoc in certamen incumbas, quod alii equidem hic subeundis omnibus antepono. Ac mihi tu quidem increpandus jure sis, qui opem ipse tibi ferre tum nullam poteris, cum in forum illud atque judicium, quoniam de jamjam abs me dictum est, adductus fueris: sed potius ubi te judici illi *Ægina* filio steteris, correptus ab eo atque produtus, nihil sae minus quam ego solus, habbis tu illuc, atque astuabis: eritque fortasse non nemo qui os tibi summa cum ignominia verberet. Verum haec tu forte sic taquani aniles quasdam fabulas aspernaris. Evidem ea contemui facile etiam paterer, si nubis diligenter investigabis, inclinans ipsa aliquid ac verius occurreret. Nunc autem vides ipse, causæ a vobis tribus, qui tamen Græcos hujus astatis omnes sapientia supereratis, te, inquit, et *Polo*, et *Gorgia* nihil asserri posse, quonobrem alia sit ineunda vita ratio, quam quæ illuc etiam utilis futura videatur: sed in tanta narrationum ac disputationum copia, ut aliae coarcti virgo resiliique solent, unam hanc famen firmam semper immotamque consistere: « Cavedendum nobis esse potius, ne injuriam faciamus, quam ne patiamur: atque hanc in curam buminis, praeceteris omnibus, incunibendum esse, non jam ut bonus videatur, sed ut bonus re ipsa sit, tam privatim, quam publice. » *Hactenus Plato*. Et ille quidem mortuorum judicis *Æacum*, *Minoem* ac *Rhadamanthum* futuros esse prouinavit: nubis autem Scriptura divina testatur, « Omnes manifestari oportere ante tribunal Dei, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum ». Et rursus: « In die, inquit, quo judicialabit Deus abscondita hominum, qui reddet unicuique secundum opera ejus: illi quidem, qui secundum patietiam operis ejus, gloria et honorem, et incorruptionem querunt, vitam aeternam: illi vero, qui ex contentione sunt, et qui non acquirentes tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, *Judaï* primum, et *Græci*. Non enim est acceptio ».

¹¹ II Cor. v. 10. ¹¹ Rom. ii, 5-12.

(59) *Kai οὐσιδίζω σε, etc.* *Synesius*, epist. 44, Platonicorum ex genio: *Kai τις δὲ γένοι, τοῦ σώματος ἔξελθοι, εἰδὲ ωπὸς βιαστὸς, εἴτε ἔτερον τρόπον, κακίατα αὐτὴν τὴν φυγὴν αὐτῆς τῇ φυγῇ θεασάμενος, εὐθὺς ἀρνεῖσθαι τοι γλωττής, ἀλλὰ ἐγκεκολαμμένοι ἔχοντες ποιησόμενοι τὴς πρέξεως; οὐκὶ Ιαγγάραις, οὐκ ἀπορεῖσθαι, ξέληγειν καὶ ἔκκειται τῇ δέξῃ, καὶ οὐ καχὺς καὶ πάς δὲ οὐ προκαθεδεῖ μετάνοια δημοσιεύεισα, εἰτε.*

(60) *Οἶς τε εἰ.* *Plato*, *οἶς τε ξηρῷ, quod rectius videatur.*

(61) *Ἐβλαστήσορετι.* *Nou sero contra chara est hec Platonis oratio, quoniam veluissesem ab Eusebii dicuntari. Addit enim hanc non minus illustris: « Εὖ δέ τις κατά τα κακά γέγνηται, καλαστός ἐστι. Καὶ τοῦτο δύτερον ἄγαθον, μετά τὸ εἶναι δίκαιον, τὸ γέγνεσθαι, καὶ κολαζόμενον δεδονά δίκην· καὶ πάσαν καλαζεῖν, καὶ τὴν περὶ ἔστων, καὶ τὴν περὶ τοὺς ἄλλους, καὶ περὶ διλγούς, καὶ περὶ πολλοὺς φυκτέος. Εμοὶ μὲν οὖν πειθόμενος, ἀκολούθησον ἔνσταθε, οἱ ἀρχικόμενοι εὐδαιμονήστεις, καὶ ζῶν, καὶ*

A τον, διὸ τῷ φρεσὶ διντὶ πάντων τῶν ἐνθάδε ἀγώνων είναι. Καὶ οὐσιδίζω σε (59), διτὶ οὐχ οὐδέ τε εἰ (60) σαυτῷ βοηθοῖσας, διτὶ τῇ δέξῃ, τοι δὲ τῇ προσώπῳ, διτὶ τῷ φρεσὶ καὶ τῷ κόρης ἀτίμως, καὶ πάντως προπτηλακίς. Τάχα δὲ οὐν ταυτὶ μῆδος τοι δουλείγεσθαι, οὐστερὸν ύπο τραχίς, καὶ καταρρονεῖσθαι. Καὶ οὐδέν γ' ἂν ἦν θαυματεῖν καταρρονεῖν τούτων, εἰ τὴ ζητοῦντας εγχομενοὶ αὐτῶν βεττίοις καὶ ἀλιθέστερα εὑρεῖν. Νῦν δὲ ὅρδες, διτὶ τρεῖς; Β θυτές οὔμεις, οὐστερὸν σφράγατοι ἐστε τῶν νῦν Ἐλλήνων, τοι ταῦτα Πιλόλος, καὶ Γοργαῖς, οὐκ ἔχετε ἀποδεῖξαι, ὃς δει δίλλον τινὰ βίον ζῆνται, διτερός καὶ ἔκπλος φανεται συμφέρων ἀλλὰ ἐν τοσσούτοις λόρους, τῶν διλλων ἐλεγχομένων, μόνος οὐτος τρεμεῖ ἀλλος, « ὡς εὐλαβεῖσθαιν ἐστι (61) τὸ ἀλιθεύειν μᾶλλον δὲ τὸ ἀδικεῖσθαι· καὶ παντὸς μᾶλλον ἀνδρὸς μελετητὸν οὐ τὸ δουκεῖν εἶναι ἀγαθὸν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ λόγιος καὶ δημοσιός. » Ο μὲν δὲ Ηλλάτων τὸν Αλεκόν, καὶ τὸν Μίνων, καὶ τὸν Παδάμανθον ὑπέθετο τὸν τετελευτηρίους δικαστάς εοσθεῖν· δὲ δὲ θεός Ἀργός παρτύρεται Πάντας δεῖν παραστησεῖν τῷ βίηματι τοῦ Θεοῦ, ίνα κομισταὶ θεαστοί; τὰ διὰ τὸ σώματος πρὸς ἀπράκτην, εἶτα ἀγαθὸν εἶται ταῦτα. Καὶ πάλιν, « Ἐν ήμέρᾳ, φησιν, διτὶ κρίνεται θεός; τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, δις ἀποδέσσει εἰκόνα περὶ καταρρονεῖσθαι τὰ ἔργα αὐτῶν τοῖς μὲν καθὸν ὑποροκήσι Εργον αὐτῶν δέξαιν, καὶ τιμῆν, καὶ ἀψιθαρίσιαν ζητοῦσι ζωὴν αἰλούντων τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀποταῦσι τῇ ἀλιθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, θυμός καὶ ὁρτὴ θύλακός καὶ στενοχωρία ἐπὶ πάσαν φυγὴν ἀνέρωπον τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, θυνταῖον τε πρώτον καὶ Ἐλλήνος. Οὐ γάρ ἐστι διαστολή, καὶ qui ex contentione sunt, et qui non acquirentes tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, *Judaï* primum, et *Græci*. Non enim est acceptio ».

C τελευτήσας· καὶ ξασθν τινὰ συν καταρρονεῖσθαι, δις ἀνθροῖς, καὶ προπτηλακίαι, ἐπὶ βούληται· καὶ ναὶ μάρτια διά, σύ γε θεαρέων πάτεται· τὴν διτερὸν ταῦτη πλαγὴν· οὐδέν τῷρις διενῦν πειστοί, ἐπάν τοι διαλέθεις ἀσκῶντος ἀρέτην. *Hactenus Plato*, quem scimus, epistola 44, *Synesius*: « Άλλ' ἀνδριστόν, ω γενναῖς, γενναῖς γάρ εἴης· καὶ τῶν μὲν ἡδονῶν ὑπεστησθεῖν, δις ἀποδέσσει ἀπαριθμένα, τοὺς δὲ ἀνθρώπους οὐκ αἰσχυντέον· ἀλλὰ τῷ δικαστῇ μὲν ὑμολογητῶν τὴν πρέξειν, ξειλαστὸν δὲ τῇ παραυτικᾷ τοῖσι, τὰς κάτω πονάς. Μεγίστου γάρ δηντὸς ἄγαθού, τῷ μὲν διαρτεῖν, δύτερον ἄγαθον δικαιωθεῖν· δεστὶς δὲ χρόνῳ πολὺς ἀδελφὸς ἀκαλαστός μένει, τοῖσι δὲ νομίζεται ἀπεγνωστόν, οὐ μήτε θεός, μήτε ἀνθρώπος εἴδεται. *Apoli et Senecam epist. 76* (SS. eum latrum voces hic omittit): *In illo loco, inquit, in quo vir bonus discitur, paucissimi sedent: et hi plerique videntur nihil boni negoti habere quod agant; et nepli inertes vocantur. Mihī contingat iste deritua. Ergo animo audienda sunt imperitorum convicia, et ad honesta dudum conlennendis est iste contempsus.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

***Οτι μη δέοι εἰς πάντας ἀκρέπειν τὰ σεμνὰ τῷ
τῆς ἀληθείας δογμάτων.**

· Εὐλαβοῦς (62) μέντοι, μὴ ποτε ἐκπέσῃ ταῦτα εἰς ἀνθρώπους ἀπαιδεύτους σχέδιν γάρ, ὃς ἔμοι δοῖ. οὐκ ἔστι τούτων πρὸς τοὺς πολλοὺς καταγελα-
στέαρα ἀκούσματα, οὐδὲ ὅν πρὸς τοὺς εὐέργητος βαυ-
πατιστέρα τε καὶ ἑνὸντας τικτύεται. Ποιλάκις δὲ
λεγόμενα, καὶ δὲν ἀκούμενα, καὶ πολλὰ ἔτι, μόγις.
ὅπερ χριστός, ἐκκαθαίρεται μετὰ πολλῆς πρα-
γματείας. Καὶ παρ' ἡμῖν δ ὁ σωτήριος λόγος φησί·
· Μή δύτε τὸ διγονού τοῖς κυρί, μιδέ βάλλεται τοὺς
μαργαρίτας ὑμῶν Ἐμπροσθεν τῶν κύρων» καὶ·
· Οὐ φιλικός γάρ ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ
Νέμουτος τοῦ Θεοῦ· μωρά γάρ αὐτῷ ἔστι·
ancum canibus, neque militia margaritas vestras
erit qua sunt Spiritus Dei: stultitia enim est

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

*'Οποιους δεῖται οἱ Πλάτωνες τοὺς ἀρχούσας
καθιστάντας διὰ τὸ καὶ ιδίωτας καὶ ἀγραμμάτους,
εἰ μόνον τὸ ἡδος λεκοσημημένοι εἰσέρχονται τῶν πόλεων.*

· Καὶ δὴ καὶ (65) ἐνδὲ ἀνδρὸς δηλεῖται καλοῖς εὐ-
ψυχῇ λόγοι ἐνθέταις μηδὲν ποιῶσι τίλεον, ἀλλὰ δὴ
τύπους καὶ τούτωντον. Ταῦτας πάσας ἀμεβίσιος τάξ
ἀπρωμελεστάταις ἴγαρ¹ ὁν δεήτη πολέων τε καὶ ἐνδὲ
κάτιον τῶν πολιτῶν, ἀλλ' οὐ τάς τῶν δημοσιωργῶν,
εἰ δρόπιον καὶ καταπανθάνεται, ὡς ἔνοι, Δέλτην. —Μαν-
θάνομέν γε, ὡς φύε, καὶ συγχωροῦμεν ἢ λέγεις. —
Τοιούτοις τούτων σύντα τελεῖται δεδογμένον καὶ λεγό-
μενον, ὃς τοῖς ταῦτα ἀμεβαίνουσι τῶν πολιτῶν οὐ-
δὲν ἐπιτρέπεσσον ἀρχῆς ἔχομενον καὶ λεγόμενον καὶ
ὅς ἀμεβεῖσιν διενιστέον, ἀν καὶ πάνι λογιστικοῖς τοῖς
καὶ πάντας τὰ κομψά, καὶ δεσποτικά τάχεις τοῖς
λυγῆς πεφυκότα, διατεπονημένοις ἀπαντάς τοὺς δὲ
τούτωντον ἔχοντας τούτους, ὡς σοφοῖς τε προσρρήσιον,
εἰ καὶ, τὸ λεγόμενον, μήτε γράμματα μήτε νέν-
τεσταντας καὶ τὰς ἀρχὰς δοτέον ὡς ἐμφροσ. Πώς
τῷρον ὁ φίλος, διενο συμφωνάς γένονται ἀντρονι-
κοῖς καὶ τὸ σμικρότατον εἶδος; Οὐκέτιν ἀλλ' ἡ
κατιλεῖται καὶ μεγίστη τῶν ἐμμαρτυρῶν μαρτυρίη δε-
κτητάτη λέγοται ἀν σοφεῖς ἡς δὲ μὲν κατὰ λόγον ζῶν
μέτοχος, δὲ ἀπολειπόμενος οἰκοφθόρος, καὶ τερπ-
τιῶν εὐδαίμην αυτῆρος. ἀλλὰ πάνι τούτωντον, ἀμεβί-
σται αἱ ταῦτα, ἔκαστος φανεῖται. Ταῦτα μὲν μοι
ἐπὶ τῶν Νέαρων καλεῖσθαι. 'Ο δὲ αὐτὸς καὶ τὸν Πολιτικὸν
περὶ τῶν μηδὲν τε περὶ τὸ δημόσια καὶ τὰς λέξεις
επωδόμεν, τάδε ὄφει: · Καλῶς, ὡς Σύντατες, καὶ

⁴⁴ Matth. viii, 6. ⁴⁵ 1 Cor. iii, 14.

(62) *Et Jacob.* Hec Plato, epist. 2 ad Dionysium, pag. 707 Fieini vers., qua laudantur etiam a Theodoro lib. i. *De Gracor. affect.*, qui est de fide, pag. 19, ubi pluribus hoc ipsum argumentum tractat, quam pareret graviora mysteria, cum plebeis aut radibus ingenii communiqueranda sint. Clemens Alexandr. Strom. v: Οἱ θεολογίσατε, οὐκινή, βάρες καὶ τὸ ἔλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων απέριποντο, τὴν δὲ ἀλλήλων αἰλύμαται καὶ συμβόλως, ἀλληγορίας τε ἀν καὶ μεταφορῆς παραδεῖσον. Hinc et nostris filis Apollinis, ut mortalius ἀποκρινόμην, ἵνα, inquit Clemens, οὐτικῶς ἐπάρουσιν.

581 CAPUT VII.

*Cratiora veritatis aogmata non omnibus promiscue
vulganda esse.*

« At enim cave sic », inquit Plato, ne haec unquam
in hominum imperitorum aures incident : nullum
eniu fere, ut mihi quidem videtur, sermonis genus
est, quod magis vulgus irrideat : ut vicissim nul-
lum est, quod hominibus egregie cuiusdam indolis,
aut suspicendum vehementius, aut afflatus divini-
similium videri solet. Et ejusmodi quidem illa sunt,
qua licet plurimum annorum et frequenti praæica-
tione et auditione assidua celebrentur, vix tamen,
quod auro etiam usu venit, diligenti opera studio-
que purgari possint. » Quam in rem, ita salutaris
etiam apud nos doctrina præcipit : « Nolite dare
porcos ». Itemque : « Animalis homo non per-

CAPUT VIII.

**Quales Plato magistratus ac principes creari relit :
nec idiotas ab eo, nullarumque li terarum homines
repudiari, et morum integritate modo praestiterint.
Ex libro tertio Legum.**

¶ Præsternit, inquit Plato, cum egregie ista hominis unius notationes animo inclusa nibil a' modum juvare possint. Contra vero, genus hoc totum ignorantiae, cum in rep. universe, tum in civibus quoque singulis, longe pessimum ac pernicioseissimum existimo, non autem alterum illud quo laborant artifices: si tamen vos, hospites mei, quod abs me dicitur intelligitis. — Nos vero, amice, et probe quidem intelligimus, et libenter comprobamus. — Ergo constitutum id maneat, civibus rerum istarum ignaris, nihil prorsus quod cum magistratus munere coconjunctum sit, mandandum esse; immo eos quoque languam stultos infimia notari oportere, ut disserendi facultate plurimum valeant, atque in iis omnibus que vel aliquid habent elegantiam, vel ad accendenda ingenii celeritatem utrumque pertineant, studiose sint diligenterque versati. At vero, qui secus animo comparati fuerint, eos et sapientes appellando, tametsi, quod r'go dicunt, neque litteras ipsi, neque bene noverint, et tanquam vere prudentes magistratibus ornandos esse. **582** Nam, quonodo tandem, o amici, vel tenerrissima quedam existast prudentiae species, ubi nullus cunscensioni locus? Fieri non potest. Atqui pulcherrima sane omnium, summaque consensio, summa jure optimo sapientia nominetur; qua quidem ut prædictus ille

μεν, καὶ προταγμένωνδεις δὲ τῇ τῶν σωτηρίων λόγῳ εὑρέσαι. Hinc illa apud philosophos, τῶν εἰδητικῶν, quae popularia magis et obvia, ab ἀκροατικοῖς et ἐποτικοῖς, quae prioribus tantum et acutioribus oculis patentes, accurate distinctio, quam ibid. Clemens pluribus persecutur. Lege si libet Francisc. Patritius, Disputat. Peripateticar. tom. I, lib. vi : tuam affatione cupiditatem expletuit.

(65) *Kal δή καλ.* Locum hunc Platonis, sexto *Legum* reperiſe non potui. At lib. vii *De republ.* pluribus ab eo de necessaria magistratibus scientia disputatur.

omnis est, qui ducet vita rationem sequatur; ita Α διαφυλάξῃς τὸ μὴ σπουδάζειν επὶ τοῖς οὐρανοῖς, quisquis etiam caruerit, is et familius sua pestem πλουσιώτερος εἰς τὸ γῆρας ἀναφανήσῃ φροντίζειται, nec ullo modo reip. utilis esse poterit, sed σωτηρίας. »

potius quod ab hoc cognitionis genere inparatus sit, in plerisque omnibus damno ac detrimento erit. » Haec ipse in *Legibus*. Idemque in *Politico*, ubi parum aliud nos de verbis ac vocibus sollicitos esse jubet: « Ecce, inquit, mihi Socrates: qui si exquisitam verborum curam defugeris, maiores prudentius divitias senectuti tuae comparabis. »

CAPUT IX.

Defugiendos esse magistratus. Ex primo De republi-

ca.

Hebraica docet historia primum omnium Movsem populi principatum deprecatum esse, ubi suum illum et oraculorum et consiliorum auctorem ita compellat: « Obsecro, Domine, produc alium qui id possit, quem missurus sis ». » Deinde Saulem quoque latreras queritatem, ne regnum suscipiat, ac prophetam Jeremiam manus impositum detrectanti similem facit. Quod magistratus deprecandi consilium, audi quemadmodum Plato tanquam æquum honestumque laudet. « Manifeste igitur, inquit, conlectum id est, mihi Thrasymache, artem nullam, magistratumque nultum suæ utilitati servire: sed potius, quod jam a nobis tanto ante dictum est, id unum quod subditis commendo esse possit, non comparare modo, sed etiam imperare, ita ut inferioris semper, non autem superioris rationibus consulat. Quapropter hoc etiam, Thrasymache suavissime, iamjam abs me addebat, neminem sua sponte ac volenter imperare, alienorumque malorum curationem suscipere, sed mercenarum flagitare: quod is qui arte bene uti volet, suæ nunquam, si modo artis ductum imperando sequetur, sed inferioris duntaxat, utilitati prospiciat, opinor, aut aliquid sive argenti, sive honoris præmium omnino proponendum erit, aut certe inferioris pœnae metus, ni capessant imperium. »

583 CAPUT X.

De justo, ex mente Platonis.

Hebraeorum ex oraculis intelligimus, cum illorum prophetas, tum alios etiam integritate præstantes, indignissimas quasque injurias atque contumelias, nullumque non periculum sortiter pertulisse. Quo in genere, quam Platonii cum ipsis egregie conveniat, ex iis quæ secundo *De republica* scriptis, intelliges. « Nunc igitur, inquit, constituta hac injusti hominis specie, alterum cum eo justum oratione nostra conferamus, virum simplicem ac generosum, quique, ut *Aeschylus* ait, probus esse, non videri veit. Et quidem, removenda nobis ab eo viri boni species omnis est. Nam si justus esse videbitur, eam opinionem honores continuo manueraque sequentur. Ita dubitari merito poterit, utrum aquitatis studio, an munerum atque honorum spe, talen vita rationem ineat. Rebus igitur omnibus, præterquam justitia, spoliandus erit, eique contrarius omnino priori illi sensus, successusque tri-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

« Οτι δειος φεύγειν τὰς ἀρχὰς. 'Απὸ τοῦ πρότον

τῆς Πολιτείας.

Τῆς παρ' Ἐβραίοις γραφῆς πρῶτον εἰσαγόσης Μυστέα παραπομένον τὴν τοῦ λαοῦ προστασίαν δι' ὧν πρὸς τὸν χρηματίζοντα Εφέσος, « Δέοματ, Κύρι, προσχείραι δὲλον τὸν δυνάμενον, δὲν ἀποστείλεις » κακπειτα τὸν Σαοὺλ κρυπταζόμενον, πρὸς τὸ μὴ ἀναβίξασθαι τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν προφήτην Ἱερεμίαν ὑποκαραπομένον ὑπάκουοντον ὅπως καὶ δὲλπάτον τὸν οὐλογογό τῆς παρατήσεως συνιστάσι, λέγων οὖτας: « Όνκον, ὁ Θρασύμαχος (64), τοῦτο ἡδὸν, δὲν οὐδέποτε τάχη οὐδὲ ἄρχη τὸ αὐτὸν ὀφελίμον παρακείσει, ἀλλ', διπερ πάλαι δέλτομεν, τὸ τῷ ἀρχαρίῳ καὶ παρασκευάζει, καὶ ἐπιτάται, τὸ ἀκένον συμφέρον δέλττονος ἔντος σκοπούσα, ἀλλ' οὐ τὸ τοῦ κρείττυνος. Διὰ δὴ ταῦτα ἔγωγε, ὃ φίλε Θρασύμαχε, καὶ δριτοὶ Ελεγον μηδένα δέδειν ἔκδοντα δρεῖν, καὶ τὰ δόλλερια κακά μεταχειρίζεσθαι ἐπανορθώντα, ἀλλὰ μισθὼν αἰτεῖν, διτὶ δὲ μέλλων καλλις τῇ τάχη πράξειν, οὐδέποτε ἔκαντο τὸ μέλλοντον πράξειν, κατὰ τάχην ἐπιτάτων, δέλλα τῷ ἀρχομένῳ. Όν δὴ ἔνεκ μισθὸν, ὃς ξοκε, δεῖς ὑπάρχειν τοῖς μελλουσι δέδειν δρεῖν, ή ἀργύριον, ή τιμῆν ή ζημιαν, ἐὰν μὴ δργωσται. »

Ac propterea quos libentius imperare voles, illi, opinor, aut aliquid sive argenti, sive honoris præmium omnino proponendum erit, aut certe inferioris pœnae metus, ni capessant imperium. »

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Περὶ τοῦ κατὰ Πλάτωνα δικαίου.

Τῶν παρ' Ἐβραίοις λογίων τοὺς παρ' αὐτοῖς προφήτας, καὶ δικαιους ἄνδρας ὑδρεῖς θεότας καὶ προπλακισμοῖς, πάντα τε κλινοντον εὐθαρσῶς ὑπομέλαι διδασκόντων, τὰ συνψόδη τῆς Πλάτωνος καὶ περὶ τούτου δόξης μάθοις ἀν δὲ τῶνδε αὐτοῦ τῶν φωνῶν, δε τῷ δὲ δευτέρῳ τέθενται τῆς Πολιτείας. « Τὸ δὲ οὖν (65) τοιούτον θέντες, τὸν δίκαιον αὐτὸν διενόμενον τῷ λόγῳ, ὑδρεῖς ἀπλοῦν καὶ γενναῖον, εἰτ' Αἰσχύλον, οὐ δοκεῖν, ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν θέλοντα. Ἀφαιρετόν δὲ τὸ δοκεῖν. Εἰ γάρ δέδει δίκαιος εἶναι, δοκεῖται αὐτῷ τιμὴ καὶ δωρεα, δοκοῦντι τοιούτῳ εἶναι. « Αδηλον οὖν εἴτε τοῦ δικαίου, εἴτε τῶν δωρεῶν τε καὶ τιμῶν ἐνεκα τοιούτος εἴη. Γυμνωτέος δὲ τῶν πάλιν δίκαιοισούντες, καὶ τοιητέος ἀνατίνιος διακείμενος τῷ προτέρῳ. Μηδὲν γάρ δέδοκιν δόξαν ἔχειν τῆς μεγίστης ἀδικίας, ἵνα βεβασανισμόν τοιούτου δικαιοισούντες, τῷ μὴ τέργεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς τιγνομένων. Ἀλλ' έστω διμετάστατος

(64) Οὐκούν, ὁ Θρασύμαχος. Plato, lib. i De republ., pag. 417 Ficini.

(65) Τὸ δὲ οὖν. Plato, ii De republ., pag. 423.

μέχρι θανάτου, δοκῶν μὲν εἶναι δίδυκος διὰ βίου, ὃν
δὲ δίκαιος (66). » Καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει: « Λεκτέον
οὖν. Καὶ οὗτος, καὶ ἄγροικοτέρως λέγεται, μή εἴρε
σιν λέγειν, ὃ Σώκρατες, ἀλλὰ τοὺς ἐπανοῦντας πρὸ^τ
δίκαιοτάντης δίκαιαν. Ἐρούσι δὲ τάδε: «Οὐτὶ οὕτω δι-
καιομένος δίκαιος μαστιγώσεται, στρεβλώσεται, δε-
δησεται, ἀκοπήσεται τῷ δρόμῳ πλευτῶν, πάντα
κακὰ ποιῶν, ἀνασκινθεύσεται, καὶ γνώσεται, οὗτοι
εἰναὶ εἶναι δίκαιοι, ἀλλὰ δοκεῖν δεῖ θέλειν.» Ταῦτα
λόγοις δὲ Πλάτων. «Ἐργοις δὲ πολὺ πρότερον οἱ παρ'
Ἐβραῖοι δίκαιοι καὶ προφῆται μνημονεύονται τὰ
εἰρημένα πάντα πεπονθέντα: «οἱ γε, δικαιοτάτοι δί-
καιοι, ὡς ἀδικώτατοι διεβάσθησαν, ἐπρίθησαν, ἐν
φόνῳ μαχαίρᾳ, ἀπέβανον, περπέλθοντες μηλωταῖς,
καὶ αἰγαίοις δέρμασιν, ὑπερόμπενοι, θλιβόμενοι,
κακουχούμενοι, ἐν ἔρημίαις πλανώμενοι, καὶ δρεοι
καὶ σπραγοις, καὶ ταῖς ὅπαλοις τῆς γῆς, αὐτὸν δὲ
δίκαιος δὲ κόσμος.» Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ τοῦ Σωτῆρος
ἡμῶν, τὴν ἀνωτάτην δικαιοσύνην τε καὶ εὐσέβειαν
ματίνετον, δόξαι δὲ δίκαιας παρὶ τοὺς πολλοὺς περι-
βαλλόμενοι, ὅποια ἐπασχον, αὐτῶν πάρεστον ἐπακού-
σαι λεγοντῶν· «Θεάτρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ
ἄγγελοι, καὶ ἀνθρώποι.» Καὶ, «Μέχρι τῆς ἀρρι-
ώρας καὶ πεινῶμεν, καὶ δυψῶμεν, καὶ γυμνητεύο-
μεν, καὶ κολαφίζομενα, καὶ ἀστατοῦμεν. Λοιδορούμε-
νοι εὐλόγουμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμενα, δισφημούμε-
νοι παρακαλούμενοι ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου
ἐγενήθημεν.» Άλλα καὶ εἰστὶ δέντροι οἱ γενναῖοι τοῦ
Σωτῆρος ἡμῶν μάρτυρες, καθ' οὓς τῆς τοῦς ἀνθρώ-
πων οἰκουμένης οὐ τὸ δοκεῖν, ἀλλὰ τὸ εἶναι δίκαιοι
τε καὶ εὐσέβεις ἀσκοῦντες, δοταὶ δὲ κατέλεξεν δὲ
Πλάτων, πεπόνθασιν ἐπειὶ καὶ ἡμαστιγώθησαν, δεσμά
τε καὶ στρέβλαις ὑπέμειναν, καὶ μήν καὶ ἔξερπτοσαν
τῷ δρόμῳ, καὶ πάντα τὰ δεινὰ ποθεότες,
ἀνεσκινθεύθησαν. «Ον οὐδένα παρ' Ἔλλησιν ἐπιζη-
τήσας δύοιον ἀνθρώποις ὡς εἰκόνας τινὰ φάναι, τὸν
φιλότοπον οὐδὲν ἔτερον ἢ θεοποιοι διὰ τούτουν περί^τ
τῶν παρ' ἡμῖν διαπρεπόντων ἐν εὐσέβειᾳ καὶ ἀληθείᾳ
δικαιοσύνῃ.

id studiosissime agerent, ut justi ac religiosi non omnia subierunt. Nam cæsi, vincili, torti, excicati, gravia denique perpessi omnia, postremo in crucem etiam acti sunt. Quorum neminem apud Graecos similem reperias; hoc ut merito dici queat, philosophum hoc orationis genere aliud egisse nihil, quam ut nostros quondam illos, religionis ac veræ justitiae laude clarissimos prædiceret.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τοῦ κατὰ Μωϋσέα καραβεῖσον.

Μωϋσέως κατὰ τινὰς ἀποφῆτους λόγους ἐν ἀρχῇ
τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, θεοῦ τινα παράδεισον
γεγονόντα φάντος, καὶ τούτῳ τὸν ἀνθρώπου τὸν τατῆ-
σθαι διὰ τῆς γυναικὸς πρὸς τοῦ δρεως ἀντικρυς
μονούσῃ τὰ ἥμιτα μεταποιήσας δὲ Πλάτων, ἐπά-
κουσον οἴα ἐν Συμποσίῳ καὶ αὐτοῖς ἀληγοροῦν
τέλεσκεν ἀντὶ μὲν τοῦ παράδεισον τοῦ θεοῦ, κῆπον
Διὸς ὀνομάσας· ἀντὶ δὲ τοῦ δρεως καὶ τῆς πρὸς αὐ-
τοῦ γενομένης ἀπάτης, Πενίαν ἐπισουλεύουσαν ὑπο-
θέμενος· ἀντὶ δὲ τοῦ πρώτου ἀνθρόδε, διὸ τοῦ θεοῦ

D

CAPUT XI.

De Mosis paradise.

Sub ipsa conditi mundi cunabula, Dei paradisum
aliquem exsustisse, ubi homo a serpente per mulie-
rem in fraudem inductus fuerit, Moyses arcana
quadam oratione commemorat. Hujus verba palam
tantum et aperte non immutata, audi sis quemadmodum
in Symposio allegorice Plato expresserit.
Quem enim ille Dei paradisum, Jovis hic hortum
appellavit; Serpentis ac fraudis per eum concinnata
loco, iusidiantem Paupertatem introduxit: primi
hominis vice, quem Dei consilium ac providentia,

⁶⁶ Hebr. xi, 37, 58. ⁶⁷ I Cor. iv, 9. ⁶⁸ ibid. 11-13.

(66) Οὐ δὲ δίκαιος. Verba haec, a librariis praetermissa, ex Platone supplevimus.

tanquam filium paulo ante natum produxerat, Α μῆτης τε καὶ πρόνοια οὐδὲ ὑστερὸς ἀρτηγενὴ προϊδέ-
βλητος, οὐδὲ Μήτιδος Πόρου ἀποκαλέσας· ἀντὶ δὲ τοῦ φάναι, Ὁπηγίχας συνίστατο ὅδε ὁ κόσμος, Ὅτε ἐγένετο δὲ Ἀφροδίτη, εἰπὼν, οὕτω τὸν κόσμον ἀλ-
ληγορήσας, τοῦ περὶ αὐτὸν κάλλους ἔνεκα. Λέγει δὲ ὁντὸς φῆμασιν ὕδως· « Ὅτε ἐγένετο (67) δὲ Ἀφροδίτη, εἰστῶντο οἱ θεοί, οἱ τε δῆλοι καὶ δὲ τῆς Μήτιδος οὐδὲ Πόρος. Ἐπειδὴ δὲ ἐδείπνησαν, προσε-
τίθησαν, οὐδὲ δὴ εἰωχας οὐσίας, ἀφίκετο δὲ Πενία, καὶ
ἡν περὶ τὰς θύρας. Οὐ οὖν Πόρος μεθυσθεὶς τοῦ νέκταρος, οἶνος γάρ οὐκανή, εἰς τὸν τοῦ Διὸς κῆ-
πον εἰσέλθον, βεβαρημένος εἶδεν. Ἡ οὖν Πενία,
ἐπικουλέουσα διὰ τὴν αὐτῆς ἀπότολμα παιδὸν ποι-
σασθεῖς ἐκ τοῦ Πόρου, χαταλνέται τε παρ' αὐτῷ,
καὶ ἐκήρυξε τὸν Ἐρωτα. » Τοιαῦτα μὲν δὴ τιαν καὶ
εἴη τούτας δὲ Πλάτωνος ἀπόφεράς Μωύσει ὑπηρέζατο.

CAPUT XII.

Ab utroque doceri, mulierem ex viro sumptam esse.

Præterea quod ait Moyses, « Adæ vero nou erat adjutor similis ejus. Et immisit Deus exstasis in ipsum, et sopivit eum: tulitque unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea. Et adificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem¹¹. » Id Plato, licet quo sensu dictum fuerit, ignoraret, abs sese tamen auditum fuisse palam ostendit. Quanquam Aristophani, qui, utpote comediarum scriptor, res etiam gravissimas deridere conueverat, bunc sermonem tribuit. Sic enim illum in *Convitio* loquentem facit. « Ac primum quidem, inquit, naturam humananam ejusque conditiones nosse vos oportet. Neque enim eadem quæ nunc est, natura olim nostra fuit, sed longe di-
versa. Primum enim genera hominum fuerunt omnia tria, non duo tantum, uti sunt hoc tem-
pore, mas ac femina: sed tertium insuper erat cum utroque commune; quod nudo tantum relatio no-
mine, prorsus evanuit. Tum enim androgynum erat tam forma, quam nomine, ex utroque maris ac feminæ sexu constitutum. » Deinceps more suo ca-
villatus, hec addit: « Hunc in modum locutus apud eum Jupiter, bifariam homines secuit, ut qui vel auriculas condidendi animo abscinderet, vel pilis ova divideret. Atque is ut quemque secuerat, huic Apollinem jubebat, vultum cervicisque dimidium, eam in partem qua sectus esset convertere, ut suæ hujus sectionis aspectu, modestior homo fieret. Tum exteris eum quaque mederi jussit. »

¹¹ Gen. ii, 20-22.

(67) Ὅτε ἐγένετο. Plato in *Convitio*, pag. 328. Porro fabula hujus explicationem apud Plotinum leges, *Ennead.* III, lib. vi, a capite ad libri finem. Summa est. Venerem τὴν φυχὴν esse docet: Φο-
ροῦ, τὸν πάνταν λόγον, Ιουνένα βασιλέων Νοῦν. Porci ebrietatem λόγον ἀπὸ κρείττονος ἀρχῆς πεισόντα τὰ εἰς ἀλέσσωνα: Jovis hortum, quod hortus omnis αγάλλεμα sit, καὶ πλούτον ἐγκαλλώντα, aliud esse οἷον quam τὰ παρὰ τοῦ νοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν φυχὴν ἀλέσσωνα ἀγάλλεμα, hoc est, τοὺς λόγους, τοὺς παρ-
ατοῦντας. Amorem, ipsum animæ desiderium πρὸς τὸ κρείττον, ex Porco et Paupertate natum, quia μετέχει μὲν ἐνδείας, η πληροῦσθαι θέλει, οὐκ

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΙΒ'. Οὐ ἐκ τοῦ ἀνδρός φαστε εἰλιγθεῖ τὴν γυναικα.

Πάλιν εἰρηκότος Μωύσεων, « Τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐδὲ ἡν
βοηθὸς δημος αὐτῷ. Καὶ ἐπίβαλεν δὲ θεὸς ἔκστασιν ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἀφύπνωσε, καὶ Εἰσέβη μὲν τὸν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπίκρηψε σάρκα αὐτὸς αὐτῆς. Καὶ φύκοδημος Κύριος δὲ θεὸς τὴν πλευρὰν, ἣν Εἰσέβη ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, εἰς γυναικα· μηδ συνεῖται δὲ πρῶτον (68) ὑμᾶς μαθεῖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὰ παθήματα αὐτῆς. Ἡ γάρ πάλαι τῆς φύσις οὐχ ἡ αὐτὴ ἡν ἡ περ νῦν, ἀλλὰ δὲλλη (69). Πρῶτον μὲν γάρ τρια ἡν τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων, οὐχ ὑστερὸν νῦν δύο, δέρψεν καὶ θῆριον, ἀλλὰ τρίτον προσῆσην, κοντὸν ἀμφοτέρων τούτων, τὸν (70) νῦν δημος λοιπὸν, αὐτὸς δὲ τρίμενται. Ἀν-
δρόγυνον γάρ τότε μὲν ἡν, καὶ εἶδος, καὶ δημος ἐξ ἀμφοτέρων κοινὸν, τοῦ τε δέρψεν καὶ τοῦ θῆριος. » Εἰτὲ ἔτις διασύρει τὰ αὐτὰ συνίθη, ἐπιφέρει λέγον· « Ταῦτα εἰπὼν δὲ παρ' αὐτῷ Ζεὺς, ἐπεμεν τοὺς ἀν-
θρώπους δίχα, ὑστερὸν οἱ τὰ ὄντα (71) τέμοντες καὶ μελλοντες ταρπεῖσιν, η δημος οἱ τὰ ὄντα θρεψιν. Οὐντα δὲ τέμοι, τὸν Ἀπόλιτον ἀκέλευθον τὰ τε πρόσωπον μεταστρέψει καὶ τὸ τοῦ αὐχένος ήμουν πρὸς τὴν τομὴν (72), ἵνα θεώμενος τὴν αὐτοῦ τρίπον, κοσμωτέρος εἴη δὲ ἀνθρωπος· καὶ τὰ δόλα λαθεῖσινευ.

διαιροῦν δὲ εὐτοπίας ἔστιν, η οὖν εγει τὸ ἀλλεπιπον ζητεῖ.
(68) Δεῖ δὲ πρώτον. Plato in eodem *Convitio*, pag. 322 Ficini.

(69) Plato, ἀλλοια.

(70) Plato, οὐ.

(71) Ότα. Plato, οὐδὲ, sed linea sequente, habetur οὐδὲ. Sunt quibus ζῶσ, vel νόσο placeat. Ego nihil mutandum putavi, non quod aures bifariam securi dixerit, sed quod eadem facilitate partem utramque Jupiter divisorit, qua gemine aures postmodum condidet securantur.

(72) Τομὴν. Ita Plato, et recte, τιμὴν enim in al. editione perperau legatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

Περὶ τοῦ πρώτου τῶν ἀνθράκων βίου.

Μανσέως τὸν πρώτον τῶν γηγενῶν βίον ὑπορθόφαντος ἐν παραδίαιψι θεού γεγονέναι, θεόν τε αὐτῶν ἡγεῖσθαι ἐν ἀχρημάτῳ καὶ ἀκτήμονι διαγωγῇ, ἀπεπτά τε αὐτοῖς καὶ ἀνήροις πάντα φύσεις, τυρμούς τε εἶναι τῆς μετὰ ταῦτα περιβολῆς ἐπάκουουσιν τοῦ φιλοσόφου μονονούχη αὐτὰ ἢ ταῦτα Ἐλληνικῇ τῇ φωνῇ διερμηνεύοντος. Λέγει δ' οὖν ὁ θεὸς Ἐνεμεν (73) αὐτοὺς, αὐτὸς ἐπιστατῶν, καθάπερ νῦν ἀνθρωποι, ζῶντες ἐπερονθειτέρον, δῆλα γένη φαύλοτερα αὐτῶν νομεύσοι. Νέμοντος δὲ ἐκείνου, πολειταὶ τε οὐκ ἔσται, οὐδὲ κτήσεις γυναικῶν καὶ πατέων (ἴκ τις γάρ ἀνεβάσκοντο πάντες, οὐδὲ μεριμνέοντο τῶν πρόσθεων) ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα ἀπήν πάντας, καρποὺς δὲ ἀρθρόνους εἰχον ἀπὸ τοῦ δρυῶν καὶ πολλῆς (74) Ἔλας, οὐδὲ ὑπὸ γεωργίας φυσούμενους, ἀλλ' αὐτομάτῃς ἀναδιούσῃς τῆς τῆς. Γυμνοὶ δὲ καὶ ἀστρωτοί (75), θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο. Τό γάρ τῶν ὥρῶν αὐτοῖς διλυπτοὶ ἐξέκρατο μαλακάς δὲ εὐνάς εἰχον ἀναρφούμενης ἐπὶ γῆς ποὰς ἀφθόνου. — Τὸν δὲ βίον, δὲ Σύκρατος, ἀκούεις μὲν τὸν τῶν ἐπὶ Κρόνου τόνδε δ', ὃς λέγος ἦτι Διὸς εἶναι, τὸν νῦν παρὸν αὐτὸς ἔχεισθαι.»

stentium, molium quoque tororum copiam haberent. — Vitam, mi Socrates, hominum olim sub Saturno degentium audiisti : præsentem vero, qualem sub Jove fuisse ferunt, præsens ipse ac per tete sentis. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

“Οτι καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώις ὄμιλοντο.

Πάλιν Μανσέως ἀναγράφαντος, διὸ ήδη φρονμάτερος πάντων τῶν θηρῶν, οἵτις εἰπεν δὲ τις τῇ γυναικὶ, καὶ ἡ γυνὴ τῷ δρεῖ, καὶ τὰς ὄμιλος τοῦ δρεων ἐκθεμένους δὲ Πλάτων οἴα γράφει ἐπάκουουσον. « Εἰ μὲν τοῖνον (76) οἱ τρόφιμοι τοῦ Κρόνου, παρόσης αὐτοῖς οὐτω πολλῆς σχολῆς καὶ δυνάμεως, πρὸς τὸ μή μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ θηρίοις δὲ λόγων δύνασθαι ξυγγίνεσθαι, κατεχρώντο τούτοις σύμπασιν ἐπὶ φρεσοφίζειν, μετά τε θηρίον καὶ μετ' ἀλλήλων δημιούντες, καὶ πυνθανόμενοι παρὰ πάσις φύσεως, εἰ τινὰ τις ἴσλαν δύναμεις ἔχουσα σιθετό τι διάρρορον τῶν διλυπτῶν εἰς ἔναγρυριμὸν φρονήσεως ἐκράτειν, διτ τὸν νῦν οἱ τότε μυρίων (77) πρὸς εὐδαιμονίαν δέρετον. Εἰ δὲ ἐμπιπλάμενοι οἵτων ἀδην καὶ πότιστα διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ τὰ θηρία μέθους, οἷοι δὴ καὶ ταῦτα περὶ αὐτῶν λέγονται καὶ τοῦθι, οὐτος γε κατ' (78) ἡμῖν δόκιμον ἀποφίνεσθαι, καὶ μάλα ἐκράτειν. « Ήμως δὲ οὖν ταῦτα μὲν ἀφώμων, οὓς ἀντὶ μηνυτῆς τις ἱκανὸς φανῇ, ποτέρως οἱ τότε τὰς ἐπιθυμίας εἴχον περὶ τε ἐπιστημῶν καὶ τῆς τῶν λόγων χρείας.»

liquidoque statuatur. Verum ista quidem missa faciamus, dum nobis idonei cuiusdam indicis copia facta sit, ex quo resciamus, num illius τετραί homines, aliqua doctrinæ ac bene scienterque dicendi cupiditate ducerentur. »

^{**} Gen. iii, 4.

(75) Θεὸς ἔργων. Plato in *Politico*, pag. 475 Ficini.

(76) Plato add. ἀλλῆς.

(77) Αὔγρωτοι. Ita etiam Plato. Ficinus tamen vertit, expediti.

A

586 CAPUT XIII.

De prima hominum vita.

Primam hominum vitam in Dei paradiſo Moyses ductam esse scribit, ubi eorum curam sine ullo divitiarum opumque commercio Deus ipse gereret, omniaque ipsis absque ulla vel semente, vel agro-rum cultura nascerentur, cum interim eo, qui deinde secutus est, amictu nudi essent. Quae omnia philosophum audi, Graecē totidem pene verbis explicantem. « Ilos, inquit, pascebat Deus, tum eos per sese regens, quo modo nunc homines, divinioris animantis naturam sortiti, alia quadam iuferioris ac deterioris conditionis animalia pascare consueverunt. Quo dum ipse munere fungetur, nullicet liberi respicibile erant, nec ducebantur uxores, nec liberis suscipiebantur (omnes quippe tum ex terra, superiorum omnium obliiti, reviviscerant); verum ista cum abessent omnia, fructuum affatim ex querubus, aliisque passim arboribus suppeditebat, utique, quos sine ullo cultu, ipsa sponte terra profunderet. Nudi præterea, nullisque ut plurimum stragulis sub dio passim degebat; quippe qui et tempestatum clementiori temperatione uterentur, et in tanta vi herbarum ex terra visceribus exsi-

B
stentium, mollium quoque tororum copiam haberent. — Vitam, mi Socrates, hominum olim sub Saturno degentium audiisti : præsentem vero, qualem sub Jove fuisse ferunt, præsens ipse ac per tete sentis. »

CAPUT XIV.

Eodem cum brutis etiam animantibus versatos esse.

Scrispsit etiam Moyses, « quod serpens erat calidior cunctis animantibus »; » necnon quibus verbis et serpens cum muliere, et mulier cum serpente locuta fuerit, ipsamque adeo serpentinæ agendi rationem exposuit. Jam audi quid in simili genere Plato scripserit. « Si alumui Saturni, inquit, summo in otio summaque non cum hominibus modo, sed etiam cum bestiis familiari sermone agendi potestate, iis omnibus ad philosophia studium utebantur : **587** tam inter sese mutuo, quam cum bestiis ipsis versando, et ab unaquaque natura sci- scitudo, nunquid diversum ab aliis vi quadam singulare propriaque sentiret, ut hoc pacto suam quandam a quibusque prudentiae stipem acciperent : liquet omnino, etatis illius homines infiniti ad beate vivendum præsidiis nostros superasse. Sin autem abdomini, beltuando ac perpetuando servientes, fabulas tantum ejusmodi, quas de ipsis vulgo circumferunt, in mutua illa cum inter sese, tum etiam cum bestiis consuetudine tractabant ; de hoc quoque, meo quidem judicio, facile admodum

(76) *El μὲρ τούτων.* Idem Plato, ibid. pag. 476.

(77) Plato, μυρίων.

(78) Οὕτως τε κατ'. Melius, ut videtur, quam apud Platonem, ὡστε κατά.

CAPUT XV.

A

Quemadmodum ambo diluvii meminerint.

Moyses cum in legum hominibus forendarum cogitatione versaretur, rerum sibi antiquarum commemorationem, ipso statim exordio necessariam putavit. Primum itaque diluvii, atque hominum qui ab eo extiterunt, vita meminit; tum antiquiorum etiam Hebraeorum, seu quos præcipio Deus amore dilexerat, seu quos improbitas notos insignesque fecerat, mores exposuit, ratu conjunctum in primis cum iis, quas præ manibus habebat legibus, hoc historiæ genus futurum. Plato similiter, cum animum ad scribendas leges appellit, eamdem ac Moyses viam ipse ac rationem emulatur. Audi ergo quemadmodum ipso *Legum* suarum principio loquatur. « An igitur, inquit, priscas illas narraciones veras arbitraris? — Quas tandem? — Crebros olim hominum interitus, diluvii, morbis, ac catenæ id genus extitisse, ex quibus pauci admodum homines evaserint. — Totum id quidem nemini perquam verisimile non videatur. — Age vero, unum illum ex pluribus, quem diluvium importavit, consideremus. — Quid porro a nobis iu eo cogitari vis? — Qui tum vastitatem illum effugere potuerint, montanos duntaxat pastores aliquot fuisse, qui summis in cacuminibus, tanquam exigua quadam generis humani semina, relicti scrutative constituerint. — Perspicuum id quidem. — Istos porro, tales cum essent, cum ab ceteris artibus imparatos fuisse necesse est, tum ab iis etiam fraudibus et calumniis alienos, quibus sese **588** passim in uribus, avaricie, contentionis, ac reliquorum id genus maleficiorum astu abrepit, alios alii evertere moluntur. — Et hoc plane consentaneum. — Ponamus igitur campestres simul ac maritimæ urbes eo tempore funditus periisse. — Ponamus. — Proinde, quidquid etiam instrumentorum fuerat, quidquid artis ullius proprium, seu civilis, seu alterius cuiuscunque peritiæ, id totum eadem ruina simul ac semel haustrum ac sepultum fuisse dicendum est. » Deinde aliquot interjectis: « Maneat igitur, inquit, ita sese per ejusmodi cladem res hominum habuisse; vastam quippe horribilemque soliditudinem, vimque fecundissimum terrarum immensam extitisse. » Haec ille similiaque præfatus, hominum eorum deinceps, qui post diluvium vixerunt, mores persecutur. Inde, Moysis exemplo, qui rerum a diluvio gestarum historiæ sanctiorum olim Hebraeorum instituta subjungit; post eorum qui proxime diluvium secuti sunt vitam, res Graecorum, ut Hebraeorum conatur. Quin etiam Trojavorum, primæque Lacedemoniorum reipublicæ, ac Persarum mentionem facit, eorumque simul, qui apud eos seu bene, seu male vixissent. Atque hac perfunctus historia tum demum suas ipse leges scribere auspicatur, in eo quoque Moysem emulatur.

(79) *'Αρ'* οὐρ. Plato, lib. iii *Leg.*, pag. 585
Ficini.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

« Οπως περὶ τῶν κατακλυσμοῦ μέμνηται. Μωῦσῆς, νομοθεσίαν ἀνθρώπους καταβεβλήματος, ἐνθύμιαν αὐτὸν δεῖν ἀρχαιολογίας ἐν τοῖς προσημοῖς. Μνήμονεύει δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν βίου τῶν ἀνθρώπων· ἔπειτα παλαιῶν ἀνδρῶν τὴν παρ' Ἐβραίους θεοφιλῶν, καὶ τῶν δὲ ἄλλων ἐν πληριμελεῖς ἑγησαμένων τὴν πολιτείαν ὑφηγεῖται, κατάληπτον εἰς ἔνομοθετεῖ τὴν περὶ τούτων ἡγησάμενος ἰστορίαν ἔστεσθαι. Καὶ δὲ Πλάτων δὲ ὑστερότερος, παρελθὼν ἐπὶ τὴν τόν Νέρων γραψῆν, τὸν αὐτὸν τῷ Μωῦσῃ ζηλοὶ τρόπον. Ἐν προσημοῖς γοῦν τῶν Νέρων ἐπάκουον ἂ φησιν· « Ἀρ' οὖν (79) οἱ παλαιοὶ ἀδεῖοι ὑμῖν ἀλήθευτά τινα ἔχειν δοκοῦσι; — Ποιοὶ δή; — Τὸ πολλὰς ἀνθρώπων ψεύδες γεγονέναι κατακλυσμοῖς τε καὶ νόσοις καὶ δαιμοῖς πολλοῖς, ἐν οἷς βραχὺ τι τῶν ἀνθρώπων λειπεσθεῖσαν. — Πάντα μὲν οὖν πιθανόν τοιούτον πᾶν παντί. — Φέρε δή, νοήσωμεν μέτα τῶν πολλῶν ταῦτη, τὴν τῶν κατακλυσμῶν (80) γενομένην. — Τὸ ποτὸν δή περὶ αὐτῆς διανοηθέντες; — Ήσει οἱ τότε περιφυγόντες τὴν ψεύδαν σχέδιον δρειοί τινες ἀν εἰεν νομίζεις, ἐν κορυφαῖς που σμικρὰ ζώντα τοῦ τῶν ἀνθρώπων διατεωσαμένα γένους. — Δῆλον. — Καὶ δή τοις τοιούτοις γε ἀνάγκη τοι τῶν δαιμονίων ἀπέτρεψον εἶναι τεγνῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς διστοι πρὸς ἀλλήλους μηχανῶν, εἰς τε πλεονεξίας, καὶ φύλονεικίας, καὶ ὅπσας ἀλλα κακουργήματα πρὸς ἀλλήλους ἐπιτονούσαν. — Εἰδεις γοῦν. — Θύμων δή τὰς ἐν τοῖς πάδοις πόλεις, καὶ πρὸς θαλάσσην κατοκύσσας, ἀρδην ἐν τῷ τότε χρόνῳ διαφεύγεσθαι. — Θύμων. — Οὐκοῦν δργανά τε πάντας ἀπόλλυσθαι, καὶ εἰ τε τέχνης ἡ ξύλιμον σπουδαῖον (81) εὑρμένον, ἢ πολιτεῖης, ἢ καὶ σοφίας τινὸς ἀπέτρεψαι, πάντα ἔργαν. — Ταῦτα ἐν τῷ τότε χρόνῳ φέομεν. » Καὶ μεθ' ἔπειρα φησιν· « Οὐκοῦν οὐτων δή λέγωμεν ἔχειν τότε, διό ἐγένετο ἡ ψεύδα, τὰ περὶ τοὺς ἀνθρώπους πράγματα, μυρλαν μὲν τινα φοβεράν ἐρημίαν, νῆσον δὲ ἀσθένον πλήθος πάμπολον. » Ταῦτα καὶ τοιάντα ἔτερα εἰπών, ἐπιέρχογεται βίους τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀνθρώπων. Εἴδος οὐστέρ Μωῦσῆς τὴν τῶν πάλαι θεοφιλῶν Ἐβραίους πολιτείαν, περσῶν τε καὶ τῶν παρὰ τούτοις, εἰτε ὅρθων, εἰτε καὶ μη βεβωκότων. Είτε μετὰ τὴν τούτων ιστορίαν, ἀπάρχεται τῆς τῶν Νέρων ἐκθεσεως, καὶ τούτῳ Μωῦσεῖ κατακολουθήσας.

Moyses, ad antiquissimam retro memoriam revocare conatur. Quin etiam Trojavorum, primæque Lacedemoniorum reipublicæ, ac Persarum mentionem facit, eorumque simul, qui apud eos seu bene, seu male vixissent. Atque hac perfunctus historia tum demum suas ipse leges scribere auspicatur, in eo quoque Moysem emulatur.

(80) Plato add. ποτέ.

(81) Plato, σπουδαῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ^{της}

*"Οτι τα της διδασκαλίας, ὅρθως ἡμῖν ἀπὸ τῶν
θεῶν ἀρχόμενα, κατατίθηται εἰς τὰ ἀνθρώπων.
Ἄπο τοῦ πρώτου τῷ Νόμῳ Πλάτωνος.*

Μεντεσέως τῇ πάσαιν αὐτοῦ νομοθεσίαιν, τὴν τε κατ' αὐτὸν πολετείαν, εἰσαγείας τοῦ τῶν διων Θεοῦ ἀναρτήσαντος, ἀπὸ τε τοῦ πάντων δημιουργοῦ τὴν καταρχῆν τῆς νομοθεσίας πεποιημένου· ἐπειτα τῶν θείων ἀγάθων ἔξιρχεσθαι τὰ ἀνθρώπινα διδάσκαντος, τὰ τε θεῖα ἐπὶ τῷ πάντων ἥγεμονα Νοῦν, αὐτὸν δὴ τὸν τῶν διων Θεὸν ἀναθέντος· θέα δηπος καὶ ὁ Φιλόσοφος, τοῖς αὐτοῖς βαύνον ἔγειται, ἐπιμέμφεται μὲν τοῖς Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων νομοθέταις, τὸ δὲ ἀρέσκοντα τῷ Μεντεσέῳ νόμον διεδάσκεται, λέγων σύντοιχος· Ηῆ δὴ οὖν (82) οἱ ΕἼντις ἀνθρώπουν διελέμενον λέγειν, αὐτός τοι ἀκούειν, βούλεις τοι φράζω; — Πάλιν μὲν οὖν. — Οἱ ξένες, ἔχρην εἰπεῖν οἱ Κρητῶν νόμοι οὓς εἰσι μάτην διαφερόντων εἰν πάσιν εὐδόκιμοι τοῖς Ἐλλησίσ· ἔγουσι γάρ ὄρθως, τοὺς αὐτοὺς χρωμένους εὐδαίμονας ἀποτελοῦντες. Ἀπάντα γάρ τάσαθ διηρέουσι. Διετὰ δὲ ἀγάθα διτοι, τὰ μὲν ἀνθρώπινα, τὰ δὲ θεῖα. Ήρηται δὲ ἐκ τῶν θείων θάτερα· καὶ ἐὰν μὲν δέχηται τὰ μεικτά πόλις, κατέται καὶ τὰ ἑλάττων· εἰ δὲ μή, στέρεται ἀμφορί. Εστι δὲ τὰ μὲν ἑλάττων, ὃν ἥγεται ὄγεια, κάλλος δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον, ἴσχυς, εἰς τὸ δρόμον, καὶ εἰς τὰς ἀλλας πάσας κινήσεις τῷ σύμματι· τέταρτον δὲ δῆ πλούτος, οὐ τυφλός, ἀλλ' ἄλλη βλέπεται, ἀντερ δὲ ἐπηγέρεται φρονήσις. Οἱ δὴ πρῶτοι αὐτῶν (83) θείων ἥγεμονον ἔστιν ἀγάθων (84) ἡ φρόνησις (85)· δεύτερον δὲ μετὰ νοῦν σύφρων φυχῆς ξένης· ἐν δὲ τούτων μετὰ ἀνθράκας κραβέντων, τρίτον ἀν εἴη δικαιοσύνη· τέταρτον δὲ ἀνθρέται. Ταῦτα δέ πάντα ἔκεινων ἐμπροσθεν τέτακται φύσει. Καὶ δὴ καὶ τῷ νομοθέτῃ τακτῶν οὕτω μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἀλλας προστάξεις τοῖς πόλιταις εἰς ταῦτα βλεπούσας αὐτοῖς εἶναι διακαλευστόν. Τούτων δὲ τὰ μὲν ἀνθρώπινα εἰς τὰ θεῖα, τὰ δὲ θεῖα εἰς τὸν ἥγεμόν τον νοῦν σύμπαντα βλέπει (86), περὶ τὸ γάμους ἀλλήλοις ἐπικοινωνούμενους. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τοῖς τοῦ πατέλων γεννήσεις καὶ τροφαῖς, δους τε ἀρρενεῖς καὶ δους θηλεῖς, νέους τε διντούς καὶ ἐπὶ τὸ πρεσβύτερον διόντων, μέχρι γῆρας τιμῶν ὄρθων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, καὶ ἀπιμένοντα ἐν ἀπόστασι ταῖς τούτων διμελίαις (87)· τὰς τε λότας αὐτῶν καὶ τὰς ἡδωνάς, καὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἔμπαντα τε ἐρώτων τὰς στούδιες ἐπισκεμμένον καὶ παραπεψυλαχότα, φέγειν τε ὄρθως, καὶ ἐπικανενδιότερον αὐτῶν τὸν νόμον. · Καὶ μετὰ βραχέα γηροί· Κατιδύν δὲ δὲ θεῖς τοὺς νόμους, πάσι τούτοις φύλακας ἐπιστήσει, τοὺς μὲν διὰ φρονήσιών τούς δὲ διὰ ἀληθοῦς δόξης (88) ἱέντας· διτοι

(82) Ηῆ δὴ οὖν. Plato, lib. i Ley., pag. 567.

(83) Αὐτὸν τῷ. Ita recte Plato vocem utramque distinguit; male conjugehat prior editio.

(84) Ἀγάθων. Plato, ἀγάθων.

(85) Φρόνησις. Glossema videri possit. Plato tamē eūjusmodi voces, minus sāpe necessarias, inculcare solet.

(86) Βλέπεται. Plato, βλέπειν, quod magis probo. Quae sequuntur trajectia nonnihil videntur. Itaque legere malum βλέπειν. Μετὰ δὲ τοῦτα, περὶ τοὺς γάμους δὲλλα ἐπίται. ἐν ταῖς τῶν πόλις, etc.

(87) Οὐαλίας. Ita hoc membrum a sequentibus

A

CAPUT XVI.

Quam præclare doctrinæ nostræ rationes a rebus diuinis auspicati, in humanas desinamus. Ex primo Legum Platonis.

Ratiocinem legum ac reipublicæ sua universam ex summi, Numinis religione suspensam Moyses esse cum vellet, illam ab eodem rerum omnium molitore auspiciatus est: deinde quidquid humanorum bonorum est, id omne a divinis proficiisci docuit, ipsaque divina ad mentem illam cunctorum moderatricem, hoc est, ad euudem illum universi Deum revocavit. Hujus vestigii insistens philosophus, vide quemadmodum, reprehensis Cretensium et Laconiamoniorum legislatoribus, 589 sanctam illum ab Moyse legem edoceat. «Viv’ tu, inquit, dicam in genue, qua τι via et ordine totum hoc disputationis genas instituentem libenter audiissim? — Maxime id quidem velim. — Eiusmodi ergo, mi hospes, tua esse oratio debuit. Non immerito Cretensium leges a Græcis omnibus summa cum laude celebrantur. Nam hoc ipso recte omnino condita sunt, quod iis qui vivunt beatos efficiant, dum bonis eos omnibus cumulant. Quippe cum duo honorum genera sint, humanorum unum, alterum divinorum, tum vere ex divinis humana pendent. Quare quæ res publica maiora suscepit, eadem minora quoque possidebit: sin autem, utrisque caret necesse est. Et minorū quidem vocant illa quorum princeps est sanitas; secundum pulchritudo; tertium vires corporis ad cursum aliquo motus obvounds; quartuni dicitur, qua tum demum cæcæ non erunt, sed acutissimo visu prædite, si modo prudentiae manum sequentur. Quæ quidem prudentia, divinorum etiam honorum dux quedam est; quam veluti mentem proxime sequitur constans animi temperantia: ex iis duabus cum fortitudine conjunctis existit justitia; quas deuicti omnes fortitudi excepit. Ille omnia humanis illis naturæ dignitate præstant. Quocirca is etiam ordo legislatori servandus erit. Deinde vero cives alii institutis, quæ tamen priora semper illa spectent, informabit; ita quidem ut res humanae ad divinas, ad mentem principem divine omnes referantur. Deinde, mutuis nuptiis inter se contractis, procreationem educationemque liberorum studiose curabit, et seu mares illi fuerint, seu semiæ, quidquid ab iis vel adolescentibus, vel jam stetate maturioribus, ad ipsam usque senectutem, in mutuis consuetudine recte secusive fiat, alterum honore afficiet, alterum ignominia: simul etiam quid iis aut dolori sit, aut voluptati, quibus vel cupiditatem

distinguendum: secus non levis est sententia futura perturbatio, ut ex Ficini versione constare potest. Nam quæ sequuntur, ita reddi: *Contra vero dolores, voluptates et cupiditates, in omni conversatione vituperari, etc.* Atqui notebat Plato dolorem omnem aut omnem animi commotionem reprehendi, sed potius quod in quoque rectum laudari, vituperari contra quod vitiōsum, ut ex disputationis contextu manifeste patet.

(88) Αληθοῦς δέξῃ. Ficinus, vera opinione. Sed quæ tandem vera hæc opinio? Et si qua est, quid eam inter prudentiam discriminatur? Δόξα hic,

tibus, vel amoribus indulgent solerter explorans atque observans, suis, ut par est, legibus prava omnia reprehendet, laudabique contraria. » Hæc Plato, qui paucis interjectis, rursus ita prosequitur. « His legislator studiose provisis, eos omnium custodes ac praefectos deligit, quos partim prudentiae, partim verae laudis viam instituisse cognoverit: ut ea mens universa jam apta ex se atque connexa ejusmodi efficiat, quæ temperantia potius atque justitia, quam divitiarum aut ambitionis ducum sequantur. **590** En, hospites suavissimi, quemadmodum vos et jam ante voluissim, et nunc etiam omnino velim exponere, ut in iis, quas vocant, Jovis et Pythii Apollinis legibus, quas Minos et Lycurgus condiderunt, hæc omnia locum habeant: simul, ut is modo qui vel arte, vel usu quodam legum peritiam adeptus fuerit, hunc in ipsis quem postulamus ordinem facile deprehendat, quem nos tamen agnoscere nulla ratione possimus. » Hactenus ille. Nec absimile quidem est quod apud nos scriptum habetur, « Quærите primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis ». Quin et ipse quoque Moyses tanto ante ab ea doctrina que Deum ipsum predicaret exorsus, ubi sua deinceps reipublicæ formam, et quidquid vel ad contractus mutuos, vel ad communis vita rationes et instituta pertinebat, ad illud principium apte consentaneaque digessit, tum omnium custodes praefectosque creat, viros et ipsi Deo consecratos, et quemadmodum Scriptura testatur, ut aquitatem præstantes, sie ab omni arrogancia prorsus alienos, quosque partim prudentiae, partim verae laudis viam instituisse cognoverat.

CAPUT XVII.

Quam præclarum sit pueros a prima statim astate piis religiosisque moribus assuefacere.

« Evidem, inquit Plato, sic statuo, quacunque præstare quis olim ei excellere voluerit, in hanc ipsi jam inde a pueris incumbendum esse, atque in iis que cum illa conjuncta sunt, tum lusitando, tum serio studioseque versandum. Quippe qui vel bonus agricultor, vel peritus architectus esse volet, hunc in puerilibus quibusdam ædificis, illum in colendo agro ludere eportebit, quos proinde qui educando suscepserit, eum sua cuique licet exigua quedam instrumenta, quæ vera illa imitantur, comparare necesse erit. Præterea, quidquid eum in finem ante seire opus est, prius omnino perdiscendum: ut fabro mensuræ amissisque rationes tenendæ, militi nunc ludo equitandum, nunc id genus aliud quid actitandum: prorsus, ut ipso quoque lusus genere, voluptates eo cupiditatesque puerorum flectere eonemur, quo tandem eos tanquam ad finem aspirare

⁴⁴ Matth. vi, 53.

opinor, gloria est, multa enim Plato de laude honestis actionibus tribuenda disputaverat, adeoque proxime ante xatidōn, iu eo præcipue versatus erat.

(89) Plato add. trivd.

(90) *Tάξις εἰληφάτα.* Ficin., et quonam ordine posita pateant illi, etc. Vereor, ut Platonis ex mente. Hæc enim ex superioribus intelligenda sunt, ubi de ordine, quo statui leges oportere, disputatum erat: quem ipse ordinem in Cretenium et Lacedemoniorum legibus aperiri vellet, qui peritis notis ac perspectus haberetur, alii tamen perobscurus esset.

A πάντα ταῦτα ξυνδήσας δο νοῦς, ἐπούμενα σωφρούνγια καὶ δικαιούνγια ἀποφήνῃ, ἀλλὰ μὴ πλούτου μηδὲ φιλοτιμία. Οὐτας, ὡς ἔνοι, ἔγωγε ήθελον ἄν ώμας, καὶ έτι νῦν βούλομαι διεξελθεῖν, πῶς ἐν τοῖς τοῦ Διὸς λεγομένοις νόμοις, τοῖς τε τοῦ Πισθίου Ἀποδίλωνος, οὓς Μίνως τε καὶ Λυκούργος ἔθετην, ένεστι τε πάντα ταῦτα, καὶ δπε (89) τάξιν εἰληφότα (90) διάδραμα ἔστι τῷ περὶ νόμων ἀμπελώρῳ, τέχνῃ τε καὶ τοιν έθεσι: τοῖς δὲ ἀλλοῖς ἡμῖν (91) οὐδαμῶς ἔστι καταφανῆ. » Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ εἰρηται: « Ζητέστε πρῶτον τὴν βασιλείαν, καὶ δικαιούνγιην (92), καὶ πάντα ταῦτα προστέθσσται ὑμῖν. » Άλλα καὶ Μωυσῆς ποὺ πρότερον, ἀπὸ τῆς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας τὴν ἀρχὴν πεποιημένος, ἔτις τε ἐφαρμόσας τὴν κατ' αὐτὸν πολιτείαν, καὶ τὰ περὶ συμβολαίων καὶ τὰ περὶ τοῦ κοινοῦ βίου νόμημα, τοῖς πάσιν ἀρχοντας καὶ φιλακας καθίστησι τοὺς τῷ Θεῷ ιερωμένους, ὡς καὶ τὰ λόγια διδάσκει, δινόρας δικαίους, μισουντας ὑπερφωνειας, τοὺς μὲν διὰ φρονήσεως, τοὺς δὲ διὰ θυντοῦ δέξις λόντας.

B πάντα ταῦτα ξυνδήσας δο νοῦς, ἐπούμενα σωφρούνγια καὶ δικαιούνγια ἀποφήνῃ, ἀλλὰ μὴ πλούτου μηδὲ φιλοτιμία. Οὐτας, ὡς ἔνοι, ἔγωγε ήθελον ἄν ώμας, καὶ έτι νῦν βούλομαι διεξελθεῖν, πῶς ἐν τοῖς τοῦ Διὸς λεγομένοις νόμοις, τοῖς τε τοῦ Πισθίου Ἀποδίλωνος, οὓς Μίνως τε καὶ Λυκούργος ἔθετην, ένεστι τε πάντα ταῦτα, καὶ δπε (89) τάξιν εἰληφότα (90) διάδραμα ἔστι τῷ περὶ νόμων ἀμπελώρῳ, τέχνῃ τε καὶ τοιν έθεσι: τοῖς δὲ ἀλλοῖς ἡμῖν (91) οὐδαμῶς ἔστι καταφανῆ. » Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ εἰρηται: « Ζητέστε πρῶτον τὴν βασιλείαν, καὶ δικαιούνγιην (92), καὶ πάντα ταῦτα προστέθσσται ὑμῖν. » Άλλα καὶ Μωυσῆς ποὺ πρότερον, ἀπὸ τῆς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας τὴν ἀρχὴν πεποιημένος, ἔτις τε ἐφαρμόσας τὴν κατ' αὐτὸν πολιτείαν, καὶ τὰ περὶ συμβολαίων καὶ τὰ περὶ τοῦ κοινοῦ βίου νόμημα, τοῖς πάσιν ἀρχοντας καὶ φιλακας καθίστησι τούς τῷ Θεῷ ιερωμένους, ὡς καὶ τὰ λόγια διδάσκει, δινόρας δικαίους, μισουντας ὑπερφωνειας, τούς μὲν διὰ φρονήσεως, τούς δὲ διὰ θυντοῦ δέξις λόντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

"Οτι καλὸς δε ετι νέας ηλικιας τοις καπαδας τοις της θεοσεβειας θεσσιεις έγγυμαράσσειν.

C Εάριον οὖν (93) καὶ φημι τὸν ὅτιον ἀγαλὸν διῆρα μέλλοντα ζεστόν, τοῦτο αὐτὸν ἐκ παλέων εὐθὺς μελεῖσθαι, παλέοντα τε καὶ σπουδάζοντα ἐν τοῖς τοῦ πράγματος ἔχαστον προσθήκουσιν. Οσον τὸν μέλλοντα ἀγαλὸν ζεστόν, γεωργοῦ, ἡ τινα οικοδόμον· τὸν μὲν οικοδομούντα τι τῶν παιδικῶν οικοδομημάτων παιζεῖν χρή· τὸν δ' αὖ γεωργούντα· καὶ δραγανα ἐκπάτερον σημικρά τῶν ἀληθινῶν μημάτων παρασκευάζεν τὴν τρέψουσαν αὐτῶν ἐκάπερον. Καὶ δῆ καὶ τὸν μαθητῶν δοναγάκην προμεμάθεντας, προμανθάνεν· οὐον τέκτονα μετρεῖν, ἡ σταθμαῖσθαι, καὶ πολεμικὸν ἴππειν ταΐζοντα, ἡ τι τῶν τοιούτων διλο ποιούντα (94)· καὶ περιρθεῖσι διὰ τῶν παιδιῶν ἐκεῖτο τρέπειν εἰς ἥδονάς καὶ ἐπιυμίλας τῶν παλέων, οἱ ἀριτο κομένους αὐτούς δει τέλος έχεν. Κεφάλαιον δὲ παιδίας λέγομεν τὴν ὁρθὴν τροφὴν, ἡ τοῦ παιζόντος τὴν ψυχὴν εἰς ἔρωτα διτι μάλιστα ἔχει τούτου, δεσπό-

(91) Άλλοις ἡμῖν. Prorsus, ut nos vernacula, à nous autres. Quem etiam idiota summum apud Demosthenem non semel leges, ut in Mediano, τῶν οὐνού μετεγε τοῖς ἀλλοῖς ἡμῖν. Id. Plato in Theate, ἡμῖν δὲ τοῖς ἀλλοῖς, περὶ τῆς σῆς χριστῶν, πότερον οὐκ εἴτε χριτας γενέσαι;

(92) Τάξις βασιλείας, καὶ δικαιούνγιην. Addidisset βασιλ. τοῦ Θεοῦ, καὶ δικ. αὐτοῦ, ut est in Evangelio.

(93) Λέρω οὖν. Plato, lib. i Leg., pag. 572 Ficini.

(94) Plato, ποιεῖ.

σει γενέμενον διῆρα αὐτὸν τέλειον είναι τὴς τοῦ πράγματος ἀρετῆς. · Καὶ τούτῳ προλαβὼν Μωυσῆς, ἀνεμοθέτησεν εἰρήνης · Καὶ ἔσται τὰ ῥήματα ταῦτα δια-
χών ἐντελλομένα σοι σημερον, ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ τῷ
τῇ ψυχῇ σου, καὶ προβιβάσεις αὐτὰ τοῖς υἱοῖς σου. ·
Ο δή καὶ πράττεις σύνθετες παιδιά Ἐβραίων, οἵ ἀπα-
λῆγοι ἡλικίας τοὺς νέους ἄπαντας τοὺς τῆς θεοσεβείας
παιδεῖς ὑμάσιν μαντρεύουσιν. Τούτο δὲ καὶ εἰς δεῦρο,
κατά τι πάτρον θίος, παρὰ τῷ Ἰωακείῳ θίνεις επου-
δά-εσται.

mandi, et jam olim Hebraei tenuerunt, et hucusque summa diligentia studioque conservat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

***Οτι παιδεις χρη μορη τηρεσθαι την εις αρετην προαγουσαν· ονχι δε την εις χρηματισμόν ή τινα βιολοριστικήν έκπτησαν.**

« Μή τοίνων (95) μηδὲ δ λέγομεν είναι παιδείαν, δόριστον γένηται. Νῦν γάρ διειδίζοντες ἐπαινοῦντες τε ἀκάστων τάξ τροφές, λέγομεν, ὡς τὸν μὲν πεπαιδευμένον ἥμαν (96) διτά τινά, τὸν δὲ ἀπαιδευτόν, ἔνοτε εἰς (97) τε τὰς καπηλίας, καὶ ναυκλήριας, καὶ ἀλλοι τινῶν τοιούτων μάλιστα (98) πεπαιδευμένων σφόδρα τινῶντας. Οὐ γάρ ταῦτα ἥρωνταιναι, ὡς ξοκεν, είναι παιδείαν (99) δὲ νῦν λόγος αὖτις· τὴν δὲ πρὸς ἀρέτην ἐπαιδεύσαν παιδείαν, ποιούσαν ἐπιθυμητὴν τε καὶ ἐραστὴν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλον, δρχειν τε καὶ ἀρρεσθεῖν ἐποτάμενον μετὰ δίκης. Ταῦτην τὴν τροφὴν ἀπριτάμενος δὲ λόγος οὗτος, ὃς ἐμοὶ φαίνεται (1), νῦν βούλοιτο ἀ μόνην παιδείαν προσαγορεύειν· τῆρ δὲ εἰς χρήματα τείνουσαν, ή τινα πρὸς Ιοχύν, ή καὶ πρὸς διλλούν τινά σοφίαν ἀνεύνεθερον, καὶ οὐκ ἀξίαν τοπαρέπαν παιδείαν καλεῖσθαι. Ἡμεῖς δὲ μηδὲν ὄνταμεν διαφρόμεθα αὐτοῖς, ἀλλ' δὲ νῦν δὴ λόγος ἥμιν διμολογηθεὶς μενέται· ὡς οἱ γε δρῶς πεπαιδευμένοι σχεδὸν ἀγαθοὶ γένονται. Καὶ δεῖ δὴ τὴν παιδείαν μηδαμοῦ ἀτιμάζειν, ὡς πρώτον τῶν καλλίστων τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσι παραγγύνομεν· καὶ εἰ ποτὲ δέχεται, δυνατὸν δὲ εστί· κατὰ δύναμιν· (2) πεπαιδεύσθαι, τούτῳ δὲ δραστέον δεῖ διον παντὶ κατὰ δύναμιν· (3) Παιδείαν (3) δὴ λέγει τὴν παραγνωμένην πρώτων πασιν ἀρέτην. Ἡδονὴ δὲ, καὶ φύλα, καὶ λύπη, καὶ μίσος ἐὰν δρόσους ἐν φυ-
χαις ἐγγίγνωνται, μήτια δυναμένων λόγον λαμβάνειν (4)· λαβόντων δὲ τὸν λόγον, συμφωνήσωσι τῷ λόγῳ (5) δρῶντι εἰδίθεσθαι ὑπὸ τῶν προστάκωντων ἔθων, αὐτῇ (6) Εσθ' ή συμφωνία σύμπασα μὲν ἀρέτῃ, τῷ δὲ περὶ τὰς δύναμις καὶ λύπας τεθραμμένον (7) αὐτῆς δό-

³⁴ Deut. vi. 6, 7.

(95) *Mή τολμεῖ*, Plato, ibid., G.

(96) Forte ſpmv.

(97) 'Erloze' elç. Mallem Erloze tūv-elç.

(98) *Μάλιστα*, εtc. Plato sic, μάλα πεπαιδ. ἀνθρώπων σφόδρα, quod magis probo.

(1) οὐκ εἰμὶ φαίνεται. Et hoc rectius videtur quam apud Platonom. *τι μέντοι*

(2) *Kazdā dūrāgūt*. Verba superflua, quæque Plato non agnoscit.

A cupiamus. Caput enim disciplinæ omnis rectam educationem esse defendimus, quæ vel iudicantis animum in ejus rei amorem facilissime perducet, in qua virum olim summa cum facilitate ac laude versari oportebit.» **591** Ita Plato. Quod ipsum jam ante Moyses occupaverat, cum ita conceperis verbis statuerit: «Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, et in anima tua, et narrabis ea filiis tuis». Quem sane morem juniorum omnes pietatis ac religionis præceptis infortianquam patrium aliquod institutum Iudeæ natione

CAPUT XVIII.

Eam solum doctrinæ loco statuendam, quæ viam ad virtutem muniat; non autem eam, quæ vel augendæ pecunie, vel parando tactui quoquo modo serviat.

¶ Cavendum id porro nobis, inquit ihidem Plato, ne disciplina nomen infinitum quid manere possiamur. Nunc enim, dum ejusque aut vituperamus educationem, aut laudamus, ita loqui solemus, ut alium disciplina exequuntur, ejusdem expertem alium esse dicamus, tameksi ex eorum interdum numero sit, qui vel caponiarie, vel uaviculariae, vel similic alterius artis peritissimi habeantur. Enimvero ita, meo iudicio, loqui solemus, quod non artibus illis disciplinae nomen tribuendum putemus, sed ei dantaxat, quæ cum hominem a pueris ad virtutem erudit, tum efficiat ipsa quoque ut idem et perfectus olim civis evadere cupiat, et cum æquitate vel imperare vel parere soverit. Hoc educationis genus, ut mihi quidem persuadeo, communis iste loquendi modus proprie designat, eique tantum uni disciplinae appellationem attribuit: quæ autem vel parandæ pecuniae, vel augendis viribus, vel cuiilibet aliis peritiæ a mentis et sequitatis consortio disjunctæ serviat, plebeiam et illiberalcm, adeoque disciplinae nomine prorsus indignam esse statuit. Verum nos sane nullam iis controversiam nominis hujut cause moveamus: maneat id modo nostra omnium confessione certum, qui recte educati a prima ætate fuerint, eos ut plurimum viros bonos evadere. Quare nullatenus unquam negligenda disciplina fuerit, cum ex omni rerum præstantissimarum numero, prima illa viris optimis præsto sit, operaque navet. Quæ si quando exerraret, sed corrigi tamen emendandarie posset, id vero nemini, quidam viventer, non pro viribus agendum esset. » Idem *Locum secundo*, nancis id irram reponens. » Disciplinae

(3) *Hæder*. Idem Plato lib. II *Legum*, initio, pag. F.

(4) Λόγος λαμβάνεις. Id malum quam λόγω λογί., sequitur enim, λαβόντων & τὸν λόγον, quod etiam agnoscitur a Platone.

(5) Συμφωνήσωσι τῷ λόγῳ, etc. Ficin., *Rationi consentiantur, propter superiorēm bonorum morum consuetudinem*, quasi esset τῷ δρῦῳ, vel διὰ τὸ δρῦν. Vide num id Plato velit.

(6) Αὐτη. Ilinc Platonem corrigas, apud quem male, αὐτῆς θ' ἡ συμφ.

plinam, inquit, virtutem illam appello, quam pueri omnia primam nanciscuntur.⁵⁹² Voluntas autem, amicitia, dolor et odium, si et eorum mentibus, quo tempore needum uti ratione possunt, ut par est inserentur; et cum ea primum uti cœperint, cum eadem uno veluti consensu, rite convenientibus eos moribus informatos et imbutos fuisse testabuntur, virtus quidem erit *integra illa perfectaque consentio*; quod autem ex ea in rectam voluntatis doloris que moderationem derivatum erit, ut simili quo odio digna sunt, ab initio ad finem usque constanter oderint, amentque contraria; id tu si ab ceterorum complexu ratiocinando scijunges, proprie, mea quidem sententia, disciplinam appellabis. » Hæc Plato. Quem tamen David in Psalmis antevertit, ubi rerum odio vel amore dignarum odium amoremque docet his verbis: « Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos. Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua, ne loquatur dolum. Diverte a malo, ei fac bonum, inquire pacem, et persequere eam ». Similiterque Salomon: « Audite, inquit, filii, disciplinam patris. » Donum enim bonum tribuam vobis: legem meam ne derelinquistis⁵⁹³. Itemque: « Vias impiorum ne insistas, nec tibi placeant malorum viae ». Hæc aliaque id genus Hebræorum in litteris invenias, que ad religionis ac virtutis omnis officia erudiunt, nec adolescentibus modo, sed etiam ætate maturis apprime convenientiunt.

CAPUT XIX.

In ea cum Hebreis sententia Platonem fuisse, ut res inferiores diviniorum imagines esse existimat.

His olim verbis Moysen oraculum monuerat: Vide ut facias omnia secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est⁵⁹⁴. Quod ipsum illustrans Apostolus: « Qui exemplari et umbra, inquit, deserviunt celestium ». Quibus sane verbis, res illas diviniores, quæ spiritualium gradu et ordine continentur, iis qua apud **593** Moysen legimus, tanquam symbolis quibusdam ac notis involvi, manifeste docet. Audi vero quan*i* iis affinia Plato geminaque philosophetur, dum in sexto *De republica*, hunc in modum scribit: « Philosophus igitur, inquit ille, ut summa Dei ac pulchritudinis ipsius familiaritate utitur, ita divinitatis ac pulchritudinis, quantum homini fas est, particeps efficitur. Sed columnis videlicet ubique regnat. — Ita profecto est. — Hunc tu igitur, inquam, si quæ illic contemplatur, ad instituendos hominum mores necessitate quadam revocare, privatimque simul ac publice proponere, nec sese tantum finire conformareque debuerit; an stultum aliquem temperante, æquitatis, omnisque adeo virtutis ci-

⁵⁹² Psal. xxix, 12, 15. ⁵⁹³ Prov. iv, 1, 2. ⁵⁹⁴ Ibid. ⁵⁹⁵ Erod. xxv, 40. ⁵⁹⁶ Hebr. viii, 5.

irrepscrit, quod ibi notatur, apud Platonem esse tetrapramenon. Apud illum enim, tam in Ficini, quam in Serrani editione, quemadmodum et in omnibus manusc. habetur *tetrapramenon*. Mihil tamen, tetrapramenon aptius videatur; quid enim est *in tunc* auctoribus *tetrapramenon* nisi *tale* *hunc*?

Α θῶς, ὅπει μισεῖν μὲν δὲ κρήτη μισεῖν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δύχρι τέλους, στέργεται δὲ κρήτη στέργεται, τούτη αὐτὸν ἀποτεμών τῷ λόγῳ, καὶ παιδεῖαν προσαγορεύειν, κατά γε τὴν (8) ἑμήν ὄρθως ἂν προσαγορεύεις. » Ταῦτα δὲ Πλάτων. Προλαβὼν δὲ αὐτὸν δὲ Δασιδέ τὸν Ψαλμιδίτας, μισεῖν δὲ μισεῖν, καὶ στέργεται διδάκτων δὲ στέργεται, τάδε φησι· « Αὔτε, τέκνα, ἀκοδεῖτε μου, φόβον Κυρίου διδάξων ὑμάς. Τίς οὖτιν δινθροτός δὲ θείων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας θείων ἀμάθεως; Πλάτων τὴν γλώσσαν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χειλίου σου τοῦ μη λαλῆσαι δόλον. « Εκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθῶν. » Ζητησον εἰρήνην, καὶ διελέξον αὐτήν. » Καὶ δὲ Σολομών δομίως· « Ακούσατε, φρεσί, παιδεῖς, παιδεῖαν πατέρος. Δώρον γάρ ἀγαθὸν δωροῦμαι ὑμῖν· τῶν ἔμων νόμων μή ἐπιλανθάνοντε. » Καὶ πάλιν· « Κτήσοντες σφίσιν, κτήσατε σύνεσιν, μή ἐκλάθῃ. » Καὶ· « Εἴπον τὴν σοφίαν σῆμα διδούσην εἶναι, τὴν δὲ φρόνησιν γνώριμον περιποίησαι σαντῷ. » Καὶ· « Όδοις ἀσεβῶν μή ἐπιλήσης, μηδὲ ζηλώσης ὕδωρος παρανόμων. » Μυρίς δὲ ἀν εὐρος δόλλα ταῦτα ἐν τοῖς Έβραιοις γράμμασι, παιδεύειται πρὸς εὐτελεῖας (9) καὶ ἀνάληψης ἀρετῆς, νέοις δομοῖς καὶ τελείω τὴν ἀγάπην προσήκοντα.

B **C** « Οτι παραπησιως Ἐβραιοις καὶ δὲ Πλάτων εἰχόντερον τὰ τῆρε εἶναι ἐδέκετεν. Τοῦ θείου χρησμοῦ φησαντος Μωυσῆς, « Όρα ποθησης πάντα κατά τὸν τύπον τὸν δειγμένα σοι ἐν τῷ δρει· » τούς τε Iεροῦ λόγου σαφέστερον εἰπόντος, « Οὐτινες ὑποδέγματι καὶ σκιῇ ἐλάτερον τῶν ἐπουρανίων, εἰκόνα τε διντικρυς τῶν ἐν νοτοῖς θεοτέρων τὰ πάρα Μεληνή σύμβολα περιέχειν διδάκτοντος· ἐκπικουσον διπάς καὶ δὲ Πλάτων τὰ δοματα διεμρηνεῖ ἐν ἀπό τῆς Πολιτείας ὁδες γράφων· « Θεῷ δὲ (10) καὶ κόσμῳ δὲ γράπτοσθος δομιῶν, κόσμιος τε καὶ θεῖος εἰς τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ γίνεται. Διαβολὴ δὲ ἐν τῷ πολλῇ. — Παντάπασι μὲν οὖν. — « Αν οὖν τις, εἰπων, αὐτῷ ἀνάγκη γένεται δὲ ἀκεὶ δρᾶ, μαλετήσαι εἰς ἀνθρώπων ήτοι, καὶ ίστι καὶ δομοσίζ τιθένται, καὶ μή μόνον ἀστεντον πλάτεται· ἀρα κακοῦ δὲ δημοσιογράφων αὐτὸν οἰει γενθεσθαι συρροτύνης τε καὶ δεκαποτίης· καὶ ἔμπτάσης τῆς δημοτικῆς ἀρετῆς; — Ηκατά γε, ή δὲ δις. « Άλλ᾽ ἐδὲ διαίσθεται οἱ ποιλοτοι, δις ἀλλοθή περι αὐτοῦ λέγομεν, χαλεπανοῦσι δη τοῖς φίλοσοφοις, καὶ ἀποτίθουσιν τὴν λέγουσιν, ὡς οὐκ δὲ ποτε ἀλλως εὐδαιμονήσει πολις, εἰ μή αὐτὴν διαγράψειν οἱ τῷ θεῷ παράδειγματι χρώμενοι ζωγράφοι; — Οὐ

D 5. ⁵⁹⁶ Prog. vii, 4. ⁵⁹⁷ Ecccl. xi, 22; Prog. iv, 15.

(8) Plato addl. δόξαν.

(9) Εύσεβεις. Legendum εὐσέβειαν, aut certe εὐσέβειας καὶ ἀρετῆς ἀνάληψιν.

(10) Θεῷ δὲ. Plato, vi De republ., pag. 473, 6. ubi legitur, θεῷ δὲ καὶ κοσμῳ.

χαλεπανοῦσιν, ἡ δὲ, ἐάνγειρι αἰσθωταις. Ἀλλὰ δὴ τίνα λέγεις τρόπον τῆς διαγραφῆς; — Λαβόντες, ἡ δὲ ἔγω, ὥσπερ πίνακα, πολὺν τε καὶ ἥθη ἀνθρώπων, πρώτον μὲν καθάριν ποιήσειν ἀντί, διὸ πάντα ἁδῖσσον. Ἐλλοις δὲ τούτη τῷ εὖδοτι τῶν διενέγκασιν (12), τῷ μήτε ιδιώτου, μήτε πόλεως ἑβελῆσαι ἀντί (13) διάφασσι, μηδὲ γράψειν νόμους, πρὸς παραλαβεῖν καθαρίν, ἢ αὐτὸν ποιήσαι. — Καὶ ὅρθως γε, Ἑρμην. — Οὐκοῦν μετὰ ταῦτα οὐδὲ ὄπιγράμασσιν ἀντὶ σχῆμα τῆς πολιτείας; — Τι μήν; — Ἐπείτα, οἶμαι, ἀπεργαζόμενοι, ποικιλὰ ἐκάπερτοις ἀποδέξοντεν, πρὸς τε τὸ φύσιον δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα· καὶ πρὸς ἕκατον αὖ, δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐμποιούντες. Ευμμιγνύντες τε καὶ κεραυνύντες ἐκ τῶν ἀπειτηδευμάτων, τὸ ἀνδρεῖσκον, δὲτὸν ἔκεινον τεκμηρόμενος, δὲ τὸν (14) καὶ Ὁμηρος ἔκάλεστον ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγιγνόμενον θεοειδές τε καὶ θεοεικόν. — Ὄρθως, Ἑρμην. — Καὶ τὸ μὲν ἀντί, οἶμαι, ἀξιότερον, τὸ δὲ πάλιν ἐγγράψουν, ἔως ἂν διτὶ μάλιστα τὰ ἀνθρώπεια ἥθη, εἰς δοὺς ἐνδέχεται, θεοφιλὴ ποιησαταν: »

quod suapte natura justum, pulchrum, moderatum
rum, quod inter homines elaborent, humanum simulacrum ita suis ex studiorum officiorumque rationibus consilando atque temperando, ut illud semper imitentur, quod Homerus ipse quoque insitam impressamque hominibus divinam speciem et imaginem appellavit. — Praeclare, inquit. — Et subinde quidem, opinor, delecturi modo, modo informati sunt, donec humanos ipsi mores, quam maxime fieri potest, Deo caros acceptosque reddiderint. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

“Οτι γρή τοὺς νέους δι’ ἔκμαθήσεως ὑμινων ἀρθῶν καὶ φῶν εἰς ἀρτῆς ἀράντην προταρα-
σκεντέσιν. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου τῶν Νόμων.

« Δοκεῖ μοι (15) τρίτον ἢ τέταρτον δὲ λόγος εἰς ταῦτα: περιφερόμενος ἔχειν, ὡς ἀρα παιδεῖα μὲν ἔσθι τῇ παιδίων δλκῇ τε καὶ ἀγωγῇ πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου λόγον ὅρθων εἰρημένον, καὶ τοῖς ἀπεικοστάτοις καὶ πρεσβυτάτοις δὲ ἐμπειρίαν ἔνυδεογμένον, ὃς ἔντως ὅρθος ἔστιν. Πεντέ δὲν ἡ φύση τοῦ παιδὸς μὴ ἔντως καρένειν καὶ λυπεῖσθαι θύλκεται τῷ νόμῳ καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ νόμου τεθειμένοις (16), ἀλλὰ ἔνυπται καρένειν τε καὶ λυπουμένη τοῖς αὐτοῖς, οἰστερὸ δὲ γέ-
ραν· τούτων ἔνεκα δὲ φῶδες καλοῦμεν (17) (ἔντως μὲν ἐπιφανεῖ τοῖς φυχαῖς αἴτια νῦν γεγονέναι, πρὸς τὴν τοιαῦτην, ἣν λέγομεν συμφωνίαν, ἔπουδασμάτων· δεῖ δὲ τὸ σπουδῆμ μὴ δύνασθαι φέρειν τὰς τῶν νέων φυχάς, παιδίαι τε καὶ φῶδες καλεῖσθαι καὶ πράττεσθαι·) καθάπερ τοῖς κάρμουσι τε καὶ ἀσθενεῖς ἔχουσι τὰ σώματα, ἐν τίσι τέ τισι στροφαῖς καὶ πό-

A vilis artificem futurum arbitrari? — Minime vero, inquit. — Et multitudine, inquam, si semel verum a nobis hoc in genere dici cognoverit, ultrane philosophia successebit, ac fidem nobis detrabet, dum rempublicam aliter felicem futuram negamus, nisi eam pictores illi divinum exemplar intuentes informaverint? — Nunquam hercle, id si modo cognoverit. Sed, quodnam istuc, obsecro, informandi genus intelligis? — Nempe, civitatem, inquam, moreisque hominum, quasi tabuam aliquam in manus sumentes, ab omni primum labore purgabunt. Quod quidem non admodum facile est. Sed hoc nimis probe nosti, vel hoc maxime reliquis omnibus philosophos anteire, quod neque privatum quemquam, aut rempublicam ullam attingere, nec leges omnino ferre velint, nisi utrumque prius vel purgatum accepit, vel ipsimet purgaverint. — Et merito sane, inquit. — Postea vero, non tu eos optimam reipublicae formam descripturos existimas? — Equidem.

B — Tum vero, dum in opus incumbent, saepè, opinor, ad utrumque respicient, hoc est modo ad illud, est, ceteraque id genus omnia; modo ad hoc alterius similitudinis, ita suis ex studiorum officiorumque rationibus, ut illud semper imitentur, quod Homerus ipse quoque insitam impressamque hominibus divinam speciem et imaginem appellavit. — Praeclare, inquit. — Et subinde quidem, opinor, delecturi modo, modo informati sunt, donec humanos ipsi mores, quam maxime fieri potest, Deo caros acceptosque reddiderint. »

594 CAPUT XX.

Juniores honestis quibusdam hymnis odisque memoriae commendandis, ad suscipiendos virtutis status preparandos esse. Ex secundo Legum.

« Jam mihi tertium aut quartum, iuquit idem, eo nobis revoluta videtur oratio, ut disciplinam aliud dicamus esse nihil, quam puerorum educationem ejusmodi, qua ad eam vita rationem adducantur, cuius integritas et legis ore commendetur, et hominum tam æquitate præstantium, quam ætate matutorum auctoritate atque experientia comprobatur. Ut ergo pueri animus non aliis de causis, quam quæ legi simul, et iis quæ a lege sancti fuerint, convenient, aut dolere aut latari assuecat, adeoque senioris ductum sequatur in omni tristitia gaudiique sensu: propterea, quas passim oidas vocamus (iametsi enim animos vere cantionum instar sive quidem afficiant, utpote ad eum de quo loquimur concentum efficiendum elaborat; quod tamen juniorum animi seruum nihil et actuosum ferre pos-

(16) Τεθειμένοις. Plato, πεπιστρέψαντι, quod eo magis probandum videti possit, quod paulo post sequatur, οἰστερὸ δὲ γέραν, quasi unus sit hic senior, ex illis ὑπὸ τοῦ νόμου πεπιστρέψαντι.

(17) Ἄς φῶδες καλοῦμεν. Hiulca pendens, et Attico, maximeque Platonico more intricata simul et trajecta oratio. Nam illud quidem, δε φῶδες καλοῦμεν, omnius pendet. Quia sequuntur, usque ad πράττεσθαι, parenthesi claudenda existimo, ita quidem, ut γεγονέναι, καλεῖσθαι, πράττεσθαι, posita fuerint, πρὸ γένοντι δὲν, καλοῖσθαι, πράττοντο, vel (quod Platon, Demostheni, et alii ἀττικωτέροις familiarissimum est) pro imperativis usurpata. Consule, si placet, Ficini versionem.

(11) Α.Λ. οὖν οἰσθ'. Hec Ficinus cum interrogatione conjungit, minus, opinor, Platonis ex sensu. Idem enim est, qui cum id paucum difficultius esse dixisset, philosophis tamen longe facilius esse confirmat.

(12) Διεργάταις. Id malum quam διενεγκεῖν, quod apud Platonem legitur, cum διτὶ πρæcesserit. — (13) Εὐθεῖας δι. Omnino sic legendum ex Platone et manuscrip.; vitiiosus enim prior editio, διελήσαντεν.

(14) Ο δῆ. Ita recte Plato, non τὸ δῆ, ut in priori editione.

(15) Δοκεῖ μοι. Plato, lib. II Leg., pag. 578, E. Eicli.

sint, lusus sane odæque nominentur ac siant), ut qui corpore laborantes maleque habentes curandos suscepere, iis salubre alimentum esculentis ac potulentis suavioribus, noxiū autem injucundioribus immiscere solent, ut alterum amare, odiisse alterum facile assuecant: ita plane bonus legislator eo poetam vel adducet, vel, si minus adducere poterit, adigit, ut honestis ac laudabilibus verbis, mores hominum temperantia, scriptitudine, omniq[ue] virtutis genere insigniat, sive in numeris staticulos, sive in concerto modulatos versus efficiat, rite ac decenter imitetur. » Haec ille. Ergo jure sane ac merito pueri quoque nostri divinorum prophetarum odas hymnosque deo scriptos terere sèpius ac repetere consuescant.

CAPUT XXI

Cujusmodi odarum illarum sententiam esse oporteat. B

Eam poeta necessitatē imponitis, inquit Plato, uti virum bonum, vel hoc ipso quo temperantiam et æquitatem colat, felicem **595** beatumque prouident, seu proero ac robusto corpore fuerit, seu contra exiguo et infirmo; itemque seu divitiis abundantib[us], seu non: sin autem Cinyram ipsum opibus Midamque superabit, idem tamen injustus erit, miserum illum esse, atque acerbam vitam ducere. Enimvero (sic enim apud vos poeta loquitur, si recte modo loquitur) ejus ego viri ne meminerim quidem, aut omnino rationem ullam duxerim, qui omnia honestatis et æquitatis officia non obeat atque complectatur. Quod si talis erit, tunc gestas hosti Collato pugnare pede. An injustus si fuerit, nec audient caedes spectare cruentas, nec possit, Threicium Boream celeri præverte re cursu: nec aliud quidquam eorum quae bona dicuntur obtineat. Nam quæ vulgus hominum appellare bona solet, hoc iis false nomen tribuitur. Sanitas quippe omnium fere optima prædicatur: secundo loco pulchritudinem, tertio robur, quarto divitias numerant. Quanquam infinita alia sunt, quæ bona vulgus appellat. Nam acuto visu audituque præditum esse, omnibusque sensuum facultibus integris ac perfectis uti: summo in dominatu, quidquid animo collibuerit facere, bonum existimatur: postremo felicitatis

A mas τὴν χρηστὴν πειρύνεται τροφὴν προσέφερεν, οἵς μέλις τούτων· τὴν δὲ τῶν πονηρῶν ἐν ἀπόδεσιν· ἵνα τὴν μὲν ἀσπάζωνται, τὴν δὲ μισεῖν ὄρθως ἔθιζονται. Ταῦτα δὲ καὶ τὸν ποιητικὸν ὁ ὄρθρος νομοθέτης ἐν τοῖς καλοῖς ἔργοισι καὶ ἐπανετῆς πέσει τε, καὶ ἀναγκάσει μὴ τελέων, τὰ τῶν ουκέρων τε καὶ ἀνθελών, καὶ πάντας ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐν τῷ φύσιος τε καὶ Μίδᾳ μᾶλλον, ἢ δὲ διδοῖς, διδοῖς τέ εστι, καὶ ἀναπός ζῆ. Καὶ, οὐδὲν διηγεῖται μηνοσαίμην (φροντὶς ὑπὸ εἰς τὴν ὄρθρον λέγεται), οὐδὲν ἐν λόγῳ ἀνδρα τιθέμενον, δὲ μὴ πάντα τὰ λεγόμενα καλὰ μετὰ δικαιοσύνης πράττον καὶ κηφτόν, καὶ δὴ καὶ δηλῶν τοιώντων δὲν, ὀρέροις ἀγρύθενται λοτάμενος, διδοῖς δὲ ὅν, μήτε τοιλύην ἐνώρον αλματερτα, μήτε τικών θέων Θρησκιον Βορέρην, μήτε δὲ ἀλλοι αὐτῶν μηδὲν τῶν λεγομένων ἀγαθῶν γίγνονται ποτε· τὰ γάρ ὑπὸ τῶν πολλῶν λεγόμενα ἀγαθά οὐκ ὄρθως λέγεται. Λέγεται μὲν γάρ, ὡς δρεστον μὲν ὑγιαίνειν, δεύτερον δὲ κάλλος, τρίτον δὲ πλοῦτος (21)· μηρία δὲ μὲλλα ἀγαθὰ λέγεται· καὶ γάρ δὲν ὄρθρον καὶ δικούειν, καὶ πάντα δοσ ἔχεται τῶν αὐθήσεων, εὐασθετῶς ἔχειν· Ετι δὲ καὶ τὸ ποιεῖν τυραννοῦντα δι τὸν ἀπειθεῖην· καὶ τὸ δὴ τέλος ἀπάντης μακαριστῆτος εἶναι, τὸ πάντα ταῦτα κεκτημένου, ἀδάντων εἶναι γενέμενον δι τάχυτον. Υμεῖς δὲ καὶ ἔγω που τάδε λέγομεν, ὡς ταῦτα ἔστι ξύμπαντα (22) δικαίους μὲν καὶ δοσίος ἀνδράσιν δριστα κτήματα· διδοῖς δὲ κάκιστα ξύμπαντα, ἀρξάμενα δὲν τῆς οὐνιείας. Καὶ δὴ καὶ τὸ ὄρθρον, καὶ τὸ ἀκούειν καὶ

(18) *Ἐτ τε ρυθμοῖς σχήματα, etc. Ficini. Tam figuræ eorum rhythmis, quam accentus harmoniis. D. Σχήματα, seu σχημάτα, hic et alibi passim, certi quidam corporis motus, quos in saltationibus edebant in numerum: Latinis staticuli dicebantur. Aristoteles, lib. De poetica, οἱ ὄρχοσται διὰ τῶν σηματικούμενων φύμάων, μιμοῦνται καὶ ἡδη, καὶ πάθη, καὶ πράξεις. Aristophanes, in Pace: Άλλ' ἔγοντο οὐ σχηματεύειν βούλομαι. Id era λέγειν κατὰ τὴν δράχμαν, id est, ipso gestu motuque corporis, aliquid inter saltandum venuste ac decoro exprimere, ut loquitur Athenaeus lib. xiv. Quid φύσιον nomine Plato intelligat, ex toto illo lib. II. De legibus cognosci potest, maximeque pag. 580, F, dum ita statuit, τῇ δὲ τῆς κινήσεως τάξῃ, φύσιος δυομάτῃ. Tum de harmonia, τῇ δὲ τῆς φωνῆς, τοῦ τε δέξιος ἄρια καὶ βαρύος συγχέραντιν, ἀρμονίας δύναμις προσαγορεύετο. Et pag. 582, E, ubi voces illæ σχῆμα, μέλος, φύσιος, clarissimus usurpantur: Οὐ γάρ διν, inquit, ἔκειναι γε (Musæ).*

ἴκαμπτοιν ποτε τοσοῦτον, διστε ύψημα δυόρων ποιήσασι, τὸ σχῆμα γυναικῶν καὶ μέλος ἀποδοῦναι· καὶ μέλος ἔλευθερων αὐτὸν καὶ σχῆματα ξυνθέσαι, φύσιοις δούλων καὶ ἀνελευθέρων προσαρμόστεν.

(19-20) *Tοὺς ποιητάς. Plato, eodem lib. in De legibus, pag. 578, A.*

(21) *Τρίτον δὲ κλοῦτος. Platонem secutus sum, apud quem legiui, τρίτον δὲ τοιχὸς, τέταρτον δὲ πλοῦτος.*

(22) *Ως ταῦτα δοστι ξύμπαντα. Huc pertinent illa Synesii orat. De Regno, pag. 8, ubi cum τὰ δυρατὰ τῶν ὄγαδῶν, Platonico et Aristotelico more ὀργανικά νοεῖσσεται, πιπτο, ὑπηρτεῖν εἰδότα κακίαις οὐ μείον, ἢ ἀρεταῖς, ita prosecutior, ὀπτεροῦ ὑπὸ ἔχεις δέξια απένται τοι φαύλοις τὰ δραγανα, οἷος ἀνέργητος ἢ τὴν μονοθηραν· οὗτον παρεῖναι τῷ κακῷ χρησομένη, οὐ πάντες διν, καὶ πόλεις, καὶ διοικητα δηνιανται, ίνα μη ἀχρέα καὶ δρακτος δρετῆς φύσις, ἀγνοεύμενη μαραντηται, διλλ εἰς ἀνθρώπων εὔρεσσας δαπανήσῃ τὴν δύναμιν.*

αἰσθάνεσθαι, καὶ τὸ παράπον ἔην, μέγιστον μὲν κακὸν τὸν ξύμπαντα χρόνον ἀβάντων ὅντα καὶ κεκτημένον πάντα τὰ λεγόμενα ἀγαθά, πλὴν δικαιούντης τε καὶ ἀρετῆς ἀπάστης· Ἐλεῖτον δέ, ἐὰν ὡς ὀλγίστον διοικοῦτος χρόνον ἔτιζέν· Ταῦτα δὴ λέγειν οἴμαι τοὺς παρ' ὑμνούμενούς, ἀπέρ ἐγώ, πέσετε καὶ ἀναγκάστετε, ἵνα τούτους ἀπομένους βυθύρων τε καὶ ἀρμονίας ἀπόδοντας, παιδεύετε οὐτοὺς τοὺς νέους ὑμῶν. Ἡ γάρ ὄρατε (23); Ἔγὼ μὲν γάρ λέγω σαρώς, τὰ μὲν κακὰ λεγόμενα ἀγαθά τοῖς ἀδόκοις εἶναι, τοῖς δὲ δικαιοῖς κακά· τὰ δὲ ἀγαθά, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ὄντος ἀγαθά, τοῖς δὲ κακοῖς κακά· Ὄπερ σὸν ἡρόμενον, ἀρά ξυμφορούμενον ἐγύ τε καὶ ὑμεῖς, ἥ πως; · Οὐ πάρθε ταῦτα τυγχάνετε τοῦ τοῦ Δασᾶ Ψαλμῶν, οὓς προλαβὼν θεέψι πνεύματα συνέταξε δι' ὧδῶν καὶ ὑμῶν, τίς μὲν δὲ ἀληθῶς μακάριος, τίς δὲ δὲ τούτῳ ἐναντίος, παιδεύεταις. Ἐντεύθεν γοῦν αὐτῷ καὶ κατάρχεται τῇ βίβλῳ φήσαντα· « Μακάριος ἀνὴρ δὲ οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν »· τὰ δὲ ὅμοια. « Αἱ μὲν ματαβαλλόντες τὸν τοῦ ποιητᾶς λέγειν, ὡς δὲ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ, σώφρων ὁν καὶ δίκαιος, εὐδαίμων ἐστι καὶ μακάριος· ἐὰν δὲ δρά πλουτῆς, ἥ δὲ ἀδόκος, δόλιος ἐστιν. » Οἱ καὶ αὐτὸς πάλιν δὲ Δασᾶς ὕδε τοις ἔξεδωκε διὰ τῶν Ψαλμῶν εἰπών· « Πλούτος ἐὰν βέη, μὴ προστέθεσθε καρδίαν· » καὶ πάλιν· « Μή φοβοῦ, ὅταν πλούτος ἀνθρώπος, ἢ πάντα πληνοῦμηται ἡ δόξα τοῦ οἰκου αὐτοῦ. » Ἐπει τολμῆσθε δὲν εἵνοις ἔχαστα τῶν εἰρημένων τῷ φύλοσοφῷ, πρὸς λέξην κείμενα δὲ δῆλης τῆς λερᾶς τῶν Ψαλμῶν γραφῆς.

equitatem colat, felicem beatumque pronuntient; prædicent. Quod ipsum David in suis quoque Psalmis expressit, his verbis: « Dicitur si affluant, nolite cor apponere ». Atque iterum, « Ne tineas, cum dives factus fuerit homo, aut cum multiplicata fuerit gloria domus ejus ». Quin etiam quidquid eo loco dictum a philosopho est, id tu omne sigillatum, in sacro Psalmorum volumine, ad verbum expressum, majore otio reperies.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Ὅτι οὐ πάτεται ἐστὶ τὰς ἀρδάς φύδας καὶ τὰ μέλη δύνασθαι ποιεῖν, ἀλλ ἡ μύρον θεοῦ, ἡ θεοῦ τεκτονὸς ἀρδρός.

« Νομοθετικόν (24) μὲν σὸν καὶ ποιητικὸν ὑπερβαλλόντως. Ἀλλ ἔτερα φαῦλα ἀν εἵνοις αὐτόθι· τούτο δὲ οὖν τὸ περὶ μουσικὴν δληθές τε καὶ δίξιον ἐννοιας· ὅτι δυνατῶν δρά ἥν περ τῶν τοιούτων νομοθετεῖσθαι, βεβαίως θαρροῦντα, μᾶλλον τὰ τὴν ὄρθοτητα φύσει παρεχόμενα. Τούτο δὲ θεοῦ ἡ θεοῦ τεκτονὸς ἀρδρός δὲν εἴη· Ἐκεῖνος δρά καὶ παρ' Ἐβραϊος νενομένητο, μηδὲ δλλους ὑμνους καὶ φύδας ἐν ταῖς θεοῖς διδασκαλίαις ἀποδέχεσθαι ἦ τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος δὲ τῶν θεοῶν καὶ προφητικῶν ἀνδρῶν πεποιημένας· τὰ τε τούτοις κατάλληλα μᾶλλον, τῷ συνθετει παρ' αὐτοῖς φύδεμα τρόπῳ.

Spiritus divinorum ac propheticorum hominum quod es cum ipsis cohaereres, et solemnī apud eos receptoque more caneretur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

Περὶ τῶν δοκιμάσεων οὐλῶν τε τὰς κατὰ θεοὺς πεποιημένας φύδας.

· Συγχωρῷ (25) γε τὸ γε τοσούτον καὶ ἐγὼ τοῖς
· Psal. i, 4. · Psal. lxi, 41. · Psal. xlvi, 17.

(25) Ἡ γάρ ὄρατε. Familiaris, ut in dialogis, compellatio, nec vernacula nostræ dissimilis, Car, regez-vous bien. Mais, reguez-vous bien.

A omnis cumulus habetur, ut primum hæc omnia consecutus eris, continuo immortalem evadere. At ejusmodi eum vester, opinor, tum meus quoque sensus est, viris quidem justis ac pīs optimam esse rerum istarum omnium possessionem, at improbis longe pessimam, initio ab ipsamet sanitate ducto. Nam videre, audire, sentire, omninoque vivere, ut maximum ei malum fuerit, qui hæc omnia, quæ vulgo bona dicuntur, sempiterno tempore immortalis possideat, a justitia et virtute sejuncta; sic ei longe minus, qui talis cum esset, nonnisi brevissimo tempore vixerit. Hæc utique vestri ut poetae canant, vel impetrabitis, vel extorquebitis, nec non ut aptum iis et coherentis numerorum concentusque genus adhibeant, quod erudiendis adolescentibus B vestris opportunum sit futurum. Utrum enim hoc advertitis?—Equidem id clare pronuntio, quæ mala dicuntur, injustis hona, mala justis esse; quæ bona, bonis vere bona, malis autem mala.—Utrum igitur, in eo quod rogabam, inter nos conveniens, an sequis? · Platonica ista non admodum a Psalmis Davidis absent, quos quidem ipse divino afflatus Numinis tanto ante ex cantibus hymnisque contexuit, quisnam vere aut beatus, aut miser esset, exponens. Et quidem snum ipse librum inde auspiciatur, dum ait: « Beatus vir, qui non 596 abiit in consilio impiorum »; et similia, quibus nonnulli immutatis, Plato hanc poëtis necessitatem imponit, uti vi- rūm bonum, vel hoc ipso, quo temperantiam et improbum autem, ut divitiis circumfluat, miserum exprimantur.

CAPUT XXII.

Non cuiusvis esse laudabiles odas et carmina scribere, sed vel unius Dei, vel divini cuiusdam hominis.

· Imo, quod summi prorsus inquit Plato, cum in legibus ferendis, tum in constituenda republica momenti sit. Nam ut alia quedam apud eos leviuscula reperias; hoc sane quod in musica statuunt, et verum, et observatione dignum est: fieri nimur potuisse, ut hoc etiam in genere legislator, si constanter auderet modo, concentus eos lege sanctaret, qui per se esse honestatē naturæ ac probitatem adiungent. Ceterum id vel Dei, vel divini cuiusdam hominis proprium fuerit. · Jure ergo cautum apud Hebreos fuit, ut ne alii divinis in doctrinis hymni cantusque locutio haberent, quam quos divinus ipse ore sudisset, enque præterea modulorum gene:e.

CAPUT XXIII.

De iis qui divinos illos cantus probare possint.

· Ego vero, inquit Plato, id multitudini conce-

(24) Νομοθετικόν. Plato, codem lib. ii Leg., pag. 577, D.

(25) Συγχωρῷ. Id. ibid., pag. 578, C.

dam ipse quoque, musicam voluptate metiri oportere, sic tamen, ut non in plebeiorum hominum voluptate aquiescamus, sed optimam fere musam illam esse statuamus, quae optimos atque **597** optime instituit, maxime vero quae unum aliquem virtute doctrinaque præstantem delectabit. Quare virtutem in primis carminum illorum judicibus necessariam esse defendimus, cum ii non prudentia modo, verum etiam constantia prædicti esse debeant. Nec enim profecto deceat, ut *exquis* versusque iudex, aut ab ipsomet theatro eductus, et partim multitudinis strepitu, partim stultitia propria stupefactus judicium ferat; aut dum etiam ipse veritatem agnoscit, ignavia tamen debilitatus ac metu, illo ipso ore, quo paulo ante cum ad judicandum accederet, testes appellavit deos, falsam vanisque sententiam indigne pronuntiet. Nec enim ipse tanquam discipulus, sed tanquam spectatorum, uti par est, magister futurus, illisque adeo, si voluptatem perperam et alieno loco præ se ferent, constanter repugnaturus sedet. Eodem plane modo, non infimæ quondam apud Hebreos multitudinis erat, aut de iis qui tanquam divino Spiritu afflati producuntur, aut de divinis ipsis carminibus statuere: sed pauci erant, divino Spiritu, cuius propria illa describendi vis est, afflati ipsis quoque quibus etiam unis ea de re statuere, ipsisque adeo prophetarum libros consecrare, ceteros vero tanquam adulterinos ac spurios abjudicare licet.

CAPUT XXIV.

Cantus etiam in conviviis, tanquam convivales quas-dam leges, recipiendos esse.

¶ Ceterum, inquit Plato, quod a nobis suscepta primum dispitatio sequebatur, ut opis aliquid ad Bacchini chorum probe instituendum arceret, id hactenus pro facultate nostra disseruimus. Nunc ergo videamus utrum a nobis perfectum id fuerit. Sane couventum ejusmodi necesse quodammodo est, dum computatio magis semper magisque servet, turbulentiorem evadere; quod etiam ab initio his in rebus, de quibus nunc agitur, necessitate quadam evenire posuimus. — Necesse id quidem. — Tunc vero quisque solito levior indulget sibi, ac Ieritii solitus ut liberius effusiusque loquitur, ita neminem interim ex viciniis audit, sed potius idoneus sibi quidam, et sui, et ceterorum omnium moderator videtur. — Quippe. — Nos vero diximus, ubi haec eveniunt, bibentium animos, posteaquam ignem ferrum more conceperint, **598** moliores ac juniores fieri; ut perinde omnino ac dum teneriores adhuc essent, ei qui alias erudire ac fingerre possit ac noverit, faciliores sese tum ac tractabiliores præbeant. Fictorem porro statuimus illum ipsum, qui tum bonus etiam nobis legislator erat. Hic convivales quoque leges describet, quibus petulantior ista confidentis et audaculi bominis, qui nullum jam ordinem, nullas silendis ac loquendi, nullas bibendi canendique

(20) Θαρκεῖον. Ita etiam Plato; sed omnino reponendum θάττρου, ex alt. manuser.

(27) Plato et ms., ὡς.

(28) Kali ἐπερ. Ibid., pag. 585, C.

πολλοῖς, δεὸν τὴν μουσικὴν ἁδοῦνται· μη μάται τὸν γε ἀπειχόντων, ἀλλὰ σχέδον ἔκεινη εἶναι Μουσαν καλλίστην, ἡτοὶ τοὺς πεπλούσους καὶ Ικανῶς πεπιδευμένους τέρπει, μάλιστα δὲ ἡτοὶ ένα τὸν δρεγῆ το καὶ παιδέρι διαφέροντα. Διὰ ταῦτα δὲ ἀρτῆς φαμεν δεῖσθαι τοὺς τούτους χριτάς, διτὶ τῆς τε ἀλλής μετόχους αὐτοὺς εἶναι δεῖ φρονήσεις, καὶ δὴ καὶ τῆς ἀνδρείας. Οὗτος γάρ παρὰ θατέρου (26) δεῖ τὸν γε ἀληθῆ χριτὴν κρίνειν μανθάνοντα, καὶ ἐκπληττόμενον ὑπὸ τοῦ θυρόντων τῶν πολλῶν, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀπαδευσίας, οὐτὸν αὖ γιγνώσκοντα, δεῖ ἀνανθρεπαν καὶ δειλίαν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος, οὐπερ τοὺς θεοὺς ἀπεκαλέσατο, μέλλων κρίνειν, ἐκ τούτου φευδόμενον ἀποφαίνεσθαι ῥαθμόν την χρίσιν. Οὐ γάρ μαθητής, ἀλλὰ διδάσκαλος, δεῖ (27) γε τὸ δίκαιον, θεατῶν μᾶλ-

λινοῦν δικριτής καθίζει, καὶ ἀναντισθέμενος τοῖς τὴν

ἡδονὴν μὴ προσκρόντας μηδὲ ὅρθως ἀποδιδοῦνι θεωταῖς. · Καὶ παρ' Ἐβραιοὺς το παλαιὸν οὐ τοῦ πλήθους ἦν τὸ χρίστον τοὺς ἐκ θεοῦ Πνεύματος προφερομένους, καὶ τὰς ἀνθέους ψάλτες, ἀλλ' ἡσαν βραχεῖς καὶ σπάνιοι μέτοχοι καὶ αὐτοὶ θεοῦ Πνεύματος διακριτοῦ τῶν λεγομένων, οἰς καὶ μόνοις ἔχοντες ἄγκρητες, καὶ δὴ ἀρχερούν τὰς προφητῶν βίβλους, τὰς δὲ τῶν μη τοιούτων ἀποδοκιμάζεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΔ.

C *Oὐτοὶ καὶ ἔτι τοῖς συμποσίοις παραληπτέον τὰς ψάλτες, ὥσπερ τινάς νόμους συμποτικούς.*

¶ Καὶ ὅπερ (28) δὲ λόγος ἐν ἀράξῃ ἐδουλήθη, τὴν τῷ ποτὶ Διονύσου χορῷ βοθείεσσι ἐπιβεῖται καλῶς λεγομένη, εἰς δύναμαν εἰρήκε. Σκοτώμεθα δὴ εἰ τοῦδε οὕτω γέγονε, θορυβόδης μέν που δὲ ἔνδιλος ὁ τοιῦτος ἔξ ανάγκης, προσίσθης τῆς πόσεως ἔτι μᾶλλον (29) δεῖ (30), ξυμβαίνει γεννόμενος, διπερ ὑπεβιμβαθεῖ καὶ ἀρχὰς ἀναγκαῖον εἶναι γίνεσθαι περὶ τῶν τῶν λεγομένων (31). — Ἀνδρῶν. — Πέδε δέ γε αὐτὸς αὐτοῦ κουφότερος αἱρεται, καὶ γέγηπε το καὶ παρθείας, ἐμπιμπλαται, καὶ ἀνηκουστίας ἐν τῷ τοιούτῳ τῶν πλατῶν, δρόμον δὲ Ικανὸς ἀξιος αὐτοῦ το καὶ τῶν διλλῶν γεγονέναι. — Τί μήν; — Οὐκοῦν Ιεραμένης γίνεται ταῦτα, καθάπερ τινὰ σίδηρον, τὰς ψυχὰς τῶν πινόντων διαπάρους γενορένας, μαλακωτέρας (32)

D γίνεσθαι καὶ νωτέρας, διντες εὐτραγόγους ουμβανέντη δυναμένω το καὶ ἐπισταμένη παιδεύεντος το καὶ πλάττεν, καθάπερ δὲ ήσαν νέοι· τούτον δὲ εἶναι τὸν τάλαστην τὸν αὐτὸν, διπερ τότε τὸν ἀγαθὸν νομούτην· οὐ νόμους εἶναι δεῖ συμποτικούς, δυναμένους τὸν εὐελπιαν καὶ θαρραλέοντον γνόμενον, καὶ διατριχυτότερον τού δέοντος, καὶ οὐ θελοντα τάξιν, καὶ τὸ κατὰ μέρος στῆγε καὶ λόγον, καὶ πόσεως καὶ μοίσης τὸν οὐπομένιν, θέλειν ποιει πάντα τούτους τάναγκας καὶ εἰσιντο τῷ μη καλῷ θάρψει τὸν καλλιστον διαμαργέμονον φύσον εἰσπέμπτειν, οἷον το εἴναι μετ

(29) Εἳτε μᾶλλον. Πρεσται ἐπει μᾶλλον, ex Plat.

(30) Αὐτ. Melius quam εἰ apud Platonem.

(31) Plato, γιγνομένων.

(32) Plato, μαλάκωτερας.

δίκης, διν αἰδῶ τε καὶ αἰσχύνην θείον φόβον ἀνομά-
χαμεν. — «Ἔστι ταῦτα. — Τούτωνδε γε τῶν νόμωνεναι
νομορύλακας καὶ συνδημουργοῖς αὐτοῖς τοὺς ἀδρού-
ους καὶ νήφοντας. » Εἰςθότας τογαροῦ καὶ ἡμῖν
αὐτοῖς ἐν τοῖς συμποσίοις ὥδες καὶ ὅμοιοι εἰς θέον
πεποιημένους ἔδειν παραδέδοται, τοῦ προσήκοντος
χώρου τῶν παρ' ἡμῖν φιλάκουν ἐπιμελομένους.

illis operam navarent, quietos homines ac sobrios
etiam in conviviis, odas et hymnos iu Dei laudem
ac modestiae nostri quoque moderatores invigilant atque prospiciunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

** Οὐτι οὐ πᾶσιν ἐπιτερπετάν τὴν τοῦ οἴνου πάστα.*

« Εἰ μὲν τις (33) πόλις, ὡς οὖσης σπουδῆς, τῷ
ἐπιτερπεύματι τῷ νῦν εἰρημένῳ χρήσεται μετὰ νόμων
καὶ τάξιος, ὡς τοῦ σωματοεντὸν (34) εἶναια μελέτῃ (35)
χρημάτην, καὶ τῶν διλλῶν ἡδονῶν μὴ ἀρέσται ὁσιώ-
τως καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τοῦ κρατεῖν αὐτὸν
εἶναι μητρομένην, τούτον μὲν τὸν τρόπον διπλαί-
τούστος χρηστόν· εἰ δὲ ὡς παιδεῖ τε καὶ ἔξτατα τῷ
βιωμένῳ, καὶ διαν βούληται, καὶ μεθ' ὧν ἀν βού-
ληται, πίνειν μετ' ἐπιτερπεύματων ὄντεινον διλλῶν
οἷς ἀν τιθείμεν ταῦτη τὴν φήμον, ὡς δεῖ ποτε μετῇ
χρῆστος ταῦτην τὴν πόλιν ἢ τούτον τὸν διδρά, ἀλλ᾽

εἰς μᾶλλον τῆς Κρήτην καὶ Λακεδαιμονίων χρείας
προσθέμενην ἀν τῶν Καρπηδονίων νόμῳ, μηδέποτε μη-
δέντα εἰπον στρατοπέδου γενέσθαι τούτον τὸν πόματος,
ἀλλ' ὄδροτοστασίας συγγίνεσθαι τούτον· τὸν χρόνον
πάντα· καὶ κατὰ πόλιν, μήτε δούλον μήτε δούλην
γείσθαι μηδέποτε, μηδὲ ἀργοντας τούτον τὸν ἐνιαυ-
τὸν ἀν δρόχως, μηδὲ αὐλ κυβερνήτας, μηδὲ δικα-
στας ἐνεργούς διντας, ονοματείας τὸ παράπαν·
μηδὲ δοτίς βουλευτόμενος εἰς βουλὴν ἀδιλαν τινὰ λό-
γου συνέρχεται· μηδὲ γε μεθ' ἡμέραν μηδέν τὸ πα-
ράπαν, εἰ μὴ οιωματίας ἢ νόσων ἐνεκα· μηδὲ αὐλ νό-
κτωρ ὅπαν ἐπινοῇ τις παῖδας ποιεῖσθαι ἀντρῷ ἢ καὶ
γυνῇ. Καὶ ἄλλα δὲ πάμποιλα ἀν τις λέγοι, ὡς τοῖς
νῦν τε καὶ νόμον ἔχοντιν δρόθιν οὐ ποτέος οἶνος·

« Πότε κατὰ τὸν λόγον τούτον οὐδὲ ἀμπελώνων ἀν
πολλῶν δέοντος ὅδη τινι (36) πόλει· τακτὰ δὲ τιλλὰν ἀν
τὴν γεωργήματα, καὶ πᾶσα ἡ διάτα. » Καὶ Μωϋσῆς
ἢ, προλάβων μὴ δεῖν τοὺς λεπέας οἴνου ἀπογεύεσθαι
κατὰ τὸν τῆς λεπρουγίας καρψὸν νομοθετεῖ φάσκων·

« Καὶ ἐλάλητε Κύριος τῷ Αἱράν, λέγων· οἴνον καὶ
οἰκέρα οὐ πίεσθαι σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σοῦ, ἵνα
δι εἰσπορεύθῃ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ
τροποποιεύμενον οὔμαν πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ
οὐ μὴ ἀποδάντες· νόμιμον αἰτώνων εἰς τὰς γενεὰς
ἴμων. » Οὐ δὲ αὐτὸς καὶ τοῖς εὐχήνιοις νο-
μοθετεῖ λέγων· « Ἀντρῷ ἢ γυνῇ, δὲς ἀν μεγάλως εὐ-
ηγέραι εὐχήνη, ἀφαγνίσσεσθαι ἀγνελαν Κυρίῳ, ἀπὸ οἴνου
καὶ οἰκέρα ἀγνοθήσεται· καὶ δῆσος ἐξ οἴνου καὶ δῆσος
ἰς οἰκέρα οὐ πίεται. » Άλλα καὶ Σολομὼν τοῖς δρ-
ηματας καὶ τοῖς δικασταῖς εἰργετε τῆς χρῆσεως, λέγων·

« Νέτε βουλῆς πάντα ποιεῖ, μετὰ βουλῆς οἰνοπότες·
Οἱ δυνάστες θυμάστες εἰστον, οἴνον μὴ πινέσθωσαν,

** Levit. x. 9.*

(33) Εἰ μόρ τις. Plato, n Leg., 4, 584, D.

(34) Τοῦ σωματοεντοῦ. Male apud Platonem, τῷ
ποτῷ.

A vices ferre possit, impudentia ad contraria honestatis et modestiae officia revocetur: atque ita subeunti paulatim gliscentique proterviae, adversarius opponatur honestissimus ille metus, idemque cum sequitate conjunctus, quem pudorem ac verecundiam, divinum utique metum, appellavimus. — Sic est. — Ilarum præterea legum custodes, qui suam esse voluimus. » Hæc illæ. Jure igitur hic apud nos canendi receptus mos est: quo in genere, honestati

CAPUT XXV.

Vini bibendi copiam non omnibus promiscue faciendam esse.

« Si quæ civitas, inquit Plato, ut in re serie fieri solet, hunc morem, prout legum ordinisque ratio postulabit, usurpare volet, perinde ac si parandæ temperantiae gratia, exercitatione quadam uteretur: itemque si ab aliis similiiter voluptatibus, eodem consilio, non abstinebit, ut carum hac tandem arte victrix esse queat: hoc sane modo rebus iis omnibus per me uttar licet. Sin autem id totum ludus quidam erit, si et volenti cuilibet, et ubi, ac quibuscum ipse voluerit, ita bibere permittetur, ut pro arbitrio aliud sinul quodlibet exercitationis genus adiungat; nunquam equidem auctor fuerit, ut ejusmodi vel reip. vel homini largioribus poculis indulgere liceat. Tum enī vero Carthaginensis legem multo magis, quam aut Cretensem, aut Lacedæmoniorum consuetudinem probarim, ut nemo unquam in exercitu genus hoc poculenti gustet, sed toto militiæ tempore aquam bibere consuescat: domi vero, ne servus quisquam aut ancilla vinum attingat unquam: ne magistratus toto illo anno, quo rempublicam gerent, ne moderatores aut judices, 599 quandiu judicia exercebunt, neu quisquam de re alicuius momenti sententiam in concilio dicturus; imo etiam nemini prorsus interdiu, vino uti concesserim, nisi vel exercitatio corporis, vel morbi ratio postulabit; neque noctu, seu vir, seu mulier fuerit, si operam liberis dare cogitat. Hæc et alia pleraque afferri possint, quamobrem vino abstinere debeant, qui et maturi judicii et rectæ legis ductum sequantur. Ex quo sane id efficitur, nulla ut civitas multis admodum vincia indigat: sed potius, ut cum reliquo omni agro- rum cultus, tum etiam ratio victus universa modicis omnino finibus includatur. » Ita Plato. Quem ante jam Moyses occupaverat, cum sacerdotibus, quo tempore sacris operandum erat, vino interdiceret, his verbis: « Dixit quoque Dominus ad Aaron: Vi- num et omne quod inebriare potest, non bibetis, tu et filii tui tecum, quando intratis in tabernaculum testimonii, aut cum acceditis ad altare, ne moriamini: legitimum semper in generationes vestras ». Idem viris pariter ac mulieribus vota nuncupantibus, hanc legem dicit: « Vir, sive mulier,

B C D

599 Meλέτη. Ita reposuimus ex manuser., licet etiam apud Platonem μελέτη; haberetur.
(36) Plato, ἡ δὲ τινι.

cum magnum illud votum fecerint sese Domino consecrandi, a vino et omni quod inebriare potest abstinebunt; et acetum ex viro, et ex qualibet alia potionis, qua inebriari quis potest, non bibetur³⁷. » Salomon quoque principes simul et judices vino abstinere jubet, dum sit: « Omnia cum prudenter fac, et cum prudenter viuum bibe. Proceres iracundi sunt, vinum ii ne bibant, ne bilentes obliviscantur sapientia et laborum³⁸. » Quin etiam Apostolus Timotheo, morborum causa, vino uti permittens: « Modico, inquit, vino utere, propter stomachum tuum³⁹, et frequentes tuas infirmitates. »

CAPUT XXVI.

Ne Platонem quidem ipsum ignorasse, quae abs sese leges conderuntur, nisi barbaros quosdam suis in rebus publicis vivere.

« Utrum, inquit, viris in philosophia versatisimis instituendæ reipublicæ necessitas, aut ultimis illis antiquissimisque temporibus fuerit, aut hodie que sit apud barbarum aliquem populum, et longissime nostris ab oculis conspicutum semotum, aut etiam futura sit aliquando: hic vero contentio admodum esse nolimus, ut genus **600** hoc reipub. et exstitisse jam olim, et etiamnun exsistere, tum certe futurum esse pugnemus cum reipublicæ principatum ipsa sibi Musa vindicari. Nam quanquam negabimus. »

CAPUT XXVII.

Bellum nobiscum esse nobis, et cum nostris cupiditatibus ac perturbationibus gerendum.

« Idem autem, inquit, num etiam de se ipso, tanquam de hosti cogitare debet, an secus? — O hospes Atheniensis (nec enim Atticum te dixerim, quod mihi cognomento ex Dei nomine petitum dignior videaris), utique disputationem hanc dum sapienter ad principium ipsum revocas, illustriorem efficis. Ita facilius etiam intelliges, quam recte dictum a nobis paulo ante faerit, cum publice universis universos, tum sibi privatum ac proprie singulos hostes atque infestos esse. — Quae tua hac oratio est, vir maxime? — Hoc in bello, mi hospes, uti se ipsum vincere, victoriarum omnium principis atque optima est: sic a se ipso vinciri, omnium longe turpissimum ac pessimum fuerit. Quippe genus hoc orationis, suum cuique nostrum, ac secum ipso bellum quoddam intestinum esse significat. » Tum alias plerisque interjectis, ita prosequitur. « Num igitur nostrum quilibet unum aliquem esse statuimus? — Utique. — Sed ita unum, ut duos apud se consiliarios habeat dissidentes ac stolidos, quibus voluptatis et doloris nomen tribuimus. — Sic est. — Utrique rerum etiam futurarum

³⁷ Num. vi, 2, 3. ³⁸ Prov. iii, 7; xxxi, 4. ³⁹ I Tim. v, 23.

(37) *Ei τούτῳ.* Exile hoc fragmentum nou repert, nec tanti est.

(38) *Ἐρομόν.* Praemittenda, credo, negatio est, itemque paulo post, ante γέγονεν: vix enim mihi persuaserim, Platonem hoc admodum pugnare voluisse, genus illud reip. jam olim inter barbaros existisse: satis est, si negare nollet.

(39) *Ἄδρανος.* Sensus omnino postulat δυνατόν, eaque mens Eusebii.

(40) Αὐτῷ δέ. Plato, lib. i Leg., pag. 565, G. Porro locum hunc iusinuabat Themistius, orat. 40, pag. 229, cum ita loqueretur: *Kατ τούτο οὖν ἐγώ πλάτωνος θαυμάζω, κατ οὓς μάλιστον, ζητῶ διάλογον,*

Α ἵνα μὴ πόντες ἐπιλάθωται τῆς σοφίας καὶ τῶν τόνων. » Κατ δὲ Ἀπόστολος δὲ νόσου Ενεκα ἐπιτρέπει Τιμοθέῳ, λέγων: « Θάλγη οὐνψ χρῶ διὰ τὸν σὸν μαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενεάς.

Στομαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενεάς. » Κατ τούτον (37) ἄνδρας εἰς φιλοσοφίαν πόλεις τις ἀνάγκη ἐπιμεληθῆναι, ή γέγονεν ἐν τῷ ἀπέργῳ τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ, ή καὶ νῦν ἔστιν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς τόποις, πόρφυροι που ἔχοντες δυνατές θύεις, ή καὶ ἐπέκτη γενισταις: περὶ τούτου ἐπιμοι (38) τῷ λόγῳ διαμάχονται, ὡς γέγονεν ἡ εἰρημένη πολιτεία, καὶ ἔστι, καὶ γενισται γε, ἔτινι αὐτῇ η Μούσα πάλεως ἔγχρατης γένηται. « Αὐτὸν δύνατον (39) γενέσθαι, οὐδὲ ἡμεῖς ἀδύνατα λέγομεν. » οὐαε fieri per sese possunt, eadem esse posse munquam negabimus. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

« Οτι οὐκ ἡγούνται δι Πλάτων τὰ οὔτε αὐτοῦ τομοθετούμενα παρά τισι βαρβάροις πολιτεύεσθαι.

« Ει τοιν (37) ἄνδροις εἰς φιλοσοφίαν πόλεις τις ἀνάγκη ἐπιμεληθῆναι, ή γέγονεν ἐν τῷ ἀπέργῳ τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ, ή καὶ νῦν ἔστιν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς τόποις, πόρφυροι που ἔχοντες δυνατές θύεις, ή καὶ ἐπέκτη γενισταις: περὶ τούτου ἐπιμοι (38) τῷ λόγῳ διαμάχονται, ὡς γέγονεν ἡ εἰρημένη πολιτεία, καὶ ἔστι, καὶ γενισται γε, ἔτινι αὐτῇ η Μούσα πάλεως ἔγχρατης γένηται. « Αὐτὸν δύνατον (39) γενέσθαι, οὐδὲ ἡμεῖς ἀδύνατα λέγομεν. » οὐαε fieri per sese possunt, eadem esse posse munquam negabimus. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

« Οτι πόλεμος ήμερ ἔστι πρὸς ἡμάς αὐτοὺς καὶ τὰ οὔτε ήμερ πάθη.

« Αὐτῷ δὲ (40) πρὸς ἑαυτὸν πότερον ὡς πολεμήπ πρὸς πολέμους διανοτέον, ή πῶς ἔστι λέγομεν; — Ή ξένος Αθηναῖς, (οὐ γάρ στο Αττικὸν ἔθελομ⁴⁰ ἀν προσαγορεύειν· δοκεῖς γάρ μοι τῆς θεοῦ ἐπανυμέλες δέξιος εἶναι μᾶλλον ἐπονομάζεσθαι;) τὸν γάρ λόγον ἐπὶ ἀρχὴν ὅρθως ἀναταγόν, σαφέστερον ἐποιήσεσθαι βέροις ἀντίστησις (41), διτο νῦν δὴ ὅρθως ὡς ἡμῶν ἐφρέσθη τὸ πολεμίους εἶναι πάντας πᾶσι ἰημοσίᾳ τε καὶ ιδεόκαστους αὐτοὺς αφετον αὐτοῖς. — Πάντας εἰρηκας, ὁνταμάπτε: — Κάνταυθα, ς ξένος, τὸν κατὰν αὐτὸν ἑαυτὸν πασῶν νικῶν πρώτη τε καὶ ἀριστη τὸ δέ ήτασθαι αὐτὸν ὧν⁴¹ ἑαυτὸν πάντων αἰσχυτον εἰδίμα καὶ κάκιστον. Ταῦτα γάρ, ὡς πολέμου ἐν ἀκάστοις ημῶν διανοτος πρὸς ἡμάς αὐτοὺς, σημαντεῖ. Κατ μεδ' ἔτερα τούτοις προστίθησι λέγων: « Οὐκοῦν ένα (42) μὲν ημῶν ἔκαστον αὐτὸν τεινώμεν; — Να. — Δύο δὲ κακτημένον ἐν αὐτῷ ξυμβούλων, ἀναντίο τε καὶ διφρέων, ὁ προσαγορεύομεν ηδονῶν καὶ λύπην: — Εστι ταῦτα. — Πρὸς δὲ τούτοις ἀμφοῖν σούδες μελάνων, οὗν κοινῶν μὲν ηνοικα ἀλπτες, ίσον δὲ πόδες μὲν, ή πρὸς λύπης ἀλπτες, θάρδος δὲ ή πρὸς τούτον ἑναντίου. Εἴτε δὲ πᾶσι τούτοις λογισμὸς δ τι ποτ' αὐτῶν

⁴⁰ Tim. v, 23.

διτο πολέμου καὶ εἰρήνης σπέρματα ἐν ἐκάστῃ ψυχῇ πρωτῶν ἔστι. Καὶ ἔστις οὖς τε πρὸς ἑαυτὸν ἀγεν εἰρήνη, οὗτος οὖς τε καὶ τοῖς τούτοις ξενιεύοντα πολέμου (malum πολεμίου, quid enim est ἀγεν εἰρήνην πρὸς τὸν πολέμον); φὶ δὲ ἀδύνατος ή πρὸς ἑαυτὸν ἐπιχειρεῖ, συγκατηστος δὲ οὗτος τὰς πρὸς ἀλλήλους σπουδὰς ἀγαπάσσειν. Εἰναὶ γάρ τις καὶ ἐκάστος βαρβαροφύλων, λιαν αδέδανες καὶ διωπεύθεις, τὸν θυμὸν λέγων, καὶ τὰς ἀπάλτους ἐπιθυμίας, διντεκτήμενα γένι, τὸν λογισμὸν, καθάπερ Ρωμαῖοι (malum Ρωμαῖος) Σεύθει, καὶ Γερμανοί, εἰτε.

(41) Plato, άνευρήσεις.

(42) Οὐκοῦν ένα. Plato, ibid., pag. 573, B, C, D.

δι-εινον ἡ χαῖρον, δις, γενόμενος δόχημα πόλεως και-νῶν, νόμος τὸ πρωτόνομον. » Καὶ ἔτης φησιν. « Τόδε δὲ ίστεν, διτάντα τὰ πάθη ἐν ἡμῖν, οἷον νεῦρα ἡ μῆτρινθοί τινες ἑνούσαι, σπώσι τε ἡμᾶς καὶ ἀλλήλους ἀνθέλκουσαν ἕναντια οὐσαι ἐπ’ ἔναντιας πράξεις, οὐ δὴ (43) διωρισμένη ἀρετὴ καὶ κακία κεῖται. Μηδὲ γάρ φησιν δὲ λόγος δεῖν τῶν ἔλεων ἑνεπόμενον δέι, καὶ μηδεμὴν ἀπολεπόμενον ἔκεινης, ἀνθέλκειν τοὺς ἄλλους νεύρους ἔκστοτος. — Τάντυν δὲ εἶναι τὴν τοῦ λογισμοῦ ἀγωγῆν χρυσῆν καὶ λερδν, τῆς πόλεως κανονὸς νόμον ἐπικαλούμενην, ἄλλας δὲ σκληρὰς καὶ σιδηράς, τὴν δὲ μαλακὴν ἀνεστιν χρυσῆν οὐσαν τὰς δὲ ἄλλας παντοδαποῖς εἰλέσαν δόμισας (44). δεῖν δὲ τῇ καλλιστῇ ἀγωγῇ τοῦ νόμου δέ εἰσιν ἔκτιλαμβάνειν. — Αὗτε γάρ τοῦ λογισμοῦ καλοῦ μὲν δυντος, πράσιν τε καὶ οὐ βιασοῦ, δει-σθαις ὑπηρετῶν αὐτῷ τὴν ἀγωγήν, δυτος δὲ ἐν ἡμῖν τὸ χρυσούν τέλος νικᾷ τὰ δάλια γένεν. Καὶ οὕτω δὴ (45) περὶ θεαμάτων ὧς δυντων ἡμῶν διῆθος ἀρετῆς σε-σωτηρίμενος ἀντὶ εἴη, καὶ τὸ κρετεῖαν ταῦτον καὶ ἥττω εἶναι τρόπον τινὰ φανερὸν διὸ γένοντο μᾶλλον δὲ νοεῖ καὶ διτιν καὶ ιδιωτην, τὸν μὲν λόγον ἀληθῆ λα-βόντα ἐν ἕαντι τερπὶ τῶν Ελέων, τούτῳ διόπεινον δεῖ ζῆν, πολὺν δὲ δὴ παρ’ θεῶν τίνος ἡ παρ’ αὐτῷ τούτου γνόντος ταῦτα λόγον περιλαβούσαν, νόμον θεμάτην, αὐτῇ τοιμένιν καὶ ταῖς ἄλλαις πλεονεσ. Οὕτω κακία δὴ καὶ ἀρετὴ σαρπέστερον ἡμῖν δημηρωμένον ἀντὶ εἴη. » Καὶ παρ’ ἡμῖν δὲ θεοῖς τὰ δύοις διδάσκει λόγος, φά-σκων. « Συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν Ἑω-δινθρωπον· βλέπω δὲ ἔπειρον νόμον ἐν τοῖς μέλσι μου διντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου. » Καὶ τάλιν. « Μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούν-των, ή καὶ παλογουμένων· » ὅσα τε ἄλλα τούτοις παραπλήσια.

non modo quid illud significet, hominem seipso unum, modo superiore, modo inferiore esse: verum etiam ejusmodi cum privato cuique, tum ipsi quoque reip. cautionem esse necessariam, ut privatus vera et propria motuum illorum in sese ratione perspecta, vitam illa diligenter instituat; civitas, postea quam vel ab aliquo nomine, vel certe ab eo jam explorata illa sint, eamdem cognitionem hauserit, illam ipsam legia loci haberi jubeat, quam deinceps, ei secum ipsa et cum aliis civitatis agendo sequatur. Atque ita planius atque distinctius viii virtutisque rationes coguoscemus. » Hactenus Plato. Cui sane quam affinissimae litteræ nos divinae docent. Ita enim Apostolus: « Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorē rem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnante legi mentis meæ ». Itemque: « Inter sese invicem cogitationibus accusantibus, aut-etiā defendantibus ». Et cetera id genus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

“Οτι οὐ τὸ σῶμα, ἀλλ’ ἡ ψυχὴ αἰτία τυγχάνει τῶν κακῶν οὐχ ἡμῶν πρατεύμενών.

« Μεμνήμεθα (46) τι μῆν διολογήσαντες ἐν τοῖς πρόσθιν, ὡς, εἰ φύχη φανεῖ πρεσβύτερα τοῦ σώματος οὖσα, καὶ τὰ φυχῆ τῶν τοῦ σώματος ἔσοιτο πρεσβύτερα. — Πάντα μὲν οὖν. — Τρόποι δὲ καὶ ἥττη, καὶ θυσίαις, καὶ λογισμοῖς, καὶ δέσμαις ἀληθεῖς, ἐπιμέ-

⁴⁶ Rom. vii. 22-23. ⁴⁷ Rom. ii. 15.

(45) Οὐδὲ ίστεν. Ita, reponimus ex Platone et manuscri. pro oὐ δή, quod vitiosum erat.

(46) Εἰδεστεν δόμοις. Plato post δόμοις minorem distinctionem adhibet, dum legit, δέσμη τῇ καλλιστῃ. etc., sine δέ. Ego Eusebius sequi malo, vellem tamen ante τὰς δὲ ἄλλας aliquid præmii, v. e., καὶ τὴν μὲν μονοτονίαν εἶναι, ut magis sequentibus opponeretur, quas ait παντοδοτοῖς εἰσεστον δόμισας, quemadmodum alias quidem σκληρὰς καὶ σιδηράς, ήσαν τεντο μαλακὴν καὶ χρυσὴν esse dixerat.

ιδέοντες Καὶ οὕτω δή, etc. Vide num Ficini con-

A opinione adjunctæ duæ, qua commune quidem spei nomen sortita sunt; sed tamen spes illa que dolorem antegreditur, metus: qua contraria voluptatem antecedit, fiducia proprie nominatur. His omnibus rationis præcessit consilium, quo quid ex iis vel melius sit, vel deterius exploratur; quodque ubi communne totius reip. decretum fuerit, tum vero lex appellari solet. » Et paulo post: « Hoc, inquit, intelligimus, perturbationes illas, nervorum in nobis ac funiū quorundam instar esse, a quibus, ut alii alii contraria sunt, ita contraria in studia trahimur, ubi virtus et vitium, suis ambo funibus ac regionibus circumscripta versantur. Ratio quippe docet, motui duntaxat alteri sic obsequendum cuique perpetuo, ut nunquam ab eo discedens, oportet ut funibus constanter renitatur. Atque hunc sapientis consilii aureum esse sacrumque ductum, quam publicam et communem civitatis legem **601** appellamus: reliquos enim motus, diuiores ac ferreos, ductum hunc unum, quod aureus sit, facilem etiam ac suavem esse; cumque ceteri omnes tam varii sint tamque multiplices, hunc vultum semper unum eamdemque formam retinere. Et vero ductum hunc legis tanquam optimum, semper nobis ac studiose promovendum esse. Nam cum illud rationis consilium ita bonum atque honestum sit, ut tam suavitate ducat, non vi cogat; hunc ipsius ductum administratorum quorundam opera indigere ut in nobis aureum hocce genus, ceteram illam nationem turbare domare possit. Atque ita demum virtutis illa, qua de nobis tanquam miraculi similibus celebratur fabula, explicari facile defendique poterit; tum clarius simili illustriusque constabit,

C **CAPUT XXVIII.**

Non in corpus, sed in animum, rupam eorum qua-
a nobis peccantur, esse conferendam.

« Jam vero meminimus, inquit Plato, hoc a nobis superioris esse concessum, si corpore antiquiorum animum esse constaret, quidquid etiam animi proprium esset, id omne rebus ad corporis naturam pertinentibus antiquius futurum. — Sane, memini-

grat interpretatio: *Et sic fabula, quia mira res, homo esse narratur, virtute servabitur.* Evidemt hec non intelligo. Vult, opinor, philosophus, ea demum ratione, quam prescribit, intellectum iri, quod plerisque fabulosum videatur, homines virtutis studiosos miraculi similes esse: prorsus enim admirabilis quidam est, in homine uno, tantam ac assiduum esse cum viis et cupiditatibus rationis virtutisque pugnam, in qua vincat sepius triumphantem virtus.

(46) Μεμνήμεθα. Plato, lib. x Leg., pag. 533, A.

mus. — Mores igitur, affectiones, voluntates, judicia, vera opinione, cura, recordationes, proceritate, latitudine, mole, viribusque corporis priores sint, necesse est, si animum corpore priorem esse concedimus. — Necesse id quidem. — **602** Ergo, quod indidem sequitur, non id etiam fateri nos oportet, bonorum, simul et malorum honestorum item ac turpium, justorum et injustorum, adeoque contrariorum omnium causam animum esse; siquidem ipsi omnium omnino causam assignandam esse volumus? Atque haec ex *Legum* decimo. Quibus Moyses consentaneo loquitur, dum illud suis in legibus frequenter inculcat: « Si anima peccaverit, et camdem in sententiam afferruntur.

CAPUT XXIX.

De eo qui sincere integreque philosophetur. Ex Theateto.

Hebraæ litteræ de eo qui serio vereque philosophetur, ita præsumuntur, « Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius, et tacchit, quia levavit super se⁷⁰. » Itemque de prophetis Deo charissimis, eos ut sumnum ad philosophiæ culmen aspirareut, in solitudinibus, montibus ac speluncis versatos esse docet, ubi mentem haberent iu unius Dei cogitatione defixam. Audi tu vero, quemadmodum genus illud vnde Plato divinis quoque laudibus extulerit, ubi de eo qui summam illam philosophandi laudem sequatur, haec habet: « Dicamus igitur, iuquit, uti par est, quando ita tibi videtur, de summis illis philosophandi principibus: (quid enim eos morenur, qui philosophiæ studio perperam abutuntur?) Illi videbilec jam usque ab adolescentia, viam que in forum ducat ignorant: ubi vel exerceantur iudicia, vel senatus, vel publicum aliud civitatis concilium habeatur, nesciunt: leges ac plebiscita, neque dum promulgantur audiunt, neque perscripta cum fuerint omnino vident. Sodalitorum ad magistratus creandos, factiones, conveutus, cœnsæ, comessationes cum tibicinis, horum ipsis quidquam facitare, ne per sonnum quidem in mente venit. Recte ne au secus factum in civitate quid fuerit; num cuipiam a majoribus, seu paterno seu materno ex genere, mali quid obvenerit, magis ipsos latet, quam numerus, quod siunt, arenarum. Atque haec ille omnia sic ignorat, ut eadem abs sese ignorari nesciat. Quippe nec enim laudis accupandæ causa ab earum sese rerum communione segregat: sed revera solum ejus corpus in civitate versatur et habitat; mens vero dum universa ista humiliora existimat, nihilque facit. passim interea volitat (ut cecinuit Pindarus), **603** que sub terris, queque supra terras dimetens, rerumque celestium rationes astronomia vi enucleans, totamque omnino

⁷⁰ Thren. iii, 27, 28.

(47) Λέγωμεν δή, 28. Platou ī *Theateto*, p. 127, E. Qui locus plane insignis et ex misus est.

(48) Οὐδὲ ἔρα τράχτει. Subaudi τὰ τοιάτια, superiora enim in nominandi casu, Attico more, pendunt. Ita etiam vulgo dicemus, *Car les bri-*

A λειψί τε καὶ μνῆμα, πρότερο μήκους σωμάτων, καὶ πλάτους, καὶ βάθους, καὶ ρώμης εἴη γεγονότα ἄν, εἰπερ καὶ φυχὴ σώματος. — Ἀνάγκη. — Ἄρι οὖν τὸ μετὰ τούτῳ διμολογεῖν ἀναγκαῖον, τῶν τε ἀγαθῶν αἰτιῶν εἶναι φυχὴν καὶ τὸν κακὸν, καὶ καλῶν, καὶ αἰσχρῶν, δικαίων τε καὶ δόλων, καὶ πάντων τὸν ἐναντίον, εἰπερ τῶν πάντων γε αὐτὴν θέσσομεν αἰτιῶν; » Καὶ ταῦτα δὲ ἀπὸ τοῦ δεκάτου τῶν Νέων προκεισθω. Συνέδει δὲ αὐτοῖς δι Μωϋσῆς πολλάκις ἴν τοῖς νόμοις εἰπον, « Καὶ ἐὰν φυχὴ διάρτη καὶ ποιῇ πλημμέλημα» καὶ δια τούτος ἡμερῶς εἰρηται παρ' αὐτῷ.

et fecerit iniqüitatem, et cetera quae ab illo passim

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ.

B Περὶ τοῦ καθαρῶς φιλοσοφοῦντος. Ἀπὸ τοῦ θεατῆτος.

Τῆς παρ' Ἐβραίοις γραφῆς περὶ τοῦ σπουδῆ φιλοσοφοῦντος φασκούσης, « Ἀγαθὸν ἀνδρό, διαν δρῆ ζῆγνον ἐκ νεότερος αὐτοῦ· καθίσταται καταμάνας, καὶ σωπήσεται, δι τοις ἡρευ ἐφ' ἑαυτῷ, » καὶ περὶ τῶν θεοφιλῶν προφητῶν, ὃς δρᾶ δι ἀκρότητα φιλοσοφίας ἐν ἀρματίαις, καὶ δρεστος, καὶ σπλαίσιος διῆγον, πρὶς μόνον τῷ θεῷ τῇ διάνοιαν ἔχοντος ἐπάσχουσιν τῶν Πλάτωνος, ὅπως καὶ αὐτὸς τῶν τοιύδε τοῦ βίου τρόπων ἐκθείαζει, ὥστε περὶ τοῦ δικρως φιλοσοφοῦντος διεικάνων: « Λέγωμεν δή (47), ὃς ξοικεν, ἐπει τοι γε δοκεῖ, περὶ τῶν κορυφαίων· (τί γάρ ἂν τις τοὺς γε φαινόλις διατερβοντας ἐν φιλοσοφίᾳ λέγοις;) » οὗτος δέ του ἐν νέον πρῶτον μὲν εἰς ἀγροφάνων ξοικος τὴν ἕδδον, οὐδὲ διπον δικαστήριον, ή βουλευτήριον, ή τι κοινὸν ἢλλο τῆς πόλεως συνέδριον· νόμους δὲ καὶ φημίσματα λεγόμενα, ή γεγραμμένα οὐδὲ δρῶν, οὐδὲ ἀκούοντος. Σπουδαὶ δὲ ἐπαριών εἰς ἀρχάς, καὶ σύνοδοι, καὶ δεῖπνα, καὶ σὺν αὐλητροῖς κέρματα, οὐδὲ διναρ πράττειν (48) προσιστατας αὐτοῖς. Εὖ δὲ η κακῶς τι γέγονεν ἐν πόλει, η εἰ τῷ κακῷ ἐστον ἐκ πρόγονων γεγονός, η πρὸς ἀνδρόν, η γυναικῶν, μᾶλλον αὐτῶν (49) λέληθεν, η οἰτῆς θαλάσσης λεγόμενοι κρέας. Καὶ ταῦτα πάντα οὐδὲ δι τοις οὐδεν, οὐδὲν. Οὐδὲ γάρ αὐτῶν ἀπέχεται τοῦ εδόκουμενού χάριν· ἀλλὰ τὸ δι τοῦ σώμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ, καὶ ἐπιδημεῖ· η δὲ διάνοια, ταῦτα πάντα ηγήσαμέν ομηρά, καὶ οὐδὲν ἀτύμασσα, πανταχῇ πέπταται, κατά Πλίνεον, τὰ τε γάρ ὑπέρεβε, καὶ τὰ ἐπίπερθεν γεωμετρίας, οὐρανὸν τε ὑπερ άστρονομοῦσα, καὶ πάσιν πάντα φύσιν ἐρευνομένη τῶν διάτονος διαι, εἰς τι τῶν ἔγγυς· οὐδὲν ἐστον συγκαθίστα. — Ήτος τούτοις λέγοις, ὃ Σώκρατες; — « Οὐσπερ καὶ θεόδωρε, καὶ δινον βλέποντα, πεσόντα εἰς φρέαρ θράττα τις ἐμμελής καὶ χρίσσα θεραπευνής ἀποσκεψάται λέγεται, οὓς τὰ μὲν τὸν οὐρανὸν προθυμότερο εἰδέναι, τὰ δὲ Μητροσθενεστον καὶ παρά πόδας λανθάνον αὐτόν. Ταῦτο δὲ ἀρχεῖ σκώμματα ἐπι-

C

D

gues, etc., ils n'y songent pas même.

(49) Μᾶλλον αὐτός. Pro αὐτοῖς. Crebra hoc apud Atticos, maximeque Platonom, casuum mutatio; apud Hebreos longe cerebrinaria.

πάντας δυοις ἐν φιλοσοφίᾳ διάγουσι. Τῷ γάρ δυοις τὸν ποιητὸν δὲ μὲν πληγὸν καὶ ὁ γείτων λέληθεν, σύμμονον δὲ τι πράττει, ἀλλ' ὅλην καὶ εἰς ἀνθρώπος ἔστιν, ή τι διλό θρέμμα· τι δέ ποτ' ἔστιν ἀνθρώπος, καὶ τι τῇ τοιάντῃ φύσει προσήκει δάφορον τῶν δλλῶν ποιεῖ ἡ πάσχειν, ζῆτε τε, καὶ πράγματα ἔχει διερευνώμενος. Μανθάνεις γάρ που, ὁ Θεόδωρος, ή οὐ; — Ἐγωγέ· καὶ ἀληθῆ λέγεις. — Τοιάρτος, ὁ φίλε, ίδια τα συγγνώμενος ὁ τοιούτος ἔκστατος, καὶ δημοσίᾳ, διπερ ἀρχόμενος Ἐλεγον, ὅταν ἐν δικαιοστρηφῇ τῷ ποιητῷ ἀναγκασθεῖται περὶ τῶν παρὰ πόδας καὶ τῶν ἐν δραματοῖς διαλέγεσθαι, γέλωτα παρέχει οὐ μόνον Θράττας, ἀλλὰ καὶ τῷ διλόῳ δηλῳ, εἰς φρέστα τε καὶ πᾶσαν ἀπορίαν ἐμπίπτων ὑπὸ ἀπειρίας· καὶ ἡ ἀσχημοσύνη δεινὴ δύξαν αἴσθετηράς παρεχομένη. Ἐν γε γάρ ταῖς λαυδηραῖς θιοῖς ἔχει οὐδένα λαυδερέν, ὅτε οὐκ εἰδός κακῶν οὐδένας ἐκ τοῦ μη μεμελετητέρων, ἀπόρων οὖν γελοῖς φανέται· ἔντε τοῖς ἐπικνοῖς καὶ ταῖς τῶνδιλον μεγαλαυχίαις, οὐ προσποτήρως, ἀλλὰ τῷ δυοῖς γελοῖς ἐνθήλος γιγνόμενος, ληρώδης δοκεῖ εἶναι. Τύραννον τῷ γάρ ή βασιλέα ἐγκωμιαζόμενον, Ιων τῶν νομέων, οἶον συνδώτην, ή ποιμένα, ή τινα βουκόλον ἠγγέταις ἀκούειν εὐελαμονιζόμενον πολὺ βδέλλοντα· δυσκολέρον δὲ ἐκείνων ζῶον κατέβανδούσερον, ποιμανεῖ (50) τε καὶ βδέλλοντα νομίζει αὐτούς. Ἀγροκονδή καὶ ἀπαδευτον ὑπὸ ἀσχηλαῖς οὐδέν τοιούτον νομέων τὸν τοιούτον ἀνέγκαστον γίνεσθαι, σπρών ἐν δρεπέ τοῦ τεγέος περιβεβλημένον. Γῆς δὲ ὅταν μυρία (51) πλέθρα ή ἐτε πλείω ἀκούσῃστις δρά κεκτημένος θαυμαστὰ πλήθη κέκτηται, πάνι συμφρό δοκεῖ ἀκούειν, εἰς ἀπασαν εἰσθῶν τὴν τρῆν βλέπειν. Τὰ δὲ γένη (52) δυναύντας, ὡς γενναῖος τις ἐπτὸν πάπαντος πλευρῶν ἔχων ἀπορῆναι, παντάπασιν ἀμεῖνον καὶ ἐπὶ συμφρόνων δηγεῖται τὸν ἔπαινον, ὑπὸ ἀπαδευτασ τὸν δυναμένων εἰς τὸ πᾶν δὲ βλέπειν, οὐδὲ λογίζεσθαι διε τάπειν καὶ προγόνων (53) ἱκάστη μυριάδες γεγόνασιν ἀναρθρίτοις, ἐν αἷς πλούσιοι καὶ πτωχοὶ, βασιλεῖς καὶ δούλοι, βάρβαροι τε καὶ Ἑλλήνες τολλάκτις μυρίοι γεγνασιν ὄπρούν· ἀλλ' ἐπὶ πέντε καὶ ἕκκοι καταλόγῳ προγόνων σεμνονομοῖς ή καὶ ἀναφερόντων εἰς Ἡρακλέα τὸν Ἀμφιτρύωνος, διποτα αὐτῶν

(50) *Ποιμανεῖ.* Reponendum ex Platone et manuscr. ποιμανεῖν.

(51) *Μυρία.* Ita quidem omnino. Legendum tameum est μυρία, cum sequatur, ή ἐτι πλείω, quod absurdum est post μυρία sequeretur.

(52) Τὰ δέ δὴ τέτην. Huc satyra Juvenalis octava pertinet.

Stemmata quid faciunt?

Persius item sal. 3 inane hoc in Romani de- lessentibus αὐγῆμα castigabat.

An deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmata quod Tusco ramum millesime ducas?

Adi et Senecam epist. 46: *Iterum, inquit, tu mihi te pusillum facis, et dicens, malignus tecum egisse naturam prius, deinde fortunam: cum possis te extire vulgo, et ad felicitatem omnium maximam emergere. Si quid aliud est in philosophia boni, hoc est, quod stemma non inspicit. Quam hoc nostri Platouis ex genio?*

(53) *Πάππων καὶ προγόνων.* Seneca, ibid., au- reis olane verbis atque sententias: *Omnibus nobis,*

A rerum singularium, quas hujus universi ambitus complectitur naturam sic explorans, ut tamen nullam ad earum quas propiores habet sese abiciat.— Quo tu sensu hoc ais, o Socrates? — Prorsus, mi Theodore, quo modo Thaletem aliquando, qui dum oculis in coelum defixis astra contemplaretur, proximum in puteum deciderat, ancilla quedam Thressa, elegans et urbana hoc joco perstrinxit: Qui res celestes nosse contendere, eum quae proxima pedibus essent, nou videre. Quod sane dictum in eos omnes convenire posset, qui philosophia studio sese dedunt. Siquidem re ipsa, natio hec hominum, nou modo quid proximus ac vicinus agat, verum etiam homine ille sit, an aliud quoddam animantis genus, propemodum ignorat: ea dema tamen quid homo ipse sit, quidve naturam ejusmodi, præter aliarum conditionem vel agere vel pati deceat, cum rimatur studiose, tu in ea eura laboris plurimum ac difficultatis exhaustur. Jamno intelligis, mi Theodore? au non? — Intellico equidem. Et vera sane loqueris. — Nimis ergo, qui ejusmodi fuerit, Theodore, is seu privatim cum quocunque versabitur, seu publice, quemadmodum initio dixi, vel in iudicio, vel ubi ubi de rebus quas ante pedes atque in oculis habeat, dicere cogitur, non Thressa modo mulierculis, sed etiam reliqua multitudini risum movebit, cum, ob rerum imperitiam, in putens atque in omnis dubitationis certum inciderit. Et quidem grave admodum stuporis genus inepiarum est, quod afferat opinionem stultitiae. Nam ut aliorum convicibus appetitus, quod proprium ipse nihil habeat, quo vicissim alias remordet (quippe qui nullum eujsusquam vitium noverit, procul ab simili cogitatione semotes), ob has tantiam ridiculus esse solet: sic in aliorum etiam laudibus, et insolenti rerum suarum jactantia, dum idem non simulat, sed vere palamque ridet, bardus ac delirus videtur. Nam tyrannum aut regem laudari si audiet, pecuarium sibi aliquem, subulicum puts, vel pastorem, vel bubulcum, quod afflatim mulgeat, beatum celebrari persuadebit:

totidem ante nos sunt: nullius non origo ultra memoriam jacet. Plato ait (utique hoc ipso loco, qui Lipsio πολυμημονοι non veniebat in mentem) neminem regem non ex servis esse orium:um, neminem non servum ex regibus. Omnia ista longa varietas miscuit, et sursum deorsum fortuna versatilis. Quis ergo generosus? Ad virtutem bene a natura compositus. Hoc unum est intundendum. Alioqui, si ad vetera revocas, nemo non inde est, ante quod nihil est. A primo mundi ortu, usque in hoc tempus, perduxit nos ex splendida sordidisque alternata series. Audi et Juvenalem cum satyrico sale:

*Et tamen, ut longe repeatas, longeque revolvas
Nomen, ab infami genti deducis asylo.
Majorum primus, quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.*

Qui famem tuam expleri hoc cibo voles, Tiraquellum perlege, vivam illam ac spirantem bibliothecam, in opere *De nobilitate*, maximeque cap. 22, num. et seq.

nisi quod abs tyrannis ac regibus difficilius ac magis insidiosum animantis genus, quam ab aliis pasci ac mulieri existimat. **Enimvero** philosopum statum, quod rerum usu nullo sit, nihilominus quam oastores ipsos rusticum ac rudem esse necesse est, qui mœnibus in urbe, non secus ac caulis in monte cingatur. **604** Idem si forte deceat jugerum milia, vel etiam plura commemorari audierit, peñide ac si eorum possessor vim agrorum immensam possideret; exiguum sibi quiddam audire videbitur, quod orbem terrarum universum animo complecti soleat. Jam qui ad efferendam generis alicujus antiquitatem, avos ab illo septem, eosque locupletes nominari possit dietant, genus hoc laudis, hominum esse obtini admodum angustique visus arbitratur, qui stultitiae sua virtus rerum universitatem perpetuo circumspicere non possint, nec omnino cogitare, innumerabilem cuique avorum esse majorumque multitudinem, in qua saepè dicitum et inopem, regum et servorum, barbarorum et Graecorum series infinita ducatur. Qui si quinque ac viginti majorum stemmat gloriarentur, aut suum quoque genus ad Herculem Amphitryonis filium referant, vile nimis ac putidum jauctantia genus arbitratur. Nam quod alias retro quintus ac vicesimus ab Amphitryone, alias ab eodem quinquagesimus, eo natus uterque loco sit, quem sua cuique fortuna statuerit, risum tenere non potest, cum istos nec secum id cogitare, nec solidae mentis ineptias excutere posse animadvertis. Ideum vero in his omnibus ab hominum vulgo derideatur, partim quod certos arroganter despiciere videatur, partim quod in obviis quibusque cœciat ac titubet. — Prorsus uti res est loqueris, mi Socrates. — At vero, Theodore, si quem viciam ex istis sursum philosophus traxerit, eumque angustiori hac questione relicta, Quia in re vel ego te, vel tu me ipse læseris, ad plenam illam et integrum de justitia et injustitia disputationem accedere, quid per sepe utraque sit, quid vel ambæ a ceteris omnibus, vel altera differat ab altera, enucleare jusserit: **ant** si eundem ab illo vulgari, Utrum fortunatus rex illi sit, qui magnam auri vim possideat, ad universam regni adeoque totius humanae felicitatis aut miserice contemplationem traduxerit, **nt** statua, tum quemadmodum utramque vel suspicere vel declinare hominis naturæ conveniat. De his omnibus cum nostro huic tam angustementis, quam acri ac vehementi rabulae pronuntiandum erit, tum enī vero quamdam veluti talionis legem subibit. Nam e superiori loco pendulus, et inferiora despiciens, insolentia rei vertiginem subito patietur, et partim æstuando, partim

(54) Σμικρολογίας. Lege τῆς σμικροῦ. ex Platone et manuscripto.

(55) Άλιθειας. Recte, non autem, ut in Platone. Deinceps enim de philosopho ipso loquitur, qui vi-cissim hominem ἀριδόσφον, καὶ ἄγοραν τινὰ, traducat, ridendumque proponet.

(56) Τις αἰτῶν. Malleni abesse τις, et autem in

A καταφαντασται σμικρολογίας (54). "Οτι ναι δ επ' Ἀμφιτρύωνος εἰς τὸ δικαίῳ πεντεκαιεκοστὸς τοιούτος ἦν, οἷα συνέβαινεν αὐτῷ τύχη, καὶ δ πεντηκοστὸς ἀπ' αὐτοῦ, γελᾶ, οὐ δυναμένων λογίζεσθαι τε καὶ γεννητηρα δυνήτου φυχῆς ἀπαλλάττειν. Εἴ διπλαὶ δὲ τοιούτος δ τοιούτους ὑπὸ τῶν πολλῶν καταγελάται, τὰ μὲν ὑπερηφάνως ἔχουν ὡς δοκεῖ, τὰ δὲ τοσούν ἀγορῶν τε καὶ ἐκάστοτες ἀποτρόπων. — Παντάπαι τὰ γηγενά λέγεις, ὡς Σώκρατες. — "Οταν δέ γέ τινα αὐτὸς (55), ὡς φίλε, ἐλάχιση δικα, καὶ ἐθελήσῃ τις αὐτῶν (56) ἐκδηνεῖ ἐκ τοῦ, Τί ἔγα το σόδακις ἢ σὺ ἐμοί, εἰς σκέψιν αἱ δεκασύνης τε καὶ ἀδεκίας, τι τε ἐκάτερον αὐτοῖν, καὶ τί τῶν πάντων ἢ διλλήτων διαρρέων· ἢ δὲ τοῦ, Εἰ βασιλεὺς εἰδαίτων κακτηρίδων τε αὐτὸν πολὺ χρυσοῖν, εἰς βασιλείας πέρι καὶ ἀνθρωπίνης διλλῶν εὐδαιμονίας καὶ ἀθλιότητος ἐπίσκεψεν, ποιεῖ τι τινὲς ἔστον, καὶ τίνα τρόπουν ἀνθρώπου φύσει προσήκει τὸ μὲν κτήσισθαι αὐτοῖν, τὸ δὲ ἀπορεύειν· περὶ πάντων τούτων ὅταν αὐτὸν δέλγον διδόναι τὸν σμικρὸν ἔκεινον τὴν φυχήν, καὶ δριμὺν, καὶ δικανένδην, πάλιν αὖ ἀντιστροφα διπολέλωσιν· Μιγγαν τε γάρ καὶ ἀπὸ ὑψηλοῦ κρεμασθεῖς, καὶ βλέπων μετέωρος διωνετού ὑπὸ ἀληθείας (57) ἀδημονῶν τε, καὶ ἀποτρόπων, καὶ βαρβαρίων, γέλωτα θράττας μὲν οὐ παρέχει, οὐδὲ διλλωφ ἀπαιδεύτηρος οὐδενί, οὐ γάρ αἰσθάνονται· τοις δὲ διωνετοῖς ἡ ὁντὸς ἀνδραπόδος τραφεῖται πάσιν. Ούτος δὴ ἐκπατέρου τρόπος, ὡς Θεόδωρος. 'Ο μὲν, τοι δην ἐλευθερίᾳ τε καὶ σογῇ τεθραμμένον, δην δηλόσποντον καλεῖς, φένεμεστον εὐθέτει δοκεῖν καὶ οὐδενὶ λέγειν; Ήταν εἰς διαιτικά δικέποντα διακονήματα, οἷον στρωματόδεσμον μηδεπάμενος συσκευασσαθει, μηδὲ διφορέου δηνοι, ή διόπας λόγους· ὃ δὲ αὐτός, τὰ μὲν ποιάτι πάντα διωνετού τορῶν τε καὶ δέξιας διακονεῖν, διαιταλλεσθαι δὲ οὐκ ἐπισταμένος ἐπὶ δεξιά διευθερεύει, οὐδὲ ἀρμονίαν (58) λόγων λαβόντος δρόμων ὑμητοῦ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων εὐδαιμονίων βίουν ἀλτηθή· — Εἰ πάντας, ὡς Σώκρατες, πειθοῖς δὲ λέγεις διπερ ἐμοί, πιλεων δην εἰρήνη καὶ κακὸν ἐλάττω κατ' ἀνθρώπους εἶη. — 'Αλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ διωτόν, ὡς Θεόδωρος ὑπεναντίον γάρ τι δημάρτιον αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη, οὐτ' ἐν θεοῖς κατὰ τὸρειν. Τὴν δὲ θητηρίαν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐπὶ διάντης. Φυγὴ δὲ διοιωτις θεῷ κατὰ τὸ διωτόν· δριώσις δὲ ἐστι δίκαιον καὶ διστον μετά φρονήσεως γενέσθαι. 'Αλλὰ γάρ, ὡς δριτες, οὐ πάντα τι φάδον πεισται, ὅς δρα οὐκ ὄντες οι πολλοὶ φασι δεῖν πονηριῶν μὲν φαγεῖν, ἀρετὴν δὲ διώκειν, τούτων χάριν τὸ μὲν ἐπιτρεπετόν, τὸ δὲ οὐ, ἵνα δὲ (59) μηδεκακοῖς, καὶ ἔντις ἀγαθοῖς δοκεῖ εἶναι. Ταῦτα μὲν γάρ ἐστιν δ λεγόμενος γραῶν θύλος, ὡς ἔμοι φανεται· τὸ δὲ ἀληθεῖς ὡς λέγομεν. Θεὸς οὐδαιμῆ οὐδαιμῶς διδοκοῖς, διλλ' ὡς οἴνοις δικαιάστατος· καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ διμοιτερον οὐδὲν

αὐτὸν μεταρι, sensu clarissimo, qui alioqui perscursum.

(57) Άλιθειας. Reponendum, ex Platone et manuscriptis, ἀνθειας.

(58) Οι διφορέων. Melius ex Platone, οὐδὲ γάρ.

(59) Τια δέ. Lege ἴνα δή, ut apud Platonem.

η̄ δε ἐν ἡμῶν αὐτὸν γένεται ἐπειδὴ δικαιότης. Περὶ τοῦ τον (60) καὶ τὴν ἀληθίνων δεινότης ἀνδρὸς, καὶ τὴν εὐγένεια τε, καὶ τὴν ἀνδρεία. Ἡ μὲν γάρ τούτου γνῶσις, σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθίνη· τὴν δὲ ἄγνοια, ἀμαθία καὶ κακία ἀναρρήσ. Αἱ δὲ διόλλοις δεινότητές τε δικαιούσαι καὶ σοφία, ἐν μὲν πολιτικαῖς δυνατεστάταις γνωμεναι, φορτικαῖ, ἐν δὲ τέχναις, βάναυσοι. Τοῦ σὸν δικαιοῦντα καὶ ἀνδρία λέγοντος ἢ πράττοντο μακρῷ ἀριστῆς ἔχει τὸ μῆτ συγχωρεῖν (61) δεινῷ ὑπὲρ πανευργίας εἶναι. Ἀγάλλονται γάρ τῷ θειότερον, καὶ οἰνοῖς ἀκούονται, διτὶ οὐλῆροι εἰσι, γῆς θλωρᾶς δηθῆ, ἀλλὰ ἀνδρεῖς οἵους δεῖ ἐν τοῖς τούτοις σωθῆσομένους. Λεκτέον σὸν τάληθες, διτὶ τοσάντων μᾶλλον εἰσαν οἵους οἰνοτατοι, διτὶ οὐχὶ οἰνοτατοι. Ἀγνοοῦσι γάρ ηγείαν ἀδικίας, ἢ διτὶ ξικιατὰ ἀγνοεῖν. Οὐ γάρ ἔστιν, ἢ δικαιούσαι, πληγαῖς τε καὶ θάνατοι, ὥντος πάσχονται (62) οὐδὲν δικαιοῦντες, ἀλλὰ γὰρ ἀδύνατον ἐκρυγεῖν. — Τίνα δὴ λέγεις; — Παραδειγμάτων, ὡς φύλε, ἐν τῷ δυτικῷ Κατώτατον, τοῦ μὲν θείου εὐδαιμονεστάτου, τοῦ δὲ ἀδέσποτου ἀθλιωτάτου· οὐχ ὅρντες δὲ σύντος ἔχει, ὑπὸ τὴν μετατρόπος τε καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας, λανθάνουσι τῷ μὲν ὄμοιούμενοι διὰ τὰς ἀδίκους πράξεις, τῷ δὲ ἀνομοτούμενοι οὐδὲ δὴ τίνουσι δικήν, ζῶντες τὸν εἰκότα πίοντὶ ἀμοιβούνται. Αὐτὸν εἴπωμεν. διτὶ, διν μὴ ἀπελλαγῶντας τῆς δεινότητος, καὶ τελευτήσαντας αὐτοὺς ἀκείνους μὲν ὁ τῶν κακῶν καθαρὸς τόπος οὐδὲ δέσποται, ἀνθάδε δὲ τῇ μάτοις ὄμοιότητα διατραγῆς δεῖ ξένους, κακοὶ κακοὶς συνώντες, ταῦτα δὴ καὶ παντάπαιοις ὡς δεινοὶ καὶ πανοῦργοι ἀνοήτων τινῶν ἀκούονται. — Καὶ μάλιστη δὴ, ὡς Σώνκρατες. — Οἴδετε τοι, ὡς Επαρέ. Ἐν μέροι τοι αὐτοῖς συμβέβηκεν, διτὶ ίδιαι λόγον δέρη δούνα, καὶ δέσποται, περὶ ὧν φέγουσι, καὶ θελήσανταν ἀνδρικῶν πολὺν χρόνον ὑπομεῖναι, καὶ μὴ ἀνάνδρως φυγεῖν· τότε ἀτόπιας, ὡς δαιμόνιοι, τελευτῶντες οὐκ ἀρέσκουσιν αὐτοῖς αὐτοῖς, περὶ ὧν λέγουσι, καὶ τὴν ἡρητορικὴν ἔκελναν πανταχοπαλνετα·, διτὶ παλέων μηδὲν δοκεῖν διαφέρειν. »

dum, hoc est, ne malus, sed potius ut bonus esse videaris. Haec quippe sunt, ut mihi quidem videntur, aniles quas vocant fabulae. Cæterum, quod omnino verum est, ita statuimus. Deus nullo plane modo injustus est, sed vim omnem justitiae perfectionemque complexus; nec similius ei quicquidem esse possit, quam qui justissimus etiam inter homines fuerit. Hac una re vis omnis industriaque hominis, inertia simul et imbecillitas estimari debet. Nam ut ejus cognitio vera est cum virtute sapientia; sic ejusdem ignoratio, certissima cum inscitia, tum improbitas est. Cætera quoque vulgo videntur facultatis ac solertiae genera, et in civili administratione gravia sunt ac molesta, et in artium classe illiberalia. Quisquis igitur alii injuriosus est, resque indigetas aut loquitur, aut molitur, ei sane quam optimum fuerit, si nunquam id ipsi concedamus, ut astutia valere dicatur. Gaudent enim hoc probri genere, sibiisque persuadent, aliud significari nihil, quam seco non stipites quosdam esse, aut iniutilia terra pondera, sed homines ejusmodi, quales eos esse, qui in repub. maxime retineantur, oporteat. Verum ergo palam et aperte dicendum est, 606 eos nimisrum, quales minime arbitrantur, hoc est magis, quo minus arbitrantur. Veram enim ac propriam improbitatis poenam ignorant, quam minime omnium ignorare debuerant. Nec enim illa, in

(60) Περὶ τούτον, εἰτ. Apud Platōnem hæc ita leguntur. Περὶ τούτου καὶ τὴν ἀληθίνων δεινότης ἀνδρὸς, καὶ οὐδενία τε, καὶ ἀνανδρία. Όμη λέσιον τε, σεμνεύτην περιβαλλοντα, in quibus εορτάζει ἀρετὴ ab ἀμαθίᾳ et κακίᾳ distinguuntur. Malleum tamen περὶ τούτου quam περὶ τούτου, aut περὶ τούτον.

(61) Τὸ μῆτ συγχωρεῖν, εἰτ. Ficinus vertit, si nihil refuisse posset, nec aribus malis utatur [lege utatur]. At philosophus tantum vult, etiam si talis re-

A hasitando, partim barbarum nescio quid communimurando, risum vicissim, non jam Thressis quibusdam, aut bardo cuipiam ac stupido, qui ejusmodi si nihil sentire possit; at iis demum qui aliter ac mancipia educati fuerint, omnibus excitabit. Talis est, mi Theodore, hominis utriusque conditio.

605 Altera quidem ejus, qui re ipsa in libertate et otio educatus fuerit, quem tu philosophum vocas.

Illi enim impune ac sine probro licet, cum in servile ministerii genus incidenter, simplicem et ineptum videri, adeoque nullum esse, qui exempli causa nec stragula componere, nec cibos obsoniis, nec blanditiis orationem condire noverit. Altera vero ejus est, qui cum strenuum istis omnibus operam eleganter et expedite navare possit, ingenui tamen ac liberalis chori vel prælusionem solerter instituere non potest, nedum ut, orationis concentu integre accurateque percepto, veram aut deorum aut beatorum hominum vitam celebrare queat. — Si fidem, o Socrates, ab aliis omnibus perinde ut abs me hoc in genere impetrares, major sane quies, malorumque minus in humana vita versaretur. — Atqui fieri, mi Theodore, non potest, ut mala vel omnino tollantur (cum aliquid semper bono contrarium superesse necesse sit), vel apud deos locum habeant. At circa mortalē naturam, et inferiorem hanc regionem assidue necessarioque vagantur. Quamobrem enitendum præcipue nobis, ut hinc ea celeritate quanta fieri poterit maxima fugiamus.

Quae quidem fuga nihil est aliud, quam similitudo cum Deo, quatenus ad eam aspirare licet. Hoc porro similitudinis genus in aequitate, sanctimonia prudentiaque consistit. Sed enim, vir optime, usque adeo facile persuaderi non potest, non eo consilio quod hominum vulgo, cum in vito fugiendo, tum in persecutoria virtute propositum esse solet, incumbendum in alterum esse, ab altero disceden-

tum, hoc est, ne malus, sed potius ut bonus esse videaris. Haec quippe sunt, ut mihi quidem videntur, aniles quas vocant fabulae. Cæterum, quod omnino verum est, ita statuimus. Deus nullo plane modo injustus est, sed vim omnem justitiae perfectionemque complexus; nec similius ei quicquidem esse possit, quam qui justissimus etiam inter homines fuerit. Hac una re vis omnis industriaque hominis, inertia simul et imbecillitas estimari debet. Nam ut ejus cognitio vera est cum virtute sapientia; sic ejusdem ignoratio, certissima cum inscitia, tum improbitas est. Cætera quoque vulgo videntur facultatis ac solertiae genera, et in civili administratione gravia sunt ac molesta, et in artium classe illiberalia. Quisquis igitur alii injuriosus est, resque indigetas aut loquitur, aut molitur, ei sane quam optimum fuerit, si nunquam id ipsi concedamus, ut astutia valere dicatur. Gaudent enim hoc probri genere, sibiisque persuadent, aliud significari nihil, quam seco non stipites quosdam esse, aut iniutilia terra pondera, sed homines ejusmodi, quales eos esse, qui in repub. maxime retineantur, oporteat. Verum enim ac propriam improbitatis poenam ignorant, quam minime omnium ignorare debuerant. Nec enim illa, in

ipsa sit, agendum esse tamen, ne talem sc haberi sentiat.

(62) Οὐ ἐτολε πάσχονται. Si οὐδέν cum πάσχονται conjungatur, sensus erit, cum horum aliquid nisi subeant, qui peccarunt. Sin vero, cum δικαιοῦνται, sensus est quem expressissimum. At Ficinus, posteriorē hunc secutus, post δικαιοῦνται legisse videtur, ἐκφέγουσι δὲ οἱ δικαιοῦνται, addit enim, et injusti sape devitant. Cui lectioni admōnum faveo.

plagis, ut existimant, aut morte consisiit, cum ista sæpen numero subeant illi quoque, qui nihil peccarunt; sed illa demum est, quam effugere improbus nemo possit. — Quam tu pœnam intelligis? — Cum in rerum natura, mi Theodore, exemplaria dno sint, divinum alterum, idemque beatissimum, alterum impium, idemque miserrimum: illi dum ita rem habere non vident, quo stupore sunt atque dementia, alteri se flagitiis ac sceleribus persimiles, alteri dissimillimos fieri non sentiunt. Cujus sane delicti hoc ipso pœnas luunt, quo vitam agunt, ci cujus similes efficiuntur, maxime consentaneam. Quibus si futurum præterea comminor, nisi ab ista nequitur vi discesserint, uti non jam eos post obitum locus ille ab omni scelerorum contagione semotus excipiatur, sed potius ut isti sibi moribusque suis persimilem vita rationem perpetuam habeant, hoc est ut cum improbis improbi versari cogantur; id enimvero non secus ac delirantium quorundam somnum, homines plani ac versipelis exaudient. — Ita prorsus, o Socrates. — Equidem id probe novi, Theodore. Sed tamen hoc iis saltem usi venit, ut si quando privatim, rerum earum quas despiciere ac deridere solent, ultra citroque rationes expendere oportuerit, atque hac in disputatione gradum paulo diutius et constantius figere, non turpiter fugere voluerint: tum vero ne sibi quidem ipsa in oratione sua placeant, suaque sibi rhetorica nescio quo pacto contabescat; prorsus, nihil ut a pueris differre videantur.

CAPUT XXX.

A

De toto illo sophisticæ genere, quod inter homines reperiri solet.

In nostris quoque libris de toto illo sophisticæ genere, quod hominum animos occupavit, multa dicuntur: « Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientum, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conqueritor hujus seculi¹⁻²? Similiter ab iis qui divinam philosophiam profleri velint, buniile abjectumque nihil cogitandum esse his verbis edocemur: « Considerantibus nobis non quæ videntur, sed quæ nou videntur: Quæ enim videntur, momentanea sunt; quæ vero non videntur, æterna. » **607** Præterea improbitatem circa terram vitamque mortalem voluntari, aliquot Scripturae divinæ locis admonemnr: ut cum ait: « Reditentes tempus, quoniam dies mali sunt³; » itemque: « Sufficiat dici malitia sua⁴. » Quin etiam propheta: « Exsiccatio, inquit, ei furtum, et adulterium, et cades effusa sunt super terram, et sanguines sanguinibus miscent⁵. » Hinc etiam ad Deum nobis confugendum esse Moyses edicens: « Post Dominum Deum tuum ambulabis, et ipsi adhæreibis⁶. » Imo Deum ipsum nobis imitandum esse docet his verbis: « Sancti eritis, quoniam Dominus Deus vester sanctus est⁷. » Itemque David, cum justum esse Deum intelligeret, nosque ad ejus imitationem cohortaretur: « Justus Dominus, inquietabat, et justitas dilexit⁸. » Idem contemptum divitiarum hoc modo præcipiebat: « Divitiae si affluant, nolite eis apponere⁹; » et rursus: « Ne timeas cum dives factus fuerit homo, aut cum multiplicata fuerit gloria domus ejus: quoniam, cum mortuus fuerit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus¹⁰. » Honores etiam et magistratus humanos nihil admodum astimando esse docuit, dum ait: « Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Exhibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam: In illa die veribunt omnes cogitationes ejus¹¹. »

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Α'.

Περὶ πάσης τῆς ἐτῶν ἀνθρώποις σοφιστελας.

Kαὶ παρ’ ἡμῖν περὶ πάσης τῆς ἐν ἀνθρώποις σοφιστελας εἰρηται: « Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἔστι. Γέγραπται γάρ, Ἀπολέ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετεῖ. Ποῦ σοφὸς; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰλούντος τούτου; » Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δὲ μηδὲν σμαρκολόγον φρονεῖν τοὺς κατά θεὸν φιλοσοφῶντας διδασκόμεθα ἐν οἷς εἰρηται: « Σχολούντων ἡμῶν οὐ τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· Τὰ γάρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰλούντα. Καὶ περὶ τῆς τὴν κακίαν περὶ γῆν καὶ τῶν θνητῶν βίων εἰλέσθαται φρονεῖν ποιεῖ θεῖος Δόγος: « Ἐξαγόραζοντο τὸν καιρὸν, διτὶ αἱ ἡμέραι πονηροὶ εἰσι· καὶ· « Ἀρκετὸν τῇ τιμέρᾳ τῇ κακίᾳ αὐτῆς. » Λέγετε δὲ καὶ ὁ προφῆτης: « Ἄρδα καὶ κλοπή, καὶ μοργεία, καὶ φόνος κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἴματα ἐφ’ αἱματικούς μίσγουσι. » Περὶ δὲ τῶν φεύγετων ἐνθέντε παρὰ τὸν θεὸν φρονῶν διαβούτης¹²: « Οὐτοίσι τοις ποιεῖσθαι τὸν θεὸν διάλεκτον λέγοντες· « Ἅγιοι ἐστε, δοτοί Κύρως δοθεῖσιν ὑμῖν διγός ἔστι. » Δικαιοὶ δέ καὶ διαυλὶς τὸν θεὸν εἰδὼν, τιμᾶται εἰς αὐτοὺς μητέ τὰς γενέσθαι παρορμῶν φησι· « Δίκαιοις Κύριος, καὶ δικαιοσύνας τὴν γένηταισεν. » Ο δὲ αὐτὸς πλούτου καταφρονεῖται πατέντεσσι, λέγοντος· « Πλούτος ἔτι δέρη, μὴ προτίθεσθαι καρδίαν· » καὶ· « Μή φοβοῦ, ὅταν πλούτοις ἀνθρώπους, η ὅταν πληνυθῆται ἡ δόξα τοῦ οἰκου αὐτοῦ· διτὶ οὖν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήγεται τὰ πάντα, οὐδὲ συγχατάθεσται αὐτῷ τῇ δόξῃ αὐτοῦ. » Άλλὰ μηδὲ τὰς ἐν ἀνθρώποις ἀρχὰς θαυμάζεται εἰδίδασκεν ἐν τούτοις· « Μή πεποιθάτε ἐπ’ ἀρχοντας, ἐφ’ ιουσὶ ἀνθρώπους, οὓς οὖν ἔστιν οιωτηρία. Εἴξελεῖσται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἀπελεύσεται εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· » Εν ἐκείνῃ τῇ τιμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ δαιλογισμοὶ αὐτοῦ. »

¹⁻² I Cor. i, 18-20; Isa. xxix, 14. ³ Ephes. v, 16. ⁴ Matth. vi, 54. ⁵ Osee. iv, 2. ⁶ Deut. x, 20. ⁷ Levit. xi, 45. ⁸ Psal. x, 8. ⁹ Psal. lxi, 11. ¹⁰ Psal. xlvi, 17, 18. ¹¹ Psal. cxlv, 2-4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'.

Ὅτι δεῖσθαι ποτὲ τῷ γένει τὸ φαρμάκον χρῆσθαι ἐπὶ ὥρεις τῶν δεομένων τοῦ τοιούτου τρόπου.

« Νομοθέτης (63) δὲ οὖς τι καὶ σμικρὸν δρελος, εἰ καὶ μή τούτο ἡνὶ οὐτας ἔχων, ὃς καὶ νῦν αὐτὸν ἤρηγχός λόγος ἔχειν, εἰπε τι καὶ ἀλλοὶ ἀτόμητοι ἀν ἐπί ἀγαθῷ φεύδεσθαι πρὸς τοὺς νέους, ξεῖνος δὲ τις (64) τούτου φεύδος λυστελέστερον ἀνέβιστο ποτε, καὶ δυνάμενον μᾶλλον ποιεῖν μή βλέπειν, ἀλλὰ ἔκνοτες πάντας πάντα τὰ δίκαια (65); Καλὸν μὲν ἡ ἀλήθεια, ὁ ξένος, καὶ μόνιμον· ξεῖκε μήνιον βρέθιον εἶναι πείθειν.» Μυρία δὲ ἀν εὐρήσεις τοιάτια καὶ ἐν Ἐβραϊών γραφαῖς, ὡς ἀν περὶ θεοῦ ζηλοῦντος, ή ὑπονοῦντος, ή ὄργυζομένου, ή τοιν μᾶλλοις ἀνθρωποποιάθεσιν ἐνεχομένου ἐπί ὥρεις τῶν δεομένων τοῦ τοιούτου τρόπου παρειημένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Ὅτι μὴ μόνος ἀνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναικας, καὶ ταῦτας τένος ἀνθρώπων προστεοθεῖ κρήτες τοῖς προειρημένης πατέλαις.

« Ἀρ' οὖν ἡμῖν (66) τὰ τε (67) ἐμπροσθεν· ὅμολογάται; περὶ τοῦ δεῖν (68) πάντα ἀνδρας, καὶ παΐδα, ἔλευθερον, καὶ δοῖλον, θῆλον τε καὶ ἀδέρφανα, καὶ ἀλλή τῇ πόλει δηλητὸν τὴν πόλιν αἰτηθεῖν ἐπάδωσαν μή πανεύθυντα ποτε ταῦτα ἢ διεληγόντες, ἀμφοτέρους δὲ μεταβαλλόμενα, καὶ πανεύθυντα (69) παρεχόμενα ποικίλιαν, ὃντας ἀπληστίαν εἶναι τια τῶν ὅμιλων τοὺς φίους καὶ ἡδονήν. — Πῶς δὲ ὁύς ἀν ὅμοιοιστες ἀν δεῖν ταῦτα οὐτας πράττεσθαι; » Καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς Πολιτείας ὅμιλος τούτους γράφει, τάδε λέγων· « Οἰσθε τι (70) οὖν ὡς· ἀνθρώπων μελετάμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα ταῦτα (71) τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφέροντας ἔχει· ή τὸ τῶν γυναικῶν; · Ή μαρκολογῶμεν, τὴν τε ὑφαντικὴν λέγοντες, καὶ τὴν τῶν ποταδῶν τε καὶ ἐψημάτων θεραπείαν; ἐν οἷς δὴ τι δοκεῖ τὸ γυναικεῖον γένος εἶναι, οὐ καὶ καταγελαστότατον ἐστι τάπεμον ἡττώμενον. Ἀλλοθῆ, ἐφη, λέγεις, διτι καὶ πολὺ χρεπάτεις ἐν ἀπασιν, ὡς ἔποι εἰπεν, τὸ γένος τοῦ γένους. Γυναικεῖς μέντος πολλὰ πολλῶν ἀνδρῶν φίλοις εἰς πολλά· τὸ δὲ διὸν ἔχει ὡς οὐ λέγεις. Οὐδέποτε ἔρειν, ὡς φίλε, ἐπιτήβευμα τῶν πόλιν διοικοῦντων, γυναικεῖς, διότι γυνή, οὐδὲ ἀνδρός, διότι ἀνήρ· ἀλλ' ὅμιλος διεπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν ζόσιν· καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνή ἐπιτηδευμάτων κατὰ φύσιν, πάντων δὲ ἀνήρ· ἐπὶ πάντῃ δὲ ἀστενέστερον γυνή ἀνδρός. — Πάντα γε. — « Η οὖν ἀνδράς πάντα προστάξομεν, γυναικὶ δὲ οὐδέν; — Καὶ πῶς; — Άλλ· έστι γάρ, οἴμαι, ὡς φήσομεν, καὶ

(63) Νομοθέτης. Plato, in Leg., pag. 580, C.

(64) Εστο δὲ, etc. Ita Plato, et recte; qui etiam periodum interrogationis claudit.

(65) Τὰ δίκαια. Deest verbum, puta πράττειν, προτιμᾶν, ἀλέσθαι, προσλέσθαι, aut al. simile: nam ποιεῖν, quod precessit, cum participio δυνάμενον construitur.

(66) Αρ' οὖν ἡμῖν. Plato, in Leg., pag. 580, II. Quibus non absimilata disputantur a Clemente Alexandrino, Strom. lib. iv, pag. 565, ubi etiam ex Epicuri mente, ulli aut etiati aut conditioni pro-

A

CAPUT XXXI.

Falso nonnunquam, veluti pharmaco, ad eorum utilitatem, qui hoc loquendi genere oīus habeant, utendum esse.

« Legislator, inquit Plato, qui nonnihil prodesse voluerit, etiamsi non eo se modo res haberet, quo sese habere jam evideat, si quid unquam apud juniores utilitatis causa falsi dicere potuit, estne quod utilius unquam potuerit, aut quo facilius efficiat, ut omnes ad omnia æquitatis officia, non vi, sed ultro ac sponte adducantur? Veritas quidem, mi hospes, egregium quid ac stabile est, at eam persuadere, non ita promptum. » His tu affinia Hebraeorum in litteris sexcenta repertis, 608 quibus Deum modo æmulari, modo vel sopitum, vel iratum, aut aliis quibusdam humanis perturbationibus obnoxium faciunt, dum eorum consultant rationibus, qui hoc loquendi genere opus habent.

CAPUT XXXII.

Non solum viros, sed etiam mulieres, adeoque genus hominum universum, hujus in disciplinae communione vocandum esse.

« An inter nos, inquit Plato, de superioribus illis convenit? — Quænam illa? — Oportere videlicet, ut omnes tam viri quam pueri, tam liberi quam servi, tam feminæ quam mares, totaque ad corporalia publica toti reipublicæ, quæ præcepimus carminum genera nunquam accinere desinet, semper tamen immutata nonnihil, atque omni subinde varietate temperata, ut hymnorū istorum voluntas nullam unquam suis modulatoribus afferat satietatem. — Qui tandem negari posset, quin ita fieri oporteat? »

His gemina sunt, quæ idem Plato Reipublicæ quinto docet his verbis: « Num tu aliquid ipse nosti, quod ab hominibus tractari solet, in quo non virorum genus muliebri omnibus hisce naturæ dotibus antecellat? An pluribus uobis in texendi, placentas et obsonia conficiendi artificio, ac enteris id genus recensendis immorandum, in quibus sane seminarum genus esse aliquid videtur, et tamen vinci terridiculum est? — Vera loqueris, inquit. — Nam et in omnibus, ut ita dicam, genus a genere plurimum superatur, et tamen viris plerisque multæ sæpe mulieres pluribus in rebus antecellunt. Ceterum universe ita res habet uti dicis. Munus igitur, o amice, inter eos qui rempublican gerunt, nullum est, quod aut mulieris, quatenus mulier, aut viri, quatenus vir est, proprium sit: sed in utroque sexu simili qnodoxammodo prosemnatæ sunt naturæ dotes, ita ut viri simul ac mu-

bibendum est ad philosophiam aditus.

(67) Τὰ τε. Melius τὰ γε, ut Plato.

(68) Περὶ τοῦ δεῖν, etc. Etiamsi hæc oratio vitii nihil habeat, Platoni tamen berere malui, apud quem τὸ πέρι· cum interrogatione legitur, et Cinius tribuitur. Sequentia ita concipiuntur, τὸ δεῖν πάντα, etc., quæ ab Atheniensi responderunt.

(69) Πατέρος. Plato, πάντως.

(70) Οἰσθε τι. Plato, in De republ., pag. 458, F.

(71) Ταῦτα. Malleni ταῦτα.

lierem in eorumdem studiorum communionem vocentur, licet in omnibus mulier viro longe sit infirmior.—Ita prorsus.—Quid igitur? Omnia viris imperabimus, mulieri nihil?—Cur enim?—Ex feminis utique, alias, ut postea dicemus, ad medicinam aptas reperies, alias minime: itemque alias ad musicam a natura comparatas, alias ab eadem per se abhorrentes.—Enimvero.— Alias præterea cum exercitationibus publicis, tum etiam bello gerendo idoneas, ineptias ad utrumque alias. Ideo **609** mihi videtur.—Quid porro sapientia, non eam similiter alias studio, aliæ odio prosequuntur? non aliæ rursus ferociores habent spiritus, aliæ humiliores?—Et hoc tibi assentior.—Nonnullæ sunt etiam ad custodiendum aptæ, alias non item. Nunquid enim ejusmodi aliquam virorum idoneam custodiae naturam secrevimus?—Sane secrevimus.—Eadem ergo tam viri quam mulieris ad reipublicæ custodiendi natura est, nisi quod infirmior hujus est, illius robustior.—Eadem.—Erunt igitur cum ejusmodi viris, aliquot etiam id genus mulieres seligendæ, ut cum iis civitatem incolant pariter, pariterque custodian, cum et hoc ad muneris genus idoneæ sint, et cum viris naturæ cognitionem habeant. Ita Plato. Jure igitur ac merito leges quoque nostræ, genus omne tam mulierum quam virorum, tam servorum quam liberorum, tam barbarorum quam Græcorum, in divina doctrina æc philosophia communionem admittit.

CAPUT XXXIII.

Eorum causa, qui minus apud nos ex rationis præscripto vivunt, genus universum traducendum non esse.

Atque hoc in genere ita philosophemnr, inquit Plato. Age. Si quis capras atere, adeoque pecoris hoc et possessionis genus, tanquam fructuosum laudare: alius contra, quod forte capras alicubi, dum sine caprario pascerent, cultis qnibusdam agricardnum inferre vidisset, improbat: semelque gregeum universum aut sine pastore, aut cum malis pastoribus intutus, continuo rem totam vellicaret; cumne propterea sano maturoque judicio quodlibet aliud pecoris genus repudiaturum arbitranur?—Cnr autem? Et paucis interjectis: « Quid porro societatis cuiuscunq; seu laudatorem, seu vituperatorem, que cum per se moderatori parere debet, tum etiam cum eo conjuncta plurimum assert utilitas? Si nunquam illam viderit, secum ipsam et cum sao moderatore versari sed potius aut semper omni magistratu carere, aut cum improli tantum magistratibus consuescere; an istos, amabo, societatum ejusmodi spectatores, recte quidquam aut vituperare posse aut laudare putabimus?—Nam qui?—*Nam qui?* Hæc ille. Verum ergo similiter nou fuerit, si quos fortasse apud nos, aut sine moderatore ac principe, aut cum pravis magistratibus, se perperam gerere constiterit, illico totum hoc scholarum nostrarum genus reprehendere: sed potius ex eorum qui recte in iis probeque versentur, moribus, religiosum ac piis reipublica institutum admirari.

(72) Οὐδέ πολεμική. Legendum καὶ πολεμική. Male item apud Platoneū, καὶ γυμναστική, ἢ δρός, οὐδὲ πολεμική. Quoniam enim sequens ταῦτα λογία, ἡ δὲ ἀπόλεμος, καὶ ὡς φιλογυμναστική;

(73) Ή δὲ ἀθυμός ἐστι; Malum, ut apud Platōnum, ἡ δὲ δυναμός; «Ἔστι καὶ ταῦτα.

(74) Ἐργαζόμενος χωρίς. Culta loca intelligit, quæ særissime uno verbo ἔργα dicuntur. Xenoph.

Α γυνὴ λατρική, ἡ δὲ καὶ μουσική, ἡ δὲ δμουσική φύσει. Τι μήν; Καὶ γυμναστική δὲ δρά σιδή πολεμική (72). ἡ δὲ ἀπόλεμος, καὶ οὐ φιλογυμναστική. — Οἵμαι ἔγωνε. — Τι δὲ, φιλόσοφος τε καὶ μισθώς; καὶ θυμοτεχνή, ἡ δὲ δύναμις ἑστι; (73); — Καὶ ταῦτα. — «Ἔστιν δρά καὶ φιλακτικὴ γυνὴ, ἡ δὲ εἰ; Η δὲ τοιάντη καὶ τὸν ἀνδρὸν τῶν φιλακτικῶν φύσιν ἔξελεξάμεθα; — Τοιάντη μὲν οὖν. — Καὶ γυναῖκες δρά καὶ ἀνδρῶς ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φιλακτὸν πόλεως, πλὴν διστάσθεντέρα, ἡ δὲ λογοτρόπεια ἑστι. — Φαινεται. — Καὶ γυναῖκες δρά αἱ τοιάνται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσι ἔχεταισιν συνοικεῖν τε καὶ ἔμμυριταιν, ἐπειπερ εἰσον ικαναὶ καὶ ἔνγυγενες ἀντίτη τὴν φύσιν. » Εἰκότων δρά καὶ δι παρ' ἡμῖν λόγοις ὑπάρχουν, οὐδὲ θεούθερον καὶ δουλῶν μόνον, διὰλλα καὶ βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων, εἰς τὴν κατὰ Θεὸν παιδείαν τε καὶ φιλοσοφίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ.

Οτι μὴ χρή ἐκ τῶν οὐ κατὰ λόγον παρ' ἡμέραν βιούτων τὸ πᾶν έθνος διαβάλλεται

« Σκεψόμεθα δὲ πη τῆδε. Φέρε, εἴ τις αἰγῶν τρόφην, καὶ τὸ ζῶον, καὶ αὐ τὸ κτήμα, ως ἔστι καὶδν, ἐπανού, ἄλλος δὲ τις, ἀναράκως αἰγας χωρὶς νεφριμάνας αἰπόλου, ἐν ἐργασίοις χωρίοις (74) δρώσας κακή, διαφέγοι· καὶ πᾶν θρέμμα διαρχον, ἡ μετά κακῶν ἀρχόντων ίδων, οὗτοι μέμφοτο· κατὰ τὸν τοιούτον λόγον ἡγούμεθα ὑπέρ· δι ποτὲ φέραι καὶ ὅπιον; — Καὶ πῶς; — Καὶ μετ' ὀλίγα· « Τι δὲ ἐπιανέντη ἡ φάκτην κοινωνίας ἡστινοῦν, η περιφύλε τε εἶναι δρόχον, μετ' ἔκσιν τε ὥρθιμός ἐστιν, δὲ μήτε ἀναράκως εἴη ποτε δρόμος αὐτὴν ἁυτῇ κοινωνοῦσαν μετ' ἀρχοντος, διὸ δὲ διαρχον, ἡ μετά κακῶν ἀρχόντων δρώντες κακά φέρειν τὸ πᾶν ἡμῶν διδασκαλεῖον· μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῶν δρόμων μετεινῶν τὰ θεοτεῖς πολέμουμα θευμάτεσσιν.

— Πάντας δ' ἀν· — Οὐ δὴ χρή καὶ παρ' ἡμῖν εἰ τινες φαίνονται δίχα προστάτους καὶ δρόχοντος, ἡ μετά κακῶν ἀρχόντων δρώντες κακά φέρειν τὸ πᾶν ἡμῶν διδασκαλεῖον· μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῶν δρόμων μετεινῶν τὰ θεοτεῖς πολέμουμα θευμάτεσσιν.

passim, ut in Kynηγετ. Τὰ μὲν ἔρη οἶδι καὶ λγενεύειν, καὶ μεταθεῖν καθαρώς· τὰ δὲ Ἑργα, οὐδέπεται, διὰ τῶν τριμμάτων. Ιτε, montes et investigari et transcurri sine offensione possunt, area nemorum patiuntur, ob tramites limitesque crèbros. Contra ὄργας, ἀδός, id est ἀετος γῆ, terra inculta, qualis est solitus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΔ'.

Οπως μετέβαλεν ο Πλάτων ἐπὶ τῷ Ἐλιηρικώτερον τὰ ἐπὶ Παροιμίας λόγια.

Ἐν ταῖς Παροιμίαις Σολομῶντος συνέδωμας φερούμενον τοῦ· «Μήνημα δικαίων μετ' ἔγκωμίων, θυραὶ δὲ ἀσεβῶν σθεννυταί» καὶ πάλιν εἰρημένου τοῦ· «Μή μακαρίσῃς ἄνδρα πρὸ τελευτῆς αὐτοῦ ἐπάκουουσον διας τῇ διάνοιᾳ ἐμρηνεύεις λέγων δι Πλάτων ἐπὶ ἔβδομῳ τῶν Νόμων· «Τῶν πολεῖτων (75) ὅποισι τέλος ξύρουν τοῦ βίου, κατὰ σώματα, ἢ κατὰ ψυχὰς ἐξεργασμένοι ἔργα καλὰ καὶ ἐπίκονα, καὶ τοῖς νόμοις εὐπαινεῖς γεγονότες, ἔγκωμιν αὐτούς τυγχάνειν πρέπονταν εἰτη. — Πῶς δὲ; — Τούς γε μὴν Εἴ τοντας ἔγκωμιος ταὶς καὶ θυνοὶς τιμῆν οὐκ ἀσφαλὲς, πρὶν ἂν ἀπαντᾶ τις τὸν βίον διαδραμάνων, τέλος ἐπιστήσεται καλόν. Ταῦτα δὲ πάντα τὴν ἡμῖν ἔστω κονά, ἀνδράσις ταὶς καὶ γυναιξὶν, ἀγαθοῖς καὶ ἀγαθαῖς διαφανῶς γενομένοις.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΕ'.

Περὶ πλεύτων καὶ πενιάς.

«Πλοῦτον δὲ καὶ πενιάν μή μοι δῆς,» τοῦ Σολομῶντος φήσαντος ἐν Παροιμίαις, «Πλάτων ἐν τρίτῳ Ηλιτείᾳ (76) φησί· «Ἐτεροῦ δέ, ὡς Εοίκε, τοῖς φύλαξιν εὐρήκαμεν, καὶ παντὶ τρόπῳ φυλακτέον, διας μή ποτε αὐτοὺς λησθεὶς εἰς τὴν πόλιν παραδόντα. — Τὰ ποιὰ ταῦτα; — Πλοῦτος τε, ἢν δ' ἔγω, καὶ πενιάς τοῦ μὲν τρυφῆς, καὶ ἀργαλίας, καὶ νεωτερισμὸν ἐμποιοῦντος, τῆς δ' ἀνελευθερίαν, καὶ κακοεργίαν πρὸς τὴν νεωτερισμῷ. Κακοεργία δὲ ἐστι πᾶσα πρᾶξις ἀτιμος.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΓ'.

Περὶ τορέων τιμῆς.

Πάλιν Μωϋσέως ἐν ταῖς νόμοις φάντος, «Ἐκαπτὸς πατέρα αὐτοῦ καὶ μητέρα φοβεῖσθω» καὶ, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι ἥ» καὶ δι Πλάτωνος δροῦσας Μωϋσῆς τιμῆν καὶ φοβεῖσθαι ὑδὲ πώς φασιν ἐν ταῖς Νόμοις· «Πᾶς δὲ νοῦν ἔχων (77) φοβεῖται καὶ τιμῆν γονέων εὐχάριτην, εἰδὼς πολλοῖς καὶ πολλάκις ἐπιτελεῖς γενομένας.» Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ φησί· «Πᾶς τὴν αἰδεσθαν (78) τὸν ἁυτοῦ προσούτερον ἔργῳ τε καὶ λόγῳ. Τὸν δὲ προέχοντα εἰκοσι τρικαὶς ἔτεσιν δρῆνει ἢ θῆλυν, νομίζων ὡς πατέρα ἢ μητέρα διευλαβεῖσθω.»

Ι ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΖ'.

Περὶ κτήσεων οἰκετῶν.

Μωϋσέως ἐν ταῖς νόμοις ἀπαγορεύσαντος, Ἐβραίοις Ἐβραίους δουλεύειν, καὶ φήσαντος, «Ἐὰν κτήσῃ παῖδα Ἐβραίον, Εἰς ἐπη δουλεύεσθαι σοι· τῷ δὲ ἔβδομῳ

¹ Prov. x, 7. ² Eccl. xi, 30. ³ Exod. xx, 12.

(75) Τῶν πολεῖτων. Plato, lib. vii Leg., p. 632, A.

(76) Ἐρ. τὸν Πολιτεία. Imo lib. iv De republ., pag. 446.

(77) Πᾶς δὲ τοῦτο Εγων. Legum xi, pag. 682, H. ubi πᾶς δῆ. lb. F. hac ipsa de re ita scribit, Οἰδηπότως, inquit, ἀπιμανθεῖς, ἐπεύξατο τοῖς αὐτοῖς

A 610 CAPUT XXXIV.

Quemadmodum Plato quaedam ex Proverbiis oracula, Graeca dictione purius et elegantius expresserit.

In Salomonis Proverbiis ita breviter legitur: «Memoria justorum cum laudibus, nomen vero impiorum extinguitur¹.» Itemque: «Ne beatum dixeris virum ante mortem ejus².» Audi vero quemadmodum loci utriusque sententiam Plato Legum septimo reddiderit: «E civibus, inquit ille, qui finem vivendi fecerint, eos, si modo corpore vel animo præclare ac strenue se gesserint, legibus que paruerint, laudibus celebrari verum fuerit. — Quidni ante? — At dum adhuc vivunt, hoc eos laudationum et cantuum genere prosequi, minus securum, omninoque prinsquam decurso quis toto vita spatio, laudabilis eam exitu terminarit. Atque hæc omnia nobis ex æquo tam mulieribus quam feminis, qui modo eximia probitate fuerimus, communia suuto.»

CAPUT XXXV.

De opibus et inopia.

Salomonis in Proverbiis hæc preccatio est, «Divitias et paupertatem non dedevis mihi.» Plato autem Reipublicæ tertio: «Ergo alia quædam, inquit, ni fallor, reperimus, quæ ne in civitatem fortium unquam et occulte subeant, ab ejus moderatoribus omni provisione cavendum erit. — Quænam illa? — Opes, inquam, et inopia: quod ille quidem luxum, ignaviam, rerumque novarum molitionem invelant, hæc veropraeter factiones, illiberitatem simul atque malitiam. Malitia autem nomine indignum omne facinus continetur.»

C CAPUT. XXXVI.

De parentum honore et observantia.

Mosis hoc in suis legibus præceptum est: «Qui libet patrem suum et matrem timeat.» Itemque: «Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit³.» Hoc metus honorisque genus Plato similiter in Legibus ita sanxit: «Quicunque mentis compos fuerit, inquit, is parentum suorum preces ac vota metuet, 611 plurimique faciet, quod in multis et saepius commissa illa et convicta esse noverit.» Rursusque alio libro: «Nemo non apud nos eum a quo astate superabitur, tam opere quam verbis observato. Qui D autem se annis viginti autecedit, seu vir ille, seu semina fuerit, hunc in patris aut matris loco habens, venerator.»

CAPUT XXXVII.

De possessione servorum.

Vetus Moyses in legibus, ne Hebrais Hebraei serviant, addiditque, «Si emeris servum Hebraeum, sex annos serviet tibi: septimo autem anno dimis-

téxnoς, & δὴ καὶ πᾶς; θυμεῖ τέλος καὶ ἐπίκοια γενέσθαι πάρκ θεῶν. Ἀδύντορά τε θοντικι τῷ διαυτῷ ἐπαρδοῖσι παιδὶ θυμιθεντά, καὶ ἐπολυτῷ θηρά, καὶ ἐπέρους δλοῖς μυρίοις μυρίοις ὄντες· ὃν γέγονεν παρέχεται πεπρόδυς εἶναι γονεῖσιν πρὸς τάκνα θεούς.

(78) Πᾶς ήμιτι αἰδεσθαν. Lib. ix Legum, p. 662, F.

tes eum liberum¹. » Quibus gemina Plato in *Cœlestis* precipiens : « Græcum, inquit, servum Græcus nemo possideat, idque cum cives nostri diligenter obseruent, tum alii quoque Gracis idem ut facient auctores sint.—Prorsus, inquit.—Sic enimverso futurum est, ut multo libentius, dum sibi mutuo partent, in barbaros arma convertant. »

CAPUT XXXVIII.

Quomodo illud Moysis expresserit, « Terminos alteros ne transferas quos posuerunt patres tui. »

« Nemo, inquit, agri fines moveat, neque civis villius sui quem vicinum habuerit, neque alterius ejususcunque finium, etiam extranei, qui fundum sub extremos agri sui limites possideat; ratus vere id esse, immota, quod siunt, loco movere. » Tunc addit: « Si quis fixos limites transiliens vicini agrum eum suo coluerit, nou modo justum ei damnum sarcito, verum etiam ut hominis impudentiae et liberalitatil medicina fiat. illati detrimenti duplum alterum ei quem lascerit, representanto. »

CAPUT XXXIX.

Locus Platonicus huic similis, « Reddens peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem, iis qui oderunt me. »

« Rem ut verbo complectar, inquit, nec parentis probra, nec poenæ liberorum quemquam aliun consequantor, nisi **612** si quando pater, et avus, et avi pater continentie serie peinas luere debeant. »

CAPUT XL.

De furibus.

Moysis lex est²: « Si quis furatus fuerit vitulum aut ovem, si jugulaverit, aut vendiderit, quinque vitulos reddet pro vitulo, et quatuor oves pro ove. Quod si deprehensum fuerit et repertum in manu ejus furtum, a vitulo et asino usque ad ovem, ventia dupla restituat. » Audi iam, quemadmodum Plato similia statuat: « Si fur, inquit, rem quamlibet seu magnam seu parvam furabitur, lex in omnes una, una judicio peua statnatur: Primum, quod furio sublatum erit, uti duplum ejus representet, quisquis furti damnatus erit, si modo supra sortem solvere per reliquarum facultatum copiam poterit: si autem, in vinculis sit, donec sui solverit, aut ab eo a quo furti damnatus est, veniam imperirari. »

CAPUT XLI.

De fure interfecto.

Præterea, cum ita statuisse Moyses, « Si fur parietem effodiens deprehensus, et plagis acceptis mortuus fuerit, cedes alteri non imputabitur³; » Plato deinde affinia sanciens: « Qui nocturnum furum, inquit, in ædes furandi animo subeuntem in-

¹ Exod. xxi, 2. ² Exod. xxi, 4. ³ ibid. 2.

(79) Μηδὲ Ἐλίστρα. Lib. v *De republ.*, p. 464, D., ubi hæc pluribus. Quæ lex apud Christianos pie sancteque viget.

(80) Μὴ κυριώτω. Lib. viii *De legib.*, p. 648, D. Autòs δρίον primam hanc legem esse jubet. Mosaica lex Deut. xix, 14, ita habet: *Non assumes et transferis terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua. Et cap. xxvii: Maledictus, qui*

A ἔτει ἑκαποτελεῖς αὐτὸν ἐκάθερον» καὶ δὲ Πλάτων δομῶς τὸν Πολιτεῖα φησι: « Μηδὲ Ἐλίστρα (79) δρά δοῦλον κεκήσθα, μήτε αὐτούς τοὺς τε δόλος Ἐλίστρον σύτω ἡμισουλένειν. — Πάνι μὲν εὖν, Εργ. — Μᾶλλον γ' ἀν σύτω πρὸς βαρβάρους τρέποντα, ἔμπτων δὲ ἀπέχοντα. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ.

« Ος μετέβαλε τὸ, « Μὴ μέταφε δρια αἰώνια, δέσνετο οἱ πατέρες σουν. »

« Μὴ κινεῖτο (80) τῆς δρια μηδεὶς, μήτε οἰκεῖον πολέου γέτονος, μήτε δροτέρμονος ἐν ἐσχατιαὶ κακτημένου δόλῳ ἔξωρ γειτονῶν, νομίσας τὸ τὰ δικίντα κινεῖν ἀληθῶς τοῦτον εἶναι. » Καὶ ἐξαὶ φησιν: « Ος δὲ ἀν ἀπεργάζεται τὰ τοῦ γέτονος, ὑπερβαίνων τὸν τοὺς δρους, σὺ μὲν βλάδος ἀπονέντα· τῆς δὲ ἀναιδείας δῆμα καὶ ἀνελευθερίας ἔνεκα λατρεύμενος, διπλάσιον τοῦ βλάδους δόλο ἀκτισάτω τῷ βλαδύνεται. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ.

« Ομοιος τὸ, « Ἀποδιδόνες δμαρτιὰς πατέρων ἐπὶ τέκνων καὶ τετράτην γενεὰν τοις μισούντι με. »

« Ενὶς δὲ λόγῳ, πατρὸς δινέλην καὶ τιμωρίας παῖδων μηδενὶ συνέπεσθαι, τὰλην ἐάν τις τινα πατήσῃ, καὶ πάππος, καὶ πάππου πατήρ ἐφεξῆς δράσωι δικτυν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ·

Περὶ κλέπτων.

Μιωσέως νόμου φάντος: « Εἳν κλέψῃ τις (81) μόσχον ἢ πρόβατον, καὶ σφάξῃ αὐτὸν, ἢ ἀποκτάντη, πέντε μόσχους ἀποτίσῃ ἀντὶ τοῦ μόσχου, καὶ τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ τοῦ πρόβατον. » Εἴδε δὲ καταληρῆ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κλέμμα, ἀπὸ μόσχου καὶ ὄντος πρόβατου, ζῶντος δεπλά ἀποτίσῃ· ἐπάκουοντας, ὡς καὶ δὲ Πλάτων τούτοις ἐπεται λέγων « Κλέπτης δὲ ἐάν τε μέγα, ἐάν τε μικρὸν κλέπτη τις, εἰς αὐτὸν ἀπικείσθω, καὶ μιαὶ δίκης τιμωρία σύμφατο. » Τὸ μὲν γὰρ δὴ κλαπὲν χρεών διπλάσιον πρώτον ἔκτην, ἐάν δηλη τις τὴν τοιάτην δίκην, καὶ ἐκανῇ ἐγ τῇ Ἐλίστρᾳ διαστάντη, ἀποτίνεις ὑπὲρ τοῦ κλέψου δὲ μή, δεδέσθωτο, ένεις δὲ ἀκτίσῃ τὸν καταδικεῖμενον (82). »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

Περὶ κλέπτων διωρουμένων.

Πάλιν Μιωσέως φάντος, « Εἳδε δὲ τῷ διωρύγματι (83) εὑρεθῆ δὲ κλέπτης, καὶ πληγεὶς ἀποδάνη, οὐσὶ εστὶν αὐτῷ φόνος», συνέδει κάνω τούτῳ λέγων δὲ Πλάτων « Νόκτωρ φῶρα εἰς οἰκιαν λόντα ἐπὶ κλοπῇ χρημάτων ἐάν ἐλὼν κτείνῃ τις, έστω καθαρός· καὶ

transfert terminos proximi sui; et dicet omnis populus, Amen.

(81) Εἳδε κλέψῃ τις. Plato, ix Leg., p. 653, C.

(82) Τὸν καταδικαζόμενον. Quam lectionem, ut veram, sequuti sumus.

(83) Εἳδε δὲ ἐτῷ διωρυγματι. Plato, ix Leg., p. 660, E, ubi do cedē multa.

ἐὰν λαποῦστην ἀμυνθενος ἀποκτενῃ, καθαρὸς Α τερfecerit, innocens esto. Similiter qui grassato-rem, dum vim vi repellit, occiderit, iu[n]nocens esto.»

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΜΒ'.

Περὶ ὑποζήγου.

« Έὰν δὲ ἄρα (84) ὑποζύγιον ἢ ζύων ἀλλο τι φονεύσῃ τινά, πάτην τῶν διστὸν ἣν ὁγῶν τῶν δημοσίᾳ τιθέμενων ἀβλεύσοντα τι τοιούτον δράσῃ, ἐπεξίτωσαν μὲν οἱ προστήκοντες τοῦ φύνου τῷ κτεναντίῳ διαδικα-ζόντων δὲ τῶν ἀγρονόμων, οἶσιν δὲ καὶ ὅποτες προσ-τέξῃ δὲ προστήκων. Το δὲ ἀφλον ἔχων τῶν δρων τῆς χώρας ἀποκτεναντας διορίσαι. » Ταῦτα δὲ Πλάτων. « Ο δὲ Μωϋῆς προλαβὼν φησιν « Έὰν δὲ κερατῖσῃ ταῦρος δινόρα ἢ γυναῖκα, καὶ ἀποσάνη, λίθοις λιθο-βοληθῆσεται δι ταῦρος, καὶ οὐ βρωθῆσεται τὰ κρέατα αὐτοῦ· δὲ κύριος τοῦ ταύρου ἀθένος ἔσται. »

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΜΓ'.

Οτι τοῖς αὐτοῖς δι Πλάτων, οἷς καὶ ἡ παρ. Ἐβραϊοις τραχὴ, κέρχηται παραβεγματι.

Τῆς προφητικῆς γραφῆς λεγούσης · « Υἱὸς ἀν-θρώπου· ίδοις γεγόνασι μοι δὲ οίκος Ἰσραὴλ ἀναμε-μηγμένοι πάντες χαλκῷ καὶ καστιτέρῳ, καὶ σιδηρῷ, καὶ μαλισθῷ. Ἐν μάλῳ καρμίνῳ ἀργυρού πανεμ-μηγμένοι εἰσι. Διὸ μάλον εἰπεν· Τάδε λέγει Κύριος· Ἄνθ' ἓν ἐγένεσθε πάντες εἰς σύγκρασιν μίαν, διὸ τοῦτο ἐγώ εἰσοδέξομαι ὑμᾶς, καθὼν εἰσόδευταις ἀργυ-ρος, καὶ χαλκὸς, καὶ σιδηρος, καὶ μαλισθος, καὶ κασ-τιτέρος εἰς μέσον καρμίνου, τοῦ ἐμφυσῆσαι εἰς αὐ-τοὺς πῦρ, τοῦ χυνευθῆναι. » Καὶ δὲ Πλάτων ὡταύ-τως ἐπάκουος δὲ φησιν « Οὐκοῦν ἀκούεται λοιπὸν τοῦ μόνου. Εσμὲν γάρ δὴ (85) πάντες οἱ ἐν τῇ πελει-ἀδελφοι, οἱ φύσιοις πρᾶξις αὐτοῖς μυθολογοῦντες· Ἄλλ., ὡς φασιν, δὲ θεοὶ πλάτων, δοτοι μὲν ἡμῶν ἤκανον ἀργυρεῖς, χρυσοὶ δὲν τῇ γενέσει ἑνεμίστησαν αὐ-τοῖς, διότι τιμιώτατοι εἰσιν· δοσι δὲ ἐπάκινοι, ἀργυ-ροὶ σιθηροὶ δὲ καὶ χαλκὸς τοῖς γεωργοῖς, καὶ τοῖς ἀλλοῖς δημιουροῖς. Ατε δὲν ἔντες διατονεῖς, τὸ μὲν πολὺ δημοσίους διημένης γεννῶμεν ἔστι δὲ ἐκ χρυσοῦ γεννηθεῖν δὲν ἀργυροῦν, καὶ εἰς ἀργυροῦ χρυσοῦν ἔγγονον, καὶ τέλλα πάντα εἰς ἀλλήλων οὐτας. Τοῖς δὲν ἀρχούσας καὶ πρώτον καὶ μάιστα παραγγέλλει δὲ θεός, διώς μηδενὸς οὔτω φύλακες ἀγαθοὶ γένονται, μηδὲ οὕτω σφέδρα φυλά-ξισι μήδεν, ὡς τοῖς ἐγγόνοις, δι τοῖς αὐτοῖς τούτων ἐν D ταῖς φυχαῖς παραμέμπται. Καὶ ἐὰν σφέτερος ἐγ-γόνος ὑπόχαλκος, ἢ ὑποτίτλος γένηται, μηδὲν τρόπῳ κατελέξεσθαι, ἀλλὰ τὴν τῇ φύσι της προσ-τηκουσαν τιμὴν ἀποδιδόντες, ὡς οὖσι, ἢ ὡς δημιουρ-γούς, ἢ γεωργούς. Καὶ ἐὰν αὖ ἐκ τούτων ἢ ὑπό-χρυσος ἢ ὑπάργυρος φυῇ τις, τιμησαντες ἀνάξουσ τοὺς μὲν εἰς φυλακήν, τοὺς δὲ εἰς ἐπικουρίαν ὡς χρησίμου δινος τότε τὴν πολὺν διαφθαρήναις, δι τον αὐτὴν δι στηροῦς φύλακες ἢ δὲ χαλκοῦς διαφυλάξει. Τούτον οὖν τὸν μόνον ἅπις ἀν πεισθείεν, ἔχεις τινὰ μηχανῆν; »

¹ Exod. xxi, 28. ² Ezech. xxxi, 18.

(84) Έὰν δὲ ἄρα. Plato, ibid., C.

(85) Εσμὲν γάρ δὴ. Plato, lib. III De republ., pag. 443, H.

CAPUT XLII.

De jumento.

« Si jumentum, inquit Plato, aut aliud animantis genus quemplam interfecerit, nisi tamet ab aliquo ex iis quae ad publicos soleninesque ludos adhibentur, in ipso certaminis astu id fieret, cedis reuni ab interfecti propinquus peragatur. Quia de causa cognoscant agrorum curatores ii, quibus a propinquo mandatum negotium erit. Ii vero damnatum jumentum, ubi morte multaverint, ex illius regio-nis finibus ejiciant. » Haec Plato. Ante quem Moyses ita jam, hoc in genere statuerat, « Si taurus virum aut 613 mulierem cornu percusserit, si percussus B mortuus fuerit; lapidabitur taurus, nec comedentur carnes ejus: dominus vero tauri innocens erit ». »

CAPUT XLIII.

Platonem siudem, quibus Hebreworam littere similitu-dinibus usum esse.

Prophetæ vox est¹: « Fili hominius: ecce facti suut mihi domus Israel, permisi omnes ære, et stano, et ferro, et plumbo. In medio fornacis argenti permisi suut. Propterea dic: Haec dicit Dominus: Pro eo quod facti estis omnes in massam unam, propterea ego suscipiam vos, quemadmodum suscipitur argenteum, et as, et ferrum, et plumbum, et stannum in medio fornacis, ut insuffletur in eos ignis, ipsique confluatur. » Jam audisis quam affilia loquatur Plato: « Fabulæ igitur, inquit, quod superest audiote. Enimvero quoiquot in civitate versansmar (sic enim hanc iis fabulam pertexemus), fratres sumus omnes. Verum factor ille Deus, ut aiunt, qui ex nobis ad imperandum apti essent, au-rum iis dum procrearentur admiscerunt, ex quo plurimum dignitatis consecuti sunt. Qui vero ad ope-ram aliis navandam idonei forent, his argentum aspersit: agricolis deuique ac ceteris opificibus, ferrum atque as infudit. Ergo cum tanta omnes cognitione conjuncti simus, nobis quidem ut plurimum similes procreamus: sed tamen contingit aliquando, ut ex auro argenteum, vel ex argenteo aureum, cæteraque vicissim omnia ex aliis alia generentur. Principibus igitur ac magistratibus primum hoc Deus ac præcipue mandat, uti nihil æque diligenter ac studiose curandum sibi ac pro-videndum existimant, quam ut ex iis metallis quid cuique liberorum nepotumque suorum animo ad-mistum sit, intelligant. Quos porro ex illis aut subæreos, aut subserreos esse cognoverint, iis nihil prorsus indulgeant, sed illos prout naturæ sua conditio postulabit, iu opificum aut agricultarum classem ordinemque transcribant. Similiter, quos vel subaureos, vel subargenteos a natura factos esse deprehenderint, eos pro sua quemque dignitate, ad rempublicam vel gerendam, vel juvandam

admoveant. Tum enim utique rempublicam interire oportebit, cum ejus administrationem ferreus quispiam æreusve custos suscepere. **614** Num tu vero artem aliquam atque rationem in promptu habes qua hæc iis fabula persuaderi possit?

CAPUT XLIV.

De iisdem similibus.

Alia quedam apud Hebreos prophetia est, qua populi principes ita compellantur: « O pastores Israel, nunquid pastores semel ipsos pascunt? nonne pastores oves suas pascunt? Ecce lac comeditis, et quod crassum est jugulatis, et lanis operimini, oves autem meas non pascitis: quod perierat non quæsiuitis, et quod contractum erat non alligastis, et quod erraverat non reduxistis». Quo etiam illud salutaris Evangelii pertinet, « Bonus pastor animam suam ponit pro oviis suis: mercenarius autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriæ, dimittit eas». Jam vero Platonem audi, quemadmodum illa ipsa primo *De republica* interpretetur. « Nunc autem, inquit, vides, mi Thrasymache (ut superiora illa denuo repetamus), te, qui verum meum dicum principio definieris, deinceps tamen veri pastoris esse noluisse, diligenter ac studiose gregem custodire, sed potius eum, quatenus pastor est, sic oves suas pascere, ut non iam qui oves optime habeant, sed epulonis cuiusdam convivium instruentis more, qui laute convivas suos excipiat, attente consideret; vel sane quoadmodum eas, tanquam æruscator aliquis, non tanquam pastor, suo compendio vendat. Arti sane pastorali cura aliud nihil est, quam ut creditis sibi commissisque gregibus optima quæque ac saluberrima provideat. Nam artem ipsam quod attinet, abunde, ni fallor, rebus per se omnis, ut optima illa vereque pastoralis omnino sit, necessariis instructa est. Ita nunc quidem fateri necesse esse arbitrabor, principatum omnem, quatenus principatus est, ejusmodi esse, qui alteri nemini, quam potestati sua fideique commissis, optima quæque prospiciat, seu publicus rerum publicarum principes, si vere modo principes fuerint, principatum ultra gerere arbitraris?»

615 CAPUT XLV.

De iisdem.

Alterius apud Hebreos prophetæ vox est: « Ex timore tuo, Domine, in utero conceperimus, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis». Plato autem in *Theateto* Socratem ita loquentem inducit: « Qui consuetudine mea utuntur, inquit, ii feminis parentibus persimiles sunt. Parturiant illi siquidem, et noctes atque dies ipsis etiam pueris vehementius angi solent. Hunc vero partus dolorem artis meas vi cum excitare ipse, tum etiam levare possum. »

¹Ezech. xxix, 2. ²Joan. x, 11. ³Isa. xxi, 18.

(86) *Nῦν δὲ φρᾶς.* Primo *De republ.*, p. 417, C. (87) *Υπτρός.* Post hanc vocem deesse aliquid suspicor, id nimis quod medicum esse definit, v. c., τῶν καμνόντων θεραπευτὴν. Ita enim supra, pag. 415, «Ο τῷ ἀκριβεῖ λόγῳ λατρὸς, πότερον χρη-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ'.

A «Ετι περὶ τῶν ὁμοιών ὑποδειγμάτων. Τῆς παρ᾽ Ἐβραιούς προφητείας φασκόντος πρὸ τοὺς προεστῶτας τοῦ πλήθους: «Ω ποιμένες Ἱσραὴλ μὴ βόσκουσι τοιμένες ἔστωσι; οὐ τὰ τρόφατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες; Ιδού τὸ γάλα κατεσθίεται, καὶ τὰ παχὺ σφάζεται, καὶ τὰ ἄρια περιβάλλεσθαι, καὶ τὰ πρόβατά μοι οὐ βόσκεται· καὶ ὅτι ἀπολαβότας ὧδη ἔστησε· καὶ τὸ συντετριμένον οὐ κατεθίσσεται, καὶ τὸ πλανωμένον οὐκ ἐπεστρέψατο·» ἀλλὰ καὶ τοῦ σωτῆρος λόγου φάσκοντος, «Ω ποιμήν δὲ καλὸς τὴν φύχην ἔστωσι τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων δὲ μισθωτοῖς, καὶ οὐκ ὅν ποιμήν, οὐ οὐκ ἔστιν θάνατος τὰ πρόβατα, καταλείπει αὐτά·» ἐπάκουουσιν καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς *Πολιτείας* δικαίως ποτὲ ταῦτα διερμηνεύει. «Νῦν δὲ φρᾶς (86). Ὁ Θρασύμαχος (ἢ γάρ τὰ ἐμπροσθετὰ ἐπισκεψιμεῖσθαι), διτὸν ὡς ἀληθῶς λατρὸν (87) τὸ πρώτον ὀριζόμενος, τὸν ὡς ἀληθῶς ποιμένα οὐκέτι θρῶν δεῖν διστερὸν ἀκριβῶς φιλάξαι· ἀλλὰ ποιμανεῖν (88) οἰοι αὐτὸν τὰ πρόβατα, καθέσσον ποιμήν ἔστιν, οὐ πρὸς τὸ τῶν προβάτων βλέποντα, ἀλλὰ ὥσπερ δικιαρμάντα τινά, καὶ μέλλοντα ἔστιάσθαι, πρὸς τὴν εὐωχίαν ἢ αὐτὸς τὸ ἀπόδοσθαι, ὥσπερ χρηματισθήν, ἀλλὰ οὐ ποιμέν. Τῇ ποιμενικῇ δὲ οὐ δηποτανόλου τοῦ μέλει, ἢ ἐργάτης τέτακται, διπλας τούτων τὸ βλέποντον ἐκπορεῖται τὰ τὰ γε αὐτῆς, ὡςτ’ εἶναι βλέποντη, ἵκανῶς δῆποι ἐκπεπόρισται, ίως, γε ἂν μηδὲν ἐνδέῃ τοῦ ποιμενικῆς εἶναι. Ούτοι δὲ ἡμένη ἔνων νῦν δῆλα ἀναγκαῖον εἶναι ἡμένην ὀμολογεῖν, πάσσων ἀρχήν, καθέσσον ἀρχήν, μηδενὶ δῆλῳ τὸ βλέποντον σκοπεῖσθαι ή ἔκεινον τὸ ἀρχομένη τε καὶ θεραπευμένην, ἐν πολεμικῇ καὶ θεωτικῇ ἀρχῇ. Σὺ δὲ τοὺς δρόγοντας ἐν ταῖς πόλεσι, τοὺς ὡς ἀληθῶς δρόγοντας, ἔκνοτας οἰοι ἀρχεῖν; »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ'.

«Ετι περὶ τῶν αὐτῶν.

«Τῆς παρ᾽ Ἐβραιούς προφητείας λεγούσης: «Ἐκ τοῦ φόδου σου, Κύρος, ἐν γαστρὶ ἐλάδομεν, καὶ ὕβρινσαμεν, καὶ ἐτέκουσεν πνεῦμα σωτηρίας» δὲ Πλάτωνος ἐν Θεατρίῳ τάδε λέγοντα σωκράτεν ποιεῖ: «Πάσχεισθαι δή οἱ ἐμοὶ συγγινόμενοι ταῦταν ταῖς τικτούσαις. Όδινοιος γάρ, καὶ ἀπορίας ἐμπιπλανταὶ νόσοις τε καὶ ἡμέρας, πολὺ μᾶλλον ἢ ἔκειναι. Ταῦτην δή την ὕδινα ἔγειρειν τε καὶ ἀποκαύειν ἡ ἡμή τέχνη δινεταῖ. »

ματιστῆς ἔστιν, ἢ τῶν καμνόντων θεραπευτῆς; Καὶ λέγε τὸν τῷ διτὶ λατρὸν διτα. Τῶν καμνόντων, Ἕρη, θεραπευτής.

(88) *Ποιμανεῖν.* Ms., πιανεῖν, quod valde prob.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ MG^o.

**Eτι περὶ τοῦ αὐτοῦ.*

Τοῦ προφήτου Ἱεζεκίηλ φῆσαντος· « Καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμῷ χειρὶ Κυρίου, καὶ εἶδον, καὶ ἦσαν τὰ νέα μέσα ἔξτρων ἥρχετο ἀπὸ Βορᾶ^δ·» καὶ ἐξῆς εἰπόντος, « Καὶ ἐν τῷ μέσῳ, ὡς ὅμοιώμα τεσσάρων ζώνων. Καὶ ἡ δρασις αὐτῶν ὡς ὅμοιώμα ἀνθρώπου ἐπ' αὐτοῖς, καὶ πρόσωπαν αὐτῶν τέσσαρα τὸ ἔνι. Καὶ ὅμοιώσις τῶν προσώπων αὐτῶν, πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ πρόσωπον μάργου ἐξ ἀριστερῶν τοὺς τέσσαρα. Καὶ πρόσωπον ἀπεῖστο τοὺς τέσσαρας· καὶ ὁ Πλάτων ὅμοιως, ἀκούοντος, ἢ φησι· « Νῦν δέ», ἔφη (89) αὐτῷ· Διαιλεγόμεθα, ἐπειδὴ διωμολογησάμεθα, τὸ τε ἀδικεῖν καὶ τὸ δίκαια πράττειν, τὸν ἐκάτερον ἔχει δύναμιν. Ήπος; Ἐφη. — Εἰσάμενοι δέ πάσαντες τῆς φυσῆς λόγον, ίνα εἴδῃ ὁ ἐκεῖνος ἀγῶν, οἷαν ἔλεγε. — Πολεν τινά· ήδη δέ· — Τῶν τοιούτων τινά, ἦν δὲ ἄγων, οἰας μιθολογοῦντας παλαιὰ γενεάθαι φύσεις, ἢ τε Χιμάρας, καὶ ἡ Σκύλλης, καὶ Κερβέρου, καὶ ἄλλαι τινὲς συγνατοί λέγονται συμπεφυκυταί θέλαι πολλαῖς εἰς ἐγνένεσθαι. — Λέγονται γάρ, Ἐφη. — Πλάτων τούν μάλισταν θέλαι Οὐρανού ποιητὴν καὶ πολυκεφάλον, ἡμέραν δὲ θηρίων ἔχοντας κεφαλὰς κύκλῳ καὶ ἀγρίων, καὶ διποτοῦ μεταβαλλεῖν καὶ φύειν ἐξ αὐτοῦ ταῦτα πάντα. — Διενοῦ πλάστου, Ἐφη, τὸ Ἑργὸν ὅμως ἐπειδὴ εὐπλαστέρεον κηροῦ καὶ τῶν τοιούτων δὲ λόγος, πεπλάσθω. — Μίαν δὲ τούν θάλην θέλαιν λέοντος, μίαν δὲ ἀνθρώπου^o πολὺ δὲ μέγιστον έστω τὸ πρώτον, καὶ δεύτερον τὸ δεύτερον. — Ταῦτα, Ἐφη, βάρος καὶ πλάστασι. — Σύναπτε τούν αὐτά εἰς ἓν, τρία διπά, διπά πε την μυμεφύκεντας ἀλλήλοις. — Ξενῆται, Ἐφη. — Περίπλασον δὲ αὐτοῖς ξενεῖν ἐνὸς εἰκόνα, τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε τῷ μη δυναμένῳ τὸ ἐντὸς ὅρψιν, ἀλλὰ τὸ Εὖ μόνον Εὐτέρον δράντι, ἐν ζώνων φαίνεσθαι ἀνθρώπων. — Περιπλάσταται, Ἐφη. — Λέγωμεν δη τῷ λέγοντι, ὡς λυστελεῖ τούτῳ ἀδικεῖν τὸν ἀνθρώπων, δίκαια δὲ πράττειν οὐ ξύμφερει, διότι οὐδὲν ἀλλὰ φήσει ἡ λυστελεῖν αὐτῷ, τὸ παντοδαπὸν θηρόν εἰδωλούντι, ποιεῖν λογοθέν τὸν λέοντα καὶ τὰ περὶ τὸν λέοντα· τὸν δὲ ἀνθρώπον λυστοκονεῖν, καὶ ποιεῖν ἀσθενή, ὥστε Εὔκεσθαι δη τὸν ἐκείνων ὀπότερον δῆγη· καὶ μηδὲν ἔτερον ἐπέρφενοθίζειν, μηδὲ φίλον ποιεῖν, ἀλλὰ ἐὰν αὐτὸς ἐν αὐτοῖς δάκνεσθαι τε καὶ μαχόμενα ἐσθίειν ἀλλήλα. — Παντάπασις γάρ, Ἐφη, ταῦτα· δὲν λέγοις δὲ τὸ ἀδικεῖν ἐπανίστη. — Οὐκοῦν αὐτὸς δὲ δίκαια λέγων λυστελεῖν φαῖται δὲν δεῖν ταῦτα πράττειν, καὶ ταῦτα λέγειν, διεν τοῦ ἀνθρώπου δὲ ἐντὸς δινθρώπου^o έσται ἐγκρατέστατος· καὶ τοῦ πολυκεφάλου θρέμματος ἐπιμελήσεται, ὥστερ γεωργίς, τὰ μὲν ἡμερα τρέφων καὶ τιθασιμών, τὰ δὲ ἀγρια ἀποκωλύνων φύεσθαι, ξύμμαχον

^{*}Ezech. 1, 4. ^oibid, 5.

(89) Νῦν δέ ἔγειρ. Plato, lib. ix *De republ.*, pag. 509, B. At in *Phædron*, pag. 348, E, longe aliā animi hominisque speciem exhibet. Sic enim ille, "Εօσχι οὗτος ημίφύτιος δυνάμεις ὑποπτέρου ζεύγους τε καὶ ἡγεμονίου. Εἰ quisquisdam intercessit: Ήδη δὲ οὖν θυγατρός τε καὶ ἀδάντων ζώων ἐκλήθη, πατράτον εἰπεῖν. Η φύη πάσα παντος ἐπιμελεῖται τοῦ ἀφύγου, πάντα δὲ οὐρανὸν περιπολεῖ, διλοτε ἐν

A

CAPUT XLVI.

De iisdem.

Ezechielis propheta est quod sequitur: « Et facta est super me manus Domini, et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilonem^o: » et paulo post: « Et in medio, quasi similitudo quatuor animalium. Et hic aspectus eorum. Quasi similitudo autem vultuum eorum, facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor; facies autem vituli a sinistris ipsorum quatuor. Et facies aquile ipsorum quatuor. » Nunc auditis quam similia Plato loquatur. « Jam vero (sic ad ipsum ego) hac de re philosophemur, quandoquidem inter nos convenit, quemque iniuste ac juste se gerere vim et rationem habeat. — Quomodo, inquit, philosophari placet? — Ibi nimurum, inquam, ut imaginem animi quamdam oratione fingamus, ut quisquis illa commenrorabit, quo de loquatur intelligat. — Quam porro? inquit ille. — Cui ego. Aliquam ejusmodi, quales naturas olim Chimæra, Scyllæ, Cerberi, aliasque non paucas fuisse fabulantur, quarum multiplices formæ inter se complexæ, unum in aliquid ortu ipso coalescent. — Sane, inquit, ejusmodi aliquas existentes ferunt. — Age ergo, inquam, flinge mihi variae cujusdam ac multicipitatis animantis speciem unam illam quidem, sed tamen ejusmodi, quæ partim cicurum, partim ferarum capitibus in orbem pluribus instructa, eadem non mutare modo, sed etiam producere omnia ex sese possit. — Fictoris, inquit, opus narras oppido quam soleris: sed tamen, quando istis etiam de rebus vel circa ipsa facilior ac molior ad fingendum oratio est, flingatur illud sane. — Tum, aliam mihi deinceps leonis speciem flinge, itemque hominis aliam: ita quidem ut prior ille longe maxima sit, posterior vero magnitudine quoque posterior. — Haec vero, inquit, etiam faciliora sunt, itaque facta 616 jam sunt. — Jam unum in aliquid tria ista confiatto, quasi sub ortum inter seco coauerint. — Conflata sunt, inquit. — lis tu porro extrinsecus communem unius, sed hominis effigiem, circumdato, ut qui, quod interiorum illam speciem pavidere non possit, extermum hoc duntaxat involucrum aspiciet, huic unum aliquod animal, homo, inquam, unus appareat. — Circumdatum puta, inquit. — Nunc ei demum, qui iniuste agere huic homini conducere velit, juste idem prodesse neget, aliud eum nihil dicere opponamus, quam id ipsi conducere, uti dum bestiam illam pascit adeo multiplicem, leonem quidem leonisque partes viribus au-

δλοις εἰδεστι γεγνομένη. Tum de perfecta, Τελέα μὲν οὖν σάσι καὶ ἐπετερομένη, μετεπομπὲ τε, καὶ ἀπαντα τὸν κόσμον διοικεῖ. At de imperfecta, Η δὲ, πετεροφύτασσα φέρεται, ίνως ἀν στερεοῦ τινος ἀντιλόηται· οὐ κατοικισθεῖσα, σῶμα γῆτινον λαβούσα, αὐτὸν αὐτὸν δοκούν κινεῖν, διὰ τὴν ἐκείνης δύναμιν, ζῶν τὸ ξύμπαν ἐκλήθη, φύη καὶ σῶμα παγέν· etc.

geat; hominem vero fame conficiat, tamque imbecillum esse permittat, ut quocunque alterutrum ex illis abdixerit, rapiatur: adeoque nunquam alterum cum altero mutua familiaritatem conciliet, sed potius pugnare inter se perpetuo, mordere invicem ac devorare patiatur. — Prorsus, inquit, haec dixerit, quisquis injuriam facere, laudi tribuerit. — Ergo, similiter, inquam, æquitatis officia juvare qui dixerit, is simul ea cum verbis, tum rebus etiam ipsis usurpanda esse dixerit, quorum vi homo nostri hujs hominis interior summum principatum, sive tanquam agriculta, animantis illius multipliciter curam suscipiens, quidquid mansuetum erit, alat ipse, et magis magisque ciceret; ferum contra quidquid et immane foret, id ne existere quidem nascique patiatur, adhibito etiam naturæ leonis auxilio: atque ita communibus omniuum rationibus prospiciens, eaque cum inter sece mutuo, tum secum omnia concilians, novum animantis genus enutriat. Utrique haec simul omnia dixerit, quisquis æquitatem laudaverit. »

CAPUT XLVII.

*Platonem duodecim in tribus cives distribui voluisse.
Judaici populi exemplum secutum.*

Gens Hebraeorum universa duodecim in tribus divisa fuerat. Quod exemplum secutus Plato, id ipsum in civium suorum tributione servandum ita sanxit. « Duodecim in partes, inquit, casque, quoad fieri poterit, æquales tota nobis regio tribuatur. Partibus autem singulis sua quæque tribus assignata, quinque viros quotannis, quasi agrorum curatores, tribuumque principes constituantur. » Tum ab iis alios præterea, ordinum ductores, habitu delectu, creari vult; eosque duodecim, qui bellum tempore duces futuri sint, singulos singulis tribubus assignatos.

617 CAPUT XLVIII.

Urbem in loco fluviali condendam Plato statuit, quem Hierosolymorum regioni percisilem describit.

Regiam Hebrei metropolim eo loco situque jam olim conditam habuerant, ut cum procul abesset a mari, tum in montium jugis ædificata, rerum omnium feracissimum agro uteretur. Huic percisilem eam, quam suis in *Legibus* Plato condidit, esse cupiebat, dum ita scripsit: « Sed potius id quæro, utrum maritima urbs illa, an mediterranea sit futura? — Ea quidem, mi hospes, qua de locuti adhuc sumus, a mari abest, stadiis circiter octoginta. — Portus autem quid? utrum absunt ab ea propius? an omnino nulli sunt? — Imo hercle, mi hospes, portuosa illa est, ut que maxime. — Papa! quam rem commemoras? Quid autem illius ager? rerumne ferrax omnium, an aliquarum indigens? — Caret prope

(90) *Δώδεκα μέρη.* Plato, lib. vi, pag. 617, A. Quod ipsum jam sub libri quinti fine, p. 612, A. de ipsam urbe ita statuerat, Metu δὲ ταύτα, μέρη δώδεκα διελέσθαι, θέμενον Ἑστίας πρότον, καὶ Δίος, καὶ Ἀθηνᾶς ἵερὸν, Ἀρπότολον δύναμάσθαι· κύκλῳ περιβαλλοντα, ἀφ' οὗ τὰ δώδεκα μέρη τέμνεν· ίσα δὲ διηγεῖσθαι τὰ δώδεκα μέρη, εἰτ. Eadem olim apud Persas divisio. Xenophon, *Panædæta*, lib. I., pag. 4, « Ἀργοντας δὲ, inquit, ἐφ' ἀκάστῳ τούτων τῶν μερῶν, εἰσι δώδεκα δώδεκα γῆρας καὶ Ἱερῶν φυλῶν διῃρευτας. Imo et apud *Aegyptios*, post obitum Vulcani sacerdotum, Herodot. lib. II, pag. 166, Ἐλευθερισθεντας Αἴγυπτοι, μετὰ τὴν Ἱερὰ τοῦ Ἡραίου βασιλεύσαντα, ταῦτα δυώδεκα βασιλέας, ἃς δυώδεκα μοίρας διασάμενοι Αἴγυπτον πάσσαν. Sed exemplum Atticæ Platoni proprius, quae iam olim duo-

ποιησάμενος τὴν τοῦ λέοντος φύσεν¹ καὶ κοινή πάντων τηδόμενος, φύλα ποιησάμενος ὅλληλος τε καὶ αὐτῷ, οὐτῷ θρέψει. Κομιδὴ γάρ αὖ λέγεται ταῦτα δὲ δίκαιοι ἐπανών. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ.

« Οτι καὶ Πλάτων εἰς δώδεκα φυλὰς νομοθετεῖ τοὺς πόλιτας, κατὰ μίμησιν τοῦ τον Ἐβραιῶν θέντος. »

Τοῦ παντὸς Ἐβραιῶν θέντος εἰς δώδεκα φυλὰς διεσταλμένου, καὶ ὁ Πλάτων ὅμοιως τοῦτο χρήγαν δεῖν ἐπὶ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν φυλάξαι νομοθετεῖ, λέγων δέ· « Δώδεκα μὲν (90) ἡμὲν ἡ γύρα πάσα εἰς δύναμιν τεσσάρια νενεμήσθω (91). Φυλὴ δὲ μία τῷ πολιτῷ ἐκάστῳ ἐπικληριοθεῖσα, κατ' ἕναντον περιέχεται πόλις, οἷον ἀγρονόμων τε καὶ φυλάρχους. » Καὶ πάλιν φησι, ταξιάρχους αὐτοῖς προβάλλεσθαι μίαν τοὺς αἱρεθέντας στρατηγοὺς δώδεκα, ἐκάστη φυλῇ (92) ταξιαρχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ.

« Εἳς ποταμῷ τῷρ τέλειον κατοικίζειν δὲ Πλάτων νομοθετεῖ τέλειον διαγράψει δὲ ἔσικτα τινὰ τῷ ἐπεροσαλύμωις. »

Τῆς παρὰ παισιν Ἐβραιῶν πάλαι πρότερον συντάσσοντες βασιλικῆς μητροπολίων διποθεῖ μὲν βαλάττης οἰσθε, ἐν δρεσὶ δὲ κατακισμένης, πάμφορον τε τὴν κεκτημένην² καὶ δὲ Πλάτων τοιαύτην τινὰ εἶναι δεῖ φησι τὴν πρὸς αὐτοῦ κατοικίζομένην ἐν τοῖς Νόμοις. Λέγει δὲ ὁδε· « Τόδε δὲ περὶ (93) αὐτῆς ἐστιν, δὲ βουλόμενος μᾶλλον ἐπερωτῶ, πότερον ἐπιβαλλτεῖδος ἔσται τις ἡ χερσαία; — Σχεδὸν, ἡ ξένη, ἀπέξει βαλάττης γε ἡ πόλις, ἡς πέρι τὰ νῦν δὲ λεγόντες ἡμῖν, εἰς τινὰ δηδοχούσατο σταδίους. — Τί δὲ λιμένες; — Εὐλίμενος μὲν οὖν αὐτῆς γε, ὡς δυνατὸν ἐσίλευτα, ὡς ξένε. — Πατα! οἰον λίγεις; Τί δὲ περὶ αὐτῆς ἡ γύρα; πότερα πάμφορος, ἢ καὶ τινῶν ἐπιδεῖς; —

decim in partes a Cecropie distributa. Sirabo, I. ii ex Philochoro, Φοῖο Φιλόχορος, πορθωμένης τῆς γύρας, ἐκ βαλάττης μὲν ὅπε Καρών, ἐκ τῆς δὲ ὄπε Βουτῶν, Κέρκρα πρώτων εἰς δυνατέστατα πόλεις συνοικίσαι τὸ πλάτος. Tum singulas nominavit appellat. Eadem Pausanias in Atticis, et alii.

(91) *Νενεμήσθω.* Melius quam apud Platonom, νενεμήσται, εἰ paulo post παρέχεται.

(92) Φυλὴ ήταν εἰ Platone; περιεραν enim φολαχή legebatur; εἰ paulo post, φυλάρχους προφράγους. Nam de φυλαράρχοις ibidem Plato postmodum precipit.

(93) Τόδε δὲ περὶ Plato, lib. iv Leg., initio.

(94) Κατ' αὐτῆς Plato, κατὰ ταῦτα αὐτῆς. Forte, κατὰ ταῦτα αὐτῆς, vel brevius, κατ' αὐτήν;

Σχόδην οὐδενὸς ἐπιδέης — Γείτω δὲ αὐτὴ πόλις ἡρᾶ
ἔσται τις πλησίον; — Οὐ πάνυ διδ καὶ κατοικεῖται.
Παλαιὰ γάρ τις ἔξοικησις ἐν τῷ τόπῳ γενομένη,
τὴν χώραν ταῦτην ἑρμηνοὶ ἀπειργασται, χρόνον
διμήναν δον. — Τι δ' αἱ πεδίων τε, καὶ ὅρμοι,
καὶ ὄλης πῶς μέρος ἔκστων τὴν εἰληφε; — Προσ-
έρχεται τῇ τῆς Δλλῆς Κρήτης φύσις ὅλῃ. — Τραχυτέραν
οὐτῇ ἡ πεδινότεραν ἀν λέγοις; — Πάνω μὲν οὖν. —
Οὐ τούτου ἀντίστοιτος ἀν εἴη πρὸς ἀρετῆς κτήσιν. Εἰ μὲν
γάρ ἐπιθαλασσία τε ἔμελλεν εἶναι καὶ εὐλίμενος, καὶ
μὴ πάμφορος, ἀλλ' ἐπιδέης πολλῶν, μεγάλου τινὸς
ἔστι σωτηρίας γε αὐτῆς, καὶ νομοθετῶν θεῶν τινῶν,
εἰ μὴ πολλά τε ἔμελλεν ἥπιον καὶ ποικίλα καὶ φυσιλά
ἔξιν, τοιαύτη φύσις γενομένη· νῦν δὲ παραμύθιον
ἔχει τὸ τῶν ὄγδοηκοντα σταθέν. Ἔγγύτερον μέντοι
τοῦ δέοντος κείται τῆς θαλαττῆς σχέδιον, δυον εὐλί-
μωντέραν φῆς αὐτῆν εἶναι· δύως δὲ ἀγαπητέρων καὶ
τοῦτο. Πρόσοικες γάρ θάλαττα καὶ χώρα, τοῦ πα-
λιμβοῖς καὶ διπισταῖς ταῖς φυχαῖς ἐντίκτουσα, αὐτῆν
τε πρὸς αὐτήν τὴν πόλιν διπιστον καὶ διφίλον ποιεῖ,
καὶ πρὸς τοὺς δίλλους ἀνθρώπους ὁμοίωτες παραμύ-
θιον δὲ δὴ πρὸς ταῦτα καὶ τὸ πάμφορος εἶναι κέκτη-
ται. Τραχεῖα δὲ οὖσα, δηλον, ὡς οὐκ ἂν πολύφορος τ'
εἴη καὶ πάμφορος δίπλιος. Τοῦτο γάρ ἔχουσα, πολλὴν
ἐξτρέμην δι παρεχομένην, νομίσματας ἀργυροῦ καὶ
χρυσοῦ πάλιν ἀντεπικλατ' ἀν δὲ μεῖζον κακὸν, εἰς
ὅπερ εἰπεῖν, πολλὲ ἀνδρὸς ἐν οὐδὲν ἀν γένοτο, εἰς
γενναίων καὶ δικαίων τὴν εἴτην. » Ἀλλὰ γάρ
τοσσάτων τὴν παρ' Ἐβραιοῖς παιδείας τρό-
πον, δὲ ὃν εἰρήκαμεν ἀποδέξαμενος, τὸν Ἑλληνικὸν
παρατίτεται, γράψων ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς Πολιτείας
δέ.

semel dicam, urbi gravius, quodque magis honestos
flactenus Plato. Nos vero, quoniam adhuc quam Hebraicæ
videamus deinceps, qui Hebraicæ disciplinæ rationem tantopere probaverit, Græcum idem quem-
admodum repudiet. Id quod ex his decimi *De repub.* verbis intelliges

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ.

Ὥστις δὲ Πλάτων τὰ τῆς Ἑλληνικῆς προπα-
δεῖς, ὡς ἐπιειλαδην τυχάροτα, παραι-
τεῖται.

« Ως μὲν πρὸς ὑμᾶς (95) εἰρήσθω (96), (οὐ γάρ
μου κατερεῖται πρὸς τοὺς τῆς τραγῳδίας ποιητάς,
καὶ τοὺς δίλλους πάντας τοὺς μητρικούς)· λίσση
ἴουσιν εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα τῆς τῶν ἀνθρώπων (97)
διανοίας, δυσο μὴ ἔχουσα φάρμακον τὸ εἰδέναι αὐτά,
οὐ τυγχάνει δυτα. — ΠΗ δὲ, ἔφη, διανοούμενος λέγεις;
— Ρητέον, ἦν δὲ ἔγω, καίτοι φίλα γέ τις με καὶ αἰδοῖς
ἐκ παιδὸς ἔχουσα περὶ Ὁμηροῦ ἀποκαλύπτει λέγειν.
Ἐποιεὶς γάρ τῶν καλῶν ἀπάντων τούτων τῶν τραγῳ-
δίων πρότοις διδάσκαλος τε καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι.
‘Ἄλλ’ οὐ γάρ πρὸ γε τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνήρ.
‘Ἄλλ’ δὲ λέγω φησέον. — Πάνω μὲν οὖν, ἔφη, » Εἰσθὲ τῆς

A nulla. — Urbemne aliquam vicinam habet? — Nullam
admodum: quo fit, ut eo coloni hodieque deducantur.
Incolarum enim, quae jam olim contigit, iis e
sedibus migratio in causa fuit, quamobrem tota illa
regio solitudine perdiū laborarit. — Campos vero,
montes silvasque quod attinet, qualis ea tandem
est? — Qualis fere tota Cretensis ora — Nempe asper-
iore illam potius, quam planiore universè dixeris. — Utique. — Salutis ergo non est ita deposita,
ut virtutis curationem ounem ac possessionem ex-
cludat. Nam si maritima simul ac portuosa esset,
nec rebus abundaret omnibus, sed pluribus indige-
ret; magnum profecto servatorem, ac divinos plane
legislatores desideraret, quorum industria, quæ sit
suum habet illum, immanem quamdam alienorum
pravorumque ritum colluviem effugeret. Nunc vero
nonnulli huic periculo medetur intervallum a mari
stadiorum octoginta. Tametsi enim, pro eo quod
usque adeo portuosa illam esse ais, aliquanto sit
quam par esset, mari propinquior, commodata tamen
est vel ea distantia ratio. Mare enim cui regioni
proximum est, huic suavis quidem sed in diem, re-
ipsa vero salsa profecto nimis et acerba vicinia est.

618 Dum enim illa sese cauponando mercibus ac
pecunias implet, simulque veteratorios infidelesque
mores hominum meutibus inserit, efficit continuo,
uti neque secum ipsa, neque cum aliis similiter
populis ullo amplius fidet ac societatis vinculo con-
juncta teneatur. Cui etiam malo medicinam aliquam
facit, sua illa rerum omnium fecundinitas. Nam pro
eo atque asperior est, simul quidem et nihil non
ferre, et abunde omnia ferre non potest. Quod
utrumque si haberet, ut rerum inde multarum ex-
portatio fieret, ita magna vicissim argenti aurique
copia repleretur: quo quidem malo, si malorum
singulorum instituenda contentio est, nullum, ut
ingenueosque mores impedit, esse possit.

CAPUT XLIX.

Quemadmodum Plato primam illam, quæ a Græcis
usurpabatur, puerorum institutionem, tanquam
perniciosa rejicit.

D « Quod apud vos, inquit Plato, dictum sit (nec
enim me coram tragicis aut aliis quibuslibet poetis,
qui in imitatione versantur, accusabitis): ejusmodi
res, pestis quædam mentis auditorum videtur esse,
quibus in prompta remedium illud uon sit, ut quales
eas vere sint, intelligent. — Quo tandem animo sic
loqueris? — Dicendum, inquam, tametsi amor quidam
observantiaque mea, quam adversus Homerum a
puero hausi, quominus id dicam, impedit. Vide-
tur enim primus ille istorum omnium egregiorum
tragicorum magister et dux fuisse. At nimurum ho-
minem veritatem potiorem habere non debemus; sed

(95) Ως μὲν πρὸς ὑμᾶς. Plato, lib. x *De repub.*, initio.

(96) Εἰρήσθω. Plato, εἰρήσθω.

(97) Τῆς τῶν δικούσσων. Hec usque ad aucta sup-
plevimus ex Platone, quæ librariorum oculis vocum
τοιαῦτα et aucta similitudo subduxerat.

potius dicendum in praesentia quod agimus. —Sane, inquit. • Tum quibusdam interjectis : Ac de ceteris quidem rebus, inquit, nullam vel ab Homerio, vel ab alio quavis poeta rationem exigamus : adeoque mittamus querere, utrum ex iis medicus aliquis fuerit, non medice tantum orationis imitator. Ecquos enim ullus unquam poeta, seu vetustior, seu recentior, uti *Aesculapius* fecit, morbo liberavit ? Quos tandem, ut **619** posteros ille surs, medicinae discipulos reliquit ? Similiter de artibus ceteris nullum a nobis verbum fiat. At vero maxima illa et praestantissima quod attinet, quorum tractationem Homerius attingit, bella, inquam, imperiaque militaria, rerum publicarum administrationes, et praecpta hominibus informaudis apta ; verum sane fuerit ita fere hoitudinem compellare : Dic sodes. mi Homere, si tertius aliquis a veritate non es, qui virtus simulacrum fingas (quem antea imitatorem esse diximus), sed potius ab eadem secundus, atque ejusmodi, qui optime noveris, quibus studiis homines aut meliores, aut deteriores tam publice quam privatim flant : dic nobis, inquam, uero quam respublica melius per te instituta fuerit, uti Lacedaemon per Lycurgum, ac per alias plesiosque, complices item alia tam majores, quam minores ? Te vero, que tandem civitas bonum legistatem appellat, aut merita erga se tua commemorat ? Nam Charondam Italia simul atque Sicilia, nos Solonem agnoscimus. Te autem, equa celebrabit ? Nulla, opinor, inquit Claudio. —Ac ne ab ipsis quidem Homericis ejusmodi quidquam audias. Num quod vero bellum Homeri temporibus excitatum, eo vel duce, vel auctore feliciter gestum memoratur ? —Nullum. —An saltem plurima quedam ejus, tanquam hominis apprime rerum periti, vel in artibus, vel in aliis quibuslibet vita officiis, industria solertiaque plena inventa celebrantur ? ejusmodi sane vel Thaletis Milesii, vel Anacharsis illius Scythæ multa fuisse fidicimus. —Affine prorsus nihil. —At si minus publice, privatim quidem ipsum, dum viveret, num qui discipline sue ducem habuere, qui et ejus consuetudinem adamarint, et posteris ipsi suis Homericum aliquod vitæ genus formamque transmiserint ?

(98) *Tār pēr tōirur*. Plato, pag. 512, F.

(99) Κρεωψιλος. Ita etiam Plato. At Eustathius, *Iliad.*, B, pag. 530 extrema, et Suidas, Κρεωψιλος scribunt, per v. Suidas Asytyle illius, patria Chius aut Samius dicitur : Eustathio Samius διωρωμένως. In Homerum hospitio cum excipisset, Ελέσε δύοντες ἐξ αὐτών τὴν ἐπιγραφήν τοῦ ποιηταίος, ὁ καλούσσιν Οἰχαλίας ἀλώσιν ταύτους, ἔχοντες εἰς ἀνεβάσθαι τὸ θύμιον ἄνατον, ἐκεῖνον ἐξ Οὔμπρος, τὸ μῆτ ἐπιγράψας τὸ βιβλόν ἄνατον, ἀλλὰ τὸ φύλο Κρεωψιλον. Alii poematis auctorem Creophyllum ipsum agnoscunt, quod tamen Homero propter hospitii necessitudinem inscriperit. Unde Callinus hanc isti poemati vocem attribuit,

*Τοῦ Σαμου πόρος εἰμι, δόμῳ ποτὲ θείοις Ὅμηρος
Δεξαμέτρον· Ὅμηροις δὲ καλεῦμαι*

Γράμμα - Κρεωψύλφ, Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγαν

Trunci versus. Nam secundus, opinor, πεντάμετρος esse debuit, tertius iterum ἑξάμετρος, quartus est integer. Nihil tamen ex sensu detractum. Addit

Α ἐπιλέγει· Τῶν μὲν τούν (98) ἔλλων πάρι μὴ ἀπετίμουμεν λόγον Ὁμηρον, μηδὲ διλον ὄνταναν τῶν ποιησῶν, ἐρωτῶντες, εἰ λαρὸς τις ἡν αὐτῶν, διὰ μὴ μιμητῆς λατρεικῶν λόγων μόνον. Τίνας γάρ θυμεῖς ποιητῆς τις τῶν ταλαιῶν ή τῶν νέων λέγεται ποιητέρενα, ὥσπερ Ἀσκληπίος; ή τίνας μαθῆτες λατρεικῆς κατελίπετο. Ήσπερ ἔχειν τοὺς ἐγγόνους; μηδὲ αὖ περὶ τὰς διλλὰς τέχνας αὐτῶν ἐρωτῶμεν διὸ δύοντες. Περὶ δὲ τῶν μεγίστων τε καὶ καλλίστων, ὁν ἐπικρέπει λέγειν Ὁμηρος, ποδέμων πέρι καὶ στρατηγῶν, καὶ διοικήσεων πολεών, καὶ πειθαρίων, καὶ διοικήσεων πολεών, καὶ πειθαρίων πέρι διπλαῖς πέρι ἀνθρώπων, διλκασίων που ἐρωτᾶντες αὐτὸν πυνθανεῖνος; Οἱ φύλε οὐδὲν Ὅμηρος, εἶπερ μὴ τρίτος απὸ τῆς ἀληθείας εἰ δρεπῆς πέρι εἰδίουλου δημιουργοῦ, διὸ δὴ καὶ μιμητῆς φρεσάμενα, διλλὰ καὶ διπλάρος, καὶ εἰδός τις ἡγιώσκειν πολλὰ πεπτεδεύματα βελτίων ή κείρους ἀνθρώπους ποιεῖ ίδιζ καὶ δημοσίτερος λέγει τούς, τίς τῶν πολεών διὰ τοὺς βελτίους ὄντας, ὥσπερ διὰ Λυκούργου Λακεδαιμών, καὶ δι' διλλους πολλοὺς πολλὰ μεγάλα τε καὶ σημαντικά; Σὲ δὲ τις αἰτιᾶς πολὺς ἀγάπων νομοθέτην γεγονέναι, καὶ σφας ὀφεληκέναι; Χαρόνων μὲν γάρ Ιάτιλα καὶ Σικελία, καὶ ἡμεῖς Εὐλώναι· αὐτὸς δὲ τις ἔξει τινὰ εἰπεῖν; — Οὐδὲν οἴματι, ἐγὼ δὲ Γλαύκων. — Οὐδένον λέγεται γιαδὲν ὑπὸ αὐτῶν Ὅμηριδῶν. Ἀλλὰ δὴ τις πολεμος ἐπὶ Ὅμηρου ὑπὸ ἔκεινου δρογοντος ή συμβουλεύοντος εὑν πολεμηθεὶς μηνημονεύεται; Όλεις. — Άλλη ὅτι εἰς τὰ ἔργα σοφῶν ἀνδρῶν, πολλὰ ἐπίνοιαι καὶ εὐμήχανοι εἰς τέχνας ή τινας διλλὰ πράξεις λέγονται, ὥσπερ αὖ Θάλεώς τε πέρι τοῦ Μιλήσιου, καὶ Ἀναγδρίσιος τοῦ Σικελίου; — Οὐδαμῶν τοιούτουν οὐδέν. — Άλλα δὴ, εἰ μὴ δημοσίη, ίδια τισι τὴν γεμάνων παιδείας αὐτῶν ζην λέγεται Ὅμηρος γενέσθαι, εἰ δικεφρόντως εἴτε τούτῳ τῇ γηγενή, καὶ οἱ οὐτορει, οἵτινες ην πιθαγόρειον τρόπον ἀπονομάζοντες τοὺς βίου, διαφανεῖς τη δοκοῦσιν εἶναι τὸν διλλούς. — Οὐδὲ αὖ, ἐφη, τοιούτουν οὐδὲν λέγεται. Οἱ γάρ Κρειώπειος (99), Διώκτες, ὁ τοῦ Ὅμηρου ἑταῖρος, τοῦ διδόματος ἀν γειτότερος ἐπὶ πρόδημον φανεῖται, εἰ τὰ λεγθεῖνα περὶ Ὅμηρου ἀληθῆ έστι. Λέγεται γάρ που, ὃς πολλὰ ἀμφεπια (1) περὶ αὐτῶν ήν ἐπ' αὐτοῦ ἐκε-

D Eustathius nonnullos Creophyllum istum Homeri preceptorēm appellat. At Platoni hoc loco non tantum nomine, sed etiam institutione ridiculus est, quod in Homerī preceptorē cadat. Et subobscurum est, quod insinuat, quam ridiculus ipse fuerit, ex iis que de Homerō traduntur, intelligi: nisi rōyelōtū causam inde sumat, quod ei carnaii nomen suum inscribi pataretur, cuius parens Homerus esse.

(1) Πολὺ δέ μέλεια. Incertum est utrum adversus Homerum Creophylus, an Homerus erga Creophylum negligenter fuerit, an denique neglegitus a suis Creophylus, etiam dum Homerus viveret. Eamdem in versione ambiguatem retinuit, contemptum quidem illum in Creophylum cadere, vel eo probabile fit quod ridiculus Platoni dicatur. Nec veri tamen absimile, quin Homero conveniat, quem sui omnes, ut paulo post significat, errare passim et vagari paterentur.

καν, δέ τε Εὐη.—Δέγεται γάρ οὖν, ἡν δὲ ἐγώ. Ἀλλ' οἰστι.
Πλάκων, εἰ τῷ δοτὶ οἴστι τε ἡν παιδεύειν ἀνθρώπους καὶ βελτίους ἀπεργάζεσθαι Ὀμηρος, ἀτε περιτεόσαν οὐ μητεῖσθαι, ἀλλὰ γινώσκειν δυνάμενος, οὐκ δέ δὲ ἀν πολλοὺς ἔταιρους ἔποιξασται, καὶ ἐπιμάτιο, καὶ τὴν τραπέτην δέ τοις ἔφενται τοῖς ἔφενται παρεστάντας (3) Ιδίᾳ συγγνόμενον, οὓς οὔτε οἰκτίαν οὔτε πόλιν τῆς αὐτῶν οἰκεῖν (4) οὐσιαν τε ξουνται, ἐάν μη σφές αὐτῶν τῆς παιδείας ἀποτατήσωσι, καὶ ἐπὶ ταῦτῃ τῇ σοφίᾳ οὐτε σφόδρα φιλοῦνται, ὡς τοὺς οὐν ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιφέρουσιν αὐτοὺς οἱ ἔταιροι. Ὁμηρος δὲ δέρα οἱ ἐπὶ ἐκείνου, εἰπερ οἴστι τε ἡν πρὸς ἀρτηὴν ὄντανται ἀνθρώπους, ἡ Νοεδον, φρύγιδεν δὲ περιεύντας εἶων, καὶ οὐχὶ μᾶλλον διν αὐτῶν ἀντείγοντο ἢ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἡνάγκαζον παρὰ σφίσιν οἵσιοις (5) εἶναι; ηδὲ μη ἐπειδον, αὐτὸν δὲν ἐπαιδεύγοντας, ὅπῃ φίσαν, Ἰων ἰκανῶν παιδείας μεταλάβοντες; — Παιτάπασιν, ἔφη, δοκεῖ μοι, ὡς Σώκρατες, ἀληθῆ λέγειν. — Οὐχοῦ τεθώμεν, ἀπὸ Οὐρήρου ἀρέσμενος, πάντας τοὺς παιτηκοὺς μημετάπλιτούς αὐτοὺς ἀρτητοῖς εἶναι, καὶ τῶν δλλῶν περὶ ὃν ποιούν, τῆς δὲ ἀληθείας οὐχ ἀπεισεῖται δὲλλ', ὁπερ νῦν δὲ ἐλέγομεν, δὲ ζωγράφος σκυτοτόμον ποιήσει δοκοῦντα εἶναι, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπαίτουν περὶ σκυτοτομίας, καὶ τοῖς μη ἐπαίτουν, ἐάν τῶν χρωμάτων δὲ καὶ σχημάτων θεωροῦσι. — Πάνω μὲν οὖν. — Οὐτω δη, οἶμαι, καὶ τὸν ποιητικὸν φήσομεν χρώματα ἀπτα ἐκάστων (6) τῶν τεχνῶν τοὺς δύναματα καὶ ρήμασιν ἐπιχρωματίζειν, αὐτὸν οὐκ ἐπαίτουν, δὲλλ' ηδη μημεῖσθαι, ὥστε ἑτέρους ποιούτους ἐκ τῶν λόγων θεωροῦντας δοκεύειν τε περὶ σκυτοτομίας τι λέγηι ἐν μέτρῳ καὶ ρυθμῷ καὶ ἀρμονίᾳ, πάνω εὖ δοκεῖν λέγεσθαι, ἐάν τε περὶ στρατηγίας, ἐάν τε περὶ ἀλλοι δουσιοῦν. Οὐτω φύσει αὐτὰ ταῦτα μεγάλη τινὰ κχήλησιν ἔχει : ἐπιγυμνώσαντα (7) γε τῶν μοισικῆς χρωμάτων, τάδε τῶν ποιητῶν, αὐτὰ δὲ ἐάντων λεγόμενα, οἷμα σε εἰδένει οὐα φαντασται. Τεθέασαν γάρ, η οὖ ; — “Ἐγω”, Ερην., Καὶ τούτων δὲ οὐτων ἔχοντων, εὖ μοι ἔχειν δοκεῖ βραχέα ἀπτα τῶν Πλάτωνος δελθεῖν, δὲ ὃν λογικώτερον τὸν περὶ θεοῦ καὶ προνοιας συνιστηται λόγον, τοῖς Ἐβραίων καὶ τούτῳ παριστάμενος δόγμασι. Πρώτη δὲ θεατούμεθα, θτως τάξ δόξας τῶν ἀδένων ἐκτίθησται.

bus, quas tantum imitari neverit. sic nomina tamen et vocabula singularum coloribus quibusdam inducere, ne rem ipsam, qui speciem unam orationis attendunt, vide sibi videantur. Quare sive de coriaria, sive de imperatoria, sive de qualibet alia re, versu numerose ac modulate cecinerit, egregis admodum locutus putetur. Tantam natura sua concentus ille suavior demulcendi vim habet. Nam poetarum opera, dum per sese, atque illis musicæ nudata coloribus audiuntur, qualia demum videri so-

(2) *Πρωταγόρας*. Notissimus hic, vel philosophus, vel sophista, ex Diogeno, Athenaeo, Suidá, Platone in *Protagora*, et alibi passim, et al. Diogenes Thurius solum nominat, quos legibus instituerit : forte cum Athenis pulsus, eam in Italia oram, Pythagoræ advenit et disciplina iam celebrem migrasset. Nec Prodicus ignotior, patria, Kēos, hoc est *Ceus*, non *Kelos*, aut *Xios*, id est *Chius*, ut banc in editionem, quemadmodum et in Ficini versionem, irrespet. Suidam consule, qui eum Protagora discipulum fuisse tradidit. Huic Xenophon, *Memorabil.* II, p. 737,

A quemadmodum Pythagoras, cum ipse per se multorum hoc in genere approbatum habuit plane singularem, tum etiam existere deinceps, qui Pythagoream, ut vocant, vita rationem hodieque profitentes, inter ceteros eminere videantur.—Ne id quidem. Nam Creophilus quidem, o Socrates, is qui Homeri socius fuisse dicitur, disciplina forte magis, quam nomine ipso ridiculus appareat, si vera modo sint, quæ de Homero circumferunt. Quippe, illum enim, etiam dum viveret, ab suis aequalibus neglectum admodum fuisse narrant. — Narrant sane, inquam. Putasne vero, mi Glauco, Homerum, si vere homines tanquam in eorum cognitione potius quam imitatione versatus, instituere ac meliores efficeri potuisset, amicos sibi sodalesque **620** plurimos comparaturum non fuisse, a quibus et observaretur et amaretur? Enimvero cum et Protagoras Abderites, et Prodicus ille Chius, aliqui pernulti, aequalibus suis quibus familiariter utuntur, persuadere possint, futurum uti nunquam ipsi rem familiarem aut publicam administrare queant nisi corum studiis et eruditioni præfuerint, ejusque sapientia vi tantum sibi tamque vehementem sectatorum suorum amorem concilient, ut tantum non in capite ab illis ferantur : Homerum, obsecro, vel Hesiodium, si operam hominibus ad capessendam virtutem navare possent, etatis sua homines carmina sua cantitando, vagari passim et errare paterentur, ac non eos potius auro ipso chariores haberent, ac vel in ædium suarum parte collocarent, vel si minus hoc ab illis impetrarent, tandiū certe illorum, ubiquecumque degerent, præceptis informarentur, domi satis in eorum disciplina prosecissent? — Verissime, o Socrates, id abs te dictum arbitror. — Maneat igitur poetas omnes, Homero ipso agmen ducente, virtutis ac ceterorum, de quibus aliquando scribunt, simulacra tantum imitari, veritatem ipsam nunquam attingere. Videlicet, quemadmodum paulo ante dicebamus, pictor, qui de arte coriaria nihil nunquam inaudierit, coriarium tamen sic effingit, ut artis ejusdem imperitis, atque unam colorum ac figurarum speciem intuentibus, coriarius videatur.—Utique.—Eodem plane modo poetam, opinor, Dixerimus, hospitem aliquo ac peregrinum in arti-

opus attribuit de Hercole in bivio, quem hinc inde Virtus et Voletpas alicercent. Quæ civitas ejus aut præceptis, aut legibus usa fuerit, non reperio.

(3) *Παρεστάται*. Malum παρεστάται, ex Platone.

(4) *Οἰκτία*. Plato, διοικεῖν.

(5) *Οἰκοτ*. Hanc vocem Platoni non agnoscit.

(6) *Ἐκάστῳ*. Plato, ἐκάστων. Neutrūm satis mihi probatur; maleum ἐκάστη.

(7) *Ἐπιγυμνώσαντα*. Purior ac tertiior Platonis lectio est, ἐπι τοις γυμνωσθεῖσα γε τ. c. μ. χ. τὰ τῶν ποιητῶν, etc.

leant, satis, opinor, intelligis. An tu sic ea aliquando spectasti? — Equidem, inquit ille. » At his ita constitutis placet hic etiam ex Platone pauca quædam attexere, quibus longe sapientius cum deo, tum de divina Providentia philosophatur, Hebraeorum etiam hoc in genere doctrinam secutus. Ac primum boninum impiorum ac divinitatem funditus exterminantium sententias, quemadmodum exponat, videamus.

621 CAPUT L.

De atheorum opinione. Ex Legum decimo.

« Docent, inquit Plato, nonnulli, res omnes seu quæ nunc sunt, seu quæ factæ jam, seu quæ deinceps futura sunt, vel natura, vel arte, vel casu fieri. — Præclare id quidem. — Probabile sane fuerit, eruditos homines recte locutos esse. Nos tamen eorum vestigia insistentes, quid ii. porro senserint, qui eorum ex disciplina profecti sunt, videamus. — Videamus hercle. — Videntur, inquieti, maxima quæque sc̄ p̄ræstantissima, vel natura vel casu; minor vero arte fieri: quæ videlicet majorum ac principum naturæ operum copiam nacta, minima deinceps illa fingat atque moliat, quæ artificiosa vulgo nominamus. — Cujusmodi est quod ais? — Rem ita clarius accipe. Igneam, aquam, terram et aerem, sic natura simul et casu existere volunt, nihil ut enrum ab arte pendeat. Similiter quæ loco post ea secundo recensentur corpora, hoc est rerum terrestrium, solis, lunæ, siderumque omnium, ex quatuor illis, anima licet omnino caretibus, esse conflata: quæ deinde pro sua quæque vis facultatibus fortuna huc aut illuc ferantur, atque ubi concurrerint, familiarius inter se convenient, calida cum frigidis, cum humidis arida, mollia cum duris, itaque de ceteris, quæ rerum contrariarum temperature, casu quidem, sed tamen necessario commiscetur. Atque hoc penitus modo, et celum universum, et quæ caelo continentur omnia, animantes simul plantasque omnes, cum tempestatibus item omnibus, quæ ex superioribus illis orientur, extitisse, non jam vi mentis aut numinis, aut artis alie-
cujus, ut aiunt, verum, ut iam dicebamus, natura solum et casus. Artem porro ab illis ipsis deinde procreatam, mortalem ex mortalibus, nonnullos postea lusus peperisse, qui parum admodum veritatis habeant, sed potius simulacula quædam, cum iis tamen affinitate conjuncta videantur; cujusmodi ea sunt quæ a pictura, musica, et aliis ejusdem conditionis artibus profiscuntur. Quod si nonnullæ interdum artes serium quidpiam maturumque producant, eas demum esse, quæ vim cum natura suam conjungant, quales medicina, agricultura et gymnastica esse possint. Quin etiam illi civilem do-
etrinam, non nisi particularum quamdam esse do-

(8) Αέτονοι πον. Plato, Leg. 1, pag. 665, H.

(9) Ἐπόμενοι γε. Ficinus haec non satis ex philosophi mente: Quare sequamur ipso, inquiramus quidnam intellexerint.

(10) Οὐτως τεγεννητέρα. Quid si θντως γεγονέται, ut paulo ante, c. 5, διὰ τούτων γεγονέται. Nec enim οὕτω εἰ μάται, εἰ κατὰ ταῦτα, sine intollerabili ταύταιοις conjungi potest; nec γεγενηθεῖται quo referatur, quidquam habet.

(11) Παιδίας. Plato, παιδίας. Ficinus, res. Ma-

KEΦΑΛΑΙΟΝ N^o.
Α Περὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν δόξης. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου τῶν
Νόμων.

« Λέγουσι ποὺ (8) τινες, ὡς πάντα ἔστι τὰ πράγματα γεγονόντα, καὶ γενόμενα, καὶ γενῆσμενα, τὰ μὲν φύσει, τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δὲ διὰ τύχην. — Οὐκοῦν καλῶς. — Εἴκος γέ τοι που σοφοὺς ἐνδρᾶς ὅρθις λέγειν. Ἐπόμενοι γε (9) μήν αὐτοῖς, σκεψώμεθε τοὺς ἔκειθεν, τι ποτε καὶ τυγχάνουσι διανοούμενοι. — Πάντως. — Εούσε, φασι, τὰ μὲν μέγιστα αὐτῶν καὶ κάλλιστα ἀπεργάζεσθαι φύσει καὶ τύχῃ, τὰ δὲ σμικρότερα τέχνην. Ή δὴ παρὶ φύσεως λαμβάνουσαν τὴν τῶν μεγάλων καὶ πρώτων γένεσιν ἔργων πλάττειν καὶ τεκτανθεῖσθαι πάντα τὰ σμικρότατα, ή δὴ τεχνικά πάντες προσαγορεύομεν. — Πλός λέγεις; — Όδε πη σαφέστερον ἔρω. Ήπορ, καὶ ίδωρ, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, φύσει πάντα εἶναι καὶ τύχῃ φασι, τέχνῃ δὲ οὐδὲν τούτων καὶ τὰ μετὰ ταῦτα αἱ σώματα, γῆς τε καὶ έγκλιους καὶ σελήνης, διόρων τε πέρι, διὰ τούτων γεγονέναι, παντελῶς ὄντων ἀψύχων· τύχῃ δὲ φερόμενα τῇ τῆς δυνάμεως ἔκασταν, ή συμπλέκων, ἀρμόσ-
τονα οἰκεῖον πως θερικὲ ψυχρός, ή ἔηρά πρὸς ὄγρα, καὶ μαλακὰ πρὸς σκληρά, καὶ πάντα δύσποτα τῇ τῶν ἐναντίων κράσις κατὰ τύχην ἐξ ἀνάγκης συνεκράσθη. Ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα οὕτω γεγεννήκαν (10) τὸν τε οὐρανὸν διὸν καὶ πάντα δύσποτα ματαίον, καὶ ζῶντα, καὶ φυτὰ ἔμπαντα, ὥρων πάσσων τινας τούτων γενομένων, οὐ διὰ νοῦν, φασιν, οὐδὲ διὰ τὰ θεῖα, διὰ δὲ τέχνην, ἀλλ' δὲ λέγομεν, φύσει καὶ τύχῃ. Τέχνην δὲ οὔτε περὸν ἐκ τούτων οὔτε περὸν γεγονένην, αὐτὴν θυγῆν ἐκ θντῶν, ίστερα γεγεννήκειν παιδία; (11) τινας, ἀληθείας οὐ σφόδρα μετεχούσας, ἀλλ' εἰδούλη έττα ξυγγενῆ ἔαυτων (12), οἷα γραφικὴ γεννᾷ καὶ μαυσικὴ καὶ διὰ ταῦτα εἰσὶ συνέργεια τέλεαν. Αἴ δὲ εἰ τι καὶ σπουδαιόν διὰ γεννῶν τῶν τεχνῶν, εἰναι ταῦτα, ὅπουσαν τῇ φύσει ἐκοινωνῶν τὴν αὐτῶν δύναμιν, οἷον αὖτις τεχνική, καὶ γεωργική, καὶ γυμναστική. Καὶ δὴ καὶ τὴν πολεικήτη σμικρόν τι μέρος εἶναι φασι, κοινωνῶν φύσει, τέχνῃ δὲ τὸ πολύ. Οὕτω δὲ καὶ τὴν νομοθεσίαν πάσσων οὐ φύσει, τέχνῃ δὲ, ής οὐκ ἀληθεῖας εἶναι τὰς θέσεις. — Πλός λέγεις; — Θεοὺς, ς μακάριες, πάντων εἶναι φασιν οὗτοι τέχνῃ, οὐ φύσει, διὰ τις οὐδούσι, καὶ τούτους διλλους ἀλλῃ (13), σπηλακαστούς οὐδεὶς συνωμόλογος σαν νομοθετούμενοι (14). Καὶ δὴ καὶ τὰ καλά φύσει μὲν διλλοῦ εἶναι, νόμῳ δὲ ἔτερα· τὰ δὲ δὴ δίκαια οὐδὲ εἶναι τὸ παράπαν φύσει,

lui παιδίας cum Eusebio; μονον επιμ sequitur κατ' ἀνθυποφοράν, ει δὲ εἰ τι καὶ σπουδαιόν διὰ γεννῶσιν. Εἰ αλις ιγιτο παιδίας τινας exsistere vult, εἰ αλις σπουδαιόν τι πασι μενque concedit.

(12) Εαυτῶν. Quorum, obsecro? Απ εἰδῶλων? Ridicula esset ista sententia, immo nulla. Scribens dum igitur αὐτῶν, ut referatur ad θντῶν, aut αὐτῆς ut cum ἀληθείας coniungatur.

(13) Αλλη. Plato, ἀλλοις.

(14) Νομοθετούμενοι. Ficinus, pro νομοθετούντες

ἄλλ' ἀμφιεῖσθαι τούτας διατελεῖν ἄλλήλοις, καὶ μετατίθεμένις δὲ ταῦτα· δὲ ὃν μετάδονται καὶ ὅταν, τότε κύρια ἔκστα εἶναι, γιγνόμενα τέχνη καὶ τοῖς νόμοις, ἀλλ' οὐ δῆ τινι φύσει. Ταῦτ' ἔστιν, ὡς φέλοι, ἀπαντάνδρων σοφῶν παρὰ νέοις ἀνθρώποις, ἴδωτῶν (15) δὲ καὶ ποιητῶν, φασκόντων εἶναι τὸ δικαιότατον, δὲ τις ἀνικῆ βιαζόμενος. «Οὐενάσθειτε τὸ ἐμπιπόντον ἀνθρώποις νέοις, ὡς οὐκ δυνάντων θεῖν οὖσας ὁ νόμος προστάττει διανοεῖσθαι δεῖν· στάσεις δὲ διὰ ταῦτα, ἀλκόντων πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίου ὄρθον, διὰ ἐστι τῇ ἀληθεῖᾳ κρατοῦντα ζῆγη τῶν ἀλλων, καὶ μὴ δουλεύοντα ἔτροισι κατὰ νόμον—Οἶον διελθυμάσα, ὡς ἔνει, λόγον, καὶ δεῖσθαι λόδην ἀνθρώπων νέον δημοσίᾳ πολεοὶ τε καὶ ίδιοις οἰκοῖς!» Καὶ μετ' Ἱεράρχῳ φρίστην· «Ἄλλα γε δῆ πάλιν, λέγε μοι, Κλεινία, καὶ σύ· κοινωνὸν γάρ δεῖ σε εἶναι τῶν λόγων· κινδύνεις γέρε δέ λόγους ταῦτα πῦρ, καὶ θύωρος, καὶ γῆς, καὶ ἀέρα, πρώτα τῶν πάντων ἥγεσθαι εἶναι, καὶ τὴν φύσιν ὀνομάζειν ταῦτα αὐτά, ψυχὴν δὲ ἐκ τούτων θετέρον. «Εοικε δὲ οὐ κινδύνευεν, ἀλλ' ὅτες σημαίνειν ταῦτα ἡμῖν τῷ λόγῳ. — Πάλιν μὲν οὖν· Αὕτη οὖν πρὸς Διός οἰον πτηγὴν τινὰ ἀνοήτου δόξης ἀνευρήκαμεν ἀνθρώπων, δόποις πάντων τῶν περὶ φύσεων ἐφήβαντο ζητημάτων; Σχόπται πάντα λόγους ἑκταῖάν· οὐ γάρ σαμψόν γε τὸ διαφέρον, εἰ φανεῖν οἱ λόγων ἀπόδεμον ἀσεβῶν ἀλλοις τε ἑξάρχοντες μηδὲ εὗ τοῖς λόγοις, ἀλλ' ἑκημαρτημένος χρόνεις—Δοκεῖ τούτον μοι ταῦτα οὕτως ἔχειν. Εὖ λέγων, ἀλλ' ὅτι δῆ, πειρῶ φράξειν.— «Εοικε τούτους ἀηδονετέρων ἀπέτοντας εἶναι λόγουν.» Καὶ μετὰ βραχίτα ἐπιλαβεῖ· «Ψυχὴ, ὡς ἑταῖρε, ἡγονέκανεν κινδύνειος μὲν ὀλέγους ἔμπιπτας, οἷον τε δὲ τυγχάνειν, καὶ δύναμιν ἦν ἔχει, τὸν τε ἀλλων αὐτῆς πέρι καὶ δῆ καὶ γενέσεως ὡς ἐν πρώτοις ἔστι, αυμάτων ἐμπροσθῶν (16) πάντων γενομένη, καὶ μεταβολῆς τε αὐτῶν καὶ μετασχήσεων ἀπάσης δργες παντὸς μᾶλλον. Εἰ δὲ ἔστι ταῦτα οὕτω, ἀρ' οὐδὲ διάγνητος τὰ φύκης συγγενῆ πρότερα δὲν εἴη γεγονότα τὸν σώματι προπτοῦνταν, οὐδοὶς γε αὐτῆς πρεσβυτέρας ἢ σώματος; — «Ἀνάγκη. — Δόξα δῆ καὶ ἐπιμέλεια, καὶ νοῦς, καὶ τέχνη, καὶ νόμος, σκληρόν, καὶ μαλακῶν, καὶ βαρύν, καὶ κούφων πρότερα δὲν εἴη· καὶ δῆ καὶ τὰ μετάλλα καὶ πρώτα ἔργα καὶ πράξεις τέχνης ἀν γέγονοι, δύτα ἐν πρώτοις· τὰ δὲ φύσει καὶ φύσεις, ἢν οὐκ ἔρθως αὐτὸι (17) ἐπονομάζουσι, τούτους θετέρα, καὶ ἀρρόμενοι δὲν τέχνης εἴη καὶ νοῦ· — Πώς; — Οὐκ δέρθως φύσιν βούλονται λέγειν γένεσιν τὴν περὶ τὰ πρώτα. Εἰ δὲ φανήσεται φυχὴ πρώτον, οὐ πῦρ, οὐδὲ δῆρ, φυχὴ δὲν πρώτοις (18) γεγενημένη, σχεδὸν ὕβριστα λέγοις· δῆ εἶναι διαφερόντως φύσει (19).

intellexit; vertit enim, prout singuli secum consenserint legi sanzerunt. Rectius multo de diis ipsis, pro legum diversitate diversis, intelligas.

(15) Ιδιώτων. Quare Ficinus idénticas scriptores venterit, non video.

(16) Σωμάτων έμπροσθετ. Hoc argumentum, quo animorum immortalitatem concludit, uberior in Phædon persequitur.

(17) Ύρθῶς αὐτοι, etc. Plato hæc ita legit, δρῶς ἐπονομάζουσι αὐτὸν τοῦτο, θετέρα, etc. Quæ ve-

A cent, quæ cum in naturæ, tum in arti multo magis communionem ac societatem vocetur. **622** Sic totam istam leges condendi rationem ab arte potius quam abs natura proficiunt, cuius etiam sanctio atque principia veritate careant. — Quo tu ista sensu? — Deos, vir optime, in primis isti volunt, non jam natura, sed arte, hoc est legibus quibusdam existere, adeoque alios alter se habere, prout inter se, legibus instituti, magis minusve convenient. Ex bonis similiter, alia natura, lege alia fleri. Res autem justas, naturæ vi nullas omnino esse; at in iis definiendis homines ab aliis alias perpetuo dissentire, novaque subinde statuere. Quæ vero, et quandocunque sanxerint, ea tum denum valere, non utique natura, sed arte ac legibus constituta. Haec omnia, o amici, partim a doctis hominibus, partim ab idiotis et poetis apud juniores celebrantur, quorum vox ea communis est, requisimum id esse quod per vim extorseris. Quo fit, ut juniores illi cum impietatem imbibant, quod eas tales deos esse non credant, quales ut habeantur legibus sanctum est: tum etiam mutuis propterea dissensionibus laborent, dum ad rectam vitam naturæque consentaneam pertrahere conantur, que quidem alia revera non sit, quam ut quomodo verum erit, aliorum dominus vivas, nec aliis ex legis præscripto servias. — O quam tu rem, mi bospes, quamque gravem juniorum pestem, cum in civitatibus publice, tum privatum domi grassantem aperuisti! — Et paucis quibusdam interjectis: «Verum, inquit, mi Clinia, hoc rursum mibi responde, tecum enim rationes iste communicari debent. Nonne qui ita loquatur, is quatuor illa ignem, aquam, terram, aerem, omnium omnino prima statuere, eadem naturam appellare, animamque posterius ex illis ipsa confiare videatur? Quanquam non videtur certe quidem, verum nobis id plane hoc loquendi genere significat. — Ita proorsus. — Nunquid igitur stolidæ bonum eorum opinionis quemdam quasi fontem reperimus, qui rerum naturalium questiones unquam autigerint? Ac mihi, quæso, rem totam diligenter considera. Nec enim parum interest, si qui et banc impietatis doctrinam sectantur ipsi, et aliis ejusdem auctores sese doctoresque profitentur, eos non recte suis illis argumentis, at perperam abuti, fallique constituerit. — Mibi quidem videtur ita res babere. Et mibi quoque rem probas. Sed age tamen, eamque nobis clarius si potes eloquere. — At insolentiorem mibi disputationem imponis.

rior lectio est. Sane apud Eusebium τούτου θετέρα, in τούτων θετέρα mutandum esset.

(18) Ψυχὴ δὲν πρώτωι. Platonicæ redundantia est, quæ in sequentibus etiam cernitur, cum addit ἀν ψυχὴν τις ἐπιδεῖξῃ πρεσβυτέρων οὖσαν σώματος. Tu, si placet, Graeca cum Ficini versione compone.

(19) Διαφερόντως φύσει, etc. Corrigendum hic ex Platone locutus, apud quem ita legitur, διαφερόντως, ὅτι φύσις ταῦτα ἔστι οὕτως ἔγοντα, etc.

Ierumque post pauca, « Videntur, inquit, o amice, A Taút^{ον} έσθι ούτως ἔχοντα, ἀν ψυχήν τις ἐπιδέξῃ πρεσβύτεραν ούσαν σώματος, διλως δὲ οὐδαμῶς. — Ἀληθέστατα λέγεται.

plerique omnes ignorasse, tun quid anima sit, tum quas ipsa vires habeat, nec in exteris modo quæ ejus propria sunt, verum etiam in ejusdem ortu hospites ac peregrini fuisse, **623** cum eam etiam et rerum principum numero, et corporibus omnibus priorem, adeoque præ ceteris causam illis ac fontem mutationis omnis ac diversitatis esse nescierint. Quod quidem si verum est, nonne continuo sequitur, ut quæ ad animas rationem pertinent, eadem, ut corpore antiquior anima est, sic omnibus quæ corpori tribuuntur, necessario priora habeantur? — Omnino sequitur. — Igitur opinio, cura, mens, ars, atque lex, duris et mollibus, gravibus et levibus priores sint oportet. Imo etiam magna illa prima quæ opera, similesque actions, ad artem referentur, quoquot primorum in classe ac numero censentur. Quæ vero natura sunt, ipsaque adeo natura (quam quidem isti perperam hoc appellant nomine) posterior illis fuerit, atque ab arte simul ac mente initium aliquod habuerit. — Qui tandem istuc? — Nempe, naturam isti, generationem primis in rebus versautem dici oportere, non recte defendunt. Atqui si animam, aut primam, aut certe cum primis, non ignem vel aërem, natam esse constiterit; simul etiam optime ac præcipuo quodam jure dicatur, illas ipsas nature vi consistere; si modo animam corpore antiquiore esse demonstraris: secus vero, nunquam. — Verissime loqueris. »

CAPUT LI.

Quemadmodum Plato de Deo philosophetur.

Age ergo, inquit Plato, si Deus nobis unquam invocandus fuit, nunc quidem id omnino faciendum. Itaque hanc ad disputationem, quæ tota decorum est, utpote qua illos esse demonstrandum suscipimus, eorum opem omni studio imploremus: simulque arrepto hoc tanquam certo quodam securroque fune, propositum nobis sermonem ineamus. Ac mihi quidem hoc in genere, adnudum probatur ea ratio, ut perinde ac si quis me certis quibusdam interrogationibus percunctetur, sic vicissim ei respondeam, hunc in modum. Utrum, mi hospes (roget me quispiam), ita consistunt omnia, ut moveatur nihil; an omnino secus? An potius moventur alia, alia quiescunt? Cui ego, Moventur, inquam, C alia, alia quiescunt. — Nonquid igitur certo quodam in loco, vel quiescunt illa, vel moventur? — Plane. — Et alia quidem in una aliqua sede id faciunt, alia in pluribus. *Vin' tu*, inquam, uno in loco ea moveri, quæ consistentium in medio vim rationemque sortiuntur; quo modo circulorum, quos stare dicimus, **624**, conversio volvitur? — Evidenter, inquit. Tunc interjectis quibusdam ita subjungit: « Pergamus vero, inquit, eamdemque porro quærendi pariter ac respondendi rationem teneamus. Si orta simul omnia, ut istorum plerique asseverare audent, per se constitire, quem tandem, ex iis quos ante posuimus, excitatum in illis esse motum oportebit? Eum videlicet, quo quid se ipsum moveat. Nec enim ab alio quopiam ea mutantur, nisi aliqua prius iu iis ipsis mutatio contingat. Principium igitur illud primumque motuum omnium, qui vel in quiescentibus, vel in iis quæ moventur, excitatur, cum

(20) Ήγε δή, etc. Plato, *Legum x*, pag. 667, F.

(21) Θεόν. Forte θεόν, sequitur enim ἐπί γε ἀπόδεξιν τὴν αὐτῶν.

(22) Παρακελήσθων. Ita, si θεόν legamus; si θεόν, παρακελήσθωσαν. Apud Platonem, παρακελήσθωσαν.

(23) Ἐχόμενοι δέ, etc. Ficinus, *rationemque ingrediuntur*, *rudentibus tutissime tensis*. Judica.

II

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'.

Μέσο δ Πλάτων τὸν περι θεοῦ κατασκευαῖς λόγον.

« Ήγε δή (20) Θεόν (21) εἰ ποτε παρακλήσθων ἦμιν, νῦν ἔστω τοῦτο ούτω γενέμενον· ἐπὶ γε ἀπόδεξιν τὴν αὐτῶν, ὡς εἰσι, σπουδῇ πάσῃ παρακελήσθωσαν (22). Ἐχόμενοι δέ (23) ὡς τινος ἀσφαλοῦς πεπομπάτος, ἐπιβαίνωμεν εἰς τὸν νῦν λόγον. Καὶ μοι ἐλεγχομένῳ περὶ τὰ τοιάτια, ἐρωτήσεται τοιαύτοις ἀσφαλέστατος ἀπορητοῦς φιλόντες φιλέται κατά τάδε (24): « Ή ξένε, ὅποιαν φῆς, δέρα ἔστητε μὲν πάντα, κινεῖται δὲ οὐδὲν, ή τούτη πᾶν τούτωντος; ή τὰ μὲν αὐτῶν κινεῖται, τὰ δὲ μένει; Τὰ μὲν κινεῖται που, φήσας, τὰ δὲ μένει — Μῶν οὖν ἐν γύρῳ τινὶ τὰ τε ἔστωτα ξηρά, καὶ τὰ κινούμενα κινεῖται; — Πώς γάρ οὐ; — Καὶ τὰ μέν γε ταῦτα μηδέρη που τοῦτο ἀν δρόμῳ, τὰ δὲ ἐν πλείσιον. Τὰ τὴν ἔστωταν ἐν μέσῳ λαμβάνοντα δύναμιν, λέγεις (φιλοσοφεῖς) ἐν ἑνὶ κινεῖσθαι, καθόπαρ τὴν ἔστωταν λεγομένων κύκλων στρέφεται περιφρόρα; — Ναι. » Καὶ ἔχεις ἐπιλέγεις: « Εἳς καὶ τῆς (25) εἰπομένει, καὶ ἀποκρινόμεθα πάλιν ἥμιν αὐτοῖσιν. Εἰ σταή τως τὰ πάντα δρῦοι γενόμενα, καθάπερ πλέονται τῶν τοιωτῶν τοιωτῶν λέγειν, τίνη δρῦα ἐν αὐτοῖς ἀνάγκη πρώτην κίνησιν γενέσθαι τῶν εἰρημένων; Τὴν αὐτὴν δῆπου κινούσαν. Υπὲ δὲλλον (26) γάρ οὐ μήποτε ἐμπροσθεν μεταπέσθι, μηδεμίδες γ' ἐν αὐτοῖς οὔσῃς ἐμπροσθεν μεταπτώσις. Ἀρχὴν δρῦ κινήσεων πασῶν, καὶ πρώτην, ἐν τε ἔστωι γενομένην, καὶ ἐν κινούμενοι οὖσαν, τὴν ἔστων κινούσαν, φιλομηταῖς αγαλμάσιν εἶναι πρεσβοτάτην, καὶ κρατιστὴν ματαδολῶν πατῶν· τὴν δὲ ἀλλοιουμένην δρῦ ἔτερον, κινούσαν δὲ ἔτερα, δευτέραν. — Ἀληθέστατα λέγεται. — Οπότε δὴ τούτων ἀπαύθα δέσμων τοῦ λόγου, τόδι ἀποκρινόμεθα. — Τὰ ποιῶν; — Εὖν διωμένην που ταῦτην γενομένην ἐν τῷ γηῖνῳ, ή ἐνδρῷ, ή πυρούσι.

(24) Φιλέται κατὰ τάδε. Hinc emendari Plato possit, apud quem viliose legitur, φιλέται. Κέτα δι, ὡς ξένε, etc.

(25) Εἳς καὶ τῆς. Plato, ibid. p. 668, D, unde sumpsimus. Εἳς προ Εἳς quod ante legebat; sequentia καὶ τῆς retinui, licet apud Platonem habatur, δη καὶ τόδε.

(26) Αἴλιον. Sie Plato, non διλῆς, ut prior editio.

κεχωρισμένῳ, ή καὶ ἐνμμιγεῖ, τί ποτε φήσομεν ἐν Α
τῷ τοιούτῳ πάθῳ ἐνείναι; — Μῶν ἄρα μὲν ἔρωτές,
εἰ ζῆν εὐτὸν προσερῦμεν, δὲν αὐτὸν αὐτὸν κείνη; —
Ναί, ζῆν ποὺς γάρ οὖ; — Τί δέ; διαν ψυχὴν ἐν τοιν
δρῶμεν, μῶν δλλο (27) ή ταῦτὸν τούτην ζῆν δμαλογη-
τέον; — Οὐκό δλλο.— “Ἐχε δή, πρὸς Διὸς” ἀρ' οὐν ἀν
ἔθελος περὶ ἱκανοτον τρία νοεῖν; — Πώς λέγεις; —
“Ἐν μὲν τὴν οὐσίαν, ἐν δὲ τῆς οὐσίας τὸν λόγον, ἐν
δὲ τὸν δνομα· καὶ δὴ καὶ ἔρωτοις εἰναι περὶ τὸ ἀν-
δπαν, δύο. — Πῶς δύο; — Τοτὲ μὲν ἡμῶν ἱκανοτον
τοῦνομα προτεινόμενον αὐτὸν τὸν λόγον ἀπαιτεῖν, τοτὲ
δὲ τὸν λόγον αὐτὸν προτεινόμενον ἔρωταν εὖ τονομα.
Ἄρα γε τὸ τούτον ὡς βουλόμενα νῦν λέγειν; — Τὸ πόλ-
ον; — “Ἐστι που δίχα διαιρούμενον εἰς Ἰα σμέρη (28),
ἐν δλλοις τε καὶ ἐν ἀριθμῷ. Τούτῳ δή τῷ κατ' ἀρι-
θμὸν δνομα μὲν δρπιον· λόγος δὲ ἀριθμὸς διαιρούμενος
εἰς Ἰα μέρη δύο. — Ναί. — Τὸ τούτον ϕράζω μῶν
οὖν αὐτόντενάτας προσαγορεύομεν, ἐάν τε, τὸν λό-
γον ἔρωτοις, τοῦνομα ἀποδίδουμεν, δάν τε τονομα,
τὸν λόγον, δρπιον ὄντας (29) καὶ λόγη, δίχα διαιρού-
μενον ἀριθμὸν προσαγορεύοντες, ταῦτὸν δν; — Παντά-
πας μὲν οὖν. — Ω δὴ ψυχὴ τονομα, τίς τούτου λόγος;
Ἐχομεν δλλον, πάλιν τὸν νῦν δὴ ἥρθεντα, τὴν δυνα-
μένην αὐτὴν ἁστὴν κινεῖν κίνησιν; Τὸ ἁστὴν κινεῖν
φῆσι λόγον δικαιοῦντα τὴν αὐτὴν οὐσίαν, δην πρὸς τονομα.
Ω δὴ πάντες ψυχὴν προσαγορεύομεν; Φημὶ γε. — Εἰ
δὲ ἔστι τοῦτο οὐτος ἕνον, ἀρ' ἔστι ποιοῦμεν μὴ ἱκανῶς
δεδεξθεῖσι ψυχὴν ταῦτὸν δν, καὶ τὴν πρώτην κίνησιν,
καὶ γένεσιν τῶν τε δντων, καὶ γεγονότων, καὶ ἔσομ-
των, καὶ πάντων αὐτῶν δικαιοῦντων τούτοις; Ἀπειδὴ γε
ἀνεφάνη μεταβολής τε καὶ κινήσιςς ἀπάσης αἵτι-
ᾶπασιν. — Οβχ. — ‘Αλλὰ ἱκανότατα δεδεικτα ψυχὴ^C
τῶν πάντων πρεσβυτάτη, γενομένη τε ἀρχὴ κινήσις.
Άρη οὖν δὴ δὲ πρεσβυτάτη, γενομένη τε ἀρχὴ κινήσις,
αὐτὸν δὲ ἐν αὐτῷ μηδέποτε παρέχουσα κινεῖσθαι μη-
δὲν, δευτέρᾳ τε, καὶ δόπτων ἀριθμῶν βούλο:το ἀν τις
ἀριθμεῖν αὐτὴν πολλοτήν, τοσούσαν, σώματος οὖσα
δντων ἀλγόν μεταβολή; — Όρθως. — Όρθως δρα,
καὶ κυρίως, ἀλλέστατά τε, καὶ τελεώτατα εἰρρήστες
δὲν εἴημεν ψυχὴν μὲν προτέραν γεγονέναι σώματος,
η μή; σώμα δὲ δευτέρων τε καὶ δευτέρων ψυχῆς ἀρ-
χούστης ἀρχόμενον κατὰ φύσιν; — Αλλέστατα μὲν
οὖν. — Μεμνήμεθα γε μήν δμαλογήσαντες ἐν τοῖς
πρόσθεν, ὃς εἰ ψυχὴ φαεῖ πρεσβυτάτη σώματος
οὖσα, καὶ τὰ ψυχῆς τῶν τοῦ σώματος ἔστοτε πρεσβύ-
τερα; — Πάνω μὲν οὖν. — Τρόποι δὲ καὶ δην, καὶ
βούλησις, καὶ λογισμός, καὶ δῆσαι ἀλλέστε, ἀτμέ-
λεισι τε καὶ μῆμαι, πρότερα μήκους σωμάτων καὶ
πλάτους, καὶ βάθους, καὶ βώμης εἰν γεγονότα δν, ε-
περ καὶ ψυχὴ σώματος. — Ανάγκη. — Άρη οὖν τὸ μετά
τοῦθ δμαλογεῖν ἀναγκαῖον, τῶν τε ἀγαθῶν αἵτιαν εί-
ναι ψυχὴν καὶ τῶν κακῶν, καὶ καλῶν καὶ αἰτερῶν,

(27) Μῶν δλλο, etc. Ficinus, *Nm̄ ob alind vī-
tere ipsam, qm̄ ob hoc putabim̄? Ob hoc ipsam.
Legit forte ἐν τιν., που ἐν τισ, ει τοῦτῳ πρὸ ταῦτῃ
τῇ ψυχῇ sumptis. At Platō nondum id agit, ut cor-
pus animo vivere ostendat, sed tantum, ut animūm
ipsūm per se vivere doceat. Forte τοῦτο pro τούτῳ
melius legeretur.*

(28) Εἰς Ἰα μέρη. Hæc Platō non habet.

B inquam motum, qui per se ipsum exsistit, mutationum omnium ut antiquissimam, ita potissimum ac præstantissimam dicamus necesse est; qui vero extrasecus inferatur, aliaque moveat, secundo loco numerandam. — Non potuisti verius. — Nunc, quoniam hoc usque devenimus, age hoc etiam respondeamus. — Quid tandem? — Si quando motum illum principem, in re aliqua vel terrestri, vel aquatili, vel ignea, seu simplex illa, seu mixta fuerit, inesse videamus, qnemadmodum affectum illam esse dicemus? — Rogasne, utrum eam quæ se ipsum movebit, vivere statuamus? — Ita, vivere. Quid enim aliud? Animūm vero si cuiquam inesse viderimus, num aliud qui ipsum, quam hoc idem, vivere, inquam, dicemus? — Aliud nihil. — Attende per Jovem, so-
des: annon rebus in singulis tria quidem agnoscis? — Quæ? — Primum, essentiam; alterum, es-
sentiae rationem; tertium denique, nomen ipsum; duoque præterea de singulis quæri posse. — Quæ duo? — Alterum quidem, dum nomine ipso propo-
sito, rationem querimus; alterum vero, dum ratione producta, nomen rogamus. Num vero tale quid placet etiam in præsentiā dicere? — Quidnam il-
lud? — Est nimirum in ceteris aliquid, tunc etiam in numero, quod in partes æquales dividatur duas. Et in numero quidem ejus generis nomen est, par; ratio vero, numerus ipse, qui duas in partes æqua-
les dividatur. — Sic est. — Ego vero simile quid dico. Nunquid rem eamdem utroque modo signifi-
camus, seu dum ratione queritur, nomen respondeamus, seu dum nomen, rationem? ita ut, tam nomi-
ne, quam ratione, parem unum eundemque numerum bifariam divisum, appellemus? — Protersus eamdem. — Ejus autem rei, cui nomen aninus,
qua tandem ratio est? **625** Aliamne aliquam ha-
bemus quam eam, qua de paulo ante, motum, in-
quam, illum, qui per se ipsum existat? Vnu' tu ejus
naturæ, quam auimi nomine omnes appellamus,
propriam hanc rationem esse, quod se ipsum moveat? — Volo, enimvero. — Hoc autem si ita est, num
aliquid præterea desideramus, quasi minus effectum adhuc probatumque fuerit, animūm idem esse ac primam generationem motumque rerum, non modo
qua sint, verum etiam qua vel fuerint, vel futura-
sint; itemque contrariarum illis omnium, quando-
quidem semel eam mutationis ac motus omnis,
omnibus causam esse constiterit? — Nihil sane. —
Imo animūm et rerum antiquissimam omnium, et
motus principium esse, satis superque demonstra-
tum est. Nonne igitur impressus alteri aliunde mo-
tus, quicque nunquam efficiat, ut se ipsum quidquam

(29) Αρπιορ δρψατι, etc. Ficinus legit, δνδρατι,
καὶ λόγῳ δίχα διαιρούμενον, ut δρπιον cum solo
δνδρατι, et διαιρούμενον cum λόγῳ conjungatur.
Nec displicet ea distinctio. Utramque tamē editio-
nem secutus sum, quod in lectione major quædam,
et qualis a Platōne postulatur, δνδρατος et λόγου
conjunctio videatur.

moveat, secundus jure habeatur, atque adeo quotus cuique vel longissime numerando progredienti placuerit, cum inanum corporis vera mutatio sit? — Jure profecto. — Reete igitur ac proprie, imo verissime perfectissime quo dixerimus, annon, animam corpore priorem esse; corpus vero secundum, atque posterius, animique imperio suapte natura subditum? — Verissime. — Jam vero, hac de re meminimus inter nos supra convenisse, ut si modo animum corpore priorem esse constaret, tum quae ad animi rationem pertinent, illis quae corpori tribuantur, priora censerentur? — Sane minimus. — Mores igitur, animique sensus, voluntates, cogitationes, verae opiniones, curæ, recordationes, corporum proceritate, crassitudine, altitudine ac robore priores fuerint oportet, si animum corpore priorem fuisse concedimus. — Utique necesse est. — Hinc porro nunquid necessario sequitur, ut animum, si omnium causam illam esse volumus, bonorum simul et malorum, honestorum ac turpium, justorum et injustorum, adeoque contrariorum omnium causam esse dicamus? — Quis negat? — Nonne igitur necesse est, animum qui rebus omnibus quae quoquoversum moventur, et moderetur, et in illis insit, ipsum quoque celum per sese moderari? — Omnino. — Unum autem an plures? Plures certe: nam pro vobis respondere juvat. Nec pauciores duobus recte posuerimus, beneficium alterum, alterum maleficium. — Et hoc mihi vehementer probatur. — Haec igitur cum ita sint: Animus certe quidem universa illa, quae coeli, terrarum, mariumque complexus ambit, suis ipsa motibus agit ac versat, quorum haec nomina sunt, **626** velle, considerare, curare, opinari, seu vere, seu falso, latari, dilire, audere, metuere, odisse, diligere, ac extiter omibus, qui vel istorum affines ac gemini sunt, vel primarii fontesque reliquorum, assumptis una posterioribus corporum motibus, in omnibus deinde accretionem aut diminutionem, raritatem aut densitatem, quaque hos comitantur, calores, frigora, gravitates, levitates, durum et molle, album et nigrum, acerbum, dulce, amarum efficiunt, ceteraque prorsus omnia, quibus animus dum utitur, si intellectum, Deus ipse, Deum assumat, cuncta recte ac feliciter moderatur; sin autem cum amentia conjungatur, contraria efficit omnia. Damusne ista hunc in modum se habere, an adhuc num quid aliud statuamus, incerti sumus? — Minime vero. — Utrum igitur animi genus, coeli ac terrarum, imo totius orbis principatum tenere volumus? illudne quod prudentia et virtute præditum est, an quod utraque caret? Num ad haec ita responderi placet? — Quomodo? — Ita videlicet. Si universa coeli via atque conversio, corumque simul omnium ouae coelo con-

A δικαίων τε καὶ ὀδίκων, καὶ πάντων τῶν εἰναίσιων, εἴπερ τῶν πάντων γε αὐτὴν θύσομεν αἰτιαν; — Πός γάρ οὖ; — Ψυχὴν δὴ διουκόσαν καὶ ἐνοκύσουσαν ἀπατεῖ τοῖς πάντῃ κινουμένος, μῶν οὐ καὶ τὸν οὐράνῳ ἀνάγκη διουκεῖν φάναι; — Τί μήν; — Μίαν δὲ πλείους; Πλείους ἔγαν ωπέρ σφιν ἀποκρινοῦμεν. Διοῖν μὲν γέ του Ελαττον μηδὲν τιθώμεν, τῆς τε εὐεργέτεος, καὶ τῆς τάναντια δυναμένης ἀξεργάζεσθαι. — Σφρόδρα ὄρθως εἰρηκας. — Εἰεν. "Αγει μὲν δὴ ψυχὴ πάντα τὰ κατ' οὐράνον, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, ταῖς αὐτῆς κινήσεσιν, αἵς ὀνόματά ἔσται, βούλεσθαι, σποκεῖσθαι, ἑταμελεῖσθαι, βούλευεσθαι, δοκέσθαι, ὅρθως, ἀκεντμένως, χαίρουσαν, λυπουμένην, θαρροῦσαν, φοβουμένην, μισοῦσαν, στέργουσαν, καὶ πάσας δειπτούσας ἔγγενες δὲ πρωτουργοὶ κινήσεις τὰς δευτερουργοὺς αὖ πραλαμβάνουσαι κινήσεις σωμάτων, δηγοῖσι πάντα εἰς αἴξτην, καὶ φύσιν, καὶ διάκριτον, καὶ σύγκριτον, καὶ τούτοις ἐπομένας θερμότερας, φύσις, βαρύτερας, κυνοφρεγτας, στήληρον καὶ μαλακόν, λευκόν καὶ μέλαν, αὐστηρόν καὶ γλυκύν, καὶ παρόν, καὶ πᾶσι οἷς ψυχὴ χρωμένην, νοῦν μὲν προσδιαμβάνουσα, αἱς Θεόν, Θεὸς οὐσία, ὄρδος καὶ ἐνδαμόνια παιδαγωγεῖ πάντας ἀνοικῇ ἔγγενομένην, πάντας εὖ τάνατοις ἀπεργάζεται. Τιθόμεν ταῦτα οὐτις ἔχει δὲ διστάζειν, εἰ ἔτερων πως ἔχει; — Οὐδέποτε. — Πότερον οὖν δὴ ψυχὴς τὸ γένος ἐγκρατεῖς οὐράνον, καὶ γῆν, καὶ πάστης τῆς περιόδου γεγονέναι φύμεν, τὸ φρόνιμον, καὶ ἀρτῆς πλῆρες, δὲ τὸ μηδέπερ κεκτημένον; Βούλεσθαι οὖν πρὸς ταῦτα ὡδὸν ἀποκρινόμεθα; — Πῶς; — Εἰ μὲν, ὡς θαυμάσιε, φύμεν, δὲ ἔμπτεσος οὐρανοῦ ὁδὸς δῆμα καὶ φορὰ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ διηνόν ἀπάντων, νοῦ κινήσεις καὶ πειροφρά, καὶ λογισμὸς ὁμοίας φύσιν ἔχει, καὶ ἔγγενος ἔρχεται, δῆλος ἐς τὴν ἀπόταντας ψυχὴν φατεῖν ἐπιμέλεσθαι τοῦ κόσμου παντὸς, καὶ ἀγειν αὐτὸν τὴν τοαύτην ὁδὸν ἔστενην. — Υρθῶς. — Εἰ δὲ μακινῶς τε καὶ ἀτάκτως ἔρχεται, τὴν κακήν. — Καὶ ταῦτα ὄρθως. — Τίνα οὖν δὴ νοῦ κινήσης φύσιν ἔχει, τοῦτ' ἡδη χαλεπὸν, ὡς φύσις, ἐρώτημα ἀποκρινόμενον εἴπειν ἐμφρόνως. Διὸ δὴ καὶ ἐμὲ τῆς ἀποκριτικῶν ὑπὸ δίκαιον τανῦν πραλαμβάνειν (30). — Εὗ λέγεις. — Μή τοινυν ἔξεναντις, οἰον εἰς ἡλιον ἀποβλέποντες, νύκτα ἐν μεσημβρίᾳ ἐπαγδύμενοι, ποτησώμεσθαι τὴν ἀπόκρισιν, ὡς νοῦν ποτε θυνητοῖς δημιουροῖς δέρμεσι τε καὶ γνωσόμενοι Ικανῶς. Πρὸς δὲ εἰκόνα τοῦ ἐρωτωμένου βλέποντας, ἀσφαλέστερον δρψι. — Πίλος λέγεις; — Η προσέκις κινήσεις νοῦς τῶν δίκαια ἔξεινων κινήσεων, τὴν εἰκόνα λάβοντες ἦν συναντηθεῖς ὑπὲν ἐγώ κοινῇ τὴν ἀπόκρισιν ποιήσομεν. — Καλλίστα δὲ λέγοις. — Μεμνήσθε τοινυν τὸ γε τοσούτον τῶν τότε ἔτη, δει τῶν ἀπάντων (31) τὸ μέντηντοι, τὰ δὲ μέντην ἔθεμεν. — Ναί. — Τὸν δὲ κινουμένων, τὰ μὲν ἐν τόπῳ κινεῖσθαι, τὰ δὲ τοις πλειστοῖς φερόμενα. — Εστι ταῦτα. — Ταύτων δὴ ταῖς κινήσεσιν τὴν ἐν τῷ φερομένην (32) διεῖ, περὶ γέ τι

(30) Fic. et ms., προσδιαμβάνειν.

(31) Τοις ἀπάντων prioris editionis turpe glossema cum Platone sustulimus; legebatur enim, τούτοις δὴ τοῖς κινήσεσιν.

(32) Τηρεῖ ἐτοι φερομένην. Ita repousi ex alt.

μεσον ἀνάγκη κινεῖσθαι, τῶν ἐντόρων οὐσαν (33) μέμημά τι κύκλων, εἰσα τε αὐτὴν τῇ τοῦ νοῦ περιόδῳ πάντως, ὡς δυνατόν, οἰκειοτάτην τε καὶ δροῖσαν.— Πῶς λέγεις; — Τὸ κατὰ ταῦτα δῆπον, καὶ ἀντίτως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ, καὶ περὶ τὰ αὐτά, καὶ πρὸς τὰ αὐτά, καὶ ἔνα λόγον, καὶ τάξιν μίαν, διμφα κινεῖσθαι λέγοντες, νοῦν, τὴν τε ἐν ἑνὶ φερομένῃ κίνησιν, σοραρας ἐντόρων ἀπεικασμένα (34) φοράς, οὐδὲ ἄν ποτε φανεῖται φαῦλος δημιουργοῦ λόγῳ καλῶν εἰκόνων.— Ὅρθιστα λέγεις.— Θύκουν αὐτὴ γε, ἢ μηδέποτε ὀστώτως, μηδὲ κατὰ τὰ αὐτά, μηδὲ ἐν ταῦτο, μηδὲ περὶ ταῦτα, μηδὲ πρὸς τὰ αὐτά, μηδὲ ἐν φερομένῃ, μηδὲ ἐν κόσμῳ, μηδὲ ἐν τάξει, μηδὲ ἐν τινι λόγῳ κίνησις, ἀνολας ἀν αὖ πάσῃσι εἴη ξυγγενής.— Εἴη γάρ ἐν ἀληθέστατα.— Ταῦτη δὴ χαλεπῶν οὐδὲν ἔτι διαρρήθην εἰναι, ὡς, ἀπειδὴ ψυχὴ μέν εστιν ἡ περιάγουσα ἡμῖν πάντα, τὴν δὲ οὐρανοῦ περιφορὰν ἐξ ἀνάγκης περιάγει φατέοντες εἰπειλουμένην καὶ κοσμούσαν, ἥτοι τὴν ἀριστην ψυχὴν, ἢ τὴν ἔναντιαν.— «Οἱ ξένε, δὲλλ' ἔκ γε τῶν νῦν εἰρημένων, οὐδὲ διοιν ἀλλως ἔχειν, ἢ τᾶσσαν ἀρετὴν ἔχουσαν ψυχὴν μίαν, ἢ πλειον περιάγεις αὐτῶν.— Κάλλιστα, ὡς Κλεινία, ὑπέκουσσαν τοῖς λόγοις. Τόδε δὲ προσεπάκουον ήτο.— Τὸ ποιον; — «Ηλιον, καὶ σελήνην, καὶ τὰ ἀλλοι ἀστρα, εἰπερ ψυχὴ περιάγει πάντα, δρὶς οὐ καὶ ἐν ἔκστασι; — Τι μήν; — Περὶ ἓνδε δὴ ποιημένωθε λόγος, οἱ καὶ ἐπὶ πάντα ἀρμότοντες ἡμῖν τὰ ἀστρα φανοῦνται.— Τίνος; — «Ηλίου πᾶς ἀνθρώπος σώμα μὲν δρψ, ψυχὴ δὲ οὐδεὶς» οὐδὲ γάρ ἀλλοι σώματος οὐδὲνος, οὐτε ζῶντος, οὐτε αποθανόντος, τῶν ζῶντων οὐδὲνος. Ἄλλα ἀλλες τολλή (35), τὰ παράπον τὸ γένος ἡμῖν τοῦτο ἀνασθητον πάσας ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι περιπεριεκαν, νοητον δὲ μόνον. Νῦ δὴ καὶ νοήματι λάδωνεν αὐτοῦ περὶ τὸ τοιύδε.— Ποιον; — «Ηλιον εἰ περιάγει ψυχὴ, τριῶν αὐτὴν ἔν λέγοντες δρψ, σχεδὸν οὐκ ἀποτελέσματον, τίνων; — Ήδε η ἔνοστα ἔνδες τῷ περιφερεῖ τούτῳ φανομένῳ σώματι, πάντα διακομίζει τὸ τοιούτον, καθάπερ ἡμᾶς ἡ παρ' ἡμῖν ψυχὴ πάντη περιγέρει· ἡ ποθεν ἔχουσαν σώμα αὐτῇ ποριασμένη πυρὸς ἡ τίνος ἀέρος, ὡς λόγος θετὶ τίνων, οὐδεὶς δις σώματι σώμα· ἡ τρίτον, αὐτὴ φυλή σώματος οὐσα, ἔχουσα δὲ δυνάμεις ἀλλας τινὰς ὑπερβαλλούσας, θάυματα ποδηγεῖ· — Να! — Τούτο μὲν ἀνάγκη, τοιῶν ἐν γέ τι δρῶσαν ψυχὴν πάντας ἔμαγειν, ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων εἰρηται τῷ φιλοσόφῳ. Καὶ ἐν τῷ Φιλήθρῳ δὲ ἀπάκουον, δπως κατασκευάζει διάνοιαν. • Πάντες γάρ (37) συμφωνοῦσιν οἱ σοφοί, δυνατῶς (38) θαυτοὺς σεμνύνοντες, ὡς νοῦς θετὶ βασιλεὺς-ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς· καὶ ίσως εὐ λέγουσι. Διὰ μακροτέρων δ', εἰ βούλει, τὴν σκέψιν αὐτοῦ τοῦ γένους ποιησύμεθα.— Λέγε δοκεις βούλει,

(33) Οὐσαν. Sic omnino legendum, non οὐσῶν, si Plato et prior editio.

(34) Ἀπεικασμένα. Ita recte Plato, non ἀπεικασμένη, quod perperam ante legebatur.

(35) Εἴλις πολιτή. Non verit Ficinus. Item est, ας κυνδύνειται, οὐκχν, φανεται, et cetera id genus Platoni familiaria, cum verisimiliter quid esset autem.

(36) Διάγειν. Mirum est præteritam ab Eusebio

tinentur, intellectus motui, conversioni et cogitationibus natura similis est, et affinem ei cursum instituit; sequitur omnino, ut optimum illum animum totius universi curam gerere, atque illud per hanc ipsam viam agere fateamur.— Recete id quidem.— Si autem furiose ac perturbate volvitur, ut hoc idem male animo tribuimus.— Et istud quoque recte.— Nunc vero cuius tandem naturae intellectus motum esse arbitramur? Huic sane questioni, o amici, sapienter respondere difficile est. Quare verum fuerit in presentia, hanc me vobis respondendi curam suscipere.— Probe loqueris.— Caveamus igitur, ne adverso quasi vultu in solem intuentes, ipsaque meridi nocte inducentes, perinde responderemus, ut si mortalibus oculis intellectus ipse pervideri aliquando posset, penitusque cognosci. Securius itaque fuerit, illum ipsum delixio in ejus imaginem obtutu contemplari.— Quomodo hoc intelligis?— Cujus ex decem illis motibus similior intellectus fuerit, ejus ut imaginem diligamus; quam ubi vobis in memoriam revocaro, tum responsione omnium causa subjiciam.— Optime loqueris.— Principio, illud saltem meminimus constitutum a nobis fuisse, ex omni rerum multitudine moveri alias, alias quiescere.— Meminimus.— 627 Deinde ex iis que moventur, alia uno in loco, in pluribus alia moveri.— Sic est.— His igitur ex motibus, eum qui uno semper in loco versetur, circa medium aliquod, uti circulos torno factos, videmus agitari, atque ad intellectus conversionem imitatione ac similitudine, quam proxime fieri potest, accedere necesse est.— Clarius istud, queso.— Nempe, si utrumque, intellectum, inquam, et motum illum, qui uno semper in loco versatur, quo modo sphæram aliquam volvi solitam videmus, una semper cademque ratione, in eodem, circa eadem, atque ad eadem, unoque ordine converti dixerimus; nequini, opinor, præclaras imagines ratiocinando perperam fingere merito videamus.— Optime id quidem.— Ergo alter ille motus, qui nuuquam similiter, nec secundum eadem, nec in eodem, nec circa eadem, nec ad eadem, nec uno in loco, nec apto quadam et eleganti ordine, nec certa ratione versatur, summa cum amentia conjunctus haberi debet.— Et hoc quoque verissimum.— Jam ergo palam profleri licet, quandoquidem animus is est, qui versat omnia, ipsam quoque celi conversionem animi aliquius, seu boni, seu contrarii arbitrio ac moderatione gubernari.— Enimvero, mi hospes, ex iis que jamjam dicta sunt, aliud quidquam statuere nefas sit, quam sive unum aliquem animum, sive plures

sequentem periodum, qua conceptis verbis animum illum, alium non esse quanum. Deum, ita concludit: Λότου (ἥλιος) δὴ μεντον ταῦτην τὴν ψυχὴν, εἴτε ἐν δρμαστι ἔχουσα ἡμῖν ἥλιον, διετις τοῖς ἀπαντην, εἴτε ἔχουσεν, εἴθ' ὅπως, εἴθ' ὅπη, θεὸν ἡγείσθαι χρεῶν πάντα διάρα, η πού, καὶ, τὸν γέ που μή εἴτε τὸ ἔργοντος ἀπτημένον ἀνολας.

(37) Πάντες γάρ. Plato, pag. 79 D.

(38) Οὐτως. Melius quam ut in Platone, εἶσας.

omni virtutis genere præstantes, corporum illorum conversioni præsse. — Egregie, mi Clivia, disputationis hujus vim cepisti. Sed tamen auditis illud quoque. — Quidnam? — Solem, lunam astra que extera, si animus universa circumagit, numquid etiam singula? — Quidni enim? — De uno igitur ea dicamus, que in reliquum siderum multitudinem convenire possint. — Quo de autem? — Solis corpus nemo non videt, animum videt nemo. — Quid mirum? — Ne ullius quidem alterius animantium corporis, seu viventis adhuc, seu jam mortui. Sed nimur probabile admodum est, genus illud totum ejusmodi esse, quod omnes corporis sensus ita fugiat, ut tamen intelligentia vi capiatur. Mente igitur atque intelligentia, quod a nobis de illo additur, informemus. — Quid illud? — Solem si animus circumagit, e tribus unum ab eo fieri si dixerimus, haud, opinor, aberrabimus. — Quæ tu mihi tria? — Nimirum, aut inclusum **628** rotundo illo, quod cernimus, corpore animum, illud omnem in partem circumferre, ut quoquoversum a nostro ipsi animo circumferimur: aut eundem induito sibi alinande, vel igneo, vel aero corpore, quod nonnulli malunt, corporis vi corpus impellere: aut postremo, ipsum illum, ut corpore omni per se careat, aliis tamen eximiisque viribus instructum, admirabilis quedam modo solem deducere. — Sane. — Ab animo, dum ex iis unum aliquid efficit, versari omnia regique necesse est. » Atque hæc philosophus *Legum decimo*. Audi iam quemadmodum in *Philebo* sententiam ille suam astruat. « Sapientes, inquit, omnes, qui modo jure hoc nomine gloriantur, intellectum coli terrarumque regem esse consentiunt. Ac forte quidem nec recte. Nos vero si placet, fuisse rem totam uberiorisque tractemus. — Tu vero, ut videbitur, o Socrates, nec ullam hoc in genere longitudinem vereare, cum nemini molestus sis futurus. — Præclare. Incipiamus igitur hunc in modum querere. — Quem, sodes? — Utrum, mi Protarche, res omnes, atque hoc, uti vocamus, universum casus et fortuna vi temere agi statuimus; an contra, quemadmodum majores nostri voluerent, mentis ac sapientia cuiusdam admirabilis consilio gubernari? — Absit, o sapientissime Socrates, ut prius illud a nobis dicatur, quod vel ore tenus proferri nefas esse dixerim. At vero menti rerum universarum moderationem assignare, id equidem et mundi hujus aspectu, et solis, lunæ aliorumque siderum, adeoque omni hac conversione dignum existimo, nec aliter unquam hac de re aut loquar aut sentiam. — Vis enimvero, uti hac in rerum moderatione statuenda, quod veteres uno consensu professi sunt, id nostris ipsi verbis comprobemus, nec aliorum sententiam citra periculum afferre contenti, camdem quam ipsi aleam maledictionemque subeamus, cum argutus ac vehemens quispiam, non eo quo dici-

A μηδὲν μῆκος ὑπολογιζόμενος ἡμῖν, ὡς οὐκ ἀπεχθῆσθμενος. — Καλῶς εἶπας. Ἀρξόμενα δέ πως ὡδὸς ἐπανεργώντες. — Πῶς; — Πότερον, ὡς Πρόταρχε, τὰ ἔμπαντα, καὶ τόδε εἰδούλουμενοι δὲν, ἐπιτροπεύειν φάμεν τὴν τοῦ ἀλόγου καὶ εἰκῇ δύναμιν, καὶ τὰ δυτὶ ἐτυχεν; ή τάνατοι, καθάπερ οἱ πρόσθεντες ἡμῶν Ἐλεγον, νοῦν καὶ φρόνησιν τινὰ θαυμαστὴν συντάττουσαν διακιβερφάν; — Οὐδέποτε τῶν αὐτῶν, ὡς θαυμάσιες Σάκρατες. «Ο μὲν γάρ δὴ σὺ λέγεις, νῦν οὐδὲ διστονειν εἶναι μοι φαίνεται· τὸ δὲ νῦν πάντα διακοσμεῖν αὐτὰ φάναι, καὶ τῆς διφεως τοῦ κόσμου, καὶ τὴλοι, καὶ τελήναις, καὶ διπτον, καὶ πάστες τῆς περιφορᾶς δῖον, καὶ οὐκέτιλλως ἕγωγ' ἀν ποτε περιάντον εἴποιμι, οὐδὲ δινδόξαμι. — Βούλεις δῆτα καὶ ἡμεῖς τοῖς ἐμπροσθεν διμολιγούμενοις ἐμμηφώμενοι, ὡς παῦνθ' οὐτως ἔχεις; καὶ μὴ μόνον (39) οἰκείαθεα δεῖν τὰ ἀδιάλετρα ἄνευ κινδύνων λέγεν, ἀλλὰ καὶ συγχινούντων, καὶ μετέχωμεν τοῦ φόρου, διταν ἀντὴ δεινῶς φί ταῦτα μὴ οὖταις, ἀλλὰ ἀτάκτως ἔχειν; — Πῶς γάρ νῦν ἀν βουλούμην; — Ήθ δὴ, τὸν πάντα περι τούτων νῦν ἡμῖν λόγον διθεῖ. — Λέγε μόνον. — Τὰ περι την τῶν οιωμάτων φύσειν ἀπάντων τῶν ζώων, πῦρ, καὶ δῶρα, καὶ πνεῦμα καθορώμενοι που, καὶ τῆν, καθάπερ οἱ γειτανόμενοι φασιν, ἐνόντα ἐν τῇ συστάσει; — Καὶ μάλα. — Χειμαζόμενα γάρ δυτικαὶ μὲν βούλονται περι πάντων νοεῖν ταῦτα· οἷον πῦρ οὗτοι μὲν παρ' ἡμῖν, έστι δὲ ἐν τῷ παντεῖ. — Τι μήν; — Οὐκοῦν ομηρὸν μέν τι τὸ παρ' ἡμῖν, καὶ διστενὲς, καὶ φαιλον, καὶ δὲ οὐδὲν, καὶ τὸ τῶν ἀλλων ζώων, διπαντ' ἔχειν ταῦτα; — Τοῦτο μὲν οὐδὲ ἀποκρίσας δῖον ἐρωτήσ. — Όρθως. Ταῦτα γάρ ἔρεις, οἴμαι, περι τῆς ἐν τοῖς ζώων γῆς τῆς ἐνόντες, καὶ τῆς ἐν τῷ παντεῖ· καὶ τῶν ἀλλων δὴ δουσιν ἡρώτησα διλόγον ἐμπροσθεν, οὐτως ἀποκρινή. — Τίς γάρ ἀποκρίνομεν δίλως ὅλως ὑγιανῶν ἀν ποτε φανεῖ; — Σχεδὸν οὐδὲ διστούσιν· ἀλλὰ τὸ (40) μετά τούτο ἔξις ἐπου. Πάντα γάρ ταῦτα ἡμεῖς ταῦν δὴ λεχθέντα, ἀρ' οὐκ, εἰς ἐν συγκειμένα διόντες, ἐπωνυμάσαμεν σύμπα; — Τί μήν; — Ταῦτον δὴ λάβε καὶ περι τῷδε, δὲν κέστον λέγοντο διὰ τὸν αὐτὸν γάρ τρόπον δὲν εἴη που σῶμα, σύνθετον δὲν τῶν αὐτῶν. — Όρθωτα λέγεις. — Πότερον οὖν ἐκ τούτου τοῦ οιωμάτος διουτὸν παρ' ἡμῖν σῶμα, η ἐκτοῦ παρ' ἡμῖν τούτο τρέψεται τε, καὶ δος νῦν δὴ περι αὐτῶν ἐπιπομεν, εἰηρφέτε καὶ ἔχεις; — Καὶ τοῦθ' ἔτερον, ὡς Σάκρατες, οὐκ δῖον ἐρωτήσως. — Τί δέ; τόδε δρά δῖον ἐρωτήσως; η πῶς ἔρεις; — Λέγε το

(39) Καὶ μὴ μόνον, etc. Ficinus, nec modo putemus alia sine periculo proferri non posse, nullo, ut

videtur, sensu, aut plane contrario.

(40) Forte τῷ.

ποιον. — Τὸ παρ' ἡμῖν σῶμα ἄρ' οὐ φυχὴν φέσομεν ήσουν; — Δῆλον, διτὶ φήσομεν. — Πίθεν, ὁ φύλος Πρώτηρος, λαδὸν, εἶπερ μὴ τό γε τοὺς παντες σῶμα ἔμφυχον θν ἐπύγχανε, ταῦτά γε ἔχον τούτῳ, καὶ έτι πάντη καλλίσσων; — Δῆλον, ὡς οὐδεμίδεσσι διλοθεν, ὁ Σώκρατες. — Οὐ γάρ ποι δοκοῦμεν γε, ὁ Πρώτηρος, τὰ τέτταρα ἔχεινα, πέρας, καὶ ἀπειρον, καὶ κοινὸν, καὶ τὸ τῆς αἰτίας γένος ἐν ἀπαιτούτοις τέταρτον ἄνδραν, τοῦτ' ἐν μὲν τοῖς παρ' ἡμῖν φυχῇ τοι παρέχον, καὶ σωματικῶν (41) ἔμπονον, καὶ παίσαντος σώματος λατρικοῦ, καὶ ἐν δῆλοις δῆλα συντιθέντος καὶ ἀσκούμενον, πάσαν καὶ παντούς σοφίαν ἐπικαλέσθεν· τοῦν δὲ αὐτῶν τούτων ἐν δημ το οὐρανῷ, καὶ κατὰ μεγάλα μέρη, καὶ προσέτι καλοῦν καὶ εἰλικρινῶν, ἐν τούτοις δὲ οὖς δῆμα μεμπηχνήσθαι τὴν τῶν καλλίστων καὶ τιμωτάτων φύσιν. — Ἀλλ' οὐδαμῶς τούτο γένεται λόγον έχον. — Οὐκοῦν εἰ μὴ τοῦτο, μετ' ἔχειν τοῦ λόγου ἀν ἀπόμενοι βέλτιον λέγομεν, ὡς ἔστιν, ἃ πολλάκις εἰρήκαμεν, διπειρόν τε ἐν τῷ παντὶ πολὺ, καὶ πέρας ικανὸν, καὶ τις ἐπ' αὐτοῖς αἰτία οὐ φαῦλη, κοσμούσα τε καὶ συντάσσουσα ἑταντούς τε καὶ ὥρας καὶ μῆνας, σοφία καὶ νοῦς λεγομένη δικαιούστα δν. — Δικαίοτατα δῆγα. — Σοφία μήν καὶ νοῦς δινευ φυχῆς οὖν δην ποτε γενοθέσθιν. — Οὐγαροῦν. — Οὐχοῦν εἰ μὲν τῇ τοῦ Δίδος ἐρεῖς φύσις βασιλικὴν μὲν φυχὴν, βασιλικὸν δὲ νοῦν ἐγγίνεσθαι, διὰ τῆς αἰτίας δύναμιν· ἐν δὲ δῆλοις δῆλα καλά, καθότι φίλοιν ἐκάστοις, λέγονται.

sione quidem dignum existimo. — Et meritio sane, sicut inest, tum de illa quae in universo, loquare: ac de aliis omnibus, de quibus paulo ante querebam, idem omnino respondeas. — Quis enim, si modo sanus erit, aliud unquam respondeat? — Opinor, nemo. Sed pergamus ad cetera. Nunquid illa quatuor, ubi conflata in unum coaserint, corpus appellamus: — Ita. — Idem igitur de eo quem mundum vocamus intellige. Is enim eodem plane modo corpus haberi debet, cum ei iisdem conflatus sit. — Rectissime loqueris. — Utrum igitur ab universo illo corpore nostrum hoc, an potius a nostro illud et alitur, et cetera quae jamjam addidimus, accipit? — Neque hoc alterum, o Socrates, responsione dignum est. — Quid vero tertium hoc? responsione dignum erit, an secus? — Profer illud sis. — Nostrum hoc corpus animone præditum esse fatebimur? — Fatebimur utique. — Unde autem illum hauserit, mi Protarche, nisi universi corpus aneratum fuerit, et iisdem omnino, quibus hoc nostrum, longeque adeo præstantioribus instructum facultatibus? — Lquiet, o Socrates, unde potuerit, esse nihil. — Enimvero, non arbitramur, o Protarche, quatuor illa, terminum, infinitum, mistum ex utroque, tum vero quartum illud, quod omnibus inest, cause genus, quod nostris et animalium infundat, et corporis vel exercendi, vel, si quoquomodo laboraverit, curandi facultatem tribuat, et in aliis componat alia, alia reparet; summae cuiusdam et absolutæ sapientiae nomine dignum esse: — 630 *eadem cum et in toto celo, et in majoribus illis partibus locum habeant, nec specie modo, sed etiam integritate prestant, illa tamen rerum pulcherri- marum, ac nobilissimarum natura carere.* — Quippe alienum id ab omni ratione fuerit. — Illud ergo si rejicimus, superest, ut rationis hujus vim secuti, melius ita statuumus, esse nimirum, quod jam se- penumero diximus, hoc in universo, cum immensum quiddam atque infinitum, tum etiam terminum ei convenientem, causam insuper aliquam non communem atque vulgarem, quae annos, tempestates, mensesque digerat, atque moderetur, sapientiam atque intellectum jure optimo nuncupandam. — Optimo sane. — Sapientia porro atque intellectus ab animo sejungi non possunt. — Nullo modo. — Concluas igitur oportet, causa hujus vi, et Jovis naturam, regium quendam animum ac regium intellectum possidere, et in aliis praecleara quedam alia reperiri, hoc illo nomine, prout sua enijsque ratio postulet, appellanda. » Hactenus Plato.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ^η.

Ὄχως χερὶ τοῦ προνοεῖτο τοῦ παντὸς τὸν Θεὸν διέξειστον εἴ τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων.

· Τὸν δὲ ἡγούμενον (42) μὲν θεοὺς εἶναι, μὴ φρο-

(41) Σωματικῶν. Plato, σῶμα, σκιάν, flagitiōsos error. qui Ficino almoūsum imposuit; vertit enim,

mus ordine, sed perturbate ac temere ferri cuncta pugnabit. — Quidni enim id velim? — Age ergo, ac mihi consequentiam hujus disputationis attende. — Perge tu modo. — Quatuor illa, ex quibus animantium omnium corporum natura consistit, ignem, aquam, spiritum ac terram, num in ipsa eorum concretione utcunque agnoscimus, quomodo videlicet homines loquuntur tempestate jactati? — Sane. — Hoc enim in orationis genere, astu quodam incertitudinis vere jactamur. 629 Age vero, ac de quolibet eorum quae nobis insunt, ejusmodi aliiquid accipe. — Quid, obsecro? — Exiguum aliquam et despiciabilem et singulis particulam inesse nobis, quae nec ullo modo pura sinceraque sit, nec vim et facultatem habeat natura dignam. Qnod ubi de uno aliquo statueris, tum de universis idem intellige. Ignis, exempli causa, utcunque in nobis est, est etiam in universo. — Utique. — Cum igitur, qui in nobis est, is et exiguis admodum, et imbecillus, ac languidus sit, tum vero qui in universo est, is copia simil ac pulchritudine, cunctaque adeo vi, quae ignis propria est, planc admirabilis. — Verissime loqueris. — Quid vero? Utrum deinceps ignem illum universi, ab eo qui in nobis est, ali, duci regique arbitraris, an potius ab illo tam meum, quam tuum, ac ceterorum animantium ignem hæc omnia suscipere? — Hoc vero ne respon-

Nec aliter, opinor, cum de hac terra, quae animantium inest, tum de illa quae in universo, loquare: ac de aliis omnibus, de quibus paulo ante querebam, idem omnino respondeas. — Quis enim, si modo sanus erit, aliud unquam respondeat? — Opinor, nemo. Sed pergamus ad cetera. Nunquid illa quatuor, ubi conflata in unum coaserint, corpus appellamus: — Ita. — Idem igitur de eo quem mundum vocamus intellige. Is enim eodem plane modo corpus haberi debet, cum ei iisdem conflatus sit. — Rectissime loqueris. — Utrum igitur ab universo illo corpore nostrum hoc, an potius a nostro illud et alitur, et cetera quae jamjam addidimus, accipit? — Neque hoc alterum, o Socrates, responsione dignum est. — Quid vero tertium hoc? responsione dignum erit, an secus? — Profer illud sis. — Nostrum hoc corpus animone præditum esse fatebimur? — Fatebimur utique. — Unde autem illum hauserit, mi Protarche, nisi universi corpus aneratum fuerit, et iisdem omnino, quibus hoc nostrum, longeque adeo præstantioribus instructum facultatibus? — Lquiet, o Socrates, unde potuerit, esse nihil. — Enimvero, non arbitramur, o Protarche, quatuor illa, terminum, infinitum, mistum ex utroque, tum vero quartum illud, quod omnibus inest, cause genus, quod nostris et animalium infundat, et corporis vel exercendi, vel, si quoquomodo laboraverit, curandi facultatem tribuat, et in aliis componat alia, alia reparet; summae cuiusdam et absolutæ sapientiae nomine dignum esse: — 630 *eadem cum et in toto celo, et in majoribus illis partibus locum habeant, nec specie modo, sed etiam integritate prestant, illa tamen rerum pulcherri- marum, ac nobilissimarum natura carere.* — Quippe alienum id ab omni ratione fuerit. — Illud ergo si rejicimus, superest, ut rationis hujus vim secuti, melius ita statuumus, esse nimirum, quod jam se- penumero diximus, hoc in universo, cum immensum quiddam atque infinitum, tum etiam terminum ei convenientem, causam insuper aliquam non communem atque vulgarem, quae annos, tempestates, mensesque digerat, atque moderetur, sapientiam atque intellectum jure optimo nuncupandam. — Optimo sane. — Sapientia porro atque intellectus ab animo sejungi non possunt. — Nullo modo. — Concluas igitur oportet, causa hujus vi, et Jovis naturam, regium quendam animum ac regium intellectum possidere, et in aliis praecleara quedam alia reperiri, hoc illo nomine, prout sua enijsque ratio postulet, appellanda. » Hactenus Plato.

CAPUT LIH.

Quemadmodum idem ipse Denim universi curam gerere philosophetur. Legum X.

· Jam vero, inquit Plato, alloquendus ille nobis,

(42) Τέτηρος. Plato Lyc. x, pag. 670 D.

qui deos esse cum existimet, iis tamen rerum humanarum curam eripiat. Quod tu, vir optime (sic enim ipsum compellemus), deos esse credis, divina quedam affinitas, ad cognatum tibi numen et agnoscendum, et colendum, te, ut videtur, adducit. At vero improborum et injistorum hominum privata publicaque fortuna, que cum re ipsa felicitatis habeat nihil, vulgi tamen opinione felicissima prædicitur, adeoque talis et carminibus, et omni sermonum genere perperam celebratur, vehementius te quam cautius ad impietatem abripit. Aut etiam forte, dum nefarios homines ad extremam usque senectutem pervenire vides, liberosque simul ac nepotes summis in honoribus constitutos reliquere, gravius perturbaris. Atque ita, dum vel auditione accipis, vel oculis ipse tuis nonnullos fortasse vides, qui gravissimis obstricti sceleribus, oh illa ipsa ex humili temere fortuna ad tyrannidem opesque maximas evanuntur : tum enimvero deos quidem, quasi rerum istarum auctores, propter affinitatem cum illis tuam criminari non vis; sed partim caco abreptus æstu, partim de diis dubitare nescius, **631** eam in mentis agritudinem devenisti, ut eos quidem esse fateare, ceterum ab iisdem res humanas funditus negliri arbitrere. Quonobrem, ne talis opinio te in graviorem impietatis pestem coniiciat, si quo modo eam, ne longius serpat, amoliri verbis, et quasi averruncare poterimus, sequentem disputationem, cum priore illa, quam adversns eum, qui deos prorsus esse nullos putabat, ipso statim initio pertexiuimus, accurate ac studiose conjugamus. Et vos quidem, o Clinia, tuque Megille, adolescentes vicem hic quoque subeuntes, ipsis loco, quemadmodum iam ante fecistis, respondetate. Ego, si quid interdum spissius inciderit, vos trans fluvium, uti adhuc feci, trajiciam. — Recete. Fac modo quod polliceris, nos vicissim quod jubes, quantum in nobis erit, faciemus. — Principio, difficile, opinor, id saltem ostendere non fuerit, diis res parvas non minus curæ esse quam maximas. Audiebam enim atque intereram, cum paulo ante diceretur, eos cum virtute omni præditos esse, tum rerum universarum curam maxime propriam ac peculiarem habere. — Ego vero id etiam admodum exaudiui. — Quod ergo sequitur, conjuncta nunc opera videamus, equam iis virtutem maxime tribuamus, cum eos bonos esse confitemur. Age, nonne temperantia, et intelligendi facultate præstare, virtuti assignamus, vitoque contraria? — Sane, assignamus. — Quid vero? non etiam virtuti fortitudinem, timiditatem vitio? — Prorsus. — Ex iisdenique nunquid alia turpia, honesta alia esse dicimus? — Et necessario. — Praterea, si qua in iis

τίκειν δὲ αὐτούς τῶν ἀνθρωπίνων πρεργράτων, παραμυθητέον. Οἱ δριστεῖ δῆ, φῶμεν, ὅτι μὲν ἡγῇ θεοὶ συγγένεια τις τῶν; σε θεὰ πρὸς τὸ ξύμφυτον ἀγει τιμῆν καὶ νομίμην εἶναι· κακῶν δὲ ἀνθρώπων καὶ ἀδίκων τούχαι οἴδα καὶ δημοσίῃ, ἀληθεῖρι μὲν οὐκ εὐδαιμόνες, δεῖσαι δὲ εὐδαιμονεῖσαι σφρόδα, διὰ οὐκ ἐμμελῶς, ἄγουσι σε πρὸς ἀστέρεαν, ἐν τε μούσαις οὐκ ὅρθικὲς ὑμνούμεναι ἂμα καὶ ἐν παντοῖοις λόγοις. Ή καὶ πρὸς τέλος Γαῶς ἀναστοις ἀνθρώπους δρῶν ἐλέντας γηραιοῖς, παῖδας παῖδων κατατιμόντας ἐν τειμαῖς ταῖς μεγίσταις, ταράττη ταῦν (43), σταν ἐν ἀπαντούσις τούτοις ἕδων, ή δὲ ἀκοής ἀσύμμενος, η καὶ παντεποτον αὐτῶν τινι αὐτότερη προστυχόν, πολλῶν ἀσεμημάτων καὶ δεινῶν γενομένων τισί, δι' αὐτά ταῦτα δρῆς ἐκ σμαρκὸν εἰς τυραννίδας τε καὶ τὰ μέγιστα ἀμφικούμενον, θετὸς δὲ πάντα τα τοιεῦτα δῆλος εἰ μεμφθεῖσα μὲν θεοῖς ἀς αἰτίους δυτες τῶν τοιεύτων διὰ ξυγγένειαν οὐκ ἀν ἔθλων, ἀγόμενος δὲ ὑπὸ τε ἀληγαρίᾳ καὶ οὐ δυνάμεων δυσχεραίνειν θεούς, εἰς τούτο νῦν τὸ πάθος ἐλήλυθας, ὡτὴ εἶναι μὲν δοκεῖν αὐτοῖς, τῶν δὲ ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν καὶ ἀμελεῖν πρηγμάτων. Ινα σύν μη ἐπὶ μεζον ἐθῆσαν πάθος πρὸς ἀσέβειαν τὸ νῦν παρὸν δόγμα, διὰ τῶν παιῶν οἰλον ἀποδοτομητήσασι λόγους αὐτές προσύν (44) γεννώμενα δυνατοῖ, πειρώμενα, συνάδεσσαν τὸν ἔντος λόγον, ψὶ πρὸς τὸν παράπονον οὐκ ἁγαμένους θεοὺς ἐξ ἀρχῆς δειπερανάμεθα, τούτῳ ταῦν προχρήσασθαι. Σύ δέ, ὡς Κλεινία τε καὶ Μέγιλλα, ὑπὲρ τοῦ νέου, καθάπερ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ἀποκρινόμενοι διαδέχονται. Εὖν δὲ τὸ δυστοκον ἐγγίγνηστα τοῖς λόγοις, ἐγώ σφιν, ὃντερ νῦν δή, δειάμενος, διαβιδὼν τὸν ποταμόν. — Ὁρθίων λόγεις, καὶ σὺ σύτε ταῦτα δρᾶ, ποιήσομέν τε ἡμεῖς εἰς τὸ δυνατόν, οἱ λόγοι. — 'Αλλ' οὐδὲν τάχ' ἀν Γαῶς εἴη χαλεπὸν ἐνθεῖσθαι τοῦτο γε, ὡς ἀπιμελεῖς σμαρκὸν εἰσὶ θεοὶ οὐκ ἥττον ή τῷ μεγίστῃ διαφερόντων. Ήκανον γάρ που, καὶ παρῆν τοις νῦν δὲ λεγομένους, ὡς ἀγαθοὶ γε δυτες ἀρετὴν, τὴν τοῦ πάντων ἐπιμελεῖσαν οἰκεῖταισιν αἵτιναν οὖσαν κέκτηται. — Καὶ σφρόδα γε ἐπήκοον. — Τὸ μετὰ τοῦτο τοιν τοινηι συνεκτάταμεν, τίνα λέγοντες ἀρετὴν αὐτῶν, ὄμολογούμεν αὐτούς ἀγαθοῖς εἶναι. Φέρε, τισσωρονεν νοῦν τε κεκτήσθαι, φαμὲν ἀρετῆς δὲ ἐναντία, κακίας; — Φαίμεν. — Τί δα; ἀρετὴς μὲν ἀνδρεῖσιν εἶναι, δειλία δὲ κακίας; — Πάλι μὲν οὖν. — Καὶ τὰ μὲν αἰσχολ τούτων, τὰ δὲ κακὰ φήσομεν; — 'Ανάγκη. — Καὶ τὸν μὲν προστήκειν ἡμῖν, εἰπερ ὅποια φλάμψα, θεοὶ δὲ οὔτε μέγα οὔτε σμαρκῶν τῶν τοιεύτων μετὸν ἐροῦμεν; — Καὶ ταῦθ' οὖτας ὄμολογοι πᾶ; ἀν. — Τί δα; ἀμέλειαν τε, καὶ ἀργαλ, καὶ τριχοῦ, εἰς ἀρετὴν φωτῆ θέσσομεν; η τοις λόγοις; — Καὶ πῶς; — 'Αλλ' εἰς τοιναντον; — Τοιναντον. — Τι οὖν: τευχῶν, καὶ διαιτης, ἀνοίς τε, οὐ δέ

cum sequatur tota. Credo etiam iōw abesse posse,
nisi sit, siōw, scire autem potest, seu quod vide-
rit, seu quod audierit.

(ii) *Hector*, Mallem τροῖν,

ποιητής (45) κηρύγματα κοδιώρωσι μάλιστα εἰκελον Α
ποφασκεν εἶναι, γίγνοντ' ἀν δ τοιούτος (46) πάσιν
ἡμῖν: — Ὁρθότατα γε εἰπών. — Οὐκοῦν τὸν γε Θεὸν
οὐ δηλότον έχειν ἥδος τοιούτον, δὲ τοιούτος μετέ-
τῷ δὲ τοιούτον φθεγγεσθαι πειραμένῳ οὐκ ἐπιτρέ-
πετον. — Οὐ μὲν δὴ πῶς γάρ ἀν; — Φ δὲ προ-
τίκει μὲν πράττειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι διαφέροντας
τινός· δὲ τούτου τοῦ γένους τῶν μὲν μεγάλων
ἐπιμελεῖται, τῶν σμικρῶν δὲ ἀμελεῖ, κατὰ τίνα οὖν
ἐπικαίριαν τὸν τοιούτον λόγον, οὐκ ἀν παντάπασι
πλημμελοῦμεν; Σκοτῷμεν δὲ ὕδε. "Ἄρ' οὐ κατὰ δύο εἴδῃ
τὸ τοιούτον πράττειν δηλόταν, εἴτε θεός εἴτε δημόσιος;
— Ποιεὶς δὴ λέγομεν (47); — Ή διαφέρον οὐδὲν οἰλέ-
νος εἶναι τῷ ὅλῳ, ἀμελούμενων τῶν σμικρῶν, ή φρυ-
μίζ καὶ τρυψῇ, εἰ διαφέρει δὲ ἀμελεῖ· ή ἔστιν ἄλλως
τις γιγνομένη ἀμέλεια; Οὐ γάρ που, ὅταν γε ἀδύνα-
τον ἡ τῶν πάντων ἐπιμελεῖσθαι, τότε ἀμέλεια ἔσται
τῶν σμικρῶν ἢ μεγάλων, μηδὲ πλειστούμενη. Ζητῶν
δὲνάριον θεός, ή φαῦλος τε ἢ οὐδὲποτε, καὶ μηδὲνα-
τὸς ἐπιμελεῖσθαι γῆγνηται. — Πῶς γάρ ἀν; — Νῦν
δὴ δύο δύνεις τροποὶ ἡμῶν οὖσιν ἀποκρινάσθωσαν, οἱ
Θεοὺς μὲν ἀμφότεροι διολογοῦντες εἶναι, παραπτούντος
δὲ ἔτερος, δὲ ἀμέλεις τῶν σμικρῶν. Πρῶτον
μὲν Θεούς ἀμφότεροι φατε γεννώσκειν, καὶ ὅρψην, καὶ
ἀκούειν πάντα, λαβεῖν δὲ αὐτοὺς οὐδὲν δυνατόν εἶναι
τῶν ὅποιων εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις τε καὶ ἐπιστήμη.
Ταύτη δὲ γε λέγετε ἔχειν ταῦτα, ή πῶς; — Οὕτως.
— Τί δὲ; δύνασθαι πάντα ὅποιων αὐδηνῆς ἔστι
θυητοῖς τε καὶ ἀθανάτοις; — Πῶς γάρ οὐ συγχρήσον-
ται καὶ ταῦτα οὐτως ἔχειν; — Καὶ μήν ἀγαθούς τε
καὶ ἀρίστους ἀμολογήκαμεν αὐτούς εἶναι πέντε δύνεις.
— Σφόδρα γε. — "Ἄρ' οὐν οὐ φρυμίζει μὲν καὶ τρυψῇ
δύναντον αὐτούς διολογεῖν πράττειν ὅπουν τὸ παρά-
παν, δύναται γε οὖν λέγομεν; Διτίλαι: γάρ ἔγγονος
ἔν γε ἡμῖν ἀργία, φρυμία δὲ ἀργίας καὶ τρυψῆς. —
"Ἀληθέστατα λέγετε. — Ἀργία μὲν δὴ καὶ φρυμίζ
οὐδεὶς ἀμελεῖ θεῶν· οὐ γάρ μίτεσται αὐτῷ ποιεῖ-
λαμας. — Ὁρθότατα λέγεις. — Οὐκοῦν τὸ λοιπὸν,
εἰπερ ἀμελοῦσι τῶν σμικρῶν καὶ ὅλην τῶν περὶ τὸ
πᾶν, ή γινώσκοντας, οὓς τὸ παράπαν οὐδενὸς τῶν
τοιούτων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, δρόμον ἀν τούτῳ, ή τε τὸ
λοιπὸν πλήτε τοῦ γινώσκειν τούτωντος; — Οὐδέποτε.
— Πότερον οὖν, ὡς δριτούς καὶ βεττούς, θῶμέν σε λέ-
γοντα, οὓς ἀγνοοῦντάς τε, καὶ, δέον ἐπιμελεῖσθαι,
δὲ ἀγνοεῖν αἱ ἀμελοῦντας, ή γινώσκοντας δὲ τοιούτοις (κα-
θάπερ οἱ φαυλότατοι τῶν ἀνθρώπων λέγονται ποιεῖν,
εἰδότες δὲλλα εἶναι βεττούς πράττειν, δηλοῦται πράττειν),
διά τινας ἡττας ἥδονον ή λυπῶν οὐ ποιέν· — Πῶς
γάρ ἀν; — Οὐκοῦν δὴ τα γε ἀνθρώπινα πράγματα τῆς
τε ἀμφότου μετέχειν φύσεως ἀμα, καὶ θεοτείστατον
εὐτὸν εἶται πάντων ζώντων διθρόπος. — Σοιοί γοῦν.
— Θεῶν γε μήν κτημάτα φαμεν εἶναι πάντα ὄποια
θηγάνα ή νοερά, ὄντερ καὶ τὸν οὐρανὸν διον.

(45) Ο ποιητής. Hesiodus, cuius in Ἔργ. illud
εἴπει:

... Ός κερ μέργης

Ζόη, κηρήγητοι κοθούροις εἰκελος ὄφημι.

Virgil., in Georg. :

Ignarum suos pecus a præsepiibus arcent.

(46) Teicūrcē. Ficinus et Serranus vertunt, edio

A viuosa sunt, ea locum in nobis habere posse, nullum in diis? — Ne istud quidem a quoquam nege-
tur. — Jam, negligentiam, otium atque delicias,
utrum animi virtuti tribuimus, an non? Qui enim
tribuamus? Num igitur contrario? — Certe. — Quae
sunt igitur iis contraria, contrario assignabimus. —
Ita, contrario. — Quid igitur? Quisquis deliciose,
negligenter et otiose vivit, nonne es ejusmodi merito a nobis omnibus habeatur, quem fuis inertibus
simillimum poeta vocat? — Optime ille qui-
dem. — Ergo nec ii mores Deo tribuendi, quos
ipsem fecerit, nec ferendus quisquam, qui ita lo-
quuntur audeat. — Neutrum sane: qui enim deceat? —
Jam cujus sit aliquid efflire simul, et majorem in
modum curare, is si ex eo genere majora curabit,
B negliget minora, qua tandem cum laude prosequemur, quin toto celo aberremus? Enimvero sic phi-
losophemur. Nonne 632 qui aliquid ejusmodi fa-
ciat, si sive Deus fuerit, sive homo, duobus modis
hoc fecerit? — Quibus tandem? — Aut, quod illam
rerum minorum despiciant, totius universi nihil
interesse putet, aut si cum intersit, negligat tamen
quod pigritia deliciisque vincatur: nisi alia tibi
quædam occurrit negligentiæ ratio. Nec enim si
omnium omnino haberi cura non possit, ei negligentiæ tribuatur, qui rerum vel minorum vel ma-
jorum cura non suscipiat, quibus curandis, sive
Deus, sive humilior quispiam, propter infirmitatem
suum par esse non possit. — quis enim id jure fe-
cerit? — Nunc igitur nobis tribus duo isti respon-
deant, qui cum ambo deos esse fateantur, eodem
tamen alter exorari facile, alter res minores negli-
gere contendit. Principio, deos aucto nosse, vi-
dere, audire omnia conceditis, ac nihil eorum pen-
itus latere posse, quæ vel sensus, vel scientia per-
cipiat. Utrum in eo convenimus, an non? — Con-
venimus. — Quid illud? num illos etiam omnia
posse, quæ in mortali aut immortali potestate ver-
sentur? — Nam quis hoc etiam neget? — Atqui bonos
illos esse, adeoque optimos, jam nos quinque con-
cessimus. — Ei quidem libertissime. — Fieri ergo
non potest, ut quod ejusmodi esse defendimus, ab
iis quidquam omnino vel desidia vel molitie fieri
velim. Nam et apud nos timiditatis fetus otium
est, desidia vero atque molitiae otii. — Verissime
D hoc tu quidem. — Deorum ergo nullus quidquam
præ otio desidiaque negligit, cum timiditas in eum
nulla cadat. — Et istud quam optime. — Igitur, si
rerum hoc in universo minorum ac miniorum cura
abiciunt, reliquum est, id ut faciant, aut quod
nihil prouersorū eorum sibi curandum esse statuant;
aut quid aliud superest, nisi ut contra sentiant? —
Nihil. — Utrum igitur, vir optime, deos existimas
habeatur. Quæ odium significet, vox nulla est; sed
Platonica trajectio, quasi diceret τοιούτος ἀν γί-
γνοντος, δηλοῦται, etc. Articulus autem δὲ cum
τοιούτοις Attice coniunctus est.

(47) Ηοιοί δέλτεροι. Rectius, quam apud Pla-
tonem Ηοιοί δή, λέγομεν.

ignorantia laborare, quamque ab iis curam suscipi oporteret, ob eamdem ignorantiam abjecere; an, cum ea sibi curanda esse neverint, tamen (quod pessimis hominibus, usu venire dicunt, qui alia quam quæ faciant, factu meliora esse satis intelligent) seu voluptate, seu dolore vicos non facere? — Qui tandem hoc illudve dicat? — Et quidem res humanæ cum animata natura præditæ sunt, tum vero animantibus omnibus religione ac divina cultu homo antecellit. — Consentaneum id bercl est. — Quidquid porro animantium, seu mortalium, seu spiritualium est, quorum in numero totum quoque eosum reponitur, id omne deorum possessionem esse concedimus. **633** — Quidai enim? — Esto igitur, hæc a diis vel exilia vel magna habeantur: utrumvis enim quis dixerit, nunquam ab iis tamen, quorum in possessione sumus, cum iidem et providentissimi et optimi sint, jure negligamus. Verum alterum hoc præterea consideremus. — Quidnam? — Nonne sensus et potentia contrariam a natura habent facilitatis ac difficultatis rationem? — Clarius, obsecro. — Parva nimurum difficultius et videre est, et audire, quam magna: ferre vero, aut tenere, aut curare parva quivis et exilia facilius, quam magna possit. — Longe profecto. — An si medicus aliquis, cum integrum corpus fidei commissum sive curare non vellet modo, sed etiam posset, majoribus tantum partibus mederetur, minores ceteras negligeret, corpus integrum hac ejus curatione aliquando convalesceret? — Nullo sane modo. — Ne gubernatoribus quidem, imperatoribus, economis, aut iis qui in reip. administratione versentur, aut illi omnino generis ejusdem, si pauca quedam miuorave contempserit, plurim aut majorum feliciter cura succedit. Majores quippe lapides sine minoribus firmiter cohædere posse architecti negant. — Et vero qui possent? — Caveamus ergo, ne Deum mortalibus unquam artificibus detriorem putemus: ut cum illi propria sibi opera, tam minora quam majora, quo præstantiores illi sunt, hoc una eademque arte diligenter ac perfectius elaborent; Deus tamen, qui et sapientissimus ipso sit, et operum suorum curam suscipere velit idem ac possit, minora quibus facilius provideret, quod miuora sint, tanquam piger, ac mollis quispiam et laborum magnitudine fractus, omnino despiciat, una in majorum gubernatione defixus. — Hanc de diis opinione, mi hospes, nulla ex parte unquam probemus. Est enim bac non impia minus, quam falsa cogitatio. — Num vero tibi jam videatur de deorum negligentia, pro rei magnitudine

A Πῦς γάρ οὐ: — "Ηδη τοίνυν δὲ σμικρὰ ἡ μεγάλα τις φάσι ταῦτα εἶναι τοῖς θεοῖς οὐδὲ ἔτερος (48) γάρ τοις κεκτημένοις ἡμᾶς ἀμελεῖς δὲν εἰν προσῆκον, ἐπιμελεστάτοις γε εύσι καὶ ἀρίστοις. Εκποτῶμεν δὲ δὴ καὶ τόδε ἔτι πρὸς τούτους. — Τὸ πολὺ: — Ήπει τις αἰσθήσεως καὶ δυνάμεως ἀρὲ οὐκ ἐναντίως ἀλλήλων πρὸς φραστάνη καὶ χαλεποτέρᾳ ἐστον περικούτης; — Πώς λέγεις; — 'Ορδὲν μὲν ποι καὶ ἀνοεῖν τὰ σμικρὰ χαλεπώτερον, η τὰ μεγάλα φέρειν δὲ αὖ, καὶ κρατεῖν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν σμικρῶν καὶ διάλητων, παντὶ βρὸν δὲ τῶν ἐναντίων. — Καὶ πολὺ γε. — Ιατρῷ δὴ προστεγμένοις δὲν τις θεραπεύειν βουλομένῳ καὶ δυναμένῳ, τῶν μὲν μεγάλων ἐπιμελές ἔσται (49), τῶν μορίων δὲ καὶ σμικρῶν ἀμελές (50). εἰτο (51) ξέσι ποτὲ καλῶς αὐτὸν τὸ πᾶν; — Οὐδέπομ. B — Οὐ μήν οὐδὲ γε κινθερνήταις, οὐδὲ στρατηγοῖς, οὐδὲ οἰκονόμοις, οὐδὲ αὖ τις πολιτεούς, οὐδὲ ἀλλιψ τῶν τοιωτῶν οὐδὲν χωρὶς τῶν διάλητων ή σμικρῶν, πολλὰ δὲ μεγάλα: οὐδὲν γάρ διένι τῶν σμικρῶν τοὺς μεγάλους φασθεὶ οἱ θεοβόλοις θύσιοι εὗ κείσθαι. — Πώς γάρ δν; — Μή τοίνυν τὸν θεού ἀξιώσωμέν ποτε θυτῶν δημιουργῶν φωλότερον, οὐ τὰ προσήκοντα αἴτοις Ἐργα, δουφερὸν δὲν ἀμελεῖς διστ, τόσῳ ἀχριβίστερα καὶ τελεώτερα μηδὲν τὴν σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται· τὸν δὲ θεόν δυτα τε σφράταν, βουλόμενοι τὰ ἐπιμελεῖσθαι καὶ δυνάμενον, νῶν μὲν βρὸν ἐπιμελήθηνα, σμικρῶν δυτῶν, μηδαμὴ ἐπιμελεῖσθαι, καθάπερ ἀργὸν δὲ διελόν τινα διὰ πόνους φρευμοῦντα, τῶν δὲ μεγάλων. — Μηδαμῶς δόξαν τοιωτήν περί θεῶν, ὡς ξένε, ἀποθέχωμεθα· οὐδὲν μη γάρ θεοῖς δοντ, οὐτ' ἀλληδὲ τὸ διανόμα διανομέμεθ δν. — Δοκοῦμεν δὲ τὸν (52) νῦν ήδη καὶ μεγάλα μετρίων διειλέγειν τῷ φιλατελῷ τῆς ἀμελείας περί θεῶν; — Να! — Τῷ γε θάξεσθαι τός λόγος ὀμολογεῖν αὐτὸν μή λέγειν ὅρθως (53). Επειδῶν γε μήν προσέβαθαι μοι δοκεῖ μύθων εἱ τινῶν. — Ποιῶν, ὡς ἄγαθε; — Πεισωμεν τὸν νεανίαν τός λόγος (54), ὃς τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ πλούτου πάντ' έστι συντεγμένα, δὲν καὶ τὸ μέρος εἰς δύναμαν ἔκαστον τὸ προσῆκον πάστερι καὶ ποιει. Τούτοις δὲ εἰσαν δρογοτες προστεγμένοι ἔκαστοις ἐπὶ τὸ σμικρότατον ἀλι τάθη καὶ πράξεως, εἰς μερισμὸν τὸν ἔχαστον τέλος ἀπειρασμένοι· δὲν έν καὶ τὸ άλι, ὡς σχέτλις, μόριον, εἰς τὸ πλοῦν ἔνεινει βλέποντας, καίπερ πάνομικον δν. Σὲ δὲ λέληπτος (55) περὶ τούτο αὐτὸν, ὡς γένεσις ἔνεκα ἔκεινον γίνεται πάσα, δηποτε δὲ τῷ τοῦ παντὸς βίῃ ὑπάρχουσα εὐδάτιμων οὐσία, οὐχ ἔνεκα σοῦ γνωμένη, σὺ δὲ ἔνεκα ἔκεινον. Πάξ γάρ λατρός καὶ τὰς ἔντεχνος δημιουργός παντὸς μὲν ἔνεκα πάντα ἱράζεται, πρὸς τὸ κοινῇ ἔνεκεν πλεῖστον, μέρος, μὴν ἔνεκα διου, καὶ οὐχὶ διὸν μέρους ἔνεκα ἀπεργάζεται.

B — Οὐ μήν οὐδὲ γε κινθερνήταις, οὐδὲ στρατηγοῖς, οὐδὲ οἰκονόμοις, οὐδὲ αὖ τις πολιτεούς, οὐδὲ ἀλλιψ τῶν τοιωτῶν οὐδὲν χωρὶς τῶν διάλητων ή σμικρῶν, πολλὰ δὲ μεγάλα: οὐδὲν γάρ διένι τῶν σμικρῶν τούς μεγάλους φασθεὶ οἱ θεοβόλοις θύσιοι εὗ κείσθαι. — Πώς γάρ δν; — Μή τοίνυν τὸν θεού ἀξιώσωμέν ποτε θυτῶν δημιουργῶν φωλότερον, οὐ τὰ προσήκοντα αἴτοις Ἐργα, δουφερὸν δὲν ἀμελεῖς διστ, τόσῳ ἀχριβίστερα καὶ τελεώτερα μηδὲν τὴν σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται· τὸν δὲ θεόν δυτα τε σφράταν, βουλόμενοι τὰ ἐπιμελεῖσθαι καὶ δυνάμενον, νῶν μὲν βρὸν ἐπιμελήθηνα, σμικρῶν δυτῶν, μηδαμὴ ἐπιμελεῖσθαι, καθάπερ ἀργὸν δὲ διελόν τινα διὰ πόνους φρευμοῦντα, τῶν δὲ μεγάλων. — Μηδαμῶς δόξαν τοιωτήν περί θεῶν, ὡς ξένε, ἀποθέχωμεθα· οὐδὲν μη γάρ θεοῖς δοντ, οὐτ' ἀλληδὲ τὸ διανόμα διανομέμεθ δν. — Δοκοῦμεν δὲ τὸν (52) νῦν ήδη καὶ μεγάλα μετρίων διειλέγειν τῷ φιλατελῷ τῆς ἀμελείας περί θεῶν; — Να! — Τῷ γε θάξεσθαι τός λόγος (54), ὃς τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ πλούτου πάντ' έστι συντεγμένα, δὲν καὶ τὸ μέρος εἰς δύναμαν ἔκαστον τὸ προσῆκον πάστερι καὶ ποιει. Τούτοις δὲ εἰσαν δρογοτες προστεγμένοι ἔκαστοις ἐπὶ τὸ σμικρότατον ἀλι τάθη καὶ πράξεως, εἰς μερισμὸν τὸν ἔχαστον τέλος ἀπειρασμένοι· δὲν έν καὶ τὸ άλι, ὡς σχέτλις, μόριον, εἰς τὸ πλοῦν ἔνεινει βλέποντας, καίπερ πάνομικον δν. Σὲ δὲ λέληπτος (55) περὶ τούτο αὐτὸν, ὡς γένεσις ἔνεκα ἔκεινον γίνεται πάσα, δηποτε δὲ τῷ τοῦ παντὸς βίῃ ὑπάρχουσα εὐδάτιμων οὐσία, οὐχ ἔνεκα σοῦ γνωμένη, σὺ δὲ ἔνεκα ἔκεινον. Πάξ γάρ λατρός καὶ τὰς ἔντεχνος δημιουργός παντὸς μὲν ἔνεκα πάντα ἱράζεται, πρὸς τὸ κοινῇ ἔνεκεν πλεῖστον, μέρος, μὴν ἔνεκα διου, καὶ οὐχὶ διὸν μέρους ἔνεκα ἀπεργάζεται.

C — Εἴτη δέ λέληπτο, εtc. S. Augustin. lib. i contra Academic., initio: Etenim fortasse, inquit, quaenam fortuna nominatur, occulto quadam ordine regitur, nihilque seu commodi, seu inconveniendi contingit in parte, quod non conveniat et congruat universo.

(48) Forte οὐδετέρως.

(49) Έπιμελὲς ἔσται. Plato, ἐπιμελουμένων.

(50) Ἀμελές. Plato, ἀμελοῦνται.

(51) Εἴτη. Non habet Plato istud εἰτο.

(52) Forte οὐτ.

(53) Μή λέγειν ὅρθως. Recte. Nam apud Platōnem, ὅρθως respondentis Cliniae perperam tribuitur.

(54) Τοις λόγοις. Post λόγου in priori editione

addehatur, δημολογεῖν κύριον μή λέγειν ὅρθως· sed Plato non agnoscit, et superioribus ex versibus alienum in locum irreperant.

(55) Σὲ δὲ λέληπτο, εtc. S. Augustin. lib. i contra Academic., initio: Etenim fortasse, inquit, quaenam fortuna nominatur, occulto quadam ordine regitur, nihilque seu commodi, seu inconveniendi contingit in parte, quod non conveniat et congruat universo.

Σὺ δέ ἀγανάκτεις, δύνων δηπε τὸ περὶ αὐτοῖς, τῷ παντὶ ξυμβαίνει καὶ σοὶ κατὰ δύναμιν τὴν τῆς κοινῆς γενέσεως. Ἐπειδὲ δὲ φυχῇ συντεταγμένη σύμβατη τοτὲ μὲν δίλλο, τοτὲ δὲ διλλό, μεταβάλλει παντοῖας μεταβολῆς δὲ ἑκατὸν ἡ δὲ ἔτεραν φυχήν, οὐδὲν διλλὸς ἐργον τῷ πεπεντῇ λείπεται πλὴν μετατίθενται, τὸ μὲν διμερῶν γνόμενον ἥδος εἰς βελτίων τόπουν, χειρον δὲ εἰς τὸν κείρονα, κατὰ τὸ πρέποντας ἀντὸν, ἵνα τῆς προστηκόυσης μοίρας λαγχάνῃ. — Πηγὴ λέγεις; — Ήπειρ ἀνήκει λόγον φραστῶν ἀπικελεῖας θεοῖς τῶν πάντων, ταῦτη μα δοκον φράζειν. Εἰ μὲν γάρ πρὸς τὸ δῶν δὲν βλέπων πλάττεις τις, μετασχηματίζων τὰ πάντα (οἷον ἐκ πυρῶν ἔνωρ ἐμφύων[56]), καὶ μὴ ἔνυπολλὰ δὲν ἔνος ή ἔκ πολλῶν ἐν, πρότερης ή δεύτερας, ή καὶ τρίτης γενέσεως μετειηφθά, πλήθεσιν ἀπειρ' ἀν εἴη, τῆς μετατιθεμένης (57) κοσμήσεως· νῦν δὲ έστιν θαυμαστὴ φραστὸν τῷ τοῦ παντὸς ἀπικελουμένην. — Πάντας αὖ λέγεις; — Όδε. Ἐπειδὴ κατεῖθεν τὰς διατίθενταις καταλύματος οὖσας τὰς πράξεις ἀπάσας, καὶ πολλὴν μὲν ἀρέτην ἐν αὐτοῖς εἶσαν, πολλὴ δὲ κακίαν ἀνώλεθρον δὲν γενόμενον, δὲν οὐκ αἰώνιον, φυχὴν καὶ σώμα, καθάπέρ οἱ κατὰ νόρον δινετες θεοί· γένεσις γάρ οὐκ ἀν ποτε ἡνίαν, ἀπολογέμενον τούτουν θατέρους· τοιούτους δὲν περικύδεις, ἀγαθὸν φυχῆς, διενοήθη, το δὲ κακὸν βλάπτεται (58)· ταῦτα πάντα ξυνιδόν, ἐμπυγανθαστο ποὺ κείμενον ἔκστοταν τῶν μερῶν νικώσαν ἀρέτην, ἤτιωμένην δὲ κακίαν ἐν τῷ παντὶ παρέχοι μάλιστ' ἀν καὶ ἁρπάται καὶ δριστα. Μετηγάνθαι δὲ πρὸς τὸν τοῦτο, τὸ ποιόν τι γεγόνειν δεν ποιαν ἔδραν δὲν μεταλαμβάνοντας οὐκέτεσθαι καὶ τίνας ποτὲ τόπους· τῆς δὲ γενέσεως τοῦ ποίου τινὸς ἀρέτης ταῖς βουλήσαντας ἔκστοταν ἡμίν τὰς αἰτίας. Ὅπη γάρ δὲν ἐπιθυμητή, καὶ ὄποιδες τις ἀν τὴν τὴν φυχὴν, ταῦτη σχέδιον ἔκστοτα καὶ τοιούτος γίγνεται διάτας ἡμῶν, ὡς τοπού. — Τὸ γοῦν εἰδές. — Μεταβάλλει μὲν τοῖν τῶν πάνθ' δεν μέτοχά τοι φυχῆς, ἐν αὐτοῖς κακτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν· μεταβάλλοντα δὲ φέρεται κατὰ τὴν τῆς εἰμαρμένης τάξιν καὶ νόμον· σμικρότερα μὲν τῶν τεθῶν μεταβάλλοντα, ἐλάττω (59), κατὰ δὲ τῆς χώρας ἐπίπεδον μεταπορεύεται· πλειον δὲ καὶ διοικήτερα, μεταπορεύει εἰς βάθος, τὰ τέ κάτω λεγόμενα τῶν τόπων, δεσμὸν τε, καὶ τὰ τούτων ἔχομενα τῶν δύομάτων ἐπικομόδωντες, σφόδρα φοδοῦνται καὶ ὀνειροπολοῦσται. Σῶντες, διαλυθέντες τε τῶν σωμάτων. Μείζω δὲ φυχὴ (60) κακίας δὲν δύοταν μεταβάλλει, δὲν τὴς κατάντης βούλησιν τε καὶ διώλλαν γενόμενην λογοφάνην, δύοταν μὲν ἀρέτηθεια προσμίκαστα γίνηται διαφέροντας τοιαύτα διαφέροντα (61), καὶ μετέβαλε

A mediocriter cum homine contentioso disputasse? — Certe. — Saltum ut is perperam se locutum esse fateri cogatur. At nunc eidem quibusdam præterea verisimilibus argumentis, quasi cantiooum illecebribus opus videtur. — Quibus tandem, bone vir? — Quibus adductus adolescens hoc sibi persuadeat, qui universi curam suscepit, eum ad illius salutem vimque conservandam, ordinata et constituta habere omnia, sic ut partes etiam singulae, quidquid ad eas pertinet, pro suis viribus patientur, et agant. Et vel minutissimis in rebus, quae sibi aut subeundæ sint, aut præstande, suos quaque principes ac prefectos habent, qui finem ad ultimum usque particulam integre accurate perducant.

B 634 E quibus una etiam est tua, miselle, particula, quae tametsi perpusilla sit, ad universum tamē per sese tendit semper ac respicit. Ignoras tu vero interea, ortus rerum omnes universi causa fari, ut vitam ejus complexa natura in summa felicitate versetur: qui profecto illius gratia factus es, non illa tni. Siquidem medicus omnis, omnisque peritus artifex, sic totius causa omnis perficit, sic unum illud quod communiter optimum sit intuetur, ut totius causa partem, non totum partis causa molliatur. Tu vero indignaris, quod nescias, id quod in te optimum est, quemadmodum vi quadam communi, nisi ortus, universo tibique conveniat. Et quoniam animus cum corpore semper, alio tamen aliquo complexus, nullum non mutationis genus subit, cum

C sua, tum alterius cuiusdam animi causa, sortit nostra moderatori reliquum hoc unum est, uti mores, si meliores effecti erunt, meliorem, sin autem deteriores, deteriorem in locum pro sua cuiusque ratione traducat, ut sedem singula convenientem ac propriam sortiantur. — Clarius ista, sodes. — Equidem ita loquor, quomodo res omnes Deo curæ esse facilius intelligi possit. Etenim, si quis semper ad totum respiciens, ita fingeret ac refingeret omnia (ut si aquam igne animaret), tamen ut neque multa ex uno, neque e multis unum aliquid efficeret, ea sane posteaquam primam, aut secundam, aut tertiam generationem sublissent, ista rerum ordinisque mutatione, infinitum quantum angerentur. Nunc vero, universi moderatori facilitas quzedam admirabilis suppetit. — Necdum istud intelligo. — Andi ergo. Novit rex ille noster, actiones omnes animatas esse, easdem cum virtutis habere, tum etiam vitiostatis plurimum: animum item et corpus, ut pestem ex se nullam habeant, carere tamen immor-

τερα.

(60) *Μείζω δὲν φυχὴ.* Corruptus hic locus est. Editio Ficini et Serrani habet, μείζων δὲ δη φ. x. η. a. o. μεταβάση. Conjectibam, μείζων δη φ. κακίαν δὲν ἀρέτη (vel κακίαν δὲν ἀρέτην) δύοταν μεταβάλλει.

(61) *Τοιαύτα διαφέροντα.* Plato, τοιαύτη διαφέροντα. Serranus aliam lectionem afferit, τοιαύτη διαφέρεται. Ergo, si τοιαύτη retinatur, et διαφέροντα, vel διαφέρεται rejiciatur, obscuritatis nihil admundum fore arbitror. — Legi posse opinatur Heinichen τοιαύτη, διαγέζοντα καὶ μετέβαλε. Epit.

(56) *Ἐμφύων.* Legebatur ἐμφύον, ut apud Platōnem, sed adnotat Serranus aliis etiam legi ἐμφύον ex quo ἐμφύων facere malū; vere enim aqua illa, quae frigida prius et immota consistebat, subiecto igne incandescent et ebulliens, μετασχηματίζεται, ac propromodum ἐμψύχεται.

(57) *Τῆς μετατιθεμένης τῆς κοινῆστος.*

(58) *Τὸ δὲ κακόν, βλάπτεται.* Mallem, τὸ δὲ βλάπτειν, κακόν.

(59) *Ἐλάττω.* Forte, θάττω μὲν καὶ δικαΐτερα, ut iis opponantur quae paulo post πλειόν καὶ ἀδικώ-

talitate, qua veri legitimique dii perfruantur (alio- A qui nulla unquam animantium generatio fieret, altero morte sublato); ad extrenum, quidquid jurare per se esse potest, id omne animi bonum, quidquid nocere solet, malum esse statuit. Quibus omnibus exploratis, molitus hoc demum est, quemadmodum ita partes singulae constituerent, ut cum maxime, tum etiam facillime atque optime, certam in universo virtutis victoriam ficerent, vitiisitate prostrata. Quam in rem universi bono excogitavit, quam quodque sedem pro naturæ suaæ conditione, quemque locum aliquando sortiri firmum ac stabilem oportetur. At vero, ut talis quisque talisve fieret, causas omnes nostræ in voluntatis potestate reliquit. Qualis enim **635** cupiditate quisque et animo fuerit, talis fere passim esse solet.— Et consentaneum id quidem. — Quocunque igitur animo predita sunt, mutantur omnia, quod in se ipsis causam mutationis habeant. Quia in mutatione, fali prescriptum ac legem sequuntur. Quorum enim animorum tolerabiliores fuerint remissioresque mores, ii dum ea mutatio fit, utpote leviores, in summum regionis solum commenant; quorum autem graviores et injustiores, ii vastam in altitudine, et depressiora loca detruduntur, quæ qui adhuc vivunt, quique corporibus soluti jam sunt, inferorum, ac similibus aliis nominibus admodum horrere, ac sæpius somniare solent. Ita, cuius animi cum suapte voluntate, tum acri et corroborata consuetudine major aut vitiisitas, aut virtus exstiterit, is sub illam mutationem, si divinam ad virtutem adheserit, ejusque singulariter et eximie similis fuerit, sedem quoque suam aliqui sanctissimam, cum alia quadam adhuc meliore commutat. Qui vero contraria viam institerit, vitam quoque deinceps contraria in locis, et contraria sorte degit. Ea judicatio, mi adolescentis, qui te a diis negligi arbitria, a diis qui iu Olympo versantur, constituta est: ut qui deterior fuerit, ad deterioriorum; qui melior, ad meliorum animorum societatem commigret; et cum in vita, tum qualibet mortis in genere, quibus a similibus similes affici debeat, patiatur atque agat omnia. Hoc judicium neque tu, neque alias quisquam defugisse se, atque ita deos ipsos superasse gloriabitur: quippe quod ejus auctores maxime præ ceteris omnibus sanctum esse voluerint, omninoque propterea vereri oporteat; nec enim illud te unquam praeteribit. Nec tam pusillus tenuisque fies, ut ab eo te in abditos terræ sinus latebrasque subducas: nec vero tam sublimis, ut in celum evoles. At dignas omnino penas daturus ipse es, sive hic maneas, sive trajiciaris ad inferos, sive ad locum aliquem iis adhuc horridiorem deferaris.

(62) Μεθιδρόστατο. Melius quam apud Platonem, μεθιδρόστατα, convenit cuius cum precedenti μεταξει.

(63) Πλάσχειν τε. Plato post πάγχειν τα, additū καὶ ποιεῖν, quod hic in periodi finem rejicitur.

(64) Ηγεογρέπει. Plato, προτυχρήπι, melius, cum

τόπον ἄγονον, μετακομισθεῖσα εἰ, ἀμένων τινὰ τόπον ἔτερον· ὅταν δὲ τάνατια ἐπὶ τάνατια μεθιδρόστατο (62) τὸν αὐτῆς βίον. Αὗτη τοι δίκη ἔστι θεῶν, εἰ "Οὐλυμπον ἔνσυντι, ὁ παῖ, καλεαντίσκε, ἀμελεῖσθαι δοκεῖν ὑπὸ θεῶν" κακίων μὲν γνώμενον, πρὸς τὰς κακίους φύλας, ἀμείνων δὲ πρὸς τὰς ἀμελεῖσθαις πορευόμενον, ἐντεῖ ζωὴ καὶ ἐπὶ πάπιον βαντούτοις, πάσχειν τε (63) δὲ προτρόπων δρψῖν ἔστι τοῖς προσφύεσι (64) τοὺς προσφερεῖς, καὶ ποιεῖν. Ταῦτα τῆς δίκης οὔτε σὺ μήποτε, οὐτ' ἔμλος ἀποχής (65) γενόμενος ἐπιεύσται περιγενέσθαι θεῶν τὴν πατούν δίκην διαφέροντα. Ιταχάν τε εἰ τάξιες τε εἰ ἔχαντες, χρεῖον τε ἔξευλαθεῖσθαι τὸ παράπον. Οὐ γάρ ἀμελεῖθήσει ποτὲ ὑπὸ αὐτῆς οὐκ ὅπερα σμικρές ἡν δύση κατὰ τὸ τῆς γῆς βάθος, οὐδὲ ὑψηλός γενόμενος εἰς τὸ οὐρανὸν ἀναπτήσῃ· τίσιες δὲ σαντοῦ τὴν προσήκουσαν τειμωρίαν εἰς ἐνθάδε μένων, εἴτε καὶ ἐν διαπορευεῖσι, εἴτε καὶ τούτων εἰς ἀγάπετον (66) Εἰς διακομισθεῖσα τόπον. Οὐ αὐτὸς δὲ λόγος στο καὶ περὶ κείνων ἀλι, τῶν οὓς σὺ κατεῖδὼν ὅτι σμικρῶν μεγάλους γεγονότας, ἀνοιστοργήσαντας, ἢ τι τούτον πράβαντας, φύθης ἐξ ἀδιλῶν εἰδαίμονας γεγονόι, καὶ ὃς ἐν κατόπτροις αὐτῶν ταῖς πράξεσιν ἥττων καθεωρακέναι τὴν πάντων ἀμελεῖσθαι θεῶν, οὐκ εἰδός αὐτῶν τὴν συντελειαν, δηπι ποτὲ τῷ παντὶ ξυμβάλλεται. Γινώσκειν δὲ κατή, ὡς πάντων ἀνδρεύστατος, πρὸς οὐδένα δοκεῖς (66), ἣ τις μή γενόσκων, οὐδὲ ἀν τούτων ποτὲ, οὐδὲ λόγον ξυμβάλλεσθαι περὶ βίου δινάτης ἢ γένουτο, εἰς εἰδαίμονατε καὶ διοδοίμονα τίχη. Ταῦτα εἰ μέν σε ταῦτα Κλείνας οὖτε, καὶ ξύμπασα ήμιν ἡ γερουσία, περὶ θεῶν ὡς οὐδὲ οἰστα δι τι λέγεις, καλῶς δὲ σοι Θεὸς αὐτὸς ξυλλαμβάνω· εἰ δὲ ἐπιδεῖς Εἰ λέγουν ἀν εἶτε, λεγοντας ήμιν πρὸς τὴν τρίτον ἴστασιν, εἰ νοῦν καὶ ὄπωσιν ἔχεις. · Τούτου δὲ νοῦς, εἰ καὶ μή τὰ βήματα, εἰν τοῖς Ἐβραιον λεπτοκαταβόληται, συντομώτατα, καὶ δὲ ἐλάγη τῆς διανοίας περιεχομένης. Τό τε γάρ, οὐκύ οὕτω σημεῖον δύση κατὰ τὸ τῆς γῆς βάθος, οὐδὲ ὑψηλός γενόμενος εἰς τὸ οὐρανὸν ἀναπτήσῃ, οἱ μοισαὶ ἀντὶ τοῦ παρὰ τῷ Δαυὶδ, τούτον ἔχοντι τὸν τρόπον· · Ποὺ πορευεῖν ἀπὸ πνεύματος σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποὺ φύγει· · Εἳν αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ ἔκειται ἐδὲ κατεῖδὼν εἰς τὸν ἡμέραν, πάρει. Εἰ διαλέγεις πτέρυγας, καὶ κατασκηνώσαιμε εἰς τὰ ξυλατά τῆς θαλάσσης· καὶ γάρ ἔκει τῇ χειρὶ σὺ δηγογήσοι με· · Διὰλλα καὶ τό· · Οἱ οὐρανοὶ δηγογήνται δέκαν θεοί, καὶ ποιησιν κειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στέρεωμα· Καὶ πάλιν ἀν τῷ Ἡσαΐ τῷ· · Ἀναβιλέσται εἰς ὑψός τούτων διβαλμούς ὄμων, καὶ θετει, τίς κατέδεκτη τούτα πάντα· · καὶ τό· · Ἐκ μεγάθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναβήσως δὲ Γενεσιούρρης θεωρεῖται· · καὶ τό· · Τὰ δέρατα αὐτοῦ, ἀπὸ κτενῶν κεφαλῶν τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ή τε ἀλλοι αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης· · διὰλλα καὶ τό, εἰ Εὐέλωσα

sequatur προσφερεῖς.

(65) Ατρυχής. Ficinus legit, εὐτυχής.

(66) Ἀγνοτερόν. Plato, ἀγνοτερόν, quod magis placet, vel ἀποτύπωτον. ut etiam legi Serranus adnotat.

(66') Lege Ποὺς οὐ δίνει.

επὶ δύναμις, εἰρήνην διατραβαλῶν θεορόν· » μετα-
τεφράσαι μαρτυρίαν δέ σοι οὐδὲ τοῦ Πλάτωνος διὰ τοῦ·
« Όστεδε δὲ λόγος σοι καὶ περὶ ἑκατόντων ἐν εἴη,
τῶν οὓς σὺ κατέβον ἐκ μικρῶν μεγάλους γεγονώτας,
ἀνοστομοργήσαντας, ἡ τοιοῦτον πράξαντας, φύσης
εἰς ἀδελίων εὐδαιμόνας γεγονέναι. » Καὶ τὰ διλα δὲ,
ὅσα τούτοις ὅμοιας εἰρηται, προβλεψε τὴν εἰς πλάτων
ἐκτελεῖσαν τοῦ Πλάτωνος ἐρμηνείαν ἢ τοῖς Ἐβραιοῖς
λόγοις. Ἐκαστὸν δὲ ὄντων κατὰ μέρος εὑρός ἂν
ἀκριβῶς ἔξετάν τοις Ἐβραιοῖς συμφέρομενον
τραβάσαι. Ἐβραιῶν δὲ εἶναι λόγους, οὐ μόνον τὰ
παρὰ Μωϋσῆς λόγια φημι, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν διλων
μετὰ Μωϋσεῖαν θεοφάνειαν ἀνδρῶν, εἰτε προφητῶν εἴτε
καὶ ἀποστόλων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὃν ἡ τῶν δογμά-
των συμφωνία, μᾶς εἰκότως αὐτούς καὶ τῆς προσ-
γορίας δέξιωσεν.

beneficium accepiris. Sin longiori adhuc oratione disserentes, si quid omnino mentis babes, attende. » *Ilae Plato.* Quorum sane mens, si minus verba ipsa, multo ante Hebreorum existabat in litteris, sed brevissime ac paeccissimis vocibus comprehensa sententia. Nam illud quidem, « Nec tam pusillus fies, ut ab ejus te oculis in abditos terræ sinus la-
tebrasque subducas; nec vero tam sublimis, ut in cœlum evoles,» dicto huic Davidico proximum est: « Quo ibo a spirito tuo? et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero penas, et habitavero in extremis maris; etenim illuc manus tua deduxerit me¹;» deinde hoc ejusdem prophete: « Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum²;» itemque illud Isaiae: « Tollite in altum oculos vestros, et videte, quis ostendit hanc omnia³;» et hoc: « Ex magnitudine et pulchritudine creaturarum Creator cum proportione spectatur⁴;» et hoc: « Invisibilium enim ejus a creatura mundi, per hanc quæ facta sunt, intellecta consipiuntur, semperita quoque ejus virtus ac divinitas⁵;» postremo istud: « Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videntes⁶;» hæc omnia interpretatus videtur *Plato* dum ait, « Hoc ipsum tibi de illis quoque statuendum est, quos tu cum ex parvis magnos evasisse, post grave aliquod impietatis, vel alterius sceleris exemplum videres, beatos ex misericordia factos putabas. » Ac cetera quæ eamdem in sententiam dicta sunt, in Hebreorum monumentis fusio rem illam Platonis explicationem occuparunt. Quæ tu singula, si accurate ac diligenter expendes, cum Hebreorum doctrina consentire reperies. Hebreorum autem librorum nomine, non sola Moysis oracula intelligo, sed aliorum etiam qui post eum scripsere, hominum Deo charissimorum, seu prophetæ, seu nostri quoque Servatoris apostoli fuerint, quibus oī suminoram dogmatum consensionem, una atque eadem appellatio jure tri-
butor.

¹ Psal. cxxxviii, 7. ² Psal. xviii, 2. ³ Isa. xl, 26. ⁴ Sep. xii, 5. ⁵ Rom. i, 20. ⁶ Psal. lxxii, 3.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER DECIMUS TERTIUS.

ΤΑΣΣ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ ΒΙ-
ΒΑΙΟΝ.

637 LIBRI DECIMI TERTII CAPITA.

α. Οχως δ Πλάτων τῆς Ἐπιμηκῆς θεολο-
γίας ἀπήλευτης τῆς ἀροτλαρ. Ἐκ τοῦ Τι-
μίου.

1. *Quemadmodum Plato Graecæ theologiae ineptias coarguerit. Ex Timæo.*

2. *De eodem. Ex Epnomide.*
3. *Ex sec. De republ. De eodem : ac præterea Deum malorum anchorum non esse.*
4. *Præter obcenas fabulas, nihil istas de Græcis numeris narrationes contiueri; Socratemque, quod iis fidem non haberet, ab Atheniensibus interfectum esse. Ex Euthyphrone.*
5. *Ex Numenii lib. De Platonis arcana, eamdem in rem.*
6. *In vulgi opiniones absurdum non esse, nec ab instituto suo, vel mortis metu discedendum. Ex Critone.*
7. *Reponendam iis non esse, a quibus injuriose tractentur, injuriam. Ex eodem.*
8. *Quæ semel recte statueris, ea ne mortis quidem metu abiicienda esse. Id quod in eos conveniet, qui persecutionum temporibus religionem ejusceant.*
9. *Qualis animo sit oportet, qui mortis metu suscepimus institutum ejusceat.*
- 638** 10. *Mortem veritatis causa non esse fugiendum. Ex Socratis Apologia.*
11. *Quemadmodum eorum mortem, qui vitam gloriavisse profuderunt, celebrari oportet. Ex Platone.*
12. *Aristobulum Peripateticum etiam ante nos confessum esse, Hebreos & sotibus suani Græcos hau-sisse philosophiam.*
13. *Quæ a Græcis recte scripta fuerint, ea cum Hebraeorum doctrina consentire, a Clemente præterea ostenditur Strom. quinto.*
14. *Non recte de omnibus pronuntiassæ Platonem ; eoque nos hanc absque ratione ab ejus philosophia discessisse, atque Hebraeorum oracula complexos esse.*
15. *Non in omnibus Platonis, sed Hebraorum probandum esse de spiritualibus naturis disputatio-nem.*
16. *De animo non recte, ut Hebreos, in omnibus sensisse Platonem.*
17. *Non quemadmodum Platonii visum est, animi naturam duabus ex partibus, quarum altera pa-tiendi necessitate libera, patibilis altera sit, esse constitam. Ex Severi Platonici disputatione De animo.*
18. *De calo, degre collocutib; in eo sideribus, haud recte omnino sensisse Platonem. Ex Epinomide. Timæo et Leg. x. Quæ Moyses coli omnia retinet, quemadmodum Hebreus etiam Philo in-terpretatur.*
19. *Quoniam minus recte Plato de mulieribus sta-tuerit.*
20. *Quoniam Plato de infando amore in Phædro statuerit : quibus contraria sunt a Moyse sancta.*
21. *De legibus Platonis ad cædes pertinentibus, magna illa hominis mente indignis : quibuscum Moy-sis leges committenda.*

639 PROCÉDUM.

Cum superioribus libris viderimus, Platonica ut plurimum philosophia, Moysis et sacrorum apud Hebreos oraculorum quamdam quasi Græcam in lingua conversionem contineri : nos deinceps partim quæ huic disputationi desunt adjungemus, partim quæ a superioris memoriae scriptoribus in similium locorum tractatione dicta sunt, perseque-mur ; ad extremum speciosam illam nonnullorum eriminationem diluemus : Equis tamen cause sit, quælibet si Moysi tam consonantem Plato philosophatus est, Moysis potius quam Platonis

- A. *Ἐτι αὐτὸν τὸν λόγον Ἐπινομίδας, περὶ τοῦ αὐτοῦ.*
- γ. *Ἐτι ἀλλὰ τὸν δευτέρου τῆς Πολιτείας, περὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ τοῦ μὴ εἰναι τῷ θεῷ των κακῶν αὐτοῦ.*
- δ. *Οὐκ πλέον οὐδὲν τῶν αἰτιῶν μύθων αἱ περὶ τῶν Ἐλληνικῶν θεῶν δημητῆσεις κερδίζουσιν, αἱ μὴ καθόμενοι Σωκράτης ἔκπειται Ἀθηναῖς. Ἀλλὰ Εὐδημόρος.*
- ε. *Νομηρητοῦ, ἐκ τῶν παρὰ Πλάτωνι Ἀποφήτων, περὶ τοῦ αὐτοῦ.*
- ζ. *Οὐκ μὴ δεῖ ταῖς τοῦ κολλῶν προσέχειν δόξαις, μηδὲ τὰ ίδεας μετατίθεσθαι προαιρέσθως διὰ θαράτου φόβον. Ἀλλὰ τὸν Κρι-τικοῦν.*
- η. *Οὐκ μὴ δεῖ ἀμύνεσθαι τοὺς ἀδικῶν ήμας παρεκκενασμένους. Ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ.*
- η'. *Οὐκ μὴ δεῖ τὰ ἄλλα ὅρδες κριθέντα διητεῖν, μηδὲ αἱ θάρατα τις ἔκπτωσι. Ἀρμότα δὲ πρὸς τοὺς ἐκ παιδοῦς δικαιώματος τὴν εὐθύτεραν.*
- θ. *Οὐκοῦ ποτε ἔσται τὴν διάθεσιν διὰ θαράτου φόβον ἐκμηρύμενος τὴν οἰκεῖαν προθεστήσῃ.*
- ι. *Οὐ μὴ δέοντας τὸν ὑπέρ τῆς διητείας θάρατον. Ἀλλὰ τῆς Σωκράτους Ἀπολογίας.*
- ια. *Οὐκως δέοντας τὸν φόβον τῶν θαράτων τὸν εὐκαλεός μετατλαΐστων τὸν βλοῦ· ἐκ τοῦ Πλάτωνος.*
- ιβ. *Οὐκως δὲ τὸ πρό ημών ἐξ Ἐβραιοῦ Ἀριστοφάνελος διεπικατησταὶς ἐκ τῆς παρ' Ἐβραιοῖς φιλοσοφίας φιλολογοῦντος τῶν Ἑλλήνας ἀρηγήσθωται.*
- ιγ. *Δι. Οὐκ μὴ τοῖς διάτηξις τοῖς φύσιστοις τοῖς Εβραιοῖς σύμψωντα τυγχάνειν τοῖς Ἐβραιοῖς παρεπονεῖσθαι δημάστιν. Ἀλλὰ τὸν εἰς Στρωματίων.*
- ιδ. *Οὐτι μὴ ἀρτά επιτυχῶς εἴρηται τῷ Πλάτωνι· διὸ οὐκ ἀλόγως τὴν κατὰ αὐτὸν καρητήμενη φιλοσοφίαν, τὰ δὲ Ἐβραιοῖς ἀποδεχόμενα λόγια.*
- ιε. *Οὐτι μὴ καθόλον ὅρθως διητεῖται περὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν ὁρώνειται λόγος, ἀλλ' Ἐβραιοῖς.*
- ιε'. *Οὐτι μὴ Ἐβραιοῖς ὅμοιας κατὰ κάρτα ὅρθως ὀδοῦσθαι περὶ ψυχῆς διητάτων.*
- ιζ. *Οὐτι κατὰ Πλάτωνα μὴ δικασθοῦνται κατὰ θητῆς οὐσίας, ἡ τῆς ψυχῆς συνέστηκε φύσις. Ἀλλὰ τῶν Σευθῶν τοῦ Πλατωνικοῦ, Περὶ ψυχῆς.*
- ιη. *Περὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ φυστήρων, ὅτι μὴ καθόλον ὅρθως διδάσκεται διητάτων. Ἀλλὰ τῆς Ἐπινομίδας, καὶ τοῦ Τιμαίου, καὶ τοῦ δεκάτου τῶν Νόμων. Άπειρος Μωνῆς τέσσερας διατορεῖσι, ὡς καὶ ὁ Ἐβραιοῦ Φίλων ἔρ-μηντεστι.*
- ιθ. *Οὐτοί περὶ γυναικῶν οὐκ ὅρθως διητάτω διετάσσοται.*
- ικ. *Οὐποτε περὶ δρωτος ἐκθέσιον διετάσσοται ἐν Φαδρῷ, οἷς Μωνῆς διτιανομεῖται.*
- ικα. *Περὶ τῶν κατὰ Πλάτωνι φορικῶν νόμων, οὐκ ἀλλίων ἐν τῆς της μετατορολας αὐτοῦ, οἷς τοῖς Μωνέως διτιαπαθῆται.*

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπειδὴ πέφυγεν ἐν τοῖς πρὸ τούτου συγγράμμασιν ἡ κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφία κατὰ τὰ πλεῖστα, Μωνέως καὶ τῶν παρ' Ἐβραιοῖς ιερῶν λόγων ἐφιμελανά ὥστε περὶ τῆς Ἐλλάδα φυνήν περιέχουσα, ἔργοντα νῦν δροῦ καὶ τὰ λεπτοντα περοστοδιναὶ τῷ λόγῳ, καὶ τὰ τοῖς πρὸ τημῶν εἰς τοὺς τόπους εἰρημένα διελθεῖν· δροῦ καὶ διασπολῆς εὐλόγου αἰτιῶν ἀπολογίσμενος, εἰ δή τις τημὲν ἐπικαλῶν φαῖται. Τι δητοῦ; δύν, Μωνέως καὶ Πλάτωνος τὰ συνρρᾶ περι-λογοφράκτων, οὐχὶ τὰ Πλάτωνος, ἀλλὰ τὰ Μωνέως μετίμεν, τούμπαλγ δύον, δι: δή τηρες τοῖς: δέ-

γιμασι προσήκων ἡμῖν γένοςτ' ἀν 'Ἐλλησιν οὖσιν δὲ Α doctrinam sequamur, cum secus utique factum Ἐλληνικὸς μᾶλλον ἢ δὲ βάρβαρος. Οὐκον δὲ ἀπαντήσαις πρὸς τοῦτο, αἰδοί τῇ πρὸς τὸν φιλόσοφον, τούτον μὲν εἰς ὑπερον ἀνατίθεμα τὸν λόγον· τὰ δὲ γε πρώτα μη λεγέντα πρώτη διατάχθωσι. Λαβὼν δὲν διάνγυνθι, ὅποιαν ἐπήγειρο δόξαν τὸ Πλάτων περὶ τῶν Ἐλληνικῶν θεολόγων τε καὶ ποιητῶν, δπως τε πάσας τὰς πατρίους περὶ τῶν θεῶν ὑπολήξεις ἥθεται, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀποκίαν διῆλεγχεν.

Græcorum theologorum ac poetarum opinionem, et rejecerit, earamque ineptias coarguerit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

"Οκως δ Πλάτων τῆς Ἐλληνικῆς θεολογίας διάλεγχε τὴν δρεπάνην. Ἐκ τοῦ Τιμαίου."

• Ήπειρ δὲ τῶν ἀλλων (67) δαμόδων εἰπεῖν τε καὶ τυνόντας τὴν γένεσιν μεζοῖν ἢ καθ' ἡμᾶς. Πιστεύετον δὲ τοῖς εἰρηκόντος ἐμπροσθεν, ἔχγνοις μὲν θεῶν οὖσιν, ὡς ἔφασαν, σαφῶς δὲ που τοὺς ἁντῶν προγόνους εἰδίσαιν. Ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶ ἀποτεῖν, καίτερη δινει εἰκότων καὶ ἀναγκαῖων ἀποδείξεων λέγουσιν· ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φάσκουσιν ἀπαγγέλλειν, ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστεύετον. Οὕτως οὖν κατ' ἔχεντος ἡμῖν ἡ γένεσις περὶ τούτων τῶν θεῶν ἔχετο, καὶ λεγέσθω. Γῆς τε καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὡκεανός τε καὶ Τηθύς ἐγενέσθην· τούτων δὲ Φόρκυς, Κρόνος τε, καὶ Ρέα, καὶ δοῖ μετὰ τούτων· ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ρέας, Ζεὺς, Ήρα τε, καὶ πάντες δοῖς οἵμεν ἀδελφοί λεγομένους αὐτῶν, ἕτι τε τοὺς τούτων ἀλλούς ἔχγνοντος. Διὰ τούτων πιστεύειν τοὺς περὶ θεῶν μάθοις, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶν μάθων ποιηταῖς, οὓς δὴ θεῶν ἔχγνοις οὖσι παρακελευσάμενος, πρώτα μὲν διὰ τοῦ φάναι ἔχγνοντος εἶναι τῶν θεῶν τοὺς ποιητὰς χλευάζειν μοι δοκεῖ, ὡς καὶ τῶν θεῶν ἀνθρώπων γεγονότων, καὶ τοῖς ἔχγνοις δημοι τὴν φύσιν· διαβάλλεις δὲ ἔχεις διντικρυς τοὺς θεολόγους οὓς ἔχγνοντος ἔφησεν εἶναι θεῶν, δι' αὐτοὺς πάσκων· «Καίτερ δινει εἰκότων καὶ ἀναγκαῖων ἀποδείξεων λέγουσιν·» δι' ὧν τε προστίθησι τόδι, ὡς ἔφασαν. Πιάζειν δὲ οἴκεια λέγων· «Σαρῶς γέ που τοὺς ἁντῶν πρεγόνους εἰδόστε·» καὶ τόδι, «Ἀδύνατον θεῶν παισὶν ἀποτεῖν.» Καὶ τὸ παρόν γνώμην δὲ τῶντα λέγεν τῶν νόμων ἔνεκα διαφῆδην παρίστησιν ὅμολγήσας, διὰ δέντος ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστεύειν αὐτοῖς. «Οτι δὲ ταῦτα δύνεται, ἐπάκουσσον δην γυμνῇ καὶ ἀκατακαλύπτῳ φωνῇ τοὺς δὴ θεολόγους ἀπαντάς διαβάλλει, κάπιτον ἐν Ἐπικοινίδι τούτοις τοῖς ρήμασιν.

legum causa, præter mentem ipse dixerit, perspicue satis declarat, dum eos qui legem modo sequi voluerint, fidem ipsis adhibere oportere fatetur. Atque banc illius vere sententiam fuisse; ut facilis intelligas, auditis quemadmodum nuda claraque voce totum hoc theologorum genus reprehendat. Sic enim illos in *Epinomide* vellicat-

(67) Περὶ δὲ τοῦ δ.τ. I. Idem locus citatur iuxta, pag. 692. Habetur autem in *Timaeo*, pag. 530 F. Clemens Alexandrin. v *Stromat.*, pag. 429 edit. Græco-Lat. eundem laudat, ex quo id concludit, multo verius Christo sanctisque prophetis, res divinas pandentibus fidem haberi. Οὐκ οἶμα, inquit, σαφέστερον ὑπὸ Ἐλλήνων προσμαρτυρέσθωσαν, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, καὶ τοὺς εἰς προφῆταίν κεχρισμένους,

A doctrinam sequamur, cum secus utique factum oportet, quod præter dogmatum similitudinem, nobiscum etiam, utpote Græcis, Græco magis homini quam barbaro conveniret. Et quoniam ego, qua philosophum hunc observantia prosequor, huic adhuc reprehensioni occurrere vereor, hac tantisper oratione dilata, quae primum abs me proposita sunt, ea primo loco discutiam. Sume ergo mihi Platonem, ac perlege, qualem ipse demum haberit quemadmodum patrias omnes de diis sententias

CAPUT I.

Quemadmodum Plato Græcae theologie ineptias coarguerit. Ex Timaeo.

B • Aliorum autem demonum, inquit ille, procreationem vel explicare, vel nosse, res est nostra facultate major. Quare hoc in genere, priscis illis testibus adhibenda fides, 'qui ut deum, quod ipsi aiunt, nepotes erant, ita majores suos maxime notos habuerunt. Nec fieri omnino potest, ut fides eorum filii nullis detrahatur, etiamsi nullis demonstrationibus necessariis, ac ne probabilibus quidem argumentis ipsorum testimonia comprobentur: sed necesse plane est, ut his, quomodo lex imperat, tanquam suarum in rerum commemoratione credamus. Illam ergo deorum procreationem quod attinet, uti poetae scribunt, ita nos quoque de τα statuamus ac loquimur. 640 Terra Cœlique liberi, Oceanus et Tethys: horum Phœcyn, Saturnus et Ops, cœterique fratres. Ex Saturno et Upe; Jupiter, Juno, ac reliqui, quos utriusque fratres appellari scimus, procreati. Atque ita deinceps de tota nepotum serie. » His Plato, dum ei deorum fabulis, et earum auctoribus poetis, sic tanquam deorum nepotibus fidem adhibere jubet, primum is mihi, dum poetas deorum nepotes appellat, ridens ac jocari videtur, quasi deos ipsis et homines fuisse, et similem nepotibus suis naturam habuisse velit. Deinde vero, quos deorum nepotes vocarat, eosdem ipse theologos manifeste traducit, his verbis, «Etiamsi nullis demonstrationibus necessariis, ac ne probabilibus quidem argumentis eorum testimonia comprobentur; et itemque dum addit, «Quod ipsi aiunt. » Quin et ludere plane videtur, dum ait, «Quippe qui majores suos maxime notos habuerunt. » Itemque, «Fieri nullo modo posse, ut fides deorum filii nullis detrahatur. » Ceterum quam id

D τοὺς μὲν παιδας θεοῦ ἀνηγορεύμένους, τὸν δὲ Κύριον Υἱὸν διτα γῆστον, ἀλλοῖς εἶναι περὶ τῶν θεῶν πάρτυρας, διὸ καὶ δέντος πιστεύειν αὐτοῖς, ἀνθένος οἴστι, προσέβητε. Eusebius contra, hæc a Platone εἰρητοῖς εἰ γλευπτικῶς dicta interpretatur, licet eum infra, pag. 692, serio reprehendat, quod poetis tantum in *Timaeo* tribuerit, quibus alibi fidem prope omnem detraberet.

CAPUT II.

De eodem, ex Epinomide.

« Deorum, inquit, atque animantium procreationem, quod majores nostri perperam de illa philosophati sint, melius hic mihi necessario tractandam atque explicandam puto, atque ita ut superior illa, quam adversus impios institui, disputatio relegatur. » At vero quam mature ac prudenter illam veterum theologiam repudiet, idem ipse docet secundo *De republica*, ubi sane verum fuerit diligenter attendere quemadmodum adversus poetas atque theologos, in iis praesertim quae de Gracis numinibus tradita jam olim fuerant, invehatur. Sunt hæc ejus verba.

641 CAPUT III.

Ex secundo De republica. De eodem; ac præterea Deum malorum auctorem non esse.

« In majoribus fabulis, inquam, minores etiam facile videbimus. Necesse enim est speciem unam aliquam esse, vimque minoribus æque majoribusque communem. Annon ita sentis? — Evidem, inquit ille, sed quas tu majoris dicas, non capio. — Quas Hesiodus, inquam, atque Homerus, catenique poetæ commemorant. Illi enim falsas hominibus fabulas commenti, et narrabant olim hodie que narrant. — Quas tandem, inquit ille, aut quid in iis reprehendis? — Cui ego: Quod et primum et omnium maxime reprehendendum est, praesertim ubi quis non recte mentiatur. — Quid illud porro? — Ubi quis male deorum beroumque naturam oratione repræsentat, perinde ut pictor faceret, qui tabellam ei rei nulla ex parte similem pingeret, quam penicillo exprimentem suscepisset. — Ea vero, inquit, reprehensione dignissima sint; sed clarior illa, sodes, atque distinctius. — Ego vero: Primum, inquam, maximum illud maximisque de rebus mendacium, qui narravit Hesiodus, quid videlicet actum a cœlo fuerit, quamque viciissim ei peñam Saturnus reposuerit, perperam omnino conflxit. Jam que Saturnus idem aut gesserit, aut a filio pertulerit, ne si vera quidem essent, adeo tamen facile ac temere apud homines aut stultos, aut adolescentes jacitanda viderentur, sed principiis quidem, omnino tacenda: sin aperiendi necessitas aliqua foret, cum paucissimis, uti maxime arcana

(68) Τοις μεῖζοις. Plato *ii De republica*, pag. 420 F.

(69) Οὐχοῦ. Hujus victimæ præ ceteris meminit, vel quod antiquissima fuerit, maximeque vulgaris, ut ex Varrione alisque constat: quo pertinet illud Clementis Alexandrini Strom. *ii*, pag. 297: Λέγεται γ' ὅδι τινα τῶν φιλοσοφῶντων, ἐπυμολούοντα τὸν θν., θῦντα εἶναι φάντα, ὡς εἰς θύντα καὶ σφραγῆ μόνον ἐπιτίθετον. Itaque Plato eam μεγάλῳ καὶ ἀπόρῳ θύμatu opposuit. Vel potius quod in arcais Cereris et Bacchi sacris, præcipuum hoc victimæ genus haberetur, quo verba illa spectant, δι' ἀπορήτων ἀκοστον, etc. Aristophani ejusque scholiaste crebra moris hujus mentio. Burraq. act. i, 7:

Ὥ πότην πολυτίμητης Δίημητρος Κίρη,
Ὡς ἡδὲ μοι προσέπεντες χορεύων κρεών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

« Ετι διὸ τοῦ λόγου Ἐπινομίδος, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

« Θεογονίαν τοιν ταῖς καὶ ζωγονίαν, ὡς ξοκεν, ἀναγκαῖον πρῶτον μοι, κακῶς ἀπεικάσανταν τῶν Ἑμπροσθεν, βέλτιον ἀπεικάσαι κατὰ τὸν θυτέρον λόγον, ἀναλαβόντα διὰ τῆς πρώτων θεολογίαν παρατεῖται, διδάσκει τον εὖλόγους τῆς Πολιτείας. Ένθα τὸν νοῦν ἀποτίσσας δέξιον, ὄντα καὶ οὐ περὶ τῶν αὐτῶν ποιητῶν τε καὶ θεολόγων τῶν γε ἐκ παλαιοῦ παραβεδομένων περὶ τῶν Ἑλληνοῦν θεῶν διέξεισιν, ὡς βῆμασιν αὐτοῖς φάσκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

« Ετι διὸ τοῦ δευτέρου τῆς Πολιτείας, περὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ τοῦ μὴ εἴναι τὸν Θεόν τῶν κακῶν αὐτοῦ.

« Τοις μεῖζοις (68), ἦν δ' ἐγώ, μύθοις, ὁδηγεῖα καὶ τοὺς ἔλαττους· διὶ γάρ δὴ τὸν αὐτὸν τύπον εἶναι, καὶ ταύτων δύνασθαι τοὺς τε μεῖζους καὶ τοὺς ἔλαττους, Ή οὐκ οἶει; — Ξέγως, Ἐφη· δὲλλ' οὐκ ἐννοεῖ οὐδὲ τοὺς μεῖζους τίνας λέγεις. — Οὐδὲ Πλούτος; τε, εἶπον, καὶ Οὐμηρος ἡμῖν ἐλέγετην, καὶ οἱ δόλοι ποιηταί· οὗτοι γάρ που, μύθους φευδεῖς τοῖς ἀνθρώποις συνιείνετες, Ελεγόν τε καὶ λέγονται. — Πλούτος δὴ, ἥ δ' ος, καὶ τι αὐτῶν μεμφθεόν λέγεις; — Οπερ, ἦν δ' ἐγώ, χρή πρῶτων τε καὶ μάλιστα μέμφεσθαι, διλλώς τε καὶ ἔπι τις μὴ καλώς φεύδεται. — Τι τοῦτο; — Οταν εἰδάῃ τις κακῶς οὐσίαν τῷ λόγῳ περὶ θεῶν τε καὶ ἡρώων, οἷος εἰσιν, ὡςπερ γραφεῖς μηδὲν θουκτά γράψαν, οἰς δὲν δημοια βουληθῆ γράψαι. — Καὶ γάρ, Ἐφη, ὅρθως ἔχει τὰ γε τοιαῦτα μέμφεσθαι· διλλά ποὺς δὲ λέγομεν, καὶ τοῖς; — Πρῶτον μὲν δὴ, ἦν δ' ἐγώ, τὸ μέγιστον, καὶ περὶ τῶν μεγίστων φεύδος δὲ εἰσιν, οὐ καλώς ἐφένεστο, ὡς Οὐρανὸς τε εἰργάστω, ἢ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Πλούτος, δὲ ταῦ Κρόνος ὡς ἐπιμαρφάστω αὐτόν. Τὰ δὲ δὴ Κρόνου Ἐργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ νιέος οὐδὲ δὲν εἰ δηληθῆ, δημηνη δεῖν διδένως οὐτοῦ λέγοσθαι περὶ δηρόντων τε καὶ νέους· διλλὰ μάλιστα μὲν σιγδόσθαι· εἰ δὲν ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δὲ ἀπορήτων ακούσιν δὲ ἀλγήσονται, θυταμένους οὐ καρόν (69), διλλά τι μέγα καὶ διπόρον θύμα, δητας δὲν διλαχίστους συνέδη δικούσαι. — Καὶ γάρ, ἥ δ' ος, οὗτοι γε οἱ λόγοι χαλεποί. — Καὶ οὐ λεκτέοι γε, Ἐφην, ὡς ἀδείμαντε, ἐν τῇ

Scholiast. Παρόστον, inquit, χορος τῇ διμητρῃ, καὶ τῷ διονύσῳ θύσοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεῶν διορμάτων. Et in *Acharn.*, act. iii, 2, Megarensis quidam mercator puellas geminas porculturum larvis induebat, quas sub mysteriorum tempus in Attico foro venderet. His in sacrum subeuntibus edicebat: Χ' οὐ στέτε γυρίτε χοροίς μυστηριών. Ubi scholiast. Ότι τὸν μωσητοῖς τῆς διμητρος ύδρος θύεται διάκεται δὲ τὸ θυον τῇ θεῷ ἔκαστος δὲ τὸν θυομένων (forte, θυόντων) ὑπὲρ ταυτοῦ θύεν, Iliudem querenti Dicæopoli, Τι δα φέρεις; respondet Megarensis: . . . Χοροὺς ἔγραγμα μυστηριάς. Hoc ipsum inuit Tibullus l. i, eleg. 10: At uobis erata Lares depelite tela, Hostiisque e plena mystica porcus haræ.

μετέρα πόλεις. Οὐδὲ λεκτέων νεφρὸν δικούσονται, ὃς ἀδέκανον τὰ ἔσχατα, οὐδὲν ἐν βαυμαστοῖς ποιεῖ, οὐδὲν ἀδικεῖται πατέρα καλάζων παντὶ τρόπῳ, διλλὰ δρόψην ἐν δέσποτοι τοῖς πρώτοις τε καὶ μέγιστοι. Οὐ μὲν τὸν Δία, ἡ δὲ αἰτῶν μοι δοκεῖ ἐπιτίθεσι εἰναι λέγειν. — Οὐδέ γε, ἣν δὲ ἔγειρε, τὸ παράπαν, ὃς θεοὶ θεοὺς πολεμοῦσι τε, καὶ ἐπιβουλεύουσι, καὶ κάρχονται· οὗτος γάρ ἀληγόνης εἴλιος γένεις τοῖς τούτοις πολέμοις, αἰτιστον πομένειν τὸ φρέσιον ἀλλήλους ἀπεγκάθανεσθαι· πολλοῦ δὲ Γιγαντομαχίας· τε μυθολογέσσον αὐτοῖς, καὶ ποικιλέσσον, καὶ διλλὰς ἔνθρας πολλὰς καὶ πανερδατάς, θεῶν τε καὶ θρώνων πρὸς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν. 'Ἄλλ' εἰ πως μύλωμεν πείσειν, ὃς οὐδεὶς πόποτε πολίτης ἔτερος ἔτερον ἀπῆκεντο, οὐδὲ ἕστι τοῦτο δισιον, ποιάστε μᾶλλον λεκτέων πρὸς τὰ παιδία εὐθὺς, καὶ γρεύσαι καὶ γρανθίσαι, καὶ πρεσβύτερούς γιγνομένους, καὶ τοὺς ποιητὰς ἔγγυς τούτων ἀναγκαστὸν λογοποεῖν. 'Ηρας δὲ δεσμοὶς ὑπὸ νίσος, καὶ 'Ηφαιστον βίβεις ὑπὸ πατρὸς, μέλλοντος τῇ μητρὶ ἀμύνεντι τυπομάνῃ, καὶ θεομαχίας διτας 'Ομηρος πεποίηκεν, οὐ παραδεκτέον εἰς τὴν πόλεν, οὐδὲ ὑπονομαῖς πεποιημένας, οὔτε δικαὶοις ὄποις. Οὐ γάρ νέος οὐδὲ οἰδός τε κρίνειν, δι τὸντον, καὶ δι τὸν μῆτραν ἀλλὰ δι τὸν τηλικύτον τὸν λάθη ἐν ταῖς δόξαις, δισκέντητά τε καὶ διμετάστατα φαλεῖ γίγνεσθαι. Όλη δὴ ίσως ἔνεκα περὶ πάντως ποιητῶν, δι πρώτης ἀκούσουσιν, διτις κάλλιστα μεμυθολογημένα πρὸς ἀρέτην ἀκούειν. — 'Ἐχει γάρ, Ἐφη, λόγον. 'Ἄλλ' εἰ τις αἱ καὶ ταῦτα ἔρωτῷν ἡμῖς. Διττὰ ἔστι, καὶ τίνες αἱ μύθοι, τίνας ἀναφίλειν; — Καὶ ἔγων εἶπον· 'Ω 'Αδειμαντε, οὐκ ἐσμεν ποιηταὶ ἔγων τε καὶ σὺ ἐν τῷ παρόντι, ἀλλ' οἰκισταὶ πολεως. Οἰκισταῖς δὲ τοὺς μὲν τόπους προστίχει εἰδέναι, δὲ οἷς δεῖ μυθολογεῖν τοὺς ποιητὰς, περ' οὓς ἐὰν ποιῶσιν, οὐκ ἐπιτρέπειν· οὐ μηνιατοῖς γε ποιητέον μύθους. — 'Ορθῶς, Ἐφη· ἀλλ' αὐτὸς δὴ τοῦτο, οἱ τόποι περὶ θεολογίας τίνες δὲν εἰσίν; Τοιούτοις ποὺ τίνες, ἣν δὲ ἔγω, οἶσος τυγχάνειν ὃν δέδει, διτὸς δὴ τοὺς ἀποδεκτούς, ἐάν τοι τὶς αἰτῶν ἐν ίπποις ποιῇ, ἐάν τοι μέλεισον, ἐάν τοι τραγῳδία. — Δεῖ γάρ. — Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὁ θεός τῷ δηνοῖ τε, καὶ λεχτίον οὕτω. — Τί μην; 'Άλλα μῆτραν οὐδέν γε τῶν ἀγαθῶν, βλασφέρδον. — 'Η γάρ; — Οὐ μοι δοκεῖ. — 'Αρ' οὖν τὸ μὴ βλασφέρδον βλάπτεις; — Οὐδαμῶς. — 'Ο δὲ μὴ βλάπτεις, κακούν τι ποιεῖ; — Οὐδὲ τοῦτο. — 'Ο δὲ γε μηδὲν κακῶν ποιεῖ, οὐδὲν τὸν εἶη κακοῦ αἰτον. — Πώς γάρ; — Τί δέ; οὐφεύμον τὸ μηδέν; — Ναι. — Άιτιον δρα εἰπεργαλας. Ναι. — Οὐκ δρα πάντων τι αἰτον τὸ ἀγαθόν· ἀλλὰ τῶν μὲν εἰ ἔχοντων αἰτον, τῶν δὲ κακῶν ἀνάτιον. — Παντελῶς γε, Ἐφη. Οὐδὲ δρα, ἣν δὲ ἔγω, δὲ θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, πάντων δὲ εἴη αἰτος, ὃς οἱ πολλοὶ λέγουσιν· ἀλλὰ διλγων μὴ τοῖς ἀνθρώποις αἰτοις, πολλοῖς δὲ ἀνάτιος. Πολὺ γάρ ἀλάτω τὰ ἀγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν. Καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα διλλον αἰτιατον, τῶν δὲ κακῶν διλλα μέτα δεῖ δητεῖν τὰ αἰτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν. — 'Άλληστατα, Ἐφη, δοκεῖς μοι λέγειν. — Οὐκ δρα, ἣν δὲ ἔγω, ἀποδεκτόν, οὐτε 'Ομηρου, οὐτε ἀλλού ποιητού, ταῦτην τὴν ἀμαρτίαν περὶ τοὺς θεοὺς ἀνοταῖς ἀμαρτάνοντος καὶ λέγοντος·

A solent, communicanda, et quidem auditoribus ejusmodi, qui non porrum, sed eximiam aliquam raramque victimam iminolassent, ut quam paucissimi hujus in sermonis communionem venirent. — Elininvero grave, inquit, ac periculosum hoc sermonum genus. — Nec omnino, inquam, o Adimante, nostra in republica audiendum; nec audiente adolescenti huic orationi locus esse debet, qui sclestissima quaque admittat, mirum ab eo nihil fieri ne si parentem quidem ipsum, a quo lasus fuerit, omni suppliciorum genere multicaveri; sed illud duntaxat ipsum, quod primi maximique deorum ante jam fecerint. — Nec mihi per Jovem, inquit, serenda vox ea videatur. — Neque altera sane haec inquam: bellare deos, pugnareque cum diis, atque iisdem insidiari, cum et hoc ab omni veritate abhorreat, **642** et qui reip. nostræ custodes ac moderatores futuri sunt, eos civili odio facile dissidere, longe turpissimum ducere oporteat: nedum, ut iis fiscitia, modisque omnibus variata, sive gigantum bella, sive alia omnis generis, deum simul et heroum, ab affinis cognatisque dissidia narrari debeant. Contra vero, si quo modo persuadere poterimus, civi citem alteri infensum neminem unquam fuisse, nec id omnino fas esse; hæc atque similia pueris mature a senioribus et aniculis incoleanda erunt, ipsique poetas cogendi, suas ut fabulas eo referant. At injecta Junoni a filio vincula, dejectum a patre Vulcanum, quod pulsata matri opem ferre vellet, cæsterasque deorum pugnas, quoquot ab Homero conflictæ sunt, hac in civitate nunquam audire oportebit, sive arcum aliquem sensum includant, sive nullum. Nec enim juvenis statuere potest, ubi aliquis ejusmodi sensus lateat, ubi nullus: sed quascunque opiniones ea primum æstate imbibiterit, eæ deleri fere postea revelli quo non possunt. Itaque tanti, opinor, erit, ut quibus primum audiendis fabulis assuecent, ad virtutem eæ, quam rectissime fieri poterit, collineant. — Jure hoc tu quidem, et cum ratione, inquit: at si quis nobis quæret, cujusmodi ea, quæve fabulae esse debeant, quid tandem respondemus? — Cui ego, Poeta, inquam, Adimante, in præsenti neque ego, neque tu sumus, sed reipublicæ conditores. Quos, ut formas illas et exemplaria nosse oporteat, quæ poetis in fabularum suarum fictionibus proposita esse debent, et a quibus, si quando deflectent, ferendi non sint, fabulas ipsos quidem fingere non oportet. — Fateor, inquit, sed hoc ipsum tamen, formæ, inquam, illæ, quas ubi de diis loquendum erit, sequi oportebit, quales tandem esse debent? Tales, inquam, ut cujusmodi per se deus est, ejusmodi semper, tam heroicis, quam lyricis ac tragicis carminibus repræsentetur. — Decet enimvero. — Deus igitur, quod reapse bonus sit, bonus quoque celebrandus erit. — Erit omnino. — Atque uoxium bonum esse nullum potest: nonne? — Nullum, ut videtur. — Quod autem noxiū non est, idne aliquando nocet? — Nunquam certe. — Quod porro

nou nocet, an aliquid mali facit? — Ne istud quidem. — Quod autem mali nihil facit, id ne mali quidem ullius causa esse queat. — Nam qui? — Quid vero? an bonum utile quiddam est? — Ita. — Est ergo causa felicitatis alicujus. **643** Est. Non igitur rerum omnium causa, bonum est, sed eorum duntaxat quæ bene se habent, malorum autem minime. — Prorsus, inquit. — Deus igitur, iugum, cum bonus sit, rerum omnium auctor certe non erit, quod tamen jactari vulgo solet: immo vero, paucarum admodum hominibus auctor erit, plurimarum minime: bonis enim longe paucioribus utinam, quam malis. Et honorum quidem alteri nemini assignanda causa est, malorum autem alia, quam Deus, nobis requirendæ — Verissima loqui te puto. — Sequitur ergo, nec Homerum, nec aliud poetam illum audiendum, qui tam imprudenter in deos temere peccet, ut dicat,

*Dolia bina jacent Magui sub limina Patris:
Mitis hoc fatus plenum est, at tristibus illud.*

Cæterum cui Jupiter ex utroque aliquid affuderit, hunc

Incertum modo iæva premunt, modo iacta sequuntur.

Cui vero secus, noc est mera ex altero cuncta deridit.

Hunc dolor assiduus terrarum in sede fatigat.

Nec rursus ferendus qui dixerit, Jovem honorum et malorum quæstorem nobis ac dispensatorem esse. Praeterea si quis, quod jurisjurando foderumque religiones Pandarus conturbarit, id Minervæ Jovisque consilio factum esse scribet, nullo modo probabimus: uti nec deorum contentionem atque iudicium ad Themidem Jovemque revocari. Similiter quominus illud Aeschylus a junioribus audierit, caveendum erit:

*— Deus mortalibus causam serit,
Domum ipse dum vult funditus pessundare.*

At si quis funestos illos Niobes, aut Pelopidarum casus, vel Trojauas calamitates, aut aliud quidquam ejusmodi versibus iambicis mandare voluerit, aut permittendum ei non erit, ut abs Deo facias illa esse dicat, aut si Deo tribuentur, ea tum forte ratio excogitanda illis erit, quam ipsimet investigamus; atque ita loquendum, abs Deo bona justaque profecta esse omnia, nec minus iis qui punirent fructuosa. At vero ei miseros fuisse qui

(70) *Ὡς δοιοί. Iliad. Ω, v. 527. Versus isti sic leguntur:*

*Δοιοί γάρ τε πίθοι κατακειται ἐν Διός οὐδεῖ,
Δύορν ολα δίδωσι, κακῶν, ἔπερος δὲ ἔδωρ.*

Qui secundus, aliis a Platonico est, sed Platonicus longe melior. Sequitur:

Ὥ μὴ καιμάκεις δώρη Ζεὺς τερπικέραυνος.

Ἄλλοτε μέν τε κακῷ δὲ κύρεται, ἄλλοτε δὲ [εἰσθλῷ]

Ita etiam Plato. Noster autem, κακῶν, εἰσθλῶν, utrumque rectum est. Concludit:

Ὥ δέ κε των λυγών δόψη, λαθόρη δόψη,

Kal è κακή βούβρωστις ἐπὶ χθόνῳ διαρεῖται. Adi Eustathium hoc loco, ubi monet nonnullos, secundi versus ambiguitate deceptos, tria dolia pro duobus accepisse; ipsiusque adeo Pindarum, Ἐπεις δόλαις, καὶ τὸ οἶς λέγει:

Ἐρ παρ' εὐθλῶν πίματα σύρδω δαιορται [βροτοῖς]

· · · · · *Αθάρατοι.*

Quod explicans Eustath., λέγει δὲ, Inquit, ὃν μὲν ἔτερον, τὸν τοῦ ἑνὸς πίθου σύνδον δὲ, τὰ ἐπὶ τῶν ἔτερων δύο πίθων. Atque hinc omnino constat, cum Pindarus integræ fere saeculo Platoniæ antecessor, secundum illud carmen jam olim ita lectum esse, ut hodieque legitur: Platoniæ vero τὸ ἀμφίβολον tollere voluisse. *Ἐλεύθερον agnoscit Eustathius, ut*

*Ἄς δοιοί (70) πίθοι κατακειται ἐν Διός οὐδεῖ,
Κηρών ἔμπλαιοι· μὲν εὐθλῶν, αὐτὰρ δὲ εἰσθλῶν.*

Kal φὰ μὲν ἀν μίξας δὲ Ζεὺς ἀμφοτέρων δύρ.

Ἄλλοτε μέν τε κακῷ δὲ κύρεται, ἄλλοτε δὲ [εἰσθλῷ]

Ὥ δέ ἀν μή, ἀλλ' ἀκρατα τὰ ἔπειρα,

*Tὸν δε κακὴ βούβρωστις ἐπὶ χθόνῳ διαρεῖται.
Οὐδὲ ὁς ταμίας δὲ Ζεὺς (71) ἡλὺν ἀγαθὸν τε κακῶν
τε τέτυκται. Τὴν δὲ ὄρχων καὶ σπονδῶν σύγχυσιν,
ἡν δὲ Πάνταρος συνέχειν (72), ἐάν τις φῇ δὲ Ἀθρῆς
τε καὶ Διός γεγονέναι, οὐδὲ θεῶν Ερίν τε καὶ κριτῶν
διά Θέμιδός τε καὶ Διός (73). Οὐδὲ αὖ ὁς Αἰσχύλος
λέγει, ἐπειόν ἀκούειν τοὺς νέους.*

B *Οτι Θεδ (74) μέν αἰτιαρ γένει βροτοῖς,
Οταν κακῶσι δῶμα πεπτιζόντες θέλλη.*

'Αλλ' ἐάν τις ποιῇ, ἐν οἷς ταῦτα τὰ λαμπεῖα ἔνεστι, τὰ τῆς Νιόβης πάθη, η τὰ Πελοπίδην, η τὰ Τρωική, ἢ τι διλό τὸν τοιούτων, ή οὐ θεοῦ Ἐργα ἑπτάν τον αὐτὰ λέγειν· ή εἰ θεοῦ, ἐξερεπέοντος αὐτοῖς σχέδιον, διν γὰρ ἡμέτερος λόγου ζητούμενον· καὶ λεπτόν, ὃς δὲ μὲν θεὸς δίκαια τε καὶ ἀγαθὰ εἰργάζετο, οἱ δὲ ὄνταντο καλῶμενοι. Ής δὲ διλοί μὲν οἱ δίκην διδόντες, ην δὲ δρόν ταῦτα θεδε, οὐκ ἑπτάν λέγειν τὸν ποιητὴν. 'Αλλ' εἰ μὲν διτε δέσμησαν κολάστεος λέγοντεν (75),

κακῶν sit, pro εἰς μὲν κακῶν.

(71) *Ταμίας δὲ Ζεύς. Allusio forte ad illud Homer. Iliad. Δ, v. 84:*

Ζεὺς, δοτ' ἀρθρώσας ταμῆς πολέμοιο τέτυκται.

C *Qui versus Iliad. T, 224, reperitur.*

(72) *Ο Πάνταρος συντέξειρ. Consule Homerum Ιλιαδ. Δ, ubi uero Pandarus Minervæ quidem, sed Jovi obtemperantis consilio atque impulsu, Menelaum vulnerat, ac fodus jam affectum omnino disturbat.*

Quo Virgilianii illud *Aeneid*. v. :

*Pindare, qui quondam jussus confundere fædus,
In medios telum torsisti primus Achivos.*

(73) *Θεύδος καὶ Διός. Homer. Ιλιαδ. Τ, initio.*

Adi preterea Quintum Smyrnaeum lib. xii, a vers. 198, ubi Themis acerrimam deorum contentionem, absente Jove concitatam, leni ac placida oratione sedat :

Ὕε γάρ τοι δε τίτλοτο, Διός τρομέοτες δρο- [χάρις]

Ταμῆς δὲ ἐσχοντο, χόλος δὲ ἀπὸ νόσου βά- [λετο]

Ἀργαλλος, φιλέσητα δὲ δυνάμεια ποιησατο.

(74) *Οτι Θεδ. Hic locus in tragœdiis Aeschyl., que nunc existant, non occurrit.*

(75) *Ἄργουε. Pro λέγοι: linea enim præcedente ποιητῶν dixerat. Familiaris Platoni numerorum mutatio.*

ώς διδίλειοι, οἱ καλοὶ (76), διδόντες δὲ δίκην ὑφελοῦντο **A** poenas eas sustinerent, illas tamen Deum iusnixisse, hoc ut poeta canat, ferendum nunquam erit. **644**
 υπὸ τοῦ Θεοῦ, διετέν. Κακῶν δὲ αἰτιῶν φάναι Θεόν τινα γίγνεσθαι, ἀγαθὸν δύτα, διαμαρχέτων πάντι τρόπῳ, μήτε τινὰ ταῦτα λέγειν ἐν τῇ ξενού πόλει εἰ μὲν εἰνομήσεσθαι, μήτε τινάδακούειν, μήτε νεώτερον μήτε πρεσβυτερον, μήτε ἐν μέτρῳ, μήτε διενε πέτρῳ μυθολογοῦνται, ὡς οὔτε δισαὶ διαν λεγόμενοι εἰ λέγοτο, οὔτε ξύμφορα ἥμιν, οὔτε ξύμφωνα αὐτὸν αὐτοῖς. — Σύμφηρός τοι εἰμι, ἔφη, τούτου τοῦ νόμου, κάμῳ δρέσσος. — Οὗτος μὲν τοίνυν, ἦν δὲ ἄγν., εἰς ἄν εἰτὸν τοῦ περὶ Θεοῦ νόμουν τε καὶ τύτουν, ἐν οἷς διδούσεις τούς τε λέγοντας λέγειν, καὶ τοὺς παρούντας ποιεῖν. — Μή πάντας αἴτιον τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τὸν ἀγαθὸν. Καὶ μάλιστα, ἔφη, ἀπόχρη (77). — Τί δὲ δὴ διδύτερος δύε; ἀρά γότητα τὸν Θεὸν οἰτε εἶναι, καὶ οἷον ἐξ ἐπισκοπῆς φαντάζεσθαι; διλλοὶ δὲν διλλαῖς ίδεις, τοτὲ μὲν αὐτὸν γιγνόμενον, καὶ διλλάτοντα τὸ αὐτὸν εἶδος εἰς πολλὰς μωρφὰς, τοτὲ δὲ ἡμᾶς ἀπατῶντα καὶ ποιοῦντα περὶ αὐτοῦ τοιαύτα δοκεῖν ἢ ἀπλοῦντε εἶναι, καὶ πάντων ἡκιστα τῆς αὐτοῦ ίδεις ἐκβαλλεῖν; — Οὐδὲ ἔχω, ἔφη, νῦν γε οὐντικεῖτεν. — Τί δὲ τόδε; οὐδὲ ἀνάγκη, εἰπερ τιθέστατο τῆς αὐτοῦ ίδειας, ἢ ἀντὸν ὑψὸν αὐτοῦ μεθιστασθεῖ, ἢ ὑπὸ διλλοῦ; — Ἀνάγκη. — Οὐκοῦν μὲν μὲν διλλοὶ τὰ δριστα ἔχοντα ἡκιστα διλλοῦσται τε καὶ κινεῖται, εὖν ἄμφας ὃντο στίσια τε καὶ ποτῶν καὶ πόνων· καὶ πάντας φυτεύειν ὑπὸ εἰλίσσεων τε, καὶ ἀνέμων, καὶ τῶν τοιούτων ταῦθημάτων, οὐδὲ (78) τὸ ὑγιεστάτον τε καὶ γαριέστατον ἡκιστα διλλοῦσται. — Πῶς δ' οὐ; — Ψυχὴν δὲ αὐτὴν ἀνδρειοτάτην (79) τε καὶ φρονιμωτάτην ἡκιστα ἐν τοῖς πάθοις ἔξοδεν ταράζει τε, καὶ διλλοῦσθε; — Ναι. — Καὶ μήν του καὶ τὰ γε ἔνθετα πάντα, σκέψῃ τε καὶ οἰκοδομήσαται, καὶ ἀμφιέματα, κατὰ τὸν αἴτιον λόγον, τὰ εὖ εἰργασμένα καὶ εἴ λύονται, ὃντὸν χρόνον τε καὶ τὸν διλλωνταντον ἡκιστα διλλοῦσται. — Εστι ταῦτα. — Παῦν δὴ τὸ καλῶς ἔχον, ή φύσει, ή τέχνῃ, ή ἀμφοτέροις, διλλούστην μεταβολὴν ὑπὸ διλλοῦ ἐνδέχεται. — Εποιεῖν. — Ἀλλὰ μήδο θέσις γε καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ πάντη δριστα ἐγεῖ. — Πῶς δ' οὐ; — Ταῦτη μὲν δὴ ἡκιστα ἐν πολλὰς μωρφὰς ἴσχου διθεός. — Ἡκιστα δῆτα. — Ἀλλ' ἀρά αὐτὸς αὐτὸν μεταβάλλει διν καὶ διλλοῖ; — Διγλωσσί, ἔφη, εἰπερ διλλοῦσται. — Πότερον οὖν ἐπὶ τῷ βελτινού τε καὶ καλλιον μεταβάλλει διευθύνει, ή ἐπὶ τῷ κείρον καὶ αἰσχυνοντού; — Ἀνάγκη, ἔφη, ἐπὶ τῷ κείρον καὶ εἰστιν αὐτοῦ; — Ἀνάγκη, ἔφη, ἐπὶ τῷ κείρον καὶ εἰστιν αὐτοῦ. — Αὐτὸν καὶ τὸν καλλιον μεταβάλλει διευθύνει. — Ορθότατα, ή δὲ ἄγν., λέγεις. Καὶ οὐτας ἔχοντος, δοκεῖ ἐν τίς σοι, ἢ Ἀδείμαντος, ἐκών αὐτὸν γείρω ποιεῖν διπτοῦν ή θεων ή ἀνθρώπων; — Ἀδείμαντος, ἔφη. — Ἀδείμαντος δρά ἔφην, καὶ Θεὸν ἐθέλειν αὐτὸν διλλοῦσται· διλλ. ὡς ίσις, καλλιστος καὶ δριστος ὡν εἰς τὸ δυνατὸν ἐκαστος αὐτῶν, μένει δει διπλῶς ἐν τῇ αὐτοῦ μωρφῇ. —

(76) *Kaloi.* Reponend. κακοὶ ex Platone. Alique ita legitur infra, pag. 648.

(77) *Ἀπόχρη.* Approbantis vox est, quam satis feliciter emulamur, cum dicimus, C'est assez; aut, Cela va très-bien.

(78) Forte oī.

(79) *Ἀνδρειοτάτην.* Plato, οὐ τὴν ἀνδρειοτ. Sed nostra lectio magis placet. Quod si negatio adhibetur, mallem ante ἡκιστα collocari, quae significaret noume? Linea superiori pro γαριέστατον Plato legit ταχυρότατον.

nino sequitur. — An vero per sese varias **645** A Πόσα, ἐφη, ἀνάγκη ἔμοις δοξεῖ. — Μῆδες ἄρα, τὸν illas sui mutationes et conversiones efficiet? — Ellī- δ' ἐγώ, ὁ ἀριστε, λεγέτω ἡμῖν τῶν ποιημάνων, ciet, inquit, si quando mutabitur. — Utrum igitur in milius sese aliquid præstantiusque mutabit, an contra in deterius ac turpis? — In deterius, inquit, necessario, si mutetur. Quippe, nonquam enim Deo pulchritudinis quidquam aut virtutis deesse dixerimus. — Rectissime loqueris, inquam. Sed, cum hoc ita sit, num tibi, o Adimante, Deum quisquam aut hominum, sese ulla tenus de- teriorem ultro facturus videtur? — Fieri non potest, inquit. — Nec fieri ergo potest, inquam, ut Deus se ipsum mutare velit: sed potius, ut liquet, deorum quivis, cum pro se quam pulcherrimus quisque, atque optimus sit, sui semper omnino similis idemque manet. — Prorsus hoc mihi necessarium videtur. — Desinat ergo, vir optime, poeta quilibet, istuc nobis occidere.

— *Peregrino numina cultu,*

Omnigenos induita habitus, nostra oppida lustrant.

Nec ullus in posterum de Proteo ac Thetide mendacia ista confignat: nec in tragediis, aut alio poematis genere Junonem introducat, quae sacerdotis in speciem formamque mutata, almis illis Inachi Argivi fluvii liberis stipem corrogat. Haec aliaque id genus sexcenta nemo deinceps mentiatur. Cavant preterea matres, ne hausta semel rerum istarum opinione filiolis terorem injicant, dum ejusmodi commenta perperam fabulantur, deos noctu nonnullos oberrare omnigenis hospitibus similes, ne simul injuriouse de diis impieque loquantur, simul liberos quoque suos meticulosiores efficiant. — Cavendum id sane, inquit. — Num vero, inquam, dili ut suapte natura mutari non possint, id tamen illusionibus ac præstigiis quibusdam agunt, nobis ut omni formarum genere induiti videantur? — Forte an, inquit. — Ego vero, Fierine possit, uti Deus aut verbis, aut re ipsa inanum figurarum objecta specie mentiri velit? — Nescio, inquit. — Nescis tu, inquam, genus hoc mendacii, omnibus, ut ita loquar, diis et hominibus invisum esse? — Clarus istuc obsecro. — Nimirum, inquam, nemo est omnium, qui libenter, et parte sui præcipua, et præcipuis in rebus falli velit, imo qui non genus hoc mendacii præ ceteris omnibus reformidet. — Ne nunc quidem, inquit, satis id capio. — Videlicet, inquam, mirum me aliud dicere arbitraris. Ego vero **646** tantum hoc dico, ita comparatos omnes esse, ut in rerum notionibus informandis, vel decipi se, vel deceptos aliquando esse, adeoque ignorantia laborare, conceputumque mendacium animo fovere, non tantum permoleste ferant, sed etiam ab eo hac in parte vehementer abhorreant. — Prorsus, inquit. — Atqui, recte, inquam, omnino, quod jamjam abs me dicebatur, hoc est quia in hominis decepti animo versatur ignorantia, mendacium appelletur; quod enim in verbis est positum, id ejus tantum, quod animam occupat, vitii imitatio quedam est, expressumque posterius aimulacrum, non autem purum omnino pulunque mendacium. An non ita est? — Ita prorsus. — Quod ergo re ipsa mendacium est, id nou dili modo, verum etiam homines exosum habent. — Habent, ut

(80) Ήσ θεοί ξειροισι. Homerus *Odys.* P. v. 436.

(81) Εν τῇ ψυχῇ, etc. Plato sic, τῇ ἐν τῇ ψυχῇ Ἑρνα, τῷ τοῦ ἀθεουμένου. Mallem τῇ τοῦ ἐψ.

Ὦν θεοί ξειροισι (80) εἰσιθετες ἀλισσαποῖοι, Παντοῖοι τελένοτες, ἐπιστρωσοι πληῆς.

Μῆδος Πρωτέως τε καὶ Θεύδος καταφεύδεσθαι μηδεῖς· μηδὲν ἐν τραγοδίαις, μηδὲν τοῖς δίλοις ποιήμασιν εἰσαγέτων "Πραν ἥλιοιωμένην ὡς ἑρεαν, ἀγέρουσαν Ἰνάχου Ἀργείου ποταμοῦ παισὶ φιδώροις· καὶ διὰ τοιάτα πολλὰ μὴ τημὲν φιεύδεσθωσαν.

B Μῆδος αὖτοῦ τούτων ἀναπεθέμεναι αἱ μητέρες τὰ παιδία ἐκδειποτόντων, λέγουσαι τοὺς μίσθους καχίας, ἃς ἄρα θεοί εἰσιν περιέρχονται νύκτωρ πολλοί· ξένοις καὶ παντοῖας τοιάδηλομένοι, ἵνα μὴ διὰ μηνεῖς θεούς βλασφημῶσιν, ἀμα δι τοὺς παιδας ἀπεργάνωνται δειλοτέρους. — Μή γάρ, ἐφη. — Άλλ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοὶ μὲν οἱ θεοί εἰσιν οἵοι μὴ μεταβάλ- λειν, ἡμᾶς δὲ ποιῶσι δοκεῖν σφας παντοῖας φα- νεσθαι, ἔξαπτωντες καὶ γονεύοντες; — Ιώσ., ἐφη. Τι δέ; ἦν δ' ἐγώ, φιεύδεσθαι θεός έθελοι ἀν. — Η λόγῳ τῇ Ἕρῃ φαντάζαμετα προτείνων; — Οὐκ οἶδα, ηδὲ δέ. — Οὐκ οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, διτι τὸ γα τὸς ἀλτῶν; φιεύδος, εἰ οἴλον τε τοῦτ' εἰπεῖν, πάντες θεοί τε καὶ θνήτωποι μισοῦπ; — Πάν., ἐφη, λέγεις; — Οὐτως, ἦν δ' ἐγώ, ζητῷ τῷ κυριωτάτῳ ἑστῶν φιεύδεσθαι, καὶ περὶ τῶν κυριωτάτων οἰδές ἔκων έθελει, ἀλλὰ πάντων μάλιστα φοβεσθαι ἔχει αὐτὸν κεκτῆσθαι. — Οὐδὲ νῦν των, ἦν δέ, μανθάνω. — Οὐτε γάρ τι με, ἐπηγ., οειδῶν λέγειν· ἐγώ δὲ λέγω, διτι τῇ ψυχῇ περὶ τὰ διτα φιεύδεσθαι τε, καὶ τικεύσθαι, καὶ ἀμαθῆ εἶναι, καὶ ἐνταύθημεντος ἔχειν τε καὶ κεκτῆσθαι τὸ φιεύδος, πάντες ήστατο ἀν δέσπαντο, καὶ μισοῦσι μάλιστα αὐτὸν ἐν τῷ τοιούτῳ. — Πολὺ γ', ἐφη. — Άλλα μήν ὅρθοτατά γ' ἀν, νῦν δή Εἰρηνος, τοῦτο ὡς ἀλτῶν φιεύδος καλέστο, ἢ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀθεουμένου δηγονα· ἐπειδο το γε ἐν τοῖς λόγοις, μαρτυρά τι τρόπον ἐν τῇ ψυχῇ (81) ἐπι- παθήματος, καὶ οὔτερον γεγονός εἰδόντων, εἴ πάντα δικρατὸν φιεύδος· ἢ οὐχ οὕτω; — Πάντω μὲν οὖν. — Τό μὲν δή τῷ φιεύδος οὐ μόνον ὑπὸ θεῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ θνήτων λόγοις φιεύδος, πότε, καὶ τοι χρήσιμον, ὑπὲται μὴ δέξιον εἶναι μίσους; — Αρ' οὐ πρός τε τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς καλουμένους φίλων τινάς, διαδά μανίαν ἡ τινα δινοτας κακον τι ἐπιγειρώσι πράττειν, τότε ἀποτροπῆς ἔνεκα ὡς φάρμακον χρήσιμον γίγνεται· Καὶ ἐν αἷς νῦν δή ἐλέγομεν, ταῖς μιθολογίαις, διτι τὸ μή εἰδέναι, δητη τάληθες ἔχει περὶ τῶν παλιῶν, ἀφομοιούντες τῷ ἀληθεῖ τὸ φιεύδος, διτι μά-

nus, in animo mentientis inacititia. Imo, qui menti- tur, contra mentem ipse suam, ac verum illud, cuius sibi consciens est, loquitur. Est ergo passimēνος.

λιστα σθω χρήσιμον ποιοῦμεν; — Καὶ μάλα, ἦδ δέ, συντάς έγει. — Κατὰ δή τι σύν δη τούτου, τῷ θεῷ τῷ φεύδος χρήσιμον; πότερον, διὸ τὸ μῆτιςέν τα παλαιά, ἀφομούντων φεύδοτο; — Γελάον μέντος ἀντίη, ἐφη. — Ποιητῆς μὲν δρός εν θεῷ φεύδης οὐκέντι; — Οὐ μοι δοκεῖ. — Ἀλλὰ διάς τούς ἔχθροις ἀν φεύδοτο; — Πολλού γε δεῖ. — Ἀλλὰ δίς οἰκεῖν δινούσιν ή μανίαν; — Ἄλλ' οὐδεὶς, ἐφη, τῶν ἀνόητων καὶ μανιακῶν, θεοφιλής. Οὐκέντι εστιν, οὐκέντι ἀν θεοῦ φεύδοτο. — Οὐκέντι. — Πάντη δρά φεύδετες τὸ δαιμονίον τε καὶ τὸ θεον. — Παντάπαιοι μὲν οὖν, ἐφη. — Κομιδὴ δρά διθές ἀπλούν καὶ ἀληθές ἐν τῷ ἐργῳ καὶ λόγῳ. Καὶ οὗτε αὐτὸς μεθίσταται, οὗτε δὲλλος ἔξαπτατῇ, οὗτε κατὰ φαντασίας, οὗτε κατὰ λόγους, οὗτε κατὰ σημείων πομπάς, οὐδὲν οὔτε οὔτε δινάρ. Οὗτως, ἐφη, ἐμοὶς καὶ αὐτῷ φαντασται, σοῦ λέγοντος. Συγχωρεῖς δρά, ἐφη, τούτους δεύτερους τύπου εἶναι, ἐν φύῃ περὶ θεῶν καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν, ὃς μήτε αὐτοὺς γόντας δινεῖς τῷ μεταβαλλεται διεντούσι, μήτ' ήμετς φεύδεται παράγειν ἐν λόγῳ ή ἐν ἐργῳ; — Συγχωρώ. — Πολλὰ δρά Θύμηρος ἐπιτινύντες διλλα, τούτο οὐκέπινεσθειτα, τὴν τοῦ ἐνυπνίου πομπήν (82) ὑπὸ Διὸς τῷ Ἀγαρέμνονι οὐδὲν Αἰσχύλου, διαν φῇ ή Θέτις τὸν Ἀπόλλωνα ἐν τοῖς αὐτῆς γάμοις δῖοντα·

verissimum, nec mutatur ipse, nec alios aut simulata visis, aut somnis, in errorem inducit. Restat igitur, quam oratores et poetæ, cum de diis loquuntur, intueri debeant, eos nec sese tanquam veneficos immutare, nec verbis, aut re ipsa mentiendo, nobis imponere. — Concedo. — Itaque Homerum, ut in aliis plerisque laudemus, in eo tamen non laudabimus, quod somnium illud Agamemnoni a Jove immissum confinxerit. **647** Nec *Æschylum* probabimus, cum Thetidem introducit, Apollinem, ipsum quem in suis illa nuptiis cantorem habuerat,

Ἐγδαιτεῖσθαι (83) τὰς ἔκας εὐπαιδίας,
Νόσων τε ἀπειρούς, καὶ μαρτωνός βίον (84),
Σύμπαρτά τε εἰλικρίνης, θεοφιλεῖς ἔμας τύχας
Παιῶν ἐπενυχημένος, εὐθυμός ἔμε.
Κάρυος τὸ Φοῖβος θύειος ἀγένετος στέρεα
Ἡλιπούλων εἰτραί, μαρτική βύρων τέχνη.
Ο δ' αὐτὸς ἴμων, αὐτὸς ἐρ θυείη παρών,
Αύτὸς τέλος εἰλικρίνης, αὐτὸς ἔστιν ἐκταίων
Τὸν παιδία τὸν διούρ.

Οταν τις τοιαῦτα λέγῃ περὶ θεῶν, χαλεπανοῦμέν τε, καὶ χορὸν οὐδὲν διώσομεν (85), οὐδὲν τούς διδασκαλίους ἔσασθαι επὶ παιδεῖς χρῆσθαι τῶν νέων, εἰ μὲλουσιν ἡμῖν οἱ φύλακες θεοπειθεῖς τε καὶ θεοὶ γλυκεῖσθαι, καθόστον ἀνθρώπῳ επὶ πλειστονοίσιν τε. — Παντάπαιοι ἐπη, ἐμογεῖ τούς τύπους τούτους συγχωρεῖ καὶ ὁ νόμος ἐν αὐτοῖς χρήμην. — Ταῦτα μὲν δὲ Πλάτων. Εὔροις δ' ἀν τὴν Ἐβραϊκὸν γραψήν, οὐδαμός μὲν μύθους αἰσχροῖς περὶ τοῦ τῶν διων θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν διμῆς αὐτῶν θεων ἄγγελων, οὐδὲ γε περὶ τῶν θεοφιλῶν ἀνθρώπων, ὅμοιως ταῖς Ἑλληνικαῖς μυθολογίαις περιέχουσαν τὸν δὲ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐκτείνεται τὸ πον, διτε τε ἀγαθὸς ὃν ὁ θεὸς συγχάνει, καὶ τὰ

(82) Ἐρυστίνοις πομπήν. Homerus *Iliad.* B., initio.

(83) Ἐγδαιτεῖσθαι. Ήτε εἰρην *Æschylum* non legi. Apud Platōnem est ἐνδαιτεῖσθαι. Hesychio ἐνδαιτουμένη, non ποτε ἐπιλαμπούμενη, μερίσουσα, sed etiam ἐνδαιτούμενος, οἷον κακῶν λέγων ἀφρόδης. Illic videtur esse ἐνδαιτεῖσθαι, seu ἐνδαιτεῖσθαι,

A videtur. — Jam vero quod in verbis inest mendacium, quando tandem, et quod eam utilitatem habet, ut odio dignum haberet non debeat? Nonne cum adversus hostes, tum etiam erga nonnulos eorum quos amicos vocamus, si quando vel acti furore, vel ignorautia lapsi, mali aliquid moliantur, ejus avertendi causa, tanquam amuletum aliquod opportunum est? Quin etiam in illis ipsis, de quibus paulo ante agebamus, fabulis, quod nos rerum antiquarum veritas lateat. Dum ad veri similitudinem mendacium trahimus, nonne tum, ut aliquid ex eo fructus percipi possit, efficimus? — Certe, inquit. — Quoniam igitur ex illis nominibus, nūcle Deo mendacium esse queat? Utrum, quod rerum antiquarum ignoratione labore, quadam veri simulatione mentietur? — Ridiculum, inquit, hoc fuerit. — Mendax igitur in Deo poeta non est. — Mili quidem non videtur. — An vero hostium metu? Absit. — An propter amicorum aut stultitiam aut furem? — At stultus, inquit, furiosusque nemo amicus Deo esse potest. Causæ igitur nihil est, quamobrem mentiatur Deus. — Nihil. — Semota ergo ab omni mendacio est numinum deorumque natura. — Omnia, inquit. — Deus igitur quam simplicissimus est, idemque tam re, quam oratione specie, aut verbis, aut signorum ostentis, aut visis, aut somnis, in errorem inducit. Restat igitur, ut secundum hanc formam esse concedas, quam oratores et poetæ, cum de diis loquuntur, intueri debeant, eos nec sese tanquam veneficos immutare, nec verbis, aut re ipsa mentiendo, nobis imponere. — Concedo. — Itaque Homerum, ut in aliis plerisque laudemus, in eo tamen non laudabimus, quod somnium illud Agamemnoni a Jove immissum confinxerit. **647** Nec *Æschylum* probabimus, cum Thetidem introducit, Apollinem, ipsum quem in suis illa nuptiis cantorem habuerat,

*Risisse sortem prolis egregiam suæ,
Mihi nam valenter, atque longioris fore
Dum caneret ipse liberos, nif insuper
Non sponte pœnon addidit, charam deis
Vocare parentem, meque latitacē efferens,
Equidem subire fraudis ac falsi nihil
Dieina ratis ora credideram sacri.
Illi ipse preco noster, ac mensa comes.
Cuncta illa jactans, filium occidit meum..*

Hec similiaque de diis a quoconque dicantur, ferentes graviter, nec legendi docendique chori protestatem ei faciemus, nec iis præceptores in junioribus informandis abuti patiemur; si modo rep. nostra custodes religiosos et, quantum homini licet, divinos habere cupiamus. — Ego vero, inquit, formas illas vehementer probo, itisque tanquam legibus maxime uti velim. » Hactenus Plato. Jam in Hebraeorum litteris, nusquam omnino, turpes de universi moderatorē Deo, ac ne de divinis quidem ipsius angelis, imo nec de hominibus etiam Deo ebaris fabulas, Græcis illis similes reperias. At sanctam illam a Platone formam passim invenias

ἐν διτῇ κατειρωνέται. Sensus quidem id postulat. Ficinus hoc verbum præterit.

(84) Μαρκαπωρος βίον. Hoc malo quam μαρκαπωρας βίος, ut apud Platōnem.

(85) Χορός οὐ διώσομεν. Neque id vertit Ficinus. Notum est qui tragediam docebat, hinc legendi quoque docendique chori protestatem fieri solitam.

licet, Non modo bonum esse Deum, sed etiam quæ cunque fecerit, in bonitatem suæ communione vocasse. Sane quidem admirabilis ille Moyses, post operis cuiuslibet enarrationem adjungit, « Et vidit Deus quod bonum erat; » idemque post omnium expositionem, de universis universe ita concludit, « Et vidit Deus omnia quæ fecerat, et erant valde bona. » Præterea, commune Hebraeorum dogma hoc est, malorum auctorem Deum non esse. Si quidem nee mortem fecit Deus, nec viventium interitu delectatur. Ut enim essent, omnia creavit, suntque salutares ex sese mundi generationes: « Invidia autem diaboli mors intravit in mundum ». Quamobrem a propheta Deus etiam introduceitur, cum eo qui suæ voluntate malus evaserat, hunc in modum expostulans: « Ego autem plantavi te vineam fructiferam, totani veram: quomodo conversa es retro, vinea aliena ». Sicubi autem improbis divinitus evenire mala dicuntur, id accipiendum ita est, ut mala solius communione vocis poena illæ nominetur, quas Deus per sese bonus, ad eorum, quibus immittuntur, non perniciem, sed utilitatem et commodum infidere dicitur: quemadmodum **648** medicus, qui ad laborantium salutem, molestum et grave curacionis genus adhibet, malum iis afferre patetur. Quare in divinis etiam paginis, nbiunque a Deo mala hominibus immitti dicuntur, usurpanda sunt illa Platonis, abe Deo justa bonaque proficiisci omnia, quæque hominibus tristia malaque videri solent, signis quibusdam infligi; ceterum qui puniantur, fructum ex iis capere: quod non tantum a philosopho, sed etiam a Scriptura confirmatur, dum ait, « Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit ». At vero, et miseros fuisse, qui poenas eas sustinerent, et illas tamen Deum immisisse, hoc ut poeta canat, ferendum nunquam erit. Quod si homines improbos, utpote miseros, animadversione opus habuisse dicent, eamque dum subirent, opem sensisse divinam, hactenus id tolerari possit. Deum autem, qui per sese bonus sit, causam ulli malorum esse, id vero ne unquam dicatur, omni ratione pugnandum erit. Præterea Deum mutari non posse docet Hebreus propheta, ubi sic ejus ex persona loquitur: « Quoniam ego Dominus Deus vester, et non mutator. » Similiter David in sua illa theologia, sic exclamat: « Omnes sicut vestimentum veteroscent, et sicut opertorium convolvet illos, et mutabuntur. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficieris. » Vbi autem Dei Verbum, forma specieque humana induitum, Hebraeorum litteræ repræsentant, dicendum enimvero, non quomodo Græcorum fabulae de Proten, Thetide ac Junone memorant, aut quales deos illos jamjam audielaamus, noctu multis animalibus, atque omnigenis similes oberrare, divinum hoc Verbum sese hominibus exhibens ab illis introduci: sed potius, quemadmodum Plato ipse

A πρὸς αὐτοῦ γεγονότα πάντα, τοιάπει. Ἐφ' ἡκάστῳ δὲ οὐντῶν δημιουργημάτων ὁ θαυμάσιος Μωῆς ἐπιλέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλὸν» ἐστὶ τὸ πᾶν τὸν περὶ πάντων συγχεραταιώμενος λόγος φρονεῖ· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα διὰ ἑπούσες, καὶ ίδοι καλά λίαν. » Δόγμα δὲ Ἐβραίων ἐστὶ καὶ τὸ μὴ εἶναι τὸν Θεὸν κακῶν αἰτιον· εἰ θεὸς θάνατον οὐκ ἀποθητεῖν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀναλεξίζοντας. Ἐκτινά γάρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριος αἱ γενέσις τοῦ κόσμου· «Φθόνηψε δὲ διαβόλον θάνατον εἰσῆγεν εἰς τὸν κόσμον. » Αὐτὸς καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ εἰσῆγεται λέγων ὁ Θεὸς, πρὸς τὸν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως κακὸν γεγενημένον· «Ἐγὼ δὲ ἀφύτευσά σε διπλεῖον καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινήν· πῶς ἐστράψῃς εἰς τὰ διώλια, ἢ διπλεῖος ἡ ἀλλοτρία; » Εἰ δὲ τοῦ λέγοτο κακὸν τοῦ φαύλου ἐκ θεοῦ συμβαίνειν, διμώνυμος ἀκούστων, ὡς τῶν τιμωριῶν οὐταν τοικαλημένων, ὃς ἀγαθὸς ὁν δὲ θεὸς οὐκ ἔπλετη τῶν τιμωριών, ἐπ' ἀγελεῖας δὲ καὶ συμφέρονται λέγεται ἀπάγεν-ώσπερ ἀν καὶ λατρὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων κακὸν νομίζοντο προσφέρειν, τὰς ἀλγεινὰς καὶ πικρὰς θεραπείας. Αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῆς θεᾶς γραφῆς, ἐνείπεται κακὸν ἀνθρώπους ἐπάγεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, τὰ παρὰ τὸ Πλάτωνος λεκτέον, ὡς «Οὐ μὲν θεὸς δίκαιος τε καὶ ἄγαλλος εἰργάζετο, καὶ διὰ τὰ σκυλωπά, καὶ ἀνθρώπους κακὸν νενομισμένα τοῖς τούτοις ἀξίος ἐπῆγεν», οἱ δὲ διαναται κολαζόμενοι, οἱ μόνον κατὰ τὸν φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Ἐβραϊκὴν γραφὴν λέγουσαν· «Οὐ γάρ ἀγαπᾷ Κύρος, ται-δεῖνει· μαστιγοῖς δὲ πάντα οὐδὲν, δὲν παραδεῖται. » Οἵ δὲ ἀδύλιοι μὲν οἱ δίκην διδόντες, ἡν δὲ δρῶν ταῦτα ὁ θεὸς, οὐκ ἔστενον λέγειν τὸν ποιητὴν διλλόν, εἰ μὲν, διὰ δέσμησταν κολάσσεις, λέγοντες, ὡς δίδια κακοί, διδόντες δὲ δίκην, ἀφελοῦντο ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἔστενον δὲ αἴτιον φάναι θεῶν τινα γίγνεσθαι, ἀγαθὸς διντα, διαμαχητέον πάντες τρόπον. » Άλλα καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀλλοιούσθαι τὸν θεον διη τὴν Ἐβραϊκὴν προφητείαν ὥδε πτ̄ τὸ προσώπου τοῦ θεοῦ διδάσκει λέγουσαν· «Διστὶ ἐγὼν Κύρος ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ οὐκ ἡδοίωμεν. » Καὶ ἐν ταῖς θεολογίαις δὲ διαδιδόντας λέγων· «Πάντες ὡς ἴματον πλαισιωθήσονται, καὶ ὥστε πειριθλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς, καὶ διλαγήσονται. Σὺ δὲ δὲ αἴτος εἰ, καὶ τὰ ἵη τοιούς οὐκ ἔκλεισθον. » Εἰ δὲ την τοῦ θεοῦ Λόγου εἰσάγουσιν, ἐν εἶδει καὶ σχήματι ἀνθρωπίνῳ παραφύμενον, λεκτέον, ὡς οὐ κατὰ τοὺς Ἑλλήνων μύθους δόμιος Πρωτεῖ, καὶ Θεότε, καὶ Ἡρα, οὐδὲ ὡς οἱ θεοὶ οἱ πειρερχόμενοι νόστωρ, πολλοὶ ζῶντες καὶ πανταδαποῖς ἰνδαλδόμενοι, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ Λόγου ἀνθρώπους πειρηθεῖς εἰσάγουσιν οἱ Ἐβραίων λόγοι· διλλόν δὲ αἴτος δι Πλάτωνος δεῖν ποτὲ φρονεῖν ἐπὶ φίλων εὐεργεσίᾳ, διαν διὰ μανίαν δι τινα δινοιαν κακὸν τι ἐπιχειρῶσι πράττειν, τότε ἀντοποτῆς ἔνεκα ὡς φάρμακον χρήσιμον γενέσθαι τὴν τοῦ θεοῦ εἰς ἀνθρώπους πάροδον. Ἐπειδὲ οὖν τῶν ἐπὶ τῆς δινοιαν οὐδὲν ἡν θεοφιλέστερον γένος ἀνθρώπου, συγγενές ει καὶ οἰκεῖον τῷ θεῷ Λόγῳ, παρ' οὐ καὶ λογικῶς τὴν τέχνην τοιούτην φύσιν ἀπειργαστο· εἰκότως, οὐαὶ φίλοι ζῶντες

⁴ Sap. ii. 24. ⁵ Jer. ii. 21. ⁶ Hebr. iii. 6. ⁷ Psal. ci. 27

κηδομένων τὸν ἐπουράνιον Λόγον, ἡσεῖν ἐπὶ θεραπείᾳ παντὸς τοῦ γένους, νόσου καὶ μαλακίαν ἔκτοτον ὑπομείναντος, ὡς μῆτε τὸν Πατέρα γινώσκειν Θεὸν, μῆτε τὴν οἰκείαν τῆς νοερᾶς φύσεως οὐσίαν, μῆτ' αὖ θεοῦ πρόνοιαν, σώτειραν τῶν ὅλων, εἰς ἀλόγου δὲ ὅλου σχεδὸν δυον παρατροπὴν ἤκοντος· διὸ δὴ τὸν Σωτῆρα καὶ λαρὸν ἐπιστῆναι λέγονταν, οὐ μὲν δὴ τῆς οἰκείας ἐκστάτα φύσεως, οὐδὲ γε φευσάμενον τοὺς δρόντας, ἀμφα δὲ ἀληθῆ φιλάξαντα, τὸ τε ἀφανὲς καὶ τὸ δρώμενον. Ήλι μὲν γάρ ἀληθῆς ἀνθρώπος ἐστιότα, πή δὲ θεοῦ ἄλογος ἦν ἀληθῆς, οὐ γοτεύων, οὐδὲ τοὺς θεωμένους ἐκπατῶν· ἐπειδὴ τὸ θεῖον ἀφεύδεις καλῶς ἔχειν δόκεις καὶ Πλάτων. «Κομιδῇ ἀρά δὲ θεοῦ ἄλογος, ἀπλοὺς δὲν καὶ ἀληθῆς ἐν τε Ἑργῷ καὶ λόγῳ, οὔτε αὐτὸς μεθίστατο, οὔτε δύλους ἔχητάτα, οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπᾶς, οὐδὲ ὑπάρ, οὐδὲ ὑπάρ.» Πάντα γάρ δὲ τοιάντα, οὐα λογικῶν ψυχῶν λατρεῖς, οὐτηρίας ἔνεκα τοῦ παντὸς ἀνθρώπου γένους, ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ δοκεῖται, δὲν ὁδείληγεν ἀνθρώπου διεπραγματεύεσθαι, τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν πατέρα φιλῶν τε καὶ ὑποστροφὴν (86), διὰ τῆς κατηγγελμένης ὅπ' αὐτοῦ θεογνωσίας, καὶ ἀληθῶς εὐσεβείας, πᾶσιν τὴν διωρύμενον. Καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα τοιάντα. Τοῖς δὲ ἀλλας λέγονται, χαλεπανοῦμέν τε, καὶ χορὸν οὐ δύσομεν, οὐδὲ γε τοὺς διδασκάλους ἔσσομεν ἐπὶ παιδεῖα κρήσσας τῶν νέων, εἰ μέλλουσιν τὴν οἰ φύλακες θεοσεβεῖς τε καὶ θεῖοι γίγνεσθαι, ὡς καὶ τῷ φιλόσφηφ ἄριστα ἔχειν ἔξοιτι.

oratione, nēc per sece mutabatur, nec alios aut simulata specie, aut verbis, aut signorum ostentis, aut visis, aut somniis in errorē inducebat.» Quicunque enim ipsum, tanquam animorum ratione præditorum medicum, ad salutem generi hominum universo afferendam præstare decuit, ea vere, non specie tenus, per eum, quem assumpsit, hominem cuncta perficit, eaque quam prædicavit Dei cognitione, veraque pietate, nobis omnibus cum Patre suo amicitiam, ad eamque redeundi facultatem impertivit. Et nostra quidem bujusmodi sunt. Quicunque autem aliter loquentur, seremus sane graviter, nec legendi docendique ehorū potestatē iis faciemus, nec iis præceptores in junioribus informandis abuti patiemur, siquidem rēp. nostra custodes religiosos atque divinos, uti philosopho maxime placebat, habere cupiamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Οτι πλέον οὐδέτε τῶν αἰχρῶν μόθων αἱ περὶ τῶν Ἐλληνῶν θεῶν δημητρίους περιέχουσιν, αἱ μὴ πειθόμενος Σωκράτης ἔκτειναι Ἀθηναῖοι. Απὸ τοῦ Εὐθύφρονος.

ε Αἴτοι δὲ (87) οἱ ἀνθρώποι τυγχάνουσι νομίζοντες, τὸν διὰ τῶν θεῶν δριστὸν καὶ δικαιοστὸν· καὶ τούτον τὸν δημολογεῖ τὸν αὐτὸν πατέρα δῆσαι, διὰ τοὺς οὐεῖς κατέπινεν, οὐκ ἐν δίκῃ· καλέκανθν γε αὐτὸν (88) αὐτοῦ πατέρα ἔκτεινεν, δὲν ἔπειτα τοιάντα. Έμοὶ δὲ χαλεπανοῦσιν, οὐτὶ τῷ πατέρι ἐπεξέρχομαι ἀδικοῦντι. Καὶ οὕτως αὐτοὶ ἔκποιοι τὰ ἔναντια λέγονται, περὶ τε τῶν θεῶν, καὶ περὶ ἐμοῦ.—Ἄρα γα (89), Εὐθύφρον,

(86) Φελλαὶ τε καὶ ὑποστροφῆι. Ila Clemens Alexandrinus Protrepticum suum concludit: Εἰ δὲ κοντὰ τὰ φίλων, θεορίας δὲ δὲν ἀνθρώπος τοῦ Θεῶν (ι. addend. φίλων); καὶ γάρ οὖν φίλος, μετασεύοντος τοῦ Αλογού γίνεται δὴ οὖν τὰ πάντα τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὰ πάντα τοῦ Θεῶν, καὶ κοντὰ ἀμφοῖν τοῖν φίλοιν τὰ τάκτα, τοῦ Θεῶν καὶ ἀνθρώπου. Εἰ παντὸς δὲ τερποῦντος ὁρευματική σιμilitudine: Οὐδὲ ποτὲ ἔχει τὰ τάκτα, τῶν Χοιτοῦ ὀπαδῶν: οἵτινες μὲν αἱ φι-

A docet, ut opis in amicos aliquid ac beneficii conferatur, si quando vel ob stultitiam mali quidpiam moliautur, tum ejus amoliendi causa, tanquam sa lutare quoddam amuletum, Dei apud homines adventum contingere. Quouiam igitur ex omnibus, quae terrarum ambitu continentur, animantibus, homine charius Deo nullum est, qui cum Dei Verbo, cuius manu cum animo ratione prædicto creatus est, necessitudine quadam et affinitate conjungitur: merito quidem ecclæste Verbum, quod hujus tanquam dilecti animantis curam gereret, ad universi generis curationem venire pronuntiant: quippe quod morbo ac furore tam insano teneretur, ut nec Patrem Deum, 649 nec propriam naturæ suæ spiritualis essentiam, nec ipsius B Dei providentiam, rerum omnium conservatricem agnosceret, sed in brutæ animantis conditionem prope degenerasset: propterea, inquam, Servatorem ac medicum ad homines accessisse testantur, sic tamen, ut neque suam ipse naturam exuerit, neque videutibus errorem illum obtulerit, sed ambo illa, hoc est tam quod cerni oculis non poterat, quam quod sub aspectu cedebat, vera retinuerit. Idem enim et verus homo cernebatur, et verum simul Dei Verbum erat, quod nullis præstigiis utebatur, nec aspicientibus illudebat: quemadmodum etiam Platoni Numei ab omni meudacio alienum esse debere videbatur. Itaque Deus Verbum simplex admodum, veraxque cum esset, tam re ipsa, quam

specie, aut verbis, aut signorum ostentis, aut visis, aut somniis in errorē inducebat.» Quicunque enim ipsum, tanquam animorum ratione præditorum medicum, ad salutem generi hominum universo afferendam præstare decuit, ea vere, non specie tenus, per eum, quem assumpsit, hominem cuncta perficit, eaque quam prædicavit Dei cognitione, veraque pietate, nobis omnibus cum Patre suo amicitiam, ad eamque redeundi facultater impertivit. Et nostra quidem bujusmodi sunt. Quicunque autem aliter loquentur, seremus sane graviter, nec legendi docendique ehorū potestatē iis faciemus, nec iis præceptores in junioribus informandis abuti patiemur, siquidem rēp. nostra custodes religiosos atque divinos, uti philosopho maxime placebat, habere cupiamus.

C

CAPUT IV.

Præter obscenas fabulas, nihil istas de Gracis numeribus narrationes continere, Socratemque, quod iis fidem non haberet, ab Atheniensibus interfectum esse. Ex Euthypbrone.

« Jovem, inquit Plato, deorum optimum atque justissimum homines isti existimant, a quo tamen suum ipsius Patrem, quod filios injurya devoraret, vincut esse confitentur: qui et ipse rursus ob alia quædam similia, patrem ante suum execuerat. 650 Iidem vero mihi succent, quod Patrem injusticeis reum in jus vocem. Ita secum ipsi D pugnauit, eum de diis, ac de me loquuntur.—Enim-

λαὶ, τοῖος καὶ οἱ λόγοι· διοτοῖος δὲ οἱ λόγοι, τοῖοις καὶ αἱ πράξεις: καὶ οὗτοι τὰ Ἑργά, τοιούτων δὲ βίος. Χριστὸς δὲ συμπατὴς ἀνθρώπων βίος, τῶν Χριστὸν ἐγνωκότων.

(87) Αἴτοι δὲ, Plato iu Euthyphrone, pag. 49. Ille autem loquuntur Euthyphro, qui factum ipso suum, deorum maximū exemplū defendebat.

(88) Αὐτὸν Melius, αὐτὸν, ut Plato.

(89) Άρα τε, Socrates loquuntur.

vero causa nœc una est, *Euthyphro*, quæ me reum facit, quod ægæ audiam, si quis talia de diis comminet. Erit propterea, ut videtur, qui peccare me dicat. Et quidem si tu quoque rerum istarum adeo peritus, eadem in opinione versaris, nobis etiam, opinor, id erit necessario concedendum. Quid enim cause diceremus, cum nihil iis de rebus scire nos, ultro ipsi fateamur? Sed tu, per Jovem illum amicitez presidem, ea vere hunc in moduoi contigisse putas? — Imo et alia, mi Socrates, longe his mirabiliora, quæ hominum vulgus ignorat. Tunc igitur bellum inter deos, illasque graves iniurias, atque conteusiones, aliaque id genus permulta, quæ a poetis occiduntur, locum habere arbitrari? Sane quidem, cum sacra nobis alia boni pictores egregie variant, tum vero magnis illis Panathenæis peplo quoddam ejusmodi varietatiis plenum, summam in arem tollitur. Vera hec esse, mi *Euthyphro*, nun dicemus? — Imo, non ista solum, mi Socrates, sed etiam, quod paulo ante dicebam, alia tibi pleraque, si velis modo, de diis referam, quæ tu, sat scio, cum audiæ, obstupescet. » Hec Plato in *Euthyphrone*. Quorum sententiam illustrat Numenius, in eo verbis.

CAPUT V.

Ex Numenii libro De Platonis arcanis. Eamdem in rem.

« Si de Atheniensium theologia cum se Plato scriptorum esse proposuisset, eam asperius deinde reprehendisset, quod partim mutua numinum dissidia contineret, partim liberos aut congressos cum parentibus, antab iis devoratos, partim sceleris utriusque causa, poenas vel parentibus à liberis, vel fratribus a fratribus impositas, atque id genus alia celebraret: Hæc, inquam, si palam et aperte Plato accusasset, mihi sane causam Atheniensibus aliquam præbuisse videretur, ut in eo, quemadmodum et in Socrate, interficiendo. » **651** At vero, cum is nec vita, quam veritatis, retinenda cupidior esset, et utramque tuto abs se defendi posse videret, *Euthyphronem* illum hominem, arrogantem ac stolidum, quique de diis perperam, si quisquam alias, disputaret, Atheniensium vice introduxit: Socratem vero per sese, ac pio illo more genioque proprio, coagularem exhibuit.

CAPUT VI.

In vulgi opinione abeundum non esse, nec ab insti-tuto suo vel mortis metu discedendum. Ex Critone.

« O amice Crito (inquit apud Platoneum Socrates), tuum hoc studium, si modo cum æquitate coniunctum sit, maximi sane faciendum est; sin minus, quo vehementius est, eo molestius. Videndum ergo nobis, utrum ita sit agendum, necne. Evidem non tantum in præsentia, sed etiam perpetuo ita snum animo comparatus, ut quidquid a meis afficeret, ubilis unquam præter eam rationem audiam, quæ

τοῦτο ἔσται οὐ ἐνεκα τὴν γραφὴν φεύγω, διτά τοι αὐτα, ἐπειδὸν τις περὶ τῶν θεῶν λέγη, δυσχερῶς τοι ἀποδέγομαι, διτά δῆ, ὡς ξοκε, φήσει τις μα ἑξαμετάνειν. Νῦν οὖν, εἰ καὶ σοι ταῦτα συνδοκεῖ, τῷ εἰ εἰδότι περὶ τῶν τοιούτων, ἀνάγη δῆ, ὡς ξοκε, καὶ ἡμέν συγχωρεῖν. Τι γάρ καὶ φίσουμεν, οὗτος γε καὶ αὐτὸς δομολογοῦμεν περὶ αὐτῶν μηδὲν εἰδότας; Ἀλλὰ μοι εἰπε πρὸς Φιλίου, σὺ μὲν ἀληθῶς ἡγεῖται ταῦτα οὐτοις γενονται; — Καὶ Ετι τούτων θαυμαστώτερα, ὡς Εὐ-χρατες, διτοι πολλοὶ οὐκ ξεστοι. Καὶ πόλεμον δρᾶ ἡγεῖται τοῖς εἶναι τῷ δυτικαὶ τὸν τεῖς θεοὺς πρὸς ἀλλήλους, καὶ Εὐθύρας γε δεινάς, καὶ μάχας, καὶ διλλα τοιαῦτα πολλὰ οὐλέγεται τοῦτο τὸν πορτεῖν; καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφέων, τὰ τοῦτα ἵερα ἡμῖν καταπεποκτίσται, καὶ δῆ καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναϊοῖς διπέπλος μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλάτων ἀνέγειται εἰς τὴν ἄκροπολιν. Ταῦτα ἀληθῆ είναι φάμεν, ὡς Εὐ-θύρων; — Μή μόνα γε, ὡς Σώκρατες, ἀλλ, διπέρι εἴπον, καὶ διλλα σοι ἔγω πολλά, ἐπάντερ βοῦλη, περὶ τῶν θεῶν δεηγήσουμεν, διτοι αὐτούς εὖ οὐλέγεται τὸν ἐπικληγησην. » Ταῦτα δὲ Πλάτων οὐ τῷ Εὐθύρων. Διασαρέψει δὲ την διάνοιαν ου Νομηγίοις, ἐν τῷ Περὶ τῶν παραπλάνητων ἀπόρθιστων, ὡς τη λέγων.

quem *De Platonis arcanis* coascriptis, his

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Nouμηριον, ἐκ τῶν Παρὰ Πλάτωνι ἀποβήθηκεν. Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

C « Εἰ μὲν, γράφειν ὑποτείναμενον δὲ Πλάτων περὶ τῆς θεολογίας τῆς τῶν Ἀθηναίων, είτε ἐνσυγχέρειν αὐτή, καὶ κατηγόρει, ἔχοντα στάσεις μὲν πρὸς ἀλλήλους, τέκνων δὲ τῶν μὲν μήτρις τῶν δὲ ἐδυδάς, τῶν δὲ ἀντὶ τούτων πατρός τιμωρίας, ἀδελφῶν ταῦτα λαζόνια εἰς τὸ φανερὸν κατηγόρει, παρασχετὸν δικαιοίον τοῖς Ἀθηναίοις αἰτιαὶ πάλιν κακοῖς γενέσθαι ἀποκτείνει, καὶ αὐτὸν, ὥσπερ τὸν Σωκράτη. » Επειδὲ ζῆν μὲν οὖς δὲν προειλετο μᾶλλον διληθεύειν, διώρα δὲ ζῆν τε καὶ ἀληθεύειν ἀσφαλῶς δυντούμενος. Εἴηνται δὲν μὲν τῷ σχήματι τῶν Ἀθηναίων, τὸν Εὐθύρωνα, δυτικά δινδρά ἀλαζόνα, καὶ καθέλευμον, καὶ εἴτε διλλος, θεολογεῖ κακῶς: αὐτὸν δὲ τὸν Διονυσίου τὸν Σωκράτην ἐπὶ αὐτοῦ τε, καὶ ἐν τῷ ίδιῳ σχηματισμῷ ἐν δὲ περὶ εἰωθότος ἡλεγχεν ἐκάστη προσομιλῶν, quo passim ille cum omnibus πιεται, coagularem exhibuit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

*Οτι μὴ δεῖ τηις τῶν πολιτῶν προσέχειν δόξαις, μηδὲ τῆς ίδιας μετατίθεσθαι προσαιρέσεως, εἴα διατάντων ρόσον. Ἀπὸ τοῦ Κρήτωνος.

« Ο φίλος Κρίτων (90), ἢ προθυμία του πολλοῦ ἀξια, εἰ μετά τινος ὀρθότητος εἴη εἰ δὲ μή, διψ μιζέων, τοσούτῳ χαλεπωτέρα. Εκποτίσθαι οὖν χρῆ τημέσ, είτε ταῦτα πρακτέον, είτε μή. Ως ἔγω οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τοιούτος, οἵος τῶν ἡμῶν μηδενὶ διλλος πειθεσθαι ή τῷ λόγῳ, δεῖ δὲ μοι λογιζόμενον βέλτιστος φανηται. Τούς δή λόγους, οὓς ἐν τῷ Εμπροσθεν Εἰλεγον, οὐ δύναμεν: νῦν ἐκθάλλειν ἐπειδή

(90) Ὁ φίλος Κρίτων. Plato in Critone, p. 371, B.

μοι ἡδὲ ή τύχη γέγονεν· ἀλλὰ σχέδιον τι δρομοὶ φαίνονται μοι, καὶ τοὺς αὐτοὺς πρεσβεῖων καὶ εἰμῶ, οὐστέρει καὶ πρότερον (91). "Μὴ ἐὰν μή βελτίω ἔχομεν λέγειν ἐν τῷ παρόντι εὐ Ιωνί, διὰ οὐ μή σοι συγχωρήσου, οὐδὲ ἀπὸ πλειών τῶν νῦν παρόντων ἡ τῶν πολλῶν δύναμις, οὐστέρει πελᾶς ἡμάς μορφολογήτας, δεσμούς τε καὶ θανάτους ἐπιπέμπουσα, καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις. Πάλις οὖν ἀπειρωτάτα σκοπούμεθα αὐτά; Εἰ πρώτον μὲν τούτον τὸν λόγον ἀναλάβοιμεν, θν σὺ λέγεις, τὸν περὶ τῶν δοξῶν, πότερον καλῶς ἐλέγεις ἐκάστοτε, ή οὐ, διὰ ταῖς μὲν δεῖ τῶν δοξῶν προσέχειν τὸν νοῦν, ταῖς δὲ, οὐ· η πρὶν με δεῖν ἀποθνήσκειν, καλῶς ἐλέγεις, νῦν δὲ κατάδηλος ἀρά τύχεται, οὐδὲ ἄλλως ἔνεκα λόγου ἐλέγεις, ήν δὲ παῖδες καὶ φυλαρία ὡς ἀληθῶν. Ἐπιθυμῶ δὲ Ἕγως ἐποκέφασθαι, ὡς Κρήτειν, κανῆ μετὰ σοῦ εἰ τοι μὲν ἀλιστέρος φανέται, ἐπειδὴ ὅδ' ἔχω, ή δὲ αὐτὸς καὶ ἐσόμενον γαλειρεῖν, η πεισμέθα αὐτῷ. ἐλέγειο δέ πως, ὡς ἔγῳμαι, ἐκάστοτε ὅnde ὑπὸ τῶν οἰομένων τι λέγειν, οὐστέρει νῦν δὴ ἔγώλλεγον, διὰ τῶν δοξῶν δὲ οἱ ἀνθρώποι δοξάσται, δέονται τὰς μὲν περὶ πολλῶν ποιεῖσθαι, τὰς δὲ μῇ. Τοῦτο πρὸς θεῶν, ὡς Κρήτειν, οὐ δοκεῖ καλῶς σοι λέγεσθαι; Σὺ γάρ, δοσ γε τάντορώται, ἐκόβει τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν αἴροντας, καὶ οὐδὲ ἀπειρούσις τὴν παρούσαν συμφορά. Σχόπει δῆ. Οὐχ ικανῶς δοκεῖ σοι λέγεσθαι, διὰ οὐ πάσας χρή δόξας τὰς τῶν ἀνθρώπων τιμῆν, ἀλλὰ τὰς μὲν, τὰς δὲ οὐ; οὐδὲ πάντων, ἀλλὰ τῶν μὲν, τὰς δὲ οὐ; Τι γῆ; ταῦτα οὐχὶ καλῶς λέγεται; — Καλῶς. — Οὐκοῦν τὰς μὲν χρηστάς τιμῆν, τὰς δὲ πονηρὰς μῇ; — Ναί. Χρησταὶ δὲ οὐχὶ αἱ τῶν φρονίμων πονηραὶ δὲ αἱ τῶν ἀπρόνων; — Πάντα δὲ οὐ; Φέρε δῆ, πῶς αὐτὰ ταῦτα ἐλέγετο; Γυμναζόμενος ἀνήρ, καὶ τοῦτο πράττων (92), πότερον παντὸς ἀνδρὸς ἐπανόψιον, καὶ φόργον, καὶ δόῃ τὸν νοῦν προσέχει, ή ἐνὸς μόνου ἐκείνου, δὲ ἐν τυγχάνῃ λατρός, η παιδιότητος δὲν; — Ἐνδε μάνοι. — Οὐκοῦν φοβερότατον χρή τοὺς φύγους, καὶ ἀπάλεσθαι τοὺς ἀπαίνους τοὺς τοῦ ἐνδεκτοῦ (93), ἀλλὰ μή τοὺς τῶν πολλῶν. — Δηλαδή. — Ταῦτη ἀρά πραττέον αὐτῷ, καὶ γυμναστέον, καὶ ἐδεστέον γε, καὶ ποτέον, ή δὲ τῷ ἐντι τῷ ἐπιστάτῃ, καὶ ἀπαντεῖ παῖδες, η ἔμπειται τοῖς ἀλλοῖς. — Εστι ταῦτα. — Εἰν. Ἀπαθήσας δὲ τῷ ἐντι καὶ ἀτιμάσας αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τοὺς ἀπαίνους, τιμήσας δὲ τοὺς τῶν πολλῶν καὶ μηδὲν ἐπαιδέντων, ἀρά οὐδὲν κακὸν πείσεται;

(91) Οὐστέρει καὶ πρότερον. *Animus philosophus dignus. Audi et Senecam, sed jam senem, ac morti propinquiorum, epist. 26: Ego certe, inquit, velut appropinquet experimentum, et illæ laturos sententiam de omnibus annis meis dies venerit ita me obseruo et alloquer. Nihil est, inquam, adhuc, quod aut rebus, aut verbo exhibuiimus. Levia sunt ista, et fallacia pignora animi, multisque involuta lenocinis. Quid proficerim, morti creditursum. Non timide componor ad illum diem, quo, remotis strigis ac fuscis, de me judicaturus sum, utrum loquar fortia an seruitam: nunquid simulatio fuerit, et minus, quidquid contra fortunam jactari verbarum consumacium. Disputationes et litterata colloquia, et ex præceptis sapientium verba collecta, et eruditus sermo, non ostendunt verum robur animi. Est enim oratio etiam timidissimis audax. Quid egeris, tunc*

A mihi rem attente cogitanti optima videatur. Atqui ne in hac quidem fortuna, qua nunc utor, quæ antehac abs me disputata sunt, repudiare possum; ita sere mibi semper sui similia videntur; adeoque illa ipsa, quæ prius, amplectior etiamnum ac sequor. Quibus proinde si melius nihil, hoc statu rerum, quod dicamus, occurrit, nunquam, mihi crede, tibi assentiar; ne si nobis quidem plura, quam adhuc videamus, terriculamenta vis illa populi tanquam pueris objecerit, vincula, mortes, ac bonorum direptiones intentando. Quis igitur a nobis optimus his in rebus aestimandis adhiberi modus poterit? Principio quidem, si tuam illam de opinionibus disputationem repetimus, rectene videlet, an secus, dictum universe fuerit, in nonnullia opinioneis acquisicendum esse, in aliis minime: an potius, antequam mihi esset moriendi oblata necessitas, recte id ac vere diceretur, nunc autem plane constituerit, tum quidem aliter, sed dicis tantum causa disputationum, reipsa tamen ludum id totum ac nugas fuisse. Ego vero tecum una, mi Crito, attendere nunc et explorare cupio, num aliud mihi, postquam hunc in locum fortunamque veni, sermo illi videatur, 652 **a** prorsus idem: ac proinde utrum cum facessere jubeamus, an eidem pareamus. Tum quidem, opinor, uti jamjam ipse dicem, id communi quedam eorum, qui aliquid se dicere existimabant, iudicio statuebatur; ex illa quæ in hominum opinione versantur, alia plurimi facienda esse, alia secus. Hoc igitur per deos, o Crito, non tibi recte statui videtur? Nam tu, quantum sane humanitus affirmari potest, extra periculum es crastino die moriendi, nec est quod præsens hic te casus transversum agat. Attende ergo. Num tu apte illud ac jure dici arbitraris, nec *opiniones hominum omnes esse laudandas*, sed aliquas tantum, alias non item: nec omnium etiam hominum, sed aliquorum dumtaxat, aliorum secus? Quid aīs? Nunquid istud recte dicitur? — Recte. — Laudandas ergo quæ bona sunt, quæ pravae, repudiantas? — Ita. — Bonas autem non eas tu vocas, quæ a prudentibus, malas contra, quæ ab imprudentibus imbibuntur? — Quid enim aliud dicerem? Age nunc, quemadmodum ista porro disputabatur? Qui in gymnasiorum exercitationibus studiose

apparebit, cum animam ages. Vide et epistol. 50. Qualis extremo illo actu, reipsa fuerit, disces ex Tacito, lib. Annal. xv, nam supremas ejus voces temporum invidiit injuria.

(92) *Toύτῳ πράττων.* Malui uno verbo, studiose. Idem tamen est, quod Latini a *Numa* instituti, series in rebus, ac presertim in sacris admonebant: *Hoc age. Plutarch. in Numa:* Ην γνος τι μέχρι νῦν διατίθοντες, θντα δρόμων πρὸς δρόμον η θυσίας δειπνού, βωσίς ΟΚ ΛΓΕ. σημαντεῖ δὲ η φωνή, Τούτῳ πράττων. Idem in Rom. question. : Ρώματος τὸ παλαιὸν τὸ τοις κοπταῖς οὐδὲν ὄψονταν, οὐδὲ λέροντας, ἀλλ' η περὶ τοὺς θεοὺς ἥσχολοντο, καὶ τούτῳ πράττοντο.

(93) *Tούτῳ ἐρέεις ξενετρού.* Seneca in quattuor epist. : Argumentum pessimi turba est. Et : Numeranda non sunt judicia, sed ponderanda.

versatur, utrum is cuiuslibet hominis laude, virtus
perio et opinione moveri debet, an ejus tantum
unius, qui aut medieus sit, aut similium exercita-
tionum moderator? — Sane hujus tantum. — Hu-
jus ergo duntaxat, non autem multitudinis, vel me-
tuere reprehensiones, vel laudibus delectari oportet.
— Utique. — Unius ergo moderatoris potius,
ac rerum istarum periti, quam aliorum omnium
sensus atque judicium, tam in obeyundis exercita-
tionibus, quam in cibi potusque modo sequendum
erit. — Sic est. — Bene habet. Quid si autem ejus
unius rejecto ductu, et opinione laudibusque ne-
glectis, stulte multitudinis arbitrium sequatur, ni-
hilne tandem ex eo mali patietur? — Nam qui ali-
ter fiat? — Malum istuc autem cuiusmodi est? que
pertinet? aut quam in refractari partem redun-
dat? — Nimirus in corpus, huic enim perniciem
creat. — Recte respondes. Cæterorum igitur, mi-
Crito, ne singula perseguamur, eadem omnium ra-
tio est. Itaque res etiam justas injustasque quod at-
tinget, turpes item aut honestas, bonas aut malas,
de quibus instituta nunc a nobis quaestio est, utrum
vulgī opinionem sequi ac formidare nos oportet,
au unius duntaxat, si quis modo probe intelligens
fuerit, quem etiamnum potius, quam reliquos omnes
vereri ac metuere debeamus? Eudem contra si
minus audiemus, damnum ei parti ac detrimentum
allaturi simus, quæ ut æquitate floret, sic in justi-
tia contabescit? An totum istuc nibili facit? — Entra-
vero, Socrates, tecum sentio. — **653** Agedum igitur,
si quod in nobis rerum et salubrium ope con-
valescit, et noxiarum usu deteritur, illud ipsimet ab
hominibus imperitis inducti pessundabimus, eone-
jam profligato vivendum nobis ultra putabimus?
Corpus autem illud est; nunquid? — Ita est. —
Num ergo nobis, cum ægro ac vitioso corpore, po-
test esse vita vitalis? — Nullo modo. — At eo vi-
delicet corrupto, vitalis erit, cui ut extitum injusti-
tia, sic æquitas opena ac salutem affert. An cor-
pore vilius habebimus, quidquid demum in nobis
illud est, circa quod injustitia justitiaque versan-
tur? — Absit. — Num igitur præstantius? — Multo D' Ebreatos ἐν μαρτυρίῳ διαλέμψαντες.
sane. — Non admodum ergo, vir optime, curandum nobis erit, quid de nobis vulgus loquatur;
sed quid ille tantum, qui rerum justarum et injistarum cognitione præstabat; unus, inquam, ille,
ipsaque adeo veritas. Quare minus recte primum illud abs te positum est, ubi de rebus justis, honestis ac bonis agatur, earumque contraria, vulgi opinionem aliquo nobis in numero) habendam esse.
Hactenus Plato. Quam in sententiam illud est salutaris Evangelii, « Gloriam ab hominibus queri-
tis, et gloriam ab eo solo, qui vere unus est, non queritis ». » Quocirca nos etiam in certaminibus
pro religione susceptis, jure profecto non attendimus, quid de nobis multitudine loquatur, sed tantum
quid unum illud Dei Verbum postulet; ad quod ubi nos semel considerare adjunximus, tum illud
etiam perinde ut prius observare nos oportet, nec unquam omnino dimittere, tametsi nobis quasi pue-
ris terriculamenta vis illa multitudinis objiciat. Quales etiam erant, qui apud Hebraeos olim mar-
tyri gloria claruere.

* Joan. v. 44.

(94) Αλλὰ μετ' ἔκεινοι. Animum accipe. Id enim
vult Socrates, si agro corpore injuncta vita est,

A — Πώς γάρ οἱ; — Τ! δ' ἔστι τὸ κακὸν τοῦτο; καὶ τοῦτο τεῖνει; καὶ εἰς τὸ τῶν τοῦ ἀπειθῶντος; — Δη-
λονότα εἰς τὸ σῶμα, τοῦτο γάρ διδύλωσι. — Καλῶς λέγεις. Οὐκοῦν καὶ τὰ δίλα, ὡς Κρίτων, οὕτως ίνα μή
πάντα διλωμέν. Καὶ θῆ καὶ περὶ τῶν δικαιῶν καὶ
δίκαιων, καὶ αἰσχρῶν, καὶ καλῶν, καὶ ἀγαθῶν, καὶ
κακῶν, περὶ ὃν νῦν ἡ βουλὴ ἥμιν ἔστι, πότερον τῇ
τῶν ποιῶν δέῃ δεῖ ἡμᾶς ἐπειδεῖ, καὶ φοβεῖσθαι
ἀύτη, ἢ τῇ τοῦ ἐνδέ, εἴ τις ἔστι ἐπαλόν, δὲ δῆ
καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ φοβεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἔμπαν-
τας τοὺς δίλους; **Φ** οἱ μὴ ἀκολουθήσομεν, δια-
φθεῖροιμεν ἀκείνο, καὶ λαθοσόμεθα, δ τῷ μὲν
δικαίῳ βέλτιον ἔγνετο, τῷ δὲ δίλοις ἀπώλυτο.
— Η οὐδέν τοι τοῦτο; — Οἷμα ἔγνετο, ὡς Σύρατες. —
Φέρε δὴ, ἐὰν τὸ ὅπε τοῦ ὑγιεινοῦ μὲν βέλτιον γιν-
μενον, ὅπε τοῦ νοσώδους δὲ διαφθειρόμενον, διλ-
ωμέν, πειθόμενοι μὴ τῇ τῶν ἐπαλόντων δέῃ, δρα
βιωτῶν ἥμιν ἔστι διεφθειρόμενον αύτοῦ; **Ε**στὶ δὲ τοῦ
τοῦτο σῶμα, ή οὐχί; — Ναί. — **Αρ** οὖν βιωτῶν ἥμιν
ἔστι μετὰ μορθῶν καὶ διεφθειρόμενον σώματος; —
Οὐδαμῶς. — **Αλλὰ μετ'** ἔκεινον (94) δρα ἔστιν ἥμιν
βιωτῶν διεφθειρόμενον, δ τὸ δίλον μὲν λαθεῖται, δὲ δὲ
δίκαιον διλντον. **Η** φαυλότερον ἡγούμεθα εἶναι τὸ
σώματος ἀκείνο, δ τοις' ἔστι τῶν ἥμετέρων, περὶ
δῆτε δίλοικα καὶ ἡ δικαιοσύνη ἔστιν; — Οὐδαμῶς. —
Αλλὰ τιμωτέρον; — Πολὺ γε. — Οὐκ δρα, ὡς βέλ-
τιος, πάντι ἥμιν οὕτω φροντιστέον, εἰ δροῦσιν εἰ
τοῦλοι ἥμιδε, ἀλλὰ τοι δίκαιοι περὶ τῶν δικαιῶν καὶ
δίκαιων, δ εἰς, καὶ αὐτὴ ἡ διλήθεια. **Ω**στε πρότον
μὲν ταύτη οὖν δρόμος εἰστηγόμενος τῆς τῶν ποιῶν
δέῃ δεῖν ἡμᾶς φροντίζειν περὶ τῶν δικαιῶν, καὶ
καλῶν, καὶ ἀγαθῶν, καὶ τῶν ἐναντίων. **Κ**αὶ δι-
τήριος δὲ λόγος φησι· « Δέδαν τὴν παρὰ ἀνθρώπου
ζητεῖτε, καὶ τὴν δέδαν τὴν παρὰ μόνου τοῦ ένδε, εἰ
ζητεῖτε. » Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐεξεῖσας ἀγάπην
δρόμοις πράτομεν, οὐ σκοπούντες τι ἥμας οἱ ποιῶν
δροῦσιν, ἀλλὰ τοι διδύλεται εἰς δ τοῦ Θεοῦ Λόγου δὲ
διπλαὶ κρίσει ἐλομένους, προστήναις διοικεῖς καὶ τότε,
διστερὲ αὖ καὶ πρότερον, τιμῶν, καὶ μὴ μετατίθεσθαι,
μηδὲ διὸ ἡ τῶν ποιῶν δύναμις, διστερὲ παιδεῖς ἥμας
μορμολύτηται. Τοιούτοι δὲ ἡσαν καὶ οἱ πάλαι παρ-

corruptio animo, qui solus justitiae capax et inju-
stitiae, longe graviorem eam videri debere.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Ζ.

***Οτι μη δει ἀμύνεσθαι τοὺς δέκειν ἡμᾶς παρεσκευασμένους. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.**

« Οὐδενὶ τρόπῳ (95) φαμὲν ἑκόντας δόκιμον είναι, ή τινὶ μὲν ἀδικητέον τρόπῳ, τινὶ δὲ οὐ; « Η ὁδαμῶς τὸ γε ἀδικεῖν οὗτος καλλονότες ἀγαθὸν, ὡς πολλάκις ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ὠμολογήθη, διπέρ καὶ ἄρτι ἐλέγετο; « Η πᾶσαι ἡμῖν ἔκειναι αἱ πρόσθεν δομολογίαι, ἐν ταῖς ταῖς διλγαῖς ἡμέραις ἐκκεχυμέναι εἰσὶ· καὶ πάλαι, ὡς Κρίτων, ἀρὰ τηλικότες γέροντες ἀνδρες, πρὸς ἀλλήλους σπουδῇ διαλεγόμενοι, ἐλάθουμεν ἡμᾶς αὐτοὺς παῖδας οὐδὲν διαφέροντες; « Η πανὸς μᾶλλον οὐτῶς ἔχει, διπέρ τότε ἐλέγοντες ἡμῖν, εἴτε φασὶν οἱ πολλοὶ, εἴτε μη· καὶ εἴτε δεῖ ἡμᾶς εἶναι τῶνδι καλεπώτεροι πάσχοντες, εἴτε καὶ πράτερα, διμως τὸ γε ἀδικεῖν τῷ ἀδικοῦντι, καὶ κακὸν καὶ αἰσχρὸν τυγχάνειν δὲν παντὶ τρόπῳ φαμὲν, ή οὐ; — Φαμέν. — Οὐδέμαρνς δῆρα δεῖ δικεῖν; — Οὐ δῆτα. — Οὐδὲ ἀδικούμενον δῆρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἰονται, ἐπειδὴ τοὺς οὐδαμῶς δεῖ δικεῖν; — Οὐ φανεται. — Τί δὲ δῆ; κακουργεῖν δὲν, ὡς Κρίτων, ή οὐ; — Οὐ δεῖ δῆ που, ὡς Σώκρατες. — Τί δὲ ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ πολλοὶ φασι, δικαιον, ή οὐ δίκαιον; — Οὐδέμαρνς τὸ γάρ που κακὸν ποιεῖν ἀνθρώπους τῷ δικεῖν οὐδὲν διαφέρει. — Καλῶς λέγεις. — Οὔτε δῆρα ἀνταδικεῖν δεῖ, οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπουν, οὐδὲν ἀν τοιοῦν πάσχει τὰς ὑπὸ τοῦ. Ἄλλ' δρα, ὡς Κρίτων ταῦτα καθομολογῶν, διπὼς μη· παρὰ δόξαν δομολογῆς. Ούδα γάρ δεῖ διλγαῖς τοι ταῦτα καὶ δοκεῖ καὶ δόξει. Οἵσι οὖν οὐτω δέσσοται, καὶ οἷς μη, τούτοις οὐκ εἰσὶ κοινῇ βουλῇ· ἀλλ' ἀνάγκη τούτους ἀλλήλων καταφρονεῖν, δρῶντας τὰ ἀλλήλων βούλευματα. Ξέπτε δῆ οὖν καὶ οὐ εὖ μάλι, πότερον κοινωνεῖς καὶ συνδοκεῖτοι, καὶ ἀρχώμεθα ἐντεῦθεν βούλευμενοι, ὡς οὐδέποτε τὸ δρῶν τὸν ἔχοντος οὔτε τοῦ ἀδικεῖν, οὔτε τοῦ ἀνταδικεῖν, οὔτε τοῦ κακῶς πάσχοντας ἀμύνεσθαι ἀντιθρῶντα κακῶς· ή διφτοσσας, καὶ οὐ κοινωνεῖς τῆς ἀρχῆς. Ἐμοὶ μὲν γάρ καὶ πάλαι οὐτω καὶ νῦν εἴτε δοκεῖ. Καὶ τοι δὲ εἰ τη διλη δέδοκται, λέγε, καὶ διλασκε· εἰ δὲ ἐμμένεις τοῖς πρόσθεν, τὸ μετά τοῦτο δίκουος. — Ἀλλ' ἐμμένω τε καὶ συνδοκεῖτοι. Ἀλλὰ λέγε. — Λέγω δῆ αὖ τὸ μετά τοῦτο, μᾶλλον δὲ ἐρωτῶ, πότερον δὲ ἀν τις δομολογήσῃ τῷ δίκαιῳ δύντα, ποιεῖτο, ή ἔξαπατητέον; — Ποιεῖτον. — Τούτοις παράδει τὸ, « Μηδὲνι κακὸν ἀντιδέσσεις, καὶ τὸ, « Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς· Προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ὑμᾶς, ἵνα γένεσθαι οὐτοι τοῦ Πατέρος ὑμῶν, τοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δοτις τὸν ἡμῖν αὐτοῖς ἀνατέλλει· ἐπὶ πονηρούς καὶ ἀγεβούς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. » Καὶ εἴτε τὸ, « Λοιδορούμενοι εὐλογούμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμενα, δισφημούμενοι παρακαλούμεν, » ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν ἱεροῖς φερόμενα γράμμασι. Καὶ δι προφήτης δὲ παρ' Ἐβραϊοῖς φησίν· « Εἰ ἀντατέθουσι τοῖς ἀνταπόδοσι μοι κακά· » Καὶ πάλιν· « Μετὰ τῶν μεσίντων τὴν εἰρήνην ἡμῖν εἰρηνικές. »

* Rom. xii, 17.

(95) Οὐδενὶ τρόπῳ. Plato. in eodem Critone, pag. 372 F.

CAPUT VII.

Reponendam iis non esse, a quibus injuriose tractemur, injuriam. Ex eodem.

« Utrum, inquit Plato, injuriam sponte ullo unquam modo faciendam negamus, an aliquo fieri posse, aliquo non posse statuimus? Num, iuquam, injuriam facere nullatenus honestum ac bonum est, quemadmodum inter nos antea sāpē convenit, ut etiam paulo ante dicebatur? 654 An vero quidquid a nobis antea constitutum erat, id omne paucis hisce diebus effudimus; nosque, mi Crito, ea jam astate senes, dum inter nos studiose disceptamus, tardi latuit, quam nibil a pueris differremus? An potius ita plane se res habet etiamnum, uti a nobis eo tempore disputabatur, sive suffragetur multitudi, sive non? adeoque seu nos istis etiam graviora maneant, seu leviora, injuriam tamen auctori suo malam prorsus esse turpemque defendimus, an non? — Hercle defendimus. — Itaque nullo modo facienda injuria est. — Nullo. — Igitur ne reponenda quidem inferenti, ut aliud vulgus opinetur, quandoquidem facienda nunquam est. — Et hoc consequens est. — Quid autem detrimentum affire, mi Crito, decetne, an non? — Non sane, mi Socrates. — Rependere vero quod accepesis, sequumne porro, an secus? — Nullo modo: quippe detrimentum enim qui afferat, is ab injuriam inferrente nihil differat. — Recete omniuo. — Itaque nec reponenda vicissim injuria est, nec ulli prorsus incommodandum, quidquid ab aliis passi fuerimus. C Sed vide sis, mi Crito, ne dum istuc fateris, praeter opinionem ipse tuam fateare. Paucis enim id probatur sat scio, paucisque deinceps probabitur. Qui autem hoc in genere dissident, iis una consili ratio communis esse non potest, sed dum aliorum alii studia considerant, eos sese mutuo despicer necessere est. Vide ergo tu quoque diligenter, num id aequaliter probetur ac mihi, indeque ambo communiter consiliorum nostrorum auspicio capere debeanus, verum esse nunquam aut facere injuriam, aut repouere, eique vicissim a quo male habitus fueris damni aliquid rependere: an contra discedas a nobis, neque nobiscum hoc in principio convenias. Nam mihi quidem, uti jam olim, ita etiam nunc id ipsam videtur. Tu si pristinam opinionem abjecisti, dic, et mutationis rationem expone: sin priorem illam retines, audi quod sequitur. — Ego vero et priorem illam retineo, et tibi prorsus assentior. Sed, amabo, prosequere. — Prosequor igitur, vel potius quero, num quod exequim esse alteri confessus eris, faciendum id sit, an fraude omitendum? — Faciendum utique. » Hæc Plato. Quibuscum illud conferas tu velim: « Nulli malum pro malo reddentes ». » Nec non alterum illud: « Benedicite iis qui vos execravit: orate pro calumniis et persecutis vos, ut sitis filii Patris vestri qui in celis est, 655 qui solem suum oriri facit super malos et bonos, et pluit super ju-

stos et injustos⁷. » Præterea illud Apostoli, « Maledicimur, et benedicimus : persecutionem patimur, et sustinemus : blasphemamur, et onseceramus⁸, que sacris nostrorum litteris continentur. Quibus etiam accinii Hebreus propheta, dum sit : « Si reddidi retribuentibus mihi mala⁹. » Atque iterum : « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.¹⁰ »

CAPUT VIII.

A

Que semel recte statueris, ea ne mortis quidem metu abicienda esse. Id quod in eos conveniet, qui persecutionum temporibus religionem ejurant.

« Tum enimvero magnifice prædicabas, (ita leges a Socratem) ne mortem quidem ipsam iniquo in animo latrum esse, quam etiam exsilio potiorum tibi esse dicebas. Nunc autem, nec ejus tu orationis testimonium vereris, nostraque auctoritate ita non moveris, eam ut etiam infringere ac pessundare moliaris. Id agis porro, quod servus nequissimus ageret, dum etiam adversus pacta illa atque conditiones, quibus te in rep. versaturnum nobis recepisti, fugam cogitas. Nobis igitur primum illud responde, verene a nobis dicatur, an falso, te in rep. nostro ex præscripto, non verbis tenus, sed reipsa vieturum recepisse? Quid nobis ad hæc respondendum, mi Crito? num ingenuum confitendum? — Necesse id quidem, o Socrates. — Quid igitur, inquiet, aliud facis, quam pacata illa conventa, que nobiscum pepigisti, violas? idque, cum nulla vel necessitate, vel fraude impulsus ea probaveris, nec angustum aliquod tempus ad deliberandum habueris, sed annos totos septuaginta, quibus sane, si minus tibi placremus, nec justæ conditioves viderentur, abire potuisti. Verumtamen, neque Lacedæmonem aut Cretam, quarum tu leges passim et instituta commendatas, nec aliam ullam, seu Græcam, seu barbarem civitatem huic præfusti. Quin etiam ex ea rarius, quam ipsimet claudi, cæci, aliquie id genus mutili homines, pedem exultisti. **656-658** Adeo tu præ ceteris Atheniensibus hac in civitate, atque in nobis ipsis ceat? Nune tamen que ipsemnet pepigisti, repudias; at servabis ea profecto, si nos audias, o Socrates. »

CAPUT IX.

B

Qualis animo sit oportet, qui mortis metu susceptum institutum ejuret.

« Etenim (pergunt eadem leges) quem legum ipsarum corruptiorem esse constiterit, is facile admendum et juvenitis et dominum imperitorum corruptor habeatur. Utrum ergo bene moratas civitates, et virorum honestissimorum consuetudinem declinabis? an vitam porro, dum id ages, tibi retinendam putabis? an cum iis potius versabere, nec sermones illos, quibus hic Socrates, pridem assuevisti, cum iis serere erubesces; virtutem, justitiam, leges, queque legum ex præscripto fiant, maximo

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

« Οτι μὴ δεῖ τὰ ἄπαξ ὅρῶν κριθέται ἀλτεῖν, μηδὲ εἰ θάνατον τις ἐκδήσῃ. Ἀρμόσαι δὲ αὐτὸς τοὺς ἐν καρποῖς διωγμῶν ἔξιμοντας τὴν σύνεσσιν.

« Σὺ δὲ τότε (96) μὲν ἐκτιλλοπίζου, ὡς οὐκ ἀγανακτῶν, εἰ δέος τεθνάναι σε, ἀλλὰ ἥροιν, ὡς ἑνησα, πρὸ τῆς φυγῆς θάνατον· νῦν δὲ οὐτε ἀκένους τοὺς λόγους αἰσχύνη, οὐτε ἡμῶν τῶν νόμων ἐντέρηπη ἐπιχειρῶν ἡμᾶς διαφεύγει: πράττεις τε ἐπειρ ἀνδωλος δ φαυλότατος πράξειν, ἀποδιδόσκεντος ἐπιχειρῶν πάρ τὰ συνθήκας τε καὶ ὀμολογίας, καθ' ἓς ἡμῖν συνέθου ποιεύσεσθαι. Πρῶτον σὺν ἡμῖν τοῦτον ἀνέπλεκεν, εἰ διάβητη λέγομεν, φάσκοντες σε ὀμολογηκέναι πολεμεύσεσθαι καθ' ἡμᾶς Ἑργα, ἀλλ' οὐ λόγῳ, ή οὐκ ἀληθῇ; Τι φάμεν πρὸς ταῦτα, ὡς Κρίτων; Ἀλλο τι, η ὀμολογῶμεν; — 'Ανάγκη, ὡς Σώκρατες. — 'Αλλὰ τι οὖν (97) διὰ φαῖται; ή συνθήκας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ὀμολογίας παραβάντες, οὐχ ὅπει ἀνάγκης ὀμολογήσας, οὐδὲ ἀπατήσεις, οὐδὲ ἐπέληψις χρόνῳ ἀναγκασθεῖς βουλεύσασθαι, ἀλλ' ἐν ἔτεσιν ἐνδομήκοντα, ἐν οἷς ἔξην σοι ἀπέμεναι, εἰ μὴ ἡρέσκομεν ἡμεῖς, μηδὲ δίκαιαι ἐφαίνοντο σοι αἱ ὀμολογίας εἶναι. Σὺ τε οὖτε λακεδαίμονα προρροῦ, οὐτε Κρήτην, δις δὴ ἀκάστος τῆς εὐνομείσθαι, οὐτε ὅλην οὐδεμίαν τῶν Ἐλλήνων πόλεων, οὐδὲ τῶν βαρβαρικῶν· ἀλλὰ ἀλάτεω ἐξ αὐτῆς ἀπέδημος ἦ οἱ χαυλοὶ τε καὶ τυφλοὶ, καὶ οἱ ἀλλοι ἀνάπτεροι. Οὕτω σοι διαφερόντας τῶν ἔλλων Ἀθηναῖς ἤρισκεν ἡ πόλις τε καὶ ἡμεῖς, οἱ νόμοι δηλοντεί. Τινὲς γὰρ δὲν πόλις αἱ ἀρέσκοι διενοῦν νόμων; Νῦν δὲ δὴ οὐκ ἔμμενις (98) τοῖς ὀμολογημένοις ἔμμενοις δὲ, ἐὰν ἡμῖν γε πειθῇ, ὡς Σώκρατες. »

C

Cui enim civitas sine legibus illa plausum acqueivisti. Cui enim civitas sine legibus illa plausum acqueivisti.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

« Οποῖος ποτ᾽ έσται τὴν διδόσειν ὁ διὰ θαράτου γένος ἔξιμοντας τὴν οἰκεῖαν πρόδεσσιν.

« Οστείς γάρ νόμων (99) διαφθορεύεις τοι, σφέρα που δέξεται ἀν νέων τε καὶ ἀνοίκων ἀνθρώπων διαφθορές είναι. Πλέοντος οὖν ἀν φεῦξη τάς τε εὐνομούμενας πόλεις, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς κοινωτάτους, καὶ τοῦτο ποιοῦντες, ἀρα δίξιν σοι ζῆν έσται; ή πλησιασές τούτοις, καὶ ἀναισχυνθείσεις, διαλεγόμενος τινας λόγους, ὡς Σώκρατες, οἰοντας ἀνθάδες, αἱ δράστη καὶ ἡ δικαιοσύνη πλειστον διοῖν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ νόμιμα καὶ οἱ νόμοι; Καὶ οὐκ εἴσι δοχήμον φανεῖσθαι τὸ τοῦ Σώκρατος πρῆγμα; Οἱ-

⁷ Matth. v, 44, 45. ⁸ 1 Cor. iv, 12, 13. ⁹ Psal. vii, 5. ¹⁰ Psal. cxix, 7.

(96) Σὺ δὲ τότε. Plato in Critone, pag. 374 A.

(97) Άλλα τι οὖν. Plato, Άλλο οὖν (φαῖται) ή. Legendum arbitror, διλοι οὖν (φαῖται) ή, phrasι ac sensu Platoni familiarissimis.

(98) Οὐκ ἔμμενεις. Lucas hic in priori editione

misere truncatus fuerat; legebatur enim, οὐκ ἔμμενεις τοῖς ωμοῖ ἔάν ἡμῖν, etc., contrario planti sensu. Integrum hic dedimus ex Platone.

(99) Οστείς τὴν τρόμων. Plato ibid., p. 374 D.

οὐαὶ τε χρῆ. Ἀλλ' ἐν μὲν τούτων τῶν τόπων ὄπα-
ρεις, ἡσές δὲ εἰς Θετταλίαν, παρὰ τοὺς ξένους τοὺς
Κρίτωνος. Ἐκεῖ γάρ δὴ πλειστῇ ἀπαγέλαιᾳ καὶ ἀκολα-
σίᾳ. Καὶ Ιωνᾶς ἀνὴρ τῶν ἀκούοντες, ὡς γελοῖος
ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἀπεβίβασκες, σκευήν τε την
περιθέμενος ἢ διφθέραν λαβόντι, ἢ διλαὶ σὲ δὴ εἰώθα-
σιν ἔντευκτας εσθαί τοι ἀποδεδράσκοντες, καὶ τὸ σχῆμα
τὸ σαυτοῦ μεταλλάξας. Ὅτι δὲ γέρων ἀνήρ, μικροῦ
χρόνου τῷ βίῳ λοιποῦ δυντος, ὡς τὸ εἰκός, ἐπόλημος
οὖτε γλίσχωρος ἐπινυμενὸς ζῆν, ὥμοις τοὺς μεγίστους
παραβάτας· οὐδέτες δὲ ἑρεῖ (1); Ἰωνᾶς, δημι τινα
λυπήσεως· εἰ δὲ μήτε ἀκούοι, ὁ Σώκρατες, πολλὰ καὶ
ἀνάγκαια σαυτοῦ. Ὅπερχόμενος δὴ βιώσω πάντας ἀν-
θρώπους, καὶ δουλεύουν τέ ποιοι; ἢ εὐωγύμνους ἐν
Θετταλίᾳ; ὃντερ ἐπὶ δεῖπνον ἀποδεδημηκάς εἰς
Θετταλίαν. Λόγοι δὲ ἔκεινοι οἱ περὶ δικαιούσης καὶ τῆς
διλῆς ἀρετῆς ποὺ ἡμέν έσονται; Ἀλλὰ δὴ τὸν παῖδαν
ἴνεκα βούλει ζῆν, ἵνα αὐτοὺς ἐκδρέψῃς καὶ παιδεύσῃς;
Τι δέ, εἰς Θετταλίαν αὐτοὺς γάρ τιναν, θρέψεις τέ καὶ
παιδεύσεις, ἔνους ποιήσας, ἵνα καὶ τοῦτο σου ἀπολαύ-
σωσιν, θὺ τούτο μὲν οὐτοῦ δὲ τρέφεινοι, σοῦ ζῶντος,
βλέποντας θρέψονται καὶ παιδεύσονται, μή συνόντος σου
αὐτοῖς; οἱ γάρ ἐπιτίθεσθαι οἱ σοὶ ἐπιμελήσονται αὐτοῦν.
Πότερον δέ, ἐὰν μὲν εἰς Θετταλίαν ἀποδημήσῃς, ἐπι-
μελήσονται· ἐὰν δὲ εἰς ἄδου ἀποδημήσῃς, οὐχὶ ἐπιμε-
λήσονται; Εἰπερ γέ τι δηλος αὐτῶν ἔστι, τῶν σο-
φασκόντων ἀπειτηδεύοντων εἶναι, οἵσθοις γε χρῆ. Ἀλλ., ὁ
Σώκρατες, πειθόμενος ἡμῖν τοῖς σοὶ τροφεῦσι, μήτε
παῖδας περὶ τοῦ δικαίου ἵνα εἰς ἄδου ἐλθον, ἢ τοι
μηδὲν πρὸ τοῦ δικαίου ἵνα εἰς ἄδου ἐλθον, ἢ τοι
τεῦτα πάντα ἀπολογήσασθαι τοῖς ἔκει ἀρχούσιν. Οὔτε
γάρ ἐνθάδε σοι φαίνεται ταῦτα πράττονται ἀμείνον εἰ-
ναι, οὐδὲ δικαιότερον, οὐδὲ διλὺς τῶν σὸν οὐδὲν, οὐτε
ἔκειται ἀφίκεινται δικαιονταί εστοι. Ἀλλὰ νῦν μὲν τὴν
τηγημένον· οἷς (ἐὰν ἀπέγη), οὐχ ὅτι ἡμῶν τῶν νόμων,
ἀλλὰ ὅτι ἀνθρώπων· ἐὰν δὲ ἐξῆλθες οὖτες αἰσχύνως,
ἐνταδίκησας τέ καὶ ἀντικακουργήσας, τὰς σαυτοῦ
ἔμολογίας τέ καὶ συνθήκας τὰς πρὸς ἡμᾶς παραβάτας,
καὶ κακῶς ἐργάζομενος τούτους, οὓς ἡκιστα ἔδει, σαυ-
τὸν τέ, καὶ τοὺς φίλους, καὶ πατέρα, καὶ ἡμᾶς· ἡμεῖς
τέ σοι χαλεπανούμεν ἔζωται, καὶ ἔκει οἱ ἡμέτεροι
ἀδελφοί, οἱ ἄδου νόμοι, οὐκ εὐμενῶς σε ὑποδέχον-
ται, εἰδότες δὲ καὶ ἡμᾶς ἐπεχιρησας ἀπολέσαι, τὸ
οὖν μέρος. »

hominibus injuriose tractatus? Nam si adeo turpiter aufugeris, injurias cum injuriis, cum maleficiis maleficia compensando, pacta nobiscum inita violando, malum iis etiam, quibus minime oportuit, tibi, amicis, patrie, ac nobis ipsis creando: cum ipse tibi graviter adhuc vivo succensebimus, tum illic sorores etiam nostra, hoc est inferorum leges, eo te asperius excipient, quo te illum esse intelligent, qui nos, quantum it, tefuit, extingue sis ac profligare conatus. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

D

CAPUT X.

«Οτι μὴ δέοι γενέτερον τὸν ὑπέρ ἀληθείας θάρατον.
Ἀπὸ τῆς Σωκράτους Ἀπολογίας.

«Ἴωνς δὲ (2) ἀνὸν εἶποι τις Εἰτε οὐκ αἰσχύνη, ὁ
Σώκρατες, τοιοῦτον ἀπατηδεύματος ἀπατηδέουσας, εἰς τὸ
κινδύνευσιν νυν ἀποθανεῖν; Ἔγὼ δὲ τούτων δικαίων
ἄν λόγον ἀνείπομαι, ὅτι οὐ καλῶς λέγεις, ὃ δινόρως,
εἰ οἱεῖ δεῖν κινδύνοντον ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν, ἢ τενά-

(1) Οὐδεὶς δὲ ἑρεῖ. Ita recte scribit distingue Plato; male in priori editione, οὐδεὶς στ ἑρεῖ Ιωνᾶς.
(2) Ιωνᾶς δέ. Plato in Apoloq. Socrat., p. 365 D

A apud homines in pretio esse debere? Nec turpe So-
cratis factum visum iri existimas? At existimandū sane. Verum, iis tu relictis locis videlicet, Thessaliam cogitas, Critonis hospites aditurus. Illis
enī effusa quedam licentia vis est, ac petulantia copia. Et fortassis ex te libenter audient, quam ri-
dicule aufugeris ex carcere, habitu nescio quo, aut
pelie quadam involutus, aut alio quolibet ejusmodi,
quod induere homines fugitiū solent, vultum insu-
per speciemque tuam mentitus. Quid porro? vetu-
lunt hominem, cui, ut simili veri est, parum admō-
dum vitæ supererset, gravissimis legibus violatis,
tam sordide ac putide vivendi cupiditate captum
fuisse; nemo erit qui objiciat? Nemo forte, si ne-
mini molestus unquam eris. Sin autem; pleraque,
B Socrates, ac te prorsus indigna auditoris es. Ita-
que nulli non obnoxius, ac servi more addictus vi-
ves. Nam quid agas praterea? Num in Thessalia
convivia celebrabis? perinde nimirum, ut si cum
Thessaliam peteres, epulas sequerere. At egregie
illae de justitia, deque omni virtutis genere dispu-
tationes, que tandem avolant? Enimvero liberorum
tu causa vivendi cupidus es, ut illos educare atque
instituere possis. Eos igitur in Thessaliam abductos
educabis et institues, ubi hospites etiam ac peregrini
feceris, uti hoc quoque tibi acceptum referant f
659 An id quidem minime facturus es; sed ta-
men, cum sic educabuntur, atque instituentur,
melius id te superstite, absente licet, futurum ar-
bitraris, quod necessarii tui curam eorum gesturi
sint? Quid? Si in Thessaliam migraveris, curam
illorum gerent; si migraveris ad inferos, nullam
gerent? Gerent profecto, si quid in lis vere, quid
tuos se necessarios esse dictitant, opis est ac præ-
sidiū constitutum. Quanquam, agesis, o Socrates,
nosque nutrices tuas audi, neque liberos, neque
vitam, neque aliud quidquam ei, quod justum est,
antepone: ut cuon ad inferos ventum erit, iis in
omnibus causam judicibus illis tuam probare pos-
sis. Nam id sane liquet, haec ut feceris, neque tecum
propterea melius, neque cum tuorum ulto,
melius hic aut æquius sanctius actum iri: ac ne
illuc quidem felicius. Quin tu igitur decedis, si ta-
men dedecendum est, non a nobis quidem, sed ab
abcedendum est, non a nobis quidem, sed ab

Mortem veritatis causa non esse fugiendam. Ex
Socratis Apologia.

«Verum, inquit, ita forte quis objiciat, Quid
non ergo te pudet, o Socrates, vitæ institutum
ejusmodi secutum esse, quod tibi hoc mortis peri-
culum creares? Cui ego jure sic reponam, Erras,
mi homo, si apud eum, qui aliquis in numero sit,

vita mortis periculum tanti esse putas; nec illud potius unum ab eo cogitari, justene an injuste rebus in omnibus sese gerat, virique boni, an improbi facta persequatur. Enimvero, si quid tua haec efficit oratio, nequam fuerint necesse est heroes illi omnes, qui apud Trojam obiere, ipseque **660** adeo Thetidis filius, qui praे turpitudinis et ignoracia metu, ita periculum onus contempsit, ut cum eum caderet Hectoris anhelantem, Dea mater hoc fere modo revocare conaretur. Si Hectoris casde, fili mi, Patrocli necem ulciscare, peritus es ipsa quoque,

Nam te certa manet, inquit, mors Hectore caso: Ipse his auditis, calcatoque mortis omni discrimine, quod vitam ipsam cum ignavia conjunctam, suorumque mortis inulta probrum longe vehementius formidaret, ita responderit, *Protinus o peream!* sed penitus ab infesto homine repetitis, ne hic diutius classem ad meam ridiculus sessimet, *telluris inutile pondus.* Hunc tu hominem de morte ac periculo sollicitum fuisse arbitris? Quidippe, ita enim plane se res habet, Athenienses: quo quisque in loco vel seipsum constituerit, optimum id esse ratus, vel constitutus a magistratu fuerit, in eo sic manendum ipsi, ac periculum omne subeundum esse statuo, ut pra^{re} uno turpitudinis metu, nec mortem, nec aliud quidquam vel nauci faciat. Evidem facinus indignum admirerem, Athenienses, si quem mihi locum imperatoris illi vestri, quibus me parere voluntis, sive apud Potidaeani, sive apud Amphipolim, sive apud Delium, sive ubihi assignarant, in eum canarem, ut quisvis alius mortisque subirem pericula; tum vero nunc, cum ita de me, quemadmodum jam mihi pridem persuasi, Deus ipse statuerit, ut me philosophi vitam vivere, nec me ipsum modo, verum etiam alios tentare probare que voluerit, mortis aut alterius cujuscunque rei metu, gradum hunc meum stationenque deserere: Indignum, ingnam, flagitium esset, tumque adeo me juste quis omnino, quasi deos esse nullos putarem, impietatis arcesseret; quippe qui nec oraculo parerem, et mortem extimescerem, et sapiens viderer ipse mihi, cum non essem. Mortem enim timere, Athenienses, aliud nihil est, quam sapientem videri, qui non sit. Nempe, videri hoc **D** tibi scire est, quod nescias. Nam mors ipsa quidem, num quasi honorum opium maximum homini eveniat, nemo novit: et vulgo tamen eam extimescunt, quasi malorum eam esse maximum optime noscent. Quis autem foedissimum illud inscitum genus esse neget, cum ea scire quis sibi videatur, quae nesciat. Evidem, Athenienses, hac in parte fortassis ab hominibus plerisque dissideo: **661** et si qua in re mihi quoquam sapientior viderer, in hac sane viderer, quod uti res illas inferorum cujusmodi sint, nou satis intelligo, ita nec eas me satis intelligere sentiam. At vero ei injuriarum facere, et ei quem superiorem agnoscas, sive Deus ille fuerit, sive homo, non parere, hoc et

A vati ἀνδρα, έτοι τι καὶ σμικρὸν δρελός ἔστιν· διλ' οὐκ ἔκεινο μόνον σκοπεῖν, έται πράττει, καὶ ἀνδρὸς ἀγαθὸν ἔργα, η̄ κακοῦ. Φαῦλος γάρ ἐν, τῷ γὰρ λόγῳ εἶναι, τῶν ἡμένων ὅσος ἐν Τροΐᾳ τετελευτήκασιν, οὗτος δὲλλος καὶ διὸ θετίδος υἱός, δε τοσύντον τοῦ κινδύνου κατερρήνησε, παρὰ τὸ αἰσχρὸν τὰ ὑπερβαντά, νόστε, ἐπειδὴ πεποντὸς ἡ μῆτηρ αὐτῷ προσβυμούμενη Ἐκτόρα ἀποκτείνειν, θεᾶς οὔσα, οὐτεωσὶ πικος, ὡς ἐγέρμαι, Οὐ πατ, εἰ τιμωρήσεις Πιατρόκλῳ τῷ ἑταῖρῳ τὸν φύνον, καὶ Ἐκτόρα ἀποκτείνεις, αὐτὸς ἀποθανεῖ.

Aύτίκα γάρ τοι, γηγένει, μεθ' Ἐκτόρα πότμος ἔτοιμος· Οὐ δὲ τοῦτο ἀκούσας, τοῦ μὲν θανάτου καὶ τοῦ κινδύνου ἀλλιγώρησε, πολὺς δὲ μᾶλλον δέεσταις τὸ ζῆν κακὸς ὁν, καὶ τοῖς φύλοις μὴ τιμωρεῖν, αὐτίκα, φησι· τεθραηρέλικην ἐπιθετος τῷ ἀδικοῦντι, ένα μὴ ἐνθάδε μένων καταγέλαστος παρὰ νηυστού κορωνίσιν, ἀχθός ἀφούντος. Μῆτέ τοις φροντίσαις θανάτου καὶ κινδύνου; Οὕτω γάρ ἔχει, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθεῖᾳ· οὐ δὲ τις αὐδὴν τάξῃ, ἡγησάμενος βελτίστων εἶναι, η̄ ὑπὸ ἀρχοντος ταχῆ, ἐνταῦθα δὲ, ὡς ἀμολ δοκεῖ, μένοντα κινδύνευσιν, μηδὲν ὑπολογιζόμενον, μῆτε θάνατον, μῆτε δέλλο μηδὲν, πρὸ τοῦ αἰσχροῦ. Εγὼ οὖν δεινὰ μὲν εἰργασμένος, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ δὲτο μὲν μείρηγοντες ἔταστον, οὓς ὑμεῖς εἰλεσθε ἀρχεῖν μου, καὶ τὸν Ποτιδαῖον, καὶ τὸν Ἀμφιπόλει, καὶ τὸν Δηρίη, καὶ Ἀλιθοὺ που, οὐ ἐξείλονται, θεμον τὸν διπέτειν καὶ δέλλος τις, καὶ ἐκινδύνευσον ἀποδανεῖν· τοῦ δὲ θεοῦ τάπτων, ὡς ἐγὼ ὥθητη τε καὶ ὑπέλασον, φιλοσοφούμενα μὲν δέν ζῆν, καὶ ἔκετάζοντα ἐμαυτὸν, καὶ τοῖς δέλλοις· ἐνταῦθα δὲ, φοβητεῖς, η̄ θάνατον η̄ δέλλος ὑπουντρόμα, λίτοτα τὴν τάξιν· Δεινὸν μὲν· οὐ εἴη, καὶ ὡς ἀληθῶς τὸτε δὲν μὲν δεκατίστων εἰλεῖταις εἰς δικαστήριον, οὐδὲ νομίμων θεούς εἶναι, ἀπειθῶν τῇ μαντείᾳ, καὶ δεδιώκα θάνατον, καὶ οὐδέμενος σοφὸς εἶναι, οὐδὲ διν. Τὸ γάρ τοι θάνατον δεδίνεται, ὡς ἄνδρες, οὐδὲν δέλλο ἔστιν η̄ δοκεῖν σοφὸν εἶναι. μῆτα. Δοκεῖν γάρ εἰλεῖναι εἰτε, οὐδὲν οὐδὲν. Οὐδὲ μὲν γάρ οὐδὲν τὸν θάνατον, οὐδὲ εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ, πάντων μέγιστον τὸν ἀγαθῶν· δεδίσται δὲ οὐδὲν εἰλεῖταις, διτι μέγιστον τὸν κακὸν θάνατον. Κατον τόν οὐκ ἀμάθις ἔστιν αὐτῇ η̄ ἐπονέστως, η̄ τοῦ οἰστησαι εἰδέναι δὲν οὐδὲν; Εγὼ δὲν ὡς ἄνδρες, τούτης καὶ ἐνταῦθα διαφέρω τῶν πολλῶν τοις ἀνθρώπων· καὶ εἰ δη τῷ σοφώτερος τοι φαγητεῖναι, τούτη πάν, διτι οὐδὲν εἰλεῖταις ξανθῶς περιτόν εν δέσμοι, οὐδένται καὶ οἴομαι οὐδὲν εἰδέναι. Τὸ δὲ δέλλειν, καὶ τὸ ἀπειθεῖν τῷ βελτίστων, καὶ θεφ, καὶ αἰσθρόμητι κακὸν καὶ αἰσχρόν εἰστιν, οὐδά. Πρὸ οὐν τῶν κακῶν, οὐδὲν οὐτι κακά ἔστιν, η̄ μῆτα, εἰ καὶ ἀγαθὸς θάνατος εἰτε, οὐδέποτε φοβησομαι, οὐδὲ φεύξομαι. Πάτε, οὐδὲ εἰ μὲν οὐδὲν οὐδὲν ἀφίετε, Ανάτημαπιστήσαντες· (θε φη, η̄ τὴν ἀρχὴν οὐ δεῖν ἐκ διέρον εἰσελθεῖν, η̄ ἀπειθεῖταις οὐδὲν τε εἶναι τὸ μῆτα πειθεῖταιν με, λέγων πρὸς ὑμάς, οὐς, εἰ διαφεύξομαι, ηδη δὲν οὐδὲν οὐτείσται, η̄ πειτεδίνεταις· η̄ Σωκράτης δέδοσται, πάντες παντάπασι διαφεύξομαι;) εἰ μοι πρὸς ταῦτα εἴποιτε, Οὐ Σώκρατες, νῦν Ανάτημα πειθεῖμεν, διλ' ἀφίεταιν σε, εἰπι τούτων μένοι, η̄

φτε (3) μηκέτι ἐν ταύτῃ τῇ ζητήσεις διατρίβεται, μηδὲ φιλοσοφεῖν ἀνύ δὲ ἀλήσκεται τοῦτο πράττων, ἀποθανεῖ. Εἰ οὖν με, δὴτε εἰπον, ἐπὶ τούτοις ἀφίστε· εἴπομεν ἂν υἱόν, δεῖ· Ἐγώ υἱός, ὁ διδός Ἀθηναῖοι, διατάζομεν μὲν καὶ φιλό, πάντομα δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ η̄ υἱόν μεν καὶ ἑωσπερ ἀν ἐμπνέων, καὶ οὖς τε ὡς, οὐδὲ μὴ πάντομα φιλοσοφῶν, καὶ υἱὸν παρακελευθερωντος τε, καὶ ἐνδεικνύμενος, δηταὶ ἀν δὲτ ἐντυχάνον υἱών, λέγων οὐταὶ περ εἰωθα. » Καὶ μετὰ βραχέα (4) ἐπέλεγε· « Ἐνοήσαμεν δὴ καὶ τῆδε, ὡς πολλή ἀλπίς (5) ἔστιν ἀγάπων αὐτὸν εἶναι. Αὐτὸν γάρ θάτερόν ἔστι τὸ τεθνάντα· η̄ γάρ οἰον μηδέν τι εἶναι, μηδὲ αἰσθησιν μηδέμιαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνώντα· η̄ κατὰ τὰ λεγόμενα, ματασκολή τις τυγχάνει οὖν, καὶ μετοικήσεις τῆς ψυχῆς τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένθεις εἰς ἄλλον τόπον. Καὶ εἴτε δὴ μηδεμία αἰσθησίς ἔστιν, ἀλλὰ οἰον ὑπνός, ἀπειδάν τις καθεύδων μηδὲ διναρ μηδὲ δρψ, θαυμάσιον κέρδος ἀν εἴη δ ὄντας. Ἐγώ γάρ ἄν οἵμαι, εἰ τινα ἐκλεξάμενον δέοις ταύτην τὴν νύκτα, ἐν η̄ οὕτῳ καθέδραν, ὥστε μηδὲν διναρ ιδεῖν, καὶ τὰς διλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιτραβάντα ταύτη τῇ νυκτὶ, εἰ δέοις σκεψάμενον εἰπεῖν, ὅποις διμεινον καὶ ἡδίους ἡμέρας καὶ νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ, οἷμα δὲν οὐδὲ θεώτην τενά, ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα (6), εὐαριθμήσοντος ἀν εὑρεῖν αὐτὸν ταύτας πρός τὰς διλας ἡμέρας τε καὶ νύκτας. Εἰ οὖν τοιούτον δ ὄντας ἔστι, κέρδος ἔγωγε λέγω· καὶ γάρ οὐδέν τιλεον δ τὰς χρόνος φαίνεται οὕτω δὴ εἶναι η̄ μία νύξ. Εἰ δὲν οἰον ἀποδηματίας ἔστιν δ ὄντας ἐνθένθεις εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἀληθῆ ἔστι τὰ λεγόμενα, ὡς δρα ἐκεὶ εἰσον διπάντες εἰς τεθνώντες τι μετ' ἀγάθον τούτου εἴη δη, ὁ διδός δικαστοι; εἰ γάρ τις, ἀφικέμενος εἰς ἄδου, ἀπαλλαγές τούτων τῶν φασκόντων δικαστῶν εἶναι, εὐρήσει τοὺς ἀς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ καὶ λέγοντας ἐκεὶ δικάζειν, Μίνων τε, καὶ Παδάμανως, καὶ Αἰακός, καὶ Γρηττόλειος, καὶ διλοὶ δοῖς τῶν ἡμιθεῶν δίκαιοι τύεσθαι ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, δρα φαῦλη ἀν εἴη δ ἀποδημία; η̄ αὐτὸν Ὑρφελ ἐγγενέσθαις καὶ Μουσαὶ, καὶ Ἡσιόδῳ, καὶ Ὄμηρῳ, εἴπι πόσῳ ἀν τις δέξαται δη υἱῶν; Ἐγώ μὲν γάρ καὶ πολλάκις θέλω τεθνάντα, εἰπερ ταῦτα ἔστον διηθῆ. Ἐπεὶ διμογε καὶ αὐτῷ θυμαστοῖς ἀν εἴη διατριβὴ αὐτόθι, δόπτε ἐντύχομεν Παλαιμήδει, καὶ Αἰαντὶ τῷ Τελαμῶνος, καὶ εἰ τις διλοὶς τῶν παλαιῶν δάκρυσιν διδοκον τέθνηκεν (1)· ἀντιπαραβάλλονται τὰ διμαυτοῦ πάθη, πρός τὰ ἑκενών, ὡς ἔγραμα, οὐχ δὲν ἀρδεῖ εἴη. Καὶ δὴ καὶ τὸ μέγιστον, τοὺς ἐκεὶ ἔξετάζοντα καὶ ἐρευνῶντα, διστηρ τοὺς ἐντοῦθα, διάγειν, τις αὐτῶν σφόδρας ἔστι, καὶ τις οἰσται μὲν ἔστι δὲν. » Καὶ παρ' ἡμῖν, « Πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον η̄ ἀνθρώποις, » εἰρηται· καὶ, « Μή φεισθε ἀπὸ τῶν ἀποκτανθέντων τὸ οὖμα, τὴν δὲ ψυχὴν

(3) Forte γε.

(4) Καὶ μετὰ βραχέα. Imo satis multa; sequentia enim habentur pag. 368.

(5) Η̄ πολλή εἰπεις. Cicero Tuscul. i, sect. 97, locum hunc convertit quidem, sed tamen saepē Socratem minus κατὰ πόδας sequitur. Quantum licuit, divini hominis in dicendo voces atque sententias orationi nostrae inteximus.

A malum et turpe esse profecto novi. Nunquam igitur ea quae bona sint necne dubito, metuam fugiamque vehementius, quam ea mala, quae vere mala esse novi. Quamobrem, ne si me quidem nunc absolveretis (illa Anyti oratione rejecta, cum negaret aut me in jus omnino vocandum fuisse, aut quoniam vocatus sum, fas jam esse vobis, me non morte damnare: quippe qui futurum diceret, ut, si absolutus essem, vestri deinceps liberi, e Socratis disciplina viventes, omnes omnino corrumperentur), si me, inquam, hac ejus auditia oratione, hunc in modum compellaretis: Nunc quidem, Socrates, missò interim Anyto, te absolvimus, sed ea lege, ut totum istuc in posterum inquirendi ac philosophandi genus omittas; nam si te adhuc id actitare constituerit, morire. Hac si me, uti jam dicebam, conditione absolutum velletis, contra sic responderem. Vos equidem, Athenienses, complector ac diligo, sed tamen Deo potius quam hominibus obtemperabo, nec dum spirare quidem, eique rei vacare potero, philosophari desinam, vosque cohortari, et in quemcunque vestrum incidero, eum more meo libere ac fidenter admonere. » Tum paucis aliquot interjectis, « Quam magna porro spes, inquit, tenere nos debeat, boni aliquid hoc ipsum esse, ita quoque ratiocinemur. Necesse est enim mori sit alterum de duabus, ut aut in nihilum mortuus intereat, ac sensus omnino mors omnes auferat; aut in aliud quendam locum, ut vulgo dicitant, ex his locis morte migretur. Quamobrem sive sensus extinguitur, morsque ei somno similis est, qui nonnunquam etiam sine visus somniorum, placassionam quietem affert, dii boni, quid lucri est emori? Evidem sic existimo, si cui tanquam extrema seponenda nox illa fuerit, quam sine molestia somniorum ulla traduxerit, licet cum ea dies vite noctesque universas conferendo, quam multas tota illo spatio jucundius ac suavius egerit, aperiat, bas, ab eo quidem, ut rex potentissimus fuerit, nedum ut privatus quispiam, pra aliarum multitudine, facile admodum numeratum iri. **662** Itaque si mors ejusmodi aliquid est, mortem in lucro pono: cum ei nocti similis futura sit perpetuitas omnis consequentis temporis. Sin aliqua veluti migratio est in alias quasdam oras, veraque sunt ea quae dicuntur, qui e vita excesserunt, illas universos incolere: quid jam eo beatius est, iudices, te cum ab his, qui se judicium numero haberit volunt, evaseris, ad eos devenire, qui vere iudices appellantur, Minoem, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemum, convenireque heroes illos, qui justi et cum fide vixerint? Hæc peregrinatio vilisne vo-

(6) Τὸν μέγαν βασιλέα. Persarum regem, Grecorum more, fortassis intelligit; malui tamen de quoconque accipere, ut latius pataret Socratis oratio; quam hoc loco, minus, ut mihi videtur, fideliter expressit Ficius, ut facile deprehendet qui cum singulis singula contulerit.

(7) Forte add. Καὶ.

His et contemenda videri potest? Ut vero colloqui cum Orpheo, Musæo, Hesiodo, Homero liceat, quanti tandem æstimatis? Evidem sæpe mori vellem, ut ea que dico mihi liceret inventire. Quanta porro delectatione afficeret, cum Palamedem, cum Ajacem olim illum Telamonis filium, cum veteres alios judicio iniquorum circumventos atque damnatos convenire? Quidni enim jucundum mihi foret, meam cum eorum casibus fortunam compонere? Illud vero, quanti fieri debeat, eos etiam

qui illuc versentur, perinde ut qui hac in vita degunt, tentare scrutarique posse; quis ex omnibus vere sapiat, quis tantum opinionem tenus? Ilæc ille. Quibus nostra hæc gemina, « Obedire oportet Deo magis, quam hominibus »¹⁰. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere¹¹. Scire etiam, quod si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in celis. Et peregrinantes a corpore, ver-samur cum Domino¹²; qui etiam omnibus, qui in eum speraverint, suavem in Abraham, Isaaci et Jacobi sicut quietem, atque in ceterorum prophetarum justorumque consortio, qui Hebreos inter Deo ebari fuerint, sempiterna vita felicitatem pollicetur.

CAPUT XI.

B

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΙΑ.

Quemadmodum eorum mortem, qui vitam gloriose profuderint, celebrari oporteat. Ex Platone.

663 Jam vero, inquit Plato, qui post egregia virtutis exempla, honestam in bello mortem occubnerint, nunquid eos in primis ex aureo illo genere fuisse dicemus? — Maxime vero. — Num etiam Hesiодum audierint, dum ex eo genere qui vivendi finem fecerint, de illis ita pronuntiat,

Sunt alii heroes casti, terraque frequentant,
Atque ultro mala depellunt, hominesque tuerunt?

— Sane audiems. — Consulto itaque Numine, quoniam heroes illos ac semideos ritu, quo ve discri-nine consecrari oporteat, religiose omnino quid- quid responderit, observabimus. — Enimvero fa-ciendum id erit. — Tum illos deinceps tanquam heroes venerabimur, eorumque sepulcrula sanctiore cultu prosequemur. Eadem porro statuimus, ubi quæ post vitam cum excellentis probitatis opinione traductam, supremum aut senio, aut alio quovis modo diem obvierit. » Haec Plato. Quæ quidem in hominum Deo charissimorum obitus egregie con-veniunt, quos vera pietatis milites jure appellari. Nam et eorum sepulcula celebrare, et preces ibi vota-que nuncupare, et beatas illorum animas vene- rari consuevimus, idque a nobis merito fieri sta-tuimus. Atque ex Platonis operibus hæc a nobis selecta sunt: plura studiosus quilibet, nec apud ipsum modo, sed etiam fortassis apud alios, cum nostra doctrina rationibus convenientia reperiatur. D Et quoniā hoc ipsum argumentum ante nos alii quoque nonnulli occuparunt, operæ pretium vide-

A οὐ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Εἰδέναι τε, διτ, ἐὰν ἡ ἐπί- γειος ἡμῶν οἰκία τοῦ στήχους καταλυθῇ, οἰκοδομὴ ἐκ Θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀγειροπόλεον, αἱρόντων τοὺς οἰδηνοὺς ὅτι τε ἑκδημοῦντες ἀπὸ τῶν σώματος, ἐνδημοῦμεν τῷ Κυρίῳ¹³, δις καὶ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὴν ἡλικιστὸν ἐπῆγγεται, εἰς κόλπους Ἀβράδου, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακὼβ ἀναπαύσεσθαι, μετά τε τῶν δι-λῶν παρ' Ἐβραίοις θεοφιλῶν προφητῶν τε, καὶ δικαιῶν, ἐν μαχαρίῃ ζωῇ τὸν μαχρὸν αἱρόντων διά-ζειν.

qui illuc versentur, perinde ut qui hac in vita degunt, tentare scrutarique posse; quis ex omnibus vere sapiat, quis tantum opinionem tenus? Ilæc ille. Quibus nostra hæc gemina, « Obedire oportet Deo magis, quam hominibus »¹⁰. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere¹¹. Scire etiam, quod si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in celis. Et peregrinantes a corpore, ver-samur cum Domino¹²; qui etiam omnibus, qui in eum speraverint, suavem in Abraham, Isaaci et Jacobi sicut quietem, atque in ceterorum prophetarum justorumque consortio, qui Hebreos inter Deo ebari fuerint, sempiterna vita felicitatem pollicetur.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΙΑ.

Οπως δέοι τιμῆρ τὸν θάρατον τῷ εὐκλεῶς με-ταλλαξάντω τὸν βίον. Ἐκ τοῦ Πλάτωνος.

« Τῶν δὲ δῆ (8) ἀποθανόντων ἐπὶ στρατείᾳ, δεὶς εὐδοκιμήσας τελευτῆσῃ, δρ̄ος οὐ πρῶτον μὲν φίσημαν τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι; Ήπει τοι μάλιστα. 'Ἄλλ' οἱ πεισόμεθα 'Ησιόδῳ, ἐπειδὲν τινες τοῦ τοιούτου γί-νουν τελευτήσαντι, ὡς ἄρα,

Οἱ μὲν, δαίμονες ἀγροὶ ἐπιχθόνιοι τελέσθουσι, 'Ἐσθοῖς, ἀλεήκασι, φύλακες μερόπων ἀνύψωτοι;

Πεισόμεθα μὲν οὖν. Διαποθύμενοι ἄρα τοῦ Θεοῦ, πῶς χρὴ τοὺς δαιμονίους τε καὶ θείους τιθέναι, καὶ τὴν διαχρότη, οὐτῶν καὶ ταύτῃ θήσομεν, ἢ δὲ ἐπῆγγεται.

C Τί δὲ οἱ μέλλοντες; Καὶ τὸν λοιπὸν δῆ χρόνον, ὡς δαιμονίας γεγονότας, οὐτῷ θεραπεύσομεν τε, καὶ προστινήσομεν αὐτῶν τὰς θήσας. Τὰ αὗτά δὲ ταῦτα νομιούμενα, δταν τις γῆρας ή τινι ἀλλῷ τρόπῳ τελευ-τῆσῃ τῶν δοτῶν διατερόντων ἐν τῷ βίῳ ἀγροῖς χρι-θῶσι. » Καὶ ταῦτα δὲ ἀρμέδεις ἐπὶ τῇ τῶν θεοφιλῶν τελευτῇ, οὓς στρατιώτας τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας εἰών διάμαρτος εἰπών, παραλαμβάνεσθαι. « Οθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήσας αὐτῶν ένος ἡμῶν παριέναι, καὶ τὰς εὐχάς παρὰ ταύτας ποιεῖσθαι, τιμῆν τε τὰς μαχα-ρίας αὐτῶν φυγάς, ὡς εὐδόγως καὶ τούτων ὁφὲς ἡμέν γεγομένων. 'Άλλα γάρ ἡμεῖς μὲν ταῦτα ἐν τοῖς Πλάτωνος διελεχάμεθα· φύλακοι δέ τις ἀλλοι, εὖ μοι δοκεῖ ἐπισκέψασθαι δεῖν καὶ τὰ τούτοις πεπονημένα. Παραθήσω δὲ πρώτου

¹⁰ Act. v, 29. ¹¹ Matth. x, 28. ¹² III Cor. v, 1.

(8) Τῶρ δὲ δῆ. Plato lib. v De republ., pag. 464, B, C. Quibus similia Menexeno toto, sapienter ei copiose persequitur, pag. 462 et seq.

Άριστοβούλος (9), τοῦ ἐξ Ἐβραίων φιλοσόφου, τὰς Διατάξεις ήταν τοιαύταις.

KERAAAJON JY

Όπως και πρό ήμων Ἀριστερούλος δ Περιπτητικός ἐκ της παρ' Ἐβραίος γιλοσφίλας ὡμολόγησε τοὺς Ἑλλήνας ὥρμησθαι. Ἐκ τών Ἀριστερούλουν βασιλείη Πτολεμαίων προσπέραστηκαν.

ε Φανερόν, δι τι κατηκολούθησεν δί πλάτων τῇ καθ' ήμερς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιεργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ. Διηρμήνευται γάρ (10) πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Εἰς ἑτέρων, πρὸ τῆς Ἀλεξανδροῦ καὶ Ηὔρων ἐπικρατήσεως, τὰ ταῦτα τὴν ἔξαγωγήν την ἐξ Αιγύπτου τῶν Ἐλέφαντων, ἡμετέροις εἰποτεῖν, καὶ τὴν γεγονότων ἀπάντων αὐτῶν ἐπιφέρεια, καὶ κράτησης τῆς χώρας, καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεκτῆσσος· ἀς εὐδήλων ἐν τὸν προεργάτην φιλόσοφον εἰληφέναι πολλά. Γέγονε γάρ πολυμεθῆς, καθὼς καὶ Πιθανόγρας, πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετενεπέκτας εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποιίαν κατεχώρισεν. Ἡ δὲ ἐρμηνεία τῶν διὰ τοῦ νόμου πάντων ἐπὶ τοῦ προσαγορευθέντος Φιλαδέλφου βασιλιάς, σοῦ δὲ προγόνου, προσενεγκάμενον μεζῶνα φιλοτιμίαν. Δημητρίου τοῦ Φαληρέως πραγματευασμένου τὰ περὶ τούτων. » Εἴτα μεταξὺ ταύτη εἰπόν, ἐπειρεὶ λέγων· « Δεῖ λογ οὐδὲν τὴν θελαν φωνήν, οὐ δητὸν λόγον, ἀλλ' ἔργων καταπεινάς, καθὼς καὶ διτὶ τῆς νομοθεσίας ἡμῖν ὅλην τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου θεοῦ λόγους εἰργούσεν δι Μοῦσος. Συνεχῶς γάρ φησιν ἐρήκαστον· « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο. » Δοκοῦσι δέ μει, περιεργασμένοι πάντα, κατηκολούθηκαν τούτῳ Πιθανόγρας τε καὶ Σωκράτης, καὶ Πλάτων, λέγοντες ἀκούοντας φωνῆς θεοῦ, τὴν κατασκευὴν τῶν διλων συνθεωρούντες, ἀκριβῶς ὑπὸ θεοῦ γεγονότων, καὶ συνεχομένην ἀδιλεῖτος. Εἴτι δὲ καὶ Όρφεος ἐν ποιήμασι τῶν κατὰ τὸν λόγον αὐτῷ λεγομένων οὐτως ἐκτίθεται περὶ τοῦ διακρατεῖσθαι θεῖα δυνάμει τὰ πάντα, καὶ γεννητὰ ὑπάρχεντα, καὶ ἐπὶ πάντων εἶναι τὸν θεόν. Λέγει δὲ οὗτος·

Φιλέτοιμα (11) οις θύμις ἐστι, θύρας δὲ κτίθεσθε,
βέβηλοι,
Φεύγοντες δικαίων θεσμοῖς, θεοῖσι τεθέντος
Πάσι τῷροι. Σὺ δὲ ἀκούεις, φαεσθέροις ἔγγονοι
[Μήτηρ],
Μουσαῖ· λέξεων γὰρ διέπειν. Μηδέ τοι τὰ πρὶν
Ἐν στήθεσαι φωνέα, εἰλήν αἰώνος διμήρου.
Εἰς δὲ λόγον θεοῖς βλέψας, τοῖντι προσεδέρεις,
Ιθύννων χραΐης τορεύει κύτος. Εἴδε δὲ εἰλέσαις
Αρπακτοῦ μούνον γένεσιν κύριον Τυγχάνητο

(9) Ἀριστοβούλος. Hunc etiam supra laudavit,
pag. 324 et 376.

(10) Διηρμήνευται γρ̄. Vide supra, pag. 351, 554, 410.

(11) Φθέξομαι, etc. Consule Justinum Martyrem in Paraclet., pag. 12, ubi Orphei loco hæc præmittit : Ὁρφέως γ' οὖν, ὁ τῆς πολυθεότητος ἄνων, ὃς ἀν εἰποι τις, πρώτος ἐδάκταλος γεγονὼς;

PATR. GR. XXXI.

tur, huc etiam ex eorum scriptis aliqua transcribere.
Primus esto Aristobulus, Hebreus philosophus,
cujus verba haec sunt ipsissima.

CAPUT XII.

Aristobulum Peripateticum etiam ante nos confessum esse. Hebreis e fontibus suam Grecos hauisse philosophiam. Ex opere illo quod Ptolemaeo regi Aristobulus inscripsit.

¶ Satis constat, inquit, legum nostrarum Instituta secutum esse Platonem, **684** et singula eorum capita diligenter ac studiose perlegisse. Nam etiam ante Demetrum illum Phalereum, adeoque ante Alexandri ac Persarum imperium, ea jam omnia Graece ab aliis conversa fuerant, quibus cum illa Hebreorum popularum nostrorum ex *Egypto* migratione, tum eorum series, quae cœlitus ipsis evenere, promissæ regiouis occupatio, et universæ legis expositione continetur: nemini ut dubium esse possit, quin suos in libros laudatus inde philosophus pleraque derivaret. Fuit enim is lectionis plurime, quemadmodum et Pythagoras, qui e nostris selecta quoque permulta suis illis decretis inseruit. Post regis Ptolemaei cognomento Philadelphi, avi tul, tempore, qui omnes hoc in genere studio et magnificentia superavit, integrum eorum, quæ nostra ad leges pertinebant, omnium interpretationem, præcipue Demetrii Phaleri totum negotium moderantis opera, elaborarunt. Tum quibusdam interjectis, ita prosequitur: «Divinam quippe vocem accipere nos sic oportet, non ut sermonem aliquem conceptis inclusum expressumque verbis, sed ut operum ipsorum molitionem, quo plane sensu creationem mundi universam legislator ille Moyses Dei vocem appellavit. Nam de singulis operibus ita pronuntiat: «Dixitque Deus, et factum est. » Id quod ego, Pythagoram, Socratem ac Platonem, cum nostra omnia curiose rimati essent, omnino secutos existimo, cum sex del vocem exaudire dicerent, in illa universi molitionis, quæ integraque persistaret, contemplatione defixos. sermonis formam rationemque conscripsit, divinitatis Deum praesesse, hunc in modum cecinist:

*Fas quibus est narrabo : fore claudunto, profani,
Quis sauctæ leges odio , quas omnibus auctor
Ipse tulit ponuisse Deus. Tu vero, micantis
O Lunæ Musæ nepos, hac auribus hauri.
Namque ego vera canam. Tibi non modo pristinus
Æternæ invident felicia sæcula vita.
Sed fixa potius divina oracula mente
Excipient, casto penitus sub pectore condas.
Ergo aee, carue viam, solun, interlituare carentem*

εῖτα πρὶς τὸν οὐδὲν αὐτοῦ Moucaſov, καὶ τοὺς λοιποὺς γυναικοὺς ἀχροατές, ὑστερὸν περὶ ἐνδός καὶ μόνου θεοῦ χρηστέα λέγον, ἀνάγκαιον ὑπομνήσης θεᾶς.
Adi et Clemente Alexandrin. Strom. vi, pag. 443,
nisi malis apud nostrum legere, infra pag. 685, ubi
carpim ex eodem Orpheo nonnulla delibat Aristoteles
bulus omnissimum.

Ἄλλων οὐ θεμιτὸν δέ (26) ἀλέγει· τρομέω δέ γεγονά
Ἐν τῷδε. Ἐξ ὑπάτου κρυψει περὶ πάτητὸν τὰς τάξει,
Ὥ τέκνον· σὺ δὲ τοῖς ψιλοῖς πελάσσει, τλόσσον
Ἐκ μὲν ἐπικρατέων· στέρεροι δὲ ἔνθεο φήμεν.

Καὶ Ἀράτος δὲ περὶ τῶν αὐτῶν φησιν οὕτως·

Ἐν διδὸς ἀρχώμεθα, τὸν οὐδέποτε ἀνδρες ἔχουμεν
Ἀρρότορ· μεσταὶ δὲ θεοῦ πάπαι μὲν ἀννιαί,
Παπαὶ δὲ ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστοὶ δὲ θάλασσαί,
Καὶ λιμένες, πάπτητοι δὲ θεοῖς κεροῦμεν πάπτητοι.
Τοῦ τράπαι καὶ τέρος ἔστεπτον· δὲ τὸν ἄνθρωπον
Δεξιῶν επηγένετο, λαοὺς δὲ ἀλλοὶ ἀρρότεροι,
Μητρικῶν βιότοι. Λέγει δὲ τοῖς βαύοις ἀρρότη,
Βούρι τε καὶ πακέληροι· λέγει δὲ δεξιαι ὥραι,
Καὶ φυτὰ ὑγρῶσαι (27), καὶ σπέρματα πάπτα Βα-
λέσθαι.

Σφρός οἶμαι διδεῖχθαί, διτὶ διὰ πάντων ἐστὶν τῇ δύνα-
μιτ τοῦ Θεοῦ. Καθὼς δὲ δὴ (28) σεσημάγκαμεν περι-
αρρούντες τὸν διὰ τῶν ποιημάτων Διὸς καὶ Ζῆνα· τὸ γὰρ
τῆς διανοίας αὐτῶν ἐπὶ θεοῦ ἀναπέμπεται· διόπερ σύ-
τως τὴς ἡμέτον εἰρηται. Οὐκ ἀπεισούμενοι οὖν τοῖς ἐπιζητου-
μάνοις προεννέγμενα ταῦτα. Πίπτει γάρ τοις φιλοσόφοις
ἔμοιογέται· διτὶ δὲ περὶ θεοῦ διαλήξεις διατίται ἔχειν,
διὰλιστοι παραχειλεύεται καλῶς ἢ καθ' ἡμᾶς αἱρεσίς.
Ἡ δὲ τοῦ νόμου κατατεκνή πάπα τοῦ καθ' ἡμᾶς
κείται εὐθεῖας τέτακται, καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἐγκρα-
τεῖς, καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν τῶν κατὰ ἀλίθεων. Ἐν
Τούτοις ἔχεις μεβοῦ ἕπεταις ἐπιλέγει· «Ἐγομάνως δὲ τοῖν
ὧς δ θεοῖς τὸν διὸν κόσμον κατατεκνάκε, καὶ δέδω-
κεις ἀνάπταντος ἡμέρην δὲ τὸ κακόπτονον εἶναι πᾶσι
τὴν φιοτήν, ἐδόμηντις ἡμέραν, ἢ δὴ καὶ πρώτη φυσι-
κῶς ἀν λέγοστο φωτὸς γένεσις, ἐν ᾧ τὰ πάντα συ-
νθισταίται. Μεταφέροις δὲ τὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆς Κ-
οστίας. Τὸ γὰρ πλευρῶς στοινὸν ἔχειν τάξιν· Κατινες εἰρ-
καστοις ἐπὶ τῆς αἱρέσεως; Ήντες τῆς ἐπὶ τοῦ Περι-
πάτου, λαμπτήρος αὐτὴν ἔχειν τάξιν· ἀκολουθοῦντες
γάρ αὐτῇ συνεχεῖς, διάραχοι κατατήσονται δι' ἀλλων
τῶν φίων. Σαρξτόροι δὲ καὶ κάλλιον τῶν τμητέρων
προτίθων τις εἰπεῖ Σολομών αὐτὴν πρὸ σύρανον κατ-
γῆς ὑπάρχειν. Τὸ δὴ σύμφωνον ἐστι τῷ προτιθέμενῳ.
Τὸ δὲ διασταύρωμένον διὰ τῆς νομισμάτως, ἀποτελε-
κάνει τὸν θεὸν ἐν αὐτῇ, τούτῳ, οὐχ ὡς τινες ὑπόμα-
βάνουσι, μηδέποτε τοῖν τι τὸν θεὸν καθεστήκεν, διλλ-
έποι τῷ καταπεπαυκέναι τὴν τάξιν αὐτῶν, οὐτε τε
εἰς πάντα τὸν χρόνον ταταχέναι. Σημαίνει γάρ, ὡς
ἐν ἐξ ἡμέραις ἐποίησε τὸν σύρανον καὶ τὴν γῆν, καὶ
πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἵνα τοὺς χρόνους δηλώσῃ, καὶ
τὴν τάξιν προειπῇ τι τίνος προτερεῖ. Τάξις γάρ,
οὖτος πάτερ συνέχει, καὶ οὐ μεταποιεῖ. Διατεσθήτρες
δὲ τὴν ταῦτην ἐννοομον ἐνεκνήστημεν τοῦ περὶ ἡμέρας
ἴδεόν τοις λόγου καθεστῶτος, ἐν ᾧ γνῶστις ἔχομεν ἀν-
θρωπίνων καὶ θεῶν πράγματων. Δι' ἐδόσμάδων δὲ
καὶ πᾶς ὁ κέντρος κυκλεῖται τὸν ζωγρονομένων καὶ
τῶν φυσιμένων ἀπάντων. Τῷ δὲ Σάββατον αὐτὴν
προστηρούσθωται, διερμηνεύεται ἀνάπτωσις οὐσία.
Διαταρεῖ δὲ καὶ Ὁμηρος καὶ Ἡσίοδος, μετειληφότες
ἐκ τῶν τμητέρων βιβλίων, ἵεραν εἴναι. Ἡσίοδος μὲν
οὖταις·

νεε illa ratione commutat. Quem cuim lem fixum

A IIIa secus vulgare nefas : membrisque solitus ,
Mecum animo rotulus trépidi , quippe ordine cuncta
Desuper ipse regit. Tu mentem adserito . fili ,
Frenataque potens lingue , rem pectori serva.

Quibus etiam hunc in modum Aratus accinuit :

Ab Iore principium , nullo qui tempore nobis
Præterundus erit : cuius late omnia numen
Compita , et omne forum , pontique profundatum est;
Atque omnes portus impedit , nemoque potenti
Auxilio curvare queat. Genius omnis ab illo
Quippe trahit : qui blanda homines pietate fovento ,
Letia ollis dat signa manu , populosque frequentes
Ultro operi accingit , vitæ dulcedine captos.
Ille bobus glebae ingenium duroque ligoni
Utilis ante docet , neconq quo sidere tutum ,
Et plantas acrobibus , semeneque abscondere terra.

Hæc illi , quibus via divinam omnia permeare ,
clara , opinor , satis ac perspicue significant. Nam
Jovem illum quidem , poetarum versibus celebra-
tum , pure , uti decet , ac restricte accepimus .
quod mens eorum ac scientia Deum spectet unum
atque designuet. Quæ nos causa ratiōne per-
motivit , nobis ut hanc in disputacionem , istuc
orationis ac testimoniorum genus inferre meritio
posse videremur. In eo quippe philosophi omnes
conveniunt , ut castas de Deo sanctasque notiones
animo informandas esse precipiant. Id quod prae-
clare in primis iostituti nostri vis ratiōne docet .

687 Imo ad religionis , justitiae , temperantie ac
ceterorum id genus verorum bonorum possessio-
nem et officia , lex apud nos tota revocatur . Qui-
bus idem post interjecta nonnulla subjungit : « Tum
illud sane consentaneum , inquit , ut qui hoc uni-
versum procrearet Deus , idem , quod ærumnis pluribus
omnium vita conflictetur , diem nobis septi-
mum ad quietem ultra concesserit. Quem sane
diem , si naturam spectaveris , primum queandam
lucis ortum , in qua cernantur universa , jure ap-
pellaris. Quod ipsum ad sapientiam quoque trans-
ferri possit , cum ex sapientia lux omnia orlatur .

Ac nonnulli quidem Peripatetici , splendoris ei-
rationem vimque tribuere , quem qui constanter ac
perpetuo secuti fuerint , vitam illi totam sine ullâ
perturbatione traducent. Eamdem vero Salomon , e
majoribus nostris uuos , celo terraque priorem
exstitisse , non clariss modo , sed etiam melius sta-
tuit. Id quod admodum etiam cum superiora illo
consentiat. Ceterum quod in eadem habetur lege ,
eo die acquiesce Deum , id non , quomodo a ple-
risque , accipiendum est , quasi deinceps nihil omni-
no Deus efficit ; sed quod rerum omnium gradus
et ordines absolverit , qui sui semper similes cum
omni sæculorum perpetuitate propagentur. Sex
enim dierum spatio , cœlum terraque ab eo , quo-
que tūtiusque ambitu continentur , creatæ esse
omnia significat , ut suum cibjsque tempus et ordi-
nem , quo aliud quodque antecedit , aperiat. Quæ
suo semel constituta loco , servat dicinde semper ,

nobis diem ac solemnum esse voluit quo ratione

(26) Clem., cc.

(27) Clem. et ms., γνωστά.

'28) Ms., δετ

Illius septenariae quoddam quasi signum tolleretur, per quem in rerum humanarum divinarumque notitiam devenimus. Hebdomadarum enim orbe, ipsa quoque tam animantium, quam plantarum omnium, universitas volvitur. Illum autem Sabbatum, hoc est quietem appellamus. Quem Hesiodus etiam atque Homerus, cum id nostris basisset ex litteris, sacrum esse palam cecisaerat. Hesiodus quidem his versibus:

Luna prima dies, tum quarta et septima sacra est. Α Πρώτος ἦν τετράς τε καὶ ἐδόμη, λεπτὸς ἡμέρα. Καὶ πάλιν λέγει·

Septima jamque dies, lati lux candida solis.

Homerus autem sequentibus:

Septima sacra dies reserato illuxerat orbi.

668 Atque iterum:

Septima lux aderat, qua cuncta exacta fuere.

Et:

Septima ubi orta dies, Acherontis liquimus undas.

Quo quidem versu id significat, illa vere septenaria ratione, qua animæ oblivionem vitiumque consequitur, repudiatis quæ ante placuerant, veritatis, uti jam dictum est, cognitionem haurimus. Quibus haec Lini affinia sunt:

Septima jamque dies, qua cuncta exacta, rubebat.

Iteinque:

Omine leta dies est septima, septima rernm

Ortus, et eximias inter perfecta coruscat.

Et,

Omnia sidereo septena videntur in orbe,

Moibus et propriis certos voluntur in annos. »

Haec Aristobulus. Quo endem in genere, quæ Clementis nostri sententia fuerit, ex sequentibus intelliges.

CAPUT XIII.

Quæ a Greco recte scripta fuerint, ea cum Hebreorum doctrina consentire, a Clemente præterea ostenditur, Stromate quinto.

« Verum quæ sequuntur, inquit, pertexamus, queque Graeci barbara ex philosophia sufflari sint, in medium proferamus. Ac primum quidem Stoici Deum ipsum, perinde ut animum, corpore ac spiritu suæ natura constare desinunt. Quod utrumque in Scripturis expressum reperies. Nec enim mihi nunc sensus earum cogites allegoricos, cuiusmodi ab erudita illa et sapienti veritate traduntur, si forte, ut a peritis in luctatione fieri solet, aliud ostendant, aliud re ipsa exhibeant. At Deum illi naturam omnem permeare volunt, quem nos effectorem solum, et **669** quidem verbo effectorem esse dicimus. Quibus illud Sapientia imposuit: « Pervadit autem ac subit per omnia propter suam inunditiam¹, » cum id de illa, quam Deus omnium principem creavit, Sapientia dictum esse non intelligent. Esto, inquiunt: sed tamen philosophi, nec Stoici tantum, aut Plato, atque Pythagoras, sed etiam Aristoteles Peripateticus, materiam inter

¹ Sap. vii, 24.

(29) Τὰ δὲ ἔξι. Clemens Alexandrinus, Strom. v., pag. 431, A, edit. Graeco-Lat., at Latinæ 594.

(30) Καθάλεψ εἰς σοφοὺς παλαιστα. Clementis interpres haec paroxonouscat videtur; vertit enim, si nec sapientes luctatores, aliud eas ostendere significant.

Α Πρώτος ἦν τετράς τε καὶ ἐδόμη, λεπτὸς ἡμέρα. Καὶ πάλιν λέγει·

Ἐδδομάτη δὲ αὐθίς, λαμπρὸν φάσος ηλίου.

Οὐρηρος δὲ οὐτων λέγει.

Ἐδδομάτη δὲ φλετα κατήλυθεν, λεπτὸς ἡμέρα.

Καὶ πάλιν

Ἐδδομος ἡμέρα ἦν, καὶ τῷ τετέλεστο ἀλατα.

Καὶ·

Ἐδδομάτη δὲ οἱ λιπομερ ρόροι ἔξι ἀχέροτος.

Τοῦτο δὴ σημαίνων, ὃς ἀπὸ τῆς κατὰ φυσῆς λήθης καὶ κακίας, ἀν τῷ κατ' ἀλλήθειαν ἐδδόμη λόγῳ, καταλιμπάνεται τὰ προειρημένα, καὶ γνῶσις ἀληθείας λαμβάνομεν, καθὼς προιργάται. Λίνος δὲ φησιν οὐτον·

Ἐδδομάτη δὴ οἱ τετέλεσμένα πάρτα τέτυκται.

Β Καὶ πάλιν·

Ἐδδόμη εἰρ διαθοῖς, καὶ ἐδδόμη δοτὶ τετέλη.

Ἐδδόμη εἰρ πρότοις, καὶ ἐδδόμη δοτὶ τελεῖ.

Καὶ·

Ἐπτὰ δὲ πάρτα τέτυκται εἰρ οὐρανῷ δοτερότος,

Ἐν χώλουσι πανέτι ἐπιτελλομένος ἀναυτοῖς. »

Τὰ μὲν Ἀριστοβούλου τοιάτα. Ὄποια δὲ καὶ Κλήμεντις περὶ τῆς αὐτῆς εἰργάται ὑποθέσεως, γνοῖς δὲ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Ὦ καὶ Κλήμης δροίως τὰ κατός Ελληνικά σημέρα σύμμωτα τιτζάνει τοῖς Ἐβραιών παραστησησι δύγασσον. Άπο τον πέμπτου Στρωμάτων Κλήμεντος.

« Τὰ δὲ ἔξι (29) προσαποδοτέον, καὶ τὴν ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας Ἐλληνικήν κλοπὴν σαζέπτερον ἥδη παραστατέον. Φασὶ γάρ οώμα εἶναι τὸν θεὸν εἰ Στωϊκοί, καὶ πινεύμα κατ' οὐσίαν, ὑπέρ τοις πάντας τὴν φυσῆν. Πάντα ταῦτα δινεκρέεις ἐν ταῖς Γραφαῖς. Μή γάρ μοι τὰς ἀλληγορίας αὐτῶν ἐνοίησης τανῦν, ὃς ἡ γνωστικὴ παραδίδωνται ἀλτεῖα, εἴ δέλλο τε δεινώσισται, καθόπειρ οἱ σοφοὶ παλαιστα (30), δέλλο μητύσουσιν. Άλλοι οἱ μὲν δικεινοὶ διὰ πάσης τῆς οὐσίας τὸν θεόν φασιν· ήμεις δὲ ποιητὴν μόνον αὐτῶν καλούμεν, καὶ λόγῳ ποιητὴν. Παρηγάγε δὲ αὐτοὺς τὸ ἐν τῇ Σοφίᾳ εἰργάμνον· « Διέκει δὲ καὶ υἱοὶ διὰ πάντων διὰ τὴν καθεύδρητα, » ἐπει μὴ συνήκων λέγεσθαι ταῦτα ἐπὶ τῆς Σοφίας τῆς πρωτοτίτης τῷ θεῷ. Ναὶ, φασιν· διλλὰ ὅλην ὑποτίθενται οἱ φιλοσόφοι ἐν ταῖς ἀρχαῖς, οἱ τε Στωϊκοί, καὶ Ιωλάτων, καὶ Πιθαγόρας, διλλὰ καὶ Ἀριστοτέλης δὲ Περιπατητικός, οὐχὶ δὲ μίαν ἀρχήν. Ιστοσαν δὲ τὴν καλουμένην ὄλην, ἀποιον καὶ ἀσχημάτιστον λεγομένην.

Atqui similitudo petitur a palestritis, qui aliud ipso motu corporis, oculorumve conjectu, præ se ferunt, aliud re ipsa cogitant. Vulgo dicimus, faire des feintes.

νην πρὸς αὐτῶν, τὸ μὴ τόδε (31), η μὴ διν., πρὸς τοῦ Πλάτωνος εἰρῆσθαι, καὶ μὴ τι· μυστικώτατα. Μίαν γὰρ τὴν δύνας ούσαν ἀρχὴν εἰδίνω, ἐν τῷ Τιμαίῳ αὐτάς φησι λέξεις· Νῦν δὲ οὐδὲ τὸ γε πάρ-
θινῶν δύναται λέγεται· τὴν μὲν περὶ ἀπάντων, εἴτε ἀρχὴν
εἴτε ἄργας, εἴτε δηπτὶ δοκεῖ τούτων τέρι, ταῦνον οὐ
θέτεον δὲ δίλλο μὲν οὐδὲν, διὰ δὲ τὸ χαλεπόν εἶναι
κατὰ τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου δηλώσαι τὰ
δοκούντα.» *«Ἄλλως τε η λέξις ή προφητική ἔκεινη·*
· Η δέ γη διν. ἀδρατος, καὶ ἀκατασκεύαστος, α
ἄφορος· αὐτοὶς ὑλικῆς οὐσίας παρέχονται· Ναὶ μὴν
Ἐπικούρῳ φησι η τοῦ αὐτούτου παρειδούσις, οὐ
παρακολουθήσαντι τῷ βρῆτῷ, γέγονεν ἐντεῦθεν, *· Μα-
ταιότης ματαστήτων, τὰ πάντα ματαστήτη.* · Αρι-
στοτέλει δὲ μέριμνα σείληντος ἐπῆλθε καταγαγεῖν τὴν
Ιερόνυμον, εἰς τοῦν τοῦ φαλάμου· *· Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ*
τὸ Ιερός σου, καὶ η ἀλήθεια σου ἔως τῶν νεφελῶν. · Οὐδέποτε γάρ ἀπεκαλύπτετο η τῶν προφητικῶν δηλο-
τος μυστηρίων πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας. Τάς
αι μετὰ θάνατον κολαστίαι, καὶ τὴν διὰ πύρος
πυρωράν, ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας ήταν τοι ποιη-
τική πάσσα μούσα, διλλὰ καὶ η Ἑλληνική φιλοσοφία
ὑψάσθει. Πλάτων γοῦν ἐν τῷ τελευταϊκῷ τῆς Πολι-
τείας αὐταὶς φησι ταῖς λέξεσιν· *· Ἐνταῦθα δὴ (32)*
διηρεῖς ἀγριοὶ διάπτοροι ίδειν, παρεστῶντες, καὶ κατα-
μαζόντος τὸ φέργευμα (33), τόν μὲν ίδιον παρα-
λαβόντες ἥγον· τὸν δὲ Ἀριδαῖον (34) καὶ τοὺς ἀλ-
λούς συμποδίαντες, χειρός τε καὶ πόδας, καὶ καρα-
λῆν καταβαλόντες (35), καὶ ἐκδείραντες, εἰλίκον παρὰ
τὴν δόδιν ἐκτὸς ἐπ’ ἀσπαλάθων κάμπιοντες (36). · Οἱ μὲν
γάρ διηρεῖς (37) οἱ διάπτοροι, ἀγγέλους αὐτῷ
βούλονται δηλοῦν, οἱ παραλαβόντες τοὺς ἀδίκους
καταδίουσιν. · Οἱ ποιῶν, φησι, τοὺς ἀγγέλους αὐ-
τῶν πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργίων πόπον φέργον·
· Ἐπειτα δὲ τούτων, τὴν ψυχὴν εἶναι διάθεντον. Τὸ
γάρ κολαζόμενον, η πατεινόμενον, ἐν αἰσθήσει διν., η,
καὶ πάτσην βούλησαι (38). Τίδε; Οὐχιδέν δι Πλάτων
καὶ πρὸς ποταμούς, καὶ τῆς γῆς τὸ βάθος, τὴν
πρὸς τῶν βαρβάρων γένναν καλούμενην. Τάρταρον
πονητικῶς (39) δινομάνων, Κακωτόν τε καὶ Ἀγέ-
ροντα, καὶ Πυριφλεγθόντα, καὶ τὰ τοιαῦτα τινα εἰς
τὴν πατέσιν ουφρονίζοντα πατεινῶν καλαθτῆρα; Τόν
σημειών δὲ κατὰ τὴν Γραφήν, καὶ θλαγτῶν

¹ Genes. i. 1. ² Eccles. i. 9. ³ Pal. xxxv. 6.

(31) Τὸ μὴ τόδε, etc. Hæc apud Clementem. ita
concepta reperies, καὶ τολμηρότερον ἔδοι μὴ δύν πρός
τι. Επρόσθια, κατ μὲν τι μαυρικώτατα μίαν τὴν
ένως, etc. Quibus similia leguntur in ms. Eusebii.
Nihil tamen in nostra lectione mutantum censeo,
presertim cum ex illis κατ μὲν τι μωρικ., satis com-
moda exprimunt sententias nequeat.

(32) *Errav̄tha ḍī. Plato libro x De republica,*
pag. 519 D.

(33) Τὸ φύεται. Hervetus reddit, sermonem intelligentes. Φύεται hic φύεταιος est, et μόνη μαγιστός, quem immanis hiatus ediderat. P. accessit enim apud Platōnēm ὃς (hominēs tētērōmōi) οὐούμενος ἡρῷς ανθεῖσεσσαν, οὐδὲ πλεῖστος στόμων, δὲλλ' ἐμπάτο, ὅποτε τὰ τῶν εἰσταν διάταξις ἔργωνται εἰς πονηρούς, η̄ μη̄ ικανοὶ δεσμοκούς δέονται, πεπιεστοί εἰναι

(34) Ἀριδαῖος. Ita Justin. Martyr in Parænet., pag. 49. Clem., Ἀρίδαιον, at Plato. Ἀρίδαιον.

(35) Καταβαίστες. Clemons, καταλαβόντες.

principia numerant, non principium unum statuunt. Atqui sciant isti velim, materiam illam, quam omni et qualitate et figura carere dicunt, a Platone quoque non certum quid, sive id quod non est, appellatam esse, adeoque non aliquid: quod quidem mysticum valde ac reconditum censeri debet. Nam qui verum illud unum principium agnoscere, in Timaeo haec habet ipsissima. « Nostra vero, inquit, ejusmodi ratio est. De universi seu principio seu principiis, quidve de iis sentiamus, in praesentia dicere omittendum, nec alia de causa, quam quod difficile sit, ea quam sequitur disputandi via, que nobis hoc in genere videantur, exponere. » Ceterum, propheticum illud: Terra autem erat invisibilis et indigesta¹, singenda hujs materia occasionem iis dedit. Et Epicurus sane, ut easu ac fortuito omnia fieri diceret, in animum induxit, quod illius dicti vim non caperet: « Vanae vanitatem, omnia vanitas²; » quemadmodum Aristoteles, ut lunari orbe Providentiam definiret, ex illo psalmo hausit: « Domine, in celo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes³. » Neque enim ante Domini adventum propheticon adhuc mysteriorum aperiebatur sententia. Jam luenda quoque post obitum supplicia, et illos ignium cruciatus, cum poetae passim omnes, tum Graeci etiam philosophi a barbara philosophia compilariunt. Plato quidem in ultimo *De republica* diuersis conceptibus verbis: « Tum enim vero, inquit, feri homines, et aspectu ignei, auditu mugitu, praesto aderant, aliisque seorsum abductis, Aridaeum ac ceteros, manibus simul ac pedibus cervicibusque constrictis, bumi affictos, et eute detracita, foris secus viam per medias raptabant aspalathos. » Nam isti quidem homines ignei, angelos apud eum significant, qui arreptos sceleratos puniunt: juxta illud: « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros ignem **670** urentem⁴. » Ex quibus immortalem animum esse consequitur. Quod enim aut punitur, aut eruditur, id cum sensu praeditum sit, vivat necesse est, etiam si pati dicatur. Quid porro? Numquid etiam Plato, et ignis fluvios, et illam terrae altitudinem agnovit, que a barbaris gehenna dicuntur, quem ipse Tartarum poetice nominavit;

(36) *Kdματοτες*. Justin., γνάπτωτες. Plato καρπωτοες, eodem sensu. Clemens et ms. κνδρι-
τωτοες. Quod postremum si probatur, dicendum
est ens non utcunque carpitos et laceratos esse,
verum etiam ad maiorem doloris sensum aspala-
this impositos. Ego alterum prætulerim.

(37) Οι μέν ταῦτα ἀδρεῖς. Justinus, inde resurrecionis etiam dogmata colligentes: Ἐνταῦθε, inquit, μοι δοκεῖ ὅτι Πλάτων, οὐ μόνον τὸν περὶ κρίσισις, ταῦτα τῶν προγένεων μεμβήκηναι λόγον, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τῆς ἀποστολής ταῦτα "Ἐλλήνοις ἀναστάσεων" τὸ γάρ μετὰ σώματος κρίνεσθαι τὴν ψυχὴν φησαι, οὐδὲν ἔτερον δηλοῖ, ἢ ὅτι τῷ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπίτευξε λόγον. Οὐ γάρ δή που τὴν ψυχὴν, κεχαλήν, καὶ χειράς, καὶ πόδας, καὶ δέρμα, ἔχειν φέρουσιν.

(38) Clem., Λέγεται.
(39) Ποιητικῶς. Clementem corripe, apud quem
male, προφῆτικῶς.

Cocytum præterea, Acherontem, Pyriphlegetonem, et similia penarum loca generaque, quibus hominum mores castigantur, invexit. Idem, quos ex Scriptura habemus parvorum ac miuiuorum angelos, qui Denū ipsum videant, et diligentem illam vigilemque curam, quæ a præsidibus ac tutelaribus angelis in nos derivatur, aperiens, ita scribere non dubitat: « Ubì autem, inquit, suum quaque vita genus, prout cuique sors obtigerat, animæ omnes delegerint, tum easdem Lachesis convenire; hanc una cum singulis, quem ipsamet dæmonem optaverint, eam vita custodem futurum emittere, cuius etiam opera, quæ statuerint omnia, perficiantur. » Quod ipsum fortasse, attributum illud Socrati dæmonium inuebat. Præterea, quenq; a Moyse accepserant, mundi ortum philosophi tradidere. Quos inter Plato diserte: « Semperne fuerit, inquit, nullo generatus ortu, an ortus sit sub aliquo temporis principatu, quandoquidem cernitur, et tangitur, et est undique corporatus. » Itemque cum ait: « Atque illum quidem effectorem ac parentem hujus universitatis, invenire difficile; non modo generatum esse mundum ostendit, sed etiam ab ipso Deo generatum esse declarat, quippe quem ab illo uno satum, atque ex nihilo creatum esse velit. » In qua de mundi ortu opinione Stoici quoque versantur. Diabolum præterea, quem in barbara philosophia toties appellari audis, dæmonum principem, maleficum animum Plato vocat *Legum* decimo his verbis: « Numquid necesse est, animum, qui rebus omnibus que quoquoversum moventur, et moderetur, et insit, ipsam quoque cælum per se moderari? — Omnia. — Unumne autem, an plures? — Plures certe, nam pro vobis respondere juvat. Nec pauciores duobus recte posuerimus, ne neficium alterum, alterum maleficum. » Idem in *Phædro* hæc habet: « Aliæ quoque mala sunt, at plerisque dæmon aliquis presentem voluptatem admiscerit. » Quin et *Legum* decimo, apostolicum illud plane repræsentat: « Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, contra spiritualia eorum qui in celis versantur¹, » dum ita scribit: **671** « Cum enim jam inter nos ita convenerit, ut cœlum multis bonis, eorumque contrariis, et his quidem pluribus refertum esse, fatremur, immortalis profecto pugna hæc sit oportet, et incredibili quadam cautione indiget. » Similiter mundum agnoscit barbara philosophia, duplicum, alterum intelligentia, alterum seusu perceptum: e quibus archetypus ille sit, hic vero præclaræ exemplaris imago. Ac priorem qui-

¹ Eph. vi, 12.

(40) Ἐπειδὴ δὲ οὗτος. Plato lib. x *De republica*, pag. 521, B, ista pluribus.

(41) Προσέκειται. Mendose apud Clement. προσέκειται.

(42) Οπαρές τε γάρ, etc. Plato, ὀρετὸς γάρ, ἀπός τε ἐστι, καὶ σωμα ἔχων. At Clemens, ὀρετὸς τε γάρ ὁν, ἀπός ἐστιν ἀπός τε ὁν, καὶ σωμα ἔχει.

A τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ὄρωντας τὸν Θεὸν, πρὸς δὲ καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς δὲ ἀγγέλους τῶν ἑφεσίων τοὺς ἡγεμόνες εἰπεῖν ἐπικοπὴν ἐμπάλων, οὐκ ὄντες γράψειν: « Ἐπειδὴ δὲ οὗτος (40) πάσας τὰς ψυχὰς τοὺς βίους ἥρθεις, δοκεῖ πλαχον, ἐν τάξει προσένειν (41) εἰς τὴν Ἀδη-
αν· ἔκεινη δὲ ἔκάστη, ὃν εἴλετο διάμονον, τούτου φύλακα τοῦ βίου συμπέμπειν, καὶ ἀποτηρωθῆν τῶν αἱρεθέντων. » Τάχα δὲ καὶ τῷ Σωκράτει τὸ διερδον τοιούτον τι γίνεσθαι. Ναὶ μήν, γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐκ Μωάσιως παραλαβόντες, ἰδογμάτισαν οἱ φιλόσοφοι. Καὶ δι γε Πλάτων διτικρις εἰρρει: « Πλέτερον δὲ ἀρχὴν ἔχων γενέστως οὐδεμίαν, ή γένοντας ἀπὸ ἀρχῆς τινος ἀρχάμενος; δραγάς τε γάρ (42), ἀπός τε, καὶ σώμα ἔχει. » Αἰδίος τε ὅποτε εἴηται: « Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πάτερα τοῦδε τοῦ παντὸς εὔρειν τας ἔργον, » οὐ μόνον γεννητὸν εἴδεις τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι σημανεῖ, ὃς ἂν ἐκ μόνου γενομένου (43), καὶ ἐκ μηδὲν ὄντος διαστάντος. Γενητὸν δὲ καὶ οἱ Στοιχεῖοι εἴθεται τὸν κόσμον. Τὸν τε ὅπο τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας θριλούμενον διάβολον, τὸν τῶν δαιμόνων δρογόνα, κακοεργόν εἶναι ψυχὴν ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων δι Πλάτων λέγει ταῖς ταῖς λέξεσι: « Ψυχὴν διαικοσιῶν, καὶ ἐνοικουσαν τοῖς πάντῃ κινουμένος, μῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν διαικεῖν ἀνάγκη φάναι; — Τί μήν; — Μίαν, ή πλείους; — Πλείους, ἐγὼ δέ τοι σφιντότερού νοῦμαι. Διεῖν μὲν που Ελαττον μηδὲν τιθῶμεν, τῆς τε εὐεργετίδος, καὶ τῆς τάνακτης δυναμείνες ἔξεργάζεσθαι. » Ήμοιος δὲ καὶ τῷ Φαιδρῷ τὰς γράψεις: « Εστὶ μὲν δι καὶ διλλα κακά, διλλά τις δαιμόνιον ἔμιξε τοῖς πλείστοις τὸν παραντίκα τὸν δὲ οὐρανοῖς (44), » ὁδὲ πας τράφαν: « Ἐπειδὴ γάρ συεχρήσαμεν ἡμῖν αὐτοῖς εἶναι μὲν τὸν οὐρανὸν πολὺν μετὸν ἀρεβόν, εἶναι δὲ καὶ τὸν ἐναντίον, πλειστὸν δὲ τὸν μή: μάχη δὲ, φαμὲν, ἀδιάντος ἐσθίει τοιαύτη, καὶ φιλακῆς θαυμαστῆς διεσμένη. » Κόσμον τε αὐτὸς τὸν μὲν νοητὸν οἴδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, τὸν δὲ αἰσθητὸν καὶ τὸν μὲν ἀρχέτυπον, τὸν δὲ εἰκόνα τὸν καλοῦ παρεστήγματος καὶ τὸν μὲν αἰσθητὸν μονάδι, ὡς ἀν νοητὸν, τὸν δὲ αἰσθητὸν ἔκανε· θάρσος γάρ παρ τοῖς Πυθαγορείοις, ὡς ἀν τὸν γόνης διάρθρος. ή ἔξις καλεῖται. Καὶ ἐν μὲν τῇ μονάδι συιστησιν οὐρανὸν ἀρεβόν, καὶ γῆν ἀγίαν, καὶ τὸν νοητὸν· « Ἐν ἀρχῇ γάρ, φασιν, ἐποίειν δὲ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ή δὲ τὴν ἣν ὁ δάρτος. » Εἰτε ἐπιφέρει· « Καὶ εἰπεν δὲ θεός φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. » Εν δὲ τῇ κοσμαγονῇ τῇ αἰσθητῇ στερεὸν οὐρανὸν ἐδημιουργεῖ (τὸ δὲ στερεὸν αἰσθη-

(43) Ή δὲ ἐκ μόνου γενομένη. Sensus quidem sine aliis verborum accessione constat; plenius tamen apud Clement. post σημανεῖ legitur, καθάπερ ιδού, πάτερα δὲ αὐτοῦ κακησται, ὡς δὲ ἐκ μόνου γεν.

(44) Τὸν ἄν οὐρανοῖς. Vulgo sic legitur, τῆς τοντορίας ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

τὸν⁴⁵) γῆν τε ὁρατὴν, καὶ φῶς βλεπόμενον. Ἀρ' οὐ δο-
κεῖ σοι ἐντεῖναι δὲ Πλάτωνος ζώου ιδέας ἐν τῷ νοητῷ
ἀπολεπτίνειν κόσμον, καὶ τὰ εἰδή ταῦτα αἰσθητὰ κατὰ τὰ
γένη⁴⁶) δημιουργεῖν τὰ νοητά; Εἰκότων δέ πάντα ἔχ-
της μὲν τὸ σύμα διαπλάτεσθαι λέγεται· Μωῦσης, δηγή-
νον φησιν δὲ Πλάτωνος σκῆνης· ψυχὴ δὲ τὴν λογικὴν
διωνεῖν « ἐμπνευσθῆναι » ὑπὸ Θεοῦ « εἰς πρόσωπον ».
Ἐνταῦθα γάρ τοῦ ἡγεμονικὸν ἰδρυσθαι λέγουσα, τὴν
διὰ τὸν αἰσθητηρίουν ἀπεισάδιον τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ
πρωτοπλάτωνος εἰσόντων ἐμμεγνύοντες. Διὸ καὶ « κατ'
εἰκόνα καὶ καθ' ὅμοιων θεοῦ τὸν ἀνθρώπουν γεγο-
νέναι ». Εἰκόνα μὲν γὰρ θεοῦ λόγος δὲ θεός καὶ βασι-
λεὺς, ἀνθρώπους ἀπαθῆς· εἰκὼν δὲ εἰκόνος ἀνθρω-
πίνης νοῦς. « Εἴτερον δέ εἰ βούλει παραλαβεῖν ὄντας
τὴν ἔξομοιωσιν, εὑροις ἂν παρὰ τῷ Μωῦσῃ ἀκόλουθον
ὄντομαζομένην θελαν. Φησὶ γάρ· « Ὁπίσσω Κυρίου
τοῦ θεοῦ ὑμῶν παρέεσθαι, καὶ τὰς ἀντολὰς αὐτοῦ
γνωλάσσεται ». « Αὐδούσιος δέ, οἷμα, καὶ θεραπευτὴς
θεοῦ πάντες οἱ τινάτοι. Ἐντεῦθεν δὲ μὲν Σταύκοι,
τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας τὸ ἀκόλουθον τῇ φύσει ζῆν
αἰρτάσσοντες· διὸ Πλάτωνος δὲ ὅμοιων θεῷ, ὡς ἐν τῷ δευ-
τέρῳ παρεστήσασμεν Στρωματεῖ. Ζήνων τε δὲ Σταύκος,
παρὰ Πλάτωνος λαβόν, δὲ ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλο-
σοφίας, τοὺς ἀγαθοὺς πάντας ἀλλήλων εἶναι φίλους
λέγει. Φησὶ γάρ ἐν τῷ Φαιδρῷ⁴⁷) Σωκράτης· « Ως
οὐχ εἴμαρται κακῶν κακῶν φίλοιν εἶναι, οὐδὲ ἀγαθῶν
ἀγαθῶν μή φίλοιν. » Οπερά κανὸν τὸν Λύσιδη⁴⁸) ἀπέ-
δειξαν ικανοῖς, ὡς ἐν διδούι καὶ πονηρίᾳ οὐκ διν ποτε
συνεῖται φίλοι. Καὶ δὲ Ἀθηναῖος ξένος⁴⁹) ὅμοιος;
φρον., πρᾶξιν εἶναι φίλον καὶ ἀκόλουθον θεῷ, καὶ ίνα
λόγον ἔχουσαν ἀρχαῖον, διτον τὸ μὲν διογονον τῷ ἑρόῳ
μιτρῷ διτοι φίλοι ή, τὰ δὲ ἀμετρα οὐτοὶ τοῖς ἀμέ-
τροῖς, οὗτοι ἐμμέτροις⁵⁰ δὲ θεοῖς ἡμῖν πάντοις κρη-
μάτων μέτρον ἔν εἴπειν. Είσοδος ἐπάγει Πλάτων·
« Πλάτων γάρ δὴ ἀγαθὸς ἀγαθῷ δημος· κατὰ τοῦτο δὲ
καὶ θεῷ δικιώς, ἀγαθὸς τε παντὶ φίλοις ὑπάρχει καὶ
θεῷ. » Ἐνταῦθα ταῦτας μόνοις, κακῶνινος ὀνεμνήσθην·
ἐπὶ τέλει γάρ τοῦ Τημαιον λέγει, τῷ κατανοούμενῷ
τὸ κατανοοῦν ἔξομοιωσι διέν, κατὰ τὴν ἀρχαῖαν φί-
σιν· ὅμοιωσαντα δὲ τέλος ἔχειν τοῦ προτετένθεντος ἀν-
θρώπουν ὑπὸ Θεῶν δρίστου βίου πρός τε τὸν παρόντα
καὶ τὸν ἔπειτα χρόνον. Καὶ μετὰ βραχέα⁵¹) ἐπιλέ-
γει· « Ἀδελφοῖς δὲ εἰναι τῷ μαρτίῳ, ὡς ἐν τοῦ ἔνδος θεοῦ
διτοῖς, καὶ ίνας διδασκάλους, φανεταὶ που καὶ Πλά-
τωνος καλῶς ὥδε παῖς ». « Εστὲ μὲν γάρ πάντες οἱ ἐν
τῇ πολει ἀδελφοί, ως φίλουμεν πρὸς αὐτοὺς μιθολο-
γοῦντες. Ἀλλ' δὲ θεοῖς πλάτωνος, διτοι μὲν ὑμῶν ικα-
νοὶ δρκεῖν, χρυσοὶ ἐν τῇ γενέσει συνεμέκεν αὐτοῖς,
διτοι τιμωταῖσι εἰσαν· διτοι δὲ ἐπικίνουροι, ἄργυρον·
οὐδὲν δὲ καὶ καλῶν τοῖς γεωργάς καὶ τοῖς ἀλ-
λοῖς ὀντομοργοῖς. Θεον ἀνάγκη, φησι, γεγονέναι,

⁴⁵ Gen. i, 4, 2. ⁴⁶ Ibid. 3. ⁴⁷ Gen. ii, 7. ⁴⁸ Gen. i, 20. ⁴⁹ Deut. iv, 2.

45) Κατὰ τὰ γένη. Recte. Apud Clementem au-
tem vitiōse καὶ πρακτικά, quod etiam imposuit in-
terpreti. Certe Plato non δημοτεργεῖ τὰ νοητά, sed
τὰ αἰσθητά, ad exemplar τῶν νοητῶν elaborata si-
gnificat.

(46) Εγ. τῷ Φαιδρῷ. Pag. 348.

(47) Αὐστρι. Vera lectio et Platonica. Itaque cor-
rigendus Clemens, apud quem mendose legitur,

A dem illum, quod mente percipiatur, «initi», hunc
vero qui sensus movet, senario attribuit. Nam et
apud Pythagoreos, senarios tanquam genitalis numeri
rūs, conjugium vocatur. Ergo in unitate celum
illud, quod in oculis non cadit, terramque sanctam,
et lucem mente perceptam constituit: « In princi-
pīo enim, inquit, fecit Deus celum et terram :
terra autem erat invisibilis ». Quibus deinde sub-
jugit: « Et dixit Deus : Fiat lux, et facta est lux ». ⁵⁰ At in ea mundi procreatione, quam sensus attingit,
solidum celum condidit (quidquid autem est solidum, idem quoque sensus movet), terramque simul
a lucem, que oculis cernerentur. Num tibi hoc
Plato secutus videtur, dum animalium ideis in eo
mundo, quem sola mens capi, relictis, formas
illatas, quae in sensum cadunt, pro spiritualium ge-
nerum varietate moliti? Jure ergo Moyses concre-
tum ex terra corpus esse docet, quod terrenum a
Platone tabernaculum vocatur: animum ratione
præludit coelitus a Deo « in faciem inspiratum ». ⁵¹ Hic enim principis illius facultatis sedem esse vol-
lunt, adventitium illum animi primum in parentem
per sensus ingressum interpretati. Quocirca humi-
num etiam, « ad imaginem et similitudinem Dei
factum esse ». ⁵² Imago enim Dei, ratio divina et
regia, homo non patibilis: humana autem imagi-
nis imago, mens. Quam similitudinem si alio vo-
cabulo expressam cupis, divinam quandam assec-
tationem a Moyse appellatam reperies; ait enim:
« Post Dominum Deum vestrum ambulate, et man-
da a eius custodie ». ⁵³ Assecatores autem, opini-
or, cultoresque Dei sunt, quicunque virtute præ-
stant. Atque hinc Stoici philosophiae finem esse di-
ixerunt, congruent naturæ convenienterque vivere.
Plato vero ipsammet cum Deo similitudinem, ut
Stromate secundu jam ostendimus. Quin et Zeno
Platonem, et barbarum philosophiam secutus Plato,
bonos omnes inter sese amicos esse dixerunt. So-
cates enim in Phaedro nefas esse ait, ut vel malo
malus amicus 672 sit, aut bonus budo non amicus.
Quod ipsum in Lyside fuse admodum ostendit,
ubi unicitatem cum injustitia et improbitate colli-
nullo modo posse, confirmat. Similiter hospes ille
Atheniensis rem Deo perjucundam esse docet, eique
congruentem, cujus una quædam sit ac pervetusta ra-
tio: ut simili quidem, si modo erit modicum, simile
amicum sit; inmodica vero nec inter sese, nec modi-
cis amica esse possint; Deus ipse denique rerum no-
bis omnium mensura statuatur. Quibus haec deinceps
Plato subjungit: « Bonus enim omnis bou-

Aυστρ. Fuit quippe Lysias rhetor alias a Platonicis
Lyside. Locus autem exstat apud Platonem, p. 110
et seq.

(48) Ἀθηναῖος ξένος. Plato I. iv Leg., p. 604 A.

(49) Μετὰ βραχέα. Imo sat multa, quae hic pre-
termittit Eusebius, cuius verba ista sunt, καὶ πατὴ
βραχέα. Sequentia verā, ἀδελφοῖς δέ, etc., sunt
Clementis, pag. 454 edit. Graeco-Lat.

similis est ; qua re uti ad Deum etiam accedit, ita non boni tantum omnis, sed ipsius quoque Dei amicus est. » Qui mihi locus alterum illum sub *Timei* finem in memoriam revocat, ubi docet hoc cuivis agendum esse, ut intelligentia, vim rei percepta, quatenus pristine natura ratio postulet, similem efficiat : quod ubi perfecerit, tum eum vita optima hominibus a diis proposita, finem obtinere, qui non presens modo tempus, sed etiam futurum complectatur. » Hæc Clemens. Qui paucis interjectis addit que sequuntur : « Quin etiam fratres esse nos, tanquam unius Dei filios, ac discipulos præceptoris unius, Plato satie declarare visus est, hunc in modum : « Quotquot, inquit, in civitate versamini (sic enim banc iis fabulam pertexemus), fratres estis omnes. Verum sicut ille Deus, qui ex vobis ad imperandum apti essent, aurum iis dum procrearentur, admiscerit, ex quo plurimum dignitatis consequuti sunt. Qui vero ad operam alii navandam idonei forent, his argumentum aspersit : agricolis denique ac ceteris opificibus ferrum atque æs infudit. » Ex quo id necessario consequens esse ait, ut alii que ad cognitionem pertinent, que sunt opinionis alii complectantur ac diligent. Forte enim naturam illam eximiam et cognitionis avidam presentis : nisi potius triplici hoc naturarum discrimine, tria rerum publicarum genera, ut nonnulli opinantur, informat : ut Judæorum quidem argumentum, Graecorum tertiam, Christiaporum, quibus aurum illud plane regium, sanctus, inquam, Spiritus infusus est, auream appellari. Sane quidem Christianorum ipse vitam his in *Theatete* verbis expressit : « Dicamus igitur, inquit, de summis illis philosophandi principibus : quid enim eos morem, quid philosophiae studio perperam abutuntur ? Viam illam in forum ducat ignorantia : ubi vel exerceantur judicia, vel senatus, vel publicum aliud civitatis concilium habeatur, nesciunt : leges ac plebiscita, neque dum promulgantur, audiunt : **673** neque perscripta cum fuerint, omniuo videant : sodalitorum et comessationes cum tibiis; borum ipsis quidquam faciliat ; ipse quidem interea, ut cecinit Pindarus, supra terram evolat, rerumque celestium rationes astronomiae vi enucleat, naturamque adeo totam penitus investigat. » Jam vero cum hoc Domini dicto : « Sit sermo vester, cas, est ; non, non¹, » alterum illud conferri possit : At mihi nec falsum concedere, nec verum perimere ullo modo fas est. » Et cum interdictio nobis jurejurando, congruit illud decimi Legum : « In omni re laus et juramentum abesto. » Et Pythagoras quidem, Socrates, atque Plato, qui Dei se vocem exaudire confirmant, dum fabricam hujus universi, quam divina manus et perfecte elaboravit, et conservat perpetuo, contemplantur ; illud omnino Moysis audiens : « Dixit, et factum est², quo Dei vocem opus ipsum esse declarat. Dum autem in illa hominis ex pulvere molitione versantur, terrenum passim philosophi corpus appellant : Homerus vero id etiam imprecationis loco ponere nun dubitat :

¹ Matth. v. 37. ² Gen. iii. 6, 7, passim.

(50) Clem., τι.

(51) Forte add. την χρυσῆν.

(52) Λέγωμεν δῆ. Locum hunc integrum supra

A ἀσπάζονται τε καὶ φιλεῖν τούτους μὲν ταῦτα ἐφ' ὅς γνῶσι, ἑκατὸν δὲ ἐφ' οἷς ή δῆμα. » Ιώας γάρ τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην φύσιν γνώσεως ἐφιεμένην μανιεύεται· εἰ μή τις (50) τρεῖς τινας ὑποτιθέμενος φύσις, τρεῖς πολιτείας, ὡς ὑπελαθόν τινες, διαγράψει· καὶ Ιουδαίων μὲν ἀργυρᾶν, Ἐλλήνων δὲ τὴν τρίτην, Χριστιανῶν δὲ (51), οἵς ὁ χρυσὸς δὲ βασιλεὺς ἄγα- ταρμένηται, τὸ δῆμον Πλεύρα. Τόν τε Χριστιανῶν ἔμφαντων, κατὰ λέξιν γράψει ἐν τῷ θεοτικῷ· « Λέγωμεν δῆ (52) περὶ τῶν χορυφαλων· τί γάρ ἐν τις τοὺς γε φαῦλων διετρίβονται ἐν φιλοσοφίῃ λόγῳ; Οὗτοι δέ που οὐτε εἰς ἀγόραν θεασι τὴν δόδιν, οὐτε δους δικαστηρίου, ή βουλευτηρίου, ή τι κοινῶν ἀλλα τῆς πολεος συνέδριουν νόμους δέ καὶ φιλέσιματι λεγόμενα, ή γεγραμμένα, οὐτε δρῶσιν οὐτε ἀκούσουσι· σπουδαὶ δέ επιτριῶν, καὶ σύνοδος ἐπ' ἀρχές, καὶ σὺν αὐλητρίᾳ κάμαιοι, οὐδὲ δημαρχοὶ πράττειν πρόσταται αὐτοῖς. Εἴ δέ η κακῶν τι γέγονεν ἐν πόλει, ή τι τη κακοῖν ἔστι γεγονός ἐκ προργόνων, μᾶλλον αὐτοῖς ληλεθεν ἢ οἱ τῆς θαλάσσης λεγόμενα χρέος. Καὶ ταῦτα οὐθὲ διτὶ οὐκ οἰδεν, οἰδεν· ἀλλὰ τῷ δητὶ τὸ σώμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, αὐτὸς δὲ πέταται, κατὰ Πλωρὸν, γῆς ὑπένερθεν, οὐρανοῦ τε ὑπερ ἀστρονομῶν, καὶ πάσαιν πάντη φύσιν ἐρυθρώμενος. » Πάλιν αὖ τῷ τοῦ Κυρτοῦ ἥριτῷ, τῷ· « Έστο ὑπάν το, ναΐ, ναΐ, καὶ τὸ, οὐ, οὐ, » ἑκατὸν ἀπακα- στέον « Άλλα μοι φεῦδος συγχωρέσοι, καὶ διάβειαν διανισταὶ οὐδαμῶς θέμει. » Τῇ τε περὶ τοῦ ὅμοια ἀπαγορεύεσσι συνάδει ἦδη ἡ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων λέξις³. « Επανίστε, δρόκος τε (53) περὶ πανὸς ἀπέστω. » Καὶ τὸ σύνολον Πιθαγόρας, Σωκράτης καὶ Πλάτων, λέγοντες ἀκούειν φωνῆς θεοῦ, τὴν κατασκηνὴν τῶν ὀλυμπίων θυμῷ πορεύοντες, δικριδοῖς ὑπὸ θεῶν γεγονόντων, καὶ συνεχόμενην ἀδιαλείπτων, δικριδοῖς οὐκ Μωύσεως λέγοντος· « Εἶτε, καὶ ἐγένετο, τὸν λόγον οὐ θεοῦ ἔργον εἶναι διαγράφοντος. » Επὶ τε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ χοῦς διαπλάσεως ιστάμενοι, γῆραν μὲν οἱ φιλόσοφοι περὶ ἔκστα τὸ σώμα ἀναγρούσσουσιν. « Ομῆρος δὲ οὐκ ὀνειρεῖ τὸ κατάρας μέρει τίθεσθαι τὸν

B C leges, pag. 602.
 (53) Ξαναίστε τε, δρόκος τε. De juramento pluri-
 bus disputat lib. xii Leg., p. 689.

Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν (54) πάντες ὅδωρ καὶ τὰ τέ-
[ροισθε.]

Καθάπερ Ἡσαΐας : « Καὶ χαταπαθήσεται αὐτοῖς, »
λέγων, « ὡς πηγὴν. » Καλλίμαχος δὲ διαρρήγη
γράψει :

Ὕπερ κείνος (55) οὐρυαυτός, ὁ ποτε πτηνός,
Καὶ τοὺς θαλάσσην, καὶ τὸ τετράποδον, οὐτως
Ἐργάζεται, ὡς δὲ πηλὸς δὲ Προμηθέως (56).

Πάλιν τε δὲ αὐτός :

.... Εἰ σε, Ἑψή, Προμηθεὺς
Ἐπλασε, καὶ πηλὸν μὴ ἔξ (57) ἐπέρου τέτορας.

Ηασίδος δὲ ἐπὶ τῆς Πανδώρας λέγει.

Πυραυτοῖς δὲ κέλευσε περικλυντέον, δετι τάχιστα
Γαύρον οὐδεὶς γέρεται, ἐν δὲ ἀνθρώπων βέμεται αὐτῷ,
Καὶ νῦν.

Πῦρ μὲν τῶν τεχνικῶν, ἐφθιβλίον εἰς γένεσιν, τὴν
φύσιν δρίζοντας οἱ Στωικοί· πῦρ δὲ καὶ φῶς ἀλλη-
τορεῖται δὲ θεός, ἢ δὲ Ἀδύος αὐτοῖς πρήτης Γραῦς.
Τι δέ; οὐχὶ καὶ Ὁμηρος, παραφράζων τὸν χωρισμὸν
τοῦ θεότων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς
ἐμφανῆ τῆς ἔγραψε, ἐπὶ τῆς Τρύπωνος καὶ τοῦ Όκεανοῦ
λέγει :

Μῆδη τῷ ἀντρῷ (58) χρόνον ἀλλιττῶν πλέχονται
Εὐτῆς καὶ φιλότητος;

Πάλιν, τὸ δυνατόν ἐν πᾶσι προσάπτουσι καὶ οἱ παρ'
Ἐλληνοὶ λογίσαστοι τῷ θεῷ δὲ μὲν Ἐπιχάρμος,
(Πυθαγόρειος δὲ ἦν), λέγων.

Οὐδὲν ἐκφεύγεται τῷ θεϊοῖς τοῦτο τηνῶσκεν σε δει-
Αὐτὸς δέ τοις ἀμώτερος ἀπέπτης ἀδυταῖς δὲ οὐδὲν θεός.

Οἱ μιλοποιοὶ δέ :

Θεῷ δυνατὸν (59) ἐκ μελαίνας
Νυκτὸς ἀμπλακτὸν δροῦσα γάρος,
Κελυφεῖ δὲ σκότει
Καλύγα καθαρὸν ἀμέρας σέλας.

Ὥ μόνος, ἡμέρας ἐνεστώσης, νύκτα ποιήσαι δυνά-
μενος, φησι, θεός οὗτος ἐστιν. « Ἐν τε τοῖς Φαιρο-
μένοις ἐπιγραφομένοις δὲ Ἀράτος,

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα, εἰπὼν, τὸν οὐδέποτε ἄνδρες
[ἔνομος]
Ἀρῆτον· μεσταὶ δὲ Διὸς κάσαι μὲν ἀγνοῖαι,
Νασαι δὲ ἀνθρώπων ἀγραῖ, μεστὴ δὲ ὄδαλοσσα,
Καὶ λιμένες. Πάντη δὲ Διὸς κεχρίμεθα πάντες·
ἴπιορέπει

Τοῦ νῦρ καὶ τέρος ἀσμέν (οἷον δημιουργία) · δ
[δὲ] θαυμούσιον ἀνθούσιοι

Δεξια σημαίνει.

Αὐτὸς τῷ τά τε σήματι ἐτοράνω ἐστήκειεν,
Ἄστρα διακρίνεις· ἐσκήνωτο δὲ εἰς ἐπιαυτὸν
Ἄστέρας, οἱ δὲ μελισταὶ τετνυμένα σημαίνοντες
Ἄνθρακοις ὄφασιν, δέρον διπλεῖα πάρτα φύνται.
Καὶ μηδὲ πρώτον τε καὶ δευτέρον Λίσσοκτον·

¹ Isa. x. 6.

(54) Ἄλλ' ὑμεῖς μέν. Iliad. II, vers. 90. Μενε-
λαος παύλος κοινοτοῖς ita Græcos alloquitur, τοὺς
μὴ ξενοῖς δεξαμένους τὴν τοῦ Ἐκτορὸς περὶ τῆς
ιωνογαλαῖς πρόστιλην, ut legimus apud Justin.
Martyr. in Parthenet., pag. 23. Quod Eustathius sic
exprimit, « Αὐτὸν, νεκρωθεῖτε, inquit, καὶ τοῦ μὲν
ζωγόνου πνευματώδους θερμοῦ, στερηθεῖτε, γένον-
τε δὲ δύωρ καὶ γῆ, ἢ δὴ ἐπανομένει τοις νεκροῖς
σώματι.

A At vos in terram cuncti redeatis ei undam.

Quemadmodum Isaías dum ait : « Et conculate
ipsos quasi lutum ». Et Callimachus diserte :

Erat annus ille, quo rotantium cætus,
Et qui sub undis, atque quadrupes, rocam
Sic proferebat, ut luum Promethei.

Idemque rursus :

... Si te ipse Prometheus
Finxit, et ex alio non dedit esse luto.

Hesiodus autem de Pandora :

Vulcanumque jubet terram perfundere lympha
Protinus, atque hominis cum voce infundere mentem.

B Jam artificiosum ignem, qui certa ratione 674 ac
via seratur in generationem, Stoici naturam esse dell-
niunt : ignis autem ac lucis nomine, Deum aut ejus
Verbum allegorice Scriptura significat. Quid autem?
nou ipsem Homerus, aquam abs terra separatam,
planeque retecam aridam paraphrasi quadam ex-
pliicit, dum ait de Tethys Oceanique dissidio :

Namque ambos dñndū triāstis discordia lecto
Complexuque arcet?

Deo præterea summum rebus in omnibus potesta-
tem Græcorum eruditissimi tribuunt. Epicharmus
quidem (Pythagoreus autem si fuit) his versibus :

Nil potest Deum latere : fac ut id mente imbibas :
Ille nos per se intuetur : nec nihil solus potest.

C Lyricus vero, sic :

Deus potis est ex profunda
Nocte revocare purum diem :
Nigris dein tenebris
Diei nūdum condere hoc jubar.

Qui solus, inquit, illucescente die, noctem efficere
potest, Deus is est. Et Aratus in Phænomenis, haec
habet,

Ab Iove principium, nullo qui tempore nobis
Prætereundus erit. Cuius late omnia numen
Compita, et omne forum, Pontique profunda tumentis,
Atque omnes portus implet : nemoque potens
Auxilio caruisse queat.

Et rationem subiungit,

... genus omnis ab illo (creatione
[videlicet],

Quippe trahit,

. . . qui blanda homines pietate sovendo,
Latè ollis dat signa manu, populisque frequentes
Ultra operi accingit : certi namque ordine cælum
Sideribus sparsit variis, annique coronam
Texit, apta suis ut munera quæcumque notarent
Temporibus, latoque genus sobolescere fetu

(55) Ὅπερ κείνος. Ita versus istos ex Clemente di-
stinximus ac restituimus.

(56) Προμηθεῶς. Legendum Προμηθῆος, ut ver-
sus constet.

(57) Θεῷ τῷ ἀντρῷ.

(58) Μῆδη τῷ ἀντρῷ. Homerus Iliad. I, v. 206.
(59) Θεῷ δυνατὸν. Pindari fragmenta locuta
hunc representant.

*Quodque darent. Illic prima omnes, huc ultima A Χαῖρε, Πάτερ, μέγα διαιτησούσι
[semp] Vota ferunt. Salve, o Genitor, quem suspicit orbis.*

Et ante Aratum Homerus, in clypeo illo quem Vulcanus elaborarat, mundi procreationem e Moysis exemplari describens, ait :

675 *Fecerat hic terras, cælumque, salunque pro-
[fundum,
Astræa purpurea cælum quæ luce coronant.*

Qui enim et poetarum, et oratorum vocibus Jupiter celebratur, is omnino Deum significat. Jam Democritus, ut in quoque dicam, paucos admodum homines lucem intueri ait, « qui manus ad eum tollant, quem nos Græci aerem nunc vocamus. Quippe satur omnia Jupiter, omnia novit, dat idem austertique omnia, omniumque rex est. » At Boëtius Pindarus, altiore quodam mysterio, Pythagoreus enim is erat,

*Virum, inquit, unum est ac deum genus.
Natre spiritum ombo hausimus ab una.*

Matris nomine materiam intelligit, unumque præterea horum militorem omnium constituit, quem ipse parentem ἀριστοτέχναν, hoc est, optimum ac sapientissimum artificem nominat, qui pro sua quemque dignitate, ad ipsam quoque divinitatem provehal. Platonem enim prætero, qui palam ac perspicue, in ea quam ad Erastum et Coriscum scribit epistola, Patrem ac Filium, nescio quo pacto, ex Hebraicis litteris palam ac manifeste aperit, ubi sic eos hortatur : « Dum juratis, inquit, non illiberali, ac studii sorore doctrina mutuo conjuncti, per Deum ipsum rerum omnium sive præsentium, sive futurorum præsidem, neconon præsidis etiam principiisque parentem Dominum jurestis, quem quidem, si modo recte philosophabimini, cognoscetis. » Idem ea quam in *Timœo* habet concione, artificem illum Patrem appellat, his verbis : « Vos qui deorum satu orti estis, attendite, quorum operum ego parens effectorque sum. » Quare cum idem ita loquitur, circa universorum Regem omnia sunt, ac propter ipsum omnia : idem bonorum omnium principium est. At circa secundum ea quæ secundo, circa tertium ea quæ tertio ordine continentur, cuncta versantur : equidem ista non nisi de sancta Triade accipi, et tertii quidem nomine Spiritum sanctum, secundi vero, Filium intelligi, per quem ex Patris voluntate facta sunt omnia. Præterea *Reipublica* decimo : Eris cuiusdam Armenii filii meminit, genere Pamphyli, qui quidem est Zoroastres. Certe Zoroastres ipse ita de se scribit : « Haec, inquit, scriptis mandavit Zoroastres, Armenii filius, Pamphylius genere : Cum in bello cecidisse, apud inferos abs diis hec didici. » Hunc ergo Zoroastrem Plato, die ab

(60) *Ἐρ δρῦπωρ.* Theodor. Canterus lib. II *Variar. lection.*, cap. 11, hos Pindari versus illustrat.

(61) *Ἀριστοτέχνας* πατέρα. Canterus ibid. Plutarchi loca profert, ubi ex Pindaro id nominis Deo tribuitur. Pindari versus idem ex Dionis Chrysostomi

Atque boni ouctorem sentit.

Καὶ πρὸ τούτου δὲ Ὁμηρος, ἐπὶ τῆς Ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος, κοσμοποιῶν κατὰ Μωυσέα :

*Ἐρ μὲν ταῦτα ἔτενε, ἐτὸ δὲ οἰρανὸν, ἐτὸ δὲ θάλασσαν, φρέναν,
Ἐτὸ δὲ τὰ τερπα πάτερα, τὰ τὸ οἴραρτες στερεά-
[ρωτα.*

Ο γάρ δὰ τῶν ποτημάτων, καὶ τῶν καταλογάρη συγγραμμάτων φόβοντος Ζεύς, τὴν Ἐννοεῖν ἐπὶ τὸ θεόν ἀναφέρει. « Πόδη δὲ, ὡς εἰπεῖν, ὁποὶ αὐλάς διημόρκτος εἶναι τινας ὅλης γράψει τῶν ἀνθρώπων, « οἱ δὲ ἀνατείνωντες τὰς γείρας ἀνταῦθα, οἱ δὲ τὴν τέρα τοιαύτην οἱ Ἐλλήνες. Πάντα Ζεὺς μυθεῖται, καὶ πάντα οὖτος οὗτος, καὶ διδοῖ, καὶ ἀπαιρεῖται, καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. » Μυστικέτερον δὲ ὁ μὲν Βούντιος Πινδαρος, οὗτος Πιθαγορίος ἐν,

Ἐτὸ δρῦπωρ (60), ἐτὸ θεῶν γένος.

Ἐτὸ μᾶς δὲ μητρὸς πτεροειδέων.

Τῆς Δῆλης, παραδίδωσι : « καὶ ἐν τοῖς τοιστον δημιουργοῖς τὸν ἀριστοτεύκτην (61) πατέρα λέγει, τὸν καὶ τὰς προνοτὰς κατ' ἀξίαν εἰς θειότητα παρεργημένον Στεπῶν γάρ Πλάτωνα, ἀ δινικρος οὗτος ἐν τῇ πρὸ Εραστὸν καὶ Κορίσκον ἐπιστολῇ φαίνεται Πατέρα καὶ Υἱὸν οὐκ οὐδὲ διπάς ἐκ τῶν Ἑλεατῶν φωνῶν ἐκφεύγοντας παραχελευθέρων κατὰ λέξιν : « Επομνύντες σπουδὴ τε τὸ δῆμα μὴ ἀμούσῳ, καὶ τῇ τοις σπουδῇ διδελφῇ παιδεῖτε, τὸν πάντων θεόν αἰτον, καὶ τὸ θηραμόν τοις πατέραις Κύριον ἐπομνύντες, δι, ἐὰν δρῦπος φιλοσοφήτε, εἰσεσθε. » Η τε ἐν Τιμαίῳ δημηγορίᾳ, Πατέρα λέγει τὸν δημιουργὸν, λέγοντας ὃδε πως : « Θεοὶ θεῶν, ὃν ἄγω Πατήρ δημιουργὸς τε ἔργων. » Οὔτε καὶ ἐπάν τε εἴη, περὶ τὸν πάντας Βασιλέα πάντας ἔστι, κακένοις ἔνεκα τὰ πάντα, κακένοις αἰτίον τὸν καλῶν διεύτερον δὲ πάρι τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον πάρι τὰ τρίτα· οὐδὲ ἀλλοις ἔνωνται τοις ἔπαχοις η τὴν ἀγίαν Τριάδα μηγύεσθαι. Τρίτον μὲν γάρ είναι τὸ ἀγίον Πνεῦμα, τὸν δὲ Υἱὸν διεύτερον, δι' οὐ πάντα ἔγενον κατὰ βαύλησιν τοῦ Πατρός. Ο δὲ αὐτὸς ἐν τῷ διάτοπῳ τῆς *Poliτείας* : « Ήρός τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παραχέλεων μέμνηται, δι' ἐστι Ζωρδαστήρ. Αὐτὸς γοῦν δὲ Ζωρδαστής γράψει· « Τάδε συγράψει Ζωρδαστήρ δὲ Ἀρμενίου, τὸ γένος Πάμφυλος. ἐν πολέμῳ τελευτῆσας, διττὸς δὲ ἀρρενόφυλλος εἶδεν γεννόμενος ἐξαγνοεῖν παρὰ θεόν. » Τὸν δὲ Ζωρδαστήριν τούτον δὲ Πλάτων, διδοκεταῖον ἐπὶ τῇ πορῷ κείμενον, ἀναδινούσας λέγει. Τάχη μὲν οὐ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλ' ἐκεῖνα αντιστέκεται, ὃς διὰ τῶν διάδεκτα ζωδίων τὸ δέσι ταῖς ψυχαῖς γίνεται εἰς τὴν ἀνάληψιν. Αὐτὸς δὲ καὶ εἰς τὴν γένεσιν φρεστοῖς αἰτήγη γίνεσθαι καθέδον. Ταῦτα ὑποληπτόν καὶ τὰ τοῦ Πρακτέως δέλτα λέγεσθαι ιδεῖ, μετ' αὐτοῖς ἀπαιλαγῆς παντες τοῦ κόσμου τοῦδε τυγχάνει τὶ ψυχή.

stomi *Olympico*, hunc in modum refert :

*Διδωραῖς μετασθενές,
Ἄριστοτέχνας πατέρα.*

Licet illi nominatum Pindarus non appelletur.

Οὐ παραπέμπομαι καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα. Ὁ φυσικὸς δῆτος τῆς τῶν πάντων ἀναλήψεως μέμνηται, ὡς ἐσομένης ποτὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν μεταβολής. Σαφέστερα δὲ Ἡράκλετος ὁ Ἐφέσιος ταῦτης ἔστι τῆς δόξης, τὸν μὲν τινα κόσμον ἀδύον εἶναι δοκιμάσας, τὸν δὲ τινα φειδέμενον, τὸν κατὰ τὴν διακόσμησιν, εἰδὼς οὐχ ἕτερον δυτὶ τετέλεσθαι πώς έχοντος. Ἀλλ᾽ ὅτι μὲν ἀδύον τὸν ἀπάσης τῆς οὐσίας ἀδύον ποιεῖ κόσμον, δῆτα φυνερὸν ποιεῖ, λέγων οὕτω· « Κόσμον τὸν αὐτὸν πάντων οὗτος τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ᾽ ἦν δεῖ, καὶ ξεστί, καὶ ξεστί, πῦρ δεῖξαν, ἀπέδημον μέτρῳ (62), καὶ ἀποσθεννύμενον μέτρῳ. » Οὐτὶ δὲ καὶ γεννητὸν, καὶ φωτεῖν, αὐτὸν εἶναι ἔδογμάτε, μηγὶς τὰ ἀπεργέματα· « Πλήρες τροπαῖ, πρῶτον δέλλασσα, θαλάσσας δὲ τὸ μὲν ἥμισυ γῆ, τὸ δὲ ἥμισυ πρηστῆρ. » Δινάρμει γάρ λέγει, ὅτι τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ διοικούντος Ἀργοῦ καὶ Θεοῦ τὰ σύμπαντα δι' ἀρέος τρίπεται εἰς ὑγρὸν, τὸ δὲ στέρμα τῆς διακοσμήσεως, δὲ καλεῖ θάλασσαν ἐκ δὲ τούτων αὖθις γίνεται οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ τὰ ἀπεργέματα. « Οπως δὲ πάλιν ἀναλαμβάνεται καὶ ἀπεργοῦται, σαφῶς δὲ τούτων ὅπλοι· « Θάλασσα διαχέεται, καὶ μετρέσται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον, δικοῖος πρόσθεν ήν δὲ γενέσται (63). » Όμοιως καὶ περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τὰ αὐτά. Παραπλήσια τούτη καὶ οἱ ἀλλογενάτωτα τῶν Σταϊκῶν δογματίζουσι, περὶ τε ἀπευρώσιων διαλαμβάνοντας, καὶ κόρτους διοικήσεως, καὶ τοῦ ίδιως ποιοῦ κόσμου τε καὶ ἀνθρώπου, καὶ τῆς τὸν ἡμετέρους ψυχῶν ἐπιδιαμονῆς. Πάλιν τε εἰς ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ ἀδόξῳ τῆς Πολιτείας, τὴν ἐνταῦθα τιμέρων νυκτερενῆν ἡμέραν κέλτηκε, διὰ τοὺς κοσμοκράτορας, οἷμα, τοὺς σκότους τούτου· ὑπνον δὲ καὶ θάνατον τὴν εἰς σώμα ὅδον τῆς ψυχῆς, κατὰ ταῦτα τῷ Ἡρακλεῖτῳ. Καὶ μή τι τούτῳ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος προσέπιπτε τὸ Ηπεῖνα, διὰ τοῦ Δασθίου λόγου· « Ἔγδικοι μήθεν, καὶ ὑπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀπειλήστατο μου· » οὐ γάρ τὴν ἀνάτασσαν μόνον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἔξι θνάτου ἔγερσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς σίρκα κάθιδον τοῦ Κυρίου, ὑπνον δὲλτηγορεῖ. Αὐτίκα δὲ τὸς Σωτῆρος παρεγγυεῖ, Γρηγορεῖτε· οἶον, Μελετᾶτε γῆν, καὶ χωρίσετε τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος τοιποτοῦ. Τὴν τοῦ Κυριακήτος ἡμέραν ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς Πολιτείας ὁ Πλάτων δὲ τούτων καταπαντεύεται· « Επειδὴ δὲ τοῖς (64) ἐν τῷ λειμῶνι ἔκάστοις ἐπέτα τιμέραι γένοντο, ἀναστάντας ἐντεύθεν δὲ τῇ ὄγδῃ πορεύεσθαι, καὶ ἀριψινεῖσθαι τεταρταῖον. » Λειμῶνα μὲν οὖν ἀκούστεον τὴν ἀπλανή σφαλέρων, ὡς ἡμερον χωρῶν, καὶ προστηνές, καὶ τῶν ὀτειῶν χῶρων· ἐπτά δὲ ἡμέρας, ἔκαστην κήνσην τῶν ἐπτά, καὶ πᾶσαν τὴν ἐργαστικήν τέχνην, εἰς τέλος ἀναπάσσεως; σπεύσουσαν. Ή δέ μετὰ τοὺς πλανημένους πορεία ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἄγει, τουτόστι τὴν ὄγδῃν κίνησίν τε καὶ ἡμέραν. Τεταρταῖον δὲ τὰς ψυχὰς ἀπίσται λέγει, δηλῶν τὴν διὰ τῶν τεταρτῶν στοιχείων πορείαν. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξι-

A interitu duodecimo, jam rogo impositum revixisse memorat. 676 Quibus forte non resurrectionem, sed alterum illud subobscure significat, animos, cum recipiuntur in celum, per signa zodiaci duodecim viam inire, per quae similiter eodem ait, cum hic generatio sit, descendere solitos. Nec aliter accipendum est, duodecim Herculem certamina conficisse, quibus exhaustis, ab universi hujus mundi angustiis animus liberetur. Nec mihi prætereundus Empedocles. Physicus enim ille sic rerum omnium instauratio meminist, ut ignis in naturam cuncta olim mutatum iri pronuntiet. Quia in eadem opinione Heraclitus Ephesius manifeste versatur. Is enim mundum unum quemdam sempiternum esse statuit, caducum alterum ac perentem agnoscit, at externa specie tenos, quique alius non sit a priore, certa quadam et propria ratione spectato. Nam quod sempiternum illum agnoscet, qui ex universa rerum natura constans, sibi perpetuo similis maneat, diserte profitetur his verbis: « Mundum eundem, inquit, rerum universitatem complexum, deorum hominumve nemo condidit; sed fuit idem, est, eritque semper, ignis quidam perpetuo vivens, quique vicissim et accenditur modice, et modice restinguatur. » Quod autem illum ipsum et genitum, et corruptioni omnioxum esse tradiderit, ex sequentibus intelligas: « Sunt enim, inquit, ignis conversiones istae, ut primum ex igni fiat mare, tum pars maris dimidia in terram, dimidia in vaporem igneum abeat. » Nam quod eas conversiones potestate fieri vult, ab eo cuius vi cuncta reguntur Verbo atque Deo, ignem per aerem in humidum converti significat, quod ab eo mare vocatur, exterioris hujus ornatus quoddam quasi semen, ex quo deinde celum ac terra, quaque amborum sinu continentur, existant. Quemadmodum vero idem sibi reddatur, ac rursus ignescat, plane aperit, dum ita subjungit: « Mare, inquit, eodem prorsus modo, eodemque mensionis genere diffunditur, quo prinsquam terra faret. » Quod ipsum de aliis similiter elementis intellige. Hinc affinia docentur a Stoicorum eruditissimis, cum ab iis, de conflagratione, de gubernatione mundi, de eo, qui talis proprie sit, mundo et homine, deque animalium nostrorum permansiōne disputatur. Kursus Plato ipse, Reipublica septimo, nostrum hunc diem, nocturnum, ob mundi principes, opinor, tenebrarum harum; somnum vero atque mortem, animi descensum in corpus vocavit, Heraclitum secutus. Annon id Spiritus de Servatore nostro Davidis ore praediti, his verbis: 677 « Ego dormivi, et soporatus sum; exsurrexi, quoniam Dominus suscepit me. » Nec enim solam Christi Servatoris resurre-

¹ Psal. iii, 6.

(62) Ἀπτέμστρον μέτρῳ, etc. Hinc Clementem emendare licet, apud quem virtus admodum legitur, ἀπόμενον μέτρῳ, καὶ ἀποσθεννύμενον μέτρῳ, quae simili virtu redundit interpr. mensuras accendens, et

extinguiens mensuras.

(63) Clem. add. γῆ.

(64) Επειδὴ δὲ τοῖς. Plato, lib. x De repub. pag. 519 E.

cionem, a somno excitationem, sed etiam Domini in carnem descensum allegorice somnum appellat. Atque adeo Servator ipse nos ut vigilemus admonet, hoc est, ut de vita recte instituenda serio cogitemus, animumque nostrum a corporis complexu abstrahere coecemur. Porro diem etiam Dominicum, Reipub. decimo, his verbis vaticinatur Plato, « Postquam eo in prato singuli dies septem constiterint, octavo demum inde proficisci oportet, eoque quadrupli itinere pervenire. » Evidem pratum illud, sphæram stabilem et immotam accipio, qui locus est suavis admodum et placidus, sanctiorumque sedes: at illo dierum septenario, singulos septem planetarum motus, atque omnem efficiendi artem intelligo, quæ ad requies finem contendit ac properat. Quod autem post errantes illos orbis iter suscipitur, recta perducit in celum, is enim octavus est motus atque dies. Denique animos quadrupli proficisci dum ait, iter illud, quid per quatuor elementa conficitur, declarat. Septimum quoque diem sacrum esse, non Hebrei modo, verum etiam Græci agnoscent, cuius conversione animantium omnium atque plantarum universitas continetur. Quod Hesiodus ita cecinil,

Luna prima dies, tum quarta et septima, sacra est.

Idemque:

Septima jamque dies, lati lux candida solis.

Et Homerus:

Septima sacra dies reserato illuxerat orbi.

Et:

Sevima sacra fuit.

Et rursus:

Septima lux aderat, qua cuncta exacta fuere.

Atque iterum:

Septima ubi orta dies, Acherontis liquimus udas.

Quibus accinit Callimachus poeta,

Septima jamque dies, qua cuncta exacta, rubebat.

Itemque,

Omine laeta dies est septima, septima rerum.

678 Et:

Ortus, et eximias inter perfecta coruscat.

Et:

Omnia sidereo septena videntur in orbe,

Motibus et propria certos volvuntur in annos.

Quoniam diem, uti sanctiorem, ipsæ quoque Solonis elegie mirum in modum prædicant. Quid præterea? Nunne sacræ litteris congruerent, ubi hæc improborum vox est: « Tollamus justum a nobis, quoniam molestus nobis est »; Plato salutarem Christi dispensationem tantum non prænuntians, ita loquitur secundo *De republica*: « Justo, inquit, illi, qui sic animo comparatus erit, verbæ impouentur, injicientur vincula, oculi eruentur. Idem postremo hæc omnia perspessus, agetur in cruce. Socratus etiam Antisthenes illam prophetas vocem: « Cui me assimilavisti? dicit Dominus », paraphrasa quadam explicans, Deum nemini similem esse ait,

* Sap. ii, 42. * Isa. xl, 25.

(65) *Καλλίμαχος.* Supra, Lino tribuebatur hic versus.

(66) *Σεληνος Ελεγχαι.* Adi eundem Clementem lib. vi, pag. 494, ubi, septenario numeri mysteria uberioris persequens, de Solone sic loquitur: Τάς τε τῶν ἡλικῶν μεταβολὰς, κατὰ ἑδρομάτη γένεσθαι, Σώλωνος αἱ ἐλεγχαι δηλουσίν. ὅδε ποιεῖ:

Παῖς μὲν ἀνδρὸς εἴη ἐτὶ τῆλις, ἔρκος ἀδόντων

Φύντας, ἔκδαλλει πρώτον ἐτὶ ἑπτον-

Τοὺς δὲ ἔτερους, δέ δὴ τελέση θεός ἐπ' ἄριαν-

[τοὺς], Ήθης ἐκπαίτει σπέρματα τυρομένης, εἰτε.

Α μην ἵερὸν οὐ μόνον οἱ Ἐδραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑλλήνες ισαται, καθ' ὃ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωγονούμενων καὶ φυσικῶν ἀπάντων. Ησίοδος μὲν ὁνταί οὐτα περὶ αὐτῆς λέγει·

πρῶτος ἦν, τετράς τε καὶ ἑδρόμη, ἱερὸν ἡμαρ. Καὶ πάλιν·

Β ἑδρομάτη δὲ αὐθίς λαμπρὸν φάος ἡλιοῦ.

Καὶ Ὀμηρος·

Ἐδρομάτη δὲ λειτεῖται κατικλυθεῖ, ἱερὸν ἡμαρ.

Καὶ·

Ἐδρόμη ἦν λειφή.

Καὶ πάλιν·

Ἐδρομον ἡμαρ ἦν, καὶ τῷ τετέλεστο ἄκατα.

Καὶ αὐθίς·

Ἐδρομάτη δὲ οἱ Λιπομεροὶ φύοι ἔξι. Ἀχέροντος.

Ναὶ μὴν καὶ Καλλίμαχος (65) ὁ ποιητὴς γράψα·

Ἐδρομάτη δὲ ἦν, καὶ οἱ ἔτεροι ἄκατα

Καὶ πάλιν·

Ἐδρόμη εἰτὶ ἀγαθοῖς, καὶ ἑδρόμη ἐστι τετέλη.

Καὶ·

Ἐδρόμη ἔτι πρώτουι, καὶ ἑδρόμη ἐστι τελεῖα.

C Καὶ·

Ἐπειδὲ πάντα τέτυκτο ἐτὶ οὐρανῷ δοτερεῖται,

Ἐτὶ κύκλουσι φυτεῖται ἐπιτελλούμενας ἐκαντοῖς.

Ἄλλα καὶ αἱ Σολωνοὶ ἐλεγχαι (66) σφύρῳ τὴν ἑδρομάτα ἔκθεταισαν. Τὰ δὲ οὐχὶ παραπλήσια τῇ λεγούσῃ Γραφῇ; « Αρωματεῖς ἄρι τῷ μὲν τὸν δίκαιον, τῷ δικαιογράφοις ἡμῖν ἔστιν. » Οἱ Πλάτων, μονονονυμοὶ προσηγένειαν τὴν σωτηρίου οἰκονομίαν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς Πολιτείας οὐτα φησίν· « Οὐ δικαιομένος δίκαιος, πατειτεῖσται, δεδηστεῖ, ἐκκοπτεῖσται τῶν ὀφελῶν, τελευτῶν πάντα κακὰ παθεῖ, μαστιχινούλευθερεῖται. » Οἱ Σωκρατικὸς Ἀντισθένης, παραφύρων τὴν προτικὴν ἔκτην γραφὴν· « Τίνι μὲν ὡμοιώσατε, λέγει Κύριος, οὐθενὶ οὐκενά τι φησι· διότε αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἔξικόν δύναται. Τὰ δὲ δημάται καὶ Σενοφῶν (67) δὲ Ἀθηναῖος κατὰ λέξιν λέγει· « Ο γοῦν

(67) *Σενοφῶν.* Ηας τοιδεν verbis apud Xenophontem non reperio. Est tamen *Memorabil.* iv, pag. 802, locus huic admodum affinis: « Ο τὸν δόνον δύσκολον, οὐκοῦτον, συνάττων τε, καὶ συνύγουν . . . οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὀρέται, τόδε δὲ οἰκονομοῦν, δόρατος ἡμῖν ἔστιν. Εννοεῖ δὲ, διτὶ καὶ δέ πάντα φανέρους δοκῶν εἶναι ἡλίος, οὐκ ἐπιτέρπει τοι; ἀνθρώποις εὔστον ἀκριδῶς ὅραν ἄλλο τέος αὐτὸν ἔγχεται θεούσι, τὴν δύνην ἀπαιτεῖσι. Τυποὶ τοιούτου, νενίσι, ανίσι, τοι περ σεσε βιδερινούς, admirabiles tamen effectus virium sustinunt indices ac testes relinquunt.

πάντα σειων καὶ ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας τις καὶ δυνατός, φανερός ὅποιος δὲ Εστι μορφήν, ἀφανῆς. Οὐδὲ μήν δὲ παμφατίς δοκῶν εἶναι ἥμιος, οὐδὲ οὐσίας δοκεῖν δρψιν αὐτὸν ἐπετρέπεται· ἀλλὰ δὲ τις αὐτὸν ἀναῦδες θάσηται, τὴν δῆλην ἀφαιρεῖται.

Αc ne sol ipse quidem, ut lucem quoquoversum diffundere videatur, impune tamen sese videri patitur; quisquis enim in eum impudenter intueri conetur, visum amittit.

Τίς τῷ στόχῳ δύναται τὸν ἔπουράντος καὶ ἀληθῆν
Οὐρανίουσιν ιδεῖν Θεόν ἀμέριτον, ἢς πάλιον οἰκεῖ;
Ἄλλοι οὖθεν ἀκτεῖνον κατ' ἑρατίον τηλεοί,
Ἀθρώπους στήριξιν δύναται, θρητοὺς τε γεμάτες,

προσπίπτεν ή Σιβυλλα. Εἴδη γοῦν καὶ Ζενοφάνης δὲ Κολοφώνιος, διδάσκων δὲτι εἰς καὶ διώματος δὲ Θεός, ἐπιφίπτει.

Εἰς Θεός ἔτι τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέτιστος,

Οὐτι δέμας θητησίσιν ὄμοιος, οὐδὲ τόνυμα.

Καὶ πάλιν·

.... Άλλα δρποτι δοκένοντι θεοῖς τετράσθαι,
Τηρ σφετέραν (68) δὲ σθήτητα ἔχειν, φωτίη τε, δέ-
[μας τε.]

Καὶ πάλιν·

.... Άλλι εἰ χάρας (69) ἔχον βόσε, ηδὲ λέοντες,
Η τρύπην χειρεσσι, καὶ ἔργα τελεῖν ἀπέρ ἀνδρες,
Ἴπποι μὲν δὲ Ιπποκαστι, βόσες δὲ τε βούντη δμοιοι (70),
Καὶ τε δεῖν ίδεας ἔργασσον, καὶ σάγατ' ἐποντούν
Τοιαῦθ', οὐλός περ καντότ δέμας εἰλον δμωιοι.

Ἄκουσμοντον οὖν πάλιν Βαχχύλου μὲν τοῦ μελοποιού
περὶ τοῦ Θεοῦ λέγοντος·

Οἱ μὲν ἀδημῆταις δεικνύων (71) νούσων εἰσὶν,
Καὶ δραίτοις, οὐδὲν ἀνθρώποις εἰλεῖτο.
Ηλάθουν δὲ τοῦ Στωικοῦ, Εν τινι ποιήματι περὶ τοῦ
Θεοῦ ταῦτα γεγραφότος ἔκουεν·

Τάγαδην ἔρωτῆς (72) με οὐλός ἔστι· "Ἄκουε δή.
Τεταγμένον, δικαιον, διοιον, εὐθεῖον,
Κρατοῦν ἑαυτοῦ, χρήσιμον, καλόν, δέον,
Αἰστηρός, αἰθέλαστος, δεινόμυρος,
Ἄρσον, δίνυπος, λυσιτελές, ἀνδρώνος,
Ψηφίλμορ (73), ἀσφαλές, φλογ, ἔντιμον, εὐδρό-

[στον, ἐμολογούμενον],
Εὐελέτης, δημοφον, ἐμπιλεῖς, πρώτον, σφρόδρων,
Χρησίλμονος, δημευτον, δηλ διαμευτον.

Οὐ δὲ αὐτές, κατὰ τὸ σωπώμενον τὴν τῶν πολλῶν
διαβάλλουσαν εἰδωλολατρείαν, ἐπέφρεν.

Ἄντελθερος πᾶς, δοτις εἰς δέκαν βλέπει,
Νη δὴ παρ' ἔκειτης τειχέμενος τειρος καλοῦ.

Οὐκουν έτι κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δέξαν περὶ τοῦ Θεοῦ
ὑποληπτόν·

.... Οὐδὲ τῷραδέμρου δοκῶ,
Φυτὸς κακούστου ὀχήματ' ἐκμιούμενον,
Σὲ εἰνήν (74), ως περ ἀνθρώπον, μολεῖν.

(68) Τηρ σφετέραν. Apud Theodoretum, lib. II
De Graec. affect. cur. p. 49, hic versus ita legitur:
Καὶ λογή τ' αἰσθητος ἔχειν, φωτίη τε, δέμας τε.

(69) Άλλι εἰ χάρας Theodoretus ibid., 'Άλλ' εὶ

τοι χάρας εἴχον βόσε, ηδὲ λέοντες.
(70) Όμοιοι. Theodoret., δημάς, uti conjecteram.
Subdit idem Græcorum medicus Xenophanem illum
eodem in argumento versantem, populorum quo-
rumdam et in ore, huius suæ cogitatione: Idem asse-
reto: Τόδε μὲν γάρ Αἴθιοτας, μίλανας καὶ σιμοὺς
γράψεν έησον τοὺς οἰκεῖους θεοὺς δὲ καὶ αὐ-
τὸι πειράσκοντο τόδε δὲ γε Θράκας, γλυκούς τε καὶ
ἔμβούς καὶ μὲν τοι καὶ Μήδους, καὶ Πέρσας, σφρί-
σιν αὐτοῖς δοκούσας καὶ Αιγυπτίους ἀσάντες αὐτοὺς

A quod ejus in cognitionem ullius ex imaginis specie
venire nemo possit. Quibus affinia Xenophon Athene-
niensis haec habet ad verbum: « Qui omnia concuti-
at, idemque tranquillet, eum et magnum et poten-
tem esse constat; qua vero specie sit, non
liquet. » Ac ne sol ipse quidem, ut lucem quoquoversum
diffundere videatur, impune tamen sese videri
patitur; quisquis enim in eum impudenter intueri
conetur, visum amittit.

Quæ caro serum oculis, immortalemque videbet,
Celestemque Deum, cuius super æthera sedes?
Quippe, nec adversi radianτia spicula solis
Mortales subeant defixo lumine visus;

ut jam q̄lim Sibylla cecinit. Iure igitur ac merito
Xenophanes ille Colophonius, Deum unum, et cor-
poris expertem esse docens, ita cecinit:

Maximus idem hominum ac superum Deus unicu[m]
ille est,
B Quem mortalis homo non mente aut corpore reddat.

Atque iterum:

... Ast homines generari numina credunt,
679 Illigata voce sibi, culiuque et corpore prorsus
Assimilant.

Itemque,

... Si manus apta bovi, manus apta leoni,
Pingere, atque hominum tractare assuēseret artes.
Illa bovi similes superos, similesque leoni
Fingeret; acer equi specie formaret equina;
Quisque suo proprium restiret corpore Numinem.
Rursus et Bacchylidem lyricum ita de divino Nu-
mine loquentem audiamus,

III fadis semper gravibusque morbis indomiti:
Innocentes, nec ultra in re mortaliis similes.
Et Cleauthem Stoicum, cuius in quodam poemate

C sunt, quo sequuntur:

Quidnam bonum sit me rogas? Jamjam accipe.
Quod ordinatum est, integrum, sanctum, pius,
Suique compos, utile, decens, commendum,
Grave, ac severum, quodque semper conferat;
Metu ac dolore maius, et molestia;
Salubre, jucundum, et sibi consentiens;

Claram, ac modestum, sedulum, lene, ac potens,
Perenne, labis nescium, ac semper manens.

Tunc idem vulgi tacite idolatriam carpens, ista
subdit :

Opiniorum qui sequuntur, haud liber est.
Frustra inde quidquam stultus expectet boni.

Non igitur amplius de Deo est ex vulgi opinione
sentendum,

D Haud enim Numen reor,
Hominis scelesti clanculum speciem induens,
Tunc hoc cubile petere, prout homines solent,

διαιροφοῦν, πρὸς τὴν οἰκεῖαν μορφὴν.

(71) Αἰσθεῖσσαν. Longe melius quam, ut apud Clement., ἀλλ καὶ λαβ.

(72) Τάγαδην ἔρωτῆς. Hunc Cleanthis locum
jam laudaverat in Protreptico, pag. 35 B. Sunt autem iambici senarii, quos ante perturbatos, quantum sicut digestissimi. Ceterum maior est Eusebii
cum Clemente similitudo in Protrept. quam in
Stromat.

(73) Ψηφίλμον. Clemens utrobique, Ψηφίλμον,
εὐδέλιον, δημολογούμενον. Qui versus omnino constat.

(74) Σὲ εἰνήν. Corrigere ex Clementie, Σὲ τὴν
εἰνήν.

680 inquit Amphion Antiope. Sophocles vero A Ἀμφίων λέγει τῇ Ἀντιόπῃ. Οὐ Σοφοκλῆς δὲ εὐθαῦρη μόνος γράψει·

Eius parenti namque nupsit Juppiter,
Non flaus auro, non olor pluma nitens,
Qualis ruello junctus est Pleuronie,
Matremque fecit: ast homo plane integer.

Quibus deinceps haec attexit :

*Notis volucrum postibus gressum intulit
Adulter.*

Tum adhuc apertius impotentem fabulosi Jovis libidinem expones, ita prosequitur:

*Non dextra lympham, non cibum lingua attigit :
At pectus acri sauciū morsu, torum
Initi, atque Veneri nocte se tota dedit.*

Venit ista theatrorum insaniae reserventur. Heraclitus quidem perspicue homines ait, seu prius, seu postquam audierint, in commodæ rationis semper ignoratione versari. Et lyricus Melanippides ita cecinit :

*Audi me, o Pater, stupor mortalium,
Qui semper viventem animum regis.*

Et magnus ille Parmenides, ut ait Plato in *Sophista*, de Deu hunc in modum scribit:

*Nec status est unquam, nec morti obnoxius ulli;
Integer, unigena, inconcussus, nescius ortus.*

Imo etiam Hesiodus :

*Te regem ac dominum immortalis turba satetur,
Non alius tecum imperio contendere possit.*

Quin et ipsa quoque tragodia, ab idolorum cultu abducens, in celum oculos tollere nos docet. Sophocles enim, ut refert Hecataeus historicus, in eo quem *De Abramo et Egypciis* conscripsit libro, haec palam vociferatur e scena,

*Unus profecto est, unus hic tantum Deus,
Qui celum et amplas condidit terræ plagas,
Cœrulea ponti terga, et infrenes notos.
At nos miseri, pectora errantes vago,
Calamitatis finimus solatia,
Formas deorum saevas aut areas,
Aurore ductas susiti, aut eburneas.
His dum immolamus, dum statu abgutatos die*

681 Reddimus honores, esse nos remur pios.
Quo eodem ex loco Euripiades,

*Vides subtile fusum immoderatum aethera,
Qui tenero terram circumjectu amplectitur?
Hunc sumnum habeto divum, hunc perhibeo Jovem.* D Idem in drame quem *Pirithoum* inscribit :

*Te, qui te ipso es, qui que aethorio
Rerum omne genus turbine versas :
Quem clara dies, quem turbida nox,*

(75) *Μοιχαῖς ἐπεστάθη.* Clemens, νυμφιοῖς ἐπεσχάτη.

(76) *Ἐθόρυβο.* Clemens, κύριοντε, honestiore vocabulo.

(77) *Εἰς ταῖς.* Idem locus habetur apud Justin. Martyr, in *Paranetico*, pag. 45, fine; apud Clementem in *Protrept.*, p. 56 edit. Graeco-Lat.; apud Theodorum lib. vii *De cur. Grac. affect.*, p. 109.

(78) *Πολλοὶ καρδιῶν.* Clemens in *Protrept.* et Theodori, πουλυκερδίᾳ, quod mendosus est. Lege

Τὴν τοῦδε γάρ τοι Ζεὺς ἔγιμε μητέρα,
Οὐ χρεόμορφος, οὐδὲ ἀπηγιεσμένος
Πτήτον κύνετον, ὃς κάρον Πλευρωλαρ
Ὑπηκρέωντε, ἀλλ' ἀλοσχήρης ἀνήρ.

Είτα ὑπελθὼν καὶ δὴ ἐπήγαγε·

Ταχὺς δὲ βαθμοῖς μοιχικοῖς ἐπεστάθη (75).
'Ο μοιχός.

Ἐφ' οἷς ἔτι φανερώτερον τὴν ἀκρασίαν τοῦ μιθοποιημένου Διὸς ὡδὲ ποιῶντας·

*Οὐ δὲ οὐτε δαιτός, οὐτε χέριος θερόν,
Πρὸς ἀλτόντος ἦται καρδίας ἀδαμάντεος.*
Οὐτέ δὲ ἐκείνης εὐχρόνης δέδρυτο (76).

Ταῦτα μὲν οὖν παρείσθι ταῖς τῶν θεάτρων ἀνοίξι·

B *Ἀντικύρους* δὲ ὁ μὲν Ἡράκλειος· « Τοῦ λόγου τοῦ δι-
οντος δέ, φρονίμος, ἀξίνετος τίγνοντας διθυράτοις, καὶ πρόσθιν ἢ δικούσας, καὶ ἀκούσαντας τὸ πρώτον. » Ή μελοποιὸς δὲ Μελανιππῆς φίδιον φησι·

*Κλύο! μοι, ὡ Πάτερ, θαύμα βροτών,
Ταῦς δειώνων φυγάς μεδέων.*

Παρμενίδης τε οἱ μῆτρας, ὡς φησιν ἐν *Σοφιστῇ* Πλά-
των, ὥδε παῖς περ τοῦ θείου γράψει

*Πολλὰ μᾶλλον ἀγέντης ἔτος καὶ διώλεσπορ, ἐτεί
Μούρον, μουρογενές δὲ, καὶ διτρεμές, τῷ ἀγέν-* [τοι].

'Αλλὰ καὶ δὲ Ἡσιόδος·

Αὐτὸς γάρ πάτερ, φησι, βασιλεὺς καὶ κοραρές [έστε]
Ἄθαράτων, σέο δὲ οὐ τις ἐρήμεται κράτος ἀλλος.

C Ναὶ μήδη καὶ ἡ τραγῳδία, ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἀποσπά-
σα, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεβληπει διδάσκοις. « Οὐ μὲν τὸ
Σοφοκλῆς δὲ παλιὸν καρδίαν (78) πλανώμενοι,
Ιέροντες οὐ πημάτω παραγνυχήτω,
Θσων ἀγάλματα ἐκ Μούρον ἡ χαλκεύων (79),

*"Η χρυσοτεύκτων, η διεργατίνων τύλων.
Θυσίας τε τούτοις, καὶ καλὰς πατηγόρεις
Στέρχοντες* (80), οὐτών εὐθεῖστον τομίζουσεν.
Εὐριπίδης δὲ ιτά τῆς αὐτῆς σκηνῆς τραγῳδῶν,
Ὀράς, φησι, τὸν ὑψοῦ τοῦδε ἀπειρον αἴθέα,
Καὶ γῆραξ Ἑγυρός ὑπραις τὸ ἀγκάδας;
Τούτοις τούτες Ζῆτρα, τόντος ἡροῦ θεός.

*"Ἐν τε τῷ Πειρίθωφ δράματι δὲ αὐτὸς καὶ τάδε τρα-
γῳδεῖ·*

*Σὲ, τὸν αὐτοφυῆ, σὲ, τὸν αἰθερίων
Ρόμβων (81) πάτετων φύσις ἀμελέταρο,
Οὐ πάρι μὲν φῶς, πάρι δὲ ἄρχαται*

πολλῶν καρδίαν, ut est apud eundem Clement. hoc
in *Stromat.*

(79) Εἳς λιθων, η χαλκεύων. Justinus, λίθων εἰς
καὶ ζύμων. Elege; sed emenda Clementem in *Pro-
trept.*, ubi mendosissime legitur, εἰς λιθίνων, η ζύ-
μων, η χαλκεύων.

(80) Στέρχοντες. Justinus, τεύχοντες. Clemens in
Protrept., νέγοντες. Perinde est.

(81) Ρόμβων. Vera lectio. Clemens enim mendo-
se, διμέρων.

*Nῦξ αἰολόγωρας, δικρίδες τ' ἀστρωρ
Οὐχὶς ἐνδελεχῶς ἀμφιχροεῖ.*

Ἐνταῦθα γάρ τὸν μὲν αὐτοφῦν, τὸν δημιουρὸν νοῦν εἴρηται· τὰ δὲ ἔτης ἐπὶ τοῦ κόσμου τάσσεται, ἵνα φατὶς ταῖς ἐναντίτηταις φωτὶς τε καὶ σκότους. Οὐ τε Εὐφορίωνος (82) Αἰσχύλος, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ σεμνῶς στόρδρα φησι·

*Ζεὺς ἔστιν αἰθήρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δὲ οὐρανὸς,
Ζεὺς τοι τὰ πάντα, χωρεῖ τούτον διάτερον.*

Οἶδα ἡγὼ καὶ Πλάτων προσμαρτυροῦντα Ἡρακλετιοῦ γράφοντες· «Ἐν τῷ σοφὸν, μούνον λέγεσθαι οὐκ ἔθεται, καὶ ἔθεται Σηνὸς ὄνομα»· καὶ πάλιν· «Νόμος καὶ βουλὴ πειθεσθαι ἔνος.» Καὶ τὸ φύεται ἔκεινο ἀναγαγεῖν ἔθεται· «Οὐ Ιχωρίων ὡτα ἀκούειν, ἀκούετων, » εὑροις ἀν ὅδε ἀκούειν μενον πρὸς τοῦ Ἔφεσου· «Ἄξιντοι ἀκούσαντες χωρέσθαι ἐκάται· φάτεις αὐτοῖς παρτυρεῖτε πειθέντας ἀπεινά.» Αλλὰ δικτυρούχος μέλος ἀρχὴν καὶ παρ' Ἐλλήνων ἀκοῦσαι ποθεῖς, Τίμαιος δὲ λοχεῖς ἐν τῷ Φιλοσοφικῷ γράμματι, κατὰ λέξιν ὅδε παρτυροῦσθαι· «Μία ἀρχὴ (83) πάντων ἐστιν ἀγέννητος· εἰ γάρ ἔγένετο, οὐκ ἀν ἦν· εἰ δὲ ἀρχὴ, διὰλλ' ἔκεινα, εἰς ἡς δὲ ἀρχὴ ἔγένετο.» Ερβίστας γάρ ἔκεινον ἡ Εδέα ἡ Διληθνή· «Ἀκούεις, φίσιν, Ιστρή· Κύριος δὲ θεός σου εἰς ἐστι, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσαις.»

προστατεύεται· «Audi, inquit, Israel, Dominus Deus tuus uetus est, eique soli servies*.»

Οὗτος ίδον πάντεσσι σαρῆς, πλατητος, ὑπάρχει, ὃς φησιν ἡ Σιδύλλα. Σενοκράτες τὸ δικαρχόδονος, τὸν μὲν ὑπατὸν Δία, τὸν δὲ νέατον καλῶν, Ἐμφασιν Ηατρὸς ἀπολείπει καὶ Υἱοῦ. Καὶ τὸ παραδοξότατον, γινώσκειν (84) φαίνεται τὸ θεόν δινθρωποποιεῖτελόγων τοὺς θεούς· διὸ οὐδὲ σύντοις αἰδεῖται Ἐπίκουρος. Φησι τάρ.

*Tίττε με (85). Πηλέος νιλε, ποσὶν ταχεσσι διώκεις,
Αὔρδες θηρός εἰν τεθρόν διμπροτος; οὐδὲ νύ πώ με
Ἐγρως, ὁς θεός είμι.*

Οὐχ ἀλιτῶν γάρ είναι θυγῆτη, οὐδὲ καταληπτὸν τὸ θεόν, οὐτε ποσὶν, οὐτε χερούν, οὐτε δριψαλμοῖς, οὐδὲ θέω, οὐτε σώματι, δεδήλους. «Τίνες ώμοιώσατε Κύριον; ή τίνες δριψαλμάταις ώμοιώσατε αὐτὸν; » φησιν ἡ Γραψή. «Μή εἰκάσατε ποιητείς τέκτων, ή χρυσοχόος, γωνέως χρυσίον, περιερχόσαστεν αὐτὸν; » καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. «Ο τε κωμικὸς Ἐπίχαρμος σαρῶς περὶ τοῦ Λόγου ἐν τῇ Πολιτείᾳ λέγει ὡλέ τως.

* Matth. xi, 15. * Dom. vi, 4. * Isa. iv, 18.

(82) Εὐφορίωνος. Recete. Fuit enim, ut constat, Euphorionis filius Aeschylus. Tolle ergo mendacium ex Clemente, apud quem leges, δὲ τε Εὐφορίου, ὁ τε Αἰσχύλος.

(83) Μία ἀρχή. Plato in Phædro, pag. 344, col. genio: «Ἀρχὴ δὲ, οὐκοῦν, ἀγέννητος. Εἰς ἀρχῆς γάρ ἀντικαὶ τὸν τὸ γεννώντας γεννεῖται, αὐτὴν δὲ μαζὸν εἰς ἔνος. Εἰ γάρ ἐκ τοῦ ἀρχῆς γίγνοτο, οὐκ ἀν ἀρχῆς γίγνοτο. Forte, οὐκ ἀν ἀρχῆς γίγνοτο, ut Ti-

A *Et multicolor; quemque astrorum
Vis, non uno lumine fulgens,
Circum assiduo volvitur orbe.*

Hic enim ex sese ortum, artificem intellectum vocavit. Quae sequuntur, ad mundum pertinent, in quo lucis etiam est tenebrarumque confictus. Similiter Aeschylus Euphorionis filius, ita de Deo, sane quam graviter:

*Ether, solumque est, atque caelum Juppiter.
Cuncta simul idem est, maius et si quid super.*

Platonem quoque novi sentire cum Heraclito, hunc in modum scribente: «Quod unum sapiens est, solum tamen dici non vult, idemque Jovis nomen amat; » atque iterum: «Lex est, inquit, hujus unius parere consilio.» Quod si altiore sensu dictum illud accipere volueris: «Qui habet aures audiendi, audiat¹, » sic ab Ephesio illustratum invenies: «Qui quod audiunt, intelligentia non assequuntur, surdis illi similes sunt: in quos tritum illud conveniat, presentes abesse.» Num vero Græcorum etiam ex ore principium unum audire gestis? Testem dabo Timæum Locrum, qui libro *de natura* sic ad verbum loquitur: Unum omnium principium est, quod ortu caret; uam si aliunde ortum esset, principium jam non esset, sed illud potius, unde ortu haberet. Quæ opinio, sive vera, ex dicto illo profecta est: «Audi, inquit, Israel, Dominus Deus tuus uetus est, eique soli servies².»

Omnibus ecce patet, nulloque errore ragatur.

C ut Sibylla cecinist. Xenocrates etiam Carthaginensis, qui summum Jovem unum appellat, infirmum alterum, Patris nonnullam dat ac Filii significacionem. Quodque præter omnem opinionem est, Homerus (82) ipse Numeū agnoscere videtur, qui deos introducit humano more sensuque commotus, quem tamen ne sic quidem reveretur Epicurus. Est enim Homeri quod sequitur:

*Quid me immortalem porro, mortalis Achilles.
Præcipiti cursu insequeris? mea numina nondum
Scilicet agnosti.*

Quo quidem Numen ejusmodi esse declarat, quod nec pedibus, nec manibus, nec oculis, nec toto corpore, mortalis quisquam assequi capereque D possit. «Cui similem fecisti Dominum? aut cui imaginis assimilavisti eum?» inquit Scriptura³. «Numquid sculptile conflavit faber, aut aurifex auro fuso insauravit eum?» et quæ sequuntur. Et Epicharmus comicus in *Republica*, sic de Logo perspicue:

mæsus hic, οὐκ ἀν ἦν ἡτι ἀρχή. Atque ita Tullius reddidit, Tuscul. II: Nec enim esset id principium, quod gignebatur aliunde. Vulgata tamen lectio defendi protest. Ἐπειδὴ δὲ ἀγέννητον ἐστι, καὶ ἀδιάφορον αὐτὸν ἀνάγκη εἶναι, etc.

(84) Γινώσκειν. Clemens Ομήρος γινώσκειν.

(85) Τίττε με. Iliad. X, v. 9. Apollo in sequentem Achillem compellat.

Humana vita ratione ac numero protinus indiget;
Numero ac ratione vivimus; ambo nos soveni.

Tum ita diserte :

Ratio mortales regit, moresque servat.

Deinde :

*Si est in homine ratiocinatio, est et divina ratio.
Ratio homini innata est, ad casus vitæ variis.
Ratio divina artes cuique moderatur suas:
Omnibus per se aperit, quid magis cuique conserat.
Hanc enim artem ullam homo reperi, Deus hanc
[unus parit.
Ratio nimis hominis, ratione ex divina suta est.*

Porro cum Isaia voce hæc Spiritus inclamat : « Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum ? dicit Dominus : plenus sum holocaustis ; adipem agnorum, et sanguinem taurorum nolo ». Idemque subiungat paulo post : « Lavamini, mundi estote, auferite nequitias ex animabus vestris ». Tum in eamdem sententiam Menander comicus totidem verbis ita scribit :

683 *Cruentes aras sanguine, aut aliud deis
Quodcumque macel ; site quod docta manus
Laborat arte, purpura ardentu micanis,
Aurore texture pollium, aut candens ebur,
Viridem aut smaragdum, muta qua moles sinit,
Animantes mutans, offret ; Numen sibi
Credat secundum : mentis hic nimis levis,
Heu ! graviter errat. Commodis sit moribus
Homo, necesse est : virginis casto innocens
Parcat pudori, parcat alieno toro ;
Furti atque carnis incicias servet manus.
Cave ergo vel acum ne appetas, mi Pamphile ;
Te quippe nunquam non videt presens Deus.*

« Deus vicinus ego sum, et non Deus de longe. Num faciet aliquid homo in absconditis, et ego non videbo eum ? » inquit Deus per Jeremiam *. Atque iterum Menander illud Scripturæ, « Sacrificate sacraentum justitiae, et aperate in Domino » *, parafrasi quadam expponens, sic ait,

... Neve acum, o suarissime,
Aliena quæ sit, appetas : etenim Deo
Injuncta nulla, justa quæ modo sunt placent
Feliciorem dicere hunc vitam sinat,
Qui nocte terram, qui die assiduo colit.
Deo sacrificea, aquæ ad extremum tenax ;
Ut veste munda splendidus, sic pectora.
At cum tonabit, sistete, nec pavido gradu
Fugam capesses, quandiu nil conscius
Ipse tibi fuerit : te Deus præsens videt.

* Isa. i, 11. * ibid. 16. * Jerem. xxiii, 23. * Psal. iv, 6.

(86) Κατὰ πρόσωπον, etc. Reponendum ex Clemente, κατὰ τρόπουν αὐτοῖς. Εἶτα. Nisi malis καὶ σώματα τρόπον, aut, quod secutus sum, καὶ σώματα τρόπου. Si tamen retinetur κατά, vox τρόπου modum potius quam mores significabit.

(87) Εστιν ἀνθρώπος. Et hic Clemensem sequor; scribi enim, εἰ τὸν ἀνθρώπον λογ.

(88) Καταστροφῆς. Vera, ut opinor, lectio, ex qua vicissim Clementem corrigas, apud quem vi-
tiosum, καὶ τὰς τροφάς.

(89) Μένανδρος δικαιούσης. Justinus lib. De mon-
archia, sequentes versus Philemoni tribuit.

A Ο βίος ἀνθρώπους λογισμοῦ καὶ ἀριθμοῦ δεῖται [άριν]. Ζῷμεν δὲ ἀριθμῷ καὶ λογισμῷ· ταῦτα γὰρ σώ- [τει] βροτούς.

Εἴτα διαρρήδην ἐπιφέρει·

Ο λόγος ἀνθρώπους κυβερνᾷ, κατὰ πρότιτον [Κέ], καὶ σώματα

Ἐστιν ἀνθρώπων (87) λογισμός, θετι καὶ θεοῖς [λόγος]

Ο λόγος ἀνθρώπῳ πέρι πλούτῳ βίον καταστρέ- [γέδη] (88).

Ο δέ γε τὰς τέχνας διπλασιαὶ συνέπαιται θεοῖς λόγος, Διδάσκων αὐτὸς αὐτὸν, δι τι ποιεῖ δεῖ συντέλειον. Οὐ γάρ ἀνθρώπος τέχνας τιν' εὑρεται, δε δὲ θεοῖς [ταῦτα] γέρει.

Ο δέ γε τοῦ ἀνθρώπου λόγος πέρι πλούτου ἀπὸ της [θεοῦ] λόγου.

Ναὶ μὴν διὰ τοῦ Ήσαίαν Πνεύματος κεχρηγότος

B « Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὄμων ; λέγει Κύρος, πλήρης εἰμι διλοχατωμάτων, καὶ στέρεα ἀρνῶν, καὶ αἷμα τάρυν ως βούλομαι. » Καὶ μετ' ὅλης ἀπαγγόντος « Λουσάσθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέστε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν φυχῶν ὄμων ». Καὶ ἐπὶ τούτοις Μένανδρος δικαιούσης (89) αὐταῖς γράψει ταῦτα λέξεστιν.

Εἰ τις δὲ θυσιαὶ προσγέρω, ὡς Πάμψιλε, Ταύρου τι οὐδέδος, η ἔρζων (90), η, νὴ Ἀλα, Ἐτέρων τοινῶν, η κατασκευάσματα, Χρυσᾶς πονήσας χλαυδίας, ήτοι περιφράς, Η δι' ἐλέφαντος η σφράγιδον λόδια (91), Εἴνουρον ρούμει τὸν θεόν καθεστάγει· Πελλάντηρος ἐπένοις, καὶ φρένας κονταὶ έχει. Δεῖ τῷ τῷ ἀνέρᾳ χρησίμον περιενέται, Μή παρθένον φεύγοντας καὶ μοιχεύοντας, Κλέπτοντα καὶ σφράγεοντα χρημάτων χάρον. Μηδὲ βελόνης ἔργαι· ἐπιθυμητος (92), Πάμψιλε, Ο τῷ θεός βλέπει σε, πλησίον παρών.

C

ε Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐδὲ Θεὸς πόρφυ-
θεν. Ποσὶοι τι διδύνωτος ἐν κρησίσι, καὶ εὖ διο-
μαι αὐτὸν ; δεῖ Ιερείου φησι. Καὶ πάλιν δι Μέ-
νανδρος, παραφράζων τὴν Γραφὴν ἐκείνην· οὐαὶ
θυσιῶν δικαιούσης, καὶ ἐλπίσαστε ἐπὶ Κύρου, οὐδὲ
ποιεῖς γράψει.

... Μηδὲ βελόνης (93).

Ω φίλατα, ἐπιθυμητον ἀλλοτρας ποτε.
Ο τῷ θεός τ' ἔργοις δικαιοῖς ἥδεται,
Καὶ οὐα δοτοῖς πονηστα δε δε τον ίδιον
Βίον ὄντος, τὴν τὴν δροῦστα νίκην καὶ
Τὴν ήμέραν. Θεῷ δε δε διὰ τέλους
Δίκαιος οὐτοι, καὶ λαμπρός, ός ταῖς χλαυδίοις,
Τῇ παρδαλ. Βροτος δὲν ἀνόντος, μὴ σύγκε,
Μηδὲν συνειδὼς αὐτὸς συντῷ, δέσποτα.
Ο τῷ θεός βλέπει σε, πλησίον παρών.

D

(90) Η δρίψων. Clemens, η δρίψων. Omissus est apex ante ρ, cum scribendum fuerit η δρίψων.

(91) Ζόδια. Operarum virtus, in versione legioris animantes imitans. Corrige, animante mutans.

(92) Εραμψ ἐπέδ. Ita ex Clemente malui. quanm περιεγεται, έν δημητριος, tanetsi έν ζηριπηνης retineri possit.

(93) Μηδὲ βελόνης. Aliter atque aliter apud Clementem hi versus et incipiunt et desinunt. Sed neque hic, neque illuc sua singulis ratio sati-
stat, nec facile constitui potest.

« Ἔτι σου λαλούντος, » φησὶν ἡ παρθή, « ἐπώ, οἶδος πάρειμι. » Διέβιος πάλιν δὲ κωμικὸς τοιαῦτά τινα πεπλή τῆς κρίσεως διαλέγεται·

Olei σύ (94) τοὺς διανθάτας, ὁ Νικήπατε (95),
Τρυφῆς ἀπάσης μεταλαβόντας ἐτὶ βίῳ,
Περευέντας τὸ θεῖον, ὡς δεληθότας;
Ἐστι δίκτης δράματος, δὲ τὰ πάντα ἄρα.
Καὶ γάρ καθ' ὅστην ἔδο τρίσιον τομόμενον,
Μιαρ ἕκατον (96), ἑτέρας δὲ ἀστέρει, κύκλῳ.
Τῷ πάντῃ (97) ἀπελόν, κλέψει, ἀποστέρει, κύκλῳ.
Καὶ εἰ τοὺς δύο καλύψει ἡ γῆ, σαστ., χρόνῳ.
Μηδὲν πλανηθῆσαι, ἔσται καὶ ἄδον κρίσις,
Ηγετὸς πονητοῦ σὲ θέος δὲ πάντων δεσπότης.
Οὐ τοντορα φεύειν, οὐδὲ ἀρ έργασται· ἔγω.
Οὓς τοῖς αμαρτάνοντοι πρὸς μῆκος βίον
Δίκαιοι. Εἰ τις δὲ θητεῖον οἰεται, τούτουμέρα
Κακῶν τι πρόσων, τοὺς θεοὺς δεληθέαν,
Δοκεῖ ποιητὴ, καὶ δοκών ἀποκεται,
Οταρ σχολὴν ἀγονεῖ τυγχάνει δίκη.
Ὦρᾶς δοὶ δοκεῖτε οὐκ εἴται θεοί.
Ἐστι γάρ, ἔστιτι. Εἰ δέ τις πράττει κακῶς,
Κακὸς περικύλος τὸν γρότον κερδαιτεύω.
Χρόνῳ γάρ οὗτος θετερός δύοτερος δικῆρος.
Συνέψει δὲ τούτοις καὶ ἡ τραγῳδία διὰ τῶνδες,
Ἐσται γάρ, ἔσται κείος αἰώνος χρόνος,
Οταρ πυρὸς τέμοντα θητευόντος σχάσην
Χρυσωτὸς αὐθίρ. Η δὲ βοσκηδεῖσιν φύλε
Ἄστατα τὰ ἐπίγεια καὶ μετάστα,
Φλέξει μαρεῖσα.

Καὶ μετ' ὅλη αὐτῆς ἐπιφέρει,

.... Ἐπάν δὲ ἐκληπτὴ τὸ πάτη,
Φρύδος μὲν ἔσται κυράτων ἄπας θυθός,
Δη δὲ ἔρανος (98) ἔρυμος, οὐδὲ ἄρ' ἔσι
Πτερωτὰ σύντα βλαστήσει πυρωμένη,
Κάκεστα σώσει (99) πάντῃ ἀ πρόσθ ἀπάλεσται.

Τὰ δημοια τούτοις καὶ τοῖς Ὁρφικοῖς εὐρήσομεν, ὡς
πως γεγραμμένα·

Πάντα τὰρ κρήγαν, αὐδίς ψάσις ἐπ πολυτηρθέ,
Ἐξ εἱράς κραδαὶς ἀνερέγκατο, μέρμερα δέλων.

Ἡν δὲ δοῖος καὶ δικαῖος διαβιώσωμεν, μακάριοι μὲν
ἐνταῦθα, μακαριώτεροι δὲ μετά τὴν ἐνθέντες ἀπαλλαγήν,
οὐ χρόνι τιν τὴν εὐδαιμονίαν ἔχοντες, διλλ' ἐν
αἰώνι ἀναπαύσεσθαι δυνάμενοι,

Ἀθαράτοις ἀλλοιστι διμέστιοι, αιτοτράπεζοι,
Ἐόρτες, ἀνδρεῖων (1) Ἀχαιῶν ἀπόκληροι ἀπερτεῖς,

ἡ φιλόσοφος Ἐμπεδοκλέους λέγει ποιητικῇ. Οὐδὲν
τις μέγας ἔσται καὶ καθ' Ἑλληνας, ὡς ὑπερίχειν
τὴν δίκην, οὐδὲ σμικρός, ὡς λαθεῖν. Οὐδὲν αὐτὸς οὐ-
φαίνει καὶ τάπια λέγει·

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τοντον προσέδρευε,
Ἴθινων κραδίης τορούντων, εἰς δὲ ἐπίλευτε

A Adhuc te loquente, » inquit Scriptum: a dicam, Ecce adsum. » Præterea Diphilus Comicus hæc habet de judicio . . .

Putane vero mortuos, Nicerate,
Quis omnis omnem fluxit in luxum dies,
Potuisse latebris fugere capitatis Deum?
Est oculus ille, est, cuncta qui justus videt.
Dux, ut statim, inferos secant vice,
Patet uia castis, altera scelestos manet.
684 Quamvis profundissime inclusum simū
Utrumque terra teneat. I. rapias licet,
Fure, spolies, miseras. Erres, care:
Est est sub alto Dite iudicium super,
Cui magnus orbis Dominus ac Rector præest,
Cujus rel ipsum nomen effari horret,
Quicquid diuturnam sonitibus ritam trahit.
Quod si quis omni sceleris molitus die,
Superos latere credit, is novum scelus

B Sibi persuaderet, justa quod lento manus
Pendere soleat otio. At quisquis Deum
Non esse fugis, proplice infelix tibi.
Deus ille, Deus est. Si quia interea nocens
Impune peccet, habeat in lucro moram.
Namque ipse meritas postea penas tueri.
Quibus hunc in modum accinit tragedia,
Erit illa quandam savus ac tristis dies,
Cum rutilus alto conditos ignes simū
Effundet æther: cum rapax flamma hauriet
Ima atque summa, nec modum capiet furor.

Et uancis interjectis,

.... ast ubi superstes nihil;
Mariū profundi gurgites nulli tum erunt,
Labefactum ab imis sedibus vacuo solum
Gremio jacebit, haud enim vastis procul
Flammis perustum, summa pennatis greges
Mittet sub astra: sed tamē quidquid prius
Fuerit ademptum, recipit ac proprium tenet.
Affinia reperiemus in Orphicis quæ sequuntur,
Quos prius abdiderat, laetas in luminis auras
Sollicitus sacro cunctos ex corde refudit.

C Qui si caste integre vixerimus, beati quidem hic
erimus, ut post discessum ex hac vita louge beatiores,
nec ullo tempore circumscrubet nostra hac
felicitas, sed quiete fruemer sempiterna,
Cum superis lare conjuncti, mensaque per ævum,
685 Casibus haud hominum, sive quo dolore sub-
acti,

ut certinum Empedoclis philosophica poesis. Adeoque
vel ex Grecorum ipsorum mente futurus est neato,
vel tantus, ut judicii vim supereret, vel tam pusillus,
ut lateat. Quin et Orpheus idem hæc habet,

D Divino in Verbo defixis totus inhære
Luminibus, mentisque memor lustrare recessus,

Ἐστι καὶ ἄδον κρίσις.
Qui ordo mihi quidem magis placuit, sed versus
pessime depravati sunt. Malum ergo legere, post
ōρον, hoc modo:

K εἰ τοὺς δύο καλύψει ἡ γῆ, σαστ., χρόνῳ.
Τῷ πάντῃ ἀπληθῶν κλέπται, ἀποστέρει, κύκλῳ.
Μηδὲν πλανηθῆσαι, ἔστι καὶ ἄδον κρίσις.
(98) Δη δὲ ἔρανος. Clemens, γῆ δὲ ἔρανον ἐπ.
οὐδὲ γάρ τ' εἴτι, recte.

(99) Κάκεστα σώσει. Quia huic etiam versu de-
ferant, ex Clemente supplevimus, ante legebatur:

Kάκεστα τὰ πρόσθεν ἀπώλεσον, nullo sensu.

(1) Εόρτες, ἀνδρεῖων. Quid si legas, Ἄνδρεσ;

*Intactum per iter constanti incedere gressu.
Aeternumque unum caeli modo cernere regem,
Perge alacris.*

Δ Ἀτραπιτοῦ, μοῖρος δὲ ἐσόρα καθημοιο ἄγακτη,
Ἄθαρτες.

Mox visu Deum attungi non posse confirmans, unicuique genere Chakao notum illum fuisse testatur, sive Abrahamum dicat, sive filium ejus aliquem, his versibus.

*Ast aliquis tantum Chaldae a sanguine cretus
Norat enim qua magnus iter sol flectat in orbem,
Æquatosque habilis, circumque immunita terre
Pondera, sed proprio gyros convertat in axe :
Et volucres effusus equos per cœrulea mundi
Verset agens, aurisque obeat, pelagique profun-
dum.*

**Tum quasi dictum illud, «Cœlum mihi tberonus est,
terra autem scabellum pedum nieorum¹», paraphrasi
quadam explicaret, ista subiungit,**

*Ille igitur magni supra laquearia cœli
Immotus, solioque micat sublimis in aureo.
Olli planta humiles subter premit ardua terras :
Oceanus extremos attingit dexteræ fines.
Cujus inexhaustum quasi ab radicibus innis
Ferre negant robur nutranti vertice montes.
Atque ut sidera nunquam discedat ab arce,
Cuncta tamen nostris præsens molitur in oris,
Principium in sese, ac medium , finemque coercens.*

386 *Illa secus memorare nefas , membrisque so-
luitis,
Necrum animo volvens trepido. Nam desuper ipse
Cuncta regi.*

Et quæ sequuntur. His enim prophetica illa omnia declaravit, « Qui si aperuerit cœlum, tremor corripiet; et a conspectu tuo moutes coliquescent, sicut a facie ignis liquefit cera. » Itemque hæc Isaia, « Quis mensus est cœlum palmo, et universam terram pugillo? » Rursus cum ita cecinuit,

*Aetheris, o, Ditisque potens, pelagique, solique,
Qui solidum tonitru quatatis alti limen Olympi,
Quemque Lares horrent, me uit quem turbe deo-
rum,
Et cui Parca, licet mansuescere nescia seruit.
Matri summe Paren, cujus furor omnia jactat,
Quicke cies ventos, et rubibus omnia condit,
Flammatique procul vastum aera turbine sulcas.
Astra tuo certos volunt sub Numinis motu.
Longo indecessu solium stant agmine circum
Aligeri, quorum mortalia credita curva.
Vere tuo nitidis se floribus arva coronant;
Et tua seruit hiemo, gelidis sub rubibus acta,
Et tibi debetur Bromius vendimia fetus.*

Tum diserte omnipotentem Deum sequentibus dicitis appellat.

*Immunem interiu, solis quem dicere fas est
Cælitibus.
Maxime tu divum, fato comitatus adesto,
Ingens, terribilis, cuncto discrimine major,
Quem mors nulla domet, quemque ardens æthra co-
[ronat.*

687 Qui sane duni Matris cum Patrem nominat, cum rerum ortum ex nihilo significat, tum iis forte qui prosemimationes illas invebunt, coniugis etiam

¹ Isa. LVI, 1. ² Isa. XI, 12.

(2) Clem., ἀλλως οὐ θερ.
(3) Αξ ποτε. Libentissime subscribo Frontoni posito τῷ κακοφύᾳ, qui Σέπι μεταλαγηδούμενον επίμε-

Αλλίς τε περὶ τοῦ θεοῦ, δόρατον αὐτὸν λέγων, μήνιν γνωσθῆναι ἐνὶ τινὶ φρεσὶ τῷ γένος Χαλδαϊκῷ, εἴτε τὸν Ἀβραάμ λέγων τούτον, εἴτε καὶ τὸν οὐδὲν τὸν αὐτοῦ. διὰ τούτων·

Ει μη μορογένεις τις απορρίψεις φύλου μάθετε
Χαλδαίων· ίδρου γάρ ένησεν παρείης.
Και σφραγίς αὐτήν μάρτυρας θόλων, ως παρείτελλα,
Κυκλοτερές τ' εἶναι Ιών, κατὰ δὲ σφέτερος κτύ-
[σακα]
Πτεύματα δ' ἱνοχεῖ, περὶ τὸν ήραν καὶ τοῦ γείτου.

Είτα, εἰς τὸν παραφράζων τὸ, « Ὁ σύμβολος μοι θρόνος, τὸ δὲ γῆ ὑποκέδεον τῶν ποδῶν μου, » ἐπιγρέψει

Β Αὐτὸς δ' αὐτὸς αὐθὶς ἐκ' οὐρανὸς ἐστίριψεν
[καὶ],
Χρυσεῖον ἐπὶ θρόνῳ· ταῦτα δὲ πάσοις βέλτερα.
Χεῖρα δὲ δεξιεπερήν περὶ τέμπανος Αἰγαίου
Ἐκτάσαις· ὅρων δὲ τριμερεῖς βάσις ἔκβοτοι θυρῶν.
Οὗτοι γέρεαν δύναται κρατερὸν μέρος· ἐστὶ δὲ
[άντινη].
Αὐτὸς ἐπουρδριος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελεντῇ,
Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων ἀμα, καὶ μέσον, τὸ δὲ τε-
[λεντήν].
Α.Ι.Ι. οὐ (2) μέρη δειπτέντες λέγεται τρομεύειν δὲ γεγονός
Ἐν τῷδε. Εἴ ταπαν κρατεῖ.

Καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Αἱ γὰρ τούτων δεδήλωσε πάντα
ἔκεινα τὰ προφητικά· «Οὐ λάν ανοίξῃ τὸν οὐρανόν,
τρόπον λήψεται· καὶ ἀπὸ τοῦ δρόντος ταχέστας ὡς ἐπειδὴ^c
προσώπου πυρὸς τήκεται κχρός». Καὶ τὰ διά
«Ηαστον». Τις ἐμβέρος τῶν οὐρανῶν σπειραζεῖ, καὶ
τᾶσσαν τὴν γῆν δραχεῖ· Πεδίον δὲν εἶπε·

Αλέρεος ήδη ἀδου, πάντου, γαλῆς τε τύφαρι,
Οὐς βροταῖς σελεῖς βριαρόν ἔδυον Οὐλύμπου,
Δύσκοις δὲ φρίσσονται, δεωρὲ δὲ δέουσιν δύλος,
Οἱ μοῖραι πειθοῦσαι, ἀμελεῖξον περ δύσαι·
Ἄρθροι μητροπάτων, ον θυμῷ πάντα δορεῖται,
Οὓς κηρεῖς διέριουν, νερζεῖσι τε πάντα κατέπλετε,

πρότυποι οιχών κατάντινοι ανέβησαν.¹⁴ Ήταν επί της περιόδου
Τάξις Δαλαλέκκων που έγνωστάντοι τρέχουσαν.¹⁵
Σώζεται δέ δρόμος πυρσούτην παρεστάνοντας σαλιμηγδόν.¹⁶
Αγγελοι, οιοι μαζίπλε βροτούς ως πάντα τελείται,
Εντός μὲν έκανεν τέρον θνήτους αρχηγώντων
Σέδις κειμώνων, ψυχαστούντων πλευρόμενος
Λαζαρέων πάντας πάντας.¹⁷ Αγγελοί πάντας
Λαζαρέων πάντας πάντας.¹⁸

D Είτα ἐπιφέρει, φητῶς παντοκρατόρα διαμάζων τὸν
θεῖον·

Ἄφθιτος, ἀδάρατος, βητός μόνος ἀθαράτος.
Ἐλθὲ, μέριστε θεῶν πάγτων, κρατερῷ σὺν ἀράτην
Φρικτός, ἀπτητός, μέτρας. ἄφιτος, δὲ στέρε-

Διὰ μὲν οὖν τοῦ μητροπάτωρ, οὐ μόνον τὴν ἐκ μῆδ
δυτῶν γένεσιν ἐμήνυσεν, ἐνδέδουσε δὲ ἀφορμάς τοις
τὰς παροβόλας εἰπάνγματα τάκτα καὶ σύμμυνον νοέσαι.

conjicit, ut ante habes, σὺν θαρ, αὐτὸς χειρῶν. Stimul etiam βαχχευτῆς προ βαχχευτάς legi possit.

τῷ Θεῷ. Παραφράζει δὲ ἐκεῖνας τὰς προφητειῶν γραφάς, τὴν τε διὰ Νοστέ (4)· « Ίδοι ἡγύ στρεψόνθην, καὶ κτίζων πνεῦμα, οἷον καὶ χείρες τῆν στρατιῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐθεμελίωσαν. » Καὶ τὴν διὰ Μωϋσέως, τὸν Πλάτωνα, θεῖτε, θεῖτε, δοτὶ ἡγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστι Θεός θερός πλήν ἐμοῦ. Ἑγὼ ἀποκτενώ, καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, καὶ γώ λασοματί. Καὶ οὐκ ἔστιν δὲ ἐξελίξαι ἐκ τῶν κειρῶν μου. »

Ἄντος δὲ ἐξ ἀγαθοῦ κακὸν θητοῖσι γυνεῖς,
Καὶ σπλέμον κρίνεται.

Κατὰ τὸν Ὀρφέα. Ταῦτα καὶ Πάριος Ἀρχιλοχος λέγει·

Ο Ζεύς στὸν μὲν οὐρανὸν κράτος, σὺν δὲ ἄρτα
Ἐπ' ἀνθρώπους φένει, λεωφρόν τε καὶ δόλιμοτα.

Πάλιν διῆμιν φάστερον δὲ Θράκιος Ὀρφεὺς·

Χείρα δὲ δεξιερήν ἔχει τέργατος Ήλειανοῦ
Πλάντοντες ἐκτέταντεν· γαλή δὲ ὑπὸ ποσοῦ βέβηκε.

Ταῦτα ἡμενῶν ἐκεῖθεν εἴπησται· « Κύριος σώσει πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψει τῇ χειρὶ ὡς νοστάν (5). Κύριος δὲ ποιήσεις τὴν γῆν ἐν τῇ ισχύι αὐτοῦ, » ὡς γησιν Ιεραμέλας, « καὶ ἀνορθώσεις τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σφρίξ αὐτοῦ. » Επι τρόπῳ τούτῳ Φωκαϊδέρης μὲν τοὺς ἄγγελους; δαμονας καλῶν, τοὺς μὲν εἶναι ἀγαθούς αὐτῶν, τοὺς δὲ φαῦλους, διὰ τούτων παρίστησον, ἐπειὶ καὶ ἡμεῖς ἀποτάτας τινάς παρειλήφαμεν.

Ἄλλη ἀρά δαίμονές εἰσιν ἐπ' ἀνθράστοις. ἀλλοιοι.

Οἱ μὲν ἐπερχομένοι (6) κακὸν διέροις ἐκλύσασθαι.
Καλῶς οὖν καὶ Φύλαμνον δικαιοκράτον, τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκκόπτει διὰ τούτων

Οὐαὶ θεῖσιν ήμῶν οἰδεμένα τόχη θεδί,
Οὐαὶ θεῖσιν, ἀλλὰ τανόδαμον δὲ γίγνεται
Ὄς ἐπυγχόνει κάκοστον, προσταρούεται τόχη.
Λοροκόδης δὲ διαγωδονός.

Οὐδὲ θεῖσις, λέγει, αὐθαίρετα κάρτα πέλοται,
Νέσυρι Διὸς· καίνος τῷρες ἔχει τέλος ηδὲ καὶ ἀρχήρ.

Ο τε Ὀρφέας·

Ἐρ κράτος, εἰς δαίμων τότουει, μέτρας Οὐρανὸς

Ἐρ δὲ τὰ κάρτα τέτυκει, ἐν φασὶ τάπτε καν-

πῆρ, καὶ οὐδωρ, καὶ γαῖα.

Καὶ τὰ ἐπὶ τούτων. Πίνδαρος δὲ ὁ μελοποιὸς, οἴσι το-

βαχεύεται διντυρούς εἰπών·

Τι θεῖς; Ο τι τὸ κάρ-

κατάλιν·

Θεος δὲ πάρτα τεύχων βροτοῖς.

Ἐπειν δὲ εἰπτη·

Τι ἐπεισ οὐρανὸς δίλλοι τι ἀντρὸς ὑπὲρ ἀνθρός

Τὰ θεῖν βουλεύματα ἐρευνῶσι βροτεά γένεται

Θετᾶς δὲ ἀπὸ ματρὸς ἔξιν.

Ἐπειδὲ ἐποκεῖ τὴν διάνοιαν· τις Ἡγηνοῦ Κυ-

Αμος. iv, 13. * Νεολ. xxxii, 39. * cap. i, vers. 12.

(4) Διὰ Νοστέ. Μνημονικὸν ἀμάρτημα est. Locus tuum habetur Amos iv, 13.

A Deo tribuendæ occasionem dedit. Cæterum illas quoque prophetarum voces illustrat; Οσε, dum ait, « Ecce ego firmans tonitru, et creans spiritum, cuius manus exercitum celi fundaverunt », et Moysis, per quem ita Deus, « Videite, videite, quoniam ego sum, et non est Deus alius præter me. Ego interficiam, et vivere faciam : percutiam, et ego sanabo. Et non est qui auferat de manibus meis ». *

A letis solet hic duras submittere rebus,
Ac tristes belli furias,
Ut canebat Orpheus. Quam in rem Parius etiam
Archilochus ita scribit,

Cæli quidem imperium tuum est : at vero inde
Acerba in homines atque infanda mittis.

B At rursus Tbracium Orpheum audiamus,
Oceanī extremitos complectitur undique fines
Dextera, subiectaque premit planta ardua terras.

Quæ quidem ex illis manifeste hausit, « Dominus servabat civitates, quæ habitantur, et orbem universum comprehendet manu, quasi nūdum. Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, » ut inquit Jeremias, « et erexit orbem in sapientia sua ». His Phœcyliēdē adjungas licet, qui angelos dæmonum appellans nomine, bonos ex illis alios, alios vero malos ita distinguit, siquidem nos quoque rebellēs nonnullos accepimus,

Daemonibus genus in nostrum non una potestas
Namque aliis jus est venientem avertere pestem.

C Jure ergo idolatriam Philemon comicus ita rescindit,

Fortuna non est illa quæ fertur Dea,
Non est. At homini quidquid, ut casus tulit,
Accidet ultra cuique, fortunam vocant.
Et tragicus Sophocles,

688 Nec Superia, inquit, pro votis omnia cedunt, .
Excepto Joe, principium suumque tenente

Et Orpheus,

Vis una est, numenque unum, cæli ignea moles,
Cuncta suo quæ nata sinu convertit in orbem,
Ignem, undas, terram.

D Et quæ sequuntur. Lyricus item Pindarus quodam quasi Bacchico furore corretoius ita diserte loquitor,

Quid Deus? Universum.

Et rursus,

Deus omnia procreans mortalibus.

Dum autem hæc ait,

Quid exiācum tibi sapientiam ab homine homo po-

liceris?

Deum consilia rimari mortali naturæ difficile est.

Est enim mortali matre sata.

Ex illo Isaiae loco sententiam hanc derivavit, « Quis

(5) Clem., νεοσιάν.

(6) Forte ἐπαρχόμενον.

novit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus?⁶ Αἴλλα καὶ Ἡσίδης,
Quibus etiam Hesiodus hunc in modum accinit,

*Haud ullus viri mortali e semine natus,
Qui Jovis ægiferi sensum cognoscere possit.*

Quem pariter secutus in *Elegiis* Solon jure ita scribit,

Omni homini prorsus mens est ignota deorum.

Mulierem præterea Moyses, cum ob neglectum Dei preceptum, summis in doloribus parituram esse predixisset, ita consentaneæ poeta quidam non ignorabilis cecinit,

*. . . seu lux aurea noctem,
Seu lucem noctis alra premat, dolor additus illis
Usque aderit : Superique grates immittere curas
Assidue pergent.*

Homerus item cum ait,

*Auratasque Patri librabat dextera lances,
Dei sequitatem significat. Quem eundem Menan-*

*der coniuvit bonum esse declarans ita loquitur,
689 Ut quisque primum natus in lucem renit,
Moderator illi genius assistit bonus,
Vitamque format. Nam cave malum putes,
Bonæque vita noxiun.*

Tum subiungit, ἀπάντα bonum esse Deum, seu Deum omnem bonum appellat, seu, quod vero proprius est, rebus in omnibus bonum esse Deum affirmet. Kursum tragicus Æschylus, cum Dei nobis potestatem declarat, altissimum eum appellare nil veretur his versibus,

*Sacerne cunctis Numen a mortalibus,
Huic simile corpus ne putes u'ltum care.
Ignota res est. Nunc relut flamma emicat,
Aditumque prohibet : undu mox, caligo mox,
Mox et tremenda similis appetet seræ,
Vento, atque nubi, fulguri, tonitru,
Imbrigea similes ; pontus huc, fontes, petræ,
Atque orbe toto quidquid undarum coit,
Obsequitur. Illum montium horrescunt juga,
Tremunt tellus, et sinus vasti maris,
Dum Dominus acri cuncta rixa despici,
Immensa quippe est illa maiestas Dei.*

Nunquid illud tibi videtur illustrare, « *A facie Domini tremit terra?* » Quia et ipsem Apollo, divinandi tam peritus, sive testimonio Dei gloria serviens, fateri cogitur, Minervam, quo tempore impetum in Græciam Medi faciebant, vota Jovi fecisse pro Attica. Eiusmodi autem responsum illud est,

*Jam magnum placere Jovem, Jove nata, Minerva,
Haud precibus votisque potest :
Pluribus at Superum templis incendia mittet,
Qui nunc fortassis magno terrare subacti,
Expresso sudore flunt.*

* Isa. xl, 15.

(7) Clem., πόνους.

(8) Σαυτῷ. Legi αὐτῷ, ex Clemente.

(9) Ἀπλατος. Quid si ἀπληστος; Quid si ἀπλαστος;

(10) Ἐπι. Rectius ex Clemente versum hunc clauserit μέγα quam ἐπι. Tum sequens ex Justino in lib. De monarchia hoc modo restituendus :

Οταν ἐπιβλέψῃ τορτὸν δῆμα δεσπότου.

Αριον καὶ Ἡσίδης, οὗτοι δὲ σύμβουλος αὐτοῦ ; » Άλλα καὶ Ἡσίδης, δι' ὧν γράπει, συνάδει τοῖς προειρημέναις.

Μάρτις δὲ εἰδεῖς ἔστιν ἐπιχθόνιων διθύρων,
Οστὶς δὲ εἰδεῖς Σητηνὸς τοῖς αἰγιθόσιοι.

Εἰδότως δρα Σέλων δὲ Ἀθηναῖς ἐν ταῖς Ἐλεγεῖαις καὶ αὐτὸς εκτακούσθεις, Ησιόδην,

Πάλιττος δὲ μανάτων ἀρχανῆς νύσσα ἀνθρώποις,
γράπει. Πάλιν τοῦ Νομέστου εἰς μάρθους καὶ μάρθους (7) διὰ τὴν παράβασιν τίξεσθαι τὴν γυναικαν προφτεύσαντος, ποιητής τις οὐκ ἀστηρος γράπει.

..... οὐδὲ πετεῖται
Πάντοτα καρπίου καὶ ἄλλου, οὐδὲ τι τύχων
Στεγείμενοι· χαλεπάς δὲ θεοὶ δύσονται μερίσματα

B Ετι: Οὐρης μὲν εἰπὼν,

Αὐτὸς δὲ χρήσεια Πατηρί ἐτιαυτες τάλαστα,
δίκαιον τὸν Θεὸν μηνύει. Μένανόρος δὲ ὁ καρπίδες
ἀγάθων ἐρμηνεύειν τὸν Θεὸν φησιν.

Ἄπαντα διημνων ἀνέροις συμπαρεσταται
Εἰνών γενομένῳ, μωσαγωγεῖ, τοῖς βίοιν,
Ἄγαθος· καποὶ γάρ δασκάλοις οὐρανούστεροι
Εἶναι, βίοι βλάπτοντα χρηστοί.

Είτα ἐπιφέρει· Ἀπαντα δὲ ἀγάθων εἶναι τὸν Θεὸν·
ἥτοι πάντα θεὸν ἀγάθων λέγων, ἦ, διπερ μᾶλλον, οὐ
πάπι τὸν Θεὸν ἀγάθων εἶναι. Πάλιν αὖτις Λευκυλος μὲν
δι τραγῳδης, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ παρατιθέμενος,
οὐκ ὅνειρ καὶ οὐκιστον αὐτὸν προσαγορεύειν διὰ
τούτων·

C Χάρις θυητῶν τὸν Θεόν, καὶ μὴ δόκει
Οὐραιοις σαντῷ (8) σάρκινοι καθεοτάραι.
Οὐκ οἰσθα τὸν αὐτόν. Ποτὲ μὲν ὡς πέρι γαλερεας,
Ἀπλατος (9) δημητρι, ποτὲ δὲ δέωρ, ποτὲ τρόπος,
Καὶ θυρεοῖς αὐτὸς γινεται παρεγγερητος,
Ἀνέμων, γενελέπτη τε, καθστραπη, βροντῇ, βροχῇ·
Τυπρετεῖ δὲ αὐτὸς θάλασσα, καὶ πέτραι,
Καὶ πάσα αητη, καὶ θάλατος συστήματα.
Τρέμει δὲ ἥρη, καὶ γαῖα, καὶ πελάρων
Βυθος, παλαστης, καὶ ἔρην, ἔνος, ἐπι (10)
Μέγα έπαντας ἐπιβλέψῃ γοργών δῆμα
Δεσπότου (11) πάντα, δύναται γάρ δέκα οὐρανον
[Θεον].

“Αριον δοκεῖ σοι ἐκεῖνο παραφράζειν, τὸ, « Αἴτιον προσάπου Κυριον τρέμει τῇ γῇ ; » Επι τούτοις δι μαντικώπιας Ἀπόλλων, μαρτυρῶν τῇ δέξῃ τοῦ Θεοῦ, λέγειν ἀναγκάζεται περὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἡνίκα ἐπι τὴν Ἑλλάδα ἐστράτευον οἱ Μήδοι, ὃς δέσποτος τοις ικέτευε τὸν Δια περὶ τῆς Ἀττικῆς. Τοις δὲ ὅπερις
δι χρηστός·

Oὐ δύναται (12) Παλλάς δι Οὐλέμπιον ἐπιβλέψῃ
Ιστοριερη πολλοῖσι άργοις, καὶ μητεὶς πικρῆ
Πολιοὺς δὲ διλατών τηνόν παλέρφ πικρὴ δύσει,
Οι ποντὶς θρώνοις βεινέμενοι ἐστήκασι,
Δελματια παλλόμενοι.

(11) Δεσπότου. Et hunc eodem ex Justino sic corrigere :

Πάντα δύναται γάρ δέκα οὐρανον Θεον.

Μαλλει τamen :

Πάντα δύναται γάρ δέκα οὐρανον Θεον.

(12) Οὐ δύναται. Oraculum hoc pluribus supra leges apud nostrum, lib. v, pag. 216.

Καὶ τὰ ἐπὶ τούτους. Θεαρίδας δὲ ἐν τῷ περὶ φύσεως γράφει· «Αἱ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἀρχὴ μὲν ὄντως ἀληθινὴ, μία.» Κείνα γὰρ ἐν ἀρχῇ τέ ἔστιν ἐν καὶ μόνον.

Οὐδέ τις ἐσθὶ ἔτερος χωρὶς μεγάλου βασιλῆος,
Ὕρεψις λέγει. «Ως πειθόμενος ὁ κωμικὸς Διψήλος
γνωκόταν ὅντα πάντων φροντατέρα,
... τοῦτο διὰ τέλους ἡμέρα, μόνορ
Ἄγαθῶν τοσούτων εἰρέτη καὶ κειστόρα.

Εἰκότας τούντον δὲ Πλάτων (15) ἔθειται τὰς βελτίστας φύσεις, ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸ μάθημα, δὲν τῷ πρόσθιν ἔργονταν εἶναι μέγιστον, θεῖν τάχαδόν, καὶ ἀνάβηνται ἔκεινην τὴν ἀνάδασιν. Τοῦτο δῆ, ὡς ἔνοχεν, οὐκ ὀστέρακου ἂν εἴη περιστροφὴ, ἀλλὰ φυγῆς περιστροφῆ, ἐν νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινῆν τοῦ ὄντος ὄσαν ἐπάνοδον· ἢν δὴ φιλοσοφοὶ ἀλτηθῆ φήσουμεν εἶναι. Καὶ τοὺς ταύτας μετασχήνατα τοῦ χρυσοῦ γένους (16) κρίνεται· «Ἐστε μὲν δὴ πάντες ἀδελφοί,» λέγων. Οἱ δὲ τοῦ χρυσοῦ γένους ἀκριβέστατα, καὶ πάντες εἰς τοῦ Πατρὸς ἄρα καὶ ποιητοῦ ἔμπλανταν, ἐμρύτας καὶ ἀδάλκατας ἀντιλαμβάνεται πάντα πρὸς πάντων, τὰ μὲν ἀψύχα συμπαθοῦντα (17), τῶν δὲ ζῶντων, τῶν ἐμψύχων, τὰ μὲν δὴ ἀλάντατα, τὰ δὲ καθ' ἡμέραν ἐργάζομενα (18). Τῶν δέ τοι θυντῶν, τὰ μὲν ἐν φύσει, καὶ δὲ τῆς μητρὸς αὐτῶν ἐν μετὰ γαστρὸς ὁχύμενα· τὰ δὲ αὐτεἶνοις ἀλογισμῷ. Καὶ τῶν ἀνθρώπων (19) πάντες "Ελλήρες τε καὶ βάρβαροι. Γένος δὲ οὐδὲν οὐδὲν τῶν τιμωρούντων, οὔτε νομάδων (20), ἀλλ' οὐδὲ τῶν πολιτικῶν, δύναται ζῆν, μή προκατείλημένον τῇ τοῦ κρείτονος πίστει. Διὸ πᾶν ἔθος ἔρον (21), πᾶν δὲ ἐπερπλεὸν ἀπόβιμον ἔρον, βρέριον τε, καὶ τὰ πρὸς τῷ νότῳ πάντα, μίαν ἔχει καὶ τὴν αὐτήν προβλήματα περὶ τοῦ καταστησαμένου τὴν γηγενούνταν, εἰ γε καὶ τὰ καθολικάτα τῶν ἑνεργετημάτων (22) αὐτῷ διαπερφεγτεῖν ἐπίσης πάντα. Πολὺ δὲ πλέον οἱ παρ' Ἑλλήσι πολυπράγμονες φιλόσοφοι, ἐκ τῆς βρεδάρου ὀρμῶμενοι φιλόσοφοί τις, τῷ δοράτῳ, καὶ μόνῃ, καὶ δοντωτάτῃ, καὶ τεχνικώτατῃ, καὶ τῶν ἔλλον καλλίστων αἰτιωτάτῃ, τὴν προνομίαν (23) θυκαν, τὰ ἀδύλουσθα τούτοις, εἰ μή κατηχθεῖεν πρὸς ἡμῖν, οὐκ ἐπιστάμενοι, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῶν δύων

A 690 Et quae sequuntur. Thearidas autem in suo *De natura opere*, hoc modo scribit, « Universitatis hujus principium, principium utique verum unum est. » Illud enim ex aeternitate unum est atque solum.

Hanc alius quisquam est supremi a nomine regis,
inquit Orpheus. *Quem secutus Diphilus comicus,*
communem illum, inquit, omnium parentem,

..... *pia tu mente perpetuo colas,*
E cuius una tot bona existunt manu.

Jure ergo Plato præstantissima queque ingenia ad capessendum illud disciplinæ genus assuefacit, quod jam ante maximum esse diximus, hoc est ad percipiendam boni cognitionem, eoque tandem ascendendo pervenientium. Quod quidem non jam, opinor, testam convertere fuerit, sed animum ita circumducere, ut ex nocturno quadam die, vere ad illud quod est, bac sua conversione redeat, quam sane veram philosophiam esse dicemus. Cujus ille qui compotes fuerint, aureo genere satos esse pronuntiat, dum ait: Fratres quidem universi estis, etc. Qui autem ex auro illo genere sunt, iudeum accuratissime de rebus omnibus judicare possunt. Parentis igitur ac rerum omnium effectoris sensum ex omnibus aliquem omnia, nativa quadam vi, ac circa ullius disciplinæ adjumentum hauriunt. Et quidem inanimata cum viventibus affectionum communione junguntur, ex animalibus autem vita præditis alia jam immortalia sunt, in diem alia etiamnū laborant. At ex mortalibus, alia in metu constituta, maternis adhuc visceribus inclusa gestantur: alia jam sui juris, suo se consilio arbitrioque regunt. Jam hominum genus universum in Graecos barbarosque dividitur. Quorum e numero, nulla prorsus usquam aut agricolarum aut pastorum, ac ne eorum quidem, qui in civitate degunt, natio est, quae vitam, absque eo quod ejus mentem naturæ superioris fides occupat, ducere tuerique possit. Itaque populi omnes, sive Orientem colant, sive littora Occidentis ultima teneant, sive ad Septentrionem, sive ad meridiem habitent, unam et eamdem ejus, a quo institutum hoc imperium est, anticipationem

D καθ' ἡμέρα. Ἐργ. sine τῷ δὲ, nec incommodo sensu: fortassis enim solem, lunam aliaque sidera intelligi: gut: tum alterum divisionis sue membrum, hoc est, τὰ θυντά, quae ἀλενάτος opposita, in alia duo genera partiatur.

(17) *Kai τῶν ἀνθρώπων.* Hervetus, brevius et obscurius, quam par esset, ita veritatem, ut ex hominibus omnes Graeci et barbari.

(18) *Νομάδων.* Pascuales homines, aut etiam nomadas intelligere potest. Elige.

(19) *Ἐρον.* Clemens, ἔρον, πᾶν δὲ ἐπερπλεὸν ἀνθρώπων, ἢ βρέριον τε, etc.

(20) *Ἐνεργητημάτων.* Clemens et ms Euseb., ἐνεργητατῶν, utrumque rectum; posteriorus tameo secutus sum et magis prebo.

(21) *Προνομίαν.* Clemens, προνοεῖν. Placuit Eusebius.

habent : cum loca pariter et aequaliter omnia, generalis quaque vis illius effectricis actiones complexæ sint. Sed tamen curiosi illi et Græcis philosophi, barbarorum pernoti philosophia, multo magis illi, qui nec oculis cernitur, et solus idem ac præpotens, et sapientissimus artifex est, summusque rerum pulcherrimarum auctor, præcipuum jus eximiumque tribuerunt : nec tamen quae sint ex istis consequentia, nisi a nobis doceantur, **691** pveridire, ac ne modum quidem illum nosse possumus, quem ad Deum cognoscendum natura ipsa prescribit; sed tantum, uti iam sepe diximus, periphrasi quadam alioqui vera cum circumseribuntur. Hactenus Clemens. Jam vero, quandoquidem pluribus adhuc Platonicæ philosophiae rationem, permultis in rebus cum Hebraeorum litteris convenire vehementer, cum ob suam illam in perspicieudo vero solertiam, tum ob liberalitatem et ingenuam animi ceteris in rebus aquitatem), nunc ad ea tandem veniendum nobis est, in quibus eum similiter probare non possimus, quamque vulgo barbarum habere solent, ipsius doctrina potiorem philosophiam habeamus.

CAPUT XIV.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Non recte de omnibus pronuntiassæ Platонem, eoque nos hunc absque ratione ab ejus philosophia discessisse, atque Hebraorum oracula complexos esse.

Hebraorum oracula, quibus prædicta quædam responsaque divina continentur, quæque vim sane humana diviniorem ostendunt, eoque auctorem sibi Deum ipsum vindicant, cum suas illi significations, et prædictione futurorum, et ipso rerum exitu ratiocinationibus respondente confirmatas habent, jure quidem ab omni falso sensu aliena dicuntur. Enimvero, « Divina eloquia, casta, et argenteum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum, » appellantur. At non ejusmodi Platoni illa sunt, nec alterius cuiuscunq[ue] hominum ex sapientium numero, qui mortalis sensus oculis, et vanis quibusdam ac futilibus conjecturis, ut somniantes utique, non ut vigilantes solent, rerum naturam cogitatione dum informant, naturæ veritati falsitatis plurimum admiscere, nullum ut apud eos doctrinæ caput ab omni errore purum et innuminc reperi possit. Ac ne longius abeas, si privati hujus amoris ac domestici remittere non-nihil voles, ipsamque per sese lucem vi rationis intueri : agnosces ipse profecto, illum etiam admirabilem philosophum, qui solus et Græcis omnibus veritatis limen ac vestibulum attigit, fluxa percunitive materia, et simulacris vilium operarum manibus humanam in speciem figuratis, **692** deorum nomen polluere, ac post sublimem illum magnifi-

A νοεῖσθαι πέρικε τὸν Θεὸν, μόνον δὲ, ὡς ἡδὶ πολλάκις εἰρήκαμεν κατὰ περίφραστον (22) ἀληθές. Τοσαῦτα καὶ δὲ Κλήμης. 'Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲ καὶ μαρτυρῶν ἡμῖν ἡ κατὰ Πλάτωνα παρέστη φύλοσοφία, συνηδός ὡσα κατὰ πλείστους τοῖς Ἐβραιοῖς δύγμασιν· (ἴσχ) οἵς καὶ ἀγάμενα τὸν ἀνδρα τῆς τε συνέταιρος, καὶ τῆς ἀλλῆς τοῦ δληθοῦς εὐγνωμοσύνης·) ὥρᾳ ἐπιλεωρήσας τίνα τοῦτο εἶναι φαμεν, ἔφη ὁν οὐκίσις περὶ σύντονον διακείμενος, τὴν δὲ νεομαρτύριν βάρβαρον, τῆς κατ' αὐτὸν προτιμώμενον φύλοσοφας.

ostendimus (quo nomine hominem sane laudamus velim) εἰπεντες περὶ σύντονον διακείμενον φύλον.

Τὰ Εβραιῶν λόγια, θεοπρότια καὶ χρηστοὶ θεαὶ (23) ἡ κατὰ ἀνθρώπων δυνάμεως περιέχοντα, θεὸν τις αὐθέντην ἐπιγράψαμενα, καὶ πιστότερα γε τὴν ἐπαγγελίαν διὰ τῆς τῶν μελλόντων προφήσεως δέ τις συμφύνων τοῖς θεοπρότισσαν ἀποπελεσμάτων, πάσῃς λέγεται διεφευσμένης δικνοίας ἑκτὸς τυγχάνων. Τὰ γοῦν « θεῖα λόγια ἄγνα, καὶ ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαριμένον ἐπιπατασίοις, » ἀνειργατα. 'Άλλ' οὐ καὶ τὸ Πλάτωνος τοιαῦτα, οὐδὲ μήτις ἔτερων τούτων ἐν ἀνθρώποις σοφῶν, οὐ θυτῆς διανοίας δημιασσον. ἐπικρίσις τε στοχασμοῖς καὶ εἰκασίαις, δινερ ὅσπερ, ἀλλ' οὐκ ὅπα, τῆς τῶν δυνητῶν ἐπιφύτεως ἐπὶ φαντασίαιν ἐλθόντες, ποιοὶ τὸ κράμα τοῦ φύλοντος τῷ τῆς φύσεως ἀληθεῖ συνεπνέγκαντο, ὡς μὴ ἀνηνευτέον ἀπάτης, καθαρόν τε αὐτὸς μάρτυρα. Αὐτίκα γοῦν, βραχὺ τι τῆς φύλακτος εἰ ἑθελήσεις ὑψεῖναι, καὶ φύως αὐτὸν δυνάμει λογικῆς οὐσίας ἐπιθεωρήσει, γνῶντες ἂν τὸν θαυμάσιον φύλοσοφον αἰσθεῖν, τὸν δὲ μόνον πάντων Ἐλλήνων ἀληθείας προθύρων φάνασσαντα, ὑλὴ φύλαρτη, καὶ ξόνους βανάυσους χεροῖς εἰ ἀνδρείελον σχῆμα κατεκουσαμένους, τὴν τοὺς θεῶν προστηρούντων κατασχύνοντα, καὶ μετὰ τὸ μέγα τῆς μεγαλοφωνίας ὑψός, δὲ ἃς τὸν Πατέρα καὶ δημιουργὸν εἴλεντα τούτο τοῦ παντὸς διετίνατο, δινούσεν πολεν ἐξ ὑπεροχοτάτων ἀγέλων εἰς τὸν κατωτάτων βυθὸν τῆς θεομοτοῦς εἰδωλολατρεῖας τῷ δέκαμῳ

παραλαβεῖν τε καὶ μαθεῖν. Ήτι περίφρασιν τοῦ ἀνημορφωτοῦ θεοῦ, αἱ τε τὸν ἀγνωστον Θεόν, et hinc περίφρασι ορροῦντι ἐπίγνωσιν, hoc est veram ac propriam cognitionem. Et paulo post adhuc illustris οὗτος ὁν οὐνούμενος τυφλοὶς διβάλμιοι (ab apostoli videlicet) ή δι'. Πιστὸς ἐπίγνωσις ἔστι, τοῦ Πατέρος, ή τῆς περιφράσεως τῆς Ἐλληνικῆς κατάληξις. Illi enim Græcorum etiam poetarum et philosophorūm circumlocutiones, ante Christi adventum, plane comprehendunt non poterant.

(22) *Katὰ περίφραστον.* Clemens, κατὰ περίφραστον, quasi Deus ipsos mediocri quadam illustratione ei: cumfundat. Malo tamen περίφραστον. Ibi enim Stromate 1, pag. 251 A; ubi apostolicum illud Actor. xvii: *Quem ergo ignorantes colitis, etc.*, ex professo tractans : Εἴ ὧν, inquit, δόλοι, δὲτι καὶ ποιητικὸς χρώμαντος παραδείγμασιν, ἐκ τῶν Ἀράτου Φαιρομέτων, δοκιμάζει τὰ πάρ. Ἐλλοις καλοῖς περίφραστον πρὸς τῶν Ἐλλήνων, τὸν δημιουρὸν θεὸν τινέστο· κατ' ἐπίγνωσιν δὲ, δεῖν δι' Υἱοῦ

παραλαβεῖν τε καὶ μαθεῖν. Ήτι περίφρασιν τοῦ ἀνημορφωτοῦ θεοῦ, αἱ τε τὸν ἀγνωστον Θεόν, et hinc περίφρασι ορροῦντι ἐπίγνωσιν, hoc est veram ac propriam cognitionem. Et paulo post adhuc illustris οὗτος ὁν οὐνούμενος τυφλοὶς διβάλμιοι (ab apostoli videlicet) ή δι'. Πιστὸς ἐπίγνωσις ἔστι, τοῦ Πατέρος, ή τῆς περιφράσεως τῆς Ἐλληνικῆς κατάληξις. Illi enim Græcorum etiam poetarum et philosophorūm circumlocutiones, ante Christi adventum, plane comprehendunt non poterant.

(23) Forte θεοτόσας,

τῶν Ἀθηναίων συνισθούμενον· ὃς μὴ διατρέπεσθαι, οὐ τὸν Σωκράτην καταβῖναι φάντα εἰ; Πειραιῷ προειδόμενον τῇ θεῷ, καὶ τὴν βάρβαρον ἕστρηγε τοὺς ποίτιας τότε πρώτον ἐπιτίλουντας θεασμάνον, καὶ τὸν λεπτρινὸν τῷ Ἀσκληπιῷ θύσαν δραμοῦντα προστάσια, τόν τε πάτριον Ἐλάτην ἔχειγγήν, τὸν ἡγαθόμενον ἐν Διολκῷ δαιμόνον θεάσαντα. Διὸ καὶ εἰκὼν τῆς ἀφεισθούσης τὴν αἰτίαν τῆς δεισιδαίμονος πάλιν ἐπιγράψαστο ἄν. Ἀνάλαβε γοῦν σικερὸν δινοικεῖν τὸν λόγον, καὶ θέα σέα τοι πάνοφες, μετὰ τὰς ἀσωμάτους καὶ ἀγέλερτους θέλας, καὶ μετανήσκων πρώτων, καὶ δεύτερον αἵτιον, καὶ μετὰνερεάς καὶ ἀλάντους οὔσιας, περὶ τῆς πανδέμου δόξης, ἀνορθετές, λέγων· « Περὶ δὲ τῶν διάλογον δαιμόνων εἴπειν, καὶ γνωνά τὴν γένεσιν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμές. Πιστεύετον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἐμπροσθεῖν, ἐχγόνοις μὲν θεῶν οὖτιν, ὡς ἔρασται, σαφῶς δέ που τοὺς ἁυτῶν προγόνους εἶδοσιν. Ἀδύνατον οὖν θεῶν πιστεῖσθαι, καίπερ δινεὶς εἰκόνοις καὶ ἀνταγκαλίν ἀποδεῖξαι λέγοντιν· ἀλλ᾽ οὐκ οἰκεῖα φάρακοισιν ἀπαγγείλειν, ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστεύετον. Οὗτοις οὖν κατὰ ἀκείνους ἥμιν τὴν γένεσιν περὶ τούτων τῶν θεῶν λέγω, καὶ λεγέσθω· Γῆς τε, καὶ Οὐρανοῦ παῖδες ὑπεκαντες τε καὶ Τρίους ἐγνενέθην· τούτων δὲ Φόρκις, Κρόνος τε, καὶ Ρέα, καὶ δοὺς μετὰ τούτων· ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ρέας, Ζεὺς, « Ήρα τε, καὶ πάντες, δοὺς, Ισημένης πάντας ἀδελφούς λεγομένους αὐτῶν, ἵνα τε τοῖς τούτων διλούσι ἐγκόνους». Διὰ δὴ ταῦτα ἀπολεπτός ἥμιν διφύλοτος, οὐ κατὰ φύλοσοφον, οὐδὲ αὐτῷ συμφάνωντος, τὰς μυθικὰς τῶν ποιητῶν γενεαλογίας καθυποκρινάμενος. Αὐτοῦ μὲν γάρ ἀκουσαι καίνος ἐν Πολιτείᾳ τάδε· « Εν τοι; μεῖζονσιν, ἥν δ' ἔγω, μύθους ὀψύμενα καὶ τοὺς ἔλαττους. Δεῖ τὴν δὲ τὸν αὐτὸν τύπον εἶναι, καὶ ταυτὸν δύνασθαι τοὺς τε μεῖζονσι καὶ τοὺς ἔλαττους. » Ηἱ οὐκ οἰσται; — «Ἐνωρε, ἔχῃ· ἀλλ' οὐκ ἔννοι. οὐδὲ τοὺς μεῖζονσι ικανά λέγεις. — Οὓς Ἡοτίδες τε καὶ Ὄμηρος, εἴπον, ἥμιν ἔλεγετην, καὶ οἱ δῆλοι ποιηται. Οὗτοι γάρ που, μύθους φεύγοντες τοὺς θυμύρωποις συντιθέντες, Ελεγόν τε καὶ λέγοντες τὰ μικρῷ πρόθιστα τελειμένα. » Πάλιν τε αὐτῷ· ἦν κατὰ τὰ δέ ὅντες Ἔρησον· « Ἐξαλείφουμεν δῆρα, ἥν δ' ἔγω, ἀπὸ τούτους τοῦ ἔπους ἀρέθμενοι, πάντα τα τοιαῦτα.

paginationesque similarit. Nam audissis quemadmodum inquit, fabulis minores etiam facile videbimus. Neque minoribus æque majoribusque communem, quatuor maiores dicas, non capio. — Quas Hesiodus, morant. Illi enim falsas hominibus fabulas 'com- videlicet, que paulo ante retulimus.' Rursus ejus nos, inquam, ab isto verso inchoantes,

Bouλομην (24) καὶ ἐκδρουσ ἔως θητεύειν
[Διληψ.]

Καὶ τὸ ἔτες δὲ ὃν τε ἀπέλγει : « Πάλιν δὴ Ὁμέρου
βοσκόμεθα καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν, μή ποτενὶ Ἀχιλ-
λέᾳ θεῖς παῖδα.

'Ἄλλοι' (25) ἐξ πλευρας κατακείμενοι, ἀλλοι
[δ]ιάπε

(24) *Boulobunus*. Homerus. *Odyss.* A., v. 488.
Achilles, et alii inferit leonitum.

camque vocem, qua se hujus universi parentem ac molitorem nosse affirmaverat, sic tanquam ex fornibus illis nostro hoc orbe superioribus deturbatum, in altissima Deo exosæ idolatriæ voragine, cum Atheniensi populo voluntari. Sic quidem, ut cum scribere non puduerit, Socratem, cum ut ipse votum deæ nuncuparet, tum ut barbaro illi festo, quod a civibus tum primum celebrabatur, præsens interesset, in Piraeum descendisse: nec erubescat, aut eumdem ut Æsculapio gallus immolaretur jussisse, confiteri, aut dæmonem illum Delphis incidentem, quasi patrium quemdam Graecorum interpretem, deum appellare. Quamobrem in eum jure, superstitionis erroris, qui stolidam agebat multitudinem, culpa conferatur. Ac mili tu paulo superius orationem arcesse, ac videsis, quæ tandem et eujusmodi sint, quæ post incorporeas illas, atque interitus omnis expertes ideas, post Dei primi, secundique principii mentionem, post spiritualites immortalesque naturas, de populari hac et publica opinione, suis etiam legibus sancta voluerit. «Aliorum autem dæmonum, inquit ille, procreationem vel explicare, vel nosse, res est nostra facultate major. Quare hoc in genere, priscis illis testibus adhibenda fides, qui ut Deum, quod ipsi ait, nepotes erant, ita majores suos maxime notos habuerunt. Nec fieri omnino potest, ut fides eorum filiis detrahatur, etiamsi nullis demonstrationibus necessariis, ac ne probabilius quidem argumentis ipsorum testimonia comprobentur; sed necesse plane est, ut iis, quomodo lex imperat, tanquam suarum in rerum commemoratione credamus. Illorum ergo deorum procreationem quod attinet, uti poeta scribunt, ita nos quoque de ea statuamus ac loquamur. Terra Cœlique liberi Oceanus et Tethys, horum Thetis, Saturnus, et Ops, cæterique fratres. Ex Saturno et Ope Jupiter, Juno, ac reliqui, quos utriusque fratres appellari scimus, procreati. Atque ita deinceps de tota nepotum serie.» Eapropter sane hic nobis philosophus relinquendus fuit, qui nec nisi philosophum decuit, nec secum ipse consentiens, fabulosas in diis nostrarum genealogias pro-

um idem loquatur in *República*, «In majoribus, cetero enim est, speciem unam aliquam esse, vim-

Et quæ sequuntur. Tum hæc præterea quæ subjungit : « Itero ab Homero, inquit, ceterisque poetis flagitabimus, uti ne Achillem dea satum fligant.

Nunc in vicinane latu- nunc et incisae evipnum.

(85) 74:1335. *Wind.* Q. x. 10.

(24) *Bouλογύρ*. Homerus. *Odyss.* A., v. 488.
Achilles agnus inferens Iasonitus.

Et cetera. Quibus ita subdit, « Aut Jovem, inquit, A Kal τὰ τούτους ἐπόμενα. Οἰς ἔτιγές · Ἡ δία, καὶ dormientibus ceteris, tam diis, quam hominibus, quae solus vigilans secum ipse stuerat, eorum facile omnium vi quadam libidinis impotenti memoriam excussisse; itaque Junonis aspectu perculsum esse, ut ne domum quidem repitere, sed in eodem ipso loco, huius, ut alaudæ solent, voluptati servire volerit; cum eam se cupiditatis vim sentire diceret, quam ne tum quidem esset expertus, cum inter sece primum convenierant, charorum oblitu parentum: nec vincula Mariæ ac Veneri a Vulcano injecta, nec aliud quidquam id genus.» Quæ cum ipse dixisset, quid tandem sibi vult, quod poetas deorum liberos subinde vocat, fierique negat posse, quin fides iis babeatur, cum ipsem has ab illis absque ulla vel necessaria, vel probabili demonstratione, confitas deorum fabulas esse testetur? Quid autem inconsiderata illa fides, quam etiam legum metu septam ac munitam esse voluit? Qui verum præterea, deorum principes Cœlum ac Terram esse, tum eorum deinde sobolem, Oceanum, Tethyn, Saturnum, Opem, Jovem, et terosque deinceps omnes, Junonem, et quotquot Homerus atque Hesiodus, istorum liberos, fratres ac nepotes fabulantur, cum illa ipsa commenta funditus his verbis sustulerit. « Cui ego, inquit, quod et primum, et omnium maxime reprehendendum est, præsertim ubi quis non recte mentiatur. »

— Quid illud porro? — Ubi quis male deorum heroumque naturam oratione representat, perinde ut pictor faceret, qui tabellam ei rei nulla ex parte similem **694** pingere, quam penicillo exprimentam suscepisset. Itenque, primum, inquam, maximum illud, maximisque de rebus mendacium, qui narravit Hesiodus, quid videlicet actum a Cœlo fuerit, quamque vicissim ei poemam Saturnus reposuerit, perperam omnino confinxit. » Et quæ sequuntur. Qui tandem anabo, quos hic vanos ac mendaces appellat, iidem ipsi poetae deorum nepotes habeantur? Jure nimirus ac merito relinquentis iste nobis, qui mortis metu populum restringens contra Moyses, et amplectenda Hebraeorum oracula, que sincera prorsus, unaque adeo, veraque, et ab omni errore vacua plectat antecellant. Jam aliud hoc intuere.

CAPUT XV.

Non in omnibus Platonis, sed Hebraeorum, probandum esse de spiritualibus naturis disputationem.

Naturas, inter rationis participes, medias, ortus sui principium habuisse Hebrei docent. Eadem in varios spiritualium substantiarum ordines distributas, spiritus, virtutes, Dei administratos, angelos atque archangelos nominant. Quo ex numero, qui suapte culpa ceciderunt, demonum ex iis genus, vimque onanem hominibus iniunicam infestamque ducunt. Quocirca nec eos deorum in loco haberit patiuntur, qui non ex sece modo insitum naturæ suæ ac prorium honestum bonumque non ha-

beant. Καὶ τὰ τούτους ἐπόμενα. Οἰς ἔτιγές · Ἡ δία, καὶ θευδότων τῶν διώλων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων, ὡς μάνος ἐγρηγορῶς ἀκούεισσοτο, τούτων πάντων φρέσιον, ἀλλαζόμενον, διὰ τὴν τῶν ἀρχοδιών επιτυμάτων· καὶ σὺν αὐτῷ ἀκπλαγέντος ἰδόντα τὴν Ἡραν, ὃντει μηδὲ εἰς τὸ δωμάτιον ἔθειν ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτοῦ βουλόμενον χαμαὶ συγγενεῖσαι κορύδου δικην· καὶ λέγοντα. ὡς οὖτας ὑπὸ ἐπιτυμάτων ἔχεται, ὡς οὐδὲ δέ πρωτεῖς ἐφοιτοῦσιν πρὸς ἄλληλους, φίλους λήφοντες τοκῆς· οὐδὲ Ἀρεως τε (26) καὶ Ἀφροδίτης ὑπὸ Ἡραλτους δεσμονοῦσις ἔτερα τοιάντα. » Μη τούτον τὸν τρόπον εἰργμένους, τί δῆτα βούλεται αὐτῷ ἡ μετὰ ταῦτα φωνή, τοὺς μὲν ποιητὰς θεῶν παιδίσας ὄνομάζουσα, καὶ τό τε (27) ἀπιστεῖν αὐτοῖς ἀδύνατον εἶναι φρόσας, καὶ περ ἀνεύ εἰσιτων καὶ δινογκαλινῶν αὐτοῖς ἀποδεῖξεν τοὺς περὶ θεῶν μύθους; πάλι (28) μαρτυραμένην; Τί δὲ ἡ διογος ἔθειν ποιεῖς, δέει τῆς ἀπὸ τῶν νόμων τιμωρίας προβεβημένη; Πῶς δὲ θεῶν οὐρανὸς καὶ γῆ πρώτοι, ξεινιά τούτων ἔγγονοι, Θάκεως, καὶ Τρίθις, Κρόνος τε, καὶ Τέτα, καὶ Ζεύς, μετὰ τούτους ἀπαντας, Ἡρα τε, καὶ πάντες οἱ πρὸς Ὁμέρου καὶ Ἡσίοδου μυθουμένοι παῖδες καὶ ἀδελφοί, καὶ λέγοντο τούτων, ὅπος ταῦτα αὐτάν ἀνήρει λέγων· « Ὄπερ, ἦν δὲ ἐγώ, χρῆ πρώτον καὶ μάλιστα μέμψεσθαι, ἀλλος τε καὶ ἔαν τις μὴ κατέναι φύεται. — Τί τοῦτο; — «Οταν εἰκάζῃ τις κακῶς τῷ λόγῳ περὶ θεῶν τε καὶ ἥρων, οὐδὲ εἰσιν, ὡσπερ γραψεῖς μηδὲν θουκτά γράψαν οἵς ἂν δημος θουλητῇ γράψαι·» καὶ πάλιν· « Πρῶτον μὲν, ἦν δὲ ἐγώ, τὸ μέγιστον φεῦδος, δὲ εἰπούν, οὐ καλῶς θευδάτο, οὐδὲ θεῶν τε εἰργάσατο, ἀφῆται δράσει αὐτὸν Ἡσίοδος, οὐδὲ αὐτὸς Κρόνος ὡς ἐτιμαρήσατο αὐτὸν·» καὶ τὰ τούτων ἔξης· « Πῶς οἱ νῦν φεῦδες καὶ οὐκ ἀληθεῖς ποιηταὶ πάλιν οἱ αὐτοὶ θεῶν ἔγγονοι λέγοντες; δέν; » Άλλα γάρ τούτων δὴ χάριν ἀπολειπτέος μὲν τιμῇ οὐτος, δέει θεατός τὸν Ἀλεξανδρὸν δῆμον καθηυτοριάμενος τιμητέος δὲ Μενετῆς, τὰ τε Ἐβραιῶν λόγια καθαρὸς ἐγχειμένα διόλου τῆς μόνης ἀληθείας καὶ ἀπλανούς εἰσεῖσθαι. Θά δέ καὶ άλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

«Οτι μὴ καθέλον ἐγθώς οἱ Ηλίατοι τὸν περὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν ἔχουσε λόγον; ἀλλ' Ἐβραιοι. Εβραιοι τὴν μέτρην τῶν λογικῶν φύσιν γεννητὴν, ἀλλ' οὐκ ἀγνοῦστον εἶναι φασι. Ταῦτην δὲ εἰς νοερᾶς οὐσίας διαιροῦντες τῷ λόγῳ, πνεύματα, καὶ δυνάμεις, καὶ θεοῦ λειτεργοὺς, ἀγγέλους τε καὶ ἀρχαγγέλους ἐπονομάζουσιν. Εκ δὲ τῆς τούτων ἀποπτώσεως καὶ παρατροπῆς τὸ δαιμονιὸν γένος, καὶ πᾶν τὸ τῆς ἐναντίας καὶ μογθῆταις ἐνεργεῖται εἴδος εἰσάγοντα. Διότε οὐδὲ θεῶν ἐπιτρέπουσιν γίγεται τοὺς μὴ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀχρότους φύσεις επαγγείλουσι. ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι οὐ περὶ ἀστιν, παρὶ δὲ τοῦ πάντων αἰτίᾳ

(26) Ἀρεώς τε, etc. Ita hunc locum ex Platone restitimus, cum ante personam legeretur: « Αρεώς τε καὶ Ἡραλτους ὑπὸ Ἀφροδίτης δεσμὸν, δὲ ἔτερα

τοιάντα.

(27) Forte del. τε.

(28) Forte ποιησας.

ἐπενηγμένος· τό τε εὖ είναι καὶ τὴν ἀρετὴν, αὐτὸς τε τὸ ἀδικάνιον, οὗτος τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ ὄμοιος, οὗτε δὲ τὸ πάντα συνέστη ἑπιφερόμενον. 'Ο δέ γε Πλάτων ἀσωμάτους μὲν καὶ νοητὰς οὐδεὶς τὰς ἀριγάκες φύσεις ὄμοιος· Ἐβραῖος ὑψίστης, διαπίπτει δὲ τῆς ἀκαλουθίας· πρώτον μὲν ἀγενήτους είναι φάσκων αἰτίας, ὡς περ καὶ πάσαν ψυχήν· ἔπειτα· ἐξ ἀπόφροιας τῆς τοῦ πρώτου αἰτίου συστήναι λέγων· οὐδὲ γάρ ἐκ τοῦ μὴ δυνατοῦ αἰτίας γεγονέναι διδόναια βούλεται. Διὸ καὶ πλεινῶν θεοῖν ὑποτίθεται εἶναι γένος, απόφροιας ταῦτας καὶ προβολὰς τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου τῷ λόγῳ ὑψιστάμενος· εἴναι τε ἀγαθᾶς τὴν φύσιν, οὐδαμῶς τε οἷας τε τῆς οἰκείας ἐκπίπτειν ἀρετῆς, Εὐθενίαν αὐτούς καὶ θεοὺς είναι δοξάζει. Τούτων δὲ ἔπειρον είναι τὸ δαιμονίων φύλον ἥγεται, φαυλότητος δὲν καὶ μοχθηρίας, καὶ ταῦτα τὸ χειρὸν τροπῆς δεκτούν· τὸν τοῦς μὲν ἀγαθῶν, τοὺς δὲ φαύλους είναι ταῦτα καὶ θνομάζεσθαι. Ταῦτα δὲ παρὰ τὸ Ἐβραῖον δικούντα, τοῦτον ὑποθέμενος τὸν τρόπον, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὅποθεν ὑποτίθεται φάναι εἰδοῦς τοὺς δαιμονίας. Ἐκ μὲν γάρ τῆς τῶν ἀσωμάτων (29) Ὁλης οὐδεὶς δὲν νοῦν ἔχων εἰπούσιος γάρ αὐτῇ· λογικά δὲν ποτε ἐξ ἀδίκου τιχείας, λογικοὶ δὲν οἱ δαιμονίες. Εἰ δὲ τῆς τῶν κριτῶν ἀπόφροιας οὔσοις, καὶ μῆτρας οὐδεὶς καὶ σύντοι τοῖς γεγεννητοῖσιν ἐξ Ιεοῦ· πως δέ, μάλιστης οὐσιας τῆς γῆς, οὐδὲν δικαιούμενος· τοῖς δὲν τοῖς δευτέροις ἡ βιάστη πόλεν ἐξέρει, τῆς βίζης δικαιοθεν ἐξ ἀγαθῶν ιούσης; πῶς δὲν γένοντο πικρόδιπτο τοῦ γλυκέος; Εἰ δὲ ἐκ σκότους παντὸς καὶ πικρίας πάστης χαλεπετερον τὸν μοχθηρὸν δαιμονίων γένος, πῶς ἐξ ἀπόφροιας λέγοτε· δὲν τῆς τῶν κριτῶν φύσεως; εἰ δὲ τὴν θεότητα, οὐδὲν ἐπεράπη τῆς οἰκείας ἔξεως. Εἰ δὲ τὴν λογικήν, οὐδὲν ἡ τὴν ἀρχήν ἀπόθετη τὴν φύσιν. Εἰ δὲν τοιάδε (30) ἦν, καὶ πῶς θεοὶ εἰσιν, οἱ δὲν φαύλης οὐδὲ τε εἰσι μετέχειν μοίρας; Ἄλλη εἰ μήτε τῆς τῶν κριτῶν ἀπόφροιας, μηδὲ αὐτῆς τῶν οικείων ὑπέρ, εἰναι, ὥρα ἡ ἀγενήτους λέγοντος, καὶ πρᾶς τῇ ἀγενήτῃ τῇ οὐλῇ τῶν οικείων, τρίτον στέρεος λογικῶν ἀγενήτων ἀντιταραττέται τῷ θεῷ· οὐδέτε τὸν θεοὺν πάντων εἰναι ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τῶν δικίων ἀποδιδόντος· η τούτῳ ὄμοιογοντας καὶ τὰ μὴ δυνατὰ ποιεῖν αὐτὸν τοῖς Ἐβραίον συμφώνων ὄμοιολογεῖν λόγοις. Τίνα δὲ οὐδεὶς περὶ τῶν δικίων ἀποδιδάσκουσι; τὴν μέσην τῶν λογικῶν φύσιν, οὐτέ δὲ τῆς τῶν οικείων ὑπέρ, οὐτέ· ἐξ ἀπόφροιας τῆς ἀγενήτους, καὶ δεῖ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσας εἰσιας, οὐποτίθενται φασιν· μήδισσαν δὲ πρότερον, δινάμαι με δραστηριή τοῦ πάντων αἰτίου γεγονέναι. Ταῦτη τε μήδισσαν είναι, μηδὲ κυρίως τῆσδε τῆς προστηρίας ἡξιώσθαι, διτι μηδὲ τὴν φύσιν ισοῦται τῷ πεποιητήσι, μηδὲ ἀγριότερον ὄμοιος τῷ θεῷ, τὸ ἀγαθὸν ἔρειχεται, τὸ τῷ καλῷ ἔναντιον έστω δὲ καὶ δέξιον· δὲν διληρεύει τὴς περὶ τὸ κρέπτον σχολής, ἣν αὐτὸς ἔκαστος αὐτῷ κατείργασται, τῆς οἰκείας ὄρμης τε καὶ γνώμης πεφυκίων κύριος. Ταῦτα καὶ περὶ τάδε. Μετώμεν δὲ καὶ ἐφ' ἔτερα.

agnoscimus, eorum etiam quae nulla sunt, ut Hebraeorum litteræ prædicant, auctorem illum esse fateamur. Quemam vero illa sunt, quae ab iosis de naturarum istarum conditione traduntur? Eas

(29) Ἀσωμάτων. Malo οικείων ex ms.

(30) Τοιάδε. Forte, τοιάδε. Nam de daemonibus loquitur.

A beant, verum etiam ne sint ipsi quidem per se, sed a rerum universarum conditore, ut essent, acceperint: qui denique, ut bene sint, ut virtute, ut immortalitate gaudcent, ne dotibus quidem fruantur illis, quomodocumque aut præpotens rerum omnium Deus, aut Verbum illud, cuius vi omnia exsistere. At Plato, licet cum Hebreis naturas quasdam ratione præditas, incorporeas ac spirituales esse statuat, hand tamen consentaneo loquitur, dñm easdem, primo quemadmodum et animam omnem, nullo ortu generatas, deinde quadam ex primi principii fluxione satas esse docet. Neque enim illas prorsus enībilo exsistisse concedit. Itaque plurimum deorum nationem constituit, quos omnes primi secundique principii fluxiones quasdam ac prosemminationes esse vult, quæ quod suapte 695 natura bona sint, nec ullo nūquam modo propria virtute spoliari queant, ab eo propterea dii judicantur. Ab his diversam dæmonum turbam esse putat, quæ improbitatem ac scelus admittere, atque in deterius mutari possit: ex quibus proinde boni quidam, improbi alii sint ac vocentur. Quæcum ipse, præter Hebraeorum mentem ac sensum, ita statuit, unde tandem cum aliqua veri specie dæmones exsistisse dicamus, non explicat. Nam ex corporearum quidem rerum materia nemo sanus dixerit; est enim illa rationis expers: quod autem ratione prædictum est, id ex eo quod ratione careat gigi non potest, ratione autem prædicti daemones sunt. Si autem superiorum naturarum propagatione satili illi sunt, quidni æque ac parentes, dii sunt ipsi quoque? qui fit ut ex bono fonte rivi dissimiles oriatur? unde in posterioribus german illud improbitatis emergit, qui radicein habent, a tanta primi usque principii integritate propagatam? quo denique modo ex dulcibus amara nascuntur? Enimvero, si tenebris omnibus, si omni acerbitate gravior est improborum dæmonum genus, quis illud ex meliorum ac diviniorum natura fluxisse dicat? ex quo sane si fluxisset, nūnquam ex proprio et naturali statu excidisset. Quod si tantum mutationis subire potuit, non igitur principio naturam habuit, ab omni patienti necessitate liberam. Cujusmodi si dæmones isti non erant, D qui porro dii esse possint, qui seculatorum in classe abire potuerunt? Jam vero, si neque melioribus illis ac superioribus ex naturis, neque corporum ex materia ortum habuere, superest omnino, ut vel eos nunquam genitos esse dicamus, atque ita præter illam corporum materiam, quam ortu carere volunt, tertiam banc naturarum, quæ ratione prædictæ, ortu similiter careant, nationem, cum Deo componamus, Deumque proinde rerum prorsus omnium conditorem esse, ac molitorem negemus: vel si universorum parentem

medio quodam, inter rationis participes, ordine comprehensas, neque corporum ex materia, neque ulla cuiusquam ortu carentis ac semper eodem sese modo habentis naturæ fluxione satas esse docent; at nulle antea cum essent, summi rerum auctoris omnium electricæ vi procreatæ. Quare nec deos illas esse, nec ea proprie appellatione dignatas, quod neque sint effectori suo natura parentes, nec perinde ut Deus, proprium habeant semipernunqne bonum, imo 696 ejusdem boni contrarium subire aliquando possint, dum negligentius melioris utuntur consuetudine, quam sibi profectio in se veritatem, quisquis suorum ipse motum, sive sensus arbitrio ex sese ac Dominus fuerit. Atque ista quidem hactenus. Jam transeamus ad alia.

CAPUT XVI.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Ι^τ.

De animo, non recte ut Hebreos, in omnibus sensisse Platonom.

Animum Plato, Hebreos secutus, immortalem illum quidem, ac Deo similem esse statuit: verum ab iis postea discordens, essentiam ejus interdum compositam esse vult, quasi partem alteram habeat, ex individua sive semper similis causa delibatam, alteram ex dividua corporum natura deruptam. Enimvero si ipse verbis totidem in *Timotheo*. « At ille, inquit, animum, corpore, tam ortu quam virtute priorem, sic tanquam dominum servo imperaturum, ex duobus istis atque hac ratione conlavit. Duæ naturæ cum siunt, individua una, quæ semper eadem est, altera dividua, quæ in corporibus locum habet, tertium ex utraque natura genus, ambarum in medio temperavit, sic ut aliquid ex ea, quæ semper eadem, aliquid item ex illa, quæ altera subinde atque altera est, includeat, siue tertium hoc individuum inter, ac dividuum corporum naturam, æqualiter medium constituit. Quæ tria cum in manus sumpsisset, in unam omnia speciem formamque commiscuit, ejus, quod alterum atque alterum est, natura, tametsi ad commiscendum perdifficili, vi tamen hanc in societatem communionemque pertracta » Hæc ille, ex quibus intelligas, quam probabiliter partem illam perturbationibus obnoxiam, cum animi ratione conjunxerit. At vero de animi essentia nonnunquam ita statuit, nonnunquam deterius ei quoddam, atque absurdius commentum affingit, dum divinam illam celestemque naturam, illam et corporis expertem, et præditam ratione, illam Deo similem, ac summae cœli culmina virtutis magnitudine superantem, et locis altissimis ac supra mundum eminentibus, in asinos, lupos, formicas, apes descendere confirmat, idque a nobis, ut absque demonstratione illa credamus, oratione contendit. Nam in dialogo *De animo* hæc habet: « Actandi vagantur, inquit, donecce ejus

(31) *Perī ψυχῆς*. In hac de animis disputacione, a principibus etiam philosophis graviter erratum esse, cum aliis, tum in primis B. Chrysostomus ostendit homini. I in *Ioannem*: Δογμάτων δὲ ἴντεκεν τῷ περὶ ψυχῆς, inquit, οὐδὲ ὑπερβόλην τινὰ καθέλκουν αἰσχύνεις λοιπόν. Et: Καθάπερ τῶν τάρων τοὺς ἔξωθεν κεκονιαμένους, ἀν ἀπεμπάσεις, ἰχνώς καὶ δυσώδεις, καὶ δεσφόροτος έψει γέμοντας ὅστων· εὗτοι καὶ τὰ τοῦ φιλοσόφου (Platonis) δόγματα, ἐν τοῖς καὶ τὴν λέξιν ἀπογυμνωτεῖς ὡραῖς, πολλῆς ζήτει τῆς βολευγμάτις πεπληρωμένα, καὶ μάλιστα ὅταν περὶ ψυχῆς φιλοσοφῇ, ὀμήτρως τιμῶν τε αὐτὴν, καὶ βλασphemῶν.

(32) Ο δέ καὶ γενέσει Locus est ex *Timotheo*,

Α Ὄτι μὴ κατὰ πάντα δρθῶς ἔδειχε περὶ ψυχῆς (31) διὰ Πλάτωνος, διοικοῦ Εὔρατος.

Ἐβραῖος διοικοῦ τὴν ψυχὴν ἀθλέντων, ὃν ποδέμενος, καὶ τῷ θεῷ δρομαὶ αὐτὴν εἴπον, οὐκέτι αὐτοὺς, ποτὲ μὲν αὐτῆς τὴν οὐσίαν σύνθετον εἶναι φρεστον, ὃς δὲ μέρος μὲν τοις ἐπαγμένης τῆς ἀμερίστου, καὶ ἀστι κατὰ τὰ αὐτά ἔχουστης αἵτιας, μέρος δὲ καὶ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς φύσεως. Λέγει δὲ οὖν αὐτοὺς ἥμιλαν ἐν *Timaio*: « Ο δέ καὶ γενέσει (32) καὶ δρεπτορέραν καὶ προσεντέραν φυγὴ σώματος, ὃς δεσποτην καὶ ἄρχονταν δρόσιμον συνεπειστοτὸν ἐπ τῶν διατομῶν τρέπει τῆς ἀμερίστου (33), καὶ ἀστι κατὰ τὰ αὐτά ἔχουσαν οὐσίας, καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γενομένης μεριστῆς, τρίτον δὲ ἀμφορέν μέσον ενεκεράσατο οὐσίας εἰδος· τῆς τε ταύτου φύσεως αὖ πέρι, καὶ τῆς τοῦ ἔπειρου, καὶ κατὰ τὰ αὐτά ενεστησεν μέσον τοῦ τε ἀμερίστου, καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ. Καὶ τρίτασθν αὐτά δύτα, συνεκεράσατο εἰς μίαν πάντα λέσχην, τὴν θατέρων φύσιν, δύσμικον ὄστον, εἰς ταῦτα ἑναρμόνιαν βίᾳ. » Ενδεικνύεται αὐτῷ καὶ τὸ παθητικὸν μέρος τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας αὐτῇ συνήπτεται. Ἀλλὰ τοτὲ μὲν ὁδὸς περὶ ψυχῆς οὐσίας διείληται, τοτὲ δὲ διλός τοις καὶ κατὰ τὰ τοιαῦτα δέσμους, τὴν θεῷ διοικοῦ τοῦ οὐρανίου ὑπερπατούσαν θάτιδες, ἀναβοτὸν ποθεν ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων ἐπ τὸν δύναον, καὶ λύκον, καὶ μύρμηκας, καὶ μελίστας κατέπιεν φάσκουν, καὶ τούτη ποτεστεῖν ἡμᾶς παρακαλῶν τῷ λόγῳ ἀνευ τοῦ διποδεῖξαν. Λέγει δὲ οὖν ἐν μὲν τῷ Περὶ ψυχῆς τάδε· « Καὶ μέχρι γε (34) τούτου πλανῶνται, ὃς δὲ τῇ τοῦ σωματοιδούς τοῦ ἑνεπακολουθούσοντος ἐπιθυμητὸν πάλιν ἐνδεδούσιν εἰς σώμα. Ἐνδεδούσι δέ, διαπερ εἰδος, εἰς τὰ τοιαῦτα δύνη, διπολιάττην ἀν καὶ μεμελετηκαὶ τύχουσιν ἐν τῷ βίᾳ. — Τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὡς Σώκρατες; — Ο.ον. τοὺς μὲν τὰς γαστριμαργίας τε, καὶ ὑβρίες, καὶ φιλοσοφίας (35) μεμελετηκάτος, καὶ μὲν διεπιλεγόμενος, εἰς τὰ τοῦ

pag. 528 D, quem Tullius lib. *De universo*, sect. 19, convertit; quia tamen minus interdum philosophi verbis hæc videbatur, nostro ipsis sensu et ut cuncte redire maluimus. Adi et Plutarch. in opusculo integro *Περὶ τῆς ἐν Τιμαιῷ ψυχῆς*, ubi Platonis sententiam enucleat, liberisque suis aperit, a quibus ea de re consultus fuerat.

(33) *Τῆς ἀμερίστου*. Plutarchus loco cit. τῆς ἀμερίστου. Porro philosophus ibi præcipac de mundo anima disputat, que cum ἀνδροῖς in ceteras animalia refunduntur.

(34) Καὶ μέχρι γε. Plato in *Phædonem*, pag. 586 D.
(35) Plato, εἰλικρινας.

θνων γένη καὶ τῶν τοιούτων θηρίων εἰκὼς ἐνδύεσθαι· ή οὐδὲ οἱ; — Πάνου μὲν οὖν εἰκὼς λέγεται· — Τοὺς δὲ γε διδίχιας, καὶ τυραννίδας, καὶ ἀρπαγάς προτυμηρέας, εἰς τὰ τῶν λύκων τε, καὶ λεπάκων, καὶ λιτίνων γένη· η̄ πολὺ μᾶλλος φαίμεν τὰς τοιαύτας; λέγεται· — Ἀμέλει, Ἐφρ. δὲ Κέδης, εἰς τὰ τοιαῦτα· — Οὐκοῦν, η̄ δὲ δηλαδή καὶ τόλλα, η̄ διὰ ἑκάστη λο., κατὰ τὰς αὐτῶν μούσιοτητάς της μελέτης. — Δῆλον δή, Ἐφρ. πώς δὲ οὖν; — Οὐκοῦν εὐδαιμονέστατος, Ἐφρ., καὶ τούτων εἰσι, καὶ εἰς βέλτιστον τόπον λόγεται, οἱ τὴν δημοτικὴν καὶ πολιτικὴν ἀρέτην ἐπιτετρευκότες, η̄ δὴ καλούσιν σωροφορίν τε καὶ δικαιούσιν, η̄ θεοὺς τε καὶ μελέτην γεγονούν, δικαίου φιλοσοφίας τε καὶ νοῦ; — Πῇ δὴ φότοι εὐδαιμονέστατος; — “Οτι τούτους εἰκός εἴσιν εἰς τοιούτους πάλιν ἀρκεῖσθαι πολιτικὸν καὶ θηριόν γένος, ἥπου μελιτῶν, η̄ σφραγίδων, η̄ μυρμήκων, η̄ καὶ εἰς ταυτὸν γε πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος.” Καὶ τὸν Φαίδρῳ δὲ ἐπάκουουσον ὅποια διέξιστον· εἰ; μὲν γάρ τὸ αὐτὸν (36) δύον ἡρεὶς ψυχὴ ἐκάστη, οὐκ ἀρκεῖνται ἔτον μαρίων (37)· οὐ γάρ περιστατεῖ τῷ τοιούτου χρόνῳ, πλὴν η̄ τοῦ φιλοσοφήσαντος ἀδίλως, η̄ παιδεραστήσαντος μετὰ φιλοσοφίας. Λάται δὲ τρίτη περιόδος τῇ χλιδεῖται, ἐπειδὸν τοις τρίς ἑπέξεις τῶν βίων τούτων, οὕτω περιβαθέσαις τρισχιλιοτῷ εἶσιν θέλωνται βίου. Τῷ δὲ χιλιοτῷ, ἀμφότεραι ἀρκεῖνται εἰπεῖν χλιδεῖσθαι, κρίσεως ἔτυχον. Κριθέσθαι δὲ, αἱ μὲν, εἰς τὸν τῆς δικαιοτητὰς ἀλλούσα, δίκη τινούσινται δ. Αἱ δὲ τοῦ οὐδρανοῦ τινες τόπον ὑπὸ τῆς δίκης κορούσθαισαν, διάγουσιν ἀξίως οὐδὲν ἀνθρώπους εἶσιν θέλωνται βίου. Τῷ δὲ χιλιοτῷ, ἀμφότεραι ἀρκεῖνται τοις αἰρέσιν τοῦ δευτέρου βίου, εἰργάνται δὲν ἐξελίξῃ ἐκάστη. “Ἐνθα δὴ καὶ εἰς θηρίου βίου ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀρκεῖνται, καὶ ἐκ θηρίου, δὲς ποτὲ ἀνθρώπους η̄ν, πάλιν εἰς ἀνθρώπους.” Καὶ ταῦτα μὲν τὸν Φαίδρον. “Ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ τοιάδε γράφοντος ἀκούεις·” Ήδεν μὲν γάρ (38) Ἐφρ. ψυχὴν, τὴν πότε Ὑρράς γενομένην, κύκνου βίου αἴρουμενην, μίσει τοῦ γυναικείου γένους, διὰ τὸν ὑπὸ ἐκείνων θάνατον, οὐκ ἰθλουσαν ἐγγυαῖς γεννηθεῖσαν γενέσθαι. Ιδεῖν δὲ τὴν θεμέλιον ἀπόδινον ἀλογήνη· Ιδεῖν δὲ καὶ κύκνου εἰς ἀνθρώπινον βίου αἴρεσαν μεταβαλλόντα, καὶ ίδειν ζῶα μουσικὰ ὀνταύτως, οὓς τὸ εἰκός. Τὴν δὲ λαγούσαν ψυχὴν ἐλέσθαι λέοντος βίου, εἶναι δὲ τὴν Αἰαντὸς τοῦ Τελαμωνίου (39) φεύγουσαν ἀνθρώπους γενέσθαι, μεμνημένην τῆς τῶν ὅπλων κρίσεως. Τὴν δὲ ἐπὶ τούτῳ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἔχθρον καὶ ταύτην τοῦ ἀνθρώπινου γένους διὰ τὰ πάθη, δειποῦ διαλαΐδαι βίου. Εἰ μίσος δὲ λαγούσαν τὴν Ἀταλάντης ψυχὴν, κατιδύσαν μεγάλας τε μέρκες ἀθλητὸν ἀνθρός, οὐ δύνασθαι παρεθεῖν, ἀλλὰ λαβεῖν. Μετά δὲ ταύτην Ιδεῖν τὴν Ἐπειοῦ (40) τοῦ Πανοπάως; εἰς τεχνήκης γυναικῶς

(36) Εἰς μὲν γάρ τὸ αὐτό. In Phædros, p. 345 F.

(37) Στοιχ. μηρίων. Legendum existimo τῷδε ἔτον μηρίων, vel εἰ μὴ δῑ τε μηρ. vel aliud simile: aliqui negant quod affirmare videatur.

(38) Ιδεῖν μὲν γάρ. Lib. x De repub. sub finem, pag. 521.

(39) Αἰαντὸς τοῦ Τελαμωνίου. Lege Plutarchum lib. Symposiac. 9, problem. 5 : Διὰ τι Πλάτων εἰσετεῖ ἐφ τὴν ψυχὴν τοῦ Αἰαντοῦ ἐπὶ τὸν κάτιον ἐλέσθη, ubi partim facetas et ridiculas, partim serias oue-

stionis huic solutiones comminiscitur : sed inane omnes. Ut tamen in re ficta, non absimilis veri, quam Marcus Grammaticus afferebat; in Homeri νεκυίᾳ, si Elpenoris ac Tiresias animas subduceris, quorum alter adhuc inseptus esset, alter singulari prerogativa uteretur; Ajacis animam ordine vicemissum Ulyssis in conspectum venisse.

(40) Ἐπειοῦ. Fuit is equi Trojanæ architectus; de quo Virgil. n. Aeneid. :

. . . Et in se doli fabricator Epess.

illum, qui Orphei quondam fuerat, vidisse se referbat, cum oloris vitam eligeret, quod mulierum odio, quarum ipse manibus interfectus erat, mulieris satu generari nollet. Tbamyri quoque animum vidisse, qui Philomela vitam optaret, imo et olorem qnemdam, qui homo rursus fieri mallet, cum aliis canoris animantibus, qua vita similis, ut par erat, desiderio tenebantur. Ajacis Telamonii animo leonis vitam placuisse, quod illius de Achillis armis judicii memor, homo esse nollet. Secutum inde Agamemnonis animum, qui propter superioris vita molestias, humani generis pertusus ipse quoque vitam aquila capesseret. Atalante animum in media sortientium turba, summos athletae honores cum vidisset, tenere se non potuisse, quin hoc vita genus arriperet. Tum Epej Panopeensis animum, in semina manuum artificio præstantis naturam immigrasse. At procul extrelos inter ridiculi Theriste animum vidisse, qui similes formam indueret: Ulyssis vero, cum ei sortis fortuna postremum omnium locus obtigisset, ad eligendum accessisse: hunc vita prioris ærumnas memoria reputarem, omni jam ambitione deposita, privata ac soluti hominis vitam passim oberrando perdiu quæsiisse, tandemque jacentem alicubi, atque a ceteris neglectam agre admodum reperisse, quam ubi vidisset, affirmasse continuo, si vel ante omnes sibi sors addixisset, idem se omnino facturum, ac sic eam libenter elegisse. Ex aliis item bestiis, vel in homines, vel in sese mutuo commigrare solitos: sic quidem, ut injusti in agrestes, in cieures justi transirent atque ita omni omnes misericordis genere permisceri. Ille Plato cum de animo disputat, satis ostendit ad Ægyptiorum se doctrinam adhærescere. Neque enim Hebraeorum illa fuit, neque est conjuncta cum vero. Quam tamen cause nihil est, quamobrem hoc loco refellamus, cum nullis ad eam confirmandas argumentis incubuerit. Unum hoc animadverteat juverit, pugnare secum illum atque configere, qui cum impiorum animos ante docuerit, simul atque migraverint e corpore, atque has terrarum plagas deseruerint, poenas apud inferos criminum suorum dare sempiternas; eosdem contra deinde scribat, novum hic vita genus suo quemque arbitrio diligere. Eos enim corporearum, quam adhuc relincent, foeminarum cupiditate, corpus induere asserit, ita quidem, ut qui lasciviae ventrique servierint, aut asinorum, aut brutarum aliarum, **699** sed tamen quas ipsiusne optaverint, non quas posse loco judex imperarit, formas suscipiant: injusti similiter atque rapace, lupi deinde milvique siant, sed in ea corpora sponte commigrando: tua Orphei animo, cygni; Tbamyri, Philomela; Thersites simili vita placuisse. Quoniam igitur ea, quæ de animorum suis e corporibus migrationem excipiente judicio, in dialogo *De animo* tradit his verbis: « Ut primum, inquit, eo mortui devehere, quo

A iouscan φύσιν. Πόρφυρος δὲ ἐν ὑστάτοις, ἵδεν τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ Θερστου, πίθηκον ἀνδρομένην. Κατὰ τύχην δὲ, τὴν Όδυσσεως λαχούσαν πασῶν ὑστάτην, αἱρήσομένην λέγει· μνῆμη δὲ τῶν προσέρων πόνων, φιλοτιμίας λειλοργηκίαν, ζῆτεν, περιούσαν χρόνον πολὺν, βίον ἀνδρὸς ιδεώντων καὶ ἀπράγμανος, καὶ μόνις εὔρεντας κείμενον πονού, καὶ παρημελημένον ὑπὸ τῶν δλῶν, καὶ εἰπεῖν ίδούσαν, ὅτι ταῦτ' ἀν ἐπράξει καὶ πρώτη λαχοῦσα· καὶ ἀρμένην ἀλλάσσει. Καὶ τὸν δλῶν δὲ θηρίων ὡσαύτως εἰς ἀνθρώπους μέναι, καὶ εἰς δλῆλη· τὰ μὲν δόκια εἰς τὰ ἄγρα, τὰ δὲ δίκαια εἰς τὰ ἡμέρα μεταβαλόντα, καὶ πάσας μήπεις μηγούσαται. » Τοσαῦτα περὶ φύσης δὲ Πλάτων εἰπὼν, δῆλος ἔστιν αἰγυπτιάζων τῷ δύσματι. Οὐ γάρ Ἑβραιον δέλγος, ὅτι μηδὲ ἀλληλειδ φύλος. Τούτῳ δὲ τὸν καιρὸν ἀπελέγγειν, ὅτι μηδὲ αὐτὸς δὲ ἀποδείξεων ἐνεχείρει τῷ προβλήματι. Τοσούτον δὲ εὐλόγως τις δὲ ἐπισημάντω, ὃς οὐκ ἦν σύμφωνα, τὸν αὐτὸν λέγειν, ὅτι τῇ τελευτῇ τὰς φύσεις τῶν ἀσεβῶν, ἐνθέντες ἀπαλλαττομένας, δίκαια εἰς ἄδυον ἐδόντας, κακέστι τιμωρεῖσθαι εἰς ἀπειρόν· καὶ πάλιν φάσκεν, αὐτάς τοὺς ἀνταΐσθι βίους κατὰ γνώμην οἰκεῖαν αἱρέσθαι. Ἐνδέσθαι γάρ αὐτάς εἰς σύμμα φραγίν εἰπούμενάς τοις δὲ δόλοις καὶ δρασταῖς, λύκους καὶ ἱκτίνας γίγνεσθαι, θδείοντας ἐπὶ τοῦ ἀλλόντας. Εἴτα Ὅρφεως μὲν φύκην κυνὸν εἶναι θελήσαι· θεμέρου δὲ, ἀρηδόν· Θερστην δὲ πιθήκον βίον ἀλέσθαι. Ποῦ δὲ ὁνδὲ εἴη τὰ τῆς μετὰ τὴν ἐνθέντες ἀπαλλαγῆν κρίσεως, ἥν ἐν μὲν τῷ Περὶ γύναις ὑπογράφων φησιν, « Ήδὲ ἀπειδάν ἀρθικανται εἰ τετελευτήσας εἰς τὸν τόπον, οἱ δολίους ἔκαστοι κομίζει, οἱ μὲν ἀν δόξως μίσιοι βεβωκάντων, πορεύεταις ἐπὶ τὸν Ἀγέροντα, ἀναβάντες ἢ ὅτι αὐτοῖς ὅγκιστα ἔστιν, ἐπὶ τούτων ἀρίκνονται εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἔκει οἰκοῦσι τε, καὶ καθαίρουμεν, τοὺς τε ἀδεκημάτων δεδύντες δίκαιας, ἀπολύνονται, εἰ τις τι τῷ κήρυκε, τῶν τε εὐεργεστῶν τιμᾶς φέρονται κατὰ τὴν ἀξίαν ἔκαστος· οἱ δὲ ἀν δόξων ἀνάτοις ἔχεν δὲ τηγανίδην τῶν ἀμαρτημάτων, ἡ Ιερουσαλαμὸς πολλὰς καὶ μεγάλας, ἡ φύουσις ἀδίκους καὶ παρανόμους πολλοὺς ἔξειργασμένους, ἡ διλασία τοιαῦτα τυγχάνει δύναται· τούτους δὲ ἡ προσήκουσα μολὼν φίττει εἰς τὸν Τάρπαρον, οὗτον οὐ ποτὲ ἐκβάντουσι. » Καὶ τὰ μὲν περὶ τῶν ἀσεβῶν ὡρές πη διῆλθε· περὶ δὲ τῶν εὐσεβῶν, ἀπάκουον δις φρεσι· « Τούτων δὲ αὐτῶν οἱ εἰλοτοφίᾳ ικανῶν καθεράμενος, δινε τε καρπάτων ἔνσι τὸ παράπον εἰς τὸν ἐπειτα χρόνον, καὶ εἰς οἰκήσιας ἐπὶ τούτων καλλίους ἀφίκνονται, δις οὖτε φόδον δηλώσαται, οὔτε δὲ χρόνος ικανὸς ἐν τῷ παρόντι. » Καὶ ἐν τῷ Γοργᾳ δὲ πρόσοχες τί καὶ φρεσι, « Τὸν μὲν δικαίων (41) τὸν βίον δειλόντας καὶ δοίως, ἀπειδάν τελευτῆσῃ, εἰς μαχάρων νίσους ἀπίσταται, οἰκεῖν ἐπάρσην εἰδάμωντα, ἀπόδεις κακῶν· τὸν δὲ δόκιμος καὶ ἀσέως, εἰς τὸ τῆς τιστῶν τε καὶ δίκαιος

(41) Τὸν μὲν δικαίως. Plato in Gorgia, p. 512, sub dialogi finem.

μον, δὴ Τάρταρον καλοῦσιν, ἴνα. Οἱ δὲ τὰ δίκαια δέκεισαν, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα δέκικματα ἀνίστηται, ἐκ τούτων τὰ παραδείγματα γίγνεται. Καὶ οὗτοι αὐτὸι μὲν οὐκέτι ὄντες, διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰς μεγίστας, καὶ δύναμηρτατας καὶ φοβερώτατα πάθη πάσχοντας τὴν ἀεὶ χρόνον, ἀπεχόντι παραδείγματα ἀνηρτημένους εἰσὶ ἐν ἑδονῇ τῷ δεσμωτηρίῳ, τοῖς ἀεὶ τῶν δίκαιων ἀριστούμενοις θεάματα καὶ νοοθετήματα. » Ταῦτα πῶς ἀν δύνατο συνχρόνιν τοῖς περὶ ἀμειβῆς σωμάτων, ἀ τὴν φυχὴν μεταύσιαν αἰρεῖσθαι φάσκουσι, λόγοι; Ήλος γάρ ἐν ἡ αὐτὴ τιμωρίας, καὶ δεσμωτηρία, καὶ τοσεύτην δίκαιον εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, μετὰ τὴν ἐνύπνευτην τελευτὴν, ὑψέζει, καὶ πάλιν οὐαὶ τις ἀναιμένη, καὶ δεσμῶν ἀλισθέρα, βίσους ἀν Ἑλοὶς οὐς ἀν ἔδην; Εἰ δὲ τὰ καὶ ήσοντι μέλλοι πάλιν αἰρεῖσθαι, καὶ ποὺ τὸ τῆς εἰσεώς τε καὶ δίκαιης δεσμωτηρίου; μυρία δὲ ἀν καὶ θύλα τις ἐπὶ σχηλίς ἐπιλάβοτ' ἀν τοῦ λόγου, ὃν οὐ καρδὶς τὴν δέναντα μετικενεῖ. Καὶ τὸ μὲν πρώτον δίστημα τῆς τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν δέδειν, ταύτῃ πέφανται· τὸ δὲ ἕπερ τῆς τοῦ δέδηματος διασκεψῆς, δὲ οὐ τὸ μέρος αὐτῆς διογον καὶ παθητικὸν τυγχάνειν ὥρισατο, καὶ πρὸς τῶν αὐτοῦ γνωρίμων κατέγνωσαν, ὡς μαθίειν ἔνεστιν ἀπότων τουῶν δέδημον.

cruciatus ac supplicii carcere, quem Tartarum perpetravit, ac propterea insanabiles fuerint, ex iis demum exempla statuantur. Nam ut nihil amplius juventur ipsi, quod nullius medicinæ vi sanari queant, alii certe juvantur, dum eos maximas, omnique acerbitate ac diritate teterimas scelerum suorum poenas in omnem consequentis temporis perpetuitatem sustinere vident: prorsus ut in illo inferorum ergastulo suspensa quædam exempla sint, quorum aspectu quotquot eodem improbi assidui deveniunt, officii commoneantur sui. »

700 Hac, amabo, qui tandem cum aliis illis convenire possint, quibus de permutatione corporum ita dispulant, eorum ut electionem, animorum potestatis et arbitris totam esse velint? Quomo lo enim cruciatus Ileia et carceres, tantumque penarum atrocitatem, posteaquam hinc excesserit, perpetuo sustineat, et simil tanquam solitus vinculisque liber, quod sibi magis collibuerit, vita genus optet. Qui si delicias rursus ac voluptates secuturus sit, quo mihi tum illud supplicii ac penarum ergastulum? Hac aliaque sexenta adversus hanc philosophandi rationem otiose quivis objecerit, quæ pluribus persequi hoc loco non vacat. Itaque primus hic in eo genere Platoni error ac lapsus est. Alius vero, qui hujus in dogmatis enucleatione versatur, quo partem animi alteram divinam, ac ratione præditam, alteram et expertem rationis, et perturbationibus obnoxiam esse statuit, vel Platoniorum ipsorum est oratione damnatus, ut ex sequentibus constare potest.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ^η.

Ὅτι κατὰ Πλάτωνα μὴ ἔξ (43) ἀπαθοῦς καὶ καθη-

τῆς οὐσίας η τῆς φυχῆς συνέστηκε φύσις.
Ἀπὸ τῶν Σεβήσθων τοῦ Πλατωνικοῦ Περὶ

ψυχῆς.

« Περὶ δὲ τῆς κατὰ Πλάτωνα φυχῆς, ἣν φησιν ἔξ ἀπαθοῦς καὶ ποθητῆς οὐσίας συστήναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐκ λευκοῦ καὶ μέλανος τῶν μέσων τι χρωμάτων, ἐκάντα ἔχομεν εἰπεῖν· «Οτι ἀνάγκη, χρόνῳ διαστάσων αὐτῶν γιγνομένης, ἀφανισθῆναι αὐτὴν, ὡς τὴν τοῦ μέσου χρώματος σύστασιν, ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἐκάστου

A dæmon quemque rapit, qui medium vitæ rationem tenuisse videantur, ii Acherontem petentes, consensis ibi suis quique vehiculis ad paludem usque deferuntur. Ibi degunt aliquandiu, donec prorsus expiati, pœnisque criminum persolutis, quidquid ante peccaverint, absolvuntur: quin etiam beneficiorū quoque suorum pœmia, pro sua quique dignitate ferunt. At qui propter scelerum atrocitatem, locum remedio nullum reliquise videantur, utpote crebris et immunitibus sacrilegiis, aut plurimis cadibus nefarie et contra leges omnes perpetratis, et aliis ejusmodi piaculis obligati: hos vero digna plane sors in Tārtarum, unde nunquam emergant, præcipites agit. » Ac de impiis quidem hæc habet. De piis vero quid subjungat, audi:

« Quo etiam ex numero, qui philosophiæ opera expiati omnino purgatiæ discesserint, ii non modo sine ullis prorsus molestiis ævo sempiterno vivunt, sed etiam in domicilia longe adhuc nobiliora perveniant, quæ nec verbis describere facile sit, nec per tempus commemorare mihi jam licet. » Quibus addas licet quæ scribit in *Gorgia*: Qui justæ vitæ sanctæque traduxerit, eum statim ab obitu, in beatorum insulas proficiunt, ubi ævum deinceps, sine mali cujusquam molestia, cum omni felicitate ducat. Qui autem injuste et impie vixerit, eum in vocant, detrudi. Postremo qui teterima quæque demum exempla statuantur. Nam ut nihil amplius juventur ipsi, quod nullius medicinæ vi sanari queant, alii certe juvantur, dum eos maximas, omnique acerbitate ac diritate teterimas scelerum suorum poenas in omnem consequentis temporis perpetuitatem sustinere vident: prorsus ut in illo inferorum ergastulo suspensa quædam exempla sint, quorum aspectu quotquot eodem improbi assidui deveniunt, officii commoneantur sui. »

CAPUT XVII.

C Non, quemadmodum Platoni visum est, animi natum duabus ex partibus, quarum altera patiendi necessitate libera, patibilis altera sit, esse conflatum. Ex Severi Platonici disputatione De animo.

Jam vero, inquit Severus, de animo illo, quem a Deo nobis duplice ex parte, altera patiendi necessitatem excludente, altera subeunte conflatum, quasi medium quendam ex albo nigroque colore obturuit Plato, hæc in præsenti quæ dicamus, occurunt. Partium illarum progressu temporis illa-

banc vitam instituent, ne iterum mortui quorum scelera imitati essent, eorum etiam poenas sustinere cogentur.

(43) Forte μὴ, κατὰ Πλ. Λ. Λ.

bente dissidio, interire animum oportebit, quemadmodum illam coloris medii temperationem, cum illi ex quibus ante coaluit, suapte natura paulatim, in suum quisque genus propriumque solvuntur, perire necesse est. Id quod si semel probabitur, morti certe obnoxium, non immortalem animum esse ponemus. Etenim si pro confesso habeatur, hac in rerum natura, quod contrario caret, prorsus esse nihil, quaque mundi ambitu continentur omnia, ex adversis pugnantibusque naturis Dei manu temperata esse, qui mutuam illis amicitiam et communionem injecerit, ut sicco et humido, calido et frigido, gravi et levi, albo et nigro, dulci et acero, duro et molli, naturæ denique patienti experti, et naturæ ad patientium aptæ, eaque id genus omnia una quadam **701** alia rerum omniam communione devinxerit; praeterea si quæ mutuo temperata sunt, atque inter se permista, mutuum quoque temporis progressionē divertitur pro naturæ suæ conditione suscipiunt; animum profecto, si partium illarum in eo concretionem ponimus, perinde uti colore aliquem medium, naturæ suæ vitio tandem interire necesse erit: contraria illis ex quibus ipse constabit, ad proprium naturæ suæ statum per se properantibus. Quid enim? Annon id videmus, quod suapte natura grave sit, licet a nobis, aut aliis quavis extrinsecus indita naturali levitate, sursum agatur, ut tamen deorsum naturæ suæ vi ac pondere rapiatur? Similiter, quod suapte natura leve sit, licet extrinsecus simili quadam impellente causa, deorsum feratur, ut tamen suis quoque viribus sursum emitatur? Etenim quæ duobus ex contrariis unum in aliquid simul colerint, fieri non potest, ut eodem se modo semper habeant, nisi e rerum natura tertium aliquid cum iisdem perpetuo conjungatur. Sed animus tertium quid profectio non est, duobus ex contrariis pugnantibusque compositum, sed potius unum aliquid simplex, naturaque sua ab omni et patienti necessitate, et corporis mole liberum: ut eum propterea Plato Platonisque sectatores, immortalem esse statuerint. At quoniam et dominum ex animo corporeoque constare, vox est omnium una communis, et quæ citra corporis coniunctionem, in nobis voluntibus nolentibus commotiones existunt, animo assi-gnatur universæ, naturam ejus patiente obnoxiam atque corporeum, non corporis expertem esse contendunt. Plato autem ad illam ejus partem, quæ suapte natura omnem patienti necessitatem excluderet, alteram hanc ex sece patientem adjungere coactus est. Quod autem hæc illorum utrinque nec alia ratio fuerit, ex iis quæ cum a Platone, tum etiam ab aliis disputantur, ostendere, ac simul effectrices illas, quæ nobis insitæ sunt, facultates promere ac proferre consabimur. » Hactenus Severi Platonici verba. Jam de cœli, deque colluentium iei siderum principio, quid Plato senserit videamus.

(44) Τὸ μαλαχόν. Post hæc verba, duarum sententiæ træctionem contigitisse puto; proinde que sic legendum, τὸ μαλαχόν, τῇ τε ἀπαξεῖ οὐσίᾳ πρὸς τὴν παθητὴν, καὶ πάσι τοῖς τοιούτοις μίαν ἄλλην,

A ἐκ ὧν συνέστη, ἐν χρόνῳ φύσει χωριζομένου. Εἰ δὲ τοῦτο, φθαρτὴν ἀποφανούμενον, ἀλλὰ οὐκ ἀδύνατον τὴν ψυχὴν. Εἰ γάρ τοῦτο ὅμοιογεγέται, μηδὲν τῶν ἐν τῇ φύσει ὄντων δινευ τὸν ἑναντίον φύσεως ὑπὸ θεῷ κακο-μηδεῖαι, φιλέαν αὐτοῖς καὶ κοινωνίαν ἐμποιήσασθος αὐτού, οἷον τῷ Ἑρῷ πρὸς τὸ ὄγρον, καὶ τῷ θερμῷ πρὸς τὸ ψυχρόν, τῷ τε βαρεῖ πρὸς τὸ κοῦνον, λειψῆ τε πρὸς τὸ μέλαν, γλυκεῖ τε πρὸς τὸ πικρόν, σπλαγχνῷ τε πρὸς τὸ μαλαχόν (44), καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις μίαν ἄλλην πάντων κοινωνίαν, τῇ τε ἀπαθεῖ οὐσίᾳ πρὸς τὴν παθητὴν, τὰ δὲ κραθέντα καὶ μηδέντα χωρι-σμούν τὸν ἀντί ἀλλήλων ἐν χρόνῳ φύσει ἐποδέγεται· ἢ δὲ ψυχὴ ἐξ ἀπαθεῖς καὶ παθητῆς οὐσίας γεγονέναι ὑποκείεται· ἀνάγκη, ὡς τὸ μέσον χρώμα, οὐτών καὶ ταῦτην ἐν χρόνῳ φύσει ἀφανισθῆναι, τῶν ἐν τῇ ου-στάσῃ αὐτῆς ἔναντιών ἐπὶ τὴν οἰκεῖαν φύσιν ἐπει-γομένων. Ηγάρ οὐχ ὁρῶμεν καὶ τὸ φύσει βαρύν, καὶ ὑφ' ἡμίουν ἡ τίνος ἔκβαθν φυσικῆς προτεγνομένης αὐτῷ κομβότητος ἀνα φέρεται, ὡς τὸν δύοις ἀπὸ τὴν οἰκεῖαν φύσιν κάτω βιάζεται; 'Ομοίως δὲ καὶ τὸ φύσει κοῦνον, κατὰ τὰς δύοις ἔκβαθν αἰτίας κάτω φερόμενον, ὡς αὐτὸς δύοις ἀπὸ τὰ δύον βιάζεται; Τὰ γάρ τα δύον ἄλληλοις ἔναντιών εἰς ταῦτα συναγένετα ἀδύνατον ἐν τῷ αὐτῷ ἀεὶ εἶναι, μή τρι-του τοὺς τῆς τῶν δύον οὐσίας ἀεὶ ἔνωντος αὐτοῖς. 'Αλλὰ γάρ οὐδὲ ἐστὶ ψυχὴ τρίτον τι πρᾶγμα ἐν δύο ἔναντιών ἀλλήλοις σύνθετον, ἀπλούστα τοῦτο τῇ αὐτῷ φύσει ἀπαθεῖ καὶ ἀσώματον. 'Οθεν Πλάτων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἀδύνατον αὐτὴν ἐκεῖνην εἶναι. 'Ἐπειδὴ δὲ τὸν δύνωντον ἐν ψυχῆς καὶ οὐσίατος κοῦνος ἐπὶ πάντων λόγος γεγονέται, τὰ δὲ ἐν τῷ μηδὲν οὐσίατος ἄκουσιας καὶ ἀκουσίας γεγονόμενα πάθη τῆς φυχῆς εἶναι λέγεται, οἱ μὲν πολλοί, τούτων τεκμαρίδων τῷ (45) παθητὴν εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτῆς, θυητὴν αὐ-τὴν εἶναι λέγονται, καὶ οὐσιαστεῖ, ἀλλὰ οὐκ ἀσώμα-τον· δὲ δὲ Πλάτων, τῷ φύσει αὐτῆς ἀπαθεῖ προσ-ναγκάσθη τὴν παθητὴν οὐσίαν προσυπάντα. 'Οτι δὲ μὴ ἔτερος ἔχει, ἐξ ὧν ἔκάτεροι εἰρήκασι, Πλάτων τε καὶ οἱ ἄλλοι, πειρασόμενα τῷ λόγῳ, τὰς ἐν τῷν ἀνεργούσας δύναμεις παραβάντες, προσιέδουσι. » Ταῦτα μαὶ ἀπὸ τῶν Σιβήνων τοῦ Πλατωνικοῦ τετρα-ψυχῆς προκεισθαν. Σκέψαι δὲ πρὸς τοῖς εἰρήμηνος καὶ τοῖς, περὶ τῆς οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ φωτι-ρων ἀρχῆς.

esse conjicentes inde plerique, mortalem illum

πάντων κοινωνιῶν· τὰ δὲ κραθέντα, etc. Quam cor-
jecturam in versione secutus sum.

(45) Forte τό, vel deile.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΗΓ.

Περὶ στραῖοῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ φωστήρων, διεῖ
μη καθόλου δότις ἀδόξαστος οἱ Πλάτων. Άπο
τῆς Ἐπινοίδος, καὶ Τιμαιοῦ, καὶ τοῦ δεκάτου
τῶν Νόμων, πέρι Μωάνθης σέβειν ἀπαγορεύει,
ἄς καὶ δὲ Ἐδραιοῖς Φίλοις ἔρμηντεν.

Συμφώνως Ἐβραῖοις καὶ τὸν περὶ οὐρανοῦ, καὶ
τῶν ἐν αὐτῷ φωνομένων (46) ἀποδοὺς λόγον, καθ' ὃν
γεννητὰ εἶναι, πρὸς τοῦ τῶν ὅλων αἰτίου πεποιημένα,
μετέχει τε τῆς σωματικῆς καὶ φωτῆς οὐσίας συν-
δέστη ὀνόκθι Εβραῖοις Φίλοις ἀπὸ νομοθετεῖ,
καὶ θεοὺς ἡγεῖσθαι, ὡς φάσκων τὸν Ἐπινοίδην· «Τίνα δὴ καὶ σεμνώντας (47) ποτὲ λέγοντας, ὡς Μέ-
γιλλος καὶ Κλεοντα; Συεδὼν οὐρανὸν, δὲ καὶ δικαιότα-
τον, ὡς ἔμπαντες ἀλλοι δαίμονες ἄρα καὶ θεοί, τι-
μᾶν τε καὶ εἴργεσθαι διαφερόντως αὐτῷ· τὸ δὲ καὶ
τῶν ὅλων αἰτίου στράβων πάντων ἡμῖν αὐτὸν γεγονό-
νται πάντες ἀν δημολογεῖμεν. » Εἰδί· ὑπόδεις ἐν τῷ
αὐτῷ προτίθενται ταῦτα· «Θεοὺς δὲ δὴ (48) τοὺς
δραπτούς, μεγίστους καὶ τιμωτάτους, καὶ ὅμιλοτον
δρῶντας πάντη, τοὺς πρότους, τὴν τῶν διτρίων φύ-
σιν λεκτέον, καὶ ὅσα μετὰ τούτων αἰσθανόμεθα γε-
γονότα. Μετὰ δὲ τούτους, καὶ ὅποι τούτοις ἔξι δαί-
μονες· δέριον δὲ γένος (49). Ἑγον ἔδρων τρίτην καὶ
μάτιον, τῆς ἔρμηντος αἴτιον, εὐχαῖς τιμῶν μάλα
χρέων χάρεν τῆς εὐδήμου διαπορείας. » Διὰ τού-
των θεούς εἰπον εἶναι τοὺς δηλωθέντας, περὶ τῆς
πρότης αὐτῶν συστάσεως φωτιστοῦ ἐν Τιμαιῳ,
τουάδε δεξέρχεται· «Οτι πᾶρ (50-51) πρὸς τὸν ἄρεα,
τοῦτο ἄτηρ (52) πρὸς ὄνδρον· καὶ δὲ τὸ ἄτηρ πρὸς ὄνδρον,
τοῦτο ὄνδρον πρὸς τὴν γῆν, ἔνδηστος, καὶ ἔνυστή-
στο οὐρανὸν δραπτὸν καὶ ἄπτον. Καὶ διὰ ταῦτα έχ-
ει δὴ τούτων τοιούτων, καὶ τὸν ἀριθμὸν τεττάρων,
τὸ τοῦ κόσμου σύμβατον ἐγενήθη δὲ δημολογη-
σαν, φύλακας τε ἐσχεν τὴν τούτων, ὁντ, εἰς ταῦτα
αὐτῷ ἔνυστόθιν, ἀλιτον ὅποι τῶν ὅλων πλὴν ὅποι τοῦ
ἔνυσταντος γενέσθαι. » Εἰδί· ἐπιλέγει· «Ψυχὴν
ἢ (53) εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ θεῖς, διὰ παντὸς τοῦ θεοῦ,
καὶ ἐν ἔκδεσθεν τὸ σώμα αὐτῇ περιεκάλυψε (54), καὶ

(46) Φαιρομένων. Mallem cum altero nis. φωστήρων. Porro non illa tantum a Platone traditur, sed etiam animata esse astra, qui alias error est.

(47) Τίτη δὲ καὶ θεοί. In Epinomide, p. 699 B.

(48) Θεοί δὲ δὴ Ibid., pag. 702 C.

(49) Ἀέρων δὲ γέρος. Ficinus hoc cum præcedente δαιμονια ita conjungit, ut per appositionem, δαιμονιας ἀέρτον γένος, dici existimat: ad quem ei Serranus accedit, qui superiora mire turbat. Platoni ubique genus hoc aerium ad superiorum demonum turba se Jungit.

(50-51) Ο τι πᾶρ. In Timaeo, pag. 527 F; sed pauca ex superioribus, ad trunco orationis intellegentiam, repetenda. Sic enim ille, Νῦν δὲ... οὐτω δὴ πορὸς τε καὶ γῆς. ὄνδρος, ἀέρα τε, ὁ θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν, καὶ πρὸς ὅληλα, καθόδον ἡ δυνατόν, ἀνά τὸν αὐτὸν λόγον ἀπεργασμένος ὁ τι πᾶρ πρὸς ἄέρα, etc.

(52) Τοῦτο δῆλο. Plato, ἄέρα, quod rectum est; referunt enim ad præcedens ἀπεργασμένος. Hæc apud Tulli, conversi leges in Timaeo, sect. 13.

(53) Ψυχὴ δὲ. Ibid., p. 528 C. Tulli., sect. 18.

(54) Ἐξέωθεν τὸ σώμα α. π. Plato, Λέων, etc. Tullius, Deinde eum circumdedit corpore, et restituit extrinsecus. Mishi quidem adversus hoc nomen vel hincere, religio sit: inens tamen philosophi vnde-

A 702 CAPUT XVIII.
De cælo, deque collunctibus in eo sideribus, hanc
recte omnino sensisse Platonem. Ex Epinomide.
Tim o et Legum decimo. Quia Moyses coli omnia
teruit, quemadmodum Hebraeus etiam Philo inter-
pretatur.

B De cælo, deque collunctibus in eo sideribus, ita
quidem Hebraeorum ex mente Plato philosophatur,
uti et ortum aliquem habuisse, et a rerum omnium
conditore perfecta esse, et corpore interituque
obnoxia natura constare doceat. Idem tamen eorum
postea, relieto ductu, cultum iis ac divinitatem
legibus decernit sanctitatem suis, dum in Epino-
mide hunc in modum loquitur: «E quem vero,
inquit, vobis, Megille, tuque o Clinia, tantopere
Deum commendabo? Cælum, opinor, quod quidem
verum fuerit cum cæteris daemonibus simil atque
diis colere summisque precibus obsecrare. Nam
ipsum quoque bonorum nobis aliorum omnium causa-
sam fuisse, merito fateamur. » Inde plusculis interjectis, hæc ibidem subjungit: «Nam deos qui-
dem illos, qui sub aspectum cadunt, maximos et
maxima veneratione dignos, cunctaque passim acutissime
pervidentes, astra, inquam, illa, quaque
cum iis extitisse agnoscimus emia, deorum om-
nium principes habere nos oportet. Tum secundum
eos, ac sub iis demones colere. At genus illud aer-
ium, quod tertiam obtinet mediumque sedem,
quodque superos inter et homines interpretis mu-
nere fungitur, precatiōnibus demererit cum primis
necessere est, felicem ut nobis suam banc operam
esse velint. » Hæc ibi, quibus manifeste divinitatem
ipsis attribuit. Idem vero de prima eurum molitione
sic philosophatur in Timæo: «Sic elementis,
inquit, inter sepius aptis atque connexis, ut qua pro-
portione ignis cum aere, eadem aer cum aqua, et
qua vicissim aer cum aqua, eadem aqua similiter
cum terra congrueret; mundum hunc ita devinxit
atque firmavit, ut spectari simul tangique posset.
Ac propterea, cum ex illis et natura sua talibus,

batur, animum illum, non tantum omnibus mundi
partibus interfusum esse, verum etiam toti ejus
corpori circumdatum atque circumfusum. Id quod
ex sequentibus auferri queat. Postquam enim ani-
mum hunc arbitrio suo temperavit; tum p. 529 A
de illius in universo siti et collocazione sic dispu-
tati: «Ἐπει δὲ, inquit, κατὰ νοῦ τῷ ξινιστάντι, πάτε-
ρα τῆς Φυγῆς ἔντασις ἐγεγένητο, μετὰ τούτοις τῶν τοῦ
σωματοῦς ἔνθες αὐτῆς ἐκτελεύτη, καὶ μέσον
μέσον ἔνδυσθαι προστριπτεν. Hacenus Virgilianum
illud.

Spiritus intus ait, totamque infusa per artus
Meus agitat molem, et magno se corpore miscet.
Quid deinde? Audi: «Η δὲ (ψυχὴ) ἐκ μέσου πρὸς
τὸν ἔγαστον οὐρανὸν διεκλακετο, κώκλο τε αὐτὸν
περικαλύψασ, αὐτὴ τε ἐν αὐτῇ στρεψόμην, δεῖσαν
ἄρχην ἥρατο απαύστου καὶ ἐμφρόνος βίου, πρὸς τὸν
ἔνδυσθαι χρόνον. Ωματ postremum periodum Tuli-
sus ita verit. Si animus α' medio projectus (διε-
κλακεσα, quasi traductus, atque transmissus) ex-
tremitatem cal' a supremā regione, rotundo ambitu circum-
cūmicit, reseque ipse versans, divinę, zempiernę
sapientiique vitæ inducit exordium. Ergo illud κό-
κλῳ περικαλύψα reddit rotundo ambitu circum-
jecit. Si removēbitur Ciceronis auctoritas, velle-

et numero quatuor, hujus mundi corpus secum apte consentiens effectum est: tum ea sese amicitia proinde complectitur, ut in unum per sese coalescens, ab alio, quam ab eo, cuius manu colligatum est, disolvit nunquam possit. » **703** Quibus haec post nonnulla subiungit: « Animum autem ejus in medio collocatum, ita per universum effudit, ut ipsum quoque corpus extrinsecus ex circumfuderit: adeoque mundum hunc, orbem unum aliquem, qui in orbem converterentur, cumdemque solum ac sine cujusquam alterius consortio esse voluit. » Atque iterum inferius: « Ille igitur, inquit, divine providentia consilio, ut tempus existaret, sol, luna, ac cetera quinque sidera, que vulgo errantia nominantur, procreata sunt, quorum motu numerorum temporis et existare ratio, et observari posset. Horum corpora singulorum molitus Deus, iis manibus servire jussit, quos alterius conversio efficeret. » Et paulo post: « Hec, inquit, corpora animatis vinculis colligata, animantia evasere, atque imperati sibi rationes cognovero. Idem vero Legum decimo universe de omni animo sic loquitur: « Quidquid animo præditum est, inquit, id omne, quod mutationis in sese causam habeat, mutetur necesse est. Quo in mutationis genere, singula fati ordine ac legem sequuntur. Ita, que suis in moribus minora tantum aliqua mutaverint, ea minus deppressa per sumnum dyntaxat regionis solum incedunt; qua plura gravioraque peccaveriunt, profundo gurgite hauriuntur. » Si ergo quidquid animo præditum est, idem est mutationi obnoxium, cuius in sese causam includat; ceterum autem, sol, atque luna, ut Plato ipse statuit, animo prædicta sunt; eadem quoque sunt mutationi obnoxia, cuius in sese causam includant, si quid efficit ejus ratiocinatio. Quod si ita est, quomodo rursus aeternitatem in illis, ac proinde divinitatem agnoscit, cum ex eaduco mortalique corpore concreta dissolvi aliquando possint? Nam in *Timœo* quidem haec ipse: « Quoniam igitur, inquit, dii omnes, tam qui palam voluntur in celo, quam qui videnter sese nobis pro voluntate præbent, ortum habuerent, sic eos universi hujus conditor alloquitur: Haec vos, qui deorum satu orti estis, attendite. Quorum operum ego parens effectorque sum, quae

mibi philosophus videtur, animum se ipso extrellum illud cœlum in orbem, id enim est, cœlum, undique circumdeditis: atque ita longe facilius quod adjungit intelligas, animum semiputrum in sese versare. Sane *Timœus* ille Locrus, in suo *De natura opusculo*, quod Platonicus *Timœi* quoddam quasi scimen dici queat, ita clarissime, tamen de teo xerous φυχὴν, μεσθεὸν ἔξιδας, ἐπιγάγεντον έξον, περικαλύπτας αὐτὸν αὐτῷ, κρῆμα αὐτῶν κερασάμενος, ἐκ τε τέσσαρεστον πορφύρας, ταῦτα μεριστὰς οὐσίας.

(55) *Kai kónde òi*, etc. *Tullius*, *catoque solitudo, ei volubilis, et in orbem incitato complexus est*. *Acrioris* esset ac fiducioris ingenii, haec et alia pleraque, ac philosophi verba χριτικῶν expendere. Tantum moneo, leviter mutandum videri quod apud *Tullium* sequitur, quo secum ipsum propter virtutem facile esse posset, nec desideraret alierum,

κύκλῳ δή (55) κύκλον στρεψόμενον, οὐρανὸν μόνον ήνα Ἐρημον κατέστησε. » Καὶ πάλιν ὑπόδεις ἐπιφέρει λέγων: « Ήξε σὸν λόγου (56) καὶ διανοίας θεοῦ τούτης πρὸς χρόνον γένεσιν, ἵνα γεννηθῇ χρόνος, τίλος, καὶ σελήνη, καὶ πάντες δίκαια διστρα, ἐπίκλητον ἔχοντα πλάνητες, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακῆς ἀριθμῶν χρόνου γέγονεν· σώματα δὲ αὐτῶν ἔκαστα ποιητας θεός, θεῖτρον εἰς τὰς περιφορὰς; Τοῦτο δὲ θατέρου περίοδος φέρει: » Καὶ ἐπιλέγει· « Δεσμοὶ τε ἐμψύχους σώματα διέθεντα ζῶα γεννηθῆ, τό τε προσαγόντες ἔμπειτο. » Καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν *Nόμων* καθίσταται περὶ πάστρις φυχῆς ἀποφαντεῖται, λέγων ὅντες· « Μεταβάλλει μέντοις (57) πάνθ' οὐσα μέτοχα ἔστι φυχῆς, ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν. Μεταβαλόντα δὲ φέρεται (58) κατὰ τὴν τῆς εἰμαρμένης τάξιν καὶ νόμον· μικρότερα μὲν τὸν ἴδιον μεταβαίνοντα, ἐλάττω κατὰ τὸ τῆς χώρας ἐπίποδαν μεταπορεύεται· πάνιον δὲ καὶ ἀδικώτερα μεταπορεύεται εἰς βάθος. » Εἰ δῆ σὸν μεταβολῆς (59) πάνθ' οὐσα μέτοχα ἔστι φυχῆς, ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν, οὐρανὸς δὲ καὶ τίλος καὶ σελήνη μέτοχα ἔστι φυχῆς, κατ' αὐτὸν τὸν Πλάτωνα· καὶ ταῦτα δρῦα μεταβάλλονται ἀν., ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν, κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον. Πλοῦς οὖν πάλιν ἀδύοντας αὐτοὺς εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο θεοὺς φησι, καίτερον ἐν σώματι φύσεται δύναται, καὶ θεῖτρον οὖσαν τε; Λέγει δὲ σὸν πάλιν ἐν *Τυμαῷ*: « Ἐπιτί δὲ σὸν πάντες δύο τα περιπολοῦται φανερός καὶ δύο φαίνονται, καθέσθιον ἀν ἔθελων θεού, γένεσιν Ισχού, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὃ τόδε τὸ πᾶν γεννήσει τάξις· Θεοί θεῶν, ὃν ἄγω δημιουργός· πατήρ τε Ἐργῶν, δύναται μηδ θελοντος, τὸ μὲν σὸν δῆ δεῖται πᾶν λυτόν. Τό γε μήν καλοὶ ἀρμοσθεῖν καὶ ἔγονται ἔθελον. Δι' αὐτοῦ καὶ ἐπιτέπερ γεγένεσθε, διδάσκαλος μὲν σὸν οὐκέτι εἴστε, οὐδὲ δύνασθε τὸ πάμπαν· οὐδὲ μέν τοι λυθήσεσθε γε, οὐδὲ τεύχεσθε θεατῶν πορέας, τῆς ἐμῆς βουλήσας μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἔκεινων, οἷς δὲ ἡγιεῖσθε, ξενεδεῖσθε. » Ταῦτα δὲ Πλάτων. Εἰκότως δῆτα Μεσθεῖσης, καὶ τὰ Ἐβραιῶν λόγια, σέβουσι μὲν ἀπαγορεύει ταῦτα, καὶ θεοὺς ἥγεισθαι, διὸν δὲ πρὸς τὸν παραπλέα θεὸν ἀνάγοντα, αὐτὸν δῆ τὸν τίλον, καὶ σελήνης, καὶ διστρων, διου τε οὐρανοῦ καὶ κόσμου δημιουργὸν, τὸν δῆ τὰ πάντα θεύ λόγῳ συνθέσαντα τε, καὶ συναρμοσάμενον, μόνον ἥγεισθαι θεὸν, καὶ μόνη

saisi sibi ipse natus et familiaris. Scrivendum enim est, notum et familiare, nam de codice loquitur.

(56) Ήξε σὸν λόγου. *Plato ibid.*, 529 F. *Tullius*, sec. 26.

(57) *Metabāllēs* μέντοι γε. *Idem*, lib. x *Leg.*, pag. 672 C, D.

(58) *Metabāllōta* δὲ φέρεται. *Plato*, μεταβάλλοντα δὲ φαίνεται. *Elege*.

(59) *Ei δῆ σὸν μεταβάλλει*. Videntur haec ad simile usque periodi principium c 3 perperam inculcatā. Atque haec insulsa repetitio librariorum oscillantium tribuenda est, qui cum in hac periodo exscribenda, ad illas voces pervenirent, μεταβολῆς αἰτίων, que jam ex Platone præcesserant, periodon integrāvū denuo ad finem usque pertinxerunt, cum se qui debuisset ex Eusebio, οὐρανὸς οι, etc., que habentur c. 10.

τὴν οεδάφιον ἀπονέμειν νομοθετεῖ τιμῆι, λέγον· « Μή ίδων τὸν ἡλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ πάντας τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανήθεις προσκυνήσῃς αὐτοῖς. » Ἐρμηνέει δὲ παῦτα διασταύρων εἰς πλάτος ὁ τὰ Ἑβραιῶν πεπαῖδευμένος Φίλιον, ὃδε πῃ λέγων πρὸς λέξιν « Τινὲς ἡλιον (60), καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας ὑπέλασον εἶναι θεοὺς αὐτοκράτορας, οἵς τὰς τῶν γενομένων ἀπάντων αἰτίας ἀνθέσθε. Μωνῆ δὲ ὁ κόσμος ἔδοξεν εἶναι τοῦ γεννητοῦ, καὶ τοῖς ή μεγίστη, δρόμοις ἔχουσα καὶ ὑπέροδους δρχοντας μὲν, τοὺς τὸν οὐρανὸν πάντας, οἷον πλάνητας καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρας· ὑπηρέσους δὲ τὰς μετὰ σελήνην ἐν ἀρι, καὶ περιγείους φύσεις. Τοὺς δὲ λεγθέντας δρχοντας οὐδὲ αὐτεξουσίους, ἀλλὰ ἕνος τοῦ πάντων Πατρὸς ὑπάρχους· οὐ μιμούμενος τὴν ἐπιστασίαν, κατόρθων πτυσανεύστας κατὰ δίκην καὶ νόμον ἔκαστον τῶν γεγονότων. Τοὺς δὲ μὴ βίπτωντας τὸν ἐπιβεβράστα τρίπολον τοὺς ὑπερεγγίμνοτος, ὡς αὐτούργοις, τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γενομένων ἀνθίται τὰς αἰτίας. » Οὐ τὴν ἁγνοιον διερώτας νομοθετεῖς εἰς ἐπιστημην μεθαρμζεται, λέγων ὃδε· « Μή ίδων τὸν ἡλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανῆτας προσκυνήσῃς αὐτοῖς. » Εὐθύβολος πάντι καὶ καλῶς πλάνην εἴπε τὴν τῶν εἰρημένων ὡς θεῶν ἀποδοχήν. Οἱ γάρ ίδοντες, ἡλιον μὲν προσθόσις καὶ ἀναγκήσεις τὰς ἐπήσθους ὥρας συνισταμένας, ἐν αἷς αἱ ζώνι, καὶ φυτῶν, καὶ καρπῶν γενέσιες ὀρισμέναις χρόνων περιόδους τελεσφοροῦνται· σελήνην δὲ ὑπέρτειν καὶ διάδοχον ἡλιον, νύκταρ τῇ ἐπιμελεῖται καὶ προστασίαν διενιησταν, ὃν μεθ' ἡμέραν ἡλιος, καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας κατὰ τὴν πρὸς τάπτείσας συμπάθειαν, μυρία τῶν ἐπὶ διαμονῇ τοῦ παντὸς ἐνεργοῦντάς τε καὶ δρῶντας, πλάνην ἐπλανήθησαν ἀνήνυτον, μόνους εἶναι τούτους θεοὺς ὑποτοποιαστες. Εἰ δὲ κατούδασαν δὲ τῆς ἀπλανούς βαθέστεν δόῦ, καὶ εὐθὺς ἐγνωσαν, διτι καθέστησεν αἰσθῆσις ὑπελάσκοντος νοῦ γέγονος, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ αἰσθητοὶ πάντες ὑπῆρχασαν τοῦ νοητοῦ συνέστησαν. » Καὶ ἐπέργει λέγων· « Πόσῳ ὑπερβάντες τῷ λογισμῷ πάσαν τὴν ὄραστην οὐσίαν, ἐπὶ τὴν τοῦ δειδοῦς, καὶ δοράτου, καὶ μόνη διανούσῃ καταληπτοῦ τιμῆι ἱωμεν, δεὶς οὐ μόνον θεός θεῖ τοντῶν τε καὶ αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπάντων δημιουργοῦς. » Εὖ δὲ τις τὴν τοῦ δειδοῦς καὶ ποιητοῦ θεραπειαν διλεψ προσένημ γεννάτηρ καὶ γεννητήρ, φρενοβλαστής ἀναγεγράθω, καὶ ἔνογος ἀσεβείας τῇ μεγιστῇ. » Παῦτα τῆς Ἑβραιῶν εἰσεβείας, τὰ ὡς ἀληθεύς ἀκήρατα τε καὶ θεῖα μαθήματα, πρὸ τῆς τετυφωμένης φιλοσοφίας·

¹ Deut. iv, 19.

(60) Τινὲς ἡλιοι. Locum hunc Philouis existare non credo. Exstant alii duo in lib. *De mundi opificio*, quorum posteriorem indicamus in observatiōnibus ad p. 286, priorem hic dahiimus ex Philone, pag. 7, ubi rationem afferen quoniamorem post terrae germina, stellas Deus efficerit: Προλαβὼν γάρ περ τῶν οὐρανογόνων ἀνθρώπων, οἵς τὰς γνωμάς θεούσι, στοχαστοὶ τῶν εἰκόνων καὶ πιθανῶν, ἐν οἷς τὸ πολὺ τὸ εἴλογον, ἀλλ' οὐχὶ τὰς δικαιωφυῶς ἀληθείας· καὶ διτι πιστεύουσι τοῖς φανισμένοις μᾶλλον ή θεῷ, σορτισταῖν πρὸς αφίας θαυμάσσοντες·

PATROL. Gr. XXI.

A per me facta, non sunt dissoluta me invito: quamquam omne colligatum solvi potest. Sed haudquaque boni est, ratione vincunt velle dissolvere. Sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse, et indissolubiles non potestis: **704** neutiquam tamen dissolvemini, nec vos ultra mortis fata perirent. Consilium enim meum maius est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis, tum cum gignebamini, colligati. » Hacenus ille. Jure ergo Moyses Hebraeorumque oracula probibent, quominus cultum iis ac divinitatem tribuanus: contraque jubent, uti sursum animis ad rerum omnium moderatorem Deum ipsum, inquit, solis, atque lunæ, siderumque reliquorum, immo cœli mundique totius effectorem suhatis, unum illum, cuius verbo apia ex sese nequaerunt sunt omnia, et Deum habeamus, et augusto illo cultu prosequamur. Nam ita quidem Moyses precipit: « Ne videns solem, et lunam, et omnes stellas, et omnem ornatum cœli, errore deceptus adores ea. » Quod ejus interdictum uberior explanans Philo, rerum Hebraearum scientissimus, hunc. in modum loquitur: « Sunt qui solem atque lunam astrisque cetera, præpotentes ex sese deos esse rati, causas ipsi eorum que sunt omnium assignarunt. At vero Moyses et genitum esse mundum, et instar magnas cuiusdam reipublice, suos quoque principes ac subditos habere statuit. Et stellas quidem tam errantes, quam orbibus suis affixas, quæ omnes in celo versantur, principum loco munereque fungi; luna vero inferiores naturas, sive aeternam teneant, sive proprius cum terra cohærent, subditorum in classe graduque consistere. Verumtamen principes illos, non potestatis omnino jurique sui, sed unius cunctorum parentis quosdam quasi praefectos esse, cuius dum regendi consilium ac rationes imitantur, quidquid existit nasciturque rerum, id omne feliciter ex aequitatis legisque præscripto moderari. At vero, qui sessorem illum frenos habenantes regentem nou videbent, eos jugalibus istis, quasi per se res efficerent, omnium que hoc in orbe fierent, causas tribuisse. Quorum stultitiam nova ut scientia sanctissimus legislator emendet: « Ne tu, inquit, videns solem, et lunam, et stellas, et omnem ornatum cœli, errore deceptus adores ea. » Præclare omnino rem tetigit, dum eorum, quibus nova haec nomina probarentur, consilium errorem appellavit. Nam qui dum videbent, aut solis accessu recessuque annuas illas tempesta-

C Cατιδόντες τε αὐθίς τὰς ἡλιούς καὶ σελήνην περιόδους, δεὶς ὡς θερ, γειμῶνες, ξαρος, μετοπώροι τροπαι· τῶν ἐκ τῆς ἀνά πάντας ἐτον έτος φυομένων καὶ γενομένων ἀπάντων αἰτίας ὑπολήψουσαν, τὰς τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων περιπολεῖσθε· ἵνα μηδὲν γεννητον τὰς τροπαίς ἀνατογίστων ταῖς διενοίσατες αἰτίας, ἢ διὰ θράσος ἀνατογίστων, ἢ διὰ μαθίσιαν ὑπερβάλλουσαν· ἀναδραμέτωσαν, φροτ, ταῖς διενοίσατες ἐπὶ τὴν πρώτην τῶν διλον γένεσιν, ἐπὶ πρὸς ἡλιον, καὶ σελήνην, παντοῖς μὲν γυρτα, παντοῖς δὲ καρποῖς ἡγεμενην ἡ γῆ, εtc., quæ satis cum hoc loco supra B, 12, convenient.

tes existere, quibus animantium, plantarum, fructuumque ortus, maturitatem suam certis ac descriptis temporum conversionibus assequuntur: aut lunam solis administrat atque vicariam, quibus ipse presit interdiu, curam eorum noctu moderationemque suscipe; **705** tum cætera quoque sidera pro suo quodam adversus res terrenas sensu, infinita que ad universi conservationem pertineant, iudita sibi vel efficiere; eum in errorem sane immensus deveneret, hos ut soles deos esse statuerent. Qui si rectam viam studiosissimis, facile profecto agnivissent, quemadmodum mentis administer sapientia natura sensus est, ita quidquid in sensum cadit, ejus quod sola mente percipitur, administrum esse constitutum. Quibus ita subdit: « Quamobrem, inquit, naturam omnem aspectabilem cogitatione præterrecti, ad ejus, qui, quod omni forma caret, nec visu attingatur, sola intelligentia percipi potest, honorem aspiremus: quippe qui Deus sit, non eorum modo, qua vel mente, vel sensu capiuntur, sed omnium omnino procreator. Quisquis autem semper illius ac rerum effectoris cultum recentiori cuiuspiam genitoque tribuerit, is et insanus, et summa reus impietatis habeatur. » Nos igitur haec religionis apud Hebraeos precepta, immortalia prorsus ac divina, stolidis ac vecordii philosophia prætulimus. Nam quid me attinet ista persecui diutius, ac cæteros Platoni errores aperire, cum ex paucis illis conjecturam facile de illis etiam, que tacitus prætero, facere quisque possit? Id quod nemo tamen abs me calumniandi animo dictum esse putet, cum majorem in modum hominem suspiciam ipse quoque. Sic est, euidem illum nobis Græcorum omnium amicissimum existimo, et tanquam eum, qui si minus eadem prorsus quæ nos omnia, affinia certe admodum cognataque tradiheret, observo. Sed tamen ubi cum Mose ac cæteris Hebraeorum prophetis committitur, quam illis intelligentie vi cesserit, aperio. Quanquam si quis eum arguendum ex professo suscipere posset, is profecto alia sexenta reprehendere, cujusmodi sunt egregia illa plenaque prudentiae, que vel de mulieribus in *Republica* statuit, vel de infando amore in *Phædro* tam speciose philosophatur. Ex quibus si quid etiam audire placet, leges quæ ab eo totidem verbis disputantur.

CAPUT XIX.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΩ.

Quænam minus recte Plato, tam in Legibus quam in Republica, de mulieribus statuerit: quæ Hebraeorum doctrina non uerbat.

706 • Multa fortassis, inquam, ex iis que a nobis hic dicuntur, quod alium nunc morem habeamus, ridicula videbuntur, si sicut uti præcipimus. — Plane, inquit. — Ego vero: Quid tandem ex iis maxime tibi ridiculum videtur? Illud, opinor, quod mulieres velimus nudas cum viris in palestra exerceri, nec juniores modo, sed ipsas quoque seniores; ut viros jam senes in gymnasii videmus, rugosos licet, atque aspectu injucundos, studiose tamen hac in exercitatione versari. • Tum pluribus interjectis, hac subdit, « Qui vir, inquit, mulieres nudas riserit: hanc in exercitationem honesti causa incumbentes, quasi qui risu captando, solertiae

Οὐοῖα περὶ γυναικῶν οὐκ ὅρθως δὲ Πλάτων δρεᾶσσα, ἐν τοῖς Νόμοις καὶ ἐν Πολιτεἴᾳ οὐκέτι Εὐρυλούς οὐκέπινετ λόγος.

« Τις δὴ (61), εἶπον, πάρα τὸ εἰνθῆς, γελά δι φαντασία πολλὰ περὶ τὰ νῦν δῆλογμανα, εἰ πράξαται καὶ λέγεται. — Καὶ μάλα, ἔφη. — Τί δέ, ἦν δὲ γάρ, γελουστανταί αὐτῶν ὅρδες; « Ηδηλοῦθε γυναικάς τὰς γυναικας ἐν ταῖς παλαιστρας γυμναζομένας μετὰ τῶν ἀνδρῶν, οὐ μόνον τὰς νέας, ἀλλ' ἡδη καὶ πρεσβυτέρας, ωσπερ τοὺς γέροντας ἐν τοῖς γυμνασίοις. θαντούσι καὶ μὴ ἡδεῖς τὴν δύνην, δύμας φιλογυμνασθῶν (62). » Καὶ ἐπιλέγει ἔξης. « Ο δέ γελῶν ἀνήρ ἐκ γυναικάς ταῖς γυναιξί, τοῦ βελτίστου ἑντε γυμναζομένας, ἀτε δὴ (63) τὸ γελοῦσιν οὐρανοῖς δρόποις καρπὸν, οὐδὲ οἰλέν, ὡς ξουκεν, ἐφ' ὃ γελᾷ. » Φησὶ δὲ ἐν ἀδόμῳ τῶν Νόμων, ὡς ἄρα δεῖστοι τοῖς

(61) Ἰστας δὴ. Plato, lib. v *De repub.*, p. 457 C ita pluribus. Eadem citantur ac refelluntur a Theodoro, lib. ix *De cur. Græcor. affect.*, pag. 129 et 150. « Ο δέ ταῦτα νομοθετῶν, inquit, οὐδε τον τῆς Κανδάλου γυναικῶν λόγων ἐμνησθε ἔτιντο γάρ τοι, τοῦ ἀνδρὸς γυμνοῦ οἱ δέξαι τὸ σώμα καλεύσαντος, μάλα ἐφ' αὐτρόνως, δι τὸ ποδονομένη τὸν γυναικαν, ξυναποδεῖται καὶ τὴν αἰδῶν ἡ γυνῆ. Τογαροῦν δὲ φιλοφορεῖται τὰς νυμφευμένας γυμνοῖς τῆς αἰδοῦς, καὶ

ἀναδεῖται ἀκαδέσσεται. Fodissimi hujus instituti, sicut aliorum plurimorum, autores habuit Lacedæmonios; ut videre est apud Thucyd. lib. I. Plutarch. in *Lycure et Apophthegmat.* Cui Bagdio frustra speciem aliquam et colorēm querit.

(62) Φιλογυμνασθῶσι. Malisi φιλογυμναστῶσιν Platone et ms.

(63) Άτε δὴ. Plato, διαλ. η.

παιδίας καὶ τὰς παιδίας ὄργησθαι δηλαδή καὶ γυμνά-
ζονται μανόντεν· καὶ τοῦ μὲν παιδίου ὄργησται,
ταῖς δὲ ὄργηταριστές ἀντείνειν, πρὸς τὸ διαποτέλεον οὐκ
ἀντιτυπεῖσθεντον. Τίθησι δὲ ἐν αὐτῷ καὶ τάξις· « Η
δὲ αὖ ποι (68) παρ' ἡμῖν κύριον καὶ δέσποταν, εὐφραν-
θεῖσα τῇ τῆς χορείας παιδίᾳ, οὐκ ώψιν δεῖν κναῖς
χεροῖν ἀθύρων, πανοπλίῃ δὲ παντελεῖ κοσμηθεῖσα,
οὐτα τὴν δρηγησιν διαπεριλνειν. » Αὐτὴ πάντως μιμε-
σθαι πρέπον ἀν εἴη κύρους τε ἅμα καὶ κύρας. » Καὶ
πολεμεῖν δὲ γυναιξίν ὕδε πη νομοθετεῖ· « Εἰν δὲ
τούτοις (65) πάσι δεῖ (66) διαστάλουν ἔκστασιν πε-
πιπτομένους μισθοῖς, οἰκονομαῖς (67) ἔξουσίας, διάστασιν
τε πάντα δια πρᾶς τὸν πόλεμον ἔστι μαθήματα
τούς φοιτῶντας, δια τε πρᾶς μουσικήν· οὐκ δὲ μὲν ἀν
δι πατήρ βούληται φοιτῶντα, διὸ δὲ μηδὲ, ἔντα τῆς
παιδίας (68). » ἀλλὰ, τὸ λεγόμενον, πάντα δινόρα καὶ
παιδία, κατὰ τὸ δινόραν, ὡς τῆς πόλεως μαλλοῦ ἢ
τῶν γεννητάρων δινάς, παιδεύστων ἐξ ἀνάγκης. Ταῦτα
δὲ δημοκαὶ καὶ περὶ θηλεῶν δὲ μὲν ἐμὲς, νόμος ἀν εἶποι
πάντα, διαπετεῖ καὶ περὶ τῶν ἀρρένων, ἵστα καὶ τὰς
θηλείας ἀστενεῖ δεῖν. Καὶ οὐδὲν φοβηθεῖς εἰπούμενον
τούτον τὸν λόγον οὔτε ἐπιτικῆς, οὔτε γυμναστικῆς, ὡς
ἀνδράσι μὲν πρέπον ἀν εἴη, γυναιξὶ δὲ οὐκ ἀν πρέ-
πον. » Καὶ τόλιν ἔτις ὑποβάς φασι· « Γυμνάσια τεθω-
μεν (69) καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον πάντα τοῖς ὀώμασι
διαπονήματα, τοξικῆς τε καὶ πάσις βίβλων, καὶ πλι-
ταστικῆς, καὶ ἀπάστας ὀπλωματίας, καὶ διεξόδων τα-
κτικῶν (70), καὶ ἀπάστης πορείας, στρατοπέδων, καὶ
στρατοπεδεύσεων, καὶ δια εἰς ἐπιτικῆν μαθήματα ἔν-
τεινειν. Πάντων γάρ τούτων διαστάλουν τε εἶναι διε-
κονούσι, ἀρνούμενος μισθὸν παρὰ τῆς πόλεως, καὶ
τούτων μαθήτας τοὺς ἐν τῇ πόλει παιδίας τε καὶ
δινόρας, καὶ κύρων, καὶ γυναικῶν πάντων τούτων
ἐπιστήμονας· κύρων μὲν εἴσας ἔτι, πάσαν τὸν ἐν
διπλοῖς δρηγησιν καὶ μάχην μεμελετηριαῖς γυναικαῖς
δὲ διεξόδων, καὶ τάξεων, καὶ θέσεως, καὶ ἁντιρέσσως

(64) Η δὲ αὖ ποι. Plato, lib. vii Leg., pag. 630 G.
Minervam autem, ut constat, intelligit.

(65) Εἰρ δὲ τούτοις. Eodem lib. vii Legum, pag. 634 B.

(66) Δεῖ. Additum hoc verbum ab Eusebio est, ad aliquando sensus integratorem.

(67) Οἰκονομαῖς. Conjecticibam εὖ διτας, quan-
lectionem postea deprehendi, a Serrano in his-
repertum fuisse. Et vera est, ut opinor, ne peregrini-
nos ritus, quod tantopere carentem putabat, suam
in rempublicam iuveret. Idem etiam Lacedæmonem
cautuin.

(68) Τῆς παιδίας. Plato communius, τὰς παι-
δίας.

(69) Γυμνάσια τεθωμεν. Plato ibid., pag. 637 G.

(70) Διεξόδων τακτικῶν. Ficinus, acierum ordi-
nationes. Probare vix possum. Διέκπεδος, etiam in re
militari, aliquando protectionem ipsam, aliquid
διδοτορεσιν absolute significat, adeoque militarem
ipsam expeditionem. Dionys. Halicarnass., lib. i
Antiq., pag. 16, πεισαντες τοὺς Ἀδριανίας, συν-
έρασθαι τροπὴ τῆς διεξόδου, στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς
Οὐμρικούς. Diodor. Sicul. lib. ii, pag. 136, ubi de
invia Arabia tractibus, καθάπερ οἱ εἰν τοῖς πελά-
γεσι, πρὸς τὰς ἄπο τῶν Ἀρκτῶν σημασίας τὴν
διέξοδον ποιοῦνται. Quo fere sensu loca etiam diffi-
cilia, τὴν διέξοδον ἐπίπονον babere dicuntur. Alias,
certum quoddam ac peccutiare τῆς πορείας genus,

A fructum aliquem capiat, is profecto, quid rideat
non intelligi. » Hec ille quinto *De republica*. Idem
autem *Legum* septimo, saltandi artem, ac reliquas
exercitationes, tam pueris, quam pueris condiscen-
das esse statuit: adenque ut magistros pueris, sic
puellis suas quoque saltandi magistras esse debere,
quo id elegantius facere concinniusque possint.
Atque ibidem conceptis verbis hæc babet: « Nostra
illa quoque puella simul ac domina, saltatorio hoc
ludicro delectata, non jam vacuis sibi manibus pue-
rili more ludendum putavit, sed armis omnibus
instructæ perficiendam saltationem putavit. Quæ
quidem pueros puellasque nostras imitari omnino
debet. » Et vero mulieribus etiam bellandum esse
hunc in modum præcipit: « Quibus in omnibus
gymnasiis, inquit, suos in quoquo genere prece-
ptores mercede conductos, nec tamen peregrinos,
versari debere, qui omnibus ad militiam et musi-
cam pertinentibus convenientes eo discipulos insti-
tuant: sic quidem, non ut quem pater voluerit, is
duntaxat ludum frequentet, quem vero noluerit, is
studia valere jubeat: sed viri, quod aiunt, puerique
omnes, quantum sane fieri poterit, quippe qui re-
publica potius, quam suorum quique parentum
sint, necessario instituantur. Porro eadem omnino
de feminis, quæ de maribus lex ista mea statuit,
ut perinde ab utrisque exercitationes ille obeantur.
Neque id profecto aut de equestri, aut de gymna-
stica dicere verear; quasi viros modo, non autem
mulieres utraque deceat. » Et quibusdam interje-
ctis: « Gymnasiorum, inquit, nomine bellicas etiam
omnes corporis exercitationes includimus, sagi-
tandi artem, jaculandi genus omne, peltasticam,
armatam omnem concertationem, compositas et
instructas flexiones, eruptiones, omnemque militari-
um itinerum, castrorum, et castrametandi ra-

vel κατὰ διεκτροπήν, vel κατὰ περιπτώτην, vel κατὰ
εἰσοδήν, αὐτὸν διεβάλην. Quemadmodum enim ipsi
viam itinerinque Nexus et exitus διέξοδοι voca-
bantur, ut apud Xiphilinum in Vitellio, τὰ διέξοδους τῶν στενωπῶν ἀχριδῶν εἰδέθει, et apud Dionys.
Halicarnass. I. v. δρόνοι οἱ φευγοντες ἐσώντο, etc.,
ἡ διώκοντες κατελαμβανον, οἱ ἀπειράντες τὰν διέξοδον,
sic flexiones etiam militum διέξοδοι sunt. Idem Xi-
philin. in Serero, de Pertinacis lūnere, οἱ τε ἐπιτει-,
καὶ τε πεζοὶ, περὶ τὴν πυράν, πολεμάσας τε ἅμα καὶ
ποιητικὰ διέξοδους διελέστοντες, διεγῆλον. Ήδι πο-
λεμάσι διέξοδοι, civiles, opinor, ac sedatores flexio-
nes significant, quales etiam ex Platone nostro pro-
feruntur. Πολεμικαὶ vero, seu στρατιωτικαὶ (nitrovis
enim modo legendum potius existimare quam nomi-
nata) ex militiæ præceptis legibusque perfectas,
nisi ποιητικά, artificiosas, reddere luēt. Alias im-
petum aliquem vox ista sonat, ut cum Suidas illud
Davilis, διέξοδους διάταν κατέστων οἱ ὄφελοι μου,
explicat, χρυσῆν ἄρφεντο τὰ δάκρυα. Ισ αυ-
τοτομη impetus fit καὶ εἰσοδήν ἣμα καὶ πάλιν ὄποι-
στροφήν, οἱ διέξοδοι οἱ τε παντες. Thucydides,
lib. i, διέκπεδοι δὲ οὐκ ἡσαν, ἀλλὰ θυμῷ, καὶ ρώμῃ
τοπλῶν εναυμάχον, ἢ ἐπιτοιχία, οὐσι σχολια-
διέξοδον ποιεῖ explicat, τὸ ἔβαλεν, καὶ πάλιν
ὑποστρέψαι, καὶ αὖτε ἐμβαλεῖν. Idem, I. ii, διέκπεδοι
οἱ εἰσιν, οὐδὲ ἀνατροφαὶ, ὅπερ νεῶν διεμνον
πλεουσῶν ἥργα ἔστιν. Hic ego διέξοδοι; τακτικά; hoc

mam hanc, inquam, aliasque superiores, lex opinor ista consequitur. — Quæ tandem? — Uti mulieres istæ omnes cum viris illis omnibus communes sint, nullaque cum ulla privatim ac proprie consuescat: similiter, uti communes sint liberi omnes, nec sui vel fetus a parentibus, vel parentes a fetibus agnoscantur. » Quibus ita subdit: « Verisimile id, quidein, inquit. — Tu igitur, inquam, o noster legislator, mulierum perinde ac virorum delectu habito, illas quam maxime fieri poterit, ingenio similes assignabis. Ii porro domos contuberniaque communia dum habeant, nec privatim ullus simile quidquam possidlebit, una profecto erunt: dumque simul tam in gymnasii, quam in ceteris vita officiis versabuntur, ad mutuam, opinor, consuetudinem innata necessitate ducentur. Num vero tibi necessaria dicere videor? — Sane, inquit, verum nou geometrica necessitate, sed amatoria, quæ quidem, ad pelliciandam vim populi maximam, acrior esse vulgo quam illa, potentiorque solet. » Hæc ille. Sed erit fortasse non neiso, qui philosophi mentem aliter accipiet, eamque quam vulgo putant, negabit esse. Nec enim promiscue communes feminas omnes esse velle, quasi libidinis ac flagitiū liberam cuivis potestatem faciat; sed tantum magistratus suopte arbitrio suam cuique viro assignare posse. Sic enim perinde communes illas fore, ut publicæ pecuniae communes vocari possunt, quæ in quos oportuerit a questionibus dividantur. Demus hoc vero. Quid tandem es dicturus, cum audies, illum etiam, ne concepti utero fetus in lucem **709** edatur, interdicere? Aliqui sunt hac ejus verba: « Statuimus, inquit, uti mulieres a vicesimo anno ad quadragesimum, reipublicæ liberos pariant: vii autem simul atque ex summo illo ac levissimo ætatis flore excesserint, ad annum deinceps quintum et quinquagesimum, procreandis reipublicæ liberis operam dent. » Quibus hæc subjungit: « At ubi tam viri, quam mulieres justam illam generandi ætatem praterierint: viris exinde liberum esto, cuiuscunque voluntatis consuetudinem expetere. » Additique præterea: « Cavendum illud etiam diligenter, principio ne ullus ea ætate fetus, si qui forte extiterit, in lucem edatur: deinde, si quæ pariendi necessitas fuerit, ut exponatur continuo, quod nullum huic partus generi alimentum debeatur. » Ac de mulierum rationibus haecens Plato. Jam quid de insano amore censuerit, videamus.

CAPUT XX.

Quænam Plato de insano amore in Phædro statuerit: quibus contraria sunt a Mose sancta.

« Qui si diutius, inquit, id faciliare perget, si accedet proprius, si tam in gymnasii, quam in reliqua consuetudine illum continget: tum enim vero fluxionis illius fons, quem cupidinem Jupiter Ganymedis amore correptus appellavit, dum vi quadam vehementiore amatorem inundat, partim in eum penitus illabitur, partim eo iam pleno effluit ac redundat extra. Atque ut spiritus quidam, aut echo ex levibus solidisque corporibus assiliens, unde primum extitit, eo refertur deumo: sic illa pulchritudinis fluxio, in pulchrum iterum per oculos relabitur, que postquam iu animum, qua solet via subierit, tum vero quidquid alia permeat, huic etiam adjungit alas, rigatque continuo, novisque subinde penitus pullulare gestit, ac simili amore amat animum implet. Amat igitur ille, nec tamen

μή τὸ νομίζουν φάς ὑποθέλλειν. Μή γάρ ἀδιστόλων εἰπεῖν, πάτας εἶναι κοινᾶς τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ τοὺς τυγχόνους ἀκολαστανεῖν ἔχειναι, δὲλλ' ἐπὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἕξουσιᾳ κείσθαι τὴν πρὸς τοὺς ἄνδρας διανέμησιν αὐτῶν. Οὗτο τῷρ εἶναι κοινᾶς, ὡς ἀν καὶ τὰ δημόσια χρήματα φάτη τις εἶναι κοινά, οἷς προτερεῖαι εἰνανεμέμενα πρὸς τῶν ἐπιτετραμμένων. Καὶ δὴ ταῦθ' οὐτως ἔχετω. Τι δὲ ἀν εἴποις μαδύν, ὡς καὶ μή ἐκφέρει εἰς φῶς τὰ κυούμενα προστάττει; λέγω ὅδε: « Γυναικὶ μὲν (80), ἣν δὲ ἔγώ, ἀρξαμένη ἀπὸ εἰκοσατέτιδος, μέχρι τεσσαρακοντατέτιδος τίκτειν τῇ πόλει: ἀνδρὶ δὲ, ἀπειδὲν τὴν δύνατάν τοῦ δρόμου (81) ἀκμήν παρῇ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πέντε καὶ πεντακοντατέσσεις» οἷς ἐπιλέγει: « Όταν δὲ δή, οἵματ, αἱ τε γυναῖκες, καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ γεννῶντος τὴν τύλικαν, ἀρχομένην ποιὸν εἰναύερον αὐτοὺς συγγίνεσθαι, ἢ διὰ θέλωσι. » Καὶ ἐπιλέγει: « Διακελεύσαμεν προθυμεῖσθαι μάλιστα μὲν μὴ εἰς φῶς ἐκφέρειν κύνημα μηδὲν, ἐὰν γένηται ἐπὶ τοῦ (82) βιάστηται, οὐτοῦ ἐκτιθέναι, ὡς οὐκ εἰσὶ τροφῆς τῷ τοιούτῳ. » Καὶ τὰ μὲν περὶ γυναικῶν ἀγωγῆς τοιαῦτα. Τὰ δὲ περὶ Ἐρωτος ἐκθέσμου ἐπάκουστον οὐταναγκά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

Όποια περὶ Ἐρωτος ἐκθέσμουν αὐτὸς διετάξατο ἐν Φαῖδρῳ, οἷς ὁ Μωϋσης ἀντιτρομοβεῖται.

« Όταν δὲ χρονίζῃ (83) τοῦτο δρῶν, καὶ τὴν στήκη μετὰ τοῦ ἀπτεσθαι, ἐν τε γυμνασίοις καὶ τοῖς διλαῖς δημιλαῖς, τότε δὴ ἡ τοῦ βεύματος ἔκεινος πηγὴ, ὃν Ἱερον Ζεὺς Γανυμήδους ἐράνων ὄντας, πολλὴ φρομένη πρὸς τὸν ἀρστήν, ἡ μὲν εἰς αὐτὸν ἔστι, ἡ δὲ ἀπομεταυμένη, ἔξω ἀποφέστη καὶ εἰν πεντέμ, ἡ τε τχώ, ἀπὸ λειών τε καὶ στερεῶν δὲ λοιμένη (84), πάλιν ὅθεν ὠρμηθή φέρεται: οὐτοῦ τὸ τοῦ καλλούς δεῦμα, πάλιν εἰς τὸν καλὸν δεῖ τὸν δημάτων λόν, ἢ πέψυκεν ἐπὶ τὴν φυγὴν ἴτιναι ἀρχικέμνον, καὶ ἀναπτεροῦσαν τὰς διόδους τῶν πετρῶν, δρεῖ τε καὶ ὠρμηταις πτεροφοεῖν, καὶ τὴν τοῦ ἐρωτοῦ αὖν φυγὴν Ἐρωτος ἐνέπλησην. Ἐρξ μὲν οὖν, διος δὲ ἀπορεῖ, καὶ οὐδὲ δὲ τι πέπονθεν, οὐδὲν, οὐδὲ ἔχει φράσαι: δὲλλ' οὖν ἀπὸ διλούς δηθαλμάτας ἀπολελυμένος πρόσφατον εἴπειν οὐκ ἔχει. » Καὶ ἐπιλέγει Λένη:

(80) Φυραικὶ μέγ. Plato ibid., pag. 460.

(81) Al. δρόμος.

(82) Al. τι.

(83) Όταν δέ χρον. Idem in Phædro. p. 348 D

(84) Ἀλλομένη. Longe melius quam Λαμπάνη. ut apud Platoneum.

« Ἐπειθμεὶς δὲ ἑκατὸν παραπλήσιῶν μὲν ἀσθενεστέρων δὲ, ὁρῷ, διπεσθεῖ, φίλοιν, συγχατάξισθαι καὶ δῆ, οὖν εἰκόν, ποιεῖ τὸ μετὰ τοῦτο ταῦτα.» Ἐν σὺν τῇ συγχοικίᾳτε, τοῦ μὲν ἔραστον δάκναστος Ἰητός ἔχει δὲ λέγον πρὸς τὸν ἄνδρον, καὶ ἀξιεῖ ἀντὶ τολλῶν πόνων σμικρὸν ἀπολάσσει: δὲ δὲ τῶν πατέρων ἔχει μὲν οὐδὲν εἰπεῖν, παραγόν δὲ καὶ ἀπορῶν περιέλλει τὸν ἔραστην, καὶ φίλε, ὡς ἀρρέπεια εἶνουν ἀσπεζόμενος. «Οταν τε συγχατάξεντα, οἵσις θετι μὴ ἀπαρνηθῆναι, τὸ αὐτοῦ μέρος, χαρτοσθεῖ τῷ ἔραντι, εἰ δερψεῖ τυγχάνειν.» Ἐάν μὲν δὴ σύν εἰς τεταγμένην δίαιταν καὶ φίλοσοφαναντή τὰ βελτίω τῆς διαιτας, μακάριον καὶ ὀμονοητικὸν τὸν ἐνθάδε βίον διάγουσιν, ἐγχρατεῖς δαυτῶν καὶ κέρματος θντες. » Εἴτα μαζὶ ἔτερα ἐπιλέγει: « Ἐάν δὲ διαιτηγορικώτερον τε καὶ ἀφελοτέρον, φιλοτίμῳ δὲ χρήσανται, τάχι δὲ ποιὲν μέθασιν, ἥ τινι ἄλλῃ ἀμελεῖται, τῷ δικόλαστον αὐτοῖς ὑποκαγεῖν, λαβόντες τὰς ψυχάς ἀπρόστρους, συναγαγόντες εἰς ταῦτα, τὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριστὴν αἰρεσιν εἰλέσθην καὶ διεπραξάσθην καὶ διαπραξαμένων, τὸ λοιπὸν δῆδη χρέονται μὲν αὐτῷ, σπάνιο δέ, ἀπεις οὐ πάσῃ δεδογμένα τῇ διαιτοφράτητος. Φίλων μὲν οὖν καὶ τούτων, ἤτοι δὲ ἑκατῶν, ἀλλήλουν διὰ τε τοῦ ἔρωτος καὶ ἔξι γεννομένου δάκρυον, πλοεῖται τὰς μεγίστας ἡγουμένων δάκλιον δεδωκέναι τε καὶ δεδέχθαι, δις οὐθεμάτων εἰναι λύσαντας εἰς ἔχθραν ποτὲ ἀλλεῖν. Ἐν δὲ τῇ τελευτῇ, διπεροι μὲν, ὑρμηκότες δὲ περιεσθεῖ, ἐκβαίνουσι τοῦ ὄψιματος. » Μέττε οὐ σμικρὸν ὅλον τῆς ἔρωτικῆς μανῆς φέρονται. Εἰς γάρ σχόντον καὶ τὴν ὑπὸ γῆν πορείαν, οὐ νόμος θετὸν ἔτι ἐλθεῖν τοῖς κατηγγέμονοις δῆδη τῆς ὑποκρυπτοῦ πορείας, ἀλλὰ φανὸν βίον διεγάγοντας, εἰδικαμονεῖν μετ' ἀλλήλων πορευομένους, καὶ διμοτέρους ἔρωτος χάριν. Ταῦτα τοσάτα, ὡς ταῦτα, καὶ οὐτανθάτη σε δωρήσεται ἡ παρ' ἔραστον φιλία. » Τοιαῦτα μὲν τὰ Ηλιάτωνος ἀλλ' οὐ τὰ Μωάεως, δὲ διερθρίζην τούτοις ἀναντία νομίσεται, μαγαλή τῇ φωνῇ τῆς κατὰ παιδεράστων προστοκουσαν προσερρέμενος δίκην. Φησι τούν: « Οὐδὲ κοιμηθῆ μετὰ διπεστος κοιτην γυναικός, βδέλυμα διποιησαν ἀμφότερος. » θανάτῳ θανατούσθωσαν, ἔνοχοι εἰσι. » Καὶ « Ἐπικατάρατος πᾶς δὲ κοιμώμενος μετὰ διπεστος κοιτην γυναικός. » Τι δει ταῦν ἀπελέγχειν, ὡς παρεῖ δὲ σωρτώτας τὸν παιδεράστην, οὐδὲ γάρ ἐν τοῖς Νόμοις ἔξιστε κατὰ παιδεράστων θανάτου δίκην δίκαιος, προστοτε: θανάτῳ ζημιούν οἰκετῶν τὸν μὴ καταμηνύσαν θραυσθεὶς ὑπὲτέρου τινὸς εὐρημένον; « Επάκουουσον δὲ καὶ τῶνδες, ἵνα μή μι συχρατεῖν ὑπολάβωσι.

est, quippe qui legem iis plane contrariam ferat, dum adversus puerorum amatores æquissimam hanc disertis verbis sententiam pronuntiat: « Qui dormierit cum mare concubitu muliebri, abominationem fecerunt ambo: morte moriantur¹, ejus enim rei sunt. » Itemque, « Execrabilis est omnis qui dormit cum mare concubitu muliebri. » Quid jam **71** attinet illud bouini persapienti objicere, missis prædiconibus, nec enim suis in Legibus mortis eos supplicio dignos putavit, in servum illum capitum ab eo ferri sententiam, qui repertum ab alio thesaurum non indicarit? Ac ne me calumniari suspicere, auditis hec ejus verba.

¹ Levit. xx, 13.

A ut quid amet, aut quo sensu moveatur, vel nosse, vel explicare potest: sed perinde ac si ex alieno aspectu lippitudinem contraxisset, causam ejus, quam alterat nullam habet. » Herumque post pauca: « Concupiscit, inquit, minus vehementer id quidem; sed tamen affectu persimili, videre, contingere, osculari, jacenti adhærescere. Quæ quidem omnia, cum primum licuerit, ut facile quivis intelligit, re ipsa perficit. Igitur ejusdem in lecti communione, intemperantior amatoris **710** equus habet quod ab auriga petat aliquid, hoc est ut tot sibi laborum brevem aliquem fructum capere licet. Amati vero equus, quod dicat habet nihil: tantum commotus ipse quoque, nec satis sui compos, amatorum illum languam sui studiosissimum amplectitur atque osculatur. Ac dum simul jacent, ita quidem comparatus est, nihil ut amatori, quantum in se erit, negaturus videatur, quod ab illo contenterit. Quod si vicerit mens illa melior, quæ ad modestioris et cum philosophia congruentis vitæ rationes invitat; tum vero beatam hic atque unanimentem vitam agunt, sui potentes, planeque moderati. » Itemque paucis admodum interjectis: « Sin contra, inquit, alterum illud iniquioris vita genos, tam abborrens a philosophia, quam ambitiosum placuerit; continuo jugales eorum indomiti, dum vel temulentia, vel alia quavis molitie laborabunt, dissolutos animos planeque neglectos occupantes, et ejusdem in sensu communionem pertrahentes, illum vivendi morem, qui plerisque felix videtur, eligen: ac sequentur: cumque deinceps retinebunt illi quidem, sed rariis tamen usurpabunt, quod cum mens tota non probabit. Et quidem, ut minus quam superiores illi, tamen et in illo amoris æstu, et cum ab eo interquierint, amici esse pergunt ipsi quoque, rati maxima se fidei religione ultra citroque obligatos esse, qua violata ullas unquam inimicitias exercere sit nefas. Porro cum intereunt, sic discedunt ex corpore, nt licet aliis necdum omnino instruti sint, iis tamen vestiri jam cœperint. Quare fructum amatoriae hujus insaniae non exiguum capiunt. Nec enim illos deinceps in tenebras, aut in subterranea quadam loca venire lex illa patitur, qui viam celo propiorem insistere jam cœperunt: sed potius una profecti, claram illustremque vitam in summa felicitate degunt, ac propter mutuum amorem, similibus etiam aliis induuntur. Hæc tu, fili, tanta tamque divina ex amatoris sui amicitia consequere. » Hæc Plato. At Mosis longe alia mens

πολίτην, ὡσαύτερος ή ἔργος ἔνον. Ἐάν δὲ διστὸν ἔνος, ή ἔνον διστὸς ἀμυνόμενος κτείνῃ, κατὰ τὰ αὐτὰ ἵστω τοῦ καθαρὸς εἶναι. Καὶ ἐάν δοῦλος δοῦλον, ὡσαύτερος. Ἐάν δὲ αὐτὸς δοῦλος ἀλευθέρον ἀμυνόμενος ἀποκτείνῃ, εἰδίπλωρ ὁ κτείνας πατέρα, τοὺς αὐτοῖς ἔνογχος ἕστω νόμος. «Ος δὲ ἐν προνοίᾳ (90) τε καὶ ἀδίκως ὀντικανῶν τῶν ἐμφυλίων αὐτούς κτείνῃ, πρώτον μὲν τῶν νομίμων εἰργέσθω, μήτε ἄγροφαν, μήτε λαρφαν, μήτε λυμνας, μήτε διλλον τινὰ σύλλογον μηδένα μαζίνων· ἐάν δὲ τις ἀπαγορεύῃ τῷ δράσαντι ταῦτα ἀνθρώπων, καὶ τὸν μήτε γάρ νόμος ἀπαγορεύει (91).» Οὐ δὲ μὴ ἐπιζην, δέον, ή μὴ προσαγρεύων, εἰργέσθω (92) τὸν ἑνὸς ἀνεψιθτος· τὸ δὲ δεύτερον, ὑπόδικος τῷ φέλοι τιμωρεῖν ὑπὲρ τοῦ τελευταντοῦ γιγνέσθω. Γινή δὲ διδόνως ἑαυτῆς ἐξ ἐπισκοπῆς τοῦ ἀποκτείναι τρώσσας, ή ἀνήρ τὴν ἑαυτῆς γυναικα, φευγέτας ἀσφυγίαν. Τοιούτοις μὲν οἱ τοῦ φιλοσόφου νόμοι. Εἰ δὲ γῆ καὶ τοὺς Μωάβων τούτους ἀντιταραβαλεῖν, ἐπιδιοντος ὅλης τε τοῦ φιλοσόφου διατάσσεται. «Ἐάν πατέρας τις τινα, καὶ ἀπόθανῃ, θανάτῳ θανατουσθεν. Εἰ δὲ οὐδὲν, ἀλλ᾽ ὁ θεὸς παρέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, δώσω σοι τόπον οὐ φεβερεῖαι ἐκεῖ ὁ φονεύσας. Έάν δὲ ἀπίθηται τις τῷ πλησίον αὐτοῦ, ἀποκτείναι αὐτὸν διδικ, καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου μου λήψῃ αὐτὸν θανατουσ. «Ος τύπεις πατέρα αὐτοῦ, ή μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ θανατουσθεν. Έάν δὲ λεσφορύνται δύο διδόνεις, καὶ πατέρη τις τὸν πλησίον αὐτοῦ ληφθῇ ή πυρηγῇ, καὶ μὴ ἀπόθανῃ, κατακλιθῇ δὲ ἐπὶ τὴν κοιτην, ἐάν ἔξαντας δὲ δινθρωπος πριτασθῇ ἵπου ἐπὶ ράβδου αὐτοῦ, ἀθώος ἔστω δὲ πατέρας· πλὴν τῆς ἀποτίσεως αὐτοῦ ἀποτίσει, καὶ τὰ λατρεῖα. Έάν δὲ πατέρη τις τὸν παῖδα αὐτοῦ, ή τὴν παιδείην αὐτοῦ μέδοι, καὶ διποδάνῃ ὑπὲρ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, δίκαιη ἔκπιθησται. Έάν δὲ πατέρη τις τὸν ὄφθαλμον τοῦ οἰκέτου, ή τὸν ὄφθαλμον τῆς θεραπαντοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐκτριψήσῃ αὐτὸν, ἀλευθέρους ἔξαποτελεῖ αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ ὄφθαλμοῦ αὐτῶν.» Τοιαῦτα δὴ καὶ τὰ Μωάβων. Αὖθις δὲ ὁ Πλάτων τινὰ τρόπουν, καὶ δὲ ὅποια πληγαὶ ἀπαριθτοῖς αἰδίζεσθαι τὸν ὀλεκτηνὸν προστάττει, ἐπάνουσιν. «Οταν τὴν γενναίαν (93) νῦν λεγεμάνην στραφιλήν, ή τὰ γενναῖα σύκα διπονομάζομενα ὄντωρίζειν βούληται, ἐάν μὲν ἐκ τῶν οἰκείων λαμβάνην, ὃντας δὲ ἐδίῃδη καὶ διπάτεν βούληται, καρπούσθων ἐάν δὲ ήτις διλλων μή πεισάς, ἀπομένως τῷ λόγῳ (94), τῷ μή κανεῖν διτι μή κατεθέτοι, ἐκείνος δέ τις ζημιούσθω. Έάν δὲ δοῦλος, μή πεισάς εὖ δεσπότην τῶν χωρίων, διπάτει του τῶν τοιωτῶν, κατὰ δῆμαρον βούτρων καὶ σύκων συκῆς, ἰστριθίους πληγάς τοιωτοις μαστιγίων. Τοιαῦτα μὲν ταῦτα τῶνδε, οὐκ δέξια τῆς Πλάτωνος μεγάλονοί τοι. Ως δὲ σεμνὰ καὶ φιλάνθρωπα

¹ Εἰσοδ. xxi, 12-26.

(90) Οὐ δινὴν ἐκ προ. Ante legebatur oīc ἀν ἐκ προ., sed nullo sensu. Certe apud Platonem, post Iota νόμοις, isthme oīc aut δε non sequitur: sed pag. 659 A δε διν ἐκ προ., ut in ms. quod novas legis iustitiam est.

(91) Οὐ τῷ νόμος ἀπαγόρευον. Plato addit, quod Imaπτοτικόν εστι, καὶ ἀπαγόρευον ὑπὲρ πάσης τῆς πολεως δει πατεῖται τε καὶ φανεῖται.

(92) Η μη προσαγρεύων, εἰργέσθω. Plato longe aliter, ή μη προσαγρεύον εἰργεσθαι τῶν ἑνὸς ἀν-

A uen peregrinus, vel peragrinus civis, vel servus servum, vim vi repellendo necaverit, eodem jure absolutor. Qui vero servus liberum, vim licet vi repellens, occiderit, iisdem quibus parricida legibus tenetur. Qui popularium suorum quemlibet, prudens et injuste manu sua necaverit; principio communii civium jure privator, uti ne forum, templa, portus, aut alium quemlibet conventum pollluat; idque seu quis homicida aditu interdicat, seu nemo: lex enim per se interdict. Qui autem eum non persecuetur, cum tamen id deberet, non que hoc ei denuntiabit, cognitio sua ipsemet excluditor: deinde, quisquis interficium ulisci volet, ei reum illum agere fas esto. Si aut virum uxori, aut vir uxorem, interficiendi animo, vulnera-
B rit, perpetuum exsultato. » Ejusmodi sunt philosophi leges. 713 Quibuscum si Mosaicas conferre velis, audi tu porro, quid de cedibus illis statuerint. « Si percusserit quis alterum, isque mortuus fuerit, morte moriatur. Si autem non voles, sed Deus tradiderit in manus ejus, constituant tibi locum, in quem fugere debeat qui occiderit. Si quis autem insidiatus fuerit proximo suo, ut interficiat ipsum dolo, et confugerit, ab altari meo rapies ipsum, ut morte afficias. Qui verberarit patrem suum, aut matrem suam, morte moriatur. Si rixati fuerint duo viri, et percusserit alter proximum suum, lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo; si surrexerit, et ambulaverit foris super baculum suum; innocens esto qui percusserit: ita tamen ut cessationis sua dispendia, et impensis in medicos restitut. Si quis percusserit servum suum, vel ancillam suam virga, et mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit. Si autem percusserit quispiam oculum servi sui, aut oculum ancillæ sua, et luscos eos fecerit, dimittet eos liberos, pro oculo quem ipsis eruit. » Atque ejusmodi sunt quæ a Mose prescribuntur. Audi præterea, quemadmodum servos, et quas obcaudas, abeque illa venia spe verberibus concindi Plato velit. « Qui aut uvas, inquit, quæ vulgo gerentes dicuntur, aut ficus illas, quibus idem nomen, colligere voluerit, si ex suis modo sumet, uti et quando libuerit capito. Sin ex alienis, invitato domino, collegerit, ex ejus legis prescriptio, quæ mouere loco velat quidquid ibi non deposituerit, multicam sustineto. Quid si servus ejusmodi quid, invitato prædiorum domino, attigerit, quot acinos fuscave sustulerit, totidem plegas accipit. » Hæc ipse, ab illa mentis sua magitudine sane quam

ψιστητος, πρὸς ἀνθρῶν τε καὶ γυναικῶν προσῆκιν τῷ τελευταντοι· πρώτον μὲν τὸ μίασμα εἰς αὐτὸν, καὶ τὴν τοὺς δευτ. ἔχθραν δέχοτο, ὡς τὸ τοῦ νόμου ὥρη τὴν φήμην προτρέπεται· τὸ δὲ δεύτερον, εἰτ.; quæ ita decuravit Eusebius, ut sensu quoque perverterit.

(93) Οταν τὴν γενναίαν. Idem lib. viii Leg., pag. 649 B, ubi legitur, δε διν τ. γ.

(94) Τῷ λόγῳ. Mellius τῷ νόμῳ, ut apud Platonem.

aliena. Quo in genere, quam liberalem se Moses humanumque præbuerit, ejus ex verbis quæ sequuntur, intelliges: « Si ingressus fueris vineam proximi tui, comedere uvas, donec anima tua impleatur; in vas tamen nullam immittes ». Itemque: « Si intraveris in segetem proximi tui, collige spicas manibus tuis, falcam autem non mitteres in messem proximi tui ». Et rursus: « Si messueris messem tuam in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris in eo, non reverteris ut tollas illum: sed pauperi, et advenie, et orphano relinquetur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, in omni opere manuum tuarum. **714** Si autem olivas collegeris, non reverteris ut excutias quas a tergo reliqueris, sed permittentur advenie, et pupilli, et vidua ». **B** Hactenus Moses. Et Plato quoque permulta habet, quæ reprehensione careant. Nos ex iis honestissima et optima quæque amplectimur, cæstera procul jubemus facessere. Sed quoniam ista jam fusi persecuti sumus, causamque attulimus quamobrem Platonis philosophiam sectari noluerimus, iam tempus est, suscepimus a nobis disputationem pertinacem, ac cæsteras Græce philosophiae sectas explorare.

¹ Deut. xxiii, 21. ² ibid. 25. ³ Deut. xxiv, 19.

τὰ παρὰ Μωϋσῆ, μάθοις ἀν ἐπακούσας ὡδὸν πλήγων τος: « Ἐάν δὲ εἰσελθῃς ἀμπελῶνα τοῦ πλησίου, φαγεῖ σταφυλὴν, δον ψυχήν σου ἐμπλησθῇναι, εἰς τὸ δέργον τὸν ἔρβαλεῖς » καὶ πάλιν: « Ἐάν εἰσελθῃς εἰς ἀμπελὸν τοῦ πλησίου σου, καὶ συλλέξῃς στάχυας ἐν ταῖς γερᾳσι, καὶ δρέπανον οὐ μὴ ἐπιβάλλῃς ἐπὶ τὸν ἀμπελὸν τοῦ πλησίου σου » καὶ αὖθις: « Ἐάν ἀμήτησῃς ἀμπελὸν σου ἐν τῷ ἄγρῳ σου, οὐκ ἐπαναστραφήσῃ λαβεῖν αὐτόν. Τῷ πιναρῷ, καὶ τῷ προστήλῳ, καὶ τῷ ἔργανῳ, καὶ τῇ χήρᾳ ἕσται, ήνα εὐλογηθήσει Κύριος ὁ Θεός σου ἐν παντὶ ἔργῳ τῶν χειρῶν σου. Ἐάν δὲ ἀλατολογήσῃς, οὐκ ἐπαναστρέψεις καλαμάσσοις: τὰ ὅπια σου τῷ προστήλῳ, καὶ τῷ ὄργανῷ, καὶ τῇ χήρᾳ ἕσται. » Καὶ τούτα μὲν τὰ παρὰ Μωϋσῆ. Δῆλα δέ τὰ Πλάτωνος, ἐν οἷς μηραῖσινοις ἀναπτυγμάτα, ὃν δὴ μάλιστα τῶν παρ' αὐτῷ τὰ σεμνὰ καὶ κράτιστα ἀποδεχόμενοι, τοὺς μὴ τοιούτους μακρῷ χαίρειν φαμέν. Ἀλλὰ γάρ τούτων ὅδε διεξιδυμένων, ἀποδείσθησε τε αἰτιας, δι' ἣν οὐ κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφεῖν ἐγνώκαμεν, ὥρα καὶ τὰ τῆς λοιπῆς ὑποσχέσεως εἰς πέρας ἀγαγεῖν, καὶ τάς γε διλας αἰρέσσεις τῆς Ἐλληνικῆς ἐπιβεωρήσας φιλοσοφίας.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΣΣΑΡΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER DECIMUS QUARTUS.

715 LIBRI DECIMI QUARTI CAPITA.

1. *Prooīmio*, quo libri argumentum explicatur.
2. *De mutua dissensione pugnaque philosophorum.*
3. *De Hebreorum dogmatum consensione.*
4. *Quemadmodum superiores philosophos Plato redarguat. Ex Thucydeto.*
5. *De prima Platonicæ doctrina successione. Ex Numinio Pythagorico.*
6. *De Arcesila, qui secundam Academiam instituit. Ex eodem.*
7. *De Lucyde Arcesila successor, ex eodem.*
8. *De Carneade, qui tertiam Academiam instituit. Ex eodem.*
9. *De Philone. Clitomochi ejus successore, qui Carneadem exceperat. Ex eodem.*
10. *Multas apud Græcos philosophos conjecturas esse, verborum pugnas, erroresque permullos. Ex Porphyrii ad Nectabonem epistola, etc.*

C ΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΤΕΣΣΑΡΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- α'. *Προοīmio, περὶ τῆς ὑποθέσεως.*
- β'. *Περὶ τῆς τῶν φιλοσόφων πρὸς ἀλιτέλους διστηρίας τε καὶ μάγης.*
- γ'. *Περὶ τῆς τῶν καθ' Ἑβραινὸς συμβολίας.*
- δ'. *Οὐκως τὸ Πλάτωνος τοῦ Πυθαγορικοῦ.*
- ε'. *Ἀπὸ τοῦ Θεατῆτου.*
- Ϛ'. *Περὶ τῆς πρώτης κατὰ Πλάτωνα διαδοχῆς. Ἐκ τοῦ Νουμηροῦ τοῦ Πυθαγορικοῦ.*
- Ϛ'. *Περὶ Ἀρκεσιλίου, τοῦ τὴν δευτέραν Ἀκαδημίαν ὑποτετραμένου. Εἴ τον αὐτὸν.*
- Ϛ'. *Περὶ Λακεύδου τοῦ τὸν Ἀρκεσιλαον διαδεκάμενου. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.*
- Ϛ'. *Περὶ Καρρεδοῦ τοῦ τὴν τρίτην Ἀκαδημίαν ὑποτετραμένου. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.*
- Ϛ'. *Περὶ Φιλωροῦ τοῦ διαδεκάμενου Κλειτόμαροῦ, τὸν διαδεκάμενον Καρρεδοῦ. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.*
- Ϛ'. *Οτι στοχασμοὶ, καὶ λογομαχίαι, καὶ πολλὴ πλάγη τυγχάνει πυρὶ τοῖς Ἐλλήνοις φιλοσοφοῖς. Ἀπὸ τῆς πρὸς Νεκτανάδο Πορφύριον ἐπιστολῆς, καὶ λοιπῶν.*

- ι'. Περὶ τεωμετρίας, καὶ διποροφύλας, καὶ λογισμοῦ. Ἀπὸ τῶν Σενοφόρτος Ἀπομνημονεύματων.
 ιθ'. Περὶ τῶν φυσιολογῶν αὐχούντων. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 ιγ'. Περὶ τυμπανικῆς καὶ μουσικῆς. Ἐκ τῆς Ποιείας Πλάτωνος.
 ιδ'. Δόξαι φιλοσόφων περὶ δρχῶν. Ἐκ τοῦ Πλούταρχου.
 ιε'. Περὶ τῆς Ἀραξαρίου δόξης. Ἐκ τοῦ Πλάτωνος.
 ιζ'. Δόξαι φιλοσόφων περὶ θεῶν. Ἐκ τοῦ Πλούταρχου.
 ιη'. Πρὸς τοὺς περὶ Σενοφόρτης καὶ Παρμενίδην, τὰς αἰσθήσεις ἀναρρούντας. Ἐκ τοῦ Ἀριστοκλέους.
 ιη'. Πρὸς τοὺς κατὰ Πίθηκα σκεπτικοὺς, ἢ καὶ ἐπικεκρινούς επικινδύνατας, μηδὲν καταληπτὸν εἶναι ἀπορημένους. Ἐκ τοῦ Ἀριστοκλέους.
 ιθ'. Πρὸς τοὺς κατ' Ἀριστικόν φιλοσόφους, μέτρα δέστοις τὰ πάθη εἶναι καταληπτά, τὰ δὲ δοῦλοις δικατληπτά. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.
 ιχ'. Πρὸς τοὺς Μητρόδωρον καὶ Πρωταγόρα, μηδενὶ δισὶ πιστεύειν τὰς αἰσθήσεις λέγοντας. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 ια'. Πρὸς τοὺς κατ' Ἐπίκοντρον ήδονήι τόδος ἔργοντος. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
 ιθ'. Εἴ τις πρὸς τοὺς τὴν ήδονήν τὸ ἀγαθόν εἶναι φιλομένους. Ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος.
 ιγ'. Πρὸς τοὺς κατ' Ἐπίκοντρον Προρούσα μὲν ἀργούμενος, ἀτέμοις δὲ σύμμαχον ἀνατιθέντας τὸ πᾶν. Ἀπὸ τῶν Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.
 ιδ'. Ἀπὸ τῶν ἐν ἀνθρώποις ὑποδειγμάτων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.
 ικ'. Ἀπὸ τῆς τοῦ πατέρος συντοσσωσι. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.
 ιζ'. Ὡς οὐκ ἐπίκοντρος τῷ Θεῷ τὸ δργάζεσθαι. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.
 ιη'. Οὐκ οὐκ ἐπίκοντρος τῷ Θεῷ τὸ δργάζεσθαι. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προοιμιον περὶ τῆς ὑποθέσεως.

Ὅτα μὲν εἰπεῖν τε καὶ ἀκούσαις ἡνὶ διηρὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφίας, τῆς τε τούτου πρὸς τὰ Ἐβραϊκὰ συμφωνίας, δι' ἣν τὸν διάνοιαν καταπεπλήγματα, καὶ αὐτὸν τῆς πρὸς τοὺς αὐτοὺς διαφωνίας, δι' ἣν οὐκ ἔν τις αὐτὸν εὖ φρονῶν ἀποδέξαιτο, διεβάνω τὸ πρὸ τούτου, μέτειπμ νῦν ἐπὶ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις τῶν παρ' Ἑλλήσιν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ βοηθέντων. Καὶ τούτων τὸν πάλιν τὸν ἐν τῆς ἀληθείᾳ θιασὸν οὐκ αὔτοις οὐδὲ πάρ' ἐμαυτοῖς, διὸ δὲ τῆς αὐτῶν πάλιν τὸν Ἐλληνικὸν φωνῶν μαρτυρίας, σκοπὸν τοῖς ἐντυγχάνοντος πρὸ διφθερῶν θήσοις· οὐ μὲν δῆ τις τῶν ἀνθρώπων ἀπεγόρωνες, ὃν γε καὶ μέγεθε θεῖμ' ἔχειν δικοῖον, διὸ δὲ τοῖς ἄλλοις, οἵτις περ ἀνθρώποις, παραβάλλω τούς δινδράς. Ἐπάν δὲ τοῖς Ἐβραϊκοῖς τε καὶ προφήταις, θεῷ τε τῷ διὰ τούτων καὶ μελλόντων προφήσεις, καὶ θαυμάτων ἐπιδείξεις πεπομένῳ, ἀτάρ δὲ καὶ μαθημάτων εἰσεσθῶν, δογμάτων τε ἀληθῶν διδασκαλιῶν καταβεβηγμένων· οὐκέτι οἷμα τινὰ δεῖ εὐλόγως ἐπιμεμψαθεῖ, εἰ θεῖν πρὸ ἀνθρώπων, καὶ ἀλήθειαν αὐτὴν πρὸ θνητῶν λογισάντες καὶ στοχασμὸν τιμώμεθα. Τούτῳ δέ μοι πάντι (95) δῆ τῆς παρούσης Προπαρασκευῆς δεῖξιν πεφυλοτεμάτω λόγος, εἰς ἀπόχρισιν δρου καὶ ἀπολογίαν τῶν οὗτων παρούσων, τι δῆ δρα καὶ δέ τις αειμνὸν ίδοντες ἔν-

D

Propositum, quo libri argumentum explicatur.
 Platonicæ philosophia rationes, quatenus eas vel explicari vel audiri operæ pretium fuit; ejusque vel cum Hebreorum oraculis consensionem, cuius causa hominum vehementer admirarunt, vel dissidium ab iisdem, in quo prudens eum nemo sequatur, superiore libro persecutus; ad reliquas eorum sectas jam venio, qui apud Graecos philosophie laude clarerunt. Qui tamen a veritate quam excederint, non verbi ipse meis, sed, quod adhuc feci, conceptis Graecorum ipsorum testimoniis, in legentium oculis aspectuque desigam. Neo eorum ulli propter ea infensum me quisquam existimet, quos me omnes admodum suspicere fateor, quandiu illos enim ceteris, hoc est cum hominibus homines comparo. At ubi cum Hebreorum theologia atque prophetis, Deoque ipso conseruuntur, qui per eos et futura prædictit, et tanta perfecta miracula, immo qui et sanctissimarum religionum ritus, et veritatis doctrinam instituit: equidem sic intelligo, probro nobis amplius vertere posse neminem, quod Deum hominibus, ac veritatem ipsam, mortalibus quibusdam cogitationibus atque conjecturis potiorem habeamus. Atque id unum ut ostenderem, toto praesentis hujus *Præparationis*

(95) Μολ πᾶν. Lege μολ πᾶς.

opere sum conatus , nobis ut in promptu esset , quod illis responderi excusarique posset , qui a nobis vulgo querunt , quid tam præclarum et eximium barbarorum in litteris viderimus , ut eas patriæ nobilique Græcorum philosophiaæ anteponendas esse statueremus . Verum id re ipsa iamjam demonstrare pergamus .

CAPUT II.

De mutua dissensione pugnaque philosophorum.

Ac mihi quidem ante omnia vel a primis Græca philosophiaæ **718** cumabulius auspiciandum videtur , quærendumque studiosius , qui tandem philosophi , quos physicos vocamus , ante Platonom extiterint , et cuiusmodi profecta ab illis disciplina principes habuerit . Deinde ad Platoni successores veniemus , et quinam fuerint ipsi quoque , quamque verbis inter se illi sententiisque pugnaverint , videbimus . Tum ceterarum quoque sectarum dissidia , et discrepanciam opinionum factio[n]es intuebimur ; in quibus egregios sane pugiles , mutuis sese plagis et ictibus acriter generoseque tundentes , sic tanquam in sea na spectatib[us] contemplando[rum] obficiam . Eniu[m]ero Platonom in primis videbimus . superiores philosophos irridentem , tum vicissim Platoni sectatores atque successores alii vapulantes : rursus quemadmodum et Platoni studiosi præclaru illa Aristotelice mentis sensu redarguant ; et qui Aristotele principe ac Peripatetic[i] nomine gloriantur , quæ a contraria factionis defensoribus afflentur , nulla esse demonstrent . Quin etiam acres illas ac subtile斯 Stoicorum argutias illud ab ceteris ac derideri videbis , adeoque omnes undique , cum vicino quenque suo , pulvere conspersos pugnam strenue luctamque conserere : quasi manibus jam-jam , atque lingua , seu calamo potius et atramento , mutuum in sese bellum instruerent , atque alias allii , quibusdam quasi disputationum jaculis , atque omni armorum genere vulnerarent . Habebit stadium qnoque nostrum hoc in gymnico certamine , præter superiores , omni veritate nudos athletas illos , qui contra universam eorum , quos dogmaticos vocamus , philosophoram turbam arma sumpserunt ; Pyrrhonios , qui nihil omnino , Aristippaos , qui solum doloris sensum pereipi posse dicebant ; et Metrodori , ac Protagoræ sectatores , qui unis tantum corporis sensibus idem habendam esse voluerunt . Quibuscum altera ex parte instructam Parmenidis et Xenophanis discipulorum , qui sonnum vim omnem funditus susulerunt , aciem committemus . Imo ne ipsos quidem voluptatis pro-pugnatores prætermitemus , sed corum potius antisignatum Epicurum ad ceteros aggregabimus . Cæterum quolibet in questionis genere , suis ipsi abs me telis armisque refutabuntur : **719** quique Physicorum cognomentum habent , horum simul omnium et in doctrina dissensio , et inanis studii trivolaque contentio proferetur . Atqua id abs me det , non illo sane aut Græci nominis , aut libera lis eruditio[rum] odio , a quo absnim longissime , sed

Α τοῖς βαρδάρων γρόμμασι , τῆς πατερφάς καὶ εὐγενῶς φιλοσοφίας , τῆς Ἐλλήνων λέγω , προκρίνειν αὐτὰ διανοῦμεθα . Άλλα γάρ ήδη δι Εργον τὴν ἀπόδειξην τὴν μὲν χωρέστω .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Περὶ τῆς τῶν φιλοσόφων ωρὸς ἀλλιζόλους διαρρήστιας τε καὶ μάχης .

Ηγούμεται δὲ δεῖν πρώτωτα πάντων , δινεθεὶς ἀπὸ τῆς πρώτης καταβαλθεῖ τῶν παρ' Ἐλλήσι φιλοσόφων ἀπάρξασθαι , καὶ τοὺς πρόσθετον ή Πλάτωνα γενέσθαι , φυσικούς ἐπικιλθέντας , φιλοσόφους καταμάθειν , τίνες ποτὲ γεγόναται , καὶ διόποιον ἔτυχεν τὴν αὐτοῦ φιλοσοφία προστατῶν τοῦ λόγου . Εἰτε ἐπὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος παραλθεῖν διαδοχὴν , καὶ τίνες ποτὲ ἡσαν καὶ οὗτοι , τάξ τε πρὸς ἀλλήλους λογομαχίας αἰτῶν . ἐπισκέψασθαι ἐπιστεωρῆσαι δὲ καὶ τὸν ἀλλων αἱρέσθαι τὰς διατάξεις , τῶν τε δοξῶν τὰς ἀντικαταστάσεις , ἐν αἷς πυκτεύονται τοὺς γενναῖους , καὶ φιλοτιμοῦς διατηλητιζόμενους , διστερά . Αὐτίκα γοῦν μάλα θεασόμεθα , διόποιον δὲ Πλάτων τοὺς πρὸ αὐτοῦ πρώτους ἵστηται , διόποιον δὲ τοὺς Πλάτωνος οἰκείους τε καὶ διαδοχους διλλοῦται καὶ μάλιστα διόποιον διατηλητιζόμενοι . Ταῦτα διατηλητιζόμενα , πάντα τε πανταχόθεν κατὰ τὴν πέλας κονιομένους , καὶ μάργην καὶ πάλην ἀνδρείατα συντηταμένους , ὃς διὰ χειρὸν ἡδη καὶ γλύττη , τὴν μάλιστα καλάρου καὶ μελανὸν , τὸν κατὰ ἀλλήλουν αὐτοῖς πολιερούν ἐπιτεληζόσθαι , μονονοῦγχον διλλοντας καὶ βαλλομένους τοῖς διὰ λόγους δόρσαις τε καὶ παντεγγίαις . Περιέχει δὲ ἡμῖν τὸ στάδιον ἐν τῷ γυμνικῷ τῷδε ἄγωνι , γυμνοὺς ἀλτηθείας ἀπάστης , πρὸ τοῦ δηλωθεῖν καὶ τοὺς πάσους ὅμοι τοὺς δογματικοὺς φιλοσόφους ἐξεντατίας ἀρμάμενους τὰ δηλα , τοῖς ἀμφὶ Ηὔρηνα λέγων , μηδὲν εἶναι καταληπτὸν τὸν ἀνθρώποις ἀποφραγμάτους καὶ τοὺς τε κατ' Ἀριστοτέλον , μόνα λέγοντας τὰ πάλη εἶναι καταληπτά καὶ αὐτὸλιν τοὺς κατὰ Μητρόδωρον καὶ Πρωταγόραν , μόνας δεῖν φάσκοντας ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι ποτεύειν . Εμπάτον δὲ τούτος συναποδύομεν τοὺς ἀμφὶ Σενοφῶνην καὶ Παρμενίσην , τὴν ἐναντίαν κατατεθεῖν , καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀνελόντας . Οὐ παρήσουμεν δὲ οὐδὲ τοὺς τῆς ἱδοῦης προμάχους , ἀλλὰ καὶ τούτων τὸν ἀριστεῖαν ἐπικινουόν σὺν τοῖς εἰρημένοις καταλέξομεν . Πρὸς ἀπαντα δὲ ὅμοι τοῖς σφετέροις εἴτε δέλσει οὖν κατ' αὐτῶν ἀντιθήσομεν θεαταῖς . Καὶ τῶν ἐπικιλθεῖ δι Φυσικῶν ἀπάντων ὅμοι , τῶν τε δογμάτων τὰ διαφωνίας , καὶ τῆς σπουδῆς τὴν ἀγροτομάθειαν εἰς Φανέρων οἰσον · οὐ τοι ποιεῖλην , οὐδὲ μισολόγος τις ὁν , πολλοὺς δέων , διαβολῆς διατίτιαν ἀπολαμβάνος , διτὶ δι Ελληνοῦται ἥραστα σφίλας μεταποιηθέντες , τὰ Ἐβραῖαν λόγια προτετημέναν .

tantum nullus ut ei calumnia locū relinquatur, quasi Graeca in sapientia parum admodum studiosæ versati, Hebraeorum ei litteras doctrinamq[ue] prætulerimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῆς τών καθ' Ἐβραιοὺς συμφωνίας.

Οἱ μὲν γέ Ἐβραιοὶ διωνεῖν ξεῖνον μακρόν, καὶ ὡντῆς, ὡς ἔποι εἰπάν, ἀπὸ πρώτης ἀνθρωπογονίας, τὴν ἀληθῆ καὶ εὐσεβῆ φιλοσοφίαν ἀνηρευτήσθε, ἀκήρατον καὶ ἐπὶ τοῖς μετέπειτα ταύτην διεστηρίκαστο, παῖς παρὰ πατέρος θησαυρὸν λόγων ἀληθείας ὑποδεξάμενον τε καὶ φυλάξαντες, ὡς μήτ' ἐπιθεῖναι, μήτ' ἀρελεῖν τινὰ τοῖς ὅπαξ κεκριμένοις τοῦμησαι. Οὔτ' οὐδὲ πάντοφος Μωϋσῆς, πάντων μὲν Ἐλλήνων πρεσβύτερος ἀποφενθεὶς διὰ τῶν ἐμπροσθεν, πάντων δὲ λοιπῶν τῇ ἡμίκλινῃ τῶν πρὸς Ἐβραιοὺς γεγονός, κινήσαι τε καὶ μεταβεψαὶ τὸν τοῖς προπάτορος δοξάντων τῆς δογματικῆς περὶ θεολογίας διανεγκάττησαν τὴν δυσὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ἀνθρώποις, ἀγωγῆς βίου καταλλήλων τρόπον, καὶ τίνος μέσης πολιτείας νομοθεσίαν κατεβαλέσθαι. Οὐδὲ οἱ μετὰ τὸν προφῆτα, μηρίαις δοσαις ὑπερβοντὸν περιθέσαι ἐκλάμψαντες, δέάρωντα τὸ φῆμα πρὸς τέ σαρκας αὐτοῖς, ή πρὸς τὰ Μεσοῦ καὶ τοὺς πάλαι θεοφιλέστα νομισθέντα, προσθεῖται τῇ φυτῇ τετολμήκαστον. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ καθ' ἡμέρας δεδασκαλεῖσθαι, ἐκείθεν ποθεν ὄρμώμενον, καὶ δι' ἐνθέου θνητῶνδες δομοῦ πάσσαν Ἐλλάδα τε καὶ τὴν βάρβαρον ἀπολήσασι, διάρωνται εἰ τοῖς πρόσθεν ἀμετέμηφενται μή τη φαίη διτι μή μόνον τοῖς δύγμασι τῆς θεολογίας, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ βίου, τὴν αὐτῆν ἀγωγὴν τοῖς πρὸς Μωϋσέας θεοφιλέσθαι Ἐβραιοῖς παραβλῶσι. Καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα τοιάντα, μᾶζα τε φυτῇ, ὑπὸ τῶν πρώτων, καὶ μέσων, καὶ τῶν ὑπτάτων μεμαρτυρημένα, τῆς ἀληθοῦ εἰσενείας δομοῦ καὶ φιλοσοφίας τὸ βίβλου ἀπάσιας ψήφος ἀπιστραγήκεσσαι, πληροὶ τε τὴν σύμπασαν οἰκουμένην, δισμέρια νεάζοντα καὶ ἀνθύστα, ὡς ἀρτι πρώτην ἀκμὴν καταβεβλημένα· καὶ οὐτοὶ νόμους διατάξεις, οὐτὲ ἔχοντων ἐπιστούσι, οὐτε πολεμίους πολλάκις ἀκονθίζεντα ἕστη, κρείττονα τῆς ὥν μετιθλομενούς λόγων ἀρετῆς, τὴν δύναμιν ἐπιδείξεται. Τὰ δὲ τῆς Ἐλλήνων φιλοσοφίας ἐπὶ βραχέστην απολέντα, τίνα ποτὲ τὴν ἴσχυν ἐπεδείχαστο, νῦν θεατώμενα· πρώτους ἀπάντων εἰς τὸν διῶνα καθιέντες τοὺς φυσικοὺς ἀποτελέσθεντα. Οἱ δέ, πρόσθεν ἡ Πλάτωνα διαλάμψαι, λεγόμενοι, δπως πρὸς ἀλλήλους ἀστασιασαν, παρ' αὐτοῦ μαθεῖν ἔστι τοῦ Πλάτωνος· δε δὴ τῶν ἀμφὶ Πρωταγόραν, Ἡράκλειτὸν τε καὶ Ἐμπεδοκλέα, τὴν πρὸς Παρμενίδην, καὶ τοὺς διάριούς αὐτῶν διαμάχην ἐξείλεται. Οἱ μὲν γάρ ἀποκρίτους γεγονός ἑταῖρος ὁ Πρωταγόρας, δἴτον ἐκτήσαστο δόξαν. Αἴγεται γοῦν τοιδέ τε κεχρήσθωσι εἰσοδοῦ ἐν τῷ Περὶ θεῶν συγγράμματι· « Περὶ μὲν θεῶν οὐκ οἶδε οὐδὲ ὅντες εἰσιν, οὐδὲ ὡς οὖν εἰσιν, οὐδὲ διποτοὶ τινες ίσθαν. » Οἱ δὲ ἀηδόντες, ἀρχὰς τῶν ὀλων ἔρη εἶναι τὸ κενὸν καὶ τὸ τελῆρες· τὸ τελῆρες δὲ λόγων καὶ στερεῶν, τὸ δὲ κενὸν μὴ δν. Διὸ καὶ φροῖς μηδὲν μάλλον τὸ δὲ τοῦ μὴ δηνος μὴ εἶναι· διτι τε ἐξ δύοιν τὰ δυτα ἐν τῷ κενῷ συγενές καὶ δέξιας κινεῖται. Οἱ δὲ Ἡράκλειτος ἀρχὴν τῶν πάντων ἔφη εἶναι τὸ πῦρ, ἐκ οὗ τὰ πάντα γίνεται, καὶ εἰς διανέλεται. Ἀμοιβήν γάρ εἶναι τὰ πάντα, χρόνον τε ὥρισθαι τῆς

A

CAPUT III.

De summa Hebraeorum dogmatum consensione.

Veram Hebrei plenamque pietate philosophiam, ab ultima usque memoria, peneque a primo, ut ita dicam, hominum ortu, diligenter penitusque rimati, eamdem ad posteros sannū et integrum transmisere: atque ita quidem hanc veritatis doctrinam a parentibus liberi, quemdam quasi thesaurum longa successione acceptam conservarunt, et qua decreta semel et constituta fuerant, iis nec addere quidquam nusi sint, nec quidquam detrahere. Sane riquidem Moses ille sapientissimus, idemque uti Græcis omnibus, quod ex superioribus plane constat, antiquior, ita Hebraeorum, qui ante ipsum plurimi vixerunt, aetate postremus, ex iis quæ a vetustissimis patribus de dogmatica theologie rationibus sancta erant, movere nihil aut mutare statuit: tantum popularibus ipse suis, quibus imperabat, coueniens ac proprium quoddam vitæ genus, et moderatae reipublica formam legibus temperavit. Hunc secuti prophetæ, qui tanto post eum intervallo claruere, ne minimam quidem voculam missere sunt ausi, quæ vel a se ipsis, vel ab iis quæ Mosi cæterisque Deo chari hominibus placuerant, leviter distideret. Neque Christiana profecto doctrina, quæ iisdem basita ex fontibus, vi prorsus divina Græcos simul omnes barbaroque pervasit, quidquam habet cum superiorum illorum dictis legibusque pugnans: nisi potius dicendum illud sit, eamdem penitus, quam illi Moses antiquiores Hebrei. Denique gratissimi tenuere, nec decretis modo theologie, sed etiam institutis eamdem ac moribus, vita ne ea formam rationemque prescribi. Quæ quidem ejusmodi est, ut una tam primorum, quam mediorum, ac novissimorum sententia voceque testata, veræ pietatis et philosophiae certitudinem ac firmitatem habeat, suffragii omnibus consignatam. Atque illa sic orbem **720** universum implet, ut perinde ac si paulo ante sata primum, atque in lucem educta esset, adolescat in dies, et efflorescat magis atque magis. Nec vim ejus atque constauitiam legum sanctiones, inimicorum insidiæ, hostium gladii, quorum in nos aciem tam saepè acuebant, frangere unquam ac debilitare potuerunt. Nunc vero Græcorum philosophia, tanquam in brevibus quibusdam fluctuans et agitata, quod tandem robur ostenderit, videamus. Ac physicos illos, sic enim dicti sunt, ante alios omnes hauc in arenam producamus. Qui quidem, ut Platone priores extitire, ita quam secum ipsi mutuo pugnaverint, ex eodem Platone discimus: qui Protagoræ, Heracliti et Empedoclis, cum Parmenide ejusque sectatoribus contentionem redarguit. Nam Protagoras quidem, iis qui Democriti sodalis fuit, atbei opinione laboravit; cujus hic, in suo *De diis opere*, primus est illam in disputationem ingressus: « Diine sint, an non, inquit,

quae forma illi sint, equidem nescio. » Democritus autem principia rerum universarum duo statuebat, inane ac plenum; ac plenum quidem, aliquid esse dicebat ac solidum, inane vero proras esse nullum. Itaque nibil magis, quod aliquid est, quam quod nullum est, esse ait; quod ex omni aeternitate, quæ aliquid sunt, in eo quod inane est, perpetuo celerrimeque moverentur. Heraclitus vero cunctorum principium ignem esse voluit, ex quo tur. Quippe vicissitudinem quamdam esse omnia in ignem resolvant universa, et rursus ex igne universa generentur. Ceterum isti omnia moveri defendebant. At vero Parmenides, Eleates genere, simul ac motu carens, figuraque sphæricum. Is sectatorem Melissum habuit, in eadem proras opinione versatum. De his omnibus quemadmodum in *Theæteto* Plato loquatur, audi.

CAPUT IV.

Quemadmodum superiores philosophos Plato redarguat. Ex Theæteto.

« At vero, inquit Socrates, dum aguntur, dum mōventur, dum inter sese **721-723** commiscentur, sunt universa. Quæ prouide cum esse dicimus, hac voce perperam abutimur. Nihil enim unquam est, sed sit perpetuum. Ceterum illud manet, sapientes deinceps omnes, si Parmenidem excipiās, in eo convenisces, Protagoram, Heraclitum, Empedoclem, ac poeseos utriusque principes, comedie quidem Epicarmum, Homerum vero tragœdiæ. Homeri certe illud est,

Oceanum fontem rerum, Tethynque parentem.

Quo, fluxionis ac motus universa fetus esse significat. Num vero idem tibi videtur? — Videtur sane. — Equis igitur deinceps risum effugiat, qui tanto cum exercitu, ipsoque Homero duce pugnare velit? Inde longius disputando progressus, hæc habet: « Accedendum ergo propius est, inquit, ut iubebat suscepta Protagoræ diffensio, pulsandoque diligentius explorandum, utrum agitata hæc natura sanum aliquem sonum an vitiōsum edat. De illa certe, nec vulgaris est, nec a paucis excitata contentio. — Multum hercle abest ut vulgaris ea sit, quæ viget tota passim Ionia plurimum. Heraclitum enim sertatores hanc sententiam aeriter admodum strenue docent. — Tanto, mi Theodore, videndum ab initio magis, quemadmodum hæc ab iis disponentur. — Omnia, inquit. Opinor enim, Socrates, aut Heraclicitos illos, aut, quemadmodum tute vocas, Homericos, atque illis etiam veteriores intelligis. Nam cum iis certe, qui circa Ephesum habitant, ac sibi rerum istarum scientiam præcipue vindicant, nihil magis quam

(96) Έκ δὴ δὴ φορᾶς. Plato in *Theæteto*, pag. 118 F.

(97) Ἰρροτέσθον οὖν. Id. ibid.

(98) Εἴτε ὑγιές. Ita Platonis ex genio Persius, satyra 3:

.... Sonat vitium percussa, maligne
Respondet viridi non cocta fidelia limo.

Et satyra 5:

.... Pulsa, dignoscere cautus
Quid solidum crevet.

A τῶν πάντων εἰς τὸ πῦρ ἀναβότων, καὶ τῇς ἐκ τούτου γενέσεως. Οἶδε μὲν οὖν πάντα κινεῖσθαι: ἔφασαν. Οὐ δὲ Παρμενίδης, τὸ γένος Ἐλέας ὁν, ἐν μὲν εἶναι τὸ πῦρ, ἀγέννητον δὲ καὶ ἀχίνητον, καὶ κατὰ σχῆμα σφαροειδὲς ὑπάρχειν ἐδογμάτιζε. Παρμενίδης δὲ Μέλισσος; ἔταρος γέγονε, τὰ αὐτὰ τῷ Παρμενίδῃ δοάζων. Τούτων δὴ οὖν πάρι ὄντα δὲ Πλάτων ἐν τῷ Θεατῆρι διέξειν, ἄκουε.

πιμητούν omnia fiunt, et in quem omnia resolvantur, certumque tempus constitutum esse, quo et in ignem resolvant universa, et rursus ex igne universa generentur. Ceterum isti omnia moveri defendebant. At vero Parmenides, Eleates genere, unum quid universum esse docuit, idemque omnis simul ac motu carens, figuraque sphæricum. Is sectatorem Melissum habuit, in eadem proras opinione versatum. In *Theæteto* Plato loquatur, audi.

B KΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

« Οπως δὲ Πλάτων τοὺς πρὸς αὐτοῦ διαβέβηκεν. Απὸ τοῦ Θεατῆρου.

« Έκ δὲ δὴ φορᾶς (96) τε καὶ κινήσεως, καὶ κράσεως πρὸς ἀλλήλα, γίνεται πάντα, & δὴ φαμεν εἶναι, οὐκ ὅρθως προσαγορεύεται. « Εστι μὲν γάρ οὐδέποτε οὐδὲν, δειλὸν δὲ γίνεται. Καὶ περὶ τούτου πάντες ἔτις οἱ σοφοί, πλὴν Παρμενίδου, ξυμφερόσθιον, Πρωταργόρας τε καὶ Ἡράκλετος, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ τὸν ποιητὸν οἱ ἄνροι τῆς ποιήσεως ἐκατέρας: κυριψίδας μὲν Ἐπίναρμος, τραχύψιδας δὲ Ὁμηρος· εἰπὼν γάρ.

« Όχεαρόν τε θεών γέρεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν.

C Πάντα εἰρήκεν Ἕγyonα δῆμος τε καὶ κινήσεως. Ηδὲ δοκεῖ τοῦτο λέγειν; — « Εμοι γε. — Τις οὖν δικιά πρὸς γε τοσούτον στρατόπεδον καὶ στρατηγὸν Ὅμηρον δύναται ἀμφισθῆτας μὴ καταγέλαστος γενέσθαι; » Εἰτὲ ἔτης προλογὸν τῷ λόγῳ, ἐπιρρέει λέγων: « Προστάσον οὖν (97) ἐγγυτέρων, ὡς ὁ ὑπὲρ Πρωταργόρου λόγος οὗτος, καὶ σκεπτόντων τὴν φερομένη ταύτην οὐσίαν διακρούντων, εἴτε ὑγιές (98), εἴτε εἰδῆρον φύεται. Μάχη δ' οὖν περὶ αὐτῆς οὐ φάσι, οὐδὲ ὀλγίας γέγονε. — Πολλοῦ καὶ δειλῆς εἶναι, ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν Ιωνίαν καὶ ἐπιδίδωσι πάμπολι. Οἱ γάρ τοῦ Ἡρακλεῖτον ἐταῖροι χρηγοῦντο τούτου τοῦ λόγου (99) μάλιστα ἐρρωμένως. — Τῇ τοι, ὡς εὖθεδώρε, μᾶλλον σκεπτόντων καὶ δειλῆς, ὥσπερ αὐτοὶ ὑποτίθενται. — Παντάπασι μὲν οὖν. Καὶ γάρ, ὡς Σώκρατες, περὶ τούτων τῶν Ἡρακλείτεων, ἡ ὥσπερ οὖν λέγεις, Ὁμηρείον τε, καὶ εἴτι παλαιότερον, αὐτοῖς μὲν τοῖς περὶ τὴν Ἐφεσον, δοῖς προστιθένται, ξεπιεροῖσιν, οὐδὲν μᾶλλον οὖλον τε (1) διαλεχθῆναι, η τοῖς οἰστράτων. Ἀτεγκός γάρ κατὰ τὰ συγγράμματα (2) φέρονται: τὸ δὲ ἐπιμεῖνα τοῦτο λόγῳ καὶ

D (99) Χαρηροῖσι τούτου τοῦ λόγου. Χαρηροῖσι, opinor, metaphorum est, αὐτὶ τῷ οὐδέποτε. Communius esset παραδούναι, ut Latinis, tradere; sed hominum hoc in doctrine genere liberalitatem et ἀφθονίαν indicare voleit. Est autem τοῦ λόγου Atticum, ut iam ante monui.

(1) Οὐδέποτε μᾶλλον οἰλός τε. Vera lectio ex Platone restituta, cum ante mendosissime legeretur οὐδὲν γάρ μᾶλλον οἴονται.

(2) Κατὰ τὰ συγγρ. Plato, καὶ τὰ συγγρ. Eusebio hærendum putavi.

τρωθήμεται, καὶ ἡσύχος ἐν μέρει ἀποκρίνεσθαι τε καὶ ἔρδος, ήτοντος ἀντοῖς ἐν ᾧ τὸ μηδὲν· μᾶλλον δὲ ὑπερβάλλει τὸ οὐδὲ οὐδὲν πρὸς τὸ μηδὲ σμικρὸν (3) τείνει τοῖς ἀνθράκαις ἡσυχίας· ἀλλ' ἀν τινὰ τι Ἑρῷ, ὅπερ ἐπι φαρέτρας ἡμιτάσκαια αἰνιγματώδη ἀνεστῶντες ἀποτοξέουσι· καὶ ἀν τούτου ἡγήτης λόγον λαβεῖν, τι εἰρηκεν, ἐπέρι πεπλήξῃ κανός μετωνυμάσμαν· περαντὶ δὲ οὐδέποτε οὐδὲν πρὸς οὐδένα αὐτῶν· οὐδὲ γε ἔτενοι αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' εἰς τὸν φαλάττουσαν τὸ μῆδην βέβαιον ἔχει εἶναι, μήτ' ἐν λόγῳ, μήτ' ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς, ἥγοντεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, αὐτὸν στάσιμον εἶναι. Τούτῳ δὲ πάντοι πολεμοῦσι, καὶ καθ' ὅστον δύνανται πανταχόθεν ἐκβάλλουσιν. — Τοιούς, ὡς Θεόδωρο, τοὺς ἀνθράκας μαχομένους ἐώρακας, εἰρηνεύουσι· δὲ οὐ συγγένονας· οὐ γάρ οι ταῖροι εἰσιν. 'Ἄλλ', οἴμαι, τὸ τοιάντα τοὺς μαθητὰς ἐπι σχολῆς φράζουσιν, οὓς ἀν βούλωνται δροίους αὐτῶνς πατήσαι. — Ποιοίς μαθηταῖς, ὡς δαιμοῖς; Οὐδὲ γηγενεῖς τῶν τοιώντων ἕπερος ἐπέρι μαθητῆς. ἀλλ' αὐτόματα ἀναφύουσι, ὅποιον ἂν τύχῃ. Ἐκαποιεῖς αὐτῶν ἐνθυσιάσας, καὶ τὸν ἕπερος οὐδὲν ἡγετεῖται εἰδένειν. Παρὰ μὲν οὖν τούτων, ὅπερ ἦσαν ἔρων, οὐδὲ τοσοὶ λάδοις λόγον, οὐδὲ ἔρωταν, οὐδὲ ἀκόντων· αὐτοῖς δὲ δεῖ παραλαβόντας ὥστε πρόβλημα ἀποκτούσθαι. — Καὶ μετρίως γε λέγεις. Τὸ δὲ ἄλλο πρόβλημα δῆλο τοι παρελθάμεν, ή παρὰ μὲν τῶν ἀρχαίων μετά τοις ἀποκρυπτομένων τοὺς πολλοὺς, ὡς ἡ γένεσις τῶν πάντων, 'Οὐκεανός τε καὶ Τηθύς, βέβαια τυγχάνει, καὶ οὐδὲν ἔστηκε· παρὰ δὲ τὸν ὑστέρων, ἀπε σφετέρων, ἀναφανόν ἀποδεικνύμενον, ἵνα καὶ οἱ συκοτόμοι αὐτῶν τὴν σφελαν μάθωνται ἀκούσαντες, καὶ πάνουται τῇλοις οἴλομενοι τὰ μὲν ἔστάνται, τὰ δὲ κινεῖσθαι τῶν δυτῶν· μαθόντες δὲ, ὅτι πάντα κινεῖται, τιμῶσιν αὐτούς; 'Ολγοῦ δὲ ἐπελαθόμενην, ὡς Θεόδωρο, ὅτι δῆλοι αὐτὸν ταῦτα τοπεφήναντο.

Mēma, quoniam cum ab antiquioribus illis, qui poeticiis Oreamum ac Tethyn rerum omnium fontes ac parentes, in perpetua fluxione versari, prouindeque aibil consistere: tum etiam a recentioribus, sed qui tanquam sapientiores aperiunt sese, iudicantque palam, ut ipsi quoque cordones eorum sapientiam vel audiendo intelligent, desinantque tandem simpliciter uimis ac pueriliter opinari, e rebus starc alias, alias moveri; atque ipsos adeo magis obseruant, cum ex iis cuncte moveri didicerint? At excidit mihi propemodum, Theodore, alios etiam contraria istis omnia statuisse. Cujusmodi est illud,

Olor dixiñtor τελθει τῷ πάντ' ὅρῳ εἶται,
Καὶ δῆλα δος Μέλισσοι τε καὶ Παρμενίδας ἀναντούμενοι πάντας τούτοις διασυρθήσονται, ὡς ἐν τε πάντα δοτί, καὶ ἔστηκεν αὐτὸν ἐν ἐστιψῃ, οὐν ἔχον χώραν ἐν ἣ κινεῖται. Τούτος οὖν, ὡς ἐταίρε, πάντα τι χρηστόν; Κατὰ σμικρὸν γάρ προΐντες, λελήθαμεν ἀμφοτέρων εἰς τὸ μέσον πεπτωκότες. Καὶ ἐπ' μῆτη (4) ἀμυνόμενοι διαφύγομεν, δίκην δύσομεν, ὥστερ οἱ δύναται παλαίστρας διὰ γραμμῆς παίζοντες, δταὶ δὲ ἀμφοτέρων ληφθέντες ἐλκυνται εἰς τάνατον. Ταῦτα μὲν ἡ Θεαιρήτη. Μεταδέξεις ἐπὶ τὸν Σοφιστήν, αἵδες περὶ τῶν πρὸ αὐτῶν γνωμόμενων φυσικῶν φιλοσόφων τούτων φησίν· 'Εύκολως μοι (5) δοκεῖ Παρμ-

(3) Μηδὲ σμικρον. Isthuc μηδὲ inseruimus ex Platone.

A cum insanis ac furiosis colloquare. Prorsus enim illi, eo quem suis in scriptis tantopere ostendunt, impetu rapiuntur. Nec aliud quidquam est, quod parum adeo possint, quam suis in sermouibus et questionibus sustinere nonnihil sese, ac pacate modo interrogare, modo respondere vicissim: imo vel isthuc ipsum, quod dicimus, aliud quidquam esse nihil, nimirum quiddam est, quam ut satis, ne tantum quid genus hoc houinum moderationis habere significet. Enimvero si quid ex iis quæras, illico tanquam ex pharetra, voculas jaculari enigmatum persimiles: ac si vel unius rationem exigas, que dicti viui ac sensom aperiat, alia te rursus petere, quam novum pariter metouymia genū obsureti. Ita nihil unquam aut tute apud istos efficias, aut ipsimet inter se: siquidem id omni carent studio, ne fieri quidquam vel in disputatione, vel suis ipsorum in mentibus, hærerere patientur; rati, opinor, hoc ipsum esse firmatissima atque constantia. Quare illud assiduo persequuntur bello, et undique 724 quantum in iis est, exterminant. — Tu vero fortasse, mi Theodore, homines tantum vidisti dum pugnarent, dum in pace degunt, convenisti nunquam. Nec mirum, familiares quippe tibi non sunt. At suis, opinor, discipulis, ista explicant otiose, quos sui similes efficerent velint. — Quos tu mihi discipulos, vir egregie? Ne alii quidem aliorum discipuli isti sunt, sed oriuntur existuntque per sese, undecunque tandem furore concitati prorumpant, nec sentire quidquam alter alterum existimat. Cum igitur ab iis, ut ante dixi, nec volentibus, nec invitis rationem exprimere nullam possumus, restat, hanc ut rem ipsi met in manus sumamus, et quasi problema quoddam diligenter excutiamus. — Modice tu quidem ac civiliter. Sed quod tandem aliud accepimus propositum invulceris hominum vulgus latere voluerunt.

D Totius rerum ac proprium est, immobile nomen. Atque alia id genus, quæ Melissa ac Parmenida aduersus illos omnes summa contentione defendunt: cuncta nimurum unum esse, quod in semel ipso consistat: nec locum habeat ullum in quo moveatur. His omnibus igitur, mi Theodore, quid facias? Sensim enim proiecti ulterius, in factionis utriusque medium imprudentes incidimus. Et si quaque perrumpentes effugerimus, dabimus profecto temeritatis nostræ poenas, ut illis usu venit, qui descriptam ad lineam in palestra ludunt, cum ab utraque parte intercepti hiue atque hinc distracti rapiuntur. » Hactenus in Theosesto.

(4) Μῆτη. Ita legendum ex Platone, non μῆτη πρότερον.

(5) Εύκολως μοι. Idem in Sophista, pag. 158 G.

Jam in *Sophista* de iisdem physicis, qui ante se docuerant, hunc in modum loquitur: « Leviter admodum, inquit, Parmenides hac mihi disputatione perfunctus videtur, ceterique omnes, quotquot unquam hoc in philosophandi genus incubuerunt, ut de eorum que sunt et numero, et ratione pronuntiarent. Perinde nimurum id agunt, ac si pueris fabelam narrarent. **725** Atius enim ea que sunt, tria constituit, atque ejusmodi, e quibus aliqua duo, interdum quidem secum ipsa pugnant, interdum vero reconciliata gratis, inquitque matrimonio factus suscipiant, quibus deinde alimenta suppeditent. Alias duo tantum assignans, humidum et siccum, vel calidum et frigidum, eadem consociat atque diffundit. Apud nos autem Eleaticatio universa, que jam inde a Xenophane, eoque velustioribus duxit initium, que vulgo cuncta dicimus, ea non nisi unum aliquid esse fabulat. His successere Ionicæ quedam, Siculæque musæ, quibus securius visum est sic opinionem utramque conjungere, ut id quod est, idem et multa et unum esse dicent, odioque simul et smicitia contineri. Semper enim dissidenti consentit, ut canunt robustiores musæ. Nam remissiores quidem, sententiam illam, que semper haec eodem modo habere defendebat, ita mollierunt, ut eadem vicie sim hoc universam, modo unum aliiquid esse dicent, quod amore Venus colligaret, modo discordia nescio qua fieri, ut idem, et multa quedam esset, et secum ipsum hostis more confligeret. Hæc omnia, seu vere quis eorum, seu falso dixerit, grave ac flagitiosum esset, tantis in rebus viros insignes priscosque redarguere. » Tum paucis quibusdam interjectis: « Necendum, inquit, illos omnes recensuimus, qui tam de eo quod non est, quam de eo quod est, accurias disputarunt. Verumtamen satis ista sunt. Nuic eos porro videamus, qui alia omnia censurunt, ut id quod est, nihil promptius eo quod non est, ad explicantum esse, omnium ex sententiis auferamus. Quippe adeundi nobis sunt isti quoque. Atqui haec ipsa de essentiali ratione controversia, quamdam inter illos etiam videat gigantum pugnam excitasse. — Qui tandem? — Nimiram alii, dum petras et queruscus reipsa manibus apprehendunt, cuncta e celo atque ex eo quod videri non potest, detrahunt in terras. Hæc enim omnia dum contingunt, id unum esse confirmant, quod appulsum tactumque præbet, atque id ipsum et corpus et essentialiam esse definitum. Ac si quis aliud quidlibet corpore desitutum, esse tamen dixerit, id vero sic aspernatur atque repudiat, ut ne audire quidem velint. — Acre omnino ac vehemens hominum genus designat: nam in eorum complures ego quo-

(6) Σικελοὶ κατίτεροι. Empedoclem Agrigentinum intelligit, τὸν ποιητικοφιλόπτορον, qui qualior elementis φύλαν τε, ut Diogenes loquitur, ἡ συγχένεται, καὶ νεῖκος, ψιθανερεται, adjungerebat.

(7) Τὸ μὲν δεῖ. Ficinus, semper hanc ita solvunt

A νίσης ἡμῖν διειλέγουται, καὶ τὰς δυτικὰς ἡμῖν πάντας ἐπὶ χρονίων ὄμρηστος τοῦ τὰ δύτια διορίσασθαι, πόσα τε καὶ ποιά ἔστι. Μόνον τινὰ ἕκαστος φανταζεται με δηγεσθαι, παῖδις ὁς οὖσιν ἡμῖν. Ὁ μὲν, ὃς τρία τὰ δύτια, πολεμεῖ δὲ διλήσκος ἐντοτε αὐτῶν δέται τῇ, τοὺς δὲ καὶ φύλα γιγνόμενα, γάμους τε καὶ τάξεις, καὶ τροφές τῶν ἔγγενων παρέχεται. Δύο δὲ ἵπποι εἰπον, ὑγρὸν καὶ ἥπρον, ἢ θερόν καὶ φυγρόν, συνοικίζει ταύτα καὶ ἐκβλέπει. Τὸ δὲ παρ' ἡμῖν Εὐετείνης θύνος ἀπαντᾷ, ἀπὸ Σινοράνους τε καὶ ἔτι πρόσθιεν ἀρχάμανον, ὃς ἐνὸς δυτικῶν πάντων καλούμενον, οὗτον διεξέρχεται τοῖς μύθοις. Ιάδες δὲ καὶ Σικελοὶ καὶ τινες (8) Βοτερον Μούσαι ξυνενόσταν, διτι συμπλέκειν ἀσφαλέστερον ἀμφότερα καὶ λέγεται, ὃς τὸ δύο πολλὰ τε καὶ ἐπίτοιμον ἔχειρα δὲ καὶ φύλα τονίζεται. Διαφέρειν δέντρον μόνον οὐτούς τοις Μούσαις· αἱ δὲ μαλακότερα τὸ μὲν ἀτ (7) ταῦτα οὐτοις ἔχειν ἐχάλασσον· τὸν μέρη δὲ τοῖς μὲν ἐν εἶναι φασι τὸ πάντα καὶ φύλον ὅπ' Ἀρρεδίης· τοτὲ δὲ πολλά, καὶ πολλέμουν αὐτὸν αὐτῷ διὰ νέλλης τι. Ταῦτα δὲ πάντα εἰ μὲν ἀλλων τις ἢ μὴ τούτων ἀρρηκή, καὶ κλεπτεῖς καὶ πλημμελὲς οὕτω μεγάλα κλεινοῖς καὶ παταλοῖς ἀνδράσιν ἀποτιμῆσι. Καὶ μετὰ βραχία ἐπιλέγει· « Τούς μὲν τοῖνυν διακριθεὶσίν τοις τε πάρι καὶ μὴ πάντας μὲν οὐ διελθεῖσιν· δημος δὲ Ικανῶς ἔχετω· τοὺς δὲ ἄλλας μηγότας αἱ θεατέοντα, δι' ἐκ πάντων θύμων, διτι τοῦ μη δυτικοῦ οὐδὲν εὐτοπώτερον εἰπεῖν δὲ τοι ποτε. Οὐδέποτε περιέσθετον περὶ τῆς οὐσίας πρὸς διλήσκον. — Πώς; — Οἱ μὲν εἰς τὴν ἐξ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἀρρετοῦ πάντα Σικελοὶ, ταῖς χεροῖς ἀτεκνῶν πάτερας καὶ δρῦς περιλαμβάνοντες. Τούς γάρ τοιστάν ἀρρετούς πάντας, δισυγκρινοντας τούτο εἶναι μόνον παρέγει προσβολήν καὶ ἐπαφήν τινα, ταῦτα οὐκέται οὐσίαν ὀριζόμενοι· τῶν δὲ ἄλλων εἰ τις φησι μὴ σώμα ἔχον εἶναι, καταφρονοῦντες τὸ παρόντα, καὶ οὐδὲν θεόλοντες δόλο ἀσκούσιν. — Ἡ δεινούς εἴρηκε; δινδράς. Ἡδη γάρ καὶ ἐγὼ τούτων πάλεων ευηγέρτης προσέτυχον. — Τοιγαρούν οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀμφοτεῖτούντες μάλα εὐλαβῶς δικωνέοντες ἐξ ἀρρετοῦ πολὺν ἀμύνονται, νοητὰ δέται καὶ διώματα εἴδη βασιλεύειν τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι. Τὰ δὲ ἐκείνων σώματα, καὶ τὴν λεγομένην ὑπὸ τούτων ἀληθείαν, κατὰ τριχά διαθράσκοντες ἐν τοῖς λόγοις, γένεσται διτι οὐσίας φερομένην τινὰ προσαγορεύουσιν. Ἐν μέσῳ δὲ περὶ ταῦτα ἀπλήστος ἀμφοτέρων μάχη τις. ὁ θεοτέτης, ἀεὶ διενόστηκεν. — Ἀληθῆ· διὰ δὴ τοιστούτων πρὸς αὐτοῦ φυσικῶν φιλοσόφους διαβεβήκεν δὲ Πλάτων. Οὐτολια δὲ αὐτὸς περὶ τῶν ἐκτητημένων ἐπέτησε δόξαν, ἐν τοῖς πρὸ τούτων διειδήψαμεν, διτι συμπαντελέντων τοῖς Ἐβραίοις δόγμασι, καὶ τῇ Μωϋσει συντρέχειν περὶ τοῦ δυτικοῦ διδασκαλίζει παρεστῶμεν.

suspenduntque. Pauci, credo, id satis intelligent. Platonis mens videtur, sententiam illam que δι τὸ πάντα οὐτοις ἔχειν defendebat, υπότε συντονίστεται, ² Siculis istiis χαλασθῆναι, laxatam nonnihil ac ιπτι λιαν esse.

Καὶ τοὺς αὐτοῦ δὲ τὸν Πλάτωνος διαδόχους φέρε τῷ
Ἄργῳ θεωρήσωμεν. Πλάτωνά φασιν, ἐν Ἀκαδημίᾳ
συστησάμενον τὴν διατριβὴν, πρῶτον Ἀκαδημαῖον
κλήθησαι, καὶ τὴν δονοματεῖδαν Ἀκαδημαῖην φε-
λοσοφιὰν συστήσασθαι. Μετὰ δὲ Πλάτωνα Σπεντι-
ποντὸν τὸν ἔξι ἀδελφὸν Πλάτωνος, τῆς Πάτωνος· εἶτα
Σενοκράτην· ἐπειτα Πλέμαντον τὴν διατριβὴν ὑπόδε-
ξασθαι. Τούτους δὲ ἀρι· Εστιας ἀρξαμένους εὗθυνε,
τὰ Πλατωνικά φασι παραλύειν, στρεβλοῦντας τὰ τῷ
θελαστικῷ φανέντα ἔξιν εἰσαγωγαῖς δογμάτων.
“Μότε σοι μήτε μαρκὸν ἐπίτειν τὴν τοῦ θευμα-
τῶν ἐκείνων διαλόγων ισχὺν ἀποσθήναι, ἀμα τε τῇ
τοῦ ἀνδρὸς τελευτῇ, καὶ τὴν τῶν δογμάτων διαδοχὴν
συναποτελεύτησα· μάργης ἐντεῦθεν καὶ στάσεως ἀπὸ
τῶνδε ἀρξαμένης, οὐ ποτε καὶ εἰς δεῦρο διαλεπτούστης
τούς τα αὐτῷ φύλα ζηλούν δισπαζομένους, οὐδένας μὲν
ἴντας, πλὴν εἰ μή εἰς τους ποτὲ δευτερος ἐν δικῷ τῷ
θίμῳ, ἢ καὶ ταῖς δλοῖς κομιδὴ φραγεῖς τὸν ἀριθμὸν·
οὐδὲ αὐτοὶ πάμπαν ἀλλότροις ἐπιπλάσοντο σφροτείαι·
ἴσται καὶ οἱ πρόθεν τὸν Πλάτωνα διαδέξαμενοι το-
οῖσιν τινὲς διασθέλλονται. Πολέμωνα γάρ φασι διαδέ-
ξασθαι Ἀρκεσίλαον, διη δὴ κατέχει λόγος ἀρέψεων
τὴν Πλάτωνος δογμάτων, ἔνην τινά, καὶ, ὡς φασι,
διετέρων συστήσασθαι Ἀκαδημίαν. Φάναι γάρ περὶ
ἀπότων τοιούτων δεῖν· εἶναι γάρ πάντα ἀκατάληπτα,
καὶ τοὺς εἰς ἔκατερ λόγους ιστορατεῖς ἀλλήλοις, καὶ
τὰς αἰσθήσεις δὲ ἀπότομους εἶναι, καὶ πάντα λόγον.
Ἐπῆγμεν γοῦν Ἡσίδους τοὺς τὸ ἀπόφθεγμα·

dogmatum novitate depravant. Prorsus ut metuendum sit, ne admirabilium dialogorum vis illa singularis brevi extinguitur, unaque cum hominis interitu ipsa quoque doctrine successio funditus intereat. Hec enim pugna atque dissensio ab istis jam inde copta, qui se Platonis sectatores profissentur, buc usque omnes exercere non desinit. Quanquam tales profecto nulli jam sunt, si toto hoc temporis spatio unum fortassis alterumve, certe paucos admodum excipias. Qui tamen ne ipsi quidem fuere ab omni peregrina et sophistica specie alieni : cum illi etiam, qui omnium primi Platoneum exceperant, labem hanc et maculam effugere non potuerint. Nam Polemoni Arcesilam successisse ait, quem fama est relicta Platonis doctrina, peregrinam quandam, atque, ut vocant, secundam Academiam instituisse. Hujus enim proprium id fuisse, ut diceret rebus in omnibus retinendam assensionem esse; quod certo percipi nihil posset, quod aque probabilitas esset in partem utramque disputatio, quod denique tam rationum omnium, quam sensuum fidis laboraret. Quare laudabat illud Hesiodi,

Κρύψατες γάρ έχουσι θεοί νόος ἀρθράποισιν.

Ianeras hominum suspendunt numina mentis.

Ἐπειράπτο δὲ καὶ παρόδοξα τινὰ ἀνακαινίζειν. Μετὰ δὲ τὸν Ἀρχεστλαν τοὺς ἄμφι Καρνεάδην καὶ Κλει-
τόμαχον, τῆς τῶν πρότερων δόξης ἀπορρεπόντας,
τρίτης Ἀκάδημιας αἰτίους γενεύσθαι φασί. Ἐνοὶ
δὲ καὶ τετάρτην προστίθεται, τὴν τῶν περὶ τὸν Φί-
λονον καὶ Χαρρίδαν. Τινὲς δὲ καὶ πέμπτην καταλέ-
γουσι, τὴν τῶν περὶ τὸν Ἀντίοχον. Τοιάντη μὲν τις
ἡ αὐτὸν Πλάτωνος ὑπῆρξε διαδοχή. Ὁποιοὶ δὲ γεγό-
νασιν εἶδε τὸ τρίτον, λαβὼν ἀνάγνωσι τὰς ὅδε
ἔκυσσας Νουμηγένους τοῦ Πιλαργαρέου φωνὰς, δις τέ-
τειταὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐν ἐπέγραψε Περὶ τῆς τῶν
Ἀκαδημιαῖών πρὸς Πλάτωνα διαστάσεων.

Idem et nonnulla præter communem hominum opinionem innovare conabantur. Post Arcessiam, Carneades et Clitomachus exstisiisse dicuntur, qui, rejecta superiorum opinione, tertiam Academiam fundaverint. Quibus et quartam addunt nonnulli, que Philonem et Charmidam principes habent. **727**
Imo et ab aliis quintam numerari audio, que parentem agnoscat Antiochum. Et Platonis quidem ejusmodi successores fuere. Quorum si mores et instituta nosse cupis, Numentium Pythagoreum consule, qui primo ex iis, quos *De Academicorum a Platone ditione* conscripsit, haec ad verbum habet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα πρώτης διαδοχῆς. Ἐκ τῶν Νουμηρῶν τοῦ Πυθαγορικοῦ.

· Έπι μὲν τούτων Σπεύσιππον τὸν Πλάτωνος μὲν
ἀδελφοῦ. Ξενοκράτην δὲ τὸν διάδοχον τῶν Σπεύσι-

CAPUT V.

*De prima Platonice doctrinæ successione. Ex Nume-
rio Pythagorico.*

« Speusippum, inquit, Plato nepotem habuit ex sorore: successit huic Xenocrates, quem in scho-

la magisterio Polemo secutus est. Ab his Platonicae doctrinae ratio propagata, sui fere similis: cum haec saltē assensionis decantata retentio, et quidquid huic affine est, nondum existeret. Idem tamen, si cetera cogitemus, iis partim infractis, partim depravatis, primam illam successionem minimo retinuerunt: sed inde statim incipientes, cum initio tum deinceps, diversas in factiones abiens, sive prudentes id fecerint, sive imprudentes, sive alia qualibet impulsi causa. Abiuit tamen, opinor, omnis ambitiosa contentio. Evidem Xeno- platonica causa secus nihil velim, sed tamen Platonis causa dicendum est. Dolet enim profecto mibi, eos omnia molitos non esse, ut plenam sibi atque integrā in omnibus cum Platone consensiōnem defendenter. Et ea quidem Plato dignus erat, qui magno illo Pythagora ut melior non furerit, non fuit tamen fortasse deterior: quem discipuli quod secuti omnes ac venerati fuerint, id etiam egere potissimum, at summo apud omnes in pretio habebatur. Hoc ipsum Epicurei, perpcrām illi quidem, sed tamen cum intelligerent, nulla unquam in re ab Epicuro dissidere visi sunt, sed potius eadem omnino se cum sapiente suo sciente professi, jure propterea id nominis habuere. Quin etiam, qui longissimo deinceps intervallo consecuti Epicurei sunt, ii nec abs sese mutuo, nec ab eodem Epicureo tantillum, quod quidem meminisse attineat, discessere. Imo sceleris apud eos, vel potius impietatis ille damnatur, qui novi quidpiam invexerit.

728 Quare nemo prorsus id audeat. Sed eorum dogmata ob constantem illam omnium inter se perpetuamque concordiam, in altissima quadam et tranquillissima pace versantur. Ita haec Epicuri secta veræ cuidam reipublice persimilis est, quam ab oīni seditione remotissimam, mens quedam una communis, unaque sententia moderetur. Quam illi disciplinam et antea secuti sunt multi perihenter, et sequuntur etiamnum, atque adeo, ut simillimum veri est, in posterum sequentur. At Stoicos inter factiones exsistere, quae ab ipsis eorum commissae principibus, ad nos usque propagatae sunt. Ac sese illi mutuo graviter admodum et acerbe redargūunt, dum alii suum adhuc institutum retinent, alii jam ab eo desciverunt. Et factiosorum quidem istorum principes eorum similes sunt, qui paucoram imperium acrius vehementius-

(8) Forte add. to p.v.

(9) Ἀγαπῶντας. Subobscure dicta hec sunt. Ego
mentem hominis potius quam verba secutus sum.
An forte ἀγαπῶντας, hoc loquimur, φροδίους καὶ συντε-
ινας? quod quae diligimus, ea ferē semper vehementer
defendamus. An ἄλλησκος πρὸ ἀγαπῶντας repon-
dendum? Certe Numerius hic parum ubique tersus.

(10) ETIACUR. Omnino vel τόκχασι repouendū est, vel εἴσαι pro τόκχασι positum , raro, ni fallor, exemplo, saltem apud soluta orationis auctores.

(11) Σχαρτηθμοίς. Ms., σχαρτηθμοίς, adhuc vitiiosius. Credo legendum σχαρτησμός, hoc est λεπτολογίας et contortilis argutii, quibus carpitum aliiquid perstringatur potius, et quasi velletetur,

που. Πολέμωντας δὲ τὸν ἔκδιξάμενον τὴν σχάλην παρὰ Σενοκράτους, δεῖ τὸ ἥθος διετείνετο τῶν δογμάτων σχεδὸν τι ταῦτα ἔνεκα γε τῆς μήτου ἐποκῆς ταυτοὶ τῆς πολυθρύλλητος τε, καὶ εἰ δή τινας τοιούτους ἀλλούν. Ἐπει εἰς τὰς ἄλλα πολλολαχή¹ παραλόντες, τὰς δὲ στρεβοληντες, οὐκ ἔνεμινσαν τῇ πρώτῃ διαδοχῇ ἀρέξαμενον δὲ πᾶν ἔκεινον, καὶ θάττον καὶ βράδιον διεσταντο προαιρέσταις ἡ ἀγνοία, τὰ δὲ δὴ τινὶ αἰτίᾳ ἀλλη, οὐκ ἀν φιλοτίμῳ ήσαν. Καὶ οὐ μὲν βούλομει τι φιλάυρον εἰπεῖν διὰ Σενοκράτην, μᾶλλον μήπει Πλάτους ἔθνειον. Καὶ γάρ μη δάκνει, τοῦ μη ταῦτα ἴστανθε τε καὶ δρών, σώνοντες τὸ Πλάτωνι κατὰ πάντα πάντη πέδαν ὄμοδοζίαν. Καίτοι δέξιος ἡ αὐτὸς δὲ Πλάτων, οὐκ ἀμείνων μὲν Πυθαγόρου τοῦ μεγάλου, οὐ μέντοι ήσαν οὐδὲ φιλαυρότερος ἔκεινον· ϕιλαυρόθεοντες εφεβόντες τε οἱ γυνώριμοι, ἐγένοντο παιδι-
τιμητῆσονταί αιτιώτατον τὸν Πυθαγόραν. Τοῦτο δὲ οἱ Ἐπικούρεοι οὐκέτι μὲν, μαθήντες δὲ οὖν, τὸ οὐδέν μὲν ἐκθητόν, Ἐπικούριον ἑναντίον θέμενοι οὐδαμῶς, ὄμολογήσαντες δὲ εἴναν σοφῷ συνδεσμούν, καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦτο ἀπέλιασαν τῆς προσρήσεως εἰκότως. Ὑπῆρχε τέ εἰς τούτου ἐπὶ πλειστον τοῖς μετέπειτα Ἐπικούρεοις μηδὲ αὐτοὶ εἰπεῖν τοι εἵνοιν, οὔτε ἀλλοιοις, οὔτε Ἐπικούριοι μηδὲν εἰς μηδὲν, διο τοι καὶ μηνισθῆναι δέξιον. Ἀλλ' ἐστιν αὐτοὶς παρα-
νόμημα, μᾶλλον δὲ ἀσέμηνα, καὶ κατέπιστα τὸ καινοτομηθέν. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε τολμᾷ. Κατὰ πολλὴν δὲ εἰρήνην αὐτοὶς ἡρεμεῖ τὰ δέγματα ὑπὸ τῆς ἀλλήλους αἰεὶ ποτε συμφυνίας. Εοκέ τε ἡ Ἐπι-
κούρου διατερήθη πολιτεία τινὶ ἀλλοὶ διαστασι-
τάτῃ, κανονὶ ἔνα νοῦν, μίαν γνώμην ἔχοντο. Ἄρ' ἡς
ἡσαν, καὶ εἰσι, καὶ, ως ἔοικεν, ἔσονται φιλαυρίουσι.
Τὰ δὲ τῶν Σταύτων ἑταῖσισται, ἀρέξαμεν ἀπὸ τῶν
ἀρχόντων, καὶ μηδέπω τελευτῶντα καὶ νῦν. Ἐλγ-
χουσι δὲ ἀγαπώντων (9) ὑπὸ διασμενῆς ἐλέγχου, οἱ
μάν τινες αὐτῶν ἐμμεμενχότες ἔτι, οἱ δὲ ἔτι με-
θέμενοι. Εἶσαν (10) οὖν οἱ πρώτοι λόγαρχωποι,
οἱ δὲ διαστάταις ὑπέρτατοι εἰς τοὺς μετέπειτα
πολλῆς μὲν τοῖς προτέροις, πελλής δὲ τῆς ἀλλήλων
ἐπιτιμήσεως αἰτοι, εἰσέστη ἔτερον ἔτεροι Σταύτω-
ροι· καὶ μᾶλλον διος: πλειονέπι τὸ τεχνικὸν ὑφῆσαν
μικρολόγοι. Αὗτοι γάρ οὐτοι τοὺς ἔτερους ὑπερβα-
λόμενον τῇ πολυτραγμούσῃ, τοῖς τε σκαρφ-
ιμοῖς² ἡ πεπίτιμα θάττον. Οὐδέν μέντοι τούτον
πρότερον ταῦτα ἔπιαν οἱ ἀπὸ Σωκράτους, ἀρελώ-
σαντες διαφόρους τούς λόγους· ιδίᾳ μὲν Ἀριστοτέλος,
ιδίᾳ δὲ Ἀντισθένης· καὶ ἀλλαχοῦ ιδίᾳ οἱ Μεγαρικοί

quam diligentius enucleetur. Aristophanes ἐν Βατράχοις. act. iv :

Τὸ δὲ σεμνοῖσι λόγοις,
Καὶ σκαριψισμοῖσι λόγων
Διατριβὴν ἀρτον ποιεῖσθαι
Παραποροῦντας ἀτρόπος.

Σκαριθμάτο quoque dicebantur: ino, ut κυριότερον Ἀριστοφάνη σκαλαθρύμάτιν, in Nubia, p. 161:

καὶ καὶ Ἐρετρικοὶ, ἡ εἰ τινες δῦλοι μετὰ τούτων. Αἴτιον δὲ, ὅτι τρεῖς θεοίς τιθεμένου Σωκράτους, καὶ ριλοσοφοῦντος αὐτοὺς ἐν τοῖς προστήκοντιν ἔκστατῳ βυθισμοῖς, οἱ διακούσαντες τοῦτο μὲν ἤγνοσαν, φόνον δὲ λέγειν πάντα αὐτὸν εἰχῆ, καὶ ἀπὸ τῆς νικώσης αἰεὶ προστυχῶς ἀλλοτε δῆλος τύχης, ὥπερ πνέοις. Οὐ δὲ Πλάτων, Πυθαγόρος; (ἥξεν δὲ τὸν Σωκράτην μηδαμόντες ἡ δικαιείη διὰ (12) τὰ αὐτὰ τοιαῦτα εἰπεῖν τε καὶ γνῶντα εἰρηκέναι), ὃνδε οὖν καὶ αὐτὸς συνεθεῖσατ τὰ πράγματα, οὐτε εἰωθότως, οὔτε δὲ εἰς τὸ φανερόν· διαγαγόντες δὲ ἔκστατα δημιουρῶν, ἐπικρυβάμενος ἐν μέσῳ τοῦ δῆλα εἶναι καὶ μὴ δῆλα, ἄσφαλως μὲν ἐγράψατο, αὐτὸς δὲ αἰσιαν παρέσχε τῆς μετ' αὐτὸν ταπεινίας τε ἀμάκαι διολήκης τῶν δογμάτων, οὐ φύνοντα μὲν, οὐδὲ γε δυσνολά. Ἀλλ' οὐ βούλομαι, ἐπεὶ ἀνδράσι πρεσβυτέροις εἰπεῖν ἥματα οὐκέτι εἶναι σίμητα. Τοῦτο δὲ χρῆ μαθόντας ἡμᾶς, ἐπενεγκέντες μὲν δῆλοις τὴν γνώμην, καὶ ὑστερεῖ ἐξ ἀρχῆς προύθεμεθα, χωρίζειν αὐτὸν Ἀριστοτελούς καὶ Ζήνωνος, οὐτως καὶ νῦν τῆς Ἀκαδημίας, ἐπεὶ ὁ θεὸς ἀντιλάβεται, χωρίζοντες, ἔσομεν αὐτὸν τῷ ξανθοῦ νῦν εἶναι Πυθαγόρειον. Ός νῦν μανικύτερον ήτις Πενθεῖ τινι προσήκε, διελόμενος πάσχει μὲν κατὰ μῆλη, δῆλος δὲ ἐξ ὅλου διανοῦ μετατίθεται τε καὶ ἀντιμετατίθεται οὐδαμός. Ως οὖν ἀνήρ μετώνυμος Πυθαγόρου καὶ Σωκράτους, τοῦ μὲν τὸ σεμνὸν διαγαγόντων μάχρι τοῦ φιλανθρώπου, τοῦ δὲ τὸ κομψὸν τοῦτο καὶ παγιητῆμα διαγαγόντα ἀπὸ τῆς εἰρωνείας (13) εἰς ἀδίκαντα καὶ δηγούν, καὶ αὐτὸν τοῦτο κερδάστης Σωκράτει Πυθαγόρου, τοῦ μὲν δημοτικότερος, τοῦ δὲ σεμνότερος ὥσθι. Ἀλλ' οὐ γάρ τι ταῦτα διαιτήσαντας, μῆλον, μὴ περὶ τούτων οὐδῆς νῦν μοι τῆς ζητήσωσ. "Α δὲ προβόλεδοκτο, καὶ εἶμι ἔχεισος, ἡ δὴ φροῦδος ἀναδραμεῖν (14) δοκῶ μοι, μὴ καὶ ποι ἀποκρουσθῶμεν τῆς δόδυ τῆς φερούσης. Πολέμωνος δὲ ἐγένετο τοῦρμοι Ἀρκεσίλαος καὶ Ζήνων· πάλιν γάρ αὐτῶν μητροθίσμουι ἐπὶ τέλει. Ζήνων μὲν οὖν μέμηνται εἰπούν, Σωκράτει, εἴτα δὲ Πολέμων φωτίσαι, αὖτις δὲ παρὰ Κράτητος κυνίσαι. Νῦν δὲ αὐτῷ λειτούσιν, διτὶ καὶ Στίλπωνς τε μετέσχε, καὶ τῶν λόγων τῶν Ἡρακλετείων. Ἔπει γάρ τοι συμφωνήσαντες παρὰ Πολέμωνας ἀριστομήθησαν ἀλλήλοις, συμπαρέλαβον εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους μάχην, δὲ μὲν Ἡρακλεῖτον, καὶ Στίλπωνα, δῆμα καὶ Κράτητον, ὃν δὲ μὲν Στίλπωνος ἐγένετο παχῆτης, ὃν δὲ Ἡρακλείτου αὐστηρός, δὲ κυνίκος δὲ ὑπὸ Κράτητος δὲ ὁ Ἀρκεσίλαος θεοφόρος τοισιτεῖ, καὶ Κράτητος τὸν Πλατωνικὸν, καὶ Διδώρον, εἴτα Πύρφωνα· ὃν δὲ μὲν Κράτητος πιθανουργίας, ὃν δὲ Διδώρου δὲ σοφιστῆς, ὃν δὲ Πύρφωνος ἐγένετο παντοδάπτης, καὶ ηγέτης, καὶ οὐδέν. Οὐ καὶ ἀλλέγετο περὶ αὐτοῦ ἀδύμενον τι ἔπος παράγων (15) καὶ ὀδροτεκόν·

πε longius aberrenus, ex eo quod alio nos abripuit Polemio Arcesilam atque Zenonem (rurus enim tandem eorum meminero). Quippe dicere me jam me-

que defendant, suoque illo divertio in causa fuere, quamobrem posteri et majores suos, et sese mutuo intemperantibus reprehendant; cum aliis adhuc alii stoica disciplinae tenaciores essent. Quo in genere molestiores fuere, qui argutios ac subtilius quoddam artificium aucupari videbantur. Hic enim, ut curiositate casteros ac vellicaudi acuminis superabant, sic paratores erant ad reprehendendum. Quod ipsum tanen multa ante ipsos, factitatum ab iis est, qui e Socratis disputationibus contrarias eruerunt pugnantesque rationes: ubi seorsim Aristippus, seorsim Antisthenes, aliqui similliter, ut Megarenses et Eretrii, ac si qui praterea cum istis numerandi sunt. Cujus divertiorum causa haec fuit, quod cum Socrates deos tres posuerat, atque apud eos suis cuiusque propriisque numeris philosopharetur, qui eum audiebant, cum illud minus caperent, tum vero temere, ac pro diverso fortuna, alias alias superantis afflatis, omnia ab eo dici existimarent. At Plato, ut inhæretat Pythagoræ, sic optime noverat Socratem, nec aliunde, quam ex Pythagoreo illo fonte hausta illa dicere solitum, et prudeat ac scientem ea locutum fuisse. Quocirca rem totam ita convolvit ipse quoque, ut nec usitato more, nec perspicue loqueretur. At digestis pro arbitrio singulis, eaque obscuritate aspersa, ut partim intelligerentur, partim ignota remanerent, summa cautione scriptis ille quidem, sed tamen hujus quæ post eum secuta est dissensionis, dogmatumque suorum diversas in partes sensussubdivitiorum causam prebuit; non invidia certe quidem aut malevolentia. Enimvero nihil de antiquioribus illis, quod minus lati omnis sit, dicere statui. At vos hoc semel cognito sententiam eo potius nostram conferre oportebit; atque ut nobis ab initio propositum fuit, cum ab Aristotele ac Zenone sejungere, sic eundem ab ipsa quoque Academia, 729 si consilium Deus probabit, segregantes, per se Pythagoreum esse patiemur. Quippe majori nunc certe furoris astu, quam si Pentheus quidam esset, hinc iudeque distractus, suis in membris patitur ille quidem, at nunquam ita sibi totus auferunt ipsi, ut alius omnino videatur. Sed potius, quasi Pythagoram inter Socratemque medius, dum illius gravitatem ad humanitatem inclinat et flectit, hujus urbanitatem et sales a rīsa ac dissimulatione ad dignitatem aliquam sevritatemque traducit, adeoque enim Socrate iungit miscetque Pythagoram, comitate alterum, alterum gravitate vincit. At enimvero nequaquam id agimus hoc tempore, alia nobis præmanibus questio est. Revocamus ergo nos ad locum pensumque nostrum, atque ut a recto cursu diverticulō, redimus in viam. Discipulos habuit Polymo Arcesilam atque Zenonem (rurus enim tandem eorum meminero). Quippe dicere me jam me-

(12) Forte del. διά.

(13) Τῆς εἰρωνείας. Tullius, iv Academic., sect. 15: Cum aliud diceret atque sentiret (Socrates), libenter uti solitus est ea dissimulatione, quam Græci εἰρωνειαν vocant.

(14) Φροῦδος ἀναδραμεῖτ. Hoc est, opinor, λάθρα, tamque celeriter, ut oculos fallere possint, ut solent qui φροῦδος γνονται.

(15) Παράγων. Ex illo versiculo ἐπωρθηθήσθων· Πρόσθε λέων, επιθετὴ δὲ ἐράκεν, μέτεστη τε γίμνει.

mini, Zenonem Xenocratis primum, deinde Polemonis auditorem fuisse, tum a Cratete Cynicam huiusmodi disciplinam. Nunc de eodem præterea sic habeo, illum et Stilponem et Heraclitum etiam audiisse. Cum enim Polemoni operam ambo darent, quod mutua quadam æmulatione ferrentur, pugnae socios et adjutores optaverunt, Heraclitum, Stilponem et Cratetum, Zeno qui Stilponis consuetudines pugnax; Heracliti, austerus; Crateti, Cynicus evasit. Arcesilas vero Theophrastum, Crantorem Platonicum, Diodorum, ac deinde Pyrrhoneum: et a Crantore quidem ad persuadendum callidus, à Diodoro autem Sophista, denique a Pyrrhone cum omnem in partem versatilis ac temerarius, tum etiam nullus esse dicidit. In quem propterea cani solitum siunt hunc versiculum, ex alio quodam contumeliae causa expressum,

Fronte Plato, pedibus Pyrrho, medio Diodorus.

A Πρόσθε Πλάτων, διπλεῖς Πύρρων, μέσος Διδυμοῦ.

Quem etiam a Timone scriptum est, a Menedemo acerimonia quadam instructum et armatum fuisse. Sic enim ille de Arcesilaus,

Ille ruens, medio Menedemi in pectore plumbum,

Pyrrhonistæ altas glandes feret, aut Diodorum,

730 itaque spaciois Diodori hominis dialectici argutiis, ancipites illas ac dubias Pyrrhonis cogitationes intrieans, nugaci et inepte loquacitati aliquod tamen ei vi et facultate Platonica ornamentum quærebat: homo ejusmodi, affirmans simul idem, idemque negans, binc, illinc, utrinque, vel undique potius subito se temereque versans ac revocans, incerti ambiguique sensus, veterator, præcepis, atque, ut ipsem, adeo ingenuus est, confiteretur, nihil omnino sciens: postmodum tamen nescio quo pacto scientibus similis: sic umbratili quadam orationis specie omnis homo subinde apparuit.

CAPUT VI.

De Arcessila, qui secundam Academiam instituit. Ex eodem.

« Nihilominus, inquit, ignotus erat Arcessilas, quam ambiguum esset, utros inter Homericus ille Diomedes versaretur, Trojanos, an Achivos. Is enim nec idem unquam ut diceret impetrare abs sese poterat, nec id omnino solertia ingenii putabat esse. Ergo sophista dicebatur acer ac vehemens, qui que minus hac in arte versatos jugularet. Nam quendammodum Empusae illæ solent, in disputationum suarum præstigiis, studio dataque opera componebat dabatque sese, ludificabatur, nihil nec sciebat ipse, nec scire alios patiebatur: terrorem omniibus ac perturbationem injiciebat: argutiarumque sibi ac veteratore dictionis primas ita defendebat, hoc ut probro jucundissime frueretur, eoque se nomine in iram in modum circumspiceret, quod quid turpe quidve honestum, quid bonum quidve malum esset, ignoraret: sed potius, ubi quod primum in men-

(16) *Menedēmou.* Perperam apud Diogenem I. iv de Arcessila, habetur Menedēmōs. Hic enim de Arcessila, non de Menedemo dicuntur.

(16') *Θεότερα.* Hinc etiam Diogenes corrigendus, apud quem male, θεότερα.

(17) *H. Πύρρων.* Nihil muto. Dixit enim Euanus Πύρρων, ή Διδωρον, uti Menedēmōs μόνον δο. Mavult tamen Casaubonus εἰς Πύρρων, quoniammodum apud Diogenem sequitur, Νήσουμαι εἰς Πύρρων, καὶ εἰς κολιὸν Διδωρον. Meo iudicio, εἰς Πύρρων, non

Tίμων δὲ καὶ ὑπὸ Μενεδήμου τὸ ἐριστικὸν φῆσι λα-

βόντα ἔξαρτυθηναι, εἰπερ γε οὐδὲ φῆσι περὶ αὐτῶν

Τῇ μὲν ἔχων Μενεδήμου (16) ὑπὸ στέργοντο μόνον, θεότεραι (16'), η Πύρρωνα (17) τὸ πάχτρεα, η Διδυμοῦ.

Ταῖς οὖν Διδώρῳ διαλεκτικοῦ δυτος, λεπτολογίας τοὺς λογισμοὺς τοὺς Πύρρωνος καὶ τὸ σκεπτικὸν καταπλέξας, διεκδόσμος λόγου δεινότητος τῇ Πλάτωνος φλήμαφον τινὰ κατεστωματύμενον καὶ Ελεγέ, καὶ διελέγε, καὶ μετεκυλινθέστε κάκειθεν, κάκτεύθεν, ἀκατέρωθεν, ὅποιεν τόχοι, παλινόργετος, καὶ διστρέψας, καὶ παλιμβολός τε δῆμα, καὶ παρακεικινυνευμένος, οὐδέν τε εἰδὼς, ὡς αὐτὸς ἔφη, γενναῖος ὥν εἴτα ποιεῖ ἔξεσανεν δημοιος τοῖς εἰδόσιν, ὑπὸ σκιαγραφίας τῶν λόγων παντοδαπὸς περαντα-

B

σμένος. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Ἀρκεσιλάου τοῦ τὴν δευτέρην Ἀκαδημίαν ὑποστησαμένου. Έκ τοῦ αὐτοῦ.

« Τοῦ τε Ὁμηρικοῦ Τυδείου (18) ὄποτέρεις μετέτη ἀγνοούμενον, οὔτε εἰ Τρωῶν δημιέσοι, οὔτε εἰ Αχαιοῖς, οὐδέν τεοντος Ἀρκεσιλαος ἤγονοι. Τὸ γάρ ίδια τοις λόγοις καὶ ταῦτον ποτὶ εἰπεῖν οὐδὲν ἐν αὐτῷ, οὐδέν γε τοῖσιν ἀνδρῶν εἶναι ταῦτα τὸ ταῦτο ὀδυσσαῖον. Ήνομάζετο οὖν δεινὸς σοφιστής, τῶν ἀγνυμάτων σφραγεύεις. Οὐπερ γάρ αἱ Ἐμπουσα, ἐν τοῖς φάσμασι τοῖς τοῦ λόγων ὑπὸ παρασκευῆς τε καὶ μελέτης ἐφήρμοτεν, ἐγοήτευεν, οὐδέν εἶχεν εἰδέναι οὐταὶ αὐτοῖς, οὔτε τοὺς δόλους δέηντας πάντας δὲ καὶ κατεθορύβεις, καὶ σοροισμάτων γέ καὶ λόγων χοτός φερόμενος τὰ πρώτα, κατέταιρε τῷ δινεῖται, καὶ μέριστον θαυμαστῶν, διτὶ μήτε τι αἰσχρὸν ή καλὸν, μήτε ἀγαθόν, μήτε αὖ κακόν ἐστι τι, φέρε διλλ. ὑπέρτερον εἰς τὰς φυχὰς πέσοι, τοῦτο εἰπόν, αὐθις μεταβαλών, ἀνέτρεπεν δὲν πλεοναχῶς ἢ δι' δων κατεσκευάξει. « Ήν οὖν θύραν τέμνων ἐστόντων, καὶ

est πορς Πύρρος, aut κατὰ Πύρρωνος, sed potius δικῆν Πύρρωνος καὶ Διδώρου, εἰνι utrumque potius æmulationeretur, quam in alterutrum aut utrumque ferretor. In nostris autem versibus, quorsum, ut διχεῖν Πύρρωνος aut Διδώρου curreret, Menedēmōs plurimum pectorē circumferret, non video.

(18) *Ομηρικοῦ Τυδείου.* Nobis Homer. v. 85
IIiad. E :

Τυδείον δ' οὐκ ἀγροίης, ποτέροις μετάσι,

Ηὲ μετὰ Τρίσσαι δημιέσοι, η μετ' Αχαιοῖς.

τεμούμενος ὑφ' έστου, ἀμφότερα ἀλλήλων (19) ἀνυπέρβλητος, καὶ τοῦ δέοντος ἀστίπτων. Πλὴν τοῖς ἀκούοντις ἡρίσκεται (20), ὅμοι τῇ ἀκρόαστῃ εὐπρόσδικον δυντα θεωμένοις· ἥνδιν ἀκούμενος καὶ βλεπόμενος ἡδιστος, ἐπεὶ τοι προσεθίσθησαν ἀποδέξεσθαι αὐτοῦ τοὺς λόγους ἴόντας ἀπὸ καλοῦ προσώπου τοῦ καὶ στόματος οὐκ ἀνεῖ τῆς ἐν τοῖς δημασι τολμαρούσης. Δεῖ δὲ ταῦτα ἀκούσας μὴ ἀπλῶς, ἀλλ' ἔσχεν ὅδε ἐξ ἀρχῆς. Συμβαλλὼν γάρ ἐν παισὶ θεορράσταις, ἀνδρὶ πράπτει καὶ οὐκ ἀμφεῖ τὰ ἔρωτικά, διὰ τὸ καλὸν εἶναι, ἐπὶ δὲ ὥραις, τυχίην ἔραστον Κράτορος τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ, προσεχώρησε μὲν τούτῳ, οὐαὶ δὲ τὴν φύσιν οὐδὲ ἀρρήγη, τρεχοῦσῃ χρησάμενος αὐτῇ, ἁδίζει, θερμομοργῷ ὑπὸ φυλονεκτίας, μετασχίνει μὲν Διοδώρου εἰς τὰ πεπανουργημένα πιθάνα (21) ταῦτα τὰ κομψά, ὡμιληκώς δὲ Πύρρωνε (δὲ Πύρρον εἰς Δημοκρίτον ὡριγμὸν γέ τοθεν) τοσούς μὲν δὴ ἔνθεν καταρθεῖσι, πλὴν τῆς προσρήσεως, ἐνέμεται Πύρρον, ὃς τῇ πάντων ἀναιρέσει. Μνασέας γοῦν, καὶ Φιλόμυλός, καὶ Τίμων οἱ σκεπτικοὶ, σκεπτικῶν αὐτὸν προσονομάζουσιν, ὡσπερ καὶ αὐτοὶ ἡσαν, ἀναιροῦντα καὶ αὐτὸν τὸ ἀληθές, καὶ τὸ φεῦδος, καὶ τὸ πιθανόν. Λεγθεὶς οὖν Διανίτια (22) τῶν Πυρθίωνεων Πυρθίωνες, αἴσιος τοῦ ἔραστοῦ ὑπέμενε λέγεσθαι· Ἀκαδημαϊκὸς ἐστι. Ἐν μὲν τούτῳ Πυρθίωνες, πλὴν τοῦ ὄνδροτος· Ἀκαδημαϊκὸς δὲ οὐκ ἡν, πλὴν τοῦ λέγεσθαι. Οὐδὲ πειθομαί, τοῦ Κνιδίου Διοκλέους φάσκοντος ἐν ταῖς ἐπιγραφομέναις Διατριβαῖς, Ἀρκεσίλαον φόδῳ τῶν Θεοδωρεῶν τοι καὶ Βίνον τοῦ σοφιστοῦ, ἐπεισόντων τοῖς φιλοσοφοῦσι, καὶ οὐδὲν ὀχνώντων ἀπὸ παντὸς ἐλέγχειν, αὐτὸν ἐξειλαβηθέντα, ἵνα μὴ πράγματα C ΙΧΤΙ, μηδὲν γε δόγμα οὐπιστένιν φανέμενον ναπτερ γάρ τὸ μέλαν τὰς σηπίας, προβαλέσθαι πρὸ ἕαυτοῦ τὴν ἐποχήν. Τοῦτ' οὖν ἐγὼ οὐ πειθομαί. Οἱ δὲ οὖν ἔνθεν Διορημηθέντες, δὲ τοῦ Ἀρκεσίλαος, καὶ Ζήνων, ὑπὸ τῶν ταούτων ὀργῶν, ἀμφοτέροις συμπολεμούντων λόγων, τῆς μὲν ἀρχῆς δύοντας ἐπὶ Πολέμωνος ὀρμήθησαν, ἐπιλαβόντας, διαστάντες δέ γε, καὶ σφέας αὐτοὺς ἀρνήντας·

riperent, ita sibi, ne quid ab iis molestiae pateretur, sepias effuso atramento, sic illum sese objecta hac ut dixi, minus credo. Ceterum ambo illi Arcesilas et Zeno hinc semel exorti, et suorum quisque sciorum disputationibus tanquam armis opibusque freti, adeoque Polemouis scholam oblitii sunt pugnare suæ tirocinium fuisse,

Sic δὲ οὐαλορ (23) *φύοντος, σὺν δὲ στρατηγα, καὶ D Scutaque jam scutis, hastasque et robora ferreas*

[μέτρον ἀρθρον]

Χαλκεοθωρήκων ἀπὸ δασπίδες ὄμφαλονεσσαι
“Εκληπτον” ἀλλήλους, πολὺν δὲ ὀρμαράδος ἔρωτες.
Ἀστελές δὲ δασπίδος ἔρειδε, κόρυς κόρων, ἀρέτα
[δὲ ἀρή] ἔδροτάλιζεν.

“Ερθα δὲ ἀμ’ οιμωγή τε καὶ εὐχαλή τέλεστον
[δέρων],

Οὐλέντων καὶ διλυμέτων.

Τῶν Στωκῶν οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ γάρ οὐδὲ ἔδαλλοντο
οὐδὲ αὐτῶν, ἀγνοούμενοι ή ἡσαν ἀλλαντινέτοροι.
Ὕλισκοντο δὲ, τῆς βάσεως αὐτοῖς στισθεῖσῃ, εἰ

(19) Άλληλον. Άλληλον, opinor, scripserset.

(20) Ήρεστον. Quid si ἡρεσεν?

(21) Πιλάρια. Mallem πιθάνα vel πιθήνια.

(22) Ἀγαλτα, etc. Forte, ἀν δικαιως ὑπὸ τῶν

A tem venerat estutiisset, tum repente intatus, id ipsum phoribus quam ante stabilierat, everteret. Se ipsum igitur ille quasi hydram secabat, et secahatur a se ipso, dum sic in utramque partem loqueretur, ut nec quid sibi vellet intelligent, nec ullam ipse decori rationem haberet. Teuebat ille tamen auditores, dum in loquente summam oris dignitatem videbant. Fuit enim auditu simul aspectu que jucundissimus, adeoque libentissime hominis orationem excipiabant, præstanti ex vultu et ore manantem, nec absque nativa quadam suavitate oculorum. Quam ille speciem non subito pra se tulit, sed a primis statim annis induerat. **731** Cum Theophrasto enim a pueritia versatus, homine comi, neca rebus amatiori alieno, eleganti forma, et commodity adhuc stetate cum esset, Crantorem Academicum amatorem natus, ejus consuetudine usus est ille quidem: ceterum ut erat a natura non ineptus, ea per sece ultra jam currente, facili, et contentionis æstu incitata usus, abs Diodoro quidem veteriorum illud, idemque plausibile ac venustum didicit orationis genus; maxime tamen Pyrrhone (huic utcunque Democritus inchoarat) operam dedit: atque hac instructus conformatusque disciplina, in Pyrrhone, si appellationem excipias, tanquam in omnium eversione acquievit. Mnaseas quidem, Philomelus et Timo, Sceptici philosophi, Scepticum illum vocant sui persimile, qui perinde ut ipsi veritatem, mendacium, ac verisimilitudinem omnem tolleret. Ergo quem Pyrrhonicum Pyrrhoni jure dixissent, is pro sua in amatorem observantia, Academicum se vocari adhuc passus est. Ita qui Pyrrhonicus, excepto nomine, totus erat, idem Academicus præter nomen habebat nihil. Nique enim Cnidium illum Diocles audio, qui in suis, ut eas inscripsit, Diatribis, Arcesilam docet, Theodoreorum ac Bionis sophistæ metu, qui, philosophis infesti, nullam uon eos coarguedi occasionem arcavisse, ut nec certi quidquam statueret; nam ut assensionis retentio tegeat ac tueri. Verum hoc.

*Commisunt acies, clypeisque sonantibus iciti
Densant clypei: rarus fragor undique surgit.
Umbonem umbo premis, galeam galea, atque virum vir.*

*Hic vero crebri gemitus ac vota sequuntur,
Dum pertinunt, pereuntque simul.*

732 Stoicos intellige; Academicos enim illi nou petebant, quod qua parte capi facilius vincique pos sent, ignorarent. Atqui tum demum vincerentur, si

Πύρρων.

(23) *Sic δὲ οὐαλορ*. Iliad. Δ. v. 447, et Iliad. Γ. v. 151, ubi non legitur Εδνοπάλιζεν.

suum illis excuteretur fundamentum, hoc est si *A* neque principium suum retinerent, nec pugnandi ansam vel occasionem haberent. Ac principium quidem illud convelli poterat, si quis eos adversus Platonis mentem philosophari ostenderet: pugnandi vero ansa tum illi reliqua nulla foret, si vel unum aliquid decreto illi suo detrahatur, quod de phantasie comprehensione prouinat. Verum hujus aperienda rei tempus non est; alias erit de ea dividendi locus, in quo mihi diligentius versandum esse decrevi. Palam igitur ambo dissident illi quidem, sed tamen Arcesilas unus Zenonem poterat. Habet enim Zenonis pugna speciosum quiddam et grave, nec multum sane Cephisodori rhetoris dimicacioni praestat. Hic enim cum Isoceratem praecoptorem suum ab Aristotele vexari animadverteret, in Aristotelica doctrina plane hospes ac peregrinus quod esset, idemque magnam esse Platonicam famam ac celebritatem videret, Aristotelem cum Platone sentire ratus, bellum gerebat cum Aristotele, Platonem ipsum ferierat, reprehensionemque suam ab ideis arcessitam, ad alia denique perduebat, quae nihil caperat ipse magis, sed tantum quae rapere de illistrabuntur, ex verbis ac vocibus astimaret. Ceterum omissa enim eo pugna quem bello appetierat, pugnabat cum eo cui bellum inferre nollebat. Zenonem quod attinet, is, ubi similiter Arcesilam reliquerat, si ne Platoni quidem ipsi bellum intulisset, egregie meo iudicio philosophatum esset, pacis hujus causa certe quidem. Sin autem, nec ea fortassis ignorans quae docebat Arcesilas, et Platonicam contra doctrinam rudis, ut ex iis, quae Platoni ascri-

(24) *H*η μὲν δὴ ἀρχὴ ἡτοί. Non satis, opinor, cum Numenii mente verba consentiunt. Verbis enim tenus Stoicis ἀρχὴ tribuit, vel eam certe quidem ostendit, quam adversus Academicos objiceret debuissent; et tamen paulo ante de Academicis cum diceret, εἰ πῆτε ἀρχὴν ἔχουν, suum quoddam illos principium habuisse declarabat, quod a Stoicis convellendum fuisse.

(25) *H*η εἶτον. Locus, ut patet, corruptus est. Forte legi possit, ἀφορήσθη, ἦν, εἴπου πάνω, εἰ., et. paulo ante legitur ἀρχὴ ἦν. Sensus tamen obscurus perplexusque manet, quod minus ἐναργές, qua Academicorum erant, a Stoicorum factione et oratione severata. Et quidem si de Stoicorum decreto membrorum hoc sumimus, velle Numenius id videtur, Arcesilas et prolectos ab illo Academicos, ea quam avide arripiabant, pugnandi ansa carituros fuisse, si Zeno aliquid de suo illo decreto remittere voluisse, quo tam absolute comprehendendi vim phantasie trahebat: de que pagina sequenti. Sin, quod mihi certe probabilius est, de Academicorum decreto dictum id fuerit, hoc, opinor, significat, hominibus nihil omnino percipi et comprehendendi posse καθόλου ὅρθομένος, unum dumtaxat aliquid auferendum ac detrahendum fuisse, quod vel ipsi perceptum satis et comprehensum fateri cogerentur. Quid autem illud? Non declarat Numenius. Facile tamen intelligitur, id ipsum videlicet, percipi nihil comprehendendique posse. Audi Tullium lib. iv Academic., sect. 18: *Ex hoc, inquit, illud est natum, quod postulabunt Hortensius, ut id ipsum saltem perceptum a sapiente dicentes, nihil posse percipi.* Et vera, licet Carneades ne id quidem exceptum esse patetur, Antiochus tamen, ad istum

μήτε ἀρχὴν ἔχουν, μήτε μάχεσθαι ἀφορμήν. Ή μὲν δὴ ἀρχὴ ἦν (24) τὸ μὴ Πλατωνικὰ λέγοντας αὐτοὺς ἐλέγχει: τὸ δὲ μηδὲ ἔχειν τινὰ ἀφορμήν, ἢν εἰπον (25) μόνον ἐν τοις μετάστρεψαν ἀπὸ τοῦ ὅρου τοῦ περὶ τῆς καταληπτικῆς φαντασίας ἀξελόντες. Οὐπερ νῦν μὲν οὐκ ἔστι μηδέν καιρῷ μηνοθήσομαι δὲ αὐτοῦ αὐθις, ἐπάν ταῦτα τοῦτο μάλιστα γενέσθαι μελλω. Διαστάστες δὲ οὖν εἰς τὸ φανερόν, ἔβαλλον διλήπους οὐλὸν δύο, ἀλλὰ δὲ Ἀρκεσιλαὸν τὸν Ζήνωνα. Οὐ γάρ Ζήνων εἰχε δὴ τὴν μάχην στενὸν καὶ βαρύ, καὶ Κηφισοδώρου τοῦ βήτορος οὐκ διμενον δὲ δὴ δὲ Κηφισοδώρου, ἐπειδὴ ὑπὸ Ἀριστοτελούς βαλλόμενον ἐστερψεν τὸν διδάσκαλον Ἰστράτην ἕώρας αὐτοῦ μὲν Ἀριστοτελούς ἡν ἀμυνήσει καὶ δπειρος, ὑπὸ δὲ τοῦ καθορῶν ἔνδοξα τὰ Πλάτωνος ὑπάρχοντα, οἰηθεὶς κατὰ Πλάτωνα τὸν Ἀριστοτελούς φιλοσοφεῖν, ἐπολέμηι μὲν Ἀριστοτελεῖ, ἔβαλε δὲ Πλάτωνα, καὶ κατηγόρει ἀρέπαμένος ἀπὸ τῶν ἰδεῶν, τελευτῶν εἰς τὰ δύλα, ἀ οὐδὲ αὐτὸς ἔθει, ἀλλὰ τὰ νομιζόμενα ἀμφὶ αὐτῶν δὲ λέγεται ὑπονοῶν. Πλήρης οὖντος μὲν δὲ Κηφισοδώρου, ϕ ἐπολέμει μὴ μαχθέντος, ἐμάχετο ϕ μὴ πολεμεῖ ἐνώπιον. Οἱ μέντοι Ζήνων καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ τοῦ Ἀρκεσιλάου μεθέστοι, εἰ μὲν μηδὲ Πλάτωνι ἐπολέμει, πιστόσχει δῆπον ἐμοὶ κριτή πλείστου ἀλίως ἐνεκά γε τῆς εἰρημένης (26) ταύτης. Εἰ δὲ οὐκ ἀγνῶν μὲν Ιωνος τὰ Ἀρκεσιλάου, τὰ μέντοι Πλάτωνος ἀγνῶν, ἀς ἐξ ἀντὸν ἀνέγραψεν ἐλέγχεται, διτὶ ἐποιητεν (27) ἀναντία κατόπιν, μήτε δὲ φίει πλήστων, διν τε οὐκ ἔχον, ἀπικτάτα κοιτασχετα περιυρκών, καὶ ταύτης πολὺ κάπιον δὲ προσήκεται κανον. Πλήρης δέδειξε γε μὴ μεγαλοφροσύνη ἀποσχόμενος τοῦ Ἀρκεσιλάου. "Ητοι γάρ ἀγνοῖς τῶν ἔκεινον, δὲ εἰς τῶν Στωικῶν,

*locum (verba Tullii sunt) pressius ridebatur accedere. Quoniam enim id haberent Academicī decretū, nihil posse percipi, non debere eos in suo decreto, sic ut in ceteris rebus fluctuare, præsertim cum in eo summa constiteret, etc.; que Tullius ita concludit: Hoc igitur modo potius erat ab his postulandum, ut hoc unum saltem, percipi nulli posse, percipere non esse dicenter. Porro, totam illam Stoicorum dephantasia, seu visu, et comprehensione doctrinam, accurate idem Cicero ac diligenter expounit lib. i Academic., sect. 39-41). Sed alius ille locus ex iv ejusdem operis, sect. 18, qui huc etiam maxime pertinet, sic legendus videtur: *Cum enim ita negaret (Philo, qui Zenonis definitionem respuebat) quidquam esse quod comprehendendi posset (id enim volumen esse ἀπτάληπτον), si illud esset, sicut Zeno definiret, tale vitrum (jam enim hoc pro φαντασίᾳ verbum satis hesterne sermone trivimus), vitrum igitur impressum effectumque ex eo, unde esset, quale esse non posset ex eo, unde non esset. (Id nos a Zenone definitum rectissime dicimus. Qui enim potest quidquam comprehendendi, ut plane confundas id perceptum cognitumque esse, quod est tale quale vel falsum esse possit?) Hoc cum infirmat tollitque Philo, etc. Lambini emendatio a mente Ciceronis admodum videatur aliena. Nos particulariter unicam ut expungimus post non posset; illa vero, id nos a Zenone, usque ad esse possit, parenthesis includimus. Nec tamen Platonico potius quam Tulliano more intricata videci possint.**

(26) *Elypsērion. Lege cum ms., elphyns.*

(27) *Oὐτὶ ἔσχετε. Pendet sententia. Legendum videtur οὐτες ἐποιησεν.*

πολέμου μέτρα στόμα πευκεοαριό ἀπετρέψατο διλλή εἰς Πλάτωνα. Ἀλλὰ καὶ περὶ μὲν τῶν Σήμωνι εἰς Πλάτωνα κακῶς τε καὶ αἰδημώνις οὐδεμῶς νευτερισθένταν εἰρήσαται μοι αὐθίς ποτε, ἢν φιλοσοφίας σχολὴν ἀγάλμα. Μή ποτε (28) μέντοι ἀγάγομεν σχολὴν ποτε τοσούτην, τούτων γοῦν ἔνεκεν, εἰ μὴ ὅπερ πατεῖται. Τὸν δὲ οὖν Σήμωνα δὲ Ἀρκεσίλαος ἀντίτετχον καὶ ἀξιόνικόν ὑπάρχοντα θεωρῶν, τούς παρ' ἑκεῖνου ἀποφερομένους λόγους καθῆρε, καὶ οὐδὲν ὄντες. Περὶ μὲν οὖν τῶν διλλῶν δὲ ἐμεμάχησον ἑκεῖνοι, οὐτ' οὐσίας εἰπεῖν ξύν, εἰ τε καὶ εἴχον, οὐδὲν εἶται νῦν αὐτῶν μνησθῆναι· τὸ δὲ δόγμα τοῦτο αὐτὸν πρώτου εὑρομένου, κακῶς τὸ δυναμικά βλέπων εὐδοκιμῶν ἐν ταῖς Ἀθήναις, τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, τάξην μηχανῆ ἐχρήσιτο εἰς αὐτήν. Ὁ δὲ τῷ ἀσθενεστέρῳ ὃν (29), ἡγυκλαν δύων, οὐ δυναμένος ἀδικεῖσθαι, Ἀρκεσίλαμ πέντε ἀφίστητο, πολλὰ δὲ εἰπεῖν ξύν, ἀλλ' οὐκ ήθελε, τάχα δὲ μᾶλλον διλλῶς· πρὸς δὲ τὸν οὐκέτι ἐν ζωντανοῖς Πλάτωνος οὐσιασίᾳ, καὶ τὴν διαμάχης πομπείαν πάσσαν κατεθερόντει, λέγων, οὐτὸν δὲ τοῦ Πλάτωνος δημονομένου, ὑπερβεβεῖν τε αὐτὸν διλλῶς οὐδὲν μᾶλλον εἴτε μελήσειν Ἀρκεσίλαμ, αὐτός γε κερδανεῖν φέτο ἀποτρεψάμενος ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν Ἀρκεσίλαον. Τούτο δὲ ἦδε καὶ Ἀγαθοκλέα τὸν Συρακούσιον ποιήσαν τὸ οὐσιασίαν ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους. Οἱ Στωικοὶ δὲ ὑπήκουον ἐκπεληγμένον· Ἡ μοῦσα γάρ αὐτοῖς οὐδὲ τότε ἥν φιλολόγος, οὐδὲ ἐργάτις χαρίτων, ὁφ' ὃν δὲ Ἀρκεσίλαος, τὰ μὲν περικρούων, τὰ δὲ ὑποτέμνων, διλλῶς δὲ ὑποσκελίζων, κατεγωλτεῖστο αὐτοῖς, καὶ πιθανὸς ἦν. Τοιγαροῦν πρὸς οὓς μὲν ἀντέλεγον, ἡττωμένων, ἐν οἷς δὲ λέγων ἦν, καταπεληγμένων, δεδειγμένων πάντας τοῖς τότε ἀνθρώποις ὑπῆρχε, μηδὲν εἶναι τοῦ οὗτος, μήτε πάθος, μήτε ἔργον ἐν βραχὶ, μηδὲ ἀρχητὸν τούναντίον ὅρθηναι ποτὲ· διὸ, εἰ τι μὴ Ἀρκεσίλαμ δοκεῖ τῷ Πιταναρῷ (30). Τῷ δ' ὅρᾳ οὐδὲν εδόκει, οὐδὲ ἀπεφανεῖτο οὐδὲν μᾶλλον, η̄ βρηματίσκα ταῦτα εἶναι καὶ φόδους.

Carthaginenses usum esse nota. Atque hæc Stoici cum stupore audiebant. Erat enim adhuc infans eorum musa, nec illarum faciarum artifex, quibus Arkesilas Zenonis argumenta partim explodens, partim succidens, partim supplantes, sic eos linguae vi obruebat, ut fidem etiam aliis faceret. Ita, cum et iī quibuscum oratione pugnabat, vici atque prostrati, et iī quorum in corona dicebat, percussi attomitique manerent: quasi pro comperto erat ejusdem astatis hominibus, nec vocem, nec malum, nec opus ullum vel miniūnum, quidquam esse, nec inane frivolumque contra visum iri quidquam omnino magis, quam hæc voculas tantum alias, et terrores esse declarabat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

D

734 CAPUT VII.

'Οποίος τῶν δηλούμενῶν δὲ βίος. Περὶ Λακύδου τοῦ τὸν Ἀρκεσίλαορ διαδεξαμένου. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

« Περὶ δὲ Λακύδου (31) βούλομαι τι διηγήσασθαι ἥδος. Ἡν μὲν δὴ Λακύδης ὑπογέλαχρότερος, καὶ τινὰ

A bit, facile deprehenditur, hoc bellum genus suscepit, secus proposito quam par erat fecit ipse quoque, dum nec hominem sibi notum vulneravit, et quem iniuriae decuerat, eum indignissime ac turpissem. adeoque longe fedius, quem vel cani conveniret, contumelii violavit. Cæterum magnitudine quadam animi abstinerere se ab Arcesila declaravit. Nam seu quod hominis sensum ignoraret, seu quod Stoicos vereretur, *Truciis ora ingentia belti* alio, hoc est in Platonem, vertit. Sed enim de his, quæ perperam ac sine ullo verecundia sensu Platonem Zeno molitus est tum agam uberior, cum a 733 philosophia vacavero: quanquam absit omnino, tantum unquam ab ea vacem, hoc ut argumenti genus alter quam joco tractandum suscipiam. Nuic ut reditum ad Arcesilam, is Zenonem et artis contrariæ professorem, et sua dignum victoria cum videret, hominis disputationes convellebat, sui plane secutus. Ac cetera quidem omnia, de quibus cum eo contendebat, nec fortasse possim, nec ut possim, nunc certe complecti oporteat. At decreatum illud, cuius ipse princeps auctor erat, quodque celebrium nomine Athenis jactari videlat, illam inquam comprehendendi vim, quam phantasie tribuebat Zeno, machinis sibi omnibus petendam et concutiendam putavit. Alter interea adversus insiruorem, quasi nihil ab eo ledi posset, movebat nihil: idem tamen misso Arcesila, in quem multa dicere potuisse (seu hominem urgere nollet, seu quid aliud sequeretur), cum Platone ipso, qui vivere jam desierat, sic tanquam in umbra pugnabat. Et vero nihil non conviciorum in eum, quasi et planstro, promiscue tumultuarieque jactavit, nimisrum quod ne reponere Plato jam posset, nec alium quemquam ejus causa laboraturum putaret; aut si forte laboraret Arcesilas, in lucro tamen ponere, sic a suis cum cervicibus esse depulsum. Quo quidem artifici genere Agathoclem Syracusium adversus

C

comprehendendi vim, quam phantasie tribuebat

Zeno, machinis sibi omnibus petendam et concutiendam putavit. Alter interea adversus insiru-

rem, quasi nihil ab eo ledi posset, movebat nihil:

idem tamen misso Arcesila, in quem multa dicere

potuisse (seu hominem urgere nollet, seu quid aliud sequeretur), cum Platone ipso, qui vivere jam

desierat, sic tanquam in umbra pugnabat. Et vero

nihil non conviciorum in eum, quasi et planstro,

promiscue tumultuarieque jactavit, nimisrum quod

ne reponere Plato jam posset, nec alium quem-

quam ejus causa laboraturum putaret; aut si forte

laboraret Arcesilas, in lucro tamen ponere, sic a

suis cum cervicibus esse depulsum. Quo quidem

artifici genere Agathoclem Syracusium adversus

ριουσία, ἀφ' ἧς ἀπέστειλεν αὐτῷ Πιλάδης δὲ ἀδελφός.

(31) Περὶ δὲ Λακύδου. Eadem commemorat Diogenes lib. iv., sed longe siccius atque frigidius. Subobscurā videtur narratio, quæ tamen diligentius attendenti satis perspicuum habet explicatamque rationem.

atque ejusmodi qui *reconomicus* ille vulgo notissimus jure diceretur. Aperiebat idem penum, idemque cladebat; promebat ipse quibus uti vellet, cæteraque id genus omnia per se factitabat: non frugalitatis ac temperantiae studio, non coactus inopia, non penuria servorum laborans, qui aliquot saltem aleret, sed causam pro arbitrio quisque conjiciat. Ego lepidum illud commemorabo quod promisi. Cum igitur suam ipsa sibi penum curaret, nec secum ejus clavim circumferre vellet, eam uli cellam clauserat, cava quadam in areula deponebat. Tum aditu obsignato, annulum per seræ foramen demissum intra cellam evoluebat: ut ea rursus cum liberet clavi reserata, obvium annulum tollere, atque ita locum denus cum obserare, tum etiam obsignare posset, annulumque simul per eamdem seram rursus immittere. At famuli, detecto heri artificio, postquam is aut inambulatum, aut alio quovis ierat, cella facile reserata, ubi prout collibuerat, alia vel edendo vel potando hausissent, alia secum ipsi asportassent, eadem vicissim factantes, cellam primo cladebant, tum obsignabant, intro denique annulum non sine maximo in philosophum risu, per seræ forameū immittabant. At Lacydes cum cella vasa, que plena reliquerat, vacua reperiret, anceps ac dubius animi diu peperdit: tandemque percipi comprehendique nihil, ab Arcesila doceri cum audisset, id ipsum esse credidit, quod in sua sibi penum usi veniebat. His ille auspicis apud Arcesilam philosophari cœpit, nihil C se vel perspicui, vel sani, nec videre unquam, nec audire. Cumque aliquando ei suis unum privatim ac familiariter seduxisset, hanc ei ascensionis retentionem graviter, ut videbatur, ac vehementer confirmare cœpit. Enimvero, inquietabat, hoc tibi ciitra dubitationem ullam pronuntiare possum, quod exemplo ipse meo, non alterius cuiusquam experientia didicerim. **735** Tum ab iustio totum illum penus suæ casum exposebat. Quid igitur, inquietabat, huic argumento responderet Zeno, unde mihi certo ac tam aperte constituit, percipi nihil comprehendique posse? Nam qui posteaquam manibus ipse meis cellam idem clausi, idem obsignavi, idem annulum intromisi, reversus inde, cælaque reserata, intus annulum modo, non item cætra reperiam, non jure obsecro fidem omnem rebus detraham? Nec enim profecto ausim dicere, quemquam intro-

(32) *Oikonomikos*. Significare viuet, aliquem eo tempore notissimum fuisse, quem ἀπὸ τῆς ἀριθμητέρας οἰκονομίας, οἰκονομικὸν vulgo nominarent. Laertius de Lacyde nostro, τούτῳ φασι καὶ περὶ οἰκονομίας γλυκύτατο ἐρχόμενον. Interpres γλυκύτατα, felicissime, redditiss. Quid si lepidissime?

(33) *Daxtūtor*. Ne illum aut clavim amitteret, hanc in occultu quadam areula deponebat, illum per seræ foramen intra cellam ipsam evoluebat. Servi, reperta clavi, sigillum revellebant, tum reserata janua, jacentem intro annulum colligebant; inde ubi genio liberaliter indulsisserint, clauso ostio simile priori sigillum imprimebant, et annulo per eamdem seram immisso, clavum sua in arcu re-

A τρόπον δὲ λεγόμενος Οἰκονομικὸς (32), αὐτὸς δὲ εἰδοχιμῶν παρὰ τοὺς πολιτεῖς. Αὐτὸς μὲν ἀνοργήν τὸ ταμιεῖον, αὐτὸς δὲ ἀποκλείων. Καὶ προσφέρετο δὲ ἐν ἔστει, καὶ θάλα τοιαῦτα ἐποιεῖ πάντα δὲ ἀβούτορια, οὗτοι ποιοτάρκειαν ἔπαινον, οὐδὲ δόλους πενίας χρέμενος, οὐδὲ ἀποτρίζοντας, φέγοντας τὸ οὐ πήρχον δοῦλον ἔπειτας γοῦν τὴν δὲ αἰτίαν ἔξεσταν εἰλέσθαι. Ἐγὼ δὲ δὲ πιστογήμην τὸ ἥδη, διηγήσομαι. Ταμιεῖον γάρ αὐτὸς ἔστωτο, τὴν μὲν κλεῖδα περιφέρειν ἐφ' ἔστωτον εἰναι φέστον δέποτε ἀποκλείστας δὲ, κατετίθεις μὲν ταῦτα εἰς τοὺς κοινοὺς γραμματεῖον. Σημηνάμενος δὲ δακτύλῳ, τὸν μὲν δακτύλιον (33) κατεκύλει δὲ τοῦ κλειθροῦ, έστι εἰς τὸν οίκον μεθεῖς, δωδεκάτερον, ἐπειδὴ πάλιν ἔλλοντας ἀνοίξεις τῇ κλειδὶ, δωδεκάτερον, διηγήσομεν, δινούσιον τὸν δακτύλιον, αὐτὸς μὲν ἀποκλείειν, εἴτα δὲ σημανθεῖσθαι, εἴτα δὲ ἀναβάλλειν δόπιστα πάλιν έστι τὸν δακτύλιον διὰ τοῦ κλειθροῦ. Τοῦτο εὖν τὸ σοφὸν οἱ δουλοις κατανοήσαντες, ἐπειδὴ προτὸς Λακύδης εἰς περίπτωτον, οὐδὲ δόλος, καὶ αὐτὸς ἀνοίξαντες τὸν κάπητα δὲ σφιντοὺς τὴν θυμός, τὰ μὲν φαρνέτες, τὰ δὲ ἐμπιντες, δέλτα δὲ ἀράμενοι, ἐκ ποιητῶν ταῦτα ἐποιεῖν, ἀπέκλειον μὲν, ἐστημάνοντο δὲ, καὶ τὸν δακτύλιον, πολλὰ γε αὐτὸν καταγελάσαντες, εἰς τὸν οίκον δὲ τοῦ κλειθροῦ ἡρίσαν. Οὐ Λακύδης οὖν, πλήρη μὲν κατατίταν, κανά δὲ εὐρισκόμενος τὰ σκεύη, ἀπορῶν τῷ γεγονόντι, ἐπειδὴ ἔχους φιλοσοφεῖσθαι παρὰ τὸν Ἀρκεσιλάῳ τὴν ἀκαταληψίαν, φέστο τοῦτο ἐκένον αὐτῷ συμβαίνειν περὶ τὸ ταμεῖον. Ἀρδέμαντος τε οὖν, ἀφελούσσει παρὰ τῷ Ἀρκεσιλάῳ, μηδὲν μήτε ὅριν, μήτε ἀκούειν ἐναργές, ή γάρις. Καὶ ποτὲ ἐπισπασάμενος τὸν προσμνικούντων αὐτῷ τινα εἰς τὴν οἰκίαν, Ισχυρίζετο πρὸς αὐτὸν ὑπερφυῖας, οὐδὲ δέδοικεν, τὴν ἐποχὴν, καὶ ἐφη. Τοῦτο μὲν ἀναμφιλεκτον ἔτος οὐδὲν φράσας, αὐτὸς δὲ ἔμαυτον μαθῶν, οὐδὲ ἀλλοι πειραθεῖσι. Κάπειτα ἀρδέμαντος περιηγήστε τὴν ἔλλον τὸν ταμεῖον συμβάσαν αὐτῷ πάθιν. Τί οὖν ἀν, εἶτα, έτι Ζήνων λέγει πρὸς οὐτας διολογούμενην διὰ πάντων φανερῶν μοι ἐν τοῖς τοιοῖς δικατηρίαις; Ός γάρ ἀπέκλεισα μὲν ταῖς ἔμαυτοις γερούν, αὐτὸς δὲ ἐσημηνάμην, αὐτὸς δὲ ἀφῆκα μὲν εἰσι τὸν δακτύλιον αὐτὸς δὲ ἐλόθιον ἀνοίξας, τὸν μὲν δακτύλιον ὄρη ἔνδον, οὐ μάντος καὶ τὸ δέλτα, ποτὲ οὐ δικαίος απιστούντως τοῖς πράγμασι ἔξω; Οὐ γάρ τολμήσω εἰπεῖν ἔγωγε, ἐλόθια τίνα κλεψάντες εἰσιν τὸν δακτύλιον. Καὶ δές (34) ἀκούων, γάρ τὸν οὐριστής, ἐκδεξάμενος τὸ πᾶν ὡς ἔσχεν ἀκούει, μόλις καὶ πρότερον ἔστωτο κρατῶν, ἀπέρθηξε γέλωτα

ponēbant. Porro, cui suus toties annulus imposuerat, idem, ut scribit Plutarch. opuse. *De admittor. et amici discrim.* Cephisocratem amicum in iudicio periclitanteum, sublucto judicium oculis, ipsius anulo liberavit. Τοῦ κατηγόρου, inquit, τὸν δακτύλιον αἰτήσαντος, δὲ μὲν (reus) τὸν γῆ παρακαθέκεν αἰσθάμενος δὲ δὲ Ἀλακύδης ἐπέβη τῷ ποιῷ, καὶ ἐπέκριψεν τὸν δὲ ἐλεγόντα ἐν ἐκείνῳ. Μετά δὲ τὴν ἀπόρευτην, τὸν Κρητιστράτου δεῖνουμένον τούς δικαστάς, εἰς τις, οὓς ξακενε, ξωρακώς τὸ γενόμενον, ἀκέλευτος Λακύδη χάριν έχειν καὶ τὸ πράγμα διηγήσατο, Λακύδη πρὸς μηδένα φράσαντο. (35) Φορτε.

(35) *Kate.lámbare tū dñequeéra.* Id est, opinor, re ipsa percepit, ac certo intellexit, quam multa negligenter habita profligasset.

(36) Καὶ μάτην. Quid si, καὶ δι τι μάτην?
(37) Φόρτακες. Hinc novo satis exemplo, φόρτακες
dicti videntur, οἱ φορτικοί, τούτεστι φορτικούς γλευ-
στικούς, quod ex sequentibus facile intelligitur.
Φόρτος Atticus risus est, sed immodiicus, ac mole-
stus. Aristophan. in *Pluto*: "Ἐπέτα, καὶ τὸ φόρτον
τηρούμενα ἀν. Idem in *Pace*, ubi eum laudans,
qui scurriles istos et illiberales risus ex comedia
sustulisset:

Ταῦτ' ἀγελῶρ κακὰ, καὶ φόρτοι, καὶ βωμολο-
[χεύμεντ' ἀγερῆ,

*Hinc et Hesychio τὰ φορτικά dicuntur γελοῖα, et
ὑπερφίας σχώματα. Aristophan. Vespis :*

Ἄλλ' εστιν ἡμῖν λογίδιον, τρώμενη ἔχον, ὅμως
[μὲν αὐτῶν οὐχὶ δεξιῶτερον,
Κακοθελεῖς δὲ φροτικῆς σοφίατερον.

Οὐ μεο διδίκιον ο φροτικόν ο φροτερόν.
Οὐ μεο διδίκιον, κωμῳδία φροτική non est vel ol-
ηρά, ἐν ἡ φροτικά τινα εἰσάγουσιν, ut scholiaest
exponit; nec, ut apud Stephan. alii, *insulta et*
inertia; sed potius, *seurillis* nimium, et in *risus effusa* *petulantiorum*; narratio enim quam subjungit,
facta est illa quidem, sed liberalis tamen ac ci-
vitis.

(38) Γέται καὶ Δάκοι. Δάκοι σεριούς θυμίας Δάκοι
ηρεπισ. Stephanus De utribus, in vocē Δακία, sic
habet: Οἱ Δάκοι, οὐδὲ καλοῦμεν Δάους. Γέται γάρ
τούς πρὸς τὸν Πόντον κεκλήμενούς, καὶ τὴν ἑω-
Δάους δὲ, τοῖς τρόποις τάνατοι, πρὸς Γερμανίαν,
τὰς τούς Ἰστρον πηγῆς. Καὶ παρ' Ἀττικῶν δὲ, τὰ
τῶν οἰκετῶν οὐδόματα, Δάοι, καὶ Γέται. Strabo lib. viii
hoc ipsius plenius: Δάκοις δὲ . . . οὐδὲ οἶμαι. Δάους
καλεοίσθαι τὸ παταλὸν ἀρ' οὐ καὶ παρὰ τοὺς Ἀττι-
κοὺς ἐπεπλάσται τὰ τῶν οἰκετῶν οὐδόματα, Γέται, καὶ
Δάους. Alique id prohibitus judicat, quam Davos
illus a Scythis, οὐκ καλεῖται Δάος, ortus esse Geta-
lios a Scythis.

A subcuntem ea suffurari, cum intus annulum offendam meum. Hic auditor ille, unus enim erat ex furibus, ubi rem totam ut poterat narrantis ex ore audiisset, qui agre admodum catenus sese tenuebat, ingentem subito erupit in risum, cui dum indulget intemperantius, stolidam simul hominis opinionem coarquit. Itaque Lacydes in posterum nec annulum transmisit in cellam, nec suæ penus exemplo percipiendi vim amplius negavit, sed quæ adhuc negligentius habuerat, omnino comprehendit. Adco suam novo in philosophiche genere operam luserat. Sed nimirum servos habebat oris in risu durioris, quique neutrām in partem facile caperentur: quales utique isti comediariorum servuli sunt, Gete atque Daci. Ergo hi lingua ut erant ad Daciam illum jocandi ridendique procacitatem erudita ac procula, sive Stoici cujusdam argutias audiissent, sive aliunde hoc didicissent, recta facinus aggressi, impressum ab eo sigillum ita revellebant, ut interdum alterum quoddam ejus in locum sufficientem, saepè nullum; quod utrumvis factum esset, perinde rem ab eo nunquam perceptum iri existimarent. At ille domum ingressus, locumque diligenter inspiciens, si aut resignatum aut secus obsignatum videlicet, servis enimvero graviter succenselat. Quibus sigillum integrum esse defendantibus, contra illę disputabat accurate, ac demonstratione rem conficiebat. Qua victi servi, cum exciperent, si non exstaret sigillum, ab eo fortassis oblivione quadam

Crum et Davorum ex Terentii quoque fabulis nota
dicacitas atque στωματα.

(39) Λαλεῖν στωμάτιθρας. Τὸ λαλεῖν minus hic necessarium videtur. Στωμάτηρ vero, pro στομάτῳ et φωναλοχῇ, veterum comicorum vix erat. Athenaeo lib. vii, στωμάτιθραι διαταλεῖς. Id est, loquaces et dicas exponit: sed, opinor, legendum στομάτηρος, ut apud Suidam, στομάτηδος, pro στομάτερος. Apud eundem grammaticum legitur φοβεστωμάτιθρα, tum sequitur: Εὔσουλης φρονί. Ἐριστοὶ κερατίνες ἐφονί, κατ φεύγαλαζός λόγοις, τοὺς φήτορας κυλίων, ἀπῆλθο ἔχων Δημοσθένους τὴν φοβεστωμάτιθραν. Qui locus intelligi debet ex Diogene Laertio, lib. ii, ubi Euclides vitam pertexens, inter ejus successores Eubulidem nominat, de quo haec inter alia, περὶ τούτου φρονί τις τῶν κοινωνῶν.

**Οὐδὲ πριν τις δέ οἱ Εἰδουλίδης, κερατίας ἔρωτῶν,
Καὶ φυεῖσθαι ἀλαζόνι λόγῳ τούτῳ φήτορας κυλλών,
Ἀπῆλθε ἔχων Δημοσθέους τὴν ψυχοτοπικήν
Ιθαρά.**

Itaque apud Suidam legendum videtur, Οὐρστικός,
(φροντίς τῶν κωμικῶν) Εὐβούλιδης, etc. Versus
enim illi non Eubulidis sunt, sed adversus Eubo-
ludem. Utrum legas οὐρστικός, an οὐρστικός, vix
refert: fuit enim is, et οὐρστικός, ut ex Diogene,
loco citato, et Aristotle apud Euseb. nostrum in-
fra, pag. 791, manifeste constat: fuit etiam ἐρωτι-
κός, ut pote Euclides τῶν ἐρωτικῶν principiū disci-
pilus atque successor. Sequitur ψευδώνυμος ἐρωτών
supple ἐρωτήσεις, quod graviter ac sapis utrinque
ferintur. At Φευδαλέζον, quod habet Suidas, rectius
videtur quam Φευδέλεζον. Denique φοινιστο-
μαλῆθρα, sive φωναιστομαλῆθρα, necia vox est.
Utrum legas elige: ροῦσ, duæ primæ, ut videtur,
syllabis sunt verborum ρίου, et ρῶσ.

(40) Forte del. oùx.

(41) Forte ταμιεῖον.

(42) Forte del. & v.

obsignatum locum non fuisse. Imo, inquietabat, cum A αὐτοῦ πρὸς τοὺς φίλους. Τοῦ δὲ ἀνταπέροντος αὐτοῖς τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ λέγοντος οὐκ 'Ἀκαδημαῖκη, αὐτός, φωτώντες εἰς Σταῦρον τίνος, τὰ λεκτά διευτοξεύειν, καὶ ἡσαν ἀντέτεχον, κλέπται 'Ἀκαδημαῖκοι. 'Ο δὲ Σταῦρος ἐνεκάλει' οἱ παῖδες δὲ τὰ ἐγκλήματα παρέλυον αὐτῷ ὑπὸ ἀκαταληφίας, οὐκ διευ τιθεσμῶν τινῶν. Διατρέψατο οὖν ἡσαν πάντων ἑκαὶ, καὶ λόγοι, καὶ ἀντιλογίαι: καὶ ἐν οὐδὲν ἐν τῷ μέσῳ κατελεπέτο, οὐκ ἀγγελος, οὐ τοῦ δὲ γηγειρι πιθεμένον, οὐκ δια τοις εἰς οἰκίας κατασκευὴν ἀλλ' ἔτι συντελή. Καὶ διακύνης τέως μὲν ἡρόει, μῆδι τι λυστελούσαν ἐαυτῷ θεωρῶν τὴν ἑαυτοῦ δόγματος βοῆθειαν, εἴτα μὴ ἐξελέγει (43) πάντας διατρέψει τα εαυτῷ δοκῶν, πάντων εἰς τάρθαντον, τοὺς γείτονας ἐκεχράγει, καὶ τοὺς θεούς· καὶ B τοὺς ιοὺς, καὶ φεῦ φεῦ, καὶ νῆ τοὺς θεούς, καὶ νῆ τὰς θεάς, διλλα τε δαιτα ἐν ἀποτελεσματινούσιν εἰσιν ἀπεγνωστοίς πιστεῖς, τάντα πάντα ἐλέγετο φοῖ καὶ ἀξιοποτίᾳ. Τελευτῶν δὲ, ἐπει μάχην ἔγενεν ἀντιτελούμενην ἐπὶ τῆς οἰκίας, αὐτὸς μὲν ἐν δήπουσιν ἐστακένειτο πρὸς τοὺς παῖδας τῶν παΐδων δὲ τὰ 'Ἀκαδημαῖκα λογοτελέμονων, ένα μηχαῖτο πράγματα ἦρι, οἰκουρὸς ἡ φίλος τοῦ ταμείου προκαθήμενος. Οὐδὲν δὲ εἰς οὐδὲν ὑπελεγόν, ὑπειδόμενος οὐ τοφίν ἀπέρι ἔρχεται, ἀπεκαλύπτα. Ἀλλας, ἐφη, τάντα, δὲ παῖδες, ἐν ταῖς διατρεβεῖς λέγεται ἡμῖν, δλωλας δὲ ζύμεν. Ταῦτα μὲν καὶ περὶ τοῦ Λακαύδου. Τούτου δὲ γίνονται ἀκοῦσται πολλοί, ὃν εἰς ἡν διατανής δι Κυρηναῖος Ἀριστιππος. Ἐκ πάντων δὲ αὐτοῦ τῶν γνωρίμων, τὴν σχολὴν αὐτοῦ διεβάζειο Εἰανδρος καὶ οἱ μετὰ τούτους. Μεθ' οὖς Καρνεάδης ὑπὸ δέκαμενος τὴν διατριβήν, τρίτην συνεστήσατο 'Ἀκαδημίαν. Άλγον μὲν οὐδὲν ἀγωγῇ ἔχριστο, ἥ καὶ δι Αρχειλαος καὶ γάρ αὐτὸς ἐπετήσει τὴν εἰς ἐκάτερα ἐπιχειρήσιν, καὶ πάντα ἀνεσκεύαζε τὰ ὑπὸ τῶν δλωλων λεγόμενα μόνο δ' ἐν τῷ περὶ τῆς ἐποχῆς λόγῳ πρὸς αὐτὸν δέσποι, φάς δάντων εἶναι δινθρωτον δντα περὶ ἀπάντων ἐπέχειν διαφρόνων δὲ εἶναι ἀδόητον καὶ ἀκαταλήπτω, καὶ πάντα μὲν εἶναι ἀκαταλήπτα, οὐ πάντα δὲ δόητα. Μετειχε δὲ οὗτος καὶ τῶν Σταῦρον λόγων, πρὸς οὓς καὶ ἐριστικῶς ἴσταμενος, ἐπὶ πλάνον ἡγήθη, τοῦ φωνομένου τοῖς πολλοῖς πιθανοῦ, ἀλλ' οὐ τῆς δληθείας στοχαζόμενος. 'Οθεν καὶ πολλήν παρίσῃς τοῖς Σταῦροις ἀρέθαν. Γράφει δὲ οὖν καὶ δι Νουμήνος περὶ αὐτοῦ τάῦτα.

Aristippus Cyrenæus excelluit. Omnibus tamen ex scholæ præfuit, ac ceteri eundem postea consecuti. Quibus omnibus succedens, hoc in docendi munere Carneades, tertiam conflavit Academiam. Et eadem qua Arcesilas orationis forma utebatur ipse quidem, cum et illum in utramque partem disputandi morem teneret, et quæ ab aliis dicerentur omnia refelleret: ceterum una erat assensionis retentio, in qua ab illo dissideret. Quippe fieri non posse dicebat, ut qui homo esset, is renus in omnibus assensum inhiberet: aliud porro incertum esse, aliud comprehendī non posse: et comprehensionem quidem omnia fugere, non omnia tamen incerta esse. 737 Fuit is etiam stoicæ doctrinæ non ignarus, qua vehementius acrisque petenda, famæ sibi plurimum nominis que fecit, dum in id potius quod vulgo verisimile videbatur, quam in verum ipsum colliebat. Quare Stoicis etiam molestia plurimum faciescebat. De hoc idem qui supra Numenius habet, quæ sequantur.

(43) Εἴτα μὴ ἐξελέγει. Ms., εἴτα μὴ ἐξελέγησι πάντα διατρέψεσθαι, etc. Ex quibus vera, opinor,

lectio conjici possit: Εἴτα ἀν μὴ ἐξελέγχοις (vel εἴτα μὴ ἐξελέγεις) πάντα διατρέψεσθαι επαντὶ δοκίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

A

Περὶ Καρνεάδου τοῦ τὴν ἑρτην Ἀκαδημίαν πλοιοτησαμένου. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

« Καρνεάδης δὲ ἀκεδάμαντος παρῆγησαν, οὐ χρέων (44) φυλάξας δια τὰ ἀκίνητα καὶ δια τὰ κεκινημένα ἦν, τούτου μὲν ἡμέλει· εἰς δὲ Ἀρκεσίλαον, εἴτε οὖν ἀμείνον, εἴτε καὶ φωλότερα ἦν, ἐπανενεγκών, διὰ μακροῦ τὴν μάχην ἀνενέζε. » Καὶ ἔτις ἐπιλέγεται· « Ήγε δὲ οὖν καὶ σύντονος, καὶ ἀπέφερεν (45), ἀντινούγιας τε καὶ στροφός λεπτολόγους συνέφερε τῇ μάχῃ τοκτίλους, ἐξαρητικός τε καὶ καταφαντικός τε ἦν, ἀμφοτέρων ἀντιλογικός. Εἰ τέ (46) που ἔδει τι καὶ θαύμα ἔχοντων λόγων, ἔξιγγειρο λέπρος, οἷον ποταμὸς φοιδῆς, σφρόδρως βάθος (47), πάντας καταπιπτάς τὰ τῆβε καὶ τὰ ἔκεινη, καὶ εἰσεπίπτει, καὶ συνέσυρε τοὺς δικούσαντας διὰ θορύβου. Τοιχοροῦν ἀντιγράφων τοὺς διλλους, αὐτὸς ἔμενες ἀνεξαπάτητος δὲ μὴ προτῷ τῷ Ἀρκεσίλᾳ. Ἐκεῖνος γάρ, περιεχόμενος τῇ φαρμάκῃ τοὺς συγχορυθαντιῶντας, θλαψεῖ ἐαυτὸν πρώτον ἐξηπατήκως μὴ ἥσθισθαι, πεπεισθαι δὲ ἀλλρήθη εἶναι, & λέγει διὰ τῆς διπολάτων ἀναφέρεσσαν χρημάτων. Κακῶν δὲ ἦν διὰ κακῶν ἐπανακείμενον, δὲ Καρνεάδης τῷ Ἀρκεσίλῳ μὴ γαλάσας τις συμφρόνων, θρόνος οὐκέτι πράπτωντος ἐπειδὴν οὐδὲ τοῦ πιθανοῦ λεγομένους αὐτῷ θετικάς τε καὶ ἀρνητικάς φαντασίας τοῦ εἶναι τόδε τι ζῶν, ή μὴ ζῶν εἶναι. » Τούτο οὖν ὑπάντει, ὡσπερ οἱ ἀναγάγοντες θῆρες, βιαιότερον, καὶ μᾶλλον ἐαυτοῖς ιεῖσαν εἰς τὰς αἰχμὰς, καύτως ἐνδοῖς, δυνατώτερον ἐπέβλεψεν. « Επει τε (48) ὑποστάτη τε καὶ εἰχος, τηνικαῦτα ἦδη καὶ οὐ πρόδεσθον, ἐκὼν ἡμέλει καὶ ἐμβένηστο (49). Τὸ γέραληρός τε καὶ τὸ φεῦδος ἐπὶ τοῖς πράγμασσον ἐνείσαι συγχωράν, ὡσπερ ἐνεργαζόμενος τῆς ζητησεως τρόπῳ, παλαιστοῦ δεινοῦ λαβήν δοὺς, περιεγένετο ἐνθεν. Κατὰ γάρ την τοῦ πιθανοῦ φοήν ἐκάτερον παρασγόν, οὐδέτερον εἰπεῖ βεβαιώς καταλαμβάνεσθαι. « Ήν τοῦ ληστῆς καὶ γόνης σοφοτερος. Παραλαδῶν γέραληρός μὲν δούιος φεῦδος, καταληπτικὴ δὲ φαντασία καταληπτὸν δομοιον, καὶ ἀγαγῶν εἰς τὰς Ισαί, οὐκ εἰσαστούστε τὸ ἀληθῆς εἶναι, οὐτε τὸ φεῦδος, ή οὐ μᾶλλον τὸ ἔπειρον τοῦ ἔπειρου, ή μᾶλλον ἀπὸ τοῦ πιθανοῦ. » Ήν οὖν ὄντερατα ἀντὶ ὄντεράτων, διὰ τὸδόμοις φαντασίας ἀληθέστα εἶναι τὰς φευδεῖς, ἀπὸ οὐδὲν κτήρων πρὸς τὸ ἀληθινὸν ὀνόν. Συνέβανεν οὖν τὰ κακά, καὶ πλείω. Καὶ μέντοι λέγων δὲ Καρνεάδης D ἐκμαγνήσει καὶ ἡδραποδίστητο. « Ήν δὲ κλέπτων μὲν ἀτανήσης, φανιόμενος δὲ ληστῆς, αἴρων καὶ ἔδυρι καὶ βίᾳ τούς καὶ πάνι σφρόδρα παρεσκευασμένους. Πάσσα γοῦν Καρνεάδου διάνοια ἐνίκα, καὶ οὐδεμία τιστοῦν διλλοῦ· ἐπεὶ καὶ οἵς προσπολέμει, ήσαν εἰπεῖν ἀδυνατούστεροι. Ἀντίταρος γοῦν δὲ κατ' αὐτὸν γενόμενος, ἐμέλλε μὲν ἀγωνίζειν τι γράφειν πρὸς δὲ οὖν τοὺς ἀπὸ Καρνεάδου καθ' ἡμέραν ἀποφερομένους λόγους οὐ ποτε

CAPUT VIII.

De Carneade, qui tertiam Academiam instituit. Ex eodem.

« Carneades, inquit, docendi postea munere partibusque susceptis, eum aspernatus, cuius omnia, seu quæ adhuc integra immotaque consistenter, seu quæ ab aliis sollicitata jam essent, retinueret debaruerat; cunctisque ad Arcesilam, seu meliora, seu deteriora essent, relatis, pugnam ipse longo demum intervallo revocavit. » Inde nonnihil progressus: « Idem igitur, inquit, afferebat, idem auferebat, prouiamque suam contrariis sententiis, et versutis quibusdam ac subtilibus argutiis cum multiplici varietate miscerat, affirmando simul ac negando, et oppositus utrinque rationibus disputando. Quod si B alto quodam et exaggerato dicendi genere opus esset, tum eminvero vēbementi ac rapido cursu ferrebatur, ut amnis quidam incitatus et rapax, qui omnia passim inundet et obruat: sic in auditorem incumbebat, eumque secum magno cum fragore strepitudo rapiebat. Quippe, cum in fraudem alios et errorem impelleret, tum faltebatur ipse nunquam; id quod locum in Arcesila non habebat. Is enim dum caters suis secum maleficiis ac præstigiis, Corybantum more insanientes circumferret, non sentiebat quam sese primum ipse deciperet, dum sibi quoque vera esse quæ diceret, omnia simul ac semel aboloīo, persuadebat. Verum Carnaeadem Arcesilæ, sic tanquam malum malo impostum jure dixeritis, qui ne tantillum quidem unquam remitteret, nisi quo effecturum se videbat, ut auditores postea quo se verterent non haberent: id quod eo visorum, ut appellabat, geure consequebatur, quæ probabili ratione certum ac siugulare quiddam, animal esse, vel confirmandi, vel negaudi viui haberent. Ergo postquam aliquid ejusmodi utcunque dederat, quemadmodum feret aliquantum cedentes, in spicula tanto postmodum vehementius irruunt: sic ille ubi nonnihil indulserat, eo deinde potentius ingrebat. Idem ubi firmior jam erat solidiorque disputatio, tum illud ipsum, quod sibi ante visum esset, cuiusque mentionem jam fecisset, ultra negligebat. **738** Nam qui vērum ac falsum in rebus inesse concederet, perinde ac si ad propriam sese questionis rationem accommodaret, quam ipsemēt periti luctatoris more assum dederat, ea postmodum ipsa viuebat. Dua enim utrumque pro verisimilitudinis utrinque autantia ratione concedebat, neutrum simul firmiter comprehendi posse dicebat. Fur ergo præstigiator que fuit Arcesila solertia. Ita eminvero falsum aliquod, quodque percipiebatur phantasie percipienti simile adjungebat, ut paria geminaque ambo

(44) Οὖν χρεών. Οὐ. Cuius tandem? Platonis, opinor. In hoc quippe multius ante Numinem fuerat.

(45) Ἀπέρετο. Quid si ἐφέρετ? Est enim, ut pueris iustum, ἔχειν καὶ φέρειν, sursum deorsumque miscere.

(46) Forte εἰ δέ.

(47) Σφρόδρως βέων. Hæc glossemati simillima, cum praecedat φωνήσ.

(48) Forte δέ.

(49) Καὶ ἐμέμητο. Legendum καὶ οὐκέτι μαλιν., vel, quod quidem malum, οὐ προδέδοκτο, καὶ ἐμέμητο, ἐκὼν τ. μέλει.

cum ostenderet, simul nec vero locum ullum, nec A ἀδημοσίευσεν, οὐκ ἐν ταῖς διατριβαῖς, οὐκ ἐν ταῖς περιπάτοις, οὐδὲ εἶπεν, οὐδὲ ἐφέζετο, οὐδὲ ἤκουοι τοῖς αὐτοῖς, φασὶν, οὐδὲ γρῦ· ἀντιγραφὰς δὲ ἐπωνετέντο, καὶ γνωντα λαβὼν, βιβλία κατέλιπε τράπεζας τοῖς ὑστερον, οὗτε νῦν δυνάμενα, καὶ τότε ἀδυνατώσερα πρὸς οὐτας ἀνδρά ψεύματας φανέντα, καὶ κατδέδαστο εἶναι τοῖς τότε ἀνδρώποτες τὸν Καρνεάδην. «Ο舅ς δὲ, καίτοι καντός ὑπὸ Στωικῆς φιλονεκτίας εἰς τὸ φανερὸν κυκών, πρὸς γε τοὺς ἔκατον ἑταῖρος δὲ ἀπόφριθον ὄμαλόγε τε καὶ ἡλίσκεται, καὶ ἀπεφανετο, ἢ καὶ ἀλλος τῶν ἐπιτυχόντων.» Εἴτα ἐξῆς φησιν οὐ Καρνεάδου δὲ γίνεται γνώμος Μέντωρ μὲν δὲ πρώτος, οὐ μηδὲ διάδοχος. Ἀλλ᾽ εἴ τον Καρνεάδης ἐπὶ παλλαχῇ μοιχεύειν, οὐκ ὑπὸ πιθανῆς φαντασίας, οὐδὲ ὡς μὴ κατεῖηφως, ὡς δὲ μάλιστα ποιεῖν τὴν δέει, καὶ καταλαβόν, παρηγέσατο τῆς διατριβῆς. Οὐ δὲ ἀποτάς ἀντεοφίσενε, καὶ ἀντετεγνός ἦν, ἀλέγων αὐτοῦ τὴν ἐν τοῖς λόγος ἀκτεταλψάντα. » Καὶ πάλιν ἐπιφέρει λέγων· «Οὐ δὲ Καρνεάδης, οἷον ἀντιστραμμένα φιλοσοφῶν, τοῖς φεύμασιν ἐκαλωπίζετο, καὶ ὅπ' αὐτοῖς τὰ ἀληθῆ ἡγεμίζεται. Παραπετάσαν σύν ἔχρησι τοῖς φεύμασι καὶ ἡλίσκεται ἐνδόν λανθάνων καπτηκότερον. Ἐπασχεν οὖν πάθημα δοπτερῶν, τὰ μὲν κενά ἐπιπολάζει τῷ τύπῳ δεσταὶ, καὶ ὑπέρχεται, τὰ χροντὸς δὲ αὐτῶν ἐστι κάτω καὶ ἐν ἀραιεῖ. » Ταῦτα καὶ περὶ Καρνεάδου λέγεται. Διάδοχος δὲ αὐτοῦ τῆς διατριβῆς καθίσταται Κλειτόμαχος· μαθήτης δὲ Φίλων, οὐ πέρι δὲ Νουμήνος μνημονεύει ταῦτα.

certo pronuntiabat, quae alius quivis et populo. » Quibus deinde addit: « Mentorem Carneades primum habuit discipulum, non tamen successorem. Quod enim illum adhuc vivens cum pellice sua repererat, non jam viso tantum probabili, aut quasi minus hominem comprehenderet, at suis maxime credens oculis, eumque vere comprehendens, ejus deinceps operam et consuetudinem repudiavit. Qui a doctore propterea deliciens, mutuis cum illo argutiis technique pugnare, quæque ille incomprehensæ defendebat, oppugnare coepit. » **739** Itemque post alia: « Carneades autem, qui contraria vicissim omnia philosopharetur, triumphabat in mendaciis, quibus verum abolebat. Quanquam iūs tanquam oppensis quibusdam velis utebatur, cum intro latitans vera calidius ac versutius loqueretur. Ita hoc ipsum philosopho accidebat, quod in leguminibus evenire solet, ex quibus quæ inania sunt et vacua, existunt ac summiæ aquæ innatant, cum optima quæque lateant, et altiore fundo clausa teneantur. » Haec de Carneade prodiit legitimus. Is Clitomachum artis doctrinæque successorem habuit; Philonem Clitomachus, de quo idem Numenius haec breviter.

CAPUT IX.

De Philone, Clitomachi ejus successore, qui Carneadem exceperat. Ex eodem.

« Philo iste, inquit, principio quidem cum ab accepta schola prefectura recente adhuc esset, levitatem vehementi percussum, ac referendæ gratiæ percupidus, Clitomachi decreta colere, illustrare magis atque magis, Stoicos autem radiante lassessere ferro. At progressus temporis, cum usu quotidiano Academicorum illa retentio paulatim evanesceret, nihil jam suo pristino more sentiebat, sed ipsum in contrarium omnino partem convertebat ipsa casuum et malorum evidencia atque confessio. Ita cum pleraque certo jam plausus perciperet, exsistere tantum videbatur a quibus convinceretur, sumuopere cupiebat, ne terga ultra vertisse fugisseeque videretur. Hujus porro

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Περὶ Φίλωρος τοῦ διαδεξαμένου Κλειτόμαχορ, τὸν διαδεξάμενον Καρνεάδην. Αὐτὸν τοῖς αὐτοῖς.

« Οὐ δὲ Φίλων δρᾶ οὗτος, δρᾶ μὲν ἐκδεδίμενος τὴν διατριβὴν, ὃντος χαρμονῆς ἐξεπλήκτο, καὶ χάριν ἀποδίδοντος θεράπευτας, καὶ τὰ δεδογμένα τῷ Κλειτόμαχῳ ἥψετο, καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἐκφύσαστο τούρας χαλιψῷ. Ός δὲ προτόντος μὲν τοῦ χρόνου, ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ συνηθείας οὐσης αὐτῶν τῆς ἐποχῆς, οὐδὲν μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ ἐπανῆ ἐνέστη, τὸ δὲ τῶν παθημάτων αὐτῶν ἀνέστρεψεν ἐνάργεια τε καὶ δομολογία. Πολλὴ δῆτ' ἔχων ἡδονὴ τὴν διατριβὴν, εὖ οἰσθ' διτι, τῷν ἐλεγχόντων τυχεῖν, ἵνα μὴ ἀδέξαι μετὰ νῦν ταῦλαν αὐτὸς ἐκῶν φεύγειν. Φίλων δὲ γίνεται ἀκούστης Ἀντίοχος, ἑτέρας δρᾶς Ἀκαδημίας. Μνησάρχῳ γοῦν τῷ Στωϊκῷ σχολάτας, ἐναντία Φίλων τῷ καθηγητῇ ἐφρόνησε, μυρία τε ἔχεια προσῆγε

τῇ Ἀκαδημίᾳ. » Τάντα καὶ παραπλήσια τῷτοι μυ-
ρίᾳ τῆς Πλάτωνος περὶ διαδοχῆς μηνυμονεύεται. «Ορα
δὲ οὐν, διωθεν τὸν ἀλγόν ἀναλαβόντας, τῶν Φυσικῶν
φιλοσοφῶν τὰς φευδοδέξας δύοις καὶ ἀντιδοξίας ἐπι-
στήκασσαν· οἱ τὴν πολλὴν γῆν πλανηθέντες, καὶ τὴν
τοῦ ἀληθεύς εὑρεσιν περὶ πλείστους πεποιημένοι,
ταῖς τε τῶν παλαιῶν ἀπάντων δόξαις καθωμιληρότες,
καὶ τάχρις τῆς παρὰ πᾶσι Φοίνιξ τε καὶ Αἰγυπτίους,
αἵτοις τε Ἑλληστοὺς πολὺ πρότερον θεολογίας ἔτερην
καὶ πολιτείαν ἔσπειραν, τίνα τῶν πόνων τὸν καρπὸν εὔροντο, παρ'
αὐτῶν δέξιον ἀκούσαι, ὃς δὲ μαθεομένος εἴ τι θεορέ-
της εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν πρεσβυτέρων κατῆλθεν.
Ἐκράτει μὲν γάρ πρότερον ἐκ παλαιοῦ αἰώνος παρὰ
τὰς Ἰενεῖς τὴν πολιτείαν δεσποιναμονία, νεψός τε καὶ
μωσῆτήρα λερδὸν τῶν θεῶν κατὰ πόλεις καὶ χώρας συν-
ήθισε παρὰ πᾶσιν ἐφυλάττοντο. Οὐ δή οὖν οὐδὲ φι-
λοσοφίας ἀνθρωπίνης ἡνὶ χρεῖα, εἰ δὴ τὰς θεοσοφίας
προειλέσθαι οὐδὲ ἡνὶ τις ἀνάγκη καινοτομεῖν τοὺς σο-
φοὺς, εἰ δὴ τὰ τῶν προγόνων αὐτοῖς εἴ τοις ἔχοντα ἥν-
τιλλον οὐδὲ στασιάζειν καὶ διαφέρεσθαι τοὺς γενναντούς
φιλοσοφούς, εἰ δὴ τύμφωνος καὶ ἀληθῆς ἡ πάτερος
αὐτοῖς περὶ θεῶν δόξην τυγχάνειν δεδοκίμαστο. Τί δὲ
ἴδιοι πολεμεῖν ἀλλήλους, καὶ μάχεσθαι, ή τὴν μαράν
ἄνω καὶ κάτω πειρτρέχειν, πλανεῖσθαι τε καὶ
τὰ βαρδάρων ὑποστλῆν, οἷκος δέοντας μένοντας παρὰ
θεῶν ἐκμανθάνεν, εἰ δὴ τινες ἡσαν θεοί, ή παρὰ τῶν
θεῶν ἀνδρῶν, τοὺς ἀληθεῖς καὶ ἀδιαπτώτους περὶ
τὸν ἐπιτηρούμενον ἐν φιλοσοφίᾳ λόγους, περὶ ἓν
μηρὸς δια μοχθῆσαντες δημηχήσαντας, μαρῷ τῆς
τάληθος εὐρέσεως ἀφιστερήσαντες; Τί δὲ καὶ περὶ
θεῶν νεώτερα χρῆν ἐπιζητεῖν τολμᾶν, ή στασιάζειν
καὶ διαποτεύειν ἀλλήλους, εἰ δὴ ἀσφαλῆς καὶ βεβαια-
θεῶν εἶρεται, καὶ γνῶσις εἰσεβεῖας ἀληθῆς ἐν τελε-
ταῖς καὶ μωσῆτοις, τῇ τε δηλητῇ τῶν παλαιτῶν
περιεχοτο θεολογίᾳ, αὐτὴν ἐκείνην παρὸν διείνησον
καὶ διμολογουμένην συμφώνων περιέπειν; Ἀλλά γάρ,
εἰ φανεῖται οὗτοι μηδὲν ἀληθές περὶ θεοῦ παρὰ τῶν
προτέρων μεμαθηκότες, οἰκεῖας δὲ ἐπινοίας τῇ περὶ
φύσεις ἵπεισθλήστερες ἔξετάσσονται, καὶ στοχασμοῖς μᾶλ-
λον ή καταλήγεις κεχρημάνονται τοιχῷ λοιπῷ μη σύγι
ευνομαλογεῖν τὴν παλαιὰν τῶν θεῶν θεολογίαν μηδὲν
πλέον τὴν ἀποδεῖσθαι τὸν τοῦ ποτοῦ συγγράμματον
Ιεροτελεῖς ἐπέχειν; Ότι μὲν οὖν ἔξι ἀνθρωπίνων
εποχασμῶν, καὶ πολλῆς λογομαχίας, καὶ πλάνης,
ἄλλοι δέ τινες ἀκριβῶντις καταλήψεως, ή παρὰ τοῖς
Ἑλληστοῖς ὑπέστη φιλοσοφία, ἐκ τῆς πρὸς Νεκτενεῶν
τὸν Αἰγύπτιον ἐπιστολῆς τοῦ Πορφύρου μάθος δὲ,
αὐτὸς δὴ τοῦτο ἀκούσας διμολογοῦντος ἐν τού-
τοις.

Ius quam illa comprehensione niterentur : quis non
præterea, que superioribus libris indicavimus, gentium theologia contineri? Ac postremum quidem il-
lud, quam ex accurate nulla comprehensione, sed quibusdam tantum ex conjecturis, magnoque ver-
berum conflictio multis cum erroribus conjuncto Græcorum philosophia exstiterit, facile vel ex qua-
dam Porphyrii ad Nectenabonem Aegyptium epistola intelligas, in qua id ipsum totidem verbis audies
sentientem.

A Philonis auditor fuit Antiochus, nova postea fundator Academiarum : qui Mnesarcho operam
cum dedisset, et a magistro Philone dissensit, et aliena peregrinaque sexcenta Academias at-
texuit. » Hec sliaque id genus infinita de Platoni successione traduntur. Nunc igitur slius oratione
repelita, physicorum istorum partim falsas, partim contrarias pugnantesque sententias diligenter
excute rejuverit : cumque tantum ipsi terrarum obierint, tanto arserint investigandi veri studio,
tanta in expendendis veterum omnium opinioribus assiduitate versati sint, denique tanto ante recon-
dita quæque omnium vel Phoenicum, vel Aegyptiorum, 740 vel Græcorum ipsorum theologia mysteria tam accurate perviderint; verum utique fue-
rit, quem tandem laborum suorum fructum conse-
cuti sint, ex illis ipsis audire, ut intelligamus, e quid
divisa illa natura dignum ab antiquioribus accep-
rint. Enimvero ab ultima Jam usque memoria, superstitiosus ille apud geotes plurim deorum cultus
vigebat, templaque passim et sacra numinum mysteria, tam in urbibus, quam in regionibus omni-
bus longo jam usu celebrabantur. Itaque humana-
tum philosophia opus nil dum erat, ubi divina sa-
piencia locum occuparat : nec sapientes illos novi
quidquam moliri necesse fuit, si majorum institutis
sua apud se integratis honestasque constaret : imo
nec præclaris philosophis tot factiones ac dissensi-
ones excitandæ, si patria de diis opinio et secum
ipsa consentiens, et vera judicaretur. Nam quid eos
attinebat, aut sic inter se configgere, aut tam longa
sursum ac deorsum itinera conficerre, vagarique
passim, et sua barbaris opes suffurari, cum domi
potius quiescentes, vel abs diis, si qui forte dii es-
sent, vel a theologis veras eorum, que in phikos-
ophia disquiruntur, rationes haurire debuissent, de
quibus ipsi post infinitos labores ab aliis dissidendo,
ab ipsa veritatis investigatione procul aberrarunt?
Quid porro necesse erat, nova de diis quædam con-
minisci, aut inter se pugilum more conficiari, si
modo secura firmaque de diis existimatæ, vera-
que religionis cognitio, priscomur hominum sacris
illis ritibus atque mysteriis, ceterisque theologie
sue rationibus contingebatur : cum illa ipsa nullæ
sui mutata parte, communī posterorum consensu ac
professione retineri posset? Sin autem id constat,
recentiores istos veri de Deo nihil ab antiquioribus
illis didicisse, ac suopte quemque ingenio sic in na-
turā investigationem incubuisse, ut conjecturis po-

741 CAPUT X.

Multas apud Græcos philosophos conjecturas esse, verborum pugnas, erroresque permultos; ex Porphyrii ad Nectenabonem Ägyptium epistola, non ex iis, que De animo ad Boethium rescripsit, eoque ex libro quem De hausta ex oraculorum responsis philosophis edidit.

« Hoc in meæ, inquit, erga te benevolentia officio, a diis ipsis bonisque dæmonibus, atque his afflinibus quibusdam cognatisque philosophiæ partibus incipiamus, de quibus à Græcis quoque philosophis permulta dicta sunt; verum ejusmodi, que partem sane maximam, lide facienda principia non aliunde, quam ex sola conjectura ducerent. » Tum interjectis aliis ita progrederit: « Apud nos, inquit, verborum conflictus ingens, quippe qui humana tantum existimatione de bono statuamus. Ceterum qui ad assequendam illam cum superiori natura conjunctionem incumbunt, ii profecto hanc si partem investigationis prætermiserint, frustra tantum in sapientia studio laboris operæque consumunt. » Idem in iis, quæ *De animo* ad Boethium rescripsit, id ipsum concepit fatetur verbis; domi ait, « immortale esse animal, illa intelligendi et commentandi vis ahsque ulla dubitatione convincit. Verum tamen quidquid rationum a philosophiæ hoc ad demonstrandum assertur, id totum propter eam, quam in omnibus repugnanti solertia arguti et contentiosi hominibus repererunt, perfacie ad refellendum videtur. » Quid enim tota in philosophiæ sit, quod ab alteri sententiis impugnari nequeat, cum in iis etiam, quæ perspicua ex se videbantur, ascensionem omnem retinere horum nonnulli maluerint? Postremo, in eo quoque libro, quem *De hausta ex oraculorum responsis philosophia* conscripsit, aberrasse Græcos diserte omnino constitut, suum etiam Deum hanc in rem testatus, qui suis hoc ipsum oraculis responderit, barbarisque potius quam Græcis hominibus, veritatis inventæ laudem testimonio suo defendet, eoque ferendo barbaros ipsos nominatum appellari. Statim enim post oraculi expositionem ita concludit: « Audivisti quantum laboris exhaustum sit, ut corporis tantum causa piaculari quæ sacrificium faceret, 742 non quod animi salutem inventasset? Quippe, vineta enim ære, ardua et salebrosa via est, qua ad deos itur, cujos barbari quidem complures semitas repererunt, Græci vero ab ea penitus aberrarunt. Quam si qui forte iam tenebant, eandem ipsimet corruperunt. At ejus inventa laudem Ägypti, Phoenicibus et Chaldaeis (hos enim Assyrios vocat), Lydiis etiam et Hebreis suopte Deus testimonio vindicavit. » Haec Græcus iste philosophus, vel ipse potius quem colehat Deus. Quis ergo deinceps nobis jure succenseat, quod aberrantes Græcos reliquerimus, ut Hebreos, a quibus comprehensam esse veritatem ipso decorum testimonio constiterit, sequeremur? Nam quid tandem a philosophiæ doctum iri nos exspectemus? aut quam ab iis deinde opem utilitatemque speremus, si que-

« Οτι στοχασμοί, καὶ λογομαχίαι, καὶ πολλὴ πλάνη τυγχάνει παρὰ τοῖς Ἑλλήνων φιλοσοφούματων, περὶ ὧν εἰρηται μὲν πλεῖστα, καὶ παρὰ τοῖς Ἐλλήνων φιλοσόφοις, εἰρηται δὲ ἐκ στοχουμῶν τὸ πλέον τὰς ἀρχὰς ἔχον τῆς πότεων. » Καὶ ὑπὸδειξῆς ἐπιφέρει, λέγων: « Παρὰ μὲν γάρ την λογομαχίαν τὰς ἔστι πολλή. Δεῖ δὲ ἀνθρωπίνων λογικῶν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκασομένου. Οὐδὲ μεμηχάνηται ἡ πρὸς τὸ κρείττον συνουσία, εἰ παρεῖται τὸ μέρος τούτο εἰς ἔχεσσιν, μάτην αὐτοῖς ἡ σοφία ἐξησκεται. » Άλλα καὶ ἐν οἷς ἀντέγραψε Βοηθῷ Περὶ ψυχῆς, διανοῖς δέ τοις γράφων ὅμολογει πρὸς λέγει: « Ή τὰ μὲν τῶν ἀννούων, καὶ τὰ τῆς ιστορίας ἀναμφίλετας συνιστησι τὴν ψυχὴν εἶναι ἀδύνατον· οἱ δὲ εἰς ἀποδεῖξιν παρὰ τῶν φιλοσόφων κομισθέντες λόγοι δικούσιν εἶναι εἰλατέρεπτοι διὰ τὴν ἐν πᾶσιν εὑρεσιογίαν τῶν ἀριστικῶν. Τίς γάρ λόγος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ οὐκ ἀμφισθῆταις τοῖς ἐπερδόδοις, ὅπου καὶ περὶ τῶν δοκινῶν ἀναργῶν ἐπέχειν αὐτῶν τινες ἔδοικε; » Καὶ ἐν οἷς δὲ ἐπέγραψε Περὶ τῆς ἁγίων γεωργίας, διαφέρθην ὅμολογει τοῖς Ἐλλήνων πεπληρωθείσας, ἐπιμαρτυρόμενος τὸν ἀντοῦ θεόν, ὃς τοῦ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ χρησμῶν ἐξειπόντος, καὶ βαρβάροις μᾶλλον ἡ Ἐλληνος τὴν εὔρεσιν τῆς ἀληθείας ἐπιμαρτυρήσαντος, καὶ δὴ καὶ Ἐβραίων μημονεύσαντος ἐν τοῖς μαρτυρηζεῖσαν. Μετὰ γοῦν τὴν τοῦ χρησμοῦ παράθεσιν, ἔχεις τούτους κέρχεται τὰς ἐπιλόγους. « Ἀκήκοα πάσος πόνος, ίν' ὑπὲρ σύμπατος τὰς τὰ καθάριστα θύσια, οὐχ διτάς τῆς ψυχῆς τὴν αὐτηρίαν ἔξεύῃ; Χαλκίδεος γάρ ἡ πόρη θεοῖς δόδος, αἰτεῖν τε καὶ τραγίδια, ἢς πολλὰς ἀπραΐς βάρβαροι μὲν ἔκευρον, Ἐλληνες δὲ ἐπιλανθησαν οἱ δὲ κρατοῦντες δῆδη καὶ διέφευτεν. Τὴν δὲ εὔρεσιν Αιγυπτίων ὁ θεὸς ἐμπράρησε, Φοίνιξ τε καὶ Χαλκίδεος (Ἀσσύριοι γάρ οὖτοι). » Αιδοῖς τε καὶ Ἐβραίοις, « Τάῦτα δὲ φιλοσοφοί, μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς θεός. » Αρ' οὖν διότιν μετὰ ταῦτη ἡμῖν ἐπιμέμφεσθαι, δὴ δὴ τοὺς πεπλανήμενους Ἐλλήνας καταλείπετε, τὰ Ἐβραίων εἰλόμεθα, τῶν ἐπ' ἀληθείας καταλήγει μεμπαρτυρημένων; Τι δὲ χρή παρὰ φιλοσόφων μαθησασι προσδοκῶν; Η τοιαὶ ἐπὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὀφελεῖας, εἰ δὴ τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῖς ἐν στοχομῶν καὶ εἰκασμῶν τὸ πλέον τὰς ἀρχὰς ἔχοντα τῆς πότεων τυγχάνει; Λογομαχίας δὲ τίς δὲ καρπός, εἰ δὴ πάντες οἱ τῶν φιλοσόφων λόγοι εἰλατέρεπτοι καθεστήκασι, διὰ τὴν ἐν πᾶσιν εὑρεσιογίαν; Τάῦτα γάρ οὐ παρ' ἡμῖν ἀρτίως, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα ἡκούστε. Διόπερ εὖ μοι δοκοῦμεν καὶ μετὰ κρίσεως ἔχονταςμένης, οὐχ δὲ ἀλλόγας, ὡς ἀν τοιωτῶν, καταπεγροντεῖν. Ταῦτα δὲ παρ' Ἐβραίους ἡγαπηκέναι, οὐχ δὲ τοῖς δαλμόνος: μεμπαρτυρήσαι, ἀλλὰ δὲ τῆς ἐνθέου ἀστῆς τε καὶ δινάμεως

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

« Αρξομαί δὲ τῆς πρὸς ὁμιλίας ἄποθεν καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν, τῶν τε τούτους συγγενῶν φιλοσοφημάτων, περὶ ὧν εἰρηται μὲν πλεῖστα, καὶ παρὰ τοῖς Ἐλλήνων φιλοσόφοις, εἰρηται δὲ ἐκ στοχουμῶν τὸ πλέον τὰς ἀρχὰς ἔχον τῆς πότεων. » Καὶ ὑπὸδειξῆς ἐπιφέρει, λέγων: « Παρὰ μὲν γάρ την λογομαχίαν τὰς ἔστι πολλή. Δεῖ δὲ ἀνθρωπίνων λογικῶν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκασομένου. Οὐδὲ μεμηχάνηται ἡ πρὸς τὸ κρείττον συνουσία, εἰ παρεῖται τὸ μέρος τούτο εἰς ἔχεσσιν, μάτην αὐτοῖς ἡ σοφία ἐξησκεται. » Άλλα καὶ ἐν οἷς ἀντέγραψε Βοηθῷ Περὶ ψυχῆς, διανοῖς δέ τοις γράφων ὅμολογει πρὸς λέγει: « Ή τὰ μὲν τῶν ἀννούων, καὶ τὰ τῆς ιστορίας ἀναμφίλετας συνιστησι τὴν ψυχὴν εἶναι ἀδύνατον· οἱ δὲ εἰς ἀποδεῖξιν παρὰ τῶν φιλοσόφων κομισθέντες λόγοι δικούσιν εἶναι εἰλατέρεπτοι διὰ τὴν ἐν πᾶσιν εὑρεσιογίαν τῶν ἀριστικῶν. Τίς γάρ λόγος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ οὐκ ἀμφισθῆταις τοῖς ἐπερδόδοις, ὅπου καὶ περὶ τῶν δοκινῶν ἀναργῶν ἐπέχειν αὐτῶν τινες ἔδοικε; » Καὶ ἐν οἷς δὲ ἐπέγραψε Περὶ τῆς ἁγίων γεωργίας, διαφέρθην ὅμολογει τοῖς Ἐλλήνων πεπληρωθείσας, ἐπιμαρτυρόμενος τὸν ἀντοῦ θεόν, ὃς τοῦ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ χρησμῶν ἐξειπόντος, καὶ βαρβάροις μᾶλλον ἡ Ἐλληνος τὴν εὔρεσιν τῆς ἀληθείας ἐπιμαρτυρήσαντος, καὶ δῆδη καὶ Ἐβραίων μημονεύσαντος ἐν τοῖς μαρτυρηζεῖσαν. Μετὰ γοῦν τὴν τοῦ χρησμοῦ παράθεσιν, ἔχεις τούτους κέρχεται τὰς ἐπιλόγους. « Ἀκήκοα πάσος πόνος, ίν' ὑπὲρ σύμπατος τὰς τὰ καθάριστα θύσια, οὐχ διτάς τῆς ψυχῆς τὴν αὐτηρίαν ἔξεύῃ; Χαλκίδεος γάρ ἡ πόρη θεοῖς δόδος, αἰτεῖν τε καὶ τραγίδια, ἢς πολλὰς ἀπραΐς βάρβαροι μὲν ἔκευρον, Ἐλληνες δὲ ἐπιλανθησαν οἱ δὲ κρατοῦντες δῆδη καὶ διέφευτεν. Τὴν δὲ εὔρεσιν Αιγυπτίων ὁ θεὸς ἐμπράρησε, Φοίνιξ τε καὶ Χαλκίδεος (Ἀσσύριοι γάρ οὖτοι). » Αιδοῖς τε καὶ Ἐβραίοις, « Τάῦτα δὲ φιλοσοφοί, μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς θεός. » Αρ' οὖν διότιν μετὰ ταῦτη ἡμῖν ἐπιμέμφεσθαι, δὴ δὴ τούς πεπλανήμενους Ἐλλήνας καταλείπετε, τὰ Ἐβραίων εἰλόμεθα, τῶν ἐπ' ἀληθείας καταλήγει μεμπαρτυρημένων; Τι δὲ χρή παρὰ φιλοσόφων μαθησασι προσδοκῶν; Η τοιαὶ ἐπὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὀφελεῖας, εἰ δὴ τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῖς ἐν στοχομῶν καὶ εἰκασμῶν τὸ πλέον τὰς ἀρχὰς ἔχοντα τῆς πότεων τυγχάνει; Λογομαχίας δὲ τίς δὲ καρπός, εἰ δὴ πάντες οἱ τῶν φιλοσόφων λόγοι εἰλατέρεπτοι καθεστήκασι, διὰ τὴν ἐν πᾶσιν εὑρεσιογίαν;

μέτοχα ὄντα ἀποδείκνυται. "Ινα δ' οὖν καὶ αὐτοῖς ἐργοῖς τὰς τῶν θαυματῶν φέλοσθεντα λογομαχίας μάθοις, τάς τε περὶ ἀρχῶν, καὶ περὶ θεῶν, καὶ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως θαυματίας, μηρὸν μὲν διπέρον ἐκθήσουμεν τοις αὐτῶν φυνάς. Πρώτον δὲ πειθῆ περιφέρουσιν ἀντὶ καὶ κάτιον θρυλλούντες τὰ μαθήματα, δεῖν εἴκε διπάντος φάσκοντες τοὺς μέλλοντας ἐν πειρᾷ τῆς τοῦ ἀληθεύς καταλήγεις γίγνεσθαι, μετελθεῖν ἀστρονομίαν, ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν, μουσικὴν, αὐτὰ δὴ τὰ παρὰ βαρβάρων εἰς αὐτοὺς ἡκείνης ἀποδείχθεντα (τούτων γάρ δινεὶ μὴ δύνασθαι, λόγιον διδρά καὶ φιλόσοπον ἀποτελεῖσθαι), ἀλλ' οὐδὲ τῆς τῶν δινῶν ἀληθείας φάναι, μὴ τούτων ἐν ψυχῇ τῆς γνώσεως προτοπαθεῖσται;" εἰτ' ἀπαντεπένθεμεν τῇ μαθήσῃς τῶν εἰρημένων, ἐπ' αὐτοῦ μονούσῃ τοῦ αἰθέρος βαίνεν μετέωροι ἀρθέντες οἰονται, ὡς δὴ τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς περιφέροντες ἡμᾶς τε, ὅτι μὴ τὰ δύοις ζηλοῦμεν, βοσκημάτων κατ' οὐδὲν διαφρεστὶς ἔγονται· ταύτῃ δὲ φασὶ μηδὲ θεὸν, μηδὲ τι τὸν σεμνῶν ἡμᾶς δύνασθαι εἰδέναι φέρε, τούτῳ περιποτῶν οὐκ ὅρθις ἔχον ἀπειθύνωμεν, τὸν ἀληθῆ λόγον ἀντὶ φωτὸς αὐτοῖς παραβάλλοντες. 'Ο δὲ, μηρίους μὲν Ἑλληνας, μηρία δὲ καὶ βαρβάρων γένη, τοὺς μὲν σὺν τοῖς εἰρημένοις μαθήμασιν οὔτε θεὸν, οὔτε σώφρονα βίον, οὐδὲ ὅλως τι τῶν βελτίστων καὶ συμφερόντων ἐπιγνῶντας ἀποδεῖξεν· τοὺς δὲ τῶν μαθημάτων ἔκτις πάντων εὔσεστάτους καὶ φιλοσοφώτατους γεγονέναι. 'Ο γοῦν παρὰ πᾶσιν αὐτοῖς δόθιμον Σωκράτης, διπά τοις ἐδόξαε πειρά τῶνδε, μαθητοῖς ἀν Σενοφόντη πιστεύσας, τὸν Ἀπομημονεύμασιν ὕδε πῃ Ιστοροῦνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Περὶ γεωμετρίας, καὶ διπροπορίας, καὶ λογισμῶν.
Ἄστο τοῦ Ἀπομημονεύματος Σενοφόντος.

ε Ἐδίδασκε δὲ (50), καὶ μέχρις ὅτου δέοις ἐμπειρονεῖται ἔκστον πράγματος τὸν ὅρθων πεπαιδεύμενον. Αὐτῆς γεωμετρίας μέχρι μὲν τούτου ἐργοῦ δεῖν μαθάνειν, ίες ικανὸς τις γένοτο, εἰ ποτε δέψεις, γῆν μέτρῳ ὅρθων ἢ παραλαβεῖν, ἢ παραδοῦναι, ἢ διανεμεῖν, ἢ Ἐργον ἀποδεῖσθαι. Οὕτω δὲ τούτοις ἥδην μαθεῖν εἶναι, διότε τὸν προσάρχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει, δῆμα τὴν τε γῆν ὅπερι ἔστοι εἰδίναι, καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενον ἀπέναι. Τὸ δὲ μέχρι τῶν δυσχενέτων

(50) Ἐδίδασκε δέ. Xenophon *Memorabil.* lib. iv, pag. 814 B. Quatenus earum doctrinarum studiis eruditio esse oporteat reipub. principes, pluribus a Platone lib. *De repub.* disputatur. Λογιστικῆς summam cognitionem esse jubet geometriæ secundo loco dari ὄπεραν, quatenus πρὸς τὰς στρατοπέδεις, καὶ καταλήγεις μηρῶν, καὶ συναγωγῆς, καὶ ἐκτάσεις στρατιᾶς, καὶ δια δὴ ἄλλα συγμα-

A ab iis dicuntur, partem ea maximam fidei facienda principia non aliunde, quam ex conjecturarum quadam probabilitate ducant? Fructus porro verbosæ contentionis quinam ostenditur, si quidquid a philosophis rationum assertur, id totum propter argumentum quendam in omnibus repugnandi soleritiam, perfacie sit ad refellendum? Hæc enim paulo ante non a nobis, sed ab illis ipsis dici audiebantur. Que quidem ejusmodi cum sint, ea profecto non temere, sed maturo admodum prudentique judicio, neglexisse, Hebrais autem hæsisse merito videamus: non quod ab ædemoni testimonium habnerint, sed quod in illis divina plane vis ac potestas elueat. Atque ut verbosas illas egregiorum philosophorum pugnas, deque principiis, de diis, et universi constitutione dissensiones reapse perspicias, eorum tibi paulo post ipsissima verba subjiciam. Primum tamen, quoniam mathematica illa sua tantopere jactare solent, prorsus necessarium esse dictant, ut quisquis comprehendendi veri studio tenetur, astronomiam, arithmeticam, geometriam, musicam, illa nimirum ipsa, quæ ad eos a barbaris profecta esse jam ostendimus, persecutatur (his enim qui carebit, doctum pérfectumque philosophum esse neminem, imo rerum veritatem ne primoris abesse existimant, Deinde propterea nunquam, nunquam rei paulo gravioris noitiam percepturos esse pronuntiantur: 743 age, hoc ipsum quam pravum sit atque distortum, vera luminis loco ratione proposita, sic tanquam ad libellam ac regulam exigamus. Erit ea quidem ejusmodi, quæ Græcos innumerabiles, infinitosque barbaros complexa; alias tametsi ab his artibus doctrinique paratos, nec Deum inquit, nec honesta vita rationes, nec omnino præclarum et utile quidquam percepisse; alios, ut ab omnium disciplinarum præsidio destituti essent, religiosissimos tamen ac sapientissimos extitisse demonstret. Enimvero, quænam hoc iu genere Socratis illius, qui ab istis omnibus tanto-percelebratur, sententia fuerit, e Xenophonte intelliges, si modo ei suis in *Memorabilibus* hæc scribenti fidem adhibeas.

C incedere, numerisque suis ipsum quoque Deum circumferre arbitrantur: nos vero qui similiūm disciplinarum amore non flagremus, nihil a pecudibus abesse existimant, Deinde propterea nunquam, nunquam rei paulo gravioris noitiam percepturos esse pronuntiantur: 743 age, hoc ipsum quam pravum sit atque distortum, vera luminis loco ratione proposita, sic tanquam ad libellam ac regulam exigamus. Erit ea quidem ejusmodi, quæ Græcos innumerabiles, infinitosque barbaros complexa; alias tametsi ab his artibus doctrinique paratos, nec Deum inquit, nec honesta vita rationes, nec omnino præclarum et utile quidquam percepisse; alios, ut ab omnium disciplinarum præsidio destituti essent, religiosissimos tamen ac sapientissimos extitisse demonstret. Enimvero, quænam hoc iu genere Socratis illius, qui ab istis omnibus tanto-percelebratur, sententia fuerit, e Xenophonte intelliges, si modo ei suis in *Memorabilibus* hæc scribenti fidem adhibeas.

CAPUT XI.

De geometria, astronomia et computo, e Xenophontis Memorabilibus.

B Docebat, inquit ille, præterea, quatenus cujusque rei peritum esse hominem bene institutum oporteret. Principio geometriæ dandum eatenus operam esse dicebat, ut si quando res posceret, dimensam rite terram vel accipere ab alio, vel allii tradere, vel eam dividere, vel opus aliquod designare posset. Id porro tam esse ad discendum facile, ut qui dimensionem attendere voluerit, idem simul et quanta sit terra magnitudo assequi possit;

τίζουσι τὰ στρατόπεδα, conferre potest. De astronomia quid statuat, subobscrum est, nisi quod ætnicarum pars admodum περὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ætros esse vult; atque in illis coelestium orbium ac siderum conversionibus, unbram potius aut similitudinem veritatis, quam ipsammet veritatem agnoscit.

et quænam ejus metienda ratio breviter admodum expedite cognoscere. At ejusdem in geometriae studio, ad illas usque descriptiones intellectu difficultiores quemquam progredi, Socrati non placet. Cui enim bono futuræ illæ essent, videre se, tametsi ne illarum quidem imperitus esset, negabat. Eumvero, ad exhauriendum hominis vitam cum satis illas esse, tum aliarum interim et plurim et utiliorum doctrinarum studia impidebant. Astronomiam similiiter etenim complecti solum jucabant, ut noctis, mensis autem tempora cognosceres, atque hujus cognitionis ope, si quando vel iter, vel navigatio suscipienda esset, vel agendæ forent excubiae, vel in aliud quidlibet, quod noctis, mensis annique spatio fieri solet, incumbendum, signis ad ea omnia suis quaque temporibus obeunda, certioribus uterentur. Atqui haec nihil difficilius tam ex nocturnis venatoribus, quam ex navium gubernatoribus, et aliis quamplurimis **744** resciri posse, a quibus eorum peritiam suæ cujusque partes officiumque deposcat. At eamdem artem eosque persequi, dum ea que non eodem motu circumferantur, stellæque simul errantes et vagas distingue noveris, adeoque in earum abs terra intervallis, conversionibus, causisque rinnandis aetatem viresque consumere; id vero graviter imprimis ac serio prohibebat, quod nullum bujus etiam operæ pretium videret, tametsi ne in istis quideam rebus hospes ipse ac peregrinus esset. Addebat, conficienda hominis vita illas quoque satis futuras, quæ interim a pluribus utilioribus studiis avocarent. Postremo quibus celestia quaque numero rationibus moderetur, investigari solebat, quod cum eo ab hominibus aspirari non posse, tum minus eum diis probari existimaret, qui quæ prompta notaque esse noluissent, inquireret. Nec minus illi, quem ea vehementius cura distineret, insanis periculum imminentem dicebat, quam Anaxagore, qui explicatas abs se deorum machinas tantopere glorificabatur. Quippe, dum ignem atque solem idem esse diceret, nesciebat utique, ignem homines videre perfacile, solem tamen adversum intueri non posse: qui in sole apricantur, eos colorem inde nigriorem contrabere, qui ex igne non sequatur: eorum quæ nascantur e terra, sine solis splendore augeri crescereque nihil, nihil contra non ignis ardore languescere. Idem præterea solem ignitum lapidem esse cum diceret, non videbat, lapidem in ignem conjectum nec fulgere, nec diu resistere; solem ex omni ævo suum illum splendorem, quo cuncta superat, constantem perennemque retinere. Suis etiam auctor erat, ut in computandi arte discenda, perinde ut in aliis inanem ac supervacaneam operam caverent. Id quod in primis ab eo servabatur, qui commentationes ac disputationes suas omnes, quas cum discipulis habebat suis, unius utilitatis finibus includebat. Hacienus Xenophon in *Memorabilibus*. Idem epistola quadam ad *Æschinem scripta*, de Platone, deque iis qui suam in explicanda universi natura physionogram venditabant, hæc habet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Περὶ τῶν φυσιολογῶν αὐχούντων. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐτέπιστελῆ πρὸς Αἰσχίνην.

« Οτι μὲν γάρ (51) τὰ θεῖα ὑπὲρ τῆς πατέρας ἀπόχρη δὲ τῷ κρείττονι τῆς δυνάμεως (52) αὐτοὺς σέβειν οἷον δὲ εἰσιν, οὐτε εὐρέται φόδον, οὐτε ζητεῖν θεμιτόν. Οὐδὲ γάρ δεσποτῶν φύσιν, ή πρᾶξιν, δούλους εἰδέναι (53) πλέον ὑπηρεσίας προσήκει. Κατὰ τὸ μέγιστον, δισὶ χρή μασθεῖ τάνθρωπίνα διαπονουμένων, τοσῷδε (54) τοῖς δόξῃς ἐκ πολλῶν ἀκαριών καὶ κινῶν γλυχομένων ἀχθος φέρει. Πότε γάρ, ὡς Αἰσχίνης, Σωκράτος ἀκήκοε τις οὐρανίων πέρι λέγοντος, ή γραμμάς εἰ; ἐπανόρθωσιν παρανοῦντος μανθάνοντος; Μουσικὴν μὲν γάρ ισομεν αὐτὸν μέρχειν τῶν συνιέντων. Διετέλει δὲ ἔκαστος αὐτοῖς λέγοντος, τι καλὸν, καὶ τι ἀνδρόλα, δικαιοσύνη τε καὶ δόλος ἀρέτας ἀνθρώπων γάρ αὐτὰ ἀγαθὰ ἔχασιν τὰ δ' δόλα ή ἀδίκιαν ἀνθρώποις ἀλλαντεί ξεφασκεν, ή μύθων εἶναι συγγενῆ, μετ' ὄφρος; σοφιστῶν παίγνια διεξινόντων. Καὶ οὖν θέλει μὲν ταῦτα, οὐχ δὲ ξερπετε. Γράφειν δὲ τὰ πραγμάτων εἰδότε οὐκ, κατέπειρον εἴδης ἐσθμένον, χρόνον έχει, ἀνάγραψα τε δόλοθι. Πανσάσθιωσαν οὖν ἐλεγχόμενοι, ή πρὸς τὸ εἰκὼν τεωσαν, οἵς Σωκράτης οὐκ ἥρεσαν, ψάζοντας μὲν δὲ θεός σοφιάν ἐμαρτύρησαν, οἱ δὲ κτενάντις τῆς μετανοίας ἀποκινθαρίσαν οὐκ εἶρον. Τό δὲ καλὸν δρᾶ, Αἰγύπτου ἡράτησαν, καὶ τῆς Πυθυγόρας τερπτιόνων σοφίαν τὸ περιττόν (55) καὶ μὴ μόνον εἰπεὶ Σωκράτην φέγγειν ἔρως τυραννίδος, καὶ διντὶ διατῆς λητῆς Σικελίωντις γαστρὸς ἀμέτρου τράπεζα (56). » Τοῦτο Σενοράων, τὸν Πλάτωνα αἰνιτέρωμεν. « Ό δέ γε Πλάτων ἐν Πολιτείᾳ, περὶ γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς τρόπῳ ἴστορεὶ φάναι τὸν Σωκράτην.

Ιlliud vero præclarum, quod Ægyptum isti, et prodigiosam Pythagoræ sapientiam adamant: quorum sunt sane quam inanis et inconstans erga Socratem voluntas fuerit, amor ille tyraunidis, et, pro temni frugalique victu, Sicula mensa immoderato abdomini serviens, manifeste palamque convinctus. » Hec Xenophon, Platонem subobsecere significans. At ipse Plato in *Repubлиca* quæ sequuntur de gymnasticæ ac musicæ artibꝫ ab Socrate dicta commemurat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Περὶ τυμπανιστικῆς καὶ μουσικῆς. Ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐτέπιστελη.

« Τι δὲ οὖν εἴη (57), δὲ Γλαύκων, μάθημα, φυγῆς διλόντων ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ δν; Τόδε δὲ οὐνων λέγοντος ἄμα. Οὐκ ἀδικήτας μέντοι πολέμου θραψεν τούτους ἀναγκαῖον εἶναι νέους θντας; — Ξεφαν-

A 745 CAPUT XII.

*De lis qui rerum se naturam explicare gloriabatur.
Ex ejusdem ad Aeschinem epistola.*

« Captum, inquit, nostrum a rebus divinis separari nemo non videt. Satis autem nobis fuerit, eas quanta possumus maxima pietate venerari: cuiusmodi vero sint, nec assequi facile est, nec fas investigare. Nec enim servis licet herorum aut ingenium, aut rationes tenere, nisi quatenus ad obsequium necesse sit. Quodque maximum est, quo majorem ii laudem merentur, qui rerum humanae tractationem suscipiunt, eo gravius in alios pondus incumbit, qui ex alienis inutilibusque permultis gloriam auctiuntur. Quis enim, mi Aeschines, Socratem unquam audivit, aut celestibus de rebus disputantem, aut corrigendis moribus linearum figuræ discere suadentem? Nam musica quidem, aurium tenuis peritum illum suisce constat. At vero inter suos perpetuo, de honeste, fortitudine, justitia, ceterisque virtutibus disserebat. Enimvero bona hæc proprie humana vocabat; cetera vel ab hominibus capi non posse, vel proxima fabulis esse dicebat, cuiusmodi a sophistis ridicula pleraque cum supercilio tractari solerent. Nec alter faciebat ipse quam loquebatnr. Verum res ab eo gestas ad te, cui note satis illæ sunt, prescribi, ut injucundum tibi non esset, tamen ei longioris id temporis fuerit, et jam ipsas alibi perscrispimus. Convicti ergo isti vel acquiescent penitus, vel æquilitatis in parties aliquando concedant, quibus Socrates ille non placet, cui vivo sapientia testimonium deus ipse dedit, cuius necis auctores nullam pœnitendo sceleris expiandi rationem invenire poserunt.

Illiud vero præclarum, quod Ægyptum isti, et prodigiosam Pythagoræ sapientiam adamant:

quorum sunt sane quam inanis et inconstans erga Socratem voluntas fuerit, amor ille tyraunidis, et, pro temni frugalique victu, Sicula mensa immoderato abdomini serviens, manifeste palamque convinctus. » Hec Xenophon, Platонem subobsecere significans. At ipse Plato in *Repubлиca* quæ sequuntur de

gymnasticæ ac musicæ artibꝫ ab Socrate dicta commemurat.

746 CAPUT XIII.

De gymnasticæ ac musicæ artibꝫ. Ex Platone in Republica.

« Eequod tandem, inquit, disciplinæ genus, mi Glouco, animum ab iis, quæ sunt ad id quod est traducere ac transferre possit? Mihi quidem illud, dum loquor, in mentem venit. Nunquid nostros

(51) Οτι μὲν γάρ. Idem Xenophon, pag. 1000 B.

(52) Τῷ κρείττονι τῆς δυνάμεως, εἰς. Xenophontis interpres hæc ita mutat, τῷ κρείττονι τῆς δυνάμεως αὐτὰ σέβενται. Metuū nimirum τὸ σολοκοτανές.

Præcessit enim τὰ θεῖα, τοῦ sequitur αὐτοῖς. Quidam ergo similiiter oīo, quod sequitur, mutabat in oīa? Meo judicio, sollicitandum nihil est. Atticis enim, Xenophonti presertim et Platonii, familiarissimum, casus, genera modosque mutare, ubi potissimum significationis potius quam vocum rationem habendam existimat. Quid autem sunt τὰ θεῖα, nisi θεοί? Quod etiam τῷ κρείττονι, seu τῷ κρείττονι τῆς δυνάμεως, ita verū, majorem ob potestatem, vereor ut Xenophontis ex inente sit: aliqui dixisset, opinor, ἐπὶ τῷ κρείττονι, vel διὰ τὸ κρείττονι.

(53) Δούλος εἰδέναι, etc. Xenophon, δούλους δεῖ εἰδέναι, οἵς οὐδὲν πλέον τῆς ὑπηρεσίας προσήκει, quæ oratio plenior est.

(54) Τοσῷδε, etc. Vitiosum est quod apud Xenophont. in margine adnotatur, τόπον τοῦτο τοῦ.

(55) Οὐ τὸ περιττό. Ita Xenophon. Male in priori editione, ὃς τὸ περιττό.

(56) Σικελίωτις . . . τράπεζα. Plato ipse, qui latice hic a Xenophonte mordetur, lib. iii *De repub.* Socratem habet Adimanto sic loquenter: Σικελίωτας δὲ, ὡς φέλε, τράπεζαν, καὶ Σικελίκην ποικιλανθήν, ὡς, ξυκας, οὐκ αἰνεῖ, εἴπερ τοι τοῦτα δοκεῖ ὅρθως έχειν.

(57) Η δὲ οὐρ εἴη. Plato lib. vii *De repub.*, pag. 483 C Ficini Serrani autem 521 D.

Ilos reipublicæ custodes, in bellica exercitatione jam usque ab adolescentia necessario versatos esse debere jam diximus? — Duximus utique. — Ergo præter illud, habeat hoc etiam necesse est disciplina quam quærimus. — Quid tandem? — Uti ne bellicosis hominibus inutilis ea sit. Necesse id vero, inquit, si modo fieri potest. Atqui gymnastica ac musica artibus illos ante jam eruditissimus. — Sic est, inquit. — Gymnastica porro circa id quod oritur quoque interit tota versatur, corporum enim incremento ac diminutioni præstet. — Certe. — Non est igitur ea disciplina, quam quærimus. — Minime vero. — An forte musica illa sit, quæde superioris locuti sumus? At illa, inquit, si meministi, usum habet gymnastica in dissimili genere similitudinem: utpote quæ moribus tantum reipublicæ custodes informet, atque ut in concerto fieri solet, etiam quædam coherentiam, ac persimilem numeris compositionem suppeditet, non veram propriamque scientiam; atque in ipso dicendi genere alii quadam habeat moribus illis affinitatem, versusque narrationes a fahulosis distinguantur. Ceterum habet ea nihil, cuius nos cogitio ad aliquid perducat ejusmodi, quo nunc ab eo quæritur. — Me vero, inquam, admodum opportune mones: prorsus enim simile nihil habet. — Sed quid igitur, optime Glauco, tale esse possit? nam artes quidem omnes sordidae nobis et illiberales visæ sunt. — Ac merito quidem. — Tum, pluribus interjectis, ita prosequitur: « Dabimus operam, inquit, ne qui a nobis educantur, aliquid ab his ioc in genere perfectum minus maturumque doceantur; quodque non eo semper, quo tendere omnes debeant, referatur, uti iamjam de astronomia dicebamus. Ignoras tu vero, si nile quid aliud in harmonia homines istos agere? Quippe dum illos vocum sonorumque concentus, qui auribus percipiuntur, inter se metiendo componunt, inutilibus in rebus, quemadmodum et astronomi, studium operamque ponunt. Ita per deos, inquit; ac ridiculi plane sunt, dum frequentamenta nescio quæ 747 nominant, admotisque auribus vocem quasi proprius auctupantes: alii se in medio sonum aliquem exaudire, ac minimum illud, cuius in metiendo usus esse debeat, intervallum esse dictant; alii vero dubitant, quasi a vocibus illis jam similis quidam sonus existat. In quo utriusque menti aures anteponunt. Tu vero, inquam, alios illos admodum utiles arbitraris qui fidem perpetuo vexant, distendunt, claviculisque contorquent? Verum ne longius haec nos imago detinuerat, dum plectro pulsata fides aut affirmant, aut negant,

(58) Δεῖ δρα καὶ τοῦτο, etc. Ficinus, non ita, ut vi letar, auctoris ex sensu verili, oportet ergo hanc præterea superiori addere disciplinam, quam quærimus. Prosternit, non est propositum.

(59) Αὐτιστρος τῆς γυμναστικῆς. Sororem vocat lib. iii De repub., ubi oe musica ex professore di-putat: 'Ἄρ' οὖν, inquit, ἡ βελτίστη γυμναστική. Δέξεψῃ τις ὃν εἴη τῆς ἀπόλης μουσικῆς;

(60) Εδειτε. Quantum valeat musica πρὸς τὰ

Άγρα. — Δεῖ δρα καὶ τοῦτο (58) προσάρχειν τὸ μάθema, δητοῦμen, πρὸς ἐκεῖνων. — Τὸ ποιον; — Μή δηρηστον πολεμικοὺς ἀνδράσιν εἶναι. Δεῖ μέντος, ἔφη, επειδὸν τε. Γυμναστικὴ πη καὶ μουσικὴ ἐν τῷ πρόσθεν ἐπαιδεύσοντα ἡριν. — Ἡν ταῦτα, ἔφη. — Καὶ Γυμναστικὴ μέν που περὶ γιγνόμενον καὶ ἀπολύμενον τετεύτακε· σώματος γάρ αὐτῆς καὶ φύσεως ἀποτατεῖ. — Φανταστα. — Τούτο μὲν δὴ οὐκ ἂν εἴη δητοῦμen μάθema. — Οὐ τούτο μὲν δὴ ἄλλο μουσικὴ, δύνατον τὸ πρότερον δημιουρεῖν; 'Ἄλλ' ἡν ἐκεῖνη γ'. ἔφη, ἀντιστροφος τῆς γυμναστικῆς (59), εἰ μέρην, θεσις (60) παιδεύσοντα τοὺς φύλακας, κατὰ τε ἀρμόνιαν εὐαρμοσταν τινὰ, οὐκ ἐπιστήμην παραδίδοισα, καὶ κατὰ φύλαμδιν εὐρυθμίαν, ἐν τε τοῖς λόγοις ἔπειτα τούτων ἀδελφά ἔνη ἀτα ἔχουσα, καὶ διος μυθῶντας τῶν λόγων, καὶ δοις ἀληθινώτεροι ἔσαν. Μάθημα δὲ πρὸς τοιούτον εἶ μνησ, οἰονούν τὸν ζητεῖς, οὐδὲν δὴ τούτη. — Ἀκριβέστατα, ἡν δὲ τὸν, ἀναμυηνήσοις με. Τῷ γάρ δυνι τοιούτον οὐδὲν εἰχεν. — 'Ἄλλ', ὁ δαιμόνει Γλαύκων, τι ἂν εἴη τοιούτον; αἱ τε γάρ τέχναι βάνωσοι που διπασταί έδοξαν εἶναι. — Πῶς δ' οἱ; « Εἴδετης ποιῶν ἐπιτέλειγε: « Μήποτε αὐτῶν τιτάτελες ἐπιχειρίσται ἥμιν μανθάνειν, οἵς θρόφοιμεν, καὶ οὐκ ἔξησον ἔκεισαν ἀλι, οἱ πάντας δει ἀνήκειν, οἷον ἀρτι περὶ τὴν ἀστρονομίας ἐλέγομεν. « Η οὖσα οὐσία, δὲτι καὶ περὶ ἀρμόνιας ἔπειτον τοιούτον ποιεῖσθαι; τὰς γάρ ἀκονομένας αἱ συμφωνίας καὶ φθόγγους ἀλλήλους ἀναμετροῦνται, ἀνήντας ὡσπερ οἱ ἀστρονόμοι ποιῶσι. Νή τοις θεοίς, ἔφη, καὶ γελοίως τη πικνώματά ἔττα (61) ονομάζοντες, καὶ παραβάλλοντες τὰ δύο, οὓς ἐγιεῖνον φωνὴ θηρευμένον οἱ μὲν φωναὶ ήτι κατακούενται μέσον τινὰ τήχην, καὶ σμικρότατον εἶναι τοῦτο διάστημα, φετερτέον οἱ δὲ ἀμφισθοῦντες, ἡς δύοικοι ἥδη φεγγορόμενοι· ἀμφίστεροι δέται τοῦ νοῦ προστασίμενοι. Σὺ μὲν, ἡν δὲ τὸν, τοὺς χρηστοὺς λέγεις τοὺς ταῖς χορδαῖς πράγματα παρέχοντας, καὶ βασανίζοντας ἐπὶ τῶν κολλῶν, καὶ στρεβοῦντας. Ινα δὲ μὴ μαρκοτέρα ἡ εἰκόνων γῆγηται, πλήκτη τε πληγῶν γιγνομένων, καὶ κατηγραφαὶ πέρι, καὶ ἔκαρνησεως, καὶ ἀλαζονείας χορῶν, παύομαι τῆς εἰκόνος, καὶ οἱ φῆμι τούτους λέγον, ἀλλ' ἔκεινους, οὓς ἔραμεν νῦν δὲ περὶ ἀρμόνιας εἰρήσθαι (62). Ταῦτον γάρ ποιεῖσθαι τοῖς ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ. Τοὺς γάρ εν ταῖς ταῖς συμφωνίαις ταῖς ἀκονομέναις ἀριθμοῖς ζητοῦσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς πρόθιματα ἀνίστανται ἐπισκοπεῖν, τηνές ξύμφωνοι ἀριθμοί, καὶ τίνες οἱ, καὶ διὰ τι ἔκατεροι. » 'Ἄλλα γάρ καὶ ταῦθι ἥμιν πρὸ δύον κείσθω, ἀπολογούμενοι διτι μῆτρα δινοντας δρῆσι, καὶ τῆς τῶν τοιῶνδε ἀχρηστομαθείας ἀλιγωρήσαμεν. Σκεψώμεθα δητα λοιπὸν ἥδη δινωθεν ἀρξάμενοι, τὰς τῶν εἰρημένων Φυσικῶν φ-

ἥη, eod. lib. iii pluribus, ubi gymnasticam corporis, musicam animi propriam esse docet.

(61) Πλυκάρων δίττα, Gellius lib. i, cap.11: Quid enim foret ea τε inepius? si, ut planipedi solitarii, ita Gracchοι concionanti, numeros et modos, et frequentamenta varia tibiēcū incineret? Numeros δύομούς, modos μηδη, frequentamenta πικνώματα dixit.

(62) Ms., αριστεσθαι.

λοσόφων δογματικὲς πρὸς ἀλλήλους ἀντιδοξίας. Τρά- φει δὴ ἀδρόνος ἀπάντων, τῶν Πλατωνικῶν δύοι, καὶ Πυθαγορέων, τῶν τε ἔτι πρεσβυτέρων Φυσικῶν φιλοσόφων ἐπικεκλημένων, καὶ αὐτῶν τῶν νεωτέρων Περιπατητικῶν τε καὶ Στοιχιῶν, καὶ Ἐπικουρείων τὰς δόξας συναγαγόντων διδούταρχος, τοῖς ἐπέγραψεν Περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογμάτων. Ἐξ ὧν παραθήσομαι ταῦτα.

οὐρεμ utrique tales habeantur. » Hæcnenus Plato. Atque hæc a nobis etiam premissa sunt, ex quibus accusatores nostri intelligent, non sine maturo consilio nos inanis rerum ejusmodi studia neglexisse. Jam vero pugnantia illa philosophorum quos Physicos vocant, decreta altius repetendo spectemus. Complectitur sane Plutarchus philosophorum simul omnium tam Platonicorum, quam Pythagororum, necnon antiquiorum etiam illorum, qui Physici dicti sunt, unaque recentiorum, tam Peripateticorum, quam Stoicorum, et Epicureorum sententias, eo libro quem *De philosophorum decessis ad res physicas pertinentibus conscripsit*. Ego hæc tantum dabo.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Δόξαι φιλοσόφων περὶ ἀρχῶν. Ἀπὸ τῶν Πλουτάρχου ἐτῷ τῷ Περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογμάτων.

« Θαλῆς δὲ Μιλήσιος (63), εἰς τῶν ἄπτα Σοφῶν, ἀρχὴ τῶν δυτικῶν ἀπεργήσατο εἶναι τὸ θάρος. Δοκεῖ δὲ δὸντος οὗτος ἀρχαῖ τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἡ θεωρητικὴ αἱρέσις προσηγορεύθη. Ἐγένοντο γὰρ πάλιστας διαδοχαῖ. Φιλοσόφησαν δὲ ἐν Αἴγυπτῳ, προσύπετρος ἥλθεντος Μίλητον. Ἐξ ὅπερος δέ φησι πάντα εἶναι, καὶ εἰς θάρον πάντα ἀναλογεῖσθαι. Εποχάζει τὸ δέκατον τοῦτον πρώτον, διτούς πάντων δύονταν ἡ γονὴ ἀρχῆς τοῖς, ὡρὰ δύοντας οὐτοῖς εἰλθεῖ καὶ τὰ πάντα ἐξ ὑγροῦ τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Δεύτερον, διτούς τὰ πάντα τὰ φυτὰ ὡρῆρη τρέψεται τε καὶ καρποφορεῖ ἀμύρινα δὲ ἔηραντας. Τρίτον δὲ, διτούς καὶ αὐτὸν τὸ πῦρ τὸ τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τῶν δύοτον ταῖς τῶν δύοταν ἀναθυμιάσασι τρέψεται, καὶ αὐτὸς δὲ κλαμός. Διτούς τοῦτο καὶ Ὁμηρος ταῦτη τὴν γένεσιν ὑποτίθεται περὶ τοῦ θάρος.»

Ὀκεανὸς (64), δοκεῖ τένεσις πάντεσσι τετυκτεῖσθαι.

Ταῦτα μὲν δὲ Θαλῆς. Ἀναξιμανδρὸς δὲ δὲ Μιλήσιος φησι τῶν δυτικῶν τὴν ἀρχὴν εἶναι τὸ ἀπειρον. «Ἐκ τὰς τούτων πάντα γίνεσθαι, καὶ εἰς τοῦτο πάντα φύειρεσθαι. Διὸ καὶ γεννᾶσθαι ἀπειρους κόσμους, καὶ πάλιν φύειρεσθαι εἰς τὸ, ἐξ οὐ γίνεται. Λέγει δὲ οὖν, δύοτα τὸ ἀπειρον ἔστον, ἵνα μηδὲν ἐλλείπῃ καὶ ἡ γένεσις (65) ἡ ὑφισταμένη. Ἀμαρτάνει δὲ καὶ οὗτος, μὴ λέγων, ἃ ἔστι τὸ ἀπειρον, πότερον δῆρ ἔστον, ἢ θάρος, ἢ γῆ, ἢ δύλια τινὰ σώματα. Ἀμαρτάνει οὖν τὴν μὲν ὄλην ἀποφανόμενος, τὸ δὲ ποιούντον αὐτον ἀνατρέψων. Τὸ γὰρ ἀπειρον οὐδὲν δῆλον ἢ ὅλη ἔστιν οὐδὲντας δε τὴν ὄλην εἶναι ἐνεργεῖται (66), ἐλών μη τὸ ποιούντον ὑπόθεται (67). Ἀναξιμένος δὲ δὲ Μιλήσιος ἀρχὴν τῶν δυτικῶν τὸν δέρα ἀπεργήσατο. ἐκ γὰρ τούτου

(63) Θαλῆς δὲ Μιλήσιος. Plutarch. *De placitis philosoph.,* pag. 875 D.

(64) Οκεανὸς. Homer. *Iliad. Σ.* 246.

(65) Καὶ ἡ τένεσις. Plutarch. non habet illud καὶ, sed ista conjungit, ἵνα μηδὲν ἐλλείπῃ ἡ γένεσις, etc. Melius. Καὶ tamea retineri optime potest, modo sequatur δὲ, pro δὲ, quod mihi magis probatur.

A aut superbis refragantur, mittam eam modo : tantum dicam nou jam istos, sed alios illos potius, de quibus paulo ante loquebamur, musicas praecipiores diligendos esse. Nam isti quidem id ipsum quod astronomi faciunt, dum ita concentus ejus qui aure percipitur numeros attendunt, ut nunquam ad veras illas quæstiones veniant : quinam e numeris inter se convenient, quive secus ; et quam-

obrem utique tales habeantur. » Hæcnenus Plato. Atque hæc a nobis etiam premissa sunt, ex quibus accusatores nostri intelligent, non sine maturo consilio nos inanis rerum ejusmodi studia neglexisse. Jam vero pugnantia illa philosophorum quos Physicos vocant, decreta altius repetendo spectemus. Complectitur sane Plutarchus philosophorum simul omnium tam Platonicorum, quam Pythagororum, necnon antiquiorum etiam illorum, qui Physici dicti sunt, unaque recentiorum, tam Peripateticorum, quam Stoicorum, et Epicureorum sententias, eo libro quem *De philosophorum decessis ad res physicas pertinentibus conscripsit*. Ego hæc tantum dabo.

B

CAPUT XIV.

Philosophorum de principiis sententiae. Ex Plutarchi libro, quem De philosophorum decessis ad res physicas pertinentibus conscripsit.

« Thales Milesius, ἀνquit, septem Sapientum unns, rerum principium aquam esse pronuntiavit. Is et philosophia initium, et Ionicæ secte 748 nomen dedisse videtur, a quo plures deinceps successiones propagatae sunt. Idem post navatam in Ägypto philosophia operam, Miletum rediit iam senior. Porro, ut ex aqua nata esse omnia, et in aquam omnia dissolvi statuat, his conjecturis adducitur. Primum, semen animantium omnium principium, humidum est : probabile igitur est ex humore omnia principiumducere. Deinde, humore stirpes aluntur omnes : ex eo fecunditatem hauriunt ; eo si careant, exarescant. Tertio, ipse quoque solis ac reliquorum astrorum ignis, mundusque adeo totus aquarum exhalationibus alitur. Itaque Homerus etiam hos rerum ortus aquæ proprios esse ponit, hoc versu,

Oceanum cunctis præbentem exordia rebus.

Hæc Thales. Anaximander itidem Milesius, rerum principium esse vult infinitum. Quippe cum inde nasci omnia, tum eodem omnia redire, dum intereunt. Quare mundos infinitos generari vicissim, ac vicissim in illud intereundo dissolvvi, ex quo primum exsterint. Enimvero infinitum esse præterea docet, ne quid unquam deficiat, ac rerum ortus aliquid semper habeat quo nitatur. Sed hoc peccat ille, quod infinitum quid sit non aperit ; utrum acr, an aqua, vel terra, vel alia quædam corpora. Peccat præterea, dum materiam ita ponit, ut causam tollat efficientem. Nam infinitum quidem aliud nihil quam materia est ; materia vero, nisi causa efficiens adseritur, re ipsa et actu esse non

(66) Ένεργεῖσθαι. Hoc malo quam ἐνέργεια, ut est apud Plutarchum, ubi Latinus interpres hæc verba, οὐ δύναται δε τὴν ὄλην εἶναι ἐνέργεια τερτιοῦ materialis rem creare nullam potest. Plutarchi meus nunquam iusta fuit.

(67) Υπόθεται. Plutarch., υπόθεται. Utrumque defendi potest ; υπόθεται tamen magis placet.

potest. Anaximenes inidem Mileto, seren ejus. **A** τὰ πάντα γίνεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν πάντα ἀνάλισθαι. Οἶον ἡ ψυχὴ, φρον., ἡ ἡμετέρα, ἀήρ ἐστι (68). συ-
κρατεῖ γάρ ἡμᾶς· καὶ ἔπον δὲ τὸν κόσμον πνεῦμα
καὶ ἀήρ ἐκπεριέχει. Λέγεται δὲ συνωνύμος ἀήρ καὶ
πνεῦμα. Ἀμαρτάνει δὲ καὶ οὐτος, ἐξ ἀπλοῦ καὶ μο-
νοειδοῦς ἀέρος· καὶ πνεύματος δοκῶν συνιστάναι τὸ
ζῶν. Ἀδύνατον γάρ ἀρχὴν μιαν τὴν ὑπὸν τῶν δυνη-
τῶν ποστῆναι (69). ἀλλὰ καὶ εἰς ποιοὺς εἴσιον χρὴ τιθέ-
ναι. Οἷον οὐκ ἀργούς ἀρχεῖ πρὸς τὸ ἕκπτωτα γενέ-
σθαι, ἐπειδὴ τοιοῦν ἥτις τοῦτον ἔστιν ὁ ἀργυροῦ-
πος· δύοις καὶ ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ, καὶ ἔξιλον, καὶ τῆς
ἄλλης ὄλης. Ἡράκλειτος (70) καὶ Ἰππαστος ὁ Μετα-
ποντίνος ἀρχὴν τῶν πάντων τὸ πῦρ. Ἐκ τοῦ πυρὸς
γάρ τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς πῦρ πάντα τελευτὴ
λέγουσι· τούτοις δὲ κατασκευνούμενοι, κορμοποιεῖσθαι
τὰ πάντα. Πρώτον μὲν γάρ τὸ παχυμέρεστον αὐτοῦ
εἰς αὐτὸν συστελλόμενον τὴν γίγνεται (71). Επειτα ἀνα-
χαλαμένην τὴν γῆν ὑπὸ τοῦ πυρὸς φύεται, ὅπου ἀπο-
τελεῖσθαι· ἀναθυμιάμενον δὲ σάρπα γίνεσθαι. Πάλιν δὲ
εὖς κόσμον καὶ πάντα τὰ σώματα ὑπὸ πυρὸς ἀναλύ-
σθαι (72) ἐν τῇ ἐκπυρώσει. Ἀρχὴ οὖν τὸ πῦρ, δι-
ὰ τούτου τὰ πάντα· τέλος δὲ, διὰ εἰς τοῦτο ἀναλύεται
τὰ πάντα. Δημόκριτος (73), φημὶ πλεῖστος Ἐπί-
κουρος ἡρούληστος, ἀρχής τῶν δυνητῶν σώματα δύον,
λόγη δὲ θεωρητά, ἀμέτοχα κενοῦ, ἀγένητα, αἴσια,
ἀσφαρτα, οὐδὲ θραυσθῆνα δυνάμενα, οὔτε διεπιλασμού
ἐκ τῶν μερῶν λαβεῖν, οὔτε ἀλλοιωθῆναι, είναι δὲ
αὐτὸλιγή θεωρητά. Ταῦτα μέντοι κινεῖσθαι ἐν τῷ
κενῷ, καὶ διὰ τοῦ κενοῦ είναι δὲ καὶ αὐτὸν τὸ κενὸν
διπλιόν, καὶ τὰ σώματα διπλεῖρα. Συμβεβήκενται δὲ
τοῖς σώμασι τρία τάπτα, σχήματα, μέγεθος, βάρος·
ἀλλ᾽ δὲ μὲν Δημόκριτος· Ελεύθερος δύο, μέγεθος, καὶ
σχῆμα· δὲ δὲ Ἐπίκουρος τούτοις καὶ τρίτον. βάρος,
προστίθηκεν. Ἄναγκη γάρ φησι, κινεῖσθαι τὰ σώματα
τῇ τοῦ βάρους πληγῇ, ἐπειδὲ οὐ κινηθῆσται. Είναι δὲ
τὰ σχήματα αὐτῶν διόδια περιληπτά οὐκ ἀπαιρα-
μένη γάρ τοι μήτε ἀγκιστροειδεῖς, μήτε τριποτε-
δεῖς, μήτε κρικοειδεῖς· ταῦτα γάρ τὰ σχήματα δύον
εἰσθρυστα, αἱ δὲ ἀποροὶ ἀπαθεῖς, διθραυστοί· τοις δὲ
ἔχεται σχήματα, λόγοι θεωρητά. Καὶ εἰρηται ἀπο-
δομος, οὐδὲ διτὸν ἐλαχιστόν, ἀλλ᾽ διτὸν οὐδὲ δύοτα τρι-
θύμια, ἀπαθής οὐδα καὶ ἀμέτοχος κενοῦ· ὅπει δὲν
εἰστι (74) ἀπομον., διθραυστον, λέγει ἀπαθή (75), ἀμέ-
τοχον κενοῦ. Οτι δέ ἐστιν ἀπομον., σαρπεῖ· καὶ γάρ
δέστι στοιχεῖα, καὶ ζῶα κενά, καὶ ἡ μονάς. Ἐμπε-
κλῆς Μέτιονος, Ἀκραγαντίνος, τέτταρα μὲν στοιχεῖα,

(68) Ἀνὴρ ἐστι, εἰτ. Plutarch., ἀήρ ούσα συγχρή-
τεῖ ἡμᾶς· καὶ ἔπον τὸν κόσμον.

(69) Τῶν δρεπών ὑποστήνειν. Plutarch., τῶν δυ-
νητῶν, ἐξ ἡς πάντα, ὑποστήνειν, γῳδ significantius
videtur.

(70) Ἡράκλειτος. Præterit Eusebius, Anaxagoram, Archelaos et Pythagoram; quid secutus, non video, nisi quod paulo post. pag. 750, Anaxagoras sententiam pluribus ex Platone tradidit esse; at de Archelao et Pythagora nihil.

(71) Γῆ γίγνεται. Facilius erat conjectura, reponendum γῆν γίνεσθαι, quam lectionem Plutarchus representat.

(72) ἀναλογούσθαι. Quid si ἀναλύεσθαι?

(73) Δημόκριτος. Apud Plutarchum ita leges: Ἐπίκουρος Νεολάδης, Ἀθναλος, κατά Δημόκριτον φιλοσοφήσας, ἔψη τὰς ἀρχὰς τῶν δυνητῶν, σώματα λόγη θεωρητά, εἰτ. Porro certum est Epicurum longe Democrito juniorum fuisse: quot lamen annis post eum natus fuerit, eo incertum manet, quod minus constans reperiatur chronologorum de Democriti ortu interitusque sententia. Adi Petavium nostrum tomo II De doctrina temporum in Paralipomenis, pag. 862, 863.

(74) Forte add. τις.

(75) Λέγει ἀπαθή. Melius Plutarch., λέγει, καὶ ἀπαθή.

πῦρ, δέρα, θύωρ, γῆν, δύο δὲ ἀρχικὰς δυνάμεις, φτιάσαι τα καὶ νεῖκος, ὃν τὸ μὲν ἔστιν ἐνωτική, τὸ δὲ διατετικόν. Φθονὸς δὲ οὐτῶν·

κατελ, nec perpessio quidquam aut inanis subire. Esse vero atomos vel ex eo liquere, quod elementa p̄petua, quod inane animantes, et unitatem esse constet. Empedocles Metonis filius, Agricnatus, elementa quatuor, ignem, aerem, aquam et terram, principia duo, amicitiam et contentionem assignat, et amicitiam quidem usiandi, contentioam durimeudi vim babere docet, his versibus,

*Τούραρ τὸν σάντων φίλοντα πρώτον δίκουον·
Ζεὺς αἰδηρός. Ἡρός τε φερέσθιος, ἢντος Ἀθωνίτην.
Νηστὸς δέ, η διαφρόνος τέλτηρος κρυπτώματα βρότειρος.*

Δια μὲν γάρ λέγει τὴν ζέσιν καὶ τὸν αἰθέρα, "Ἡραν δὲ φερέσθιον τὸν ἀέρα, τὴν γῆν τὸν Ἀθωνέα, Νηστὸν δὲ καὶ κρυπτώματα βρότειρον, οἰστεν τὸ σπέρμα καὶ τὸ θύρων· τοσαύτη μὲν τὸν πρώτον θυσιών φυλασσόντων διεφωνα: τοισάντη δὲ αἴτων καὶ τὸ περὶ ἄρχων δέκα, οὐ Θεον, οὐ ποιητὴν, οὐ δημιουργὸν, οὐδὲ τὸν διὸν αἴτιον, οὐδὲ μήνα θεοῖς, οὐδὲ δυσμάτων δυνάμεις, οὐ νοεράς φύσεις, οὐ λογικὰς οὐσίας, οὐδὲ θλάσις τι τὸν ἑκτὸν αἰσθήσαν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὑποθεμένων. Μόνος δὲ οὖν πρώτος Ἑλλήνος Ἀναξαργόρας μνημονεύεται ἐν τοῖς περὶ ἄρχων λόγοις νῦν τὸν πάντων αἴτιον ἀποφήνασθαι. Φασὶ γοῦν, ὃς δέ οὗτος μάλιστα παρὰ τοὺς πρὸ αἰτοῦ θευμάτων φυσιολαγίαν μηδέδοντος (76) γέ τοι τὴν ἐκαντοῦ χώραν δὲ αἴτην εἴσατο, τόν τε περὶ ἄρχων λόγον πρώτος Ἑλλήνος διηρθρώσαν. Οὐ γάρ μόνον περὶ τῇς πάντων αἰσθάσις ἀπεψήνατο, ὃς εἰ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ καναύντος αἴτην αἴτιον. "Ὕπη γάρ ἐν ἀρχῇ (77), φησὶν, δροῦ τὰ πράγματα πεφυρμένα· Νοῦς δέ, εἰσελθὼν, αὐτὸς ἐν τῆς ἀταξίᾳ εἰς τάξιν ἡγαγεῖ. Θυμάτων δὲ ἔσται, ὃς οὗτος πρώτων παρ' Ἑλλησι πούντον θεολογήσας τὸν τρόπον, δέδας· Ἀθηναῖος δέος εἶναι, δεῖται μὴ τὸν ἥκιον ἐθεολόγησε, τὸν δὲ ἥκιον ποιητὴν, μικροῦ δεῖν καταλευσθεῖς θύσαν. Λέγεται δὲ μηδὲ οὗτος σῶν φυλάξῃ τὸ δύγμα. Ἐπιστήσαι μὲν γάρ νοῦν τοῖς πᾶσι, οὐκέτι δὲ κατὰ νοῦν καὶ λογισμὸν τὴν περὶ τῶν δυνάμων ἀποδῦναι φυσιολογίαν. Ἐπάκουσον δέ οὖν, οὐτα δὲ Σωκράτης ἐν τῷ Πλάτωνος Περὶ γύναις αἴτιαι τῶν δυνάμων τὸν τούτον.

rationisque regula minime disputaret. Enimvero Platonis *De animo*, a Socrate virtus tribuantur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ τῆς Ἀραξαργόρου δύνης. Απὸ τῶν Σωκράτεων δὲ τὸν Πλάτωνος Περὶ φύσης.

* Ἄλλοι δικούσας (78) μέν ποτε ἐκ βαθίου ταῖς, ὁς ἦρη, Ἀναξαργόρου, ἀναγνώσκοντος, καὶ λέγοντος, ὃς δέρα νοῦς ἔστιν διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἴτιον, τοιτῇ δὴ τῇ αἰτίᾳ ήσθην τε, καὶ δέος μοι τρόπον τινὰ εὖ ἔχειν τὸ, τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον, καὶ

A minimum quiddam sit, sed quod secari, utpote neq; patibilis, nec ullo modo vacua, non possit. Ita qui atomum dicat, rem ab eo dici, que nec frangi possunt. Esse vero atomos vel ex eo liquere, quod elementa p̄petua, quod inane animantes, et unitatem esse constet. Empedocles Metonis filius, Agricnatus, elementa quatuor, ignem, aerem, aquam et terram, principia duo, amicitiam et contentionem assignat, et amicitiam quidem usiandi, contentioam durimeudi vim babere docet, his versibus,

*Retrum radices in primis quatuor audi.
Jupiter aetherius, vitalis Juno, profundi
Pluto pater, Nestis lacrymas mortalibus ultra
Infandens scatensis.*

750 Quippe Jovis nomine ardorem atque aetherem, Junonis vitalis aerem, Plutonis terram, Nestis denique seatebraque mortalis semen et aquam significat. Et primorum Physicorum dissensio fuit, ea de principiis opinio, qui non Deum, non effec- torem, non molitorem ullum, non aliquem universitatis auctorem, imo, ne deos quidem, nec incorporeas, spirituales rationisque participes naturas, denique nihil omnino quod sensuum fines captumque snperet, in principiis numerarunt. Sane Graecorum omnium principem Anaxagoram, in suis de principiis disputationibus, mentem rerum univer-sarum causam posuisse ferunt. Et vero superiores omnes quantum in physiologe studio superarit, vel ex eo intelligi quod agros ipse suos magnitudine passionis uberrimos ejus amore reliquerit, Graecoru-mique primus de principiis enucleata disputari. Nec enim tantum de natura rerum omnium, ut superiores illi, sed etiam de causa que illam moveat pronuntiavit. Erant enim, inquit ille, initio cuncta permista. Mens autem, ea permeans, in ordinem ex illa perturbatione digesit. Iu quo sane permixtum illud est, qui princeps apud Graecos eam theologie rationem intulerat, eum Atheniensilus, quod non iam solem, at solis ipsius effectorem Deum statueret, atbeum esse visum, ac propterea parum abfuisse quin ab iis lapidibus necaretur. Verumtamen ne ipse quidem sanum illud suum dogma retinuisse fertur. Mentem enim cunctis ita præficiens, ut tamen de rerum natura ex mentis audisia, quenam ipsi hoc in genere, in dialogo

CAPUT XV.

D *De opinione Anaxagoræ, Ex Socratis disputatione apud Platonom in dialogo De animo.*

* At vero, inquit ille, cum aliquem aliquando ex libro quodam, quem Anaxagoræ esse dicebat, legem audiri semet, mentem omnium effectricem regere ac moderari omnia, equidem hoc in causæ genere summa cum volupitate acquievi, quod ex

δος; * Εὐθῆμει, ξφον, ἐμοὶ γάρ καὶ σφόδρα μέλει τῆς πατερίδος, * δεῖξα τὸν οὐρανὸν. Digna vox meliore lingua, meliore sensu.

(77) *Hr γάρ ἐτρ. ἀρχῇ.* Plutarchus supra, p. 876 D, hæc paulo aliter: "Ἄρχεται δὲ οὐτῶν, inquit: Όμοι πάντα χρήματα ἦν, νοῦς δὲ αὐτὰ δέρε, καὶ διεκόπει τὰ χρήματα λέγων, τὰ πράγματα. Consule Diogenem.

(78) Α.Ι.Ι. δικούσας. Platonis locus est in Phædone, pag. 393 C Ficini.

eo. **751** si verum modo esset, futurum putarem, A uti moderatrix illa mens cuncta disponeret, ac prout optimum singulis esset futurum, suo queque loco et ordine collocaret. Enimvero si causam nosse quis velit, quomobrem hoc eoce modo singula vel nascantur, vel intereant, vel omnino sint: de singulis etiam illi statuendum esse, quo queque modo vel futura sint optime, vel optime subitura quidlibet atque factura. Quare, aliud homini aut de se ipso, aut de ceteris omnibus pervidendum esse nihil, quam quid præstantissimum sit atque optimum: simul tamen ei, quod deterrium quoque sit, necessario cognoscendum esse, quod eadem scientia in utroque versetur. Haec mecum ipse reputans, eum me aliquando præceptorem, qui mihi plane iu causa rerum assignanda satisfaceret, Aua- xagoram nauctum esse, jucundissime cogitabam. Ex eo quippe intellecturum me primum esse, uirum plaus sit an rotunda terra; tum hoc ubi statuisset, futurum, ut causam ac necessitatim vim explicaret, quodque optimum esset dicendo complexus, terræ quoque, talis ut esset, optimum esse ostenderet. Ita, si quidem eam in medio sitam esse diceret, quomobrem hic ei situs optimus esset, exponeret. Quia si ex illo perspicue discerem, sic animo plane comparatus eram, nullum ut præterea causæ genus aliud esse statuerem. Smiliter ex eodem me postea de sole, luna, ceterisque sideribus quæsitum esse decreveram, qua velocitas inter se, qua conversionum proportione moverentur, ceteraque id genus, qua optima cuique vel efficieui ratio, vel subeundi esset. Nec enim unquam in animum induxissem, cum menem illa regere ac moderari dixisset, aliam deinde causam assignaturum eum esse, quam ut quo se modo haberent, eo se quam optime habere confirmaret. Quin ubi et causam singulis propriam, et quod optimum cuique foret, æqualiter statuisset, tum vero quidnam sinul omnibus conduceret, universe definiturum. Quam ego spem ut ne maximo quidem pretio permutassem, ita libros illos vehementi quadam arreptos studio, quam celerrime poteram evolvebam, ut quid optimum esset, quidve deterrium, quam citissime cognoscerem. Hac ergo spe tam egregia, mi Cebes, incitatus atque ardens serebar. At vero, dum legeudo progredior, hominem video mente nusquam uti, ornatusque rerum causas afferre nullas, sed tantum ad quædam aeris, vel ætheris, vel aquarum, similiisque genera, tanquam ad originem absurde omnia revocare. In quo perinde inibi facere visus est, **752** ac si quis Socratem quidquid agat, mente agere cum diceret, idem quo agerem causas exponens singulorum, ita dictaret:

(79) Τιθέται. Ita malum ex Platone, quam τιθένται, ut in priori edit.

(80) Έχει δὲ προτότ. Plato uterque. Ἐπειδή. Sed præstat ἐπειδή, quod hic pro ἀλλά, vel ἐπειδή usurpat. Quomodo a Plutarcho precipue sumitur, ui iam Stephanus in notis observavit. Sic et apud

ἡ γῆσαμνην, εἰ τοῦτο οὖτας ἔχει, τὸν γε νῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν, καὶ ἔκαστον τεθέναι (79) δῆτα δὲ βέλτιστα ἔχῃ. Εἰ δὲν τις βούλοιτο τὴν αἰτίαν εὑρεῖν περὶ ἔκαστου, δῆτα ἡ γίνεται, ἡ ἀποδίλυται. ή δέται, τοῦτο δὲν περὶ αὐτοῦ εὑρεῖν, δῆτα βέλτιστον ἔστιν αὐτὸν ἡ εἶναι, ἡ ἀλλο ὅτιον πάσχειν, ἡ ποιεῖν. Ἐκ δῆτού λόγου τούτου οὐδὲν ἀλλο σκοπεῖν προσήκειν ἀνθρώπῳ καὶ περὶ αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἡ τὸ δρίστον καὶ τὸ βέλτιστον. Ἀναγκαῖον δῆτα εἶναι τὸν αὐτὸν τούτον καὶ τὸ χείρον εἰδέναι τὴν αὐτὴν τάρ περιειπτήμην περὶ αὐτῶν. Ταῦτα δῆτα λογιζόμενος, διπλονος εὐρηκέναι ὑμένιον διδάσκαλον τῆς αἰτίας περὶ τῶν δηνῶν κατὰ νῦν ἔμαυτῷ, τὸν Ἀναξάργοραν καὶ μοι φράσαν πρώτον μὲν πότερον ἡ γῆ πλατεῖα ἔστιν, ἡ στρογγύλη ἐπισθῆ ὃ φράσειν. B ἐπακινηγήσονται τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀνάγκην, λέγοντα τὸ δμενόν, καὶ δὲ αὐτὴν δμενόν ἦν τοιαύτην εἶναι. Καὶ εἰν μέσῳ φαῖ περὶ εἶναι αὐτῆς, ἐπακινηγήσονται, ὃς δμενόν ἦν αὐτὴν ἐν μέσῳ εἶναι. Καὶ εἴ μοι ταῦτα ἀπορείνοτο, παρεκευάσμην ὃς οὐδέτι ὑποθήσμενος αἰτίας ἀλλο εἰδος. Καὶ δῆτα καὶ περὶ τὴλευ παρεκευάσμην ὡσαύτως πεισμόνος, καὶ οὐδὴν τε, καὶ τῶν ἄλλων διπλων, τάχος τε περὶ πρὸς ἀλληλα, καὶ τροπῶν, καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων, πᾶς ποτε ταῦτ' δμενόν ἔστιν ἔκαστον καὶ ποιεῖν, καὶ πάσχειν ἢ πάσχειν. Οὐ γάρ δὲ ποτε αὐτὸν ὑμην, φάσκοντά τε δὲν νῦν αὐτὰ κεχωμῆσθαι, ἀλλαγει τινὰ αὐτοὺς αἰτίαν ἐπενεγκεῖν, ἡ δὲ βέλτιστον αὐτά οὖτας ἔχειν ἔστιν, ὡς ἔχει. Ἐκάστη δὲν αὐτῶν ἀποδίλυτα τὴν αἰτίαν, καὶ κοινῇ κάπι τὸ ἔκαστον βέλτιστον, ὑμένιον καὶ τὸ κοινὸν ποτὸν ἐπιδιηγήσονται ἀγάθον. Καὶ οὐδὲ δὲν ἀπεδόμην πολλοὶ τὰς ἀλητίας ἀλλὰ πάντα σπουδῇ λαβῶν τὰς βιβλίους, ὃς τάχιστα οἶστε τὸ ἡναγείνωσκον, τὸν ὃς τάχιστα εἰδέναι τὸ βέλτιστον καὶ τὸ χείρον. Ἀπὸ δῆτα θαυμαστῆς, ὃ ἐταίρε, ἐπλίθος ψύχμην φερόμενος. Ἐπειδὲ προῖδην (80), καὶ ἀναγινωσκων, ὁρῶ δινδρα τῷ μὲν νῷ οὐδὲν κράμενον, οὐδὲ τινας αἰτίας ἐπαπούμενον εἰς τὸ διακομεῖν τὰ πράγματα, ἀφεῖς δὲ, καὶ αἰθέρας, καὶ οὐδετα αἰτιώμενον, καὶ μᾶλλον πολλὰ καὶ ἀπότα. Καὶ μοι οὐδεξιν δμοιστατον πεισθέναι, διόπερ δὲν εἰ τις λέγων, δὲι Σωκράτης πάντα δια πράττει, νῷ πράττει, κάπειται ἐπιχειρήσας λέγειν τὰς αἰτίας ἔκαστων ὧν πράττω, λέγοι πρώτον μὲν δὲν ἔνθάδε διὰ ταῦτα νῦν κάθημαι, δὲι σύγκειται μοι τὸ σῶμα ἐξ δυτῶν καὶ νεύρων καὶ τὰ μὲν δοτὰ τοῖς στερεῖς, καὶ διαφυάς ἔχει χωρὶς τὸ ἀλληλῶν τὰ δὲ νεύρα, οἷα ἐπιτενέσια καὶ ἀνεσθα, πειραματέχοντα τὰ δοτὰ μετά τῶν σαρκῶν τα καὶ δέρματος, δι συνέχει αὐτά. Αἰωρούμενον δὲν τῶν δυτῶν ἐν ταῖς αὐτῶν ἔμβολαις, καλῶντα καὶ συντείνοντα τὰ νεύρα, κάρπτεσθαι που τοιεὶ οὖν τε εἶναι ἐμπὶ τὰ νῦν τὰ μελῖτα καὶ διὰ ταῦτην τὴν αἰτίαν συγχαραφθεὶς ἔνθάδε κάθημαι. Καὶ αὖ περὶ τοῦ δι-

Herodot. I. ii. pag. 14: Ἐπειδὲ οὐδὲν νεανίας ἀποπειρούμενος, λέγει τὰ πρώτα μὲν διὰ τῆς οἰκουμένης. Id est, Inde vel tum igitur dimissos adolescentes, primum quidem cultam regionem peragrasse, ubi oratio, quemadmodum et hic, nisi επειδή eo modo sumeretur, esse prorsus ἀγαπόφοιτος.

λέγεσθαι ὑπὸ ἄτερας τοιάδε αἰτίας λέγος, φωνάς περ, καὶ δέρας, καὶ ἀκούς, καὶ ἀλλὰ διπλα μηρά τοιάτα αἰτιώμενος, ἀμελήσας τὰς ὡς ἀληθῶς αἰτίας λέγειν δι. ἐπειδὴ Ἀθηναῖος ἔδοξε, βέλτιον εἶναι ἐμοῦ καταψήφισασθαι, διὰ ταῦτα δῆ καὶ ἐμοὶ βέλτιον αὐτὸν δέδοκται ἐνθάδε καθῆσθαι, καὶ δικαιότερον παραμένοντα ὑπέχειν τὴν δίκην, ἣν ἀν καλεύσωσιν. Ἐπειδὴ τὸν κύνα, ὃς ἐγόμαι, πάλαι ἀν ταῦτα τὰ νεῦρα καὶ τὰ δότην ἢ περὶ Μέγαρας ἢ περὶ Βοιωτῶν ἦν, ὅποι δέξες φερόμενα τοῦ βελτίστου, εἰ μὴ δικαιότερον δημητριοῦ καὶ κάλλιον εἴναι, πρὸ τοῦ φεύγειν τε καὶ ἀποδημάτειν, ὑπέκειν τῇ πόλει δίκην ἦν τινα ἀν τάττη. Ἄλλα αἰτία μὲν τὰ τοιάτα καλεῖν λίαν διτονον. Εἰ δὲ τις λέγει, διὰ δικοὺς τὰ τοιάτα καλεῖν, καὶ δότα, καὶ νεῦρα, καὶ δοσα διπλα ἔχων, σύν ἀν οἰς τε ἡν ποιεῖν τὰ δόξαντά μοι, ἀληθῆ δὲν λέγος ὡς μάντοι διὰ ταῦτα ποιῶ δὲ ποιῶ, καὶ ταῦθ' ἀν πράττω, ἀλλ' οὐ τῇ τοῦ βελτίστου αἱρέσαι, πωλή ἀν καὶ μακρὰ φρεμυμά εἴναι τοῦ λόγου. » Εἴτα ἐπιλέγει· « Διὸ δῆ καὶ δέ μέν τις δίνηται περιτίθεις (81) τῇ γῇ, ὅποι τοῦ οὐρανοῦ μάνειν δῆ ποιεῖ τὴν γῆν δὲ ἀστέρων καρδίην πλατείας βάθρον τὸν ἀέρα (82) ὑπερέβειν τὴν δὲ τοῦ ὡς οἴνων τε βέλτιστα αἰτία τεθῆναι δύναμιν, οὗτων νῦν κείσθαι, ταύτην οὔτε ζητοῦσιν, οὔτε τινὰ οἰνοταῖς δαιμονίον ισχὺν ἔχειν ἀλλὰ ἥγονται τούτου ἀν ποτε· «Ἀτλανταὶ λογοτέροις, καὶ ἀνανταύτοις, καὶ μᾶλλον ἀπάντα συνέχοντα ἀκευρεῖν καὶ ὡς ἀληθῶς, τὸ ἄγαθον καὶ δέοντας ἔνδειν καὶ συνέχειν οὐδὲν οἰνοταῖς. » Τοσαῦτ' ὁ Σωκράτης περὶ τῆς Ἀναξαγόρου δόξης. « Ήν δὲ Ἀναξαγόρον μὲν διάδοχος, τῆς τε διατριβῆς δικού καὶ τῆς δόξης, Ἀρχελαος. Ἀρχελάου δὲ ἀκούσθη τεγονένας λέγεται Σωκράτης. Πλήρης δὲλλα Φυσικοὶ καὶ ἄλλοι, Σενοφόνης, καὶ Πιλογέρας, συνακμάσαντες Ἀναξαγόρον, περὶ ἀρχαριστῶν θεοῦ καὶ ψυχῆς ἀναναστὰς ἐκποσθέφαντον. Ἐκ τούτων δὲ καὶ μετὰ τούτους αἱ τῆς Ἑλλήσποντος φυλασσοφαὶ ὑπέστησαν αἱρέσεις τῶν μὲν τοῦτοι, τῶν δὲ ἄτερος ἐξηκολουθηκότων, τινῶν δὲ καὶ ίδιας δόξας ἐπινευκότων. Πλάιν δὲ οὖν διδούταρχος τὰς περὶ θεῶν ὑπολήψεις τῶν αὐτῶν τοῦτοι γράφει τὸν πρότονον.

qui tenacius universa devinciat, excogitant; atque nequaquam teneantur, agnoscent. » Hæc Socrates de Anaxagoræ tam scolæ quam opinionis successor Archelaus, quem Socrates audiisse fertur. Cæterum alii quoque Physici, Xenophanes et Pythagoras, qui cum Anaxagora florebant, de Dei simul incorruptione et animi immortalitate philosophati sunt. A quibus postea variae sunt philosophorum sectæ opinioneaque profectæ, cum alios alii sequerentur, nonnulli privatæ etiam excogitarent ac proprias. Itaque Plutarchus eorum de diis opinioneis his verbis iterum conmemorat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἄδειαι φιλοσόφων περὶ θεῶν. Ἀπὸ τοῦ Πλούτορ-
χου.

« Ἐνιοι τῶν φιλοσόφων (83), καθάπερ Διαγόρας δι Μιλήσιος, καὶ Θεόδωρος δι Κυρηναῖος, καὶ Εὐθύμερος

(84) Διηγητείς περιτίθεις, etc. Ficinus, *vertiginem circumponentes terra sub caelo*. Serranus autem, *dam quendam aquarum gurgitem terræ circumponunt sub caelo*. Existimari perpetuam seris agitationem intelligi, et ὅποι τοῦ οὐρανοῦ noui cum superiore membro conjungendum, sed novi membra principium statuendum esse.

D

CAPUT XVI.

Philosophorum de diis opinioneis. Ex Plutarcho.

« Fuerunt, inquit, e philosophis nouissimi, ut Diagoras Milesius, Theodorus Cyrenaeus et Euemerus

(82) Βάθρον τὸν ἀέρα. Fleins legit βάθρῳ τῷ ἀέρᾳ, verti enim, aere velut base. Mihi nihil tantandum videtur.

(83) Εριος τὸν περὶ Plutarch. *De placit.* φιλοσοφο., cap. 7, pag. 280. Εἰς quo Eusebius, κατ' ἐπιτομήν.

Tegeates, qui doos funditus omnes sustulerunt. A Eusebius sane Callimachus Cyrenensis in suis *Iambis* subobscure significat. Tragicus autem Euripides, ut seum plane suum Areopagi metu aperire non saderet, hoc modo tamen indicavit. Quippe Sisyphum introducit, opinionis hujus vindicem, cui suffragatur ipse quoque; tam Anaxagoram contra laudat, quem omnium primum recte de Deo sensisse testatur, his verbis: «Anaxagoras, inquit, principio corpora stetisse docet, quae divina mens postea digresserit, rerumque omnium ortus efficerit. At Plato prima illa corpora non jam stetisse vult, sed confuse potius ac perturbate agitata fuisse; Deumque propterea, qui optime nosset quam sit ordo confusione praestantior, suis quaque locis magno cum ornato collocaisse. Qui-hus ita subdit, Eodem, inquit, ambo errare labrarent, quod rerum humanarum curam Deo tribuerent, carumque causa mundum ab eo conditum et ornatum esse statuerent. Nam beatum illud animal omnis corruptiouis expers omni bonorum genere plenum, nec ullius omnino mali capax, quodque totum in sua unius felicitate et immortalitate conservanda tuendaque versatur, rerum humanarum sollicititudine vacat. Alioqui miser utique Deus esset, qui operæ cujusdam fabrique more, comportandis oneribus, orbique moliendo admidum insudaret. **756** Pratera, Deus ille quem vocant, vel toto illo priori ævo, cum immota essent corpora, nondum erat: vel cum eadem perturbata moverentur, aut dormiebat ipse, aut vigilabat, aut negandum utrumque. Enimvero nec primum illud probari potest, cum aternus Deus sit: nec secundum. Si enim aterno Deus somno teneretur, mortuus esset necesse est: somnus enim aternus mors est. At somnus in Deum nullo modo cadit: ipsa enim Dei immortalitas ab eo quod morti proximum est longissime distat. Qui si potius vigilabat, aut re ad suam felicitatem aliquis indigebat, aut eamdem habebat numeris omnibus absolutam. Si prius illud concedetur, beatus ergo Deus non erat; cui enim ad felicitatem aliquid desit, beatum profecto non est: posteriori vero nemo dicat; nunquam enim, si nulla re indigeret, novarum in rerum molitionem incumberet. Jam vero si Deus est, ejusque providentia res humanæ gubernantur, quomodo tandem vile indignumque caput secunda, præclarum et insigne adversa fortuna uitit? Nam et Agamemnon ille,

Rez idem excellens, idemque acerrimus armis,

adulteri et adulteræ fraudibus occubuit: et ipsius gentilis Hercules, postquam ea quæ vitam hominum infestam habebant, partem maximam susti-

(84) Εἰλ τούτου. Hæc usque ad λέγει δὲ οὐτως Eusebii verba sunt.

(85) Κορών. Imo tu solus, Plutarche, gnavor impius es, qui Deo rerum humanarum curiam eripias, et divinas iuentus ac felicitatis magnitudinem infinitam, angustis et iniquis iugenii tui filios metiare.

(86) Συγκεκριμένον τε κάσι. Nota, pro πάντας ἄγαθον, quæ et alibi repertas.

(87) Θαράρου πολὺ κεχ. Vocem ὑπου, quæ post

δὲ Τεγέατης, καθόλου φασι μὴ είναι θεός. Τὸν δὲ Εὔημερον καὶ Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος αἰνίζεται ἐν τοῖς Υἱόμοις. Καὶ Εὐριπίδης ὁ τραγῳδοτοῦς ἀποκαλύψασθαι μὲν οὐκ ἡθέλησε, δεδουκός τὸν Ἀρειον τάχον, ἐνέψην δὲ τούτον τὸν ἔρπον. Τὸν γάρ Εἰσου-
φον εἰσήγαγε προστάτην ταύτης τῆς δόξης, καὶ συ-
γγέροσσεν αὐτὸν τῇ γνώμῃ: «Ἐπι τούτος (84) πάλιν τὸν
Ἀναξαγόραν εἰσάγει, πρῶτον φάσκων αἴτιον ὅρθως φρονήσας περὶ θεοῦ. Λέγει δὲ οὐτως: «Ο δὲ Ἀναξα-
γόρας, φησιν, ὃς εἰσήκει καὶ ἀρχὰς τὰ οὐρατά,
νοῦς δὲ αὐτὸν διεκόπησε θεού, καὶ τὰς γενέσεις τῶν
διων οἰστοίσεν. Ο δὲ Πλάτων οὐχ ἀστέκειται ὑπέβειται
τὰ πρώτα οὐρατά, διάκτας δὲ κινούμενα διό φησιν:
Ο θεὸς ἐπιστήσας, ὃς τάξις ἀταξίας ἐστι βελτίων,
διεκόπησεν αὐτά.» Οἰς ἐπιλέγει: «Κορώνος οὖν (85)
B διαμπάτανον διμητρεοί, διτὶ τὸν θεὸν ἐποίησαν ἐπι-
στρεφόμενον τὸν ἀνθρώπινον, καὶ τούτων χάριν τὸν
χρόνον κατεσκεύαζοντα. Τὸ γάρ μακάριον καὶ ἀθητα-
τὸν ζόνον, συμπεπληρώμενον τε πᾶσι (86) τοῖς ἀγα-
θοῖς, καὶ κακοῦ πανδεῖς διδεκτον, διον δὲ περὶ τὴν
συνοχὴν τῆς θεᾶς εἰδάμενοντας τε καὶ ἀγαθούς,
φεντιστρεφές ἐστι τὸν ἀνθρώπινον πραγμάτων. Κα-
κοδαίμων δὲ ἀν εἰη, ἀργάτοις διέκηραν καὶ τέκτονος
ἀγάθοφούν, καὶ μεριμνῶν εἰς τὴν τοῦ οὐρατοῦ κατα-
σκευὴν. Καὶ πάλιν: «Ο θεὸς δὲ λέγωσιν, ἵστοι τὸν
μηρούσθιν αἰώνα οὐκ ἦν, διτὶ ηγάκνητα τὰ οὐρατά,
διτὶ ἀτάκτας ἐκείνετο, διτὶ ξακούματα, διτὶ ἔγρηροις, δι-
ούδετεροι τούτοις. Οὗτοι τὸ πρώτον ἐστι δέξασθαι διό
γάρ θεὸς αἰώνος οὐτε τὸ δεύτερον» εἰ γάρ ἐκο-
μάτο δικαίωνος ὁ θεός, ἐτενήκει: αἰώνιος γάρ ὑπνος
διάνατος ἐστιν. Ἀλλά γα δέσκοτης θνάτου ὁ θεός: τὸ
γάρ ὀδύνατον τὸν θεού, καὶ τὸ ἄγγις θνάτου, πολὺ^C
κινόριστα (87). Εἰ δὲ ἦν διό θεὸς ἀγρυπνώς, ἵστοι
διέλιπαν εἰς εὐδαιμονίαν, δι πεπλήρωτο ἐν μακαρίσ-
τητι (88). Καὶ οὗτοι κατὰ τὸ πρῶτον ἐστι μακάριος ὁ
θεός: τὸ γάρ ἀλλεπον εἰς εὐδαιμονίαν ὁ μακάριον·
οὗτοι κατὰ τὸ δεύτερον μηδὲν γάρ ἀλλεπον (89) κε-
ναῖς ξειλλεν ἐπιχειρεῖν πράξεις. Πῶς δέ, εἰπερ διό
θεὸς ἐστι καὶ τῇ τούτῳ φροντὶ τὰ κατὰ δινθρώπου
οἰκονομεῖται, τὸ μὲν κιβδήλον εὐτυχεῖ, τὸ δὲ ἀστεῖον
ἐναντίον πάσχει: Ἀγαμέμνων τε γάρ,
αἴτιον τούτου.

D Αμυστεροφ, βασιλεὺς τοῦ ἀγαθοῦ, κρατερός τοῦ
[αἰχμητῆς,

ὑπὸ μοιχοῦ καὶ μοιχαλίδος ἡττηθεὶς ἐδολοφονήθη·
καὶ δι τούτου δὲ συγγενῆς Ἡρακλής, πολλὰ τῶν ἐπι-
λυματινομένων τὸν ἀνθρώπινον βίον καθάρας, ὑπὸ

θνάτου sequens hanc, cum Plutarcho sustinuitus. Me-
rum glossema fuit, quo nescio quis explicare vo-
luit τὸ ἄγγις θνάτου. Itaque ascripsit ὑπνος (non
θνάτου) qui vere morti similius.

(88) Πεπλήρωτο τὸ μακαρίστητα. Rectius, quoniam
ut apud Plutarctum, πεπλήρωται μακαρίστητα.

(89) Μηδὲν γάρ ἀλλεῖται. Imo certe, quod
optime Plato vidit, id omnino summa ejus et infa-
nitæ bonitati debetur. Cæterum in priori editione
perperam legebatur, μηδὲν γάρ ἀλλεῖται.

Δηλινέαρες φαρμακευθεῖς ἐδολοφονήθη. Θελῆς νοῦν τοῦ κόσμου θεόν· Ἀναξίμανδρος τούς ἀστέρας σύραντος θεούς· Δημόκριτος θεὸν ἐν πυρὶ σφαιροειδῆ τὴν τοῦ κόσμου φυχὴν· Πυθαγόρας τῶν ἄρχοντων μὲν μονάδα θεόν· καὶ τὸ ἄγαθον, ήτις ἔστιν ἡ τοῦ ἀγορᾶς, αὐτὸς δὲ νοῦς· τὴν δὲ ἀρίστον δύα, καὶ διάμονα, καὶ τὸ κακόν, περὶ ἣν ἔστιν ὅτι ὑπεκτὸν τοῦ· ἔστι καὶ ὁρατὸς δὲ κόσμος.» Μετὰ δὲ τούτους (90) εἰνέστερον χρόνῳ πάντες ἀδόξαντον, ἀκούειν. «Σωκράτης καὶ Πλάτων ἐν τῷ μονοφύει καὶ αὐτοφύει, τῷ μοναδικῷν, τῷ θετῷ δὲ ἀγαθῷν· πάντα δὲ τὰ τῶν δημοτῶν εἰς τὸν νοῦν σπεῦσεν. Νοῦς οὖν δὲ θεός χωριστὸν εἶδος, τοῦτον ἔστι τὸ ἀμιγές πάσης ὄλης, καὶ μηδὲν παθῆτῷ συμπεπλεγμένον. Ἀριστοτέλης τὸν μὲν ἀνωτάτον θεὸν εἶδος χωριστὸν, ἐπιθεσθήσας τῇ σφαιρῇ τοῦ παντὸς, ήτις ἔστιν αἰθέριον σῶμα τὸ πέμπτον ὃντες αὐτοὺς καλοῦμενον. Διηρημένον δὲ τούτου κατὰ σφαιρας, τῇ μὲν φύσει συναφεῖται, τῷ λόγῳ δὲ κεχωριμένης, ἔκστατον οἴεται τὸν σφαιρικὸν ζῶντα εἶνα, σύνθετον τὸν εἰώματος καὶ φυχῆς, ὃν τὸ μὲν σώμα ἔστον αἰθέριον, κινούμενον κυκλοφορικῶς, ἢ φυχὴ δὲ λόγος ἀκίνητος, αἴτος τῆς κινήσεως κατ' ἐνέργειαν. Οἱ Σωκράτοι κοινότερον θεὸν ἀποκαρνανταί πάντες τεχνικῶν, ἵψη βαδίζοντο ἐπὶ γένοντο κόσμου, περιεληφθότος πάντας τοὺς σπερματικὸν λόγους, καθὼς οὓς ἔκστατα καρδιέμαρμην γίνεται. Καὶ πονεύμα μὲν διήκον δὲ δύο τοῦ κόσμου, τὰς δὲ προστηροπλας μεταλαμβάνον, διὰ τῆς ὄλης (91), δὲ ἡς κακύρχηται, παραλλάξεις. Θεόν δὲ καὶ τὸν κόσμον, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ τὴν γῆν, τὸν τέ ἀγωτάτω πάντων νοῦν ἐν αἰθέρᾳ. Ἐπίκουρος ἀνθρωποειδῆς μὲν πάντας τοὺς θεούς, λόγῳ δὲ πάντας θεορητούς δὲ τὴν λεπτομέρειαν τῆς τῶν εἰδούλων φύσεως. Ὁ δὲ τοῦτος ἀλλας τέσσαρες φύσεις, καὶ γένος ἀρχάρτους τάσσει, τὰ ἀπότομα, τὸ κενόν, τὸ διεγράφον, τὰς δομομερεῖς (92) καὶ τὰ στοιχεῖα. Τοιαυταὶ μὲν δὴ τῶν Φυσικῶν φιλοσόφων καὶ αἱ περὶ θεοῦ διεστάσεις τε καὶ δυσφημίαι, ὡν πρότοις δὲ λόγος αναστησοι τοὺς ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν τε καὶ Ἀναξαγόραν. Πλάτωνα τε καὶ Σωκράτην, νοῦν καὶ θεὸν ἐπιστήσαι τῷ κόσμῳ. Οὔτοι δὲ κομιδὴ παιδεῖς τοῖς χρόνοις ἀποδεῖχνυνται γεννημένοις, καθὼς ἡρώιν ταῦτα λεπτέρηται, τῆς Ἐβραϊκοῦ ἀρχαιολογίας (93). Όπχι ἡδρα παλαιοτάτη παρὰ πάστον Ἑλλήσαν καὶ (94), τοῖς πρόπολαι τὴν πολύθεον δεισιδαιμονίαν παρὰ τοῖς θρηνοῖς καὶ Ἀγυπτίοις; εἰσηγησαμένοις ἡ τοῦ τῶν διων θεοῦ γνῶσις, ἥν πρότος Ἐλλήνων ἀναζητόρας, καὶ οἱ ἄριψι αὐτὸν ἔξηγενταν. Καὶ μήν τὰ τῆς πολυθεοῦ δεισιδαιμονίας πάντων ἑθῶν ἐκρέπει· ἀλλ' ἡν, ὡς ξοκεῖ, οὐ τὴν ἀλλοθή περιέχονται θεολογίαν, ἀλλ' ἡν Ἀγυπτίοις καὶ Φοίνικες πρότοις πάντων συστήσασθαι ἐμπρητήθησαν. Αὕτη δὲ ἡν θεούς μὲν οὐδαμῶς, οὐδὲ τινας θεάς δυνάμεις, δυνδρας δὲ ἡδη πάλαι τὸν κόσμον κειμένους θεολογοῦσα, ὡς δὲ τῆς ἀληθείας

(90) Μετὰ δὲ τούτους. Eusebius loquitur usque ad diac.

(91) Διὰ τὰς ὄλης, etc. Illic Plutarchum emendat licet, apud quem minus recte, διὰ δὲ τῆς ὄλης, δὲ ἡς κακύρχηται, παραλλάξαι.

(92) Ὑμοιομερεῖς. Verbo dixit, quod Plutarch., δικιντητας· αὗται δὲ λέγονται διμοιομέρειαι.

A lisset, Dejanirę veneficio ac fraudu sublatu est. Thales mundi mentem Deum esse voluit: Anaximander sidera cœlestes deos constituit: Democritus Deum in igne collocat, rotundum quemdam mundi animum: Pythagoras ex principiis unitatem Deum vocavit et honum, quod propria unius natura, ipsaque adeo mens est: infinitum autem binarium, dæmonem, malumque dixit, ad quem ei materiae copia, et mundus hic quem videamus revocetur. Post hos qui secuti sunt aetate juniores attende quid senserint. Socrates et Plato unum aliquid statuunt, uniusque naturæ, quod ex sece ortum sit, idemque singulare, ac vere bonum: quæ omnis appellationum varietas unam ad mentem spectat ac tendit. Mens igitur Deus erit, semota quædam forma, hoc est ab omni tam materiae concretione quam patientis cuiusvis societate disjuncta. Aristoteli placuit summum quidem illum Deum, semotam ac singularem esse formam, qui universi bujus sphaeram insideat, corpus, inquam, illud ætherium, quod ab eodem quintum vocatur. 755 Et quidem univero plures in spheras diuinato, quæ suæ naturæ contiguae, rationis unius vi separantur, earum quamlibet animal esse putat ex corpore animoque consitutum: ita quidem, ut corpus ætherium esse, atque in orbem moveri, animalium, rationem immobilem, ac re ipsa motus efficientem esse velit. Stoici partem fere maximam, artificiosum illum ignem Deum esse pronuntian, qui certo quodam ordine ad mundi hujus procreationem seratur, qui suo ipse gremio cuncta rationum earum, ex quibus singula fato nascuntur, semiina comprehendat. Adjungunt igni spiritum, qui mundum universum ita permeet, ut pro multiplici materiae quam pervadit mutatione, multiplice quoque nominum diversitatem accipiat. Postremo, divinitatem illi mundo, sideribus ac terræ sic attribuunt, ut mentem omnium altissimam in æthere constituant. Epicurus humana quidem specie deos figurabat omnes, eosdem tamen, quod suæ naturæ simulacrum haberent exiles nimium tenuesque partes, ratiouis unius oculis cerni posse putabat. Alias præterea quatuor naturas addebat, quarum genus interire non posset, atomos, vacuum, infinitum, et partium similitudines, quas etiam elementa nuncupabat. Ha sunt deo philosophorum illorum, quos Physicos vocabant, tam impie, quam diverse pugnantesque secentur. Quorum omnium principes, Pythagoram, Anaxagoram, Platonom et Socratem ex illo Plutarchi testimonio constat, mentem atque Deum mundo praefecisse. Atqui hos omnes pueror admodum suis reperiemus, si eorum aetatem cum

(93) Τῆς Ἐβραϊκοῦ ἀρχαιολογίας. Supple ἔνεκα. Id est, οὐα γε πρὸς τὴν Ἐβρ. ἀρχαιολογίαν.

(94) Ἐλλήστ, καὶ, etc. Manifesta hic trajeccio est. Loge ergo, Ἐλλήσαν παρὰ τοῖς θρηνοῖς, καὶ Ἀγυπτίοις, καὶ τοῖς πρόπολαι τῶν πολυθεοῦ δεισιδαιμονίας, ἥ τοι, etc. Imo ante τῆς πρόπολαις, libenter τὸ καὶ εργαζειν.

illa Hebreorum antiquitate conferamus. Ita non A Dei sane fuit vel apud Græcos omnes, vel apud Phœnicos et Ægyptios, aut si qui alii priscam illum de numinum multitudine superstitionem invexerunt, pervetusta cognitio, quam e Græcis primi Anaxagoras et Anaxagoræ suppares intulerunt. Enimvero gentes quidem omnes superstitionis ille de pluribus diis error invaserat: ejusmodi tamen prorsus is erat, qui non veram ac propriam, sed eam modo, quam primum ab Ægyptiis atque Phœnicibus conslatam esse tot supra testimoniis ostendimus, theogiam contineret. Ea porro nec illos omnino deos, nec divinas virtutes ullam, sed homines tantum pridem consupertos loquebatur, ut ipsa veritatis oracula tanto ante proddiderunt. Age ergo, totam hanc disputationem deuo repetamus. Et quoniam e Physicis illis philosophis, **756** ad sensus alii cuncta revocabant: alii ut Xenophanes Colophonius, et Parmenides Eleates, alia defendentes omnia, sensus tollebant, eorumque vi comprehendendi nihil, atque uni propterea rationi fidem habendam esse dicebant: istorum nunc reprehensionem videamus.

CAPUT XVII.

B

Adversus Xenophanem et Parmenidem, qui sensus tollerent; ex libro octavo Aristoteli De philosophia.

« Longe alia, inquit, aliorum vox et oratio est. Sensus enim visaque omnia funditus repudianda, rationi uni fidem habendam opinantur. Ac primum quidem Xenophanes, Parmenides, Zeno et Melissus, in ea summa doctrina versati, quam Stilpo deinde ac Megarenses philosophi defendere. Hi quidquid esset, unum duntaxat esse; quod ab eo diversum esset, id non esse: generari nihil: nihil corrumpi, moveri omnino nihil statuebant. Adversus istos alius erit plurius philosophandi locus: nunc tamen, locum hunc quod attingit, ita ratiocinamur. Partem nostri divinissimam esse rationem fatemur ipso quoque: sed tamen sensu præterea, quemadmodum et corpore, indigemus. Et vero sensum etiam ad promendum verum suapte natura comparatum esse, hoc argumculo manifeste conficitur. Qui sentit, idem quin aliquid patitur, fieri nullo modo potest. At qui patitur, hoc ipsum quod patitur, cognoscere necesse est. Sensus igitur cognitio quedam est. Jam si sentire pati aliquid est, et quidquid patitur, ab aliquo patitur, consequens cunctino est, quod efficit, ab eo quod patitur esse diversum. Habemus ergo primum id esse, quod diversum vocatur, cuiusmodi sunt color atque sonus; deinde quidquid est, non esse quid unum. Adeo ne immobile quidem illud esse, cum ipsa sentiendi ratio motus quidam sit. Quare nemo est, qui non sensus, quo modo natura postulat, habere velit: credo quod omnes sanis potius, quam ullo vitio laborautibus fidem habeant. Et merito sane vehemens quidam amor nobis altius insidet: nec tam insanus quisquam reperiatur, qui ut bonis omnibus aliis fruatur, sensus vel unius jacturam facere velit. **757** Qui autem eos criminantur, illos utique hanc semel iu opinionem adductos, qua sensus iunctiles existimant, id ipsum de sensibus, quod apud Homerum Pandarus de arcu suo dicebat, usurpare oportaret,

*In sensu mihi continuo caput auferat hostis,
Ni fractam manibus pharetram, quando illa
per armos*

Pondus iners pendet, mediis injecero flammis:
(95) *Kai τὸ μὴ ὅτι ἔπειρον εἶναι. Repone cum altero ms., καὶ τὸ ἔπειρον μὴ εἶναι.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Πρὸς τοὺς περὶ Σεωράνην καὶ Παρμενίδην, τὰς αἰσθήσεις δραγούντας. Απὸ τοῦ ὄγδου τῶν Πειρί φιλοσόφων Ἀριστοκλέους.

« Άλλος δὲ ἐγένετο τούτος τὴν ἀναγέναν φωνὴ ἀφίενταις· οἵονται γάρ δεῖν, τὰς μὲν αἰσθήσεις καὶ τὰς φαντασίας καταβάλλειν, αὐτῷ δὲ μόνον τῷ λόγῳ πιστεύειν. Τοιάντα γάρ τινα πρότερον μὲν Σεωράνης, καὶ Παρμενίδης, καὶ Ζήνων, καὶ Μέλισσος Εἰεγενούν, θυτερός δὲ οἱ περὶ Στιλπωνα καὶ τοὺς Μεγαρικούς. «Οὐαὶ τέλοισιν οὗτοι γε τὸ δὲ ζῆν εἴναι, καὶ τὸ μὴ διὰ ξεπόντων εἶναι, μηδὲ γεννᾶσθαι τι, μηδὲ φθίσεσθαι, μηδὲ κινεῖσθαι τὸ παράπαν. Τὸν μὲν οὖν πλέον πρὸς τούτους λόγον ἐσόμεθα φιλοσοφοῦντες· νυνὶ μέντοι πρὸς τοῦτο λεκτέον. Εἴπομεν γάρ διν, ὃς δὲ μὲν λόγος ἡμῶν εἴη τὸ θειάτον· οὐ μὴν ἀλλὰ δεῖ τοι τῆς αἰσθήσεως, ὥσπερ γε δὴ καὶ σώματος. Οὐδὲ δὲ καὶ τὴς αἰσθήσεις διλέθεινεν πέψυκε, δῆλον. Οὐ γάρ οὖν τε τὸν αἰσθανόμενον μηδὲ οὐχὶ πάσχειν τι πάσχον δὲ τὸ πάθος ἀν εἰδεῖν. Γνῶσις οὖν τις ἐστι καὶ τὴς αἰσθήσεως. Άλλὰ μηνεὶ τὸ αἰσθάνεσθαι πάσχειν τις ἐστιν, ἀπὸ δὲ τὸ πάσχον καὶ τὸ πάσχον. Νοτε πρώτον εἴη δὲ τὸ λεγόμενον ἔπειρον· οἷον τὸ χρύμα καὶ δὲ φόρος· ἔπειτα δὲ ἐν τὸ δὲ οὐκ ἔσται· καὶ μήνιν οὐδὲ ἀκίνητον· τῇ γάρ αἰσθήσεις ἔσται κίνησις. Ταῦτη βούλεται πᾶς τις κατὰ φύσιν ἔχειν τὰς αἰσθήσεις, δέ τοι πιστεύων, οἷμα, ταῖς ὑγιαινούσαις μᾶλλον τὴν τοιαύτην. Εἰσθίως δρα καὶ δεῖν τις έριος αἰτῶν ἡμῖν ἐντέτηκεν. Οὐδεῖς γέ τοι μὴ μεμήτη. Εἰστι δὲ ποτὲ μὲν αἰσθήσιν ἀποβαλεῖν, δηποτὲ αὐτῷ πάντα τὰ δίλλα γένοντο. Τούς δὲ διαβάλλοντας αὐτὰς ἔχρην, πεποιημένους γε, διτὶ μάτην ἔχουσιν αὐτάς, εἰσήντας διπερ διπάνδαρος λέγει πάρα τῷ Ὁμηρῷ περὶ τῶν ἔπειτο τέλων·

Αὐτίκις ἔπειται (96) ἀτὰς ἐπειδοῦς κάρον τάμοις διπάνδρος [γράπε],
Εἰ μὴ τὴν τάδε τόξα φαερρύ ἐν πυρι θείην.
Χεροὶ διπάλασσας, διπεμπάλα γάρ μοι ἐπηρδεῖ·

(96) Αὐτίκις ἔπειται. Iliad. E. v. 214.

νὸι μετὰ τοῦτο διαλυμήνασθαι πάσας τὰς αἰσθήσεις· Οὕτω γάρ· καὶ τὶς ἐπιστένουσιν αὐτοῖς ἔργων διδάσκουσαν, ὡς εἰς οὐδὲν αὐτῶν δύοντο. Νῦν δὲ τοῦτο ἀποτρύπατον ἔστι. Ἀχρήστους γάρ ἀποφαίνοντες αὐτὲς τῷ λόγῳ, τοῖς ἔργοις τὰ μάλιστα χρώμενοι διατελοῦσσιν αὐταῖς. "Οὐ γέ τοι Μέλισσος ἔθιλον ἐπιδεινύνεις, διτὶ τῶν φαινομένων καὶ ἐν ἑψει, τούτων οὐδὲν εἴη τῷ δύντι, διὰ τῶν φαινομένων ἀποδειξύνειν" (97) αὐτῶν. Φησὶ γοῦν· Εἰ γάρ ἔστι τῇ, καὶ ὑδρῷ, καὶ ἄτηρ, καὶ πύρ, καὶ σίδηρος, καὶ χρυσός· καὶ τὸ μὲν ζῶν, τὸ δὲ τεθνῆκός, καὶ μέλαν, καὶ λευκόν, καὶ τὰ θέλλα πάντα δια τοσούτων εἶναι ἀνθρώποις ἀληθός, οὐ καὶ ἡμεῖς ὅρθῶς ὄρθωμεν καὶ ἀκούομεν· εἶναι ἔχρην καὶ τὸ τοιούτον, οἷον πρώτων ἔδοξεν ἡμῖν εἶναι, καὶ μὴ μεταπίπτειν, μηδὲ γίνονται ἔπειρον, ἀλλ' εἶναι δμοιον, οἴνον πέρι ἐστιν ἔκαστον. Νῦν δὲ ἔφαμεν ὅρθως ὄρθην, καὶ ἀκούειν, καὶ συνιέναι· δοκεῖ δὲ ἡμῖν τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν γίνεσθαι, καὶ τὸ ψυχρὸν θερμόν, καὶ τὸ σκληρὸν μαλακόν, καὶ τὸ μαλακὸν σκληρόν. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ, καὶ μάλα εἰκότας ἐπίσθετο τις ἀν., "Ἄρ' οὖν διτὶ δὲ νῦν θερμὸν ἔστι, καὶ πεπιστεῖ τοῦτο γίνεται φυγρὸν, οὐκ αἰσθέμενος ἔγως; Όμοιως δὲ καὶ περὶ τῶν διλῶν. Ὁπερ γάρ ἔφην, ὑπέρβεντι δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἡ τὰς αἰσθήσεις ἀναιρῶν καὶ ἔλγοντας, διὰ τὸ μάλιστα πιστεύειν αὐταῖς. Ἀλλὰ γάρ οἱ μὲν τοιούτοις λόγοι σχεδὸν ικανάς ἡδη δεδώκαστον εἰδύνασται· ἔξιτηλοι γέ τοι γεγόναστον, διότι εἰ μηδὲ ἡλέγηται (98) τὸ παράπαν. Ἡδη μέντοι θαρροῦντες, λέγωμαν ὅρθως φιλοσοφεῖν τοὺς καὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὸν λόγον ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς τῶν πραγμάτων παραλαμβάνοντας.» Ταοΐσθε μὲν οὖν οἱ ὀμφαὶ τὸν Σενοφάνην, διότι λέγεται συνακράται τοῖς ὀμφαῖς Βιβαγόραν καὶ Ἀναξαγόραν. Σενοφάνους δὲ ἀκούσθης γέγονε Παρμενίōν· τούτου Μέλισσος, οὐ Ζήνων, οὐ Λευκίππος, οὐ Δημόκριτος, οὐ Πρωταγόρας, καὶ Νεοστ. τοῦ δὲ Νεοστοῦ Μητρόβωρος, οὐ Διογένης, οὐ Ἀνάξαρξος. Ἀναζάρχου δὲ γνώριμος γέγονε Πύρρος, ἀφ' οὗ ἡ τὸν Σεπεκτικῶν ἐπικλήθενταν διατριβὴ συνέστησε οὓς καὶ αὐτοὺς μηδὲν εἶναι τὸ παράπαν, μήτε γέ τὸν αἰσθήσεις μήτε ἀλόγη καταληπτὸν ὄρθωμένους, ἐπέχοντας δὲ ἐπὶ πάσιν, διτοις ἀπῆγετον οἱ ἀντιδοξάζοντες, μαθεῖν πάρεστιν ἀπὸ τοῦ δηλωθέντος συγγράμματος, ὃς τῇ πρὸς λέξιν ἔχοντος.

Diogenes, Pyrrhone Anaxarchus discipulum habuit. Itidem, quod nihil omnino vel sensu, vel ratione propterea rebus in omnibus inhiberent, quemadmodum contrariae sententiae vindices arguerint, ex eodem Aristocles opere cognosci potest. Sic enim ad verbum ipse loquitur (98').

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ̄.

D

CAPUT XVIII.

Πρὸς τοὺς κατὰ Πόρφυρα Σεπεκτικοὺς, ἣτοι ἐπεκτικοὺς ἐπικληθεῖστας, μηδὲν καταληπτὸν εἰραι διφορημένους. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

* Ἀναγκαλῶς (99) δέ ἔχει πρὸ παντὸς διασκέψασθαι περὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν γνώσεως. Εἰ γάρ αὐτὸν μηδὲν περιώναμεν γνωρίζειν, οὐδὲν ἔτι δεῖ περὶ τῶν διλῶν σκοπεῖν. Έγάνοντο μὲν οὖν καὶ τῶν πάλαι τινὲς, οἱ

Adversus eorum philosophorum sectam, qui quod Pyrrhonem secuti nihil comprehendi posse statuerint, Sceptici, et assensum inhibentes vocati sunt. Ex eodem Aristocle.

* Necesse est, inquit ille, cognitionis nostrae rationem autē omnia videamus. Nam si cognoscendi vim a natura nullam accepimus, omittamus licet de aliis quærere. Nonnullorum certe olim vox ea fuit,

(97) Η ὁρτὸς ἀποδεικνύει.

(98) Η ὁρτὸς ἐλέγθησαν.

(98') Hic desinit Trapezuntii versio.

(99) Ἀναγκαλῶς. Subtilis ac solida est tota hæc ab Aristocle contra Scepticos suscepta disputatio.

quos refellit Aristoteles. Et Pyrrho quidem Eleus & opinionis hujus defensor erat acer in primis ac vehementis, nihil tamen scriptum reliquit. At Timo, ejus discipulus, tria ei spectacula docet, qui ad felicitatem aspirat: primum, cuiusmodi rerum natura sit: deinde, quem in iis modi tenere debeamus: postremo, quid iis eventurum sit, qui hoc fecerint. Res ergo quod attinet, promiscuas ipsi omnium habendas esse tradit, ac nutantes dubiasque rationes: proinde nec in sensibus, nec in opinionibus verum, aut falsum inesse posse: ex quo demum id sequatur, sidem iis haberi nullam optere, agendumque nobis propriece, nihil ut opinemur, nullam iuclinemus in partem, inconcussi denique semper immotique maneamus: atque ita, quidquid propositum nobis fuerit, id non potius esse, quam non esse, aut esse idem et non esse dicamus, imo ne non esse quidem. Ceterum qui hunc in modum comparati fuerint, id consecuturos illos esse confirmat, primum ut asseverent nihil, deinde nulla ut uuquam perturbatione moveantur, cui utriusque voluptatem *Aenesidemus* adjungit. **759** Hac a Timone summatis. Videamus au recte dicta. Cum igitur isti promiscuas rerum omnium rationes esse velint, priodeque aut ulli haerendum, aut opinandum quidquam esse negent: ex iis utique merito querat aliquis, errente qui discriminis aliquid inter eas constituant, au non? Si euim errant, utique nou recte sentiunt. Ita nonnullos esse dicant ipsi quoque necessa est, qui falso de rebus opinentur, se porro unos esse, qui vere pronuntient: ex quo profecto sequitur veri aliiquid falsique reperti. Quod si non erramus, quotquot res ab aliis alias vulgo distinguimus, quaecum illos intemperie tenent, qui nos tam vehementer incessant, cum eisdem errare necesse sit, dum nullum ab iis non discrimin excludunt? Verum esto, demus tameu illis nulla res prorsus omnes diversitate secerni: ab hominum vulgo nihil ergo differunt ipsi quoque. Sapientiam igitur isti quam nobis tandem ostendunt? aut cur omnes Timonis ore proscinduntur, Pyrrho celebratur unus? Præterea, si nihil iu rebus discriminis est, ne differre quidem aut non differre, opinari aut non opinari discriminis quidquam subibuit. Cur enim sint potius ista quoque, quam non sint? vel, ut Timon ipse loqui solet, cur ita? cur non? Imo, quorundam tandem vel ipsum cur? omnem euim questionem funditus proinde tollendam esse constat. Desinant igitur molestiam nobis ultra facessere. Nam insaniant illi profecto, dum sua ipsorum artis obliiti, nos opinari quidquam jubent simul atque vetant, indeinde pronuntiant aliiquid de rebus, qui tamen nihil pronuntiandum esse statuunt. Nolunt te nimis sentire cum illo, sibi temen omnes sidem habere volunt: duunque se nihil scire profitentur, omnes tamen, quasi res aperte noriunt, passim reprehendunt. At incerta omnia esse qui dicant, hos e duobus alterni, aut altera necesse est, aut aliiquid pronuntiare. Si

ἀράντες τὴν σὴν φωνὴν, εἰς αντείρηκεν δὲ Ἀριστοτῆλης. Ισχὺς μέντοι τοιάντα λέγων καὶ Πύρρου δὲ Ηλεῖος ἀλλ' αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἐγραψή καταλέποιτον. Οὐ δέ γε μαθῆτης αὐτοῦ Τίμου φησι, δεῖν τὸν μέλλοντα εἰδαμονήσειν εἰς τρία τοῦτα βλέπειν πρῶτον μὲν, δύοις πέρικα τὰ πράγματα δεύτερον δέ, τίνα χρή τρόπων ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν διακείσθων τελευταίον δέ, τί περιέσται τοῖς οὖταις ἔχουσι. Τὰ μένοντα πράγματα φησιν αὐτὸν ἀποφασίνειν ἐπίσης ἀνάδορον, καὶ ἀστόθυμητα, καὶ ἀνέγκειτα· διὰ τοῦτο μήτε τὰς αἰσθήσεις τούτων μήτε τὰς δύσεις ἀλληθεύειν ἢ φεύδεσθαι. Διὰ τοῦτο σὺν μηδὲ πιστεῖν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδόξατους, καὶ ἀκίνατες, καὶ ἀχράδαντους εἶναι. περὶ δύος ἀκάτοτου λέγοντας, διὰ οὐ μᾶλλον δεῖν, ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ καὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν, οὐτ' οὐκ ἔστιν. Τοῖς μέντοι διακειμένοις οὖται περιέστεσθαι Τίμου φησι πρῶτον μὲν ἀράσαν. Επειτα δὲ ἀπαρτίσιον, Αἰνοτισμός δὲ ἥδοντν. Τὰ, μὲν οὖν κεφάλαια τῶν λεγομένων εἰσὶ τοῦτα. Σκεψώμεθα δὲ εἰ δύοις λέγουσιν. Ἐπει τοῖν τὸν ἀπόρον πάντα πάσιν εἴναι, καὶ διὰ τοῦτο κελεύοντο μηδὲν προτίθεσθαι μηδὲ δοξάζειν, εἰκότις δὲ, οἷμα, πώσιτο τις αὐτῶν· Ἀρά γε διαμαρτάνουσιν οἱ διαφέρειν αὐτὰ νομίζοντες, ἢ οὐ; Πάντως γάρ, εἰ μὲν ἀμαρτάνουσιν, οὐδὲ ὅρβην ὑπολαμβάνουσιν διν. Νοτε διάγκη λέγειν αὐτοῖς εἴναι τινας τούς τὰ φεύδη περὶ τῶν δύος δοξάντας· αὐτοὶ τούντον εἰλοῦν ἀν τοῦ ταλαθῆ λέγοντες· οὗτοι δὲ εἰπεῖν ἀν λήπθες τι καὶ φεύδον. Εἰ δὲ οὐκ ἀμαρτάνουσιν οἱ πολλοὶ, τὰ δυντα διαφέρειν οἴδεμεν, τι παθόντες ἐπιπλήττουσι τῇμον; αὐτοὶ γάρ ἀμαρτάνουσιν δὲν, ἀξιούντες μὴ διαφέρειν αὐτά. Καὶ μήν εἰ καὶ δύνημεν αὐτοῖς ἐπίσης ἀνάδορα πάντα σῖναι, δῆλον, ὃς τόνδι μὲν διαφέρουσιν οὐδὲ αὐτὸν τῶν πολλῶν. Τίς δὲν εἴη ἀν αὐτῶν ἡ σοφία; καὶ διὰ τοῦ Τίμου τοῦ μὲν δύλως λοδορεῖται πᾶσι, Πύρρων δὲ δύνεται μόνον; Εἳ γε μήν, εἰ ἐπίσης ἔστον ἀνάδορα πάντα, καὶ διὰ τοῦτο χρή μηδὲν δοξάζειν, οὐκ ἀν οὐδὲ τοῦτα διαφέρειν· λέγω δὲ τὸ διαφέρειν, η μὴ διαφέρειν, καὶ τὸ δοξάζειν, η μὴ δοξάζειν. Τί γάρ μᾶλλον ταῦτα ἔστων, ἢ οὐκ ἔστον; ἢ, ὡς φησι Τίμου, διὰ τὸ να, καὶ διὰ τὸ οὐ; καὶ αὐτὸν τὸ διὰ τὸ να; φανερόν εὖν, ὡς ἀναρτεῖται τὸ ζητεῖν. Νοτε πανασθωσαν θνογολούντες. Ἐπει τοῦ γε μερήνασι, πόρθω τέχνης ἄμα μὲν τῷη διακελευθέρων μὴ δοξάζειν, δῆμα δὲ κελεύοντες οὐδὲ τοῦτο ποιεῖν· καὶ λέγοντες, ὡς περὶ οὐδὲν τὸν ἀπορά-
D νεσθαι δέοντα, κάπειται ἀπορασθεῖσαν. Καὶ δέονται μὲν μηδὲν συγκαταθεῖσαν, πειθεῖσαν δὲ αὐτοῖς κελεύοντος· εἴτα λέγοντες μηδὲν εἰδέναι. πάντας ἐλέγχουσιν, ὡς εὖ εἰδέντες. Ἀνάγκη τε τοὺς φάσκοντας, ὡς δῆλα πάντας εἴη, δεῖν θάτερον, η σωτῆρν, η ἀποφένεσθαι τι καὶ λέγειν. Εἰ μὲν οὖν ἡσυχίαν ἀγοιν, δῆλον, δὲι πρὸς γε τοὺς τοιούτους οὐδεὶς ἀν εἴτε λόγος· εἰ δὲ ἀποράντοι, πάντη τε καὶ πάντοις ἢ εἴσαι τι φάσεν διν, η μὴ εἴναι, καθάπερ ἀμέλειν νυνὶ φασιν, ὡς εἴη πάντα δηγνωστα καὶ νομιτά τάσι, γνωστὸν δὲ οὐδὲν ποι. Οἱ τοῖν τὸν ἄμιν ή τι δηλοῖ πράγμα, καὶ ἔνεσται αὐτὸν συνειναι λεγόμενον, η οὐκ ἔνεσται. Ἄλλ' εἰ μὲν οὐ δηλοῖ, καθάποξ οὐδεὶς οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸν τοιούτον ἀν εἴη λόγος· εἰ δὲ σημαίνει, πάντως η διπειρα λέγοις διν, η πεπιρασμένα. Καὶ εἰ μὲν

άπειρα, οδός δώλως διν εἰτή λόγος πρός αὐτὸν· ἀπέιρου γάρ γνῶσις οὐκί ξεῖ· πεπερασμένων δὲ δύναντας τῶν θηλουριμάνων, ή ένδις δυσοῦν, δι τούτο λέγων, ὅρθει τι καὶ κρίνει. Ήπος οὖν ἀγνωστα καὶ δινέπικρτα πάντα εἴη ση; Εἰ δὲ φαίη τάπια καὶ εἶναι καὶ μῆ εἶναι, πρῶτον μὲν ξεῖται ταῦδε καὶ δλῆθες καὶ φεύδος· ξεῖται δὲ ἐρεῖ τι καὶ οὐδὲ ἔρει, καὶ λόγω χρόμενος, ἀναρίθσει λόγον. Τοι δὲ διμολογὸν φεύδεσθαι, πι- στεῖνειν ξαντῷ φησι δεῖν. "Ἄξιον δὲ ζητήσαι, πόθεν καὶ μαθήσεταις, δῆδηλα πάντα φασιν εἶναι. Δεῖ γάρ εἰ- δεῖνα πρότερον αὐτούς, τι δήποτε ξεῖται τὸ δῆλον· οὐδέ τοι δὲν ξέχουν λέγειν, οὓς οὐκ εἴη τὰ πράγματα το- τούσα. Πρώτον γάρ εἰδέναι κρή την κατάφαστον, εἴτα τὴν ἀπόφασιν. Εἰ δὲ ἀγνοῦσσιν οὐτούς ξεῖται τὸ δῆλον, οὓς διν εἰδεῖν οὐδὲ τι τὸ δῆλον. Οπόταν γέ μήν Αἰγαίοθλος ήταν τῇ ὑποτυπώσει τούς ἐννέα διεξῆγε τρό- τους (κατά τοσούτους γάρ ἀποφαίνειν δῆδηλα τὰ πράγματα πεπειρατα)· πότερον αὐτὸν φύμεν εἰδότα λέγειν αὐτούς, ή ἀγνοῦντα; Φρεσὶ γάρ, δι τὰ ζω- νισφέρει, καὶ ήμεις αὐτοῦ, καὶ αἱ πόλεις, καὶ οἱ βίοι, καὶ τὰ θύη, καὶ οἱ νόμοι. Καὶ τὰς αἰσθήσεις δι φη- σιν τὴν ἀσθενεῖν· εἶναι, καὶ πολλὰ τὰ ξεῖται λυ- μανήσεντα τὴν γνῶσιν, ἀποστήματα, καὶ μεγέθη, καὶ κινήσεις· ξεῖται δὲ τὸ μῆδοντα διεκείσθαι νέους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ ἐγρηγορότας καὶ κοιμωμέ- νους, καὶ ὑγιάνωντας καὶ νοσοῦντας· οὐδένος τε ἡμᾶς ἀποκεῖ καὶ ἀκριβεύοντος· ηντιλαμβάνεσθαι. Πάντα δὲν είναι συγκεχυμένα, καὶ πρέπει το λεγόματα. Ταῦτα δὲ, φημι, καὶ τὰ τοιαῦτα κομψολογοῦντας αὐτὸν, τόδις διν εἰς ερεπτό. Πότερον εἰν διώς λέγοι, διότι τὰ πράγματα τούτον ξεῖται τὸν τρόπον, ή ἀγνοῦν; Εἰ μὲν γάρ οὐκ δέει, πῶς δι ήμεις αὐτῷ πιστεύο- μεν; εἰ δὲ ἀγνοῦταις (1), κομψοῦ της ἡν τὸλθίος, διμ- ρὺς δῆδηλος πάντα διποτανίλενος, δῆμα δὲ τοσαῦτα λέγων εἰδότα. Καὶ μήδην ὄποτε γε τα τοιαῦτα δι- δεῖσθαι, οὐδὲν ἀλλ' ή παταγηνή τινα λέγοντας, διεκύν- τες δητα εἴτη τὰ φαινόμενα καὶ τὰ καθ' ἔκστατα. Τὸ δὲ τοιοῦτο καὶ ξεῖται καὶ λέγεται πίστες. Εἰ μὲν οὖν αὐτῇ συγχατατίθενται, δῆλον δι τὸ διδάξουσιν· εἰ δὲ πιστεύουσιν, οὐδὲ δι ήμεις προσέχομεν α- τοῖς. Ή γε μήν Τίμων διηγεῖται μα- ρχὸν τινα κατατείνας λόγον, οὓς ἐντύχοι τῷ Πύρρῳ φεύδονται. Πιθανός, παρ τὸ λεζόν τοι· Ἀμφαράσου, καὶ τίνα διατείχειν διλλήσους. Αρ' οὐκ οὐδέγεις δι- τοι αὐτῷ ταῦτα συγγράφοντι παραστῆς εἰπει, Τί, ὁ πονηρός, ἐνοχήλεις σαντρῷ ταῖτα συγγράψων, καὶ ἀ- ριστὸς διηγούμενος; Τί γάρ μαλλον ἐνένυες αὐτῷ καὶ διηλέγης, ή οδ διηλέγης; Αὐτὸς τε τικίνος δι θυμαστὸς Ηύρρων, δρά γε δέει τὸ δια τι φεύδονται. Ηύρρων διεστέμενος: ή καθάπερ οι μεμρήνοτες, ἐπλα- νάντο κατὰ τὴν ὁδὸν; Ηύρρων διηρέστο κατηγορεῖν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀγνοας αὐτῶν, ἀρά γε φύμεν αὐ- τὴν ἀλλήλην, ή μή; Αρά γε καὶ τὸν Τίμωνα πειθεῖ τι, καὶ συγχατατίθεσθαι τοις λόγοις, ή μή προσέχειν; Εἰ μὲν γάρ οὐκ ἐπεισθη, πῶς ἀντὶ χο- ρευτοῦ φελόστορος (2), ἐγένετο, καὶ τὸν Πύρρωνα δι-

(1) Et δέ έγινωσκε. B. Augnstinus lib. De religione, querenti veritatem, Saltēm, inquit, scis te dubitare an sit aliquid veri. et hoc ipsum est veritas.

A quiescent, nulla cum iis futura disputatio est : si dicent aliquid : vel eas quiddam, vel non esse omnino dicturi sunt : quemadmodum utique obscura esse cunctis universa nunc dicitur, atque in sola opinione posita, notum esse nihil. Porro qui sumit aliquid, aut rem illam sive aperit, ut intelligendum explicatur ea possit, aut obseverat potius et igitur relinquunt. Si ne aperiet, ne tam quidem illa cum eo futura disputatio est. **760** Sin explicabit aliquid, prorsus aut infinita dicet, aut suis quibusdam finibus circumscripcta. Quod si infinita, rursus omnem secum agendi facultatem eripiet, quod infiniti cognitio nulla esse possit. At si finita quedam, aut etiam unum aliquid aperiet; qui hoc faciat, definit idem aliquid, judiceturque necesse est. B Quinam igitur obscura omnia et promiscua esse possint? Jam vero, si eadem esse simul ac non esse dicet : primum quidem simul idem ac falsum erit : deinde aliquid ipse dicet, dicetque nihil, atque ita orationem, oratione dum utetur, extinguit. Præterea, qui se falsam dicere fateatur, idem sibi fidem haberi vult. Jam vero, quærerit etiam ex illis poterit, unde tandem incerta esse universa diciderint? Prior enim quid illud sit quo certum vocatur, nosse debent; inquit quo demum, ejusmo si non esse omnia statuere poterunt : affirmationis quippe notitia negationis cognitionem antecedit. Qui si minus quid certum sit noverint, ne incertum quid illi quid sit nosse poterunt. Enimvero cum **A**enesidemus in sua illa, quam informabat hypotyposi, novem omnino modos exponeret (totidem enim quam incerta sint omnia declarare conabatur), utrum eosdem norat ipse qui dicet, an ignorabat? Nam is quidem in animantibus, imo etiam et in nobis ipsis, urbibus, institutis, moribus ac legibus discrimen agnoscit : idem vero et infirmos ait sensus esse nostros, et plurima que cognitioni extrinsecus officiant impedimenta commenstrat, intervalla, magnitudines, motus, juvenum atque senum, vigilantium et dormientium, valentium et agrotatum dissimiles aliasque sensus ; rerum dum eas percipimus, quod permittat sint omnes, et cum aliquo semper ad aliud quid ordine proferantur, sincerum nunquam simplicemque vultum. Haec, inquam, ille ceteraque id genus dum magnifice loquitur, querat ex eo jure quispiam, sitne bac hominis varias illas rerum conditions probe scientias, an potius ignorantias oratio? Si enim illas ignorat, qui tandem ipsi fidem habebimus? Sin eas probe norit, ne stolidus admodum est, qui cum obscura esse omnia statut, tam multa se tandem scire confirmet. Utique dum talia oratione percurrent, inductionem aliquam modo texnit, et cuiusmodi queque sint que appareant, sigillatim ostendunt : quod quidem orationis genus est vocaturque fides. Hanc igitur illi si sequuntur, eosdem proinde opinari nemo non videt : si vero non credunt, ne ipsi

(2) Αὐτὸν χρηστοῦ φιλόσοφος. Diogenes Laertius lib. ix ex Simone quodam Apollonide, Timonem hunc significat, a saltatione jam abstinere co-

quidem illos audiemus. **761** Jam vero quod in Pythone longam adeo Timon ipse narrationem instituit, quemadmodum in Pyrrhone circa templo Amphiarai, dum Pythiam peteret, inciditerit, et quosnam cum eo sermones miscuerit: quis non ea scribentem his verbis iure conveniat? Quid ipse tibi, homo nequam, molestus es, dum ista scribis, eaque commemoras, qua tu nescis? Cur enim in eum incidisti, aut cur sermones cum eo miscuisti potius, quam uon miscuisti? Pyrrho autem ille tuus tam excellens, tamque divinus, satissime quorsum ad Pythia spectanda pergeret ipse norat? an vero, quod furiosi solent, in via temere vagabatur? Idem vero cum et homines et hominum ignorantiam accusare coepit, num ille nobis verum dicere videatur, an non? Quid Timon? an ejus est oratione commotus? Idem illi habuit, an negavit? Si negavit, qui tandem evasit e saltatore philosophus? aut cur Pyrrhone tam vehementer postea constanterque profecto facit, qui nos, dum philosophat, philosannæ illæ Timonis omnes, et irrogatæ generi hominidem rudimenta, quid verborum tota illa conuenient id hoc in scribendi genere sequebantur, ut nes et incessendos putarunt, ut nugas tandem habeamus veritatem. atque ita sese res, quomodo rum in sententiam adducemur, dum et melius de mus, ex deterioribus profecto meliores efficiemur. omnium esse queant implicitæ rationes, aut ipsi mus? At vero si disputatiois sua fructus est non quorsum versus iste Timonis,

Cum Pyrrhone hominum possit contendere nemo?
Nec enim causæ quidquam fuerit, quamobrem
Pyrrbonem suum miremur potius, quam aut Co-
rybum illum aut Melitidem, qui tamen stultitia
principes haberi solent. Jam ne pratereundum illud
quidem leviter est quod sequitur. Quem enim,
obsecro, aut civem illum, aut judicem, cuiusmodi
vel consiliarium, vel amicam, vel denique homi-
num habituri sumus? aut quid ille flagitiis non au-
debit, qui honestum vere uihil aut turpe, qui justum
esse nihil aut injustum opinabitur? Apage enim,
qui aut legum sententiam genus hoc hominum dixe-
rit, aut poenarum acerbitatem extimescere? Quo-
modo enim in eos metus iste cadat, qui ab omni se-
quideum eanit ista Timon,

762 Non sonda alique insanda domine, quibus
[omnis ubique] Succumbit populus, vario dum turbidus estu,
Atque animi dubius, cæque cupidine præcepis
Huc ille rauit.

pisse, antequam in Pyrrhonem incidisset. Σίμων
Ἀπολλωνίδης, inquit, φησι τὸν Τίμωνα εἶναι πατρὸς
μετὰ Τιμάρου, Φιλάσσον δὲ τὸ γένος. Νέον δὲ κατα-
λιπόντα χρεούντα, ἔταιτα ταχαγύντα, ἀποδημήσαι
εἰς Μέγαρα πρὸς Σελπτωνά, εἰτ. Εἴτα (id est, con-
tractis iam nuptiis), πρὸς Πύρρωνα εἰς Ἰλυν ἀπο-
δημοῦσα μετὰ γυναικῶν, εἰτ. Vide infra, pag. 763.

(2°) ΣΙΛΛΟΙ. Vide eundem locum pag. 763. Dio-
genes lib. ix auctor est, Simonem etiam illum
Apollonidem, qui de Timone loquatur, Sillorum

Α τέλεσται θαυμάτων; ει δὲ συγκατέθετο τοῖς λεγομένοις, ἀπότο, ἐν εἰναι τις, αὐτὸς μὲν φιλοσοφῶν, ἡμᾶς δὲ κωδιάνων. Ἀπίλως δὲ, θαυμάσας τινάν, οἱ Πίμουνοι σύλλοι (2^{οι}), καὶ αἱ κατὰ πάντας των άνθρωπων βλασφημίαι, καὶ αἱ κακαὶ συσχετώσεις Αληγασθήμαν, καὶ πάλι δ τοιούτος δῆλος τῶν λόγων τι δηπότε βούλεται αὐτοῖς. Εἰ μὲν γάρ οἰδέμενοι κρείττους ἡμᾶς ἀπεργάσασθαι, ταῦτα γεγράφασι, καὶ διὰ τοῦτο πάντας οἶναι δεῖν ἀλέγουσι, διότι πατουσώνται φιλαροῦντες, βούλονται δηλούνται τὴν ἀλληγενας ἡμᾶς εἰδέναι, καὶ ὑπόλαβον, διτι τοιαῦτα εἴη τὰ πράγματα, καθάπερ ἀξιοὶ Πύρ-
βιον. Όστε εἰ πεισθέντες αὐτοῖς, ἐκ χειρῶν ταῦτην
διν γενούμεθα, κρίναντες τὰ συμφοράτερα, καὶ τοὺς διμεινούς λέγοντας ἀποδεξάμενοι. Πάνι οὖν ἐπίσης
διδάσφαρα τὰ πράγματα, καὶ ἀνεπίκριτα δύνανται
Β είναι; καὶ πῶς διανυκτατέσσονται καὶ ἀδέξαστοι γενο-
μεθ' διν; Εἰ δὲ οὐδεὶς δηράσθετο τῶν λόγων, τι ἡμῖν
ἐνογκλιῶσιν; ή διτι τί Πίμου φαντιν;

suspect? Qui si ejus verbis fidem habuit, inepte
sophari vetet. Atque, ut universe loquamur, quid
sinum universo contumeliaz: quid perniciose *Aene*
series sibi velit, mirum jure .cipiam videatur. Si
nos meliores efficerent, eoque sibi carpendos on-
agere desinamus; id agunt, videlicet ut perspectam
statuebat Pyrrho, habere credamus. Itaque si eo-
rebus ipsis judicabimus, et saniora loquentes audie-
Quod si ita est, qui tandem promiscua adeo rerum
nos harrere nemini, ac nihil existimare qui possi-
mus, quid molesti porro nobis esse pergunt? aut

Οὐκ ἀν δὴ Πύρφων τὸ ἔριστεν ἀροτὸς ἄλλος;
Οὐ γάρ μᾶλλον Πύρφωνα θαυμάσαι τις ἂν ή τὸν Κάρυβδον ἐκείνον, η τὸν Μελιτέδην, οἱ δῆ δοκοῦσι μεριὰ διενεγκάν. Ἐνθυμεῖσθας μάρτυς κρήτη καὶ ταῦτα.
Ὄποιος γάρ μὲν γένοντο πολέτη, ἡ δικαιοτης, ἡ σύμβουλος, ἡ φίλος, ἡ ἀπλῶς εἰπεῖν Δημητρίος, οἱ τοιοῦτος; Ή τι τῶν κακῶν οὐ τολμήσειν διν, οἱ μηδὲν ὡς ἀληθῶς οἰδέμενος εἶναι κακὸν, η αἰσχρόν, η δίκαιον, η ἀδικον; Οὐδὲ γάρ ἐκεῖνα φαῇ τις διν, δι τοὺς νέμους δεδοίκαστι κριτάς, καὶ τὰς τιμωρίας οι τοιοῦτοι. Πώς γάρ οἱ τε ἀπαθεῖς καὶ ἀτάραγοι, καθάπερ ἀντο φασιν, δυνται; Οἱ γέ τοι Τίμων ταῦτα καὶ λέγει περὶ τοῦ Πύρφωνος;

D' Άλλοι τὸν ἀπειρον ἔτιών εἰσον η δδμαστον
Πάσιν δυσις δαιμόναται, ἀμ' ἀφίστοις τε φασοῖς τα,
Λαῶν θεα κοῦφα, βαρυρόμεν' ἔνθα καὶ ένθα,
Ἐγκαθίδην δέξαστε καὶ στύλας κουμβήσαντε.

opus scripsisse, quod Tiberio Cesari dedicarit, in
quod Diogeōes ipse commentatoris edidisset. Tunc
de Timonis operibus, Tūn δὲ ΣΙΛΛΩΡ, inquit, τρία
έστιν (βιβλία), εν οἷς, ὡντὸς Σωκράτης ὁν, πάντας
λογοῖς, κατ αὐτοὺς τὸν δογματικὸν, ἐν παρ-
ώδιαις ἔπειται. Οὐ μὲν πρῶτον, αὐτοῦδικόν γε εἴπει
τούτῳ Ερμηνευαί, το δέ δεύτερον καὶ εργόν, το δε-
κάτῳ ποιητήν. Οποιος μητέρας hoc suisse tradit.

Εστε τύριοι οι δύο πολυπρόθυμοις έστις σα-
[μιατα].

Όπόταν μέντοι φώσι τὸ σφρόν δῆ τούτῳ, δὲ δέοι κα-
τακαλουδοῦντα φύσει καὶ τοῖς θεοῖς ζῆν, μηδέντι μέντοι
συγχατατίθενται, πάνυ τινές εἰσιν εὐήδεις. Εἰ
γάρ μηδὲν ἀλιψ, τούτῳ γοῦν αὐτῷ δέοις ἀν συγχα-
τεῖσθαι, καὶ ὑπολαβεῖν οὕτως ἔχειν αὐτό. Τί δὲ
μᾶλλον τῇ φύσει καὶ τοῖς θεοῖς δεῖ κατακαλουδεῖν, ή
οὐ δεῖ, μὴ εἰδότας γε δῆ μηδὲν, μηδὲ ἔχοντάς τι δέρη
χρινοῦμεν; Ἐκεῖνο μὲν γάρ καὶ παντάπασιν ἔστιν
ἡλιθιον, ἐπειδὴν λέγωνται, δὲ καθάπτερ τοῦ καθαρικῶν
φάρμακα συνεκρίνειν μετὰ τῶν περιπτωμάτων καὶ
ἴανται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ δέ πάντα ἀξίων εἶναι λό-
γος δῆλος μετὰ τῶν ἀλιψ ἀνατρέπει καὶ ίαντον. Εἰ
γάρ αὐτὸς αὐτὸν ἀλέγχοι, ἀηρότειν οἱ χρόμενοι τού-
τῳ, βλέποντες οὐν ἡσυχίαν δύεται αὐτοῖς, καὶ μηδὲ τὸ
στόμα διατρέπειν. Ἀλλὰ μήν οὐδὲ δρομοῖς ἔχει τι τὸ κα-
θαρικῶν φάρμακον, καὶ δὲ τούτων λόγος. Τὸ μὲν γάρ
φάρμακον ἐκκρίνεται, καὶ τοῖς σώμασιν οὐκ ὑπομέ-
νει τὸν μέντον λόγον ἐν ταῖς ψυχαῖς ὑπάρχειν δεῖ τὸν
αὐτὸν δυτικαὶ, καὶ ποιειόμενον αἰτεῖ. Μόνος γάρ οὗτος
εἶναι διαν, δι ποιῶν ἀναγκαταθέτων. Οὐτὶ δὲ οὐδενὶ
τὸν ἀνθρώπον ἀδέξαστον εἶναι, καὶ δόλι καταμάθει τις
δι. Ἀδέντον γάρ τὸν αἰσθανόμενον μὴ αἰσθάνε-
θει. Τὸ δὲ αἰσθάνεσθαι, γνωρίζειν τινά. Οὐτὶ δὲ καὶ
ποιεῖται τῇ αἰσθήσει, πάσι φανερόν. Ἀκριβέστερος,
γάρ οὐδὲν ίδειν, ἀπέκησε τὰ θρησκαλώ, καὶ προσθή-
θεν ἄγγειόν τον, καὶ ἐπιτίλλεστο. Καὶ μήν ήδημονοὶ γε
καὶ ποιοῦντες θεραπεύειν. Οὐδὲ γάρ οὐδὲ τὸν καύσιμον
ηὶ τεμνόμενον ἀγνοεῖν. Τάξ δὲ δὴ μηδίμας καὶ
ἀναμηνήσεις τις οὐδὲ μηδὲν φαίνει μεθ' ὑπολήψεως γίγνε-
σθαι; Περὶ μὲν γάρ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, δὲ τὸ το-
ύτων ἀνθρώπων ἔστιν, Εἴ δὲ περὶ τῶν ἐπιστημῶν
καὶ τεχνῶν, τί λέγοι τις διν; οὐδὲν γάρ ἡν τούτων,
εἰ μή περύκειμεν ὑπολαμβάνειν. Ἀλλ᾽ ἔνωγε ἐών
τέλλα. Τοῖς μέντοι λεγομένοις ὑπὸ τούτων ἐάν τε πι-
στεύωμεν, ἐάν τε ἀπιστῶμεν, ἀναγκαῖς ἔχει δοξά-
ζειν πάντη τε καὶ πάντως. Οὐτὶ μὲν οὖν ἀμφίκλινόν
ἐστι φιλοσοφεῖν τὸν τρόπον τούτον, φανερόν· δὲ δὲ
καὶ παρὰ φύσιν, καὶ παρὰ τοὺς νόμους, ὁδὶ κατεύ-
μεν δι. Εἰ μὲν γάρ τὸν δι τὰ πράγματα τοιάτια
εἴη, τί λοιπον ἀλλ᾽ η καθάπτερ ἐν ὑπνῷ ζῆν ήμερις εἰκῇ
καὶ ἐμπλήκτως; ὥστε φιλαρότεν διν οἱ νομοθέται,
καὶ στρατηγοί, καὶ οἱ παιδεύοντες. Ἀλλ᾽ ἔμοιγε δο-
κοῦσιν οἱ μὲν ἀλιψ πάντες ἀνθρώποι ζῆν κατὰ φύσιν,
μέντοι μέροις τετρωθεῖσι, μᾶλλον δὲ μεριμνέαν μα-
ρνιαν ἐφράμενην οἱ ταῦτα ληροῦντες. Οὐχ ήσσια μά-
ται τοῦτο καταμάθει τοῖς δικάιοις; Αντίγονος γάρ
ὁ Καρύστιος κατὰ τὸν αὐτὸν γεννόμενος χρόνον,
καὶ ἀναγράψας αὐτῶν τὸν βίον, φροῖ τὸν Πύρρωνα
δικούμενον ὑπὸ κυνῶς, ἀναφυγεῖν ἐπὶ τι δάνδρον·
σκωπόδημον δὲ ὑπὸ τῶν παρόντων, εἰπεῖν, ὡς χα-
λεπὸν εἴη τὸν ἀνθρώπον ἔχειν Φιλίστης δὲ τῆς
ἀλεπήρης αὐτοῦ θυντήσης, ἐπειτα τῶν φίλων τινὲς ὑπο-
χρομένους τὰ πρᾶτα τὴν θυντήν, καὶ μή παρασχομένου.
Τοῦ μέντοι Πύρρωνος πριαμένου, καὶ ἀγανακτούν-
τος, ἐπειδήπερ ὁ φίλος Ελεγεν, ὡς οὐ ποιήσαιτο αύτο-
μαντα τοῖς λόγοις, οὐδὲ διξια τῆς ἀπαθείας· εἰπεῖν
αὐτὸν· Ἐν γοῦν γυναικὶ οὐ δεῖ τὴν ἀπόδειξην αὐτῆς
ποιεῖσθαι. Καίτοι δικαῖως ἀν εἶπεν ὁ φίλος, δι μα-
τατα καὶ ἐν γυναικὶ, καὶ κυνὶ, καὶ πάσιν. Εἰ δὴ οὐ

A Præterea dum egregium illud sapiensque dictum pronuntiant, in vita instituenda naturæ consuetudinibus ductum sequi oportere, simulque nulla penitus in re harensum esse docent, faciunt ineptissime. Nam ut fidem ceteris omnibus detrahatur, huic saltem habenda necessario sit, planeque statuendum ita rem habere. Sed enim cur naturæ consuetudinibus ductum sequi potius nos oporteat, quam ab eo discedere, qui nec sciamus omnino quidquam, nec cuius vi judicium ferri possit quidquam habeamus? Quod enim addunt, extremae cugiodam stultitia est: quemadmodum pharmaca, in quibus porgandi vis est, sese cum excrementis ipsis pariter ac simili excernunt; ita qua ratio incerta esse omnia conficiat, eam se quoque periude ut reliqua suuidius convellere. Nam si refutat ipsa sese, insulse faciat ea qui utetur. Quiescant igitur isti, ac ne biscant quidem. Tametsi nec pharmaco illi quo purgantur istorum ratio simile quidquam habet. Nam ita pharmacum excernitur, ut in corpore minime resideat: haec ratio et eadem hæreat in mente semper, et fidem a nobis perpetnam impetrat, necesse est, quod ea non sola ne cuiquam assentiam offici. Porro quam ne isti quidem opinandi vim bonini eripiant, vel ex eo intelligas. Qui sentit, idem ut ut sentiat fieri nullo modo potest: sentire autem cognoscere est. At eos sensu fidem babere nemo non videt. Nam ut certius aliquid intueri possint, cum purgare oculos, tom etiam accedere propius, ac subinde nictante intueri solent. Quid quod nostrum ipsi tam laetitia quam doloris sensum novimus? Nec enim fieri possit, ut seseuri quis aut secari nesciat. Memoriam similiter ac recordationem quis nou existimatione conjunctam esse dixerit? Quid de communi omniū sensu, qui ejusmodi hominem esse clamat; quid de artibus doctrinisque dicetur? Istorū quippe nihil haberemus, nisi a natura existimandi vim haberemus. At mitto cetera, dum hoc unum maneat, fidem ut iis sive habeamus, sive negemus, opinandi facultatem necessario nobis esse reliquendam. Hactenus igitur nullam ejusmodi philosophandi rationem esse posse ostendimus. Quam eadem rationi ac legibus aduersetur, hinc accipe. D Nam si vere ita res habeaut, quid aliud superest, nisi ut sic, tanquam in somno, temere stolidique vivamus? Nugentur enimvero legislatores; duces præceptoresque nugentur. Evidem aliis omnes ex naturæ præscriptio vitam instituere sentio; rationem hanc philosophorum unam quæ tam absurdaliquatur, delirare, aut potius vehementer fore statuo. Quod ipsum ex sequenti Pyrrhonis factu maxime intelliges. Antigonus 763 enim Carystius, qui sub eadem vivebat tempora, quoique illorum vitam conscripsit, Pyrrhoneum commemorat, ut sese insequeuti cani eriperet, quamdam ad arborem confagisse: qua de causa cum ab iis qui aderant, riceretur, ægre admodum hominem exui responderisse. Præterea, cum Philista ejus soror sacrificium

zidornaret, quemdam ex amicis, qui res ad illud necessarias pollicitus fuerat, promissis non stetisse. Pyrrhonem igitur eos sumplius facere coactum, graviter id acerbeque cum ferret, ex suo illo amico audiisse, parum se omnino sutorum ex decretorum præscripto facere, atque ab omni perturbatione vacuum ostendere. Tum enimvero Pyrrhonem homini reposuisse, hujus rei fidem in muliercula causa fieri non debere. Cui sane amicus illi suus merito responderet, in muliere, in cane, in reliquis omnibus inane totum hoc disputandi genus futurum. Quod si nonnullum tibi operæ pretium ex hac oratione futurum videtur, haud alia re fuerit, tum quos habuerit iste sectatores, tum quos ænigmatus ipse fuerit, cognoscere. Fuit igitur Pyrrho cujusdam

Auxarchi discipulus : ac primum quidem pictura operam dedit, at successu parum leto : postmodum vero in Democriti libros cum lucidiaset, nihil aut in iis boni reperit, aut ipse conscripsit, sed deos tantum hominesque omnes contumelii ac probris oraverit. Idem postea cum hoc fastus generi laboraret, ac sese tamen ab omni fastu vacuum diceret, scripto reliquit nihil. Is discipulum habuit Timonem Phliasium, qui cum anteas saltatorem ageret in scenis, ubi deinde hominem audiisset, mordaces et aculeatos versus edidit, quibus totam superiorum philosophorum nationem proscindebat. Fuit enim is Sillorum auctor, quorum e numero sunt qui sequuntur,

Vos genus infelix, nostræque infamia ritæ,

Nec nisi venter ìmers, duolo ex certamine fæci.

Et,

Quippe isti sensis pleni mendacibus utres.

At cum jam isti perinde ab omnibus neglecti jacerent, ut si fuissent ipsi nunquam, existit nudius tertius Alexandriae Ægypti Ænesidemus quidam, qui antiquum illud nugarum genus revocare conatur. Atque hi fere sunt communis opinione principes, qui hanc philosophandi viam institeri. Et quidem hujus vel sectæ, vel disciplinæ, vel quocunque alio nomine hanc appellare libeat, qui laudator esse velit, neminem futurum satis constat. Ego vero, ne philosophiam quidem eam verear, cum ipsa philosophandi principia iundicis convellat. Ille igitur adversus philosophos Pyrrhonis sectatores dicta sunt. Quibus affinia sane ac gemina esse possint, quibus ii redarguantur, qui ex Aristippi Cyrenæ sententia, præter id quod patiendo subheatur, comprehendendi nihil posse docuerunt. Socratis autem sodalis Aristippus fuit, qui Cyrenaicam sectam instituit, ex qua quidem Epicurus finis illius sui constituendi 764 ansam arripuit. Erat enim Aristippus mollis admodum ac voluptatis amans, qui tametsi nihil unquam ipse palam de fine disseruit, virtute tamen, ut loquuntur, beatitudinis fundamentum in voluptatibus positum esse docuit. Nam cum de voluptate perpetuo loqueretur, hanc suis auditoribus suspicionem movit, ut in vita delicias collocatum ab eo finem putarent. Is Synallum quendam ejusque filium, Areten numine, discipulos habuit. Ea filium suscepit Aristippum, qui ab eadem ad philosophiae studia pellectus, matris discipulus volgo dicebatur. Hic aperte docuit, finem esse cum vo-

τῶν λόγων τούτων ἐπίν θρέλος, ὅρθις γ' ἔχει μαθεῖν, καὶ τίνες οἱ ζηλωσαντες αὐτὸς ἔγνοντο, καὶ τίνες εἰδήσαντες αὐτὸς Ὁ μὲν οὖν Πύρρον 'Αναξάρχου τινὸς ἔγνετο μαθῆτης, δι το μὲν πρώτον ἦν ζευγάρος, οὐδὲ οὗτος εἴντιχς, ἐπειτα τοῖς Δημοκρητοῦ βεβλίοις ἀντιχών, χρηστὸν μὲν οὐδὲν οὔτε εἶρεν, οὔτε ἔγραψε, κακῶς δὲ πάντας εἶπε καὶ θεοὺς καὶ θνητῶν πους. Αὐτὸς δ' ὑστερον τούτον τὸν τύφον περιβαλόμενος, καὶ καλῶν διτυρὸν ἐκτίνη, οὐδὲν γραψῆ κατέλιπεν. Ἐγένετο δὲ μαθῆτης αὐτοῦ Τίμων Φλάσιος, δι το μὲν πρώτον ἔγνευεν τὸν τοις θεάτροις· ἐπειτα δ' ἀντιχών αὐτῷ, συνέγραψεν ἀργαλέας παροδίας καὶ βωμολόχους, ἐπει τοις βεβλασφημήτε πάντας τούς πόντοις φιλοσοφήσαντας. Οὗτος γάρ ἦν δι τοῦ;

Σχέτλοι ἀνθρώποι, κακ' ἐλέγχα, γαστέρες

οὐον (5).

Tολωρ ἐκ τ' ἔριδων, ἐκ τε στοραχῶν (6) πλεῖασθε.

Καὶ,

**Ανθρώποι κενῆς οἰδησιος ἐρικλεοι σκοτοι.*

Μηδενὸς δὲ ἐπιτραπέντος αὐτῶν, ὡς εἰ μηδὲ ἔγνοντο τὸ παράπαν, ἔθις καὶ πρώτην ἐν Ἀλεξανδρεῖ τῇ κατ' Ἀγυπτον Αιναισθημάτις τις ἀναζωπυρεύεις ἤρετο τὸν θύλον τούτον. Καὶ σχεδὸν οἱ μὲν κράτιστοι, δοκοῦντες εἶναι τῶν τὴν ὅδην βεβαδίσαντες ταύτην εἰσὶν οὐτοι. "Οτι μὲν οὖν τὴν τοιεστήν εἰ τε αἰρεσίν, εἰ τε ἀγωγὴν λόγων, εἰ τε δηπή καὶ δηπάς ἔθελη τις καλεῖν αὐτήν, οὐδέτες ἀν εὖ φρονῶν ὅρθην εἶναι φαῖνη, δῆλον. Ἐγέν μὲν οὐδὲν φιλοσοφιαν οἰομια δεῖν ἐνοράζειν αὐτήν, ἀναιροῦσάν γε δῆ τὰς τοῦ φιλοσοφεύειν ἀρχάς. » Ταῦτα μὲν οὖν τρόπος τούς κατὰ Πύρροντα φιλοσοφεῖν νοεῖσμαν. Συγγενῆ δὲ αἰτοῖς εἴη μὲν καὶ τὸ ἀντιεγμένα πρός τοὺς κατὰ Ἀριστοπότον τὸν Κυρηναῖον, μόνα λέγοντας εἶναι τὰ πάθη καταληπτά. Σωκράτους δὲ ἕταῖρος δι Ἀριστοπότος ἦν, δι τὸν καλούμενόν Κυρηναῖον συστασάμενος αἰρεσίν, ἀφ' ἧς τὰς ἀφορμάς Ἔπικουρος πρός τὴν τοῦ τελούς θεοτοκίαν είλησεν. "Ην δὲ Ἀριστοπότος ὑρδες πάντα τὸν βίον καὶ φιλόδονος· ἀλλ' οὐδὲν μὲν οὖτος εἰ τῷ φανερῷ περὶ τέλους διελέχεται θυνάμει δι τῆς εὐδαιμονίας τὴν ὑπόστασιν Ελεγεν ἐν ήδονας καταθει. Αει γάρ λόγους περὶ ήδονής ποιούμενος, εἰς ὑποβίαν ἥγε τοὺς προσιθέντας αὐτῷ τοῦ τοῦ λέγειν τέλος εἶναι τὸ ηδεῖος ζῆν. Τούτου γέγονεν ἀκουστής Σόναλις, καὶ ἡ θυγατρὶς αὐτοῦ Ἀριστη. "Ητις, γεννήσασα παιδί, ὄντας τον Αριστοπότον, δεις ὑπαχέος ὑπὸ αὐτῆς εἰς λόγους φιλοσοφίας, μητροβολατός ἐκλήθη· δι καὶ ασπρὸς ὄφραστο τέλος εἶναι τὸ ηδεῖος ζῆν, ἡδονὴν ἀπάταν τὴν κατὰ κίνησιν. Τρεῖς γάρ ἐφη καταστάσεις εἶναι περὶ τὴν ἡμετέραν σύγκρουσιν· μὲν μὲν,

(5) Forte εἰεν. — Quid si legatur οὐον, ut sensus sit, τεντρες tantum? Edit.

(6) Forte στοραχῶν.

καθ' ἦν ἀλγούμεν, ἔσκυπαν τῷ κατὸς θάλασσαν χειμῶντι ἐτέρων δὲ, καθ' ἦν τὸ δόμεθα, τῷ λειώ κύριῳ ἀφομοιώμενον· εἶναι γὰρ λεῖψαν κύριον τὴν τὸν θόνην, οὐδέποτε παραβολλομένην ἀνέμο, τὴν δὲ τρίτην μέστην εἶναι κατάστασιν, καθ' ἦν οὗτος ἀλγούμεν, οὗτος δόμεθα, γαλήνη παραπλησίαν οὖσαν. Τούτων δὴ καὶ ἔραστε τῶν πεδῶν μόνων ἡμᾶς τὴν αἰσθήσιν ἔχειν. Ήρός οὖς ἀντιλεκτεῖ ταῦτα.

μικρού, malacis ac tranquillitatis propius. Horum ille duxit taxat motuum aliquem a nobis sensum haberi docuit. At sequentibus refelli possit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

Πρὸς τοὺς κατ' Ἀριστείπον φιλοσόφοντας, μόρα λέγοντας τὰ πάθη εἶναι καταληπτὰ, τὰ δὲ λοιπά ἀκαταληπτα. Ἀπὸ τοῦ μὲν τοῦ.

« Εἴτε δὲ εἰν οἱ λέγοντες μόνα τὰ πάθη καταληπτά. Τοῦτο δὲ εἰπον ἔνοι τῶν ἐκ τῆς Κυρήνης. Οὗτοι δὲ ἡγίουν, ὥσπερ ὑπὸ καρποῦ πιεζόμενοι τινες, οὐδὲν εἶναι τὸ παρόπαν, εἰ μή τις παραστὰς αὐτοὺς παῖς καὶ κεντητή. Καύμενος γάρ Ελεύθερος καὶ τεμνόμενος γνωρίζειν, διτε πάσχοιεν τι. πότερον δὲ τὸ καλον εἴη πῦρ, ή τὸ τέμνον αἰόληρος, οὐκέτι εἰπεῖν. Τοὺς δὲ ταῦτα λέγοντας εἰδίθες ἔρωτος τις δὲν, εἰ δὴ τοῦτο γοῦν θασοῖς αὐτοῖς, δόδι τι πάσχοντο τοις αἰσθάνοντας. Μή εἰδότες μὲν γάρ, οὐδὲ εἰπεῖν δυναθεῖσαν, οὐκ δὲ εἴη μόνα τὰ πάθη καταληπτά. Τὸ γάρ, Ἐγώ καλομαι, λόγος ἦν, καὶ οὐ πάθος. Ἀλλὰ μήν ἀνάγκη γέ τρια ταῦτα συνυπάστασθαι, τὸ τε πάθος αὐτὸν, καὶ τὸ ποιοῦν, καὶ τὸ πάσχον. Οὐ τούντις αἰτιλαμβανόμενος τοῦ πάθους πάντας αἰσθάνονται δι. Οὐ γάρ δὴ, διτε μὲν, εἰ τύχοι, θερμαλεῖται γνωριει, πότερον δὲ αὐτὸς δὲ γετεῖν, ἀγνοεῖται· καὶ νῦν δὲ πέρισσοι· καὶ Ἀθηναῖσιν ἦν ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ ζῶν δὲ τεθνεός· Εἰ δὲ διδυρωπός ὁν δὲ λίθος. Οὐκοῦν εἰσται καὶ οὐδὲ· οὐδὲν, εἰδίθες γέτελλοις γνωρίζουσι, καὶ δόσονται, καὶ πόλεις, καὶ τὴρ τροφῆν. Οἱ δὲ αὐτοὶ ταῦτα ἔργα δεῖται τὰ αὐτῶν οἰδαντας. Καὶ οἱ λαροὶ καὶ ναυτικοὶ σηματεῖνται τὰ μέλλοντα. Καὶ τῶν θηράπων οἱ κύνες θύρσουσι τοὺς στίθιους. Εἳτε γε μήν δὲ πάσχοντι πάντας; ή ὡς οἰκεῖον τὸν, ή ὡς ἀλλοτρίου πάθους ἀντιλαμβάνεται. Πόθεν οὖν ξέπι: λέγειν, διτε τοῦτο μέν εἰστιν θόνη, τοῦτο δὲ πόνος; ή διτε γενύμενος, ή ὄρην, ή ἀκούν, πάσχοι τι; καὶ τῇ μὲν γλώσσῃ γενύμενος, τοῖς δὲ δύμασιν δρῶν, τοῖς δὲ ὀστοῖς ἀκούν; Η τῶν θεατῶν, διτε τοῖς μὲν αἰρετοῖς χρῆνται, τοῖς δὲ φεύγειν; Εἰ δὲ μηδὲν τούτων γνολεν, οὐκέτι ξέπιον δρῆμην, οὐδὲ ἡρεξεν· οὐτοι δὲ οὐδὲ δὲν ζῶν εἰσιν. Γελοῖος γάρ εἰσιν, διότε λέγοντες, διτε ταῦτα μὲν αὐτοῖς συμβέβηκεν, οὐ μήν θασοῖ γε πῶς καὶ τίνα τρόπον. Οὗτοι γάρ οὐδὲν εἰ διδυρωπός πεφύκασιν, οὐδὲ εἰ ζῶσιν, ξέστεν δὲν εἰπεῖν· οὐκοῦν οὐδὲ εἰ λέγονται τι, καὶ ἀποραντοταῖς. Ήρός δὲ τοὺς τοσούτους τις δὲν εἴη λόγος; θαυμάσας μὲν τις δὲν, εἰ ἀγνοοῦσι πότερον ἐτοί τῆς γῆς εἰσιν, ή δὲ τῷ οὐρανῷ· πολλῷ δὲ θαυμασάντερον, εἰ οὐκ οἰδασι, καὶ ταῦτα, φάσκοντες φιλοσοφεῖν, ἀρά γέ τα τέτταρα πλειόνα εἰστιν η τὰ τρία· καὶ τὸ ἐν καὶ τὰ δύο πόσα εἰστιν. Οὐδέ γάρ ὅποστις ξέστεν δὲν τῶν χειρῶν δακτύλων οὗτοι γε δύνανται εἰπεῖν, οὐδὲ πότερον ἔχαστος αὐτῶν εἰς εἰστιν η πλειόν. Νοτε οὐδὲ

A Iuptate vivere, voluptatem eam intelligens, quae in aliqua commotione versetur. Tria quippe temptationis nostre genera statuebat: unum quo doleamus, ei quo in mari excitatur tempestati persimile; alterum quo lætemur, et aquato fluctui similes simus: æquatam enim commotionem esse voluptatem, secundi venti simillimam. Tertium denique medium genus, quo nec doleamus ipsi, nec lætemur, malacis ac tranquillitatis propius. Horum ille duxit taxat motuum aliquem a nobis sensum haberi docuit. At sequentibus refelli possit.

CAPUT XIX.

Adversus Aristippi sectatores, qui ea modo quæ patitur, comprehendendi posse statuerunt, præterea nihil. Ex eodem.

B « Deinceps, inquit, eos videamus, qui ea modo quæ patiuntur, comprehendendi posse defendant. Ea in haeresi suere Cyrenei quidam. Ii sic tauquam alto quadam sopore depressi, nihil penitus esse dicebant, nisi si quis proprius subiens illos verberaret ac foderet. Quippe, dum urentur ac seccarentur, pati se aliquid, hoc vero se nosse; utrum ignis esset quod urerat, aut ferrum quod seccaret, sibi non liquere. Ex hoc hominum genere quæramus in primis, num id salem probe norint, pati se ac sentire aliquid. Hoc illi si nesciunt, perperam utique dicunt, quod patientur sibi notum esse. Sin autem hoc intelligunt, non ea modo quæ patiuntur comprehendendi possunt. Nam isthinc quidem, Uror, loqueuntis est, non patientis. Præterea simul haec tria ponantur necesse est, malum quod quis patitur, quod illud affert, quod illud ipsum patiuntur. Enimvero qui malum subeat, is plane sentiat oportet. Nec enim præfecto, ubi se, si forte uretur intelliget; idem tamen, ipse an vicinus uratnr, ignorabit: adeoque nunc, an superiore anno; Athenis an in Ægypto; vivensne an mortuus; homone an lapis. Quare simili etiam neverit, a quo patiatur. Illi enimvero cum esse mutuo, tum vias etiam, urbes cibosque norunt. Sua quoque artifici nota instrumenta sunt. Medici ac rei nauticae periti futura præsentiant. 765 Imo, e bestiis etiam, vias certis pressas vestigiis canes reperiunt. Porro, qui aliiquid patitur, is quasi proprium aliiquid, aut tanquam alienum id subeat necesse est. Quinam ergo dixerit, voluptatem alteram, alterum laborem esse? quinam ant gustu, ant visu, aut auditu aliiquid sese pati? quinam gustare se lingua, videre oculis, anribus exaudire? Aut, qui tandem optanduu alterum, alterum fngiendū esse cognoscunt? Quorū si nihil ipsi norunt, ne impetum quidem ulum aut appetitum habent, ac proinde nec animantia sunt. Nam ridicule profecto loquantur, dum aiunt, ea quidem sibi evenire, qui tamen aut quemadmodum eveniunt, se nescire. Qui enim ejusmodi sunt, ii nec utrum hominem sint, nec utrum vivant, affirmare possunt, adeoque nec utrum aliiquid loquantur ac statuant. Cum hoc igitur hominum genere, commercii quid omnino esse possit? Et quidem mirum jure videantur, eos in cælone, an in terra versentur, ignorare s-

at longe mirabilius est, cum philosophari se defendant, non intelligere tamen, sintne quatuor plura quam tria : unum atque duo quot sint. Nam quot in manibus digitos habeant, aut sintne horum quilibet unus an plures, definire certe non possunt. Ita ne nomen quidem ipsi suum noverint, nec patriam, nec Aristippum : nec ullusne ament, an oderint, an concupiscant : rideant, an lacrymentur; adeoque sitne jucundum hoc, molestum illud, pronuntiare non possint. Constat igitur ipsos, utrum etiam aliquid hoc tempore loquamur, ignorare : atque ita hos inter et culices atque muscas, interest omnino nihil, tameci que natura saltem convenienter suæ, culices muscaeque norunt. Verum haec, ex infinitis quæ urgeri possint, adversus istos dicta sufficient. Sequitur, ut eorum etiam, qui contraria insistunt viam, atque in omnibus fidem sensibus habendam esse defendant, sententiam exploremus. Horum et numero sunt Metrodorus Chius, et Protagoras Abderita. Et Metrodorus quidem, ut aiunt, Democriti auditor fuit, ac principia duo, plenum et vacuum posuit : e quibus alterum illud esse, alterum non esse dicebat. Is de natura scripturns cum esset, hoc orationis est usus ingressu : « Nemo nostrum quidquam novit; ne hoc ipsum quidem utrum aliquid noverimus, necne. » Quo ex ejus ingressu pessimam deinde recentior ille Pyrrho dubitandi ansam arripuit. **766** At progressus idem ulterius, id esse omnia statuit, quod quisque intelligat. Protagoram quod attinet, atheum illum dictum esse tradidit. Sane his ille verbis suam necne, aut quam si speciem habeant, nescio; multa sunt enim, quæ me, quomiaus trium horum quilibet noverim, impediunt. » Iuins Atheienses exilio jam damnati libros publice medio in foro combusserunt. Sed quoniam solis isti sensibus credendum esse dixerunt, quibus refellantur argumentis videamus.

CAPUT XX.

Adversus Metrodorum, et Protagoram, qui solis sensibus credendum esse dicebant. Ex eodem.

« Fuere, inquit, nounnulli præterea, qui sensibus tantum atque visis fidem adhibendam esse dicent. Nec desuēti, qui simile quid ab Homero insinuatum esse velint, cum Oceanum rerum omnium principium vocavit, quod res in perpetuo quodam fluxu versentur. Hoc ipsum Metrodorus Chius asseverat; planeque ac diserte Protagoras Abderita. Hominem enim rerum omnium mensuram esse vult; ut earum quæ sunt, quemadmodum illæ sint, ita earum quæ non sunt, quemadmodum ipsæ non sint. Cujusmodi enim quidlibet apparet, ejusmodi etiam illud esse. De exteris, afflirmari a nobis certo nihil posse. Quibus merito eadem ob-

(5) *O Pladwv. Locus exstat in Theætet. p. 118 Ficini, D., ubi postquam a Protagora hominem rerum omnium mensuram constitui docuit, ita prosequitur: Οὐκούν οὕτω ποιεῖ λέγει (Protagoras). Ως οὐ μὲν ἔχεσθαι ἐροῦ φαίνεται, τοιαῦτα μὲν ἔστιν ἔμει: οὐ δὲ εοι, τοιαῦτα αὖ εοι. Ἀνθεωπὸς δὲ σύ τε, χάριον. Tum hominem ita refellit, Ἄρ' οὐκέ τινεστος ἀνίσου τοῦ αὐτοῦ, οὐ μὲν ἔνιον ἔνιοι. Εἰ δὲ*

τοῦνομα τὸ έδον εἶσιν ἄν, οὐδὲ τὴν πατρίδα, καὶ τὸν Ἀριστεπόν. Οὐκούν οὐδὲ τίνας φιλοῦσιν ἢ μαστούς, οὐδὲ τίνους ἐπιθυμούσιν· οὐδὲ εἰ γελάσαντες ἢ δακρύσαντες, Ἐξουσιν εἰπεῖν, οὐδὲ ὅτι τὸ μὲν εἶη γελοῖον, τὸ δὲ λυπτρόν. Δῆλον οὖν ὃς οὐδὲ τὶ νυν λέγομεν ἡμεῖς, συνιάστων. Οὐδὲν οὖν οὐ γε τοιούτοις διαφέροντες ἀνθράκιδαν ἢ μινῶν· καίτοι κάκεντα γνωρίζει τὰ κατὰ φύσιν. » Πρόδηλος τοὺς οὖτα διακειμένους, εἰ καὶ μυρια λέγειν ἔνεστιν, ἀλλ' ἀρκεῖ γε καὶ ταῦτα. « Επειτα τούτοις οὖν, συνεργετάσαι καὶ τοὺς τῇ ἑναντίᾳ βασιζόντας, καὶ πάντα χρήναι πιστεύειν ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεις ὁρισμένους, ὃν εἶναι Μητρόδωρον τὸν Χίον, καὶ Πρωταγόραν τὸν Ἀδηρίτην. Τὸν μὲν εὖν Μητρόδωρον Δημοκρίτον ἐφασαν ἀπρόκεινας· ἀρχές δὲ ἀποφήνασθαι τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν· ὃν τὸ μὲν διν, τὸ δὲ μὴ διν εἶναι. Γράφων γέ τοι περὶ φύσισις, εἰσοδοῦ ἔχρηστο τοιαύτη· « Οὐδέποτε τιμῶν οὐδὲν οἴδεν, οὐδὲν δὲ τοῦτο πότερον οἴδαμεν. » Πτίς εἰσοδοῦ κακῆς Εὐκούν ἀφοράτης τῷ μετὰ ταῦτα γενομένῳ Πύρβωνι. Πρόδηλος δὲ φησιν, ὅτι πάντας ἔστιν, διὸ τις νοήσαι. Τὸν δὲ Πρωταγόραν λόγος διεῖ κακλῶσαις θάνον. Γράψων γέ τοι καὶ αὐτὸς Περὶ θεῶν, εἰσοδοῦ τοιόδε ἔχρηστο· « Περὶ μὲν οὖν θεῶν οὐδὲν, οὐδὲν ὡς εἰστιν, οὐδὲν ὅποιοι τινες ιέσαν. Πολλὰ γάρ ζητεῖ τὰ κακάντα μὲν ἔκαστα τούτων εἰδένεται. » Τούτον Ἀθηναῖοι φυγῇ ἡγιασταντες, τὰς βίδους αὐτῶν δημοσίῃ ἐν μέσῳ τῇ τῇ ἀγορᾷ κατέκαυσαν. « Επει τούν οὐδὲ μόνας δεῖν ἐφασαν ταῖς αἰσθήσεσι πιστεύειν, τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀντιρρήσις θεατῶν μεθα.

De diis disputationem auspiciatur, « Sintae dii, πρὸς τοὺς περὶ Μητρόδωρον καὶ Πρωταγόραν μέραις δεῖν πιστεύειν ταῖς αἰσθήσεσι λέγοντας. Αὐτὸς τοῦ αὐτοῦ.

« Γεγόνας δὲ τινες, οἱ ἀδιεύντες τῇ αἰσθήσει καὶ τοις φαντασίαις μόνας δεῖν πιστεύειν. Ένιοι δὲ φασι καὶ τὸν Οὔρηρον αἰλίτεσθαι τὸ τοιοῦτο, πάντων ἀποφάνοντα τὸν Σκαλανὸν ἀρχήν, ὃν εἰς βύσι τῶν πραγμάτων ἔντων. Καὶ μήν καὶ Μητρόδωρος δὲ Χίος τὸ αὐτὸν τοῦτο λέγει. Οὐ μήν δὲν αἰτικύς γε Πρωταγόρας δὲ Ἀδηρίτης. Ήντος γάρ ἐφη μέτρων εἶναι πάντων χρημάτων τὸν διδρυπόν· τῶν μὲν διντών, ὡς ξεῖν· τὸν δὲ οὐκ διντών, ὡς οὐκ ἔστιν. Οποτα γάρ ἐκάστοι φαντεῖται τὰ πράγματα, τοιαῦτα καὶ εἶναι. Περὶ δὲ τῶν διλλῶν μηδὲν τιμᾶς δύνεσθαι διευχρίσασθαι. Πρόδηλος δὲ τούτους εἴποι τις ἄν, δὲ καὶ δὲ Πλάτων (5) ἐν Θεοτοκίῳ. Πρώτων μὲν, τί διέποτε τοιού-

οῦ; καὶ δὲ μὲν, ἡρμά, δὲ δὲ, σφόδρα; Καὶ μάλα. Πλάτωνος οὖν τότε αὐτὸν ἐφ̄ ἔχων τὸ πνεῦμα, φυγρὸν. Ηγούντων φύγομεν; ή πεισθέσθαι τὸν Πρωταγόρα, διεῖ τὸν μὲν φύγοντα φυγρὸν, τῷ δὲ μή, οὐδὲ τε. Αἱ πληριθεῖς interjectis, ita miserum σχόπτεται, ut illud de se cogitare videatur.

Quid faciam? sed sum petulantí spírene cachinno.

τῶν γε ὅτι τῶν πραγμάτων ἥντων, ἡξίσων εἶναι μέ-
τρον τῆς ἀληθείας τὸν ἀνθρώπον, ἀλλ᾽ οὐ συνήκω τὸ
κεφάλαιον; Ἐπειτα δὲ πῶς ἐλεγον εἶναι σοφοὺς ἑα-
τούς, εἰ δὴ πᾶς τις (6) αὐτὸς ἔστιν μέτρον ἐστὶ τῆς
ἀληθείας; Ηγέροντες ἐλέγχουσι τοὺς ἄλλους, εἴτερος ἔκαστος
τὸ φαινόμενον ἀληθές ἐστιν; ἀγνοούμενός τε τινα, καὶ
τοι πολλάκις αἰσθανόμενοι, καθάπερ ἐπειδὴν τῶν
βαρδάρων ἀκούωμεν; "Ο γε μήποτε θεασάμενος (7)
διοιοῦν, είτε μεμνημένος, οἶδε μὲν, αἰσθάνεται δ' οὐκ-
έτι. Καὶ εἰ θατέρῳ (8) μὲν ὄφελαλημά μύσει, θατέρῳ
δὲ ὁρῷ, δῆλον ὅτι ταῦτα εἴσεται, καὶ οὐκ εἴσεται.
Πρὸς δὲ τούτους, εἰ τὸ φαινόμενον (9) ἔκαστον καὶ
ἀληθές ἐστιν, ἡμῖν δὲ οὐ φάνεται τὰ ὅπ' ἔστων λε-
γόμενα ἀληθῆ, καὶ τὸ μὴ εἶναι πάντων πραγμάτων
μέτρον τὸν ἀνθρώπον ἀληθές ἐν εἴη. Καὶ μήτε οὐ γε
τεχνίται τῶν ἀτέχνων διαφέρουσι, καὶ οἱ διατείροι τῶν
ἀτέχρων· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον προορῇ τὸ μᾶλλον
ἔστεσθαι κυβερνήτης, καὶ λατρὸς, καὶ στρατηγός.
Ἀπλῶς τε ἀναιροῦσιν οὐτοὶ γε τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ
ἡτοῦ, καὶ τὸ ἔξ αράγκης, καὶ τὸ ἀνθεμένον, καὶ τὸ
κατὰ φύσιν, καὶ τὸ παρὰ φύσιν οὖτος δὲ ἐν ταῦτῃ
καὶ ὃν καὶ οὐκ οὖν. Οὐδὲν γάρ κωντεῖ ταῦτα, τοῦ; μὲν
εἶναι φαίνεσθαι, τοῖς δὲ μὴ εἶναι. Καὶ ταῦτα ἐν εἴη
ἀνθρώπος καὶ ξύνον. "Εοῦ" δὲ γάρ φάνεται ταῦτα,
τῷδε μὲν ἀνθρώπος, τῷδε δὲ ξύνον. "Ἄπας τε λόγος
ἀληθῆς ἐν εἴη· διὰ τοῦτο δὲ καὶ φευδής. Καὶ οἱ βου-
λευόμενοι, καὶ δικάζοντες εὖκαντας ἐν ἕγοις οὐδὲν ποιεῖν.
Καὶ τὸ δεινότατον, ἔσονται οἱ αὐτοὶ σπουδαῖοι καὶ μο-
χθηροί· καὶ ταῦτα κακία καὶ ἀρέτη. Πολλὰ δὲ το-
ιαῦτα καὶ διλλὰ τις ἐν ἔχει λέγειν. "Ἄλλα γάρ οὐδὲν
δεῖ· πλειστῶν λόγων πρὸς τοὺς μὴ οἰομένους ἔχειν

Τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου τεθαύματα, ἵημι. Οὐδὲν εἴ-
τεν ἀρχόμενος τῆς ἀληθείας, οὐτὶ πάντων χρημάτων
μέτρον ἐστὸν οὗ, η κυνοκέφαλος, η τὶ διλλαστότε-
ρον τῶν ἔργωντα αἰσθοῦσιν. "Ινα μεγαλοπετρεῖς, καὶ
πάντα καταφροντικάς ἔρεστο [/. δέκατο] ἡμίν λέ-
γειν, ἐθεικούμενος δὲ τὶς ἡμίς μὲν αὐτῶν, ὥσπερ
τούδε. ἔθωμαζόμενος ἐπὶ σφράγις, οὐδὲν ἄρα ἐτυγχανεῖν
ἐν εἰς φροντίδιον οὐδὲν βεττίον βατράχου γυρίνου, μὴ
δὲ τὸν τοῦ ἀνθρώπουν.

(6) Εἰ δὴ πάτε τις, εἰ. Plato ibid. hæc pluribus: Εἰ γάρ δὲ ἔκαστον ἀληθές ἐστι, δὲ ὃν δὲ αἰσθάνεταις
δοξάζῃ, καὶ μήτε τὸ ἄλλο πάθος διλλος βεττίον δια-
κρίνῃ, μήτε τὴν δόξαν κυριώτερος ἐσται ἐπιστάθεισαι
τέτορος, τὴν ἔπειρος, ὅρθη, η φευδής. Ἀλλὰ αὐτὸς τὰ
αὐτοῦ ἔκαστος μάνον δοξάσει, ταῦτα δὲ πάντα ὅρδε
καὶ ἀληθῆ. Τὶ δήποτε, Πρωταγόρας μὲν σφράγις, ὥστε
καὶ διλλος διπλακαλίς ἀμοιβαῖς δικαιοι μετὰ μεγά-
λων μισθῶν ἡμίς δὲ ἀμάβιλτεροι τι, καὶ φοιτητῶν
ἡμίν την παρ' ἔκεινον, μάτρην δὲτοις αὐτῷ ἔκαστο τῆς
αὐτοῦ σφράγις; εἰ.

(7) Ο γε μήποτε θεασάμενος. Εἰ hoc argumentum so-
lemnem ubertate Plato persequitur, Ἄρα δυνατόν, in-
quid, διὰ τις ἐπιστήμην γένοτο ποτε, οὐτὶ ἔγοντα
μηδίμην αὐτοῦ τούτου, καὶ συζήνετον, τότε δὲ μέ-
μινται· μὴ ἐπισταθεῖσαι αὐτὸς τοῦτο, δὲ μέμνηται;
Μακρολογία δὲ, ὡς δικαίη, βουλόμενος δρέσθαι εἰ μα-
θών τις τι, μεμνημένος, μὴ οὖδε· Καὶ πῶς, ὡς Σύ-
κρates; τέρας γάρ ἐν εἴη δὲ λέγεις. Εἰ paulo post,
pressius: "Ο δέ γε ὄρων καὶ ἐπιστήμην γεγονός
οὐδὲν πάρα, ἐλλ μόση, μεμνημένος μὲν, οὐδὲ ὅρδε δὲ αὐτό-
δη γάρ· Να! Τὸ δέ γε, οὐδὲν ὅρδε, οὐδὲ ἐπισταθεῖ, ἔστιν.
εἴτερος καὶ τὸ ὅρδε ἐπισταθεῖ. Tum concludens. Συ-
μβαίνει δρά, οὐ τὶς ἐπιστήμην ἔγεντο εἴτι μεμνημέ-
νον αὐτὸν, μὴ ἐπισταθεῖ, εἰπεῖν οὐδὲν, δέ τερας
ἔραμεν δὲν εἶναι, εἰ γίγνοιτο. Τὸν διανέποντον δὲ τι
συμβαίνεντα φαίνεται, διάν τις ἐπιστήμην καὶ αἴσθη-

A jicias, que a Platone in *Theateto* disputatur. Primum, si res ita se habeant, quomodo tandem hominem veritatis mensuram esse voluerunt, quod hoc in genere caput est non viderunt? Deinde, qui se ipsos sapientes vocarunt, si quilibet sibi ipsi veritatis mensura est? quorsum alios reprehendunt, si quod cuique appareat, id continuo verum est? quomodo nonnulla, etiam ubi sapius ea sensu percipimus, adhuc tamen ignoramus, ut cum barbaros loquentes audimus? Praeterea, qui ejus rei, quam ante spectavit, postea recordatur, cognoscit illam profecto, nec amplius tamen sentit. Qui si ex oculis alterum clauserit, altero aspiciat, id simul noverit ignorare necesse est. **67**
B Ad hec, si quod cuique videtur, id etiam verum est, nobisque vera non videntur, que ab illis dicuntur, verum simul erit hominem rerum omnium non esse mensuram. Jam qui vel in artis, vel in alterius cuiuscunq; rei tractatione versati sunt, ejusdem imperitis cognitione præstant: eamque ob causam gubernator, medicus et imperator, quid futurum sit clarissimo certiusque prospicunt. Et isti vero quidquid in quoque genere aut magis, aut minus est, necessarii pariter et contingentis, naturalis ac præter naturam evenientis discrimen omnino tollunt. Ita, quod est, quodque non est, unum idemque fuerit. Nihil enim vetat, quominus idem esse alteri, alteri non esse videatur. Ergo idem erunt homo, atque lignum: idem quippe alteri, nonnunquam homo, alteri lignum videtur. Vera quoque omnis oratio futura est, coque falsa C

στον ταῦτα φῇ εἶναι.

(8) **Kai εἰ θατέρῳ.** Plato ibid. fusius. Cum enim hoc δεινότατον, ut ipse vocat, ἔρωτημα proposuisse, "Αρά, οἴον τοῦτο αὐτὸν, εἰσθε τι, τούτο δὲσ, μὴ εἰσεναι; ιδι νέοντας εσε negat, εἰ τὸ ὅρδε γε ἐπισταθεῖσαι θήσαις. Τι γάρ χρήσις ἀφύκτῳ ἔρωτημα, διαν ερωτικὸν ἀνέπληκτον αὐτῷ, καταλαύνει τὴν χειρα, σὺν οὐτοις ὄφελαιν, εἰ δρᾶς τὸ ἴατον τῷ κατειλημένῳ. Respondentique Theateto, οὐ φένται τούτῳ γε, τῷ μέντοι εἴρεο, ille contra instat, Οὐδένον δρᾶς τε, καὶ οὐδὲ δρᾶς δια τόντον; Annuenti Theateto, refert, οὐδὲν έγω, φήσει (legen-
dum videatur, οὐδὲ γάρ, φημι), τοῦτο, οὐτα τάτω, οὐτε ἤρδον δὲ τὸ δηποτα. Quasi dicat, ego id ut fa-
tare, non jubeo, neque id quonodo fieri posset, ex te quærebam. Quid ergo? Quid sequitur, ἀλλ' εἰ διπλακαλίς τοῦτο καὶ οὐδὲ ἐπισταθεῖ. Νῦ δὲ, δὲ οὐδὲ δρᾶς, ὥραν φαντα (sponte enim id fateris), ὥρα-
λογήσας δὲ τυγχάνειν, τὸ ὅρδε, ἐπισταθεῖ, καὶ τὸ μῆ-
ρα, μὴ ἐπισταθεῖσαι. Εξ οὐδὲν τούτου λογίου τοι εἰ τοι
συμβαίνει; Id nimis quod Theatetus ultra con-
cedens. Άλλα λογίζομαι, inquit, διὰ τάνατον οἰς
ὑπεβύρην, hoc est, fieri posse, ut idem simul et
sciret aliiquid, et nesciret. Mihi tamen usque adeo
solidum hoc argumentum non videtur. Qui enim
altero duntaxat oculo aliquid videt, vere illud vi-
det, nec simul, ut alterum claudat, non videt.

(9) **Ei τὸ φαινόμενον.** Ei hoc Platonicum est. Sie enim ibid. ille: "Ἐπειτα γε τοῦτο έχει κορύβατον. Ξείνοντος μὲν περὶ τῆς αὐτοῦ οῆσισας, τὸν τὸν αὐτεἰδεῖσανθρώπον οἴρην, η ἔκεινον έγοντας φεύδεσθαι, συγχρήση που ἀλλοή εἶναι, διμολογῶν τὰ δια τόσαντας. Οὐκούν τὴν αὐτοῦ ἐν φευδῇ συγχρήση, εἰ τὴν τὸν ἔγομένων αὐτὸν φεύδεσθαι, διμολογεῖ ἀλλοή, εἰναι.

etiam omnis futura. Similiter qui aliqua de re a nobis καὶ λόγον. Εἰδίκῆς ἐπιλέγει· «Ἐπιδίκην εἰσὶ τινες, οἱ πᾶσαν αἰσθήσαντας καὶ πᾶσαν φαντασίαν διῆθη λέγοντας εἶναι, μικρὰ καὶ περι τοῖς εἴμασιν. Εἰσίκασι γάρ οὗτοι γε δεδοκίνειν, μήτορε, εἰ φαντασίες εἴποιεν αἰσθήσεις εἶναι τινας, οὐδὲ ἀν σχετεῖ τὸ κριτήριον καὶ τὸν κανόνα βέβαιον, οὐδὲ ἀγέλγων. Οὐχ ὅριστος δέ, ὡς οὐκ ἀν φύσιον εἴναι γε, καὶ τὰς δόξας ἀπάσας διῆλθες ἀποφαντοντες· πολλά γάρ δέ καὶ ταῦτας πεφύκαμεν κρίνειν· καὶ οὐδὲν ἔτι τοι διξιούσιν αὐτῶν τὰς μὲν διῆθες εἶναι, τὰς δέ φαντασίες· Επειτα δὲ συστῶν ἵστος τις δέν, οὐδὲ τῶν ἄλλων κριτηρίων αἰεὶ καὶ διὰ παντὸς ἀφεύδες οὐδὲν· εἰσὶν λέγει Ζυγόν, ή τόρον, ή τι τὸν τοιούτων· ἀλλά ξενιστοντας αὐτῶν, οὐδὲ μὲν ἔχον, ὑγιές εἰστιν, οὐδὲ δέ, μορφηρόν καὶ τοιούτοι μὲν χρωμένων τὸν τρόπον, διῆθενε, τοιούτοι δέ, φεύδεται. Καὶ μήν εἰ γε πᾶσα αἰσθήσις; Διῆθης δέν, οὐδὲ τοσούτον διαφέρειν αὐτός. Άλλαι γάρ εἰσιν ἐγγύθεν καὶ πόρφυρον, καὶ νοσούντων καὶ ἀβύρουντων, καὶ τεχνῶν καὶ δέχνων, καὶ φροντιστῶν καὶ ἀρρώστων. Τὰς δέ δέ τῶν μεμνησθέντων παντάπασιν δὲ εἴη διποτον λέγοντας διῆθες εἶναι, καὶ τὰς τῶν περιορώντων καὶ παρακουνόντων. Εἴδης γάρ δὲν ἦν τὸ λεγόμενον, ὡς δὲ παρορῶν ἥτοι δρά ή οὐχ δρά. Φοίη γάρ δὲν τις, στις δρᾶ μὲν, ἀλλά οὐχ ὅριως. Όποτεν μέντοι φῶσιν, ὡς ή μὲν αἰσθήσις, οὖσα θλίψος, οὐδὲν προστίθησιν, οὐδὲν ἀφαιρεῖ, φανένταις τάξικοις οὐχ ὅριντες. Επιτούτοις γάρ τού τρέπομεν τοὺς τῷ θεάτρῳ, καὶ πάντα τραγῳδίαν, καὶ μυρίων ἀλλών, ή αἰσθήσεις έτοιν ή ἀπατώσα. Αὐτὸν μετρόμενον πάντας ἐπὶ τῶν τοιούτων οὐ τὸν νοῦν ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν φαντασίαν. Ελέγχει γάρ δέ λόγος αὐτοῖς ταῦτα, δέξιων ἀκτινῶν διῆθη φαντασίαν εἶναι. Την γάρ ημετέραν, δὲ δημόκιμον οἰδέμενον πάσαν εἶναι τοιαύτην, φεύδει πάντας διηγαντεῖς. Συμβαντει τοιν αὐτοῖς διπασαν φαντασίαν διῆθη καὶ φεύδη λέγειν εἶναι. Καθόλου δὲ ἀμφάνουσιν, δέξιοντες, ὅποια δὲν ἡμεντα τὰ πράγματα τοιαύτα καὶ εἶναι. Τοιναντον γάρ, ὅποια πίνυκι, τοιαύτα φαντασται, καὶ οὐχ ἡμεις αὐτά ποιούμενον εἴτες ἔχον, ἀλλά οὐπέ τοισιν αὐτοῖς διατιθέμεθα ποιεῖν. Επειτα καὶ γελοῖον εἴη δέν, εἰ διανοθείημεν τημεῖ, διστεροὶ οἱ ζωγράφοι καὶ πλάσται, σκύλακας ή χιμάρρας, ἀλκιόνιον εἴδοντες εἶναι ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο φαντάζεσθαι, καθάπερ εὐτρεπῆ παρέσται. » Διότι μὲν οὖν οὐδὲν διέγουσιν οἱ φάσκοντες εἶναι πάσαν αἰσθήσιν, καὶ πᾶσαν φαντασίαν διῆθη, δηλον ἐκ τοιωτων. Άλλα γάρ καὶ τούτων εὐτελεῖς ἔχοντων, αὐτίς εἰ περι τὸν Ἐπίκουρον, ἐκ τῆς Ἀριστοτέλους διαδοχῆς ὅρμαμένοι, πάντας διδοντες ἔχητον καὶ αἰσθήσεως, μόνα τὰ πάθη καταληπτά, καὶ τέλος ἀγάθων τὴν τροπήν εἶναι δριζόμενοι. Λέγεται δέ δὲ Ἐπίκουρος οὐπέ τινας μηδενὸς δικτηκόνειν, ἐντυγχεῖν δὲ τοὺς τῶν παλαιῶν συγγράμμαστιν, οὐπέ τινων δέ δις ἡγούμενος οὐδὲν τοιούτους, διστεροὺς δέ καὶ Ναυσιφέρους τοῦ Ηύρφωνος γενομένους γνωρίμους. Τίνα δή οὖν καὶ τὰ πρός τινες διετερημένα τυγχάνειν θεασιώμεθα.

B. C. D. E. F. G. H. I. J. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.

etiam omnis futura. Similiter qui aliqua de re a nobis καὶ λόγον. Εἰδίκῆς ἐπιλέγει· «Ἐπιδίκην εἰσὶ τινες, οἱ πᾶσαν αἰσθήσαντας καὶ πᾶσαν φαντασίαν διῆθη λέγοντας εἶναι, μικρὰ καὶ περι τοῖς εἴμασιν. Εἰσίκασι γάρ οὗτοι γε δεδοκίνειν, μήτορε, εἰ φαντασίες εἴποιεν αἰσθήσεις εἶναι τινας, οὐδὲ ἀν σχετεῖ τὸ κριτήριον καὶ τὸν κανόνα βέβαιον, οὐδὲ ἀγέλγων. Οὐχ ὅριστος δέ, ὡς οὐκ ἀν φύσιον εἴναι γε, καὶ τὰς δόξας ἀπάσας διῆλθες ἀποφαντοντες· πολλά γάρ δέ καὶ ταῦτας πεφύκαμεν κρίνειν· καὶ οὐδὲν ἔτι τοι διξιούσιν αὐτῶν τὰς μὲν διῆθες εἶναι, τὰς δέ φαντασίες· Επειτα δὲ συστῶν ἵστος τις δέν, οὐδὲ τῶν ἄλλων κριτηρίων αἰεὶ καὶ διὰ παντὸς ἀφεύδες οὐδὲν· εἰσὶν λέγει Ζυγόν, ή τόρον, ή τι τὸν τοιούτων· ἀλλά ξενιστοντας αὐτῶν, οὐδὲ μὲν ἔχον, ὑγιές εἰστιν, οὐδὲ δέ, μορφηρόν καὶ τοιούτοι μὲν χρωμένων τὸν τρόπον, διῆθενε, τοιούτοι δέ, φεύδεται. Καὶ μήν εἰ γε πᾶσα αἰσθήσις; Διῆθης δέν, οὐδὲ τοσούτον διαφέρειν αὐτός. Άλλαι γάρ εἰσιν ἐγγύθεν καὶ πόρφυρον, καὶ νοσούντων καὶ ἀβύρουντων, καὶ τεχνῶν καὶ δέχνων, καὶ φροντιστῶν καὶ ἀρρώστων. Τὰς δέ δέ τῶν μεμνησθέντων παντάπασιν δὲ εἴη διποτον λέγοντας διῆθες εἶναι, καὶ τὰς τῶν περιορώντων καὶ παρακουνόντων. Εἴδης γάρ δὲν ἦν τὸ λεγόμενον, ὡς δὲ παρορῶν ἥτοι δρά ή οὐχ δρά. Φοίη γάρ δὲν τις, στις δρᾶ μὲν, ἀλλά οὐχ ὅριως. Όποτεν μέντοι φῶσιν, ὡς ή μὲν αἰσθήσις, οὖσα θλίψος, οὐδὲν προστίθησιν, οὐδὲν ἀφαιρεῖ, φανένταις τάξικοις οὐχ ὅριντες. Επιτούτοις γάρ τού τρέπομεν τοὺς τῷ θεάτρῳ, καὶ πάντα τραγῳδίαν, καὶ μυρίων ἀλλών, ή αἰσθήσεις έτοιν ή ἀπατώσα. Αὐτὸν μετρόμενον πάντας ἐπὶ τῶν τοιούτων οὐ τὸν νοῦν ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν φαντασίαν. Ελέγχει γάρ δέ λόγος αὐτοῖς ταῦτα, δέξιων ἀκτινῶν διῆθη φαντασίαν εἶναι. Την γάρ ημετέραν, δὲ δημόκιμον οἰδέμενον πάσαν εἶναι τοιαύτην, φεύδει πάντας διηγαντεῖς. Συμβαντει τοιν αὐτοῖς διπασαν φαντασίαν διῆθη καὶ φεύδη λέγειν εἶναι. Καθόλου δὲ ἀμφάνουσιν, δέξιοντες, ὅποια δὲν ἡμεντα τὰ πράγματα τοιαύτα καὶ εἶναι. Τοιναντον γάρ, ὅποια πίνυκι, τοιαύτα φαντασται, καὶ οὐχ ἡμεις αὐτά ποιούμενον εἴτες ἔχον, ἀλλά οὐπέ τοισιν αὐτοῖς διατιθέμεθα ποιεῖν. Επειτα καὶ γελοῖον εἴη δέν, εἰ διανοθείημεν τημεῖ, διστεροὶ οἱ ζωγράφοι καὶ πλάσται, σκύλακας ή χιμάρρας, ἀλκιόνιον εἴδοντες εἶναι ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο φαντάζεσθαι, καθάπερ εὐτρεπῆ παρέσται. » Διότι μὲν οὖν οὐδὲν διέγουσιν οἱ φάσκοντες εἶναι πάσαν αἰσθήσιν, καὶ πᾶσαν φαντασίαν διῆθη, δηλον ἐκ τοιωτων. Άλλα γάρ καὶ τούτων εὐτελεῖς ἔχοντων, αὐτίς εἰ περι τὸν Ἐπίκουρον, ἐκ τῆς Ἀριστοτέλους διαδοχῆς ὅρμαμένοι, πάντας διδοντες ἔχητον καὶ αἰσθήσεως, μόνα τὰ πάθη καταληπτά, καὶ τέλος ἀγάθων τὴν τροπήν εἶναι δριζόμενοι. Λέγεται δέ δὲ Ἐπίκουρος οὐπέ τινας μηδενὸς δικτηκόνειν, ἐντυγχεῖν δὲ τούς τῶν παλαιῶν συγγράμμαστιν, οὐπέ τινων δέ δις ἡγούμενος οὐδὲν τοιούτους, διστερούς δέ καὶ Ναυσιφέρους τοῦ Ηύρφωνος γενομένους γνωρίμους. Τίνα δή οὖν καὶ τὰ πρός τινες διετερημένα τυγχάνειν θεασιώμεθα.

statueret. Hunc nonnulli volunt præceptorem habuisse neminem, sed in antiquorum scriptorum lectione versatum esse. Alii Xenocratis primum, inde Nausiphanis, qui Pyrrhonis discipulus fuerat, auditorem fuisse tradunt. Nunc ergo quibus iste quoque rationibus urgeatur attendamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Πρὸς τοὺς κατ' Ἐπίκουρον, ἡδονὴ τέλος ὀριζόμενος. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἔστι γάνωσις δεῖται ἡ μὲν τῶν ἑξ πραγμάτων, ἡ δὲ τῶν ἡμῖν αἱρετῶν καὶ φυσικῶν· ἔνιοι φασὶ τῆς αἱρέσεως καὶ φυτῆς ἀρχῆν καὶ κριτηρίου ἔχειν ἡμᾶς τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν πόνον. Εἴτε γέ τοι καὶ νῦν τοιαῦτα λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον. Ἀναγκαῖς; οὖν ἔχει καὶ περὶ τούτους σχέψασθαι. Τοσούτου τὸν ἔγωγε δεῖν λέγειν, ἀρχῆν εἶναι καὶ κανόνα τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν τὸ πάθος, ὃντας μοι δοκεῖ τοῦτο γε αὐτὸν κρητήν δεῖσθαι. Διότι μὲν γάρ τοι τινες, ἔστιντο δέ δικίναντον· ὅποιον δὲ ἐστιν, ἔτερου δὲ τοῦ κρινοντος. Εἰ μὲν γάρ οὐκονον δὲ ἀλλότριον, ἡ αἰσθησις λέγεται πότερον δὲ αἱρετῶν ἡ φυσικῶν, δὲ λόγος. Αὐτοὶ γέ τοι φασιν οὐ πάσαν ἡδονὴν ἀπάτεσθαι, καὶ πάντα τὸν ἀκτέρεπεσθαι. Τοῦτο δὲ συμβένει καὶ μάλιστα εἰκότως. Τὰ μὲν γάρ κριτήρια καὶ ἔστιν δεῖκνυσι, καὶ τὰ κρινόμενα· τὸ μέντοι πάθος ἔστιν μόνον. Οτι δὲ σύντοτας ἔχει μαρτυροῦσιν αὐτὸν. Καίπερ γάρ δέξιούντες ἀπαντῶνται ἡδονὴν ἄγαθον εἶναι, καὶ πάσαν δληγόδονα κακὸν, διώρος οὖν δεῖν φαῖνεν τὴν μὲν αἱρετῶν, τὴν δὲ φεύγειν μετρεῖσθαι γάρ αὐτὰ τῷ ποσῷ, εἰ καὶ οὐ τῷ ποιῷ. Δῆλον δέν, ὡς τὸ γε ποσὸν οὐδὲν ἄλλος δὲ λόγος κρίνει. Τὸ γάρ, "Αμεινὸν ἔστιν ὑπομενεῖν τούτῳ τούτῳ τοὺς πόνους, διποιος ἡδονῆμεν ἡδονὰς μείζους·" καὶ τὸ, Συμφέρει τῶνδε τινῶν ἀπάτεσθαι τοὺς ἡδονῶν, ίνα μὲν ἀλγόμενοι δληγόδονας καλεπέτεροις, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, λόγος δὲ κρίνων ἐστίν. Τὸ δὲ δλον, αἱ μὲν αἰσθησις καὶ αἱ φαντασίαι καθαπέρει κατόπτρα καὶ εἰκόνες δίδοσι τῶν πραγμάτων εἶναι· τὰ μέντοι πάθη, καὶ αἱ ἡδοναί, καὶ οἱ πόνοι, τροπαὶ καὶ ἀλλοιούσις ἡμῶν αὐτῶν. Ταῦτα δὲ, αἰσθανόμενοι μὲν καὶ φαντασιούμενοι, πρὸς τὰ ἑξώπομεν· ἡδονεῖν δὲ καὶ δληγόδοντες, ἀπατέρεψομεν ἐπὶ μόνους ἔστιντος. Τὰς μὲν γάρ αἰσθησις ἡμῶν τὰ ἑξώπομεν, εἰ δὲ διδούμενοι σκοτεῖν, δροταὶ τὰς τὴν γάνωσιν ἀρχὰς ὑποτιθέμενοις, ὅποιοι καὶ τὰς αἰσθησις καὶ τὸν νοῦν παραλαμβάνουσιν. Εἴτε δὲ ἡ μὲν αἰσθησις ταῖς ἀρχαῖς καὶ τοῖς δικτύοις, καὶ τοῖς δλλοις τοῖς τοιούτοις θηράτροις· δὲ νοῦς καὶ δ λόγος τοῖς κυριοῖς τοῖς στιθεῖσι καὶ μεταθέουσιν. Λύτον μὲν τοιούτον, διεινον φιλοσοφεῖν οἰσθει χρή τοὺς μήτε ταῖς αἰσθησισιν, ὡς ἐτυχε, χρωμένας, μήτε τὰ πάθη παραλαμβάνοντας ἐπὶ τὴν ταληθόδης διάγνωσιν. "Η δεῖνον γάρ εἰνι, περικότας διθύρωτους, ἡδοναῖς καὶ πόνος δλόγοις· ἐπὶ τρέπειν ἔστιντος, ἀφίνειν τὸν θειότατον κριθῆν νοῦν. Ταῦτα ἀπὸ τῶν Ἀριστοκλέους.

A

CAPUT XXI.

Adversus Epicureos, qui voluptatem finem esse velent. Ex eodem.

Quoniam, inquit ille, duplex cognitionis genus est, alterum quo exteriora percipimus, alterum quo experte nobis ac fugienda sentimus, existere nonnulli qui **769** electionis fugaque principium ac regulam in nobis, voluptatem esse laborenum statuerent. Quod ipsum Epicurei hodie docent. Quare necessarium fuerit, hac etiam nos in quæstione versari. Evidem, tantum abest, ut bonorum malorumve principium ac regulam affectiōnem esse dicam, ut illam ipsam altera quadam judicii regula indigere existimem. Nam quod ea sit, ostendit ipse per se: cujusmodi sit, qui judicet **B** alium requirit. Enimvero domesticane illa sit, an aliena, sensus pronuntiat; utrum expertenda sit, an fugienda, ratio statuit. Sane quidem isti, nec omnem se completi voluptatem, nec laborem omnem fugere dicitant. Neque id sine magna ratione fieri solet. Judicandi enim instrumenta, cum ostendunt ipsa se, tum ea simul de quibus judicatur, aperiunt: affectio se solam indicat. Cui veritati vel isti quoque suffragantur. Nam ut omnem voluptatem bonum, dolorem omnem malum esse velint; alteram tamen semper expertendam, fugiendum semper alterum esse negant, dum utrumque, si minus qualitate, quantitate quidem metendum existimant. Hujus vero quantitatris judicem alium constat esse non posse, præter rationem. Hæc enim, quæ ab illis vulgo jactantur, Præstare certos quosdam eosdem labores interdum subire, ut acriores inde voluptates sentiamus: Certis nonnumquam voluptatibus abstinentum, ne gravioribus postea doloribus urgeamur, ceteraque id genus omnia, rationis unius iudicio decernuntur. Atque, ut universe loquarum, sensus atque visa quadam quasi rerum specula et imagines videntur: affectiones autem, voluptates et labores, nostrum ipsorum mutationes. Itaque, dum sensu aliquid aut cogitatione informamus, exteriora respicimus: dum voluptatem percipimus aut dolorem, in nos tantum ipsos convertimur. Res enim extrinsecus oblate visa nostra efficiunt, quarum illa sunt preindice similia. At vero affectiones vultum ex nobis speciemque sumunt: quo fit ut jucundæ modo, modo injucundæ, idque magis minusve videantur. Quod cum ita sit, eos utique, si boni ratiocinatores esse volumus, optineat de cognoscendi principiis statuere reperiemus, qui mentis ac sensuum vim operamque conjungunt. Et quidem sensus plagiæ et relibris, ac exteris id genus venatorum instrumentis, mens antem et ratio indagantibus et insequentibus canibus similes sunt. **770** Mancat

(10) Forte τά.

(11) Forte διό.

igitur, eos melius philosophari, qui nec temere sensibus abutantur, nec ad veri perspicientiam atque judicium perturbationes adhibeant. Prorsus enim indignum fuerit, hominem, relictio mentis diviniori judicio, voluptatibus sese ac laboribus ab omni ratione vacuis permittere. » Atque hactenus ex Aristocle.

CAPUT XXII.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Iterum adversus eos, qui voluptatem bonum esse definiunt. Ex Philcio Platonis.

« Horum igitur, inquit, trium quodlibet cum voluptate ac mente sigillatio conferamus. Videndum quippe nobis est, utrius porro unumquodque affine magis et cognatum esse statuum. Pulchritudinem, opinor, veritatem ac mediocritatem intelligis. — Sic est. Tn vero, mi Protarche, veritatem primum accipe, diuque ac diligenter in hac tria, mentem, veritatem atque voluptatem intuitus, respondes ipse tibi, sitne voluptas, an mens, veritati propinquior. — Quid vero tempore hic opus est? Nam meo quidem judicio plurimum interest. Voluptas enim omnium superbissima est; ac de venereis, quæ omnium habentur acerrimas, vulgo circumfertur, quod in iis perjurium admiseris, veniam facile a Superis impetrare: quod illæ, non secus ac pusiones quidam, omni prorsus mente careant. At vero mens, aut idem ipsum quod veritas, aut ei sane omnium longe simillima est, atque verissima. — Age ergo, et mediocritatem similiiter considera; plusne hujus voluptas habeat, an prudentia? — Expedita quoque admodum questionis hujus ratio est. Nam ut voluptate ac delectatione immoderatus nihil est, ita mente nihil scientiaque moderatus. — Et hoc preclare. Quid autem de tertio? Magisne pulchritudinem participat mens quam voluptas, ita ut pulchrior voluptate tibi mens esse videatur, aut vice versa? — Atqui nemo unquam, Socrates, aut vigilans, aut somnians, prudentiam atque mentem vel minimum turpitudinis aut habuisse, aut habere, aut habituram esse vidit, aut cogitavit. **771** — Recte. — At vero si quem aliquando voluptatibus, ac fere maximis, indulgentem videamus, quod eas palam aut risus, aut turpitudi maxima conitetur, ipsimet erubescimus; ac propterea, ne quod earum vestigium appareat, nocturnis fere tenebris occultanda haec atque involventia mandamus, quasi lucis scelum reformident. — Hoc igitur, ut video, mi Protarche, omnino prædictarum es, et absentibus nuntiorum opera, et voce coram presentibus, Voluptatem nec primam possessionem esse, nec secundam; at hoc prima nomine, quæ ad modum pertinent, comprehendendi, ut mediocre, opportunum,

(12) *Kai' Er' ἔκαστον.* Expresso dialogo, pag. 94, D, & Ficini, at Serrani t. II, p. 65, initio. Primum hoc membrum Ficinus ita verit. Secundum quodlibet igitur horum trium, de voluptate et sapientia judicemus. Aliud, opinor, Plato vult, hoc est, tria illa, pulchritudinem, veritatem, mediocritatem, cum voluptate ac mente seorsim conferenda esse, ut ex illa contentione intelligi possit, utri ea mente similiora sint, an voluptati.

(13) *Hóteorή σφορίσεως.* Dubium non est quin corrupta haec sint. Quærebatur enim utra

Ἐτι πρές τοὺς τὴν ἡδονὴν τὸ δημόθεν εἶναι δρι-
ζεύσαντας. Ἀπὸ τοῦ Φιλέτου Πλάτωνος.

« Καθ' ἐν ἔκαστον (12) τούν τῶν τριῶν πρὸς τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν νοῦν κρίναμεν. Δεῖ γάρ λίστην ποτίρω μελλον ἑγγενές ἔκαστον αὐτῶν ἀπονεμούμεν. Καλοὺς, καὶ ἀληθεῖας, καὶ μετριότητος πέρι λέγεις. — Ναὶ. Πρώτων δέ γε ἀληθεῖας λαβοῦ, ὁ Πρωταρχεύς καὶ λαβόμενος, βλέψας εἰς τὰ, νοῦν, καὶ ἀληθεῖαν, καὶ ἡδονὴν, πολὺν ἐπισχὼν χρόνον, ἀπόκρινας σαυτῷ, πότερον ἡδονὴ ἑγγενέστερον, ή νοῦς. ἀληθεῖα. — Τί δὲ χρόνον δεῖ; Πολὺ γάρ, οἷμα, διαφέρετον. Ἡδονὴ μὲν γάρ αἴστων τὸ ἀλαζονέστατον· ὥς δε λόγος, καὶ τὸν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὰ ἀρροτῖσι, εἰ δέ μέγιστα δοκούσιν εἶναι, καὶ τὸν τεπορεκτὸν συγ-
γάμην εἰληφε παρὸς θεῶν· ὡς καβάπτερο παῖδεν, τὸν ἡδομένων, νοῦν οὐδὲ τὸν ἀλιγοστὸν κεκτημένων. Νοῦς δέ ήτοι ταύτων καὶ ἀληθεῖα γέ ἐστιν, ή πάντων ὄμοιότατον τε καὶ ἀληθεῖατον. — Οὐκοῦν τὸ μετὰ τοῦτο τὴν μετριότητα ὀμοιώτων σκέψῃ· πότερον ἡδονὴ φρονίσσων (13), η φρόνης τῆς ἡδονῆς πλειον κέκτηται; — Εὔτεπτον γε καὶ ταύτην σκέψιν προβέβηται. Οἷμα γάρ ἡδονῆς μὲν καὶ περιχαρείας οὐδὲν τῶν δυνών περικούς ἀμετρήστερον εύρειν ἔτι τινα, νοῦ δὲ καὶ ιπ-
στήμης ἐμμετρήστερον οὐδὲν ἐν ποτε. — Καλῶς εἴρη-
κας. «Ομως δέ έτι λέγε τὸ τρίτον. Νοῦς ἡμῖν καλλίους μετεληφε πλέον ή τὸ τῆς ἡδονῆς γάνον, οὗτος εἰςι καλλών νοῦν ἡδονῆς, ή τούνατον; — «Αρ' οὖν φρό-
νησιν μὲν καὶ νοῦν, ὁ Σύκριτος, οὐδές πάντας οὐδὲν θετρούσιν, οὐδὲν πατερόν, οὐδέτερον οὐδέποτεν, οὐδέποτεν δρώντες, αὐτὸς τε αἰογνύμεθα, καὶ ἀφανίζοντες κρύπτομεν δι μάλιστα, νυκτερά πάντα τὰ τοιαῦτα δόντες, ὡς φῶς οὐδὲν (15) δρᾷν αὐτί. — Πάντη δὴ φίσεται, ὁ Πρωταρχεύς, ὑπὸ τε ἀγγέλων πέμπων καὶ περιστᾶς φράζων, Ἡδονὴ κτῆμα εὐών ἐστι πρώτον, οὐδὲν δεύτερον, ἀλλὰ πρώτον μὲν πτ. περὶ μέτρων, καὶ τὸ μέτρον, καὶ τὸ καλόν, καὶ τὸν διότα χρῆ τοιαῦτα νομίζειν τὴν ἡδονὴν εἰργοθανεῖν. — Φαντατα γάν τὸν τῶν νῦν λεγόμενων. — Δεύτερον μὲν περὶ τὸ σύμμετρον, καὶ καλὸν, καὶ τὸ τέλειον, καὶ τὸ Ικανὸν, καὶ πάνθ' ὅποτε τῆς γενέσεως ταύτης αὐτὸι. — Εούσε γοῦν. — Τὸ τούν τρίτον,

esse mediocritati similiōr, mens an voluptias; non autem, utrum plus in voluptate prudentias, an contra voluptate in prudentia. Haec sic reponendam videatur, πότερον ἡδονὴ μετριότητος, ή φρόνησις (vel νοῦς) πλειον κέκτηται. Unde sequitur τῆς ἡδονῆς οὐδὲν ἀμετρήστερον, νοῦ δὲ οὐδέποτεν μετρήστερον.

(14) *Γιγνέμενος.* Legendum puto, γενέμενον, sequitur enim οὐτε δυτικα, οὐτε ζόδιμενον.

(15) *Φῶς οὐδέποτε.* Plato, φῶς οὐ δέον. Utrumque rectum; Eusebio tamen haec.

ώς ἡ ἐμή μανεια, νοῦν καὶ φρόνηστι τιθεῖς, οὐκ ἀν-
μέγα τι τῆς ἀληθείας παρεξέλθοις. — Ἰωάν. — Ἀρ'-
ῶν οὐ τέταρτα (16), & τῆς ψυχῆς αὐτῆς θεμεν, ἐπι-
στήμας τε, καὶ τέχνας, καὶ δόξας ὅρᾶς λεχθείσας,
ταῦτα εἰναι τὰ πρὸς τοὺς τριστέταρτα; εἴπερ τοῦ
ἀγάθου ἔστι μᾶλλον, τῆς ἡδονῆς (17) ἔνγενην. — Τάχ'
δν. — Πέμπτας τοινούς δὲ ἡδονᾶς θεμεν ἀλύτους
ἔρισμάνει, καθαράς ἐπονομάσαντες τῆς ψυχῆς αὐτῆς
ἐπιτείλλας, ταῖς δὲ αἰσθήσεσιν ἐπονεμανας. — Ἰωάν.
— οὐς καὶ αἵματος προπτερούς, δοκτρινούς, αἴρισις
ιστούς, οὐς καὶ φροντίδας, καταπαύσατε
[χειρούς] δοῦλης.

Ἄπαρ κινδυνεύει καὶ διέμετρος λόγος γένεται ἐκτὴρ κατα-
πεπαυμένος; εἶναι κρίσις. Τὸ δὲ μετὰ ταῦθι ἡμῖν οὐ-
δὲν λοιπόν, πίκην ὑπέστητο καὶ ταῦθινον ἀποδοῦνας τοῖς εἰρ-
μένοις. — Οὐκοῦν χρή. — Ήτο δὴ τὸ τρίτον τῷ Σω-
τῆρι, τὸν αὐτὸν διαμαρτυρόμανον, λόγον ἐπεξέλθω-
μεν. — Ποιὸν δὴ; — Φιλήδος τάγαθον ἔθετο ἡμῖν ἡδο-
νὴν εἶναι πάσαν καὶ πανελῆ. — Τὸ τρίτον, ὡς Σώ-
κρατες, ὡς Βούκας, ἔλεγες ἀρτίων τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐπ-
αναλαβεῖν δεῖν λόγον. — Ναί. Τὸ δέ γε μετὰ τοῦτο
ἀκούσωμεν. — Εἴγεν γάρ δὴ κατιδύνων ἄπειρον νῦν διελή-
λυται, καὶ δυσχερεψαν τὸν Φιλέδον λόγον οὐ μόνον,
ἄλλα καὶ διλλούς πολλάκις μυρίων, εἰπον, ὡς ἡδονῆς
γε νοῦς ἀνεῖπε μαρκῷ βάλτιον τε καὶ διμειον τῷ τῶν
διθύρων βίῳ. — Ἡν ταῦτα. — Υποπτεύον δέ γε
καὶ θλιψία εἶναι πολλά, εἴπον, ὡς, εἰ φανεῖ τι ποι-
τὸν ἀμφοτεν βάλτιον, ἐπὶ τῶν δυστερεῶν στερήσεις (18),
νῆ πρὸς ἡδονὴν ἁνδισμαχοῦμεν, ἡδονὴ δὲ καὶ δυστε-
ρεῖσιν στερήσοιτο. — Εἴπεις γάρ οὖν. — Καὶ μετὰ
ταῦτα γε, πάντων ικανώτατα, τούτων οὐδέτερον ικα-
νὸν ἀνεψάνη. — Ἀληθέστατα. — Οὐκοῦν παντάπα-
σιν ἐν τούτων τῷ λόγῳ καὶ νοῦς ἀπῆλλακτο καὶ ἡδονῇ,
μηδὲ τάγαθον αὐτὸν μαρτύρων αὐτούν εἶναι, στερομέ-
νων αὐταρκείας, καὶ τῆς τοῦ ικανοῦ καὶ τελείου δυ-
νάμεως. — Θρόνοτα. — Φινέτος δέ γε δόλοι τι-
νες; κρεπτονούς τούτους ἐκάτερους, μυρίων γ' αὐτοῦ νοῦς
ἡδονῆς οἰκετέρων καὶ προτρυπτέρων πέφανται νῦν
τῇ τοῦ ικανῶντος ίδέᾳ. — Πλούς γάρ οὖν; — Οὐκοῦν
δέματον κατὰ τὴν κρίσιν, ὃς νῦν δὲ λόγος ἀπεψήσατο,
γίγνονται ἀν τῆς ἡδονῆς δύναμις. — Εστεκν. — Πρώ-
τον δέ γε οὖν (19)· καὶ οἱ πάντες βάσις τε καὶ ἐπίπον,
καὶ τὰ ἄλλα ἔμπτυσσα θηρίας φύσις, τῷ δὲ χαρισιν
διώκειν, οἵτις πιστεύοντες ὑπέρ μάντειον δρινεῖν, οἱ
πολλοὶ κρίνονται τὰς ἡδονὰς εἰς τὸ ζῆν ἡμῖν εὖ κρατί-
στας εἶναι, καὶ τοὺς θηρίων ἔρωτας οἰκοντας κυρίους
εἶναι μάρτυρας μᾶλλον τῇ τούτων ἐν μούσῃ φιλοσόφῳ
μεμαντεύμένων ἐκάστοτε λόγων. — Ἀληθέστατα, ὡς
Σώκρατες, εἰρήσθαι τοι νῦν ἡδη φαμὲν ἀπαντεῖς. •
Ταῦτα δὲ Πλάτων. Εἴγεν δέ σοι καὶ Διονυσίου, τῆς;

(16) Τέταρτα. Ήταν repositorum ex Platone, bar-
baranique vocem τέταρτα dispropinxiimus.

(17) Η τῆς ἡδονῆς. Tollenda videtur disjunctiva
t. Quantiter enim utrum illa cum bono conjunc-
tiora sint, quam voluptas, non autem, sint nec cum
bus magis quam cum voluptate conjuncta.

zetera que omnia, que naturam existimanda sunt
habere sempiternam. — Id quidem ex supra dictis
sequitur. — Deinde ad secundam revocanda, que
in proportione versantur, ut pulchrum, perfectum,
idoneum, et quaecunque hujus sunt generis. — Ut-
que. — Tertiam denique, ut quidem coniicio, si
mentem prudentiamque posueris, haud a vero pro-
cul aberabis. — Et hoc verisimile. — Tribus au-
tem illis num merito quartum addatur genus, ex
iustitia voluntatis. — Fortassis et istuc. — Quintum inde
molestia vacuas, imo et puras animi cognitiones
esse statuimus illas quidem, sed tamen ortas ex sensibus. — Fortean. —

*At genere in sexto, inquit Orpheus, gratum conclu-
[sic] dite carmen.*

Equidem hoc in sexto iudicio, nostra quoque dis-
putatio non male fortassis concludatur. Ita reli-
quum id modo sit, ut suam ei coronidem impona-
mus. — Imponamus vero. — Age igitur, ac Serva-
tori nostro, eudem rursus obtestati, sermonem
hunc nostrum tertio jam instauratum pertexamus.
— Ecquem vero? — Philebus scilicet genus omue
voluptatis houum esse statuebat. — At jamjam,
Socratis disputationem hanc, tertio, ni fallor, a
capite repetendam esse dicebas. — Ita est. Quod
autem sequitur attendamus. Evidem ea cum vi-
derem, que modo persequebar; ac propterea non
Philebus modo, sed influitorum etiam aliorum vo-
cem permoleste ferrem: humanae vite, mentem vo-
luptate longe meliorem ac potiorem esse defendi. —

Sic est. — Deinde cum alia quoque permulta esse
conciicerem: addidi, si quid fortassis ulroque me-
lius occurserit, me pro mente rursus contra vol-
uptatem pugnaturum ut, hac ejeta, secundus menti
locus tribueretur. — 772 Hoc etiam addidisti. —
Præterea, quam neutra satia per sese foret, satis
admodum probavimus. — Verissima loqueris. —
Ita per hanc disputationem effectum est, ut neque
mentem neque voluptatem ipsum per sese bonum
esse statueremus, quod ex sese neutra sufficeret,
neutra perfecti ac numeris omnibus absoluti vim
et facultatem haberet. — Optime. — Porro cum
tertiuum nobis aliud occurrisset hac utraque præ-
stantius, tum vero infinitis gradibus, mentem vi-
ctoris illius formæ propinquorem ei conjunctio-
rean esse perspeximus, quam voluptatem. — Nam
qui aliter fieri potuissest? — Maneat igitur, vol-
uptatis vim, ex iudicio, quod paulo ante exercutus,
quinto in gradu consistere. — Per me licet. — At
in primo nunquam: tametsi omnis contra boum,
equorum, ac cætrarum omnium ferarum multitu-
do vociferetur, quod delectationem unam perse-
quatur, quibus plerique fidem, non secus ac volu-

(18) Εἰπε τῷρ δυστερεῶν στερήσει. Necius ex
Platone legeretur, ὅπερ τῶν δυστερῶν, νῷ πρὸς
ἡδ., etc.

(19) Πρώτον δέ τε οὖν, etc. Beete. Nam apud
Platonem pessimum, πρώτων δέ γε οὐκ ἀν τού-
τος, etc.

cribus augures, dum habent, voluptates nobis ad bene vivendum potissimas esse pronuntiant, ejusque rei certiores esse testes ferarum ipsarum, quam eorum quæ passim eruditæ mussa fundit oraculorum amores opinantur. — Nos vero Socrates, hac abs te omnia verissime dicta esse fatemur universi.» Hactenus Plato. Nnnc juvat etiam ex Dionysii episcopi, hominis christianam philosophiam professi opere quod *De natura* conscripsit, pauca quædam e multis, quæ adversus Epicurum disputat, subjungere. Tu verba ejus ipsissima perlege.

CAPUT XXIII.

Adversus Epicureos, qui Providentiam tollebant, et individuis corporibus universa tribuebant. Ex Dionysii Alexandrini episcopi libris De natura.

« Utrum, inquit, unum est, atque aptum ex sece universum, uti nobis Græcorumque sapientissimus Platoni et Pythagore, Stoicis, et Heraclito videtur; an duo, quemadmodum forte non nemo cogitarit; an multa potius adeoque infinita? ut alii quibusdam pluec, qui pluribus mentis erroribus, ac variis appellatiuum formis, universi naturam distractare ac facerare conati, infinitum illud esse, ortu carere, nec ullo providentia consilio regi voluerunt. **773** Hi enim atomos, incorrupta quædam exiguae corpuscula, numeroque influita nominantes, unaque spatium aliquod vacuum; nec ullis finibus circumscriptum invehentes, atomos illas dicitant, hoc in vacuo temere dum feruntur, dum casu, propter impetus perturbationem, aliae cum aliis concurrunt, ac propter multiplicem figuram inter se commiscentur, cum apprebindere mutuo sese, tum hunc quoque mundum, quæque ipso continentur omnia; imo vero mundos etiam infinitos efficer. Hac in sententiâ Epicurus Democritusque versati sunt: hoc uno discrimine, quod Epicurus minimas omnes atomos, quasque propterea sensus non attingeret, Democritus non nullas saltem maximas esse vellet. Ceterum individuas illas et dici et esse, propter indissolubilem earum firmitatem, uterque docet. Sunt tamen, qui atomorum nomine corpora quædam intelligent, quæ partibus careant ipsis quidem, sint tamen universi partes, ex quibus, individua cum sint, constata primum omnia, in easdem quoque dissolvantur. Harum, prout partibus careant, nominis auctorem faciunt Diidorum: cas enim Ægouos, hoc est moles, seu pondera Heraclides vocabat, unde etiam Asclepiades medicus nomen invenit. » Haec praefatus multus deinceps hoc dogma confutat, interque cetera, verbis quæ sequuntur.

CAPUT XXIV.

Rerum inter homines vulgarium exemplis, Epicureorum dogma refellitur. Ex eodem.

« Qui tandem homines istos feramus, dum opera sapientia plena, eoque ipso bona, casu facta esse dicunt? quæ et singula seorsim, et simul universa, ei cuius omnia jussu extiterant, bona sint visa. « Videntem, inquit, Deus cuncta quæ fecerat: et ecce bona valde¹. » Quanquam ne pusilla quidem

¹ Gen. i, 31.

(20) Διορυκτοῦ. Pulcherrimum hoc S. Patris fragmentum, quod ad libri hujus xv lineum perducit, Eusebiano diligenter beneficium est, quo

απὸ Χριστοῦ φιλοσοφίας ἐπιτάχουν ἀνδρός, ἀπὸ τῶν Περὶ φύσεως βραχέα τῶν πρὸς Ἐπίκουρον ἀντιτερη μὲν παραθήσομαι. Εἰ δὲ λαβὼν ἀνάγκων: τὰς οὐτως ἔχουσας αὐτοῦ φωνάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

Πρὸς τοὺς καὶ Ἐπίκουρον Πρόσωπα μὲν ἀρουρῶντος, ἀπὸ μοις δὲ σώμασιν ἀνατιθέτας τὸ πᾶν. Ἀπὸ τῶν Περὶ φύσεως Διορυκτοῦ (20) τοῦ ἐπικοποῦ Αλεξανδρείας.

« Πότερον ἐν ἑστὸν συναράξει τὸ πᾶν, ὡς ἦμεν τε καὶ τοῖς σοφωτάτος Ἑλλήνων Πλάτωνι καὶ Πυθαγόρᾳ, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς Στοᾶς καὶ Ἡρακλείῳ φανεται, ἢ δύο, ὡς λοις τις ὑπελάσειν, ἢ καὶ πολλὰ καὶ ἀπειρά; ὡς τιστὶ δίλλοις ἔδοχεν, οἱ πολλαῖς τῆς διανοίας παραφοραῖς, καὶ ποικίλαις προφοραῖς δύομάτων τὴν τοῦ διόπειχερτοντας καταχειριτάζειν εἰσιαν, ἀπιρύτη, καὶ ἀγέννητον, καὶ ἀπρονόητον ὑποτίθενται. Οἱ μὲν γάρ, ἀτόμους προσειπόντες ἀφιεράτα τινα καὶ σημιρότατα σώματα, πλήθος ἀνάριθμα, καὶ τι χωρίον κανὸν, μέγεθος ἀπειρότερον προβαλόμενοι, ταῦτα δὴ φασὶ τὰς ἀτόμους, ὡς ἐπιχειρεῖν ἐν τῷ κενῷ φερμένας, αὐτομάτως τε συμπιπτούσας ἀλλήλαις διὰ δύμην διπάσσονται, καὶ συμπλεκομένας διὰ τοῦ πολυσχηματοῦ, ἀλλήλων ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ εἴσοι τὸν τε κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μᾶλλον δὲ κόσμους ἀπείρους ἀποτίθενται. Ταύτης δὲ τῆς δόξης Ἐπίκουρος γεγόνας καὶ ἀμάρκτος. Τοσούτον δὲ διεφώνησαν, διὸν δὲ ἐλαχίστας πάσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀνεπαισθήτους, δὲ ἀμάρκτος καὶ μεγίστας εἶναι τινας ἀτόμους ὑπελάσειν. Ἀτόμους δὲ εἴναι φασι τὸν ἀλέγεσθαι διὰ τὴν ἀλιτον τεσφρήτητα. Οἱ δὲ, τὰς ἀτόμους μὲν δύομάστεντες, ἀμερῆ φασιν εἶναι σώματα, τοῖς παντὶς μέρῃ, ἐξ ὧν ἀδιατέρετον δυνατόν συντίθεσαι: τὰ πάντα, καὶ εἰς ἓ διαλύεται. Καὶ τούτων φασι τὸν ἀμερὸν δύοματον διαδώρον γεγονέναι· δύομα δὲ, φασί, αὐτοῖς δίλλο Ἡρακλείου θέμενος, ἐπάλεστον ἔγους, πάρ' οὐ καὶ Ἀσκληπιάδης ὁ λατρὸς ἐκληρονόμητο τὸ δύομα. » Ταῦτ' εἰπόν, ἐξῆς διασκευάζει τὸ δόγμα διὰ πολλῶν, ἀτάρ καὶ διὰ τούτων.

D ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ.

« Απὸ τῶν ἐν διηθρώποις ὑποδειγμάτων. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

« Πέντε αὐτῶν ἀνασχύμεθα, τυχηρὰ λεγόντων εἰναι συμπτύματα τὰ σοφά, καὶ διὰ τοῦτο τὰ καλὰ δημιουργήματα; ὃν ἔκστοτον τε καθ' ἐαντὸν γενέσθαι, δύρη τῷ προστάζοντι: γενέσθαι καλὸν, καὶ συλλιθόνη δρώσις ἀπαντά. « Εἰδες γάρ, φρονί, δ Θεός, τὰ πάντα διὰ ἐπόντος καὶ ἰδού καλά λαν. » Άλλο οὖδε

alioqui, præter alia pleraque sapientissimi viri monumenta, careremus.

ἀπὸ τῶν μικρῶν (21) τῶν συνήθων, καὶ παρὰ πόδας νοοθετούντων παραδειγμάτων, ἐξ ὣν δύνανται μανθάνειν, οὐ χρεῖας μὲν καὶ πρὸς ὀψέλειαν ἔργον οὐδὲν ἀνεπιτεθέντας, οὐδὲ συμβατικῶς ἀπεργάσεται, ἀλλὰ γειτουργούμενον τίθεται· διὸ δὲ εἰς δημόσιον μεταπίτητη καὶ ὡς ἀν τούχῃ διασκίδναται, ἀπει μηρέτι μιταχειρίζεται. μηδὲ διαταττόσης αὐτὸς τῆς σφίλας, ἢ τοῦ συνεστάντοι τοῦτο ἔμαλλον. Ἰμάτιον τε γάρ οὐ χωρὶς ἰστουργοῦ, συνισταμένων τῶν στημάτων, οὐδὲ τῆς κρόκης αὐτομάτως παρεμπλεκομένης, ἀνυφείται. Εἰ δὲ κατατριβείη, τὰ λακιοθέντα διαρρίπτεται βάρη. Οικία τὸν θειοκομούμεται καὶ πάλις, οὐ τοὺς μάντινας δεχομένην θεμελίους αἰτομολούντας λίθους, τοὺς δὲ ἀνατριβῶντας εἰς τὰς ἐπιβολάς, ἀλλὰ κατὰ χώραν δι τοιχοδόμης τοὺς εἰδέντους ἀπέρρει. Καταρρίφθεισης δὲ, ὡς ἀν παρεκτή, κατενεγκεῖται ξεκατος ἀπεσφάλη. Καὶ κατασκευαζομένης νεώς, οὐχ ἡ μὲν τις ὑπεβαλλεν ἐκατὴ τροπή, δὲ δὲ κατὰ μάσην ἐκεντον Ιστεδε, καὶ τῶν διλλῶν Ικαστον ἔξιλον, ἢν ἔτυχεν ἐξ ἐκατον θέσιν κατέλαβεν· οὐδὲ τὰ λεγόμενα ἐκατὸν τῆς ἀμάξης ἔξιλα, καθ' ὃν εὑρε κανὸν τόπον ἐκαστον συνεπάγη. Ἀλλ' ὁ τάκτων ἐκατέρας συνεκδυμός καίριον (22). Εἰ δὲ διελαυνεῖται ἡ ναῦς ἐνθαλασσώνυσα, ἢ φερομένη κατὰ γῆν ἄμαξα, δηπτὸν τούχῃ τὰ ἔξιλα, τὰ μὲν ὅπερ τῶν κυμάτων, τὰ δὲ ὅπερ τῆς συντόνων βύμης διασπείρεται. Οὔτως δὲν ἀρμάκοι λέγονται αὐτοῖς, καὶ τὰς ἀσθόμους, ἀργάς μενούσας, καὶ ἀχειροποτήσους, καὶ ἀχρήστους, εἰλήν φέρεσθαι. Ὁράτωνταν γάρ (23) τὰς ἀδέκατους ἐκείνους, καὶ τὰς ἀνοήτους νοεῖτωσαν, οὐδὲ ὅμοιες ἐκείνην, ὃς φανερώθην ἐκατῷ τούτῳ ὅπερ τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτὸν ὅμολογεν· «Τὸ ἀκατέργαστον (24) σου εἰδοσαν οἱ ὀφειλατοι μου». «Οταν δὲ καὶ φασιν ἐξ ἀσθόμων ὑφάσματα γίνεσθαι τὰ εὐθέτα, ταῦθ' ὅπ' αὐτῶν ἀσθός καὶ ἀναισθήτως αὐτονοργεῖσθαι λέγων, τις, ἀνέτειται τὰς ἀσθόμους ἀσθούσας ἀρρεύθμους, ὃν καὶ ὁ ἀράγχης ἐστὶ σοφώτερος, χειροτεγών τε ἐκ ἐκατοῦ;»

¹ Ps. cxxxviii., 16.

(21) Ἄλλ' οὐδὲ διπλὸν τῶν μικρῶν. Decesse aliquid videtur: pendent enim iste, nec verbo ullo fulcuntur. Quid si τέλον, quod sequitur linea sequenti tolleretur? Quid si ποτὶ παραδειγμάτων, adderetur φιλοσοφούσιν, aut aliiquid simile? Quid si, quod magis placet, νοοθετούντων μιταρετιν νοοθετούνται?

(22) Ἐκατέρας συνεχόμενος καίρου. Hic mutilla sunt. Legi queat, εἰς τὸν ἐκατέρας, etc.; ἐκατέρας autem, νεοτέρας et διμένης.

(23) Ὁράτων γάρ, etc. Neque hec satis casta. Quae enim illiae sunt δέκατα, quas vide, quae πόρον ἀνέτοι, quae cogitare jubet? An forte subtilius ἀγόρασται; Esto. Qui deinde sententiarum istarum nexus est futurus? Alter quidem ex mss. πρὸ δέκατους δέκατος habet: unde sensus hic eligi possit, ut eos jubeat incompositas illas et ἀνόητους, hoc est stolidas atomos diligenter expendere, non segnius et oliter intueri (quod abs sece factum David olim fatebatur, in sui ipsius adiuvū imperfecti cogitatione informanda), quo facilis intelligent, ex tanta illarum perturbatione, ordinatum politiūmque nihil existere potuisse.

(24) Τὸ ἀκατέργαστον. Locus mihi quidem perobscurus. Primum tamen, prius εἰδώτων, legendum

A illa cogitant vulgarium exempla rerum, quorum ipsi monitu doceri possint, quidquid ejusmodi est, ut fructus aliquid et utilitatis afferat, id non temere ac sine studio fieri, **774** sed potius solerti manum opera suum ac proprium in usum elaborari: at idem simul atque fructuosum et commodum esse desinit, solvi continuo, et confuse admidum ac perturbate dissipari, utpote quod ea non amplius sapientia, cuius ipsum ante cura conservabat, tractetur ac regatur. Ita vestimentum, nec stamine, absque textoris manu, se ipso coisistere, nec subtegmine se ipsum ultra eidem implicante pertexit: ejuus tamen, ubi disruptur, lacera hinc inde frusta disiecti videoas. Ita cum domus aut urbe adificatur, non lapides excipiit, alios in fundamenta sponte subsidentes, alios superius in structuræ corium altero subvolantes: sed architectus in suum quosquo locum delatos apte concinnaque disponit. At postquam suhruta est, ubiuli cassa tulerit, singuli disiecti passim temereque jacent. Ita dum navis compingitur, non se ipsam carina submitit, non malus in medio rectum sese tollit, non ligna certera situm ex sese fortuitum accipiunt: nec centrum illa, quae vulgo in plaustro ligna numerantur, quem vacuum quaque locum repererint, in eo sponte conformatantur. Faber lignarius suis apta quaque locis in utrumque comportat. Quod si aut navis medio jactata mari, aut plaustrum in terra dum agitur, dissolvatur, utriusque ligna vel fluctibus, vel incitato impetu dissipantur. Ita plane descendunt iis fuerit, suas illas atomos, quod otiosa, quod nulla manu perpolita, quod inutiles maneant, temere circumferri. Specient enim vero, quae spectari, cogitent que cogitari non possunt, nec jam ut ille, qui hoc abs Deo sibi patefactum Deo ipsi confitetur, his verbis: «Imperfectum tuum videbunt oculi mei¹.» Nunc vero, pulcherrima illa et

B θον, vel εἶδον, ut apud Chrysostomum et alios, atque in omnibus Gracorum Bibliorum editionibus. Deinde, reliquit illam a ceteris omnibus lectio nem secutus est, ἀκατέργαστον σου, et ὀφειλατο μου. Illa enim φανερωθεῖ ταῦτο, significant, non Dei, sed D οὐρανος οὐδεὶς id vidisse: hoc, opinor, sensu, τὸ ἀκατέργαστον σου, id est, *Quod ex tuis operibus imperfectum adhuc et impollitum videbatur, oculi tamen mei perviderunt, ubi videlicet majori ab te luce perfusi, caligare desierunt.* Hec ad aperiendam utique Dionysii sententiam. Ceterum communis etiamque oertior lectio est, τὸ ἀκατέργαστον μου, εἴσον (vel έσον) οἱ ὀφειλατο σου. Ut Hebr. Γαρ η ηττα. Id est, me, cum adhuc materno in utero ἀνδροφυτος et inchoatus embryo clausus teneret, oculi tui clarissime perviderunt: id enim est, εἴσον. Quae Chrysostomus, Symmachī explicacionē secutus, cum sequentibus illa perlexit: Ἀμφορον με, τούτον, μηδένα λαζόντα τύπον, έτι πλαττόμενον, έτι ὑφασμάτων κατ' οὐτόν με ίδων ταρφεις, οὓς ἐκείνον τὸν πτηληρωμένον, καὶ οὐδεμίας ἡμέρας ήτι δεδμενον, πρὸ τὴν ἀπάτεσθαι. Et paulo post. οὐδολος ἐκείνος με εἴσον, τοις πλαστούμενος, ἵν τας ἡμέρας αὐτῶν, ἡμέρας, αἵς οὐκ ἐνθει οὐδεμίας ἡμέρα.

elegantissima, que suis ex atomis contexta esse dicunt, dum ab iisdem sine consilio ac sine sensu perfecta esse addunt, quis tandem eos ferat, indigestas ac rudes atomos obturientes, quos araneus sapientia longe superet, cum suum illud opus a suapte industria conficiat?

CAPUT XXV.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

Idem ex universi molitione conficitur. Ex eodem.

« Quis æquis porro auribus audiat, ingentem hanc domum, ex celo terraque constantem, qui propter maximam illam et multiplicem, qua huic insidet, sapientie vim, mundus vocatur, ab atomis que nullo **775** ferantur ordine, ordinem atque ornatum omnem acceperisse, ac perturbationem ipsam in mundum esse mutatam? Quis statos illos motus atque conversiones, ex inconstanti quodam impetu proficiisci? Quis absolutam rerum celestium harmoniam, ex inconditis et inconcinnis instrumentis temperari? Quomodo autem, una cum omnium essentia sit incorruptibilisque natura, solo, ut aiunt, magnitudinem figurarumque discrimine corporum tamen, alia quedam, ut ipsi vocant, divina sunt, fatis superiora, et sempiterna, vel ævi saltē, ut nonnemo loqui maluit, longioris: eaque partim vīsi percipiuntur, ut sol, luna, stella, terra et aqua; partim sensum fugiunt, ut dī, dæmones et animi? Hec enim esse, ut maxime velint, negare non possunt. Alia diuturnæ admodum vite, sive animantium, sive plantarum ex genere; animantium, ut aves inter, quod ipsi dicitant, aquilæ, corvi atque phœnices: e terrestribus cervi, elephantes ac dracones; e piscibus, quæ cetera dicuntur: plantarum vero, ut palmæ, quercus et perse. Quorum etiam nonnullæ perpetuum retinent viriditatem, cuiusmodi quatuordecim a quopiā numerantur: aliae certo florēnt tempore, certo quoque frondibus exsuntur. Alia denique, ac multo sane plurima, sive nascantur e terra, sive gigantur, iniquissimis fati viteque brevissimæ angustiis, includuntur: e quibus homo etiam ipse est, ut alicui divina de illo Scriptura loquitur, dum ait, « Mortalis autem, natus de muliere, brevi vivens tempore ». Diversos, opinor, atomorum nexus, tanta bujus in persistendo differentiae causas esse respondebunt. Alia enim videlicet, pressius ab iis arctiusque constringi, qua proinde uti densiora, sic ad dissolvendum longe difficultima sint: alia vero, quod laxiori ac solutiōri atomorum colligatione devincta sint, atque id etiam cum aliquo discrimine, celerius propterea vel tardius ab earum ornato complexuque removeri. Postremo ex certis quibusdam alia, certo modo figuratis, alia ex aliis ac sese aliter habentibus esse commissa. Sed, quis ille porro diversarum quasi tribuum judex, alias cogit, dissipat alias? quis eas sie inter se committit, ut inde modo sol, modo luna oriatur? quis denique singularum stellarum naturis, que quibusque propriis sunt nativaque con-

¹ Job xiv, 4.

(25) Η τὸν μέγαν. Hec cum superioribus contexti debent.

‘Απὸ τῆς τοῦ πατός συντάσεως. Απὸ του αὐτοῦ.

« Ἡ τὸν μέγαν (25) τοῦτον οἶκον τὸν εἰς οὐρανοῦ καὶ γῆς συνεστῶτα, καὶ διὰ τὸ μέγεθος καὶ πλῆθος τῆς ἀπεργμένης αὐτῷ σοφίας καλούμενον ξύον, οὗ τὸν σὸν οὐδὲν κόδιμη φερομένον δέλιμον κεκομῆσθαι, καὶ γεγονέναι κόδιμον ἀκοσμίαν; Πῶς δὲ κινήσεις καὶ δόδις εὐτάκτους εἰς ἀτάκτου προσάγεσθαι φορᾶς; Πῶς δὲ τὴν παναρμόνιον τὸν οὐρανὸν χορεύειν εἴς ἀμούσιον καὶ ἀναρμόστων συνφένειν δράγμαν; Τίνα δὲ τρόπον, μιᾶς οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς ἀπαντῶν οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς ἀφθάρτου φύσεως, τὴν μεγέθων, ὡς φασι, καὶ τῶν σχημάτων, τὰ μὲν ἔστι θεῖα, καὶ ἀκήρατα, καὶ αἰώνια, ὡς αὐτοὶ φύσαιεν διν, σώματα, ἢ μακραιόνα γε κατά τὸν οὐτοὺς ἐνομάσαντα, φαινόμενά τε καὶ ἀφανῆ· φαινόμενα μὲν, ήλιος, καὶ σελήνη, καὶ ἀστέρες, τῇ τε, καὶ θύεωρ ἀφανῆ δὲ θεοί τε καὶ δαιμονες, καὶ φυγαὶ; Ταῦτα γάρ οὐδὲ θελούτες ὑπάρχειν ἀρνήσασθαι δύνανται. Τὰ δὲ μαρκωβότατα ζῶντα τε καὶ φυτά· ζηνταὶ τε οὐρανινταὶ, ὡς φασιν, ἀστοί, κόρακες τε καὶ φοίνικες· ἐν τε χερσαῖς ἀλαροί τε, καὶ ἀλεπίντες, καὶ δράκοντες· ἐν δὲ τοῖς ἐνύδροις τὰ κῆτη. Διέρχεται φοίνικες, καὶ δρύες, καὶ περσέας· καὶ τῶν γε ἐνύδρων τὰ μὲν ἐστιν δειβαλῆ, δὲ καὶ καταριμμέσθαις τις εἰπεῖν εἰναι τεσσαρακάθεα· τὰ δὲ πρὸς καρπὸν ἀνεῖ, καὶ φυλλοφρεῖ· τὰ δὲ πλεῖστα τῶν τε φυομένων καὶ γεννωμένων ἐστὶν ὄχυμορα καὶ βραχυτελῆ, ὃντεστι καὶ διερπωτος, ὡς εἰπεῖ τις ἀγάλη περὶ αὐτῶν γραψῃ· « Βροτὸς δὲ γεννητὸς γυναικός, θειγόνιος, Ἀλλά τοις συνδέσμους φέσεσθαι τῶν ἀτόμων διαλάττοντας, αἰτίους γίνεσθαι τῆς περὶ τὴν διαμονὴν διαφθορᾶς (26). Τὰ μὲν γάρ οὐτὸν αἰτῶν πεπονιώσθαι καὶ κατευγγύθαι λέγεται, ὡς ταῦτα παπελῶν διασπαλάκτα γεννούντα πελμάτα· τὰ δὲ μανωτέραν καὶ χαλωνάν τὴν συνάφειαν τῶν ἀτόμων ἐπ’ ἔλαττον ἥ πλεον ἐπηγκέναι, ὡς ἡ θάλαττα ἡ μετὰ πολὺ τῆς κομήσεως αἰτῶν ἀρίστασθαι. Καὶ τὰ μὲν ἐν τοιῶντες καὶ δέδι ποιησητικούν, τὰ δὲ εἰς ἑτέρων ἀπερούς διακιμνῶν συμμεργθεῖ. Τίς οὖν ὁ φιλοκρίνων (27), συγείρων τε, καὶ ἀναγένων, καὶ τάσσον μὲν οὕτω συντάσσων εἰς· ήλιον, τὰς δὲ ἀστ., ἵνα ἡ σελήνη γένηται, καὶ ἔκστασι συμφέρων κατά τὴν οἰκείητα πρὸς ἔκάτου φύσιν ἀστέρως; Οὔτε γάρ αἱ ἡλιακαὶ καὶ τοσαῖδε, καὶ τοιαῖδε, καὶ δέδι ποιεῖσθαι, πρὸς ἐργασίαν σελήνης ἀν καταβεβήκεσθαι, οὐτοί δὲ αἱ τῶν αἰληρικῶν ἀτόμων πλεκτάναι γεγνεσάν ποτε ἡλιος· ὅλη οὐδὲ Ἀρκτούρος· εἰ καὶ λαμπρός ἔστι, τὰς ἐνυδρούς μεγαλοφρονήσαντο ποτε ἀν ἀτόμους ἔχειν, οὐδὲ τὰς ὘ρειώντας οἱ Πλειάδες. Καλῶς γάρ δὲ Παιώνος διέστειλεν, εἰπὼν· « Ἀλλὰ δόξα ἡλιος, καὶ διὸν δόξα σελήνης, καὶ διλλή δόξα ἀστέρων. Λοτήρ γάρ ἐστιν»

(26) Forte διαφορᾶς.

(27) Forte φιλοκρίνων.

ρος διατέρει ἐν δόξῃ. » Καὶ εἰ μὲν ἀνεπαίσθητος τῶν ἀντών ἡ σύμπτης ἐγένετο, ἐπιστήμονος αὐταῖς ἔδει: δημιουργοῦ εἰς Ἀπροάρτος καὶ κατ' ἀνάγκην, ὡς ἀλόγων, ἡ σύνερξις, σφρός τις αὐτᾶς ἀγελάρχης συνελαύνων ἐπεστάτησεν· εἰ δὲ ἔκουσθες ἀνελουργῆσαι συγχέλεινται, θαυμάσις τις αὐτῶν ἀρχιτέκτων ἐργοστῶν προτρήσατο· ἢ καθάπερ εἴτης στρατηγὸς οὐ συγχευρημένην (28) εἴσεται τὴν στρατιὰν, καὶ πάντα ἀναμιξ, ἀλλ᾽ ἐν μέρει μὲν τὴν ἐππον, ίδιᾳ δὲ τοὺς ὄπλατας, τοὺς τε ἀκονιστὰς καθ' ἁντούς, καὶ χωρὶς τοὺς τοξῖτας, καὶ τοὺς σφενδονίτας, ἐνθεὸς ἐκρήγη διετάξατο, ἵνα ἀλλήλους οἱ ὄμβρικοις συμμαχοῦνται. Εἰδὲ τοῦτο χλεύην οἰστοντες τὸ πρόδειγμα διὰ τὸ μεγάλουν σωμάτων μετὰ τὰ ἀλάχιστα ποιεῖσθαι σύγκρισιν, ἐπὶ τὰ σμικρότατα μεταβοῦσθεν. » Εἴτα τούτοις ἔξις ἀπίλεγε. « Εἰ δὲ μήτε λέξις, μήτε ἐκλογὴ, μήτε τάξις αὐταῖς ἀρχοντος ἐπικέστοι, αὐταὶ δὲ ἐφ' ἑαυτῶν αὐταῖς ἐπὶ τῆς πολλῆς κατὰ βόστιν τύρβης ἐισεύθουσαι, καὶ τὸν πολὺν τὸν συμπτώσεων διεκπερώσαι κιδούμην, αἱ δημοσιὶ πρὸς τὰς δημοσιὰς οὐχ ὅπῃ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ποιητὴν, ἀγοντα, συντρίχοισεν δὲ καὶ συνγχελάζοιντο, γνωρίζουσαι τὰς συγγενεῖς· θυμρωστῇ γε τὸν ἀτόμων ἡ δημοκρατία, δεξιούμενον τε ἀλλήλας τῶν φίλων καὶ περιπλεκομένων, εἰς μίαν τε κατασκηνοῦντα συνοικίαν ἐπαιγμάτων· καὶ τῶν μὲν ἀποτετρούμενων αὐτομάτως εἰς ἡμίουν φωστήρα μέγαν, ἵνα ποιήσωσι τὴν ἡμέραν· τὸν δὲ εἰς πολλὰ; Ιῶν· πυραμίδας ἀστέρων αναπτυγμάτων, ἵνα καὶ δὸν τοις φαραὼν τὸν οὐρανὸν· τὸν δὲ, περιταγμάτων ἵνα ἀνέν τε συνορήν καὶ καμπάνωσι τὸν αἰέρα εἰς τὴν τῶν φωστήρων ἀπόθαρον, ἐπαλέξωνται τε ἄνωταις αἱ συνομολογίας τῶν γυμναίων ἀτόμων μονάς, καὶ διεκληρώσωνται τὸν οὐρανὸν εἰς οἰκους ἔσταταις καὶ σταθμούς. » Εἴτα μεθ' ἔτερά φησιν « Ἄλλοι οὐδὲ τὰ φανέρω δρῶσιν αὐτοῖς οἱ ἀπρονότος, πολοῦν γε δέουσι συνορήν καὶ τὰ ἀμφάρα. » Εοίσκαστος τῷρε μηδὲ ἀνατολὰς ὑποτείνειν τεταγμάτας, καὶ δύσεις, μήτε τῶν ἀλλών, μήτε τὰς ἐκτρεπεστάτας ἥψος· μηδὲ ἡρῆσθαι ταῖς δὲ αὐτῶν δεδωρημέναις ἀνθρώποις ἐπικουρίαις, ἀναπτομένη μὲν εἰς ἐργασταν ἡμέρα, ἐπηλγαζόμενη δὲ νυκτὶ πρὸς ἀνάπαυλαν. « Ἐξελύεταις γάρ ἀνθρώπος, φησιν, ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἡνὶς ἐπέπέρα. » Ἄλλοι οὐδὲ τὴν ἐπισκοποῦσιν ἀνακαλύπτουσιν αὐτούς, καὶ ἡνὶς ἦρισμανς, καὶ καιροὺς εὐκαιρούς, καὶ τροπές ἀπαρατέπτως ἀποτελεῖ, ὑπὸ τῶν ἐξ ὧν ἔστεν ἀτόμων δέηγομενος. Ἄλλα καὶ μὴ οἰλωσιν οἱ δεῖλαιοι, ὡς δὲ οὖν πιστεύουσιν οἱ δίκαιοι, μέγας Κύριος ἡ ποιήσας αὐτὸν, καὶ ἐν λόγοις αὐτοῦ κατέσπενται πορείαν. « Ατομοὶ γάρ ὑμῖν χειμῶνας φέρουσιν, ὁ τυφλός, καὶ ἑτοίμης. ἵνα ἡ γῆ τροφὸς ὑμῶν τε καὶ πάσι τοῖς ἐπ' αὐτοῖς ζώοις ἀνῇ θέρος τε ἐπάγοντις, ἵνα καὶ τοὺς ἀπὸ δένδρων εἰς τρυφήν καρπούς λαβήστε. Καὶ διὰ τοῦ μή ταις ἀτόμως προσκυνεῖτε καὶ θύετε ταῖς ἐπικάρποις; » Ἀγάριστοι γε, μηδὲ ἀπαρχὰς αὐταῖς ὀλίγας τῶν πολλῶν δωρεῶν, ἃς παρ' αὐτῶν ἔχετε, ἀφιεροῦντες. » Καὶ μετὰ βραχέα φροντὶ

¹ Cor. xv., 41.

(28) Furtis συγχευμένην.

A tribuit? Nec enim profectio, aut solares illæ tot atque tales, eoque conjuncta modo, ad lunæ procreationem concurrerent, aut linnarum atomorum nexus solem unquam efficerent. **776** Ita nec Arcturus, tametsi perillinistris, ex auroræ, nec Oriens ex atomis conflatas se Pleiades unquam glorientur. Praeclare enim Panlus ita distinxit, « Alia, inquit, claritas solis, et alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in gloria ». Profecto, si earum tanquam inanimatarum coagmentatio sensu omni carnit, industrio ac perito artifice opus habuere: si tanquam rationis expertin, vacua consilii, necessitatē est secunda conjunctio, sapientis omnino pastoris manu locum in unum compelli debuere: si denique suapte sponte voluntarium ad opus convenere, admirabilis plane architectus, opernamque preses, snum cuique munus pensumque descripsit: aut quemadmodum ordinis amans imperator, non perturbatam reliquit exercitum, non permisceri omnia passus est, at loco suo equitem, peditemque sno dispositis, jaculatoris item seorsim, seorsimque sagittarios, atque ubi par erat fundibularios collocavit, ut similia armatura: milites simul etiam omnes dimicarent. Qui si ridiculum hoc exempli genus esse dicent, quod magnorum corporum cum minimis contentionem institnam, ad minimam veniemus. » Haec ille. Quibus deinde quae sequuntur adjingit: « Quod si dncis, inquit, neque nomen, neque delectus, neque locatio in earum sese moderationem ingessit: at ipasmet snopie arbitrio, ex multa sese continui fluxus turba colligentes, magnoque variarum commissionum tumultu declinato, similes cum similibus ita convenerint, ut tamen non divini Numeris ductum, quemadmodum poeta singit, seculata sint; sed potius, cum sese affines mutuo conjugante nosset, in unum quasi gregem confinxerint: nam admirabilis haec atomorum democratia est; nisi amicas amicas excipient, atque complectantur, itaque unum in domicilium convolent universæ. Tum certe quædam nitro, in sole, magnum illud studi, quodam quasi torno rotundentur, ut diem efficient: aliæ, quo cœlum integrum corovent, in plurimas fortassis ardentiū stellarum pyramides figurentur: aliæ, in orbem digestæ, firmatatis aliquid ætheri afferant, eoque testudinis in morem concamerato, subeuntibus cœli luminibus, quosdam quasi gradus præstruant: adeoque velarium atomorum factiones domicilia sibi deligant ac cœlum ipsum proprias in domos atque stationes inter se partiantur. Bursus, aliis quibusdam interjectis, **777** Imo, inquit, ne obvia quidem vident homines improvidi, tantum abest ut occulta provideant. Utique ratos illos atque constantes ertus obitusque siderum, non ceterorum modo, verum etiam solis omnium nobilissimos, ne suspicando quidem videntur attингere: nec iis uti commoditatibus, quas ho-

minimum generi suppedant, aut colludente ad oboe-
dum opus die, aut nocte quietis capienda causa
terræ opacante. » Exhibit enim homo, inquit, ad
opus suum, et operationem suam usque ad vespe-
rum¹. » Nec vero alteram ejus circuituonem atten-
dunt, qua distinctas tempestates opportunaque tem-
pora, nec usquam detortas conversiones efficiat, ea-
rum videlicet, ex quibus ipse consistit, atomorum
ductum secutus. At enim vero, velint nolint homi-
nes respice miseri, quonodo tamen sibi persuadent
sequissimi: magnus ille Dominus, qui solem creavit,
verbormi quoque suorum vi ejusdem cursum in-
icitavit. Atomii quippe, hiemem vobis, o cœci, ac
pluvias afferunt, ut alimenta vobis ac cœstis ani-
mantibus terra producat. Earamdeum æstas benefi-
cium est, ut arborum etiam ad delicias fructus col-
ligatis. Quidnisi porro atomis frugum præsidibus so-
lemnii cultu sacra facitis? Homines ingratii, qui tot
donorum, quæ ab iis accipiunt, ne primis quidem
pauculas consecretis. Iterumque post pauca: « Multi-
plex autem, inquit, illa stellarum natio, quam er-
raticæ ac semper buc illucque disjectæ atomi con-
flaverunt, sedes ipsa sibi, colonie cuiusdam aut sol-
dalitatis more, communi ex pacto, distribuit, nullius
aut conditoris, aut familie præsidia auctoritatem
secuta. Atque ita deinceps, mntua cum finitimiis,
religiose altaque cum pace, omnes vicinæ jura
custodiunt, nec eos nunquam fines, quos ab initio
aceperæ, transiliunt, prorsus ac si regiarum qua-
rumdam atomorum legibus regerentur. At non im-
perant illæ profecto. Qui enim imperent, quæ nul-
la sunt? Audite vero divinorū oraculorum vocem:
« In judicio Domini opera ejus. Ab initio, et a
creatione ipsorum, distinxit partes illorum. Ornavit
in æternum opera sua, et principia eorum in gene-
rationes eorum². » Additique paulo post: « Aut
quæ unquam acies, inquit, tam composito agmine
campum transmisit, præcurrente nemine, nemine
deerrante, nemine aut impedimentum offerente cœ-
teris, aut cœteros minna consequente: quæ aquati-
tis semper ordinibus, et 'pressis veluti clypeis,
perpetuus ille, nec usquam aut interruptus, aut per-
turbatus, aut obice ullo retardatus astrorum exercitus
quædam inclinationibus ac nutibus, obscure nonnunquam eorum mutationes sunt. Esto. Secoper ta-
men et justum observant tempus, et loca illa, unde singula oriuntur, prospicunt, qui hoc in studii ge-
nere occupantur. Dicaut ergo nobis atomorum sectores egregii, qui et dividunt individua, et dissita se-
junctaque conscient, et infinita mente definient; unde tandem circularis ille rerum celestium con-
junctusque cursus atque conversio: cum non una quedam atomorum strues sic tanquam funda te-
mera circumrotetur; sed eboris ille tantus composito æqualique gressu procedat, et in orbem una
volvatur: aut quo pacto fiat, ut tam multi ejusdem viae socii, a nemine ordinati, nullo prædicti consilio,
sibique mutuo ignoti omnes, tanta simul concordia susceptum iter conficiant? Merito enim propheta,
hoc tanquam ex iis unum quæ nec fieri nec ostendi queant, protulit ut duo simul peregrini concurrent,
dum ait, « Convenientie duo in idem diversorum, si non se mutuo neveriunt? » Hæc ille. Qui sexcenta
alia persecutus, susceptum deinceps argumentum pluribus confirmat, partim ex singulis universi ele-
mentis, partim ex omnī generis animantium, quæ complectuntur, multitudine: partim ex ipsa quo-
que boniinis natura depropria. E quibus ubi pauca quedam superioribus addidero, tum demum heic
libro finem imponam.

¹ Psal. cii, 23. ² Eccl. xvi, 26.

(29) Forte ἐμποδιστατοῦντος.

A « Ο δὲ πολυεθῆς καὶ πολυμήγης δῆμος τῶν ἀστέρων οὓς αἱ πολυπλάνες καὶ δὲ διαφίπτουμενα: συ-
στητοσαν δέπομ, χώρας ἔστοις κατὰ συνθήκας ἀπ-
εδόσαντο, ὥστε ἀποκίλαν ἡ συνοικίαν ἀνέδομενοι, μηδὲνδες οἰκιστοῦ μηδὲ οἰκοδεσπότου προεστηκότος·
καὶ τὰς πρὸς τὸν πλησιοχώρους γειτνάσιες, ἐνω-
μότως καὶ μετ' εἰρήνης φυλάσσουσιν, οὐδὲ ὑπερβαί-
νοντες οὓς καὶ εἰλίφασιν ἐξ ἀρχῆς δρους, ὥστε ὅποι
τὰ βασιλίων ἀτόμων νομοθετούμενοι. Ἀλλὰ οὐκ
δρύουσιν ἔκενται· πῶς γάρ αἱ μηδὲ οὔσαι; Ἀλλὰ
θέλων λογίους ἐπακούσατε· Ἐν κρίσει Κυρίου τὰ
ἴργα αὐτοῦ. Ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἀπὸ πατήσεων αὐτῶν,
διέστειλε μερίδας αὐτῶν, ἐκδιμησαν εἰς αἰώνα τὰ
ἴργα αὐτῶν, καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἰς γενές αὐτῶν.»
B Καὶ μετὰ βραχέα φησίν· « Ή τέ οὐτως εὐτάκτως
πεδάδα γῆν διάδευτης φάλαγξ, οὐ προθέσοντος οὐδε-
νός, οὐκ ἐκτρεπομένου, οὐκ ἐμποδιστατοῦντος (29), οὐχ
ἀπολεπομένου τῶν συμπαρατεταγμάτων· οὐς
ιστάσιοι καὶ συναπισθῶντες δὲ προσαστον, δι συν-
εχῆς τε καὶ ἀδιάστατος, ἀλγήτος τε καὶ ἀνεμπλί-
στος τῶν ἀστρῶν στρατός; Ἀλλὰ ἐγκλίσεις καὶ τὰς
εἰς τὸ πλάνην νέσσεις, γίνονται τινες αὐτῶν δῆθλοι τρο-
πατ. Καὶ μήν δὲ καιροφύλακοις καὶ προρύπτων
τὰς χώρας, θεν ἔκαστος δινήσης, οἱ τούτους προ-
εσχηγότες. Εἰστάτωσαν οὖν ἡμῖν οἱ τῶν ἀτόμων τομεῖς,
καὶ τῶν ἀμέρων μερίσατο, καὶ τῶν διευθέτων συ-
αγωγεῖς, καὶ τὰ διπειρα περινοῦντες, πόθεν ἡ κυ-
κλοφορικὴ τῶν οὐρανῶν συνοδία καὶ περιοδία, οὐχ
ἔνδον παραλόγων ἀτόμων πήγματος οὐτων σφενδο-
νέντος, ἀλλὰ τούτου τοιχίου χοροῦ κατὰ βυθὺν
τοις βαίνοντος καὶ συμπεριουσούμενον πόθεν ἀδιάστα-
τοι, καὶ ἀπρόστρετοι, καὶ ἀγνῶτες ἀλλήλων συνέρ-
πτοι παμπληγεῖς συνανεστράχοσαν. Καλῶς τε δι
προφῆτης ἐν τοῖς ἀδύνατοις καὶ διανεδίκτοις ἔταξε,
ξένους καὶ δύο συνδραμεῖν· « Εἰσπορεύσονται, φησί,
δύο ἐπὶ τὸ αὐτὸν κατάλυμα, ἐπὶ μὴ γνωρίσωντας ξεν-
τούς; » Ταῦτα εἰπὼν, μηρίς τε δίλα τούτοις ἐπαγ-
γών, ἔχης κατασκευάζει διὰ πλεόνων τὸ πρόβλημα,
ἀπὸ τοῦ τοῦ μέρος στοιχείων τοῦ παντός, ἀπὸ τοῦ
ἐν τούτοις παντοδαπῶν ἄνων, καὶ δῆ καὶ ἀπὸ τῆς
τάνθρωπον φύσεως. Εἴ δὲ οὐτι βραχέα τοῖς εἰρημέ-
νοις προσθεῖται, καταπάσω τὸν παρόντα λόγον.

C 778 Ατqui transversis quibusdam inclinationibus ac nutibus, obscure nonnunquam eorum mutationes sunt. Esto. Secoper ta-
men et justum observant tempus, et loca illa, unde singula oriuntur, prospicunt, qui hoc in studii ge-
nere occupantur. Dicaut ergo nobis atomorum sectores egregii, qui et dividunt individua, et dissita se-
junctaque conscient, et infinita mente definient; unde tandem circularis ille rerum celestium con-
junctusque cursus atque conversio: cum non una quedam atomorum strues sic tanquam funda te-
mera circumrotetur; sed eboris ille tantus composito æqualique gressu procedat, et in orbem una
volvatur: aut quo pacto fiat, ut tam multi ejusdem viae socii, a nemine ordinati, nullo prædicti consilio,
sibique mutuo ignoti omnes, tanta simul concordia susceptum iter conficiant? Merito enim propheta,
hoc tanquam ex iis unum quæ nec fieri nec ostendi queant, protulit ut duo simul peregrini concurrent,
dum ait, « Convenientie duo in idem diversorum, si non se mutuo neveriunt? » Hæc ille. Qui sexcenta
alia persecutus, susceptum deinceps argumentum pluribus confirmat, partim ex singulis universi ele-
mentis, partim ex omnī generis animantium, quæ complectuntur, multitudine: partim ex ipsa quo-
que boniinis natura depropria. E quibus ubi pauca quedam superioribus addidero, tum demum heic
libro finem imponam.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ἄκο δῆς ἀνθρώπουν φύσεως. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
· Καὶ οὗτοι ἔντονοι οὗτοι τὰ περὶ ἔντονος ὄρων.

Εἰ γάρ τις τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τῆς ἀσθείας ταύτης δόγματος, ἔντονος δύτης ἐστι καὶ δύεν, ἀνδρογένετο, ἐπρόνοτεν δὲν ὑπέρ τον συνησθημένος ἔντονος, καὶ εἴπειν οὐ πρὸς τὰς ἀτόμους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Ποιητὴν ἔντονος· « Αἱ χειρές σου ἐπλασάν με, καὶ ἐποιήσαν με. » Καὶ προσεπέξεργάσατο δὲν ἐκείνος τὸν θαυμάτιον τῆς ποιήσεως ἔντονος τρόπον· « Ή οὐχ ὑπέρ τὸν γάλα με ἡμέλαις ἐπύρωσας δέ με Ισα τυρφῇ; Δέρμα καὶ χρέας με ἐνέδουσας, δυτέος δὲ καὶ νεύρους μὲν Ἐνειρας. Ζωὴ δὲ καὶ Ήλος Ἰησος παρ' ἐμοὶ, ἡ δὲ ἐπικοσθή σου ἐψιλαζεῖ μου τὸ πνεῦμα. » Πλόσας γάρ ἀτόμους δὲ Επικούρου πατήρ, καὶ ποταπάς ἔξ ἔντονος προέχουν, δὲν ἀπεσπέρματεν Επίκουρον; Καὶ πῶς εἰς τὴν μητρόφων αὐτοῦ κατεκλεισθεῖσαι γαστέρα, συνεπάγουσαν, ἐσχηματίσθησαν, ἐμρφώθησαν, ἐκινηθησαν, ἡδύκινησαν; Καὶ πολλάς ἡ βραχεῖα φαντας τὰς Επικούρουν ἀτόμουν προσκαλεσταμένη, τὰς μὲν ἀπτυμέστερον αὐτῶν δέρμα καὶ σάρκα γενομένας, ταῖς δὲ δυτωθείσαις ἡγερθεῖσαι, ταῖς δὲ συνεδέθην νευροφρασμούμην; τὰ τε ἀλλὰ πολλὰ μέλη, καὶ σπλάγχνα, καὶ ἔγκατα, καὶ αἰσθητήρια, τὰ μὲν ἰδούσαν, τὰ δὲ θύραντα ἐφέρμοσαν, δὲ ὁν ἀνωγονήθη τὸ σῶμα· ὃν οὐδέν ἀργὺν οὐδὲ ἀχρεὸν προσετέθη· ἐπειδὴ μηδὲ τὰ φυσιότατα, μήτε τρέχει, μήτε ὄνυχες· πάντα δὲ, τὰ μὲν πρὸς τὸ τῆς συστάσεως δρέλον, τὰ δὲ πρὸς τὸ καλλιτελεῖον δέρματα. Οὐ γάρ τῆς χρείας μόνης· ἀλλὰ καὶ τῆς ὥρας ἐπιμελής δὲ Πρόνοια. Τερύμα μὲν γάρ καὶ σκέπασμα πάστος τῆς κεφαλῆς ἡ κόμη· αὐτορέπεια δὲν ὅ πολυτον τῷ φιλοσόφῳ. Τὴν τε τοῦ διου σώματος τοῦ ἀνθρωπείου φύσιν ἐκ τῶν μερῶν ἀναγκαῖα πάντων ήρμοσα, καὶ τοῖς μέλεσι πάντας τὴν τε πρὸς ἀλλήλα κοινωνίαν περιβάλει, καὶ τὴν παρὰ τοῦ διου χορηγίαν ἐπεμέτρησεν. Ὅν τε μὲν διοσχερῆ, καὶ τοῖς ιδιώταις ἐκ τῆς πείρας, ἣν ἔχει δύναμιν, πρόδηλα· κεφαλῆς ἡγεμονία, καὶ περὶ τὸν ἀγκείαν, ὑπέρ τὸν δρόγοντα ἐν ἀκροπολεῖ τῶν αἰσθήσεων ἡ δόρυφορε· προτοῦσας (30) μὲν ὕψεις, ἀναγγέλλουσαι δὲ ἀκοα, ἕδωδὴ ὑπέρ τον φορολογούσα, δερφήσις καθάπτειρ ἀνιχνεύσουσα καὶ διεργανούμενη, καὶ ἀρχὴ πᾶν διατάσσουσα τὸ ὑπήκοον. (Κεφαλαιῶδες γάρ νῦν ὀλίγα τῶν τῆς πανσόφου Προνοίας ἔργων ἐπιδραμούμενα, μετ' ὅλην δικριβότερον, τοῦ Θεοῦ διδόντος, ἐπεξεργαζόμενοι, διατάσσοντες τὸν δοκινότατον λογιστήρον ἀποτελώμενα.) Χειρῶν διακονία, δὲ ὁν ἐργασίαι τε παντοῖαι, καὶ πολυμήχανοι τελοῦνται τέχναι, ταῖς κατὰ μέρος δινάμεσιν εἰς μίαν συνεργίαν διερθρωμένους, δύναντας τὸ σύνθοροντα, καὶ κατογαλ δακτύλων, ἀγκώνων τε καρπατα, πρὸς τε τὸ σῶμα εἰσω στρεφόμενα, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἀπονεύσουσα, ίνα ἀρδίκεσθαι τε καὶ ἀπωθεῖσθαι δύνωνται· ποδῶν ὑπηρεσία, δὲ ὁν πέσα τὸν δύμαν ὑποπέπτωσαν ἡ περιγενεῖς κτίσαις, βάσιμος ἡ γῆ, πλωτὴ ἡ θάλασσα, περισσοῖς οἱ ποταμοί, καὶ πάντων πρὸς πάντα ἐπιμέτρα. Γαστὴρ ταμείον τροφῶν πάσι τοῖς συντεταγμένοις

CAPUT XXVI.

Idem ex hominis natura concluditur. Ex eodem.

· Αὐτὸς δὲ οὐδεὶς οὗτοις οὗτοι τὰ περὶ ἔντονος ὄρων. Εἰ γάρ τις τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τῆς ἀσθείας ταύτης δόγματος, ἔντονος δύτης ἐστι καὶ δύεν, ἀνδρογένετο, ἐπρόνοτεν δὲν ὑπέρ τον συνησθημένος ἔντονος, καὶ εἴπειν οὐ πρὸς τὰς ἀτόμους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Ποιητὴν ἔντονος· « Αἱ χειρές σου ἐπλασάν με, καὶ ἐποιήσαν με. » Καὶ προσεπέξεργάσατο δὲν ἐκείνος τὸν θαυμάτιον τῆς ποιήσεως ἔντονος τρόπον· « Ή οὐχ ὑπέρ τὸν γάλα με ἡμέλαις ἐπύρωσας δέ με Ισα τυρφῇ; Δέρμα καὶ χρέας με ἐνέδουσας, δυτέος δὲ καὶ νεύρους μὲν Ἐνειρας. Ζωὴ δὲ καὶ Ήλος Ἰησος παρ' ἐμοὶ, ἡ δὲ ἐπικοσθή σου ἐψιλαζεῖ μου τὸ πνεῦμα. » Πλόσας γάρ ἀτόμους δὲ Επικούρου πατήρ, καὶ ποταπάς ἔξ ἔντονος προέχουν, δὲν ἀπεσπέρματεν Επίκουρον; Καὶ πῶς εἰς τὴν μητρόφων αὐτοῦ κατεκλεισθεῖσαι γαστέρα, συνεπάγουσαν, ἐσχηματίσθησαν, ἐμρφώθησαν, ἐκινηθησαν, ἡδύκινησαν; Καὶ πολλάς ἡ βραχεῖα φαντας τὰς Επικούρουν ἀτόμουν προσκαλεσταμένη, τὰς μὲν ἀπτυμέστερον αὐτῶν δέρμα καὶ σάρκα γενομένας, ταῖς δὲ δυτωθείσαις ἡγερθεῖσαι, ταῖς δὲ συνεδέθην νευροφρασμούμην; τὰ τε ἀλλὰ πολλὰ μέλη, καὶ σπλάγχνα, καὶ ἔγκατα, καὶ αἰσθητήρια, τὰ μὲν ἰδούσαν, τὰ δὲ θύραντα ἐφέρμοσαν, δὲ ὁν ἀνωγονήθη τὸ σῶμα· ὃν οὐδέν ἀργὺν οὐδὲ ἀχρεὸν προσετέθη· ἐπειδὴ μηδὲ τὰ φυσιότατα, μήτε τρέχει, μήτε ὄνυχες· πάντα δὲ, τὰ μὲν πρὸς τὸ τῆς συστάσεως δρέλον, τὰ δὲ πρὸς τὸ καλλιτελεῖον δέρματα. Οὐ γάρ τῆς χρείας μόνης· ἀλλὰ καὶ τῆς ὥρας ἐπιμελής δὲ Πρόνοια. Τερύμα μὲν γάρ καὶ σκέπασμα πάστος τῆς κεφαλῆς ἡ κόμη· αὐτορέπεια δὲν ὅ πολυτον τῷ φιλοσόφῳ. Τὴν τε τοῦ διου σώματος τοῦ ἀνθρωπείου φύσιν ἐκ τῶν μερῶν ἀναγκαῖα πάντων ήρμοσα, καὶ τοῖς μέλεσι πάντας τὴν τε πρὸς ἀλλήλα κοινωνίαν περιβάλει, καὶ τὴν παρὰ τοῦ διου χορηγίαν ἐπεμέτρησεν. Ὅν τε μὲν διοσχερῆ, καὶ τοῖς ιδιώταις ἐκ τῆς πείρας, ἣν ἔχει δύναμιν, πρόδηλα· κεφαλῆς ἡγεμονία, καὶ περὶ τὸν ἀγκείαν, ὑπέρ τὸν δρόγοντα ἐν ἀκροπολεῖ τῶν αἰσθήσεων ἡ δόρυφορε· προτοῦσας (30) μὲν ὕψεις, ἀναγγέλλουσαι δὲ ἀκοα, ἕδωδὴ ὑπέρ τον φορολογούσα, δερφήσις καθάπτειρ ἀνιχνεύσουσα καὶ διεργανούμενη, καὶ ἀρχὴ πᾶν διατάσσουσα τὸ ὑπήκοον. (Κεφαλαιῶδες γάρ νῦν ὀλίγα τῶν τῆς πανσόφου Προνοίας ἔργων ἐπιδραμούμενα, μετ' ὅλην δικριβότερον, τοῦ Θεοῦ διδόντος, ἐπεξεργαζόμενοι, διατάσσοντες τὸν δοκινότατον λογιστήρον ἀποτελώμενα.) Χειρῶν διακονία, δὲ ὁν ἐργασίαι τε παντοῖαι, καὶ πολυμήχανοι τελοῦνται τέχναι, ταῖς κατὰ μέρος δινάμεσιν εἰς μίαν συνεργίαν διερθρωμένους, δύναντας τὸ σύνθοροντα, καὶ κατογαλ δακτύλων, ἀγκώνων τε καρπατα, πρὸς τε τὸ σῶμα εἰσω στρεφόμενα, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἀπονεύσουσα, ίνα ἀρδίκεσθαι τε καὶ ἀπωθεῖσθαι δύνωνται· ποδῶν ὑπηρεσία, δὲ ὁν πέσα τὸν δύμαν ὑποπέπτωσαν ἡ περιγενεῖς κτίσαις, βάσιμος ἡ γῆ, πλωτὴ ἡ θάλασσα, περισσοῖς οἱ ποταμοί, καὶ πάντων πρὸς πάντα ἐπιμέτρα. Γαστὴρ ταμείον τροφῶν πάσι τοῖς συντεταγμένοις

¹ Psal. cxviii, 73. ² Job x, 40-42.

(50) Forte προῖσ.

gestandis oneribus idonei, digitorum prehensiones, A flexiones cubitorum, quæ uti res vel atrahere possimi vel depellere, intrinsecus extrinsecusque versantur : pedum obsequium, per quos creata circa terram omnia nobis obsecundant, **780** quibus terre pergrantur, navigantur maria, fluviū trajiciuntur, omnium commercia cum omnibus ineuntur. Venter ciborum ærarium, membris omnibus suo quibusque loco et ordine collocatis, justam per se annuam distribuens, et quidquid superfluum est, ejiciens. Ac cætera, quorum vi humanae firmatatis et conservationis ratio continetur. Horum usus in stultis quale sapientibusque similis est, cogitio dissimilis. Alii quippe quam animo divinitatem informant, ad eam, ut quale rerum omnium scientissima sit, atque in se ipsos beneficentissima, totam referunt bujus economiae rationem, quod cām superioris cuiusdam prorsusque divine cum sapientia tum potestatis opus existimant : alii contra, insulse admodum, fortune et casui administrationem summa dignissimam admiratione defendant. At vero efficiaciorum adhuc rerum istarum considerationem, et partium interiorum rationem, medici quidem altius diligentiusque rimati, ac vehementius admirati, divinitatem naturæ tribuerunt : nos eam postea, jejuno fortassis et exiliter, at pro facultate nostra persequeremur. Nunc ut uniuersitate hoc summatis quo dicamus, Ecquis, obsecro, totum hoc tabernaculum fabricatus est, sublime, altum, erectum, elegans, ad sensum, motum, actionem, et omne quidem actionis genus tam egregie comparatum ? Ista videbilec atomorum multitudo rationis expers. At illa, ut maxime convenient, ne luteam quidem imaginem formare, aut lapideum simularcum perpolire, aut argenteum vel aureum idolum confabre possint : quorum omnium proprias manuum artes, singulis aptas corporibus, hominum excogitavit industria. Quorum igitur sine sapientia vel adumbrari species informarique non possit, horum vera ipsa exemplaria, qui tandem existere per se temere que potuerunt ? Jam animum ipsum, mentem, atque inanimis, et mentis ac rationis expertibus atomis dogmaque proprium infuderint ? ei quemadmodum Pandoram a diis Iesiodus fabulatur, sic ab atomis absoluta hominis sapientia fuerit ? Ita poesi deinceps omnem, omnemque musicam, astronomiam, geometriam, cæterasque doctrinas, deorum inventa Greeci atque instituta vocare desinunt : sole omnium perita ac sapientes atomi **781** musæ celebrantur. Nam illa quidem ex atomis Epicuri theogonia, et infinitis etiam mundi exsulavit, in infinitam perturbationis vastitatem ejacta. ▶

CAPUT XXVII.

D KΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

Operum suorum motionem Deo laboriosam ac molestam non esse. Ex eodem.

« Moliri aliiquid, administrare, benefacere, prvidere, aliaque similia, inertibus quidem ac stultis, debilibus ac nequam molesta forte sint, quorum se numero, dum talia de diis sentit, Epicurus ad-

(31) Ms., διαμονῆς.

(32) Ms., χρῆσιν.

(33) Forte θεότητα.

(34) Έπικολῆς. Eum mihi sensum expressisse videor, qui ex verbis illis exprimi poterat; sed tamen illa duo, id est, ὃς ἀν οἷος τε γενένθυ, et ἐπι-

*Οτι οὐκ ἐπίκορος τῷ θεῷ τὸ ἐργάζεσθαι. Αὐτὸν αὐτού.

*Ἐργάζεσθαι δὲ γε, καὶ διοικεῖν, καὶ εὑρετεῖν τε, καὶ προκήδεσθαι, καὶ τὰ τοιάτα, τοῖς μὲν ἄργοις, καλλφροῖς, καὶ ἀσθενεῖσι, καὶ κακούργους ιστεχθῆσθαι, οἷς ἔγκαττεσθαι διατίθεται. Επίκορος, τοιάτα φροντολής, πινεις conjuncta esse posse arbitror. Mallem igitur ἐπι τολλοῖς, supp. βῆμασ, seu λόγος. Particula καὶ vel abesse potest, vel si relinetur, emphasis habet cum asseveratione conjunctam, ut supra alias.

σας περὶ τῶν θεῶν· τοῖς δὲ σπουδαιότεροις, καὶ δυνατοτέροις, καὶ συνετοτέροις, καὶ σώφροσιν, οἷον εἶναι χρή τοῖς φιλοσόφους, (πόσῳ γε μᾶλλον τοὺς θεούς;) οὐχ ὅπως ἀνὴρ ταῦτα καὶ προσάστη, ἀλλὰ καὶ τερπνότατα, καὶ πάντων μᾶλλον ἀσπαστότατα· οἰς τὸ ἀμελές, καὶ τὸ μᾶλλον τοῖς πράττειν τῶν χρηστῶν, δινέος, ὡς ἔξεινος τε τοιχῆς νουθετεῖ συμβουλεύων,

Μηδὲ ἀραβάλλεσθαι (35) εἰς αἰρετούς.

Καὶ προσταπειλόν,

Aīt δὲ ἀμβολιεργός ἀντὶ ἄγησι παλαιτε·

Ἔμας τε σεμνήτερον παιδεύεις προφήτης, θεοπρεπῆ μὲν θντῶς Ἑργα τὰ κατ' ἀρετὴν ὑπάρχοντα λέγων, τὸν δὲ διεγρύνοντα τούτων ἔξαγοντο. «Ἐπικατάρατος γάρ δι ποιῶν τὰ Ἑργα Κυρίου ἀμελώς.» Εἴτα καὶ τοῖς μὲν ἀμαθέσιν ἥστεωσον τέλχνας καὶ ἀτελεστέροις, διὸ τὸ τῆς πείρας ἀλγήθες καὶ τὸ τῶν Ἑργῶν ἀτρεβές, κάμπτος; ἔγγινεται ταῖς ἐπιχειρήσεσιν· οἱ δὲ προκηπτοντες, καὶ μᾶλλον ἦν οἱ τελεῖοι, φρέσιος ἀ μετίασι κατορθώντες γάννυνται, καὶ μᾶλλον ἀλλοιονται τὰ εἰωθότα πράττοντες ἀνίεναι καὶ τελεστούργειν, ἢ πάντα σριστοντας ὑπάρχει τὰν ἀνθρώποις ἀγάλα. Δημόκριτος γοῦν αὐτὸς, ὡς φασιν, ἐλέγει βούλεσθαι μᾶλλον μίαν εὑρεῖν αἰτιολογίαν, ἢ τὴν Περσῶν οἱ βασιλεῖσαν γενέσθαι· καὶ ταῦτα, μάτην καὶ ἀνατείνοις αἰτιολογῶν, ὡς ἂν ἀπὸ κενῆς ἀρχῆς, καὶ ὑποθέσεως πλανωμένης ὁρμῶμενος, καὶ τὴν φίλαν, καὶ τὴν κοινὴν ἀνάγκην τῆς τῶν θντῶν φύσεως οὐδὲ δρῶν, σορίαν δὲ μεγίστην ἥγουμενος τὴν τῶν ἀσφῶν καὶ τιτιθίνων συμβικεντῶν κατανόησον, καὶ τὴν τύχην, τῶν μὲν καθόλου καὶ τῶν θεῶν δέσποιναν ἔριστάς καὶ βασιλέα, καὶ πάντα γενέσθαι κατ' αὐτὴν ἀποφανέμενος, τοῦ δὲ τῶν ἀνθρώπων αὐτὴν ἀποκοηρύττων βίου, καὶ τοὺς πρεσεύοντας αὐτὴν ἐλέγχουν ἀγνώμονας. Τῶν γοῦν ὑποθήκων ἀρχόμενος λέγει· «Ἀνθρώπος τύχης εἰδωλον ἐπιλάσαντο, πρόδρος δέσποινος ἀνοίξεις (φύσεις γάρ τρώμη) (36) τύχη μάχεται, καὶ τὴν ἔχονταν τῇ φροντίσῃ ταῦτην αὐτὴν ἔρασαν κρατεῖν· μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτην δρῆν ἀναιρούντες καὶ ἀρνούντες, ἐκείνην ἀντικαθιστάσιν αὐτῆς· οὐ γάρ εὐτυχῆ τὴν φρόνησον, ἀλλὰ ἐμφρονεστάτην ὑμνοῦσι τὴν τύχην (36).» Οἱ μὲν οὖν τῶν βιωρέων Ἑργαν ἐπιστάταις ταῖς πρὸς τὸ ὄμβριον ἐπικουρίαις ἀγάλλονται, ἐπανούτες τὸ δρέγονται καὶ κλέους ἐξ' οἰς αὐτῶν προκάμνουσιν, οἱ μὲν τρέψοντες, οἱ δὲ κυρερνόντες, οἱ δὲ λύμαντοι, οἱ δὲ πολεούμενοι· οἱ δὲ γε φιλόσφοροι καὶ σφόδρα παιδεύεις ἐπιχειρούντες ἀνθρώπους φραστούνται. «Ἡ τολμησούσιν Ἐπικειρούς ἢ Δημόκριτος εἰπεῖν, ὡς ἀσχάλλουσι φελοποιούντες; Ἀλλὰ οὐδὲ θυμήσιαν ταῦτης ἀν ἔτερων προθεῖντο· καὶ γάρ εἰ τὸ ἀγαθὸν ἡδονὴν εἶναι φρονοῦσιν, ἀλλὰ αἰδεσθήσονται γε μή λέγειν τῷδε δινέος, περὶ ὃν οἱ μὲν ποιηταὶ παρ' αὐτοῖς ἔδουσιν· δοτῆρας

(35) *Μηδὲ ἀραβάλλεσθαι. Hesiodi verba sunt, in Egr., v. 408:*

Μηδὲ ἀραβάλλεσθαι εἰς αἰρετούς, εἰς τὸ ἔργησιν. Qui sequitur, *Aīt δὲ ἀμβολιεργός, εἰτ. ibid. 411.*

(36) *Φύσεις γάρ τρώμη. Praetclare Tullius pro-*

A jungit. At vero studiosis, valentibus, industriis, atque soleritis, cuiusmodi philosophos (quanto magis deos?) esse oporteat, non modo non injucunda hæc atque aspera, verum etiam jucundissima sunt, omniumque savissima: quibus negligentia rerumque bonarum procrastinatio dedecori vertitur; ad quos illud communis poëtae consilium pertinet:

... Crasne expectato.

Cui mox comminationem hanc adjungit,

Cunctator damnis semper luctatur acerbis.

At nos gravius instituit propheta, dum et actiones cuius virtute conjunctas Deo vere diguas esse pronuntiat, et nefarium illum, a quo negligantur, appellat, «Maledictus enim, qui facit opera Domini negligenter.» Deinde ut in quavis arte rudes et inchoati, propter experientiae novitatem, atque operum insolentiam, dum ad rem sese primum accingunt, molestiam patiuntur: ita qui aliquid profecere, multoque magis qui perfecti jam sunt, ii quae suscepserint dum facile feliciterque conscient, exsultant animis, ac solennum operum absolutiōnem, bonis hominib⁹ omnibus anteponunt. Et vero Democritus ipse, causam unam aliquam, ut ferunt, iuvenire, quam sibi Persarum imperium obvenire maluisse: atque id homo qui causas frustra causisque sublati inquireret, cum inane principium, ac plenam erroris hypothesis secutus, atque in radice communique naturæ rerum necessitate cœcutiens, eorum quæ imprudenter stolidè que contingere notitiam, summa sapientia gerens putaret, 782 fortunamque rerum universaliū atque divinarum dōminam reginamque constituiens, ceteraque omnia ejus arbitrio fieri prouuntians, eamdem tamen ab humanae vitæ commercio prouel ablegaret, quique illam colerent, insulso esse convinceret. Sane quidem ipsomet institutionum suarum exordio, sic loquitur: «Homines, inquit, dum stultitiae sue velum quaererent, vanum Fortunæ simulacrum finixerunt (pugnat enim suapte natura cum fortuna consilium), inimicissimamque prudenter domiūari voluerunt; tametsi potius hac etiam exterminata funditusque sublata, ejus in locum alteram illam sufficiunt; nec enim fortunatam isti prudentiam, sed prudentissimam canunt celebrantque fortunam.» Porro utiliū vita operum moderatores omnes, navanda suis opera maxime delectantur, laudemque simul et gloriam cum laboribus suis pro communi salute susceptis compensari volunt: alii quidem alendo, regendo ali, ali medendo, ali rempublicam gerendo: ipsique adeo philosophi suo illo instituentorum hominum conatu ac studio majorem im-

Marcello, sect. 7: Nunquam temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur.

(36) Τὴν τύχην. Haecenus verba Democriti· que sequuntur, Dionysii sunt.

(37) Forte ἡδον.

dum efferuntur. Audebuntne vero Epicurus et De- A έων (58) : » ούτοι δὲ οἱ φιλόσοφοι μετὰ τωντες εὐ-
θυμοῦσι, θεοὶ πάντων ἀγαθῶν ἀδύρητοι (59) καὶ ἀμέ-
τοχοι· καὶ τὸν τρόπῳ τεκμηριοῦνται θεοὺς εἶναι,
μήτε παρόντας καὶ πράττοντάς τι δρῶντες, ὡς οἱ,
τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας θαυμά-
σαντες, διὰ τὸ θεῖον ἔφασαν κεκλήσθαι θεούς· μήτε
τινὰ δημιουργὸν αὐτοῖς ἢ κατασκευὴν προσένμοντες,
Ιν' εἴ τοῦ θεῖον, τοῦτ' ξένοι ποιήσατε, θεοτοκίωνταν
αὐτούς· (τούτου γάρ ἐνεκα νά πρὸς διήθειαν δὲ τῶν
ἀπόντων ποιήσῃ καὶ δημιουργὸν μόνος ἄστι θεός·)
μήτε διοικήσῃ, ή κρίσιν, ή κάριον αὐτῶν τινὰ πρὸς
B ἀνθρώπους ἔκτιβέμενον, ἵνα φέδον ἢ τιμὴν δρῆσαν-
τες προσκυνήσωμεν αὐτοῖς; Η τοῦ κύρου προκύ-
ψας Ἐπίκουρος, καὶ τὸν οὐράνιον ὑπερβάς περίβο-
λον, ή διὰ τινῶν χρυσῶν, ὃς μόνος ἐλεύθερος πολιών, οὓς (40) ἐν τῷ κενῷ κατέλει θεούς, καὶ τὴν
πολιήρην αὐτῶν ἱματέριος τρυφῆν; κακέθεν ἐπιθυμη-
τῆς γενόμενος τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς ἐν τῷ κενῷ ζηλε-
τῆς διαίτης, οὕτω πάντας ἐπὶ τοῦ μαχαρισμοῦ τούτου
μετουσίαν, ἔξομονθησομένους ἐκείνους τοὺς θεοὺς,
παραχαλεῖ· συμπόσιον αὐτοῖς μακάριον, οὐχ ὅπερ εἰ
ποιήσαι, τὸν οὐρανὸν ή τὸν "Οὐλμόν, ἀλλὰ τὸ κενὸν
C συγκροτῶν, ἐκ τῶν ἀτέμων τὴν ἀμβροσίαν αὐτοῖς
παρατίθει, καὶ προπίνων αὐτοῖς ἐξ ἐκείνων τὸ νέ-
κταρ· καὶ δὴ κατ' ἐκείνων τῶν μηδὲν πρὸς ἡμᾶς,
δρκούς τε καὶ δρκοτομούς μυρίους τοῖς ἐκατοῦ βιβλίοις
ἔγγραφει, δμῆνος τε συνεχῶς μά δια καὶ νῆ θαλία,
ἔξορκον τε τοὺς ἀντιγχάνοντας καὶ πρὸς οὓς διαλέ-
γοτο, πρὸς τῶν θεῶν, οἷς τοι δεδώκα αὐτὸς (51), η
δειττομένος ἐκείνος τὸ εἰπορίαν, κενὸν δὲ τοῦτο,
καὶ φεύδει, καὶ ἀργὸν, καὶ ἀσπιλον ἐπιφεγγόμενος,
τοῖς λόγοις αὐτοῦ παράρτημα, οἷον εἰ καὶ χρέμποτο
καὶ πτύον, τὸ τε πρόσωπον στρέψοι, καὶ τὴν χείρα
κινοῖη. Τοιαῦτη γάρ ἀδιανόητος ἦν ἡ παρ' αὐτοῖς καὶ
ματαία ὑπόδρισις, ή τῶν θεῶν δημοσία. Ἀλλὰ τούτο
μὲν πρόδηλον, δτι, μετὰ τὸν Σωκράτους θάνατον κα-
τεπτῆκτον Ἐγγανόνος, ὡς μή δοκοί τοῦθ' ὅπερ ἦν,
θεος εἶναι, κενάς αὐτοῖς ἀνυποτάτους θεῶν τερα-
τευσάμενος ἔκγράφεις στάσις. Οὔτε γάρ εἰς οδρά-
νων ἀνέβλεψε νοεροὶ δηθαλμοῖς, ἵνα τῆς ἐνεργοῦς
δικιενει φωτῆς ἀκούσῃ, ηδὲ δι προσεκτικὸς θεατὴς κατ-
ακούσας ἐμπρύτησεν, δτι « Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται
δόξαν θεού, ποιήσαι δὲ κεῖται αὐτοῖς ἀναγγέλλει τὸ
στέρωμα· » οὔτε τῇ διανοίᾳ κατέλειν εἰς τοῦβαρος.
Ἐμπέθε γάρ δι, δτι « Τοῦ οὐλέου πλήρης ἡ
γῆ, καὶ δτι τοῦ Κύρου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐ-
τῆς. » Κατ., Μετά ταῦτα γάρ, φησι, « Κύριος εἰς
τὴν γῆν ἐπέβλεψε, καὶ ἐνέπλησεν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν
αὐτοῦ. Ψυχὴν (42) παντὸς ζῶου ἐκάλιψε τὸ πρόσωπον
αὐτῆς. » Εἰ δὲ μή σφόδρα τυφλώτουσιν, ἐπισκέψ-
ωσαν τὴν ταφοποιίαν τῶν ζῶων πολυπλέθεαν, τὰ
χερούσα, τὰ πτυγά, τὰ ένδρα, καὶ κατανομάτωσαν,
ώς διῆθης ἐπὶ τῇ πάντων χροίσι (43) γένοντας ἡ μερ-

(58) Δοτῆρας έδωρ. Ήμερος *Odyss.* Θ. v. 325:
Ἐστερ δὲ τὸν χρούροις, θεοὶ διατήρεις έδωρ.

Ei v. 335:

Ἐρυσία, Διός οὐδὲ διάστορες, διώτερος έδωρ.

Ei alibi.

(59) ἀδύρητοι. Id est, nullorum auctores dono-

ram; hoc quidem loco, ubi διωτῆρες εἰ διώρητος
οροῦνται.

(40) Forte τοις.

(41) Forte αὐτούς.

(42) Forte ψυχή.

(43) Forte κτίσις.

τυρία τοῦ Δεσπότου, « Καὶ πάντα κατὰ τὴν αἰτοῦ πρόσταξιν πίσηνε καλά. » Ταῦτα μοι ἀπὸ πλειστῶν ἔγνωσται τῶν πρὸς Ἀπέκτουρον Διονυσίῳ τῷ καθ' ἡμές ἀποσκόπη πεποημένων. Μετελθεὶς δὲ καὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, καὶ τὴν τῶν Στοιχῶν φιλοσόφων αἰρεσιν, τὰ τε λοιπὰ τῆς τῶν θεοματῶν (44) φυσιολογίαν ἐπιθεωρήσαις, ὡς ἂν τῆς τούτων ἀναγκήσεως τὸν ἐξ ἡμῶν ἀπολογισμὸν παράσχωμεν τοῖς φιλεγκλήμοσιν.

Dominus in terram responxit, et implevit illam bonis suis. Anima omnis animantis operuit faciem ejus. » Qui si nimis cœcitate non laborant, tantam illam ac tam variem animantium multitudinem contemplentur, terrenarum, volatilium, aquatilium, ac demum intelligent, quam verum hoc in omnium procreatione testimonium fuerit, « Et omnia secundum ejus mandatum extiterunt bona. » Hæc mihi et pluribus libata sunt atque decepta, quæ Dionysius episcopus, æqualis noster, adversus Epicurum disputavit. Jam vero tempus est, ut ad Aristotelem transeamus, simulque Stoicorum philosophorum sectam, ac cætera egregiorum Physiologorum genera videmus, ut nostri ab iis queque dissidii rationem atque defensionem, hominibus reprehendendi cupidis probare conemur.

⁴ Psal. xviii, 8. ⁵ Psal. xxxii, 5. ⁶ Psal. xxii, 1. ⁷ Eccl. xvi, 30.

(44) Τῆς τῶν θεων. Subaudi πιρέσσως, ἀπὸ κοινου.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ.

PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBER DECIMUS QUINTUS.

ΤΑΞΙΔΙΑ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

- ε. Προσδιοικον κερὶ διάσπορης τῆς ὑποθέσεως.
- ϛ. Περὶ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν κερὶ αὐτοῦ λογορουμένων. Ἀπὸ τῶν Ἀριστοτελέων τοῦ Παριστητικοῦ.
- γ. Περὶ τῶν κατὰ Ἀριστοτέλην δογμάτων, τὸν διεργάθετα Ἐβραϊκαὶ Πλάτωνι κερὶ τέλους ἀράδου.
- δ. Απτικοῦ Πλατωνικοῦ πρὸς Ἀριστοτέλην, διεργάθετα Μωϋσεῖ καὶ Πλάτωνι ἐτῷ κερὶ Προρολας ἀράρ.
- ε. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, διεργάθετα Μωϋσεῖ καὶ Πλάτωνι ἐτῷ κερὶ Προρολας ἀράρ.
- Ϛ. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, διεργάθετα Μωϋσεῖ καὶ Πλάτωνι, ἐτῷ μὴ συγχωρεῖν τεντερώ εἰναι τὸν πόδον.
- ζ. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, πέμπτην σωμάτων ὑποτιθέμενον οὐδαία, ἀρρενεῖ Μωϋσῆς, οὐδὲ Πλάτων γινώσκει.
- η. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, καὶ ἐτῷ τοῖς κατ' οὐρανὸν θεωρήσαις, διεργάθετα τῷ Πλάτωνι ἀπέντα Μωϋσῆς οὐ πολυχρημοτεῖ.
- θ. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, καὶ ἐτῷ τοῖς κερὶ διδαστασιαὶ ψυχῆς διεργάθετα τῷ Πλάτωνι καὶ τοῖς Ἐβραϊκοῖ ἀράροις.
- ι. Πλάτωνος, ἐτῷ Ηερὶ ἀθανασίας ψυχῆς διερέσθη, πρὸς Ἀριστοτέλην, ἀπελέγεται τὴν ψυχὴν εἶναι φύσιστα.
- κ. Πορφύρου περὶ τοῦ αὐτοῦ. Ἀπὸ τῶν πρὸς Βοηθὸν Περὶ ψυχῆς.

PATR. Gr. XXI.

A suspexit in cœlum, ut clarissimam illam superioribus e locis vocem exaudiret, qua intentus ille contemplator affatus cum esset, exclamavit, « Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat armamentum ». Aut vero solum ipsu[m] mente desperit; hoc enim si fecisset, didicisset uique, quod « misericordia Domini plena est terra », quodque, « Domini est terra, et plenitudo ejus », et illud, « Post haec enim, » inquit,

Dominus in terram respexit, et implevit illam bonis suis. Anima omnis animantis operuit faciem ejus. » Qui si nimis cœcitate non laborant, tantam illam ac tam variem animantium multitudinem contemplentur, terrenarum, volatilium, aquatilium, ac demum intelligent, quam verum hoc in omnium procreatione testimonium fuerit, « Et omnia secundum ejus mandatum extiterunt bona. » Hæc mihi et pluribus libata sunt atque decepta, quæ Dionysius episcopus, æqualis noster, adversus Epicurum disputavit. Jam vero tempus est, ut ad Aristotelem transeamus, simulque Stoicorum philosophorum sectam, ac cætera egregiorum Physiologorum genera videmus, ut nostri ab iis queque dissidii rationem atque defensionem, hominibus reprehendendi cupidis probare conemur.

⁸ Psal. xviii, 8. ⁹ Psal. xxxii, 5. ¹⁰ Psal. xxii, 1. ¹¹ Eccl. xvi, 30.

B 785 LIBRI DECIMI QUINTI CAPITA.

- 1. Proemium quo totius operis argumentum explicatur.
- 2. De Aristotele, ac de iis quæ de illo prodita sunt. Ex Aristotele Peripateticō.
- 3. Aristotelis dogmata quæ fuerint. Ac primum quam ab Hebreis et Platone, in constituendo boni fine dissentiat.
- 4. Attici Platonici disputatio adversus Aristotelem, a Moysi et Platone, in constituenda finis ratione dissidentem.
- 5. Idem Aristotelem a Mose simul et Platone in questione de Providenti discrepantem insectatur.
- 6. Ejusdem adversus Aristotelem, cum Moysi ac Platone, de mundi quem negabat, ortu pugnante disputatio.
- 7. Ejusdem adversus eundem, quintam corporum essentiam inducentem, quam neque Moyses, neque Plato norit.
- 8. Ejusdem adversus eundem, a Platone rerum in cœlestium tractatione dissidentem: quæ perum admodum curavit Moyses.
- 9. Ejusdem adversus eundem, cum Platone simul, Hebraeorumque doctrina, in 786 questione de animalium immortalitate pugnante.
- 10. Ex secundo Plotini De animorum immortalitate libro, adversus Aristotelem, qui animum entelechiam esse defendit.
- 11. De eodem, ex Porphyrii ad Boethium opere De animo.

12. *Adversus eumdem, in illa etiam de universi animo A*
disputatione a Platone dissidentem.
 13. *Adversus eumdem Platonicas ideas illudentem,*
quas ne ipsis quidem Hebreis ignotas fuisse, super-
rioribus eorum testimoniis iam vidimus.
 14. *De Stoicorum philosophia: et quemadmodum Zeno*
de principiorum ratione statueret. Ex Aristotele.
 15. *Quam de Deo Stoici, deque hujus universi moliti-*
tione sententiam introducant. Ex Ariu Didymi Epito-
me.
 16. *Contra Stoicorum de Deo sententiam. Ex Por-*
phyrii ad Boethium opere De animo.
 17. *Id quod vere est, corpus non esse, ut Stoici opi-*
nantur. Ex Numinis primo De bono.
 18. *Stoici de universi conflagratione quid sentiant.*
 19. *Quemadmodum Stoici de iterato universi ortu*
philosophentur. B
 20. *Quemadmodum Stoici de unimo sentiant.*
 21. *Longini contra Stoicorum sententiam disputatio.*
 22. *Adversus eosdem Stoicos, animum corporeum esse*
non posse. Ex libro Plotini De animo.
 23. *Naturalium philosophorum sententiae, de sole. Ex*
Plutarcho.
 24. *De solis magnitudine.*
 25. *De solis figura.*
 26. *De luna.*
 27. *De lunæ magnitudine.*
 28. *De lunæ figura.*
 29. *De illuminatione lunæ.*
 30. *De siderum errantium stabilissimumque natura.*
 31. *De siderum figura*
 32. *Qua ratione mundus sit constitutus.*
 33. *Utrum totum hoc unum sit.*
 34. *Utrum animatus sit mundus, et providentia guber-*
netur.
 35. *Utrum mundus interitu caret.*
 36. *Unde mundus alimentum hauriat.*
 37. *Undenam condendi mundi Deus initium fecerit.*
 38. *De mundi ordine.*
 39. *Quamobrem inclinatior mundus sit, atque depres-*
sior.
 40. *Utrum inane sit quod extra mundum est.*
 41. *Qua dextra mundi partes sint: qua sinistrae.*
 42. *De proprio cœli natura.*
 43. *De dæmonibus et heroibus.*
 44. *De materia.*
 45. *De idea.*
 46. *De stellarum ordine.*
 47. *De proprio stellarum motu.*
 48. *Stella unde lucem accipiunt.*
 49. *De iis quos vulgo Castores et Geminis dicimus.*
 50. *De solis defectione.*
 51. *De lunæ defectione.*
 52. *De lunæ aspectu, et quamobrem terrestris appa-*
reat.
 53. *Quantum ab sole terraque distet.*
 54. *De annis.*
 55. *De terra.*
 56. *De terra figura.*
 57. *De terræ situ.*
 58. *De terræ motu.*
 59. *De mari, quomodo coauerit, et quamobrem ama-*
rum sit.
 60. *De partibus animi.*
 61. *De principe animi facultate.*
 62. *Ipsum quoque Socratem, Græcorum olim sapien-*
tissimum, eorum qui rerum ejusmodi physiologia
tantopere insolenserat, vel hoc nomine recordes
et insanos esse ostendisse, quod in rebus ab omni
vita fructu sicut, suaque facultate superioribus,
studium overamque contererent.

18. Πρὸς τὸν αὐτὸν διεργόθετα τῷ Πλάτωνι καὶ
 ἐν τῷ περὶ τῆς καβδοῦ ψυχῆς λόγῳ.
 ι. Πρὸς τὸν αὐτὸν διαιτήσατο τὰς παρὰ τῷ
 Πλάτωνι ίδεας, δι’ οὓς ἀγονίην καὶ οἱ Ἐραστοί^{τοι}
 δὴ πρότερον συνεπιστέφαντο λόγοι.
 ι. Περὶ τῆς τῶν Στωικῶν φιλοσοφίας, δικαίως τε δὲ
 Ζήτων τὸν περὶ ἀρχῶν ἀπεδίδων λόγον.
 ι. Οὐσιών δοκίμων ἐπάγονται οἱ Στωικοί περὶ
 θεού, καὶ περὶ συντάξεων τοῦ πατέρος. Ἀπὸ
 τῆς Ἐπιτορῆς Ἀρείου Διδύμου.
 ι. Περιφρόνην, πρὸς τὴν τῶν Στωικῶν περὶ
 θεού δοκίμων, ἀπὸ τῶν πρὸς Βοηθόν Περὶ ψυ-
 χῆς.
 ι. Οὐδὲν ἄρ εἰλι σῶμα τὸ δύν, κατὰ τὸν Στωικόν.
 ι. Ἀπὸ τοῦ πρώτου Περὶ τάχαδον, Νομητο-
 νικοῦ.
 ι. Όπως οἱ Στωικοί περὶ τῆς τοῦ πατέρος ἐκπι-
 ρώσσεως δοδάσσουσι.
 ι. Όπως δοδάσσουσι οἱ Στωικοί περὶ τῆς πατέρος
 ἐργασίας τῶν ἀτών.
 ι. Όπως οἱ αὐτοὶ περὶ ψυχῆς δοδάσσουσι.
 ι. Λογγίσκον πρὸς τὴν τῶν Στωικῶν περὶ ψυχῆς
 δοξᾶν ἀντιψήφοις.
 ι. Πρὸς τὸν Στωικεῖν, διε τὸ δύναται συ-
 ματική εἶναι ἡ ψυχὴ. Ἀπὸ τοῦ Περὶ ψυχῆς;
 Πλωτίνου.
 ι. Δέξαι τὸν συντάκτων φιλοσόφων περὶ ήπιον.
 ι. Ἀπὸ τῶν Πλωτίνου.
 ι. Περὶ μετέθνους ἡπιον.
 ι. Περὶ σχήματος ἡπιον.
 ι. Περὶ σελήνης.
 ι. Περὶ μετέθνους σελήνης.
 ι. Περὶ σχήματος σελήνης.
 ι. Περὶ φωτισμοῦ σελήνης.
 ι. Τίς η ὄντα τῶν ἀστρῶν, πλανητῶν καὶ ἀστ-
 ῥῶν.
 ι. Περὶ σχήματος ἀστέρων.
 ι. Ήπιον συνέπεται δι κέρμασι.
 ι. Εἰ ἔτι τὸ πάν.
 ι. Εἰ ἐμβύγος δι κέρμασι, καὶ προτοι διοικού-
 μενος.
 ι. Εἰ ἀρχαρτος δι κέρμασι.
 ι. Πόδεν τρέψεται δι κέρμασι.
 ι. Αὐτὸν πολον πρώτον ἡρέστο δι θεδις κορυ-
 ποιεῖν.
 ι. Περὶ τάξεως τοῦ κέρμασι.
 ι. Τὸ αἰτία τοῦ τὸν κέρματον ἐγκλιθῆται.
 ι. Περὶ τοῦ ἀπότος τοῦ κέρμασι, εἰ ἔστι κερόν.
 ι. Τίνει δεξιὰ τὸν κέρμασι, καὶ τὰ δραματερά.
 ι. Περὶ οὐρανοῦ, τὸς η τούτων ὄντα.
 ι. Περὶ δαιμόνων καὶ ἡρώων.
 ι. Περὶ ίδεας.
 ι. Περὶ τάξεως ἀστέρων.
 ι. Περὶ τῆς τῶν ἀστρῶν φορᾶς καὶ κινήσεως.
 ι. Πόδεν φωτίζεται οἱ ἀστέρες.
 ι. Περὶ τῶν καλούμενων διοσκούρων.
 ι. Περὶ ἐκλειψεως ἡπιον.
 ι. Περὶ ἐκλειψεως σελήνης.
 ι. Περὶ ἐμφάσεως αὐτῆς, καὶ διὰ τὸ γεώδης φαι-
 νεται.
 ι. Περὶ τῶν ἀποστημάτων αὐτῆς.
 ι. Περὶ ἐτιανῶν.
 ι. Περὶ τῆς.
 ι. Περὶ σχήματος τῆς.
 ι. Περὶ δέσμων τῆς τῆς.
 ι. Περὶ κινήσεως τῆς τῆς.
 ι. Περὶ θαλασσῆς, πας συνέπεται, καὶ πᾶς ἔστι
 πηρά.
 ι. Περὶ μερῶν τῆς ψυχῆς.
 ι. Περὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ.
 ι. Οτι καὶ τὸν Ελλήνων ο σοφώτατος Σωκρά-
 της, τὸν ἐπὶ τῷ τῶν προστριψέων φιλοσόφῳ
 μεγάλα ενσώντας μωράτορες ἀπεδείχει,
 ὡς πέρι ἀρχηστα τῷ βίῳ καὶ ἀστατάτητα τρ-
 ούσεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προοίμιον περὶ ἀκάσης τῆς ὑποθέσεως.

Τὴν πολύθεον (45) τῶν ἔθνων ἀπάντων πλάνην ἐν ἀρχαῖς τῆς Εὐαγγελικῆς Προσκαρασκευῆς ἀπελύγηει πρὸ πολλοῦ θέμενος ἐπὶ συστάσαι καὶ ἀπολογίζετῆς ἐξ αὐτῶν ἀναχωρήσεως, ἢν μετ' ἐλλόγου κρίσεως πεποιήμεθα, οὐ μόνον τοὺς μύθους, οὐδὲ δὴ περὶ τῶν οἰκείων θεῶν παλέες τῶν παρ' αὐτοῖς θεολόγων τε καὶ ποιητῶν κεκινημένων, πάρντος πάντον ἐν τρισὶ τοῖς πρώτοις συγγράμμασι διερευνθάδημ' καίτοι μηδὲν τὸ παράποναν ἐν τούτοις χρήσαι σεμνολογεῖν τῶν θεολόγων αὐτῶν ἀποφραμένων. Τηρητέον γοῦν, ὃς διτὶ μάλιστα οἱ πρεσβύτατοι τῶν παρ' αὐτοῖς θεολόγων οὐδέν τι πλέον τῆς Ιστορίας εἰδέτες, μόνος δὲ τοῖς μύθοις προσανέχοντες ἐμαρτυρήθωσαν. "Οὐεν εἰλότος ἐν πάσαις πολεσὶ τε καὶ κώμαις, κατὰ τὰς τῶν παλαιῶν δημήσεις, θεῶν τελεταῖς καὶ μυστήριαι σύμψυκται τοῖς τῶν προτέρων μυθικοῖς δημήσημασι παραδέδοται· ὡς εἰσέτι καὶ νῦν τῶν θεῶν γάμους καὶ παιδονίας, θρήνους τε καὶ μέθας, καὶ τῶν μὲν πλάνας, τῶν δὲ Ἔρωτας, τῶν δὲ ὄργας, τῶν δὲ ἑτέρας παντοίας συμφοράς τε καὶ περιστάσεις, ἀκολούθων τοῖς ὅπῃ τῶν παλαιότατῶν μυημονευμένων, κατά τας τελεταῖς, ἐν τοῖς ὄντας, καὶ ταῖς εἰς τοὺς θεοὺς αὐτοὺς πεποιημένας φύσαις παραλαμβανεῖν. Πλὴν δῆμος ἐκ περιουσίας καὶ τούτων αὐτῶν τὰς τετραγύθημένας ἐν φυσικοῖς ἀποδέσσεις κομπίας, τὰς τε τῶν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων ἐνρεσιλογίας εἰς φανερὸν ἤγαγον. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τῶν βωμένων χρηστηρίουν λόγων, τὴν τε παρὰ τοῖς πολλοῖς διατεθραλλήμενήν περὶ εἰλαρμένης φευδῆς δέησιν ἐν ἑτέροις τρισὶ τοῖς ἔξις μετά τὰ πρώτα συγγράμματι, λευκοῖς τοῖς ἀλλέγοντος ἀπεγύμνωντο, οὐ μόνοις τοῖς οἰκοθεν ἐπιχειρήμασιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς αὐτῶν μάλιστα τῶν παρ' Ἐλλησι φιλοτόφρουν φωναῖς εἰς τὸν κατ' αὐτῶν Εἰρηνὸν συγχειρημένον. Μεταβάς δὲ ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰ Ἐβραϊκὰ λόγια, τίσι ποτὲ λογισμοῖς τὴν ἐν τούτοις περιεχομένην δογματικὴν θεολογίαν, τὴν τε κατὰ τούσδε ιστορίαν διπάσσων, καὶ πρὸ αὐτῶν Ἐλλήνων μεμαρτυρημένην (46), ἐν Ισαρίῳ μοις αὖ πάλιν λόγων συντάξαι παρεστάμην. Εἴθ' ἔξις τὸν Ἐλληνον ἀπελέγης τρόπων, δπως τε πάντα παρὰ βαρδάρων ὀψηλητοῦ, καὶ ὡς οὐδὲν οἰκοθεν σεμνὸν ἐπάγονται μάθημα, καὶ τὴν γε τῶν χρόνων διτιπαράθεστιν, καθ' οὓς Ἐλλήνων τε οἱ βωμένοι, Ἐβραῖοι τε οἱ προφῆται γεγνασιν, εἰς φῶς ἀγαγῶν· αὕτης διὰ τῶν μετὰ ταῦτα τριῶν, τὴν τὸν παρ' Ἐλλησιν εὐδοκίμων φιλοσόφων πρὸς τὰς Ἐβραϊκὰς συνδρομὴν ἐπέβεξε, αὐτᾶς πάλιν τὰς οἰκείας τῶν ἀνδρῶν φωνάς μάρτυρας ποιησάμενος. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑτεροδιδύντας ἡμῖν τὸν παρ' Ἐλλησι φιλοσόφων, οὐ πρὸς τὴν μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς σφράντες οἰκείους διεσπάντας,

A

788 CAPUT I.

Proœmium, quo totius operis argumentum expiscatur.

Cum ingens operæ pretium me facturum putarem, si quam deorum multitudinem communis ille populorum omnium error invexerat, in ipso Evangelice Preparationis limine coarguerem: quo facilius postea discussus ab illis nostri plenum æquitatis se sapienția consilium probaretur, non eas modo fabulas, quas ipsimet eorum theologi ac poetæ, suis de numinibus, comico prorsus more docuerunt; verum etiam honestiores illas planeque reconditas, quæ ex natura ducuntur, explicandi rationes quasque sursum in eodem, ac cæstera mundi partes egregie philosophias vis facultasque traducit, ante omnia primis tribus libris diligenter excussi. Quanquam in iis speciosum hoc totum philosophandi genus repudiandum esse, vel ipsi eorum theologi contentur. Atque id sane diligenter in primis observandum, quos illi vetustissimos omnium theologos habuerunt, eos præter nudam rerum historiam aguivisse nihil, solis inhesione fabulis, pluribus testimoniis constituisse. Quo factum proinde sit, ut in omnibus passim urbibus atque pagis, uti a veteribus concepta fuerant omnia, deorum religiones atque mysteria, jactatis pridem fabulis consentanea tradentur. Imo etiamnum deorum vulgo nuptias, liberorum procreationes, luctus, temulenta perpaltationes, aliorum errores, amores aliorum, iræ ac cæteræ omnis generis calamitates et casus, prout ab antiquissimis illis traditum atque præscriptum est, tam in sacris quam in hymnis, ac deorum iu honorem editis carminibus, solemni ritu celebrantur. Sed tamen liberalius agere placuit, ac totam illam naturalium etiam accommodationum pompam ac speciem tanta verborum ambitione jactatam et inventas a sophistis atque philosophis enarrationes ob oculos pouere. Deinde quæ ad decantata ipsorum oracula pertinebant, simulque celebratam a plurimis illam quidem, sed tamen vacuam fati opinionem, perspicuis aliorum trium librorum argumentis confutatam nudav: **789** non domesticis modo rationibus, sed etiam ipsissimis Graecorum maxime philosophorum testimoniosis eum iu finem usus. Tum ad Hellenorum inde litteras ac monimenta progressus, quo tandem consilio et comprehensam ipsis dogmaticam eorum theologiam, et quæ Graecorum etiam hominum vocibus confirmatur uiuerciam gentis historiam, complexi fuerimus, toutiē quoque libris aperti. Deinceps, cum patefactis Graecorum moribus, eos a barbaris hominibus omnia mutuatos esse, nullumque domo promere gravioris disciplinae genus, collatis etiam atque commissis eorum, quos maxime Graeci prædicare solent, Hellenorumque prophetarum temporibus, ostendisse:

tretur.

(46) Μεμαρτυρημένην. Dcest verb. ἡσπασάμενα, vel aliud simile.

(45) Τὴν πολύθεον. Hic incipit Hopperi versio, Trapezuntiana fidelior illa quidem; ejusmodi tamen, post quam, seminem futurum spero, qui supervacaneum abs me susceptum laborem arbit-

tribus inde libris sequentibus, Græcanicæ philosophiæ principum cum Hebraeorum doctrina consensionem, testibus similiter gentilium suorum vocibus comprobavi. Quid etiam quotquot apud Græcos philosophi diversam a nostra opinionem secuti sint, eos vero non a nobis tantum, sed etiam a suis dissidere, ac discipulorum quoque suorum disputationibus refelli, superiore libro clarissime demonstravi. Quibus ex omnibus mentis nostra sinceritatem atque integritatem lectores intelligant, ac rerum ipsarum, ut ita loquar, perspicua certaque vide constet, quam non inconsiderate, sed prudenti matroneo judicio, Hebraeorum priscam simul veram philosophiam atque pietatem Græcanicæ præstulerimus. Quod ipsum a nobis expressa Græcorum testimoniorum auctoritate confectum est. Hujus porro supremam tractationem, qui decimus quintus suscepti operis liber est, hic usque distulimus, in quo sic ea quæ superioribus ex disputationibus reliqua sunt, pertexamus, ut speciosa illa egregiae Græcorum philosophiæ mysteria in lucem etiamnun proferamus, quamque nihil solidæ veræque eruditiois habeant, omnium in oculis desigamus. Quo in genere primum ac præcipuum hoc futurum est, ut quis agnoscat non ulla rerum quas tantopere demirantur ignorantie, sed inanis earum studii contemptu, omnem prope nos illarum curam exuisse, animis ad meliorum usum exercitationemque traductis. Illic igitur ubi Deo duce impressum fuerit veritatis sigillum, extremam Preparationi nostræ coronideam imponeamus. Unde ad perfectius Evangelicas Demonstrationis argumentum progressi, **790** posterioris hujus disputationis initium, quod ab altero accusationis nostræ capite ducetur, cum prioris illius fine contextam. Nobis autem criminis dabatur, quod cum patribus legibus Hebraeorum oracula præstulerimus, minime tamen Iudeis simile vite genus institutumque teneamus. Cui ego criminalioni, favente Deo, post exactum hunc librum responderem conabor. Sie enim deum fuiturum existimo, ut posteriora cum prioribus uno quasi complexa nexu, unum universe totius operis sententiam efficiant. Jam ut in eo quod agimus, hæreamus; quandoquidem superioribus libris evidenter ostendimus, Platonis philosophiam, modo cum Hebraeorum doctrina consentire, modo dissideret ab eadem; imo interdum etiam sua ipsammet decreta refellere: ceterorum præterea philosophorum, quos vulgo Physicos nominant, tum eorum qui Platoni successere, tum etiam Xenophanis, Parmenidis, Pyrrhonis, et eorum qui assensu retentionem invexere, tum aliorum deinceps omnium sententias præcedenti libro vidimus, cum Hebraeorum simul Platonisque doctrina, adeoque cum ipsa veritate palam rectaque pugnare, ac sese mutuo suis quasi telis confondere. Jam, inquam, tempus est, ut alium illum Aristotelis Stoicorumque fastum e superiori loco, sic tanquam e scena contemplemur, in qua reliquam superciliosorum hominum physiologiam videamus, quo simul ac semel cum ea, quæ

A ὅπο τε τῶν γνωρίμων ἀνατετρεμένους, ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι κατερώμασα. Διὰ τούτων ἀπάντων τῆς ἡμετέρας γνώμης τὸ κριτήριον ἀδέκαστον ἀποδεικνύς τοῖς ἑντυγχάνουσιν, Ἐργοις τε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ αὐτοῖς πράγμασι τὰς ἀποδεξίες τοῦ μὴ ἀπόκτοντος ἡμῖται, κεχριμένῳ δὲ καὶ σώφρονι λογισμῷ, πρὸ τῆς Ἑλλήνων τῆς Ἐβραιῶν δικοῦ παλαιῶν καὶ ἀληθῆ φιλοσοφίαν τε καὶ εὐσέβειαν ἐπανηγρήσασι, παρασχόμενος. “Οὐ καὶ συνέστη διὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων φωνῶν παραβέσεως; Ήτις εἰστὶ δεῦρο τὸν διστατὸν ἐπέχοντος λόγον, πεντεκαιδέκατον διπτά τῆς ἐν χεροῖς πραγματείας, τὸ λεπτὸν τοῖς διεισένεμοντος ἀποδώσομεν, τὰ σεμνὰ τῆς γενναῖτος τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφίας ἔτι καὶ νῦν εἰς φῶς ἐλκοντας, πρὸ δρθαλμῶν τε τοῖς πᾶσι τοῖς ἐν αὐτοῖς ἀχρηστομάθειαν ἀπογυμνοῦντες, καὶ πάντων γε πρότερον παρεπόντες, διτὶ μὴ ἀγνοῖς τὸν παρ’ αὐτοὺς θαυμαζούμενον, ὄλγωρά δὲ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀνωφελοῦς σχολῆς, ἥκιστα αὐτῶν περιφρονεῖσαν, τῇ τούτῳ κριτήριον ἀσκήσει τὰς ἔστων ἀναβέντες ψυχάς. Τούτου δὴ οὖν σὺν θεῷ διὰ τῆς ἀληθείας ἡμῖν ἐπιτραποιούσεντος, τὰ μὲν τῆς Προσταρασκευῆς ἐνταῦθα μοι περιγραφῆσατ. Μεταβάτης δὲ ἐπὶ τὴν ἐντελεστέραν ὑπόθεσιν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδεῖξεως, ἀπὸ τοῦ λείποντος τῆς καθῆ μῶν κατηγορίας σκέμματος τὴν καταρχὴν τῆς δευτέρας ἐπισυνάψι τοῦ πραγματείας. “Ην δὲ τοῦτο ἀπεμφρόμενον ἦμεν, διτὶ δὴ, τὰς Ἐβραιῶν λόγια τῶν πατέρων προτιμήσαντες, οὐ τὸν δύοτον τῷ Ιουδαίων βίον δηλοῦντες προεσθέμεθα. Πρὸς δὲ μετὰ τὴν τοῦ παρόντος λόγου συμπλήρωσιν, θεοῦ συνεργοῦντος, ἀπαντήσαο πειράσομαι. Ταῦτη γάρ ἡγουματοῖς τοῖς πρώτοις τὰ δεύτερα, διπερ ὑφ’ ἐν δεσμῷ συμπλακέντα, μίαν τὴν καθόλου διάνοιαν τοῦ παντὸς ἀποτελεστὸν λόγον. Τό γε μὴ παρὸν, ἐπειδὴ πάρηνεν ἐν τοῖς πρὸ τούτου συγγράμμασιν ἡ κατὰ Πλάτωνα φιλοσοφία, τοτὲ μὲν τοῖς Ἐβραιῶν συμφωνοῦσα λόγοις, τοτὲ δὲ πρὸς αὐτοὺς διεστῶσα, ἐν οἷς ἀλληλεγκταὶ καὶ πρὸς τὰ αὐτῆς ἀρέσκοντα διαφωνοῦσα· τὰ δὲ κατὰ τοὺς ἀλλοὺς τοὺς δὴ φυσικῶν ἐπικληθέντας φιλοσόφους, τὰς τε τῆς Πλάτωνος διαδοχῆς, καὶ τὰ κατὰ Σενοφάνης τε καὶ Παρμενῆν, καὶ τὰς Πύρρων, καὶ τοὺς τὴν ἐποχὴν εἰσηγησάμενος, τούς τε διλοὺς ἔξῆς διπαντας, ὃν τὰς δόξας δὲ προλαβὼν ἀπῆλεγε λόγος, τοῖς Ἐβραιῶν δικοῦ καὶ τοῖς Πλάτωνος δόγμασιν, αὐτῆς τε ἀληθείᾳ δὲ ἐν τανταῖς λοτάμενοι, οὐ μὴν δὲλλα καὶ τὸν Εἰσεγχον τοῖς αὐτῶν βέλεσιν διπενηγέμαντα. “Ορα καὶ τὸν διλούντον τῶν ἀτέ· Ἀριστοτέλους, τὸν τε Στοικῶν φιλοσόφων, δινωντας ὡς ἀπὸ σκηνῆς κατοπτεύσασι, καὶ τὴν λοιπὴν δὲ πάσαν φωτολογίαν τῶν τὰς ὁρίους ἀνατανομένων συνιδεῖν· ὡς δὲν μάθοιμεν καὶ τὰ παρὰ τοῖς δεσμολογούμενα, τὰ τε πρὸς αὐτοὺς αὐτὸν ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀντιλεγεμένα. Οὕτω γάρ καὶ τῆς τούτων ἀναγκήσεως τὸ παρ’ ἡμῖν κεχριμένον εὐλόγου πάσης ἀπολούσιν ἀλλὰ καὶ τὸν κατηγορίας· διτὶ δὴ μὴ ἀγνοῖς τὸν παρ’ αὐτοὺς σεμνόν, ἐξητασμένη δὲ καὶ βεβαστισμένη κρίσει, τὴν παρὰ τοῖς νεονομισμῶντος βαρβάρους ἀληθείαν τε καὶ εὐσέβειαν τῶν Ἑλληνικῶν ἀπάντων προτετμήκασμεν. Ἀρξομαί δὲ ἀπὸ τῶν Ἀριστοτέλους. “Ἄλλοι μὲν οὖν καὶ τὸν βίον τάνδρος διε-

ειδέτασι, φιλόσοφος δὲ καὶ δίλλως οὐκ ἀφανεῖς τινες ἔσαν καὶ σύντο. Ἐμοὶ δὲ φίλοι μόνοι οὐδὲ αὐταῖς ἀκολεῖ ἀνέχεσθαι κακῶς τὰς πρὸς τῶν οἰκείων ἀγροτεύμενον. Διόπερ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ μᾶλλον ἐκθεσμοῖς ἀπολογίας ἀπὸ τῶν Ἀριστοτελέους τοῦ Περιπατητικοῦ, δεὶς τῷ ἐδόμῳ Περὶ φιλοσοφίας τάδε περὶ αὐτοῦ γράψει.

cuntur, veritatem ac pietatem reperimus, Græcanicis omnibus potiore habuerimus. Atque ut ab Aristotele or-
dinar, fuere quidem nonnulli, nec obscuri aliquoquin philosophi, a quibus ipsa quoque hominis vita calumniis pro-
scissa est. At ego ne auditione quidem suorum in eum maledicta sustinere possim. Quamobrem editas potius ab
Aristotele Peripateticis defensionis ejus rationes exponam⁷⁹¹ qui libro *De philosophia* septimo ita de illo scribit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀπὸ τῶν Ἀριστοτελέους τοῦ Περιπατητικοῦ, περὶ Ἀριστοτελέους, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ λογο-
ρουμένων. Ἀπὸ τοῦ Περὶ φιλοσοφίας ἐδόμουν.

· Πῶς γάρ οὖν τε, καθάπερ φησιν Ἐπίκουρος ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιτευγμάτων ἐπιστολῇ, νέον μὲν ὄντα καταφεύγειν αὐτὸν τὴν πατρώνα εόσταν, ἕπεσται δὲ ἐπὶ τὸ στρατεύσθαι συνειδεῖν; κακῶς δὲ προτοντα τὸν πούτοις, ἀπὸ τὸ φαρμακοποιεῖν ἐλθεῖν· ἕπεσται ἀναπεπταμένου τοῦ Πλάτωνος Περιπάτου πάσι, παραλεῖν αὐτὸν; · Η πῶς δν τις ἀποδέξαιτο Τιμαῖον τοῦ Ταυρομενίου, λέγοντος ἐν ταῖς ιστορίαις, ἀδόνιον θύρας αὐτὸν λαρεῖον καὶ τὰς τυχούσας ὅψεις τῆς ἡλικίας κλείσει; Τίς δὲ ἀν πεισθεῖται τοῖς ὅπ' Ἀριστοβένου τοῦ μουσικοῦ λεγομένοις ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πλάτωνος; · Ἐν γάρ τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἀποδήμῃ φησιν ἐπανίστασθαι καὶ αντοικοδομεῖν αὐτῷ τινας Πε-
ρίπατον ἔνους ὄντας. Οἰνοταὶ δὲν ἔνοι ταῦτα περὶ Ἀριστοτελέους λέγειν αὐτὸν, Ἀριστοβένου δὲ παντὸς εὐφημοῦντος Ἀριστοτελῆν. Καταγέλλεστα δὲ εἰκότως εἶναι φαῖ τις ἀν καὶ τὰ ἀπομνημούματα τὰ Ἀλεξίνου τοῦ Ἐρετικοῦ (47). Ποιεὶ γάρ Ἀλέξανδρον παῖδα διαλεγόμενον τῷ πατέρι Φιλίππῳ, καὶ διαπέποντα μὲν τοὺς τοῦ Ἀριστοβένους λόγους, ἀποδεχόμενον δὲ Νικαγόραν, τὸν Ἐρμῆν ἐπικαληθέντα. Καὶ Εὔ-
σονιλίδης (48) δὲ προσδήλως ἐν τῷ κατ' αὐτοῦ βιβλίῳ φεύδεται, πρῶτον μὲν ποιήματα ψυχρὰ προσφερόμενος, ὡς γεγραφθέντα πάλλουν περὶ τοῦ γάμου, καὶ τῆς πρὸς Ἐρμέαν οἰκείστητος αὐτῷ γεγονότις· ἔπειτα Φιλίππῳ φάσκοντας αὐτὸν προσκέψαντα, καὶ τελευταῖς Πλάτωνι μὴ παραγενέσθαι, τὰ τε βιβλία αὐτοῦ δια-
φεύγειται. Τὴν μὲν γάρ Δημοχάρους (49) κατηγορίαν κατὰ τῶν φιλοσόφων τί χρή λέγειν; οὐ γάρ Ἀριστο-
τελῆν μόνον, διλλὰ καὶ τοὺς δίλλους κακῶς εἰρήκεν.
· Επὶ γέ μην αὐτάς τὰς διαβολὰς σκοτῶν διν τις, λη-

(47) Ἀλεξίνου τοῦ Ἐρετικοῦ. Notus hic ex Diogenes lib. II. et in Euclide, Eristicorum principiō. Γῆς Εὐσούλου διαδοχῆς, inquit, Ἀλεξίνος ἐγένετο, Ἡλεῖος ἀνὴρ, φιλοσοφότατος, διὸ καὶ Ἀλεξίνος ἐπεκλήθη. Lege cum Hesychio Milesio, Ἐλεγένος ἐπεκλήθη.

(48) Εὐσούλιδης. Diogenes, ibid., Euclidis successorem Alexini magistrum fuisse tradit. De quo, prater illa, qua supra pag. 735 obiter adnotavimus, haec etiam habet, cum Aristotele coherentia: Ό δὲ Εὐσούλης, inquit, καὶ πρὸς Ἀριστοτελὸν διεφέρετο, καὶ πολλὰ αὐτῷ διαβολέρητο.

(49) Δημοχάρους. An ille Demochares, Demosthenis ex serore natus, de quo Plutarchus in *Decem orationibus?* Άντη, inquit, καὶ κατὰ πολλούς ἀγαθούς, καὶ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς λόγους οὐδενὸς χείρων.

A tam speciose graviterque jactant, tum etiam illa, quibus a suis ac domesticis refelluntur, eadem opera cognoscamus. Sic enim futurum etiam est, ut discessus ab illis nostri consilium, omnem justæ accusatio-
nis petitioiem effugiat: quod non graviorum apud illos dogmatum ignorantia, sed considerato admodum exploratoque iudicio, quam apud eos qui barbari di-

CAPUT II.

De Aristotele, ac de iis quae de illo prodita sunt. Ex Aristoteli Peripateticī libro De philosophia septimo.

B · Qui tandem fieri potuit, inquit ille, ut quod epistles of vice institutis Epicurus scribit, Aristoteles, juvenis adiuc cum esset, patrimonium exhaaserit, indeque compulsus ad militiam fuerit? ubi quod res ei minus commode cederet, egerit deinceps pharmacopam; donec tandem cum patet omnibus Platoniis ambulatio, eam sibi ultro deposceret? Quis Timaeum Tauromenitanum audiat, dum suis in historiis illum ait, affecta jam astate, neglectis obscuri cujusdam medici officine claudendis foribus praefuisse? Quis de illo propterea securus existimet, quod Aristoxenus musicus in Platonis vita referat, dum peregrinaretur, abesseque longius, quem vocant Peripatum, adversus eum peregrinos homines exicitasse? Ille enim verba nonnulli de Aristotele accipiunt, cuius tamen nunquam Aristoxenus nisi perhorridus meminisset. Quin etiam ridiculos iure putaveris Alexini Eristici commentarios. Alexandrum enim inducit, puer adhuc cum esset, cum Philippi patre colloquente, qui Aristotelis doctrinam despueret, Nicagoram cognomento Mercuriū vehementer probaret. Nudum item ac perspicuum Eubulidis in suo adversus Aristotelem libro mendacium est, in primis, dum frigida quadam poemata producit, que alii de ipsius conjugio et cum Hiermia consuetudine scripserint: deinde, cum eum ait in Philippi offenditionem incurisse, nec adfuisse morienti Platon, ejusque libros depravasse. Nam Democharis quidem adversus philosophos criminationem quid moremnr, qui uon tantum in Aristotelem, sed etiam in alios suam hanc maledictione-

At ibi nihil de contumeliosis hominis operibus, de odio in Aristotelem, nihil. Nec Suidas quidquam ea de re suggerit. Tullius in *Bruto*, historicum eum fuisse scribit: *Demochares, inquit, Demosthenis nepos, historiam earum rerum quae erant gestas sua aestate Athenis, non tam historico quam orationis genere perscripsit.* Idem *Παγγειαστής* ob porticus tātēn lingue παρθένον, corporeo dictus. Seneca lib. II. De ira, cap. 23, nbi de Philippi Macedonem regis patientia. *Demochares, inquit, ad illum (Parrhesiates, ob nimiam et procacem linguam appellatus) inter alios Athemensium legatos venerat. Andita benigne legatione Philippus, « Dicite, inquit, mihi facere quid possum quod sit Atheniensibus gratum? » Excepit Demochares, « Te, inquit, suspendere. » Potuit Aristoteli haec lingua non parcere.*

nem effuderit? Quas tamen hominis calumnias qui attendet, eum deliriare **792** merito dixerit. Aristotelis enim reprehensa esse adversus Atheniensium urbem epistolas, cumque Stagira suam ipsius patriam Macedonibus prodidisse refert: itemque Olympo jam eversa, quo in loco præda vendebatur, opulentissimos quoques Olynthiorum Philippo indicasse. Insulsus etiam ac futilis calumniator est Cephisodorus, Isocratis discipulus, qui voluptarium ipsum et catillonem, similibusque nominibus appellavit. At hæc omnia longe dementia superant, quæ a Lycone Pythagoreo, ut se ipse vocat, objecta sunt. Scribit enim Aristotelem idem sacrificii genus quod Cereri ab Atheniensibus fiebat, demortua uxori facere solitum, atque illud ipsum oculum postica vendere, in quo calido jam ante lavisset. Quippe dum Chalcideum peteret, ollulas in navi æreas quinque et septuaginta repertas a publicanis fuisse. Atque hi fere principes Aristotelis calumniatores fuere: quorum nonnulli ejus ætate vivebant, alii paulo post: sophistæ omnes, contentiosi, ac rhetores, quorum nomina simul atque libri magis etiam priuare quam corpora. Nam qui post illos extiterint, aut qui jam ab iisdem objecta refricant, ii vero mitrandi prorsus ac negligendi sunt, illique præsertim qui cum ne superiorum quidem libros attigerint, maledicta per se ipsos temereque finierunt. Cujusmodi sunt, qui ollas ejus trecentas numerant: nihil enim apud eorum ullum, qui tum vivebant, de philosopho tale reperias, si Lyconem illum excipies, qui tamem, ut jam ante dixi, ollulas tantum quinque ac septuaginta repertas esse commemorat. Porro non ex temporum modo, aut criminotorum ipsorum ratione, falsa illa esse crimina colligas, sed etiam ex eo, quod non idem ab omnibus, sed a singulis proprium ac singulare aliquid obijiciatur: cujusmodi si vel unum aliquod verum esset, millies eum, non modo semel, ab illo qui tunc vivebant, sublatum oportaret. Liquet igitur, quod aliis plerisque, idipsum Aristotelii contigisse, ut propter regum amicitias, ac summan eruditiois excellentiam, æqualium sophistarum invidia laboraret. At æqui rerum estimotoris fuerit, non solos hominis calumniatores, sed laudatores etiam et æmulos cogitare: qui sane haud paulo plures ac meliores esse reperientur. Et quidem certera vanitatem per sese ostendunt suam. **793** Duo modo sunt a nonnullis in eo reprehendi solita, quæ

αρεῖσθαι φαῖη. Λέγει γάρ ἐπιστολὰς Ἀριστοτελούς ἀλώναι κατὰ τῆς πόλεως τῆς Ἀθηναίων, καὶ Στάγειραν (50) τὴν πατρίδα προδοῦναι Μακεδόνας αὐτὸν. Τῇ δὲ κατασχεσίῃς Ὀλύμπου, μηρύσιν, ἐπὶ τοῦ λαζυροπαλεῖου, Φιλέππῳ τοῖς πλουσιωτάτους τῶν θεούνων. Ηδίσια δὲ διαβέβηκεν αὐτὸν καὶ Κηφισόπορος (51), δὲ Ισοχράτους μαθητῆς, τρυφερὸν καὶ τένθην, καὶ διὰ τοιαῦτα λέγων αὐτὸν εἶναι. Πάντα δὲ ὑπερπαλαῖς μορφὴ τὰ ὑπὸ Λύκωνος (52) εἰρημένα, τοῦ λέγοντος εἶναι Πυθαγορικὸν ἕαυτόν. Θησὶ γάρ οὔτεν Ἀριστοτελὴν θυσίαν τετελευτηκαί τῇ γυναικὶ τοιαῦτην, ὅποιαν Ἀθηναῖοι τῇ Δήμητρᾳ, καὶ ἐν ἡλικίᾳ θερμῷ λουσμένον, τοῦτο δὲ πιπράσκειν. Ἡνίκα δὲ εἰς Χαλκίδα ἀπίκεται, τοῖς τελώναις εὑρεῖν τὸν πλοῖον λοπάδια χαλκὸν πέντε καὶ ἔξιδομήκοντα. Καὶ σχεδὸν οἱ μὲν πρότοι διαβαλόντες Ἀριστοτελὴν τοσοῦτος γεγόναντο· ὃν οἱ μὲν κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἡσαν χρόνους, οἱ δὲ μικρὸν ὑστερόν ἐγένοντο· πάντες δὲ σοφισταὶ, καὶ ἐριστικοὶ, καὶ βήτορες, ὃν καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰ βιβλία τεθῆκε τῶν σωμάτων μᾶλλον. Τοὺς μὲν γάρ μετὰ ταῦτα γεγονότα, ἢ τὰ ὑπὲρ ἐκείνων εἰρημένα λέγοντας, παντάσιον ἔχον δεῖ γαρεῖν, καὶ μάλιστα τοῖς μηδὲ ἐντευχήκοτας τοῖς βιβλίοις αὐτῶν, ἀλλὰ ὀπτοσεδιάζοντας· ὅποιοι εἰσὶ καὶ εἰ λέγοντες τριακοσίας ἔγειν λοπάδας αὐτὸν. Οὐδέποτε γάρ δὲ εὐρεθεὶη περὶ αὐτοῦ τοιούτον οὐδὲν εἰρηκὼν τῶν τότε δυτιῶν, διτὶ μηδὲ Λύκων· οὐτος μέντοι. καθάπερ έγην, εἰρηκεν εὐρήσθαι λοπάδια πέντε καὶ ἔξιδομήκοντα. Οὐ μόνον δέ καὶ ἐκ τῶν χρόνων, καὶ ἐκ τῶν διαβεβλήκοντας τεκμηριαῖς τις ἄν, διτὶ Φευδῆ τάντα τὰ εἰρημένα ἔστοιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηδὲντος τὰ αὐτὰ διαβάλλοντα, ἀλλὰ ἔκστοτι οὐδέ τινα λέγειν· ὥντερ εἰ δὲν ἔτιοιν δλῆθες, ἔχρην δῆπου μυριάκις, ἀλλὰ οὐδὲ ἄπαξ αὐτὸν ὑπὸ τῶν τότε ἀπολαύεται. Φανέρων οὖν, διτὶ καθάπερ πολλοῖς καὶ διλοις, οὐτω καὶ Ἀριστοτελεῖς συνέβη, διτὶ τὰς πρὸς τοὺς βασιλέας φιλίας, καὶ διὰ τὴν εἰς τοῖς λόγοις ὑπεροχὴν, ὑπὸ τῶν τότε σφιστῶν φθεούσθαι. Δεῖ δὲ τοὺς εὐ φονούντας, μη εἰς τοὺς διαβάλλοντας ἀποβλέπειν μάρτιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπιτινῶντας καὶ ηγλουντας αὐτὸν. Οὐ μικρῷ γάρ πλείους καὶ βελτίους εὑρεθεῖν ἀν οὐτοι γε. Τὰ μὲν οὖν ἀλλὰ προδήλως πέπλασται· δύο δὲ ταῦτα δοκεῖ πιστεύειν, διτὶ δὲ φέγουσι τινας αὐτὸν· ἐν μὲν δὲ τὴν Ἐρεμοῦ γῆμει φύσει μὲν ἀδελφὴν, θετὴν δὲ Διογένει Πυθαρά, κολακεύων αὐτὸν· Θεόχριτος γανὸν δὲ Χοῖς ἴστοισεν ἐπίγραμμα τοιούτον·

(50) ΑΙ. Στάγειρα.

(51) Κηφισόδωρος. Athenaeus Κηφισόδοτον nomi-nat lib. ii., pag. 90 D : Κηφισόδοτος, inquit, δὲ Ισοχράτους μαθητῆς, ἐν τοῖς κατ' Ἀριστοτελούς (τέσσαρες δὲ εἰσὶ ταῦτα βιβλία), ἐπιτιμᾷ τῷ Φιλοσόφῳ, ὡς οὐ ποιήσαντι λόγον δίοιν, τὸ παρομίας φύρωσα. Ως postrema verba, mirum quæam interpres doctissimus παραχράσιος, dum vertit, quod parvum coaccerare, et in libros congerere, operæ pretium esse non duxerit. Verba: quod in congerendis proverbiorū inanem ac futilēm operam posuerit. Existabat enim olim, teste Diogene, syntagma proverbiorum ab Aristotele nominatum et digestum. Alterius Cephisodori, plagi hominis atque ridiculi, neminit idem Ath-

neus lib. xiv, pag. 613.

(52) Λύκωνας. Diogenes lib. v in *Lycone Peripateticō*: Γέγονει δέ καὶ διλοις Λύκωνες πρώτος Πυθαγορικός, δευτέρος αὐτὸς οὗτος (quorūm igitur præmissit, καὶ διλοις ποιεῖ διξιστητος ποιεῖται), τρίτος ἐπ' ἀποτελεσθεντος, τέταρτος ἀπιγραμμάτων ποιητης. De hoc Pythagorico nihil alibi reperio. De Peripateticō, ejusque profuso luxo, multa multa, in quibus Atheneus lib. xii, pag. 547. Porro, quod hic διατείνεις crimen Aristoteli a Lycone objectum dicitur. Diogenes Aristippo tribuit, cuius cum ab Eury-medonte quodammodo reus agendum esset, eum voluntario αρονῖτι hæstū obiisse tradit,

Pythiadem Hermiae natura sororem filiam adoptione, uxorem duxerit, hominis gratiam hoc facto blandiens. Exstat quidem illud Theocriti Chii epigramma:

'Ἐργαλον εὐτούχου τε καὶ Εὐθύνου τόδε δοῦ· Α Eunuchi Hermiae, Euboli qui servus, inanem
[λοι] (53),

Μηῆμα κενὸν κενόφωρον θῆκερ Ἀριστοτέλης·

'Ος διὰ τὴν ἀκρατή γαστρὸς φύσιν ἐλέτονταλ-

[ειν] (54)

'Ἄντ' Ἀκαδημείας, Βορβόρου ἐν προχοΐαις.

Ἐπερον δὲ, διὰ τὴν ἀκρατίαν Πλάτων. Περὶ μὲν δὲν Ἐρμείου, καὶ τῆς Ἀριστοτέλους πρὸς αὐτὸν φύλας δὲν τοις πολλοῖς συγγεγράψατ, καὶ δὴ καὶ Ἀπελλίκων (55), εἰ τοῖς βιβλίοις δὲ ἐντυχόντων πεπάντεται βιαστρῶντων αὐτούς. Περὶ δὲ τοῦ γάμου τοῦ Ημετέλος; ἀποχρόντως αὐτὸς ἐν ταῖς πρὸς Ἀντίπατρον ἐπιστολαῖς ἀπολέλυγται. Τεθνεώτος γάρ Ἐρμείου, διὰ τὴν πρὸς ἔκεινον εἴνοιν ἐγήμεν αὐτὴν, δὲν λας μὲν σώφρονα καὶ ἀγαθὴν οὖσαν, ἀπογύνεν μέντοι διὰ τὰς καταβούσιτες συμφορὰς τὸν ἀλεφὸν αὐτῆς. »ΕΙΤ' ἔτις φησι· «Μετὰ δὲ τὴν Ημετέλος τῆς Ἐρμείου τελευτὴν Ἀριστοτέλης ἐγήμεν Ἐπολλίδα Σταγειρίτιν, ἐξ οὗς αὐτῷ Νικόδημος ἐγένετο. Τοῦτον δὲ φασιν ὄρφανὸν τραφέντα πορὰ Θεοφράστῳ, καὶ δὴ μιτραχίσκον διπάνεντα ἐποθάνατον ἐν πολέμῳ. »Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς δηλωθείσης Ἀριστοτέλους ἐγκείσθω γραφῆς. «Ηῇ δὲ καὶ τὴν δογματικὴν Ἀριστοτέλους φύλοτος θεωρῆσαι κακίδε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν κατὰ Ἀριστοτέλην δογμάτων, διεργάτητα Ἐβραϊκούς καὶ Πλάτωνος, περὶ τέλους ἀγαθοῦ.

Μιαύλως κατὰ τὸν παρ', Ἐβραϊκούς προρητῶν, τέλος είναι τοῦ μακρίων ζῆτον τὸν τοῦ τέλους θεοῦ γνῶστον τε καὶ φύλαν, δι' εὔσεβειας συντελουμένην, ὑποθεμάνων, εὐσέβειαν τε εἶναι ἀληθῆ διδαχέντων τὴν διὰ πάτητος ἀρετῆς τῷ θεῷ εὐαρέστησαι· ταῦτην γάρ είναι τῶν ἀγαθῶν οἰτίαν· ἐπὶ μόνῳ γάρ τῷ θεῷ τὰ πάντα κείσθαι, καὶ παρ' αὐτῷ τὰ πάντα τοῖς θεοφύλεσι χορηγεῖσθαι· τοῦ τε Πλάτωνος τὰ συνηρπετούτους δριζομένου, καὶ τέλος εὐδαιμονίας τὴν ὄρετὴν ἀποφανούμενον· τὴν ἐπέρχοντα διένεσας δὲ Ἀριστοτέλης, οὐκ δὲν λας εὐδαιμονία τινὰ φησιν ἔστεσθαι, ή καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος εὐπάθειας, καὶ τῆς τῶν ἐκτὸς περιουσίας, ὡς ἀνεὶ μηδὲ τὴν ἀρετὴν ὑφελεῖν. Πρὸς δὲν ὅπως ἀνέστησαν, διεψευσμένην αὐτὸν τὴν ὑπόληψην ἀπελέγοντες οἱ Πλάτωνος γνώριμοι, πάρεστι μαθεῖν διὰ τούτων.

(53) Εὐθύνου δούλου. Eubulus iste Hermiae dominus fuerat, ut ex Diogene dicidi, lib. v. in Aristotele, ὃς φησι Δημήτριος δὲ Μάργνης, inquit, δὲ καὶ δούλον Εὐθύνου φησι γενέσθαι τὸν Ἐρμείου, γένει Βιθυνὸν δητα, καὶ τὸν δεσπότην ἀνελόντα. Porro levi mutatione versum hunc idem Diogenes ita legit: Ἐρμείου εὐνόχου, τὸ δὲ Εὐθύνου, δῆμα δούλου. Quem interpres mihius ex Theocriti mente redidit:

Hermia eunuchi, simul Eubulique sepulcrum.

(54) ἐλέτονταλ, etc. Plutarchus opusculo De essetio, pag. 603: Ἀριστοτέλην, inquit, δελούδροτε

Hunc tunulum posuit vanus Aristoteles:
Quem pro Academia, voluit qua Borborus undas,

Dirus amor ventris jussit habere tarem.

Alterum, quod ingratu in Platonom suerit. At Hermiam quod attinet, atque Aristotelis cum ce consuetudinem, cum alii hac de re multi scripsere, tum Apellico potissimum, cuius sane libros qui legerit, eos continuo calumniari desinet. De inito cum Pythiadē matrimonio, ipsenēt in iis, quas ad Antipatrum scribit epistolē, abunde p̄nrgat. Hermia quippe jam vita functa, pro sua in cum benevolentia, uxori illam accepit, modestam sane ac probam aliqui feminam, sed quæ iniquiori tum fortuna propter infestos fratris sui casus uteretur. Hec Aristocles, quibus ista subdit: « Post ejusdem Pythiadē Hermiae filie obitum, Herpyllidem Aristoteles duxit, patria Stagiritidem, ex qua Nichomachum filium suscepit. Orphanum hunc a Theophrasto educatum aiunt, atque admodum adolescentem in bello periisse. » Verum ex illo Aristocles opere haec tenus. Jam vero tempus est, ut ad ipsamne Aristotelice philosophiae decretā veniamus.

CAPUT III.

Aristotelis dogmata quæ surrunt. Ac primum quam ab Hebreis et Platone, in constituendo boni fine dissentiunt.

Moyses Hebrei prophetae beate vivendi finem in præpotentia Dei cognitione et amicitia, quam religio perficiat, constituant; veram porro religiouem illam esse docent, qua Deo virtutum omnium complexione placemus: hanc enim bonorum causam esse, cum et unius in Dei potestate versentur omnia, et ab eo suis amatoribus omnia suppeditentur. Iliis gemina Plato statuens, beatitudinis finem in virtute ponit. 794 At Aristoteles aliam insistit viam, nec aliter beatum quemquam futurum esse defendit, quam si et bona corporis utatur valetudine, et exteris opibus abundabit quibus ipsa si virtus careat, juvet nihil. Eum vero quam acriter peccant, quemadmodum hanc eius opinionem falsi coargunt Platonis discipuli, ex sequentibus intel D liges.

Θεόκριτος δὲ Χίος, διὰ τὴν παρὰ Φιλίππων καὶ Ἀλεξανδρῷ διαιταν ἀγαπήσας.

Ἐλέτονταλ

Ἄντ' Ἀκαδημείας, Βορβόρου ἐν προχοΐαις.

Ἐστι γάρ ποταμὸς περὶ Πελλῶν, διὰ Μαχεδόνες Βόρρον καλοῦσι.

(55) Ἀπελλίκων. Notissimus Apellico ille Teius, qui Aristotelis libros abs Nelei posteris coemit, in quibus multa longo situ carieque corrosa dem supplere gestiret, plane corrupti. Adi Strabonem l. xii. Plutarchum in Sylla, Athenaeum variis in locis.

CAPUT IV.

*Attici Platonicis disputatio, adversus Aristotelem,
a Moyse et Platone in constituenda finis ratione
dissidentem.*

« Cum philosophorum, inquit, omnium communis sensu, humanam beatitudinem philosophia pollicetur universa, eademque trifariam pro illa rerum omnium effectrice distributione dividatur : tantum abest, ut hoc in rerum genere Platonicum aliquid Peripateticus iste doceat, ut ex pluribus qui a Platone dissident, longius ab eodem nemo discesserit. Principio, quod omnium uti communissimum est, ita maximum idem, atque princeps, in eo Platonem reliquit, ac beatitudinis fines modumque prægressus, satis ad eam per se virtutem futuram negavit. Fugit eum quippe vis potestasque virtutis, eamque fortunæ bonorum opera indigere ad felicitatem consequendam putavit : qua una si quis uteretur, ejus nunquam viribus ad illius possessionem pervenire posset. At hominis opinio cum hoc in genere, tum in aliis, quam ignava sit, erro risque plena, eti hujus loci demonstrare non est ; hoc quidem certe perspicuum existimo, cum in fine et felicitate constituenda, Platonis et Aristotelis non una sit eademque ratio; sed ille felicissimum eum, qui justissimus fuerit, predicare passim et usurpare solet; hic contra virtuti felicitatem comitari non sinat, nisi ad eam generis etiam formaque dignitas, ac ceterorum cumulus accesserit :

795 (Scilicet ad bellum sese quasi virgo ferebat aureus.)

quam diversus utriusque fluis est, tam diversum utrumque necessario, quæ suum ad finem perducat, philosophiae genus profiteri. Nam qui viam unam quamdam, quæ ad pusillum aliquid humiliora tendat, semper insistit, is ad majora profecto et altiora nunquam aspiret.

*Vides' ut hic alto collis assurgat jugo?
Salebrosus, asper, cuius in summo sedens
Pennas volucris allevat.*

Ad excelsum illum montem evadere acris haec et versipellis bestia nullo modo potest : ut enim eudem in locum aquila pulii vulpesque convenient; aut illi disiecto ac dissipato nido, in terram funesta quadam sorte decidunt, necesse est; aut vulpes ipsa, quæ profundere suapte natura non solet, præpetibus sese alii induat, quibus ea demum sublata summum ad jugum evolare possit. Quandiu certe utrumque genus suo in loco graduque consistet, nullum terribus animantibus cum celestibus illis commercium esse poterit. » Haec ille. Tum alii quibusdam interjectis, ita prosequitur : « Quæ cum ita sint, cumque Plato juvenum animos divinum ad Numen trahere conetur, itaque simul ad virtutem et honestatem adjungere, ut ceterorum illis om-

(56) Ο Περιπατητικός. Ita ms., longe melius quam ὁ Περιπατητής.

(57) Forte ἐπὶ τι.

(58) Η τύχη των. Hæc lectio debetur uni ms.;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Αττικοῦ Πλατωνικοῦ πρὸς Ἀριστοτέλην, διενεγένεται Μαθητῆς καὶ Πλάτωνος, ἐν τῷ περὶ τοῦ τέλους λόγῳ.

« Τῆς γὰρ συμπάσης φιλοσοφίας, κοινῇ γνώμῃ τῶν φιλοσοφητῶν τὴν ἀνθρωπίνην εἰδαμονίαν ὑποχνουμένης, τριχῇ δὲ διαιρουμένης, κατὰ τὴν τῶν ὅλων ποιητικὴν διανέμησιν, τοσούτον ἀποδένων ἐν τούτοις τοῦ διάστασεν τοῖς Πλάτωνος ὁ Περιπατητικός (56) δοθῆσται, ὡστε, πλειόνων διντῶν οἱ διαρρέονται Πλάτωνι, μᾶλιστα ἐναντιόμενος αὐτὸς φανεῖται. Καὶ πρῶτον γε ἀπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ μεγίστου καὶ κυριωτάτου τὴν πρὸς Πλάτωνα παραλλαγὴν ἔποικαστο, μή τηρήσας τὸ μέτρον τῆς εἰδαμονίας, μηδὲ τὴν ἀρετὴν αὐτάριθμη πρὸς τοῦτο συγχρήσας· ἀλλ’ ἀπολισθάνει τῆς δύναμεως τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἡγησάμενος αὐτῇ προσθεῖται τῶν ἐκ τῆς τύχης, ίνα μετὰ τούτων ἐλπὶ τῆς εἰδαμονίαν· εἰ δὲ ἐφ’ ἐκτῆτης ληφθεῖν, ὡς ἀδύνατον καὶ οὐκ ἐφικτὸν τῆς εἰδαμονίας, μεμφάμενος. Τὸ μὲν οὖν ἀγενῆς καὶ διημαρτυρημένον τῆς γνώμης ἐν τούτῳ τε καὶ τοῖς ἀλλοῖς οὐ παρόντος διεκνύναι καὶ πορεύεσθαι. ἐκεῖνο δὲ οἶμαι πρόδηλον, διτὶ τοῦ σκοποῦ καὶ εἰδαμονίας οὐκτούς διντῶν, οὐδὲ τῶν αὐτῶν κατὰ Πλάτωνα καὶ κατὰ Ἀριστοτέλην, ἀλλὰ τοῦ μὲν, βοῶντος ἐκάστοτε, καὶ κηρύπτοντος, διτὶ εἰδαμονίστατος δικαιούστατος, τοῦ δὲ μὴ ἐκτέρεποντος ἐπεσθαι τῇ ἀρετῇ την εἰδαμονίαν, ἀν μὴ καὶ γένος εὐτυχῆσαι, καὶ κάλος, καὶ δόλα,

C Καὶ γὰρ χρυσὸν ἔχων πόλεμόν δὲ ἱερ., ἦντε [κούρη]

ἀνάγκη κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τέλους, καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ διγουσαν φιλοσοφίαν ὀλόφορον εἶναι. Μηδ γὰρ δῶρο βαδίζοντα, ήτις διγενεὶς πέρικεν ἐπὶ τῇ (57) τῶν μικρῶν καὶ ταπεινῶν, οὐκ ἔστιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ μείζα καὶ ἐν δημειαῖς κείμενα.

*Οὐραὶ Ινὶ ἔστι ἐκεῖνος ὑψηλὸς πάρος,
Τραχὺς τε καὶ παλιγκοτος, ἐν φι καθήται.
Οὐ ἐνελαρρίων ἔστιν ὄρης;*

Ἐπει τούτον τὸν ὑψηλὸν πάγον τὸ δριμὺν καὶ πανούργον ἐκεῖνον θηρόν ἀνελθεῖν ἀδύνατον· ἴνα δὲ εἰς ταῦτα Ἐλθή τοις ἀστοῦ γεννήμασιν ἀλώπηξ. ή τύχη τινί (58) δεῖ χρησαμένους ἔκεινους πονηρῷ καταπεσεῖν εἰς γῆν, τῶν οἰκείων αὐτοῖς φθαρέντων· ή τὴν φύσασσαν αὐτήν, οὐ μή πέφυκε πύεν, λατήρῳ κυκλῶσαι πεπτεῖ ταῦτη (59), καὶ οὕτως ἀρβείσαν ἐκ γῆς ἀνίπτασθαι πρὸς τὸν ὑψηλὸν πάγον. »Ενος δὲ ἐκάπερον ἐπὶ τῆς οἰκείας μένη τάξεως, οὐκ ἐνι κοινωνίᾳ τοῖς γῆς πρὸς τὰ οὐρανοῦ θρέμματα. » Καὶ μεθ’ ἕπεται ἐπιλέγει· « Τοιών τοινύν οὐτων ἔχοντων, καὶ πιρωμένων τοῖς Πλάτωνος ἔλεκτον τὰς τῶν νέον φυχὰς δινο πρὸς τὸ θεῖον, καὶ τοιούτον τὸν τρόπον προσοικείοντος μὲν τῇ ἀρετῇ καὶ τῷ καλῷ, τῶν δὲ διλων ἀπάντων ἀνατελθοντος ὑπερφρονεῖν· ψράστον ἥμιν.

nam in priori editione corruptissime legebatur, ει μὴ τῷ ἡ τύχη των ιδεῖ χρησαμένους.

(59) Forte αὐτῇ.

ἱα Περιπατητική, πῶς ἐκδιλάξεις ταῦτα; Πῶς δόγμη; στοις ἀπ' αὐτὰ τοὺς φελοπλάτανας; Πῶς σοι τῆς αἰρέσεως τοσούτον ὑψός λόγων, ὡστε τὸ τῶν Ἀλωάδων φρόνημα κτήσασθαι, καὶ τὴν εἰς ὄφρων ὅδον ζῆτεν; ἦν ἐκεῖνοι μὲν φονταὶ δρῶν ἀναβέσαι γίνεσθαι· τὸ δ' ἀρέτης ἀφαιρέσει τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων γινόμενον, ὃς φησι Πλάτων. Τίς οὖν ἡ παρὰ σοι πρὸς ταῦτα τοὺς νέους βοήθεια; καὶ πόθεν τις (60) δὴ τῆς ἀρέτης συναγωνιστὴς λόγος; ἔκ δὲ ποιῶν γραμμάτων Ἀριστοτέλους; τίνος τῶν ἀπ' αὐτοῦ; ἐκ ποιῶν γραφῶν; Διδώμενοι γάρ σοι, καὶν φύεσθαι θελήσεις, μόνον τι νεανίσκον. Ἀλλὰ γάρ τοι^{οὐτός} ἔχει εἰπεῖν, οὐτὸν δὲ ἐπιτρέψαι σοι τῶν ἡγεμόνων τῆς αἰρέσεως οὐδεὶς. Αἱ γοῦν Ἀριστοτέλους περὶ ταῦτα πραγματεῖαι, Εὐδόμιοι τοι καὶ Νικομάχειοι, καὶ Μεγάλων Ἐλεύθερων ἐπιγραφέμεναι, μικρὸν τι, καὶ ταπεινὸν, καὶ δημιᾶς περὶ τῆς ἀρέτης φρονοῦσι, καὶ τοσούτον, ὅσον ἂν τις καὶ ιδωτὴς καὶ ἀπόλευτος, καὶ μειράκιον, καὶ τυνή. Τὸ μὲν γάρ διάδημα, ὡς εἰπεῖν, καὶ τὸ σχῆμα περὶ τὸ βασιλικὸν, δὲ παρὰ τοῦ Διὸς ἔχει λαζούσα ἀναφέρετον ἡ ἀρέτη, ἐπειδή, καὶ τοι^{οὐτός} οὐδεὶς τοι^{οὐτός} περὶ τοῦτον παρὸν χωρὶς ἀρέτης, οὐδὲ αὐταρκεῖς εὐδαίμονα τὸν κεκτημένον διπορχήσαι· καὶ ἡ ἀρέτη κατὰ ταῦτα χωρὶς τούτων οὐδὲ ικανὴ ποιῆσαι τὸν ἔχοντα εὐθὺν εὐδαίμονα. Πῶς οὖν οὐ καθῆσσαι καὶ καταθίσσαι τοι^{οὐτός} τῆς ἀρέτης ἀξίωμα; — Ναῖ· ἀλλὰ ποιῶν τῶν ἄλλων ἀγάθων ὑπερέχειν τὴν ἀρέτην λέγουσον. — Τί δὴ τοῦτο; Καὶ γάρ τὴν ὑγίειαν τοῦ πλούτου· ἀλλὰ τὸ γε χωρὶς ἀλλήλων μή ἀρκεῖν πρὸς εὐδαίμοναν πάσι κοινόν. Ὁπόταν οὖν τις ἐκ τούτων τῶν δογμάτων καὶ ταύτης τῆς αἰρέσεως διδάξει τὸν ἐν αὐτῇ τῇ φυχῇ τὸ πλέον ἀνθρώπινον ἀγάθον ζητοῦντα, εὐδαίμονά φασιν ἐπὶ τροχὸν οὐκ ἀναβαίνεν τοῦδε δὲ ταῖς Πριαμικαῖς τύχαις (61) συνεγέμονος δύναιται ἐν εὐδαιμονῶν καὶ μακάριος εἶναι. Τὸν δὲ τὴν ἀρέτην ἔχοντα τοιούτος τιοῦ περιπτεσεῖν οὐδὲ ἀπεικός. Τούτος δὲ ἐπειτα τὸ μήτε ἀκολουθεῖν ἐκ παντὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς τὴν ἀρέτην ἔχοντι, μήτ' εἰ γένοιτο παραπλένειν αὐτόν.

calamitatem incident. Ex quo plane sequitur, nec comitari, nec, ut comitetur interdum, perpetuam banc societatem esse posse.

Φύλια τὰ μέρη τοῦ ἀνεμος χαμάδις χέει, ἀλλὰ δέ [θ' ὁ θη]

Τηλεσθῶσα γένει·

Ὦς ἀρδρῶν τετρή, η μὲν γένει, η δὲ ἀπολήγει.

(60) Καὶ πόθεν τοι^{οὐτός}. Forte καὶ πόθεν; καὶ τοι^{οὐτός};

(61) Πριαμικαῖς τύχαις. Alludit ad illud Aristotelis, lib. i De moribus, cap. ii: Εἰ δὲ οὐτως. θέλος

A nium despiciant et contemponent injiciat: dic nobis obsecro, bone Peripatetice, quemadmodum haec ipsa tradituras sis, quam ad illa Platonis amatoribus viam præteritus? Equam doctrinæ vim excellentiamque tantam secta tibi tua depositam habet, ut Aloaddum illorum sensu fiducisque plenus viam ad cœlum moliri audeas? Hanc illi montes, montibus imponendo, promptam sibi fore et expeditam putabant: at id enimvero, quemadmodum Plato docuit, sublati demum humanis cupiditatibus obtinetur. Ad haec igitur consequenda, quam tu junioribus opem ostendis? unde vel unum aliquod orationis genus, quod virtuti suffragetur? quibus ex Aristotelis operibus? aut cuiusquam alterius, qui ejus et schola profectus sit? age, quibus tandem ex scriptis? Quin tu mentire, si vis, per me licet: tantum generosi ex te aliiquid audiamus. At nec omnino quidquam habes ipse quod dicas: nec ut habeas, quisquam tamē ex hujus sectæ principibus id te loqui patiar. Saepe Aristotelis hac de re libri, seu qui ad Eudemum, seu qui ad Nicomachum, seu qui Magnorum Moralium nomine inscribuntur nisi possim illum quiddam, humileque prorsus ac vulgare sapiunt, atque ejusmodi, quod homines idiotæ, ac rudes, quod adolescentulæ ac mulierculæ 796 cogitare possint. Enimvero quod virtuti diadema, ut ita loquar, regiumque sceptrum abs Jove donatum est, nec auferri a quoquam potest (quippe

... . Οὐ κατινάρητος, δτι κερ οὐδος
Τῇ κεραῇ ἐπικενούμ.

... Manet irrevocabile, quidquid
Anuerit capite):

C eo tamen illam spoliare consuntur. Negant enim virtutem per seos beatos homines efficere, eamque divitiis, gloria, nobilitati, sanitati, fornicæ ac castitatis que cum improbatæ sunt communia, similem esse volunt. Nam ut istorum nihil, quantumvis adsit, dum virtus abest, possessorem suum felicem reddere per seos potest: ita ne suum quidem virtus, si haec omnia deerunt, felicitate cumulabit. Hoc ergo quid aliud est, quam virtutis dignitatem abieciere funditus, atque pessimum dare? — Esto, inquit. At virtutem longe bonis aliis omnibus anteponunt. Quid tum? — Nam et sanitatem quoque divitiis praestare volunt: ceterum, quod sine mutua quadam opera satis ad beatitudinem esse non possint, id vero cum omnibus omnino commune est. Ita qui semel bujus doctrinæ sectaque regulas secutus, docuerit, quisquis ipsomet in animo humani boni universitatem querat, eum ad illam beatitudinis, ut aiunt, rotam aspirare non posse: hic profecto felix nunquam et beatus esse poterit, quem Priami casus exercitum habuerint. Atqui nihil vetat, quominus illi etiam virtutis possessores similem, in iis qui virtute prædicti sint continuo felicitatem banc societatem esse posse.

Volvit humi ventus frondes, aliasque subinde

Silva comans aperit:

Altera sic hominum exoritur, simul occidit altera

μεν οδεσποτε γένοιται διν εὐδαιμονῶν οὐ μή μακάριος γε, εἰ Πριαμικαῖς τύχαις περιπτεσῃ.

Exilis adhuc nimium ac timida, mi poeta, tua haec A "Ἐτι σο τὸ παράδειγμα μιχρὸν καὶ ἀπολμόν, ὡ similitudo est : ποιητὰ·"

Succedit tempora veris.

At plurimum tamen effluit temporis, cum interea succedit nihil. Si fragilem et caducam humanæ vitæ conditionem accuratius representare vis, ex Aristotelica potius beatitudine similitudinem mutuare. Facilius ea quam frondes ulla, nascitur atque interit. Non anni conversionem exspectat, non eodem tantum ve anno, vel mense, at eodem die, eademque hora, simul oritur et occidit. Enimvero quæ interimant, cum plura sunt, tam ex casu pendent omnia : **797** corporis fatales quidam morbi, et ii sane infiniti, paupertas, infamia, ceteraque id genus, quibus vel singulis per nullum in bona illa virtute præsidium est; quæ nec arcere miseriam, nec felicitatem conservare per se esse possit. Quisquis igitur hanc imbibenter probaveritè doctrinam, qui tandem, amabo, vel ad mentem Platonis accedet, vel in eadem ut alii constanter acquiescent, efficiet? Nunquam profecto, nunquam, qui e schola ista prodierit, hæc plane Herculesa divinaque dogmata suscipiet: robustum et eximium quid esse virtutem: nullo ad felicitatem indigere subsidio: ea spoliari posse nunquam: ut paupertas, morbus, infamia, pix, crux; ut illa ex tragediis in unum confluant omnia; felicem usque tamen ac beatum hominem justum futurum. Quin et ipsa justi, sic tanquam victoris athletæ, nomen vocali hoc ei ingenti præconio celebrat. Hunc demum esse felicissimum, qui ex ipsamet justitia fructum colligat felicitatis. Age ergo, bona partires quantum voles, eaque distingue trifariam, quadrifariam, multisfariam. Prorsus ad rem nihil. Nunquam ac te vias nos ad Platonom adduces. Quid enim juverit, e bonis, quod ais, alia veneranda esse, ut deos; alia laude digna, ut virtutes; alia potestate quadam, ut divitias atque robur; alia, ut curationes, utilitate contineri? Quid porro, cum minutiior ac subtilliore divisione, e bonis alia fines esse dixeris, alia negaveris? Finium ea nomine comprehendens, quorum gratia sunt alia; non fines autem appellans, quæ aliorum in gratiam adhibeantur. Quid item, ubi alia simpliciter bona esse didiceris, alia non omnibus? aut alia quidem animi bona esse, alia corporis, alia extrinsecns evenire? aut etiam alia potentias, alia dispositiones et habitus, alia denique actus esse? Postremo alia fines, alia materias, alia instrumenta? Quin, ut noverit quis decem in categorias denario discriminé bonum distribuere: quid tandem omnia haec Platonis ad mentem dogmata pertinebunt? Profecto, virtutem aut equivoce, aut quoniamocunque libuerit, boum appelles licet; quandiu salis ei per se virium negabis,

Πόλις δέ μεταξύ χρόνος, καὶ φ. μῆ (62) γίνεται. Εἰ θέλεις ἀκριβῶς τὸ ἐπεικήρων καὶ σαβρὸν τῆς ἀνθρωπίνης γενεᾶς ἀπεικάσαι, παραδέσθαι τὴν Ἀριστοτέλους εὐδαιμονίαν· ὅπερ τῶν φύλλων αὕτη καὶ φύλλα ταῦτα καὶ ἀπολλύτα, οὐκ ἀναμένουσα περιτελλόμενον τὸν ἑισιαυτὸν, οὐδὲ αὔτοετελ, οὐδὲ αὔτης ἡμέρας, αὐτῆς ὥρας καὶ γίνεται καὶ ἀπολλύται. Ποιλλὰ τὰ ἀπολλύτα, καὶ πάντα ἔκ τῆς τύχης· καὶ γάρ αἱ τοῦ σώματος κῆρες, μυρίαι δὲ (63) αὗται, καὶ πενίαι, καὶ ἄτιμα, καὶ διστασία· καὶ πρὸς οὐδένα αὐταρκεῖ τὰ τῆς φύλης ἀρετῆς, πρὸς βοηθείαν οὐχ Ικανά· την γάρ κακοδαιμονίαν εἰργειν, τὴν δὲ εὐδαιμονίαν διασώζειν ἀσθενής. Τούτος οὖν τις ἐντραχεῖς, καὶ τούτους ἀρεσκόμενος τοὺς λόγους, τίνα τρόπον ή αὐτὸς συνάστει τοῖς Πλάτωνος, ή δὲλλους πρὸς αὐτὰ τειρφρώσεις ποτὲ; Οὐ γάρ ξότιν δύος δὲν τις ἔκ τούτων ὄρμωμένος, παραδέσθαι τὰ Ἡρόκεια καὶ θεῖα ἐκείνα δόγματα· Ή τοιχυρὸν τι καὶ πάγκαλον χρῆμα ἀρέτη, καὶ οὐ ποτὲ ἑδύσθενος πρὸς εὐδαιμονίαν, οὐτοὶ ποτὲ αὐτῆς ἀφαιρουμένην· ἀλλὰ κανεία, κανεὶς νόσος, κανεὶς ἀδεξία, κανεὶς πίττα καὶ σταυρός, κανεὶς τὰ ἔκ τῆς τραγιψίας διμερά πάντα τειρφρῆ, έτι δὲ δικαιος εὐδαιμονίαν καὶ μακάριος. Ἐπιτηρούκειν γοῦν αὐτῷ (64) τῷ μεγαλοφυντάτῳ κήρυκος (65), καθάδητος διλήτητη τανικηφόρον, τὸν δικαιάστατον, διτελεσθεῖσταν εὐδαιμονίατος, ὃ δὲ αὐτῆς τῆς δικαιοτύνης, τὸν καρπὸν τῆς εὐδαιμονίας δρεπόμενος. Διαβρεις τοινυν, εἰ βούλεις, καὶ ποικιλλέ τραχῆ, καὶ τετραχῆ, καὶ πολλαχῆ τὰ ἀγαθά διαστελλόμενος. Οὐδέν γάρ ταῦτα πρὸς τὸ προκείμενον. Οὐ δὴ ποθὲ ήμας δὲ αὐτῶν προσάστεις τὸ Πλάτωνον. Τι γάρ εἰ τῶν ἀγαθῶν, ὡς φῆσθαι τὰ μὲν τίμα, καθάπέρ οἱ θεοί, τὰ δὲ ἐπιτενάχαι, ὡς αἱ ἀρεταί, τὰ δὲ δυνάμεις, ὡς τῆλοις καὶ ἴσχυες, τὰ δὲ ἀρετάμα, ὡς αἱ θεραπείαι; Τι δέ, εἰ ταῦτα ἐλάττον διαιρέσθαι διαστελλόμενος, λέγοις τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν εἶναι τέλη, τὰ δὲ οὐ τέλη; Τι μὲν δυνάμεις, ὁν χρέιν τὰ διλλα, οὐ τέλη δὲ τὰ τῶν διλλῶν ἵνεκα λαμβάνομενα. Τι δέ, εἰ μάθοις τις, διτελεσθεῖσαν ἀγαθά, τὰ δὲ, σώματος, τὰ δὲ ἐκτός; Η πάλιν, έτι τὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν δυνάμεις, τὰ δὲ διαθέστεις καὶ ἱερεῖς, διλλα δὲ ἐνέργεια, τὰ δὲ τέλη, τὰ δὲ ὑλαι, τὰ δὲ δρεγανα; καὶ κατὰ τὰς δέκα κατηγορίας μάθει τις δεκαγῇ διανέμειν ταῦτα, τι ταῦτα πρὸς τὸν Πλάτωνος γνώμην τὰ διδάγματα· Ταῦτα γάρ ἀν οὐ μόνοις δύσμωμάς, εἴτε δινεις βούλεις, καλῶν ἀγαθά τὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' οὐτα πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ὡς ἀναγκαῖα παρατελλόμην, τὸ Ικανὸν τῆς ἀρετῆς ἀφαιρούμενος· Πλάτων δέ ἐν προσωπίᾳ περὶ τῶν διλλῶν ηὔτη, τὸ ἐπιτελον εἰς εὐδαιμονίαν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἔχων δὲν ὑπέν ἐκεῖ κατὰ τοῦτο κοινὸν· ἀλλά σοι δει λόγων διλλῶν τῶν τοῦ Πλάτωνος.

(62) Forte èν ψι μηδέν.
(63) Forte δι.

(65) Forte 84.

(64) Forte auf.

(65) Forte χτρούγματι.

alia quedam, ut ad felicitatem necessaria postulabis : **798** Plato contra nonnisi dicas causa de aliis obiterque quærens, satis superque virtutem sibi ad felicitatem esse ducet : nunquam vobis hoc quidem in genere commune quidquam erit : alia quam Plato loquare omnia doceasque necesse est.

Ὡς τὰς οὐκετίας (66) λέουσι καὶ ἀρέσκοντες ὄρκια ^{πιστά,} **Οὐδὲ λύκοι τε καὶ δρόςες ὅμηρος θυμός ἔχουσιν.**

Οὐτωρόθι εστι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλει φίλαι περὶ τοῦ κορυφαιοτάτου καὶ κυριωτάτου τῆς εὐδαιμονίας δόγματος. Διαμητέρες γάρ εἰ μή κακά φρονέουσιν ἀλλήλοις, τά γε ὑπεναντία περὶ τῶν εἰς τοῦτο διαφέροντων φανονται λέγοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τοῦ αὐτοῦ χρόνου αὐτὸν, διερχόμενα Μωϋσῆς καὶ Πλάτωνος ἐν τῷ περὶ Προρόλας λόγῳ.

Πάλιν Μωϋσέως καὶ τῶν παρ' Ἐβραίοις περιφθῶν, οὐ μήν ἀλλὰ καὶ Πλάτωνος τούτους συμφένοντας, τῶν περὶ τῆς τῶν διων Προνοίας λόγων εὐχρινῶς διατελειμένουν, ὁ Ἀριστοτέλης, μέχρι τελήντης σήτας τὸ θεῖον, τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη περιγράφει τῆς τοῦ θεοῦ διοικήσεως. Ἐφ' οἷς καὶ ἀπελέγεται πρὸς τοῦ δηλωθέντος (67), ὡδέ πη διεισιόντος. « Οὐτος δέ εἰς μεγίστου καὶ κυριωτάτου τῶν εἰς εὐδαιμονίαν συντελούντων, τοῦ περὶ τῆς Προνοίας πεισμάτος, δὴ καὶ μάλιστα τὸν ἀνθρώπινον βίον ὄρθον, εἰ γε μή μέλλουμεν δηγοῦν, πάτερον δή καὶ τὸν Ὑγνον Ὕπτιον (68), τοιούτοις ἀπάταις ἀντίστηται φύσιν ἐπιχθόνιων γένος ἀνδρῶν, δὴ Πλάτων εἰς θεού καὶ ἐκ θεοῦ πάντας ἀνάτεται. Φησὶ γάρ αὐτὸν ἀρχήν τε καὶ μέσα (68') καὶ τελευτὴν τῶν ὄντων ἔχοντα, εὐθείᾳ περιστενεῖ περιπορεύμενον. Καὶ αὖτις φησὶν αὐτὸν ἀγαθὸν εἶναι, ἀγαθῷ μὲν μηδένας φύσιν ἐγγίνεσθαι περὶ μηδενὸς. Τούτου δὲ ἔκτης ὄντα (69), πάντα δὲ μάλιστα ἀγαθὸν ποιεῖν, εἰς τάξιν δύονται ἐκ τῆς ἀταξίας. Πάντων δὲ ἀπικελούμενον, καὶ πάντα κατὰ δύναμιν κομψόντα, πεφροντικάντα καὶ τῶν ἀνθρώπων. » Καὶ μετὰ βραχὺ· « Καὶ δέ μὲν Πλάτων οὗτος· « Οὐ δέ, τὴν δαιμονίαν ταύτην φύσιν ἔκτοδον ποιούμενος, καὶ τὴν γε εἰπαύθις ἐλπίδα τῆς ψυχῆς ἀποτέμνον, τὴν τε ἐν τῷ παρόντι πρὸς τῶν κρεπτῶν (70) εὐλάβειν ἀφαιρούμενον, τίνα πρὸς Πλάτωνα ἔχει κοινωνίαν; « Ή πώς δὲ ἔτι δὲ βούλεται Πλάτων, παρακλήσαι, καὶ πιστώσαιτο τὰ εἰρημένα; Πλάτων γάρ τούνατον, συνεργὸς δὲ οὗτος (71) γε καὶ συναγωνιστὴς τῶν ἀνθελόντων δάκνειν φανεῖται. Πλάτων γάρ τις, ἀνθρώπος δέν, καὶ ταῖς ἀνθρωπίναις ὀρέξεις κατεσχημένος, ἀν καταφρονήσῃ τῶν θεῶν, καὶ (72) μηδὲν νομῆσῃ πρὸς αὐτὸν, πέρθον μὲν αὐτὸν ἀποκριμένον, ἐν τῷ ζῆν, ἀποθανόν δὲ οὐδὲ εἴτε ὄν, ἔτοιμος δὲ θάνοις πρὸς τὸ χαρίζεσθαι ταῖς ἐπιθυμίαις. Πλάτων γάρ λαβεῖν

Sic in maximo hoc et principe felicitatis dogmate, Platoni cum Aristotele communio nulla esse potest. Prorsus enim, si minus alter de altero male cogitet, in iis saltem quæ ad illud summopere pertinent tota palam disputatione pugnant.

CAPUT V.

Idem Aristotelem a Moyse simul et Platone in quaestione de Providentia dissidentem insectatur.

Moyses præterea Hebreiisque prophetæ, quibus etiam Plato suffragatur, Providentiam universa complecti distincte clareque posuerunt. Aristoteles in lunari orbe metam Numini terminumque constituentes, partes mundi reliquias ejus curæ gubernationique subdnxit. Quam ob causam bis ab eodem Attico verbis reprehenditur. « Cum inter ea quæ ad felicitatem conducent, inquit, maximum etiam illud sit atque potissimum, ut certam de Providentia fiduciam habeamus; quippe quod dirigendis humanæ vite rationibus summo sit usui futurum, si nos nimum latuerit, recte ac piano ingressu, an per obliquos errorum flexus terrestrium hominum genus incedit: Plato ad Deum omnia revocat, ex eoque nequit omnia, docet enim illum ita rerum omnium principium, media, finemque complecti, ut recta semper easdem obeundo perficiat. Tradit insuper bonum illum esse, nec bono illa unquam in re bonum alterum invidere: proinde quæ extra se sint, quam optima illum cuncta efficere, in ordinem ex perturbatione digesta: postremo qui omnium curam gerat, eaque pro summa potestate ornat, humano etiam generi prospicere. » Et paucis interjectis: « Ac Plato quidem, inquit, ita statuit. **799** At vero Aristoteli, dum excellentem iliam divinamque naturam abigens, spem simul futuri omnem animo resecat, simul etiam hic omnem erga superveros observantiam ac pietatem auferit; quæ tandem cum Platone communio esse possit? Quomodo Platonis ad mentem sensumque complectendum idem adhortetur, illiusque doctrinam illa ex parte confirmet? Contra sane, improbia adjutoria se palam ac sceleris administrum profitetur. Homo enim quisquis est, atque humanis cupiditatibus involutus, is si deos semel contempserit, nec eos ad se

(66) Ως τὰς οὐκετίας. Homerus *Iliad.* I. v. 262, quibus verbis Hector Achilles gravius sane diuisus mordebat.

(67) Τοῦ δηλωθέντος. Δηλωθέντος, viri nomen eae proprium existimat Hippocrates.

(68) Τάπτω, εtc. Recte hic emendasse mihi videor, ὕπτιον, cuius pronuntiatio saxe nonnullorum in ore degenerat in ὕψον, Latino more, quod ante legebatur. Est hic ὕπτιος, plumbus, rectius, facilius, exceditus, qua significatiōne opponi τῷ τοκοιῳ pos-

sit. Itaque paulo post, pro ἀναβαίνει, sensus omnino postulat ἀντίστητην, quod repræposuit.

(68') Αρχήν τε καὶ μέσα. Platonis locum hales sup., pag. 53.

(69) Τούτου δὲ ἔκτης ὄντα. Mallem, τούτου δὲ τὸ ἔκτης ὄντα, τὰ δέ αὐτοὶ ἔκτης ὄντα.

(70) Forte τοὺς κρεπτῶν.

(71) Οὐτος. Malum οὗτος, cum altero ms.

(72) Forte κάθετον.

quidquam pertinere putaverit, propterea quod et A procul ab iis sejunctus hic vivat, nec post mortem ulius sit futurus: utique genio fidenter indulget. Nam si homines tantum fallendi erunt, nihil erit omnino, quamobrem eos, cum improbe faciet, latere se posse desperet: imo nee latebram sceleri admodum querendam putabit, si ex iis qui deprehenderint, tenere ac cohilere nemo poterit. Ita facilis admodum ac proclivis ad improbitatem ei lapsus est, qui de Providentia spem omnem abjecerit. Prorsus enim videlicet, vir bonus ille sit necesse est, qui postquam nobis voluntatem hinc tanquam bonum aliquod porrexerit, Deum inde metum omnem sustulerit; prohibendi tamen sceleris viam sibi adhuc et rationem aliquam representare videatur. Perinde omnino ac si medicus aliquis, postquam aegro nullam dum adhuc viveret opem attulisset: extincto demum novis artibus salutem pararet. Persimilis utique Peripateticorum nostri ratio est. Nec enim tantum unquam ex voluptiatis appetitione, quantum ex divine Providentiae negatione roboris improbitati ac virium accesserit. Quid ergo, dicit aliquis, tu eodem in loco Aristotelem, quo Epicurum habiturus es? Enimvero eodem, hoc quidem in genere. Nam obsecro, nostra quid interest, utrum ex mundo Numeri extermines, nobisque cum eo communiois reliquias nihil: an quos eodem mundo deos incluseris, eos ab omni terrarum commercio curaque submoveas? Equalis videlicet ex ultraque doctrina, cum in diis hominum neglectio, tum divini metus in improbis vacuitas consequetur. Nam quod ex iis, dum in celo versantur, fructus aliquid nos etiam capiamus: primo, totum hoc nobis cum rebus non ratione tantum, sed etiam vita carentibus commune est; deinde, similem quoia a diis ope hominibus Epicurus ostendit. **800** Quia enim ex illis optima deflunt, quibus ipsa contingunt, ingentium bonorum causas esse docet. At neutrum profecto ulla in Providentiae parte reponendum est. Nam si ex Epicuri mente, ut in bonorum suorum conservatione omnem a diis sollicitudinem adhiberi velit, funditus tamen Providentia tollitur; tollatur eadem Aristotelis ex sententia necessitate est, tametsi rerum in coelestium gubernatione ordinis aliquid ornatusque videatur. At nos eam, quæ nostra intersit, Providentiam quaerimus, qua sane caret oportet, qui nec daemones aut heroes, nec animos prorsus ullos sempiternos esse concedat. Et vero, me judice, verecundius fecit Epicurus, qui quod fieri posse desperaret, uti se ab hominum era, si semel cum iis versarentur, su-

(73) *Forte add. οὐδέ.*

(74) *Forte add. οὐδέ.*

(75) *Xρῆτος ἔστειν.* Forte, χρηστός, hoc loco *χαρίεις*, vulgo, *plaisant*, *gracieux*.

(76) *Forte del. τινάς.*

(77) *Tὸ δὲ κινουμένων τῶν, etc.* Si κινουμένων placet, lege autem pro τῶν. Sed præstat, opinor, cum altero ms. Peg. et Montac. legere, τὸ δὲ ἔχεται

περὶ τοῦ λαθεῖν ἀδικοῦντα οὐκ ἀδύνατον, ἀντιθρώπους δέη λανθάνειν: οὐ μή (73) ἀναγκαῖον ἐκ παντὸς λαθεῖν ζητεῖν, διοῦ γέ τις τῶν πειρωμάτων κρατεῖν δυνατός (74) ἔστιν. "Μότε ἔτοιμον τι χρῆμα πρὸς ἀδίκιαν ἡ τῆς Προνοίας ἀπήγνωσις. Ἐκίνος μὲν γάρ καὶ πάνυ χρηστός ἔστιν (75) δοτική τῇ ἑδονῇ ἡμένιν προτείνας ὡς ἀγαθόν, καὶ τὴν ἐκ δεῶν ἀδίκων παραγόμενος. Εἴ τι μιχανὴν πρὸς τὸ μὴ ἀδίκειν πορίζειν οἰσται: δομοῖν τι ποιῶν λατρῷ, τὴν μὲν ἐπιζητοῦντος τοῦ κάλυμνοντος βοήθειαν παρέντι, μετὰ δύνατον τοῦ πλέκεν τινάς (76) μὲν μηχανῆς πειραμάτη πρὸς αὐτηρίαν τοῦ τεθνεώτος. Παραπλήσιως δὲ τούτη τοῦ διατριβής τοῖς θεραπεύοντας. Οὐ γάρ οὕτως ἡ περὶ τὴν ἡδονὴν σπουδὴ, ὡς ἡ περὶ τὸ θεῖον, ὅτι κρύστοι, ἀποστία, τὴν ἀδίκιαν ἐπιφέρουνται. Τί οὖν, φησαι τις διάν, ἐν ταύτῃ θήσεις Ἀριστοτελήν καὶ Ἐπίκουρον; Πάνυ μὲν οὖν, ὃς γε πρὸς τὸ προκειμένον. Τί γάρ διατρέψει πρὸς τὰς ἡμέας, ἢ τοῦ κόσμου τὸ θεῖον ἔξαλτασθαι, καὶ μετέμπλαντιν τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν δηλαπίπειν, ἢ ἐν κόσμῳ τοὺς θεοὺς καθειρέαντα, τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων ἀποστῆσαι; Κατ' ἕστος γάρ μαρτυροῦς τὸ ἐκ δεῶν ἀμελές εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς ἀδίκουστοις ἀπὸ τῶν θεῶν δίδει. Τὸ δὲ κινουμένων τῶν (77) κατ' οὐρανὸν καὶ ἡμᾶς τι χρηστὸν ἀπολαύειν μάλιστα μὲν κοινὸν καὶ ἀλόγων καὶ ἀφύγων· δῆλον ταύτη γε, καὶ κατ' Ἐπίκουρον δηνησις τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ τῶν θεῶν γίνεται. Τὰς γοῦν βελτίστας ἀπόφθελα; αὐτῶν φασι τοῖς μετασχοῦσι μεγάλων ἀγαθῶν παρατίας γενέσθαι. Ἀλλὰ οὔτε τούτον, οὔτε ἔκεινον (78) δέκατον ἡ Προνοίας ἀριθμεῖσθαι λόγω. Εἰπερ γάρ καὶ κατ' Ἐπίκουρον τὸ τῆς Προνοίας, εἰ καὶ τὰς οὐρανὸν ἐν τάξει τινὶ καὶ κόσμῳ διοικεῖται. Προνοίαν γάρ ζητοῦμεν ἡμένιν διαφέρουσαν, ἣς οὐ μέτετο τῷ μήτε δαίμονας, μήτε ἥρωας, μήτε διὸς ἐπιδιαμένειν δύνασθαι τὰς φυκὰς συγχεγράφει. Ἐκεῖνο δέ μοι κριτή καὶ αἰσχυντηλότερον ὁ Ἐπίκουρος δοκεῖ πειρηκέναι. Μότε περὶ γάρ ἀπογνών δύνασθαι τοὺς θεοὺς ἀποσχέσαι τῆς ἀνθρώπων κτεμνονίας, εἰς ταῖτον ἐλθόντας αὐτοῖς, καθέτηρ εἰς ἀλογάκιστην ἀπώκισε, καὶ ἔξω τοῦ τόπου καθέδρος, τὸ ἀπάνθρωπον αὐτῶν τῇ ἀποστάσει καὶ τῇ πρὸς ἄπαν ἀκονισμησίᾳ (79) παραπούμενος. Οὐ δὲ πειρετὸς ἡμῖν οὔτος τῆς φύσεως εὐρετής, καὶ τῶν θεῶν πραγμάτων ἐπιγνώμων ἀκριβής, ὅπερ αὐτῆς τὴν δύνην τῶν θεῶν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὑποθέσει, εἰσασθεντας ἀπημέλητος καὶ ἀφρόντιστος, φύσεις τινὶ καὶ οὐ δειρύ λογισμῷ διοικούμενα. "Οὐδενὶ εἰκότες ἀν καὶ οὐδές οὐδὲ ἔκεινον τὸ ἔχειλμα ἐκρύγον, δικαίηται τοις οὐρανοῖς, εἰς τοις οὐρανοῖς.

μενόντων καταστάσεις, οὐρανον, εἰς.

(78) Οὐτε τούτον, οὐτε ἔκεινον. Legendū ridentur οὐτε τούτο, οὐτε ἔκεινο, tametsi vulgata lectio ferri possit.

(79) Άπαν διοικητηρίστη. Ia ex altero ms. reponit, cum perperam ante legeretur, ἀπαντά κοινωνίᾳ, quibus ex verbis contrarius opinio sensus existebat.

ρόν (80) τινες μαντεύονται· ὡς δρα μή κατὰ γνώμην, ἀλλά διὰ τὸ πρᾶς ἀνθρώπων δός τοῖς θεοῖς κατέναιμεν ἐν τῷ παντὶ χώραν, ὑστερὲν ἐν θεάτρῳ θέαν. Τεχμήριον δὲ ποιοῦντας τῆς γνώμης τοῦ ἀνδρὸς, διὰ συνῶν ἀφέει τὴν πρᾶς ἡμᾶς ἐνέργειαν, εἰς τὴν μόνην τὸ εἶναι τοὺς θεοὺς ἔμελλε τὴν δικαίαν πίστον ἔχειν. Τὸ γάρ αὐτὸν τοῦτο καὶ Ἀριστοτέλης ποιεῖ. Ἀποστήσας γάρ (81), καὶ παραδόντις ἔψει μόνῃ τὴν πίστον, πράγματι κρίνειν ἀσθενεῖ τὰ ἐκ τοσούτου διαστήματος, τόχῳ ἀναιδοῖ δοκοὶ λέγειν ἐνταῦθα εἶναι θεούς. Οὐ γάρ ἀπολεπτῶν ἔξω τι τοῦ κόσμου, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τῆς προσαγάγων τοὺς θεοὺς, ἀνάγκην ἔχειν τοις παντάπασιν ἀθεοῖς εἶναι ὅμοιογενῖν, ή τοῦ δοκεῖν (82) ἀπολεπτῶν θεοὺς, ἔδειν ἀναπλέκειν, ἐνταῦθῃ που τοὺς θεοὺς ἀποκλειασάς. Οὐ δὲ τῶν τρεις τοντῶν δικρίβειαν παραιτάσσειν τὴν ἀμύνα, ξουχεν εὐσχημάνων ἀπίστειν τοὺς θεοὺς. Ταῦτα δὲ Ἀττικὸς πρὸς Ἀριστοτέλην, χρεοκοποῦντα τὸν περὶ Προνοας λόγον. Οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι καὶ ταῦτα τοῖς εἰρμάνων προστίθησται, πρὸς τὸν αὐτὸν ἀποτινάμενος, μή βουλόμενον γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον.

Sedem relinquat, qui sensus de rebus tam disjunctis ac dissimilatis est, opinor, pudore adductus uno, deos istic collocare quidquam esse velit, et ab omni terrarum commercio deos submoveat, necesse omnino fuit, uti autem palam atheum fatetur, aut agnitorum abs se deorum opinionem, eos istuc amandando, utrumque retineret. At vero alter ille, qui superos ob suum illud a rebus nostris dissidium, tam diligenter cura liberavit; quam deos esse nullos putet, decore saltem honesteque dissimulat. **801** Hac Atticus adversus Aristotelem divina Providentia via succidentem. Quibus in eundem sequentia deinde subjungit, quod mundum ortum esse nolle.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τοῦ αὐτοῦ πρᾶς τὸν αὐτὸν, διεργάθεντα Μωϋσεῖ καὶ Πλάτωνι, καὶ ἐν τῷ μὴ συγχρεπτί τεττητὸν εἶραι τὸν κόσμον.

Πάλιν Μωϋσέως γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον δριταμένον, ποιήσιν τε καὶ δημιουργὸν τοῖς δόλοις τὸν θεὸν ἐπιστοχεύοντος, τὸν τὸν Πλάτωνος τὰ ἵστα Μωϋσεῖ φιλοσοφοῦντος· τὴν ἐναντίαν καὶ τούτος δὲ Ἀριστοτέλης δέδεισας ἀπέλγεται πρᾶς τοῦ δηλωθέντος εὐγραφέως, ὡς πρᾶς ῥῆμα γράφοντος. Πρῶτον δὴ (83) περὶ γενέσεως κόσμου σκοπῶν, καὶ τὸ τῆς Προνοας τὸ μέγα τοῦτο καὶ πολιωφελές δόγμα πάντα ζητεῖν ἀναγκαῖον ἡγούμενος· καὶ λογιστήμενος, διὰ τῷ μὴ γενομένῳ, οὔτε τινὸς ποιητοῦ, οὔτε τοῦς κτηδέμαντος πρᾶς τὸ γενέσθαι καλῶς χρεῖα, ίνα μὴ ἀποστέρηση τὸν κόσμον τῆς Προνοας, ἀρέπει τὸ διγένητον αὐτοῦ. Παραπούμενα δὲ νῦν μὴ ἐμποδὼν ἡμῖν τοῖς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐστίας εἶναι, οἵς ἀρέσκει καὶ κατὰ Πλάτωνα τὸν κόσμον ἀγέννητον εἶναι. Δικαιος γάρ εἰσιν ἡμῖν συγγνώμην νέμειν, εἰ περὶ τοῦ

(80) Κατ Ἐπίκουρον. Libenter reponerem κατ' Ἐπίκουρον. Ceterum hic nonnullorum de Epicuro sensus, a Tullio agnoscitur, lib. I De natura deorum, sect. 86: Quanquam, inquit, video, nonnullis videri, Epicurum, ne in offensionem Atheniensium cederet, terbis reliquiae deos, re suastisse. Itaque in illis selectis ejus brevissime sententias, quas appellavit Κυριας ἔδεις, hanc, ut opinor, prior sententia est: Quod beatum et immortale est, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. In hac ita exposita sententia, sunt qui existimunt, quod insciitia plane lo-

A peri abstinerent, eos sic tanquam in peregrinum aliquod solum ablegatos, extra mundum alicubi collocavit; omnem ab iis inhumanitatis suspicinem, hoc eorum dissidio, atque hoc ab universo disjunctione depellens. At vero noster hic naturae summus indagator, rerumque divinarum explorator tam accuratus ac diligens, ubi res humanas in ipso deorum conspectu posnit, easdem ab omni eorum cura et provisione destitutas reliquit, ac suapte quadam natura potius, quam divina ulla ratione consilioque gubernatas. Quare ne criminis quidem illius suspicionem effugiat, quod de Epicuro nonnulli cogitarunt; eum non quod ita sentiret, sed quod hominum de se judicia formidaret, hoc in universo diis, sic tanquam in theatro, locum spectandi aliquem tribuisse. Quemadmodum ad hominis sensum hac conjectura ducuntur, quod omnem iis erga nos operationem ademerit, ex qua tamen una deos esse colligi merito credique debuisset. Hoc enim idem facit Aristoteles. Nam qui simul et deos procul hinc ableget, et uni tamen ocnlorum sensui ac dissitis judicandi vim habet sane quam exiguum: videri possit. Quippe cum nec extra mundum submoveat, necesse omnino fuit, uti autem palam atheistum fatetur, aut agnitorum abs se deorum opinionem, eos istuc amandando, utrumque retineret. At vero alter ille, qui superos ob suum illud a rebus nostris dissidium, tam diligenter cura liberavit; quam deos esse nullos putet, decore saltem honesteque dissimulat. **801** Hac Atticus adversus Aristotelem divina Providentia via succidentem. Quibus in eundem sequentia

C

CAPUT VI.

Ejusdem adversus Aristotelem, cum Moyse ac Platone, de mundi quem negabat ortu pugnantem disputatio.

Mundum insuper Moyses cum aliquo generatum ortu posuit, tum parentem ejus molitoremque Denim huic rerum universitatii praefecit: quo in genere Moysi quoque affinia Plato philosophatur. Contrarium utrique Aristoteles hac etiam in questione viam insistens, ab eodem Attico sic ad verbum scribente revincitur. «Principio, inquit ille, cum in hac de mundi ortu cogitatione Plato versaretur, idemque magnum illud et cum primis fructuosum Providentiaz dogma scrutandum civis diligentius putaret; ac simul ita philosopharet, qui ortus aliquando non sit, eidem ut praeclare sit, nullo vel effectore, vel curatore opus esse: continuo, ne mundum Providentia spoliaret, negavit ortum esse nunquam. Hic vero admodum exoratos velim, ut ne molestiam nobis ullam facessant, qui ejusdem ac

quendi fecerit, fecisse consulto. De homine minime vasculo male existimant. Dubium est enim, utrum aliquid dicat iste beatum et immortale; an, si quod sit beatum, id esse immortale.

(81) Ἀποστήσας γάρ. Quid tandem? deos, opinor. Itaque addendum videtur, τοὺς θεούς, ut paulo θεοὺς ἀποκλειασάς.

(82) Forte del. δοκεῖν.

(83) Πρώτος δὴ, etc. Vide supra lib. xi, cap. 23 et sequent.

nos familie cum sint, mundum tamen ex Platonis quoque sententia generatum esse negant. Verum enim profecto est banc eos nobis veniam dare, si Platonis doctrinam mentemque quod attinet, illis ipsis fidem habebamus, que clara disertaque voce apud nos, hoc est Græcos homines, Græcus homo disputavit. Deus enim, inquit ille, quidquid videri poterat universum complexus, cum id non quiesceret, sed vitiioso et incondito motu ageretur, iu- dinem ex illa perturbatione digessit, statum hunc ratus omni ex parte altero illo meliorem futurum. Quem ille mundi ortum, quam non aut enigmatis ejusdem specie, aut illustrandæ tantum rei gratia probaverit, ex verbis illis longe adhuc clarius certiusque constat, quibus rerum, ut vocat, omnium parentem, hanc ipsam in rem post universi molitionem usum esse scribit: Quoniam, inquietabat, orti estis (deos autem alloquebatur), immortales vos quidem esse et indissolubiles non potestis; ne- fquam tamen dissolvemini quod voluntatis meæ vinculo colligati sitis. **802** Verum, uti jam dixi, cum iis, qui nos intus domique nostræ alloquuntur, utpote cum amicis, amice quoque ac placide controversiam banc mitioribus argumentis discepere liceat. Nam hos etiam Aristotelis eas in partes traduxisse videri jure possit, qui nec dogmatis hujus accusationi repugnare possent, nec ullam tamem, quam falsi damnarent opinionem, Platonis tribuisse convinci vellent. Nunc vero, cum Plato, uti nostris ipsimet auribus docentes audivimus, et mundum idem operum omnium præstantissimum, ab artificum præstantissimo factum esse velit; et ean universitas moliiori vim ac potestatem attribuat, qua et eum qui ante nullus erat mundum efficerit, ei jam abs se factum, perpetuo si velit, salvum et incolumem conservabit: atque ita mundus, Platonis ex mente, et ortus idem sit, et tamen ab interita liberatus; quis tandem ex Peripateticis suo nobis ista calculo suffragioque confmet? Enimvero commonendus amice nobis est dogmatum istorum defensor, neque ortum si quid erit, id necessario corruptioni obnoxium esse debere, neque si quid vicissim corrumpetur nunquam, id ortum continuo nullum habuisse. Neceniam aut quod interitu caret, id aliam nullam, quam quod etiam ortu caret, per- petuitatis sua causam habere concedendum est; aut quod semel ortum haberit, eidem inexorabilis quedam intereundi necessitas imponenda. His ergo stabiiliendis quid tandem ex Aristotelis doctrina præsidii mutuemur? ejus, inquam, hominis, qui non jam dicis causa, imo nec per sese hoc in genus disputationis incumbat, sed recta feratur in Platonem, eique quod ortum est pereundi necessitatem afferat;

(84) Ταῦτα βεβαιοῦ. Ante legebatur οὐ ταῦτα βεβαιοῦ, sed uterique ms. recte negationem expun- git. Negat enim Atticus, et vere, hoc in dogmate Aristoteli cum Platone convenire. Et quæ sequuntur cap. 4, πόλευσιν, etc., huic emendationi clarissime subtragantur.

(85) Τοῦ τε μὴ ἀπολλύμενον. Reponendum vide-

A δοκούντων Πλάτωνι ποτεύουμενος αἰτίας Ελλήνοι πρὸς Ἑλληνας ἡμᾶς σφεῖ τε καὶ τρανῷ τῷ στρατιᾷ διελεκταῖ. Παραλαβὸν γάρ, φροῖν, ὁ θεὸς τὰν δῶν δραπόν, οὐχ ἡσυχίαν δέον, πλημμελῶς δὲ καὶ ἀτάκτως κτυούμενον, εἰς τάξιν ἥγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος τοῦτο ἔκεινον πάντως ἄμεινον. "Ἐτις δὲ καὶ μᾶλλον δι: μή δὲ αἰνιγμάτων, μηδὲ ἐπὶ τοῦ επαρκοῦς χρεῖ τὴν γένεσιν παρεξέδοι, δηλοὶ δὲ ὅν δὲ Πάτητος αὐτῷ τῶν πάντων διελεκταῖ περὶ τούτον μετά τὴν τῶν θαυμάτων δημοσιεύσαν. Ἐπειδὴ γάρ, φροῖ, γεγένθησθι (λέγει δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς), ἀδάνατος μὲν οὐκ ἔστε, οὐδὲ διλυτοὶ τὸ πάμπαν· οὗτοι γε μήνιν λυθῆσθε, τῆς ἐμῆς βουλήσεως τυχόντες. 'Ἄλλ' ὅπερ ἔργη, πρὸς μὲν τοὺς Ενὸν ἡμῖν φερεγομένους, διὰ φύλους δυτικῶν, φύλων τε καὶ μεθ' ἡσυχίας πρατείν διέγοντος διακριθεῖσμενον. "Εποκε γάρ καὶ τούτους; Ἀριστοτέλης μετεπένθιται, τῇ μὲν κατηγορίᾳ τοῦ δέγματος ἀντιστέψας ἀδυνατήσαντας, εἰ δὲ διλύναι δέξαιν ὃς ζεῦδος οὐ βουλήθεντας ἀναθεῖται Πλάτωνι. Κατὰ δὲ τὴν ἡμετέραν ἀκοήν, ἀξιούντος Πλάτωνος τὸν κόσμον γεγονέναι κάλλιστον ἔργον ὃντος τοῦ καλλίστου τῶν δημητρίων, καὶ περιβάντος τῷ τοῦ παντὸς ποιητῆρ δύναμιν, δι' ἣς οὐκ δυτερον πρότερον ἐποίησε τὸν κόσμον, καὶ ποιήσας, εἰσελεῖ βουλεμένος γε τῶν διαιφαλάξεων καὶ ταῦτη δῆγεννητον καὶ ἀριστότερον κατ' αὐτὸν ὑποκειμένου τοῦ κόσμου, τίς ἡμῖν τῶν Περιπατητικῶν ταῦτα βεβαιοῖ (84); Δεῖ δὲ παραμυθῆσθαι τὸν συναγωνιστὴν τούτων, δι τοῦ πάντως, εἰ τι γέγονεν, ἀνάγκη τοῦτο φέρεῖν· πάλιν δ' οὐδὲ εἰ τι μὴ φερεῖται, τοῦτο διαγαγοὺς ἀγέννητον εἶναι. Οὔτε γάρ μιαν αἰτίαν τῷ ἀριστότερῳ τὴν ἐκ τοῦ ἀγενήτου συγχωρέσθων, οὔτε τῷ γενομένῳ τὴν εἰς διεθρὸν μεταβολὴν ἀδιοίθησον καταλειπτέον. Πίθεν οὖν ἐκ τῶν Ἀριστοτελίους λάθοιμεν διὰ βοήθειαν εἰς ταῦτα, ἀνδρὸς οὐ τηγάλλως, οὐδὲ καθ' αὐτοῦ περι- νοτος τὸν περὶ τούτων λόγον, δὲλλ' ἐξ ὀρθοῦ πρὸς Πλάτωνα ἐναντιουμένου, καὶ τοῦ γεννεμένου εἰς ἀνάγκην τοῦ ἀπολέσθαι περιστάντος, τὸ τε μὴ ἀπολύμενον (85) ἐκ μόνου τοῦ μὴ γεννεθεῖ λέγοντος κρι- τινοθεα τὸ (86) ἀριστότερον, οὐ μήδε δύναμεν ἀπο- λείποντος αὐτοῦ περὶ τὸν θεόν, ἢ χρώμενος ἀγαθὸν ἐν τι ποιήσαι; "Ο γάρ οὖπα πρότερον γέγονε, τούτο, φροῖν, οὐδὲ δι τὸ γένοιτο. Τεσσάρων τε ἀποδεῖ τοῦ δικτύου τοῦ περὶ Πλάτωνα ἐπονθανατων φοβήσας, οὐς εἴπεν, ἀπόστοτος τοῦ δέγματος· οὐ δυνηθέντας συν- ιδεῖν, δι τοῦ τοῦ θεοῦ βουλήσεως καὶ δυνάμεως ἀπο- νοῆσαι, οὔτε τὸ γενομένον ἀριστότερον, οὔτε τὸ μὴ φερεγομένον (87) γεννητὸν· διτεν δὲ τὴν ἀριστηγη τις αἰτίαν ἀποτιθεῖ τὴν ἐκ θεού, δεῖ, ταῦτην ἥγεμονα τῶν πάντων λαθόντα, μηδὲν αὐτὴν τῶν ἀλλοι αἰτίαν ἀποραίνειν γέροντα. Γελοῖον γάρ, διτεν μὲν γέγονε

D τοῦ τε μὴ ἀπολλύμενον, vel τοῦ τε μὴ ἀπολλύ- μενον, vel si ἀπολλύμενον retinebatur, paulo post neutrum, τό, αὐτοῦ ἀριστότερον, rectius expungeatur.

(86) Forte del. τό.

(87) Φεραρησόμενος. Ita correxiimus ex altero ms.; viiōsum enim erat γεννηθέμενον, quod ante legebatur. ut patet.

τι, διὰ τοῦτο φθαρῆναι· εἰ δὲ ὁ θεὸς βούλεται, μή φθαρῆναι· καὶ διότι μὲν τι ἀγέννητον ἔστιν, ἔχει Ιοὺν τοῦ μὴ φθαρῆναι· τὴν δὲ πάρεθον βούλησαν ἐνθεῖν, πρὸς τὸ ἀδέκτωπον τηρῆσαι τι τῶν γενομένων. Καὶ δὲ μὲν οἰκοδόμος ἵκανος οὐκ σύσταν οἰκίαν κατασκευάσασθαι· ἵκανὸς δὲ τις καὶ ἀνδράντα μῆτη πρότερον διτεινούσιν ποιῆσαι· καὶ ναῦν μὲλος ἐξ ὅλης ἀργοῦ τεκτηνάμενος παρέσχε τοῖς δεομένοις· καὶ τῶν μὲλλων τεχνῶν ἕκαστος, δοὺς γε τὰς ποιητικὰς μεταξι τέχνας, δύναμιν ταύτην ἔχουσιν, ὡς τι τῶν οὐκ διτεινών δηγειν τέλος οὐσίαν· δὲ δὲ παμβασιτέος καὶ ἀριστοτέγηντος, οὐδὲ δύον ἀνθρωπίνον τεχνίτου δυνάμεως μεθέξει, δύμορος δὲ ἡμῖν πάσῃς ἔσται γενέσεως; Οὐκ, ἐάν γε κατὰ βραχὺ (88) θείας αἰτίας ἐπιλογούσιν οὗτοι τε ὑπεν τοῖς δύμφων ἱκανοί. Ὁ γοῦν οἰκοδόμος καὶ δὲ ναυπηγὸς οὐ μόνον κανάς κατασκευάζοντα ναῦς καὶ οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπὸ χρόνου διαφεύρομέντας ἱκανοὶ βοηθεῖν, ἕτερα τῶν πεπονημένων διτειχισθεῖστας αὐταῖς. “Οστε καὶ τῷ θεῷ πάντως τό γε τοσούτον συγχωρητέον. Ὁ γάρ (89) τις δύον ποιῆσαι δυνατός, τούτῳ τοῦ ἀν ἐκ μέρους ἀδύνατος εἶναι ποιεῖν; Καὶ γενέσαντας τούτους τι δέ τοι καίνουν, εἴ τι μέλλοι τις δύων (90) ποιητής, καὶ τοῦτον ἔργον πρὸς ἄπαν διασώζεσθαι. Τό γάρ εὖ γενόμενον διδέσσειν λύειν, κακοῦ. Μείζων δὲ μὲλος εἰς σωτηρίαν τῶν γενομένων δεσμοῖς οὐν ἔστι τῆς τοῦ θεοῦ βουλήσεως. Ἡ ἀνθρωπίνης μὲν επούδης C καὶ βουλήσεως μεταλαβόντα πολλά, καὶ ἔθνη, καὶ πόλεις, καὶ ἥρα, μένει χρόνον ἀμήχανον δύον γενόμενα, μηκέτ’ ὑποτελεῖς τοῦ θελήσαντος· τὰ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ μετασχόντα γνώμης, καὶ δὲ αὐτὸν καὶ ὑπὸ αὐτοῦ γενόμενα, ταῦτα δὴ ἀρά παρόντα τοῦ ποιησαντος οἰκήσεται καὶ οὐ παραμενεῖ; Τίνος αἰτίας βασανίσμης τὴν τοῦ θεοῦ γνώμην; πάτερν τῆς ἐξ αὐτῶν τῶν γενομένων ἀνάγκης; Ἀλλ’ αὐτή γε, τῷ προσέσθαι τὸ κοσμήθηναι, τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ προσωμολόγησην ἔταινεν. Ἀλλ’ ἔμεινεν τινος αἰτίας διταγνοῦντος τῷ θεῷ· ἀλλ’ οὐτ’ ἔστιν, οὐτε ἐν οἷς ἐφθῇ κρατήσας καὶ κομψήσας ὁ θεός, έτι δέοντος τούτους αὐτὸν διλεπτοῦν τίνος, εἴ γε μὴ παντάπαις λανθάνομεν ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ τῆς μεγίστης καὶ θειότετος δυνάμεως διαλεγόμενοι. Ἀλλὰ γάρ εἰς τὸν περὶ τῆς ἀληθείας λόγον ἐσκαμένη, ως οὐκ ἐν εἰεν διδάσκαλοι περὶ κόσμου γενέσεως οὐ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γένεστιν ἀπολιπόντες αὐτῷ. Καὶ μήν καὶ περὶ τῆς τῶν σωμάτων πέμπτης οὐσίας, ἣν εἰστηγήσατο Ἀριστοτέλης, ταῦτα παραβεβέσσον.

ctum velle dissolvere, mali utique snerit. Porro ad ea quae facta sunt conservanda, non aliud divina voluntate fortius vineulum esse possit. Quid enim? an populi, urbes, operaque quam plurima, cum semel hominum studium ac voluntas accesserit, inservio quodam tempore (ut pridem esse desierit, qui primum ita voluerat), constituta manent: quae vero Dei ora consilio, quae propter ipsum, atque ab ipso perfecta sint, ea præsente licet effectiore, dilapsa interibunt? Quae causa tantam vim affert divina

(88) Κατὰ βραχὺ. Ferri potest. Mallem tamen καὶ βραχὺν τινα θείας, etc.

(89) Ὁ γάρ. Rectius, ut videtur, ms. ὁ γάρ.
(90) Forte add. elevat.

A quod vero non pereat, id ea solum causa, quod ortum nunquam fuerit, perpetuum manere defendat: postremo ne Deo quidem ipsi boni ullius, si velit, efficiendi vim ac potestatem relinquat? Nam quod prius nullum erat, inquit, id esse postea nullo modo potest. Atque hoc orationis genere a stabilienda Platonis doctrina tantum abest, ut eo potius absterritos ex iis nonnullos, qui studiose Platonem sequabantur, ab eadem sententia dimoverit. At ii scilicet videre non poterunt; si quidem rerum ipsarum natura per se, atque a Dei voluntate ac nomine sejuncta spectetur, neque quod ortum semel est, id ab interitu liberum futurum, neque vicissim quod interibit nunquam, idem ortum aliquando esse: sin autem præcipua divinæ causa ratio habeatur, verum esse profecto, ut ea semel omnium dux princepsque constituta, nihilo saltem infirmior quam ceteræ 803 deteriorque ceuseatur. Etenim ridiculum utique fuerit, quod ortum aliiquid sit, propterea id corrumpi; idem si corrumpi Deus voluerit, non corrumpi: similiter, quod aliiquid ortu caret, propterea interitus abs se propulsandi vim habere; divinam contra voluntatem minus habere virium, quam ut quidquam orum, quae generata sunt, ab interitu liberare possit. An vero domum, quae nulla erat architectus extruere poterit, signum alius efficere, quod ante non esset, aliis ex rudi materia uavim illi quibus opus illa sit, adificare: postremo quicunque in effectricium artium tractatione versantur, aliiquid ut sit, quod prius non erat, efficiendi vim babeant: regem illam universi, artificemque præstantissimum, potestatis ne tantum quidem, quantum mortalem opificem habere concedemus, omnique eum generaudi facultate privabimus? Nuquaque profecto, si de causa illa divina vel miuimum quid animo informare poterimus. Quid igitur? Au foris (quoniam ipse bonus est, bonum autem nullius rei copiam invidei) bona efficere cum possit, tum etiam velit; quae tantum effecta sint, conservare idem tuerique non possit? At ceteri artifices utrumque possunt. Architecti quidem et navium adificatores, non tantum novas seu domos seu naues moluntur, sed iis etiam tempore vitiatis, partes alias corruptarum in locum sufficiendo, mederi possunt. Quare tautumdem omnino saltem Deo concedendum est. Quod enim totum efficere quis potuerit, quomodo ex parte id ipsum efficere nou possit? Itaque, si quis vere ac proprie effector erit, cum ejus novum aliiquid opus extare, tum illud si bonum fuerit, ab codem adversus omnem injuriam conservari oportebit. Bonum enim jam eff-

ctum velle dissolvere, mali utique snerit. Porro ad ea quae facta sunt conservanda, non aliud divina voluntate fortius vineulum esse possit. Quid enim? an populi, urbes, operaque quam plurima, cum semel hominum studium ac voluntas accesserit, inservio quodam tempore (ut pridem esse desierit, qui primum ita voluerat), constituta manent: quae vero Dei ora consilio, quae propter ipsum, atque ab ipso perfecta sint, ea præsente licet effectiore, dilapsa interibunt? Quae causa tantam vim affert divina

volentati? An ex rebus ipsis, quæ factæ sint, profecta necessitas? At illa vel hoc ipso, quod fingi eas disponuisse permisit, victam se a Deo ac superatam confessa est. An Deo causa quædam extrinsecus adversatur? **804** At nec ulla talis est; nec si esset, verum tamen fore, Deum, quibus in rebus etiam ordinandis superior jam fuerit, in his ipsis aliqua demum inferiore ducere: nisi forte nobis de maximo maximeque divino Numinis sermonem esse penitus ignoremus. Sed enim in hanc pro veritate disputationem vehementiore quodam studio videmur esse delati. Planum quidem illud fecimus, quod propositum nobis erat, de mundi conditu doctores illos nunquam futuros, qui ne primorum quidem ultimum ipsi ortum relinquant. » Ceterum de quinta etiam corporum essentia, quam induxit Aristoteles, quæ sequuntur addenda sunt.

CAPUT VII.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ejusdem adversus eundem, quintam corporum essentiam inducentem, quam neque Moyse, neque Plato novit.

« Quæ vulgo dicuntur elementa, quibus ex primis corpora confusa sunt, ea Plato perspectam ipsorum evidentiam, et superiorum philosophorum autoritatem secutus, quatuor posuit, illa ipsa omnium confessione probata, ignem, terram, aerem et aquam, ex quibus inter sese temperatis atque mutatis, cetera omnia generentur. At vero Aristoteles, cum excellentioris, ut videtur, sapientia laudem speraret, si novum aliquod insuper corpus inveniret, notis illis quatuor quintam adjunxit essentiam. In quo splendide prorsus ac magnifice naturam habuit ille quidem: sed videlicet non intellectus, ejus non esse qui se physiologum profiteatur, leges condere, sed tantum quæ naturæ propria sunt diligenter explicare. Quare ad ejus demonstrationis vim, quæ primas quatuor esse corporum naturas efficiat, quæ sane Platonici opus habent, non modo Peripateticus afferit nihil, sed ciuium huic pene solus adversatur. Cum enim corpus omne, calidum aut frigidum, humidum aut siccum, molle aut durum, leve aut grave, raro aut densum esse dicamus; videamusque aliud nullum præter illa quatuor esse posse, quod his conditionibus aliquam sortiatur (nam si calidum sit, aut ignis erit, aut aer; si frigidum, vel aqua, vel terra: si autem siccum fuerit, aut ignis, aut terra; si humidum, vel aqua, vel aer: si vero molle sit, aut aer, aut ignis; si durum, vel aqua, vel terra): **805** deinde si leve sit atque rarum, aut ignis erit, aut aer: si grave atque densum, aqua vel terra): nullum item aliud ex exteriori omnibus simplicibus facultatibus, præter illa quatuor, existere posse sentiamus: repugnat unus ille nobis, corpus aliquod his omnibus vacuum esse defendens: corpus, inquam, non grave aut leve, non molle aut durum, non humidum aut siccum; adeoque tantum non dicens, corpus idem idemque non corpus: nam corporis ei nomen reliquit, facultates ex quibus snapte natura conflatur corpus, ademit universas. Aut igitur, quæ docet, nobis persuadendo, simul nos Platonis sententia revocabit, aut si Platonis doctrinam stabiliet, a decretis avertet suis. Ita Platonis ad mentem explicandam nihil omnino conferre potest. Præterea, quod unam eamdemque corporum omnium materiam esse videamus, ea Plato in sese mutuo converti mutarique voluit: Aristoteles vero omnino inter cetera mate-

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, πέμπτην σωμάτων διατομένον οὐδὲν, ἢ οὐτε Μαθητῆς οὐτε Πλάτων γνώσκει.

« Περὶ γοῦ τῶν καλουμένων στοιχείων, ἐξ ὧν περώνων σύμμετα συνέστηκε, Πλάτων μὲν ἐπόμενος τῇ περὶ αὐτὰ ἐναργεῖς, καθάπερ καὶ οἱ πρὸς αὐτοῦ, πεσσοὺς τε ἔφορος εἰναι ταῦτα ὅμοιογόνεμα, πῦρ, καὶ γῆ, καὶ ἀέρα, καὶ θαύμα, καὶ ἐκ τούτων συγχρημάτων καὶ τροπέμων τὰ λοιπά πάντα γεννᾶσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ, ὡς ξοκεν, ἐπίστας περιττότερος φανεῖσθαι τῷ φρονεῖν, εἰ τι σώμα ἐκ περιττοῦ προσθέτη, προσκεπτηρίζει τοὺς φωνομένους τέτταρες σώματα τὴν πέμπτην οὐσίαν· πάντα μὲν λαμπρῶς καὶ φωτόδοκάρια τῇ φύσει χρησάμενος, μή συνιδούν δέ, B τις οὐ νομοθετεῖ δειν φυσιογόνωντα, τὰ δὲ τῆς φύσεως αὐτῆς ἔξιστορειν. Εἰς τείνουν τὴν ἀπόδειξιν τοῦ τέτταρας είναι τὰς πρώτας τῶν σωμάτων φύσεις, ήδη χρέα τοῖς Πλατωνικοῖς, οὐ μόνον οὐδὲ ἀν συτελοῖ τι ὁ Περιπατητικὸς, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ μόνος ἐναντιοῦται. Λεγόντων γοῦν ἡμῶν, ὅτι πάντα σώματα ηθερμὸν η φυχρόν, η ὑγρὸν η ἔηρον, η μαλακὸν η σκληρόν, η κούφον η βαρύν, η ἀράβιον η πυκνόν· καὶ σύντακτοντα, ὅτι οὐδὲν ἀπέτονται τὰ τὸ μεθίζον τούτων τινὸς παρὰ τὰ τέσσαρα· (εἰ μὲν γάρ θερμόν, η πῦρ, η ἀέρ· εἰ δὲ φυχρόν, θαύμα, η γῆ· καὶ εἰ μὲν ἔηρόν, πῦρ, η γῆ· εἰ δὲ ὑγρόν, θαύμα, η ἀέρ· καὶ εἰ μὲν μαλακόν, ἀράβιον, η πῦρ· εἰ δὲ σκληρόν, θαύμα, η κούφον μὲν καὶ ἀράβιον, οἷον, πῦρ καὶ ἀέρ· C βαρύν δὲ καὶ πυκνόν, θαύμα καὶ γῆ·) καὶ ἐκ τῶν ἀλλων δὲ ἀπεσύν τῶν ἀπλῶν δυνάμεων κατανοούντων, ὡς οὐκ διεῖ τι παρὰ ταῦτα σώματα ἔτερον· οὐτος ἀνθεταται μόνος, φάσκων δύνασθαι σώματα εἶναι τούτων ἀμοιρῶν· σώμα δὲ μήτε βαρύν, μήτε κούφον, μήτε μαλακόν, μήτε σκληρόν, μήτε ὑγρόν, ἀλλὰ μήτε ἔηρόν· μονονοὐχὶ λέγων σώμα οὐ σώμα. Τὸ μὲν γάρ δύναμα καταλέσσεται αὐτῷ, τὰς δὲ δυνάμεις, δὲ ὃν σώμα πέψικο γίνεσθαι, πάσας ἀργήρεται. Η τοίνου ἥμας ἀπερ αὐτὸς λέγει πειθῶν, ἀφαιρεῖσθαι τῆς Πλατωνικῆς γνώμης· η τὰ Πλατωνικῶς βεβαίουμένων, τῶν αὐτῷ δοκούντων ἀποστήσεται. Οὔτε οὐδὲμιτ χρήσιμος πρὸς τὰ τοῦ Πλάτωνος. Εἳ δὲ μὲν Πλάτων πάντα τὰ σώματα, ἀπειπτεῖ μᾶλις ὄλης θεωρούμενα, βούλεται τρέπεσθαι καὶ μεταβάλλειν εἰς ἄλλαλα· δὲ δὲ D ἀπειπτεῖ μὲν τῶν ἀλλων οὐσιῶν ἀπαθῆ τε, καὶ ἀσθετόν, καὶ ἀπερτόν πάντως ἀξιοῦ, ἵνα δή μή εὐκαταφέρνητο τινὸς τράγματος γεννητῆς εἰναι δοκῆ· περιττὸν μὲν καὶ διοῖν παντάπτοι λέγον οὐδὲν, τὰ δὲ ὅπλα Πλάτωνος ἐπ' ἄλλων ἀναρμάτων καλῶς, μεταφέρων εἰπειπτεῖ τὰ μή προσήκοντα. Καθάπερ τινὲς τῶν θεοφόρων

γενομένων ἀνδριαντοποιῶν. Έκείνοις γάρ ἀπομημένα μενοὶ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς κεφαλῆς, ἐλλοὶ δὲ τὸ στέρνον, ἄτερος δὲ τὴν ζώην, εἰς τάντον συνθέτες· Ινοτε μὴ προσκόντα πράγματα ἀλλήλοις, ἔπεισαν αὐτοὺς ὡς τι τε πεποιηκότες ίδειν· καὶ δύνται τὸ μὲν ὅλον, δὲ δῆ τις ἐν ἀττικῷ συντραπομένα καὶ τι καλὸν ἔχοντα οὐκ χάνειν. Πάσατως δὲ καὶ Ἀριστοτέλης, ἀκούων Πλάτωνος, δεῖ εστί τις οὐσία νοητή καθ' αὐτήν, ἀσώματος τε, καὶ ἀγρύματος, καὶ ἀναψής, οὗτος γενομένης, οὗτος φεβρομένης, οὗτος τρεπομένης, οὗτος μεταβαλλομένης, δεῖ δὲ ταῦτα καὶ δύναται τὸ έχουσαν πάλιν δὲ αὖ περὶ τῶν κατ' οὐρανὸν ἀκούνων, ὡς δύνται (91) θεῖα καὶ ἀρχαρτα καὶ ἀπαθῆ εστί σώματα, συνθέτει, καὶ συνεκδηλοῦσεν ἐξ ἀμφοῖν πράγματα μὴ συνθένοντα. Παρ' ὃν γάρ τὸ εἶναι σώμα, παρ' ὃν δὲ τὸ ἀπαθές εἶναι λαβόν, σώμα ἀπαθές ἐπεκτήνατο. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀνδριάντων, εἰ καὶ μὴ καλὸν τὸ ἐκ τῶν διαφρόντων, οὗτος γε δύνατος γενέσθαι. Διδόσκεται οὖν τὰ τοιάτια καὶ "Ομῆρος".

μαντια, quae nec plane corrupti, nec infesti quidquam subire possent; utroque ex genere conjunxit et conglutinavit ea, quae inter se mihi convenirent. Cum enim ab aliis corpus esse aliquod, ab aliis non patibile quid esse sumeret, corpus ipse

ut pulchrum id elegansque non sit, dissimilibus tamen ex partibus fieri aliquid potest, ut ipsemēt Homerūs cecinuit:

"Ομῆρα γάρ, φησι, καὶ κεφαλήν, Ἰκελος ἀλ τερ-
[πληραύνω,
Ἀρετ δὲ ζώην, στέρνον δὲ Ποσειδάνοι.

Τὸ δὲ σώμα ἀπαθές οὐκ δι ποτε γένοτο. Παθητῇ γάρ καὶ τρεπῇ συνθεδεμένον φύεται ἀνάγκην ἔχει συμπαθεῖν, φ συνέξευκται. Εἰ δὲ ταπείθες εῇ, τούτῳ ἀφειμένον καὶ ἐλεύθερον ἀλλὰ τοῦ πάσχοντος εἶναι δεῖντος χωρὶς ἀν εἴη τῆς θάντης, ἢς κεχωρισμένον, ἀσώματον ἀναγκαῖον ὅμοιογενὲς" ἀν. "Ἐτι καὶ τούτοις πρόσχωματα τὸν νοῦν, ἣν δοὺς ἐλλοὶς διαφέρεσθαι τῷ Πλάτωνι τὸν Ἀριστοτέλην παρίστησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η̄.

Τοῦ αὐτοῦ χρόνος τὸν αὐτὸν, καὶ ἐν τοῖς κατ' οὐρανὸν θεωρήσαμεν διενεχθέντα τῷ Πλάτωνι, διτρία Μαθησθαι οὐ πολυπραγματοει.

«Ἐπειτα τούτοις ἐπόμενα ποιῶ, τὸν οἷς διαφέρονται. Οἱ μὲν γάρ φησι τὰ κατ' οὐρανὸν τὴν πλείστην ίδειν ἐκ πυρὸς ἔχειν (92)· δὲ μηδαμῆ (93) μετεῖναι τοῖς οὐρανοῖς πυρός. Καὶ δὲ μὴ φησιν ἀνάφαι τὸν θεὸν φῶς ἐν τῇ δευτέρᾳ (94) πρὸς γῆν περιόδῳ, τὸν

(91) Φέρε ὁδὸς οὖν τά.

(92) Ἐκ πυρὸς ἔχειν. Plato in *Timæo*, pag. 530 C, quatuor animantium ideas constituit: primam, οὐράνιον θεὸν γένον· secundam πτυγὴν καὶ ἀστροπορ τετριαν ἐνδρὸν εἶδος· quartam πτέρυν καὶ χερσαῖον. Tum de prima τοῦ μὲν οὐν θεοῦ τὴν πλείστην ίδειν ἐκ πυρὸς ἀπειργάζετο, ὅπως δι ταῦτα πρότετον, θεῖν τε κάλλιστον εἴη. Addunt Proclus et Alcinous. Platonem sentire, ex elementorum flore, ac veluti deliciis, excellentissimum illud corpus esse conflatum; sic tamen ut hac in temperatione principem ignis locum obtineret. Vide infra, pag. 838, 839. Pierius SS. Patrum, non Græcorum modo, sed etiam Latinorum, in eadem opinione versati sunt: in primis Basilios bomil. 3 in *Hezaemer.*; Theodor. quest. xi in *Genes.*; Ambrosius lib. n in *Hezaemer.*, cap. 3; Augustinus passim, ut lib. II De

PATROL. GU. XXI.

806 *Ille oculosque caputque Jovis, qui fulmine [gaudet, Cingula Mavortia, Neptuni pectora gessit.*

At corpus non patibile nullum esse potest. Quod enim cum patibili mutabilique natura consociatum est, id cum suo illo consorte patiatur necesse est. Quod vero patibile non sit, id a patibili sejunctum ac liberum oportet esse, proptereaque secretum a materia, cuius expers si fuerit, corporis idem expers necessario fuerit. » Hactenus illud. Sed alia porro videamus, in quibus idem ipse Aristotelem a Platone dissentire demonstrat.

CAPUT VIII.

Ejusdem adversus eundem, a Platone rerum in celestium tractatione dissidentem; quae parum admodum curavit Moses.

« Sequuntur, inquit, alia deinde, in quibus ambo dissident, sane quamplurima. Coelestium quippe rerum speciem maxime Plato facit ex igne; Aristoteles ulla proorsus illis esse negat cum igne commercium. Ille Deum ait ad secundum supra terram

Genesi ad litter., cap. 3, ubi ex communi quadam sententia, quam in dubium nullo modo vocal, sic loquitur: Itaque super aerem purus ignis esse dicitur celum, unde etiam sidera, atque luminaria facta conjectant, illius videlicet ignea lucis in eas formas, quas in celo cernimus, conglobata dispositioque natura.

(93) Οἱ δὲ μηδαμῆ. Non tantum in libro *De celo*, ubi pluribus celum ostendit, longe alia quam τὸ οὐρανόν εἰληφτη, natura constare: nominatim lib. I, cap. 2, sub. fin., et lib. II, cap. 7; sed etiam lib. III *Meteor.*, cap. 3. Pererius noster lib. II in *Genes.*, quest. 10, hanc Aristotelis sententiam eruditè defendit.

(94) Εὐ τῇ δευτέρᾳ. Plato in eod. *Timæo*, p. 529 et 530 A.

ambitum lumen accendisse, ut celum passim omne quam maxime collustraret, atque id de sole prouidentia. Hie, quod et solem ignem esse nolit, et lumen aut puriore ignem, aut aliiquid ab igne profectum esse intelligat, lumen ideo circa solem a censum esse non probat. Ille forma tenus immortalitatem coelestibus cunctis attribuens, decessiones in iis accessionesque mutuas proportione quadam evenire docet. Quam ab eo philosophandi rationem expressit necessitas: ut decessiones quidem poneat, quod ab sole radii et calorem per effluentiam exsiliant; accessiones vero, quod aequalis ejus magnitudo semper appareat. Nec enim aequalis visum iri statuebat, nisi aliiquid, ejus quod profundebat in locum acceporet. Aristoteles vero, in eadem semper illas substantia permanere vult, nec iis aut decedere quidquam, aut omnino accedere. Praeterea ad communem illum motum, quo suis in orbibus illigata sidera moveantur, tam fixa quam errantia, **807** suum quibusque Plato ac proprium alterum adjungit: qui etiam uti et præstantissimus idem sit, et cum illorum corporum natura conjunctissimus, aliunde habet. Globosa enim illa cum sint, jure volubili quodam et in orbem incitato motu singula moveantur. At Aristoteles hunc illis quoque motum eripit, quo tanquam animata cieantur; eum relinquit modo, qui ab aliis ambientibus et continentalibus, tanquam inanimis inferatur. Addit insuper, quod moveri nobis stellæ videantur, id inferioris et quasi trepidantis oculi viuo fieri, nec ita se rem habere. Periude ac si Plato visi hujus occasione talem sibi motum persuaderet, ac non potius rationis momentum vimque sequeretur, que necessarium doceret esse, ut quelibet animatus cum sit,

(95) Plato, φαίνει.

(96) Ἀποχωρήσεις, etc. Plato ibid. 530 E: Χορεύει δὲ τοινόν αὐτοῖς, καὶ παραβολὰς ἀλλήλουν, καὶ τερψάς τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακλήσεις καὶ προσχωρήσεις, etc., ubi forte præpositio περὶ εργασία est. Tullius hac ita reddit: Flexiones autem deorum, et inter ipsos deos concursiones, quæque in orbibus eorum conversiones, antecessionesque evenientia, etc. Ergo nec τὸ περὶ agnoscit; et προχωρέσθαι legit, non προσχωρέσθαι.

(97) Ἀποχωρίσεις, etc. Voices ἀποχωρήσεις et προσχωρίσεις, aut in superioribus illas ἀποχωρήσεις et προσχωρήσεις mutuandæ sunt, aut idem plane significant: aliam enim hic Plato nullam vel ἀπόκρισιν novit quam ἀποχώρησιν, vel τρόχοτρον, quem προσχώρησιν. Et Atticus ipse paulo post, Aristotelicum sententiam assenseret, Platonicæ contrariam, μῆτρας αὐτοῖς ἀποχωροῦντος, ait, μῆτρα προσιόντος, cum dicere potuissest, ἀπόκρινομενοι et προσχωροῦμενον.

(98) Ἐπέραν...κίνησιν. Plotinus Ennead. II, lib. II, c. 1, extremo: Καὶ Πλάτων δὲ, inquit, τοῖς διστροῖς, οὐ μόνον τὴν μετὰ τοῦ θλοῦ σπαιρακήν κίνησιν, ἀλλὰ καὶ ἔκστατη δίδωσι τὴν περὶ τὸ κέντρον αὐτῶν ἔκστον γάρ, οὐ διτοι περιειληρδὲ τὸν Θεὸν ἀγάλλεται, εἰ λοιποῦ, ἀλλὰ φυσικὰς ἀνάγκας.

(99) Ὁ δέ, καὶ ταύτης Aristoteles lib. II De caelo, cap. 1, extremo: Ἀλλὰ μήν, εὔτε ὑπὸ ψυχῆς εὐδοστή, ἀναγκαῖστης μένειν οὐδὲ γάρ, τῆς ψυχῆς οἴοντες εἶναι τοπεῖν ζῶντας, ἀλποντας, καὶ μακάριαν. Ἀναγκή γάρ, καὶ τὴν κίνησιν, μετὰ γάρ; οὐσαν

A δις μάλιστα εἰς διπλανὰ φαίνεται (95) τὸν οὐρανόν, περὶ τὴν τοιοῦτον ἀποφανόμενος· δὲ δὲ, ἂς εἰς εἰκόναν πῦρ εἶναι τὸν ἥλιον, τὸ δὲ φῶς εἰδὼς πῦρ καθαρὸν, ἡ τι πυρὸς δὲ, οὐκ ἀπέτρεπει φῶς περὶ αὐτὸν ἀνήψαται. Εἰς δὲ μὲν, κατ' εἰδὸς ἀρχαριανὸν ἀποκέμπεται τοῖς καὶ προσχωρήσεις συμμέτρους φρογί τίνεσθαι. Ἀναγκάσσουσα δὲ αὐτὸν λέγεται τάντα, τὰς μὲν ἀποχωρίσεις (97), αἱ τοῦ ἀκτίνεως τοῦ ἥλιου καὶ θερμότητες; κατὰς ἀπόθρησαν αὐτὸν γινόμεναι· τὰς δὲ προσχωρήσεις, ἡ Ιση τοῦ μεγίστους αὐτοῖς φάσις. Οὐ γάρ ἐν ήδεντελεῖσθαι φαίνεσθαι, μηδὲν ἄνθροις λαρβάνονται· Οὐ δὲ Ἀριστοτέλης πάντη μάνειν ἐπὶ τῇ αὐτῆς οὐσίας αὐτὰ διούλεται, μῆτρες τινὸς αὐτοῖς ἀπηγραύοντος, μῆτρες προτιμότος. Εἰς δὲ μὲν, πρὸ τῆς κοινῆς τῶν διστρων, καθ' ἣν ἐν ταῖς σφαιραῖς οὐδεμένοι κινοῦνται πάντες οἱ ἀστέρες, οἱ τε ἀπλαναῖς; καὶ οἱ πλαναῖμενοι, καὶ ἔτερας αὐτοῖς κίνησιν (98) ἀποδίδωσιν· ἢν δὲ καὶ δίλοις κακλίστην εἶναι συμβέβηκε, καὶ προστίκουσαν αὐτὸν τῇ φύσει τοῦ οὐρανοῦ· σφαιρικοὶ γάρ ἔντες, εἰκότες σφαιρικήν διὰ την κίνησιν ἔκστασος κινούτο περιβοινόμενος· δὲ δὲ καὶ ταῖς της (99) ἀφαρεῖσται τῆς κίνησίους αὐτοῖς, ἢν δὲ ἐμψυχοὶ κινοῦνται μόνην δὲ ἀποδείπνει τὴν ὑπὲν έισιν περιεχόντων ὑπὲρ ἀρχῆς συμβαλλονταί. Καὶ δὴ καὶ φρογί της γενομένην φαντασίαν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀστέρων ὡς κινούμενων πάθος εἶναι· τῆς τιμετέρας; Κύκεως (1) ἀδύνατούσης, καὶ ὑπερεπι στιομένης, διέθειαν δὲ οὐκ εἶναι· ὑπὲρ Πλάτωνος; ἀπὸ ταύτης τῆς φαντασίας τὴν ὑπὲρ τῆς κίνησίου πίστιν λαμβάνοντος, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ λόγου, τοῦ διδάσκοντος, ὃν ἀνάγκη τούτων ἔκστον, ζῶντα δια τοῦ φυγῆς ἔγοντα καὶ σῶμα, κινεῖσθαι τὴν ίδιαν κίνησιν (τὸ γάρ σῶμα, φὰ μὲν ἔξιθεν τὸ κινεῖσθαι, δέψυχον· φὰ δὲ

B (επερ κινεῖ, φέρεσθαι περικότος τοῦ τρόπου πόρων τοῖς ἀλλοι, καὶ κινεῖ συνεχῆς), διγονοῖς εἶναι, καὶ πάτησις ἀπηλλαγμένην δραστηρίαν ἔμπροσθε· εἰ γάρ μηδὲ ὑπὲρ τὴν φυγήν τῆς τῶν θυγατρῶν ζωῶν, ἀπὸ αὐτῶν παίσαντος, η περὶ τὸν θυγάτην γενομένη τοῦ οὐρανοῦ· οὖτες δὲ ἀναγκαῖον ἔξιοντος τοῖς μορφαῖς κατέγεντον αὐτὴν, ἀπόνοι καὶ ἀπτρον. Ηδὶ est. Neque vero id ipsum animo, qui sempierium illud manere cogat, jure tributari. Nec enim fieri profecto potest, si animus iste ritam, quae quidem ejusmodi sit, dolore vacuum habeat ac beatum. Necessare enim etiam est, ut motus, qui per vim fiat (si quidem, primo corpore ut aliter feratur, a natura ipsa cūmparato, mores illud tamen, assidueque mores) quiete oneri caret, omnique pridenti otio rarus sit: cum ut illa quidem, quae mortalium animalium anima concedunt, cessatione, hoc est corporis in somno relaxatione perficiatur: sed potius Ixionis cuiusdam aeterni et inviolabilis sati necessitate tenetur.

(1) Πάρος εἶναι τῆς ἡμέρας. δύνεται. Aristoteles lib. II De caelo, cap. 8: Η γάρ ήδης ἀποτελεσθεῖ παρχρᾶν, ἐλλοστασαί δὲ τὴν ἀσθέτεαν· ὅπερ αἰτοῖσιν καὶ τοῦ στίλβετον φαίνεσθαι τοὺς ἀστέρας τοῖς ἀνδρεμένους, τοὺς δὲ πλάνητας μὴ στίλβειν. Οἱ μὲν πλάνητες ἔγγυς εἰσιν· ωστε ἔρχεταις οὐσα πρὸς αὐτοὺς ἀφικεῖται· η δύνεις. Πρὸς δὲ τοὺς μόνους, κραδαίνεται διὰ τὸ μῆκος, ἀποτελεσθεῖ πόρων λιενῶν δὲ τρόμος αὐτῆς, ποιεῖ τοῦ διστρου δοκεῖν εἶναι τὴν κίνησιν οὐδέτερην γάρ διαφέρει, κινεῖν τὴν διεν.

ἴνθοθεν καὶ δὲ ταῦτοῦ, Ἐμψυχον· κινούμενον δὲ θεοῖς θνάτοις, τὴν καλλίστην κινεῖσθαι κίνησιν· καλλίστης δὲ οὐσίας τῆς ἐν κύκλῳ κινήσεως, ταύτης αὐτὸν κινεῖσθαι. Ήδὲ αἰσθησίς τὰ μὲν ἐπὶ τοῦ λόγου παρτυρότο διὰ τὸν ἀληθεύουσα, οὐδὲ μὴν εἰς τὴν παντὸς κινήσεως, ὡς μὲν οὐκ ἐν κύκλῳ τινὶ γίνεται, νικώμενος ὑπὸ τῆς ἔναργειας, οὐκ ἐσχετεῖται πλάτων· παρῆγε δὲ κάνταῦθα διαφορὰν αὐτῷ τὸ καλὸν τοῦτο εὑρῆμα τοῦ σώματος. Οὐ μὲν γάρ Πλάτων (2), διεθνῶν τεσσάρων σωμάτων, καὶ πάντων φύσει κινούμενων ἀπλῶν καὶ εὐθείαν κίνησιν, πυρὸς μὲν ἐπὶ τὸ ἕκτος, γῆς δὲ ἐπὶ τὸ μέσον, τῶν δὲ ἄλλων ἐπὶ τὰ μεταξὺ, τὴν ἐν κύκλῳ κίνησιν ἀπέδεικτη τῇ φυκῇ· δέ δὲ, ἥπερ δὲλφι (3) σώματος ἀλλή, οὐτως δὲ καὶ τὴν ἐν κύκλῳ, καθάπέρ σωματικῆν τινα, τῷ πέμπτῳ προσένειμε σώματι, πάντας ἑκάτων αὐτῶν ἔκπατήσας. Τοῖς μὲν γάρ ἐπὶ εὐθείας κινούμενος εἰς βαρύτητας καὶ κοινότητας τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως παρέχοντο δὲ πέμπτον σῶμα, μήτε βάρους μετέχον, μήτε κοινότητος, ἀκινήσιας μᾶλλον (4), ἀλλὰ οὐ (5) τῆς ἐν κύκλῳ κινήσεως αἰτίαν ἔχει. Εἰ γάρ τοις ἐπὶ εὐθείας (6) κινούμενοι οὐ τὸ σχῆμα τὴν αἰτίαν ἔχει τῆς κινήσεως, ἀλλ᾽ ἡ φυκὴ σῶμα διοικοῦν ἐν πυρῷ τεθεῖ ὅμοιοι τοῖς, οὓς ἔχει τῆς ἐπὶ τὸ κλίνων αἰτίαν, εἴτε ἐπὶ δεξιᾷ λωτοῦ, πρὸς τὸν τ' ἕδραν τε, εἴτε ἐπὶ ἀριστερά, εἴτε πρόσω, εἴτε ὄπιστοι. "Εἴ τοις μὲν δὲλποις σώμασιν, ἔξωθενται τῶν οἰκείων τόπων, παρέχει τὸ κινεῖσθαι πάλιν ἀριστερά τὸ πρός τούτους διαφορά· τῷ πέμπτῳ δὲ ἔκεινη (7), μηδέποτε ἔκβανται τῶν αὐτῶν τόπων, μένενται ἀν προσήκοι. Καὶ περὶ τῶν ἀλλῶν δὲ σωμάτων, ὑπεκαιρούμενοι τοῦ πέμπτου, φανεραὶ φύλονεκάννη Ἀριστοτέλης, μὴ τὰ αὐτὰ λέγειν Πλάτων: Ζητήσαντος γάρ Πλάτωνος (8) εἰ ξεῖται φύσει βαρὺ σῶμα, η κούφον· καὶ ἐπειδὴ τούτα κατὰ τὴν πρὸς τὸ άνω καὶ κάτω σχέσιν ἔραντο λέγεσθαι, σκεψαμένου εἴτε δοτὶ τὸ κάτω φύσει καὶ δῶ, αἴτια μή· καὶ ἀποδεκάντος ἀκριβῶν, δοτὶ κατὰ μὲν τὰς τῶν σωμάτων πρὸς τοὺς τόπους οἰκείωτη-

(2) Οὐ μέν γάρ Πλάτων. Cicero Tuscui. I, sect. 4, ex parte locum hunc eleganter illustrat.

(3) Ο δέ ἥπερ Διλφ. Aristoteles lib. I De caelo, cap. 2, toto, ubi ex propria circulari motus ratione, quinti corporis, cui naturalis motus illi sit, necessitatem ostendit.

(4) Αἰκινθοῖς μᾶλλον. Imo, quod gravitatis sit ac levitatis expers, inde tantum sequitur, uti ex sece nec sursum feratur, nec deorsum. Porro, cum idem coelum et globosa figura sit, et tamen non per se, at ὑπὸ τοῦ παραπτώματος εἶδος, moveatur, omnia in statu sunt, et circularem ei motum, et quietem ipsam, ex propriis naturae principiis convenire: motus convenient, quod eum τὸν ὑπὸ εἰλήνην generatio desideret: contentum etiam quietis, cum illa generatio perpetua esse non debeat. Alia est Aristotelis ratiocinatio, sed quae minus cum fidei principiis cohæret.

(5) Αἱλλ. οὐ. Pro ἡ, qui quidem idiotismos Thucydidis, inter alios, maxime proprius est.

(6) Εἰ γάρ τοις δέκας εἴδος, etc. Locus hic magnam patiuntur lectionum varietatem. Alter et ms. Regis, post αἰτίαν ἔχει, expungit εἰ γάρ, τυπος ita prosequitur, τὴν δέκας κινούμενης τὸ σχῆμα (sine οὐ) τ. α. ε. τ. κ. α. η. ρ. σῶμα οὐ μένον ἐν μέσῳ, etc.,

A animoque simili et corpore prædicta, suo quodam motu prōinde moveatur (corpus enim id omne, quod moveatur extrinsecus, inanimum est; quod vero intrinsecus ac seipso, animatum). Eadem porro, si moveatur, divina cum sit, nobilissimo quoque cieatur motu, qui cum aliis non sit, quam hic in orbem volubilis, hunc etiam omnino sortiatur. Sensus autem, verum hac in parte renuntians, ut illam rationis vocem testimonio confirmet suo; motionis tamen illius fidem per se non facit. At universi motum quod attinet, evidenter rei convictus Aristoteles, cum adversus Platonem in orbem eum fieri negare non posset, ex præclaro tamen novi corporis invento dissidiū occasionem arripuit. Plato enim, qui corpora tantum quatuor agnosceret, quae B suapte natura simplici rectoque motu cierentur, ita ut ignis extra, in medium terra feretur, cetera inter utrumque motus suos continentur: animo volubilitatem attribuerat. Aristoteles vero, uti motum aliis corporibus alium, ita quieto corpori volubilem, quasi corporeum aliquem assignavit. In quo pueriliter omniuo hallucinatus est. Nam qua recto cierunt motu, ea motionis sua principium gravitatem quaque suam aut levitatem habent; at quintum illud corpus, cum et gravitatis sit et levitatis expers, quietis habet in se potius, quam motus in orbem incitat principium. Si enim qua recto feruntur motu, in iis non jam figura, sed proprium cujusque momentum, genus illud efficit motionis: profecto corpus sui simile, similis alterius in medio collocatum, partem in ultimam inclinationis causam non habebit. **803** qua vel in dextram, australi versus atque solem, vel in sinistram, vel antrosum, vel retrorsum ferantur. Præterea ceteris quidem corporibus, quae suis expulsa locis fuerint, redditus in eadem justam alterius per se motus occasionem præbeat. Quinto autem illi, quod et suis nunquam regionibus exeat, satius utique foret conquiescere. Porro de ceteris etiam corporibus, quinto

cuicunque lectionis vitium per se paterit. Alter post, ἐν κύκλῳ κινήσεως, ita pergit: Τὴν δέκας κινούμενην τὸ σχῆμα τὴν αἰτίαν ἔχον τ. κ. α. η. ρ. σῶμα οὐ μένον ἐν μέσῳ τ. ο. τ. ο. ε. τη κύκλῳ, ἀλλὰ ἐν κύκλῳ περιτεθέν, ὅποιαν εἴτε ἐπὶ δεξιᾷ, εtc., ubi vix quidquam ὄγκος. Monstrat, denique hoc modo legi: κινήσεως τοῖς δέκας κινούμενοι τὸ σχῆμα, etc., τυπος πρὸ μέσου habet etiam οὐ μένον et post ἔξει, τη κύκλῳ, ἀλλὰ ἐν κύκλῳ περιτεθέν ὅποιαν τινί, οὐχ ἔχει τῆς επὶ τὸ κάτω. Ego vulgatam lectionem omnibus antepono: tantum moneo illud, διοικοῦν ἐν μέσῳ τεθεῖ ὅμοιοι τοῖς, dictum. Videri de globoso sideris corpore, quod globoso item caelo includitur: nisi malis pro ὅμοιοι τοῖς, reponere διοικοῦν. Quod sequitur, εἴτε ἐπὶ δεξιᾷ λωτοῦ, eastius videtur, si abesset λωτοῦ, nisi ad sidus et caelum referri placet. Porro facile Attico respondes, in motu circulari, τὴν κλίνων propriæ locum non habere.

(7) Τῷ πέμπτῳ δὲ ἔκεινη. At licet proprium quendam locum non querat caelum, dum moveatur, φύεται tamen, non vi illa moveatur, quod eum caeli motum universi ratio et incolimitas exigat.

(8) Ζητήσαντος γάρ Πλάτωνος. In Timo, pag. 540 A Ficim.

illo jum exempto, id palam agit Aristoteles, ne ea-
dem quæ Plato dicat. Cum enim Plato quesiisset,
num suapie natura, aut grave corpus esset aut
leve : tum, quod utraque denominatio ex quadam
sursum versus aut deorsum respectu ducta videtur,
essetne aliquid natura sua deorsum ac sur-
sum, an secus, expendisset : adeoque demonstra-
set accurate, pro corporum ipsorum cum suis qui-
busque locis coherentia, deorsum id in singulis vo-
cari, ad quod ipsa tendant; sursum contra, pere-
grinum et alienum illud unde revertantur; itaque
pro ejusmodi respectu grave simul ac leve partitus
esset : cumque ostendisset præterea, nec medium,
nec circumstans spatium, aut sursum in illis, aut
deorsum vocari posse : Aristoteles, ut sententias
Platonis omnes quovis modo abjecere statuit, hic
etiam adversatur, quodque ad medium tendat, grave, quod ad circumstans spatium feratur, leve appellare
cogit; adeoque locum illum qui in medio est, deorsum, qui vero circa, sursum esse docet. » *Hæc Atticus.* At de mundo mundique partibus, ac rerum coelestium natura, quantum ambo dissident, hac-
tenus. Ex illorum quidem tota hæc disputatio est. Nam Moyses et Hebraeorum oracula, nihil admodum
ista curavere : nec immerito : eum eorum studiosos nihil ad vitæ emendationem inde juvari posse
judicant.

CAPUT IX.

*Ejusdem adversus enimdem, cum Platone simul He-
braeorumque doctrina, in quaestione de animorum
immortalitate pugnantem.*

« Jam, inquit, de animo quid attinet dicere? Constat enim id certe, non apud eos modo qui philosophizant operam, sed etiam apud idio-
tas ferme omnes, immortaliter animum a Pla-
tone constitui, disputationes ab illo eam in rem
809 institui quamplurimas, omnique rationum
genere probatam hauc et confirmatam immortalitatem reliqui. Et vero cum in defendendo Platone,
tum præsternit hoc in ejus dogmate propugnando,
sectatorum ejus permagna fuit vehemens con-
tentio. Quippe hoc prope unum est, quo ejus insti-
tuti vis omnis et ratus maxime continetur. Nam et

(9) *Katὰ τὸν σωμάτων... οἰκειότητας.*
Prorsus ita Plato philosophatur; aut enim, pag. 540 D.
iul. : Tόδι γέ μήν εἰ τε διανοτέρω περὶ πάντων αὐ-
τῶν· ὡς ή μὲν πρὸς τὸ ἕγγενες οὔδε ἔκαστος οὐσία,
βαρὺ μὲν τὸ φερόμενον ποιεῖ τὸν δὲ τόπον, εἰς δὲ τὸ
ποιούμενον φέρεται, κάτω· τὸ δὲ ποιόντος ἔχοντα εἰς
ἔπειρα, θάτερα. Ita ex mente Platonis, eum ignis in
proprium sibi locum evolat, deorsum fertur; idem
cum terran versus per viam excutitur ac dejicitur,
sursum abripi dicendum est.

(10) Forte add. μὲν.

(11) *Mήτρες τὸ μέγον, εἰ.* Plato ibid. B. «Ο μὲν
γάρ μέσος ἐν αὐτῷ (κόδωμ) τόπος, οὗτος κάτω περι-
κλισ, οὗτος ἀνω, λέγεται δίκαιος· ἀλλ’ αὐτὸ, ἐν μέ-
σῳ· δὲ πάρει, οὗτος δὲ μέσος, οὗτος ἔγους διάφορον αὐ-
τοῦ μέρος ἔπειρον, θάτερον μᾶλλον πρὸς τὸ μέσον, ή
τι των καταντικρύ. Suppl.: ἀπὸ κοινοῦ, λέγεται δί-
καιος.

(12) *Ο δὲ δρυτιθησιν.* Aristoteles I. iv *De cœlo*,
haec ad finem usque persequitur, ac præsternit c. 4,
text. 4, Platonis de gravi levique doctrinam repre-
hendens. Τόδι γάρ, inquit, αἱ πάντες ἀπὸ τῶν
μέσου φέρεσθαι, τὰ δὲ αἱ πρὸς τὸ μέσον τούτων δὲ
τὸ μὲν αὐτὸ μέσου φερόμενον, δινω λέγω φέρεσθαι,
κάτω δὲ, τὸ πρὸς μέσον. Αποτος γάρ (Platonem in-
similium) οἱ μῆν νομίζειν εἶναι τι ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸ μὲν
ἀνω, τὸ δὲ κάτω, καθάπερ τινὲς ἀξιούσιν. Οὐ γάρ εἰ-

τα; (9) τὸ (10) κάτω λέγοτο ἔκαστος ἐψ' ὁ φέρεσθαι
δινω δὲ ἔκαστος τὸ ἀλλότριον, ἀψ' οὐδὲ ἀναγρωρίσιν,
καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἥχειν, καὶ τὸ βαρὺ, καὶ τὸ
κοῦφον διανείμαντος· καὶ πρὸς τοιν τὸποικίλαντος,
ὅτι μήτε τὸ μέσον (11), μήτε τὸ πάρει αὐτῶν, εἴ-
λογον δινω ή κάτω λέγεσθαι· ὁ δὲ δρυτιθησιν (12),
πανταχθέν καταβάλλον δεῖν ἥγουμενος τὰ ἔκεινον·
καὶ τὸ μὲν ἐπὶ τὸ μέσον φερόμενον βαρὺ λέγειν
βιάζεται, τὸ δὲ ἐπὶ τὸ πάρει κοῦφον· καὶ τὸ μὲν
τόπον τὸν ἐν μέσῳ κάτω φησι, τὸν δὲ πάρει δινω.
Ἄλλα περὶ μὲν κόδωμον, καὶ ἐξ ὅν οὔτος, καὶ τῶν
κατ' οὐρανὸν, τοσούντον ἀλλήλων ἀφεστήκαντον. Ταῦτα
μὲν οὖν οἰδεις. Μιωνῆς δὲ καὶ τὰ Ἐβραιῶν λόγια τού-
τον οὐδὲν πολυτραγμονι· καὶ εἰλέποις· ὅτι μηδὲ
πρὸς βίου κατόρθων τοις· περὶ ταῦτα ἀσχολουμέ-
νοι νοῦς λυτεστέλλειν ἐνομίσθη.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Θ.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, καὶ τὸ τοῖς περὶ¹
ἀδαραστας ψυχῆς διερεχθέτα τῷ Πλάτωνι καὶ
τοῖς Ἐβραιῶν λόγοις.

« Υπὲρ δὲ τῆς ψυχῆς τι καὶ λέγαιμεν δινω; Δῆλα
γάρ ταῦτα οὐ μόνον τοῖς φιλοσοφοῦσιν, ἀλλὰ δὴ
σχεδὸν καὶ τοῖς ιδιαίτας ἀπεστιν· ὅτι Πλατωνι μὲν
ἀδάναντον τὴν ψυχὴν ἀπολεῖται, καὶ πολλοὶ· ἵναρ
C τούτου λόγους ποιεῖται, ποικίλως καὶ παντοῖς ἀπο-
δεικνύειν, ὅτι ἔστιν ἀδάναντος ἡ ψυχὴ. Πολλὴ δὲ καὶ
τοῖς ἐπουσιασθει περὶ τὰ Πλάτωνος ἡ φιλοτιμία γέ-
γονε, συναγανιζομένος τῷ το δόγματι καὶ τῷ Πλά-
τωνι. Σχεδὸν γάρ τοι συνέχον τὴν πάλαι αἵρεσιν τάν-
δρος τοῦτον ἔστω. Ή τε γάρ τον τὴν θεικῶν δογμάτων
ὑπόθεσις ἐπηροισθεῖση τῇ τοι ψυχῇ ἀθανασίᾳ, τὸ
μέγα καὶ λαμπρὸν καὶ νεανικὸν τῆς ἀρετῆς διὰ τὸ

vai τὸ μὲν δινω, τὸ δὲ κάτω φασιν, εἰπερ πάντη διοιδεῖς
ἔστον καὶ πανταχθέν ἀντίστοις ἔσται πορευόμενος
ἔκαστος αὐτὸς αὐτῷ. Ήμεις δὲ τὸ τοῦ παντὸς κοχα-
τον, δινω λέγομεν, δι καὶ κατὰ τὴν θεῖον ἔστον δινω,
καὶ τῇ φύσει πρώτον. Ἐπειδὲ ἔστι τοις οὐρανοῦ
ἔσχατον, καὶ μέσον, δῆλον δι τοσα καὶ δινω, καὶ
κατατερπνόν. Ηντε ίλλε. Ubi obiter observandum, quod ait,
ἐν τῷ οὐρανῷ esse τὸ μὲν δινω, τὸ δὲ κάτω, id non
ita de cœlo ipso accipiendū videri, quasi partes
in eo superiores inferioresque distinguita: sed potius,
quod δινω dicitur, id ex coelesti regione peten-
dū esse; quod autem κάτω, ad eam pertinere quæ
infra cœlum ad medium subsideat. Itemque quod
addit, εἰπετ το οὐρανοῦ ἔσχατον καὶ μέσον, non par-
tēti in cœlo extreman aliam, aliam vero medium
indicare: sed ita explicitandum esse, ut habita ratione cœli, aliquid in universo extreum statuatur,
hoc est cœlum ipsum, aut concava ejus superficies,
quod paulo ante τὸ τοῦ παντὸς ἔσχατον elarius dixerat:
aliiquid item medium, hoc est terra, circa quam
idem cœlum perpetua conversione volatur. Sic
enim ipse concludit, Ἀπλῶς μὲν οὖν κοῦφον λέγομεν,
τὸ δινω φερόμενον, καὶ πρὸς το έσχατον βαρὺ
δὲ, τὸ ἀπλῶ κάτω, καὶ πρὸς τὸ μέσον. Quæ sunt
verissima. Plutarchi. *De oraculor. defecit.* p. 424 D,
parum feliciter horum in refutatione versatur.

τῆς ψυχῆς θείον σύντα τοῦ δυνηθεῖστος· τά τε τῆς φύ-
σεως πράγματα πάντα, κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς διοικη-
σιν. Εὐχε τὸ καλῶς διοικεῖσθαι δύνασθαι. Ψυχὴ γάρ
πάντα, φησι, παντὸς ἀπομελεῖται τοῦ ἀμύχου· πάντα
δὲ οὐρανὸν περιτοιεῖ δίλοι· ἐν δὲλλος εἰδεῖσι γνω-
μένην. Ἀλλὰ μήν καὶ τὰ τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς
σοφίας, καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀνήπτια
τῷ Πλάτωνι. Πέπται γάρ αἱ μαθήσεις ἀναμνήσεις (15).
καὶ οὐδὲ δέλλος οἰσται δύνασθαι καὶ ζῆται-
σιν καὶ μάθησιν, ἐξ ὧν ἐπιστήμη γίνεται. Εἰ δὲ μή
ἔστιν ἡ ψυχὴ ἀθανάτος, οὐδὲν ἀνάμνησις· εἰ δὲ μή
τοῦτο, οὐδὲ μάθησις. Πάντων οὖν τοῦ Πλάτωνος
δογμάτων ἀτεχνῶν ἔξηρτημένων, καὶ ἐγκρεμάμνων
τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν θεότητος· τε καὶ διαναστασία, δ
μή συγχωρῶν τοῦτο, τὴν πάσαν ἀντέτρεπε φιλοσο-
φίαν Πλάτωνος. Τίς οὖν ἔστιν δὲ πρώτος ἄγχειριστας
ἀντιτάξασθαι ἀποδεῖξις, καὶ τὴν ψυχὴν ἀφειδέσθαι
τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς δὲλλῆς πάσης δυνάμεως; Τίς
δὲ τερρος ἡ δὲ Ἀριστοτέλης; Τῶν μὲν γάρ δέλλων οἱ
μὲν ἀποδιδιμένιν συνεχρήσαντο δὲ, εἰ μή καὶ τοῦτο,
δύναμιν γε ἐν τῷ σώματα καὶ κίνησί τινα, καὶ ἔργα
καὶ πράξεις ἀποδείπνων τῇ ψυχῇ· δὲ δὲ, δισφερ Πλάτων
ἀποδέμνων τὸ τῆς ψυχῆς πρᾶγμα, ἀρχὴν γενέσεως,
καὶ θεοῦ πατέρευμα, καὶ τὸν ἀπάντων προστάτην ἀπο-
φηνάμενος, τὸ σῶμα δὲ (16) ἐρικολεκτησεῖς καθελεῖν καὶ
ἀπιμάσαι καὶ μικροῦ δελν μηδὲν ἀποψῆναι τὴν ψυχὴν.
Οὗτος γάρ πνεῦμα (15), οὗτος τοῦρ, οὗτος διώς σῶμα, δὲλλ
οὐδὲ ἀπάντων, οἷον εἴναι τε ἐψήσαντο καὶ κινεῖσθαι·
δὲλλος δέσσοντες ἐπὶ τοῦ σώματος· ἀλλὰντον, καὶ ως εἰ-
πεῖν, ἀψυχον. Οἶον γάρ τόδε ἐπιλημαζεν, ἡ καὶ ἀπ-
ηγνακάθη, ὡς καὶ τὰς πρωτοτρογίας κινήσεις (16)
ἀφειδέσθαι τῆς ψυχῆς, τὸ βουλεύσασθαι, τὸ διανοῦθ-
ναι, τὸ προσδοκῆσαι, τὸ μηνυμεῖναι, τὸ λογίσασθαι·
Οὐ γάρ ψυχῆς ταῦτα ἔστι τὰ κινήματα, δὲ τῆς φύσεως
φησι γραμματεύς. Πάνω γοὺν οὐδὲς ἔστι πιστός, ὡς
συντάξει τι περ τῶν ἑκτέος, δὲ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς τοσοῦτον
δημαρτητόν, ὡς μηδὲ δύνανται παρακολου-
θεῖν. Οὐ γάρ ἡ ψυχὴ, φησιν, δὲλλὸς δὲ ἀνθρώπος ἔστιν
δι τούτων ἔκστοτος ἐνεργῶν· ἡ ψυχὴ δὲ ἀλητηρός.
Τούτῳ τοιχαροῦν ἀπόμενος Δικαίαρχος (17), καὶ κατ-

A seges illa complexioque moralium preceptionum, animi est immortalitatem secuta, quod excellentiam dignitatemque suam, adeoque generosum illum ardorem impetuque suum tueri ac retinere virtus, proper hanc animi divinitatem posset: et naturæ res omnes pro animorum administratione præclare ordinantur. Animus enim omnis, inquit, omnis inanimati curam suscipit: idemque celum omne versat ac regit, speciem in aliis aliam atque alienam induens. Quin etiam quidquid scientia ac sapientia proprium est, id totum cum animi immortalitate Plato connexuit. Omnis enim doctrina perceptio recordatio quædam est: nec aliter inquisitionis ac disciplina, qua ex utraque scientia nascitur, ratione defendi posse arbitratur. Atqui si non est animus immortalis, recordatio quoque nulla est; quam si sustuleris, disciplinam proinde nullam relinquis. Cum igitur dogmata Platonis universa ex animi divinitate et immortalitate apta vere ac suspensa sint, qui hanc utramque repudiet, is philosophiam Platonis omnem funditus evertat necesse est. Quis ergo primus omnium Platonicis demonstrationibus repugnare aggressus est, atque animum immortalitatem simul ac facultate omni spoliare? Quis autem alius præter Aristotelem? Nam ex aliis quidem, partim eum aliquandiu permanere concedunt, partim, si minus hoc probant, vim certe aliquam et motionem in corpore cum propriis quibusdam functionibus animo relinquunt. Aristoteles autem, quo magnificientius animum Plato celebraverat, cum illum et ortus principium, Deique institutionem appellaret, hoc egit contra vobementius, ut eundem abjeceret ac dedecoraret, inio vero nihil propemodum esse ostenderet. Enimvero neque spiritum illum esse, neque ignem, neque omnino corporis, ino nec etiam incorporeum, sic quidem ut ipse sit ac moveatur ex se: quod ipsum nec ei concedit, ut est in corpore: prorsus ut immobilis ille sit, atque ut ita dicam, inauimus. Cujusmodi enim illud est, ut primarios etiam in agendo motus animo vel au-

(15) *Μαθήσεις ἀναγνήσεις.* Vide Platonem in *Phædron*, pag. 382 et seq., pro hujus erroris de-
fensione longius quam per esset acrisusque pugnan-
tem.

(16) *Τὸ σῶμα δὲ.* Ηας si retines, sententiam funditus omnem evertis, ut mediocriter attendenti patet. At τοσοῦτον, vel τόσην δέ, et sensum implet, et superiori διστηρ optime respondet.

(15) Οὗτος γάρ πεντάμενος, etc. Lege Aristotelem, lib. i *De anima*, cap. 2 et seq. ad libri calcem.

(16) *Πρωτοτρογίας κινήσεις.* Plato lib. x *De le-
git.* Αγει μὲν δὴ ψυχὴ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν, καὶ τὴν, καὶ θάλασσαν, ταῖς αὐτῆς κινήσεσιν, αἵς ὀνόμα-
τά ἔστι, βούλεσθαι, σκοτεῖσθαι, ἀπομελεῖσθαι, βού-
λεύσασθαι, δοξάσειν, ὅρως, ἐμψυχών, χαρουσσαν,
λυστρουμένην, θερψόσαν, φοβουμένην, μασσούσαν,
στέρουσαν καὶ πάταξι, δοσα τοιντούς γεγγενές, τὴν
πρωτοτρογίαν κινήσεις, τὰς δευτεροτρογίας αἱ παρα-
λημδάνουσαι κινήσεις σωμάτων. ἀγοντα πάντα τις
αὐτην, καὶ φύσιν, καὶ διάκρισιν, καὶ σύγχρονην, etc.
Aristoteles autem lib. i *De anima*, cap. 5, vel 4, ut
in aliis editionibus functiones istas toti potius ho-
mini, quam animo nisi tribuendas existimat, Τὸ δὲ

B λέγειν, inquit, ὁργίζεσθαι τὴν ψυχὴν, δημοιον κατὰ τὶς λέγοι, τὴν ψυχὴν ὑψαλεῖν, ἡ οἰκοδομεῖν. Βέλτιον γάρ λαος, μή λέγειν τὴν ψυχὴν ἔλεγεν, ἡ μανδάνειν, ἡ διανοεῖσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀνθρώπον τῇ ψυχῇ. Οὐας doc-
trina vera est, nec, opinor, a Platone ipso negata,
quemadmodum alias idem Aristoteles vere animum
seu mentem intelligere pronuntiat, ut lib. iii *De
anima*, cap. 5. Δέ τοι καλούμενος τῆς ψυχῆς νοῦ-
λέγει δὲ νοῦν, ὃ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχὴ.

(17) *Δικαίαρχος.* Hopperus Aristotelem hic δι-
καίαρχον, *justitiae principem*, dici arbitratur est.
Diæsarachus iste philosophus erat ex Messana Sici-
lie urbe, Ἀριστοτέλους ἀκανθήτης. ut scribit Suidas.
De hoc multa passim Tullius, ut *Tuscul.* i, sect. 2t: *Dicæarchus autem, inquit, in eo sermone, quem Corinthis habitum tribus libris exponit, primo libro mul-
tos loquenter facit: duobus Pherecratei quendam Pithianum senem, quem ait Deucalione ortum, disser-
tentem inducit; nihil esse omnino animum, et hoc esse totum nomen inane, frustraque animalia et ani-
mantales appellari. Et sect. 7t: Accerine autem, in-
quit, deliciae mox Dicæarchus contra hanc immor-
talitatem discernit. Is enim tres libros scripsit, qui*

deat, vel cogatur adimere, deliberationem, cogitationem, opinationem, recordationem, ratiocinationem ! **§10** Animi quippe motus isti non sunt, inquit noster hic natura scriba. Dignus videlicet, quem externis de rebus aliquid percepisse credamus, qui tantum ab animo ipse suo aberravit, ut ne propriam quidem ejus esse cogitationem assequi potuerit. Nec enim animus, inquit, sed homo potius efficit hæc omnia : animus vero manet immobilis. Itaque hunc secutus postea Diocæarchus, id quod ex a doctrina consequens erat optime cum videret, totam animi naturam funditus sustulit. Nam constat illud quidem, esse aliquid animum, quod cerni per se non possit : quo sit, ut saltem propter nullam sensum operationem, animum esse dare debeamus. At vero delitescentis animi motiones, eo compellere nos videntur, ut aliquid ipsum esse factetur. Nemo enim fere est qui hæc animi propria non esse intelligat, deliberare, considerare, et quo-cunque modo cogitare. Nam dum et corpus, et corporis facultates videmus, simulque genus illud functionum corporis esse non posse concludimus ; aliud continuo quidpiam, quod per se delibetur, in nobis esse, atque illud ipsum animum esse concedimus. Unde enim, si non inde, aliquid unquam de animo ereditimus ? Si quis igitur ista, quibus maxime proditur animus, eidem eripiens, alii cvidam rei tribuerit, is profecte, nec ullum, unde animus esse deprehendatur, vestigium, nec ubi usus animi aliquis esse possit, omnino quidquam relinquet. Quid igitur opis, qui animum immortalem esse defendet, ab eo qui animum ipsum interimat, expectare possit ? aut qui modi ejus, quo per se illum moveri dicimus, ab iis doctrina ultra speretur, qui nullum prorsus ei motum concedant ? Esto, dicat aliquis : at certe mentis immortalitatem quod attinet, Aristoteles cum Platone consentit. Is enim, ut non omnem animum immortalem esse velit, mentem quidem et divinam esse, et corruptionis experientem fatetur. Ergo, quæ mentis hujus essentia sit, quæ natura, unde vel ducat originem, vel hominibus inseratur, quo denique rursus avoleat, idem ipse noverit : si tamen eorum omnino quæ de mente disputat, quidquam intelligit, ac non potius orationis obscuritate suam hac in re dubitationem dissimulans, ansam reprehensionis evitat, ac sepiarum more, tenebris sese, quo difficilis capiatur, involvit. Quanguam hic etiam penitus a Platone dissentit. Is enim mentem negat seorsum ab animo posse consistere ; Aristoteles contra mentem ab animo sejungit ac separat. **§11** Deinde, immortalitatem Plato, quod aliter fieri non posse videat, conjunctæ cum animo menti attribuit, qua solam hanc Aristoteles ab animoque disjunctam frui arbitratur. Postremo, migrare animum ex corpore, quod ita Platonis visum esset, probare non potuit : mentem idem ab animo, quoniam id Plato fieri non posse sentiebat, vel invitam abstractum. Itac Atticus. Quibus libenter quæ sequuntur totidem verbis ex Plotino subjugam.

CAPUT X.

Ex secundo Plotini De animorum immortalitate libro, adversus Aristotelem, qui animum entelechiam esse defendit.

« Entelechia, inquit, de animo quemadmodum Lesbaci rocamur, quod Mitlenis sermo habetur, in quibus nulli officere animos esse mortales. Hujus etiam apud Plutarchum, Athenæum, et alios, crebra

A ἀκλησθεὶς ἵκανος ὡν θεωρεῖς, ἀνήρχεται τὴν διηνὸν ὑπόστασιν τῆς ψυχῆς. "Οὐτὶ μὲν ἦρ ἀδράτον τι καὶ ἀράνες ἔστιν ἡ ψυχὴ, δῆλον· ὅποιοι δὲν διὰ τοῦ ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐνέργεταν δοῦλοι εἶναι ψυχὴν· αἱ δὲ κινήσεις αὐτῆς ἀρανοῦς οὖστις, ἀνερχάσθεν ἡμᾶς δοκούσιν εἶναι τὶ τὴν ψυχὴν δημολογεῖν. Ταῦτα γάρ δῆλα τις συνέναι δοκεῖ τῆς ψυχῆς ὄντα, τὸ βουλεύεσθαι, καὶ σκοπεύεσθαι, καὶ καθ' ὃ δῆποτε τρόπον διανοεῖσθαι. "Οταν γάρ ίδωμεν τὸ σώμα, καὶ τὰς τούτου δυνάμεις, καὶ ἐνθυμηθῶμεν δὲ τὰς τοιάντας ἀνεργειας, ὡς οὐ σώματος οὖστις, δίδομεν εἶναι τὶ ἐν τοῖς ἔτερον τὸ βουλεύμαντον· τοῦτο δὲ εἶναι τὴν ψυχὴν. Ἐπει τόπεν ἀλλαγέθεν ἐπιστεύσαμεν ὑπὲρ ψυχῆς; "Αν οὖν τις ἔξ ὧν μάλιστα ψυχὴ φαντασται, ταῦτα ἀφελέμενος ἔτερψ τινι προσάριτη πράγματι, οὗτος δὲν οὖσα ἐμφανεῖται καταλέσσονται, οὐτε δι τὸ χρῆστιμος ἄν εἶναι δοκοί. Τις οὖν ἡ βοήθεια τῷ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι θεῖοι παρὰ τοῦ τὴν ψυχὴν ἀποκτινούντος; Τις δὲὶ διδασκαλία τοῦ τρόπου τῆς κινήσεως, καθ' ὃν αὐτοκίνητος αὐτῆς φαμεν, παρὰ τοῦ μηδὲ τὸ παράπαν αὐτῇ κίνησιν νεμόντων; Νοιδιλλά κατὰ γὰρ τὴν ἀθανασίαν τοῦ νοῦ φέσαις τις ἀν αὐτὸν κοινωνεῖν Πλάτων. Καὶ γάρ εἰ μὴ πάσσον βούλεται τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι, τὸν γε νοῦν δημολογεῖται δεῖν τε καὶ ἀφθαρτον εἶναι. Τις μὲν οὖν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν δὲ νοῦν, δὲν ὁν, καὶ πόθεν ἀπεισχρημάνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ποὺ πάλιν ἀπαλλαγέσθαι, αὐτὸς ἀν εἰσεῖται τοῦ νοῦ· εἰ γέ τι συνήργειν ὁ λέγει περὶ τοῦ νοῦ, καὶ μὴ δι πορον τοῦ πράγματος τῷ διασφελεῖ τοῦ λόγου περιστελλων, ἔξισταται τὸν Εἰλεγχον, ὥσπερ αἱ σητεῖαι τὸ διυθῆσαντο ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ ποριζόμενος. Πάντως δὲ καὶ ἐν τούτοις διαφέρεται Πλάτων. Οὐ μὲν γάρ φασι νοῦν δινειν ψυχῆς ἀδύνατον εἶναι συντίστασθαι· δὲ δὲ χωρίεσσι τῆς ψυχῆς τὸν νοῦν. Καὶ τὸ τῆς ἀθανασίας δὲ μὲν μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτῷ διδάσσονται, ὡς ἀλλως οὐκ ἀνδεχόμενον· δὲ δὲ φροντιστεῖν μάρτυρεις διερμένων τῆς ψυχῆς τούτο περιγένεσθαι. Καὶ τὴν μὲν ψυχὴν τοῦ σώματος οὐκ ἔχεισθαι ἐκβαίνειν, διτὶ Πλάτων τοῦτο ἡρεστικόν δὲ νοῦν ἀπορήγνυσθαι τῆς ψυχῆς ἡγάκασεν, διτὶ ἀδύνατον ἔγνω Πλάτων τὸ ταῦτα. Ταῦτα μὲν δὲ Ἀττικός καὶ τὰ Πλωτίνου τόνδι ἔχοντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Πλωτίνου, ἐκ τοῦ Περὶ ἀθανασίας ψυχῆς δευτέρου, πρὸς Ἀριστοτέλην ἐπειλέχεσθαι τὴν ψυχὴν φέσαται εἰται.

« Τὸ δὲ τῆς ἐντελεχείας (18) δέδη τις ἐπισκέπτειντο

(18) Τὸ δὲ τῆς ἐντελεχείας. Locum hunc Plotini existare non puto. Mihi quidem libri tantum secundi

φαῖτο, πῶς περὶ ψυχῆς λέγεται. Τὴν ψυχὴν φασιν ἐν τῷ συνθέτῳ εἴδον τάξιν ὡς πρὸς ὥλη τὸ σῶμα ἐμψύχον ἔχειν, σώματος δὲ οὐ παντὸς εἴδος, οὐδὲ ἡ σῶμα, διλλὰ φυσικοῦ, ὄργανικοῦ, θυνάμεις ζωῆς ἔχοντος. Εἰ μὲν δὲν ἡ παραβολήται, ὑπολοτα, ὡς πορφῆ ἀνδριάντος πρὸς χαλκόν καὶ διαιρουμένου τοῦ σώματος συμμερίζεσθαι (19) τὴν ψυχὴν, καὶ ἀποκοπούμενού τινὸς μέρους, μετὰ τοῦ ἀποκοπέντος ψυχῆς μέρους εἶναι, τὴν τε ἐν τοῖς ὅπνις ἀναχώρησον μὴ γίνεσθαι, εἰπερ δεῖ προσφατὴν ἐντελέχειαν, ὡς ἔστιν, εἶναι τὸ δὲ ἀληθὲς, μηδὲ ὅπνον γίνεσθαι. Καὶ μήν ἐντελεχείας οὖσας, οὐδὲ ἐναντίων λόγου πρὸς ἐπιθυμίας δὲν δε καὶ ταῦτα δὲν ὅπου ποπονθεῖν τὸ πᾶν, οὐ διαφωνοῦν ἀστυν. Αἰσθήσεις δὲ μόνον δυνατὸν λίστα γίνεσθαι, τὰς δὲ νοήσεις ἀδύνατον. Διὸ καὶ αὐτοὶ διλῆν ψυχὴν τὸν νοῦν εἰσάγουσιν, διὸ ἀδύνατον τίθενται. Τὴν οὖν λογικούμεντην ψυχὴν διλῶς ἐντελέχειαν ἡ τούτον τὸν τρόπον ἀνάγκη εἶναι, εἰ δεῖ τῷ δύναμιτοι τούτῳ χρῆσθαι. Οὐδὲ ἡ αἰσθήσική, εἰπερ καὶ αὐτὴ τῶν αἰσθητῶν ἀπόντων τοὺς τύπους ἔχει, αὐτοὺς οὐ μετὰ τοῦ σώματος διὰ ἔξει: εἰ δὲ μή, οὕτως ἐνέσονται ὡς μορφαὶ καὶ εἰκόνες· ἀλλὰ δύνατον διλῶς δέγεσθαι, εἰ οὕτως ἐνέσονται. Οὐκ δρός οὖσας ἀγώριστος ἐντελέχεια. Καὶ μήτι οὐδὲ τὸ ἐπιθυμοῦν, μή στιλων, μηδὲ ποτῶν, ἀλλὰ διλῶν παρὰ τὰ τοῦ σώματος, οὐδὲ αὐτὸν ἀχώριστος ἐντελέχεια. Λατεῖν δὲ τὸ φυτικὸν ἐν εἰ. ὁ ἀμφισθήτηρος ἀν δόξειν ἔχειν, μήποτε τούτον τὸν τρόπον ἐντελέχεια ἀγώριστος ἡ. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο φανεῖται οὕτως ἔχον. Εἰ γάρ ἡ ἀρχὴ παντὸς φυτοῦ ἡ τὴν φίλαν, καὶ κάτω (20) ἐν πολλοῖς τῶν φυτῶν, ἡ ψυχὴ δηλοντὶ ἀπολιπούσα τὰ διλού μέρη, εἰς τὸν τι συνεστάλη ὅντα δῆν ἐν τῷ δόψῃ ὡς ἀγώριστος ἐντελέχεια. Καὶ γάρ αὐτὸς, πρὶν αἰσθητηναι τὸ φυτόν, ἐν τῷ δέλτῳ δηκυρ. Εἰ οὖν καὶ εἰς δόψην ἔργεται ἐκ μειονὸς φυτοῦ, καὶ ἐξ δόψην ἐπὶ πάν, τὸ καλύτερον καὶ διώς χωρίσκεται; Πλόσ δὲν, καὶ ἀμέρης οὖσα, μεριστοῦ τοῦ σώματος ἐντελέχεια γένοντο μεριστῇ; Ἡ τε αὐτὴ ψυχὴ δὲν διλού ζώου ἀλλο γίνεται· πῶς οὖν ἡ τοῦ προτέρου τοῦ ἐρεψῆς ἀν γένοιτο, εἰ δῆν ἐντελέχεια ἔντος; Φαίνεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν μεταβολῶντων ζώων εἰς διλλὰ ζῶα. Οὐκ δρός τῷ εἴδος εἶναι τίνος, τὸ εἶναι δέ τοι πάρα τὸ σώματος διδύσθει, τὸ εἶναι λαρμάνουσα, ἀλλ' οὖσα πρήτη καὶ τοῦδε γενέσθεισα οἰον ζώου (21) τὸ τὸ σώμα τὴν ψυχὴν γεννήσει. Τίς οὖν οὐσία αὐτῆς; Εἰ δὲ (22) μήτε οὐσία, μήτε πάθος σώματος, πράξεις δὲ καὶ τολήσις, καὶ πολλὰ καὶ ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξ αὐτῆς οὐσία παρὰ τὰ σώματα οὖσα, ποιά τές ἔστιν; Ἡ

A usurpetur, sic habet. Animū aiunt, cum animato corpore, veluti cum materia comparatum, in composite forme rationem habere. Corpus autem accipiunt, non quodlibet, aut quatenus corpus ipsum est, sed naturale, organicum, et potestate vivens. Si ejus ergo similiis est, quocum ipse confertur, eoque se modo habet, quo statutæ forma cum ære comparata, sequitur omnino, ubi corpus dividitur, animi simul divisionem fieri; ac resecta parte corporis, cum ea pariter animi partem esse aliquam: adeoque nec in somnis secessionem ipsius ullam contingere: cum entelechiam illam cum eo cujus propria est, ab ortu complexam esse oportet: imo vero somnum re ipsa nullum existere concludit. Deinde si entelechia ratio probabitur, nulla jam rationis cum cupiditatibus luctatio relinquetur, sed uno prorsus eodemque sensu totum ipsum affectuer, ne a semetipso dissidat. Præterea, sensus fortasse tantum, non item intelligentie functiones obiri poterunt. Quocirca, aliud insuper animum, hoc est meum, introducunt, quam immortalem esse confirmant. Alius ergo modus, quam qui ab istis explicatur, necessario afferendus erit, quo animus ratiocinandi facultate præditus, entelechia dicatur, si hoc vocabulum retineri placet. Quin etiam anima illa, quæ sentiunt principium est, quæque rerum sensibus perceptarum easdem, licet absentium, formas conservat ipsa quoque, eas sine corpore conservare non poterit. Hoc autem si dabitur, ex proinde figurarum imagiunumque more in anima residebunt: atqui si hoc inessent modo, non aliter utique recipi ab ea possent. Ut ergo sit entelechia, non ejusmodi tamen est, quæ separari non possit. **§12** Ex quo etiam efficitur, ut vel ipsa, non jam esculeatorum ac poculentorum, sed eorum etiam quæ sunt extra corpus, appetentia, id genus entelechia esse non possit. Ea superest anima, quæ crescat vī tribuit, qua de fortassis jure dubitet, num hæc ipsi entelechia ratio convenire possit. Verum, ue illi quidem. Nam si planta omnis principium in radice versatur, parteque duntaxat inferiori, quæ a radice proprius absit, ut multis in plantis evenire solet, crescente, animaristicæ ceteris unam in aliquam sese colligit; talis ergo tota in planta non erat, qualis entelechia, quæ separari uou possit. Adde hanc animam in planta, priusquam augeatur, mole jam tum perexigua contineri. Si ergo et majori ex planta, iu angustum aliquid contrahitur, et angustiori ex spatio, totum in corpus diffunditur; quid vetat, quomodo

Ennead. iv principium occurrit, ubi verbo uno entelechiam perstringit. Nam de animæ immortalitate, non duos, sed unum duntaxat librum ab eo scriptum esse reperio, qui septimus est ejusdem *Ennead.* iv. In quo tamen de entelechia μηδὲ γρ. Porro vitrea sunt haec Plotini argumenta, quibus Aristotelicanam entelechiam oppugnat.

(19) Forte add. &f.

(20) Καὶ κάτω. Alt. ms. legit καὶ τὰ κάτω, quod

mibi magis probatur; velim tamen post κάτω virgulam adhiberi, et particulam ὡς ante ἀν πολλοῖς inseri, hoc modo, τὰ κάτω, ὡς ἐν πολλοῖς.

(21) Γερέσθαι, οἰον ζώον, etc. Totum hunc iocundum sic distinguendum, ac legendum existimo, γενέσθαι, οἰον ζώου, οὐ τὸ σώμα τὴν ψυχὴν ἀν γεννήσῃ, eo sensu quem expressum.

(22) Εἰ δέ. Vel δέ pro γάρ usurpatum, vel in γάρ παντανδυτον videtur.

eadem omnino separetur? Jam, quomodo tandem, A δῖον δτ: ἦν (23) φαρμ. δντως οὐσιαν εἶναι; Τδ μὲν γάρ γένεσις, δλλ' οὐκ οὐσία, πᾶν τδ σωματικὸν εἶναι λέγοντες· ἐν, γνώμενον καὶ ἀπολλύμενον, δντως δι οὐδέποτε δν, μεταλήψει δὲ τοῦ δντος σωζόμενον, καθόντον δι αὐτοῦ μεταλαβεῖν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ Πλατωνίου διῆλθομεν, συνιδεῖν οὐκ ἀποτον καὶ τὰ Πορφύριον τοῖς πρὸς Βότιθον Περὶ ψυχῆς εἰρημένα.

CAPITULUM XL.

De eodem, ex Porphyrii ad Boethium opere
De animo.

« Jam, inquit, adversus eum, qui entelechiam animum vocat, itaque immobilem esse vult, ut tamen alia moveat : **813** disputandum in primis, unde afflatus ille animalis, cum ipse quidem eorum que videt, queque loquitur, nihil intelligit, et tamen animus non id quod adest, quodque praesens est, sed quod futurum intuetur, et pro illius ratione ac natura commovetur. Deinde in ipsa constitutione animalis, unde tandem ejusdem animi consilia, disquisitiones, voluntates, que profecto momenta quedam animi sunt, non corporis. » Quibus deinceps ita subjungit : « Animus autem vel gravitati, vel corporis quibusdam et immobiliibus, uniusque forma qualitatibus similem facere, pro quibus aut movetur quod illic subiectum est, auctale quid efficitur; hominis esset, aut sponte aut praeter voluntatem ab animi dignitate prorsus aberrantis, nec videntis ullo modo, animi praesentia vivum fieri corpus animalis, ut ignis praesentia, vicina in aqua per seipsam frigida, calor excitat, et aer qui absque solis lumine obscurus maneat, ejusdem ortu collustratur. Atqui nec aquae calor, ignis calor est, aut ipsem ignis; nec aeris lux, ingenium soli lumen. Ita corporis animatio, que cum gravitate quadam et corporeis qualitate confertur, animus ille non est, qui collocatus in corpore, vitali ei quedam suape vi spiritum infundit. » Idemque postea : « Quae de animo dicuntur ab aliis, ea nos certe quidem pudore suffindunt. Quem enim definitionis ejus non pudeat, per quam animus corporis naturalis et organici entelechia constitutur? Cui non ejus indignitas plena videatur oratio, qui eo vel spiritum, vel spiritalem ignem contineri doceat, qui circumstantis aeris

(23) Ὄτι τὴν. Reponendum arbitror, δὲ τὸ θν. Apud philosophos enim, τὸ τὸ θν εἶναι, frequentissimum est, ἀντὶ τῆς οὐσίας, κατὰ τῆς ψύχης.

Α δῆλον δι: Ἡν (23) φαμεν δυτικὰς οὐσίαν εἶναι; Τό μὲν γάρ γένεσις, ἀλλ' οὐκ οὐσία, πᾶν τὸ σωματικὸν εἶναι λέγοις· ἐν, γενέμενον καὶ ἀπολήμενον, δυτικὰς δὲ οὐδέποτε δύν, μεταλήψεις δὲ τοῦ δυτικοῦ σωμάτου, καθόδον δὲ αὐτοῦ μεταλαμβάνον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ Πλωτίνου διεξήθομεν, συνιδεῖν οὐκ ἀποτον καὶ τὰ Πορφυρίῳ ἐν τοῖς πρὸς Βόρβον Περὶ ψυχῆς εἰρημένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

*Πορφυρίου περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν αἱρέσεων
Περὶ Φυχῆς.*

· Πρὸς δὲ τὴν ἐντελέχειαν (24) τὴν φυῆν εἰπόντα, καὶ ἀνήντον παντελῶς οὐσαν κινεῖν ὑπειλέφοντα, ἥτετον πάθεν οἱ ἐνθουσιασμοὶ τοῦ ζόνου, μηδὲν μὲν ἔνινέστος ὁν ὅρῃ τε καὶ λέγει, τῆς δὲ φυῆς καὶ τοῦ μέλλον καὶ μὴ ἔνεστος βίεποντος, καὶ κατὰ ταῦτα κινουμένην. Πόθεν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ζόνου συστάσεως, αἱ τῆς τοῦ ζόνου φυῆς βουλαὶ τε, καὶ σκέψεις, καὶ θελήσεις ροταὶ οὖσαι τῆς φυῆς, καὶ οὐ τοῦ σώματος; Εἰ δὲ ἔξι, ἐπιλέγει: « Τὸ δὲ βαρύτητα πεπικάζειν τὴν φυῆν, ἡ ποιήστης μονοιδέας καὶ ἀνήντος σωματικαῖς, καθ' ἓς η̄ κινεῖται, ἡ ποιὲν ἔστι τὸ ὑποκείμενον, ἐκπεπικάζοτας ἣν μηδὲν ἔχοντος η̄ ἀνκοντὸς τῆς φυετῆς ἀξίας· καὶ οὐδαμῶς καθειρακότος, ὡς παρουσιὰ μὲν τῆς φυῆς ζωτικὸν γέγονε τὸ τοῦ ζόνου σώμα, ὡς πυρὸς παρουσιὰ θερμὸν τὸ παρακείμενον ὑδωρ, φυχρὸν δὲ καθ' ἑαυτόν· καὶ ἥλιος ἀνατολή πεφύσασται γε ὁ ἄτηρ, εκποιήσ- έντος τῆς τούτου ἐκλάμψεως. Ἀλλ᾽ οὔτε η̄ θερμότης τοῦ ὑδάτος ή̄ θερμότης ἣν τοῦ πυρὸς, οὔτε τὸ πῦρ, οὔτε τὸ ἀέριον φῶς τὸ σύμφυτον τῷ ἥλιῳ φῶς. Ήσαύτως οὐδὲ η̄ τοῦ σώματος ἐμψυχία, ήτις ἔστι τῇ βαρύτητι καὶ τῇ περὶ σώμα ποιήστης, η̄ φυχὴ η̄ ἐν τῷ σώματι κατατάχθεσσα, δὲ ήν καὶ πονῆς τενὸς ζωτικὸς μετέχος τῷ σώμα.» Εἰ δὲ τοῦ μεθ' ἔτερα ἐπιλέγει: « Τὰ μὲν οὖν ἀλλὰ δια περὶ αὐτῆς εἰρήκασι μᾶλλον, αἰσχύνην ἡμῖν φέρει. Πώς γάρ οὐδὲ αἰσχρὸς δὲ ἐντελέχειαν τιθεὶς τὴν φυῆν λόγος; σώματος τυ- σικοῦ ὀργανικοῦ; Πώς δὲ οὐκ αἰσχύνης γέμων διενεμά τις ἔχειν αὐτὴν ἀποδίδοις, η̄ πάρ τοι νοερὸν, τῇ περιφύεις καὶ οἷον βαρῇ τοῦ δέρμας ἀναθέν, η̄ ποι- μαθέν; δὲ τέ ἀτόμων ἀθροίσασα θεῖς, η̄ δῶλα ἀπὸ σώματος αὐτὴν γενεῖσθαι ματραινόμενος; » Οὐ δῆλον ἐν νόμοις; ἀσεβῶν δασεῖη εἶναι ἀπεργνατο. Αἰ- σχύνης οὖν πάντες οὗτοι πλήρεις λόγοι. Ἐπὶ δὲ τῷ

(24) Πρὸς δὲ τὴν ἑντεῖλαν. Porphyriana hæc Plotinianis robustiora non sunt.

λέγοντος αὐτοκείνητον οὐσίαν οὐκ διν τις, φησεν, *A refrigeratione, et asperso quasi humore, vel succedator, vel etiam roboretur? Quis de eo non idem sentiat, qui aut ex atomorum conjunctione conflatum, aut omnino ex corpore procreatum animalum arbitretur?* » Quam sane doctrinam ipsam in legibus, et impiorum hominum, et impian esse declaravit. Flagitiosa igitur et indigna est ejusmodi omnis oratio. At qui animam, naturam per se mobilem esse statuerit, hujus, inquit, neminem jure pudeat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν, διεργάθετα τῷ Πλάτωνι καὶ ἐπὶ τῷ περὶ τῆς καθόλου ψυχῆς λόγῳ. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν (25).

« Εἳ τοῦ Πλάτωνος λέγοντος τὴν ψυχὴν διακομεῖν τὰ πάντα, διήκουσαν διὰ πάντων, καὶ ταῦτην, ἀφ' ἣς καὶ οἱ λοιποὶ διοικεῖσθαι συγχωρούντων δικαστα, καὶ μηδὲν διλλούνται τὴν ψυχὴν, καὶ δηλοῦνται ψυχὴν οὐδὲ διογούν, καὶ ἐκ τούτων συνάγοντος, διτὸς πάντα κατὰ πρόνοιαν γίνεται, εἰ τοι κατὰ πέμπτην πρὸς οὐδὲν τούτων ἡμῖν Ἀριστοτέλης διολογεῖ. Οὐ γάρ εἶναι τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ περὶ γῆν ὃντος μιᾶς ψύστας διοικεῖσθαι. Εἶναι γάρ ἐπὶ ἔκαστω τῶν πραγμάτων δῆλας καὶ τάς (26) αἰτίας. Τῶν μὲν γάρ οὐρανῶν δεῖ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ θεάσιας ἔχοντων, αἰτίαν τὴν εἰμαρμένην ὑποτίθεται· τῶν δὲ ὅπερ σελήνην τὴν ψύσταν τὸν δὲ ἀνθρώπινον, φρόντισται καὶ πρόνοιαν, καὶ ψυχὴν τὸν γλαυφύρον ἐν ταῖς τοιαύταις διαιρέσισι παρεγέρμενον, τὸ δὲ ἀναγκαῖον οὐ συνορῶν. Εἰ γάρ μη μία εἴη δύναμις Ἐμψυχος, διήκουσα διὰ τοῦ παντὸς, καὶ πάντα συνδουστα καὶ συνέχουσα, οὐτ' ἀν εὐλόγως τὸ πᾶν οὗτε καλὸς διοικούμενον εἶναι δύνατο. Τῆς δ' αὐτῆς ἦν δῆλος ἀδελφίας, καὶ ποιεῖται ποτὲ καλῶν χωρὶς ἐνώπιον διαγενέσθαι, καὶ τὸ πᾶν τόδε τῇ γῆσσασι πάγκαλον τῷ λόγῳ διασπάλειν οἰόν περ φαντασται, μὴ συνδέσασται καὶ συναρμόσασται ἄνω τούς δρόμους κανονιζεῖ. Καὶ τοιούτον μὲν τὸ πρότυπον τὸ διοικούντινον εἶναι φησιν, οἷον ἀρχήν εἶναι κινήσεως· τούτῳ δὲ εἶναι ψυχὴν διολογεῖν οὐ βούλεται· καίτοι καὶ τοῦ Πλάτωνος αὐτοῦ διεικόντος, διτὸς κινουμένοις διπλαῖς ἀρχῇ καὶ πηγῇ τῆς κινήσεως ἡ ψυχή. Καὶ δὲ μὲν ἀν ἔργον εἴη ψυχῆς λογικῆς καὶ φρονήμου, τὸ μηδὲν μάτην ποιεῖ, τούτῳ ἀνατίθεται τῇ ψύστῃ, τοῦ δὲ δύναμος αὐτῇ τῆς ψυχῆς οὐ μεταβούσιν ὥσπερ ἐκ τῶν δυομάτων, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν δυνάμεων, τῶν πραγμάτων λαμβανομένων.

Plato demonstrari. Quod autem animi ratione praediti atque sapientis proprium sit, nihil ut agat frustra, id naturae totum attribuit, ei tamen animi nomen non tribuit: quasi ex nominibus, non autem ex facultatibus rerum initia viresque sumantur. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν διαταλεῖσθαι καὶ τὰς παρὰ τῷ Πλάτωνι ίδεας, ἀς οὐν διγρεοῖται καὶ οἱ ἔργα πρότερον συνεστήσαστο λόγοι. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

« Τὸ δὲ κεφάλαιον (27) καὶ τὸ κύρος τῆς Πλάτωνος αἵρεσις, ἡ περὶ τῶν νοητῶν διάταξις, ἡρίμασται:

(25) Ἀπὸ τῶν αὐτῶν. Legendum ἀπὸ τῶν Ἀττικῶν. Sequentes enim disputationes Attici sunt, ut ex-style et tota disscrendi ratione manifeste constat.

(26) Forte add. δῆλας.

(27) Τὸ δὲ κεφάλαιον, ετε. Ita Socrates ipse apud Lucianum, dialog. qui Blas. πρόστις inscribitur. Quæribat ex eo mercator, τῆς δὲ τοφίας, τί σοι

εἰδεῖται, et asperso quasi humore, vel succedator, vel etiam roboretur? Quis de eo non idem sentiat, qui aut ex atomorum conjunctione conflatum, aut omnino ex corpore procreatum animalum arbitretur? » Quam sane doctrinam ipsam in legibus, et impiorum hominum, et impian esse declaravit. Flagitiosa igitur et indigna est ejusmodi omnis oratio. At qui animam, naturam per se mobilem esse statuerit, hujus, inquit, neminem jure pudeat.

CAPUT XIII.

Adversus eundem, in illa etiam de universi animo disputatione a Platone dissidentem. Ex Attico.

814. Præterea, cum Plato, inquit, animum cuncta permeantem rebus omnibus ornatum afferre dicat, atque ejusmodi esse, quem sna vi singula moderari ac regere cæteri quoque libenter concedant, naturam porro, aliud esse nihil quam animum, eumque certe non rationis expertem: indeque concludat, omnia quæ naturæ vis efficiat, Providentia consilio fieri: nihil eorum est, in quo nobiscum Aristoteli conveniat. Is enim et naturam animum esse, et unius tantum naturæ vi, quæ ad terram pertinent, gubernari negat. Causas enim alias atque alias rerum esse singularum. Ac celestium quidem, utique quæ similes usque sui, et eodem semper in statu permaneant, causam vult esse fatum; earum vero quæ luna inferiore sunt, naturam; humanarum denique, prudentiam, Providentiam, et animum. Quo in rerum causarumque discrimine statuendo, venustatem aliquam secutus est, quod necessitatibus erat non vidit. Nam si vis una quedam animata non esset, quæ universa pervadens, colligaret eadem atque contineret, nunquam bujns in universi dispositione tantum vel sapientiae vel pulebritudinis cerneretur. Ei ejusdem profecto cœcitaties est, ut civitatem aliquam egregie sine conjunctione habituram sperare, ita huic universo, eximiam illam ac singularem quam cernimus partium omnium speciem, defendere te ratiocinando posse arbitrari, nisi ea similiis alicuius communione consocies atque devincias. Cæterum, quod res singulas moderetur, id quidem motus principium esse ait, idem tamen animum esse facteri non vult, tanètēs rebus in omnibus quæ motuantur, principium fontemque motus animum esse

KEΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

1. CAPUT XIII.

Adversus eundem Platonicas ideas illudentem, quas ne ipsius quidem Hebreis ignotas fuisse, superioribus eorum testimonio jam vidimus. Ex eodem.

815. Postremo, quod caput est, inquit, ac Platonica philosophie cardo, rerum sola mente per-

τὸ κεφάλαιον; responderet Socrates, Αἱ ίδεαί, καὶ τὰ τῶν θυντῶν παραδείγματα. Όποσα γάρ δὴ δρῖται, τὴν γῆν, τὰν γῆν, τὸν οὐρανὸν, τὴν θάλασσαν· πάντας τούτους εἰκόνας ἀφανεῖς ἀπάνται ἔξω τῶν διον. Cui Mercat., Ποῦ δὲ ἐστῶν; ille autem, Οὐδαμῶς (cor.: οὐδαμοῦ), εἰ γάρ που εἴνει, οὐκ ἀν εἴνει, etc. In quibus et ridiculus est more suo Lucianus, et ridiculum Socratem facit.

ceptarum doctrina, quantum in Aristotele fuit. A καὶ προπεπλάκωται, καὶ παντοῖς, τὸ γε ἔτι (28) ἐπ' Ἀριστοτέλη, περιύρθωται. Οὐ γάρ δυνάμενος ἐννοῦσι, στὸ μεγάλα καὶ θεῖα καὶ περὶ τὰ τῶν πραγμάτων παραπλήσιου τινὸς δυνάμεως εἰς ἐπίγνωσιν δεῖται τῇ δ' αὐτοῦ λεπτῇ καὶ ταπεινῇ δριμύτητι πιστεύων, ἡτοι διδούνται μὲν τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀλήθειαν λόσιν ἐδύνατο, τῆς δ' ὄντως ἀληθείας ἐποπτεύει τὸ πανεύδον οὐδὲ οὐταὶ τε ἦν αὐτῷ· κανόνι θ' αὐτῷ καὶ κριτῇ τῶν ὑπὲρ αὐτὸν χρησάμενος, ἀπέγνω τινὰς εἶναι θεῖας φύσεις (29), οἷας Πλάτων ἔγνω, λόρην τε καὶ περιπέμπτα (30) καὶ γλυαράς ἀπόλυτας εἰπεῖν τὰ τῶν δυνάτων ἀνώτατα. Τὸ μὲν οὖν ἅπαντα τε καὶ λογικῶν τῶν πλάτωνος φιλοσοφημάτων ἐστὶ τὸ περὶ τὴν νοητὴν ταύτην καὶ ἀδίδον οὐσίαν τὴν τῶν ιδεῶν. Ἔνθα

B δὴ πόνος τε καὶ ἀγόνιος ἔσχατος τῇ φυγῇ πρόκειται. Οὐ μὲν γάρ μετασχῶν καὶ ἐφικέμενος αὐτῆς πάντων εὑδαίμονος ὁ δὲ ἀπόλειθεῖς καὶ ἀδυνατήσας θεωρεῖ γνέονται πάντων ἀντρούς εὐδαιμονίας καταλείπεται. Καὶ διὰ τούτο Πλάτων τε πανταχῇ διαγωνίζεται, δεικνὺς τὴν Ισχὺν τούτων τῶν φύσεων. Οὔτε γάρ αἰτίαν ἀντινανοῦν ἀποδοῦνται φησιν οὖθιν τε εἶναι καλῶς, ἀν μὴ τούτων μεθέξει, οὔτε γνωστὸν τινὸς ἀληθεύος, ἀν μὴ τῇ πρὸς ταῦτα (31) ἀνασχορφῇ ἀλλ' οὐδὲ λόγου μετεσσόβει τισιν, εἰ μὴ τὴν τούτων οὐσίαν δημολογήσειν. Οἱ τ' αὖ τὰ τοῦ Πλάτωνος συνιεῖσθαι ἐγνωκότες τὸν πλείστον ἀγώνα τῶν λόγων ἐν τούτῳ τίθενται· πάνω ἀναγκαῖως. Οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ Πλατωνικὸν ἀπολείπεται, εἰ μὴ τὰς πρώτας καὶ ἀρχικωτάτας φύσεις ταῦτας συγχωρεῖσται τις αὐτοῖς ὑπὲρ Πλάτωνος. Ταῦτα γάρ ἔστιν, οἵς μάλιστα τῶν ἀλλοιούς ὑπερέχει. Νοήσας γάρ θεὸν αὐτὸν ἐάν των ἀπάντων ταῦτα καὶ δημιουργὸν, καὶ διοπτήν, καὶ κτήσεμά· καὶ γνωρίζων ἐκ τῶν ἔργων τὸν τεχνίτην πρότυπον νοῆσαι τούτο δικλείσης δημιουργήσειν, εἴθ' οὐτοῦ τῷ νοηθέντι κατέπτων (32), ἐπὶ τῶν πραγμάτων προσάγειν τὴν διοιδότητα· ταῦτὸν δὴ τὰ τοῦ Θεοῦ νοήματα προσδιέπερα τῶν πραγμάτων, τὰ τῶν γενομένων παραδείγματα, ἀπόώματα, καὶ νοητά, κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ διαύτως ἔχοντα δεῖ, καὶ μάλιστα μὲν πρώτας εὐτέλη, παραίτης δὲ καὶ τοῖς ἀλλοιούς τοῦ εἶναι ταῦτα ἔσχεται οὐδὲ πέρι ἔστι, κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν διοιδότητα, συνιδὼν δὲ Πλάτων δύτια δέρθηναι, οὐ μήν οὐδὲ λόγῳ σφῶν δηλωθῆναι δυνάμενα αὐτὸς ὡς οὖθις τε ἦν ὑπὲρ αὐτῶν εἰπεῖν, καὶ φρονῆσαι, καὶ παρασκευάσαι τοὺς μέλλοντας ἐπαπολούσθεντας, πραγματευόμενος ταῦτα, καὶ τὴν σύμποισιν αὐτοῦ φιλοσοφίαν εἰς τοῦτο συνταξάμενος, περὶ ταῦτα φησι καὶ τὴν τούτων νόησίν τὴν σοφιαν εἶναι καὶ τὴν ἐπιστήμην, δι' ἣς τὸ ἀνθρώπινον τέλος καὶ ἡ μακαριστὴ βιοτὴ παραγίνεται. Τοσαῦτα δὲ Ἄττακός. Παρήν δὲ καὶ τούτων ἔτι πλειν ἐκ τῆς ἀνθρώπεισης παραβέβαιοι τούτοις ἀνδρός γραφῆς πλήρης ἀλλὰ τοῖς ἐκτείνοντας ἀρκε-

(28) Forte τὸν.

(29) θεῖας φύσεις. Quid si ἀδίδους φύσεις?

(30) Τερπτίσματα. Alludit ad locum illum Aristotelis, ex *Analyticor. posterior. lib. 1, cap. 22*, Τὰ γάρ εὖλοι χαρέσθαι· τερπτίσματα γάρ ἔστι. Καὶ εἰ ἔστι τοι, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον ἔστιν οὐ γάρ ἀποδέξεις περὶ τῶν τοιούτων εἰσίν. Errant qui τερπτίσματα

terriculamenta vertunt, qua-i essent τερπτίσματα. Notum est τερπτίσματα esse fractos solutissime canthus, et metaphorice, μωρολογίας τε καὶ λήρους.

(31) Forte ταῦτας.

(32) Νοηθέτηι κατέπτωτ. Novo more dictum videtur, pro τοῦ νοηθέντος διτυκρυς.

εθνικας, μεταθορημεσα και επι την Στωικην απεσιν. Σωκρατους τοινυ δικουστης έγνετο 'Αντισθένης, Ήραλεωτικός τις ἀνήρ το φρόνημα, δις Έφη τού ήδεσθας το μανεσθαν κρείτον είναι. Διδ και παρήνει τοις γνωρίμοις μηδίποτε χάριν ήδονης δάκτυλον έκτενειν. Τούτου δὲ δικουστης γέγονε Διογένης ὁ Κύων, δις, και αὐτὸς θηρωδέστατα φρονεῖν δέξας, πολλοὺς διπτέραγοτο. Τοῦτον Κράτης διεδέκατο Κράτης δὲ έγνετο Ζήνων ὁ Κιτιεύς, δις της Στωικών φιλοσόφων αἰρέστων, καταστὰς δράχμης. Ζήνων δὲ Κλεάνθης διεδέκατο, Κλεάνθην δὲ Χρύσιππος τοῦτον δὲ Ζήνων Επερος, και οι καθεδηταις. Λέγονται δὲ οὗτος πάντες διαφερόντων και βίου στερφού και διαλεκτικῆς έπιμεληθήναι. Τά γέ τοι τῆς κατ' αὐτοὺς φιλοσοφίας δύγματα δέδη πος ξεγι.

πατις cansa ne digitum quidem tollerent. Huic rūtu philosophari statuens ipse quoque, adjunxit sibi quamplurimos. Successit ei Crates, qui discipulum habuit Zenonem Cittium, Stoicæ philosophiae principem. Hujus successor fuit Cleanthes, Cleantius Chrysippus, Chrysippi alter Zeno, ceterique deinceps. Qui quidem omnes et vita constan- tiam, et disserendi artem singulari studio coluisse dicuntur. Horum ergo decreta philosophica ex sequentibus sere intelliges.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Περὶ τῆς τῶν Στωικῶν φιλοσοφίας· ἔπικ τε ὁ Σίριν τὸν περὶ δρχῶν ἀπεβίθον λόγον. Απὸ τούτου ἐδέδομον Περὶ φιλοσοφίας Ἀριστοκλέοντος.

· Στοχεύον είναι φασι τῶν διντων τὸ πῦρ, καθάπερ Ἡράκλειος· τούτου δὲ ἀρχὴς θάλην και θεδν, ὡς Πλάτων. 'Αλλ' οὔτοι δικυρούσιν φασιν είναι, και τὸ ποιούν, και τὸ πάσχον, ἐκείνουν πρώτων ποιούν αιτιον διώματον είναι λέγοντες· Επίτια δὲ και κατά εινας εἰμαρμένους και ὀψιμάτους χρόνους ἐκτινούσιν τὸν σύμπαντα κόσμον, εἴτ' αὐτίς πάλιν διακυμεῖσθαι· τὸ μέντον πρώτων πῦρ είναι καθαπέρει τι σπέρμα, τῶν διπάντων ἔχον τοὺς λόγους, και τὰς αἰτίας τῶν γεγονότων, και τῶν γνωμένων, και τῶν ζουμένων· τὴν δὲ τούτων ἀπολογήν και ἀκολουθίαν, και ειμαρμένην, και ἀποτήμην, και ἀλλήθειαν, και τὸν κόσμον είναι τῶν διδάσκαστων τινα και διρκτον. Γατή δὲ πάντων διοικεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν κόσμον ὑπέρων, καθάπερ ἐν τῇ εὐνομωστῇ τινι πολιτείᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

· *'Οστολας δέδειται ἐπάγοντας οι Στωικοι περὶ θεοῦ, και σερι συντρόπων τοῦ πατέρος. Απὸ τῆς Ἐπιτομῆς Ἀρειον Διδύμου (35).*

· "Ολον δὲ τὸν κόσμον σὺν τοῖς ιαντοῦ μέρεσι προσαγορεύουσι θεόν. Τοῦτον δὲ ένα μόνον είναι φασι και πεπερασμένον, και ζῶν, και ἀλίον, και θεόν. Έν γάρ τοιτῷ πάντα περιέχεσθαι τὰ σώματα, καὶ δὲ μηδὲν ὑπάρχειν ἐν αὐτῷ. Τὸ γάρ ἐκ πάσης τῆς οὐσίας ποιῶν προσαγορεύεσθαι τὸ κατὰ τὴν διάκοσμησιν τὴν τοιαύτην και διάταξιν έχον. Διδ κατὰ

A tum vel dicendo vel cogitando mens humana consequi, ac casteria qui ad eam postea cognitionem aspiraturi essent, communstrare viam poterat, ipsarum in tractionem incumbens, et cunctas eo revocans philosophiae sue rationes, in illi deminū earumque notitia sapientiam ac scientiam positas esse defendit; que nos in humani fluis et beatæ vite possessionem immittant. » Hactenus Atticus. Quo quidem illius ex opere, plura superioribus addere poteramus: uuac tamen ea protulisse contenti, Stoicorum deinceps ad sectam disciplinamque transeamus. Socrates igitur Antisthenem quandam, viru sensu animisque tenus Heracleoticum, auditorem habuit, qui cum latitiae fuorem anteponebat, tum discipulis quoque suis auctor erat, uti volu- Diogenes Cynicus operam dedit, qui seruo plane rūtu philosophari statuens ipse quoque, adjunxit sibi quamplurimos. Successit ei Crates, qui discipulum habuit Zenonem Cittium, Stoicæ philosophiae principem. Hujus successor fuit Cleanthes, Cleantius Chrysippus, Chrysippi alter Zeno, ceterique deinceps. Qui quidem omnes et vita constan- tiam, et disserendi artem singulari studio coluisse dicuntur. Horum ergo decreta philosophica ex se- quentibus sere intelliges.

B

CAPUT XIV.

De Stoicorum philosophia : et quemadmodum Zeno de principiorum ratione statuerit. Ex Aristocles De philosophia septimo.

· Rerum, inquit, elementum. ut Heraclitus. ignem esse volunt; ejus vero principia, materia etiam atque Deum, ut Plato. Verum hoc discrimine, quod Stoici ambo illa, tam efficiens quam patiens, corpora esse dicant; Plato contra primum illum effec- torem, incorporeum auctorem esse statuat. Deinde certis quibusdam fatuo constitutis temporibus, **§17** mundum universum conflagrare docent, inde- que suam denou speciem ornatissimam recipere. Ac primum quidem illum ignem, quasi semen aliquod esse, quod rerum omnium rationes, ac præterito- rum simul, praesentium, futurorumque causas con- tinet. Quarum complexio quedam et consequentia, eorum que sunt omnipotens, scientia, veritas, et lex ejusmodi sit, qua nullo pacto effugi aut de- clinari queat. Sic porro qua in mundo sunt uni- versa, quam opime gubernari, tanquam in repu- blica aequissimis legibus constituta.

CAPUT XV.

Quam de Deo Stoici, deque huius universi motione sententiam introducant. Ex Arii Didymi Epitoma.

· Mundum, inquit, universum, cum partibus ejus singulis, Deum appellant. Hunc quippe nomen duntaxat esse aiunt, absolutam, animantem, semi- piernum, ac Deum: illo enim corpora omnia con- tineri, et vacuum in eo superesse nihil. Enimvero quod ex omni substantia constitutum sit, id ipsum tale quid nominari, quatenus ornatum ejusmodi

(35) Ἀρειον Διδύμου. Plures Didymos novimus: qui Arius diceretur, mihi quidem ignotus est: et tamen constauerit apud Eusebium sic voratur Sumplicor non Ἀρειον, sed Ἀττιον, vel Ἀττιον legen-

dum esse. Suidas, Διδύμος, inquit, Ἀττιος, ή Ἀττιος χρηματίσας, φιλόσοφος Ἀκαδημαϊκός, πιθανῶν και συστιμάτων λυστις τη βιβλίοις β', και ἀλλα πολλά.

aliquem partiumque dispositionem complectitur. Itaque si prioris illius ratio habeatur, sempiternum ipsi mundum esse aiunt: sin ornatus iste spectatur, genitum, ac pro infinitarum, seu quæ jam præterierint, seu quæ futuræ posse sint, periodorum conversione mutabilem. Atque ita, quod ex omni substantia tale quid existat, mundum esse sempiternum ac Deum; at mundum appellari, machinam hanc e celo, aere, terra, mari, ac propriis singulorum naturis constitutam. Mundum præterea, deorum simul et hominum, imo et omnium omnino, quæ ipsorum causa facta sint, domicilium vocari. Quemadmodum enim civitatis notio quedam et ratio duplex est, altera quatenus domicilium aliquid, altera quatenus multititudinem ex incolarum et ci-vium societate consitam significat: ita mundus quedam quasi civitas est, ex diis hominibusque constans, sic quidem ut principatum illi teneant, homines eorum imperio subliti teneantur. Ceterum mutuam eorum inter se conjunctionem esse, quam illa, quæ nature lxi quædam est, communio rationis efficiat. Alia prorsus omnia propter eosdem facta esse. Quibus consentanea poneundum illud est, hominum curam gerere universi moderatorem Deum, quippe qui prolixa benignitate præditus, hominum amans, **818** justusque sit, et virtutum omnium complexione perfectus. Quocirca mundus quoque Zeūs, hoc est Jupiter, vocatur, quod nobis tūz ζευς, hoc est viveudi sit auctor. Eundem, prout eiropomph λόγῳ, id est conuexa quadam ratione, quam prætergreedi ac violare nihil possit, ex omni aeternitate cuncta moderatur. Elmarumēn, hoc est Fatum, insuper appellari: 'Aëdæstas' autem vero, quasi dicas vix quædam indeclinabilem, quod ipsum nihil effugiat: Providentiam denique, quod singula, prout cujusque usus exigit, proinde administret. Dicem porro principemque mundi, solem Cleanthes esse voluit, quod et siderum esset omnium maximus, et cunctarum ad rerum administrationem diem et annum, ceteraque tempestates efficeret.

CAPUT XVI.

Contra Stoicorum deo sentientiam. Ex Porphyrii ad Boethium opere De animo.

Deum, inquit, spiritalem quædam ignem sic appellant, nihil ut exinde sempiternum sacre vereantur, immo etiam ejusmodi, qui omnia depascatur et perimat, quasi nostri hujus ac vulgaris ignis simillimus sit. Adeoque Aristoteli repugnare non dubitant, qui hoc abs sese impetrari non patitur, ut aetheram regionem simili ex igne constituant. Ex quibus si forte quæsieris, qui possit ignis ejusmodi tanti permanere, diversum quidem illum esse negant, sed talim ei naturam dum tribuant,

A μὲν τὴν προτίχαν ἀπόδοσιν δίδουν τὸν κόσμον εἶναι φασι, κατὰ δὲ τὴν διακοδηματικὴν γεννήσιν καὶ μα-
θητὴν, κατὰ περιόδους ἀπέριους γεγονότας τε καὶ ἐπομένας. Καὶ τὸ μὲν ἐκ τῆς πάσης οὐσίας ποὺν κόσμον δίδουν εἶναι καὶ θεῶν λέγεσθαι δὲ κόσμον οὐστηματικὸν οὐρανοῦ, καὶ ἀέρος, καὶ γῆς, καὶ θαλάττης, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς φύσεων λέγεσθαι δὲ κόσμον, καὶ τὸ οἰκητήριον θεῶν καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἑνεκα τούτων γενομένων. "Οὐ γάρ τρόπον τῷλις λέγεται διχώς, τὸ τε οἰκητήριον καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐνοι-
κούντων σὺν τοῖς πόλιστας σύστηματα" οὕτω καὶ δι-
κόσμος οἰοντες πόλις ἔστιν ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων συνεστῶσα, τῶν μὲν θεῶν τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντας, τῶν δὲ ἀνθρώπων ὑποτεταγμένων. Κοινωνίαν δὲ ὑπάρ-
χειν πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὸ λόγου μετέχειν, δὲ τοι
φύσει νόμος: τὰ δὲ διλλα πάντα γεγονέναι τούτων Ενεκα. Οὐδὲ ἀλογίων οντιστέον προνοεῖ τὸν ἀν-
θρώπων τὸν τὰ διατοκεύεται θεῶν, εὐρεγετικὸν
θνάτον, καὶ χρηστὸν, καὶ φιλάθρωπον, δικαιούντες, καὶ
πάντας ἔχοντας τὰς δρετάς. Διὸ δὴ καὶ Ζεὺς λέγεται δὲ
κόσμος, ἐπειδὴ τοῦ ζῆν αἴτιος ἡμῖν ἐστι. Καθόντων δὲ
εἰρομένη λόγῳ πάντα διοικεῖ ἀπαραβάτως ἐξ ἀΐδου,
προστονόμενος Ελμαρμένην· Ἀδράστεαν δὲ, οἷα
οὐδέποτε εἰσὶν αἴτιοι ἀποδεράτειν. Πρόνοιαν δὲ, διὰ
πρὸς τὸ χρηστὸν οἰκονομεῖ ἔκστασις. Ηγεμονίαν δὲ
τοῦ κόσμου Κλεάνθης μὲν ἡρεσεῖ τὸν δῆμον εἶναι, διὰ
τὸ μέγιστον τῶν διστονῶν ὑπάρχειν, καὶ πλεότα συ-
βάλλεσθαι πρὸς τὴν τῶν θυλῶν διοικησιν, ἡμέραν καὶ
νικαυτὴν ποιούντα, καὶ τὰς ἀλλας ὥρας. Τοι δὲ τὸν
ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ἔδοξε γῆγεν τὸ ἡγεμονίαν εἶναι τὸ
κόσμον. Χρυσόπετη δὲ τὸν αἰθέρα τὸν καθαρίσταν καὶ
εἰλικρινότατον, ἄττε πάντων εὐκινητότατον έντα,
καὶ τὴν διηγήσαντα τὸν κόσμον φαρόν. Τοίτα
μὲν δὴ τῆς Ἐπιτομῆς Ἄρειον ἀδόμον προ-
κείσθων. Πρὸς δὲ τὴν περὶ θεῶν τῶν Στωικῶν δόξαν
ἀπαρκεῖ παραβέναι τὰς Πορφυρίου λέξεις ἐν τοῖς
πρὸς Βόηθον ἀντιγραφεῖσιν αὐτῷ. Περὶ γύνης, το-
οῦτον ἔχοντας τὸν τρόπον

operas plurimum et commoditatis afferret, cum et
Alii ejusdem sectæ philosophi, terram mundi prin-
cipatum habere maluerint. Chrysippus eum purissimo
et omnium sibi maxime mobilis, et totam mundi conversionem circumagat. » Hactenus ex Arii Di-
dymi Epitoma. Jam adversus eorumdem Stoicorum
quæ Porphyrius in iis, quæ ad Boethium *De animo* rescripsit, totidem verbis opposuit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 14°.

Πορφυρίου χρὸς τὴν τῶν Στωικῶν περὶ θεῶν δό-
ξαν. Ἀπὸ τῶν χρὸς Βόηθον Περὶ γύνης.

Τὸν δὲ δέσποιν δύνανται εἰποῦντες, πῦρ τοιοῦτον εἰποῦντες,
δίδουν τὸν καταλιπεῖν, καὶ φθείρειν μὲν πάντα λέγειν
καὶ ἐπινέμεσθαι, ὡς τοιοῦτον δὲ πῦρ, οἷον τὸ διηγή-
σαν γεγονότων ἀντεῖλέγειν τε (34) τῷ Ἀριστοτέλᾳ,
παραιτουμένῳ τὸν αἰθέρα ἐκ πυρὸς λέγειν τοιούτον.
Ἀπαιτούμενοι δὲ, πῶς τὸ τοιοῦτον ἀποδιμένει πῦρ,
δίδουν μὲν πῦρ οὐ λέγοντας εἶναι, τοιοῦτον δὲ εἰποῦ-
τες ποτεύειν αὐτοῖς ὅξιωσαντες τοιούτον, τῇ διῆγῃ
πίστει ταῦτη ἀπουνάπτουσιν, διτε καὶ δίδουν ἐστι
πῦρ, ἐκ μέρους καὶ τὸ αἰθέριον σθέννυσθαι καὶ δι-

ἀπτοστοις τιθέντες. Ἀλλά τὴν τούτων πρὸς μὲν ταῦτα Α ποδες orationi fidem haberi volunt; nisi quod insuper tam absurdæ opinioni hoc addunt, ut semper tamen ignem illum esse defendant, cum tamen ætherium extingui partim, partim accendi velint. Sed eorum aut stuporem, aut veterum hac in disputatione contemptum pluribus exaggerare quid attinet?

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

*"Οτι οὐκ ἀρ εἰν σῶμα τὸ δν, κατὰ τοὺς Σεωκούς.
Ἄσδ τοῦ πρώτου Περὶ τάχαδοῦ Νουμηρίου."*

« Ἀλλὰ τι δῆ στοι τὸ δν; ἄρα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τὰ τέτταρα, ἡ γῆ, καὶ τὸ πῦρ, καὶ αἱ ἔλαια δύο μεταξὺ φύσεις; Ἄρα οὖν δῆ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἦσται ἐν λαβήδον, ἢ καθ' ἓν γέ τι αὐτῶν; Καὶ πῶς, δὲ γέ τοι καὶ γεννητὰ καὶ παίκητα, τι γέ ἔστιν ὅρην αὐτὰ δὲ ἀλλήλων γινόμενα, καὶ ἀπαλλασσόμενα, καὶ μῆτρα στοιχεῖα ὑπάρχοντα, μῆτρες συλλαβάς; Σῶμα μὲν ταῦτα οὐτοις οὐκ δινεὶται εἰναὶ δν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτη πονίδες μᾶλλον ἀδύνατον, ἀρρωστίᾳ τοῦ μεντίν. Ποταμὸς γάρ ἡ δηλητικότης καὶ ὁξύρροπος, βάθος, καὶ πλάτος, καὶ μῆκος ἀστριότος, καὶ αὐγήντος. » Καὶ μετὰ βραχάτη ἐπιλέγει· « Οὐτοις καλῶς δὲ λόγος εἰρηκε, φάσ, εἰ ἔστιν ἀπειρος ἡ ὥλη, ἀστριότον εἶναι αὐτήν· εἰ δὲ ἀστριότος, διογον· εἰ δὲ ἀλογος, δηγωστον. Ἀγνωστον δέ γε οὐσαν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι ἀπακτον· ως τεταγμένα γνωσθῆνα πάνω δῆποιν διετίθενται ἐν τοῖς δέκατοι σύζητηκεν· δι τοις δὲ ἡ μὲν ἕστηκε, οὐκ δὲ ἐν εἰν δν. Τοῦτο δὲ ἦν διπερ ἡμῶν αὐτοῖς ἀμελογηράμεθα ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ταῦτα πάντα συνενεγκῆναι τῷ δυτὶ διθέματον εἶναι. Δοξάτω, μάλιστα μὲν πάστον, εἰ δὲ μῆ, ἀλλ' ἔμοι. Οὐκοῦν φημι τὴν ὥλην οὐτε αὐτὴν, οὐτε τὰ σώματα εἶναι δν. Τι οὖν δῆ; εἰ ξύμεν παρὰ ταῦτα δῆλο τι ἐν τῇ φύσει τῇ τῶν διον; Νατούτῳ οὐδὲν εἴπειν ποικίλον, εἰ τόδε πρώτον μὲν ἐν τημὲν αὐτοῖς ἔμα ταπειθεῖμεν διαλεγμένος. Ἐπειτὴ δὲ τὰ σώματα στοιχεῖα τεθνήσκαν, καὶ νεκρά, καὶ περιφρεμένα, καὶ οὐδὲ ἐπ ταῦτη μένοντα, ἀρ οὐχὶ τοῦ καθέλκοντος αὐτοῖς δεῖ; Παντὸς μᾶλλον. Εἰ μὴ τύχοι δὲ τούτου, ἄρα μεντεν δν; Παντὸς δὲτον. Τι οὖν ἔστι τὸ κατασχόντον; Εἰ μὲν δῆ καὶ τοῦτο εἴη σῶμα, Διὸς Σωτῆρος; δοκεῖ δὲν ἐμοὶ δεηθῆναι αὐτὸς παραλιμνῶν καὶ σκιδνάμενον. Εἰ μέντος κρήτη αὐτὸς ἀπτηλάχθει τῆς τῶν σωμάτων πάθης, των κάκινον κακηγόνες τὴν φθορὰν ἀμύνει δύνηται, καὶ κατέχη, ἔμοι μὲν οὐ δοκεῖ δῆλο τι εἶναι ἢ μόνον γε τὸ ἀσώματον αὐτῇ γάρ δῆ φύσεων πασῶν μόνη ἔστηκε, καὶ έστιν ἀρρωτία, καὶ οὐδὲν σωματική. Οὐτε γοῦν γίνεται, οὐτε αἰδεῖται, οὐτε κίνησις κινεῖται ἀλλην οὐδεμίαν, καὶ διὰ ταῦτα καλῶς δίκαιον ἐφάνη προσθένται τὸ ἀσώματον.

nancisci non potuerint, num manebunt illa per sese? Minime vero. Quid igitur illud erit, quod ipsa contineat? Enimvero si corpus id etiam surcit, equidein, cum suapte natura dissolvatur atque discipetur, **820** Iove quadam Servatore opus ei futurum existimo. Quod si ab omni corporum vitio liberum illud esse oporteat, ut eadem, ubi concepta jam sunt, vindicare ab interitu, et continere possit, mihi sane, præter id unum quod expers corporis sit, ejusmodi esse nihil videtur. Ex omnibus quippe naturis una haec est, que cum ipsa consistat, tum etiam firma sit ac solida, nec corporei quidquam omnino simile habeat. Nec enim generatur illa, nec crescit, nec aho motu cietur ullo. Ac propterea sequam in primis et consentaneum merito visum est, hanc rei corporis experti prærogativam tribuere.

819 CAPUT XVII.

*Id quod vere est, corpus non esse, ut Stoici opinantur.
Ex Numinis prima De bono.*

« Verumtamen, inquit ille, quidnam igitur vere esse dicemus? Num hac elementa quatuor, terram, iguem, mediasque duas inter utrumque naturas? Utrum ergo illa sunt, universa simus, an seorsim a per sese singula? Qui tandem alterutrum dici possit, cum et genita illa sint, et extincta rursus oriatur? passim enim ea videmus cum fieri ex sese mutuo, tum ita prorsus interire, ut nec elementa maneant, nec elementorum ulla complexio. Itaque corpus illud quod vere sit, in elementis reperi non potest. Esto, elementis hoc minime conveniat, materie certe quidem optime conveniet. Atqui ab eo longissime absit materia, quod infirmior ea sit, quam ut constanter permanere queat. Est enim fluvius quidam rebens et incitatus, cuius neque fundus, neque latitudo, neque longitudine certis ullis finibus comprehendi possit. » Tum paucis quibusdam interjectis: *Quamobrem, inquit, præclare dictum illud est, materiali si sit immensa, definiri proinde non posse; quod si verum est, eamdem rationis expertem esse; si denique rationis expers, cognitionem omnem fugere. Quod si cognosci non possit, confusam illam ac perturbatam esse necesse est, cum ordinata omnia sint ad cogosendum longe facilissima. Quod vero perturbatum est, id permanere profecto non potest; quod autem non permaneat, id utique vero non fuerit. Atque id ipsum est, quo de iam inter nos ante convenit, hec omnia non posse cum ejus quod vere sit ratione consistere. Id quod maxime quidem omnibus placere velim; sin minus, placeat certe mihi. Materiali igitur, aut corpus ullum vere esse nego. De illis ergo quid dicimus? Num aliud quid præter ista nobis in tota rerum natura superest? Superest vero: neque id explicare difficultis admodum opera fuit, si modo primum illud in nobis ipsis pervidere mutua ratiocinatione consimur. Et quoniam corpora vita nihil per sese habent, atque huc illucque jactantur, nec eodem semper loco vultuque persistunt, nonne aliquo proinde, ejus vi continentur, opus habent? Maxime id quidem. Id vero si*

CAPUT XVIII.

Stoici de universi conflagratione quid sentiant.

« Placet, inquit, sectæ hujus antiquissimis atque primariis, post maximos quosdam conversionum circuitus, in aerem primo mutari universa, tum in ignem ætherium postremo dissolvi. » Quibus deinde subjungit : « Ex his porro manifestu liquet, eam rerum confusione, non ad eam substantiam Chrysippum retulisse; hoc enim prorsus fieri non potest : sed eam duntaxat, que pro aliqua mutatione sumatur. Corruptionis enim vocabulum, ubi de solita mundi post longissimas conversiones corruptione loquuntur, haud proprie quidem accipiunt, qui rerum in ignem omnium dissolutionem fieri tradunt, quam ipsi conflagrationem appellant ; sed ejus quæ in natura contingit mutationis loco, vocem illam corruptionis usurpant. Volum enim Stoici, rerum naturam omnium in ignem tanquam in semen aliquod mutari, ex quo rursus qualis ante fuerat, perfectus ipsarum ornatius existat. Atque hoc dogma sectæ hujus et principes et vetustissimi comprobaverunt, Zeno, Cleantes et Chrysippus. Nam Chrysippi quidem discipulum, et successorem in schola Zenonem, in illa de conflagratione mundi quæstione, assensionem retinuisse aiunt.

CAPUT XIX.

Quemadmodum Stoici de iterato universi ortu philosophenunt.

« Posteaquam, inquit, eo usque progressa est ratio communis, communisque natura nova magni tudine, ac novis incrementis aucta, res demum exsiccavit, **821** atque in sese recepit universas ; in plena constituitur integraque substantia, quippe quæ ad principem illam, ut appellatur, rationem, atque ad resurrectionem illam magni effectricem anni redierit : quo quidem anno, ex ea sola in eamdem rursus instauratio fieri consuevit. Ad eum porro statum revocata, eodem prorsus ordine, quo jam ante mundum similiter ornare cooperat, eamdem iterum, quo modo ratio postulat, rerum dispositionem atque administrationem instituit, ejusmodi conversionibus ex omni æternitate ac sine ulla cessatione redeuntibus. Quippe, principii sui causam nec habere simul universa possunt, nec universorum ipse moderator. Nam iis quæ sunt, cum substantiam quandam subesse necesse est, quæ suapte natura mutationes omnes excipiat, tum id præterea, quod aliquid ex ea perficiat. Cujusmodi enim apud nos effectricem naturam aliquam videmus, ejusmodi necessario quidpiam, sed ortus expers,

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

“Οπως οι Στωικοι περὶ τῆς τοῦ παντὸς ἐκκυρώσας δοξάζουσιν.

« Ἀρέσκει δὲ τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ταύτης, ἔξαιρούσθαι πάντα κατὰ περιόδους τινὰς τὰς μεγίστας, εἰς πῦρ αἰθερῶν ἀναλυμένων τάντας. » Καὶ ἕξης ἑπάγει : « Ξε τούτων δὲ δῆλον, δι Χρύσιππον, ἐπὶ τῆς οὐσίας οὐ ταύτην παρείληψε τὴν σύγχυσιν δόδινατον γάρ· ἀλλὰ τὴν ἀντὶ τῆς μεταβολῆς λεγομένην. Οὐ γάρ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου κατὰ περιόδους τὰς μεγίστας γινομένης φθορᾶς χωρίς παραλαμβάνουσα τὴν φθοράν, οἱ τὴν εἰς πῦρ ἀνάλυσι τῶν ὅλων δογματίζοντες, ἢν δὴ καλούσσιν ἐκπίρωσιν ἀλλ᾽ ἀντὶ τῆς κατὰ φύσιν μεταβολῆς χρωνται τῇ προστηρῷ τῆς φθορᾶς. Ἀρέσκει γάρ τοις Στωικοῖς φιλοσόφοις τὴν δῆλην οὐσίαν εἰς πῦρ μεταβάλλειν, οἷον εἰς σπέρμα, καὶ πάλιν ἐπὶ τούτων αὐτῶν ἀποτελεῖσθαι τὴν διακόσμησιν, οὐα τὸ πράτερον ἦν. Καὶ τοῦτο τὸ δόγμα τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως οἱ πρώτοι καὶ πρεσβύτατοι προσήκαντο, Ζήνων τε, καὶ Κλεάνθης, καὶ Χρύσιππος. Τὸν μὲν γάρ τούτου μαθήτην, καὶ δάδοχον τῆς σχολῆς Ζήνωνά φασιν ἐποιεῖν περὶ τῆς ἐκπύρωσις τῶν ὅλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

“Οπως δοξάζουσιν οι Στωικοι περὶ τῆς παλιγγενεσίας τῶν διλων.

« Ἐπὶ τοσοῦτο δὲ προελθὼν δικούς λόγος, καὶ κοινὴ φύσις μειζῶν καὶ πλείων γενομένη, τέλος ἀναβράσας (35) πάντα, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἀναλαβοῦσα, δι τὴν πάσῃ οὐσίᾳ γίνεται, ἐπανελθόντα εἰς τὸν πρώτον ἀριθμόν λόγον, καὶ εἰς τὴν διάστασιν ἐκείνην, τὴν ποιούσαν ἐνιαυτὸν τὸν μέγιστον, καθ' ὃν ἀπὸ αὐτῆς μόνης εἰς αὐτὸν πάλιν γίνεται ἡ ἀποκατάστασις (36). Ἐπανελθόντα δὲ, διὰ τάξιν, ἀφ' οἵας διακοσμεῖν ὁσαύτως ἡρματο, κατὰ λόγον πάλιν τὴν αὐτὴν διεγαγητὴν ποιεῖσθαι, τῶν ποιούσων περιόδους ἐξ ἀτίτυδος γενομένων ἀκαταπάυστως. Οὗτος γάρ τῆς ἀρχῆς αἰτίαν καὶ πάλιν οὖν τε γίνεσθαι, οὗτοι τοι διεικούντος αὐτά. Οὔσιαν τε γάρ τοις γενομένοις ὑφεστάνον δεῖ, περικύλων ἀναδέχεσθαι τὰς μεταβολὰς πάσας, καὶ τὸ δημιουργῆσον ἐξ αὐτῆς. Ήτα δέ τοις τέσσι τύποις δημιουργῆσε, τοιούτους τείνως κατ' ἀνάγρην δύος καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἀγεννήτους γενέσεως γάρ ἀρχὴν οὐχ οὖν τε εἶναι ἐπὶ τῆς φύσεως ταύτης. Ὡν τρόπον δὲ ἀγέννητος ἔστι, καὶ ἀναιρεθῆναι ἀδύνατον ἔστιν αὐτὴν, οὗτοι αὐτῆς ἐξ αὐτῆς, οὗτε ἔξωθεν τίνος διαιρέσθωσιν αὐτήν. »

in ipso quoque mundo ponendum est : cum talis hæresi v, quem anctorem secutus, nescio, mundi παλιγγενεσία lacunam, priorem nisi verba tēlos ἀναβράσα, posteriorem istis, τε τῇ πάσῃ εἰσι.

(35) Τέλος ἀναβράσα. Loci hujus lacunam utramque ex Montac. codice supplevimus ; priorem nisi verba tēlos ἀναβράσα, posteriorem istis, τε τῇ πάσῃ εἰσι.

(36) Η δικούσασθαι. Nemo est qui hoc Stoicorum dogma fuisse non agnoscat. B. Epiphanius,

natura ortus sui principium babere nullum omnino possit. Et quemadmodum ortu ipsa caret, ita nec unquam interire potest, cum nec ipsa per se esse perire queat, nec aliud quidquam sit, quod extrinsecus illam extinguat.

KΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

"Οκως δοξάδουντες εἰς Στειλοὶ περὶ ψυχῆς.

« Τὸ δὲ σπέρμα φησίν ὁ Ζήνων εἶναι, διὰ μεθίστιν δινθρόπος πνεῦμα μεθ' ὄργον, ψυχῆς μέρος καὶ ἀπότασμα, καὶ τοῦ σπέρματος τοῦ τῶν προγόνων κέρασμα, καὶ μήγα τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν συνελλυθός. Ἐχον γάρ τοὺς λόγους τῷ δικῷ τοὺς αὐτοὺς τούτου, διταν ἀφεθῇ εἰς τὴν μήτραν, συλληφθὲν ὑπὸ οὐλοῦ πνεύματος, μέρος ψυχῆς τῆς τοῦ θήλεος, καὶ συμφέρει γεννέμενον, κρυψεν τε φύεις κινούμενον καὶ ἀνερρίπτεζόμενον ὃπερ ἔκεινον, προσλαμβάνον δὲτ εἰς τὸ ὄγρον καὶ αἰθάνον ἐξ ἕαυτοῦ. » Καὶ μετὰ βροχέα ἐπιλέγει· Περὶ δὲ ψυχῆς Κλεάνθης μὲν, τὰ Ζήνωνος δόγματα παρατιθέμενος πρὸς σύγχρονιν, τὴν πρὸς τοὺς οὐλοὺς (37) φυσικοὺς, φησὶν, ὅτι Ζήνων ψυχὴν λέγει αἰσθήσιαν, ή αναθυμίασιν, καθάπερ Ἱεράλειτος. Βουλόμενος γάρ ἐμφάνισαι, διτι αἱ φυγαὶ αναθυμίασιν εργατὰ δὲτ γίνονται, εἴκασεν αὐτὰς τοῖς ποταμοῖς, λέγων οὕτως· Ποταμοῖσι τοῖσιν αὐτοῖσιν ἀμβολούσιον ἔτερα καὶ ἔτερα οὗτα ἐπέριθε· καὶ ψυχὴν ἀπὸ τῶν ὄγρων ἀναθυμώνται. Ἀναθυμίασιν μὲν οὖν δομοὶς τῷ Ἱεράλειτῳ τὴν ψυχὴν ἀποφανεῖ Ζήνων. Αἰσθητικὴν δὲ αὐτὴν εἶναι διὰ τούτο λέγει, διτι τυπούσιαν γε δόντας τὸ μέγεθος, καὶ μέρος τὸ γεννέμενον αὐτῆς, ἀπὸ τῶν δυτῶν καὶ ὑπαρχόντων (38) διὰ τῶν αἰσθητηρῶν, καὶ παραδίχονται τὰς τυπώσιες. Ταῦτα γάρ τοις ψυχῆς ἔστι. » Καὶ μεθ' ἔτερᾳ· « Εἶναι δὲ ψυχὴν ἐν τῷ δικῷ φασιν, δικαίουσιν αἰθέρα, καὶ δέρα κύκλῳ περὶ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ ἐκ τούτων αναθυμίασις τὰς δὲ λοιπὰς ψυχὰς προστεφυκέναι ταῦτη, δοιαὶ τε ἡνὸις εἰσὶ, καὶ δοιαὶ τῷ περιέχοντι διαμένεναι γάρ τὰς τῶν ἀποθανόντων ψυχὰς. « Ενοι τοις τὴν μὲν τοῦ οὐλοῦ ἀδέν, τὰς δὲ λοιπὰς συμμίγνυσθαι· ἐπὶ τελευτῇ εἰς ἑκέντην. » Εγένετο δὲ τὰς ψυχὴν ἡγεμονικῶν τε ἐν αὐτῇ, διὰ τὴν ζωὴν καὶ αἰσθητικὴς ἔστι καὶ δρμῆ. » Καὶ ἐπὶ μετ' ὅλῃ· « Τὴν δὲ ψυχὴν γεννητῆν τε καὶ φωρητὴν λέγουσιν οὐκ εὖδης δὲ τοῦ σώματος ἀπαλλάξεων φύετεοι, ἀλλ' ἐπιμένειν τιὰς χρόνους καὶ ἑαυτὴν τὴν μὲν τῶν σπουδαίων μέχρι τῆς εἰς πῦρ ἀναλύσεως τῶν τάντων, τὴν δὲ τῶν ἀδρόνων πρὸς ποσσούς τινας χρόνους. Τὸ δὲ διαμένεν τὰς ψυχὰς οὕτω λέγουσιν, διτι διαμένομεν ἡμεῖς ψυχὴν γεννέμονοι, τοῦ σώματος χωρισθέντος, καὶ εἰς ἔλαττα μεταβαλόντος οὐσίαν τὴν τῆς ψυχῆς. Τὰς δὲ τῶν ἀδρόνων καὶ ἀλόγων ζώων ψυχὰς συναπλανθίσαι τοῖς σώμασι. » Τοιαῦτα καὶ τὰ τῆς Στειλῆς φυλοσοφίας δόγματα, ἀπὸ τῶν Ἐπιτομῆς Ἱεροῦ Διδύμου (39) συνειλεγμένα. Πρὸς δὲ τὴν περὶ ψυχῆς ἀποτον τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἀπαρκεῖ τὰ παρὰ Λογγίνῳ τῷ καθ' ἡμῖς συντέμως ἀντειρημένα διὰ τούτων.

(37) Σύγχρωτις εἴηται π. τ. δ. Hic etiam ex Montac. codice pauca verba supplevimus, quorum locus in priori editione vacat.

(38) Forte ὑπερογμένων.

CAPUT XX.

Quemadmodum Stoici de animo sentiantur.

A A Semen, ait Zeno, spiritum, inquam, illum, quem homo emitit cum huic coniunctum, animi participlam esse revulsumque fructum, imo et parentum seminis temperationem aliquam, et concretam ex animi partibus mitionem. Id enim, cum eamdem in se, quam totum ipsum vim et rationem habeat, cum in vulvam immissum fuerit, statim ab alio spiritu comprehensum, muliebris animi pars quædam naturaque cognitam efficitur; dumque ibi absconditum ejus vi commovetur et excitatur, crescit paulatim in fetum, humidi partes subinde novas assumens, ac propriis gliscens incrementis. » Hæc ille. Tum paucis aliquot interjectis: « Cleautes, inquit, Zenonis de animo dogmata cum aliorum physicorum opinione committens, Zenonem ait, quemadmodum et Heraclitum, animi naturam in sensu aut exhalatione posuisse. Cum enim exhalantes animos spiritales semper effici demonstrare velleret, eos cum fluvii comparabat, his verbis utens: In fluvios, inquietabat, licet iidem usque decurrant, aliæ tamen atque aliæ illabuntur aquæ. Et vero animæ rebus efflantur ex hominibus. Ita Zeno, perinde ut Heraclitus, animum exhalationem esse demonstrat.

B B 822 Eamdem propterea sensu percipi posse defendit, quod pars ejus facultasque princeps, rebus iis, quæ per sensuum aditus eo subeunt, consignetur, earumque formas imaginesque suscipiat. Ea quippe animi propria sunt. » Itemque post alia: « Animum autem, inquit, in universo esse aiunt, quem aetherem ipsi aereumque vocant, terra, mari, et erumpentibus ex utroque exhalationibus circumfusam: ad eum vero reliquam animorum multitudinem adhaerescere, tam qui animantibus, quam quæ ambiuite nos aere continentur: defunctionem enim animos etiam post obitum superesse. Nonnullis etiam placet, universi quidem animum sempiternum esse, reliquos vero sub interitum cum eo commisceri. Cæterum principem in omnibus aliquam inesse partem, qua nihil aliud sit, quam vita, quamque sentiendi vis et appetendi. Iterumque post pauca, animum porro et ortum habere et interitum subire illum quidem, non tamen simulatque corpore solitus est, interit, sed manere per seipsum aliquandiu: ac sapientium quidem animos ad extremitatem usque rerum in ignem omnium dissolutionem; stultorum vero nonnisi aliquanto temporis intervallo, superesse. Porro quod animos illi permanere docent, id sic intelligunt, ut nos ipsi animorum in naturam transeuntes maneamus, jam

D D (39) Απὸ τῶν Ἐπιτομῆς Ἱεροῦ Διδύμου. Ila, quæ deerant, Montac. codex impli. Melius tamen legeretur, ἀπὸ τῶν Ἱεροῦ (vel potius Ἀττίου, sive Ἀττίου) Διδύμου κατ' ἐπιτομὴν συνει.

sejuncto corpore, atque in minorem animi substantiam commutato. Stultorum autem et animalium ratione carentium animos, tandem una cum ipsis corporibus interire. » Atque hujusmodi sunt illa Stoicæ philosophia dogmata, ex Ario Didymo breviter summatimque collecta. Verum ad refellendam hominum istorum insulsam de animo sententiam satis utique fuerit pauca hac ex astatis nostra scriptore Longino decerpere.

CAPUT XXI.

Longini contra Stoicorum de animo sententiam disputatio.

« Mihi vero, inquit, ut universe loquar, procul admodum a vera philosophandi ratione abesse illi videntur omnes, qui animum corpus esse docuerunt. Quis enim, obsecro, nisi absurde, quod animi proprium est, clementorum affine ac geminum esse dicat? quis ullam in eo concretionem mistionem defudat? quales sane multiplices ac variae **323** infinitorum aliorum corporum formas parere consueverunt, in quibus si minus perpetuo, interdum certe quidem eam elementorum ipsorum causam, tum vero primorum etiam corporum in se euodis ac tertius vim quamdam momentumque videamus. At eorum quae ad animum pertinent, vestigium in corporibus nullum, nullum usquam indicium reperias, ut ambitiose, quomodo Epicurus olim et Chrysippus omnem omnino lapidem moveas, atque omnem excutias corporis facultatem, unde animi functionum originem ac fontem arcessas. Quid enim tenuissima spiritus illius subtilitas, ad cogitandum nobis aut ratiocinandum conferre possit? Quam vero tautam præ ceteris omnibus atomorum figuræ vim et convertendi facilitatem habent, ut si quando in corporis alterius conformatioe miscentur, prudentiam efficiant? Mihi quidem id nullatenus fieri posse persuadere, ne si Vulcani quidem aut tripodes, aut famulae cuiquam obveniant, (e quibus illos per sese Homerus ait deorum in cœlum convenire, has vero laboranti hero manum operamque commodare, nec a viventibus ullo dutis aut facultatis genere superari, nedum ut istis ex fortuito concursu ramentis ulla ratione cocederent:) adeoque nihil plus eum quam jacentes in litora lapides, ad eximium aliiquid visuque mirabile confidendum, virtutis ac solertia habiturum. Enimvero quis non Zenoneum jure Cleanthesque indignetur, tam contumeliose de animo philosophatos esse, atque in id ambo con-

(40) Οὐ γένεται Ὄμηρος. Iliad. Σ. v. 513 :
..... Τριπόδας τῷ δέκασι πάντας ἔτενε,
Ἐστάμεναι περὶ τοῖχος ἐνταῦθος μεγάροιο.
Χρύσεα δέ σφι ώρὸν κύπελλα ἔκδοσιν ἀπῆκεν.
Ὦφρα οἱ αἰτεῖμαι οἱ δεῖσον δυσαλατ̄ (vel δύσωται)
[ἀρώνα.]

Hic ἄγριν non est certamen, ut Hopperus verit, sed vel *cetus*, vel *cænaculum*: ut alias sæpe, pro loco in quem multi convenient, aut pro ipsa vel hominem, vel aliarum quoque rerum multitudine sumuntur. De ancillis istis idem Homer. ibid., vers. 417, ubi de Vulcano,
..... Υπὸ δὲ ἀμφίπολοι βώρωτο δρακτι,
Χρύσεαι, λόροι τετήντοντο ἑουκνίαι.
Της ἐν μὲν τοῖς ἔστι μετὰ φρεστί, ἐν δὲ καὶ αὐδῇ,
Καὶ σθέρος ἀβύρατος δὲ δεῖσον ἀπὸ ἔρητοι λατι.
Αι μὲν ὑπαύθα δρακτος ἐποιεῖνον.

Λογγίνου πρὸς τὴν τῶν Στωικῶν περὶ ψυχῆς δόξαν ἀπείροτος.

ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ ΚΑ'.

« Συνελόντι δὲ εἰπεῖν, πόδια μοι δοκοῦσιν ἀφεστηκάντα τοῦ τὰ δέοντα δογμάτου πάντες ἐφεῆς, ἵνους τὴν ψυχὴν σώμα ἀπεφήναντο. Ήντος γάρ διῶς ἐγγειρεῖ παραπλήσιον εἶναι τῶν τοιχείων τὸ κατ' αὐτὴν θέντα; ποῦ δὲ ἐπὶ ταῖς χράσεις καὶ μίξεις ἐνενεγκεῖν; αἱ κατὰ πολλοὺς γιγνόμεναι τρόπους, ἐλλῶν μὲν ἀμυθήτων ἰδεῖς σωμάτων ἀπογεννᾶν περιψάσιν, ἵνοις εἰ καὶ μὴ συνεχῶς, ἀλλ' οὐν πόρθωσθεν ἰστεῖν ἐν τὴν τοιχείων αἰτίαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ δαιτέρα παραπλήσιαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ πρώτα προφορήματα. Τῶν δὲ περὶ ψυχὴν ἔνοδον, οὐδὲ τεκμήριον ἐν τοῖς σώμασιν εὑρίσκεται· καὶ εἰ φιλοτιμότες τις, ὡς Ἐπίκαιος καὶ Χρύσιππος, ἀπαντά λίθον κινεῖν, καὶ πάσαν ἐρευνήν δύναμιν σώματος, εἰς γένεσιν τῶν περὶ ψυχῆς πράξεων. Τί γάρ ἡ τοῦ πνεύματος ἡμῖν λεπτότερη πρὸς ἔργον γένοται δὲν εἰς φαντασίας καὶ λογισμῶν; Πιθανὰ δὲτῶν ἀτόμων σχήματα τοσαῦτην παρὰ τὰ δῆλα δημιουργοῖς καὶ τροπήν, ὅπεις φρόντισην γεννᾷν, δεν εἰς ἕτερου πλάνου ἐγκατατημένη σώματος; Οἷμα μὲν, ὡς οὐδὲ εἰ τῶν Ἡφαιστού τις ἂν τύχοι τριπόδων καὶ θεραπαινῶν, (ῶν φησιν Ὅμηρος (40), τοὺς μὲν αἰτομάτους εἰς τὸν ἀγῶνα χωρεῖν, τὰς δὲ συνεργάζεσθαι τῷ δεσπότῳ, καὶ μηδενὸς οὐνοι οἱ ζῶντες ἔχουσι πλεονεκτημάτων ἀπολεπτεῖσθαι, μη τι γε ἐπὶ τῶν ἐπιτομάτων φηγμάτων) καὶ αἱ τοῖς ἐπιτομάτος προσόδοι λίθοις, εἰς τὸ δύνασθαι τι περιτόπερον ποιεῖν πρὸς αἰσθησιν. Ζήνων μὲν γάρ καὶ Κλεάνθης νεμεσθεῖσι τις ἂν δικαίως, οὗτοι αρέβα διεριστικῶς περὶ αὐτῆς διαλεχεῖσθαι, καὶ ταῦτα δημιουροῦντες τοῖς στερεοῖς (41) σώματος εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναπλίσιαν φέρεσθαι. Τί γάρ, ὡς πρὸς θεῶν, κανθάνουσιν ἀναθυμάται καὶ ψυχῆς. Ποῦ δὲ ἐγγειρεῖ, νομίσαντας τούτην προσεπικέντα τὴν δὲ ἡμέτεραν καὶ τὴν τῶν δῆλων ζώων οὐσίαν, τούτο μὲν φαντασίας καὶ μνήμας οὖν τε εἶναι σώζειν (43) διαρκεῖσθαι, τούτο δὲ δρμάς καὶ βουλήσεις τῶν λυσιτελούντων εἰς σύνεσιν πραγμάτων; Η τέ δρα καὶ τοὺς θεοὺς, καὶ τὴν δὲ

Adi Eustathium, de Vulcanianarum ancillarum monstro disputationem.

(41) Αἵμων τοῦ στερεοῦ. Suppleta haec sunt ex Mont. cod. Malim tamē δρυοῖν quam δρυα.

(42) Φήσαντι. Τί γάρ, δέ. Et hoc Montac. codici accepta fero, quemadmodum et que sequuntur, καὶ ψυχῆς, ποῦ δέ.

(43) Σώλεστ. Hoc est, iuri, defendere, quod barbari salvare dicunt. Gallici, τὸ sauver eodem sensu accipiturn. Plutarchus ἀνασώζειν dixit, Alexandro, pag. 686 A. Εἰσθωσαν δὲν, inquit, ένοι τὸν πῦρον ἀνασώζοντας πρὸς τὴν ἀλήθεαν· fabulam ad veritatem revocantes, vel, fabulam veritatem ipsa defendentes. Alias, ἀνασώζειν εἰς καυτὸν, id est, pristine formam recuperare, Lucianus in Asinu, Ελλὰς; ξεινοὶ πάντως ποτὲ ἐμπιστεύσαι εἰς τὰ ρέα κακά των εἰς ἐμαυτὸν ἀνασωθῆσθαι.

πάντων παρήκοντα, δύοις ἐπιγείων τε καὶ οὐρανίων, εἰς ἀναθυμίαστον καὶ κατνόην, καὶ τοιαύτην φλακίαν καταβήσουμεν; καὶ οὐδὲ τοὺς ποιητὰς αἰσχυνούμεθα, οἱ καίπερ ἀκριβῆ σύνεσται τῶν θεῶν οὐκ ἔχοντες, δύοις τὰ μὲν ἐκ τῆς κοινῆς ἐπινοιας τῶν ἀνθρώπων, τὰ δὲ ἐξ ἐπινοιας τῶν μουσῶν, ἢ κανέναν αὐτοῖς ἐπὶ ταῦτα πέψους, σεμνότερα εἰρήκασται περὶ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀναθυμάστες, οὐδὲ ἀρέας, οὐδὲ πνεύματα, καὶ λήρους. » Ταῦτα σοι καὶ ὁ Λογιγῖος. Ἐπάκουος δὲ καὶ Πλατónιον τὰ τοιάδε πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀποτελούμενον.

deorum cognitione carerent, de illis tamen partim musarum, quo ad sua illa carmina impelli solent, aeternum, aut spiritum, similesque nugas.» Hæc tibi Longinns. Audi nunc Plotinum adversus eosdem sequentia graviter disputantem.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

B

824 CAPUT XXII.

Πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς, ὅτι οὐ δύναται σωματικὴ εἶναι ἡ ψυχὴ. Ἄστο τοῦ Περὶ ψυχῆς Πλωτίνου.

« Εἰ δὲ ἔτειν (44) ἀδύνατος ἐκαστὸς ἥμαν, ἡ φεβεράτα πάσι, ἡ τὰ μὲν αὐτοῦ ἀπειστον εἰς σκέδαστον καὶ φθοράν, τὰ δὲ μέντοι εἰσαὶς ἀπειστον εἰς τὸν αὐτὸν (45), ὃδ' ἀντὶ τούτων εἴσιται, κατὰ φύσιν ἐπ.σκοτούμενος. Ἀπειδούν μὲν δὴ τι οὖν ἂν εἴη ἀνθρωπος, ἀλλ' ἔστιν ἐν αὐτῷ ψυχὴ, ἔχει δὲ καὶ σῶμα· εἰτὸν ὁς ἔργανον ἦμιν, ἔτειν ἔτερον τρόπον προστηρμένον, ἀλλ' οὖν διηγήσθαι γε ταῦτη ἱκατέρου τῇ φύσιν τε καὶ οὐσίαιν πατασθέσον (46). Τὸ μὲν δὴ σῶμα, καὶ αὐτὸν συγκειμένον, οὗτος πάρα τοῦ λόγου δύναται μέντοι, ἡ τε αἰσθητὸς (47) ὅρῳ λαθμένεν τε καὶ τηρούμενον, καὶ παντοῖος ὀλέθρους δεχόμενον ἔκαστον γε τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ αὐτὸν φερομένου, φθερόντος τε ἀλλού ἔτερον, καὶ πεταδόλοντος εἰς ἄλλο, καὶ ἀπολλύντος (48)· καὶ μάλιστα σταύρῳ ψυχὴ ἡ φύσις ποιούσση μῆτρα τοῖς ἔγκοις (49). Κανὸν μονοῦθι δὲ ἐκαστὸν γιγνόμενον, ἐπὸν οὖν ἔστι, λύσις δεχόμενα (50) εἰς τε μορφὴν καὶ ὅλην, ἐξ ὧν ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπλά τῶν συμάτων τὰς συστάσεις ἔχειν καὶ μῆτρα καὶ μέγεθος ἔχοντα, ἀπεις σώματα δύνται, τεμνόμενά τε καὶ εἰς μηχρὰ θραυσθέντα, καὶ ταῦτη φθοράν δὲ ὑπομένοι. Οὔτε εἰ μὲν μέρος ἥμαν τοῦτο, οὐ τὸ πάντα ἀδύνατον· εἰ δὲ ἔργανον, έδει γε αὐτὸν (51) εἰς χρόνον τινὰ δοθὲν, τοιούτον τὴν φύσιν εἶναι. Τὸ δὲ χυρώτατον, καὶ αὐτὸς δὲ δυνθρωπός, εἴη μὲν ἡ (52) κατὰ τὸ εἶδος, ὡς πρὸς ὅλην τὸ σῶμα, ἡ κατὰ τὸ χρώμαν, ὡς πρὸς ἔργανον ἱκατέρως δὲ ἡ ψυχὴ αὐτός. Τοῦτο οὖν τίνα φύσιν

A sensisse, ut solidi corporis exhalationem animum esse defenderent? Qui vero, cum ejus rei similem tam nostram, quam cæterorum animantium naturam fecerint, tueri simul poterunt, aut cogitationes recordationesque diuturnas, aut eorum, quæ rerum ad notitiam conductant, appetitus atque voluntates? Nunquid etiam deos, atque illum ipsum qui terrena pariter ac cœlestia cuncta pervadit, exhalationis, fumi, ac cæterorum id genus deliriorum in loco numeroque habebimus? nec poetarum saltem exempla verebimur, qui tametsi exquisita communi quodam hominum sensu, partim afflato honestiora dixere, non jam exhalationes illas, aut Longinns. Audi nunc Plotinum adversus eosdem sequentia graviter disputantem.

Adversus eodem Stoicos, animum corporeum esse non posse. Ex libro Plotini De animo.

« Uirum, inquit ille, nostrum quilibet immortalis sit, an simili totus intereat; an vero potius pars ejus altera dissolvatur ac pereat, altera, quæ quando ipsem homo sit, perpetuo maneat: ita demum intelligi ab eo possit, qui rem secundum naturæ principia consideret. Ac primum quidem, simplex aliiquid homo certe non est, sed animum idem corpus habet. Ac sive tanquam instrumentum nobis aliiquid, sive alia quavis rationis corpus adhærescit; recte quidem hoc pacto utriusque naturam essentiālē distingui, prorsus fatendum est. Jam vero corpus, cum ipsum etiam compositum ait, nec permanere ratio patitur, et revera dissolvi, contabescere, nullumque nou extitii genus subire sensus ipse videt: dum quæ illo continentur, in sūmō quaque feruntur ac proprium, atque alterum subinde alterum corruptit, illudque si mutat in aliud, ut simul interimat: præsertim ubi animus, qui ea inter sece mutuo conciliat, ex illis sese corporibus subduxerit. Et quamvis partes eorum quilibet sole relinquuntur, unum tamen hic nihil est, cum et in formam atque materiam, ex quibus simplicia etiam corpora constare necesse est, singula dissolvantur, et vero ut magnitudinem ex propria corporum ratione aliquam habent, securi proinde, ac minimas in particulas confringi possint, atque ita demum funditus inte-

D pro obte.

(48) Καὶ διαλλέντος. Id ex Plotino supplevimus.

(49) Μῆτρα τοῖς δτχοις. Hæc etiam ex Plotino addidimus.

(50) Λύσις δεχόμενα. Ita Montac. At Plotinus, δεχόμενον. Utrumque probari posset.

(51) Αὐτός. Ita Plotinus, et recte, non αὐτός.

(52) Εἴη δὲ ή, etc. Locus integer apud Plotinum ita concepitur, Ἀνθρωπος εἴη ἀν· ἡ ὑπὲρ εἶδος, πρὸς ὅλην τούτους πρὸς σῶμα, εἴστρον τούτους κατὰ τὸ εἶδος, ὡς πρὸς ὅλην τὸ σῶμα, ἡ κατὰ τὸ χρώμα, etc. Primo, post δύνθρωπος, adhibenda distinzione est; tollenda post δύν. Sequentia ex nostro corrigendam sunt, seddām enim habent vitiōsamque redundantiam, quæ Ficino etiam imposuit.

(44) El δέ ἔτειν. Plotini longissima hæc disputatio habeatur Ennead. iv, lib. vii, initio : cuius integrum ex Ficino versionem Hopperus excrispsit. Locus erat apud Eusechium nostrum indignissime deformatus, ac mille scatens erroribus, quorū partem, ut speramus, maximam Plotini opera sustulimus : tametsi non desint, in quibus ex nostro vicissim Plotinum emendare licet. Porro multa Plotini argumenta, vel concludunt omnino nihil, vel ipsarum quoque brutarum animas spiritales esse concludunt.

(45) Άκερ ἔστριον αὐτός. Vera lectio : nec audiendus, meo iudicio, Ficinus, qui ἀπειρ in ἔτερον mutandum statuit.

(46) Καραθετέον. Ita reposuimus ex Plotino, cum ante legeretur, καταθετόν.

(47) Ή τε αἰσθητός. Ex Plotino et duplice ms.,

Ire. Quare, si pars nostri altera corpus est, toti A ἔχει; ή σώμα μὲν δν, πάντος ἀναλυτέον τύπον γάρ πᾶν γε σώμα· εἰ δὲ μή σώμα εἴη, ἀλλὰ φύσις θλλής, κάκείνην ή κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ή κατὰ δόκιμον σκεπτέον. Πρῶτον δὲ σκεπτέον (53), εἰς δὲ δεῖ τούτο τὸ σώμα, δέ λέγουσι ψυχήν, ἀναλύειν. Έπει γάρ ζωὴ ψυχῆς πάρεστι εἰς ἀνάγκης. ἀνάγκη τοῦτο τὸ σώμα τὴν ψυχήν, εἰ μὲν ἐπὶ δύο σωμάτων ἡ πλειόνων εἴη, ήτοι ἔκτατον αὐτῶν, ή ξεστον, ζωὴν σύμμαχον ἔχειν ή τὸ μὲν ἔχειν, τὸ δὲ μή η μηδέπερ ἔχειν. Εἰ μὲν δή ἐν αὐτῶν προσεξῇ τὸ ζῆν, αὐτὸς τοῦτο δὲ εἴη ψυχή. Τί δὲ οὖν εἴη σώμα, ζωὴν παρ' αὐτῷ ἔχον; Πύρ γάρ, καὶ ἄηρ, καὶ θῦμος, καὶ γῆ, δύνης παρ' αὐτῶν καὶ διφερός πάρεστι τούτων ψυχή, τοῦτο ἐπαπτύχεται τῇ ζωῇ. "Ἄλλα δὲ παρὰ τούτα σώματα οὐκ ἔστι. Καὶ οἵδε δὲ δοκεῖ εἶναι στοιχεῖα, τούτων ἑτέρα σώματα (54), οὐ ψυχὴ ἐλέγχοντα εἶναι, οὐδὲ ζωὴν ἔχοντα. Εἰ δέ μηδενὸς αὐτῶν ζωὴν ἔχοντος, ή σύνδος πεποίησε ζωὴν, δύστον. Εἰ δὲ ξεστον ζωὴν ἔχει, καὶ διάρκει· μᾶλλον δὲ ἀδύνατον συμφέρονταν σωμάτων ζωὴν ἐργάζεσθαι, καὶ νοῦν γεννῆν τὰ ἀνάγκητα. Καὶ δή καὶ οὐχ ὅπωσδεν συγχρέντα τούτα φέσουσι γενέσθαι. Δεῖ δρᾶ εἶναι τὸ τέλον, καὶ τὸ τῆς χράσεως αἰτίων ὥστε τοῦτο τάξιν δὲ έχοι ψυχῆς. Οὐ γάρ δτι σύνθετον, ἀλλὰ οὐδὲ ἀπλόν τὸ εἴη σώμα τὸν οὐσίν διευ ψυχῆς οὐσίης δὲ τῷ παντὶ· εἰπερ λόγος προσελθὼν τῇ ὑπὲρ σώμα πατεῖ, οὐδαμότεν δὲ ἐν προσελθοι λόγος ή παρὰ ψυχῆς.

(53) Πρῶτον δὲ σκεπτέον. Ήτε Plotinus addit., rectissime : alias sensus plane nullus.

(54) Στοιχεῖα, τούτων ἑτέρα σώματα. Apud Plotinum ita base distincta reperies, στοιχεῖα τούτων, ἑτέρα σώματα, quod Ficinus secutus est. Mηδὲ neutra distinctio placere potest. Malim ergo sic,

Εἰ δέ τις μή σύτως, ἀλλὰ ἀπόμους ή ἀμερῆ, συνελθόντα ψυχὴν ποιεῖν λέγοι, τῇ ἐνώπιοι καὶ δρματεῖα ἐλέγχονται δὲ, καὶ τῇ παραβέσι μή δὲ οἷον, οὐ γινομένου οὗτος, οὐδὲ συμπαθεῖς εἰς ἀπάλιον, καὶ μή ἐνούσθιαν δυναμάτων σωμάτων ψυχὴ δὲ διαντή συμπαθήσει ἐκ δὲ ἀμερῶν (55) σώματων οὐδὲ μηδέδος; ἐν γένεστον. Καὶ μήδε εἰ, ἀπλοῦ δυτος τοῦ σώματος, τὸ μὲν δσον ψυχήν, παρ' αὐτῷ ζωὴν ἔχειν οὐ φέσουσιν (ὑπὲρ γάρ δποιον) τὸ δὲ κατὰ τὸ εἰδός τεταγμένον ἐπιφέρειν τὴν ζωὴν εἰ μὲν οὐσίαν φέσουσι τὸ εἰδός τοῦτο εἶναι, οὐ τὸ συμφέρειν, θάτερον δὲ τούτων θεται ή ψυχή· καὶ οὐκ έστ' οὐ σώμα· οὐ γάρ ἐξίη; καὶ αὐτὸς ή πάλιν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναλύσουσαν. Εἰ δὲ πάθημα τῆς θλης, ἀλλ' οὐκ οὐσίαν φέσουσιν εἶναι· στοιχεῖα, τούτων ἑτέρα, σώματα, οὐ ψυχαί. Βέτε igiter. Εἰ δι γινεται, πρετεράς, αλλα γραμματα είσιν επιπλέοντα σκεπτέον. Εἰ δι γινεται, πρετεράς, αλλα γραμματα είσιν επιπλέοντα σκεπτέον.

(55) Forte add. οὐδέ.

άρ' οὐ τὸ πάθημα καὶ ἡ ζωὴ εἰς τὴν ὄλην ἀλιθοῦντος αὐτοῖς. Οὐ γάρ δῆ τῇ ὄλῃ θαυμῆν μαρφοῖ, οὐδὲ θαυμῆν φυχῆν ἐντίθεσι. Δεῖ δῆλον τι εἶναι τὸ χορηγὸν ζωῆς, εἴτε τῇ ὄλῃ ἡ χορηγία, εἴτε ὅπουν τῶν σωμάτων, ἔξω τού, καὶ ἐπέκεινα (56) σωματικῆς φύσεως. Ἐπει οὐδὲ ἀν εἴη σώμα οὐδὲν, φυχικῆς δυνάμεως οὐδὲν οὔσης. Φει γάρ, καὶ τὸ φωρῷ (57) αὐτοῦ τῇ φύσει, καὶ ἀπόλοτον δὲν ὡς τάχιστα, εἰ πάντα σώματα εἰη, καὶ εἰ δύνομα ἐν τοῖς αὐτοῖς φυχήν τις τεθέστο. Τὰ αὐτὰ γάρ ἀν πάθοι τοῖς δλοῖς σώμασιν, ὥστε μας μὲν οὐσίας αὐτοῖς. Μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἀν γένοτο, δλλὰ στησατεῖ ἐν ὄλῃ τὰ πάντα, μὴ δυντος τοῦ μορφούντος αὐτῆν. Τάχις δὲν οὐδὲν ἀν τῇ ὄλῃ τὸ παράπονα εἴη, λυθήσεται δὲ καὶ τόδε τὸ σύμπαν, εἰ τις αὐτῇ (58) ποτεύεται σώματος συνέρχεται δόδοις αὐτῷ φυχῆς τάξιν, μέχρι τῶν δυνάματων, δέρι καὶ πνεύματος σκεδαστούσατεψ, καὶ τῷ ἐν εἷναι ἔχοντι οὐ παρ' αὐτοῦ. Ήπος γάρ τειμονίων τῶν πάντων σωμάτων, φύσιον τις διατίθεται τόδε τὸ πάν, οὐδὲν διάνοιας τε καὶ φερόμενον εἰκῇ ποιήσει; Τίς γάρ τάξις ἐν πνεύματι δεομένῳ παρὰ φυχῆς τάξεως, η λόγος, η νοῦς; Άλλη φυχῆς μὲν οὖσης, ὑποργή ταῦτα πάντα αὐτῇ εἰς σύστασιν κάθισμα, καὶ ζώου ἔκστον, δλλῆς παρ' ἀλλού δυνάμεως εἰς τὸ δλον συντελούσῃς ταῦτας δὲ μὴ παρούσης ἐν τοῖς δλοῖς, οὐδὲν δὲν εἴη ταῦτα, οὐχ διὰ τὰς τάξεις.

Eiam materia forte nulla prorsus erit, bocque universum omnino dissolvetur, si quis ipsius corporis alicuius colligationi permiserit, cui nomina tenus animi vim et rationem attribuit aeris verbi causa, et spiritus, qui et facilime dissipari queat, nec ut unum aliquid sit, per se habeat. Nam cum dividi corpora omnia, secarique possint, quis eorum ulli hoc committat universum, quin idem simul et mente vacuum faciat, et temerario quodam motu agitatum? Quid enim eo in spiritu aut ordinis sit, aut rationis, aut mentis, quem non nisi animi beneficio ordinem babere oporteat? Ac post aliud semel animo, cuncta hæc administrante ipsi continuo navant operam, ut non ipsi tantum mundo, sed etiam animanti sua cuique integratis perfectioque constet, ad commune universi bonum vim aliam alio conferente. Qui animus si ab eodem aberit universo, tantum abest ut suum quaque ordinem habitura sint, ut potius nihil omnino sint futura.

· Μαρτυροῦσα δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἀγό-
μενοι, ὡς δεῖ τι πρὸ τῶν σωμάτων εἶναι χρέοντος
αὐτῶν φυχῆς εἶδος, ἔνων τὸ πνεύμα καὶ τῷ νοε-
ρῷ τελέμενον, ὕστερον δινει πυρὸς η πνεύματος οὐ
δυναμάντης τὴν χρέττονος μορφάς ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι,
τόπον δὲν ἔγνωσθε εἰς τὸ ἰδρυθήναι: διον ἔγνωτον δην
τὰ σώματα ιδύσουσιν, ὡς δρόποι ταῦτα ἐν φυχῆς
δυνάμεσιν ιδρύσουσι. Εἰ δὲ μηδὲν παρὰ τὸ πνεύμα,
καὶ τὴν φυχὴν τίθενται, τι τὸ πολυθρύλλητον αὐτοῖς, εἴ πως ἔχον, εἰς ὁ καταπέγουσαν,
ἀναγκάζοντος τίθενται δλλο παρὰ τὰ σώματα φύσει
δραστήτοις; Εἰ δὲν οὐ πάν μὲν πνεύμα φυχή, δη
μηρία πνεύματα διφύχα, τὸ δὲ πως ἔχον πνεύμα φη-
σούσται τὸ πως ἔχον τούτο, καὶ ταῦτα τὴν σχέσιν, η
τῶν δυτῶν τι φέσουσιν, η μηδέν. 'Άλλη εἰ μηδὲν,
πνεύμα (59) δὲν εἴη μένον, τὸ δὲ πως ἔχον, δύνομα καὶ
οὐτα συμβῆσται αὐτοῖς οὐδὲ δλλο οὐδὲν εἶναι λέγειν
η τὴν ὄλην καὶ φυχήν, καὶ θεόν, καὶ δύνομα τὰ
πάντα (60), έκεῖνο δὲ μόνον. Εἰ δὲ τῶν δυτῶν τι σχέ-

(56) ἐπέκεινα. Ita ex Plotio, non ἀπόσχον ut ante.

(57) Εγ φωρ. Ut Plotin., non οὐ φωρ, ut prius.

(58) Forte αὐτό.

(59) Πνεύμα, etc. Duarum vocum metathesi, hoc

A men quod in eo forma locum teneat, id vitam af-
ferre dicent: si formam illam pro essentia natura-
que ponant, non jam utrumque simul, sed alterum
duntaret animus est futurus, nec id ipsum corpo-
ris amplius conditionem retinebat, quippe quod
omni materia caret; secus enim, illud codem ite-
rando modo partiremur. Sin autem, id affectionem
materiae potius, quam essentiam ipsam esse mal-
lent; exponant proinde necesse est, quo ex fonte
in materiam illa cum affectio, tum etiam vita deri-
vetur. Nec enim sibi ipsi materia aut formam in-
fundit, aut animum. Auctorem igitur vitæ aliquem
esse oportebit, seu materiae beneficium hoc fieri,
seu cuiuslibet corpori; **826** et vero auctorem ejus-
modi, qui et corpore vacuo sit, et corpoream
B omnem naturam longissime prætergressus. Enim-
vero si animi nulla vis esset, corpus similiter
omne tolleretur. Fluit enim illud, atque in motu
tota ejus natura versatur: adeoque si corpora es-
sent omnia, celerrime omnia interirent, tametsi uni
cuidam eorum animi nomen imponeretur.
Tunc enim eadem omnino, quæ cætera corpora,
animus iste pateretur, cum una omnium esset
communisque materia. Imo certe, nihil penitus
ficeret, atque in materia universa consistenter, cum
esset nihil, a quo ipsa formam acciperet. Quin
etiam materia forte nulla prorsus erit, bocque universum omnino dissolvetur, si quis ipsius cor-
poris alicuius colligationi permiserit, cui nomina tenus animi vim et rationem attribuit aeris verbi
causa, et spiritus, qui et facilime dissipari queat, nec ut unum aliquid sit, per se habeat. Nam cum
dividi corpora omnia, secarique possint, quis eorum ulli hoc committat universum, quin idem
simul et mente vacuum faciat, et temerario quodam motu agitatum? Quid enim eo in spiritu aut ordi-
nis sit, aut rationis, aut mentis, quem non nisi animi beneficio ordinem babere oporteat? Ac pos-
tali semel animo, cuncta hæc administrante ipsi continuo navant operam, ut non ipsi tantum mundo,
sed etiam animanti sua cuique integratis perfectioque constet, ad commune universi bonum vim aliam
alio conferente. Qui animus si ab eodem aberit universo, tantum abest ut suum quaque ordinem
habitura sint, ut potius nihil omnino sint futura.

C · Et quidem veritate compulsi profitentur ipsi
quoque, ante corpora certam quandam auimi spe-
ciem, illis omnibus præstantiorē esse debere,
dum spiritum illum mente prædiūm atque ignem
intelligentia valentem ponunt; perinde ut ai absque
vel igne vel spiritu, bac in rerum universitate non
posset excellenter illa diviniorque natura consi-
stere, sed locum ubi gradum solide figeret, ali-
quem ipsa requireret, cum eos potius ubi sua cor-
poribus firmitas esse posset, requirere oportet,
quippe quam alibi nusquam præterquam ipsius in
animi viribus obtinere possint. Qui si præter
spiritum, aliud nihil et vitam et animnum esse di-
cent, quærendum ex illis est, quid sibi velit suum
illud certo se modo habens, tam apud eos celebre
totiesque jactatum, ad quod unum ipsi configunt,
aliiquid aliud præter corpora, quod effectivum sua-
pote natura sit, proferre compulsi. Enimvero
si nec spiritus omnis animus est, cum vis
est, πνεῦμα et δύναμι, sensu omnis apud Euæbium
perturbalus erat: δύναμι enim initio, πνεῦμα in
fine membris legebatnr.

D (60) Ὄρογα τὰ πάντα. Recte; non δύναμα τά
πάντα, ut apud Plotinum.

quædam sit inanimorum spiritum infinita, et tamen spiritum id quod certo se modo habeat esse velint; hoc ipsum quidem, certo se modo habens, hoc est peculiarem illam habititudinem, aut aliquid esse dicant necesse est, aut omnino nihil. Si nihil, spiritus ergo solus vere est, illud autem certo se modo habens, vacuum et inane non men. Ex quo proinde sequitur, uti præter materiali aliud nihil esse dicant, atque ita et animum, et Deum, et cetera prorsus omnia nominentur, spiritum proprium solum existere. At si habitudo illa verum aliquid est, et ab eo quod subjicitur, adeoque a materia ipsa versum, quod cum in materia sit, materiæ tamen expers maneat, propter ea quod rursus ex materia compositum minime sit: corpus utique non est, sed ratio, corporique natura dissimilis. Præterea quam animus nullum omnino corpus esse possit, vel inde quivis intelligat: aut enim calidum est aut frigidum, durum aut molle, humidum aut concretum, nigrum aut album, ac ceteris id genus prædictum qualitatibus, quæ aliae passim in aliis esse solent. Jam si calidum erit, tantummodo calefaciet; refrigerabit, si frigidum; si leve, levitatem afficeret ubicunque aderit; si grave, gravitatem; nigro, si nigrum; si candidum, candore similiter afficiet. Nec enim aut ignis est, frigidum, aut frigi calidum efficere. At qui animus, cum in diversis animalibus alia atque alia efficiat, tum etiam in uno eodemque contraria: modo enim cogit, modo liquefacit: densum aliquid aliudque rarum, nigrum hoc, illud album, aliud leve, grave aliud efficit: cumque pro diverso corporis colore, aliisque similiter qualitatibus, unum dñntaxat aliquid efficere deberet, multa simul operatur.

¶ Motus vero tam multiplices atque diversos, non aliquem duntaxat unum, qui tandem una cuiusvis in corporis motione defendant? Nam si eorum causas, partim electiones, partim antegressas quasdam rationes esse respondent; probe id quidem. At corporis unius præsertim ac simplicis nec electio, nec diversæ illæ rationes propriæ sunt quod ejusmodi rationis omnino nihil habeat, nisi quantum ab eo accepert, a quo vel calidum vel frigidum effectum est. Certo quidem et spatio temporis, et meusnræ modo augere, quo pacto corpori conveniat? augeri enim ipsius est, augendi vim per se nullam habet, sed tantum quatenus eam cum ipso animus in materiæ suæ mole communiceat, cui per se incrementum illud efficienti administrimat navat operam. Etenim si et corpus esset animus, 828 idemque simul augeret, cum ut aucto vi sua corpori par esse posset, una profecto similis accessione corporis augeri necesse esset. Quod porro ad eam accederet, id aut animus itidem esset, aut corpus inanimum. Si animus, unde vel quomodo aut illabatur, aut additur? Sin animo caret, quomodo aut illum accipiet, aut prior consentiet? quomodo cum eodem et unum quid efficiet, et iisdem in sententiis acquiescat? ac non potius tanquam hospes quidam et peregrinus, quæ prior ille soverat, ignorabit: et quemadmodum in cetera

A σις, καὶ δὲ πάρ τὸ ὑποκείμενον, καὶ τὴν ὄλην, ἐν ὅλῃ μὲν, δύσκολον δὲ αὐτὸν, τῷ (61) μὴ πάλιν συγκεῖσθαι εἰς ὄλης λόγος ἀν εἴη τις, καὶ οὐ σώμα, καὶ φύσις ἔτερα. "Ετι δὲ καὶ ἐκ τῶνδε (62) οὐχ ἡτον φανεῖται δύσκολον δὲν, τὴν φυχὴν εἶναι σώμα ἕτοιον." Η γὰρ θερμὸν ἀστὸν ἡ φυχὴν, ἡ σπληνὸς ἡ μαλακὸν, ὑγρὸν τε ἡ πεπηγός, μελανὸν τε ἡ λευκὸν, καὶ πάντα δοσ ποιήτες σωμάτων ὅλαις ἐν ἀλλοις. Καὶ εἰ μὲν θερμὸν, μόνον θερμανεῖ, φυχὴν δὲ μόνον φέρει, καὶ κοῦφα ποιήσει τὸ κούφον προσγενέμενον καὶ πάρον, καὶ βαρυνεῖ τὸ βαρόν, καὶ μελανεῖ τὸ μέλαν, καὶ τὸ λευκὸν λευκόν ποιήσει. Οὐ γάρ πορὸς τὸ φύγειν, οὐδὲ τοῦ φυχροῦ θερμὰ ποιεῖν. 'Αλλ' ἡ γε φυχὴ καὶ ἐν ἀλλοις ζώοις ἀλλα τε καὶ δῆλα ποιεῖ, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τὰ ἁνατία τὰ μὲν πτηγούσα, τὰ δὲ χέουσα, καὶ τὰ B μὲν πυκνά, τὰ δὲ ἀραιά, μέλανα, λευκά, κοῦφα, βαρέα ποιοῦσα. Καίτοι ἐν ἔξι ποιεῖν, κατὰ τὴν τοῦ σώματος ποιήτητα τε τὴν ἀλήγην, καὶ χρόνον νῦν ἐπολλά.

¶ Τάξ δὲ δὴ κινήσεις τῶν διαφόρους, δὲλλ' οὐ μίαν, μᾶς οὔσης πάντος σώματος κινήσεως; Ετι δὲ τῶν μὲν προαιρέσεις, τῶν δὲ λόγους αἰτιάσσονται, δρῶσις μὲν τοῦτο ἀλλ' οὐ σώματος ἡ προαιρεσίς, οὐδὲ οἱ λόγοι διάφοροι γε ὅντες ἐντὸς ὄντος καὶ ἀπόλοι τοῦ σώματος, καὶ οὐ μετὸν αὐτῷ τοσούτῳ γε λόγου, η δος (63) δέδοται αὐτῷ πάρ τὸ τοῦ παιχνόντος θερμὸν αὐτὸν ἡ φυχὴν εἶναι. Το δὲ καὶ ἐν χρόνῳ (64) αἰσχεῖν, καὶ μέχρι τοσούτου μέτρου, πόθεν δὲ τῷ σώματι αὐτῷ γένοιτο; Φροσήσει μὲν αἰσχεῖσθαι, αὐτῷ δὲ ἀμφίρῳ τοῦ αἰσχείνειν εἶναι, η δον παραληφθεῖται ἀν ἐν ὄλης ἔγχῳ, ὑπηρετον τῷ δὲ αὐτοῦ τῇ αἰσχηνῇ ἀργαζομένῳ. Καὶ γὰρ εἰ ἡ φυχὴ σώματος οὐσα αἴσια, ἀνάγκη καὶ αὐτὴν αἰσχεῖσθαι, προστήχη δηλοντί διοικουσι διοικουσα σώματος, εἰ μὲλλει εἰς τοὺς λένα τῷ αἰεκρόμενῳ ὑπ' αἰσχῆς. Καὶ η φυχὴ ἔσται τὸ προστιθέμενον, η ἀμφορον σώμα. Καὶ εἰ μὲν φυχὴ, πόθεν καὶ πώς εἰσισθῆσης, καὶ πῶς D προστιθέμενης; εἰ δὲ ἀμφορον τὸ προστιθέμενον (65), πῶς τούτη φυχόσται, καὶ τῷ πρότερον διοικουμονῆσται, καὶ ἐν ἔσται, καὶ τῶν αὐτῶν δοξῶν τῇ πρώτῃ μεταλήψεται; 'Αλλ' οὐχ ὥσπερ ἔντη (66), φυχὴ αὕτη δὲ ἀγνοεῖ ἔσται η ἔτερα οὐλεῖ καὶ ὥσπερ δὲλλος δύχος ἡμῶν, τὸ μέν τι ἀποφέύσεται αὐτοῦ, τὸ δὲ τι προσελεύσεται, οὐδὲν δὲ ἔσται τὸ αὐτό; Πῶς οὖν ἡμῖν αἱ μνῆμαι; Πῶς δὲ η γνῶσις οἰκεῖων, οὐδὲποτε τῇ αὐτῇ φυχῇ χρωμένων; Καὶ μὲν εἰ σώμα ἔστι, φύσις δὲ σώματος μεριζομένου εἰς τὰλείν, ἵκαστον

(61) Δὲ αὐτὸν, τῷ. Id ex Plotino supplevimus; οὐν quod sequebatur, ex eodem expunximus: ei sequenti linea, καὶ οὐ, ex eodem addidimus.

(62) Καὶ ἐκ τῶρε. Ante legebatur, καὶ οὐσις ἐκ τῶνδε, nullo sensu.

(63) Forte δον.

(64) Plotin., χρόνοις.

(65) Τὸ προστιθέμενον. Ex Plotino additum est; ἔγγυωτα vero mutatum in φυχόσται.

(66) Σέρην. Ita Plotin., non δὲ η.

μὴ τὸ αὐτὸν εἶναι τῶν μερῶν τῷ ὅλῳ εἰ τοσὸνδε μέ-
γανθος ψυχῆς, ὃ ἀν ἐλαττονὶ ἦ, ψυχὴ οὐκ ἔσται, ὥσπερ
πᾶν ποσὸν, ὁμοίωσίς τοι εἶναι τὸ πρόσθεν ἡλλάξατο.
Εἰ δὲ τι τῶν μέγεθος ἔχοντων, τὸν ὄγκον ἐλαττωθὲν,
τῇ ποιήσῃ ταῦτον μένει, ή μὲν σώμα ἔτερόν ἔστι, καὶ
καὶ ἢ ποσὸν, τῇ δὲ ποιήσῃ, ἔτερός τῆς ποιήσης
οὐσίῃ, τὸ ταὐτὸν ἀποσύνειν δύναται. Τι τὸν φύσου-
σον οἱ τὴν ψυχὴν σώμα εἶναι λέγοντες; Πρῶτον μὲν
ὑπὲρ ἔκαστον μέρους τῆς ψυχῆς τῆς τὸν αὐτὸν σώ-
ματι, πότερον ἔκαστον ψυχῆς, οὐαὶ ἔστι καὶ ἡ ὅλη;
καὶ πάλιν τοῦ μέρους τὸ μέρος; Οὐδὲν δῆρα τὸ μέ-
γανθος συνεβάλλετο τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς (καίτοι ἔστι (67)
γε, ποσὸν τίνος δυντος,) καὶ ὀλον πολλαχῆ, ὥσπερ σώ-
ματι παρεῖναι ἀδύνατον, ἀλλού τοῦ πλεονεκτοῦ τὸ αὐτὸν ὀλον
εἶναι, καὶ τὸ μέρος ὅπερ τὸ ὀλον ὑπάρχειν. Εἰ δὲ ἔκα-
στον τῶν μερῶν οὐ ψυχὴ φύσουσι, ἀλλὰ μόνον ψυ-
χὴ αὐτοῖς ὑπάρχει. Καὶ προσέτι, εἰ ψυχῆς ἔκαστης
τὸ μέγεθος ὀρισμένον ἔσται ἡφ' ἔκάτερα (68), η̄ ἐπὶ
τὸ ἔκαστον γε, η̄ ἐπὶ τὸ μεῖζον (69), ψυχὴ οὐκ ἔσται.
Οὐταν τούτον ἐκ συνόνων μις, καὶ ὄντος στέρματος
ἔδυμα γένεταις γεννήματα, η̄ καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς δι-
λοις ζώοις, πλεότα, τοῦ στέρματος εἰς πολλοὺς τό-
κους μεριζομένου, οὐ δὴ ὀλον ἔκαστον ἔσται· πῶς οὐ
διδάσκει τοῦτο τοὺς βούλομένους μανθάνειν, ὡς ὅπου
τὸ μέρος ταῦτον ἔστι τῷ ὅλῳ, τούτο τὸν τῇ αὐτοῦ οὐ-
σίᾳ ὃ ποσὸν εἶναι ὑπερβολήνειν, ἀποσον δὲ αὐτὸν
εἶναι ἐξ ἀνάγκης; Οὕτω γάρ ἀν μένοι τὸ αὐτὸν, τοῦ
ποσοῦ κλεπτομένου (70), δὲ μὴ μέλον αὐτῷ ποσό-
τητος καὶ ὄγκου, ὡς ἀν τῆς οὐσίας (71) ἔτερόν τι οὐ-
σης. Ἀποσον δῆρα η̄ ψυχὴ καὶ οἱ λόγοι.

Perro, si cuiusvis animi magnitudo suis utrinque terminis minore fiet, animus tum esse desinet. Cum autem congressu ex uno, unoque ex semine, aut gemini, aut etiam, ut in ceteris animalibus evenire solet, plures creantur fetus, semine tum multa in loca distracto, ubi sane unumquodque totum aliquod est: qui fieri potest, atque re non docet, qui discendi modo cupidi sint, ubi pars eadem ipsa quod totum est, ibi totum illud propriam quantitatem suscepit natura prætergredi, 829 adeoque ab omni prorsus quantitate secretum esse oportere? Sic enim denum idem plane remansere poterit, etiam quantitate subducta, quippe cujus nec naturam habeat penitus ab ultraque diversam. Animus igitur atque antegressa illas rationes quantitatis omnis expertes sunt.

C "Οτι; δὲ εἰ σώμα εἴη η̄ ψυχή, οὗτο τὸ αἰσθάνεσθαι, οὔτε τὸ νοεῖν, οὔτε τὸ ἐπισταθαι, οὔτε ἀρεταῖναι, οὔτε τι τῶν καλῶν ἔσται, ἐκ τῶνδε δύλων. Εἰ τι μέλλει αἰσθάνεσθαι τίνος, ἐν αὐτῷ δεῖ εἶναι, καὶ τῷ αὐτῷ παντὸς ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ εἰ δὲ πολλῶν αἰσθητηρίων πλεῖα τὰ εἰσιντα εἴη, η̄ πολλὰ περὶ δὲ ποιήσῃς, καὶ δὲ τὸν ποικίλον, οἷον πρόσωπον. Οὐ γάρ μέλο μὲν φύνει, μέλο δὲ ὄφθαλμοι, διλλὰ ταῦτον ὅμοι πάντων. Καὶ εἰ τὸ μὲν δὲ ὄφθαλμον, τὸ δὲ δι' ἀκοής, δι' τὸ δεῖ εἶναι εἰς δὲ ἀμφοτερούς η̄ πῶς ἀν εἰτοι, δι' ἔτερα ταῦτα, μὴ εἰς τὸ αὐτὸν ὅμοι τῶν αἰσθημάτων ἔλθοντων; Δεὶ τὸν τοῦτο ὄπετε κάντρον εἶναι, γραμμάτες δὲ συμβαλλούσας ἐκ παριφερέας κύκλου, τὰς πανταχόθεν αἰσθήσεις, πρὸς τοῦτο περινενει, καὶ τοιούτον τὸ ἀντιλαμβανόνεν εἶναι ἐν δυντοις.

(67) Καίτοι ἔστι, etc. Prior editio miras buic loco tenebras offuderat.

(68) Ήφ' ἔκάτερα. Plotinus, οὐδὲ ἡφ' ἔκάτερα, quod tametsi utcumque defendi possit, particula ta-
men οὐδὲ longe melius absuerit.

A corporis nostri mole usuvenit, pars ipsi alia dilabetur, succedit alia, sicutque nihil prorsus unum exsistet? Quomodo autem in nobis vel memoria, vel rerum ad nos pertinentium cognitio futura est, si eodem animo nunquam ntemur? Præterea si et corpus ille est, et natura corporis ejusmodi, ut illo plures in partes diviso, nulla idem omnino sit quod totum ipsum atque integrum; itemque si tanta omnino magnitudinis est, quanto si non erit, animus quoque non erit; utique quod omni certa quantitatis rei solet accidere, priorem existendi modum quantilibet detractione mutabit. Si autem aliud certa magnitudine præditum, ut molis sue parte aliqua decurteatur, id tamen qualitate manet: id ipsum ergo et corporis diversa habebit quantique rationes, et tamen idem ut sit, qualitatibus unius a quantitate diversæ vi beneficioque retinebit. Quid igitur dicturi sunt, qui animum corpus esse aiunt? Ac primum quidem, utrum animi eius qui eodem versatur in corpore, pars quælibet animus est, ejusdem omnino cuius integer ac totus ipse rationis, itemque singulæ partis cuiusque partes? Nihil ergo ad animi naturam magnitudo pertineret (tametsi quantitate prædictus cum sit, pertinere omniō debeat); eaque tota multis esset in locis, quod in corpus nullo modo convenire potest, ut idem in pluribus totum insit; quemadmodum nec in partem ullam, ut idem sit quod totum ipsum. Qui si partem quanlibet animum esse negaverint, animum proinde inanisimis ex rebus constare dicent.

C Jam vero, si corpus animum esse ponetr, nullum amplius aut sentiendi, aut intelligendi vim, nullam scientiam, virtutemque nullam, adeoque nec boni omnino quidquam futurum, ex sequentiis manifeste constabit. Quidquid enim aliud sensu percipiat, illud cum unum aliiquid oportet esse, tum eadem quoque vi universa percipere; tametsi aut per multis sensuum aditus complura subeant, aut ejusdem rei qualitates multæ, aut per id quod unum sit, multiplex tamen quiddam et varius, cuiusmodi vultus est. Nec enim aliud quid nasum, aliud oculos percipit, sed unum idemque universa. Ei si aliud per oculos, per auditum aliud subeat, unicum tamen id esse necesse est, ad quod utraque postremo perveniant. Quomodo enim diversa

(69) Η̄ ἐπὶ τὸ μεῖζον. Ex Plotino supplevimus.

(70) Κλεπτομένον. Et hoc furtum et Plotino re-
stitutum.

(71) Οὐσίας. Addi possit ex eod. Plotino. αὐτοῦ.

illa esse pronuntiaret, nisi ad unum et idem omnia sensibus percepta confluenter? Illud nimirum tanquam centrum aliquod sit oportet; quo quidem ex omni parte sensus, quasi lineæ quedam ex toto circuli ambitu coeuntes ita pertineant, ut quod illos excipiat unum revera sit. Nam si divulsum ac distractum erit, ac velut in linea extrema ejus utrumque sensus occupabunt; sane aut in unum idemque rursus, tanquam in medium aliquod ipsi concurrent, aut ferentur aliorum; itaque alterum alterius duntaxat sensum habebit, perinde ut cum ego alia, tu vicissim alia sensu comprehendendis. Quod si unum id fuerit, quod sensu percipitur, cuiusmodi vultus est, tum etiam unum in aliud colligetur, ut re ipsa fieri constat: quæ enim cernimus, ea utramque in pupillam colliguntur, (qui enim alter per eas maxima quæque cerneremus?) ut multo adhuc magis principem in facultatem illapsa, individue quedam notiones efficiuntur. Quæ quidem facultas partibus caret ipsa quoque: alioqui si magnitudo quedam esset, una cum illa notione ipsæ dividenderentur: atque ita partem duntaxat alius aliam, totum id quod sensibus objicitur, nemo perciperet. At enimvero unum quid totum est; quomodo enim alter dividenderet? Non ita quidem, ut cum æquali æquale congruat, cum vis illa princeps ejus omnis rei, quæ sensu comprehendenditur, æqualis non sit. Quot igitur in partes futura est ista divisio? Utrum in totidem, quot numero varias, res sensu recepta et illapsa complectetur? Ergo partium **830** illarum qualibet in animo quale futura est, ipse adeo per easdem ejus particulas sentiet. An forte partium istarum particula sensu carebunt? Fierè non potest. Quod si pars qualibet nihil non sentire queat, cum infinitas in partes suæ natura dividi magnitudo possit, et infinitos cujusque sensus, circa rem quamlibet sensu obnoxiam versari oportebit, et in principe nostra facultate rei ejusdem imagines esse prorsus infinitas. Ad hæc, si corpus illud est quod sentiat, non alter sentiendi perficietur actio, quam uti cera impressi annulorum figuris consignatur, aut sanguine vel aere, quæ sensu ipse percipit, informantur. Et quidem si, quod utique consentaneum est, tanquam humidis in corporibus, ut est aqua, perturbabitur, nullaque iam erit memoria. Sin figuræ illæ permanebunt: aut quandiu locus a prioribus occupabitur, informari alias nulla poterunt, atque ita sensuum alias tollentur actiones; aut aliis succendentibus, delehentur priores illæ, sive memoria nella relinquetur. Quod si et recordari possumus, et vicissim alia sentire post alia, nec a prioribus impedimenti quidquam objicitur; corpus esse animus nullo modo potest.

Cæterum id ipsum dolor ex sensu manifeste quivis intelligat. Nam cum digito dolere homo dicitur, dolor quidem bæret in digito, at doloris illius sensum in principe hominis facultate baberi, vel ipsis etiam confessuros esse liquet. Ita, dum alia

(72) *Allor ἀλλοι μέροντις.* Recte: perperam apud Plotin., ἄλλο δὲ μέρος, quæ lectio Fieium in errore induxit. Verius enim: *Itaque pars alia sentiet aliam, nihilque in nobis sentiendam rem tantum percipiet.* Ubi etiam pro μηδένα, quod rectum est, legit μηδέν.

(73) *Ἐν ἐστι.* Recte, ut Plotin., non, ut ante, *ἐστι.*

(74) *Ἡ διαιρεσίς;* η. Additum ex Plotino.

A El δὲ διεστὸς τοῦτο γένοτο, καὶ οὖν ἐπὶ γραμμῆς διμορφα τὰ πέρατα αἱ αἰσθήσεις προσιλαμβάνουσιν ἢ συνδρομεῖσται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸν πάλιν, οὖν τὸ μίσον, ἢ ἄλλο ἕκάτερον ἔκατέρου αἰσθήσιν ξέσει, ὥσπεράν εἰ ἑνὸν μὲν δίλλων, σὺν δὲ δίλλων αἰσθουσι. Καὶ εἰ τὴν τὴν αἰσθήσην, οἷον πρόσωπον, εἰς δὲ συναιρεθήσεται, διπερ καὶ φανεται· συναιρεῖται γάρ καὶ τὸ αὐταῖς ταῖς χώραις, (ῃ πῶς δὲ τὰ μέγιστα διὰ ταύταν δρῶτο;) ὅπερε, Εἳτε μᾶλλον εἰς τὸ ἡγεμονὸν λόντα, οἷον ἀμέρην νοήσεσθαι. Καὶ ἔσται ἀμέρες τοῦτο ἢ μεγέθει διὰ τούτων συμμερίζεται δὲ, ὧστε δίλλον δὲλλον μέρους (72), καὶ μῆδεν ἡμῶν διὰ τοῦ αἰσθήτου τὴν ἀντίληψιν λαγεῖν. Ἀλλὰ γάρ δὲ ἐστι (73) τὸ πᾶν πῶς γάρ δὲν καὶ διαιρόσθαι; Οὐ γάρ δή λοιπὸν τῷ τοιν ἐφαρμόσει, διτὶ οὐκ λοιπὸν τὸ ἡγεμονὸν παντὶ αἰσθῆσθαι. Κατὰ πηλίκα οὖν ἢ διαιρεσίς (74); ἢ εἰς τοσαῦτα διαιρεθήσεται, καθόποιον ἀριθμοῦ ἔχῃ (75) εἰς ποικιλίαν τὸ εἰσόν αἰσθησιν; Καὶ ἔσται δὲν ἔκεινον τὸν μερῶν τῆς ψυχῆς δρα, καὶ ταῖς μορίοις αὐτοῦ αἰσθησεται (76). Ἡ ἀναίσθησις (77) τὰ μέρη τῶν μορίων λαγεῖται; Ἀλλὰ δὲν λαγεῖται. Εἰ δὲ ὄπιον παντεῖς αἰσθησεται, εἰς ἀπειρά διαιρεσθαι τοῦ μεγέθους πεφύκτος, ἀπέτρους καὶ αἰσθήσις καθ' ἔσταιντον αἰσθηγην συμβήσεται γίνεσθαι ἔκαστον ὅλον τοῦ αὐτοῦ ἀπέτρους τὸν τῷ ἡγεμονῷντι ἡμῶν εἰκόνας. Καὶ τὴν σώματος διτος τοῦ αἰσθησιούν, οὐκ δὲν ἀλλοι τρόπῳ γένοτο τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ οἷον τὸ κηρυκόν ἐντημένοθα διὰ δάκτυλων σφραγίδες, εἴτε οὖν εἰς αἷμα, εἴτε οὖν εἰς δέρα τῶν αἰσθημάτων ἐνσημανούμεναν. Εἰ μὲν οὖν ἦν τὸ σώμασιν ὑγροῖς, διπερ καὶ εὐλογον, ὥσπερ εἰς ὄντωρ, συγχυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται μνήμην εἰ δὲ ἐμμενοῦντον οἱ τόποι, ἢ οὐκ ἔσται δίλλους ἐνημερισθεῖσαν, ἔκεινον κατεχόντων, διτοι δὲν δίλλους αἰσθησιούντων λαγεῖσαν· ἢ, γινομένων δίλλων, ἔκεινον οἱ πρότεροι ἀπολούνται, διτοι δὲν ἔσται τὸ μνημονεύενται. Εἰ δὲ ἐστι τὸ μνημονεύειν, καὶ δίλλων αἰσθάνεσθαι ἐπ' ἄλλοις, οὐκ ἐμποδίζονται τῶν πρόσθεν, δὲν λαγεῖσαν τὴν ψυχὴν σώμα εἶναι.

B «Ἴδος δὲν τὶς καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀλγεῖν αἰσθήσεως τὸ αὐτὸν. Όταν δάκτυλον λέγησαι ἀλγεῖν ἀνθρωπος, ἢ μὲν δέννων περὶ τὸν δάκτυλον δέκπουθεν, ἢ δὲ αἰσθήσις τοῦ ἀλγεῖν, δῆλον διτοι διολογίσουσιν, ὡς περὶ τὸ ἡγεμονὸν γίνεται. Ἀλλος δή διτοι τὸ πο-

(75) Ἀριθμοῦ ἔχῃ. Ετ ἡντε desperato loci meditacionem Plotinus fecit, cum ante ἀριθμον χῇ legere retr.

(76) Καὶ τοῖς μοροῖς αὐτοῦ αἰσθησεται. Corpus legebatur, καὶ εἰ τῶν μορίων αὐτοῦ αἰσθησεται.

(77) Ἡ ἀναίσθησις, etc. Totam hanc sentientiam, usque ad alterum αἰσθησεται, Plotino debemus, quam prius αἰσθησεται librariorum oculis subducere.

νοῦντος μέρους, τοῦ πνεύματος τὸ ἡγεμονοῦν αἰσθάνεται, καὶ ἐλήφυκή τὸ αὐτὸν πάσχει. Πῶς οὖν τοῦτο συμβαίνει; Διαδέσσει, φήσουσι παθόντος μὲν πρώτως τοῦ περὶ τὸν δάκτυλον ψυχικοῦ πνεύματος, μεταδόντος δὲ τῷ ἀριθμῆσι, καὶ τούτου δὲλλα, ένος οὗ πρὸς τὸ ἡγεμονοῦν ἀφίκετο. Ἀνάγκη τοίνυν εἰ τὸ πρώτον πόνου ἔσθετο, διλῆν τὴν αἰσθησιν τοῦ δευτέρου εἶναι, εἰ κατὰ διάδοσιν ἡ αἰσθησις, καὶ τοῦ τρίτου γε διλῆται, καὶ πολλὰς αἰσθησίες καὶ ἀπέιρους περὶ ἑνὸς ἀλγήματος γίνεσθαι, καὶ τούτων ἀπασῶν τὸ θυετερὸν τὸ ἡγεμονοῦν (78) αἰσθάνεσθαι καὶ τῆς ἁστού παρὰ ταύτας. Τὸ δὲ ἀληθῆς, ἔκστατην ἔκεινων μή τοῦ ἐν τῷ δακτύλῳ ἀλγήματος ἀλλὰ τὴν μὲν ἀριθμῆσις (79) τῷ δακτύλῳ, διτὶ διαρός ἀλγεῖ, τὴν δὲ τρίτην, διτὶ δὲλλα τὸ πρός τὸ δάκτυλον, καὶ πολλὰς εἶναι ἀλγήδονας· τὸ τε ἡγεμονοῦν μή τοῦ πρός τῷ δακτύλῳ ἀλγήματος αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ τοῦ πρός αὐτῷ, καὶ τοῦτο γενώσκειν μόνον, τὰ δὲ διλλαχεῖν ἔξι, μή ἐπιστάμενον, διτὶ ἀλγεῖ διδάκτυλος. Εἰ τούτον κατὰ διάδοσιν, τὴν αἰσθησιν οὐκ οἴδε τοι τοιούτου γίνεσθαι, μηδὲ σώματος δύχου ὄντος διλλού παθόντος, διλλού (80) γνῶσιν εἶναι. Πλαντὸς γάρ μεγάθους εἰ τὸ μὲν δόλλο, τὸ δὲ δόλλο ἔστι, διτὶ τοιούτον τίθεσθαι τὸ αἰσθανόμενον (81), οἷον πανταχοῦ αὐτὸν ἔστω τὸ αὐτὸν εἴναι· τοῦτο δὲ διλλού τινα τῶν διτῶν ἡ σώματι ποιεῖ προσῆκει.

ε· Οτι δὲ οὐδὲ νοεῖν οἴδε τε, εἰ σώμα τῇ ψυχῇ διοῖν εἴη, δειπτέον ἐν τῶνδε. Εἰ γάρ τὸ αἰσθάνεσθαι ἔστι τὸ σώματι προσχρωμένην τὴν ψυχὴν ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν αἰσθησῶν, οὐδὲ δὲ εἴη καὶ τὸ νοεῖν τὸ διὰ σώματος καταλαμβάνειν, ἢ ταῦτὸν ἔσται τῷ αἰσθάνεσθαι. Εἰ οὖν τὸ νοεῖν τὸ διὰ σώματος ἀντιλαμβάνεσθαι, πολὺ πρότερον δὲ μή σώμα αὐτὸν τὸ νόησον εἶναι, ἐπειδὴ αἰσθητῶν (82) μὲν ἡ αἰσθησις, νοητῶν δὲ ἡ νόησις. Εἰ δὲ μή βούλονται, ἀλλ' οὖν ἔσονται γε καὶ νοητῶν νοήσεις, καὶ ἀμέγειναν ἀντιλήφεις. Πῶς οὖν, μέρεσθαι δὲν, τὸ μή μεγέθος νοήσει, καὶ τῷ μεριστῷ τὸ μή μεριστὸν νοήσει; Ἡ μέρει τινὶ ἀμέρει αὐτοῖς; Εἰ δὲ τούτο, οὐ σώματι ἔσται τὸ νόησον. Οὐ γάρ δὴ τοῦ διου χρεῖ πρός τὸ θίγειν ἀρέκει γάρ καὶ ἐν τι. Εἰ μὲν οὖν συγχωρίσονται τὰς πρώτας νοήσεις, διπέρ αληθῆς ἔστι, εἰς τῶν πάντη σώματος καθαρωτάτων αὐτὸν ἔκστον, ἀνάγκη (83) καὶ τὸ νοοῦν (84) σώμα-

(78) Τὸ θυετερὸν τὸ ἥπερ, εtc. Ita correxitus ex Plotino, cum pessime legeretur, εἰπετ τὸ ἡγεμονοῦν δὲ νοοῦ, ἡ αἰσθάνεσθαι.

(79) Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀριθμῆσι. Hec et sequentia satis impedita, longe magis intricare Ficinus videtur. Confer, si vacat. Porro has quinque lineas, usque ad αἰσθάνεσθαι, Plotio mecum acceptas leeres; quas similudo vocum ἀλγήματος, ἀλγήματος, et ἀλλά, διλλά, nobis inviderat.

(80) Άλλον παθόντος, διλλού. Ita recte Plotin.; in priori editione desunt, παθόντος, διλλού.

(81) Τὸ αἰσθανόμενον. Non placet active sumi τὸ αἰσθανόμενον, hoc est, quod sentiat, praesertim cum sequatur, τοῦτο δὲ ποιεῖν, etc. Minus enim apte dicatur animus efficerre, ut idem ipsem ubique sit: apertissime contra, ut dolar ille, qui sentitur, per quascunque partes subeat atque propagetur, sibi

A quædam pars laborat, sentit interea spiritus vis illa princeps, idemque patitur aūmus ipse totus. Id ergo quemadmodum evenit? Propagatione quadam, inquiet, dum animalis primum digiti spiritus dolet, mox suum hunc dolorem cum sequente, isque deinceps cum alio communicat, donec principem ad facultatem usque pervenerit. Necesse igitur est, si pars illa prima dolorem senserit, ut alias secundæ sensus exsistat, si modo propagatione sensus ista fiet, itemque aliis tertiaris, adeoque complures et infiniti quidam ex uno eodemque dolore sensus oriantur, quos deinde omnes princeps consequatur facultas, quæ suum præter illos proprie percipiat. Sic quidem, ut eorum quilibet non illius vere sit doloris, quem digitus sentiat; sed ut digitum proxime consequens, palmae, tertiusque similiiter partis alterius superioris dolorem percipiat, multique re ipse dolores exsistunt; ac via ipsa princeps non jam ipsiusmet digitum, at suum tantummodo sentiat, **§31** aliisque omnibus facesse jussis, unum hunc ita cognoscat, ut ne digitum quidem ipsum dolere sciat. Quare, si propagatione aliqua futurus est, nullus omnino doloris hujus sensus exsistere, cumque corpus moles quedam sit, parte altera patiente, alterius esse cognitio non poterit. Omnis quippe magnitudinis partes aliæ atque aliæ cum sint, ejusmodi oportet esse quod sentitur, ut unum et idem ubique permaneat. Hoc autem ab aliо sane, quam a corpore fieri necesse est.

ε· At vero ne illum quidem, si corpus animum esse dicamus, intelligentiae locum relinqu, hujusmodi rationibus perspicue conficitur. Si enim sentire aliud nihil est, quam corpore utecum animum quæ sub sensum cadunt percipere; profecto aut intelligere, non erit corporis opera comprehendere, aut idem ipsum erit quod sentire. Si ergo intelligere est sine corpore aliiquid percipere, multo sane prius necesse est, id quod intellectuum sit corpus non esse, quandoquidem uti eorum quæ sentiendo percipiuntur sensus est, sic eorum quæ intelligendo comprehenduntur, intelligentia. Quam discriminis rationem si probare nolunt, spiritualia quidem intelligi, et magnitudine carentia percipi fatebuntur. Quomodo igitur quod magnitudo quædam est, id quod magnitudo caret, et D quod dividuum est, rem percipiet individuum?

tamen ubique similis permaneat. Atque is est, ni fallor, germanus Plotini sensus.

(82) Έπειδὴ αἰσθητ. In priori editione, ἐπειδὴ ἐπιαθ., quod non emendassem, si postea secutum esset, ἐπειδὴ νοητῶν δε. Male autem apud Plotinum ἐπειδὴ αἰσθητ. Dubium nou est quin ἐπειδὴ factum sit ex ἐπειδὴ.

(83) Αὐτὸν ἔκστατον, δράγη. Rectius omnino quam, ut apud Plotium, καθαρωτάτων, αὐτὸν ἔκστατον ἀνάγκη. Marsilius Ficin. αὐτὸν ἔκστατον veritati scilicet uniuscuiusque, ut dici solet, abstracti, parvum. opinor, ex mente Plotini.

(84) Τὸ νοοῦν, εtc. Hoc etiam loco Plotinum secutus sum. Ante legebatnr, τὸν νοοῦ σώματος καθαρῶν διτα, ἐγγυγόνων γινώσκεν. Forte τὸ ἐγγυγόνων, προ τῇ γιγνόμενον, legi queat, id est, quondam ipsa in mente imprimuitur.

Utrum sua quadem individua facultate? Hoc si dicatur, corpus id non erit, quod intelligit. Nam ut res attingatur libeturque duxat, toto ipso nihil opus est, pars vel una sufficit. Si ergo, quod plane verum est, principes illas notiones singulas per se esse, ab omni omnino corpore liberrimas esse concedent, id etiam quod intelligat, ita deum, si corpore liberum aut sit, aut fiat, cognoscere necesse est. Sin autem formarum, quae ad materiam adhaerescunt, notiones illas esse respondebunt, et tamen non nisi secretis corporibus, mentisque adeo vi secretis, haberi possunt. Nec enim patitur, illa fieri solita circuli, trianguli, linea punctaque secretio: proindeque animam etiam ipsum, qui eam efficiat, a corpore secernere, neque adeo corpus esse oportebit. Enimvero pulchrum, opifex, et justum, ipsaque proinde amborum intelligentia magnitudinis habent nibil. Quare ambo ex individua quadam illius vi excipient, et in illa sine partibus ullis sita remanserunt.

¶ Quid? si corpus animum dixerimus, tempe-
ranta, justitia, fortitudo, ac ceteræ, quomodo tandem ejus virtutes esse poterunt? Quippe spiritus videlicet a sanguinis **832** aliquid virtutes ille sunt. Nisi forte spiritus molestia quedam, fortitudo sit, temperantia ejusdem commoda temperatio, et vera illa pulchritudo, formosa quedam ac figuris adunbrata species, quam in nonnullis dura videmus, elegantes illos corporeaque pulchros vocamus. Ei sane quod umbratilem tantum aliquam, et figura tenuis aut fortitudinem aut pulchritudinem habeat, spiritus conditio naturaque conveniat. Temperantia vero quid opes spiritui? Imo certe contra, in complexu tacuque, commoditatemu potius aliquam sequetur, sicuti aut calefacit, aut frigida moderate capiet, aut mollibus, teneris, ac levibus adhaeret. Suum vero cuique pro dignitate tribuere, ad ipsum quid autinet? Utrum per semperiterna sunt virtutis illa notione, ceteraque id genus spiritualia, in quibus animus occupatur; au contra nascitur virtus, eademque rursus interibit? At quis eam, aut qua ex re tandem efficiat? Tum enim haec adhuc quæstio maneat, necesse est.

¶ Quod si dum corporum ipsi functiones vident, quæ calefaciant, refrigerent, propellant, ac depriment; ibidem animum constituant, eum velut aetuo quodam in loco deligentes: ignorant illi primum, ipsamet corpora, suis quibusdam incorpo-

(85) Forte τὸ ἐγγένεμον.

(86) Ἀμέτεος. Ex Plotino. Pessime editum erat, μέγαθος.

(87) Τῷ ἀμερεῖ. Ex edero pro τὰ μίρη, quod perspicue viliosum erat.

(88) Δικαιοσύνη. Ab hac voce, quæ sequuntur hic apud Eusebium, ad capitibus usque finem, apud Plotinum eo loco non repertus, nec Hippocrates illa, nec Ficinus representavit. Sunt tamen Plotini ex genio, cum superioribus aptissime connectuntur, ea que Regii miss. et Moutac. agnoscent. Sane quæ apud Plotinum post δικαιοσύνην sequuntur, nullo sensu, vel dicuntur, vel desinunt. Ita hoc tam insigne fragmentum Eusebius, cum iis quæ hactenus

τος καθαρὸν δν, ἡ γιγνόμενον (85), τινώσκειν εἰ δὲ τοῦ ἐν ὅλῃ εἰδῶν τὰς νοῆσεις φένονται εἶναι, ἀλλὰ χωρὶς οὐδὲν γε τῶν σωμάτων γίνονται, τοῦ νοῦ χωρὶς οὐδέν. Οὐ γάρ δή μετὰ σαρκῶν, ή διῶν ὅλων δι χωρίσματος, κάκιλον, καὶ τριγύριον, καὶ γραμμῆς, καὶ σημείου. Αὐτὸς δέ προτέρη τὴν φυχὴν σώματος αὐτὴν ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίσαι. Αὐτὸς δέ προτέρη αὐτὴν σώματον, καὶ ἡ τοιωταν ἄρα νόησις. Πότε καὶ προσόντα, τῷ ἀμερεῖ (87) αὐτῆς ὑποδέξεται, καὶ ἐν αὐτῇ ἀμερῆ κελεύσεται.

aut corporis, aut omnino materiae quidquam patitur, illa fieri solita circuli, trianguli, linea punctaque secretio: proindeque animam etiam ipsum, qui eam efficiat, a corpore secernere, neque adeo corpus esse oportebit. Enimvero pulchrum, opifex, et justum, ipsaque proinde amborum intelligentia magnitudinis habent nibil. Quare ambo ex individua quadam illius vi excipient, et in illa sine partibus ullis sita remanserunt.

¶ Πῶς δὲ δὲν καὶ σώματος δύτος τῆς φυχῆς, δρεπτὸν αὐτῆς σωφροσύνη, δικαιοσύνη (88), ἀνδρεῖα τε καὶ θηλαι: Πινέυμά τι γάρ, ή αἰμάτι, τὸ σωφρονήση, ή δικαιωσύνη, ή ἀνδρεῖα, εἰ μή δρεπτὸν τὸ δυσταθές τοῦ πνεύματος εἴη, καὶ ἡ σωφροσύνη ή τύχρασι, τὸ δὲ κάλλος εὑμορφία τις ἐν τύποις, καὶ ἣν λέγομεν, θύσιες, ὥρασις καὶ καλοὺς τὰ σώματα. Ισχυρῷ μὲν οὖν καὶ καλῷ ἐν τύποις πνεύματι (89) εἶναι προστόκον διν σωφρονεῖν δὲ τὸ δὲ πνεύματι; Άλλ' οὖν (90) τούναντιον ἐν περιπτύσσοις καὶ ἀστάταις εὖ παθεῖν, έπονον ή θερμανθεῖσα, ή συμμέτρος φύγεος (91) ἰμερεῖ, ή μαλακοῖς τισι καὶ ἀπλοῖς (92) καὶ λειοῖς πελάσαι; τὸ δὲ κατ' ἀξίαν νεκραι, τι ἀντίο μέλοι; Πότερον δὲ διδίλων δυτῶν τῶν τῆς ἀρετῆς θεωρημάτων, καὶ τῶν διδίλων τῶν νορτῶν τὴν φυχὴν ἔπειται, ή γίνεται τὴν ἀρετὴν, καὶ δρεπτοὶ πάλιν φεύγεσι; Άλλα τίς δι πάνω, καὶ πέπεν; Οὕτω γάρ δὲ ἔκεινον πάλιν μένοι. Αὐτὸς δέ διδίλων εἶναι, καὶ μεντον, εἰς καὶ τὰ ἐν γεωμετρίᾳ. Εἰ δὲ διδίλων καὶ μεντον, οὐ σωμάτων. Καὶ δέλ δρεπτὸν καὶ ἡ ἔσται, τοιούτον εἶναι. Αὐτὸς δέ δρεπτὸν μή σώμα εἶναι. Οὐ γάρ μεντ, διλα πέλ τὸ σώματος φύσις πάσσα.

Sempiterna profectio illa esse oportet, semperque pertinent. Quod si sempiterna sunt, perpetuoque n. D. πνεύματα, in quo versabuntur, simile quid esse oportebit, sed fluit assidue corporis natura quavis.

¶ Εἰ δὲ τὰς τῶν σωμάτων ποιήσεις δρώντες, θερμανούσας, καὶ φυχούσας, καὶ θερινούσας, ή τάπτεις τάπτουσι τὴν φυχὴν, οἷον ἐν δραστηρίᾳ τόπῳ ιδρύονται αὐτὴν πρώτων μὲν ἀγνοούσιν, ὡς καὶ (93) ταῦτα τὰ σώματα δυνάμεις ταῖς ἐνάυτοις δουμάται;

ex Plotino mutnatus erat, non sine seniore compensabit.

(89) Πνεύματι. Mallem πνεύματi.

(90) Οὖν. Ex utroque miss. non οὖ, ut ante.

(91) Φύγεος. Ila Regii duo et Montac. non φύγεος. Homericum illud spectare visus est, Odys. K. v. 535 :

Φύγεος λιμενῶν κατελέξατο, οἰνοβαρεῖων.

(92) Ἀπλοῖς. Imo certe, ἀπλοῖς, aliisque duplicita, ut plurimum simplicibus molliora.

(93) Αγνοούσιν, ὡς καὶ. Paucula haec, sed necessaria, ex Montac. codice supplevimus. Ταῦτα quod sequitur melius abesse.

ταῦτα (94) ἔργά· εἰσα· ἐτι· οὐ ταύτας τὰς δύνα-
μεις περὶ φυχῆν (95) εἶναι ἀξιούμεν, ἀλλὰ τὸ ποιεῖ,
αἰσθάνεσθαι, λογίζεσθαι, ἐπιθυμεῖν, ἐπιμελεῖσθαι
ἔμφρωνται καὶ καλῶς ἄπαντα, δλῆγησιν ζητεῖ.
Τὰς οὖν δυνάμεις τῶν διανοήτων μεταβιβάνεσταις
εἰς τὰ σώματα, οὐδεριαν ἔκεινοις κατατείνουσιν.
“Οὐ δὲ καὶ τὰ σώματα δύσματοι δυνάμεις δύναται
ἀνταῦται (96), ἐκ τῶνδε δῆλον. Ὁμολογήσουστος γάρ
ἴτερον ποιότητα, καὶ ποιότητα εἶναι, καὶ (97) πᾶν
σῶμα ποιὸν εἶναι, καὶ ἐτι· οὐ πᾶν σῶμα ποιὸν (98)
εἶναι, ὥσπερ τὴν ὄλην. Ταῦτα δὲ ὁμολογοῦντες, τὴν
ποιότητα δύμολογήσουστον ἔτερον οὖσαν ποιού, ἕτερον
σώματος εἶναι. Πώς γάρ μὴ ποιὸν οὐσα σῶμα ἔσται,
εἴπερ πᾶν σῶμα ποιόν; Καὶ μήν καὶ δηπερ ἐν τῷ ποι-
έλλεγετο, εἰ πᾶν σῶμα μεριζόμενον, καὶ δγκς πάς,
ἀπαιρεται δηπερ ἦν κερματομένου δὲ τοῦ σώματος,
ἴφ’ ἔκστος μέρεις ἡ αὐτῇ δηλη ποιότητος μάκρι· οἷον
γλυκύτης ἡ τοῦ μελιτοῦ οὐδὲν Ελαττὸν γλυκύτης
ἐστιν ἢ ἔκστος οὐδὲν ἀν εἰς σῶμα γλυκύτης δροῖος
καὶ αἱ μέλια. Ἐπειτα εἰ σώματα ἔσονται αἱ δυνάμεις,
δναγκαλον ἡ τὰς μὲν Ισχυράς τῶν δυνάμεων μεγά-
λους ἔγκους, τὰς δὲ ὀλίγους δρψ δυναμέας, ἔγκους
μικροὺς εἶναι. Εἰ δὲ μεγάλους μὲν τῶν ἔγκων μι-
κραί, (99) ὀλίγοις δὲ μικρότατοι ἔγκων μεγίστας
ἔγκους τὰς δυνάμεις, διληρ τενή ἡ μεγίστας τὸ ποιεῖν
ἀναθετέον ἀμέργειος δρψ. Τὸ δὲ δηλη μὲν τὴν αὐτήν
εἶναι σῶμα, ὡς φασιν, οὖσαν (1), διάφορα δὲ ποιεῖν
ποιότητας προσθλούσαν, πώς οὐ δῆλον ποιεῖ, τὰ
προστεγνόμενα λόγους αἵτοις καὶ δύσματοις εἶναι;
Μηδ, δι, πνεύματος ἡ αἴματος ἀποστάντων, ἀπο-
θνήσκει τὰ ζῶα, λεγόντων. Οὐ γάρ ἐστιν διευ τούτων
εἶναι, οὐδὲν ποιῶν δίλλων, οὐδὲν δὲν ἡ φυχὴ εἴη.
Καὶ μήν οὔτε πνεύμα δια πάντων, οὔτε αἷμα.
sitatem efficeret, num clare satis ostendit, quae ad
corpo carentes esse? Neque vero nobis oīciant, spiritu sanguineo dilapo, animantes
reire. Licet enim sine illis esse non possint, certe nec sine permultis aliis, ut ipsem adit animus,
esse non possunt. Quanquam nec spiritus ipse, nec sanguis, partes per omnes usquequaenque diffusus
est.

«Ἐτι δὲ (2), εἰ σῶμα οὖσα ἡ φυχὴ δηῆλος διὰ παν-
τὸς, καὶν κραβεῖσα εἴη, δη τρόπον τοῖς δίλλοις (3) σώ-
ματον ἡ κράτις. Εἰ δὲ τὰν σώματων κράτις, οὐδὲν
ἐνέργεια εἰσεῖται (4) τῶν κραβεῖτων· οὐδὲ διὸ ἡ φυχὴ
ἔτι ἐνέργεια ἐνεῖται τοῖς σώμασιν, διλλὰ δυνάμεις μόνον,
ἀπολέσσα τὸ εἶναι φυχῆ. Ποτερεὶ γλυκὺν καὶ πικρὸν
κραβεῖη, τὸ γλυκὺ οὐκ ἐστιν· οὐκ δρψ ἔχομεν φυχῆν.
Τὸ δὲ δηλη σῶμα δὲν σώματι κικράσθαι, διον δὲ διου,
ως διου δὲν ἡ θάτερον, εἶναι ίσον ἔγκων διποτέρου,
καὶ τὸ πᾶν κατεχόντων, καὶ μικρεριαν αἴθοντον γε-
γνόντας ἐπιμβληθέντος τοῦ ἔτερου, οὐδὲν ἀπολέσῃεται
δ μή· οὐ γάρ κατὰ μεγάλα μέρη παραλλάξῃ

(94) Ἀσωμάτους ταῦτα. Et hanc utramque vo-
cem eodem ex Montac. addidimus.

(95) Περὶ φυχῆν. Ex eodem additum.

(96) Αἴσθαται. Ex eodem.

(97) Forte καὶ γάρ.

(98) Forte ποιόν.

(99) Forte ol.

(1) Οὖσαν. Legendum εἶναι.

(2) Ετι δὲ, εtc. Ante legebatur φυχὴ δὲ εἰ σῶμα
οὖσα. Montac., φυχὴ δὲ εἰ εἰ σω. Mili. τὸ Ετι δὲ,

A reis facultia ibis hec omnia perficere : deinde ne
hoc quidem a nobis facultatum genus animo tribui,
sed potius ita statui, ut intelligere, sentire, ratio-
cinari, concupiscere, cuneta denique sapienter ac
rite moderari, aliam omnino quam corporis essen-
tiam requirant. Isti vero rerum incorporearum fa-
cilitates ad corpora transtulisse contenti, incorpo-
reis ipsis nullam relinquunt. Cæterum ipsa etiam corpora,
iucorporeis facultatibus ea posse, quæ
possint, ita planum efficio. Fatebuntur utique
quantitatē esse a qualitate diversam : quippe cor-
pus enim omne quantitatē, nec omne tamen qua-
litate instructum esse, ut de materia certo con-
stat. Siquidem hoc utrumque dum fatentur, faten-
tur una qualitatē, cum a quanto, tum etiam a
corpore diversam esse. Quomodo enim quæ qua-
ntitatē careat, corpus esse possit, cum omne cor-
pus quantitatē sit præditum? Præterea, quod su-
pra jam attigimus, si corpus molesque omnis, dum
in partes 833 secatur, id desinit esse quod erat;
si corpore in minutissima quæque diviso, qualitas
eadem singulis in partibus integra perseverat; uti
mellis dulcedo, nihilo minus qualibet ejus in parte
dulcedo est : certe nec dulcedo illa, nec similis
alii qualitates corpora fuerint. Deinde, si corpora
essent facultates illæ, valentiores utique facultates
majori, imbecilliores minori mole præditas esse
oportere. Si autem, et vasta molis vires exiguae
sunt, et immensæ, molis perexiguae; alteri sane
rei quam magnitudini, efficiendi vis tribuenda erit:
illi ergo tantum quæ magnitudine careat. Quid? hoc
ipsum quod aiunt, eandem omnino materiam et
corpus esse, et suspectis deinde qualitatibus diver-
sitem accesserint, ea principes ipsas rationes

C C D D Jam vero, si corporeus animus totum corpus
undique pervaderet, cum eo proinde permistus es-
set, quomodo cateris in corporibus mistio fieri
consevit. Quare, cum ejusmodi corporum mistio
sit, ut ex iis quæ commista sunt, nullum reapse
permaneat; ne animus quidem reapse in corpori-
bus, sed virtute tantum inesset, aninique naturam
et rationem amitteret : quemadmodum si cum
acerbo dulce misceretur, dulce amplius non esset:
ita nullum jam animum haberemus. Enimvero, si
corpus eum corpore, totum cnam toto misceatur, ita
ut ubiqüe alterutrum erit, ibidem amborum toto

probatum est : φυχὴ abundare visum, sequitur
enim ex eodem Montac., ἡ φυχὴ δηῆλος, quæ verba
dearant in priori editione.

(5) Τοῖς δίλλοις. Additum ex eodem Montac.

(4) Οὐδὲν ἐνέργεια εἰσεῖται. In priori edit. de-
rarent hec ἐνέργεια εἰσεῖται. Montac. legebat οὐδὲ
ἐνέργεια εἰσεῖται. Corrixi οὐδὲν ἐνέργεια, dandi ca-
su. Verbum εἰσεῖται retinere potest ; mallem tamen
ἐνεῖται, ut paulo post, ἐνεῖται τοῖς σῶμ., non εἰσεῖται.

illo spatio diffusorum æqualis moles existat, nec ultimum incrementum ex alterius accessione consequatur: nihil ab eo quod non secet ac dividat, relinquetur. Nec enim in majoribus duntaxat partibus, alterna quadam vicissitudine mistio sit (sic enim adjunctionem potius futuram aient): sed totum alterum permeans, magis licet injectum in minus (quod quidem fieri non potest, ut minus æquale majori sit); sed permeans tamen, totum ubique secat. Itaque necesse est, si hoc ipsum quovis in puncto fiet, nec medium corpus ullum erit quod non secetur; ut in puncta corporis integrum dividatur, sive illius infinita ratio futura est (quodecumque enim corpus acceperis, dividuum semper est), tum vero non virtute duntaxat, sed etiam reipse infinita erunt. Totum ergo corpus totum aliud permeare non potest. Atqui totum animus permeat: corpore ergo caret animus.

834 • Quod autem priorem illam ipsius naturam, spiritum proprie ac peculiariter esse dicunt, quae ψυχρό, hoc est frigido in loco posita, atque aciem adepti majorem, ψυχή, hoc est animus, frigoris vi tenuior subtiliorque factus evadat; hoc ipsum quidem absurdum est. Cum plerisque animaltes et calidis nascantur in locis, et animum habent hujusmodi refrigeratione carentem. At priorem quoque animi naturam, ex multiplici rerum externarum case existere ac pendere volunt. Illi ergo quod deterius est, id primum faciunt, quo ipso preterea quiddam aliud, minus licet, prius tamen constituant, quem habitum nominant. Mens autem postremo ab iis loco numeratur, ab animo scilicet ipso profecta. Nam si princeps omnium inens ponitur, secundo in gradu animum, naturam denique in tertio colloccare oporteat; itaque semper quod deterius sit, habere posterius, si quidem ejusmodi natum est. Si ergo Deus ipse quoque, pro eo ac mente præditus est, posterior idem ac genius sit, atque adventitiam mentem ipsam habeat; concili forte possit, neque animum, neque mentem, neque Deum esse. Nunquam enim quod virtute tantummodo est, nisi prius id fuerit, quod actu sit, actu ipso futurum est. Cuius enim vi existat aliquando, si aliud præter ipsum uibil eoque prius fuerit? Si autem se proferet, producetque per se (quod ipsum tamen absurdum est), certe dum D se ita proferet, aliquid intuebitur, quod non virtute est, si habeat idem ut sui semper simile maneat, existet actu per se, atque id erit solam existendi potestatem habente præstantius, cum ab illo appetatur. Maneat igitur, prius id esse quod præstantius sit, itemque quod diversam a corpore naturam habet, quodque actu semper existat. Inde enim, mentem et animum, natura priores esse, nec spiritus, aut corporis similem animum esse conflictur. Et quidem ad animum corporæ naturæ subducendum, ab aliis cum ei proferri alia possunt, et prolatâ jam sunt, tum hæc quoque nostra salis erunt.

Α ρχεῖς (σύντοι γάρ φασι παράβεσται ξεσθαι): διεληλοῦθες δὲ διὰ παντὸς, τὸ ἐπιμηδηθὲν ἐπὶ σμικρότερον (ὅπερ ἀδύνατον, τὸ Ελατον λογί γενέσθαι τῷ μετ' οὐν) ἀλλ' οὐν διεληλυθεῖς, πάντα τέμνεις κατὰ πᾶν. Ἀνάγκη τούτου εἰ καθ' ὅπιον σημεῖον, καὶ μὴ μετάξι σώμα ξεσθαι δὲ μὴ τέμνεις, εἰς σημεῖα τὴν διαιρέσιν οὐ σώματος γεγονέας, διπερ ἀδύνατον. Εἰς δὲ διπερον τῆς τομῆς οὖσης (θ γέρ ἀν λάθης σῶρα, διαιρέσιν ἔστι), οὐ δυνάμεις μόνον, ἐνεργεῖ δὲ τὸ διπερα ξεσται. Οὐ τούτου διὸ δὲ διου χωρεῖν δυνατὸν τὸ σῶμα: ή δὲ φυχὴ δὲ διῶν (5) διώματος ἄρα.

• Τὸ δὲ καὶ φύσις μὲν (6) προτέραν τὸ αὐτὸν πνεῦμα λέγεται ἐν δὲ φυχρῷ γενομένην καὶ στομαθεῖσαν, φυχὴ γίνεσθαι, λεπτοτέραν ἐν φυχρῷ γενομένην ὅδι (7) καὶ αὐτὸν πολλὰ γέρ ζῶα ἐν θερῷ γίνεσθαι, καὶ φυχὴν ἔχει οὐ φυχθεῖσαν. Ἀλλ' οὐν φασι τοπέρ φύσιν φυχῆς εἶναι κατὰ συντυχίας τέκνων γενομένην. Συμβάνει οὖν αὐτὸς τὸ χελον πρώτον ποιεῖν, καὶ πρὸ τούτου διόλο ξελατον, τὴν λέγουσιν ἔξιν. Οὐ δὲ νοῦς θετατος, ἀπὸ τῆς φυχῆς διλονότι γενόμενος: ή εἰ πρὸ πάντων νοῦς, ἐφεξῆς έστι φυχὴ ποιεῖν, είτε φύσιν καὶ αἰτι τὸ διπερον χειρον, εἴπερ πέφυκεν. Εἰ οὖν καὶ δὲ θετος αὐτοῖς κατὰ τὸν νοῦν θετος, καὶ γεννητος, καὶ ξελατον τὸν νοῦν ἔχον, ἀνδρότοι ἀν μηδὲ φυχὴν, μηδὲ νοῦν, μηδὲ θετον είναι: εἰ τὸ δυνάμεις (8), μὴ δύνος πρότερον τοῦ ἐνεργεῖται, καὶ νοῦ, γένοιστο, οὐδὲ ήξει εἰς ἐνέργειαν τοῦ γέρ ξεσται τὸ διγον, μὴ δύνος ἐπέρου παρ' αὐτὸν προτέρου: Εἰ δὲ ξανθὸ δέξει εἰς ἐνέργειαν, διπερ ἀποτον, διάλλεπον γε πρὸ τοῦ δέξει, δὲ δυνάμεις (9), ἐνεργεῖται δὲ ξεσται. Κατότι τὸ δέ μενει τὸ αὐτὸν, εἴπερ τὸ δυνάμεις έξει, καὶ τούτῳ κρείτον ξεσται τοῦ δυναμένου, οὐν δρέπετον δὲ ξελενο. Πρότερον δρα τὸ κρείτον (10), καὶ ἐπέρου φύσιν έχον σώματος, καὶ ἐνεργεῖται δὲ δέι πρότερον δρα καὶ νοῦς, καὶ φυχὴ, φύσισ. Οὐκ δρα οὐτα φυχὴ ὡς πνεῦμα, οὐδὲ ὡς σῶμα.

• Αλλ' οὐ μὲν οὐ σῶμα, λέγοτι διν, καὶ εἰσοιται καὶ διλοις ξερα, ικανὰ δὲ καὶ ταῦτα.

(5) Forte διῶν.

(6) Φύσις μὲν. Legendum videtur φύσιν μὲν, ut puto post linea 7.

(7) Οὐδὲ. MSS., δὲ δι, sed τὸ δι longe præstat.

(8) Εἰ τὸ δυνάμεις, etc. Legendum existimo, et γέρ τὸ δυνάμεις, si γένοιστο, quod sequitur, retinari placet. Sin, quod ego malem, γένοιστο delebitur,

particula γάρ nihil opus erit, nec quidquam deerit ad loci huius integratatem.

(9) Οὐ δὲ διν. Ia recte Montac. In priori edit. δι εἰ δέ θεται.

(10) Τὸ κρείτον. Iaec usque ad δι δέ, debentur eidem Montac.

εἶ Έπει δὲ (11) καὶ διλῆς φύσεως, δεῖ ζητεῖν τις Ἄλτη. Ἐρ' οὖν ἔπειρον μὲν σώματος, σώματος δὲ τι, οἷον ἀρμονία; Τοῦτο γάρ ἀρμονίαν τῶν ἀνθρώπων λεγόντων ἔπειρον τρόπον, φήσσονται αὐτὸς τοιούτον τι εἶναι, οἷον καὶ ἡ περὶ χορδῶν ἀρμονία. Ήτταὶ γάρ ἐνταῦθα ἐντεπίμενων τῶν χορδῶν, ἐπιγνωτέονται τοιούτον τοῦ πάθηματος ἐπ' αὐταῖς, διὰ τοῦτον τοῦτον τρόπον καὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος, ἐν κράσει ἀνομοτονίαν γινομένων, τὴν ποιῶν χρῆσιν, ζωὴν τε ἀργάζεσθαι, καὶ φυχήν οὐσίαν τὸ ἐπὶ τῇ κράσει πάθημα. Οὐτὸς δὲ ἀδύνατον (12), τολλάκησθαι πρὸς ταῦτην τὴν δόξαν εἰργάται. Καὶ γάρ διτοιούσι μὲν πρότερον τὴν φυχήν, τὴν δὲ ἀρμονίαν διατερέοντος καὶ ὡς τὸ μὲν ἀρχεῖται καὶ ἀποτελεῖται τῷ σώματι, καὶ μάκρεται πολλαχῆ, ἀρμονία δὲ οὐκ ἀντίστηται τοιούτῳ ποιεῖται καὶ ὡς τὸ μὲν οὐσία, τὴν δὲ ἀρμονίαν οὐκ οὐσία καὶ διτοιούσι τὸν σώματον, τοῦτον δὲ τοῦ συνέσταμεν, ἐν λόγῳ οὐσία, οὐσία δὲ εἴη (13)- καὶ διτοιούσι τὸν σώματον, τοῦτον δὲ τοῦ πρότερον τὴν φυχήν οὐσίαν, τὴν ποιῶσαν τὴν ἀρμονίαν (14) ταυτογίον ἐπὶ τοῖς ὄργανον, τὸ μουσικὸν (16), τὸν ἐντυθόντα ταῖς χορδαῖς τὴν ἀρμονίαν, λόγον ἔχοντα παρ' αὐτῷ, καθ' ὃν ἀρμοσται. Οὐτὸς γάρ ἐκεῖ αἱ χορδαὶ παρ' αὐτῶν, οὐτε' ἐνταῦθα (17) τὰ σώματα ἔκαντα τις ἀρμονίαν δημιουργοῖς δινῆσται. Οὐλος δὲ καὶ οὗτοι τοῦ ἀδύνατον θεμάτων ποιῶσι, καὶ τοῦτον κατὰ συντομίαν τὰ τεταγμένα τὴν τάξιν (18) καὶ τὴν ὑπόστασιν εἰληφέται. Τοῦτο δὲ οὗτος ἐν τοῖς κατὰ μέρος, οὗτος ἐν τοῖς δόλοις (19) δυνατὸν γενέσθαι. Οὐλος δρα (20) τὴν φυχὴν ἀρμονίαν. »

tionem penes sese habeat, qua illam omniem rite moderetur. Nec enim aut fides illic per se ipsa, aut corpora hic eam ad harmoniam se ipsa perducere unquam poterunt. Cæterum, ut hoc universe dicatur, exanimis isti animata constituantur, atque ex inordinatis ordinata suum hunc ordinem propriamque naturam easu quodam accepisse volunt. Quod tamen nec singulis in partibus, nec ullo in toto evenire potest. Non est igitur animus harmonia. »

Ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν Πλατωνίου πρὸς τὴν τοῦ Στωϊκῶν περὶ φυχῆς δόξαν σωματικὴν αὐτὴν φασχύντων εἶναι. Ἀλλ' ἐπει διάταρκος τὰ τε πρὸς Ἀριστοτελῆν, καὶ τὸν Περίπατον, τὰ τε πρὸς τὴν Στωϊκῶν αἵρεσιν, ὡς ἐν ἐπιτομῇ παρατέθειμαι· ὥρα πάλιν ἐπανελθόντας, τῶν γενναλῶν φιλοσόφων δροῦσι πάντων τὰς θαυμαστὰς ἐπιστέψασθαι φιλολογίας· δεῖ μάλιστα κανὼν πάντας· Ἑλληνες θεοὺς δρατούς, ήλιον, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, τὰ τοῦλα μέρη τοῦ κόσμου ἡγήσαντο τε καὶ ἐστέψαντο καὶ τάς γε μυθικὰς καὶ ληρώδεις αὐτῶν περὶ τῆς πολυ-

(11) Έπει δέ. Ambo mss. Regii, Έπει δὲ διλῆς φύσεως. Recet. Quod si ἐπει retinebitur, sumetur pro ἐπειτα, ut supra in Platone et Plutarcho me observare memini; tuncque legendum erit, Έπει δὲ διλῆς φύσεως πέρι, δεῖ, etc., nisi tamen in illo gigendi casu, vel χάριν, vel ἐνεκα suahidiri placet.

(12) Οὐτὸς δὲ ἀδύνατος. Εανδὲ harmoniam refellunt Plato in *Phædonē*, 388, 390, Aristoteles lib. 1 *De anima*, cap. 4. Plotin rationes, si postremam excipias, εαδὲm fere cum Platonis, sed brevius pressiusque collecte.

(13) Τρεῖς ἀρ' εἰτη. Aristoteles loco citato, Ἀρμόδεις δὲ μᾶλλον καθ' ὑγιείας λέγεται ἀρμονίαν, καὶ οὐτε τῶν σωματικῶν ἀρτῶν ἂντας φυχῆς.

« At quærendum porro, cujusnam alterius naturæ fuerit. Num igitur ita diversus a corpore est, ut tamen aliquid sit, quod eidem corpori maxime conveniat, cujusmodi harmonia est? Cum enim Pythagoras longe aliter hoc de harmonia genere disputaret, id isti ejus, quæ in fidibus sit harmonia, simile quid esse putaverunt. Ut enim hic, dum fides intenduntur, quadam illis accedit affectio, quam harmoniam vocamus: ita plave, cum inter sese mutuo dissidentia temperanter, 835 certam hanc corporis nostri temperationem, vitam simul et animam efficere, quæ aliud oīil sit, quam illa ex temperatione profecta singularis quadam et peculiaris affectio. Verum adversus hanc opinionem tanquam omnī probabilitate carentem, multa quoque disputata jam sunt. Principio, animam prius esse aliquid, harmoniamque posterius: deinde animum non corpori præesse tantum ac moderari, sed etiam cum eo pugnare sepe, quod factura nonquā esset, si esset harmonia: tum, animam esse substantiam, qualis harmonia non sit: ad hæc, illam ipsam corporum, ex quibus concreti sumus, rectam justamque temperationem, valetudinis potius integratatem esse: imo, partibus in singulari, diversa quadam ratione temperatis, animam quoque diversam, prouindeque plures uno in corpore futuras esse: postremo, quod hoc in genere potissimum est, ante hanc ipsam animam, aliam inesse quandam oportere, quæ harmoniam illam efficeret; qualem organis præesse musicum hominem videamus, qui harmoniam fidibus innittat, eamque ra-

tionem penes sese habeat, qua illam omniem rite moderetur. Nec enim aut fides illic per se ipsa, aut corpora hic eam ad harmoniam se ipsa perducere unquam poterunt. Cæterum, ut hoc universe

dicatur, exanimis isti animata constituantur, atque ex inordinatis ordinata suum hunc ordinem propria-

to evenire potest. Non est igitur animus harmonia. »

Atque hactenus ex Plotino contra Stoicorum de animo sententiam, qui corporeum illum esse dicent. Sed quoqam aduersus Aristotelem, Peripateticos omnes, Stoicorumque sectam, compendio licet, sat multa protulimus: superest uti ad caput deuuo revertentes, egregias illas prestantium philosophorum simul omnium commentationes videamus: cum et Græci plane universi, solem, lunam, cæteraque sidera, partesque mundi reliquas, que visu ipso percipiuntur, deorum loco habuerint atque coluerint: et fabulosas eorum ineptiasque de

(14) Forte τὸ δῆ.

(15) Τὴρ δρούστων. Trajecta hæc erant in priori editione. Legebat enim ταῖς χορδαῖς λόγον ἔχοντα τὴν ἀρμονίαν παρ' αὐτῷ. Longe aptior nexus illi, quem ex Montac. restituimus.

(16) Forte τὸ μ. vel τὸν μου.

(17) Ηρ' αὐτῶν, οὐτε' ἐνταῦθα. Hæc etiam ante biantia Montac. implevit.

(18) Τὴρ τάξιν, etc. Brevius ac melius, quam ut in Montac. cod., καὶ τὴν τάξιν οὐχ ἐπὶ τῆς φυχῆς, δὲλλ' αὐτὴν ἐπὶ τῆς αὐτομάτου τάξιν τὴν ὑπόστα-

την.

(19) Φοτε δλεις.

vana numinum multitudine narrationes, speciosisisti explicationibus ad elementa et alia hujus universi membra transtulerunt. Quare factu milii necessarium videtur, ut ipsum his etiam de rebus opiniones congeramus, siue quae dissidit, et arroganter hominum vanitatem propius contemplamur. **836** Ceterum ista quoque non aliunde, quam ex illo Plutarchi opere hauriemus, ubi collectas hisce de rebus antiquiorum una recentiorumque sententias hunc in modum exponit.

CAPUT XXIII.

Naturalium philosophorum sententiae, de sole.

: Solem Anaximander circulum esse vult, qui terre magnitudinem octo ac viginti partibus superet, instructum orbita rotis curvum persimili, sed cava tamen, ignisque plena; qui quidem aliqua ejus ex parte per angustius osculum, quasi per fistulam foranem promicet: atque hunc esse solem. Xenophanes, ex collunctibus quibusdam ignaculis, qui ex humida exhalatione coeuntes, solem ipsum inflammati ex nubibus collectum efficiant. Stoici, successum aliquid ac mente præditum, quod ex mari prorumpat. Plato, ex plurimo igne. Anaxagoras, Democritus et Metrodorus, massam aut lapidem igne successum. Aristoteles, globum ex quinto corpore. Philolaus Pythagoreus, discum aliquem vitro persimilem, qui repercussum ex igne mundi splendorem excipiens, lucem ad nos per aarem, quoddam quasi colum, inde transmittat: ut ignes ille solis in celo fulgor, splendoris ejus similis sit, qui ad nos ex speculo reflexione transfunditur. Eum quippe solem, tanquam aliquod simulacri simulacrum, vocamus. Soles ab Empedocle ponuntur duo, quorum alter illi primigenius, ignis quidam sit in altero mundi hemisphaerio, quod hactenus splendor sui reflexioni semper adversum impleverit: alter hic qui nobis appareat, lucis repercussio quedam, in altero hoc hemisphaerio, quod aere permistum calorem includente plenum est; quæ repercussio ex terra que globosa est, in solem crystallo persimilem incidat, ac simul in orbem alterius ignei motione rapiatur; hoc est, uti brevius expediam, aliud solem esse nihil, quam ejus qui circa terram est, ignis reflexionem. Epicurus denique, terrestrem massam, pumicis aut spongite crebris foraminibus similem, ignique succensam. »

(20) Ἀράξιμανδρος. Plutarchum deinceps ad extremum ferè librum iuuentem audiemus, in libris De placit. philosophor. Primum hic locus existabat lib. ii, cap. 20.

(21) Ἐγχαττειν. Melius quam ἐχρισινός, ut apud Plutarch.

(22) Εἰς τρεῖς πεπυρωμένων. Plutarch., η νέφος πεπυρωμένον, quam lectionem interpretes secuti sunt. Utique defendi non incommodo potest.

(23) Νοερό. Hanc vocem Amiotus aut nou legit, aut uniusit.

(24) Δίσκος. Et hanc præterit Amiotus.

(25) Ήλιον. Ita mss. duo, et recte. Prius legebatur ἥλιον, quam vocem excusus retinet, ipsique interpretes exprimere conati sunt.

(26) Ηὐρώδες. Post hanc vocem ita legitur in

A θεού πλάνης διηγήσεις, σεμνοτέραις δή καὶ φαιναῖς ἀπόδεσσιν ἐπὶ τὰ στοχεῖα καὶ τὰ τοῦ πανὸς κύριον μόρια μετενηγάσται. Διό μοι μαγαζαῖον εἶναι δοκεῖ καὶ τὰς περὶ τῶνδες δόξας ὅμοι συναγαγεῖν, τάχις τε διαστάσεις αὐτῶν, καὶ τοῦ τύφου τὸ μάταιον ἐπιθεωρέσθαι. Θήσος δὲ καὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς Πλουτάρχου γραφῆς, ἐν ᾧ τὰς περὶ τούτων ὅμοι τῶν τε πρεσβυτέρων καὶ νέων δόξας συναγαγόν, τούτους γράψει τὸν τρόπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤ.

Δέξαι τῶν φυσικῶν φιλοσόφων, περὶ ἥλιον.

ε Ἀναξίμανδρος (20), κύκλον εἶναι δικτυωτικοπλασίον τῆς γῆς, ἀρμάτερ τροχῷ παραπλήσιον τὴν ἀγέλα Εχοντα, κοιλην, πλήρη πυρός, ἡς κατά τι μέρος ἐκφαντεῖν (21) διά στομίου τὸ πῦρ, ὃς περὶ διά προστήρος αὐλῶν καὶ τούτης εἶναι τὸν ἡλίον. Σενοφόντης, ἐκ πυρίων τῶν φαινομένων, συναθροίσαμέν μεν εἰς τὴν ὑγρὰς ἀναθυμάσιος, συναθροίζοντας δὲ τὸν ἡλίον ἐν νερῷ πεπυρωμένων (22). Οἱ Σωκράτεις, δινεμματα νοερῶν (23) ἐν θαλάσσῃσ. Πλάτων, ἐκ πλεύσιου πυρός. Ἀναξαγόρας, Δημάκριτος, Μητρόδωρος, μύδρον ἢ πάτρον δάκτυρον. Ἀριστοτέλης, σφαίραν τοῦ πάτρου σώματος. Φιλίδως ὁ Πιθαγόρειος, δίσκον (24) ὡντασθῆν, δεχόμενον μὲν τοῦ ἐν τῷ πλανήτῃ πυρὸς ἀνταύγειαν, διηπούντα δὲ πρὸς ἡμέας τὸ φῶς ὡς τὰ προστούντα τὸν ἡλίον (25) τὸ δὲ οὐρανῷ πυρεύς (26), τῇ ἀπὸ τοῦ ἐνέπτυρου κατὰ ἀνάλασιν διασπειρομένη πρὸς ἡμέας αὐγῆν. Καὶ γὰρ ταῦτη προστορεύομεν ἡλίον, οἷον εἴσωλον εἰδώλου. Ερπεδούλης, δέν ἡλίον τὸν μὲν ἀρχέτυπον πῦρ ἐν τῷ ἔτερῳ ἡμισφαῖρῳ τοῦ κόσμου, πεπληρωθὲς τὸ ἡμισφαῖρον, δεῖ καταντικρὺ τῆς ἀνταύγειας αὐτοῦ (27): τὸν δέ φαινόμενον ἀνταύγειαν εἶναι ἐν τῷ ἔτερῳ ἡμισφαῖρῳ τῷ τοῦ ἀέρος (28) τοῦ θερμομηγούς πεπληρωμένῳ, ἀπὸ κυκλωτορεῦς τῆς γῆς, καὶ ἀνάλασιν, ἐγγινομένην εἰς τὸν ἡλίον τὸν κρυπταλεῖον, συμπεριέλκομένην δὲ τῇ κυνηγεῖσι τοῦ πυρίου. Ός δὲ βραχέων εἰρῆσθαι συντελόντα, ἀνταύγειαν εἶναι τοῦ περὶ τὴν γῆν πυρὸς τὸν ἡλίον. Εἰλικούρος, γῆνον πύκνωμα, κιστηρεύεις, καὶ σπογγοειδές ταῦς κατατρήσεσιν (29), ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀνημένον.

Epicurus denique, terrestrem massam, pumicis aut

D excuso, τὸ ταῦτα δέ τοι ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἀστοροειδές, καὶ τρίτον, τὴν δέ τοῦ ἐνέπτυρου κατ' ἀνάλασιν διασπειρομένην πρὸς ἡμέας αὐγῆν. Quae admodum intricata sunt, nec satis, ut videtur, apud Gallicum interpretationem, expedita. Xylander Eusebio nostro hasit.

(27) Τῆς ἀνταύγειας αὐτοῦ. Excus., τῇ ἀνταύγειᾳ έστων τεταγμένον. Ego ἀνταύγειας ρείνο; τῷ τεταγμένον, vel adesse, vel abesse potest. Gallicum interpretationem, ut verum fatear, non satis intelligo.

(28) Τῷ τοῦ δέρος, etc. Ita emendavimus ex Plutarchō; perperam enim legebatur, τῷ δέρος τοῦ θερμοειδοῦς πεπληρωμένῳ.

(29) Κατατρήσεσιν. Ita excus. et recte, nou ταπηρήσεσιν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ μεγέθους ἡλίου.

« Ἀναξίμανδρος (30), τὸν μὲν ἥλιον ἵστων εἶναι τῇ γῇ, τὸν δὲ κύκλον ἄφ' οὐ (31) τὴν ἐκπνοήν ἔχει, καὶ οὐφ' οὐ φέρεται, ἐπτακαιτικοσαπλασίονα (32) τῆς γῆς. Ἀναξαγόρας πολλαπλασίονα Πελοποννήσου. Ἡράκλειτος, εὑρὸς ποδὸς ἀνθρωπεῖον. Ἐπίχουρος πάλιν φροντὶς ἐνδέχεσθαι τὰ προειρημένα πάντα· οὐ τηλεκοῦντον, ὅλος φαίνεται, οὐ μικρῷ μείζῳ, οὐ μικρότερῳ. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'

Περὶ σχήματος ἡλίου.

« Ἀναξιμένης (33) πλατύν, ὡς πέταλον, τὸν ἥλιον. Ἡράκλειτος, σκαροεῖδή, ὑπόσκυρον. Οἱ Στωϊκοί, σφαιροεῖδή, ὡς τὸν κόσμον καὶ τὰ δστρα. Ἐπίχουρος ἐνδέχεσθαι τὰ προειρημένα πάντα. Τοιούτος μὲν αὐτοῖς ὁ μέγας τῶν κατ' οὐρανὸν φαινομένων θεὸς ἥλιος. Μωσῆς δὲ, καὶ τὸ Ἑβραϊκόν λόγια οἰδέν τούτων πειστεργάζονται. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ σελήνης.

« Ἀναξίμανδρος (34), κύκλον εἶναι ἐννεακαιτεχαπλασίονα τῆς γῆς, ὥσπερ τὸν ἥλιον, πλήρη πυρὸς, ἐκλείπειν δὲ κατὰ τὰς ἐπιστροφὰς τοῦ τροχοῦ. Ὅμοιος δὲ εἶναί ἀρματελή τροχῷ, κολλήν ἔχοντι τὴν ἀκίνητον, καὶ πυρὸς πλήρη, καὶ μίαν ἐπικονιήν. Σενοφάνης, νέφος εἶναι πεπλημένον. Οἱ Στωϊκοί δὲ, μικτὸν ἐπι πυρὸς καὶ ἀέρος. Πλάτων, ἐπι πλείονος τοῦ γείδους (35). Ἀναξαγόρας, Δημόκριτος, στερέωμα διάπυρον, ἔχον ἐν ἕαυτῷ πεδία, καὶ δρυ, καὶ φράγγας. Ἡράκλειτος, γῆν διμέλη περιεχομένην. Ηὐθαῖρός, κατὰ τὸ πρωτεῖδες σώματος σελήνης. »

κεφαλαιον κε' accedere. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ μεγέθους σελήνης.

« Οἱ Στωϊκοί μείζονα τῆς γῆς ἀποφαίνονται, ὡς καὶ τὸν ἥλιον. Παρμενίδης, ἵσην τῷ ἥλιῳ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ φωτίζεσθαι. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Περὶ σχήματος σελήνης.

« Οἱ Στωϊκοί, σφαιροεῖδή εἶναι, ὡς τὸν ἥλιον. Ἡράκλειτος, σκαροεῖδή. Ἐμπεδοκλῆς, δισκοειδή. Ἄλλοι, κυλινδροειδή. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'

Περὶ φωτισμοῦ σελήνης.

« Ἀναξίμανδρος, ίσιον ἀντὴν ἔχειν φῶς, ἀραιότερον δὲ πως. Ἀντιφῶν, ἴσιψ φέγγει λάμπειν τὴν σελή-

A

837 CAPUT XXIV.

De solis magnitudine.

« Anaximander, aqualem terrae solem esse; at eum circulum, unde respirandi vim ei facultatem habet, eadem septem et viginti partibus esse majorem. Anaxagoras, pluribus eum vicibus Peloponnesum adaequare Heraclitus, humani pedis latitudine comprehendit. Epicurus itidem, superiora omnia vera esse posse; imo tantum etiam, quantus nobis videatur aut majorem paulo, paulo minorē. »

CAPUT XXV

De solis figura.

« Anaximenes, laniarū cujusdanī more latum esse solem. Heraclitus, scaphæ non absimilem, iucundumque nonnihil. Stoici, globosum, qualis et mundus et astra omnia sint. Epicurus, bac omnia probabilitate sua non carere. Atque hujusmodi solem, magnum illud eorum, quæ in celo videntur omnium numen esse philosophi putaverunt. At Moses Iebræorumque oracula longe sunt ab ista curiosarum opinioniū vanitate disjuncti. »

CAPUT XXVI.

De luna.

« Anaximander, circulum eam esse, novemdecim vicibus terræ magnitudinem adaequantem, igne non secus ac eum quem soli tribuit, omnino plenum, cuius defectio luminis ex rotæ conversione oriatur. Quippe illum etiam rotæ currus similem esse, quæ concavam orbitam, igneque plenam habeat, unumque tantummodo spiraculum. Xenophanes, coactam esse constipatamque nubem. Stoici, quiddam ex igne aereque mistum. Plato, terreni plurimum habere. Anaxagoras et Democritus, firmum quid ac stabile, ignique succensum, campos ac montes in se vallesque complexum. Heraclitus, terram caligine circumfusam. Pythagoras, ignis ad speciem lunæ corpus accedere. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ μεγέθους σελήνης.

838 CAPUT XXVII.

De lunæ magnitudine.

« Stoici, terra majorem illam esse pronuntiant, nou secus ac solem. Parmenides, cum soli æqualem esse, tum ab eo quoque lumen accipere. »

CAPUT XXVIII.

De lunæ figura.

« Stoici, globosæ, non minus quam solem, figure. Heraclitus scaphæ, disco Empedocles, alii cylindro non absimilem. »

CAPUT XXIX.

De illuminatione lunæ.

« Anaximander, suum ei lumen ac proprium esse vult, sed paulo rarius. Antiphon, splendore quoque

(30) Ἀραξίμανδρος. Plutarch. eod. lib. cap. 21.
(31) Αρ' οὐ. Amictus legit ἄφ' οὐ. Nihil muto.

(32) Ἐπτακαιτικοσαπλασία. Ita reponui ex Plutarchō; ita legit Amictus, non ὀκτωκαιτικοσπλασία, ut in priori editione; quod tamē Xylander secutus est. Omnino legendū ἄπτα; superiori enim capite statuit Anaximander, solis integrum circumleum esse tantum ὀκτωκαιτικοσαπλασία τῆς γῆς. Nunc solis corpus ab extremo circulo distinguunt, ac terræ prorsus æquale facit.

(33) Ἀραξιμένης. Plutarch. ibid., cap. 22.
(34) Ἀραξίμανδρος. Ibidem, cap. 23.
(35) Τοῦ γείδους. Excusi, τοῦ πυρώδους, quod Amictus sequitur: Xylander nostro haec. Rectius tamē videtur πυρώδους, cum supra pag. 806 Platōnem viderimus, colestem illam regionem ex igne partem maximam constitutere; imo etiam in Timaeo audierimus astris omib[us] πλείστην τὸ πυρὸς ίδεν tribuere. Quod ipsum infra pag. 839 confirmatur.

lunam collincere suo : cuius pars ea, quæ aliquando latet, solis accessu obscuraret ; cum ignis valentior imbecilliori tenebris effundere soleat : idque sideribus etiam aliis usi venire. Thales, ejusque sectatores, eamdem a sole potius illuminari. Heraclitus solis eamdem ac lunæ rationem esse : cum enim sidera sint, figura scaphæ similia, dum exhalationes buminas passim recipiunt, ea quam cernimus luce colustrari ; et solem quidem clarius, quod puriori seatur in aere, inuam vero, quod in opaciore versetur, obscurius propterea nobis illucescere. »

CAPUT XXX.

De siderum errantium stabiliumque natura.

« Thales, terrena quidem esse astra, sed inflammati. Empedocles ignea, eo nimurum ex igne, quem æther olim in sese complexus, sub primam rerum secretionem extriverit. Anaxagoras, circumfusum nobis æterna, **839** cum ignem suapte natura esse, tum vehementer et incitato conversionis impetu avulso ab terra lapides in stellas commutasse. Diogenes, sidera punicum ad naturam accedere, ac mundi spiracula esse arbitratur : itemque lapides, qui ocularum aciem fugiant, quique sapient in terram decidentes extinguantur, cujusmodi lapidea illa stella fuerit, quæ ad oppidum illud ignea specie decidit quos vulgo Caprae fluvios nominamus. Empedocles, stabila sidera in coeli crystallo illigata putat, errantia vero soluta esse ac libera. Plato, partem sane maximam ignea, quæ tamen aliorum itidem elementorum particulas, quasi gluten aliquid admittant. Xenophanes, inflammatis ex nubibus eas constitutis ; quæ cum extinguantur interdiu, tum vero noctu, quidam quasi carbones, iterum ascendantur : ipsa enim oriri modo, modo occidere, aliud esse nihil, quam eadem inflammari subinde, subindeque restinguiri. Heraclides, unaque Pythagorei, quodlibet sidus integrum esse mundum, qui terram aerem, atque celum, iuinitio quodam in spatio comprehendet. Atque hoc dogma passim Orphicis carminibus efficiunt. Epicurus harum sententiarum nullam omnino repudiavit, suum illud, fieri posse, constanter retinens. »

CAPUT XXXI.

De siderum figura.

« Stoici, globosa esse sidera, non secus ac mundum, solem atque lunam. Cleanthes coni figuram iis attribuit. Anaximenes, crystallino in corpore clavorum in modum esse defixa. Nonnulli laminas quasdam igneas, quæ cælata veluti signa videantur. » Ejusmodi sunt, quæ Je illis quos spectabilis isti deos nominauit, egregia nobis exegitavat philosophia. Jam quæ de universo quoque prouinent ejusdem ex Plutarchi verbis intellige.

(36) Θεῖης. Plutarch. eod. lib., cap. 15.

(37) Τις ἄλλος. Plutarch. addit., στογείων.

A νῦν τὸ δ' ἀποχρυτέρουν περὶ αὐτὴν ἀπὸ τῆς προσδοκῆς τοῦ ἡλίου ἀμαυροῦσθαι, πεφύκτος τοῦ ἰσχυρότερου πυρὸς τὸ δασενέστερον ἀμαυρῶν δὴ συμβαῖνει καὶ περὶ τὰ δίλα διστρα. Θαλῆς, καὶ οἱ ἀντοῦ, ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι τὴν σελήνην. Ἡράκλειτος, τὸ αὐτὸν πεπονθένται τὸν ἡλίον καὶ τὴν σελήνην σκαροτεῖσις γάρ θντας τοὺς σχῆματα τοὺς ἀστέρας, δεχομένους τε τὰ ἀπὸ τῆς ὑγρᾶς ἀναθυμάτων, φωτίζεσθαι πρὸς τὴν φωνασλαν λαμπτέρερον μὲν τὸν ἡλίον ἐν καθαρότερῷ γάρ ἀρέ φέρεσθαι, τὴν δὲ σελήνην ἐν θολερωτέρῳ, διὰ τοῦτο καὶ ἀμαυρώραν φαίνεσθαι. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τις ἡ οὐσία τῶν πλανήτων διστρω καὶ διλαγων.

« Θαλῆς (36), γενέθη μὲν, βιττυρὰ δὲ τὰ διστρα. Ἐμπεδοκλῆς, πύρινα, ἐκ τοῦ πυρώδους, διπερ αἰθῆρ ἐν ἔσωτῷ περιέχοντας ἔξανθλοις, κατὰ τὴν πρώτην διάκρισιν. Ἀναξαγόρας τὸν περικείμενον αἰθέρα, πύρινον μὲν εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν, τῇ δὲ εἰστοῖς τῆς περιδινήσεως διαστάσαντα πέτρας ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ καταφέγγαντα, ταύτας ἡστερικένα. Διορήνης, κιστηρώδης τὰ διστρα, διατονὸς δὲ αὐτὰ νομίζει τὸ κόσμον. Πάλιν δὲ διὰ τὸν αἴθερον, ἀποντας δὲ πολλάκις ἐπὶ τὴν γῆν σθέννυσθαι, καθάπερ τὸν ἐν Αἴγας Ποταμοῖς πυροειδῶν κατενθύνεντα διστέρα πέτρινον. Ἐμπεδοκλῆς, τοὺς μὲν ἀπίσταντας διστέρας συνθένεντας τῷ κρυστάλλῳ, τὸν δὲ πλανῆτας ἀντεῖνον. Μάταν, ἐκ μὲν τοῦ πλείστου μέρους πυρίνους, μετέχοντας δὲ καὶ τὸν ἀλινον (37), καλλῆρη δίκην. Σενοφάνης, ἐκ νεφῶν μὲν πατρωμάτων σθέννυμένους δὲ καθ' ἔκστην τὸ μέραν, ἀνίψιερεται νύκτωρ, καθάπερ τοὺς δινθράκας τὰς γὰρ διατολάς, καὶ τὰς δύσεις ἔξανθεις εἶναι καὶ οὐσίες. Ἡράκλειτος δὲ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἔκστον τῶν διστρῶν κόσμου ὑπάρχειν, γῆν περιέχοντα, δέρα τε καὶ αἰθέρα, ἐν τῷ διστέρῳ. Ταῦτα τὰ δόγματα ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς ἐμφέρεται : κομμοποιῶντα γάρ ἔκστον τῶν διστρῶν. Ἐπίκουρος οὐδὲν ἀπογινώσκει τούτων, ἔχόμενος τοῦ ἐνδεχομένου. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'.

Περὶ σχήματος διστρῶν.

« Οἱ Στωϊκοὶ, σφαιρικῶν τοὺς διστέρας, καθάπερ τὸν κόσμον, καὶ ἡλίον, καὶ σελήνην (38). Κλεάνθης, κωνοειδεῖς. Ἀναξιμένης, ἡλίον δίκην καταπηγμένους τῷ κρυσταλλοειδεῖ. « Ενιοὶ δὲ πέτρα πύρινα εἶναι, ὥσπερ ζωγραφήματα. » Τοιαῦτα τῆς θαυμαστῆς φιλοσοφίας τὰ περὶ ὃν φασι φινομένων θεῶν ἔξευρηματα. Οἱ δὲ καὶ περὶ τοῦ παντὸς διηλήφαστι, ἐκ τῆς αὐτῆς μάνθανε τοῦ Πλουτάρχου φυσῆς.

(36) Θεῖης. Plutarch. eod. lib., cap. 15.

(37) Τις ἄλλος. Plutarch. addit., στογείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΒ[·].

Πάντες σύνεσθε ὁ κόσμος.

« Ό τοινον κόσμος (39) περικελασμένῳ (40) σχήματι ἐσχημάτισται ἡνὶ τρόπον τούτον. Τῶν ἀτόμων σωμάτων ἀπρόσθιτον καὶ τυγχανὸν ἔγνωντας τὴν κίνησιν, συνεχῶς τε καὶ τάχιστα κινουμένων, εἰς ταῦτα πολλὰ σώματα συνηθροίσθη, καὶ διὰ τοῦτο ποικιλιανὸν σχῆματα καὶ μεγεθών. Ἀθροίσμένων δὲ ἐν ταῦτῃ τούτων, τὰ μὲν διὰ μείζονας ἥν καὶ βαρύτατα πάντων, ὑπεκεκλιθέντα δοσα δὲ μικρὰ καὶ περιφερῆ, καὶ λεῖψα, καὶ εὐδιεσθα, ταῦτα ἐξεβούτει κατὰ τὴν σύνδοσην τῶν σωμάτων, εἰς τὸ μετέωρον ἀνερέπετο. Ήδε δὲ οὖν ἐξείπεται μὲν ἡ πληκτικὴ δύναμις μετεωρίζουσα, οὐκέτι δὲ ἥγειν ἡ πληγὴ πρὸς τὸ μετέωρον, ἐκώλυτο δὲ ταῦτα φέρεσθαι κάτω, ἐπιέστε πρὸς τοὺς τόπους, τοὺς δυναμένους δέσασθαι. Οὗτοι δὲ ἡσαν οἱ πέριξ. Καὶ πρὸς τούτους (41), τὸ πλήθος τῶν ἀναθυματικῶν σωμάτων ἐπειληπτεῖ τὸν ἄρεα, καὶ τούτον ἐξεβούτει· πενεματίμονες δὲ οὗτοι κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ περιλαμβάνων τὰ διστρα, συμπεριῆγεν αὐτὰ, καὶ τὴν νῦν περιφορὰν αὐτῶν μετέωρον ἐκύλιστε. Κάπειτα ἐκ μὲν τῶν ὑποκαθίζοντων ἐγενήθη ἡ γῆ, ἐκ δὲ τῶν μετεωρίζομένων δὲ οὐρανὸς, πῦρ, ἀέρ. Πολλής δὲ ὥλης ἦτι περιειλημμένης ἐν τῇ γῇ, πυκνουμένης δὲ ταῦτης, κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν πνευμάτων πληγάς, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν διστρῶν αὔρας, προεβούτει πᾶς δὲ μικρομέρης σχηματισμὸς ταῦτης, καὶ τὴν ὑγρὰν φύσιν ἄγνων. Πευστικῶς δὲ αὕτη διατείμενην, κατεφέρετο πρὸς τοὺς κοιλίους τόπους, καὶ δυναμένους χωρῆσαι τε καὶ στήσαις ἡ καθ' ἐκεῖνο τὸ δέσμων ὑποστράν, ἐκοιλιάσει τοὺς ὑποκειμένους τόπους. » *ac liquida, in ea continuo loca serrebatur, quae concava continendunt idonea : vel eadem certe per se esse consistens.*

Τοιαύτη καὶ ἡ θαυμάσιος ἀπὸν κοσμογονία. Συνήπεται δὲ τούτους ἀλλὰ τὶς πλειστὴ λογομαχία τῶν παντοῖον περὶ προτάσεων ἀπορήσαντων. Εἰ χρή τὸ πᾶν ἄν, ή πολλὰ ἥγεισθαι· καὶ εἰ ἔνα τὸν κόσμον, ή πλειστούς· καὶ εἴτε ἔμφυχος οὗτος, καὶ προνοίᾳ τυγχάνει θεοῦ διοικούμενος, εἴτε καὶ τάνατος· καὶ εἰ διφάρατος, ή φωτέρος· καὶ πόλεν τρέπεται· καὶ ἀπὸ τούς ἥρετον ὁ Θεὸς κοσμοποιεῖν περὶ τε τῆς τάξεως τοῦ κόσμου· καὶ τές ἡ αἰτία τοῦ αὐτὸν ἐγκλιθῆναι. Περὶ τε τῆς ἑτοῖς τοῦ κόσμου περιφερεῖται· καὶ τίνα τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ τοῦ κόσμου· περὶ τε τὸν πόλεν· περὶ τούτους, περὶ τε διαιμάντων καὶ ἥρων· περὶ τὴν ὥλην, καὶ περὶ ἰδεῶν· περὶ τῆς τοῦ παντὸς τάξεως· ἔτι μήν περὶ τῆς τῶν διστρῶν φορᾶς· τε καὶ κινήσεως· καὶ πόθεν φωτίζονται οἱ διστραί· καὶ περὶ τῶν καλουμένων Διοσκούρων· περὶ

(39) *Ο τοινον κόσμος.* Plutarch. ejusdem operis lib. i. cap. 4, ubi Democriti, Epicuri ac ceterorum atomistarum opinione exponit.

(40) *Περικελασμένῳ.* Amiolius, *figure ronde,* Xylander, *conftracta forma.* Malii *circumflexa.*

A

CAPUT XXXII.

Qua ratione mundus sit constitutus.

• Illic ergo mundus, circumflexa quam videmus figura, hunc in modum conformatus est. Cumque individualis corpora temerario quadam ac fortuito motu, eodemque perpetuo simul **840** ac celerrimo agerentur, corpora in unum plurima colere, multiplexque propriea figurarum et magnitudinum varietatem habuere. Quibus in unum ita confluentibus, quae maxima omnium erant atque gravissima, subsidentibus: quae minora, rotunda, lœvia, dilapsaque fascilia, concursu ipso corporum extrita atque protrusa sublime serrebantur. At ubi propellens ea vis et impetus superiore in locum efficeret, cum ipsa quoque deorsum ferri prohiberentur, vicinis circum in locis, quibus excipi utcumque poterant vehementius premebantur. Eo quippe, vis ingenis corporum circumflexu quodam agebatur; in quo dum alia cum aliis implicata haberent, cœlum genuerunt. Tum aliae rursus atomi, eadem quidem natura prædicti, sed tamen, uti jam dictum est, specie formaque dissimiles, itemque sursum versus expulsa, astrorum naturam perfecerunt. At corporum eorum multitudo, unde aliquid exhalationis efflatur, percussum elicit aerem; qui motu ipso conversus inventum, ambitu suo astra complexus, ea secum in orbem egit, quamque ipsorum in summa mundi parte conversionem hodieque cernimus, conservavit. Atque ita ex subsidentibus quidem corporibus terra, ex iis vero, quae sublimē delata sunt, cœlum, ignis, aer exstire. At cum magna adhuc materia copiam terra contineret, eaque cum ventorum percussione, tum astrorum etiam ipsorum afflata densior ac spissior effecta esset, quidquid subtilioris ac tenuioris forma habebat, expressum est, humidamque naturam procreavit. Quae fluxa cum esset simul essent, atque ad eam et capieundam et continentiam idonea: vel eadem certe per se esse consistens,

C *Hunc etiam isti nobis egregium mundi ortum somniarunt. Quibus immensa quædam alia verborum pugna contentioque subjungitur, hominum in infinita questionum silva fluctuantium. Sitne unum aliquid habendum hoc universum an multiplex. Unicusque sit mundus, an plures. Sitne animatus hic noster. Deique providentia gubernetur, an contra. Interitum caret, an ei sit obnoxius. Quonidem pabulo nutriatur. Undenam ejus molieriendi Deus initium duxerit. De mundi ordine. Quæ causa fuerit, quonobrem inclinatior fieret atque depressior. De mundi exteriore ambitu. Quænam dextræ illius **841** partes sint, quæque sinistre. De cœlo. De diuinis præteris, deque heroiis. De materia simul et ideis. De ipso totius universi ordine. De conversione motuque siderum. Uude lumen stellæ acci-*

D *(41) Kal πρὸς τούτους. Hæc, et quæ sequuntur omnia, usque ad et χρή τὸ πᾶν, etc., quæ habentur infra, in priori editione defuerunt, quæ partim ex Plutarcho, partim ex Montae. codice, qui nusquam fuit, quam hoc loco, liberalior, supplevius.*

piant. De his quos vulgo Castores nominamus. De A solis ac luna defectionibus. De ejusdem luna aspectu. Cur terrestri similius appareat. De intervalis, quibus a sole terraque distet. Itemque de annis. At hac omnia, sexcentis eorum, de quibus loquimur, philosophorum disputationibus agitata, cum in pauca Plutarchus ita contraxerit, ut omnium breviter opiniones dissidiaque complexus sit : rem me non inutili facturum existimo, si ejusdem verbis illa ipsa representem, ut quam jure ac merito repudiari debeat, planum efficiam. Si enim secum ipsi tanta tamque pertinaci dissensione luctati suat, aliudque nihil præter contentiones et pugnas in sese mutuo succenderunt, dum suorum quique vicinorum sententias inani verborum ambitione refellent : quis non mature nos atque prudenter assensionem istis in rebus omnem retiuimus fataetur ? Jam ergo prioribus illis, quæ de aliis etiam terræ propinquioribus disputarunt hoc loco, subjungam ; ut de terra figura : de ejusdem situ et inclinatione : itemque de mari : ut intelligas, quam non in superiorum modo ac celestium illorum, sed etiam in rerum ad terras pertinentium explicatione præclaris philosophi dissenserint. Atque ut sapientium istorum sapientiam vehementius admireris, ea quoque proferam, quæ de animo, ac de principe animi facultate, pugna sententiarum acerrima docuerunt, cum ne suæ quidem ipsi natura conditionem rationemque cognoscerent. Sed jam ad ea nos, quæ primo sunt loco proposita referamus.

CAPUT XXXIII.

Utrum hoc totum unum sit.

¶ Stoici unum esse mundum, ejusque nomine cum universum ipsum, tum corpoream quoque naturam comprehendendi voluerunt. Empedocles unum quidem esse mundum fatur, eum tamen universum esse non vult, sed partem ejus tantum exiguum, reliquum vero inanem otiosamque materiam. Plato et mundum, uti sentit, unicum et unum aliquid hoc universum esse, argumentis conjicit omnino tribus ; quod nisi omnia continaret, perfectus integerque non foret ; quod similis exemplari suo non esset, nisi esset unigenitus ; postremo, quod omni corruptione liber esse non posset, si extra ipsum aliquid superesset. At Platoni respondere ¶42 possit ; non continuo mundum esse perfectum, ut omnia contineat ; perfectum quippe hominem esse, qui tamen non omnia contineat : exemplaria porro multa esse, ut in statuis, sedibus atque picturis usu venit : qui vero perfectus ille sit, cum extra ipsum aliquid in orbem versari queat ? denique corruptionis expertem nec esse illum, nec esse posse qui genitus sit. Metrodorus, tam absurdum esse ait, infinito in spatio mundum exsistere unum, quam ingenti quodam in agro spicam duntaxat unam generari. Vim porro mundorum infinitam esse, vel ex infinita principiorum multititudine manifeste concludi. Nam si finitus

(42) Οἱ μὲν οὐρανοὶ διὸ τῆς Στοᾶς. Plutarch. ejusdem oper. lib. 1, cap. 5.

(43) Plutarch. τὸ σωματικόν.

(44) Ἔσεσθαι. Ita ms. duo, cum Montac., nouissim. ut prius.

(45) Οὐ τέλειος δὲ κόσμος, etc. Manifestum loci

B εκlelemeων τῆλοι καὶ σελήνης καὶ περὶ ἐμπειρίας αὐτῆς καὶ διὰ τὶ γεώδης φαίνεται περὶ ἀποστημάτων αὐτῆς ἔτι περὶ ἐναυτῶν. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ μηρῶν τοῖς περὶ ὃν δὲ λόγος κατεσκευασμένα, ἐπειδὴ συνελῶν δὲ Πλούταρχος, ἐν διλογίοις συνήργε τὰς ἀκάντιους ἀποφάσεις καὶ τὰς διαφωνίας ἥττουμαι οὐκ διχρηστος αὐτάς παραβεβαιεῖ εἰς τὴν εἰδολογίαν αὐτῶν παρατητος. Εἰ γάρ αὐτοὶ πρός σφές αὐτοὺς ἐναντίοι κατὰ διάμετρον ἐστησαν, μάχας τε καὶ πολέμους, πέλον δὲ οὐδὲν καθ' ἑαυτῶν ἔξηπταν, τὰ τῶν πελάς ἔκστοις φιλοτιμίᾳ λόγων ἀπελέγουσες ταῦς οὐκ ἀνειδέσθαι τὴν εἰσὶν περὶ τούτων ἐποχὴν γεγονέναι πᾶς δοτισούν διολογήσεις ; Προσθήσας δὲ ἐπῆς τοις εἰρημένοις, δοσα καὶ περὶ τῶν προσεγνοτικῶν ἐπηρόπορων περὶ τῆς σχήματος καὶ περὶ θέσεως καὶ ἀγάλισσας αὐτῆς καὶ ἔτι περὶ θελάτης ὡς ἀν εἰδεῖσθαι. Οτι μὴ περὶ μήνων τῶν μετεώρων καὶ μεταροτῶν οἱ γενναῖοι διεστησαν, διλλ' ὅτι καὶ ἐν τοῖς περγαλίαις διαπιφωνήσασιν. "Ινα δὲ τὸν σοφῶν ἔτι μᾶλλον τὴν σοφίαν ἀποδιδυμάσῃς, προσθήσας καὶ δοσα περὶ φύσης, καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἡγεμονικοῦ διεμαγχήσαντο, οὐδέ σφις αἰτούσοις ἐπιγνώντες οἵας εἰσι φύσεις. Ἀλλὰ γάρ ἀνίστημεν ἔτι τὰ πρώτα τῶν εργάμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'

Εἰ δέ τὸ πάντα.

C Οἱ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς Στοᾶς (42) Ενα κόσμον ἀπεργνάντο, διὸ δέ καὶ τὸ πᾶν ἐφασαν εἶναι, καὶ τὰ συμπτικά (43). Ἐμπεδοκλῆς δέ, κόσμον ἔνα, οὐ μέντον τὸ πᾶν εἶναι τὸν κόσμον, διλλ' διλόγον τὸ τοῦ παντὸς μέρος, τὸ δὲ λοιπὸν ἀργῆται εἶναι τὴν ὄλην. Πλάτων δὲ τεκμαρίζεται τὸ δοκοῦν, ὅτι εἰς δὲ κόσμος, καὶ ἐν τῷ πᾶν, ἐν τριῶν ἐν τοῦ μὴ ἔσεσθαι (44) τέλαιον, ἐν μὴ πάντα περιέχῃ ἐν τοῦ μὴ μὴ ἔσεσθαι διοικον τῷ παραδίγματι, ἐδὲ μὴ μονογένης ἡ ἐν τοῦ μὴ ἔσεσθαι αὐτὸν ἀρθρόν, ἐδὲ τὸ ἔκπτωτα αὐτοῦ ἡ. Πρέπει δὲ τὸ Πλάτωνος λεκτέον, ὅτι οὐ τέλειος δὲ κόσμος (45), οὐδέ γάρ πάντα περιέχει καὶ γάρ δὲ ἀνθρώπος ; ἐστι τέλειος, ἀλλ' οὐ πάντα περιέχει καὶ πολλὰ παραδείγματά ἔστιν, ὥστε περὶ ἀνδριάντων, καὶ οἰκιῶν, καὶ ζωγραφῶν ποὺς δὲ τέλειος, εἰκόπετος ξωθίνων τι αὐτοὶ περιένθεισαν δύναται ; ἀρθρός δὲ οὐκέτι εἴσι οὐδὲ δύναται εἶναι, γεννητὸς ἐν. Μητρόδορος δὲ φροντίζειν εἶναι, ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἔντα στάχυν γεννηθῆναι, καὶ ἔνα κόσμον ἐν τῷ ἀπέλευθρῳ. Οτι δὲ διπλος κατὰ τὸ πλήθος, δηλον ἐκ τοῦ ἀπειρά τὰ αἰτια εἶναι. Εἰ μὲν γάρ δὲ κόσμος πεπερασμένος, τὰ δὲ αἰτια πάντα διπλαία, ἐξ δὲ δέ δὲ κόσμος γέγονεν, ἀνθρήποις εἶναι. "Ουτοὶ γάρ τὰ πάντα γέγονεν αἵτια, ἐκεὶ καὶ ἀποταλέσματα. Άλιτα δὲ ἥτοι αἱ ἀποροι, ἡ τὰ στοχεῖα.

huius vitium est ; aliqui pugnantia loquerentur. Legi ergo possit, ὅτι τέλειος δὲ κόσμος, εἰ καὶ μὴ πάντα περιέχει, quam lectionem interpretes probaverunt ; vel οὐ τέλειος δὲ κόσμος, ἐπειδὴ vel εἰ καὶ πάντα περιέχει. Utrumlibet legatur, idem καὶ ἀντιμετάθεσιν, sensus existet.

quidem mundus est, infinita vero quæ hujus ad productionem concurrere principia, infinitos esse mundos necesse est. Ubi enim causæ omnes convenient, ibi etiam effecta oportet existere: mundi autem causæ aut atomi sunt aut elementa.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Εἰ δημόγος δὲ κάστρος, καὶ προνοίᾳ διοικού-
μενος.

«Οἱ μὲν δῆλοι (46) πάντες ἐμψυχον, καὶ προνοὶ διοικούμενον ἀμπλάκτως δὲ καὶ Ἐπίκουρος, καὶ δῶς τὰ δημότα εἰσιγόντα, καὶ τὸ κανόν, οὐτ' ἐμψυχον, οὔτε προνοία διοικεῖται, φύεται δὲ τὸν ἀλλόγον. Ἀριστοτέλης, οὐτ' ἐμψυχον διλον δ' δῶς, οὔτε μήτι αιθητικὸν, οὔτε λογισμόν, οὔτε νοερόν, οὔτε προνοίᾳ διοικούμενον. Τὰ μὲν γάρ οὐράνια τούτων πάντων κοινωνεῖν, σφαιρας γάρ περιέχεντι ἐμψυχον καὶ ζωτικός τὰ δὲ περίγεια μηδενὸς αὐτῶν· τῆς εὐ-
ταξίας κατὰ συμβενηκός, οὐ προηγουμένως με-
τέχειν.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'.

Εἰ διφύλακτος δὲ κάστρος.

«Πιθαγόρας τε καὶ Πλάτων, καὶ οἱ Στωικοί, γεν-
νητὸν ὑπὸ Θεοῦ τὸν κόσμον καὶ φιλαρτὸν μὲν, δύον
ἐπὶ τῇ φύσει αἰσθητὸν γάρ εἶναι, δύοτε σωματικῶν
μήτι φιλαρησόμενον γε προνοίᾳ καὶ συνοχῇ θεοῦ.
Ἐπίκουρος φιλαρτὸν, διτε γεννητὸν, ὡς ζῶν, ὡς φω-
τὸν Σενοφάνης ἀγέννητον, καὶ δίδιον, καὶ διφιλαρτὸν
κόσμον. Ἀριστοτέλης τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην τοῦ
κόσμου μέρος πιθητὸν, ἐνῷ καὶ τὰ περίγεια κη-
ραΐζεται.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Πόθεν τρέψεται δὲ κάστρος.

«Ἀριστοτέλης, εἰ τρέψεται δὲ κάστρος, καὶ φιλαρή-
σσεται. ἄλλα μήτι οὐδεμίδεις ἐπιδέσσεται τροφῆς· διὰ
τοῦτο καὶ δίδιος. Πλάτων, αὖδην αὐτῷ τὸν κόσμον
ἐκ τοῦ φίλοντος κατὰ μεταβολὴν τὸ τέρπον παρέ-
χεσθαι. Φιλόλαος, δεῖτην εἶναι τὴν φιλαρτὸν, τοτὲ μὲν,
ἴξιον πυρὸς φύετος, τοτὲ δὲ, ἔξι δισταῖσι σελη-
νιακοῦ περιστροφῆς τοῦ δίπορος ἀπογυθέντος· καὶ
τούτων εἶναι τὰς ἀναθυμάσιες τροφὰς τοῦ κό-
σμου.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ'.

Ἄστον ποιον πρώτον ἥρετο δὲ θεός κοσμοποιεῖται.

«Οἱ φυσικοὶ ἀπὸ τῆς δρᾶσθανοῦ φασὶ τὴν γένεσιν
τοῦ κόσμου, καθάπερ ἀπὸ κέντρου· ἀρχὴ δὲ σφαιρας,
τὸ κέντρον. Πιθαγόρας, ἀπὸ πυρὸς, καὶ τοῦ πέμπτου
στοιχείου. Ἐμπεδοκλῆς, τὸν μὲν αἰθέρα πρῶ-
τον διακριθῆναι, δεύτερον δὲ τὸ πῦρ, ἐφ' ὃ τὴν γῆν,
ἔξι ἡγαν περιεργογένεις τῇ βίῃ τῆς σφαιρας
ἀναβαίνουσι τὸ οὐρανόν. Εἴσοδος οὐρανοῦ τὸν δέρας
καὶ γενέσιν τὸν μὲν οὐρανὸν ἐκ τοῦ αἰθέρος, τὸν δὲ
ἥλιον ἐκ τοῦ πυρὸς· πιλήσθει δὲ τὸν δίλλον τὰ
περίγεια. Πλάτων, δραπτὸν τὸν κόσμον γεγονόντα πρὸς
παράδειγμα τοῦ νοτοτοῦ κόσμου· τοῦ δὲ δραποῦ προ-
τείραν μὲν τὴν φυσήν, μετὰ δὲ ταῦτην τὸ σωματοειδές,

A

CAPUT XXXIV.

*Utrum animatus sit mundus et Providentia
gubernetur.*

«Animatum esse mundum ac Providentia gubernari cæterorum omnium sententia est. Democritus, Epicurus ac reliqui atomorum vacuique doctores, utrumque negant, et naturæ cuidam rationis experti ejus administratione regimenter committuntur. Aristoteles nec partibus omnibus universe animatum esse vult; nec universe aut sensu, aut ratione prædictum, adeoque nec spiritalem universe ac Providentia gubernatum. Hæc quidem omnia celestibus inesse rebus, quæ spheras habeant animatas ac vitales: terrenas horum prorsus habere nihil, quicunque in illis ordo repertur, eum abs solo casu, non B ab antegressa illa ratione proficiat.»

CAPUT XXXV 346.

Utrum mundus interitu caret.

«Pythagoras, Plato et Stoici generatum abs Deo mundum et suapte quidem natura corruptioni obnoxium, propterea quod uti corporeus est, ita sensu quoque percipitur: Dei tamen providentia et conservatione futurum, ut nunquam interest. Epicurus peritulum illum, quia genitus sit, ut animantem, ut plantam. Xenophanes, ortu carere ac sempiternum esse omnisque corruptionis expertem. Aristoteles, partem muudi lunæ subjectam, patibilem esse ubi etiam terrestria quæque fatali quadam sorte moriantur.»

C

CAPUT XXXVI.

Unde mundus alimentum hauriat.

«Aristoteles, si mundus alitur, inquit, etiam in-
teribit; atqui nullo indiget alimento: est igitur ille
sempiternum. Plato, ipsum sibi mundum ex iis
partibus quæ mutatione corrumpuntur ali-
mentum comparare. Philolaus, duplex esse corrupcio-
nis genus, alterum igne cælitus decidente, alterum
lunari aqua propter aeris conversionem effusa;
utriusque autem exhalationes muudi alimentum
esse.»

CAPUT XXXVII.

Undenam condendi mundi Deus initium fecerit.

«Physici abs terra, velut a centro, mundi ortum
cavisse volunt, quod centrum globi principium
sit. Pythagoras, ab igne et quinto elemento. Empedocles, omnium principem ætherea secretum
esse, tum ignem, deinde terram, ex qua, dum ni-
mium incitatæ conversionis impetu comprimeretur,
aqua proruperit; ex aquæ porro exhalationibus
aerem exsistisse, ac cælum quidem ex æthere, so-
lem ex igne procreatum; ceteris ex elementis vi-
cina terre corpora densiori mole pressa conatis-
se. Plato, aspectabilem huic mundum ac spirita-
lis exemplar esse procreatum: aspectabilis vero

mundi partem omnium primam animum exsistit. A alteram deinde corpoream, ex qua tamen prius illud emerserit, quod ex igne terraque constaret, quod ex aqua et aere, posterius. Pythagoras, solidas figure cum sint omnino quinque, quas etiam mathematicas nominare solent, confectam ex cubo terram esse ait, ignem ex pyramide, ex octaedro aerem, ex icosaedro aquam, universi denique sphæram ex dodecaedro. Quo etiam in genere Plato Pythagoram amulatur. »

CAPUT XXXVIII.

De mundi ordine.

« Parmenides quasdam velut coronas esse ait, inter sece complexas, qnarum una rariori ex corpore sit, altera ex densiori contexta; quas inter alias sint ex lumine tenebrisque mistæ: quod autem universas contineat, firmatatem muri alieujus simillimam obtinere. Leucippus atque Democritus expansam mundo tunicam membranamque circumdant. Epicurus, ex mundis rariorem alios terminum habere, alios densiorem; tum eorumdem partes alias moveri, alias perpetuo quietescere. Plato primum omnium ignem collocat, æthera deinde, tum aerem, aquam deinceps, postremaque terram; idem tamen æthera cum igne aliquando consociat. Aristoteles primum quoque omnium æthera statuit, quintum quoddam ab eo corpus nominatum, atque ab omni patienti necessitate sejunctum; huic patibilia subiungit omnia, ignem, aerem, aquam, postremaque terram: ex illis porro, celestia quidem in orbem propriæ moveri; at inferiora, si levia modo sint, sublime; sin gravia, deorsum ferri. Empedocles, elementis non sua quibusque loca certa semper ac definita consistere: sed aliorum in locum alia subinde mutuoque succedere. »

CAPUT XXXIX.

Quamobrem inclinatio mundus sit, atque depressio.

« Diogenes et Anaxagoras, creatum jam confluentique mundum, animantibus etiam ex terra productis, nescio quo pacto versus meridiem sponte sua inclinatum esse: divino fortasse consilio, uti partes ejus frequentari aliae possent, aliae non possent, prout vel frigore testuæ nimio laborarent, vel salubri temperatione constant. Empedocles, aere solis ad vim et impetum subsidente, inclinatos esse polos, ita quidem ut septentrionalis sublime tolleretur, australis vero depressior ficeret, quod ipsum prouinde toti mundo evenerit. »

CAPUT XL.

Utrum inane sit, quod extra mundum est.

« Pythagorei extra mundum inane spatiū esse volunt, quo mundus atque unde respire. Stoici, infinitum et immensum aliquid, in quod mundus

(47) Tò ñðωρ· ðε τòῦ ñωδεκάδρου. Hæc in priori editione deerant, quæ supplevimus ex Plutarcho.

(48) Πλάτων ἔτε. In Timæo, ubi hæc more suo pluribus, quorū physiologiam aliquam ex Plutarcho petere licet, in Questionibus Platoniciis,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ.

Peri τάξεως κόσμου.

« Παρμενίδης, στεφάνας εἶναι περιπετεγμένας ἐπ' ἀλλήλαις: τὴν μὲν ἐκ τοῦ ἄραιον, τὴν δὲ ἐκ τοῦ πυκνοῦ μικτὰς δὲ ἄλλας ἐν φυῖσι καὶ σκότους, μεταξὺ τούτων καὶ τὸ περέχον δὲ πάσας τοίχου δίκτην στερεὸν ὑπάρχον. Δεύκιππος καὶ Δημόκριτος χιτῶνα κύκλῳ καὶ ὑμένα περιτένουσι τῷ κόσμῳ. Ἐπίκουρος (49), ἐνίων μὲν κόσμων ἀραιὸν τὸ πέρας, ἐνίων δὲ πυκνὸν καὶ τούτων τὸ μὲν τινα κινούμενα, τὰ δὲ ἀκίνητα. Πλάτων, πῦρ πρώτον, ἔτα αἰθέρα, μεθ' ὃν ἀέρα, ἐπ' ὃν ñðωρ, τελευταῖαν δὲ γῆν. Ἔνιοτε δὲ τὸν αἰθέρα συνάπτει τῷ πυρὶ. Ἀριστοτέλης, πρῶτον μὲν αἰθέρα ἀπαθῆ, πέμπτον γέ τι σῶμα· μεθ' ὃ παθῆται, πῦρ, ἀέρα, ñðωρ, τελευταῖαν δὲ γῆν. Τούτων δὲ τοῖς μὲν οὐρανοῖς ἀποδεδόσθαι τὸν κυκλικὴν κίνησιν, τὸν δὲ ὅπερ ἐκεῖνα τεταγμένων τοῖς μὲν κούφισσι τῶν ἀνών, τοῖς δὲ βαρύσι τῶν κάτω. Ἐμπεδοκῆς, μῆδα πάντῃς ἐστῶται εἶναι, μηδὲ ὡρισμένης, μῆδα πάντῃς τὸν στοχεῖων, ἀλλὰ πάντα πις (50) ἀλλήλων μεταλαμβάνειν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ.

Tίς τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν κόσμον ἐγκιλιθῆται.

« Διογένης, Ἄναξαγόρας, μετὰ τὸ συστῆναι τὸν κόσμον, καὶ τὰ ζῶα ἐκ τῆς γῆς ἐκαγαγεῖν, ἐγκλιθῆναι ποιεῖ τὸν κόσμον ἐκ τοῦ αὐτομάτου εἰς τὸ μετημεριῶν αὐτοῦ μέρος· ταῦς ὅπερ προνοίας, ίνα τὰ μὲν ἀστέρα γένεσται, τὰ δὲ οἰκητὰ μέρη τοῦ κόσμου, κατὰ φύσιν, καὶ ἐπιτύσαντ, καὶ εὐκράτειαν. Ἐμπεδοκῆς, τοῦ ἀέρος εἰζαντος τῇ τοῦ ἥλιου ὅρμῃ, ἐγκλιθῆναι τὰς δράκτους, καὶ τὰ βόρεια ὄντα ὄθηναι, τὰ δὲ νότια ταπεινωθῆναι, καθὼν καὶ τὸν ὅλον κόσμον. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ·

Περὶ τοῦ ἐκτέδες τοῦ κόσμου, εἰ ἔστι κερός.

« Οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου, ἐκτέδες εἶναι τοῦ κόσμου κενὸν, εἰς δὲ ἀναπνεῖ δὲ κόσμος, καὶ ἐξ οὗ εἰ δὲ Σεωκόι, εἰς δὲ τῇ ἐκτεύρωσι ἀναλύεται, ἀπί-

quæst. 4.

(49) Ἐπίκουρος, ἐτιωρ μὲν κόσμων. Et hæc ex Plutarcho addita.

(50) Πλάτων πις. Ita Plintarch., et recte, non pánτας τούτων, ut prius legebatur.

ρον (51). Ποσειδώνιος, οὐκ ἀπειρον, ἀλλ' ὅσον ανταρ-

A ipse conflagratione dissolvatur. Possidoniū, non infinitum quiddam, sed ejusmodi tantum, quod ei dissolutioni sufficiat, ut docet libro *De luni* primo. Aristoteles inane quidquam esse negat; et Plato tam extra, quan̄ intra mundum, inane repudiat. *

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

Tίτα δεξιά τοῦ κόσμου, καὶ τίτα ἀριστερά.

« Πυθαγόρας, Πλάτων, Ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ κόσμου (55) τὰ ἀνατολικά μέρη, ἀρ. ὃν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἀριστερά δὲ τὰ δυτικά. Ἐμπεδοκλῆς, δεξιὰ μὲν τὰ κατὰ τὸν θερινὸν τροπικὸν, ἀριστερά δὲ τὰ κατὰ τὸν χειμερινὸν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ.

Περὶ οὐρανοῦ, τίς ἡ τούτου οὐσία.

« Ἀναξιμένης, τὴν περιφορὰν (56) τὴν ἔξωθεν (57) γῆνην είναι. Ἐμπεδοκλῆς, στερεόμνον είναι τὸν οὐρανὸν, ἐξ ἀρέως συμπαγένος ὑπὸ τοῦ πυρὸς κρυσταλλοειδῶς, τὸ πυρώδες καὶ ἀερώδες ἐν ἔκατέρῳ τῶν ἡμισφαιρίων περιέχοντα. Ἀριστοτέλης, ἐκ πέμπτου σώματος, ἡ ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ (58) μήγα-

B μέρος. »

(51) Ἀγαλλέται, ἀπειρον. Recte, nam in excuso perperam, ἀναλύεται τὸ ἀπειρον, nullo vel pravo sensu. Hac lectio interpretibus imposuit. Latinus enim ita reddit, *Inane esse* (an inane, τὸ ἀπειρον;) *in quod quidem conflagratione sua mundus dissolutum est.* Gallicus, *auquel par embreasement se resout l'infini.* Obscurio, an infinitum in vacuum illud et inane spatium ulla conflagratione solvetur? Sane quod de Possidoniū sequitur, facile et expeditam mendæ hujus tollendæ rationem ostendat.

(52) Διάλυσις. Ita recte Plutarchus, non διά-

δανον.

(53) Ἐν τῷ κράτῳ Περὶ κενοῦ. Ad Possidoniū ista pertinent, non ad Aristotelem, ut Amictus potuit.

(54) Ἀριστοτέλης μηδὲν εἶναι κενόν. Plutarchus contra, Εἰσεγεῖ εἶναι κενόν. Ita legit, ita verit Aniōtus : Xylander nostrum sequitur. Et merito quidem, si Aristotelis de inani, seu vacuo, sententiam atten-damus. Lege quartum *Physicorum*, a cap. 8 ad cap. 14; quam ipse ab inani abhorruerit, intelliges. Sed cur Platonem continuo negat, hoc inane vel intra vel extra mundum possuisse? Credo, quod Aristotelem putare, illud ex mundo solum tollere, extra mundum admittere: atque ita legendum esset, Ἀριστοτέλης τυπὸς μηδὲν εἶναι κενόν. Neque hęc divinare est: idem enim Plutarchus, ejusdem operis lib. 1, cap. 18, de eodem inani philosophorum opiniones exponens, ita de Aristotele nominatum, Ἀριστοτέλης τούτου εἶναι τὸ κενὸν ἄκτος τῶν κόσμων, διότε διατενεῖ τὸν οὐρανὸν. Verum, ut fatear, parum hoc in genere ἀκριβής, imo et sibi constans fuisse Plutarchus videtur. Primum enim sic Pythagoreis tribuit, quod illo lib. 1, cap. 18, affligit Aristotelem. Deinde ubi taudem Aristoteles, aut eosdem respirare docuit; aut, quod ibidem sequitor, πύρον, igneum esse tradidit? Imo, quoties in libris *De cælo* igitur pernegasit? At ne extra mundum quideiu inane collocavit: imo negavit ultimū esse. Libro enim i *De cælo*, cap. 9, nullum extra cælum corpus esse posse defendit: iuane autem Aristotelicum, idemque proprie dictum, corpus est, seu locus corporeus corpore vaenus, ejusmodi tamen, qui corpore impleri suapte natura possit. Quin et paulo post diserte, ἀμα δὲ ὥγην, inquit, τοι, οὐδὲ τόπος, οὐδὲ κενόν, οὐδὲ χρόνος τοτὶ ἔχω τοῦ οὐρανοῦ, quod sub-

C inde totidēm pene verbis repetit. Mīrum sane est haec a Plutarche vel lecta non esse, vel esse negligēta. Quanquam illa Plutarehi opuscula, non auctoris, sed librariorū scatent erroribus; pa-rumque omnino sibi consuluit, qui propterea vel illos Aristotelis libros in vobis, vel philosophum ipsum in ἀντιλογίας suspicionem vocavit. Platōnen vero quod attinet, is in *Timaeo*, pag. 538, non obscure vacuum omne repudians, ἡ τοῦ παντὸς περιόδος, inquit, ἐπειδὴ συμπεριέδει τὰ γένη, κυκλοπορίας οὐσία, καὶ πρὸς αὐτὴν περιφορά ποιεῖσθαι δύναται, σφρύγει πάντα, καὶ κενὴ γύρων οὐδέποτε ἔδει λεπισθαι. Hæc illæ, Locrum praceptoriem sequuntur, qui opuse, *De natura*, Ἀπαντά δὲ ὧν, inquit, πάλιν ίστι, οὐδὲν κενὸν ἀπολείποντα.

(55) Δεξιὰ τοῦ κόσμου. Aristoteles, lib. in *De cælo*, cap. 2, Δεξιὰ γάρ, inquit, ἔκστοτον λέγομεν, θεν ἡ ἀρχὴ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως τοῦ διάραντος ἀρχῆς περιφορᾶς θεν, οἱ ἀνατολαὶ τῶν διστρῶν ὁντες τοῦτο ἐν εἴη δεξιόν· οὐ δὲ αἱ δύστες: ἀριστερά. Itaque conciduit, si principiū orbium celestium motus ratio habeatur, nos qui sub arctico polo versamur, inferiore ac sinistrā mundi partem occupare: superiore ac dextram, qui sub antarctico. Si alter ac secundus ille motus spectabilius, qui astrorum proprius est, contrarium omnino statuendum. Sed alter atque aliter astrologi, geographi, poetae, augures, in cælo dextrum et sinistrum assignavint: quod nemo nescit.

(56) Περιφορά. Hoc loco περιφορά est περιφέ-
πτα, sive μέρος τῷ οὐρανῷ, καὶ περιφέρομενον. Sic Aristoteles loquitur, ut lib. 1 *De cælo*, cap. 9, «Ἐνα μὲν οὖν τρόπῳ, οὐρανὸν λέγομεν, τὴν οὐσίαν τὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ παντὸς περιφορᾶς. Οὐδὲ περιφορά αὐτίκα est, non conversio, nisi καταχρηστικός, quia hic ambitus perpetuo convertitur. »

(57) Τηρ. ἔξωστε, γηράνη εἶναι. Fessime in priori edit. legebatur, τῆς ἔξωθεν ζόνης εἶναι. Plutarch., τὴν ἔξωτά τε, γῆνην, quam postremam vocem ap-prime necessarium Xylander omisit, aut Eusebiusnam lecturem secutus est; vestit enim, rationem esse extremitati orbis, quod depravatissimum est:

(58) Εἰς θερμὸν καὶ ψυχρὸν. Non occurrit ubi Aristoteles *De cælo* ita statuat: ubi contrarium doceat, locos habes in lib. *De cælo* et *Meteorolog.* compiliare; quorum eliam nonnullos supra indica-vimus.

CAPUT XLIII.

De daemonibus et heresis.

«Quæstionis de diis, subjungenda continuo est de demonibus heroibus tractatio. Thales, Pythagoras, Plato et Stoici, dæmones animorum similes naturas; heroes autem, animos etiam ipsos a corporibus sejunctos esse; bonos quidem, si boni au-
mi fuerint, si mali, malos. Epicurus horum nihil certo pronuntiat.»

CAPUT XLIV.

De materia.

«Materia primum illud est quod generationi, corruptioni aliisque mutationibus subjicitur. Thales et Pythagoræ sectatores, una cum Stoicis, materiam hanc fluxum aliquid esse, totamque rebus in omnibus genus omne mutationis subire prouenant. Democritum secuti, patibilia non esse prima illa principia, atomum, inane, incorporeum. Aristoteles et Plato, materiam corpoream illam quidem, sed forma, specie, figura et qualitate carrentem, si eam suæ natura spectaveris, quæ tamen uti formarum omnium receptaculum est, sic eam quoque velut nutrix et typus quidam ac **846** mater existat. Qui eam, vel aquam, vel terram, ignem aeremne dicunt, ei nec formam amplius detrahunt, et corpus attribuunt: qui vero individua et atomos esse volunt, eam proinde sine forma relinquunt.»

CAPUT XLV.

De idea.

«Idea natura est iucorporea, quæ cum sit ipsa consistatque per sese, tum forma carenti materiæ speciem inducet, ut cognoscatur, efficiat. Socrates et Plato ideas ab omni secretas materia naturas esse arbitrantur, que Dei, hoc est Mensis, in no-

(59) *Παρακειμένως.* Plutarchus ibid. lib. i. c. 8.(60) *Δεξαμενή.* Ita ex Plutarcho; male enim ante xvij legebatur.

(61) *Ἐξηγεῖται.* Vide supra, ut tam ad p. 528. Xylander hic vertit, *subjectum, in quo rerum imagines impressæ referuntur.* Amiotus, *le moule*, quod mihi apius visum est. Nec enim hic pro expresso simulacro sumi potest, quod ἔχορδυται, vel τυποῦται vulgo dicunt, ut facile quivis intelligit. Nec materia subjectum est, in quo forme imprimentur, ut constat. Nec rursus, *conceptaculum*, aut *receptaculum* absolute veri debuit: non modo, quod iam præcesserit δεξαμενή, quæ vox id proprie significat, sed etiam quod ἔχαγετο, cum de materia dicitur, aliquid omnino significet, unde imagines exprimantur. Est ergo typus materia, non quod impressio ullos habeat formarum quasi characteres, ut typi proprie dicti, sed quod ñnūdæt formas omnes suo quasi gremio clausas lectusque contineat, quatenus illas non in materia tantum recipiuntur, sed etiam ex illis, ut loquuntur, potentia educuntur, ut ex uno eodemque tipo simulacula plurima exprimantur. Itaque in elementorum mutationibus, id ἔχεται fieri materia dicitur, quod ñnūdæt ante ianu erat. Aristot. iv *Physicor.*, ἡ αὐτὴ ὅλη, ὁ ἄνθρακας, ἔχεται, et alii passim. *Ἐχαγεῖται* tamen, quod quidem meminerimus, non appellat. Vocem hanc annasse Pythagoras videtur, a quo Timæus, Socrates, Ocellus, Plato, et si oui alii, accepterit. Timæus quidem ita loquitur, Τὰς δὲ θαλαῖς ἔχαγετο καὶ μάτερα ταῦθανά τε καὶ γενναῖκα. Cur autem audi: δεξαμενῶν γάρ τὰ ὄμοιῶ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'.

Περὶ δαιμόνων καὶ ἥρων.

«Παρακειμένως (59) ἐτῷ περὶ θεῶν λόγῳ, τὸν περὶ δαιμόνων καὶ ἥρων ἴστορητον. Θαλῆς, Πυθαγόρας, Πλάτων, οἱ Στωῖκοι, δαιμονίας ὑπάρχεντας οὐσίας φυχικάς εἶναι δὲ καὶ ἥρως τὰς καρχιοπομίνας φυχὰς τῶν σωμάτων καὶ ἀγαθοὺς μὲν τὰς ἀγαθὰς, κακοὺς δὲ τὰς φαῦλας. Ἐπίκουρος δὲ θιβάντεν τούτους ἔχεται.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ'.

Περὶ ὅλης.

«Τὴν έτοι τὸ ὑποκείμενον γενέσει, καὶ φθορῇ, καὶ ταῖς ἀλλας μεταβολαῖς. Οἱ ἀπὸ Θάλεω, καὶ Πυθαγόρα, καὶ οἱ Στωῖκοι, τρεπτήν, καὶ ἀλλοιωτήν, καὶ φευστήν, δῆλη δὲ διὸν τὴν ὅλην. Οἱ ἀπὸ Διομούχρου, ἀπαθῆ τὰ πρώτα, τὴν ἀπομονήν, καὶ τὸ κενόν, καὶ τὸ ἀσωμάτων. Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων, τὴν ὅλην σωματοειδή, διμορφον, ἀσχημάτιστον, ἀποιον μὲν δυον ἐπὶ τῇ ἕδη φύσει, δεξαμενήν (60) δὲ τὸν εἰδῶν, οἷον τιθῆνται καὶ ἔκμαγειν (61), καὶ μητέρα γενέσειν. Οἱ δὲ ὄνδρων λέγοντες, πύρ, ἡ ἀέρα, ἡ γῆν τὴν ὅλην, οὐκέτι διμορφον αὐτὴν λέγουσιν, ἀλλὰ σῶμα· οἱ δὲ τὰ ἀμερῆ καὶ τὰς ἀπόμους, εἰδιμορφον (62).»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ'.

Περὶ ιδέας.

«Ἴδεις δὲ τοινούς οὐσίας ὄντωματος (63), αὐτὴ μὲν ὑφεστῶσα (64) καὶ καθ' ἑαυτὴν, εἰκονίζουσα δὲ τὰς διμόρφους ὄντας, καὶ αἰτίᾳ γνομένη τῆς τούτων δεῖξις. Σωκράτης καὶ Πλάτων, χωριστὰς τῆς ὅλης οὐσίας τὰς ίδειας ὄντας οὐταντινούσιν, ἐν τοῖς νοήμασι

ματα εἰς ἑαυτάν, καὶ οἷον ἀναμαζαμέναν, ἀποτελεῖν πάντα τὰ γεννάματα. *Ocellus in libello De natura.* Πρῶτον μὲν, τὴν πρὸς ἀφῆν ὑφεσμένον οὖμα, πάπι τοις εἰς γένεσιν ἔρχομενος τούτο δὲ ἀντὶ ταῦτα δέγγει, καὶ ἔχαγετον αὐτῆς τῆς γενέσεως. Ιατρεῖον τὸ ἔχαγετον tria significat. Primum est, *expressum quoddam simulacrum*, quæ vulgaris est atque omnibus habet ex lexicis nota significatio. Vide supra p. 528. Secundum est, *concrepaculum*, non quidlibet, sed in quo forma quadam seu characteres imprimentur; quo pacto cera τῶν ἐντυπωμάτων ἔχαγετον vocari potest. Hoc modo sumit Theophrastus orat. i. pag. 5. Καὶ μοι σπλήριας ὑπόπλευτος ἔννεπάγη τὸ ἔχαγετον, ὡς τοις πάντις βουλομένοις αὐτοῖς (leg. eid. βουλομένους αὐτοῖς) ἔγραψεν μη δύνασθαι τὰ παιδεύματα. Quo loco vide Plutonium nostrum. Tertiū ut postremum est, *conceptaculum*, ex quo forme quoddam et *imagines* exprimentur, cuiusmodi typus est. Hac tertia notione potius quam secunda materiali veleres ἔχαγετον dixerit, quod ex ea forma omnes non secus exprimentur, quam si omnibus ac singulis reipæ consignata esset.

(62) Forte διμορφον.

(63) *Ἄσθεματος.* Recte. Amiotus tamen tamen legit ὄντωματος. Veritatem enim, *la substance du corps*; que lectio vitiissimissima est.(64) *Ὑφεστῶσα.* Plutarchus, μὴ ὑφεστῶσα. Ita legit Amiotus. Alii ut in nostro. Utrum scripserit Plutarchus, is tantum statuere possit, qui ejus de ideis sententiam noverit. Aliis enim sunt καθ' αὐτὰς ὑφεστῶσα, aliis minime.

καὶ ἐν ταῖς φαντασίαις τοῦ Θεοῦ, τούτους τοῦ νοῦ.
Ἄριστος ἀληγονίας εἰδῆ μὲν ἀπέλιπε καὶ ἴδεις,
οὐ μὴν κεχωρισμένας τῆς ὑλῆς, ἔξω γεγονός (65)
τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἀπὸ Ζήνωνος Στωϊκοὶ, ἐννοή-
ματα ἡμέτερα τὰς ἴδεις.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ^η

Περὶ τάξεως ἀστέρων.

« Σενοκράτης (66) κατὰ μίαν ἀπρόφειαν οἴεται
κινεῖσθαι τοὺς ἀστέρας· οἱ δὲ Στωϊκοὶ πρὸ τῶν
ἔτερων τοὺς ἄτερους, ἐν οὓσι καὶ βάθει. Δημόκριτος,
τὰ μὲν ἀπλανῆ πρώτον, μετὰ δὲ ταῦτα, τοὺς πλάνη-
τας, ἥτ' οὖς ἥλιον, Φωσφόρον, σελήνην. Πλάτων, μετὰ
τὴν τῶν ἀπλανῶν θέσιν, πρώτον Φαινόντα λεγόμενον,
τὸν τοῦ Κρήνου· δεύτερον Φαεύνοντα, τὸν τοῦ Διός· τρί-
τον Πυρέντα, τὸν τοῦ Ἀρεος· τέταρτον, Εωσφόρον,
τὸν τῆς Ἀφροδίτης· πέμπτον Σελίδοντα, τὸν τοῦ
Ἐρεμοῦ· ἔκτον ἥλιον Ἰεδομόν σελήνην. Τοῦ μαθη-
ματικῶν τινες μὲν, ὡς Πλάτων, τινὲς δὲ, μέσον πάντων
τὸν ἥλιον. Ἀναξίμανδρος καὶ Μητρόδορος δὲ Χίος,
καὶ Κράτης, ἀνωτάτω μὲν πάντων τὸν ἥλιον
τετάχθαι μετ' αὐτὸν τὴν σελήνην ὑπὸ δὲ αὐτούς,
τὰ ἀπλανῆ τῶν ἀστέρων καὶ τοὺς πλάνητας.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ^η

Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φωτὸς καὶ κυρήσεως.

« Ἀναξαγόρας, Δημόκριτος, Κλεάνθης, ἀπὸ ἀνα-
τολῶν ἐπὶ δυσμᾶς φέρεσθαι πάντας τοὺς ἀστέρας.
Ἀλκμαίων καὶ οἱ μαθηματικοὶ, τοὺς πλάνητας τοὺς
ἀπλανέστενούς ἀπὸ γάρ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολὰς
διντερέσθαι. Ἀναξίμανδρος· ὅποι τῶν κύκλων καὶ
τῶν σφαιρῶν, ἥτ' ὡς ἔχαστος, βέβηκε, φέρεσθαι τοὺς
ἀστέρας. Πλάτων καὶ οἱ μαθηματικοὶ, ἰσοδρόμους
εἶναι τὸν ἥλιον, τὸν Φωσφόρον, τὸν Σελίδοντα.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ^η.

Πόθεν φωτίζονται οἱ ἀστέρες.

« Μητρόδορος, ἀπαντά τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρες
ὑπὸ τοῦ ἥλιου καταλάμψεοιν. Ηράλετος καὶ οἱ
Στωϊκοὶ, τρέφεσθαι τοὺς ἀστέρας ἐκ τῆς ἐπιγείου
ἀναθυμάστεως. Ἀριστοδήμης, μὴ δεῖσθαι τὰ οὐράνια
τροφῆς οὐ γάρ φωτατά, δὲλλ' ἀδιά. Πλάτων, κοι-
νῶς τῶν κόσμου ὅλου καὶ τὰ ἀστέρα τοῦτον τρέφε-
σθαι.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ^η.

Περὶ τῶν καλογυμένων Διοσκούρων.

« Ξενοφάνης, τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων φανομένους
οῖσιν ἀστέρας νεφέλια εἶναι κατὰ τὴν ποιῶν κίνησιν
παραλάμποντα. Μητρόδορος, τῶν δρόντων ὄφελο-
μῶν μετὰ δίους καὶ καταπλήξεως εἶναι στιλβη-
δόντας.»

(65) Ἐξω γεγονός. Plutarchus, δὲ ἐκ ὧν γεγονός
τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Eusebianum lecturem seruit
videtur Xylander; vertit enim, *Idem enim alienus
fuit ab ea opinione, quae Deo creationem ascribit.*
Itaque subintelligit in Graecis, ὑποστήναι τὸν
χρόνον, vel aliquid simile. Amictus Plutarchi no-
biscum hæsit. Legendum tamen videtur, ὡς ἐκ ὧν
γεγονός τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, vel si ἐτι τὸν γεγονός,

A tionibus sensisque subsistant. Aristoteles formas
ideasque reliquit ille quidem, noui tamen a mate-
ria separatas, quarum ad exemplar, quidquid abs
Deo perfectum est, extiterit. Profecti abs Zenone
Stoici nostras ipsorum notiones ideas esse defen-
dunt.»

CAPUT XLVI.

De stellarum ordine.

« Xenocrates per eamdem omnes superficies mo-
veri arbitratur; ut reliqui Stoici priores aliis alias,
prout aliores illæ depressoressint, constituerint.
Democritus, stabiles priore loco, posteriore vagas
errantesque ponit, quibus et solem et Luciferum
et lunam annumerat. Plato, ubi stabiles posnit,
tum sequentes hoc ordine collocat: Phœnontem,
quæ Saturni stella est; Phœthonem, quæ Jovis;
Pyroentia, quæ Martis; Luciferum, quæ Veneris;
Stilbonem, quæ Mercurii; solem inde, septimam
que lunam. Ex mathematicis Platonicem alii se-
quuntur, alii solem inter omnes medium esse vo-
lunt. Anaximander et Metrodorus Cebius, et Crates
altissimam omnium soli regionem attribuunt,
eique lunam proxime subjiciunt; reliquam side-
rum tam stabilium quam errantium multitudinem
utroque inferiorem existimant.»

CAPUT XLVII.

De proprio stellarum motu.

847 « Anaxagoras, Democritus, Cleanthes, ab ortu
in occasum stellas omnes deferri. Alcmæo et ma-
thematici, errantes oppositam stabilibus viam insi-
stere, hoc est, ab occasu in ortum adversas moveri.
Anaximander, ab iis circulis et orbibus, ad quos sin-
gulae adhaerescunt, circumferri. Plato unaque ma-
thematici, sequales solis, Veneris, et Mercurii con-
versiones esse.»

CAPUT XLVIII.

Stellæ unde lucem accipiunt.

« Metrodorus, abs sole stabiles omnes illuminari.
Heraclitus et Stoici, terrenas exhalationes stellis
omnibus alimento esse. Aristoteles nullo coelestes
naturas alimento indigere, quod ab omni cor-
ruptione liberæ sint atque scampiterne. Plato, mun-
dum universum, ac stellas omnes, commune quod-
dam ex illo ipso alimentum haurire.»

CAPUT XLIX.

D *De iis, quos vulgo Castores ac Geminos dicimus.*

« Xenophanes, quas vulgo stellas summis immi-
nere navibus arbitrantur, nubeculas esse proprio
quodam certoque motu refulgentes. Metrodorus,
fulgorem quemdam ex oculis cum motu ac formi-
dine suspicentibus promicantem.»

ῶν γεγονέναι τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Etiamsi enim Plato-
nica, hoc est quæ Platoni vulgo tribuuntur, ideas
Aristoteles exploderet, in effectice tamen causa
informatae efficiendæ rei notionem et ideam agno-
scet. Quid quod ne creationem quidem ipsam ap-
eo ignoratam esse plenique defendant?

(66) Ζενοκράτης. Plutarchus ibid., lib. II, c. 15.

CAPUT L.

De solis defectione.

¶ Thales omnium primus docuit solis tum defctionem accidere, cum luna, qua terrestris cūjusdam naturæ sit, sub eum ad perpendicularum re-
cta que subit: atque hoc in subjecta pelvi, sic tanquam in speculo, manifeste deprehendi. Anaximander, osculo illo, per quod expiret ignis, ocluso. Heraclitus, eam corporis illius scapha persimilis conversione fieri, cum pars ejus concava sursum, incurva et globosa deorsum oculis nostris obvertitur. Xenophanes, solis ipsius extinzione, sic quidem ut alius subinde versus orientem renascatur.

848 Idemque præterea scribit, solis aliquando defctionem mense integro persistere, itemque alias plenam ac perfectam accidere, prorsus ut dies in noctem mutata videatur. Non desunt, qui nubes quasdam aspectum fugientes solis corpori sese ob-
jecere putaverint. Aristarchus, solem stabilium in siderum classe constituens, lunam circa solis or-
bem moveri vult, atque ita certis quibusdam inclina-
tionibus, ejus corpori umbram ossundere. Xenophanes multos præterea soles, multasque lunas, pro terræ climatum, sectionum, atque zonarum varietate ponit: solis ergo corpus, certo quadam tempore in aliquam terre portionem, quæ a nobis minime frequentetur, incidere, adeoque sic tanquam per ta-
cuum aliud et inane delatum, ejusmodi defctionem ulterius semper ulteriusque procedere, qui tamen ob nimiam intervallum distantiam in orbem agi nobis volvique videatur. »

CAPUT LI.

De luna defctione

¶ Anaximander, obturato rotæ osculo. Berossus, parte altera, quæ igne caret, nobis obversa. Heraclitus, incurva partis scaphaque similis conver-
sione. Ex Pythagoreis nonnulli hanc lucis vel re-
jectionem quamdam vel exclusionem esse putant, quam terra vel nostra vel opposita efficiat. At re-
centiores, totum id fieri pro certa quadam flammæ illius communicatione, quæ uti paulatim ordinanteque succeditur, donec integrum, plenilunium efficiat; ita vicissim cum aliqua proportione ministratur, usque ad ejus cum sole congressum, in quo denum penitus extinguitur. Plato, Aristoteles, et Stoici uno consensu pronuntiant, menstruas quidem la-
tendi vices ex eo luna contingere, quod ipsa cum sole congreediens, immodo ejusdem lumine obscuratur: defctiones vero, seu quod in terra, utriusque sideris in medio constitutæ, umbram incidat, sea-
verius quod lumini hoc obice ad lunam accessus obstruatur. »

CAPUT LII.

De luna aspectu et quomobrem terrestris appareat.

¶ Pythagorei, terrestrem ideo lunam apparere,

(67) Θαλῆς. Ibid., lib. II, cap. 24.

(68) Τυπούμενων τῷ δίσκῳ. Xylander, idque in speculis certi, subiici soli discum lunc. Coacta nimis interpretatio, quamque Plutarchi verba pati non possunt.

(69) Forte diuinoponit.

(70) Ἐπειρον εἶδε πάλιν. Amiotus de ipso eodemque sole, qui semel extinctus denuo renascatur. At paulo post diserte Plutarchus habet, plures Xe-

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν.

Περὶ ἐκλεῖγμας ἡλίου.

¶ Θαλῆς (67) πρῶτος ἔφη ἐκλεῖπεν τὸν ἥλιον, τῆς σελήνης αὐτὸν ὑπερχρημένης κατὰ κάθετον, οὐστικὲς φύσεις γεώδους βλέπεται δὲ τοῦτο κατοπτρικῶν ὑποτιθεμένων τῷ δίσκῳ (68). Ἀναξίμανδρος, τοῦ στομίου τοῦ πυρὸς δὲ ἐκπνοῆς (69) ἀποκλειομένου. Ἡράκλειτος, κατὰ τὴν τοῦ σκαροειδῶν στροφὴν, ὅπερ τὸ μὲν κοῖλον ἄνω γίνεσθαι, τὸ δὲ κυρτὸν κάτω πρὸς τὴν ἡμέτεραν δίψιν. Σενοφάνης κατὰ σέβτων ἕτερον δὲ πάλιν (70) πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς γίγνεσθαι. Παριστρητικός δὲ καὶ ἐκλειψεν τὸν ἥλιον δὲ διὸν τὸν μῆνα, καὶ πάλιν ἐκλειπεῖν ἐντελῇ, ὅπερ τὴν ἡμέραν νύκτα φανῆναι. Ἔνιοι, πόκνωμα τῶν ἀστράπων ἐπερχομένων τῷ δίσκῳ νεφῶν. Ἀρίσταρχος τὸν ἥλιον ἰστησι μετὰ τῶν ἀστλανῶν, τὴν δὲ σελήνην (71) κινεῖ περὶ τὸν ἥλιαν κύκλον, καὶ κατὰ ταῦτα τὰς ἐγκλίσεις σκιάζεσθαι τὸν δίσκον. Σενοφάνης πολλοὺς ἥλιους εἰναι, καὶ αἰλῆμας κατὰ κλίματα γῆς, καὶ ἀποτομᾶς, καὶ ζώνας κατὰ τινὰ δικαρδίαν ἐμπίπτειν τὸν δίσκον εἰς τινὰ ἀποτομὴν τῆς γῆς, οὐκ οἰκουμένην δὲ ἡμέραν, καὶ οὕτως ὡσπερ κενεμετοῦντα ἐκλειψόν ὑπομένειν. Οἱ δὲ αὐτὸς τὸν ἥλιον μὲν εἰς ἀπειρον προΐνειν δοκεῖν δὲ κυριεύσθαι διὰ τὴν ἀκ-
τασιν.»

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'.

Περὶ ἐκλεῖγμας σελήνης.

¶ Ἀναξίμανδρος (72), τοῦ στομίου τοῦ περὶ τὸν τροπικὸν ἐπιτραπομένου. Βηρωσθεῖς, κατὰ τὴν πρὸς ἥλιδας ἐπιτροφὴν τοῦ ἀπυρώτου μέρους. Ἡράκλειτος, κατὰ τὴν τοῦ σκαροειδῶν στροφὴν. Τὸν Ποθαγορείων τινὲς ἀνταύγειαν καὶ ἐπιφραζεῖν τῆς γῆς, ή τῆς ἀντίθετον. Οἱ δὲ νεώτεροι, κατὰ ἐπινέμησιν φλογῆς κατὰ μικρὸν ἐπαποτέλεσθαι τεταγμένως. Ἑκαὶ ἄν τὴν τελείαν παναληγον ἀπόδοι, καὶ πάλιν ἀναλόγως με-
μονένης μέρχει τῆς συνόδου, καθ' ἣν τελέσθαι τὰ σέβτωντα. Πλάτων, Ἀριστοτέλης, οἱ Εστικοὶ συμφωνοῦσι τὰς μὲν μηγιστές ἀποκρύψεις, συνοδεύσαντας αὐτὴν ἥλιψι, καὶ συμπτεριλαμπτομένην, πουεῖσθαι, τὰς δὲ ἐκλειψεῖς, εἰς τὰ σκιασμα τῆς γῆς ἐμπίπτουσαν, μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν ἀστέρων γεννημένης, μᾶλλον δὲ, τῆς σελήνης ἀντιφρατομένης.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ'.

*Περὶ ἐμψεύσεως αἰτίας, καὶ διὰ τί τελός φαί-
νεται.*

¶ Οἱ Ποθαγορεῖοι, γεώδη φάνεσθαι τὴν σελήνην, πορηπεν, tum soles, tum lunas posuisse.

(71) Σελήνην. Plutarchus, τὴν γῆν, μοδον σε-
guitur Amiotus. Xylander σελήνην legit, ut apud nostrum.

(72) Ἀράξιμανδρος. Plutarchus ibid., lib. II, cap. 29, Ἀναξιμένης. Sed retinendus Ἀράξιμανδρος, quem ante iam vidimus, hoc in sole et luna στόμιον πρὸς τὴν ἀνατολὴν statuere.

διὰ τὸ περιοικεῖσθαι αὐτὴν, καθάπερ τὴν παρ’ ἡμῖν γῆν, μείζους ζώοις, καὶ φυτοῖς καλλιόποι. Εἶναι γάρ πεντεκαθεταπλάσιον τὰ ἐπ’ αὐτῆς ζῶα (73), μηδὲν σωματικὸν ἀποκρίνοντα καὶ τὴν ἡμέραν (74) τοσαύτην τῷ μήκει. Ἀναξαγόρας, διὰ ἀνωμαλότητα (75) τοῦ συγχρίματος, διὰ τὸ φυχροειδές (76) διάμενον καὶ γενθεῖς μεμίχθιος γάρ τῷ πυροειδεῖ τὸ ζοφῶδες· θεὸν φυδοφανῆ λέγεσθαι τὸν ἀστέρα. Οἱ Σωτῖκοι, διὰ τὸ ἀρρομγές (77) τῆς οὐσίας μὴ εἶναι αὐτῆς ἀκήρατον τὸ σύγχριμα.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ'.

Περὶ τῶν ἀποστημάτων αὐτῆς.

«Ἐπεδοκλής, διπλάσιον ἀπέχειν τὴν σελήνην ἀπὸ τοῦ ἥλιου ἥπερ ἀπὸ τῆς γῆς. Οἱ ἀπὸ τῶν μαθηματικῶν, ὀκτακαθεταπλάσιον. Ἐραστόνεντος, τὸν ἥλιον ἀπέχειν ἀπὸ τῆς γῆς σταδίου μυριάδων τετρακοσίας καὶ ὀκτακιούμπας (78) τὴν δὲ σελήνην (79) ἀπέχειν τῆς γῆς μυριάδας οὐ^τ σταδίων.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΔ'.

Περὶ ἔταιντοῦ.

«Ἐνιαυτός ἐστι Κρόνος μὲν ἐνιαυτῶν περίοδος λ., Διὸς δὲ δύσικα. Ἄρεος δὲ δύειν, ἥλιος δὲ ἦτορ μῆνες· οἱ δὲ αὐτοὶ Ἐρμοῦ καὶ Ἀφροδίτης ἴσοδρομοι γάρ· σελήνης δὲ ἡμέραι λ. οὔτος γάρ διέλειπε μήν ἀπὸ φάσεως εἰς αύνοδον. Τὸν δὲ μέγαν ἐνιαυτὸν (80) οἱ μὲν ἐν τῇ ὀκταετερβίᾳ τίθενται, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐνενακαθετετερβίᾳ, οἱ δὲ ἐν τοῖς 7 ἄνοις δέουντον. Ἡράκλειτος, ἐκ μυριών ὀκτακισχιλῶν ἡμιακῶν. Διογένης, ἐκ πάντες καὶ ἑβίκοντα καὶ τριακούσιων ἐνιαυτῶν, τοσούτων, δύον (81) κατὰ Ἡράκλειτον ὁ ἐνιαυτός.» Καὶ περὶ μὲν τῶν οὐρανῶν καὶ μεταφορῶν τοσοῦτα τοὺς θεοτικῶμένοις πρὸς ἀλλήλους διεστασασται. Θέα δὲ καὶ τὰ περὶ γῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΕ'.

Περὶ τῆς.

«Θαλῆς (82) καὶ οἱ ἀπ’ αὐτοῦ, μίαν εἶναι τὴν γῆν. Ικαΐτης (83) δὲ Πιθαγόρεος δύο, τείντην, καὶ τὴν διτύχθονα. Οἱ Σωτῖκοι, τὴν γῆν μίαν καὶ πεπερασμένην. Ξενοφάνης, ἐκ τοῦ κατωτέρου μέρους εἰς ἀπειρονὸς ἑρήζωσθαι, ἐξ ἀρέως δὲ καὶ πυρὸς συμπαγῆναι. Μητρόδωρος τὴν μὲν γῆν ὑπόστασιν εἶναι καὶ τρίγα τοῦ θεᾶτος, τὸν δὲ ἥλιον ἀρέως.»

(73) Ζῶα. Addit Plutarchus, τῇ δυνάμει. Sed auctarium istud alienum est: tantum enim præcessit, μείζους ζώοις, ut de sola magnitudine contentione instituit.

(74) Τὴν ἡμέραν. Amiota legit τὴν νύκτα, errore manifesto. Id autem Pythagorei volebant, totidem hunc nostrum diem a lunari partibus superari, quoniam animantes a lunariis nostræ supererunt.

(75) Διὰ ἀνωμαλότητα. Plutarch. tollit præpositioν nem διά, quomodo legerunt interpres. Eusebio tamēn herendūm videbat; nec enim hic de causa τῆς ἀνωμαλότητος disputatur, sed causa tantum redditur quoniambrem luna terrestris appareat.

(76) Φυχροειδές. Plutarchus, ψυχομγές.

A quod uti nostra haec terra passim frequentetur, et quidem majoribus animantibus plantisque pulchioribus; 849 ejus enim animantes vicibus quindecim nostras adæquare, corporeumque nihil excernere; diem illic præterea totidem partibus nostrum hunc superare. Anaxagoras, ob temperationis inæqualitatem, frigidique simul ac terrestris admitionem: tenebrosum enim quiddam inesse cum igneo fulgore commixtum: eoque lunam, falsi vulitus ac luminis astrum vocari. Stoici, quod mistam aere naturam habeat, temperationem ejus corruptionis expertem non esse. »

CAPUT LIII.

Quantum ab sole terraque distet.

B «Empedocles, bis.eam ab sole tantum, quantum a terra distare. Mathematici, posteriorem a priore distantiam octodecim vicibus adæquari. Eratosthenes, stadiorum millibus octoginta supra quater decies solem a terra distare; lunam vero, stadiorum millibus octoginta supra septingenta millia.»

CAPUT LIV.

De annis.

«Saturni annus, annorum est triginta periodus: Jovis, duodecim: Martis, dinorū: solis, mensium duodecim: Mercurii ac Veneris totidem (cnrsus enim æqualem habent): lunæ, dierum triginta: perfectus enim mensis ille est, qui a primo ejus aspectu, ad ejusdem cum sole congressum perducitur. Magnum autem annum, alii annorum octo, alii novemdecim, alii novem et quinquaginta circuitu comprehendunt. Heraclitus annorum ei solarium millia tribuit octodecim. Diogenes, annos quinque et sexaginta supra trecentos, et ejus quidem rationis, cuius ipse est Heracliti annus.» Atque hujusmodi est philosophorum nostrorum de rerum celestium ac superiorum natura et ratione dissensio. Vienimus ad terram.

CAPUT LV.

De terra.

«Thales, ejusque sectatores, unicam esse terram. OEcetes Pythagoreus duas, hanc nostram, eique oppositam. Stoici, et uoam, et certis finibus terminatas. Xenophanes, inferiore sui parte, infinita quadam in altitude fundatam ac stabilitam esse, ex aere autem et igni totam esse conflatam. 850 Metrodorus, terram subsidentem aquæ faciem esse, ut solem aeris.»

(77) Αἴρομέτες. Plutarchus, ἀπεριτές, quo modo legunt interpres; nec male.

(78) Τετρακοσίας καὶ ὀκτακιούμπας. Plutarch., ἑβδομήκοντα ὅκτω, que summa longe minor.

(79) Τὴν δὲ σελήνην. Hanc de luna clausulam nec Plutarchus, nec legit Amiota; Xylander tamen repræsentat. Et certe necessaria est.

(80) Μέγαν ἔταιντο. Adi Censorinum in opusculo *De natali die*, cap. 18, et Petavium nostrum lib. i et ii *De doctrina temporum*.

(81) Φορτὲ σος.

(82) Θαλῆς. Plutarchus ihid., lib. iii, cap. 9.

(83) Plutarchus, Οἰκετῆν.

CAPUT LXI.

De terra figura.

« Thales ac Stoici globosam terræ figuram triviscent. Anaximander lapideæ columnæ planæ similiem esse mavult. Anaximenes cum mensa, cum tympano Lencippus, Democritus cum disco latitudine comparat, licet eam circa medium cavanu esse velit. »

CAPUT LVII.

De terre situ.

« Thales discipuli, medium esse terram : Xenophanes primam, quæ infinita in altitudine fundata sit. Philolaus Pythagoreus, medium ignem, quod sit universi focus : secundam vero, terram nostræ oppositam ; tertiam hanc, quæ a nobis frequentatur, quæ situm et conversionem habeat alteri illi contrariam : eoque fieri, ut qui versantur in opposita, a nostris hujus incolis videri non possint. Parminides omnium primus, ea terra loca distinxit, quæ frequentari possint, sub duabus tropicorum zonis constituta. »

CAPUT LVIII.

De terre motu.

« Cum ceteri omnes terram quiescere pronuntiant, Philolaus Pythagoreus, eam circa ignem, obliquo in circulo, quemadmodum solem atque lunam, moveri existimat. Heraclides Ponticus, et Elephantus Pythagoreus, terram quidem cieri volunt, sic tamen, ut ea locum subinde progrediendo non mutet, sed rotæ potius instar, suomet in axe, ab occasu in ortum, circa proprium sibi centrum, incitata in orbem conversione volvatur. Democritus, initio terram suapte cum exiguitate, non etiam levitate hic illuc fluctuasse, at progressu temporis constipatam, ac majori gravitate firmatam constitisse. » His de rebus ad terram pertinentibus, de mari quam nihil magis inter sece convenientia.

351 CAPUT LIX.

De mari. Quomodo coauerit, et quamobrem amarum sit.

« Anaximander, aliud nihil mare, quam primigenii humoris reliquias esse defendit, cuius partem maximam ignis exsiccaverit, alteram quæ supererat, æstus ardore commutari. Anaxagoras, humorem illum primigenium, et stagni more diffusum, sularis conversionis æstu conflagrasse, tum pinguioribus partibus exhalatis, quod residuum fuerat, in salsuginem et amaritudinem abiisse. Empedocles, terræ sudorem esse, quam superioribus etiam in partibus humore perfusani solis ardor exurat.

(84) *Περιφερομένη τῇ ἀντικείμονι.* Amiots, qui tourne l'entour de la contre-terre. Illo si verum esset, nostri orbis incolae antipodas illos facilius videre possent : tantum abest, ut ista conversio aspectum illum impide posset.

(84') *Ἄλλα τροπικῶν.* Hic addenda Plutarcho.

(85) *Ἐτ ἁδοῖς στρεψομένην.* Plutarchus, ἐντομένην, quæ nihil vox est. Certe Xylander Euzebius sequitur ; licet Amiots verit, estant environnée, comme une rose, de bandes. Hic profecto de terræ uon rotis, sed motu agebatur.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ'.

Περὶ σχῆματος τῆς.

« Θαλῆς καὶ οἱ Στωῖκοι, σφαιροειδῆ τὴν γῆν. Ἀναξιμανδρὸς λίθῳ κίονι προσφερῆ τῶν ἑπτάποντων Ἀναξιμένης, τραπεζοειδῆ. Λευκίππος, τυμπανοειδῆ. Δημόκριτος, δισκοειδῆ τῷ πλάτει, κοβάνη δὲ τῷ μέσῳ. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ'.

Περὶ θέσεως τῆς τῆς.

« Οἱ ἀπὸ Θάλεων, τὴν γῆν μέσην. Σενοράνης, πρότην εἰς ἀπειρον γάρ ἔργονταισθεντι. Φύλλιας δὲ Πιθαγόρειος, τὸ μὲν πῦρ μέσον τοῦτο γάρ εἶναι τοῦ παντὸς ἑστιαν δευτέραν δὲ τὴν ἀντίχθονα τρίτην & τὸ οἰκουμένην γῆν, ἐξ ἐναντίας κειμένην τε καὶ περιφερο-

B μένην τῇ ἀντίχθονι (84) : παρ' δὲ καὶ μή δράσθαι ὅπλα τὸν ἐν τῇσι τούς ἐν ἑκατέρᾳ. Παρμενίδης πρῶτος διφέρει τῆς τῆς τοὺς οἰκουμένους τόπους ὃπλα ταῖς δυοῖς ζύνας ταῖς τροπικαῖς. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΗ'.

Περὶ κυρήσεως τῆς.

« Οἱ μὲν Εὔλοι, μένειν τὴν γῆν Φύλλιας δὲ Πιθαγόρειος, κύκλῳ περιφεροσθεῖσι περὶ τὸ πῦρ κατὰ κύκλου λοιπὸν, διμοιρόποιος ἡλικίᾳ καὶ σελήνῃ. Προκλέτης δὲ Ποντικὸς καὶ Ἐκφαντος δὲ Πιθαγόρειος κινοῦσι μὲν τὴν γῆν, οὐ μή γε μεταβατικῶς, ἀλλὰ τροπικῶς (84'), τροχοῦ δικῆν ἐν διονοσίστρεψομένην (85) ἀπὸ δισμούν ἐπ' ἀνατολὰς περὶ τὸ ίδιον αὐτῆς κέντρον. Διμόρκτος κατ' ἀρχὰς μὲν πλάξεσθαι (86) τὴν γῆν, διά τε μικρότητα καὶ κουφότητα, πυκνωθεῖσαν δὲ τῷ χρόνῳ καὶ βαρυνθεῖσαν καταστῆκα. Τοῖσιν καὶ περὶ τῆς διατεφωνημάτων τοῖς γενναῖοις, δικει τοῦ περὶ θαλάσσης.

C eximiorum philosophorum dissidiis breviter expeditis, pauca haec accipe.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ'.

Περὶ θαλασσῆς. Πώς συνέστη, καὶ πῶς ἐστι πικρό.

« Ἀναξιμανδρὸς (87) τὴν θαλάσσαν φησιν εἶναι τῆς πρώτης ὑγρασίας λειψανον ἢς τὸ μὲν πλεῖον μέρος ἀνεξήραν τὸ πῦρ, τὸ δὲ ὑπόλειψθεν διὰ τὴν ἔκκαυσιν (88) μετέβαλεν. Ἀναξαγόρας, τοῦ κατ' ἄρχας λιμάνοντος ὑγροῦ περικαέντος ὃπλα τῆς ἥλιακῆς περιφορᾶς, καὶ τοῦ λιπαροῦ ἔξαπτισθέντος, εἰς ἀνώκλια καὶ πικρίαν τὸ λοιπὸν ὑποστήκατο. Εὔπειρος δὲ θρώπα τῆς γῆς ἔκκαυσιμήν τοῦτο τὸ ἥλιον διὰ τὴν ἐπὶ τὸ πλεῖον πλησιν (89). Ἀντιφῶν, θρώπα τοῦ θερμοῦ, ἐξ οὗ τὸ περιληφθὲν ὑγρὸν ἀπεκρίθη, τῷ

(86) *Πλάξεσθαι.* Xylander, effectam suisse terram. Legit πλάξεσθαι, vel πλασθῆναι, quo nihil alienius.

(87) *Ἀναξιμανδρός.* Plutarchus *ibid.*, iii, 16.

(88) *Ἐκκαυσίαν.* Ex Plutarcho, pro Ἑγέλαιος, quod ante legebatur.

(89) *Ἐπὶ τὸ πλεῖον πλησιν.* Plutarchus, ἐπιπλαιον πλεῖον, quod magis placet ; sed clarior verteretur, propter aquarum vim (seu elusionem) & supersusam ; quasi dicat, banc suisse causam, quæ in ejusmodi opinionem Empedocleum impulserit.

καθεύδηται παραλυκίσσεσσα (90), ὅπερ ἐπὶ παντὸς θέρητος συμβαίνει. Μητρόδωρος, διὰ τὸ διηγηθέσαν διὰ τῆς τῆς μετειηγέναι τοῦ περὶ αὐτὴν πάχους, καθάπερ τὰ διὰ τῆς τέφρας ψιλάδεμα. Καὶ ἀπὸ Πλάτωνος, τοῦ στοιχειώδους ὕδατος τὸ μὲν ἔξ αρέως κατὰ περίβολον συνιστάμενον γλυκύν γίνεσθαι· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ περίκανους καὶ ἐκπύρων ἀναθυμιώμενον, ἀλιμυρίν. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ θαλάσσης. "Οὓς δὲ οἱ περὶ τοῦ παντὸς κόσμου, οὐρανῶν τε πέρι καὶ αἰθερῶν, καὶ τῆς τῶν ὅλων καταλήψεως φυσιολογεῖν ἐπαγγειλάμενοι, οὐδὲ τὰ καθ' ἑκατοὺς γίγνεσσαν, μάθοις ἣν ἔξ ὧν καὶ περὶ τούτων ὃντες πακτικανήκασσον.

rationes, explicando comprehensuros esse jactabant, ii quam ne intestina quidem ac propria noverint, ex ipsorum hoc etiam in genere dissidio plane cognoscet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Περὶ μερῶν τῆς ψυχῆς

« Πυθαγόρας (91), Πλάτων, κατὰ μὲν τὸν ἀνωτάτῳ λόγον, διμερῆ τὴν ψυχὴν τὸ μὲν γάρ ἔχειν λογικὸν, τὸ δὲ ἀλογον. Κατὰ δὲ τὸ προερχέσθαι καὶ ἀκριβέστερον τριμερῆ τὸ γάρ ἀλογον διαιροῦσιν εἰς τὰ δύο μηδικὸν καὶ τὰ ἐπιθυμητικόν. Οἱ Σταϊκοί, ἄλλοι δέ μερῶν συνεστάναι, πέντε τῶν αἰσθητικῶν, δραστικοῦ, ὀστεραντικοῦ, ἀκουστικοῦ, γευστικοῦ, ἀπτικοῦ· ἔτσοι δὲ φωνητικοῦ, ἔξδημοι δὲ σπερματικοῦ, ὄγδοοι δὲ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἀφ' οὗ ταῦτα πάντα τέκναται διὰ τῶν οἰκείων ὀργάνων, προσφερός ταῖς τοῦ πολύποδος πλεκτάναις. Δημόκριτος· Ἐπίκουρος, διμερῆ τὴν ψυχὴν, τὸ μὲν λογικὸν ἔχουσαν ἐν τῷ θύρακι καθιδρύμενον, τὸ δὲ ἀλογον καθ' ὅλην τὴν σύγκρισιν τοῦ σώματος διεπαρμένον. Οἱ δὲ Δημόκριτος, πάντα μετέχειν φύσεις ψυχῆς ποιᾶς, καὶ τὰ νευρά τῶν σωμάτων δέστε ἀφανῶς (92) τίνος θερμοῦ, καὶ αἰσθητικοῦ μιτέχει, τοῦ πλείστονος διατυπωμένου.»

εἰς αὐτὴν natura certam animam habere putat, semper ac sensus aliquid retineat ipsa quoque,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΑ'.

Περὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ

« Πλάτων, Δημόκριτος, ἐν δῃ τῇ κεφαλῇ. Σεράτων, ἐν μεσοφρύνῳ. Ερασιστρατος, περὶ τὴν μήνιγγα τοῦ ἐγκεφάλου, ἢν ἐπικρινθά λέγεται. Ήδόφολος, ἐν τῇ τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίᾳ, ἥτις ἐστὶ καὶ βάσις. Παρενθήσις, ἐν δῃ τῷ θύρακι. Ἐπίκουρος, οἱ Σταϊκοὶ πάντες, ἐν δῃ τῇ καρδίᾳ. Διογένης, ἐν τῇ ἀρτρωτικῇ κοιλίᾳ τῆς καρδίας, ἥτις ἐστὶ πνευματική. Ἐμπεδοκλῆς δὲ, ἐν τῇ τοῦ αἷματος συστάσει. Οἱ δὲ, ἐν τῷ διαφράγματι. Τῶν νευτέρων τινὲς δέρχειν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι τοῦ διαφράγματος. Πυθαγόρας, τὸ μὲν ζωτικὸν περὶ τὴν καρδίαν, τὸ δὲ λογικὸν καὶ νοερὸν περὶ τὴν κεφαλήν. Τοσαῦτα μὲν δὴ καὶ τὰ περὶ τῶνδες. Ἀρ' οὖν οὐκ ἐν δίκῃ τοι δοκοῦμεν χρίσει καὶ λογισμῷ τῆς τούτων ἀπάντων ἀνωρελῶς καὶ πολυτλανῶς ματασπονίας ἀνακεχωρήσανται; καὶ τῶν μὲν εἰρημένων μηδὲν πολυπραγμονεῖν· (μηδὲ γάρ δρῦν ἔξ αὐτῶν τὸ λυστελές, καὶ αὐθέντες συντείνον πρὸς ὁράσειν, καὶ ἀγαθοῦ κτῆσην ἀνθρώποις) μόνης

(90) Forte παραλυκίσσεσσα.

(91) Πυθαγόρας. Ibid. lib. iv, cap. 4.

A Antiphon ipsiusmet æstus sudorem esse manuit: humidum enim, quod prius includebat, ab eo secreum esse, quodque in omni sudore contingit, ebulliendo concoccum salsius evasisse. Metrodorus, quod per terram colatum mare furent, ejus ex crassitate aliquid ipsi adhaesisse, ut in iis usu venit, quæ per medios cineres purgandi causa transfunduntur. Platonici, eam elementaris aquæ partem, quæ per refrigerationem ex aere concrescat, dulcem; alteram vero, quam terra æstu et ardore succensa exhaleat, salsam esse. » Hactenus etiam de mari. At vero, qui sese orbis universi, rerumque omnium ætheriarum etiam, atque colestium naturam atque rationes, explicando comprehensuros esse jactabant, ii quam ne intestina quidem ac propria noverint, ex ipsorum hoc etiam in genere dissidio plane cognoscet.

B

CAPUT LX.

De partibus animi.

« Pythagoras et Plato, si a summo capite divisionem arcessere libeat, partes animi esse duas, ratione præditam alteram, alteram omnis rationis expertem; sin proprius enucleatusque spectetur, tribus eum partibus contineri: alteram enim illam, quæ ratione careat, in irascendi, et concupiscendi vim partintur. Stoici ex partibus illum octo cunslitunt, quarum quinque sensum facultates numerantur, videndi, odorandi, audiendi, gustandi, atque tangendi; tum loquendi sexta, septima seminiundi, octava postremaque 352 princeps illa moderatrixque ceterarum, quæ suis singulis instrumentis regit, quemadmodum suis polypus cirris ac brachiis uti solet. Democritus et Epicurus, partes ei duas attribuent, ratione præditam, in pectori collaciatam, et rationis expertem, tota passim corporis mole diffusam. Porro Democritus idem, cunctiam cadavera: propterea quod manifeste calor s maxima licet parte jam dilapsa. »

CAPUT LXI.

De principe animi facultate.

« Plato et Democritus, tota eam in capite colligunt. Strato, superciliorum in medio. Erasistratus, circa cerebri membranam, quam epicranidem ipse nominat. Ecophilus in cerebri ventriculo, quo etiam veluti fundamento quodam iunctatur. Parmenides, tota in pectori. Epicurus, ac Stoici omnes, in corde toto. Diogenes, in cordis arteria concavo, quod spiritu imprimis abundat. Empedocles, tota sanguinis in mole. Alii quidam, in membrana que cordi oppanditur. Alii vero in diaphragmate. Nonnulli ex recentioribus, a capite ad transversum illud septum pertinente. Pythagoras, vitalem in corpore, ratione præditam atque spiritualem in capite constituit. » Atque hactenus philosophorum nostrorum hoc etiam rerum in genere dissidia. Nunquid ergo tibi, certo iudicio, magna cum ratione videntur, a tam inani, errorumque plena illorum omnium curiositate merito discessisse? non iure

(92) Plato, θαφανῶς.

superiora omnia habere susque deque, qui fructum ex iis nullum, nihil quod per sese homini utilitatem ullam, bonique possessionem afferat, existere videamus? sed quam illam potius, erga rerum omnium molitorem Deum pietatem colere, castaque vita, ac totius Deo chari, virtutemque complec-tentis instituti rationib[us], eidem præpotenti Deo placere conari? Quod si malevolentia quadam invidaque corruptus, ad verum illud nobis testimonium serendum agre nimis ac moleste adduceris, iterum te sapientissimus ille Grecorum Socrates antevertet, qui sincere causam hanc nostram suo dudum suffragio comprobavit. Isto enim revero rem superiorum garrulos scrutatores, insanire plani-sime, nec a furiosis quidquam differre ostendebat: eos palam **853** aperteque coaugeris, non modo quod suis longe viribus majora tentarent, sed etiam quod in rebus inanissimis, et ab omni humanae vite fructu vacuis, studium operamque conterent. Hujus tibi rei auctorem dabo jam laudatum supra Xenophonem, Socratis amicorum longe nouissimum, qui suis in *Memorabilibus* hoc ipsum verbis tollidem consignatum reliquit.

CAPUT LXII.

Ipsum quoque Socratem Graecorum olim sapientissimum, eos qui rerum ejusmodi physiologia tantopere insolenserunt, vel hoc nomine recordes et insanos ostendisse, quod in rebus ab omni vita fructu vacuis susque omni facultate superioribus studium operamque consercerent.

• Socratis, inquit Xenophon, nemo unquam impium aliquod et improbum, aut factum vidi, aut verbum audivit. Nec enim is, ut plerique omnes, de natura rerum universa disputabat; quemadmodum hic sese, uti a sophistis vocatur, mundus habeat, aut quibus necessitatibus legibus celestia quaque fiant, curiosius investigans. Imo vero, qui hoc in questionum genere anxie versarentur, eos plane insanire ostendebat. Ac primum quidem in illis hoc spectabat, utrum se rerum humanarum abunde peritos esse rati, ad superiores illas studium curamque transferrent; an vero, cum neglectis humanis divina rimarentur, suo sibi munera officio-que fungi viderentur. Deinde mirabatur etiam, ab istis ne hoc quidem videri, genus id cognitionis ab hominibus obtineri non posse: cum illi ipsi, qui disputationibus bujusmodi tantopere intumescunt, non jam inter sess convenient, sed potius furiosorum utique more dissideant. Ex furioso enim, aliis ne gravissima quidem reformidant, alii, que nihil etiam habeant periculi, extimescent. Nonnullis vel in media turba, quidlibet aut loqui aut facere, turpe non videtur: alii contra sibi ne hominum quidem in societatem veniendum esse persuadent. Sunt qui non templum, non aram, **854** non divinum omnino quidquam venerentur: sunt etiam qui lignis, qui obvii quibusque lapidibus, qui ipsis quoque feris cultum exhibeant. Sic istorum e numero, qui naturam rerum universalium explorant, alias videoas, quibus, id omne quod est, unum modo quid esse placeat; alios, qui res multitudine infinitas esse velint. Quidam moveri semper omnia, moveri nihil unquam posse quidam arbitrantur.

(93) Οὐδεὶς. Xenophon. I. Memorabil., p. 710.

A δὲ τῆς ἀμφὶ τὸν πάντων δημιουργὸν θεὸν εἰσεῖσθαι, καὶ δὰς σώφρονος βίου, τῆς τε ἀλητῆς κατ' ἀρχὴν θεοφίλους πολετεῖας ἀρεσκόντως ζῆν σπουδάζειν τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ; Ἀλλ' εἰ καὶ σὺ βασκανίᾳ καὶ φόβῳ τὴν ἀληθῆ μαρτυρίαν ἡμῖν προσέσθαι δὲ δύνου φέρεις, φάστε γέ σε πάλιν δὲ πάντων Ἑλλήνων σοφώτατος Σωκράτης τὰς ὑπὲρ ἡμῶν φύφους φιλαλήθως ἔξενηνεγμένος. Τοὺς γοῦν μετεπορεύγας ἔκεινους μωραίνοντας ἀπεδέκνεις, καὶ μηδὲν μανούμενον διαφέρειν Εἰλεγεν' ἀπελέγχων αὐτῶν διαφήδην, οὐ μόνον ὡς ἀνεψικτῶν δρεγμένους, ἀλλὰ καὶ περὶ διχρήστα καὶ ἀνωφελῆ τῷ βίῳ περιτριβομένους. Ταῦτα δὲ οὐ καὶ δὲ πρόσθεν μαρτυρήσει Σενοφῶν, Σωκράτους ἔταρων γνωριμάτωτος, ὃνδε πῃ γράψων τὸν Ἀλογημοτεύμασιν.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒ.

'Οτι καὶ τῶν Ἑλλήνων δι σοφώτατος Σωκράτης τοὺς ἐξ τῇ τῶν προειρημένων φυσιολογίᾳ μεγάλα γνωντας μωραίνοντας ἀπεδέκνεις, ὡς κερι ἀρχόμενα τῷ βίῳ καὶ ἀπαλλάχτα πετεριζομένους.

C Ε Οὐδεὶς (93) δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀστένεις, οὐδὲ ἀνόντων οὔτε πάρτοντος εἶδεν, οὔτε λέγοντος ήκουσεν. Οὐδὲ γάρ περὶ τῆς τοῦ ἀπάντων φύσεως, ἥπερ τῶν ἀλλών οἱ πλεῖστοι, διελέγετο, σπουδῶν διποτὸς καὶ καλούμενος ὅποι τῶν σοφιστῶν κόστος ἔχει, καὶ τοὺς ἀνάγκαις ἔκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα, μωραίνοντας ἀπεδέκνεις. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ αὐτῶν ἀστένεις, πέπερι ποτε νομίσαντες ἵκανῶς ήδη τὰ ἀνθρώπινα εἰδέναι. Ἐργονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ συντόνες ἄγουνται τὰ προσήκοντα πράττειν. Ἐκεῖ-μαζε δὲ, εἰ μὴ φανερὸν αἴτιος ἔστι, δι ταῦτα οἱ δυνατῶν ἀνθρώπων εὑρεῖν ἐπει ταῦτα μέγιστα φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τοιούτων λέγειν οὐ ταῦτα δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς μωρούμενος δημοίσιοις δικαιοῖσις πρὸς διλήγουσοις. Τοὺς τε γάρ μωρούμενον, τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινά δεδινούσι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φανερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδὲ ἐν δηλῷ δοκεῖν αἰσχρὸν εἶναι λέγειν ή ποσεῖν δτούν, τοὺς δὲ οὐδὲ ἐπιτετέρων εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοῖς μὲν οὐδὲ λεπτὸν, οὔτε βωμὸν, οὐδὲ ἄλλο τῶν θεῶν οὐδὲν τιμῆν, τοὺς δὲ καὶ ξύλα, καὶ λίθους τοὺς τυχόντας, καὶ θηρία σέβεσθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνῶν τοὺς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸν ἐν εἶναι, τοὺς δὲ πεπτάρια τὸ πλήθος· καὶ τοῖς μὲν ἀεὶ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δὲ οὐδὲν δι ποτε κινηθῆναι· καὶ τοῖς μὲν διπάντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὐτ' ἀγενίσθαι ποτε οὐδὲν, οὔτε ἀπολέσθαι. Ἐσχόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε: 'Ἄρ' ὑπέρ οἱ τῶν ἀνθρώπων μωρούμενοις ἄγουνται τοῦθ' δι τὸ μάθεσθαι ἔαυτοις τε καὶ τῶν ἀλλών ὅπερ ἀν ρούλωνται ποιήσειν οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὲν γνῶσιν

αῖς ἀνάγκαις ἔκστα γίνεται, ποιήσειν, ὅταν βού·
λωνται, καὶ ἀνέμους, καὶ θύεται, καὶ ὥρας, καὶ ὅτου
ἄν ἄλλου δέωνται τῶν τοιούτων; ἢ τοιούτο μὲν οὐδὲν
οὐδὲ ἀπίζουσιν, ἀρκεῖ δὲ αὐτοῖς τὸν μόνον ἢ τῶν
τοιούτων ἔκστα γίγνεται. Περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα
πραγματευομένων τοιούτα ἔλεγον αὐτὸς δὲ περὶ τῶν
ἀνθρώπων ἀεὶ διελέγετο, σκοπὸν τι εὔσεβες, τι
ἀσεβές· τι καλὸν, τι αἰσχρόν τι δίκαιον, τι δίδυκον τι
σωφροσύνη, τι μανία.

τιντ, τιν ea se quotiescumque liberuit, ventos, pluvias, tempestates, et si quo ejusmodi alio opus
habuerint, efficere posse existimunt; an potius id ne sperent quidem, qua solum quidque fiat ratio-
nem tenere contenti. Hæc ille cum de rerum istarum exploratoribus diceret, tum humanis ipse de
rebus perpetuo disserebat, et quid pium aut impium, quid honestum aut turpe, quid justum aut injustum,
quid sanum aut stolidum foret, inquirebat.

Ταῦτα μὲν οὖν Σωκράτης. Μετὰ δὲ αὐτῶν οἱ περὶ Β
Ἀρίστιππον τὸν Κυρηναῖον, ἐπειδὴ θεοτρόποι οἱ περὶ
Αρίστιππον τὸν Χίον ἐπεγέρθσον λέγεν, ὡς δέος μόνα
τὰ ἡμικά φιλοσοφεῖν. Εἶναι γάρ δὴ ταῦτα μὲν δυνατὰ
καὶ ὑφελίκα· τοὺς μέντοι περὶ τῆς φύσεως ἀλγούς
τῶν τοννατέον, μήτε καταληπτούς εἶναι, μήτ', εἰ καὶ
δρθείεν, δρεῖος ἔγειν τι. Μηδὲν γάρ ήμεν ξεσθα-
τέλον, ἀλλ' οὐδὲ εἰ, μετεωρότεροι τοῦ Περσέως ἀρ-
θέντες,

'Ταῦτα τε πότερον χεῦμ' ὑπέρ τε της Πλειάδα,
πότερος τοῖς δημοσιαῖς κατεῖδομεν τὸν πάντα κόσμον,
καὶ τὴν τῶν δυνάμων φύσιν, ήτις δῆποτε άστιν. Οὐ γάρ δὴ
διὰ τοῦτο φρονιμωτέρους, ή δικαιοτέρους, ή ἀν-
θρωπότερους, ή σωφρονεστέρους τημᾶς ξεσθαῖς· καὶ μήν
οὐδὲ ισχυρούς, ή καλούς, ή πλουσίους, ὡς χωρὶς οὐδὲ
οἰόν τε εἴδαμενον. "Οθεν ὄρθον εἰπε Σωκράτης, δι-
τὸν δυνατῶν τὰ μὲν ὑπὲρ τημᾶς εἴη, τὰ δὲ αὐτὸν πρὸς
τημᾶς. Εἶναι γάρ τὰ φυσικὰ μὲν ὑπὲρ τημᾶς, τὰ δὲ
μετὰ δάνατον οὐδὲν πρὸς τημᾶς· μόνα δὲ πρὸς τημᾶς τὰ
ἀνθρώπινα. Ταύτη δὲ καὶ χαίρειν αὐτῶν εἰπόντα τῇ
Ἀναξαγόρῳ καὶ Ἀρχελάου φυσιολογίᾳ, ζητεῖν,

"Οττι οἱ ἔντι μεγάρουσι κακόν τ' ἀγαθόν τε τό-
τυχεῖται.

Καὶ ἀλλως δὲ εἶναι τοὺς φυσικοὺς λόγους οὐ κατεῖδος
οὐδὲ ἀδύνατους μόνον, ἀλλὰ καὶ διεσεῖδε καὶ τοῖς νό-
μοις ὑπεναντίους. Τοὺς γάρ ἀξιούς μηδὲ εἶναι θεοὺς
τὸ παράπαν, τοὺς δὲ, ἀπειρον, ή τὸ δν, ή τὸ δν, καὶ
πάντα μᾶλλον ή τοὺς νομιζόμενους. Τὴν τ' αὐτὸν διαφω-
νίαν πατμοῦλην οὐσαν (94). Τοὺς μὲν γάρ ἀπειρον
ἀπορεῖσθαι τὸ πάντα, τοὺς δὲ πεπερασμένους καὶ τοὺς
μὲν ἀξιούς πάντα κινεῖσθαι, τοὺς δὲ κακάδητα μη-
δέν. Καὶ μήν εἰ τι καὶ ἄλλο, πάντων δηριστὰ μοι δο-
κεῖ περὶ τούτων αὐτῶν ἐν τοῖς Σειληνοῖς καὶ δὲ Φλιά-
σιος Τίμων εἰρήκειν τάδε·

Τις γάρ τοὺς δὲ άλογον δριδί ξυνέγκει μάχεσθαι;
Ἔχους σύνεργομος ὄχλος. Ό τιρ, σωπῶσιν χο-
[λωδεῖς],
Νοῦσον δέ τις ἀνδρας ἀρσενάλην· ἀλέκοτο, δέ
[πολλότο].

Ορφες ὡς ἡδη καὶ ἀλλήλους σκώπουσιν οἱ γενναῖοι;
Τηγανούν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικισταν αὐτῶν, τὰς τε
(94) Forte εἶναι.

A Sun qui et nasci universa dicant, et interire,
sunt contra qui nihil aut ortum unquam aut un-
quam interitum esse defendant. Qua de hominum
ratione quererab illud præterea; nun ut qui hu-
manis artibus operam navant, ejus operis modum
rationemque didicerint, id cum sibi, tum alteri
cuilibet perficere se posse confidunt; ita qui divi-
narum in rerum inquisitione versentur, postquam
ipsi qua quaque necessitate flant, optime cognove-
rint, tum ea se quotiescumque libuerit, ventos, pluvias, tempestates, et si quo ejusmodi alio opus
habuerint, efficere posse existimunt; an potius id ne sperent quidem, qua solum quidque fiat ratio-
nem tenere contenti. Hæc ille cum de rerum istarum exploratoribus diceret, tum humanis ipse de
rebus perpetuo disserebat, et quid pium aut impium, quid honestum aut turpe, quid justum aut injustum,
quid sanum aut stolidum foret, inquirebat.

B Hactenus Socratis mentem atque orationem ha-
bemus. Eum Aristippus Cyrenaeus, ac deinde Aristo-
Chius secuti, non nisi de moribus philosophandū
esse docuerunt. Unum enim hoc scientia genus,
et posse comprehendti, et plurimum utilitatis afferre:
illas de natura quæstiones, et humanum superare
captum, nec ut perversi aliquando possint, com-
pendii quidquam habere. Nihil quippe nobis acces-
surum, si vel altius, quam Perseus ipse, rapereour,
atque adeo

C Pontique fluctus, atque Pleiadas supra,
mundum universum, nudamque rerum naturam
omnium oculis cerneremus. Nec enim prudentiores
inude, justiores, fortiores, temperantiores nos fu-
mos, imo ne robustos quidem, aut formosos, aut
divites; quibus si rebus careas, beatus esse non
possis. Quocirca, illud Socrates dicere solitus erat,
e rebus alias supra nos esse, alias nihil ad nos
pertinere: physicas enim captu nostru superiores
esse; quæ vero mortem consequantur, a nobis
omino disjunctas: proinde nostra tantummodo
humanus interesse. 855 Ergo valere jussa tam
Anaxagoræ, qnam Archelai physiologia, hoc se unum
querere.

Quid latum, quid triste domi sors propria verset.

D Enimvero physicas illas disputationes, non molestas
esse duntaxat, et humana facultate majores, sed
impia etiam, legibusque contrarias. Alios quippe
nullos plane deos admittere; aliros aut infinitum,
aut id quod est, aut unum, aut alia qualibet pro
diis habere, quam qui vulgo recepti sunt. Atque
hos inter magnam præterea dissensionem esse.
Alios enim universum infinitum ponere, alios certis
finibus comprehensum: itemque alios omnia mor-
veri statuere, alios omnino nihil. Mihi vero, si
quidquam aliud, hoc sane optime ab illo Timone
Phliasin in Sillis dictum videtur,

Equis eos diro pugna inflamarit amore?
Concurrent linguis fremitus. Namque ille silentum
Impatiens, morbi contagia fæda loquacis
Inimicit: sævo mulsi periere veneno.

Vides, quemadmodum sese invicem homines egre-
gii vellicent? Mutuas quidem illorum contentiones,

pugnas atque dissidia, idem ipse Timo præter A máχας, καὶ τὰς διαστάσεις, Ετι πρὸς τοὺς εἰρηνι-
superius illud, sequentibus versibus adumbravit,

*Dira lues hominum, contentio, vanaque jactans,
Mortiferique soror belli, pugnaque ministra,
Invadit, cæcoque diu rapta impete, tandem
Confirmat gravitatem caput spemque objicit ultra.*

Verum enimvero, cum hactenus et mutuas homi-
num istorum altercationes, et illam non minus
alienam a nobis quam inanem per sese, nullique
parabilem ceterorum omnium, quibus hodieque
philosophi gloriantur, cognitionem, nou jam nostris,
sed domesticis illorum ipsorum clarissimisque
testimoniosis, abunde coarguerimus: cumque præ-
terea causam illam omnibus spectandam protule-
rimus, quæ nos cum ad repudiandam ipsorum do-
ctrinam, tum ad complectenda Hebraeorum oracula
impulerit: **856** Evangelicæ huic *Preparationi* si-
nem aliquando inponamus. Nam quæ ad perfectio-
rem illam *Demonstrationis Evangelicæ tractationem* per-
tinent, novum disputandi principium requirunt;
quod quidem non aliunde, quam ab ea, quæ sol-
venda nobis superest, quæstione ducemus. Restat
autem id unum, ut eorum, qui circumcisionem re-
tinent, criminatio respondeamus; cur tandem,
externi et alienigenæ cum simus, eorum libris, uti-
que nihil ad nos (ut ipsi quidem obliciunt,) per-
tinentibus, abutamur: aut cur ipsorum oracula

Φοτῆ δὲ βροτολογῆδε ἔρις, κενὸν λελακνία,
Νέκεις ἀπρόσδοτοι κυστήσηται, καὶ ἔριδος.
“Η τ’ ἀλαζὴ περὶ πάντα κυπλύνεται: αὐτῷ ἐκεῖ
Ἐς βριθὸς ἀστηρίξεις κάρη, καὶ ἐς ἔλαζο
βάλλεται.

Αλλὰ γάρ καὶ τῆς σφᾶς αὐτοὺς ἀποδειγμάτων στά-
σεως καὶ μάχης, τῆς τε μηδὲν ἡμῶν προσκούστη,
περιττῆς δὲ δόλους, καὶ οὐ γνωστῆς παισίας τε καὶ
μαθήσως τῶν λοιπῶν ἀπάντων, ἐν οἷς εἰστὶ νῦν
ἀποσεμνύνονται φιλοσόφων παιδεῖς, ἀπληγμάτων
οὐχ ἡμετέραις, ταῖς δὲ οἰκείαις αὐτῶν ἀποδεξιοῖς
οἱ μήνι άλλὰ καὶ τῆς αἰτίας εἰς φανερὸν τιθεῖσιν, δὲ
B ἦν τὰ τῶνδε ἀποτραφέντες, τὰ Ἐβραιῶν λόγια προ-
τειμήκαμεν, τὰ μὲν τῆς Ἔναγγελεῖης Προπα-
σκεψῆς ἐν τούτοις ἡμῖν περιγράφω. Τὰ δὲ τῆς ἴν-
τελεστέρας πραγματείας τῆς κατὰ τὴν Ἔναγγελικὴν
‘Απόδειξιν, ἥδη λοιπὸν ἐπισκεπτέον ἀφ’ ἑτέρας λόγων
ἀρχῆς, τῆς δὴ λειπούσης τῷ προβλήματι, τὴν διδασκα-
λίαν ποιησομένως: Λείπεται δὲ πρὸς τοὺς ἐκ περι-
τομῆς ἐπιμεμφαμένους ἀποκρίνασθαι, τί δὴ ποτὲ
ἄλλοφύλοι δύτες, καὶ ἀλλογενεῖς, ταῖς αὐτῶν βίσσοις
ἀποχρώμεσθα, μηδὲν ἡμῖν, ὃς ἂν αὐτοῖς φαίνεται, προ-
ηκούσας ἢ τί δὴ τὰ παρ’ αὐτοῖς ἀσταζόμενοι λέ-
γεις, οὐχὶ καὶ τὸν βίον ἀκόλουθον τῷ παρ’ αὐτοῖς παρ-
έχομεν νόμῳ.

INDEX SCRIPTORUM

IN EUSEBII PRÆPARATIONIS EVANGELICÆ LIBRIS LAUDATORUM.

FABRIC., *Bibliotheca Graeca ed. Harles, t. VII, p. 346.*)

- Abaris seu Avaris in *Egypto*, 501.
- Abraham arithmeticam et astrologiam Chaldaeos docuit, 418, 419. Instituit Φρεβόνυν Ἑγύπτιον regem ac Phœnices, 420. Annis 505 ante Mosen, 484.
- Abydenus. Ex τῆς Ἀνδρῶν γραφῆς, 414 seq. Εν τῇ λεχθεὶσῃ Περὶ τῶν ἀστυρίων γραφῆς, 416, 436 seq.
- Academicorum successio, 726. A Platone dissident, 732.
- Acusilas, 415. Historia Graeca cum Cadmo parens, 478. Argivus, 478. Multa castigat in Hesiodei genealogiis, ibid. Plato eum secutus in *Timaeo*, 497.
- Ἀδέσποτα. Εν ἀδεσπότοις εὑρίσκεται, 420.
- Ἄεacus, 579. Άεaci preces, 463.
- Ἄγνωτισκοι λόγοι, 85, 87, 92 seq., 115 seq., 184, 330. Αἴγυπτιοι ἀκριβεῖς χρόνων ἀναγράψατο, 493.
- Astrologiam primi docuerunt, 475.
- Αἰμιλιανος rhetor, Epithesis grammatici filius, 206. 207.
- Αἰνειδημος. 758. Alexandriæ clarus, 763. Εν τῇ ὑποτασσεστε ἐννέα διέξετο τρόπους, 760. Στοχογράφος οὐδεὶς, 761. Scepticorum iustaurator, 763.
- Αeschines, 462
- Αeschinem (ad), Socraticum, Xenophontis epistola, 744 seq.
- Αescylli, Euphorionis filii, versus, 689, 681. A. Platone reprehensi, 643, 647.
- Africanus τρίτη Χρονογραφῶν, 487, 491.
- Agis, 498.
- Alcæsus (junior) λοιδόρων ίαμβων, καὶ ἐπιγραμμάτων ποιῆτης παρέδηκε τὰς Ἐφόρου κλοπὰς ἔξελγκων, 467.
- Alcimachon, 847.
- Alcinot Apologus, 563.
- Alexander Aphrodisiensis, ἀνὴρ εὗ μάλα διαφάνης ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν τοῖς περὶ εἰαρμάντης, 267, 271.
- Alexander Polyhistor, 421, 422, 426, 429, 431, 453, 454, 489. Πολύνος ὁν καὶ πολυμαθής ἀνὴρ, τοὺς τε μή πάρεργον τὸν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεποιημένος Ἐλλήνος γνωριμώτατος, ἐν τῇ Περὶ Ιουδαίων συντάξῃ, 418.
- Alexinus, ὁ ἐρετικός, 791. Ejus Ἀλογημησούματα, ibid.
- Ἀλμενιγάκα (τὰ), 92.
- Anelius Platonicus, 540.
- Ammonius, 205.
- Amphiaraï oraculum, 469:
- Amphilochi oraculum, 61, 215, 469.
- Amphion, 495, 499.
- Anaxagoras Clazomenius, Hegesibuli filius, 504, 27, 362, 853, 753, 755, 509, 836, 837, 838, 844, 847, 849, 851. Anaxagoræ φυσιολογία, 855. Εν τοῖς Περὶ δρχῶν λόγοις, 750. Quæ Socrates iu eo reprehendit, ibid. seq., 760. Ejus discipuli, Pericles, Euripides et Archelaus, 504.
- Anaxarchus, Diogenis Apolloniae discipulus, 758.
- Anaximander, 22, 836, 837, 838, 846, 847, 848, 851. Milesius, 748, 754. Praxias filius, 504.
- Anaximenem Ephorus descripsit, 464.
- Anaximenes, 837, 22, 839, 843, 509, 850, 320. Milesius, 748. Eurystrati filius, 504.
- Andron ἐν τῷ Τρίποδι περὶ Πυθαγόρου τοῦ φιλόσοφου καὶ περὶ τὰς προφήσεις Ιστορίων, 464.
- Anticidius Νόστοι, 157.
- Antigonus Cariusius Pyrrhonis, æqualis. Ejus Vitam scripsit, 762 seq.
- Antimachus, Homeri plagiarius, 467. Vide et infra, Callimachus Cophoniæ.
- Antiochus, quintus Academicus princeps, 727. Menarchi Stoici auditor, 759.
- Antiochus historicus, *De rebus Siculis*, 478.
- Antipater Stoicus Carneades adversarius, 738.
- Antiphanes Περὶ εὐρημάτων, 476.
- Antiphonis Comici Οἰλυοστῆς ex Menandri Αστικῶν descriptus, 465.
- Antiphon, 858, 815.
- Antisthenes, 728. Socratis discipulus, Herculeo vir animo, 816. (Πράξεια δόγματα, 797.)
- Apelliconus Tein libri, 793.
- Apio, Posidonius filius, περιεργότατος γραμματικῶν, ἐν τῇ κατὰ Ιουδαίων βίβλῳ, καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Ιστοριῶν, 490. Quinque libros Αἴγυπτιων scripsit, 493. Apio, gente Αἴγυπτιος, cognomine Plistonices, in quarto Αἴγυπτιων Ιστορῶν, 496 seq.
- Apollodoros, χρονογράφος, 498. Grammaticus, 492. In *Chronico*, 498.
- Apollonius Tyaneensis, ἐν τῷ Περὶ θυσιῶν, 150.
- Apollonius Grammaticus, 464. Rhodius, in *Argonauticas*, 498.
- Aratus ἐν τοῖς Φαιγομένοις ἐπιγραφομένοις, 666, 674.
- Arcesilaus, 257, 730 seq. Πιτταναῖος, 733. Secundus conditor Academæ, 726. Auditivus Polemonem et Crantorem, Platonicos, tum Theophrastum, Diodorum, dialecticum et Pyrrhoneum, 729, 731. Necnon Menedemum, 729. Pyrrhonius, 731, 736. Ejus cum Zenone Citeio controversia, 732, 733.
- Archelaus, 504. Archelai φυσιολογία, 835.
- Archilochos circa olymp. xxiii clarus, 492. Parisius, 256, 687.
- Ab oraculo laudatus, 227, 228. Musarum cliens, 228.
- Aretasidias Περὶ συνεμπτώσεως, de fortuita scriptorum idem tridentium convenientia, 466, 467.
- Arete, Aristippi filia, 746.
- Areus (Ἀρεός) Didymus. Ejus epitome (dogmata philosophicorum), 817 seq., 820, 822. Πατὴ τῶν ἀρετοκόντων Πλάτων, 545.
- Aristæus, sive Aristeas, Proconnesius. Arima-sporion carminum auctor, 495.
- Aristæus, sive Aristæas, sub rege Ptolemaeo Philadelphio. Εν βαθείᾳ Περὶ τῆς ἀρμηνείας τῶν Ιουδαίων τόμοι, 453 seq., 549-555, 370-375. Εν τῷ Περὶ Ιουδαίων, 458.
- Aristarchus mathematicus, 848.
- Aristarchus grammaticus, 492.
- Aristæas, Argivus, 499.
- Aristippus ἐν πρώτῃ Ἀρκαδικῶν, 499. Ejus doctrinæ, 764 seq.
- Aristippus Cyrenæus, 24, 851, 718, 728. Lacydes discipulus, 756. Socratis, 765 seq., ubi plura de Aristippo.

- Aristippus nepon μητροβίδακτος, 764.
 Aristoteles, 854.
- Aristobulus Hebreus, ἐν Ἐρμηνείᾳ τὸν λεπῶν νόμων ad Ptolemaeum (Philometorem) regem, 323 seq., 375-378. Aristotelicam cum patria philosophia coniuncta, idemque est, cuius II Machab. (1, 10) mentio, 375. Peripateticus ἐν τῷ πρώτῳ Πρὸς τὸν Φλοιντρόπορα, 410. Ἐκ τῶν βασικῶν Πτολεμαῖον προστελευημένων, 665, 668.
- Aristocles Peripateticus, 758. Περὶ τῆς κατὰ Πλάτονος φιλοσοφίας, 510.
- Ἐν τῷ ἔδρῳ τὸν φιλοσοφίας, 790, 793, 810. Ἐν τῷ σύδρῳ, 756-770. Male, 510. Ἐν ἔδραινοι συγγράμματα Περὶ γνωστολογίας πρὸς φιλοσοφίας.
- Aristodemus Περὶ εὐρημάτων, 476.
- Aristophanes, 458 (lege ex Josepho Ἀριστόφανῃ).
- Aristophanes comicus, 585.
- Aristophanes grammaticus, 492. Ἐν ταῖς παραλλήλοις Μενάνδρου τε καὶ ἀφ' ὧν ἐκλεφεν ἐκλογαῖς, 465.
- Aristoteles, 268, 269, 409, 410, 512, 718, 728, 754, 758, 791 seq., 794, 815, 818, 855, 856, 84-, 843, 844, 845, 846. Φύσεως γραμματεῖον, 810. Εριστολεῖον ad Antipatrum, 793. Scripta moralia, πραγματεῖα Εἰδήσια τε καὶ Νικομάχειον καὶ μεγάλων θεοῦ καὶ ἐπιτραπέμενα, judicis Attico, Platonicis, μικρόν τε καὶ ταπεινόν καὶ ὀμώδες περὶ τῆς ἀρετῆς φρονούσα, 795. Non melius Epicuro sentire de Providentia, 799 seq. Eius a Platone dissensu, 794-811. Animus, entelechia, 811 seq. Eius Περὶ εὐημέρων, 476. Aristotelis calumniatores, ab Aristotle confutati, 791 seq. Tributa falso ipsi in Hermiam poema, 794. Et epistole contra Athenienium civitatem, 792.
- Aristotelici, 136, 139.
- Aristotenus musicus, ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Πλάτωνος, 794.
- Arius Didymus. Vide supra, Areus.
- Arius, Heracleopolites, 41. Infra in Epes.
- Arsepedonapta, Ἑgyptiorum sapientes, 472.
- Artapanus ἐν τοῖς Ηὐδαιοῖς, 420. Ἐν τῷ Περὶ Ηὐδαίων, 429 seq., 434.
- Asbolus, 419, 495.
- Aesclepiades medicus, 773.
- Asius Vitae philosophorum accurate scripsit, et libros Theodoti, Hypsicratidis et Mochi ex Phoenicia lingua convertit Grace, 493. Sed pro Asio legendum Latetus.
- Asteriae oraculum, 225.
- Atlas, astrovomiae repertor, 419. Atlantii quales theologi, 57.
- Attiká (τὰ) συγγραφάμενοι, 498.
- Atticus, philosophus Platonicus, contra Aristotelem, et de ejus a Platone dissensi, 794-811, 509 seq. Ἐν τῷ Περὶ τῆς καθδάτου γνώμης, 813 (ubi pro ἀπὸ αὐτῶν τῶν legendum ἀπὸ τῶν Ἀττικοῦ), usque ad 816. Τοπάντα δὲ Ἀττικός
- Avaris. Vide Abaris.
- B
- Bacchylides lyricus, 679.
- Bardesanes, Syrus, ἐν δρόν τῆς Χαλδαικῆς ἐπισήμης ἀλητικός, ἐν τοῖς Πρὸς τοὺς ἑταῖρους διαλόγοις, 273-280. Christianus, 279.
- Berosus, 417, 455 seq., 848. Chaldaeus, ιστορικὸς συγγραφεὺς, 413, 414. Babylonius, 488. Belli sacerdos, 493. Οὐ τὰ Χαλδαικὰ συναγαγόν, 413. Ἀντιόχων τῷ μετὰ Σάλευκον τρίτῳ τὴν Χαλδαιῶν ιστορίαν ἐν τρισι διδότος κατατάξας, καὶ τὸ περὶ τῶν βασιλέων ἐκτιθέμενος, 493. Berosos usus Johas, ibid.
- Beruth, phoenicia mulier, 36.
- Bion sophista, 751.
- Brachmanes sapientes Indorum, 285, 278, 410, 471.
- C
- Cadmus Milesius, 460, 475, 478, 484, 494. Gra-
- carum litterarum repertor, 499. Lapidinam et aurum metallū reperit, 476.
- Cæcius, 465.
- Callias De rebus Siculis, 478.
- Callicetes Stoicus, 464, 468.
- Callinachus, 99, 675, 677. Cyrenæus ἐν τοῖς Υδαῖοις, 755. Grammaticus, 492.
- Callimachus Colophonius, 491. Lege Antimachus.
- Callisthenes historicus, 464.
- Carneades, tertius Academiæ conditor, 726, 736, 757 seq. Arcesilaus præceptore solertia, 738.
- Cassianus ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἐγγητηριῶν, 496. Mirum quid sibi velit interpres, qui reddit in primo Pontificatum.
- Castoris historiae, 488. Syriacas res scripsit, 489.
- Cæstius, 464. Forte Evelpis Carycius.
- Cebes, qui a Platone loquens inducitur, 554, 555.
- Cephisodorus rhetor, Isocratis discipulus, calumniantor Aristotelis, 792, 752.
- Cercylus ἐν τρίτῃ, 498.
- Chæremos, 92, 103, 118. Οἰκογραμματεύς, 198. Χαλδαιῶν ἀνύγραφο, 458.
- Chamælon Peripateticus, 492.
- Charmides, quartus princeps Academiæ, 726.
- Charondas, 619.
- Chiron, 157.
- Chœrius, poeta antiquus, 412.
- Chrysippus, 187, 206, 255, 257, 261, 262, 263, 264, 295, 267, 818, 820, 825. Successor Cleanthes, 816. Stoicus, 263. Eius πλήθος τοσούτων (vel τοσούτων) βιβλίων, 264. Περὶ εἰμιτητῶν, 156, 157, 158, 159. Ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ εἰμιτητῶν βιβλίῳ, 262.
- Cleanthes, 261, 818, 820, 821, 823, 839, 847. Zenonis Ctinici successor, 816. Ἐν τοῖς ποιήματι, 679.
- Clearchus Peripateticus, ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ δικού τοις δικοῖς, 409 seq. (ex Josephi i. Contra Apion, pag. 104 edit. Lipsiensi), 410.
- Clemens Alexandr. Οὐ θωμάσιος Κλήμης ἐν τῷ Πρὸς Ἐλίηρα προτρεπτικῷ, 61 seq., 175 seq. Ἐν τῷ πρώτῳ Στρωματεῖ, 410 seq., 475 seq., 496-500. Πέμπτῳ, 668-691. Ἐν ἑκτῷ Στρωματεῖ, 461-463, 548, 549.
- Cleodenus vates, δὲ προφῆτης, δὲ καὶ Μάλιδος ιστορῶν τὰ περὶ Ηὐδαίων, 422.
- Cleombrotus, 205, 206.
- Climonachus, tertius Academiæ conditor, 726.
- Carmeadius successor, 759.
- Clydippus Mantinensis, Περὶ εὐημέρων, 476.
- Conon, 548, ubi male Κόρων.
- Corybus et Melitudes, stultus, 761.
- Crantor Platonicus, πλονουργικός, 729, 731.
- Crates grammaticus, 492.
- Crates, 846. Diogenes Cynici successor, 816, 729.
- Creophilus, 619.
- Ctesias. Infra in Pollio.
- Cyclici poetæ, in quibus Θεογονίας et Γιγαντομαχίας et Τιτανομαχίας, 39.
- Cynici, 156, 159.
- Cyrenaici, 764.
- D
- Dædalus, 480, 481.
- Daimachus historicus, 464.
- Damasus. Infra, Hellanicus.
- Demaratus ἐν πρώτῃ Τραγῳδουμέτρων, 157.
- Demetrius, 184, 205, 206.
- Demetrius Phalereus, 551, 554, 458, 664. De Jardis, 422, 430, 445.
- Demetrius geometra, 464.
- Democritus Alderita, 23, 205, 255, 257, 320, 480, 487, 856, 857, 842, 844, 845, 847, 449, 850, 852, 720, 731, 749, 754, 773, 782. Annos quinque apud Ἑγύπτios versatus, 472. Leucippum audivit, 504, 758. Eius scriptis usus Pyrrho, 765. Maluit causam unam rerum naturalium repetrere quam rex esse Persarum, 781. Υποδηκών ἀρχόμανος, 782. Be-

συλωνίων λόγους ἡθικούς τεποῦσθαι λέγεται, 472.
Demodocus, 495.
Demosthenes, 482. An Hyperides ejus plagiarius?
466. Εν τῷ Κατὰ Οὐρανὸς, ibid. Κατὰ Κύρων, αἰτία, ibid.
Aegeopatæ Hebraeorum, 513, 574.
Diagoras Melius, 743.
Dialectici, 510.
Diocles Cnidii Διατριβα, 731.
Diocles Siculus; ejus Βιβλιοθήκη Ιστορική, 19,
27, 44, 88, 488, 489. Ex libro i, 480-482. Lib. iii
et iv, 52; lib. xi, 160 seq.
Diocles sophista, 729-731.
Diogenes, 859, 844, 849, 852. Apolloniates, 25.
Metrodori discipulus, 758.
Diogenes Cynicus, Antisthenes discipulus et suc-
cessor, 816.
Diogenianus, 156-159, Peripateticus, Περὶ εἰμαρ-
μένων contra Chrysippum, 261-267.
Dionysii (ex) episcopi Περὶ φύσεως contra Epি-
curum, 772-784.
Dionysius (Alexandrinus) de materiae creatione
disputat, 385 seq. Εν τῷ πρώτῳ τῶν Πρὸς Σαδά-
λιον, 333 seq.
Dionysius, Argivus, 498.
Dionysius Haliarnass., ἀνὴρ τῆς Τρωματικῆς Ιστο-
ρίας ἀρχιτῆτη την γραφὴν ἀπασαν ἐκθέμενος, 158-160.
Εν τοῖς χρόνοις, 497.
Dionysius Olyntius, 492.
Diphilus Comicus, 685 seq., 690.
Dorotheus τετάρτη Ιταλικῶν, 157.
Δωσίδας, 157.
Draconis leges, 479, 496.
Drymon, 495.

E

Ecophilus. *Infra*, *Herophilus*.
Echphantus Pythagoreus, 850.
Eleaticæ seccia, 471. *Omnia unum esse docet*, 725.
Empedocles Agrigentinus, 24, 320, 676, 838, 839,
841, 843, 844, 845, 849, 851, 852, 720, 721. Me-
tonis illius, 189 seq. Ejus ἑπτη, 185, 187, 206,
749. Η φιλόσοφος ποιητική, 685.
Enoch, astrologie inventor, 419. Idem cum
Attaiae, ibid.
Epœis, Ἐπητεῖς, *Egyptius hierophanta et hiero-*
grammateus, ab Ario Heracleopolita Græce versus,
41.

Ephorus, 415 Cumaeus, 492. An plagiarius, 464
seq. *Infra Lysimachus*. Castigat Hellanicum, repre-
hendit ut Timæo, 478.

Epicharmus Pythagoreus, poeta, 674. Comœdizæ
princeps, 721. Εν τῇ Πολιτείᾳ (dramatis hoc no-
men), 682.

Epicurei, 136, 139. Ab Epicuro suo neutiquam
dissentientes, 727 seq. Confutantur, 789 seq.

Epicuro non melius de Providenti sensisse Ari-
stotelem, 799 seq.

Epicurus, 836, 837, 839, 842, 844, 845, 519, 24,
157, 257, 261, 823, 718, 727, 754, 775, 779, 782,
799, 800, 682. Democritum sectetus, 749. Et Ari-
stippot, 763 seq., 768. Xenocritus et Nausiphanis
auditor, 768. Alii aiunt præceptorem habuisse ne-
minem, ibid. Socratis fatum veritus, 783. Ab Ari-
stotle confutatur, 770. Εν τῇ περὶ τῶν ἐπιτερπεμά-
των ἔπιπολῃ, 791. Η ἐκ τῶν ἀτόμων Ἐπικούρου
βεγούσια, 781.

*Ἐπεμνήσθεοι καθαροὶ, 226.

Epinomides Cretenis, qui Spartam migravit, 495.

Epibherses grammaticus, *Emiliiani rhetoris pa-
ter*, 206.

Erasistratus, 852.

(a) V. Starz., *Fragmenta Hellanici*, pag. 13 fin. HARL.

Eratosthenes, 849. Grammaticus, 492.
Eretici philosophi, 728.
Essei sive Essenti, 379-384, 404, 407.
Eubulides τὸν κατ' Ἀριστοτέλεος βιβλίῳ, 791.
Euclides Cyprus, 495.
Eudoxus Mathematicus, 480, 482.
Eugrammo Cyreneus Musei librorum totum Περὶ
θεοχαρωτῶν pro suo venditavit, 462.

Eumolpus τὸν Βαχυχαῖον, 27.
Eupolemus, 430, 452, 455, 458. Εν τῷ Περὶ
Ιουνίου τῆς Ἀστυρίας, 418. Εν τίνι Περὶ τῆς
Ηλίου προσηγέλας, 447. De aliis hominibus scri-
pit, 449, 450, 451, 454.

Euripides τραγῳδεῖ, 157, τῆς Σωκράτεος διατρι-
ῆγες καὶ φιλοσοφὰς ἔκπεστον, 227. Ορακοῦ laudatus,
227-229. Σκηνικὸς φιλόσοφος, Αναχαροντας discipu-
lus, 504. Ejus versus, 242, 258, 259, 466, 679
(ex Euripidis Antiope), 681. Μεραλίπην, 20, 466.
Sisyphum inducens, 553. Εν Πειρίθῳ, δράματι, 681.

Eusebius suum Περὶ τῶν παλαιῶν ἀνθρώ-
ποι λακαδεῖας scriptum citat, 310 seq. Χρονικοῦ
χαράριας, p. 484, 502 seq. Dispositio et argumen-
tum librorum *De preparatione*, 788 seq. Εὐαγγελι-
στὴν διδάσκειν εἴ πριν προμιττι, 789 seq. Secundum
principium male posuit, 320 seq.

Evanter, Lacydius discipulus, Academicus, 736.
Evelpius Carycius, 155.

Eumenius historicus, 59, 458.
Eumerus Tegeates, athetus, 733.
Ezechiel ὁ τῶν τραγῳδίων ποιητής, 436-439. Εν
τῇ Εξαγωγῇ, 439-442, 445. Εν τῷ δράματι τῷ ἐπι-
λεγομένῳ Εξαγωγῇ, 444, 446.

G

Genethliacorum dicta, 294 seq.

II

Hecataeus, 445. Abderita, ἀνὴρ φιλόσοφος ὅμα
περ τὰς πράξεις Ικανώτατος ἴδιαν βίβλον ἀναθεὶς τῇ
περ Τουδαταν Ιστορίᾳ, 408 seq. (ex Josephi i Contra Apionem, 1049 εἰτ. Lips.) Βιβλίον Περὶ τοῦ
Ἀβράδη, 417. Ο τὰς Ιστορίας συνταζόμενος ἐν τῷ
Κατὰ Αβράδον καὶ τοὺς Αἰγαστρίον, 680. So-
phocle junior, ibid.

Hecataeus Milesius. *Infra*, *Herodotus*.
Hellanicus, 415, 476, 498. Ejus μαρτυρικά νόμι-
α ex Herodoto et Damaso [an Damaskippo (ε)] de-
scripta, 466. In genealogiis dissidet ab Acusilaō,
478. Castigatur ab Ephoro, ibid. Res Atticas scri-
pit, 489.

Heracleo, 206.
Heracles, 839. Ponticus, 850. Ejus δργοι, 773.
Heracilius, 320, 399, 462, 472, 528, 676, 681,
837, 838, 847, 848, 849, 720, 748, 772, 816, 821,
725, 729, 748, 772. Ad ejus dictum ποταμὸς ὅπῃ
ροδὸς αλιθιδυτής, 819. Ηραλεῖτος, 723.

Hercules dogmata, 797. Antisthenes Ἡραλεωτι-
κός τις ἀνὴρ τῷ φροντίᾳ, *Herculeo vir animo*, 816.

Hermogenes, 458. Alius, qui loqueus a Platone
inducitur, 515.

Herodotus, 462, 466. Halicarnassensis, 491. Li-
bro ii, 490. Hecataeum Milesium descripsit, ibid.,
466, 467. *Infra in Pollio*. Reprehendit ab omni-
bus, 478.

Herophilus, 852. Ita legendum pro Ἡρόφιλος, in-
terpreti Ecphrasis.

Hesiodus, 59, 86, 184, 214, 466, 475, 486, 662,
663, 673, 726, 780, 499, 500, 620, 677, 680, 688,
695, 696, 695, 694. Ex Hebreis profecti, 667. Ejus
versus, 164, 643. Fabule de diis, a Platone repre-
hensa, 641. Genealogiae ab Acusilaō, 478. Ησιό-
δεος θεοὶ, 235.

Hestias, 415, 416.

Hieronymus, Ἐγύπτιος, Ιστορικὸς συγγραφεὺς,
413. Ο τῶν ἀρχαιοτέλεων Φοινικικὴν συγγραφάμε-
νος, 414, 415.

- Hippasus Metapontinus, 748.
 Homerus, 184, 486, 251, 262, 263, 467, 645, 662, 673, 674, 675, 750, 766, 480, 481, 498, 499, 500, 579, 593, 805 seq., 823. Fabulae ejus de diis a Platone reprehensae, 618, 641, 646. Versus, 674, 677, 682, 688, 693, 734, 739, 748, 754, 757, 781. Initio nihil scripto mandavit, 478. Tragediae princeps, 723, 818 seq. Quo tempore floruerit, 491 seq. Oraculo laudatus, 227. Oraculum de ejus patria, 229. Ex Hebreis profecit, 667 seq. Ομηρική νόσος, 211. Ομήρετος, 723. Graeci nihil Homericis poesi antiquis habent, 478, 491 seq. Qui antiquiores Homerum ferantur, 495. Ο ποιητής, 85, 88, 89, 90, 153, 594. E. rep. a Platone ejectus, 619 seq.
- Horus, Samius, 495.
- Hyperides πρόδη Δάναος, et Περὶ τὸν Εὐθοίλου δώρων, 466. Plagiarius, ibid. Demosthenis εἰρηνικού, ibid.
- Hyperochides, 409.
- Hypsocrates, scriptor Phoenicius, quem Graece vertit Asitus, 495.
- I
- Ιάδες Μούσαι, 725.
- Ictes. Vide Οἰκετεῖς.
- Iliadis parva auctor, 498.
- Ionica secta, 471.
- Iseus ἐν τῷ Περὶ Κύλιον κατῆρον descriptus Isocratis *Trapeziticum*, 466.
- Iatistis, 495.
- Isoocrates, 462. Ejus *Areopagiticus*, 464. In agone Mausoleo a discipulo Theopompo vinctus, ibid. Trapeziticus ejus exscriptus Iseus, 466.
- Ister ἐν τῷ Περὶ τῆς Αιγαίου πόσικας, 499. De Cretensium sacrificiis, 150.
- J
- Jannes et Iambres Αιγύπτιοι ιερογράμματα, 411. Jobas de Assyria scribens, Berou usus est, 493.
- Josephus (Flavius), scriptor Judeus. Εν τῇ πρώτῃ Ἀρχαιολογίᾳ, 415-415-417, 418-422, 455, 456-458. Απὸ τοῦ πρώτου Περὶ τῆς τῶν Ιουδαίων ἀρχαιότητος, 500-502. Εν δευτέρῳ συγγράμματi, 361-370, 476-479.
- L
- Lacydes, Arcesilaus successor, propter avaritiam dictus obnoxium, 734.
- Latrus. Vide supra, Asitus.
- Latinus; ejus sex libri Περὶ τὸν οὐκ ίδων Μεγάρδου, 465.
- Leo, ὁ τὰ περὶ τῶν κατὰ Αἴγυπτον θεῶν πρεσβυτεύσαντος, 499.
- Leucippus, 844, 850. Zenonem Eleatem audivit, 758, 504.
- Lipi versus, 668. Ex Hebreis profecit, ibid. Circa Trojana tempora vel paulo ante floruit, 469, 470, 500. Autem Ilomerum, 495.
- Longinus, 464. Περὶ γυναικῶν, 822 seq. (confer. Longinum Jac. Tollii, p. 252 seq.)
- Lycos, qui se Pythagoricum appellat, 792.
- Lycophron, 467.
- Lycurgus, 619, 590, 500, 509. Spartiata, 480. Ex Aegyptiis profecit, 482. Ejus leges, 221, 233, 568, 496. Ipsi datum oraculum, 214 seq., 260
- Lyricus (Pindarus), 674.
- Lysias, 462.
- Lysimachi libri duo *De Ephori furtis*, 467.
- M
- Maeoras, 464.
- Magi Persarum, 474.
- Malchus qui etiam Cleodemus, de Jodeis scriptus, 422.
- Manetho (Μάνεθως), 88. Εν ιερῷ βιβλῷ καὶ ἔτεσι αὐτοῦ συγγράμματα, 44. Ο τὴν τῶν Αἴγυπτιῶν ποιησάμενος ἀναγραφήν, 155, 415. Graece Αἴγυ-
- ptian historiam scriptis, e sacris interpretatus monumentis, 500. Δευτέρη Αἰγυπτιακῶν, id. seq.
- Mathematici, 846, 847, 849
- Maximus, 464.
- Maximus τῆς Χριστοῦ διατριβῆς, οὐκ διημος ἀνήρ, ἐν λόγῳ Περὶ θάλαττας, 357-346.
- Megacles Peripateticus, 492.
- Megarensesphilosophi, 728, 756.
- Megasthenes συγγραφεὺς, ὁ Σελεύκου Νικάνορος συμβεβιωκός, ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Υπερικών, 410, 419.
- Memini Nabuchodonosoris, 456 seq.
- Megillou loquenter inducit Plato, 631. .
- Melampus, 480, 481.
- Melanippides, lyricus, 680,
- Melissus, 724, 756, 757. Parmenidis discipulus, 720, 758, 804.
- Μήλιον, ὁ τὴν συσκευὴν κατὰ Ιουδαίον γράπεις, 420. Lege Μήλων, atque intellige Apollonion Μηλονεμ, de quo Josephus.
- Μελανούς; [6] (Pindarus), 674.
- Menander comicus, 683 seq., 688 seq. Plagiarius, 465. Ejus διευδιάμων. Supra in *Antiphane*.
- Menander Pergamenus, historicus, 493
- Menedemus, 728.
- Mentor, Carneades discipulus, 738.
- Mercurius Trismegistus, 56, 46.
- Metrodorus, 24, 718, 836, 847, 850, 851. Chius, 24, 766, 846. Neesse discipulus, 758. Democritus, 765. Γράφων Περὶ φύσεως, ibid.
- Milesius (Thales), Philosophus et propheta 156.
- Mnascas, 414, 458. Septicus, 751.
- Mnesarchus, Pythagorai filius, 504.
- Mnesarchus Stoicus, 759.
- Moebius, scriptor Phoenicius, quem Graece Ασιτος (1) transtulit, 493.
- Molus, Μόλος, 415. Lege ex Josepho Μέλων. Unde paulo ante Μήλων.
- Moniushos ἐν τῇ Θαυμαστῶν συγαγωγῇ, 157.
- Moses, 312 et sibi.
- Musæus, 469, 480, 498, 500. (Moses), 411, 662.
- Orpheus magister, 432, 495. Ερμῆς dictus, ibid. Vide et supra in *Eugrammone Cyreneo*. Theologorum antiquissimum Linus, Musæus, Orpheus, 470. De Thryptos scripta, 462.
- Myrsilus Leshius, 159.
- N
- Nausiphantes, Pyrrhonis discipulus, 768.
- Newtropion (τῶν) τινές, 852.
- Nessas, Democriti auditor, 758.
- Nicagoras, cognomento Ερμῆς, Alexandri Magni tempore, 791. Alius Nicagoras, sophista, 464. Nicolaus, 415. Damascenus ἴστορικος συγγραφεὺς, 415. Εν τῇ τετάρτῃ, 417; Εν τῇ ἐννεακοστῇ καὶ ἑκτῇ βιβλῷ, 414.
- Nicomachus, Aristotelis filius, 793.
- Numa Pythagoreus, 410, 411. Εκ τῶν Πομάριων πάλαιτον ἀπόρρητον, 650 seq. Εν τοῖς Περὶ τάξισι, 536, 537, 538, 539, 545. Πρώτῳ Περὶ τάξισι, 411, 819, 544. Εν δευτέρῳ, 525-527. Εν τῷ πέμπτῳ, 544. Εν τῷ πρώτῳ περὶ τῆς τῶν Ακαδημικῶν πρᾶς Πλάτωνος διατάξεως, 727 seq., 737 seq.
- Nymphodotus Amphirolianus, ἐν τρίτῳ Νομίμων Αἰσιος, 499.
- O
- Οἰκετεῖς Pythagoreus (*al.* Ictes), 849.
- Οἰνομαῖοι Κύνιci, Γοῖτρων φορά, 209-213, 234, 254, 261. Parodia ad oracula, p. 231, 233.
- Οἰνοπίdes Chius, 480, 482.
- Οἰνομαῖοι, olympiade xi. clarus. Vide *Orpheus*. Oracula, 61, 123, 124, 145 seq., 159, 168, 175, 188, 190, 196, 200, 205, 208-212, 214-227, 229, 230, 232, 233, 237-241, 255, 256, 257, 260, 261, 391, 412, 413, 466 seq., 465, 469. Ubi Amphiroli Amphilochi, etc., ineditio, 473, 689. Vaferorum h-
- (1) Lege Latius

minum commenta, 131 seq., 213, 290. Etiam confessione ipsorum ierofantων, θεολόγων καὶ προφητῶν in tormentis, 135. Peripateticorum, Cynicorum et Epicureorum, 136.

Origenes ὁ θαυμάσιος ἐν τοῖς εἰς Γένεσιν ἔχηγηταιοις, 280-295, 334-36.

Orpheus, 27, 184, 462, 662, 469, 470, 480, 495, 498, 500. Mosis discipulus, 432. Ὄρφει Ιππ., 83, 89, 100 seq., 102, 106, 107, 108, 771, 684-687, 688, 690, 839. Θεορούτια, 47 seq. Εν ποιήσει τῶν κατὰ τὸν ιερὸν λόγον αὐτῷ λεγομένουν, 664, 666. Ab Αἴγυπτῳ theologiam suam hauis Orpheus, 405. Ορφεῖον καθαρόν, 226. Orpheo tributa, scripta sunt ab Onomacrito Atheniensi, 495.

Ostanes, 202. Εν τῇ ἐπιγραφομένῃ Ὁκταεύῳ, 42.

P

Pallas ὁ δρατα περὶ τῶν τοῦ Μίθρα συναγαγῶν μυστηρίων, 156.

Parmenides, 838, 843, 850, 852. Eleates, 23, 790, 720, 718, 725, 724, 756. Xenophanis auditor, 758, 504. Παρμενίδης δὲ μέγας, 680. Ejus versus, ibid.

Periander, 509.

Pericles, Ἀναξαργαρεῖς discipulus, 504.

Peripateticī, 136, 324, 718.

Phermīus, 495.

Phemoneo prima oracula cecinuit, 499 seq.

Pherecydes, 41. Σύρος, 465, 470, 478, 500.

Philammon, 495.

Philarchus, 156, 164.

Philemon comicus, 687.

Philippos, 206, 207. Alins hoc nomine, 278.

Philistius *De rebus Siciliis*, 478.

Philo, quartus Academicus princeps, 726. Clitomachus successor, 739.

Philo Byblius. Φονικὴ λοτοπία ex Sanchoniathone, 156 seq. Libri novem Sanchoniathonis ad Abūalum, regem Berytiorum, ex Phenicio Graece redditi, 31. Libri τοῦ Παραδέσου λοτοπίας, 32. Περὶ Υουδαίων, 40. Εθνικῶν ὀποικημάτων, 41.

Philo Ierusalymus, 421, 453 seq. Εν τῇ ίδιᾳ τοῦ Περὶ Ιερουσαλύμων, 430. Ille est Φῶνος ὁ πρεσβύτερος, 458.

Philo Hebreus, 351, 378, 546-548. Τὸν οὐκα πατρόφερον ἀκριβῶν, 323 seq. Ο τὸν Ιερουσαλήμονος, 704. Απὸ τοῦ πρώτου τῶν Εἰς νόμον, 584 seq. Εν τῷ Περὶ γεωργίας πρότερον, 325. Εν τοῦ πρώτου Ζητημάτων καὶ λύσεων, 325, 324. Εν τῇ ἀπέρι Υουδαίων Απολογίᾳ, 378-381. Περὶ τῆς προτολας, 536 seq., 585-400. Περὶ τοῦ λόγου σπουδαιού ἀλεύθερον εἰναι, 381-384. Εν τοῦ πρώτου Συγγραμμάτων, ὃν ἐπέγραψεν, ἐποθετικόν, 351-361. Περὶ τοῦ Τὸν χειρὸν τῷ κρείττονι γινεται ἐπιτεθεῖσαι, 533, 534.

Philochorus, 490. Atheniensis, 492. Res Atticas scriptis, 489.

Philolaus Pythagoreus, 836, 843, 750.

Philomelus Septicus, 751.

Philostephanus Περὶ εὐημέρων, 476.

Philostratus Alexandrinus Περὶ τῶν Σοφοκλέους κλαστῆρος, 465.

Phlegontis historice, 488.

Φωκίς. Οἱ ἀναγεγράψτες τὸν ιερὸν πόλεμον τὸν δὲ Φωκίδα, 392.

Phocylides, 687.

Phœnicium πρώτος θεολόγος, 17, 33 seq., 107. Eorum doctrina de hominum ortu, 83, 184. Chanannis posteri, 419. Η Φονικῶν γραφή, 28. Vide supra in *Philonē Byblio* et *Hieronymo Egyptio*. Οἱ τὰ Φονικὰ συνταξάμενοι, 416. Φονικῶν ἀναγραφαὶ, 458.

Φορωνίς. Ο τῆς Φορωνίδος ποιητής, 497.

Φρυγοὶ λόγοι, 83, 184. Phryges musicae ex parte inventores, 476.

Physici philosophi, 718, 719, 720, 790, 843, etc.

ΠΑΤΡΟΙ. Gr. XXI.

Pindarus, ὁ Βοιωτὸς μελοποιὸς, 425, 395, 499. Lycius, 674, 688. Pythagoreus, 675. De Aesculapio quaestio, 121.

Plato, 600, 691, 694, 836, 837, 839, 841, 840, 843, 844, 845, 846, 847, 851, 852, 590 seq., 596 seq., 681, 573, 574, 576, 586, 471, 480, 539, 554 seq., 83, 97, 99, 172, 184, 187, 206, 230, 362, 411, 462, 511, 508 seq., 795, 790, 794 seq., 753, 754, 815, 816, 717, 718, 720, 722, 801 seq. Platonis etiologie, 517 seq. Moses ἀπόκτιστον, 411, 527. Ex Hebreis profecti, 523 seq., 663 seq., 668 seq. Ex Aegyptiis, 482. Ex Protagorae libro *De ente*, 468. Pythagoras haud inferior, 797. Πιθαγόρεσ, 728, 745, 845. Πιθαγόρειος, 729. Μεσεύων Πιθαγόρου καὶ Συχράτου, ibid., 505. Αιγαπτιάνων τῷ δόγματι, 689. Ejus Peripatet., 791.

Alcibiade, 551.

Cratijo, 28, 87, 103, 515, 518, 526.

Ἐν τῇ Σωκράτεος Ἀκολογίᾳ, 659-662.

Cri one, 654-659.

Ἐν Επαγόριδι, 702, 640, et 471, 554.

Ἐν μεριδῇ ἐποτελῇ, 530. Epistles ad Dionysium, 530 seq., 541. Ad Hermiam, Erastum, Coriscum, 534, 675.

Euthypchrone, 649, 650, 651.

Gorgia, 577-580.

Avtōtē, 672.

Ἐν Θεατήτῳ, 602 seq., 615, 672, 722 seq., 766.

Ἐν Νόμοις, 607, 610, 589 seq., 711 seq., 706 seq., 99, 369, 410. Εν πρώτῳ, 587 seq., 573. Δευτέρῳ, 593. Εκτῷ, 581. Εκδόμῳ, 610. Δεκάτῳ, 703, 670, 621 seq., 549. Εκδέκτῳ, 575. Τελεταῖ, 669.

Ἐν Πολιτείᾳ, 745 seq., 544, 611, 667 seq., 707.

Ἐν πρώτῳ, 582, 614. Δευτέρῳ τῆς Πολιτείας, 583, 644-647, 678. Τρίτῳ, 610. Πέμπτῳ, 668 seq. Εκτῷ, 595. Εξόδῳ, 676. Εἰς decimum *De rep.*, 677, 565. De Ere Armeni, et 675.

Ἐν Πολιτικῷ, 559 seq., 582.

Ἐν Σοφιστῇ, 724, 680 seq.

Ευρυστοφ., 587 seq.

Ἐκ τοῦ Τιμαιοῦ, 539, 569, 670, 672, 471, 497,

530, 566, 559, 557 seq., 542, 544, 545, 675, 705.

Ἐν Φαιδρῷ, 674, 697, 709 seq.

Φιλέσφορος, 770.

Περὶ γυνῆς, 696 seq., 26, 750 seq., 551-554, 564 seq., 567 seq.

Verba Platoni (non nominati) de Deo, quod non sit malorum causa, 250 C.

Πλατόνεια, dies festus in memoriam Platonis, 467, 464.

Aristotelem calumniantur quidam Platonis libros διαφεύγει, 791. Zeno et Cephisodorus contra Platonem scribentes, 732. De Platonis successoribus, 726. Academicorum a Platone dissensus, ibid. seq., 732. Platonis ab Aristotele, 798, etc.

Plotinus τοῦ Περὶ ἀδαραστῶν γυνῆς δευτέρου (contra Aristotelem, qui animum entelechiam esse contendit), 811 seq. Περὶ τριῶν δρυκῶν ὄποιστασιν, 535, 556. Περὶ γυνῆς, 824-835. Addē Ennead. IV, 7. Πλατοτεία, 464. Legendum Πλατοτεία, 467 D.

Plutarchus, 22 seqq., 82-86, 99, 119. Περὶ τῶν προτεκτῶν τοῖς φιλοσόφοις εντικῶν δογμάτων, 747-750, 755-755, 836-839, 841-852. Περὶ τοῦ Εἰ σὺν ἐνδελοῖς, 527-529. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ιερανήν καὶ Αἰγατικὴν Θεούς, 90, 91, 186-188. Περὶ τῶν ἐν Πλατανᾶς δαιδάλων, 85-86. Στρώματα, 20. Περὶ τῶν ἐκλειστῶν χρυστηρῶν, 183-185, 187, 188, 189, 205-207. Πρότοι Περὶ γυνῆς, 563 seq., ex quo Antylli, qui revixit, et Sozilis atque Hieracleonis, nec minus Nicandæ, Cerdonis, mentione.

Poiesis Hebraeorum, 514.

Poetae versus, 24, 27, 387, 834, 855, 795, 796, 798, 644, 660, 776, 781, 782, 795, 796, 798, 499. Ποιητής τις οὐκ διηγεῖται, 688. Οὓς οἱ ποιηταὶ ποιοῦσιν, 538, 823. Quām nosuerint, 172, 618, 619. Ποιητὴ

- πάσα Μούσα, 669. Vide et supra, in *Homero*.
 Polemo, Xenocratis successor, 726.
 Polemo ἐν τῇ πρώτῃ Ἐλληνικῷ, 490.
 Pollio epistola ad Soterindam de Ctesiae, et liber *De Herodoti furtis*, 467. Ejusdem Υγευταί, ibid. *De Theopompi furtis*, ibid.
 Polybii *Historia*, 488.
 Polyhistor, 421. Vide supra, *Alexander*.
 Porphyrius Περὶ ἀριθμῶν, 97, 98.
 Ἐν τῇ πρὸς Ἀνεβίο (Νεκτενάδο), 740 ἐν Αἰγύπτων ἐπιστολή, 92, 192, 197–199, 741. Nescio an etiam, 100–102, 108, 109, 110, 111–117.
 Ἀπὸ τῶν πρὸς Βόλων περὶ γυγῆς, 554–556, 812 seq.
 Περὶ τῆς τῶν λυγήνων πλοκῆς, 28, 93 (idem respicit, pag. 144, ἐν ἔτεροι), 147 seq., 149, 150, 151–153, 155, 156, 166 seq., 171–175, 405 407.
 Ἀπὸ τοῦ αἵ της Φιλοτολυτρίου διχρόστατος, 461–468.
 Περὶ τῆς ἐκ Λειτουργίας φιλοσοφίας, 123, 124, 143, 144–147, 168, 174, 189 (ἐπομένουν κρύπταις ἀπόφραξ θεῶν, 144, 189), 192 seq., 203, 204, 234, 236–241, 741 seq. Ἐν τῷ πρώτῳ, 412 seq.
 Ἐν τῇ καθ. ἡμῶν συνεχίᾳ, sive in opere adversus Christianos, 178, 189. Οἱ τὴν καθ. ἡμῶν διαδόκην πατομένοι, 254.
 Ἐν τετάρτῃ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὑποθέσεως, 31, 485.
 Porus Platonicus, Meridis filius, 184.
 Posidonius, 844.
 Prodicus Chius, 619.
 Prometheus sapientiam deferens ad homines, 539.
 Pronetides (al. Protaenides) Atheniensis, 493.
 Prosenes, Prosternis, Peripateticus, 464, 467.
 Protagoras Abderita, 718, 725, 766, 620. Democriti discipulus, 504, 758. Pro atheo habitus. Ejus Περὶ θεῶν σύγγραμμα, 722, 766. Socratis astate vixit, 504. Ejus dictum, Μέτρον πάντων γράμματος ὁ ἀδρόποτος, ibid. Ex libro ejus *De ente* quedam hausti Plato, 468.
 Protarchus, 629, 770, 771.
 Ptolemaeus Mendesius, sacerdos τὸ Αἴγυπτιον ἀναθανεὶς Ιοτόρων, 407, 490. Τὰς τῶν βασιλέων πράξεις ἐν τριτοῖς βίβλοις ἔχομένος, 493. Ἐν τοῖς Χρόνοις, ibid. seq.
 Ptolemaeus rex S. Scripturam verti curat, 349–355.
 Pyrrho, 790, 718, 729, 750. Ab Democrito edocetus, 731. Hoc est libris ejus usus, 763. Discipulus Anaxarchi, Eleus, nihil scriptis, 758, 765. Ubi plura de eo. Metrodorus secutus, 765.
 Pythagoras, 470 seq., 619, 487, 727, 728, 753, 754, 837, 842, 843, 845, 851, 852, 187, 320, 362, 411, 462, 464, 834, 669, 673, 510, 500, 772, 854, 478. Samius, 480. Xenophanis et Anaxagore temporē, 504. A Judæis multa hausti, 411, 664. Pythagorei ερεπονία σοφία, 754. Pherecydis discipulus, 470. Alia de eo, ibid. seq.
 Pythagoras Rhodius, 193, 196.
 Pythagorei, 671, 549, 839, 844, 488.
 Pythocles ἐν τοῖς Περὶ ὄμορφων, 157.
- R
- Rhadamanthus, 602.
- S
- Sacrorum librorum versio Graeca ante Alexandrum Magnum et Persas devictos, 410.
 Salomonis regis epistole ad Vaphrem, Ἀριστον, et Suronem (Hiramum) Tyri reges, 448 seqq.
 Sanchoniathon, 50 seqq., 485. Vide supra in *Philon Byblio*.
 Scammon Mytilenaeus, *De iumentis*, 476.
 Selcucus theologus, 155.
 Septem sapientes, 496, 500. Unius et vii sapientibus versus. Ἐπὶ μὲν φωνήστα, etc., 520.
 Septuaginta Interpretes, 352 seqq., 370.
 Severus Platonicus, Περὶ γυγῆς, 700, 701.
 Sibylla, 495, 678, 681, 416.
- Σικελικὸν (οἱ τὰ συγγράψαντες, 390.
 Σικελικὸν Μούσαι, 725.
 Simonides, 466.
 Socrates, 25 seq., 225 seq., 270, 462, 662, 670, 673, 745, 754, 510 seq., 852 seq., 816, 847, 854, 855, 856. Res Hebreorum curiose rimatus, 664. Tres deos docens, 728. Ex Pythagoræ fonte hau sit, ibid. Archelai discipulus, Protagoræ astate vixit, 504.
 Solon, 471, 500, 509, 619. Ἐν ταῖς Ελληνεσ, 688. Atheniensis, 480. Ex Ἀριστοποροῦ institutis in duas leges transtulit, 482.
 Sophista Grecorum, 495.
 Sophocles, 680. Bis 687 seq. Plagiarius, 465. Vide et supra, *Philotratrus Alex.*
 Spensippus, Platonis successor, 726, 727.
 Stesimbrotus Thasius, 491.
 Stilo, 729, 756.
 Stoici, 102, 264 seq., 362, 676, 733, 838, 839, 841, 842, 844, 845, 846, 847, 849, 850, 851, 852, 816 seq. usque ad 855, 668 seq., 670, 671, 674, 718, 755, 772, 836, 837. Factiones inter Stoicos, 728. A Sceptici maxime impetruntur, 723. A Carneade, 737, 738. Philone Academicus, 739.
 Strato Peripateticus. Περὶ εὐρημάτων, 476.
 Suronius (Hiram), Tyriorum regis, epistola ad Salomonem, 449.
 Synallus, Aristippi discipulus, 764.
 Σύρις. Ὁ τῆς Σύριας σχονομέτρης ἐν τῇ πρώτῃ, 452. Infra, *Thalus*.
 Σύρου ἀναγραφαὶ, 458.
- T
- Tasutus Phoenicius, 34, 39 seq. Ejus Κοσμοτερία, Υπερηφάνα, Τεραὶ πραγματ, quibus usus Sanchoniathon, 34, 41.
 Tatianus, 497. Ἀπὸ τοῦ Πρόδρομος Ελληνας, 491–496.
 Telanges, Pythagoræ filius, 504.
 Teracles (Telecles), 482.
 Τερατοκόποι, 224.
 Thales Milesius, 29, 320, 747 seq., 850, 849, 847, 845, 858, 619, 510, 509, 504, 754, 471, 478, 503. Ubi plura de eo. Septem sapientum antiquissimum, 496.
 Thallī historie, 488. Syriacas res scripsit, 489.
 Thamus Ἀριστον, 206 seq.
 Thamyris, 495.
 Theagenes Reginus, sub Cambyses clarus, 491.
 Theano, Pythagoræ uxoris, 504.
 Thearidas ἐν τῷ Περὶ φύσεως, 690.
 Theocriti Chii epigramma in Aristotelem et Hermianum, 793.
 Theodectes tragediarum scriptor, 335. In *Alcmaone*, 466.
 Theodorus, 482. Alius, 603 seq.
 Θεοδόρας philosophi, 731.
 Theodoī, episcopo Laodiceno, libros *Προλογίων* Eusebius inscripsit.
 Theodotus, 458. Ἐν τῷ περὶ Ιουδαῶν (versus héroi), 426–429. Adde Grotium ad Joan. iv, 5.
 Theodosius, scriptor Phoenicius, quem Greece Asia tuis (sive Latus potius) vertit, 493.
 Theognis, 574.
 Theologi veteres, 187, 788, etc.
 Theophilus, 452, 458.
 Theophrastus Eresius, 28, 29, 148, 150, 151, 404. Nicomachum, Aristotelis filium, educavit, 795. Ab Arcesilaus auditus, 729, 731. Ejus Περὶ εὐρημάτων, 476.
 Theopompus, 554, 462. An Ephoro præferendus, 464 seq. In undecimo *De Philippi* descripsit Isocratis *Areopagiticum*, ibid. In undecimo *Ἐλληνικῶν*, Xenophontem, illius Ερμούχον καὶ ἐνεργόν, affectato dicendi genere corrumptas, 465. Vide et 467.
 Thucydides, 462, 479.
 Timaeus Locrus, Ἐν τῷ Φυσικῷ συγγράμμα, 681.

Timaeus Tauromenites, τύ τοις Ἰτεπλαίς, 791.
De rebus Siculis, 478.
 Timo Philius, in *Sillis*, 855, 729, 763. Ubi plura de eo. Scepticus, 731. Pyrrhonius discipulus, 758. Omnes prater Pyrrhonem lacerant, 759. Εν τῷ Πόδωντι, 761. Ejus versus, οὐδὲ δὴ Πόδωντι γέπιτευς προτός διλογ., 761. Versus alii Timonis, ibid. et 762.

Timochares, ἀπὸ τῶν Περὶ Ἀντιθέου, 452.

Tragedia, 645, 684.

Triptolemus, 662.

Fytzeus, 575.

U

Τύμνοι, ὡδαὶ καὶ τῶν τελετῶν ἀπόρρητα, 91. Ἐπαστάται, 271, 330, etc. Φθέγξομαι οἱς θέμις τοῖς, etc., 97, 118.

V

Vaphris, Ἀgypti regis, epistola ad Salomonem, 448.

X

Xenocrates, 187, 206. Successor Speusippi, 726, 727.

Xenocratis discipulus Epicurus, 768

Xenocrates Carthaginensis, 681. Xenocrates Stoicus, 846.

Xenophanes, 310, 856, 857, 859, 842, 847, 848, 849, 850. Pythagoras et Anaxagorus tempore, 757, 504. Eleaticae secta princeps, 471. Colophonius, 23, 678 seq., 790, 718, 725, 753, 756.

Xenophon, 26, 678. Εν ἀποκριμογενέσισιν, 853 seq., 745 seq. Epistola ad Aeschinem, 744 seq. Εἰπηράχι, 465.

Z

Zeno Melissum auditiv, 758, 504. Ubi plura de eo. Elates, 23, 756, 509.

Zeno Cittius, Cratetis successor, auctor Stoicorum, 504, 730, 816, 820, 821, 823, 846, 671, 728. Auditiv Polemonem, 731. Xenocratem, Cratetem Cynicum Silponemque et Heracliti scripta diligenter evolvit (ita enim intelligo τῶν λόγων μετάρχετον Ἡράκλετον, non, ut interpres, Heraclitum auditiv, quod temporum ratio non patitur), 729. Contra Arcesilam et Platonem scripsit, 732, 733.

Zeno Myndius, 71.

Zeno junior, successor Chrysippi, 816, 820.

Zenodus grammaticus, 492.

Zethus, 499.

Zopyrio, 458.

Zopyrus physiognomon, 270.

Zoroaster, 184, 484. Ejus ἱρά συναγωγή, τῶν Περιπτών. Idem cūn Ere Armenio, 675.

INDEX LOCUPLETISSIMUS

RERUM MEMORABILIA

Quæ in hoc Eusebii *De preparatione Evangelica* volumine continentur.

A

Abaris, sive Avaris, in *Ægypto*, 501.

Abel, *luctus*, 518.

Abense templum cum Phaylo sacrilego conflagravit, 592.

Abgarus rex Osroenorum, 279.

Abrahamus laudatur, 509. Primus circumcisione accepti, *ibid.* et 510. A Beroso, Hecataeo, Nicol. Damasceno laudatur, 417. *Ægyptos arithmeticam et astrologiam docuit*, 418, 419. *Polyhistore et Eupolemo laudatur*, 418. *Phoenices docuit*, 418. *Patris amicus*, 420. *Ante Mosen annis 505*, 484. *Unde dictus*, 518. *Laudatus ab Orpheo*, 605.

Abydenus diluvii me mini, 414. *Turis item Babelis*, 416. *Item Nabuchodonosoris, et condita ab eo Babylonis*, 456, 457. *Item Babylonis a Cyro capienda*, 457.

Academia primum a Platone instituta, 726. A Speusippo, Xenocrate, Polemone, distracta, 726, 727. Academia secunda, duce Arcesilao, *ibid.* Academia tertia, Carneade, et Clitomachus ducibus, 726. Academia quarta, Philone et Charmida principibus, *ibid.* Academia quinta, duce Antiochus, 727.

Accipiter Soli sacer apud *Ægyptios*, 94. Ejus in hominem mortuum commiseratio, *ibid.*

Achelous aquas ad potum facies significabat, 111.

Aeracanus fluvius, ab Euphrate ortus, 457.

Aesculius scriptor, 415. Historia Graciam cum Cadmo parens, 478.

Adam et Enos qui differant, 507. Item, 516

Adodus Phoenicibus rex deorum, 58.

Adonis *Ægyptiorum Porphyrio*, 110.

Adriano imperante *divinitatem sublatu*, 156, 164.

Aecus Graciam ab immanti astu precibus suis liberat, 463.

Ægypti, qui qualesque theologi, 17. Item, 45. Sororibus nubunt, 45. Cur animalia bruta consecrant, 49. Quibus allegoris in suis ominibus explicandis us, 87-93 et 115. Solem primum regem babuere, 90. Ad si-

dera et Nilum fabulas omnes retinere, 92. Animantes multiplici specie deos habuere, 93. Deum volebant cuncia permeare, *ibid.* Homini divinos honores ad pagum Aahin tribuebant, 94, 117. Scarabeum venerati sunt, 94. Ignem et aquam coluerunt, 94. Praefecturas, Leontopolites, Busriten, Cynopitites habuere, 94. Quam stolide brutis animalibus divinitaten tribuerint, 95. Animantes deorum tantum symbola putaverunt, 117. Arithmeticam et astrologiam ab Abramabu didicerunt, 418, 419. Chumi posteri, 419. Plures olim regulos habuere, 432. Astrologiam primi docuere, 473. Autum in duodecim menses primi tribuere, 475. Honestatis quam amantes, 475.

Aesopidemus Scepticorum instaurator, 765.

Æsopus primo conflatum, 476.

Æschilus poeta de Dei forma et potentia, 689.

Æsculapius ad solem relatus, Porphyrio *Ægyptiorum*, 112. Sol esse non potuit, 120, 121. Jovis fulmine conflagravit, 121. Asclepiadas posterus babuit, 121. Triccas natum se esse confirmat, 121. Apollinis ex Pboronide filius, 37.

Æthiopes genuina patellana sunt abscondunt, 293.

Æthiopus Chumi posteri, 455.

Ævum et Primogenitum *Poenicia nomina*, 54.

Africa ab Afrone quodam Abrahami filio dicta, 422.

Africanus quam texta chronologiam, 487.

Agamemnon, Platoni unde dictus, 518.

Agrorulos Cecropis illa, cui homo immolabatur, 155.

Agrotes, Phoenicum deus, 33.

Alansæ cruda carne vescuntur, 274.

Alcæs maledictus, Ephori furtæ carpit, 467.

Alcibiades mysteria vulgavit, 62.

Alcimus resurrexit, 503.

Aleus Arcadiæ rex, 86.

Alexander Aphrodiseus fatum confutat, 268.

Allegoria inventa a Thabionio illo, 159. Gracis auctæ, 59. In sacris a Taauto adhibitu, 40. Fictis numinibus divinitatem admittunt, 119 et seq. Quam parum viros sapientes decuerunt, 123. Improbata a diis, 123 et seq. probata ab iisdem, 125. In legie Moses, 512, 570 et seq.

Altissimus, Phoenicius vir, 36.

- Amazores sine viris, 277.
 Amelius philosophus citat Joannem evangelistam, de Verbo, 540.
 Amicitiae divine felicitas, 2.
 Ammoniorum commentarii, 52.
 Amosis in Egypto ~~adversarius~~ sustulit, 155. Mosis aequalis, 490, 493, 497.
 Amphiochi oraculum, 61.
 Amphibrite vis aquae generativa, 111.
 Anabis *Egypti* pagus, 94. Anamis dicitur, 117.
 Anaxagoras Mensem posuit, rerum effectricem, 504. Item, 750. Socrati hac in sententia expicanda non satisficit, *ibid.* 760.
 Anaximander de mundi ortu, 22. Stylorum solarium auctor, 504. Rerum principium esse vult infinitum, 748.
 Anaximenes de mundi ortu, 22. Aerem rerum principium posuit, 748.
 Andro de Pythagore prædictionibus, 464.
 Androgyni ex mente Platonis, qui, 585.
 Angelii, quales Eusebii, 526, 528. Hominum tutelares, 670, 689. Platoni male noti, 691.
 Animantum diversa proprieitates, 275.
 Animorum immortalitas, fidei Christianæ dogma, 13. Natura divina imagine consignata, 351. Vis et dignitas, *ibid.* 352. Medicos animorum quales esse oportet. Quam mali medici phæsiophi fuerint, 389. Animi vis major in secco solo, 399. Minor in secundo, *ibid.* Animi immortalitas, et quedam quasi divinitas, Platoni expressa, 551, 809. Plorū post corporis obitum, sedes et praemium, 553. Improborum sedes, 554. Immortalitas ex Porphyrio, *ibid.* Ex similitudine cum Deo probatur, 555. Animis vis post mortem loque potenter, 556. Post mortem, iudicium, pena, praemium, 568, 571, 655. Notes probabilitatis, et improbabilitatis etiam post mortem, 578. Culpa est, quidquid peccant homines, 601. Animi in feras transitus, ex Platone, 697, 698. Natura duplex, a Platone inventa, falsi convincitur, 700. Animi immortalitas Aristoteli non probata, 809 et seq.
 Animi natura secundum Stoicos, 821 et seq. Stoicorum de animo sententiam Longinus oppugnat, 822. Corporum animus esse non potest, ex Plotino, 824 et seq. Quas partes habeat, 851. Quam principem facultatem, 822.
 Annus septimus ab Hebreis observatus, 560.
 Anobret nymphæ, Saturni coniux, 40.
 Anteus, Libya ab Osiride prefectus, 46.
 Antellus resurrexit, 563.
 Anticlerics scriptor, 157.
 Antinous consecratus : sacra ejus noctes : nrbs illius nomine, 72.
 Antiochus Herculis filius, 56.
 Antipater seminus Corneadi, 738.
 Antiphonus fabulus. Augur, 468. De libra, de rerum inventoriis, 476.
 Anubis Osiris filius, 46. Canino capite, cor, 49.
 Apis, taurus, 47, 51. Ex mortuo quid *Egypti*, 51. Lunus sacer : qua specie, 117. Ibi dictus a Chenephebe *Egypti* rege, sub quo Moses, ab eodemque templo donatus, 453.
 Apis inventor medicinae, 473. Argivus rex, 499.
 Apollo, frater Osiridis, 46. Unde dictus, 85, 112. Cur laurum sacram habuerit, 112. De ortu suo respondet, 123. De natura sua respondet, 125. De multiplici victimarum genere rituque respondet, 145 et seq. Demonibus sacrificandum respondet, 168. Post cedem Pythonis exsul novem magnos annos, 188. Delphicus oraculum post 9 exsiliis annos recipit, *ibid.* Branchides de Pane respondet, 190. Didymaeus, 61. De deabus curis amoribus respondet, 192. Delphicus seu Pythius, 204. Clarius, 205. De Atheniensibus liberis a Minoe mactandis respondet, 209. Carnius Heraculus respondet, 211. Croeso respondet, 211, 212. Delphicus Atheniensibus, urgente Persa, 216. Lacedæmonius eodem tempore, 219. Cnidius urgente Harpago, 220. Lacedæmonius adversus Messenios, 221. Messenios contra Lacedæmonios, *ibid.* Lycrus de legibus consulente, 222, 223. Ergänzib, 224. Atheniensibus æstus nimil tempore, bibendum, 225. Ergino liberis carenti, *ibid.* Antiochus, ut Thasum petat, 226. Catena vide in voce *Oracula*. De templi sui configuratione respondet, 238. Judeo laudat, 412, 413. Pythius, Samis a Teracle, et Theodoro factus, 482.
 Apollonius Tyaneus locus de sacrificiis veri Dei, 150.
 Aqua variis symbolis adumbrata, 111.
 Arabes *de portu*, 165.
 Arati locus de uno Deo universi conditore, 666. Item, 674.
 Arcades *ad portu*, 150.
 Arce Noëmitica pars aliqua, ubi servetur, amuleti loco, 414. Qui meminerint, *ibid.*
 Arcesias secunda Academis dux, 726. Assensionem rebus in omnibus inhibebat, *ibid.* Quos preceptores habuerit, 729, 731. Singulorum ex ingenio mutatus aliquid, *ibid.* Versatilis ac multiplex, *ibid.* 730 et seq. Auditu aspectus jucundissimus, 730. Pyrronus vere fuit, nomine solo Academicus, 731. Zenon peritus, *ibid.* Eius comprehensionem oppugnabat, 733.
 Archelaus Anaxagora discipulus, Socratis preceptor, 504.
 Archias, interactor Archilochei, Delphico templo puluis a Pythia, 228.
 Archilocheus, Telesclis filius, a Pythia laudans, 227.
 Tractatus ab Oenomao, 228 et seq. Musarum clientis, *ibid.* Ab Archis interfectus, *ibid.* Paricorum coloniam in Thasum deducit, 226.
 Architecti ubi nulli, 277.
 Aratades de fortuna rerum convenientia, 467.
 Argaritis, id est mons Altissimi, 419.
 Argei qui, 160.
 "Aridaus post mortem punitus, 669.
 Aristaeus de Scriptorū versione, 350. De ejusdem allegoriis, 370 et seq. De aquis Hierosolymitanis, 453.
 Aristippus docuit es tantum comprehendi que patimur, in quo ab Aristotele refutatur, 764 et seq.
 Aristippus Cyrenensis Lacydi discipulus, 736.
 Aristobulus *Ita*, 153.
 Aristobulus de Verbo quid senserit, 324. Quid de rebus corporis Deo attributis, 376. De Graecorum philosophia ex Hebreis, 665.
 Aristocles Peripateticus locus de Platonicâ philosophia, 510. Alius, aduersus Xenophanem et Parmenidem, qui securibus vim omnem eriperunt, 756. Alius aduersus Scepticos, 758 et seq. Alius aduersus Aristippum, ea tantum que patimur, comprehendit posse statuente, 764. Alius aduersus Protagoram et Metrodoram solis credentes sensibus, 766. Adversus Epicureos soluplatem pro fine statuente, 768. De Aristotele, ejus moribus, et uore Pythia, 791, 792, 793.
 Aristomenes, 300. Lacedæmonios Jovi immolavit, 157.
 Aristophanes Judorum meminit, 458.
 Aristoteles de fine quid sentiat, 269. Judorum meminit, ut testator Clearchus, 409. Dialogum scripsit, 409. De rerum inventoribus scripsit, 476. Epicuro ambitious nepos, Timæus despiciatissimus, Aristoxenus semper laudatus, Alexinus et Eubulides ridicule traductus : Demochares proditor, et adulator, 791. Cephisodorus volupstartus, Lycon superstitiosus et sordidus, Aristocles defensus, 792. Pythianus sororem Hermias uxorem duxit, 793. De boni fine quid sentiat, 793. In finis ratione, ab Attico refellitur, 794 et seq. Vulpes, Plato aquila, 795. De virtute exiliter loquitur, 795. Hac in re, concitari cum Platone non potest, 797. De Providentia quid senserit, in quo refellitur ab Attico, 798. Corpus non patibile fabricatus est, 801. Quam celestibus in rebus a Platone dissentiat, 806. Quintum corpus invexit, quod ab Attico refellitur, 807. De animalium immortalitate, a Platone dissidet, 809. Mensem immortalē ponens, sepia est, 810. Mensem scingunt ab animo, *ibid.* Oppugnat a Plotino, animalium immortalitatem defendente, 811 et seq. Entelechia animalium esse dicbat, in quo refutatus ab eodem, *ibid.* Multiplices causas assignans, ab eodem arguitur, 814. Ideas oppugnat ab eodem reprehenditur, 815.
 Arius Heracleopolites, 41.
 Arius Didymus, aduersus Stoicos, de Deo et universi motione perperam philosophantes, 817 et seq.
 Armatae fluvii ab Euphrate ortus, 457.
 Armeni quales in homicidis, 276.
 Aromata unde dicta, 29.
 Arsalus, Arythus, et Tossibus a Solymis culti, 188.
 Arsepedonapta, genus *Egyptiorum*, 472.
 Arpanthus de Abrahamo, 420. De Josepho, 429. De Moze, 452.
 Aruspicina a Turcis orta, 475.
 Asbolus Græcis, Chomus Phoenicibus, 419.
 Ascalonita columbis abstinent, 398.
 Asitus philosophorum vitam scripsit, 493.
 Astarte. Cœli filia, 51. Taurinus caput pro insigni gestat, 58. Eadem quo Venus, *ibid.*
 Asteria, Hyperboreum vates, 225.
 Astibares Medorum rex, Nabuchodonosoris aequalis, 451.
 Astra olim sola pro diis culta, 87. Quo sensu a Deo posita dicantur in signa, ex Origene, 281 et seq. Maxime, 265, 290.
 Astra a Deo condita dii non sunt, nec causa rerum. ex Finalone, 704. Cujus natura, situs, figura, magnitudinis, 858-839, 846, 847. Unde lucem accipiant, 847. Quo intervallo cursus absolvent suos, 849. Divina Platoni, 702.

Astrologium Abrahamus *Egyptios* docuit, 418. *Egyptii* ceteris, 475.

Astromontum Cares docuere, 475.

Athenienses *Antiquos*, 156. Liberos *Minoi* mactandos mittebant, 204, 209 et seq. Ligneo muro salutem querere jussi, 216. Seru historie operam dederunt, 479. Draconis legibus nihil antiquius habuerunt, *ibid.*

Atlantii quales theologi, 57.

Atom ab *Öenomao* derise, 257. A Dionysio Alexandrieno vehementer oppugnate, 773, 781.

Atossa Persarum regina, 476.

Atri populi, quam infensi furio, 276.

Atteus Platoni, unde dictus, 516.

Attri philosophi locus de tripartita Platonis philosophia, 509. Alius adversus Aristotelem, a Platone in finis ratione dissidentem, 794 et seq. Alius adversus eundem, de Providentia male sentientem, 798 et seq. Alius adversus eundem, colestibus in rebus a Platone dissidentem, 806, 807, 808. Alius adversus eundem de animorum immortalitate dubitabente, 808 et seq. Alius adversus eundem, multiplices causas assignabente, 814. Alius adversus eundem Platoni ideas illudentes, 815 et seq.

Attidis et Cybeles fabula, 58.

Atlas *Ægyptiorum*, Porphyrio, 110. Sed male, 120.

Augur, Antiphon fabula, 461.

Angoriorum vanitas a Mosomano Judeo probata, 408, 409. A Phrygibus orta, 475. Item ab Isauris et Arabibus, *ibid.*

Aurum et argentum, terre vtilio, sata, 99. Auri metalla Cadmus reperit, 476. Aurum, argentum, as, quibus admissa hominibus, 613, 672. Aurum pro Spiritu sancto, 672.

Avaria, sive Avaris, in *Egypto*, 501.

Aves Ichneus quo delectu, 372.

B

Baalitis, dea Bybliensis, 58.

Bau Phoenicus nos, 34.

Babylon a Nabuchodonosore condita, 457.

Babylonii reges, a Nabopalassaro ad Cyrus, ex Josepho et Beroso, 453. Item, ex Megastene, 457.

Bacchus ab *Ægyptis* ad Gracos ab Orpheo traductus, 47, 48. Ostridi geminos, 48. Nascitur. Vinum ac cerevisiam reperit, 53. Duplex, Sabazius vetustor; Semele natus junior, *ibid.* Silence pedagogi usus, *ibid.* Bimater cur, *ibid.* Ferulam cur invenerit, *ibid.* Trietericis sacris cultus, 53. Masholes, 62. A Titanibus discipulus, 64, 65. Initio. *Allygous*, Porphyrio, 109. Muliebri specie, et cornutus, 104. Ad solem referunt, 27. Item, 113. Sol tamen esse non potuit, 120. Omadius, cui homo immolatus, 153. Lebis *Ægyptiorum* cultus, 157. Phalleno capite cultus a Methymnaeis, 235.

Bacchii semes adhuc vivos canibus objicere soliti, 12. Quibus uxoris nisi, 276.

Bacchylus quo, 37.

Bacchus Iuli, 56.

Bardesanes adversus fatus disputat, 273.

Baris *Ægyptia navis*, 148. Mons Armeniæ, ubi arcus Noemiticæ reliqua, 41.

Basilea Cori Bilia, Rhem soror, 57.

Basilius quid, 115, 116.

Bassaris, Esau conjux, Jobi mater, 450.

Beatitude cum copiditatis esse non potest, 387, 392. Improborum cui similis, *ibid.* Vera in quo sita, ex Hebreworum sensu, 511. Aristotelica quam levis, 794.

Bellum Phoenice sacrum, 392.

Bellum homini gerendum cum suis copiditatis, 600

Berosus Chaldeus dilovii et arræ meminit, 44. De captivitate *Judeorum* sub Nabuchodonosore, 453. De Babylonis regibus a Nabopalassaro ad Cyrus, *ibid.* De *Judeorum* capitolitate ad Cyrus, 453.

Beruth, Phoenicia mulier, 56.

Berytus, uris Neptuno Cabirisque sacra, 58.

Breota quondam oraculis inclita, 205.

Boni a malis vexantur, salva Providentia, 678, 390. Mala cum malis subeunt, 396.

Bosum a Cleotheo descriptum, 679.

Borsippum oppidum obuid Cyrus, 456.

Brachmanes quales, 375.

Branchida Apollini oraculum de Pane, 190.

Brathy, mons, 34.

Britanni viri plures, cum uxore una, 277.

Britannica insula herum, 207.

Bursis Phoenicæ ab Osiride prefectus, 46.

Burisites, *Ægypti* prefectura, 94.

Busygia, 339.

Byllus a Saturno cinctus, 37.

Bysina vestis, inventum Semiramidia, 476.

C

Cabiri, Dioscori, et Corybantes, *ibid.*, 56, 58, 39, 65. Uri de Cabirico sacro, 159.]

Cadmus litteras in Graeciam intulit, 473. Lapicidinam invenit, 476. Auri metallis reperit, *ibid.* Milesius, *ibid.*

Cain, id est *amulatio*, 518.

Calani Judeæ populi, *Judeorum* majores, ex Aristotele, 409.

Calimachus Colophonius scriptor, 491. Poeta de hominis iuto, 673.

Callistratus, mercator Ponticus, 244.

Callithyia Junonis Argiva sacerdos, 99.

Cambaris Babylonis urbs, 418.

Capra divinatrixes, 26.

Cares astromontiam docnere, 475.

Careades et Clitomachus tertius Academæ duces, 726.

Careades quod in disputando, 736, 737 et seq. Fune, ex Numerio. Antipatrum adversarium habuit, 758. Mentor et discipulum habuit et adversarium, *ibid.*

Carthaginenses *Antiquos*, 156, 160, 161. Quadriremem invenierunt, 476.

Caspis senes mortuos feris objicere soliti, 11.

Cassius mons, 34.

Castalius fons ubi, 205.

Castores qui sint, 847.

Cassus quid, 269, 270, 271.

Cause quod ex Aphrodiseo, 268.

Cecrops ante Trojam, ann. fere, 400. Ex Porphyrio, 486. Grecis dñs vetustior, *ibid.* Qua state Africano, 489, 490.

Cephisidorus Isocratem defendens, Aristotelis nomine Platoniacerat, 731.

Cerberus ad Solem relatus, 113. Ad frugum productum relatus, 110. Malus dæmon in aqua, terra, aere, 178. *Ægypti* ad Gracos, 480.

Ceres, *Ægypti*, olim *Tauri*, 89. Qui differat ab Operis 109. Ad Lunam relata, 113. Hecate, 201.

Cessa urbs *Ægypti*, 451.

Cestus inventu ad Amyco, 476.

Chæremon, scriba *Ægyptius*, 198.

Chædeopolis, urbs Babylonis, 418.

Charito et Melanippus amicissimi, 233.

Chi hominem Baccho immolabani, 163, 165.

Chiron *Ægyptius* cultus, 157.

Chna, primus Phoenix vocatus, 39.

Chorilius pœna *Judeorum* meminit, 412.

Christiani, temeraria fidei accusati, 3. Christians quid a gentilibus objiceretur. 4. Quid Hebreis, 3. Qui fuerint, unde, *ibid.* Deinde in se habitantem habent, 170. Demones contemunt, *ibid.* Religionem suam fato non debent, 233.

Christus vera multa predixit, 7. Verbum pacem attulit publicam, 10, 179. Gentiles feritatem sustulit, 11. Dei cognitionem intulit: pravitatem genus omne rescidi, 12. Item, 13. *Antipatrus* exterminavit, 161. Demonum terrorum sustulit, 170. In suis habitat, *ibid.* Deus expulsi, 179. Post mortem vivere se probat, 180. Oriens eur, ex Philone, 533.

Chronologia profanorum theologorum quam recens, 469, 470, 471. Orphæ, Lini, Musæ, septem sapientum sub Cyro, 470. Eusebius peculiaris et proprius que, 483, 502. A Thero ad n Darii, annal 348, 483. Ques, iuxta Africanum, 487. Secundum Tatianum, 491. Secundum Porphyrium, 485. Secundum Clementem Alexandr., 496. Secundum Josephon, 500. Judicum et Regum Hebreorum, 502.

Chrysippus libertatem ex parte tollit, 253, 257. Confutatio ab *Öenomao*, *ibid.* A Diogeniano, 262, 263. Quonodo fatum statut, 263.

Chrysor. Phoenicibus Vulcanos, 35.

Cinyrus Veneris amans, 63.

Cippi et virga pro simulacris olim, 33, 35.

Cippus anreas in templo Joris Triphyli, 60.

Circumcisio Ismaelitarum, die 13, 295. In Abrahamo epita, quo fine, 309, 310. Accipitur a Sicimitis, 428. Recipitur ab *Ethiopis* Moses hortata, 433.

Cirrhæus tricus, 61.

Clarus Apollo, 61.

Clarus, et Claria, 204, 205. Lapidosa.

Clearchus l. *De somno Judeorum* meminit, 409, 410. Clementis Alexandri locus ex *Protrepticu*, 61. De Græcorum orgiis atque mysteriis. Ejusdem loc. ex *Protrepticu*, de templis et sepulcris idololatriarum, 71. Individuum, de veteri. *Antiquos*, 157. Ejusdem in Strom. de lis qui *Judeorum* meminerunt, 410. Strom. vi. de Græcorum furtis, 461 et seq. De lis quæ a barbaris Græci accepterunt, 478. Chronologia, 496. De Hebreorum Græcorumque consenso, 658. Alius de ideis, 543, 549.

- Cleodemus vates, qui et Malchan, de Judetis scribit, 422.
 Cleolaus, Herculis filius, 53.
 Cleomedes pugil, de quo multa, 230.
 Clitomachus et Carneades, tertiae Academiae duces, 726.
 Cneph, effectrix ratio Ægyptilis. Qualis, 115, 41.]
 Cnidii oraculo delusi, 220.
 Colus Terra frater, 36. A Saturno filio executus, 38.
 Colesitis terra etiam Platonii nota, 564.
 Coli natura que, 845.
 Colpias veetus, 9.
 Columbus Ascacitois olim intactæ, 598.
 Commagene Syriae oppidum, 417.
 Comprehensionis adversus impugnatores defenditur ex parte, 256, 237. Stoïcis attributa, 735. Ab Arcesila vehe-
meuter oppugnata, 735.
 Conon Iudavorum meminit, 458.
 Constantia in virtute retinenda, nullo mortis metu
frangi debet, ex Platone, 652. Item 655 ex eod. Item,
658. Item, 659.
 Cordyseorum mou, ubi arce Noemit. rollquia, 414.
 Corpus hominis, quomodo tractandum, 352. Quo sensu
Deo tributar, 376 et seq.
 Corybantes, Cabii et Discorsi, idem, 36. Illorum or-
gia, 65.
 Creteus teges a Platone laudantur, 589.
 Crocodilus Solis, navigium defens, 115.
 Cresus illitus ab Apolline, 211, 212. Testudinem coxit,
212.
 Ctesias plagiarius, 467.
 Ctesippus, Herculis filius, 56.
 Coretes occasionum symbols, 114. Pueros Saturno im-
molabat, 156.
 Corrus Persarum inventum, 476.
 Cybeles et Attidis fabula, 58.
 Cyclici poeta, 39.
 Cyclopum solum iuvarum ac sterile, 398.
 Cydippus Mantenensis De rerum inventoribus, 476
 Cynopolites Ægypti praefector, 94.
 Cypselus, Corinthius tyranus, a Python laudatus, 235.
 Cyrus molor dictus, 215.
 Cyrus Nabonidum vincit, et Babylone imperio spo-
lit, 436. Olympiade LV regnat, otium chronologorum
concessu, 488.
- D
- Dædalus, festum cur institutum, 86.
 Dædalus Egypium labyrinthum imitatus, 481. Quam
laudatus, *ibid.*
 Demones placati a profanis, 141. Quinam, et uide dicti
nostris, 142. Pro dils habiti, 153. Mali quales, 171. Homi-
num vitis lenocinatur, 172. Deni summumque Deum
eidem criminis subiciunt, *ibid.* Divinitatem affectant, 173.
 Vaporibus et nidoce delectantur, et saginantur, *ibid.*
 Maxini et priueipes, qui, 174. Quomodo a sacerdotibus
adgescuntur, 174. Sanguiue et sordibus delectantur, *ibid.*,
181. Quibus artibus Divinitatis opinionem expresserint,
ibid., 182. Malli oracolorum auctores, 184 et seq., 188. A
magis sollicitati, 199. Ad magiam impellunt, 202. Morti
obnoxii, 205. Hebrais noti, 528. Daemon, lapsus a celo,
328. Juste damnatus, 329. Demones aliquot reliqui ad pro-
bendum hominum virtutem, *ibid.*
 Dagon frumenti repertor et præses, 36, 37.]
 Damachus scriptor, 461.
 Damasus scriptor, 466.
 Damnameneus et Telimus ferri repertoires, 475.
 Daril annus II in olympiadis LXV primum, 483. Idem qui
Hierosoymitane vestitatis, 709, *ibid.* Ab eodem anno ad I
olympiad. annu 230, *ibid.*
 David Salomoni filio materiam ad templum comparat, ex
Eusebione, 447.
 Decani in zodiaco, 278. De eorum natura Plato disputat,
519. Dei *disputat* ac *repudiat* esse non possunt, 695.
 Delos temperandi ferri rationem invenit, 473.
 Delphicum oraculum ter incensum, 154.
 Demaratus scriptor, 457.
 Demarion, Cosi ex cocubina filius, 37, 58.
 Demetrius Phalereus, Ptolemaei bibliothecarius, 350.
 Scripti ad Ptolemaeum, de Scriptura sacra querendis in-
terpreibus, 531.
 Demetrius apud Polyhistorum Jacobi meminit, 422. Me-
minit Abrahami, Isaaci, Mosis, Sephora, etc., 439.
 Democritus de mundi ortu quid serventer, 23. Felicem
magium occursum opitabat, 206. Libertatem tolcat, 255, 257. De suis ipse peregrinationibus loquitur, 472.
 individua corpuscula rerum principia esse voluit, 749.
 Derrikis olim senes immolare, et vorare soluti, 11.
 Desius mensis, cuius die 13 diluvium, 414.
- Deus peccati auctor non est, 230, 231. Prescieutis sua
nullam affer necessitatem, 287 et seq. Mundum obser-
vantem habet, 315. Quanto aquos hominem, *ibid.* Mundum
creavit sine mysteriis, 333, 337. Qualis Hebreis, 365.
 Perpetuo habendus in memoria, 373, 374. Quo sensu mem-
bra et corpus proprie habere dicuntur, 376. Starc, descer-
dere, qui dicatur, 377. Mundus creator, 384. Hominibus ut
liberis utitur, 386. Rex est, 386. Impros et tyranno
curare videtur Platonii, 393. Cur Hebreis Eloim, 317.
 Nomen tetraprammaton, ex va vocalibus compositum ha-
buit, 519, 520. Solus tantum est, 524, 525, 526, 527, 529.
 Longa cum eo consuetudine cognoscitur ex parte, 530.
 Unus etiam Platonii serio scribent, *ibid.* Superbius reli-
quit, 531. Deus primus, secundus, tertius, 536, 537. Pri-
mus agriculta est, secundus plantator, 538. Trinus Platoni
adumbratus, 541. Bonus etiam Platonii, 542. Item Nume-
nus, 544. Animus est, mundum etiam regens, quotuplex
Platonii, 622 et seq. Bonorum auctor, non maiorum, 614.
 Multiplices formas non induit, 644. Unus ac Orpheo cele-
bratus, 664. Ab Arato, 666. Unus a pluribus profanis agni-
tus, 678. Videl omnia, 683. Ex Diplo, omnia novi, ac
de sceleribus ponas exiget, 683, 684. Omnia molitor, ac
rigit, 686. Omnia potest, *ibid.* Nulla certa forma, 689. A
creaturis omnibus timetur, *ibid.* Qualis Stucis, 817.
- Deuteron Hebreorum, 313.
 Dialectica Hebreorum qualis, 513.
 Diana Taurica, *disputatio*, culta, 157.
 Diana septem Astartes Uta, Titanaides, 37.
 Dibordum Assyria reperere, 476.
 Didymus Apollo, 61.
 Didymus locus de Platonicis ideis, 545.
 Dii, *omn.* a verbo *omn.* currere, 29. Ex bestiis facti,
49. Ex creaturis omnes, 121. Poetarum fabulos approbant,
125. Inter contrarias philosophorum explicaciones probant,
125. Quadruplicis genere universe comprehendens, 141.
 Demones erant, 153. Nulli boni, qui malis favent, 165.
 Et humanis cupiditatibus facti, 185. Ovibus quoque dele-
tentur, 192. Canitionibus magicis cogontur, 193, 194. Ut
solvantur a magis, precantur, 195. In suis imaginibus ligantur, et quomodo, *ibid.* Nube inclusi ad maxos vendre
soliti, 195. Quomodo solvantur, 196. Demulceri cogique
uero possunt, 199. Pro diverso populorum ingenio diversi,
679. Si brata pingere possent, ab iiis propriis eorum
forma pingenter, *ibid.* De diis varia philosophorum
pugnantibus sententia, 753.
- Diphilus, Cypri rex, *disputatio*, sustulit, 155.
 Diluvium Manticum Beroso Chaldoe et ab aliis me-
moratur, 414. Tempore Sisibili regis, *ibid.* A Saturno
predictum, *ibid.* Die 15 mensis Desi, *ibid.* Ogygium sub
Ogyze a Pheroneo, quo annis ante olympiad. i Africano,
488.
- Diluvium Platoni quatenus notum, 587.
 Dinarchus plagiarius, 466.
 Diiodi locus de mundi ortu, 19. De Iside et Osiride,
luna et sole, 27. De Ægyptiorum theologia, 45 et seq. De
Gracorum theologia, 52 et seq. De Atlantiorum theolo-
gia, 57. Ex Emerli De dñi historia. De Ægyptiorum al-
legoris, 88. De Carthaginensium *disputatio*, 161. I Bi-
blioth. de iis qua barbaris Graci accepterint, 480.
 Diogenes Apollonista, de mundi ortu quid seuserit, 25.
 Diogenianus locus adversus divinationem, 156. Adversus
fatum, 262.
 Diomedes homo sacrificatus Salamiu, 155.
 Dion, Celli filia, 37.
 Dionysius Halicarnas, locu, ex lib. II De priaca Romanor.
theologia, 78. Alius de Pe:asgorum et Romanor. 158.
 Dionysius Alexandrinus de materie creationis disputat,
355. Adversus Epicureos Providentiam tollentes, 772
aque ad fin. lib. xv.
 Dionysius, Sicilia tyranus, quid de tyranide sense-
rit, 391.
 Diocurti, Cahiri et Corybantes, *idem*, 56.
 Diphius comicus, de Del oculo futuroque judicio, 685.
 Divinatores quibus artibus illi soliti, 132. Cum siue am-
phibolia loquuntur, aut falsa predicunt, aut raro et casu,
vera, 133. Fide Oracula. Cur alienis potius quam suis
processu videbentur, 134. Capti, suas ipsi tecinas prodire, 133. A Peripateticis aliisque philosophis irrisi, 136.
 A Diogeniano graviter accusantur, 136. Raro, et casu vera
predicunt, 137. Ut vera predicant, nocent potius quam
prosunt, 138. Se mentiri latebantur, 241.
 Dium, urbs in Crete, 226.
 Dodoneum ac, 61.
 Dodoneus Apollo, 134.
 Dorothus, scriptor, 157.
 Dosidas scriptor, 157.

Dracō paulo ante Plastrati tyrannidem, 479.

E

Ecclesia, quam inconcessa, 7, 9.

Echtnades insula, 206.

Ectinades, oraculum accipit a Pythia, 224. *Vide Cypselus.*

Eletta philosophia, 471. *Omnis unum esse docet*, 722.

Eleazarus summus pontifex Iudeorum, ad Ptolemaeum regem scribit, 533. Septuaginta Interpretes ad eum mittit, 534. Eos de Scriptura allegoris monet, 370.

Electro Perseti et Andromedae filius, 54. *Ateneus* patet, *ibid.*

Elephantopolitanum simulacrum, 116.

Eleusiniorum ministri qua forma, 117. *Vide Mysteria.* Elie propheta ab Eupolemo singulare libro celebata,

447. *Elian Phoenicius vir*, 56.

Eloim, id est Saturni, Phoenicibus, 37. Deus Hebreis, cur, 317.

Emmor Sicimetus, circumciditur, occiditur, 428.

Empedocles quid de mundi ortu senserit, 24. Metonis filius, 4. Elementa rerum principia esse voluit, 749. Versu scriptis, *ibid.*

Enoch, id est divina gratia, 508. Primus Inventor astrolologie, 419.

Enos laudatur, 506. Cur verus homo, 507. Qui differat ab Adam, *ibid.* item, 516. De eis pugnantes veterum philosophorum sententia, 725.

Ens verum Stoici corporeum esse voluerunt, 819.

Entelechia Aristotelis, a Plotino impugnata, 811. Item a Porphyrio, 812, 815.

Enyalius Jupiter, 416.

Epeis *Egyptius hierophanta*, 41.

Ephorus scriptor, 415. *Plagi reus*, 464, 467.

Epicharmus Pythagoreus, poeta, de *Def scientia*, 674. De ratione et Verbo, 682.

Epicurus, de mundi ortu quid senserit, 24. Seclatores habuit doctrinam sua tecumassimos, 727. Democriti atomorum amator, 749. Ab Aristotele confutatur, 770.

Epinomides Cretensis, purgatorium auctor, 226.

Epistolarum confidendarum inventrix Atossa, Persarum regina, 476.

Equi Thraci laudatissimi, 224.

Erechtheius Proserpine filium immolavit, 157;.

Erginus, prolix causa Pythiam consulti, 128.

Esau Jobi pater, 450.

Esseni, sive Esenii, quales ex Philone, 379 et seq. ad 384. Item ex Porphyrio, 404. Romano bello, fortis in cruciatus, 407.

Ethica Hebraeorum qualis, 511, 512.

Eugrammo Cyreneus plagiarius, 462.

Eva in Bacchi orgiis inclamata, 62. Cum aspiratione, *Serpentem* significat, *ibid.*

Evauder Lacydis discipulus, et successor, 736.

Evangeliu, quid sit, quamque dives, 2.

Evelpiae Carystius, 135.

Evenemus, historicus et theologus, 59. *Judaorum* minister, 438.

Eusebius de Judeis et Abrahamo scripsit, 418. De Elie propheta librum scripsit, 447. De Moze, Iesu, Samuele, Sauli, Davide, Salomon, scriptor, *ibid.*, 448, 449.

De Salomonis templo fusa, 449, 450, 451. De Hierosolyma et templi supellecile, 451. De Jherusalem propheta, 454.

Euripides quis, 227, 228. In arce mensam habuit, 228. Regibus placut, *ibid.* Macedonibus charus, *ibid.* Melanippen scriptor, 466. Melanippen, 20. *Anaxagoras* discipulus, 504.

Eusebius secundum principium male posuit, 320. Imo minus eo, a quo missus est, 321. Arianizat, *ibid.* Item, 523. Peculiarum chronologia ratione instituit, 483, 502. Quem ordinem bis in libris tenuerit, 788, 789.

Euthycles Locrus, pugil, 252.

Euvimaturuchus, Nabuchodonosorus filius, 435. Neriglissa, mariti sororis sue, insulam perit, *ibid.*, 437.

Ezechielis, poeta iambographus, de Pharaone et Jndadis copiose scribit, 457. Paschalis et agni Paschalis minister, 443.

F

Fabule ad rerum naturalium rationes traductae, 74. Ab initio. **A Romanus** quatenus recepta, 78, 79. **Graeca** a Porphyrio quemadmodum explicata, 97-115. **Graeca** *Egyptiaca* res refelluntur, 119. **Quam parum viros sapientes deenerint**, 122. A dies ipsi probatae et confirmatae, 125. **Infantibus** puerisque tradeantur, 573. **Quales esse debeant**, 576. De dies rejiciendis puerisque, 541-547, 649.

Fatum, Celi illa, 37. **Diles** ipsi potestus, 238. Ab Euzebio graviter confutatur, p. 212-234. Item ab Oenomaio,

253, 261. Item ab Diogeniano, 262-267. Item ab Alexander Aphrodiseo, 268-275. Item ab Bardeane, 275-281. Item ab Origene, 281-296. Tollit philosophiam, religionem, penas, premia, sollicitudinem, obedientiam, 245, 244, 260. **Libertatem** omnem eripit, 244, 258, 266. A natura diversum, 216. Deum tollit, 252. Christianam religionem non continet, 253. Penarum sequitatem tollit, 260. Ludus juri omne tollit, *ibid.* Homeri versibus prohatum a Chrysippo, 262. Idem confutatum a Diogeniano, *ibid.* negative, et *disputatio*, 265. Ad causam efficientem revocatur, 268. Idem cum natura, 270. Diversis diversarum gentium moribus refutatur, 274. Christianam religionem conditus eventit, 281. Precium vim omnem elidit, 282.

Ferrum a Telmi et Damnameneo repertum, 475. Delas primus temperavit, *ibid.* Noropes primi purgantur, 476.

Fides temeraria, Christianis objecta, 3. Simplex et dolcis quam necessaria, 14. Etiam in aliis artibus, 15. **Pistoni** probata, in junioribus maxime, 573. Eidem virtutum maxima, 574. Habenda rebus ad animum pertinentibus ex eod., 575.

Finis ratio que diversis in rebus ex Aristotele, 269. Ad naturam, vel rationem pertinet, *ibid.*

Fontes fatidici, 61.

Fortuna, seu casus, qualis, et in quibus, 269, 270, 271.

Furtum invisum Seribus, 274. Artis, 276. Bactris, *ibid.*

Quibus non invisum, *ibid.*

G

Gales *Judeorum*, equus ora, 412.

Gallop Mercurius, 91.

Galli *disputatio*, 160. Olim adolescentes pro pueris matrimonio jungentes, 277.

Geli populi, 275. *Viril mulierum*, ha virorum munera bus funguntur, 275.

Gelof Sicilia populi, 253.

Genethliacorum dicta, 294. Confutantur, *ibid.*

Gentes moribus, studiisque diverse, 274, 295.

Genus et **Progenies** Phoenicia numina, 34. **Liberis** habuit Lucem, Ignum, Flammam, 34

Geometria ubi nulli, 277.

Geometria ab *Egyptiis*, 475.

Gerandryon quid, 61.

Germani olim stragulatione crebre pereuentes, 277.

Graci ab *Egyptis* Bacchum, Herculem aliquo beror mutavit, 48. **Theologi** quales, 52. **Omnis** *disputatio*, 156, 161. **Alienorum** scriptorum fures, ex Clemente, 462, 463.

Ab imani est *Eaci* precibus liberari, 463. **Fures** ex Porphyrio, 464, 465. A barbaris accipere quamplurima, 472, 473-483. *Litteras* a Phoenicibus, 475. *Hebraci* persimiles, 474. *Infesto* celo laborant, 477. *Litteras* sero et historiam acceperunt, *ibid.* Nullum Homerica poesi antiquius scriptum habuere, 478. *Historici* primi, Cadmus Milesius, et Acaulus Argivus, paulo ante Persicam expediti, 478. *Scriptores*, quam sece mutuo vellicant, *ibid.* In tabulis publicis admodum negligentes, 479. *Car* tantopere in historia dissidente, cause due, *ibid.* Quam multi *Egyptum* petierint, 480, 481, 482. *Cerberus* et totum inferiorum fabulum ab *Egyptiis* accepere, *ibid.* *Hebreos* preceptores habuere, 460, 461, 663, 668 et seq.

H

Harpe Thracom inventum, 475.

Hebrei, *Graecorum* philosororum praepositi, 460, 461, 663, 668. Ex Clemente Alexandr. Quam inter se consentiant, 719, 720.

Hebrei iure a nobis praepositi gentilibus, 301, 468. **Mundi** auctorem cognovere, *ibid.* Animum spredo corpore coluerunt, 502. Ante Mosem et Judos, piii, 304. Ab Herero dicti, *ibid.*, 520. Praepositi ad Mensem usque, 306 et seq. Audienti in rerum suarum historia, ut alli in sua, *ibid.* Veteres illi, Judos non fuere, 309. A transuerso dicti, *ibid.* Creationem Deique providentiam agnoscent, 317-319. Angelos agnoverunt, 326, 327. Demones agnoverunt, 328. De natura hominis quid seculant, 330. Quam sancti legibus a Mose instituti ex Phibione, 337 et seq. *Vide* *Judaei*. Quae criminis morte puniant, 337. Vota quam sancte implant, 338. Ad humanitatem ut instituti, *ibid.* In Sabbatho quam religiosi, 339. Quam legum suarum perit, 360, 363. Annum septimum ut observarent, *ibid.* Rempup. habuere *tempora*, 361. Quam legum suarum tenaces, 364. Sacerdoties judices habuere, *ibid.* De Deo praeclare sentiunt, 365. Quales in sacrificiis, *ibid.* Quales in nuptiis, 366. Quales in funeralibus, 367. Quid a liberis erga parentes exigerent, *ibid.* Quales adversus advenas, *ibid.* Ad mortem legum suarum tenaces, 368. In bruta ipsa perhumiari, *ibid.* Del bonimes ab *Egyptiis* appellati, 372. Quod ab aliis gentibus separati, 371, 372. Quo delicto axium alii vessearentur, alii abstinerent, 373. Cor-

animantibus usi, quibus fissa unguia, 378. Cur ruminantibus, ibid. Iugum Dei memoriam habere debuerunt, 373, 374. Mures et mustelas immundas duecabant, 374. In sacrificiis, manuetas animantes adibebant, 375. Litterae XXII babuere, quibus nominibus, quo significatu, 474, 319. Pastores et reges in *Egyptio*, 500. Hebrei judices numerantur, 502. Reges numerantur, 503. Platonica philosophia fontes, 509. Quales in mortali philosophia, 511. Quales in dialectica, 515. Deuterotitas habuere, *ibid.* Quales in verbis, 514. Quales in rerum nominibus, *ibid.*, 516. Item, 518. Quid de vero nomine statuant, 509, 507. Virum nominant, *ibid.*, 517. Cur Eloim Deum appellarent, *ibid.* Septem vocalibus nomen Dei tetragrammaton expressere, 519. Quales in physicis, 521. De vero ente quid senserint, 523. Verbum divinum agnoverunt. *Vide* Verbum, et 532, 353, 354. Laudati ab Orpheo, 605. Hecatetus Abderita de Iudeis loquitur, 408. Milesius, 466.

Hecate ad lunam relata, 115. Alba veste, arenis sandaliis, facibus, calathio insignis, *ibid.* Demonum princeps, 126. Obscenis amoribus lenocinata, *ibid.* Hecate et Serapis, demonum principes, 174, 175. Hecate, de se ipsa oraculum edit, 191. Cogit se cautionibus fatetur, 193. Simulacri sui formam præscribit, 200. Item aliam, 201. Ubi se Cererem ostendat. Quibus symbolis gaudet, 202.

Hector Platonii unde dictus, 317.

Hegesarchus pagi, 266.

Helepolis Minevia et Apia consecrat, 117. Libidinibus infamis, 162.

Heliopolis Sipparorum, 414.

Hellenicus scriptor, 415. Plagarius, 466.

Heraclida quo successa Peloponnesum repeatant, 210 et seq.

Heraclitus de ingenio dictum, 399. De igne rerum principio sententia, 748.

Hercules *Egyptius*, 48. Græcus, qualis fuerit, 54 et seq. fuse. Unde dictus, 112. Ad solem relatus, quomodo, *ibid.* Sol esse non potest, 120. *Appionius*, in Italia sustulit, 160. Hortum habuit calidusque fontes in Trachinia, 214. Hermaphroditus Baccho similis, 54.

Hermogenes Judeorum meminit, 438.

Herodus plagiarius Hecatae, 466, 467.

Heroes, 141 et seq. Insulas Britannicas incolunt, 207. Ex Platone, 665. Ex aliis, 815.

Hesiodus quatuor rationalium genera statuit, deos, demones, heroes, homines, 184.

Hestieus scriptor, 416.

Hetriscorum propria necromantia, 62.

Hieremis probata faudatus ab Eupolemo, 454

Hierombalus levi Dei sacerdos, 31.

Hieronymus *Egyptius*, De reb. Phœnic. Arcæ Noemitiæ meminit, 414.

Hierusalem, ex Hecatae, 120 hominum milibus habita, 408. Ibi tempus quale, *ibid.* Vox Aristotelii difficultis, 409. De ea Timochares, Syrte mensor, 452. De ejus annis Philo poeta, et Aristaeus, *ibid.*, 453.

Hippasus Metapontinus ignem rerum principium posuit, 748.

Hippopotamus, pro Typhone, cuius rei symbolum, 116.

Historia. *Vide* Litteræ. Apud Græcos sero in usu, 478, 479. Cadmum Milesium, et Accusitulum Argivum auctores habuit, *ibid.* Ne ab Athenæus quidem, nisi sero admodum culta, *ibid.* Graeca, cui tam incerta, cause dñe, *ibid.*

Homerus deos ac demones promiscue appellavit, 184. Felix, et infelix, 227. Irritus ab Oenomaos, 229. Cum scarabeo comparatus, *ibid.* Citatur pro fato et contra fatum, 262, 263. Poesin elaboravit, antiquissimum omnium apud Græcos scripti genus, 478. Initio nihil scripsi mandavit, *ibid.* Quod tempore horuerit, 491, 492. Moses multo junior, *ibid.* A Platone graviter ac subtiliter excutitur, 618, 619.

Homines quomodo paulatim expoliti, ex Diadoro, p. 21. Homines aurei, argentei, arei ex Platone, 613, 672. Homo cultus ab *Egyptius*, 94, 117. Immolatus nbi, 40, 153-161.

Homo verus Enos, 307, 316. Deo parere justus obligatur, quam aliae mundi partes, 315. Qualiter institutos a Mose, *ibid.* A Paradiso terrestri ut excederit, 316. Imago Verbi, et Dei quomodo, *ibid.* Quo studio ad Deum ferri debeat, *ibid.*, 332. Daemonem suum ac singularem habet, 317. A Deo creatus, 330. Animo quam excellenti preditus, 331, 332. Corpore uti qui debeat, *ibid.* Dei filius est, 386. Crem cupiditatibus hebas esse non potest, 387. Divitius, robore, pulchritudine, ac similius quam stolidæ intumescat, 388. Homo, *Læprosus*, unde, 517. Cum igne conjunctus apud Hebreos, *ibid.* *Vide* Vir. Assidue mutatur, nec manet *ibid.*, 328. Sibi permisso a Deo relinquitur,

531. Justus a malis vexatur, 390. *Vide* Providentia, et 583. Initio, mas, femina, androgynus, 383. Qualem vitam primus egerit, 386. Secum pugnet, 600.

Homo animal forme multiplicata Platonii, 615, 646.

Homo coelestes et terrestres ad solem relate, 114.

Horti pensiles, id est arbores conitae, 45.

Hostias que, quibus diis immolande, et quo ritu, 145 et seq.

Hyc, *Egyptiæ*, id est rex, 500. Captivus, 501.

Hycous, id est pastores, reges, 500. Captivi, 501.

Hyperides plagiarius, 466.

Hyperion, 57.

Hyperobides Aristotelis equalis, 409.

Hypsocrates scriptor Phenicius, 493.

Hypsuanus quis, 34.

Hycani seues adhuc vivos fert obficere soliti, 11.

I

Ichnemon crocodilis infestus, 49.

Idem Platonice adversus Aristotelem ab Attico defenduntur, 815. A Platone, Didymo et Philone explicantur, 515, 546. Mosi alumbra, *ibid.* Explicantur a Clemente Alexand., 548. Idea quid sit, 816.

Idola Christi adventu sublata, 14. Nulla superstitionis initio, 17, 29, 30. *Vide* Simulacra. Riderent a Sothoche, 680.

Ignis jam olim in templis servari soletus, 28. Ab *Egypti*ptis cultus, 94. Filius Generis apud Phenicios, 54. Ignis et viri apud Hebreos conjunctio, 517.

Illus, idem qui Saturnus, 36.

Imagines deorum magice, 193.

Improbis felices esse non possunt, 387, 391, 392. Cur din sine pena tolerati, 393, 394. Cum igne ventisque comparati, *ibid.*

Inachus Mose junior, ex Porphyrio, 486. Ipsi equalis ex Appione, 490. Paulus antiquior, Africano, 488, 489. Equalis, Tattiano, 494.

Indi quales, 275. UXOREM cum mortuo viro comburant, 277.

Inferorum fabria, ab *Egyptiis* ad Græcos, 480. Fluvii quales ex Platone, 567.

Ingenium sicco in solo melius, in secundo hñmilio, 394.

Injurias reponendas non esse, ex Platone, 633.

Inventores rerum varii, 475. De illis qui scripserint, 476.

Ionicæ philosophia, 471, 725.

Ipbriteræ *Appionius*, Carthaginem sustulit, 150.

Iacobus quam castus, 310. Ritus Hebreis, cur, 519.

Iesus plagiarius, 466.

Iudas Phenicius, trium litterarum inventor, 39.

Iosis, id est antiqua, pro Luna, 27. Osiris soror et coniux, 46. Ceres, Io, Juno Græcis, 48. Medicina parens, *ibid.* Terra *Egyptiis*, 115. Ceres et Proserpina, *ibid.* Egyptia terra : Osiris, 1. Nili mater, uxor, et soror, 116. Ceres Græcorum, 499.

Ismaelites circumcisio die 15, 293.

Israel, id est contemplans Deum, 510, 519.

Ister de Cretenis sacrificiis, 156.

Italica philosophia, 471.

Itanus Sanmites, scuti inventor, 475.

Ithomates. Jovis cognomen, 157.

Itrœta, Pollio's opus, 467.

I

Jacob laudatur, 310. Id est, athleta, *ibid.* A Demetrio apud Polyhistorem laudatur, 422. Ejus historia pertexitur ab eod., 425, 424, 425. Israel dictus, 310, 424. Celebratur a Theodozo poeta, 427. Ad Emmorem venit, *ibid.* Circumcisionem prescribit Simeonis 428. Unde nomine habuerit, 519.

Jambres magus *Egyptius*, 411.

Jannes et Jambres, *Egyptiæ* magi, quos Pharsao Mosi apposuit, 411.

Jeud, Saturni filius ex Anobrete, 40.

Jesus Phenicius dens, 51.

Job laudatur, 311. Ab Aristotele apud Polyhistorem, 430.

Esau et Bassaris filius, *ibid.* Idumeus, *ibid.*

Joseph, laudatur, 311. Castissimus, *ibid.* Ejus historia pertexitur a Demetrio, apud Polyhistorem 424. Ab Artapano apud eundem Polyhistor, 429.

Josephus Antig. u. de Mosaica reip. forma disputat, 361, etc. Antig. u. autores adducti, qui diluvii et arcæ memorinerunt, 414. In Antig. de lis qui longioris prisorum vita meminerunt, 415. Ex Beroso, de captivitate Judæorum sub Nabuchodonosore, deque Babylonis regibus a Nabopalassaro, usque ad Cyrus, 455. Meminit auctorum qui de rebus Judæis locuti sunt, 458. Libri De Judæo-

rum antiquitatem locus, in quo de rerum inventoribus, 477.
Chronologium propriam instituit, 500.

Judæi, servitute ab repudiatum Christum oppressi, 9.
Infantes masculos circumcidunt, 279. Vide Hebrei. A Porphyrio memorii, 404. Quales in sacrificiis ex eod, ibid. Ab Hecateo Abderita memorati, 408. Sub Alexandro militarunt, ibid. Memorantur a Clearcho, 409. Ab Aristotele, ibid. A Calanus oriundi; si Aristoteli fides, ibid. A quibus scriptoribus celebrati, 410. A Numenio, 411. A Cherito poeta, 412. Lingua Phoenicibus similes, ibid. Xerxes adversus Graecos socii, ibid. Attensi, et squashed, ibid. Equina pro galeis gestabant, ibid. Ab Apolline laudati, 412, 413. A Polyhistore, 418. Ab Eusebione, ibid. A Cleodemate vate, 422. A Theodoio poeta, 426. Ab Ezekiello poeta, qui de illorum servitute, et liberatione, 437 et seq. Captivi anni LXV ante Cyrum, 493. Iudasorum judices sigillatum, 502. Reges, 503.

Judices Hebreorum ab Eusebione numerantur, 502.

Judicium, post mortem, quatenus Platonii notam, 563, 568. Item 577 et seq. Quam timeretur a Platone, 579. Intentator adolescentibus a Platone, 632. Socratem consolabatur, socieitate beatorum, 662, 669. Ubi de Ardeo. Item ex Diphilo Comico, 683. Rursus ex Platone, 699.

Juuo commercium cum Baccho nullum habet, 83. Fel edit, 84. Latona dicta, ibid. Terra, ibid. Perfecta et conjugalis, cur et quando dicta, 84. Jovi reconciliata quomodo, 86. Simulacra ligureo Argis expressa, 99. A Porphyrio, 108. Aporphura culta, 163.

Jupiter Atratus, 37. Duplex, Cretensis, et orbis Domini, 58.

Jupiter Triphylopus, 60. Spiritus ex Aegyptiis, 88. Unus omnis est Orpheo, 100. Mens esse non potest, 107. A Phoenicib, Agypti, Crete, Atlantis mortali habitus, ibid. Si mens est, quid sequatur, 119. Latitans Aegyptiorum cultus, 156. Ithomita, eadem cultus, 157. Item in Creta, 157. Jupiter Erythrus, 416.

Juramentum Platonii exosum, 673.

L

Labassorascus, Nerig'isara filius, occiditur, 457.

Labda Eetionis uxor, 224.

Labdous Hebrei annis in Troja capta, 484.

Lacedemonii bonorum immolabunt Marti, 155. Cum Persis congressi, 219. Mulieribus laudatissimis usi, 234.

Lacydes successor Arcesilai, quano facete delusus a traxi, comprehendi aliquid agnoverit, 754.

Laodiceenses Aegyptiorum, 156, 163.

Lapides animati, 37.

Lapides cadere, inventum Cadmi, 476.

Latonus Menandri fuga detegit, 465.

Latona Juno dicta, 84. Neq; vel nra cognominata, ibid. Nox, ibid. A Porphyrio, 108. Si Oblivio est, Solis et Luna mater non est, 119.

Laurus Apollini sacra, cur, 112. In sacris magicis etiam Ectates, 200.

Lebadia oracula inclyla, 205.

Leo Agyptiis historicus, 490.

Leontopoitae Agypti prefectura, 94.

Lesbil Aegyptiorum, 157.

Libertas humana demonstratur, 245, 246. Cupiditatis moderatur, 247. Nebus externis perturbatur, 248. Sideibus potentior, 250. A Democrito et Chrysippo violatur, 255, 257. A Diogeniano defensa, 262. Homeru nos, ibid. Diversi gentium moribus probatur, 274. Cum divina scientia consistit, 287.

Lingue variae, cur, ex Diodoro, 21.

Linteum, vinculum diis addubitum a magis, 193.

Littera, a Tiso inventa, 31. Tres ab Isri reperita, 39. A Mercurio inventa, 48. Graeca a Phoenicibus unde et Phoenicia dicta, 473. Hebreis persimiles, 474. Hebraeo xii xix eorum nomina et sententia, ibid., 519. Apud Graecos vix usitata sub Trojana tempora, 477.

Loci, violata Euthycilis status, puniti, 232. Item ob eversum Trachinem, 260.

Longius Stoicorum de animo sententiam oppugnat, 822 et seq.

Lucernas ab Aegyptiis, 475.

Luna, Isis, p. 27. Variae nominibus ac symbolis adumbrata, 113. Artemis, Minerva, Hecate. Parca triplex, ibid. Laurum et popaver sibi vindicat, ibid. A soe illuminata quo simulacra expressa, 116. Vulturis specie, cur, 117. Cujus natura, 837. Cujus magnitudinis, 888. Cujus figura, 888. Quomodo illuminetur, ibid. Quomodo delicit, 848. Quare terrestris appareat, ibid. Quantum ab sole terraque distet, 849.

Luperca in Arcadia, 156.

Lux a Deo ante solem et diem creata, quæ, 515, 547, 548.

Lux, a Genere sata, apud Phenicios, 54.

Lysimachus de furis Ephori, 497.

Lycii Creteus auctoritate, 157.

Lycurgus, a Python laudatus, 222. Ab eadem leges accipit, 223.

Lydi, olim Masones, 53.

M

Macedo, filius Osiridis, Macedonis rex, 46.

Macris, nutrix Junonis, 84.

Maones, postea Lydi, 53.

Magi. Vide Dii. Deos evocant, ligant, solvant, 193, 194, 195. Eos terrant, 198. Nominibus barbaris et ~~de~~ usi, ibid.

Magistratus quales Platonii probentur, 381 et 389. Defugi possunt, ex eod, 382. Magistratus rempul. divinum ad exemplar conforment, 513. Aurei sint, ex Platone, 513.

Magnesi Persi, 275. Filias uxores ducebant, 279.

Maichan qui et Cleodemus, de Judæis scripsit, 422

Malum nou a materia, 337.

Manethos Aegyptius historicus, 44 et 153

Manus quid in Deo, 376.

Mare quomodo coauerit, et cur amarum sit, 551

Marius Averruncus filiam immolavit, 157.

Mars Læ, unde dictus, 85. ~~de~~ cultus, 163.

Martyrages quam religiose culti, 663.

Massagetae senes olim immolare ac vorari soliti, 11.

Mater deum. Eju mysteria, quo auctore, 63. A Romanis quatenus culta, 79.

Materia creationem iocetur Dionysius Alexandrin., 333.

Origenes, 334. Naturam varie vari explicant, 845. Malorum causa illa non est, 337-346.

Mathematicarum cognitionem quatenus probaret Socrates, 745.

Maximi de materia ortu, deque malorum causa in materia non conferenda, disputatio, 337-346.

Medi canibus moribundos objicunt, 277.

Medicamenta ex rebus naturalibus, 131 et seq.

Medicina ab Api Aegyptio inventa, 475. Ab Esculapio aucta, ibid.

Medicus virorum etiam principum comitatum, et apparatus ratione nihil faciat, 388, 389.

Medici animorum. Mali, philosophi, 389.

Megasthenes Indorum meminat, 419. Memnon Nabuchodonosoris, 436. Babylonis a Cyro capienda, a Nabuchodonosore condite, 437.

Melanippe Euripidis, 466. Melanippe, 20.

Melanippus Charitonii charismatis, 233. Melchisedec, rex justus, 309.

Melissus sensuus vim tollebat, in quo reprehensos ab Aristotele, 757.

Melo adversus Judaeos scripsit, 420.

Memrum quis, 34.

Menander plagiarius, 465. Ejus fabula. Superstitiosus, ibid. De gratia Deo sacrificis, 682, 683.

Mendacium sullo cruciati admittendum, 242.

Mens rerum effectrix, Cnephi Aegypti; qua specie, 115. Ab Anaxagora posita, 504, 730. A Platone, et Plotino, 536. Sola bona Numenio, 544. Regina et moderatrix omnium Platoni, 628. Immortalis, et ab animo sejuncta, Aristotelei, 810.

Mensor Syriae meminit Hierosolymæ, 452.

Mercurius Trismegistus, 36. Ejus inventa, 46. Nomen unde, ibid.

Mercurius deus, ~~auctoritate~~, 114. Cupidinem filium habuit, ibid. radib; fuit, 91.

Merribus filia Palmentothis, Aegypti regis, quæ Mosem pro suo accepit, 432. Ab Aegypti non minus quam Iisus culta, 433.

Mestrinus Ascoli frater, 419.

Methymnae Bacchi caput ~~quæ~~ colspere, 235.

Melrodorus, de mundi oru quid senserit, 24 Solis sensibus credens confutatur, 760.

Miservi pro aere apud Aegypti, 89. ~~rebus~~ et plantas ibid. Ad lunam revocata, 115 ~~rebus~~ culta, 163. Saturni filia, 56.

Misor, Phoenicia vox, 36.

Mnaesae Judeorum meminat, 458. Scepticus philosophus, 731.

Mnaesae, arcæ Noenitiae meminit, 414.

Mnesarchides, pater Euripidis, 237.

Mnevis, laurus sacer Aegypti, 47. In orbe Heliopoli,

51. Quæ specie, soli sacer, 117.

Mochus scriptor, Phoenicus, 493

Molus, scriptor, 415.

Monibus De rebus admirabilibus scripsit, 157

Morbiquibus artibus demonibus aut præstigiatoribus curati, 151.

Mors pro virtute subeonda, 631.

- Moses laudatur, 312. Alias nude, alia allegorice scriptis, *ibid.* Quam alte de Deo philosophatus, 313. Mundi creationem aperuit, 314. Hominem quemadmodum institutus, 315, 316. Iudeos ut eduxerit ex Egypto, ex Philone, 316. In sceleris, quam severus existiter, *ibid.* Quam humanois et plus iu legibus, 358, 359. In reip. sua forma laudatur a Josepho, 361. Religionem caput esse reip. voluit, 362. Lectus a Numa, secundo Romanorum rege, 410. Musae nomine laudatus a Numenio, 411. Adversarios Jamsem et Jambrem Egyptios magos, habuit, *ibid.* Ab Eupolemo laudatus apud Polyhistorem, 451. Ab Artapano, sed fabulose, 452. Ab eodem Musae nomine dictus, a Judea muliere pro Meribus filio suppositus, *ibid.* Moyses onde dictus, *ibid.* Multa utilissima reperit, *ibid.* Ob eadem Mercurus ab Egyp. p[ro]tis dictus, ac fere pro deo habitus, *ibid.* Chedephra jussu Ethiopis hello vici, *ibid.* et 453. Ejus cum Egyp[ti]o rege congressio, ab eod. perfecta, 454 et seq. Terram jugatis bobus arare docuit Egyp[ti]os, 455. Mosis et Pharaonis historia, ab Ezchielo poeta copiose describitur, 457-466. Ubi etiam of itineris per desertum. Mosis somnium, et rubus ardens, 440. Septem sapientibus 1500 annis antiquior, 470. Cercrop[ea] aquilis, annis ante capitum Trojam, 481. Post Abramum, annis 505, *ibid.* Qua sitate ex Porphyrio, 486. Inach[us] vetustior, ex eod., *ibid.* Cercop[ea] vetustior anni fere 400, ex eod., *ibid.* Aste Trojan, ex eod., 800 an. fere, *ibid.* Ogyg[is] tempore Israelitas educit, ex Africano, 489. Anno 2020 ante olympiades ex Africano, 490. Ante Cyrus 1257 annis, ex eod., *ibid.* Inach[us] aquilis ex Appione, 490. Sub Amosi Egyp[ti]o, *ibid.* Homerius antiquior, 492.
- Mosot, id est *Homerus*, 33.
- Mulier Hebreis *Iissa*, Platonis *yd.*, cur, 517.
- Mulieres, Gelissae quae a ceteris diversae, 275, 276. Bactriana quam magnifica, 276. Bonae, optime; male, pessima, 468. In philosphie communionem vocandas, 608. Item in reip. partem, *ibid.* Beilo gerendo idoneas, *ibid.* Quo modo a Platone instituta, 706 et seq.
- Mundus cuiusdam ortum habuerit: ex Diiodoro, 19. Ex Thalete, Anaximandro, Anaximene, 22. Ex Xenophane, Parmenide, Democrito, 23. Ex Epicuro, Empedocle, Metrodoro, 24. Ex Diogene Apollonista, 25. Ex Phoenicib[us], 33. Ex Stoicis, 817. Deus esse non potest: nec ejus partes Dei membra, 104 et seq. Quia forma expressum ab Egyp[ti]is plus, 115. Partibus licet multipliciter, unius tamen Dei vi coniunctus et gubernatus, 118. Deum esse ostendit, 301. A Deo creatus, 311, 381 et seq. Quam egregie Deo pareat, 313. A Deo regitur, 318, 386 et seq. Non productus ex materia, 331, 336. Orum habuit, alias nulla providentia regeretur, 333. Item ex Platone, 337. Per se dissolubilis, 333. Quam illi mutationem maximam rubeat, 560. Fineum habitus: ex Platone, 562. Item ex tragediis veteri, 684. Item ex Stoicis, 820. Quia ratione sit constitutus, 839. An sit unus, 841. An sit animatus, 842. An interitu caret, *ibid.* Unde alimentum hauriat, 843. Quo ordine conditus, *ibid.* Quare inclinatio, 844. An supra se vacuum habeat, *ibid.* Quas partes dextras et sinistras habeat, 845.
- Mures Hebreis immundi, 371.
- Muse ab Egyp[ti]is, 46. Quid significant, 112. Bacchi comites, 55. Quorum filiae, unde dicta, 54.
- Museus, id est Moses Numenio, 411.
- Musus de Thesprotis scriptis, 462.
- Musica instrumenta a variis excogitata, 476. Musice odie quales Platonii probentur, 593, 594. In convivis, 597. Quatenus addrescenda musica, 716, 747.
- Mustela cui Hebreis immunda, 374.
- Muth, Phoenicibus mors et Pluto, 38.
- Myraelius fons, *t[er]t[us]*, 204.
- Myrra, in sceris magicas, 200.
- Myrsilus Lesbicus, scriptor, 159.
- Mysteria, ab Alcibiade vulgata, 62. Dicta ab eo ph[ilosopho], *ibid.* A Myrsante Attico, *ibid.* Quasi p[ro]pria, *ibid.* A Melampode in Graciam et Egyp[ti]o traducta, 65. Qualia fuerint, *ibid.*, 64. Quan verborum formulae habuerint, 66. Quos secundum Cererem auctores, et amatores, *ibid.* Quanta in cisticis occultarent, 67. Ministros, qua forma habuerint, 117.
- N
- Nahannidus, conjuratorum factione, Babyloniam rex creator, 453. A Cyro vicus, et Babylonis imperio exstus est, 456. Nabannidochus, Megastheni dictus, 457.
- Nabium a Cappadociis inventum, 476.
- Nabopolassarus, pater Nabuchodonosoris, ex Beroso, 453.
- Nabuchodonosori oblati diversorum imperiorum species, 285. Ejus adversum Iudeos expeditio, et victoria,
- ex Eupolemo, 454. Pater Nabopolassarus ex Beroso, 455. Filius Evilmaluruchus, ex eodem, *ibid.* Meminit Abydenus ex Megastheni, 456. Pradicatio de Babylone a Ciro capienda, *ibid.*, 457. Opus Babylon, *ibid.* Alii quedam opera, *ibid.*
- Nacherotes, nous ex Chenephre Egyp[ti]i regis docibus, 453.
- Natura qui differat a ratione, 269. Eadem cum fati, 270. Diversa ab illo, 246.
- Navis auctor, Usor[us] Phoenicius, 35. Item, Chrysor na- vigenus primus, *ibid.* Navis solem deferens, 115. Isidi sacra. Vide Baris. Navis auctor Atlas Libycus, 475. Quære Tri remis et Quadrimes.
- Necromantia Etruscorum, 62.
- Nepentes, Helene Homericus pharmacom, ab Egyp[ti]is molieribus, 481.
- Neptunus aquam marinam significat, 111.
- Nerigilarus Evilmaluruchum uxoris fratrem dole in terrecit, 455. Ei succedit in Babylonie regno, *ibid.*, 457.
- Nessus centaurus, 56.
- Nicolaus Damascenus, dilutii et arca meminit, 414.
- Nilus ad Osiridem relatus, 116.
- Noemus laudatur, 508.
- Noemia rerum ab Hebrews, 314. Non ex impositione hominum, 315. Aliquot Hebrews, unde, 318 et seq.
- Noropes primi se conflarunt, ferrumque purgarunt, 476.
- Nost[us], id est redditus, opus Articulizis, 157.
- Nubes deos evocatos tenet, 195.
- Numa Pythagoras fuit, et Moses libros legit, 410. Det simulacra nulla esse voluit, 410.
- Numerius philosophus Mosem legit, 411. Judæorus meminuit, *ibid.* Cistar lib. in *De bono*, ubi de primo ac vero ente, 325. Lib. *De bono*, ubi de secundo principio, 356. De boni natura disputat, 343. Ex lib. *De Platonis arcans*, 650. De prima Platonica doctrine successione, 727. De Arcesilas sensu, et ingenio, 729, 750 et seq. *De Lacyde Arcesilas* successore, a servis facetissime deluso, 753. *De Carneade*, qui tertia Academie auctor fuit, 757. *De Philone Clitomachi ejus successore*, qui Carnade successerat, 729. Ex *De bono*, aduersus Stoicorum de vero ente-sententiam, 819.
- Nunnulari spod quis nulli, 277.
- Nuptria cum sororibus apud Egyp[ti]os, 48. Apud Persas cumatribus, 11, 275. Adolescentum quasi puellarum, 277. Plurim virorum cum una muliere, 277. Plurim mulierum cum viro uno, *ibid.* Patrum cum filiabus, 279. Hebreworum quales, 366. Essais non usitatae, 380, 404.
- O
- Oedipi factum ab Oenomaus executitur, 258.
- Oeneus, Herculis hospes, 56.
- Oenomaus philosophus oraculorum vanitatem coagult, 209 et seq. Nominatur, 215. Ipsem ab Apolline deceptus, 213-215. Fatum insectatur, 255 et seq.
- Olympias: sub Issiae tempora, 484. Post Trojana tempora, annis 408, 407. Annis 407, Tatiano, 456.
- Omphale, Lydia regina, Herculis domina, 53.
- Onomarchus sacrilegas punitus, 392.
- Opera primaria et secundaria in mundo, ex Philone, 395, 397.
- Opibionides qui, 41.
- Opis Cererisque dissermine, 109.
- Oracula Graecorum irris Clementi, 61. Vide. Divinatores. Bellorum tempore Graecis inutilia, 134. Falsa, 241. Extincta, *ibid.* Apollinis, de multiplici hostiarum discrimine, 145. Toto libro v. Hecates et aliorum, de vi et necessitate cautionum magicarum, 193, 194. Quam dis solvi se postulant a magis, 195. Apollinis, de invocando quibusque die numinibus, 202. Hecates, de suo simulacro, 203, 201. - erapidis, de se, 201. Defecerunt, quomodo, 204. Item, 205. Olm in Bucotia plurima, 205. Lebadi restituerunt, alibi extinxerunt. Ab Oenomaus traducta, 209 et seq. Apollinis, de Atheniensibus pueris, apud Minoem lanians, 209. Ambiguitate fallunt, ex istimumque creant, 210. Heraculus Peloponnesum reptentibus, *ibid.* Creso, 211, 212. Oenomaus, 214, 215. Atheniensibus, urgente Persa, ut navigent, 216. Solaminiæ eo-tempe, 217. Lacedæmoniæ eodem tempore, 219. Cnidis urgente Harpago, 220. Lacedæmoniæ contra Messenios, 221. Messenii contra Lacedæmonianos, *ibid.* Lycrus de legibus consulentis, 222, 223. Agriensisibus de diversitate populorum, 221. Atheniensibus per aestum vino indulgendum, 225. Ergo liberis carent, 16. Antiocho, Thasmum petat, 226. Cretebus, 226. Charilaos et Archelao Sparte regibus, 226. Teleschi Archilochi patri, 227. Muesarchide Euripidis patri, *ibid.* Homeru, *ibid.* Cypselo, 233. Me-

thymnalis, *ibid.* De templi Apollinei conflagratione, 238.

Orci galea, 109.

Orestes, Platonis unde dictus, 518.

Orgia unde dicta, 62.

Oriens, de Verbo, 533.

Origenes adversus fatum disputat, 281 et seq. Adversus Genethliacos, 294.

Orpheus Bacchum ejusque mysteria in Graeciam traduxit, 47, 48, 480. Ejus locus de Jove omnia complexo, illustris, 100. Alius de uno veroque Deo, 664 et seq. De Verbo semper intuebatur, 685. De Deo omnipotente, cunctaque regente, 686.

Orus Isidis et Osiridis filius, 46. Ad vitam revocatus, et immortalitate donata ab Iside, 48. Apollo Greecis, *ibid.*, 115.

Osianni Octateuchum scripsit, 42. Magorum maximus, et inscriptio *ibid.*, 202.

Osis, id est multicolor, pru Sole, 27. Quae apud Agyptos fecerit, 45. Deus, 46. A Typhonie occisus, *ibid.* Ab Iside multis imaginibus consecratus, 47. Bacchus, 115. Nilus, 116.

Ostroeni olim se abscedere soliti, 279.

Ovum, id est mundus, ex ore Cœph Agyptii prodit, 115.

P

Pederastia, quibus invisi, 276. Quibus non, *ibid.* Ab Hebreis morte damnata, 566.

Paliss anchor de Mithre mysteriis, 156.

Palmanothes Agypti rex, 431.

Palodes, locus in Ionia mari, 206, 207.

Pan se ipsam describit, 124. Agriculis mortem affert, 190. Baccu servus, 189, 190. Mortur, 206, 207.

Panchæli insulare, 60 et seq.

Pandora Cœli filia, eadem que Rhea, 57.

Panomphes somnium, 194.

Paradiso terrestris, 316, 584.

Parce, quomodo ad lunam relata, 113. Cur dicta Moys., 263. Singula quod munus habeant, 263.

Parmenides, de mundi ortu quid senserit, 25. A Platone reprehenditur, 724. Sensuum vim tollebat, in quo rediugitur ab Aristotele, 756.

Parthi quales in homicidas, 276.

Pascialis, et Paschalis agni meminit Ezechielus poeta, 413.

Pastores in Agyptum quando venierint, 300.

Pastores veri qui; cum bonis principibus collati, 614.

Pater Deus est, 386.

Pax per Christi doctrinam importata, 10.

Pax insulæ, 206.

Pelagi pestilentiæ pressi, 158. Ex Italia migrant, 159. *ibid.*, 160. Optimum solo usi, 224.

Pella, oppidum Thessaliae, *ibid.*, 157.

Pelops, Platonis unde dictus, 518.

Peptum Athenis ex arce suspendi solitum, 619.

Peras Callithyam illam Joniūs sacerdotem constituit, 99.

Pericles Anaxagoræ discipulus, 504.

Persa olim cum matribus nobore soliti, 11, 275. Cum filiis, item, 379.

Pereus quos parentes, quos liberos babuerit, 54.

Pestilenta gravis in Pelagos, 158.

Phæstum urbs, 226.

Phalaris in Charitonem et Melanippum mitior, 233.

Phallenum Bocchi caput, 233.

Pharaonis et Mosis historia ab Ezechiele poeta describitur, 437 et seq. Funestus interitus ab eodem, 441, 445.

Phayllus sacrilegus punitus, 392.

Pheræcides Syrus, Pythagoras magister, 170.

Philo Judeus de secundo principio, 522, 523, 355.

Philomelus sacrilegus punitus, 392.

Philonis Judæi locus, de mundo sine materia creato, 536. De Judeorum ex Agypto migratione, 353. De Mosaico reip. institutis, 357 et seq. De Essais, sive Essenis multa, 379 et seq. De creatione mundi, 381 et seq. De Providentia, 386 et seq. Ex lib. De animo, adversus Aristoteles entelechiam, 812. Indid. advers. Stoicos male de Deo sentientes, 818.

Philonis Rybilli locus de Sanchoniathone, 31. Ejusdem libri in *apologetis*, *ibid.* Opus inscriptum, *Ethothia*, 41. Opus de *Phœnicum historiæ*, 156. Locus de *apologetis*, 156.

Philosophi, animorum medici quales esse debeant, ex Philone, 389. Ut idem bac in curatione aberrarent, *ibid.* Varias in sectas divisi, 471. Italici, Ionici, Eleatici, *ibid.*, 725. Philosophorum chrono-ogica series, 503. Physici, qui, 509. Ethici qui, *ibid.* Perfecti, et ab omni rerum

humanarum consortio sejuncti, 602.

Philosophi Ephesini cavillatores, 723. Physici a Platone reprehenduntur, 724. Alii omnia esse unum docere: sili unum id esse, quod sensu percipitur: alii etiam esse, quod corpore careant. 725. De rerum principiis, quam varie senserint, ex Plutarcho, 717. De dis quam varie, 733. Sceptici omnem comprehensionem tollentes ab Aristotele confutantur, 758. De sole, luna, sideribus eorumque situ et figura, quam varie senserint, 836-839. Physici a Socrate derisi, ex Xenophontem, 835.

Philosophia Platonis tripartita, 509, 510. A Deo exercitari debet, auctore quadam Indo, 511. Moralis Hebreworum, *ibid.* Dialetica Hebreworum, 513. Physica Hebreworum, 531. Philosophia Graecorum ab Hebrewis, 665. Eleatica, omnia unum esse dicit, 725. Iunica et Sicula, omnia esse unum et multa docet, *ibid.*

Philostephanus De rerum inventoribus scriptis, 476.

Philostrius Alexandrinus de Sophoclis furtis, 465.

Phocenses *apologetis*, 157.

Phocense bellum sacrum, 393.

Phœnices, qui qualesque theologi, 17. Item, 33 et seq. Satorac e charissimis aliquem immolabant, 156 Chanantis posteri, 419.

Phryges musica ex parte inventores, 476.

Phihæ, Vulcanus Agyptis, 115.

Pictores ubi nulli, 277.

Pietas vera que, 2.

Pindari locus de Esculapii quæsti, 121. Alius de Del scientia, 674. Alius de humani generis ortu, 675.

Piagatarii scriptores plurimi, 462 et seq.

Platonicus locus ex *Phædron*, de Socrate ingeniu a Physicis alieno, 26. Alius ex *Timæo*, de fide poetis habenda, 75. Alius ex *De rep.* de fide poetis abroganda, ubi dils indiguo proferunt, 76. Plato Judeorum instituta rimatus, 410. Furta ex Protagora, 468. Locus ex Epimenide *De Syris et Agyptis*, 471. Tripartita philosophia ex Attico, 509 et seq. Ex Aristotele, 510, 511. Ex Cratyle locus de rerum nominibus, 515. De duplice genere enis, Hebreworum ex seuis, 524. De Deo sententia, *solum est*, de illo dici debere, *ibid.* De eodem cognosci longa cum illo consuetudine, 550. De eodem Deum esse unum, *ibid.* Ex Epimenide, de secundo principio, 534. Ex epistola ad Dionysium, de Deo trino, 541. Ex *Timæo*, Deum esse bonum, 542. Ex *Leg. x*, de inlestis naturis, id est demônibus, 549. Ex *Alciabide*, de animorum immortalitate, itemque ex lib. *De anima*, 551, 552, 553. De mundi ortu, 557. De sole, luna, sideribus, 558. Ex *Politico*, de mundi mutationibus, 560. Indid. de resurrectione mortuorum, 561. Indid. de mundi fine, 562. De Alcibi. resurrectione, 563. De coesili terra, 564. De fide in junioribus, 575. Fidem virtutem esse maximam, 574. Fidem habentibus illis que ad animum pertinent, 575. De fabulis que pueris tradendæ sint, 575, 576. De judicio post mortem, 563, 577 et seq. Metu judicij, 579. Sententia Christianæ, 580. Locus de magistraturam integratam, 281. Magistratus defugi posse, 582. De justo sensu qui facit, 583. De poradiso, 584. De androgynis, 585. De prima hominum vita, 586. De diluvio, 587. Judicium de puerorum educatione, 590, 591. De divino exemplari in repub. intuendo, 593. De odis musicis, 595-597. De vini usu, 598. De pugna cum suis cupiditatibus, 600. De perfectis philosophis, et ab omni rerum humanarum consorio sejuncti, 602 et seq. De mulieribus in philosophis ac reip. partem vocandis, 608. Ex *V de Repub.* de agrorum limitibus conservandis, 611. De triplici hominum genere, auro, argento, aereo, 613. De pastorum ac principum officiis, 614. De multipliciti animorum forma, 615. De urbe in loco palustri condenda, 617. De poetarum inutili opera in rebus, 618, 619. De aetherium, cacodoxia, 621 et seq. De dies deorumque natura, 623, 630, ubi etiam de animo multa. De mente rerum omnium moderatrici, 628. Ex *Præfato*. Ex *Leg. x*, de Providentia, 630. Ex *V de Repub.* de fabulis poetarum reiciendis, 641 et seq., 649. Ex *Critone*, de retinenda in instituto suo constantia, 631, 635, 638, 639. Injuries reponestas non esse, 635. Sensus de honorum ac beatorum sororiate post mortem, 602. Indigni timiditas et inconstans, 632. Improbabilitas in colendis Graecorum nominibus, 632. Prava de angelis opinio, 694. De demonum origine incerta ratio, 693. De animo prava opinio, 696, 697. De animorum in feras migratione, *ibid.*, 638. Cum se ipso pugna, de animorum post mortem conditione, *ibid.* De animis post mortem judicio, 699. De astrorum divinitate, 702. Leges de mulieribus indigennissima, 706 et seq. De paedesteria sensu, 709. De eade leges improbanter, 711. Ex *Theateto*, superiorum philosophorum reprehensione, 722, 723. In Academia successores, 726. Obscuritas affectata, 728.

Midea Pythagorana inter Socratemque ratio, 729. A Socrate discedit, et Sicula mensa, 743. Locus de gymnastica ac musicis studiis moderaudis, 746, 747. Locus ex *Philibio*, adversus voluptatis sectatores, 770. Idee aduersus Aristotelem ab Attico defenduntur, 813.

Pioli loc. ex l. *De in substantia*, uoi de Verbo, 535. Alius aduersus Aristoteli entelechiam, 811 et seq.

Plutarchi locus ex *Siromat.* de mundi ortu, 22. Alius ex lib. *De Platoniis Daduibus*, ubi de naturali Graecorum theologia, 83 et seq. Alius ex l. *De oraculorum defectu*, ubi maius demonibus oracula tribuit, 184. Ex l. *De Iside et Osir.* de natura et conditionibus demonum, 187. Ex l. *De oraculorum defectu*, eadem de re, 188. Ibid., 205, de oraculorum defectu, et demonibus interitu, ibid. Ex opusculo *De syllabus*, 527. Ex l. *De anima*, ubi de resurrectione, 563. Ex lib. *De placit. philosoph.* de rerum principiis, 747. De philosophorum de Deo sententia, 753. Ex lib. *De placit. philosoph.* de sideribus mundo, cœlo, demonibus, herobus materia, idea, annis, terra, mari, anima partibus, 836-832.

Pluto, Phenictius Muth, 38. Sol Porphyrio, cur, 109, 113. Galeatus, cur, ibid., 14. Tria symbola habuit, galeam, sceptrum militium, et canem, ibid. Per canem fructuum præcognitionem innuebat, 110. Idem qui Serapis, 174.

Poeta, quam dictio eleganta nocuerit, 172. Hebræi quales, 314. Quoniam inotiles rebuspius, ex Platone, 618, 619. Quoniam idem mereantur, 639. In libulis pterisque rejiciendi, 641.

Polis de Ctesis et Herodoti furtis, 467. Idem de Theopompi furis, ibid.

Polyclates Tyrannus in crucem actus, 390. Quam suspects haberet omnia, etiam uxorem, ibid., 391.

Polybistor, Iudorum etiam meminit, 418. Abraham, et turris Babel, 420, 422. Jacob, ibid. Filiorum ejus omnium, ibid. Josephi ex Demetrio, 424. Ex Artapano, 429. Jobi ex Aristao, 450.

Porphyrii locus ex n. *De abstinent.*, 28. Item ex v. *Adevers. Christian.*, 31. De Sanchunathone. Alius ex epist. ad Aenebonem, de Ægyptior. physiologia, 92. Alius ex n. *De abstinent.*, 93. De numeris, Ægyptior. Alius incertus ex opere, de physica fabularum explicatione, 97. Precedentes continuatio, 100, 101, 108, 111. Alius ex *Oracul. philosophia*, de diis fabularibus approbanthus, 123 et seq. Alius inidem, de demonibus, 145. Continuator, 144. Cum se ipso pugnat, 147, 148. Alius ex n. *De abstinent.*, de veri Dei sacrificiis, 149. Item ex eodem lib. animantes sacrificandas non esse, 151 et seq. Alius inidem, de veteri Ægypt. lib. Alius inidem, non esse demonibus sacrificandum, 166. Alius inidem, uni Deo adductum esse oportere, 165. Alius ex *Oracul. philosophia*, de sacrificiis demonum, 168. Ex n. *De abstinent.*, de diemonum energiâ, 171. Ex *Oracul. philosoph.*, de maior. diemonum conditionibus, 174. Ex opere *Contra Christians* de diis a Christo pulsis, 179. Ex *Oracul. philosoph.*, deos suis mortem attulisse, 190. Inidem, cantibus, 191, 193. Ex epist. ab Aenebon. dubia de dii proponit, 197 et seq. Ex *Oracul. philosoph.*, quo ritu diis secum agi vellet, 199. Inidem de divinatione, 236. Item sequent. ad 211. De *Judeis*. sacrificiis, 404. De *Essens*, ibid. De *Judeis*, 412. De *Graecorum furtis*, 1. *De erud.* antiderit, 461. Praxitheæ illa, Athenis immolata, 156. *Chronologia*, 485. De animæ immortalitate, 354.

Porus Platonicus, Meridis filius, 184.

Præcones, Atheniensis familia, mysteriis adhibita, 66.

Præstigiatores quibus artibus usi, 151 et seq.

Principiū quod ex Alexandro Aphrodīs, 268. Tria : natura, ratio, usus, 269.

Proserpina, Porphyrio, quasi sacer, 109. Ib. Cornuta, ibid. Ad lunam relata, 113. Saturni filia Phœnicibus, 36.

Protagoras solis sensibus credendum putavit, 766. Providentia divina ostenditur, 249, 152. Hebrei agnita, 317-319. Rerum creationem involvit, 385. Fusa probatur a Philone, 386. Ostendimus in malis ferendis, a quibus vexentur boni, 390, 678. In tyrannis aliquandiu tolerandis, 393. In ventis, tempestibus, naufragis, 394. Ad primaria tantum opera extendit, ut Philo dubitat, 395-397. In serpentibus venenatis, 397. Fusa et graviter probatur a Platone, 631-636. Etiam in minimis mundi rebus, 633. Adversus Epicureos a Dionysio Alexandriae defendit, 772 ad lib. xiv. *Memini Aristotelii* qualis, 799. Ab Attico defenditur, ibid. Tollit salva divinitate non potest, ibid.

Ptolemaeus rex Scripturam verti curat, 349. Idem ex Aristao, 350. Scribit ad Eleazarum sumum. pontif. de Septuaginta interpretibus ad se mittendis, 352. Respondit accipit ab Eleazaro 353.

Pueri quibus fabulis imboendi. Vide Fabulae. Quomodo educandi, 596, 591. Quibus hymnis et carminibus assuefacti, 565, 594.

Pugiles olim clarissimi, 231, 232, 266.

Pulchritudo, Cœli filia, 37.

Pyrro Scæpticorum auctor, Anaxarchi discipulus qualius fuerit, 765.

Pythagoras Rhodus, de vi que dils fiat, 193. Philosophus Mosem legit, 411. Terra motum prædixit, 461. Prinus philosophus, in Graeca, quando, 470. Samus, vel Tuscus, ibid. Cyrus vel Tyrius, ibid. Pherecydis discipulus, ibid. Italica philosophus dux, 471.

Pytho, Delphi, 203.

Ptycholes scriptor, 157.

Q

Quadririemis Carthaginienium inventum, 476. Vide Triremis et Navis.

R

Reges Judeorum, ex Euseb., 503. Pastores veri qui sunt, 614.

Respub. Hebreorum. Vide Hebrei, Judei, Moses. Fuit suspendit, 261. Praeceptis constat et moribus, 562. Quam constans, soique semper similius, 564. Sacerdotibus quantum tribuerit, 564. Quoniam præcipit statutum suorum capit, 365. Cum platonica Spartanaque concurrat, 369. Divinum exemplar intueri debet republika, 511, 531. Respublika tres, aurea Christianorum, argentea Judeorum, area Graecorum, ex Clemente, 672.

Resurrexit, quatenus Platoni nota, 561. Ab eodem, Alcini exemplo probata, 563. Item Eris, sive Zorostris exemplo, 673. Plotarchi nota, 563. Antiilli exemplo probata, ibid.

Rex, proprie Deus est, 586.

Rhea, Cœli filia, 57, 57. Deum mater, quibus delectatur, 192. Tempore dicta, ibid.

Rhodii homines Saturno immolabant, 155.

Romanus quam auctore Romulo theogam habuerit, 78. Graecorum cultus diis indigenas rejecere, ibid. Antiquissima, 156. A Numa instituti, per annos clxx nulla deorum simulacra habueru, 410.

Romulus aquilis Ezechias regi Judeorum, 503.

Ruminantes animantes quid significarent, 373.

Ruta, in simularicis magicis, 200.

S

Sabaeus in comedie perstrictus, 229.

Sabbatum ab Hebreis quam religiose cultum et in quibus occupatum, 359. Quam juste institutum, et quatenus a profanis celebratum, 667, 668.

Sacerdotes Hebreorum, idem et judices, 564.

Sacrificia olim ex virientia herbarum primitis, 28. Cur tempore, 29. Liberorum in publicis calamitatibus, 40. Pro numero diversitate, diversa, 145. Vero Deo qua placeant, 149, 150. Animalium, cui displicant, 151. Hominum, 153-161, 163. Hominum, subtala sub Adriano, 156, 164. Subtala ab Hercule in Italia, 160. Subtala a Diphilo, 153. Hebreorum qualia, 365. Ex mansuetis animalibus, 373. Veti Del, ex Apollonio, 150. Ex Menandro, 682, 685.

Sacrifici trii puniti, 932, ex Philone.

Saddi, Saturni filius, 837.

Sagittarius peritissimus, Mansomatus, 408.

Salamini bovinem immolabant, 153.

Salomocis bistoria, templum, etc., ab Eupolemo, 448-450. Ad Aphren Ægypti, et Simonem Tyri, ac Phenicium regem litteræ, 448. Columna aurea, Suron Tyri regi data, 451.

Sanchunathonis, Phenicii scriptoris, locus, de Phenicii theologia, 53. Ejusdem commendatio, 51. Etias, 50 et 51, 483. Locus ex opere *De Phenicum elementis*, 40. Alius, ex opere *De Judeis*, ibid. Meminit Porphyrius, 483.

Sapientia regni sunt Cyro, 470.

Sapientia divina qualis Euseb., 320.

Saturnus filium unicum Cœlo immolat, seque ipsam erescat, 38 et 40. Qua specie a Tausto efficit, 39. Israel Pheniciis, 40. I. apud hebreos cultus Rhodi, 155. Item, 156, in Pheniciis. Item in Creta, 156. Item in Italia, 160. Cartagine, 161. A Solymis cultus, deinde ob fugam neglectus, 168. Ilus dictus, 56. In insula Britannia sopitus, et a Briareo custoditus, 207. Sisithro regi diluvium prædicti, 414.

Scammon de rerum inventoribus scribit, 476.

Scarabeus Soli sacer, quomodo generet, 94, 117.

Sceptici philosophi ab Aristotele confutantur, 758-764. Sciri di, 158.

Scriptores antiquissimi Mose juniores, 193.

Scriptura divino consilio versa, sub rega Ptolemaeo, 539. Item ex Aristotele, 350. Ante Septuaginta versa iam fuerat, 351, 354, 410, 664. Laudatur ab Heraclito Abderita, 351. Versa a Septuaginta, quo plausu accepta, 354. Laudatur a Theopompo, *ibid.* Tenuerat aliquo vulgata, non sine illius pena, *ibid.* et 353. Allegorica multa continet, 312, 370. Quo sensu membra Deo tribuat, 376 et seq. Lecta a Numa, 410. Lecta a Platone, *ibid.* Lecta a Pythagora et Numenio, 411.

Scutum ab Itano Samnite repertum, 475. Scythes amicos ad amicorum rogos jugulare soliti, 11. *Apes.* 156.

Seieucus theologus, 153.

Semen, quid Zenoni Stoico, 821.

Semiramus hyssitum vestena reperit, 476.

Senarius Pythagorae conjugium dictus, 671.

Sensu a Massagetais et Derbiciis immolati et vorati, 11. A Tibareni precipites acti, *ibid.* 12. Ab Hyrcanis, Capitis, Bactris, objecti feris, *ibid.* et 12.

Sensus defenduntur ab Aristotle, 756. Sensibus qui nimium tribuerint, 763, 768.

Septenarius in Dei nomine tetragrammato, 519, 520.

Septimus annus ab Hierachis ut observatus, 560. Septimus dies sacer, 667, 668 et 677. Separata deorum in templo mutata, 71 et 72.

Septuaginta Interpretes petuntur a Ptolemaeo, 352. Ad eum militantur ab Eleazaro, 354. Mandatum opus quam feliciter absolverint, *ibid.* Ab Eleazaro moniti de Scripturarum allegoris, 370.

Serapis ad solem relatus, 113. Serapis et Hecate demorum principes, 174. Serapis principes demorum, *ibid.* Idem qui Pluto, *ibid.* Se ipsum describit, 201. Idem qui Apis Argivorum rex, 499.

Seres quibus criminibus infensi, 274.

Serpentes a Taauto divinitate donati, 40 et seq. *Egypti* Cnephes, 41. Accipitri capite, *ibid.* et 42. Deorum maximi, 42. Cur sanitatis symbola, *ibid.* In medicinis salutares, 397.

Severus philosophus Platonicus, de anima unica simpliciter natura, adversus Platonem, 700.

Sibylla turris Babel meminit, 416.

Sicima, urbs describitur a Theodozo poeta, 426. Circumcionem accipit, 428. Occupatur a Jacobi filii, *ibid.* Sigularum rerum scriptores, 478.

Sido, Ponti filia, suavisissima vocis, 53.

Silenus quid significat, 110. Item, 111. Bacchi pedagogus, 53.

Simulacra, antiquitus pretiosa nulla : omnia lignea, 99. Virges et cippi, 53. *Vide* Idola. Seribus nulla, 274. Nulla Brachmanni, 275. Romae nulla, sub Numa, et annis totis 170 ex Clemente, 410.

Sippreni populi, 457.

Sippari populi, 414.

Sirius ad solem revocatus, 27.

Sisihurus rex Assyriorum, sub quo diluvium, ex Abysseno, 414.

Socrates a Physicis alienus, 25, 26. De nuptiis, de liberis, de migratione ex patri solo, quid responderet, 226. A Zopyro qualis iudicatus, 270. Beatorum post mortem societate, quam se mortemque suam allevaret, 662. Proprium habuit demonium, 670. Tres deos posuit, 728. Pythagorae fuit, *ibid.* Mathematicarum scientiarum quatenus probaret, 743. Physician dilectus, ex Xenophonte, 853 et seq.

Sol. Osiris, Bacchus, Sirius, 27. Primus *Egypti* rex, 90. Apollo dictus, cur, 83 et 112. Hercules dictus, cur, 112. Esculapius dictus, *ibid.* Dionysius dictus, 113. Iltorius dictus, *ibid.* Pluto dictus, *ibid.* Serapis dictus, *ibid.* Ad Cerberum ipsum revocatur, *ibid.* Hominis navigium crocodilo impositum concidentis figura expressus, 115. Item homini arietino capite, cornibus hircinus, quibus discus impositus, 116. Esculapius, Hercules, et Bacchus esse non potest, 120 et seq. Cuius natura, 856. Cuius magnitudinis et figuræ, *ibid.* Quomodo deliciat, 847. Incorporatus quis, 546.

Solon, sub Cyro, quo tempore iterum Hebrei in *Egypto*, 471.

Solymi, Saturnum, Arsalum, Tosiben coluere, 188.

Somniorum significatio, Telmissensis observata, 475.

Somnium, *apocrypha*, 191.

Sopocles plagiarius, 465. Denum unum agnoscit idola que rideat, 689.

Speusippus. Xenocrates, Polemo Platonicam doctrinam distinxit, 726, 727.

Spiritus sanctus qualis Eusebio, 325. Item, 326. Aurum Clementi, 671.

Stellio, *apocrypha*, 200.

Sesymbrotus Thasius scriptor, 491.

Stoici secum pugnare convincuntur, 261, 265, 272.

Alios alli reprehendunt, 728. Auctore Zenone comprehensionem tuebantur, 733. Materiam et Deum corporeum duo rerum principia statuunt, 816. De Deo et universi motione quid senserint, 817 et seq. Verum ens, corporeum esse volunt, 819. De mundi conflagratione quid senserint, 820. Quid de iterato mundi oru, *ibid.* De animo quid, 821. A Longino refutantur, 822 et seq.

Strato Peripateticus scriptis de rerum inventoribus, 476. Strophes morte punitur, 276. Styli solares ab Anaximandro inventi, 501. Styrox, 200. Superstitiosus Menandri fabula, 463. Surnabellus Deus, 40. Suronis Tyrril regis ad Salomonem litteræ, 449. Sydye, Pheniciani viri nomen, 36. Sympathia et dyspathia rerum naturalium, 151. Rejicit, 371. Syri olim se ascindere soliti, 279.

T

Tasutus Phenicius historicus, 31. Litterarum inventor, *ibid.* Egypti rex a Saturno creatus, 39. Sacra vulgi cognitione subditus, 40.

Tantalus, Platon. *onde dictus*, 518.

Tarba urbs, 226.

Tatiani chronologia, 491.

Taurica Diana *apocrypha* culta, 157. Item, *ibid.*

Telmis et Damnameneus ferri repertores, 475.

Teluisenses divinationem ex sonis invenerunt, 475. Tempia, initio nulla, 29. A Phenicibus ditis consecrata, 32. Conflagratione hausta, 239. Portatilia, 33. Ab Osiride condita, 45. Veterum deorum, sepulcra mortuorum, p. 71 et 72. Nulla Christiana initio, 122. Deorum eversa, 154, 155. A Christianis post erecta, 140. Eusebii tempore quāspurrima, 179. Abesse templum, 592. Roman ab initio foere, absque simulacro, 410.

Tempulum Salomonis ex Hecate, 408. Ex Eupolemo, 447, 448, 449, 450, 451.

Tenedi hominem Baccho immolabant, 135, 163.

Teracles et Theodoreus Apollinem Pythium Samis fecere, 482.

Teredon urbs a Nahuchodonosore excitata, 437.

Terra, quot symbolis adumbrata, 110.

Terra coelestis, 564. Etiam Platon nota, *ibid.* Quantitas nostra praestet, 566. Quotusplex sit, 819. Cuius figura, 850. Quem situm haecat, *ibid.* Quomodo moveatur, *ibid.*

Testudo Cressi *apocrypha*, 212.

Thabionis illius allegoriarum parens, 39.

Thales mundi oru quid senserint, 23. Ionicae philosophiae dux, 471. Item 747. Ex Plutarcho. Auctor rerum principium posuit, *ibid.*

Thamanus navarchus Panem oblisce Tiberio nuntiat, 207.

Thasis, violata Theagenis statua, peniti, 251. Paros excepterunt, 236.

Thasus olim aeris dicta, *ibid.*

Theagenes Thasius Pugil, 231. Alter Rheginus scriptor, 491.

Thesabeum bellum ab Oenoma excutitur, 258, 259.

Themidis symbola, 67. Significatio, 110. Oraculum, 188.

Theodectes de Scriptura sacra majestate testimonium, 354.

Theodorus et Teracles Apollinem Pythium Samis fecere, 482.

Theodorus poeta Judeorum meminit, 426, 427, 438. Scriptor Phoenicus, 493.

Theologie profana tria genera, 130. Quatuor capita, 141. Vanitas, 299 et seq.

Theophilus Judeorum meminit, 458.

Theophrastus Ephesinus de rerum inventoribus scriptus, 476.

Theopompi de Scripturæ sacra majestate testimonium, 354.

Theopompus plagiarius, 464, 467. Affectator elegantias, 465.

Theoproteus Lebes, 61.

Thespidae qui, 56.

Thesprotis (De) Museus scriptus, 462.

Thouth, et Toth, Mercurius, 32.

Thracis *apocrypha*, 156. Harpen invenerunt, 475. Pelas in equis primi gestarunt, *ibid.*

Thynides laudatur idem et reprehenditur, 479.

Thuro, que et Chusarthis, 40.

Tbus in sacris magici, 200.

Tibareni senes præcipitare soliti, 11.

Tiberius imperator audit Paem obisse, 207. Ejus an. xv Christus predicare copit, 483. Idem annus est olympiadis ccc quartus, *ibid.*

Tibia a Phrygibus inventa, 453.

Timaeus de rebus Sicilis, 478.

Timaeus rex *Ægypti*, sub quo pastores, 500

Timo Pyrrhonianus ab Aristotele confutatur, 739, 760, 761.

Timochares de Hierosolyma scribit, 452.

Titan Rhea Titanumque mater, 37.

Titanes Bacchum discerpunt, 64 et 65. Ab initio. Titane filii, 57. Phenicium quales, 33.

Trobi: Rhese cognomentum, 192. Titanides septem, id est Diana Saturni et Astertas filiae, 57.

Tlepolemus Hercula filius, 56.

Tosibis, Arsalus, Arytus a Solymis culti, 188

Trachini et Trachinia, 214. A Locris eversa, 260.

Trieterica Bacchi sacra, 53.

Tritemis (SS.) species Platoni adumbrata, 541 et 675.

Triptolemus ab Osiride in Atticam missus, 46.

Tritemis a Sidonie reperta, 476. *Vide Navis et Quadrarum remis.*

Troja capta quo tempore, annis vii ante Samonis principatum, 484. Agamemnonis, 494. Sub Heli Hebreo, 503

Tubia a Tyrrenis inventa, 475.

Turris Babelis qui meminerint, 416 et 418.

Tynno, frater Osiridis, 46. Hippopotami specie, ubi, et cer, 116.

Tyranoi quam miseri, 390, 391. Cur diu sine poena tolerari, 395. Cum igni ventisque comparati, 394.

Tyrus ab Hypsurano frequentata, 35. Sancta insula, 38.

U

Umbra defunctorum corporis notas ad tempora retinente, 577. Probatiss et improbatiss notas servant, 578.

Ungula ossa, quid Hebreis, in animastibus, 575.

Urbs in loco palustri fluviali condenda, ex Platone, 617.

Urbe Babylonie urbs, 418.

Usos, quis. Primus navigavit, 55.

V

Vaphris *Egypti* regis ad Salomonem littere, 448.

Veneris aureo campus apud *Ægyptios*, 481.

Venti saltores cum tyrannis comparati, 394.

Verbum. *Vide Christus. Prynaria Patris imago*, 316.

Secundum principium Eusebio, 320. A maiore missum, eidem Eusebii, 321. Secundus Deus Philone, 325. Quale Aristobulo, 324. Patrem proxime sequitur Ensebii, 325.

Quonodo se suaque cum Spiritu sancto, et naturalis rationibus communiceat, ex mente Eusebii, 325. Multis testi-

moniis laudatur, 532. Quale, ex Philone, 333. Oriens ei-
dem, *ibid.* Platoni, quale, 334. Plotino, quale, 333. Nu-
menio, quale, 556. Qui differat a primo Deo, ex eod., 337
et 339. Plantat: primus autem Deus agricola est, 338.
Amelio, quale, 340. Quatenus bonum, ex Numenio, 344.
Assidue nobis intuendum, 685.

Veritas ipsa morte defendenda, 689

Versus Hebreorum, 514.

Vesta, a Porphyrio *Ægypti*, 109. Virginea specie, *ibid.*

Vini usus, Platoni quales prophetar., 538.

Vir Hebrei cur *Is*, 517. *Vide Homo. Platoni unde dictas* *div.* *ibid.*

Virgo et cippi olim pro simulacris, 530. *Vide Sime-*
lactra.

Vite priscorum longiori quiesum suffragentur, 415.

Vitis Osiris inventum, 45.

Voluptas, des profanorum hominum maxima, 300. Fides ab Epicuro pessime constituta, 768. Item, 770.

Vulcanus qua specie expressus, 112. Quid significaret, *ibid.* Chrysor Phenicibus, 35. Phtha *Ægyptis*, 115.

Vulgo, non omnia explicata, 581.

Vultur luna symbolum, 117.

Vultures omnes feminæ, *ibid.*

K

Xenocrates, Speusippus, et Polemo Platonicam doctrinam distributam, 727.

Xenophanes, de mundi ortu quid senserit, 23. Coloponius, Eleaticus philosophus dux, 471, 725. Poeta de dñs futurum si bruta pinguerint, ut eos forma sua pinguerint, 619. Sensuum vim tollebat, in quo ab Aristotele redarguit, 756.

Xenophontis locus de Socratis ingenio a Physicis alieno, p. 26. Eloquentia simplex et efficax, 465. Locus ex Memorableibus de Socratis iudicio, quatenus geometria astronomicae studendum esset, 743. Alius ex epistola ad Aschinem, quid Socrates de Physiologis sentiret, 745. Idem Platonem mordet, ac Siculam et mensam objicit, *ibid.* Socratem inducit Physicos omnes illudentem, 833 et seq.

Z

Zeno Myndius grammaticus, 71.

Zeno Elates, quam constans in tormentis, 504. Quos habuerit praeciptores, 729. Atiquid imbibit ex singulorum ingenio, *ibid.* Dum Arcesilam petit, Platonem lacerat, 733, 735. Comprehensionem tuebatur, 753. De semine quid senserit, 821.

Zophasemin qui, 53.

Zopyrio Judeorum meminit, 458.

Zopyrus de Socrate quid judicari, 270.

Zoroastres de serpente *Ægyptio* accipitrino capite, 43.

ORDO RERUM

QUE IN HOC TOMO CONTINENTUR.

EUSEBIUS PAMPHILI.

Epistola Vigeri nuncupatologia.	9
Praefatio eiusdem.	15
PREPARATIO EVANGÉLICA.	
LIBER PRIMUS.	21
CAP. PRIMUM. — Quid illud sit, quod evangelica matrice ratio pollicetur.	23
CAP. II. — Quemadmodum nobis, qui res nostras crimina- natur, obficere soleant.	27
CAP. III. — Non temere suspectam a nobis esse satu- ris doctrinam veritatem.	30
CAP. IV. — Non inconsiderate nos ad rerum utilissima- rum fidem suo tempore adhaerescere.	35
CAP. V. — Non sine prudenti matoroque iudicio nos a superstitione majorum nostrorum errore discessisse.	45
CAP. VI. — De principe Phenicum <i>Ægyptiorumque</i> theologia.	47
CAP. VII. — Cojusmodi ex mente Græcorum mundi or- tus fuisse dicatur.	51
CAP. VIII. — Opiniones philosophorum oe nujs uni- versi cogitatione.	53
CAP. IX. — Priscos homines eoli tantum astra coluisse	

com nihil neque de hujus universi Deo, neque de simili- cis erigendis, neque de diabolis coguovissent.	63
CAP. X. — Phoenicis theologia.	73
LIBER SECUNDUS.	91
Proemium.	91
CAPUT PRIMUM. — Theologie Ægyptiorum epitome, et quædammodum ad Graecos inde transierit.	94
CAP. II. — Eorum epitome quæ de Græcorum diis et herobus fabulose confida sunt.	106
CAP. III. — Arcanorum initiorum et occultorum mysteri- riorum epitome, quæ multiplicitum deorum superstitione continetur.	115
CAP. IV. — Quibus rationibus a suscipiendo ejusmodi de diis opinionibus abducti sumus.	127
CAP. V. — Eorum, quæ superius dicta sunt, complexio.	130
CAP. VI. — Sepulcra mortuorum esse, quæ deorum tempis nominantur.	132
CAP. VII. — Quid Plato de veterum theologia senserit.	143
CAP. VIII. — De Romanorum theologia.	147
LIBER TERTIUS.	151
Proemium.	151
CAPUT PRIMUM. — De naturali Græcorum theologia.	153
CAP. II. — Carmen nuptiale.	159
CAP. III. — De allegorica Ægyptiorum theologia.	163
CAP. IV. — De eadem Ægyptiorum physiologia, quod- que universam moralis interpretationis accommodationem, ad ea tantum quæ in celo astræ cernuntur, aquam, ignem, ac cæstas mundi partes, traduxerint.	170
CAP. V. — Ista omnia nullam damnandi sui causam per se non praebuerunt.	173
CAP. VI. — Jure nos ab ea quoque de diis istorum phi- losophia ratione, quæ propria ad naturam accedere videatur, recessisse, eidemque solam veramque theo- giæ anteposuisse.	175
CAP. VII. — Quasnam recentiores philosophi causas at- que rationes ad veteres de diis fabulas attixerint.	179
CAP. VIII. — De prisca simulacra conficiendi statu- que ratione.	182
CAP. IX. — Continuatio theologie Græcorum et Ægyptiorum allegoris explicata.	183
CAP. X. — Coactæ ac violentæ istorum omnium accom- modationis refutatio.	187
CAP. XI. — Validissima Græcorum dogmatum confu- satio.	193
CAP. XII. — De simulacro quod Elephantiopolis visitur.	210
CAP. XIII. — De bove, qui apud Heliopolim soli immo- latur.	211
CAP. XIV. — Fabulosas de diis narrationes ab aliis ipsi coaguli, qui contraria faciant.	219
CAP. XV. — Deos ipsos philosophorum commentationes oraculis confirmasse, pugnantes cum sparsis de se fabulis allegoris statuedo.	223
CAP. XVI. — Fieri non posse, ut mundi partes, aut di- vina virtutes, illecebrarum necessitate deducantur, et consultabilibus per oracula respondeant.	225
CAP. XVII. — His omnia dæmonum arti ac præstigiis assignanda esse.	236
LIBER QUARTUS.	227
CAPUT PRIMUM. — Proemium de diversarum urbium ora- culis, hisque maxime, quorum pro cæstis responsa cele- brauit, dæmonibus inexpectata sese formæ ostendenti- bus : quaque ratione permotæ, ea quoque spreverimus.	230
CAP. II. — Promptum esse cuivis ostendere quidquid oracula pollicetur, et veneficorum hominum præstigiis meram imposturam esse.	234
CAP. III. — Ex Diogeniani scriptis, diviuandi artem mi- nime sibi constare, in plerisque mentiri; inutiliterque va- tum ac perniciuos esse prædictionem.	239
CAP. IV. — Nos maximis hisce malis evangelica Serva- toris nostri doctrinæ beneficio liberatos esse.	246
CAP. V. — Qualis Græcerum theologie partitio.	246

CAP. VI. — Argumentorum confutationumque nostrarum testimonia non nostris, sed Græcorum scriptis confirmari.	250
CAP. VII. — De abditis oraculorum arcans ex ipsis Græcorum monumentis, cum iurejurando in eorum fidem nuncupato : ex Porphyrii scriptis.	250
CAP. VIII. — Quæ bac de re dicturus est, apud omnes enuntiata non esse.	251
CAP. IX. — Quemadmodum Apollo sacrificiis deos colere jubeat.	251
CAP. X. — Deos non esse, quotquot animalium sacri- ficiis delectantur.	255
CAP. XI. — Nihil eorum, quæ terra profert, summo re- rum omnium Deo neque adolendum, neque sacrificandum esse.	259
CAP. XII. — Ne divinis quidem virtutibus terreni quid- quam vel adolendum, vel sacrificandum esse.	259
CAP. XIII. — Iterum nihil eorum, quæ terra gignit, summo Nomini offerendum esse.	262
CAP. XIV. — Iniquum, exitiosum, et impium esse, adeo que diris obnoxium, animantia diis sacrificare.	262
CAP. XV. — Daemonibus istorum sacrificia fieri, non diis.	267
CAP. XVI. — De antiqua hominum immolandorum con- suetudine, ex Porphyrii et alii.	270
CAP. XVII. — Post evangelicas doctrinæ prædicationem, hominum immolandorum consuetudinem esse sublatam.	286
CAP. XVIII. — Nullum improbis dæmonibus sacrificium factendum esse.	291
CAP. XIX. — Præpotenti uni Deo addictum esse oport- tere.	291
CAP. XX. — Quemadmodum improbo dæmoni litare Apollo jubat.	294
CAP. XXI. — Neminem ab omoi avo fuisse, præter unum Servatorum Dominumque nosterum, qui totum genus humanum a dæmonum impostura liberari.	295
CAP. XXII. — Quænam præstigiarum dæmonis ratio sit.	299
CAP. XXIII. — De improbis dæmonibus, et quinam sint eorum principes : quodque omnium animalium specie homines aggrediantur.	303
LIBER QUINTUS.	307
CAPUT PRIMUM. — Iterum probatur, multorum populo- rum vaticinia et oracula improborum dæmonorum propria fuisse : que omnia post evangelicam Servatoris nostri doctrinam sublatæ defecerint.	310
CAP. II. — Quænam dæmonum impostura ratio fuerit.	314
CAP. III. — Varias ac multiplices Græcorum aduerses deo superstitionis sectas fuisse.	315
CAP. IV. — Quicquid vaticiniorum atque oraculorum apud gentes fuit, improborum dæmonum opus fuisse.	318
CAP. V. — Latentes dæmonum historias fabulosas non secus ac de diis narrationibus contineri.	323
CAP. VI. — Mortales illos ipsos consiscere, qui boni ab illis dæmones appellentur.	330
CAP. VII. — Quam amatoris voluptatibus dæmones ob- noxii sint, et quibus quisque delectetur.	330
CAP. VIII. — Eos couliteri, maleficis et cantilicibus quibusdam, ad bonum voluntati obsequendum iuvitos habet ac repugnantes deos adigit.	334
CAP. IX. — Eosdem ne redire quidem per se esse posse.	338
CAP. X. — Quibus artibus egregia numina præstigia- ribus subiciantur.	342
CAP. XI. — Da-mones ipsos, qui deorum loco habeantur, quo superstitionis ritu secum agi vellet, homines docuisse.	346
CAP. XII. — Eosdem magiarum artium, quibus siro- laca coufarentur, doctores fuisse.	346
CAP. XIII. — Ipsas quoque simulacrum figuræ ab illis delineatas fuisse.	346
CAP. XIV. — Eosdem ad magiam artent impellere.	347

CAP. XV. — Eosdem inanima quoque materia delectari.	350	CAP. XI. — Divinarum quoque Scripturarum successione at testimonio fati via omnem refutari. Ex Origene.	478
CAP. XVI. — De oraculorum defectione Apollinem ipsum cerninisse.	350	LIBER SEPTIMUS.	501
CAP. XVII. — De interitu daemonum, quos deorum loco venerantur.	354	CAPUT PRIMUM. — Vetus etiam Hebraeorum Instituta; jureque nos sacras eorum litteras patriis monumentis prætulisse.	501
CAP. XVIII. — De oraculis priscorum Graecorum predicatione celebratis.	358	CAP. II. — Somma reliquarum gentium theologie capita, quamvis gravium malorum humanae societatis causa illa fuerit.	507
CAP. XIX. — Adverus Apollinem, quod septem adolescentes puellisque totidem in Cretam jugulandos ab Atheniis mitti jusserit.	359	CAP. III. — Quinam Hebraeorum mores fuerint, quidre de universi Autore ac molitorie senserint.	511
CAP. XX. — Pluribus Apollinem responsorum ambiguitate mortis causam fuisse.	359	CAP. IV. — Quid tamen partim de anima immortalitate, partim de corporis natura senserint.	514
CAP. XXI. — Eudem Apollinem responsi ambiguitate causam fuisse cur imperio suo Christus excederit.	363	CAP. V. — Eosdem suo in Deum amore consecutos esse otii Numinis aspectu et oraculis fruerentur, quod utrumque sacris litteris consignatum est.	515
CAP. XXII. — Quemadmodum eos a quibus consulebantur tamen illudentes, responsis suis in fraudem impellerent.	366	CAP. VI. — Eosdem, ante natum Mosem, nec domini Iudicis religionibus informatos pietatis laude floruisse.	515
CAP. XXIII. — Eosdem orationis obscuram tenebris ignoriam suam occultare solitus.	367	CAP. VII. — Hebraeorum, qui ante se floreroant, vita ab ipso Mose proprio ac singulari opere conscripta fuisse.	518
CAP. XXIV. — Cum nibil bellii temporibus opis ferre present, suos ab illis elientes fuisse responsorum ambiguitate defusos.	370	CAP. VIII. — Mato judicio sanaque ratione suscepimus a nobis eorum historiam fuisse. Hic autem cursus eorum vita perstringitur, quos ante diluvium ac deinceps ad Mosem usque, Deus praincipio amore complexus est.	519
CAP. XXV. — Responsum Lacedemoniorum editum.	375	CAP. IX. — Hebraeorum doctrina placita.	520
CAP. XXVI. — Responsum Cnidii editum.	378	CAP. X. — De generali Providentia, et universi motione.	521
CAP. XXVII. — Eos, a quibus consulebantur, in matua bella vehementius concitasse.	379	CAP. XI. — Quid Hebrei de Deo, principe rerum omnium causa, senserint.	523
CAP. XXVIII. — Quae de Lyenquo Lacedemoniorum legislatore memorantur, deo indigna esse.	382	CAP. XII. — Hebraeorum de secundo principio theologia.	523
CAP. XXIX. — Seriis honestisque de rebus minime ab illis responderi.	386	CAP. XIII. — Philonis de secundo principio sententia.	526
CAP. XXX. — Communis prorsus humanoque sensu rerum agendarum auctiores fuisse.	387	CAP. XIV. — Aristobuli verba in eamdem sententiam.	527
CAP. XXXI. — Multa quoque ab illis imperite suaderi.	387	CAP. XV. — De creaturarum ratione præditarum productione.	527
CAP. XXXII. — Eosdem se ad injuriosorum partes adiunxisse.	390	CAP. XVI. — De contrariis adversariisque virtutibus.	528
CAP. XXXIII. — Poetas etiam eos, qui nihil ad honestioris vita studia contulerint, temere ab illis ex vulgi opinione laudari.	390	CAP. XVII. — De natura hominis.	528
CAP. XXXIV. — Eosdem auctores filios fuisse, ut pupilles et athletae divinis honoribus colerentur.	395	CAP. XVIII. — Philonis de animo sententia.	529
CAP. XXXV. — Eos ipsis etiam tyrannis adulari solitos.	399	CAP. XIX. — Materiam ortu non carere.	529
CAP. XXXVI. — Ilos etiam jussisse, ut materia inanima colerentur.	402	CAP. XX. — De eodem, ex Origene in Genesim commentariis.	532
LIBER SEXTUS.	403	CAP. XXI. — Ex Philone de eodem argumento.	567
Proemium	403	CAP. XXII. — Materiam nec ortu carere, nec malorum causam esse.	570
CAPUT PRIMUM. — Quae divinare demones suis oraculis videantur, ea perinde atque homines, ex astrorum illsi motu conjicerere.	406	LIBER OCTAVUS.	586
CAP. II. — Id etiam, quod in nobis situm est, ab ipsis tolli, dum arbitrium quoque nostrum fati necessitate veri volunt.	407	CAPUT PRIMUM. — Proemium, ac de plis Mosaicis reipublica instituti.	586
CAP. III. — Eos ne tempia quidem sibi consecratae a fulmine defendere potuisse.	407	CAP. II. — Ex Aristea de Iudearum Scripturarum interpretatione.	587
CAP. IV. — Fatum, ut ipsimet fatentur, magicis artibus solvi posse.	410	CAP. III. — Epistola Demetri Phalerei ad Ptolemaem Aegypti regem.	590
CAP. V. — Ipos quoque vates mentiri.	411	CAP. IV. — Epistola Ptolemai regis ad Eleazarum summum Hierosolymorum pontificem.	591
CAP. VI. — Quibus argumentis tota fati ratio conveneratur.	411	CAP. V. — Epistola Eleazarum summi sacerdotis ad Ptolemaem regem.	594
CAP. VII. — Quemadmodum ipsi quoque Graecorum philosophi, deorum ipsorum de fato sententias sanctoribus argumentis confutariunt, ex Oenomai scriptis.	454	CAP. VI. — Ex Philone de Iudeorū ex Aegypto profecitione.	598
CAP. VIII. — De eodem ex Diogeniano Peripateticō adversus Chrysippum, qui simul et causam nobis rerum vindicare coabatur, et fato tamē omnia fieri contendebat: quodque non eeperit que ab Homero de fato dicuntur.	446	CAP. VII. — De religiosa Mosaicis reipublica forma. Et eodem.	602
CAP. IX. — De eodem, ex Alexandri Aphrodisei scriptis.	453	CAP. VIII. — Ex Josepho de Mosaicæ relp. forma.	607
CAP. X. — Ex mathematicis etiam disciplinis fati vanitatem coargui posse. Ex Bardessoni scriptis.	463	CAP. IX. — Eleazarus pontifex allegorici sensus sacris legibus inclusi notionem informat, ex Aristea scriptis.	626
		CAP. X. — Aristobuli, de membris que vocetenus Deo tribuontur.	633
		CAP. XI. — De veterum apud Hebreos philosophorum vita summa cum virtute conjuncta.	643

CAP. XII. — Iterum de iisdem.	643
CAP. XIII. — Ex Philono de Deo, quodque mundus ortum habuerit.	650
CAP. XIV. — Divina Providentia mundum administrari.	651
LIBER NONUS.	679
 CAPUT PRIMUM. — Quam multi e Græcis scriptoribus Judæi populi mentionem fecerint.	679
CAP. II. — De Judæis ex Theophrasto, quem laudat Porphyrio primo de rerum animalium abstinentia.	682
CAP. III. — Ex Porphyrio, de præsca et insigil apud Judæos philosophandi ratione.	683
CAP. IV. — Ex Hecataeo de Judæis.	687
CAP. V. — De iisdem, ex primo Clearchi De somno.	691
CAP. VI. — De illa qui Judæos gentis meminerunt, ex Clemente, primo Stromate.	694
CAP. VII. — De Judæis, ex Numenii philosophi Pythagorei libro primo De bovo.	694
CAP. VIII. — De Moyse simul ac Judæis, ex libro ejusdem tertio.	695
CAP. IX. — Ex Chorilo poeta, de Judæis.	695
CAP. X. — Apollinis de Hebreis oracula, ex Porphyrio, equali nostro.	695
CAP. XI. — Ex Josephi Antiquitatibus, quam multi scriptorum gentilium Mosaicæ diluvii meminerint.	696
CAP. XII. — Ex Abydeni scriptis, De diluvio.	699
CAP. XIII. — Ex Josephi Antiquitatibus, longioris priscorum vita meminisse complures.	702
CAP. XIV. — Ex Abydeno, de turris molitione.	702
CAP. XV. — Multos etiam alios ejusdem meminisse, ex Josephi Antiquitatibus.	703
CAP. XVI. — De Hebreorum omnium parente Abrahamo, ex eodem.	706
CAP. XVII. — De Abrahamo, ex Eupolemo, quem laudat Alexander Polyhistor, ubi de Judæis scribit.	706
CAP. XVIII. — De eodem, ex Artapano, quem citat idem Polyhistor.	710
CAP. XIX. — De eodem, ex Melone, ut refert idealiter.	710
CAP. XX. — De eodem, ex Philone.	711
CAP. XXI. — De Jacobo, ex Demetrio.	714
CAP. XXII. — De eodem, ex Theodoto.	722
CAP. XXIII. — De Josepho, ex Artapano.	726
CAP. XXIV. — De eodem, ex Philone.	726
CAP. XXV. — De Iob, ex Aristote.	727
CAP. XXVI. — De Moyse, ex Eupolemo.	727
CAP. XXVII. — De eodem, ex Arupano.	727
CAP. XXVIII. — De eodem, ex Demetrio.	738
CAP. XXIX. — De eodem, ex Ezechiele.	741
CAP. XXX. — De Davide, Salomone, et Hierosolymis, ex Eupolemo.	747
CAP. XXXI. — Salomon rex Vaphra Ægypti regi, amico paterno salutem.	750
CAP. XXXII. — Vaphres rex Salomon regi magno salutem.	750
CAP. XXXIII. — Salomon rex Suroni, Tyri, Sidonis ac Phenicie regi, amico paterno, salutem.	750
CAP. XXXIV. — Suron Salomon regi magno salutem.	751
CAP. XXXV. — De Hierosolyma, ex Timochare, ut habeatur eodem libro De rebus Antiochii.	753
CAP. XXXVI. — De eadem, ex mensore Syriæ.	753
CAP. XXXVII. — De aquis ipsis que sunt Hierosolymis, ex Philone.	753
CAP. XXXVIII. — De iisdem, ex Aristæa.	753
CAP. XXXIX. — De Jeremias propheta, ex Eupolemo.	753
CAP. XL. — Ex Beroso, quem Josephus laudat, de Judeorum captivitate sub Nabuchodonosore, deque Babyloniis regibus, a Nabopalassaro, usque ad Cyrus, ex Josepho.	758
CAP. XLII. — De Nabuchodonosore, et condita ab eo Babylonie, ex Abydeno.	759
CAP. XLIII. — De sis qui Judæos gentis meminerunt, ex libro Josephi, <i>De antiquitate Judæorum.</i>	763
LIBER DECIMUS.	766
 CAPUT PRIMUM. — Eximias quasque disciplinas a barbaris ad Græcos traductas esse, ac de antiquitate Hebreorum.	766
CAP. II. — Ex Clemente, de Græcorum scriptorum fortis.	767
CAP. III. — Græcos fures esse, ex Porphyrii primo <i>De eruditio austri.</i>	771
CAP. IV. — Quod non sine causa Hebreorum theologiam Græcorum philosophie præstulerimus.	779
CAP. V. — Nihil non a barbaris Græcos acceperisse.	787
CAP. VI. — In eamdem sententiam Clementis verba.	790
CAP. VII. — Ex Josepho in eamdem sententiam.	794
CAP. VIII. — Ex Diodoro in eamdem sententiam.	798
CAP. IX. — De Moyse et prophetarum Hebreorum antiquitate.	803
CAP. X. — Ex Africani <i>Chronographia</i> tertio.	811
CAP. XI. — Eamdem in rem ex Tatiani adversus Græcos opere.	818
CAP. XII. — De eodem, ex Clemente, <i>Stromatum</i> primo.	827
CAP. XIII. — Ex Plavli Josephi primo, <i>De antiquitate Judæorum.</i>	834
CAP. XIV. — Universa Hebreorum historia recentiore fuisse Græcorum philosophorum statem.	835
LIBER UNDECIMUS.	845
Proemium suscepti argumenti.	843
CAPUT PRIMUM. — Platoni philosophiam, in illa quo omnium maxime necessaria sunt, cum illa Hebreorum convenire.	846
CAP. II. — De tripartita Platoni philosophia, ex Alitico.	846
CAP. III. — De Platonicis philosophia, ex Aristote.	847
CAP. IV. — De morum apud Hebreos disciplina.	850
CAP. V. — De Hebreorum philosophia in disserenda posita.	851
CAP. VI. — De recta nominum apud Hebreos impositione.	854
CAP. VII. — De naturali Hebreorum philosophia.	863
CAP. VIII. — De rerum spiritualium physiologia.	867
CAP. IX. — De Ente, ex Mosis Platonicisque doctrina.	867
CAP. X. — Ex libro secundo Numenii Pythagorici, <i>De bono.</i>	871
CAP. XI. — Ex Plutarchi opusculo, de syllaba a Delphico templo inscripta.	875
CAP. XII. — Deum verbis explicari non posse.	879
CAP. XIII. — Unum ac solum esse Deum.	879
CAP. XIV. — De secundo Hebreorum Platonicisque principio.	883
CAP. XV. — De secundo principio, ex Philone.	886
CAP. XVI. — De secundo principio, ex Platone.	887
CAP. XVII. — De secundo principio, ex Plotino.	887
CAP. XVIII. — De eodem, ex Numenio.	891
CAP. XIX. — De Joannis apud nos evangeliste theologia, ex Amelio.	899
CAP. XX. — De tribus substantiis, principiis vim habentibus.	902
CAP. XXI. — De natura boni.	902
CAP. XXII. — Numenii de bono verba.	905
CAP. XXIII. — De Platonis ideis.	907

CAP. XXIV. — De Mosaicis Ideis, ex Philone.	911	CAP. XXII. — Non cujusvis esse laudabiles odas et carmina scribere, sed vel unius Dei, vel divini cujusdam hominis.	990
CAP. XXV. — De iisdem, ex Clemente.	914	CAP. XXIII. — De adversariis naturis, ex Hebraeorum Platonisque doctrina.	990
CAP. XXVI. — De adversariis naturis, ex Hebraeorum Platonisque doctrina.	915	CAP. XXIV. — Canticos etiam in conviviis, tanquam convivales quasdam leges, recipiendes esse.	991
CAP. XXVII. — De animis immortalitate, ex Hebraeorum Platonisque doctrina.	916	CAP. XXV. — Vixi bibendi copiam non omnibus promiscue faciendam esse.	994
CAP. XXVIII. — De eadem, ex Porphyrio.	923	CAP. XXVI. — Ne Platonem quidem ipsum ignorasse, quae ahs sese leges conderantur, his barbaros quasdam suis in rebus publicis vivere.	995
CAP. XXIX. — Quod mundus ortum habuerit.	927	CAP. XXVII. — Bellum nobiscum esse nobis, et eum nostris cupiditatibus ac perturbationibus gerendum.	995
CAP. XXX. — De ceci luminibus.	930	CAP. XXVIII. — Non in corpus, sed in animum, culpm eorum que a nobis peccantur, esse conferendam.	998
CAP. XXXI. — Omnia Dei opera bona esse.	930	CAP. XXIX. — De eo qui sincere integreque philosophetur. Ex Theatrido.	999
CAP. XXXII. — De alteratione ac mutatione mundi.	930	CAP. XXX. — De toto illo sophistica genere, quod inter homines repertiri solet.	1001
CAP. XXXIII. — De resurrectione mortuorum, ex eodem.	934	CAP. XXXI. — Falso nonnunquam, veluti pharmaco, ad eorum utilitatem, qui hoc loquendi genere opus habeant, utendum esse.	1016
CAP. XXXIV. — De supremo mundi fine.	933	CAP. XXXII. — Non solem viros, sed etiam mulieres, adeoque genus hominum universum, hujus in disciplina communione vocandum esse.	1019
CAP. XXXV. — Mortuos quasdam revixisse Plato scribit, cum Hebreis hoc etiam iu generi consentiens.	935	CAP. XXXIII. — Eorum causa, qui minus apud nos ex rationis prescripto vivunt, genus universum traducendum non esse.	1011
CAP. XXXVI. — Ex Platarchio in re simil.	938	CAP. XXXIV. — Quemadmodum Plato quasdam ex Proverbii oracula, Graeca dictione purius et elegantius expresserit.	1014
CAP. XXXVII. — Platonem, de terra illa, quam celestem vocant, Hebreis similissima tradidisse.	939	CAP. XXXV. — De opibus et inopia.	1014
CAP. XXXVIII. — De judicio quod mortem excipiat Platonem Hebreis affinia sensisse.	943	CAP. XXXVI. — De parentum honore et observantia.	1014
LIBER DUODECIMUS.	947	CAP. XXXVII. — De possessione servorum.	1014
CAPUT PRIMUM. — Hebreos, etiam consentiente Platone, quos instituebant, eos recte, fide quadam disciplinarum, quae quod imperfectiones adhuc essent, nihil exquireret, informatos voluisse. Ex Legum primo.	951	CAP. XXXVIII. — Quomodo illud Moysis expresserit : Terminos astenos te transliers quo posuerunt patres tui.	1015
CAP. II. — Fidem ab ipso quoque Platone virtutum omnium maximam haberi.	954	CAP. XXXIX. — Locus Platonis huic similis : « Reddens peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem, illi qui oderunt me. »	1015
CAP. III. — His que de animo similibusque dicuntur, fidem habendam esse ; ex Legum undecimo.	954	CAP. XL. — De furibus.	1015
CAP. IV. — Fabularum specie, pueriorum animos primis preceptionibus informandos, ex secundo De republica.	955	CAP. XLI. — De fure interfecto.	1015
CAP. V. — Fabulas pueris non perniciosas ullas, sed tantum nitiles occinendas esse.	955	CAP. XLII. — De jumento.	1018
CAP. VI. — Fidem a Platone non solum vocetenus probari, verum etiam eum prolieri ex animo se rebus iis credere, quibus nos ipsi creditimus. Ex Gorgia.	958	CAP. XLIII. — Platonem insdem, quibus Hebreis litterae similitudinibus usum esse.	1018
CAP. VII. — Graviora veritatis dogmata non omnibus promiscue vulganda esse.	966	CAP. XLIV. — De iisdem similitudinibus.	1019
CAP. VIII. — Quales Plato magistratus ac principes cresci velit : nec idiotas ab eo, nullarumque litterarum homines repudiari, si morum integritate modo praestitirint. Ex libro tertio Legum.	966	CAP. XLV. — De iisdem.	1019
CAP. IX. — Desfugiendos esse magistratus. Ex primo De republica.	968	CAP. XLVI. — De iisdem.	1022
CAP. X. — De justo, ex mente Platonis.	968	CAP. XLVII. — Platonem duodecim in tribus cives distribui voluisse, Iudaici populi exemplum secutum.	1023
CAP. XI. — De Moysis paradise.	970	CAP. XLVIII. — Urbem in loco fluviali condendam. Plato statuit, quem Hierosolymorum regioni persimilem describit.	1023
CAP. XII. — Ab nroque doceri, molierem ex viro deumpiam esse.	971	CAP. XLIX. — Quemadmodum Plato primam illam, que a Graecis usurparunt, puerorum instituicoum, tanquam perniciosa rejiciat.	1026
CAP. XIII. — De prima hominum vita.	974	CAP. L. — De atheorum opinione. Ex Legum decimo.	1031
CAP. XIV. — Eodem cum brutis etiam animantibus versatos esse.	974	CAP. LI. — Quemadmodum Plato de Deo philosophetur.	1033
CAP. XV. — Quemadmodum ambo diluvii meminerint.	975	CAP. LII. — Quemadmodum klem ipse Deum universum gerere philosophetur.	1046
CAP. XVI. — Quam praecare doctrina nostra rationes a rebus divinis auspiciati, in humanas desinamus. Ex primo Legum Platonis.	978	LIBER DECIMUS TERTIUS.	1057
CAP. XVII. — Quam praecarum sit pueros a prima statim aitate pils religiosisque moribus assuefacere.	979	Proemium.	1059
CAP. XVIII. — Eam solum doctrinam loco statuendam, quae viam ad virtutem muniat, non autem eam, quae vel augendae pecuniae, vel parando vicei quoque modo serviat.	982	CAPUT PRIMUM. — Quemadmodum Plato Graecis theologis ineptias coarguerit.	1062
CAP. XIX. — In ea cum Hebreis sententia Platonem fuisse, ut res inferiores divinorum imagines esse existimaret.	983	CAP. II. — De eodem ; ac præterea Deum malorum auctorem non esse.	1065
CAP. XX. — Juniores honestis quibusdam hymnis odisque memorie commendandis, ad suscipiendos virtutis sanas praetergrandos esse. Ex secundo Legum.	986	CAP. III. — De eodem ; ex Epinomide.	1065
CAP. XXI. — Cujusmodi odarum illorum sententiam esse oporteat.	987	CAP. IV. — Præter obscenas fabulas, nihilistis de Graecis numeribus narrationes continere, Socratemque, quod si fidem non haberet, ab Atheniensibus interfectum esse. Ex Euthyphrone.	1078

CAP. V. — Ex Numenti libro *De Platoniis arcans*. Exam-
dem in rem. 1079

CAP. VI. — In vulgi opinione abeundum non esse, nec
ab instituto suo vel mortis metu discedendum. *Ex Critione*. 1079

CAP. VII. — Reponendam non esse, a quibus injuri-
ose tractemur, injuriam. *Ex eodem*. 1086

CAP. VIII. — Quae semel recte statueris, ea ut mortis
quidem metu abjicienda esse. Id quod in eos convenit,
qui persecutionum temporibus religionem ejurant. 1087

CAP. IX. — Qualis animo sit oportet, qui mortis metu
susceptum institutum ejuret. 1087

CAP. X. — Mortem veritatis causa non esse fugienda.
Ex Socratis apologia. 1090

CAP. XI. — Quemadmodum eorum mortem, qui vita
gloriouse profuderint, celebrari oporteat. *Ex Platone*. 1093

CAP. XII. — Aristobulum Peripateticum etiam ante nos
confessum esse. Hebreis et fontibus suam Gracos hausisse
philosophiam. *Ex opere illo quod Ptolemaeo regi Aristi-
bolus inscripsit*. 1098

CAP. XIII. — Quae a Gracis recte scripta fuerint, ea cum
Hebraeorum doctrina consenserint, a Clemeute preterea
ostenditur. *Stromate quinto*. 1105

CAP. XIV. — Non recte de omnibus pronuntiassent Pla-
tonem, eoque non haud abeque ratione ab eius philosophia
discessisse, atque Hebraeorum oracula complexos esse.
1139

CAP. XV. — Non in omib[us] Platoniis, sed Hebraeorum,
probandam esse de spiritualibus naturis disputationem.
1143

CAP. XVI. — De animo; non recte ut Hebreos, in om-
nibus sensisse Platonom. 1147

CAP. XVII. — Non, quemadmodum Platoni visum est,
animi naturam duabus ex partibus, quarum altera patienti
necessitate libera, patibilis altera sit, esse conflamat. *Ex
Severi Platonicis disputatione De animo*. 1154

CAP. XVIII. — De caro, deque collocutibus in eo si-
deribus, haud recte omnino sensisse Platonom. *Ex Epis-
tola, Timaeo et Legum decimo*. Que Myses colli omnia
vetuit, quemadmodum Hebreus etiam Philo interpre-
tatur. 1158

CAP. XIX. — Quemam mihi recte Plato, tam in Legi-
bus quam in *Republica*, de mulieribus statuerit: que
Hebraeorum doctrina non probat. 1163

CAP. XX. — Quemam Plato de infando amore in *Phaedro*
statuerit: quibus contraria sunt a Moyse sancta. 1171

CAP. XXI. — De legibus Platoniis ad cades pertinente-
bus, magna illa hominis mente indulgis, cuiuscum Moy-
ses leges committenderet. 1175

LIBER DECIMUS QUARTUS.

1179

CAPUT PRIMUM. — Procemium, quo libri argumentum ex-
plicatur. 1182

CAP. II. — De mutua dissensione pugnaque philoso-
phorum. 1183

CAP. III. — De summa Hebraeorum dogmatum consen-
sione. 1186

CAP. IV. — Quemadmodum superiores philosophos
Plato redarguat. *Ex Theeteto*. 1187

CAP. V. — De prima Platonica doctrinae successione,
Ex Numento Pythagorico. 1194

CAP. VI. — De Arcesili, qui secundam Academiam iu-
stituit. *Ex eodem*. 1199

CAP. VII. — Cujusmodi superiorum illorum vita fuerit;
ac de Lacyde quadam Arcesili successorre. *Ex eodem*. 1206

CAP. VIII. — De Carneade, qui tertiam Academiam in-
stituit. *Ex eodem*. 1214

CAP. IX. — De Philone, Clitomachi ejus successore,
qui Carneadem excepterat. *Ex eodem*. 1215

CAP. X. — Multas apud Gracos philosophos conjecturas
esse, verborum pugnas, erroresque pernitos; ex Por-
phyri ad Nectenianum *Egyptium epistola*, non ex illis,
que *De animo* ad Boethium rescripsit, ex quo libro quem
De hausta ex oraculorum responsis philosophia editit.
1219

CAP. XI. — De geometris, astronomis, et computo, e
Xenophontis *Memorabilibus*. 1222

CAP. XII. — De iis qui rerum se naturam explicare
gloriantur. *Ex ejusdem ad Eschinem epistola*. 1226

CAP. XIII. — De gymnasticis ac musicis artibus. *Ex
Platone in Republica*. 1236

CAP. XIV. — Philosophorum de principiis sententiae.
*Ex Plutarcho libro quem De philosophorum decretis ad
res physicas pertinentibus* scripsit. 1250

CAP. XV. — De opinione Auxagorae. *Ex Socratis dis-
putatione apud Platonom in dialogo De animo*. 1254

CAP. XVI. — Philosophorum de diis opiniones. *Ex Plu-
tarcho*. 1258

CAP. XVII. — Adversus Xenophanem et Parmenon,
qui sensus tollerent; ex libro octavo Aristocles *De pilo-
sophia*. 1265

CAP. XVIII. — Adversus eorum philosophorum secundum,
qui quod Pyrrhonem secuti nihil comprehendi posse sta-
tuuerint, sceptici, et assensum inhibentes vocati sunt. *Ex
eodem Aristotele*. 1248

CAP. XIX. — Adversus Aristippi sectatores, qui ea mo-
do que patimut, comprehendendi posse statuerunt, praeter
nihil. *Ex eodem*. 1258

CAP. XX. — Adversus Metrodorum et Protagorism, qui
solis sensibus credendum esse dicebant. *Ex eodem*.
1259

CAP. XXI. — Adversus Epicureos, qui voluptatem finem
esse vellent. *Ex eodem*. 1266

CAP. XXII. — Iterum adversus eos qui voluptatem bo-
num esse defulserunt. *Ex eodem*. 1267

CAP. XXIII. — Adversus Epicureos, qui Providentiam
tollebant, et individuis corporibus universa tribuebant.
Ex Dionysii Alexandrinii libris De natura. 1271

CAP. XXIV. — Rerum inter homines vulgarium exem-
plia. *Ex Epicureorum dogma refellitur*. *Ex eodem*. 1271

CAP. XXV. — Idem ex universi motione conficitur. *Ex
eodem*. 1275

CAP. XXVI. — Idem ex hominis natura concluditur. *Ex
eodem*. 1282

CAP. XXVII. — Operum suorum motionem Deo labo-
riosam ac molestiam non esse. *Ex eodem*. 1285

LIBER DECIMUS QUINTUS.

1289

CAPUT PRIMUM. — Procemium, quo totius operis argumen-
tum explicatur. 1294

CAP. II. — De Aristotele, ac de his que de illo prodita
sunt. *Ex Aristocles Peripateticis libro De philosophia se-
ptimo*. 1298

CAP. III. — Aristotelis dogmata que fuerint. Ac pri-
mus quam ab Hebreis et Platone, in constitendo boni
flue dissentiant. 1302

CAP. IV. — Attici Platonicis disputatione adversus Aristote-
lem, a Mose et Platone in constituta finis ratione
dissentient. 1305

CAP. V. — Idem Aristotelis a Mose simul et Platone
in questione de Providentia dissidentem insectatur.
1310

CAP. VI. — Ejusdem adversus Aristotelis, cum Mose
ac Platone, de mundi, quem negabat, ortu pugnatum
disputatio. 1314

CAP. VII. — Ejusdem adversus eundem, quintum cor-
porum essentiam inducentem, quem neque Moses, neque
Plato uovit. 1319

CAP. VIII. — Ejusdem adversus eundem, a Platone
rerum in celestium tractatione dissentient; que parum
admodum curavit Moses. 1322

CAP. IX. — Ejusdem adversus eundem, cum Platone
similis Hebreorumque doctrina, in questione de animo-
rum immortalitate pugnantem. 1327

CAP. X. — Ex secundo Plotini *De animorum immor-
tale libro*, adversus Aristotelis, qui animum entele-
chiam esse deuidet. 1334

CAP. XI. — De eodem, ex Porphyrii ad Boethium opere
De animo. 1335

CAP. XII. — Adversus eundem, in illa etiam de universi

- animo disputatione a Platone dissidentem. Ex Attico. 1558
CAP. XIII. — Adversus eundem Platonicas ideas illuminem, quas ne ipsius quidem Hebreis ignotas fuisse, superioribus eorum testimonis jam vidimus. Ex eodem. 1538
CAP. XIV. — De Stoicorum philosophia : et quemadmodum Zeno de principiorum ratione statuerit. Ex Aristotelis *De philosophia* septimo. 1542
CAP. XV. — Quam de Deo Stoici, deque hujus universi molitione sententiam introducant. Ex Arii Didymi *Epi-*
-*toma*. 1542
CAP. XVI. — Contra Stoicorum de Deo sententiam. Ex Porphyrii ad Boethium opere *De animo* 1543
CAP. XVII. — Id quod vere est, corpus non esse, ut Stoici opinantur. Ex Numinii primo *De bono*. 1546
CAP. XVIII. — Stoici de universi conflagratione quid sentiant. 1547
CAP. XIX. — Quemadmodum Stoici de iterato universi ortu philosophentur. 1547
CAP. XX. — Quemadmodum Stoici de animo sentiant. 1550
CAP. XXI. — Longini contra Stoicorum de animo sententiam disputatione. 1551
CAP. XXII. — Adversus eosdem Stoicos, animum corporeum esse non posse. Ex libro Plotini. *De animo*. 1554
CAP. XXIII. — Naturalium philosophorum sententiae, de sole. 1575
CAP. XXIV. — De solis magnitudine. 1578
CAP. XXV. — De solis figura. 1578
CAP. XXVI. — De luna. 1578
CAP. XXVII. — De lune magnitudine. 1578
CAP. XXVIII. — De luna figura. 1578
CAP. XXIX. — De illuminatione luna. 1578
CAP. XXX. — De siderum errantium stabiliumque na-
tura. 1579
CAP. XXXI. — De siderum figura. 1579
CAP. XXXII. — Qua ratione mundus sit constitutus 1582
CAP. XXXIII. — Utrum hoc totum unum sit. 1585
CAP. XXXIV. — Utrum animatus sit mundus et Provi-
-dantis gubernetur. 1586

- CAP. XXXV.** — Utrum mundus integritate caret. 1586
CAP. XXXVI. — Unde mundus alimentum haeret. 1586
CAP. XXXVII. — Undenam condendi mundi Deus int-
-tione fecerit. 1586
CAP. XXXVIII. — De mundi ordine. 1587
CAP. XXXIX. — Quamobrem inclinatior mundus sit,
- atque depressior. 1587
CAP. XL. — Utrum inane sit, quod extra mundum est. 1587
CAP. XLI. — Quae dextrae mundi partes sint, qua di-
-stra. 1590
CAP. XLII. — De propria celi natura. 1590
CAP. XLIII. — De demonibus et heroiibus. 1591
CAP. XLIV. — De materia. 1591
CAP. XLV. — De idea. 1591
CAP. XLVI. — De stellarum ordine. 1594
CAP. XLVII. — De proprio stellarum motu. 1594
CAP. XLVIII. — Stellæ unde lucem accipiunt. 1594
CAP. XLIX. — De lis quos volgo Castores ac Geminos
- dicimus. 1594
CAP. L. — De solis defectione. 1595
CAP. LI. — De lunæ deflectione. 1593
CAP. LII. — De lunæ aspectu, et quamobrem terrestris
- appareat. 1595
CAP. LIII. — Quantum a sole terraque distet. 1598
CAP. LIV. — De annis. 1598
CAP. LV. — De terra. 1598
CAP. LVI. — De terræ figura. 1599
CAP. LVII. — De terræ situ. 1599
CAP. LVIII. — De terra motu. 1599
CAP. LIX. — De mari. Quomodo coahuerit, et quam-
- obrem amarum sit. 1599
CAP. LX. — De partibus animali. 1402
CAP. LXI. — De principe animi facultate 1402
CAP. LXII. — Ipsam quoque Socratem Græcorum olim
- sapientissimum, eos, qui rerum ejusmodi physiologia
- tantopere insolescerent, vel hoc nomine recordare et in-
- sanos ostendisse, quod in rebus ab omni vita fructu va-
- cuis snaque omni facultate superioribus, stadium operam-
- que contererent. 1403

FINIS TOMI VICESIMI PRIMI.

MONITUM.

Intra hos decem circiter annos dominus Seguerius, marchio a Sancto-Brisson, Academiæ inscriptionum et humaniorum litterarum socius, vir natalibus et eruditione clarissimus, editionem *Præparationis evangelicæ* ad mss. regios collatam et notis illustratam cum interpretatione Gallica prelo paraverat. Quam ut typographi regii in lucem emittendam susciperent, apud eos qui præerant egi. Cum autem ab iis de die in diem procrastinaretur, res infecta mansit. Igitur editioni textus Græci supersedens dominus Seguerius, cogitavit de edenda interpretatione Gallica, quam ad Greca denuo recensita adornaverat. Res effectum sortita est prodiitque *Præparatio vernacula lingua Gallica anno 1846*, cum ingenti notarum et emendationum apparatu, duobus voluminibus in-8°. Exe sunt notæ et emendationes quas post mortem domini Seguerici ejus heredes potestatem edendi nobis humanissime fecerunt, quibus pro accepto beneficio gratias hic agere nobis liceat. Exemplar præterea ad manus habuimus editionis Vigeri ad cujus margines vir clarissimus varia lectiones codicum Parisiensium ascriperat; ii sunt numm. 465, 466, 467, 468 insigniti. Contulerat etiam ms. Leydense quo usus est Robertus Stephanus.

Notis subjicimus ejusdem viri doctissimi Dissertationem in fragmenta Sanchoniathonis ab Eusebio ex Philone Byblio accepta, de quibus, an genuina sint vel aliena, multa disputata sunt et adhuc sub judice lis est.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

AD

EUSEBII PRÆPARATIONEM EVANGELICAM.

Col. 40 A 2. Μηροπατεῖ. Hunc infamem morrem, apud Persas licitum, tot scriptores referunt ut de illo ne vel minimū quidem dubitatio existat.

Diogenes Laertius, in *Proœmio*, c. 7, quendam excerptum ex Clitarcho locum refert, expressæ dicentes, Magos ut licitas matrum et filiarum suarum nuptias habere. Xanthus, in tractatu Τὸ μαγικόν dicto, narrat Magos suis matribus, filiabus, necon sororibus misceri. Auctor hic memoratur a Clemente Alexandrino, *Sīromat.* l. iii, p. 515. Eudoxius Cnidius a Sexto in *Hypotyposibus Pyrrhoniciis*, l. i, c. 44, p. 39, memoratus dicit: « Illicitum est nostris legibus ducere matres, cum apud Persas mos sit usitissimum. » Idem Sextus l. iii, c. 24, p. 478, dicit: « Persa et presertim qui apud illos habentur sapientes, id est Magi, ducunt suas matres. »

Tertullianus etiam in *Apologeticō*, c. 9, Ctesiae testimoniūm alert hoc modo: « Persas cum suis matribus misceri Ctesias refert. » Strabon. l. xv, c. 3, § 20, p. 735: « Apud Persas mos est non inhumari Magos, quorum corpora derelinquentur avibus comedenda. Et Magos cum matribus misceri, mos est patrius. » Illa vulgata opinio iu causa fuit ut Catullus hoc epigramma ederet, epig. 90.

*Nascatur Magus ex Gelli matriisque nefando
Conjugio, et discat Persicum aruspicium;
Nam Magus ex matre et nato dignior oportet,
Si vera est Persarum impia religio.*

Antisthenes, ut refert Athenaeus l. v, p. 220 ed. Casauboni, in libro minoris Cyri, Alcihiadem vituperans de perdita vita subdit: Συνέτων γάρ αὐτὸν καὶ μῆτρα καὶ θύγατρα καὶ ἀδελφήν, ὃς Πέρσας.

Quintus Curtius l. viii, 2, 19, memor quendam satrapam nomine Sisimithrem, eui duo ex matre orti filii erant, quod licitum habuit. Tempore Agathiae adhuc prevalebat ille usus. Nam Agathias l. ii, p. 61, edit. Lupare, ait: « Non solum Persae ineunt matrimonio cum sororibus et cognatis, sed etiam patres cum suis filiabus, et quod magis pudendum, (o tempora! o mores!) filii cum matribus. » Quod refert Agathias pugnat adversus Plutarchum in tractatu *De fortuna Alexandri* c. 5, cum dicit, ab illo

debollatore suppressum fuisse hunc incestuosum morem, his verbis: « Docuit Persas matrum sua-rum reverentiam, et cum illis misceri vetuit. »

Sed iam Strabo eum refutavit, si Servio credas de hoc Æneidos versu l. vi, disserenti:

Hic thalamum invasit natæ vetitosque hymenæos.

Hic mos ipsius vigebat tempore: Dicendo *vetitos*, ostendit fuisse, ut est apud Persas hodie.

Græci ad omnes populos calumniando proni, hujus nefandi horis insimulabat omnes ceteras gentes; et in *Andromache* vers. 173, Euripides dixit:

Τοιοῦτο πᾶν τὸ βάρβαρον τέρος.

Πατήτ τε θυνταρι, παις τε μητρὶ μίτρων,
Χέρη τ' ἀδελφών διὰ φύρω δ' ο φίλατος
Χερωτος καὶ τῶν οὐδὲρ ἐξεργει νόμος.

Omne barbarorum genus patrem cum filia, matrem cum nato, virginem cum fratre misceri sinit; cognati sibi intentant mortem, nec istius modi quidquam lex impedit. » Lucianus in tractatu *De sacrificiis*, de Jove loquens, ait: « Multas duxit uxores et tandem sororem suam Junonem, more Persarum Assyriorumque. » Qui dicunt hunc more nefandum ab Assyris initium cepisse nominant Semiramidem, que necata est quod cum suo copularetur filio. Illud fatum non impendisset Semiramidi, dixit Agathias l. l., si ejus agendi ratio mores publicos non offendisset; et quia Magi ei utebantur consuetudine, idem auctor hanc doctrinam putat a Zoroastro ortam. Herodotus tamen, in, 31, refert connubia fratrum et sororum omnium vetita, primum a Cambyses initium cepisse.

Denique, hic usus prævaluisse apud Persas videtur, et præbuisse scriptoribus, tam Judæis quam Christianis, longum neque immitterum declamationis locum. Agmen ducit Pbilo in secundo tractatu *De examine legum peculiariis*, principio: « Persarum optimates ineunt matrimonio cum matribus, et si maxime ingenui inter liberos habent qui incesto nascuntur, et, ut fama est, ad regnum destiuantur. Vae mihi! Quid turpis inventari potest quam patris defuncti lectum fodare, qui

potius venerandi templi instar colendus est ! Cum
Brisstone lego λαόν, non λαόν.

Bardesanes adversus Genethiacos scribens, ab Eu-
sebio relatius in *Præparatione evangelica*, l. vi, c. 10,
p. 275, dixit : « Apud Persas lex sinit, quenque ma-
trem aut filiam ducere ; neque patriam tantum et
proprias sedes habitantes, sed et qui a Perside ab-
sunt, Magouseeni nomine, peragunt illa matrimonia
illicita ; easdemque leges et mores transmitunt li-
heris, quorum plures videre est ad hoc tempus in
Media, Ægypto, Phrygia, Galatia. Nec tamen Venus
Martem ampliexans in Saturni eisdibus, ullo modo
tot et tantis oribus praesesse potuit. »

Hic Bardesanes locus inventus in *Recognitionibus
pseudo-Clementinis* a cap. 19 usque ad cap. 29.

Inter scriptores Christianos qui, cum Eusebium, put-
tant Christianam religionem causam fuisse cur
Persæ cessarent ab incestis, primus inventus Theodoreus,
qui in sua *Therapeutica* p. 128, edit. Sylburg., *De legibus*, dixit : « Persæ olim addicti Zarade
(Zoroastri) legibus ducebant matres, sorores et
filias, et quod nefas est tanquam legem habebant ;
sed ex quo tempore apostolos audierunt, abjecerunt
Zoroastri leges tanquam nefandas, et keto animo
evangelicam amplexi sunt temperiantur. » Cf.
sanctus Joannes Chrysostomus qui dixit in octavo
capite *De virginitate* l. VI, p. 248 ed. Savili. « Admirarum Persas, qui non ducunt matres, ut olim ; non
ideam de Romanis dicendum est. » Inter Patres Gra-
cos nominandus est Theodorus Mopsuestenus, apud
Photium cod. 81 ; Gregorius Nyssenus in *Fatim* ;
Tatian. edit. Wirsceburg. p. 80 : Τὸ συγγενέσθαι μητρὶ<sup>χάλλιστον ἐπιτίθεμα περὶ τοὺς Περσῶν Μάργος. Deni-
que inter Latinos sanctus Hieronymus *Adv. Jovinianum* l. x : « Persæ, Medi, Indi, et Æthiopes, regna non
mediocria, et Romano regno paria, cum matribus et
magis cum filiabus et nepibus copulantur ; » et
Minutius Felix 31 : « Ius est apud Persas miseri
cum matribus. »</sup>

Col. 40 A 3. Ἀνθρωποβούρι Σκύθας. Non dubi-
tare licet quin anthropophagia fuerit universalis
consuetudo, antequam humanum genus agricultura
sibi pareret alimenta, ad sustentandum vitam ne-
cessaria. Quamobrem imperiorum conditores re-
ligionis et ethicas præceptis agriculturam junxerunt.
Agricultura sublata, quid supererset legislatoribus
ad imponendas leges easque sancidas ? Nihil aliud
dicit Horatius his versibus :

*Silvestres homines sacer interpres deorum,
Cædibus et victu fodo derruit Orpheus.*

Sed ex quo condite fuerunt urbes, hic barbarus
mos viget solummodo apud gentes omnis scientie
culturae expertes. Scythæ qui vitam errantem
potius degenerunt, diutius bos mores nefandos
quam ceteri populi seraverunt, necessitatibus
vita coacti. Satis multi scriptores testantur hoc ita-
ut in Eusebium nulla incidat calumniandi suspi-
cio aut voluntas.

Herodotus temporibus pars Scytharum quedam-
erat anthropophaga. « Ab undecim trans Panticeapan
itinibus ait, Borysthenem secus, vasta patera inulta
regio ; et trans desertum locum versantur anthro-
pophagi. » Herodotus istos secerunt quidem a Scy-
this, sed quonodo fieret ut in media Scythia que-
dam existiret gens a Scythia distincta et sepa-
rata ? (Vide Herodotum lib. IV, cap. 18.) Strabo lib.
vii, p. 295, dixit : « Mare Nigrum ab initio cognomi-
natum fuit ἄξενος (inhospita) ob indesinentes
tempestates et ob ferociam gentium que littora
incolunt, presertim Scytharum qui alienigenos im-
molant, carne humana vescuntur et hominum calva-
ris poculorum instar utuntur. » Lucianus ad hunc
barbarum Scytharum morem alludens in *Dialogo Ju-
nonis Latonaque* illam inducit haec dicentem :
« Quod tuos liberos spectat, nemo nescit tuam fili-
am in Scythia peregrinantem didicisse a Scythis qui
sumi anthropophagi, vesci trucidatis alienigenis. »

Quod referens, ut omnibus notum, Plinius dicit
(*Hist. nat.*, liv. vi, cap. 20) : « Inhabitabilis Scythæ
prima pars a Scythico promontorio ob nives : proxima
inculta, sevita gentium : anthropophagi Scythæ
incident, humanis corporibus vescentes. »

Idem refert lib. vii, cap. 2 : Esse Scytharum ge-
nera et quidem plura quo corporibus humanis ve-
scentur indicavimus (lib. iv, 26, et lib. vi, 20).

Solinus, hujus scriptoris abbreviator, eadem nar-
rat, et Pomponius Mela, *De situ orbis*, lib. II, c. 1,
notat peculiare Scytharum genus quo dicit anthropo-
phagum, his verbis : « Apud anthropophagos ipse
etiam epule visceribus humanis apparatur. »

In silvestri agrestique prisorum hominum cultu,
bellum erat quædam venatio ut homines hominibus
vescentur. Cum incipi humanus civilisque cultus,
anthropophagia ex bello sequitur, sed non
ampius est beli causa ; et diu Scytharum gens
servavit morem vescendi carne devictorum hostium,
non aliter ac agrestes homines, qui trans Oceanum
nuper sunt reperti ; nam calvarii, poculorum
instar, et pellibus pro leinte utebantur. Herodotus, l.
iv, c. 64, dicit : « Scythis cum bellum gerunt, priui
hostis necati sanguinem bibere mos est et offerre
regi capita truncata ; quo facto, statim mercedem
habent. Hic est excoriandi modus : primum pellem
circa aures secant, deinde, arrepto capite, hostis
truncatur, tum utentes costa bovis carnem exuent,
pellem manibus molunt, quam sic molitam
extendunt, ut illa utantur mantles instar. Tunc illam
suspendunt ad caput equi, et majori honori illis est
si plures habeant sic preparatas. Sunt qui iis uiuntur
tanquam pallio, et assunt ut pelles caprinæ.
Nonnulli amputant hosti dextram, cujus pelle pha-
retram operiunt. »

« Infestissimorum autem bostium capita, serra de-
secant infra supercilium, deinde purgant aqua. Si
vir pauper sit et inops, super imposita pelle bovis
cruda, sic servat ; si dives, eadem, pelle bovis super
imposita, sed intus aurata, instar poculi uitum. »

Plinius lib. vii, cap. 2 : « Priores anthropophagos
quos ad septentrionem esse diximus decem dierum
itineri, supra Borysthenem amnum, ossibus humano-
rum capitum bibere cutibusque cum capillo pro man-
tilibus ante pectorauti, Isigno Nicenau prodidit. »

Sat est tot et tantorum testimoniorum.

Col. 40 A 9. Τοῦς καὶ λαού, τ. ρ. λ. Locus nbi Eu-
sebius loquitur de more barbaro multorum populorum
trucidandi senes, quem sequuntur alii ad ant-
thropophagiam colendam, alii ad permittendum reli-
quias avibus et feris, mittentes omnem sepulture
enarram, dum nonnulli sepelinunt una cum mortuis
nobilibus homines vivos a se dilectos, sumunt ad
verbum ex tractatu Porphyrii *De abstinentia carnis*,
p. 375, ed. Rhoer, l. IV, c. 21.

Col. 40 B 1. Ιστοροῦνται Μασσαγῆται καὶ Δέρ-
βιζες. Sanctus Hieronymus ex iisdem fontibus hausit ;
nam idem dicit iisdem fere verbis, *Adv. Jovinianum*, libro secundo. « Massagetae et Derbices mi-
sericordis putant qui agrotatione moriuntur, et par-
entes, cognatos, propinquos, cum ad senectatem per-
venerint, jugulatos devourant ; recius esse ducentes
ut a se potius quam a vermis comedantur. Tibari-
reni quos dilexerunt senes suspendunt in patibulis.
Hircani volucribus et canibus seminivis projiciunt...
Bactri canibus ad hoc ipsum nutritis obliquant senes ;
quod cum Alexandri prefectus (Nicanor) emendare
voluisset, pene amisit provinciam. » Apud Strabo-
num, Diidorum Siculum, *Stasanon* ; quod legitur
etiam apud Porphyrium, l. V ; Theodor., et sermone
ix, pag. 129, *Therapeutica*, edit. Sylburg. Μασσαγῆ-
ται τοὺς γεγράφασθαι θύεται καὶ δουεῖσθαι ποιεῖσθαι
νούν, ἐδεῖσθαι τὴν μωαρὰν ταῦτην ἐδοῦθη. Τιθερηνοὶ τοὺς πρεσβύτας κατὰ κρημνῶν βαθυτάτων
εἰσιότες οὐθενὶς, τὸν πατέντην τούτον κατέλισσεν
νόμον « οὐδὲ εἴ δὲ οὐτε Υγρανοὶ οὐτε Κάστοι τοὺς
κύνας τοὺς τῶν τεθνεώτων ἐκτέφουσι σώματι : οὐτε

Σκέψαι τοῖς τετελευτήσοις συγχατορύπτουσαι ζῶντας, εὖς τὴν τάπαν τέκεντοι.

Solum hoc testimonium probaret sinceram esse doctoris Ecclesie narrationem, sed et per multa alia adsumt testimonia. P. Vigerus in Observationibus quibus supersedit, notos facere debebat fontes ex quibus haec Eusebius : illius loco, ego faciam. Adeo noti Massagetae, ut illorum nomen undique eodem modo scriptum reperiatur. Non item de populo supra citato. Legitur apud Porphyrium et Eusebium Derbices. In ms. 451, Βέρβηξ. Bebryces non idem sonant atque Derbices.

Bebryces nomen suum Bithyniae dederunt antequam Thyniae et Bithyniae nomen cepisset.

Bithynia regnum erat Amyci, qui adversus Pollucem pugnans vicius obiit. Apollon. Rhod., lib. ii initio :

Ἐνθα δέσαρ σταθμοί τε βοῶν, αὐλίς τ' Ἀμύ-
[κοο],
Βεβρύκων βασιλῆς, ἀγήρος, ὃν ποτε νῦμφη
Τίκτε ποτεδάριοι τερεθλίῳ εἰρηθεῖσα
Βιθυνίς Μελίη, ὑπεροληστατὸν ἀρόπον.

Pollucus et Amyci pugnam narravit Theocritus in vicesimo secundo idyllio, Dioscuris dicto; et Valerius Flaccus qui Argonautas cecinit, lib. iv, vers. 150.

Scholiastes in hunc versum, « Amycus, ait, sub sua ditione tenebat Bebryces Bithyniae, qui illo tempore incolebant nonnullas aliae regiones maritimatas; Bebryces etiam usque Ephesum et Magnesian progressi sunt. » Charon, Lampsaci fines olim Bebryciae nomen habuisse dicit, ob Bebryces incolas. Quae gens, ut tam multas aliae, bello periret. Vid. Plutarch. De virtutibus mulierum, voce Δαμφάγη, t. VIII, p. 289 Hutton.

Tzetzes De Lycophrone, vers. 1505 : « Bebryces hodie Mysii, ex Bithyniis remotissimi : in quorum finibus surgit Olympus mons. Sunt autem Bebryces, de genere Gallorum oriundi, inter Pyrenæos Cerauniosque montes et Hispaniam ; Norbanenses vocantur. » (Quos cecinit Silius Italicus l. iii, vers. 420 et seqq.; Festus Avienus in ora maritima). De Bithynia Bebryces loquitur Virgilius in quinto Æneidis libro, ubi dicit, vers. 375, Buteni a dare devictum :

Qui se Bebrycia veniens Amyci de gente cerebat.
De quo verso disserens Servius : « Bebrycia ipsa est Bithynia ; » Sallustius fragm. incerto : « Igitur introrsus prima Asia Bithynia est, multis antea nominibus appellata. »

Strabo l. xi, cap. 5, § 3, pag. 541, ait Bebryces ex genere Thrace oritos : Οἱ Βεβρύκες ήσαν Βεύνων οἱ πραιτοκράτεις τῆν Μυσαὶ Θράκες, ὡς εἰπάζω ἔγω. Denique, ibid., cap. 4, legitur : Θεοποιος Μαριάνδυνον φησι μέρους τῆς Παραλαγονίας ἀρχαῖα υπὸ πολλῶν δυναστευομένης, τὴν δὲ ἔξτατην (legendum est ἔξτατην) ἐπώνυμον ἔνεινοι κατατίθενται. Theopompos ait Mariandynum partis Paphlagonia regem, quem multis subdita erat regibus, cum aggressus fuisse Bebryces sub suam redigere potestatem, tandem, deleta gente, proprium imposuisse nomen. » Vid. Vaillant, Imperium Achemenid., t. XI, pag. 292.

Derbices e contra, Asiam superiorem incolunt Massagetae finitimi, orientem versus Caspii oris maritimæ seu Hyrcanii, ultra citraque Oxi ripam.

« Derbices quorum medios fines secat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo. » (Plinius, l. vi, cap. 18 vel 16.) Strabo, l. xi, pag. 514, eos in Hircania locat ; Ptolemaeus in Margiana : quos Mela mari vicinos facit : « Jam ad freatum Derbices. » L. iii, cap. 5, v. 55.

Quintus Curtius Derbices numerat inter copias Darii cum hic princeps Babylonis in campis illustraret exercitum ; l. i, cap. 2 : Derbices quadranginta mil-

lia pedum armaverant : pluribus hærebant ferro praedice hasta, quidam lignum igni duraverant : hos quoque duo milia equitum ex eadem gente comitata sunt. »

Hujus populi nomen in manuscriptis oblitteratum sepe repertur. Modo Δερβίκκαι modo Δέρβηκες leguntur. Strabo, Plinius, Mela scribunt Δέρβηκτες. In Älianis primis editionibus Hist. dir. i. iv, c. 4, legebatur Βέρβηκκαι, ubi ex emendatione Casauboni Δέρβηκες rectius legeretur ; Perizonius legit Δέρβηκαι. Sic nos nominat Ptolemaeus l. vi, cap. 10. Älianuus idem dicit atque Porphyrius, cuius haec sunt verba : « Derbices septuagenarios trucidant, immolantes homines et suspidentes mulieres. »

Dionysius Periegetes, 754, scribit Δέρβηκτοι, Μάρ-
δοι, Δερβεῖτοι τε καὶ δεντίτοις πόμα Βάρτερον, loco
Δερβεῖτον vel Δερβεῖκαν. V. 758, idem auctor :

Δερβέκτοι δὲ ἐπερώδει ἐφ' ὅδασι Κασπίου,
Τοὺς δὲ μέτ' ἀρτολίγροδε, σέρπει καλάδοτος
Μασσαγέται ραλούσι. [Ἀράξου

Legitur apud Stephanum Byzantinum : Δέρβηκκαι, ένος πλησίου τῶν Ῥχανῶν. Απολλώνιος δὲ ὅτι τὸ Κράτερ. Κηφαλαῖς δέ δερβεῖους αὐτοὺς φαστή Δερβεῖσσος.

His exemplis patet quam variis modis olim etiam scribentur hujus populi nomen. Cum solam Xyladri editionem possidente non licet mihi judicare quid Holstentus Berckelius ac dixerint de nomine prefato et de citato Stephani loco.

Berckelius legit Δέρβηκκαι et allegat Salmasium De Solino qui hanc orthographiam adoptavit. Manuscriptus Palatinus Ptolemai fert Δέρβηκκαι οὐ καὶ Δέρβε-
τοι. Quod illum morem trucidandi et comedendi parentes ad senium proiectos, Strabo refert l. xi, cap. 10, § 8, pag. 520 : Τοὺς δὲ ἐδύρητοντας ἦν γεγονότα σφατασσούσι, ἀναλοχοῦσι δὲ τὰς σάρκας οἱ ἄγκυστα γένους, τὰς δὲ γραίας ἀπάγγουσι, εἴτα θά-
πτουσι. « Trucidant septuagenarios senes quos sui proximi devorant, suspendunt anus et inhumant. » Ceterum, suis legibus mors indicta erat minimo delicto. Idem, ibidem : « Εἰτι πρότοις οὐδούς σφάτασσονται. »

Mela, l. iii, cap. 7, eadem dixit generaliter loquens de Asia populis. « Quidam proximos parentes priusquam annis et ergitidine in maciem eant, velut hostias cedunt ; cesorumque visceribus epulari fas et maxime pius est. »

Hec de Derbicibus. Massagetae sunt maxime noti apud Herodotum bello quod illis intulit Cyrus qui eorum finibus vicius obiit. Hec gens, ait Herodotus, (1-201) populis potens atque armis. Orientem versus jacet trans Araxem (Oxum); vid. Hardouin, De Plinio l. vi, 16 vel 18 ; vide et Dcangium De Nicophoro Bryen, p. 301. « Issedonis contra, versus orientem mari Caspii, » dixit adhuc Herodotus (1-204), « patent lati campi quorum Massagete maximam partem tenent. » Idem Porphyrii narrationem conformat, his verbis (1-216) : « Vir ad summam senectutem proiectus, a circumstantibus omnibus proximis immolatur cum pecoribus ; tum epula sequuntur. Qui vitam peragendi modus maxime faustus illis videtur. »

Strabo l. xi, cap. 10, § 6, pag. 513, dixit : « Massagetae est mors optima dilaniari, cum ad senium pervenerunt. Humana caro miscebatur cum carne pecorum, et his epulis incumbebant. Qui senio moribantur, tanquam impii ejiciebant foras, ut esca essent volucribus et feris. » Sallustius philosophus in codice de Gale, pag. 202, cap. 9, διὰ τί γὰρ Μασσαγέται μὲν τοὺς πατέρας τοθίσσουσι ; « Cur Massagetae vel ad comedunt patres ? »

Herodotus idem dicit de Issedonis, l. iv, cap. 26 : « Mortuo patrefamilias, quisque proximorum adducit servicem, quo immolato, dilaniant carnes, quas miscent cum carnibus patris mortui et dila-

niati, tum his omnibus vescuntur carnibus. » Zenobius, cent. v, 25, ubi pro Σιδώνες legendum Ἰσθίδωνες. Vid. Herodotum, lib. m, cap. 58, ubi loquitur de Calatensis populo Indie, et cap. 99, de Padeenibus qui agros jugulant et manducant.

Tibareni minus noti : attamen Apollonius Rhodiensis (Argon., II, 577) eos ponit ad littora Euxini et dicit Chalybis finitimos :

« Ατχι δὲ ραιεῖνοι πολύφρηνες Τίβαρηοι
Ζηρὸς εὐέτεροι τηγανεῖν ὑπὲρ δύρην.

Xenophoros reducens exercitum, eorum fines pertransivit.

« Tibarenia, ait Stephanus Byzantinus, est quædam regio Ponto, Chalybis necnon Moesynocibus finitima. »

Denique Strabo, lib. xii, cap. 5, 918, pag. 548, ait : « Supra Trapezuntium Pharnacium sunt Tibareni, » etc. Me latet an isti populi idem sint quos Cicero Tibarani nominat, Eleutheroci ciensi bus finitimos (epistola ad Catonem, epist. ad diversos, 15-4) : « His erant finitimi pari scelere et audacia Tibarani ; ab his Pindemissus capto obsides accepi. » Asia minor media est Cilicia atque Ponto quem incolebant Tibareni. Ergo, duo diversi populi mihi videntur. Ephorus ab Stephano Byzantino relatns dixit eos maxime inservire Iudeo et jocis. Illud vertit Mea lib. I, cap. 19, 70, his verbis : « Tibareni Chalybos attingunt, quibus in risu lusque sumnum bonum est. » Denique Zenobius Proverbior. cent. v, 25, refert : « Cum mulieres parint, Tibareni obducunt velum sue capitlæ lecto que incumbunt. » Eamdem fabulam narrat Apollonius Rhodiensis, lib. xi, 1010 :

Σώοντο παρέ τίβαρηΐδα γαῖαν.

« Ερθ' ἐπειδὴ τὰ τέκοντα ὑπὲρ δρέποι τέκυρα

[γυναικεῖς],

Ἄντοι μὲν στεράχονται ἐπὶ λεχέσσοις πεσόντες,
Κράτα δηράμενοι ταῦθ' εἰν κομβουσιν ἐδῶδι
Ἀράκης ἥδε λεπτή λεχύνη τοῖς πέτραις.

Narratio haec, nescia an vera aut falsa, excerpta est ex Metrodoro Amphipolitano : « Εν τοῖς Νούμιοις, et non, « En τοῖς Νόμῳς, ut docet scholiastes ; quod ad emendationem Νούμιος pertinet cum commendatione ratio et Clemens Alexandrinus in Proterptico, pag. 56 : Νυμέδορος ἐν Νούμιοις Βυρβαρικοῖς lib. I Stromatum, pag. 583 : Νυμέδορος ὁ Αμεριπόλης ἐν τριτῷ Νούμιοις Ασιας. »

Miror quod in novissima editione scholiastis Apollonii, D. Schaeffer qui illam attente curavit, hoc prætermisit meendum. Ceterum, hac natio, Persarum et Mithridatis dominatione absorpta, de se histrio pauca; reliquit, et quod narrant Porphyrius et Theodoreetus, ab eis præcipites dari scopulis suis parentes, καταχρημάτους, commentitum aut saltem dubium mihi videtur. S. Hieronymus, contra, dicit ab iis populis parentes suspendi. « Quos dilexerunt senes suspendunt in patibulis. » Ex vocam καταχρημάτων et καταχρεύτω similitudine factum est ut erraret S. Hieronymus.

Hic mori dejiciendi senes et scopulis inserriebant Sardinia populi, ut refert Alianus (Var. hist. cap. I, § 4). Logo textum D. Coray, Lex Sardinie :

« Pueri clavis armati, percurrent patres quos sic interfectos inhument, magnum sibi ducentes dedecus si ad extremam senectutem perveniunt, nam delinqüere necessarium est, dum corpus senio est confectum. Hic textus perspicuus est ex editione scholiarum Platonis a Ruhkenio facta pag. 444. Ex illa editione patet Timaeum esse auctorem istius narrationis, quam male veritū Alianus. Suo tempore Zenobius refert euendum Timaei locum (Proverbiorum, v, 85), sed partim. Scholiastes sic loquitur : « Ανεχόγασε τε μάλα σαρόδοντα παροιμια. Οἱ τὴν Σαρδὼν κατοικοῦντες, ὡς φησι Τίμαιος, ἐπειδὸν αὐτοὺς ὑπεργράπωσιν οἱ γονεῖς (ἀπόρρεστων), καὶ νομίωσιν ικανὸν θειωκένατας γρόνον, δρυσούσι αὐτοὺς εἰς τὸν σπόν, ἐν φύᾳ μέλλουσι θάται, κάχει λάκκους ὄρυξαν-

τες, ἐπ' ὅρων γειλὸν τοὺς μέλλοντας ἀπονήσκειν καθίζουσιν. Ἐπειτα ἔκαστοι αὐτῶν, σχίζαν έχον, τύπτει τὸν λακτοῦ πατέρα καὶ εἰς τοὺς λάκκους (προσωπεῖ) περιουσεῖ· τοὺς δὲ πρεσβύτας καὶ καρυέτας παραγίνεσθαι ὡς εὐθάλιμνος καὶ μετὰ γέλωτος καὶ εἰδυμίας ἀπολύνοσθαι. Ἐπει τούς γέλαντο, παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τὴν προκειμένην φησίντας παρομίαν.

« Sardinia incolæ, ut refert Timaeus, si parentes ad extremam pervenerint senectutem et si in eo sint ut moriantur, ducent eos ad locum ubi inhumandi sunt; tum, terra effossa, mortuorū ad oram fossæ ponunt, arrepto baculo, percutiunt; et sic interfictos et dejectos inhument. Senes ad aspectum mortuorum gaudent, et suam felicitatem risu et latro gestu significant. Sed quod istiusmodi risus postremum et infastum diem portendit, a Greco dictus est risus Sardonicus. »

« Col. 40 B 6. Υρκανοὶ δὲ καὶ Κάσπιοι. Hyrcani et Caspii, quos populos nominat Eusebius tantum iisdem moribus utentes, eti coletes similiter littori maris Caspii seu Hyrcania, sunt tamen inter se satis remoti. « Pluribus nominibus appellatum, celeberrimi duobus Caspio et Hyrcanio, » ait Plinius vi, 15. Si totam phrasim perspicias, compertum videtur parentes adhuc vivos a solis Hircanis projici volucribus et feris, sed defunctos a Caspiis. Attamen, T. Cicero, de isto Hyrcanorum more tractans mihi videtur locutus fuisse de solis mortuis (Tuscul. I, 45) : « In Hyrcania, plebs publicos alit canes, optimates domesticos; nobile autem genus canum illud scimus esse; sed pro sua quisque facultate para, a quibus lanietur; eamque optumam illi censem sepulturam. »

Silius Italicus in Punicis, lib. xii, vers. 471 :

Tellure, ut perhibent, is mos antiquus Ibera :
Examina obscens consumi corpora vultur.
Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes....

Sed Caspii consumpsisse famē parentes annis gravatos arguuntur a Strabone vel Onesicrito, quem citat Strabo lib. xi, cap. 11, 3, pag. 547.

Loquens de Persis, Agathias, quod spectat ad homines adhuc vivos, refert quendam eorum mortem qui convenire videtur narrationi Porphyrii. In libro hujus auctoris secundo (pag. 60 edit. Lopara), cum de sepulchra Persarum, qui a canibus devorantur, non aliter ac Cicero locutus fuisse, subiecit : « Si in Martis expeditionibus nonnulli milites in gravi morbo incidentur, in loco renato ponuntur adhuc viventes et jejuni. Cum sic segregati fuerunt, frustum panis, aqua, baculum sub eorum manibus ponuntur ut suam vitam sustentent, et animalia lera propellere possint. Si sic expositi non obierunt, et si tamen morbus gravis ligat agrotantum membra, tum volucres ocelli et feræ semianimos devorant, et sic abit omnis spes salutis. Sunt qui redierunt ad suas sedes macilenti, exsangues, et metum inferentes iis qui eis obviam ibant; non aliter ac spectra quedam tragica ex Erubo redeuntia (Polydorus in Hecuba Euripidis). Sed qui eo modo rediunt ad sanitatem invisi sunt omnibus; vitantur sicut contaminati et incolete Acheronis habiti; nemo, olim commensalis, uitum eorum consuetudine, antequam purgati fuerint a magis ob nefandam mortem cui destinati fuerant et ex qua novam vitam hauserant. »

Stobæus in sua centesima vicesima oratione refert hoc verbum Diogenis Cynici, dicentes : « Si canes dilaniarent ejus corpus, sepulcrum Hyrcanianam se habiturum; si vultures, Bactrianam. » Hic sepieleni modus non era tantum Hyrcanorum et Caspiorum sed et Persarum et magorum modus. Cicero, Tuscul. I, 45 : « Magorum mos est non humare corpora surnum, nisi a feris sint ante ditaniata. » Strabo, lib. xv, cap. 3, § 20, pag. 733 : Μάγοις

οὐ δάπτωσαν οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ οὐανδρόρους ἔκοι : « Persae non sepelunt Magos, sed avibus comedendo projiciunt. »

Transamus ad Scythas. Auctor de quo nunc, dicit : « Scytha inhument vivos aut trucidant, in honore mortuorum, quos defuncti magis dilexerant. » Herodotus (lib. iv, cap. 71) sigillatim enarrans regum Scytharum fuera, in hac desinit : « Unam ex concubinarum strangulatam inhument, deinde pincernam, cocum, armigerum, pedisequum, nuntium, equos, uno verbo, quoscumque primos ad famulatum suum habuit.

Stobæus, sermo 420 : « Taurici gens Scythica, humant cum suis regibus charissimos eorum amicos. » Quod adjecit Porphyrius de more trucidandi quosdam supra rogam. Illud non convenit Scythis qui non urebant mortuorum suorum corpora, sed Iudei, ut nemo nescit.

Col. 40 B 9. *Kai Bάχτροι*. Bactriana sub ratis Paropamisi, ad Araxem sita, iisdem utebatur moribus ac populi finitimi quos sigillatim histravimus. Strabo Porphyrii aut potius Onesicriti dictum a Porphyrio citatum fulcit, lib. xi, cap. 41, 3, pag. 517.

Sogdiani et Bactriani olim parum aliter ac nomadum genus sese gerebant. Attamen Bactriani mitiores erant moribus. Onesicriti tamen de illis loquebus porci laudibus. Dicit enim ab illis exponi agros adhuc vivos, canibus quos educant ad hunc finem et quos vocant eorum lingua, *sepelientes canes*. Extra muros metropolis Bactrianorum omnia pura erant loca, sed intra, omnia ossibus humauis referta ; at Alexander mori nefando impo- suit finem.

Plutarchus ait : « Hyrcanorum canes et Bactri- norum volucres, iubente lege, devourant mortuos. »

Col. 47 B. 9. *Supra rex eas*. Id est nihil amplius quam quod in celo apparebat.

Col. 53 A 15. *Μαθητής ὁ Αράξαρός*. Euripi- pides non potuit Anaxagoram magistro uti.

Hic anachronistis Diiodori patet.

Col. 57 A 2. Censorinus, cap. 4 : « Anaximander Milesius (ait) videri sibi ex aqua terraque calefactis exortos esse sive pisces sive piscibus simillima animalia, in his homines concrevisse, foetusque ad pubertatem usque (intus) retentos, tum denum, ruptis illis, viros mulieresque, qui se jam atere pos- sent, processisse. »

Plutarchus, *Symposiac.* 8, problem. 8, sub finem, idem dixit de Auximandro, scilicet, « homines primum versatos fuisse in ventre piscium et intus sicut parvuli alitos, tum denum exsuisse, natura rubor praebente, et terra potitos. »

Ibid. B 4. *Δέρδρα*. Valek. *Diatrib.* p. 45, ubi δένδρη πετενά ; sic edam Wessel, ad Diodor. 1, 1.

Col. 56, D 2. *Γόνιμος θερμὸν τε καὶ γύναιον*. Ritter *Hist. philos.* L. I, γονιμοῦ θερμὸν τε καὶ φυ- χρόν. Cf. eundem in sequentibus.

Ibid. 5. *Περιφήρα*. Περιφήρα Wittembach.

Col. 60 C 5. *Οτρι τοι τοι*. Diogenes Laertius, in *Socratis Vita* (lib. II, seg. 21). Demetrius Byzantinus ait Socratem, qui ducebat parvi momenti arcana natura, copisce docere ethicam in officinis et trivii; dicebat illud exquirendum :

Όττι τοι εἰς μεγάρους κακόντες δραθόρτε τέτυ- | κται.

Idem l. vi, seg. 403, in *Vita Menedemi* : Hoc dicunt Diogeni tribuit Diocles, quod alii Socrati vindicant. Vide Aulum Gell. I. xiv, 6 : « Μετα Noctes de uno maxime illo versus Homerique querunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat :

Όττι τοι εἰς μεγάρους κακόντες δραθόρτε τέτυ- | κται.

Sextus Empiricus *Adv. mathem.*, lib. vii, 21, p. 574 :

« Socrates palam dicebat nihil aliud exquirendum esse : εἰ μὴ

Οττι τοι εἰς μεγάρους κακόντες δραθόρτε τέτυνται. »

Denique Eusebius ipse (lib. xv, cap. 62, pag. 865) idem Socrati adjudicat adagium.

« Socrates merito profitehatur, quedam nobis superiora, quedam scitu iniuria. Sic physica superior nobis est. Quæ post mortem eveniunt nihil nobis curanda sunt : humana tantum ad nos spectant ; quæ nobrem, missam faciens Anaxagora et Archelaus disciplinam, uni incumbebat scientiae : έττι τ' οἱ... τ. τ. λ. »

Col. 61 A 6. Aliquid deesse Wittembach existimat.

Col. 64 C 5. *Τοι τοι τοι*. Schaubauch (*Anaxagoræ fragmenta*, p. 155) conjectit οὐοίζ. Auctores historicæ philosophie non hic conveniunt inter se. Anaxagoras primus, intelligentiam præpositus, scilicet νοῦν, tanquam sublunarum rerum causam ; quod dixit et Eusebius, sub finem libri x, p. 504, *Preparations evangelicæ* his verbis : « Anaxagoras Hegesibulus Clazomenensis filius, primus vera principia rerum docuit. Non solum majorum more, rerum arcana docuit, sed etiam causas quibus moventur. In principio, inquit, omnia commissa jacentib (τὰ χρήματα δροῦ περιφέρεντα) ; sed intelligentia accedit ordinem confusione substituit : Νοῦς δὲ εἰσελθὼν αὐτὰ τὰ άταξίας εἰς τάξιν ἤγαγεν : quo supponendum est, ante Anaxagoram, causam efficiētum et motricem fuisse ignotam tanquam intelligentem, id est νοῦν. »

Nunc veniamus ad auctores qui Anaxagoram auctorem hujus doctrine dicunt ; post videbimus, an autem illum ceteri philosophi professi sint hanc magnam doctrinam, et quis tandem illius habendus sit auctor.

Diogenes Laertius sic incipit in historia hujus philosophi : « Anaxagoras Hegesibuli aut Eubuli Clazomenensis filius, primus submisit materiali intelligentię. » Diogenes, talia verba referens, idem et illud fere verbis dicit atque Plato, in *Phædone* I, pag. 97. Eusebius autem dicit lib. xiv, 15, pag. 752 *Preparationia evangelicæ* : « Forte » ait Eusebius, « audivi, lecto Anaxagoræ libro, quemdam dicentem, intelligentiam solam omnium ordine dispositissimam ; gavisus sum, et optimè dictum mihi visum est intelligentiam fuisse omnium causam. Letus ergo accepi magistrum mihi Anaxagoram occurrentem et docentem omnium existentium causam in intelligentia positam esse. »

Et Plutarchus, in *Vita Periclis*, cap. 4 ait : « Primum Auxagoras preposuit universo orbi tanquam rerum principium non fortunam aut vim, sed quamdam intelligentiam puram missionem experim. » Idem Plutarchus, in *Placitis philosophorum*, aut qui sub eius nomine scripsit, lib. I, cap. 3, eadem refert de Anaxagora. Locus iste desideratur apud Eusebium (*Prepr. evang.*, lib. xiv). Mutlatius inventur in Stobæo (lib. I. *Eglog. Physic.* § 28). Idem Plutarchus dixit in Anaxagora esse duplex malum principium, *De Iside*, cap. 48 : « Ανάξαρός δὲ νοῦν καὶ ἄταξιον. Anaxagoras inveuit intelligentiam et infinitum. » Sed error est Plutarchi. In tertio capite primiti libri *Metaphysicorum*, Aristoteles ordine lustrat varias philosophorum opiniones de primis causis, et ostendit quibus rationationibus Anaxagoras invenierit intelligentiam (scilicet νοῦν) esse omnium rerum causam. Secernit accurate secunda principia inertis materie, quam *homœomeriam* (ὅμοιωματα) vocat. Quod veritate Latine verti non posse dixit Lucretius (I, vers. 850) :

Nunc et Anaxagoræ scrutemur homœomeriam,
Quam Graii memorant, nec nostræ dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas.

His distinctis principiis, infiniti proprietatem concedit philosophus; deinde quod inveniret mutationem formarum esse causam efficientem orbis universi, quæsivit an una aut multiplex esset ista causa, « nam, ait, substratum non a se ipso mutatur. Quererere illud principium, inquit, idem esset ac querere motricem causam. » Postquam deinde philosophorum alios multum et incassum in hac investigatione sudasse, alios, nihil certi nactos, dubio fluctuasse. exposuit, subiicit Aristoteles: « Nullam causam sufficientem rerum naturalium invenientes, necessario auxiliari sunt quamdam causam effectricem superiorem. Nec terra enim, nec quidquam illi simile, causa esse potest recti et boni; sed non magis admittendum est fortunam et quamdam aleam esse causam rerum. »

« Ergo philosophus qui primum dixit inesse naturæ sicut animalibus quamdam intelligentiam, onnis existentis ordinis causam, hic habitus fuit præ ceteris aliis qui illum præcesserant, tanquam homo sana mente utens. Nunc si famæ creditur, Anaxagoras primus invenit illam doctrinam; attamen exsistit aliqua dubitatio et forte quedam accusatio, scilicet, Hermotimus Clazomenium illius doctrine fuisse inventorem. » Sed illa præpostera Aristotelis assertio nullam nartam est fortunam apud antiquos et parvi momenti habetur. Ficta et commentitia tanto plus mihi habetur, quod Anaxagoras hauissem principia philosophie apud Anaximenes Milesium dicitur. Cic. *De nat. deor.*, I, ii: « Anaxagoras qui accepit ab Anaximene disciplinam. » Strab. lib. xv. p. 645. Eadem tradit Diog. Laert., in *Vita*, initio. Quod hunc Hermotimum, qui Anaxagoræ a quibusdam opponitur, præstigior haberi debet: qui dicebat animam suam a corpore exire ut passim vagaret: inde facultatem prenuntiandi astrorum defelctus sumebat; inde quoque mors ei procurata fuit. Ista leguntur inter *Historias commentitias* Apollonii Dyscoli, a Meursio editas, c. 3

Anaxagoras physicus, Clazomenius, Anaximenes Milesius fuit discipulus. Attamen Aristotelis commentatores, Alexander scilicet Aphrodisiensis, apud Simplicium, lib. viii *Physicorum*, p. 321, necnon Philoponus, quod a magistro suo dictum fuerat, revocaverunt. Sextus Pyrrhonius, *Adv. Matth.* I, ix, 7, p. 549, hoc etiam dixit, sed ex Aristotele: « Anaxagoras dicit omnia olim fuisse confusa, omnianque ordinata ab intellectu superveniente; sed Aristoteles tradit Hermotimum Clazomenium, Parmenideum Eleum, et multo ante ipsos, Hesioidum quoque hanc opinionem tenuisse. »

Iste scepticus impudenter mentitur, qui, ut omnes doctrinas opinionesque saniores destruat, supponit Aristotelem dictum quod nunquam iste philosophus protulit. Vidimus ab illo hanc opinionem attributam fuisse primum Hermotimo: adest suspicio, atzav δέ τε. De Parmenide et Hesiode sic fatur, *Metaphys.* I, i, e. 4: « Supponi posset Hesioidum aliquid simile quiescisse, quia, ante alios, sicut Parmenides, principium omnium rerum dixit Amorem, ideo quod causa sit necessaria in existentiis, ut moveantur et continentur. Hanc difficultatem serius solvemus, scilicet quinam primum hanc doctrinam tenuerit. »

Minimam laudem conciliat Aristoteli talis doctrinarum Hesiodi, Parmenidis et Anaxagoræ confusio. Quenam paritas est motus illius physici et animalis qui vocatur *Auror*, cum intelligentia pura notione? Sed enim Aristoteles non absolute dicit meutem eandem habuisse et Hesiodium et Anaxagoram. Voluitne, pulsus invidia, Anaxagoræ professionem obsecrare facere, et ideo cum Hesiode et Parmenide amuloque proboscuro Hermotimo hunc illustrem philosophum componere? Sed, inquam, non absolute dixit idem putavisse et Hesiodium et Anaxagoram, ταῦτα ἔποιεν, ut Sextus contendit; quod non potuisset sine lesione proprie famæ, neque hanc sententiam rursum protulit, saltem in operibusque usque

ad nos pervenerunt. Multo melius longeque alter de Anaxagora loquitur in lib. viii, cap. 5, p. 588, ed. Uval, *De auditione physica*: « Summa cum ratione professus est Anaxagoras, cum dixit, νοούμενον impossibile esse unanum quod substantiam, cum ei tribueretur motus principium. » Hic jam non revocatur Hermotimus.

Simplicius in commentario suo de eodem tractatu, folio 285, recto, edit. Ald., 1526, dicit: « Ullo sine dubio confirmat auctorem motus esse immobilem, doctrinam Anaxagoræ celebrando, qui ut principium ponit νοῦν, id est mentem, esse primum motus auctorem, eandemque mentem esse immobilem perfecte uiam quod substantiam. » Idem Aristoteles, *De caelo*, I, iii, c. 2: « Nullus effectus naturæ conformis, casu evenit; mihi videtur Anaxagoras recte egisse, cum principium hoc posuit, scilicet statutum fuisse ordinem in mundo ab agentibus immobiliis. »

Simplicius, hanc occasionem nactus, hanc sententiam Anaxagoræ citat: « Ηγ πάντα δρῶν χρήματα δό δι νοῦς διαχρίνας έδομένα. » Scriptis, ut videtur, εἰσόδων, loco διαχρίνας, folio 143, edit. Aldini., 1517, verso. Sed ista Anaxagoræ sententia non semper iisdem verbis prolatâ fuit. Denique, I, xii *Metaphys.*, c. 6, hunc designat sub nomine generico οἱ φυσικοὶ ὁδοὶ λέγονται οἱ φυσικοὶ ἦν δρῶν πάντα χρήματα. Proclus, in *Timaeum Platonis*, initio, facete quod Aristoteles scriperat in loco supra citato *Metaphys.* referre videtur: « Anaxagoras primum esse videtur, qui, dum omnes alii se somno darent, percepierint intelligentiam esse omnium causam. »

Themistius, *Orat. xxvi*, p. 317: « Primus Anaxagoras admisit mentem et divinitatem in creatione mundi, et non omnia ad corporum naturam retulit. »

Videat, cui libet, Cedreni compilationem, p. 158 tom. I edit. Lupare.

Clemens Alexandrinus, *Stromat.* I, ii, p. 435: « Αναξαγόρας πρώτος ἐπέστη τὸν νοῦν τοῖς πράγμασι; » sed, inquit Pater, hic non stetit prudens in veritate; creationis dignitatem sustulit, turbines absurdæ fingendo...»

In hoc loco, Clemens demonstrare contendit Moysem antiquos auctores superare quod doctrinam creationis mundi. Omissis Thaletæ et ceteris, ad Anaxagoram peruenit, cuius doctrina alijs superat, quia dicit mentem esse rerum causam et ordinatrixem; deinde autem Clemens dicit Anaxagorai aliquo modo primam doctrinam reliquiisse, quod stulte admiserit turbines. Quis non viderit hic Clementem errasse, aut nos decipere voluisse? Nulla est contradicatio in doctrina philosophi. Explicatio legum generalium physice, quam tradebat Anaxagoras, ut nostris diebus Descartes, ope interventionis turbine, nullo modo contradicebat principio quo admitebat motus ordinis quo mundi causam esse spiritualem et immobilem. Ille creator vel ordinator opus suum confirmavit, interventionibus physice generalis legibus que motus gubernant; leges istas sunt turbines, ἀνέμοι, qui mundi rotationem faciunt. Quid in his absurdum? Ante Newton, Descartes secundam causam effectuum naturalium turbine vel impulsione dederat: ex hoc tempore, angligena doctus attractionem admitti. Theorias autem Cartesianas evertit Newton, non quod essent absurdæ, sed quia gravitatis generalis corporum sua expositio scientiæ difficultatibus magis obvia erat.

Primus Anaxagoras mentem rebus præposuit. His testimonio ex Græcis desumptis, Ciceronis testimonium addam, ipsumque sibi contradicentem inducam. In loco enim iam citato hujus auctoris, legitur: « Anaxagoras qui accepit ab Anaximene disciplinam, primum omnium rerum descriptionem et modum existentis infinitæ vi ac ratione designari et consici voluit. » Et tamen in eodem capite scripserat paulo ante: « Thales Milesius qui primum de talibus rebus quiescit (de naturalibus) aquam dixit esse ini-

tiū rerum, Deum autem *Mentem* quæ ex aqua cuncta fingeret. » Nonne adest contradicatio? Eactantius, l. i, c. 5, verba Ciceronis transcripsit: « Thales Milesius, qui unus et Septem sapientum numero fuit, quicque primus omnium quiesce de causa naturalibus traditur, aquam esse dixit ex qua nata sint omnia, Deum autem esse mentem qui ex aqua cuncta formaverit. »

Hec ultima affirmatio explanationem exigit. Nullus ante Ciceronem scriptor dixerat Thalem admisisse Deum creatore mundi, a materiae independentem. Aristoteles dicit, *Metaph.*, l. i, c. 3: Τάς τὸν ἔτει μόνον ὑπήρχαν ἀρχές εἶναι πάντα. Plerique philosophi causam rerum spiritualem non admiserunt, Thalesque profecto inter eos, ut hujus scholæ princeps, anumerari debet. Testimonium novum et fere nullum allegatum fuit, ut Ciceronis affirmatio tutaretur: Cyrilus Alexandrinus in *Invectiva adversus Julianum*, l. i, c. 4, sic: « Thales Milesius dicit Deum esse mundi mentem. » Sed primum hæc verba non satis clara apparent, et amplius hic Pater non semper in citationibus scrupulose agit, sicutidem in eodem opere Sanchoniathon mentionem facit ex *Stramatis* Clementis Alexandrii, et ex Josephi versione: in his porro de Sanchoniathon nullo modo agitur. Virgilius Anaxagoræ sententiam sic tradit, *Aeneid.* lib. vi, 726.

..... *Totamque infusa per artus*

Mens agitat molem et toto se corpore miscet.

Thales existentiam deorum admisit, ut Anaximander, Anaximenes, Empedocles et omnes physici qui principium rerum in materia reponerant, et certe, sine eorum injury, non potest dici eos atheos esse ut Theodorus Cyrenaeum et Diagoram ex insula Melos; sed Christianismi doctrinæ differunt ab antiquorum opinionibus qui propterea sæpe a nobis male testimantur. Hic error quo notiones revelatas eum notionibus ope luminis naturalis detectis confundimus, jam notatus fuit a Warburton, cuius opus in Gallicum vertit sermonem Silhouette, *Dissert.* 12, tom. II, p. 476. Episcopi Sherlock quartus sermo, totus de hac questione est. Sic saepe vocamus atheos, philosophos qui non admiserunt Deum creatorem, Deum et nihil omnia extrahentem, aut saltem mentem omnino separatam a materia quam finxit. Hec Anaxagoras primus professus est, quem sequi fuere et Socrates et Plato et Aristoteles aliique; nullus autem, ante Anaxagoram, nec Thales ipse, has veritates ediderat. Anaxagore apophthegma, a Diogene Laertio citatum iterumque a Stobæo, refert quod ipse interrogatus quid esset antiquius, respondit: « Deus, quod non ipse generatur. » Sic Cicerio *De legibus*, l. ii: « Thales, qui sapientissimus in Septem fuit, aiebat homines existimare oportere, quæ cernerentur, deorum esse plena. »

Deos admittebat, non autem ante omnia existentes nec creatores. Versatur in sententia Homeri qui originem rerum et Deorum aquam dicit, *Iliad.* Σ, versu 202, §

Οὐκέτων, τε θεῶν γένεστι καὶ μητέρα Τηθύν.

Et ibideum, versu 246:

Οὐκέτων, δοτερ γένεσις πάντασι τίτυχα.

Idem censem Hesiodus, qui Deos non exhibet nisi postquam chaos ordinatur et ipsi tellure feruntur, *Theog.* v. 416:

« Ήτοι μὲν πρώτιστα γάδ' γένεται, αὐτῷτε Επειτα Γαῖαί εὐρύτερνος, πάντων ἦδος ἀσφαλής αἰεὶ Ἀθανάτων, οἱ έγουσι κάρην νιφάδοντος Όλύμπου. »

Hæc opinio ita prævalebat, ut Aristophanes in *Anibis*, vers. 477, dicat: « Si aves ante terram, ergo ante deos creati sunt:

Ούκον δῆτ' εἰ πρότεροι μὲν γῆς, πρότεροι δὲ θεῶν
[τύποντο. »

Hesiodum dicit Plutarchus, *De Iside*, c. 57, alia

principia non admisisse dici posse, nisi ea que prima vocat, scilicet terram, chaos, tartarum et Ἐρώτη, amorem. » Hesiodus, et omnes theologi, inquit Aristoteles, « in id solum attenderunt quod mentem lectorum caperet; quid autem nos philosophi credere possumus, quando dicunt alios deos natos fuisse, quos principia vocant, omnesque nectaris et ambrosia interplexi, esse mortales? Etenim, hos si gustant victus illi, voluntatis causa, neque nectar aut ambrosia sunt existentiae divinæ cause; si contra ab his virtutis existunt, quomodo essent immortales, qui cibo egunt? Ista fabulosa sophismata vir attentione digna sunt. Sed ab iis qui rationicationem adhibuerunt quero, quomodo essentia ab eadem origine ductæ, dividuntur deinde in immortales natura, et natura mortales? In hac doctrina quoniam adest contradictionis, hoc non sunt principia rerum. Empedocles, qui sapientissimus dici potest, in eadem contradictione versatur. Dicit disputacionem (νεῦδος), destructionis esse causam et principium: cur non autem eadem esset principium generationis? ex ea etenim omnia, si excipias Deum, proveniunt; dicit enim: « Omnia que sunt, omnia que erunt, ab ipsa sunt, et erunt, et crescunt; scilicet arbores, homines, femine, aves, pisces qui una amara nutruntur, dique ipsi qui vita infinita gaudent, » etc.

Sic philosophi qui ante Anaxagoram florebant, ex Aristotele, omnes usque ad unum, credebant deos ipsos a principio universalis, materiali, simplici vel multiplici, quidam aqua, quidam igne, quidam aere, genitos fuisse. Arist. *Metaphys.* l. iii, c. 4.

Hunc errorem primus Anaxagoras impugnavit. Post ipsum, Chaos, illud inquam Sanchoniatis et Hesioidi, ut principium receptum a quibusdam fuit.

Accusabis, inquit Damascius *Ἱερὸν Ἀρχῶν*, codex 1987, folio 567, mea sententia, Chaos primum principium putavit, utpote omnino ignotum; deinde Erebum, principium masculinum, noctem, principium femininum admisit; quorum prior immensitas, posterior rem finitam significat. »

Irenæus, *Contra Herætas*, l. ii, c. 4:

« Antiphanes in theogonia de nocte et silentio Chaos emissum dicit: dehinc de Chao et nocte cupidinem, et ex hoc lumen: dehinc reliquam secundum eum primam genesis. Post quod rursus secundum deorum generationem induxit et mundi fabricationem. Dehinc de secundis dis narrat hominum plasmationem. »

Sic, ante Anaxagoram elementa materiæ, obscuritas et immensitas principium rerum putabantur; isque primus hanc opinionem deseruit, praeminentiamque menti tribuit: inde νοῦς vocabatur. Plutarchus, in loco iam citato *Vita Periclidis*, dicit: « Periclidis domum assidue inter alios adiabat Anaxagoras Clazomenus, qui Νοῦς cognominabatur. » Epitaphium Anaxagora sic legimus, lib. viii, c. 19 *Historiarum diversarum Attiani*: *Hic jacet ille qui proxime ad veritatem accedit, quoad existentiam celestis mundi, is est Anaxagoras. Al tare illi erectum fuisse fertur, cui juxta quosdam Νοῦς, juxta alios Αἴθεα, inscribatur.*

Certe tales honores non illi attributi fuisse, Νοῦς non cognominatus fuisse, si que dicta fuerant a Thalete, a Parmenide, ab Hesiode, aut que ab Hermotimo audierat, tantum in lucem revocaverat.

Col. 65 D 6. « Ἔρι ἐστίας. Lege ἄρι ἐστίας, quod jam vidit de Rhoer ad *Porphyrium*. Proverbialis locutio est que a principio sonat. Hanc explicat Zenob. *Proverb.* 1, 40. Cf. Casaub. ad *Strab.* 1, 24; Runkenius ad scholia *Platonis*, p. 256. Hanc formulam citat scholasticus Aristophanis ad *Vespas.* v. 842, ut ali bene multi. Οι πρώτοι ut glossemata dele.

Col. 68 A 4. Vide Eusebium, *Demonst.* *Evang.* lib. i, p. 54 edit. Montacutii.

Col. 73 A 7. *Αγαγιστέαν γράμματα.* Reinesius

Varia lectiones lib. I, c. 92, p. 27 : « *Egyptiis et Ethiopibus sollempne doctrinas suas sacras et sapientiam arcana de naturalibus et civilibus, symbolicis quibusdam figuris animalium, aliarumque rerum sublunari coelis seu libris mysticis in pyramidibus et obeliscis proponere, partem etiam in templorum adyis conservaverunt soli ejus custodes et doctores ἀμμωνές seu sacerdotes, quorum in Solonis, Pythagoræ, Democriti, Platoni vita multa mentione. »*

Cf. J. Bryant *New system, or analyse of ancient Mytholog.*, London 1775, 4°. Vide Wittmabach *Biblioth. critic.* I, 53.

Col. 76 B 4. *Οὐολως σχῆματι.* Damascini, in libro suo *Principiorum*, sic Sidoniorum explicat cosmogoniam : « *Omnibus rebus Sidonii fundamentum Tempus daut, Desiderium et Nubem. Coeunt Desiderium et Nubes generunt Aereu et Abram, a quibus productur ovum.* »

Idem Phenicium cosmogoniam, ex Moscho, explicans : « *Primum, sit, et ante omnia fuit gæther, deus, ex quo provenit Oulomos, qui, a seipso fecundatus, genuit primum Chousorom (cujus nomen significat qui aperit), dein ovum, posteaque Lipsen et Notum. In duas partes dividitur ovum : prior pars facit eælum, posteriorque terram. De ovo, symbolica significatio mundi, vide Macrobius, lib. viii, 16 ; Apium a Clemente Romano citatum, in hom. 6, p. 687 edit. Cotelier ; dein hoc carmen a Damasco transcriptum :* »

Ἐπειτα δὲ ξενεῖς μήτρας Χρόνος αἰθέρι διὸς
Ὄνος ἀργύρου.

Eusebius, *Prepar. evang.* lib. III, p. 115, ex Porphyrio mentionem facit *Ægypti dei Kneph*, cuius ex ore ovum exit a quo producitur deus Phtha.

Ibid. C 11. *Ἐπειτας.* Hic locus jam supra c. 9 init, memoratur, cum varia lectione ἐπειτας loco ἐπειτας.

Col. 77 A 15. *Kάσιος.* Jupiter Casius cultus fuit usque ad tempora longe posteriora ; *Anthologia* continet anathema Trajani ad hunc deum.

Ζηντ Τ68' Αινεάδης Κασιώ Τραϊανὸς Ἀγαλμα
Κοίρανος Ἀνθράκων Κοτράνων Ἀθανάτων.

Cujus ad bonorem numismata Syriae Phenissæ cusa sunt. De monte Casio vide Salmasius in *Adrianius Spartanii*, c. 34; Wesseling, in *Itinerarium Antonini*, p. 452; Suidam in voce *Κάσιος*; Relandi *Palestinianum*, tom. II; Boivinum juniores, inter *Commentaria Academica*, tom. II, p. 279; et de cultu geratim monitum, *Maximum Tyrensem*, Diss. 8, p. 129; Dion. Chrysost., *Dissert.* 12, p. 212; Guillardum, p. 90. *De diis.*

Ibid. B 2. *Μημροῦμος.* Lectionem admisi mss. 466 et 467 a Bocharto propositam, *Geographia sacra*, lib. II, c. 2, p. 706 ; Σαμηροῦμος loco Μημροῦμος.

Ibid. B 6. *Τύρος.* Hic non agitur de urbe Tyrō, siquidem inferius indicat Biblon ut primam urbem moris circumscriptam, sed de loco *Tyrus* dicto. Vide Bochart, *Chanaan*, lib. II, c. 47.

Ibid. C 5. *Ἄγρεα.* Agraeus nomen est Arabiae gentis, cuius urbs caput Agra, postea Petra vocata fuit. Istiusque populi numisma, cuius Relandus mentionem facit, *Palestina sacra*, t. I, f. I, III, p. 933, in una facie fert Ἀγρεύς, in altera autem, Zeūς Κάσιος.

Ibid. C 14. *Διὰ μίχτων.* Jupiter Machinator. Vide Bochart., *Chanaan*, II; *Lucianum*, *De sacrificiis*. Hoc nomen, Zeūς, diversi dīis a Philone datum, nō men est generis quo divinitas indicatur. Alius est Zeūς, Croni filius, Creta, dein Gracieus deus.

Col. 80 A 9. *Ζευσορούμενος.* Templum de quo hic agitur, quod ab aliquot jugatorum boum paribus gestabatur, mox Orienti proprium revocat.

Multa similia templo a nobis indicantur : Primum foderis arca, cuius varia itinera describuntur in *Biblia sacra*, in I. Regum, c. vi; in *Actibus Apostolorum*, c. 6, v. 43; primi enim homines vitam errantem degebant. Apud *Ægyptos*, vocabantur πατρόποι, deorum vectores. Vide 6. lib. *Stromatum Clementis Alexandrinum*; Vide *Macrobius*, *Saturnales*, II, 4 :

« Vehitur simulacrum dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum circensium deorum simulacula ; et subeunt plerisque provinciae proceres, raso capite, longi temporis castimonia puri »

Servius in versum 68 lib. VI *Aeneid.* :

• • • • • *Da Latio considere Teucros,
Errantesque deos, agitataque numina Troja.*

Certe Εὔζωνa dicit, id est simulacra brevia que portabantur in lecticis, et ab ipsis mota infundebant vaticinationem.

Eustathius, in versum 423 *Iliad.* T. II, p. 128, edit. Rom. :

Τεττὶς μὲν Ιστορικῶς θεραπεύουσι, λέγοντες δὲ, etc.

Quidam hunc versum historice interpretantur, et dicunt apud Diopolim *Ægypti* existere Jovis templum, ex quo *Æthiopii* statuam dei necnon et numinum sociorum extrahunt, ut eam ferentes Libyam circumagant. Herodotes pariter mentionem facit, c. 63 *Luterpies*, divinitatis papremtice, cujus statua erat in templo ex ligno deaurato, que pridie ad alteram capellam deferebatur, ut exinde produceretur in curru quatuor rotis. Vide Diodorus Siculum, I, II, p. 88.

Si Gogneto fidem adhibeas, *Fragmenta historicorum Sinensis*, t. VI, p. 320, *De origine legum*, hic usus apud Sinenses viget.

Ibid. 40. *Παρὰ δὲ βασιλοὺς.* Lege Βασιλούς, apud Biblias, ut iam vidit Vigerus.

Ibid. 15. *Μάγος.* Nouen *Carthaginensis* componente.

Ibid. B 5. *Ἐρμῆς.* De diversis modis hoc nomen scribendi vide quod legitur, p. 153, de *Dioscuris Caribiranis*; vide quoque *Hemsterhus in Lucianum*, t. I, p. 281, edit. in-4°.

Ibid. B 10. *Ἐλεύθερος.* Pausanias *Bæoticorum*, c. 8 : « Apud Thebas est, prope portas Hypsistas, templum Jovis Hypsist. » Hesychius : « Ελεύθερος Ζεὺς ἐν Θεbaiς. Ex Hesychio, eodem nomine indicator quidam Cypræ deus. Evidenter agitur deo Phœnicum ad utramque regionem translato. Valkenaer revocat Melchisedech : Ἱερεὺς τοῦ Ὑγίστου. »

Ibid. B 13. *Ὀύπαρος.* Lactantius, *De falsa religione*, c. 45 : « Privatis singuli populi gentis aut urbis sua conditores, seu viros fortitudine insignes, seu feminas castitate, summa veneratione coluerunt ; ut *Ægypti* Isidem ; Mauri, Jubam ; Macedones, Cabirum ; Peni, Uranum ; Latini, Faunum. »

Ibid. C 7. *Κρόνος.* Cronus, Latine *Saturnus*, apud *Orientales Bel vel Bal.*

Theophilus ad *Autolycum*, I, III, p. 394, edit. Christophori Wolf : « Ενοι εἴσονται τὸν Κρόνον καὶ τούτον αὐτὸν δομάζουσι Βῆλ καὶ Βάλ, μάλιστα οἱ οἰστούντες τὰ δικτυάκια κλίματα. Παρὰ δὲ Φοραιοῖς Σατούνος ὄντωνται. »

Ibid. C 8. *Στεφ.* Scaligerus in *Collectione fragmentorum*, p. 3, legit *Dagauem*, qui appellatur pīcis (τύθος). Contradicet Bochart, *Hierozicon*, I, 6. Vide Valkenaer, p. 45 de sa *Dissert. sur Aristobule*.

Col. 81 C 4. *Βαυτύλαις Άθων.* Nec de petris Bœtylis seu animatis opinio pluribus antiquorum testimoniosis nititur. Falconet haec testimonia colligit. Vide tom. VI *Commentariorum Academie Inscriptionum.* Ex hoc auctore eadem sunt ac petre ophite vel æthereæ, quas indicat Orpheus,

De lapidibus: quarum nomen Phœnieceum est *Abadir*. Priscianus, l. v. p. 647 edit. Putschii: « *Abadir* deus est (tertius Ourani filius) : appellatur et hoc nomine *laps* ille quem *Saturnus* dicitur devorasse pro Jove quem Greci *Βαττόλος* vocant. »

Vide in *Etymologicum magno*, Hesychium in ea voce. Damascius, *De Vita Isidori*, a Photio citatus in *Bibliotheca*, multa de hoc impie dixit: *Μυρτί τε πεπολογητές δέξια γλώσσης ἀσεβοτης*. Juxta Falconnet, vocant quoque *petrae fulminis*, et Gallice *aerolites*.

Iotaicus, inquit Plinius, 37-25, admittit duo genera petrarum fulminis, scilicet ceraunitas nigras, et ceraunitas rubras quae securibus similes sunt. Falconnet dicit nomen *betylæ* non a lingua Graeca derivare, sed immerito. Priscianus illi contradicit; *Etymologicum magnum* hoc nomen dici derivare a *βαττῃ*, quod significat vellus ovis vel capreæ, ut ex στράβῳ, στρωμάτῳ, ex χρέμψῃ, χρεμάλῳ; in epist. 4 Chionis, ad Matrem, ex collectioine *Epistolographorum*, nomen est proprium. Sic vocata fuit petra devoranda Jovis loco oblatæ Saturno, quod in caprine pelle involvatur. Sylla ir, qui desinit nomen *Abadir* Phœnicum ad idioma prorsus pertinet; Gadir (Cádiz), Cabir, etc. Ex his, corrigendum est *Etymologicum magnum* p. 193 Sylburgii.

Βαττόλος. Λέβανον τὸ δρός, τῆς Ιλλεων πεδίων. Ex S. Cyrillo legi debet: *Βαττόλος* λέβος, γενόμενος κατὰ τὸν Λέβανον τὸ δρός, τῆς Ιλλεων πεδίων. Πάλιο male a quibusdam substitutum fuit loco *Πάου*. Correctio qua τῷ *Πάου* suppletur ἡλέον nec valet. Hil vel Hel, apud Phœnices nomen est Saturni qui cum sole nullam relationem habet. Probabile est nomen urbis Heliopolis ab Helo, vel Hilo quod significat Saturnum, et πάλις derivare; *Saturnus*, Edessa Elagabal appellabatur: « *Mons Saturnus, deus mons, deus Saturnus.* »

Ibid. C 44. *Ἐρα παραὶ*. Stephanus Byzantinus, in ea voce: Νίκαια πόλις ἐν τῇ Παραὶ τῇ πρὸς τῷ Τίγρητι ποταμῷ. Φθινὸν ἐν *Φορικοῖς*. Σημαντέει δὲ ὡς φυσι τὸς στήλας. His Philo, ut probabile est, qui notas ad grammaticam, ad geographiam et ad alias scientias attinentes inserbat in Historia sua, hanc observationem adiecit; inde historie constat authenticitas. Inde praterea colligendum est imperii Croni fines multum excessisse terminos Phœnicia proprie dicta, qui nempe extendebantur usque ad Nisibum, ad Tigrudem, celeberrimam urbem imperii Orientalis.

Col. 81 C 44. *Ἀπόλλων*. Apollinis Tyrii templum Utica erat famosissimum, referente Plinio, lib. xvi. 79. Apollinis templum intra moenia Carthaginis, in parte qua dicebatur Cotho, a militibus Romanis vastatum fuit, urbe capta a Scipione Africano. Vide Appianum, *De bello Punico*, c. 79. Hujus templi nomen memoratur in feedere inito inter Carthaginenses et Philippum, Macedonie regem, Persici patrem. Vide fragmenta lib. vii Polybi.

Col. 84 A 12. *Ἄδαδος*. De hoc nomine, vide Macrobius, *Saturnal.* I, 23, et Josephus, *De antiquitatibus Iudaicis*, passim. Filii Adad, seu Benadad nomen frequentissimum est inter reges Damasci.

Ibid. B 1. *Αστέρα*. Bochartus *ἀστέρα* intelligit aquilam magni generis, *Chanaan.* II, 2, p. 709. Ibid. B 5. *Άθηρα*. Minerva Phœnicia, cuius cultus in Grecia a Cadmo fuit introductus, vocabatur *Οὐρα* vel *Οὐργα*; hac fuit celeberrimum palladium Trojæ ab Ulysses captum.

Δεικτιόσημον κλῶπα Φορικῆς θεᾶς,

inquit Lycophron, *Alexandr.* v. 658.

Minerva nomen *Οὐργα* Thebana urbs retinuerat: Scholiastes Euripidis in versum 1068 *Phanissarum*, hujus templi inscriptionem refert:

Οὐργας ῥηδε δδ' αἰτιν' Αθηράς, δι ποτε Κάδαρος

Εἰσατο, βοῦν δ' ἵρευσεν, δι' ἔκτισεν ἀστυν

τὸ Θίσας.

Hæc eadem Minerva nomen illud dederat vicinum in Boeotia et uni e portis Thebarum. Vide *Aschylium, Septem contra Thebas.* vers. 146, 468. Pausanias, lib. ix, c. 12: « *Exstat altare cum statua quadam Minervæ a Cadmo sub nomine Οὐργα sacratum*; unde colligendum est Cadmum fuisse Phœnicem non autem *Ägyptum*, ut quibusdam auctribus placuit. »

Ibid. B 6. *Μορογενῆ νιόν*. Hic locus fusiis et claris explicatur col. 86, et lib. iv, c. 16. Ex Porphyrio, non filium ejus unicum, sed quem unicum habuerat ex Anobricta, hujus regionis nymphæ, vocabant ob hanc causam *Ιερόδ* quod hodie nunc Phœnicum lingua *filius unicus* interpretatur, testante Philone.

Ibid. B 10. *Μούθ*. Muth nomen est Mortis vel Deitatis infernalis. Stephanus Byzantinus: Μύθος κύριη Ἀράδιος ὁ ἐστι τῇ Ἀράδιον φάνη, Τόπος θεατρῶν. Hadranum, urbs Phœnissa in oris Africae, 3000 stadiis distans a Carthagine, dicitur *Ἐπανάς Πλούτωνος*, ob insalubrem aerem. Hujus urbis meminist Plautus in *Panoulo*: « *Αχεροντις οστιν* εστιν *in agro nostro.* »

Ibid. D ult. *Φονικός*. Stephanus Byzantinus, in voce: Χνά ή Φονική ἐκάλετο. *Φονικία* dicebatur Chna.

Col. 85 A 5. *Κυκλικό*. Epicus cyclus incipiebat, inquit Proculus, quem citat Photius, ab unione mythologica Urani et Ghes: « *Ἐπικής κύκλος δρεγεται μὲν ἐπὶ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίζειος*. Vide *Salmusium*, in *Exercitationibus Plinius*, p. 595 edit. Batav.; Casaubonum in *Athenæum*, lib. vii, p. 302 *Animaadversionem*.

Ibid. B 9. *Συρμανηλάς*. Porphyrius, *De abstinentia*, lib. iv, p. 349, citat auctorem nomine *Symboulous*, qui libris pluribus scriptis historian Mithre; S. Hieronymus, in epist. secunda adv. *Jovinianum*, *Euboulinum* mentionem facit. Vide *Theodorum Canterum Variar. lect. 11-16*, et *Porphyrium, De antro νυμφarum*, c. 6. Iste diversi ejusdem nominis scribendi modi indicantene unum eundemque auctorem?

Ibid. B 13. *Ἐθος ηρ.* Hic idem locus inferius repetitur lib. iv, c. 16.

Ibid. C 3. *Ιστρατὴ*. Sic Vigerus, quod evidenter ortum est ex scriptura compendio *Ι* in scribendo nomine *Ιστρατὴ* adhibito. *Ι* verem Saturni nomen est apud Phœnices, ut superius diximus, *Ι* agitur legendum.

Ibid. D 6. *Οὔσων*. Consuli possunt de cultu serpentum S. Epiphanius, *De ophitis*, c. 37; Tertullianus, *De praescrationibus*, c. 47; Macrobius, *Saturnal.* lib. i; scholiastes Aristophanis, in vers. 753 *Pluti*; Spanheim, *De præstantia numismatum*, tom. I, p. 217. Denique Joannes Lydia, *De mensibus*, p. 44 editionis Schow, hunc locum ad litteram transribuit, cum quibusdam in textu variantibus. Vide *Plutarchum, De Iside*, § 74.

Col. 88 A 12. *Ἐθωδῶν*. Legimus Alithoxikon pro ἐθωδῶν: mss. Reg. 466 legit θεωδῶν. Vide *Antigonum Carystium, Mirab. hist.* c. 10, in enjus libro citantur Philonis *Ethiopice*.

Ibid. B 13. *Φερεκόδης*. Pherecydes Syrus, qui plane diversus est a Pherecyde Atheniensi, γενεαλόγῳ (historico), celebre erat philosphus qui primus animæ immortalitatem professus est. Nullum, inquit Suidas de eo disserens, babuit præceptorem, sed sibi meti ipsi ex libris occulis Phœnicum, quos in promptu habebat, doctrinam efformavit; et hæc doctrina fuit origo libri quem inscripsit Θεολογία, a Clemente Alexandrino citati, *Siromat.* lib. v; Apollonio Dyscolo, *De pronomine*. Idem Clemens, lib. vi, p. 744, hujus operis sequentem citat locum: Ζα; τοις πάρος μέρες τε καὶ καλέν· καὶ ἐν ἀντῷ ποιεῖται γάν καὶ Οὐρέον, καὶ τὰ Οὔγειν δόματα. Ogenes nihil aliud est quam Oceanus.

Maximus Tyrus, dissert. x. p. 107: « *Perpendite doctrinam philosophi Syri: Jovem et Terram, cum Amore qui inter ipsos medium tenet: generationem*

Ophionei: pugnam deorum: arborem et pallium. »
Celsus, ab Origene citatus, lib. vi, p. 303, edit. Cantabrigie: « Vide Pherecydem, qui multo ante Heraclitem floruit; ut utramque aciem in conspectu locat, Crono istius, alterius Ophioneo caput teneente; et ut alternae utriusque provocations describit. »

De hoc philosopho cf. præster Diogenem Laertium, in ejus *Vita*; Salmasiurn, *Plinianis exercitationibus in Solinum*, p. 590, tom. I; Giraldi, *Historia deorum*, syntagma, 45.

Col. 88 C. 4. *Οἱ Ἀλγήτιοι*. Laurentius Lydus, in libro *De mensibus*, p. 53, edit. Schow, hunc locum ad verbum citat.

Col. 96 B 1. Φιλό. D. Letronne, *Recherches sur l'Egypte*, p. 241, conjicit ϕιλό. Vide Wesseling. Legē ϕιλό, cerevisia. Vide infra col. 106 B. Cf. Diod. Sicul.

Col. 108 B 4. Vide Casaubon. *De satyrica poesi*, 2.

Col. 112 B 6. Αρτίοχος. Antiochus, Herculus filius, ab Apollodoro, lib. ii, 8, dicitur Ἰππότης ὁ Φύλαντος τοῦ Ἀντίοχου τοῦ Ἡρακλέους. Credendum est Phylantem, Antiochi filium ei Hippotetis patrem, nomen suum ab avo sumpsisse, quod nomen scribi debet per unum λ; mater ejus erat Midea, referente Pausania, x, 40, 1. Hic Herculus nepos epius cum Tlepoleme confunditur, cuius mater, Astioche, pariter erat filia Phylantis vel Philei, ut superius nominatur; sed Apollodorus *Phylantem* vocat, lib. ii, 6. Ille, ut scribit idem mythologus, rex Ephyri (Corinti), erat, teste Pausania, iv, 34, 6, rex Dryopum: quia nominum et personarum complicatio potius exposita quam elucidata est a Reinesio, epistola 24, p. 88.

Ibid. Αστυδάμιαρ. Diodorus eam vocat *Astydamiam*.

Ibid. B 7. Αρμενίον. Ormenius dicitur a Diodoro et Strabone, ix, 438 edit. Casaubon; ab Eusebio autem *Armenius*; Strabon secutus sum.

Ibid. C 44. Φορώνιδος. Legendum est cum Diodoro (v. 7) et Apollodoro (ii, 10, p. 314 edit. Heyne) *Coronio* pro *Phoronis*.

Ibid. A 41. Εὐήμερος. De Euhemero consuluntur Aurelius Augustinus *ad Maximum*, epist. 44; idem, *De civitate Dei*, lib. vi et vii; Strabo, lib. i, c. 5, p. 47, lib. ii, c. 3, p. 102 et c. 4, p. 104, lib. vii, c. 3, 299; Athenaeus, lib. xv, p. 658; Lydus ed. Hase, p. 277; inter recentiores: *Commentarii Academicæ*, t. VIII, p. 407; Sevin. t. XV, p. 268; t. XVI, p. 61; Fourmont, natu major, t. XXXV; Foucher.

Col. 117 B 3. Ηλλαγίαι. Ms. 466, γελαγίαις.

Col. 118 C 8. Πάρα. In Diodoro legitur *Titan*.

Col. 121 B 12. Οὐρὶς θῆτα. Hac etiam Epiphanii in *Expositione fidei*, addit nomen *Eva* sine aspiratione in *Hebreo feminam sonare*.

Col. 124 B 15. Αργεντοφύται. De hoc verbo vide Lubeck in *Aglaophamo*.

Col. 129 B 10. Ἐρήτευσα x. t. λ. De his verbis cum Arnobii versione Latina *Adversus gentes*, lib. v, c. 25, collatis, et qui ab exemplaribus originalibus differunt, vide Lobeckum, *Aglaophamus*, t. II, p. 819.

Col. 132 A 5. Μυστικόν. Μυστικός Villoison *De tripli theol.*, p. 76, ut Clemens Alex.

Col. 135 A 15. Θεραπεῖνα. Hoc verbum in eodem sensu accipiunt ac c. 6. Θεραπεῖνα δ' οὖν δῆμος οἶδε τὸ πατρικὸν διάρτημα προθυμηθέντες, ἐπὶ ψυχᾶς δοτγαστεῖ καὶ θερπεῖς τοὺς μύθους μετεπενθάνοντα. Vigorus in notis banc locationem confortum hoc loco *Vita Alexandri* a Plutarcho scripte: Τὸν μύθον ἀνασώζειν πρὸς ἀλίθεων, « salvens fabulam per veritatem ». Sed Lobeckius, in *Aglaophamo*, t. I, p. 156, vult hanc locationem exprimi debere per allegoricę exponere. Scholastica sære sapientis allegorianū significante. Scholast. Ambros. in *Odys. E.* 174: Θεραπεῖα τοῦ μύθου, ὅτι τοὺς ἀποθνήσκοντας θεοὺς ἀράσθεται παρὰ τῆς Ἡρακλεοῦς, *Eustathius, ad Iliad. Η.*, v. 19: « Ἀλληγορίᾳ τις

καὶ ἡ διὰ Ιστοριῶν τῶν μύθων θεραπεῖα εἶναι δοκεῖ τοῖς παλαιοῖς. Idem in *Dionysio Periegete*, p. 66: Τάχα δὲ Διονύσιος ἐν τούτοις Ιστορική τινα θεραπεῖαν παρακελεῖ τῆς μυθικῆς καινοφοροπόλεως τοῦ Ἀλάνων. Eustathius, *ad Iliad. Α.*, p. 128 edit. Rom.: Ότι τὸν Δία εἰς ὥσπερν ἔργον θεοῖς εἴπειν οὐδέποτε δ' αὐτὸς ἔργονται εἰς Οὐλυμπον, τινὲς μὲν Ιστορικῶν θεραπεύουσι, historicοί omnes interpretantur.

Col. 137 A 10. Ισχυρός. De hoc vide Faes ad *Gyrald. De septuritis*.

Col. 140 A 10. Consulatur Demosthenes, p. 1401: Ερωτικός. Δεῖ σε τὴν προσέρευσιν τοῦ λόγου πρώτων εἰδέναι. Prærogativa.

Col. 141 C 1. Τὰ δέκα πρὸς αἰσχυρούτατα μέρη τοῦ σώματος. Vox δικαία Valkenærio in fragmenta *Callimachi*, p. 288, notanda videtur: consulit igitur legendum esse ἐρώλια in eodem sensu ac allice, et lectorem revocat ad notam Perizonii in *Albianum*: *Var hist.*, viii, 12, p. 554. Creuzer in tractatu Plotini *De pulchritudine*, p. 249, ait: « Proprium est verbi ἐκλεύειν de vestibus que luxurio trahunt. Plato. *Alcibiad.* I, 92. Scholastes Aristidis, *orat. Platon.* I: « Όρη δὲ, διὰ πολλὰ τῶν πόλεων ἐτύπωσε ἐρώλια, οἷς ἀνάγκη συγχωρεῖν. Πατερ ἐν οὐμάταις ἐρώλια ἀναγκαῖα τίνα φυσικῶν ἐπιστρέψαντα πάντας τῶν ἐπιφερομένων κελεύει ἐπὶ τὰς χρίες. » Unde animadvertisendum est duplicem sensum huic verbo afferri posse: nempe trahere post se et trahere ad se; et huic ultimo sensu convenit vox ἐρώλια: sed cum Eusebium cum contemptu loquatur de hac corporis parte, huic convenire non potest sensus attrahere. Hoc est quod Latine vocant pondera. Catullus, *Callimb.*, 6:

Devolut ille acuta sibi pondera silice.

Petron. 92: « Habet inguum pondus tam grande. Consequenter, contra intentum Valckenæri, retinetina est vox δικαία.

Col. 153 C 2. Εν τοῖς περὶ θεοῦ μύθοις. Cod. Reg. 454 om. ἐν τοῖς, et μύθους habet pro μύθοις.

Ibid. 12. Εὔρεσιοι λόγια. Codd. Reg. 465 et 468, εὐρεσιολογίας.

Ibid. D 5. Οὐρα. Codd. 451 et 465, 8c.

Col. 156 A 2. Cod. 451 addit εἰς post Ζεὺς.

Ibid. A 5. Δαιδαλών. Festa Dædalia singulis sexaginta annis Platea celebrabantur, ut testator rhetor Menander in suis *Epidictici* tom. IX, p. 211 editionis Rhetorum Walzii. Loquuntur de panegyri quadam suppositiū, haec ait: « Οὐ σπανιότερη ἐπιπεισούσαστος ὥστε περὶ αἱδαλοῖς καὶ συνεχῶς γνωμένη, οὐδὲν τέλευταν ἀπολεῖταισαν σεμνῆται, οὐδὲ Λαύρα, οὐ Δελφίνια, οὐδὲ τριτερευτὴ οὐ Νέμα καὶ Ισθμία, οὐδὲ πεντατετρή η τετταραπεντή η πλεύσιον τὰς Βύσια καὶ Οὐκουμα καὶ Ασσούδα τὰς Λαμπαδαίς· διὸ ἔχοντα γάρ τον δύεται.

Religious horum festorum motibus erat Jovis et Junonis reconciliatio, de qua hic Plutarchus; cuius narratio abbreviata reperiatur in *Bœoticis* Pausanias, c. 3.

« Ferunt, inquit, Junonem iratan Jovi in Euboam secessisse; Jupiter autem cum ejus anniūm ad meliora revocare non posset, Citheronem adiit, qui tunc rex Platea, et onnes suis ingeniosissimi artibus supererat. Hic igitur jussit Jovem statuam ligneam erigere quam velis adumbratam duceret in curru a boibus tracto, ubique proclamando sese Plateam, filium Asopi, uxorem ducere: quæ suadebat Cythero executus est Jupiter. Statim vero ut audivit Juso, cito advolavit, et curru appropinquans velum quod statuam celabat astulisti, et gavisa est videns pro uxore quam reformidabat, lignum esse. Ergo cum Jove inita est pax, et in memoriam hujus reconciliationis instituit Juno festa quæ dicebantur Dædalia: nam lignæ statue hoc nomine dicebantur longe anteaquam Dædalus, Palamaonis filius, Athenis nasceretur, et puto illi hoc nomen postea datum ob suam dexteram

- Col. 177 D 2. Διαρκῆ. Sic 451 et 466; Stephan. διάρκει.
 Ibid. 4. Ἀνέχερστον 451.
 Ibid. 5. Τοούντρων. Hic in 465 incipit caput vii.
 Ibid. 6. Cod. 451 om. σορτας ἡ.
 Ibid. 12. Τοῦ δημιουργοῦ 451, 466.
 Ibid. 14. Καὶ ἐν λογισμοῖς 451.
 Col. 180 B 3 :

Φθέξειαι οἰς θέμις ἐστι, θύρας δὲ ἔκλιθεσθε βέβηλοι.
 Hic versus qui innumeris in locis repetitus invenitur, et qui infinitis allusionibus locum dedit, videtur suisse proclamatione hierophanti cum magna mysteria esset celebraturus. Brissonius, *Deformulis init.*, et De Sacy, in opus *Sanctacrucis*, *De mysteriis*, p. 545, illud confirmant multis citationibus. Ceterum βέβηλος nomen est techuicum. Lobeckius qui Konigsberge editit opus *De mysteriis*, 1829, 2 vol. in 8°, eximium ob immensam erudititudinem quam præ se fert, et contra contendit p. 451, tom. I, hunc versum nullo modo cum his mysteriis relationem habere. Verum est dicere Lobeckium a mysteriis omne secretum amovere : quod thema difficultime sustineri potest, ratione habita acclamationis totius antiquitatis; sed hic non est locus quærendi utrum recte an non sue munere functus fuerit. Hic versus in capite fragmanti Orphei inferioris citati repperitur, lib. xiii, 12; hunc citant Justinus martyr, *Cohort.* p. 15; Clemens Alexander. *Protept.* c. 7; Cyrill.; Julianus, I. 1, p. 23; Tatianus ad Graecos. Apud auctores paganos frequenter huic alluditur. In *Florilegio* Stobei, serm. xvi, legitur :

Ἄσιος συνεργοῖς, θύρας δὲ ἔκλιθεσθε βέβηλοι.
 Hac primitivi versus modificatio Pythagoræ ascribitur; denuo repperitur in libro v, in anonymo fragmento quod Wytenbach Plutarchus tribuit; in *Symposio Platonis* p. 218, Πώλος μεγάλας τοῖς ὀντικτόνοις; Galenus, *De usu partium*, xii, 5 : θύρας ἐπιθέσθαι κελεύω τοῖς ὀντοικειστής μεθόδοις βέβηλος; Lucianus, *De sacrificiis*, t. III, p. 78; Liban. epist. 475. V. Spanheim in *Callimachum*, hym. Apollinis, v. 2. Brissonius contendit legendum esse βέβηλος pro βέβηλος; Wesselingus autem stat pro βέβηλοι, quam versionem probat universalem esse in omnibus manuscriptis in quibus idem versus reperitur, et melius convenire. Mihi mens non est hanc adire controversiam: Wesselingus hanc opinionem emisit, in dissertatione que sequitur tractatum Valckenaer, cui titulus *De Aristobulo*.

Hoc Porphyrii fragmentum pertinet ad tractatum *Περὶ ἀγαλμάτων*. Sequentia notat hac de re Valckenaer, in libro nuper citato *De Aristobulo*: « Inter libellos quos pene integros operi suo intertextuit Eusebius, a p. 97 ad 118, Porphyrii *Περὶ ἀγαλμάτων* (apologia pro simulacris deorum), e quo derivatis Orphei versus, l. xiii. Ex libro *Περὶ ἀγαλμάτων* sunt quæ leguntur in eclogis cantanariae Stobei, ut palam ostendunt manuscripti adhibiti a Galeno ad Cornuti *Nat. deor.*, c. 2, p. 143, et viro docissimo in *Misc. criticis*, vol. VII, p. 494. »

Ibid. B 6. Υποτοποιατες cod. 466.

Ibid. 8 F. Μεμαθήσασι.

Ibid. 15. Καταχοιτησας 451.

Ibid. C 5. Ενīγον 451, recte, ob sequens verbum ἑβῆλον.

Ibid. D 5. Σχήματα 451.

Col. 181 B 3. Η δέ. Negationem admisi in hoc textu pro affirmatione, considente Valckenaero, *Diatriba in Euripi dis fragmenta*, p. 216, contra lectionem manuscriptorum; sed hoc exigit sensus, et phrasis recta ordinatio.

Ibid. B 9. Καλλύμαχος. Hos Callimachi versus a Plutarcho citatos emendavit Bentley; vide Callimachum edit. Ernesti vel Blomfield, *Fragm.* 405. Οὐπος Κλεινίου Ιερον ἦτος ξάνον, ἀλλὰ ἐπ τεθμοῦ δῆματος λόφου, ὧντα, ηθε σανίς.

Ibid. 10. Δυνατόλυγον 465.
 Ibid. 12. Λιθῷ 465; mox λίθον pro λεον 451. Δανάος pro Δανάον.

Ibid. 14. Καλλύθιατ. Hoc nomen mutatur in citatione *Phoronidis* a Clemente Alexandrino allegata. *Stromat.* lib. i, p. 418 :
 Καλλιθόη κλειδουχος διλυμπιάδος βασιλείης,
 Ήρης ἄρχετης, ή στέμματος καὶ θυσάνος,
 Πρώτη ἐδύναμετ περὶ κλίνα μαρχρὸν ἀνάστησε.
 Apud Africatum, quem citat Syncell. p. 449, pater vocatur Σπέλερας, filia Καλλιθεία.

Ibid. C. 1. Δάρων σχῆμα 468 et 466.

Ibid. 3. Κοπῆμα 451.

Ibid. Διαρρυγαστον 466.

Ibid. 6. Ἐξανθετος 465, 466.

Ibid. 7. Μάλλωπας. Deest in 465 et 466.

Ibid. 8. Μορφῶν ίδεμ codd.

Ibid. 11. Κατ λίθοις. Omitit 451.

Ibid. 15. Οίχ 451 pro ὅπλα.

Ibid. 14. Εὐτλα. Cod. 451 έστιν δ.

Col. 182 B 2. In interpretatione post tradiderunt, supple, qui sententias Orphicas carminibus tradidunt.

Ibid. 5. Τερπικέρανος 463; ἀρτικέρανος 466.

Ibid. 5. Αρδην 465; pro ἀρθίτος, ἀρτότος 466; ἀρθρότος Apuleius et Stobaeus.

Ibid. 7. Αρχήγονος 451; ἀρχηγένος 466.

Ibid. 9. Εγχρατος 451.

Ibid. 11. Ἐν φ. Stob.; τάτε 465; καλεται 466

προ κυκλεται.

Ibid. 15. Πρωτογενέτως Stob.

Ibid. C 2. Περὶ κάλλεστον 451.

Ibid. 5. Χρύσα 451, 456.

Ibid. 9. Οὐας Stob.; οὐδε 451.

Ibid. 10. Εγχον 451 et vets. seq. ἀπειρατον.

Ibid. 13. Τέτυχατ 466.

Ibid. 19. Βαρυγύρα 451.

Ibid. D 4. Inter diversa poemata Orpheo tributa quorum longum nobis Suidas transmisit catalogum, assignando auctorem uniuscujusque putativum, plura sunt que præ se ferunt characterem mere religiosum. Difficilimum est dicere cuimam pertinet fragmentum a Porphyrio insertum in suo *Ιερῷ ἀγαλμάτων* tractatu. De cetero consuli possunt varie Orphæ editiones, quarum postrema est professoris Hermanni, Lipsiae, in 8° 1805.

Hii versus a plurimis auctoribus referuntur; pri-
 mum pars quedam repperitur in tractatu *De mundo*, quem Aristotele tribuit, qui inter alia signa suppositionis hanc eamdem affert citationem; absque ultra contestatione, reperiuntur in Latina versione ejusdem tractatus, quam Apuleio debemus: et hoc iam eorum in lucem editionis tempus ferme certum indicat. Proclus, in suo in *Timaeum* Platonis commentario his versibus usus est; et ex hoc com-
 mentario Henricus Stephagus os hausit et collo-
 cavit in sua *Poeci philosophica*; tandem Stobæus in suis *Eclipsis physicae*, quarum ultima editionis auctor est Henricus Gottingensis, eos citat ex Porphyrii opere *Ιερῷ ἀγαλμάτων*, cum majori parte eorum que sequuntur apud Eusebium. Hic pan-
 theismus originem dicit ex secunda vel tercia epo-
 châ philosophie Graecæ: quam longe a theogonia Hesioidi.

Ibid. 2. Τὰ γὰρ ἢ τ. 451; mox idem ζωῆς pro γατέ.

Ibid. 3. φάσις om. 466.

Ibid. 4. Παιανίστελα 466. Duo ultimi versus iterum occurruunt lib. xiii, cap. 15, cum variis lectionibus.

Col. 185 B 3. Δημοσιευτάς 451.

Ibid. 9. Οὐδὲν ἄλλο Valckenaer *ad Aristobul.* p. 86.

Ibid. D 4. Μεγάλου id. ibid. p. 81.

Col. 187 A 4. Νοῦς δὲ οὐδ id. ibid.; οὐς δὲ εἰ Heringa ap. eundem.

Col. 188 B 10. έαντον 465, 466, 468.

Ibid. 11. Δημοσιευτάν 461, 465, 466.

Ibid. 13. 5 467; οὐ 454. ,

Col. 188 C 9. Nescio utrum in Eusebii argumentatione sit fraus vel error; saltem ex ejus parte adest quedam dispositio ad admittendum quae ipsi favent testimonia et his non persensis. Auctoritas Charemonis hic nulla est, qui omnem antiquam religionis Ægyptiorum doctrinam intervertit. Hic erat astrologus quem vocat Strabo, lib. xvii, p. 806, novatorem in doctrina, arrogantem et stultum: Προστούμενος τοιάντην τινὰ ἐπωτήτην, γελώμανος δὲ τὸ πλέον ὡς ἀλάζων καὶ ἰδωτής. In iis quae praedicunt, Porphyrius eum confutat: astrologiam judicariam cum opinionibus Stoicis permiscebatur.

Ibid. D. Deest titulus in 451.

Col. 189 B 9. Mirum videtur versum Arati, quo usus est sanctus Paulus ante Athenienses, Act. xvii, 28, liberis sanctis attribui ab Eusebio; eorum nunc pars est, quoniam Apostolus eo usus est; sed primitus ad paganismum pertinet.

Ibid. 42. Ἀλυθείς οὐεῖτος 465, 466, 467.

Ibid. C 5. Προνοτητάς iudei.

Col. 192 B 6. Ἐκεὶ μᾶ. Iterum Porphyrius loquitur.

Col. 193 C 15. Immerito adjungit Ægyptios his populis quorum mythologia Jovem Saturno ortum contendebat; etiamsi probaretur Ammonem Ægyptinum et non Libyam fuisse, nihilominus ab hac genealogia propterea alienus foret: sunt Graeci qui omnia confundentes suam in Ægypto theologiam transtulerunt; cuius translationis vestigia videamus in traditionibus Diodori Siculi. Vide Jablonski, in suo *Pantheone*, tom. I, p. 139, 140, 141.

Col. 196 G 12. Κνομίας 465 pro γνομέναις.

Col. 197 B 10. Plutarchus, *De Iside*, c. 40: Stoici dicunt Bacchum esse ventum generatorem et nutritorem; Herculem, ferientem et divisorem; Ammonem, recipientem; Cererem et Corem (Proserpinam), terram percurrentem et fructus, Poseidona (Neptuum), mare agitantem.

Ibid. C 8. Ἀττικ δέ. Sallustius, c. 4, p. 250, edit. Gale: Ὁ Ἀττικ τῶν γνομένων καὶ φύσιρομένων δημοσιγράφος καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τῷ Γάλλῳ λέγεται εὐρέσθητος ποταμός. Οὐ γάρ Κάλλος τὸν γαλεῖξαν αλιττεῖται κύκλων, ἀφ' οὗ τὸ παθῆτον ἔρχεται σῶμα.

* Attis est Demiurgus rerum creatarum et destructarum; et ideo dicitur natus super ripas Galli fluminis, quod imaginem præ se fert via Lactea, unde proveniunt universa corpora sensibilia.

Ibid. D 5. Αἰτοῦ. Αἰτῆς Casaub. *De satyrice poesi*, l. 1, c. 2, p. 82.

Col. 200 D 11. Θανασσοκοιοῦ. Hanc vocem lexies deesse dicit M. Miller in *Diario eruditorum*, April. 1839, p. 217.

Col. 201 B 11. Parenthesi inclusa Eusebii sunt, quibus demonstrat sententias Porphyrii sententiam apud Physicos receptam contradicere.

Col. 204 A 3. Σχῆμα τῆς χειρός. Hic locus evidenter est corruptus. Quid sihi vult hoc σχῆμα τῆς χειρός, et quomodo manus qualcumque modo posita redditum ad tenebras significare possit? Legitur etiam, col. 85, et aliis corruptus locus, ubi Vigerus propositus sunnī pro χειρί· Πλούτων κυνῆς πλεύει τοῦ δέρματος πλεύει σύμβολον: haec vox sunnī mihi hoc in loco arrideret; galea enim certo modo posita indicat redditum ad loca tenebrosa.

Ibid. 6. Σέβας. Lego σέβας pro σέβας, ex qua voce vox σελήνη derivari non potest.

Ibid. 12. Αἴθρια. Lego ἄθρινδ (acute ridens) pro Αἴθριν τις οὖσ, quod nihil omnino significat: haec vox ἄθρινδ ab ἄθρων derivatur.

Ibid. C 10. Ποροδεῖν. Haec referuntur ad fabulum Jovis a Curetis in Creta educati, iuscio et noleante Saturno.

PATROL. GR. XXI.

Col. 209 C 10. Hic locis de cultu Anubis, jam ex alio ejusdem Porphyrii opere citatus est, nempe ex tractatu *De abstinentia*, in quo hodie adhuc legitur. Uriusque textus similitudo indicat auctorem eadem sua verba repete; sed insuper veritas facti exinde non parum certitudinis acquirit.

Col. 213 B 10. Hie locus, qui finem facit citationi ex tractatu *Περὶ ἀγαθῶν* Porphyrii, non mediocre est difficultatis: in hoc enim non legitur immolatio boum in honorem deorum, quam præ se fert capitiū elenchus; quod præterea formaliter ab Herodoto falsi arguitur; mentio sollemnido fit de consecratione duorum boum Apis et Mnevis, super quos consulti potest Herodotus, lib. iii, c. 28, et *Hist. animal.* Ἀλιανī, lib. xi, c. 40. Quod spectat ad nodum sub lingua, per quod vocem Γραῦνος κάρπος expressi, dux mihi fuit Plinius, *Hist. nat.*, lib. viii, c. 46: Εἰς Νodus sub lingua quem cantarum vocant; ex eodem Plinio, proponit Wesselius legendum esse in Herodoto, l. l., Ταῦ δὲ τῇ γλωσσῃ pro Ἑρί· quod plane videtur admittendum.

In nullo alio loco clarius apparet quam absurde liber *De præparatione* in capita divisus fuit: textus enim Porphyrii circa finem scinditur, nihil in decursu sermonis hanc interruptionem exigente; et hoc, in medio uariationis sibi perfecte coherens, ad significandum quod non dicit auctor.

Ibid. C 3. Quæcunque fuerint priscorum Ægyptiorum notiones circa principia, evidenter plane diversæ sunt ab istis notionibus quas iisdem Charemon tribuit; hic Stoicus novator primitivam doctrinam adulterat; et si dici potest Porphyrium eam adulterasse allegorizando, certe Charemon idem et plus facit eam vertendo in astrologiam judicariam. Conseguens est argumentationem Eusebii, quæ sola Charemonis opinione nilitur, nihil roboris habere. Etenim non auctoritate recentioris auctoris confutandus erat Porphyrius, sed argumentis ex ipsismet fabulis Ægypti deponit, et ex vero fonte haustus. Quod quidem fecit pro Græcia.

Col. 220 B 10. Verti ἐμπατιῶθον per præbere cultum idolis: cuius sensus rationem dixi in tractatu *De polytheismo veterum*, occasione textus S. Pauli ad Romanos, c. 1, 21.

Col. 221 A 9. Apud Pausaniam, *Corinthiac.*, c. 26. leguntur similes versus in *Esculapium*:

Ὦ μέτρα χάρμα βροτοῖς βλαστῶν Ἀσκηηριδ
[πασι], Οὐ φεγγητὶς ἔτικτεν ἐμοὶ φεγγητὶς μητέσαι,
Τιμερόσσα Κορωνὶς, ἐντὶ χρανὴν Ἐπιδαύρῳ.

Ibid. C 8. Αἴτι ὁ τοῦ Παντός, etc. Corrig. 'Αλλ' οἱ τοῦ Πανός.

Col. 224 B 1. Περιφρεστῶν. Leg. παρατρέποντων.

Ibid. Ερεῖ. bege aipet. Vide lib. viii, c. 43 init.

Ibid. 3. Αἰτοῦ. Αἰτῶν Wyttensbach ad Plutarch. *De sera Numinis vindicta*, p. 8 notar.

Ibid. C 5. Incantator est qui magia numen e celo deducit. Theocrit. idyll. 2; Virgil. eclog. 8:

Carmina vel celo possunt deducere lunam.

Vide Aglaophamum Lobeckii, p. 108, Van Dale *De idiotolatria*, p. 280.

Col. 225 A 2. Δοχεὺς nominatur in quodam oraculo citato lib. v, c. 9: Ut hospes divini numeri et interpres... Lobeck, *Aglaophamus*, l. l.

Col. 229 B 8. Πολιτικόν. Hie traducitur locus quidam *Amatoris* xviii, a Plutarcho citati: Fieri posset, omnium aliarum notionum, que ad mentem nostram

veniunt, sine sensuum interventione, credibilitatis motiva referenda esse, pro quibusdam ad mythologiam, pro aliis ad legem, pro aliis ad ratiocinum. Sic nobis, quoad fidem in deos, primi fuerunt institutores et ductores, poete; deinde legislatores, denique philosophi. Qui omnes, et si concordes in affirmando deorum existentiam, valde inter se dissentiant et super quantitatem numinum admittendorum, et super eorum ordinacionem, et super essentiam, et super attributa. Philosophis dii sunt expertes doloris, senectutis et cuiuslibet laboris, ut qui necessitatem Acheronis transnavigandi effugerint. Rejeciunt itaque deorum altercationes quas celebrant poete, et Terrorem et Timorem, quos isti prolem Martis asserunt. Sepe etiam contra legislatores dicunt, ut Xenophanes contra Ægyptios, dicens Osirium, si mortale putarent, sicut deum non colendum esse; si contra deum, non amplius esse lugendum. Poete vicissim, rejiciunt omnino et numeros et monadas et ventos, quibus philosophi divinitatem tribuant. Itaque perfecta exstat dissensio inter tria haec theologia genera.

Triple divisio divinitatis exponitur ab Aurelio Augustino, *De civitate Dei*, I. iv, 27; vi, 5, Varonis vestigia sequeat; inter recentiores, a Vossio, *De idolatria*, I. ii, 1, p. 124; et a Villosonio, *De triplici theologia*, qui liber annectitur operi a Sanctacrusio edito, *De mysteriis veterum*.

Col. 229 C 6. Μή κατείν τὰ διάγητα. Hoc fuit proverbiū communisissimum.

Col. 232 A 3. Φέρι codd. 451 et 466.

Ibid. B 6. Κοι. 451 om. οὐκ ἀφωνῶς.

Ibid. 41. Ἀποτελεστάκη 461.

Ibid. C 4. Ύληγον 465, 464, 466.

Ibid. D 6. Δεμθύδημον 451.

Col. 233 A 4. Κακητρεχής. Trop, in Longinnum, *De sublimi*, § 35, citat, in significacionem vocis κακητρεχής, *malignous*, glossas Philoxenii, et hunc locum S. Ignatii ad Antiochenos : Σχέντε οὖν τοὺς κακητρεχεῖς ἥρατάς, quem male verit traductor Latinus in malum currentes operatores. Vide Sudam in voce Κακητρέχεται, et Theophylactum, in Epistolam primam S. Pauli. Polybius, I. iv, 87 : Κανός γάρ δέ τις οὗτος εὑρεται τρόπος διαβολῆς, τὸ μὴ φέροντας, ἀλλ᾽ ἐπανυντας λυμανεσθαι τοὺς πλάζουσας δέ μάλιστα κατ πρώτον τοιαῦτα κακητρεχεῖς καὶ βασκανία καὶ δόλος ἐκ τῶν περὶ τὰς αἱλάδας διατρέψοντας. *Et est et novum genus detractionis, quod consistit non in vituperando, sed in maligne laudando: haec κακητρέχεια, haec invidia, hic dolus, inter aulicos præsentum accessum babuit.*

De sensu hujus vocis ταῦτα, vide notam Ruhnkenii in lexicon Platonicum *Timai*, p. 253.

Ibid. B 5. Εὖ. Mutavi εῦ bis repetitum in a5, et duplex hujus mutationis mihi ratio fuit: oppositio que videtur adesse inter phrasim contextum, et Plutarch confessionem in libro *De oraculorum defectu*, circa defectum artis qui apparabat in oracula rum carminibus; quem defectum nosmetipsi haud difficiliter possimus agnoscere. Insuper, ut mihi videtur, contradictiorum esset ultra modum exaltare hanc poesim, ut ipsam postea denigraret, ut sic re ipsa faciat.

Ibid. 5. Τετραύρτων. Vide Ruhnkenium in *Titanum* Platonis, verbo τετράω, p. 253.

Ibid. 12. Εἰς τὸ μὴ τινα συνεῖναι 451.

Ibid. B 2. Δοξεῖ. Δοξῇ 451, 456.

Ibid. 4. Ηπάδες 461.

Ibid. 5. Πολητικά 451.

Ibid. 9. Τύραι 451.

Ibid. D. 5. Αγρυπνε. Latine *micare*; apud Ilias nunc *jocare alla mora*.

Col. 256 A 14. Κατ τὸν γνῦν. *Ne tuas quidem.*

Ibid. B 9. Κόσμῳ 451.

Ibid. Αναγνῃ 451.

Ibid. C 2. Ήτε, &c 451.

Ibid. D 4. Επὶ τοῖς τελευταῖς 451.

Col. 257 A 5. Ηπολεμαῖς χρόνος. Mirum quod in re Rome acta Ptolemaeorum tempora adducat Ensebius; forsitan melius esset loco τῶν Ηπολεμαῖων aliud nomen assumere ex histori Romana depromptum, verbi gratia, Πομπεῖον, quo vivente, combustum fuit Capitolium, grassante bello civili. Clemens Alexandrinus in *Cohortatione ad gentes*, pag. 46 : « Satis mihi perspectum est, ignem eos arguere, et superstitioni remedium afftere posse. Ignis in lucem te deducet, si vis hac amentia liberari. Hic enim templum, quod Argis erat, una cum sacerdote Chrysidge, combussum. Hic Ephesiae Diana templum, quod post Amazonum tempora secundum erat. Romane nunquam haud semel Capitolium depopulatus est. Idem a Sarapidis fano Alexandria non abstinuit; et Bacchi Eleutheri delubrum Athenis diruit; Apollinis autem Delphici adem, primo quidem procella disiecit, dein vero sapiens ignis funditus delevit. »

Arnobius, I. vi, p. 207 : *Ubi Juno regina, cum inclytum ejus sanum sacerdotemque Chrysiderm edem via flammis, Argiva in civitate, dereleret? Ubi Serapis Ægyptius cum consimili casu jacuit, solitus in cinerem cum mysteriis omnibus atque Iside? Ubi Liber Eleutherius cum Athenis? Ubi Diana cum Ephesi? Ubi Dodoneus Jupiter cum Dodone? Ubi denique Apollo, etc. Infiniti operis esset res toto in orbe describere quae sunt fata convulsa terræ motibus et tempestibus, que incensa ab hostibus, que ab rebus et tyrannis. »*

Col. 240 A 7. Τυγχάρετ. Origenes *Contra Celsum*, lib. viii, 5, p. 695, pariter affirmat Peripateticos veritatem oraculorum, sicut Epicuri sectatores, negasse: « Fataeum ergo nobis facilissimum fore de allegatis oraculis, ex multis argumentis ex Aristotele et philosophis Peripateticis depromptis, totam hanc argumentationem pro Pythia et aliis oraculis diruere: nobis haud difficile esset colligere et citare quæcumque dixerit Epicurus et qui ejus opinionem hac de re amplexi sunt, et ostendere etiam tam Græcos esse qui pugnant et negent divinas predictiones quae omnis Gracia et creditit et mirata est. »

Ciceron, *De divinatione*, I. 3 : « Dicearchus Peripateticus cetera divinationis genera susluit, somniorum et furoris reliquit. Sed cum Stoici omnia fere illa defederent quod et Zeno in suis commentariis quasi semina quedam sparsisset, et ea Cleanthes paulo uberiora fecisset: accessit acerrimo vir ingenio Chrysippus qui totam *De divinatione* diabolus libris explicavit sententiam, uno præterea *De oraculis*, uno *De somniis*...; sed a Stoicis vel princeps ejus discipline, Posidonii doctor, discipulus Antipati degeneravit Panetius: nec tamen ausus est negare viam esse divinandi, sed dubitare se dixit. »

Ibid. C 8. Περιπέχετο 466.

Col. 241 A 14. Υποτετυχα 451. Forte noti τετυχά.

Ibid. D 6. Προδηλουμέναις 451.

Ibid. 10. Ανθρόποις 451.

Col. 244 D 11. Καταμάθωμεν 463, 466.

Col. 245 A 8. Ούτος γάρ 451.

Ibid. C 5. Αρστᾶς 451.

Col. 247 A 6. Vide Galeum ad Jamblich. *De mysteriis Ægypt.* I. v, 11, 1; Cuper, *Observ.* iii, 16.

Col. 248 C. 14. Εἶναι τινας καὶ 451.

Ibid. D 4. Hec etymologia vocis *dæmon* plane discripta a veteribus, ut videre est apud Platonem, in *Cratyle*, p. 263 editionis Ludgdon. : « Οσοι λέγουσιν δὲ ἐπιώδην τις ἀγαθὸς ὃν τελευτὴσι, μεγάλην μοίραν καὶ τύραννον έχει καὶ γίνεται δαίμονας κατὰ τοὺς φρονήσας ἐπωνυμίας. Ταῦτα οὖν τίθεμεν καὶ ἔχων τὸν δαίμονα πάντας ἄνθρακας, διὸν ἀγαθὸς δὲ, διὰ δαίμονον εἶναι καὶ τελευταῖς. »

Ideas, ibidem: « Τοῦτο τούντων παντὸς μᾶλλον λέγει, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τοὺς δαίμονας, διὸν φρονήσας ἔχειν, δαίμονας αὐτοὺς ἀνέμαστε. Vide

Servium in versum 3 libri III *Aeneidis*, ubi eamdem etymologiam afferit.

Macrobius, *Saturnal.*, I. 1, c. 25: « Dii sunt δαήμονες, id est scientes futuri; aut, ut Posidonius scribit in libris quibus titulus est *Περὶ Ἡράων καὶ Δαιμόνων*, quia ex aetherca substantia pars atque divisa qualitas illis est; sive ἀπὸ τοῦ δαιμονίου (pro δαιμόνῳ) id est κατομένου; seu ἀπὸ τοῦ δαιμονίου, hoc est μεριζομένου. »

Etymologium Gudianum: Δαιμόνιον παρὰ τὸ δαιμόνιον, τὸ γηγενεῖον, ὁ εἰδήμων πάντων.

Lactantius, *Instituti*, I. vi, 45: « Demonas (grammatici) dictos aiunt quasi δαιμονας. »

Scholiastes Homeri ad *Iliad.* A. 222: Δαιμόνας καλεῖ τοὺς θεούς ήτοι δαιμονάς. Εμπιποριοὶ γάρ καὶ ἔρες πάντων αὐτὸν εἰστον ἡ οἵ διαιτηταὶ εἰσι καὶ δοκιγάται τῶν ἀνθρώπων.

Eusebius hanc etymologiam deformavit. Vid. Eu-
genium Stenobium, I. in *Perennis philosophiae*.

Col. 249 B 5. Περὶ αὐτῶν 451.

Ibid. 9. Τές αὐτῶν idem.

Ibid. 41. Ής idem.

Ibid. C 15. Ἀρπάζοντας 451.

Ibid. Οὖς 461.

Col. 253 A 5. Αἴθηρ 451.

Ibid. 9. Ενδέσθεται 465, 466. Vossius.

Ibid. 11. Καθαγασσούς 466.

Ibid. 12. ΑἽς Ιων 451; Λένεος 466. Μοχ χαράσσε-
ται 451; έμπον 465; ουρον 451.

Ibid. 13. Τοῖς... τοῖς 451.

Ibid. B 3. Λάγην 465, 466.

Ibid. 5. Στήσος 466 pro θύσας.

Ibid. Ποταμοῦ 465, 466.

Ibid. 6. Δίπολος 465, ἔρωτος Scaliger; deinde ἀλφίτας
466, ένεβος 451, 465; ἀλφίτας ένθεν Vossius.

Ibid. 7. Εἰτε δὲ παρ' 451; φαμάσθιαν 466.

Ibid. 8. Βαρό 451.

Ibid. 11. Ἀρχεν 466.

Ibid. 12. Θυτάς 465; θεῆτας 451.

Ibid. 13. Λιμνεῖος 463 et Vossius.

Ibid. 14. Δάσασθαι 451.

Ibid. C 10. Σφάτεται 451.

Ibid. 12. Κατασάπτεται 451.

Ibid. D 5. Ἀρρένων νία πίστα θύεται 451.

Ibid. 14. Χθονίος. Haud dubito quin hic χθόνιος intelligendum sit de diis infernali bus, sicut etiam inferni, quoniam sepelitur victima, et sanguis in fossa effunditur; revera Porphyrius infra explanans quam
mente sacrificia pergebantur, haec ait: « Quantum ad Hypothontianos, incolunt in fossis et sepuleris. » Ad ipsos ergo haec verba diriguntur, et nihil est quod in hac acceptancee vocis χθόνιος, pro infernali, stupendum videatur; siquidem multi auctores in hoc consentunt.

Orpheus, hymn. 47:

« Τὸν ὄχογετον ραιῶν δόμον Ὅδριμόθυμε
Ταράπτον λειμῶνα βαθύσκον τὴδε μικανῆ,
Ζεὺς Χθονίε....

Soph. in *Oedip.* Col., vers. 1568:

« Ο χθονίαι θαλ....

Idem, vers. 1606:

« Κτύπησε μὲν Ζεὺς χθονίος....

Herodotus, vi, 134: Εἶναι ὑποζήκορον τῶν χθονίων θεῶν, et passim.

Hesiodus, *Opusculum* v. 465: Εὔχεσθαι δὲ Διὶ χθονίᾳ, quod scholiastes Aristophanis in *Plut.* v. 727, Plutoni tribuit: Εἰκότως τὸν αὐτὸν τῷ Πλούτωνι τὸν «Ἄτομον νομίζουσιν» καὶ γάρ Ησίδος. Εὔχεσθαι δὲ Διὶ χθονίῳ.

Plutarchus, *Symposiac.*, III, 1: Αὐτοὶ δὲ Νάρκισσος δὲ ἀμβλύνον τὰ νεύρα καὶ βαρύτητας ἐμποιῶν ναρκούσις· διὸ καὶ δὲ Σοφοκλῆς αὐτὸν ἀρχαῖον μεγάλων θεῶν στεφάνωμα (τούτωστι τῶν χθονίων) προσηγόρευσε.

Philostrotus in *Vita Apollonii*, VIII, 7, p. 341: Τὰ τοπικά οἱ κακοδαίμονες βόθροις ἀνατίθεσσι καὶ χθονίοις θεοῖς.

Vide Artemidorum 11-33, de inscriptionibus Graecis in genere, et presertim Muratorium *Anecdota*. t. XXII, p. 4; denique Lambertum Bos, *Observ. crit.*, c. 44, p. 56.

Col. 256 A 7. Περὶ γῆν 451, pro πετεινά. Μούνονται δὲ γάρ τοῖς 453.

Ibid. 12. Τὸν τοπικὸν 463.

Ibid. B 11. Άνω 465 pro βοθρῷ.

Ibid. C 1. Τὰ Ίτι 465, 466.

Ibid. 2. Εἰτίν 465; οὐσίας 451 pro θύσας.

Ibid. 15. Τοῦ αὐτοῦ 465, 466.

Ibid. Συγκρίνωμεν 451.

Ibid. D 4. Μηδεμίαν 451; θυμάσια 466.

Ibid. 6. Αναγκάζεται 466.

Col. 257 A 5. Ζωοθυτεῖν 451.

Ibid. B 5. Ἀνθρωποταξίαν 451.

Ibid. B 10. Αποδεδούσαι. Αποδύνανται, in sensu demonstrationis, definitionis, familiare est schola Peripatetica. Aristoteles in *Organō*, et ejus commentatores multo in locis.

Ibid. C 4. Θύσας 466 pro οὐσίας.

Ibid. 12. Κατ έτι 466 loco πρός.

Col. 261 A 4. Ηαεπιστολα, qua in libro III *De demonst rationis evangelica* iterum legitur, non inventur inter epistolās Apollonii Tyanei.

Ibid. C 7. Προπονεύθετας καθ' ἥμαν 451; πρόσθεν λεχθεῖσας 465; καθ' ἥμαν 466.

Ibid. D 2. Αἴθος 451.

Col. 264 A 4. Κατ τον κυταζ 466.

Ibid. 9. Οὔτε 451.

Ibid. B 4. Όσταν 465.

Ibid. 2. Τιμώτερα 451, 465.

Ibid. 3. Ούτω προ αὐτοῦ 465, 466.

Ibid. 5. Προσήκον 466.

Ibid. C 8. Χάροπτονς ἔτρεκα. *Textus Porphyrii*, «Αλλ' οὐδὲ χρεῖας τινὸς ἔνεκτα τῶν ἀγαθῶν, vera esse lectio videtur.

Col. 268 C 1. Οὐκ ἡ ἀν εθνίς 465.

Ibid. D 1. Προσήκον ἀν 465.

Col. 268 A 14. Μαλι δαιμones, vel genia, in omnibus mythologiis reperiuntur. Apud Persas et Chaldeos, dicuntur Arimanes. Jamblichus, in libro *De mysteriis*, dicit erroneas transgressiones zeptarii sapientiū a demônibus suggeri: « Τῆς δυστουργίας ἐστὶν δαιμονία πατομάτα ποτε δὲ αὐτὸν καταστένας πονηρῶν δυντῶν θεῶν εἰσχρόντα, οὐδὲ δὴ καλούσσαν ἀντίθεσσον. Ut videtur, de hoc numinum genere Empedocles scriptus versus quo citat Plutarchus in tractatu *De Iside et Osiride*, § 26, p. 157 ed. Huttoni:

Αλέρπορ μὲν τὸν σὺς μέρος πάντοτε διώκει,
Πόντος δὲ κχορδὲς οὐδέποτε διάπεινος, γῆν δὲ
Ηελίουν ἀδάμαντος, δὲ δ' αλέρπορος ἔμβαλε δίταις:
[ετανθές]
«Αλλος δὲ εἰς διλλον δέχεται· στυγεῖσον δὲ
[πάντες].

Col. 269 C 2. Μηνὶ Μαΐῳ, Μεταγενιῶν καθ' Αθηναῖς 465, 466.

Ibid. 4. Διπλῆς 465, 466. Vide I. v, p. 203.

Ibid. 6. Αριστοδούλοι, 466.

Ibid. 8. Κοινωνία 465, 466.

Ibid. D 5. Σελεύκον. Quisnam sit ille Seleucus, qui Theologus dicitur, regis cuiusdam Cyprī cui nomine Dipholo, coetaneus, nonnisi ex conjectura dici potest. Vigerus conjicit hunc esse grammaticum de quo meminit Suidas, et qui, nt ait, Alexandrinus natus, dicebatur Homericus, qui Roma quondam professor fuerat. Centum libros de diis scripsit, et his ab Athenaeo citatur ob suas in Homero notas, lib. I, p. 24: Σελεύκος ηγετης την παρ' Ουμήρων δαιταζεισται στοχεύειν μεταβεστει διάτασιν είναι. « Seleucus in Homero diecit poetam per literarum transpositionem dixisse δαιταζεισται δαιταζεισται, I. II. p. 40. » Ideo Seleucus ait veterem morem non fuisse multum vinum apponere nec delicatos cibos, nisi in honorem deorum; unde venerunt haec voces θεοντι, θαλαττα, μεθη· prior, θεοντι, quia vinum, ut putabat,

solis diis offerri solebat; posterior, θάλα, quia in convivis nunquam sedebant, λέγεσθαν. nisi in honorem deorum; duæ illæ citationes ad eamdem observationem spectant; idcirco, addit, apud Homerum legitur δάσια θάλατα. Scholiastes Venetus octies Seleucum citat; ex quo videre est cognomen Homericum ipsi haud immerito fuisse tributum. Theologo vero nomen, quod, ut videtur, ob suum de diis opus adeptus erat, cum cognomine Homericus, confundebatur, unde nasci debuit confusio. Quidquid sit, omnia in incertum relinquo. Citatur adhuc Seleucus ab Athenaeo, lib. iv, c. 21, p. 172, de victimis humanis in Ἀgyptio: Σέλευκος ἐν οἴς περὶ τῆς παρ' Ἀγύπτιος ἀνθρωποθυσίας δηγεῖται πεμπάτων πρώτων φυτῶν μητροφεύσας Πανόντας περὶ θεῶν. Hic locus ex suo opere centum libros complectente depromptus fuit.

Col. 272 A 6. Κανανή sit Jundo Ἀgyptia, Heliopolis culta? Jablonski hoc in loco putat eam fuisse Bubastin quæ eadem erat cum Diana Eilithya. Ille locus Manethonis a Jablonski comparatur cum sententia Plutarchi ex eodem auctore, *De Iside*, c. 73: « In Eilithyaspoli cremabantur vivi homines, referente Manethone, qui dicebantur Typhoniani: eorum cinis ventilabro exernebatur, et dispersus sciuinabatur. » Eidem auctori sine dubio Diodorus, lib. i, c. 88, sequentia mutuata est: « Fas erat immolare boves rufos, quia putabatur Typhonius hujus coloris fuisse, qui insidiatus est Osiridi, et ab Iside castigatus fuit vel necem mariti. In sevo veteri, reges homines rufo colore immolarunt super tumulum Osiris; reipsa non multi sunt homines rufi in Ἀgypto; plerique adventiti sunt; et exinde orta est fabula quæ narrat Busirin advenas occidisse, quamvis hoc nonen nullum regem, sed in verna lingua solummodo tumulum Osiridis designet. »

Hec tria testimonia, que realiter unum sunt, nempe Manethonis, formaliter Herodoto contradicunt: posteriores scriptores plus fidei Manethoni tribuerunt; supponi revera non potest, sacerdotem Ἀgyptium suos calumniasse. Quidquid sit, evidens est ex Plutarchi legendum esse Εὐδονίου πόλεi pro Ἡλίου πόλεi, in Porphyrio. Hac confusio, que facilius intelligitur ab majorem Heliopoleos urbis famam, emendata est neque a Marsham, *Canon. chronic.*, p. 317, neque a Jablonski, *Pantheon*, t. II, p. 71, qui econtra multum insudat in infinitis nulliusque pretiis argumentis, ad statuendum duplex sacrificium humanum, in Ἀgypto, Eilithyaspoli scilicet et Heliopi.

Ibid. 7. Καθαροὶ μόσχοι. Plutarchus haec nobis sic depingit in tractatu *De Iside*, c. 31: « Bovis qui immolando erat signabatur a sphragistis sacerdotibus. Sigillum quo utebantur, teste Castore, faciem ferbat hominis in genibus provoluti, manibus ad tergum alligatis, habentisque gladium in loco decollationis. »

Hoc sigillum indicat bovem loco hominis fuisse immolatum.

.; Ibid. 8. Οφραγγύδουμαντος 451.

Ibid. B 4. Επωρημήσοντες Lobeck ad Phrynic. 597; τῷ Κρόνῳ 465.

Ibid. 10. Ἀδρανοῦ. Haec designation regni Adriani, tanquam temporis in quo cessarunt humana sacrificia venit ex lege ab isto imperatore fedita, que ea interdicit, ut conjicit Casaubon, ad Lampridii *Commod.*, c. 49. Plinius tamen hunc honorem tribuit legibus suo tempore editis, id est, sub Vespasiano.

Ibid. Ἐθνον... παρθένον... θάλατα 451.

Ibid. 43. Ιρωράτης. Assertione qua Iphicrati tribuitur cessatio humanorum sacrificiorum Carthaginæ, nullo initio fundamento, nisi auctoritate Porphyrii, cuius textus perfecte cum narratione Eusebii concors est.

Vigerat aut, in notis, se hanc questionem tractaturum in suis observationibus, quibus tamen edendis supersedit. Iphicrates Athenicus, cuius Nepos vitam

scripsit, non videtur ullam relationem habuisse cum Carthaginensisibus, neque ut hostis neque ut amicus. Theophrastus, quem citat Timæus, quem pariter sequitur scholiastes Pindari, *Pyth.* 2, vers. 2, ait Gelenom post insignem victoriam quam de Carthaginensisibus retulit, Himera, in Sicilia, ipsis imposuisse inter pacis conditiones, ut deinceps sese abstinerent ab immolatione puerorum Saturno; quod factum similiter refertur Plutarchi, *Apophtheg.* 92. De sera num. vindicta, 6. Hanc conditionem certe non observarunt, si post centum annos Iphicrates haec canidem legem renovare fuerit coactus. Iphicrates ipse non multum auctoritatis habuit, si spectetur quod accidit in oblatione Carthaginis ab Agathocle, secundum narrationem Diодорi, quem sequitur Eusebius in hoc eodem capite. Benigne Dionysius Halicarnassus, *Ant. rom.* 1, 58. ait Carthaginenses in hac immanitate perseverasse usque ad destructionem urbis: Τέως ἡ πόλις δέμαντε. Doctor Munter in suo tractatu *De religione Carthaginensium*, p. 23, proposuit banc lectionem: Hv (ὗτοις) Εἰδὼν ἵψι χρήσασθαι ταῦτα. Ex ipso, textus hoc modo correctus omnem aufer difficultatem. Ad hoc objici potesi ἵψι χρήσασθαι esse poetum vocabulum, quod nec Porphyrio convenit, nec stilo ipsius operis; melius legendum esset Τιτζα χρήσασθαι Γέλων ηπαντα. Sed hanc mutatio primitivi textus nimis videtur ambitiosa; satius est ut relinquamus hoc factum, de quo nihil nobis historici dixerunt. Tot sunt alia qua ignoramus! Quantum ad Iphicratem de quo agitur, forsitan non erat Atheniensis.

Ibid. 44. Δουμάτιος. Hoc nomen diverso modo scribitur in manuscriptis Porphyrii et Eusebii. In Ensebii legitur Δουμάτης, quod Robertus Stephanus ad Iphicratem refert. Omnes manuscripti unanimes sunt in Porphyrio: prior editio Victorii, 1548, legit Δουμάτης. Eusebius hunc locum integre referit in sua ad Constantinum Concio, quam editid Henricus Valesius post historiam eisdem Constantini. Hic in suis manuscriptis inventit δύο μάρτιον, unde proponit legendum δουματηνον, ut in Stephano Byzantino legitur: Δούματα πόλεις Ἄραβις· ὁ ποταμὸς Δουματηνός ὡς Γάλικος ἐν δευτέρᾳ Ἄραβικῃ ἀρχαιολογίᾳ. Zoega in suo tractatu *De obeliscis* hunc populum confundit cum Tbaoumenianis, Ταουηνοῖς, quorum meminit Diodorus Siculus, lib. vii, c. 44: Ταστρι μὲν οὖν τὴν παράλιον ἔχουσαν Ἄραβες οἱ καλούμενοι Ταουμενονοι.

Ibid. C 1. Φιλάρχος. De Philarcho confer Dissertationem D. Sevin in *Memoriis Academiarum Inscriptiōnū*, tom. VIII, pag. 118.

Ibid. Proprie filie cædesab Erechtheo et Praxithe facta Euripi argumentum prebuit tragedia, cui titulus *Erechtheus*. Hujus tragedie fragmenta satis ampli a Lycurgo usurpatum in sua contra Leocratem concione, in hac crudeli matre supponit barbarum patre studium, quod eam impulsit ad immolandum filiam. Praxithe nomen erat etiam unus et filiabus Leonis: Hyacinthide pariter immolata leguntur pro salto Athenarum. In his omniis us narrationibus haud parva adest confusio. Leo nomen suum dedit Leontidi tribui, sicut Erechtheus Erechtheus. Vide Apollodorum iv, 14 et 15, et ibi Heynum; *Allianum Hist.* dit. 12, 28; Meursium *De regibus Athen.* xi, c. 9; denique Henricum Valesium, ad Eusebii *Laudes Constantini*, c. 40.

Ibid. 6. Ααραπολος Ααρ. Henricus Valesius fuse disseruit de cultu Jovis Latiaris, in suade Eusebii concione ad Constantinum animadversione, ubi repetit idem loco Porphyrii: quas citat auctoritates sunt: Lactantius lib. i, 13: « Latiaris Jupiter et nunc sanguine colitur humano: » Prudentius *contra Symmachum*, i, 10:

Funditur humanus Latiaris in manere sanguis. Dion Cassius, lib. xliii, pag. 519 ed. Reimann. : « Per Latiaria festa prætor egit quod sui muneris non erat. Si fides adhiberetur verbis quibus Eusebius La-

ctantius et Prudentius describunt cultum Jovis Latiaris, credi posset huic Jovi immolata fuisse victimam humam; sed non ita erat: ex sanguine tantum gladiatorum libatio Jovi fiebat. Tatiatus ait, *contra Graecos*: « Invenio apud Romanos Jovem Latiam, qui victimis humanis et sanguine immolatorum hominum gaudebat. » Cyprianus *De spectaculis*: « Plura prosequi quid necesse est, vel sacrificiorum in ludis generosa monita describere; inter quæ nonnunquam et homo fit hostia latrocino sacerdotis, dum crux etiam de jugulo calidus exceptus patera, cum adhuc ferret, et quasi sitiens idolo, in faciem iactans crudeliter propinatur? » Tertullianus *Apologet.*, c. 9: « Ecce in illa religiosissima urbe Æneadum pitorum est Jupiter quidam quem ludis suis humano proluvit sanguine. »

Col. 273 B 4. *Ιεράτια*. Βιβλ. 451; *ΗΑ* 466.

Ibid. 5. *Τεῦρον Ιούνετι* 451.

Ibid. C 2. Τάτι... φύλωντας 457.

Ibid. 5. *Ἄνδρας* 451; ἐπειδὸν μηνιδῶν.

Ibid. 8. *Ιθωμήτηρ*, cod. 451; θεῶν μηνιδῶν. Holattenius apud Steph. Byzant., 124, *Ιθωμήτης* ait legendum apud Eusebium hoc loco. Cf. Pausanias in *Messeniciæ*.

Col. 273 C 8. *Αριστομένης*. Duo bella Lacedemoniorum inter et Messenios videntur diverso modo a veteribus historicis fuisse descripta. Pausanias solus est ex antiquis scriptoribus qui, in *Messeniacis*, hac bella digesto ordine narravit. Sed ipse declarat, c. vi, Rhianum, Myronem Prienneum et Tyrteum, qui hanc belladescipserit, non tantum inter se discordes esse; sed Myronem tribuisse Aristomenis, id est secundi bellorum, gesta Aristodemou, qui primo praeerat. Sic explicari potest anachronismus Clementis, qui immolationem Theopompi regis Lacedemoniorum refert in primo bello ad Aristomenem, qui secundi dux fuit, loco immolationis trecentorum captivorum ab eo principe facte. Pausanias loquitur de Hecatombophonia, seu sacrificio o' hato Jovi Ithomati, pro occisis centuriis inimicis. Sic dicit: Aristomenes immolauit Hecatombophoniam Jovi Ithomati; quod sacrificium antiquissimum Messeniorum habetur. Quicunque centum hostes occiderat, hoc offerendi jus habebat. Aristomenes ter illud obtulit: primo, post primum monumenti apri; secundo, post debellatos Corinthios; tertio tandem, post felices excursiones. » Auctor quidam Latinus inter recentiores, grammaticus, hac de historia relationem afferit prorsus incorrectam. Fulgentius *De prisco sermone*: « (Nefrendes) Diophantus Lacedemonius qui de sacris Deorum scripsit ait, apud Messenios Jovi solere sacrificari sacram, quod ἔχαστον appellatur. Si quis centum hostes interficeret, Jovi homine (lege Ithomenei) sacrificabat apud Ithomen, quod sacrificatum est a duobus, Aristomen Gortynensi (lege Αργυρίου), et Theoclo, sicut Onesicrates scribit. » De Theoclo, vid. c. 15. Scholiastes Clementis sic habet, ms. 451: « Ιθωμά πόλις τῆς Λακεδαιμονίας, ἣν καὶ Μεσσηνῶν φασιν. Μᾶλλον δέ εἰσιν ἡ ἀρχόντες τῆς Μεσσηνίας, καθάπερ ἡ τοῦ Ἀργού πάλιν ἀρχόντις Λάρησος λέγεται. Ithome, Messene, seu potius arx Messenæ, sicut et arx Argorum dicebatur Larissa. Vid. Dionysium Halycarnass., *Antiq. Roman.* xxi, pag. 55, tom. I; Stephanus Byzantinus, *In voce*; Strabonem, ix, pag. 440, *Antoninus liberalis*.

Ibid. D 2. *Σοφ. Οὐρ* 451.

Ibid. 4. *Ἀχαιός*. Τὸ πάλιν 451.

Ibid. *Xελψων*. Vigerus in nota ait hunc Moninum sibi plane ignotum; Vossius illum omittit inter historicos graecos; Scholiastes Clementis Alex. haec tantum ait: « Όνομα Ιεροποράρου. Ex Diogene Laertio, lib. vi, seg. 83, cognoscimus quendam hujus nominis cynicum philosophum, qui scripsisset jocosa opera, sed quæ sensum includebant gravissimum. Ηλύγνια σπουδῇ λελθυτικά μεμγμένα. »

Ibid. 5. *Αυκτίονος*. Αυκτίον 451; *λεκτίον* 466.

Ibid. *Αυκτίονος*. Lyctos primitus erat Lacedemoniorum colonia qua in veteri historia Cretebus baud ignobile locum obtinuit. Vid. Meursium, *In Creta*.

Col. 276 A 1. *Δωσιδας*. Δωσιάδης. Vide Atheneum, lib. iv, pag. 143; lib. vi, pag. 264; Plinius lib. iv, sect. 20. Φωκίας 451 pro Φωκάτες.

Ibid. 2. *Παρατέμιομαι* 451 et Clemens.

Ibid. 3. *Ταυροπόλιο* Ἀρτέμιδι. Sepe confusa est Dea Taurica cum Diana Tauropolitana in Asia culta: error est quem confutat Scholiastes Dionysii Periegeta, v. 610, qui in hac eadem regione locat templum Diana Tauropolitana:

«Ορμηθεὶς βορεήνες καὶ Ἰκαρὸν εἰσερχοίσθιον, Ἐκαρὸν εἰναῖσθιον, ὅπερ ταυροπόλιον οὔσιον οὐκούσιον. Βουλὸν κνιστερέες δέουσκα καπνὸν ἔχουσα. »

Ibid. 4. *Ολοκαυτούντα* 465.

Ibid. 5. Fragmentum Porphyrii nuper citatum jam mentionem faciebat de immolatione filiae Erechthei in bello Atheniensi contra Eleusin. Lege observaciones in banc citationem. Demarati, locum nobis servavit Stobaeus, sermones 37; inde patet, Erechtheum non Persephone (Proserpinæ) immolasse filiam suam; sed ipsam filiam vocatam fuisse nomine Persephone: et parum abest quin Stobaeus emendatur a Clemente.

Immolation autem filia Marii, quam refert Dorotheus in *Italicis*, quadam indiget explicatione; certum videtur S. Clementem hanc historiam mutuasse a Plutarcho in suis *Parallelis*. Textus Plutarchi fert Maniū, nec Marīum: puella dicitur Calpurnia, quod nonen convenire nullo modo potest filia Marii. Manius pronomen est quod præsertim in familia Aciliū præterit usitatum. Vide Gronovium, in *Titum Livium*, lib. xxx, c. 43, pag. 500, tom. IV ed. Drachenborgi. Manius Achilius a Plutarcho dicitur Marii collega exercitu Cimbriis opposito præfuisse, quem Marius Romanum rediit ad quartum consulatum. Αποτέλουσ ἐπὶ τὸν δυάδαντον Αἴγιλλον, (Ἀλκίλλον) αὐτὸς ἤχει εἰς Ρώμην Ergo videtur hoc in loco potius agi de Manio Acilio, præsertim quia Plutarches assertit eum a Cimbriis fuisse prodigatum, quod Mario nunquam accidit: Μάνιος πρὸς Κίμβρους πάλιον ἔχων καὶ ἱεράνων, ήναρ εἰδὼν τὰς νικήσεις, έλα τὴν θυγατέρα προσύστη ἢ καὶ τῷ Καλύπουντα. Cognomēn huius familiæ communē erat Glabrio; nec est inter Pisones (qui Calpurnici erant) et Cimbri, quod eos confundi permittat. Quod si ascendere placeat usque ad duces Romanos a Cimbriis profligatos, antequam Marius præcesset exercitu contra eos missus, hoc non profuerit, quia paucissima historicorum monumenta de hoc bello referunt. Attamen Tacitus, in *Germania*, c. 37, sic ait: « Germani Carbōne et Cassio, et Scāuro Aurelio et Servilio Capione, M. quoque Manlio fusis vel captis, quinque sinuū consulares exercitus populi Romani abstulerunt. » Nominā quæ memorat Florus diversa sunt, nec quinque, sed tres tantum exercitus deletos enumerat, lib. iii, c. 3: « Nec primum quidem impetum barbarorum Silanus, nec secundum Manlius, nec tertium Capio sustinere potuerunt. » Clades Carbonis satis prolixè describitur in fragmentis, *De legationibus*, ex Appiano, fragm. xiii. Reducendo questionem ad nomina devictorum ducum, nullum alium invenio, cui hoc factum convenire possit nisi Manium, præsertim quod ejus nomenis orthographia variorū; manucripti frequenter Manilium scribunt, inquit Salmasius. In *Excerptis Dio*, Cassii, Fragm. Peiresc., pag. 633, editionis in-4°, dicitur Manilius; sed haec omnia non explicita nomen Calpurnie datum huic puelke, ambitionis patrum et superstitionis victimæ. Quæ sequitur in Plutarcho, locum prout in Germaniam transferente, videntur opinionem confirmare hoc in loco agi de uno ex antecessoribus, sed non de collega Marii: « Ετι καὶ νῦν καρπὸν εἶται δύο ἐν Γερμανίᾳ, οἱ καὶ ἔξερν τὸν καπνὸν ἥχον τελπίγγων ἀποπέμπουσι. Uno verbo

hoc factum non potest ad Marium pertinere, qui nec a Cimbris fuit profligatus, nec habuit filiam Calpurniam, nec cum barbaris in Germania arma misit; pariter credibile non est Marii collegam, ipso absente, sortem armorum tentavisse, et filiam suam inumolasse ut Mario inserviret; multo magis hoc factum convenit Manlio, seu Mallio, quod, ut videtur in textu Dionis, clavis eorum causa fuit invidia Cepioniis. Oportebat ergo Manlium, ante adventum Cepioniis sese barbaris formidandum prebuisse, quoniam ipsi pacis obtulerunt propositiones, que etiam magis invidiam Cepioniis excitarunt. Sic se habet locus allatus: «Barbaris sese formidandos exhibuerant, dum eorum inter se dissensio fuit ignota; ita ut primi pacem peterent; sed cum Servilius audisset eos ad Mallium vel Manlium mississe legatos, neque ad se, in furorem versus est, et nequum responsum gratum daret petentibus, parum absuit quin legatos ipsos interficeret. » Hic erat Cepio qui Tolosi aurum fuerat furatus. Sed unde filia ejus vocata fuerit Calpurnia ad judicandum reliquo. Nihilominus milii probatum videtur Clementem emendandum esse ex Plutarcho, nec Plutarchum ex Clemente.

Col. 276 A 5. Ἐθνῶν 451.

Ibid. 9. Ἰστορίων 451.

Ibid. 10. Αλόγων 465, 466.

Ibid. 15. Γάρ προ γούν, 465, 466. Μοχ αὐτοῖς 451.

Ibid. B 3. Ιεροῦς προ δόξαις; 466; μοχ οὐχ ιερὸν προ τῷ ιερῷ.

Col. 277 A 4. Ἐκτρέψεος 465 pro ἐντρέψεος.

Ibid. 12. Ανθρώπους θύμων 465, 466.

Ibid. 15. Ἀδρόνων 451; Ἀδουργίων 466; μοχ πρότερον προ πρώτον.

Ibid. B 9. Τῶν αἰγῶν 451 pro γυναικῶν· μοχ idem ἡμέρα.

Ibid. 11. Καὶ καὶ 466.

Ibid. C 4. Εὐθύς 466 pro ἀλπῖς; μοχ εἶπεν προ ἀνέλεν 451.

Ibid. 14. Dionysius Halicarnasseus in libro 1, *De antiquitatibus romanis*, § 19, refert oraculum his verbis congruens:

Σταύρετε μαύρους Σικελῶν Σατουρίων αἴλαν,
Ἡρούντων κατύλην, οὐ νάζος ὁρεῖται,
Οἵς άναμιγύθεντες δεκάτη ἐκπέμψατε Φοῖσφ,
Καὶ κεφαλὰς Κρονίης καὶ τῷ πατρὶ πέμπτες
[φώτα.

Col. 280 A 11. Ἐξει φρον 451.

Ibid. 14. Ἐπαρτάσθαι 451.

Ibid. B 2. Τοῦ σταύρου αὐτοῦ 451.

Ibid. 6. Οὐχ ἐν 451.

Ibid. 7. Θεοσέδεις 465.

Ibid. 8. Λέγο ἔξηλιθον, προ ἔξηλειθη, εκ ἔξηλειθην. Porphyrius, *De Abst.* lib. II, 23: Ταῖς γάρ ἐκ τῶν θυμάτων ἀπλάνουσι, τὸ περ τούτων ἀληθὲς ἔξηλειθην πειράματοι λανθάνουσιν ήμάς αὐτούς.

Oportet reddere hoc verbum Demostheni, C. Aristocratem, pag. 672: Τί συμβαίνει πάρα τάπια, θέντε ἔξηλιθην τὸ πρᾶγμα περ αὐτοφόρῳ προ ἔξηλέγιθον;

Ibid. 8. Πῶν 451 pro δλα.

Ibid. 10. Επεξιόντος 465.

Ibid. 15. Βαρβάρον πόλιν 465, 466.

Ibid. C 1. Ανήσαν 451; ἀνήσαν 465.

Ibid. 4. Ανθανόντων 465, 466.

Ibid. Ἡν δι πολύτροπος ἔνθατα σὺν προράσῃ εὔσεβειας περιελαυνομένη 451; συντείνον τὴν 465; ἀπελαυνομένην 466.

Ibid. 12. Πρό 451; προεσπερίων 465; ἀνδροφυτοῦ idem.

Ibid. 14. Τῶν σαρτονίων 451.

Ibid. D 1. Ανθρώπουν 466.

Col. 281 A 2. Ηλογράχος 465 et 466.

Ibid. 5. Ἀπομικτοσύνην 466.

Ibid. 5. Ἀκροτεῖν 465, 466.

Ibid. 6. Εἰδωλοποιοῦντες; 451.

Ibid. B 4. Εἰδωλοπορεῖν 451.

Ibid. C 4. Λαβόντες 465.

Col. 284 B 14. Μαγίου... τάξεως 465, 466.

Ibid. C 2. Αὐτοῖς; 451, 465, 466.

Ibid. 6. Ἀπεμπαλούσας. Euripid. Phoenic. 1243. Nota ms. ad vers. 1025 Οἰδίπος regis: Ἀπεμπαλούσας barbarum est, et ἀπεμπαλούσας restituendum Eusebio pro vulgato minime Graeco, quod tamen non offendit Abrech. Dilucid. Thucyd. p. 584.

Ibid. 10. Οἱ προσφοραί 466.

Ibid. 13. Προσφ. ἀνδρῶν ἀπεψύκοι 466.

Ibid. 14. Πλαστικούς; 451.

Ibid. 14. Τι δαὶς 451.

Ibid. 5. Αμεταστρεπτεῖ 451.

Ibid. 6. Ή; 451 pro ἥ.

Col. 285, A 2. Τυγχάνειν 451, 466.

Ibid. 9. Οὐ ουμιτίτ 466.

Ibid. C 2. Υποστόμιον 451.

Col. 288 A 5. Μεμυμένων 465.

Ibid. 6. Vid. Abbatem Sevin, *De vita et literis Phylarchi, in Mem. Acad. De Inscriptionibus*, l. VIII, p. 118.

Col. 289 A 11. Παρόν 451.

Ibid. B 8. Καὶ οὐ. Hic versus mutulus et corruptus oritur ex duabus Hesiodi: «Ἐργ. καὶ ἡμερ., 253:

Τρὶς τῷ μύρῳ εἰσοι ἐπὶ χθονί πουλυτοτερή,
Ἄθυματοι Ζηρὸς γύλακες μεράκων δρύρων.

Textus hodiernus habet θνητῶν ἀνθρώπων· sed præter Eusebium lectio μεράκων affectur a Sexto Empirico, lib. ix *Adv. Mathem.* p. 571.

Ex nota Vigeri iu versum 125 ejusdem poematis Hesiodi in quo est idem sensus alii verbis, possumus concludere eum ignorasse versum quem Eusebius in ridiculum detorsit.

Col. 299 C 4. Τρέπεσθαι. Rhoero magis placet τρέπεσθαι, quod cum ἀποφέρει deperditionem notat et nutritionem.

Col. 304 A 9. De vera significazione verbi ἔκπαχελίσει, mutuati ex gymnasio, et de illius sensu metaphorico legendi sunt. Perizonius, *ad Eliani Var. Hist.* 12-58; *Miscel. Obserr.*, vol. III, pag. 212; Alciphron, *Ep.* 3-40; Porphyry. *De Abst.* I, § 42; Plutarch, *De ed. puer.* I, VI, pag. 43; De Reiske, *De diversi adul.*, pag. 216.

Col. 305 A 3. Προσουδίζειν, quod hic usurpat Porphyrius, significans proprie *humi aliudere*. Herodotus, 5-923: «Ἐσεβούλευτο τὸ παιδίον προσουδίσαι. Verba allata sine nomine a Suidi in voce: «Οἱ δὲ δρῦ μετάρων προσουδίζειν denique Euripides, *Iphig.* in *Antid.* 1151, secundum correctionem Scaligeri:

Βράφος τε τούμπον αὐτῷ προσουδίσας πάλῳ.

Ibid. B 8. Pro πεπλησμένῃ γαστρὸς ἐξ ἡπατίας, ms. 465 habet πεπτημένῃ, quod, opinor, est vera lectio; πεπτημένους, legitur in magno etymologio voce πρήθειν ημεῖς ἐν τῇ συνήθει τούς πεπτημένους λέγοντες, quod repetitur ab Apoll. *Lexic. Hippocratic.*; Aristophan. in *Vespis*, 39:

“Ἐχουσας ωνήν ἐμπεπτημένης οὐδέ.

Scholiastes explanat etiam ἐμπεπτημένης πρῆσαι τῷ πυροτσισῷ ένθεν καὶ προστέρ. Hesychius agnoscit formam πεπτημένος, πεπτημένος. Itaque legendum est vel πεπτημένης cum ms. 465, vel πεπτημένης. Vid. Buttianum, *Lexilogus*, tom. I, pag. 165.

Ibid. D 3. Απειροτέχνης mutatus in ἀπειροτέχνης, a Vigerio qui proponit etiam ἀπαριθμήσις, verbum longe usitatum cum agitur de Diana apud Hecate. D. Lobeck, in *Aglaophamo*, tom. I, p. 225, sequitur hanc opinionem Vigeri in sua nota, et hic, et iu Lydo, *De Menibus* III, 34, ubi eadem verba repeatuntur; sed Roether, nosissimus editor hujus libelli, proponit ἀπειροτέχνης.

Col. 308 A 2. Traditiones maxime prolixæ de Hecata inveniuntur in Theocrito ejusque Scholiaste. Leguntur versus sequentes in secunda idylla Theocriti, v. 10:

'Αλιτα, Σελάρα,
Φαινε καλὶ τὸν γέροντασθομαίσσοντα δάπνοιο,
Τὸν χθονίον ὁ Εκάτη τὸν καὶ σκύλακες τρομεότι
Ἐρχομένων τενύντοντα τὸν μέλαν αἷμα.
Χαῖρε Εκάτη δαστήλητε καὶ εἰς τέλος ἀμφι-
[επλάσει],
Φύρακα ταῦθ' ἔρδουσα χερελοντα μητέ τι Κύρης,
Μήτη τι Μηδείας, μητέ τι Καρδαίας Περιμηδας.'

« O Luna, fulge omni tuo splendore: tibi mea vota secreta offero, inferorum Hecata, quam catuli metunt, cum se confert in monumenta tabemque mortuorum. Ave, o formidabilis Hecate, yni in auxiliu usque ad finem, concede mihi phiala quibus nullo modo prestanti Circe, Medea flaveque Perimedæ phiala. »

Dicitur Hecata numen infernum quod præstet fatus locorum inferorum. Juno, ut refert Sophron, habuit commercium cum Jove; inde orta est filia quam mater nominavit Angelos. Eam natum Jupiter commisit educandam nymphis. Cuiu adoleversit, subripuit myrrham Junonis qua vultu finivit, ita ut accenderet; deque ea dedit Europa, filii Phoenicis. Quo furto cogito, Juno surrexit ad eam castigandam; illa vero fugit, primum in donum mulieris ex parte decumbentis, inde ad homines qui efferrunt mortuos; unde Juno eam penitus dereliquit. Eam purificandi Jupiter dedit mandatum cabris; qui eam ducentes ad lacum Acherasius purificaverunt; haec est causa eur dicatur hoc numen mortuorum et regiones infernas sortitum esse. Ex altera fabula Jupiter commercio habitu cum Cerere, procreavit Hecatam, vi et pnichritudine eximiam: quæ missa est a patre ad requirendam Proserpinam et nominatur Diana, Pbyax, Doudcha et Chthouia.

Col. 316 C 5. Κοσμοκράτορας. Caulmin, in Psellum, *De operat. Demot. p. 113; Oeconomicus, in Epist. prima Joann.*: Τούτου δὲ τοῦ κόσμου πατήρ ὁ θάλασσας; τῆς κοσμήσης φησιν ἡ βαπτίσται καὶ συγχύστως. Aliique sine numero. Danuascen. pariter et Athanas. Κοσμοκράτορας τῶν σκότους τούτου δαίμονας. Invocant testamentum Salomonis niss.: Καὶ οὐδένεσσα παρέβη μοι ἵερον δαιμόνα· καὶ εἰσέθεσσον πνεύματα συνέβιεντα εἴμιρρα τῷ εἴδετ. Κάτιο Σαλομῶν ταῦτα έθνασα καὶ ἐπίρροτα λέγεν. Καὶ οὗτες τίνες ἔστε; Οἱ δὲ δρυσμαδὸν ἔχοντας μᾶς φωνῇ καὶ εἶπον· Ἡμεῖς ξένων τὰ λεγόματα στούγα, οἱ κοσμοκράτορες τῶν σκότους τούτου. Αὐτοῖς, Ἐρτ., Κλων., Ζάλη., Πλάνη., Δάναμος, etc.

Jussi alterum demonem adesse. Statim spiritus, conjuncti invicem et vultu venusto, intraverunt. Quo visu percuslus, ego Salomon, interrogans ab eis petiti quinam essent; qui responderunt omnes una voce: Sumus sidera, cosmoatores vocamus, harum tenebrarum: Dolus, Discordia, Clotho, Zale, Error, Vis, &c.

Col. 317 D 6. Υπηρ. Legitur in Plutarcho, sicut manuscripti offerunt: ὃν γονὸν καὶ φύσιν καλοῦσι, nunc vocatam materia et naturam. Brevis historiam Eusebii antepono; partim hoc duplex nomen falsum est, quia verbum *natura* significat longe aliud ac verbum *materia*, et bac in certitudine in nomine introducebat ambiguitatem in mentem lectoris; partim, uni rei unum nomen satis est in philosophia.

Col. 324 C 5. Ms. 451 habet, pro Ἱστορομάχῳ, ut legitur in Plutarcho et ceteris niss. Eusebii, τετραπέμψα, quod ego antepono.

Ibid. 9. Lego πολὺ pro πολλῇ cum ms. 451.

Col. 528 A 10. Diversi modis scribuntur haec no-

mina apud Plutarchum et in ms.; nemo autem affirmare potest quomodo scripta fuerint haec nomina aliena a Græcis.

In quarto libro, c. 7, p. 144, hoc legitur: « Mentibus sic dispositis, obtestatur et præmonet ne quia dicturus est diligenter. » Verba non admittunt dissimilia: « Μαρτύρεται καὶ προκαταγέλλεται μὴ εἰς πολλοὺς ἐκφῆναι τὰ λεγόμενα. »

Col. 329 B 6. Oraculum Apollinis Branchidium dictum haud procul aberat ab urbe Miletii in Ionia; distabat 180 stadiis ab hac urbe, inquit Plinius, l. v. c. 31, et viginti a littore maris, duodeviginti secundum Strabonem. Hoc erat oraculum celeberrimum Apollinis propter oraculum Delphicum. Μέχρι νῦν χρηστηρίων Ἑλληνικῶν, ὃν Ιομέν, μετὰ Δελφῶν, κράτεσσον. Conos citatus a Phutio, p. 136 ed. Bekker. Εστὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Διούμενος Ἀπολλώνος, τὸ ἐν Βραγγίδαις ἀναβάντι δυον ἑκατοντάρχαια στάδιον. Αναβάντι significat hic: « Ascendendo a mari. » Incensum erat a Xerxe, sicut omnia templi loniae, præter templum Ephesinum, et reædificatum est magnificientius a Milesiis; omnium erat maximum; propter hanc magnitudinem intactum remansit: complectebatur vici spicula: nemore eingebatur intra et extra (Strabo, lib. xix, p. 634 ed. Casaubon.). Idem in lib. xvii, p. 814, oracula data fuisse dicti sapientis non voce, sed motu capitis et symbolis, juxta versum:

« Η καὶ κταρέησιν ἐπ' ὄρροι τεῦται Κροτλω. »

Porphyrius in epistola ad Anebonem, imprecisa a Galo, initio tractatus Jamblichi, *De mysteriis*, Oxonie 1688, nos docet fuisse Branchidis propheticissas numine allatas ab aqua quam respirabant: « Οἱ δέ νόστοι ἀτριμόνιοι, καθίσπερ αἱ ἐν Βραγγίδαις προφῆταις. » Jamblichus explicat, p. 74 in hunc locum, variis modis quibus haec oracula edebantur. « Sacerdos ea proferebat, inquit, sive virginem manu tenens quam dederat deus, sive in axi sedens; sive mergens pedes aut simbriam vestis in aquam, sive, ut a Porphyrius, hanc aquam respirans. » Videlut modus ea elendi signis capitii, ut refert Strabo, usitatus fuisse tempore quo fons erat aridus. Idem Strabo eodem loco libri xvii refert, secundum Callisthenem, hunc fontem aridum factum cum Xerxes sacra contaminaret thesaurosoque spoliaret, rursusque apparuisse adveniente Alexandro. Adulationem hoc esse dicit Strabo. Apollo Didymæus-Branchiacus vocabatur etiam Philesius et Milesius. Hunc consuluerat Crœsus aequæ ac Apollinem Delphicum, eique dona magnifica obtulerat, non inferiora dona que miserat Delphos (Herodotus, i, 92). Idem historicus (i, 159) refert quandam historiunculam de hoc oraculo: « Hoc oraculo iussi erant Cumæi tradere Persis quemdam translagum nomine Pactyam. Aristodicus, indignatus hac violatiōne hospitalitatē, ambulavit circa templum, expellens aves que ibi nidum fecerant; vox, egressa adyto, ei impietatem criminis dedit.—O rex (τίκε), exclamavit Aristodicus, vis nos parcer cui numeris supplicibus, et jubentur a te Cumæi tradere sue hospitalitatis supplicem. — Hoc facio ut hec impietas, respondit deus, vos auferat ciuius, neque amplius venias meum oraculum consultuam an tradi debeant qui vestram hospitalitatem implorant. »

De origine hujus oraculi, vide Bentley, fragmentum 36 Callimachi.

Ibid. C 4. Cognomen Ἀγροτέρα, datum Diane, in historiæ est clarum, ob votum, quo Mittiades aut Callimachus (haud satis constat) se obsirinxit, ante pugnam Marathonicam, immolandi in ejus honorem tot capras quot occidissent hostes: Xenoph., *De exp. Cyri*, l. iv, §-12; Alian., *Hist. div.*, II, 23; Plutarchus, *De malis Herodoti*, 26, p. 308 ed. Hutton; Agathias, p. 46 edit. Luper. Pansarias, in Atticus, c. 19, credit hoc nomen derivari ἀπὸ τῆς Ἕρας. *Magnus Etymol.* dicit ἀγροτέρα οὐκ ἀπὸ τῆς Ἕρας, ἀλλὰ παρὰ τὸν ἄγρον ἀγρότερος πεπονηματ.

Apud Hesiodum *cervus eodem epitheto gaudet, Aspis. 470 :*

Ἄλγες δρεσσιάδημον ἡ ἀγροτέρης ἐλάφοιο.

Eustath., *Iliad.* Φ., v. 200. «Οὐδὲ καὶ ἀγροτέρης, λέγεται Ἀρτεμίς ἑπτεικῶς παρ' Ἀττικοῖς δηλουσίν ἔλλος τε καὶ ὁ Κωμακὸς τὸν οἶς λέγει κατὰ γύλους τῇ ἀγροτέρῃ εἴθεσθαι.

Locus Aristophanis est versus 415 Thesmophor. : Ubi scholiastem. »

Col. 530 D 3. *Textus habet : Τυμπάνων αὐλοῖς καὶ θηλεών πάταγος χαρίν. Quod sensu caret, τι τύμpanorum πάταγος καὶ τυμπάνων πάταγος. Haud nescimus tibiām fuisse praeartim instrumentum feminarum apud veteres. Αὐλητρίδες, Tibicines, apparebant in conviviis et congregatiōnibus voluptatis aut luctus; sic celebrabant mysteria matris deorum. Leguntur, p. 192, hi versus cujusdam oraculi :*

Μῆτρε μὲρ μαχάρων μέλεται Τιτηνίδη Ρεΐη
Αὐλόι καὶ τυμπάνων πάταγος καὶ θήλης δύλος.

Hos versus Euripidis in *Bacchan.*, 124 :

Βρυστορογ κύλωμα τόδε
Μολ Κορύβαντες εύρον.
Ἄντι έτε βαρχελα συντόνη
Κέρασαν ήδοσα Φούρων
Αὐλόν πειράματα μαρός τε
Πέτας εἰς χέρα στήκαν
Καλέσαντον εβασμαν Βαχχάρ.

Col. 531 A 14. *Οὐδέτερ ἐτέλεστοι, etc.*

Hic versus, imperfectus et mutitus, multum variat in manuscriptis :

Οὐδέτερ ἐτέλεστοι θεῖν ποτὲ διὰ μάταιον.

465 et 468. — Θεό ποτὲ, 466. Vigerus retinuit textum Rob. Stephani, corrigenus hunc versum. Vide illius notam. Credo legendum esse διὰ μάταιον quod inventur in plerisque manuscriptis; inde prohibit hic versus :

Οὐδέτερ ἐτέλεστοι θεῖς ποτὲ διὰ μάταιον.

Quod improbat tamen D. Lobeck, in *Agaopham.*, p. 225.

Ibid. Υψηλή. De tripli divisione animæ, secundum Platonom, vide ipsum in nono libro *Reipublicæ*, p. 506 editionis Lugdunensis. Supra nos auctor per phases lunæ intelligit triplicem vultum Hecate.

Col. 532 B 2. *Ἀλαγήστας, 451.*

Ibid. 5. *Δογιστας βεβαία, Vossius.*

Ibid. 10. *Μήτη θυνάσης, 466.*

Ibid. C 1. *Υπακούσαντος, 465.*

Col. 533 A 2. *Μόθος, 466.*

Ibid. 5. *Βυθοσκοπίους, 466.*

Ibid. 7. *Σταγνητόρες, 466.*

Ibid. 9. *Ἀστραστος, Voss.*

Ibid. B 14. *Θυσιας. Παρουσιας, 465, recte.*

Ibid. C 2. *Κατ, 466, pro ὄψ.*

Ibid. 11. *Πειθανάγχαις, 465, 466. Verba ἀνάρχητ et πειθανάγχητ, surpata in magia paganorum digna sunt attentione. Vigerus supersedit et explicare in suis observationibus : lacunas illius explore decet.*

Nihil magis notum quam evocationes quibus numina adduebantur e celo in terram. *Pharmacopærium Theocriti*, octava *Elegia* Virgilii, *Epode Horatii ad Canarium*, *Elegia* Propertii et Tibulli, sufficiunt ad hoc probandum, eorumque memoriam satis tenent letores ut non sit necessarium ea proferre. Producant locum Lucani minus notum in quo optime explicatur sensus votis Πειθανάγχαι.

Lib. vi, v. 492 :

Quis labor hic superis cantus herbasque sequendi
Spernendique timor? Cuius commercia pacii
Obstricis habuere deos? Parere necesse est;

An iuvat? ignota tantum pietate merentur,
An tacitis valvere minis? hoc juris in omnes
Est illis superos; an habent hec carmina certum
Imperiosum Deum, qui mundum cogere, quidquid
Cogitur ipse, potest? illis et sidera primum
Principiti deducta polo: Phœbeque serena
Non aliter, diris verborum obessa venenis
Palluit, et nigris terrenisque ignibus arsit,
Quam si fraterna prohibet imagine tellus
Inseruetque suas flammis colestibus umbras.
Et patitur tantos contus depressa labores,
Donec supposita propior despumet in herbis.

Verba mystica sunt apud Græcos: «Ἐλέγει, θελεῖν, γοητεύειν, apud Latinos, *Devocare, deducere, deripere*. Artem evocationis in primis callebant Thessalides: *Ægyptii et Chaldaei* habebant etiam mysteria huic generis.

..... novi quo *Thessala* cantu
Eripiat lunare iudar; quid signa sagacis
Ægypti volect; qua gens Chaldaea vocantis
Imperes arte deis.

Claudianus, *In Rufinum*, i, 147.

Cum autem Thessalia magis commercium habet cum Gracia et Roma, illinc orta esse dicuntur magia et evocationes. θεταλη πειθανάγχη erat verbum acceptum. Zosimus, I. i, c. 21: Τῇ θεταλη ἱερομένη πειθανάγχη χροσάμενος ἐκπεπτει κατὰ τὴν Ηλιον Δέκιον: «Philippus, cum consuluissest peithananciam Thessalicam, misit Decium in Paoniam.» Eusebius in *Vita Chrysanthi*, p. 90 edition. Commelin: Οἱ πειθανέτες στρατιώται μετὰ την θεταλικήν ἐπηγέρην.

In fragmento anonymo, citato a Suida ad verbum πειθανάγχη: «Καὶ εἰς τὴν θεταλικήν πειθανάγχη κτενίας τὸν ἔρατον δέσποταν.» Parvi peithanancia Thessalica occidente meum herum. Cicero indicat originem magican hujus verbi in tertiadecima epistola noni libri ad Atticum: «Ego autem non tam γοητεύω hujus timeo quam πειθανάγχην. Αἱ γὰρ τῶν πυράνων δέσποτες, inquit Plato, οἵτινες μεμιγμένοι ἀνάγκην.»

Psellos, *De oper. θεωτ.*, p. 62 Gaulmin.: Μῆδοι οὖν δὲ ἀξεγκειν τὸ ἀπόρθοντο, δῶμα τὴν λακονικὴν (θεταλικήν) πεπονθός ἀνάγκην, τὸ ἀληθὲς ἐστί. Hoc verbum venerat in sermonem vulgo usitatum ad significandam vim urbanam. Clemens Alex., in *Protreptic.*, p. 52: «Magi contendunt habere se δαίμones fanulos sive impictatis, inscribentes eos inter sunos domesticos, transmutantes eos in servos adactos: Κατηγαχασμένους δούλους.»

Exitus harum evocationum significabatur ab Ἐπειθανάγχαι vel a Προσέγγισι. Idem Psellos, p. 83: Ήπειθανάγχαι καὶ πάρι Ἀλγυποτος, ταῦς προσεγγίσις ἐποιεύσθω φωναῖς Ἀλγυποταῖς, καὶ διὰ καὶ πάρι Ἀρμενίας δαίμονις καὶ ἀλλαγός, εἰ ἀποντα τύχην, τὴν γλώσσαν τούτων ὡς περιφενεῖ καὶ αὐτὰ χρησταί. Sic ut apud Ægyptios, apparitiones fiunt usu horum Ἀλγυποταῖς, ita, apud Armenios et aliis, ut apparent dæmones utuntur lingua vernacula. Hecatam presertim aut lunam, ejus est symbolum, hi evocationes adducantur. Hesychius: «Οὐχίτερα διὰ φαρμάκων εἰδούσα τινες ἐπάγουσι τὴν Ἐλάτην ταῖς οἰκίαις.» Sic Lobeck legit, *Agaopham.*, p. 225, relditque persecutrix: quem vide.

Ibid. D 1. Synecsis in *Tractatu de Somniis*, pag. 147: «Perterquam quod indignum est deo descendere ad agendi rationem istiusmodi, ut mibi videtur, alhorre debet ab expectandi mandatis aliquibus, ut quasi invitus, et impulsus vectibusque motus apparcat: haec vis talis est ut, etiam inter homines, legislator non impunitum relinquenter tale quid.

Plotinus 4 Ennead. lib. iv, c. 40, p. 434, multa disserit de incantationibus. «Neque appetitus ne ratio, inquit, alicuiuntur musica (incantatione), sed mens irrationalis: quod minime mirandum est. Enivero, dæmones iuvat vincere ab eis qui in-

cantationibus utuntur, quamvis hoc non petant: quod vincitur, in eis, illecebris incantationis neque intelligentia est neque perceptio. » Dicit alibi: « Hæc nature dæmonum superantur magia et incantationibus: inde constat in eis inesse animam irrationalabilem ex partibus compositam et materialiæ. »

Nicephorus Gregoras, in suo commentario ad *Tractatum de Somniis Synesii*, p. 402, profert omnes versus oraculi Hecate inclusos in hoc capite.

Col. 533 D 1. Pro ἀπειρότος, infinitus, ms. 451 habet δέδητος. Fatendum est tamen Nicephorum Gregoram habere lectionem impressam ἀπειρότος.

Col. 536 A 1. Ταῦτα, 465, 466.

Ibid. 3. Hic versus eitali pariter a Nicephoro, leguntur p. 361.

Ibid. 6. Hic duo versus varie apud varios leguntur, nonnullasque difficultates movent: sic exhibentur a nostro auctore et Nicephoro ad Synesium, p. 402:

*Tίπτε μὲν δὲ τὸ θεωτὸς ἄπλοτος ὁδὸς χατίων.
Τίπτε μὲ κατῆσκεις, 451, ὁδὸς χατίων, 466.
Θεοδάμαιος Έπάγτη μὲ διήν τέλεσσας.*

Εὐτὸς δύμοις, Theodoret., κατέπας, 451.

Ibid. 7. Καλέσας, 451.

Ibid. 10. Nicephorus Gregoras, in *Tractatum de Somniis Synesii*, p. 400: « Dicunt iungem esse avem moventem caudam, qua utuntur in incantationibus magicis ad injiciendum amorem: erat olim mulier que mutata est, ut aiebat fabula, in hanc avem a Junone quia fuerat adjutrix amorum Jovis, magicis rationibus adhibitus. Alii dicunt iungem esse citharam maxime melodiam ita ut hoc nomine designetur omne quod est suave et jucundum. »

Scholiastes Theocriti, in versum 17 secundæ idylæ, de iunge plura narrat: « lynx, inquit, erat avis consecrata Veneri, nude magici eam adesse in suis incantationibus contendunt. » Hoc verbo utitur Pindarus in eodem sensu quo *amore*; et Aristoteles, in *Tractatu de partibus animalium*, hanc avem describit. « Hac, inquit, minor est frigilla (στρέψα) aut κύνα...: quam Rouan vocant *motacillam* (moveans-caudam), quia indesinenter movet collum vel caudam. Callimachus dicit iungem ortum duxisse ab Echo, quam fascinaverat Jupiter, ut ei vim inferret; ita ut eam mutaverit Juno in hanc avem, qua utuntur in incantationibus. »

Primus versus sic legitur: *Τούτη μὲν ἀπειρότος ἔρων ἡδὺς δὲ ἀληθῆς.* Απειρότος assert difficultatem huic loco. Vigerus observat patrem Petavium, pag. 363, in scholia Synesii, traducere quasi *εστὶ ἀπειρότος, ut in primo oraculo: servat ἀπειρότος, quod Hesychius explanat per ἀρέτας, ἀνεκλαλήτος.*

Ibid. 12. Αἴτια, 451. pro ἀΐταις.

Ibid. 15. Αἰτέα. Sic 466; mox Εργων pro Ερῶν idem.

Ibid. B 5. Επεμψάντες, 451.

Ibid. 6. Ήπιότα, 451.

Ibid. 7. Εσόδεα υποφήτορες; Voss.

Ibid. C 5. Αγάνα, 466.

Col. 537 B 13. Τίπτε ἔπιδ. Opinor hunc textum interversum esse. Quid significat querela ad deum missa a suo adoratore, cum oporteat ostendere deos tertiæ potentia incantationum quibus capiuntur? Lego igitur:

Τί μὲν ἐπιδευμέρους ἔπορος, βροτοὶ, αἰχιζέσθε;
« Quid petitis me mortales, ut tamdiu me torquatis? » subauditur: me tenendo.

Ibid. 15. Σωόσας. Lego σωόσας: pro σωόσας: quam mutationem poscit τὸ ἐπέργομνο, accedo, advenio.

Col. 538 B 8. Ηεκ Eusebii sunt, non Porphyrii.

Ibid. C 11. Δοχῆς. *Agylophamus* de Lobbeckii, p. 108: « Hospeis divini numinis et interpres Δοχῆς dicitur. Proenius in *Cratyle*, p. 106: Αἱ θεωρύται τοὺς ἀλλήτας καὶ τοὺς δοχῆς κατέβαντα παρακλεύοντα. De hoc multa loquuntur Oracula a Porphy-

rio edita, quemadmodum carmine instinctus repens corrut, æstuet, vaticinetur et ut rursus demptis seritis linteis Deus celo restituatur, ille sibi. »

Col. 540 A 2. Hujus oraculi textus valde corruptus. Vigerus proponens μέγα, pro μέγα λύτε, quod est maxime incorrectum, auctor est optimæ inventionis, sed manuscriptum 451 nobis indicat longe aliam lectionem, quam restituere difficile est; pro Ναΐάδε, legit ἀδε, et, pro μέγα λύτε φόβον, legit μεγάλον τε φόβον, quod videtur versus metro congruere, non affert vero intelligentiam sensus.

Ibid. D 2. Οὐλε ταῖ.

Col. 541 B 9. Ille locus invenitur in capite 7; quamvis sit contractior, nihil aliud est quam nova exhibiti versus Euripidis, in *Iphigenia in Tauride*, p. 380:

*Τὰ τῆς θεοῦ δὴ μέμφομα σοφίεματα·
Ἐτίς, βροτών μὲν, ἦν τις ἄγνητα φόρον,
Ἡ καὶ λοχεῖται ἡ τεκροῦ θηγη φεροῖ,
Βουνῷ ἀπειρότερον μυστερὸν ὃς ηγουμένη·
Αὐτῇ δὲ θυσίας ηδεστα βροτοτεκτόν.*

Col. 544 A 9. Lego ἀκόνων pro ὡδίανōn: ita, in *Mysteriis Ægyptiorum*, ab Iaphillico, ubi hac epistola explanatur et confutatur, legitur p. 154 editionis Gal., quia sola superest.

Ibid. 13. Multa argumenta, ex scriptoribus Græcis Latinisque affirmant et pugnacissime ostendunt efficacia fuisse in magia verba sine sensu, quod recitit Porphyrius. Jam noster auctor, in primo cap. quarti libri, locutus est de prodigiis quæ fuit per quadam incantationes, in proferendo verba sine sensu et barbara: « Μετά τινος ἀρέτου καὶ βαρβαροῦς ἐπιφέροντος. » Origenes in *Celsum* lib. 1, pag. 19, et lib. v, p. 261, ed. Cantabrig., contendit adversus Celsum efficacia fuisse verba ositata in factis magis. Ireneaus, *Adv. heres.*, 1, 18: « Alii autem Hebraici nomina superfantur ut stupori sint, et pertercent eos qui sacrantur; sic, *bayma, cacabasa*, etc. Niceph. Gregor. in suo commentario in *Tractatum somniorum Synesii*, pag. 362: « Quid attinet ad verba que proficiunt, præmonentes ne mutantur haec verba barbara, sunt unicuique nomina a Deo data (βασιλίου), quorum vis in indicibilis est in mystis: Sabaoth, Adonai, Cherubim, Seraphim, Abraham, Isaac, Jacob, quæ, inquit, amittunt omnem vim et virtutem cum vertuntur in linguis Græcam, secundum sapientem Origenem. » Profert quendam locum Asclepii in hunc sensum. Ut relinquamus scriptores Ecclesiæ, noninabimus primum Pausaniam in primo lib. *Eliacor.*, c. 27: « Sancti Hierosæcæ et Hyperepea in Lydia duo templo quæ intus habent ædicularum clausam, in qua aræ est opena cinere simili omnibus cineribus. Magus, ingrediens in hanc ædicularum, imponit aræ lignum, operit caput tiara, invocat in lingua barbara, quam non intelligunt Græci, nescio quem Deum, legit incantationes in libro, et lignum incenditur sine igne. » Non desunt medici ista remedii superseruitiosi, hoc est, profervunt verba (Alexand. Trallens., lib. xi, pag. 498 R. Steph.) de antidoto podagra, jubent scribi in foliis aureis aut æreis verba sine sensu quæ recitant; nonnunquam utuntur verbiæ Hebraicæ *laos, Sabaoth*, ad eundem exitum, aut etiam versibus Homer. Vidi pariter Marcellum, *De medicamentis empiricis*, cap. 21; denique legi potest Plinius in libro xxvii, cap. 2, sub hoc titulo *An sit medendo aliqua via verborum?*

Ibid. C 7. Textus habet εὶς οὐ παρέτατ, quod merus solœcismus est ei ferri nequit; nam si quidem aliquia est incertitudo de usu negotiorum οὐ et μή, nunquam in structuris cum conditione οὐ adhibitum est in protasi et μή in apodosi, sed ubique oportet εὶς οὐ, οὐδὲ ἀντί οὐ; corrigendum est igitur οὐ, pro quo lego οὐ, quod auxilio est sensu, adeo obscurio, ut latinum P. Vigeri non intelligi possit:

miramur præterea quod non correxerit hoc vitium lingue.

Col. 345 B 6. Hoc oraculum citatur a Niceph. Greg. in suo commentario in Synesii tractatum *De somniis*, pag. 361 : incipit ab οὐδὲ τέλει πρὸ ἀλλὰ τέλος.

Ibid. 11. Secutus sum lectionem ὑπανθράσας mss. 465 et 466, quam dedit Niceph. Greg. in Synesio *De somniis*, p. 361 ; pro καὶ ἀρρόσος; editorum et aliorum mss.

Col. 352 A 1. Oraculum Delphicum, sub nomine Apollinis celebratum, fucrat primum Themidis: Strabo, lib. ix, pag. 422, ex Ephoro, refert Apollinem condidisse oraculum Delphicum una cum Themide ut prodessent mortalibus. Apollodorus, lib. i, c. 4, § 3, dicit Apollinem venisse Delphos, apud quos oraculum erat Themidis, χρηματάντης τόπος Θέμιδος.

Pindarus in Pyth. xi, v. 15 :

"Ορφα Θέμιρ λεγε Ποικίλη τε καὶ ἀρδοδίκαν
Γάρ δύσαλλον κελαδήσεται ἀκρα σὺν ἐπέρει·
οὐδὲ σχολιαστες ανιμαδεύετι Θέμιδος ἦν τὸ χρηστή-
ριον, δῆτα καὶ τὸ θεμιστεύειν.

Hæc etymologia verbi θεμιστεύειν, quod restituit ad oracula edita a Themide, rursus affectur ab Harpocrate in Lysis in *Oratione de abortu*: "Οτι γέγονε τὸ θυμόν τὸν τοῦ Θέμιν ἔχοντας ποτὲ τὸ μαντεῖον τρόπον Ήλίου. Πρὸ τοῦ Ἀπόδιλων, inquit magne Etymol. profersen eundem locum, sequeente hoc versu :

Οβ σε θεμιστεύω περικαλλέος ξειθι ταῦ.

Hunc versum recitat in oraculo quodam Elianus, Histor. div., 111, 43 et 44 ; citat etiam Simplicius, ad Epictet., cap. 37, p. 81 editionis Veneti., 1528.)

In Ovidio oraculum Themidis consulti Deucalion post diluvium :

*Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aquor),
Cum consorte tori, parva rute vectus adhucis;
Corycidas nymphas et numina montis adorant
Fatidicanque Themini, quæ tunc oracula tenebat.
(Metam. i, 318.)*

Plutarchus in tractatu *De fine oraculorum* (421, 21), citatus supra ab Eusebio, c. v, pag. 188, dixit Apollinem, dum exsularet, post mortem Pythonis, commissose Themidi oraculum quod resumpsit postea, κατελεῖτο τὸ χρηστήριον παραλαβεῖν τὸν ὄποιον φυλασσόμενον. Idem in tractatu *De Malignitate Herodoti*, p. 869, vitio vertens huic quod accusaret oraculum Delphicum mendacii prolati ad favendum quibusdam viris, addit : Quod quidem optime decet oraculum Cum themide participatum, Τῆς λαγούντης συμπροφρεύειν Θέμιδος ἄξιον.

Orpheus in hymno 78, aliquoqnes Themidem, dixit : « Prima introduxit inter homines puram divinationem, in spelunca Delphica ; jus dixit divis in lapide pythico, dum regnaret in his locis ; ea enim docuit regem Phœbū (Ἄρχα) accommodare justitiam legibus ; θεμιστούνας. » De verbo ἄρχα adjecto Apollini V, Biagi *Monumenta naniana*, pag. 159. Attamen his traditionibus addi possunt que Telluri suisse ideonaraculum contendunt, priusquam esset Themidis.

Pausanias *Phœnic.* c. 5 : « Dicunt primitus hoc oraculum fuisse Telluris et primam illius prophetiam Daphneam edidisse oracula sub inspiratione Terræ. Dicitur etiam Neptunus possedisse hoc oraculum una cum Tellure, et, dum Tellus ipsa ederet oracula, sua edidisse ore Pyreonis sui faunuli. Quod quidem confirmatur his versibus :

Αὐτίκα δὲ γένοις σφῶν δὴ πινετὸν γέτε μῆλον,
Σὺν δὲ τε Πύρων ἀμφιπολος κλυτοῦ Ἔρροσ-
[ταρον]. »

Postea, pergit idem, Tellus suam partem concessit Themidi, que eam dedit gratis Apollini (δω-
πέα). Sed Neptunus noluit cedere suam partem ni-
si ipse oraculum Calaurianum recipercit, positum

juxta Troezenem ; qui locus deinceps clarus factus est morte Demosthenis. »

Elianuſ, *Histor. divers.*, lib. iii, c. 4, dixit Tellurem oraculum possedisse cum Apollo occidit Pythonem.

Hyginus, fab. 140, inquit hunc Pythonem ipsum suisse cuius ore Tellus edebat oracula.

Initio *Eumenidarum* Eschyles narrat mutationes hujs oraculi :

« Primum tellurem votis revereor, primam pro-
phetissam (προπόντιαν), deinde Themidem, que se-
cunda sedis post matrem in hoc solium fatidicum,
ut fama est ; tertio, quædam Titanis occupavit il-
lud facile et sine vi : altera filia Telluris, Phœbe no-
mine, eamdem sedem obtinuit, quam dedit Pheobe
statim nato... quartus igitur occupavit hoc solium,
et Loxias est propheta ejus patri sui Jovis. »

Scholiastes in hoc loco animadvertisit Pindarum dicere Apollinem vi potius esse hoc oraculo. Versus 210 Promethei videtur Tellurem post Themidem ponere :

*Ἐμοι δὲ μῆτηρ, οὐχ ἀκαὶ μόρος Θέμις,
Καὶ Γαῖα, πολλοὶ ἐργάζονται μορφῇ μίᾳ,
Τὸ μέλλον, ή κρατοῦσσο, προύτεος πλεῖ.*

Apollo oracula edebat in tripode Themidis sedens, inquit Euripides in *Oreste*, v. 164 :

*Ἄδικος
“Οτι ἐξ τριποδι Θέμιδος ἀρ' ἔδικαν
Φέρει δ' Λοξίας ἔμις ματέρος.*

Denique idem peculiarem sententiam prodit in choro *Iphigeniae Tauricae*, 1255, parumper obscur. Dixit Apollinem adhuc puerum allatum ex insula Delo ad Parnassum ubi draco oraculum Telluris regebat :

*“Οὐτι ποικιλότεος, οἰνωπὸς Θέμιδων
Σκιερῷ κατάδυλκος εὐπόλλιψ δάγρα
Γάρ πελώριον τέρας ἀργέπει
Μαρτσιορ χθύνιον.*

« Tenera adhuc astate, in brachis-tuæ charisimæ matris, occidisti eum, o Phœbe, et potius es oraculus divinis sedistique in tripode aureo, fundens oracula mortalibus, et regnans in adviis. »

« Sed postquam expulisset e domicilio Themidem, filiam Telluris, et ex oraculo divino spiritu afflati, Tellus creavit spectra, nascentia et somnia, quæ praedicebant plerisque mortalibus quod futurum est primum et postea, evolvendo somnia quæ Tellus injicit in dormientes. Ita ad ulciscendum filiam, spoliavit Phœbum omni honore predictionum ; sed rex (Ἄρχα) pedibus levibus, irripuit in Olympum, involvit brachis-puerilibus solium Jovis (orans eum) ut liberaret templum Delphicum ab ira Telluris et vocibus nocturnis. Risit deus, quod filius servare vellet cultum adeptum auro, quassit capillos, fugavit somnia nocturna, amovit a mortalibus visa per somnia, et restituit Loxiam in prisones honores, ut sedens in solio usurpatu auderet edere sua oracula mortalibus per poetas. »

Ibid. A 8. Vigerus putavit utile esse explanare in suis notis difficultatem geographicam qua confunduntur angustiae Didymes et unda Mycales : Didyme enim posita est in territorio et vicinia Milleti, urbis longa, sicut explicavimus ; Mycale vero sita est in Caria : cuius causa est quia falso credebatur Alpheum, fluvium Elidis, misericere aquas fonti Arcthusse in Sicilia.

*Sic tibi quam fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.*

Ita fons Mycalesus postquam deduxerat aquas in mare Caric., credebatur id transire et exire non procul a Branchide. Haec opinionem affert Pausanias in primis *Eliacis*, c. 7, p. 391 editionis

Kuthnii, qui hoc affirmat sicut rem de qua minime dubitandum est.

Col. 352 B 15. Δημόκριτος εὐχέμενος εὐλόγου εἰδώλων τυγχάνει. Inniu Democriti sistema philosophicum quod a paucis intelligitur, prasertim codicium exscriptoribus. Textus Eusebii et omnes codices habent εὐλόγου· idem vitium occurrit in Sexto Empirico ad. *Math.*, I. ix, 19: « Δημόκριτος εἰδώλων τινά φησιν ἐμπλάκειν τοῖς ἀνθρώποις· καὶ τούτων τὰ μὲν είναι ἀγάποτά, τὰ δὲ κακοτά, ἔνθεν καὶ εγένεται εὐλόγους τυχεῖν εἰδώλων· εἶναι τούτα μεγάλα καὶ ὑπέρτερα. »

Mirandum est quod Fabricius non deleverit hanc mendam correctam a Davies, ad *Cic. de N. D.* 1, 45. Locus praesens et quod legitur initio Vita Pauli *Æmiliae*, ostendunt clare anteponendam esse lectio-nem Plutarchi.

Hanc philosophiam cavillates est Cicero (*I. I.*): « Quae quidem omnia sunt patria Democrati quam Democrito digniora. »

In decima sexta epistola quindecimi libri *Ad di-versos*, deridet Cassium Epicureum de hac doctrina; queritur de illius silentio cum scriperit ad eum tres epistolatas, additique: « Fit enim nescio qui, dum quasi coram adesse videare, cum scribo aliquid ad te... neque id κατ' εἰδώλων φαντασίας ut dicunt tui amici novi, qui putant etiam διανοήτων φαντα-siāς spectris catianis explicari. » His autem spectris etiam si possint oculi feriri, quod vel ipsa occurrit: aninus qui possit, non video. Doeceas tu me oportebit cum salvus veneris, in mea-ne potestate sit spectrum tuum ut, simul ac mibi colligitum sit de te cogitare, illud occurrat. » Hæc iterum taugit in epistola 19 ad eudem et in qua-ta libri II, ad Atticum; *De Divinat.*, 2, 67; V. A. *Gell.* v. 16.

Col. 360 D 4. Ήρακλεῖδας. Vigerus lectorem mitit ad suas observations ubi latius dixerat, in-qui, de Heraclidis. Cun ille observations non editæ sint, oportet supplerre investigationes hujus editoris, qui non late inquisivit, si judices ex hoc loco, corruptiore quam qui maxime illius libri. Eum supplerre nitamus.

Fauca partes historie Graecæ sunt tam obscura-quam reditus Heraclidarum in Peloponnesum; nihil superest ex libris historicorum qui, sicut Ephorus et Pherecydes, eam scripserant (ex professo). Diодорus Siculus de illa loquebatur in sexto libro qui ad nos non pervenit; ex citationibus hue et illuc dis-persis solum licet formare contextum narrationum imperfectissimum et prasertim inter se valde pugnantium. Tale non est meum consilium in hac di-gressione: volo tantum explanare quonodo debeant scribi nomina citata ab Ænomao et quid potundam sit de actis hominum qui illis nominibus designantur.

Prius vir est Aristomachus, filius Aridei. Frustra quereretur nomen Aridei in unoquoque scriptoru-mi qui dederunt genealogiam posterorum Herculis, et sine dubio hoc nomen corrindendum est. Filius Hylli, nepos Herculis, varie nominatus in Diodoro, Strabone, Pausania, Herodoto: Cleodeos, Cleodaos, Cleodemus, Cleadatos. Herodotus in lib. vi, 52; vii, 204; viii, 131, legit Cleodaius Klæodaios, et Valcke-naer., in primum locum defendit hanc lectionem quæ nibi omnino preferenda videtur. Legi igitur Αἰριστόδαιος, Klæodaios. Hæc est etiam opinio al-lata ab Heynio in Apollodorum I. ii, 8, 2. Post Aristomachum venit illius filius Temenus; nihil du-bium de hujus nomine, quarti inter nepotes Herculis. Aristomachus reliquit tres filios. Duxes recupe-randi imperii fuere Temenus, Cresphontes, Aristodemus, quorum Hercules abavus fuerat (Velleius Pa-terculus, I. ii.). Scriptura Τεμένος, quam nonnulli, quorundam mss. auctoritate freti, volebant restituere in Velleio, a plerisque repudiatur. Hæc aggressio fuit quarta. Hyllus bis aggressus fuerat: primum post cladem et mortem Eurysthei (Apollod., I. ii,

c. 8, § 4). cum potitus est Peloponneso, e quo egressus est uno anno post propter pestilentiam quæ depopulata est hanc regionem.

Cum secundo aggressus est, occubuit ipse (Diodes-rus, vi, 58), et filius eius rediit Tricorythum vel Tri-corythum, urbem Attice.

Serius Aristomachus reversus ad propositum rur-sus in potestatem suam redigendi Peloponnesum, consuluit oraculum Apollinis, qui eum decepit usi verbi στενύγρον, quod interpretatus est isthnum, et interfectus est in aggressione tertia.

Quartam aggressionem suscepserunt tres fratres, ducente eodem oraculo, quod varie intellexerunt, hoc est consilium ceperunt transiendi fretum simulantem se terrestre iter eligere; ad quod consilium perfidientem castra ponunt inter Naupactum et Eupalionem (V. Polyen *Stratag.*, Ib. i, c. 9); quam lectionem explanabo infra. Tunc Hippotes, Philantis filius, occidit patrem Carnum: iratus Apollo diruit classem, mitit morbum in exercitum et interimit Aristodemum.

Hæc mors Aristodemini diverse narratur. Pausanias, *Laconic.*, dicit eum interisse Delphos antequam suum consilium suscepisset; ali, secundum eudem auctorem, dicunt eum percussum esse jaculis Apollinis ipsius, quia eum non consulerat (Pausanias *ibid.*). Sed ex versione verisimilior, inquit, Aristodemus occisus est a filiis Pylae et Electre, qui erant con-sobrini Tisameni filii Orestis (Pausanias *ibid.*). Utut est, hæc expeditio male cessit, si quidem suscepta sit; attamen, secundum Lacedæmoniam traditionem relatabam Herodoto, vi, 52, non fuit ita, et Aristodemus regnavit Spartis. Sed, fatente Herodoto, Lacedæmonii contradicunt omnibus poetis, id est historicis hujus aetatis, ὀμολογούστες οὐδεν ποτῆς. Quamvis Xenophon in laude Agesila et Velleius Paterculus in loco allato supra videantur pro-pendere in hanc opinionem, eam falsi arguunt onnes una voce: Apollodorus, Pausanias, Strabo. Et si Paulmierus de Grantemesil, in suis notis ad Pausaniam affirmit Ænomœum, citatum ab Eusebii di-xisse eum Aristodemum mortuum esse in Pelopon-neso, sic loquitur, quia male ut ostendere speramus, intellexit, tanquam et fere omnes, qui usi sunt loco de quo agitur. Novus attamen nepos Herculis apparet in ea expeditione Aristodemini. Legitur: Καὶ διακονεῖται Κάρον Πτωτῆν φύλακον τῶν Αἰτωλῶν, cum oporteat legere (sic in mss. 451): Καὶ δὴ ἀκούεται Κάρον Πτωτῆν φύλακος τῶν Αἰτωλῶν. Hippotes, filius Phylantis, occidit Carnum Αἴtolum. Hanc correctionem jam indicaverunt Henricus Valesius, *Emendat.*, I. iii; Kuhn. *De Pausania*, III, 43, p. 258; Simson. *Can. chronic.* anno 2904. Defen-dit hanc correctionem Apollodorus, I. ii, 8, 2, « Πτωτῆς φύλακος τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἡρακλέους. Schol. Theocrit., *Idyl.*, 5, v. 83, Κάρον μάντις ἦν δε τοῖς Ἡρακλείδαις, δογμα τούτος μαντευμάνος, ὄντες ἐκτραπεῖς τις τους Πτωκατῶν, Πτωτές τούνομα, λόγῳ βαΐων ἀπάκτεται. » Pausanias, I. iii, c. 13, p. 253, Κάρον φύλακος ἦν ἐξ Ἀκανθανίας, μαντευμένου δὲ ἡπτὸν Απόλλωνος, τούτον ἀπο-κτινόντας Πτωτούς τοῦ Φύλακος, ἔντεσεν εἰς τὸ σπασθέον τοῖς Δωρεῖσι μήνινα Ἀπόλλωνος. Ex hoc Carno et satisfactione quam Dorienses dederunt Apolini propter mortem illius cui favebat incipiunt festa Carneana, in honorem hujus dei. Idem scholiastes: Κάρον, ἐποτή Ἀπόλλωνος Καρνεῖον ἀπό την Κάρον, et cetera. Ænomœus, ut videre erit, dicit enim, Pausanias eodem loco: Κάροντον Ἀπόλλωνα Δωρεῖσι μὲν πᾶσι σέβεσθαι καθέστηκεν ἀπὸ Κάρου.

Satis est de Carno: conemur explanare quæ dicta sunt de ejus interfectore Hippote, filio Phylantis, filii Antiochi, filii Herculis. Videmus primum eum ortum ex alia sobolo quam Hylli, Cleodaii, Aristomachi, Temeni, de qua locuti sumus usque-huc: tantas difficultates offert illius genus ut

Reinesius eum acceperit pro ipsius proavo, rege Ephyra aut Driopum, patre Midea ex qua natus est Antiochus. (V. ejus 24 epistolam ad Rupertum p. 88, ubi corrigit suum errorum.)

In fragmento lib. ii Diiodori Siculi quod rursus afferatur lib. ii *Prop. Evang.*, legimus Herculem, capta filia Phylantis et cum ea habito commercio, suscepisse ex ea filium Antiochum. In auctore ipso dicitur hunc Phylantum regem Dryopum commisso sacrilegium in templo Delphico; Herculem in eum pugnasse cum Meliennos, expulisse Dryopes ex regione, quam dedit sociis, et capta ejus filia, et cetera.

Pausanias proferens nomina Herorum eponymorum tribuum Atheniensium, *Attic.*, lib. i, c. 5, inquit tribum Antiochidem duxisse nomen ex filio Hercules. Demosthenes, in ἐπιταρίφ λόγῳ, dicit idem, p. 2399, ὡς ἔμνησθον Ἀντιοχοῖς Ἡρακλέων οὐτα Ἀντιοχού. Ejus mater appellabatur Midea; hoc etiam non docet Pausanias in eodem loco et in *Phocic.* c. 10. Inter statas quas oriebantur ex decima Marathonica Delphis, ἦν καὶ Ἀντιοχοῦ ἀπὸ Μεδεᾶς Ἡρακλεῖ γενόμενος τῆς Φιλαντοῦ.

Implicant vero indicia de Antiocho propterea quod altera filia Phylantis aut Phylei, regis Ephyre, nomine Astyche, suscepit filium ex Hercule, Telepolumenum.

Hercules, inquit Apollodorus, l. ii, c. 7, gessit bellum cum incolis Calydonis in Tbesprota, et capta urbe Ephyra cuius rex erat Phylantes, habuit commercium cum ejus filia que ei dedit Telepolumenum. Idem dicit Diiodorus Siculus, lib. iv, § 56. Bindarus, in septimo Olympia, laudibus extollens Telepolumenum, dixit eum natum ex Astydamia, filia Amynotoris, cuius scholiastes sic tradit genealogiam: Phylantes, Euryptochus, Ormenus, Pheres, Amynotor, nec designat regionem in qua vixerunt. Ormenus, filius Cercapii, nepos Αἴολος, fuit pater Amynotoris et proavus Pheniciis (*Strab.*, lib. ix, p. 458). Sed Telepolumenus prestat propterea quod eum canit Homerus; postquam occidisset eas propteratum Lycynnum, sicut refert Homerus, *Iliad.* B. 660, ante profectum Heraclidarum ex Argo, πρὶν ἐξελθὲν αὐτὸν ἀπὸ Πλευρῶν (Apollod., l. ii, 8), concesserat Rhodum cuius factus est rex, et solus inter pueros Hercules partes egit in bello Trojano, et occupavit perculsus telis Sarpedonis (*Iliad.*, E. v. 656).

Attamen, ut redeamus ad Antiochum et ejus problem, ecco tabulam inscriptam a Reinesio in loco iam prolatore ejus epistole ad Rupertum :

Phylantes rex Dryopum.
Midea et Hercules.

Antiochus.

Phylantes.

Hippotes, pater

Aletis, regis Corinthi.

Phylantes aut Phyleus, rex Ephyri.

Astioche et Hercules.

Polyxo et Telepolumenus ex quibus

Puer parente orbus : ὅπολει πομάνη Πλούτου ἐπὶ δράσαντα καθέ.

Hippotes discessit e castris Graecorum tradita eis ratione placandi deum iratum morte prophete Acanoni, inquit Pausanias, iii. t3, pro *Aetolo*: ex eo natus est filius cui nomen dedit Aletis in memoriam sua vita errabundus, et qui factus est caput secri regum Corinthiorum. Pausanias, *Corinth.* c. 4 et fragm. sexti libri Diiodori Siculi, p. 655, a Westeling.

Col. 360 D 9. *Nixην*, etc. Incertudo est de accentu; obscuritas oraculii quae oritur ex usu verbi στενυρός, explananda est nobis. Hoc verbum proprium lingue Ionie, familiare Hippocratis, significat, secundum Galenum, *Comment.* in *Epidem.*, l. vi, p. 457, t. V editionis Basil., in angustum contractus. • Στενυρόσι est contrarium τῷ

εὐρόντι, inquit; itaque oportet pronuntiare sine aspiratione secundam syllabam, nam verbum ὄγρον pro nihil inesse ejus compositione, contra quod credi posset, si nesciretur Ionicos usurpare στενυρόν pro στενόν. • Argumentum satis clarum præbatur ex hoc loco Simonidis :

Οὐκ ἀν τις οἵτινα δασκάλοις ἐρ οὔρεστ
Ἄρης Λέοντ' ἔδεισεν οὐδὲ πάρδαλις
Μούρος στενυρῷ συμπεστός ἐρ ἀράτῳ.

Erotianus contra dicit hoc verbum veire ab ὄγρῳ.

Στενυρώσι, inquit, οὐτι ἀποστεγάσσω καὶ τυχώσω τούτον τούτῳ ἐν φῇ γραψαί εἰστι.

Undeconque veniat, sensus non nullum dissimiles præbet; errabatque Aristomachus in eo quod nesciret an adaptaret illud isthmo qui est constrictus aut freto quod est pariter constrictum. Si tamen Heraclides putavisset ὄγρον inesse in compositione hujsus verbi, probabile est quod ad mare statim vertisset mentem.

Mullerius, *De Dorib.*, t. I, p. 57, vidit in illo oraculo fragmentum quoddam lambi tragicum, pro oraculo versibus hexametri edito; hoc sibi persuasit propterea quod θεῖον γάστορα non possit adhiberi in verso dactylico. In eum pugnat D. Lobeck qui putat legendum ἄργατόν τοι, *Aiglaophamus*, p. 852.

Ibid. 12. *Τρίτος*. Secundum narrationem Eusebii vel potius Οἰνομαί, hic mihi videtur quartus. Hyllus occisus est ab Echemo, rege Tegetarum, in secunda expeditione quam aggressus est. (Diod. Sicul. I. iv, 58.)

Quod modo legimus, ostendit Cleodeum occubuisse pariter; attamen Οἰνομαί solus narrat expeditionem susceptam a Cleodeo sub nomine Ariadi; quem quidem ex hoc detergere debet responsuim editum ab oraculo, fore ut tres fructus, id est generationes hominum effluerent antequam ingredierentur in Peloponnesum (Apollodor., II.). Scriptores qui oraculum ignorant, Hyllum opinantur esse ad ius pro obstrinxisse, si vinceretur in pugna singulari cum Echemo, quod sibi nunquam prælium inirent nisi post quinquaginta annos, inquit Diiodorus, II.; centum, inquit Herodotus, ix, 26, et scholiastes Thucydidis, I. i. c. 42; unde concidendum erat hanc expeditionem noui fuisse antiquiore etate Aristomachi, qui ita esset secunda et non tercia victimæ.

Ibid. 45. Καὶ δὲ ἀλλά, 465.

Col. 361 A 5. Polyenus, *Stratag.*, lib. I, c. 9: « Temenus, cum ceteris Heraclidi, habens in anno Rhum transfretare, misit transfugas Locrios qui nuntiarent Peloponnesibus se stare in anchoris Naupacti quasi Rhium navigaturos, sed revera velle ingredi per isthmum: cui rei fide facta, Peloponnesenses convenerunt ad isthmum, et Temenus Rhium occupavit sine pugna. »

Ibid. 6. Hunc locum, Μέσον στρατοπέδειται ναυάτον τοπάτον, tam difficile est intellectu, ut vien mens capere possit quomodo Vigorus illum intactum reliquerit. Nilci facilius erat quam mutare primum horum nominum barbarorum. Si vel minime animus vertatur ad expeditionem Heraclidarum, videtur Naupactum eorum arcem et portum fuisse. Ναύπακτος sic nominata est, inquit Strabo, I. ii, p. 427, propter constructionem navium, seu Heraclidarum qui ibi paraverunt expeditionem, seu secundum Ephorum, Locriorum ante eos. Apollodorus, I. ii, c. 8: « Temenus exercitum paravit, et raves construxit in hoc loco Locrida, quod nunc τὸ βὰς causam Naupacta nuncupatur. » Adjice ad hos Polyenum. Idem profert Suidas hanc urbem in Ετοιλα sitam dicens. Pausanias, *In Phocicis*, c. 38: « Quod attinet ad Naupactum, non me fugit dictio: nomen, dubius filius Aristomachi, ibi paravisse naves quibuscum transierunt in Peloponnesum. » E. euuaem in primis Eliacis, c. 3.

Videtur igitur Naupactam latere in Naupactou-
hanc correctionem proposuerunt Kuhnus de loco
Pausanis, in *primitis Eliacis*, 3; H. Valesius, *Emendat.*, I. 1, c. 3; Holstenius, de Stephano Byzantino,
vocé Πόντοι. Ad secundam partem correctionis, ad
τυραιου, non accessit Valesius: quam suscepserunt
Kuhnus et Holstenius parum feliciter, meo iudicio; quid
substitendum putaverint exhibeo, deinde
meam sententiam exponam.

Kuhnus putavit inventare quendam montem Ty-
pum in Elida et conservavit textum existimans
Oenomaum hunc montem habuisse in animo. Sed
quonodo re licet a Naupacta ad montem Elida
per fretum Crissum aut Corinthium? Difficile hoc
est intellectu, itaque Burmannius, in nota de
Emend. Valesii L. L., dicit: « Quia Kuhnus super
Typum notavit melius indicta forent. » Holstenius
proponit lectionem Πόντοι.

Est enimvero Rhypesus urbs Achaeæ, secundum
Stephanum Byzantinum, cuius ruinas vidi. Pausa-
nias (*Achaic.* 23) triginta stadia ab Argio. Herodotus
I. 143, loquitur de duodecim urbibus Ionum in
Peloponneso prinsquam inde isti expellerentur ab
Achaeis; que designantur ab eo: Πελλήνη, Αγίαρα
καὶ Ατάλη, καὶ Βούρα, καὶ Ἐλάχη, καὶ Λύγον, καὶ
Πόντον, καὶ Πάτρας, καὶ Φέρες, καὶ Όλωνος, καὶ
Δύμην, καὶ Τραταῖς. Objiciam, primum, nusquam
dici Dorienses appulisse ad Rhypesum, sed sem-
per ad Rhionem aut Molychriōnem; ex quo
orta est magna contentio ntrum in Achaea an in
Ætolia sita Molychriōn; quod quidem parvi mo-
mentum hic. Sed si queris aliquid in Achaea pro-
tutalō, legendum est τὸν Πτον. Enimvero Poly-
enus, in loco citato, sic definit: Οἱ μὲν ἀριθμοὶ Τήμε-
νον μετ' ἡσυχαῖς τὸν Πτον τατέχονται.

Pausanias, in *primis Eliacis*, c. 3: « Oxylo prob-
atum est hoc iter, et statim direxit classem a Nau-
pacta ad Molychriōnem. »

Aristides adversus Platonem, folio 143 editionis
Florentinæ, 1517:

« Sed, o strenue, cur non criminis vertis etiam
Heraclidis quod non iugressi sunt terra in Peloponnesum sed, transcurrentes et Rhione in Rhionem? »

Nihil certius inventur apud scholiastem Nicandri
de situ Rhypesi in littore meridiano aut septentrionali
situs, hoc est in Ætolia aut in Achaea, quam quod
legimus de Molychriōne: nimirum ad versum 214
Theriacæ,

Οἱ μὲν ὑπὸ Σκελερώνος δρη, Παμφώνια τὸν αἰγα,
Πύραυλος τε πάγος, σάλιος τὸν Ασέ-
ληρον.

Ruinae Ἀγίαρος τῆς Ἀγίαδος φησὶν εἶναι,
καὶ τὸ Πόντοιο οἱ Ἀγιαὶ ωμοκόπειον. Εἴτη δὲ
τῆς Αιτωλίας ὁ Νικαένος περὶ τινῶν εἰς Αιτω-
λίαν ἔργομένων ἐγγονίστας φησι.

Ἀλειψήρ τε πολύτην οὐλοῦ τὸν Πύραυλον.

Quamvis haec dixerit scholiastes, frusta quære-
rentur in Ætolia ruinæ quas vidit Pausanias in
Achaea; et Nicander solus stat contra Stephanum
Byzantium, Pausaniam et Strabonem.

Si quærendum esset in Achaea aliiquid pro-
tutalō, hoc esset, ut mihi videtur, τὸν Πτον;
quod etiam mēdōsum est, ut demonstrandum sus-
cipio.

Vidimus Temenum usum esse dole: hic iter di-
rectit mari, simulans autem se velle procedere terra:
« Δέσαν ἐποιήσαστι κατὰ γῆν εἰσοι, » casta posuit
inter Naupactam et...: « Μέσον στρατοπεδεύεται Νau-
pactum καὶ. »

Hic dolus indicatus est a Polyeno, supra citato, et
confirmat penitus sensum hujus loci sicut ego ac-
cipio; porro, ad fallendum, casta ponit, στρα-
τοπεδεύεται non vero in aqua, neque inter Rhype-
um et Naupactam, neque inter Rhionem et Nau-
pactam. Heynus vidit hanc impossibilitatem; ita-
que, *Observation.* in Apollodor. p. 203, dicit, si

vouleris accipere correctionem Τυραιου ab Holste-
nius factam: « In Ætolia hoc quærendum non in Achaea
Rhypes. » Scimus preterea Nicandrum loqui de mon-
te non autem de urbe Rhypes, quæ inventari non
potest in Ætolia: nulla alia esse potest, ut opinor, nisi
Euanthes. Τυραιou mutabitur facillime in Εύπαλιον.

Strabo, I. x, p. 450: « Επικτητὸν Αιτωλίαν,
τὴν τοὺς Λοχροὺς συνάπτουσαν οὐκ ἐστὶ Ναυπακτὸν τε
καὶ Εύπαλιον. Stephanus Byzant.: Εύπαλια τοὺς
Λοχρούς ἦν Εύπαλιον Ἀρτεμίδωρος; φησι τὸ Εύνι-
κὸν Εύπαλιον. »

Titus Livius, 28. « Profectus ad Erythras Ætoloru-
m, quæ prope Eupaliūm sunt. »

In Thucydide, m. 96 et 102, legitur Εύπαλιον.
sed manuscripita citata a Dukerio habent Εύπαλιον.
Cæterum argumenta a me allata ostendunt
hunc modum scribendi anteponendum alteri.

Col. 364. B. 4. Τῆττοις ἡμέτεροι κτείνας δι-
εγέρασκοντες. Ille usus verbi ἀναράσσων, quod
conatus sum transvertere in lingua Gallicam,
probatur Homero Odyss. xix, 92:

« Ερδουσα μέγα Ερτον δ σῇ κεφαλῇ dra-
μάτεται. »

Herodot., I., 153: « Εγώ τε ἐπρηξα, καὶ ἐγὼ
τηρὶ κεφαλὴ δαναύδας φέρω. »

Col. 364. B. 13. Hic alluditur ad illum locum
vita Croesi, quem referit Herodotes, lib. I, c. 47: « Cum talia mandavisset Lydis, Croesus eos misit ut
oracula experientur. Consulendum erat eis oraculum
nonnis centesimo die postquam profecti es-
sent Sardibus; peterent quid tunc ageret rex Lydo-
rum, Croesus, filius Alyattæ, et, notata sedulo
quaesitione dixisset oraculum, ea referrent. Ne-
scimus responsa ceterorum oraculorum; ubi vero
Lydi qui missi sunt Delphos, in templum ingressi
sunt, vix interrogato deo, Pythia respondit versi-
bus hexametris: « Ιαμεδε με fugiunt arenae et fines
maris; odor testudinis, dura testa contecte cum
carna agmina concocta in lebete æro, nares offendit; » as supra, as infra. »

Maximus Tyr., in 7 oratione, § 6, p. 1597, irri-
det etiam has prophetias de arena, mari et lebete:

« Utinam potuissim interrogare: quoddam oracu-
lum Jovis aut Apollinis! Petitiones, meæ neque de
olla Crosti stultissimi inter reges et coquorum im-
peritissimi, neque de maris mensura, neque de nu-
mero arenae rem tractassent: minime has pregra-
ves questiones curasse. »

Idem, xix sermo, § 3:

« Deus aliquoties cognoscere videtur res omnes
promiscue, tum pulchras, tum foedas, tum honore,
tum contemptu dignas: lingua favaneam propter
honorem deorum. Certe pulchrum est omnia scire,
ut numerum arenarum vel maris mensuram, et de-
teger quid in ridenda olla Lydi regii coquatur: siue dubio, deus veritatem premonet quemvis inter-
rogantem, siue monitum accipiendi profuturum sit, siue
ex perservatis illi quod accipit in sibi alnus. » Tex-
tum emendavi sub fine, et sic lego: Διλαδὴ πάσι τοῖς
δεσμοῖς θεοτέραι δ θεοῖς τὸ δλῆσσον μαζεύειν συ-
μφέρει, καὶ μελλήν μαζεύειν, δδοκος διν, πλεονεκτίσειν,
μαζεύειν καὶ συμφέρει. Hoc oraculum frequentis-
sime citatur. Vid. Suidam sub voce, Κροῖσος.

Col. 365 A. 9. Iterum alludit ad oraculum ab He-
rodoto lib. I, 55, transcriptum: « Cum mulus qui-
dam regno Medorum potitus fuerit, tunc, o Lyde, te-
neris pedibus, fuge ad Hermum per saxa fluentem: caue ne maneas, neque formides ignavus existimari. »
Mulius iste Cyrus era, quia natus de Persico patre
et mater Medica.

Ibid. B. 8. Lego γόρας loco φαρζ. Hujus ultima
voce significationem alert notis Ammonius Hermias
in Aristotelis Categories, pag. 171, de Sabio, verso. « Η
κατὰ τόπον μεταβολὴ καλεῖται φορά. Quod scripto
Oenomaii accommodari nullo modo potest. Vox φορά

ad sensum συσχετικόν, reducitur, quod nomen datum est a Christianis libro Porphyrii.

Col. 363 C 16. Κλάρε. Templum et oraculum Apollinis fuerunt Clari, prope Colophonem, in Ionia. Pausanias, *Achaicis*, c. 3, pag. 527 : « Colophonenses, at, existimant templum Clari et oraculum a prima antiquitate originem duxisse, tempore quo Carii hanc regionem sub sua ditione haberent. » Tacitus, *in Annalium libro*, loquitur de Germanico deum Clari visitante et modum narrat quo oraculi responsa data sunt. In Ovidii *Metamorph.* Ceyx ad Clarum pergebat, cum naufragio mersus est.

Ad Clarium parat ire deum....

(*Metam.* xi, 412.)

Col. 368 A 2. Hoc oraculum, quam maxime adulteratum, ab Holstenio tamen restitutum fuit in Porphyrii *Commentarii de vita Pythagorae*, p. 35, edit. Kusteri, versibus trocheis scriptum :

"Εστιν ἐπὶ Τρύπηντος αἴη κῆρος Ἡρακλήτος πάρτη ἔχων θάλλοντα, πάσι δρέπομέν τε παρηγάνεται. [δέρι]

Οὐδὲν διλοῦνται βέβρισθε δέδασι διηρεχέται.

Quedam notiones de Trachide reperientur lib. vi, c. 7. Ne confundas cum Triccha, Τρίχη, urbe, in qua erant Ἀσκοπίου oracula, sicut Epidauri, in Coo et Pergamis, ut ait Celsus ab Origene citatus lib. iii, c. 3.

Πανηγυρὸν interpretatur quotidie, teste Oppiani scholiaste, *Halicantic.* iii, v. 360 :

Κλητοὶ τὸν αἰνόδιολο τε πανηγυρὸν διηρέθορται. Πανηγυρὸν δι' ὀλῆς ἡμέρας.

Ibid. 6. Hesiodi sudor, vers. 289, *Dierum et operum* :

Τῆς δὲ ἀρτῆς ιδρῶτα θεοὶ προστάσιες έθηκαν.

Socrates, juxta Xenophontem, *Memorab.* lib. ii, c. 20, in ore semper hunc versum habebat : citatur etiam a Platone, lib. iv *De legibus*, pag. 118. Stoici, auctore Luciano, t. I editionis Hemsterhuys. frequenter illo utebantur, p. 460 :

Συνέγεις ἑπερβακύδων τὰ πάνωμα ἔκεινα τοῦ Ήνουν περὶ τῆς ἀρτῆς ἥπη καὶ τοῦ λόρωτος καὶ τὴν ἄπει τὸ δάκρυν ἀνάδεσσιν.

Ibid. 14. Οὐ δὴ τῆς ἀρτῆς παστερούμενος. Haec verba hoc non quadrant. Non appareat quomodo virtus destruatur hoc vulgari oraculo. Nonne potius τῆς ῥήτης legendum est, meo pignore, pretio munerum meorum quae in promissionibus oraculi comprehenduntur?

Ibid. B 7. Τὰς ἐλπίδας φέρατε. Hoc est proverbium : scholiastis manuscripti, p. 451, sic dicit : Ηρακλεῖα ἐπὶ τῶν χρυσῶν τι ὀνταρούμενον. Proverbium in illis qui aliquam felicitatem somniant. Deest proverbiorum collectaneis quae habemus.

Ibid. C 11. Ille ascribant notam Holstenii de hoc oraculo quod legitur p. 33 *Commentarii de vita Pythagorae* auctore Porphyrio, edit. Kuster. Nihil ad oracula elucidationem aptius : « Facere non possum quin oraculum Oenomaus datum apud Eusebium, quod interpres doctissimus pro clamato reliquit, hoc loco emendem : legendum enim.

"Ἐν τε τοῖσιν εἰμελέσσοιν δῆτος Ἀχαιοῖς τὸ γέρος θῆσσαν τὸ δέ ἐπεκτεμφάδειν οὐδὲ μηρόν ἔξεται. Nam εὐμελέσσοιν pro voce nihilii Εὐπελέσσον substituendum sensus loci manifeste ostendit, nam Oenomaus oraculum ut ineptum et ἀκαρον rideat, quod cum ipse quesivisset quam potissimum gentem adiret ut lucrum mercionis faceret, Apollo respondisset ē εὐμελέσσοιν Ἀχαιοῖς, hoc est inter concinos corpora Achivos. Nam si statuarius, inquit, aut pictor rogasset de magistro ubi artem recte addisceret, non male in ista verba respondisset, quippe cum artifices istiusmodi corporis maxime concinna querant quae fingendo vel piugendo imitentur, quae ad lucrum et mercaturam nihil faciunt.

Sequens oraculum sicut et antecedens, versibus trocheis constat.

Ibid. 14.

Τὸ δέ ἐπεκτεμφάδειν οὐδὲ μηρόν ἔξεται.

Iambicum hoc, in quo desinit oraculum, non minus elucidatione eget quam primi versi, quos mancos esse diximus. Verba οὐδὲ μηρόν ἔξεται interpretatione gratia ponuntur, postea que praedunt, οὐδὲ μήν μνησκόμενα, quam lectionem habent mss. quatuor ex quinque quos adhibuiimus. Vox σκομψύζεται, quae varie scribitur, nullibi comparat; lexicon auctoritate desituta, vix ab Eusebio admittenda est.

Col. 369 B 3. Oraculum illud celeberrimum fuit. Legitur apud Herodot. lib. vii, § 140; Clem. Alex. qui ex eo quodam versus affert Strom. v, pag. 728; Theodore, in *Therapeut.* Ammon. Herm. in *Commentar.* ad tractatum Aristotelis *De interpretatione*, p. 108 : « Si dī res futuras noscum, eas certo et determinate (ἀσφαλώς;) sciunt, ita ut haec prægutio imperfecta dici non possit. Sciunt intra lignacum murum solum Athenas posse salvari ab imminentibus barbaris; divinam Salaminem necaturam esse filios mulierum; Crœsum, cum fluvium Halym transscrit, eversurum esse magnum imperium, et Laium, dum pater fiet, deleturum esse universum suum genus. »

Oraculum illud, ab Ammiano Marcellino, c. 23, relatum est. « Oracula dubia legimus quae non nisi cassa discrevere postremi; ut fidem vaticinii Delphici. . . Quae Atheniensibus ad certandum contra Medos oblique destinaverat mare. » Citatur etiam a Maximo Triio Dist. 19 initio, *An divinatio et liberum arbitrium inter se concordare possint.* Philostrates, *Vita sophistarum proem.*, pag. 419; scholiast. Lucian, *Jupiter tragic.* t. II, p. 12; Cornel. Nepos in *Themistoc.*; Justin, II, 42; Plutarch. in *Themistoc.*, Dis Chrysostom. xxv, 6.

Ibid. C 15. Τι καθῆσθε. Κοβίζομαι vox est usurpata ad significandum supplicis habitum. Sophoc. *OEdipus rex*, v. 1 :

Ὦ τέκνα, Κάλεμον τοῦ καταλιπεῖν τέρα τροφῆ.

Τίνας ποθὲ δέρας τάσσεις μοι θαδέτε,

Ικτημοῖς κλάδοσιν ἔκεστεμένοι;

Iliad. A, v. 500, Thetis a Jove de filii sui nece vindictam implorat :

Καὶ πατέρων αὐτῷ καθέλετο, καὶ λάδε τούτων.

Idem Sophocles, in *OEdip.* Colom., v. 1176 :

Φασί τε ηγίρις δέρα, τοι μὲν ἐμοὶ λίν

Οὐκ ἔτα, συγγενῆ δὲ προσπεσόντα πως

Βαρύρι καθήσει τῷ ποσειδώνῳ. . .

Οἰδίποτε.

Ποδαράτης τοι προσχρήσοτα τῷ θανάτῳ;

Τίς δῆθ' ἀλλ' εἴ τινδέ δ' προσθάνων δέρων:

Ulysses, in *Odys.* H, 153, ut supplex aulam Alcinoi edit :

"Εἰστιν ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κοτύροις.

Themistocles, dum apud regem Molossorum Admetum asperrigunt templum, Thucydid. lib. i, c. 156 :

Οὐ δέ τῆς γυναικός Ιελέτης γενέμενος διδάσκεται ὅτι

αὐτῆς τῶν παιδίσκων λαβὼν καθίσειν ἐπὶ τὴν

κατάλευτην.

Col. 372 A 5. Illa supersticio, qua credebatur snore aspergi templo, vel simulacra in eis condita, in signum magne calamitatis, numeratur a Virgilio inter presagia mortis Cesaris, *Georg.* lib. i, v. 480 :

Infandum! sistunt amnes, terraque dehiscent

Et mastum indacrynat templo ebur.

Apollon. Rhod., iv, 1285 :

Η ἔταν αὐτούσια ξέαρα βέη ιδρώσατα

Αἴματα.

Scholiastes : « Cum aliqua calamitas imminent, statue solebant sudare; quod evenit Thebis, cum Philippus bellum adversus Athenienses pararet, cui ille fecit clades Chæroneæ. »

Col. 372 B 8. Hoc secundum oraculum, quod mutuantur pariter ab Herodoto, invenitur lib. vii, 141.

Tertio versui difficultas inest nondum soluta:

Σοὶ ἐὰς τόδι αὐτίς ἔπος ἐρέω ἀδύματι πελάσσας.

Sensum admissi quem Vigerus dedit voci τῷ Αἴδηνος, *Indomita*, quia Minerva designatur; hujus loci occasione Vigerus perstringit Petavium, qui in sua editione Synesii vertit (p. 368), *Adamante propinquans*, cuius interpretationis rationem sibi certe non reddidit. Wesselingius concipiit πατέρας τον οὐδείς quod referetur ad Ἑποκή, unde intelligeretur illius verbum chalybis robori assimilari. Chalybs eodem sensu metaphorico apud quamplurimos usus est. Kuhnius et Perizonius in *Æliani Historiarum variarum lib. vi.* c. 12, nonnulla referunt exempla. D. Schweigaeuser nihil mutandum censem in textu servato ab Ensebio et Nicephoro Gregoro in Synesio, ac vertit: *Adamantis appropinquans faciens*, parum feliciter, mea quidem sententia, nec alter Petavium.

Col. 373 A 8. *Hic Themistocle inuit qui verbis
εθνι Σαλαμίν usus fuerat ut adduceret Athenienses ad egrediemund ex urbe et condescenderet in naves.*
Plut. in *Themist.*, c. 10: *Aliisquebatur etiam popu-
lum ex oraculo, ei dicens muros ligneos nihil
alium significare quam naves, et verbo θύτι, divina,
oraculam designare Salaminam, non δελτι, infelix,
vel σχεδιά, exsecranda, cum ex ea nomen trahere
deberet insignis victoria Graecorum: Μαγάλου εύτυ-
χιατος ἐπωνυμος ἐστομένην.*

Plutarchus excusat Herodotum, lib. vii. 145 : Εἰ
τούς Ἀθηναίους εἶγε τὸ έπος εἰρηνέον δικόν καὶ, ὡν
δικών μιν δικέων τὴν πόλιν γροῦσσαν, ἀλλὰ ὡς
σχετλή Σαλαμῖς, ἀντὶ τούτων ἡ θεῖη Σαλαμῖς εἴπερ γε
εὔλογον οἱ οἰκτορεῖς ἀπὸ αὐτῆς τελευτήσειν. Vide
Polvén, *Stratana*, p. 150.

Fernula est planta tractuum calidorum e genere
juncorum : Lignum omne corticis loco habet, hoc
est forinsecus : ligni autem loco fungosam medul-
lam, ut sambuci : quadam vero inanitatem, ut
arundines. *Plin. lib. xii. c. 49. Assa fetida.*

Col. 376 C 6. Hoc oraculum, hic num integre citatum, legitur apud Herodotum lib. vii. 220

Col. 377 C 1. Illud etiam refert Herodotus et omnia que spectant ad expeditionem Harpagi contra Cnidianos.

Col. 580 B 4. Hoc oraculum legitur apud Pausaniam, *Messeniac.*, c. 12. Magna varietas lectionum inest in secundo versu:

*Ἄλλος δάσκαλος μὲν ἔχει λέταν Μεσσηνίδα λαὸς.
Κυνήιον αναδιvertit λαὸς πραθερον τῷ δλοῖο;
ex lectione λέταν pro γαῖαν idem sensus elicitur,
verbis tantum mutatis. Pausanias solus nobis transmisit narrationem diurnam hujus belli Lacedemoniorum inter et Messenios, de quo nibil aliunde ad nos usque pervenit.*

Ibid. C. 6. Oraculum hic relatum ab OEnomao
longe alter citat Pausanias lib. iv. c. 9. v. 2, apud
quem scribitur versibus iambicis pro hexametris, ut
sequitur :

*Κούρη ἀγαρτος ρερέρουσι δαιμοσι
Κλίφρ λαχοῦσαν Αλυτριδών ἀρ' αἴματος
Θηκολεότε ρυκτερούσιν ἐν σφραγίσαις.
Ὕρ' ὅσαγαν ἔκχυτην τε, καὶ πάρ' ἄλλοιον τότε
Θεύει, οὐδόντος εἰς σφραγήν ἔκουσισας.*

Hac oraculi lectio valde differt ab ea quam secundum est Amaseus Latine vertens; ea est quam dedit Siebelis, de qua dicere supersedeo. Satis est conferre unam cum altera quoniam sensum et verba; difficile est dicere utra sit vera: attamen cum creditur vulgo Pythicum oraculum usum esse versibus hexametris lere semper, ex hoc tantum anteponeamus videtur Oenomous ab Eusebione descriptius.

Col. 381 B 1. Oraculum de Lycurgo mutuatur
ab Herodoto lib. 1, c. 65; quintus versus quem hic
legimus, deest apud Herodotum;

Τίκεις εύρομένας διζήμετες αυτάρ έτώ σου
Δώσω,

qui non erat ultimus versus, ut dicit Eusebius. In versibus sequentibus legebatur verbum κατανεύειν, quod inter archaismos numerari potest, quandoquidem post Herodotum in auctoribus qui prosaice scripserunt non amplius uso venit. Plutarchus in *Vita Lycurgi*, c. 5: Ὡς θεοῦντι μὲν αὐτῷ τῇ Ηὐθίᾳ προσέπει καὶ θεὸν μὲλλον ἡ μάντυρων τύνομας δὲ κρήζουται διδόναι καὶ κατανεύειν. Εἰρη, τὸν θεὸν, ή πολὺ χρατιστὴ λοταρ τῶν δηλών πολιτεύειν. Ηεὶ sunt verba ita oracula prosaice redditia, quorum ultima pars periit. Raro alluditur ad hoc oraculum. Idem Plutarchus in oratione adū. *Coletem*, c. 47, inquiret Lacedemonios servare in vetustissimis tabulis, ἐν ταῖς παλαιότατας ἀναγραφαῖς, oraculum de Lycurgo. Themistes, xix, affert eosdem versus quos Herodotus. Item Themistes oratione 45, p. 495: Λυκούργος, εἰ καὶ λανχράσσεται ἢν ή Λαξεδαιμών, ἐκ βίον απάκτον συνήργοντες εἰς εὐνόην, ubi vides verbum κρητόστοι epitheti instar in oraculo Lacedemoni suisse coniunctum. Verbum Λυκόργε, quod legitur apud Eusebium correctum est in Herodoto, et illi substitutum est Λυκόργε ex ms. Florentino; hanc lectionem confirmat textus Homeri et Apollonii Rhodii, ubi ita scriptum invenitur nomine homonymi legislatoris Laconici.

Ibid. 14. *Tyrtaōr*. Mentio nominis Tyrtaei inducit ad credendum Oeononaum oraculum retulisse in quo agebatur de Tyrtaeo, antequam de Lycurgo ageret. Lycurus vixit centum et quinquaginta annis ante primam Olympiadem; ut nos docet Clemens Alex. Strom. t. pag. 390. Tyrteus, secundum Suidam emendatum, floruit circa vicesimam quintam Olympiadem: oraculum, ubi de eo agitur, illud est quod Lacedamionios hortabatur ut quemquam ab Athenis arcesserent qui ipsi in consilio adesset. Ἀγριόντος ἐπίχεισθαι σύμβολον.—Ms. 451. *Tyrtaōr*.

Ibid. D 1 :
Ἐως ἀρ ματελαιον ὑποχέσει τε καὶ ἔρχον.
Hic versus non semel claudiat. Vigerns ponit ὑπο-
εγετας πρὸ ὑποχέσεις, et Valckeusen in scholiasten
Euripidis, *Phoenices* 679: »Ἐως initio versus vulga-
tur in oraculo, quod ex Οἰνόμαο refert Eusebius,
corrigendum est ἐστὶν ἀ ματελαιον, et paulo post
Μενέλων pro Μενέλαον, v. 4. » Codex 466 habet
Μενέλαον.

Vigueri et Valckenaer sententiam secutus sum, introdicens in textum has emendationes quæ nihil mutant quod sensum versionis.

Col. 384 A 5. Alludit ad quendam narrationem Herodoti, lib. iv, c. 52, de Laodicea et Hyperochea que venerant ex regione Hyperborea. Delum religioneis causa, ubi divinis honoribus dignatae sunt.

Ibid. B 6. Ημεροւσι. Verbum istud raro usitatum, quo oraculum designat homines, reperitur in epigrammate citato a Villoisono in Prolegomenis Scholastico Veneti pag. 55.

In oraculo quod refert Atbenacus de *Chariton et Melanippo*, lib. xiii, p. 602, legitur:

Ειδαιμών Χαρίτων καὶ Μελάντιος Ἐγν.
Θεὸς ἀπόγονος ἐξαρπεστος γελάτορος

vis sis honore dignus. Labda concepit : in lucem edet filium eversorem : aggredietur homines ut rex, et suis legibus Corinthum muniet. »

Quod remenitum est Bacchidiibus, qui non intellexerant primum oraculum obscurum de Corintho quod congruebat cum oraculo dato Hetioni : Aquila concepit in scopulis, pariet leonem robustum et crudelem : multorum secat popiles. Haec meditamini, vos, o Corinthii, qui habitatatis circa pulchram Pirenem et in scopulis Corinthi, » etc.

Herodotus narrat quonodo Bacchidaes consilium inierunt occidenti hunc Cypselum filium Hetionis, et quomodo hic Cypselus, insidiis elapsus, factus fuerit crudelis oppressor patrie.

Col. 385 B 6. Εργίης 465, 466.

Col. 388 A 11. Erginus, filius Clymenis, Presbonis, Phryxi et Athame, trahit originem a regibus Orchomeniorum, quorum historia, breviter scripta, legitur in Pausanias *Booticæ*, c. 6, pag. 474 : Erginus multa perpessus adversa al Hercule, latuit absque uxore et liberis. Sed, cum ditissimum esset factus, conjugem et liberos habere voluit jam senex ; se contulit igitur Delphos, ubi, oraculo consulto, accepit responsum supra citatum. Uxore juvenili ducta, ex oraculo, genuit Trophonium et Agamedam.

Pro γέρωντι νέαν συνοικεῖν, Valckenaer in *Fragments d'Europidis*, p. 275, proponit, συνοικίζεν, despondere, collocare, ducere domum.

Allusio expressa ab hoc oraculo iuvenitur etiam in reponso oraculi ad *Hægeum* :

*Ἄτρον τὸν πρόβοχοντα πόδα, μέτα σέρπετα
Μῆλός γε.*

Apollonius Rhodus imitatus est eum, m. 4517 : Χαλκέον λεποδοῦνα θοῇ συνάραστος χορών.

Verba χορών, ἀσθετ., θύλακος, ποδεών, præhebant hanc significatiōnēm aversam. Vide Lobeck, *Aiglaophamus*, p. 843 et quos inducit testes.

De Ergino, vide Diidorum *Siculum*, iv, 10; *Apollodorum*, in *Biblioth.* n. 4, 11; Ruhnk., *Epist. critica secunda*, p. 382.

Pro ultimis verbis textus, ἀλλ' ἐπιθυμίᾳ τοὺς βλάχας ἔστοιηται, manuscriptum 465 hahet, ἀλλ' ἐπενεγίᾳ τοὺς βλάχας ἔστοιηται : sed obsecrat plebem stolidam felix successus.

Ibid., B. 6. *Preparationis*. Apparet hic quam recens et quam absurdā sit distributio in capita ; series idearum et antea ab ΟΕΝOMAO dictorum deductio abrumpitur subito et divellitur ab initio. Postquam dixit in commotionibus animi responsa peti ab oraculo inducit Deum ne sinat a se indigna peti : haec in partes duas a statu divisoribus scissa sunt.

Ibid. C 4. Pro *Antiochō substituti Archilocheum*: cujus rei afflerenda est ratio. Legimus, lib. vi, c. 7, pag. 256, oraculum sequens relatū a Stephano Byzantino : Voce, Θάσῳ.

*Ἄγγελος Παρούς, Τελεσικλεῖς, ὃς σε κείσιν,
Νήσῳ ἐρ Ήερῆς κτίζειν εἰδεῖτον δοτον.*

« Mono Parienses, Telesicles, sicut tibi jubeo, ut condant in insula Heria urbem in aprico loco sitam. » Quis est hic Telesicles? Que est haec insula Heria? Noster auctor, aut potius ΟΕΝOMAUS, illud nos docet in loco citato.

« Thasos est insula Heria ; Parienses ad eam apppellent cum meus filius Archilochus eis exposuerit hanc insulam olim nominatam fuisse Heriam.... Sed si nolnisses id eum docere, neque ipse illud annuntiavisset, neque ejus filius Archilochus sese præbuisse ducem huic colonie, neque Parienses habitavissent Thasum. »

In aprico est Telesiclem patrem fuisse Archilochi, utrumque natum fuisse in Paro, insula, hunc duxisse coloniam Thasum. Strabo lib. Υ, pag. 487 : Υπὸ Πατέων ἔκτιστη Θάσος. Hoc etiam declarat Thucydides lib. iv, § 104. Hec colonia fuit posterior coloniæ

Phoenicum. Ex hac convenientia minime dubitanum mihi videtur Ἀρίτον substitutum fuisse Ἀρίτον. Ruhnkenius, *de Velleio Patervculo*, c. 5, n. 4, animadvertisit hoc nomen sepe adulteratum fuisse, et ipsius Antiochi nomen illi substitutum est, ut in *Pollucis Onomast.* lib. vi, 99.

Holstenius, de Stephano Byzantino, jam proprie hanc correctionem, et profert velut argumentum initium cap. 33 ejusdem libri nostri auctoris, ad quem renituum lectorem.

Ibid. 4. *Φαστον*. Phæstus numeratur inter urbes Cretæ, de Stephano Byzantino et Ileschio. Prior dicit eam conditam esse a Phæsto, filio Rhopal, nepote Herculis. Diidorus Siculus, lib. v, 78, et Strabo lib. x, pag. 476 dicunt a Minœ eam conditam fuisse. Vide Meursius, *Creta*, lib. i, 613. Tarra, urbs Cretæ, inquit Stephanus Byzantinus, in qua presertim celebatur Apollo Tarraenus, Ταρρέως. Scholiastes Apollonii, in *Vita huius poetae*, hanc urbem exstitisse testatur ex Longino : « Εν τοῖς φιλότυχοις. »

« Oppida Cretæ insignia in Mediterraneo Cortina, Phæstum, Gnossum, Polyrrhemum, Myrina, Lycastus, Rhodus, Lycetus, Diunn. » Plin. lib. iv, 20.

Col. 589 A 6. Charilas, aut Charilus, est hic rex Sparte, cuius tutor fuit Lycurgus, et cui vita solitum seruavit ; erat ex gente Proclydum, filius Polydecti, nepos Eunomi ; habuit collegam in regno ex gente Eurythenidum, Archelaum, filium Agreli. Herodotus scripsit genealogiam prioris, lib. viii, c. 131 : Τοῦ Εὐνόμου, τοῦ Πολεδέκτος, τοῦ Πρατάνου, everso ordine nominum in quo disponuerunt Strabo lib. x, p. 482; Justinianus, l. ii, c. 2 : Pausanias *In Laconicis*, c. 7, *Acadicia*, c. 48; Plutarchus, *Vita Lycurgi*, c. 2. Genealogia Eurythenidum legitur in Herodoto lib. viii, § 204, ubi agitur de Leonida.

Ibid. 5. Oraculum quo Pythia expulerat et templo interfectorem Archilochi, sepe citatum est. In Plinio de hoc inest error qui jamdudum corrigi debisset, vii. 30 : « Archilochi poëtae interfectorem Apollo arguit Delphisi. » Scribendum est arcuit. Smidas noninuit Caloudam eum qui caso occiderat Archilochum in pugna. Plutarchus in *Tractatu de vindicta sera deorum*, designat eum sub hoc nomine et insuper cognomine Κόραξ.

In Vita inedita Arati, quam impressit Ruhnkenius, idem nonen legitur sed adulteratum : Αδελφος οὖτε Αρατος Λύρην τε καὶ Καλλιώδαν.

Ruhnkenius proponit Μύρον πρὸ Λύρην, et Hemerohysius loquitur de forma Καλλιώδας, quam ex teris conjungit : Αργύρων, Επαμινόντας, Θεός, Φάλωντας, Χαρώντας, que formantur ab Αποργύρω, etc. Vid. Galianum in *Protreptico ad artes*, c. x, II, pag. 40, editionis Basileensis.

Ελιanus, in *Historiis diversis*, l. iii. c. 44, et Simplicius in suo commentario de *Manuali Epicteti*, p. 81, recto editionis Venetiae in-4°, 1528, referunt oraculum simile juxta quod expellendus erat e templo amicus qui aufergat, amico suo relicto in manus intersectorum :

*Ἄρδη φύλῳ θητησοντι παρὸν πέλας οὐκ ἐπα-
μύρως.*

Πλυνθες οὐ καθαρός, περικαλλέος ξεῖδι σηρος.

Admittit contra illum qui occiderat amicum dum ei opem ferret.

*Ἐκτενας σὸν ἐπαίροις ἀμύρων · οὐ σε μα-
λια.*

Αἴγα σόρον · οὐ πέλαις καθαρώτερος η πάρος

Col. 393 A 3. *Ἴτα σπειδωμεν ταὶ διώδημεν* τὸν οἰσπαρὸν κατὰ πόδας τῶν ὑμετέρων ἔκτιστον. Verba κατὰ πόδας vertit Vigerus *Magnis passibus*; timeo ne erraverit ; κατὰ πόδας διώκειν, αἰρεῖν, τρέπειν, θηρᾶν, offertur significacionem notam a pede ad pedem subsequi ; hic dicendi modus significat tem-

poris punctum quo res agitur. Plato, in *Sophista*, p. 171 Francofurtina editionis: Κατὰ τόδες ὑπέλασες, « Intellexisti subito. » Hic sensus non inventur in *magnis passibus*.

Pro τούν ὑμετέρων ἐπιτάγων scripsi τῶν ὑμετέρων πόνων, ut legitur in manuscriptis 451 (πόνων), 446, ὑμετέρων.

Col. 393 A 10. De διασκευασταις vide Valckenai *Præfationem Hippolyti* 18; *Diatribam*, p. 89; Wolf *Proleg. Homeris*, p. 151; Dion. Chrysost., I, p. 699: Τοπερ εν ταῖς χωροθέαις καὶ διασκευαῖς. Heinrich, *Dissert.*; Kil., 1807.

Ibid. C 2. Vigerius in notis contulit editionem bujus oraculi, quam tradidit Eusebius, cum ea quam dedit Pausanias in *Phocicis*, c. 24, p. 857 edit. Kuhni: « Videres, inquit hic narrator, statusum Homeri æream, basi sedentem, et in ea legeres oraculum quod datum fuit Homero :

« Felix et infelix, nam sub hoc utroque sidere natus es : queris patriam : regionem maternam, non vero paternam, habes : insula lo est patria tuae matris ; haec te accipiet cum reddideris ultimum spiritum, sed cave ab ænigmate puerorum. »

Hoc oraculum, sicut refertur a Pausania, verbo tenus transcriptum est a Stephano Byzantino ad verba Ἰος, νῆσος τῶν Κυκλαδῶν. Fusus existat, et interpolatum in *Vita Homeri*, quæ Plutarcho tribuitur. Ad initium haec est versio loci : « Aristoteles ait in octavo libro *Poeticæ*, Homerum, cum vellet genus suum noscere, consultuisse oraculum, a quo audivit : Est insula lo patria tuæ matris, quæ te accipiet post mortem ; sed cave ab ænigmate juvnum. »

Narratur aliud oraculum de eo :

« Felix et infelix, nam sub utroque sidere natus es, queris patriam, matris tuae existit sed non patris patria, cuius urbs primaria sita est in insula nec procul a vasta terra, nec prope eam (Creta insula). Hic invenies tumu tumulum sicut statuit fatum, cum audieris quod dicent pueri : id est hymnum verbis, implicatis expressum, et intellectu difficilem ; nam tibi duplice vitam tribuit fatum : juxta priorem, sole duplice cares ; juxta posteriorem vero similis es immortalium vivens et mortuus ; sed post mortem vacuus eris infirmatibus senectutis. »

Ibid. C 15. Δυστάθεων, 451.

Col. 396. A 10.

« Ο εἰδὼς ψάμμον τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θα-

λάσσης,

Kalωρῶν ξυρίσει, καὶ μὴ λαζόντος ἀκούων.

Ab his versibus incipit oraculum Apollinis ad Crossum quod citavimus c. 21 hujus libri et in Herodoti historia, lib. I, c. 47. Et allusionibus consuetis veterum ad hos versus intelligitur haec exclamatione Ciceronis, *De Divinatione*, I, I, c. 19: « Quæ Crosso Pythius Apollo, quæ Atheniensibus, quæ Lacedæmoniis, quæ Tegeatis, quæ Argivis, quæ Corinthi responderit, quis ignorat? » Non ita est recentioribus temporibus : hic versus citatus est in *Diaro Eruditorum*, mense novembri 1832, p. 671, ut ex oraculo ignoto. Pindarus videtur hoc oraculum in mente habuisse cum dicit in *nona Pythica*, v. 79 :

Ἐξερώτας, ὅτια; κύρι-

ορ δὲ πάντων τέλος

Οἰσθα καὶ πάσας κελεύθους,

“Οστα τε χών πράτα σύλ-

λ” ἀναπέμπει, γεωδεῖαι

Ἐρ θαλασσας καὶ ποταμοῖς ψάμμοις

Κύμαισιν φύσαις τ’ ἀτέμων πλοεύονται.

Ibid. B 5. « Cur, o interpres hereditarie religionum Græcorum, sicut tu nominat Plato. » Hic alludit ad quemdam locum quarti libri *Reipublice*, p. 427 II. Stephani, 448 Ficini : « Quid attinet ad consecrationes templorum, victimas ceterosque cultus

deorum, demonum, heroum, si sapiamus, nullum alium interpretrem audiemus, nisi quem nobis tradiderunt patres. Hic enim deus interpres est hereditarius (πάτρος ἔχοντος) omnium hominum, in his rebus, sedens in media terra et in ejus gressu edit oracula. »

Ibid. 9. Πρωτητηθεῖς 467.

Ibid. C 10. Testes sive digni tueruntur locum de Cleomede Astypalensi, nempe Plutarchus, in *Vita Romuli*; Pausanias, in *secundis Eliacis*, seu lib. vi, c. 9, sic autem loquitur prior: « Sors Romuli non valde dissimilis est ab his que referunt Graci de Aristeo Proconesio et de Cleomede Astypalensi; hic erat virtute et statura insignis, indole iracunda et fere furenti, nihil nisi vi agens. Hoc est ultimum ejus factum: ingressus in scholam puerorum percussit pugno columnam quæ sustinebat domum, eamque medianam fregit; unde ruit tectum. Cum eum persequerentur propter puerorum necem, confugit in ingentem arcam, operculum clausum retinuit, ita ut frusta conarentur multi homines eum extrahere. Contracta arca, invenerunt eum neque viventem, neque mortuum; quod quidem mirantes miserunt legatos Delphos, quibus respondit Pythias :

Ultimus herorum est Cleomedes Astypalensis. »

Pausanias addit quedam nova: « In Olympiade præcedenti dicitur locus Epidaurensis interfactus fuisse in pugna a Cleomede Astypalæo adversus eum luctante. Damnatus est a judicibus quasi reus facti in iusti, amissisque præmio victoria factus est amens; dolore commotus confugit Astypalæum et, cum sedisset haud procul a schola, in qua includebant circiter sexaginta pueri, dimovit columnam quæ fulciebat tectum, quod ruina obtrivit pueros. Cum eum insectaretur lapidibus incoleat, confugit in templum Minervæ, descendit in arcam positam in hoc templo, et trahens ad se operculum, deluisit conatus Astypalæorum qui volebant aprire arcam. Cuius tabulis denique dimotis, neque reperto Cleomede vivo aut mortuo, miserunt Delphos qui petenter explanationem eorum qua accidenter Cleomedi. Pythia reddidit oraculum supradictum. Ex hoc tempore Astypalæi colunt ut heroem Cleomedem. »

Idem narrant multi scriptores ecclesiastici: Origenes, *adv. Celsum*, lib. III; Theodoretus, *Therapeuta*, lib. VIII; Cyrillus, *adv. Julianum*; Epiphanius Scholasticus; denique historicus Socrates, lib. III, c. 23, p. 465 edit. Valesii, qui citat nostrum auctorem: « Quid dicam de Cleomede athleta, quem deum pronuntiavit oraculum? Propter hoc oraculum Diogenes Cynicus et philosophus Oenomaus condemnaverunt Apollinem Pythicum; κατέγνωσα τοῦ Πυθοῦ Ἀπόλλωνος. Ut videtur, Oenomaus habuit alia documenta ac Plutarchus et Pausanias de morte Cleomedi, quem onagri calce interfectum narrat: probabile est Astypalæos deceptos esse a Cleomede qui, illis nescientibus, aufugit. Unde rumor serpi illum e conspectu ablatum esse, quare inter dies relatus est. »

Col. 398 B 11. Theagenes Thasius citatur a Pausanias in *secundis Eliacis*, c. II: « Thasius, inquit, illius statuam in mage conjecterunt, sequentes legem quamdam Draconis inter eas quas de cœde Atheniensibus dederat. Juxta hanc legem ejicienda sunt extra fines res inanimatae quæ cadendo mortem alicui atulerint. » Nam legem Draconis ipissimis verbis refert Demosthenes in *Oratione ad. Aristocratem*, t. I ed. Reiske, p. 645. « Prytanæ tribunal est quartum. Ad quid spectat? Si lapis, lignum ferrum, aut aliquid simile casu percussiat aliquem; si nesciit a quo veniat; si res possideatur aut perspectum sit quæ fuerit mortis causa, ad hos magistratus defertur. » Pausanias prolixus locutus est in loco allato de vita athleta Thecageneis et de honoribus quibus cultus est ut deus.

Col. 400 A 4. Vigerius dicit in sua nota se

illius preferentes effigiem, Petrum Burmannum induxerunt ad dissertationem hac de re edendam, cui titulus *Zebi Kataibētēs*, Ultraject. in-4°, 1700, in qua ad evidentiam probat hoc epithetum Jovi nondari, nisi cum fulgor emitat (*Fulgerator*), et magna inde detrimenta nascantur. Et in hoc distinguitur a Jove Heliocis, cuius tonitrua res futuras omnianabuntur. 'Ελικίας δ συστροφάς ή Έλικιας ποιῶν, δὲ μέσην παχύτητα ή ύγρότητα, τῇ πυκνότητι τοῦ ἀέρος ἀντοθίσμενος, ait Tzetzes in *Lycophane*, v. 582. Ipsum tonitrua dicebat Kataibētēs, et hoc sensu usurparunt apud Lycophronem, l. I. In citationibus Burmanni Eusebii verba omissa sunt.

Col. 412 A 3:

Non meus hic sermo est, sed quem praecepit Osellus.
Horat. *Satyrar.*, l. II, *Satyr.* 2.

Euripides in *Menalippa*:

Οὐκ ἔμδες δ μύθος, δὲλλ' ἔμης μητρὸς πάρα.
Et in *Hippolyt*, v. 533:

Σοῦ τάδε, οὐκ ἔμου καλύεις.

Ad hoc alludit Plato, *Alcibiade primo*, p. 113 ed. Henrici Stephani: Τὸ τοῦ Εὐριπίδου δῆμονα μελανεῖ, ὡς Ἀλκιβιάδης· οὐδὲ τὰς κρινούσεις, δὲλλ' οὐκ εἷναι ἀκτικούσας, οὐδὲ ἔγω εἰμι δ ταῦτα λέγων, δὲλλα σύ. De hac locutione proverbiali, vide Muretum, *Var. Lect.*, l. V, 20.

Ibid. B 3. Textus Græcus fert ταῦτα δαιμονίων. Hic distinguendum est inter Δαιμόνες et Δαιμόνια, quam distinctionem non admittit lingua Gallica: Δαιμόνes maiores dii erant; Δαιμόνia, verbi gratia, genius Socratis, minores erant. Vox Δαιμόνiorum presertim genus Socratis designabat, et ita Xenophon in *Apologiae nominum*; Plato, in *Apologia*; Plutarchus in *Tractatu de genio Socratis*. Eustathius in vers. 294, lib. x *Odyssea*, p. 1639, ait: «Circum gladio Ulyssis territam fuisse, quia, ut Δαιμόνιον, vita longiora fructura erat, haud tamen immortali. Vid. p. 1639 editionis Rom.

Ibid. C 6. Cf. Valckenaer in *Euripiðis Fragmenta*, c. 25, p. 287.

Ibid. D 45. Versus quos hoc in loco tanquam auctoritatem facientes citat Eusebius, ex *Sylloge Euripiðis* de prompti fuerunt: mirum est Vigerum horum auctorem non indicasse, cum concutre eos emendare, presertim quod Philo Judaeus pluries his usus fuit in tractatu: *Quod homo virtute prædictus sit liber*, in libro *De Josepho*, in *Allegoria*; Gataker in posthumam partem *Adversariorum*, c. 10, p. 520, Ultraject. 1698; in commentario, in *Marcum Aurelium*, lib. viii, c. 41, eos restituunt ita: «*Et ego edidi*. Apud Philonem legitur: *Oia παρ' Εὐριπέδῃ φωνὴ Ηφαελῆς*. Hi versus, ut videre est, ab Hercule recitantur. Euripiðes primo verso iterum usus est in *Phoenicibus*, v. 531:

Πρὸς ταῦτα Ἰταὶ μὲν πῦρ, ἵνα δὲ φάστρα.
Ceteri ita a Philone scribuntur:

Π/μαρα, κάταθε σάρκας, ἐμπλήσθητι μον
Π/νυρ καλανὺρ αἴμα, πρόσθε τῷ κάτω
Γῆς εἰσαὶ δεστρα τῇ τι ἄνω εἰς οὐρανό,
Πρὶν ἐξ οὐ θωκ' ἀπατητοισι λότοι.

Ex Eusebio, Gatakerus proponit tāpōn pro πέμπτα, idem sonante ac κάτωθι.

Col. 413 B 11. «Si omnia fato sunt, omnia sunt causa antecedente: et si appetitus, illa etiam quæ appetitum sequuntur, ergo etiam assensiones: at si causa appetitus non est sita in nobis, nec ipse quidem appetitus in nostra potestate; quod si ita est, ne illa quidem quæ appetitus efficiuntur, sunt sita in nobis: non igitur neque assensiones, neque actiones in nostra potestate: ex quo efficitur ut nec laudationes justa sint, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia. » Cicero *De fato*, c. 17.

Ibid. C 10. Εἰ τῷ ἔπαιρετην τόδε τι τετῆσθαι τοιούτοι. Hæc locutio, a nostro auctore

inferius usurpata: «Ἐν τῷ τόδε τι βούλεσθαι ή δημόσειον, ex antiquioribus rhetorice magistris desumpta est. Longin. *De sublimitate*, § 14: Πότες ἀν τούτῳ ἔμοι λεγόμενον, παρών Ομήρος ή δημοσθένεις ἔχουσαν;

Hermogenes: Διάτερες τῶν στάσεων. Πραγματικὴ στοιχεία διαμετέβησαν περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δὲ γενέσθαι τόδε τι, η μὴ γενέσθαι.

Ibid. D 8. Cicero *De fato*, 12: «Nec nos impedit illa ignava ratio quæ dicitur ἀργὸς λόγος, cui si pareamus, nihil omnino agemus in vita.»

Origenes contra *Celsum*, lib. II, p. 73, edit. Caenitai. «Ἄλλος καὶ δὲ ἀργὸς καλούμενος ἀλόγος, οὐδέματι ἐν, τοιούτοις ἔστι λεγόμενος ἐπι τὸ ποτεστέως πρᾶς τὸν νοσούντα, καὶ ἀποτέραν αὐτὸν χρῆσθαι τὸν λατρῷ πρὸς ὑγείαν· καὶ ἔχει για σύντονος λόγος· εἰ εἰμαρταὶ σοι ἀναστῆναι ἐκ τῆς νόσου, ἐάν τε εἰσαγάγῃς τὸν λατρόν, τάν τε μὴ εἰσαγάγῃς, ἀναστῆσαι ἀλλὰ καὶ τοι εἰμαρταὶ σοι μὴ ἀναστῆναι ἐκ τῆς νόσου, η εἰμαρταὶ σοι μὴ ἀναστῆναι· μάτην ἄρα εἰσαγάγεις τὸν λατρόν. «Quod autem ἀργὸς λόγος est sophisma, et ad illud reduci potest: supponamus aliquem αργοτεν adesse, et illi suadere, his verbis, ne medicum vocet qui eum ad sanitatem reducat: si ex fati decreto sanitati restituendosis, accersas medicum vel non, sanaberis; si autem convalescere non debeat, in vanum medicum vocabis.»

Plutarchus, *De fato*, c. 11: «Ἀργὸς καὶ θερίζοντες λόγοι, καὶ δὲ πάρα τὴν εἰμαρτένην δυομαζόμενος, σοφίσματα, ὡς ἀληθῶς, κατὰ τούτον τὸν λόγον, τηγναῖν διτασ. «Ratiocinia quæ vocant ἀργοὶ εἰ θερίζοντες, sicut et illud quod vocant, πάρα τὴν εἰμαρτένην, mera sunt ex hac argumentatione sophismata.»

Plato, in *Memnone*, p. 17: Οὐκούν δει πειθεσθαι τῷ ἔρωτικῷ λόγῳ· εύτος μὲν γάρ ήμας ἀργοὶ ποιήσεται. «Cante cavedunt est hoc genus disputationis, quod nos nonnisi ad suminam inertiae ducere posset.»

Col. 416 A 5. Τι οὖτις δεῖ συντετάσθαι. Legendum est συντετάσθαι. *Demonsthenes, contra Aristotelem*, p. 679, ed. Reiske: «Ο ταῦτα τούτων συνθέματος, pro ταῦτη τὴν συνθήκην τεγραμμένος.»

Col. 416 C 4. Εἳσι. Huiusc vocabuli philosophicus usus usus ab Ammonio exponitur, *ad Aristot. Categories*, folio 120 edit. Sabat: Τὸ τῆς ἔξους δυνατὸν ἐπιτούτων τῆς ἔξους ἔστι· καὶ τὸ τῆς ἔξους δυνατὸν ἐπιτούτων τῆς ἔξους ἔστι· τὸ μόνον τὸν εργάζοντα λεγεταιστα.

Verbum ἔξις idem ac εὐεξία, quod vocis ἔξις extensionis est. Dicitur tantum de substantiis animaliis.»

Col. 420 B 8. Απαράλλακτον, ineluctabile. Distinctumphilosophicam τον παραλλάκτων ει των ἀπαράλλακτων, indicat Plutarchus in tractatu *De contradictionibus Stoicorum*, p. 371, l. XIII, edit. Hutton; I. X, p. 522 ed. Reiske: Τοι κατηγοράχαστο δικούστος ὑπὸ τῶν ἔξουσιν αἰτίων ταῖς ὅρμαις ἀπλύσαντο πορτεῖσθαι· Εντος τῶν φυλοσόφων ἀπελευθερική τινα κίνησιν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ κατασκευάσαντον ἐπὶ τῶν παραλλάκτων μάλιστα γενομένων ὑθέτοντο, στὸν δυνατὸν δυνατὸν καὶ δύσις τυχόντων θάτερον ἡ λαβεῖν ἀνάγκη, μηδεμιᾶς αἰτίας ἢ τούτων ἀγονίσεως, τοι μηδὲν διαχέρεται· ἢ ἀπελευθερική δύναμις αὐτὴ τῆς ψυχῆς ἐπιτούτων δὲ αὐτῆς λαβούσης, διέκοψε τὴν ἀπότροπην.

Originem vero illius coactionis quæ in motibus nostris existere videtur, in causis exterioribus inventiāndam nonnulli philosophi docuerunt. In parte superiori anima, inquit, inest quedam virtus epeleristica, id est, spontanea, quæ præseruit manifestatur in actibus parallelicis, id est, qui alios pro alio sumi possunt; quod fit, cum ex duabus rebus, eamdem vim et valorem habentibus, quarum alterutra pariter eligi queat, unam tamen eligere necesse sit, quamvis ad neutram necessario trahantur,

nullo discrimine prevalente : hac virtute epeleusta, determinationis animæ nostræ (*de motu proprio*) solvit difficultas.

Col. 428 C 6. Hæc etymologia vocis εἰμαρμένη Stoicorum est.

Plutarch., *De placitis philosophorū*, I, 28 : Οἱ Σωκράτες εἰμαρμένην λέγονται εἰρρύν αἰτίαν, τουτοῦ τάξιν καὶ πασύνεσσαν ἀπαράδιπτον. — Idem, *De fato*, IV, 1, 15 : Εἰμαρμένη γάρ προσαγράφεται ὡς ἂν εἰρρύνῃ τις. Cic., *De divinitate*, I, 55 : « Fatum id appello quod Graeci τιμέρμαντι, id est ordinem seriemque causarum ; cum causa causa neha rem ex se gignat. »

De fato vide sanctum Augustinum, lib. V, capite I et seq. usque ad undecimum, *De civitate Dei*; Cicero., *De divinatione* et *De fato*, ubique.

Col. 429 A 3. Σωματικὴ στοιχεῖα. Nomen stoychion astris datum non est Eusebius proprium, sed ab eo frequenter adhibetur, I, I, cap. 9 : Φονικῶν οἱ πρώτοι φυσικοὺς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς λεπτοὺς ἀστέρας πλανῆτας καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ τούτοις συναρθῆ, θεοὺς μόνον ἔγγνωσκον : τὰ στοιχεῖα sunt ἀπλανῆς, inquit Salmasius, *De annis climact.*, p. 577. — Eusebius, lib. III, c. 4, p. 95 : Εἰς μόνον τὰ ὄρωμα τοῦ κόσμου στοιχεῖα. — Id., *Hist. eccl.*, III, 31 : Κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγάλα στοιχεῖα χειρολυπταντα, ubi vid. *Valesium*. — Theodoretus, *Hist. eccl.*, v, 39 : Τοὺς τὰ στοιχεῖα θεοτοκούντας, ubi eundem. — Epiphanius, *De heresi Pharisaeorum* : Τὰ παταλούς νομίζειν εἰς ἀριθμὸν στοιχεῖαν, ubi, εἰς ἀριθμὸν, inquit Valesius de Eusebii I, l., ponitur pro eius λόγῳ. — Hieronymus in epist. ad Hedibiam IV : « Omnis bebdomada in sabbatum dividitur, quas ethnici idolorum et elementorum nonnihil appellant. » — Chrysost., homil. 58 in *Matthæum* : Οὐ γάρ δαιμῶν ἐπὶ διαβόλῳ τοῦ στοιχείου καὶ ἐπιτίθετο τοῖς δλοῖσι. — Theophil., *in Autolyt.*, I, I, c. 6 : « Ἡλίος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες, στοιχεῖα αὐτοῦ εἰσι. » — Idem, I, I, § 22 et 50. — S. Greg. Nyss., in *Vita sancte Macrinae* : Αὐτῶν τῶν στοιχείων τὰς εἰκόνας διὰ τῆς μητοῖος ἀνθυπούσσει, et alii.

Col. 453 A 10. Ἡ-τῆγθν ms. 467.

Ibid. 15. Democritus auctor atomorum accipere malefit necessitate omnia fieri, quam a corporibus iudicatis naturales motus avellere. » Cicero, *De fato*, c. 10.

Ibid. B 3. Τοσσότος ms. 465. Cicero, *De fato*, c. 7 : « Maxime tibi de hoc ipso, Chrysippe, cum Diodoro certamen est : ille enim id solum fieri posse dicit, quod aut sit verum, aut futurum sit verum, et quidquid futurum sit, id dicis fieri necesse esse, et quidquid non sit futurum, id negat fieri posse. Tu et que non sint futura, posse fieri dicis, ut : frangi hanc genitam, etiam si nunguam futurum sit. »

Plutarch., *De contradict. Stoic.* : Ότι δέ λέγοντες Χρύσιππος οὐκ αὐτοτελὴ τούτων αἰτίαν, δὲλλα προκαταρκτικὴν μόνον ἐπιειλό τὴν εἰμαρμένην, ἔχει πάλιν αὐτὸν ἀποδεῖσθαι μαχίμενον πρότερον, διότου τὸν μὲν Ὁμηρον ὑπερβαῦς ἐπιτεινει περὶ τοῦ Διὸς λέγοντα : Τῷ ἔχει δέται κεινοῖς πακέτοις πέμπτης τις ἐκάτω, Η διαθέρ...

(*Iliad.* O, 109.)

Respondet ille, fatum, ad sententiam Chrysippi, non esse causam effectivam, sed causam primordialem; sed in eo secum discrepat, cum magnifice laudet Homerum de Jove dicentem : « Itaque æquo animo bonum vel malum vobis datum accipite. » Plutarch., p. 361, t. X ed. Reischii.

Quod vero Chrysippus docuerit de fato et malo vel bono, si quisquis scire volerit, quantum illud fieri potest, cum desint ejus opera, legat quae narrat A. Cellius in *Noctibus Atticis*, lib. VI, cap. 1 et 2.

Col. 454 B 15. Hoc oraculum a Herodoto relatuum, I, vii, 148, alias alio modo docui editores interpretati sunt. Refert Wesseling versionem Chalcidii :

— Vicinis offensa, Deo charissima plebes,
Armorum cohibe munimina...

In hoc verbo τὸν προβολαῖον inest difficultas : ex hoc verbo intelligendus est hominis status arma tum ad nocendum, tum ad se defendendum gestantis? Ἐν προβολῇ θέσθαι, verbum est in rebus belli usitatissimum, quod idem habet ac præferre, sive hastam sive scutum quo teguntur ; προβολὴ in eo sensu idem ac πρόσθημα sonat. Xenoph., *Memorab.*, lib. III, c. 12-27 : Μέρη τῆς ἡλίκιας ὠπιασμένους κυνοπότερος ὅποις, βλαστούσι μὲν τοῖς πολεμίοις εἴλαν, μεγάλην δὲ προβολὴν τοῖς πολέμοις τῆς χώρας κατασκευάζεσθαι. Idem, in *Cynegetic.*, c. 5, oculum leporis describens : Τά τε γάρ διμάτα ἔχει έξω, καὶ τὰ θλέρα πλευρά ἐλεύσοντα καὶ οὐκ ἔχοντα προβολὴν ταῖς ανταγα.

Ex his concludere fas est, quod deus iubeat Argienses nihil præter defensionis rationem tentare, sed esse paratos ad pugnandum. Notam vide de πρόσθημα, *Preparat.*, lib. VII, c. 16, p. 530, ubi pro insidiis sumitur hoc verbum et verbo θέλητρον asimilator.

Col. 456 A 1. Vide Stephanum Byzantium de boce oraculo, voce *Carystes*.

Ibid. B 1. Oraculum de quo nunc agitur, Stephanus Byzantium commémorat, verbo θάσος, ut exinde cognoscamus hanc insulam, Hieriam antea nominata fore. Vide oraculum de colonia itinere ab insula Paros in Thasos, relatum ab Archilocho, I, v. c. 31.

Col. 457 A 9. Illud quod inducit ad oraculum Alcmeonini datum quamdam movit difficultatem qua oritur e duplici sermone Οἰνομαί qui, cum Apollinem venerari videatur, re ipsa irridet. Deum admonet, ne auctu Alcmeone interrogante decipiatur. Oraculum Apollinis ad Alcmeoneum indicatur. Primo ille, inquit Apollodorus, I, iii, 159, interfecit matrem, oraculo obedire volens, χρήσαντος Ἀπόλλωνος αὐτῷ deinde furii agitatus in Arcadiam perrexit ad Οἰνομένη, inde in Psophidem ad Phlegēum qui eum purificavit. Hinc Euripides tragediam sumpsit, *Alexyphos* ἐ διὰ Υγιεῖσθαι. Vide Hesychium, vocabulū δέρνης et ἀργαλεῖν. Sed in bac regione commorante eo, orta est sterilitas; illi ergo oraculum interroganti respondit, ut undis Acheloi purificandus prolicisceretur. Responsum illud est, ut verisimile, quod his versibus incipit. Thucydides illud refert, lib. II, cap. 102 :

« Narrator, cum Alcmeon filius Amphiarai, occisa matre, per diversa erraret, Apollinem oraculum edidisse, quo incolare debebat Acheloi submersa littora qua exsiccavat; et voluisse eum in hac terra permanere, quæ, cum mater imperfecta est, lumine solis non lustrabatur, ac proinde terra non erat, cum alia qualibet terra praesentia ejus contaminaret; Alcmeonemque per multum tempos nullatenus fuisse suspicatus de alluvionibus Acheloi agi. » Idem refert Pausanias, I, viii, p. 646.

Aristoteles in *Ethicis*, cap. 4, sic se habet : « In Ithacusbus nulla coactio admittenda est, ac proinde oportet mori et crudelissimi sedes tormentis, potius quam committantur; qua de causa, Alcmeon Eu-ripidis ridicule agit, cum ad interficiendam matrem se coactum fuisse declarat. » Theodectus ediderat Alcmeonis tragediam, cuius tres versus citantur ab Eusebii, I, x, c. 3, in fragmento Porphyrii; de ea loquitur Aristoteles, *Rhetor*, I, ii, c. 23. Sic enim se habet :

Ἄτει σκοτεῖν χωρὶς, εἰ δέκιος δὲ παθῶν, παθεῖν· καὶ δὲ ποιήσας, ποιῆσαι, εἴτε χρήσθει δόπτερος δημόσιες : ἐντοῦ γάρ διαφονεῖ τὸ τοιοῦτο καὶ οὐδὲν κωλεῖ, διπάτερ ἐν Ἀλκμαιωνι τοῦ Θεοδέκτου.

Μητέρα δέ τὴν σὴρ οὐτες ἐστούτει Βροτῶν ; Φησι δὲ ἀποκρινόμενος :

« Αἴτια διαλαβόντα χρὴ σκοτεῖν.

Ἐρομένης δὲ τῆς Ἀλφεισιδοίας, Πῶς ; διπολαβόν γηρ-

τοι·

Τὴν μὲν θαρεῖν ἔχειναν, ἐμὲ δὲ μὴ κτατεῖν.

« Examinandum est separatiū an ille qui ponat

muletatur, puniatur juste, et an qui ponam infixit, juste inflixerit; deinde, ubi sit aequitas indicandum, sicut in *Alcmaone Theodecti*: Nemone tuam matrem in odio habebat? — Alcmaeon respondebat dicit: Sub duplice respectu perpendi debet mea agendi ratio. Quomodo rem audis? inquit Alpheus. — Adjicit Alcmaeon: Illam moriturum sed non a me occidentem statuerant.

Cicerus versum refert tragedie cuiusdam Latinæ *Alcmaonis* nuncupatae, *Academ.*, II, 17: Contingit ut incipientes fure sentiant et dicant, aliquid quod non sit, id videre sibi, et cum relaxentur sentiant atque illa dicant *Alcmaonis*: Sed mihi neutiquam cor consensit cum oculorum aspectu.

Alcmaonides, poeta cyclici incogniti opus, a Strabone indicatur, l. I. Vide scholiastem Euripidis ad versum 1000 *Orestia*.

Vide quod Athenaeus, initio libri sexti, commenmorat et comicis Antiphane et Timotheo sumptum, *Alcmaonis* materialm tragichæstætæ tivæ Ænæ pro fessu.

Eustates, in commentariis in locum citatum *Moralium* Aristotelis, p. 59 verso, duobus versibus Euripidis nititur:

*Μάλιστα μὲν μὲν ἔχησεν ἐπισκήψας πατήρ,
Οὐδὲ δῆμας εἰσέβανεν εἰς θῆρας λωρ.*

Quod non satis esse proclamat ut culpa liberetur.

Urbs ab Alcmaone condita Argos Amphiliocica nominabatur. Vindidus Ephorus a Strabone citatus, l. vii. p. 325; ali⁹ vero auctores illam ab Amphiloco, Alcmaonis fratre, conditanam fuisse contendunt.

Textus hujus oracula corruptissimum. Sic incipit versus secundus: *Ἄμφι ἀρπάζῃ*, quod Vigorius retinuit. Heinichen, ultimus editor, miro modo se agere credidit legendō *Ἄμφι ἀρπάζῃ*, quo rumpitur metrum, et quod falsum est; Alcmaeon enim non Arcas, sed Argivus erat.

Holstenius in Porphyrium *De vita Pythagoræ*, p. 53, proposuerat scribere *ἀμφιράζῃ*, sed non dum metrum versus restituerebatur. Valckenaer, *Fragmenta Euripidae*, p. 287, legit: *Ἀμφιράζεται* et hoc feliciter restitutum. Hinc appareat quanta cura lectiones corruptæ conservandæ sint; etenim, si loco *Ἄμφι ἀρπάζῃ*, textus Heinichen in manuscriptis prævaluerit, nunquam fuisse detecta vera lectio. Vide Gregorium Corinthum *De dialectis*, p. 486, ed. Scheller, et notas Sic in Ovidio legendum:

*Amphiaraiades Naupacteo Acheloo,
Solve nefas, dixit; solvit et ille nefas.
Ah! nimium faciles, qui tristia crimina cœdis
Flumine tolli posse putatis aqua.*
(Ovidius, *Fastorum* I, 11, 43.)

Col. 457 B 3. Hic locus discrepat ab his que de ætate Arcesilao, secundas academias auctor, dicunt Cicerus et Eusebius ipse, l. xiv, c. 4. Hic locus Ciceronis in primis *Academicis* legi potest: « Palenomen audierant assidue Zenot et Arcesilaus, sed Zeno cum Arcesilaum anteiret ætate valdeque subtiliter dissereret. » Inde clare cognoscimus quod Arcesilaus, Zenonis coevar, ducis Portici, etiam Chrysippi, tertii ducis in ordine temporum ejusdem Portici, non potuerit aqueus esse; econtra Epicurus et Chrysippus eodem tempore vivebant. Narrat tamen Diogenes Laertius, lib. vii, 185, quod Sotio affirmet, in octavo libro, se philosophiam docuisse una cum Arcesilaoo et Lacyde, academicis rectoribus. Quomodo concilianda haec inter se pugnantia? Non hic locus est demonstrandi atrum historia. Grece philosophia cum scipio concordet chronologicæ. Semus tandem ex Apollodoro Epicurum tertio anno 127 olympiadis natum, et Chrysippum, ex codem, quarto anno 126 olympiadis, Diog. Laert., l. vii, 184; Epicurus septuaginta annos vixit, Chrysippus vero annos tres et septuaginta. Coevi ergo fuerunt, quid-

quid dicant Sotio et OEnomaus. Arcesilaus, ex eodem Apollodoro, floruit currente olympiade 120. Diog. Laert., l. iv, 45.

Col. 440 A 3. Vide supra col. 1521 notam in volumen *epipoleos*.

Καὶ πάς σὸς ὄλος βίστεται δὲ αἴματος.

Ibid. B 1. Hoc oraculum, quod invenitur in *Phænisis*, multis commentariis ab aggressoribus vel defensoribus sati illustratum est; sieque redditur, vers. 18 :

Μὴ σπείρε τέκνων ἀλοντα δαυμόρων βίᾳ.

Εἰ γάρ τεκνώσεις παιδί, ἀλοκετεῖται σ' ὁ σύν.

Καὶ πᾶς σὸς ὄλος βίστεται δὲ αἴματος.

Col. 444 A 1. Trachim, de qua hic agitur, notissimum fecit tragedie Sophoclis quis inscribitur *Trachinianæ*; hanc urbem recenset Homerus in catalogo, v. 682 :

ΟἼ τε Ἀλεύ, τί τε Ἀλετηρ, τί τε Τρηγῆν τέρεπτο.

In radicibus montis OEtæ haec urbs sita erat; in posterum Heraclea nominata est, in honorem Hercules, ejus conditoris. Postquam enim Eurytum et filium ejus Hercules apprehendisset, ut ait Schvtinus Teosensis ab Atheneo citatus, l. xv, 401, vindictam de exactionibus eorum sumere volens, eos interfecit; et in eo loco condidit urbem, cui Heraclea Trachinianæ nomen inditum. Eo nomine appellata est, inquit Stephanus Byzantinus, διὰ τὴν τραχύτητα· eam Thessalie urbem vult idem Stephanus. Dicit Strabo, lib. ix, p. 433, in eo Sophoclem sequens, hanc Phthiotidem civitatem fuisse; idem harum durarum provinciarum incertos limites declarat. In dubium venit res, cum Alos et Alopeam Homerus nominaverit, an in mente haberetur loca que nunc ad Phthiotidem pertinere habentur, an vero Locridis civitates, Trachim et regionem OEtæ continentur.

Lorenenses, de quibus agitur in oraculo, iidemne sint ac illi quos infra nominat, Oitzai? An hic versus ejusdem oracula sit? Non facile dirimenda questio. Ad montem OEtam Locris extendebatur, ut loco supra citato narrat Strabo; ceterum nonquam varii Lorenenses sic denominati. Appellantur enim Opuniti. Ozoleenses, Epicnemidiani et Epizephrysienses, qui ultimi, cum in Italia habitarent, soli Epicnemidiani capere Trachim potuissent hincque OEtenses nominari.

Col. 448 D 3. Xerxes, inquit Suidas, τὸ εἰμαρμένον τέλος ζῶντος Αἰλιανῶν· ἐπειδὴ δὲ εἰς γῆρας ἀφίκεται, καὶ κονθὸν τὴν πεπρωμένην χρεὸν ἔξειται, καὶ τῆς προστοκοῦσης κηδεύεται.

Tὸ δὲ χρεὸν μετοχῇ ἔστιν ἀπὸ τοῦ χρεῶν γεννόμενον: οὐδεποτέ χρέον. Παρατροπή παρηκολούθησε τοῦ τόνου, καὶ κατ’ Ἀττικὴν ἔκστασιν ἐπράτη τὸ εἰς ὡς, καὶ τοτὲ ἀνέλιτον τὰ εἰς ὃν ἐπέβητα τὸ δὲ τοῦ ὄμηρου γράπεται πάλιν τοῦ χρεῶν καὶ ἔκποδῶν. Leopardus multa huiusc vocabuli exempla citat: aliquæ referam. Euripides, in *Iphig. Taurid.*, 1486:

Τὸ γέρον χρεὼν σοῦ τε καὶ θεῶν χρεῖται.

Plutarch., in *Demetrio*: Καὶ ταχὺ τὴν γεννομένην Ἀντιγόνῳ θέλει ὑπὲρ ἕκαστοῦ διετέλει τὸ χρεὸν. In *Pyrro*, 403: Τὸ δὲ χρεὸν ἦν δευτερον. Suidas: In voce τόνος, loquens de morte Alexandri Molossi: Γνοὺς δὲ δρά τὸ χρεὸν ἐκπιτίστησα.

Suidas, in voce *Sebēnprætes*: Εἴητε δὲ αὐτὸν τὸ εἰμαρμένον καὶ τὸ χρεὸν. Moschopulus addit: Τὸ χρεὸν δὲ μὲν μετ’ ἀδρέου τίθεται, σημάντος ἔστι μονάδος, γυρὶς δὲ τοῦ ἀδρέου, ἐπέβητα... «Αμενον δὲ αὐτὸν λέγει δύοντας ἐπέβητας τικίνων».

Vide Eustathium, *Iliad.*, lib. II, p. 166, l. viii, edit. Roma.

Tὸ χρεὸν reperitur in eodem sensu acceptum; Alciphron, l. I, epist. 25: Οὐκέτι έστι τὸ χρεός φυγεῖν· quod Mostrānū χρέον appellat Plutarchus, in *Consolatione ad Apollonium*.

Col. 453 A 11. Auctor *Rhetoricæ ad Herennium*,

Iib. n. § 23, quæ est pars operum Ciceronis, hos Pacuvii versus commemorat :

*Fortunam insanam esse et cæcam et brutam perhibent philosophi
Saxoque instare globoso predicant volubilem.*

Col. 460 A 5. Themistius, in Aristotelis commentariis *De auscultatione physica*, libro n. his verbis utitur : Inter eos qui de natura disserunt, a plurimis ad necessitatem causas naturales reducuntur ; quandoquidem apud eos, ut verisimile est, necessitas idem sonet a materia ; siveque frigus et calor aliaque materie elementa, que ab illis philosophis principia rerum agnoscuntur, necessario existunt ; dum econtra qui causam creatricem admiserunt, ut Empedocles et Anaxagoras, rem absque commentatoris perstrinxerent (στον ἀλέμενον χαίρεται ἡών).

Ibid. C 1. Res hac de vita Socratis sumpta, iterum fertur nomine Physiognomis, hic sub nomine Indici designati ; ab Aristocle, *Præp. evang.*, l. xi, c. 3; a Cicerone, *De fato*, c. 5; *Tuscul.*, lib. iv, cap. 37. Vide Luzac, *De digamia Socratis*, p. 244.

Ibid. D 5. Ηπείρα et Ηπείρων Plinio *Crona*, de alba spina agenti, l. xxiv, c. 12 : « Spine albe semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. »

Plutarchus, in *Vita Pericles*, § 58, dicit : « Proponit Theophrastus in suis *Moralibus*, an adversitate mutari possint indeos, et virtus fiat debilis, cum dolore gravescant corpora ; quia de causa refert, quod Pericles, cum ultimo morbo agrotaret, cuidam amico visitanti dixerit, se mulieribus sollicitissimis cedentem sibi collo amuleto circumdedisset : ex quo illum potuisse tui inepta superstitioni assentire, perspicuum est. »

Vide Salmasium, *De annis climactericis*, p. 566 ; Petrus Petit, *Miscell.*, lib. n. c. 45.

Col. 464 B 5. De Bardesane Porphyrius, *Tractatus de abstinentia*, l. iv, p. 356, his verbis loquitur : « Dicuntur eadem de Chakkeis, ut testatur Bardesanes, vir Babylonius, patrum nostrorum coevis, qui cum forte apud imperatorem nra cum legatis Dandamidis fuisset, de eo nos certiores fecit. » Ex hoc Porphyrii loco innoscet quo tempore vixerit Bardesanes. Eusebius narrat in *Hist. ecclesiast.*, lib. iv, cap. 28 : « Eum Antonino imperatori præclarissimum *De fato* dialogum obtulisse ; » ex quo opere extracta sunt que hic legimus. Orelli commemorat tractatum proprium, cui titulus, *Historia Bardesanis et Bardisanitarum*, Frid. Strunzii, Wittenberg., 1710, in-4°. Ille non Antonino opus suum, sed Vero Marci Aureli colleague obtulisse asserit Epiphanius. Vide hunc, heresi xxxvi. Nomen ejus in *Histor.* Eusebii, in Porphyrio et Epiphonio lib. ii, tom. I, scribitur per, Βαρδησάνης.

Hieronymus, in epist. 2 *adversus Jovinianum* : « Bardesanes vir Babylonius in duo tagmata apud Indos, Gymnosophistas dividit, quorum alterum appellat Bragmanes, alterum Samaneos, qui tantæ continentiae sunt, ut vel pomis arborum juxta Gangem fluvium, vel publico oryza, vel farine alantur cibo : cum rex ad eos venerit, adorare illos solitus sit, pacemque sua provincie in illorum precibus arbitriari sitam. »

Col. 465 A 11. Corruptum nomine est illis, quando Alaneenses vocantur. Non dubium est, quin scriptori hic error tribui debeat.

Ibid. B 8. Verum sensum vocis γαλῆ non determino ; hoc verbo aliut volunt significari *seles*, ali *mustelas* : hanc questionem non aggredior, utpote ad historiam naturalem pertinentem.

Ibid. « Έχ τὴν κόσμον δρχῆς. Vertit Vi- gerus, ab origine mundi, cum de extremis orbis partibus hec intelligenda sint. Hoc a Gratio notatur, in *Spicilegio Patrum*, t. I, p. 290, in quo continetur fragmentum Bardesanis, ab illa secunda parte inci-

piendo. Illud fragmentum reperiatur in *Recognitionibus pseudo-Clementis*. Eo pariter usus est auctor dialogorum editorum sub nomine Cesarii qui ex eo sententias sumpsit in cix questione. Ille ultimus vertit locum de quo hic agitur his verbis : Οὗ τε δέρπον τῆς γέρου οἰκούντες, quod mean versionem probat. Ceterum observandum est, in hac diversarum legum explanatione, omnia non chronologice, sed topographicæ scripta esse.

Ibid. Seres nominantur a geographo ipso anonymo, quem in lucem edidit Godefridus, Genevæ, 1628, in 4° ; ubi de his narrantur fabulosa, sicut in scriptis Bardesani.

Ibid. 42. Οὐδὲ ἀνθρώποις οὐ περούναντο. Quia ultima vox significet non potest intelligi, cum nemo interfactus ad judicem trahi possit.

Ibid. D 4. Brachmanes multi veteres auctores nominaverunt, praesertim geographus Byzantinus Palladius, in libro cui titulus Ήρόποτας τῆς Τριήσιος ἔρων, καὶ Βραχμάρων. Londini typis mandato 1665, in 4°. In eorum institutionum historia saepe falsa veris immista sunt, sicut evenit de populis qui a paucis tantum viatoribus invisuntur.

Col. 468 B 2. Maguseenses vocantur Magoueneenses in ms. 466 ; sed omnes alii eodem modo scribunt ac S. Epiphanius, lib. iii, tom. II, pag. 404 : « Apud hæresiatis illi qui multis presunt mysteriis apud Persas Maguseenses vocantur, apud Ἀγύπτios vero prophetæ. » Guebris vel Parsis adhaerent, astraque solitummodo colebant. Magoueneenses econtra in Arabia Petrea habitatant.

Lex Persarum, qua patres cum filiabus, vel matres cum filiis conjugium intire poterant, iam invocata est in lib. i, c. 4 ; de ea loquuntur multi auctores, et praesertim Plutarchus initio libri *De fortuna Alexandri*; Diog. Laertius, lib. ix, in *Pyrrhone*, 85 ; Athenaeus ex *Antisthenè*, lib. v, 63, p. 220 ; Catulus, Quintus Curtius.

De hoc more nefando, multa a Christianis dicta, que credi debent, cum inter reges nonnulli sic egirent. Cambyses enim uxorem duxit Atossa, ex Cyro, ut ipse, natam, Artaxerxes vero filiam suam. Pseudo-Cesarius, Bardesanum sequens in questione 409, nomen Chaldeorum et Babyloniorum nomini Persarum substituit. Videbant Persæ populum ab ipsis subactorum mores adoptasse. Lucianus, *De sacrificiis*, 5 : Ζεὺς ἦγε μὲν τὸν πόλλας ἄλλας, ὑστάτη δὲ τὴν Ἡρα τὴν δεῖλην, κατὰ τοὺς Περσῶν τοῦτο τὸν Ἀστυρίου νόμους. Ex Herodoto cognoscimus quomodo ille usus ortum ceperit, lib. iii, c. 31 ; auctor illius Cambyses fuit ; « Ante Cambysen, aut historiam pater, nunquam Persæ sororibus suis matrimonio conjungi conserverant. »

Plutarchus, libro citato, asserit Alexandrum hunc nefandum usum prohibuisse ; quod negare videuntur tum Bardesanes, qui affirmat Persas non aliter egisse in aliis regionibus ac suis ; tum etiam Agathias, lib. ii, pag. 61 edit. Luper., dicente suo tempore ista conjugia permanere apud Persas. Vide Brissonem, *De regno Persarum*, lib. ii, c. 153 et seq.

Auctor Εὐγῆνίους δλον τοῦ κόσμου, in lucem editate a Godefrido, pag. 8, dicit : « Post hos sunt Persæ vicini Romanis quos nobis historia tradit insigne, tum magnis scleribus, tum eximia militari virtute. Dicuntur iidem omnis generis admittere impietates, hominis dignitatem minime curantes et more animalium ratione destitutorum cum matribus sororibusque miscentur, et innumeris impietatibus Deum creatorum offendunt. »

Ibid. 9. Ηπά τε Γελοῖς. Hic populus nominatur a Dionysio Periegete, v. 4018 :

Τὸν μὲν πρὸς βορέην ἐραθητά γαῖαν ἔχοντι Γηλοὶ τε Μάρδοι τε καὶ ἄρετες Αγροταῖτοι.

« Ad septentrionem Medice, terra floribus secundum a Geleensis, Mardis et Atropatenis habitat. »

Ili omnes populi ad Asiam superiorem pertinent,

et que de illis dicuntur, plus minusve fabulosa sunt. Cesarius habet Γέλας (adjici debet accentus finalis, ut in Periegete). Sed istum plagiarium errare creditile est. Epiphanius et Ptolemaeus, ut Eusebius ac-
centu finali utuntur. Prope Seras, quorum mores initio descripsimus, ab Epiphane locantur.

Vigerus diversos hujus ethnici nominis scribendi modos observavit in Pilnio qui, cod. lib. vi, cap. 6, *Gelas* vocat. « Gelas a Cadusianis distinguendos dicit Strabo, lib. ii ; qui populi littora orientalia maris Caspici seu Hyrcanica pariter incolebant. » Theophanes vero, Pompei commilito, ab eodem Strabone citatus, volt eos fuisse inter Amazones et Albanenses, ad orientem. Vocantur Γέλοι, Γέλοι, Γέλαι, Γέλαιαι, et mulieres, ut in Bardesane, Γέλαιαι. Non confundendi, inquit, cum incolis Gels in Sicilia, quos memorat oraculum, lib. v, cap. 55, et qui sunt Γελῶν, aliquando Γελαῖοι et Γελλαῖοι designati ; Latine vero *Gelani*, *Gelenses* et *Gellenses*.

Col. 469 B 4. Φαντασία in eo sensu sumitur : Act. xxv, 23 ; Polyb. in *Excerpt.*, lib. xvi ; de Scipione περὶ ἀγάλμαν συνέδεσθε εἶναι τὴν φαντασίαν περὶ τὸν δῆμον. Posidon. *Apud Athenaeum*, lib. v, pag. 212 : Οὐδέποτε οὖδε Ἐρυθρὸν ἐν τοσούτῃ φαντασίᾳ καταγίδειον τῆς Ἀττικῆς. Aristol. *Rhetor*, iii, 1 : Ἄλλα φαντασία ταῦτα ἔστι, καὶ πρότερον κατηχόσθιν. In genere oratione περιστασμένον et ποτητικον inter se uniuersum. Vide Gataker. in *Marcum Aurelium*, lib. x, p. 8 ; Creuzer. ab Plotinum *De pulchritudine*, p. 136.

Ibid. C 7. Ἐν Ἀρταιοῖς. Nomen hujus populi plane inauditum ; unde credere est mendum hic latere. Legendum certe Ἀρταιοῖς. Sic babet Stephanus Byzantinus :

Ἀρταιοί, Περσική πόλις, ἣν ἐποίησε Περσεὺς ἡ Περσέως καὶ Ἀνδρομέδης. Ἑλλήνικος οὖν Περσικῶν πρωτό. Οἱ οἰκουντες Ἀρταιοί... Ἡρόθενος Ἀρτεάτας αὐτοὺς καλεῖ διὰ τοῦ ἄνθρου.

« Artia urbs Persie a Persae Persie et Andromedis filio condita est. De ea loquitur Hellanicus in primo *Persicorum* libro. Incolete nominantur Arteates ; ab Herodiano vero Arteates cum epsilon. »

Col. 472 A 3. Sextus Empiricus, *Pyrrh. hypotyp.*, iii, 24, 199 : Καὶ τὴν Ἀγάλλεων πρὸς Ηπειροκόνδυλον φύλαν εἰς ἀφένομοις ἀνάγοσι τινες. Κατέ θευμαστόν, δηνού γε καὶ οἱ ἄντες τῆς Κυνικῆς φιλοσοφίας, καὶ οἱ περὶ τῶν Κιτταίων Ζήνων, καὶ Κλεάνθης καὶ Χρύστοντος ἀδάπλοφον τοῦτο εἶλαν φαῖτον ;

Cicer. *Tusculan. qnaest.* lib. iv, 34 :

« Philosophi sumus exorti, et auctore quidem nostro Platone, quem non injuria Dicæarchus accusat, qui amori auctoritatem tribueremus. Stoici vero et sapientem amatissimum esse dicunt. »

Apuleius in *Apologia* :

« Num igitur Solonem fuisse serum virum atque philosophum negabis, cuius ille lascivissimus versus est :

Μηρῶν λυστρῶν καὶ τυλικεροῦ στόματος. »

Ut taceam scripta Diogenis Cynici et Zenonis Stoico secta conditoris (et re ipsa Diogenes Laertius in Vita Zenonis citat ejus liberum II Περὶ ἑρώτων), disce igitur versus Platonis philosophi in puerum Astera :

« Αστέρας εἰσαθρεῖ, Ἀστήρις ἐμός· εἴθε γενοίμηρος ὁράρεις, ὃς πολλοῖς ἐμμανεῖ εἰς τὰ βάλκα. Αστήρις πρὶς μὲν ἐλαύνεις ἐτί ζωστήρις ἐρος· Νῦν δὲ θυεῖς λάμψεις ἐπερος ἐτρύματος. »

Item ejusdem Platonis in Alexio Phaedrumque pueros in conjuncto carmine :

Νῦν δὲ μηδέτες Αλεξίς· οὐδορ μόρον εἰς· διτι κατέδε

Οὐται, καὶ πάντας τὰς εἰς πειράζεται.

Θηγέ τι μηρίνεις κνιτού δέστερος· εἰτι διηροεῖ

Τετερος· εὐχ οὐτων Φαιδρος ἀπαλέσαιμεν;

Et ne plures commemorem, novissimum versum ejus de Dione Syracusano si dixeris, finem faciam :

Κεῖσθαι δὲ εἰπραχθέρω ἐτε πάρειρι τίμος δαστοῖς,

Ὦ ἐμός ἐπιμητρας θυμός ἐροτις διλος.

Vide Athenaeum, lib. iv, c. 15, in *Diogene* ; Galenum, lib. vi, *Περὶ τῶν πεπονθέτων τόπων* ; Plutare, *De puerorum educatione*, l. II, p. 41.

Ibid. 6. Que de nefario Gallorum more narrat Bardesanes, ea Germanis a Sexto Pyrrhonio tribuuntur, *Hypotypos*. III, 24, 199 : Οἷον γοῦν παρῆντι μὲν αἰτογοῖς, μᾶλλον δὲ παράνομον νεγνύεται, τὸ τῆς ἀρένου μέλας, πάρι Γερμανοῖς δέ, ὡς φαντι, οὐκ αἰτηγοῖς ἀλλὰ ὡς ἐν τι τῶν συνθένων. Non absolu quidem loquitur hic auctor, ut indicatur his verbis, ὃς φαντι νομιμα prouiderent Bardesanes. Ceterum quod ea vera credi debeant, non reperio.

Ibid. B 1. Fabulosa a Bardesane de Amazonibus narratur refert Cesarius, quem in eo sequitur Cedrenus, p. 54, edit. Lupar. Omnia hac ex eodem fonte manant, com videlicet horum uteque auctorum Bardesanem secutus sit. Sed altius res repetenda est. Strabo, lib. xi, n. 504, edit. Morel., de Amazonibus agens, dicit : « Amazones quotannis, verno tempore, in montem ascendunt, quo a Gargaribus separantur ; qui etiam eo, ex more antiquo, veniunt, ut una sacrificium offerant et cum eis misceantur, exindeque nascatur progenies. Hoc fit per noctem, eo modo ut singulae singulis coeant et neutra neutrū cognoscantur. Postquam vero illae conceperint, Gargares eas dimittunt ; et illæ, post partum, filias secum retinentes, filios ad patres mittunt. Quisque in suum habet filium quem recipit, cuius genuinus sit pater ignorans. » Deinde Strabo, hac omnia, ut fabulosa rejicit, etiamque ipsam Amazonum histriam.

Ibid. B 10. Φάρασκοι. A Suetonio memorantur, August., 84; Nero, 25 ; eorum officia a Cresolbo describuntur, Vacat. autunnales, II, p. 516.

Ibid. 11. Ubi terrarum regiones sint quas nominat Bardesanes, dicere difficile est, cum inter eas plurime, tempore quo vivebat auctor, imperfekte cognoscerentur. Sequentia de nonnullis tantum inventi. Stephanus Byzantinus, voce Τάρρον, quæ tribus est Saracenorum ad occidentem, de qua loquitur Ulpianus ipse in *Arabicis*, et Veranius in secundo *Arabicorum*. Plinius, lib. v, c. 16 : « Reliqua vero fronte qua tendit ad Caspium mare Atropatene ab Armenia *Otene* regione discreta Araxe. »

Stephanus Byzantinus, ad vocem *Otene*, quæ pars est Armeniae. Quadratus, tertio libro *Particorum*, dicit : « Rex Armenia tum Artaxata et in *Otene* Armenia habitat. »

Ibid. C 8. Que Bardesanes et Cesarius ejus transcriptor hic Medis attribuunt, ea Eusebius, *Porphyrium* secutus, lib. iv, c. 21, p. 376, ab auctore nostro citatus, lib. I, c. 4, Illyricus, Caspisi et Bactrianis ascribit : « Υρκανοὶ δὲ καὶ Κάσπιοι εἰ μὲν οὐνοῦ, εἰ δὲ χωι παραβάλλονται ζώνταις, οἱ δὲ τεντονται... Βάκτριοι τοι, χωι παραβάλλονται ζώνταις γέρονται. Utrobiique legendum προσβάλλουσι ; et hoc explicari potest, si dicamus Medianam, Bactrianam et Illyricam vicinas esse regiones prope Caspium mare al meridiem et orientem sitas.

Νεκροὶ δὲ Εμπένονται, difficillime admitti potest. Rectius loquitur Cesarius : Μήδοι δὲ πάντες μετα σπουδῆς Ετεί μετένονται τοὺς κάρπους καὶ ποτισθέσιν ἀναλγήσωσι.

In Porphyrio, γεγγραχθεῖσα.

Ibid. D 1. Porphyrius, ab Eusebio citatus, p. 41, assertit ex Herodoto, l. IV, 71, Scythas unam ex uxoris regis defuncti inhumare cum illo, necnon nullatos qui ad eum viventes pertinebant.

Ibid. 2. Γερμανῶν οἱ πλειστοι ἀγχωριμοὶ μέρος ἀποθησκούσι. Hoc non eodem modo intelligunt Vigerus et Grotius in collectione post huma *De gesto*. Vigerus ait : « Germani plerique, fractis la-

queo cervicibus, moriuntur. » Grotius : « Germanorum plurimi anginae malo intereunt. »

Hujus difficultatis solvendæ duo sunt modi : 1º quid dicere voluerit auctor, investigare; deinde significationem verbi ἀγχόνη discutere. Auctor, cum nos esse liberos in actionibus nostris, proindeque astra in nos nullam vim exercere, demonstrare voluerit, de infirmitate endemica mortem afferente loqui non voluit. Etenim omnis homo, natura cogente, morti se opponere querit, nedum illi assentiat. Et admissio, quod Germani anginae malo intereunt, regioni et aquis non autem hominibus illud tribendum; quod ceterum extra questionem est. Secunda difficultas ex idiomatico oritur : vox ἀγχόνη, quæ strangulationem sonat, anginamne etiam indicat?

Quia de voce magna et vehemens controversia orta est inter Jacobum Gronovium et Perizonium, initio decimi octavi seculi, multosque peperit libros. Etenim, quia morte interierit Judas Iscariotes explicare volebant, collatis inter se narratione sancti Matthæi et sancti Petri oratione (*Act. apost. 1, 18.*) Salmassi vestigia sequens Gronovius contendebat ἀγχόνεσσα idem ac se strangula simpliciter significare. A Perizonio latiori sensu sumebatur, scilicet pro vi interire. Ideo hujus vocis originem ab ἀγχέτη simpliciter deducabant, quo omne malorum exprimitur genus. Sed ut ad ἀγχόνη redeamus, de qua voce nunc prorsus agitur, et que certe designat strangulationem factam vi externa, id est laqueo quo res patratur, potestne vox illa intelligi pariter de suffocatione interiori ex tumefactis organis ad respirandum idoneis proveniente? Legitur apud Aeschinum, *Peri Παραχρεούσειας*, p. 222, quod metaphorica nuncupatur: Τοῦτο δὲ ἡρα ἡ ἀγχόνη καὶ λέπη τούτων; sed non hic de expressione figurata agitur: ἀγχόνη idemne sonat ac angina Latinorum? Forte credendum, si invocetur Polliu, l. iv, 200: Ἀγχόνη πωδὸς ἀπόστασις μεταξὺ ἐπιγλωττίδος καὶ βίζης γλώσσης, apostema purulens inter epiglottam et linguam radicem. Sed nunquam in eo sensu medici voco ἀγχόνη utuntur. » — E larynge, inquit Galianus in commentario de aphorismo 34, l. iv, strangulatio subitanæ provenire potest, si aditus pulmonum arctetur; inflammatio musculos interioribus necnon et membrana qua teguntur, tunc respirationis iter obstruitur. Nonnulli medici illam affectionem appellant συνάγη cum scribebunt; qui vero hunc scribendi modum suum fecero (*συνάγη*) ad indicandum morbum hunc, συνάγη vocant pblegmasin pharyngis. Pauci voces adhibent παρασυνάγη et παρακυνάγη. Παρασυνάγη dicitur, cum tumefactio aggreditur musculos pharyngis; παρακυνάγη autem, cum eadem fit extra spiritus meatum. » Hippocr. *De morbis*, iii, 10: Υπὸ τῆς κυνάγης καλούμενης πνύγεται ὁ θυντός. Sit in lingua Graeca, quatuor vocabulis exprimuntur affectiones ad spiritus meatum spectantes; sed ἀγχόνη excluditur. Asserit Celsius, l. iv, c. 4, his quatuor verbis unum verbum in lingua Latina responderet, scilicet, *angina*. Cognitus ille jocose loquendi modus Demodis, qui dicebat συνάγην Demosthenis esse ἀρχαγήν. Vide Pollucem, vii, 104.

Nulla ergo ratione nititur Grotii versio. Schneider in suo *Lexico* ad vocem ἀγχοναῖος, refert versionem Vigeri quam verum sensum habere contendit. Rufinus, qui vertit hunc locum qui reperitur in opere cui titulus: *Recognitiones pseudo-Clementis*: « Germanorum plurimi laqueo vitam finiunt. »

Ergo nobis indicet Celsius, quomodo cuidam civi religiosum non sit violare leges patriæ, quibus permittunt conjugium cum matre vel filia, si ex iisdem laqueo innocue mori fas sit. » Orig. contra Cels., l. v, § 27, t. I ed. Benedict.

Hic ergo de morbo endemico non agitur.

Col. 473 C. 5. De decanis jam mentio facta est, l. iii, c. 4, p. 92. Hic vox (*γενεθλιαλογία*) que spectat ad divinationem ab astris, diverso modo expli-

cata est a Scaligero de Manilio, et a Salmasio, *Dænis climac.* Illam memorat Kircher in secunda parte sui *OE dipi*; Jamblichus, *De mysteriis*, p. 304; P. Petit, *Miscell.*, l. ii, c. 16; Stobæus ex Hermete Trismegist., l. i, c. 21, p. 468: tringita sex decani cognoscuntur ex his verbis Manili, *Astronom.*, l. iv, v. 238:

*Quam partem decimam dixerat decania gentes
A numero nomen possum est, quod partibus astra
Conditæ tricens triplex sub sorte feruntur,
Et tributu denas in se coenitibus astris
Inque vicem ternis habitant singula signis.*

Sic formatur numerus 36. Zodiatus etenim cum duodecim partibus constet quæ vocantur ζώδια vel ζῳδιατηρία, et cum ipsa in unaquaque parte tres decani sint, formentur tringita sex decani necesse est.

Legitur tamen in *Heræmer.* S. Basilii, homil. 6, p. 54: Ἐπειδὴ δὲ τρίακοντα ἡμερῶν ἔκβασιν τὸ οὐδείκαστον τῆς ἀπλανούς λεγομένης σφαιράρχη ὁ Ἡλίος, εἰς τρίακοντα μοιρὰς τῶν διολεκτημόνιον ἔκστασιν (560), εἴτα ἑκάστην μοιρὰν εἰς ἑκάστοντα διεισόντες ἔκστασιν πάντιν (21,000) τῶν ἑκάστου τέκνουν καὶ τεκνάς ἔτεμον. Dantur ergo temporis partes 1,296,000; sed ad divisionem 36 quam plerique admittunt pro decanis redeamus. Stob., *Ecligr. physic.*, l. i, c. 21-9, p. 468 ed. Heeren, sic se habet:

Ἐπειδὴ ἐν τοῖς Ἑμπροσθέντες γενικοῖς λόγοις ὑπέληφον δηλώσατε περὶ τῶν τριάκοντα ἢξ δεκανῶν, νῦν μοι δηλωσον περὶ αὐτῶν καὶ τῆς τούτων ἐπεργατᾶς.

« Cum in orationibus generalibus ante pronuntiationis mihi explications de tringita sex decanis promiseris, nunc ergo mihi eos cum proprietatis expone. »

Prima hujus appellations origo quærenda, necnon mysticus istorum decanorum usus.

Nomen a δέκα originem sumere credit Manilius: « a numero nomen possum est. » Quare? cum nulla existat relatio inter numerum 10 et decanos. Scaliger de hoc loco Manili sic loquitur: « Appellatione hanc non vetusta. Sumpta est a militia Romana. Qui enim Graece et Latine sciunt, nunquam concedent δεκανον Graeci analogia inflatum. Contra militia Romanæ sunt decanus et primanus. Decanus in castris est caput conturberni, habens novem sub se, » etc. Accedit Salmasius, asserens illud nomen sumptum a verbo Chaldeo quod significat *prospicere*, *speculari*, et, ex ejus sententia, decanus ἐπίστασθαι interpretandus est.

Non nostrum tantas componere lites.

Quoad decanorum attributiones, solum Hermetem Trismegistum commemorabo apud Stobæum, l. I.: Νοταριμενον δὲν καὶ αὐτῶν τῶν Επτα καὶ τοῦ πτυνδες κύκλου, μᾶλλον δὲ τῶν τε κύκλων διάκονων, ωσπερ φύλακας αὐτῶν.

Galeus, apud Jamblic., p. 204: Προστασθαι τάπτα συνέχοντας καὶ τηρούντας τὴν τῶν πάγων εὐτάξιαν, κ. τ. λ.

Ponamus ergo decanos præesse omnibus quæ in orbe existunt, eosque secundum statutum ordinem regere. Cognoscas insuper, o Tat, eos cum astra cetera motibus subjiciantur, nihil pati; nullo modo in suo cursu impediri, nulla vi retroire, non lumine solis obscurari, sicut reliqua; eos liberos esse, quia omnia superant; omnibus præcessere, die nocteque mundum perlustrare et in nos potestatem maximam exercere. » Nihil aliud erant decani quam quod nunc a recentioribus astrologis horoscopi vocantur. Supervacue sane locuti sumus de illis ineptis et futilibus rebus, quæ tamen in debiles hominum mentes vim magnam exereverunt.

Ibid. 11. Casarius in 410 questione hic quædam nova de his odiosis moribus subjungit: Πῶς δὲ ἐν ἑτέρῳ τριμετρὶ διέτας οἱ Σχλαυνοὶ (Sclavonii) καὶ Φυστονῖται, οἱ καὶ Δανούνοι προσαγρεύσιντον, οἱ μὲν γυναικομαστοβορούσιν τρέψαν διὰ τηπληγώσθαι τοῦ γάλακτος, μινη δέκτην, τοὺς ὑπο-

τέλους ταῖς πέτραις σπαράττοντες· οἱ δὲ καὶ τῆς νομιμῆς καὶ ἀδιάβατης κρηπίδων ἀπέχονται, καὶ οἱ μὲν ὑπάρχουσιν αὐθάδεις, αὐθόνοις, ἀνήγειρεντοι συνεχικοὶ ἀνατρέποντες, συνεσθίμενοι ἢ συνδεύοντες τὸν σφὸν ἡμέραν ἢ δρόγαντα, ἀλώπεκας καὶ τὰς ἐνδρύμους κάτας καὶ μούλους ἔσθιοντες καὶ τῇ λύκου ὥρυγῃ σφές προσταλούμενοι· οἱ δὲ καὶ ἀδημαργαρίταις ἀπέγονται καὶ τῷ τυχόντι ὑποστέμενοι καὶ ὑπεικονεῖται. Καὶ πολὺς ὁ λόγος περὶ Λογγούσαρῶν καὶ Νόρων καὶ Γάλιων, τῶν ἐπειρίων τῶν Ἐρματίκης καὶ Κρονικῆς ἀμφιρούντων ἐπιστήμης τῶν δότων.

* Quomodo Sclavonii, aliam regionem habitantes, et Physionitæ qui et Danubianoi vocantur, nubilebra ubera lacte distenta voluptuose edunt, alumnosque sicut mures ad saxa allidunt? Sunt homines qui carnibus licitis se abstinent; alii vero feritate pleni, nullas nisi suas leges cognoscunt et nullis dubiis obedire volentes eos vel inter epulas, vel iter faciendo occidunt; vulpes, feles vel apres vorantes; sibi invicem ululatibus, more luporum, respondentes. Alii e contra sobrie vescuntur, repertis contenti. Longum dicere esset de Longobardis, Noricis, Gallis occidentalibus, omnino astrorum cursus vel scientiam Hermeticam vel Saturnianam ignorantibus.

Col. 473 D 5. Arabiam Romani nec omnino subegere nec diu conservare; illorum victorie pauca tantummodo numismata testes extaunt. Vide Seeligerius *Emend.* in *Eusebii Chronicon*, p. 206 et locum Dionis Cassii l. 68-14: Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Πάλμας τῆς Συρίας δρόγαν τὴν Ἀραβίαν τὴν πρὸ τῇ Πέτρᾳ ἐχειρώσατο καὶ Ῥωμαίων ὑπέρχοντας εποίησατο.

* Circa idem tempus (regnante Trajano, anno Roman 858) prefectus Syrie Palma Arabiam vicit et in provinciam Romanam rediget. » Adhuc a Romanis possideri tempore Adriani credendum, si fides adhibetur sit numismati de quo loquuntur numismatini collectores.

* Αέριαντη Πέτρα μητρόπολις.

Col. 476 B 1. Reperitur in notis Grabii ad *Spi-cilegium Patrum saeculi primi* t. I, p. 314, longissima notio de serie Abgarorum vel Agbarorum Edesce et Osrohenis regum. (Spanheim, *De usu et praestantia numismatum*, vult hoc nomine sic scribi.)

Referant tantum quod dicit Epiphanius in *Lvi* *hæresi* quæ est Bardesanitæ, t. I, p. 477: Αὔγρων τῷ τῷ Ἑδεστῶν Δινάρῳ ἀνδρὶ ὕστερον ἔξοχοις μενοῖς τὰ πρώτα, καὶ συμπράτων τε ἄμα, καὶ τῆς αὐτοῦ μετασχον παιδεῖσα, δημήτριος μὲν μετὰ τὴν ἐκσίνον τελευτὴ δρύι τῶν χρόνων Ἀντωνίου Καλασαροῦ, οὗ τὸν εὐσεβοῦν καλουμένον διλλὰ τοῦ Οὐροῦ, δες (Βαρθολόμεος) πολλὰ πρὸς Ἀειεῖν τὸν ἀστρονόμον καθ' εἰμαρμένης συνελογίσατο.

* Bardesanum primum fuit amicissimum Abgari regis Edessenorum, ejusque consiliarius in administratione imperii et socius studiorum. Apud eum permanuit usque ad illius mortem, que evenit, regnante Antonino Cæsare, non illo cui Pii cognomen datum, sed Antonino Vero. De facto multum pugnat adversus Abidam astrologum. » Hic agi de Heliogabalo et uon de Vero asserit Grabius. Sic cognoscunt Abgarus auctor legis a Bardesanis relate; illi Abgarus coeetus et amicus ejus fuit.

Col. 477 B 4. Hoc fragmentum Origenis legitur adhuc in collectione ex eius operibus excerpta, et primo Parisiis edita a Tarino, cum versione Latina sub nomine *Φιλοκαλία*. Hoc collectio adjuncta est a Spencero editioni sui tractatus *contra Celsum*, Cambor., in-4°, 1658. Omnia publicata sed ex natura operum divisa in *Origenianis* Huetii et in editione completa fratrum Delarue. Huetius vero sive editioni subiuncta notis doctissimas. In *Φιλοκαλίᾳ* subsequentibus editionibus textus variantes utiliter

submittuntur. Huetius et Delarue omnino Vigerum secuti sunt.

Col. 480 C 6. Tota obscura hæc ratiocinatio; in versione Latina Vigerus et Torinus hanc effugientes vocabula que nullum sensum habent tantum interpretati sunt. Qui vero in vulgarium sermonem veriti, sic evadere non potest, cum vult argumentationem Origenis explicare. Non facile est intelligere, quis sit iste Deus qui in suo systemate duplicit divinitatis injustus dicitur. Estne Δημιουργός, an pater? De patre probabiliter agitur; nam ubi sunt contradictiones Zoroastri discipulorum, Δημιουργόν injustum declarantium, cum sit auctor systematis ex quo oritur iniquitas? Attamen dicendo 'Ο τοσούτων χακών πατήρ, loqui de Creatore videtur. Ex quo concludendum, Origenis adversarios, cum malum necessitati tribuerint, injustum tamē conditorem esse negare. Inerat ergo contradicatio, que posterum Manicheis tribui non debet, nam malum dicebant secundum principium.

Col. 496 A 8. Δύναμαρχος καὶ κυρός. Adeste discrimen inter duo hæc vocabula? κυρός, quod in posterum idem ac surdus sonuit, in principio idem ac mutus valebat, propter analogiam et connexionem quæ sunt in his duabus infirmatibus. An sit illi sensus prophetæ ignoror, et rem dirimendam ab eis qui in studio textuum sacramorum versari sunt, relinquo.

Col. 497 A 12. Scit genius natale comes qui temporat astrum, HORAT. *Epist.*, l. 11; posteriore epist. v. 187.

Vide *Hexaemeron* S. Basillii, homilia 6, p. 54 ed. Garnier: Τί γάρ φασ; οὐτὶ τῶνδε μὲν κανουμένων δοτρῶν ἡ ἐπικλοκή πρὸς τοὺς ἐν τῷ Κωδικῷ κατιμνουσὶ κατὰ τούτων συγκαμινήσασθαι, μᾶλλον τὰς τούτων γενέσεις ἀποτελεῖ, x. τ. λ.

Quid dicit? Quod ex astrorum tali modo motorum conjunctione cum signis zodiaci, et secundum aliquas leges, talis vel talis speciei homines generantur.

Ibid. C 1. Sallustius, *De dies et mundo*, p. 262, edit. Gale, Amstelod. 1688, 8°.

Πῶς γάρ τὰ πρὸ τῆς γενέσεως ἐκ τῆς γενέσεως γίνοτο, τὸ δὲ καὶ πατέρων τυγχανεῖν ἢ δυσχεῖν πρότερον· ὃς οὐ πάντα πουντώνων, τινὰ δὲ σημανόντων μόνον τῶν δοτέρων διδάσκει;

Quomodo eventus nativitatē nostram prædictam ex eadem nativitatē possent provenire, videlicet prædicere nobilem vel infirmam conditionem parentum, dum prouficit astris nihil creari sed aliquid tantum significari?

Col. 500, B. 5. Hoc ad scripturas apocryphas videtur pertinere.

Ibid. C 2. *Ἐπιχείρησμα*, in versione mea idem ac *tentamentum*, rhetorū technica expressio est: sunt tractatus *ex professo*, περὶ Ἐπιχείρησμάτων propriis sensuvidens in vocabulariis rhetorice. Existit in operibus rhetorum Græcorum specialis tractatus Minutiani, περὶ Ἐπιχείρησμάτων, a Normann separatim editus.

Col. 501 B 5. Vigerus in notis contendit negotiū ponendam esse ante *asteroscopicam*, quan sic genethliacalæ conjungit; qui supponit asteroscopicam esse astrologiam judiciale, scientiam genethliacalæ indicatam. Sed mihi illi errare videtur, et censeo asteroscopicam esse observationem de sideribus voluntibus de qua infra loquitur, cum eam distinguat ab astrologia proprie dicta.

Ibid. C 11. Vox *dodecatemoria*, astrologia judiciali usitata, significat duodecimam partem signi. Cum ergo quodcumque signum constaret tringita partibus tres decanos continentibus, dodecatemoria duo et dimidium habebat. Ejus descriptio in Manilio legitur:

Perspicue nunc tenuem risu rem, pondere magnum.
Quæ tantum Graio signari nomine possit,
Dodecatemoria in titulo signantia causas.

*Nam cum tricenas per partes sidera constant,
Rursus bissenis numerus deductur omnis.
Ipse igitur ratio binas in partibus esse,
Dimidiasque docet partes....*

(Astr. II, 692.)

Hephæstio a Salmasio citatus, *De annis climact.*, p. 542 :

Διαδεκατημόριον καλοῦσιν ἔκαστον διάτερος εἰς 8 ζώδιον ἐκπέσῃ ἡ τῶν μορίων αὐτοῦ ποσθήση ὀντοχάκης γνωμένη καὶ ἐκβιλεῖται, ἀρ̄ ἡς ἔχει μορίας εἰς τὰ ἐπόμενα τῶν ζώδιων ἔκαστη τούτων λογίζομένων εἰς μορίας τράχωντα.

« Cuiusque atri dodecatomeria vocatur duodecima pars, quia signum zodiacale recipit et cuius quantitas numero duodecimo divisa atque subtracta ex hoc quod restat in unoquocunque signo, tri-ginta partium duas et dimidiam retinet. »

Mamethon, *Apotelesmatic.*, I. IV, 165 :

...Νῦν δέ μι χρεώ
Ἄκτινηβολίας ὄψιν τ' αὔρωστα κέλευθα
Διδεκατημόριον τ' αὐτοροκλέσσαν θρυστεῖρ
Ζωδιακήν, ἐξ ὧν γενεῖται τρύγου τε Ἑροτοῖς
Κλωτήριν ἐκπληροῦσι βλού δημητοῖς πορεῖται.

« Nunc describam in suis obscuris itineribus radiorum cursus, nec non vices astrales dodecatomericorum zodiacalium, unde generationes humanae et artes viam humanis rebus concessamus explent. »

Col. 504 B 2. Vult Vigerus hoc legendum, οὐ μόνον τῆς ὅλης ὥρας, pro, οὐ τῆς αὐτῆς ὥρας; sed Davies in tractatu *de natura deorum* Ciceronis, n. 65, p. 288 multa exempla affert quae hoc non esse necessarium probant.

Ibid. 45. Legi μῆ pro ἦ.

Col. 505 B 2. Loquens de Epicuro (l. 1, 74), Lucretius dicit :

Primum Graius homo mortales tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra.

Col. 508 C 1. Vide l. 1, c. 2.

Col. 509 A 15. Ἔμρη καὶ διαλύπτῳ κεραζῆ
τὰ στρέπεια πλάτην... ἀπλέωσαν. Nudo et aperto
capite, locutio proverbialis quae apud Latinos exstat. Plautus, *Captivi*, III, 1, 45 :

Ipsi de foro tam aperto capite ad lenonem eunt,
Quam in tribu aperto capite sonies condemnant
[Iros.]

Cicero, *Tusculan.*, III, 48 : « Cur tergiversamus... Epicure, nec fatemur eam nos dicere voluntatem, quam tu idem, cum os perficiuisti, soles dicere. » Sensus oppositus est *operto capite*.

Lego ποὺς θετρον pro ποὺς πρότερον textus.

Col. 510 D 5. Clemens Alexandrinus, *Strom.* VI, p. 816 :

Ο γενιαλὸς Ἀπόστολος ἐν τι τῶν τῆς πονειας εἰδον τὴν εἰδουλατρίαν καλεῖ ἀσκούσιν τῷ προφῆτῃ λέγοντα (Jerem. iii, 9). « Εμοιχεύεσσεν τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον· τὸ ξύλο εἶπεν, ὅτι Πατέρ μου εἶ σύ, καὶ τὸ λίθον· Εγένεν σας με. »

« Divis Apostolus dicit idolatriam esse quandam fornicationem, et in eo consentit cum propheta dicens: Fuit adulter ergo lignum et petram, dicens ligno: Pater meus es tu, et lapidi: Tu me genuisti. »

Col. 512 A 3. Ἐπὶ κακοῖς κακό. Rhetor Alciphron, I. m. epist 22 : « Ελατεον οὐνέπτε κακοῦ κακον ἀναρρίπτεσσας. »

Col. 513 B 6. De variis significationibus verbi ἀρχαῖς, apud Christianos autores, vide notam doctissimi Basili in Lydum, *De mensibus*, p. 362.

Col. 516 C 12. Judei sic appellati sunt a tempore quo tribus Iudea & Babylonia reversa est; cum haec tribus prima in Palestina regressa sint, inde haec regio Iudea appellata est, et incole Judæi vocati.

Josephus, *Ant. Judaic.*, I. xi, c. 5, § 7, p. 565 ed. Havercamp.

Col. 520 C 11. Philo Judeus, in tractatu Quod

mali bonis insidias ponere conentur, p. 218 editionis Manegy, p. 180 ed. Morelli, sic loquitur: « Ονομα Ἔνως ἐμηγνεύεται Ἐλτις, οὗτος διάποτε (πρῶτον), φρού, ἐπικαλεῖσθαι τὸ δυνατὸν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ (Gen. iv, 26). »

« Nomen Enos per spes redditur, quia, ut legitur in Genesi, sperabat se invocaturum nomen Domini Dei. » Hic textus multis commentariis illustratus est, unde varie nomen hujus prophetae interpretati sunt auctores.

Cedrenus : « Ἔνως ἐμηγνεύεται ἀνθρώπος κατὰ τὸν Ἐβραϊκὸν νόμον. » Enos, in lingua Hebraica, hominem designat : hic sensus consentaneus est versio-ni Eusebii.

Ibid. C 43. Ο θεού γράσσων καὶ εὐσεβείας ἐπή-
δος. Timæus in Lexico Platonicō : « Ἐπήδος οἱ
ἐπηγνωτοὶ βάλοντες. Ubi vide Ruhnkenium.

Col. 523 A 5. Hanc opinionem singularem sine dubio Eusebius hausit ex decimo versus ix capituli Epistole S. Pauli ad Romanos : « Άλλα καὶ Ρεβέχα ἔξ τῶν κοτύνην ἔχουσα Ισαΐα τοῦ πατέρος ἡμῶν, quae sic reddit vulgata : « Sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. » Nihil simile in Genesi, ubi etiam leguntur quedam cum hoc sensu pugnantia, et quibus probatur Isacum non semper quam observantissimo modo matrimonio usum fuisse. Etenim capite xxvi legimus quod Isaacus fame pulsus in Geraram venerit et illuc Rebeccam pro sorore sua habendam curaverit, ne quis eum interfereret ad possidendantam eam. Sed rex Abimelech et fenestra vidit eum cum illa ludentem : « Jocantem cum Rebeccā uxore sua : ταλίσσα μετὰ Ρεβέχας. » Et eum accessum sic interpellavit : « Patet Rebeccam tuam esse uxorem ; cur mentitus es dicendo eam esse sororem tuam ? »

Col. 529 B 7. Vide Ciceronem. *De legibus*, I. II, c. 7, ubi exhibet procerium legislationum.

Col. 532 B 2. Ex hoc loco Edwardus Simson inducit quod Moyses Genesim scripsisset antequam proficeretur de Aegypto. Hunc sensum non admittit.

Vide Paracete Simsonii ad Chronicon catholicum, p. 6.

Col. 536 C 4. Υποσκεψίειν καὶ υποσύνειν
Stadis uititur. Pollux, libro tertio, in fine, colligit verba ad gymnasticam pertinientia : « Ἀγχυρίζειν, ἀνατρέπειν, δράστειν, υποσκεψίειν. »

Col. 540 D 11. Hic conferi Eusebius sententias contrarias. Illi qui dicunt astra esse deos naturales, non affirmant eos esse moles incandescentes, nec vice versa. Haec moles ignea expositi physica est Anaxagore attributa; vide *Res memorables Socratis*, I. IV, c. 7, § 7; Diog. Laerti., II, 8. Vide etiam scholiasten Euripidis in versum 982 *Orestis*, ubi dicit per τὸ Μόδηρν Anaxagoræ non intelligendum esse molem ferream, sed igneum lapidem : Ήύρον λίθον: (yide Suidas verbo *Anaxagoras*), ei hoc vult Plato in *Apologetia Socratis* : Επει τὸν μὲν Ήλιον λίθον φέρει ετεῖ.

Ibid. 12. Haec definitio divinitatis Stoicorum est : vide Cicer. *De natura deorum*, I. II, c. 57; Lipsium *De philosophia Stoica*, I. I, disserr. 5; Stobaeum, *Elogiorum philosophicarum*, I. I, c. 2, § 28.

Ibid. 13. Secundum Epicureos mundus concurrus atomorum creatus est. *Lucret.*, I. I, 157 :

Tunc quod sequimur jam rectius inde
Perspiciemus ; et unde queat res queque creari,
Et quo quaque modo fiant opera sine divum.

Providentia ab eis negabatur. Idem poeta, I. I, 57, et II, 645 :

Omnis enim per se diuum natura necesse est
Immortalis aro summa cum pace fruatur,
Semoabta nostri rebus, sejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipse suis pollens opibus, nil indiga nostri,
Nec bene præmeritis capitur nec tangitur ira.

Vide Diog. Laert., l. x. 77; Lactantium, *De ira Dei*, cap. 4.

Col. 541 A 2. Aristoteles res sublunares a diis neglectas credebat, quia agre admittebat eundem auctorem ordinis physici et malii moralis. Vide c. 6 et 7 tract. Aristotelis *De mundo*; eundem, *De caelo*, c. 9: Lescalopier., ad Ciceronem, *De natura deorum*, p. 54 et 184, et presertim Atticum ab Eusebio citatum, *Præp. evang.*, l. xv, c. 5 et 6.

Ibid. 10. Η τῶν γενητῶν Ἀρχή. Hæc verba infra iterum citata, ad designandam Trinitatis secundam personam, Ariane dicta. Vigerus putavit; et ex his infert, cum ab Eusebijo inter Γενῆτας Salvator ponetur, concilium Nicenum nondum congregatum fuisse, vel Eusebium hujus concilii symbolo nondum subscriptissime. Dubium de doctrina Eusebii provenire mihi videtur et significatio loci Γενῆτας attributa, que generatim idem ac creatura intelligitur, propter similitudinem γένησις et γεννῶσθαι. Doctrina catholicæ vult quidem ita legi secundum symbolum S. Athanasi, Ἀρχὴ τῶν γενητῶν: sic enim se habet: Οὐδὲ ἄπο του Πατρὸς μόνος ἔστι, οὐ πατέρες, οὐ κτιστές, ἀλλὰ γενῆται. Insuper generatio divina ad nullum nisi ad Verbum pertinet, ac proinde non potest nominari Ἀρχὴ τῶν γενητῶν. Insuper appellatur infra Διαντέραν οὐδέποτε Eusebium ergo de expressione hac Ariana non potest defendi.

Col. 545 C 9. Diversi sunt textus Eusebii et Philonis; in uno adest Διατοπίας, in altero vero, Διασωτίας: optima lectio Διατοπίας in ms. 468.

Col. 548 B 1. Controversiae ortæ sunt inter doctos decimi septimi et decimi octavi saeculi de illo homine cuius fragmentum hic refert Eusebius ad determinandam ejus existentiam, et tempus quo vivebat, et authenticitatem scriptorium ejus; bas collegit in dissertatione posthumâ illustris Valckenera, edita Lugduni Batav. in 4°, 1806, cum præfatione Joannis Luzac. Hic auctor præclarus tam in scientia historicâ quam in grammatica, in qua eminet, eximius criticus apparebat: illum adeant lectors harum investigationum cupidi. Nam nihil ego ipse nisi imperfekte excerpta ex illo opere tradere possem.

Col. 553 B 6. Quod si longe abest ut orthodoxa sit omnis bac doctrina de distinctione personarum sanctæ Trinitatis, duo sunt consideranda: 1° Debuisse universalem Ecclesiæ, cujus auctoritas a sacrorum Librorum textu pendet, quamque solam babemus ducem, presertim in mysteriis que captum intelligentie nostræ superant, eo quo fecit modo definire, pruisquam filii docilibus adhærendum nobis esset illius decretis. Et cum que incerta erant quad generationem Filii a concilio Niceno primum determinata sint, error involuntarius et proinde irreprehensibilis super hoc, donec symbolum redactum fuisse, criminis non erat. Pariter Spiritus sancti processio non bene fuit definita nisi concilis post Eusebium habitis: proinde si cum Vigeru supponatur hoc opus in lucem editum antequam Patres Nicenî convenienter, eo ipso non incriminandus foret Eusebius de doctrinis heterodoxis, quibus scatet predictum opus, sed que nondum perculse fuerant anathemata. 2° Hoc bene intelligendum, nempe, non hic exponi ab eo Cathelicorum doctrinas, sed Hebraeorum, et non eas solum quæ in libris sanctis continentur, sed insuper quæ profitebantur doctores Legis: et quarum nonnulla dedit nobis specimena in locis quibusdam e Philone et Aristobulo desumptis. Porro is ab omni crinuine purus mihi videatur qui cogitaret sententiam Jobi ac sententias Patrum concili non omnino similes fuisse quoad interpretationem mysteriorum que ad natum divinam referuntur, queque tot longis acribusque discussionibus ortum dederunt; id cogitandum a fortiori de scriptoribus, qui nonnisi ex suam inspiratione propria Philonis ad instar loquantur. Ut sit, non hic agitur de stabilendis doctrinis orthodoxis, sed de ostendendo quantum

præstet fidei Græcorum fides Hebraica in iis quæ ad Deum substantiæque intellectuales pertinent.

Ibid. C 5. Hæc longa phrasis accusativis et infinitivis omnino coalescens acephala est, ut patet, vel a primo quodam verbo omisso, cui omnia alia connectuntur, pendet, que tamen non omittenda mihi utpote Gallice scribenti visa est, quia construendo sermoni valde erat necessaria.

Ibid. 8. Hæc citatio Epistola ad Hebreos, c. 1, 14, quoniam exhibet variationem; loco χλ̄ηρονομεῖν πατέλαν, legitur in textu sacro χλ̄ηρονομεῖν σωτηρίαν; idem habet manuscriptus 468. Alii omnes διατείνουσι. Nihil impedit Eusebium quominus hanc mutationem verbi introduceret que suam sententiam congruentius exprimebat.

Col. 557 A 3. Μαντεῖας τε πειράθει καὶ χρηματος, ὡσπερ τις θελητρος καὶ προβολος τοὺς εὐγενες δελεᾶται. De usu synonymico harum vocum θελητρα et προβολα nulla mentio facit in vocabulariis. Sensus tamen earum nulli subjicit contestationis, nam ab Eusebijo ad eundem sensum detorquentur. Cap. 9 lib. iv *Demonstrat.* ubi de eodem quest. tractat. Ibi legitur euidem προβολας loco προβολαις; sed hic redargutus est error a Vigeru in nota super hunc locum, qua restituit προβολαις: Θελητρα ληπτων τοις προβολαις ἀνθρώπους εύροτα. Sed quomodo fit ut ad hanc sensum detorqueant προβολαι? Id mihi mens investigare.

In acceptione primaria designant bac voce arma quibus aggrediuntur, et que nunquam abiciunt, *venabulum*: eaque voce in hoc sensu uitit Xenophon in *Treatate de venatione*, c. 10, l. 1: Τὰ δὲ ἀκόντια τῶν παντοπετάχοντα τὰς λόγγας εὐπλατεῖς καὶ δυρήσις, δάβδους δὲ στιφράς: τὰ δὲ προβολα πρῶτη μὲν λόγχας ἔχοντα, τὰ μὲν μέγεθος πενταπλατίστους, κατὰ δὲ μέσον τὸν αὐλῶν κνινθόντας ἀποκελυκενέντων, στιφρούς, καὶ τὰς δάβδους κρανεῖνς δορυτοπετάχεις; non hunc verbo locum, qui tantum verbis Græcis valet; eni ipsius primitivus vocis sensus; nimur indicat ad nocendum arma que semper retinuerint manu siueque discrepant ab his, que jaciuntur, ἀκόντιον. Inferius tamen apud eundem legitur: Προβολαιον ἐρεβίζειν, ὡς ἀρχοντα, quod nullatenus significat ab his separari; ceterum similatur hic tantummodo: contra Pollux dicit Télos, l. v. 20, καὶ ἀκόντιον γράντια: ἐπὶ τὰς ἀλαζους καὶ διάρροης ἔστι βάλλειν προβολαις δι., ἐπὶ τοὺς εὖς καὶ τὰ δάλλα τὰ ἀγγέλματα θρῆτα. Igitur qua ratione ab hac notione declinavit προβολαι ad hanc significationem datum ab Eusebijo, idem de aperta aggressione ad datum *insidiæ*, ut comprobatur loco citato *Demonstrationis*, ibi legitimus: «Diabolus postquam per gravia minatus esset gentibus: Λεπά κατὰ τῶν ἐνῶν ἀπάντων ἀπειλήσας, reperit homines idee esse cæptu facilioreis propriæ suam ad malum proclivitatem, quod sibi ipsi struerent insidiæ quasi electione propria: Θετέρᾳ ληπτων τοις προβολαις εύρατο, πρόγειρον ἐξ οἰκείας γνώμης τὴν ἐπὶ τῷ χαρονικῷ εμπτωται, δι’ αὐτεῖσθων προσάρτεν κακημένους.

Scrutatu forsitan difficultis hæc deviatio; ad hanc inducere potuit præpositio πρό juncta βάλλω, projicio, quod Buducus in verbo προβολαι comparat προβολαις; porro protensionem hanc produci possibile est velut aggressions causa, ut patet in allatis de προβολαι exemplis, vel tuitionis, quod ortum dedit locutioni, cuius valde grandis controversia, è προβολαι, qua vox significatur se *contra hostes paratum esse*: quod vetera vertunt glossaria per *in procinctu*. Appianus *De bello civili*, vi, 79, pag. 285: Ηρακλῆς ἐκέλευ μη ἀκοντίειν, ἀλλὰ τὸ προβολαι διατάντας ἀμύνεσθαι διὰ χειρὸς τοῖς δόρσαις τοὺς ἐπιόντας.

Proinde mera sese defendantis positio est: sed clypeum protendentis manuque lanceam tenentis. Vide Ruhuken., *Epistola critica prima*, p. 70; Vale-

sium in *Harpocrationem*, pag. 459, et notam in locum *in libri*, cap. 7, pag. 235, quæ oraculum continet desumptum ex Herodoto, et ubi legere est hac ad populum Argivum verba: Εἰσὼ τὸ προβλέπων ἔγων περιλόγμενός ἐσθι. Hic evidenter quæstio est de insidie objectis imprudenti viatori. Hæc acceptio etsi non videatur ad auream ætatem lingue Graecæ referenda, tamen a lexicis debuisse indicari.

Col. 560 B 13.

*Sanctius his animal, mentisque capacius alta
Deerat adire et quod dominare in cetera posset.*

Natus homo est.

*Pronaque cum spectanti animalia cetera terram,
Os homini sublimè dedit cælumque tueri*

Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

Ovidius, *Metamorph.* l. 1, 76:

Col. 561 A 14. *Δευτέρος αλτοῖς.* Locutio ista, quæ tantillum olet paganisimū, quæcum secundus avibus Latinorum consonat, in usum devenerat, nec ideo ullo modo reputabantur fati vel pronosticorum fidei dediti qui eam usurpabant.

Col. 564 A 6. Evidenter nihil aliud requirere est in hac incompleta phrasí quam secundam sectionem phrasis integræ.

Ibid. 8. Hæc magui momenti quæstio de metaphysica, si Christianos excipias, fere omnibus impervia Super eam satis diffuse scse exercuerat Origenes in secundo libro *Principiorum*, uti demonstratur versione Latina, tom. I, pag. 78, editionis Delarue, et quadam fragmento super Genesim quod sequitur. In sententiam insurgens totius ethnicorum philosophiæ, triumphum agit factum omnibus philosophis, ne Platone quidem excepto. Vide *Timæum*, pag. 49 et seq. editionis II. Stephanii, tom. III. Tim. Locrianus, initio: Πρὸς ὁν ἀνδρῶν γενέσθαι, λόγῳ ἡστὸν ιδεῖ τα καὶ θάλα καὶ θέρες διεπουργές τα βελτίστα.

Vide Ciceronem, *Academ.*, I, 24: « Neque materiam ipsam coherere potuisse si nulla vi contineatur, neque vim sine aliqua materia. » Et quæ sequuntur.

Plutarch., *De decadis philosophorum*, lib. 1, cap. 9: « Αριστοτέλης καὶ Πλάτων τὴν ὄλην σωματοῦ καὶ δυοφρού, ἀνέθεσον, ἀσχημάτιστον, ἀποτον μὲν ὅσην ἐπὶ τῇ ιδεῖ φύσει, δεξαμένην δὲ τὸν εἰδῶν τοῦτον καὶ ἔκχραγον καὶ μητέρα γενέσθαι. » Aristoteles et Plato agnoverunt materiam esse corpoream, sed informem absque ullo charactere, absque qualitatibus, quatenus non excedit propriis naturæ suis limites, et posse eam induere formas, adeo ut fiat matrix, effigies, mater. »

Col. 568 C 7. Collectanea in locum edita sub hac inscriptione *Philocalia*, in quibus nonnulla reperiuntur ex scriptis Origenis excerpta, longum insuper habent fragmentum quod nobis exhibet Eusebius sub nomine Maximi, sed id mirationem magis movet quod ab ipso titulo discamus excerptum fuisse hoc caput et vii libro *Preparationis evangelicae* Eusebii. Igitur in locum hujus subdendum erat nostri septimi libri caput vicesimum. Quod acciderit confusio evidens est, et recidere debet in amanuensem, cui onus incubuit excerpti ab Eusebio fragmentum Origenis; nam in hoc solo et non in opere primitivo a quo desumptum est, quod sub alio nomine inscriptum fuit, causa est errati. Attamen id fragmentum totum vel fere totum reperimus in quarta parte dialogorum contra Marcionitas, quorum auctor reputatur Origenes, et id non parum intricat quæstionem. Super hanc criticas materiem scissi sunt eruditæ, qui amplecti debuerunt unius vel alterius horumce scriptorum partes: alii negarunt Origenem esse dialogorum auctorem; ei plagiari scripti labem inurendam contendebant alteri, nisi Maximus quidam ejus atati posterior illud opus falso sibi attribuisset. Altius descendere nolo in hanc controversiam, quam includit prefatio P. Delarue; ceterum jam indicaverunt confusionem istam redactores *Philocalie* sub nomine S. Basili et S. Gregorii Nazianzeni editæ,

qui quidem id animadverterunt in nota quæ finem ponit huic capituli.

Col. 576 A 5. In Origenis *Adamantio*, Valens non dicit precise mala substantias esse, sed qualitates esse coexistantes substantias asserat; ceterum hic scinduntur duo auctores ut inferior discrepantem minus amplectantur sententiam.

Ibid. B 5. Vigerus negotiolum preponi vult huic dilemmati: « Si mala substantiae non sunt, » etc.

Col. 577 A 11. Hic mibi adesse videtur interversio: hoc unius interlocutorum nostrorum allocutio non ad ea que modo dixit præcipuum orator spectat, sed ad ea que superior probavit, nempe Deum esse auctorem mali, si materici in se consideratis nullæ sunt qualitates, si quas babet a Deo, si in malo recognoscenda est quædam materiei qualitas. Hoc astruendum erat priusquam argumentum comprobaretur malum non esse substantiam, quod modo legimus. Origenis argumentatio ordinem invertit.

Col. 581 B 14. Ratiocinii hujus vitium quod quilibet facile retorqueret, notat Vigerus. Ceterum, inquit, non de materia, sed de materiei forma agitur.

Col. 585 B 2. Ηλίσσεις Ἀριστοῖς Ἐρατοῖς ἀράνωμένων. Ut iam ante visum est, iis verbis quæ cum de athletis agitur adhibentur, libenter utitur Eusebius: in hoc ceteroquin quidam fecit quam reproducere verba S. Pauli, cui stadium quam plurimas suppediat comparationes?

Col. 589 A 2. Eusebii textus Ἑκδοσις et Ἑκδοῦνετ exhibet. Apud Aristea legitur εἰδοῦς et εἰδοῦνετ. *Libellum* interpretatur Vigerus, et pro significatione hujus vocis remittit nos ad observations non in lucem editas... In tractatu *De mensuris et ponderibus* Epiphanius legere est εἰδοῦς, quam quidem vocem suggestionem et alibi allegationem vertit Gellenius... De hujus vocis significacione disseruit Dangarius in suo *Glossario*.

Col. 592 A 8. Χρηματοցύλαχας. In Aristeo χρονικάχας, et in Josepho ψύλαχας τῶν χειρῶν legitur. Hic designantur forte gazophylacii conservatores.

Ibid. 15. Inter varia que contra authenticitatem Aristei operis objecta sunt, bac que fundamentum babent in eo quod jam non existebant tribus tempore quo scripta est Ptolomei epistola, juxta me a re male intellecta ortum sumunt. Patet enim decem tribus Israeliticis jam tunc constituta populum a populo Judaico distinctum, idcirco non de iis agitur sed de territoriali subdivisione, vel alia, per primam, secundam, etc., in qua tunc temporis annumeratum esse videtur populum Judaicum; quod quidem non repugnat. Hæc tribus nullo nomine designat.

Locum operis Hermippi, in quo asseritur Demetrium Phalerensem vitam in exsilium obisse, ineunte regno Ptolomei Philadelphia, eo quod patri suo exhereditandi illius consilium dederat, primus citavit Scaligerus in *Chronicon* Eusebii, deinde Hodyus disputationem agens contra Isacum Vossium *In dissertatione supra Aristæa*, hanc amplexus est narrationem narrationi Aristæi ab Aristobulo corroborate contraria, qui ambo falsari vel pseudonymi forent. Valckenaerius in sua dissertatione posthumâ *De Aristobulo* explicationis quedam verba dedit quibus concordare videntur duas relationes, sospite utraque, et suam confirmat explicationem in eo quod Ptolomeus Soter et Philadelphus per longum satis temporis tractum simul regnaverint ut exsilium Demetrii praecesserit versio Septuaginta Interpretum. V. p. 52 *Diatribe de Aristobulo*. Duo scriptores Alemanni recentiores raro concordes, quorum unus præserit dicunt quan temerarias emittere opiniones de religione, Gfrörerus, *Urchristenthum*, tom. II, pag. 73, Dahmeus, *Tabula historica religiosæ philosophia Judæorum Alexandrinorium*, tom. II, pag. 27, Valckenaeri confirmant conclusiones, et longe acris impugnant decisionem Hodyi. Priorem audiamus. « Fidem implicitam dat Hodyus Hermippi testimonio,

unde concludit pseudonymum esse Aristobulum. Impossibile est enim admittere hominem Judæum, qui sub Ptolomeo Philometore vixisset, in errorem adeo gravem labi potuisse in relatione facti tanti momenti respectu sue gentis; sed Valckenauerus hanc diremit difficultatem modo naturali, nec contorto, nec in desperationem cause adhibito, et si admitteretur fabula Hermippi, non idcirco magis inconcussa maneret boni Hodyi conclusio, multo enim plus æquo probaret, et e numero historiconum non pauci radianti forent scriptores antiqui. Satis est declarare opera Aristobuli remansura in opinione authentica; et id tantum quantum quilibet antiquitatis scriptor, quando contra ea non aliud afferetur quam id testimonium.

Pro hac sententia sic propugnat Dahneus: « Ea mens fuit imprimis Valckenae, nimur defendere Aristobulum contra relationem Hermippi, in astriundo Demetrium inuenire regno Philadelphi potuisse adhuc frui gratia principis, si quidem juxta Aristobulum, Demetrius in exsilio actus fuerit non nisi post mortem Soteri; et re ipsa a rege serius exsultatum fuisse, id est quando detexisset consilium contra se datum a Demetrio ut solo spoliaretur. (Hæc opinio, quavis alia longe verisimilius, fuit opinio Petavi in S. Epiphanius, tom. II, pag. 379; Vossiorum patris et filii; Riccioli Chronologia reformata, tom. I, lib. III; Valesii in Eusebium, Hist. eccles. v. 8; Perizonii in Elianum, Hist. div. III, 17; Matterii Tentamina super scholam Alexandriae, tom. I, pag. 74.) Revera si factent versionem Græcam SS. Scripturarum referendam esse ad hanc epocham, quod juxta Hodyum verisimile est, quid ad narrationem Aristobuli, quod nomini Ptolomei Soteris nomen filii ejus præposuerint? Alius qua tantum valet quantum Valckenaei suppositio admitti potest: videlicet omnia paravisse Demetrium sub filio Lagi pro versione que solum edita est sub Philadelphio: quæ hypotheses et aliae ejusdem generis satis sunt ad probandum Richardum Simonem et Hodyum judicium emisisse precipitanter et immature cum fragmentis Aristobuli, juvante Hermippi relatione, tanquam pseudonyma repudiaverunt. »

Col. 593 B 14. Ptolemai Philadelphi matrimonium cum sorore sua Arsinoe ad historiam pertinet, nimisque omnibus perspicuum quam ut de eo hic amplius disseratur.

« Εκ θυμού στρέμουσα καυγητεύει τε πόσιν τε, ait Theocrit. idyl. 17, v. 130, et sqq.,

“Ωδε καὶ θωράκων λεός γάμος ἔξετελεσθη
Οὐς τέκετο χρεώσα ‘Ρέα Βασιλίας Ὀλύμπου.
Valckenauerus in Aristobulo miratur quod summus Judeorum sacerdos honorifice sit locutus de bac unione incestuosa. Ad id perlicutum responderem, summo Pontifici non hic incubuisse onus sese intermittendi in questionibus pure ad mores religiosumque spectantibus, eo quod dissimilis valde religio regis a religione Judeorum; ceterum matrimonia inter parentes in uno gradu, remotiori quidem, sed uno tantum gradu inferiori, non modo licita erant, verum etiam quasi imposita lege Mosis.

Tandem ille voces *frater* et *soror*, praesertim ubi de Lagidis questio est, usurpatum in sensu figurato qui minime vero rerum statu respondet.

Versus vicesimus primus elegie quam vertit Catullus et Callinacbo, in cæsariem Berenices, sic se habet :

*Et tu vero orbum luxi deserta cubile,
Et fratris chari flebile discidium.*

Porro constat uxorem Ptolemei Evergetis de qua hic agitur, patrem habuisse Magam regem Cyrenorum, non autem Ptolemaem Philadelphum cuius filius Evergetes. Quam habuit unicam filiam Magas, ait Justinus, xxvi, c. 3, ad finiama cum Ptolemeo (Philadelpho) fratre certamina, filio ejus desponderat. »

Vide de hoc usu vocis δέλφη, qua designabant reginam regis conjugem, et de Berenice Evergetis uxore D. Letronnum in suis Disquisitionibus pro Egyptiacis historia, pag. 7 et seq.

« Sororis nomen, inquit, quod attribuunt regum Egyptiorum uxoribus, nihil aliud erat quam loquendi genus quod per nsum et protocolium invaluit. »

Col. 596 A 11. Καθὼς δειγμάσθη ταῦτα τὰ τεύχη. Teύχος, in sensu libri pertinet in primis ad dialectum Alexandrino-Macedonicam Septuaginta Interpretum qui subdivisionibus operis integri denominationes dederunt quæ ab bac dialecto mutuantur: Πλευτεύος, Οὐρανεύος. Si fides adhibenda Salmasio *De modo usuarum*, p. 403, idem adest discrimen codicem inter et volumen quod inter τεύχος et βίβλος. « Nihil tam diversum ait, quod formam quam codex et volumen : in volumine chartaceo, charte chartis adtextur in longitudinem, ut volvi possint in rutulum; in codice, massa sive corpus fit ex pluribus veluti tabellis aliis super alias stractis, Graeci quoque σωράτων et τεύχος nominant. Quod tamen de volumine magno usurpat; massam Martialis de struice tabellarum multiplicum que codicem membranæ componunt, proprie dixit, ut Graeci σωράτων. Hæc vox in glossis Philoxeni, membrana, exponitur. » Sequitur longa dissertatio in variis materiis quæ scribendis libris adhibita sunt, nimur in cortices, pelles, tabulas et papyrus. Juxta Salmasium hac voce τεύχος designabantur tabula cera linitæ, alia super aliis collectæ et super quas stylus exarabat characteres. Quoad verbum Latinorum *corpus* huic consonans, exemplis ab eis citatis addi potest Cicero, in insigni epistola ad Luceium, epistola duodecima lib. v, *Ad diversos*, in qua ut historiam consulatus ipsius scribita hortatur, quod hominem misere superbientem prodit.

« A principio enim conjurationis usque ad redditum nostrum, videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse. »

Crediiderim ego confusionem postea irrepsisse in notiones quæ ad distinctionem vocum inserriebant et nihil comprobant sacros libros inscriptos fuisse tabulis; siquidem voce de qua agitur designantur tantum divisiones operis.

Ibid. 12. Τὸν Ἐρμητέων οἱ πρεσβύτεροι. Superius verti per *sacerdotes* οἱ πρεσβύτεροι, quod Vigerus interpretatur *seniores*; sed inquirendum esset an apud Judæos antiquitus vox πρεσβύτερος *senioreum* sonaret, quod mihi non constat.

Usus Christianus à Judæis ortum sumere debuit et per vocem πρεσβύτεροι non intelligendi sunt tantum πρεσβύται, *senes*, sed senatores seu rabbini. Quorsum aliunde ad hoc opus conficiendum senes missi fuissent? ceterum acceptionem vocis lector eligat.

Ibid. B 2. Διασκεψή seu retractatio classicorum operum frequenter usurpatum cum sermo est de poetis. Vide Freder. Aug. Wolf in *Prolegomenis ad Homerum*, clii, nota 14.

Ibid. 3. Ἑπέλευτος ἐπαράστασι. Cæmoniale imprecationis contra eos qui textus sacros tentarent adulterare, Graece ἐπαρά vel ἐπροκύπτει, Latine *devotiones* denominabatur. De voce ἐπαρά vid. Greg. Corinth. pag. 227 Scheffeli et notam hœc. —

Eusebius initio Chronicæ: « Οὐρκῶν στὸν μεταγραφέμον τὸ βιβλον τοῦτο κατὰ τοῦ Κυροῦ ημῶν κατὰ τὴν ἑνδέξιον παρουσία αὐτοῦ, δι' ἡ Ἑρχετικοῖς κρινεῖς ζωτας καὶ νεκροὺς, τινα ἀντιλαβῆσθαι μετεγράψαν (ut conferas quod descripsisti) καὶ καθορθωτῆς πρᾶς τὸν ἀντιγραφὸν, διεν μετεγράψω, ἐπιτελοῦ, καὶ τὸν δρόν τοντον διοιος μετεγράψω, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. Vide Van Dale in *Aristotelem*, pag. 493. »

Ibid. C 10. Hæc pars Aristei relationis plus cæteris omnia præ se ferens que fabulam constituentum,

ad memoriam nobis revocat quæ refert Macrobius de philosopho Numinio, in *Somnio Scipionis*, l. 1, c. 2: « Numenio, inter philosophos occultarum curiosiori, offensam numinum, quod Eleusinia sacra interpretando vulgaverat, somnis prolderunt: vias sibi Eleusinias deas habitu meretricio ante apertum lupanar Iudere prostantes: admirantique et causas non convenientis numinibus turpitudinis consulenti respondisse iratas, ab ipso se adtyo pudicitiae vi abstractas et passim adeuntibus prostitutes. »

Controversia que vergente in finem seculo decimo septimo, vel ineunte decimo octavo habitata est de authenticitate relationis Aristotele multo plura produxit volumina, nimisque ab Eusebio aliena est, qui rem tantum leviter attigit, quam ut ea recensere velim; satis erit dicere quod Eusebium, quod post Josephum, Philonem et Aristobolum, quorum nomina in honore erant apud Judeos, et inter Christianos, post Justium martyrem, Ireneum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, auctorem citans veritatis studiosius et fide dignum, id fecit tantum quod in ejus loco fecissent omnes; recent enim de authenticitate bujus libri dubitatum est, et nemini oiliu in membris venerat ne impugnari posset. Judaei enim qui postea de hoc egerunt, ut Aquila, Symmachus et Theodosio, non contradicunt veritati historie versionis LXX, sed versionem ipsam impugnant. Cum adversarii Septuaginta fecisse nobis videtur Hieronymus eo ipso quod versionem Latinam et Graeco textu emendare sibi proposuerat adhibito exemplari Hebraico. Augustinus vero cap. 43 xviii libri *De civitate Dei*, variis S. librorum enumeratis versionibus Graecis, ait: « Ex hac Septuaginta interpretatione etiam in Latinam linguam interpretatum est quod Ecclesiæ Latine tenent; quamvis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus, homo doctissimus, et omnium trium linguarum peritus, qui non ex Graeco sed ex Hebreo in Latinum eloquio easdem Scripturas converterit. Sed ejus tam litteratum laborem, quamvis Judæi fateantur esse veracem, Septuaginta vero Interpretates in multis errasse contendant: tamen Ecclesiæ Christi totum hominum auctoritatem, ab Eleazaro tunc pontifice ad hoc tantum opus electorum, neminem judicant præferendum: quia etsi non in eis apparuerit Spiritus, sine dubitatione divinus, sed inter se verba interpretationis sue septuaginta docti, more hominum, contulissent, ut quod placuisse omnibus, hoc maneret; nullus eis unus interpres debuit anteponi: cum vero tantum in eis signum divinitatis apparuit, profectio quisquis alias illarum Scripturarum ex Hebreo in qualibet alia lingua interpres est verax, aut congruit illis Septuaginta Interpretibus, aut si congruere non videatur, altitudo ibi prophethica esse credenda est. »

Col. 597 C 2. Hujus phrasis ultra modum prolixæ sibi non constant; a primo inciso quod desideratur verisimiliter pendet, quo mediante et clarior erat et consona magis syntaxi.

Col. 600 A 1. Κέρκοπα ἀλτών. Non consentiunt eruditæ in significacione vocis κέρκοψ. Alluditur ad incolas Asiae Minoris a Jove in simios mutatos. Ovid., *Met.*, xiv, 94. Inde plurima proverbia, Ἀγόρα κέρκοπων; Apost., i, 21; Zenob., i, 5. Injurioso certe dictum. *Aeschinus*, *Perὶ παραρρεσθελας* (225): «Ο τι μὲν οὖν ἦν ποδὸς κέρκοψ, loquendo de Demosthene, id indicat hominem nequam, nebulonem. Ammianus Marcellinus, xxii, 14, sermonem habens de Juliano, « Ridebatur ut Cercops. »

Tanneguy Lefebvre, *Epist.* l. ii, epist. 7, dictum fuisse olim κέρκοψ, contendit; vide in *Epistolis Alciphronis*: «Ο κέρκοψ δόλες, epistola 20; cum Berglerio nota. Vociς λόγων additamentum de veteratore hic agi ostendit, quod inferius vertitur per vocem πανουργός. »

Ibid. B 43. Δηλούται 466.

Ibid. C 4. Διεξάδειν 465, 466.

Col. 601 C 4. «Ἐάν δεσμῆς οὐχ ἔργο μόνον, διὰ ταῦτα καὶ ἔαρ φήματα τῷ τυχόντι, εἰς μέτρα θεραπείας addidi οὐδέν: ex iis enim quæ sequuntur negotio mibi visa est necessaria. »

Col. 604 A 3. Μή θεότης γε ἐπιφημίσαστα αὐτοῖς. Eusebius cum ἐπιφημίσεν non raro adhibet accusativum θεόν seu θεού ut significet nomine *Dei ornare*, p. 95: Θεούς ἐπιφημίσας δημόσῃ τῆς ἀνθρώπου πρός αὐτοῦ τοῦ θεού κατέβισται προσηγόρια: « *Ανιμαλα* quibus nec hominiū nomen tribuere dignatus fuerat *Deus*, nomine *deorum ornavere* sunt. »

In fragmento Diogeniani, p. 265, legitur verbum ἐπιφημίσεν in sensu tribuendi vel nuncupandi: Τούτον δέ τοι θεούς διουκτέας καὶ δημωρούγον ἐπεψήματα, τινῶν δὲ ήμας αὐτούς αἰτίους ωκεάδων. Restituentum est verbum ἐπιφημίσεν in loco qui legitur pag. 320, pro ἐνευημήσας· τὸν τὸν ἀπαντῶν Δημωρούγον Αὔγον θεού τούτου ἐπεψήμασας τὸν τρόπον. « *Creatore* sic nominato *Verbum Dei*. » Restituentum pariter pag. 456 loco ἐπιφημίσονται in fragmento Porphyrii ubi cum dativo construir in sensu consecrationis: « *Ἐθνον τῶν φιλάτων τινὰς ἐπιφημίσοντες τῷ Κρόνῳ*: Sic emendavit Lobeckus in *Phrynicum*, pag. 597.

Exemplum constructionis cum accusativo, Demosth., pag. 495: Ταῦτα ἐπὶ τῷ τῶν θεῶν ὄντατι τοισιν ἔτοισι . . . χρηγὸν ἀν, ὡς ἐμοὺς δοκεῖ, τάντα δι τις ταῖς θεοῖς ἐπεψήματαν, ταῦτα φανεσθαι, οἷα μηδὲ ἀν τὸν ἀνθρώπου πράθεντα, πονηρὰ φανεῖν. *Ubi videre est in iis verbum ἐπιφημίσεν idem sonare ac dare sub nomine Dei*.

Lucianus in *Prometheo*, t. I, pag. 24: *Εἰ δὲ ὑπερπάνων τοὺς λόγους, ὡς δῆμος εὐμέρανος ἄντας, τὸν σοφώτατὸν τὸν Τιτάνων ἐπεψήματες αὐτοῖς.* « His nomen attributis Titanorum sapientissimi. » Vide Scholiasten.

Greg. Nazian. in *Basilium loquens de Heraclio*-dis: Διχίμονας δὲ τινας καὶ θεούς καὶ μίθους τοῖς πρόσοντος ἐπιφημίσοντες: « *Nomina dæmonum seu deorum fabulæ suis attribuentes majoribus.* »

Suidas, voce Οὐλύμιανδες· τῇ μισοπράγμονι ζωὴ τὴν ἀρετὴν ἐπιφημίσεν.

Themista, *Or.*, vi, 79 B: Αὐτῷ τῇ θειότητα, ἐπιφημίσεν, 49, p. 229, ἡ πολιτεία τῷ τῇ θειότητος θύμῳ ὅμιν ἐπεψήμισε.

Pausanias, vii, 23: *Ἀστηρητῷ Ἀπόλλωνα πατέρᾳ* ἐπιφημίσεν.

Strabo I. v. 250: Τοὺς γεννωμένους τότε, παῖδας *Ἄρετος ἐπεψήμασαν*, loco ἐπεψήμασαν, emendatio Dorvili, *Ad Charit.*, pag. 550.

Exempla constructionis cum dativo:

Plutarch. *Vita Camilli*, § 7, pag. 515 edit. Reisch.: *Ἐπιφημισμένον τὸ δημότα τῷ βασικεῖ τῶν θεῶν καὶ πατρῷ; e curris regi deorum dicatus.*

Similiter in *Vita Nicæi* ait: *Καταπεψημισμένον θεῷ σώμα, 3, 3. Ibid.: Θρόνον Ἀλεξάνδρῳ καταπεψημισμένον.*

Maximus Tyrius, 8: *Ἐπιφημισαν Διὸς ἀγάλματα κορυφαῖς δρόνοις Οὐλύμπου καὶ Ἰην.* Idem. *Ibid.: Επιφημισαντες τονομα τοῦ ποταμοῦ ὁποτέρῳ θύμονα.*

Appianus, *De bello civili*, I. vi, 86: *Ἐπιφημισθεῖσας τῷ ἀνδρὶ (Μαρίῳ) ἀδόμης ὄντατας.*

Tandem Philo ipse in *Legatione ad Caïum*, pag. 401 ed. Paris., 565 ad Mangey, habet Tī δὲ, εἰ συνῶλοι ἐπιφημισθεὶς ἔτερος; « *Quorsum, si res alteri dicata fuerit?* »

Pag. 1016, 570 Mangey: *Ἄπαντας ἐγράψατο καταχέιρας τοῖς ὄντατιν, διὰ τοῖς δάλοις ἔνος ἐπιφημισθεῖσας θεοῖς.* « *Nomina quæ mos invaluit diis consecrare et diis solis attribuere.* »

Ex his exemplis duplex emergit significatio; utraque ad divinitatem spectat: « Nam ut ἡμίς aliquid augustius significat, sic ὥριτεν ad divinitatis opinionem et famam referuntur, inquit Lobeckius ad *Phrynic.*, p. 597. » Itaque Plutarch. *Vita Sertorii* hac uitore voce tertio hoc sensu, aliquid nimurum nuntiare, spargere rumorem qui cœlitus a divinitate venit, cap. 11: « Εξεσταῖς φάσκων τὴν Ήλαζόν, Ἀρτέμιδος δῶρον εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν ἀδηλῶν ἐπεφῆμισεν αὐτῷ δηλοῦν. Ἀριτροὶ ἐπεφῆμισεν αὐτῷ, legendum esse, tollendo vocem ἀδηλῶν quæ non nisi glossa est. *Synonymice* cum ὄνομάσειν adhibetur solum in tertio libro *Historia ecclesiastica* Eusebii, cap. 27: « Ἀλλοι . . . ἔθνουσαν τούτους οὐκετὸς ἐπεφῆμον οἱ πρώτοι. Attamen ut ad duas magis usitatas acceptiones redeamus, cum agitur de nominando Deo, tunc prævaleat constructio cum accusativo; si vero agatur de exprimendo rem quamlibet Deo sacramam, datus utendum est.

In hoc loco Philonis utraque invenitur acceptio: Μή θεον γε ἐπεφῆμισαντα τοῖς κτήμασι, pro Μή θεον γε ἐπεφῆμισαντα τὰ κτήματα. « Si suas non dedicaverit opes Deo; » inferius iterum apparelt hec constructio: « Εὖν, πατήρ ἐὸν ἄρχων τῷ ὑπερκόν, subintelligitur ἐπεφῆμος θεον, sed inter hec reviget altera syntaxis: « Εὖν ἐπεφῆμος τροφὴ γυναικῶν ἀντροῦ. Si uxorū vir dicat τροφὴ γυναικῶν. Quid intelligendum per τροφὴ γυναικῶν; existinavī hic agi de fructu quem in utero gerit mulier; in hoc sensu sanctam existimare debet vir uxorem suam et abstinebit se ab ea; privat se filio pater, herus famulo, si Deo illos consecraverint.

Si non admittatur sensus voci τροφὴ attributus, altera vox illi substituenda foret, nimurum τὴν νυμφὴν, ut opinor: τροφὴ enim hic adhiberi non potest sive alimentum, sive educationem designet.

Legis illius quam Philo hic indicat, præter obscuritatem quamcum enuntiatur, nulla hucusque mentio est apud leges Mosis, tales saltem quales date sunt nobis a Seldeno, *Uxor hebraica*; a Spencero, *De Legibus ritibus Hebreorum*; a Michaelie, *Mosaïsches Recht* qui omnes locum hunc Philonis silentio prætermittunt. Evidenter referri debet ad tricesimum caput Numerorum, v. 7: *Si mulier maritum habuerit, et vorerit aliquid, et semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obli-gaverit iuramento. Vers. 8: Quo die audiuerit vir, et non contradixerit, vota rea erit reddetque quodcumque promiserat.*

Sic se habet lex Moysis cui Judaica traditio quam hic sequitur Philo quadam violetur addidisse quæ reprobavit Christus cap. xv S. Matth. et vii S. Marci rescriptis ad Corbanum quo designabatur donum Deo factum, cujus donatores Pharisei solvēbant non solum a legis naturalis obligationibus, verum etiam a præceptis Decalogi: « Honorabis tuum patrem et tuam matrem, » immunes eos facientes ab omni officio erga parentes.

Patet ex verbis Philonis vel minima dubia voti enuntiatio Deo facta, voventes spoliari immediate et Deo consecrata, etsi absque conscientia essent locuti. Tūn autōn κτήματα ἔνα ἔκαστον κύριον εἶναι, μή θεον γε ἐπεφῆμισαντα αὐτοῖς μῆδ' οὐ τῷ θεῷ ταῦτα ἀνήνον. El ἐδὲ λόγῳ μόνον ὑποσχέσθαι προspέσσοι, φάσσαι καὶ θήγεν αὐτῶν οὐκ ἔξεσται, ἀλλ' εὐθὺς ἀπάντων ἀποκεκλεθεῖσαι . (μή μοι), lego μή τι γέ τα τῶν θεῶν ἀρπάζειν, μῆδ' αποστλῶν ἔτερων ἀναθημάτων.

Ultima haec spectant ad deprædationes in deorum templis apud ethnico actas.

Col. 604 C 11. Ποι δὴ πρὸς τὸν θεοῦ, ἡμῖν τὰ βούλεια ἔκεινα. Quid dicere voluit. Philo per vocem βουζύγια? voluitne designare iugum quo preme-

bantur Judei ob multiplicitudinem legum? Indaganti mihi haec occurserunt:

Etymologicum magnum, p. 206: Βουζύγια γένος τὸ Αθήνην ἵερωσιν ἱερον. Βουζύγις γάρ τις τῶν ἡρώων, πρώτος βους ζευξας τὴν γῆν ἤρεσεν, ἀπ' ὧν βουζύγια.

Plutarchus, *Præcepta conjug.*, p. 144: Ἐθναῖς τρεῖς ἱεροὺς ἀρπέους ἔγουσι, πρώτον ἐπὶ Σχιρῷ τοῦ πελαιοτάτου τῶν σπόρων ὑπόμνημα, δεύτερον ἐπὶ Παρπάνῳ ὑπὸ Πέλινον, τὸν καλούμενον Βουζύγιον, l. VI, p. 544, ed. Reiske.

Eupolis ab Aristide citatus, *Adv. Platonom*, l. II, p. 150 ed. Jebb., ait Periclem ex bac stirpe ortum. Videatur allusione Philo τοῖς Βουζύγιος Αθηναῖς. Vide Schol.

Ibid. D 2. Hanc Iudeorum legem citat Porphyrius in tractatu *De abstinentia*, l. iv, cap. 14, pag. 344 ed. Roher.

Ibid. 6. Αρπα καρδ τε ἔξωλεια. Emendo verba κατὰ τε ἔξωλειας, quæ sunt omnino vitiosa, siquidem particula τε nunquam ponit debetur nomen inter et prepositionem. Quoad hanc locutionem ἀρπα κατ' ἔξωλειας mutata est ab oratoribus.

Demosth. p. 642, 15 :

Διοικεῖται κατ' ἔξωλειας αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους καὶ τῆς οἰκίας.

P. 553, 17 :

Ἐμνυε κατ' ἔξωλειας.

P. 4305, 12 :

Κατ' ἔξωλειας ἐπιορκεῖ.

P. 4204, 11 :

Ἐπαρασάμενον αὐτῷ ἔξιόνεταν.

Col. 605 B 5. Τις 466; μοι προσεκυψημένοι idem.

Ibid. 15. Οτιτα 467.

Ibid. 41. Philo hic Moysi attribuit synagogarum institutionem quæ referenda est ad tempus Esdræ vel redditus Iudeorum post captivitatem Babylonianam. Merus est anachronismus: an ex voluntate erat an ex imprudentia, id me fugit.

Ibid. C 1. Loco κινεῖ lego κοινωνεῖται.

Col. 608 A 7. Formula Ως ἀληθῶς, qua emphaticè adverbium effertur, non nisi incomplete explicata fuit a grammaticis Vid. Vigerum, *Idiotimi*, cap. 8, sect. 10, § 9.

Col. 612 C 1. Τῆς... ὑποτίμησιν 465, 466, 468.

Col. 616 B 13. Τούτον... θερπαντέον 466, 467, 468.

Col 621 B 1. Dio Chrysost. in *Sermone Rhodiaco*, pag. 344: Τὸν Ολυμπιάτικόν στέραντον ἵστη δῆμον ἐλάνον δύτα, καὶ τούτον πολλοὶ προτετμήσαντο ζῆν· οὐδὲ τῆς ἔκει φωμένης ἐλαῖας ἔχοντος πεθαμένων, ἀλλ' ὅτι μή δύλιος, μηδὲ πει μαρτυροῦσθαι. « Profecto non vos latet ludorum Olympiorum coronam textam esse ex olea, eam iamē non pauci pluris faciunt quam vitam; non quod mirum quid sit oleaster, sed quia non nisi difficultate multa multisque sudoribus comparatur. »

Attamen religiosam virtutem oleastro Olympico (οὐλεῖ) tributam ignoravit Dio. Ecce quæ referuntur a Phlegone in fragmento *Olympiacorum Chronicorum* quod edidit Meursius, tom. VII. Operum, p. 150:

« Olympiade sexta, Eleoi Iphithum regem miserunt ad deum ut ab eo discerent an coronas daturi essent victoribus.

Τετταρακοντα περὶ τοῦ θυσίας ἔκτινη
Ἄλλα τὸν διπλοράμψιτον μαρτυροῦσθαι ἐλαῖον,
« Ος τὸν διμέρεχται λεπτοτεντούς ύψοστρας Ἀρ-

χυτον.

Statim igitur ut Olympiam rediit, cum plures essent in sacro circuitu caprisci, unum aspergit quæ-

undeaqueque tegebant aranearum telz; parietem circumadiebavit; et texta fuit illius ramis corona victoris. Daicles Messena orundus primus hac corona donatus est, in septima Olympiade.

Juxta traditionem alteram, quam amplexus est Pindarus in tertio hymno, olea qua coronabantur Olympionica allata est ab Hercule ex locis ubi originem habet Daubuus, cum hos instituit ludos:

Ἄλτωλδες ἀνήρ ώψσεν

Ἄμφι κόμμασι βάλλει τλαυκόχροα κόσμον ἔλατας,

[τὸν πότερον]

Ἔτερον δέον σκιαράρ ποτέντενετ

Ἀριστερώνταδας.

Μνῆμα τῶν Οὐλυμπίᾳ καλλιστον ἀθλων.

Hanc coronam ludibrio habuisse videtur Aristophanes, qui in *Pluto* (v. 581), inducit Paupertatem sic loquentem :

Ο Ζεὺς δῆκον πέτεται, καὶ τοῦτ' ἥδη γαρέρος
[σε διδέξω].

Εἰ τῷρ ἐπλούτει, πῶς ἀν ποιῶ τὸν Οὐλυμπίῳν
[αὐτὸς ἀγώνα],

Ἴρα τούς Ελληνας ἀκαρατας δεῖς θεοὺς πέρι,
[ποιον Ἑνταρπει],

Ανεκήρυττετ τῷρ ἀθλητῶν τοὺς νικῶντας στρεζα-
[ρώσαι]

Kotirou στεφάνῳ :

Herodotus, lib. viii, cap. 26, refert « trans fugas Xerii quid facerent Graeci interroganti respondisse, eos Olympiae celebrare ludos. Cumque ab eis percontaretur de premio pro quo decertarent : Pro corona ex oleastro, dixerunt isti. Quales viri, retulit tunc unus astantium bellatorum, qui non pro divitis, sed pro honore (ἀρετῇ) pugnant ! »

Col. 621 B 4. Corona ex apio in Iudis Isthmicis dabatur. Diod. Siculus, l. xvi, cap. 79, p. 142, t. II editionis Wesselingi : « Conclamantibus copiis progrediendum esse adversus Barbaros, forte occurrerunt Timoleoni jumenta onusta apio pro lecitis conficiunt ; dixitque se hoc accipere presagium victoriae ; corona enim Isthmica texta est ex apio. » Postea et piu hanc texerunt, ait scholastes Nicandri in versum 605 *Alexipharmacis* : et in hoc cum Eliano concordat, *De natura animalium*, l. vi, 4.

Ceterum hanc esse coronam ludorum Nemeenium nemini fas negare, et duumodo ad aliquid pertineret, parum intererat quod Cuius cujus esset.

Archias poeta sic in unum coegit quatuor Graeciae ludos in primo *Anthologiae epigrammate* :

Τέσσαρες εἰσερ Ἀγώνες δι' Ἑλλάδα τέσσαρες [τροποιοι].

Οι δύο μὲν θητῶν, οι δύο δ' ἀθλητῶν
Ζηρὸς, Αἴγαλον, Παλαμονος, Ἀργεύδροιο.
Ἄλλα δέ τῶν, Κότιον, Μῆλα, Σέλιτα, Πίτεν.

Vide Pausaniam, in *Acadicis*, c. 48.

Ibid. 2. Ἀναχρόνες. Est vox propria "qua ludorum vitor designatur : et id comprobatur e loco citato Aristophanis in *Pluto* :

Ἀνεκήρυττετ τῷρ ἀθλητῶν τοὺς νικῶντας στρεζα-
[ρώσαι]

Kotirou στεφάνῳ.

Ibid. C 8. Ἀρέτη. Hanc interpretatus sum conjunctionem per causam qua sit ut; quam difficulter vertuntur de alia lingua in aliam verba quibus transmititur idearum series. Doctissimus Coray in cap. 31 *Vita Pompeii* extenso modo disseruit de munere hujus vocis in sermone; altera suppeditatio exempla: Plato in *Phaedone*: Nonne inter lupos et accipitres numerabimis eos omnes qui tyrannides, iusticias, deprivaciones anteposuerunt? vel in que alia animantia transmigrasse eorum animas dicemus? Ἀρέτη εἰς τὰ τοατά. Propter eamdem causam in horum corpora. Lucianus, in *Nigrino*, 26: Docebat

virum profitement a se divitas contemni, media quibus comparantur despicerē debere. Ἀμέλει καὶ πράττων ταῦτα διετέλε, « Quamobrem paupertatis cultui semper deditus est. »

In vitarum auctione, 7: Ἡν ψυραρεῖ αὐτὸν ἐπιστήσεις, ποὺ παντοτέρῳ χρήση τὸν χυνόν. Ἀμέλει καὶ τὸν κατ' οὐνόμα, « Idcirco canis vocatur. »

Col. 624 C 2. De confusione epocharum cui ortum dedit error de Eleazarō et Aristobulo, vide Dahne in citato jam opere, tom. II, pag. 79.

Col. 625 A 4. Τριποδειχθέντων 468.

Col. 628 A 14. Ξέ προ διά 465, 466, 467.

Ibid. C 14. Ἱερός, 466, 467.

Col. 629 A 2. Περιέφραξαν 467.

Ibid. 4. Νομικῶν; 468.

Col. 633 A 12. Hanc absurdam opinionem impingavit Aristoteles in tractatu *De generatione animalium*, l. iii, c. 6; eam rursus emisiit Elianus, l. ii, c. 53, *De natura animalium*.: « Οἱ λαθεῖς ὀδεινει διὰ τὸν στόματος ἐν τῇ θαλάττῃ. » De hoc tamen dubitat in eiusdem libro ix, 65: Οὐ στόματι τέκταινεν τὸν γαλεὸν ἐντοι λέγουσιν, ἀλλὰ δεῖσαντα τὰ σκυλάκια κατέτινεν καὶ ἀποκρύπτειν, εἰτα ζῶντα αὐτοὺς διεμειν. « Quidam autores contendunt falsam esse opinionem asserentium mustelam per os generare ; agnoscunt solum os illius catulus refugim præbere contritum, quo absconduntur, donec revolvant vivi. »

Eadem opinione falsa inobuti nulla de causa odissent mustelam quam existimabant animal immunandum quilibet initiatu mysteriorum Eleusiniorum, ut at idem Elianus capite supra laudato: Esca istius generis, alebant, immunda, cum per os generet mustela.

Ibid. B 5. Ἐπαλγάσσιν περιβάλλεται 467.

Col. 636 B 10. Λεγο προφυλάξαι loco παρακάλεσαι. Vox φυτικῶς quam perperam verit per Wie es recht ist Grögerus qui totam hanc citationem interpretatus est in secundo volumine *Urchristenthum*, p. 104, haec emendationem legitimum facit. Evidens est enim hic agi de sensu naturali, a sensu metaphoricu proorsu alieno. Suam igitur acceptiōnem propriam retinet vox φυτικῶς, et in facienda mutatione intacta debet remanere. Legitur inferius in eodem sensu, φυτικῶς διαθέσεται.

Col. 637 A 6. Valckenaerus mortiens reliquit dissertationem in *Aristobulum Judaeorum Alexandriae*: in hac dissertatione quam magni faciunt, quaque typis manda est curante Luzaco, ejus successore et alumno, Lugduni Batav. anno 1806, sic pag. 69 locum huic annotavit: « Ηι νοῦνταις, ποιτρει intelligentes, opponuntur τοῖς μη μετέχουσι δυνάμεως καὶ συνέσεως, ἀλλὰ τῷ γραπτῷ μόνον προσεκέμονοι, illis qui non sunt participes intelligentiae valentis (durissima quavis purrumpere), sed qui adhaerent tenaciter verbis scriptis quibus ὡς φάντατα μεγαλεῖται τὰ διατάξαι, nihil magnificum narrare videores Moyses. » Vide, item, solum hic agitur de sensu figurato a sensu litterali remoto. Tamen non in hoc omnis hujus phrasis sensu censuscritendibus; existimo asserere adhuc voluisse Aristobulum magnas philosophorum speculations nobilesque poetarum conceptiones esse sumptuas a Moysi : magis quam temeraria haec opinio est, sed vigebat apud primos Christianos et Eusebium acerrimum habuit propugnatorem.

Origenes *Contra Celatum*, l. iv, 12:

« Satis sit observare Moysen aliquos prophetas, utpote antiquiores scriptoribus Graecis, nequivisse ab iis mutuari quae scripserunt de conflagratione orbis; sed si ad temporum ordinem spectamus, fas erit dicere hos posteriores, quocumque modo auditis prophetiis, quibusdam fretos periodis, similes eventus supposuisse. »

Ibid. 9. Αὔρομδες εἰς Ἀγώνες. Valckenaerus pag. 65 ejusdem dissertationis multis annotavit verbis hanc constructionem ἀφορμάς διδόντας, λαμβάνεται, ad præbendum sumendumque scripti materiem; non

pauca attulit exempla probatorum anctorum pro hac corroborata locutione.

Col. 637 B 9. Ἀποστελό, σηνετρ ḡ Κέριος, κ. τ. λ. Animadvertisit Valckenaerius longe discrepare apud Septuaginta hanc lecturem, Exod. iii, 20. In quibus legitur: Καὶ ἔκσινας τὴν χεῖρα μου πατάξω τοὺς Αἰγυπτίους. Vox ἀποστελό, ait, equidem minus ab Hebreo sermonem discrepat, sed sapientius Septuaginta hoc vertunt verbum per ἔκτενεν.

Ibid. C 5. Propter inobservatam peculiarem significacionem vocis χεὶρ, exercitum hic notantis, cuius tamen significatio multa occurrit exempla apud historicos Graecos, accedit ut pravam emendationem vel temerariam interpretationem accepiterit in *Philoceto Sophoclis*, 320 edit. Bothe, aliorum 325:

Θυμῷ γένοντο χεῖρα πληρώσαν ποτε
Ἰν' αἱ Μυκήναι γροιεῖ, η Ἐπέρην θ' ἐτι
Χ' η Σκύρος ἀρέσων ἀλεύμων μῆτηρ δρῦν.

Quod significat: Det mihi colum, neo inseriens odio, compare olim posse exercitum, ut suo detimento discant Mycenae et Sparta et apud Scyrum nasci strenuos bellatores. Quem locum adulteravit Brunkius, nominum casus mutando: Θυμῷ γένοντο χεῖρα πληρώσαν. Θυμῷ πληρώσαν, ad suum desiderium adimplendum, optima est locutio Graeca, sed χεὶρ, vox declarativa, pleonasmum hic efficit aut aliiquid male sonans: aliunde non sic habent manuscripsi qui oūncies concordant. Porsonius tam in hand approbat emendationem, in Appendix ad *Toupii Emend. in Suidum*, pag. 471. Contra Bothe vituperante contra eum insurgit legitique Θυμῷ χεῖρα per catachresim: *Munus* dicit pro odio. Pausa, nisi fallor, istius modi catachresis sunt exempla: arridet mihi magis communis metaphora vocis χεὶρ pro exercitu sumptu: quod spectat ad πληρώσαν, parare, legere exercitum, vox est propria qua designari possunt exercitus tum terrestres, tum navales, et innumeris confirmatur exemplis.

Col. 640 A 13. Verba εἰ μή... προσεΐη desunt in 466

Ibid. B 12. Valckenaerius in *Aristobulum*, pag. 72, comparationem instituit hujusmodi eum locis a Clemente Alexandrino (*Strom.* vi, p. 755-56), taceo auctoris nomine, alitatis, quae verbothes eiusdem sunt: unde concludit restituui posse vero auctori quamplurima quæ leguntur in Stromatista, si totum haberemus opus Aristobuli vel longiores citationes. Hoc probator accuratum fuisse Eusebium in suis citationibus.

Eundem Dei descensum in montem Sinai non aliter interpretatus est Origenes, *Contra Celum*, lib. iv, cap. 12:

Si verbi prophete exhibent nobis descendenter Deum, cum et ipse dicat: *Nonne celum et terram ego impleo* (*Jer.* xxiii, 24)? hoc per figuram dicitur. E propria sua sublimitate et altitudine descendit Deus, cum vel in minimis que ad hominem spectant curam agit. Et quemadmodum loquendi consuetudo suscepit ut diceretur magistros ad parvulorum, sapientes aut qui profecerunt ad adolescentium recens ad philosophiam adductorum captum, descendere, nec tamen hic descensus de corpore accipitur; ita sicut in divinis Scripturis dicitur Deus descendere, haec vox, ut et ascendere, ex vulgaris sermonis consuetudine intelligenda est. *

Rursum lib. vi, cap. 64: Quod si quedam verba motum Deo ascribunt, ut istud: *Audierunt vocem Domini Dei deambulantis in paradiso sub reperam* (*Gen.* iii, 8), haec sic accipiende sunt quasi qui peccaverant, Deum moveri existimassent: aut in eamdem sententiam intelligenda aitque somnus allegorice dictus, ira, aut aliud simile. *

Ibid. C 4. Τὸ δὲ ἔπειρος τῶν ἐξει τάργα. Quæ existit inter τὸ ἐξει τάργα et πλήνος oppositio firmat sensum quem et ipse dedi, quique nullibi indicatur: de illo nequaquam dubito, etsi

Vigerus longe alter verterit, et textu Graeco minime roboretur ejus versi: *Quorum mens esset virtusque constantior*. Adduci in dubium potest accuratio versionis meæ, sed de infidelitate versionis Vigeriana non potest non dubitari.

Ibid. 7. mss. 465 et 466 om. verba τάργας μὲν τρέπεται.

Kαὶ μηδῆς ἀλήστετο τούτους ηξεῖσαν.

Nonnisi agre fero hanc Iouicam formam adjectivi θλαστος quam frequentissime usitati in Attico idiomate, tum hic tum pag. 384, A 10, Τῶν πεπονθέντων ἀλάστους συμφοράς.

Europides *Troad.*, 1222 :

Οἷμοι δῆτα τῶν ἀλάστων κακῶν!

*Ετύμοι, magni, p. 57, In voce: "Αλαστον· τέν-
δος θλαστον καὶ θλαστα κακή, ἀνεπίληπτά τινα δύτα.
Tandem preclara emendatio Porsonii in epistola*

Anaximenes in Diogene Laertio, Ι, 5:

Οἱ δὲ Αλαστοὶ πάντες ἀλάστα κακή ἔρδοισι.

Legitur in textu θλαστος τὰ κακά, Valckenaerius infeliciter tentaverat hujus vocis emendationem, in Herodotum, I, m, 159.

In nota versus 44 *Medea* correctio legitur Porsonii Sophocles, *OEdip.* Colou., vers. 558, θλαστος ἀλάστας ἔχειν.

Ideem, *ibidem*, vers. 1671 :

Ἐτεροι δὲ τῇ πατρὶς ἐμψυχοτο-
Ἀλάστοι αἵμα δυσμούροι στερεῖσιν.

Legendum igitur foret μηδῆς ἀλάστου et ἀλάστους συμφοράς.

Ibid. C 9. *Δειγματος αὐτὸν μόρον ἔκενα.* Αὐτὸν μόνον unice designat, simpliciter: sola fine με ostendatur. Lucianus, in *Sonnio*, 9: Οὐδὲν τοῦ μη ἔργατης Εστι, οὐτε φύσις ἐπινόστατος, οὐτε ἔνθροις; φύσεροι, οὐτε τοις πολίταις ζηλωτοῖς, ἀλλὰ αὐτὸν μόνον ἔργατης, quod non absimilem ideam affert ac, οὐδὲν τοι μη ἔργατης, quod legiū superius.

Hesychius, ad vocem πεστά: Εν τῇ πατερειά αὐτὸν φύσους μετακινούσαν. *Lusores* movent tantum aleas (nec jacint).

Eusebius, *De monstr. evang.*, lib. iii, pag. 85 Roberti Steph.: Αὐτὸν μόνον τὸ θύσιον, nil aliud facere quam immolare.

In iunctis mihi suppeditavit notæ partem Abresch., *Dilucidat. Thucydidear.*, I, 1, 57. Sumpta duo exempla et *Judeo Philonis addam pertinientia ad tractatum De vita contemplativa*, Parisis, 896, 479 edit. Mangey: Τὰς προμετωπίους αὐτὸν μόνον τὰς ἀπροσειςτας καὶ γραμμῆς κυκλωτέρων τρικοδι- μένοι σχῆμα.

Pag. 688, 480, edit. Mangey: Οὐκ ἀνδρῶν ἐπι γυναικεῖς ἐπιμανέντων, ή γυναικῶν ἀνδράσιν αὐτὸν μόνον (ἐπειδούσιν γὰρ τοις ἐπινόστασις αἴτιοι νόμοις τοις), αὐτὸν ἀνδρῶν ἀρτεσιν, λιχιάτρια μόνον διαφέρουσι.

Alia ejusdem auctoris citare possem.

Col. 641 A 5. *Quoad verbum ἀλεῖψω sumptum ad excitandum, impellendum, προτρέπειν, παραχαλεύειν*, locutio haec sumitur ex usibus stadii quo athlete antequam luctam inirent ungebant se oīo; frequenter hac metaphorā utitur Philo.

In suo tractatu *De fugitiis*, pag. 454, 549 edit. Mangey: Μή αὐτογένει τε καὶ μονωτικὸν βίον ἐπιτρέψῃς· ανερεβοίσεις γάρ τοι ἀντίπολον καὶ παρ- τερον ἔχορν ἀλεῖψεις κατὰ σαυτον. In primo tractatu *De legibus specialibus*, pag. 780, 503 edit. Mangey: Αἱ ἐκμασάμενοι ὅλερτοστοι Μυσῶν ᾧ ἀλλότρια καὶ ἔγχρι πολεῖταις ἀνεπίληπτον καὶ προτρέπονται καὶ ἀλεῖψονται πόροι τὰ αἰσχύστα τους ἐπιτεμέντων, ἀνὰ κράτος ἀπείπεν ἀλεῖψη συνέρχονται.

Pag. 782, 306 edit. Mangey: Οἱ πανδεραστής τοις νέονσι ὥραζον, καὶ τοις ἀκμῆς δινος ἐκθέλουν (θ πρός; ἀλλήν καὶ φύγειν ἀλεῖψειν ἀρμέττεν ἦν), κα-

καὶ τρίπον γεωργοῦ, τὰς μὲν βαθυσίους καὶ εὐκάρπους ἀρόύσας χερσένει ἔξι, κ. τ. λ.

Pag. 784, 308 edit. Mangey : Η πόρη παραρθίπτουσα αὐτήν τοῖς ἐπιτυχοῦσι, τὴν δὲ ὥραν ὡσπερ τὸν οὐρανὸν ἐπώρες παπράκουσα, ἐπὶ μὲν θήρας τῶν νέων ἔκαστα καὶ λάγει καὶ πράττει· τοῖς δὲ ἕραστάς ἀλεπεῖς καὶ ἀλλήκον, αἰσχιστον ἀδλον αὐτήν προτιθέστα τοῖς τὸ πλέον εἰσενεγκόσιοι.

Hil elocutionis modi non paucos habuerunt imitatores apud scriptores ecclesiasticos; S. Chrysost. in ultimo capite secundum S. Pauli Epist. ad Corinth. sic habet : Τὴν βαθυμίαν ἔκκλησιν πάντας ἡ θελήσις καὶ πρᾶσσις ἀλεπές οὐ πομονήν ἀλεπές. Eamdem ideam sereque iudeum verbis exhibet denovo in sermone nono Epist. ad Romanos.

S. Greg. Naz. serm. in Machab., pag. 294, de matre illorum loquens : Τί οὐ λέγουσα; τί οὐ πράττουσα τῶν πρᾶσσιν ἔκπλεψόντων;

Procopius Gaze in Isaiam, c. xxvi, pag. 335 editionis Curtherii : Τούτους ἔπαιξιστους τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον ἔπαιξάσται λέγων Εὔσελθε εἰς τὰ πατεῖσα σου.

S. Joan. Damasc., lib. iv, cap. 17, *D. fide orthodoxy* : Τὰ τὸν ἄγνωτον ἀνέριν ἀνέραγαθημάτα ἀπάλεσφοντα ἡμάς πρᾶσσις ἀνδρίστας καὶ ζῆτον καὶ μίμησις τῆς αὐτῶν ἀρέτης, καὶ δόξαν θεοῦ.

Col. 644 A 5. Mirum institutum Essentiorum, cuius in Pentateuco nullum repertur vestigium, a Philone referriad Moysen : verum est, juxta Plinium in citatione qua modo sub oculis ponetur, eos a multis existere seculis Theophrastemque, quem citat Porphyrius, *De abstinentia*, lib. ii, cap. 26, complecti εἰς sub communis denominatione Judeorum; quod enī dicit de iis solū intelligi potest, nimurum : *Abstinentia eos ab eis victimarum, quia urumi per noctem, ne hoc videat πάντης*. Potest igitur existimari, eorum existentiam, ut innotesceret paganis, epocha tam veteri quam illa quia vivebat Theophrastus, ad inultos ante Christum annos esse referendam.— Quæstum est qua ratione factum fuerit apostolos de iis omnino siluisse; mihi hanc difficultatem responso videtur : Essenii apud Judeos, ut monachii apud Christianos, classem efficiunt mere singularem et ab aliis distingunt quæ præcepti generalibus quibus obligantur Christiani praxes quadam pias superaddit quibus se subjicere tenentur pauci; queque, si nimium proflerent, conturbaret societatem. Christus huic generi hominum attendebat dum loqueretur de iis qui ut celum lucarentur, siebant eunuchi. Sed jacendo Christianismi fundamenta ad quem vocantur omnes, non nobis potuit impunere has mere singulares et excentricas praxes que ipse se robusto diversarum religionum trunco inserunt. Philo decem millia recenset, μυρτόν vagus hic numerus admodum.

Plinius, lib. in Natur. histor., c. 47, paucis verbis hanc Essentiorum existentiam describit, quorum vita genus huic assimilaudum est quod ducitur in recentiorum ætatum monasteriorum : *Gens sola et in toto orbe præter ceteras mira, sine ulla femina, omni venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum, in diem ex aquæ conveniarum turba renascitur, largè frequentibus quos vita fessos ad mores eorum fortune fluctus agitat. Ita per seculorum milia (incredibile dictu) gens æterna est in qua nemo nascitur.*

Ibid. 9. cod. 466 omittit δύσμους.

Ibid. C 4. Pro ἡ scripsi καὶ falsò enim asseritur minus prodesse corpori gymnasticam artem quam sedentarii labores conobitarum : mens sane fuit auctori nostro contrarium dicere.

Ibid. D 5. Ἀρθροστύχ 465, 466, pro νόσον; 468, ἀρρ. φυκῆς καὶ σ. ἀτ.

Col. 644 A 2. Θεοληση 468.

Ibid. 10. Προνοση 467.

Ibid. B 9. Ξελαση 465.

Ibid. 13. Αλισθε γεγονώς 468.

Ibid. D 3. Η ἐν Παλαιστίνῃ Σορία non legitur in Philonis tractatu Περὶ τοῦ πάντα σπουδῶν εἴτε ἀλεπίδων, pag. 876 edit. Paris.; 457 edit. Mangey, Η Παλαιστίνη καὶ Σορία.

Ibid. 4. Οὐκ ἄγοτος. Textus Philoni habet Οὐκ διπορος, virtutem participans.

Col. 645 A 10. Προσβολὴ δριατος. Haec vox in eodem sensu in Plutarchio usurpatur. Καὶ τὴν προσβολὴν τὰ ποιάτα καταβοσθεσθαι πάντα τοὺς ἀνθρώπους οἶνονται. Vid. tom. VIII, pag. 666 ed. Reiske. Idem Plutarchus, tom. VI, pag. 157 edit. Reiske : Η προσβολὴ διειπανορος. Ibidem, pag. 494 : Αἱ δινημαλοι προσβολαι καὶ δεσπάσσει τον πνευματος. Ibid., pag. 64 : Τῷ δειπανοροιν ἀρρενιτα πάντα καὶ πληγαι θεοι καὶ προσβολαι δέμονοι λέγονται.

Ibid. B 42. Αποδιοματούμενος. Hujus vocis sensum doce exposuerunt Reinheni, ad Timæi glossas, pag. 40, et Wyttenebach, ad Plutarchum. De discriminis adulatoriis et amicis, pag. 543.— Inferius hoc verbum reperitur in fragmento Philoni De providentia, pag. 394.

Col. 649 C 3. Hic liber inter opera Philoni inscribitur *De cosmogonia Mosis.*

Col. 652 B 2. Τῷ μὲν γάρ γεγονότος ἀπιμελεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν αἰρεῖ λόγος. Haec formula αἰρεῖ λόγος ad significandum *ratio ineluctabiliter probat*, ab amannensisibus non intellecta, in niss. sepe deformatur.

Euripides in Phœnissis, v. 344 :

Πᾶν γάρ ξειρεῖ λόγος
ὢ καὶ σίδηρος πολεμών δράσειεν δι.

Legere vellem 'Ο καὶ οὐδεὶς πολεμίων δράσειν δι, nisi ut in Plutarcho legitimus citatus esset hic versus, Vita Pyrrhi, § 45; Themist., Or. II, 37; Or. xi, p. 207.

Eschinius, contra Ctesiphontem, pag. 447 edit. Reiske : Επινεύεις ἀληθεῖς εἶναι δι τὸν αὐτὸν δι λογισμὸς αἰρῆ.

Plutarchus, contra Stoicos, § 24, p. 33, tom. XIV edit. Hutton, tom. X, p. 414, ed. Reiske : Ο πολάκις αἰρεῖ λόγος αἴτιος τοῦ μη ἀγαθοῦ προσέσθαι.

Polyb., lib. vii : Οταν διὰ κατακλυσμοὺς φθορὰ γένονται τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, οἵας ήδη γεγονέναι παρειλήφασιν, καὶ πάλιν πολλάκις ἔσσονται δι λογισμὸς αἰρεῖ.

Justinus Martyr I Apol., § 4 : Υμέτερον δὲ, ὡς αἰρεῖ λόγος, ἀκούοντας, ἀγαθούς εὑρίσκονται κρέτα.

Aprod. Originem, contra Celsum, lib. v, pag. 605 : Ορά εἰ μὴ δύνασθαι αἰρεῖ μακρὸν μὲν χαρέτιν εἰπεν τοὺς γεγραμμένους.

Habet textus ἀρετ.

Ideam, ibid., lib. vii, pag. 697 :

Ο λόγος δὴ αἰρεῖ φαντὶ διττὰ νομίζειν, εἰπεν τοιά.

Eusebius, Prep. evang., lib. iii, c. 15 :

Τίταν αἰρεῖ λόγος πειθεῖσθαι. In textu, ἀρετ.

Plato, in De legibus, p. 580 Ficini, 663 H. Steph., ab Eusebio laudatus, Prep. evang., lib. xi, c. 51 :

Νομοθέτης δὲ οὗ τι καὶ συμχρὸν δρεσος εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἦν οὐτες ἔχον, ὡς καὶ νῦν τὸν ἡρῷον δὲ λόγος ἔχει...

Vide Wyttenebach, ad Plutarch., De sera Numinis vindicta, p. 8, ad annotationes.

His denique exemplis sufficienter comprobantur usus et significatio huius formule, necnon et justificantur emendationes quae eam restituere.

Ibid. C 5. Οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὴν τέρειν δριγραφεῖ αἰτοῦ, μέλια σεμνὸς θεολογίας; Usus huius verbis ἀναγράψειν, librum inscribere, inventur alibi apud Philonem, Περὶ ἀποκλα, p. 390 Paris., 458 M.

Παγκάλιον δὲ ιεροφάντης μίαν τῆς νομοθεσίας ὅλην οἰστρον βίθιον, ἵσταγοντην ἀνέγραψεν, οἰκεῖον δυρμένος τοὺς περιτζομένους χρησμοὺς.

De vita Mosis, lib. iii, p. 694 Paris., 477 M : 'Εν Αριστών τοῖς γενναιότατοῖς ἀνέγράφοσαν.

Col. 653 A 4. Loco ἐπικωμάδει, λέγε ἐπικωμάδει.

Ibid. C 5. Λογισμῷ, 466, 467 et ita mss. 41 apud Mangey in Philone.

Ibid. 9. Ἡ διαδόξις ἀρετή καὶ φιλανθρωπία. In nota erudit. Vigerus e Thucydidis exemplis ostendit vocem ἀρετή ibi, sicut in auctore Attico, nihil aliud significare nisi bonitatem, amoenitatem.

Col. 656 B 9. Κηρύχτει τέρος τὸ πλεῖστον ἀρθρώτων. In comparatione dissimiliis sed cuius sensus est idem, hoc verbum adhibet Philo, in *Vita Mosis*, lib. iii, p. 167 M, p. 684 Paris. : Ὁρχηστής ἐπιδέξεται περὶ τοῦ καὶ κηρύξουσι καὶ διευθανάτους οἱ θεατρωμανοῦντες.

Ibid. C 1. Ἐπιφανέντα δὲ ὄποιτελεις δευτερεῖος δόθηντα ἀρχούμενα. Delectant Philonem metaphora σε moribus athletorum sumptus. Δευτερεῖος δόθηντα competitoribus dabantur qui haud absolute vicerant. In ludis ab oratore Lycuro institutis in Neptroni honore, tria etiam statuuntur premia.

Plutarchus, in *Vitis decem oratorum*, tom. IX, pag. 348 : Τοῖς Ποσειδόνος ἀγῶνας ποιεῖν ή Πειραιᾶς κυκλίων γορῶν οὐκ εἰσαγόντων τρέψιν, τοῖς νικηταῖς δίδοσιν μετὰ οὐκ εἰσαγόντων ή δέκα μνᾶς, τοῖς δὲ διντέροις ὅκτω, ἔξι δὲ τοῖς τρίτοις κριθέσιν.

Hic sunt Philonis loci in quibus eadem adhibetur metaphorā : *De monarchia*, initio, p. 813 Paris.; 214 ed. Mangey. Κατέβατε αἰσθήσας ὑποδάκονος νοῦ γάρ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ αἰσθήσοι (θεοί) πάντας ὑπῆρχατ τοῦ νοητοῦ συνέστησαν, ἀγαπήσαντες εἰ δευτερεῖον ἔβιζοντα.

Ibidem, 816, 217 : Λογισμὸς ἀπὸ τῆς γῆς δῶν μετέπορος ἀρετῶν καὶ συμπειροτῶν ἡλίου καὶ αἰσῆγη καὶ τὸ σύμπτυχον ὀφράνη, τάκει πάντα γλεγμένος θεῖν ἀμύροτέρας; χρηταὶ ταῖς προσβολαῖς, ἀράτοις καὶ πολλοῖς φέγγοις ἔχεσσομενος, ὡς τὸ τῆς φυχῆς ὅμικα συστοιδινῆν ταῖς μαρμαρυγαῖς. Ἀλλ' οὐ διὰ τούτου προκαμών ἀπαγορεύει, γνωμὴ δὲ ἀπέττηται πρὸ τῆς ἐνδεχόμενής θέλων ίσταν, καθάπέτερ ἐν δόλος δευτερείον μεταποιούμενος, ἐπειδὴ τῶν τρόπων ἐσφάλη.

Περὶ τῆς ἀποκίλας, p. 413 Paris.; 461 ed. Mangey :

"Οταν ἐπὶ τὸ δευτερεῖον δῆμα τοῦ βασιλεύειν νοῦ δοκοῦντος ἀνέρχεται Φαραὼ, τὸν Αἴγυπτικον πάλιν ἰδεύεται τύφον· ἀδύντορες δὲ ὁ νομιζόμενος ἐνδέξιορες εἶναι δύναμις, δε τῷ προργούμενῷ τῶν ἀρμάτων ἐποχεῖται· τὸ γάρ τον μὴ καλοὶ διαπέπτειν, ἐπιφανέστατον αἰχόντος, ώς τὸ πέρεσθα τὰ ἐν τούτοις δευτερεῖα, καυφτέρον κακόν.

Herodianus, in *Vita Maximini*, de Carthagine, lib. vii :

"Η γοῦν πόλις ἔκεινη καὶ δυνάμεις χρημάτων καὶ τάλητοι τῶν κατοικούντων, καὶ μεγέθει μόνης Ρώμης ἀπόλεπταις, φιλονεύοντα πόρος τὴν ἐν Αἴγυπτῳ Ἀλεξανδρίῳ πόλιν, περὶ δευτερείων.

Ibid. 14. Φορᾶς καὶ, 466, 467.

Col. 657 A 15. Καὶ ταῦτα παρεντημένων ὃντας ἀνθρώπων δύτα. Phrasis structura notanda videtur inter eas pauciores equidem in quibus absoluere construir accusativum, id est independenter ab omni constructione.

Ibid. C 4. Τὸν ἐπ' εὐτυχίᾳ, 468.

Ibid. 3. 467 om. γράφεις, 468 ἀνδράργυρον πρόσγραμνον. Mox verba διάτημον, ἀπίστομον desunt in 463, 466 et 467.

Ibid. 7. Υπάρχων... τέλει om. 465, 466, et mox in 465 desunt τῶν... ἀλογήσαντες.

Ibid. 11. Αὐθοραγημάτινα, 466.

Ibid. 15. Ἀπαντομάσαντες, 465, 466.

Col. 660 A 4. Ηπειρωμένος, 468.

Ibid. 9. Τυρολοκατούσι, 466.

Ibid. 15. Καὶ ἀρ. om. 467.

Ibid. B 5. Φάσσι μὴ δυνηθέντες. Vox φάσσαι

penetrare significat apud Gregorium Nazianzenum : Τὸν μέχρι τότου, κατὰ Παῦλον, οὐρανῷ φθάσσει.

Ibid. 12. Τὸν εἰν αὐτῷ desunt 467.

Ibid. 14. Ετι, 466, 467.

Ibid. C 4. Μηδέτε πάποτε τῶν εἰς πορισμὸν ἐπιτελεῖσατες. Sanctus Paulus, 1 ad Timotheum, c. vi, v. 5, 6 : Νομίζονται πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. Εστι δὲ πορισμὸς μέγας; η εὐσέβεια μεταποίειται.

Ibid. 7. Ήμέλουσι, 466, 467, 468.

Ibid. D 4. Ημέλουσι, 466, 467, voces καὶ ψύχει omittunt 467.

Ibid. 5. Ταῖς γάρ... φύσεως omittunt 467.

Ibid. 7. Ἐρδα φύσοις τε λιγοὶ δε καὶ διλλατέσσαρα. Lectionem codicis 468, καρπὸν προκρύψιν, secutus sum. Pravaleo debuit Dorismus in versu quem Empedocli tribuit Synesius in principio sui tractatus Αἰτίωνος η περὶ προρολογία, ubi citatur hic versus cum variis lectionibus et cum accessione alterius versus :

"Ἐρδα φύσοις τε κάροις τε καὶ διλλατέσσαρα καρποί.

Col. 661 A 6. Νον minus peccat phrasis structura quam historica narratio; codices habent τινὶ pro ἐπὶτι et πρόσθεν δὲ pro πρότερος. Priore rejecta lectione, posteriorē sequor: sejunctum χορηγός; a voce ἀττυγάς copulati cum χειρῶν, loco cuius Vigerus in sua interpretatione posuisse videtur γειρῶν, propter difficultatem huius comparativi absque correlatione in phrasis contextu: pro ὅλῃ ἡρηκα τραντόν, manuscriptus 466 legit οἴδα, ἐφη, κάμαντον quod propositum Vigerus et quod debet admitti.

Quod vero historiam, in eo falsa est quod Polycratī tribuit visionem quam ejus haberet filia (vide Herodotum, lib. iii, 124), et eundem Polycratem tradit occidum iussi magni regis, dum constat eum a solo Orotete satrapa fuisse crucifixum. Sed hic error circa personas philosophi argumentationi non nocet.

Col. 661. In textu omissum Dionysii nomine adde debui; scriptores enim Siculi Polycratis non scripsere Vitam.

Ibid. C 14. Καλεύσας, 468; mox λαμπρότατον καὶ ποτελέστερον δεῖπνον 467.

Col. 664 A 15. Αἱρησθήσαται, 468 in marg.: in textu, 465, 466.

Ibid. B 14. Καταχρηματίσθηται, 466, 467.

εἰ. Ibid. C 4. Φθηνάς, 466, 467.

Ibid. 12. Belli sacri relations, cum historia Macedoniorum regis Philippi conjunctissimae, haud perfecto modo usque ad nos pervenerunt, siquidem huius vel subsequentis temporis scriptores perire. Quorum Diidorus Siculus exiguum quidem servavit summarium in sua *Bibliotheca* lib. xvi, c. 23, ac in sequentibus. Hic quidem facta diverso modo narrantur. Atamen trium Phocidis ducum interitus, quamvis in eodem non fuerit tempore, ibi eodem modo, ac in Philone refertur. Post haec mirandum videtur, quod Iudeus scriptor crediderit Deo supremo ac unico per placuisse ulisci sacrilegia contra demones quos ipsius nomen usurpaverant.

Col. 665 B 11. Διατητῆς, 467.

Ibid. C 10. De verbi ἀποδοτημέναις usū, vide not. ad col. 464 B 12 supra.

Ibid. 15. Διὰ προμηθεαν ἀρετῆς. Inversis casibus, lego διὰ προμηθεας ἀρετῆν.

Ibid. D 4. Βο., 466, 467, πρὸ διωλος.

Ibid. 3. Ψυχῆς om. 466; ψυχῶν, 466.

Ibid. 4. Διανυγέσαι, 466.

Ibid. 5. Εὔχεταιληπται, 466, 467.

Col. 668 B 1. Τὰς οὖν τῶν στοιχείων εἰς διλλατέσσαρας τὰς τῶν στοιχείων περισοδιαὶ constellations reddidi, sensu stricto phrasis innixus ac innumeris fretus exemplis de huius vocis significative, que Henricus Valesius excerptit in cap. 51 lib. iii *Histor. eccl. Eusebii*, ubi expresse : Graeci signa zodiaci στοιχεῖα appellare solent. In lingua

Latina voci *elementum* convenit etiam haec significatio. Hieronymus, in epist. ad Hedibian questione quarta : « Omnis hebdomas in Sabbathum et in 4^{am}, 2^{am}, 3^{am}, 4^{am}, 5^{am}, 6^{am}, Sabbati dividitur quas ethnici idolorum et elementorum nominibus appellant. » Vide eundem Valesium in *Histor. Theodoretii*, lib. v, cap. 39. Attamen in sua interpretatione Vigerus inconsulte posuit *elementorum* : ad quatuor enim elementa alludere videtur, et a Philonii sententia recedere, v. p. 396, ubi apparent rursus eadem vocabula. Hanc voci *stoxeio* significacionem jama reddidi, lib. i, p. 28.

Præter auctores a Valesio in *Eusebium* citatos, volvæ etiam scriptores laudatos in annotationibus in *Theophilum Antiochenum, ad Autolycum*, ex editione Christopheri Wolf. Christianis scriptoribus propria esse videtur haec locutio, non tamen : ex Philone et Diog. Laertio in *Vita Menedemii*.

Col. 668 C 3. Αλως. Halos, quam describit Aristoteles, *De mundo*, c. 4, p. 854 ed. Duval : « Άλως μέν εστιν ἐμπατίος λαμπτήρος διστρού παραλυγος· διάφερε δὲ ἦρδος ὅτι ή μὲν ἔρις ἐξεντάξις φαίνεται· ἥλιος τε καὶ σελήνης· ή δὲ ὁλώς κύκλῳ παντὸς διστροῦ. »

Halos est corolla radiosa astri resplendentis : ab iride differt quæ soli et luna oritur opposita, dum halos unumquodque circumfulget astrarum. »

Schol. *Eschyl. in versum 495 Septem contra Thebas* : « Άλως τοι κυρίως ὅταν νέφη περὶ τῶν ἥλιον ἐκκαύσουσι λευκὰ φαίνεται, καὶ ὡς ἐν κύκλῳ τοῦ ἥλιον γένεται. »

Ibid. 8. Πνεύματος 468.

Ibid. 12. Βίργον δὲ καταπνιζόντες contrarius sensu esse videtur : per astivum enim tempus deambulantibus flare nequeunt auræ et porticibus ad austrum positis, sed bene vero a porticibus ad aquilonem conversis. Attamen Philo evidenter de porticibus ad austrum positis loquitur tantum, quæ ad horarum divisionem prosunt, ex umbra corporis in solum projecta : igitur θέρος καταπνιζόντες sunt auferenda. Verumtamen ex sequentibus Horatii versibus, lib. n, ed. 15, deducitur fuisse porticus ad aquilonem conversas :

....Nulla decempedis
Metata privatiss opacam
Porticus excipiebat Arcton.

Ibid. 45. Τὰ ἡμέτερα μέτρα διστριψίνων ταῦθας 466.

Col. 669 A 4. Jam in remotissima antiquitate momentum viguisse constat tempore bellum signa per ignem et fumum transmittendi. In *Eschyl. Agamemnon*, per bujusmodi signa Clytemnestra nuntiat Trojae exidium. Ex hujus textus *Eschyl. explanatione* ortum est commentatorum Sallicierii abbatis, quod inventatur in tomo XIII, p. 400, *Memor. Academicae Inscriptionum. Rollinii*, in tomo VIII, p. 102, *Histor. antiqu.*, hunc textum ex Polybio explicare suscepit. Vigerus vero remittit ad tractatum J. Lipsii, *De militia Romana*, lib. 5, dial. 9; ad Lacerdam in *Aeneide* Virgilii, lib. n, v. 256 :

....Flamas cum regia puppis
Exstulerat....

Et lib. vi, v. 518. Alcidamus hujusmodi signorum Palamedi tribuit adinventionem ; Plinius vero, lib. vii, cap. 5, § 6, Sinoni : quod quidem his versibus canit Quintus. Calaber lib. xiii, v. 25 :

Ἄγι τέ δέ αἰγαλέβετα Στρων δέρε πύρος τείχες
Δεκτην Ἀργελοιτι αὐρός στέλας.....

Per diem copiarum motus fumo annuntiari indicat Titus Livius, lib. iv, cap. 27 : « Inde fumo, ut convenerat, datum signum. »

Vegetius, *Dere militari*, lib. ii, 7 ; lib. iii, 4 : « Per noctem flammis, per diem fumo significant sociis. »

Quintus Curt., lib. v, 2, 7 : « Observabatur ignis noctu, fumus interdiu. »

Ibid. C 15. Ός δν̄ deest 465, 466, 467; μοχ δι-
νός 465, 466; ελατ 466, 467 pro ελατν.

Col. 672 A 11. Ψόμης 468.

Ibid. B 9. Ιατρικῶν 465, 466, 467.

Ibid. C 5. Υπτριχας 465, 466, 467, 468.

Ibid. D 4. Ολάχη 466, 467; ολάχη 468.

Ibid. 3 Πάθος, 466.
Col. 673 A 8. Πνευτα 468; τῆς ἐκεχειρίας ἐντρυ-
φη 467, 468.

Ibid. B 2. Επεριστόντων 466.

Ibid. B 5. Ιλες ad nonum cantum *Odyssæos* alludunt, in quo cyclopum regio fabulosa describitur que sine semine ad victimum necessaria ferebant, vers. 408 :

Οτε ψυτένοντο χερὶς φυτόν, οτε^τ δρόσων·

Αἰτά τάχ^τ δσπαρτα καὶ διήροτα πάρτα φυτών.
Nomadas solum vel pastores his versibus depingere

Ibid. 7. Deest οὐ in tribus mss.

Ibid. C 4. Ηράλετος οὐκ ἀδελ σκοποῦ σησιν, οὐ γῆ ξηρή, ψυχὴ σοζωτάτη καὶ ἀρίστη. Hoc Herachli dictum inventur etiam in Porphyri tractatu *De antro nympharum*, c 14; sed cum quadam discrime quod discussionem postulat : Αύτος φησι Ήράλετος Ἐηρή ψυχὴ σοζωτάτη.

Eam plures invocat Plutarchus in *Vita Romuli*, § 28 : Αύτη γάρ ψυχὴ καὶ Ἐηρή ἀρίστη καὶ Ήρά-
λετος.

Αύτη in alii mutavit Corayus, et euidem merito, sed putat servandum esse Ἐηρή. Wesseling, *Miscell.* ob., tom. V, in tercia parte, p. 42, cuius fidem sequitur Heynys, *Opuscul. t. III.* p. 96, illud expungit utpote abῃ interpretatiūnū : Corayus illud conservat Platonis exemplum sequens, *Leg. vi. pag. 617 edit. Ficini 76* H Steph. : « Τὴν αὐτὴν καὶ Ἐηρήν.

Timaeus, Lexicon, Platon : Αύτην καὶ Ἐηρήν πα-
ραλίλλως εἶπεν οἱ ταῦτα.

Secundus locus ex Plutarcho est *De defectu oracula*, pag. 705, tom. VII ex editione Reiskei, in quo legitur αύτη τάχ^τ ξηρή ψυχὴ καθ^τ Ήράλετος. Certe decoratus fuit iste locus, nisi referatur ad ea de quibus supra ; secundum Heraclitum hec est mens sicca ; vel ut in prima oratione, § 6, *De carnium*, p. 140, tom. X Reiske, σοζωτάτη, ubi textus ille alteram expertus est corruptionem : Αύτῇ ξηρῇ ψυχὴ σοζωτάτη. Hoc lumen αύτη Ἐηρή ψυχὴ σοζωτάτη inventur apud Galenum, tom. I, p. 346 ex editione Basil. : « Ότι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη τοῖς τοῦ σώματος κράσεσι παρέπειται, ubi satis evidenter confirmatur. Subsequitur iste locus :

Δινήσκοντα λέγουν οἱ την ψυχὴν εἰδός εἶναι τοῦ σώματος ἥγονονει, τὴν συμμετρίαν τῆς κράσεως οὐ τινί ἔργοτητα συνετείραν αὐτὴν ἐργάζεσθαι· καὶ ταῦτη διαφορούσσια τοῖς ἡγεμόνεσσι, διότι περ δὲ η κράσης γίνεται Ἐηρότερα, τοσούτην καὶ τὴν ψυχὴν ἀποτελεσθεῖσα συνετείραν. Άλλη εἰ τι καὶ ἔργοτητα συγγράφειν ἔννιταν μῆνι εἶναι συνέτισσας· εἴτε μῆνι δέρη Ήράλετου ἥγαμοι· καὶ γάρ οὗτος οὐδέποτε εἶπεν. Άλλη Ἐηρή, ψυχὴ σοζωτάτη. Τὴν Ἐηρότητα πολὺν ἀέραν εἶναι συνέσσεις αἰτίαν (οὐ γάρ της αύτῆς ἔνομα τοῦτον ἔνδεικνυται)· καὶ βελτίσσαν γε δέξαι ταῦτην είναι νομιστέον, ἔννοσαντας καὶ τοὺς δάστρους αὔγεοδεῖς ; τε δῆμα καὶ Ἐηρός δηταῖ, ἀκραν σύνεσιν έχειν. »

Qui vero existimant animam esse corporis formam, dicere poterunt eam, non siccitudinem, sed perfecta permixtione symmetria, ad intelligendum aptiore reddi : ei in hoc omnino contradicunt his qui potant eam esse in intelligentiorē quo siccior inventur hec permixtio : sed si concederent siccitudinem aliiquid conferre intellectui, sicut vult Heraclitus, dixit enim Heraclitus : αύτη Ἐηρή, ψυχὴ σοζωτάτη, iterum siccitudinem dicens intelligentiae causam (siquidem eam per hanc vocem αύτην designat), credibile foret hanc opinionem quidquam glorie habituram, siquidem putant ipsam astra

fulgientia esse simul sicca, ac alta donari intelligentia.

In hoc opinionum confictu nobis tres proponuntur lectiones, scilicet: Oὐ γῆ ἦρη, ψυχὴ σοφιστάτη· — Λύτη ψυχὴ σοφιστάτη· — Δύο a Iean. Stoibeo loci, unas quidem in oratione in Trincavelli sub Heracliti nomine: Ἀνήρ ὀπίσταν μεθυσθή δίγεται ὑπὸ ταῦθες ἀνέρου, σοφιλόμενος. οὐδὲ ταῖς ὅπῃ βανετ, ὑρῆ τὴν ψυχὴν ἔνων· αὖτις ψυχὴ σοφιστάτη καὶ ἀρίστη.

Alter vero in oratione xv sub nomine Musonii: Θεοίς ὀρκεῖν τοὺς ἄπον γῆς καὶ ὕδατος ἀναρμένους ἀτμούς, ἥμας δὲ δομοστάτην ταῦθη προσέφεσθαι τροφὴν ἀν εἰτ, τὴν κοινοστάτην καὶ καθαροτάτην· οὔτοι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν καθαράρων τε καὶ ἦρην. ὅποια οὖσα ἀρίστη καὶ σοφιστάτη, εἰ πᾶν, καθάπέτερον Ἡράκλετος δοκεῖ λέγοντας οὕτως αὖ γῆ. Ἐρητὴ ψυχὴ σοφιστάτη καὶ ἀρίστη. In medio questione refuta, siquidem αὖ γῆ et αὖ iuveniuntur. Sed evidenter, αὖγ̄ servari nequit, quamvis illud forte legerit Galienius in suo manuscripto codice; ci ergo preferendum est αὖ. Afferenda sunt etiam utpote redundantia, αὖ καὶ ἔρητ, quamvis ea copulaverit Plato; siquidem Heraclites, δι σωτείν, sententiose dicere solitus, voce rejiciebat inutiles: Wesselingus igitur ac Heynii opinionem sequor, non vero quod Philonis locum in quo Heracliti prima inversa fuit idea. Cum enim ille philosophus animæ intelligentiam in illius siccitate reponeret, eam intrinsecus examinabat; dum Philo, Graecia terram præ ceteris magnificare cupiens, ad scopum sibi propositum deflectere debuit primitivam hujus axiomatis vulgarissimam significacionem, licet absurdum sit. Hanc solutionem tamen non ut firmissimam trado, nec a me culpandi furent illi qui cum Wesselingio legerunt abitū ψυχῆς, σοφιστάτη καὶ ἀρίστη.

Col. 673 C 5. Τοις ἐπεισοῦσι 465; ἐπείγοντι 466.

Ibid. 8. Νοῦν δὲ οὐδὲ ή εἰς ήχιστα γεννᾷ 465, 466, 468.

Ibid. D 8. Εὐωχουμένοις 467, qui omittit εἰνακτὰς φύσιν.

Ibid. 11. Ἔπιτρέψαντες 468.

Col. 676 A 15. Νοῦν 466, 467 pro νέοις.

Col. 680 D 1. Εἴραπον 465.

Ibid. 5. Γεγυματάμενης 465; συντήπται 466.

Ibid. 4. Hujus capituli prime phrasis incisum primum mihi omnino mendosum esse videtur: primo quidem γεγυματάμενης manuscripti 465 partcipio γεγενέμενης preferendum esse existimavi: quia quidem substitutio nullius est momenti pro phrasis contextu, siquidem utrumque non nisi cum ἀποδεῖξεν copulari potest. Οὐδὲ ἀσύλογίστως ἡμῖν γεγυματάμενης τῆς ἀποδεῖξεως, ex hoc ἡμῖν prodiut Eusebius, quem latet sacrorum librorum a Judeis receptio: ante igitur τῆς ἀποδεῖξεως, τὰ est auferendum. Hac autem locutio Ἐπειδὴ συνώπται inutilis esse ac cogitationem obsecrare videntur.

Col. 681 A 2. Φύλος. τῆς τὸν Ἑλλ. mss. Lugd.

Ibid. 15. Textus fert primi libri: sed eum sit evidenter falsum, ideo veritatem restitu. Vide tractat. *De abstinentia*, p. 147, edit in-⁴ Rhoer.

Ibid. B 4. Δάστι deest in 465, 466, 467.

Ibid. 3. Ζεοθντούντων 465, 466.

Ibid. 8. In tali locis errat Theophrastus circa modum quo Judei celebrant Pascha: 1° agnum victimam comedunt; 2° ex eo residua igne conburunt, non quidem ut nihil horum sol videat, sed in commemorationem ipsorum exitus ab Aegypto. Precepit enim Deus ne quidquam immundata victimæ remaneret cum ex hac regione discederent. Vide Exod. u. v. 9. Hic igitur a Theophrasto, sicut et in capite sequenti, *De Essentia*, ab ipso Porphyrio, falso supponitur soli a Judæis cultum exhiberi, quod quidem minime mirum est in paginis, a quibus

nec spiritualitas nec Dei simplicitas attingi poterant; quin etiam, in hoc eodem fragmento falso accusantur Judei victimas immolasse humanas.

Ibid. 15. Ms. 465, qui habet χωτῶν pro εὐχῶν, lectionem secutus pro θεοκλητῶντες posui θεοκλητῶντες, que lectio in omnibus manuscriptis ac etiam in Porphyrio invenitur. Hoc enim participantium nullo modo cum εὐχῶν concordare potest; si quidem orantes non audimus Deum; quod solum significat θεοκλητεῖ: hinc probabiliter hujus substitutionis ratio. Theophrastus igitur hic evidenter ostendere voluit Judeos divinis edoceri revelationibus: τὸ θεοκλητόμενον γένος a Plutarcheo jungitur τῷ μαντικῷ, l. VIII, 340 Reisk.

Ibid. C 4. Hoc omne fragmentum *De Essentia* a Porphyrio desumitur l. ix *De abstinentia*, p. 332, Rhoer.

Ibid. D 2 Loco θέστι pono θεοτ. Non enim transformantur indeos, sed tantum costrahuntur habitus: que vocabula apud Gracos idem persepe sonant.

Col. 684 A 11. Τὸ γέροντος ἐρ καλὸ τίθεται. Hec verba a Vigerio redundunt per *squalorem honori ducunt*; que interpretatio vero sensu opponiatur, siquidem squalor esse nequit una cum frigidis balneis que infra assentit esse in usu quotidiano apud Essenios. Hi solum refugebant a more Graecorum, presertimque athletarum qui post balneum oleo corpus ungabant. Essenios assimilari debent recentiores populi qui suam pelli aqua deterse sicutate naturalem relinquunt. Salmasius, ad *Tertullianum De pallio*, p. 69, interpretatus est hunc locum eodem modo quo Vigerus. Igmar, ut credo, ambo erraverunt.

Ibid. 15. Μεταχονῶντος ἐρ ἔκδοτη πλέι. Per periphrasis hujus Historia scriptoris cogitationem ostendi. Quisquis vel minime gnarus Atheniensium constitutionis scire debet Metacos infra alios cives fuisse, a publicis rebus gerendis omnino alienos, ac tributum nomine μεταχόνοι, solventes: de quibus abunde Potter in *Archæologia*, l. 1, 10.

Col. 685 B 3. Περίζωμα, Gallice tablier, in interpretatione Latina per *cingulum* redditur: hujus significacionis ratio subsequitur. In suis *Emendat.*, l. ix, c. 12 Paulus Leopardus jam emendavit hujus vocis interpretationem Latinam in *apophthegmate Antigoni* a Plutarcho relato, l. VIII, p. 107 ex edit. Hütten: Ἀριστοδόμου τῶν φίλων τίνος ἐκ μαζίου γεγονόντων δοκούστον. συμβαλλούσαντας δὲ αὐτῶν ἀναλογίαν καὶ τῶν διφερῶν ἀριστερῶν· Οἱ λύτοι σον, εἶτα, ὁ Ἀριστοδόμος, περιζώματος δύσουσι.

Cum quidam ex ejus amicis Aristodemus nomine qui pro coni filio habeatur, ei suaderet ut sumptibus ac liberalitatibus parceret, ei respondet Antigonus: Tua consilia, Aristodemē, cingulum redolent: ex antiquis vero interpretibus: condimentum redolent, idem Plutarchus, in tractatu *An sexus administrare debet*, l. XII, p. 192, referit: «Cum a Phalaris tyrannie liberati fuerunt Agrigentini cæruleum prohibuerunt vestes: quia ejusdem colibris cingulis tyrranni ministri usi fuerant (Γλαυκίνος ἔχοντο περιζώματα).»

Iolem, ibid., p. 106: «Perinde ac si mulieri superioris conditionis ac pudibundæ auferrentur vestes, ac ei in cauponā lamulatura daretur cingulum.» Athenæus *Deipnosoph.* l. viii, p. 290 ed. Caſauboni: coquus loquitur: Οὐ γέροντος λαζαρίδος ἔτεστι δευτερόν ἔχων περίζωμα, ἀλλ᾽ ἀπαντά τὸ πλευ. L. viii, p. 340: Εφόντι γόγγρων λοπάδα καὶ περιζώματόν. Gongrōrum catinum decouquens, cingulo precinctus. Arrianus in *Epicteto*, l. iv, c. 8, de *Vulcano*: Οὐδέτερος ἐρειτ: «Ἐγώ μουστός εἰμι, ἂν τηλετρον καὶ καθάραν ἀγρότατ, οὐδὲ ἔγω χάλκευς εἰμι, ἂν παλὸν καὶ περίζωμα περιθεται. Νέον πileum, nec cingulum faciunt fabrum.» Olympiodorus in Catena, in *Epistola Jeremias ad Babylonios* a Ghiſlerio editam. Ξείνα. Φτιῇ τε

περιέβατα. Καὶ ποτε ταῖς γάρ γυναικεῖς μόνα τὰ τοῦ σώματος ἀσχήματα τὰ λοιπά παρεγύμνουν, προκλούμεναι τοὺς ἑρατούς.

Dionysius Halicarnassius in *Dinarchos*, principio: « Διόρθωτοι τούς τε γνησίους καὶ φευδεῖς λόγους πάνταν ἀναγκαῖτερον οὔματα τοῖς μὴ ἐκ περιέβωμάτος ἀσκοῦντας ἔγορτοιχον. » Qui non, ut vappa, rhetorice didicerunt, eis maxime necessarium esse iudico, veras a falsis discernere oratione. » Idem Dionysius Halicarnassius in septimo libro *Romanarum antiquitatum*, c. 72, p. 1491 ex edit. Reisk.: Σκιταὶ αὐτοῖς ἡ ταῖς τοῖς μὲν εἰς Σάκηνος εἰκασθεῖσι, μελλοντοί γένονται οὓς ἔνιοι χρονίων καλοῦνται, καὶ περιβλαιά ἔν πάντες ἀνθους τοῖς δὲ εἰς Σατύρους, περιέβατα καὶ δορατά τράγων, καὶ ἔρθροπτης τοῖς ταῖς καταλαῖς γέρεσ, καὶ οὐα τούτοις πάντα.

« Qui habuit satyros imitabantur cingula ex hincis pelibus forebant, in capite crines hirsutos, et alia hujusmodi. » Casaubonus, *De satyrica poesi*, l. t. c. 4, p. 159: Η. περιέβατα Dionysius vocat hircinas pelles quibus partes infra umbilicum tegebantur.

Col. 685 C 15. Λαζέξεται. Ἀγρεταζ. His, ut arbitror, locus non erat, tum quia iam semel dicta sunt, tum quia minime cum praecepis quibus miscentur consentium.

Ibid. D 9 Αλιῶς οὐ θακεύονται. Haec expressio cuius significatio non intellexit Vigerus est, subtilissima locutio ab Hesychio notata, θακεύονται εἰς τὰς χριτάς. Josephi ac Porphyrii interpres non in eodem errore versati sunt.

Col. 688 C 4. Mirum foret quod Eusebius, qui tam sepe adducit Josephum, ignorasset ab eodem Josepho fuisse excerpta queque de Essenis refert Porphyrius, cum ipse Porphyrius diversos Josephi libros designet et quibus haec fuerunt desumpta: hic igitur aliquid doli subesse credo. Judeus erat Josephus; ideo quidquid de Judeis refert, in octavo libro esse debuisse, in quo inventiuntur testimonia Judeorum de historia et legibus propriis. Ille autem sunt paganorum testimonia; quorū corypēbus cum esset Porphyrius, ac Christiana religionis acerrimus hostis, longe majoris est autoritatis eum de Judeis aut Christianis laudando loquitur: quapropter Eusebius ei exclusive vel ejus antiquis lectionibus, tam singulare de *Essenis* praecolum attribuire videtur, εἰς πλανῶν, οὐ στόχος, οὐ αναγνωστον.

Ibid. D 2. Quid de hoc Hecateo sit sentendum, vide Clearchum in capite sequenti. Haec tamen est interpretatio eorum que de eo scripsit. Dahius in *Synopsi historica philosophiae religiosae Judiorum Alexandriæ*, tom. II, p. 216.

Hecateus Abditeria, Alexandri Magni coeetus, in suo magno opere historico inclusus quidquid spectabat ad Judeos, qui tunc magno favore gaudebant, tunc apud principem, tunc apud primos Ptolemaeos. Ob hunc probabilitatem, eos non eodem affecte contempti quo exteri Graecorum recentiores historici qui tunc temporis existinerat quo inter paganos et Judeos tantum exarsit odium, ut Judei perpetrari oppressi fuerint. Ex illius scriptis, quae apud nos existant, nihil, nemus Judei Alexandrinus, nequidem Judei prodit calamus: igitur mirum videtur quod de eo scripsit Celsus ab Origene laudatus, l. 1, c. p. 534 ed. Ruui. In sua 115 epistola Latina ad Casaubonum Scaligerus, Celsi prejudicantis contra Hecateum opinionibus favebat; Vossius autem in suo libro *De historica Graecia animo fluctuabat*, et revera ex hoc textu nullo modo justificari potest Philonis sententia. Attamen ex Aristotele epistola lique Hecatei verba a quadam Alexandrina Judeo fuisse interpolata: Demetrius enim Phalereus in ea regi asserit Abditeram Hecateum satis magni fecisse legem Judeorum ut eam nominaverit ζενῆ ταν καὶ ζενῆ την ἐν τοῖς οὐραῖς; vocabulum autem θεορία in sermone religioso Judorum idem sonat ac theocratica legislatio. Sed ut admittatur

quod Hecateus judaicam amplectus fuerit religio- nem, hoc aliis locis ex ejus historia probari foret necesse.

Col. 689 A 5. Verba τὸ ιερευδόλημα desunt in 466. Ibid. C 4. Josephus historicus hunc hominem Molonauos vocat, *Contra Apion.* lib. 1, 457. ex edit. Havercamp., ex qua hic locus desunitur.

Col. 692 B 4. Ut autem perpendamus quibus momentis nitatur citatus locus, in memoria revocandum est quidquid dictum est de suppositione generali auctorum Graecorum, quorum religiosis defensores pro Judeis testimoniū invocaverunt; scilicet Hecateus, Numenius, Theodotus, Cleodemus, Eupolemus, Arapanus, Demetrius, Aristei, quos religione fuisse Judeos plurimi tradiderunt. Valekenaerus autem in suo accusationis actu, pag. 47, in tractatu *De Aristobulo Judeo*, eos confert cum locis quos potest interpolatos fuisse in libris *Esther* et *Job*, et praecepit in secundo libro *Machabaeorum*. « Quis enim, inquit, ex literis Salomonis ad reges Tyri et Aegypti, ac ex eorum responsis, non agnoscat litteras Artaxerxes, quae extant in libro *Esther*, ingenio Hebraico fuisse suggestas? Judeus erat Theodosius, quem Josephus numerat inter paganos auctores contra Apion. lib. 1, cap. 33; ac pariter, ex Alexandre Polyhistore, Cleodenus in lib. 1 *Jud. antiqu.* c. 15 citatus. » Quod vero Hecateum, Eupolenum, Arapanum, Demetrium, ex ipso Valekenaero onus tollitur dubitatio. Jam, inquit, Hecateum suspicatus est Scaligerus; in supplemento suo epistola ad Millium, pag. 93, Bentleyus huc faveat opinioni innixa sententiae Herennii Philonis a Celso citata, ex Origene *Contra Celsum*, 1, p. 15. Idem asseruerat Ricardus Simon in sua *Historia Veteris Testamenti*, sed nulla fretus auctoritate, lib. 11, c. 2. De Eupolemo autem ac Demetriu nullum dubium exori potest ex ipsius Eusebii testimonio, *Historia ecclesiast.* lib. vi, cap. 13, ubi assertur ab Alexandrino Clemente adductos fuisse Philonen, Aristobulon, Josephum et Eupolenum, Judas scriptores (ἱερούσαλαν συγγραφέων). Vide S. Hieronymus, *De viris illustribus in Clemente*, cap. 38. Quod vero Numenium, ex ipso Origene *Contra Celsum*, 1, p. 13, 19, 198 et 199, et ex Eusebii *Præp. evang.* ix, et alibi, constat illum fuisse Judeum, aut saltem quæ ex eo exhibentur sub eius nomine fuisse publicata a quodam Judeo. Vide Jonsium, *Hist. philos.* lib. m, cap. 18, § 4. Ut vide est in libro 1 *Machabaeorum* 12-46, 15-15, 8-17, Numenius et Eupolenum nomina sunt Iudaica; quascunque legum Moysis allegoricas explicationes referunt Origenes a Numenio datas, nullius nisi Judei Hellenista esse possunt. » Hic finem facit Valckenarius, qui neque Clearchum, neque Abidenum numerat inter hos paganos auctores, quos Judas esse contendit. Sed alii, inter quos Ricardus Simon, tradiderunt Clearchum fuisse ab Hellenista Judeis suppositum ac interpolatum. De quo Grævius ad *Huetum* scriperat epistolam, quam noscere foret in pretio. Existat tamen responsum quo episcopus Abricensis a se removere suscipit, quod eum pro pagano haberuit, quod responsum datorum sum Latine, elegerant ac Huetio scriptum; reperitur in collectione a Tilladeto edita, tom. II, pag. 249 et 250.

• De Clearcho acute et eruditè scribis pro more tuo; equidem Josephi et Eusebii fidem secutus sum, ac re forsan non satis perspensa. Primus nobis de ea re scrupulam injecti Simonius (Richard Simon) in critica sua, nam Clearchum hunc ab hellenista Judeis, vel suppositum, vel interpolatum suspicatur. Tu vero tuis argumentis idem conaris confidere, ut manus dare propemodum necesse sit. Veritatem sunt etiam que rationibus tuis a viro non nimis pertinaci obduci possint. Etsi enim false jactari videtur Aristotele perlustrasse Asiam in Alexandri magni comitatu, at illuc excurrere potuit per primos vite annos. Scripsit Laertius in proœmio fuisse a Clearcho proditum Judeos sobolem esse gymnosophista-

rum : atque id confirmaturum eum fuisse vis auctoritate Aristotelis, si hoc ab eo traditum cognoscet ex Clearcho. At certe alia omnia habet Laertius ; scripsisse nempe Clearchum in libro Ιερὸν τοῦτον, gymnosopistas venisse a Magis ; quosdam vero tradere Iudeos quoque eorum esse progeniem ; hoc est Magorum sive Chaldaeorum, de quibus hoc loco disserit Laertius. Denus præterea scripsisse Laertium quae recitas ; anno Aristotelis verborum vel negligens, vel parum memor esse potuit in opere tumultario, qualeme esse hanc Laertii compilationem probare facile est ? Ais unum Josephum meminisse libri Clearchi Ιερὸν θρονοῦ. Quid tuu ? au dubice sunt tides veterum libri, quicunque semel tantum a sequentis scriptoribus laudantur ? non hanc tantum, sed alias quoque scriptiones arguunt hoc ab eodeum Clearcho adjudicaris. Ad haec Judeos nomen hac astate Gracis ignotum fuisse contendit : non valde cognitum in vulgus fuisse concesserim, plane ignotum, negaverim. Enimvero Ἀgyptum jam perflustravere Thales, Pythagoras, Plato, ubi magna erat Iudicorum frequentia ; quidam etiam partes Orientis alierant. Itiones erant crebra, commercii causa, Phoenicum in Graciam, Græcorum in Syriam, jam inde a vetustis temporibus. Hebrei autem post solutam captivitatem Judæi dici copti sunt, jao vero non Syriam solam, sed et Persidem quoque pervaserat Græcorum lingua. Apud Danielian, qui vixit Darii temporibus, reperias vocabula σοφοί, φάλαρις οὐραπόλις, non satis igitur firma habemus argumenta quibus Clearchi libros καθηγήσατ, damnamus ; et si res suspicione non caret, sed in re incerta tutius est receptis opinionibus adhaerere. »

Post haec pro vero Clearcho edita, contra falsum Clearchum testimonia auctorum referam. Primus est Jonsrus, *De scriptoribus hist. philos.* l. i., c. 18, quem et commentariis illustravit Baylus *Dictio*, ad vocabulum *Aristoteles*, nota B. Hunc cito : « Locus iste non levis esset ponderis, si ex Clearcho Aristotelis discipulorum illustrissime desumeretur, sed verisimilime alterius Clearchi est. Etenim 1° auctor refert Aristotelii perlustranti Asian quendam occurrisse Judeum, qui cum eo aliquis viris doctis multa colloquia habuit, ἡμέρας καὶ τινῶν ἔτερος τῶν συλλαστικῶν. » Porro ex scriptoribus doctissimis, tempore Clearchi vocabulum συλλαστικός nondum significabat discipulum, nec hominem studio deditum. Ceterum, cum haec per Asian peregrinatio et historia concordare nequeant, hand supponendum aliquem ex ejus discipulis, in dialogo, factum excogitare : voluisse cuius falsitatem alii omnes agnoverint. Receperior igitur Clearchus hanc excogitavit peregrinationem, quod forte bona fide factum est ; siquidem Solinus asserit, in expeditione contra Darium, Aristotelem in comitatu fuisse Alexandri. Idem narrat auctor anonymus *Vita Aristotelis*. 2° Si Aristoteles multos congressus habuisset cum uno Iudeo tam docto, de quo agitur in Clearchi fragmento abundanter de Judea ac de Judaica natione disserisset, nec tam absurdum credidisset, que ipse effatur, de Judeorum origine. Dixissetne Judeos originem ducere a Calanis Indiae populus, illos in Syria nomen Judeorum sumpsisse, quia provinciam Judeam nomine incolebant ? Haec autem omnia narrat Aristoteles in loco Clearchi, quem citat Josephus. Suusne eum Judeum in tam puerili errore liquisset ? Legentur tame paucia in omnibus scriptis Aristotelis de Judea et de Judeorum gente, si Judeus illi tam præclaras notiones tradidisset ? 3° Legimus apud viagenem Laertium gymnosopistas a Magis ducere genus, et fuisse quosdam qui Judei canendum tribuerent originem : horum prius testimoniorum datur teste Clearcho, Aristotelis discipulo ; posteriorius vero nullo auctore nititur. Porro tunc certe prebellatur occasio Clearchi testio : iuuu citandi de Indica origine Judeorum nationis. Aliunde si liber *De sonno*, in quo Aristoteles hanc Iudicam memorat

originem, asset ejusdem Clearchi, quem laudat Laertius, procul dubio Clearchus ille fuisset designatus. Prætermisssis alii Jonsii argumentis, ex his tribus constat non ea dixisse Aristotelem, quæ ei attribuiti Josephi Clearchus. Objicies Clearchum cognovisse Judeum qui cum Aristotele fuerat colloquens, Aristotelis coævum ; sed nego Aristotalem a Clearcho fuisse cognitum.

Attamen haec Baylii contra verum Clearchum probatio qua inexplorabilis videtur, relinquit difficultatem ut id cuidam Jude Hellenico, ut volunt Simones Ricardius et Valkenaerus, tribuantur. Etenim si, ut merito animadvertisit Baylus, Judeus Aristoteli dicere non potuit, Judaicam nationem ab Indis Calanis ducere originem, Judeus, Clearchum mentitus, hanc eamdem assertionem in ore illius pseudonymi ponere non potuit. Inde absque controversia duo concludi possunt : 1° Aristotem non dixisse quæ ei imputantur ; 2° fabulam a Judeo tali non potuisse.

Verumtamen Eusebius non exigitur islam variationem, sed solum culpandum est quod inconsulte Josephum transcripsit. Sed cui haec narratio tribuenda sit ? num Josepho ? Al Josephus qui *Antiquit. Iudaic.* scriptis, sibi ipsi tam graviter contradicere non potuit. Igitur constare videtur falsarium fuisse vel Clearchum, vel quemlibet alium Peripateticorum, qui Judeos, vel saltem eorum nomen cognoscebat. Natio enim inter Ἀgyptum et Syriam omnino a Gracis nesciit non poterat. Judeos igitur tunc temporis adduxit in *Vita Aristotelis* in hujus philosophi gloriā. Tunc ut natio cognoscebantur Judei, sed eorum origo et constitutions satis ignota erant, ut eis falsè attribuerent traditiones, mores, secundum *Graciam mendacem* ; apud enim Diogenem Laertium legimus eos ab Indis gymnosopistas trahere originem ; quod est Graeca, non vero Judaica fabula.

Ceterum de populis magis cognitis, quibus cum Græcerat frequenter usus, quot fabulas non texere Ctesias et Herodotus ? In principio hujus libri ex Theophrasti loco, qui a Porphyrio desumptus in libro *De abstinentia*, constat hunc philosophum, Aristotelis successorem, Judeis attribuisse in victimarum immolatione, mores ab eis omnino alienos ; omnibus perpensis, bac testimonia suspicari possumus ; attamen cum constet eos tantum mentiri quorum interest, Judæi Hellenisticæ vel Hellenicis solū sunt attribuenda ea que in *sue genit. gloriarum* eorum supponere intererat. Igitur quotiescumque eorum nomen absque laude vel vituperio profertur, non est suspicandi locus. Siquidem mirum non erat quod citarent gentem propinquorem quam Galli, liberi et etiam Scythe, cum ea, que de eis narrantur, levis sunt momenti. His positis, non est suspicandi ratio locum Hecataei de Jerosolymæ perimetro, ac de ave occisa a quadam sagittario Iudeo. Aliis vero locis Hecataei de Judeis, Celsus hujus scriptoris authenticitatem religionemque suspicari potuit ; sed non sunt nobis eadem suspicandi rationes, et mirari debemus quod Josephus ex hoc libro desumperit quod in *sue genit. gloriam* nullo modo adiret. Scaligerii argumentum Vossius validus confutat rationibus, *De hist. Graecia*, pag. 70. Fabula Aristai de Septuaginta interpretibus suppositio Judaica mihi videtur, itidem sentio de verbis in Moysis honorem tributis Numerio, quorum unum citant religionis defensores, alterum vero Porphyrius *De antro Nympharum*, c. 10, ubi prophetat vocat Moysen, laudans Genesis principium : Ὅγουντο γὰρ προπάταντας τοῖδες τὰς ψυχὰς θεοντόρων δυτ., ὃς φασιν οἱ Νομάρχαιος, διὰ τοῦτο λέγων καὶ τὸν προφῆταν εἰρηκταν, ἐμφέρεσθαι ἐπάνω τοῦ ὄντος θεοῦ πνεύμα. Ex his, inquit, verbis mihi non constat Numerium fuisse Judeum : quia si fuisset Judeus, eum non invocasset Porphyrius ; quod non miror magis quam quod Longinus Moysen laudaverit in tractatu *De sublimi*. Siquidem necesse non est nos euidam religioni adhaerere, ut reverenter loquamur

de iis que ipsa veneratione digna sunt; cum ipsi Graecorum scriptores quosdam apud Ägyptios ritus religiosos laudibus efferant, dum simul improbat cultum ab eis animalibus exhibuit. Numenius igitur non ritibus Iudaicis vel Christianis obligatur, ex Eusebio lib. ix, cap. 7, ubi Platonis et Pythagoræ doctrinis Brachmanorum, Iudaeorum, Magorum ac Ägyptiorum opiniones jungendas esse decernit; que doctrinarum perniciose arridebat Pythagorici, quorum philosophia partim consistebat in dogmatibus ad Oriente atlatis, quibus mediis, religiosas Graecorum opiniones, inter quas metempsychosis, interpolaverunt. Ab hisvero refutabatur Iudeorum fides atque Christianorum. Mihil vero hic de pagano Numenio fidem praebet locus sequens l'orphyri apud Eusebium in sua *Historia*, lib. vi, c. 19; adducit enim Origenes cui exprobatur Porphyrius, quod pro Christiana religione reliquerit Hellenismum. Οργήνες Ἐλληνοὶ ἐν Ἑλλήσι παιδεύεται λόγοις τρόπος τὸ βάρδαρον ἔκπειται τοιμάρια ώ θῆ φέρουντον τε καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἔξι ἔκπληξαντα, καὶ τὰ μὲν τῶν βίων χριστιανῶν ἡνῶν καὶ παρανόμων, καὶ τὰ δὲ τὰς περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ θεοῦ δέξια ἐλληνίζων τε καὶ τὰς Ἐλλήνων τοῖς ὄντεσσι ὑποβάλλειν τοὺς μύθους· συνῆν τε γάρ δεῖ τῷ Πλάτωνι, τοῖς τε Νουμενοῖ καὶ Κρονοῖ Ἀπολλάραντον τε καὶ τῶν ἐν τοῖς πλανηταρίοις ἐλλογίμων ἀνδρῶν ὥμειται συγγράμματα.

¶ Origenes vero, cum gentilis esset et gentilium innutritus disciplinis, ad barbarum declinavit audaciam, cui seipsum suumque scriptoris ingenium mancipavit, patria leges sprenens, et Christianus factus tum vita, tum doctrinis deinitate. Postquam Graecorum disciplinas eductus fuisset rectam doctrinam posthabuit et alias fabulas amplexus est. Ceterum cum Platonis, Numenii, Cronii, Apollophanii, Longini, Moderati, Nicomachi, et aliorum qui interPythagoricos principiū habebantur, scriptis quotidie versahatur, et solummodo doctissimorum inter Pythagoricos libris studebat.

¶ Hanc Porphyrii assertionem confirmat S. Hieronymus in epist. ad Magnum ubi ait: « Origenem in libris decem Stromatibus Christianorum et philosophorum inter se sententias comparasse, et omnia Christianae religionis dogmata ex Platone et Aristotele, Numenio Cornutoque confirmasse. » Vide etiam Spencerii argumenta contra Scaligerum in suis annotationibus in locum Origenis contra Celsum, lib. 1, cap. 45.

Porphyrii igitur testimonium de Numenio pagano quem inter præciosos hujus temporis Pythagoricos annumerat, difficultates nodum exsolvit; nullumque dubium reliquit. In sua scripta eum frequenter adducebat: et equidem in fragmento libri *De anima* a Stoëbo citati. *Eglog. Phys.*, l. i, n. 21, p. 832, 836, 866, 894, 896, 910: in *Vita Plutoni* et aliis. Ex eodem philosopho desumitur locus a Macrobius relatus *In somnum Scipionis*, l. i, c. 2: « Numenio inter philosophos occultorum curiosiori offensam numerum quod Eleusinia sacra interpretando vulgaverit, somnia proddiderunt, visas sibi ipsas Eleusinias Deas habitu' meretricio ante apertum lunapar ludere prostantes; admirantique, et causas non convenientis numinibus turpitudinibus consulentes, respondisse iratas, ab ipso se adiuto pudicitas sexi vi abstractas, et passim adeuntibus prostitutas. »

Oppugnatores paganarum auctoritatum Iudeis suffragiantes pepercere capitibus 12, 14 et 41, *Fragmentorum Abydeni*, fere similiū testimoniis auctorum quos nuper percurrimus. Verum est haec fragmenta tanta ceteris veritate elucere quanta in aliis non inveniatur. Siquidem Ionico exarantur sermone qui tunc temporis obsoleverat ad quod reducenda foret horum fragmentorum origo, ut adulteratoribus Iudeis tribui possent: tunc enim scribebatur historia solo Attico dialecto cui interdum admis-

batur Macedonicus sermo ab Alexandrinis auctori-bus, sed relicitis omnino Herodoti scribendi modis, ex quo eorum confirmatur authenticitas, quæ quidem non sunt impugnata.

Col. 693 A 11. Quoad hanc Judei cum Aristotele familiaritatem, vide articulum de *Aristotele* in Lexico Baylii, ad annotationem A, iii et B jam citatam.

Ibid. 12. Eusebii non exprobabo quem admittit anachronismum; Clementis enim Alexandrinus subsequitur fidem, *Stromat.* l. i, p. 538. Sed Clemens ipse vulgare iterabat errorum jadumdat ab Halicar. Dionysio refutatum, *Antiq. rom.*, l. n., c. 59. Vide pariter Ciceronem, l. i, *Tuscul. princ.*: Tit. Liv., *Hist.* l. i et iv. Hæc fabula arridebat his qui volebant Romanum regem cum Gracis commercium habuisse: hanc fabulam ab Epicarmo Comico excitatam docet Plutarchus in *Vita Numæ*, l. viii. Vide S. Augustinum, *De civ. Dei*, iv, 31.

Ibid. B 4. Ἐπεδεκυτο τῷ αὐτοῖς οὐ Νομῆς δι τὸν ἀποχρύσεως ὑποχρύσεως Clemens) ὃς οὐκ ἀγόραστοι τοῦ βελτιστον διατάσσεται. Vox ἀποχρύσεος hic mihi adhibita esse videtur ad designandum cultum quem Tacite deinceps induxit redendum. Vide Plutarchum, in *Vita Numæ*, § 8: Ἐδίδητε αἴσθεσθαι τοὺς Ποματούς Ταχίταν οὐκ επιτάχειν ή τενεῖν.

Ibid. D 5. Vide in articulo: *Clearchus*, ad col. 692, B 4, quod scripsi de Numenio Pythagorico, qui quidem discerni debet ab illo Numenio rhetore Alexandri patre similiter rhetoris: eorum biographias distinxit Suidas.

Col. 696 A 13. Hi famosi Ägyptii thaumaturgi, qui cum Moïse decertaverunt (*Exod.* vii, 12). nominantur a S. Paulo in secunda Epistola ad Timotheum, c. iii, eti. S. Ambrosio in suo commentario in hunc locum: ab Apuleo, secunda *Apologia*, p. 375, ed. Colvii: « Ego ipse sim Chardinoudas, vel Damigeron, vel Moses, vel Jannes, vel Apollonius Tyaneus, vel ipse Dardanus, vel quicunque alius forte qui post Zoroastrem et Hostanem inter magos celebratur. »

Tertull. *De anima*, 57: « Adjutrix opinionum istarum magia sonat Hostanes et Typhon Dardanus et Damigeron, et Nectanebis et Berenice. » Origenes *Contra Celum*, l. iv, 51, p. 542 ex edit. de La Rue, et Van Goens, in *Diatribæ de Cepotaphiis*. et Leo Allatius in syntagma de Engastrimytho ad dissertationem Eustathii contra Origenem, p. 495.

Ibid. C 8. Secundum Scaligerum, p. 42 notarum in fragmentis historicis quæ ejus liberum, *De emanatione temporum* subsequuntur, precitali versus non ad Judæos spectant, sed ad Lycos vel eorum vicinos, de quibus agitur in *Iliade* sub nomine Solymorum. Sic in *Iliade*, Z. v, 204:

*Ιεράρχος δε τοιούτοις Ἄρης δρός πολέμου
Μαργάρευς Εαλύμονος κατέκτανε κυβαλλύμονος.*

Hos autem versus sic annotat Eustathius: « Neminem fugit Solymos fuisse Lyciorum finitimos et hostes: quapropter ad eos pugnando a Jobate missus Bellerophon cum eis strenue congressus est ac eos superavit; cum eis etiam bellum gessit Bellerophon nepos. Tradunt veteres Solymos quos memor Homerus postea dictos esse Pisidienses: qui sunt gens inclyta, sicut vult epithetum κυβαλλόμονος. Ex eis. Solyma (in genere neutro Σόλωμα) designat urbem ab Assyriis conditam post Jerusalem captam; et secundum Strabonem, Lycium montem.

« Usque ad nos pervenit Solyma nomen ethnicum: est locus munitionis ac Lyciae finitimus cuius incolae barbaro sermone Tzeliimi vocantur: quos memor *Odyssea* non sunt Pisidienses. Lyciae Solymi Mynienses etiam, a Minoe, vocabantur. » Vide Strabonem, l. xiv, p. 667, ex edit. Parisii.

Ceterum error quo capitur Eusebii est potius. Josephi, quam ipsius, si quidem salvis ipsiis membris transcripsit Josephum *Contra Apion*, lib. 1, p. 454.

In annotationibus suis in chronica Eusebii, p. 101, animadvertis idem Scaligerus Chœriū quenam Eusebius vocat priscum, dignoscendum esse ab illo Chœriū de quo contumelio loquitur Horatius: prior Samius erat et fere coeetus Xerxis expeditio- ni que ei poematis *Persicidæ* materiam præbuit, ex qua sunt citati versus. Anachronismum etiam imputat Horatio qui quidem sub Alexandre Magno ponit Chœriū, Alexandro filio Anyntæ, coevertus. Num unus fuerit vel duo Chœriū poetae; utrum posterior fuerit coeetus magnus Alexander, hæc in dubiis relinquuntur.

Næckius in Chœriū fragmentorum collectionibus breviter exponit doctrinam diversas opiniones de gente cui hæc concurrunt descriptio. Ex Scaligeri loco laudato atque ex Bochartio in *Phaleg et Chanaan*, c. 6, p. 361, non foret de Judeis intelligentia; sed de Lycis vel Pisidis quos Pheniciam dicit coloniam Bochartus et quos Lyciæ finitimos canit Homerus. In Levitico expresse Judeis interdicit *Trophoxouphæ*; 19, 27, et Arabibus ad Herodote tribuitur, *Thalia*, c. viii; præterea Bochartus magnam recognoscit similitudinem inter pauca que supersunt vocabula Pisidiensem ac Phenicum lingue; eni opinione favere videtur Cunæus, *De republi- ca Hebreorum*, lib. ii, cap. 18, p. 266. Quantum vero ad lacum indicatum, de lacu Phaselis questione est: Samuel Petit ab Havercampio laudatus, hinc suffragatur opinioni et Barlowium testem invocat.

Qui vero hanc opinionem impugnaverunt, in Chœriū fragmento restituente Judeos, sunt: Salmarius *De cesarie et coma*, p. 46 a 50 et p. 82; Casaubonus de Suetonii Augusto 45: Grotius in *S. Lucam* iii, 14: in *Leviticon* xix, 27: Adrianus Junius, *De coma*, c. 6: Turnebus *Adversariorium* 19, 9. Quibus adjungi potest Holstenius de Stephano Byzantino ad vocem *Solyma*. E Tacito cognovimus, *Hist.*, v. 41, et ex Stephano Quadratum citante, Solymam per compendium fuisse Hierosolymam. Maximus in Syria lacus, est Asphaltites lacus: verum est, inquit iidem, *τροχοκουράδες* non convenire Judeis, quibus adeo interdictum, sed errore captus est Chœriū, inquit fautores hujus opinionis, propter Arابum vicinitatem qui hanc tonsuram habebant: reliquum vero tegumentum capitis, equina scilicet capita igne dessecata, ab Hebreorum usibus erat alienum. Et rursum igitur opinionis apparel dehilitas. Lingua Phenica erat eadem ac Pisticida? hoc magis asserit quam probat Bochartus, quod quidem difficulter probari potest. Ceterum usus quos Judeis tribuit Chœriū ab eis sunt omnino alieni. In his tamen difficultibus, libens Bocharto assentire, relecto Næckio.

Varias verborum lectiones quæ in quinque versibus exhibentur, scrupulosisse perpendit Næckius. Non eodem modo rem tractare possum: subsequitur textus quem exhibet ita collatum.

*Τὸν δὲ οὐθέτη διέλαυρε γέρος θυμαστὸν ἰδεῖθαι,
Γάσπαρον μὲν σολυρωτὸν στρατιώτα ἀγέρτες,
“Φερον δὲ εἰς Σολύμοις δρεσι, πλατεῖ τὴν Αἴγαρη,
Αὐχμαλέοι καρυφάς, τροχοκουράδες· αὐτάρ
“Ιππων δαρτὰ πρόσωπα” ἐφόρον ἔκκλιτος
[ὑπερβολή]
[κακτῷ].*

Col. 637 D. 2. De modo scribendi nomen montis hujus, consule Bochartum in *Geographia sacra*, l. i, c. 3, p. 18 editionis Oper. hujus auctoris, t. I, Lugd. Bat., 1692.

Col. 700 A 2. Ex his quea dicit Bochartus de hac urbe, in sacra geographia, *Chanaan*, l. i, c. 3, p. 4, satis patet incertum esse ubinam existiter. Idem feram judicium de Barite urbe: ceterum cum base ex Josepho sint desumpta, *Antiquitates Judaicæ*, l. i, c. 3, § 6, vide quea dixerint editores.

Ibid. 44. Vide chronographum Georgium Syncellum, pag. 30 editionis Lutaræ, in qua hac referuntur loca ex Alexandro Polyhistore qui Abydenum compilavit.

Ibid. B 5. Hæc civitas a Ptolemaio Στράτηρα dicta est Kiriath-Sépher Hebreorum, id est, civitas littoralium. *Josue* xv, 15.

Ibid. 7. Ἀνέπλωτος 466; ἀνέπλωτος 467, 468.

Ibid. 9. Lego cum Syncello, pag. 30, in qua citat Polyhistorem fere iisdem verbis et sanctum Cyrillum *Contra Julianum*, lib. i, et cum Scaligero, in fragmentis veterum historicorum post opus *De emendatione temporum*: ἐπει τὸ οὖν ἐκόπατο, πρὸ τοῦ ὄντος, subintelleto Θεός. Xenophon, *De re natione*, δύτων φέρει Θεός.

Ibid. 11. Wesseling, *Ad Herodot.*, iv, 140; Abyssinianus, in *Præp. evang. Eusebii*, l. ix, 12: Ἀξικατο γάρ δὴ πηδῶν κατάπλεον τοὺς ταρσούς. A quo Vigerius manus abstineret debuerat, hanc tamen lectionem mutatam prehabuit. Apud Herodot., l. iv, 204: Τοὺς ὑπελευτουμένους αὐτῶν καὶ ἐπιλευτουμένους ἔργον ἔ εἰς τὴν Αἴγαρον ἀπεκάτο. Quidam manuscripti codices legunt ἀπεκάτο· quin etiam apud Herodotum legitur, l. iv, 204: Ἐξ εἰς τὴν Αἴγαρον ἀπεκάτο· hanc lectionem servavit Wessel- ing, in quibusdam manuscriptis codicibus iu- ἀπεκάτο mutata.

Ibid. C 3. Fere omnium temporum ac hominum est amuletorum superstitio; ex Theophraste, Plutarchus in *Vita Periclis*, c. 58, refert: In secundo anno Peloponnesii belli Periclem, peste qua tunc laborant Athenæ, lacos bonus invisenti cuiquam amico η περιπλανῶν ὅπο τὸν γυαλίνον τῷ τραχύῳ περιτριψάν, ὡς σφρόντα κακῶν ἔρων, ostendisse amuletum quod ipius collo circumdehenderat mulieres in signum ipsius morbi ingravescerent.

Col. 701 B 11. Textus fert *Molus*, corruptum ex *Mocho* quod dat Josephus, et bene quidem. Illic autem Mochus, Pheniciæ antiquus scriptor historicus, falso induxit a Diogene Laertio in *Introductio*, pag. 2. Menagius restituit illud nomen, Strabone innixus; Sextus Empiricus l. ix, p. 363, *Adversus physicos*; Tatianus, Jamblichus, *Vita Pythagoræ*; Athenzeus, etc. Ceterum de hoc Mocho vide annotationem Fabricii in locum Sexti jam indicatum, et quos laudat auctores.

Ibid. 14. Quia vero Hesiodus de primorum longevitate hominum nihil tradidit, Vossius in libro *De Gracis scriptoribus*, vulgo Hesiodi substituti Isidorum Characensem, a Luciano in *Macrobiis* laudatum, utpote qui de hominum longevitate disseruerit, l. III, p. 218 editionis Reizii. Hic tamen locis et hoc nonen non solum apud Josephum, sed etiam apud Georgium Syncellum inveniuntur p. 43 editionis Lutetiae, in-folio, 1652. Plinius eodem modo *Hist. nat.* lib. vii, 48, de eo loquitur. Igitur credere est Josephum ad locum libri *De operibus et diebus* v. 108 sq., alludere voluisse, ubi aurea describitur ates, vel ad aliquos versus amissos: de aliis vero citatis auctoribus, scilicet Mocho, Estio, Illeateo (Smynæo), vid Hellanicæ fragmента a Sturzio edita, in-8°, Lipsie, 1826, p. 153.

Ibid. 6. Ηλύριον. Decet 465, 466, in Syncello et Cyrillo; glossa est, ut iam videt Vigerus.

Col. 704 C 1. Εὐχαῖτος ζεῦς. Hoc epithetum vulgo Marti tributum hic Jovi deorum patri applicatur, quod eni magis notandum, quod nonusquam alibi reperiatur. Vigerus profert locum a Pausania desumptum in quo Jupiter nominatur ἄρετος in primis Eliacis, cap. 18: Τὸν βαρύντα πλατεῖαν οἱ οὐρανοὶ οὐρανοὶ: Ἄρετος δὲ οὐτὸν οὐτον τῷ οὐρανῷ: οὐρανοὶ τοῦ βαρύντου θύει τῷ Ἀρετῷ Δι: Ceterum nomen Jovi haud raro inventum cum nominibus hominum junctum, sed ea precedens, verbi gratia, legitur · Jupiter Belus, apud Berossum, apud Syncelli *Chronograph.*, p. 2; Jupiter Arotius, apud Sanchoniathoneus lib. i, pag. 37; Jupiter Cassius, in

Achille Tatio et in *Agræ et Coreyæ numismatibus*, indicatis in *Palaestina ex monumentis illustrata* Redandi, tom. II, pag. 934 et sq. Jupiter Menzana *Sallentinorum*: Festus voce *October*. Jupiter *Trophonius* Lebadie, etc.

Col. 705 C 7. Δυσπενανόντων 465; διαιτήστων
Scaliger.

Ibid. 10. Notior est Alexander Polyhistor, Σύνταξεως περὶ Ιουδαῖον auctor, quam ut pro simulato Judeo haberi potuerit. Attamen, ut putat Valckenae-
rus, in loco iam Clearchi laudato, fieri potest quod
Judeus fuerit Eupolemus, a quo excerpit hoc que
hic leguntur. Verumtamen, fatendum est levissimum
ex hac lectione perceperisse utilitatem Alexandrum,
et parvum noscere originem gentis cuius historiam
scribere aggressus est. Teste Suida. dicebat Moses
seminam esse, nomine Moso, quæ Hebreis dedisset
leges. Stephan. Byzantinus refert, in articulo *Iou-
dula*, Judgeam ab Alexandre I olystoriæ sic fuisse
nominata in duabus Semiramidi filiabus, Ιουδα
scilicet et Ιουδα. Si talia documenta apud Eu-
polemum hausit Polyhistor, ipsius sententia,
quidquid dicit Valckenaerus, subscribere nequa-
minus. Præterea Alexander Polyhistor semel et iterum
Cornelius Alexander dicitur apud Stephanum Byzant.,
Ἀπάξ et Ἀσσος in locis ab Alcamanno citatis. Illud
Cornelii nomen a Cornelio Lentulo duxerat, cu-
jus fuerat servus, libertus et magister. Diversi
scripta numero quadrangita duo reliqui juxta Sui-
dam, quibus sepe Plinius usus est. Sylicœ coevo-
rat, et Laurentius in domus sua incendio interiit.
Villosonius, tract. *De tripli theor.* p. 239 secund.
edit. *Mysteriorum Sanctacrucis*, post Rigalitem, ad
Tertull. *De pallio*, pag. 19, memorabilem ipsi tribuit
epistolam Alexandri ad matrem suam, in qua declarare
non dubitat so tenere ex ipsis sacerdotibus Jovis Am-
monis deos omnes homines mortales fuisse. Videsis
August. *De civit. Dei*; Athenag. *Leg.* Alibi quaestio-
nem hanc tracitamus. Opinionem nostram qua
multum differt ab ea quan secuti sunt hi duo viri
clarissimi consulere potes in nostro opere. *Essai sur le polytheisme*, tom. I, pag. 21. Georgius Syn-
cellus in *Chronographia*, p. 28 et seqq. edit. Lupa-
sat longum Alex. Polyhistoris fragmentum inseruit,
capita qua precedunt partim tradens.

Col. 708 A 11. Scaligerus ejus testimonium in-
vacat Vigerus, hujus urbis orthographiam dissentit,
candem esse supponens ac civitatem que in Gen.
Ur Chaldaeorum dicitur, et Ura apud Plinium, I. v.
c. 21. Quare scribendum putat, Οὐρανὸς Λόγος Οὐρανός.
Quod autem adjicetur urbs Chaldaeorum alii supra-
dictæ civitati nomine Καμάριν tr. huit, quasi Chal-
daeorum nomine, Chaldaeis habitatores non designari
intendetur, sed tantummodo magos seu astrologos
ita nonnunquam cognominatos. Simson, ad annum
2071: Cum Abraham adhuc esset in Chaldaia sive
Mesopotamia, ut ait. B. Stephanus, Actor. vii. 2,
Mesopotamiam vocans non eam modo regionem que
duobus annibus Euphrate et Tigri includit, sed
etiam Babyloniam, cuius pars est Chaldaea. Quam-
obrem Wesselingius hanc annotationem, ut sequitur,
fecit:

« Antiquissimus hujus opinione auctor est Eu-
polenus qui apud Euseb. lib. ix *Præpar. evang.*,
c. 17. Ur collocavit in Babyloniam. Fuit inibi eo tempore
nomine, urbe cuius meminit Plinius lib. v. H. N.,
cap. 21; neque tamen verosimile sit ibi incoluisse
Abrahami patrem. Ratio itineris quod ingressus est
ut in Chananeam perveniret, aliud suadet; aliud
etiam Josuas, qui c. xxiv. 2, affirmit Therauchum
trans Euphratem a longissimo tempore habuisse, et
tamen eis cum fluvio fuit urbs Eupolemo memo-
rata. Verius S. Bochartus lib. xi *Phar.* 6. Ur ques-
sivit in Mesopotamia. Ammian. Marcell. lib. xxv,
cap. 8. Ur castellum Persicum band procul Nisibi
Tigrinæ fluminis ponit. Id videtur fuisse Ur Chal-
daeorum, quippe qui olim eo loci habitarunt, ut do-

cuit Campeg. Vitringa ad Isai. xiii. 1.

Expendamus nunc utrum sub hac voce Καμάρην
detegi possit supradictorum nominum error. Nove-
runt omnes Canarim apud Marenum citari ut civi-
tatem Siciliæ quæ toto celo a Babylonie distat:

Apparet Camarina procul....

(*Eneid.* I. iii. v. 701.)

Huc quadrat vetus proverbium: Μῆχινε Καμάραν. Iterum quero que sit eo nomine civitas; profecto
Harrha, in quam Abrahami pater se contulit cum
migravit de Ur sua patria. Alia est civitas, trans
Euphratem sita, nomine Χαρμάνη, de qua lo-
quit Sophaneta in Gestis Cyri Junioris. Ξετας
Βαβυλωνίς πόλις πέραν τοῦ Εὐφράτου πόλις ὁν-
τος νομος Χαρμάνη, apud Stephanum Byzant. Vid.
Xenoph. *Anabasis* i. 5, 10. Hujus civitatis nomen
quoniam habet affinitatem cum Καμάρην. Ille
omnibus non parum incerta quæsto videtur, et
mihi sal constat Καμάρηn nomen meruæ esse fictio-
nem.

Michaelis in *parte Spicilegii geographiae Hebre-
orum exteræ*, p. 104, locum hunc expendit Eupolemu-
quem habet ut ineptum compilatorem; et putat Ca-
marinanum eamdem fuisse ac civitatem Casaram
apud autores medii ævi notam. Idem Michaelis
etymologiam Scaligeri probat, sed rejicit conjectu-
ram qua Bayerus in *Ostrohenis historia* pro Canaria
accipit Orchomena a Ptolemaeo citatam, nec eam ab
Erach seu Urhoi distinguit.

Ibid. 12. Ibi facile reprehenditur mendum, quod,
ut puto, solis librariorum imputari debet, δεκάτη γε-
νεθὲ τὸν πόλεις τῆς Βαβυλωνίας Καμάρην... ἐν τρι-
κατέδατη γενεθὲ Αβράμη. Postquam diterat
Abrahamen natum fuisse post decimam generatio-
nem, modo eundem declarat venisse tantum post
decimam tertiam. Eo absurdior est contradicatio
quod peccat locutio: nam γενέθεται Αβράμη non
nisi ad unam vel alteram epocham referri potest. Por-
tu quo: nam ex his vera sit? putamus nos priori,
siquidem in capite precedenti leguntur que
sequuntur Josephi : Μηνυμονεύεται δὲ ἡμῖν τοῦ πατέρος
Αβράμου Βηρωτοῦ οὐδὲ θνετάκον, λέγεται δὲ οὐτοῦ... Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν δεκάτη γενεθὲ παρὰ
Χαλδαιῶν τις ἦν θλιπτὸς ἀντρός. Sic merito prasumi
potest aliquem chronologum qui ortum Abrahani
sentiebat non posse concordare cum decima gene-
ratione, propria auctoritate decimam tertiam substituisse; deinde transcriptorem hanc duplitem
epocham servavisse, licet nihil magis ratione repu-
gnat. Textum hunc citat Michaelis in *parte Spi-
cileg. geog. Hebreor.* ext., p. 103. « Decimam ter-
tiam generationem Abrahe computari puto a Ma-
thusalæ qui diluvio superstes fingebatur. Vide me
de chronologia Mosis ante diluvium § 11, pag. 444
et 145, commentatorum per annos 1763, 1768 pra-
lectarum. Viximus enim de gigantibus qui diluvium
effugerant verba fecerat Eupolenus. »

Ibid. 14. Astrologia et scientia Chaldaica. Quid sit
Chaldaicam expondere? In capite precedentem et Jose-
pho excerpto legimus Abrahamum, cum pervenisset
in *Egyptum*, ibi docuisse arithmeticam et astrono-
miam: Τὴν τε ἀριθμητικὴν αὐτοῖς χαρτεῖται καὶ τὰ
περὶ στασιολογίαν. Quæ verba non clare determinant
an intelliguntur basi artes esse scientiam Chaldaicam
aut loquatur de scientia divinataria sacerdotum hu-
moris regionis. Dahnus proponit τὴν loco καὶ, et sic
intelligeretur astrologiam esse scientiam Chaldaicam.

Ibid. B 6. Praedium in quo caput est Loth refer-
tur in Genesi xiv, ubi Armenorum loco, leguntur
quatuor reges, nempe Sennhaar, Ponti, Elamitarum
et Gentium, quorum regna confinia erant Armenie.

Col. 709 A 10. Substitui Μέραρι loco Μερτσαῖον
in eo secutus Perizonium, *Antiq. Egypt.*, p. 8.
Bochartus, *Grec. sac.* iv, 24, in hunc locum legit:
Βαβυλωνίους λέγεται πρώτον γενέθεται Βηροὶ δὲ εἶναι
Κέρων· εἰ τούτῳ δὲ γενέθεται Βηροὶ καὶ Χάρη· τού-
τον δὲ τὴν Χαναδὲν γενέθησαι, τὸν πατέρα τῶν Φοινι-

χων, καὶ Χοῦμ υἱὸν, γενέσθαι ἦν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λέγεσθαι "Αστολόν, πατέρα μὲν Αἰθίοπάν, ἀδελφὸν δὲ του Μυρτιάμ, πατέρα Αἴγυπτων. Αριδ ευδημ, quem sequimur, Bochartum leges causas harum immutationum.

Col. 709 B.5. Fertur hanc vocem a duplice voce esse derivatam, scilicet ab Ern, quae Syrus interpretatur, et Iov̄ seu Ioū, quae Judeus sonat.

Ibid. 7. Mendosa hæc etymologia vocis *Hebreus* quam auctor ab Abrahamo oriiri docet, probat juxta Bochartum, *Chanaan*, lib. II, c. 14, p. 93, ipsum oīnūno ignorare linguam Hebraicam, cum littere quibus scribitur utrumque nomen omnimodo differeant. Aliunde cur Abraham cognominaretur *Hebreus*, Gen. xiv, 14? Talis ignoranta videtur reuelare ipsum Artapanum non esse *Judeum*, ut declaravit Valckenaerius, *De Aristobul.*, p. 26. Praeterea a sacris Scripturis plus aquo discedit, exempli gratia, cum ait Josephum, cognito fratum consilio, deprecatum esse Arabas ut in *Egyptum* perducesserent; alibi videtur probare *Egyptiorum* idololatriam, cum Moysi temere tribuit inaugurationem cultus animalium, et totius *Egypti* partitionem in triginta sex nomos, et alia similia quia quis *Judeus* nequidem excoigitare ausus esset. Vid. not. in cap. 27.

Ibid. 9. *Φαραώντων*. Nomen hujus regis in nulla e dynastis Manethonis reperitur. Forte Pharaonem designat per corruptionem. Totum hoc mera est fabula. Nomen istud similiter deformatur in *Antiq. Judaic.* Josephi, lib. I, c. 8: *Φαραώνης ὁ Βασιλεὺς τῶν Αἴγυπτων*.

Ibid. D. 2. Procul dubio legendum est iusta mss. 465 et 466 *Molonen* loco *Melonem*. Certi sumus Apollonius Molonem scripsisse adversus *Judeos*; Joseph. *Contra Apionem*, I, II, 14: « Cum Apollonius Molo, Lysimachus et quidam alii, aut insciitia, aut potius odio in nos, libros conscriperint adversus legislatorem nostrum Moysem et leges ejus quas blasphemant ut justitiae et veritati contrarias, Moysem autem histriionem et impostorem vocant, quasi nonnisi malum docuisset et nullib[us] virtutib[us] breviter est respondendum, etc. » Ceterum Apollonius non precise librum contra nos exaravit, ut Apion, sed passim in scriptis calumniam et injuriam disseminat, modo nos ut Deo et dominibus odibiles dijudicans, modo ut impios atheos persequens. Contempta quilibet mentis iudicio, nobis criminis dat stultam temeritatem, stupidiros ipsi barbaris declarat, humano generi semper et ubique inutiles. » Pars libri cuius deest textus Græcus et superest tantummodo versio Latina, fert Molonem primum ante alios tradidisse fabulam capituli asini, ex auro fabricati, quod servabatur et colebatur in templo Jerusalem. Hinc in dubio revocari nequit odium Molonis adversus *Judeos*. Eusebius voce συσκευῇ designabat opus a Molone incepit contra *Judeos*; similis voce vocabat, lib. V, pag. 179, librum Porphyrii aduersus *Cristianos*: Αθέος ὁ καθ' ἡμᾶς τῶν δαιμόνων προφήτος, ἐν τῇ καθ' ἡμῶν συσκευῇ. Item, p. 31: « οὐ καθ' ἡμᾶς τὴν καθ' ἡμῶν πεποιημένος συσκευῆν. Quid intelligat hac voce, vid. *Marii atticis*, p. 357: Σκευωρά· σκευωρίματα ἀττικῶς, συσκευὴ Ἐλλήνες. Vid. *Thomam Mag.* p. 796 et intt. Iguit cum Josepho consentit Eusebius, Molonem declarans *Judeorum* hostem, et sic confirmatur ejus identitas. Quod ejus respicit professionem, sciimus illum fuisse sophistam, Rhodii docuisse rhetoricaem, eodem tempore quo Cicero adhuc adolescentem Græciam petierat ut varias artes discederit, quique Rhodium invisere voluit. Porro Plutarchus in *Vita Ciceronis*, c. 4, narrat Apollonium Molonem olim rogasse a tirunculo oratore Romano, ut coram se orationem Græco sermone pronuntiaret; ipse enim lingue Latina inscius erat, quod libenter præstisit Cicero. Peracta autem oratione permotus Apollonius subtristis tacebat, dum omnes circumstantes oratori congratularentur Quo viso, sollicitus Cicero amicis

causam hujus silentii rogavit. Ille ait: *Laudo te quidem et miror, o Cicero, sed de nostra constrictor patria; solas enim divitias quas habebamus surripuisti, illasque tecum Romanum effers, intelligens disciplinam et eloquentiam.* » Nescio utrum eidem Moloni, an ali⁹ Platonis coeve, ut vult Menagius, tribuendum sit dictum quod invenitur apud Diogenem Laertium, in *Vita Platonis*, pag. 34: « Ἀλλὰ τοι Μόλων ἀπεχθόνες ἔχων πρὸς αὐτὸν οὐ τούτο ἡρῆς θαυματῶν εἶ Διονύσος ἐν Κορίνθῳ, ἀλλ' εἰ Πλάτων ἐν Σικελίᾳ. » Mihi causa mirissima, non Dionysius Corinthi, valde vero in *Sicilia Plato*. Idem effatum, Διονύσος ἐν Κορίνθῳ a Demetrio Phalereo citatur ut *Laconici sermonis* exemplum, *περὶ Ερμηνείας*, c. 8. Apollonius Molo citatur quoque a Strabone, lib. xiv, p. 632, 634, 661, et a Suetonio in *Cæsare*, cap. 4, ubi Casaubonus legit. Apollonius Molonis, supple filius, et initior loco sequenti Porphyrii in *Quæstiōnib. Homeric.*: Λέει τὴν ἀπορίαν οὐ καὶ Ἀπολλώνιος ὁ τοι Μόλων παρίσταται. Vid. Casauboni notam, l. I. Alibi expandam nitrum dicendum sit Apollonius Molo, aut Molonis filius: nec sois est hujus nominis difficultas. Huetius, *Demonstratio*, tom. I, prop. 4, cap. 2, § 23, pag. 90, edit. in 8°, asserit Apollonium Molonem, seu, ut vocant, Molonus, qui Μαλάχος dictus est, differre a Molone: quem errorem Josepho, *Cont. Apion.*, lib. II, tribuit Strabo, lib. xiv, pag. 652, edit. Casauboni, alium esse declarans his *versus*: « Εστι λόγος Μόλων κατὰ Καυνίους (ὑπὲρ τῶν Ροδίων). Idem fert, pag. 655: Ποσειδόνιος ἐποιεύεσσατο ἐν Ρόδῳ κατάπλοιο καὶ Ἀπολλώνιος ὁ μαλάχος καὶ Μόλων (ταῦτα γάρ Αλαβανῖδες, Μενεκλέους μαθηταὶ τοῦ ἡροτος), ἐπεδήμησε δὲ πρότερον Ἀπολλώνιος. Όψε δὲ τοις ὁ Μόλων, καὶ ἐφη πρὸς αὐτὸν ἔχοντος δύο Μόλων, ἀντὶ τοι ἔλθων. Casaubonus in eundem locum sic habet: « Aperie Strabo duos facit, Apollonium quem mollem vocat, et Molonem: atque Apollonius est qui cognomentum Molon dictus est. Sic enim eum nominant Quintilianus multis locis, et Suetonius in *Cæsare*. Dicam quod sentio: puto enim quoties vel apud Quintilianum, vel apud Suetonium, vel alium occurrit mentio Apollonii Molonis, toties occurrere insigne vel ipsius auctoris vel librarii peccatum: auctoris, si ita scripsit et duos viros ejusdem professionis perperam confudit: librarii, si, cum scriptum esset ab auctore Apollonius molles, ipse in molonem mutavit. Merito suspicetur aliquis quoties Apollonius Molo ab his vocatur, toties describi debere molis, quod docet nos Strabo, a quo stat Marcus Tullius Molonis auditor, ut ipse sapius testatur (*Brutus*, 91; *Ad Attic.* II, 4), quem quidem ille nunquam Apollonium vocat: idem Cicero Apollonium non Molonem sed Alabandensem appellat; in quo pulchre ei eum Strabone convenit. »

Ernestius aliter sentit atque Casaubonus, et unum homini tribuit utrumque nomen in *Indice histor. editionis sua Operum Ciceronis*.

Negari non potest Apollonius fuisse Molonis filium; Græci ut homonymos facilis designarent ita scriberant Απολλώνιος ὁ Μόλων. Latini vero, apud quos filius et pater eodem dabunt nomine, duo haec nomina jungebant, Herodes Atticus, loco Herodes Attici filius; Apion Phelestantius, loco Apion Phelestantii. Vid. Suetonius, *Cæsar.*, 4; Porphyrium in scholiaste Veneto ad *Iliad.* IX, 5, et Sturz *Operum* p. 14, Valerium Maximum, Quintilianum, de Apollonio Molone loquentes.

Col. 712 C.1. Tot Philones apud Eusebium citantur, absque notis sufficientibus, ut inde non modica sequatur integra eos confusio. Quodam tamen sat novissimus, ut Philo Judeus Alexandrinus, cuius opera partim ad nos usque pervenerunt, et Philo Herennius, ex Biblio, *Judeus infensiſſimūs hostis*, qui scripta Sanachionatoni in lingua Græcam transtulit, Videntis Origen. *cont. Cels.*, I, 15, p. 334. Posterior iste; Ne-

rone regnante floruit; prior vero qui et Iudeus ad Caum Cesareum nuntius a suis ex Alexandria missus est. Prater hos Philonem poetam novimus auctorem fragmenti valde corrupti, et Philonem Antiquum. Postremus ille, inquit Dahnium, tom. II, pag. 199, in *Geschichtliche Darstellung*, non est accipiens pro poematis auctore; hic enim Iudeus, ille autem gentilis erat. Haec assertio non satis constat, nam etsi illud legatur apud Josephum in orat. I, *Ade. Apion.*, § 23, contradicit Hieronymus qui eidem tribuit librum Sapientie Salomonis, in *Præfatione in libros Salomonis*: Secundus liber (Sapientia) apud Hebrewos nusquam est, quin et ipse stylus Graciam eloquentiam redolat: nonnulli scriptorum veterum hunc esse Iudei Philonis affirmant. Porro S. Hieronymus loqui intendere nequebat de Judeo, qui Christi Incarnatione erat posterior, sed de solo Philone Antiquo. Quidquid sit, mihi videtur necessario discernendus poeta Philo, qui procul dubio Iudeus fuit, ab Antiquo Philone, Iudeus sit an non.

Col. 712 C 4. Hi versus adeo sunt adulterati, ut Vigerus a proposito eos in aliam linguam vertendi determinari fuerit, nec re ipsa verti possunt nisi mutentur pleraque voces. Edidit Vigerus Ἀβραὰμ κλυτοὺς λέγο χαρτίχου justa significacionem Abrahami nominis. Clemens Alex. Strom. lib. v, p. 668: Ἐπιγνώσκεται Ἀβραὰμ τῷτε ἐλέκτος ἦνος ἦντος γένους; λόγος. Abraham interpretat Pater echus electæ eo quod vox prolatæ (verbū) insonet. Origenes, Cont. Mose, lib. v, 45, pag. 612: Εὐλέγει οὐδὲ διά Πατρὸς ἐκλεκτοῦ ἡγούσα καὶ οὐδὲ τοῦ γένετος καὶ διάθετος τοῦ πατερίτονος οὐδὲ τοῦ ποτοῦ ὄντων δύο μάρτυρες. Ille auctor, si loquens de Deo Abraham, Isaac et Jacob, vocet eum Patrem echus electæ, Deum luctatoris ad terram prosterantis apprehenso cruce, haec denominationes erunt absque sensu.

Sic Abrahāni nomen interpretatur Phile, De Abraham; De nominis mutatione; De gigantibus.

Immutari oportuit innumeritas voces ut sensum rationi consentaneum obtinerem, cum periculo descendendi a sensu textus primi. Correctiones meas criticae relinquō, nec eas quidem defendere conabor.

Ἐκτινον ἀρχετύροις τὸ μέρσιον ὃς ποτε θεός
[σημοῖς]
Ἀβραὰμ κλυτούς θεοτέρους ἀμπατεῖς δευτέρους,
Παμφαῖς ἐπλήμψεις μεγανήτους λορισμοῖς
Θεοσύλη θελητέα. Λεπότη τῷτε ἀπλαὸν ἤρος,
Αὐτορύτων, ἔκκαμπα βρέπανος Ἀγγελος Ἰσχυρος
Ἀδαντορ πολητεας ἐπειράτης, ἔξτοις ἑκεντονος
Ἐπτορος ἀρτι τούτοις πολύμητοις ἐλλαγεις κύδος.

Kai τὰ έχεις οἵς μετ' ὅλης ἀπειπεῖται.

Ἀρτιχερος ὥρκτοις ξιφηροπορος ἐτύρωτος
Ἀλημάται καὶ σφαρτοῖς παρακλιδόρος ἀδρού-
[σθέντος]
Ἄλλι δ θεός χειρεσσοι κεράστροπορος ὥλατες κρόδοι.

Col. 713 A 5. De diversa hujus nominis orthographia, vid. annotations ad Josephum, Antiq. Judaic., pag. 44 edit. Havercamp.

Ibid. B 10. Quis sit ille Demetrius cuius datur fragmentum? Audi Dahnium in hanc questionem, I. II, p. 220: Dificile est respondere querenti, utrum Demetrius ille cuius fragmentum sat longum habetur in patriarcham Jacob, Iudeus sit an non. Duo sunt revera auctores eo nomine citati, qui sepiissime confunduntur, quamvis eos distinguere facilissimum sit. Ambo Iudeorum historiam conixerunt. Prior, Demetrius Phalereus, cuius nonen et fortunam pauci ignorant, bibliothecarius fuit Ptolemaei Soteris. Josephus, cont. Apion., I, 23, declarat nullum alium rectius locutum fuisse de rebus Iudaicis. Quibus verbis patet Huetium errare, cum ait Josephum permiscuisse Demetrium Phalereum et ejus hono-

nymum. Posterior librum scripsit *De regibus Juda*; nec omnino facile est huic tribuere fragmentum quod tractat de patriarcha Jacob. Potius crederem errasse Eusebium illud non tribuendo ipsius homonymo. Hoc enim fragmentum redolat stylum Alexandrinī auctoris, quod moneat Jacob non luctatum esse adversus Deum, sed contra angelum; solent enim auctores Alexandrinī scrupulosius distinguere Deum supremum et verum a quocunque alio nomine, cum hominibus agente; quæ propria Demetrii Phalerei doctrina haberet nequit, nisi dicatur eum doctrinam illam a quodam Iudeo Alexandrino narrante accepisse. Huetius, *Demonst. evang. prop.* 4, § 22, et Isaac Vossius, *De LXX Interpr.*, pag. 396, Demetrium pro Iudeo habent.

Ibid. C 5. Hic loquitur auctor inter se pugnantia; eo quod, de Jacob aegens, illum eodem tempore 75 et 77 annos natum simul faciat. Vigerus demonstrat secundum numerum, scilicet 77, esse verum. Et enim Jacob 91 annos natus erat cum genuit Josephum; jam autem 14 anni erant a quo uxore duxerat. Si ergo e 91 tollas 44, 77 supersunt. Confer cap. 30 *De nativitate patriarcharum* in quo emendantur non pauci errores Demetrii.

Col. 716 A 5. Permutantur nomina concubinarum Jacob. Juxta Genesim Bala famula Rachelis erat, famula autem Liza Zelpha. Non dubito quin a transcriptoribus proveniat error; omnibus enim constat Demetrium e sacris Scripturis decerpisse quod restituit, et postea in peculiari ordine nomina restituit.

Loco et eadem, legendum est et *Bala*.

Utiliter consuli possunt nota chronologicas et ceterae correctiones quas P. Petavius proponit in *Doctrina temporum*, lib. ix, c. 19, quem sedulo sequimur. Vigerus consulendum putat *Annales Saliani*, tom. I, a creat. mundi ann. 2283.

Ibid. B 14. Παλαιότατα, 465.

Ibid. C 4. Οὐκ ἔτεσθαι, 465, 466.

Ibid. 6. Numeros restitui juxta ms. 466, ipsaque duce reatu, sensum. Miror autem cur Vigerus neglexerit hanc textus absurditatem emendare, qua eidem matri tribuantur tres filii ejusdem atatis: quam in notis suis indicare curavit.

Col. 717 C 1. Non video cur hoc affiratur numerus ille biennii, nisi presupponatur aliquid omissum fuisse, et Demetrium declarasse fratres Josephi in Aegyptum venisse anno inopio secundo. Eusebius de his nihil tradit, et totus est in expoendo cur Josephus non cogitatet de suo patre familiaque in Aegyptum arcessendis, ne et ipsi premerentur inopio que jam vicinas invaserat regiones, juxta quod legitur in Gen. xlvi, 6: *Biennium est quod capit famæ esse in terra, et adhuc quinque anni restant, quibus nec atari poterit, nec meti*.

Ibid. 10. Textus fert unam, plaz, sed manifeste intelligitur una prater ceteras, numerus enim septem, qui additionem denotat, aliter fieri posse non sinit presumere. Josephus, ut omnes sciunt, eidem mense non sederat atque fratres eius, sed separatis comedebat cum Aegyptiis.

Col. 720 A 8. Vigerus sic exponit et justificat chronologiam hanc: Abrahamus venit in Chanaan atatis sue anno 75 et anno 175 defunctus est: igitur 100 restant. Cum defunctus est Abrametus, Jacob annos 15 natus erat, et profectus est in Aegyptum atatis sue anno 130, ergo restant 115. Quibus, prioribus additis, numerantur 215 anni a vocatione Abrahami ad migrationem Jacobi in Aegyptum.

Ibid. 9. Recensio hac atatis patriarcharum a die transmigrationis Jacob in multis mendosa videtur. 1° Duo omittuntur nomina, siquidem Dan non ponitur in priori catalogo, item et Issachar æque deest; 2° quad variarum etatuum relationem, eas inter se conferre satis est, ut pro certo habeas modicos in mensibus errores tribuendos esse transcri-

ptoribus potius quam auctori, quem sibi contradicentem presumere non aequum est.

<i>Adventus</i>	<i>Mansionis tempus.</i>	<i>Projectio</i>
<i>in Chanaan.</i>	<i>in Egyptum.</i>	
Ruben 12 an. 2 m.	32 an. 10 m.	45 an. + m.
Simeon 41 4 32	8	45
Levi 10 6 32	6	45
Judas 9 8 32	7	42 3
Nephthali 8 10 32	9	41 7
Gad 8 10 32	5	41 3
Aser 8	32	8
Issachar 8		40
Zabulon 7	33	
Dina 6 4 32	8	39

Exaggerantur anni quos tribuit Demetrius variis epochis ab eo citatis; sic a quocunque chronologia discedit. Utrum culpa sit transcriptorum, aut factum ipsiusmet Demetrii, non pronuntiare audemus. Quod præsertim repugnat in ea temporis recensione, nimium est intervallum quod supponitur a diluvio ad profecionem Jacob in *Egyptum*; quod ut impleretur, plurimas efflingeret oportenter generationes Noeum inter et Abrahamum, et ipsa longevitas priorum hominum non sufficeret ad solvendam difficultatem: supra dixi Abrahamum fuisse 77 annos natum.

Transtulit etsi Χαρράν loco ἐκ Χαρράν, tunc enim e Charrhan non egrediebatur patriarcha, sed ibat in Charrhan, ubi habitat Laban.

Col. 720 B 12. Vigerus putat errorem esse in determinatione temporis quo natus est Kaath: juxta enim Demetrium illius nativitas cum obitu Jacob in *Egyptum* concordaret. Porro in Gen., lxxvi, 11, ubi fit supputatio nepotum Jacob, dicitur tres esse Levi filios, Cerson, Kaath et Merari; natus erat Merari ante totius familiae Jacob discussum in *Egyptum*: ergo Kaath ipso natu major dici non potest venisse ad vitam post hunc discussum patriarcharum, scilicet 17 post annis, Vocem *Kaath* loco *Klaith* restitui juxta Genesim, quod mendum quidem a scribis introductum fuerat. Simo, ann. 2290, putat crassae Demetrium in recensione annorum Levi, cum illi tribuit 43 annos tempore quo venit in *Egyptum*, et annos 60 cum natus est Kaath; hinc autem contradicit Weisselingius in euodem locum, et annos Levi apud Demetrium inter se concordare declarat: nimirum 10 ann. et 6 menses tribuuntur Levi in projectu a Mesopotamia; 32 ann. et 6 menses mansionis in Chanaan, ergo 45 annorum erat tempore migrationis in *Egyptum*, quibus si addas 17 ann. mansionis in *Egyptum* usque ad mortem Jacob et nativitatem Kaath, 60 ann. cum Demetrius invenis. Perizonio videtur erroribus scaturire hac genealogia, in suo libro *Origines Egyptiacae*, c. 20, p. 411: « Primo, ait, Jochabed Amrami uxor, dicitur Levi filia, Num. xxv, 59, quod fieri nequit; tunc enim soror fuisset patris ipsiusmet Amrami. Præterea, ex eadem supputatione, nonnisi in proiectissima ætate Moysem peperisset, et quadam generatione interierere oportaret ut concordarent diverse epochæ. » Si attendatur incredibilis Hebreorum multiplicatio in *Egypto*, non verisimile videtur quosdam patresfamilias tam paucissimos habuisse filios. Sic Kaath, Num. iii, 27, tribuuntur quatuor filii totidem populorum duces futuri, et in ejusdem familia, Num. iii, 28, masculi 8600 numerantur, dum eodem temporis intervallo Amramus nonnisi Aaronem et Moysem habuisse. Procul dubio, inquit, intervenire debuerunt a Kaath ad patrem Moysis plurime generationes. »

Ibid. C 1. Mendum textu expuni in quo nomen Abraham ut pote celebrius, loco *Amrami* legebatur. Ms. 466 fert *Αμέραν*. Nullo modo cunctandum erat, nescioque cur hunc errorem solummodo in notis emendaverit. Vigerus.

Ibid. 5. Jochabed quam Demetrius tradit esse filiam, seu patrem sororum Amrami, dicitur Num. xxvi, 39, filia Levi et in *Egypto* nata. Hinc redit

dificultas a Perizonio sublata: id enim projecto fieri non poterat, ut pater ex ejus suppuratione sequenti: commoratio in *Egypto* 215 annis.; etas Moysis in exitu de *Egypto*, 80 ann. Ergo natus erat anno 433 post patriarcharum profecionem et terra Chanaan. Porro Levi vixerat in *Egypto* 94 annis. Si tollantur 14 anni in quibus una vixerunt Levi et Moyses, reperitur Levi ætatem, in Moysis nativitate, esse annorum 125. Posto igitur quod Jochabed Moysen peperit etas sue anno 40, ipse Levi, jam tunc 85 annorum vir erat, non quod repugnat apud patriarchas. Sed recensio haec nimio dispungit intervallo singulorum filiorum nativitatem. Tolleretur difficultas si per Levi filiam, tantum intelligeretur ejus postera seu neptis, ut haberet Denie-trus.

Col. 721 B 3. Ibi textum emendavi, cum peccet contra sensum simul et contra syntaxin; ita enim inventi: Κεφαλαί δ' αὐτῆς φησιν ἐν τῇ περὶ Ιουδαῖον.

Vox κεφαλαί indicat Sichem sitam esse, ἐν τῇ... (non men abest) περὶ Ιουδαῖον· ibi latet evidenter ejus populi nomen qui certe non idem est ac Iudeorum cum hic nonnisi longo post tempore advenirent isti; aliunde, vox περὶ supervacanea esset et dignoscitur repetitio esse eorum quae paulo superius leguntur: Τά δὲ Σικεμά φησι Θεόδοτος ἐν τῷ περὶ Ιουδαῖον. Igmar substituendum erat τῷ, περὶ Ιουδαῖον, eu-jusdum populi nomen, ejus nimirum qui hanc regniem ante Hebreos occupavit, et hoc egisse credimus supplingo vocem Φερεζαίων, que satis textui concordat, et sensum sicut et phrasim restituere videtur.

Ibid. C 4. Hi Theodoti, etsi Philoneis paulo minus obscuri versus, in multis tamen sensum, sen syntaxis, seu tandem prosodiam offendunt. Vigeri præsumptio qua Gracis versus versibus Latinis reddere nititur, causa est cur sepe nimis a sensu discedit et imitando vagatur; quod præsertim sit, quando Graci versus subobscuri sunt ut nunc. Locus est exponenti quid in mea translatione maxime operatus sim; in verso 6 legitur αὐλῶντις, que vox in eo sensu adhibita reperitur in nullo lexicorum. Apud Homerum in usum non venit nisi ut epithetum vocis τρυπάλεται, et sic galeam coni figuram habentem sonat, ait scholiastes: Εἰς στενὸν χαλ μαρχὸν αὐλογήσασα δύσπι. Η ληγουσα εἰς δέν τῷ αὐλόσιον εἰς δέν δέρσεται. Igmar de angusta valle hic agitur, ideo enim dicitur αὐλῶν. id est *convallis*, cum utrinque arctatur inter montes. Si sita erat Sichem, ut pater Theodoti descriptione, et alias ipsis verbis Theophrasti, *Hist. plantarum*, ix, 7: Μεταβαῖ τοῦ τε Αἰδάνου καὶ δάλου τινὸς δρυός μιχροῦ, ξεττὶ δὲ Αἰδάνων καλώσιν, πεδίον πολὺ καὶ καλὸν, Idem rursus: Μεταβαῖ τε Αἰδάνου καὶ δάλου τινὸς δρυός μιχροῦ ἐν Αἴδισκῳ τινὶ. Hinc locum sic referit et vertit Plinius, xii, 22 (48): « In Libanum montem aliquam ignobilem, non, ut quidam existimavere, Antilibanum, in convallis modica iuxta lacum cuius palustria æstate siccantur, tricemis spatio stadii calamus et juncus odorati nascuntur. » Quibusdam vox ista videtur mendosa, eo quod nullibi tali sensu accipiatur, et alias quantitatibus versus contradicat, substituendo brevem τις syllabam, pro longa. Ms. 466 aliam lectionem dat non quidem versus mensure aptiore, sed que faciliori reddit emendationem: Αράτης τέτρατα δραχαὶ αὐλῶντις... Quocunque modo emendetur, de sola voce αὐλῶντις questio esse potest, cum aperte αὐλῶν proprie nomen sit validi istius, iuxta Theophrastum. Josephus, *Antiq. Jud.* lib. iv, nomen tradit utriusque montis: Οὐ πόρρω τῆς Σικεμάν πόλεως, μεταξὺ δυοῖς δρόσῃ, Γαριζαῖον μὲν τὸν ἐκ δεξιῶν κειμένον, τοῦ δὲ λαϊον Γιβάλου προσαγρεύομεν. Prope autem montem Garizim erat puteus Jacob, in quo sedens Salvator mulierem Samaritanam est allocutus. Apud Joannem, cap. iv, civitas haec dicitur

Sichar, sub Romanis Νέαπολις designata est, et hodie *Napoule*. Hieronymus in S. Pauli epiphatio dicit, Sichar corrupte dici ab antiquo nomine Schem : « Transivit Schem, non ut plerique errantes legunt, Sichar, quae nunc Neapolis appellatur, et ex latere montis Garizim extrectam, circa puteum Jacob. »

Legendum est, ἀπρότερον τέτταυτο loco ἀπρότερον.

Col. 721 D 1. Forte λίαν προλίπτων legendum est, infra enim dicitur Jacob ex Euphrate venire in Schem.

Col. 724 A 7. Ἐπιτρέπον δὲ δίμας sensu caret. MSS. 465 et 466 multo rectius ferunt ἐπιτρέπον, sed etiam tunc aliquid est addendum requirente metro ; igitur legendum propono :

Ἐλέος ἐπιτρέπον τὸ δέ δέμας, καὶ διάμυρα θυρύσ.

Ibid. C 9. Κοινωνήσανται, 465.

Ibid. D 4. Πέτεισμαν; quatuor mss.

Ibid. D 5. Αἴτιον quatuor mss.

Col. 725 B 1. Τεστήρ, 465, 466.

Ibid. 9. Fert textus *[Ιάραχ]*, loco *[Τεστήρ]*, et νιοὺς ἀδέλφους loco οὐδὲν ἀδέλφων. Quis crediderit Vigerum tanto errori pepercisse.

Ibid. C 9. Hoc dictum videtur per corruptionem nominis Gessen, que regio Hebreis assignata est a Pharaone, ut in Gen. xlvi. Idem nomen sed alio modo corruptum leg. tur. cap. xxvii, Κεσσάν : ms. 468 fert Τεσσάν. Hic est autem difficultas : nam in utroque loco Artapanus civitatem intelligi, per Kessan seu Kaissan : Ἐν τῇ πόλει Καισάρι, et cap. 27 : Πρώτον μὲν τὴν Κεσσάν οικοδομῆσαι τὸ τε ἐπὶ αὐτῇ Ιερῷ καθεδρόσασθαι. Caput primum. Exodi nos doceuntas civitates Pharaoni adificaverint Hebrei, ϕόρμησαν πόλεις ὄχυράς τῷ Φαραῷ, τὴν τε Πειθώ, καὶ Ταρασσή, unde ipse esset Ταρασσή, καὶ Έν, τῇ ἔστιν Ἡλιούπολις. Sed quomodo potuerint Hebrei templum vero Deo adedicare in civitate *Ægyptiacæ*, et templum de quo loquitur Artapanus in urbe Caissan ? Eratne cuidam *Ægyptiorum* numini dedicatum fanum, an locus ubi commemorabantur Hebrei ? Alterutra pars eligenda est : ego vero hanc diriueniam questionem non suscipio.

Ibid. 10. Non dubito quin vera lectio sit τὸ τὸ Πειθώ, loco τὸ τὸ Αἴών. Nam 1^η τὸ Αἴών solecismus est, et 1^η grec oportet τὸ Αἴών ; 2^η nulla est hujus nominis civitas in *Ægypto* : ideo vocem hanc immutavi in textu.

Ibid. 11. Quoad etymologiam vocis *Ermouth*, vid. supra not. 38 in cap. 18.

Ibid. D 11. Τόβεν, 465, 466, pro τόχος.

Col. 728 A 3. Quis sit hic auctor ? Non videtur esse Philo, qui versibus scripsit, sed potius Polyhistor, ut aliunde confirmat quod in capite sequitur.

Aristaeus iste Περὶ Ιουδαῶν, non est accipiens pro auctore qui narrat historiam versionis Septuaginta interpretationem, in quo graviter erravit Fabricius, *Biblioth. Par. Græc.*, t. V, pag. 61. Vid. Dahnius, t. II, p. 200.

Ibid. 5. Βασταράν, 465.

Ibid. 12. Ιωβάν. Hæc vox in textu edito primum comprehensa et deinde in Ιωβίζ emendata juxta ms. 466, hanc variationem dehinc forme aliquando consiliū utriusque litteræ β et μ. Ille Jobab, quem Aristaeus dicit ortum ex Esau, idem videtur esse ac ille de quo agitur in Gen. xxxvi, 33, ubi datur Esau genealogia : « Mortuus est Bela et regnavit pro eo Jobab, filius Zaræ de Bosra. » Vid. Petav. *Doctrina temp. in Job. et ejusdem originem*, lib. ix, c. 20.

Ibid. 14. Υπερβαλλεῖν, 468.

Ibid. B 6. Θεραπεῖν, 466.

Ibid. 7. Σαυγέων, 466.

Ibid. 8. Μινιανῶν, 466.

Ibid. 9. Παραχαλούμενον, 466, 467, 468.

Ibid. D 3. Τεσσάν, 466, 467, 468. Vide supra not. ad col. 724 C 9.

Col. 729 A 2. Verum et proprium hujus regis no-

mē est Χερρήν. In disticho sequenti reperitur apud Clementis Alex. scholiasten *Protreptic.*, edit. Potter., p. 44 :

*Μητραὶ Χερρήνες τε καὶ ἀρτιθέοντα Μυκητέρων
Καὶ Χέστος κατιδὼν Μάξιμος ηγασάμων.*

Ibid. B 4. Locus hic Diodori Siculi, citatur apud Eusebium, *Prep. evang.*, lib. II, cap. 4, qui locus originem docet cultus diversorum animalium, iuxta diversos *Ægypti* nomos.

Ibid. C 1. Γονῶν, 468; γεωργῶν, 466.

Ibid. 6. Lugo ut superior συγγενῶν loco γεωργῶν, ut fert textus editus. Ms. 468 scribit γονῶν. Mox 466, καταστροποῦσαντα.

Ibid. D 7. Πρὸς φυλακῆς, 466, 467, 468.

Ibid. 11. *Ægyptius* illi nomine Nacherot probabiliter est idem quem inferius nonnatum Chanethoth; hoc nomen fert *Chron. Alexand.*

Col. 732 A 4. Θελαντας τά, 467, 468.

Ibid. 5. Ἀποξενόσαντας, 466, 467, 468.

Ibid. B 6. Ελαχίστας, 466, 467.

Ibid. C 11. Ελεαρατασιάταντα, 468.

Col. 733 D 6. Hieronymus *ad Fabiolam* ep. 127 : illud Hebrei autumnum quod nocte quia egressus est populus, omnia in *Ægypto* tempora destructa sunt. sive motu terra sive iectu fulminum. *

Col. 736 B 8. Narratio hæc in qua veris falsis miscentur simillima haberi potest alterius relationis multo magis commentitia Diodori Siculi, *Elog. xi.* tom. II, p. 542 editionis in-folio Wesseling; Justinus lib. xxxvi. Narratio hæc de Moyse citatur iuxta Artapanum apud Eustathium in *Hexaem.*, pag. 78 et seq., cum notis Leonis Allati. Apud *Chron. Alex.*, ver. 148 edit. Raderi : « Si attendatur quibus verbis Artapanus loquatur de Moyse, de ipso Abrahamo, quem dicit astrologi inventorem, et de Josepho cui attribuit templi Heliopolis aedificationem, inde pro certo constabit ad eum usque pervenisse religionis Judeorum cognitionem ; sed qui inde concludere vellet ipsum suisse Judeum, verisimiliter inutiliter labori incumbet ; etenim admitti nequit ab homine Judeo, in propriis religionis testamentum, paganorum doctrinas invocatas suis, siquidem more constanti, talibus in adjunctis, quidquid Paganismum olebat respuebant Judei ; nec ulla pacto fateri voluissent paganos ritus, nec a Moyse, sue gentis legislatore, abdicare originem. Verisimiliter est Artapanum non aliud esse quam unum inter neoplatonicos syncretistas, quorum magnus fuit numerus post Christi nativitatem ; enique nec deos, nec mores primi vicos abjurantem, neque tamē rationis usum respuentem, enismus suisse inter se conciliare quoque sibi probanda viderentur in doctrinis oppositis quas per allegorianum adunabat. Ideo libertius ad Judeos inclinare debebat quam Judæi ad paganos. Inde intelligitur cur Museus Orphei discipulus pro Moyse sumptus fuerit. Hæc agendi ratio apud Judeorum Christianos hunc colummodo sortita esset effectum ut philosophia Graecæ religionem Hebraicam velut fundamentum daret, quod certe parvi momenti fuisset, illuminante et contra ingenti periculo veram religionem cum falsa confundendi. Gentiles et contra infinitam diversitatem in deorum cultu profitebantur, et in omni casu traditionibus Judeorum suas fabulas conciliare seu firmare querebant : falso dicebant a se Judeorum sapientes mutatos esse quæ tenebant, et ipsa eorum dogmata intelligi non posse nisi interpretentur sensu allegorico, genitilium more. » Dahnius., t. II, p. 201.

Ibid. C 2. Poeta Ezechiel, ut ceteri scriptores ab Eusebio citati, *Prepar. evang.*, lib. ix, locum dedit controversie. Philipponius qui ejus editid opera cum Germanica translatione, Berolini ann. 1850 in 8°, in Praefatione exponit varias doctorum opiniones. Omnes fatentur scriptorem hanc suisse origine Judæum ; sed dividuntur quoad tempus quo floruerit. Haec Lemoyne in *Varia sacra*, quem transcripsit Morhof. Polyhistor vii, 2, facit Ezechiel

Christi incarnatione posteriore, et vixisse sapponit eum ad tempus rebellionis Barcozol, scilicet anno Christi 100 : huic opinioni contradixit Huetius *Demonst. evang.*, prop. 4, c. 24 ; et rationem affert quod Eusebius ex ipso opere Alex. Polyhistoris de prompserit fragmentum quod nobis tradit. Scimus autem hunc Alexandrum cuius Vitam contexnit Suidas, fuisse Sylla coævum, sen anno 100 ante Christum floruisse. Ergo Ezechiel illi atque precessit. Quidam volunt poeta hunc unum esse e septuaginta Interpretibus qui Scripturas verterunt in Grecum sermonem, sed illud gratis affirmant. An Alexandrinus sit? Affirmat Philippsonius, Dahnius negat. Hoc tantummodo constat, ipsum esse Judæum et lingua Graeca satis peritum.

Col. 737 B 15. *Μάλιστα δι' αὐτῶν συγγένειας κακουμένους*. Hic versus sequenti non consonant: Λέγω, τὶ τόπος ἀσθενέστερος ὄθνειν, « cur percritis infirmiores te? » Nihil in primo versu imparem indicat colluctationem. Preterea, pro κακουμένους, nss. 466, 467 et 468 habent παρουμένους, quia vox melior est quam κακουμένους quo designatur oppressio; legendum δερουμένους aut simile quid.

Col. 740 A 15. Mihi substituendum fuit nomen *Jexan* loco nominis Isaar, quem secundum filium Chetturæ dat Eusebianus textus: tum, ut ipse sibi consonet, nam superioris, in exponentia Sepphoræ genealogia, illius originem ab Jexan, non autem ab Isaar deducit; tum quia Genesis, cap. xxv, non Isaar inter Chetturæ liberos numerat, bene vero Jexan, qui revera secundus est. Deinde Abraham aliam accepit uxorem nomine Chetturam, que ei peperit Zamram, Jexan, Madan, Midian, Jesboc et Sue. Nullo modo ferri poterat textus error, nec video quo pacto Vigerus absque animadversione hunc admisit.

Ibid. B 3. Φησι Δημήτριος τὸν Ἀβραδύ τοὺς παιδαῖς πρὸς διατάλας ἐχει λαγκαῖς τὸν τοῦτο δὲ καὶ Ἀυρόν καὶ Μαρίαν εἰπεῖν ἐν Ἀστρῷ Μούρῃ αἰθούσια τῆμα τυραιά. Demetrius *Aethiopianum* Iudeas respectu ad orientem ponit, *Aethiopissamque dicit Sepphoram*, Moysis uxori. In hoc sacrum Scripturam sequitur, quae Num. xi, 4, Sepphoræ hanc patriam tribuit. Ut ista de *Aethiopia* situ intelligatur opinio, ad altissimum antiquitatem remenandum est, Odys. A, 23 :

Αἴθιοπας τοι διχθά δεδαλαρα, ἔχοντος ἀδρός,

Οἱ μὲν δυνομένους ὑπερποροῦσι δι' ἀριότος.

Geographica hujus loci explanatio gravem inter duos primos Homeri commentatores, Aristarchum et Cratim, item concitatavit, quam fuse refert Strabo lib. i, p. 30, et Eustathius in *Odyssæam* A, p. 1586, edit. Rom.; non quod de ejusdem regionis in duas partes divisione dissentirent; sed alter, solam *Egypti meridie* sitam, Nilo separante, admittens *Aethiopianam*, quodam longitudine divisionem instituebat; Crates vero, ex opinione communis ab Homero expressa, quamquam adhuc proflitebatur Eratosthenes et ipse Strabo, mare circa terram volvi, hanc in duas secabat partes, Cthoniam et Autichthoniam, *Aethiopiquesque in utraque ripa sitos supposebat*: idem versus hunc afferebat :

Ἡ μὲν δυρομένους ὑπερποροῦσι δι' ἀριότος.

Strabo pariter et Cratus doctrinam multis objectiōnibus obnoxiam abiecit, et Aristarchum oppugnat, propterea quod, ex ejus systemate, non potius duas admittende sunt *Aethiopiae*, quam duæ *Egypti* Nilo separatae similiter. Asserit omnes Erythraeæ maris ab oriente in occidentem profectos, et Atlantici maris navigatores contra navigantes, cum sibi invicem occurriere non potuissebant longum Africa isthmum in hac maris decurrentem, pariter *Aethiopies* omnianasse utrinque littora populos habitantes (*Vid. Hannous Periplum*), quod verum est. Deinde Ephori opinionem prodit secundum veterum de *Aethiopia* sententiam, protendi regionem hanc ab oriente hiberno ad hibernum occidentem : *Tὸ τῶν Αἴθιοπων*

ἴθος παρατίθενται διπλῶν γεμεριῶν μέχρι δύσμων. Quod exscribit Plinius, 6, 35 : « Sitia est *Aethiopia* ab oriente hiberno ad occidente hibernum. » Hanc divisionem ex pluribus Homeris locis confirmat Strabo : Sic, ex hoc poeta, mare Rubrum, non Nilus, duas interflui *Aethiopias*; hanc doctrinam tenuerunt tum recentiores, tum veteres poetae. Senec., *Herc. furens*, act. I, v. 36 :

*Qua sol recedens quoque deponens diem
Binos propinquia tingit *Aethiopias* face.*

Ovidius, *Metam.* I, 779, Phaetonem ab oriente ad Solis templum dedit :

*Ἄθιοπαςque suos positoque sub ignibus Indos
Sidereis transit, patriosque adit impiger ortus,*

Minnermus canemod exquisitus sententiam edidit versibus elegiacis, quos nobis servavit Athenaeus lib. xi, p. 470, ubi *Aethiopiam* Hesperidum regioni opponit.

*Ἐλέως μὲν τὴν Ἑλαχερ πορο φύατα πάντα¹
Οὐδὲ ποτὲ δράκων γίνεται οὐδεπάλι
Ἴακοντας τα καὶ αὐτο, ἐπὶ τὴν φοδόντα ποτελούσος Ἰών
Πλεαντὸν προπλαντόν οὐναρόν εἰσαρατῆν.
Τὸν μὲν τὴν διὰ κίνη φέρει πολυπάτος εἰνὴ
Κολλή, Ἡραλτὸν χεροὶ τὴν ἐλημαντην,
Χρυσοὺς τημέντος ὑπάτερον, ἀπόρον δέ τὸν δέων,
Εὔδορον δραπλέων, χάρον δέ τὸν Εὐπερβέν
Γαῖαν ἐς Αἴθιοπαν (ἴνα οὐ δύον ἄρα καὶ Ιάσοι
Ἐσταρ), δέρην δέων τηνίσια μούση.
Ἐντούτῳ ἐπέδην ὅχεων ὑπερποροῦσιν τοι.*

Virgilius contra *Aethiopas* ad extremum occidentem ponit, *Aeneid.* iv, 480 :

*Oceani finem juxta solemque cadentem
Ultimus *Aethiopum* locus est.*

Orientales *Aethiopess* fabulæ Memnonis ortum dererunt, qui, cujusdam Assyriæ satrapæ filius, Trogjam venit, occidit Antilochum, et ab Achille interfactus est quasi Anoræ filius. (Hom., *Odys.* A, v. 187.)

*Μήνηστο τὸν κατὰ θυμὸν δύναμονος Ἀρτιλόχου
Τὸν δὲ Ἡών τετελεῖ φειδητῆς ἀγλαδὸς νιός.
Non vacat Aurora, quamquam οὐδεμία σφεραντική
Cladibus et casu Trojeque Hecubaque moreri.
Cura Deam propior, luctusque domesticus angit,
Memnonis amissi, Phrygii quem lutea campis
Tidit Achilles parentem cupido mater.*

(Ovid., *Metam.* I, v. 570).

Apud Græcos mythologos hic Memnonis filius est Tithonis et Anoræ, indeque Priami nepos, et *Aethiopum* rex. Hesiodus in *Theogonia*, vers. 984 :

*Τίθων δὲ Ἡών τέκε *Μέλιστα* χαλκοκορυστήν,
Αἴθιοπαν βασιλῆα.*

Aethiopis Titio ad Trojæ succurrendum misit. (Vid. *Athenæum*, I. xv, p. 680.) Posterior, cum *Aethiopia* proprio in Africa limites habuit, Nilo rigata, caputque civitatum ejus Meroë fuit, tunc vehementer, contortis antiquis fabulis, conata sunt, ut ad Nili ripas reducere Aurora silium et super siliūnum Meroës imponerent. Inde illud *Memnonium* et *Memnonis* saxeæ effigies, ubi solis radiis ita est, vocalem sonum reddens. (Tatit., *Annal.* I. n. 61.) Herodotus in *Thalia Asiatica* *Aethiopias* ab Africanis disceruit, et in sua exercitus Xerxis perlustratione (*Polytm.* 70) tam eos regione quam corporis habita differentes præbat. Οἱ μὲν δὲ Ἰλλιοὶ Αἴθιοπες θετράχεις εἰσι, οἱ δὲ ἐκ τῆς Αἰθιοπίας, οὐλότερον τριγυρεῖς έγουσι. (Vid. Dionysius Perieget., v. 249.) Necesse solos citavimus poetas, apud quos minus valet veritas, quam mythologiae traditiones. Ipsi tamen historici duplēm, orientalem et occidentalem, existit *Aethiopian* opinati sunt, alisque leves, aliis crispis fuisse capillos.

Hinc appareat confusiois causa apud veteres quotiescumque de *Aethiopia* agitur. Cum veram aqua-

toriarum orbis partium configurationem, Nilique originem ignorante, orientalemque præterea sibi fingerent *Aethiopiam*, Cimmerias super omnia ad Nilum et Africam spectantia tenebras obduxerunt. Plerique, Oceanum Atlanticum ad meridiem volentes, falsam Africæ projectionem orientalem assignabant. Unde intelligitur Alexandri error: etenim ad Indum cum pervenisset, credit se Nili fontes attigitse, et, si flumen hunc aut quenlibet alium huic affluentem, navigando sequeretur, se in *Egyptum* adventurum. *Vid. Arrian. Anab. vi, 1; Strab. l. xv, p. 696. Lucanus, Pharsal. l. x, v. 292*, in regione Serum fontes Nili ponit:

Tegu rident primi (quærent tamen hi quoque) Seres Aethiopumque feris arenis gurgite campos.

Virgilius, *Georgic.* l. iv, v. 287, Persidem ei contiguam fecit:

*Nam qua Pellei gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnante flumine Nilum,
Et circumactio vehitur sua rura fuselis;
Quaque pharetræ vicinæ Persidis urget
Et viridem Egyptum nigra secundat arena,
Et diversa ruens septem discurrat in ora:
Usque coloratis annis deversus ab Indis:
Omniu[m] in hac certam regio jacit arte salutem.*

Statius, *Thebaid.* l. iv, 705, Virgilium suo more secutus:

*Sic ubi se magnis resuiss suppressit in antris
Nilus et Eos liquentia pavula brumæ
Ore premit: fumant deserto gurgite valles, etc.*

Et lib. viii, v. 538 :

*Qualis ubi aversi secretus pavula cœli
Nilus et Eos magno bibit ore pruinæ,
Scindit fons opes, septemque potentibus arvis
In mare fert hincas.*

Sed, iterum dico, hec vatum licentia gravibus communis auctoribus est. Hygenus, libertus Augusti, *De limitibus constitutis*, p. 116 edit. Paris. 1534, ait ab *Egypto* ad Oceanum eundem Nilum esse transmeandum.

Nulla ergo stupenda causa, tam generalem cuiusdam orientalis *Aethiopias* erroneous opinionem, Demetrio et vel sacro scriptori admissam fuisse.

Col. 740 C 1. Omnim mss. textus differt a lectio Roberto Stephani et Vigeri in tribus primis versibus, qui sic se habent:

*Ἐξ ἤρους καὶ ἄκρας οὐδέποτε μέτρα
Τινὲς εἰναι, μέχρις οὐρανοῦ σπηλαῖς.
Πτυχάς, 468.*

Ibid. 45. Primorum versuum confusionem reparavit Vigerus in suis notis. Verba reposuit in ordine ad scandendum necessario, et nonnulla mutare debuit. Quia lectione usus est Philipsonius in editione quam seorsim Berolini dedit. Generatim pessimi sunt in codicibus manuscriptorum primi versus.

Col. 741 A 5. Αποτία ms. Lugd. 466 et 467.

Ibid. D 11. Αναβάσις 468; ἀνάρθροι 466; ἀνάρθροι 467.

Col. 744 A 11. Ms. 466 marg. Περὶ τῆς θυσίας καὶ τῶν ἀζύμων δὲ Θεὸς τῷ Μωϋσῃ ὑποτίθεται.

Ibid. B 5. Χρυσὸς τε καὶ ἀργυρὸς ἡδε καὶ στολὰς τῶν ἐπραξαν μισθὼν ἀποδέσει 465-467, et ms. Lugd. Batav.

Ibid. 48. Ταῦτα om. 465.

Ibid. Επεξεργαζομένης omnes mss.

Ibid. C 3. Λαβῶν 465-467 et ms. Lugd.

Ibid. 8. Pro πόλι ποστον, legendum καλάποστον, soccis, quorum basis lignea est.

Ibid. 17. Omnes mss. codices διπλαλγήσεται habent pro ἀπλαλγήσεται: quod legitur ad marginem ms. Lugduni Batavorum, cuius textum adhibuit in suam editionem Robertus Stephanus. Vigerus si vel

unum evolvisset manuscriptum codicem, veram restituunt lecturem, nedum eam in margine indicaret.

Col. 745 D 6. Κατ' εὐφρόνης 466-468.

Col. 748 A 4. Αὐχένων 466, 467, ms. Lugd.

Ibid. 5. Κροκωτοῖς 466.

Ibid. 6. Ιμέροις 466, 467 ms. Lugd.

Ibid. 14. Quam dedit poeta Ezechiel phoenicis descriptionem partim arripiuit Eustathius *Commentarii ad Hexaemeron auctor*, p. 26 ed. Leonis Allattii cum aliquot variis lectureibus. Eam pariter Isaacus Vossius in suo ad Pomponium Melanum commentatori, lib. iii, c. 8, citavit et emendavit. Ejusdem aliquot versus excrribit Salmasius in suis *Exercitationibus Pliniianis in Solinum*, pag. 548 edit. Parisiensis. Denique Philipsonius, in editione Frgm. Ezechielis et Philonis Berolini 1830 in 8° excusa ad vers. 8, χάρτος pro xolty legendum proposuit; quod admisit. Idem editor, ut ejusdem poeta fragmentorum collectionem compliceret, opus clausit novem versibus quos citat Epiphanius absque auctoris nomine, tom. I, pag. 544 editionis Coloniae Agrippinae (Lipsiae), dicens, Scaligerum sequendo, hos ad Ezechielem pertinere. Petavius eos a Scaligero correctos sine ulla animadversione dedit in suis ad *Chronicon Eusebii* notis:

*Οὐ κάποιος ἀρχὴ καὶ πέρας κακῶν, δρυς,
Οὐταί βαρὺν τίκτενον θηταρόβραχον
Πλάτην τυρπλοῦ, πελώρδην ἀρραλας Βλού,
Χαλύρωνα θρύψιος, καὶ στεράγμασι βροτῶν·
Τυριές διέθεμον εἰς θύεις δρυστερῶν,
Τάς μισθέλλους ὁσάλιστας ἀλέρας
Καλὴ μελάνη γουρλοπρότορος λύθρῳ
Επελτεῖς ἀρ τῆν, καὶ ἀκρητὸς πετεῖν
Αλορῶν τε πρωτεύλαστος ἐς χύλα
Τυριές ἐπεκτητρύσθε.*

« O tu principium et finis omnium malorum, serpens, qui gravem crinimum acervum generasti, qui cæcum oberrare cogis, dum ignorantia in vita semita qui suspiris et gemitus mortaliū letaris; te suadente, propinqui immānem exercerunt furem in propinquos; fratres in sinu fratrū ferrum impegnērunt; Cainus primus, furore obcessus, sanguine per cædem effuso, terram inquinavit. Tu tuique Protoplasten per detestanda artificia vestra ex aeternis delictis detrusisti, ut miserandam hauc terram habiarent. »

Ibid. B 13. In hac confusa narratione, ubi error veritati commisus, sane difficile est Iudeum agnosceret, et omnem huic hypothesi verisimilitudinem adimit tanta præcipitorum sue ipsius historia factorum ignorantiā. Quis enim Iudeus Davidem Saulis filium fecisset? Merito animadvertisit Josephus Iudeos in sue historie relationibus esse unanimes, quia scilicet omnes eorum historici suas ex sacris libris historias hauriebant: inde concordia haec que nullibi. Qnomodo igitur Iudeus, qui profecto libros historicos legerit, Davidem non esse Saulis filium ignorat?

Ibid. C 3. Textus Μοαΐτας habet, pro Μοαΐτας, solemnī errore μ pro 6 posito, inquit Holsteinius in Stephanum Byzantinum pag. 216. Idem ad verbum Nabatæos ait: « Si Hebreæm originationem sequamur, rectius scriberemus Nabatæos: quam Nabatæos et verbo Nabaioth, germinans. Ovidius, Metam. i, 61. Nabathæaque regna, v, 163, dextra Nabathæus Ethemon. Juvenal. satyr. xi, 196, Nabathæus bellua salua. » Hæc vox tamen in Periegete per t legitur, vers. 559:

*Ἄλλη ήταν πρώτοι μὲν ὑπέρ πλεύτων Αιδάνοιο
Ἀγρειον ταῦταν ἐπωρυγήν Nabatæos.*

Similiter scribit Strabo lib. xvi, pag. 779:

Μέρδες τῆν Πέτραν τὴν τῶν Nabatæων καλούνται [μέρην].

Plinus vi, 28, aut 53: « Nabatæi incolunt Petram. »

Ibid. 14. Angelus quem introduxit Nathan propheta est, cuius nomen corruptum. Vide II Reg. vii.

Davidis autem victoria de Judæa vicinis populis in octavo capite ejusdem libri II Reg. descriptæ sunt paulo mutatis, in Græcam linguan transeundo nominibus Hebraicis.

Col. 748 D 5. Ἐγγάριος. Ἀλα urbs Arabiae. Simson in *Canone chronicō ad annum 3007*, tū Αλέανος (textus habet Ἀχάρως) εἰς τὸν οὐρανόν (pro εἰς τὴν οὐρανὸν). Ἀλα est illa celebris urbs in situ Arabicō quæ in sacris litteris Elath, Eloth. Vide Holstenium ad Steph. Byzant. p. 16. Alphonso Salmassius ad Solinum pag. 284 (nova edit. 542) docet frequenter Alana dictum numero plurali. Urbis hujus nomen corruptum apud Eusebium *Præp. evang.* l. ix, cap. 50.

Ibid. 44. Illic in nominibus confusio. Cum decessit David, sacerdotum inter duos pontifices, Sadoc et Abiathar, dividebatur. Abiathar Adonias partes secessit erat, ut illi ejusque posteri thronum compararet. Sadoc et contra cum propheta Nathan, Davide jubente, Gihon ivit, ut ibi Salomonem ungeret. Vid. III Reg. i. Sadoc a summo sacerdote Heli, qui Samuelem educaverat, originem quidem, non nomen duebat.

Ibid. 45. Nomen Vaphres aut Ouaphres, quod hic Ægypti regi datum invenimus, non idem est ac ille qui in lib. III Reg., cap. iii, et apud Josephum, simplièter Pharaon nominatur. Hoc nomen regi multo posteriori tribuit Manethon, in serie regum, nempe Apries dicto apud Herodotum, Psammuthi filio (*Euterp.* 161). Idem ille rex a Jeremia propheta (xliv, 30) vocatur Vaphris, et 414 ann. junior fuit. Interpres eum nominat Ephre, recentiores Hophrah. Quem Οὐαφρῆς vocat Clemens Alexandrinus, a Vaphre Salomonus prouersus alienus est. Estne vero hic postremus Salomonis socer? Id credi potest; scimus enim hunc principem quandam Ægypti regis filiam uxorem duxisse. Verum inter reges Ægypti, quorum seriem dedit Manethon, nec non et Eratosthenes, cuinam tribuendum nomen istud? Solvat questionem alius. Cæterum apud Josephum non aliter audit quam Pharaon. Ad eos autem, inquit in *Antiquit.* l. viii, cap. 6, qui quesiverunt cur omnes Ægyptiorum reges a Minaco, qui Memphis condidit quique multis annis Abrahamum avū: nostrum præcessit, usque ad Salomonem, per annos plus quam trecentorum et mille intervallum, Pharaones dicti fuerint, ab eo qui interjectis post temporibus imperavit, Pharaonis appellatione desumpta, necessarium esse aliquid dicere existimavi ut eorum ignorantia tollat nominisque ratio manifesta reddatur. Pharaon in lingua Ægyptiaca regēs sonat. Cum alia pueri nomina haberent, qui postea reges evaserunt, prius, opinor, nonnam abjectientes, nomine summanam potestatem in materna lingua significante sese exornarunt. Sic Alexandriæ reges, alter antea nominati, postquam coronam adepti sunt Ptolemaeos, a primo hujus serie vocari se voluerunt. Sic Romani imperatores, alia nascentes sortiti nomina, Cæsares vocantur, quem titulum ab auctoritate parta et dignitate, non a parentibus obtinuerunt. Ideo Herodotus Halicarnassensis, ut puto, postquā 530 reges ab Mene Memphis conditore, Ægypti regnum occupasse declaravisset, nequaquam eorum nomina tradidit nobis; qui scilicet omnes Pharaones erant.

His omnibus extinctis, susceptoque a muliere regni gubernaculo, cum nonnisi reges communi Pharaonum nomine, e constanti usu, nuncuparentur, quo cognomento regna hac, utpote femina, in signi requirent, ob eam causam a dicto cognomine exclusa est propter sexum; atque mihi ex meis libris gentilibus notum est nullius regem Ægyptiacum! post Pharaonem Salomonis sacerum, hoc nomine fuisse appellatum.

Col. 749 B 7. Nomen Sebrithita adulteratum esse patet; *Sethroita* legendum est, ut infra legitur *Batrithita*. Lucas Holstenius in *Stephanum Byzantinum* veram posterioris restituti orthographiam: cum vo-

cat *Athribitam*; at errorem non vidi prioris qui extra Delta, sicut et alii nomi hic relati, non mihi videtur collocans. Ptolemaeus Ægypti nomen in quarto libro suo enumerans unum in his regionibus sub Sethroite nomine ponit. Manifestum est igitur istum nomen proximum esse his qui pone sequuntur, Mendesianum, cuius urbs præcipua Tmuis; Bousirites, Bousiris; Leontopolitanus, Leontopolis; Athribitanus, Athribis. Admittenda certe est Luca Holstenii restitutio quoad nomen *Athribita*. Bochartus in suo *Phaleg.*, p. 59, lib. I cap. 45: Δelta Ægypti proprie dicebatur *Rib* unde est quod in ipso corde τὸ Δέλτα nomen medium Athribis appellabatur, id estcor *pyri*. » Vid. *Etymologicum magnum*, voce Ἀθρίδης. Ἀθρίδης πόλις Αἰγύπτου· γράφεται δὲ καὶ Αθλίδης, ἡ δὲ πολίτης Ἀθλίδης. Νίκαιον δὲ διὰ τὸ Τ. Τὸ Δέλτα τῆς νησουμένης Αἴγυπτου ἐστὶ κεφαλή, κατὰ χαρόποις σχῆμα τῶν περιγράμμων Νέην μεθυσκόλενον, οὗτον τὸν Νομὸν Ἀθρίδην προτύρευσαν· διτερ, εἰ τις Ἑλληνιστὴ βούλοιτο φράσειν, οὐκ ἀλλοι ἔχοι λέξιν πλήν χαρόποιαν. Οὐτος; Αἴγυπτον καὶ Ὀρέουν.

Vide Reland, *Palæstina sacra*, l. II, p. 957 et seq. ubi haec etymologia vocis *Rib*, *pyri*, in controversiam venit. Idem Bochartus, p. 259, « *Egyptiis* δοντος ἦν εἰς τὸν *scribit Hornus Hieroglyphicon*, l. xvii. c. 7 et fib. πύρι, *pyrum*; inde Athribis, cor *pyri*, id est Ægypti parti quam *pyri* forma *Egyptii Rib*, id est *pyrum* vocabit: quod nomen hodieque servatur post tot secula incorruptum. Errit scribit Leo Africarus. Apud Libros sacros legitur *Raab*; quod pluribus ostendit exemplis. » (Vid. Reland.)

¶ Ibid. C 4. Souro, nomen quo hic vocatur rex Tyriorum, multum differt ab eo quo nuncupatur apud Josephum, Εἰρωμος *Antiq. Judaic.*, l. viii, c. 2 et seqq. Littere quas citat Josephus ab Eusebii textu recedunt ut et nomina; quibus apparet eos non ex istis fuitibus hausisse. Ceterum in ideis consentiantur. Apud Josephum Salomon postulat ut in Libano ligna eadantur, quod a rege Tyri ei conceditur. Ex his lique Josephum tertii libri *Regum* relationem, cap. v et vi, diligenter secutus fuisse. Tyri regis nomen, de quo hic tantum agitur, in *Scriptura sacra* est *Hiram* (III Reg. v et seqq.). In Josephi mss. legitur: Εἰρωμος Χειρωμος; Menandro Ephesino vocatur Εἰρωμος οὐδὲ Αἰθιδάλος. Simson sic Souronis nomen ex aliis deducit: etymologia de qua aliud judicent; ad annum mundi 2977: *Appellatur Hebrews Hiram et Huram, Græcis Εἰρωμος et Σούρων in Eusebium verbis apud Euseb. Præpar. evang.* l. ix, c. 33; efflert autem Σούρων pro Οὐρών.

Col. 752 A 2. Ἀντίγραφος ἐπιστολῆς Σούρωνος 465, 466.

Ibid. B 2. Σολομὼν εἰς Αἴγανον ἀπελθὼν κεχριμένης τὰ Κύα δὲ πατήρ αὐτοῦ προτίτευμαν 465.

Ibid. 41. Ἐκ τῆς φυλῆς τῆς Δαλέων. Potius vult legi ἐκ τῆς φυλῆς Δάν. Primum nulla est tribus Davidis qui non est patriarcha. In lib. II cap. 1, *Paralipom.* § 13, 44 legitur:

« Μήσι ergo tibi virum prudentem et scientissimum, filium mulieris de filiabus Dan. »

Ibid. 42. In textu ξε, at in mss. 465 legitur ξεῖνα; ex accentu errorem esse patet, pro ξεῖνον. Etenim longitudine non poterat esse sex cùbitorum tantum, quando sexapta erat latitudo.

Ibid. C 14. Josephus duodecim cubitos dat eis in circuitu quatuorque digitos crassiitudinis (quod verisimiliter intelligendum est de auratura, etiam si res non enuntiatur).

Ibid. D 1. Οἶχος hic pro sancto sanctorum ponitur: οἶχος τοῦ ἀγίου τῶν ἀγίων, aiunt I *Paralip.* m. 10; στήγαν anteponendum esse videtur. Vocabulis τοῦ οἴχου proposui vocem τρόπ. 4º ut indicaret ubi essent istae columnæ; deinde ne error lingue irrepereret: στήγαν aut στήγαι τοῦ οἴχου sensu carere atque syntaxin ledere judicaveram in *Paralip.*

lip. I. II. c. m. v. 15. locus de quo hic agitur sumitur hoc sensu : Καὶ ἐποίησεν ἐμπροσθεν τοῦ οὐκου στύλους δύο, καὶ ἐστησεν τὸν στύλους κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐν τῷ ἑκάτῳ, καὶ τῷ ἑνὶ ἔξι εὐωνύμων· καὶ ἐκάλεσε τὸ δύναμα τοῦ ἑκάτεων· Κατόρθωσε· καὶ τὸ δύναμα τοῦ ἑκάτεων· Ἰησοῦς. v. 17. Inferius adhuc reperitur oīkos pro Sancto sanctorum.

Col. 752 D 2. Vocem δέκα bis lego ad determinandum candelabrorum numerum quae numero decem existit; videntur ex eo quod inferius legitur; nempe unicuique candelabro septem fuisse luminaria, unde eosdescit numerus septuaginta. *Paralip.* hic etiam mihi auxilium preberunt, lib. II. cap. iv. v. 7. Καὶ ἐποίησε τὰς λυχνίας τὰς χρυσόδεκα κατὰ τὸ κρίμα αὐτῶν, καὶ θύγειν ἐν τῷ ναῷ πέντε ἑκάτων, καὶ πέντε ἑκάτεων.

Manifeste errat Josephus qui decem millia fuisse contendit, *Antiq. Judaic.* I. viii. c. 3.

Col. 754 B 2. Quamvis manucripti codices in conservando δεκτυλούς unanimiter concordent, textum mutandum esse et δέκτυα scribendum existimavi. Hanc a me recte factam fuisse emendationem omnia probant: 1° Ex absurdō probatur. Quomodo fieri potuit ut duo annuli constantes catenulis supra tempulum in machinis, viginti cubitorum amplitudine, positis, totum fastigium templi obumbraverint, quadringentis dependentibus tintinnabulis unoquoque talentum pensante? 2° Reliqua phrasis veraū vocem restituunt, at in genere feminino pro neutrō; mss. 466 ὅλους τῶν δεκτυλῶν pro διας τὰς δεκτυάς habet, ita ut tria genera substantiae neutrō tribuantur; sed verum vocabulum inter haec mendosa semper appetat. 3° De rete agitur in *Paralip.* I. II. c. iv. 12. Καὶ δέκτυα δύο τοῦ συγχαλύψας τὰς κεφαλὰς τῶν χωλαρέων· καὶ κώδωνας χρυσοὺς τετραχοῖους εἰς τὰ δύο δέκτυα.

In ultimo cap. *Jerem.*, v. 22: Καὶ δέκτυον καὶ φοι βὴ τοῦ γενέσιος κύλιψ, τὰ πάντα χαλᾶ.

Ibid. D 5. Haec assertio, sicutum aureum talento sequivale, omnino mihi falsa et glossa Eusebio addita videtur. Josephus, in tertio libro *Antiq. Judaic.*, sic refert argentei sici valorem: Σίξδος νόμισμα Ἐβραϊῶν, Ἀττικᾶς δέκτυα δραχμᾶς τέσσερας. « *Siclus* Hebreus quatuor drachmis Atticis sequivalet, » iste erat siclus sacer. *Siclus* communis didrachma valebat, id est mediana alterius partem. V. *Wasenus*, *De antiquis nummis Hebraeorum*, libro II., ubi de siclo. Etiam si estimaret aurum, ut bodiernis diebus, sedecies argento gravius, talenti pondus nondum attingeretur. Talentum 60 minis constat; mina centum drachmis, quod efficit 6000 drachmas in talento. Pars quarta numeri 6000 est 1500. Aurum valere potuit quindecies suum pondus in argento, sed non nullies et quingenties. *Siclus* aureus est igitur pars talenti centesima.

Col. 756 A 14. Timochares ibi nominatus estne astronomus Timocharis in septimo *Almagesti* Ptolemei libro citatus, ut qui computationes de stellis reliquerit, et quibus Hipparcus induxit celi retrogradum motum quo producitur æquinoctiorum antecessio? Hipparcus præcessit circa 150 annis, 283 annis ante Christum natum.

Ibid. B 6. Differentia inter has mensuras Jerusalēm circuitus Scaligeri mentem suggestit μῆνem emendandi apud Timocharem et μῆνem in Schoenometro, quia Hecataeus Abderita, quem ut auctorem fide dignorem habet, ubi buic circuitus stadia 50 assignat, in libro *De Iudeis*. Vide Scaligerum in fragmentis post emend. tempor. p. 24 notarum; Reland *Palaestina sacra*, II. II. p. 855.

Ibid. C 7. Ista Philonis carmina, non minus corrupta quam que ex eo de Abraham jam allata, nullam fere open et mss. ducunt. Josephus Scaliger et Isaac Vossius, in suis exemplaribus quasdam emendationes proposuerunt, que nec sensum perfectum dant nec exactum carminum metrum. Ag. Frii urs

versum Vossius legit νισσόμενος pro νιχόμενος δέκτη θρῶν διαδε μεγιστούχοι λοετροῖς, quod nullo modo hunc corrigit versum. Attamen δέκτη indubium mihi videtur. Scaliger legit μεγιστούσιοι, quod præstat ad metrum.

Ad tertium versum, Vossius legit ἐξαντεῖται, quod est participium in casu dativo plurali concordans cum λοετροῖς; mss. 465, 468, legunt ad quintum versum quod proponit Scaliger, nempe ὑπὲ πόρτασσον δρεινοῖς. Vigorus proponit ὑπάλ. Tandem ad octavum versum, Scaliger legit ὑδροῦσοι πρὸ ὑδροῦσι, quod est anteponendum. Et cum iis etiam emendationibus, difficile est textum restituere. In vocibus δύο διαδε secundi versus, queri debet substantivum neutrum vocum τὸ διαμηνεστατὸν διλο-

Νισσόμενος δέκτη πόρτασσον διαδε μεγιστούσιοι λοετροῖς
Ρεβάντοις ἐμπλικήσοις θαύμοις φύεται ἐκαριεῖται,
Ρεύμα τῷρ ὑγιαίνεται ἐν ὑέτοις νησετοῖσιν
Πέμπονται πολυηγέρης ὑπάληπτοις δρεινοῖς
Στροφάται, καὶ ἐπάληπτοις κεκογύεται κρήνης
Τηλεσηῆται διελκυσται ὑπέρπατα θύμεα διάλ.

Ατεν δ' ἀρ' ἐκτηνοῖσι δια χθονίς ὑδροῦσι
Σωλήνης.

Col. 757 A 3. Vocem oīkos verto *sancium sanctorum*; hujus interpretationis in precedentibus capitibus ostendi convenientiam; vid. cap. 34. Reipsa, non totum templum ad orientem spectat; sunt enim aliae partes adiuncti quas undique sol respicit; at pars praincipia, id est oīkos, vertitur ad orientem.

Ibid. 41. *Τυποδεύτερον* Aristoteles, et omnes mss.

Ibid. C 8. Quisnam sit hic Astibares, Medorum rex, ab Eupolemo nominatus, erudit non consentit. Simonis, ad annum mundi 3396, vult hunc esse Cyaxarem; ad annum 3447, eamdem thesim proponnat: « *Darium Medium* non *Medorum* sed *Chaldeorum* regem fuisse testatur Daniel cap. ix. Assuerus ille ut modo dixi non aliis est quam inclitus Cyaxares, ut et ipsum nomen indicat, quod varie effertur, nempe Assuerus sive Achasuerus. *Ἄστιβαρης* Οὐκάρης (pro Οὐκαρές) Αἴδιόρτης, Οἴδερχης, Σερῆτης et Αἴδιρτης, unde fit Κοιζάρης. — Falluntur ergo qui putant hunc Assuerum esse Astyagem. B. Hieronymus Josephum secutus, existimat *Darium Medium* fuisse Astyagis filium, Cyri avunculum, et patri Astyagi in Medorum regno successisse. » Scaliger in notis suis in fragmenta, p. 40, dicit a Ctesia Cyaxarum nominatum fuisse Astibarem. Vide Diod. Sicul. lib. II. 34. Nihilominus Wesseling, in nota ad annum 3396 Simonis, credit Astyagen sub hoc nomine admittendum esse; nam filia eius Aroitis in matrimonio Nabuchodonosori juncta fuerat si Alexandro Polyhistori a Syncello citato, p. 240, fides adhibenda sit. Scaligerus, in *Emendat. tempor.* vult eundem esse ac Nabonidem (vid. prolegom. a p. 32 ad 36). Labyneten Herodotis, sub quo Babylonio a Cyro captia fuit, quem misit ut satrapum in Caramaniam. Has varias opiniones mihi satis sit expoussae, quas nec tueri volo nec impugnare.

Col. 760 A 2. Rebelligis iste, ex fusione Berosi narratione, apud Josephum, est Pharaon Nechao aut Nechos quem Berosus ut satrapam considerat; Herodotus vero, juxta *Ægyptiorum* sacerdotum narrationem, eum habet ut verum *Ægypti* dominatorem. En verba Berosi apud Josephum: Ἀκούσας δὲ πατήρ αὐτοῦ Ναβούλασσαρος, δια δὲ τεταγμένος λοετρόπος ἐν τε Αἴγυπτῳ καὶ τοῖς περὶ τὴν Σύριαν τὴν Κοιλάνην καὶ τὴν Φοινίκην τόποις ἀποστέψας γέγονε, συστήσας ταῦτα τοῦ Ναβούλασσούσαρου, διτενὲν τῇ ἡλικίᾳ, μέρον τινὰ τὴν δυνάμεων, τέλεπιμψεν ἐπὶ αὐτὸν. *Contra Apionem* I. 149.

Ibid. 7. Berosi fragmentum ab Eusebio ibi relatum bis a Josepho citatur, t^o in decimo libro *Antiquit.* cap. 41; 2° in primo libro *Contra Apionem*, 19: numeri annorum regimini Nabopolassar non concordant. In *Antiquitat.* legitur κα^τ, 21;

in scripto *Contra Apionem* xix, 29. Scaligerus, in suis notis de antiquorum historicorum fragmentis, quae sequuntur librum *De emendat. temp.*, numerum 29 anteponit. Scaligerum secuti sunt Simon ad annum mundi 3409, et Capellus in sua *Chronologia sacra*, Eusebius in omnibus manuscriptis codicibus numerum 21 habet, utpote qui hunc locum citando, *Antiquitatum* librum verisimiliter transcripsérat; iste enim error, si error est, vetustissimus est, cum apud Syncellum sanctum Epiphanius reperiatur. Contra Scaligerum et pro numero 21 sunt Usherius in *Chronologia sacra*; Marsham *Canon chronicus*, p. 587 edit. Lipsie; Van Alphen, in Appendix, cap. 8, § 11 commentarii super cap. xi Daniëlis; Prideaux, in *Historia Iudeorum*, tom. I, p. 119; tandem Perizonius in suis *Ori-ginibus Ægyptiacis*, c. 23, a p. 479 ad 504. Petavius in libro nono, cap. 58 *Doctrinæ temporum*, Nabopolassari regnum 21 aut 25 annorum tribuit, juxta Ptolemaei canonem regum Babylonis. Ex omnibus his chronographiis alii optionem suam rationibus tuerint, alii vero suam exponunt nec probationibus firmant. Hie sunt rationes quibus Scaligerus initit: numeri 1 et 9, ēt ēvvēa, facile confunduntur, et etiamē hæc diversa lectio non in alterutro textuum reperiatur, is ta emendatio, inquit, ex initio propheticæ Ezechielis, inducenda fuisse. *Et factum est in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captivorum iuxta flumen Chober, aperti sunt celi et vidi visiones Dei.*

Cum Ezechiel esset in Chaldaea, annos, inquit Scaligerus, computare debebat tantum ordiens ab initio regni principis viventis. Porro hic princeps erat Nabopolassar; tricesimo igitur anno incepto, vel vicesimo nono completo mortuus est Nabopolassar, centesimo quinquagesimo secundo æra Nabonassar.

Perizonius affirmit hunc tricesimum annum non exprimere tempus quo regnavit Nabopolassar, bene vero tempus quo, pulsis Assyriis, sese in libertatem vindicaverunt Babylonii et Nabopollarem anno centesimo quadragesimo quinto æra Nabonassaris mortuum esse; annum autem centesimum quinquagesimum secundum respondere tricesimo anno expulsionis Assyriorum Babylone. Inde Perizonius questionem aggrederit quomodo quartus annus Joachim, regis Jude, primus esse potuerit Nabuchodonosoris; quem ut sequat profecto non committam, presertim cum, isdem fere manentibus tenebris, vix post paginas viginti *Orig. Ægypt.* questioni finem imponat. Numerum igitur 21 non muto:

Non nostrum inter eos tantas componere lites.
Col. 760 B. 2. *Exilmorodach.* Textus Eusebii fert *Exilmourouchos*. Josephus *Contra Apionem* scribit, *Exilmadrouchos*. *Exilmadrok* (IV Reg. xxv), Syncellus *Eridamrodach*. Diu inter tot hujus nominis lectiones varias hæsi incertus, tandem communiter receptum nomen elegi, quale in Scriptura sacra et apud Scaligerum inventum.

Ibid. 7. *Neriglisar.* Hoc nomen, apud Josephum, *Contra Apionem*, *Neriglisoor* scribitur: Scaliger hanc lectio[n]em recipit.

Ibid. 8. Textus Eusebii fert *Chabessaorachos*; loco hujus lectionis manifeste vitiata, Josephi lectionem, que ab omnibus cruditis probat, eligi.

Ibid. 13. Scaliger in nota ad hunc locum, p. 15 et 16, eo tendit ut probet hunc Nabonidem esse Labynetum II Herodoti qui a patre historie filius Labynetus I (Nabuchodonosorus) falso declaratur; secundum ipsum Scaligerum hic inuenetur Darius Medus a Danieli memoratus. Sic regnum Balthazaris (Labassoarachos) juxta prophetam primum transit ad Medos, id est ad regem ex gente Medica, deinde ad Persas, postquam Cyrus Nabonidem et solo expulisset et in Caramanianis relegavisset. Haec versio satis approbata est quamvis adversarios habuerit: cum de ea

dixerim, ubi de Astibare, illam iterum agitare non aggredior.

Ibid. D 6. *Per septuaginta annos*, textus et manuscripsi codices πεντηκοντα ferunt, *quinquaginta*, cum ἑξακοντα, *septuaginta*, evidenter legendum sit.

Hic error jam in textu Josephi *Contra Apionem* reperitur, lib. I, c. 21, ubi Lowth proponit corrigendum ἑξακοντα apud Syncellum propagatus est. Attamen verisimile non est Josephus ignorare potuisse captivitatis spatium, quæ 70 annis perduravit, quam preuentaverant prophete tanto perduratram esse, quam ipse Josephus in principio undecimi libri iurauit. *Antiquit. tot annos durasse declarat, illumque ounia haec oblitum captivitati sollemmodo spatium annorum quinquaginta assignasse.*

In verba II libri, c. 4: «Primo anno regni Cyri, qui septuagesimus erat a die transmigrationis populi nostri et terra natali in Babyloniam, Dominus misericors est captivitatis et rerumnarum quas isti miseri tulerunt, sicut eis per prophetam Jeremiam prædicterat, antequam urbe subverteretur, videlicet post servitutem sub Nabuchodonosore ejusque successoribus, que septuaginta annis erat duratura, se eos in patriam restitutorum eosque templum redificatores, et qua olim felicitate gavisuros.»

Ibid. 9. *Et decimo regni Darii anno; Josephus contra Apionem*, I, 20, *annum secundum* scribit; Syncellus eius imitator *seximum*; *et Abraham*, in *Phar. Vet. Test.*, hanc epocham libentibus admittit: que autem vera sit lectio non vides.

Ibid. 13. *Orthographia Nabuchodonosoris nominis* varia est: nunc legimus *Nabuχoδoноsor*, sic, ut in hoc textu, nunc *Nabuχoδoноsor*, ро. Apud *Danieliem*, *Reyes*, I, IV, *Paralip.*, I, II, librum *Judith*, illud nomine non declinatur. Apud Berosum et Abydenum, secunda declinatione ascribitur.

Septuaginta Interpretes formam Hebraicam servaverunt, scriptores Graeci haec nomina extera Graeco usui accomodarunt.

Col. 761. A 12. *Hec vox desumitur ex oraculo Cresio redditio, juxta relationem Herodotis; Clio 55: οἱ δέ ὅταν πρῶτος βασιλεὺς Μήδους τέρπων Καλύτε, Λυθέ, πολεμήσας πολεμήσας ταῦτα Ἐγγυ Φεύραν, μηδὲ μέρεν, μηδὲ αἰδοῖσικακόδε εἴται. Cyrus sub nomine Molis designabatur, proper ilius originem ex patre Persa et matre Meda.*

Ibid. B 6. Hec quodam modo prophetia, in ore Nabuchodonosoris primo adiut in mentem revocat quartum *Danielis* caput quo cum concordat, et a quo discrepat vicius. Concordant in eo quod in utroque agatur de hominibus ad statum bestiarum adductis. At in libro prophete, ipse Nabuchodonosor hanc sortem experitur, dum apud Megasthenem imprecatio est contra Medium adjutorum Persas ad eventendum Babylonis imperium: hic Medus, quem Assyrie decus nominat, non aliis potest esse quam Darius Medus qui Balthazari mortem intulit, et qui verisimiliter, ex opinione Megasthenis, ad tradendum Cyro regni eius urbem caput concurrende debebat. Ista imprecatio cum Berosio fragmento collata, c. 40, huic Scaligeri opinioni sisst faveat (*Note super fragmenta*, p. 22 et seq., *Proleg.*, p. 57 et 579), scilicet Nabonidem, Labynetum Herodoti, eundem esse ac Darium Medium Danielis. In ista imprecatione, αἰτοῦσι πρόβητον adhuc est Ionicum atque poeticum, Herodotus, I, vi, 86: ἔτετέραται πρόφητος ἐκ αἰτίας· I, 32, πρόφητος αὐτέρτερος. Sophoc. in *Electra*, v. 763:

Τὸ πάρ δὴ δεσπόται τοις πάλαι
Πρόφητος ἐρδαραι τένονται.
V. 514, πάρθενος ἐργαζεται.
Eurip., *Hippol.*, v. 682:
Ζεὺς σ' ὀτερρήτωρ ἐμώς πρόφητος ἐκτρίψει.
Ibid. B 14. Credo pro *xix*, *condere*, quod nemo Nabuchodonosori tribuit de Babylone, legendum esse τεχνεῖαι, munire. Idem Abydenes hanc a

Belo, Nabuchodonosoris avo, urbem conditam fuisse tradit.

Col. 761 C 3. Τῷ χρέῳ δὲ τῷ Ιενευηθῷ ἀπαρτίσατο. Ille expressio mere Ionica ostendit scriptorem ad tempora posteriora pertinere non posse. Gregor. Corinth., *De dialecto Ionica*, 156: Τὸν δὲ θεωρήματόν ἔντι τοῦ ὁ προστάντως, οὐ καθηκόντως αὐτὶς interps.

Forma Ιενευημένων anteponenda est forma Ιενευημένων. Herodotus, I. vi, 65: Οὗτος Ιενευημένων βασιλεύοντα Σπάρτης; ibid., 86: Συνεντεχθῆναι δὲ εἰ ἐν χρονῷ Ιενευημένῳ, ubi interps.; Plutarch., *De educatione*, 9, in *Emil. Paul.* et in *Casare*. Oraculum apud Demosthenem, tom. II, p. 1072: Ἐν Ιενευημένῳ ἀμέρξ· hoc pertinet ad Dorisimnum. Damascenus: *Apud Photi cod.* 212, *Vita Isidori*, pag. 551, ed. Bekkeri.

Kατὰ τὸν Ιενευημένον χρόνον, ἀντὶ τοῦ κατὰ τὸν ἑταῖρον. Hunc sensum hic habet istud vocatum est: «temporibus quae secuta sunt.» Αὔγουστον γε «jam nullum supererat vestigium.» Sic interpretor illam vocem quam Vigerius ad Belum referit; quod est falsum. Quod Belus evanuerit, parvi referit ad narrationem; at nosse operar primum est iam disparuisse has antiquas constructiones tempore quo Babylonem Nabuchodonosor resedificavit. Valkenae, ad locum citatum Herodoti, ad Abydeno loquens dixerat: «Non palam fit an ad Belum sive Babyloum, illud verbum referatur;» hoc mihi quidem non dubium videtur.

Ibid. 5. Haec sunt ianæ, quas propheta Isaías, cap. 45 indicat: Θύρας γαλάξις συντρίψει, καὶ μοχλῶν στροφῶν συγκλίσει.

Ibid. 8. Fluvius, aut Euphratis brachium, hic Arnaeleus nominatus, alter ab aliis auctoribus appellatur: sic Arnaelius Marcellinus, I. xxv, c. 2 dicit: «Ventum hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine quod annis regum interpretatur;» Plinius, lib. vi, c. 26: «Sicut qui tradunt Euphratem Chobar praefecti opera deductum, ubi eum diximus fini, ne precipiti cursu Babyloniam infestaret, ab Assyriis vero universis appellatum Arnaelchar, quod significat regium flumen.» Isidorus Charaxenus in *statuī Partieis*: Δαβαντὸν εὖλον Επεράτη καὶ Ναρμάλχαν ἐπὶ Σελεύκιαν τὴν τρόπον τῷ Τίγρει.

Hoc fluminis brachium, quod idem esse videtur, ac fluvius Chobar apud prophetam Ezechielēm pluries nominatus, *regium flumen* vocabatur; et hac admissa significazione, Bochartus in *Phaleg.* lib. i, cap. 8, pag. 34, Naarmalcha potius scribendum censet.

Ibid. 10. Non magis inter auctores convenit de nomine huius aquarum ex Euphrate discursus: Plinius enim *Narrata* nominat, Ptolomeus *Baersarem* aut *Marsarem*; Annianus *Marcellinus Marsiam*; Bochartus ibidem p. 35, existimat apud Aby denum *Naixarachān*, id est *stagni flumen*, legendum esse.

Ibid. Dubitatum est utrum legendum sit *Borsippa* pro Σπαρτηνών· attamen ista duæ urbes Borsippa et Sippara non procul a Babylone sita sunt, prior ad austrum (Borsippa); posterior ad septentrionem (Sippara).

Col. 764 B 9. In his historici nomen apud Eusebium et Josephum diverso modo scribuntur: Josephi editiones *Cononem* ferunt; qui ad manus miliis numerunt Eusebii codices manuscripti *Cononem* onnes habent; quod manifeste corruptum est; utrum vero substituti debeat nomen *Cononis* queritur.

Conon, cuius quinquaginta narrationes Photius in sua bibliotheca sunamat nobis tradidit, Julii Cesaris aquæsus erat, secundum eundem Photium. Supradictas narrationes dedicaverat Archelaos Philopatori, ultimo Cappadociae regi, qui Antonium in bello contra Augustum securus est. Cum iste narrationes ex mythologia Graeca omnino hausta sint, unde concludere fas est ex eis natas

non esse controversias de antiquitate Judeorum, ideo censeo scribendum esse Κάμων pro Κάμων. Accipimus enim a Michaeli Apostolio, *Prov. xx*, 29, p. 257 editionis Pantini, hujus nominis auctorem de inventionibus scripsisse: unde oriri debuit occasio populorum barbarorum origines investigandi. Dicit autem: Φωνικήτα γράμματα (litteræ Pheniciae), Κάμων ἐν δευτέρᾳ τῶν Εὐρητάνων ἀπὸ Φωνικῆς τῆς Ἀκτανῶν δύναμασθῆναι φησι, μακεδονίας δὲ αὐτοῦ ἀράνων μὲν παῖδες ἀπαύς, γενεσθεῖς δὲ αὐτῷ θυγατέρας, Ἀγάλαρην, Ἐρση, Πινόροσον, τὴν Φωνικήν έτι παρέλοντας οὐσαν τελευταῖς· ἐδὲ καὶ Φωνικήτα γράμματα τὸν Ἀκτανῶν εἰπεῖν, βουλέμενον τινὸς τριμῆς ἀπονεμεῖ τῇ θυγατέρᾳ.

«Camōn, in secundo *Inventionum* libro, dicit de nominatione Φωνικήτα γράμματα litteris ab Acteone datam fuisse. De illo narratur, quod eum non habuisset liber, ei nate fuerint litteræ Aglaura, Ersea, Pandrosa, et Phenicia, quia virgo mortua est, cujusque in memoriam vocavit Φωνικήτα γράμματα, elementa scripturar.»

Hæc narratio suspecta videtur eo quod nomina que tribuit Acteoni filiabus sunt Cecropis filiarum nomina. Pro Ἀκτανῶι igitur legendum est apud Michaelem Apostolum Κίρκοτος. Vide 14 cap. iii lib. *Bibliothecæ Apollodori*. Acteon Cecropis soer fuit. De Acteone existentia vide Africanum ab Eusebio citatum, *Pr. ev.*, I. x, c. 10, p. 490.

Col. 768 B 8. Χαλεπά τὰ καλά. Vide Zenobium, *Centuria* vi, 538.

Ibid. 15. Εκσωμαρτούσι, quod transtuli, omnia agere ut eripiatur ab Ἰεράταις, est expressio apud oratores usitata ad artificium, dolum, omnique machinationis genus indicandum: hoc sensu intelligenda sunt Theopompi verba ab Harpocrate citata ad vocem Ἀττικοῖς γράμμασι. Θεόπομπος: ἐν τῇ καὶ τῶν Φιλαττακῶν ἐκσωμαρτούσι λέγεται τὰς πρὸς τὸν Βάρβαρον συνθήκας, διὰ οὓς Ἀττικοῖς γράμματα λογιτεύεσθαι, ἀλλὰ τοὺς τὸν Ίωναν. Theopompus declarat in vicesimo quinto *Philippic.* libro, sedus cum Barbaro (Persis) fabricatum fuisse, fictum, suppositum; nam litteris Ionicis non Atticis ære incisum legitur.

Ibid. C 3. Οἱ καθελεῖ. In codice manuscripto, 468, haec verba disjuncta reperiuntur: «Οἱ καθελεῖ εἰς εἰς» reprobatur a Luciano in *Solecista*, p. 577, tom. III: Εἰ ἄρα καθελεῖ εἰς λαζάναι σε περιουσίαν. Thomas Magister in voce: Οὐ καθελεῖς ἀλλὰ καὶ ἔκαστος δεῖ λέγειν. Certe epidem, juxta grammaticem dicendum esset καθελεῖ ἵνα εἰς καθελεῖς ιστιοῦ locutiones vitiosas introduci et propagari: οἱ καθελεῖς ab auctoribus ecclesiasticis Iudæis et Christianis sepius usurpatum est; Machab.: «Οἱ καθελεῖ εἰς εἰς» δὲ τῶν φιλων. Epistola ad Romanos, cap. xii: «Οἱ δὲ καθελεῖς εἰς ἀλλήλων μηδὲν.» S. Marcus xiv, 19: «Οἱ δὲ ἡρέαντο λαζίσθαται καὶ λέγειν αὐτῷ εἰς καθελεῖς εἰς.» S. Iohannes evangelista cap. viii: «Ἐξῆγοντο εἰς καθελεῖς εἰς.» Eusebius in *Historia Ecclesiastica*: Καὶ μὴ μόνον γε ὁ καθελεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες ἀδόρους απεισφεύσασιν, lib. I, pag. 466 edit. anglic. 379 ad. Valesii. Nibilominus forma καθελεῖ ἵνα ab egregiis auctoribus anteponitur. Vid. notam Gravii de loco *Solecista*, et Thomas Magistro commentatore, nōtanque Henrici Valesii ad locum citatum *Hist. Eccles.* Eusebii.

Col. 769 A 7. Καὶ δικοτες τῷ παρ' ἡμῶν δ. li. θεοῖς. Legi ἀκούοντες, cum δικοτες exprimat contrarium his, que Clemens probare conatur. Si enim inviti Hebreos diripuisse, illos iuniperi vituperaret: legendum est igitur ἀκούοντες vel ἔχοντες.

Ibid. B 2. Pro καταχρόμενος, καταχρόμενος lego, sensu reiterandi. Plutarchus in *precept. coniug.*, I. VII, p. 415 edit. Hutton: Οὗτος ὁ τρόπος τῆς οἰκοδοσίας πολὺς, μήτε φύσειν, μήτε δυσχεραίνειν τὰ τοιαῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀγρούματα κατέχειν.

«Sic agere debet uxor ut neque recusat

neque ægredere fera ea repetere qua maritus prævixit.

Col. 769 B.7. Lego ὡς δῆ μή cum manuscipio codice 465 pro ὡς μηδὲ Eusebii, et pro ὡς δὲ μή Clementis.

Ibid. C. 5. Ός δειχθήσονται, αὐτοτελῶς δὲ τὰ ἔτερα ἐξελόμενοι, ὡς ἵεια ἀληθεύχαστα. Hæc intelligi non possunt nisi Cleenens restituere quidquid Eusebii librarius sive incuria, propter verba similiter desinentalia, sive pigritia, suppressit: quæ ex Clemente restitui. Mendum iuuenit puto in textu utriusque scriptoris, qualis exstat in manuscipis codicibus. Primæ voces, apud Eusebium sunt ὡς δειχθήσονται: apud Clementem, ὡς δειχθήσαται. Ambo errant, ut patet: Clemens jure merito numerum singularem habet; nam unicum probat factum, plagiatur; at non demonstrare couat, cum jam id fecerit, et ad alius ratiocinium transeat; non dubito quin δὲ δέσποται, quam ego lectionem in interpretando secutus sum legendum sit.

Ibid. 7. Nomen hujus scriptoris quem Vossius inter historicos referit, quamvis ad poetas mihi pertinere videatur, cum Eusebius, in *Chronica*, ad quinquagesimam tertiam olympiadem, eum Telegonum auctorem dicat, fortunam cuius insinuator sit totus liber Musei de Thesprotis, hoc nomen, inquam, scribitur Εὐγάρων apud Clementem, et in Eusebii *Chronica*, in *Preparatione*, Εὐγράμμων. Omnia suadent rejiciendam posteriorem lectionem: consensus duarum citationum, quarum una Eusebii, et ipsa forma Εὐγράμμων, quam vitiata esse nemo non videt.

Col. 772 A. 2. Πενούσθεα παρ' αὐτῷ ήτοι. Ή. Interrogandi verba construi nequeunt cum ἦτοι, sed cum εἴτοι positum pro πάτερον, utrum. Exempla conjunctionis Latinae si sunt rariora quam Graece conjunctionis εἰ exempla, in hac tamen constructione satis communia. Sed ἦτοι, τοῦ, prorsus rejiciendum est. Apud Clementem, pro ἦτοι Eusebii, legitur εἴται, quod solecismum paululum mitigat; attamen phrasis mendosa est: infinitus non potest sequi verba interrogandi.

Col. 772 B. 42. Hæc oratio Αέaci qui in Græciam abundantiam reduxit, in quinta Pindari *Nemaea*, v. 17, indicatur.

Τάν ποτ' εβαρδόρτε καὶ ναυακτικτάρ
Θεούταρτο πάροιον πατέρος Εἰλιού
Στράτε, πτερντεί ἐς Αἴθέρα χειραί σημα
Ἐρδαλέος ἀργυρωτείνοι καὶ βίᾳ Φώκου Κρέον
[τοι].

Qua de re Scholiastes dicit: « Jupiter Hellenius in promontorio Αἴγινα dicto Hellenio adorabatur. Fertur quod, cum siccitas Græciam desolaret, (alii cataclysmum dicunt), atque Græcorum multitudine venisset rogatum Αέacum, utpote filium Iovis, ut intercederet pro liberatione a calamitate qua prementur, eorum mala sanaverit, numen implorante; propterque restitutam hanc Græciam salutem Jupiter Hellenius Αἴγιna cultu speciali honoratur. » Apollodorus, in tertio *Bibliotheca* libro, c. 42: « Αέacus maxime plus erat ex omnibus hominibus. Cum autem inopia in Græcia sevireret, quia Pelope Styphalum Arcadia regem, cui bellum intulerat, cujusque regnum non potuerat invadere, facta pace delusum occiderat atque dissecuerat; responderunt oracula non aliter Græciam liberandam fore et malis quibus opprimebatur nisi Αέacus pro ea deprecaretur; quo facto Αέacus Græciam ex hac fame exemptus. »

Pausanias in *Corinthiac.*, p. 179, edit. Kühn: « Siccitas jamduum Græciam desolabatur, nec Jupiter imbre mittebat neque extra isthmum neque in Peloponnesum, donec Delphos misissent qui illius calamitatis et causam et remedium sciscirentur: Pythia respondit Jovem placatum iri, si Αέacus

pro ipsi deum deprecaretur: unaqueque urbs igitur ad Αέacum misit qui sollicitarent. Hic cum Jovi Panhellenico sacrificium obtulisset: atque eum implorasset, tandem in totam Græciam imberes cedere.

Diodorus Siculus, I. iv, 61: « Minos cum audisset infelicem filii sortem, Athenas venit ut cedis Androgei rationem quereret. Nemine ad questionem respondentem, Atheniensibus bellum indixit, Jovemque oravit ut siccitas neconon fame Albenenses opprimerentur: statim siccitas Atticam totamque Græciam invasit: fructus perierunt. Tunc urbium principes numen interrogaverunt quomodo possent ista calamitate liberari. Numen oraculum reddidit quo jubebantur Αέacum adire, Jovis filium atque Αἴγινα, filia Asopi, eum rogaturi ut pro ipsorum liberatione preces funderet; cum mandatum acceptum adimplevissent, Αέacus preces fecit, et siccitas in reliqua Græcia cessavit, sed in Attica perseveravit, » etc.

Vid. Isocratem in *Elogia*, p. 192, ed. H. Steph. Ibid. D 3. Φωλόλογου 465, 466.

Ibid. 5. Correctio πλατηνία pro πλατηνία quam exhibent editi, a Vigilio proposita est, discussa atque probata a Ruhnkeno in *Dissertatione philologica de Longino*, §. 8, p. 21, optimis argumentis: insuper confirmatur codice manuscrito 466 et versis qua leguntur in fine capituli: « Divus Plato, cuius hodie festum diem octus noster celebrat. » etc.

Ibid. 6. Hoc nos docet Suidas, filio Mnescei, Atheniensi rhetore et sophista: sub imperatore Philippo vixit, Vitas viorum illustrium scripsit, de Cleopatra Troadis, de missis ad regem Romanorum Philippum legis; fuit genitor Minuciani, pariter sophiste, qui tractatum rhetorices composuit, Τέχνη φτορχή: vid. ejus articulum apud Jonsium. *De script. hist. philos.*, m, 14, 2.

Ibid. 7. Vitam Majoris scripsit idem Suidas. Major Arabs erat sophista qui de rhetorica constitutionibus (*Περὶ στοιχεῶν*) tredecim libros composuit; sequetus fuit Apsini Gadara, et Nicagora, sub Philippi regno vixit et ante. De ceteris nil computum habemus.

Ibid. 10. Vox καταχλεψίς alter verti nequit ob mortem antiquum mensis accumbentem.

Col. 773 A. 3. Δαίμαχος. Daimachus est haud dubie, ex his verbis, historicus Ephoro antiquior, cum Ephorus ab eo tria lere milia versuum sumpserit. Quidquid de illo scimus ab Harpocratione, Athenaeo et Strabone accepimus. Harpocratio ad verbum ξυρύθηκη citat Δαίμαχος ἐν τῷ δευτέρῳ Ιερῷ Ἰωνίῃ. Athenaeus nono libro c. 51: « Δαίμαχος ἐν τοῖς Ἰωνίοις λοτοπετράς μηλίνας γνεβαὶ ἐν Ιωνίᾳ. Strabo I. n, in principio, de Indiis latitudine, eum pluries citat; et semper ejus nomen diverse citatum est. Δαίμαχος, p. 68, Paris. editionis, 1620, ubi Hipparchus sententiam eiusem comprolat potius quam Patroclii, de Indiarum latitudine: p. 70, eum ter nominat Δαίμαχος. Mirum est quod Casaubonus non revocaverit orthographiam uniformem quæ Δαίμαχος esse videtur. « Omnes hi, ait Strabo, p. 70, qui de Indiis scripserunt, omnino mentiti sunt, sed ante omnes Daimachus, deinde Megasthenes, Onesicritus et Nearctus et post eos alii loquaces. Quod nobis aperiisse patuit, cum Alexandri victorias relegimus; at imprimitis Daimacho et Megastheni diffidendum est, » etc. Illud opponitur Hipparcho qui illos Patroclio anteponit: « in legationem missi sunt, pergit, Palibotram (Ellabat) Megasthenes ad Sandrocottum, Daimachus ad Allirochaden, filium prioris. »

Strabo, I. xi, p. 690 A, citat Daimachum eum semper Megastheni conjungendo. Videntur igitur fere eadem scrississe.

Porro quomodo fit ut Ephorus Callisthenis et Anaximenes, magisque Daimachi plagiarius esse po-

terit? Ephorus, Isocratis, sicut Theopompus, discipulus, Graecis historiam scriptis que incipiunt a rebus Heraclidiarum in Peloponnesum, 80 annis post captam Trojam, et terminantur in discessu Philippi ab obsidione Perinthi: ultimus etiam liber non ab ipso, sed a filio eius Demophilo scriptus est. Diidorus Siculus l. iv, initio: "Εφόρος ὁ Κυριακὸς Ἰσοκράτους ὁν μαθῆτης ὑποτελέσμανος γράψειν τὰς κοινὰς πράξεις, τὰς μὲν παλαιὰς μυθολογίας ὑπερβήν· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἱπραλειδῶν καθόδου πραγχέας συντάξαμενος, ταύτην ἀρχήν ἔποικαστο τῆς ἴστορίας. Idem, l. xvi, cap. 76. "Εφόρος μὲν ὁ Κυριακὸς τὴν ἴστορίαν ἐνθάδε κατέστρεψεν εἰς τὴν Ἱερερχίαν πολιτορίων, 340 annis ante J. C.

Col. 773 A 3. Callisthenes et Anaximenes duo sunt historici [Alexandri], qui cum eum in sua expeditione comitati erant: prior locum dedit falsa historie que illius nomine inscribitur, et quæ omnino indigna fide est. Vossius, in suo *Tractatu de historicis Graecis*, fuse locutus est de his duobus scriptoribus. Meursius in suis notis in *Chalcidium*, longum de eis scripsit articulum. Vid, præterea baronem a Sancta-Crucis, *Examen criticum historicum Alexandri*, p. 53 et seq. secundæ editionis, et nominatum de Callistheno, notitiam biographicam quam edidit abbas Sevinus in *Memor. academ. Inscription.*, tom. VIII, p. 126. Hensterhusius, ad nonum librum, p. 1075, *Onomastici Pollucis*, in nota, distinctionem fecit operum que utrique Callistheni tribuuntur, Syparitaio et Olynthio qui hic citatur. Meursius, in sua *Bibliotheca Graeca*, in *Callistheno Sybaritano*, eos confudat.

Anaximenes et Callisthenes qui Alexandri expeditionis comites fuerunt, ejus victorias quidem signillatim scripsere, sed historias huic principi anteriores scripsisse videntur. Pausanias, *Elias.*, *Poter.*, cap. 18. "Ο Αναξιμένης τὸ ἐν Ἑλλήσιν ἀρχαῖα, καὶ ἡσα Φιλιππος ὁ Ἀρμένιος εἰργάσατο, συνέγραψε. Diod. Sicul. l. xv, § 89, dicit: Τὴν πρώτην τῶν Ἑλληνικῶν ἀνέγραψεν ἀρέμανος ἀπὸ θεογονίας. Hic pro illo sufficient. Callisthenes quoque *Hellenica* a Plutarche citata scriperat, In *Cimon* et *Agesilaos*; ab Athenaeo, l. x; a Stephano Byzantino in *Tetrap.* Istud furari potuit Ephorus. At Daimacus de India tantum scripsit; sed quo tempore vixit? Seleucus Nicander, dynastæ Seleucidarum caput, videtur esse, ex Strabone supra citato, ille qui Megasthenem legatum direxit ad Sandrocottum regem in urbe Palibotra (Allababad) qui ei bellum intulebat: ejus expeditio a Justino narratur, xv, 4: de hac item obiter agitur apud Plinum, vi, 17: fedes quod iniit cum Sandrocotta a Strabone citator, xv, p. 724. Si Daimacus, ut ait idem, ad filium Sandrocottum missus est, cuianam tempori hunc adscribemus eventum? Clemens Alexandrin. *Stromatum* primo, ab Eusebii citatus, *Præp. evang.*, l. ix, c. 6, expresse dicit Megasthenem Seleucus Nicander fuisse coævum. Aetate igitur proiecta erat princeps ille, qui jam senescerat quando bellum gessit ad Gangem, tempore quo ad Allirochadem Daimacum misit. Ergo impossibile est Ephorus tunc temporis adhuc vixisse. Sc opinatur Vossius *De historicis Graecis* in *Daimacum*: impugnat in hoc sensu Casaubonem qui bujus nominis orthographiam restituendo in *Vita Thaleis*, historicum Daimacum miscuit cum Daimacum Platonico, et creditit forte factum fuisse ut integras paginas Ephorus ab hoc auctore desumperit, qui cum tantum scriptisset de rebus Indicis, nullam prouinde materiam prebeat consonam historiæ quam Ephorus scriptit et quæ ad nos non pervenit.

Ibid. 14. Lego κλεμάτων pro πραγμάτων.

Ibid. B 7. Andro est unus e primis historicis philosophia Graecæ: Diogenes Laertius ejus testimonium invocat in *Vita Pherecydis*, "Ἄνδρος ὁ Ἐφέντος δύο φησι τεχνῶνα Φερεκῶν: Πινδαρι scholestes, Isthmion, oda 2: Σωρτιτάνην Ἀριστοτελον

ἐν τοῖς ἑπτά σοφοῖς ἀναγράφεται Ἄνδρον ὁ Ἐφέντος. Ejus libri titulus erat *Tripe* (Τρίπον); Diogenes Laertius in *Vita Thaleis*: "Ἄνδρον, ἐν τῷ Τρίποδε, ἀργενὸς ἀθλὸς ἀρτεῖς τῷ σοφοτάτῳ τῶν Ἑλλήνων τρίποδε θεῖναι. Clemens in primu *Stromatum*: « Septem sapientes coævi fuerunt Thaleti, sicut ait Andro in *Triponde*. » Vide Suidam, in voce *Σαγίτων θῆμος*.

Ibid. 11. Lego ἀδηλον pro ἀθλην.

Ibid. C 3. De prædictione motuum terræ quæ Pherecidi pariter et Pythagoræ tribuitur, non consentit inter auctores qui idem factum retulerunt.

Pro Pherecyde habemus Ciceronem *De divinatione* 1. 1, c. 50: « Pherecides quidem ille Pythagoræ magister potius divinus habebitur quam physicus; qui cum vidisset haustam aquam de jugi puteo, terræ motum dixit instare. »

Plinius *Hist. nat.*, lib. II, cap. 81: « Perhibetur et Pherecydis Pythagoræ doctoris alia conjectatio, sed et illa divina; haustu aquæ e puteo presensisse ac prædictissimæ ibi terre motum. »

Apollonius *Discolus in fictis narrationibus*, cap. 5 editionis Meursii: Τὰ δὲ περὶ Φερεκῶν. « Idem narratur de Pherecyde qui cum olim in insula Syro siti laboraret, aquam petuit ab uno e suis discipulis; et postquam bibisset, terra motum prædictis in hac insula futurum, quæ res post tres dies evenit. »

Lego ἐν Σύρῳ pro τῷ Σύρῳ εἴα Junios *De script. hist. philos. Max. Tyrius*, serm. 19, dicit hoc accidisse in insula Samo.

E contra in gratiam Pythagoræ, præter Andronem, solum ejus duos historicos numeramus, Porphyrium et Jamblichum. Porphyrius in *Vita Pythagoræ* cap. 29: Προφήτεις τε γάρ ἀπαράβατος στοιχίων διαμνημονεύονται αὐτοῦ.

Jamblichus, *Vita Pythagore*, cap. 28: Λέγεται δὲ οὗτοι στοιχίων ἐπόμενον ἐπί φρέατος, οὐ ἔγειστο, προτύρευσε.

Ibid. 4. Quod attinet ad navigium est quoque prædictio pariter Pherecydi et Pythagoræ tributa. Porphyrius, c. 28 *Vita Pythagoræ*: « Cum navis in portum appelleret, omnesque nautarum amici vota funderent, ut merces integræ ad littus appellentur, fertur Pythagoram dixisse ista navи hominem nonnisi mortuum vehi; et ita res se babeat. »

Jamblichus l. l. dicit eum prædictissime navem, que vento secundo impellebatur, mox naufragio peritum.

Quoad Pherecydem Apollonius *Discolus l. l.* narrat eum, cum venisset Samos iu Junonis templum, et vidisset navem que in portum ingrediebatur, circumstantibus annuntiavisse hanc navem in portum non esse peruenturam; adhuc eo loquente ortus est vortex turbineus, navisque submersa est.

Diogenes Laertius eadem narrat de Pherecyde in principio vita ejus: Ναῦν οὐριούραμοῦσαν θύντα, εἶπεν ὡς μετ' οὐ πολὺ καταδύεται, καὶ ἐν ὅρθαλοις αὐτοῦ καταδύεται.

Ibid. 7. Narratio spectans ad urbem Sybarim quam Messinian dicit, ignota est, cum amissi sint historici Theopompi libri. Ex præcedentibus tam supponi debet hic agi de Sybari a Crotoniatis capit, Milone duce Pythagorique suadente, primo sexagesima octava olympiadis anno. Vid. Diod. lib. xii, 9; Strab. lib. vi, c. 43, pag. 263.

Quod ad advenam spectat, quem Perilaum vocat Theopompus, Perilaum Thurium esse credo, qui e Pythagoricorum ceteri pulsus est, referente Jamblico cap. 17 *Vita Pythagoræ*; credo autem scribendum esse Ηεράλος, quod nomen commune est apud Graecos.

Urbs Megarensis in Sicilia est Hybla civitas: « Ξεπέ Μέγαρα, inquit Stephanus Byzantinus, ἐν Συκελίᾳ τῇ πρότερον Υέλη, ἀπὸ Υέλωνος βασιλεύος. »

Plerumque apparet Theopompi narrationes contraria relationibus prævaluisse, eique communius

idem adhiberi; ratio obvia est: in omnium manus ejus liber versabatur, auctoresque contrarii vix cognoscabantur.

Col. 776 A 4. Τῆς ἀρχωταὶ ταύτης ἐπιλήσθη. De hac significacione istius verbi Graece sicut et verbi *implore* Latine, vid. Ruhnkenium in *Lexicon Platonicum* Timaei, p. 31.

Ibid. 40. Philostratus Alexandrinus cognoscitur brevi notitia biographica quam ei dicavit ejus homonymus in *Vita Sophistarum*, lib. I, cap. 7: « Novi, inquit, Philostraten Ägyptiacum, qui cum Cleopatra regina philosophabatur, atque se sophistam jactabat, quia stylo ornato panegyricoque apto utchatur; in familiaritate venerabat hujus reginae, quæ ipsa lepidi ingenii laudem appetebat; ita ut de eo scripta sit parodia his versibus elegiacis: « Cave ab inido famosi sapientis Philostratis, qui Cleopatra familiaritate utendo, illius similis factus est. »

« Plutarchus in *Vita Antonii*, dicit Augustum ei pepercisse, solius Arii precibus indulgente. Arius tanta gaudebat gratia apud Cæsarem, ut veniam impetraverit pro multis, inter quos fuit quidam Philostrates sophistarum tunc temporis viventium perissimum orationis ex improviso componendæ; cuius autem agendi ratio Academia indigna erat, &c.

Ὥ δύνεται ἀλισο, Φιλοστράτε, καὶ τοι ἔκειται Σκηνῆτα, καὶ αἱ βασιλέων ἀστοῖς εἴνευται Αἰς ἀστροφίσας δὲ τὸν; η δὲ ἐπὶ Νεῖλῷ Κεῖται Ιονδαῖοις ὡς περπόλος ὅροις.

Οὐθεῖοι καρδίους τοὺς σάν τις διεμορθίσατο,

Ἐδὲ δὲ νέκυς φαγαρῇ κελεῖται ἐν στρατηγῷ.

« O infelix Philostrates, ubi nunc sunt sceptra, haec regum perpetuae felicitates, quibus tua inhaeret vita? Jam nunc in Ägypti et Judææ finibus jaces: Alieni inter se dividunt tuos labores, et tua religio in ura scituli requiescent. » Tom. II. *Anthonia*, epigramma Crinagore.

Ibid. 42. Ampla reperitur notitia de Cæcilio, eisque operibus in *Longino* edit. Tropiū, nota prima. Hic tantum posset repeti: omisit tamen Eusebū citare locum ubi de Cæcilio rhetore Siculo agitur. Reformanda est orthographia quæ apud Suidam, Longinum et alios est κακιδίος.

Ibid. B 4. Hic deest nomen unius interlocutorum, nam cum infra Apollonium nominatum compellet, jam eum non loqui patet.

Ibid. 43. Hellanicus indubie Herodotum expilavit in *vocabula Barbaricarum*: due institutiones ex hoc libro extractæ quæ ad nos pervenerunt, illud prolat: prior, conservata a Suida magnoque *Etymologico* ad verbum Ζάμολεις, hæc est:

Ἐλλάνικος ἐν τοῖς Βαρβαρικοῖς νόμοις (*lege* νόμος: ut apud Eusebū, et vide emendat. *Tropiū* in *Suidam*, l. I, p. 232) φυσι, δι Ελληνικο, τε γενούς τελετὰς κατέβεις ἕταντα, τοῖς τὸ Θάρκη, καὶ λέγεται διτὸς οὐδὲ θαῦτος ἀπόδινος, οὐδὲ οἱ μετὰ τούτου, διλ' ἔξουσιος πάντα ἄγαν· ἡμα δὲ ταῦτα λέγων ἐκδιδομένοις οὐκέτι κατάγαντον. Ἐπειτα ἀρχαντοῦς: αὐτὸν δι Θρακῶν ἐν τούτων διέτραπο. Οἱ δὲ ἕταντα ἀπόδινον αὐτὸν, τελετὰς δὲ ἔτει πάντα φανεται, καὶ οἱ Θράκες αὐτῷ πάντα εἴποτεν.

Hæc verba sunt mera transcriptio, quamvis leviter deformetur et mutetur dialectus, 95 capituli libri in *Historia Herodotī*. Legendum est pro oī μετατοῖς quod sensu vacat, vel oī μετ' ἔτειν, vel ut apud Herodotum oī συμπόται αὐτοῦ pro πάντα ἄγα. Οὐ, τὰ πάντα ἄγα.

Alterum exemplum ex Athenæo trahitur lib. xi, p. 402 :

Οἶδα δὲ καὶ Ἐλλάνικον ἐν ἔθνον ὄνυμασταις (*lege* νομίμοις): λέγοντα δι Αἰθιον τῶν νομάδων τυῖς: οὖδιν διλο κέχτρυται δι καλίκαι καὶ μάρχαιραι καὶ ὄρλαιν: καὶ δι οἰχίας: ἔγουσιν δι ἀνθερίκων τεποτημέας; μικρὸς δεσμός, σκιάς: ἐνεκά, δι: περιερέουσιν διοιον ἀν πορεύουσιν. Herodotus, lib. iv, 190: Οἰχή-

ματα δι τούμπηταις ἔξι ἀνθερίκων ἐνεργέμενον περιερέουσιν ἐστι, καὶ ταῦτα περιφορητά.

Ad quemnam autem Hellanicum spectat hec obligatio? Suidas duos commemorat pariter historicos, Hellanicum Lesbium aut Mitylenensem et Hellanicum Milesium. Hujuscem nihil nisi scripta memorat. Illeisidōn γῆς χατιστοπλας. Eustathies (ad *Iliad.* v, 6, pag. 916, 50): « Ή τοι Ἐλλανίκου ιστορία δηλοῦται. »

De altero fusus loquitur: quoad vero ejus opera, istud tantum dicit: « Συνεγράψατο πλεῖστα τοῖς τε καὶ ποιητικῶς: » Scriptis multis historias tum poetico, tum pedestri sermone. Vossius, in duobus articulis suorum *Historicorum Græcorum*, Hellanicis consecratis, lib. I, cap. 4: lib. IV, cap. 5, multos numerat auctores, qui Hellanicum citaverunt, plures tamen omittens: nam Kusterius ex Suida ejus enumerationem auget, et Sturzius, editor fragmentorum Hellanicorum, multo magis eam amplificavit. Vossius dum enixe tentat utrique Hellanicum asserere partem operum nominatorum quæ ad ipsos pertinet, maxime angustiatur atque nihil statuit. Ratio est obvia: si exceptiā Dionysius Halicarnass. et Tzetzeus qui interdum qualificativum δι λέστρος addiderunt commemorando scripta prioris Hellanicī, et Strabonem a quo memoratur cum de Lesbo sermonem facit, communiter ignoratur ex utroque Hellanicō res habeatur in citationibus in quibus de eis disseritur.

Dionysius Halicarnass. dicit in lib. I. *Antiquitat.*, c. 28, p. 74edit. Reiske, Hellanicum Lesbium existimasse Tyrrenos non alios esse nisi Pelasgos qui nomen suum mutaverunt, patriam mutando. Sic se habuit in *Phoronide*, cuius Clemens quadam carmina citavit *Stromat.* I, pag. 418, relata a Proculo in *Hesiodum*, p. 141 edit. Heinzius: ab Eudocio, *Viol.*, 28; Schol. *Apollonii*, lib. III, v. 1178. Idem Dionysius in sua epistola ad Pompeium, dieit Hellanicum Herodoto stetate seniore; en eis verba, t. VI, p. 609:

Οὐ μήν Ἡρόδοτός γε τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων περιοντῶν Ἐλλανίκου τε καὶ λάρνακος τῶν αὐτῶν ὑπόθεσιν προκεκεδόντων, οὓς ἀπετέπεστο, ἀλλὰ ἐπίστευσεν αὐτῶν χρείσθων τι ἰσότεσσι. Dubitari nequit quin Hellanicus iobi nominatus de Hellanicō Lesbio sii intelligentis: sic de eo loquuntur ubi agit de stilo Thucydides, t. VI, p. 8: « Ἀρχαὶ μὲν ὁνδύσι συγγραφεῖς πολλοί, καὶ κατὰ πολλοὺς τρόπους ἐγένονται, καὶ πρὸ τοῦ Ηπειροντακασίου πολλοί, ἐν οἷς ἐστι. . . καὶ δι λαμπακηρὸς Χάρων.. . διλογον προστύπερον τοῦ Ηπειροντακασίου, καὶ μέρη τῆς θουκυδεῖτερης περιτελεσθεντος ἡδίκας Ἐλλανίκος τε δι λέστρος καὶ δαμάστης δ Σαγειεύς... Ex his apparet Charonem vixisse ante Hellanicum, qui ipse Herodotum anteivit stetate. Etiamen addit., p. 820: « Αλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γενώμενος διέγει πρότερον Περσικῶν παρεκτείνας δι μέρη τοῦ Ηπειροντακασίου, τῆτε πραγματικὴν προστίθειν ἐπὶ τὸ μίτον οὐκέτινε γέγονε καὶ λαμπρότερον. Herodotus, qui post eos primum ab ipso nominatus venit, quonad stylum narrandique modum nova tradit. Thucydides, pergit, τούτοις ἐπιγενόμενος, οὗτος ὑψὸς ἐποντοῦντος καθιδύσας τὴν Ιστορίαν δι οἰ περὶ τὸν Ελλάνικον ἐποίησαν, οὗτος τὰς ἔξι ἀπότοις χώρας: Ἐλλῆνος δι Βριθάρων: ἐπιτελεσθεσας: πράξεις εἰς μίαν ιστορίαν συναγαγέν, μυησάμανος Ἡρόδοτον. Hellanicus historiam scripsit de unaquaque regione separatim agendo, ὡρὴ ἐνδε τότου, Herodotus in globo, Thucydides omnia referendo ad magnum eventum politicum, id est Peloponnesi bellum. Illoc etiam asserit idem Dionysius, p. 856. Thucydidis verba citantio, lib. I, c. 97. Illa antiquitas comparativa Hellanicus erga Herodotum, textu eximia. Aulugelli confirmatur, lib. xv, c. 23: « Hellanicus initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque et sexaginta annos natus videtur, Herodotus tres et quinquaginta, Thucydides quadraginta. Scriptum est in libro undecimo Pamphilæ. »

Suidas Hellanicum et Herodotum ut regis Mace-

dona Amynata commensales representat : Δέλτριψεν Ἑλλάκιο, σὺν Ἡρόδῳ παρὰ Ἀμύντα τῷ Μακεδόνων βασιλεῖ, κατὰ τὸν χρόνον Ἐυριπίδου καὶ Σοφοκλέους. Dominus Sturzius iure merito anachronismum impugnat, cuius insinuat Suidam qui Herodotum et Hellenicum Amynata, Euripidis et Sophoclis coævos esse docet : hoc non ad thesin nostram attinet.

Jam vero nunc verisimile sit senem Hellenicum, cuius historie singillatim divise Herodoti historiam universalem omnes præcesserunt, voluisse compone historiam, in aetate proiecta, quæ nihil aliud fuisse nisi quid ab Herodoto compilatum? En quæstio. Ut solvatur, statuenda sunt epochæ. Inter doctos orte sunt contentiones de tempore quo Herodotus suam scripsit historiam; alii, qui pars maxima, Plinius secuti sunt expresse dicentes, *Hist. nat.*, lib. xii, segn. 8 : « Tanta eboris auctoritas erat urbis nostra trecentesimo decimo anno ; tunc enim auctor ille (Herodotus) historiam suam condidit Thuri in Italia. » Vossius in suis *Historicis Græcis*; Simson in *Canone Chronico*; Des Vignoles, in sua *Chronologia*, et alii, hanc epocham ut veram habuerunt. Porro, cum annus trecentesimus decimus ab Urbe condita respondet secundo anno octogesima quarta olympiadis, ex aetate quam, ut notum est, habebat Herodotus inuenire bello Peloponnesiaco (tres et quinquaginta annos), facile deducetur eum iam tunc quadraginta annis natum esse. Propterea Simson Olympiæ lectionem, si facta est, in primo anno aut in Iudorum celebratione octogesimæ quinta olympiadis reponit. His supputatio tamen impugnatur a Dodwello in suo *Apparatu ad Annales Thucydidi*, seq. 18, qui nec cum Suidone nec cum Eusebio in suo *Chronico* concordat : ejus vestigiis institerunt præses Bouhierius in *Dissertatione de Herodoto*, et Wesselius, in editionis sue Prefatione. Objicitur Thucydidi adhuc puerum (*Ἑτὶ παιῶν*) interfuisse lectioni historie Herodoti quæ Olympia facta est.

Primus auctor qui de hæc lectione loquatur est Lucianus, in scripto cuius titulus est *Herodotus*; at tacet quod ad Thucydidem spectat. Marcellinus Lanc circumstantiam primus retulit, in illius historie Vita, at nec aetatem nec locum indicavit : quinimo istud ut quid incertum tradit : Λέγεται ὡς ποτὲ τοῦ Ἡρόδοτον τὰς ἴστορας ἐπιτελευτήν παρὼν τῇ ἀρχοδεῖ θουκιδέδης καὶ ἀκούοντας ἐδίκρισεν. Eusebius, in suo *Chronico*, omnino ignorat quæ Thucydidi tributa sunt; Athenis per octogesimam tertiam olympiadem Herodotum suam legisse asserit historiam. Photius cum sequitur addendo Thucydidem admodum juvenem hinc interfuisse lectioni, cod. 60 *Bibliotheca*: Λέγεται δὲ ἀναγνωτοκομῆν τὸν τῆς ἴστορες κομηθεὶν δύτα παρὰ τῷ πατέρι θουκιδέν τὸν αὐτὸν καὶ εἰσῆρσεν. Juxta igitur Photium apud Orlum res acta est. Suidas solus Thucydidis infantiam declamationi Olympiæ factæ conjungit : Ετὶ παιῶν τυγχάνων Ἡρόδοτον, ἐπὶ τῆς ὑπόμενας τὰς ἴστορας αὐτοῦ διεργομένου δὲ συνεγράψατο, καὶ κινθίσεις ὑπὸ τονού ἐνθουσιασμῷ, πλήρῃς δακρυῶν ἔγενετο. Hoc solo auctore induxit est Dodwellus ad referendum hunc eventum per Iudorum celebrationem octogesimæ olympiadis, cum Thucydides tunc quindecim annis natus esset, et Plinius simul et Eusebium contradicendum. Si tamen attendatur tempus quod Herodotus in suis itineribus consumere debuit, ut sese tradens litteris et commercio unde discere debuit diversa idiomata regionum quas perlustravit; si item reputare illi multa fuisse colloquia cum omnibus viris doctis maxime partis orbis terrarum, ac Scythia ad Athiopicæ fines, ab Euphrate usque ad magnam Græciam, difficile intelligendum erit talenm historiam ab Herodoto anno vicesimo septimo atatis sua; ut contendit Dodwellus, perfectam fuisse; nam, cum natus esset secundo anno septuagesima: decima quarta olympiadis, Herodotus nonnisi viginti septem annos

habebat, primo anno octogesima primæ olympiadis. Quidquid id est, et etiiamsi admittenda essent tota litera ista anecdota, fatendum foret, cum præside Bouhierio, hic agi de levissima cijus historias parte, id est de hac parte quæ spectat ab Persiam et Egyptum; huicque parti Olympiæ fecisse lectionem; partes reliquæ Thuri compositas atque reformatas fuisse; ceterum neminem latet has ἀποδεῖξεν, aut lectiones solemnes coram toto populo, non posse esse libri tam fusi quam novem *Muse* Herodoti : quod nec pectus ullum toleraret, nec attentio sustineret, nec interruptio sufficiens in stadii ludis permetteret. Unam igitur aut duas partes egregias declamavit, ut fit hodiernis diebus; unde concludo ejus historiam publicam evasisse solummodo cum quadraginta et quinque annis attigisset; Hellenicus tunc quinquaginta et septem habebat. Porro, sic positis rebus, sequendus nobis est dominus Creuzer, qui in suo opere *De historicâ arte Graecorum contundit Hellenicum*, licet atque proiectorem Herodoto, nihil tamen ante historicum hunc in publicum edidisse. Contra hanc sententiam, aliunde repugnantem, insurgit Dionysius Halicarn. Scimus enim ab hoc auctore multas historias privatas tum poëtico, tum pedestri stylo scriptas fuisse, et editas in lucem : Λέξια συνεργάτων παῖς τε καὶ ποιητικῶν. Ex una parte, jam citata illius *Phoronidem* novimus; *Asopidem*, quam memorat Marcellinus, qui Thucydidem historiam scriptis; *Educactionem*, de qua loquuntur Athenaeus, lib. x, 4; Clemens Alexandrinus, Strom. vi, p. 732; *Athidem* a Suidâ relatam, ad hæc verba : *Μορύζης* et *Στρεζαρησόρος*, a Thucydide, l. i, § 99, ab Harpoerate, voce *Ἀλέξην*; illius historie *Phoronidem* opposita sunt ab Athenaeo, lib. xi in fine : Ἐλλάνικος ἐπὶ ταῖς ἴστορις Ἀρχαὶ φοῖ κατεῖσθαι, ἐπὶ δὲ τῷ δευτέρῳ τῷ τοῦ Φυριάδος Κεραπάνῳ ὄνομάζεται. Illi opus, cui nomen Τρωϊκά, tributum est a Dionysio Halicarn. *Antiquitat. I.*, p. 120 : Ο μὲν οὖν πιστότατος τῶν λόγων δὲ κέρχεται τῶν παλαιῶν συγγράφεων Ἐλλάνικος ἐν τοῖς Τρωϊκοῖς. In naufragio scriptorum Hellenici Leshii, haud facile dictorum scriptorum tituli discerni queunt a titulis operum quæ scripta sunt ab ejus homonymo; sed res mihi videtur incredibilis, ut vere parens sit omnium librorum qui tribuuntur illi. 1° Furtum in Herodoti scriptis factum ipso recentiorum scriptorem monstrat; 2° notandum quod interdum Dionysius, semel Tzetzes in *Lycophrontem*, v. 1374, illius accurate cognominat *Ἄλεξιον*, unde patet ipsos cum ab alio Hellenico seccerner voluisse. Nec Thucydidem Atheniensem, nec Herodotum *Halicarnasseum* cognominant, quia nullus alter, eodem nomine cognitus, historiam scripsit. Unde dubitate nequeo quin βαρβαρικά vel ἐθνῶν νόμιμa, quæ varie indicantur sub his nominibus Κτίσται, Κυνηράκι, Λεσβάκι, Περσικά, Σκυθικά, Φονικά, Hellenici secundi sint. Quis autem erit Hellenicus ille? Suidas quemdam Hellenicum grammaticum nominat ad hæc verba *Ἀνδοχίδην* et *Πτελεούτιον*, cui cognomen *Ἐπιθέτης*, διπλοὶ εἴπετο τῷ Ἀριστάρχῳ, δερχόμενοι δὲ Ἐλλάνικον τῷ γραμματικῷ δὲ δὲ, *Ἀγριοβολέτον*, δὲ Ζηνόδοτον τοῦ Ερετού. Ille Hellenanicus evidenter confundere debemus cum grammatico quem citat scholiastes Homerius Venetus 1° pag. prima Prefationis edente Bekkerio, ubi contendit *Odyseam* non scriptam fuisse ab Homero; 2° ad vers. 269 libri quinti *Iliadis*; 3° ad versum 651 libri decimi quinti; 4° ad v. 90 libri decimi noni. Idemne est hic grammaticus ac Milesius historicus noster? Ille nequeo item solvere; sed iterum mihi licet contendere Herodotum, nec in scribenda historiā viam didicisse a grammatico qui solum Βαρβαρικά νόμιμa compilavit, nec cum eo ad mensum accusuisse, apud regem Macedonie. Scio ejus aetate prælonga dominum Creuzer quo dani modo excogitata sua fulcire posse, cum Lucianus ipse, in opere Macrobi, illum diutissime vixisse testetur. Sed scrius

Creuzer Hellanicum, oculis Dodwell Herodotum nonnullis operantes monstrant. Quæ mihi de Damaste descendunt, meam de Hellanico sententiam firmabunt.

Citatus minus est Damastes quam Hellanicus; nulla nobis ex ejus operibus tradita est pars. Attamen, nos docet Dionysius Halicarnasseus, in loco ubi judicatur Thucydides, t. VI, pag. 818, enim in scribenda historia Herodotum antecessisse. Sed ista mibi item finitura videntur, quia Suidas de Damaste loquitur: Γεγονός πρὸ τῶν Πλειστησακῶν, συγχρόνος Ἡρόδοτου..., γέγονος δὲ Ἑλλήνικου μαθῆτης. Reversa, si Hellanicus Lesbi suisset discipulus, quomodo ab eodem Hellanicus suisset compilatus? En autem, Damastes ipse in idem vocatur ab Agathomerio, lib. i, cap. I, *De geographia: Damastēs Συγενεῖς τὰ πλεύσα τὰ τῶν Ἐκατοντα μεταγράψας, περὶ πλουτὸν ἔγραψε*. Istud περὶ πλουτοῦ, quod Agathomero Damasti tribuitur, nihil mihi aliud esse videatur, nisi opus de quo meminit Suidas, sub hoc titulo, Ἐθνῶν καὶ πόλεων κατάλογος. Porro, si a quodam compilatus Hellauico fuit, haud certe preceptor et antecessor existit latro. Sic opinatur Valckenae, qui, ad librum xv Herodoti, cap. 190, furtum memorans, de quo hujus notis initio actum est, solum existuisse furem Hellanicum Milesium inducit. Strabo lib. i, pag. 47, Damastem quasi reum mendaci obijurat.

Hic mihi dicendum occurrit quam ob causam Δαμάστου pro Δαμάσου scripserim, ut vult Eusebius. Hoc adulteratum nomen, tum primum a Meursio in sua *Graeca Bibliotheca* restitutum est et ab omnibus doctis deinceps qui locum hunc attulere. Quod si Vigerus *Observationes* suas in lucem prodidisset, absque dubio adulterium curasset emendare. Harles, inter recensendum auctores in sua *Bibliotheca*, Holstenium omisit in *Indice scriptorum a Stephano Byzantino citatorum*; qui locus quem non edidit Riccius cum notis super Stephanum Byzantium, inventior (t. II, p. 118) in opere cuius titulus: *Miscellaneæ observationes criticae novæ*. Imperfectus item index est quem tradit Harles veterum scriptorum apud quos Damastes citatur. Predictus facilmente augeretur index, si indici, quem continet *Bibliotheca Graeca* Meursii, jungeretur.

Commentarium domini de Bougainville (vid. *Collect. Academ. humaniorum litterarum*, t. XXIX) in quo tractat de primis historiis Graecæ scriptoribus, nihil mihi proluit ad dignoscendam atatem horum historicorum, nec eo fortuissus usus sum, ut numerum et titulos operum cognoscerem. Commentarium istud parvi ponderis mihi esse videtur.

Col. 776 C. Hecataeus Milesius, primus inter historie Graecæ scriptores, citatus ab Herodoto, l. v, 56, cum hoc cognomine λορτοποιος, quod sonatā historicum, composuit opus sub titulo sequenti: Αἰστας Περιήγησις, quod memorat Athenaeus in fine lib. II operis Δειπνοσοφιστα. Et γνῶσθαι τὸν συγγραφεῖς τὸ βασίλειον. Istius dubii causam prorsus ignoro. Idem Athenaeus, lib. x, p. 447 C: Ἀισταῖος ἐν δυτιέρῳ περιήγησε. Idem opus, in quantum res ad Asiam spectat, in eodem auctore reperitur, ix, 410: Ἀισταῖος δηλοὶ ἡ διγεράχων τὰς περιηγήσεις ἐν τῇ Αἴστῃ ἐπιγραμμένην. Cum dominus Creuzer, ediditer historica Hecataei in *Fragmentis veterum historicorum*, Heidelbergae, 1816, ibi existant quecunque de predicto auctore lumen afflere queunt.

Ibid. 6. Falso indicatur sermo Isei. Dicere vult successio Cironis, non autem Cylonis: Περὶ τοῦ Κίρωνος χάλκου, qui, in editione Reiske, t. VII, pag. 192, dictum locum continet, quem de verbo ad verbum sumpsit Demosthenes, pag. 874: Υπεῖς τοινος καὶ λίστα καὶ δημοσίᾳ βάσανον ἀρκεστάτον Εἰσιγονον νομίζετε· καὶ ὅπλα δουλούς καὶ ἀλιεύθερος παραγένονται, καὶ δέῃ εὐρεθῆναι τι τῶν ζητουμένων ὃ κρήσει ταῖς τῶν ἀλιεύθερον μαρτυρίαις, ἀλλὰ τοὺς δουλούς βάσανον νομίζονται, εὗτοι ζητεῖτε εὑρεῖν τὴν

ἀλιεύαν τὸν γεγενημένων. Εἰσότας, ωνδρες δικασταί, συνισταὶ γάρ δέ τῶν μαρτυρησάντων ἡδονής έδοσαν οἱ τάληθη μαρτυρίαις, τῶν δὲ βασανοθέντων οὐδένες πάντοτε ἐξηλέγχθασαν ὡς οὐδὲ ἀλιεύη ἐκ τῶν βασάνων εἰπόντες. Οὗτος δέ, κ. τ. λ. Qui locis, inquam, revivisit in fine orationis *Demosobis contra Onelorum*, 4. II, pag. 874. Fatebimur tamen nos legisse in argumento quod secundum antecedit, has duas orationes ab Isaeo compedita fuisse. « A multis, inquit, hæc duas orationes Isei reputantur, propter tenerum oratoris aetatem; alii dicunt ab Isaeo solummodo emendatas fuisse: multa enim his cum Isei sermonibus communia sunt. Attamen nil mirum, nostro sensu, quod discipulus magistrum sit imitatus, praesertim cum ipse nondum, ob nimiam juventutem, peculiarem sibi modum crevisset. » Isocratem vero tardiori gradu sequitur. Ecce illius verba, ad finem *Trapezitici*: Ὅποι εἶ καὶ ὅμηρος; καὶ περὶ τῶν δῖων καὶ περὶ τῶν δημοσίων οὐδὲν ποτέ περον, οὐδὲ ἀλιεύστερον βασάνων νομίζονται, καὶ μαρτυρας μὲν ἡγουμένους, οἰόν τ' εἶναι καὶ τῶν μη γεγενημένων παρασκευάσθαι, τὰς δὲ βασάνων φανέρως ἐπιδεικνύναι ἀπότεροι τάξει δέγουνται. Ibid. 40. Dinarchus: Ἐν τῷ πρώτῳ κατὰ Κλεομένοντος, εἰδίας. *Oratio* Dinarchi in Cleomedem, ob sevilias, in Vita ejus refertur, scripta a Dionysio Halicarnasseo cuius hoc initium: « Οὐ μὲν ὄνδρες, καὶ δὲ πατήρ θεόδωρος δή, habetut αὐθικά. In tertio hujus scripti paragraphe, Dionysius Halicarnasseus pariter recognoscit Τοῦ ἀποστελλούσα χαρακτῆρος, ὃν μάλιστα ἐμμόριτο, τοὺς πλειαν δύναται τὶς εἰπεῖν, ὃς καὶ εἴ τις κατὰ Πολυκάντον, προτιμάται γὰρ διοίων ἔκτην, καὶ δέ διοι τοῦ λόγου παρατίθεται μεμάρνηται.

Actions dicta aīlaic, quæ Latine *sevitas* vocavi, actions erant private, ut hoc probatur oratione in *Cononem*, hic nominatum, et aliae erant ab actionibus περὶ δόρεων, quæ erant publicæ, corporalibusque pœnis obnoxiae. Si legere cupias quæ ab hoc genere congressiones spectant, tibi sunt consuledi præster Harpocrationem, Samuel Petit, in *Legibus Atticis*; Salmaisius, *De modo usurarum*, c. 17; idem, *Obsr. ad ius Atticum et Romanum*, c. 7, 8; et inter omnes Héraut, *Animadversiones in Salmaii observ.*, pag. 115 et seq.

Ibid. D 4. *Carmina* hoc allata Hesiode inventiuntur in poemate *Operum et dierum*, v. 702. Fortun patrum a Simonide prodidit iamduum Clemens Alexandrinus, lib. vi *Stromatum*, pag. 744.

Col. 777 A 12. Hic Euripidis versus, quem imitatus est Theodectus in *Alcmeone*, non reperitur in fragmentis dubiis Euripidis a Matthiis editi.

Ibid. B 4. Antimachus a Colophone, quem accusat Porphyrius compilasse Homerum, poeta ille est ab Adriano positus ante omnes, quemque hic imperator in locum Homerū sufficere volebat. De quo multum egit Kuster in *Suda*, sub verbo.

Clemens Alexandrinus, lib. vi *Stromatum*, p. 743, Antimachū unum versum affert, auctore vocans ὁ τεῖος. Porro, seu Clemens, seu exemplaris scriptor erravit. Natus est enim Colophone Antimachus, et inter omnes ejusdem nominis quos Suidas recenset, nullum Teinum invenies, nullum item qui plene Antimachi partes tenere possit. Dictus versus desumptus est ex *Iliade*, t. v. 534.

Ceterum, Dionysius Halicarnasseus, in memorandis priscis oratoribus, ad titulum *de Lysis*, § 17, faciet eos quoquecumque sibi profutura crederem ab antecessoribus desumpsisse, neminein mortende conscientia. Εἴτε καὶ τὰ παρ' ἔτεροι εἰρημένα λαζάρωνται ὅλοιο δεῖν πάντες, οὓς ἐν αἰσχύνῃ τίθενται τὸ ἔργον.

Longinus, § 15 *Tractatus de sublimi*, nos omnes horat, nedum deterreat, ut examiniorum scriptorum vestigia fidelier sequamur: « Άλλη τις παρὰ τὰ εἰρημένα δέος ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τείνει· τὰ τῶν ἐμπροσθέν μεγάλων συγχρέων μημέσις τις καὶ ἔλευσις·

πολλοὶ γὰρ ἀλλοτρίῳ θεοφοροῦνται πινεύματι, τὸν αὐτὸν τρόπον, διὸ καὶ τὴν Πυθαγόραν λόγος ἔχει τριπλοῖς πλησιάζουσαν. ‘Εστι δὲ οὐ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ’ ὡς ἀπὸ καλῶν ἥδων, η̄ πλασμάτων, η̄ ὅμοιουργημάτων ἀποτύπωσις.

Col. 777 D 4. Lysimachus ille videtur esse poeta comedographus de quo loquitur Lucianus (*Judicium de vocabulis*, § 7): « Hospitio exceptus sum a quodam poeta, nomine Lysimacho, qui, quamvis manifesto Boeoticus esset, in media oriundus Attica cupiebat existimari. Me tamen fallere nequivit, eo quod plus aquo littera τῶν uteretur. »

Ibid. 5. Alceus iste, de quo dicitur eum scripsisse epigrammata iambicos satyricos, idem certe est ac Alceus cuius duo et viginti epigrammata in *Anthologia servata* sunt, quique plerumque versus edebat adversus regem Macedonie, Philippum, patrem Persei. Ad quem sic disticho mordaci respondit rex:

Ἄγαρος καὶ Δρυππίος, δδούτερος, τῷδε ἐπὶ τότε
Ἀλκιώφ σταυρὸς πήγνυται ἡλύτερος.

« In hoc culmine montis vides, o viator, crucem filii et cortice nudatam, apricamque, que Alceo fuit erecta. » Vid. Plutarch. in *Vita Titi Flaminii*, § 9.

Col. 780 A 11. Hoc opus Protagore forsanis confundi debet cum alio jam citato in *Theeteto*, sub hoc nomine Ἀλήθεα (Veritas), in quo dixit Protagoras hominem mensuram esse omnium: Πάντων μέτρον ἀνθρωπος.

Ibid. C 15. Εὐγνώμονι, 466.

Col. 781 B 10. Δωδωναῖος. Vigerus suadet ut legatur didymeus, nec deus unus alterius locum sumat, neque δὲ στρων δυοbus tribuatur subjectis, Apollini et Jovi.

Ibid. Amphiarus Amphilochusque saepius in relatis oraculis juncti occurunt.

Aristides, tom. I, pag. 82 Canteri: ‘Αμφάραος μὲν γάρ καὶ Τροφούντος ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἀμφειούς τὸν Αἰτωλίας χρησμωδοῦσι τε καὶ φινονται.

· Philostrophes, in *Herociis*, pag. 60. Boissonadii: ‘Η διδούσις γε ἀποτον, ξένε, τὸν τε Ἀμφάραον δὲ λέγεται ἡ γῆ την σφράγιδαν ἔχειν, Ἀμφιλούχον τε τὸν τούτου παῖδα, πλειστικῶς ἡ ἔγων γιγάντων, οὐ ποὺν ἀπέχον τῆς Κιλκίνης ἡπειρου.

Boissonadius, in notis suis, lectorum, cupidum minutatum Amphiarau cognoscendi, remittit ad Barthium in Statii *Thebaid.*, I, 399; item Amphilioum, ad Wyttensbach in Plutarchum, *De sera Numinis vindicta*, pag. 95. De his poetis jam sumus locuti ad lib. vi, cap. 6.

Col. 784 A 10. Πυθαγόρας. Porphyrius, Jamblicus, Diogenes Laertius, et Proclus, in *Vitis Pythagorae*, hunc in primis silium habent Mnesarchi Sami. Solus Porphyrius Cleanthi testimonium afferit, Pythagoram Tyri natum esse assertentis: quod absque dubio Porphyrius, nam Tyrus et ipse, liberetur. En illius verba: Κλεάνθης ἐν τῷ πάμπτῳ τῶν Μυθών, Σύρον (ἀντὸν εἶναι φασι), ἐξ Τύρου τῆς Σύρας.

Christiani autores, ut Clemens Alexandrinus, Eusebius, Theodoreus, protinus in hanc venere sentientiam, eo quod ita, cum Gracie damno, regionibus vulgo dictis barbaris vir celeberrimus restituatur. Unicus nuncupatus auctor, Neanthus in Clemente, I *Stromatum*, pag. 352, velut primus istius fabule parentis: Πυθαγόρας μὲν σὺν Μνησάρχῳ Σάμος, ὃς δὲ Ἀριστόδενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ καὶ Θεόπομπος, Τυρρήνος, ὃς δὲ Νεάνθης Σύριος ἢ Τύριος. Theodoreus legit pariter Νεάνθης in Clemente, quem de verbo ad verbum secutus est, p. 7 editionis Syliburgi, *Therapeuticæ*. Unde patet parvi ponderis esse rationes quibus nituntur hi qui contendunt Pythagoram inter barbaras gentes ortum habuisse. Etenim hi homines, qui ab Aristoxene Tyrreni vocantur, iidem sunt ac Pelasgi qui ex Attica in Italiam venerunt. Cleanthene vero an

Neanthes oportet scribere? Integra remanet quasi: Solus Porphyrius hunc Cleanthem nominat cuius testimonio probari posset re ipsa Pythagoram natum inter Tyrios fuisse; Neanthes autem a ceteris omnibus vocatur. Cleanthes famam obtinuit et variis operibus ab Athenaeo citatis, lib. xiii, pag. 572, aliisque, verbi gratia, ex libro cui bis titulus inditur iste: Τὰ Μυθών. Ego vero existimo scribendum Νεάνθης ἐν πάμπτῳ τῶν Πυθαγορικῶν. Hic enim multoties nominatus scriptor a Diogene Laertio, in *Vite Empedoclis*, l. viii, § 72, et quorundam Pythagoricorum *vitas* composuisse reputatur. (Vid. notam Menagii ad locum Diogenis Laertii, Jonsiumque, *De script. hist. philos.*, II, 4, 3.) Quo vero tempore natus sit Pythagoras scire cupienti legenda sunt quae scriptis Bentlejus, ubi de epistolis Phalaris tractat, pag. 46 editionis Anglicæ.

Ibid. Hic ex Platoni *Epinomide* sumpta, tom. II, p. 986 ed. Stephani. Vigerns, quod vis credas, *Epinomide* retinuit, quod vito scriperat Rob. Stephanus.

Col. 785 B 4. Totus hic de Democrito locus e primo *Stromate* Clementis, pag. 557, desumptus est. De modo autem disserens Bruckerius quo haec verba intelligi possunt, Ἐπὶ έτει σύδοτοντα τετ τέντονται, optimè adnotat haud certe Democritum octoginta annis peregrinari potuisse; sed non ante annum sunt uite octogesimum finem imposuisse peregrinationibus (*Hist. philos.*, tom. I, pag. 1178). Diiodoro Siculo testante, l. i, in fine, quinque annis solimmodo in Αἴγυπτον Democritus remansit. Legō ἀρτεδονάτται, sicut in Clemente, non autem ἀρτεπεδονάτται, sicut in textibus Eusebii, ex quadam errore scribentis. Potterus, in Clemente, etymologiam afferit ἀρτεδόνας vel γραμμάς ἀπέταν, quod est studere *geometria*. At vide Zoegam, *De obeliscis*, sect. iv, cap. 2, § 5, pag. 515.

Col. 788 B 6. Τιτὲς τῶν παλαιῶν. Hi nonnulli veteres Herodotum significant in *Terpischore*, c. 28. Clemens autem Alexandrinus, Strom. I, pag. 362, hunc, quibusdam mutatis, locum prebevit: Κάδμος δὲ Φοῖβος ἦν, δὲ τὸν γραμμάτων Ἑλλήστρις ἀς φησιν Ἐφερός, θεὸν καὶ Φονικής τα γράμματα Ηρόδοτος κελαῆσθαι γράψει, οἱ δὲ Φονικές καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοήσαι πρώτους λέγονται. Quae apud Clementem sequuntur nostro totum auctori sextum supeditaverunt caput, quibusdam tamētē e loco mutatis, aliis autem additis rebus. Sed, iudicio meo, spuriū argumentum tuetur, qui primum stetat locum Hebraicū litteris concedit, ob sensum in unaquaque inclusum. Etenim nullus litteris inest valor, nisi quia sonum representant. Quod si plenis respondant ideis, tunc littere esse desinunt, mutatisque litaribz, hieroglyphi vocantur. Fatebor equidem, et in hoc omnes facile venturos puto, initio rerum uniuscuiusque littera formam peculiaris idee respondisse; sed, grassis tantum sacerulis, littera, veteri exuto valore, solimmodo pro vocibus valuerit. Præterea noui convenit inter omnes, qui banc questionem tractarunt, per vero sensu litterarum. Exempli gratia: Eusebius contendit per litteram aleph *documentum* Hebraicū significari; Plutarchus autem in *Syposiacis*, lib. ix, 9, 2, sequente tuetur opinionem: « In lingua Phoenicia, sit, littera alpha est nomen bovis: unde omnes alias litteras antecedunt. Quidquid sit, hodie ex recentiorum scriptis claruit tum Graecas, tum Latinas litteras a litteris seu Phoenicis, seu Hebraicis, seu Syriacis, quod unum et idem est, suam duxisse originem. Inter hos recentes, primo ponam loco Josephum Scaligerum in ejus digressu ad litteras Ionicas, quem inseruit in suo libro, cui titulus: *Animadversiones in chronologica Eusebii*, p. 110; Bochartum, *Chanaan*, lib. I, c. 20, p. 448; Renaudotum, *Memorie Academice Inscriptionum*, tom. III, p. 231, *De Graecarum litterarum origine*. »

Col. 789 D 6. Inferius, idem Clemens Olympum

Mysium suisse tradit, cum dicit: « Ab Olympo Mysio modi Lydi regule immotetur. » Eamdem illi concedit originem Suidas, in ejus *Vita*. Plutarchus, *De musica*, § 5: « Άλιξ δρός (δ Πολυτελώς) ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν περὶ φρύγας, χροιμάτῳ Όλύμπου ἔσῃ, πρώτων εἰς τοὺς Ἑλλήνας κούπαις. »

§ 7: Λέγεται τὸν προειρημένον Όλυμπον, αὐλητὴν ὃντα τὸν ἑκ Φρύγας, ποιῆσαν νόμον αὐλητικὸν εἰς Ἀπόλλωνα. Εἶναι δὲ τὸν Όλυμπον τοῦτον φασι ἵνα τὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου Όλύμπου, τοῦ Μαρσύου, πεποιηκότος εἰς τοὺς θεοὺς τοὺς νόμους - οὗτος γάρ τὰ παιδικὰ γεννόμενος Μαρσύου, καὶ τὴν αὐλητικὴν μαθὼν παρ' αὐτοῦ, τοὺς νόμους τοὺς ἀρμονικοὺς ἐφήγεκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Hic loci tum ex Plutarcho, tum a Clemente desumpti adeo confusi et oppositi quidem sunt, ut explanentur emendenturque necesse sit: 4° Bis apud Clementem nomen Olympi appetat; primum Phrygium, deinde Mysium suisse legimus. Cujus rei explanatio inventitur apud Plutarchum duos revera ejusdem nominis incidentes viros, priorem in Mysia natum; posteriorem vero a priori ortum habentem. Ecce autem hic prior Mysius nunc, apud Clementem Suidamque, filius est Marsya, qui illius et magister et amator erat. Όλυμπον τοῦτον φασι ἵνα τὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου Όλύμπου, τοῦ Μαρσύου, οὗτος γάρ παιδικὰ γεννόμενος Μαρσύου, καὶ τὴν αὐλητικὴν μαθὼν παρ' αὐτοῦ. Cuine tribuendum verbum εῖτος? Si de priori Olympo agatur, nullo modo simul esse potest filius et amans Marsya, unde scribere oportet τὸν Μαρσόν προ τοῦ Μαρσύου. Etenim pater eius Meonous vocatur apud Suidam qui, ceterum, in eodem articulo duos Olympos confundit videtur, licet de Olympo Phrygio seorsum locutus sit. Όλυμπος Φρύξ, νεώτερος, αὐλητής, γεγονὼς ἐπί Μίσου τοῦ Γορδού. Equis Olympus Νομιμός, seu hymnum ad Apollinem composuit? hanc non diluit item Plutarchus, qui tantummodo auctorum nomina tradit qui diverse opinati sunt. Ego vero, facile crediderim verbum οὗτος, apud Plutarchum, posteriori Olympo tribuendum esse, qui quondam, Marsyas discipulus, temporibus Mide vivebat, teste Suida; dum Mysium patet, a quo iste duxerat originem, ante Mydæ tempora extitisse. Unde, meo iudicio, ipse posterior Olympus est qui in Græciam fistulam attulit. Quamcunque partem separatis, mutandum semper est nomen τοῦ Μαρσύου. Burettus has neque dimovit neque vidit nubes in sua *analyti* *dialogi* Plutarchi, t. VIII, p. 80 *Memoriarum académie*.

Col. 792 A 6. Textus fert ἐν Κύπρῳ, sed ex errore; Dactyl enim in Creta insula montem Idam incolebant: vid. Meursium qui in sua *Creta* quæcunque ad hos homines spectant cogit in unum. In quantum ad modum quo scribi debeat Dactylus Celsinus, quem Vigerus scribit *Telmis*, nomen illud in textu restituere debuisse, carmina sequendo ab eo citata ex *Phoronis Hellenici Lesbi*, legereque Ἐταλων, non autem Τούδαιον.

Ibid. 42. Cum Ἰτανός nomen mutilum sit, quoniam modo scribi debeat nescimus. Sed Potterus in Clementem, pag. 363, secundum Plinium, lib. viii, cap. 20, legit Τριτανόν: ... Tritanum in gladiatorio ludo Samnitum armatura celebrem, siliquum eius militem magni Pompei. Malincretus proponit *Tuditamus*. Vid. Plutarchum, in *Flaminio*, § 14: Οἱ περὶ τὸν Ιτανόν; Gellius habet *Tuditatum*, *Noct. Attic.* vi, 4, xiii, 15; Macrobius *Saturn.* lib. i, cap. 16.

Ibid. B 13. Spuria lectio Ἀγνυ ματanda est in Ταγνην, quod a Palmero indicatum, *Exercit.*, pag. 687, quem vide: item nota Potteri ad hunc locum Clementis, i *Stromate*, pag. 363. Vid. Plutarchum, *De musica*, pag. 432 editionis Lupare; Apul. *Floridorum*, lib. i, cap. 3.

Col. 793 A 4. Hic Tatianus locus, quem Clemens, deinde Eusebius secuti sunt, argumentum Bentleio præbuit contra authenticitatem *epistolorum* Phala-

ridis, pag. 335 editionis Angl. Quo volueris modo, ait, accipe verbum συντάσσεσθαι; seu de scribenda epistola, seu de colligendis edendisque in lucem epistolis intelligatur: nunquam fieri poterit Phalarum epistolas scrupissime, cum Atossa sit aetate minor. Quod argumentum mihi videtur imbellic, sine ictu. Etenim credendum est, tum primum scriptura usus fuisse homines, ut absentibus res utiles mutarent. Et nihil aliud profecto, quam quidam per *epistolas dialogos*, fuere illa σήματα λογρά quia Pretus tradidit Bellerophonti ad Jobatem ferenda (*Iliad.* II, v. 168). Epistolas autem colligere nullius in mente venit, usque dum fuerint excusat hominum societas. Ille res intelligi debet, nisi fallor, de meliori modo mittendi epistolas, qualiter ferme nunc apud nos usurpatur. Hi sunt ἄγγαροι optime a Suida cogniti οἱ ἐξ ὁἰσοῦται γραμματοζῷοι: qui pariter nominabantur ἀστάνθαται. Vid. Brissonem, *De regno Persarum*, pag. 258 et seq.; Dodwellam, in disserendo de aetate Phalaridis, uencon Pythagore.

Ibid. 3. Theophrastus, *Eresius*, non autem *Ephesus*. Optime legit Clemens, hocque constat ex omnibus Graecis philosophicis historicis, quorum primus Diogenes Laertius, lib. v, § 36.

Col. 796 A 13. Pro διὰ τραγουδάστοις Josephus legit ἡ τὸν ἀστάνθαται. Forsitan utraque lectio admittenda.

Ibid. B 8. Olim a multis creditum fuit Pherecydem, qui natus erat in insula Syros, una inter Cycladas, Syrium fuisse, propter quādam vocum sī-militidinem; sed dudum confutatus est error iste. Attamen auctores apologetici Christiani, et ante omnes Eusebius, ista vocum confusione usi sunt: quos imitatus videtur Josephus. Si quis recurrat ad partem operis, a Starzii scripti, cui titulus *Commentatio de Pherecyde*, ubi quaestio haec tractatur, pag. 3, ibi inveniet variorum nomina auctorum qui Pherecidem Syrium fuisse dixerunt, quorunq[ue] forsitan adulterati textus hanc admitti sententiam sī-nunt.

Col. 800 B 10. Super εἰκόνας et προτομα, vid. in quo haec voces inter se differant, Pauli Leopardi *Emend.* lib. v, cap. 8.

Col. 801 B 14. Super origine vocis ἱρές λόγος, vid. Jamblicum in *Vita Pythagoræ*, cap. 28, p. 129, qui concedit eam Aglaophamo, quondam Thracis montium incole.

Col. 804 A 5. Quoad modum haec nomina scribendi, vid. Pauli Leopardi *Emendationes*, lib. x, cap. 25.

Col. 806 A 14. Nequaquam in medium rationes omnes alterau ex variis decrtaeps chronologis, quibus illius chronologia redargui posset, nec utrum exteris sit anteponendus perpendam; solummodo locum quendam Scaligeri curabto ut revocet (*De emendatione temporum*, pag. 537), in quo ejus opinio refellitur: « Quid magis alienum a sacra historia, quam quod lib. x *Προλαβαστοκενῆς*, notatum est. . . Si secundus annus Darri est septuagesimus ἑρμηνίας τοῦ ναοῦ, quomodo Cyrus potuerit captivitatem laxare? Sed in hoc sequitur Africatum. » Quod falso assertur. Africanus enim 78 annos finit ad primum quinquegesima quintæ olympiadis, quo anno solo Babylonio potitus est Cyrus.

Ibid. B 12. Ad hunc locum chronologicum, lege commentarium Boivini natu majoris, cui titulus: *Restitutio chronologica cuiusdam loci Censorini, in Memoriis Academicis Inscript.* tom. II, pag. 383.

Ibid. 15. Nonnen istius judicis in *Scriptura sacra* (*Jud. xi, 15*) est Abdōn, non autem *Abdon*. Cur non hunc Vigerus errorem emendaverit prorsus ignoro.

Col. 807 B 14. Eusebius, in pagina, a Porphyrio desumpta, quam modo legisti, dicere omisi quo tempore, iudicio Porphyrii, vixerit Semiramis. Illud ostendit tempus in eodem loco citato lib. i,

cap. 9, pag. 31 *Præparationis evangelicæ*, ubi legitur vel ante Trojam, vel temporibus Trojae vixisse Semiramidem: *"Ἡ πρὸ τῶν Τιμαχῶν ἡ καὶ αὐτούς γε τοῖς χρόνους γενέσθαι ἀναγέραται.*

Cum lineum citati loci suppressit Eusebius, certe sibi arrogare potestatem voluit concludendi ad libitum. Falsum esse consequens, quod ab eo deducitum fuit, mox sumus ostensuri. Erravit autem, quia duas miscuit chronologias quæ ex omni parte inter se pugnant. Porro, sine loco citato in lib. i. *Præparationis evangelicæ*, posterioris loci citati errorem detegere nobis non contigisset; et sic agendo, eo mihi nocentior fuisse videtur Eusebius, quo milii firmius asseverari queat, quam quod Moyses omnes Gracie sapientes et philosophos antecessit aetate. Sed nunc argumenta præbeamus. Duæ penitus repugnantes inter se chronologie existant de temporibus Semiramidis, Assyriorum reginæ; una, quæ Ctesiae tribuenda videtur, quamque Eusebius secutus est, velut res constat ex initio hujus capituli, meliusque constabit ex fragmentis illius *Canonum chronicorum* quæ sumus allaturi, Semiramidem Abraham coetaneam facit; altera vero, ad quam Herodotus accedit, quinque columnæ generations numerat Semiramidem inter et Nitocrim (lib. i, cap. 184). Quod apprime congruit cum brevi spatio annorum 520, per quos idem historicus scripsit Assyriorum imperium mansisse. Huic posteriori chronologia adhaesit Philo Byblius qui Graeca lingua Sanchoniatonem reddidit, nec non Porphyrius ipse. Quod probatum leges apud Stephanum Byzantium, ad vocem *Babylônia*, et apud Eustathium, in ejus *Commentario de Dionysio Periegete*, v. 1005: ambo locum assignant Semiramidi circiter ad tempus quo capta est Troja, duobus, ex Philone, annorum millibus post conditam Babylonem. Utrum homonymia litis hujsus causa fuerit necne, non aggrediar judicare; fatebor saltem Eusebium improba conscientia testimonii usum suisse repugnantibus, in capite quod nunc manu teneo. Sua facit Porphyrii verba Eusebius, quibus constat Moysem Sanchoniatonis, quanto nescio tempore, antecessorem fuisse, sensimque devenit ut eos efficit coetaneos. Deinde, ex eo quod idem dixerit Porphyrius Semiramidi coetaneum Sanchoniatonem suisse, item illius regine temporibus Moysem vixisse Eusebius infert; denum, subitanè regressu ad peculiares chronologiam Semiramidem reportans, quatuorque tempus in unum adunans capita, Semiramidem, Abramam, Moysem et Sanchoniatonem coetaneos asserit, illamque Porphyrii suisse sententiam vult. Ergo, his positis, qui patriarcharum historiam scripsit, captivitatissime Iudeorum in Ægypto, quicque per desertum hunc populum duxit, eodem vixisset tempore quo gentis illius auctor Quod absurdum, neque profecto delictum Porphyrii. Nam Porphyrius nihil unquam tale exigitavit; deinde, sincera fide agere nequivit Eusebius, hanc Porphyrii sententiam ascribens. Quod si credidisset, tantum debuisse errorem refellere, quemadmodum fecit in suis *Canonibus chronicis*, nedum eo uteretur quasi arguente insuperabilem. Semiramidem Abramam coetaneam suisse nunquam credit Porphyrius, cum huic regine temporibus Troicis locum assignet. Porro, Abramam Trojæque tempora singulis et omnibus nimis sunt nota, magisque inter se distant, quam ut misceri queant. Istius modi Eusebius Porphyrio, ut iterum dicam, absque risu tribuere nequivit errorem: nempe, si res alter haberetur, f^o operam dedisset Eusebius, ne omitteret textus allati finem, ubi doctrina Porphyrii continetur apertissime; 2° tantum confutasset errorem, ad modum quo suis in *Canonibus* fecit. Et, nedum Porphyrii nomine uteretur ad suam tuendam opinionem, illi sane incumbebat officium probandi quod contra illum asseruit (pag. 484), nempe Abrahamum a Moysi 505. annis

distare: *Ἄπο Μωϋσέως πάλιν ἀνάν τὸ πρώτον ἔτος ζωῆς Ἀβραὰμ, εὐρήσεις ἔτη φε. Quod infra sic tempus dividimus:*

Aunis 75 natus erat Abrahamus, cum profectus est a Charrhan, annis vero 100 jam erat onustus, cum natus est Isaacus... differ.

Legimus in Genesi annos 60 habuisse Isaacum, cum Jacobus natus est, unde add.

Jacobus 77 annis domum paternam incoluit, id est usquedum in Mesopotamiam profiscisceretur, unde add.

Ex hoc tempore ad illud tempus quo in Ægyptum profectus est, effluxere anni

Natus erat annis 150, cum ingressus est in Ægyptum, unde summa conflatur

Non convenit inter auctores de tempore quod in Ægypto commorari sunt Hebrei. S. Paulus apostolus ad Galatas scribens (m, 17) 450 annos numerat a vocazione Abrahami usque ad legem datam in monte Sinai. Exodus (xii, 40) soli mansioni in Ægypto annorum 450 spatium assignat.

Quidam bujus differentia rationem afferre comati sunt, ascribendo computationem quæ legitur in Exodo varias Abrahami peregrinationes in Ægypto. Quidquid id sit, Eusebius, in suis *Canonibus*, Apostoli secutus est opinionem: Πρῶτον ἔτη τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸ τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας ἄπο οὐκ ἔτους αὐτοῦ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ Μωϋσέα, καὶ τὴν ἐξ Αιγύπτου πορείαν τοῦ Ἐβραίου ἔθνους ἐπὶ τυχήνει υἱὸν ὁ μέγιστος Παύλος Γαλάτας ἐποτέλειον. (Eusebius, in *Chron. paschal.*, pag. 51 et 52.)

Qua basi immorantes, 215 annos bachelimus, cum in Ægyptum ventum est, unde

Mansi in Ægypto item an. 215, unde

Et summa conflatur :

Cui addendo quam habebat aetatem Abrahamus, cum Charrban reliquit, nempe annos

Inter nativitatem Abrahami et vocationem

Moysis annos habebis

Jam dixi errorem temporis, quem admirat Porphyrius, ab Eusebio in suis *Canonibus chronicis* suisse confutatum; tantum quidem abest ut cum Abramini temporibus Moysis tempora confundat, quod contra opinionem deserat chronographorum antecedentium, verbi gratia, Clementis Alexandrinici, Africani, Tatiani, qui omnes ortum Moysis temporibus Inachi ponunt, primi regis Argolici, ut dictum reducat ortum ad tempora Ceeropis, id est 250 annos post Inachum. Fragmentum hoc, quod magni aestimare debemus. e Syncello desumptum, pag. 65 et 66 editionis Luparcensis, Latine reddimus infra.

Eusebius, in prefatione sui *Canonis*, hoc prope modo suam sententiam exponit: « Moyses, natione Hebreus, qui primus, ex prophetis Hebreis, in Scriptura sacra oracula edidit de Salvatore, id est Christo, et cognitione Dei quam omnes gentes docere jussus fuerat, temporibus Inachi floruit, secundum testimonium virorum eximiae eruditiorum, v. g. Clementis, Africani et Tatiani inter nos; Josephi et Justi, inter Hebreos; quorum unusquisque rationes affert, qualiter ex veteribus historiis desumptis: eo sensu contendunt Inachum 700 annis ante bellum Trojanum exsistisse. Unus inter philosophos Grecos, et ille specialiter qui frustra nos in quarto libro sui laboris tanta cara arati acriter aggressus est, dicit Moysen exsistisse ante tempora Semiramidis; porro, Semiramis regnabat super Assyriis 150 annos ante Inachum, unde fas esset concludere Moysen 850 annos ante Troja tempora exsistisse. Ego vero, qui nihil tantum facio quam quod verum existimavi dicere queam, magnopere studui ut in supradictis opinionibus verum a falsis

discernerem. Unde, in eo quem ante hunc librum scripsi, presentis laboris materiam coegi in unum, quam quæ numerosissima potius variorum chronicæ populorum colligens, nempe Chaldaeorum, Assyriorum, Medorum, Persarum, Lydiorum, Hebreorum, Ægyptiorum, Atheniensi, Argivorum, Sicyonum, Lacedaemoniorum, Corinthiorum, Thessalorum, Macedonum, Latinorum, qui postea dicti sunt Romani, uno verbo, gentium numero quindecim. Præsentem librum scribens, hisque omnibus chronicis adunatis in unum, composui *Canonum chronicum*, ubi tempora temporibus conferuntur, ubique populus unusquisque in annos vicini sui spectare potest. Cum autem apud Hebreos temporum computationes invenerim quæ inter se plus minusve difserunt, illas tam modo sequenti ordinavi. Sub Inacho, quem primum regem in Argolide fuisse nobis Græci perhibent, huic principi coetaneum dignovi patriarcham Israelem, qui dignus visus est, a quo nomen ducerent duodecim tribus Judaicæ gentis, quarum fuit auctor. Sub Semiramidem tempora, Abramum inveni, gente Chaldaicum, præterea dilectum Deo. Quoad Moysem, qui primus apud Hebreos prophetabatur, fatebor equidem, ne mentiar, illum mihi multo omnibus his recentiore visum fuisse, licet quemcumque Græcorum estimatione antiquissimum antecesserit, exempli gratia Homerum necnon Hesiodum, ipsa tempora Trojana, Diros, Æsculapium, Bacchum, heroas onines, Mercurium et Apollinem, alias deos quos colebant Græci; licet etiam fuerit antiquiori ætate quam seu mysteriorum origo, seu gesta ipsa quæ Jovi a Græcis ascribuntur: nam Græcorum nepotes onnes ad se spectantes historias Cecropio recentiores testantur. Porro, mihi suama cura de Moysis ætate inquirenti apertissime innovit illum vixisse temporibus Cecropi, dicti Διονύσιος, quem primum in Attica regnasse asserunt, annis circiter 550 ante gesta Trojani belli.

Col. 809 C 6. Ad calcem adnotationum hujus libri iterum resumentur istæ ambages chronologicae, quo dignoscatur utri coetaneus fuerit Moyses, Inachone an Cecropi, qui septem regum vitis distant.

Col. 812 A 4. Multi critici explicueru usum vocis δώμιον cum adjectivo collectivo. Vide inter omnes Boissonadini in *Heroica Philostrati*, pag. 277; sed in numerosis exemplis locutionis hujus, quem ad eo, tum ab aliis allata sunt, nullum inventio in quo, sicut nunc, articulus antecedat vocem πάντες; porro, ne delectatur cavedendum est, quoniam illo indiget participium συναγαγόντες, quod hic locum tenet substantivum. Itaque nullatenus haec conjungenda sunt voces, πάντες et δῶμον; sed δῶμον voci συναγαγόντες concedendum. Vox δῶμον frequentius ex adverso usurpatum est, quo multa hujus locutionis exempla in medium ferre necesse habeantur. Citabo Sophoclem, *OEdip. tyrann.*, ad initium:

Πέλις δὲ δίκαιον μέρη θυματάρων τέλει
Οὐοῦ δὲ παιδῶν τε καὶ στέγαστρων.

Ibid. C 2. Συνεχόντων 466, 67, 68.

Col. 813 B 2. Ille locus Africani, ad finem usque capitis, legitur apud Syncellum, pag. 63, ea que miserat Eusebius restituente.

Ibid. C 14. Locum restituit Vigerus in notis.

Ibid. D 1. Legere oportet τὴν πρώτην διαμετάβολην, non autem ἐπὶ τῆς πρώτης διαμετάβολης.

Col. 816 A 11. Apion, Plistonices, magis est notus, quam ut nomen Posidonius, qui apud nostrum auctorem patet ejus appellabatur, delere non debetur. Grammaticus est hic Alexandrinus, maxime Iudeus insinus, qui legationi praefuit quam pagani cives Alexandris ad Caïum Cesarem miserunt, ut de Iudeis quererentur Hellenistis. Hanc enarrat Philo eorum legatus. (Vid. Josephm, *Antiq. Jud.* lib. xviii, cap. 9; item duos libros *contra Apionem*.) Apion iste, iudicio Plinii, homo erat ridi u-

lus (*Hist. nat. præl.*): «Apion quoem grammaticus, bic quem Tiberius Caesar *cymætum mundi* vocalbat, cum propria famæ *typanum* potius videli posset. » Idem Plinius, lib. xxvii, cap. 19, illum paterno nomine cognominat, ex usu admidum frequenter apud Latinos: «Apion cognomatus Plistonices scriptum reliquit; » in quo Plinius secutus est Aulus Gellius, *Noctium Attic.* lib. v, cap. 14: «Apion qui Plistonices appellatus est; » lib. vi, cap. 8: «Apion Graecus homo qui Plistonices est appellatus. » Scripserat historiam *Egypti*, sub nomine Αἰγυπτιακᾶ, cuius infra testimonium vocatur. Αἴτιον δὲ γραμματικὸς ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν. Clemens Alexandrinus, in *Stromat.*, pag. 378, citat, cap. 12 hujus libri Eusebi, Tatianum sequens, suum illi restituit cognomen: Αἴτιον τοῖν δὲ γραμματικὸς ὁ Πλαστονῖς ἐκάληται, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν. Suidas ad vitam ejus illum nominat Οὐαστονίου.

Quoad usum hunc Romanorum transcribendi in filios nomina patrum, binaque eidem personæ dandi nomina, omisso quis esset pater, hujus rei notandum nobis probatur exemplar, tum a Plutarcho, tum a Cicero, qui, de Apollonio Molone loquentes, nunc *Apollonium Molonem*, nunc *Molonem* simpliciter scribunt. Josephus *contra Apionem* eum citat, ii, 14, et passim sub *Molone* nomine; nihilominus scholiastes Homericus Venetus *Iliad.*, i, v, 5, aut potius Porphyrius hunc *Απολλάνος* ὁ Μόλων appellat. Herodes Atticus, sic ab Aulo Celio dictus, *Noct. Atticar.*, i, 2. Attici erat filius: vide ejus vitam in Philostrati *Sophisticis*, lib. ii, c. 4, Oleiri nota.

Ibid. B 2. Amosis, quem Herodotus ubique sub fine secundi et initio tertii libri Amasis vocat, nihil habet in iis quæ de eo referit, quod ad Judeos spectet; porro cum nullibi ejus narratio interrupta videatur, existimandum est aut Africanum eum male legisse atque cum alio historicò confundisse, vel existimasse se suis lectoribus fucum fecisse.

Ibid. B 8. Οὐστε οἰδή εἰσιντος εἰτι πλεόν τῶν χρόνων παραλλαγή.

Ἐπειδὴ Latine traduci debet per fere (à près). Vide exempla a Leopardi allata, *Emendat.*, i, iv, c. 19.

Ibid. C 5. Οὐκοῦν τῶν χιλιών καὶ εἰκοσι ἔτων, τῶν μέχρι πρώτης Διονυσίδεος, ἀπὸ τοῦ Μεσέως τε καὶ Σηνάνων ἐκκενεύετον λέγο τεχνουν, anni elapsi.

Ibid. D 1. Τριχαρήνῳ. Quid sibi vult Theopompi *Tricarenus*? Vox est sine dubio corrupta. Nullus auctor Theopompi operi hunc titulum, cuius etiam non est aperta significatio, tribuit. In primo libro *Contra Apionem*, § 24, Josephus citat ut Theopompo jure immortale ascriptum sub titulo Τριτολάτικος historiam: Forsan legendum est ἐν τῷ Τριτολάτικος Θεότοπος, vel ἐν τῇ Τριχαρένῃ, subauditio βίω, magna ejus historiae Philippiacis liberos lxxxii efformante. Quidquid id est, ἐν τῷ Τριχαρήνῳ de- lendum est.

Col. 817 B 6. Theagenes Rheiensis unus est inter primos auctores qui Homeri poemata allegorice interpretariuntur. Sic de eo loquuntur scholiastes Venetus in versu 67 *Iliad.* Υ. Οὗτος δέ τόπος ἀπολογίας δραχτὸς ὅπου καὶ ἄποθεσαρένους τοῦ Ρηγοῦ, δέ προτος Ἑρακλεὺς πέρι Οὔμπρος. «Hoc γάρ explicationis est antiquissimum, siquidem originem trahit a Theagene Rhegio, qui primus de Homero scriptis. » Vide Jonsium, *De script. hist. philosoph.*, i, 1, cap. 5.

Ibid. 7. Stesimbrotos ter citatur in iisdem scholiis, nempe *Iliad.* A 635, O 193, Φ 76; in magno *Etymologic.*, p. 277 et p. 465: «Ἐν τῷ περὶ τι- λετῶν. Xenophonti aequetus erat, homeristarumque exercitabat artem. Haec de eo dicit Socrates, cum in convivio interlocutor esset, c. 3, § 6: Εὐ καὶ Στι- μερότερον τε καὶ Ἀνεξιμάνδρῳ καὶ ἄλλοις ταῦται;

πολὺ δέδωκας ἀργύριον, ὥστε οὐδέν στὸν πόλον ἄξενον λεληθέναι. « Multam pecuniam Stesimbroto dediti, et Anaximandro atque alii ut nihil oblivione pereat eorum qua retineri mereantur. »

Col. 817 B 7. *Antimachum* restitui pro *Callimacho*; Cyrenaeus hic erat. *Antimachus* vero *Colophonius*; poeta haud ignobilis, quem *Adrianus Homero* prætulit. Vide quid de illo sentiant *Dionysius Hilarcianus* et *Quintilianus* in nota *Uptonis* ad tractatum *De compositione verborum*, pag. 301 editionis Schaeffer: ceterum in *textu Tatiani impresso Antimachus* legitur.

Ibid. 11. *Xαμαλέων*. *Clemens Alex.*, *Strom.* I, p. 422: *Χαμαλέων* δὲ Ἡρακλέωντες ἐν τῷ περὶ μέθης. Et pag. 351: *Χαμαλέων* τὸν περὶ θεῶν. Vide eum apud *Jonsium*, *De script. hist. philosoph.* I, c. 17, § 2.

Col. 820 A 4. *Archippus* seu *Arzippus*, nam diversi sunt scribendi modi: apud *Tatianum*, legitur Ἀρχίππος, apud *Eusebium* Ἀρέππος: haec ultima lectio in Proclo Diadocho in *Hesiodum*: Οὐ δέ Ἀρέππος οὗτος οὐδὲ ἡ Ἀχάστου ἀράς Ἀθηναῖς ἐπὶ λέ. Tempus quo vixit archon Atheniensis ibi citatus. Certum est: tertius est archon hereditarius et perpetuus, filius ac successor *Acasti*. *Eusebius*, in *Chronico*, ubi legit Ἀρχίππος, eum reponit in anno mundi 4090, ex *Philochoro*, qui declarat eum vixisse 180 annis post Trojam capitum.

Ibid. B 5. Ψευδεῖς ἀρχαὶ τεσσαρεῖς τὰς περὶ τοῦς ἀρχόντας δέξανται. Haec verba subobscura intelligi posse videntur ex iiii quae leguntur sub fine ejusdem fragmenti, pag. 496, in linea prima ed. Vigeri: Περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' Ἑλαστὸν λόγου πραγματεῖας χρόνων, ἀναγραφῆς αὐτῶν σφόδρα μετὰ πάσῃς ὅμιλοις ἀρχαῖς ἀνεγράψανται. Ac de singulorum quidem in quoilibet genere studii, deque ipsa temporum ratione, vobis, ni fallor, quam accuratissime fieri potuit, disserimus.

Col. 821 A 5. Σέλευκον. Vide *Marshamnum* in *Canone chronicus*, pag. 504 edit. Germanice. Notat annos vel 56 vel 61 Alexandrum inter et Antiochum esse, prout *Antiochus* tertius post *Alexandrum*, et *Seleucus* successor proximus, aut ejusdem *Seleucus tertius* successor habetur.

Ibid. 4. Αστρος Letus, cuius nomen ibi deformatum in Αστρος (Αστος) apud *Tatianum* ab omnibus criticis, quibus de eius loquendi fuit locus restitutus est juxta *Clementem Alexandrinum*, *Strom.* primo, pag. 387. Vide *Potterum*, de his verbis, quosque laudat criticos.

Ibid. D 1. Equidem novemdecim tantum sunt primum Inachum ultianumque Agamemonem numerando.

Col. 824 A 10. Hic numerus 400 annorum falsus videtur. Legendum est 700 annis ex fragmento in *Syncloro* contento, pag. 66 edit. Luper.

Ταπεῖνος τὴν ἀπόδεξεν ἐκ παλαιῶν ὑποσχόντων Ἱωνίας Ἰναχὸν τὸν Διακῶν ἔστησεν ἐπτακοσίος πρεσβύτερος.

Istud probemus:

Tatianus numerat 20 generationes 30 annorum inter Inachum et captam Trojam: 600

Dat 408 annos a Troja capta ad primam olympiadem:

Ab Ogyge ad primam olympiadem numerat:

Tempus subtrahendo a Troja capta ad primam olympiadem:

Habemus:

Addamus 70 annos ab Ogyge (qui sub Phoroneo, iuxta Acusilaum, vixit) ad Inachum:

Habes:

Tatianus infra dicit, olympiades Trojano bello 407 annis recentiores esse: ad attingendum 1,020 suprapositos, requiruntur 613 anni respondentes viginti generationibus ab Inacho ad Agamemonem.

Col. 825 A 3. Ex *Tatiane* nomen poematis Aristei Proconnesii emendavi, *Arimaspes* pro *Drimaspes*. Me anteivit *Vigerus*. Vid. *Historicos Grecos Vossii*, lib. i, cap. 2; *Aristaeus Homero posterior est*, siquidem vixit quinquagesima olympiade.

Ibid. 4. De Euclete Cyprio, vide *Pausaniam*, in *Phocicis*, lib. x, cap. 12, pag. 828, et cap. 24, pag. 858: propheta habebatur, χρηματόδοτος, et Homeri nativitatem sorteque predixerat.

Ibid. 5. *Προγαύλιδον*. Lego Προγαύλιδον, secutus correctionem propositam a *Vossio* in libro *De hist. Graecis*, lib. i, cap. 2, et ab *Huetio* ad exemplaris sui marginem, in *bibliotheca Regia asservati*.

Col. 828 A 6. *Kακούραχό*. Hic *Cassianus* idem esse videtur ac *Julius Cassianus*, princeps hærcos Decetarum, qui Christum sumpsisse corpus negabant. Vide *Clementem*, tertio *Strom.*, pag. 552.

Ibid. B 11. Εἳ τοῖς χρέοντος. De libro *Temporum Dionysii Hilarcarnassensis*, tacent omnes qui ejus opera recensentur: *Vossius*, *Harlesius* et *Scholius*. Hujus mentis alibi non exstat quam in hoc *Clementis Alexandrinii* loco. *Bovinus* natu major dissertationem scripsit in *Memoris Academias*, tom. II, pag. 519; primus sustulit errorem interpretationis, qui sic verterunt: Παλαιότερα τῶν Ἑλλήνων μηνονεούσατο τὰ Ἀργούτα. *Vestitoria Graecis res Argolicas* commemorari. Scribendum erat *Hellenorum*; quod nempe regnum Argolicum præcesserit regnum ab Helleno fundatum; in quo omnino recte habet. In secundo commentario, ejusdem tomī pag. 373, hunc librum restituere tentat ex iiii quae cognoscuntur de Dionysii chronologia, in aliis ejus operibus diffusa: consilium quidem ambitiosum, et quantumcunque in hoc curam attuliter, fateor, non possum quin subdubitem, quamvis existimat similitudo in synchronismis ex ceteris Dionysii operibus deumptis, fundamentumque non desit suppositioni qua contendit *Dionysius Canonem chronologicum Eratosthenis* admisisse.

Ibid. 13. *Κέρκοπος*. Hic *Cecrops* cognomen suum δέσποτης debet duplici origini quam ei tribuit traditio: Ἀgyptus, ex qua coloniam in Atticam adduxit et Autochthonia; sive, ut aī Charax ab Euathio citatus in *Iliad.* Σ pag. 1156 edit. Rom. quia primus unionem conjugalem inter Athenienses adhuc ferros introduxit. Γέρους γάρ καὶ ὑμεῖον τὸν Ἀθηναῖς πρώτον ἀγῆνται ὁ Κέρκοπας, θεὸν καὶ δεσμῆ τὸν Κέρκοπα λέγεσθαι δὲ Χάραξ φησι.

Ibid. C 5. Hic numerus 400 annorum pro viginti generationibus, 20 annos tantum representaret pro unaquaque generatione, cui 30 plerumque tribuuntur.

Col. 829 A 4. Citationem *Timaei* Platonis apud *Clementem* sequitur longum fragmentum e *Tatiano* depromptum, facio ejus nomine: Clementis furtum ibi eo manifestius, quod *Eusebius* in capite precedenti illud jam reproduxit, ita ut collatio sit facilissima.

Ibid. Apud *Clementem* est gravis error, qui apud *Eusebium* reperitur; quod eum iam olim extitisse probat: « Ήτε ἐκ Κέρκης τῆς Φενίκην διανομῆτρι. Attamen Tatianus, ex quo hec omnia desumuntur, vitaverat, Eusebiusque eum fideliter transcripsit pag. 404: quod probat has longas citationes ab *Eusebion* non scriptas esse, sed a transcriptoribus ignarus, quos docebat ubi incipiendo et finiendo esset; nullam lectionum varietatem prebent manuscripti codices. Vide notam *Vigeri* ad locum.

Ibid. B 8. Quod non constet de rege Athenis regnante cum Troja capta est, sive *Demophoon*, *Thesbei* filius, sive *Menestheus*, *Menelaus* Petai, nepos *Erechthei* fuerit, hoc fecerunt perturbationes, quæ tunc temporis *Ægai* nepotibus reddiderunt coronam, quam Pan-

dionidæ usurpaverant. Sub fine igitur regni Menes-thei in Demophonis initio istud evenit.

Col. 829 A. Αθήνησι. Ibi desinat Tatianus, et pergit Clemens.

Ibid. 10. Δαρεῖος δ' Ἀρτέμιος. Valkenaerus proponit *Diniam pro Dionysium, ad Phainissas*, p. 599.

Ibid. 11. Ἄγις καὶ Κέρκυλης. Haec duo nomina socialia sunt cum mutatione orthographice in utroque, apud Athenacum, lib. iii, cap. x, pag. 87: Ἅγιας δὲ καὶ Δέρκυλος ἐν Ἀργοκοτεῖ. Legitur Alcyon apud Clementem. An idem sit ac Agis a Quinto Curtio inter Alexandri adulatores nominatus? l. viii, c. 4: « Agis quidam Argivus, pessimorum carnarium post Chærilum conditor. » Pariter ab Arriano citatur, *De expeditione Alexandri*, lib. ix, cap. 9, ut vilis adulator: Καὶ δῆ καὶ τῶν πορτιῶν τῶν δύοις αὐτῶν, Ἀνάξαρχος τε καὶ Ἅγιν ἀργεῖον ἔπονον. Ex his duabus citationibus credendum esset Agim hujus poeta verum nomen esse: quoad Dercillum, cum Δ, non K nomen ejus est scribendum. Valkenaerus, in *Phainissis* Euripidis, pag. 596, duplicitis λάρνασ necessitatem in dubium revocat.

Ibid. 15. Πληθυσσόσης σελήνης. En contradicito: Si plena erat luna quando capta fuit Troja, non poterat esse φθίνοντος πρὸς ὄχηδον, id est, per ultimam partem, sex diebus ante novam. Ratio extrema quam alift Clemens citando versus *minoris Iliadis*, demonstrare videtur lunam non fuisse plenam cum media nocte exsurgere. Vide Scaligerum *De emendatione temporum*, pag. 57, et Petavium in *Doctrina temporum*, lib. ix, cap. 31.

Ibid. C. 4. Ἐτη γέ. En etiam numeri qui minime veri esse possunt; 604 anni inter Moysen et Perscum. Post Perseum, quintum decimum Argi regem, alias non habes nisi Eurystheum, Pelopen., Atreum, Thyestes et Agamemnonem, in Argi solo. Pelops regnavit 59 annos, Atreus et Thyestes 65, Agamemnon usque ad Trojam captam, 18; quod 142 efficit annos a Perseo ad Trojam captam; quam 746 annis ante Moysen eversam oportet. Africani, Tatianus et Clemens Moysen ponunt 400 annis ante illum eventum, etiam si eum Inacho coevum faciant. Eusebius illum in Cecropis astate statuens, Clementem sequitur: ergo inter Moysen et Perseum 230 aut 260 anni tantum esse possunt. Non dubito quin circa numeros existenter error.

Col. 832 A 4. Regnum Herculis Argi falsa est expressio, cum Eurystheus, Argolidi rex, qui Herculi 12 labores imposuit, huic supervixerit posteaque perierit in bello quod Illecridis Herculis nepotibus intulit. Hercules hic ut rex et solio suo expulsus habetur.

Ibid. B 8. Septima generatio post Moysen. Clemens semper asserit Moysen Inachi esse coevum, cuius Triopas septimus est successor, eo ipso comprehenso.

Ibid. 9. Leo, cuius auctoritas ibi a Clemente invocatur, idem est Leo quem Ilyginus vocat *Astronomico*, *Poeticum*, II, 20: « De Hammonis simulacro Leo qui Ἑgyptias res conscripsit... »

Tertullianus, *De corona*, VII: « Leonis scripta evolvas, prima Isis repertas spicas capite circumtulit. »

Idemne est ac Leo Pellæus citatus ab Arnobio, *Adv. gentes*, I. iv, c. 21: idemne ac Leo Augustini, *De civitate Dei*, I. viii, c. 5: « Sicut Leone sacerdote prodente ad Olympiadem scribit Alexander? » Idem, *ibid.*, I. xii, c. 10; Cyprian., *De idol. vanitate*, p. 9 ed. Oxoniensis; Minutius Felicus Octavius, c. 21. De hac questione disserui in *Essai sur le Polytheisme*, t. I, p. 120 et seqq.

Rufinus, *Hist. eccl.*, II, 25: « Alii repertum in historiis Graecorum veteribus ferunt Apim quemdam patrem familiæ seu regem in Memphis positum, cum frumenta apud Alexandriam defecissent, ex proprio afflatim cibis alimenta præbuisse. Quo defuncto, in honorem ejus instituerint apud Mem-

phim, templum in quo bos quasi indicium optimi agricultæ nutritur, habens quedam coloris insignia quia ex nomine ejus Apis appellatur. Σορός vero, id est sorcerum, in quo corpus ejus inerat, Alexandria deduxerint et Soropis primo ex compositione Soro et Apis, postea vero per corruptionem Sarapim nominaverint. »

Ibid. C. 5. Ιαδ. Ινάρχου. Haec fabula a Nicephoro Callisto qui eam Graece e Rufino transtulit, l. xv, c. 8, repetitur.

Ibid. D 3. Eusebius commiscet Apollinis servitatem apud Admetum, cquisque mercenarii labore, coniunctum cum Neptuno, apud Laomedonta, ad Trojam extrahendam. Scaligerus, ex Eusebii *Chronico*, hunc errorum sustulit, p. 13 suarum *Animadversionum*. Versus ab Homerò citatus est *Iliad.* P. 443: ad Laomedontis officium referuntur.

Col. 836 A 2. Ominno amplector Lamberti Bos opinione *Animadv.*, p. 115, qui proponit Ἀρωτης pro Θωμωτη, cui substitutum est Τέθωμωτη, θέωτη mutato in θ. Antea vidimus, in verbis ab Africano citatis, regnante Amosi Ἑgyptum Ιudeos deriseruisse.

Col. 837 B 3. Esbo Abessan vocatur in libro *Judicum* c. xii. 8. Post hunc (Jephite) *judicavit Israel Abesan de Bethleem... qui septem annis judicavit Israel, mortuusque est et sepultus in Bethleem. In LXX Ἀβασσων*.

Ibid. 13. Hic est error: scribendum est 29 anni, IV Regum c. xiv, v. 2 Εἰσοισται ἐννέα ἔτη, ἐβασίλευσεν ἡ Λεωνιάδη.

Ibid. Azarias, Amasia filius, fert haque Ozias nomen; vide IV lib. Regum, c. xv, ubi haec duo nomina ei dantur. Ozias apud Eusebium nominatur.

Col. 841 A 8. Duplex occurrit opinio. Prior, et ea est Clementis Alex., Africani et Tatiani, Moysem synchronum statuit cum Inacho, primo Argivorum regis; posterior, quae est Eusebii, Moysem coevum facit Cecropi Ιαυροῦ dicti, in quo incipit regum Atheniensium series. Reete hueusque; at mox omnia permiscuntur cum unusquisque agit ut locum epochæ sua assignet. Sed videamus quomodo alii atris in statuendis temporibus contradicant, ut, in medium posito eventu historico posteriori, veram, si fieri potest, discernamus temporis notam.

Cum Troja eversio inter insiguiora primitiva historicæ Gracæ reputatur, tempusque idein utroque systemate statuatur quo primam olympiadem præcessit, inde epocham suam auspiciatus est unusquisque. Statuto utrinque ab excidio Troja ab primam olympiadem 407 aut 408 annorum spatio, superest ut videamus quod annis Inachus et Cecrops hanc præcesserint. Hic allata temporales nota jam non concordant; hinc suboritur confusio: hoc problema solendum.

Nos docet Eusebius in fragmento prefationis *Canonis chronici* a Syncello conservato, p. 65 et 66 edit. Lupar., Clementem, Africani et Tatianum, Moysem statuentes Inachi æquavum, hunc 700 annis ante Trojam captam posere: « Ινάχος δὲ τῶν Ιαυρῶν ἐστρατηγὸς ἐπαγγελοῦτος προσβεβοῖν. At contra Tatianus ab eodem Eusebii citatus, *Prævarang.*, I. x, c. 11, p. 494, eidem periodo tantum annos 400 tribuit, textusque conservatus Tatianus illi est conformis: Δέποτε διὰ κατὰ Ινάχον πέριττον Μωσῆς γεγονὼς, πρεσβύτερος ἦτοι τῶν Ιαυρῶν, ἦται τετραρχοῦσι. Eusebius autem idem spatium annorum inter Cecropem Trojamque captam reperit. *Prævarang.*, I. x, c. 9, p. 484: « Εὐσέβειον (ἀπὸ τῆς ἀλησσοῦς) ἦτοι τῶν διάντερων χρόνων βασίλεων, ἐν ταυτῷ τε συναγαγών, ἀριθμὸν ἔτους υἱοῦρος διν, κατὰ μὲν Ἐβραιοὺς Μωσέα, κατὰ δὲ Ἕλληνας Κέρκυρα τὸν γηγενῆ. Concordant igitur quod tempus quod a capita Troja ad Moysen fluxit, quod vero synchronismum discordant. Hoc enim tempore cyclus deerat ad quem reduci possent eventus.

Hoc autem non assequemur nisi duorum regnum supputatione quae duas epochas sejungunt, ex canonicis Argolicorum regum a Castore Eusebioque consectis, in Eusebiano nempe *Chronico*, et ab Africano in *Præp. evang.*, l. i. Antea vero aliqua documenta in his auctoribus passim inserta videoamus quorum utique ope aliquid luminis affertur. Eusebius in *Præp.*, p. 486, quid temporis effluxerit Semiramidem inter et Inachum conscripsit: "Ινάχος Ἀργείος ἥγεται κατὰ τὸν πέμπτον μετά Σεμιράμην ἀστυπόλινον βασίλειον, υπὲρ τοῦ Ποταμοῦ οὗτον." Argolicorum rex primus Inachus quinto Semiramidi successor, 150 annis post ipsam, respondet: "assignat quoque temporis spatium quo distent haec regina et Cecrops primus: Εἰτ' αὐτὸν τῶν ἑταῖρων κατώτερον χρόνοις ἦν ποτὲ πάλιν ἡ υ' ἑταῖρον δλῶν συμπληρουμένων ἀπὸ Σεμιράμης πρώτων Ἀθηναίων βασιλεὺς Κέρχην, διδωμένος παρ' αὐτούς αὐτόχθονας, Ἀργους ἥγετοντεν Τριάδα, δικαὶος δὲ ἐδόμος μετὰ τὸν πρώτον Ἀργετὸν Ινάχον."

In Cecrops integro 400 annorum curriculo post Semiramidem revolutio enascitur, cum septimus Inachus, ipso computato, successor in Argolica urbe regnare, ex canone nomenclatura ab Africano in Eusebio, *Præp. evang.*, p. 494, allatis: Inachus, Phoroneus, Apis, Argeus, Criasus, Pborbas, Triopas. Si tamen ex hoc 400 annorum numero a Cecrope ad Semiramidem interposito annos 150, qui istam ab Inacho disjungebant, substraxeris, 250 annos pro duorum istorum regum interstitio reperies. Non hic immoratur Eusebius, sed a Semiramide usque ad captam Trojam prosecutus computum, paulo minus quam 400 annos a Cecrope usque ad hanc aetatem enumerauit, levi verodiscrimine 800 annos a Semiramide: "Ἄπο δὲ Κέρχητος ἐπὶ τὴν Νίσον ἀλλοτίνην, μικρῷ διόντα ήτη υ'. Cum iuxta ipsum vero Moyses Cecrops coeversit, Moyses concludit ab inde 400 annos habere minus quam Semiram, 400 vero plus quam captam Trojam. Quod si hoc thema in Tatiani computum contulerimus, 400 annos ab Inacho ad Trojam consequemur; ab ipsomet vero ad Semiramidem annos sollemmodo 400; ista ergo mulier princeps ante Trojam sollemmodo 550 annis vivisset: Διόπερ, εἰ κατ' Ινάχον πέργαν διοικήσασα, πρεσβύτερος; Εἳ τῶν Ιάκων ἔτεις τετρακοσίοις.

Hoc autem prima difficultas multum cresci Clemente Alexandrino intervenient, cum in texto suo, lib. i. *Stromatum*, p. 379, tum in Eusebii citatione, *Præp. evang.*, l. i. c. 12, p. 497: Κατέσχωψε τὴν Αἴολαν "Αμωτα", κατὰ τὸν Ἀργετὸν γεννήμανος Ινάχον, ὡς εἰ τοῖς Χρόνοις ἀνέγραψεν δὲ Μενόδης Πτολεμαῖος... Κατ' Αμωταν, φησα, τὸν Αἴγυπτον βασίλεα, Μεσέων ἥγουμένων, γεγονέναι Ιουδαίοις τὴν δὲ Αἴγυπτον πορείαν, τῇ ὑπὸ συνθήκαι τοῦ Ινάχον ἥγανθεν τὴν Μωσίαν. Παλαιότερο δὲ τῶν Ἑλληνικῶν τὰ Ἀργολικά (τὰ ἀπὸ Ινάχου λέγων) ὁ Διονύσος τὸν Ἀλκαρνασσεῖν εἰ τοῖς χρόνοις διδάσκει. Τούτων δὲ τεσσαράκοντα μὲν γενεάς νεώτερα τὰ Ἀττικὰ, τὰ ἀπὸ Κέρχητος τὸ διεύσυνος δῆ καταύθισθον, ὡς φησι κατὰ λέξιν δὲ Τατιανὸς.

Αμosis moenia Abaridis diruit. Coeversuit iste Amosis Inachus, si Ptolemaeo Mendesino creditur in lib. *De temporibus*... Regnante Amosite, inquit, Ἀργειπατο rege, exierunt ab Ἀργειπ, Moysi duce, Iudei: unde concludere licet sub Inachi aeo claruisse Moysen. Antiquius est Argivorum quam Hellenum regnum (regnum dico ab Inacho conditum), quod testatur Dionysius Halicarnassus in lib. *De temporibus*. Ab Hellenum regno ad Athenarum regnum quadragesima generationes effluxere: quippe quod conditum est a Cecrope Διονεῖ et Autochthonie secundum Tatiai citata verba.

Multa reperiuntur in hac supposita Tatiani citatione quae minime illius sunt. Apud nos est ejus

contra Graecos sermo, et quod ab ipso sit in aperto est; illud nempe imprimitur: Κατέσχωψε τὴν Αἴολαν "Αμωτα"; κατὰ τὸν "Ινάχον γεννήμανον, ὡς ἦτορ; Χρόνοις ἀνέγραψεν δὲ Μενόδης Πτολεμαῖος.

« Amosis, teste Ptolemaeo Mendesio, coeversus Inachus habendus est. » Pariter antea dixerat quod subsecuitur: Κατ' Αμωταν Αἴγυπτον βασίλεα γεγονέναι Ιουδαίοις φησι (Ptolemaeus) τὴν δὲ Αἴγυπτον πορείαν εἰς ἄπειρον θεούς ψυχήν, Μωσίαν ἥγουμένων. « Testatur Ptolemaeus Amosite regnante, Moysis ducatu Iudeoς Ἀργειπ excessisse. » Reliqua autem citatio e Dionysio Halicarnassense extracta prorsus Tatianum aliena est. Gaudet Clemens istis discursibus quos eruditis exprobramus, de proximo aberrantibus in proximum et de longinquio in longinquum, quasi navis de via deflectens; consueverunt enim res inter se quamdam similitudinem babentes connectere. Attamen credas haec a Clemente non addita fuisse, qui nequibat Tatianum ascribere quod Tatianus non dixerat. Ceterum, sive Clemens sive pseudonymus fuerit, a proposito non discedit; et contra orationem veritatis speciem origines regnum prosequitur. Εννέα δὲ τὰ Ἀρχαῖα (subaudiens γενεάς, quod guidem multo superius referendum est) τὰ ἀπὸ Πελαστηροῦ λέγεται δὲ καὶ οὐρανοὶ αὐτόθιν. « Arcadia regnum novem generationibus Inachus posterius est (de hoc a Pelasgo constituto locuturus sum), qui et ipse pro Autochthonē habebatur. » Τούτων δὲ δύο πεντήκοντα δύον νεώτερα τὰ Φθωτικά, τὰ ἀπὸ Δευκαλίωνος. Nec sic absurde loqui potuit Clemens: igitur hic est error transcriptibus. Eusebius in loco citato non amplius vocem πεντήκοντα littera v representat; sic enim habet: Τούτων δὲ δύον νεώτερα. » Haec versio est et ipsa vitiosa; leedium est cum manuscriptis codicibus 467 et 468: « Τούτων (Ἀρχαῖων) δὲ δύον νεώτερα τὰ Φθωτικά. » Phthiotidis a Deucalione institutum recentius est dubius generationibus quam Arcadia regnum. « Infensus iterum numerus est appositus pro ἑπτά, p. 401, ubi Clemens intervalum assignat Inachum inter et Deucalionem: Ἄπο δὲ Μωσέων στρατηγίας κατὰ Ινάχον ἐπὶ τὸν Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν (τὴν δευτέραν λέγων ἐπομέβραν) κατὰ τὸν Φαέθοντος ἐπιφρόνημον, διὸ συμβαῖται κατὰ Κρήτην, γενεάς τεσσαράκοντα ἀριθμοῦνται. Pro certo nempe habendum est non plus quam septem generationes regum esse inter eos: cum Crotopus Triopae successerit, aut ad summum ὄχτων. Patet item vocem τεσσαράκοντα, de Attica dictam similis indigere correctione. Gentianus Hervetus huic numero substituere voluit numerum τέσσαρων, Inachum quarto ordine Triopae successisse conjiciens; errans erratum corxit: legendū τέττα. Constitut autem Clementem non scripisse quod legimus: πεντήκοντα, ex eo quod, Tatianum usque referens, inferius citet hujus auctoris verba qua præcedentia refellunt: Εἰς δὲ τὸν χρόνον τὸν Τρωικὸν ἀπὸ Ινάχου γενεά μὲν εἷκοσι ἡ μία πλειστοὶ διατηροῦνται. Quod si viginti generationes, aut una et viginti computentur ab Inacho usque ad captam Trojam, nullo modo admittendæ quadraginta ab eodem Inacho ad Cecropem, qui Troja undecim generationibus antiquior existit. Clementis ergo additamentum sequentem: quippe quod ex errore natum nihil ad literam solvendam valeat. Certitudinis ergo punctum quaramus, non quod 400 annos qui a Moysi ad captam Trojam effluxere, siquidem in hoc omnes consenserint; sed 4°, quod tempus a Semiramide ad Moysen elapsum; 2°, quod regem Argis tunc temporis regnante.

Ceterum non unius tantum auctoris testimonio probatur Semiramidem inter et Moysem non minus quam quadringentos effluxisse annos. Accurate tamen est notandum hic agi de Semiramide illa de qua Ctesias tractavit, quam inter omnes consentit Abrahami temporibus regnavisse. De alia

autem Semiramide loquentes nec Herodotum sequar, lib. i, 184; nec Philonem Herenium (vid. Stephanum Byzantinum in voce Βαβυλών); nec Porphyrium, in Εὐκρενί τῷ Χριστιανῷ bis ad Eusebio citatum in *Præpar. evang.*, pag. 52 et 485: hic agitor, inquam, de illa illustri Semiramide, Nini uxore, licet parum cœrum utram existerit necne. Contester autem hanc Semiramidem ad maximum 400 annis Moysen præcessisse. Primam in hoc mihi sancta Scriptura auctoritate suppediat: legere siquidem est in Exod. xii, 40, Hebreos in *Egypto* cum patribus suis permansi anno 430: Ἡ κατοίκησις τῶν οὐλῶν Ἰσραὴλ, ἣ κατοίκησαν ἐν Αἴγυπτῳ καὶ ἐν γῇ Χανάν, αὐτὸν τε καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, ἐπὶ τετρακόσια τριάκοντα. Quod denegare videtur S. Paulus in Epist. ad Gal. iii, 16, 17: Διαδήκην προκεχωρισμένην (προκαρηγμένην) ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ μετὰ ἐπὶ τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονὼν; νόμος οὐκ ἀκύρος. « Promulgata nempe lex in monte Sinai pactum a Deo fodus 430 annis ante nou irruit fecit. » Exinde patet Apostolum 430 annos numerare a vocato Abraham usque ad legis promulgationem. Nullo alio modo consentire posset Apostolus cum Exodo, nisi haec verba, ἣν Αἴγυπτον καὶ ἡ γῆ Χανάν, αὐτὸν τε καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, Abramam amplexerentur a tempore illius vocacionis. Sic rem intellexit Eusebius p. 484: « A Moyse ad primum Abramam vite annum si ascenderint, 503 annos invenies, scilicet 75 aste et 430 post ejus vocacionem. »

Hec aliunde fulciri potest sententia. Etenim Africanus, in fragmento quod excerpit Eusebius pag. 487, in *Præp. ev.*, sua chronologie bases statuit semi-Grecæ et semi-Hebraicæ; comprobatam communemque duobus populis epocham querit, hancque se inveniens credit in anno primo regni Cyri, cum iste ultimus annus sit annorum septuaginta captivitatis, et primus olympiadis 55. « Hanc ait, viam si sequamur, aliae concordes erunt historie. Τούτος ἔπειρον, καὶ τὰς λοιπὰς ἴστοριας κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀλλήλας ἐφαρμόζειν. Quoad historias quæ præcesserunt, admittimus chronologiam Atticam quæ incipit ab Ogyge, quo regnante evenit primum diluvium in Attica, et qui Phoronæ coeverserat, ut narrat Acusilaus, qui computat ad primam usque olympiadem, quo tempore Græci tum primum mode certo annos recensuerunt, 1020 annos; ostendentesque computationem hanc optimè concordare tum cum iis quæ jam dicta sunt, tum cum iis quæ sequuntur. » Floc manifeste contradicit Varro, quem citat Censorinus *De die natali*: « A priore cataclysmo quem Ogygium dicunt ad Inachi regnum anni circiter quadrangulum. » De hoc infra agetur. Porro, si admitti potest, haec computatio, nempe Ogygen suh Phoronæ vixisse, ab Ogyge ad primam usque olympiadem 1020 annos effluisse, Trojæ eveniendum, hanc ultimam epocham 408 annis præcessisse, nobis supererunt 612 anni, quibus addendo integrum regnum Inachi, id est 66 annos, et partem regni Phoronæ, id est decem circiter annos, 678 habebimus; eundem fere numerum annorum reperiemus, si singula Argolica regna recensemus, qualia traduntur in canonibus Castoris et Eusebii in *Chronico*. Castor scribit annos 674, Eusebius, 671. Syncellus, quem modo refutabimus, p. 124, comprehendit regum regnum Argolicorum, nec non temporis quo duravit uniuscunque regnum, tradit; sepiusque recurrit ad quasdam bojus compendiū partes, in *Chronographia*, juxta quam horum regnorū summa multo major est. « Ab Inacho, inquit, l. l., ad nonum usque regem ejusdem gentis, Sthermelum, 413 numerantur anni. » Απὸ τοῦ πρώτου Ἰνάγον ἦν τοῦ θ', Σθεμέλος ἦτος οὗτος. Quinque sequentes Danaide, e quibus Danaea est, illi prebent annos 162; in summa, inquit, ab Inacho ad Acrisium usque, qui quintus fuit Danaidarum, anni numerantur 573. Όμοιος ἐπη φοιτ Ἰνάγον ἐπὶ Ἀχρίσιον πέμπτον ἀπὸ Δαναοῦ. Tandem ad Fe-

lipidas devenirunt. Pelops, ex quo Peloponnesus nomen duxit, annos regnavit 56: Πελοψ ἀρ' οὐ καὶ ἡ χώρα Πελοποννήσος...., βασιλεὺς δὲ ἐπι τοῖς. Post Pelopem, Atreus et Thyeses, annos regnauerunt 65: Μετὰ Πλεύστα, Ἀτρεὺς καὶ Θυέστης ἐπι τοῖς. Post hos, Agamemnon, ad captam usque Trojam, annos 18. Addamus nunc, numeros: 573 + 56 + 65 + 18 = 714. Inferius hac computatione uterum ut Syncellum Syucello opponamus.

Cum omnes ille computationes ad summam fere aequaliter vergant, affirmare possumus Moysen Inachο nūmine coetaneum fuisse, si 400 annis solummodo ante captam Trojam vixerit, et Ptolemaeū Mendesium, licet chronologie Ägyptiacæ peritissimum, si volueris, nihilominus Græcorum chronologiam ignorasse: hunc Ptolemaeū solum testem habent, qui Amosis et Inachum eodem vixisse saeculo contendunt.

Perpendamus nunc utrum atas Cecropis melius concordet cum quiesita epocha 400 annorum ante bellum Trojae.

« Ab Ogyge ad Cecropem usque, ait Africanus, apud Eusebium, *Præp. ev.*, l. x, c. 20, p. 490, Attica sine rege fuit per annos 189, ob clades quas attuliter diluvium. » Metà Ὁγυγον, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ καταλυμάτου πολλὴ φθόρα, δέσποιλετος ἔμενεν ἡ νῦν Ἀττικὴ μέρος Κέκροπος ἐπι τοῦ ηπθ. Sumamus iterum computationem ejusdem Africani, qui 1,020 annos numerat, ab Ogyge ad primam usque olympiadem; de quibus abrahamus annos 408 qui interjecti sunt inter tempora capite Trojæ et supradictam olympiadem; abrahamus item annos 189 per quos duravit anarchia Attica: supersunt anni 597, qui a dicta summa 1,020 sunt subtracti = 423. Hanc Africani computationem esse asserit pariter Syncellus, p. 148. In canone regum Athenarum undecim, a Cecropē ad Menestheum usque, invenimus numerum, in quo concordant Eusebii et Syncelli computationes, paulo minorem annis 400; unde hic numerus immunitur tot partibus quot creraverit alter:

Cecrops	50 anni
Cranaus	9
Ampibutyon	10
Erichthonius	50
Pandion	40
Erechtheus	50
Cecrops II	40
Pandion II	25
Ægeus	48
Theseus	30
Menestheus	33

Jam nobis superest ut eorum qui Moysen inter et captam Trojam plus quam 400 annos existisset scriperunt, sententias perpendamus.

Syncellus, pag. 148, in dubium revocare videatur Inachi epocham, qualem fuisse opinati sunt Clemens, Tatianus, Africanus et Graci historie, temporibus diluvii Ogygis Iudeorum secessum in Ägyptum ascribendo. Διαφόροι: ἴστορεται, τῶν μὲν τοῦ Φορουνέων, τῶν δὲ ἐπὶ Αἴδιος, λεγοντων. Οἵοις; καὶ ἡ ἄπ. Αἴγυπτος πορεία τοῖς Ἑλλήνων ἴστοροις; Δεῖφορων οὐτῶν φέρεται κατὰ τοὺς αὐτούς (Ὀγυγούς) χρόνους, τῶν ἐπὶ Ὁγυγον καταλυμάτῳ. Συμφωνεῖται τούτοις ἐν τούτῳ καὶ Ἰωάννητος καὶ Ίωσήτος, Ιουδαῖος ἴστορος; καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου Κλήμης; δὲ Σερματεὺς καὶ Τατιανὸς; καὶ Ἀφρικανὸς. Concordantē in synchronismo Inachi aut in 400 annorum intervallo? Quid hoc significet mihi parum constat. Qui tuerint synchronismum Inachi, quos eosdem esse tradidit ac eos quos hic nominat, dupliceam et dubiam sententiam simul auxiliū sunt? Hoc minime credo, et illud mihi parum verisimile videtur. Liquide affirmit Tatianus Moysen 400 annis existisse ante captam Trojam. Apud Euseb., *Præp.*

erang., l. x. c. 44, p. 494: Οἱωνῆς πρεσβύτερός ἐστι τὸν Ἰάκων ἔτεα τετρακοσίον. Hoc iterum dicit Clemens. Stromat. I. i. p. 570: Εἴη, ὡς ἦντο εἰπεῖν, τετρακοσία καὶ πρῶτον. Etsi in Inacho annorum numerum majorem inveniamus, nihilominus Ogyges qui sub eius successore Phoronzeo vixit, adhuc remotissimo intervallo a priore distabit: unde annorum solummodo 56 discrepantia inveniretur. Solus ipse Syncellus est qui, se judicante, affirmat, Moyses anni 592 ante excidium Trojae venisse in mundum. Vide illius locum, p. 170, D: Ἀπὸ Μωϋσέων γενέσεως ἡτοῖς ἣν κατὰ τὸ μῆνον Ἰαύδην, τοῦ πρώτου βασιλέως Ἀργείων, κόρους τε κατὰ τὸ γῆλαν ἢνναν γεννήθησαν φέρεται τὴν τῆς Τρολας διάστασιν, εἰ καὶ Εὐσέβιος οὐ δοκεῖ διαμαρτυροῦνται αὐτοῖς ἡτοῖς καταλαζεῖται. • A nativitate Moysis, qua evenit anno 46 Inachi, primi regis Argolicorum, mundi autem anno 3,738, ad Trojae eversionem, numerantur anni 592: etiā hanc computationem non admittat Eusebius, qui, ex omissione, in 216 annorum errorem incidit. *

Nobis autem non incipit Moysis epocha a nativitate eius, sed ab exitu Hebreorum et terra Ægypti, quam 430 annis recentiori esse comprobavimus vocatione Abrahami. (Exodus 12-40; Paulus *ad Galat.* iii. 17.) Tunc natus era Moyses 80 annis qui abstrabendi sunt a numero 592: abstrahamus pariter jam elapsos regni Inachi annos 46; tunc videbitur, iuxta Syncellum, Moyses 476 annis ante Trojam captam existuisse. Si nūc addantur huic numero anni 216 de quibus Eusebius errasse contendit Syncellus, eidem constabit Inachum annos 692 ante Trojae ruinam vixisse; hocque parum a vero distat. Fatendum hic non ex Eusebii errore venire, sed tribuenda est soli Syncello. Aliunde, si posteriore refellere voluerimus, illi opponere sufficiet quam ipse tradidit computationem de temporum curriculo quibus regnarent Argolici reges ab Inacho ad Agamenonem usque, unde evalescit summa annorum 714, ut diximus. Quod modo ergo inter se concordare queunt numeri 476 et 714, si ad unum idemque tempus designandum adhibeantur? Non immerito ergo Syncello rejecerunt injuria quibus Eusebius impedit de tempore quo vixit Moyses, pag. 453: Τῷ Μὲ έτει Κέρκρας τοῦ Διφούς πρώτου βασιλέως Ἀθηνῶν τὴν Ἑλγύντα πορείαν τοῦ Ἱερατὴλ διὰ Μεσσέων σηρίσθη ὁ Ιεράρχος ἐμβρύστηκες Εὐσέβιος γενέσεις, ὅπερ κατὰ μὲν τὸν ἑκατονταπαλαιοτερούμενον, τὸν δὲ Ἀδράν τὸν ἡγεμόνα τοῦ Ἀδράν. • Annus est quadragesimus quintus regni Cecropis Διψήνης, primi regis Athenarum, quo ille idiota Eusebius Pamphylus Hebreos ex Ægypto exiisse contendit, a Moysi ducet: quod ex hoc illius anachronismo, anno Adami respondet 3,989, Aod. 22. *

Nihil tam nobis potest ostendere Syncelli stoliditatem quam quod notavit, p. 125, de origine regni Argolicorum cum regno Assyrie collato: « Errasse nūbi videtur Africanus, cum scriptit, in tertio Libro *Historic.*, constitutum fuisse regnum Argolicorum anno 203 regni Assyrie sub Ario, quinto rege Assyriorum: etenim si talis admittetur computatio, Moyses sequeretur uatum fuisse antequam Abraham moreretur, cum in hoc omnes concordent auctores annum primum Abrahami respondere anno 44 Nini regis secundi Ninivitarum post Belum; porro, Belus annis 55 regnauit; post hunc, Ninus 44 = 99: natus ergo erat Abraham annis 101 tempore quo natus est Inachus, unde concludendum esset Moyses in lucem venisse cum iam annis 101 Abrahamus natus esset, si Moyses noster, ut dicunt, coetaneus Inacho fuerit: quod reputnat.

Hoc satis fuisset animadvertere, ad eos refellendos qui Moyses temporibus Inachi vixisse contendunt. Scriptura sacra nos docet ex Ægypto exiitum (ἔξοδος) evenisse anno 505 post Abrahami nativitatem, quo tempore jam 80 annis natus esset Moyses. Exiit

ex Ægypto fieri nequivit Inacho regnante, nisi ille princeps regnum inierit anno 305 post nativitatem Abrahami, unde (addendo 505 + 44 Nini, + 65 Beli), ad annum 614 post conditum regnum Assyriorum reduceretur. Ex illa computatione decimo septimo Assyriorum regi coetaneus fuisset. Porro quomodo inveniri posset locus ante Trojae everensionem quae immobilia epocha est, viginti Argolicis nec non undecim Athenarum regibus, incipiendo a septimo Argolico, Triopha? Nisi Africanus Inachum, ita ut fecit, collocavisset, sibi meti ipsi contradicisset manifeste Moyses coetaneum Inacho; assenseris proinde ac Syncellus annos 714 numeravit ab Inacho ad excidium usque Trojae, hunc contendens principem aequum fuisse Moysi. necnon tempori exiit ex Ægypto, qui, inquit, solummodo annis 400 ante Trojam evenit. Ceterum, ut item finiamus, ad temporum computationem recurram, quam, ab Eratosthenib[us] datam, sequitur Varro. Multum distat Eratosthenes ab iis quos jam citavimus; multo minus in praesenti questione: hanc Censorinus *De die natali*, c. 21, nobis tradidit computationem; illius adulteratus textus magna demudatur lacuna de qua iudicio nostro optime disservit Boivinus natu major, t. II. *Mem. Acad.*, p. 385; quam lacunam feliciter suppletivit: « Varro tria discrimina temporum esse tradit, primum ab hominum principio ad cataclysmum priorem, quod propter ignorantiam vocatur ἀρχὴν· secundum a cataclysmo ad olympiadem primam, quod quia in eo multa fabulosa referuntur, μυθικὸν nominatur; tertium a prima olympiade ad nos, quod dicitur ἴστροςχόν. Primum tempus, sive habuit initium, sive semper fuit, certe quo annorum sit, non potest comprehendendi; secundum non plane qui-deni patet, sed tamen ad mille circiter annos et sexcentos esse extentum creditur. »

Igitur ex Eratostheni vel ex Varrone anni 1600 effluere a diluvio Ogygis ad primam usque olympiadem: quo Africani computatio anni 580 superatur; sed haec pene immensa discrepancia oritur ex eo quod Eratosthenes affirmsit diluvium Ogygis 400 annis exsistisse ante Inachum: « A priore scilicet cataclysmo quem Ogygis dicunt ad Inachi regnum anni circiter quadrigeniti. » En ergo Inachus annis 1200 ante olympiadem primam vivebat; unde annis 100 superatur Eusebii computatio, annos 700 numerantis ab Inacho ad Trojam, annos autem 408 a Troja ad primam olympiadem; etenim de Troja, non autem de Inacho ii anni 408 intelligendi sunt, ut per lucide probavit Boivinus: « Hinc ad olympiadem primam plus quadriringenti. » Computatio haec, et qua inferendum est annos 408 a capta Troja ad primam usque olympiadem exsistisse, ubique invenitur: Ής αἱ περὶ Ἐλλῆς τῶν χρόνων ἀναγραφαὶ παρόντος. Idem Eratosthenes, a Clemente Alexandrino citatus, Stromat. I. p. 402, computationem istam sic in partes divisam tradidit. A Troja usque ad redditum Heraclidarum in Peloponnesum 80 anni effluere; ad inde Ionicas colonias usque, 60 anni; ab his ad Lycurgum tutorem adolescentis Sparte regis anni 159; ab eo tempore ad primam usque olympiadem anni 108: 80 + 60 + 159 + 108 = 407. Quod si annos abstrahamus 407 a 1280, nobis anni 793 supererunt Inachum inter et Trojanam captam. In eo potissimum consistit discrepancia Eratostheum inter et alios quod ille diluvium Ogygis ante Inachum exsistisse assertat; alii vero, in hoc penitus afferant oppositam computationem licet concordent cum Eratostheni quoad cetera tempora. Eratosthenes autem, 100 annis Inachum augendo ideo magis ac magis separatur a Moyse cuius epocha sacrī codicibus innixa inconcussa manet. Vide August., *De civit. Dei*, I. xviii, c. 8.

Col. 845 A 2. Diogenes Laertius, I. iii, seg. 56: Φιλοσοφίας δὲ λόγος πρότερον ἦν μονοειδῆς, ὁ φυσικός· δεύτερον δὲ Σωκράτης προσέθηκε τὸν ἡμίνδιον· τρίτον δὲ Πλάτων τὸν διαλεκτικόν καὶ ἐπεισούργησε

τὴν φιλοσοφίαν. « Unicum genus amplectebatur antiqua philosophia, scilicet physicam; cui novum addidit genus Socrates, ethicam nempe; quamque complevit Plato, tertium genus addendo, scilicet, dialecticam. » Vide Aug. *De civit. Dei*, l. viii, c. 4.

« Socrates in activa (philosophia) excelluisse memoratur; Pythagoras vero magis contemplativa, quibus potuit intelligentia viribus, instituisse. Proinde Plato, utrumque jungendo, philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit: unam moralem, que maxime in actione versat; alteram naturalem, que contemplatione deputata est; tertiam rationalem, qua verum distinctorum a falso. » Plutarchus, *De contradict. stoic.*, l. XII, p. 542, Huttonii: « Chrysippus censem, adolescentibus studendum esse primo logicę, secundo ethicę, tertio physicę, et tandem eos studiis imponere finem debere, deis immortalibus questionem inducendo. » Cum eadem multoties scriperit, satis erit ut illius verba referam, qualiter in libro *Vitae Platonis* (Ἱερόπλωον) leguntur: « Πρῶτον μὲν οὖν δοκεῖ μακάρια τὰ ὄρθως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένα τρία γένη τοῦ φιλοσόφου θεωρήματα εἶναι· τὰ μὲν λογικά, τὰ δὲ ηὔπικα, τὰ δὲ φυσικά· είτα τούτων διέν τάττεσθαι πρώτα μὲν τὰ λογικά, δεύτερο δὲ τὰ ηὔπικά, τρίτα δὲ φυσικά· τῶν δὲ φυσικῶν Εὐχάριτος εἶναι δὲ περὶ θεοῦ λόγος. »

Col. 843 C. Atticus ille pater esse videtur Herodis Attici, de quo Suidas, in *Vita hujus posterioris*, dicit: « Ήρόης τῆς Αἰτίας ὁ πατήρ τετραπότοις συγχατελέγοντι. » Illius pater fuit pretor in Asia scriptusque inter his consules designatus. Videatur Attici nomen a patre ad filium transisse, ex usu apud Romanos satis communiter recepto; in quo a Romanis discrepabant Graeci qui ne confundentur homonymy, filiorum nominata cum patrum nominibus conjugebant: etenim apud priores gentilia nomina ad nepotes transmittebant uti apud nos, non item apud Graecos: verbi gratia, Romani scribunt Apollonium Molonem, ut Molonis filium designent. (V. I. ix, c. 19). Plistonitem (A. Gellius, *Noct. attic.*, vi, 8) ut designent filium Plistonitis; Herodem Atticum (*ibid.*, 1, 2).

Ific Atticus diutissimus insperato factus fuerat, quia thesauro invento, imperator Nerva, ipse ditissimus, privataque utilitate immemor, rei reperta partem sumere noluit. Vix enim princeps rem cognovit, cum Attico rescripsit ut thesauro invento ad libitum uteretur. Cum autem instaret Atticus, obiectando se tanto ob suum vivendi modum thesauro non indigere, respondit imperator: Iliae ergo abutere pecunia, cum ea uti non velis. Peroptime tamen Atticus ejusque filios his usi sunt divitiis, et uterque inter eximos scriptores numerati sunt.

Vide Philostratum *De Vitis sophistarum*, in *Herode*; Aulum Gellum, *loco landato*.

Chronologice disceptatum est, ut dignosceretur utrum Atticus Platonicus de quo hic, nec non apud Theodoretum agitur (*Therapeut.* l. vi et xii), idem fuerit ac pater Herodis: rem negantes non secutus sum, nimis propter parum preponentes quas afferunt rationes. Ceterum, mihi quiesco haec minoris ponderis estimata est quam ut in illa perpendenda longius tererem tempus.

Col. 844 A. 2. Jonsius, in libro *Scriptorum historia philosophiae* iv, 8, p. 250, legendum proponit περὶ φιλοσοφίας πρὸ περὶ φιλοσοφίας. Hinc Suidas sententiam sequitur: « Αριστοκλῆς Μεσσηνὸς τῆς Ιταλίας, φιλόσοφος περιπατητικός· σινέταξ δὲ περὶ φιλοσοφίας βιβλία δέκα· κατέλαγε δὲ ἐν τούτοις τάντα φιλοσοφίας καὶ δέδας αὐτῶν. » Aristocles Messanensis (Messana urbs Italiae est in Sicilia) philosophus peripateticus, de philosophia scripsit libros, in quibus omnes philosophos eorumque doctrinam recensuit. Πότερον ἀποδιάτερος Οὐμπρος ἡ Πλάτων;

« Uter est majori virtute praeditus, Homerus an Plato? » Εὔρηται δὲ τένας ἡροποέας· « Scriptis idem de rhetorica; » Περὶ Σαράπιδος: « In Sarapideum; » ΗΟὐχί βιβλία ἔννια· « Novem libros ethicae. » Utterius legere erit magna fragmenta libri quem de philosophia scripsit, et quem citat Theodoretus, in *Therapeutica*: sermoni viii, p. 116, editionis Sylburgii, et sermoni xii, p. 173.

Ibid. 13. Επειχρύσαντο 465, 466.

Ibid. B3. Σωκράτης, αἰτοῦσθε Ιερόμοντος, ἐγένετο χρύση πυρὶ καυδίζεται αὐτὸς ἐξ Ιεράτων. Proverbium de quo hic agitur existat apud quidem Platonem l. *De legibus*, p. 581 B. Læmarii, sed non hoc uitetur ut suum damnete preceptorē, ut vero adolescentibus vino interdicat. Διδάσκαλοντες ὃς οὐ χρή πύρ εὔτεταν εἰς τε τὸ σώμα καὶ τὴν ψυχὴν; hoc usus Plutarchus, in *præceptis conjugalibus*, l. VII edit. Huttonii, p. 424: « Ιτανοὶ μὴ πύρ ἐπὶ πῦρ γένηται; in *præceptis hygieiæ*, ibidem, p. 375: « Ιτανοὶ μὴ πύρ ἐπὶ πυρὶ (ὡς φαστοί), πλησμονῇ ἐπὶ πλησμονῇ καὶ ἀκρατος ἐπὶ ἀκράτῳ γένηται. »

Hoc ultimum exemplum probat Aristocles lectio- nem ab Eusebio citatam anteponendam esse lectio- nem Platonis et prima Plutarchi. Non dubito quin in hac syntaxis casus dativus melius adhibeatur.

Et cum hoc utens proverbio Aristocles ad Socratem alludit, res sane intelligi debet de Socrate Platonis, non autem de Socrate Xenophontis. Prior enim in eo toto inest ut irretiat contradicentes implicata molestissime ratioinibus, et nisi attentio stylī leporibus acueretur, profecto lector abjeceret librum cujus omnis scopus est evelliendi opinionem, minime de avulsa opinione supplenda curans. Inde sequitur me nullatenus intelligere qua ratione Plato, si tamen hoc fecit, Socrati tribuere potuerit culpam qua verisimiliter in ipsum Platonem recidit; etenim locus secundi libri *De legibus* nullo modo ad Socratem spectat.

Col. 844 C. 1. Vide Diogenem Laertium, l. iii, seg. 117, ubi definit doctrinas Stoicas quae e cynismo de- fluunt. Φασι καὶ ἀπαθῆ εἶναι τοὺς σοφοὺς διὰ τὸ ἀνέπιπτον εἶναι. διπορῶν εἶναι τὸν ερεψόν, τοὺς γάρ ἔχειν πρότερος τε τὸ ἐνδόξον καὶ τὸ δόξον.

« Dicunt sapientem, quemadmodum nulli peccato obnoxius est, ita nullo sensu movendum; et iterum, famam a sapiente nullo modo querendam, cum ex ejus astimatione idem valeant ea quae laudent seu contempnent homines. »

Ibid. D. 5. Lukas, de *Digamia Socratis*, p. 244, scribit de Zopyro agi in capite 9 l. vi, *Fragm. Alexandri Aphroditi*. Vide Ciceronem, *De fato*, c. 5; *Tusculan. quest.*, l. iv, c. 37.

Col. 845 C. 4. *Onomatopetha*. Apud Platonem legitur, juxta priscas editiones, νομοθέτης, « legislator; » et Vigerus hanc admittit lectionem, suanque tutatur sententiam loco sequenti ejusdem *Cratylum*, p. 259: « Άριστος δὲ νόμος δοκεῖ σοι εἶναι δὲ παραδοσίας αὐτῆς (ἐνόματα); » Nonne legem nominas illud quod tibi nomina dedit? » Εύρεται *Res ita videtur.* Νομοθέτου δρα Ἐργον χρηστεῖ διδασκαλίας, δεσμῶν ματι χρῆται. « Igitur iudicemagister utetur opere legislatoris, cum adhibeat nomen. » Δοκεῖ μοι. « Ηοι μιhi videtur. » Νομοθέτης δὲ ποτε δοκεῖ πᾶς ἀνεῖναι ἀνὴρ, ἢ σὴ τὴν ἔχοντας. « Putasne ergo omnem hominem legislatore esse posse, aut solūmodo hominem doctum? » Patet hic scribendum esse νομοθέτης; sic opinatur ipse Heindorf in suis notis in *Cratylum* p. 20, l. III, editionis ab ipso adoratus. Attamen huic lectioni contradicit codex mss. Gudii, ut nos docet Heindorf, qui scribit νομοθέτης: mss. 466, 467 et 468 hic pariter ferunt νομο-

In loco citato legitur *nominis auctor*, quas voces alii vertunt in vocem *legislator*. Cum hic nodus ad

Platonem potius quam ad Eusebium spectet, illum
Platonis editori solvendum relinquo.

Col. 856 B 6. Vox διλεκτίκος, tum in hoc loco,
tum apud Platonem non mihi bene reddi videtur per
vocabulum *dialecticus*; hic enim potius agitur de homine
varia idiomata edocto.

Col. 860 A 3. Τανταλώτατον 465; ταλαντώτατον
467.

Ibid. B 3. Leo Allatius, pag. 209 *Comment.*
in *Hexaemeron* Eustathii. Eusebium accusat falsam
deditio nomini Cain significacionem. Etenim legimus
in sacris codicibus Evans peperisse filium dicendo
(Gen. iv, 1): *Possedit hominem per Deum*. Unde deri-
vatur hoc nomen a voce possessionem significante.
Vide interpretes.

Ibid. 41. Παπούηται 467.

Ibid. 45. Αγανή 460, 467.

Ibid. Philo, *De gigantibus*, pag. 292 editionis
Morelli: « Άραβάμ γάρ ἐρμηνεύεται πατήρ ἐστι: με-
τέωρος - δύναμις τοῦ τα μετέρα καὶ ἐπουράνια πε-
ριστοποντούν πάντα Νόο». «Οταν
δὲ βελτιωθεῖσι μέλλον μετονομάζεται γίνεται δικαιο-
πος Θεού, κατὰ τὸ χρησθέντα αὐτῷ λόγιον». Έγώ εἰμι δέ
Θεός σου κ. τ. λ.

Kaleidoscopicus: « Καλείται γάρ
πατήρ ἀλεκτῆρος ἡγούμενος Ἀράβαμ· ὁ τοῦ
σπουδαίου λογισμοῦ· ἔξιεπεγμένος τε καὶ κακαθερ-
μένος καὶ πατήρ φωνῆς ἢ συνηγούμενος». Abram in-
terpretatur *Pater sublimis*, nomen quod illi datum
est ut designaretur ingenium penitus deditum me-
teoris sideribusque observandis. Postquam eductus
effectusque melior fuisse, nomen mutare debuit, et
factus est *homo Dei*, juxta haec verba oraculi: *Ego
sum Deus tuus*, etc. . . . Appellatus est *Pater*
electus vocis, quod interpretatur *Abraham*, id est
Intellectus hominis virtute prediti, et *Pater* ser-
monis, quo mediante, inter se homines comuni-
cavant.

Clemens Alex. Strom., v, pag. 648:

«Quandiu Abrahamus totus in eo fuit ut astro-
rum motibus, necnon philosophiae physice studie-
ret, nominabatur Abram, id est *Pater sublimis*.
Postquam autem in celum suspicisset, et sive ibi
Filium vidisset spiritu, ut quidam antores ferunt,
sive angelum tantum, gloria coruscum contemplatus
esset; sive tandem alio quoconque modo Dei supra
creaturam ordinemque naturalem prestantioris co-
gnitionem accepisset, nomini suo addidi litteram
alpha (Αλφα), utpote verum Deum et unicum no-
scens, diciturque Abraham: e physico sapiens et
Deo amicus factus. Interpretatur enim, *Pater elec-
tus vocis*: etenim vox, seu *verbum prolatum*, sonat,
enjus pater est Νόος.»

Ibid. C 2. Κληδήτη 468.

Ibid. 4. Όπως δὲ Εγγατι, 467; δόποις δὲ Εγγ. 465.

Ibid. D 6. Όνομα θεόντων λαμβάνει 465, 467; mox
ἀποχωρεῖ 465.

Ibid. 8. Philo, *De Abrahamo*, pag. 377 editionis
Morelli: «Οι μελίσσαις σφραγίσθεισαι καλείταινται Χα-
λαδάστη γέλως· γέλως δὲ, οὐδὲ δικαὶ παύειν ἐγγνω-
μένος Στέμματι, παραλαμβάνεται νῦν ἀλλ' ἡ κατὰ
δύναμιν εὐπάθεια καὶ χαρά. «Qui maestandus erat
Chaldaico idiomatico appellatur *Risa*. Non hic agitur
de risu, qui in latitudo vultum illuminat; bene vero
de quiete et latitudo, quibus sulfunduntur intellectus.»

Philo, *De ebrietate*, pag. 251: «Ιακὼβ μὲν οὖν
μαθήσως καὶ προκοπῆς δύναμι, ἀκούς δὲ περιτριμένους
δύναμειν, Ιακὼβ δὲ τελεότητος· δραστιν γάρ Θεοῦ
μηνὸς τονούσια τελεότητον δὲ τὸ ἄντερ τῶν
ἀρετᾶς, ἥ δὲ δύναται λείων. «Jacob nomen est *doctrina*
necnon *progressus* et *intelligentiae* *grassantis*. Israel
nomen est *perfectionis*; nam hoc nomen significat
contemplationem. Nomen autem summa virtus est
Ens enim contemplari.»

Col. 861, B 4. Scripti numerum *quatuor* loco nu-
meri *duo*. Nam evidenter hac phrasis *quatuor* lit-

jeris coalescit. Ms. 468 τεττάρων pro δύο.

Ibid. C 4. Multi inter docissimos disseruerunt de
hoc epigrammate, cuius auctor ignotus est. Jose-
phus Scaligerus, *Comment. in Chron. Eusebii*, anno
1730, assertit in honorem Serapidis *Ægyptiaci* hoc
epigramma compositum fuisse, et ex errore Eusebii,
hoc in loco, Hebraeorum leo Jevohah tributum
fuisse. Scaligerus auctorem habet Hesychium, ad
vocabum ἐπιτάγματον τὸ δρυῖδον καὶ σκλήρῳ καὶ
Σάρπιν.

Henricus Valesius (*Emendat.* lib. i, c. 2. et *Note in
Socratem hist.*, lib. v, cap. 17) sit Scaligerum merito
scripsisse hoc epigramma factum fuisse in Serapidis
honorē; sed adit ali eodem Scaligeri dicti epi-
grammatici sensum non fuisse intellectum. Etenim
Scaligerus intellexit, nomen *Serapis* litteris septem
componi, dum e contra aliud dicere voluit poeta:
nempe *Ægyptiaci* Serapidem invocasse septem vo-
cales recitando, quibus inter precandum, varium
locum assignabant, ut legiūt in inscriptione que
in urbe Burdigala inventa est, et quam citat Vincetus
in *Comment. in Ascon.*

Demetrius Phalerus, *Περὶ ἐρμηνειῶν*, § 7 :
«Ἐν Αἴγυπτῳ δὲ τοὺς θεοὺς ὑψώνται διὰ τῶν ἑπτὰ
φωνητῶν οἱ λειτοί, ἐφεξῆς ἡγούμενος αὐτά.» In
Ægypto sacerdotes laudes deorum celebrant septem
vocalibus, quas vicissim repetunt. (Vide notam
Gal. ad hunc locum.)

Jablonskius (Proleg. ad *Pantheon Ægyptiorum*,
pag. 56) precedenti opinioni contradicit. Quid enim
iudicandi deorum auribus habere potuisse septem
vocalium repetitio? In hoc, ait, aliquid ignotum latet,
quod ad religionem spectat et ad harmoniam
planetarum, quarum unaque per vocalem unam
indicatur. (V. Porphyrium, *Comm. in Dyonisium Thre-
cem*, p. 796 ed. Bekkeri). Jablonskius addit. huius epi-
grammatis auctorem quandam inter Guosticos fuisse:
quam sententiam ut tueatur, sequentes versus Var-
ronis Atacis in *Chorographia* alert, In fragmentis
astronomia poetarum inter Catalecta Scaligeri, pag.
462:

Vidit et aethero mundum torquerier axe

Et septem aeternis sonitum dare vocibus orbes.

Ibid. C 7. Confer cum hoc loco ea quae jam ab
eodem auctore dicta sunt lib. x, c. 5.

Col. 864 C 6. Κατερίγνω 467, 468.

Ibid. 12. Περιφοιλόγηται 467.

Ibid. 15. Καταδέβητο 466.

Ibid. D 3. Τῇ... στολῇ 466.

Ibid. 4. Κέργραται 467.

Col. 866 A 2. Τὴν σοφίαν 466.

Ibid. C 7. Εὐ μάλα 466.

Ibid. 14. Τοὺς τῶν θυτῶν φύσεως τὸ 466.

Col. 868 B 6. Επικραλούσθηκαν 466.

Quid sentientiam sit de secunda migratione ista
Judaica gentis in *Ægyptum*, a Persis depulsa,
enucleare tentavi: quia migratio ad nullum alium
eventum referri potest, nisi ad factum historicum
quod subobscurnum est, quamvis recentium testi-
monio auctorum fructum, hoc est bellum Ochi ad-
versus Phenices et Sidonios rebelles, quo in hello
videtur Ochus Judeos quoque fuisse hostiliter prose-
cutus, unde primum Judei in *Ægyptum* fugere co-
acti sunt; deinde postquam idem Ochus Judea po-
titus est, magnum partem incolarum transulit in
Hyracam, iuxta Caspium mare. Recentes et Chri-
stianai auctores hunc eventum retulerunt.

Synecclis post Africanum, pag. 236: «Οχος Ἀρτα-
ξέρχου παῖς εἰς Αἴγυπτον στρατιώνα μερικήν σιχια-
λωσίαν εἰλεύσθεισαν, ὃ τοὺς μὲν ἐν Γρανάτῃ κα-
τήρχοντο (leg. κατοικοῦσσι), πρὸς τὴν Κασπίην θαλά-
σσην, τοὺς δὲ ἐν Βαθύλαντι.

Orosius, lib. m, 7: «Tunc etiam Ochus qui et
Artaxerxes post transactum in *Ægypto* maximum
diuturnumque bellum, plurimos Judeorum in trans-

migrationem egit, atque in Hyrcania ad Caspium
mare habitare præcepit.

Eusebius in Chronic. ad annum MDCLVIII: «Οὐδος Ἀρταξέρξης εἰς Αἴγυπτον στρατεύων ἀποδασμὸν (de-
lectum) εἶλεν Ιουδαίων, οὓς ἐν Ὑρκανίᾳ κατίφισε
πρὸς τὴν Καστίαν ωλάσσον.

S. Hieronymus, in sua versione Latina, 'Αποδασμός pro urbe habuerat: « Ochus, Apodasmō Ju-
dæorum capta, in Hyrcaniam accolas translatos juxta
mare Caspium collocavit, Scaligerus hunc gravis-
simum errorem emendavit.

Nunc statuenda epocha, qua Plato in Ægyptum ivierit; quod profecto eventit antequam Ægyptio potiretur Ochus (anno secundo 407 Olympiadis, anno 349 ante Christum natum). Plato autem mortuus est annis 81 natus (anno primo 108 Olympiadis, anno 546 ante Christum). Juxta Diogenem Laertium, post suum ab Italia redditum mortuus est Plato (lib. iii, seg. 6). Reipsa in Italiam venit Plato ad philosophos Phthagoricos Philolaum et Eurytum:

Nunc statuenda epocha, qua Plato in *Ægyptum* ivierit; quod profecto eventit antequam *Ægyptio* potiretur Ochus (anno secundo 107 Olympiadis, anno 349 ante Christum natum). Plato autem mortuus est annos 81 natus (anno primo 108 Olympiadis, anno 346 ante Christum). Juxta Diogenem Laertium, post suum ab Italia redditum mortuus est Plato (lib. iii, seq. 6). Reipsa in Italiam venit Plato ad philosophos Pythagoricos Philolaum et Eurytum: exinde in *Ægyptum* ad prophetas (προφήτας), id est sacerdotes *Ægyptios*. Multi auctores, inter quos Quintilianus, Apuleius, Clemens Alexandrinus, Valerius Maximus, et Cicero, multis in locis, in *Ægyptum* contendisse Platoneum memorant, tempus vero tacent: si tamen Ciceronem excipiamus, qui in sua *Reipublice* loco a Nonio citato, ad vocem *Contendere*, nos docet Platonem in Italiam venisse post mortem Socratis: « Andisse te credo, Platonem, Socrate mortuo, in *Ægyptum* discendi causa, post in Italiam contendisse. » Mortuus est Socrates anno primo 95 Olympiadis, anno 398 ante Christum: tuncque temporis, annos 32 natus erat Plato. Juxta Diogenem! Laertium idem annos 28 natus, Megara, Cyrenem, Italianum, et tandem *Ægyptum* invisit: quia omnia satis inter se concordant. Diogenes illius in itinere comitem fuisse Euripidem tradit; alii addunt Eudoxum Cnidum geometram et siderum speculatorum celebrerrimum. Eusebius (et in hoc concordat cum parte maxima Christianorum auctorum) Platonem Moysis discipulum facit: contraria tuerit sententiam Lactantii, lib. iv *Instit.* cap. 2: « Solo mirari, inquit, quod cum Pythagoras et postea Plato amore indagande veritatis accesserit ad *Ægyptios* et Magos et Persas usque penetrasset ut earum gentium ritus et sacra cognoscerent (suphicabant enim sapientiam in religione versari), ad Iudeos tantum non accesserint, penes quos tunc solo erat; et quo facilis ire notissimum. »

Platonem ex sacris Moysis libris notiones theologicas hausisse affirmarunt aliqui, ipsumque prae oculis habuisse versionem septuagintavirali antiquiorem, ex cuius lectio orta est tam lucida philosophia. Quibus contradicit Aristaeus, certissimam rationibus assertens nullam exstitisse sacrorum codicem versionem antequam regnarent Ptolemaei. Supradictam sententiam, opera perdita, propagaverunt Clemens Alexandrinus (*Stromat.* i. p. 460); Origenes, *Adversus Celum* (l. vi. p. 288 edit. Cambor.); Justinus martyr, *Paranet.* passim, *Apologia*. . . Ambrosius, sermone 18, in psalm. cxviii; Theodoretus (*Therapeut.* l. ii. p. 90 et 91 edit. Sylburgi); Josephus contra Apionem l. ii. et alii: quos omnes refellit, inter alios multos, Augustinus. *De civitate Dei.* I. viii. c. 41.

Col. 868 D 1. Codd. 465 et 466 post γενησθέμενον
addunt: Καὶ τίτο πεποιημένον, αὐτὸ τὸ ποιηθησθέ-
κον.

¹¹Ibid., 4, Tavvarek, 1, 165, 166, 167.

ol. 869 B 8. Тайга 466, 468.

Col. 872 A 4. Origenes. *Contra Celsum*, I. iv.
p. 198 ed. Spenceri: *Eccl. Scio Numinem Pythagori-
cum, virum in explicando Platone peritissimum, et
in Pythagoreis placitis versatissimum, in multis
suum scriptorum locis exposuisse Moxius et pro-*

phetarum dicta, eaque ad allegorias, retulisse ut in libro qui inscribitur *Epopis*, in libris *De numeris*, nec non in libris *De loco*, et in tertio libro *De bono*, ubi narrat, tacito nomine, et quodam detorto modo, historiam Jesu (Jesue) : recte an secus? hic non agitur. »

Col. 873 B 14. Verba haec jam Numenii tributa sunt a Clemente, sed non sub forma dubitationis sicut nunc Legitur hic Clementis locus in lib. i Stromat., p. 410 et 411, quem transcriptit Eusebius, l. ix, c. 6, p. 411; l. xi, p. 527. Theodoretus, (*Therapeut.* sermone secundo, p. 37 ed. Sylburgii) idem dictum Numenii refert. Dictum est de l'hone Judeo, illum Platonizavisse, quod rectius dictum, nempe a Philone compilatum est Plato, tum sententiarium, tum verborum respectu, Ἡ Φίλον πλά-
τωνίζει, τῇ Πλάτων φιλονίζει. S. Hieronymus De
viris illustribus; Isidorus Pelus., l. iii, ep. 81;
Photius In Bibliotheca, cod. xv; Suidas, in voce
Philo.

Col. 876 B 3. Ἐπεπλον 467; Ἐπεπλον; Plutarch.

Ibid. 11. Ποταμῷ γάρ οὐκ ἔστιν ἀμοηναὶ δι-
τοῦ αὐτοῦ οὐδὲ Ἡράλειτον. Hoc proverbiūm ab
Εὐρυλίῳ Στεπενοῖ dicto, id est obscursus, salis celebre fuit apud veteres: Plato in *Cratylō*, p. 265
ed. Lemarici A: Λέγετο ποτὸς Ἡράλειτος ἐπι τόπῳ
ὅτι κατ οὐδέν μένετ· κατ ποταμοῦ βοῇ ἀπεκάλυψεν
τὰ θυτά λέγεται, ὃς διε τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ
ἔνισθει.

« Heracitus alicubi dicit, omnia transire, nihilque immutum manere, atque universa fluminis decursui comparans, addit, In idem flumen his non descendimus. »

Aristoteles, *Metaphys.* III, 5, p. 79, ed. Brandisi, in- δ : Ο Κρατύλος; Ήραλδεῖτο ἐπειμα εἰσὶν, ταῦτα ποτὲ πορείᾳ σχόλη θετταὶ εὐθύναι: αὐτὸς

Seneca, epist. 58: «Hoc quod ait Heraclitus: In idem flumen bis non descendimus.»

Multoties ad hoc reddit Plutarchus. Quæst. natural. secunda, p. 3, t. XIII: Ποταμος γάρ δις τοξεύεται οὐκ ἐκβαίνει, ὥς φησιν Ἡράκλειος.

De Sera Numinis vindicta, p. 62 editionis Wytenbachii: Λήσσουν εἰς τὸν Ἡράκλειτον ἔπειτα πράγματα ποταμὸν ἐμβαλλόντες, εἰς δὲ τὸν ψροῦ διέβιβαν.

Heracitus Ponticus, Allegoria Homericae, p. 443
editionis Gal. : Ποτημός τοις αὐτοῖς ἐμβαλο-
μεν καὶ οὐκ ἐμβαλνομέν.

• Descendimus, et non descendimus in idem hu-
men. »

Hoc pariter desumptum est ab Heraclio Obscuro.
Vide c. 20, l. xv Præp. evang., p. 821, et Schleier-
macherum, in *Mystica antiquitatis* Wolfii, p. 356.

macherum, in Musico apiculatum. Wohl, p. 330.
Ibid. D 2. Ἐκμαγέτος. Haec vox in sensu impressionis inventur apud Philonem Judeum, De profugis, initio: Γέγενται ὁ κόμος καὶ πάντες ὅτι αὐτοὶ τινὲς γέγονεν. Οὐ δέ του ποιῶντος λόγος αὐτὸς ἔστιν ἡ σφραγίς ἡ τῶν δυτῶν ἱκανῶν μερύσωνται, παρ' ὃν καὶ τέλεον τοις γενομένης ἐξ ἀρχῆς παρακολουθεῖ τὸ εἰδός, ἀπε ἐκμαγέτον καὶ εἰκὼν τιτζαλοῦ λόγον.

In tractatu *De mundi opificio*, p. 33' Morelli: Εάς δινθρωτος κατά μὲν τὴν διάνοιαν ἀκείνωνται θεῖοι λόγοι, τῆς μακαρίας φύσεων ἐκμαρτεῖον, η̄ ἀπόστασιμα, η̄ πάπαγατα γέγονος.

Clemens Alexandrinus, *Protrept.*, pag. 77: Τὰ ἀγάλματα, τὰ ἀνθρησίκαια πόρρω τῆς ἀριστείας ἐπιχρήσιον ἔκμαγεν καταφένει. Plato in *Timaeo*; a Longino citatus in tractatu *De sublimi*, § 32, ubi legebatur Μαγεύοντος τὸν γε μὲν σπλήναν τὸν ἐπιχρήσιον, ἥπατον διὸν κατόπιν παρακελευ-
vov. Vide Plato, *Legum* vii, 632 et 658 ed. Læma-
rii; tandem Plutarchum, in *Symposiacorum libro* v
Promio: Ἀλλ' ἄτρεκον τῷ σούσατι παρακελευ-

χήν οἰομένους τοῖς ἔκεινοι συμμειδάν πάθεις καὶ πολὺν αὖ συντεσιθεράπειν ωσπερ ἔκμαγελον ἡ κάτωπρον Κ. Τ. Λ., » ubi appareat vocem annexam voci κάτωπρον, speculum, quasi imaginem reddere primi subjecti. Hic conceptaculum significat, sicut in lib. xv, c. 44 : "Τὴν οἰον τεθῆντα καὶ ἔκμαγελον. Vide notam Petavii in *Themist.*, serm. 21, p. 501 notarum, editionis Harduini; hanc vocem vertit nunc *expressam imaginem*, nunc *conceptaculum*.

Col. 877 B 9. Volutine Plutarchus loqui de prima? Nescio : textus ejus depravissimum melius ab Eusebio redditur.

Col. 880 C 2. Herennius, in *Metaphysicam*, ms. 1855 Bibliothecae Regiae, folio 39, verso, opus quod vide est inter *Anecdota cardinalis Maii*, quedam scriptis sati magni testimonia de voce ἀλητῶν : et hec versa leguntur, p. 247, t. II tractatus *Polyletheismus* quem edidit apud Hachette, in-12°, 1840.

Col. 881 A 8. Περὶ 466.

Ibid. 9. Τοῦ περὶ 466, 467.

Ibid. 12. Λέγοντος 465.

Ibid. B 3. Εὐθείᾳ 466, 468 ; εὐθείᾳ 467.

Ibid. 10. Οὐκ 466, 467.

Ibid. 14. Ἀμα 466, 468.

Ibid. C 2. Πέμπτον 466.

Ibid. C 7. Textus Septuaginta Interpretum paulum discrepat ab Eusebii versione.

Eusebius : Ἐγώ θεὸς πρώτος καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν. LXX. : Ἐγώ θεός πρώτος, καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγώ εἰμι.

Ibid. 11. Συγχρίνων 467.

Ibid. D 1. Εὐχόμενος 466.

Ibid. 5. Τὸ δὲ 468.

Col. 884 A 8. Συνδέει 467.

Ibid. 15. Δημοσιγράφοις 466, 468.

Ibid. B 10. Καὶ αὐτοῖς 467.

Ibid. C 4. Τεχνής 466, 468.

Col. 885 A 11. Citations subsequentes e libro *De confusione linguarum* deponuntur sunt.

Ibid. C 14. Haec citations desunt in libro *Philonis* et quo ipsas Eusebius se hausisse assert, quaremoque ideo auctor esse nequit. Vide notam precedentem.

Ibid. D 10. Nullus existat dialogus Platonis qui *Epimenides* inscribatur. Patet igitur Eusebium aut voluisse aut saltē debuisse scribere *Epimenides*, quandoquidem legitur hic locus pag. 702 G editionis Ficini, p. 986 C ed. Henrici Stephanii, 662 ed. Bekkeri : admissus fuerat hic error l. x, c. 4.

Col. 888 A 7. Corrēxi, in Platonis textis, δαῆμον, pro ἀνδαῖμῳ quod, me judice, in hac phrasī minime admitti potest.

Ibid. C 11. Αἰσθητός, hic adhibetur per oppositionem voci νοήσεων, intellectus : quod fere idem sonat ac vox *materiale*.

Col. 892 B 7. Vox προσένειν, sensu defendendi, profundi, tradendi doctrinam philosophicae a scriptoribus philosophis usurpata est.

Origenes *Contra Celsum*, i. v. § 20, p. 244 edit. Cantabrigi. Οὐ δύναται κρίνει Κέλσος ἐτι ποτὲ τὸ βούλημα τῶν σορῶν ἔκεινον ἀνδρῶν νοῦτειν προσένεισθαι ὅποι τὸν πλεῖον πίστεως : μηδὲν ἐπαγγέλλειν τῆς πρὸς τὸν Χριστιανὸν λόγον. *Celsum* credere non debet antiquitatis sapientium opiniones propagatores habere apud homines qui nihil aliud nuntiant nisi idem que Christi doctrina instituitur.

Ammonius (Comment. in librum Aristotelis *De interpretatione*, p. 31 ed. Sabii) : Τούτῳ γάρ αὐτῶν διαρράσσει τῇ φύσει ὅπερ ἐπρέπειν οἱ Ἡρακλεῖται. Negat Aristoteles linguorum originem nature adscribendam esse; sed eo tantum sensu hoc negat quo idem asserbant Heracliti discipuli.

Ibid. C 8. Non idem est proverbium quoad textum, ac illud apud Numenium legimus : Στοθὸς γινεται ὁ θησαυρός, si saltem sequanur textum Luciani qui multoties dictum repetit proverbium. In

Philopseude, l. III, 32, p. 58 : "Ανθρακες ἡμῖν ὁ θησαυρός. *Navigationem*, p. 265. "Ανθρακες τοι ὁ θησαυρός έσται. In *Zenide*, i, 840 : "Ανθρακες ἡμῖν ὁ θησαυρός ήσαν. In *Herm.*, i, 71, p. 813 : "Ανθρακές μοι τὸν θησαυρὸν ἀποφίνας.

Col. 893 C 4. Κρύβεοντος 466, 467, ut et infra.

Col. 896 A 15. Τὸν φυτ. 466.

Ibid. C 2. Τοῦ 467.

Ibid. 4. Αρεβατο 466, 467.

Col. 900 A 5. Εβραῖον 468.

Ibid. C 1. Καταταχθῆναι 466.

Col. 901. B 10. Αλύγιων 466, 467, 468, et Plato.

Ibid. B 12. Περὶ 466, 467, 468.

Ibid. C 4. Textus habet, secundūs et tertius : ὁ δέ τερπος (καὶ τρίτος). Non dubito quin verba καὶ τρίτος glossa sint omnis permiscens. Enim vero in loco sequenti, de uno tantum ente loquitur. Nescio an Cyrilus Alexandrinus, qui (libro viii *contra Julianum*) quedam ex eodem auctore deponspit, huic pariter locum exsriperit. Quidquid sit, non minus existet adulteratio, quantumvis antiquitas admissa. Patet evidēt transcriptorem Christianum voluisse inducere Trinitatem, de qua nullatenus agitur apud Numerium, cumque scripsisse καὶ τρίτος, que verba, quoconque modo intelligantur, intra parenthesin includenda sunt. Istiusmodi adulteratio legitur infra : editions habent, ex majori manuscriptorum numero, Περὶ Πατρῶν καὶ Υἱῶν πρὸ περὶ Θεοῦ, quod fert. mss. 468 quodque Vigerus in *Notiā* restituit et in versione secutus est.

Ibid. 5. Aurel. Aug., *De civit. Dei*, I. x, 29 : « Quod initium sancti Evangelii, cui nomen est secundūm Joannem quidam Platonicus, sicut a sancto seni Simpliciano, qui postea Mediolanensi Ecclesiæ praeedit episcopus, solebamus audire, aureis litteris conscribendum, et per omnes ecclesias in locis emittendis propoundendum esse dicebat. »

Vide notam Ruhnkenii in Longini tractatum *De sublimi*, sect. 9, p. 250 editionis Toupii.

Col. 904 C 3. Ammonius in lib. Aristotelis *De interpretatione*, verso paginae quinta, editionis Aladimne :

Παραθετόντος ἐῆς τοῖς βαυλομένοις ἀνάγειν ἐστοῦς ἐπὶ τὴν τὸν δύνατον θεωρίαν, καὶ τὰς ἡξηρημένας τούτους, περὶ ὃν ὁ λόγος, αἰτίας σχονεῖ, ὅτι τρίτων δύνατον ὑπέρ τὰς φυσικὰς τὸν ἀρχικὸν διαδόσμα, τὸν τε δέ τοιούτον, καὶ τοῦ ποτέ τούτος ἐτι τοῦ ψυχικοῦ, τὸ μὲν πράγματα δεύτερον παράγοντα φαμεν, ἀπὸ δὲ τῶν νεωρῶν ὑφίστασθαι τὰς ημάτια, καὶ ἀπὸ τῶν ψυχικῶν τῶν κατὰ τὸ λογικὸν χαρακτηριζομένων, καὶ παντὸς σώματος χωριστὸν οὐσιῶν ἔχοντας ἀποτελεῖσθαι τὰς ρωγάς.

« Addere debenus, corum gratia qui ad ontologiam remeare volunt nec non studere quoniam distent intervallo cause et effectus de quibus hic agitur, supra substantias materiales existere tres primordiales ordines : neupe divinum, intellectualem et denique principium animalium. Porro, dicimus res a Deo suam trahere originem : intellectuali ordine cognitiones gignuntur ; a principio autem animalium, quod penitus a natura materiali corporum discrepat, et penes quod est ratione inaudi facultas, voces articulatas originem deponunt. »

Ibid. D 7. Επισκοπεῖ 467.

Col. 905 B 2. Doctrina haec, qua Divinitas confunditur cum numeris, ab omnibus Pythagoreis predicatur.

Κέκινθι καθίπις ἀριθμὸς πάτερ μακάρων, πάτερ πάτερ.

Vide *Vitam Pythagorae* apud Jamblichum, p. 124 : « Ερα τὰς ἀριθμῶν οὐσίαν δίδειν εἶναι μὲν ἀρχὴν προμάθεσταν τὰς παντὸς ὡραντὸς καὶ γάρ καὶ τὰς μεταξὺς φύσεις ἐτι δὲ καὶ θεῶν καὶ δαιμόνων διαμονῆς φίλαν. (Hoc desumptum est ex opere Ἱερὸς λόγος) ἐτι τούτων φανερὸν γέγονεν διτὸν ἀριθμῷ οὐσίαν τῶν δύο παρὰ τῶν ἀρχικῶν παρέβατα. »

« Asserbat substantiam aeternam includi in numero, hocque nempe esse principium quo juvante facilius intelligitur quid sint cœlum integrum, terra, naturæque intermediae : inde pariter deorum nec non demnonum origo permanens deducitur. » — Quibus ex verbis patet Pythagoram numero tribuisse certam deorum existentianem : hanc in *Orphicis* doctrinam hauserat.

Col. 906 D 6. Ἐθνης 467.

Col. 908 B 10. Didimus ille, ex quo Eusebius locum bunc desumptis, pro certo habendum est philosophicarum sectarum scriptor ; bujusque, (sub nomine alii Didimi, l. xv. c. p. 817) fere similem locum legimus de Stoicis: unde inferendum videtur Didimum nostrum jure confundendum esse cum 'alio Didymo qui nominatur inferioris, nec non cum alio Didymo de quo loquitur Clemens Alexandrinus, in primo libro *Stromatum*, de philosophia pythagorica: Διδύμος ἐν τῷ περὶ πυθαγορικῆς φιλοσοφίας Ιωνίᾳ. Vide *Stromat.* i. p. 366; idem demum noster Didimus erit ac is quem citat Stobaeus in *Elogiis physiciis*, l. ii. p. 14 ed. Herennii in capite Ηρόπτερων : forte legendum est *Pep̄l αἰρέσθαι*, id est sectarum philosophicarum; saltem hoc sentiunt omnes qui hunc citaverunt, nempe Schefferus, *De natura philosophiae Italicae*, p. 5; et Herennius in loco Stobæi, qui non nominavit Schefferum, primum hujus emendatae lectionis auctorem. Suidas, inter omnes Didymos de quibus agit, unum sub cognomento Ἀττίος πρεβεῖται : Διδύμος Ἀττίος χρηματίσσων φιλόσοφος ἀκαδημαϊκός, πιθανῶν καὶ σοφιστῶν λόγων ἐν βιβλίοις 3. καὶ ἅδει τολλάδ. Jonsius *De scriptoribus hist. philos.* legendum censet Ἀρεός, juxta Eusebium. Kusterius hanc abhicit correctionem, qua mihi tamet optima videtur. Stobaeus, in *Elogiis physiciis*, l. ii. p. 14 Herennii, in eo sequens Xenophanem, scholæ Eleaticæ ducem, nolis Didynum traditū autem eujusdam fragmentū *De incertis hominum cognitionibus*. Juxta Herennium ejusdem Didymi est aliud fragmentum quod legimus in aliis collectaneis, nempe *Florilegio Stobæi*: fragineutum illud est quod, sub hoc vocabulo *Epitome* documenta nobis supeditat de ethica Aristotelis ; demum hunc Didimum confero cum Ario Heraclopolitanus quem citat Eusebius noster, l. I. *Propr.* c. 10, p. 41: Ἐπίτεις ἡ δομασίας παρὰ τοῖς Αιγυπτίοις μέγιστος Ιεροφράτερος καὶ ἱερογράμματος, δια μέρεσσαν εἰς ἔλλαξ φωνὴν Ἀρεός δὲ ἡρακλεοπόλεως, κατὰ λέξιν. En ergo noster Didimus cognominatus *Arius*, quis autem Didymus ille, et quoniam tempore vixit? — Si tides habenda sit Jonsio (c. 1, l. iii, *His. Phil.*) Varronis coetaneus fuit Didymus Arius; sic enim apud Jonsum probatur: *Athenaeus*, l. xiii, 3, citat epigrammum de Demetrio Phaleraco ab Asclepiade compositum; ὁ Αἴστος quod vertit, per *Ari magister*, arbitrans hic agi de nostro Didymo Ario; porro si Asclepiades ille idem sit ac Asclepiades Myranus, grammaticus fuit, et si praeterea magister fuit Didymus Arius, Varroni coetaneus esse debuit; fabricius et contra (vide Heren. de Stobæo, l. I.) illum asserit Neroni coetaneum fuisse; quas assert rationes quasque approbat Herennius, has perpendere non mihi datum est, cum primam editionem *Bibliothecæ Graecæ* Fabricii, ad quam legendum remittit, in promptu non haberem; parvi ponderis est Euzebius lectoribus hæc de determinandis temporibus quæstio.

Col. 915 B 14. Non de sexto, bene vero de quinto libro *Stromatum*, pag. 702, hic depromptus est locus; hoc factumne est ex descriptoris errore, an ex alia partione operis cuius initium pertinet: illud affirmare non ausim.

Ibid. C 7. Omnibus notum est quanti momenti apud Pythagoreos extiterint numeri; divinitatis quidem expressam in eis imaginem credeant. Ante

omnes plurimi aestimabantur sextus numerus; idem Clemens illud exponit in eodem libro *Stromat.*, p. 811 : Οἱ πυθαγόρειοι κατὰ τὸν προφήτην (prophetam Genesim) ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως τὸν Ἐριθμὸν τέλεον νομίζουσι, καὶ μεσοῦν τοὺς τούτους καὶ γάμους, διὰ τὸ μέσον αὐτῶν εἶναι τοῦ εὐθέως, τούτος τοῦ δέκα καὶ τοῦ δύο· φανταστικὸν ἀριθμὸν ἀπέχον· ὡς δὲ ὁ γάμος ἐξ ἕρθεν τοῦ θηλείας γεννᾷ, οὐτως δὲ τὸ περισσόν μὲν τοῦ τριῶν ἀριθμοῦ λεγομένου, δρόσον δὲ τοῦ δύο, θηλείος νομίζομένων γεννᾶται. « Pythagorei in hoc consentientes cum propheta, declarant numerum sextum perfectum esse, propter mundi genesis; hunc quoque numerum vocant *Meseuthym* et γάμος (*matrimonium*), quia medius est terminus numeri recti, id est, inter numeros decem et duo : etenim, ab utroque pariter distat. Ut autem matrimonium gignit ex conjugatione maris et feminæ, sic numerus iste, coalescens ex numero pare impare mare habito, et numero pare duo, habita femina, sit aliquid genitum: *bis ter gignunt sex.* »

Euclides in septimo libro *De definitionibus*, 22, numerum sex nominat perfectum, quia propriis elementis coalescit: 1, 2, 3.

Irem Cassiodorus.

Quam ob causam Pythagorei, illi nomen Vereris dabant. Vide Plutarchum *De El apud Delphos*, t. VII. p. 524 editionis Reiske, in qua mendosus est textus; Jamblicum in *Vita Pythagorei*, t. 28; anonymum, a Menrivo citatum in *Denerio Pythagorico*, c. 8. Macrobius in *Somno Scipionis*, l. I. c. 6 : Senarius qui cum uno conjunctus septenarius facit, varie ac multiplicis religionis et potentiae est, primum quod solus ex omnibus numeris qui intra decem sunt, de suis partibus constat: habet enim medietatem et tertiam partem, et sextam partem : est medietas, tria : tertia pars, duo: sexta pars, unum : quia omnis simus sex faciunt.»

Col. 917 C 12. Quæ sequuntur in *Alcibiadis* texta desunt, juxta editionem Platonis, nec reperio de hac re huius editores philosophi mentionem fecisse.

Eusebius mss. codices quatuor habent: 1. & ἐπὶ γενέσεως δύστα, ἐμῷ μὴ θέλοντος, « quæ ex meata solvi negreunt, εἰλάσσοντες. » An Platonis mss. codices omnes ἐμῷ γε θέλοντος habeant, ut textus impressi, prorsus ignoro.

Col. 925 B 9. Ἔπιπροσθετομένη 466, 467.

Ibid. 15. Διατάξειν, 467.

Col. 932 A 15. Μῆθ θέλοντες, quatuor mss., et infra p. 703, μῆθ θέλοντος.

Ibid. B 8. συγχρυσθεῖσι 466, 467.

Col. 933 5. Παντοῖος 463, 467.

Ibid. D 4. Textus Platonis babet *primam*; absque tamen est dubio legendum esse *ultimam*, cum ultima sit quæ status preseutis fuit causa.

Col. 937 A 5. Ludit Eusebius in verbis ἀλλοιοις ἀλλοιοις: quod frusta Gallice reddere conarer; exterum apud auctorem forte hic verborum occursus omnino fortuitus est.

Ibid. D 7. Prætuli vocem παρατητικὸν mss. coram 465 & 466 voci παρακατεῖσθαι quam habet textus impressus.

Ibid. C 4. Διηγησομεν 463, 466, 467.

Col. 959 C 4. Η Γαλάξιον τέλην. Hoc proverbum explanatur a Diogeniano, Zenobio, Suida, et presertim a scholiasta Platonis in hunc locum. *Ars Glauci* inventum magni aestimandum significat. Hic dicitur Glauces metallurgie peritus artem invenisse ferrum subigendi : ars illa *Graece* vocatur, αἰθέρια λόγια.

Col. 944 A 7. Origenes contra Celum, l. vii. p. 351 edit. Cantabrig. Mihī videtur Plato ab Isaia describente civitate Dei desunssiisse ea quæ dicit de lapidibus qui apud homines pretiosos habentur; quos autem ipse asserit nihil aliud esse

quam crassamen (ἀποθρότη) lapidum qui in optimam tellure jacent.

Col. 953 B 6. *Lego cum mss. 466 et 468, μόνης ἀνδρίας pro μετὰ ἀνδρέας αὐτῆς.*

Col. 954 B 8. ἐν 466.

Ibid. 42. Πήδη 468.

Ibid. 44. Τῆλε ὡς 468.

Col. 956 C 10. *Iloc proverbiū Ἀρχὴ τῆτος παντὸς memoratur ab Aristotele. Inter Latinos autem scriptores, ab Horatio :*

Dimidium facti qui cœpit habet.

Vide *Paræmiographa ac Erasmi Adagia.*

Ibid. D 7. *Τροφοῖς 466, 467, 468 et Plato.*

Col. 957. *Ηὔτεις ίδειμ.*

Col. 961 A 13. *Ἐτεὶς εἰ λέγω πρὸς σιμπλίκι ἀπει.*

Hæc vero syntaxis cuius tenorem exposui, evolvi et explanavi in volumine quod anni 1811 edidi *De Graecarum conjunctionum usu*, Parisiis apud Eberhart, pag. 145 (cf. adnotacionem). Platonis haud incognita erat. *Reipublica*, I. i., p. 360, ed. Stephani; *Phædo*, p. 109 ejusdem; *Protagoras*, p. 354; *Leges* nono libro, p. 873; *Alcibiadem*, p. 123.

Ibid. B 2. *Οἱ τε δὴ θλοι, ὁ δρός τε Καλλίχλεις, δυοι καλοὶ γίγνονται 466; οἱ τε δὴ θλοι, ὁ δρός, δύο καλοὶ γίγνονται 467, 468.*

Col. 964 A 2. *Ἔις αὐτῷ 466; ξεῖνος Plato.*

Col. 966 B 5. *Textus excusus vi libro fert : hic error causa fuit cur Vigerus non detexerit verum hujus fragmenti locum, sicut ipse in suis notis facetur. Theodoretus qui cum de verbo ad verbum exscriptis in sua *Therapeuta*, I. i., p. 9 et Sylburgio, Vigerum a suo errore revocari debuimus. Peropitem enim indicavit librum e quo illud excerptum est.*

Ibid. 7. *Ἄλλαχοι τούτοις γουν 466, 467, 468.*

Ibid. C 8. *Πρῶτον καλούμενον δεύτερον γράμματα.*

Senec., *Controv.* 27, libri quarti.

Vide Aristidem, *Pro quatuor viris adversus Platonem*; Suetonium, in *Augusto*, 64: « *Nepotes et litteras et naturae aliaque rudimenta per se plerunque docuit.* » Vide Erasmus, in *Adagia*, vocibus *Ignavia* et *Inscititia*.

Ibid. 9. *Ἐπιστόντας 468 et Plato.*

Col. 968 C 14. *Eschylus locus cuius alludit Plato legitur etiam in tragedia *Septem contra Thabas*, v. 539, ubi poeta, Amphiarai indolem describens, ait :*

Οὐ γάρ δοκεῖ ἄριστος, ἀλλ᾽ εἶται θεῖς,
Βιβλίον ἀλλά έπει τὰ σπέρματα καρπούσεος

Ἄσχη τὰ κεδρά βιασταρεὶ βουλεύματα.

Quod sic interpretatur: « Non vult tantum videri bonum a probus, sed esse. Inde istam mentis altitudinem ac rectitudinem haurit qua prudentiae consilia gignuntur. »

Plutarchus in *Aristidis Vita*, c. 3, et in *Apophthegmatibus regum ac imperatorum*, p. 416, t. VIII, ed. Hutton, refert, omnium oculos in Aristidem converso fuisse, cum in prima hujus tragedie representatione, isti versus recitarentur. Eos quoque Xenophon ad Socratem applicat in libro *Atomumproveniata inscriptio*, Sallustius ad Catonem, in *Bello Catilinæ*, c. 57. Celerrimi erant apud veteres illi versus eisque saepissime ad clarorum virorum laudem utebantur antiqui.

Col. 972 C 11. *Porphyrius De abst., I. iii, c. 27, p. 288: Αἴτια δὲ ή γένεσις καὶ τὸ ἐν τῇ πεντὶ ἥμα-*
τεγνώστα, τοῦ πόρου ἀποθένετος.

De hoc loco Platoniis *Convivis*, in quo antependum esse duxi vocem Platonicam τὰ ὡς νοὶ τὰ ὡς Eusebii, quæ sensu caret, lege adnotacionem Rubenkenii in *Timai Lexicon Platonicum*, p. 188 et 189.

Col. 973 B 2. *Αὐτομάτως 466, 467, 468.*

Ibid. D 2. *Ἐγχριπτον 467.*

Col. 976 A 13. *Mss. 466 et 467 sequens supplementum continent : Τῇ κατ’ αὐτὸν ἀρχαιολογίᾳ κί-*
χρητα καταλυσμῷ μηνιονέσσας, καὶ τοῦ μετὰ τῶν

καταλυσμὸν βίουν ἀρχόμενος γοῦν τῶν τρίτου τῶν νόμων τόδε φησι, προ: Ἐν προσίστοις γοῦν τῶν νόμων ἔπακουον ἂν φησι.

Col. 978 C. 8. *Βέλτεν 467 et Plato.*

Ibid. 9. *Ἐπικανουμένους 466, 467 et Plato.*

Col. 981 B 15. *Eusebii textum quem secutus sum, undecim verba que in Platone non inveniuntur, habet. Nunc autem comperire non possum an in recentioribus editionibus ista verba restituta fuerint.*

Col. C 6. *Artium mechanicarum despectus quæ solummodo apud antiquos a servis exercitantur communis erat inter veteres philosophos. Βάναυσος vox que illarum ideam exprimit semper vilitatem quamdam redolent.*

Illi plurimis in locis declarat Plato. Vide primum *Alcibiadem*, p. 131, ed. H. Stephani; *Amator*, p. 137 ejusdem, 6 Ficini :

Ἐπει γε δύμη καὶ διενός εἶναι τοῦτο καὶ βανάυσος καλεῖσθαι τοὺς περὶ τὰς τάχας ἐπουδαχθέται.

Reipubl. I. vi, p. 495, ed. Stephani :

Οὐτοις καὶ τὰς φύγας συγχελασμένοις τοι καὶ ἀποτρυπμένοι διὰ τὰς βαναυσίας τυγχάνουσι.

Vide Aristotelem, *Politic.*, viii, 2; *Eudemum*, I.; *Lucianum, Somnium*, 9: « *Ubi Ἡμερήγειος, Elianum, Iliast. divers.*, vi, 6; denique Ciceronem, *De officiis*, I, 42: « *Opifices omnes in sordida arte versantur, nec enim quidquam ingeuumum potest habere officina.* »

Col. 984 C 10. *Cum Deo et universo*, versio est eorum quae apud Eusebium leguntur : Θεῶ δὴ καὶ κόσμῳ δῆς φύλαξος δημιλῶν. In Platone : Θεῶ δὴ καὶ κοσμῷ. Eusebii lectionem quam habent omnes mss. retinuendam duxi.

Col. 985 A 6. *Ἐθελήσαντας omnes mss.*

Col. 988 B 7. *Plato hic alludit ad Tyrtei versus qui usque ad nos pervenerunt in *Oratione Lycurgi contra Leocratem* p. 162 ed. Henrici Stephani et qui in omnibus poesiis selectis reperiuntur, ut in Stoibeo c. 49. Sed Plato in hoc tantum a Tyrteo discrepat quod hic solam virtutem bellicam laudare intendit, dum vero Plato cuique civi virtute prædicto ac justo attribuit encomium a poeta pugnatori datum; hæc allusio, autem, in iis que sequuntur, continuatur, ut facile videre est in poetis verbis in hoc fragmendo elutentibus. Vide Bruncii *Analecta* t. I, p. 50.*

Ibid. C 3. Scholias, aut conviviali cantilenæ jam in *Gorgia* relatæ alludit Plato, p. 451. *De legibus*, I, p. 631, a Clementi Alexandri, *Stromat.* I. iv, p. 573 memorare; *Athenæus*, I. xx, p. 694; Stoibeo, *Elogia ethica*; Lucianus, *De lapsu inter saltandum*; Theodoretus, *Therapeut.* p. 155. Sylburg. Clemens eam Symonidi tribuendam conset; sic eam referit Iligen, in sua editione :

Ὑγαίνεις μὲν ἀριστος ἀρδεῖ θρατῷ.
Δεύτερος δὲ, καλὸν φυῖς τερέσθαι·
Τὸ τρίτον δὲ, πλούτειρ δόδιλος·
Καὶ τὸ τέτταρον, ηδρή μετὰ τῶν φύλων.

Col. 992 D 4. *Ποτερ 466, 468.*

Col. 996 C 4. Illic est παρονοματικ, seu verborum locus qui transseri minime potest extra linguam in qua scriptus fuit. Minerva Athene Graco sermone vocatur, 'Αθηνᾶ'. Αθηνᾶς ex ea voce formatur, dum vero 'Αττικᾶς non inde derivatur; ideo Climias vocat 'Αθηνᾶς, non 'Αττικᾶς autem, Atheniensem alienigenum qui Plato esse censetur, ut inter illum et Minervam a qua inspiratur relationem existentem ostendat.

Col. 1000 C 9. *Iloc adhibetur proverbiū ad designandum quantitatem que determinari minime poterat. Xeouς seu Congius era liquidorum mensura qua utebantur ad potus distributiones et cujus quantitas quam mare continet est vere numerica chijmæra.*

Vide Rubkenii scholiasten, ac Petavii notam in primam ac vigesimam Thæmisti orationem p. 262 Harduini editionis. In pagina 511, hæc nota reperitur.

In hac versione anteponendam duxi Eusebii lectio[n]em Platonis lectioni quæ, me judge, ab Eu-siebo corrigenda est. Sic enim hæc phrasis apud Platonem legitur: Περὶ τούτου καὶ ἡ ὡς ἀληθῶς δινότης ἀνδρᾶς καὶ οὐδενία καὶ ἀναντία, pro II. τ. α. ἡ ὡς ἀ. δ. δ. εὐγένεια τε καὶ ἀνδρεῖα.

Col. 1009 A 5. Νομοθέτης δὲ ὃν τι μικρὸν δρελός εἰ μὴ καὶ τοῦτο ἣ σύτως ἔχον, ὡς καὶ νῦν αὐτὸς ἥρηκ ὁ λόγος ἔχειν. De formula αἰτεῖται ὁ λόγος vide supra, l. iii, c. 45, ac notam libri viii, cap. 43, nbi simus exempla colliguntur. Vide Wytenbachum in Plutarchum, *De sera Numinis vindicta, Animadversiones*, p. 8; Clementem Alexandrinum, *Stromat.* vii, p. 868, 874, 879, 890.

Col. 1013 A 8. Sophocles, *OEdipus rex*; ultimi versus:

"Ὅτες, θητήρες ὅτε, ἐκείνηρ τὴν τελεταλαρ ἱεῖν
"Ημέρας ἀποκολούντα μηδέν ὀλλέσσει, πρὸς ἄρ
Τέρμα τοῦ θεοῦ περάσῃ, μηδέν ἀλλανόντες παῦσιν.

Multæ antores hanc sententiam usurparunt.

Ibid. C 9. Plato, *De legibus* xi, p. 682 ed. Laemarri 931. Stephan. Οἴδίπούς ἀπιμανθεῖς ἐπεύκατο τοὺς αὐτοὺς τάκεις, δὴ καὶ τὰς ὑμνεῖς τέλει καὶ ἀπῆκος γενέσθαι παρὰ θεῶν τε Φοίνικις τῶν ξαντοῖς ἐπαρθεῖσι παιδὶ θυμωδέντα, καὶ Ἰσπολάτῳ Θεοῖς· καὶ ἔτερος ἀλλοι, μωρίους μωρίους, ὃν γέγονε σφέρες ἐπικρέδους εἶναι γονεῖς πρός τε τάκα θεών.

OEdipus convictione lacerissus, suis propriis filiis imprecatur; et haec narratio quam quisque memorat, argumentum est quod istius modi imprecations a diis exaudiuntur. Sic sese gessit Amyntor erga Phoenicem unum e suis liberis. Et Thessensis Hippolyto iratus, ac multi alii erga alios multos, unde concludere licet, parentes aduersus filios a diis exaudiri.

Col. 1016 C 8. Συμιρόν 466.

Ibid. 43. Verba ἡ πεισὴ τὸν καταδικασθέντον, ab Eusebio prætermissa, ex Platone et ms. 467 supplevi.

Col. 1017C 9. Aristoteles hanc doctrinam impugnat quod magistratum perpetuitatem in eisdem stirpibus supponeret. Οὐδὲν αγαθὸν Σωκράτει ποιεῖ τοὺς αὐτοὺς ἀρχοντας φανερὸν· οὐ γὰρ ὅτε μένθοις, ὅτε δὲ δόλοις μέμικται ταῖς ψυχαῖς; οὐ πάρα τὸ θεοῦ χρυσός, δόλος τοῖς αὐτοῖς. Φησὶ δὲ τοῖς μὲν εὐθὺς γνομένοις μῆται χρυσὸν, τοῖς δὲ ἀργυροῦν, γαλοῦν δὲ καὶ σίδηρον τοῖς τεχνίταις μέλλουσιν θεσθαι καὶ γεωργοῦσι.

Perspicuum esse videtur, Socratem velut necessarium dicere, ad vitam tantummodo magistratum dignitates esse concedendas; nam a diis aurum non datur nunc aliis nunc vero aliis: docet enim hoc aurum animabus nascentibus statim immixtum esse; hisce vero argentum; et ferum hominibus opificium artes exercitatur atque aratoribus.

Col. 1020 B 2. Hæc medici definitio τῶν καρνῶν τῶν θεραπυτῶν & Vigeri opinione hic repetienda erat, in sua 15 nota, et perperam omissa fuit.

Col. 1025 A 15. Ista descrip[ti]o tam apprime Atheniensibus congruit, ut verisimile sit a Platone illos, non tamen aperta fronte, velicari.

Col. 1029 A 1. Quod ad nos pervenit de relationibus quæ inter Homerum et Creophyllum extiterunt obscurissimum est. Videtur Creophyllum Homeri hospes fuisse et ab eo poema *Raptus Æchaliæ ab Hercule* ut hospitalitatis munus accepisse. Alii vero contendunt Homerum hoc poenitare ab eo donatum fuisse. Hanc ultimam sententiam Callimachus secutus est in epigrammate a Strabone citato l. xiv, p. 658. Sextus Empiricus contra Grammaticos, l. ii, p. 225, ac scholiastes Thracii Dionysii p. 725, Bekkeri editionis.

Sic eam tradit Ernestius in sua Callimachi editio[n]e; Vigerus eam non integrum cognovit, ut illi eius annotatione videtur.

Τοῦ σαρποῦ πόνος εἰπι, δόμῳ ποτὲ θεῖος Ὁμηρος Δεξαμένου. Κλαῖσθε δὲ Εὔρυτος δοσ' ἐπαθεῖ,
Καὶ ξάνθην ἰδειν. Ὄμηρος δὲ καλεῖται.
Γράμμα· Κρεουσύλω, Ζεῦ γίλε, τούτο μέτα.

Col. 1038 B 13. Caput 28 constat omni haec illius citationis parte usque ad ista verba: cum solam omnium rerum existentiae causam fecimus. Col. 1045 A 12. Ερεχτίστοις 467.

Col. 1048 C 7. Ad tertium personam legi frōneū γάρ που, et infra responsum καὶ σφέδρα γε ἀπήκουεν cum quibusdam Platonis manuscriptis; quoniam hoc sensus exigere videbatur.

Col. 1049 D 8. Pro ὄντερ καὶ τὸν οὐρανὸν δλον, Wittenbackius, in suis in *Phædonem* notis, proponit: ὃν πάτηρ καὶ τὸν οὐρανὸν, quibus colum impletet. Non haec mutatio mihi prohanda videatur; animam enim universo tribuendo, Plato eum animal efficit. Ficinus autem sic interpretatur veluti ac esset ὄντερ, quemadmodum.

Col. 1064 C 13. Porcorum immolatio in honorem Cereris et Bacchi fiebat, sicut Aristophanis scholastes, in *Ranæ*, v. 340.

Ο πότνια πολυτιμητε Δημητερος Κόρη.

Ὦ θύδιν ποι προστέλλεντος χορείων κρέων.

Χορος τῇ Δημητρῃ καὶ τῷ Διωνύσῳ έθύσαντο δις λυμαντικοῖ τῶν θεῶν δωρημάτων. « quia dona haramce duarum divinitatum depascebantur. » Ovid. *Metamorph.* xx, 5, 3.

Et cum insuper ad eos pertinerent mysteria, Plato velut mysticum quidam considerat hujus animalium sacrificium, istis diis factum. Sic habet Tibullus,

*At nobis ἀρata, Lares, depellite tela,
Hostiaque et plena mystica porcus ara.*

Antepono enim hanc legendi rationem, voci rusticæ recentiorum editionum, cum porci omnes rustici sint seu campestres. Illud autem Tibullus et Græca Mythologia desumptis; nam non solum Plato, sed etiam Aristophanes hanc epithetam porco tribuit *Acharnes* v. 746.

Col. 1072 C 8. Axiochus, § 12: Οὐ γὰρ ἐφαίνετο ποι σεμνὸν μανιονέντο ξενεῖρχεν.

Col. 1073 C 1. Hoc Eschyli fragmentum in Stanze editione, φυγοτασθα tribuitur, ubi Jupiter quasi dubius, mortem inter Achillem et Hectorem libare videtur. Illud e vicesimo secundo Iliadis cantu deponit.

Col. 1080 B 12. Numenius, ejus testimonium jam adhibuit, scilicet: l. ix, c. 6, p. 410 et 411; l. xi, cap. 10., p. 525; c. 18, p. 536; c. 22, p. 543, in tractatu: *Περὶ τοῦ ἀγαθοῦ*, et quem reperiens etiam citatum in sequentibus libris, ab Origene contra Celsum invocatum est l. iv, p. 198 ed. Spenceri; ex scripto cui titulus: *Ἐπιχειρία;* declarat illum magis fuisse Platonicum quam Pythagoricum. Macrobius. In *Somnio Scipionis*. l. i, t. II, refert quod sequitur.

« Nunenio inter philosophos occulitorum curioso offendens numinum quod Eleusinia sacra interpretando vulgaverat, somnia prodiderunt. Visas sibi Eleusinias deas habuit meretricio ante apertum lupanar ludere prostantes: admirantique et causas non convenientis numinibus turpitudinis consulenti respondisse iratas, ab ipso se adtyo pudicicie suæ vi abstractas et passim adeuntibus prostitutas. »

Porphyrius illum refert in tractatu *De antro nympharum*, c. 10, ac c. 21, consulende sunt nota Van Goens. Jonsius in suo tractatu *De scriptoribus historiæ philosophicæ*, l. iii, c. 40, § 4, citatis longum articulum consecravit. Valkenaeus *De Ari-stobulo*, p. 18, illum Judgeum esse arbitrat, ex eo

quod dixit Platonem esse alium Moysen Atheniensium lingua loquentem. Illiusque Genesis citatio, c. 10. *De nympharum antro*: quod *Spiritus Dei* serbatur super aquas. Sed maximus honor in quo illum Plotinus habebat illam suppositionem haud verisimilem reddit.

Col. 1096 C 1. Τι δ' οὐ μᾶλλον εἰ τὸ λόγον οὐ substituendum videtur οὖν, unde interpretatio mea.

Col. 1097 A 5. Videndum est de capite 12, cuius initium iam in Clemente Alexandrinus reperitur Strom. 1, p. 410 ac 411, et in libro nono, c. 6, *Præpar. evangelic.* Eusebii, p. 410; Valckenaerum, *De Aristobulo Judeo*, p. 47 sqq. et p. 66. Ad illum lector revocandus est, non possum enim hic iterata vice exponere omnes observationes in hoc eximio opere contentas. Jam de hoc fragmento dissernunt duo recentiores scriptores: Gfrörerus *Kritische Geschichte des Urchristenthums* I. II, p. 71, secundaria editionis 1835; Dahnium, *Geschichtliche Darstellung der Jüdisch-Alexandrinischen Religionsphilosophie*, 1834, I. II, p. 75, qui licet saepe discrepantes animo quo eos direxit in operis compositione fere ad eadem spectant, ambo tamen cum Valckenaerio sentiunt contra Hody et D. Lobeck. *Aglopham.*, I. I, p. 448; scilicet, hæc fragmента genuina esse Aristobulū Judei qui Ptolemaeorum temporibus et verisimilime, sub Ptolemaeo Philometore ac Ptolemaeo Physconī vivebat, non vero Christiani, nec etiam Judæi Christiani atatis secundi seculi. Ad illud præcipue intendit Hody ut irritum faciat Aristobulū testimoniū Septuaginta Interpretum versioni favens, sub Ptolemaeo Philadelpho, Phalerio Demetrio curante, hoc fragmento laudatæ. Prima phrasis merito Valckenaeri censuram movit; Φανερός δὲ Πλάτωνος φανερός. Certum est hanc vocem φανερόν non esse Aristobulū; addita est ab Eusebio vel a transcriptore.

Ibid. D 1. *Orphici* versus qui sequuntur maxima celebritate pollut; tum quia eorum primo saepe antiqui auctores pagauit alluserunt, sicut illud animadverti in meo *De Sanctione Athone* opusculo; tum quia Christiani scriptores illos fusius breviusse memorarunt; exempli gratia Justinus martyr, in sua *Exhortatione*, c. 15; in libro *De monarchia* c. 5; Clemens Alexandrinus in *Protreptico*, c. 7; in quinto Strom., sed minutis ac parvulis fragmentis; denique sanctus Cyrilus Alexandrinus *contra Julianum*, I. 1: maximum autem excerptum ab Eusebio factum est, sed illud evidenter gravissime adulteratum est. In hoc vero auctor prefatus venia dignus est, declarat enim omnem hanc citationem ex Aristobulo desumptam fuisse, cuius patet mala fides; dum vero Justinus Orpheum solum nominet, sicut Clemens ac Cyrilus Alexandrinus; sed versus Aristobulū refert, minime designato auctore. Nunc vero quomodo horum textuum discrepantia explicanda sit, quisve istarum adulterationum auctor? Illarum inventor Aristobulus baud mihi censendus videtur. Hoc enim demonstratur tum quia primo versui alluserunt Plato, Plutarchus ac Stoichi anonyimus, *Florilegium* iv, 1, tum et cerebrinissimi illius auctoris imitationibus a Latinis poetis scriptoribus factis, et a Brissonio memoratis, *De formula*, initio libri primi. Nihilominus hunc versum arbitratur Orbicis additum fuisse, Lobeckius, p. 453. Quid autem per *Orphicos* versus intellegit? Aut *Orphei* versus? Fere certum est, si tamen Orpheus existiterit, nullus ab eo versus eundis fuisse, maxime autem, in Attica dialerto, que tunc nondum noscebatur. Onomacritus primus adulterator habetur qui sua poemata *Orphici* et Musei nominibus in lucem edidit. Quinquagesima quinta Olympiade vivebat. Postea vero Pythagorici hoc nomen usurparunt, illudque celebre reddiderunt, plurimis poematis pseudonymis ab iis evulgatis. Iustus est generis prima hujuscemodi fragmenti editio, sola que

Justino nota fuisse videatur, in qua sic appellatur Jupiter.

..Οη ταὶ κύραι εἰσὶ τὰ ἔσσοις
Ἄστερες δὲ οἱέειν Λα τὰς κάρτων μεδεῖται.

Clemens autem utramque cognovit atque ex utraque hausit; Eusebius fideliciter secutus est Aristobulū, quem ut suum ducem indicat, cuique omnem fraudem tribuendam esse demonstrarunt Valckenaerius, Gfrörerus, ac Dahneus. Lobeck, *Orphicus*, p. 448, contentit has adulterationes, certe Clemente posteriores esse, sicutque Hody ac Ricardi Simonis sententiam amplectetur, sed cum tantummodo eximis Valckenaerii argumentis suam propriam opinionem opponat, illam minime tenendam esse arbitrari. Dignus sane erat qui confutaret Valckenaerius.

Ibid. 4. Ηδὲ νόμου legem datam in Sinai monte indicat. Horum verborum loco, Justinus scribit πάντες δρῶσι· omnes simul; quod longe discrepat: Clemens ac Cyrilus illum sequuntur. Fateundum tamen mihi est omnes Eusebii manuscripts non eadem contineat 465, 466, 467. In eis enim legitur: πάνταν δρῶσι. Quod vitiosum est, nam incidens phrasis substantivo caret, δέοιο τεθέντος πάνταν; nomen adhibendum est, ideo conservandum est, πάντα νόμου.

Col. 1100 A 8. Differentia philosophicorum doctrinarum quibus moventur ii qui duas hujus fragmenti editiones consecrerunt, præcipue in his verbis animadvertisit. Iste sunt sancti Justini qui suam e paganismo traxerunt originem.

Οὗτος δὲ ἐξ ἀρχοῦ κακὸν θυησοῖς γυνεῖς,
Καὶ πάλεμορ κρυπτεῖται καὶ ἀγένας δακρυπετεῖται.

Aristobulus Judeus :

Αἴτος δὲ ἐξ ἀρχῶν θυητοῖς κακῶν οὐκ ἐκτέλεσσι Αὐθόρποις· αἴτῳ δὲ χάρις καὶ μάρτιος ἐσῆδει.

Negandi difficultas mala a Deo mitti, et necessitas eum tamen agnoscendi velut solum auctorem omnium rerum quae adveniunt, est omnium quae ad religionem spectant questionum difficillima. De ea fusa autem in secundo *De republica* libro disseruit Plato; illiusque dissertatione excerpta est ex eodem libro, c. iii, p. 641, ab Eusebio. Magis ad Christianorum Judæorumque sententiam accedit: Justini vero Orpheus, nihil aliud est quam Homeris discipulus ac repetitor; id est rudis ac primævalis mythologie.

Ibid. B 1. Ille decem Moysis mandatorum conmemoratio adulterationis Judaicæ certum est argumentum:

Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσσοις ἡδὲ τελευτήν.

Ibid. C. 3. *Méssor*. Ms. 466 μέστη habet; quod diverso modo emendatum littere sigma duplicatione sicut in Theodoro, *Therapeuticæ*, sermo ii, p. 26, edit. Sylburgi. Clemens, ab Eusebio citatus, infra, p. 685, legit:

Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων ἄρα καὶ μέσσοις ἡδὲ τελευτήν.

Ibid. C. 5. Emendationem Scaligeri secutus sum; ille scribit: ὕδογενής pro ὕλογενής quod in textu reperitur. Vide Valckenaerum, p. 75, postea Westselingium. Huetius eam sui codicis margine scriptis.

Col. 1101 A 6. Έξ Αιδὸς ἀρχαίμεθα. Hic incipiendi modus in omni antiquitate percelebris et a multis memoratis auctoriis, mutatur in manuscriptis 465, 466, 468 in sequentem: Έξ Θεοῦ ἀρχ.

Gfrörerus, I. II, p. 78 *Urchristenthum*, hanc variationem, amplexus est quæ sat satis felicitate videtur Aristobulū infra dictis. Tamen primitivus textus conservandus visus est utpote multis Gracis Latinisque citationibus commendatus quæ nobis ab antiquitate de hujuscemodi poematis initio transmissa fuerunt.

Col. 1101 A 7. *Omnia Deo plena.*

*Μετανάστε θεού πάσαι μὲν Ἀγνωτοί,
πάσαι δὲ ἀνθρώπων ἀπόταλα....*

In his duobus versibus, Aristobulus substituit Θεού vocis Δάδος; illud infra dicit; conservanda est igitur hæc originalis textus varia lectio quam ipse scriptor facet.

Mirandum sane est quod sic audacter adulteratis Orphei versibus ac plurimis propriis Orpheo ipsi additis, quorumque falsitas omnibus eluet, Aristobulus ne unum quidem verbum mutare in Arati versibus ausus fuerit. Hujus agendi rationis causa est quod Aratus poeta tunc recentior erat in aulaque Ptolemaeorum notissimus, et ejus primus versus in proverbium venerat:

'Ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα καὶ λόγος ἐπειρεῖται' Αράτος.

Ibid. B. 14. *Ἡ δὴ καὶ πρώτη γνώσκων ἀνέγοιτο σῶστος τέρεστι ἐν τὰ πάντα συνθετούσι.* Hæc primi cum septimo die confusio Altingio observationem sequentem suggestit, *Operum* t. V. p. 351: « Deus operum exterritorum, die uno (septimo), qui itidem principii est, cum Moses principium scripsum septimum diem eidem numeraret, ac si demum natales rerum omnium indicatos ostendat (*Genes.* i, ii, iii, iv) quo natalem dedit operibus gratia. »

Gfrörerius hunc locum Philionis referat *De posterioritate Cain*, qui omnino Aristobuli sententiae congruit:

Ἡ εἰδόμην τάξις μὲν ἐπιγεννήματα ἔστιν ἔξιδος, δυνάμεις δὲ πρεσβυτάτη παντὸς ἀριθμοῦ, μηδὲν διαφέρουσα μονόδος. Δῆλος δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς κομποτοικίας ἐπίλογῳ φάσκων· Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ εἰδόμην ἀπὸ πάντων τῶν ἥρων αὐτούς, ὅντες τοιούτους. Καὶ ηὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν καὶ ἡγάσθησεν αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἥρων αὐτούς, ὃν ἡράκοτος ποιήσει. Εἰτέ ἐπιλέγει· Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ὑπάρχων καὶ γῆς, διὸ ἐγένετο· ἢ ἡμέραι ἐποίησαν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ηὕτη δὲ πρώτη ταῦτα τέγονεν, έστιν τὴν εἰδόμην εἰς μονάδα τὴν πρώτην καὶ ἀρχὴν τῶν ὅλων ἀναφέρεσθαι.

Ibid. C. 43. Philo, primi libri initio, *Allegoriarum Legis*, pag. 41 Morelli editionis:

Πρώτον οὖν εἰδόμην ἡμέρα καταπάσσεις τὴν τῶν θυητῶν σύστασιν ἀρχεῖται ἐπέριν θειστέρων διατύπωσεν· πεισταί γάρ οὐδέποτε ποιῶν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὑπέστη θίου τὸ καίσιν πυρὸς, καὶ χύνει τὸ μέγειν, οὐτοις καὶ θεοῦ τὸ ποιεῖν· καὶ ποιεῖ γε μᾶλλον διστονίαν καὶ τοὺς διλοὶς ἀπειπούσης ἀρχῆς τούτην δράσιν ἔστιν. Εὖ μέντοι τὸ δύσκολον ποιεῖν, οὐγεὶ ἐπιτύπωστο ποιεῖ μάλι γάρ τὸ δύσκολον ποιεῖν, οὐχ ἐνεργούντα· οὐ ποιεῖται δὲ ποιῶν αὐτὸς ἀλλ' ἐπιφέρει· κατέπαυσεν ὁ Θεός τὸ δόν μὲν γάρ ταῖς ἡμέραις τέγοναις δημιουργεῖται, ταῦτα τελειωθέντα ισταται καὶ μένει· δοσὶ δὲ ἐπιστήμῃ θεοῦ, περιωθέντα πάλιν κινεῖται. Τὰ γάρ τελη αὐτούς, ἐπέριν εἰσὶν ἀρχαί, οἷον ἥμαρτος τέλος νυκτὸς, ἀρχή καὶ μῆνας δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους, ἀρχὴν δῆμοι τῶν ἔξης λόγων τῶν ὑποτοπηγέον.

Vide Clementinus Alexandrinus. *Stromat.* vi, p. 813:

Ἐνεκεν σημειου τοῦ περὶ ἡμέρας εἰδόμου λόγου καθεστώτος, ἐν τῷ γνῶσιν ἔγομεν ἀνθρώπινων καὶ θεινῶν πραγμάτων.

Ibid. D. 5. Quomodo autem hoc εἰδόμος λόγος intelligendum est, quod nos edocet et Deum et nosmetipso? Walckenaerus illud et Stoicorum doctrinam juxta Iudaeorum ideas modificatis explicat. (Laertius Diogenes, in *Zenone* viii, 410.)

Φασὶ τὴν ψυχὴν εἶναι ὀχταμερῆ· μέρη γάρ τοῦτης τάξεις αἰσθητήρια, καὶ τὸ φωνητικὸν ὀργανον, καὶ τὸ διανοητικὸν καὶ τὸ γεννητικόν.

Aristobulus septem tantum facultates agnoscens,

intellexus in duas partes divisionem removet aut rejicit, dianoeticum scilicet et generativum; quinque sensibus ac vocis organo, addit Ἑδόμος λόγος, id est Νοῦς, intelligentiam, quæ omnium nostrorum cognitionum origo est.

Ibid. 7. Hæc doctrina occulorum attributorum numeri septimi quæ inter veteres viguit, non solis Judeis propria fuit. Pythagoras, propter harmonicas illius proprietates illi quendam cultum voverat. Plato in *Timao*, Cicero in *Somni Scipionis*, huic falsa opinioni adhaeserant. « Qui numerus rerum omnium fere modus est, » inquit. Macrobius, in suo commentary de hoc ultimo opere, in pluribus paginae exposuit hujus mystici numeri mira commoda. Illud quoque fecit A. Gellius in decimo capite tertii libri *Noctium Atticarum*. Facile intelligitur quan grata esset Iudeis et præcipue Philoni atque Aristobulo, hæc paganorum doctrina, ut videre est *De septenario*, p. 11, 75, editionis Morellii, et passim...; *De opificio Dei*, p. 20. Attamen Valckenaerus qui innixe studuit huic nostri auctoris sectioni, secumque agitans cur Philo de Aristobulo siluerit, arbitratur et contrario Gfrörerius sententie, hunc eleganter scriptorem, manusrumque Gracarum aluminum atque admiratorem onnia sua gentis litterarum monumenta despexisse eti Graece scripta, Biblia excepta tamen, illumine assensum suum dare non potuisse insanis superpositionibus ac innsulis adulterationibus et identiter non amendatis, ab Aristobulo factis, ut hic spurius Homeri versus:

'Ἐλθομάτη δ' ἡσὶ Λιπομερι ρύσοις ἐξ Ἀχέροντος.
Aristobulea, p. 95.

Hæc somnia quoque amplexi sunt quidam Christiani; vide Lactantium, *Institut.* *dirin.* I. vii, c. 14; Clementem in fragmento quod referit Eusebius, juxta Aristobuli citationem; sanctum Hieronymum in *Amos ac Michaeam*. Sanctus Augustinus non videtur illius erroris esse immunis, *De civitate Dei*, xi, 31.

Col. 1104 A 1. Aristobuli fraus in hoc loco consistit quod separatum referat hunc Hesiodi versum, qui poematis *Dierum sextus* est, 770 *Operum ac Dierum*:

*Αἱ δὲ τὰρ ἡμέραι εἰσὶ διάς παρὰ μητρίεστος·
Πρώτοι μὲν ἦν τετράς τε καὶ εἰδόμην, ἵερον
ἡμαρταντα πολεμοντα τετράτοις Διονύσῳ.*

• Septimus dies sanctus est quia in ea natus est Apollo. • Alii autem versus, sì unum tantum Homerū excipias, suppositiūt sint, minimeque demonstrant quemque septimum diem cultu consecratum fuisse; sed tantum septimum mensis diem. Versus vero adulteratus Homerī, hic sequens est:

"Ἐλθομορι ἡμαρταντα πολεμοντα τετράτοις Διονύσῳ.
Odys. E, 262.

Tētrator ἡμαρταντα πολεμοντα τετράτοις Διονύσῳ.

Hic audax interpolator numeros ipsos mutare quoque non erubuit!

Isti versus bic Lino tributi, Callimacho assignantur a S. Clemente, lib. v *Strom.*, nam *infra* p. 677, sub Callimachi nomine referuntur. Nulli dubium est Lini nomen pseudonymum esse, sicut omnes illi ascriptos versus; sed omnes stupent critici Callimachum ei substitutum fuisse a S. Clemente, atque hunc errorem a Bentleyo non animadversum fuisse in eo et hinc illum adhäsisse in ejus poëta fragmenis. Valckenaerus, pag. 123; Rubkenius in suis *ad Ernestum epistolis*, pag. 44, onnesque qui de hac citatione disseruerunt; Henricus Stephanus in sua *Poesi philosophica*, illos Lino auribuit.

Ibid. B. 3. *'Ἐλθομη ἐστὶ τετράτη.* In *Judeorum ideis*, de mundo; in *Philonis ac Aristobuli ideis*, de lumine; itaque septimum diem primo die consol-

ciant (Vid. supra), juxta paganorum ideas de Apollone, propter hoc coquominato Τέλεσματογένες.

Col. 1104 C 8. Textus qualis refertur a S. Clemente, Eusebio et omnibus manuscriptorum, evidenter erroneous est. Δεικνύουσι et μηνύουσι sensum plane similem præbent, nullamque adversativam significationem exhibent, quod exigit vocis ἀλλο repetitio. Emendatio mihi obvia, nam nota definitio vocis ἀλληγορία, ή ἀλλο μὲν ἄγονεις, ἀλλο δὲ νοει, nobis eam suppeditat: Αἱ ἀλληγορίαι αἱ ἀλλο τι δεικνύουσιν, ἀλλο μὲν νοοῦσι.

Col. 1105 C 8. Κατὰ τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου. Huius vocis tenor vel sensus per metaphoram in Platone adhibetur ad exprimendos agminatum progressus atque regressus, διέξοδοι ταχικαί, *De legibus* lib. vii, pag. 372. Vide Vigeri notam de hoc ultimo loco, pag. 706, nostra *Preparationis evangelicae* citato eodem libro, cap. 19.

Col. 1108 C 5. Ilic sancti Pauli Epist. ad Ephesios, vi, 12, textus omnia a Clemente truncatus est, sicut in citatione quam dedit Eusebius; sic enim se habet: «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλινθρός αἷμα καὶ σφράγις, ἀλλὰ τρόπος τὰς ἀρχὰς, τρόπος τὰς ἔξουσιας, τρόπος τῶν κοσμοκράτορων τοῦ σκήτου τοῦ αἰώνος τούτου, τρόπος τὰ πνευματικά τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπιφράζοντος».

Col. 1112 B 10. De hoc Pindari versu, vid. Boeckhium, *Frag.* 29.

Col. 1113 A 6. Vid. *Frag.* 87 Callimachi a Bentleio.

Ibid. 13. Hic poete textus a sancto Clemente adulteratur: legitur enim καὶ οὐδένος pro κατίνοντι; Launzeius animadversit hanc variationem Origenti tribuendam esse a qua sauctus Clemens sine dubio illa desumpsit. Attamen vox οὐδένος in quarto contra Celsum libro invenitur, § 38. Sexagesimus est versus poematis *Operum ac diuinorum*.

Ibid. B 2. Non naturam tantum sic definunt Stoici philosophi, sed Deum ipsum: quod minime sancto Clementi arridet. Cum deinde sepiissime Deum cum natura confundunt, hac similitudine uti potuit ad exsequendum suum propositum, Græcos inducendi philosophos sicut Genesis ipsa loquentes. Ecce similis sententia:

Cicerio, *De natura deorum*, II, 22: Zeno ita naturam definit ut eam dicat ignem esse artificiosum ad gignendum progredientem via.

Plutarchus, *De placitis philosophorum*, lib. i, cap. 7: Οἱ στωικοὶ κοινότεροι θεοὺς ἀποφανονται πόρ τεχνικὸν δόῳ βαζίζονται ἐπὶ τενέσι κόσμου ἐμπειριανήροτος πάντας τοὺς σπερματικοὺς λόγους καθ' οὓς ἔκστα καθ' εἰμαρμένη γίνεται.

Stobæus, *Ectoge physica*, lib. i, pag. 64 edit. Heerenis, eadem dicit, nisi quod νοερόν, loco. Κοινοτέρον, legit.

Aristoteles ab Eusebio allegatus, in *Præparatione evangelica*, lib. xv, cap. 14: Στογεῖσιν εἶναι φασιν οἱ στωικοὶ τῶν δινῶν τὸ πῦρ, καθάπέρ Ηράκλειος. Τούτου δὲ ἀρχῆς ὅλην καὶ θεόν· ἀλλ' οὐτοὶ ἀμφοὶ σώματα φασιν εἶναι.

Diogenes Laertius, lib. viii, 156: Τὴν φύσιν εἶναι πόρ τεχνικὸν δόῳ βαζίζονται εἰς γένεσιν.

Tandem legi potest refutatio hujus Stoicorum sententia deo, quem sibi corporeum singunt, in Athenagoras *Llegatione pro Christianis*, pag. 26 editionis H. Stephani.

Col. 1116 C 2. Hic locns e sexta Platonis epistola desumptus, memoratus fuit ab omnibus apologetis; illum memoravit Clemens in *Protreptico*; Athenagoras in *Llegatione pro Christianis*, pag. 92; Origenes contra *Celsum*, lib. vi, § 8; Cyrillus contra *Julianum*, I. I.

Col. 1117 A 4. De Heraclio Ephesino, vide Plutarchum, *De animarum procreatione*, p. 290, t. XIII, ed. Huttonii; Schleiermacherus, in *Museo antiqui*. Fred. Aug. Wolf, pag. 374; Simplicius, in librum Aristotelis, *De caelo*, folio 68; idem, in *Aristotelis physican*, folio 17, edit. Ald.

Ibid. 12. Απτέρων μέτρων καὶ ἀποσεντύμενον μέτρων. Legitur μέτρα apud sanctum Clementem,

et haec lectio anteponenda videtur Schleiermacherus in dissertatione laudata, est versio Simplicii I. I.; vid. pag. 449 ac seq. Sic lectionem illam tuerit p. 451:

Ταπέρων μέτρα καὶ ἀποσεντύμενον μέτρα, erklärt gewiss Jeder der unsere stelle fur sich betrachtet, von den ununterbrochen nach verschiedenem mass vor sich gehenden veruandlungen.

«Quisquis recte hunc locum perpendit, in eo delegit certissime non interruptam seriem mutationum, quæ variis mensuris (aut proportionibus) sunt.

Col. 1120 A 2. Haec de numero septimo intercalatio, quæ oratione seriem abruptum, velut quoddam πάραγον, maxima de parte ex Aristobulo libro excerpta est, licet minimè nominetur; illud enim probatur ex fragmanto et quo coalescit precedens Eusebii libri caput. Nemini dubium est, qui si hoc opus non perisset, multa alia furtim subrepta huic Alexandriæ sacerdoti detegnerentur. Hoc frās tam iniperite facta est, ut incepit adulterationes Aristobuli integrae in eo remanserint, neque Clemens consulere curari vera et genuina auctoris scripta, quæ Judeus scriptor adulteravit. Illud tribuendumne est transcriptori satis antiquo ut Eusebio anterior fuerit? hoc non verisimili videtur.

Vide, in annotationibus capitinis præcedentis, quidquid ad has veterum poetarum citations spectat.

Ibid. 10. Hic versus quem Clemens Callimachus tribuit, Lino assignatur ab Aristobulo, sicut video est in duodecimo hujus libri capitulo.

Sic Ruhnkenius ea de re ad Ernestium scribēbat, pag. 44:

«In Bentleii fragmentis Callimachi, num. 115, quinque versus sunt spuri. Clemens nempe Alexandrinus, ad quem provocatur, haec omnia descripsit ex Aristobulo, cuius fragmentum exhibet Eusebius, *Præparat. evang.*, lib. xiii, pag. 663-668. Ibi pagina ultima Lino versus isti tribuuntur multo convenientius. »

Est eadem sententia Valckenarii, pag. 28 et 124 *Dissertationis de Aristobulo*.

Col. 1121 A 5. Vide Xenophontis *Memorab.* I. iv, c. 3, § 8, et Schneideri notam de textus variantibus. Vide Stobæum, *Eglogæ physicae*, II, l. 19. Loco vocis παμφανής, Davies in Ciceronem, *De natura deorum*, lib. I, c. 12, pag. 37, proponit παμφανής, quod legitur apud sanctum Cyrrilum, *Contra Julianum*, I, I, p. 32, ac in Stobæo I. L.

Ibid. D 3. Σοὶ Ζῆν ἐς εὐηγγ. ἀπόπερ ἀνθρώπων μάλι, lego cum Valckenario.

Col. 1124 C 5. Omnia in hoc fragmanto certatum a primis Christianismi defensoribus invocato, fraudem aperte detegunt; jam de hoc communis doctorum hominum sententia statuit.

Indubitate Sopocii pietas, impietati dissimulata Euripi opposita, est quoddam factum historicum, quod omnis testatur antiquitas in illis que ad nos per venerunt de istis duabus æmulis; quis autem meritum posset ab hoc poeta tam eximia pietate prædicto, Atheniensium religionem apertius impetratam fuisse, quam ab Euripide aut a Socrate.

Deinde Clemens hic nobis detegit haud citationem tribuendam esse ignotum Judaicæ historiæ scriptori, ipsi forsitan Judeo, sicut arbitrabatur Celsus ab Origene citatus, I, I, p. 13. Vid. Bentleum Epist. ad Millium, pag. 93; Valckeneraum, *De Aristobulo*, p. 48. Non sic Clemens, veterum scriptorum peritiissimus, eorum nobis textus expondere solet; sepiissime enim illorum opera designat, sicut superius de Sophoclis *Antiope*; hic haud similiter sese gesit. Solo Hecateo Abderitanu nūtūr. Attamen fatendum est plures Christianos scriptores anteac sic egisse; inter quos Athenagoras in sua *Llegatione pro Christianis*, ac Justinus martyr *De monarchia* et in *Coronatione*, sed illorum auctoritas levissimi ponderia est quoad hujus monumenti authenticitatem, et credendum est illos ex eodem fonte hausisse ac Clemens

Stromateos. Jam ex Aristobuli exemplo constat quanta fraudis culpam admittere non dubitem Ju-daei Helleniste.

Col. 1124 C 5. Isti Euripidis versus, — *ter a Plutarcho citati, De exilio, l. I, p. 370 ed. Huttenii, Quæstiones de natura, t. XIII, p. 25; Adversus principem indoctum, t. XII, pag. 93; a Luciano transcripti, Jupiter tragicus; quosque in Thyeste imitatus est Ennius, ut refert Cicero (De natura deorum, lib. II, c. 2, ac c. 25), — tribuuntur a Valckenaeero (*Diatribæ ad Eurip. Fragm.*, pag. 47) tragedie Cretenses inscripse, nunc vero deperdite.*

Col. 1125 A 2 :

Ἄρχοτος δὲ ἀστρων
Οὐλος ἐνδελεχώς ἀμφιχορεύει.

Hæc astrorum chorea circa Deum supremum persæpe in veteribus auctoribus inventitur. Peri-cityone Pythagorica in Stobæo citata, *Florilegium*, serm. 79 :

Θεῖη καὶ καλὴ ὅμις γονῶν καὶ τουτῶν ὅμις καὶ θεραπεῖη ὁκητὸς οὐδὲ Ήδονος οὐδὲ πάντων Ἀστρων, τὰ οὐρανὸν ἑναρμόνος; ἀμφιχορεῖται.

Col. 1128 C 3. Meineckius, ut Brunck, in *Poesi ethica*, p. 39, inter Spuria rejecit hos Menandri versus quos Justinus, *De monarchia*, Philemou tribuit : horum authenticitatem nec defendendam nec impugnandum suscipio.

Col. 1129 A 4. Isti Diphili versus similiter a Luzaco discutiuntur, in *Exercitationibus acad.*, p. 158, qui in eis quasdam fecit mutationes : legit δύο, sexto verso, aut septimo, pro δρόῳ. Quartus versus,

Ἐστορ δικῆς ὀρθαλμὸς δε τὰ πάρτη δρῆ,
a Plutarcho citatur in tractatu *Contra Colotem*, t. XIV, p. 189 edit. Huttenii ; alius vero versus legitur in *Monostichis Menandi. Stobœus. Eclogæ physicae*, l. I, p. 110, ed. Heerenii, et *Sextus Empiricus. Adversus grammatis*, l. I, c. 13, p. 275, ultimos referant.

Ibid. B 6. Hi versus Sophocli tribuuntur a Justino Martyre, *De monarchia*. Hoc est quinquagesimum primum fragmentum incertum Brunckii.

Ibid. C 4. Hi duo Orphici versus jam in tertio libro leguntur, c. 9, p. 100, juxta Porphyrium citati. Desumpti sunt et Jovis descriptione pantheistica quam Aristoteles tractatu *De mundo* inseruit, ac eum imitatus, ejusdem operis versioni Latina Apuleius indidit. Leguntur etiam in Stobæo, *Eclogæ physicae*, l. I, c. 5, p. 40; in *Commentario Proculi in Timæum*, p. 96. Illius operis passim inveniuntur versus in Plutarcho, *De oraculor. defecti*, c. 48; Macrobius, *Saturnal*, t. 20; Olympiodoro in *Philebūm*, a Ruhkenenio citato, *Dissertat. in Longinum*, § 5. Stephanus illos quoque inseruit in *Poesi philosophicae*. Lobeck hæc variis textus in *Agaophamo* collegit p. 521 ac seq. cum variis lectionibus.

Ibid. 43. Καθ' Ἐλληνας. Platonom innuit in decimo libro *Legum*, p. 905. Hunc locum jam citavit Eusebius, *Præp. evang.*, l. XII, c. 52, p. 635 : Οὐχ οὐτοι σμέρχοι ὡν δύση κατὰ τὴν γῆς βάθος, οὐδὲ ὄψηλος γενέμενος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναπτήσῃ.

Ibid. D 1. Tres isti versus deponuntur ex prolixo fragmento jam in capite 43 hujus libri citato, juxta Aristobulum, 5, 6, 7. In tertio legitur τυντογι loco διάντα. Vide Lobeck, p. 439 ac sqq. *Orphicorum*, ac *Dissertationem de Sanchoniathone*, a me editam. (*Exstat infra.*) Idem dicendum est de quinque aliis sequentibus, 23 ad 27.

Col. 1131 A 13. Hæc ad locum Aristobuli in capite precedenti partim citatum pertinent.

Ibid. B 12. Ejusdem fragmenti sunt isti versus : jam illud citatum est, c. 42.

Ibid. D 5. Vide in hunc *Orphæi* locum, Lobeckii *Agaophamum*, p. 455.

Col. 1133 A 2. Textus hic Osee tributus non in

hoc propheta invenitur : apud prophetam Amos legitur textus huic sere similis et qui non idem est in Septuaginta. Interpretibus ac in Vulgata Latina. Clemens : Ίδον ἐγὼ στερῶν βροῦθη καὶ κτίζων πνεῦμα, οὐ αἱ χεῖρες τὴν στρατιῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐθετλοῦσσαν.

Sic autem habet Vulgata Latina : *Quia ecce formans montes et creans ventum et annuntians homini eloquio suum, faciens matutinam nebulam, et gradiente super excelsa terra : Dominus Deus exercitum nomen ejus.*

LXX : Διάτι ίδον ἐγὼ στερεῶν βροῦθη καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν χριστὸν αὐτοὺς ποιῶν δρόμον καὶ διέγιαν, καὶ ἐπιβανοῦ ἐπὶ τὰ ὑψη τῆς γῆς, Κύριος δὲ θεός δὲ παντοκράτωρ δινομα αὐτῷ.

Similia vide in psalmo LXXXIX.

Ibid. 10. Duo isti versus ad fragmentum pertinente in cap. 42 citatum ; sunt enim undecimus ac duodecimus ; sed variant ; textus autem qui hic legitur apud Justinum. martyrem deprehenditur in libro *De monarchia*.

Ibid. 14. Hi versus fusis allegantur sub Eschyli nomine, in *Elog. physic.* Stokæi, t. I, p. 422 :

Ὦ Ζεῦ, κάπερ Ζεῦ, σὸν μὲν οὐρανὸν κράτος·
Σὺ δὲ ἔρπε τὸν οὐρανὸν καὶ ἀνθέων ἔρπες
Λεωρὺν κόλπεματα, σοὶ δὲ θηρῶν
Τύροις τε καὶ δίξη μέλι.

Inseruntur sub Brunckio in *Analectis*, t. I, p. 45. substituto vocis ἔρπε, pro voce δέλς, omnino mutat hujus loci sensum ; cum Brunckio textum Eusebii secutus sum.

Ibid. C 12. Versus isti excerpuntur sub e magno fragmento, juxta Porphyrium citato, l. III, c. 9, cum textus variantibus sequentibus. v. 6, 7, 8, l. III Eu-sebii :

Ἐρ κράτος, εἰς δαιμῶν τέρετο μέτας ἄρχος
[άσπατων],
Ἐρ δὲ δέμας βασιλεὺς ἐρ φάδε πάρτα κυ-
[χλέται].

Sic illos refert Proculus, in *Timæum*, pag. 96. Illos vero hocce modo habet Clemens, p. 726 :

Ἐρ κράτος εἰς δαιμῶν τέρετο μέτας οὐρανὸς
[αλύων],
Ἐρ δὲ δέμας βασιλεὺς ἐρ φάδε πάρτα κυ-
[χλέται].

In iis vero Uranotheismus clare patet.

Col. 1136 B 9. Prædicti versus memorantur a Plutarcho, *Περὶ Εὐθύλας*, t. X, p. 24 Hutteui : Stobæo, *Elogæ physicae*, I, p. 168. His constant octavum et decimum fragmentum ed. Meineckii, p. 203.

Ibid. D 3. Herodoto hoc oraculum debetur, l. VIII, c. 441. Jam citatur l. V, c. 24, in *OENOMAI Selectis*.

Col. 1137 A 4. Θεαρίδας. Illius nomen in *Pythagoras Vita*, a Jamblico, p. 214 edit. Kusteri, scribit Θεωρίδας vel Θεωρίδης

Ibid. B 1. Ludus iste cui alludit Plato, cum hic, tum in *Phædro*, p. 242, describitur a Rubenkenii Scholizete, in hunc ultimum locum dissecente. Per τερπτορηθήστραχον, intelligunt quoddam ludum genus in quo pueri in duas omnino aequales catervas dividuntur, una quarum ad orientem stat, altera vero ad occidentem ; in medio autem unius illorum sedet manutenebas testulam, una parte colore albo, nigro vero altera parte tinctam. Illam in aerem proicit : si pars albea colore distincta cadeudo supra remanet, puerorum caterva ad orientem stans alteram insequitur ; si vero nigra testula pars superior conspicitur, altera caterva priorem persequitur quoadusque omnes æmulos ceperint reducerintque ad stationis locum.

Hujus ludi descriptio a Polluce data, l. IX, c. 7, parum a prefata differt ; solummodo, in ea captivus

sub ονος nomine designatur. Ο μὲν τοινυ ληφθεὶς τῶν φευγόντων δύος οὐτος κάθεται. Vide Meursium *De ludis Graecorum*; voce *Οστροκόλεδα*, et Erasmi *Adagia*, voce *Testula transmutatio*.

In nostris moribus quæsivit iudicium qui aliquam similitudinem cum Graecorum ludo habet, quem non apprime cognoscimus ad exprimendam Platonis ideam.

Col. 1157 B 10. Τῷ τῶν 466.

Col. 1144 B 4. Πάσαι 466.

Col. 1145 B 6. Σομάτων 466, recte.

Ibid. C 2. Λήξεων 465, recte.

Col. 1149 D 6. Ἐν μέσος δὲ λαχοῦσαν τὴν Ἀταλάντης ψυχὴν, καπιδούσαν μεγάλας τιμᾶς διδητούν διδρός οὐ δύνασθαι, παρελθεῖν δὲλλα λαβεῖν. Nullum sensum exhibet hic textus; sic lego: Ἐν δρωμέτι λαχοῦσαν τὴν Ἀταλάντης ψυχὴν, καπιδούσαν μεγάλας τιμᾶς διδητούν διδρός οὐ δύνασθαι παρελθεῖν, δέλλη λαβεῖν.

Col. 1153 A 3. Διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνταγόρων, ἐκ τοιων τὰ παραδείγματα γίνεται, καὶ οὐτοις αὐτοὶ μὲν οὐδέποτε ὀνταρται, ἀλλα διατονεῖται. Pro voce καὶ, lego καὶ εἰ; haec conjunctio necessaria est ad phrasis constructionem.

Ibid. C 1. Hoc fragmentum tractatus *De anima*, cuius auctor Severus Platonicus, dialecticus et ingenii rectitudine conspicuum, nobis optimam totius operis ideam præbat; sed solum illius hoc excerptum existit, atque brevis citatio in fragmento ex tractatu *De anima* Jamblici a Stobeo data, *Elogio physico*, I. 1, cap. 52, p. 862, in quo dicitur anima formulam a Severo Platonico sic definitam fuisse: Ξῆμα· πάρα δεσπότων καὶ αὐτὴ δέσποταις. *Di-*
stantiae terminus ac distantia ipsa. Ahsque majori explicazione, hoc minime intelligi potest, et tamē fragmento nobis exhibito patet Severum recte ac congrue ratiocinia contexere. Fabricius, in *Bibliotheca Graeca*, I. 1, p. 65, veteris editionis, illum Augusto coæcum fuisse arbitratur: illius nomen a Porphyrio, in *Vita Plotizi*, invocatur.

Plurimi ejusdem nominis sunt homines qui minime cum eo confundendi sunt.

Hic numerus qui non in textu indicatur, ad cap. 47 in integrō referuntur.

Col. 1156 A 14. Loco ἡ δὲ ψυχὴ, εἰ δὲ ψυχὴ substantia, ut illud sensus aperte exigat.

Col. 1157 C 8. Vigerus in sua annotatione discussit voces Εἴτε et Εἴδετε, quarum prior apud Platonem invenitur, posterior vero, in Eusebio. Posteriorēm Cicero adhibuit in sua *Timaei* versione. Non obstante hac gravi auctoritate, Vigerus tamen rationes exponit e quibus Platonis sententia illi videtur anteponenda. In illius mentem conveniens illi hujus philosophi textus, ac Locrensis *Timaei* qui extra corpus animam collocat. Ciceronem ac Eusebium sequuntur sum.

Col. 1160 B 4. E Vigeri sententia, velut inutilem neglexi textus Platonis repetitionem ab imperito transcriptore evidenter insertam.

Col. 1161 B 3. In hoc periodo exstat interrupta sensus series haud manuscriptis emendata. Tois δὲ μὴ βλέποντας non habet verbum a quo regatur nisi precedentibus, vel ante dictis religetur; quoque autem modo construatur, pessima semper erit constructio.

Ibid. 11. Πρόδοτος 465.

Col. 1163 A 5. Istud nomen est cuiusdam Eleusis dearum Demeteris filie quam, secundum Romanos, Proserpinam interpretatur; in hoc loco tamen Minervam potius significare videtur; nam *Core* vox *Virginis* sonat, nobisque compertum est Minervam se juramento obstrinxisse, perpetuo manere virginem, insuper, saltationem cum integra armatura, τανόκτη, inter illius exercitus fuisse; tum, Παλλὰς ἀπὸ τοῦ παλλέτου, vocabatur; hoc autem saltandi genus *Pyrriticum* appellatur.

Ibid. 12. Ολοκύντας ξέρον. Licet Plato ac Eu-

sebius ad legendum ολοκύντας consenserint, tamen cum Vigerò legere malo oīν δύναται.

Col. 1168 A 1. Θέσεως καὶ διαρρέσεως διπλωτῶν. Quid intelligitur in Greca tactica per has voces τίθεσθαι τὰ δόλα? Num illud significat, arma deponeo aut sub armis stare, aut arma capere? Vigerus in eruditissima in hunc locum nota, absurditatem demonstrat hujus exercitii arna depонendi, θέσεως δηλων ἀποτελεῖ.

Jam Leopardus, *Emendat.*, I. xi, c. 20, perstrinxerat, in plurimis Thucydidis locis pravam Valk versionem, ubi hoc verbum per vocem ponere vertit. Scholiastæ duo contraria enuntiant: *arma deponeo et ea sumere*. Vide Wesselung, in *Diod. Sicil.* I. xii, 66; Valesium in *Harpocratei*, voce: Θέσεως τὰ δόλα.

Apro oratores legitur: Υπὲρ τῆς πατρόδος τίθεσθαι τὰ δόλα. Lycurgus, *adversus Leocratem*, p. 153; Eschinus, *contra Timarchum*, p. 5. Ενεαία θέσθαι τὰ δόλα, Demosthenes; *contra Aristotelem*, p. 624. Plutarchus, *Vita Alcibiadi*, § 30: Σημεριανὸς Ἀθηναῖος ἐναντία δολα μη τίθεσθαι. Ex omnibus variis locutionibus, Vigerus quatuor dat significatio-nes huic phrasi fere similares.

1° Pro τάπτεσθαι, aciem ordinare.

2° Καταπτροτοπεύσθαι, castrametari, iuxta Dionysius Halicarnassum, I. v: Θέμενοι πλησίον τὰ δόλα.

3° Castra munire; idem I. viii. Εἰς δρους κορυφὴν ἀναδραμόντα καὶ θέμενον ἐνταῦθα τὰ δόλα, τὴν ἐποιον νύκτα δέμενται.

4° Άντι τοῦ ποτορχεύειν; Theucydides, I. viii. Πρός αὐτὴν τὴν πόλιν τὰ δόλα εἴθενται.

Ibid. 12. *Stadion*, *Diæalon*, *Ephippion*, *Dolichos*, varia exercitia sunt quæ explicit Faber in suo tractatu *De arte agonistica*, I. 1, c. 28. *Diæalon* cursum exprimit qui eundo ac redeundo fit; *stadioum*, unum tantum cursum significabat, dolichos, septem cursus faciebat; ter circa metam currebat (*καρπήθη*), et a meta ultimum sumum faciebat cursum ut eo unde exierat, rediret (*ποταμῆς*). Vide Tzetzem, in *Chiliade*. *Ephippion*, est in equo cursus.

Col. 1169 B 11. Τοιάντης σπουδῆς. Id est conuenienter matrimonio conjugere sponsos.

Col. 1173 A 13. Hanc Platonis phrasim ab Eusebio omissem restituere debui; illius enim suppressione, nullum sequentibus verbis relinquebat sensum, aut saltem eum maxime adulterabat; minime enim referri poterat ad sapientem ascensem indomiti cursoris (*ὅμοιος*), que sequitur phrasis, cuius ille in *Philosopho* est subjectum. Illamne prætermisit Eusebius, illi animo nocendi, an inadvertantia? hoc non constat. Attamen, mihi observandum est, illam plus aque vechementem amoris impudici descriptionem, in Platone forsitan vituperandam esse. Sed falsum est illum plane ei assensisse; ac *Phædri* dialogus ad hoc præcipue spectat, ut demonstret quantum a se invicem discrepent, amicitia virtute ac philosophia innixa, et insana ac sordida pederastice libido.

Col. 1176 B 4. Non docet Plato, dominum qui suum interficit servum, mundum ac innoxium esse (*χαρούρδος*), sed illum mundandum esse (*χαρούρρωθος*), quod non significat *absolvitor*, sicut Vigerus interpretatus est. Verisimiliter opinionem Eusebii sequi voluit; sed vox qua usus est Plato hunc non admittit sensum, purifications inponit. Cum autem domini haberent jus vite ac mortis in servos suos, qui apud veteres considerabantur tantummodo ut res, non vero ut persona, non facile grandior expositio imponenda erat.

Col. 1177 A 13. Post ἀνεψιότητος addε: Πρὸς ὄντων τε καὶ γυναικῶν τῷ ταλευτοῖσι, πρώτον μὲν τὸ μίσασα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν τῶν θεῶν ἔχθραν ἔχοτο, ὡς ἡ τοῦ νόμου ἀρά τὴν φήμην προτρέπεται.

Ibid. B 4. Hanc ultimam legem non inveni

in nono *Legum libro Platonis*. E contrario in praecedentibus mulier quæ suum interfecit maritum, aut maritus qui uxorem occidit, trium annorum exilio puniri jubentur.

Ad Eusebii sententiam nullo modo accedere possum. Servus enim cui neque bonum, neque argutum est, cum sit ipse alterius possessio, non nisi corporeis penis multari poterat; extra eas, sola ei remaneret impunita.

Col. 1189 D 1. Hic Parmenidis versus a Simplicio memoratur. In Aristotelis tractatu *De celo*, l. 1, p. 31 edit. Aldi. Παρενειδός πρῶτος ὁν οἱμέν φήσῃ, τὸν λόγον τούτον ἐφωτησάς ἐν τοῖς ἔπαισι, πέρι τοῦ τὸ δὲ εἶναι, ἀγέννους ἐγράψει τούτον. Οὐτε γάρ τοι δέ νοντας ἀυτόν· ἡν γάρ καὶ πρότερον· οὐτε ἐκ τοῦ μη δύνοντος οὐδὲ γάρ ἀν δύνειν, οὐδὲ νοητούς ποτέ· οὐδὲ γάρ ἥπατον, οὐδὲ νοητὸν τὸ πάντη μη ὄν.

In Commentario ejusdem, *De physica auscultatione*, p. 19, sic versum referit:

Ἐπει τὸ γε, Μοῦρ' ἐπέδησεν
Οὐδὲντος τὸν ἔμερον φάστενον.

Denuo citatur pagina 31 verso.

Buttmann, ab Illeindorfio in hunc locum *Theatetus* citatus sic legendum proponit:

Olor ἀλίητος τελέσιν φάστενον.
De significacione vocis δισχυρίστωται, vide *Hassium ad Lydum*, p. 312.

Col. 1193 C 1. Arcesilaus sic detorquetur quadragesimum secundum versum, Illesiodi poematis *Operum ac Dierum*.

Κρύπτατες γάρ ξονοτοι θεοι πλοιάρωποι.
Dii hominibus alimenta absconderunt.

Alamanni sic versum hunc interpretatus est in secundo libro *Della Coltivazione*, v. 557:

Ascole l'essa
sotto la dura terra; onde non saglia
fuori all'aperto cielo, se in mille modi
non la chiama il cultore.

Ibid. 6. Verum hujuscem philosophi uomen est vel *Charmides*, ut apud Eusebium inventitur, vel *Charmidas*, sicut illud indicat Sextus, quem ceterum ad verbum secutus est ac transcriptis Eusebii, in variarum academiarum enumeratione, ac post ipsum Victorius, *Variarum lect.* l. xxx, c. 24. (Vide *Pyrrothecias hypotyposes*, l. i, c. 35, p. 56, 57.) Charmadas secundum Salmastium *Plinius exercitationes*, p. 36 et 50 editionis Parisiensis. Illum imitatur Valesius *Emendationum* l. i, c. 29. Illi antea Turnebus *Adversar.* l. x, c. 16. Quas affert ratione de suo scribendi modo, mihi anteponebam evidenter Eusebii rationibus, quamvis Charuidis etymologia, a Xáρμας, non majorem prebeat irregularitatem quam etymologia Charmadis a Xáρμας.

Non ea sola est de hoc nomine mota disceptatio. Altera multo gravior decimi ac septimi saeculi philologos exercuit. Longius ac nimis ab Eusebio alienum illam hic proprie exponere; sed illius summa sic se habet. Bis apud Ciceronem *Carneadi nomen legitur*, scilicet: in *Tuacul.* l. 24, ac *De oratore* t. II. In his duobus locis inumerito invocatur; siquidem fuisse vere Ciceronis, aut saltem Antonii coeversus quem Cicero cognoverat, aliqui multa suppedantur chronologicas contraria sententias argumenta; itaque, Turnebus in *Adversar.* x, 16, ac Victorinus, *Variarum lect.* xii, 24, *Charmidas* nomini *Carneadi* substituerunt. Salmastius autem has corroboravit emendationes (in *Plinius in Solinum emendationibus*) p. 36 temporis computatione. Petavius, contradicendi desiderio ductus, in suis *Miscell. observationibus*, cap. 8 et 9, omnino conatus est ut Ciceroni *Carneadi* nomen restitueret, sed tam paucos sequaces reperit, ut Henricus Valesius tam ei devotus, tam-

que Salmastio infensus ac contrarius, illius tamen sententiam impugnare coactus fuerit. Hac autem Valesii dissertatione est scientiae criticae opus perfectissimum.

Col. 1196 A 5. Hic evidenter exstat quædam verborum seriei suppressio cui obviandum mihi visum est in mea translatatione. Docet Numenius, Platonis doctrinam sub tribus primis illius successoribus intactam mansisse, postea addit: Ἐπει εἰς γε τὰ δέλλα πολλαχῆ παραλίουντες, τὰ δέ στρεβλουντες οὐκ ἐνέμεναν τῇ πρώτῃ διάδοχῳ. Ad quos autem referri possunt: εἰς γε τὰ δέλλα πολλαχῆ παραλίουντες . . . οὐκ ἐνέμεναν? Minimo illud exprobrandum est iis qui nullo modo sui primi magistri documenta adulterarunt. Arcesilaum igitur in animo habet, aliosque novarum academiarum institutores: Arcesilaus scilicet secundae academie patrem; Carneadem ac Clitomachum, tertiae conditores; quartæ autem Philonem et Charmadam, Antiochum denique quintæ fundatores, si quinta admittenda sit. In versione vero verbum διάδοχος, velut a vero sensu alienum mutavi, in διάδοχος. Reversa, non successio mutatur, sed doctrina; quod in ea re evenit.

Ibid. C 40. Εἴτε τε, 466, 467.

Ibid. 13. σκαρφηθόμενος, 466, 467, 468.

Ibid. D 2. διαφόρως, 466.

Col. 1197 A 2. Αἴτιον δὲ εἰς τρεῖς θεούς τιθεμένους Σωκράτους καὶ φιλοσοφούντος αὐτούς: ἐν τοῖς προσφύκουσιν ἀκάπτως δύσμοις, οἱ δισκούσαντες τούτο μὲν τύρνουσιν, φωνὴ δὲ λέγεται πάντα αὐτὸν εἰκῇ καὶ ἀπὸ τηνικοῦς δει προστυχώς ἀλλοτε δέλλα τύχη, ἔτιδις πάντα. Manifestum est nullo loco tres deos a Socrate constitutos fuisse; ac cum non potuerit cum ipsis philosophari, rhythmis cis arribentibus, sine ullo dubio error est in τρεῖς θεούς: verisimiliter sunt tria auditorum genera τρεῖς: στοχοῖς quibuscum disserbant: καὶ φιλοσοφούντος αὐτούς: φιλοτρόπων τρινι: aliū sensum habere non posset. Clemens Alexandrin., *Stromat.*, lib. iv, initio: Ἀκλονῶν δὲ ἀν διαλαβεῖν ὡς ὅμοιος φιλοσοφητῶν δοῦλοι τα καὶ ἐλευθέρων.

Ibid. 4. Omnibus patet hic, pro Aristotele, *Arcesilaus* legendum esse, siquidem Aristoteles non ascribendis academicis de qua sane cessedit, Lycei scholam aperiendo ac instituendo.

Col. 1200 A 10. Parodia versus *Iliadis* Z, 181 :

Πρόσθιθε δέων, έπιθε δέ δράκων, μέσση δέ Χίμαιρα.

Alii autem versus in manuscripto reperiuntur 467, ac emendatione Theodori Canteri consentanei, *Variarum lectionum* c. 9. Vide eundem ibid. i, 6:

Υένεσται Πίθηρων τὸ πᾶν κρέας η διδύωρος.
· In stomacho ferens Menedemini plumbum (gravitatem) Pyrrhoneum ganeonem singlet aut Diidorum.

Col. 1201 A 5. Adulteratus textus est. De quo enim agitur? ac insuper ἀπει τοι προσθετισθων, indigeret conditionali protasi, siquidem ex iis est conjunctionibus quas nuncupant grammatici παρασυντακτοι.

Ibid. B 4. Ο δέ Πίθηρων ἐκ Δημοκρίτου ὄφρητος πλούτεν τὸ ποδέρ.

Apud Diogenem Laertium legitur lib. ix, 67, *Vita Pyrrhonis*:

Φίλων δὲ Αθηναῖος, γνώριμος αὐτοῦ τετονῶν, ξελεγερ ὡς ἐμέμητο μάλιστα μὲν Δημοκρίτον.

· Philo Atheniensis, illius discipulus, in eo praepice res *Democriticas* reperiiri dicebat.

Ibid. 14. Theodorici, seu discipuli Theodori Cyrenaici, Athel cognominati, qui in Platonis Dialogis inducitur, a Diogeni Laertio laudantur l. iv, 67: Οι θεοδορεῖοι κληθέντες.

Ibid. Bion Borystheneus et Academicus, magnus erat sophista, secundum Laertium Diogenem, l. xv, 47: Βίων τὰ μὲν ἄλλα παλύτερος καὶ πορειῶς ποιεῖται, καὶ πλεῖστας ἀφοριδάς διδικτούς τοις βουλομένοις καθηπτάτεσθαι φιλοσοφίζει.

Non philosophos insectabatur, sicut innere videtur Numenius, sed tantum de philosophis immrito detrahentes; quod multo probabilius apparet, eo quod esset ipse philosophus atque Academicus. Facile intelligitur illius vindicationem ab Arcesilao reformidatam fuisse, si eum aperie impugnasset. Ceterum de Numenio diffidendum est cui solummodo probanda videtur Pythagoræ doctrina, quique alios semper vellicare conatur, ut videtur est in suo *De dissensionibus Academicorum* libro qui ad hoc nunc tendit.

Col. 1204 A 5. Ille verba magnis implexa ambigibus significant istiusmodi philosophos, certitudinem negando, sua argumentatione cadere. Καταληπτικὴ φαντασία gravem Ciceroni difficultatem movit, in *Academicis*, lib. 1, 12: « Id autem visum cum ipsum per se cerneretur comprehensibile. » *Vism impressum*, lib. II, c. 7; Diogenes Laertius, lib. VII, 50; Sextus Empiricus *adversus Mathematicos*, lib. I, 151:

Κατάληψιν τὴν μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ δόξης, ἡτος ἔστι καταληπτικῆς φαντασίας συγχατάσσεις. Καταληπτικὴ δὲ φαντασία κατὰ τούτους τένυγαντες ἡ ἀληθῆς καὶ τοւταὶ οὐαὶ οὐκ ἁντούσι φαντάσεις. — *Ibidem*, 248: Καταληπτικὴ φαντασία οὐαὶ ἀπὸ ὑπέρφοντος, κατὰ αὐτὸν τὸ ὑπάρχον ἐναπομεμαγμένη καὶ ἐναπεφραγισμένη ὄποια οὐαὶ ἀν γένοτο ἀπὸ μη ὑπάρχοντος.

« Cataleptica phantasia plane reali ac existenti objecto progenita, in quantum per se existit, ibi plasmatur ac imprimitur, tali modo, ut minime gignatur nisi res qua producitur, revera existire. »

Ibid. B. 9. ἀξιωτέρως et mox εἰρήνης, 466, 468.

Col. 1205 B 10. Strategema de quo hic agitur, nihil aliud esse potest quam in Africani inferendi bellum, cxvi Olympiade, Agathoclis vieti et obessi Syracusii a Poenis, consilium ex quo maximum Carthago ruine adiit periculum. Eodem quoque stratagemate, sed majori etiam successu, usus est prior Scipio Africanus ad Annibalem ex Italia repellendum. In vicesimo *Bibliothecæ* Diodori Siculi libro fuisse describitur Agathoclis expeditio, totiusque istius belli gerendi ratio.

Ibid. C. 8. Horre, hæc ultima phrasis constructionis difficultatibus. Ex repetitis negationibus emergere videtur sensus auctoris menti contrarius. Non recte intelligitur cur τονώντων ponatur in prima phrasis parte, dum potius ad secundam pertinet. Φόβους omnino sensu caret; in illius loco φόβουs substatu.

Col. 1208 A 11. Hæc antiquorum morum descriptio multas exhibet difficultates, licet ad eas explanandas omnia tentaverim. Quid primum significat κόλον γραμματεῖον? Non nos docent Hesychius, Harporation, ac Pollux.

Hesychius: Γραμματίδιον ὅτε μὲν τὸ πινακίδιον, ὅτε δὲ ὅμοιον Γλωσσοκόμῳ λέγεται δὲ καὶ ἐπιστόλιον.

Huic verbo triple significatio est: *pixis*, *capsa argentea*, *scrinum*.

Harporation verbo Ἀργυροθήρην¹ διττὰ ἡγ. Γραμματίδιον οἷς ἐγράπτο Ἀθηναῖοι τὰ μὲν εἰς τὸ γράφειν μόνον τὰ δὲ αὐτός τὰ δὲ εἰς τὸ καὶ ἀργυρὸν κατατίθεσθαι· ἀπειρ καὶ κιβώτια (βούστια) ἔχαλουν.

Textum emendavi, εἰς τὰ, pro ὅπετε: addidi ad verba κιβώτια βούστια que in Polluce inveniuntur lib. IV, c. 2: Γραμματεῖον παρὶ τοῦς Ἀττικοῖς καὶ ἐν τῷ ἀργυρίῳ ἀπέκειτο δὲ καὶ γραμματεῖον βούστιον ἔχαλουν.

Hesychius ad Ἀργύρων dicit: Γραμματεῖον δὲ καὶ βούστιον κολονλέγεται. Aperie haec Beotica tabellaria quibus argentum reservabatur Boootiorum ignorantiam indicabant. Vide Plutarchum in *Lacrymam*, *De amici ac adulatores differentia*, xxxii, pag. 254 edit. Reiski.

Ex his tamen grammaticorum citationibus patet,

quod hic agitur de γραμματεῖον κόλῳ, non ad chartas inserendas, sed argentum, sicut clavis, exempli gratia. Vox autem γραμματεῖον ad scrinium designandum in hoc Plutarchi loco invenitur, *Pompeï Vita*:

Κάκει νοοῖσας Λεπίδος ἐπελεύτηρος δε' ἀδυμάτων οὐ τῶν πραγμάτων, ὡς φασιν, ἀλλὰ γραμματεῖον περιποιῶν ἔξ οὖτοις τινὰ τῆς γυναικός κατεψύρασε.

« In scrinium prosiliens in eo detexit suæ uxoris adulterii culpam. »

Ibid. 12. Διὸ τοῦ κλείθρου, hic foramen significat ad januas claudendas aptum.

Hæc autem vocis κλείθρον significatio in lexicis non reperitur; hæc ταῦν in dubium nullo modo revocari potest, cum idem factum a Diogene Laertio narratum fuerit, in quo, licet in multis poccet, de nostra questione recte pronuntiat: « Επειτα τὸν δάκτυλον δε τῆς ὄπης ἔνει τὴν στροφήν. »

Fere eadem vox invenitur in *Pherescidis* ad Thalem epistola. Laertius Diogenes i, 122, ait: Διετῶν δάκτυλον ἐκ τῆς κλείθρης. « Cum immisisset per claustrum foramen digitum. » Vox illa igitur synonyma est cum verbis δηπή, τρύπημα. Sie etiam *Canonicum canticorum*, c. v, v. 4: Αἰσθάνδος μεταποτελεί τὴν κείρη αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὄπης.

Quid autem significant hec verba, δηπή, τρύπημα, κλείθρον per quæ inseruntur manus, digiti, et annuli? Non certe clavis foramen; sed foramen maius quo utebantur veteres ad portas claudendas.

Ἄρι πόλαι κλείθρος
Καλκόδετά τ' ἔμβολα
Αἰτρέοις ἀμφοτος ὄφράροις
Τετύχεος ἡμοστα.

Scholiastes ait: Αἱ πόλαι κλείθροις ἡρμοσμέναι. « Janus κλείθροις μuniuntur. »

E Phænissi Euripidis isti versus decerpuntur, v. 115.

Sophocles *OEdipus rex*, v. 1261:
Δευτὸς ἀνταράς, ὡς ὑφηγητοῦ τηνος
Πόλαις διπλαῖς ἐτήλατ· ἐκ δὲ συμβέτων ἔκλοια
[κοῦλα κλείθρα].

Vox κόλῳ, κλείθρον epitheta, janus vacuum quidam indicat.

Qui deforis stabant, necessarium habebant manum immittere per foramen ut clavem in claustrum introducerent. Apuleius *Metam.*, lib. IV, p. 70 Præcæ editionis: « Ilaque sublimis ille vexillarius noster Lanachus spectata virtutis suæ fiducia, qua clavis immittendæ foramen patebat, sensim immissa manu claustrum evellere gestiebat. Sed dum scilicet, omnium bipedum nequissimum Chrysostomus vigilans et singula rerum sentiens, lenem gradum et obnoxium silentium tolerans paulatim adredpit; grandique clavo manum ducis nostri roperente nisu fortissimo ad ostium tabulam affligit. » Quod furti socios induxit ad amputandum illius brachium ad humeri articulum. « Antesignani partem qua manus humerum subit, ita per articulum medium tempestate prorsus abscondimus. »

Ex hoc Numenii loco compertum habemus, janna clausa ac clavicula, clavem reponi a Diocyto in area quam suo sigillo obsignabat. Sie eo modo signorum usum intelligo, claustris appositorum, non vero sic ut apponunt magistratus; tali modo explicari possit *Thermophoriazusai* Aristophanis, v. 422:

Οἱ τρόποι ἀρδεσὶ ήδη κλείδα
Αἴτοι ψερούσι κρυπταὶ κακοψέσσοτα
Λακόνων δίττα, τρεῖς ἔχοντα ψερούσι.
Πρὸ τοῦ μὲν οὖν ἡδὲ ωτοῖς οὐσικαὶ τὴν θύρα,
Πατραρμέναις διακτύλιον τρισθόλιον.
Νίν δὲ οὐτοῖς αἰτοῖν, ψερτρην Ἐπιτρόπην,
Ἐθίλαξε θυτήρεστος ἔχειν οὐρανίδια
Ἐξαγαγόντες...

Sunt nunc autem nostris maritis secretae claves pessime excogitatae, Laconice claves, tridentatae. Nobis olim ludus erat januas aperire; non

majus nobis impedimentum erat sigillum quam triobolum. Nunc vero hic Euripides servus ac vafer illos sigilla haud imitanda quibus utuntur habere docuit.

Sic in *Characterem partem Theophrastes xviii*, cui titulus est *Difidens*: *Kαὶ τὴν γυναικά τὴν αὐτὸν ἐρωτῶν καταχειμένος εἰ κέλεισκε τὴν κιβωτὸν καὶ εἰ τεσῆμαντα τὸ κοιδούγον. Τὸ κοῖλον γραμματεῖον, λεγόνδινον est propter γρ abbreviatioinem pro γράμμα. In *Ænea artis perito ad aperiendas portas stratagemata reperiuntur* quæ simili modo explicari possunt.*

Quæ sequuntur exempla adhiberi possunt ad suggillorum usum demonstrandum in obsoletis conservandis.

Plautus, in Casina, Act. II, scena prima :

Obsignate cellas : referite annulum ad me.

Plinius, Hist. natural. xxxiiii : Et nunc cibi quoque et potus annulo vindicatur a ruina.

Clemens Alexandr., in Pedago. I. iii, p. 287 : Διδοὺς ὁ πατεραγῆς αὐταῖς (γυναιξὶ) δαχτύλους ἐκ χρυσοῦ, οὐδὲ τούτους εἰς κόσμουν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἀποτελεσθεῖται τὰ οὐρανοὶ φυλακῆς δῖαι, διὰ τὴν ἐπιμείλειαν τῆς οἰκουμένης. Εἰ γάρ οἱ πάντες ἥσαν πατεραγῆς μνονοῦ, οὐδὲν τῶν παρρησίων θέει, ἐπίσης δυντὸν δικαίων καὶ οἰκεῖων καὶ δεσποτῶν· ἔπει τὸ δὲ ἡ ἀπαύθεντα πολλὴν ἐκδίδωσι ρόπτην εἰς ἀδικιῶν, σφραγίδων ἔστηθισσαν.

Suidas, voce αστοματεῖσθαι, locus Lycurgi citat: Όστε προστεταγμένον ἐπὶ φρούριον, καὶ τὴν ἵεραν αστοματεῖσθαι τὰ γραμματεῖα.

Stobaeus, citans Serenum, vi, 35: Διογένης κατεγγίλλει τὰ ταμιεῖα καταστημανομένων μορχῶν καὶ κλειστῶν καὶ σημάντροις, τὸ δὲ διατελεῖ αὐτῶν πολλάς θύρας καὶ θύρας ἀνοργόνων.

Tacitus, Annal. I. ii, initio : Irridebantur Græci comites Bononis ac vilissima uteriuscum anno clausa.

Horatius, Epist., I. i, epist. 20, v. 5 :

Odisti claves et grata sigilla pudico.

Martialis: Nunc signat meus annulus lagenam.

Menander, apud Stobaeum, 74, 27 :

**Οστις ἐδε μορχῶς καὶ διὰ σφραγίδων*

Σωκρέτος διδράπτρα, δράρι τι δὴ δοκῶν σφράδες,

Μάραις ἔστι καὶ σφροντος οὐδὲν σφροτεῖ.

Col. 1209 A 7. Οὐδὲντες ληπτοί. Ηας vox qua Eusebius uituit in demonstratione evangelica, I. iv, c. 9., in qua de Satana lapsi loquendo ait, Δεῖνα δὲ κατὰ τῶν ἑθνῶν πάντων απειλήσσει, θατέρα ληπτούς τοὺς πρόπολούς αὐθόπους εὔρατο, πρόχερον καὶ ἐξ οἰκείας γνώμης τὴν ἐπὶ τῷ κακῷ μηπωστι δὲ αὐτέξουσον προσίστερον κεκτημένους, explanavit obvenit.

Postquam Satanus adversus omnes nationes horrendissimas minas evomuisset, homines aggredi statuit, qui proper liberum arbitrium quo gaudiebant, atque ad malum proclivitatem facile seduci poterant.

Vigerus neutram in partem interpretatus est: quod nullum sensum exhibet; illius inepita versio auctoris menti minime consentanea, notata et impugnata fuit a Perizono, in *historias diversas Eliani*. Vide indicem, ad vocem Ἐπερόνος. Haec de ea re dicit: Non ὑπέτερα sed θερέρα ληπτούς legerim ut apud Synesium in *Dioce. p. 152.* Et apud Suidam voce ἐκκένισθα (χειρὶ subauditō), id est sinistra manu. Vide *Wyttembach, in Euparium*, p. 57; *Theist., orat. 10; Preparat. evang. I. iv, c. 2, p. 156; Platonem in *Sophista*, p. 226. Poikilion θηρίον (δι σφραγῆς) καὶ τὸ λεγόμενον οὐ τῇ έπέρα ληπτόν.*

Juxta hanc emendationem legendus est, quarti libri *Stromat. p. 574*, locus Clementis Alexandr. versus Antimachii comicis referens:

Οὐ πιστός γνοις (πλεον).

Θατέρα βλέποντας παραλαβὼν τυχόντος ποιεῖ.

Hic versus a Stobeo memoratur Titulo 91, alter: *Οὐ δὲ πλοιοτός ημίς καθάπερ λαρψός κακός, τυχόλος βλέποντας παραλαβὼν πάντας ποιεῖ.* Aristophanes *Ecc.*, v. 522: 498, edit. Brunnii.

Παραβλέποντα θατέρῳ καὶ τῷ μετεπικείται συντιθῆται αὐθίς ήπειρος ήπειρος ήπειρος. Ibid. 8. *Δακοι. Legendum arbitror Δακοι, Graecum nomen Davorum Latinorum, vel Δακοι cuius digammate Ammonius in Commentario in librum Aristotelis De interpretatione, operis initio hunc sequentem comicum versum refert:*

Ἄδος πλεύσει τι τοτε ἀγγελον ἄρα;

Col. 1212 A 15. Εἴται μὴ ἐξελέγγον 405, 466.

Ibid. B 4. *Αξιονοτίτα, sinceritatem fide dignam exprimit, at διζητωντίτα, id est, in summo dolore, lego; quod mihi vocι βοή quia praecedet melius consociari videtur.*

Ibid. 11. *Haec ultima Numenii narrationis pars obscurissima est ac non satis emendata; illius emendatio haud congruenter fieri potest; nam nil ad hoc deduci potest ex mss. Non enim igitur de verbo ad verbum in mea versione translusi, sed solūmodo quod totius operis contextum ac sensum.*

Ibid. *Τότους δὲ γίνονται δυνοντα τοιούτοις ὅτις πλανήσας ἡ πατρός της Αριστοτέλης. In his manifestus patet anachronismus. Nunquam enim Cyreneus Aristippus Lacydi discipulus fuit; bene vero Socratis, sicut ab omnibus probatur auctoriis: Diogenes Laertius, in ejus *Vita*; Xenophon, in *Socratis Memorabil.*, I. ii, initio; Plutarchus, *De curiositate*, § 2; Cicero, *De oratore*, iii, 17: fuit inter aulicos Syracusanus Dionysii. Philostrates, *Vita Apollonii*, I. 55; Diogenes Laertius, ii, 66; Athenaeus, I. xi, 307 et I. xii, p. 544. Lædis notus amasius. Idem Athenaeus, ibid.; denique, conditor ipse Cyrenaicus secta cuius dogma præcipuum ad voluntatem inducet, velut ac si illa esset solum philosophia propositum.*

Magis quam unum secundum inter eos superjacet. Lacydus enim suam condidit scholam anno quarto cxxix olympiadis, in horto quem ei rex Attalus concesserat, ubi ubi 26 annis litteras docuit, Diogenes Laertius, I. iv, § 60.

*Aristippus Socrati coetus circa centesimam Olympiadem vivebat. Nihil Vigerus, nec Menagius, qui refert hunc locum suo in *Comm. in Diogen. Laert.*, observarunt.*

Ibid. C 1. *Καὶ μόνος τῶν ἀπ' αἰώνων ζῶν παρέστη τὴν σφράγην Τηλελεῖ καὶ Εὐάνδρον. Diogenes Laertius iv, 60: Solus a seculis, qui vivus suam scholam Telecliti ac Evandro reliquit.*

Haec successio nobis a Cicerone tradita in quarto Academicorum libro, c. 6.

Post Lacydem confecta est Academia a Carneades qui est quartus ab Arcesila. Audvit enim Egesinus qui Evandrum audierat Lacydi discipulum, cum Arcesilaus Lacydes fuisset.

Ibid. 4. *Η εἰς θατέρα ἐπιχειροῦσις (secundum Galianum), ταλεντά τις ἐποκύψη. Cicero in quarto Academicorum libro, ait: In utramque partem multa dicuntur. Horum aliquid vestro sapienti certum videtur, nostro ne quid maxime quidem probable sit occurrit. Ita sunt in plerisque contrarium rationum paria momenta.*

Quod iosephine, ac deinde ἐποκύψη producebat.

Col. 1212 C 8. *Ἀδηλοί, quod juxta Ciceronem, per incertum interpretor; I. vi, 17 Academicorum: Ne hoc quidem cernunt orationis se reddere incerta, quod nolunt. Ea dico incerta quae ἀδηλα Græci.*

Col. 1213 B 9. *Τὰ διπλανούν λεγούμενα αὐτῷ ὀστικάς τεκαὶ δηρητικάς φαρασταῖς. Nobis Sextus Empiricus explanationem suppeditat, Pyrrhonianus Ηύποτρ., I. i, c. 55, p. 60: Τὰς φανταστὰς ἡμάς (Pyrrhouci) μὲν τοις λέγομεν εἶναι κατὰ πίστιν η ἀπιστίαν, οἷον ἐπὶ τῷ λόγῳ ἐξειναὶ (Academici) τὰς μὲν πιθανὰς εἶναι φασι, τὰς δὲ ἀπιθανάτους. Καὶ τῶν πιθανῶν δὲ λέγονται διαφοράς· τὰς μὲν γὰρ αἰώνων μόνον πιθανὰς ὑπάρχεν τίγουσσαν· τὰς δὲ πιθανὰς καὶ δεσμούμενάς· τὰς δὲ πιθανὰς καὶ περιωνεύματας καὶ ἀπεριπάτους. K. T. A.*

Sequuntur explicationes harum divisionum. oua

nobis, et ipsis forte illius temporis Græcis, tenebrosissime sunt :

¶ Nos Pyrrhonii contendimus imaginationes (cavatia) libri et iis fidem adhiberi posse, vel non. Academicci dicunt alias esse fide dignas, alias minime. ¶

¶ Sic subdividunt fide dignas : alias sunt solum dignæ, τιθαναι· aliae dignæ et διεκδικούμεναι· aliae denique dignæ sunt quæ credantur, et περιεπεμψανται, et ἀπερίσπασται. ¶

Temerarum susciperet opus qui Gallica lingua reddere vellet distinctiones tam subtiles quam obscuras.

Col. 1213 C 11. Sextus Empiricus *adversus Logicos* l. vii, p. 404, ait :

¶ Carneades de criterio (seu ratione discernendi veritatem) non Stoicos modo, sed omnes alios aggrediebatur philosophos. Primum ejus argumentum, quod in omnes philosophos adhibebat, sic constabat : nullum veritatis criterium proprie exsistere, neque ratiocinium, neque sensationem, neque imaginacionem, neque quidquam in summa rerum, quæ omnes ad nos illudendos conspirant. Tum demonstrabat tale criterium, vel si esset, cupiditatum imperii minime liberari posse, etc.

Col. 1216 A 7. Cicero in *Lucullo*, c. 6 : Quod nos facere nunc aggredimur ut contra Academicos disseramus, id quidam et philosophis et ii quidem non mediocrem, facendum omnino non putabant, nec verum esse disputare cum illo qui nihil probarent; Antipatrum Stoicum, qui multus in eo fuisse, reprehendebant. ¶

Ibid. C 14. Cicero, *Academ.*, lib. n. 4 : Sed ea pars prætermittenda est, que contra Philonem erat : minus enim acer est adversarius is, qui ista, quæ sunt heri defensa, negat Academicos omnino dicere : et si enim mentitur, tamen est adversarius senior. ¶

Ibid. 15. Antiochus ille fuit Ciceronis magister. Senex Academiam deseruit ut Porticum adiret, aut salem ut suas sententias temperaret. Plutarchus, in *Vita Ciceronis*, § 4 : Εἴσοδο τῆς Νέας λεγούμενης Ἀκαδημίας ὁ Ἀντίοχος καὶ τὴν Καρνεάδου στάσιν ἐκπατέσσειν, εἰτε καμπτόμενος ὑπὸ τῆς ἐναργείας κατὰ τῶν αἰσθησῶν, εἴτε, ὡς φασιν ένοι, φιλοτιμίᾳ τοῦτο κατ διεφορὰ πρὸς τοὺς Κλεομάρους καὶ Φιλονίους αυτίθεις, τὸν Στάδιον ἐκ μεταβολῆς θεραπεύων λόγον ἐν τοῖς πλείστοις.

Augustinus, *adversus Academicos*, l. II, c. 6 : Exstitit Philonis auditor Antiochus, qui, ut nonnullis visum est, glorie cupidior quam veritatis, in simultatem datum utriusque sententias. ¶

Cicero, *Academicorum*, l. II, c. 22 : Sed prius pauca cum Antiocho, qui haec ipsa, que a me defenduntur, et didicit apud Philonem tandem, ut constaret diutius didicisse neminem, et scriptis de his rebus acutissime, et idem haec non actius accusavit in senectute, quam antea defensaverat.. Quod erant qui illum glorie causa fecisse dicerent : sperare enim fore ut ii, qui se sequerentur, Antiochii vocarentur. ¶

Ibid. D 4. Mnesarchus Stoicus erat, adversus quem Philo fuerat controversus. Cic., *Academ.*, l. II, c. 22 : Quid? Philonem Mnesarchi penitebat? Quid? Dardani? qui erant Athenis tum principes Stoicorum. ¶

Ibid. 2. Hic liber indicatur a Cicerone, *Academ.*, n. 4 : Non se tenuit Antiochus quin contra suum doctorem librum quereret edere, qui Sosus inscribitur.

Col. 1217 A 14. Νέος 466, 467; καὶ ἵπται καὶ πατήσαι 466, 467, 468.

Ibid. D 4. Avīdō 465, 466, recte.

Ibid. 4. Vide est ejusdem litteræ locum I. III, c. 4, et quod ex ea legitur initio Jamblici libri *De Mysteriis*, Οξoni 1678 in-4^e editi.

Col. 1220 C 12. Duplex vocis *Chaldaeus* acceptio huic Porphyrii animadversioni locum dedit : *Chal-*

dæus quandoque significat sacerdotum societatem observandis astris specialiter deditorum; alias, sicut nunc, ipsam Assyriorum gentem, cuius regio Chaldaea vocatur. ¶

Ibid. 14. Hoc Apollinis erga Judeos testimonium petitur ex oraculo quod retulit Lactantius, et de cuius authenticitate magna mota sunt lites. Ceteroquin mirum est Patrem Ecclesiae, qui inuitateni et demoniacam oraculorum originem demonstravit, iisdem ut oraculis ad suam Judeorum doctrinis adhesionem fulciendam, sive eas cum falsis Egyptiorum, Lydiorum et Assyriorum religionibus confundere.

Nihilominus, cum citationes omnes quas hic usque attulit Eusebius, sincera sint, neque idea de hujus ultime sinceritate dubitabili : unde mihi patet, oraculum, in quo Judæi nominantur, revera, in libro Porphyrii *De philosophia ex oraculis*, existit.

Col. 1225 A 2. Per physiologos, si saltem sensum Eusebii admittamus, significantur homines docti philosophiam naturalem.

Ibid. 3. Ἀσκηνius philosophus nullatenus confundi debet cum illo tau celebri oratore qui indesinenter cum Demosthene pugnat; prior enim cuiusdam Charini porcinari, posterior autem Atrometi filius erat. Pro suppositiis habiti sunt dialogi qui priori tribuuntur. (Vide Diogenem Laert., in *Vita ejus*, l. xi, § 61.) Lucianus, in *Paraso*, illum arguit quod, ad mensam Dionysii Syracusarum sedens, parum philosopho dignas partes egerit, quamvis ibi exiuniam Militiadis indolem laudaverit. Certum est eum in aulam Dionysii configuisse, et a Platone ad principem introductum fuisse. (Vide Plutarchum, *De discrimine inter amicum et adulatorem*) Diogenes Laertius asserit e contra Ἀσκηνιον ductum fuisse ab Dionysium ab Aristippo, quia Plato abnuerat. Ceterum constat nullam familiaritatem Ἀσκηνii inter et Platonem existisse : raro etenim in Platonis dialogis nomen Ἀσκηni legitur ; attamen illum semel in *Phedone* nominavit Plato, ut unum ex eis qui morti Socratis interfuerunt.

In nota post sequentem secunda a me perpenditur huius epistola authenticitas.

Ibid. B 7. Γράψων οὐτε τὰ πραχθέντα εἰδότι σοι, καλέσεις ὅπερς ἐσόμενος, χρόνος ἔχει. Evidenter χρόνος ἔχει est mendosum. Non enim idea quod, ut in versione sua intellexit Vigerus, longiori tempore opus fuisset, scribere renuit, sed idea quod nihil scribendum haberet quod nesciret Ἀσκηνius; ergo non sic vertendum : id longioris temporis fuit, quod ceterum non respondet vocibus χρόνος ἔχει sed Graeco legendum, οὐ χρόνος ἔχει, quod erit Latine, quibus non est hic locus suus.

Ibid. C 4. Σκελετώτις γράψατε. Sicula dapes dicebatur proverbialiter apud Graecos, alludendo cibis exquisitis mense utriusque Dionysii appositis, qui in Sicilia per annos 63 tyrannidem exercerunt : Sicula dapes (Horatius, od. 4. I. iii). Suidas, Σκελετής τράπεζα, ἐν τῶν πάνι πολυτελῶν καὶ τρυφηλῶν.

Ibid. Hac epistola, quæ legitur in collectione. Socratis epistolarum, Lutetiae, 1657, a Leone Allatio editarum, cum aliis omnibus Socratis epistolis a Bentleio damnata est in *Dissertat. de epistolis Phalaridis*, p. 59 versionis Latinae typis mandate Lipsiae 1781; et in eo nictur criticus, quod suam Platoni in Sicilia, apud tyrannum Syracusanum, commemorationem exprobare nequiverit Xenophon, scribendo ad Ἀσκηνium qui ejusdem principis aulam inviserat, eoque quodammodo ab ipso Platone introductus fuerat. Vide Plutarchum, tract. *De discrimine inter amicum et adulatorem*, § 39. Ceterum Ἀσκηνium apud Dionysium tyrannum commemoratum fuisse, fatentur Philostratus; vide *Vitam Apollonii*, l. I, c. 25, p. 43; Lucianus in *Paraso*, c. 52; unde penitus omne dubium dirimitur. Ince Bentleius Xenophontem ipsum arguit luculentia Dionysii condimenta degustasse in illius

principis aula; vide Athenaeum, l. x, p. 427, qui illi tribuit quodam effatum plus aequo ridiculum. In hoc lis omnis contra authenticitatem illius epistolæ. Ad quod responderi potest: quamvis Xenophon in Siciliam iverit, haud certe, sicut Platonii contigerat, a tyranno Siculo in itinere velut ovans triunphator exceptus est, neque dici potest adulterationes in Socratis philosophiam inducias, neque prælationem epularum Dionysii parco victui Socratis, aliquid commune habere cum his quæ agere potuit Xenophon in Sicilia. Quod si re ipsa Xenophon diuinitus ab Athenis exsil in Siciliam observandam venit, quod tamen mihi dubium videtur; quod si tandem ad mensam regis vocatus est, inde non decoratur illius memoria, nullibi lassitudine eodem modo quo Plato a Molone, qui non se mirari dicebat, quod Corinthi Dionysium vidisset, multum autem mirari quod Plato in Siciliam ivisset.

Diog. Laert. Vide *Platonis* l. iii, c. 34.

Haec epistola a Stobæo citatur in *Florilegio*, 80-12, t. III, p. 456 Gaisfordi, ubi amplius inventur, unde constat a Stobæo non fuisse depromptam et libro Eusebii; Stobæus enim raro aliquid desunxit ex auctoribus recentibus qui Christiani sunt. Pearsonius (*Vindiciae* epp. S. Ignati, p. 11), abiciendo epistolas quas dicunt Socratis esse, hanc tamen pro genuina tenet; quasque rationes afferit mihi anteponendevident ius quas invocat Bentleius, quasque egomet impugnavi rationibus, quibus adjici potest, Xenophontem scripsisse ad Æschinum tunc temporis Athenis communorantem, cum dicat apud Stobæum, se quiescisse ab Hermogene quid ageret ut philosophus, et profiteatur seipsum, cum Athenis degeret, illum admiratum fuisse.

Igitur Æschines tunc temporis Athenis erat, aut saltem rem ita esse credebat Xenophon, unde quacunque Bentleius object, collabuntur. Hanc de tempore meram esse item arbitror.

Col. 1228 A 5. Τέττυται καὶ οὐ τέττυε, sicut legitur in editione Henrici Stephani. (Vide *Lexicon Phœnici* in voce, et Ruhkenheim in *Lexic. Timœi*, p. 255.)

Col. 1229 B 2. Opus dictum, *Placita philosophorum*, quod esse Plutarchi creditur, citatur non tantum ab Eusebio, sed etiam a Stobæo in *Eulogis physicis*, l. 1, c. 12, p. 290 editionis Heeren. Hujus operis auctorem esse Plutarctum quidam negaverunt critici, sed opinionem suam tuentes non invictis rationibus. Wytebachius ex operis stylo argumenta deponit; sed infirmum est istius generis argumentum; t^e illud breve compendium philosophorum de principiis naturalibus nullo modo sublimi scribendum fuisse videtur: et eo presertim valet, quod clarum est. Stylos enim, alias affectationes, accommodare debuit Plutarctus uniuscujusque philosophi ratiocinis exponentis. 2. Ni-mum sibi confidere videatur qui sese præditos putant tam exquisito judicio, ut extincto idiomate scriptum librum judicent, dum vix de operibus linguis adhuc vigentibus expressis sanam sententiam ferre possimus. Si enim hujus generis criterium admitteretur, sane dici posset neque *Othonis* et *Agesilai* magnum Cornelium, neque τὸν *Quinquina* Fontanum auctores esse. Requiruntur materiales, ut ita dicam, probations, ut deleatur opus e serie librorum cogniti auctoris, si presertim agatur de veteribus, quorum imperfecte concipiendi modus a nobis discernitur; præterea, haec brevis expositio placitorum præcipuarum philosophie sectarum, nullo pacto, ingenio scriptoris qualis fuit Plutarctus contradicit. Tractatum hunc iam citavit Eusebius, l. 1, c. 8; deinde libro quinto, c. 23 et sq.

Col. 1233 A 8. Hi versus Empedoclis, qui a multis auctoribus transcripti sunt, scilicet Athenagora, Stobæo (*Ecl. phys.*) et Sexto Empyrico, magnos sudores moverunt criticos, nec ideo lucidiores facti sunt.

Col. 1236 C 10. Haec accusatio Platoni adversus Anaxagoram pessima mihi videtur in hunc philo-

sophum insectatio. Quid igitur? Ex eo quod Anaxagoras docuerit omnia in mundo nisi a summa Intelligentia ordinata disponi potuisse, cogetur ne hic philosophus de omnibus Creatoris actibus rationem reddere? Quin etiam, si Deus omnia quam optime facere debuerit, nos convincet terram esse planam (sicut opinabatur Anaxagoras); illaque sub alia forma subsisteret nullatenus potuisse?

Aristoteles, ab hac erga Anaxagoram injustitia non omnino alienus fuit, quamvis illum merito laudaverit in primis sua *Metaphysica* paginis ubi omnes philosophos qui ante Anaxagoram existiterunt, hominibus ebrios assimilat, solum Anaxagoram sua ratione ut declarans: εἰον νήσων ἐσάνη ταρ' εἰκῇ λέγοντας. Eudem deinde accusat quod Intellectum induxerit, velut scenicam machinam, ad orbem circundantem, soluminum, cum non compertum haberet cur quedam res sit necessaria, sed in aliis circumstantiis, effectus ad quanlibet aliam causam referret. Αναξαγόρας τε γάρ μηχανὴ κρῆτα τῷ Νῷ πρός τὴν κομποστίαν. Καὶ διαν ἀπόρηση διά τινας ἀπό της ἀνάγκης τί ἔστι, τότε πρεπέλεις αὐτὸν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις τάπα μάλλον εἰπώντας τῶν γηγενῶν τῷ Νῷ.

Tertius in ordine, predicti philosophi accusator venit Clemens Alexandrinus qui illum arguit, quod propriis principiis relictis, naturæ vel mundi systema et physicis legibus, pro libitu, explicare conatur. *Stromat.* l. ii, p. 455: Αναξαγόρας (δι) πρότος ἐπέστηται τὸν νοῦν τοὺς πράγματα, ἀλλὰ οὐδὲς ἔτερος τὴν δέσιαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς δινούσις ἀναζηγραφαν σὺν τῇ τοῦ Νῷ ἀπρᾶξῃ τοις διανοίᾳ. Hoc est :

« Anaxagoras qui primus intellectum rebus creatis velut causam assignavit, non constanter potentia creatrice dignitatem servavit, quosdam absurdos turbines describendo, intellectum in inertia quadam, atque cogitationis remissione, relinques. »

Sic responderet : Legum physicarum que ad mundi sistema spectant, ex homœomeris explicatio, nihil contrarium habet cum idea Dei creatoris omnes orbis partes disponentis. Ex eo quo Claudio Karius Deum esse necessarium demonstrare sibi posuerit, non inde suscepit onus exhibendi perfectam expositionem omnium Creatoris operum, ex Entis necessarii axiomate deductam. Cartesius ipse turbines in physica generali adiuvit, nec ide infirmare arbitrius est argumenta Dei existentiam demonstrantia. Ut ex Dei existentia desumamus quascunque mundi leges, mente divina nobis opus esset, atque Altissimi consiliorum ut participes necesse fore, quando mundum ipse creavit. Econtra vero effectus naturales explicare ex natura legum observationi, sapientis est, minimeque contrarium venerationi earum legum conditori debet. Ceterum accusaciones Socratis in Anaxagoram, illum Socrateum qui contendebat insaniam esse cuique creationem explicare volenti, ducentem habere nequeunt.

Sic enim loquitur Xenophon in proemio *Aταρτηνορεγύδων Σωκράτος*. Mirabatur Socrates quod homines non intelligerent, sibi impossibile esse omnium creaturarum rerum rationem detegere, cum hi qui maxime in his rebus cognoscendis desiderarent, ut de illis dissererent, minime inter se concordes sint, siue a se invicem discrepant ut in sanorum more, alii timent quod minime timendum est, alii autem, vere metuenda non reformident. Nunc, verusne est ille Socrates quem sic loquentur inducit Plato? minime. Verus autem Socrates ille est quem nobis proponit Xenophon; alter vero velut a Platone exigitur habendum est.

Ibid. D 1. Λεῖψος. In lingua veteri anatomica, id est ante Erasistratis et Herophilii in anatomia arte tentativa, parum precisam habet significacionem quia systema musculorum complectitur generatum vel partium albarum (vulgo Gallice tendons, lig-

mentis, *apoméroses* apud anatomicos ac etiam nervos proprie dictos). Hippocrates, Plato, Aristoteles in hoc generali sensu illa voce νεῦρον utuntur. Postea qui modo præciso loquuntur auctores, verbum νεῦρον adhibent ad nervos significandos, alii vero huic loci veterum significacionem tribuerunt pergit. (D. Littré, *Opp. Hippocr.*)

Col. 1237 B 7. Vigerus dicit ὅτι τοῦ οὐράνου μέντοι δῆ ποιεῖ τὴν γῆν, terram cum motu imperato vagari sive manere sub solo iubet.

Ibid. 7. Ὄδε ἀστεραὶ καιρόποιης πλατεῖα, βαθύποτε δέ τις πλειστέστερος. His verbis Gracis interpretationem quare in Plutarchi *Stromat.*, lib. I, cap. 8. p. 22: Πλανημένους τούς ἀρός πρώτων γεγονόθιας τὴν γῆν πλατεῖαν μάλιστα· δῆ καὶ πατέρα λόγου αὐτήν ἐπονεῖσθαι ἄτοι.

Hoc systema Anaximeni tribuit. Quoad καρδοπος vocem qua adhibita fuisse videtur ut locutio propria a philosopho hujus systematis auctore, Aristophani philosophorum cavillandi materiam praebuit. Vid. *Nubes*, v. 669 ad 679, 1250 ad 1255.

Ibid. D 5. Eubemerus Tegeus, *Historia sacra* Latinis carminibus expressa ab Ennio, insignis factus, Messanensis fuit sive, iuxta alios, Cous, sive Tegeus vel Agrigentinus. Creditum est etiam illum Messenæ, in Peloponneso, natum fuisse, ob nominis Messenæ similitudinem cum Messana, urbe Siciliae. Ex hac diversitate in illius designanda patria, præpotentissimum argumentum desumit Jonsius quo authenticitatem operis *Placita philosophorum* impugnet (vide illius lib. II). Iisdem vestigiis insistit Vossius *Hiat. philosoph.* Attamen non mibi invictum videtur istud argumentum; cum non raro de aliis antiquis auctoribus et de Homero ante omnes eadem existiter confusio quod locum ubi nati fuerint; et tamen nemo authenticitatem librorum qui eis tribuantur impugnavit. Lactantius I, 11, et *civitate Messanae*; Arnobius, lib. IV, *Aragantinus*; ne uno tamen hos auctores pseudonymos dixit.

Col. 1240 A 3. Hos iambos scazones, quos omittit Eusebius, partim citat Plutarchus. Hos legere est in fragmentis Callimachi a Bentleio collectis, 86, t. I, p. 458, Callimachi edit. Ernesti. Illi versus ambigui sunt referiti quos plus minusve feliciter critici solverunt. Non hic iteranda pugna.

Ibid. 5. Quosdam tantum ex Euripidis *Slypho* versus citat Plutarchus, quoque fusius referit Sextus Empiricus lib. IX, § 54. Dictos versus memorandi mihi occurrit occasio in tractatu *De polytheismo* ineunte tomo secundo: hos versus ab Euripide, non autem a Critia, ut Sextus putat, scriptos esse crediderim; et in hoc sequor Petrum Petit *Miscell.* obs., lib. I, cap. 1, contra Baylum, in ejus *Lexico*, voce *Critias*; et sententiam meam probationibus firmavi. Mecum sentit Moschenius (in *Cudworth*).

Ibid. 10. Non dubito quin pro ὡς εἰστήκει legendum sit: δῶμα εἰστήκει vel δὲ δῶμα εἰστήκει. Noverunt omnes illius axioma quod memorat Plutarchus in eodem opere, lib. I, c 3: Ομοῦ πάντα χρήματα ἔν, νοῦς δὲ αὐτὰ διέπει καὶ διεκθέτει. Vide c. 15 ejusdem libri ubi Eusebius referit locum in *Phædone* Platonis despumatum, in quo doctrinam Anaxagorae perpendit Socrates. Vide pariter notam a me additam, quo philosophum Clazomenensem tunerit adversus Socratem, aut potius adversus Platонem qui Socrati suas proprias opiniones tribuit.

Col. 1241 A 1. Nec nisi Thalete fuisse prædicatum, res omnes ex aqua trahere originem; primum autem inter philosophos Anaxagoram fuisse qui docuerit quod res omnes, initio promiscuas, dispositur ordinaveritatem Nōū, sive Intellexus. Porro, in hoc Thaletem penitus secutus fuisset Anaxagoras, si res ita se habeant ut vuli Plutarchus. Sed adhuc explanandum supereret cur, Anaxagora axioma legendo, in *Phædone* allatum, tanto stupore correptus fuerit Socrates: Nōū ἔστι δὲ διαχωρίων ταῦτα? Haud ignoro quidem, apud

Ciceronem aliquid simile legi iis quæ a Plutarcho hic referuntur; sed ad haec respondebimus, aut Ciceronem errasse, aut illius textum suisse adulteratum. Simplicius expresse vult principium unicum a Thalete admissum fuisse, id est, aquam (vide Simplicius *Comment. de physica Aristotelis*, p. 6):

Θαλῆς Ἐβραιοῦ Μάκριος καὶ Ἰππανὸς δὲ καὶ δοκεῖ θεοὺς γεγονέναι, ὅωντος τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν φαινομένων, γεγονέναι κατὰ τὴν αἰσθησιν εἰς τούτο προσχέντες. Καὶ γάρ τὸ θερμὸν τῷ ὑγρῷ ζῆ, καὶ τὰ νεκρομένα ἵππανται, καὶ τὰ στέρημα πάντων ὑγρά, καὶ τροφὴ πάσα γυλώδης, ἐπειδὴ οὐ δέ ἐστιν ἕκαστα, τούτων καὶ τρέψεσθαι πάχυν. Τὸ δὲ ὅωντος ἀρχῆς ὑγρά φύσεως εστὶ καὶ συνεκτικῶν πάντων. Διὸ πάντων ἀρχῶν ὑπελαβεν εἶνα τὸ ὅωντος καὶ τὴν γῆν ἀπὸ θεῶν ἀπεψήσατο κατέσται. Θαλῆς δὲ πρώτος παρεδεδοτος τὴν περ φύσεως ἴστοραν τοῦ· Ἐλλήνον ἔχοντας, πολλῶν μὲν καὶ διλλῶν προγενόντων, ὃς καὶ Θεορράτους δοκεῖ, αὐτὸς δὲ ποτὲ διενεγκόντων ἐκείνων, ὃς ἀποκρύψας πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ἐν γραφαῖς μηδὲν κατατίθεντες, πλὴν τῆς καλούμενῆς νοοτικῆς ἀστρολογίας. Vide pariter Heraclit. *Pont. in Allegorion Homeris*, C. 22, p. 75 edit. Schowii, ubi: Θαλῆς μὲν γάρ τὸν Μάκριον διμολογοῦσιν πρώτον ὑποτιθασθεῖν τοὺς διῶν καυσμόντος στογεῖτον, τὸ διωράτην δοκεῖ, αὐτὸς δὲ ποτὲ διενεγκόντων ἐκείνων. Ἀλλ᾽ ὁ Κλαζομένιος Αναξαργόρας, κατὰ διαδοχὴν τιμώμενος ὡς Θαλῆς, συνέβη τῷ διωράτῃ δεύτερον στοχεῖον, τὴν γῆν, ἵνα ἐρημοὶ μηδὲν ὑγρὸν ἔξι τιτάνικον φύσεως, εἰς μὲν δύσοισαν διακραφῇ.

Videmus hoc usque Thaletem aquam admississe veluti unicum elementum, nec locutum de Nōū per quae res ordinarentur; dum econtra a Plutarcho Nōū τοῦ κόσμου velut Deus admittatur. Apud autem Diogenem Laertium Thaletes doctrina immutata legitur, siquidem, licet agnoscet ex aqua res omnes trahere originem, addit: Τὸν κόσμον Εὐφύνον καὶ διαδύνων πλήρην; quem locum reddit Cicer. *De legibus*, lib. II, § 26: «Thales qui sapientissimus in septem fuit homines, existimare oportere omnia que cernerentur deorum esse plena. » Hoc non explanat sententiam Anaxagoræ; etenim quis dicat Thaletes mentem de diis? Sed saltē quæ jam legitimus in nostri philosophi sententiam vèrgunt, sicut ea quæ inferius, *De natura deorum*, lib. I, cap. 10: « Thales Milesius, qui primus de talibus rebus quæsivit, aquam dixi esse initium rerum: Deum autem, eam mente quæ ex aqua cuncta fingeret. » Quibus a Lactantio iterum altatis, I, 5, et a Minucio Felice, 19, contradicit Augustinus, *De civit. Dei*, lib. VIII, 2: « Nil ex divina mente præposuit. » Contradicit item Aristoteles, *Metaphys.*, lib. I, p. 40 ed. Brandisi: Τὸν δὲ πρώτων φιλοσοφῶντων εἰπεῖσθαι, τὰ ἐν ἡλίῳ εἶεν μάνας ὑψηλῶν ἀρχῶν εἶναι πάντων... Νοῦν δέ τις εἰπὼν εἶναι, καθάπερ τὸ τέλος καὶ τὴν φύσιν τοῦ αἰτίου τοῦ κόσμου καὶ τῆς τάσεως πάντος, οἷον νίκων ἀράνη παρ' εἰκῇ λέγοντας τοὺς πρότερον. Φανερῶς μὲν οὖν Αναξαργόραν Ιησοῦν διάδειν τούτων τῶν λόγων. Meo iudicio, illud quod præcise declarat Aristoteles contrarium Plutarchi necnon Ciceronis opinionibus anteponendum est; vide Cudworth, *Systema intellectualium*, lib. III, § 20; lib. IV, § 20; Baylii *Lexic.*, in vocibus *Thales* et *Anaxagoras*.

Ibid. C 1. In *ēthika Democriti*, vide Cicer. *De nat. deorum*, lib. I, 12: « Quid Democritus qui tum imagines earumque circuitus in deorum numero referit, tum illam naturam quæ imagines fundat ac mittat, tum scientiam intelligentiamque nostram, nonne in maximo errore versatur? » Et § 43: « Mihi quidem Democritus, vir magnus in primis, cuius fontibus Epicurus horitos suis irrigavit, nutare videtur in natura deorum: tum enim censet imagines divinitate prædictis inesse universitati rerum: tum principia, metentesque quæ sunt in eodem universo, deos esse dicit: tum animantes imagines quæ vel professa nobis solent vel nocere: tum ingentes quadam imagines, tantisque ut universum mun-

dum complectantur extrinsecus; quæ quidem omnia sunt patria Democriti quam Democrito digniora. Quis enim istas imagines comprehendere animo potest? quis admirari? quis aut culta aut religione dignas judicare? » Sextus Empiricus *adv. math.*, lib. ix, § 19: Δημόκριτος εἰδὼλα τινά φάσιν ἐπιτέλλειν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἄγαθοι, τὰ δὲ κακοῖα. Ἐνθεν καὶ εὔχεται εἰδὼλγων τυχεῖν εἰδὼλων. Idem Cicero *Hec eōdōla rideat, epist. ad Acacium*, quæ xvi est quinti decimi libri. Vide Baylii *Lexicon voce Democritus*, ubi contra Ciceronem Democriti partes tuerit. Illæ a corporeis inductiones philosophicae non modo densissimis tenebris obscurantur, sed etiam nihil utile aliter queunt: illas evolvendas non suscipiant.

Col. 4241 5. Illæ Anaxagoræ partes similes, aut alter *homeomeria*, obscurissimum inventum sunt hujus præclaræ philosophi. Baylius scriptis prælongam notam ad illud excoigitatum tum explanandum, tum impugnandum (*Vita Anaxagoræ*). Idem ante illum a Lucretio tentatum fuerat. Illum adest qui hujus doctrinæ rationem sibi reddere voluerint. Quid de his sententiis paucum mihi dicendum est. Igitur libenter admittunt intellectum, postquam in chaos materie penetrasset (χρήματα δρῦν περιφύμα) partes similes a dissimilibus dissociavisse. ut inde corpora homologa coalescerent (hic enim solum agitur de explanatione modi quo formatus est mundus materialis, vel physicus); quæ autem facta sejunctione, corpora vigore vitaque prædicta, idem fixxit intellectus. Verbi gratia, sol est ignea moles (μύδρον δάκτυρον), unde dictus *Atheus*. Hic modus creationis nonnullas prebet difficultates, et in quibusdam etiam sibi contradicit; sed quis buc usque enucleate explanavit rationem quæ Deus mundum creavit? Etenim in istius generis questione rationem fides antecedere debet. (Vide Aristotelem, *Metaphys.* lib. i, c. 3, et ejus schol asten, editum a Brandisio.)

Col. 4244 B. 5. Τὴν ἑναρξίαν ἔρχομενοι 463.

Ibid. B 42. Τὸ μὴ ὅτι ἔτερον εἶναι. Ἔτερος hic habet sensum oppositionis inter duo. Τὸ ἔτερον malum bono opositum, ex euphemismo significat. Vide Ruhnkenum in *Epist. critic.*, p. 183; Valckenarium, *Diatrib.* p. 412; Wytembachum in *Phe-donem*, p. 320; Corayum in *Egypticun Isocratis*, p. 280 notarum; Westeinum in *Epistolam I Pauli ad Timotheum*, c. v, 25; Perizonomum in *Ælianii Hist. divers.*, in indice verbo ἔτερος.

Col. 4248 A 3. Sextus Empiricus (*adversus mathematicos*, p. 278, l. i, § 282) dicit econtra eum ab Alexandro rege Macedonum, nummos 10,000 aureos accepisse, quia in honorem hujus principis carmina composserat.

Ibid. 40. Ἀνέγνωτα. Forte legendum est ἀνέγνωτα, id est quæ discerni nequeunt. Legitur inferius in eodem sensu, ἀνέγνωτa.

Ibid. 41. Ἀράσιδι, id est reticentia, idem ferme sonat ac ἀπογή, cum in eo tantum discrepant quod posterior melius dicatur de actu mentis, prior vero de verbo. Sic definitur apud Sextum, *Hypotyp. Pyrrhon.*, l. i, c. 20: Ἀράσιδι ἀπόστασις ἔστι τῆς κοινῶν λεγομένων φάσεως: quod est oppositum phasi.

Ibid. 2. Τέλος εἶναι τοῦ Σκεπτικοῦ τὴν ἐν τοῖς κατὰ δόξην ἀπαραίτιαν. Sextus *Pyrrhon. Hypotyp.*, l. i, c. 12: Κοινόδιο. Vide notam Fabricii.

Ibid. Ἀνεσιδemus a Sexto *Adv. math.* l. viii, p. 498, memoratur. Vide notam Fabricii quam saepius invocabo in decursu hujus capituli.

Ibid. D 11. Οὐδέτο τοῦ 466, 467. Leg. οὐδὲ τοῦτο; mox διτο 466.

Col. 4249 C 6. Ἑπαγωγὴ est argumentationis genus ab exemplis sumptum. Aristoteles, l. i *Rhetorices*: «Εστι γάρ τὸ μὲν παράδειγμα, Ἑπαγωγὴ· τὸ δὲ ὄντος μητρα, συλλογισμός.

In l. ix, § 3, *Tropic.* idem Aristoteles: Ἐπάγοντα

μὲν ἄπο τῶν καθ' ἕκαστον ἔπι τὰ καθόλου, καὶ τῶν γνωρίμων ἔπι τὰ δύνωτα.

In *Topic.* II, 12; *Analyt. prior.*, xi, 23. Cicero, *De inventione*, c. 31: «Omnis argumentatio aut per inductionem tractanda est, aut per ratiocinationem. Inductio est oratio qua rebus non dubiis capit assensionem ejus quicunq; instituta est: quibus assensionibus facta, ut illi dubia quedam res, propter similititudinem earum rerum quibus assensit, probetur.»

Idem *Topic.* § 10: «Argumentatio ex pluribus pervenientiis quo valit, appellatur inducio: quæ Graece ἑπαγωγὴ nominatur.»

Col. 4252 A 5. Αἰρησιδήμου στοιχειώσεις videatur esse titulus cuiusdam libri Ἀνεσιδemus, qui forte confundi potest cum eo libro qui λόγοι Ηπέρβολαι, a Diogene Laertio nominatur (ix, 106) et de quo disserit Sextus (*Hypotyp.* l. i., c. 14): Παρθένονται τούτων συνήθεος τοῦ παρὰ ἀρχαιοτέρου Σκητικοῦ τρόπου, δι' ὧν ἡ Ἐποχὴ συνάγεσθαι δύκει, δέκα τὸν ἀριθμὸν.

Ibid. Μακρὰ στοιχ. 466.

Ibid. C 2. Κόροιον 467.

Col. 4253 D 2. Antigonus Carystius virorum doctorum Vitis scripsit. Jonsius, l. xi, c. 4 *De scriptoribus hist. philos.*, locos omnes memorat in quibus hic Vitarum scriptor invocatur. Hi loci ab Atheneo nec non a Diogene Laertio traditi sunt. Hieronymus, pref. libri *De scriptoribus ecclesiast.*: «Fecerunt quidem hoc ipsum apud Graecos Hermippus Peripateticus, Antigonus Carystius, Satyros vir doctus et longe omnium doctissimus, Aristoxenus musicus.» Antigoni Carystii extat opus, cui titulus: *Παραδεῖσων συναγωγὴ*, quodque edidit Meursius, l. VII *Op. compl.*; qui tam in catalogo operum Antigoni, dictum opus omisit. Vide Menagium in *Diogenion Laertium*, l. ix, p. 426 tom. secundi.

Col. 4256 A 12. Textus impressus habet ἀργαλέας παροδίας: sed solus mss. 468 habet τραγῳδίας, quod vera lectio esse videtur. Etenim accipi mus a Diogene Laertio: Ποιησάται συνέγραψε καὶ Ἐποχὴ, καὶ τραγῳδίας, καὶ απόρους, καὶ δέκατα κωμικά τραγούτα, τραγικῶν δὲ ἔξηκοντα, Σιλλοὺς ταῦτα Καΐδους.

At quid in isto loco agerent parodiae?

Ibid. B 13. Secutus sum textum Theodoreti *Therapeutici* l. xi, ab Henrico Stephano receptum in *Poesi philosophica*, et a Bruckio in *Analectis poetis*, cum sic nec sententia integrata, nec carminum numeri leaduntur. Mireris Vigerum retinuisse textum bis mendosum, cui iniulim propositus correctionem, dum Theodoreetus duplex hoc remedium suppeditaret:

Σχέτλιοι ἀνθρώποι, καὶ ἐλέγχει, ταυτέρες ολοὶ Πολῶν ἐκ τῆς ἐρήμων καὶ λεσχομάχων πελάται [γρυθε];

Ibid. 15. Ἐχθρὸς καὶ πρώτη. Ad hoc proverbium quo res recentissime acta significatur vide *Adagia Erastis*, in verbis *Heri et Nudius tertius*.

Ibid. D 4. Σύναλλος. Hunc suppositum Aristippi discipulum qui hic nominatur cum Arete, ejus filia, nullus alius inter philosophiae Graecorum historicos memoratur. Evidens est vocem Σύναλλος ex errore scriptam fuisse pro σὺν ἄλλοις, ut opinatur Menagius, quem, cum nihil melius occurret, secutus sum.

Ibid. 40. Meo judicio, pro voce σύγχρασιν legendum est σύγχρονη, in sensu vocis ιδοσυγχρονία, id est, *intima constitutio*. Sextus Empiricus ait, *Pyrrh. hypotyp.* l. i, c. 14: Διοῖν τούτων εἶναι λεγομένων τέλος συγχέται ὁ ὄντως, φυγῆς καὶ σωμάτος, κατὰ δημόρα ταῦτα διαφέρονται ἀλλήλον· οἷον κατὰ σῶμα ταῖς ταῖς μορφαῖς καὶ ταῖς ιδοσυγχρονίας πετραῖς ταῖς ιδοσυγχρονίαις φέντεν.

Σύγχρασις eodem sensu sumitur apud Diogenem Laertium, lib. ix, § 80 in *Pyrrhone*, ad designandum corporis constitutionem: Διύτερος τρόπος

(τῆς διαφορᾶς) δὲ παρὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων φύσεις καὶ τὴν θεόν (θεῷ) καὶ συγχρήσεις.

Col. 1257 B 1. Vox τέλος Græce, præsertim apud philosophos, non idem sonat ac vox *passio* quæ in recentioribus idiomaticis activum potius quam passivum modum animi designat, dum econtra, apud Græcos semper innuit modum animi passivum, sive de injuncto, sive de iunctudo statu agatur. Hic, in isto duplice sensu voce *passio* uterum. Vide Aristotelem, *Metaphys.* l. iv, § 18; l. v, § 21 ed. Duvali: Πάθος λέγεται ἔνα μὲν τρόπον ποιότης καὶ ἄλλοις εἶναι ἐνδέχεται, οἷον τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλινον, καὶ δοσα τοιάπειρα τούτους μᾶλλον· αἱ βλαβερά ἀλλοιώσεις καὶ κινήσεις, καὶ μάλιστα αἱ λυπηρά βλάβες· ἔτι τὰ μεγίστην την μαροφόρων καὶ λυπηρῶν πάθη λέγεται.

Ibid. 3. Εἰδέναι 465.

Col. 1260 A 12. Sextus Empiricus, *Contra mathematicos*, l. viii, p. 387, ait: « Non defuerunt Metrodori, Anaxarchi et Monimi discipuli asserentes nullum inventiri posse criterium veritatis. Addebat Metrodorus nos ne scire quidem quod nescimus. » Vide Cicer. *Academ.* l. n. c. 23, ubi legere est: « Chius Metrodorus initio libri qui est *De natura*: Nego, inquit, scire nos sciamus aliquid, an nihil sciamus, ne id ipsum quidem nescire aut scire: nec omnino sit ne aliquid, an nihil sit. » Facile credere esset, ex his citationibus, apud Eusebium negationem esse pro affirmatione ad locum ἐπειτα τοῦτος οὐν εὐεξεῖταις καὶ τοὺς τὴν ἑναγάνταν βαθίζοντας, καὶ πάντας χρήναις πατεύειν ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσσιν δριπαμένους; quod veritati repugnat. Haec philosophica secta ad quam accedunt Pyrrhonii sensuum testimonium recusat, solumque animum testem admittet, ne infra legendum. Attamen, prosequamur iter: Xenophanes illius scholæ institutor citatus a Plutarcho in *Stromatibus*, apud Euseb. *Præparat. evang.* l. i, c. 8, p. 23, ait: « Σενοφάνης ὁ Καλορώνιος ἀπορεύεταις τὰς αἰσθήσεις ψευδεῖς, καὶ καθόλου σὺν αὐταῖς καὶ αὐτὸν τὸν λόγον διαβάλλει. »

Id. ibidem: Παρεμβίδης δὲ Ἐλεάτης ἔταιρος Σενοφάνους τὰς αἰσθήσεις ἐκδιώλει ἐτης ἀληθείας.

Diogenes Laertius, l. ix, c. 20: Φησι Σεντιών πρώτον τὸν Σενοφάνην εἰπεῖν ἀκατάληπτα εἶναι τὰ πάντα. Locus hic sequitur: Aristotes, *supradictatus*, c. 17, eadem affirmit, p. 756: « Άλλοι δὲ ἐγνωτοὶ τούτοις τὴν ἑναγάνταν φωνὴν ἀριστένες· οἰνοτα γάρ δεῖ τὰς μὲν αἰσθήσεις καὶ τὰς φαντασίας καταβάλλειν, αὐτὴν δὲ μάρκων τὸν λόγον πατεύειν. Τουάτα γάρ ταν πρότερον μὲν Σενοφάνης καὶ Παρεμβίδης καὶ Ζήνων καὶ Μέλισος έλεγον· θερόν δὲ οἱ περὶ Σεληνόποτα καὶ τοὺς Μεγαρικούς. Οmnibus ex his patet a ducibvs scholæ Eleaticæ sensuum testimoniūm abici, eosque animūm solūm accipere testēū; iūo non pauci inter eos eum recusant, nullam judicis humanis fidēi præbendum esse asserentes.

Nupc nobis de Protagoræ loquendam; sed quiesco hæc non adeo soluto facilis est. Nostrum aggrediamur opus a sequentibus Ciceronis verbis *Academ.* l. xi, c. 46: « Venio ad tertiam partem philosophiae: aliud judicium Protagoræ est, qui putet id cuique verum esse, quod cuique videatur. » (Legendum est qui putat.) Aristotes, *Metaphys.* l. iv, c. 5 edit. Duvali: l. iii, c. 5 edit. Brandisi: « Εστι δὲ τῆς αὐτῆς ὁδῆς καὶ ὁ Πρωταγόρου λόγος, καὶ ἀνάγκη ὅμοιος αὐτούς ἀμφω η̄ εἶναι η̄ μὴ εἶναι· εἴτε γάρ τὰ δεκαῦντα πάντα δοῦσιν ἀληθῆ, καὶ τὰ φανόμενα, ἀνάγκη πάντα ἄμα διηθῆ, καὶ ψευδῆ εἶναι· πολλοὶ γάρ τάνταντα ὑπολαμβάνουσιν ἀληθῆς, καὶ τοὺς μὴ ταῦτα δοῦσιντας ἑκατοντας διεψεύσσονται· ὥστε ἀνάγκη τὸ αὐτὸν εἶναι ταὶ μὴ εἶναι. »

« Ratiocinatio Protagoræ desunxitur ex eadem analogia, et in hoc necessario dicit, ut res duas simul sint et non sint. Etenim, si omnes ideas, quas concipiunt mens, vera sint, falsa item sint necesse est; nam alii alia, sepiusq; quidem contraria, percipi-

punt; qui autem ab aliis dissentient in errore versari reputantur. Unde concludendum esset esse simul et non esse easdem res. » Libro primo *Hypoth.* Pyrrhon., c. 32, Protagora doctrinas doctrinis Pyrrhonicas Sextus Empyricus opponit.

« Protagoras contendit hominem rerum omnium (χρημάτων) μέτρον esse, earum quæ existunt in quantum existant; nec non earum quæ non existant, in quantum non existant. Protagoras voce μέτρον, criterium intelligit, et voce χρήματα, πράγματα, ita ut, illius axiomate implicite significetur hominem rerum, tum existentium, tum non existentium, criterium esse. Et inde unicuique hominum veras et perceptibiles esse insert res solas quæ illi apparent, τὰ φανόμενα, quoque Aristoteles τὰς φαντασίας, seu *imaginaciones* vocat. »

Idem *Adversus mathem.* l. vii, cap. 6, p. 382, ait: Πρωταγόραν τὸν Ἀδερπτην ἐγκατελεῖν τινες τῷ κορῳ τὸν ἀγαπούντων τὸν κρήτην φιλοσόφου, ἐπειδὴ φανάτας καὶ τὰς δόξας ἀλληλες ὑπάρχουσι, καὶ τῶν πρὸς τι εἰναι τὴν ἀληθείαν, ὡς τὸ πάντα φανὲν η̄ δόξαν τινι, εὐθέως πρὸς ἔκεινον ὑπάρχειν.

Auctores extiterunt qui Protagoram Abderitanum numeraverunt inter eos qui criterium negant, ex quod dixerit veras esse imaginations merasque opiniones, neque veritatem rem absolutam esse, cum de re aliqua concepta idea vel opinio, ejusdem rei pars omnino efficiatur. Unde concludendum: Cum Metrodorus Chius hominem aliquid scire posse omnino negaverit, dici nequit illum sensus et intellectum ut res certas admisisse. Alter sentendum de Protagora; nam ex suo axiome « hominem omnium rerum μέτρον esse », quod Plato in *Theat.* refellendum sibi sumperat, inferre debebat optimos homini duces esse sensus; etenim quomodo rerum omnium cognoscendarum fieri criterium poterit homo, nisi suorum sensuum et sue intelligentiae ministerio? Ergo ab Eleaticis sejungi debet Protagoras, quibus immerito alligatus est. Solius Democritus forsan dici posset discipulus, nisi ab hoc philosopho proprio axiome secereretur.

Ibid. D. 2. Plato in multis ab Aristotle ejus bionymo expilatus est. Quod furtim detexit Vigerus, qui Platoni textum in notis afferit. Qui ergo fieri potuit ut mendum non sustulerit, a quo abstinuit etiam ms. 463 descriptus? Άλλο οὐ συνήκαν τὸ κτερίδιον πρὸ ἄλλο οὐ Σὺν η̄ κωνοκέφαλον, ut apud Platonem; unde patet Vigerum nudum Stephanii textum typographis tradidisse, qui verbatim reddiderunt. Pythagoras liber inscribente *Αἰθέλια*, quod declarat scholiastes Platonis in *Theat.* pag. 21: Τὸ τοῦ Πρωταγόρου σύγγραμμα ἀλήθεια ἐκάλεσε ὑπὸ Πρωταγόρου.

Col. 1261. Phrasι lux affulget ex bis quæ Plato addit: Πρὸ μαθεῖν τὴν φωνήν. Antequam ea didicisset.

Ibid. 11. Hoc absurdum est, cum non minus unius oculi quam duorum visio certa sit: haec ex Platone mutuantur. Quod in memoria reverat sententiam stulte quandam a burgimacistris Batavis dictam, qui respuebant telescopium Mildeburgi fortuito inventum, quia oculum utrumque ad eum simili applicare nequivat.

Col. 1264 C 14. Παριστῶτη 465, 468.

Ibid. D 9. Sextus *Adversus mathematicos*, l. i, c. 1, pag. 215:

Ἐν πολλοῖς ἀμάθῃς Ἐπίκαιρος ἐλέγχεται διὰ τὴν πρὸς τοὺς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς δόμους γενοῦντας πολυμαθεῖς δισμενίαται, καὶ διὰ τὴν πρὸς Ναυσιπάνην τὸν Πύρρωνος ἀκουστὴν ἔχειν.

« Non semel se ignarus prodit Epicurus, tum malevolo animo, tuu mordaci dente lacessendo Platouem, Aristotelem, aliosque philosophos doctrina commendatos, neconon acri odio Naupisianum Pyrrhonis discipulum persequendo. »

Col. 1265 A 11. Jam notavi vocein πάθος, sensu

philosophico acceptam, pariter accipi posse ut rem seu iucundam seu injucundam animum afficiemt designet.

Col. 1268 B 5. Vigerus notat fieri non posse ut ea sic exponeret Socrates, legendumque censem pôste-
por tòdñi μετριότητος ή ερδνσας πλεω κέκτηται,
Si voluptas prudentia moderatur est.

Ibid. C 12. Οάσσα χρή τοινάτα ρυμψειν τὴν
ἀπίσταντα σχέσιν προ εἰρῆσθαι λέγο δημοσια.

Col. 1272 A 13. Incipit a phrasi truncata: pra-
eclere debet: *Sciendum est, vel Quæstio solvenda es*.

Ibid. B 4. Elementa duo, nempe plenum et vacuum, a Democrito et Metrodoro Chio excoigitata cen-
set Aristocles. Vide c. 19 hujus libri.

Ibid. C 11. Sextus Empiricus *Hypotyposes Pyrrhon*:
I. m. c. 4, p. 156, varia eorum nomina recenset.

Αναζηγρᾶς ὁ κλασμούμενος (καλεῖ τὰ στογεῖς) δρομοφερεῖς · Διδόνος δὲ δέπτικληθεὶς Κρόνος, ἐλά-
χιστος καὶ ἀμερή σώματα · Ἡρακλέον δὲ ποντι-
κὸς, καὶ Ἀσκληπιάδης δὲ Βενιδος ἀνάρμους δύκους ·
οἱ δὲ περὶ Πιθαράρων, τοὺς ἀρθρίους οἱ δὲ μαθητικοί,
τὰ πέρατα τῶν αὐμάτων · Στράτων δὲ δυ-
τικὸς, τὰς ποιήτρας.

Ut vertantur hæc variae denominations, haud ne-
cessit esse est.

Heraclidem istum hic a Dionysio citatum, me-
morat Sextus contra physicos, I. x, § 318, sub no-
mine Pontici: Οἱ περὶ τῶν ποντικῶν Ἡρακλέον καὶ
Ἀσκληπιάδης, ἐξ ἀνομοίων μηγ, παθητῶν δὲ, καθά-
περ τῶν ἀνάρμων δύκων.

Asclepiades Bythinus, arte medicus, speciatim
impeditur a Galeno, ob ὅρκον Ἀσκληπιάδειον,
nec non a Cælio Aurelianio qui de eo præcipue re-
felliendo intendit in capite 14 libri *De acutis
passionibus*.

Col. 1273 C 3. Citatio hæc e psalmo desumpta
contraria est penitus versioni Septuaginta Interpretum ac Vulgate: *Imperfectum menū viderunt oculi tui*.
Præterea, Vigerus auctorem putat pro *rebus invisibilibus*
dicere dubuisse se vidisse *res inordinatas*. ἀθέ-
τους πρὸ ἀθέτους, quæ vox idem sonat ac τὰς
ἀνοήτους. Hæc observatio non adeo recta. Epicurei
de atomis loquuntur invisibilibus non aliter ac si eos
viderent. Eos Dionysius opponit Davidi cui Deus
viam suarum imperfectionem patefecit, saltem si
psalmus a Dionysio Alexandrino qualis apud Euse-
biūm legitur, intellectus est.

Ibid. Εἶδος 465.

Ibid. 5. Ἐντέρει 465, 466, 468.

Col. 1276 A 6. Κόρης significat simul ordinem et
mundum. Huic dupli sensu hic alluditur, et est
paronomasis, verborum ludi.

Ibid. C 3. Διασορᾶς 468.

Ibid. 8. Κολλήσιος 466, 467.

Col. 1277 A 8. Συγχυμένην 466.

Col. 1280 A 10 Μή δύοισι 468.

Ibid. C 8. Hæc desumpta sunt ex propheta Amos,
c. m. v. 3.

Col. 1281 D 10. Κίνησις 467; mox πάντας προ-
τάτα idem.

Col. 1284 A 4. Διαμονῆς 467.

Ibid. 5. Χρῆσις 467.

Ibid. 13. Εὐσοθίοις 466, 467.

Ibid. B 4. Αναθεωρήσιμεν 465, 466.

Ibid. 5. Ορθός 465, 466.

Ibid. 4. Πανούργον 467.

Ibid. 9. Σωματουργος 465, 466.

Ibid. C 2. Μάθησις 466.

Ibid. 7. Εὔπειρος 465, 467.

Ibid. 9. Εὔπειρος 465, 466, 467, 468.

Col. 1285 B 3. Λήγεις 466, 467.

Ibid. 6. Τόνι γοῦν ὑποθέτων ἀρχήμενος. Patet
hic agi de titulo unius ex operibus Democriti
quod in Diogenis Laertii catalogo non recensetur.
Τοπθήση consilium significat. Isocrates, in exordio
orationis ad Nicocrem ait: Τινὲς τῶν ποιητῶν τῶν

προγεγενημένων ὑποθήκας ὡς χρή ζῆν καταλεῖσθα-
σιν, ὡς τε εἴς ἀπάντων τοιτῶν εἰχος αὐτοὺς βελτίους
γένεσθαι.

Quidam inter poetas qui ante nos vixerint
exhortationes de regula mortuorum scripserunt; que, si
eis nostra responderet vita, sane nos meliores ell-
erent. » Vide Herodotum, i, 211; vni, 58.

Ibid. 13. Hæc usque Democritus, juxta Vigerum.

Ibid. D 7. Ηὗτον 466, 467, 468.

Col. 1288 A 8. Hanc etymologiam recepit Herodotus, I. n. c. 52, ubi, de Pelasgi loquens, dicit
eos, et si non cognoscere, deos nominare: « Ότι
χόσμοι θέντες τὰ πάντα πρήματα, καὶ πάσας νο-
μάς εἶχον. »

Alia vero etymologia, e verbo θέντι desumpta,
usitator est.

Ibid. B 8. Ατμῶν 468.

Col. 1293 C 4. Λόγων. Legē λόγον.

Ibid. 5 Ψευδοδῖται 4· 8.

Ibid. C 7. Αυτοκοί τοις ἐλέγχοις διετέμπωσα. Hunc loquendi modum in Eusebio jam usurpatum
I. xi, p. 552, 553, elegantem esse declarat Casaubonus in Athenaeum, I. ix, p. 416 *Animadversionum*.

Ibid. 14. Peccat hæc constructio, nihil quippe re-
fertur ad τοις ποτε λογισμοῖς. Vigerus conjicit ad-
dendum ηπασάριν. Jam exposuit quibus ex causis:
doctrinam religiosam Hebraeorum amplexus fuerim;
sed ηπασάριν non quadraret cum loco in quo Eu-
sebius de veritate historie Hebraeorum loquitur.
Textus emendando supersedeo cum nihil aptum
occurred.

Col. 1297 A 5. Aristocles Peripateticus præsentim
nominatur quia breviter scripsit Vitam Philostratis
quisque legitur inter *Vitas sophistarum*, I. ii, c. 3. Eundem Synesius. Dionis historiam incipiens, re-
darguit, quod mores sermonemque gravem philo-
sophorum reliquerit et vanam sophistarum elegan-
tiā elegerit. Tempore Herodis Attici, scilicet im-
perantibus Antoniniis, vivebat Aristocles. Jam nobis
exhibitū longa fragmenta capitulū 17-21 lib. xiv,
ex quibus magis desiderium nascitur de opere dis-
perdit quod Diogene Laertio longe prestat.

Ibid. B 7. Atheneus post citata eadem verba
epistole Epicuri, I. viii, c. 59, addit, παραλεῖν
ταῦτα προσεχεῖς τοῖς λόγοις. Legē παραβαλόν·
graudē celarans, sermonibus asfuit.

Ibid. 9. Baylus ad verb., Aristote, redarguit versio-
nem P. Vigeri, affecta jam etate, unde supponi
posset cum jam senuisse quando medici ostiarius
erat. Timaeus, cuius Polybius servavit verba in frag-
mentis Constantini Porphyrogenete, p. 46, quem
præterea Suidas transcripsit in voce *Aristotes*, econtra
contendit eum fuisse scholæ medicinalis percele-
bris ostiarius: « Το πολυτάρχον ταρτεῖον ἀποκεκλε-
ψα. » Hic legitur καὶ τὰς τυγχάνεις, verba ab ipso
omissa, quorūque sensu nullo modo percipi pos-
tes; quæ certe mutanda, sed quid reponendum?
Desideratur substantivum loco adjективi: καὶ τὰς
τυγχάνεις, aut aliiquid simile.

Ibid. C 4. Εργοτάκος, Megaricorum se-ta, quæ
principem habuit Euclidem, cui successit Eu-
bulides, Alexini magister, hoc nomine appellabatur.
Vide Stanley et Bruker.

Ibid. 14. Demochares, Demosthenis ex sorore ne-
pos, parvi penditor quod causam egerit Sophoclis,
Amphichidis filii, cum Sophocles de legis contemptu
postularet a Philone (γραψαμένον παρόντα), quod
juxta decreta ab omni populo Atheniensium sancti-
tum, philosophie scholas claudi jussisset. Verisimile
est in oratione pro *Sophocle* non tantum Aristoteli, sed
omnibus philosophs calumnias injecisse Demochar-
es, ou γάρ Αριστοτέλην μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς δι-
λοὺς κακῶς εἰρχειν. Lex lata a Sophocle memoratur
apud Diogenem Laertium, in *Vita Theophrastis*
(sect. 58), et inserta fuit a Petito in *Legibus Atticis*,
I. m. c. 8. Democharis *Vitam* scripsirunt Vossius in *Historicis Græcis*, I, 11; Jonsius, I, 17, et David

nymus, cui forte rectius attribuerentur tractatus *Hegoroum dýáwvov*, et *De institutionibus theatraicis*. Jonsius longam dissertationem de Dicearcho grammatico elucubraverat in suo tractatu *De grammaticis*, qui lucem non vidit. Dicearchus non negabat existentiam anime, sed eam *harmoniam* dicebat.

Col. 4336 B 2. Boethius, philosophus peripateticus, Sidone natus, discipulus erat Andronici Rhodii qui philosophabatur tempore Augusti. Vide Holstenuum, *De vita et scriptis Porphyrii*, c. 9.

Ibid. 9. Male confutatur Entelechia Aristotelis a Porphyrio qui exstasim et prescientiam futuri, ut argumentum cui contradic non potest, opponit. Iste ratiocinandi modus Porphyrio convenit, viro a recto sensu alieno, qui tamen in mente habebat hos philosophiae principes adunare. Opus ad hunc finem attingendum componerat: *Hegoroum μαρτυρίων Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους αἵρεσιν βιβλία 2*. Vide *Vitam* ab Holstenio adnotatam.

Ibid. D 6. "Οὐδὴ λόγος ἐν τῷ μοίσαιος δοκεῖ εἰρηθῆναι. Quid sibi vult haec nota Eusebii, Porphyrium, ut impium agnoscisse hunc sermonem, in legibus impiorum? Porphyrius autem de legisbus non scripsit, nedum de legibus impiorum. Mea sententia, legi debet νομίμως, *de institutionibus impiorum*. Sed vocem αἰσθενὸν in titulo libri non potuit Porphyrius inscribere, quae ab Eusebio addita est.

Col. 1537 B 11. Συντάρην 465.

Ibid. 12. Συντάρη 467.

Col. 1341 A 2. Antisthenes Atheniensis erat; cognominabatur *Herculeus*, quia in exemplum formamque vite Herculem imitandum proponebat. Diogenes Laertius, lib. vi, § 2: "Οὐτέ ὁ πόνος ἀγαθὸν, συντάσσεται δέ τοι μεγάλον Ἡρακλέους καὶ τοῦ Κορού... Θεγέ τε συνεχές· Μανεῖν μάλλον θήσειν.

Vide Menagium in notis ad hunc locum.

Ibid. C 5. Plutarchus *Adversus Stoicos*, § 55, p. 53, tom. XIV edit. Hutton.; tom. X, p. 458 edit. Reiskii: "Ἄλλα τοῦ τε κόσμου πάλιν τὸ πυρ (θ σπέρμα λέγουσιν εἶναι, καὶ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν εἰς σπέρμα μετέβαλε τὸν κόσμον)" εἰς βραχυτέρον σύμπατος καὶ δικοῦ φύσιν ἔχον πολλήν, καὶ τον κενοῦ προσεπιλαμπάνον τὴν χώραν πλειστὸν ἐστιν νεμόμενον τοῦτο αἰδεῖσαι.

"Cum igitur mundi sit germanus (ignem enim dicunt universale post incendium in germe mutandum esse ut renoveretur mundus), sub minimi corporis et atomi specie, per spatium inane discurrens, in extensionem immensam augebitur."

Vide Athenagoram, *Legat. pro Christ.*, p. 27, ed. H. Stephani.

Ibid. 10. Vide notam cap. 25, l. xi.

Col. 1344 A 14. Plutarchus *Contra Stoicos*, t. XIV, p. 52 ed. Hutton.; c. 34, p. 454, ed. Reiskii: "Ἄλλη μήτη τὸν κόσμον εἰναι πόλιν, καὶ πολίτας τοὺς ἀστέρας. Εἰ δὲ τούτο, καὶ φύλαττα καὶ ἀρχας, δηλώνει καὶ βουλευτὴν τὸν Ἡλίον, καὶ τὸν Ἑστέρον πρύτανιν ἡ θάντονος, κ. τ. λ. V. Cicer. *De legibus*, l. i.; *De nat. deor.* l. ii: "Mundus est communis deorum atque hominum dominus"; Diog. Laert., l. vii, 137: Λέγουσι οἱ Στωικοὶ κόσμον τροχὸν· αὐτὸν τὸν θεὸν, τὸν ἐπὶ τῆς ἀπάτης οὐσίαν, ίδιαν ποιὸν, δε δὴ διφθαρτὸς ἐστι καὶ ἀγέννητος, δημιουργὸς ὃν τὴν διακοσμήσεως, κατὰ χρόνον ποιεῖ πάλις περιόδους ἀναλήσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν πάτασαν οὐσίαν, καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν διακοσμήσιν τῶν ἀστέρων, κόσμον εἶναι λέγουσι· καὶ τρίτον, τὸ συνεπειτήριον ἐξ ἀμφοῖν. Καὶ ἐστι κόσμος δὲ ίδιος τοὺς τῆς τῶν θεῶν οὐσίας ἡ, ὡς φησι Ποσειδώνες ἐν τῇ μετεωρολογίῃ στοιχειώσι, σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τούτοις σύστημα, ἡ σύστημα ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ τῶν θεατῶν γεγονότων.

Hunc textum afferit Suidas ad verbum Κόσμος,

ubi Kusterus proponit εἰδότος loco ίδιας ποιός, ut legit Portus. Diogenes Laertius ex Didymo hunc locum sumpsit itemque corrigendus est; εἰδότος legitur apud Senecam, *Consol. ad Helv.*, c. 8: «Quisquis formator universi fuit, sive ille Deus est potens omnium, » etc. Idem Diogenes, ibid. § 143.

Ibid. B 5. Porphyrius, citatus ex libro *De status*, in *Præpar. evang.* l. iii, c. 9, p. 101. Ζεὺς οὖν ὁ πᾶς κόσμος: ἡδε ετυμολογία verbi ζεὺς α Stoicō repetitur. *Elog. physic.*, l. i, p. 46, ed. Herenii; ab Aristotele, *De mundo*, c. 7, a Diogene Laertio, vi, 147, Ζήνων καλούσι πάρ' έσον τοῦ ζεύς. οὗτος εστι.

Ibid. 7. Diogenes Laertius, l. vii, 149: "Ἐστι δὲ Ειμαρμένη αἰτία τῶν δυνάντων εἰρουμένη.

Plutarch. *De fato*, 4: Ειμαρμένη προσαγορεύεται ὡς δὲ εἰρουμένη τις. Θεαρμὸς δέ καὶ νόμος ὑπάρχει τῷ τὰ δικλίνωτα τοῖς γνωμένοις πολιτικῶς διετάχθας.

Vide supra in c. 8, l. vi, responsa Diogenianii ad Chrysippum de istis etymologiis.

Ibid. 10. Ήγεμονικόν, seu pars quae omnibus aliis praestat et eis imprimet motum, non idem est apud unumquemque ex veteribus Stoicis: Αρχιλάμας δὲ ἡγεμονίκην τοῦ κόσμου ἐν γῇ ὑπάρχειν ἀπεργάσαστο Αρχιλάμας dicebat terram esse ἡγεμονίκην mundi.

Cicer. *De nat. deor.* l. ii: «Principatum id dicitur Graeci ἡγεμονικὸν vocant, quo nihil in quoque genere nec potest nec debet esse præstantius.»

Diogenes Laertius, l. vii, 150: Ηράποτες ἐν τῷ πάντῳ Ήρηὶ προροτας, καὶ Ποσειδώνος ἐν τῷ Ήρηὶ θεῶν, τὸν οὐρανὸν φασι τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ κόσμου· Κλεάνθης δὲ τὸν θεῶν. Ο μὲν Χρύσιππος διαφορώτερον πάλιν τὸ καθαρότερον τοῦ αἰθέρος.

Ibid. D 3. Vigerus vertit, *ad Boethum*, quasi hoc missum ad Boethium fuisse, sed Boethius jamduo mortuus erat. *Lege, adversus.*

Hæc sunt verba Holstenii, *De vita et scriptis Porphyrii*, c. 9: «Eusebius non uno loco et Theodoretus Therapeut. serm. 4... Propugnatose Porphyrium hoc opere Platonis de anima sententiam adversus Boethium Sidonium, Peripateticum, Andronici Rhodii discipulum, celebrem Augustei seculi philosophum, certius esse credo quam ut probari indebet». Diog. Laertius in *Zenone*: Βοηθος εἰπεν εἴναι ζῶν τὸν κόσμον, l. vii, § 143. Hic Boethius mihi videtur Stoicus esse. Inter Stoicos numeratur et Philone Judeo, in tractatu *Hegoroum dýáwvov* κόσμον; in eodem tractatu Philo dicit Boethium, Posidonum et Panactium Stoicos, reliquæ doctrinam incendiū mundi, ut admitterent saniores doctrinam aternitatis mundi. Βοηθὸς καὶ Ποσειδώνος καὶ Ηλαντίους ἄνδρες ἐν τοῖς στοιχοῖς δύμασιν λογίονται, τὰς ἐκπνούσις καὶ παλίγνενεσις κατατίθονται πρὸς θεῖον τερόν δύγμα εἰς τὴς ἀφθαρτὰς τοῦ κόσμου παντὸς τοπολησαν. Boethius, *De fato*, ut Stoicos citatur a Diogene Laertio, l. vii, § 149: «Ἐστι δὲ Ειμαρμένη αἰτία τῶν δυνάντων εἰρουμένη, η λόγος καθ' διν δύναεται.

Adversus doctrinas Stoicorum hunc tractatum scriptis Porphyrius.

Jonsius contendit hunc Boethium de quo agitur esse Boethium Platonicum cuius Porphyrius mentionem facit in *Expositione categoriarum*, quemque Simplicius perspiceat citat in commentario super easdem *Categorias*; errat autem: cum Vigerio credit hinc tractatum non compositum fuisse *Adversus Boethium*, sed simpliciter *ad Boethium missum*; ista opinio falsa est, ut supra vidimus.

De scriptoribus hist. philosophicis, l. iii, c. 45, 5.

Col. 1548 B 8. Cicer. *De nat. deor.* l. ii, 46 ... — Ita reliquæ nihil præter ignem, a quo rursum animante ac Deo renovatio mundi fieret, atquo idem ornatus oritur. —

Cicerio, in loco supra memorato, dicit etiam Pan-

tium conflagrationi mundi fidem non adjecisse. De quo Panætium addubitate dicobant, ut ad extremum mundus omnis ignesceret. Zeno secundus sic censebat; erat enim discipulus Chrysippi. Vide Plutarchum *De notionibus communibus*, t. XIV, p. 53 edit. Huttonii, tom. X, p. 438 ed. Reiskii, citatum ad c. 14.

Col. 1548 D 5. Simplicius in Aristotelis *Physice* I, v, quædam tradit de palingenesia Stoicorum, p. 207 verso: Τοῦτο δὲ τὸ ζῆται τῇ τῶν Στοικῶν τοῦ μελλοντὸς παλιγγενεσίᾳ λέγοντες γάρ ἐκεῖνον τὸν αὐτὸν με πάλιν γενήσθαι τῇ παλιγγενεσίᾳ, ζητοῦσιν εἰκόνας πότερον εἰς εἶμ τὸν ἀριθμὸν τὸν κατά τὸ διά τὴν οὐσίαν ὅποιον, ή τῇ κατατάξῃ τῇ εἰς διάληκα καὶ διάληκα κοσμοποιῶν διαφορούμενα.

Hæc ad palingenesiam Stoicorum prorsus attinent, cum assentiri me renasci eundem debere virtute palingenesia, meritoque attendant utrum sim unus et idem numero (ἀριθμῷ), in sensu philosophico, nunc, qui tunc eram, hoc est, utrum substantia idem sim, utrumne alius sim organorum dispositione ad unam et alteram cosmogoniam pertinente.

Col. 1549 A 4. Diogenes Laertius, I, vii, § 158: Ἀνθρώπους δὲ σπέρμα (πνεῦμα) δι μεθίσιον δι ἄνθρωπος μεβίῳ διγράψασθαι τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσι κατὰ μηρύῳ τοῦ τῶν προγόνων λόγου, λέγε σπόρος.

Mutius est hic textus et vix intelligi potest, sed alter ex altero confirmatur.

Ibid. B. 2. Schleiermacher, in *Museo antiquitatis Wolfii*, vol. I, p. 352, proponit autem τοὺς ἐν τοῖς ποταμοῖς, *similes his in fluminibus*.

Ibid. 5. Illud Heracliti Ephesini axioma scepe recentioribus ipso auctoriis citatum est. Vide locum *Theæteti Platoni*, p. 118 F; *Cratyl.*, 266, A ed. Ficin. Illud frequenter invocat Plutarchus in tractatu de El, syllaba inscripta in templo Delphico, quem citat Eusebius *Præp. evang.*, I. xi, c. 2, p. 528: Ποταμῷ δὲ οὐκ ἔμποια δι τὸν αὐτῷ· in tractatu *De sera Numinis vindicta*, p. 62, edit. Wyttensbach; in tractatu *Contra Stoicos*, qui hanc doctrinam amplexi fuerant, p. 1082; in *Quæstiones naturalibus*, p. 912: Ποταμοὶ γάρ δι τοῖς αὐτοῖς οὐκ ἀνεβαίνει, ὃς φησιν Ἡράκλετος, ἔτερα γάρ ἐπέρχεται.

Hujus axiomatis meminim Aristoteles in *Metaphysa*, 5, 6, p. 205, ed. Brandis, sub hoc nomine: *Heracliteos δοξα*. Vide ap. eundem, I. iii, c. 5; *Polit.*, I. iii, c. 2. Sub nomine θεοῦ citatur ab Ammonio in commentario suo super tractatum *De interpretatione*, p. 9, ed Sabio: Καλούμενον θεούς τὰς παραδόσους ὑπολήψεις τῶν γνωρίων τινῶν κατὰ φιλοσοφίαν οἷον τὸ πάντα κινεῖσθαι κατὰ στάσεως μηδημάς τὰ δύτα μετέπειν θεούς Εἰργεν Ἡράκλετος. Idem, in *Categorias*, illud axioma Pyrrhonum tribueret videtur: Ποταμὸς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν, φησι, δις ἐμβιγιάς διμήχανον Οὐτεώς οὐδὲ περὶ τῶν πραγμάτων, p. 8 verso, ed. Sabio. Inde tamen immerito concludetur Ammonium voluisse Heracliti spoliis Pyrrhoneum ornare; dici tantum Pyrrhoneum omnibus illud axioma applicuisse, χρώμενος τῷ παραδείγματi, conclusionem ex illo exprompsisse ab Heraclito negatam, scilicet omnis scientia incertitudinem. Sextus Empiricus hanc thesiū, ut eam vocat Ammonius, Heraclito non attribuisset, in *Hypotyposibus*, I. iii, § 115, si Pyrronis esset, quem laudat.

Seneca, ep. 58: Ego dum loquor mutari ista, mutatus sum. Hoc est, quod ait Heraclitus, *In ianum flumen bis non descendimus*. Persius: Quod loquor inde est, a Heraclito Ponticus in *Allegorius Homericis*, p. 465, edit. Gale, 1688. Μητέρα δὲ θεοῦ Εὐερεμένη εἶναι Πέραν, ἐπιτεθόντι τινὶ καὶ δευτέρῳ κατὰ τὸ πᾶν οἰκονομεῖσθαι et alii.

Col. 1553 A 7. De correctione hujus loci vide Wyttensbach in Plutarcho, *De sera Numinis vindicta*, p. 83.

Col. 1557 A 3. Χορηγοῦν, 466.

Ibid. C 10. Πρός τι πως ἔχειν. Horum verborum memini in Diogenes Laertius in *Vita Zenonis*, § 161, I.

vii, p. 468, occasione data ab Aristone Chio qui hæc introdixit cum ἀδιαφορίᾳ in philosophia Stoicorum. Hæc sunt verba Diogenis:

Ἀρετάς τε οὐτε πολλὰ εἰσῆγεν, ὡς δὲ Ζήνων, οὗτοι πολλοὶ οὐδόμεσι καλούμενην, ὡς οἱ Μεγαρικοὶ, διλλὰ καὶ τὸ πρός τι πως ἔχειν.

Non multas admittebat virtutes, ut Zeno, nec unam sub diversis nominibus, sicut Megarici; sed ut res exhibebat. Vide apud eundem, in *Vita Pyrrhonis*, I. ix, sect. 96. Simplicius in commentario suo in *categorias* Aristotelis, doctrinam Stoicorum exponit de rebus, περὶ πραγμάτων. Θ. 5, p. 2, quas dividunt in substantias, οὐσιας, in qualitates, ποιητης, in relativa absoluta vel relativa ad subjectum, τὰ πρός αὐτὸν πως ἔχοντα. Dux hanc ultima Latine vocas Boetius *potentiam* et *habitum*: dividunt adhuc in relativa sui ad alia et aliorum ad se.

Ex his, nihil aliud est virtus nisi visus moderatio in illa vel illa circumstantia: virtus est sobrietas in alimentorum usu, est continentia in voluptatibus, etc.

Aristoteles hanc locationem adhibet in tractatu *Περὶ φυσικῶν διρρόστοις*, tom. I, p. 246 edit. Bekker.

Φαμὲν ἀπάστοι εἰναι τὰς ἀρετὰς ἐν τῷ πρός τι πως ἔχειν ἐκάριτη γάρ ἐστι τὸ πρός τι πως ἔχειν, καὶ περὶ τὰ οἰκεῖα πάθη εὖ ἢ κακῶς διατίθεται τὸ ἔχοντα.

P. 247: Όμοιως δὲ καὶ ἐπὶ τὸν τῆς ψυχῆς ἔχοντας ἀποσταγάρι καὶ αὐτὸν τὸ πρός τι πως ἔχειν καὶ αἱ μὲν ἀρεταὶ, τελείωσις αἱ δὲ κακαὶ, ἔκστασις.

Ibidem: Πολὺ τὸ ἐπιστῆμον ἐν τῷ πρός τι πως ἔχοντας.

Sextus Empiricus, I. viii, *Adversus logicos*, sect. 163:

Ἐπειδὲ οὖν δύο εἰσὶ τῶν πραγμάτων διαφορά, μία μὲν ἡ τῶν κατὰ διαφοράν, δευτέρα δὲ ἡ τῶν πρός τι πως ἔχοντων.

Duae sunt rerum differentiae, una secundum differentiationem essentialiem, altera secundum relationem.

Idem § 162 hoc thema explicat ita ut quisque intelligere possit quid sit πρός τι πως ἔχοντα. Τῶν δύον φασιν οἱ ἄντα τῆς Σκέψεως, τὰ μὲν ἐστι κατὰ διαφοράν · τὰ δὲ, πρός τι πως ἔχοντα. Κατὰ διαφοράν μὲν πόνος κατὰ ιδίαν οὐδετέρων καὶ ἀποτύπως νεκταῖον λευκόν, μέλαν, γλυκύν, πικρόν καὶ πάν τοι τούτοις παρατήσιον· φύλοις γάρ αὗτοῖς καὶ κατὰ περιγραφὴν ἐπιδιλλομένοις καὶ διά τοι οὐτε πονεῖον. Πρός τι δὲ οὔτι τὰ κατὰ, τὴν ὡς τὸ πρός δέσποιν σχῆμα νοούμενα, καὶ οὐκέτι αὐτούλεμνων λαμβανόμενα · τούτοις τοι δέσποιν καὶ πάντοτε παρατήσιον καὶ μελάντερον καὶ γλυκύτερον καὶ πάντες τὶ τῆς αὐτῆς διέστιν ίδεας. Οὐ γάρ δι τρόπον τὸ λευκόν ή τὸ μέλαν, ή τὸ πικρόν καὶ διά τοι ένεστο περιγραφήν, οὕτως καὶ τὸ λευκότερον καὶ μελάντερόν ἐστιν · αλλὰ τὸ τούτο νοήσουμεν, συνεπιδέλλειν δεῖ καὶ διελύνειν τὸ οὖν λευκότερόν ἐστιν, ή τὸ τοῦ μελάντερον ἐστι · καὶ ἐπὶ τοῦ γλυκύτερου καὶ πικρότερου διά τοι λόγος.

Sceptici divisionem rerum statim in eo quod quadam sunt κατὰ διαφοράν, quædam autem πρός τι πως ἔχοντα. Res κατὰ διαφοράν existentiam (ὑπόστασιν) habent independentem, mensisque eas concipiunt existentes independenter a subiecto cui adhaerent: ut candidum, nigrum, dulce, amarum et alia similia: horum quippe ideam habemus abstractam, nec sit illa collatio, vel corum cum aliis relatio fingitur. Ea autem quae πρός τι πως ἔχοντα dicuntur notionem de se non prælent nisi cum aliis collatae, ut candidum, dulcium, amarum et alia similia: non enim res iste eodem modo se habent que res κατὰ διαφοράν, siquidem ipsas non nisi ab aliis sejunctas nobis fingere possumus. Si menti nostræ occurrat idea τοῦ plus aut τοῦ primus, cogitemus necesse est de re altera quae minor est aut maior, sive alia, sive nigra, sive dulcis, sive amara.

Col. 1573 A 5. Opinionem eorum qui dicunt animam humanam esse harmoniam, provenireque ab æquo temperamento elementorum quibus componitur corpus, jam confutaverat Plato in *Phædon*. § 37. Platonii consentit Aristoteles *De anima*, I. i, c. 4.

Inter autores qui hanc opinionem tenuerunt, sepius citatus Dicaearchus, discipulus Aristotelis. Vide Plutarchum, *De placitis philosophorum*, iv. 2.

Nemesius de natura hominis: Δικαίαρχος φυχήν ἀρμονίαν τῶν τεστάρων στοχεῖον· οὐ γάρ δή την ἐκ φύσεων συνταξένην, ἀλλὰ τὴν ἐν σώματι θερμάντινήν την καὶ θύρων καὶ θυγρῶν καὶ ἡρών ἑναρμόνιον κράσιν καὶ συμφωνίαν βούλεται εἶναι.

Vide Sextum Empiricum, *Adv. mathematicos*, vni, § 349, Pyrrhoneum, *Hypotyp.* ii, § 51; Plutarchum, *C. Colotem*, § 14.

Atticus, ab Eusebio citatus, supra l. ix. c. 9. Lucretius tandem hanc doctrinam exponit, lib. iii. v. 98:

*Quamvis multa quidem sapientum turba putarunt
Sensum animi certa non esse in parte locatum:
Verum habitatum quendam vitalen corporis esse
Harmoniam Graii quam dicunt, quod facit nos
Vivere cum senari, nulla cum parte stet mens:
Ut bona saepè valetudine cum dicitur esse
Corporis, et non est tamen haec pars nulla valentis.*

Col. 1373 C 14. Φιλόλογας 465, recte.

Col. 1376 A 6. Ἐπιθεωρητας 465, 466.

Ibid. B 4. Ἐκφρασις 465, 468; ἐκφραστική 466.

Ibid. 6. Ἐκ deest 465, 466, 467.

Ibid. C 5. Πεπληρωθόντος 465, 466, 467, 468.

Ibid. 6. Κατ' ἔμφασιν γιγνόμενον, 465, 466.

Ibid. 9. Διὰ βραχίας 465; βραχίος 466.

Col. 1377 A 4. Πνοή 465, 466.

Ibid. 6. Πολλαπλασία 466.

Ibid. 8. Ἐπίκουρος πάλιν κ. τ. Ι. Hæc phrasis ter repetitur hic et apud Plutarchum, c. 24, 25 et 30. Ἐγένεν τούτο ἐνδεχομένον. Hanc duplicit modo Vigerus in Latinum convertit; cap. 24: « Epicurus itidem superiora omnia vera esse posse, ino tantum etiam (solam esse esse) quantum nobis videatur; » cap. 25: « Epicurus (ait) hæc omnia probabilitate sua non carere; » cap. 50: « Fieri posse constantem retinens. » Quænam est vera lectio? an utraque peccat? Diogenes Laertius parum hæc elucidat; dicit quidem Epicurianus contendere solem nec maiorem nec minorem esse, vel paulo maiorem aut minorem, quam videtur: τηλεοῦστον εἶναι τῇλιξος φαίνεται, l. x. 9: sed omnino hallucinatur cum dicta probare contendit ex eo quod luminis color ad nos intemerata pervenit, quanquam a sole adeo remotos. Propterea Cicero dixit: « Epicurus in physicis, quibus maxime gloriatur, totus est alienus. » *De finibus*, i, c. 6, § 17. Id. ibidem, § 21: « Sol Democritio magnus videtur, quippe homini eruditio in geometria perfecto: huic bipedalis fortasse: tantum enim esse censem quantus videtur vel paulo aut maiorem, aut minorem. » Quæ Plutarchi optime explicant finem phrasis; sed quid significat ἐνδέχομεν τὰ προεγράμματα πάντα quod bis repetitur? Nihil precessit. Primam ergo Vigeri non admittimus versionem. Quoad probabilitates, τὰ πιθανολογούμενα, ut dicit Epicurus apud Diogenem Laertium, § 87, lego προεγράμματα. *Opinions receptae*, prolepsis cuius saepè Epicurus vim predicit, precipueque ad deos et ad fidem in deos. V. Ciceronem *De nat. deor.* i, 16; Diogenem Laertium, x. 33.

Ibid. D 5. Quis est hic Antiphon physician? De eo tacet Jonsius in longa enumeratione Antiphonum, l. iv tractatus *De scriptoribus historiae philosophiae*.

Col. 1380 B 7. Hic indicatur Diogenes Apollonius, supra citatus, l. i, c. 8, p. 25, in fragminto *Stromatum* Plutarchi et apud Diogenem Laertium, l. ix, § 57.

Ibid. 11. Lapis lapsus ad Αἴγος-Potanus apud antiquos celebris fuit maxime propter explicacionem Anaxagora. Post inventionem legis gravitatis, hæc historia inter fabulos annumerata fuit; sed nostris diebus iterum hæc historia revixit, quod multi lapides diversis in locis a summo cadentes aere visi sunt. Hujus facti explicatio ex legibus phy-

siciæ vix dari potest. Nemo scit enim quomodo talia corpora e centro suo gravitatis excedunt ut novam centrum audeant.

Ibid. C 5. Loco Heraclidis, scripti *Heraclitum*: nullibi enim mentio Heraclidis ut philosophi physici; sed Heraclitus proximus fuit doctrina Pythagoreis quorum opiniones circa physican admisit. Heraclitus Ephesini, *Obscuri cognominati*, fragmenta sparsa diversos apud antiquos autores colligit Schleiermacher ut monographiam componeret que reperitur in *Museo antiquitatis Wolfi*, p. 359, de quo jam supra in nota ad lib. xii. c. 43.

Col. 1384 C 10. Galenus Περὶ φύσεων Ιστορίας, t. IV, p. 427, edit. Basil., sic doctrinas Platonis exponit:

« Plato dicit mundum esse unum, omnia esse unum, et mundum non fore perfectum, si non omnia continerent: mundum enim non fore exemplari similem, scilicet mundo mortal, θνάτῳ (sed hoc ultimum verbum falso hic ponitur; supple νοητῷ, intellectuali), si non fuisset sola generatio; quam si huic qualitatem eripias, non erit aeternus. »

Col. 1385 A 12. Προνοούμενος 465.

Col. 1386 D 1. Απὸ πύρος καὶ τοῦ πάντων συντελοῦ. Quintum elementum pertinet ad philosophiam Peripateticorum, non autem ad philosophiam Pythagoræ. Galeus itaque in *Φιλόσοφος λοτοπλά* soluia scribit ἀπὸ τοῦ πύρος.

Col. 1389 A 11. Apud antiquos, dexterum et sinistrum, quod mundum, statimtum motus circulare directio. Aristoteles *De celo*, lib. ii, c. 2: Αἰώνιον ἔκπτωτον λόγουν, δύον ή ἀρχή τῆς κατὰ τὸν κυκλικὸν τὸν δύον ή σύρανδον μέσην τῆς περιφράξης, δύον αλλαγὴν τῶν διστρών, δύον τὸν εἰδένον, οὐ δι αἱ δύσεις, διατρέπειν.

Ibid. 15. Περιφρόη, cum sensu involucri, inusitatum.

Col. 1392 B 2. Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων τὴν ὅλην οὐματοειδῆ, διαβούλον, δισχημάτων, διπονούμενον, δύον ή ἀρχή τῆς πάντων φύσεων. Hic est, mea sententia, manifesta contradictionis; hic materiali vocat οὐματοειδῆ, illuc eas appellat: διμορφον, διεύθεον, δισχημάτων, δύον μὲν δύον ή τῆς πάντων φύσεων.

Non ergo legendum οὐματοειδῆ; propono στοιχειωτὴν materiali elementiū.

Aristoteles, *De physica auscultatione*, lib. ii, initio, materiali a forma se Jungit; porro, materia, οὐματοειδῆ unam et alteram complectitur. Ενταῦθα τὸν τρόπον ή φύσιν λέγεται ή πρώτη ἔκπτωτη οὐματειδὴν ὅλην. Δύον δὲ τρόπον ή μορφή καὶ τὸ εἶδος.

Non dubito quin neque Plato, neque Aristoteles hanc doctrinam, quæ contradictionis est, teneant, ut referunt Plutarchus et Eusebius. Timaeus Locrensis, *De anima mundi*, i, 2: « Omnia ab idea generantur, et materia, et sensible a quibus deinde reliqua producuntur. Idea est ingenita, immutabilis, constans, quia natura sua est intellexualis et paradigmata rerum generantur in quantum mutationi obnoxia sunt: hæc definitio ideæ concienda tradendaque est. »

Materia est effigies, ἔχεισθεν, mater, nutrit genitrixque tertiarum substantiarum. Quæ in se recipit, afflita, coadunat, siue elaborat et sua opera perficit. »

Hanc materiali dicebat aeternam, non antem immutabilem, informem quod essentiam, sed omnes formas recipientem. »

Quoad corpora, natura in ipsis dividi potest, quia ex utraque natura proveniunt. »

Cum hæc duo elements inter se opponuntur, scilicet forma et natura, forma viri aut patris, natura feminæ aut matris vices gerit, tertieque substantie proveniant ab utraque. »

Ideas in, § 3.

« Principium rerum procreatarum sunt substantia, materia, et ut causa figura, forma. Ab his generantibus, scilicet terra, aqua, aero et igni produ-

cuntur corpora : duorum horum principiorum productiones enumeravimus.

Sic Plutarchus verba hujuscemodicae capituli *Timaei* transcriptis. Ἐκμαγέτον, cuius prima significatio est, *mappa penicillum* quocum detergitur, ἔκμαγμα, ἔκμαχτον, triplici significione gaudet. Impressam enim significat imaginem in corporibus ductilibus, ut in annulo; excipulum formarum externarum; denique typum vel matricem quas formas istas producit. Vide *Vigerum in hunc locum; Petavium in Themistam*, 21 orat. Vide etiam *Bouchereau*, p. 414, in notis sue versionis *Origenis Adv. Celos*. in epist. ad Menjor.

Plato, in *Timaeo*, p. 50, unde partim haec definitiones derivantur, explicationem addit super ἔκμαγητον, in eodem sensu : ἔκμαγετον φύσις πάντα κελτα, κινούμενα τε καὶ διασχηματίζουμενον ὑπὸ τῶν εἰσινόνων, κ. τ. λ. Aristoteles, *Metaphys.*, I. i. c. 6: Τὸ δὲ διάδα ποιῆσαι τὴν ἐπέραν φύσιν, διὰ τὸ τοὺς ἀρθρούς ἔξω τῶν πρώτων εὑρίσκειν ἐξ αὐτῆς γεννάσθαι, διόπερ ἐκ τούτου ἔκμαγμα. *Scholiastes*: Ποτεπτὸν ἔκμαγμα καὶ οἱ τόποι πάντα τὰ ἔκμαγματά αὐτοῖς ὅμιλα ποιοῦσιν, οὗτοι καὶ ἡδαῖοι διατεταγμένα τὰ οὖτα ἔκμαγμάτων μετ' αὐτοῖς γεννήσθαι ἀρθρούμνα γίνεται: ἔκτατον ὃν ἀπορεύθη. Vide *Theatetum Platonis*, p. 191, 194, 196 edit. Stephani, L. viii *Legum*, p. 800 et 801 ejusdem editionis.

Col. 1585 A 9. *Xenophanem* lego pro *Xenocratem*; hic de astronomia nunquam scripsit.

Ibid. B 5. Plutarchus, *De facie luna*, § 15 :

« Nullam fidem adhibeamus Metrodoro Chio, qui dicit solem, ut discum, propter levitatem sursum eructum luisse, astralia diverso in locos distributa fuisse, a specifica gravitate, sicut a statera, directa. »

Col. 1596 A 3. *Fauca tradamus de notabilis Thalisis circa defectus tum solis tum lunæ inventione*.

Defectum solis qui tempore prelili Lydiorum aduersus Medas evenit, prænuntiaverat, ut ab Herodoto in *Clio*, 74, refertur, συμβολής γενομένης ὡς τε τῆς μάχης συνεστάσεως τὴν ἡμέραν ἐξαπίνης νύκτα γενέσθαι. Τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταῦτην τῆς ἡμέρης θαλῆς ὁ μάχησος τοῖσι Ιωνιστηρούσιν ξέσθαι.

Ammonius, in suo commentario *super Categories Aristotelis* περὶ τῶν πρότερος τι, Philosophi mentem circa defectus lunæ tradit:

‘Αμειλιας γαρ θαλῆν τὸν Μιλησιον πρότερον ἐπιστῆται τῇ αἵτινῃ τῆς σεληνικῆς ἐκλείψεως κατανοήσαντα δὲ τὸν ήλιον τὴν σελήνη δέγεται τὸ φῶς, διότι αὐξομένη μὲν τῇ ἀποστάσει τοῦ ήλιου, τὸ μὲν περιφοριμένον μέρος ἔχει πρὸς δυσμάς, δυτικατέρων δέ τοι τὸν ήλιον τὸ δὲ κερατεύεις αὐτῆς καὶ ἀφύπτειν νεύει πρὸς ἀνατολάς. Ἐπειδὲ δὲ γένεται ἀντιπρόσωπος δῆλος ἀνάλογος, κατὰ διάμετρον ποιεῖται τὸ πάσιν φωτεῖται. δῆλος τῷ ήλιῳ προσβάλλουσας (δηλοῦ δέ λέγω καὶ κατὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς νενευκός μέρος). Ήνίκα δὲ ἀρέται μισοῦσθαι τῇ συνόδῳ τῇ πρὸς τὸν ήλιον, τότε πάλιν τὸ μὲν περιφοριμένον νεύει πρὸς ἀνατολάς, τὸν ήλιον τότε ἀνατολικέρον δέντος τὸ δὲ ἀφύπτειν καὶ κερατεύειν πρὸς δυσμάς. Ἐντεῦθεν τούτων ἐπέστρωται τῇ σεληνιακῇ ἐκλείψει, διότι ἀπειδὼν ἐμπέσει εἰς τὸ καλούμενον σκλαβά τῆς γῆς, τὸν ήλιον κατὰ κάθετον αὐτῇ δέντος, ἐν τῷ ὑπὸ γῆν ἡμισφαῖρον πάντες γῆ συμβαίνει αὐτῇ πανεπελή ἐκλείψειν, τῶν ἀκτίνων τῶν ήλιακῶν μηδέποτε αὐτῇ προσβαλλουσῶν.’ Αμειλιας, εἰ μὴ ἐν παντολίνῳ μόνῃ, τούτῳ οὐ συμβαίνει.

‘Prinus, ut fertur, defectum lunæ causam exposuit Thales Milesius. Animadverterat lunam suam lucem a sole mutari, quia in plenilunio luna a sole recedit et facies lucens ad occidentem vertitur, sole tunc in extremo occidente versante, dum spectat orientem obscura vel cornuta facies. Cum facies ad faciem soli astat, ipso linea diametrali sejuncta tota iam luceat, quia tota soli obijicitur. Tota, inquam, quoad faciem quae ad nos spicit. Cum autem luna decrescit, solique sit proximior, tunc facies lucens

spectat ad orientem, quia sol magis ad orientem inclinatur, faciesque econtra ad septentrionem versa, obscura est et cornuta. Concludit ergo Thales, suppositionibus scientia fretus, defectum lunæ non evenire nisi quando luna incurrit in umbram (οὐκαπα) terræ, sole tunc relative ad lunam stante in diametro hemispherii subterrestris. Tunc defectum patitur omnium partium, quia solis radii ad eam pervenire non possunt, quod non nisi in plenilunio contingit. ’

Isidorus *Origin. I. iii. c. 58*:

« Eclipsis lunæ est quoties in umbram terra luna incurrit (non enim suum lumen habere, sed a sole illuminari potatur), si inter ipsam et solem umbra terræ intervenient. »

Ibid. C 12. Plutarchus *De facie luna*, § 19 :

« Posidonius hoc meteorum expponens ait defectum non evenire nisi cum sol umbra luna occurrit, et illi solis id visu perceptibile qui ut solem videant luna umbra interposita non permittit. »

Ibid. D 6. Inter opera diversa Plutarchi legitur tractatus *De facie luna*. Multos inter errores de natura rerum, quedam sapienter dicta inveniuntur. Inter alia legimus *Cleanthum* ab Aristarcho Samio (cuius auctio librum habemus quem de *distantia solem inter et lunam* scripsit), impietatis insinulatum quia terram circa solem volvi contendebat.

Col. 1597 A 7. *Παραμετρίδας* 466.

Col. 1598 B 3. Aristarchus Samius, in suo tractatu *De distantia solis et lunæ*, a D. de Fortia edito. Opus et locus hic allatus citantur a Plutarcho, *De facie luna*.

Ibid. 14. Cleostratis correctio : vide Scaligerum *De emend. temporum*, I. i, p. 23, et Petavium, *Doctrina temporum*, I. i et n.

Ibid. Metonis correctio. Scaligerus I. ii, p. 83, et Petavius ibidem.

Ibid. C 4. Periodus Callippica 76 annis constat. Vide Scaligerum, *De emend. temporum*, lib. II, p. 84.

Ibid. 2. Scilicet Diogenes Apollonius. Vide Schleiermacheri Dissertationem de hoc philosopho, inter memorias *Academie Berolin.* 1811.

Col. 1599 B 14. *Τρεπτικῶς* 467.

Col. 1400 D 4. Antiphon physicus his citatur a Plutarcho in libro cuius titulus, *Placita philosophorum*, I. ii, c. 28, ut hic, lib. III, c. 16, ab Eusebio, I. xv, 29 et 59.

Col. 1406 C 9. Hic Homeri versus : *Odyss.* A 392 :

‘Οττι τοι δὲ μεγάρουσι κακόν τε ἀραθόντες τέκνα, sepe a Socrate citatur, ut jam supra, ut significet nos maxime de nobis inceptis curam agere debere, emissis aliis studiis. Autus Cellius, I. xiv, 6, *Noct. Attic.* : ‘Noctes de uno maxime illo verso Homeri quartu, quem Socrates pra omnibus rebus sibi esse cordi dicebat ἔττι τοι, x. τ. λ. ’

Vide Diogenem Laertium, I. ii, § 21, et ad locum commentaria.

Ibid. D 8. Ea mens Timoni in primis fuit ut in suis *Sillis*, Homeri et veterum poetarum scripta ταρρόδικος exprimeret; quod patet ex fragmentis citatis ab Eusebio, a Clemente Alexandrino, in *v Stromate*, p. 654, ab Athenaeo, lib. IV, a Diogene Laertio passim. Versus hic citati mendosi sunt apud duos scriptores qui eos nobis transmisserunt. Ea Eusebius videtur ex Clemente mutuatus fuisse, quia ab eo alia multa sumpsit. Henricus Stephanus eadem carmina inseruit in opere cuius titulus est, *Poësis philosophica*, et in utroque auctore elegit quae meliora sensit. Mendum tamen adest grave, quod non correxit, cum dicit ἔρις est καστρίνης δὲ ἔρις. Vigerus in Eusebium hunc locum neglexit, Potter in Clementem proponit ἔριος: quae lectio potior mini videtur, quamvis cum verbo καστρίνης non multum concordat.

DISSERTATION

SUR L'AUTHENTICITÉ DES FRAGMENTS DE L'HISTOIRE PHÉNICIENNE DE SANCHONIATHON

Renfermés dans le premier livre de la *Préparation évangélique* :

PAR M. SÉGUEIR DE SAINT-BRISSE

MEMBRE DE L'INSTITUT.

(Extrait des *Annales de Philosophie chrétienne*, année 1839, tom. XVIII, numéros 108 et suiv.)

I.

Differentes éditions d'Eusebe et des fragments de Sanchoniathon. — *Editions de Vigier et d'Orelli ; leurs défauts et leurs qualités.* — *Auteurs qui soutiennent l'authenticité de ces fragments.* — *Adversaires ; Ursinus.* — *Richard Simon.* — *Dodwell ; sa réfutation.* — *Des Cabires, — de Bel.* — *De Typhon, — d'Addotus, — d'Esculape, — de la circoncision, — des sacrifices humains.*

Ces débris d'histoire, de théologie et de cosmogonie phéniciennes ont rencontré deux sortes d'adversaires, dont le but et l'argumentation diffèrent essentiellement les uns des autres. Les premiers adversaires du Phénicien ont vu dans ces fragments une attaque directe contre le christianisme : ce sont Ursinus et Dodwell, hommes pieux à leur manière, qui se sont armés pour la religion, en reversant sur Porphyre ou tout autre ennemi de la foi chrétienne, la supposition de cet ouvrage ; je discuterai leurs moyens. D'autres, dont M. Lobeck est l'organe dans un ouvrage intitulé *Aglaophamus* (1), y voient une fraude pieuse dont Eusebe serait l'auteur ; je suivrai son raisonnement. Enfin, par une destinée étrange, les défenseurs de ce même écrivain ne se sont pas bornés à en vérifier la narration et à en comparer les assertions à celles des autres théogonies, ce qui me paraît la seule tâche qu'ils eussent à remplir : ils en ont fait la base de démonstrations évangéliques, de théories, de chronologies qui leur sont particulières, et tout à fait étrangères à l'auteur primitif ; en sorte qu'au lieu de venir à son secours, ils l'ont autant décrié, s'il se peut, que ceux qui l'ont pris à parti. Des rapprochements avec la Bible, que semblaient justifier des ressemblances de noms, ont donné lieu aux suppositions les plus extraordinaires. Je les ferai également figurer dans cet examen, où je me proposerai de dénicher, si je le puis, la vérité, au milieu de toute cette divergence d'opinions.

L'ouvrage de la *Préparation évangélique*, imprimé pour la première fois en 1514, à Paris, par les soins de Robert Etienne, ne fait que représenter le manuscrit original avec toutes ses imperfections. La seconde édition, publiée également à Paris, en 1628, avec les soins et la traduction latine du P. Vigier, Jésuite, apporta une amélioration sensible

à l'état du texte. Depuis lors, sauf une conférence de Leipzig, sous le nom de Cologne, de 1688, cet ouvrage n'a point vu le jour. Toutefois Walekenaer, page 82 de sa *Dissertation sur Aristobule*, s'énonce en ces termes : « Il serait à souhaiter que les Bénédictins de Paris nous donnassent de la *Préparation évangélique*, une édition qui valut mieux que les deux qui existent (2). » Vigier n'a point ou a peu consulté les manuscrits de la Bibliothèque royale, au nombre de cinq, qui sont tous dans l'ancien fonds ou acquis avant l'époque où il se livrait à la publication d'Eusebe ; il dit en avoir eu deux à sa disposition, qui lui furent confiés par Rigault, dont était celui qui a servi à l'édition de Robert Etienne. Je les ai collationnés tous les cinq, et j'ai pu juger qu'il n'a fait que consulter ça et là ceux mêmes qu'il a eus à sa disposition. Les meilleures leçons qu'offrent les notes, sont dues à Richard Montagu, évêque de Norwich, qui avait envoyé à Morel des variantes qui se retrouvent parmi celles des manuscrits de la bibliothèque. Du reste sa traduction est soignée : ses notes renferment des remarques de critique grammaticale, dignes de l'auteur des *Idiosismes de la langue grecque*. Malheureusement ce qui aurait été le principal ornement de cette publication y manque ; ce sont les observations qui devaient être rédigées par chapitres, et expliquer tout ce qui tenait à la partie historique, mythologique, philosophique et aux écrits des saints Pères : ce qui était si nécessaire à la parfaite intelligence d'un ouvrage qui renferme une très-vaste erudition. Il est à croire que la rédaction en était avancée, d'après les renvois fréquents qu'il y fait dans ses notes. Il déclare dans sa *Préface*, que les devoirs de son état l'ayant détourné de l'exécution de cette portion de son entreprise, pour acquitter sa parole envers les libraires qui l'attendaient depuis long-temps, il était obligé de publier sans ce supplément, son texte et sa traduction.

Pour en revenir à la portion très-minime de cet ouvrage qui nous occupe en ce moment, je dois reconnaître qu'elle a été publiée séparément par M. Orelli, chanoine de Zurich, en 1826, avec la notice littéraire de Sanchoniathon, puisée dans la nouvelle édition de la *Bibliothèque grecque* de Fabricius. M. Orelli n'a connu aucun manuscrit. Il a donc copié textuellement le grec du P. Vigier.

(1) *Sive de theologia mystica Graecorum causis.* Königsberg, 1829, t. II, p. 1265.

(2) *Optandum fore ut Præparationis evangelicæ vulgatus meliorem nobis editionem sodales Parisini ex familia Sancti Benedicti nobilissima pararent.*

L'illustre Gérard Jean Vossius, pour me servir de l'expression de Colbert écrivant au nom de

Louis XIV à son fils, avait déjà dit dans son *Traité des historiens grecs*, après avoir rendu compte du travail de Scaliger sur la *Chronique du même Eusebe* : « Utinam aliquis tandem exsurgat qui in illo προπαρασκευής opere parem præstet industriam. » V. Jonsius, *De script. hist. philos.*, m, c. 16, p. 87.

Il aurait dû en faire disparaître des erreurs signalées depuis longtemps. La plus remarquable est page 42, où il a donné sous le nom de Porphyre, un extrait qui appartient à Philon. On y dit : Κρόνος τὸν ὄντα Φοίνικες Ἱεράπηλη προστυγεῖσσιν. Il faut lire Ια avec les autres manuscrits, ou mieux encore Ηλι avec le manuscrit 451. En effet, Damascius, dans la *Vie d'Isidore*, dit : « Les Phéniciens et les Syriens appellent Saturne *Hel* et *Bel* et *Balath* (1). » Ce passage est cité par M. Orelli lui-même, p. 26. Mais s'il est excusable de n'avoir pas corrigé le texte d'après un manuscrit qu'il ne connaît pas, il l'est moins d'avoir ignoré ou négligé les observations des savants qui ont soumis Eusebe à leur critique. Voici ce que dit Walckenaer sur *Aristobulo*, pag. 15 : « Grotius paraît avoir corrigé fort à propos la deuxième erreur de Scaliger, lorsqu'il dit : Je crois que le mot Ἱεράπηλη a été mis par erreur dans Eusebe au lieu de Δέα, parce que les Grecs chrétiens se servaient de cette abréviation pour écrire Ἱεράπηλη, c'est ce qu'établit Huet lui-même (2). » Il fait remarquer que la p. 56 (26 de M. Orelli), porte Ἰδους τὸν καὶ Κρόνον; pag. 37 (28 de M. Orelli), οἱ σύμμαχοι Ἰδου τοῦ Κρόνου. En voilà assez pour qu'il eût du faire disparaître Ἱεράπηλη de son texte, en rétablissant Δέα (3).

Cet exemple suffit pour prouver que cette édition n'a apporté aucune amélioration au texte d'Eusebe. Il aurait dû de plus, pour rendre sa collection aussi complète que possible, y joindre ce qu'on lit pages 156 et 484 du livre de la *Préparation*, où les mêmes faits sont rapportés, mais avec des modifications qui rappellent de véritables lumières sur la première portion du texte.

L'authenticité des fragments de Sanchoniathon, pendant longtemps, n'a fait aucun doute parmi les savants qui l'invoquaient comme une autorité irrécusable. Joseph Scaliger, à la fin de son traité *De emendatione temporum*, a cité le morceau de Porphyre, où il atteste la sincérité de Sanchoniathon et l'a accompagné de notes qui ne mettent point en doute qu'il soit l'auteur de cet ouvrage.

Le savant Bochart lui a consacré deux chapitres entiers de son *Chanaan*; le 2e du second livre et le 17e du même. Il applique ses profondes connaissances dans les langues de l'Orient à en expliquer les termes, à y corriger ce que les copistes grecs ont dû nécessairement intercaler dans une langue qui leur était inconnue.

Grotius en a tiré grand parti dans son traité de la *Vérité de la religion chrétienne*: il en fait usage aussi dans ses *Commentaires sur les Evangiles*, où comme je l'ai dit, il a fort heureusement corrigé un passage mal apprécié par Scaliger.

Huet y a cherché un appui de sa *Démonstration Evangelique*. Mais il en a fait un usage tellement contraire à la saine critique, en lui prêtant des suppositions aussi gratuites qu'étrangères au texte,

qu'on ne sait si on doit le ranger parmi les soutiens de cet auteur, qu'il a plus décrié que tout ce qu'on a écrit contre lui. Au reste, l'abus qu'il a fait de toutes les mythologies, pour son idée favorite d'y introduire Moïse, suffit pour qu'on lui impute seul tout le blâme de cette interprétation qu'il n'a trouvée que dans sa tête.

Gérard Jean Vossius, dans le début de son *Traité des historiens grecs*, consacre un long article à Sanchoniathon et à son traducteur Philon, sans éléver aucun doute sur l'authenticité de ses fragments, qu'il aurait sans cela relégués au rang des fables d'Annius de Viterbe. Il en développe de plus toute la doctrine religieuse dans le ch. 22 du livre premier. *De origine idolatrie*.

Ce fut vers le milieu du XVIIe siècle qu'elle fut mise en doute pour la première fois. Le premier écrivain qui entra en lice fut J.-H. Ursinus, qui, en 1661, publia en Allemagne une *Dissertation au Zoroastre, Hermès et Sanchoniathon*. Non-seulement il nie l'existence de ce dernier, mais il voit dans son nom une espèce d'anagramme : *scopulus preparatus asina*; et dans tout ce fragment une satire contre le christianisme, dont Philon de Byblos est l'auteur, sous le masque de traducteur. J'ai vainement cherché l'attaque contre le christianisme dans ces pages; et quoique cette imputation ait été renouvelée par Dodwell, qui prétend que c'était pour opposer une cosmogonie à celle de Moïse, je n'ai pu être frappé de la force de cette accusation. Lorsque Philon vivait, les Chrétiens étaient en trop petit nombre et trop peu connus pour avoir attiré ses regards. Il serait plus vraisemblable de croire que si Philon avait supposé cet écrit, c'était contre les Juifs qu'il était dirigé; nous verrons plus tard qu'il avait fait un ouvrage *ex professo* sur eux et dans des vues peu amicales. Quant à la portée de la critique de J.-H. Ursinus, j'en puis donner un échantillon, en ce que, dans ses *Analecta sacra*, lib. IV, p. 219 et suivantes, il découvre le roi David dans le célèbre Orphée des Grecs. Voilà certes ce qui est digne de Huet.

Après Ursinus, Richard Simon attaque aussi la véracité de ces extraits, mais son ton tranchant, sans discussion et sans preuve, n'apporta pas un grand poids dans la balance, et son pyrrhonisme, qui n'a pas respecté les livres de Moïse, réduit à bien peu de choses son agression. Richard Simon a consigné les raisons qui lui font reporter sur Porphyre la supposition de l'histoire de Sanchoniathon, dans la *Bibliothèque critique*, publiée sous le nom de saint Jore, à Bâle, t. I^e, ch. 10, p. 131 et suivantes. Il est du nombre de ceux qui croient que c'est la haine du christianisme qui a enfanté cet ouvrage. Mais au résumé il ne propose que comme des conjectures tout ce qu'il a dit à ce sujet. Ses arguments ont été puissamment réfutés par le P. Tournemine dans le *Journal de Trévoux*, du mois de janvier 1714. On

(1) Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἡλι καὶ Βολαθῆ ἐπονομάζουσι, *Bibliothèque de Photius*, cod. ccxlii, p. 1050.

(2) Alterum errorem Scaligeri recte videtur emendasse Grotius ad *Evangelium Matthei*, v. 31; ubi ego, ait, magis credo Ἱεράπηλη errore apud Eusebium scriptum pro Ἡλι; quia tali compendio Graecis christianis Ἱεράπηλη notabatur. Idipsum statuit Huetius, *Dem. evang.*, prop. IV, p. 116.

(3) La leçon Ἡλι trouve un appui dans une variante de Servius; c'est sur le vers 729 du 1er livre de l'*Enéide* : Belus, primus rex Assyriorum, quos constat Saturnum quem euident et Solem dicunt, Junonemque coluisse : quæ numina etiam apud Astros postea culta sunt unde et lingua Punica Bel dicitur Deus. Apud Assyrios autem Bel dicitur quædam sacrorum ratione et *Saturnus* et *Bal*.

Burmann, dans les Variantes, indique *Hel* au lieu

de *Bel*, dans l'édition de Bâle.

V. Isidore, *Origin*, VIII, A. II. « *Saturnus origo deorum et eorum posteritatis a paganis designatur II.* »

Saint Jérôme, *Epist. ad Marcellum* : « *Phoenicibus II. quia Hebreis EL.* »

Walckenaer propose de lire Ἡλι ou Ἡλ in le passage suivant de Diophore de Sicile, I. II, c. 30, p. 143 : Τὸν ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων Κρόνον ὀνομαζόμενον Χαλδαῖον ἐπιφανεστάτον δὲ καὶ πλείστα καὶ μέγιστα προσωνύμωντα καλούσιν Ἡλι; ubi nunc Ἡλιον. Walckenaer, *De Aristobulo*, p. 15.

Theophil, *ad Antiocham*, I. III, in fine : « *Ἐνοι μὲν ἔσπειραν τὸν Κρόνον, καὶ τοῦτον αὐτὸν ὀνομάζουσι Βῆλον, μάλιστα οἱ οἰκοῦντες τὰ διατολικὰ χώρας.* » Quelques-uns adorent Saturne et le nomment *Bel* et *Bal*; ce sont surtout les habitants des contrées orientales. »

retrouve l'extrait de ce journal, reproduit par Fourmont l'ainé, dans ses *Réflexions critiques sur les histoires des anciens peuples*, t. I^e, p. 48 et suivantes.

Un plus digne et plus conscientieux adversaire fut Henry Dodwell, qui publia, en 1681, un vol. in-8°, anglais, intitulé : *Discours concernant l'histoire phénicienne de Sanchoniathon*. Les arguments de Dodwell se distinguent par un grand savoir ; sa discussion est plus profonde que méthodique, et comme la plupart de ceux qui ont écrit après lui, sur ce sujet, ont fait usage de ses moyens, ils méritent un examen détaillé.

La première difficulté résulte pour lui du petit nombre d'écrivains qui ont cité un auteur de cette antiquité et de cette importance. Il doit à peu près toute sa célébrité à Porphyre, d'après lequel Eusebe l'a cité. Théodore ne l'a connu que par Eusebe ; Athénée, il est vrai, l'a nommé, t. III, c. 40 ; or, Athénée est plus ancien que Porphyre, donc on ne peut attribuer à ce dernier une fraude dont Dodwell aurait bien voulu le charger. Pourquoi Porphyre aurait-il commis cette supercherie ? parce qu'il était platonicien et pythagoricien, deux sectes qui n'étaient pas scrupuleuses sur la supposition des ouvrages ; mais Athénée vient déranger son plan : il déclare donc Porphyre, fureur (*rétrécier*) d'un auteur négligé et suspect. Une méprise de saint Cyrille d'Alexandrie sert merveilleusement son système : ce dernier a cité Sanchoniathon d'après les *Stromates* de Clément, et non pas Joseph, comme en étant le traducteur. Ces deux accusations prouvent que saint Cyrille écrivait de mémoire et se trompait, mais ne font rien à la question (1).

Suidas, continue Dodwell, parle de ce Philon, mais il n'indique pas cet ouvrage. — Rép. Cela est vrai, mais de son aveu, il en omet plusieurs.

Sanchoniathon n'a point été nommé par les apologistes antérieurs à Eusèbe, Justin, Tatien, Théophile, Origène, Athénagore. — Rép. Mais cet Athénagore, dont les écrits nous sont parvenus, est encore bien moins cité, car aucun écrivain chrétien ne le nomme, ni ne s'autorise de ses ouvrages. On dit qu'un Méthodius, évêque de Patare, est le seul qui l'ait nommé.

Plusieurs écrivains sur les antiquités phéniciennes ont été cités ; ce sont Mochus, traduit en grec par Lætus ; Hiéronymus, d'Egypte, qu'on nomme parfois de Tyr, à cause du commandement qu'il a exercé dans ce pays ; Ménandre d'Éphèse, Dûs, Hestiea, Philostrate ; excepté Mochus, tous ces écrivains sont récents, et Joseph n'a connu le premier que par sa traduction, et a seul donné la nomenclature que répète Dodwell.

Comme philosophe et théologien, il aurait dû être traduit avant que Philon en prît le soin. Pythagore avait voyagé en Phénicie pour en connaître les opinions philosophiques, et son existence est fixée entre la 50e et la 53e olympiade, environ 600 ans avant Jésus-Christ ; il n'a point parlé de San-

choniathon, quoiqu'il eût fréquenté les descendants de Mochus, suivant Jamblique. Lors de la conquête de Tyr, par Alexandre, on a dû fouiller tous les monuments de cette ville, et l'on ne voit pas que rien ait mis sur la trace de l'ouvrage de Sanchoniathon.

Rép. Il ne paraît pas qu'Alexandre se fut beaucoup occupé de connaître les origines des pays qu'il avait subjugués, et Babylone qu'il a plus habité que Tyr, et dont l'histoire première avait plus d'illustration, ne lui a rien dû non plus.

Philon, dit toujours Dodwell, attribue aux écrits de *Taautos*, et aux inscriptions mystérieuses des temples, puis aux écrits cachés des Ammonéens, τοῖς ἀπόκρυψος Αμμονίων γράμματος, d'avoir été les sources où a puisé notre auteur ; sur quoi le critique observe que les inscriptions en caractères mystérieux, sur des colonnes cachées aux regards du public, sont un grand moyen de déception.

Rép. Cette attaque frappe bien plus sur Manéthon, qui a tout pris sur les colonnes de Thot, du pays de *Seriad*, qu'on ne peut reconnaître nulle part. Ces inscriptions avaient été traduites en grec après le déluge ; voilà ce qui est inextricable. La vérité est que les premiers écrits des peuples reposent sur des traditions orales, sur des inscriptions faites sur des colonnes ; ce sont les éléments nécessaires de toute la primitive histoire.

A l'occasion de ces colonnes, Dodwell en vient à celles de Seth, dont parle Joseph. De Seth, il fait Sothis ; de Sothis, Thot, de Thot, l'étoile caniculaire ; puis il aborde la période sothiaque ; nous l'abandonnerons dans cette divagation : il conclut, sans qu'on sache pourquoi, que tous les documents de Sanchoniathon étaient égyptiens, il n'a pu y avoir recours.

Il passe de là au fils de *Thabion*, dont parle Philon, comme premier introducteur des mystères et des explications allégoriques dans la religion ; il en fait l'*Agathodemon* ou second Mercure. Comme ce personnage est étranger à Sanchoniathon qui ne l'a point connu, nous ne donnerons aucune suite à cette découverte.

Enfin, après de longues aberrations, Dodwell livre combat à *Jérobaal*, prêtre de *Jeo*, dont il fait Gédéon. Nous ne connaissons ce personnage que par Porphyre, nous n'aurions donc aucun motif d'en rechercher l'origine et de chercher à savoir si Gédéon a laissé des mémoires dont a profité Sanchoniathon, qui n'ont pu être ce que nous apprend ce dernier.

Rép. Cette objection péche par plus d'un point : 1° il n'est pas prouvé que Jérobaal soit Gédéon ; 2° quand il le serait, d'après ce que dit Porphyre, ses mémoires ne concerneraient que les Juifs, et ces renseignements contenus dans l'ouvrage de Sanchoniathon ont profité à Philon pour celui qu'il a écrit sur les Juifs, mais n'ont point de trait à la théologie phénicienne.

Autre preuve de falsification : La gloire que l'an-

(1) De semblables ἀμαρτήματα μνημονικά ont été reprochés aux plus célèbres écrivains. Dans le *Traité de la nature des dieux*, liv. II, n. 7, Cicéron nomme le roi Hostilius pour le même fait pour lequel il avait nommé Tarquin l'Ancien, liv. I, n. 7, *De la divination* ; en cela d'accord avec tous les écrivains. — Dans le même ouvrage, liv. III, n. 54, il attribue à Jupiter d'Olympie la spoliation faite par Denis de Syracuse, de son manteau, auquel il en substitua un de laine, tandis que d'après Elien, *Histoires d'îles*, liv. I, n. 20, c'est dans un temple de Syracuse, qu'il commit ce sacrilège ; ce qui est beaucoup plus vraisemblable. Van Staveren, *Ad scriptores mythographicos excursus*, n. 957, a voulu donner raison à Cicéron, contre Elien et Clément d'Ale-

xandrie, *Protreptique* 340. Mais il me semble après l'avoir lu, qu'il prouve plutôt le contraire de ce qu'il veut démontrer. Wytenbach, à la suite de l'édition de Creuzer, *De natura D. Ciceronis*, prouve avec Hensterhuys, sur le *Timon* de Lucien, p. 106, que Cicéron a tort, et que l'autorité de Lucien, qu'on croyait en sa faveur, n'y est nullement favorable. En effet, entre le *Jupiter Olympius*, le dieu de l'Olympie, et le *Jupiter Olympicus*, le dieu d'Olympie, il existe une différence qu'on aurait dû observer. Sur de telles erreurs commises par Cicéron, V. Auhelle, *Noct. attica*, I. xv, c. 6, et la 6e du xiie livre des *Lettres à Atticus*, où Cicéron se reconnaît coupable d'erreurs semblables.

teur tyrien s'arroge, de trouver dans son pays tous les inventeurs des arts.

Rép. Il paraît prouvé qu'on doit aux Phéniciens deux découvertes immenses : les lettres alphabétiques et la navigation. Mais quand il en serait autrement, ce reproche qu'il leur fait serait valable contre tous les anciens peuples. A une époque où les communications de peuple à peuple étaient si rares, celui qui dotait un pays d'une invention quelconque, en était l'inventeur.

Il arriva en Grèce, dit M. Fréret, ce qui arrive dans toute contrée dont les naturels sont civilisés par les étrangers ; tout ce qu'ils y apportent de lois, d'arts, d'usages, de cérémonies religieuses, paraîtra leur devoir son origine (1). »

Dodwell s'indigne ensuite de voir nommer les *Dioscures*, bien postérieurs, dit-il, à Sanchoniathon.

Rép. Je ne doute pas qu'il ne soit postérieur aux Tyndarides, et je me flatte de pouvoir le démontrer. Mais si M. Dodwell entend ici par les *Dioscures*, les fils de Léda, il est dans une erreur complète ; qui ne sait, pour peu qu'il soit initié dans l'ancienne mythologie, que les Cabires honorés en Samothrace portèrent le nom de *Dioscures*, bien avant que les deux frères Spartiates eussent usurpé leur nom et les honneurs qui y étaient attachés ? « On dit que les Tyndarides, dit Sextus, usurpèrent les honneurs qui étaient rendus aux *Dioscures*, ce qui les fit admettre au nombre des dieux (2). »

S'il est un point où Sanchoniathon mérite d'être cru, c'est bien dans ce qui a rapport aux *Dioscures*. Il est certain que les Egyptiens ne les connaissaient pas, non plus que le culte des divinités qui ont rapport avec la navigation. « Les Egyptiens, dit Hérodote, assurent qu'ils n'ont jamais connu les noms de Neptune ni des *Dioscures* (3). » Si, dans le livre III, 37, il parle des Cabires associés à Vulcain que Cambuse fit brûler, on voit (l. II, c. 51) que c'étaient des divinités d'origine phénicienne. Jablonski le déclare positivement : « Quant à ce qui est du nom des Cabires, je conviens qu'il n'est pas d'origine égyptienne, mais qu'il est parvenu des Phéniciens aux Grecs. Les Cabires, en effet sont, de l'avavis de la plupart des philologues, les *Cabirim*, ou grands dieux (4). » Damascius, dans la *Vie d'Isidore*, confirme cette doctrine : « Sadyc, dit-il, eut pour fils, ceux qu'on nomme *Dioscures*, qui est la traduction du mot *Cabires* (5). »

Enfin, Varron s'exprime ainsi : « Ceux que les livres des augures désignent sous le nom de *Divi potes*, sont les mêmes qu'en Samothrace on appelle Θεοὶ δύνατοι (6). »

C'est en lisant le nom de Táxatos parmi les Phéniciens que Dodwell paraît transporté de fureur.

(1) Tome XXIII, p. 40, des *Mémoires de l'Académie*.

(2) Τοὺς Τυνδαρίδας φασὶ τὴν τῶν Διοσκούρων διά-
βαγήν τελέσθεν, πάλιν νομίζουσίν εἶναι θεούς. Sextus
Empir. *Adv. mathem.*, ix, 36. — On trouvera de
grands détails sur les premiers *Dioscures* dans Hen-
sterius sur *Lucien* (l. I, p. 282) ; Fréret, *Histoire de l'Acad.*, t. XXVII, p. 45 ; Sainte-Croix, *Mystères du paganisme*, t. I, p. 44.

(3) Αἴγυπτοι οὐτε Ποσειδόνος οὐτε Διοσκούρων τὰ
δύνατά φασι εἰδέναι. Hérodote, *Euterpe*, 43.

(4) *Prolegomen. ad Pantheon Aegypt.*, p. 60.
Quod ad ipsum Cabirorum nomen attinet illud fa-
tetur esse non Aegyptiace, verum phoenicice originis,
et a Phoenicibus ad Graecos pervenisse. Sunt enim
Cabiri quemadmodum philologorum plerisque pla-
cent. *Cabirum* Dei magni. »

(5) Σαδύκων γάρ ἐγένετο πάτης οὓς Διοσκούρους
ἱρμανεύουσα καὶ Καβείρους. *Bibliothèque de Photius*,
p. 1073.

PATROL. GR. XXI.

Qui peut supporter de voir Abraham, de voir le fameux Hermès devenus originaires de Phénicie ?

Rép. Quant à Abraham, c'est Dodwell qui l'a vu où il n'est pas dans Sanchoniathon. Quant à Hermès ou Τάξατος, voici une autorité bien recommandable, bien antérieure à Philon et à Porphyre, qui le déclare phénicien. C'est encore Varron : « Les premiers dieux, Idil-*it*, le Ciel et la Terre, sont les mêmes que Sérapis et Isis en Egypte, Taautes et Astarté chez les Phéniciens, Saturne et Ops dans le Latium (7). » Je m'étonne que ce témoignage si décisif dans la question ait été passé sous silence par tout le monde. Il me paraît aujourd'hui incontestable que Τάξατος ou Τάξατης comme l'appelle Varron, est acquis de droit à Sanchoniathon.

Il en est de même de Jupiter Bélus, qui est, selon Dodwell, Assyrien, de Typhon Egyptien, d'Adodus Syrien, d'Esculape que Sanchoniathon fait fils de Sadyc, et que Dodwell présente comme contemporain de Minerve, laquelle disputa l'Attique à Neptune sous Cécrops avant la guerre de Troie à laquelle les enfants d'Esculape prirent part. Quand, dit-il, les Phéniciens ont-ils eu sous leur domination l'Egypte, l'Assyrie et l'Attique ?

Rép. Cet emportement contre le Bélus phénicien, est tout à fait déplacé. Son existence est établie par la Bible où il s'appelle *Baal* qui n'est qu'une prononciation différente du même nom. C'est à lui qu'Achab, gendre d'Ethbaal, roi de Sidon, éleva un temple dans Samarie (8). C'est encore lui qu'Hésychius désigne sous le nom de θεάλαστος Ζεὺς τὸ Σιδώνιον τύμπανον (Jupiter maritime qui est adoré à Sidon). Virgile fait remonter jusqu'à lui l'origine de Didon (9).

Dorothée, ancien poète sidonien, cité par Firminicus, le regarde comme fondateur de Babylone :

'Αρχαὶ Βαβυλὼν Τυπλοῦ Βῆλος παλέγεται,
'Ονταταὶ δὲ Ἀράβη τετράτων χθονὸς Αλγυστοῖο.

ancienne Babylone, fondation de Bélus le Tyrien, et l'Arabie, dernier pays, voisin de la terre d'Egypte. » On trouvera de savants détails sur tous les *Bélus*, dans les *Exercitationes Pliniane* de Saumaise, page 1227 et suivantes de l'édition de Paris ; dans les *Origines Babylonicae* de Périzonius, page 74 et suivantes ; lesquels ne trouvent rien d'étrange à l'existence de ce Bélus phénicien. Mais pourquoi s'irriter contre lui, quand les Egyptiens en ont revendiqué l'origine et ont prétendu que le père de Danaüs et d'Egyptus, Bélus, a fondé Babylone (10) ? Xiphilin nomme Jupiter Bélus adoré dans la ville d'Apamée en Syrie. En voilà assez sur ce personnage.

Typhon est un personnage multiple qui appartient à beaucoup de mythologies. En Egypte, il est célèbre comme l'adversaire d'Osiris (11) ; il ne l'est pas

(6) *De lingua Latina*, c. 4. « Hi quos angurum libri scriptos habent sic : *Divi potes*, sunt pro illis qui in Samothrace Θεοὶ δύνατοι. »

(7) *De lingua Latina*, c. 4. « Principes dei Caelum et Terra ; hi dei iidem qui in Aegypto Serapis et Isis, qui sunt Taautem et Astarte apud Phoenicos, ut iidem principes in Latio, Saturnus et Ops. »

(8) V. III des Rois, c. xvi, v. 52 et passim. V. sur le Bélus phénicien, Flav. Josephé, Orig. Judaic, viii, c. 7 et ix, c. 6.

(9) *Hic regina gravem gemmis auroque poposcit Implevitque mero pateram, quam Belus et omnes*
[fines]
Ubi videndum Servins

(10) V. Apollodore, livre II ; Diodore, I. xxviii.

(11) Son nom égyptien, suivant Plutarque, est Seth (Σετ) Bebon (Βεβόν), et Smg (Σμγ). *De Iside et Osi-ride*, n. 19, 26, 31.

moins en Grèce comme l'un des géants, fils de Ghé et du Tartare (1).

*'Οχλότατος τέκε παιδία Τυφώνα Γαῖα πελάγη,
Τυρπάρος ἐρ γιλέστη θὰ χροῦται ἀγρεδεῖται.*

« Ghé engendra pour dernier enfant Typhon, qu'elle avait eu de Tartare auquel elle s'était unie par l'entremise de Vénus Dorée. » C'est en Cilicie qu'Homère place son tombeau :

Εἰρ Ἀρμούς ὅθι γειτνιαὶ Τυφώνος ἔμενειν εἰράς.

« Dans Arimée où l'on dit que se trouve le tombeau de Typhon. » C'est en Sicile, sous l'Etna, d'après Apollodore et Virgile (2). C'est dans le lac Séronide, aux confins de la Syrie et de l'Egypte que le font périr Hélodote (iii, 8), Apollonius de Rhodes (ii, 1215).

Apollodore, dans son premier livre, donne avec étendue la lutte souvent incertaine de Typhon, fils de la Terre et du Tartare, avec Jupiter, la fuite des dieux en Egypte devant sa poursuite, et leur métamorphose en animaux, la marche contraire des deux ennemis jusqu'à ce qu'après l'avoir écrasé par la foudre, Jupiter ne trouve d'autre moyen de le comprimer à jamais qu'en lui imposant l'Etna sur le corps.

Il est le père de tous les êtres malaisants : ainsi c'est de lui et d'*Echidna* (la vipère), que sont nés la Chimère que combattit Bellérophon (3) ; le lion de Némée, pag. 87 ; le dragon qui gardait le jardin des Hespérides, pag. 102 ; le chien Orthros qui gardait les vaches de Géryon, pag. 100 ; l'aigle qui dévorait le foie de Proménéthe sur le Caucase, page 103 ; enfin, le sphinx qui proposait des énigmes aux portes de Thèbes, qu'Œdipe fit périr après les avoir expliquées, page 148. Ce nom purement grec est évidemment une traduction plutôt qu'une altération du nom égyptien.

Pour revenir au Typhon égyptien, nous voyons par Plutarque qu'il appartenait autant à la Syrie et à la Judée qu'à l'Egypte ; voici ses paroles : « Ceux qui disent que Typhon s'enfuit en combat monté sur un âne, que sa fuite dura sept jours, qu'après s'être mis en lieu de sûreté il donna le jour à Jérusalem et Judée, me semblent ramener le récit à l'histoire des Juifs (4). » C'est ce qu'a fait Bochart en y réunissant beaucoup de circonstances (5).

De cet ensemble de faits, on peut conclure que Typhon a été un agresseur des Egyptiens plutôt qu'un Egyptien lui-même, et on peut sans invraisemblance lui donner une origine phénicienne ou syrienne autant qu'égyptienne.

L'*Adootus* syrien pent aussi bien appartenir à la Phénicie. Les limites de ces deux pays étaient trop malées, pour qu'il n'y ait pas entre eux beaucoup de réciprocité et de confusion ; d'ailleurs rien ne prouve que cette théogonie du phénicien se renferme dans les limites très-resserrées de la Phénicie, surtout depuis l'établissement des Hébreux, qui n'aurait consisté qu'en une langue de terre entre la mer et le Liban. Lors du premier éta-

(1) La *Theogonie* d'Hésiode, vers 821. — V. aussi l'*Hymne d'Homère à Apollon*.

(2) *Enéide*, I. ix, v. 716.

(3) Apollod. I. x, p. 47, éd. de Comelin, p. 71.

(4) Οἱ λέγοντες ἐπεὶ τῆς μάγης ἐπὶ δουὶ τῷ Τυφῶνι τὴν φυῆν ἐπεὶ τῷ μέραι τενέσθαι, καὶ σωθέντα γεννήσαι παιδία Ιεροσολύμου καὶ Ιουδαίου, αὐτόθεν εἰσὶ κατάδολοι τὰ Ιουδαϊκὰ παρέκχοντες εἰς τὸν μύθον. De Iside, n. 14.

(5) V. *Hierozicon*, 1re part., I. II, c. 34.

(6) Ant. Jud., ix, 4.

(7) Codex cxlii, p. 1073.

(8) Ἐν σχήματι θεωμάτηρ πολὺ φῶς ἀνάψας, τούτον ἀπεδέσπατο τοῦ νεκρίσκου τὸν λόγον καὶ ἡγάπησεν

bissement des peuples, auquel remonte le récit de Sanchoniathon, ces divisions de géographie politique n'existaient pas telles que les conçoit Dodwell.

La Syrie, l'Assyrie, la Mésopotamie, la Judée, sont nécessairement comprises dans l'ensemble du pays où nous place Sanchoniathon. La vie pastorale, qui occupe une grande surface, jointe au petit nombre d'habitants de la terre, suppose une grande mobilité dans les occupations de terrains ; cet *Adad*, sous le nom d'*Adad* ou *Hadad*, ou *Benz Hadad* est fréquent parmi les noms des rois de Syrie ; et Joseph (6) déclare positivement que le dieu et le roi *Adad* sont le même.

J'en viens à Esculape ; Dodwell paraît ne connaître que le dieu d'Epidauré ; mais l'Esculape phénicien est beaucoup plus ancien que le fils d'Apollon.

Damascius, dans la *Vie d'Isidore*, cité par Photius (7), en fait la distinction : « L'Esculape, dit-il, qu'on adore à Béryte, n'est pas le même que l'Esculape des Grecs, ni que celui des Egyptiens ; c'est un indigène de la Phénicie. » Ότι ὁ ἐν Βερύτῳ Ἀσκληπιός οὐκ εστίν Ἐλλην, οὐδὲ Αἰγύπτιος, οὐδὲ τις ἐπαρχός Φοίνιξ. Dodwell a mis en marge de son livre qu'on ne devait ajouter aucune foi à Damascius, qui n'a fait que copier Philon. Ce n'est plus là de la critique ; ce sont des arguments contre ceux qui accusent les Chrétiens de cette supposition ; car Isidore et Damascius étaient de zélés païens, qui, s'ils ont copié Philon, lui servent de garants. Mais contre Dodwell, qui accuse Philon d'imposture, il n'en est pas de même. Toutefois rien ne justifie cette exclusion donnée à Isidore, qui n'eût vainement, dit Damascius, de son explication d'une fable très-embrouillée qui fut reçue par Marinus, avec les plus grands applaudissements : « Comme il avait apporté une grande lumière dans une épaisse ténèbre, Marinus accueillit avec beaucoup de bienveillance le discours de ce jeune homme et l'admirera je ne puis dire jusqu'à quel point (8).

L'Esculape phénicien avait un temple à Carthage, dans la Byrsa : πάλιστα τῶν ἄλλων ἐπαρχίας τοῦ πλούσιον *le plus beau et le plus riche de tous*, dit Appien (9) ; ce fut le refuge des derniers Carthaginois et des transfuges qui l'incendièrent, lors de la prise de cette ville par Scipion Émilien (10).

Il paraît que cet Esculape phénicien avait de nombreux adorateurs sur toute la côte d'Afrique. Apulée dans son *Apologie* (11) parle d'un discours sur Esculape, prononcé à Oea qui lui fit beaucoup d'honneur. Enfin le même Apulée, parlant des apothéoses, dit : « Ils nomment dieux, ceux qui ayant déployé une grande prudence dans le cours de leur vie, ont été ensuite honorés par l'érection de temples et de cérémonies religieuses ; ainsi en Béotie, Amphiarous ; en Afrique, Mopsus ; en Egypte, Osiris ; d'autres en d'autres lieux, Esculape partout (12). » Sa consécration était donc universelle :

οἱ ἀμφὶ τὸν Μαρκὸν πῶς οἰει ερόδρα. Id. 1073.

(9) In Punicis, c. 81, p. 134.

(10) Voir le même Appien, *Ibid.* — Strabon, xxx, 44. — Tite-Live, I. xli.

(11) Ea disputatio celebratissima est ; vulgo legitur, in omnibus manibus versatur : non tam facinus in ea, quam iunctio Esculapii religiosis Oenibus commendata. *Apologie*, p. 225.

(12) Deus appellat qui prudenter vita curriculo gubernator, pro nomine postea ab hominibus proditi, fanis et ceremoniis vulgo advertuntur ; ut in Béotia, Amphiarous ; in Africa, Mopsus ; in Egypto Osiris ; alius alibi gentium ; Esculapius ubique. *De deo Socratis*, p. 357.

voici de quoi calmer l'irritation nerveuse de Dodwell (1).

Dodwell, satisfait des preuves par lesquelles il croit avoir ancanti Sanchoniathon, se livre à une discussion sur la circoncision, et prétend que Philon l'attribue à tort aux Phéniciens, attendu que l'Écriture parle sans cesse des Philistins comme incircuncis (2). Il se peut que les Philistins dégrossissent à une pratique assez générale de la race phénicienne, mais Hérodote le leur attribue incontestablement en déclarant qu'ils tenaient cet usage des Egyptiens, ce qui est relatif à l'usage de la circoncision (3).

Quant aux sacrifices humains, en l'honneur du Saturno phénicien, ils sont tellement avoués quo Dodwell n'essaye pas de les contester; mais toutefois il chicanie encore Philon à ce sujet. Comme c'est sans cause, je passerai à l'examen des écrivains auxquels il peut attribuer cet ouvrage.

II.

Écrivains auxquels Dodwell a attribué les fragments de Sanchoniathon. — Porphyre et Philon. — Réfutation de cette supposition. — Époque où la mythologie grecque a été expliquée par des allégories. — Époque où les écrivains païens ont parlé comme Moïse. — Jackson admet et Van Dale ne rejette pas Sanchoniathon. — Adversaires récents : De la Barre. — L'abbé Foucher. — Stillingsteet. — Meiners. — Leur réfutation.

Comme je l'ai dit dans mon premier article, je vais examiner ici quels sont les écrivains auxquels Dodwell attribue les fragments de Sanchoniathon. Le premier est Porphyre, mais la citation d'Athènéen le réduit à considérer Philon comme le faussaire. Quel a pu être son but? Voici ce qu'a supposé Dodwell : Philon de Byblos est le même qu'Hérennios Philon, nommé par Suidas et Origène. On voit par ce qu'en dit ce dernier, qu'il avait de l'aversion pour les Juifs (4), et pour atténuer l'impression favorable qu'avait produite sa réponse de Joseph à Appion, il aurait imaginé cette fable du Sanchoniathon. Joseph écrivait pendant la treizième année de Domitien, et Philon a vécu jusqu'aux derniers Adrienne.

Réponse. Voilà une fable opposée à ce qu'il appelle une fable ; car je voudrais voir en quoi Philon réfute les arguments de Joseph contre Appion, et je n'y puis parvenir. Et pour faire voir qu'il a moins de critique que de passion, il nous donne sa mesure sous ce rapport (5) ; ainsi, il ne voit aucun imposteur parmi tous les auteurs qu'Eusèbe cite dans son neuvième livre comme ayant célébré la gloire des Juifs (6). Hermès Trismégiste n'est pas un chrétien pour Dodwell, comme l'a cru Casaubon qu'il réfute ; mais un païen, puisqu'il nomme le soleil le plus grand Dieu qui soit dans les cieux. Il croit à l'existence des piliers sacrés ; il cite Orphée lorsqu'il parle d'Abraham, et les oracles en faveur des Juifs, comme si cela pouvait faire autorité.

Après ces preuves de mauvaise critique, il nous donne l'exposé des motifs qui ont engagé Philon à composer une cosmogonie, et dans cette partie toute d'imagination, il divague avec un grand savoir, accumulant les choses les plus incroyables que non pertinent ad rem.

M. Dodwell fait (page 100) une observation judicieuse sur l'espèce d'allégorie que Philon veut ex-

clure. « Ce n'est pas, dit-il, qu'il veuille bannir du corps de la fable toute imagination poétique, ni toutes ces paraboles dont les anciens et les orientaux surtout étaient si avides. C'est le bouleversement complet de leur première histoire et sa transformation en un système de philosophie naturelle, qui fait de Jupiter, l'éther, de Junon, l'air, de Vesta, la terre, etc. C'est cette manie de traduire l'histoire de personnes vivantes et agissantes, en phénomènes de la nature, par uno prosopopée continue qui dégénère en roman (7) ; voilà ce qu'il réprouve, mais non les allégories telles que celles des mystiques dans les saintes Ecritures. Cependant, continue-t-il, à la fin ces allégories fondées dans le corps de l'histoire en rendent l'intelligence difficile, lorsque les traditions primitives se sont effacées, et, jouissant d'une autorité égale au reste, elles compromettent l'ensemble. Ce sont ces allégories qui se sont introduites dans les théogonies célèbres d'Hésiode et des poëtes cykliques (οι περιγραφέοντες κυκλώσοι), famées par les gigantes machies, titanomachies qui ont obscurci la vérité. »

M. Dodwell trouve que Philon, avec son préteud Sanchoniathon, est tombé dans le même égarement qu'il reproche aux poëtes grecs. Suit une grande digression sur l'origine des rivières, notamment du Nil, que je passe parce qu'elle n'a point trait à la question. — (Page 110). Il veut que le nom de Sanchoniathon soit une altération de Sonchis, prêtre égyptien qui fit connaître l'Atlantide à Solon ; puis digression sur les Atlantes qui ne sont selon lui que les Atlantes.

Après cette minutieuse revue du livre de M. Dodwell, qui n'est pas connu, que peu de gens ont lu, que moins de gens liront encore, mais dont on se prévaut comme ayant réduit en poudre le faux Sanchoniathon, je finirai par traduire son dernier chapitre, qui sera connatre exactement toute sa pensée dans cette attaque ; elle ne sera pas, je crois, entièrement conforme à celle du plus grand nombre des adversaires du Phénicien, qui réclament Dodwell comme leur partisan. Entendons-le :

« Je ne puis voir que cette découverte de la fausseté du livre de Sanchoniathon porte le moindre préjudice à la cause dans laquelle se trouvent engagées des personnes aussi pieuses que savantes, qui se servent de cet auteur pour expliquer ou confirmer des passages historiques ou philosophiques de l'Écriture. S'il existait parmi les antiquités païennes un seul ouvrage qui put rivaliser avec les saintes Ecritures, soit d'ancienneté, soit d'authenticité, il pourrait y avoir quelque apparence de raison à rapprocher ces écrits ; on pourrait tenter de confirmer par des antiquités égales, des passages des Livres saints pour l'usage de ceux qui ne leur accordent pas une préférence absolue, à cause de leur inspiration divine ; mais nous n'avons jamais ouï dans aucun récit païen antérieur à la traduction des Septante rien qui se rapportât aux choses mentionnées dans les saintes Ecritures. Ce fut cette publication qui excita l'émulation : c'est alors que Bérose, Manéthon, Ménandre et Lætus publièrent leurs recherches. Nulle mention du chaldéen Xisuthrus, des Hycousis égyptiens, d'Abraham ou de Moïse, du déluge universel dans Ctésias, Xénophon, Hérodote, ou tel autre des plus anciens écrivains dont l'authenticité est incontestable. Lorsque

(1) C'est de ce même Esculape que parle Arnobe, l. viii, p. 201, de l'éd. de Rome, lorsqu'il dit : *Αεσκουπί γεριτύριον εργάζεται νινδεμία.* Il n'est pas là la question du dieu d'Épidaure, l'auteur et le dieu sont africains. On peut voir, sur cet Esculape, Davies, ad Cic. de natura deorum, l. iii, c. 23. — Marsham, ad secund. primum rer. Egypt., p. 39.

(2) Juges, xiv, 4. — I Rois, xvii, 26-36.
(3) Φονίκες ... δημολογεόντας παρ' Αιγαίων μεμ-

θηρέαν ... περιτίμεντα τὰ αἰδοῖα, II, 104. Aristophane au vers 507 des Oiseaux appelle les Phéniciens Ψωλούς, circoncis.

(4) Page 534, édition des Bénédictins, t. I.

(5) Pages 67 et 70.

(6) Voyez ce qu'en a dit Walckenaer, sur Aristobule, p. 47.

(7) Αιγαίων μεμ - θηρέας, τοις τε φυτικοῖς, καὶ κοσμικοῖς πάθεσιν ἀναμίξας.

ces nouveaux historiens publièrent leurs relations, les prétendues archives d'où ils les tireraient, suffisamment seules pour les rendre suspectes. C'étaient en effet des piliers sacrés renfermés dans des sanctuaires inaccessibles à ceux qui auraient voulu se convaincre par leurs propres yeux. Les saints Livres venaient d'être traduits seulement alors ; mais les originaux existaient depuis des temps infinis dans des livres accessibles et intelligibles pour quiconque voulait prendre la peine d'en apprendre la langue.

Je n'insisterai pas sur la traduction prétendue faite dans le temps de Platon ; les plus forts arguments en sa faveur sont les emprunts qu'on croit qu'il a faits, et que je nie absolument. Cette supposition est diamétralement contraire à l'histoire beaucoup mieux attestée d'Aristée, sur la traduction faite par les ordres de Ptolémée Philadelphus. J'adopterai de préférence les exemples plus anciens de l'historien Théopompe et du poète Théodore, qui ont vu et compris les livres des Juifs avant la traduction de Philadelphus, à ce qu'assure Démétrius de Phalère dans la relation d'Aristée (1). Le livre de Daniel fut montré à Alexandre le Grand, si nous devons nous en rapporter à Josèphe (2). C'est l'époque la plus reculée que nous ayons de la connaissance de ces livres par les Grecs, soit quant à leur désir de les connaître ou à leur capacité de les entendre. On ne saurait remonter plus haut. De plus, la contradiction dans les récits des mêmes faits, soit de la part des nations entre elles, soit des auteurs d'une même nation, est une preuve qu'ils n'écrivaient pas sous la même pensée, comme l'observe Josèphe, ni d'après les mêmes originaux.

Quant aux Juifs, leur accord prouve qu'ils puissent aux mêmes sources. Le Panténeque des Samaritains doit, suivant toutes les vraisemblances, avoir été reçu par eux avant les Septante, puisqu'alors l'exaspération entre les deux peuples était au plus haut degré, et ils n'auraient rien voulu recevoir des Juifs. Ils auraient reçu également les prophètes en même temps ; mais on doit croire que la collection n'en était pas encore faite. Enfin les Samaritains ont conservé le caractère hébreu ancien et n'ont pas reçu celui d'Esdras.

D'après ces motifs, je ne crois nullement raisonnable d'opposer ces récits païens aux saintes Ecritures, ni d'y puiser quoi que ce soit pour ajouter à leur crédibilité, en raison de l'accord avec des autorités si peu dignes de foi. »

Dodwell, en chrétien zélé, n'a vu dans Sanchoniathon qu'un adversaire de Moïse ; c'est ce qui l'a déterminé à en attaquer l'authenticité. Il a compris dans la même proscription Beroe et Manéthon ; il a admis sans réserve le récit d'Aristée, aussi bien que de nombreuses autorités citées par les premiers apologistes, dont quelques-unes sont très-suspectes aux yeux des critiques plus récents.

Le docteur John Jackson, qui a publié à Londres, en 1753, en 3 vol. in-4°, des *Antiquités chronologiques*, avait connaissance de la dissertation de Dodwell ; il s'exprime ainsi sur son compte : « Je pense que ces arguments sont trop faibles pour mériter une réfutation particulière ; ils sont tels qu'ils ne peuvent satisfaire aucune personne savante, versée dans l'histoire ancienne. » Aussi, dans sa chronologie phénicienne, a-t-il suivi Sanchoniathon en cherchant à l'expliquer et non à le combattre.

On compte à tort Van Dale parmi les agresseurs

(1) Voilà la preuve d'une crédibilité bien robuste de la part de Dodwell, puisque non-seulement il ne révoque pas en doute la fable d'Aristée, mais qu'il admet comme prouvé un des passages les plus absurdes de cette fable, ce qui a rapport à Théopompe

de Sanchoniathon. Le peu de pages qu'il lui a consacrées la suite de sa *Dissertation sur Aristée*, où il diffère entièrement d'opinion avec Dodwell, n'avait d'autre but que de refuter l'étrange assertion de Huet, que le Tzavros est Moïse, et que Jérôme de Porphyre est Gédéon. Au reste, cet écrit n'est pas distingué par la critique et n'est pas d'un grand poids dans la balance.

Pour venir à des attaques positives, il faut descendre à des temps bien postérieurs.

M. de la Barre, membre de l'Académie des Inscriptions, a laissé des *Mémoires sur la religion de la Grèce*, dont le premier, compris au XVIe vol. de la collection, contient une digression sur Sanchoniathon ; il paraît avoir ignoré l'écrit de Dodwell ; il donne une analyse très-incomplète des fragments qu'il termine en disant, « qu'il n'est pas possible de douter de la mauvaise foi de l'auteur, puisqu'il raconte un si grand nombre de choses incroyables, dont la fausseté est manifeste. »

Toutes les théogonies encourrent le même blâme. L'ordre et la liaison, à mon gré, les accuseraient plutôt de contrefaçon. On ne voit pas que le roman d'Evehnière fut incohérent.

« Personne, dit-il, avant Philon, n'a nommé Sanchoniathon. »

On peut en dire autant de Mochus qui n'est connu que par Josèphe, lequel en parlait d'après la traduction grecque de Lætus. Mochus était contemporain de Sanchoniathon ; ils ont eu un sort semblable : celui de devoir toute leur célébrité à des traducteurs grecs et de n'avoir été nommés que par des écrivains très-récents : Diogène-Lærcie, Josèphe, Athénée, Jamblique dans la *Vie de Pythagore*, Damascius dans son livre des *Principes*. Ce fait démontre combien peu les Grecs cherchaient à connaître l'histoire des autres peuples, sauf des Egyptiens et des Perses ; mais la décadence ancienne de la Syrie et de la Phénicie les avait rendus fort indifférents à leur histoire. Les Romains en ont agi de même pour Carthage. L'argument négatif tiré du silence des anciens auteurs est tout à fait insignifiant.

Il veut que Sanchoniathon ait vécu sous Alexandre, « époque, dit-il, où les beaux esprits soutenaient que les dieux avaient été des hommes. »

Cet anachronisme ne mérite aucune réfutation. Sanchoniathon est un très-ancien auteur ou n'est réellement pas. Au reste, M. de la Barre ne discute pas, il tranche et sans avoir étudié la question.

M. l'abbé Foucher s'est également inscrit parmi les adversaires de Sanchoniathon (3). « L'histoire dont on donne le fragment, dit-il, a-t-elle été composée par un Phénicien antérieur à la guerre de Troie ? c'est ce dont on ne nous donne aucune preuve. »

Rép. Quelle autre preuve en veut-il que l'assermentation de Porphyre, Tyrien lui-même, qui le déclare ?

« Mais l'autorité de Porphyre est nulle sur ce point. »

Rép. Un écrivain aussi savant que Porphyre est éparsable par cela seul qu'il est Porphyre ? c'est ce qu'il tenté de faire croire Dodwell, par la raison qu'il voyait dans cet écrit une attaque à la religion chrétienne dont Porphyre était l'ennemi avoué. Mais il a été obligé lui-même d'abandonner ce moyen d'attaque et de se replier sur Philon dont il fait un faussaire. On ne sait pas si M. Foucher

et à Théodore.

(2) *Antiq.*, liv. xi, c. 8.

(3) Voir tome XXXVIII des *Mémoires de l'Académie*, page 452.

partageait les idées du savant Anglais ; mais quelle que fut sa façon de penser, son laconisme ne peut mieux réussir que les raisonnements de Dodwell.

« L'autorité de Philon de Byblos n'est pas d'un plus grand poids. »

Rép. Voilà encore une manière d'argumentation qui exclut la critique. Montrez pourquoi ?

« Un simple fragment nous conduit depuis le commencement du monde jusqu'au règne de *Cina*, surnommé *Phénix* : que contient donc le reste ? »

Rép. M. l'abbé Foucher n'a pas bien étudié la citation d'Eusèbe. Elle se compose d'une foule de petits passages morcelés, au milieu desquels s'interposent des réflexions d'Eusède et de Philon. Il faut un peu d'attention pour en détacher ce qui est de l'auteur original. J'en ai compilé onze, et Lydus, *De ostentis*, dont nous devons la publication à M. Basé, cite, page 274, comme appartenant au deuxième livre des *Phorixiorum*, de Sanchoniathon, tout ce qui a trait à *Cronos*, *Saturne*.

« L'auteur expliquait-il dans le reste, dit M. Foucher, l'invasion des Pasteurs en Egypte ; leurs guerres contre les Egyptiens ; l'établissement des Philistins dans la Palestine ; la retraite d'une partie des pasteurs en Phénicie ; le long séjour qu'y firent Abraham, Isaac et Jacob ; les conquêtes de Jésus, les guerres des Chanaanéens contre les Israélites, la fondation des villes, » etc.

Rép. Voilà, certes, une étrange témérité, de vouloir dicter à un écrivain qu'on suppose contemporain de la guerre de Troie, ce qu'il a dû écrire, d'en faire un commentaire des livres saints. Trouve-t-il dans Hérodote, dans aucun des anciens qui ont écrit sur les premiers âges du monde, rien de semblable à ce qu'il réclame du phénicien ? le déluge universel n'est indiqué par aucun d'eux ; c'est une observation très-judicieuse de Dodwell, ce n'est que depuis la publication des Septante, qu'on l'a vu figurer dans les historiens des temps primitifs. Diogore de Sicile a-t-il rien connu de ce qu'il demande à Sanchoniathon ? il s'éteint cependant assez sur la première histoire de l'Egypte.

« Il est évident, par la manière dont Eusèbe parle de ce livre, qu'il n'en connaissait que ce fragment, et qu'il l'avait tiré de Porphyre. »

Rép. On ne saisit pas le but de cet argument. Porphyre est-il le faussaire ? mais non, puisqu'il a nommé Philon. Pourquoi Eusèbe, donc l'édition était immense (on n'en peut douter), n'aurait-il pas en recours à l'ouvrage même de Philon ?

« Le reste de l'histoire méritait bien son attention dans une préparation évangélique, car il devait en résulter des preuves propres à confirmer puissamment le récit des livres de l'Ancien Testament. »

Nous voici retombrés dans le commentaire biblique que M. l'abbé Foucher veut tenir de Porphyre et de Philon. Mais c'est l'illusion qui a égaré Huet. Il n'y a aucune suite dans sa manière d'envisager cet auteur ; est-ce un fauteur ou un détracteur du christianisme qu'il attaque ? et puis M. Foucher a peu saisi le plan d'Eusèbe. Le nom de *préparation évangélique* ne peut être le titre exact de son livre. C'est une *préparation à la démonstration évangélique*. Ce n'est qu'un prolongement à la démonstration d'abandonner la loi de Moïse pour suivre l'évangile du *devoir*. Il établit d'abord la préférence de la premières sur toutes les opinions religieuses répandues dans l'univers, et pour cela, il puise des lambeaux d'ancienne théologie des Phéniciens dans Sanchoniathon, des Egyptiens dans Diogore de Sicile, ainsi que des Atlantiens, des Grecs dans le même et dans Plutarque, des Romains dans Denys d'Halicarnasse. Il court ensuite aux autres sujets qu'il s'est proposé de traiter. Si, d'après l'idée de

M. Foucher, il avait dû discuter et épouser chacun des ouvrages qu'il citait, tout son plan était interverti. On ne sait pas même ce qu'il aurait pu être.

On voit, par ce qu'ont dit ces messieurs, que le Sanchoniathon qu'ils ont attaqué, est un être imaginaire, rempli d'allusions qui leur appartiennent et de suppositions qu'ils lui attribuent. On peut leur appliquer ce mot de l'éuteur de l'ouvrage de Cumberland, relativement à Dodwell : « Ce que M. Dodwell a écrit sur ce sujet, est plutôt l'expression de son inclination à ne pas croire qu'une suite de preuves contre l'authenticité de l'ouvrage. »

Stillingfleet, dans ses *Origines sacrae*, se proposant d'établir la préférence du récit cosmogonique et historique de Moïse sur les autres relations, combat Sanchoniathon aussi bien que Manéthon et Bérose, sans s'occuper de leur authenticité ; il combat l'anachronisme dont Porphyre lui paraît convaincu, en faisant à la fois Sanchoniathon contemporain de Sémiramis et de la guerre de Troie ; ce point sera discuté. Examinant l'opinion que *Jéroboal* et *Gédéon* sont un même personnage, il reconnaît que Sanchoniathon a pu puiser dans ses mémoires sans qu'ils fussent d'un contemporain. Quant à l'auteur, en lui-même il l'accuse de beaucoup d'inviscualité et même d'absurdités, mais croit que c'est à tort que le premier antagoniste Ursinus a dit que les gnostiques avaient fourni à Philon les noms de *Protagonos* et *d'Eon* qui sont significatifs ; ce sont ces derniers qu'il accuse de Plagiat, et croit qu'ils doivent plus à Sanchoniathon qu'à Hésiode. C'est sans motif, selon lui, qu'on veut faire cet ouvrage moderne par cela seul qu'il prétend à une haute antiquité. S'il en eût été ainsi, les adversaires de Porphyre, Eusèbe à leur tête, auraient dévoilé cette fraude.

Stillingfleet n'a pas connu, à ce qu'il semble, l'ouvrage de Dodwell dont il ne dit rien.

Le docteur Meiners, dans un ouvrage *Sur la connaissance que les anciens ont eue du vrai Dieu*, publié à Lemgo, s'est rangé au nombre des adversaires de Sanchoniathon qui reconnaissent les païens comme falsificateurs. Aucun argument nouveau de sa part n'a été ajouté à la force de ceux que nous avons combattus, soit venant de Dodwell, soit des autres ; il suffira d'avoir cité son nom.

Après avoir épisodé ou à peu près la série des adversaires de Sanchoniathon, qui ont vu dans ses fragments une attaque contre la religion ou au moins une opposition émanée du paganisme, je viendrai dans le prochain article, à ceux qui l'ont cru le produit d'une fraude pieuse.

III.

Ecrivains qui ont cru le livre de Sanchoniathon le produit d'une fraude pieuse. — Lobeck. — Examen des raisons qu'il en donne et des autorités qu'il cite. — De quelle Sémiramis Sanchoniathon était-il contemporain. — Résumé.

Comme je l'ai annoncé dans mon dernier article, je vais examiner maintenant quels sont les écrivains qui ont cru que le livre de Sanchoniathon était le produit d'une fraude pieuse ; ce qui les a induits dans cette pensée, c'est l'usage que certains auteurs modernes ont fait de ce document pour confirmer les traditions mosaïques. De là ils ont conclu qu'Eusèbe avait eu un même dessin en les publiant, ou plutôt en les supposant, et qu'il en était le véritable auteur. M. Lobeck, professeur à Königsberg, a résumé leur moyens d'attaque dans un ouvrage intitulé *Agaophanus* (1). Je vais donc le suivre pas à pas comme j'ai fait à l'égard de Dodwell.

OBJECTION. M. Lobeck commence par combattre

(1) T. II, p. 1263.

l'opinion de ceux qui, comme Heyue, Beck et M. Orelli, mittent le verdict contre Sanchoniathon, et y ont vu un ouvrage ancien, mais interpolé dans certaines parties. Ce *mezzo termine* est inadmissible, dit-il ; comment faire la part de la vérité et du mensonge ? la raison sur laquelle ils s'appuient, qu'il y a d'un vrai dans cette fable, prouverait seulement que le falsificateur a voulu lui donner quelque vraisemblance. Annus de Viterbe pourraient user de la même excuse. Et puis quel serait le falsificateur ? Toute la question se réduit, dit M. Lobeck, à savoir si la théologie des anciens Phéniciens est bien telle que nous la donne Sanchoniathon.

Rép. Jablonski se charge de la réponse : « Les traditions du livre de Sanchoniathon, soit qu'on le considère comme un écrivain authentique ou non, sont telles qu'on ne peut pas mettre en doute que tout ce qu'il a dit est prisé dans l'ancienne et véritable théologie des Phéniciens (1). »

Cette autorité me paraît au-dessus de tout espoir que pourrais dire, car personne n'était plus versé que Jablonski dans les profondeurs théologiques des anciennes religions. La Croze qui peut lui être comparé, était partisan avoué de Sanchoniathon, mais comme ce n'est pas par des autorités, mais bien par des raisonnements que la question doit se résoudre, suivons ceux de M. Lobeck.

Oui. On ne pourra juger, dit-il, si cet ouvrage est une expression fidèle de la théologie phénicienne, que si l'on a en sa faveur le témoignage des anciens et d'après des caractères de vérité dans son contexte. Le plus fort argument pour rejeter cet écrit : est le silence avant Philon de tous les auteurs grecs et romains.

Rép. Si le silence des auteurs était une cause suffisante pour répudier les ouvrages anciens ; chez les Latins, Phédon et Velleius Paterculus seraient des ouvrages apocryphes. Athénagore, chez les Chrétiens, est passé sous silence. Polien n'est nommé que par Suidas, et son ouvrage des *Stratagèmes* n'est pas cité, en sorte qu'on peut douter s'il a été connu de Suidas, et si ceux qu'il nomme ne sont pas des homonymes. Le seul qui en parle est l'anonyme de Gale, Ἡρόδοτος, *De pane*, c. 11. Pour ne pas sortir des Phéniciens, Hypsicrate, que Lotus avait traduit au dire de Tatien, quoique son nom soit certainement altéré, n'est nommé que par cet écrivain. Si Eusebe le citait, on devrait donc nier la citation.

Il y avait de plus une bonne raison pour qu'on ne parlât pas de Sanchoniathon avant qu'il eût été traduit par Philon. C'est qu'avant que Lotus eût traduit Mochlos, le nom de ce dernier était également ignoré ; par la raison que les Grecs, semblables à nos Français, ne savaient et ne se souciaient que de leur langue. Quand on voit que Plutarque, après avoir passé beaucoup de temps à Rome et en Italie, confesse son ignorance de la langue latine (2), on peut juger s'ils apprenaient le phénicien, langue à peu près morte, et où, sauf quelques documents historiques, il n'y avait rien à puiser. M. Lobeck s'étonne de l'insouciance des auteurs grecs à ce sujet, à cause des anciennes et nombreuses relations de commerce entre la Grèce et la Phénicie. De nombreux écrivains tyriens, sidoniens, béruriens, figurent parmi les philosophes, les grammairiens et les historiens grecs. M. Lobeck ne paraît pas faire la distinction nécessaire à établir entre la

Tyr d'Hyram et celle depuis Alexandre. Cette dernière était une ville grecque comme Alexandrie d'Egypte, l'une et l'autre tenaient bien peu à l'ancienne gloire phénicienne ou égyptienne ; qu'il cherche dans les nombreux écrivains alexandrins, sauf Eratosthène, des détails sur l'histoire et la religion de l'ancienne Egypte ; qu'il demande aux écrivains de la Carthage romaine des renseignements sur l'ancienne colonie phénicienne ; qu'il consulte les nombreux écrivains espagnols qui ont fleuri à Rome sous les empereurs, sur l'état primitif de la Bétique ou de la Lusitanie, il en obtiendra le même silence.

« Les Tourditanis, dit Strabon, sont de tous les peuples de la Bétique, ceux qui ont le plus complètement embrassé les mœurs romaines : ils n'ont plus même le souvenir de leur langue maternelle (3). »

Philon a pu mettre plus de prix que ses devanciers à exhumer un historien oublié dont il restait peu de manuscrits ; cela relevait sa patrie, favorisait ses doctrines religieuses. L'ancienneté des livres saints est incontestable ; les Grecs qui allaient à Tyr allaient aussi à Joppé, Gaza, Ascalon, eh bien ! voit-on qu'un seul Grec en ait dit un mot avant la traduction dite des Septante. On n'y pensait guère. Nous confondons trop notre position avec celle des anciens. À l'époque de la Renaissance, l'antiquité s'est présentée aux regards des peuples étonnés comme le développement le plus admirable de toutes les sciences et de tous les arts ; non-seulement deux belles langues et une riche littérature récompensaient les efforts de ceux qui s'adonnaient à l'étudier, mais on y trouvait des sciences toutes faites. L'histoire avec ses deux appuis, la chronologie et la géographie, les mathématiques avec leur branches, la médecine avec la botanique, la philosophie avec toutes ses dépendances, jusqu'à l'architecture et la musique ; ce à quoi la barbarie du moyen âge n'avait à opposer que de misérables romanciers. Les anciens, au contraire, qu'avaient-ils à prendre dans les fouilles des temps antérieurs ? une histoire défigurée par des contes absurdes, rien de plus. Sanchoniathon nous en donne la preuve, Hérodote et Diogène de Sicile nous montrent ce qu'on pouvait en tirer ; et je crois que les prétdus antiquaires phéniciens que nomme Joseph, et d'après lui M. Lobeck, Dious, Ménandre, Philostrate, Théodore ou Diogene, Hiéronyme, Histie et Teucer, ne nous instruiront qu'en se rapprochant des temps plus modernes. Au reste, M. Lobeck convient lui-même de l'impossibilité de fonder une preuve sur cet argument au milieu du naufrage de toute l'antiquité.

Il renouvelera ensuite l'attaque concernant le Táxi τοι qu'il veut donner pour un Egyptien.

Rép. J'ai cité, en réponse à Dodwell, un texte de Varron qui me paraît tellement peremptoire que, s'il y a eu plagiat entre les deux nations, on doit plutôt en accuser les Egyptiens (4).

Il parle de Tyr qui n'a été fondée que depuis Sémiramis, en sorte qu'il en aurait parlé avant qu'elle existât.

Rép. Je discuterai bientôt ce qui concerne l'époque de la Sémiramis contemporaine de Sanchoniathon ; et j'observerai que Tyr ici n'est point la ville, puisqu'il nomme après Byblos, fondée par Saturne, comme la plus ancienne ville phénicienne.

(1) *Traditionem Sanchoniathonis sive is scriptor genuinus sive minus, ex prisa et genuina Phenicum theologia dimicasse, iure ambigi non potest. Pantheon Aegyptiacum*, t. I, p. 12.

(2) *In Vita Demosth.*, c. 2.

(3) Οἱ τοῦ Τουρδίτανος οἱ μάλιστα οἱ περὶ τὴν Βétique τελεῖοι εἰς τὸν Ποντικὸν μετεβολόντων τρόπον· οὐδὲ τῆς διαίξιτο τῆς σημετέρας Εἴη μεμνημέ-

ναι, I. III Qu'on demande aux Américains de nos jours des éclaircissements sur l'état de cet hémisphère avant Colomb.

(4) Le voici, *De Lingua Latina*, liv. IV, c. 10 : *Principes dei Celum et Terra : hi dei iudei qui in Aegypto Serapis et Isis, qui sunt Tautes et Astarte apud Phenicos.*

C'est donc le lieu de Tyr qu'il désigne; et ce qui le montre, c'est qu'il n'en parle que pour dire qu'*Hypsouranios* s'y fixa et fut l'inventeur des cabanes de roseau, ce qui ne donne guère l'idée d'une ville. En outre, la Tyr de Sanchoniathon n'est point celle qui fut construite dans une île après la destruction de *Paléotyr* par Nabuchodonosor. Cette Tyr a précédé assez longtemps la prise de Troie; puisque la Tyr insulaire, bâtie des débris de la première, est déjà citée dans les prophéties. La vieille Tyr est nommée dans le *livre de Josué* (1).

Il reproche au rédacteur de cette mythologie le mélange des fables grecques et des traditions juives.

Rép. Outre que le premier reproche atteint d'autres mythologies, il est incontestable que les Phéniciens ont implanté beaucoup de colonies en Europe. On doit leur en attribuer plus qu'aux Egyptiens, qui, de l'aveu d'Hérode, n'étaient pas adonnés à la navigation; il est donc naturel que leurs idées religieuses se retrouvent dans les peuplades qui remontent à eux. Quant aux traditions juives, elles sont toutes dans les interprétations des modernes et nullement dans l'auteur phénicien.

Il examine ensuite si l'ouvrage sur les Juifs, cité par Porphyre dans son *Livre contre les Chrétiens* (2), est bien de Sanchoniathon ou de Philon. Origène (3) en parle comme l'œuvre de Philon; mais M. Lobeck incline à croire que Philon n'était encore que traducteur, et que l'auteur était Sanchoniathon, qui avait profité des mémoires de *Jerombal*, prêtre du dieu *Jao*.

Rép. Je crois cette opinion erronée; elle est entièrement contredite par Origène, qui nomme l'auteur de l'ouvrage contre les Juifs, Philon, lequel accuse de pseudonymie l'ouvrage d'*Hératée* sur le même sujet, à cause des éloges pompeux que ce dernier donne à la sagesse du peuple juif. On voit donc que Sanchoniathon ne peut trouver là sa place; mais Sanchoniathon avait consulté les écrits de *Jerombal*, prêtre du Dieu des Juifs, qui les avait offerts à *Abibal*, roi de Béryte. Ce roi et cet *Hierombal* sont presque contemporains de Moïse, dit Porphyre; mais il n'en est pas de même de Sanchoniathon qui est bien postérieur, ayant vécu sous une Sémiramis, reine d'Assyrie, qui régna vers le temps de la prise de Troie par les Grecs. Le passage de Porphyre, qui est cité deux fois dans les mêmes termes par Eusèbe (4), a été mal compris par tous ceux qui l'ont interprété; ils ont attribué à Sanchoniathon un &c qui concerne évidemment *Jerombal*, ce qui met Porphyre en contradiction avec lui-même. L'écrivain grec avait fait cependant tout ce qu'il avait pu pour éviter cette confusion; mais on n'en a tenu aucun compte. Ayant nommé Abibal et Hierombal, il ajoute (5): « Les temps de ceux-ci tombent avant les temps de Troie, et se rapprochent presque de ceux de Moïse, comme le prouvent les généalogies des rois de Phénicie. Pour Sanchoniathon, il vécut du temps d'une Sémiramis, reine des Assyriens, qui est inscrite avant l'époque de la guerre de Troie ou simultanément à ces événements. » Cette chronologie de Porphyre est celle de Philon dans son ouvrage *Περὶ πόλεων*, comme on en peut juger par Etienne de Byzance au mot *Βαβυλών*, et a été adoptée par Suidas (6): « Sanchoni-

thon, dit-il, philosophe tyrien, qui vécut du temps de la guerre de Troie. » Mais elle contrarie entièrement celle d'Eusèbe, comme on peut s'en convaincre.

Suivant lui, Sémiramis est contemporaine d'Abraham, en sorte qu'il se jette dans des embarras inextricables; mais laissez-le parler (7). Voici ce que dit Porphyre: « Mais il faut soumettre cette assertion au calcul des temps ainsi qu'il suit :

Si Sanchoniathon a été contemporain de Sémiramis, et que celle-ci, comme il est généralement reconnu, ait précédé de beaucoup les temps de Troie, il s'en suivra que Sanchoniathon aura été antérieur à ces mêmes temps; mais on dit que celui-ci a reçu des mémoires de personnes plus anciennes que lui quant aux temps, et cependant c'est à peine, ajoute-t-on, s'ils se rapprochent de l'époque de Moïse. Mais de combien est-il raisonnable de croire que Moïse a précédé ces personnes? Voilà ce qui est embarrassant, et pourquoi je crois devoir abandonner toute cette discussion chronologique. Mettant en fait que Sanchoniathon est contemporain de Moïse et ne lui est pas antérieur, je poursuivrai ainsi ma pensée. Si Sanchoniathon s'est fait connaître sous Sémiramis, reine des Assyriens, accordant que Moïse ne fut pas plus ancien que lui, mais ayant fleuri dans le même temps, il s'ensuivra que Moïse était aussi contemporain de Sémiramis. Mais ce que nous avons dit ci-dessus a démontré qu'Abraham était né sous elle. Cependant le récit du philosophe établit que Moïse était plus ancien, et cette Sémiramis est prouvée avoir précédé de huit cents ans bien comptés la guerre de Troie: Moïse sera donc, suivant les calculs du même philosophe, d'autant d'années antérieur à la guerre de Troie. »

Je demande maintenant comment Eusèbe, d'après M. Lobeck, inventeur de tout ce récit, l'aurait arrangé de manière à ne pouvoir pas l'expliquer d'une part, et de l'autre à en tirer une conséquence qui détruirait de fond en comble tout son système, je ne dis pas seulement chronologique, à quoi certes il attachait quelque prix; mais son système apologetique de la religion, à quoi il devait tenir beaucoup plus qu'au faible avantage que lui procurait l'invention de faire parler Sanchoniathon, Philon et Porphyre; c'était de prouver que la Genèse primait toutes les cosmogonies connues. Aussi s'étend-il avec complaisance sur cette preuve qu'il aurait détruite lui-même par une fiction de bien peu de secours.

Philon, que Porphyre a suivi, avait dit dans son livre *Περὶ πόλεων* ce qui est répété par Etienne de Byzance au mot *Βαβυλών*. « Babylone, fondation très-ancienne de Babylone, homme très-sage, fils de Bélos, non, comme le dit Hérode, fondée sous Sémiramis; car Babylone était plus ancienne qu'elle de deux mille ans, comme le veut Hérennus (8). »

Si la fondation de Babylone est plus ancienne de 2000 ans que Sémiramis, cette reine serait reportée bien après la prise de Troie. Aussi Usserius (au monde 2789) propose-t-il dans sa chronologie de lire 2761, 1002; et il observe que 1022 ans coïncideraient parfaitement avec les calculs astronomiques que Callisthène avait envoyées de Babylone.

(1) *Josue xix.* 20.

(2) Eusèbe, *Prep. evang.*, I, 485.

(3) *Contre Celse*, I, 18.

(4) F. 31 et 485.

(5) Οἱ δὲ τούτους χρόνους καὶ πρὸ τῶν Τρωικῶν πίπτουσι χρόνων, καὶ σχεδὸν τοῖς Μωάεως πατέριστάουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλεῖς διαδοχῇ μηνύουσαι. Σαγγινιάθων δὲ ἐπὶ Σεμιράμιδεων γέγονε τῆς Ασσυρίων βασιλεῖδος; ή πρὸ τῶν Ἰλακῶν, ή κατ’ αὐτοὺς

τε χρόνους γενέσθαι ἀναγέγραπται.

(6) Σαγγινιάθων Τύρος φιλόσοφος δὲ γένοντες κατὰ Τροϊκά.

(7) F. 485 I.

(8) Βαβυλώνος, ἀνδρὸς κτίσμα παλαιτετανος σοφοτάτου παιδὸς Βαβου οὐχ ὡς Ἱρόδοτος ὅπλο Σεμιράμιδος. Ταῦτης γάρ ἦν ἀρχαιοτέρα (Βαβυλών) ἔτεσι χιλίοις δύο ὡς Ἐρέννιος.

lone à Aristote, ainsi que nous l'apprend Simplicius dans son *Traité du ciel* (1), et cela d'après Porphyre. On voit donc que ce philosophe était d'accord avec Philon et avec lui-même, et dans un désaccord total avec Eusèbe, et qu'il trouvait un appui dans les calculs fournis par Callisthène. Cette chronologie, de plus, concorde entièrement avec les données d'Hérodote, qui, parlant de la durée de l'empire des Assyriens, dit : « Les Assyriens ayant dominé dans l'Asie supérieure pendant cinq cent vingt ans, les Médes furent les premiers qui firent défection » (2), et les autres nations les imitèrent (3). Le même Hérodote place Sémeramis cinq générations seulement avant Nitocris (4).

Je ne veux pas entreprendre la comparaison de cette chronologie avec celle de Ctesias, qui donne 4500 ans d'existence à l'empire Assyrien. Elle a excité assez de débats ; mais je me bornerai à conclure qu'il n'y a rien d'absurde dans une computation de temps qui a pour chef Hérodote, pour soutien dans l'antiquité, Callisthène, Philon et Porphyre, et qui dans les temps modernes a été appuyée par Ussher et Marsham. sans citer une foule de noms moins célèbres. C'est après tout celle de Philon, répétée par Eustache sur Denys, vers 1005.

Je vais résumer le synchronisme de Porphyre.

Peu de temps après Moïse, Hieronat présent à Abibal, roi de Béryte, les écrits qui contiennent les faits principaux de l'histoire des Juifs jusqu'à cette époque. Ces mémoires sont approuvés par les critiques que ce roi avait chargés de les examiner ; et comme les Chananéens et les Juifs avaient été continuellement en hostilité depuis la sortie d'Egypte, ils devaient connaître réciproquement leur histoire.

Du temps du siège de Troie, époque contemporaine d'une des reines d'Assyrie du nom de Sémeramis, Sanchoniathon a reçues mémoires, et en a profité pour rédiger l'histoire de la Phénicie, sa patrie.

Sous Adrien, Philon de Byblos a exhumié ce document pour le traduire en grec ; il a de plus écrit sur les Juifs un ouvrage ex profeso, où l'on pense que, partageant les préjugés nationaux de ses ancêtres, il les traitait assez mal ; il a cependant profité des renseignements que contenait le livre de Sanchoniathon sur ce peuple, qui, d'après ce qu'on vient d'en dire, méritaient toute confiance.

Quant à la différence de huit ou de neuf livres attribués à l'ouvrage de Philon, Dodwell (5) a défendu Eusèbe à cet égard, et prouvé par des exemples semblables que cette variante n'avait rien d'extraordinaire. Ainsi l'évangile de saint Luc a été appelé πρώτος λόγος, à cause des *Actes* du même écrivain ; l'*Histoire de la vie de Josèphe* a été citée comme un livre de ses *Antiquités* ; Cassiodore même y comprend les deux livres contre Appion (6), lorsqu'au lieu de vingt livres il en attribue vingt-deux à son ouvrage ; l'*Octavius* de Minutius-Felix passait déjà du temps de saint Jérôme pour le *viie* d'Arno, contre les nations. En effet, la première édition de cet auteur donnée à Rome le présente ainsi. Voici ce qu'en dit saint Jérôme (7) : « Le livre faussement intitulé *viiie* d'Arno est de Minutius-Felix ; il est prouvé qu'Arnobius a composé que sept livres, et ce *viiie* est un dialogue entre un Chrétien et un païen, dont le titre *Octavius* résulte évidemment aux yeux

(1) L. II, p. 125 d'Alde.

(2) Ασσυρίων ἀρχόντων τῆς ἀνων 'Ασσύριος ἐπ' Ἐτεα εἶναι καὶ πεντακοσία, πρώτοι ἀπ' αὐτῶν Μῆδοι ἡρέψαντεςταχαῖ, I. i. c. 95.

(3) Κατ τὰ δίδα θύεντας τοῦτο τοῖς Μήδοις.

(4) Εἰ δὲ τοῖς βασιλεῦσι ταῦτα 'Ασσυρίων ἦσαν κατκάλεσεν, ὅτι ἡ μὲν πρότερον ἀρέσκει τῆς ὑστερον γενεῖται πλέον πρόσθετον γενομένη, τῇ οὖνομα ἡ Σεμίραμις.... ἡ δὲ διὰ δεύτερον γενομένη ταυτὴ βασιλείᾳ τῇ οὖνομα ἡ Νιτούχρις, I. i. c. 184.

du lecteur de ce que l'interlocuteur chrétien porte ce nom. »

Nous lisons dans l'*Histoire ecclésiastique* d'Eusèbe que Philon le Juif a écrit en cinq livres le récit de ce qui est arrivé aux Juifs d'Alexandrie, sous Caius César. Il n'existe à cet égard que deux livres ; l'un intitulé *contre Flaccus*, l'autre *Ambassade à Caius* ; et Henri de Vallois prouve dans sa note qu'il n'a pas pu exister un seul livre de plus sur ce sujet.

Le *nv^e* livre de Théophile, *Ad Autolycum*, a joui d'un titre à part, celui de *Liber de temporibus*.

Le *Protreptique*, le *Pédagogue* et les *Stromates* de saint Clément sont les parties séparées d'un même ouvrage. Le livre *De martyribus Palestinae* d'Eusèbe a été souvent considéré comme le *8e* de son *Histoire ecclésiastique* ; les trois *contre Marcel d'Anagni* et les deux de *Théologie ecclésiastique* forment un ensemble ; les sept livres de l'*Institution divine* de Lactance ont chacun un titre distinct ; les livres de Lucifer de Cagliari font suite l'un à l'autre, sans titre ni nombre qui l'indique. Aux preuves de Dodwell, j'ajouterais ce qui suit : *Suidas*, à l'article *Théopompe*, énumérant ses ouvrages, dit qu'il l'écrit en *Abrégié des Histoires d'Hérodote* en deux livres ; et le scholiaste d'Apollonius de Rhodes, sur le vers 272 du *ive* livre des *Argonautiq.*, comparant Hérodote à Théopompe sur le véritable nom d'un roi d'Egypte, dit que ce dernier le nomme *Sésostris* dans son *nv^e* livre.

Céphalon, cité par Photius (8) comme auteur d'une *Histoire universelle* depuis *Ninus* jusqu'à *Alexandre* en neuf livres, auxquels il donnait le nom des neuf muses, dit qu'*Uranie* contenait les *faits d'Alexandre*. Le même Photius, parlant des extraits que *Sopatra* a fait de ce livre, dit qu'*Erato* contenait la *Relation du règne d'Alexandre* (9).

Ces raisons ne convainquent pas M. Löbeck (10) ; il dit : Porphyre n'est pas en dissensément de peu d'importance avec Eusèbe ; l'un compte *neuf livres* et l'autre *huit*. On cherche à excuser cela en disant que Porphyre a omis le livre des Juifs, ou a séparé la théologie de l'histoire (11) ; ces deux excuses n'ont aucune apparence de raison.

Rép. Ce ton tranchant ne prouve pas. J'espère donner une preuve qui justifiera la *présomption* de Bochart ; je rassemblerai les textes. Eusèbe dit (12) : « Ce Philon qui a partagé en neuf livres tout l'ouvrage de Sanchoniathon, » etc. Le même, p. 156, citant Porphyre sur Sanchoniathon, d'après le *Traité de l'abstinence*, dit : « Philon de Byblos a traduit en langue grecque et en huit livres l'histoire que Sanchoniathon avait écrite. »

Voici donc le même Eusèbe qui donne huit et neuf livres au même ouvrage, ce qui prouve le peu d'importance qu'il accordait à cette division. Mais poursuivons :

Dans la même citation Porphyre dit (ce qui se retrouve dans le texte original) : Je vais citer du premier livre de l'histoire phénicienne de Philon ce qui suit : « Cronos, que les Phéniciens nomment IL, régnant dans cette contrée, » etc. Nous voyons que pour Porphyre ce qui a rapport à la vie de Cronos est tiré du premier livre de l'histoire phénicienne. Voici un écrivain très-postérieur, dont la première publication est due aux soins de notre confrère, M. Ilase, *Lydius*, qui, dans un *Fragment*

(5) P. 80 et 81.

(6) *Divin. Lect.*, c. 17 a.

(7) *De scriptoribus ecclesiasticis*.

(8) LXVII, p. 50.

(9) Ερετούς δαλαμβανούστες τὰ κατ' Ἀλέξανδρον, clxi. p. 177.

(10) P. 1274.

(11) Voir Bochart, *Chanaan*. P. 44, c. 17.

(12) P. 51.

sur les mois, à la suite du traité *De ostentis*, p. 274. range dans le second livre de Philon les mêmes faits relatifs à Cronos. Je vais le citer avec quelques changements que l'état du manuscrit autorise.

« Les Phéniciens, soit par la confusion résultant de l'homonymie, soit pour toute autre cause, rendent tout autrement l'histoire de Cronos; comme il est facile de s'en convaincre par le second livre des *Histoires phéniciennes* d'Hérennios Philon (1). »

A cette occasion, qu'il me soit permis de faire cette digression relative à la publication du *Sanchoniathon* de M. Wagenfeld; c'est qu'il est en contradiction avec Porphyre et avec Lydus. Comme le premier, il range dans le premier livre les actes de Cronos; et comme le second vraisemblablement et Eusèbe, il reconnaît neuf livres à l'ouvrage, ce qui, très-indirectement il est vrai, semble cependant infirmer l'authenticité de cette production (2).

Pour rentrer dans la discussion avec M. Lobeck, je dirai qu'il ne va pas jusqu'à attribuer à Eusèbe le passage de Porphyre tiré d'un livre qui a échappé à la destruction qui a atteint presque tous les écrits de ce philosophe, savoir le livre de l'*Abstinence*. Pour celui-là, il n'y a pas de moyen. Ce dont il le déclare l'auteur pseudonyme, ce sont les préfaces de Philon et les citations de *Sanchoniathon*.

IV.

Eusèbe a-t-il inventé les préfaces de Philon et les fragments de Sanchoniathon? — Sur Orphée. — Ses poèmes sont d'*Onomacris*. — Sur les Sibylles. — Leurs vers intercalés par les Juifs et les Chrétiens. — Enthémère est-il seul à soutenir que les dieux avaient été des hommes? — Les Grecs n'ont pas reçu toute leur religion des Egyptiens. — Du symbolisme de Porphyre. — Pourquoi les apologistes chrétiens n'ont pas parlé de *Sanchoniathon*.

M. Lobeck déduit les motifs qui lui ont fait croire qu'Eusèbe a fabriqué la préface de Philon et les fragments de sa traduction de *Sanchoniathon*: ce n'est pas seulement, selon lui, parce que beaucoup de livres anciens sont supposés, mais par l'intérêt qu'il avait à cette supercherie dans un ouvrage destiné à démontrer la folie des religions du paganisme. Or, rien n'atteignait plus certainement ce but qu'en faisant voir que les objets du culte ancien n'étaient que des hommes déguisés en dieux. Tous les apologistes insistent sur cette preuve qui leur donne tant d'avantage. « Croyez-moi, ô Grecs, dit Tatien, ne souffrez pas d'allégories dans votre mythologie ni parmi vos dieux (3). » Clément, Arnobie, tous enfin rassemblent sur ce point la force de leur dialectique. C'était donc pour Eusèbe un avantage immense que de faire parler Philon de Byblos, un païen, dans les mêmes termes. Il ne saurait en conséquence échapper au reproche de s'être permis une fraude pieuse.

Ré. — Lorsque Dodwell accusait Porphyre de la

(1) Οἱ δὲ Φοινίκες κατὰ τὴν τῆς ὁμονυμίας σύγχρονοι οὐ κατὰ ἀληγονικὰ αἰτίαν ἀλλοι ποιεῖ Κρόνον ἐγουσιν, ὃς ἐξ τῶν δευτέρων τῶν Φοινικῶν τοῦ Ἐρευνοῦ Φίλωνος ἔστι λαβεῖν.

(2) Voir pour plus de détails l'article de M. Séguier, sur la publication de Wagenfeld, insérée dans le tome XIV, p. 397.

(3) *Tatiani opera*, p. 160.

(4) Ως τὰ σώματα νοσώδει πάχα ὑγιάζομες εἴκαμψ εἰκῇ τοῖς ὑγιεινοτάτοις. οὕτω τὰς ψυχὰς φεύγεις λόγοι τοις ἀπεργομένοις, εἴκαμψ διονύσιοι ἀλεθίαις. *De l'âme du monde*, ch. xvii, p. 74, éd. de Lebanteau.

(5) Dans le 3e livre de la République, t. II, p. 413 et 414.

(6) Κατὰ Χριστιανῶν λόγους ἀναλαμπάντες τὴν ἀληγονίαν ἐπεγειρόμενοι βιάζασθαι, ταῦτα μὲν τῶν ἱερῶν γραμμάτων παρατρέψαντες, τὰ δὲ ἐγκαταλείπαντες, πάντα δὲ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀλαβόντες ἐκοπόν.

supposition qu'on fait maintenant peser sur Eusèbe, il se faisait cette question : pourquoi accusai-je Porphyre d'avoir forgé cet écrit, ou au moins d'avoir concouru à la publication d'un écrit forgé, inconnu et suspect? C'est parce que les principes des Pythagoriciens et des Platoniciens permettent les supercheries, et que Porphyre était agrégé à ces deux sectes. En effet, nous lisons dans Timée (4) : « De même que dans les maladies nous guérissons les corps par des remèdes, causes eux-mêmes des maladies, lorsque nous ne le pouvons pas par des remèdes benins; ainsi nous dirigeons les âmes par des discours fallacieux, quand nous ne pouvons le faire par la vérité. » Platon (5) professait des doctrines absolument pareilles, et en faisait usage dans les fables mythologiques qui ornent ses dialogues.

Aussi l'historien Socrate, parlant des ouvrages de Porphyre et de Julien contre les Chrétiens, les accuse d'altérations et de faussetés dans l'emploi des textes sacrés; « mettant tout en œuvre, dit-il, dans leurs écrits contre les Chrétiens; ils ont essayé de faire violence à la vérité, soit en altérant certains textes sacrés, soit en y insérant des parties supposées, de manière à atteindre leur but (6). »

Ce passage inaperçu de Dodwell allait plus à son but, parce qu'il accusait Porphyre lui-même de mauvaise foi dans la controverse. Qu'en conclure? qu'il y en a eu de part et d'autre, parce qu'on se passionne rarement pour la vérité contre l'intérêt de sa cause. Huet, dont la crédulité est notable, et que M. Lobeck traite avec assez de mépris pour dire: *que Huetianis scāculis credere decorum fuit*, comme s'il s'agissait du moyen âge, et non du XVe siècle, le plus illustre des temps modernes, et qu'Huet qualifiait et dominait le siècle où il a vécu; Huet, dis-je, si crédule en général, a cependant repoussé le témoignage d'Orphée et des Sibyles dont les premiers apologistes font grand usage. Voici ce qu'il dit du premier : « Ce qu'Aristobule le peripatétique dans Eusèbe, ce que Justin, Clément d'Alexandrie, Cyrille et autres rapportent d'Orphée, paraît avoir été forgé par d'anciens Chrétiens de lambeaux pris dans les livres sacrés (7). » Walckenaer a relevé les Chrétiens de cette sentence dans son *Traité sur Aristobule*, en reportant le blâme sur les Juifs, comme j'aurai occasion de le faire voir.

Huet parle des vers sibyllins dans les mêmes termes (8) : « On doit penser la même chose des vers sibyllins, savoir qu'ils sont l'œuvre d'auteurs récents et convaincus de supposition. » Il renvoie en conséquence à l'ouvrage de Blondel. Voila des écrits incontestablement pseudonymes, que personne ne prendra sous son patronage. Cette fraude était si visible, que Celse, dans un passage rapporté par Origène (9), en a abusé pour le blasphème qui suit :

Hist eccl., I. III, p. 202, éd. de Reading.

(7) At que ex Orpheo attulerunt Aristobulus Peripateticus apud Eusebium, Justinus, Clemens Alexandrinus, Cyrius et alii, ea prorsus videnter a veteribus Christianis conficta, et ex sacrorum codicium consulta segminibus, *Demonstr. evang.*, prop. IV, n. 19, t. I, p. 187, in-8°.

(8) Idem omnino de sibyllinis carminibus putandum est; non recentioribus illis quae circumferuntur et xibōnētēz vulgo damnata sunt, prop., etc., ix, n. 10, p. 1900.

(9) Τυπεῖ δὲ καὶ Σιβύλλαν ἥ γρανται τινες ὅμοι εἰκόνισι οὖν μᾶλιστι προσβάσασθε οὓς τοῦ θεοῦ παῖδα· νῦν δὲ παρεγράφεται μὲν εἰς τὰ ἔκειντος πολλὰ καὶ βλάσφημα εἰκῇ... τὸν δὲ βίη μὲν ἐπιδήποτάτο, οὐντικὸν δὲ οὐκτικὸν χρησάμενον θεοὺς τίθεσθε. L. VII., p. 368 de l'édit. de Cambridge.

« Vous auriez beaucoup mieux fait de mettre à la tête de votre religiou la sibylle, en la déclarant fille de Dieu, puisque vous vous servez d'elle, en insérant dans ses vers beaucoup d'impiétés; au lieu de cela vous allez prendre pour votre Dieu celui dont la vie est décriée, et dont la mort est la plus honteuse qui se puisse. » Mais Celse ne savait pas que c'est la bassesse même du Christ qui fait la gloire de sa religion.

Ainsi il a existé des livres attribués faussement à certains auteurs.

Voyons maintenant si l'analogie est parfaite entre les vers orphiques et sibyllins d'une part, et la préface de Philon jointe aux extraits de Sanchoniathon.

Orphée a été reconnu comme un personnage fabuleux dans l'antiquité même. Hérodote déclare qu'Homère et Hésiode sont les deux premiers poètes qui ont répandu la théogonie parmi les Grecs, qui ont donné des noms aux dieux, et leur ont assigné les honneurs qui leur sont rendus; qui enfin les ont rangés dans l'ordre généralement admis. Il ne connaît donc pas les poèmes attribués à Orphée; ou plutôt lorsqu'il parle des *Orphiques*, il les renvoie parmi les productions égyptiennes ou pythagoriciennes (1).

Le même Hérodote (2) attribue à Onomacrite, contemporain et ami des Pisistratides, les poèmes qui passaient sous le nom de Musée; on peut croire qu'il a fait aussi parler Orphée. Sextus Empiricus (3) cite Onomacrite dans les *Orphiques*. Le scholiaste d'Aristote, sur le discours en défense de Miltiade contre Platon, dit : « Orphée a précédé Homère, mais ses doctrines ont été mises en vers par Onomacrite (4). »

Aristote, dans le *Traité de l'âme*, dit : « Le raisonnement contenu dans les poèmes appelés *Orphiques* est dans le même cas (5). » Philoponus, dans son commentaire sur ce passage, se demande pourquoi Aristote appelle ces poèmes *orphiques*: c'est, répond-il, parce que ces poèmes ne semblent pas être d'Orphée, comme Aristote le déclare lui-même dans les livres de la philosophie. On dit bien, continue-t-il, que les doctrines sont de lui, et qu'Onomacrite les a mises en vers. C'est d'après ce passage invoqué d'Aristote dans les livres perdus de la philosophie, que Cicéron a été autorisé à dire, que d'après Aristote, Orphée le poète n'a jamais existé (6).

Denys le Thrace, au rapport de Suidas, exprimait la même opinion qu'Aristote (7). Son scholiaste, en effet (8), dit : « Si quelques personnes reconnaissent des poètes antérieurs à Homère, tels que Musée, Orphée, Linus, c'est à tort; il n'existe aucun poème plus ancien que l'*Iliade* et l'*Odyssée*. Mais, dira-t-on, comment cela peut-il être, puisque nous possédons des écrits plus anciens? nous répondrons que les uns ne sont pas de ceux auxquels on suppose qu'ils appartiennent, les autres portent des titres d'auteurs récents homonymes d'anciens personnages. » Suidas, à l'article d'*Orphée*, énumère les auteurs de ses différents poèmes, parmi lesquels figure Onomacrite.

Tatien, dans son *Discours aux Grecs*, cité par

(1) Όμωλογουσι δὲ ταῦτα τοῖς ὄρφικοις καλεούνται, καὶ Βαχυκούσιν, ἔσοις δὲ Αἰγυπτίοις καὶ Πυθαγορίσιν. L. II, c. 55 et 81.—Dans ce passage il faut corriger, comme je l'ai fait, ταῦτα, et lire ταῦτα; d'abord ταῦτα ne peut pas être le sujet d'όμωλογουσι; ce serait un solécisme dans la langue d'Hérodote. Ensuite Plutarque nous offre une construction absolument pareille: Όμωλοι δὲ τὰ τιτανικὰ καὶ νοτικά ταῦτα τοῦ λεγομένου Οσιρίδος; διασταύρωσι. *De Isid.*, c. 53.

(2) Liv. viii, ch. 6.

(3) Dans le 5e livre contre les mathématiciens, § 361.

(4) Τὰ ἔδυματα Ὀρφέως; Ονομάκριτος μετέβαλε & ἐπών.

Eusèbe (9), dit qu'Orphée fut contemporain d'Hercule, mais que les poèmes qui portent son nom sont composés et mis en ordre par Onomacrite vers la 50e olympiade.

Josèphe, dans son premier livre contre Apion, affirme que chez les Grecs il n'est pas d'ouvrage avoué antérieur à Homère.

Parmi les modernes, je citerai le seul Gérard Jean Vossius; ce n'est pas un auteur d'une foi difficile à convaincre; il dit cependant : « Ce triumvirat de poésie, Orphée, Musée, Linus, n'a point existé; ce sont des noms de l'ancienne langue phénicienne que parlaient Cadmus et ses descendants (10). »

Pour les sibyles, la supposition est encore plus évidente, parce qu'elle est plus récente et toute dans les idées chrétiennes. L'écrit de Blondel, intitulé (11) : *Créance des Pères sur l'état de l'âme après cette vie*, en fournira d'abondantes preuves. Or, comment s'y sont pris ces faussaires? ils ont tout simplement insinué leurs dogmes dans des vers prétextes orphiques ou sibyllins. Orphée doit à Onomacrite, puis aux Pythagoriciens, enfin aux Juifs ou aux Chrétiens, les vers répandus sous son nom; la sibylle les doit à peu près tous à ces derniers.

Est-ce ainsi que Eusèbe s'y est pris dans la supposition admise par M. Löbeck des extraits de Sanchoniathon? Sa marche a été diamétralement contraire. C'est en s'éloignant le plus possible des doctrines qu'il veut mettre en honneur, qu'il se montre faussaire. Qu'on tente d'amener les lecteurs à son opinion, en la présentant sous un nom révéré, je le conçois; mais la marche tortueuse que M. Löbeck prête à Eusèbe me semble aussi peu compréhensible que celle que Dodwell avait attribuée à Porphyre ou à Philon. Indépendamment des Phéniciens, Eusèbe n'avait-il pas les Egyptiens, les Atlantiens, les Grecs et les Romains pour déifier les hommes? Cette doctrine n'est-elle pas placée au-dessus de toute atteinte par des auteurs irrécusables, Homère, Hésiode, Diodore, Plutarque, Denys d'Halicarnasse? quelle force pouvait donner à sa démonstration la faible adjonction de la théologie phénicienne? Et puis cette théologie existait quelque part; plus ou moins connue, elle l'était cependant. Tout le monde civilisé était instruit que c'était par des victimes humaines qu'on se rendait propice le *Saturne* phénicien, qu'*Astarté* et *Baal* ou *Beth* étaient adorés à Sidon. L'hercule tyrien avait un temple anciennement vénéré, vénération dont Alexandre voulut se faire un prétexte pour pénétrer dans Tyr. Que pouvait donc faire Eusèbe dans la fourberie dont on l'accuse? répéter ce que tout le monde savait, ou se taire. Si l'admettait dans la théologie phénicienne des fables de sa composition, à quoi lui servaient-elles? et comment pouvons-nous aujourd'hui les distinguer? Mais par l'absurdité, dira-t-on, il a jeté du ridicule et de l'odieuse sur cette fraction du paganisme; mais il ne nous la montre pas plus ridicule ni plus odieuse que les autres théogonies.

D'ailleurs si Eusèbe s'était contenté de combattre les fables telles que les poètes nous les donnent,

(5) Τοῦτο δὲ πέπονθε καὶ ἡ τοῖς ὄρφικοις καλούμενος; ἐπειτη λόγος. L. I, c. 7.

(6) *Orphéum* poetam, docet Aristoteles nunquam fuisse. *De nat. deor.*, lib. I, p. 58.

(7) Διονύσιος; τὸν Ὀρφέα οὐδὲ γεγονέναι φησι.

(8) T. II, p. 783 des *Anecdota* de Bekker.

(9) *Prépar. étrang.*, I. x, p. 495.

(10) *Triumviros istos poesos Orpheo, Musaeum, Linum non fuisse, sed esse nomina ab antiqua Phenicia lingua qua usi Cadmus abique posteri. De arte poetica*, c. 15.

(11) Paris, 1659, in-4°; il porte encore le titre suivant : *Des sibyles célèbres tant par l'antiquité païenne que par les SS. Pères*. Charenton, 1649.

il n'aurait pas encore rempli son objet ; il reconnaît la triple théologie de Varro, poétique, philosophique et politique ; il les attaque également dans son livre : il ne gagnait donc pas une grande victoire en déplaçant la difficulté.

On. Après tout, ce ne sont pas tant les fables absurdes qui rendent ce recueil suspect, dit notre adversaire, que la prétention de Philon qu'ou ne doit pas l'interpréter symboliquement.

Rép. A quoi je réponds qu'on doit distinguer Philon de Sanchoniathon. Philon ne veut pas d'allégories, mais Sanchoniathon n'y a pas pensé. Après ce dernier, mais avant Philon, Thabionides avait tenté d'introduire dans la religion phénicienne ce genre d'interprétation, comme lequel s'élève Philon. Ne voit-on pas la même dissension parmi les Grecs ? les stoïciens détournent toute la religion à n'être qu'un emblème de la nature. Mais Celse dans son livre contre les Chrétiens, et Velléiens l'épicurien, mais Cotta l'académicien dans les livres *De la nature des dieux* de Cicéron, combattent de toute leur force cet échafaudage ; ils sont pourtant les organes de deux sectes puissantes de la philosophie grecque. Ces doctrines, quoique professées en partie par Varro, lui semblaient de nature à s'avouer plus facilement dans le réduit de l'école, qu'au plein jour de la place publique (1). Or, qu'est-ce qu'une explication réservée à un petit nombre de la religion commune à tous ?

Euhémère avant Philon avait traité la mythologie grecque comme celui-ci a fait la phénicienne ; il est vrai qu'il a excité contre lui une forte tempête, on l'a qualifié d'athée ; mais à qui n'a-t-on pas prodigué cette injure ? Les Juifs et les Chrétiens étaient des athées pour les païens ; Anaxagore et Socrate pour Aristophane et le peuple d'Athènes ; il n'est pas jusqu'aux différentes sectes du christianisme qui ne se soient donné cette dénomination ; saint Justin dit lui-même : « Vous nous parlez de ceux qui se disent Chrétiens, et qui dans le fond ne sont que des athées et des hérétiques (2). »

Les véritables athées sont ceux qui, comme Théodore de Cyrène et Diagore de Méle, nient l'existence de la Divinité. Ceux qui adorent le soleil, l'homme,

(1) *Haec facilius intra parietes in schola, quam extra in Ioro ferre possunt aures. Varro, opus August. De civitate Dei, vi, 5.*

(2) Λεγομένους μὲν Χριστιανούς, δυτικὸς δὲ ἀθέους καὶ ἀσεβῶν αἱρεσίων. *Contre Tryph., p. 77.*

(3) Voir Warburton, *v. dissertation*, tom. I^e, p. 202 de la traduction française.

(4) Οἱ δὲ Φάνεις κατὰ τὴν τῆς ὁμωνυμίας σύγχυσιν, ἢ κατὰ τὴν ἀληγονίαν, ἄλλως τοὺς περὶ Κρόνον ἔχουσιν, ὃς ἐπὶ τῆς δευτέρας τῶν Φοίνικον τοῦ Ερενίου Φύλωνος ἐστὶ λαβεῖν· καὶ βασιλέων δὲ αὐτῶν ἡ ἱστορία παλαιὰ διδώσιν, ὡς Ἐμπροσθεν ἀργητάνουν, κατὰ τὴν Αἰτίων καὶ Σικελίαν καὶ τὰς Ἰταλίας χώρας· καὶ πολὺν κτίσιν, ὡς ὁ Χάρης φράσῃ, τὴν ὅτι αὐτὸν λεγομένην Κρονίαν, νον δὲ Ἱεράν τόπῳ τὸν τῆς Ιταλίου περὶ τῶν Λαύδικων οὖν, καὶ Πολέμου, καὶ Αἴτιουν ἐν τῇ Αἰτίᾳ περιγράψειν. Πιστώντας Ἱερά τὴν ἱστορίαν κατὰ τὸν Εὐρυμενὸν ποικίλους λόγους περὶ τῶν λεγομένων οὖν αἰτοράρχους, οὐσίας ἐπιγνώσιος γενέσθαι ἀποκαλύπτει, οὐδὲ τὸ θυτερὸν γένος ἀνεκάλεσθαι οὔρανον. Ηλαζίρατος δὲ ὁ περιπτεργίχος ἐν τῷ πρὶν Διονύσιον γράψι τοὺς εὐεργέτας τῶν βασιλέων καὶ φρακάκων ταῖς ιαΐσις τιμαῖς ἐπανεγένεται ἀπολαύσας τῶν οὖν, καὶ προσγροπλας τιμηθεῖν· καὶ ταῦτα γαρνιτεῖσθαι μὲν μικρών, τηρεῖται ἴστοριαν πεπλανημένων παραδεῖσθαι.

(5) Justifications des restitutions tentées dans le texte qui précède. — Charax avait écrit un ouvrage sur l'Italie (*τὰ Ιταλικά*) cité par Eustathe *Ilias ix*, p. 734 ed. Rom. — Isigonus est cité plusieurs fois par Pline, entre autres au commencement du ve livre où il le nomme *Nicenensis*. Aulu-Gelle en parle au

le bœuf, se trompent sur son essence, mais ne sont pas athées (3).

Ennii ne croyait certainement pas faire une profession publiée d'athéisme, en traduisant en latin *L'histoire sacrée d'Euhémère*. Cicéron et Varro qui l'en cité, et Diodore de Sicile qui, dans son sixième livre, dont Eusebe nous a conservé un fragment, paraît l'avoir pris pour guide dans cette partie de son *Histoire universelle*, ne sont pas athées. En publiant le livre des *Mois* (p. 274) de Lydia, M. Ilase, de l'Académie des Inscriptions, nous a fait connaître un passage très-curieux sur cet Euhémère. Malheureusement l'état de dépravation du texte laisse beaucoup à deviner ; je l'ai supplié de mon mieux, je rendrai compte de mes restitutions. Le voici (4) :

« Les Phéniciens, soit par la confusion qui résulte de l'homonymie, soit par toute autre cause, parlent d'une manière bien différente de Saturne, comme on peut le voir par le deuxième livre de l'*Histoire phénicienne* de Philon Héraclius. L'*histoire ancienne* nous fait aussi connaître, comme nous l'avons déjà rapporté, que Saturne a régné en Afrique, en Sicile et dans certaines contrées de l'Italie ; qu'ensuite il a fondé une ville appelée de son nom *Saturnia*, comme le rapporte Charax, laquelle porte maintenant celui de *Hierapolis*, d'après le témoignage d'Isigone dans son *Traité des dieux d'Afrique*, celui de Palémon, et celui d'Eschyle dans l'*Etna*. L'*histoire sacrée d'Euhémère* a également consigné des récits très-divers sur ceux qu'on nomme dieux, qui, suivant lui, ont d'abord été *terrestres*, et que les races postérieures ont nommés *célestes*. Palaphatus, le péripatéticien, dans son *Traité sur Bacchus*, dit que ceux des rois et des magiciens qui se sont signalés par leurs biensfaits jouissent des mêmes honneurs que les dieux, et sont vénérés sous des dénominations pareilles ; que si l'on a pu se livrer à des jeux d'imagination dans la fable, c'est en altérant la vérité de l'*histoire* (5). »

Pourquoi Philon, plus choqué du symbolisme que de l'anthropothéisme, n'aurait-il pas partagé ces opinions ?

Owec. Mais Eusebe, dit M. Lobeck, a fait usage

ixe livre, c. 4, des *Nuits attiques*, comme ayant recueilli des fables. — Polémion est indiqué par Macrobius au ve livre des *Saturnales*, c. 19, comme auteur d'un traité *Ἱερὸν τὸν ἐρ Σικελίανα μαρτυρῶν*. Le même Macrobius (*ibidem*) a conservé quatre vers de la tragédie d'Eschyle qui porte le titre *Etna*. — *Palaphatus* est assez connu comme ayant interprété historiquement la fable, par le fragment qui nous reste de son livre *Ἱερὸν πατερῶν*, et par les citations de ses autres ouvrages recueillis par Fischer p. 64 de son édition de cet écrit. Jean Tzetzes dans son *Exégèse de l'Iliade* publiée par M. le prof. Hermann, à la suite du *Draco Stratoniensis*, p. 3 et 4, dit : *Κεφαλῶν δὲ καὶ Ιταλαῖσσας καὶ Δορικῶν καὶ Σερρῶν περὶ τὸν Ηἴδον καὶ τερατῶν ἥρωντος πολεμούντων* (lege *Ιατρούκος*) ὃς ἐπιστείλατον καὶ ὡραῖοκός καὶ μαρτυρικώς ἤλληρόραν. « Cephalion, Palaphatus, Domninus et autres ont employé plus généralement l'allégorie historique, au lieu de la physique ou mathématique. » — La ville de *Saturnia* est nommée par Tertullien (c. 40 *Apolog.*) comme portant encore ce nom : *Ciritas quam deploraverat, Saturnia nusque nunc est*. Voyez le ch. 22 de l'*Octavius* de Minutius Felix.

J'ai appelé les dieux ἐπίγειοι d'après Diodore de Sicile, l. iii, p. 250, περὶ τῶν ἐπίγειον ἔθνων, πολλοὶ καὶ ποικίλοι παραδέσσονται λόγοι. Le même Diodore dit que Saturne fonda le gouvernement monarchique dans toutes les contrées de l'Orient : *Δυναστεύει δὲ φασὶ τὸν Κρόνον κατὰ Σικελίαν καὶ Αἴτιον, οὗ δὲ τὰς Ἰταλίας, καὶ τὸ σύνοιον τὸν τοῖς πρόποτες Επιτερον τόποις συστήσασθαι τὴν βασιλείαν*.

d'un auteur inconnu aux premiers apologistes.

Rép. Le plan d'Eusèbe diffère de celui des autres apologistes. Ceux-ci ne s'étaient proposé que de défendre les Chrétiens des imputations répandues sur leur compte, et de les délivrer des persécutions cruelles auxquelles ils étaient en butte. Les auteurs communs et les écrits contemporains suffisaient à leurs besoins. Au lieu de cela, Eusèbe veut démontrer l'économie de Dieu dans la vocation des gentils, et renvoie aux sources. Seul, il est plus satisfait de faire figurer les sibylles dans vingt pages de son recueil, comme elles reparaissent sans cesse dans Lactance et dans Clément d'Alexandrie (1). Non que je les accuse d'en être les auteurs, mais d'en avoir fait un usage qui ne pouvait être de bonne foi. Quant à la citation commune à tous, d'Orphée, elle ne roule pas sur l'authenticité du passage, mais sur la sincérité ou la mauvaise fois d'Eusèbe en copiant Aristobule, ce que nous attaquons incessamment.

Ouec. Si Sanchoniathon, continue M. Lobeck, contemporain de Sémiramis, a trouvé dans les anciens monuments de sa patrie les preuves de ce qu'il avance, son autorité est irréfragable.

Rép. Non, pas plus que celle de Manéthon et de Bérose avec leurs piliers sacrés, bien moins sujets à l'altération, par conséquent à induire en erreur; et puis je crois qu'il y a ici équivoque.

M. Lobeck parle de Sémiramis, la contemporaine d'Abraham, suivant la chronique d'Eusèbe, et il faut la rapporter 800 ans plus tard, d'après le calcul de Philon, c'est-à-dire, vers la ville de Troie. Comment concevrait-on que du temps de Sémiramis l'il y eût déjà de vieux monuments écrits? c'est impossible à penser; quelque haut que l'on veuille faire remonter l'écriture, elle ne peut aller jusqu'à là. Sanchoniathon, contemporain de Priam, n'a précédé Homère et Hésiode que d'un siècle environ.

Ouec. Après avoir brièvement repassé ce que Sanchoniathon dit des générations divines, M. Lobeck ajoute: « Si quelqu'un peut croire que les plus anciens théologiens phéniciens nous aient raconté les bauts faits de *Cælus*, de *Saturne*, de *Jupiter*, à la manière d'Hésiode et d'Apollodore, toutefois en écartant l'idée de divinité; qu'ils les aient consignées dans leurs écrits; je ne disputerai et je ne contenterai d'admirer comment il y a encore quelque Epiménide, qui, ayant dormi pendant deux cents ans, se réveille tout à coup pour croire ce qui pouvait être honorable à croire dans le siècle d'Huet. »

Rép. Après ce brevet d'imbecillité donné à Huét et au xve siècle, qui osera se porter comme défenseur de pareilles absurdités? ce sera M. Münter, évêque de Scéland, qui, dans son *Traité de la religion des Carthaginois*, ne laisse échapper aucune occasion de citer Sanchoniathon; je ne parlerai pas de Bochart, homme d'un siècle éminemment ignorant; mais Lacroze, Jablonski, qui tout en niant l'existence de Sanchoniathon ont reconnu dans ses fragments la vraie théologie phénicienne, puis les orientalistes, meilleurs juges dans cette question, qui ont tous admis, sans résistance, l'exacuitude de ces récits.

Mais ne peut-on pas dire à M. Lobeck: Vous,

(1) Ce vaste esprit, dit Blondel dans l'ouvrage indiqué, p. 18, à qui rien n'échappait, qui pensait faire profit de tout, après avoir été avec une pompe admirable les dépositions de 250 auteurs païens tant philosophes qu'historiens et poètes, donné quartier aux plus exécrables hérétiques, ouvert son sein aux apocryphes, a aussi laissé prendre place à la fausse sibylle de laquelle le discours lui a semblé d'autant plus véritable qu'il servait directement son dessein.

monsieur, qui maniez si agréablement la plaisanterie, n'y donnez-vous pas prise, lorsque vous convenez que les mêmes choses qui sont si déraisonnables dans le phénicien, se retrouvent dans Hésiode et Apollodore? Pourquoi vouloir que j'admire en Alexandre ce que j'abhorre en Attila?— Parce que ces auteurs jouissent d'une authenticité que Sanchoniathon ne possède pas. — Quoi! parce que des littératures entières ont disparu, on ne doit croire à aucun des débris échappés au naufrage? à qui les Grecs doivent-ils leur première civilisation et les premières notions de religion? n'est-ce pas aux émigrants venus du littoral occidental de l'Asie? On veut en attribuer l'honneur à l'Egypte; mais c'est à tort. Si l'Egypte y a contribué, c'est pour une faible part: les Egyptiens, de l'aven même d'Héliodore, n'étaient pas navigateurs; c'étaient des espèces de Chinouïs attachés à la glèbe, qui ne sortaient pas de chez eux. Que dans les siècles de civilisation quelques Grecs y aient été étudier leurs institutions, je l'accorde; mais ce sont les premiers navigateurs qui ont porté le feu sacré parmi les peuples de la Grèce. Avant de visiter l'Italie, l'Espagne et l'Afrique, les Phéniciens ont dû aborder ces plages plus voisines de leur patrie. C'est la Phénicie qui la première confia à la puissance des vents l'admirable machine qu'on nomme vaisseau (2). C'est donc à elle qu'on doit attribuer les premiers pas des Grecs dans la carrière de la civilisation; rien par conséquent n'est plus naturel que les emprunts qui leur ont été faits par ces derniers: quant à ceux qu'on veut qu'ils aient faits aux Grecs, « il faudrait, comme dit le proverbe, faire remonter les fleuves vers leur source et confondre tout (3). »

Pourquoi ajoutez-vous, en écartant l'idée de la divinité? Eusèbe en impose en soutenant, d'après le passage suivant de Porphyre, que les dieux avaient été hommes? « Voici ce Porphyre qui, en continuant, déifie, non plus le Dieu suprême ni ceux du ciel (les astres), mais des hommes mortels, et qui rend ce témoignage que tels sont les dieux auxquels l'univers rend hommage (4). »

Eusèbe, dis-je, en impose. Porphyre non plus qu'Hésiode, Sanchoniathon non plus qu'Apollodore, ne se rendaient pas ce témoignage: ils admettaient des générations divines dont ils ne s'expliquaient pas bien la nature, mais qu'ils séparaient de l'humanité. Porphyre est plus communément un symboliste: qu'on lise le *Troté de l'antre des nymphes*, et toutes ses observations répandues dans le *Scholiaste homérique de Venise*; qu'on lise les *Fragments du Traité des statuts au troisième livre de la Préparation évangélique*, on restera convaincu de cette vérité. Or, il est présumable qu'Eusèbe, par cette remarque, a voulu le mettre en opposition avec lui-même, puisqu'il appuie de son autorité une doctrine toute contraire. Dans une autre circonstance il oppose son recueil de la *Philosophie par les oracles* qui prescrit les sacrifices d'animaux, à son traité de l'*Absinthe* qui les repousse. Je ne trouve nulle part que Sanchoniathon ait déclaré, plus qu'Hésiode, que les dieux étaient des hommes.

Ouec. M. Lobeck revient au silence des premiers apologistes, et de Joseph qui prétendait avoir fouillé les archives de Tyr.

(2) *Prima ratem ventis credere docta Tyros.* (Tibull. *Eleg. lib. 1, eleg. 7, vers. 20.*

(3) *Ἄρω στραπῶ λεπῶ χωρῆσι ταῖσι
Καὶ οὐκα καὶ πάτη πάλι στρέψεται.*

(Eurip. *Medée*, 410.)

(4) Ο δι πρηνού οὐ τὸν ἐπί πάντων Θεόν, οὐδὲ πλέ
τοις κατ' οὐρανούς, οὐτοῖς δὲ θνηταῖς θεοῖσι, κατ
παραπλή τοισιν ἑκατονταῖσιν τοῖς εἰσίται θεοῖς
παρὰ τοῖς πάσι νευματισμένους.

Rép. Mais t^e je doute qu'il y eût des archives à Tyr depuis la ruine de cette ville par Alexandre; toutes les autorités de Joseph sont récentes, excepté Mochus, qu'il ne connaît que par la traduction de Lactius; ce sont Hippocrate, Théodote, Dius, Menandre, Héronyme d'Éphèse. Et puis, qu'aurait cherché Joseph dans Sanchoniathon qui pût lui être utile? le dénigre et la confirmation des écrits mosaïques? c'est justement ce qu'il passe sous silence. Il lui fallait Béroce qui déclare « que, de son temps, c'est-à-dire après Alexandre le Grand, il subsistait encore des parties de l'arche, malgré l'impressionnement des habitants à enlever le bitume qui servait à des maléfices (1). » Certes, Sanchoniathon est surpassé en exagération par Béroce dans ce récit, s'il est bien authentique. Nicolas de Damas, également cité par Joseph, dit aussi que ces débris subsistaient de son temps, c'est-à-dire sous Auguste; voilà ce que Sanchoniathon ne pouvait offrir à Joseph (2).

Pour répondre à la question du silence des apologistes, on doit observer que les autres apologistes trouvaient dans les auteurs contemporains ou les plus réputés tout ce qu'ils voulaient prouver. Leur plan différait de celui d'Eusèbe. Et puis quand ils auraient cité Sanchoniathon, M. Lobeck aurait-il déferé aveuglément à leur témoignage? je n'en crois rien, et j'appuie mon opinion sur ce qu'il dit :

Il est constant que dans ces temps où les religions anciennes et nouvelles, étrangères et domestiques, luttaient entre elles, on a interpolé avec la plus grande imprudence les livres sacrés et profanes, on a été jusqu'à ce point d'attribuer à Homère des vers qui lui sont purement étrangers (3).

Puisqu'il enveloppe tous les écrivains chrétiens dans une condamnation générale d'interpolation, Eusèbe n'aurait eu que des complices, si d'autres que lui avaient cité les mêmes fragments; au fait, les nombreuses citations des sibyles ne leur donnent pas plus d'authenticité.

En général les apologistes étaient peu délicats sur le choix des autorités; les vers sibyllins, surtout après ce qu'en avait dit Celse, ne devaient plus reparaitre, et plusieurs les citent, parmi lesquels Eusèbe fait exception. Néanmoins ayant à accuser Clément d'Alexandrie à cet égard, je vois que M. Lobeck est son défenseur, et que dans la citation d'Orphée commune à tous deux, mais accrue de quelques vers dans Eusèbe, il ne voit de falsification que cette augmentation.

On voit, dit-il, la stupidité d'Eusèbe dans l'invention de semblables fables, par les vers pris du *Testament d'Orphée*; je ne parle pas de ceux qui lui sont communs avec Clément d'Alexandrie, mais de ceux dont lui seul fait usage, et qui sont complètement judaïques.

En prenant sous sa protection Clément d'Alexandrie, voilà un certificat bien explicite d'imbécillité, joint à celui de mauvaise foi, dont Eusèbe n'avait pas encore été gratifié. L'accusation est trop grave

(1) Ετι μέρος τι είναι, καὶ κομιζεῖν τινὰς ἀστάκους ἀφαιροῦντας, χρώνται δὲ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι τοι κομιζόμενοι πρὸς τοὺς ἀποτροπισμούς. *Ant. Jud.* I. 1. c. 3, n. 6.

(2) Walckenaer in *Aristobulo*, p. 18, l'appelle *in historias fabulator*.

(3) *Aylaophamus*, p. 4275.

(4) *Prép. évang.* I. xiii. c. 12, p. 663.

(5) C'est ce que nous croyons aussi. En conséquence, nous ne croyons pas qu'Aristobulo ou même Onomacrite aient inventé les vers orphiques. Onomacrite les a peut-être mis par écrit, ou traduits en un langage plus moderne, ou mis en ordre et édités, comme les Pisistrates l'ont fait des poèmes d'Homère; mais ces doctrines sont des traditions antiques; et il y a des choses que l'on n'invente pas. Aussi

pour ne pas excuser quelque développement dans la réponse, c'est ce que nous ferons dans l'article suivant.

V.

Examen des vers tirés d'Orphée, cités par saint Justin, Clément d'Alexandrie et Eusèbe. — Eusèbe ne les a pas inventés, mais il les a empruntés à Aristobulo. — Preuves de l'existence d'Aristobulo.

Comme nous l'avons promis à la fin de l'article précédent, nous allons défendre Eusèbe contre l'accusation portée par M. Lobeck d'avoir inventé les vers d'Orphée qui se trouvent dans la *Préparation évangélique*.

Parmi les auteurs cités par Eusèbe, on remarque Aristobulo, Juif savant et philosophe péripatéticien, qui vivait à la cour de Ptolémée Philométor, auquel il a dédié des *Interpretations des Livres saints*. Pour faire valoir auprès de ce poète la doctrine qui y était contenue, il n'a pas craint d'interpoler les anciens poètes grecs, dont il alléguait le témoignage comme appuyant ces mêmes doctrines. Eusèbe, dans un fragment de cet auteur (4), rapporte des *vers orphiques*, qui en font partie, évidemment supposés, où sont professés non-seulement l'unité de Dieu et sa puissance infinie, ainsi que toutes les doctrines juives, mais même Abraham y est indiqué clairement, aussi bien que Moïse.

A qui appartient cette supposition? Walckenaer, qui a laissé une *Dissertation posthume* sur Aristobulo, la lui impute complètement; tandis que M. Lobeck en accuse Eusèbe, mais seulement pour les deux vers qui désignent Moïse. Est-ce par indulgence pour Eusèbe qu'il borne ainsi son accusation? Non; c'est par la force des choses. Expliquons-nous :

Il ne se peut que ces vers aient été totalement fabriqués par Aristobulo. Il a travaillé sur un premier canevas dû aux pythagoriciens, qui ont beaucoup fait parler Orphée. Il a donc ajouté suivant les similitudes ce qui est étranger à leurs idées et hors de leurs connaissances (5).

Le 1e vers orphique cité par Eusèbe remonte à une haute antiquité; on y a fait de nombreuses allusions, et il paraît avoir été une formule sacramentelle dans les mystères (6). Le voici :

Φθέρξουσι οἰς θέμες ἐστι, θύρας δὲ ἔσθιεσθαις (7).

Callimaque l'a parodié dans l'*Hymn à Apollon*:

Ολος δὲ πάλλωντος ἐσείσατο ἐδρερος ἐγαρηξ,
Ολα δὲ ὀλος τῷ μέλατορ, εκάς ἐκ τοις αὐτοῖς
τρόποις (8).

Platon y fait une allusion évidente dans le *Banquet*: Οι δὲ οἰκέται καὶ εἰ τις ἄλλος ἐστι βέτολος τε, καὶ δηγοτος πύλας πάνυ μεγάλας τοις ἐπιβεβεότοις (9).

Le passage suivant de Denys d'Halicarnasse faisons-nous quelques réserves sur plusieurs des opinions émises dans cet article.

Le directeur, A. BONNETT.

(6) C'est l'opinion de M. de Sacy sur *Sainte-Croix*, t. I, pag. 549, quoique Lobeck le conteste. *Aylaophamus*, I. II, p. 451.

(7) Je parle à ceux qui ont droit de m'entendre; termez les portes aux profanes.

(8) Combien ce laurier d'Apollon est agité! Combien cet arbre est terrible! arrière, arrière, tout profane! (Vers 1.)

(9) Vous tous, esclaves, et s'il est quelque autre profane et doué de sentiments grossiers, bouchez vos oreilles en y appliquant de grandes clôtures. (*Banquet*, Œuvres in-fol. p. 218.)

semble encore se rapporter à ces mystères : Μυστήρια δοκεν την τάστα, καὶ οὐκ εἰς τολλούς οἴτα τέστω ἐκφέρεσθαι· ὅταν οὖς ἀν εἰνα φορτώσῃ, εἰ παρακαλοῦντος, οἵτις θέματα ἔχει τὰς τελετὰς τοῦ λόγου, θύρας δὲ ἐπιβάσιας λέγοιμι ταῖς ἀκοαῖς τοὺς βεβήλους (1).

D'ailleurs, l'expression de βέβηλος, *profane*, n'avait d'acception que sous le rapport des mystères, et les allusions à ce vers se conservent même dans les mystères chrétiens. On employait cette formule à cet endroit du sacrifice où l'on faisait sortir ceux qui n'étaient pas entièrement initiés (2).

Mais, sans parcourir l'histoire de chacun de ces vers, je me bornerai à dire qu'ils ont été cités avec plus ou moins d'étendue par Justin le Martyr, Clément d'Alexandrie et Eusèbe.

Justin les rappelle dans deux ouvrages : l'*Exhortation* et le *Livre de la monarchie*, au nombre de 21. Dans l'un comme dans l'autre, il reconnaît le Dieu suprême :

Ἐλέ ἐστιν, αὐτοτερής, ἐρδὸς Ἐγκύρα πάντα τέτυν- [κται] (3) :

mais il lui donne le nom de Jupiter :

Πάντιν τὴν θυγατρῶν, θυγατραί στολὴ τὴν σο- [σοῖς]
‘Ασθενεῖς δὲ ιδεῖν Διὰ τὸν πάντων μεδέστα (4).

Il annonce ces vers comme tirés du poème adressé à Musée, production pythagoricienne. On doit donc en conclure que ce Père n'a point connu l'édition d'Aristobule ou a négligé d'en user.

Il n'en est pas de même de Clément d'Alexandrie ; non-seulement il l'a connu, puisqu'il le nomme, mais dans la citation qu'il fait de 7 vers, dans l'*Exhortation aux gentils*, ils sont semblables aux 7 premiers de Justin. Puis il ajoute le premier mot du 8e suivant l'édition d'Aristobule : ἀθάνατον ; et, écartant la fin de ce vers :

Παλαιὸς δὲ λόγος περὶ τοῦδε γαλερεῖ,
qui sent le judaïsme, il continue : *Εἴτα οὐποδὰς διαβ-*
ρήδην επιφέρει.

Ἐλέ ἐστιν, αὐτοτερής, ἐρδὸς Ἐγκύρα πάντα τέτυν- [κται] (5),

8e vers de Justin, et qui serait ainsi le 9e de Clément. Déjà il avait écarté un 5e vers qui trahissait le Juif :

Φεύγοντες δικαιών θεομούς θελοι τεθέντος
Πάντις ρέμον (6)

Si, cependant, Clément n'avait cité que ce lambeau, on pourrait méconnaître l'usage qu'il a fait d'Aristobule ; mais au ve des *Stromates*, p. 725, il rappelle les derniers finissant par ἀθάνατον, et ajoute : « Or-

(1) Ces choses semblent ne convenir qu'aux mystères et ne pouvoir être divulguées ; en sorte que je ne serais pas répréhensible si j'invitais ceux qui y ont droit à s'approcher, à prendre part aux mystères de l'éloquence, et si je prescrivais de fermer la porte aux profanes. (*De la composition des noms*, n° 25.)

(2) Voir Casaubon, *Exercit. xvi, adversus Baro-*
num. — Brisson, en tête de son traité *De formulis*, donne les nombreuses imitations qu'en ont faites les poètes latins. Il réprouve la leçon βέβηλος, et y substitue βεβήλους, qui est la moins générale. On trouve cependant βεβήλους dans le scholiaste de Sophocle (*OEdipe à Colone*), cité par Suidas au mot βέβηλος. Wesseling, au contraire, défend le nominatif, dans une *Dissertation sur Aristobule*, qui est imprimée à la suite de l'ouvrage de Walckenaer sur cet auteur.

(3) Il est un, né de lui-même, tout tire de lui

phée a dit ces choses sur Dieu, qu'il représente comme invisible, et qui n'a été connu que d'un seul Chaldéen, soit Abraham ou son fils, qu'il veut indiquer par ces vers (7) :

Οὐ τῷ κέρι τις ίδοι θνητῶν μερόκων καλύπτει,
Εἰ μη μονοτερής τις διαφέρεις γε λοι πρωτεῖ,
Χαλδαῖοι (8).

Certainement, Clément montre qu'il a puisé sa citation dans Aristobule ; mais il évite de le nommer, passe sous silence le nom de Jupiter, et attribue au prétendu Orphée la connaissance d'Abraham ; or, il est douteux qu'il pût croire ce qu'il écrivait.

Voyons ce qu'a fait Eusèbe. Dans un long fragment qu'il cite d'Aristobule le Juif, se trouvent les mêmes vers, mais accus de plusieurs autres avec toutes les marques de l'interpolation : ainsi le 2e et le 8e vers supprimés par Clément, ceux concernant Abraham, enfin deux autres, désignant évidemment Moïse et la loi inscrite sur les tables, se retrouvent ici :

Ὄς λόγος ἀρχαῖος, ὃς θεοτερής διέτυχεν,
Ἐξ οὐεὶν τρώμασι λαῖοι κατὰ Εἰζακαν ο-
[συρι]

• Comme la loi l'a prescrit, comme l'a enseigné celui qui est né des eaux, ayant reçu de Dieu même le code gravé sur les tables. (Vers 36, 37.)

Or, ce sont là les vers qui ont valu le titre d'idiot à Eusèbe, de la part de M. Lobeck. Poursuivons, et voyons si c'est le résultat d'une critique sage et approfondie.

Qu'Eusebe ait cru à l'authenticité de ces vers, je ne dirai pas comme venant d'Orphée, personne ne l'en croyait l'auteur ; mais comme d'Onomacrite, de Cercops ou d'un pythagoricien quelconque, je ne le suppose pas : il ne cherche pas à le faire croire. Mais citant Aristobule qui les a publiés, il les donne comme il les trouve dans cet auteur, qui devient son garant. Pour qu'il fût prévaricateur, il faudrait qu'il eût forgé toute la citation ou seulement une partie. Pour qu'il fût l'auteur du tout, il faudrait faire d'Aristobule un être de raison. C'est ce que Richard Simon, qui n'hésite pas quand il s'agit de créer des pseudonymes, ne se gêne pas de déclarer (9) ; les livres d'Aristobule et de quelques autres anciens auteurs qui ont écrit si favorablement des Juifs ont été supposés ; il laisse à d'autres le soin de démontrer qu'un Juif ne pouvait pas écrire favorablement de sa nation.

Van Dale et Hody, en réfutant le récit d'Aristée, importunés de ce qu'Aristobule dit de la traduction de la Bible sous Philadelphie, cherchent aussi à l'anéantir. Leur grand argument est le silence de Josèphe et de Philion. Mais Isaac Vossius (10) dit avec raison, en parlant du premier : « Quelle cause aurait

son origine. (Vers 8.)

(4) Les yeux mortels de tous les mortels sont impuissants à voir Jupiter, le souverain universel. (Vers 15.)

(5) Ensuite ayant ajouté autre chose, Orphée dit : « Il est un, il est né de lui-même, tout tire de lui son origine. » (P. 48.)

(6) Fuyant les lois de la justice posées par Dieu même dans la loi adressée à tous.

(7) Οὐραῖος καὶ ταῦτα λέγει . . . περὶ θεῶν ἀδι-

πατον αὐτῶν, μόνῳ γνωσθῆναι εἴναι τινι φροντι, τῷ τέλεος Χαλδαῖοι, εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγον τούτον τὸν εὐα

(8) Un seul, né du sang chaldéen, a pu connaître celui qui dirige le sort des mortels.

(9) *Hist. crit. de l'Ancien Testament*, I. m. c. 23,

p. 560.

(10) *Append. observ. ad Melam*, p. 67.

pu porter Josèphe à parler dans son histoire d'Aristobule? on peut dire la même chose de Philon. Il y a trop de garants de l'existence d'Aristobule, pour qu'on puisse la révoquer en doute (1).

Or, si Aristobule a vécu, s'il a composé des *commentaires* sur les livres de la loi, avons-nous une raison suffisante de croire qu'il n'a pas altéré les vers qu'il empruntait à la littérature hellénique? Serait-ce à cause de son caractère? nous ne le connaissons pas; ou parce que les vers qu'on lui attribue n'auraient pu sortir de sa plume? telle serait une allusion à Jésus-Christ et à la loi nouvelle comme les vers sibyllins en sont remplis. Mais Abraham, Moïse, les tables de la loi, sont mieux placés dans la bouche d'un Juif que dans celle d'un Chrétien. Comment, quand la loi nouvelle qui était venue détruire l'ancienne, brillait de tout son éclat aux yeux de ses adeptes, Eusèbe n'aurait eu de talent poétique que pour célébrer le culte qu'il désertait? Ce serait bien alors qu'il mériterait l'épithète que lui a accordée M. Lobeck.

La candeur des Juifs était-elle si grande qu'on ne puisse leur attribuer aucune fraude pieuse? Les livres apocryphes de l'Ancien Testament, les fables comprises dans la relation d'Aristote sur la version des Septante, ces historiens auxquels Josèphe nous renvoie (2), comme des autorités étrangères à sa nation, sont-elles des écrits exempts de suspicion?

Si enfin, on ne voyait des coupables que parmi les Chrétiens, Clément partagerait le blâme d'Eusèbe, car il a ouvert la voie en indiquant Abraham, comme celui-ci a fait pour Moïse, avec cette différence que Clément assigne à Orphée lui-même ce qu'Eusèbe ne fait remonter qu'à Aristobule; ou bien il faudrait croire qu'Aristobule est coupable de la première interpolation, et qu'ayant assez falsifié le texte pour y introduire le père des croyants, il n'aura pas été assez audacieux pour indiquer Moïse. On sent combien cette supposition est improbable.

A ces arguments, Walckenaér en a ajouté un qui paraît préemptoire.

Si Eusèbe avait supposé des vers d'Orphée qui lui donneraient la connaissance du vrai Dieu telle que les Juifs la possédaient, et qu'il eût fait apparaître Abraham et Moïse dans ses écrits, il se serait bien gardé de renverser cette combinaison en le faisant parler dans un sens tout à fait contraire au langage qu'il aurait prévu. C'est cependant ce qu'il a fait dans un autre passage (3), où nous lisons une citation de Porphyre, dans laquelle ce philosophe, voulant fonder le symbolisme, cite un long passage orphique où Jupiter n'est pas l'âme du monde, mais est *le monde tout entier*:

Πάρτα δὲ μετάλογος Ζηνὸς τάδε σύμπαντα κεῖται.

Le ciel est sa tête, les astres sa chevelure, le soleil et la lune ses yeux, l'éther son esprit, la terre son ventre, la mer sa ceinture, etc. Voici sur ce morceau la réflexion d'Eusèbe: « Telle est donc, ô

(3) Voir sur Aristobule le 1er livre des *Machabées*, ch. 1er; Origène, *Contre Celse*, iv, 545; Anatolius cité par Eusèbe. *Hist. eccl.* vii, 52, 287; Cyrille, *Contre Julian*, iv, 154; Clément, Eusèbe, et saint Jérôme, *De viris illustribus*, c. 36. — On peut consulter Walckenaér, ch. viii, *De Aristobulo*: il administre, ch. xxiii, une preuve curieuse: ce sont des plagiat de Clément, qui a copié plusieurs fois mot pour mot Aristobule sans le nommer. Ce n'est pas le seul exemple d'un pareil larcin de la part de Clément d'Alexandrie. Musonius, cité par Stobée, p. 49, tome 1er de l'éd. de Gaisford, avait dit ce que celui-ci répète dans son *Pédagogue*: *La chaussure est presque une prison, τὸ ὑπόθετον τῷ ἀδεστρατεύματι.* Aussi Ruhnkenius, dans le *Dictionnaire platonique de Timée*, dit-il: « Je m'étonne que ce larcin, ainsi que plusieurs autres dont Clément s'est

Porphyre! la peinture que les vers cités par vous nous font de Jupiter. Mais je n'aperçois dans tout cela que l'univers visible: l'éther, forme son entendant, et les autres parties du monde, son corps. Comment donc Orphée le Thrace, ou tout autre a-t-il pu concevoir une semblable divinité sans y rien reconnaître d'intellectuel, rien qui appartient à une essence invisible et incorporelle? »

Je crois en avoir dit assez, peut-être trop, pour décharger Eusèbe de l'imputation d'avoir inséré deux vers de sa composition dans une citation orphique. M. Lobeck l'accuse encore (car de quoi ne l'accuse-t-il pas?) d'avoir ajouté dans Joseph le célèbre passage sur Jésus-Christ; mais comme ceci n'est pas renfermé dans les 15 livres de la *Préparation évangélique*, j'en écarterai la discussion, et je passerai dans l'article suivant à l'examen des écrivains modernes qui se sont faits les soutiens de l'authenticité du fragment de Sanchoniathon.

VI.

Ecrivains modernes qui ont soutenu l'authenticité des fragments de Sanchoniathon. — Vossius. — Bochart. — John Jackson. — Huet. — Van Dale. — Fourmont. — Cumberland. — Coquet.

Parmi les auteurs qui ont admis l'authenticité des fragments de Sanchoniathon, et qui ont fondé une théorie quelconque sur les traditions qu'ils contiennent, il n'en est point qui aient entrepris une justification de son ouvrage proprement dit, sans y mêler leurs idées systématiques sur ce livre. S'ils ont répondu à quelques critiques, ce n'est que transitoirement: ils ont plutôt considéré ces extraits comme un fondement solide sur lequel ils ont bâti les systèmes que leur imagination enfantait. Ainsi, les uns s'en sont servis pour confirmer les récits de Moïse, comme Huet et Fourmont; d'autres, pour débrouiller la chronologie des anciens peuples, comme Cumberland; et par les essais infructueux d'une imagination vagabonde, ont autant décrié ces fragments qu'ont pu le faire ceux qui les ont argués de faux (1). C'est ainsi que

Rien n'est plus dangereux qu'un imprudent ami.

Gérard Jean Vossius, dans son *Traité des Histoires grecs*, donne la première place à notre historien, et rend simplement compte de ce qu'Eusèbe et Porphyre en ont rapporté. Il est arrêté comme tous ceux qui ont parlé de cet auteur, par la difficulté chronologique résultant du passage de Porphyre. Du reste, il n'élève aucun doute sur la sincérité de ce récit, et soutient avec Ephore contre Diodore de Sicile (4), que les Barbares ont eu des historiens avant les Grecs.

Bochart, dans le 2e chapitre du 1er livre du *Chanaan*, passe en revue tout ce qui reste du récit de notre historien; il explique par la langue phénicienne les noms propres qui y sont contenus; mais ce n'est que dans le 17e chapitre du même livre

rendu coupable, n'ait pas encore été signalé. » Potter rapproche ces deux passages semblables dans ses notes.

(2) Eupolème, Hécate, Démétrius, etc.

(3) I. iii, p. 400.

(4) Malgré tout mon désir de réunir le plus grand nombre des ouvrages qui traitent de Sanchoniathon, il m'en a manqué plusieurs que je regrette de n'avoir pu lire; d'autres que je n'ai pas même cherché à me procurer. Les premiers sont l'*Origine des cultes* de Dupuy; — la *Symbolique de Creuzer*; — les *Entretiens de Lacroix et son Théaurus Epistolicus*; — Cour de Gébelin, *Allégories orientales*; — Delisle de Salles, *Histoire des hommes*; non plus que les feuilles fugitives, journaux et dissertations académiques dont la *Bibliothèque de Fabricius* donne le recensement, et que je n'ai pu parcourir.

qu'il fait un examen critique de l'historien et de son ouvrage.

Il justifie d'abord la traduction de son nom donnée par Théodore (1), où Sanchoniathon est traduit par φαλαίθων dans le passage de la Συγγραφή de Porphyre, tandis qu'Eusebe donne pour leçon φαλαίθων; il distingue l'Abibal, roi de Béryte, du père d'Iram, contemporain de Salomon. Il reconnaît Abraham dans Κρόνος, et Sara dans Ανομητη. Il est convaincu que Jéromal, prêtre de Jevo, est Gédéon, et explique longuement comment il a pu être qualifié de prêtre hébreu n'étant pas Lévitite, et comment, ayant donné dans l'idolâtrie de Baalberye, ainsi que ses successeurs, il a pu faire alliance avec un roi de Béryte. Il s'efforce péniblement de rapprocher Gédéon de Sanchoniathon. La difficulté, résultant de la fondation de Tyr, qui ne précède la prise de Troie que d'un petit nombre d'années, l'arrête. Il ne s'en rend compte qu'en prouvant que le nom de Tyr était commun à plusieurs localités, et déclare que ce mot veut dire en phénicien Rocher. Lorsque Astarabé immole un aster, sorte d'aigle, à Tūpō τῇ ἀγένην, dans Tyr, l'île sainte, ce n'était pas une ville, selon Bochart.

L'ouvrage du docteur John Jackson, qui est une *Revue chronologique des anciens peuples* (2), contient dans le troisième volume la chronologie phénicienne, puisée entièrement dans Sanchoniathon. Dans les notes, il discute les difficultés chronologiques du texte, telles que la coïncidence des temps de Séramis, et de la guerre de Troie, Abibal, Sanchoniathon, et Jéromal.

Il croit d'abord que Porphyre a dit que Jéromal et Sanchoniathon avaient vécu en même temps, savoir, sous Abibal. J'ai montré qu'il dit expressément le contraire; il remonte Sémiramis à l'époque où Eusebe, dans sa *Chronologie*, l'a placée, 800 ans avant la guerre de Troie. C'est une question indifférente pour comprendre l'époque où vécut Sanchoniathon; il suffit de reconnaître qu'à tort ou non, on l'a faite contemporaine de la prise de Troie. Si l'on n'admet ce point, il n'existe plus que trouble et confusion dans les dires de Philon et de Porphyre. Ussérianus a adopté cette chronologie; il l'a donc crucifiée (3). Mais encore une fois cela ne nous concerne pas; il nous suffit de connaître la pensée de nos guides. Jackson cherche, après Bochart, quels sont les écrits en caractère amonéen, dont Philon dit que Sanchoniathon a fait usage pour la rédaction de son histoire: c'est ce que nous rechercherons plus tard. Puis, il traduit tout ce morceau; après quoi il examine les titres de l'auteur à la crédibilité.

Après avoir dit que l'écrit de Dodwell ne méritait pas une réfutation sérieuse, il cherche à donner des dates aux événements contenus dans les récits, et déclare que Bochart, Cumberland, et surtout Huet, n'y ont rien compris. Je ne sais si d'autres chronologistes ne lui feront pas le même reproche; car il mêle le récit de Moïse, le délitige et la dispersion dans une relation qui y est tout à fait étrangère. Je crois que c'est une mauvaise marche; au surplus, son ouvrage ne supposant aucun doute sur la véracité du récit de Sanchoniathon, il ne cherche pas même à la prouver.

Huet, cet apologiste moderne, a beaucoup imité les anciens par le feu de critique avec lequel il adopte les témoignages favorables à la *Démonstration évangélique*. Nous avons vu cependant qu'il re-

pousse Orphée et les sibyles. On ne doit donc pas l'accuser tout à fait de mauvaise foi. Mais suivant son plan favori qui place Moïse comme une divinité commune dans toutes les mythologies, il s'est emparé de la cosmogonie de Sanchoniathon comme étant copiée sur celle de Moïse, et fait des rapprochements qui sont loin d'être admissibles.

Taautos, dont Sanchoniathon a compilé les écrits, n'est que Moïse. La preuve en est sensible. Taautos a décrit l'origine des choses: Moïse également. Il est vrai que l'un est un peu matérialiste, qu'il ne connaît de cause première que la matière, tandis que l'autre fait tout dépendre de la volonté divine; mais il ne tient pas compte de cette différence. Taautos a trouvé les lettres; Eupolémus, cité par Clément d'Alexandrie, attribue la même découverte à Moïse, et tous les raisonnements qui suivent sont de la même force. Jéromal, qui est Gédéon, lui a donné ses commentaires. Qu'est-ce autre chose que les livres de Moïse? Mais alors comment en a-t-il aussi pu profité? Par des arguments aussi concluants, il cherche à prouver que l'Hercule tyrien, Mélicharte, n'est autre que Josué. N'est-il pas déplorable qu'avec une grande étudation, et je le suppose, l'amour de la vérité, Huet ait cru porter la conviction dans les esprits par un semblable abus de la science; et que, voulant éléver un monument à la défense de la religion, il l'ait déparé en appuyant sur des bases aussi frêles? Si les choses étaient ce qu'il dit, évidemment on devrait attribuer à une fraude pieuse la rédaction des fragments de Sanchoniathon; mais on devrait aussi s'inscrire en faux contre toutes les mythologies dont il a fait le même usage (4).

Van Dale a dirigé contre cette personification de Moïse et de Gédéon une réponse qui était facile: la sienne ne se distingue ni par la pénétration ni par l'érudition. L'anachronisme, dont il croit Porphyre coupable relativement à Gédéon-Jéromal, qu'il suppose contemporain de Sanchoniathon, ne tient qu'à la fausse interprétation du texte grec. En rétablissant le vrai sens, on repoussera le moyen d'attaque de Van Dale, et on laissera à Sanchoniathon la possibilité d'avoir profité de mémoires fournis par Gédéon à un roi Abibal, son contemporain.

Ce que Huet avait entrepris sommairement dans sa *Démonstration évangélique*, ce que Bochart a plus développé dans son *Chanaan*, Fourmont l'a bien amplifié dans ses *Réflexions critiques sur l'histoire des anciens peuples*, dans lesquelles un volume presque entier est consacré à comparer chaque génération de Sanchoniathon, et chaque membre de cette génération avec les races bibliques qu'il croit représentées par les divinités du théologien phénicien, tantôt se rapprochant, tantôt s'éloignant des expostions données par ses devanciers. Il est tellement confiant dans ses propres découvertes, qu'il les propose avec une confiance qui ne lui permet pas de croire qu'on puisse ne pas applaudir à son système. En effet, il ne fallait pas moins que l'aveuglement qui caractérise tous les laisseurs de systèmes pour ne pas se rendre le témoignage de l'incertitude d'un travail semblable au sien; et l'impossibilité de faire passer dans l'esprit de ses lecteurs la conviction dont il est pénétré. Sera-ce au moyen de quelques ressemblances de noms, de quelques巧合ences d'une espèce quelconque, qu'on justifiera ce parallèle qui deviendrait précisément suspect par une conformité qui, au reste, n'existe nullement en-

(1) P. 18 de la *Thérapentique*.

(2) Londres, 1752, 3 vol. in-4°.

(3) *Annal. Vet. Test.*, p. 44.

(4) Voici les divinités ou les héros sous les noms desquels Moïse se trouve caché, d'après Huet: Eaue, Esculape, Amphion, Anubis, Apis, Apol-

lon, Aristée, Bacchus, Cecrops, Evandre, Eumolpe, Faune, Janus, Linus, Marnas, Mercure, Minos, Mnevis, Orphée, Osiris, Pan, Persée, Priape, Prométhée, Rhadamante, Sérapis, Sylvain, Tirésias, Typhon, Vertumne, Vulcain, etc.

tre ces récits? Comment supposer qu'un livre, où l'origine des choses est exposée sans que le grand bouleversement du déluge y soit mentionné, puisse avoir de l'analogie avec le récit de Moïse? Comment confondre dans un même individu (et c'est l'idée favorite de Fournont) le *Cronos* de Sanchoniathon, si inhumain envers tous les siens, avec l'*Abraham* de Moïse qui se fait remarquer parmi les descendants de Noé, par le sentiment religieux, et par les devoirs domestiques et sociaux, et est justement appelé le *père des croyants*? Au reste, le livre de Fournont a rencontré, dès son apparition, une défaite à peu près universelle. Sa présomption lui a fait même commettre une erreur de précipitation, en faisant le *père* de Sanchoniathon, lorsque Philon déclare positivement que *Thabionides* avait altéré par des allégories les traditions de *Taautos*, que Sanchoniathon avait fidèlement représentées. On serait tenté de croire que Fournont n'a pas complètement étudié l'écrit qui lui servait de thème.

Quoi qu'il en soit, cette manière de vouloir rapprocher des mythologies différentes et absolument étrangères l'une à l'autre date de loin. Hérodote s'est épuisé en vains efforts pour retrouver chez les Grecs les représentants des dieux de l'Egypte. Varro et Cicéron ont comparé dans le même esprit les divinités de la Grèce et de l'Italie. Les modernes ont rapporté à l'Ecriture sainte les traditions religieuses des diverses nations de l'antiquité, sans que les efforts également infructueux des devançiers aient détourné de nouveaux venus de se lancer dans la même carrière avec un résultat pareil. Il semble que le simple bon sens devait en dissuader. Par quelle communication secrète des peuplades devenues *sauvages* après la dispersion, et toutes absorbées par les soins de la vie animale et les embarras d'une société *naisante*, se seraient-elles accordées pour rendre un culte unanime à des dieux identiques, bien que diversement nommés, et qui n'ont rien de commun dans leurs actes? Voilà, certes, ce que je ne saurais m'expliquer (1).

Cumberland, évêque de Peterborough, a laissé en mourant un gros volume in-8°, intitulé : *Sanchoniatho's Phenician history*, où, par une marche contraire à Huet, loin de voir dans ce récit une sorte de parodie de la Genèse, il l'y croit entièrement opposé (2). Il repousse toute interprétation spiritualiste de son ensemble, et combat Bochart qui, par les *Zophaeum*, toutefois Οὐρανὸν κατόπει, veut entendre les anges, résidant dans les astres, Ζώα νοεῖται. Il y reconnaît les astres eux-mêmes. Voici d'ailleurs son système :

Moïse a transmis la filiation de Seth jusqu'à Noé, parmi lesquels s'est conservée, non sans altération, la connaissance du vrai Dieu. Sanchoniathon a trouvé, dans les récits dictés par *Taautos*, et rédigés par les *Cabires*, l'histoire de la descendance de *Cain*, qui embrassa bientôt l'uranothéisme et l'anthropothéisme. Un nombre de générations, à peu près égales, selon lui, de part et d'autre, a donné lieu à des rappro-

(1) Nous laissons subsister ces paroles de M. Séguier; mais nous ne sommes pas de la même opinion. La cause de notre dissensément avec le savant académien provient de ce que nous partons de deux points de vue diamétralement opposés. Nous soutenons que les premiers peuples n'ont pas été *sauvages* et sans relations entre eux. Au contraire, ils ont commencé par être tous réunis, et réunis en société civilisée; l'état *sauvage*, borné à un petit nombre de peuplades, n'est venu que longtemps après. Les communications des peuples n'ont donc pas été secrètes, et ils ont pu adorer des dieux identiques sous des dénominations diverses. Cette doctrine est fondée sur la Bible d'abord, et sur toutes les recherches ensuite. Nous ne doutons pas que M. Séguier, Chrétien et érudit comme il l'est, n'a-

chements qui vont assez bien jusqu'à la dixième génération : celle de Noé.

Mai ici se présente une difficulté presque insurmontable. Le déluge universel dans Moïse a détruit toute la race de Cain. Un seul descendant de Seth a survécu à ce désastre. Sanchoniathon n'en dit pas un mot, non plus qu'aucun des écrivains antérieurs à Béroze (129e olympiade), non plus que Diodore de Sicile, bien postérieur à Béroze. C'est donc par une coutume très-sospicte, que l'évêque de Peterborough rattache à la ligne de Noé les générations suivantes, que Sanchoniathon délivré sans interruption des *Cainites*. A l'aide de changements ou de retranchements de lettres, pour lesquelles il semble que les langues orientales ont une flexibilité toute particulière, il fait reparler les premiers rois d'Egypte d'après le canon d'Eratosthène, qu'il rattache ainsi aux générations de Sanchoniathon, en repoussant les dynasties de Manéthon comme fabuleuses. Une digression sur les pasteurs phéniciens, qu'il est loin de prendre pour les Juifs avec Joseph, présente de l'intérêt. Mais il est impossible d'entrer dans un examen détaillé de cet ouvrage, à moins de le reproduire. Il ne confond point *Cronos* avec *Abraham*, comme le font Bochart et Fournont; il en fait *Cham*, et *Uranus est Noé*. *Chna* est le premier Phénicien, fils de *Cham*, et *Mizar*, le même que le *Misraim* de Moïse, que le *Ménès* et le *Méon* d'Eratosthène, qu'*Osiris* qui fut depuis *Bacchus* et le *Soleil*, qu'*Iris* enfin, qui, suivant Sanchoniathon, découvrit trois lettres, et est spécialement appelé frère de *Chna*, le premier Phénicien, c'est-à-dire le fondateur de la monarchie égyptienne; que *Thos* est l'*Athôtes*, deuxième roi, suivant Eratosthène, et le dernier anneau de la chaîne de Sanchoniathon. Par ce moyen, il établit une suite non interrompue depuis Adam jusqu'à la première olympiade, par Sanchoniathon et Eratosthène.

Ces combinaisons ingénieuses et fruit de grandes recherches flattent tellement leur auteur, que trente ans après la rédaction de son manuscrit, il disait à l'éditeur que plus il pensait à ces choses, plus il était convaincu de la vérité de sa découverte. Malheureusement le public savant n'a pas confirmé cette sentence. Et parmi les chronologistes et les historiens, je n'en vois pas qui aient ratifié par une déclaration explicite les données de Cumberland, dont cependant l'application, si elle était justifiée, jetterait un grand jour sur les premiers âges du monde.

J'ai déjà dit que le docteur Jackson n'en tient que peu de compte, quoiqu'il n'ait pas été sans en profiter. Sa table chronologique, qui présente une durée de 2236 ans avant le déluge, place *Cronos* deux générations au-dessous de *Nemrod*. « Voilà ce qui fait, dit-il, que cette histoire n'a jamais été bien comprise; que le savant évêque Cumberland, et avant lui Bochart, et spécialement Huet, se sont trompés quant aux personnes, et quant aux temps rapportés par Sanchoniathon. »

dopte ces principes et ces conséquences, s'il vient en faire l'objet de ses études.

Nous faisons à peu près les mêmes réserves pour les questions des sibylles et d'Orphée; sans prétendre que leurs vers soient tous authentiques, nous croyons que ce qui nous en reste a été fait d'après d'anciennes traditions ayant cours parmi les peuples; ce qui en explique l'adoption générale. Pour Moïse aussi, nous ne croyons pas qu'il faille le reconnaître dans tous les personnages cités par Huet; mais nous croyons qu'il a été le type de plusieurs personnages de la fable.

Le directeur A. BONNETT.

(2) P. 40. Whosoever, says he, distinctly understands his cosmogony, will see that it is directly opposite to Moses's scope.

Simblable à tous les chronologistes, Jackson a son système qu'il préfère aux autres. Mais, comme ses prédécesseurs, il n'a pas trouvé le secret de réunir tous les suffrages, et l'on peut dire de lui ce qu'il a dit de ses devanciers. Quant à ce qu'il met sur la même ligne Huet, Bochart et Cumherland, je trouve qu'il n'a pas assez apprécié la distance du premier aux deux autres.

Goguet a placé au dernier volume de l'*Origine des lois*, une dissertation expresse sur l'authenticité de l'ouvrage qui nous occupe, pour justifier les emprunts qu'il lui a faits. Il met hors de cause Eusèbe et Porphyre, et ne défend que Philon de l'accusation d'avoir supposé ce qu'il donnait pour avoir traduit. Les Chrétiens étaient alors trop peu nombreux pour être un objet spécial d'attaque; ce se rait donc contre les Juifs qu'il aurait dirigé toute cette invention. Mais les Juifs évitaient la polémique, et ne cherchaient point à faire de prosélytes.

Cette assertion n'est pas juste; nous voyons par Josèphe lui-même, qui avait écrit contre Apion, qu'ils traitaient les questions de polémique religieuse. Aristobule et Philon le Juif, aussi bien que tous les prétendus historiens et philosophes, cités par eux et par Eusèbe (1), Hécatée, Eupolémus, Arta-panus, Aristote, sont évidemment des Juifs qui ont fait de la polémique. Eusèbe, dans son *Hist. ecclésiast.* (2), le déclare sur la foi de Clément d'Alexandrie : Philon (le Juif bien entendu) et Aristobule, Josèphe et Démétrius, aussi bien qu'Eupolémus, sont des écrivains juifs. » Philon de Byblos paraît auteur d'un ouvrage sur les Juifs, où ils ne sont pas bien traités à en juger par l'extrait qu'on lit dans Origène (3).

Goguet croit que Clément d'Alexandrie a pu parler de Sanchoniathon, puisque saint Cyrille le déclare, et qu'une partie des *Stromates* de ce Père est perdue.

Il est très-vraisemblable que ce Père n'en a pas parlé, et que saint Cyrille l'a nommé de mémoire, au lieu d'Eusèbe, comme il a désigné mal à propos Josèphe au lieu de Philon, comme l'ayant traduit, tandis qu'il ne l'a pas même cité. On doit incontestablement écarter le témoignage de saint Cyrille. Il est vraisemblable que Théodore a puisé dans Eusèbe ce qu'il en dit. Cependant une variante assez importante ferait croire le contraire. Théodore dit que le nom du Phénicien doit se traduire par φαλάθης, ce que ne dit point du tout Eusèbe. Quant à Suidas, il est clair qu'il a suivi un autre guide que l'évêque de Césarée dans sa *Biographie* de Sanchoniathon.

Goguet croit que Philon avait en vue, en publiant ce livre, de rabaisser la vautour grecque en lui montrant un écrivain barbare antérieur au temps de sa civilisation, qui avait expliqué l'origine du monde. Cette idée n'est guère présumable. Les Grecs savaient bien que les peuples asiatiques les avaient devancés dans la civilisation, et ils reconnaissaient comme leurs premiers instituteurs en ce genre, les Phéniciens et les Egyptiens. Je ne vois cependant aucun motif pour Philon de supposer cet ouvrage. Il voulait seulement remplacer sur la scène du monde sa patrie éclipsée par les conquêtes qu'en avaient faites les Babyloniens, les Perses, les Grecs et les Romains, les uns sur les autres. Quant à sa disposition de repousser les allégories du corps de la fable, il la partageait avec d'autres penseurs, et

(1) Prép. évang.

(2) Φῶνος καὶ Ἀριστοβούλου, Ἰωακίμου τε καὶ Δημητρίου καὶ Εὐπόλέμου, Ιουδαῖου, συγγράφετον. I. vi, c. 15. — Voir Jonsius *De hist. philosoph.*, iii, c. 40, § 4.

(3) *Contre Celso*, liv. i^e, p. 15, éd. de Cambridge.

{4} Περὶ τῶν ἐπιγείων θῶν πολλοὶ καὶ ποικιλοί

Diodore de Sicile (4), qui dit : « On trouve beaucoup de discours très-différents entre eux sur les dieux terrestres autres que les astres, tant dans les historiens que dans les mythographes. » Mais les réflexions qui se mêlent au récit primitif décelent par la nature des idées et la variété du style que Sanchoniathon ne peut en être l'auteur. Et dans tout le reste, on reconnaît le cachet de l'original.

Goguet fixe au temps des Juges l'existence de Sanchoniathon par l'effet de la vicieuse interprétation du passage de Porphyre, et contre sa déclaration positive qu'il a vécu à l'époque de la prise de Troie. J'ai déjà discuté ce point de chronologie.

VII.

Suite de l'examen des auteurs qui ont cru à l'authenticité des fragments de Sanchoniathon. — L'abbé Mignot. — Biographie de Philon. — Liste complète et inédite de ses ouvrages. — Quelles raisons aurait-il pu avoir de supposer l'écrit de Sanchoniathon? — Conclusion.

M. l'abbé Mignot, membre de l'Académie, y a lu une suite de *Mémoires sur les Phéniciens* (5), et comme il a cru à l'authenticité de ces fragments, il a signalé les causes de sa conviction. Ses arguments ne diffèrent pas de ceux de ses devanciers, seulement il a cru que γράμματα Ἀμμουσίων indiquaient une écriture propre aux Ammonites. Jérôme est à ses yeux Gédéon, et il a cru justifier le titre de *prétre du Dieu vivant* qu'on lui donne par le droit que l'Écriture lui reconnaît de porter l'Ephod, habilement des prêtres hébreux. Il se donne beaucoup de mal pour faire disparaître l'anachronisme qu'il trouve à rapprocher Sémiramis de la prise de Troie.

M. l'abbé Mignot discute ensuite les objections diverses et souvent contradictoires des adversaires de Sanchoniathon et de Philon. Il admet trop facilement, à mon avis, que saint Clément l'aït nommé, par ce qu'en dit saint Cyrille. Quant à Suidas, il pense qu'il a pris ailleurs que dans Eusèbe les renseignements sur le philosophe tyrien; je le crois également. On ne peut guère penser autrement, car ils ne présentent aucune ressemblance entre eux.

Venant aux preuves tirées de l'ouvrage même, il n'est point blessé des ressemblances avec Moïse et l'Isiope : toutes les premières cosmogonies se ressemblent dans les traits principaux : il ne trouve point étonnant que les Gnostiques aient pris des noms dans le phénicien, puisqu'une grande partie de leurs idées sont dues aux fables orientales.

That, qu'on veut rendre exclusivement à l'Egypte, d'après Sanchoniathon, appartient aux deux pays : j'en ai donné Varro pour garant. L'objection tirée de la fondation de *Tyr*, qu'on veut être postérieure à Sanchoniathon, est ainsi combattue par lui. Josèphe déclare qu'elle fut fondée 240 ans avant le temple de Salomon. C'est donc 68 avant la prise de Troie. D'ailleurs, il s'agit ici de *Paleo-Tyr*, dont Josué parle (6) comme d'une ville déjà ancienne.

Athena, qui prend possession de l'Attique, est la *Minerve ou Vénus céleste*, déjà honorée en Attique avant Cécrops, à qui *Porphyron*, ancien roi du pays, avait élevé un temple. Il croit reconnaître dans ce nom le chef d'une colonie phénicienne (7).

Les *Cabires* présentent plus de difficulté. Nés d'une fille de *Cronos* et de *Sydyk*, il en est fait men-

ταραχόδονται λόγοι παρὰ τοῖς λεπτοφοίοις τα καὶ μηροφάροις. L. vi, l. IV, p. 4 de l'édit. de Deux-Ponts; fragment conservé dans Eusèbe, *Prép. évang.*, l. II, ch. 1, p. 59.

(5) On les trouve dans le tome XXXIV.

(6) Voir Josué, ch. xix, 26.

(7) Voir Pausanias dans ses *Attiques*, ch. 14, n. 6.

tion avant le règne de ce prince, comme constructeurs de navires. En outre, le troisième Cabire seul est fils de la *Titanide*, et en faisant connaître l'invention des vaisseaux, il n'en fixe pas la date; ce n'est que plus tard qu'il le fait après la fondation de *Byblos*.

Quant à la distribution que *Cronos* fait de la terre, elle se borne à l'Attique et à l'Egypte, qui ont dû être habitées postérieurement à la Phénicie. La propagation graduelle des hommes sur le globe le démontre.

Quant aux noms significatifs donnés aux enfants d'*Ouranos*, ils répondent à des noms phéniciens de semblable valeur; car on voit par la Bible que les noms orientaux ont tous une signification.

On a jugé que les apothéoses étaient autant de preuves de la fraude de ces fragments. A quoi M. Mignot répond que les garants de cet usage sont nombreux; il se borne à renvoyer à Cicéron (1) et à Proclus (2). « Enfin, dit-il, si ce n'avait été une conviction générale que les hommes pouvaient parvenir à la divinité, comment serait-il venu à l'esprit d'aucun prince de s'attribuer les honneurs divins et un culte religieux? »

Après avoir épousé la liste des ouvrages favorables ou contraires à l'écrit de Sanchoniathon, qui sont venus dans mes mains, je me propose d'examiner cette question *a priori*, et je diviserai ainsi cet examen :

1e Dans le cas de supposition du texte de Sanchoniathon, peut-on croire qu'Eusebe en ait été l'auteur?

2e Porphyre, à défaut d'Eusebe, peut-il encourir ce blâme?

3e Philon de Byblos serait-il l'auteur du livre, dont il s'est donné comme le traducteur?

D'abord, je suis convaincu qu'en général Eusebe n'a point supposé ou interpolé les citations d'auteurs qu'il allégué, et que dans le cas spécial qui nous occupe, il est loin d'être le véritable auteur des fragments d'un pseudonyme Sanchoniathon.

La première preuve que j'en donne est la scrupuleuse exactitude dans les citations d'auteurs conservés, savoir : Diogène de Sicile, Plutarque, Denys d'Halicarnasse, Xénophon, et surtout Platon, enfin Porphyre dans le *Traité de l'abstinence de la chair*, non compris Joseph, Philon, le Juif, Tatien, Clément d'Alexandrie, dont il fait un usage fréquent. Il ne lui était pas donné de prévoir quels seraient ceux des auteurs dont il s'appuyait qui parviendraient à la postérité, ou ceux que le temps devait nous ravis. Nous ne pouvons donc raisonnablement conclure qu'il a altéré les uns en respectant les autres; ce serait agir contre toutes les règles de la critique.

Quel serait, en effet, l'instrument qui nous aiderait à discerner dans les auteurs perdus les fragments suspects de ceux auxquels nous devons ajouter foi? Ce sera, dira-t-on, l'usage qu'il en faisait pour combattre le paganisme et confirmer la vérité de la Genèse et de l'Evangile. Mais tout dans son livre tend à ce but, tout serait donc frappé de la même réprobation.

Tous n'ont pas, dira-t-on, le même caractère de fraude.

(1) *Tuscul.* 1, 12.

(2) *Théologie platonique*, lib. III.

(3) *Hist. eccl.*, lib. VI, ch. 43.

(4) Nous approuvons cette dernière remarque de M. Séguier; et cependant nous n'admettons pas le principe, qu'il suffit qu'un auteur païen insigne les doctrines mosaïques ou chrétiennes pour qu'il soit suspect. Non-seulement tous les auteurs contiennent plus ou moins des doctrines et des faits se rapportant à ceux de Moïse, mais encore cela a dû être, et

La plus grande marque de fraude serait l'insinuation des doctrines mosaïques ou chrétiennes. Ainsi les passages d'Hécate, d'Empolénus, d'Artapan, de Numénius, de Démétrius, d'Aristée ou d'Aristobule sont avec raison suspects; mais cette suspicion n'atteint pas Eusebe. Elle atteint ces auteurs eux-mêmes nommés par Josèphe et Clément d'Alexandrie, et dont l'origine juive, pour quelques-uns, nous a été dévoilée que par le même Eusebe (3).

Quant à Sanchoniathon, rien en lui ne trahit le Juif ou le Chrétien : cette pierre de touche est sans efficacité à son égard, et ses similitudes mythologiques, avec Apollodore, par exemple, ne peuvent avoir la même valeur. Je les regarde, au contraire, comme un argument qui confirme son authenticité (4).

Si je ne trouve pas de raison suffisante de croire à la duplicité d'Eusebe dans l'état actuel de la question, combien plus dois-je la repousser sous le point de vue des lecteurs contemporains? Le paganisme avait encore de nombreux adhérents; à peine Constantin venait-il de le désérer, et ces écoles d'Athènes et d'Alexandrie qui ont produit des hommes célèbres jusque sous les successeurs de Théodose, n'étaient pas muettes et n'auraient pas laissé impuni la temérité qui aurait déposé dans un ouvrage de polémique des preuves d'une mauvaise foi si évidente. Les contrefaçons alors se portaient sur des ouvrages anciens ou réputés tels : les Sibylles, Orphée, Homère lui-même, et Hésiode, dont les copies altérées par le temps donnaient ouverture à un pareil stratagème (5). Mais en publiant un ouvrage d'une haute antiquité, le faire paraître sous le nom d'un traducteur très-récent, puisque Philon est de la fin du IIe siècle de l'ère chrétienne, que ce Philon s'était fait connaitre à Rome, où il avait terminé une longue existence pendant laquelle il avait composé de nombreux écrits, il me paraît bien absurde de donner à Eusebe l'intention de lui supposer un ouvrage entier.

Il aurait fait plus, il aurait usurpé le nom de Porphyre, ce formidable adversaire du Christianisme, dont les écrits étaient compulsés par ses amis comme par ses ennemis: il en aurait tiré deux attestations favorables à ce Phénicien né de son imagination; mais cela ne se peut, puisqu'une des citations se trouve dans le *Traité de l'abstinence*, qui a échappé au naufrage de tant d'écrits antiques.

Il faut donc reconnaître que Sanchoniathon a été du porphyre, ou plutôt son traducteur, Philon. Ce qui seul suffit pour trancher la question.

Quant à Eusebe, avec quel grand avantage aurait-il composé les lignes incohérentes et détachées qui forment l'ensemble des morceaux conservés de cet auteur? Ce n'est certainement pas pour confirmer la Cosmogonie de Moïse. La sicune en diffère à ce point que Dodwell et Ursinus y ont vu un ouvrage composé dans le dessein de la combattre, et que lui-même s'écrit (6): « Voici donc cette création de l'univers sans le concours de la Divinité! Aurait-il inventé une fable pour se donner le droit à cette exclamation? Toutes celles des philosophes ayant Auxagore en donnaient le sujet, comme on le voit, par le traité de Plutarque sur les *opinions philosophiques*.

prouve la véracité de ces auteurs. Le genre humain, ayant eu la même origine, a dû avoir les mêmes traditions.

A. BONNETT.

(5) Il est évident que cela prouve que les Pères, en se servant de ces auteurs païens, ne les citaient que parce qu'ils savaient qu'ils étaient reçus de tout le monde. Ainsi ce n'était pas de leur temps qu'ils avaient été interpolés.

A. BONNETT.

(6) Τοιαῦτη μὲν αὐτῶν ἡ κοσμογονία ἀντίκρυς διδόται εἰπάντων. *Prepar.*, p. 35.

Ce qui distingue surtout la doctrine de Moïse de toutes les autres sur l'origine des choses, c'est que pour lui Dieu est avant tout. Dans les autres philosophies et mythologies, au contraire, le ciel et la terre, séjour des divinités, ont précédé leur apparition. Quant à toutes ces générations qui forment l'euchalvement des temps fabuleux de la Phénicie, il est difficile de croire qu'Eusèbe eût consacré son temps à de semblables inventions, qui n'avaient ni le mérite de l'esprit, ni d'utilité pour son plan. De plus, dans les rapports chronologiques, il y a une différence marquée entre la citation de Porphyre tirée de son ouvrage contre le christianisme et la chronologie d'Eusèbe, quant à l'époque où vécut Sanchoniathon, contemporain, dit-il, de Sé-miramis.

Je crois avoir suffisamment démontré que notre Eusèbe n'a pu être le fabricateur de Sanchoniathon.

2° Peut-on en imputer le blâme à Porphyre? C'est ce qu'avait tenté Dodwell, et ce à quoi il a été forcé de renoncer lui-même.

Porphyre, pour attaquer le christianisme, n'avait pas besoin de se masquer; il tenait même à gloire de s'en montrer l'agresseur. Car quelle garantie de succès trouvait-il dans ce moyen détourné plus que dans sa dialectique? Cette cosmogonie, où l'intervention divine est écartée, ne pouvait pas même plaire à un néo-platonico-pythagoricien qui reconnaissait au moins le vœu comme ayant présidé au débrouillage de la matière et à l'organisation de l'univers. Rien ne justifie dans toute l'antiquité une pareille assertion, et le zèle pieux de Dodwell joint à sa vaste étudiation n'ont pu l'armer de preuves convaincantes. Il se rend lui-même au passage d'Athènes, antérieur à Porphyre, qui nomme ce Phénicien quoiqu'en altérant son nom.

Puis, comment Porphyre ne se serait-il pas donné lui-même comme le traducteur de l'ouvrage primitif? Il était Tyrien aussi bien que Philon. La gloire de la Phénicie et la connaissance de son antique idiome étaient aussi bien placées chez lui que dans son compatriote. Était-il raisonnable qu'il comptât sur la crédulité des lecteurs, au point de supposer un écrit de cette étendue à Erennius Philon, qui, ayant vécu sous Adrien, se rapprochait assez de l'époque où lui-même figura sur la scène du monde, puisqu'il mourut très-vieux sous Dioclétien? Il est superflu, je crois, de s'étendre sur une hypothèse abandonnée par celui même qui l'a mise en avant.

3° Je viens à Philon de Byblos; mais il est nécessaire de faire précéder, par une courte biographie, la nomenclature de ses ouvrages et l'examen de l'accusation portée contre lui.

Suidas, dont les biographies sont en général si restreintes, s'exprime ainsi sur son compte : « Philon de Byblos, grammairien, naquit vers les temps de Néron, et prolongea beaucoup sa carrière. Il déclara lui-même qu'il fut consul sous le nom de Sévère Erennius, dans la 78e année de son âge, correspondant à la 220e olympiade. Nous avons, écrits par lui, 42 livres de l'Acquisition et du Choix des

(1) Φίλων Βύβλιος, γραμματικός. Οὗτος γέγονεν ἐπὶ τῶν χρόνων ἡγγύς Νέρωνος, καὶ παρέτεινεν εἰς μακρὸν. Ἐπιτον γοῦν τὸν Σεβῆρον τὸν Ἐρέννιον χρηματίσαντα, αὐτὸς εἶναι φησιν, ὅταν ἥγεν δύσον καὶ ἀδόμητοστὸν ἔτος, ἀλυπτάσιδι δὲ καὶ διακονοτητῇ. — Γέγραπται δὲ αὐτὸν περὶ κτήσεων καὶ ἀλογῆς βιβλίων διδύλια ἡ. Περὶ Πόλεων καὶ σὺν ἔκστητη αὐτῶν ἑνόδους ἔγραψε βιβλία δια. Περὶ βασιλείων Ἀδριανοῦ τῆς ἡρὸς οὐ καὶ ἦν Φίλων, καὶ Ἐλλα.

(2) Ὑπάτος γέγονεν ὁ Φίλων, Ἐρέννιος χρηματίσας, ως αὐτὸς φησι.

(3) Tome Ier des *Anecdota Graeca*. Venise, in-4e, 1781, p. 424.

livres ; 30 des villes et des hommes célèbres que chaque d'elles a produits ; sur le règne d'Adrien, sous lequel il vécut encore, et autres ouvrages (1).)

Le même Suidas ajoute (2) : « On doit savoir que Philon, surnommé Erennius, fut consul, comme il le dit. »

Cette addition ne permet pas de donner un autre sens que je n'ai fait à la traduction précédente, savoir : que c'est bien Philon qui fut consul, quoique Kuster, dans sa note sur *Suidas*, le conteste.

Eudocie, dans son *Ionia*, publiée par Villosion (3), répète à peu près Suidas, en attribuant de plus à cet auteur des épigrammes, et termine en disant : γέγραψε δὲ καὶ οὐτας παρ' Ἀδριανοῦ. « Il fut aussi consul sous Adrien. »

Il n'y a donc guère moyen de refuser la dignité consulaire à Philon, et Saumaise ne la met pas en doute (4).

Néanmoins une nouvelle citation de Suidas semble jeter de l'incertitude sur ce point. En effet, Hermippé, dit encore Suidas, « était de Béryte, du bourg situé au milieu des terres, disciple de Philon de Byblos, par lequel il fut recommandé à Erennius Sévères, sous l'empereur Adrien ; affranchi d'origine, il était cependant fort instruit et composa de nombreux ouvrages (5). »

Suivant cette version, Philon de Byblos n'est plus qu'un familier de la maison du consul (car je crois qu'on doit ajouter ὑπάτῳ au texte ci-dessus après Σεβῆρος), Erennius Sévères, qui lui recommanda son disciple et son compatriote Hermippé.

Reinésius (6) a supposé que Sévères Erennius était le même personnage que Serenus ou Serenus Granus, ou Granianus, nommé dans l'*Histoire ecclésiastique* d'Eusèbe (7), comme ayant écrit à Adrien qu'on ne devait pas condamner les Chrétiens sur la seule clamore publique.

Ce qui donnerait quelque appui à cette supposition, c'est qu'un *Serenus* a abrégé le traité de Philon. Περὶ πόλεων, *Des villes*, en trois livres (8).

Nouvelle difficulté. Suidas nous entretient, en effet, de ce *Serenus*, auquel il donne le prénom *Elia*; mais c'est un grammairien athénien (9).

Que conclure de ces contradictions? Rien de positif sur l'existence politique de Philon; mais la certitude de l'époque où il vécut, et de sa qualité d'homme de lettres, auteur de nombreux écrits. Car il nous importe peu aujourd'hui de savoir si la dignité consulaire est venue en surcroît à ses titres littéraires. Le surnom *Erennius* paraît lui être échu du patronage du consul *Sévères Erennius*. Ces deux noms *Philon de Byblos* ou *Erennius Philon* sont donc identiques; voilà qui semble incontestable. On cite de lui beaucoup d'écrits et sous des titres très-différents.

Outre ceux dont nous venons de parler, je puis encore citer les suivants :

Dans l'*Etymologicum magnum*, au mot ἀέντες, un écrit *Sur les discours* (εἰς τὰ δημοτικά).

Aux mots, δέσποις et ἀρχητος, un écrit *Sur le discours* (εἰς τὸ δημοτικόν), qui pourrait bien être le même que le précédent.

(4) Voir dans ses *Exercitationes Plinianae*, p. 1257, ed. Parisien.

(5) Ἐρεμίτης, Βηρύστιος, ἀπὸ κώμης μεσογαλού, μαθητὴ Φίλωνος του Βυζιλίου, υφ' οὐν ὄχεισθν Ἐρενίῳ Σεντηρῷ, ἐπὶ Ἀδριανοῦ του βασιλέως, ἐκδουλὸς ὃν γένος, λόγιος σοφός, καὶ ἔγραψε πολλά.

(6) Dans ses *Variae lectiones*, lib. iii, p. 347.

(7) Lib. iv, c. 8 et 9.

(8) Voir le *Grand étymologique* aux mots Ἀρσινόη, Βουκέρας. Il y est nommé Σερίνος et non Σερῆνος.

(9) Voir Jonsius, *Hist. philos.*, lib. iv, p. 347.

Au mot, δέμα, un écrit sur la Rhétorique (εἰδῶ προτοφάνη), passage où il faudrait peut-être lire comme précédemment, δηματικόν.

Au mot, γέρανος, un écrit sur le désir d'apprendre (ἐν τῷ περὶ χρηστομαθείας (1)).

L'ouvrage, περὶ πόλεων (*Des villes*), paraît avoir été le plus important de ses écrits : il rentrait dans le cadre de ce que nous a donné depuis Etienne de Byzance, lequel l'a souvent mis à contribution. Nous en voyons encore des traces dans l'extrait de ce *Dictionnaire*, par Hermolaus. Voir aux mots *Argura*, *Bura*, *Iopé*, *Lampé*, *Babylone*.

Ce dernier article est remarquable par l'emprunt fait à Sanchoniathon.

« Babylone, ville de la Perse, dit-il, métropole appelée (depuis) Séleucie, fondation de Babylon, homme sage, fils de Belus, le plus sage ; et non, comme le dit Hérodote, fondée par Sémiramis : cette ville est plus ancienne qu'elle de 2000 ans, comme le dit Erennius. »

Au mot *Mégalopolis*, ville d'Ibérie, d'après Philon.

Au mot, *Méléite*, dont il discute l'orthographe, d'après Philon.

Au mot, *Andanie*, il cite Philon (ἐν τῷ περὶ πόλεων) dans l'ouvrage sur les Villes.

La description de *Byblos* est également prise dans Sanchoniathon : « Ville de Phénicie, la plus ancienne de toutes, fondation de Cronus (2). »

Béryste est dans le même cas : « Ville de Phénicie, devenue grande de petite ; fondation de Cronus. »

L'article *Laodicée* semble puisé à la même source.

« Laodicée, dit-il, ville de Syrie, nommée précédemment (λευκὴ ἀκτή), rive blanche : avant tous ces noms, elle avait celui de *Rhamita* ; un berger, nommé *Rhamanthas*, ayant été écrasé de la foudre en ce lieu. Ce nom signifie le Dieu d'en haut (ἀρχὸς θεός) ; *Rhaman*, signifiant hauteur et *Aithas* Dieu. C'est Philon qui s'exprime ainsi (οὐτος Φίλον). »

Constantin Porphyrogenète s'autorise aussi de cet ouvrage, aussi bien qu'Etienne, au mot *Dyrrachium*. « Après *Rhizonicus*, disent-ils, est la ville de *Lisse*, et *Acrolisse*, puis *Epidame*, colonie des *Corycénens*, porte maintenant le nom de *Dyrrachium*, nom de la presqu'île où cette ville est bâtie, d'après ce qu'écrivit Philon (3). »

Comme dans son ouvrage des *Villes*, Philon indique les hommes célèbres de chaque ville, par continuation Etienne cite Philon dans son livre des Médecins (τὸν λατρεῖται), et parle de *Philonides de Dyrrachium* ; ce qui, à mon sens, veut dire qu'il nomme *Philonides* parmi les médecins célèbres de *Dyrrachium*.

On trouve cependant le même titre d'ouvrage attribué à Erennius Philon dans l'article *Cyrte* (Κύρτος).

« Dans la ville de *Cyrte* naquit Denys, célèbre médecin, nommé *Cyrte* (Κύρτος), à cause de sa patrie et non par la tourmente de son corps. Erennius

(1) Voir pour toutes ces citations aux pages 43, 161, 227, 255.

(2) Voir *Prépar. Evang.*, p. 37.

(3) Μετὰ τὸ Τίγρωνα Αἰανος ἐστὶ πόλις, καὶ Ἀχροίσσος καὶ Ἐπίδαμνος Κερκυραῖον Χίτιον τὸν διαδρόμου διωνύμου τῇ χερβονήσῃ, τῷ δὲ ἔρωτι τοῦ Φίλων γράφει. *Themata*, ix, p. 99, ed. Leiden, 1611.

(4) De la médecine suivant le Heus, livre ix.

(5) . . . Liquefacta boum per viscera toto

Stridere apes utero, et ruptis effervescere costis.

(Georg., iv, 555.)

Philon en fait mention dans son traité (περὶ λατρεῖται). »

L'on voit ici que c'est un ouvrage à part, il traite plutôt des médecins illustres que de l'art en lui-même. Toutefois un passage de Galien (4) le cite comme ayant donné un nom allégorique au miel qu'il appela *ruisseau des filles des Taureaux*, νάρα βούτερον Ταύρων, d'après l'opinion fabuleuse de l'origine des abeilles rapportée par Virgile (5). A l'article *Nisiße*, du même Etienne, Philon est cité τὸ Φωνικτικός, ce qui indique bien la traduction de Sanchoniathon, et l'étymologie qui y est donnée du nom de cette ville est toute puisée dans la langue phénicienne.

Le scholiaste d'Apollonius de Rhodes s'est aussi autorisé des doctrines de Philon, mais sous un rapport grammatical. On y lit, en effet, sur le vers 418 du m^e livre : Εὐάνθων ἀντὶ τοῦ Ερενίου Φίλων δὲ ἀντὶ τοῦ ὄμηρου παρὰ τὸ Εὔσταθος. Ceci ne peut appartenir qu'à un ouvrage de grammaire. Est-ce le même que le grand *Etymologique* nommé τὸ Ἑρηνικό; Je le crois. Est-ce cet ouvrage dont l'extrait est parvenu jusqu'à nous, que Walckenaer a mis à la suite de son *Ammonius*? ou bien, n'est-ce pas plutôt le livre même imprimé sous le nom d'*Ammonius*? La ressemblance des deux traités, et plus encore l'usage qu'en fait Eustathe, en citant les diverses valeurs des mots réputés synonymes, l'attribuerait à notre auteur plutôt qu'à Ammonius (6).

En effet, il nomme sans cesse Erennius Philon dans son livre sur la différence des mots réputés synonymes (ἐν τῷ περὶ διαφόρων σημαντικῶν), et jamais il ne cite Ammonius ; ce qui a donné à Paul Léopardus l'idée que l'ouvrage qui passe pour être d'Ammonius était réellement d'Erennius Philon. Il le répète dans ses *Emendationes* toutes les fois qu'il cite ce vocabulaire (7). Ménage, cité par Bayle, partageait cette opinion ouverte.

Le grand *Etymologique*, qui invoque souvent Erennius Philon, ne nomme que deux fois Ammonius, et pour des choses qui n'ont point trait à la grammaire (8).

Quoi qu'il en soit, Walckenaer a défendu avec chaleur, dans sa *Préface*, les droits d'Ammonius à la composition de cet ouvrage. J'abandonne cette controverse, tout en soutenant, d'après Eustathe et le grand *Etymologique*, que Philon a fait un ouvrage sur les synonymes de la langue grecque, dont un abrégé au moins nous est parvenu sous le nom altéré d'Eranus Philon.

Philon, dans les *Ethiopiques*, est allégué par Antigone de Chariste. « Ctesias, écrit ce narrateur, dit qu'il existe en Ethiopie une fontaine dont l'eau est rouge comme du cinabre, et ceux qui en boivent deviennent fous. Philon, qui a écrit les *Ethiopiques*, dit la même chose, (9). » Est-ce notre auteur ? On pourrait le croire, en rapprochant de cette relation ce que Philon, cité par Ensébe (10), dit de lui-même : « En voyant la divergence d'opinions qui règne parmi les Grecs, je me suis confirmé dans l'opinion qu'il en était ainsi, et je me suis décidé à

(6) Voir Eustathe, édit. de Rome, pag. 835, 855, 906, 907, 909, 1698, 1871.

(7) Voir liv. i, ch. 24; ix, 49; x, 6; xi, 45; xiii, 14.

(8) Voir page 588 : Μίμας δροῖς τὸ Θράκην παρὰ Ἀμμονίῳ. — Et page 714 : Ἀμμώνιος ἰστορεῖ.

(9) *Mirabil.* hist., clx, édit. de Meursius.

(10) Οὐτῶς ἔχουν πεποίθασι τὴν παράστησιν διαφωνίαν δροῖσι τὴν παρὰ Ἑλλησι, περὶ δῆς μοι τρία περιστερμένα βιβλία τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντα παραδόσιον ἰστορίας. *Præpar. evang.*, lib. i, p. 32.

écrire trois livres sous le titre d'*Histoire merveilleuse* (1) ? Il se pourrait que les *Ethiopiques* en fissent partie. Toutefois, je dois avouer que Strabon (2) parle d'un *Philon* qui a écrit une *navigatio* en *Ethiopie* (τὸν συγγράμματα τὸν εἰς Αἴθιοπαν τόδιν). Cet homonyme serait antérieur à Philon Erennius.

La bibliothèque royale possède un commentaire manuscrit n° 1885, intitulé : Ἐπεντον φιλοσόφου Ἑρεννίου εἰς τὰ μετὰ τὰ φωτικά, ou *Commentaire du philosophe Herennius sur la métaphysique d'Aristote*. Cette œuvre paraît incontestablement appartenir à notre auteur. En ajoutant à cette nomenclature les *épigrammes* dont parle Eudocie, on avancera beaucoup la liste des ouvrages réels ou probables de Philon de Byblos.

Il reste enfin les *Φωτικά* ou l'*Histoire phénicienne* de Sanchoniathon, attribuée comme traduction à Philon, par Eusebe, alléguée par Porphyre et Etienne de Byzance dans l'article *Nisibe*.

Nous avons donné dans ce qui a précédé l'opinion de Lydus sur l'autorité de cet historien, d'après les restitutions de M. Hase, mon savant frère, et les miennes. Dans son traité des *Mois*, différent de celui-ci et publié par Schow, le même Lydus a fait plus que de s'en autoriser, il en a extrait deux fragments que nous retrouvons textuellement dans Eusèbe (3). Il est question des serpents dans le premier.

« Le dragon est le plus vivace de tous les animaux et tout de feu (Eusèbe ajoute : à ce que dit *Taa-tos*), ce qui fait qu'il a une vitesse inconcevable par sa respiration (Eusèbe, par le poumon). Sans pieds et sans mains, sans aucun secours extérieur à l'aide desquels les autres animaux exécutent leurs mouvements, il se meut et fournit les types de nombreuses transformations. Il est aussi doué de la plus grande longévité ; non-seulement parce qu'en se dépourvant il revient de la vieillesse à la jeunesse, mais parce qu'il lui est naturel d'atteindre une longue démesure ; puis, lorsqu'il est parvenu au dernier temps, il se résout et s'anéantit en lui-même. »

Le second passage est celui-ci (4) :

« Le cercle est de toutes les figures la plus parfaite. C'est pourquoi les Egyptiens, traçant la figure de l'univers, le représentent par un cercle ailé d'une couleur de feu, et placent au milieu un serpent à tête d'épervier comme renfermant l'Agathodémon. » Lydus ajoute : « L'ensemble de cette figure est tel qu'est pour nous la lettre Θ. »

La discussion des variantes peu nombreuses des deux textes serait déplacée ici : elle se retrouvera dans la publication de la *Préparation évangélique*, en grec, avec une traduction française, que nous préparons.

Enfin, pour épurer tous les écrits de Philon, autant qu'il nous a été possible de le faire, nous rappelons ce que nous avons déjà mentionné, le

Traité sur les Juifs, dont parle Celse cité par Origène en réponse à ce philosophe (5), où il montre une grande animosité contre ce peuple.

Il me reste maintenant à discuter les causes qui auraient pu engager Philon à supposer l'ouvrage qu'il a donné sous le nom de Sanchoniathon ; ce que j'ai déjà essayé en réponse à Dodwell.

Je vois par ce qui précède que cet auteur avait 78 ans sous Adrien, pendant la 220e Olympiade. Alors on distinguait à peine les Chrétiens des Juifs dont ils passaient pour faire une secte. On ne doit pas croire que ce soient eux qu'il aurait attaqué par cette fiction, et combien ne s'y serait-il pas mal pris ? La cosmogonie de Moïse, encore qu'elle soit reconnue des Chrétiens, appartient plus spécialement aux Juifs. Il ne les attaqua donc pas directement en inventant celle qu'il aurait supposée sous le nom de Sanchoniathon. Quant à sa thiologie, elle leur était aussi indifférente que toutes les autres empruntées aux Egyptiens, aux Chaldéens ou aux Grecs.

Sont-ce là seulement les Juifs qu'il a voulu attaquer (car tel est le principal argument de Dodwell), afin d'empêcher l'effet favorable que l'écrit récent de Joseph contre Apion pouvait produire ? Voyons comment il arrivait à son but. Sa cosmogonie était différente de celle de Moïse. Mais toutes celles des divers peuples qui avoisinaient la Judée avaient le même caractère : leur fable était aussi extravagante que celle de Sanchoniathon, aussi dépourvue dans l'exposition de l'origine des choses, de l'intervention divine. Tous, comme les Phéniciens, prétendaient tenir leur science d'une autorité ancienne et irréfragable, soit de piliers sacrés, soit d'auteurs approchant de la divinité. Ils n'avaient aucune infériorité aux récits phéniciens pour attaquer les Juifs. Philon se serait donc donné une peine bien inutile pour composer une fable qui n'avait aucune chance de succès par-dessus les autres en opposition à la Genèse. Je sais, par Celse, que Philon, de race chananéenne, haïssait les Juifs. Mais de là à la supposition d'une théologie tout entière donnée au public pour la première fois vers la 220e Olympiade, il y a loin.

Je me perds donc dans la recherche des motifs que l'on prête à chacun des trois écrivains qu'on veut présenter comme auteurs pseudonymes des fragments qui nous occupent : et je ne vois dans les règles de critique aucune raison de les leur attribuer. Que trouve-t-on d'étrange à ce qu'un vieil historien phénicien, contemporain du siège de Troie, ne soit pas plus raisonnable qu'Hésiode, qu'Ovide, que Diodore de Sicile, dans l'exposition des origines du monde ? Si la preuve qu'il n'est pas plus absurde qu'eux, résultant du rapprochement des textes, pouvait présenter quelque intérêt aux lecteurs des *Annales de Philosophie chrétienne*, j'aurais bientôt accompli ce travail comme suite du précédent mémoire.

(1) Ce récit de Ctésias est répété par Diodore de Sicile, liv. II, c. 14. Voir, en outre, Pline, *Hist. nat.*, liv. xxxi, ch. 4 ; Ovide, *Métamorph.*, liv. xv, 159.

(2) *Geogr.*, lib. II, p. 77.

(3) Voir à la page 44 de Schow et 41 d'Ensève.

(4) Voir Eusèbe, *ibid.*, et Lydus, p. 53.

(5) Liv. I, ch. 43.

UNIV. OF MICHIGAN,

JUN 23 1918

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
GRADUATE LIBRARY

Replaced with Commercial Microform

DATE DUE

MAY 8 1974		
MAY 09 1974		
APR 13 1995	FEB 8 1995	
JAN 2 1997	AUG 29 1997	APR 29 1997

